7. 4/34

2 K.4

XXXV
P.15.3

MORALIS ENCYCLOPÆDIA ID EST SCIENTIARVM OMNIVM CHORVS,

EXPENDENS MORALITER SACRO-SANCTA EVANGELIA Quadrageſimæ, præmiſſo ſenſu literali, qui appenditur ad trutinam alti ſcrutinij, conſultis textibus Hebræis, Chaldæis, Syriacis, & Græcis.

AD SCIENTIARVM OMNIVM GAZAS IN HOC OPERE RESERATAS Adiectæ ſunt antiquitates omnium ferè nationum moraliter explicatæ.

PRÆCIPVE' RECENSENTVR RITVS HEBRÆORVM, CHALDÆORVM, Indorum, Perſarum, Medorum, Scytharum, Ægyptiorum, Arabum, Æthiopum, Græcorum, & Romanorum.

Auctore R. P. MARCELLINO DE PISE, *Matiſconenſi, Prædicatore Capucino Prouinciæ Lugdunenſis.*

PRÆTER INDICES CAPITVM, SCRIPTVRÆ SACRÆ, ET VERBORVM, Acceſſerunt alij ſeptem Indices, ſcilicet Theologiæ, Philoſophiæ, Symbolorum, Medicinæ, Iuris Canonici, Iuris Ciuilis, & Hiſtoriarum.

TOMVS TERTIVS.

LVGDVNI,
Sumptibus Laurentij Aniſſon.

M. DC. LVI.

CVM PRIVILEGIO.

OMNIPOTENTI DEO
SPIRITVI SANCTO,
SCRIPTVRÆ SANCTIORIS
SCATVRIGINI INDEFESSÆ,
VOTVM.

SPIRITVS alme Deus, ṽt inconceſſa eſt homini copia omnis fandi ſine præuio ſpiritu attracto; ita & inferioribus huiuſce voluminis ingenuè profiteor, me prorſus eſſe imparem ad enuntiandum ſenſum litteralem Euangelij à te cœlitus inſpirati, quin Dauidis indolem æmulatus, illud eius effatum vſurpem: [a] *Os meum aperui, & attraxi ſpiritum.* [a] Pſal. 118.
Hocce Voto explicato tibi refero os meum, vt auram tuam copioſè ducam, qua afflatus eructare queam oracula, quæ recondit ſacer Euangeliorum Codex, ſpiſsâ difficultatum nebulâ obtectus, atque adeò plurima concludens inuia verſantibus hæc volumina Sacro-ſancta, ad quæ me accingo, ſecutus induſtriam Vatis ædium Delphicarum. [b] Conſcius hic futurus arcanorum Dei ſui, ſeſe [b] Plin. l. 24.
in antrum demittebat, poſitum in medio templi, vbi de- c. 43.
hiſcens terra faucibus anguſtis concameratam ſpecum Iuſtin lib. 24.
effecerat, vnde ſpirans aura ſingularis, eos omnes faciebat Strabo l. 9. Diodor.
fatidicos, qui eam ore patulo ſupplices ebibebant. Caſſa Sicul. l. 16. c. 6.

tamen plerumque fuit illa ſolertia : quippè ſpiritus ille nequam, homini afflans indaganti notitiam rei ancipitis, & inſtantis, perſæpe neſcius euentuum, dubia præfatus, irritam fecit fidem omnium conſultorum.

Cautior ſanè ſententia meam ſubiit mentem, quando animo meo inſedit, te Deum Spiritum Sanctum conſulere, vt tuo flamine percitus edam oracula, quorum ſeriem pollicetur titulus huius libri: recreata namque tuo flamine anima nihil non peruium habet, cùm ſcrutatur arcana Scripturæ ſanctioris, cuius etiam caligo obducta variorum textuum inuolucris, animum meum ſollicitat ad

Pauſan. in Corinth.

ſectandum Trœzeniorum morem peruetuſtum. Illi nocte opaca gallum gallinaceum ventis immolabant, arbitrati fore ſibi ventos propitios, illo ritu galli deuoti ſpirantibus auſtris. Diſcurſio Euangelij ſalebroſa eſt, & implexa, ac proinde nox eſt, vtique denſiſsima, cuius tenebras diluere, negotium non eſt humanæ ſolertiæ. Ego in eo cœlo ſubobſcuro, non gallum gallinaceum, ſed hominem Gallum facio ſacrum vento, quando tibi Spiritui Sancto, me totum deuoueo, hoc limine conſecratum.

Diod. Sicul. lib. 5.

Sacrificium illud, vt indubium mei amoris argumentum, eaſdem etiam faciet coniecturas, quas Æolo Liparæ Regi ſuggeſſerunt ignes montis Ætnæ, cuius flammæ ab eo viro induſtrio exploratæ, ingerebant notitiam venti qui inſtabat, ita vt Æolus ignium obſequio, præſcius eſſet quænam ventorum flabra montibus imminerent. Simili ferè modo, mei omnes conſultores, ſtatim atque in aditu libri huius aduerterint illucere faces amoris mei in te Deum Patri Filioque coæqualem, facili negotio coniicient, qualis aura beneuola meis hiſce fœtibus aſpirarit. Neque quidem credo eſſe mihi inglorium illud quod de vulturibus circumfertur; ſcilicet aues illas concipere hauſto flatu. Imò in gloriæ incrementum, hoc vnum anhelus opto, nimirum vt ſuſpicentur omnes, me initio libri huius adeò fuiſſe tuo Spiritu afflatum, vt inde effluxerit vis fœcunda, qua

mens

mens mea fœta poteſt adhuc plura volumina parturire.

Spiritui ſuo ad arbitrium litent ſcriptores inanis gloriæ aucupes, ſibique arrogent quicquid vernat in editis à ſe libris, ſuæque peritiæ dicant opus, illud omne quod rutilat; ab hoc ego vento caueo, timens inde naufragium. Quippè hoc iniquo reflante æſtu ratis incurrit in cautes, expertura cladem, quæ deponit in barathrum incautos omnes ſuperbiæ niſus, qui turpiter abſorpti, congruo fluctuum vortice caſtigantur. Satius duco alium ventum conſulere, qui noxiam illam auram ſuperet, & auertat, placetque adhærere Græcis, qui accepto oraculo, eſſe ſacrificandum ventis, ſi declinare vellent arma Xerxis Græciam inuadentis, morem geſſere omnes aris inſtructis, vt ventos ſibi propitios cœlitus accerſerent. Votum hocce meum in capite libri iſtius exaratum, eſto vice altaris, quod tibi erigo, Deus Optime Maxime, illic te Spiritum Sanctum inuoco ſupplex, vt faceſſat hinc peſtilens alia omnis aura. Sicut enim Athenas populata eſt olim virulenta lues, quia vrbem illam anno redeunte venti Eteſij non perflarant; ita libri omnes ſpirant lethale virus, ſi non eos aura tua ſalutaris antea ventilarit. Ne ergo nutans lector ſuſpicetur hîc ſubeſſe contagium, tuum inuro afflatum fronti operis huius ardui, cui incumbit reſerare clauſtra penitiora quæque Euangelij à te deſuper inſpirati. Eo flamine mea dignata volumina, nihil prorſus inſalubre referent, ſed viuidum omne dabunt, quo animus hominum decurrentium mea ſcripta opiparè ſaginetur.

Herodot. lib. 7.

Diodot. Sicul. lib. 12.

Fas fuerit Thuriis diſtuliſſe grates, quas debuere ventis adeò beneficis, vt in ſummo diſcrimine nacti ſint ſalutem reflante Borea, cui vt Deo tandem fecere ſacra. Nolo meæ gratitudinis argumenta rependere poſt illapſum gratiarum, quæ influent in hoc opus, vt in alueum, quo alluentur omnes, mea volumina perluſtrantes. Tuas anteuerto dotes, SPIRITVS MAGNIFICE, & priuſquam reſerem arcana Codice ſacro recondita,

Ælianus lib. 12. var. hiſtor.

iſtud faciam palàm hoc reſcripto, videlicet, tuum eſſe totum, quod optimum mihi occurret; meum verò illud omne, quod deflectet á ſcopo antea præſtituto. Præterea, ne quis hæreat in limine libri huius, anxius vnde conquiſitæ ſint gazæ rerum diſcolorum, quæ hîc proſtant; cenſui rem eſſe animi perquàm grati, appendere pro foribus nomen tuum, vt teſſeram eius, à quo eſt iſtud qualecumque penu factum publici iuris ſub tuis auſpicus: vt namque inſurgentes Auſtros largior imber excipit; ita & ſpirantis auræ tuæ afflatum copioſi gratiarum latices conſequuntur.

Inſtabunt fortaſsis aliqui, me ad grandia aſpiraſſe, enitendo ad ſolium tuum? Sed hoc idem mihi argumentum fuit aduolui tuis altaribus, & pendulum hunc librum tuis tholis apponere; quia quælibet aſpiratio ſollicitans animum ad ſuperna, donum eſt SPIRITVS SANCTI, nuſquam abnuentis vota ſpirantium eius obſequia. Non me deorſum inflectere potuit ille cogitatus de te, ſed euexit eò vnde effluxit; ſcilicet ad te, quo irradiante rimabor ſenſum illum primarium, quem tu ſacris Euangelij textibus intendiſti. Te inconſulto nefas fuiſſet tentare indaginem huius ſenſus, qui te ſuggerente occurret mihi ſcrutanti ſagaciter illa myſteria, tot figuris, & verborum vectibus obſerata. Ne excidam votis, ô SPIRITVS SANCTE, arcanorum omnium oraculum veridicum, te compello vocibus Auguſtini, quem perflaſti aliàs abundanter. *O diuini amor numinis, Patris omnipotentis, proliſque beatiſsimæ, ſancta communicatio, omnipotens Paraclete ſpiritus, mærentum conſolator clementiſsime, iam cordis mei penetralibus potenti illabere virtute, & tenebroſa quæque laris neglecti latibula coruſci luminis fulgore habitator lætifica, tuique roris abundantia longo ariditatis marcentia ſqualiore viſitando fæcunda. Saucia interioris hominis arcana, tui amoris iaculo, & torpentis medullas iecoris, flammis ſalutaribus penetrando ſuccende, ſanctoque feruoris igne illuſtrando, intima mentis & corporis vniuerſa depaſce.*

PRÆFATIO

APERIENS MENTEM AVCTORIS.

I*NDIGESTA librorum moles, quæ
exurgit diſcutiens textus implexos ſancti
Euangelij, non modicam nauſeam ingerit
lectori cupido rei nouæ. Quippe laborãtis ho-
die præli chartæ deſudãtes refricant tantùm
memoriam aliorum voluminum, quæ ipſa
hæc ætas nuper enixa eſt; hocque ſibi plures
indixere negotium, vt libros tranſcribant,
neſcij conſcribere Marte ſuo. Fit eo ritu pleriſque inolito, vt ſcri-
ptores laude digni, nanciſcantur homines improbos, quia credunt
emergentes libros eſſe repetitam cramben. Ego ipſe euoluens plu-
rium huius æui auctorum opera, miſeratus ſum iniquam ſæculi ſor-
tem in dedecus hoc damnatam, vt cruda hæc & opaca tempora ſint
veluti porticus ἑπτάφωνος, vbi Echo multiſona ſepties eadem ſemel
dicta referebat.*

Reuocanda ſanè eſſet lex Flauia De plagiariis, vtpote qua te- ff. ad Leg. Flau. De
nentur illi omnes, qui nomen ſuum inurunt fœtibus alienis. Ea plagi. leg.
vigente non proſtarent tot opera ſæpe ſæpius decantata. Hæc ego finali.
*volumina aſpicio vt huius ætatis iniuriam, vel vt naues, quas me-
minit Diodorus ille Siculus, quæ cùm decurrentes ſinum Arabi-* Diod. l. 3. Biblioth.
cum conterminum Troglodytis in arenas impegerunt, Regio edicto hiſtor.
*infelici hærent vado, vt ſuo naufragio cautiores faciant nautas
transfretantes; præmonentes eos, vt ab ea reſiliant plaga infami
plurium diſcrimine nauium. Duos hactenus edidi tomos Moralis
Encyclopædiæ, & equidem credo citra ſuſpicionem plagij, cùm in-
tentato ab aliis calle proceſſerim. Secunda hominum aura aſpirans
meis hiſce præludiis ſuggeſſit præarduum adhuc opus; ſcilicet vt ſin-
gulos quoque verſus Euangeliorum expenderem primò ad truti-
nam omnium linguarum, quarum dialecto Scriptura Sacra ad nos
tranſmiſſa eſt, & quarum obſequio vtuntur Doctores ſacri vt ſua
ſenſa probent. Aſſenſi genio qui me ſollicitauit ad facinus opero-
ſum. Nimirum aperio hîc ſenſum literalem omnium verſuum ad
trutinam linguarum, ſi quid eſt ſingulare in illis deuians à verſio-*

ne noſtra, quæ vbi conſonat aliis, ſola exprimitur. Subdo Sanctorum Patrum oracula, & mea item lumina adiicio, quibus elicio radios abditæ veritatis. Verumenimverò ſe totam minimè ſic prodidit veritas, vt non adhuc ampliori indagini locus pateat animis, qui voluerint in hac alea concurrere, iuxta illud Senecæ effatum. Patet omnibus veritas, nondum eſt occupata: multum ex illa etiam futuris relictum eſt.

Senec. epiſt. 33.

Enucleato ſenſu literali principum linguarum obſequio, calculo Sanctorum Patrum, & ea luce quæ mihi cœlitus affulſit, attexo ſenſum moralem adſcitis variis diſciplinis, & ritibus antiquis idoneis ad mea ſenſa moralia fulcienda. Diu haſi antequam vaſto cenſuræ hominum pelago committerer, arbitratus inaſpectum huius voluminis argumentum habiturum pleroſque qui perluſtrent, anſte terim ego pollicitis, & operis contextura congruat titulo, necne. Non me fugit quàm ſciolorum hominum ferax ſit hoc æuum, quibus in ſagaci librorum ſcrutinio, non animo capere, ſed carpere animus eſt. Tametſi calleam hæc præfata; nutantem fixit adhortatio R. A. Patris Ioannis à Monte Calerio Generalis noſtri viri ſcientiſſimi, quem tinxerunt omnium diſciplinarum latices vberrimi. Communicato videlicet cum eo conſilio de texendo hoc commentario in Euangelia recenſita methodo multiſciâ: ille me ancipitem duxit in propoſitum illud, ad quod vrgebar antea à pluribus inſigni ingenio viris, impensè colentibus illud ſchema explanandi ſenſum intentum à Spiritu Sancto conſultis textibus Hebræis, Chaldæis, Syriacis, & Græcis adiectâ tropologiâ adornatâ lenociniis & pigmentis ab omnigena diſciplina mendicatis; aduocatis inſuper ritibus antiquorum hominum, quos memoriæ noſtræ obſoleta ſæcula ſubduxerunt.

Greg. c. 2. præfat. in lib. Moral.

Itaque hæc mihi prouincia demandata eſt, & meæ hæ ſunt partes, quas obeo Dei hactenus opem expertus, & de eadem comite certior effectus, præeunte mihi ſuperiorum iuſſu, cui morem gerens, opportunè vſurpabo præludium Gregorij ſe accingentis ad libros Moralium. Sic ille: Mox vt in obſcuro hoc opere, atque ante nos hactenus indiſcuſſo, ad tanta me pertrahi, ac talia cognoui, ſolo auditus pondere victus (fateor) laſſatuſque ſuccubui. Sed repente inter formidinem deuotionemque deprehenſus, cùm in largitorem munerum oculos mentis attollerem, cunctatione poſtpoſitâ, illico certus attendi, quia impoſſibile eſſe non poterat, quod fraternis mihi cordibus charitas imperabat. Fore quippe idoneum me ad iſta deſperaui: ſed ipsâ meâ deſperatione robuſtior, ad illum ſpem protinus erexi, per quem aperta eſt lingua mutorum, qui linguas infantium facit diſertas, qui immenſos brutoſque aſinæ ruditus per ſenſatos humani colloquij

quij diſtinxit modos. Quid igitur mirum, ſi intellectum ſtulto homini præbeat, qui veritatem ſuam cùm voluerit etiam per ora iumentorum narrat? Huius ergo robore conſiderationis accinctus, ariditatem meam ad indagandum fontem tantæ profunditatis excitaui, & quamuis eorum, quibus exponere compellebar, longè me vita tranſcenderet; tamen iniurioſum eſſe non credidi, ſi fluenta vſibus hominum plumbi fiſtula miniſtraret. *Hæc Gregorius, cuius etiam naue vectus Auguſtinus moliens libros de ciuitate Dei Marcellino nuncupatos, ſic ſuum hunc Marcellinum compellat:* Marcelline, ſuſcepi magnum opus, & arduum; ſed Deus adiutor noſter eſt. Nam ſcio quibus viribus opus ſit, vt perſuadeatur ſuperbis, quanta ſit virtus humilitatis, qua fit, vt omnia terrena cacumina, temporali mobilitate nutantia, non humano vſurpata faſtu, ſed diuinâ gratiâ donatâ celſitudo tranſcendat.

Ego nomine Marcellinus habeo in eo Auguſtini proloquio vnde labantem erigam animum, me prælibato textu ſollicitans, hoc tenore: O Marcelline, equidem ſuſcepiſti magnum opus, & arduum, hoc penſo tibi impoſito; videlicet vt graſſantis orbe toto vitij typhum deprimeres obiectâ Euangelij humilitate. Eſto tua hæc anhela vota vires ſuperent vernaculas; macte; Deus aderit. Tamen etſi ſupero fretus auxilio plurima volumina moliar eiuſdem indolis, cuius eſt iſte tomus, ab aliis Scriptoribus in Euangelia bifariam diſſitus, quia linguarum potiorum ſcrutatur argutias: & quia omnium ferè nationum refert ingenium, & mores idoneos ad meliorem frugem; non cunctabor meam præbere induſtriam vt diluam inſtantias, quas patietur contextura libri quem expono. Nimirum quiſpiam obijciet, debuiſſe mihi ſufficere vulgatæ editionis textum Euangelij, vtpote totâ annuente Eccleſiâ canonicum; alios verò omnes textus eſſe exoticos. Reſpondeo, me Sanctorum Patrum inhærere veſtigiis; hi nimirum in veritatis indagine aduocarunt varia idiomata, vt eorum ſuffragio veritas fieret apertior. Sic monet Hieronymus. Sicut in nouo teſtamento ſiquando apud Latinos quæſtio exoritur, & eſt inter exemplaria varietas, recurrimus ad fontes Græci ſermonis, quo nouum ſcriptum eſt inſtrumentum; ita in veteri teſtamento, ſiquando inter Græcos, Latinoſque diuerſitas eſt, ad Hebraicam recurrimus veritatem, vt quicquid de fonte proficiſcitur, hoc quæramus in riuulis. *Hæc ille, cui adiice Auguſtinum ita fatum:* Latinæ linguæ homines, quos nunc inſtruendos ſuſcepimus, & duabus aliis ad ſcripturarum diuinarum cognitionem habent opus, Hebræa ſcilicet, & Græca, vt ad exemplaria præcedentia recurratur, ſi quam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita varietas.

Hieron. epiſt. ad Suniam, & Fretellam.

Aug. lib. 2. de doctr. Chriſtian. cap. 11.

Illa linguarum peritia hoc æuo duriùs excepta eſt ab hominibus neſciis illorum idiomatum, quaſi covti eſſet Iudæis, callere linguas, quibus erat ille populus aſſuetus. Nec defuere alicuius momenti homines improbantes me linguarum obſequio rimari literalem ſenſum Euangelij, cauſantes hoc ſapere rabiniſmum, cui omnia conſtant ab apice dictionum, & formula literarum. Hoc argumento velum obducunt ſuæ ignorantiæ homines imperiti. O ſordidos patronos ignorantiæ, qui ſuam faciunt iniuriam, aliorum multiſciam diſciplinam. O homines inglorios, qui carpunt in me altam ſenſus literalis indaginem petitam à variis linguis, quarum ſtudio & familiaritate Hieronymus toti orbi illuxit, vnde & maximè commendatur.

Rurſus, frequens commemoratio Gentilium in re ſacra, quam ego verſo, bilem mouebit iis, quos fugit omnigenæ literaturæ peritia, quaſi inglorium eſſet Euangelio aduocare peregrinorum hominum ritus, hiſtorias, & egregia facinora. Huic malo nodo validum cuneum adfert Hieronymus, hoc contextu: Quis neſciat, & in Moyſe & in Prophetarum voluminibus quædam aſſumpta de Gentilium libris, & Salomonem Philoſophis Tyri, & nonnulla propoſuiſſe, & aliqua reſpondiſſe? Vnde in exordio prouerbiorum commonet, vt intelligamus ſermones prudentiæ, verſutiaſque verborum, parabolas, & obſcurum ſermonem, dicta ſapientum, & ænigmata, quæ propriè dialecticorum, & Philoſophorum ſunt Sed & Paulus Apoſtolus Epimenidis poëtæ vſus verſiculo eſt, ſcribens ad Titum. Κρῆτες ἀεὶ ψεῦςαι κακὰ θηρία γαςέρες ἀργαί, id eſt, Cretenſes, ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri. In alia quoque epiſtola, Menandri ponit ſenarium. Φθείρουσιν ἤθη χρήσθ' ὁμιλίαι κακαί. Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala. Et apud Athenienſes in Martis curia diſputans, Aratum teſtem vocat. Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. Ipſius enim & genus ſumus. *Multus eſt Hieronymus illic in recenſendis Sanctis Patribus, qui adſcitis literis merè profanis, quaſi opere teſſellato fecere ſua volumina ditiora. Ego æmulatus procerum Eccleſiæ genium multiſcium, mutuatitia omnium ferè Gentium ſupellectile feci mea volumina polymita, illudque propoſitum duobus antè tomis inceptum, nunc altiùs animo meo inſedit, quia ex proſpera huius æui aura afflante, mihi hominum indoles innotuit, quibus eiuſdem argumenti tenor omnis prolixior haudquaquam placet; ſecus verò arridet diſcolor rerum omnium contextura, cui in hoc libro multiplex ſcientia collaborat.*

Hieron. epiſt. ad Magnum oratorem.

Si

Si alios quiſpiam nodos quærit in hoc ſcyrpo, & omnium ſcientiarum agmen conſcriptum, Euangelio aſſerit importunum; illc conſulat primum Tomum meæ Moralis Encyclopædiæ: inde vt è prædiuite penu reperiet quo ſuas tergat anguſtias, & ſubſcribat intento, cui editione plurium voluminum ſpero imponere coronidem, Dei illapſu mea conanima iugiter adiuuante.

Cui præfici canones Morales.

IDEA

IDEA CONTEXTVRÆ TOMI HVIVS.

PRIMO,& altero Tomo, Moralis Encyclopædia ſua fecit incunabula. Iam pertæſa cunas, mittit nuces, & excutit puerilia crepundia. Solos edidiſſe conceptus morales fuit tyrocinium eius, & rudimentum potioris operis, ad quod modò grandior aſſurgit, nacta vires ſupra ætatem. Spiritu namque anhelante ad ardua, aggreſſa eſt principes Euangeliorum Quadrageſimæ ſenſus, videlicet, literalem, moralem, & orthodoxum. Quid illa præſtiterit in reſerandis arcanis cortice literali concluſis, videre eſt, ex refutatione aliorum Interpretum, quorum cenſura non mihi conciliabit inuidiam. Nempe voco meas rationes coniectutas, ne mea argumenta typho tantulum intumeſcant.

Decurrendo quatuor prima Euangelica Quadrageſimæ multus fui in ſenſu morali, vt & in orthodoxo, quia materiæ illic agitatæ quotidie ad manum ſunt; earum vbertate conſului multorum inopiæ. In ſenſu morali illic abundè diſcuſſo ludit ſcientiarum omnium chorus, aduocatis inſuper ad morum terſiorem induſtriam Gentium ferè omnium ritibus obſoletis. Ibidem ſenſus orthodoxus enucleat theſes, quas hæretica proteruia fecit ancipites. Etenim è ſingulis quibuſque Euangeliis ſeligo argumenta idonea ad controuerſias quas plerumque nouis dirimo rationibus, & reſpergo hiſtoriis & ſymbolis, vt aſperitas controuerſiæ hac polymita methodo condiatur.

Ne tamen ſenſus literalis immemor videar adhuc iſtò Tomo texuiſſe locos communes morales, dum alia Euangelia expendo; fuſior ſum in litera penetranda,& parcior in ſenſu cùm morali,tum orthodoxo: Quippe hactenus expoſitorem ago, & paro in Euangelia literaliter expedita commentarium abſolutum. Tertius iſte Tomus explorabit, quæ ſint hominum ſenſa, vt ſi meo intento quadrent, plures alios etiam Tomos haudquaquam degeneres, qui decurrent hoc tramite, ſub expertis propitiis Dei auſpiciis excudendi.

Demum hoc vnum reſcias velim, beneuole lector, me ſuſpectam habere fidem Munſteri hominis apoſtatæ, ideoque flocci facere teſtamentum Hebræum, quod ille effinxit, & cenſere eſſe ei præferendum textum Hebræum, quem ſuperiori ſæculo Ioannes Telius Epiſcopus Briocenſis retulit à Iudæis. Hunc ſolum adhibeo, quando peregrinâ dialecto eſt veritati dubiæ conſulendum.

INDEX

INDEX CAPITVM, SEV TITVLORVM, QVIBVS SERIES HVIVSCE Tomi coniicitur.

FERIA QVARTA Cinerum.

EVANGELIVM.

LITERALIS EXPOSITIO.

CVIVS Paragraphi exquiſitè enucleant textus Euangelij. *Pag.* 1
Senſus Litteralis.
Fugienda eſt in virtutum praxi ſingularitatis affectatio, vt pernicioſa ſobeles hypocriſis, quam ne Scribæ affricarent Apoſtolis, Chriſtus cauit.
In hæc verba : Cum ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.
§. 1. Coniectura prima ex linguis. *pag.* 2
Senſus Literalis.
Virtus ementita præterit termines ſibi præſtitutos, ideoque exterminium petit eorum, qui ei litant.
In hæc verba : Cùm ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.
Coniectura ſecunda, ex SS. Patribus, & ratione. *pag.* 3
Adeo tenuis eſt merces hypocritarum, vt Chriſtus affirmatione praua æquum cenſuerit illam explicare.
In hæc verba : Amen dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam.
§. 2. Cõniectura prima ex linguis, & ratione. *p.* 4
Senſus Literalis.
Vanitatis aura diuerberans animam, excutit præcipuos bonorum operum flores.
In hæc verba : Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.
Coniectura ſecunda, ex SS. Patribus. *p.* 5
Senſus Literalis.
Vt ſunt bona opera ſarta tecta, magnam attentionem, & hilarem animi contentionem poſtulant.
In hæc verba : Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput, & faciem tuam laua.
§. 3. Coniectura prima, ex ratione, & linguis. *p.* 6
Senſus Literalis.
Vt virtus ſit omnibus ſuis numeris abſoluta, impigros animos petit, & intentionem ſinceram.
In hæc verba : Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, &c.
Coniectura ſecunda, ex SS. Patribus. *p.* 8
Senſus Literalis.
Quidquid homo deputat vt vltimum finem ſuum, hoc illi eſt theſaurus, reuera caducus, ſi res amata ſit infra Deum.
In hæc verba : Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.
§. 4. Coniectura prima ex ratione. *p.* 10
Senſus Litteralis.
Quidquid animi firma intentio ſibi præfigit loco mercedis, hoc homini theſaurus eſt.
In hæc verba : Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.
Coniectura ſecunda, ex SS. Patribus. *p.* 11
Senſus Literalis.
Quidquid amorem hominis obſtringit, illud eſt theſaurus eius.
In hæc verba : Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.
Coniectura tertia ex linguis. *p.* 12
Senſus Literalis.
Homo alicui rei affectum ſuum deuouens, ita illi obſtringitur, vt impos ſit ad alterius rei obſequiũ: nam amor intẽſus omnia ſecũ vota rapit.
§. 5. Coniectura prima, ex linguis. *p.* 13
Senſus Literalis.
Cor totam affectuum turmam ſecum vehit.
In hæc verba : Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt cor tuum.
Coniectura ſecunda, ex SS. Patribus. *p.* 15
Senſus Literalis.
Abſtrahendus eſt animus, ab affectu rerum terrenarum, ne homo ſit impos aſſurgere ad cæleſtia.
In hæc verba : Vbi eſt theſaurus, ibi eſt cor tuum.
Coniectura tertia, ex ratione. *p.* 16
Moralis Expoſitio, Euangelij proximè litteraliter expenſi.
Euangelium.
Euangelij Moralis expoſitio. *p.* 18
Senſus Moralis.
Vt anima deuia à delectatione interna, incœpit delinquere; ita anima ad Deum redux debet auſpicari à ſincera triſtitia, longè ab ea, quam profitentur hypocritæ.
In hæc verba : Cùm ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.
Sectio prima. *p.* 19
Senſus Moralis.
Pœnitentiæ rudimenta auſpicanda ſunt à triſtitia caſtigante præteritas voluptatis illecebras.
In hæc verba : Cùm ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.
Articulus primus.
Ex Philoſophia, ex vtroque Iure, & ex Theologia. *p.* 19
Senſus Moralis.
Triſtitia pœnitentium, eſt antidotum iniquæ lætitiæ.
In hæc verba : Cùm ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.

Articulus ſecundus.
Ex Hiſtoria, ex Iure canonico, ex Medicina, & ex SS. Patribus. p.20
Senſus Moralis.
Pœnitentis anima mœror eam aptat ſicuti par eſt, ad æterna tripudia naneiſcendum.
In hac verba: Cùm ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.
Articulus tertius.
Ex antiquitate plurium nationum, ex SS. Patribus. p.21
Senſus Moralis.
Quàm pernicioſum ſit hypocritarum ingenium.
In hac verba: Exterminant enim facies ſuas.
Articulus quartus.
Ex linguis, & antiquitate. p.24
Senſus Moralis.
Quàm ſit iniqua indoles hominū hypocritarum.
In hac verba: Exterminant enim facies ſuas.
Articulus quintus.
Ex Symbolis, ex Hiſtoria, & ex SS. Patribus. p.25
Senſus moralis.
Quàm ſit virulentum hypocritarum ingenium.
In hac verba: Exterminant enim facies ſuas.
Articulus ſextus.
Ex SS. Patribus. p.26
Senſus Moralis.
Legitimum eſſe triſtitia argumentum homini recordanti, ſe fuiſſe Deo iniurium, ob res cinere diſſoluendas.
In hac verba: Nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.
Item.
In hac verba:
Memento homo quia puluis es.
Sectio ſecunda. p.27
Articulus primus.
Ex Philoſophia, ex vtroque Iure, & ex Theologia. p.28
Senſus Moralis.
Anima recolens ſe peccaſſe, debet à ſe exigere pœnas congruas, vt indices animi pœnitentis, qui plus nimio cineres adamauit.
In hac verba: Nolite fieri ſicut hyocritæ triſtes.
Articulus ſecundus.
Ex SS. Patribus. pag.29
Senſus Moralis.
Digreſſio de aſperſione cinerum vſurpata in argumentum triſtitia pœnitentium.
In hac verba: Memento homo quia puluis es.
Articulus tertius.
Ex antiquitate, ex SS. Patribus, & Iure canonico. p.30
Senſus Moralis.
Cineris aſperſio prodit animam pœnitentem.
In hac verba: Memento homo quia puluis es.
Articulus quartus.
Ex Theologia, Philoſophia, & ex SS. Patribus. pag.32
Senſus Moralis.
Cineris aſperſio, conſulit anima pœnitenti, & iis, quos quondam læſit malâ famâ.
In hac verba: Memento homo quia puluis es.
Articulus quintus.
Ex Medicina, & SS. Patribus. p.34
Senſus Moralis.
Anima cinere aſperſa cadit in ius Dei.
In hac verba: Memento homo quia puluis es.
Articulus ſextus.
Ex Hiſtoria. p.35
Senſus Moralis.
Non debere hominem affici rebus, quæ in cinerem aliquando deſinent.
In hac verba: Memento homo quia puluis es.
Articulus ſeptimus.
Ex Philoſophia, & vtroque Iure. p.37
Senſus Moralis.
Deus morte inflicta conſuluit hominibus.
In hac verba: Memento homo quia puluis es.
Articulus octauus.
Ex Theologia, & ex SS. Patribus. p.38
Senſus Moralis.
Memoria mortis antidotum eſt ſalutare contra virus omnium voluptatum.
In hac verba: Memento homo quia puluis es.
Articulus nonus.
Ex antiquitate, ex Symbolis, ex Hiſtoria, & ex SS. Patribus. p.39
Senſus Moralis.
Mortis memoria animam ditat multis gratiarum gazis.
In hac verba: Memento homo quia puluis es.
Articulus decimus.
Ex antiquitate, & ex SS. Patribus, & Mathematica. p.41
Senſus Moralis.
Cineres obſtant, ne quid perennare queat.
In hac verba: Memento homo quia puluis es.
Articulus vndecimus.
Ex re Medica, & ex Hiſtoria. p.43
Senſus Moralis.
Oculi hominum depredantur mercedem debitam bonis operibus, ſi eo intento fiant, vt gloriam aucupentur inanem.
In hac verba: Receperunt mercedem ſuam.
Sectio tertia, Articulus primus.
Ex Philoſophia, & SS. Patribus. p.44
Senſus Moralis.
Virtus, quæ oculis hominum litat, excidit merito.
In hac verba: Receperunt mercedem ſuam.
Articulus ſecundus.
Ex SS. Patribus, & ex Theologia. p.45
Senſus Moralis.
Quàm reprobus ſit ambitus gloriæ humanæ.
In hac verba: Receperunt mercedem ſuam.
Articulus tertius.
Ex Mathematica, ex Hiſtoria, & ex Iure ciuili. pag.47
Senſus Moralis.
Anima pruriens immodico appetitu gloriæ in grauia incurrit diſcrimina.
In hac verba: Receperunt mercedem ſuam.
Articulus quartus.
Ex antiquitate plurium nationum, & vtroque Iure, & ex SS. Patribus. p.49
Senſus Moralis.
Gloria humana in perniciem quæritur eius, qui anhelat ad hoc ludibrium gloriæ.
Articulus quintus.
Ex Medicina, & ex Symbolis. p.51
Senſus Moralis.
Quomodo citra mercedis diſpendium, poſſimus bona opera noſtra oculis hominum exponere, & inde aliqualem gloriam aucupari.
Sectio quarta.
Articulus primus.
Ex Philoſophia, Theologia, & SS. Patribus. p.52
Senſus Moralis.
Gloria humana ſuis ſtipata cautelis innocens eſt.
In hac verba: Receperunt mercedem ſuam.
Articulus

Articulus ſecundus.
Ex Hiſtoria, ex vtroque Iure, ex Medicina & ex Mathematica. p.55
Senſus Moralis.
Tutior lõgè eſt fuga gloriæ humanæ quàm cupido.
In hæc verba : Receperunt mercedem ſuam.
Articulus tertius.
Ex Medicina, ex Theologia, ex Hiſtoria, & ex SS. Patribus. p.56
Senſus Moralis.
Gloria humana ſuos aſſeclas ſemper male excepit.
In hæc verba : Receperunt mercedem ſuam.
Articulus quartus.
Ex antiquitate plurium nationum, & vtroque Iure. p.58
Senſus Moralis.
Gloria humana aſpirat in perniciem animarum.
In hæc verba : Receperunt mercedem ſuam.
Articulus quintus.
Ex Hiſtoria, & Symbolis. p.60
Senſus Moralis.
Sine gratia venuſtate, ieiunium eſt indecorum.
Sectio quinta, articulus primus.
Ex Theologia, ex Philoſophia, & ex SS. Patribus. p.61
Senſus Moralis.
Ieiunium eleemoſyna comite roboratur.
In hæc verba : Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum.
Articulus ſecundus.
Ex Theologia, SS. Patribus, & Hiſtoria. p.63
Senſus Moralis.
Ieiunium eleemoſyna chriſmate conſecratur.
In hæc verba : Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum.
Articulus tertius.
Ex antiquitate plurium nationum. p.65
Senſus Moralis.
Infirmum eſt ieiunium, & marceſcit, ſi non eleemoſynæ ſucco ſaginetur.
In hæc verba : Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum.
Articulus quartus.
Ex Medicina, ex vtroque Iure, ex Hiſtoria, & Symbolis. p.66
Senſus Moralis.
Eleemoſyna ieiunio imponit colophonem.
In hæc verba : Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum.
Articulus quintus.
Ex SS. Patribus, & ex Medicina. p.68
Senſus Moralis.
Eleemoſyna, & gratia Dei, duæ fulcra ſunt, quibus ieiunium innititur.
In hæc verba : Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua.
Articulus ſextus.
Ex Philoſophia, ex SS. Patribus, & ex Hiſtoria. pag.69
Senſus Moralis.
Quanam induſtria quiſque ſibi debeat theſauros in cœlis adſtruere.
In hæc verba : Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.
Sectio ſexta.
Ex Philoſophia, & SS. Patribus. p.70
Senſus Moralis.
Hominem dedecet affectus theſaurizandi in hoc ſæculo.
In hæc verba : Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.
Articulus primus.
Ex Philoſophia, & SS. Patribus. p.70
Senſus Moralis.
Homo pluribus argumentis deterreri debet ab appetitu congregandi opes in hoc ſæculo.
In hæc verba : Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.
Articulus ſecundus.
Ex Theol. vtroque Iure, & ex SS. Patribus, p.72.
Senſus Moralis.
Suſpecta eſt omnis affluentia terrenarum opum.
In hæc verba : Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.
Articulus tertius.
Ex Medicina, ex SS. Patribus, & ex Mathematica. p.75
Senſus Moralis.
Plus nimio concupita opes huius ſæculi, dubiam faciunt æternam ſalutem.
In hæc verba : Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.
Articulus quartus.
Ex hiſt. & antiquitate plurium nationum. p.77
Senſus Moralis.
Vbi & quomodo perennare queant theſauri.
In hæc verba : Theſaurizate vobis theſauros in cœlo.
Articulus quintus.
Ex Theologia, & ex antiquitate plurium nationum. p.78
Senſus Moralis.
Opportunè theſaurizat, qui virtutes congregat, & præcipuè charitatem.
In hæc verba : Theſaurizate vobis theſauros in cœlo.
Articulus ſextus.
Ex SS. Patribus, & Philoſophia. p.79
Senſus Moralis.
Opes effuſæ in manus pauperum, theſauros in cœlo componunt, & ſecus coaceruata in terra diſpereunt.
In hæc verba : Theſaurizate vobis theſauros in cœlo.
Articulus ſeptimus.
Ex hiſtoria, Symbolis, & SS. Patribus. p.81
Senſus Moralis.
Quam cautelam depoſcat ab homine cordis cuſtodia, ne diffluat ad theſauros ignobiles.
Sectio prima. p.82
Quàm debeat eſſe anima ſollicita, ne capiatur illecebris rerum, quæ illudunt oculis.
In hæc verba : Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.
Articulus primus.
Ex antiquitate plurium nationum, & ex Theologia. p.83
Senſus Moralis.
Incongrua res eſt homini deperire creaturas.
In hæc verba : Vbi eſt theſaurus, ibi eſt & cor tuum.
Articulus ſecundus.
Ex Philoſophia. p.84
Senſus Moralis.
Quam parcè homo debet affici rebus infra Deum.
In hæc verba : Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.
Articulus tertius.
Ex SS. Patribus, & ex Philoſophia. p.85

Senſus Moralis.

Qua pernicies animam excipias incuriam cuſtodia cordis ſui.

In hac verba: Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

Articulus quartus.

Ex hiſtoria, ex SS. Patribus, & ex Mathematica. *p.86*

Senſus Moralis.

Cor peruium creaturis peſſum datur.

In hac verba: Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

Articulus quintus.

Ex SS. Patribus, & Symbolis. *p.88*

Senſus moralis.

Omnia ſollicitant hominem, vt cordi ſuo ſedulus inuigilet.

In hac verba: Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

Articulus ſextus.

Ex Medicina, & SS. Patribus. *p.89*

Senſus Moralis.

Homo cordis ſui dominium Deo detrahens, illi eſt iniurius, detrahitur autem cor affectu.

Articulus ſeptimus.

Ex vtroque iure, & hiſtoria. *p.90*

Controuerſiæ emergentes ex proximo Euangelio.

Orthodoxa expoſitio Euangelij. *p.91*

Senſus orthodoxus.

An ſuperſtitioſus ſit ieiunandi ritus.

In hac verba: Cùm ieiunatis nolite fieri ſicut hypocritæ.

Controuerſia prima. *p.92*

Senſus Orthodoxus.

Prima pars controuerſiæ.

Quibus machinis haretici arietarunt in ieiunium. pag.92

Senſus Orthodoxus.

Pars ſecunda controuerſiæ.

Sanctiſſimè eſſe à Deo inſtituta ieiunia.

Argumentum primum.

Ex Scriptura, ex SS. Patribus. *p.94*

Senſus Orthodoxus.

Deo inſpirante inſtituta ſunt ieiunia.

In hac verba: Cum ieiunatis; nolite fieri ſicut hypocritæ.

Argumentum ſecundum.

Ex iure canonico, & ex SS. Patribus. *p.97*

Quàm ab incunabulis fuerit propoſiti tenax Eccleſia in ieiunijs obſeruandis.

Argumentum tertium.

Ex hiſtoria Eccleſiæ primitiuæ. *p.100*

Pars tertia controuerſiæ.

Quàm benigna ſit Eccleſia ieiunia decernendo. p.101

Senſus Orthodoxus.

An abſtinere à carnibus, ſit de ratione ieiunij.

In hac verba: Exterminant facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes.

Controuerſia ſecunda. *p.103*

Quibus argumẽtis impugnetur carnis abſtinẽtia.

Pars prima controuerſiæ. *ibid.*

Abſtinendum eſſe à carnibus indicto ieiunio.

Pars ſecunda controuerſiæ.

Ex Scriptura, & ex Iure canonico. *p.107*

Non eſt ſuperſtitioſa, ſed ſuſpicienda vt par eſt à fidelibus abſtinentia à carnibus.

Argumentum primum.

Ex Scriptura, & ratione. *p.107*

Non eſt carpenda, ſed commendanda abſtinentia à carnibus.

Argumentum ſecundum.

Ex Iure canonico. *p.109*

Coëunt Proceres Eccleſia ad aſtruendã abſtinentiam à quibuſdam cibis, diebus ieiunio ſacris.

Argumentum tertium.

Ex SS. Patribus. *p.110*

Cultioris vita gratià, plerique ſibi indixerunt abſtinentiam à lautiore & pinguiore cibo.

Argumentum quartum.

Ex hiſtoria. *p.112*

An Eccleſia congruè inſtituerit Quadrageſimam, quatuor Tempora, Vigilias, & alios ſingulares ieiunandi modos.

In hac verba: Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum.

Controuerſia tertia. *p.114*

Quibus argumẽtis inſurgant haretici in Quadrageſimam, alioſque dies ieiunio pranotatos.

Pars prima Controuerſiæ. *pag.114*

Congrua eſt Quadrageſima inſtitutio.

Argumentum primum.

Ex Scriptura, & ratione. *pag.116*

Quadrageſima obſeruatio eſt de precepto.

Argumentum ſecundum.

Ex Iure Canonico. *pag.118*

A quibus, & quantis encomijs, Quadrageſima fuerit commendata, & vnde originem habeant Quatuor tempora, & Vigilia.

Argumentum tertium.

Ex SS. Patribus. *pag.119*

De Vigiliis.

Vnde Vigiliarum ritus emerſerit. *p.122*

Quàm religioſè obſeruata fuerint ſemper ieiunia, ab Eccleſia inſtituta.

Argumentum quartum.

Ex hiſtoria. *p.125*

Senſus Orthodoxus.

An ieiunium ſit meritorium, & qua cautela indigeat, vt à Deo compenſetur.

In hac verba: Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua.

Controuerſia quarta. *p.127*

Quibus argumentis impugnetur meritum ieiunij.

Pars prima controuerſiæ. *ibid.*

Ieiunij vtilitas, & commoda explicantur.

Pars ſecunda Controuerſiæ.

Ex Scriptura, & ratione. *pag.129*

Quanti meriti ſit ieiunium.

Argumentum ſecundum.

Ex iure canonico. *pag.131*

Ieiunij merita & virtutes explicantur.

Argumentum tertium.

Ex SS. Patribus. *pag.133*

Quàm ſingulares exerat effectus ieiunium.

Argumentum quartum.

Ex hiſtoria. *p.134*

FERIA QVINTA
Cinerum.

LITERALIS EXPOSITIO Euangelij. *p.136*

Senſus Literalis.

VBi miſeriarum maior eſt cumulus, illic etiam plures miſericordia Dei effectus emicant.

In hac verba: Cùm iotroiſſet Ieſus in Capharnaum, acceſſit ad eum Centurio.
§.1. Coniectura prima ex ratione. *p.137*
Senſus litteralis.
Hiſtoriam Centurionis, cuius puer paralyticus ſanatus eſt, præcipuè commendare miſericordiam Chriſti.
Coniectura ſecunda, ex linguis. *p.138*
Senſus Literalis.
Sanitas impertita paralytico, ſuggerit Dei miſericordiam pronam ad gratias.
Coniectura tertia, ex SS. Patribus. *p.139*
Senſus Literalis.
Perfectæ fidei ſigna petuntur, à profeſſione eiuſdem fidei, & bonis operibus, exemplo Centurionis, qui vidit Chriſtum.
In hac verba: Domine noo ſum digous, &c. §.2. *p.140*
Senſus Literalis.
Non per internuntios tantùm, ſed & ipſe Centurio coram poſitus, Chriſtum Deum profeſſus eſt.
In hac verba: Et reſpondens Centurio, ait: Domine non ſum dignus.
§.3. Cooiectura prima, ex ratiooe. *p.142*
Senſus Literalis.
Quomodo rurſus conſtet Centurionem perſonaliter adiiſſe Dominum Ieſum.
In hac verba: Et reſpondens ait.
Coniectura ſecunda ex linguis. *p.143*
Senſus Literalis.
Idem Chriſti, & Centurionis concurſus adſtruitur.
Coniectura tertia, ex SS. Patribus. *p.144*
Senſus Literalis.
An reuera Chriſtus miratus ſit fidem Centurionis, & quænam fuerint illi admirationis argumenta.
In hac verba: Audiens autem Ieſus miratus eſt. §.4. *p.145*
Senſus Literalis.
Chriſtus, non fictè, ſed reuera admiratus eſt fidem ſingularem Centurionis.
In hac verba: Audiens autem Ieſus miratus eſt.
Coniectura prima ex Theologia. *p.146*
Senſus Literalis.
Iterum patet, Chriſtum reuera miratum fuiſſe fidem Centurionis.
In hac verba. Aodiens autem Ieſus miratus eſt.
Coniectura ſecunda, ex linguis. *p.147*
Senſos Literalis.
Quàm excelſa fuerit fides Centurionis.
In hac verba: Non inueni tantam fidem in Iſraël.
§.5. Ex SS. Patribus. *p.148*
Senſus Literalis.
Fides Eccleſiæ multò nobilior eſt & amplior fide Synagogæ.
In hac verba: Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, &c.
§.6. Coniectura proxima ex ratione. *p.151*
Senſus Literalis.
Eccleſia dicitur Catholica, quia orbe toto propagata eſt.
In hac verba: Dico autem vobis, quod multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, &c.
Coniectura ſecunda, ex linguis. *p.152*
Senſus Literalis.
Eccleſiam ſuffectam in locum Synagogæ, illi etiam quamplurimis titulis eminere.

In hac verba: Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, &c.
Senſus Litteralis.
In quas tenebras & ærumnas damnati incurrant.
In hac verba: Filij autem regni eiicientur io tenebras exteriores, &c.
§.7. Coniectura prima, ex ratione. *p.156*
Senſus Literalis.
De caligine & fletibus inferni.
In hac verba: Eiicientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & ſtridor dentium.
Coniectura ſeconda ex lioguis. *p.157*
Senſus Literalis.
Damnati opaca inferorum caligine cruciantur, necnon inexhauſtis fletibus alluuntur.
In hac verba: Eiicientur in tenebas exteriores, ibi erit fletus, &c.
Coniectūra tertia, ex SS. Patribus. *p.158*

Moralis Expoſitio Euangelij proximè Literaliter expenſi *p.160*

Senſus Moralis.

HOmo alterius Domini quàm Dei obſequio addictus, ingloriam patitur ſeruitutem.
In hac verba: Puer meus iacet in lecto paralyticus, & malè torquetur.
Sectio prima. *p.161*
Quàm multis titulis rerum omnium dominium ſummum ad Dominum Deum præ cæteris pertineat.
Articulus primus.
Ex Iure ciuili. *p.161*
Senſus Moralis.
Omnium Regum dominium eſſe infra dominium Dei.
In hac verba: Puer meus iacet in lecto.
Articulus ſecundus.
Ex Hiſtoria. *p.162*
Senſus Moralis.
Indubium eſt Dei dominium in omnia, quæ orbe toto proſtant.
In hac verba: Puer meus iacet in lecto paralyticus.
Articulus tertius.
Ex Philoſophia. *p.164*
Senſus Moralis.
Nihil omnino poteſt effugere dominium Dei.
In hac verba: Puer meus iacet in lecto paralyticus.
Articulus quartus.
Ex Theologia. *p.165*
Senſus Moralis.
Quibus caſtigentur opprobrijs illi, qui à Deo deficiunt, vt alteri domino deſeruiant.
In hac verba: Puer meus iacet in lecto paralyticus, & malè torquetur.
Articulus quintus.
Ex Antiquitate plurium nationum. *p.167*
Senſus Moralis.
Quàm acerbè Deus excipiat ſuos ſeruos transfugas.
In hac verba: Puer meus iacet in lecto paralyticus, & malè torquetur,
Articulus ſextus.
Ruſus ex Antiquitate plurium nationum. *p.169*
Senſus Moralis.
In quam perniciem deueniant omnes qui abiurant Dei dominium.

In hac verba: Puer meus iacet in lecto paralyticus, & malè torquetur.
Articulus ſeptimus.
Ex Medicorum diſciplina. pag.172
Senſus Moralis.
Vitiorum dominium eſt reprobis ominoſum.
In hac verba: Puer meus iacet in lecto paralyticus, & malè torquetur.
Articulus octauus.
Ex Mathematica. p.173
Senſus Moralis.
Quàm moleſtum ſit abdicare Dei dominium, & dura vitiorum ſeruitute premi.
In hac verba: Puer meus iacet in lecto paralyticus, & malè torquetur.
Articulus oonus.
Ex SS. Patribus. p.174
Senſus Moralis.
Dura vitiorum ſeruitus, debet vrgere reprobos, vt Deo priori ſuo Domino reduces obſequantur.
In hac verba: Puer meus iacet in lecto paralyticus, & malè torquetur.
Articulus decimus.
Ex Symbolis, & SS. Patribus. p.176
Senſus Moralis.
Magno apparatu virtutum ſeſe debet anima accingere ad illapſum gratiarum Dei.
In hac verba: Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.
Sectio ſecunda. p.178
Senſus Moralis.
Deus non influit in animas, niſi congruis ſeſe diſpoſitionibus accinxerint.
In hac verba: Domine ooo ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.
Articulus primus.
Ex Philoſophia. p.179
Senſus Moralis.
Quibus praambulis animam ſubeant diuina chariſmata.
In hac verba: Domine nonſum dignus, vt intres ſub rectum meum.
Articulus ſecundus.
Ex Theologia. p.180
Senſus Moralis.
Homines adulti non ornantur grata Dei, niſi eam pro modulo ſuo procurarint.
In hac verba: Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.
Articulus tertius.
Ex SS. Patribus. p.181
Senſus Moralis.
Congrua cautione aptanda eſt anima futura compos gratiarum Dei.
In hac verba: Domine oon ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.
Articulus quartus.
Ex Medicorum Diſciplina. p.183
Senſus Moralis.
Quos gratia Dei ſortiatur effectus in anima, vt par eſt aptata.
In hac verba: Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.
Articulus quintus.
Ex Mathematica, & Theologia. p.185
Senſus Moralis.
Quibus priuilegijs gaudeat anima Deo grata.
In hac verba: Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.

Articulus ſextus.
Ex iure ciuili. p.187
Senſus Moralis.
Quos inſignes effectus, ex gratia influxu referat anima Deo grata.
In hac verba: Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.
Articulus ſeptimus.
Ex Iure Canonico. p.188
Senſus Moralis.
Natura gratia, influxus eius, & effectus diſcutiuntur, ad trutinam Sanctorum Patrum.
Articulus octauus.
Ex SS. Patribus. p.189
Senſus Moralis.
Quàm ſalutares ſint effectus gratia Dei.
Articulus nonus.
Ex Hiſtoria. p.192
Senſus Moralis.
Quàm decora ſit anima inſignita Dei gratia.
Articulus decimus.
Ex Symbolis & SS. Patribus. p.193
Senſus Moralis.
Omnia hominum beneficia ſuperat illa gratia, qua Deus cauit hominibus.
Articulus vndecimus.
Ex Antiquitate plurium nationum. p.195
Exhortatio ad gratiam quantocyus amplectendam. p.198
Senſus Moralis.
Nemo planè ſit compos gloria aterna, niſi gratia Dei illapſu rutilus, eiuſdem gratia ortum deducat vſque ad occaſum vita.
In hac verba: Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, &c.
Sectio tertia. p.200
Senſus Moralis.
Gratiâ Dei inconſultâ, innius eſt aditus ad gloriam.
In hac verba: Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, &c.
Articulus primus.
Ex Theologia. p.201
Senſus Moralis.
Nemo citra gratia habitualis influxum poteſt eſſe conſcius gloria aterna.
Articulus ſecundus.
Ex Philoſophia. p.202
Senſns Moralis.
Citra gratiam, nemo poteſt adire hareditatem Dei.
In hac verba: Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, &c.
Articulus tertius.
Ex Iure ciuili. p.203
Senſus Moralis.
Nefas eſt arbitrari hominem proprio tantùm Marte poſſe aſſurgere ad cœleſtia.
In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham.
Articulus quartus.
Ex Iure canonico. p.205
Senſus Moralis.
Gratia Dei, qua in morte excidit, non dignatur animam beatitudine aterna.
In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham.
Articulus quintus.
Ex SS. Patribus. p.205
Senſus

Capitum.

Senſus Moralis.

Ab Occidente, id eſt à vita occaſu, pendere æternam hominum ſortem.

In hac verba: Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, &c.

Articulus ſextus.

Ex Hiſtoria. *pag.208*

Senſus Moralis.

Omnium hominum ſalus eſt penes perſeuerantiam in gratia Dei, ne in morte excidat.

In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham.

Articulus ſeptimus.

Ex Mathematica, & SS. Patribus. *p.210*

Senſus Moralis.

Parum eſt egregia moliri, ſi non perficiantur.

In hac verba: Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham.

Articulus octauus.

Ex Medicorum diſciplina. *pag.211*

Senſus Moralis.

Abdicato vitio, ſemper eſt virtutum praxis profitenda.

In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham.

Articulus nonus.

Ex Symbolis. *pag.212*

Senſus Moralis.

Perſeuerantia in gratia vſque ad occaſum vitæ, ſola eſt digna coronari.

In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, &c.

Articulus decimus.

Ex antiquitate plurium nationum. *p.213*

Controuerſiæ emergentes ex proximo Euangelio.

Orthodoxa expoſitio Euangelij.

Senſus Orthodoxus. *p.217*

IN quo propriè ſita ſit ratio fidei.

In hac verba: Dic tantùm, & ſanabitur puer meus.

Controuerſia prima. *pag.218*

Quas hæretici machinas opponunt Eccleſiæ decernenti, in quo ſita ſit ratio fidei.

Pars prima Controuerſiæ. *pag.219*

Senſus Orthodoxus.

Pars ſecunda Controuerſiæ.

Fidei proprium eſt aſſentiri incunctanter ijs omnibus, quæ Deo reuelante didicimus.

In hac verba: Dic tantùm verbo, & ſanabitur puer meus.

Argumentum primum.

Ex Scriptura, & ratione. *pag.223*

Senſus Orthodoxus.

Fidei rationem conſiſtere in aſſenſu.

In hac verba: Dic tantùm verbo, & ſanabitur puer meus.

Argumentum ſecundum.

Ex SS. Patribus. *pag.224*

Senſus Orthodoxus.

Fidem non conſiſtere in certa fiducia, ſibi eſſe remiſſa ſua piacula.

In hac verba: Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum; ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus.

Argumentum tertium.

Ex Iure Canonico. *pag.227*

Senſus Orthodoxus.

Denuo impugnatur hæreticorum inſania, fidem totam conſtituens in ſola fiducia miſericordiæ.

In hac verba: Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum, ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus.

Argumentum quartum.

Ex ratione, & SS. Patribus. *pag.227*

Senſus Orthodoxus.

Fidei eſſentia eſt penes aſſenſum, & non penes fiduciam.

In hac verba: Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum; ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus.

Argumentum quintum.

Ex ritibus Eccleſiæ primitiuæ. *pag.230*

Senſus Orthodoxus.

An fides ſine operibus iuſtificet.

In hac verba: Non inueni tantam fidem in Iſraël.

Controuerſia ſecunda. *pag.231*

Senſus Orthodoxus.

Quibus medijs hæretici tentarint probare, fidem ſolam iuſtificare ſine bonis operibus.

In hac verba: Non inueni tantam fidem in Iſraël.

Prima pars Controuerſiæ. *pag.232*

Senſus Orthodoxus.

Denuo inſurgunt hæretici, conclamantes, fidem ſolam iuſtificare ſine bonis operibus.

In hac verba: Non inueni tantam fidem in Iſraël. *pag.x35*

Senſus Orthodoxus.

Tertiò inſaniunt hæretici, conantes adſtruere, fidem iuſtificare ſine bonis operibus.

In hac verba: Non inueni tantam fidem in Iſraël. *pag.237*

Senſus Orthodoxus.

Pars ſecunda Controuerſiæ.

Fides ad iuſtificationem animarum, bonorum operum adſciſcit ſuffragium.

In hac verba: Non inueni tantam fidem in Iſraël.

Ex Scriptura, & ratione. *pag.240*

Senſus Orthodoxus.

Denuo Scriptura ſacra, & variæ rationes probant, fidem, vt iuſtificet, petere bonorum operum commercium.

In hac verba: Non inueni tantam fidem in Iſraël. *pag.242*

Senſus Orthodoxus.

Adultorum hominum iuſtificatio refundenda eſt in fidem ſtipatam bonis operibus.

In hac verba: Non inueni tantam fidem in Iſraël.

Argumentum ſecundum.

Ex Iure Canonico. *pag.244*

Senſus Orthodoxus.

Fides eſt indiga bonorum operum, vt homines adulti æterna ſtipendia demereant.

In hac verba: Non inueni tantam fidem in Iſraël.

Argumentum tertium.

Ex SS. Patribus. *pag.245*

Senſus Orthodoxus.

Varijs adhuc ſententijs Sanctorum Patrum adſtruitur neceſſitas bonorum operum cum fide.

In hac verba: Non inueni tantam fidem in Iſraël. pag. 248
Senſus Orthodoxus.
Salus hominum adultorum depoſcit fidem impletam bonis operibus.
In hac verba: Non inueni tantam fidem in Iſraël.
Argumentum quartum.
Ex Hiſtoria Eccleſiæ primitiuæ, & ex SS. Patribus. pag. 250
Senſus Orthodoxus.
An ſit ſingulare ſignum veræ Eccleſiæ, vt ſit Catholica, id eſt, orbe toto diffuſa.
In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham.
Controuerſia tertia. pag. 253
Senſus Orthodoxus.
Quibus inſtantijs hæretici impugnent notas Eccleſiæ.
In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham.
Pars prima Controuerſiæ. pag. 254
Senſus Orthodoxus.
Pars ſecunda Controuerſiæ.
Solam veram Eccleſiam eſſe Catholicam viſibilem, & ſanctitate conſpicuam.
In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham.
Argumentum primum.
Ex Scriptura. pag. 259
Senſus Orthodoxus.
De ratione veræ Eccleſiæ eſt, vt ſit Catholica ſeu vniuerſalis, & peruia ſenſibus.
In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente.
Argumentum ſecundum.
Ex ratione. pag. 260
Senſus Orthodoxus.
Indubia Eccleſiæ teſſera eſt, vt ſit Catholica.
In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente.
Argumentum tertium.
Ex SS. Patribus. pag. 263
Senſus Orthodoxus.
Singularis eſt titulus veræ Eccleſiæ, vt ſit Catholica, id eſt, vniuerſalis.
In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente.
Argumentum quartum.
Ex Iure Canonico. pag. 264
Senſus Orthodoxus.
Sola Eccleſia Romana toto orbe diffuſa eſt, ac proinde ſola eſt Catholica.
In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente.
Argumentum quintum.
Ex Hiſtoria Eccleſiæ primitiuæ. p. 266
Senſus Orthodoxus.
An quis poſſit fieri ſaluus extra Eccleſiam.
In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente & recumbent cum Abraham, &c. Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores.
Controuerſia quarta. pag. 268
Senſus Orthodoxus.
Quales nouos hæretici ecutarunt affingere illibatæ Eccleſiæ ſanctitati.
In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente.
Pars prima Controuerſiæ. pag. 269
Senſus Orthodoxus.
Soli Eccleſiæ Romanæ, meritò affingi poſſunt omnes præcipuæ ſanctitatis notæ.
In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente.
Argumentum primum.
Ex Scriptura, & ratione. pag. 272
Senſus Orthodoxus.
Soli Romanæ Eccleſiæ affingi poteſt titulus ſanctitatis illibatæ.
In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente.
Argumentum ſecundum.
Ex SS. Patribus. pag. 273
Senſus Orthodoxus.
Nunquam Romana Eccleſia deſiit eſſe Sancta.
In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente.
Argumentum tertium.
Ex Hiſtoria Eccleſiæ primitiuæ. p. 274
Senſus Orthodoxus.
Sola Eccleſia Romana ſanctitate refulget.
In hac verba: Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham.
Argumentum quartum.
Ex vtroque Iure. pag. 276
Senſus Orthodoxus.
Pars altera controuerſiæ.
Omnibus extra Eccleſiam poſitis, vnius eſt aditus ad regnum cœlorum.
In hac verba: Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores.
Argumentum primum.
Ex Scriptura, & SS. Patribus. pag. 27[illegible]
Senſus Orthodoxus
Nulla ſalus manet eos, qui ſunt extra Eccleſiam.
In hac verba: Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores.
Argumentum ſecundum.
Ex vtroque Iure. pag. 278
Senſus Orthodoxus.
Salus indubia animarum in ſola Eccleſia Romana preſtat.
In hac verba: Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores.
Argumentum tertium.
Ex Hiſtoria Eccleſiæ primitiuæ. pag. 280

FERIA SEXTA
Cinerum.

LITERALIS EXPOSITIO Euangelij. pag. 282
Senſus Literalis.
Euangelij ſumma penes amorem eſt, cuius igne decoquitur immatura lex Hebræorum, & carpitur cruda interpretatio Iudæorum.
In hac verba: Audiſtis, quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.
§. 1 Coniectura prima ex ratione. p. 282
Senſus Literalis.
Scribarum liuor anhelās in odia ſuaſit vltionem, quā Chriſtus amore inducto ſūditus extirpauit.
In

In hac verba : Audiſtis , quia dictum eſt : Diliges proximum tuum , & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis : Diligite ioimicos veſtros.

Coniectura ſecunda ex linguis. *p.285*

Senſus Literalis.

Chriſtus amoris igne accenſo , legis intentum aperit , & damnat Iudæorum adulterinum ſenſum.

In hac verba : Audiſtis , quia dictum eſt : Diliges proximum tuum , & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis : Diligite inimicos veſtros.

Coniectura tertia,ex SS. Patribus. *p.287*

Senſus Literalis.

Penes charitatem eſt , adſciſcere homines in numerum filiorum Dei.

In hac verba : Benefacite his , qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus vos , vt ſitis filij patris veſtri , qui in cœlis eſt.

§.2. Coniectura prima , ex ratione. *p.289*

Senſus Literalis.

Charitatis obſequio præſtito inimicis , euehimur in ſortem filiorum Dei.

In hac verba : Benefacite his , qui oderunt vos, & orate pro perſeqoentibus vos , vt ſitis filij patris voſtri , qui io cœlis eſt.

Coniectura ſecunda ex linguis. *p.291*

Senſus Literalis.

Charitas diffuſa vſque ad inimicos , animam dignatur inſulu filiorum Dei.

In hac verba : Benefacite bis , qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus vos , vt ſitis filij patris veſtri , qui in cœlis eſt.

Coniectura tertia ex SS. Patribus. *p.291*

Senſos Literalis.

Perfectionis cardo omnis , in amore vertitur.

In hac verba : Eſtote ergo perfecti , ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.

§.3. Coniectura prima ex ratiooe. *p.293*

Senſus Literalis.

Dilectio inimicorum , teſſera eſt perfectionis.

In hac verba : Eſtote ergo perfecti , ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.

Coniectura ſecunda ex linguis. *p.294*

Senſus Literalis.

Amor inimicorum ſumma eſt inſtituti Chriſtiani.

In hac verba : Eſtote ergo perfecti , ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.

Coniectura tertia ex SS. Patribus. *p.295*

Senſus Literalis.

Virtus quantumuis emerita litans oculis hominum , æterna Dei mercede cadit.

In hac verba : Attendite , ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus , vt videamini ab eis : alioquin mercedem oon habebitis apud patrem veſtrum , qui in cœlis eſt.

§.4. Coniectura prima , ex ratione. *p.295*

Senſus Literalis.

Gloria humana bonis operibus iniuria eſt.

In hac verba : Attendite , oe iuſtitiam veſtram faciatis coram homioibus , vt videamini ab eis , alioquin nou' habebitis mercedem apud patrem veſtrum , qui io cœlis eſt.

Coniectura ſecunda , ex linguis. *p.296*

Senſus Literalis.

Virtus omnis , & præſertim eleemoſyna flacceſcit, perflata flabris inanis gloriola.

In hac verba : Attendite , ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus , vt videamini ab eis : alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrum , qui io cœlis eſt.

Coniectura tertia ex SS. Patribus. *p.297*

Moralis Expoſitio Euangelij proximè Literaliter expenſi. *pag.300*

Senſus Moralis.

VT Euangelica lex præcipuè amorem ſonat, ad eam maximè pertinuit ſummum amoris argumentum , quod eſt dilectio inimicorum.

In hac verba : Audiſtis , quia dictum eſt : Diliges proximum tuum , & odio babebis inimicum tuum : Ego autem dico vobis : Diligite inimicos veſtros.

Sectio prima. *p.301*

Senſus Moralis.

Prima pars ſectionis.

Dilectio inimicorum teſſera neceſſaria eſt ad ſalutem.

In hac verba : Ego autem dico vobis : Diligite inimicos veſtros.

Articulus primus.

Ex Theologia. *p.301*

Senſus Moralis.

A ſalute æterna procul facit homines odium acerbum , quod exercent cum ſuis inimicis.

In hac verba : Ego autem dico vobis : Diligite inimicos veſtros.

Articulus ſecuudus.

Ex Philoſophia. *p.303*

Senſus Moralis.

Diligere inimicos , res eſt digna imperio.

In hac verba : Ego autem dico vobis : Diligite inimicos veſtros.

Articulus tertius.

Ex Iure Ciuili. *p.303*

Senſus Moralis.

Conciliari nequit Deus , niſi reconciliato inimico.

In hac verba : Ego autem dico vobis : Diligite inimicos veſtros.

Articulus quartus.

Ex Iure Canonico. *p.305*

Senſus Moralis.

Quàm ſit ſalutare repurgium odij inimicorum.

In hac verba : Ego autem dico vobis : Diligite inimicos veſtros.

Articulus quintus.

Ex medicorum diſciplina. *p.305*

Senſus Moralis.

Ad dilectionem inimicorum Deus ſingulos quoſque homines obſtrinxit.

In hac verba : Diligite inimicos veſtros , vt ſitis filij patris veſtri , qui in cœlis eſt.

Articulus ſextus.

Ex Mathematica. *p.307*

Senſus Moralis.

Vltionis cupido coercita , res eſt glorioſa.

In hac verba : Ego autem dico vobis : Diligite inimicos veſtros.

Articulus ſeptimus.

Ex antiquitate plurium oationum. *p.308*

Senſus Moralis.

Commemoratio Chriſti condonantis , argumentum eſt efficax , ad omnem iniuriarum memoriam expungendam.

In

In hac verba: Diligite inimicos veſtros, vt ſitis filij patris veſtri, qui in cœlis eſt.
Articulus octauus.
Ex Hiſtoria, & SS. Patribus. p.311
Senſus Moralis.
Quàm ſit vltio iniuriarum noxia vindicanti.
In hac verba: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.
Articulus nonus.
Ex Symbolis, & SS. Patribus. p.353
Senſus Moralis.
Pars altera ſectionis.
Hac cautela diligendi ſunt inimici noſtri, vt eorum vitia deteſtemur.
In hac verba: Ego autem dico vobis: Dilite ioimicos veſtros.
Articulus decimus.
Ex Theologia. p.314
Senſus Moralis.
Quomodo poſſit eſſe odium homini ſalutare.
In hac verba: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.
Articulus vndecimus.
Ex Philoſophia. p.315
Senſus Moralis.
Citra charitatis diſpendium, quiſque deb etha bere exoſa vitia inimicorum.
In hac verba: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.
Articulus doodecimus.
Ex Medicina, & SS. Patribus. p.316
Senſus Moralis.
Quomodo ſint, ſalua charitate, noſtrorum inimicorum vitia caſtiganda.
In hac verba: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.
Articulus decimus tertius.
Ex vtroque Iure. p.317
Senſus Moralis.
De integritate amoris inimicorum eſt, vt ſe congruis actibus prodat.
In hac verba: Benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos.
Sectio ſecunda. p.320
Senſus Moralis.
Pars ptima ſectionis.
Dilectio inimicorum, hominem totum deuincit, vt pro modulo ſuo ſe eis beneficum praſtet.
In hac verba: Benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro calumoiantibus vos.
Articulus primus.
Ex Theologia. p.320
Senſus Moralis.
Perfectio amoris erga inimicos, dum res exigit, beneficiorum poſtulat argumentum.
In hac verba: Benefacite bis, qui oderunt vos.
Articulus ſecundus.
Ez Philoſophia. p.321
Senſus Moralis.
Cœleſtes animos decet, acceptas iniurias reddito beneficio compenſare.
In hac verba: Benefacite his, qui oderunt vos.
Articulus tertius.
Ex Symbolis, & SS. Patribus. p.322
Senſus Moralis.
Anima amore decocta, iniurias tranſmutas in gratias.
In hac verba: Benefacite his, qui oderunt vos.
Articulus quartus.
Ex medicorum diſciplina. p.323
Senſus Moralis.
Vt Deus iugi gratiarum influxu ſuos etiam inimicos deuincit, ita & homines beneficos ſe praſtare debent in oſores ſuos.
In hac verba: Benefacite his, qui oderunt vos.
Articulus quintus.
Ex Mathematica, & SS. Patribus. p.324
Seoſus Moralis.
Amoris eſt ſuſpecta fides, quam gratia impenſa indubia non adſtruunt argumenta.
In hac verba: Benefacite his, qui oderunt vos.
Articulus ſextus.
Ex antiquitate plurium nationum. p.325
Senſus Moralis.
Pars altera ſectionis.
Beneficia collata inimicis, magno cum fœnore reſiliunt in homines illas gratias erogantes.
In hac verba: Benefacite his, qui oderunt vos, vt ſitis filij patris veſtri.
Articulus ſeptimus.
Ex varils Hiſtoriis. p.329
Senſus Moralis.
Multa mala manent vindicantes, vt ſecus pramia decernuntur iniuriam condonanti.
In hac verba: Benefacite his, qui oderunt vos, vt ſitis filij patris veſtri.
Articulus octauus.
Ex vtroque Iure. p.332
Senſus Moralis.
Varijs titulis ſollicitamur ad benefaciendum inimicis noſtris.
In hac verba: Benefacite his, qui oderunt vos, vt ſitis filij patris veſtri, qui eſt in cœlis.
Articulus nonus.
Ex ſententiis Sanctorum Patrum, & dictis aliorum hominum. p.334
Senſus Moralis.
Virtutis apicem nactus eſt ille, qui Deum ſibi praſtituit in ſcopum, congruis actibus aſſequendum.
In hac verba: Eſtote vos perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt.
Sectio tertia. p.337
Senſus Moralis.
Pars prima ſectioois.
Perfectioni ſedulò quiſque debet incumbere.
In hac verba: Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt.
Articulus primus.
Ex Theologia. p.338
Senſus Moralis.
Conditione ſua quiſque ad perfectionem obſtringitur.
In hac verba: Eſtote ergo perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt.
Articulus ſecuodus.
Ex Iure Ciuili. p.339
Senſus Moralis.
Chriſtiani nomen ſollicitat nos ad perfectionem.
In hac verba: Eſtote ergo perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.
Articulus tertius.
Ex Iure Ciuili, & SS. Patribus. p.340
Senſus Moralis.
Natura nonereante deterior fit homo incurius anhelare ad perfectiorem ſtatum.
In hac verba: Eſtote ergo perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.

Articulus

Articulus quartus.
Ex Mathematica, & SS. Patribus. p.342
Senſus Moralis.
Homo perfectionis incurius, in peiora ruit.
In hæc verba: Eſtote ergo perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.
Articulus quintus.
Ex Philoſophia, & SS. Patribus. p.343
Senſus Moralis.
Diſciplina Chriſtiana iugiter vrget ſuos profeſſores ad perfectionem comparandam.
In hæc verba: Eſtote ergo perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.
Articulus ſextus.
Ex Hiſtoria, & vtroque Iure. p.345
Senſus Moralis.
Ipſa etiam corporis humani conditio animam ſollicitat ad perfectiorem ſtatum.
In hæc verba: Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt.
Articulus ſeptimus.
Ex Medicorum diſciplina. p.348
Senſus Moralis.
Pars ſecunda ſectionis.
Anima inhians perfectioni, ne aberret, Deum tantum ſibi debet in ſcopum præfigere.
In hæc verba: Eſtote ergo perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.
Articulus octauus.
Ex Theologia, & SS. Patribus. p.349
Senſus Moralis.
Anima ſollicita de ſua perfectione debent vota omnia in Chriſtum Dominum anhelare.
In hæc verba: Eſtote ergo perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.
Articulus nonus.
Ex Symbolis, & SS. Patribus. p.351
Senſus Moralis.
A Deo petendi ſunt perfectionis omnimodæ typi.
In hæc verba: Eſtote ergo perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.
Articulus decimus.
Ex antiquitate plurium nationum. p.353

Controuerſiæ emergentes ex proximo Euangelio.

Orthodoxa Euangelij expoſitio. p.356
Senſus Orthodoxus.
Gratia Dei influente in animam, homo aptatur ad ſubeundum iugum mandatorum Dei.
In hæc verba: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.
Controuerſia prima. p.357
Senſus Orthodoxus.
Pars prima Controuerſiæ.
Anima expers Dei gratia nequit morẽ gerere omnibus mandatis homini à Deo indictis p.357
Senſus Orthodoxus.
Pars ſecunda Controuerſiæ.
Homo beneficio gratia Dei aſpirantis poteſt obſeruare mandata Dei.
In hæc verba: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.
Argumentum primum.
Ex Scriptura, & ratione. p.358
Senſus Orthodoxus.
Mandata Dei, gratia obſequio, poſſunt obſeruari.
In hæc verba: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.
Argumentum ſecundum.
Ex SS. Patribus. p.359
Senſus Orthodoxus.
Gratia facilem facit obſeruationem mãdatorum.
In hæc verba: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.
Argumentum tertium.
Ex Iure Canonico, & ex Hiſtoria Eccleſiæ primitiuæ. p.361
Senſus Orthodoxus.
Fomes peccati non obſtat, quin gratia Dei influxa homines adſciſcantur in numerum filiorum Dei.
In hæc verba: Benefacite his, qui oderunt vos, vt ſitis filij patris veſtri, qui in cœlis eſt.
Controuerſia ſecunda. p.363
Senſus Orthodoxus.
Pars prima Controuerſiæ.
Fomes peccati nullam nequitiam inurit animæ, in quam gratia Dei cœlitus influxit.
In hæc verba: Benefacite his, qui oderunt vos, vt ſitis filij patris veſtri, qui in cœlis eſt.
Argumentum primum.
Ex Scriptura, & ratione. p.364
Senſus Orthodoxus.
Concupiſcentia nullum reatum affingit animæ, in quam gratia Dei cœlitus influxit.
In hæc verba: Benefacite his, qui oderunt vos, vt ſitis filij patris veſtri, qui in cœlis eſt.
Argumentum ſecundum.
Ex SS. Patribus. p.365
Senſus Orthodoxus.
Concupiſcentia inuitis non affricat reatum aliquem.
In hæc verba: Benefacite his, qui oderunt vos, vt ſitis filij patris veſtri, qui in cœlis eſt.
Argumentum tertium.
Ex Iure Canonico, & Hiſtoria Eccleſiæ primitiuæ. p.366
Senſus Orthodoxus.
Pars ſecunda Controuerſiæ.
Concupiſcentia minuitur nacta ſollicitas animas, illecebris fortiter obſiſtentes.
In hæc verba: Eſtote ergo perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.
Parænesis.
Ex SS. Patribus, & Iure Canonico. p.367
Senſus Orthodoxus.
Homo de ſua perfectione ſollicitus, & dignatus gratia Dei, iuſtitia inhærente perficitur.
In hæc verba: Eſtote ergo perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.
Controuerſia tertia. p.369
Senſus Orthodoxus.
Prima pars Controuerſiæ.
Refelluntur ſententia hæreticorum, diſſona ab ea, quæ adſtruit iuſtitiam inhærentem.
In hæc verba: Eſtote ergo perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt. p.369
Senſus Orthodoxus.
Pars ſecunda Controuerſiæ.
Singulis quibuſque hominibus iuſtis quædam affingitur iuſtitia inhærens.
In hæc verba: Eſtote ergo perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.

Argu

Argumentum primum.

Ex Scriptura, & ratione. p.373

Senſus Orthodoxus.

A iuſtitia inhærente, anima iuſta ſuos titulos aucupatur.

In hæc verba: Eſtote ergo perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.

Argumentum ſecundum.

Ex SS. Patribus. p.373

Senſus Orthodoxus.

Iuſtitia inhærentis animæ iuſta veritas adſtruitur.

In hæc verba: Eſtote ergo perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.

Argumentum tertium.

Ex Iure Canonico, & Hiſtoria Eccleſiæ primitiuæ. p.374

DOMINICA PRIMA Quadrageſimæ.

LITERALIS EXPOSITIO Euangelij. pag.375

Senſus Literalis.

Chriſtus baptizatus, Spiritu ſancto impulſore, fuga ſæculi, abſtinentia, alijſque duris agonibus Eccleſiaſtica diſciplina iecit fundamina.

In hæc verba: Ieſus ductus eſt in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.

§.1. Coniectura prima ex ratione. p.376

Senſus Literalis.

Quiſquis Spiritu Dei percellitur, ille ſcilicet accingit ad facinora ardua perpetranda.

In hæc verba: Ieſus ductus eſt à Spiritu in deſertum, vt tentaretur à diabolo.

Coniectura ſecunda, ex linguis. p.377

Senſus Literalis

Chriſtus conſulturus Eccleſiæ, illam ſuo exemplo erudijt, anguſtias eius leuans, illas ſuperando.

In hæc verba: Ductus eſt Ieſus in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.

Coniectura tertia ex SS. Patribus. p.377

Senſus Literalis.

Diabolus ſuſpicans in Chriſto aliquid ſupra hominem, eum realiter deforis tentauit, vt induceret illum ad peccandum.

In hæc verba: Accedens tentator dixit ei: Si Filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant.

§.2. Coniectura prima ex ratione. p.378

Senſus Literalis.

Non in imaginatione, ſed deforis & realiter Chriſtum tentauit lucifer Angelus refuga.

In hæc verba: Accedens tentator dixit ei: Si Filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant.

Coniectura ſecunda, ex linguis. p.379

Senſus Literalis.

Dæmon dubius an Chriſtus eſſet Deus, eum ſola ſuggeſtione tentat non inuitum, vt ſic homini conſuleret, omnia diaboli ludibria ſuperando.

In hæc verba: Accedens tentator dixit ei: Si Filius Dei es, dic, vt lapides iſti panes fiant.

Coniectura tertia, ex SS. Patribus. p.38s

Senſus Literalis.

Dei mandata obſeruata ſicuti par eſt, animam & corpus impinguant.

In hæc verba: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

§.3. Coniectura prima ex ratione. p.383

Senſus Literalis.

Quidquid à Deo decernitur homini in cibum, illud eſt congruum hominis alimentum.

In hæc verba: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

Coniectura ſecunda ex linguis. p.384

Senſus Literalis.

Anima ſollicita de ſalute ſua, & ſpiritualibus intenta, non curat ea, quæ pertinent ad corpus.

In hæc verba: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit ex ore Dei.

Coniectura tertia ex SS. Patribus. p.385.

Senſus Literalis.

Vt Chriſtus ſuſpectam faceret ſuam diuinitatem diabolo, permiſit ſe ab eo realiter adſportari, & variè tentari.

In hæc verba: Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper pinaculum templi. Et dixit ei. Si Filius Dei es, mitte te deorſum. Scriptum eſt enim: Quia Angelis ſuis mandauit de te.

§.4. Coniectura prima, ex ratione. p.386

Senſus Literalis.

Dæmon experturus quid in Chriſtum poſſet viâ tentationis, illum realiter in aera rapuit.

In hæc verba: Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam Ciuitatem.

Coniectura ſecunda ex linguis. p.388

Senſus Literalis.

Omnes diaboli technæ eò vergunt, vt homines à Dei cultu auertat, & dementatos agat præcipites in ruinam.

In hæc verba: Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me.

Coniectura tertia, ex SS. Patribus. p.389

Senſus Literalis.

Scriptura ſacra idonea eſt panoplia, ad omnia dæmonum ſpicula retundenda.

In hæc verba: Vade Satana; ſcriptum eſt enim Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſol ſeruies.

§.5. Coniectura prima, ex SS. Patribus. p.39s

Senſus Literalis.

Cultus, qui Deum decet, nemini debet communicari.

In hæc verba: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

Coniectura ſecunda ex linguis. p.392

Senſus Literalis.

Tentationibus exercetur anima, demum coronanda.

In hæc verba: Acceſſerunt Angeli, & miniſtrabant ei.

Coniectura tertia ex SS. Patribus. p.393

Moralis Expoſitio Euangelij proximè Literaliter expenſi. pag.394

Senſus Moralis.

Chriſtus à Spiritu ſancto actus in deſertum, ſuo ſchemate repugnādo erudijt homines, quanam

quanam induſtria ſint omnia dæmonum ſpicula retundenda.
In hæc verba: IESVS ductus eſt in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.
Sectio prima. p.395
Senſus Moralis.
De cautelis obſeruandis ad tentationem.
Prima propoſitio.
Nihil omnino auſpicandum, Deo inconſulto.
In hæc verba: IESVS ductus eſt in deſertum à Spiritu, vt tentaretur a diabolo.
Articulus primus.
Ex Theologia. p.396
Senſus Moralis.
Abſque iugi Dei influxu animam vegetante, homo impar eſt certamini cum dæmone.
In hæc verba: Ductus eſt IESVS in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.
Articulus ſecundus.
Ex Philoſophia. p.397
Senſus Moralis.
Feriante Dei influxu, anima deſes nequit diabolo reſiſtere.
In hæc verba: Ductus eſt Ieſus in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.
Articulus tertius.
Ex Medicorum diſciplina. p.397
Senſus Moralis.
Vt vitiis bellum vtiliter indicatur, à Deo petenda ſunt auſpicia votis anhelis.
In hæc verba: Ductus eſt Ieſus à Spiritu in deſertum, vt tentaretur à diabolo.
Articulus quartus.
Ex antiquitate plurium nationum, & ex vtroque Iure. p.398
Senſus Moralis.
Auſpicatò fit, quidquid Deo conſulto fit.
In hæc verba: Ductus eſt Ieſus à Spiritu in deſertum, vt tentaretur à diabolo.
Articulus quintus.
Ex Mathematica, & ex variis Hiſtoriis. p.400
Senſus Moralis.
Fit anima Deo influente vegetior.
In hæc verba: Ductus eſt Ieſus à Spiritu in deſertum, vt tentaretur à diabolo.
Articulus ſextus.
Ex Symbolis, & SS.Patribus. p.402
Senſus Moralis.
Secunda Propoſitio.
Seceſſus à mundi conſortio, congruus eſt apparatus ad ſuperanda diaboli tentamenta.
In hæc verba: Ductus eſt Ieſus à Spiritu in deſertum, vt tentaretur à diabolo.
Articulus ſeptimus.
Ex SS. Patribus. p.403
Senſus Moralis.
Solitudo valida eſt armatura, contra illud omne, quod poteſt aliquid faceſſere animæ negotium.
In hæc verba: Ductus eſt Ieſus à Spiritu in deſertum, vt tentaretur à diabolo.
Articulus octauus.
Ex Hiſtoria, & SS.Patribus. p.404
Senſus Moralis.
Ea præcipuè ſolitudo appetenda eſt, quæ non tam corpus quàm animam abſtrahit a ſæculo.
In hæc verba: Ductus eſt Ieſus à Spiritu in deſertum, vt tentaretur à diabolo.
Articulus nonus.
Ex ſymbolis, & ex SS.Patribus. p.408

Senſus Moralis.
Propoſitio tertia.
Anima, quæ vitiis bellum indixit, opportunè ſibi cauet ieiuniorum armaturâ.
In hæc verba: Cùm ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.
Articulus decimus.
Ex Theologia, & ex SS.Patribus. p.409
Senſus Moralis.
Ieiunium conducit ad ardua quæque facinora.
In hæc verba: Cùm ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.
Articulus vndecimus.
Ex antiquitate plurium nationum, & ex SS. Patribus. p.412
Senſus Moralis.
Pars ſecunda ſectionis.
Quanam induſtria ſuperandæ ſint tentationes.
Quarta propoſitio.
Gula compeſcitur appoſitè meditatis incommodis, in quæ hoc vitium præcipites agit homines.
In hæc verba: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.
Articulus duodecimus.
Ex Theologia, & ex SS.Patribus. p.416
Sectio quarta.
Multa eſt malorum ſupellex, quam gula ſecum vehit.
In hæc verba: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.
Articulus decimus tertius.
Ex Medicina, & ex SS.Patribus. p.418
Senſus Moralis.
Gula vitiorum multis titulis indecorum.
In hæc verba: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.
Articulus decimus quartus.
Ex variis hiſtoriis, & ex Iure canonico. p.420
Senſus Moralis.
Ingluuies eſt deteſtanda, vt res omnibus indecora.
In hæc verba: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.
Articulus decimus quintus. p.422
Senſus Moralis.
Callidus beſtiis ingluuie ſibi obſtringit animas, quæ ſola ſobrietate poſſunt declinare dæmonis aſtutiam.
In hæc verba: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.
Articulus decimus ſextus.
Ex Symbolis, & SS. Patribus. p.424
Senſus Moralis.
Propoſitio quinta.
Diffidentia ſui obſtat, ne præſumat anima.
Articulus decimus ſeptimus.
Ex Philoſophia, & Theologia. p.426
Senſus Moralis.
Diffidentia ſui ſalutare eſt præſumptionis antidotum.
In hæc verba: Non tentabis Dominum Deum tuum.
Articulus decimus octauus.
Ex Iure ciuili, & ex Iure canonico. p.427
Senſus Moralis.
Quiſquis de ſe humiliter ſentit, is infirmitatis ſuæ conſcius, non tentat inconceſſa.
In hæc verba: Non tentabis Dominum Deum tuum.

Articulus decimus nonus.
Ex variis hiſtoriis,& ex SS.Patribuſ. *p.*428
Senſus Moralis.
Propoſitio ſexta.
Contemptu facultatum occurritur auaritia.
In hac verba : Dominum Deum ſuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.
Articulus vigeſimus.
Ex Theologia, Philoſophia, & SS. Patribus. *pag.*429
Senſus Moralis.
Homines inducuntur ad peccandum nimio affectu erga diuitias, quæ idcirco ſunt flocci facienda.
In hac verba : Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me.
Articulus vigeſimus primus.
Ex Symbolis, ex hiſtoriis, & ex SS. Patribus. *pag.*435
Senſus Moralis.
Opes eo nomine aſpernandæ, quia ſunt momentanea.
In hac verba : Oſtendit ei omnia regna orbis terræ in momento temporis.
Articulus vigeſimus ſecundus.
Ex variis hiſtoriis,& SS Patribus. *p.*433
Senſus Moralis.
Propoſitio ſeptima.
Satellitio Angelorum ſtipantur homines, qui ſe fortes præſtitere in agone contra ſpiritus nequam.
In hac verba : Ecce Angeli acceſſerunt,& miniſtrabant ei.
Articulus vigeſimus tertius.
Ex prædiuite ſcientiarum omnium penu. *p.*435

Encomia vitæ Religioſæ.
Argumentum. p.436

Controuerſiæ emergentes ex proximo Euangelio.
Senſus Orthodoxus.
Orthodoxa expoſitio Euangelij. *p* 437
Controuerſia prima.
Quàm ineptis argumentis impetatur vita monaſtica.
In hac verba : IESVS ductus eſt in deſertum à Spiritu,vt tentaretur à diabolo.
Impetus primus in nomen monachorum. *pag.* 438
Senſus Orthodoxus.
Non eſſe ludibrio habendas veſtes monaſticas.
In hac verba : IESVS ductus eſt in deſertum à Spiritu vt tentaretur à diabolo.
Impetus ſecundus in habitum monachalem. *p.*439.
Senſus Orthodoxus.
Quàm ardua res ſit, & ſancta, profeſſio conſiliorum Euangelij.
In hac verba : IESVS ductus eſt in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.
Impetus tertius in vota. *p.*442
Diluuntur obiectiones in vota Monaſtica ex Theologia,& ex SS.Patribus. *p.*444
Senſus Orthodoxus.
Impetus quartus in votum caſtitatis. *p.*448
Senſus Orthodoxus.
Quàm ſit eminens, & vtilis ſtatus continentiæ.
Ex SS. Patribus,& ex variis hiſtorijs. *p.*452
Senſus Orthodoxus.
Multis titulis ſtatus continentia commendatur.
In hac verba : IESVS ductus eſt in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.
Ex Iure canonico, & ex Iure Cæſareo. *p.*455
Senſus Orthodoxus.
Impetus quintus in votum obedientiæ. *p.*456.
Senſus Orthodoxus.
Diluuntur obiectiones iniuriæ voto obedientiæ.
Ex hiſtoria, & SS. Patribus, & vtroque Iure. *p.*459
Senſus Orthodoxus.
Impetus ſextus in votum paupertatis. *p.*463
Senſus Orthodoxus.
Eccleſia licitè bona poſſidet, nec violatur votum paupertatis à Religioſis illis, qui ex præſcripto regulæ ſuæ in commune affluunt bonis.
Ex SS. Patribus, ex vtroque Iure,& ex hiſtoria. *p.*466
Pars altera tituli de bonis Eccleſiæ.
Citra vllum diſpendium voti paupertatis poſſidentur in communi bona à Religioſis.
Ex Iure canonico,ciuili,& ex hiſtoria. *p.*469
Senſus Orthodoxus.
Diluuntur obiectiones iniuriæ voto paupertatis.
Ex vtroque iure, ex hiſtoria Eccleſiæ primitiuæ. *p.*470
Senſus Orthodoxus.
Filiis matura ætatis liceat nec ne inuitis parentibus dare nomen ſuum vitæ monaſticæ.
In hac verba : IESVS ductus eſt in deſertum à Spiritu. Vltimus impetus in ingreſſum Religionis. *p.*473
Pars ſecunda controuerſiæ, Encomia vitæ Monaſticæ.
Ex Theologia,& ex SS. Patribus. *p.*477
Encomia vitæ Religioſæ.
Ex Philoſophia, & ex SS.Patribus. *p.*481
Encomia vitæ Religioſæ.
Ex iure canonico,& ex SS.Patribus. *p.*484
Encomia vitæ Religioſæ.
Ex iure ciuili,& ex SS.Patribus. *p.*486
Encomia vitæ Religioſæ.
Ex Medicina,& ex SS.Patribus. *p.*490
Encomia vitæ Religioſæ.
Ex priſcis hiſtoriis,& ex SS Patribus. *p.*495
Encomia vitæ Religioſæ.
Ex variis Religionum inſtitutis. *p.*500
Senſus Orthodoxus.
Controuerſia ſecunda.
An Quadrageſima fuerit ſuperſtitioſè inſtituta.
In hac verba : Cùm ieiunaſſet quadraginta diebus,& quadraginta noctibus,eſuriit. *p.*505

FERIA SECVNDA.
Dominicæ primæ Quadrageſimæ.

LITERALIS EXPOSITIO Euangelij. *p.*507
Senſus Literalis.

NOn ea maieſtate, qua Deus eſt, Chriſtus apparebit in die iudicij, ſed ea quam meruit humilitate ſua.

In

maieſtate ſua, & omnes Angeli eius cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ.

§. 1. Coniectura prima ex ratione. p.508

Senſus Literalis.

Maieſtatem, qua coruſcus apparebit Iudex non eſſe diuinitatem, ſed gloriam corporis Chriſti.

In hac verba : Cùm venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli eius cum eo:

Coniectura ſecunda, ex linguis. p.509.

Senſus Litteralis.

Chriſtus Paſſione ſua mercatus eſt gloriam illam, qua in die iudicij recreabuntur iuſti, dum territi eo fulgore impij percellentur.

In hac verba : Cùm venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli eius cum eo: tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ.

Coniectura tertia, ex SS. Patribus. p.510

Senſus Literalis.

Beneficio Angelorum, omnia hominum capita ſiſtentur Chriſto domino iudicanti.

In hac verba : Congregabuntur ante eum omnes Gentes.

§. 2. Coniectura prima ex ratione. 512

Senſus Literalis.

Miniſterio Angelorum ſiſtentur omnes Iudici.

In hac verba : Congregabuntur ante eum omnes Gentes.

Coniectura ſecunda ex linguis. pag.513

Senſus Moralis.

Angeli localiter congregabunt omnes ſiue bonos, ſiue malos, in die iudicij.

In hac verba : Congregabuntur ante eum omnes Gentes.

Coniectura tertia ex SS. Patribus. p.514

Senſus Literalis.

In die iudicij realis erit bonorum & malorum diſcretio, & collocatio ad dextram & ſiniſtram.

In hac verba : Separabit eos ab inuicem, ſicut Paſtor ſegregat oues ab hœdis, & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris.

§. 3. Coniectura prima ex ratione. p.514.

Senſus Literalis.

Realis erit diſcretio bonorum & malorum, ſicut collocatio ad dexteram & ſiniſtram Chriſti in die iudicij.

In hac verba : Separabit eos ab inuicem, ſicut Paſtor ſegregat oues ab hœdis, & ſtatuet

Coniectura ſecunda, ex linguis. p.515.

Senſus Literalis.

Non promiſcuè congregabuntur homines in die iudicij, ſed ſeorſum boni à malis diſpeſcentur.

In hac verba : Separabit eos ab inuicem ſicut Paſtor ſegregat oues ab hœdis, & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris.

Coniectura tertia ex SS. Patribus. p.516

Senſus Literalis.

Præcipuus effectus prædeſtinationis Dei, eſt corporis & animæ glorificatio, refundenda in benedictionem Patris æterni.

In hac verba : Tunc dicet Rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum paratum vobis à conſtitutione mundi.

§. 4. Coniectura prima ex ratione. p.517

Senſus Literalis.

Inauguratio beatorum eſt vltimus effectus, ſeu finis prædeſtinationis æternæ, cuius cauſa eſt bonitas Dei.

In hac verba : Tunc dicet Rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum paratum vobis à conſtitutione mundi.

Coniectura ſecunda ex linguis. p.519

Senſus Literalis.

A mera Dei bonitate eſt prædeſtinatio, cuius finis eſt glorificatio beatorum.

In hac verba : Tunc dicet Rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum paratum vobis à conſtitutione mundi.

Coniectura tertia, ex SS. Patribus. p.521

Senſus Literalis.

Quod beati fuerint benedicti à Deo ab æterno, eſt ratio prædeſtinationis eorum, ideo refundenda in ſolam Dei voluntatem.

In hac verba : Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum.

Coniectura quarta ex Theologia. p.524

Senſus Literalis.

Ad prædeſtinationem in exequutione ita pertinet bonorum operum praxis, vt nemo planè adultorum euehatur ad gloriam ſine bonis operibus.

In hac verba : Eſuriui enim, dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me, nudus, & cooperuiſtis me: infirmus, & viſitaſtis me; in carcere eram, & veniſtis ad me.

§. 5. Coniectura prima.

Ex ratione. p.582

Senſus Literalis.

Prædeſtinatio in ordine ad exequutionem petit ſuffragium bonorum operum.

In hac verba: Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me: nudus, & cooperuiſtis me: infirmus, & viſitaſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad me.

Coniectura ſecunda, ex linguis. p.531

Senſus Literalis.

Nemo adultorum dignabitur gloria æterna, qui in eam mercatus ſit obſequio bonorum operum.

In hac verba : Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare.

Coniectura tertia.

Ex SS. Patribus. p.532

Senſus Literalis.

Iuſti de ſe humiliter ſapiunt, vtique deponentes omnes quod conducit ad faſtum.

In hac verba : Tunc reſpondebunt ei iuſti dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, & pauimus te; ſitientem, & dedimus tibi potum? quando autem te vidimus hoſpitem, & collegimus; aut nudum, & cooperuimus te? aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te?

§. 6. Coniectura prima, ex ratione. p.533

Senſus Literalis.

Iuſti ſui nihili conſcij ſtupent ad recenſionem ſuarum laudum, ſi quando inſonuerint.

In hac verba: Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem & pauimus te? &c.

Coniectura ſecunda, ex linguis. p.534

Senſus Literalis.

Iuſti nihil omnino ſibi arrogant eorum, quæ ſunt laude digna in ſuis bonis operibus.

n hac verba: Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, & pauimus te?
Coniectura tertia ex SS. Patribus. p.535
Senſus Literalis.
Omnia opera iuſtorum ſolo Dei intuitu facta cedunt in ipſius Dei gloriam.
In hac verba: Reſpondens Rex dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu feciſtis vni ex fratribus meis his minimis, mihi feciſtis.
§.7. Coniectura prima ex ratione. p.536
Senſus Literalis.
Deus in ſuas refert rationes opera illa bona, quæ edantur à iuſtis ad maiorem Dei gloriam.
In hac verba: Reſpondens Rex dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu feciſtis vni ex fratribus meis his minimis, mihi feciſtis.
Coniectura ſecunda, ex linguis. p.537
Senſus Literalis.
Deus præclaris quibuſque bonis operibus excolitur, in quibus eleemoſyna ab eo maximè prædicatur.
In hac verba: Reſpondens Rex dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.
Coniectura tertia, ex SS. Patribus. p.538
Senſus Literalis.
Reprobi nullo defectu ex parte Dei, ſed ſuo dumtaxat vitio conſciuere ſibi maledictionem.
In hac verba: Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & Angelis eius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare; ſitiui, & non dediſtis mihi potum.
§.8. Coniectura prima.
Ex ratione. p.540
Senſus Literalis.
Reprobatio non adigit malos in peccatum, ſed ſuo vitio ſunt maledicti, & damnati.
In hac verba: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, &c. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi mandocare.
Coniectura ſecunda ex linguis. p.543
Senſus Literalis.
Maledictio reproborum eſt in æternum tantùm peſſima opera refundenda, & non in Deum.
In hac verba: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, &c. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare.
Coniectura tertia ex SS. Patribus. p.543
Senſus Literalis
Status beatorum, omnium bonorum aggregatione perfectus, nomine vitæ congruè deſcribitur.
In hac verba: Ibunt iuſti in vitam æternam.
§.9. Coniectura prima, ex ratione. p.545
Senſus Literalis.
Vndequaque perfectus beatorum ſtatus apprimè exprimitur nomine vitæ.
In hac verba: Ibunt iuſti in vitam æternam.
Coniectura ſecunda ex linguis. p.546
Senſus Literalis.
Vita nomen idoneum eſt, ad exprimenda ea, quæ conducunt ad æternam beatitudinem.
In hac verba: Ibunt iuſti in vitam æternam.
Coniectura tertia, ex SS. Patribus. p.547
Senſus Literalis.
Reproborum ſors iniqua, nomine ſupplicij congruè deſignatur.
In hac verba: Ibunt hi in ſupplicium æternum.
§.3. Coniectura prima ex ratione. p.548
Senſus Literalis.
Pœna reprobis indicta à iudice in die iudicij appoſitè nominatur ſupplicium.
In hac verba: Ibunt hi in ſupplicium æternum.
Coniectura ſecunda, ex linguis. p.548
Senſus Literalis.
Supplicium reproborum omnes concludet anguſtias.
In hac verba: Ibunt in ſupplicium æternum.
Coniectura tertia ex SS. Patribus. p.549

Moralis Expoſitio Euangelij proximè Literaliter expenſi. pag.551
Senſus Moralis.
Meditatio Chriſti venturi in maieſtate ſua ſuggerit homini, quomodo ſe aptare debeat, vt iudici occurrat.
In hac verba: Cùm venerit Filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli eius cum eo &c. congregabuntur ante eum omnes gentes
Sectio prima.
Ex SS. Patribus. p.552
Senſus Moralis.
Iudicium extremum meditatum ſollicitat hominem, vt omnes ſuos actus recolat, & repurget.
In hac verba: Congregabuntur ante eum omnes gentes.
Sectio ſecunda.
Ex Symbolis, & ex SS. Patribus. p.553
Senſus Moralis.
Metus iudicij extremi confert ad ſecretionem vitiorum ijs, qui ſunt prædeſtinati; reprobi verò hinc deſperant.
In hac verba: Separabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis.
Sectio tertia.
Ex Medicina, & SS. Patribus. p.554
Senſus Moralis.
Fugienda ſunt mala conſortia, ei qui non vult recenſeri inter hædos in die iudicij.
In hac verba: Separabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis.
Sectio quarta.
Ex Philoſophia, & ex SS. Patribus. p.556
Senſus Moralis.
Meditatio iudicij extremi potens eſt, vt obſequio eius homines fiant idonei ad occupandam Dei dexteram.
In hac verba: Statuet oues quidem à dextris ſuis.
Sectio quinta.
Ex variis hiſtoriis, & ex SS. Patribus. p.559
Senſus Moralis.
Abſque bonorum operum ſuffragio gloria æterna in die iudicij adulторum nemini concedetur.
In hac verba: Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum, &c. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare; ſitiui, & dediſtis mihi bibere.
Sectio ſexta.
Ex Theologia, & ex SS. Patribus. p.561
Senſus Moralis.
Chriſtus in die iudicij reprobos durè excipiet, ideoque cauendum eſt omnibus à ſiniſtra.
In hac verba: Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris erunt diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & Angelis eius.

Sectio

Sectio ſeptima.
Ex Symbolis, ex Mathematica, & ex SS. Patribus. p.563
Senſus Moralis.
Imprudenter agunt impy genio indulgentes, cùm omne peccatum ſuum auctorem efficiat pœnis obnexium.
In hac verba: Ibunt hi in ſupplicium æternum.
Sectio octaua.
Ex Iure Ciuili, & ex SS. Patribus. p.565.
Senſus Moralis.
Ea eſt peccati nequitia, vt indubiam pœnam afficiat eis, qui aliquale neſas perpetrant.
In hac verba: Ibunt hi in ſupplicium æternum.
Sectio nona.
Ex Iure Canonico, & ex SS. Patribus. p.566
Senſus Moralis.
Inconſultè peccat homo illectus amore voluptatis, cùm ſingula quæque peccati ſua maneant ſupplicia.
In hac verba: Ibunt hi in ſupplicium æternum.
Sectio decima.
Ex antiquitate Iudæorum, & ex SS. Patribus. p.568
Senſus Moralis.
Chriſtiani maximè plectendi quando peccant, cum gentes etiam infideles ſemper aſperè crimina caſtigarint.
In hac verba: Ibunt hi in ſupplicium æternum.
Sectio vndecima.
Ex antiquitate plurium nationum. p.570

Controuerſiæ emergentes ex proximo Euangelio explicato.

Orthodoxa Expoſitio Euangelij. p.573
Senſus Orthodoxus.
Attritio eſt diſpoſitio ad gratiam, accedente Sacramento Confeſſionis, ac proinde ſalutare eſt non peccare timore pœnæ.
In hac verba: Ite maledicti in ignem æternum.
Controuerſia prima.
Argumentum primum, ex ratione & Scriptura. p.574
Senſus Orthodoxus.
Eadem controuerſia diſcutitur contra quoſdam Catholicos temerè affirmantes attritionem non ſufficere ad iuſtificationem, etiam accedente pœnitentiæ Sacramento.
In hac verba: Ite maledicti in ignem æternum
Argumentum primum.
Ex Iure Canon. & ex ſententiis SS. Patrũ. p.576
Senſus Orthodoxus.
Soluuntur inſtãtiæ, quæ carpunt vt malum, dolorem de peccatis ortum intuitu pœnæ æternæ.
Ex ſententia Sanctorum Patrum. p.580
Senſus Orthodoxus.
Controuerſia ſecunda.
An Sacerdos abſoluendo hominem ritè confeſſum, conferat aliquid ad iuſtificationem eius, an tantùm ſignificet hominem hunc eſſe à Deo abſolutum.
Argumentum.
Ex ratione, conciliis, & Sanctis Patribus. p.582
Senſus Orthodoxus.
Deciſio Controuerſiæ.
Sacerdos, vt miniſter Dei, & inſtrumentum, vnà cum Sacramento pœnitentiæ concurrit effectiuè ad iuſtificationem animæ pœnitentis.
Argumentum primum.
Ex ratione, & Sanctis Patribus. p.583
Senſus Orthodoxus.
Sacerdos abſoluens hominem attritum, non ſolùm declarat eum eſſe Deo gratum, ſed reuera vt miniſter & cauſa inſtrumentalis ſanctificat animam attritione diſpoſitam.
Argumentum ſecundum.
Ex Conciliis, & ex Sanctis Patribus. p.584
Senſus Orthodoxus.
Controuerſia tertia.
An bona opera adultis neceſſaria ſint ad ſalutẽ.
In hac verba: Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare. p.588
Senſus Orthodoxus.
Controuerſia quarta.
An eleemoſynam erogare, ſit opus meritorium vitæ æternæ.
In hac verba: Quod vni ex minoribus his non feciſtis, mihi non feciſtis. p.588

FERIA TERTIA Dominicæ primæ Quadrageſimæ.

LITERALIS EXPOSITIO Euangelij.

Senſus Literalis.
Omnis motio hominem inducens ad quærendum Chriſtum, arguit Chriſti acceſſum ad hanc animam.
In hac verba: Cùm intraſſet Ieſus Ieroſolymam, cõmota eſt, vniuerſa ciuitas, dicẽs: quis eſt hic?
§. 1. Coniectura prima, ex ratione. p.589
Senſus Literalis.
Salutaris fuit commotio ciuitatis Ieroſolymæ intrante Chriſto, vtpotè ab eo facta ad eius ſalutem.
In hac verba: Cùm intraſſet Ieſus Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic?
Coniectura ſecunda, ex linguis. p.591
Senſus Literalis.
Commotio ciuitatis Ieroſolymæ diuina fuit, non timoris, aut animi iniquioris Chriſto argumentum.
In hac verba: Cùm intraſſet Ieſus Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic?
Coniectura tertia ex SS. Patribus. p.592
Senſus Literalis.
Chriſtus ſe communicans humilibus tantùm, turbis innotuit vt Meſſias.
In hac verba: Populi autem dicebant: Hic eſt Ieſus Propheta à Nazareth Galilææ.
§. 2. Coniectura prima ex ratione. p.593
Senſus Literalis.
Turba conclamãtes in triumpho Chriſti, eum prædicauere Ieroſolymitis vt Meſſiam & Deum.
In hac verba: Populi autem dicebant: Hic eſt Ieſus Propheta à Nazareth Galilææ.
Coniectura ſecunda, ex linguis. p.594
Senſus Literalis.
Quamuis populi conclamarint Ieſum eſſe à Nazareth

zareth Galilea, hoc non obſtat, quin credide-rint eum eſſe Meſſiam, atque Deum verum.
In hac verba: Populi autem dicebant: Hic eſt Ieſus Propheta à Nazareth Galileæ.
Coniectura tertia. ex SS. Patribus. *pag.* 595.
Senſus Literalis.
Chriſtus annuendo profeſſioni fidei edita à turbis, templum ingreditur, vbi diuinitatis ſua exhibet argumenta.
In hac verba: Intrauit Ieſus io templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & menſas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit, & dixit eis: Scriptum eſt: Domus mea, Domus orationis vocabitur: vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Et acceſſerunt ad eum cæci,& claudi in templo, & ſanauit eos.
§. 3. Coniectura prima, ex ratione. *pag.* 596.
Senſus Literalis.
Chriſtus triumphantis habitu templum adit, vbi ſua diuinitatis edidit argumenta, damnans Sacerdotum auaritiam.
In hac verba: Intrauit Ieſus in templum &c. cathedras vendentium columbas euertit, & dixit eis, &c.
Coniectura ſecunda, ex SS. Patribus. *pag.*599.
Senſus Literalis
Scribæ & Phariſæi audiere, diuinitatem Chriſti altè prædicari in templo, vt hinc inexcuſabiles eſſent.
In hac verba: Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem.
Coniectura tertia, ex linguis, & ex SS. Patribus. *pag.* 601.
Senſus Literalis
Chriſtus non contitur impijs, idee, exoſus nequitiam Iudaeorum, ab eis ſe ſe expedit, & recedit.
In hac verba: Relictis illis abiit foras extra ciuitatem, in Bethaniam, ibique manſit.
§. 4. Coniectura prima, ex ratione. *pag.* 604.
Senſus Literalis.
Quia Scribæ & Phariſæi erant fidei deſertores, ideo Chriſtus illos deſeruit.
In hac verba: Relictis illis, abiit foras extra ciuitatem, in Bethaniam.
Coniectura ſecunda, ex linguis. *pag.* 605.
Senſus Literalis.
Chriſtus impietatem hominum nequam exoſus, eos tandem derelinquit.
In hac verba: Relictis illis, abiit foras extra ciuitatem, in Bethaniam.
Coniectura tertia, ex SS. Patribus. *pag.* 605

Moralis Expoſitio Euangelij proximè Literaliter expenſi.

*pag.*607
Senſus Moralis.
Anima ſuo Marte nequit aſſurgere ad actiones ſupernaturales.
In hac verba: Cùm intraſſet Ieſus Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas dicens: Quis eſt hic?
Sectio prima.
Ex Philoſophia, Theologia, & SS. Patribus.
Articulus primus. *pag.*608
Senſus Moralis.
Non propria virtutis, ſed gratia Dei eſt, quòd homo ſe accingat ad edenda ardua facinora, vnde & hinc operæpretium eſt humilitatis capia argumentum.
In hac verba: Cùm intraſſet Ieſus Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas.
Articulus ſecundus.
Ex SS. Patribus, & Iure canonico. *pag.*609.
Senſus Moralis.
Anima, quam Deus inhabitat, iiſdem ferè priuilegiis gaudet, quibus olim Ieroſolyma, & alibi omnes ciuitates dignata Regum incolatu.
In hac verba: Cùm intraſſet Ieſus Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic?
Sectio ſecunda.
Ex antiquitate, ex SS. Patribus, & iure Cæſareo.
Articulus primus. *pag.*611
Senſus Moralis.
Locuples eſt & beata anima, quam Deus ſubit.
In hac verba: Cùm intraſſet Ieſus Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas dicens, Quis eſt hic?
Articulus ſecundus.
Ex Mathematica, & Hiſtoria, & Symbolis, & ex SS. Patribus. *pag.*613.
Senſus Moralis.
Anima debet humilitate ſincera aptari, vt ſe ſe Deus in eam inſinuet, velut in congruum ſua diuinitatis ſacrarium.
In hac verba: Populi autem dicebant: Hic eſt Ieſus propheta à Nazareth Galileæ.
Sectio tertia.
Ex Theologia, & ex SS. Patribus. *pag.*615
Senſus Moralis.
Chriſtus facturus animam templum ſuum, eam repurgat ab omni vitiorum colluuie.
In hac verba: Et intrauit Ieſus in templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes, & ementes in templo.
Sectio quarta.
Ex hiſtoria, ex Medicina, & SS. Patribus. *pag.*618.
Senſus Moralis.
Deus exoſus iniquos hominum impiorum ritus, longè ſit ab eis, vtpote dedignantibus gratia illapſum.
In hac verba: Et relictis illis, abiit foras extra ciuitatem.
Sectio quinta.
Ex Theologia, ex antiquitate, & ex vtroque iure. *pag.*620.

Controuerſiæ emergentes ex proximo Euangelio.

ORTHODOXA EVANGELII Expoſitio. *pag.*622.

Senſus Orthodoxus.
Quibus nam ſit motibus obnoxia anima, cui Deus illabitur, cœleſtis gratia obſequio.
In hac verba: Cùm intraſſet Ieſus Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic?
Controuerſia prima.
Argumentum, ex ſcriptura, ratione, & SS. Patribus. *pag.*623

Senſus Orthodnxus.
Controuerſia ſecunda.
An motio diuina tollat libertatem arbitrij.
In hac verba : Cùm intraſſet Ieſus Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens : Quis eſt hic ?
Argumentum ex Scriptura, & ex Sanctis Patribus. *p.625*
Senſus orthodnxus.
Cnntrouerſia tertia.
Au in homine reſideat liberum arbitrium ?
In hac verba : Cùm intraſſet Ieſus Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens : Quis eſt hic ?
Argumentum primum, ex Scriptura, & ratione. *p.625*
Senſus Orthodnxus.
Denuo propugnatur humani libertas arbitrij.
In hac verba : Cùm intraſſet Ieſus Iernſnlymam, commota eſt vniuerſa ciuitas.
Argumentum ſecundum.
Ex Conciliis, & SS. Patribus. *p.628*
Senſus Orthodnxus.
Controuerſia quarta.
An gratia influens in animas, peccata expellat, ant homo dicatur iuſtus iuſtitiâ Chriſti tantum imputatiuâ.
In hac verba : Intrauit Ieſus in templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes, & ementes in Templn, & menſas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit.
Argumentum.
Ex Scriptura, ratione, & ſanctis Patribus. *p.631*

FERIA QVARTA Dominicæ primæ Quadrageſimæ.

LITERALIS EXPOSITIO Euangelij. *p.634*
Senſus Literalis.
IVdei defectionem ſuam à Deo probant, volentes ſuam adſtruere fidem, editis de cœlo prodigijs.
In hac verba : Acceſſerunt ad Ieſum Scribæ & Phariſæi, dicentes : Magiſter volumus à te ſignum videre. Qui reſpondens ait illis : Generatio mala & adultera ſignum petit.
§. 1. Coniectura prima.
Ex ratione, & linguis. *p.635*
Senſus Litteralis.
Infidelitas omnis eſt diabolo patre ſata, ideoque Iudai infideles Chriſto, generationis adultera nomine ſũt velut inglorio ſtigmate caſtigati.
In hac verba : Acceſſerunt Scribæ & Phariſæi ad Ieſum, dicentes : Magiſter vnlumus à te ſignum videre. Qui reſpondens ait illis : Generatio mala & adultera ſignum petit.
Coniectura ſecunda.
Ex Sanctis Patribus, & linguis. *p.636*
Senſus Literalis.
Chriſtus non edidit ſigna ad arbitrium Iudaorum, quia non ad ædificationem ea petebant, ſed animo iniquo.
In hac verba : Signum petit, & ſignum non dabitur ei.
§. 2. Coniectura.
Ex ratione, ex linguis, & ex SS. Patribus. *pag.638*
Senſus Literalis.
Chriſtus congruis argumentis adſtruit hominum fidem, & non miraculis editis ad eorum libitum.
In hac verba : Signum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.
§. 3. Coniectura.
Ex ratione, ex linguis, & ex SS. Patribus, *pag.639*
Senſus Literalis.
Pleriqne Iudai, comparati Niniuitis & Regina Saba, erunt deterioris conditionis in die Iudicij.
In hac verba : Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, &c.
§. 4. Coniectura, ex ratione, ex linguis, & ex SS. Patribus. 641
Senſus Literalis.
Iudai Deo miſerante reuocati ab idolorum cultu, immemores huius gratia, poſtmodum grauioribus ſe ſe delictis atque vitijs obſtrinxerunt.
In hac verba : Cùm autem immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit. Tunc dicit, reuertar in domum meam vnde exiui. Et veniens inuenit eam vacantem, ſcopis mundatam, & ornatam. Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe, &c. ſic erit generationi huic peſſimæ.
§. 5. Coniectura prima.
Ex ratione, & ex linguis. *p.642*
Senſus Literalis.
Iudai excidentes gratiâ à Deo acceptâ, abiurato idolorum cultu, innumeris ſe vitijs obſtrinxerunt, &c.
In hac verba : Sic erit & huic generationi peſſimæ.
Coniectura ſecunda.
Ex SS. Patribus. *p.643*
Senſus Literalis.
Chriſto fuit potior cura, ſeu ſalus animarum, quàm temporale obſequium fratrum eius, id eſt hominum, qui ad eum pertinebant cognatione.
In hac verba : Adhuc eo loquente ad turbas ; ecce mater eius, & fratres ſtabant foris, quærentes loqui ei. Dixit autem ei quidam : Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant, quærentes te.
§. 6. Coniectura.
Ex ratione, linguis, & SS. Patribus. *p.145*
Senſus Literalis.
Chriſto non fuere fratres, nec ſorores.
In hac verba : Qui ſunt fratres mei ?
§. 7. Coniectura.
Ex ratione, linguis, & SS. Patribus. *p.647*
Senſus Literalis.
Quiſquis ſe componit ad arbitrium Dei, ille ſingulari affinitate Chriſto Domino ſociatur.
In hac verba : Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt ; ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt.
§. 8. Coniectura ex ratione, linguis, & SS. Patribus. *p.659*

Moralis Expoſitio Euangelij.

Senſus Moralis.

GRatia eſt ſignum de cælo probans, nos perfectos eſſe Chriſti diſcipulos.
In hac verba: Magiſter volumus à te ſignum videre.
Sectio prima.
Ex Theologia, & ex Patribus. *p.661*
Senſus Moralis.
Nihil omnino auſpicandum inconſulta gratia, quæ eſt ſignum de cælo valde propitium.
In hac verba: Generatio mala, & adultera ſignum petit.
Sectio ſecunda, Articulus primus.
Ex antiquitate plurium nationum, & ex SS. Patribus. *p.662*
Senſus Moralis.
Labes contracta ab incunabulis hominem ſic affecit, vt nihil ſine ſupernis auxilijs tutò valeat auſpicari.
In hac verba: Generatio mala & adultera ſignum petit.
Articulus ſecundus.
Ex re Medica, ex Mathematica, ex SS. Pabus, & ex Philoſophia. *p.664*
Senſus Moralis.
Crux, ſeu mortificatio appetituum carnis, indubium eſt argumentum & teſſera animæ pænitentis.
In hac verba: Signum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ.
Sectio tertia.
Ex Hiſtoria, ex Symbolis, & SS. Patribus. *pag.666*
Senſus Moralis.
Anima pænitens, & neſcia noxij humoris, importunum dæmonis reſpuit incolatum.
In hac verba: Cum immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit.
Sectio quarta.
Ex SS. Patribus, & vtroque Iure. *p.667*

Controuerſiæ emergentes ex proximo Euangelio.

Orthodoxa expoſitio Euangelij. *p.669*

Senſus Orthodoxus.

AN fides ſubyciatur ſenſibus, & neceſſarium ſit oculorum obſequium ad adſtruendam fidem.
In hac verba: Magiſter volumus à te ſignum videre.
Controuerſia prima. *p.670*
Senſus Orthodoxus.
An pænitentia coaleſcat tribus hiſce partibus, ſcilicet contritione, confeſſione, & ſatisfactione.
In hac verba: Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus.
Controuerſia ſecunda.
An pænitentia ſit Sacramenta. *p.671*
Senſus Orthodoxus.
De contritione, vt eſt prima pars pænitentia. *pag.672*
Senſus Orthodoxus.
De confeſſione, vt eſt ſecunda pars pænitentiæ. *pag.674.*
Senſus Orthodoxus.
De ſatisfactione, vt eſt tertia pars pœnitentiæ. *pag.676*
Senſus Orthodoxus.
An ſit aliquod purgatorium expiandis animis inſtitutum, poſtquam homines ceſſere fatis.
In hac verba: Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.
Controuerſia tertia. *pag.676.*
Senſus Orthodoxus.
An ad rationem pænitentia pertineat faceſſere corpori negotium laborioſis operibus, & ieiunio, &c.
In hac verba: Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ.
Controuerſia quarta. *pag 678.*

FERIA QVINTA
Dominicæ primæ Quadrageſimæ.

LITERALIS EXPOSITIO Euangelij. *pag. 679.*

Senſus Literalis.

Chriſtus Iudæorum & Gentium Saluator eſt, ſicque nemo excipitur à beneficio eius influxu.
In hac verba: Egreſſus Ieſus ſeceſſit in partes Tyri, & Sydonis.
§. I. Coniectura prima ex ratione. *p.68*
Senſus Literalis.
Chriſtus etiam Gentes inuiſit, præſtans ſe eis beneficum, animas & corpora ſoſpitando.
In hac verba: Egreſſus Ieſus ſeceſſit in partes Tyri, & Sidonis.
Coniectura ſecunda, ex SS. Patribus. *p.681*
Senſus Literalis.
Chriſtus non dedignatus eſt inuiſere terras Gentilium.
In hac verba: Egreſſus Ieſus ſeceſſit in partes Tyri, & Sidonis.
Coniectura tertia, ex linguis. *p.682*
Senſus Literalis.
Mulier Chananæa fuit de ſemine Chananæorum.
In hac verba: Ecce mulier Chananæa.
§. II. Coniectura ex ratione, SS. Patribus, & linguis. *p.682*
Senſus Literalis.
Quare mulier Chananæa dicatur Syrophæniſſa.
In hac verba: Ecce mulier Chananæa.
Ratio ex Hiſtoria Geographica. *p.683*
Senſus Literalis.
Sincera fides tentata ærumnis conſtat ſibi ſemper.
In hac verba: Mulier Chananæa egreſſa de finibus illis clamauit, dicens ei: Miſerere mei Domine fili Dauid; filia mea malè à dæmonio vexatur. Qui non reſpondit ei verbum.
§. III. Coniectura prima ex ratione. *pag.685.*
Senſus Literalis.
In Chananæa perfectæ fidei ſpecimen proponitur.
In hac verba: Mulier Chananæa egreſſa de finibus

bus illis, clamauit dicens ei: Miſerere mei Domine fili Dauid; filia mea malè à dæmonio vexatur. Qui non reſpondit ei verbum.

Coniectura ſecunda; ex linguis & SS. Patribus. *pag.* 686.

Senſus Literalis.

Meritis fidelium, Sanctorum preces adiuuantur.

In hac verba: Accedentes diſcipuli eius rogabant eum dicentes: Dimitte eam, quia clamat poſt nos.

§. 4. Coniectura ex ratione, linguis, & SS. Patribus. *p.* 688

Senſus Literalis.

Promiſſio incarnationis Chriſti facta eſt ſolis Iudæis, licet Chriſtus miſſus ſit in gratiam omnium hominum.

In hac verba: Ipſe autem reſpondens ait: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſraël. At illa venit, & adorauit eum, dicens: Domine adiuua me.

§. 5. Coniectura ex ratione, & ex SS. Patribus. *pag.* 689

Senſus Literalis.

Chriſtus eo tempore miſſus eſt ad Iudæos, quo fuerunt apud eos omnia deplorata.

In hac verba: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſraël. *p.* 691

In hac verba: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſraël. *p.* 691

Senſus Literalis.

Miraculis alenda fuit fides Iudæorum, vt ſic enutrita pubeſceret, & litaret Chriſto.

In hac verba: Non eſt bonum mittere panem filiorum canibus.

§. 6. Coniectura prima ex ratione. *p.* 692

Senſus Literalis.

Chriſto exiſtente in humanis, tempus nondum effluxerat, quod Deus ab æterno præſtituit idoneum conuerſioni omnium Gentium.

In hac verba: Non eſt bonum mittere panem filiorum canibus.

Coniectura ſecunda, ex linguis, & SS. Patribus. *p.* 692

Senſus Literalis.

Fides perfecta ſtipatur alijs virtutibus, animamque totam componit ad arbitrium Dei.

In hac verba: Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum.

§. 7. Coniectura prima ex ratione & linguis. *pag.* 694

Senſus Literalis.

De induſtria virtus omnis emerita tentatione concutitur, vt ſic elimata, & facta palam, cæteros homines prouocet ad exemplum.

In hac verba: etiam Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum.

Coniectura Secunda, ex SS. Patribus. *pag.* 695.

Senſus Literalis.

Viua fides etſi quandoque in oratione paſſa repulſam, numquam indonata recedit.

In hac verba: Tunc reſpondens Ieſus, ait illi: O mulier, magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis. Et ſanata eſt filia eius ex illa hora.

Coniectura, ex ratione, SS. Patribus, & linguis. *pag.* 696.

Moralis expoſitio Euangelij proximè Literaliter Expenſi.

Senſus Moralis.

Quo apparatu anima tefuga, facta redux & pœnitens debeat accingi aduiura Chriſtum.

In hac verba: Mulier Chananæa egreſſa de finibus illis clamauit.

Sectio Prima.

Ex Philoſophia, & Theologia, & SS. Patribus.

Articulus primus. *p.* 699.

Senſus Moralis.

Anima de meliori frugę ſollicita debet prauos abdicare ritus inolitos, vt Deum faciat ſibi propitium.

In hac verba: Mulier Chananæa egreſſa de finibus ſuis clamauit.

Articulus ſecundus.

Ex Hiſtoria & SS. Patribus. *p.* 700.

Senſus Moralis.

Oratio indefeſſa ſalutare ſubſidium eſt contra moleſtias omnes, quæ ingruunt vndequaque.

In hac verba: Dimitte illam, quia clamat poſt nos.

Sectio ſecunda.

Ex Symbolis, ex antiquitate, & ex SS. Patribus. *pag.* 702.

Senſus Moralis.

Rebus afflictis homo debet ſuas omnes ſpes in Deũ refundere, vt in Dominum ſuum adiutorem.

In hac verba: Illa venit, & adorauit dicens: Domine adiuua me.

Sectio tertia

Ex Theologia, Philoſophia, Iure ciuili, & SS. Patribus. *p.* 704.

Senſus Moralis.

Ominoſum eſt & lethale homini malè ſibi conſcio, indignè accedere ad Euchariſtiam.

In hac verba: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.

Sectio quarta. Articulus primus.

Ex hiſtoria, & ex SS. Patribus. *p.* 706

Senſus Moralis.

Malè ſibi conſulunt illi, qui conſcientiâ infirmâ, & ſauciatâ vitijs, panem ſanctum degluttiunt.

In hac verba: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.

Articulus ſecundus.

Ex re Medica, & ex SS. Patribus. p. 708

Senſus Moralis.

Quibus præcipuè apponendus ſit panis regius.

In hac verba: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.

Articulus tertius.

Ex vtroque iure, & ex SS. Patribus. *p.* 709

Senſus Moralis.

Iuſtis tantùm hominibus, & non canibus, eſt inſtructa ſacra Dei menſa.

In hac verba: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.

Articulus quartus.

Ex Mathematica, & ex SS. Patribus. *p.* 712

Controuerſiæ emergentes ex proximo Euangelio.

ORTHODOXA, ET CATHOLICA Expoſitio Euangelij. p.713

Senſus Orthodoxus.

A*N Chriſto illabeate in animam Baptiſmi obſeqaio, homo ſortiatur ſtatum neſcium peccati originalis.*

In hac verba: Ieſus ſeceſſit in partes Tyri, & Sidonis; & ecce mulier Chananæa egreſſa à finibus illis.

Controuerſia prima. p.714

Senſus Orthodoxus.

Beneficio Baptiſmi homo educitur è finibus iniquis peccati originalis.

In hac verba: Egreſſus Ieſus ſeceſſit in partes Tyri, & Sidonis. Et, ecce mulier Chananæa egreſſa de finibus illis.

Argumentum, ex Conciliis, & SS. Patribus. *p.716*

Senſus Orthodoxus.

An adhibere Sanctos interceſſores apud Deum ſit actio congrua fidei Chriſtianæ.

In hac verba: Accedentes diſcipuli eius rogabant eum.

Controuerſia ſecunda. *p.718*

Senſus Orthodoxus.

Legitima eſt, & Chriſtiana Sanctorum innocatio.

In hac verba: Accedentes diſcipuli eius rogabant eum.

Argumentum ex Scriptura, & SS. Patribus. *pag.719*

Senſus Orthodoxus.

Sanctorum innocatio dignè fuit priſcis ſeculis vſurpata.

In hac verba: Accedentes diſcipuli eius rogabant eum.

Argumentum ex Conciliis & hiſtoria Eccleſiaſtica. *p.721*

Senſus Orthodoxus.

Retunduntur ſpicula, qua heretici intorquent in Catholicos, qui frequentant Sanctorum interceſſionem.

In hac verba: Accedentes diſcipuli eius rogabant eum.

Ex ſententiis Sanctorum Patrum. *p.722*

Senſus Orthodoxus.

An oratio ſit opus meritorium.

In hac verba: Dimitte illam, quia clamat poſt nos.

Controuerſia tertia.

Ex Scriptura, & ex SS. Patribus. *p.724*

Senſus Orthodoxus.

An fides indigeat ſuffragio bonorum operum.

In hac verba: O mulier, magna eſt fides tua!

Controuerſia quarta. *p.725*

FERIA SEXTA DOMINICÆ primæ Quadrageſimæ.

LITERALIS EXPOSITIO Euangely. *pag.726*

Senſus Literalis.

D*ies Paſcha recolitur in recenſione Piſcinæ, ad cuius oram ſanatus eſt paralyticus.*

In hac verba: Poſt hæc erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam.

Coniectura ex ratione, linguis, & SS. Patribus. *p.727* Senſus Literalis.

Probatica Piſcina ſuit hoc nomine nuncupata ab exitu ouium, quæ inibi tingebantur.

In hac verba: Eſt Ieroſolymis probatica Piſcina, quæ cognominatur Hebraicè Bethſaida.

Coniectura ex ratione, linguis, & SS. Patribus. *p.729* Senſus Literalis.

A quo, & ad quid Piſcina extructa ſit, unde, & quando virtus ſalutaris illi ſit indita.

In hac verba: Probatica Piſcina, quinque porticus habens. In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum expectantium aquæ motum. Angelus autem Domini deſcendebat.

Coniectura, ex hiſtoria linguis, & SS. Patribus. *p.731* Senſus Literalis.

Colloquium Chriſti cum homine illo paralytico, qui iacebat ad oram probaticæ Piſcinæ.

In hac verba: Erat quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate ſua. Hunc cùm vidiſſet Ieſus iacentem, & cognouiſſet, quia iam multum tempus haberet, dicit ei Vis ſanus fieri?

Coniectura ex ratione, linguis, & ex SS. Patribus. *p.734* Senſus Literalis.

De his quæ geſta ſunt poſt ſanitatem homini paralytico erogatam à Chriſto Domino.

In hac verba: Dicebant ergo Iudæi illi qui ſanatus fuerat: Sabbathum eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum.

Coniectura, ex ratione, & SS. Patribus. *p.736*

Senſus Literalis.

Qualibus obſequiis paralyticus teſtatus ſit animum ſuum verè affectum erga Chriſtum Dominum.

In hac verba: Abiit ille homo, & nunciauit Iudæis, quia Ieſus eſſet, qui fecit eum ſanum.

Coniectura ex ratione, ex linguis, & SS. Patribus. *pag.738*

Moralis Expoſitio Euangelij proximè Literaliter explicati. *p.740*

Senſus Moralis.

D*Æmon traducit animas per quinque ſenſuum portas, vt eas immergat voluptatum aquis, vbi eas infatuat. Deus huic malo occurrit beneficio pœnitentiæ, quæ eſt Piſcina ſalutaris.*

In hac verba: Eſt Ieroſolymis Piſcina probatica quinque porticus habens.

Sectio prima.

Ex ſcientiarum omnium choro. *p.741*

Senſus Moralis.

Anima morē gerens motioni Angelorum, vt par eſt ſe accingit ad gratiā reducē quā exciderat.

In hac verba: Angelus Domini deſcendebat ſecundùm tempus in Piſcinam, & mouebatur aqua. Et qui prior deſcendiſſet in Piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacumcumque detinebatur infirmitate.

Sectio ſecunda

Scientiarum omnium floſculis polymita. *p.741*

Senſus Moralis.

Patientia eſt gratiarum ferax, & virtutum cuſtos.

In hac verba: Erat quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate.

Sectio

Sectio tertia.
Articulus primus, ex Philoſophia, SS. Patribus & hiſtoria. p.741
Senſus Moralis.
Anima tentata moleſtijs, patientia redditur illuſtrior.
In hac verba: Erat quidam homo triginta octo annos habens in infirmitate ſua.
Articulus ſecundus.
Ex Symbolis, ex SS. Patribus, & antiquitate. pag.744
Senſus Moralis.
Peccati recidiua, malorum omnium ſummam parit.
In hac verba: Noli amplius peccare, ne quid tibi deterius contingat.
Sectio quarta. Articulus primus.
Ex Medicina, ex Hiſtoria, & ex SS. Patribus. pag.745
Senſus Moralis.
Peccati recidiua delinquentes in maiora inducit diſcrimina.
In hac verba: Noli amplius peccare, ne quid tibi deterius contingat.
Articulus ſecundus.
Ex Mathematica, Symbolis, & SS.Patribus. pag.747
Senſus Moralis.
Peccatum malorum omnium ſummam ſecum vehit.
In hac verba: Noli amplius peccare, ne quid tibi deterius contingat.
Articulus tertius.
Ex Theologia, hiſtoria, & vtroque Iure. pag.748

Controuerſiæ emergentes ex proximo Euangelio. p.750
Senſus Orthodoxus.
AN Eccleſia proſtet pœnitentia diluens omnes noxas.
In hac verba: Eſt Ieroſolymis probatica Piſcina quinque porticus habens.
Controuerſia prima.
Comparatio omnimoda Piſcina cum pœnitentia.
Ex Scriptura, & SS. Patribus. p.751
Senſus Orthodoxus.
An pœnitentia ſecum aliquam pœnam vehat.
In hac verba: Qui prior deſcendiſſet in Piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacunque detinebatur infirmitate.
Controuerſia ſecunda.
Ex Scriptura, & SS. Patribus. p 753
Senſus Orthodoxus.
An ſinguli quique homines ſuis ſtipentur Angelis.
In hac verba: Angelus Domini ſecundùm tempus deſcendebat in Piſcinam.
Controuerſia tertia.
Ex SS. Patribus. p.755
Senſus Orthodoxus.
An congruè decernantur feſta, vt diebus illis præcipuè Sanctorum memoria recolatur.
In hac verba: Sabbathum eſt, Non licet tibi tollere grabatum tuum.
Controuerſia quarta.
Ex Scriptura, & SS. Patribus. p.756
Obſeruatio neceſſaria
In quæſtionem de Prædeſtinatione. p.757

INDEX

INDEX LOCORVM SCRIPTVRÆ SACRÆ, QVIBVS IN HOC TOMO, lucis ſeu intelligentiæ acceſsit aliquod incrementum.

EX GENESI.

Cap. 1. CRESCITE, *& multiplicamini, & replete terram, & ſubijcite eam, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus cæli, & vniuerſis animantibus, quæ mouentur ſuper terram.* Pag 84 col. 2

Nota, nihil planè excipi ab hominis imperio: namque Deus hominem vult omnia terrena ſibi ſubijcere. Verbi gratiâ tenetur homo voce illa, *ſubijcite*, honores, opes, eſcas, & infima alia conculcare. Deus item ſciens hominem fore pronum ad beſtiarum cultum, quicquid in aëre aperto volat, quicquid in aqua natat, & quicquid diſcurrit orbe toto, illud omne iuris hominum fecit ea voce, *Dominamini*, vnde liquet, eos cedere iuri ſuo, qui venationi & aucupio intenti, ſtultè canes, equos, aues amant, imò colunt; impensè ſuos affectus omnes vni beſtiæ mancipãtes.

Cap. 3. *Aperientur oculi veſtri.* p. 35. col. 2

Dæmon reuerà fuit præſcius ærumnarum Adæ, quando moras nectenti dixit: *Aperientur oculi veſtri*: nempe rei euentus dicto fidem fecit; etenim ſtatim atque reus peccauit homo, quaſi effrænes oculi aperti, illectam forma rerum pulchriorum animam miſerè dementarunt.

Maledicta terra in opere tuo, &c. ſpinas & tribulos germinabit tibi. p. 37. col. 2

Anima delinquendo quaſi degener, fit terrena, Dei maledicto obſtricta, diris conſcientiæ tribulis inquies & anxia vellicata.

Vide & aliam explicationem. p. 57. col. 2

Puluis es & in puluerem reuerteris. p. 43. c. 2

Aliquando furũt & præliantur apes, ſed cinere proiecto ſuam ponunt ferociam. Eadem arte Deus depreſſit Adæ typhum quo tumebat. Obiecit ei cinerem, in quem reſoluendus erat, vt memoria mortis eum à faſtu turgido reuocaret.

Vide plura egregia. p. 43. col. 2

Cap. 4. *Factum eſt poſt multos dies vt offerret Cain de fructibus terræ munera Domino. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum.* p. 478. col. 1

Eſt Mundi figura Cain, vt Religionis Abel ſpeciem apprimè refert. Poſt multos dies ſacra fecit Cain: nam Mundi deuotio tarda repet, & de fructibus terræ ſua ſacra facit: verbi gratiâ, de malè partis aliquas erogat eleemoſynas, quas idcirco Deus vt reprobas auerſatur. Religioſus verò ſicut Abel deuotè ſuum cor vt primogenitum offert vltro Deo, cui & ſatagit pinguiora quæque, bona ſcilicet multa opera conſecrare.

Vide plura. p. 478. col. 1

Cap. 9. *Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quaſi olera virentia tradidi vobis omnia.* p. 104. col. 2

Hæretici inde volunt probare, datam homini facultatem eſſe cibis omnibus veſci, ac proinde malè ab Eccleſia carnes quibuſdam diebus homini prohiberi.

Vide ſolutionem huius inſtantiæ. p. 104. col. 2

Carnem cum ſanguine non comedetis. p. 108. col. 2

Inde patet, fuiſſe quædam à Deo prohibita comedi, vt his obſequijs ad obedientiam homines erudiret.

Cap. 13. *Eleuatis itaque Lot oculis, vidit omnem circa regionem Iordanis, quæ vniuerſa irrigabatur antequam Dominus ſubuerteret Sodomam & Gomorrham, ſicut paradiſus Domini, &c. Elegitque ſibi Lot regionem circa Iordanem, & receſſit ab Oriente; diuiſique ſunt alterutrum à fratre ſuo.* p. 201. col. 1

Terrena bona procul ab Oriente, Deo ſcilicet, homines diuites auertunt; dumque plures congeruntur opes, illæ plura mala ſuis dominis conſciſcunt: namque fratrum etiam animos ſcindunt, odij & rixarum ſemina peſſima miniſtrantes.

Vide plura. p. 201. col. 2

Cap. 25. *Factus eſt Eſau vir gnarus venandi, & homo agricola. Iacob autem vir ſimplex habitabat in tabernaculis.* p. 490. col. 1

Præcipua ſæcularium cura penes terram eſt; nempe nihil eſt in cœlo, cuius cupido nequam homines afficiat: Religioſi verò degunt in tabernaculis, id eſt, in locis minimè fixis, cùm & ipſi mobiles ſint ad ſuperiorum nutum; namque nihil habere volunt in hoc labili ſæculo diuturnũ.

Accepto pane & lentis edulio comedit, & bibit, & abijt; parui pendens, quòd primogenita vendidiſſet. p. 417. col. 2

Homo gulæ obſtrictus, vbi benè paſtus ſe immerſit vino, procul abit a Deo, de beatitudine æterna parum ſollicitus; imò ridet & ſubſannat eos omnes, qui de meliore capeſſenda fruge ſana monita ſubminiſtrant.

Cap. 27. *Acceſſit ille ad patrem, & palpato eo dixit Iſaac: Vox quidem, vox Iacob eſt; ſed manus, manus ſunt Eſau.* p. 291. col. 2

In ſupremo agone Deus homines non ex voce, qua ſe Chriſtianos eſſe dicunt; ſed ex palpatis manibus, id eſt, ex perpetrato bono ſiue malo opere iudicabit.

Vide plura. p. 291. col. 2

Cap. 45. *Pro ſalute veſtra miſit me Deus ante vos in Ægyptum.* p. 309 col. 1

Ioſepha

Ioſeph amore fraterno flagrans, immemor oſtenſæ fuit: quidni diuinus amor agat idem apud eos, qui de Chriſtiano nomine gloriantur.

Cap. 49. *Collegit pedes ſuos ſuper lectulum, & obijt, & appoſitus eſt ad populum ſuum.* p.430. col.1

Anima Religioſa ſupremo fato imminente ſuos omnes affectus colligit, illos in Deum eiaculans, quia nullis omnino rebus afficitur, quibus aliorum hominum animi demulcentur. In præmium verò vitæ innoxiæ, anima hæc beata choris Angelorum inſeritur quippe fugax æuum decurrendo, vitam egit concolorem Angelis, id eſt, à vitiis omnibus abhorrentem.

EX LIBRO EXODI.

Cap.7. *Tulit Aaron virgam coram Pharaone & ſeruis eius, quæ verſa eſt in colubrum.* p.123.c.2

Virga manu Aaron apprehenſa fuit virga patrans mirabilia, præſtigias etiam dæmonum ſoluens; deuorauit enim virgas magorum à Pharaone Rege peſſimo conductorum. Sed hæc virga cadens in terram virgæ nomen & ſpeciem perdit tranſiens in ſerpentem linguis ore triſulcis horribilem, ſibilis horriſonum, & in varios ſeſe gyros & voluulos inflectentium. Ita correctio virga quædam eſt dirigens animas, & ab eis dæmonem arcens, quando Præſul ea ſicut par eſt vtitur, deuios à virtute reos ad obſequia debita reuocando. Si verò talis virga cadit in terram, id eſt, ſi correctio acerba fiat animæ terreſtri, & de cœlo parum ſollicitæ, hæc cenſura ſua virtute cadit, & ſerpentis indolem nacta, nequam fit animæ virulenta.

Cap.9. *Tollite plenas manus cineris de camino, & ſpargat illum Moyſes in cœlum coram Pharaone. Sitque puluis ſuper omnem terram Ægypti: erunt enim in hominibus & iumentis vlcera, & veſicæ turgentes in vniuerſa terra Ægypti.* p.43. col.2

Quando cinis ante hominem ſpargitur, id eſt, quando ſuæ mortis homo memor eſt, tunc apparet hæc veſica, ſeu tumor ſuperbiæ, qua aſſurrexit Adam, obedire nolens, & inde necem conſciſcens generi humano, tali veſica ſeu vlcere ſauciato.

Vide plura. p.43.c.2. & p.54.c.1

Cap. 10. *Moyſes orauit Dominum, qui flare fecit ventum ab Occidente vehementiſſimum, & arreptam locuſtam proiecit in mare rubrum.* p.174. col.2

Reprobi florente ætate ſicut locuſtæ ebulliunt in gramine pingui, nullumque viret pratum luxuriæ peramœnæ, quod non voluptuosè terant: ſed aliquando flabit æſtus non à plaga Occidentis, ſed à Deo Occidente reos illos, eos immergendo mari lachrymarum, quarum perennes erunt fontes etiam in fornace, nequam hominum animas & corpora crucianto.

Vide plura. p.174 col.2

Cap.13. *Non eijciam eos à facie tua anno vno, ne terra in ſolitudinem redigatur, & creſcant contra te beſtiæ.* p.334 col.2

Peſſimum ſanè genus eſt ferarum, vitiorum, quod nequando lædat animas, opportunè Deus obſtat beneficio inimicorum, qui perſpicaces ita nos obſeruant, vt illis inſciis, omnino nihil animas noſtras ſubeat indecorum. Si namque nobis aſſentator auram vanitatis inſpirat, adeſt æmulus qui conuitiando, virus hoc detergit, occulta ſæpe vitia detegendo.

Vide plura egregia. p.334. col.2. & pag.335. col.1

Cap. 29. *Aaron & filios eius applicabis ad oſtium tabernaculi teſtimonij. Cùmque laueris patrem cum filijs ſuis aqua, indues Aaron veſtimentis ſuis, &c. & oleum vnctionis fundes ſuper caput eius.* p.66. col.1

Præire debet aqua lacrymarum, vt anima contrita lota bonos virtutum habitus induat, quos abundè ſequi diuina ſolet vnctio gratiarum.

Cap. 34. *Caue ne vnquam cum habitatoribus terræ illius iungas amicitias, quæ ſint tibi in ruinam.* p.203.col.2

O Religioſe, caue à conſortio & affectu hominum terræ; tibi namque lutum terra ſuum affricans profectò ſuis te vitiis inquinabit.

EX LIBRO LEVITICI.

Cap.3. *Offerent de pacificorum hoſtia ſacrificium Domino; adipem & caudam totam.* p.214. col.1

Vt hoſtiam offerre Deo ſine cauda nefas erat; ita Dei gloriam non conciliat animæ, virtus quæ vſque ad finem minimè perſeuerat.

Cap. 13. *Omni tempore, quo leproſus eſt immundus, ſolus habitabit extra caſtra.* pag.557. col.1

Adeò perniciosum eſt vitij contagium, vt citò ſuum lethale virus offundat eis, qui ſe dyſcolis hominibus immiſcent: Caueant ergo boni, ne incautè viris reprobis aſſueſcant.

Videplura. p.557.col.1

Cap. 14. *Ibit cuius eſt domus nuntians Sacerdoti, & dicet: Quaſi plaga lepræ videtur eſſe in domo mea. At ille præcipiet vt efferant vniuerſa de domo.* p.366.c.2

Profectò domus eſt leproſa viri, qui male partas opes habet. Vt mundentur ædes illæ foras egerantur opes, quas auarus homo ſibi peſſimè comparauit.

Vide aliam explicationem p.366.col.2

Cap.19. *Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.* p.283 c.1

Ille ciuis eſt cœli, ac proinde tuus conciuis, homo, cuius odium corde bile delibuto foues; ama ergo virum, atque ciuem, cui aliquando debes in æterna gloria ſociari.

Cap. 24. *Qui irrogauerit maculam cuilibet ciuium ſuorum; ſicut fecit, ſic fiet ei, fracturam pro fractura.* p.285.col.1

Nemo malum aliis irrogat impunè, quia Deus vltor adeſt, iſque velox iniuriarum, quæ ab hominibus noxiis inferuntur.

Vide plura. p.285. col.1

EX LIBRO NVMERORVM.

Cap. 6. *Vir ſiue mulier, cùm fecerint votum vt ſanctificentur, & ſe voluerint Domino conſecrare, à vino & omni quod inebriare poteſt abſtinebunt.* p.108.col.2

Nihil commune debet eſſe voto ſacro, & noxiæ huius ſæculi voluptati.

Cap. 11. *Adhuc carnes erant in dentibus eorum, & ecce furor Domini concitatus in populum, percuſſit eum plaga magna nimis.* p.417. col.2

Quò effrænis libido magis luxuriat, eò acriùs conſciſcit iram Dei, quæ in fragranti delicto reos occupat ſuppliciis æternis à tortore dæmone cruciandos.

Auferam de ſpiritu tuo, tradamque eis, vt ſuſtentent tecum onus populi. p.501.col.2

Vita Religioſa ſibi hoc negotium indixit, vt Apoſtolorum veſtigia ſectetur; ſed quia congregatio nulla ſola poteſt adæquatè referre dotes omnes & virtutes Apoſtolicas, illæ plures in ordines vt in diuerſos alueos influxerunt.

Vide locum iſtum fuſiùs explicatum. p.501. col.2. & p.502. col.1

Cap. 13. *Detraxerunt terræ, quam inſpexerant apud filios Iſrael dicentes: Terra, quam luſtrauimus, deuorat habitatores ſuos.* p.722.col.1

Dæmon deſides & ignauos reuocat à gloria æterna dicens eſſe viam cœli difficilem, virtutes horridas & habitu auſtero feras; at peramœnas eſſe nequam huius ſæculi voluptates.

Vide aliam applicationem. p 722.col.2

EX LIBRO DEVTERONOMII.

Cap. 6. *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua.* p.15.col.1

Diuinus amor ſocium non admittit; nihil namque poteſt ſummo rerum omnium Domino comparari.

Cap. 11. *Omnis locus, quem calcauerit pes veſter, veſter erit.* p 503 col.1

Quia Capucini paupertatis ſupremæ voto emiſſo totum hunc Mundum ſpernunt, orbe toto benè excipiuntur, etiam à Turcis, qui mirantur eos ſic omnia conculcaſſe.

EX LIBRO IOSVE.

Cap. 2. *Nuntiatum eſt Regi Iericho, & dictum: Ecce viri ingreſſi ſunt huc per noctem de filijs Iſrael, vt explorarent terram.* p.367.col.2

Cùm peccati caligo toti ſe animæ offudit, dæmones irrepunt, & explorant qua ratione queant hanc animam æternis peccatorum laqueis irretire.

Vide plura. p.367.col.2

Cap. 7. *Lapidauit eum omnis Iſrael, & cuncta quæ illius erant igne conſumpta ſunt.* p.37. col.2

Sæpe Deus ſæuit in auaros, & in malè partas opes, quæ poſt iacturam, quam iniquus homo fecit animæ ſuæ, peſſimè dilabuntur.

EX LIBRO IVDICVM.

Cap.20. *Omnes filij Iſraël venerunt in domum Dei, & ſedentes flebant coram Domino; ieiunaueruntque die illo vſque ad veſperam, & obtulerunt holocauſta, atque pacificas victimas.* p.95. col.1

Oratio lacrymis & ieiunio arcto ſicut alis inſtructa velox ad Deum fertur; his verò carens ſerpit, indigna cuius vota Deus exaudiat, optatas gratias erogando.

EX LIBRO I. REGVM.

Cap. 2. *Dominus iudicabit fines terræ.* p.206. col.1

Eſt iudicandus homo ſuo ex fine, cuius è momento tota pendet æternitas. Vnde nihil omnino prodeſt incepiſſe benè, niſi optimè finiatur.

Vide in hoc argumento locum egregium Auguſtini. p.206.col.1

Cap. 7. *Conuenerunt in Maſpha, hauſeruntque aquam, & effuderunt in conſpectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino.* p.130.col.2

Non ſufficit pœnitenti flere retrò actæ vitæ mala, verùm neceſſe eſt adiicere ieiunium generale, malis ab actibus abſtinendo.

Cap.8. *Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* p.224.col.1

Qui detrectat obedire ſuo ſuperiori, ille Deo iniurius eſt, à quo poteſtas omnis in hominum capita deriuatur.

Cap. 13. *Faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Iſraël; cauerant enim Philiſthijm, ne fortè facerent Hebræi gladium aut lanceam.* pag.574.col.1

Quando dæmon aliquem ſubegit, aſtutè cauet ne Sacerdotes adeat, aut fortè vacet orationi, aliiſque bonis operibus, quæ ſunt arma, quibus ipſe vafer hoſtis & vitia profligantur.

Vide plura. p.574.col.2

Cap.14. *Guſtaui in ſummitate virgæ, quæ erat in manu mea paululum mellis, & ecce morior.* p.30 col.1

Voluptas quæque parum mellis habet; ſed momentaneum illud quod delectat, habet æternum quod cruciat animas, quæ ſe lethali crimine ſauciarunt.

Cap. 16. *Dimitte eum vt maledicat, &c. ſi fortè reſpiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna.* p.262. col.1

Æquo animo ſumpta Dei amore mala nobis inflicta, gazas prædiuites meritorum in cœlo parant homini patienti.

Cap.19. *Abijt etiam Saül in Ramatha, & venit vſque ad ciſternam magnam, & factus eſt etiam ſuper eum ſpiritus Domini: & expoliauit etiam ipſe ſe veſtimentis ſuis, & cecinit nudus tota die illa & nocte.* p.494.c.2

De vita Religioſa fusè locum hunc expendo, ſatis apta allegoria, quam quæſo vide. p.494.c.2. & p.495.col.1. & 2

EX LIBRO II. REGVM.

Cap.1. *Apprehendens Dauid veſtimenta ſua ſcidit, omneſque viri, qui erant cum eo, & planxerunt & fleuerunt, & ieiunauerunt vſque ad veſperam ſuper Saul.* p 107.c.1

Hoc Chriſtiane ritu plange necem Chriſti. Scinde tuæ animæ veſtem, ſcilicet corpus, & infligendo pœnas congruas peccatis, quæ conſcinere Regi Regum mortem; ieiuna malis ab actibus, & expreſſis à contritione crebris lacrymis inũdare.

Cap.3. *Iurauit Dauid dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi ante occaſum Solis guſtauero panem.* p.23.col.2

Cap.12. *Surrexit ergo Dauid de terra, & lotus, vnctuſque eſt; cumque mutaſſet veſtem, ingreſſus eſt domum Domini, & adorauit.* p 7 c 1

O egregium ſchema Deum deprecandi! Surge primò de terra, procul agens ideas omnes huius ſæculi. Si flere vales, educ lacrymas indices mœroris eius, quem conciliauere tibi præteritæ noxæ, præuiis his cautelis gratiâ vnctus, habes vnde Deo reſiſtas, orás vt dignetur veniam indulgere.

Cap.15. *Manè conſurgens Abſalon ſtabat iuxta introitum portæ, &c. cùm accederet ad eum homo vt ſalutaret illum, extẽdebat manum ſuam, & apprehendens oſculabatur eum.* p.216.col.1

Aſtutè dæmon manè fores occupat animæ noſtræ, rerum profanarum ſpecies ingerendo, fucos ei vt faciat, & præſertim æmulantur Abſalonis ingenium, qui homines oſculo dementabat.

Vide plura. p.416.col.2

Cap.25.

Cap. 15. *Ait David ſervis ſuis qui erant cum eo in Ieruſalem: Surgite, fugiamus.* pag. 500. col. 2

In fuga Regis David ante ſuum filium meditor ego crucem paratam Chriſto, cuius ille fugam ſuadet eis, qui ſe volunt à prætenſis huius ſæculi laqueis expedire.

Vide plura. pag. 500. col. 2

EX LIBRO III. REGVM.

Cap. 12. *Venerunt autem ſeniores domus eius cogentes eum ſurgere de terra, qui noluit, nec comedit cum eis cibum.* p. 23. col. 2

Quiſquis humi decumbit in volutabro iacens peccati, de illa ſua terra nolens ſurgere, ille panem Angelorum, ſcilicet Euchariſtiam faſtidit; vtpote voluptati obſcœnæ ſeu porcorum ſiliquis aſſuetus.

Pater meus aggravavit iugum veſtrum, ego autem addam iugo veſtro: pater meus cecidit vos flagellis; ego autem cadam vos ſcorpionibus. p. 171. col. 1

Mundus ita ſuos aſſeclas alloquitur: Ego diabolo patre ſatus onerosus ero vobis ſicut ille gravis extitit. In honores, opes, eſcas, luxuriam, & & vindictam inquietos agam & rotabo. Demum vt in hoc æuo pœnis infemi vexemini, ego diris vos conſcientiæ ſtimulis agitabo.

Vide plura. p. 171. c. 2. & p. 172. col. 1

Ieroboam fecit fana in excelſis, & ſacerdotes de extremis populi, qui non erant de filijs Levi. p. 582. col. 2

Lixas, calones, & fæcem populi initiavit Ieroboam ſacerdotio vitulorum, & revera fuit patella tali dignum operculum, vt ſcilicet Diis ingloriis ſacrificulos daret populum indecorum. Homo fœdis vitiis animum obſtringendo nutat nihil eſſe ſibi & cœlo commune, quia ad terrena natus, ea ſola ſapit, quæ rationis experti congruunt animali.

Vide plura. p. 582. col. 2

Cap. 16. *Erat autem Ela in Therſa bibens & temulentus, &c. Irruens ergo Zambri percuſſit, & occidit eum.* p. 172. col. 2

Rex Ela, Deo derelicto, thura vanis idolis obtulit, vnde pœnas iuſtè luit, ſeruo rebellante, Dei iniuriam diſtricto gladio vindicante. Sic hominis dominio ſe ſubduxere plures creaturæ, quas Deus addixerat ei, & in illum anhelum ad gloriam & eius deſiderio immenſo ebrium, abeuntem ad ſimulacra rerum inanium meritò rebellarunt.

EX LIBRO IV. REGVM.

Cap. 4. *Mors in olla, vir Dei.* p. 107. col. 1

Ex olla necem mors conſciſcit ei, qui vt indulgeat gulæ, cibos edit vetitos, ita ſuam animam lethali vulnere ſauciando.

Cap. 5. *Lepra Naaman adhærebit tibi & ſemini tuo vſque in ſempiternum.* p. 71. col. 1

Profectò rarus eſt dives, qui non vitiorum omnium lepra fœda turpiter inhorreſcat.

Cap. 6. *Conſurgens diluculo miniſter viri Dei egreſſus eſt, viditque exercitum in circuitu civitatis, & equos, & currus, nuntiavitque ei dicens: Heu, heu, heu, Domine mi, quid faciemus? At ille reſpondit: Noli timere; plures enim nobiſcum ſunt, quàm cum illis: cùmque oraſſet Eliſæus, ait: Domine, aperi oculos huius vt videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, & ecce mons plenus equorum, & curruum igneorum in circuitu Eliſæi.* pag. 97. col. 2

Eſtò totus infernus horrendè fremat in nos, & inferni dracones ore hiante minas truculentæ necis intentent, plura nobis adſunt auxilia ex parte Dei & Sanctorum, quàm pericula & inſultus ex rabie hoſtium infenſorum.

Cap. 9. *Introitu eius audito, depinxit oculos ſuos ſtibio, & ornavit caput ſuum.* p. 7. col. 1

Ornavit ſe Iezabel Regina, fucos vt ita Regi Iehu faceret; ſed ille ream hanc fœminam benè comptam iuſſit eiici per feneſtras, & equorum eam calcantium vngulis enecari. Ita plerumque ſuam in perniciem fœminæ ornantur eo intentu, viris vt placeant: ſiquidem amaſij illi in adulteria, furta, cædes, & vitiorum omnium præceps agunt has fœminas, ſtibio, ceruſa, fucis, & pigmentis excultas, & pretioſis veſtibus exornatas.

Cap. 10. *Invenit Ionadab filium Rechab in occurſum ſibi, & benedixit ei. Et ait ad eum: Nunquid eſt cor tuum rectum ſicut cor meum cum corde tuo? Et ait Ionadab: Eſt. Si eſt, inquit, da manum tuam. Qui dedit ei manum ſuam. At ille levavit eum ad ſe in currum.* p. 325. c. 2

Chriſtus ait oportere manus & cor devovere ſuis inimicis, eis benefaciendo, quia manibus truncus amor eſt deformis. Rex Iehu accepta manu Ionadab, quam vltro Regi porrexerat, traxit eum in regium currum, ita morem gerentes Chriſto, manum beneficam porrigentes inimico, læti & beati ad gloriæ currum triumphalem cohæredes Chriſti poſtmodum evehentur.

EX LIBRO I. PARALIPOMENON.

Cap. 7. *Omnes hi filij Aſer, principes cognationum, electi, atque fortiſſimi Duces Ducum.* pag. 532. col. 1

Aſer beatitudinem ſignificat Filij beatitudinis ſunt Principes, vtpote Deo Rege ſati; ſunt electi, quia prædeſtinati, ſunt fortiſſimi ob ſingulare robur animi, quo dæmonis impetum frangunt; ſunt Duces, namque ſuo exemplo ducunt alios ad beatitudinem; etenim exempla viam ſternunt ad beatitudinis æterna præmia ſortienda.

Cap. 29. *Salomonem filium meum vnum elegit Deus adhuc puerum & tenellum: opus namque grande eſt; neque enim homini præparatur habitatio, ſed Deo.* p. 178. col. 1

Homo ſuis in penetralibus conſecrare volens ſanctuarium Deo, quem in communione ſacra ſumit, eſſe debet vnus & ſimplex, & puer, id eſt, purus, innocens, & à vitiorum omnium colluvie ſordida ſegregatus.

EX LIBRO II. PARALIPOMENON.

Cap. 23. *Conſtituit ianitores in portis domus Domini, vt non ingrederetur eam immundus in omni re.* p. 90. col. 2

Chriſtiane, Dei templum es, eſto vigil, & obſerva fores animæ tuæ, ſcilicet ſenſus, ne fortè tibi, neglectis iis oſtiis, in perniciem animæ, noxiæ & immundæ rerum ſpecies ingerantur.

EX LIBRO I. ESDRÆ.

Cap. 2. *De filijs Sacerdotum, filij Hobia, filij Accos, filij Berzellai, &c. Hi quæſierunt ſcripturam genealogiæ ſuæ, & non invenerunt, & eiecti ſunt de Sacerdotio.* p. 260. c. 1

Sacerdotes eſſe debent doctrinâ congruâ & & pietate ſati: ideoque nefas eſt Sacerdotio initiare viros impios & ignaros, hos enim neceſſarij virtutum habitus vt parentes legitimè minimè genuerunt.

Cap.4. *Reges fortiſſimi fuerunt in Ieruſalem, qui & damnati ſunt omni regioni, qua trans fluuium eſt, &c. Nunc ergo audite ſententiam: Prohibeatis viros illos, vt vrbs illa non ædificetur.* pag.474. col.1

Diabolus è vita Religioſa luget prodiiſſe viros, qui vicere totum Mundum, ipſos etiam dæmones, & vitia omnia debellandos. Ne ergo tale vitæ genus altiores radices agat, aſturè dæmon etiam hoc ſæculo conduxit homines hypocritas, nempe pios tantùm cute tenus, qui homines à profeſſione Religioſæ vitæ procul agunt & auertunt; ſed eſtò fremant acies aduerſæ, viget ſtatus ille, Dei & influente gratia propagatur.

Vide plura. p.474. col.1.

EX LIBRO TOBIÆ.

Cap. 1. *Qui faciunt eleemoſynam & iuſtitiam, ſaturabuntur.* p.68. col.2

Concolores ſunt virtutes eleemoſyna & iuſtitia. Cùm namque ſuum reddere vnicuique munus ſit iuſtitiæ; eleemoſynam egenis opes diſtribuendo ſicut eis proprias, iure poteſt iuſtitiæ nomine deſignari. Saturabitur hic iuſtus egeno gazas communicans; nam beatus erit; & beatitudine æterna boni omnigeni affluxu fœlix anima ſatiatur.

EX LIBRO ESTER.

Cap.15. *Eſter ſletis contra Regẽ, vbi ille reſidebat ſuper ſolium regni ſui, &c. cúmque eleuaſſet faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicaſſet, Regina corruit, &c. Cúmque loqueretur, rurſus corruit, & penè exanimata eſt.* p.559. col.2

Si hominis idea fuit adeò terribilis, vt ipſa Regis huius conſors innoxia ſit deliquium paſſa tali ſpecie horrenda, ſui impos effecta. Si inquam mortalis iudicis obtutus auſterior Reginam percutit morte tenus; in quos quæſo metus & horroris anfractus deuenient homines malè ſibi conſcij, cùm videbunt iudicem Chriſtum cogentem omnia ſupplicia, vt puniat & diuexet animos hominum impiorum.

EX LIBRO IOB.

Cap.2. *Quaſi meridianus fulgor conſurget tibi ad veſperam, & cùm te conſumptum putaueris, orieris vt Lucifer.* p.193. col.1

Homo ſupremo ſuo in agone vitæ veſperam attingit, ſed ſi gratiâ diuinâ inſtructus obit, meridianus ei fulgor exoritur: namque Deus in gloria æterna micans ei obiicitur, in præmium egregiorum facinorum, quæ fortiter exantlauit.

Cap.5. *Ipſe vulnerat & medetur, manus eius ſanabunt.* p.318. col.1

Deus corpus affligendo ſanat animam, vnde liquet eſſe manus eius ſemper animæ ſalutares.

Cap.6. *Inuolutæ ſunt ſemitæ greſſuum eorum, ambulabunt in vacuum, & peribunt.* pag.742. col.1

Vt reptubi in laqueos dæmonis impingunt tranſigentes æuum in peccatis; ita pedes habent, id eſt, affectus plurium voluptatum nexibus irretitos.

Cap.7. *Ego habui menſes vacuos & noctes laborioſas enumeraui mihi.* p.742. c.1

Reproborum vita dies vacuus eſt & inanis; namque caret gratia diuina, cuius eſt dare verum & congruum animæ complementum. Laborioſa quoque dici poteſt nox hominis impij vita, quia illa diris conſcientiæ ſtimulis agitata, cæcis peccatorum tenebris opacatur.

Cap. 15. *Tetendit aduerſus Deum manum ſuam, & contra omnipotentem roboratus eſt.* p.33. col.2

Contra Deum tendit homo manum ſuam, quando morem gerere detrectat eius mandatis, agens æuum in peccatis. Roboratur item contra Deum, quando prauis actibus aſſueſcit.

Antequam dies eius impleantur, peribit, & manus eius areſcent. p.211. c.1

Peccata dies hominis abbreuiant, & ante ſuprema fata manus eius arent, humore Dei gratiæ deſtitutæ.

Cap. 20. *Gaudium hypocritæ inſtar puncti.* Momentum quod delectat, æternum quod cruciat. p.46. col.2

Cap. 40. *Ecce Behemot, quem feci tecum, fœnum quaſi bos comedet, &c. Sub vmbra dormit, in ſecreto calami, in locis humentibus. Protegunt vmbræ vmbram eius, circumdabunt eum ſalices torrentis.* p.667. col.2

Diabolus dicitur manducare fœnum, quia eſt omnis caro fœnum; carnales autem & voluptuoſi homines à dæmone deuorantur. Gaudet ille locis humentibus: illic enim ſcaturiunt vermes, & ſerpentes, id eſt, diabolus præcipuè in Mundo ſuas ſtrages edit, vbi cuncta voluptate madent, & inanis gloriolæ calamo, ſeu iunco virent; dormit in vmbra, ſuis tenebris animas inuoluens: ſalices ſteriles hunc circumdant: reprobi namque, quia nullas edunt actiones egregias, ſunt homines infœcundi.

Vide plura. p 668. col.1

EX LIBRO PSALMORVM.

Pſalm.2. *Dabo tibi Gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* pag. 266. col.2

Synagoga breui angulo terræ fuit concluſa, verùm Eccleſia ſancta ſuæ ditionis habet orbem totum ſub eius labaro militantem.

Pſalm. 4. *Filij hominum vſquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* p.51. col.2

Aura popularis vt gloriæ phantaſma fucos facit & mentitur. O ſuperbi, illa micans gloria Mundi non eſt corona ſatis, vt omnia concludat vota, quibus incunctante niſu ad gloriam anhelatis.

Vide plura. ibid.

Pſalm. 6. *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum.* p.20. col.1

In corde velut in lecto iacent affectus, qui ſi fuere praui, infecere cubile ſuo contagio, ideoque debet ab anima pœnitente fœdum hoc ſtratum abundè fuſis lacrymis emundari.

Vide plura. p.20. col.1

Anima mea turbata eſt valde. p.33. c.2

Anima, quæ peccauit, inquies eſt, in varios acta gyros à præualente graui turbine peccatorum.

Pſalm.11. *In circuitu impij ambulant.* p.170. col.2

Impij vt damnati ad molam & piſtrinum die & nocte gyrant, & deuiant à centro rerum omnium Deo, ideoque vitam agunt perpetuis motibus inquietam.

Pſalm. 29. *Vita in voluntate eius.* pag.384. col.2

Qui ſe ad arbitrium Dei componit,ille perenni vita viuit,cum gratia diuinâ totú cœlitus animâte.

Pſal.37. *Ego in flagella paratus ſum.* p.20.c.2

Profectò dicta flagella manent eos, qui iram Dei peccando ſuæ animæ conſciuerunt.

Pſalm. 38. *Dolor meus renouatus eſt: concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis.* p.33.col.2

Anima contrita modum non imponit triſtitiæ, ſed ineffabili mœrore perculſa dolet acerbè, Deum ſe offendiſſe, cuius dum recolit clementiam, neſcia quid rependat ei, ſuccenſa ſacri eius amoris facibus inardeſcit.

Pſalm.44. *Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus oleo lætitiæ.* p.68.col.1

Gratia diuina ſuum ante illapſum in animam, odium peccatorum & virtutis affectum in homine prærequirit.

Pſalm.62. *In terra deſerta, & inuia, & inaquoſa, ſic in ſancto apparui tibi,vt viderem virtutem tuam & gloriam tuam.* p.668.c.2

Cùm loca humentia diabolis arrideant,ſi quis declinare velit hoſtem hunc acerbum, ille citò prauo omni humore exhauſto, fletu præuio repurgetur. Ita ſibi cautè Dauid conſuluit, factus olim hoſpitium diaboli, vtpote libidine obſcœna madens: ille fuſis lacrymis innumeris, expreſſis à contritione, fœdam omnem exhauſit illuuiem animæ, quæ ſe in cœno prius voluptatis ſordidæ volutarat.

Anima inaquoſa & arida eſt deſerta,quia coactè dæmon eam deſeruit,pulſus igne Dei amoris, quo æſtuante rea & voluptate madens anima deſiccatur. Nuncupatur item inuia hæc anima inaquoſa & deſerta: namque via nulla patet diabolo eiecto priùs illud humidum ſtratum repetêdi, vbi ante iacens placidè recubabat. Anima hæc inuia,deſerta,& inaquoſa Deo apparet vt in ſancto, id eſt,in templo; ſiquidem illa Dei templum eſt, vtpote repurgata fletu, & accenſo Dei amoris igne, rerum omnium Domino conſecrata.

Pſalm. 113. *Simulacra Gentium argentum & aurum.* p.431.col.2

Quiſquis opes ſupra modum auarè colit, ille velut Gentilis eſt,& indignus nomine Chriſtiano.

Vide plura. p.431.col.2

Pſalm. 118. *Auerte oculos meos, ne videant vanitatem.* p.87.col.2

Ego reor potiorem cordis cuſtodiam pendere ab oculis, qui dum incautè impingunt in ſpecioſas corporum formas, cor ſenſim deliniunt & inclinant ad amorem, qui dum nimium tenax eſt, obſtat ne plenè ſui iuris homo fiat, & theſaurum cordis habeat illibatum. Ab aliis ſenſibus ruina minor imminet, quia ignoti nulla cupido: oculis namque ſolis conſciis illectus amat homo.Si ergo fidas agát excubias oculi,cor non flagrabit amore rerum,quæ obiectæ ſuas ſpecies oculis intentarût.

Pſal.142. *Collocauit me in obſcuris ſicut mortuos ſeculi,& anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus, in me turbatum eſt cor meum.* p.33 col.2

Peccatum lethale ſuum virus effundit intellectui, & voluntati. Intellectum obſcuris ignorantiæ tenebris inuoluit; voluntatem turbat, eam affectibus noxiis obſtringendo. Adeò malè affectus ſpiritus,anxius & inquies eſt: cùm namque Deum mens neſciat,& ab illo procul agat ſe deuius affectus, homo nequit æuum agere periucundum. Vide plura. p.33.col.2

EX LIBRO PROVERBIORVM.

Cap 4. *Omni cuſtodia ſerua cor tuum, quia ex ipſo vita procedit.* p.38 col.1

Scitè docet Auguſtinus,bonos vel malos amores efficere bonos vel malos mores. Si ergo bonus eſſe cupit homo ſedulò & attentè ſuo cordi inuigilare debet, ne ſe inſinuante prauo amore tota anima corrumpatur.Diligat ergo Deum homo ex toto corde ſuo, vt creaturæ procul abactæ cadant omni ſpe deuinciendi animæ affectum, in penetralia cordis hominis irrumpendo.

Cap.9. *Sapientia ædificauit ſibi domum,excidit columnas ſeptem, immolauit victimas ſuas, miſcuit vinum, & propoſuit menſam.* p.710.c.1

Anima,quæ vult aſſidere Dei menſæ, ſacra in communione, debet eſſe Dei templum, ſeptem virtutibus atque donis ſancti Spiritus inſtructum, & ſuffultum, Columnæ notant ſingulare robur & conſtantiam huius animæ, cuius virtutes in æterna debent ſæcula perennare. Victimas immolatas ante ſacrâ menſam erectam ſignificare credo prauos omnes affectus, qui ab anima pœnitente debent ante panis huius vſum penitus extirpari.

Miſit ancillas ſuas vt vocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis. p.710.col.2

Cùm audis inuitatos duci ad arcem & ad mœnia ciuitatis, infer inde,ſacris in epulis Euchariſtiæ ſtrenuos homines & pugiles exercitatos, ita Deo decernente,locum principem obtinere.

Venite,comedite panem meum,&c. Relinquite infantiam, & viuite, & ambulate per vias prudentiæ. p.710.col.2

Hæc verba clamant,virtutes eſſe velut pretium aditus ad epulas Euchariſtiæ: quippe panis hic regius non frangitur inimicis.

Vide plura. p.710.c.2.p.711.c.1.& 2

Cap. 14. *In multitudine populi dignitas Regis,& in paucitate plebis ignominia eſt Principis.* p.45.col.1

Quantò plures animæ potentiæ rationi ſubſunt,tantò maior eſt animæ principatus. Quòd ſi fortè furunt effrænes animæ potentiæ, & detrectant ſubire iugum rationis, inde minor eſt animæ præſtantia, quia paucas habet ſubditas facultates,ſed illas in rationem patitur inſurgentes.

Cap 16. *Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus: impium quoque ad diem malum.* p.164 col.1

Bonitas diuina prodit ſe,remunerando bonos; iuſtitia verò patet,æterna reis tormenta malis eorum congrua decernendo.

Cap.21. *Theſaurus deſiderabilis, & oleum in habitaculo iuſti.* p.69.col.1

Anima iuſta diues virtutibus, oleo gratiæ delinita, tali vnctione Regi Regum vt Regina inclyta conſecratur.

Cap. 27. *Stillicidia eiciunt hominem de domo ſua in die hyemali.* p.345 col.1

Venialia peccata totam animam non ſubmergunt,ſed vt ſtillantes guttæ trabes lapſu diuturno lædunt, & exire domo cogunt; ſic ob leuia peccata primò tepet charitas; tentatione demum inualeſcente, frigens anima congelaſcit.

EX LIBRO CANTICORVM.

Cap.1. *Recti diligunt te.* p.47.col.1

Diligendo Deum,rectitudo vera animæ comparatur.

Cap.2. *Columba mea in foraminibus petræ,&c. ſonet vox tua in auribus meis; vox enim tua dulcis.* p.320.col.1

Columbæ nomen ſortitur amans anima;inſtar enim columbæ bile caret, vox eius ſuaue ſonat, quando ſuis inimicis orat fauſta, morans in foraminibus petræ,ſuo ſcilicet animo verſans vulnera Saluatoris. Imprimitur cordi ſignaculum Chriſti, ſi deperit amore ſuos æmulos,brachia quoque talem teſſeram amoris habent quando ruunt in amplexus hominis infenſi, & beneficiis eum afficiũt, iuxta legem à Chriſto Domino præſtitutam.

Cap.7. *Videamus ſi floruit vinea,ſi flores parturiunt fructus.* p.211 col.2.

Sponſus animarum Chriſtus non de floribus tantùm eſt ſollicitus ; quippe flores exordia ſola boni operis ſignificant : ſed præcipua eius cura penes fructus eſt, id eſt, opera bona ſuo tempore decerpenda.

Vide loci huius aliam explicatitionem. pag 68.c.2.

EX LIBRO ECCLESIASTICI.

Cap.14. *Da pauperi, & accipies.* p.68.c.2

Regnum cœlorum eleemoſynâ erogatâ pauperi nundinamur.

Cap.41. *Curam habe de bono nomine.* p.53.c.2

Inſcriptum in libro vitæ nomen profectò bonum eſt , ideoque nobis eſt cauendum ne fortè malis actibus eradatur.

EX LIBRO ISAIÆ.

Cap. 2. *Abſcondere in foſſa humo à facie timoris Domini,& à gloria maieſtatis eius.* p.533. col.2

Homo memor ſe eſſe lutum , deprimet altè typhum,quo ſuperbiendo tumet,& ſe humiliando,Dei gratiam ita ſuæ conciliabit animæ pœnitenti. Vide plura. ibid.

Cap. 3. *Apprehendet vir fratrem ſuum domeſticum patris ſui : Veſtimentum tibi eſt, Princeps eſto noſter , ruina autem hæc ſub manu tua. Reſpondebit in die illa , dicens : Non ſum medicus , & in domo mea non eſt panis: noliie me conſtituere Regem.* p.493.c.2

Incautus homo fidit aliis hominibus ; quaſi verò queant propulſare mala propè infinita,quibus petitur vndequaque. Sed inſtante fato ſupremo,ſciet homo, ſerò licèt,incautè coli Mundum;quippe velut inops ille nequit aſſeclas ſuos de præſtitis obſequiis congruè compenſare.

Cap. 8. *Nonne hoc eſt magis ieiunium quod elegi? Diſſolue colligationes impietatis.* p.127.c.2

Ieiunium corporale ſuas habet inducias ; ſed à vitiis abſtinere ſuo æuo toto quique homines obſtringuntur.

Cap. 10. *In die illa auferetur onus eius de humero tuo, & iugum eius de collo tuo, computreſcet iugum à facie olei.* p.357.c.5

Synagogæ durum ſanè iugum à Chriſto fuit ablatum quando ritus indictos olim Hebræis penitus antiquauit. Et eſtò iugum lex Chriſtiana dici iure queat , quia ſtrictè ſuos profeſſores obſtringit ; diuinæ tamen vnctio gratiæ à Chriſto nobis conciliatæ facit ita leue iugum Euangelij, vt nullam experiatur ei ineſſe pia anima grauitatẽ.

Cap.19. *In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti , clamabunt ad Dominum à facie tribulantis , & mittet eis Saluatorem , qui liberet eos. Et cognoſcetur Dominus ab Ægypto , & cognoſcent Ægyptij Dominum in die illa ,& colent eum in hoſtiis , & in muneribus, & vota vouent Domino, & ſoluent.* p.505.c.1

Ad literam credo verax oraculum iſtud pertinere viros ad Religioſos, qui Eccleſia emergente, totam luſtrauere plagam Ægypti , prædicando fidem Saluatoris , ibi ſtatas adeò figendo ſedes , vt illic floruerint multa millia Monachorum. Illic altaria erecta , rituſque ſacri viguere diu , imò plures ex Ægypto profitendo vitam monaſticam ſe ſolenni emiſſo voto totos Domino conſecrarunt.

Vide aliam egregiam explicationem.p.505.c.1

Cap.35. *Lætabitur deſerta,& inuia,& exultabit ſolitudo , & florebit quaſi lilium.* p.155. col.1

Gentilitas ignara Dei, neſcia virtutum , vt ſolitudo inculta , ſolâ latè & longè effuſâ arenâ diues, à beſtiis tantùm üſque feris frequentata, malè audiuit apud Hebræos, exoſos omne genus incircumciſum ; ſed gentes illæ fide initiatæ ſuum exuêre horrorem , & edito ſpecimine virtutum omnium , floruere Dei gratia cœlitus irrigatæ.

Deus ipſe veniet , & ſaluabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum , & aures ſurdorum patebunt. Tunc ſaliet ſicut ceruus , claudus;& aperta erit lingua mutorum. p.639.c.5

Chriſto illucente , cæca rerum cœleſtium ignorantia deterſa eſt ; aures hactenus obſeratæ, voci paruere Dei ; inierè Dei calles homines antea tardigradi , & qui neſciere Deum orare, fuſis eum precibus inuocarunt.

Cap.46. *Comederunt alieni robur eius,& ipſe neſciuit.* p.17.c.2

Peccato perpetrato , duo in mala reus incurrit homo. Primò nubes ſeu caligo quædam ſe animæ offundit : vnde velut hebes acies intellectus penetrare nequit neceſſarias ad ſalutem animæ veritates. Secundò robur, quo præſtabat homo Dei gratia inſtructus , abit ; idcirco malè habet homo reus , cuius hæ ſunt partes ; ſcilicet neſcire;primis & exhauſtis viribus,eneruari.

Cap. 56. *Non dicat eunuchus : Ego lignum aridum ; quia hæc dicit Dominus eunuchis: Qui cuſtodierint Sabbata mea , & elegerint quæ ego volui , & ſeruauerint fœdus meum , dabo eis in domo mea , & in muris meis locum & nomen melius à filiis & filiabus ; nomen æternum dabo eis, quod non peribit.* p 452 c.1

Religioſi ſunt eunuchi ſpontanei, qui à Chriſto dotes præclaras animæ ſortiti,titulis innumetis filiis huius ſæculi præferuntur.

Cap.58. *Quare ieiunauimus,& non aſpexiſti; humiliauimus animas noſtras & neſciſti ? Ecce in die ieiunij veſtri , inuenitur voluntas veſtra.* p.62.c.2

Vt opera bona Deo ſint accepta, debet homo ſuam voluntatem in peccata pronam exuere , ſeque totum ad arbitriũ diuinæ fingere voluntatis.

Cap. 59. *Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos,& Deum veſtrum,& peccata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis ne exaudiret.* p 624. col.1

Vt dona ſolent amicis diſtribui , non infenſis hominibus ; ita ſuis gratiis abundè Deus dignatur eos , qui arrident ; hoſtium verò preces , vt corde fuſas impuro , velut ingratas præterit indonatas.

Manus veſtræ pollutæ ſunt ſanguine,& digiti veſtri iniquitate. p.624.c.1

Homo malo ſeu peccato graui ſe obſtringendo , necis Chriſti conſcius eſt , idcirco reus omnis obnoxius mortifero peccato,manus habet Chriſti ſanguine cruentatas.

EX

EX LIBRO IEREMIÆ.

Cap.5. *Saturaui eos, & mœchati ſunt.* p.168. col.2

Quando nobis aſpirant omnia ſecunda, Dei obliuiſcimur; nam proſpera fortuna ſolet amaſios ſuos, vt plerumque ſuæ ſalutis incurios, multiplici vitio mancipare.

Equi amatores, & emiſſary facti ſunt; vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat. p.168. col.2

Vt luxuria mentis aciem obtundit, ita Sacra Scriptura ſolet homines obſtrictos huic peccato, velut inglorios atque viles, beſtias appellare.

Cap.14. *Populus hic diligit vacillare pedibus, & non abſtinet, vel cohibet ſe.* p.127.c.2

Vacillant animæ pedes quando nutant affectus, cunctantes amare Deum ſupra totam Mundi ſupellectilem. Homines ſic nutantes odit Deus & à gloriæ templo procul agit vt immundos, in his quæ pertinent ad ſalutem animæ claudicantes.

EX LIBRO LAMENTATIONVM.

Cap.36. *Oculus meus deprædatus eſt animam meam.* p.87.c.2

Peccata, furum inſtar, in animam per feneſtras, id eſt, conſciis ſenſibus illabuntur.

EX LIBRO EZECHIELIS.

Cap. 36. *Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, &c. Et dabo vobis cor nouum.* p.203. col.2

Gratia diuina roris inſtar ex alto venit; & animas emundando, nouum cor eis inſpirat: namque Deum amant, quem oderant; & res odere, quibus antea tenebantur.

Spiritum meum ponam in medio veſtri, & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis & operemini. p.204.c.1

Vt ſpiritus animales corpori humano motum & ſenſum impertiunt, ita Dei Spiritus operandi ex præſcripto legis gratiam impertitur.

EX LIBRO DANIELIS.

Cap.4. *Rex conſilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime.* p.65 c.1

Peccata trucis hoſtis & tyranni diaboli vinculis nos obſtringunt. A ferreis his catenis homo datis eleemoſynis pauperi liberatur.

Ego Nabuchodonoſor oculos meos ad cœlum leuaui, & ſenſus meus redditus eſt mihi, & Altiſſimo benedixi. p.163.c.1

Quiſquis altè ſuo animo verſat ea quæ ad cœlos pertinent, citò redit ad ſe, vnde Deum offendendo procul abierat. Factus verò ſui compos, ad Deum conuertitur, illique totus ore ſicut & exantlato bono opere conſecratur.

Cap. 10. *In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, &c. ſed neque vnguento vnctus ſum.* p.7.c.1

Anima peccato graui obſtricta mœret cruciata diris conſcientiæ ſtimulis: ſtante tali anguſtia horret illa pane Angelorum paſci, diuinæ demum vnctionis eſt gratiâ deſtituta.

Cap.13. *Iniqui illi iuſſerunt vt diſcooperiretur; erat enim cooperta, vt vel ſic ſatiarentur decore eius.* p.25.c.1

Mulier aperto ſinu incedens, & ambiens ſic videri diſcooperta, ſuæ parentat mortuæ caſtitati.

EX LIBRO OSEÆ.

Cap.7. *Factus eſt Ephraim quaſi columba ſeducta non habens cor.* p.17.c.1

Seductus homo ſuum cor obſtringit iis rebus quas ſupra Deum amat. Idcirco reus læſæ Dei maieſtatis homo ſuum cor dicitur exuiſſe.

EX LIBRO IOEL.

Cap.2. *Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & fletu, & planctu: & ſcindite corda veſtra.* p.33.c.1

Expers contritionis homo reus, nec abſtinentiâ, neque fletu conciliare Deum poteſt, à quo corde procul abeſt, & cui res infimas anteponit.

Canite tuba in Sion, ſanctificate ieiunium. p.95.c.1

Tuba vocat ad bellica ſigna viros. Prædicator euangelica tuba monens & hortans homines vt ieiunent, illos prouocat ad bellum contra gulam, luxuriam, & rixas ex epulis emergentes. Concionatores item ieiunium ſanctificant quando ſuos auditores inſtituunt circa modum obſeruandi ieiunium, quod profectò nequit ſanctum eſſe niſi eleemoſynæ, orationi aliiſque bonis actibus annectatur.

EX LIBRO AMOS.

Cap. 4. *Audite verbum hoc vaccæ pingues, quæ eſtis in monte Samariæ, quæ calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes, quæ dicitis dominis veſtris: Afferte & bibemus. Iurauit Dominus Deus in ſancto ſuo, quia ecce dies venient ſuper vos & leuabunt vos in contis, & reliquias veſtras in ollis feruentibus.* p.421.c.1

Ad guloſos pertinere puto locum iſtum, quos ita dapes diſtenderunt, vt eis obeſa caro pedum vſum ademerit, & ſit neceſſe in ſella cibis referta eorum corpora circumferri. Prædicit eis Deus ſuprema fata, vitam illorum exceptura, dicens eorum reliquias, ſcilicet, animas, quæ ſuperſunt corpore extincto, fore prædam diaboli, igne æterno vindice concremandas.

EX LIBRO IONÆ.

Cap. 3. *Quis ſcit ſi conuertatur & ignoſcat Deus, & reuertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus.* p.228.c.1

Eſtò dolor inceſſat animam pœnitentis; ob peccata tamen nuſquam eſſe debet ſine metu, ne fortè deſes otio torpeſcat, aut de venia indulta quaſi peccati neſcius inſoleſcat.

EX LIBRO MICHEÆ.

Cap.2. *Principes eius in muneribus iudicabant, & ſacerdotes eius in mercede docebant, & Prophetæ eius in pecunia diuinabant, propter hoc cauſa veſtri Sion quaſi ager arabitur, & Ieruſalem quaſi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelſa ſiluarum.* p.597.c.2

Templi excelſa feris obuia ſunt propter auaritiam, quando propter opes ſupremæ Eccleſiæ dignitates ab hominibus obnoxiis vitiis ambiuntur.

EX LIBRO HABACVC.

Cap.1. *Ipſe de Regibus triumphabit.* p.44.c.1

Dæmon ſuperbiæ ſpiritum afflans hominibus genitis ad ardua facinora audenda ſua peſtilenti aura bona illorum opera inficit, ſicque viris magnis faciendo fucos, dicitur Regibus inſultare.

EX LIBRO ZACHARIÆ.

Cap.8. *Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, &c. domui Iuda, & Ieruſalem, in dies feſtos vertetur, & in gaudium.* p.107.c.2

Virtutis indoles hæc eſt, vt illa licèt videatur auſtera, tamen eius praxis indefeſſa ſuos recreet ſupremo gaudio profeſſores.

EX LIBRO MALACHIÆ

Cap. 1. *Magnum eſt nomen meum in Gentibus, dicit Dominus Deus exercituum.* p.152.c.1

Eccleſiæ ex Gentibus ortæ maior ſanè Dei notitia affulſit, quàm Iudæis olim cœlitus illuſtratis.

EX LIBRO I. MACHABÆORVM

Cap. 1. *Scripſit Rex Antiochus omni regno ſuo, vt eſſet omnis populus vnus, & relinqueret vnuſquiſque legem ſuam. Et conſenſerunt omnes Gentes,&c. Et multi ex Iſrael conſenſerunt ſeruituti eius.* p.103.c.1

Dæmon ſollicitat omnes homines, vt contra legem Dei peccent: eius ſuſorro morem gerunt omnes qui Gentilium more viuunt, ſicque fiunt diaboli ſerui, excidentes à præferenda rei omni gratiæ libertate.

EX MATTHÆO.

Cap. 5. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum qui in cœlis eſt.* p.53.c.1

Opera bona, quibus obſtringimur ex præcepto, debent publicè fieri, vt ad ſimilia perpetranda boni operis editi conſcios omnes homines inducamus. Vide plura. p.53.c.2

Non veni ſoluere legem aut Prophetas, non veni ſoluere, ſed adimplere. p.284.c.2

Erant in lege lacunæ quædam & hiatus; duobus his occurro modis. Primò, meis ſequacibus gratiam largiendo, quam lex erogare nequit. Secundò, adiiciendo verba quædam, quibus legiſlatoris animos meliùs innoteſcit. Rurſus aliquid impletur quando perficitur, & illa perfectio non eſt eius diſſolutio. Verbi gratiâ, conſilia euangelica adiecta legi, eam profectò legem perfectiorem conſtituunt, quia ſuadent homini nobiliorem modum legibus obſequendi.

Cap. 6. *Si fuerit oculus tuus ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit.* p.47.c.1

Intentionem eſſe reor oculum animæ: namque ſicut oculus pellucidus bellè totum corpus agit atque regit inoffenſo pede, ſic & intentio ſincera facit opus ingenuum: ſi verò Deum non attendit intentio, eſt illa bonis actibus iniuria, quippe ſicut oculo lippiente pedes hærent neſcij qua ratione viam rectam inire queant: ſic aliò collimante quam in Deum deuia actione, bona opera reprobantur.

Cap.7. *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* p.240. col.1

Fides ſincera bonis actibus innoteſcit.

Vide plura. ibid.

Cap.9. *Dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* p.139.c.1

Remittuntur peccata primo velut cauſa mali, quo iacebat æger, vt causâ ſublatâ, malè habenti corpori ſanitas erogetur.

Cap.21. *Domus mea, domus orationis vocabitur: vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum.* p.599.c.1

Quando Deo eſt anima intenta, domus orationis eſt tunc; ſed fit ſpelunca latronum, cùm homo Deo gloriam ſubripit, arrogando ſibi laudem cuiuſque boni operis, aut cùm furatur opes proximi, vel quando caro, dæmon, & Mundus homini conceſſa dona gratiæ deprædantur.

EX LVCA.

Cap.1. *Ambo iuſti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & iuſtificationibus*

Iuſtitiam, & inceſſum nexu indiuiduo implectit, quia hiulca & deficiens eſt iuſtitia, quæ virtutum progreſſu maiora in dies non ſuſcipit incrementa.

Rurſus iſte locus erroris arguit hæreticos, blaſphemantes non poſſe Dei mandata obſeruari; quaſi verò Deus inſcius virium humanarum, humeros noſtros ea mole nimia prægrauarit.

Cap.4. *Oſtendit illi omnia regna orbis terræ in momento temporis.* p.40.c.2

In momento fugax huius Mundi gloria demonſtrata fuit, vt illo breui ſpatio diſcat homo, nihil perennare breui in hoc ſæculo, cùm non ſint hæc etiam ſæcula diuturna. Noli ergo breui pro momento vitæ in deliciis actæ dira & æterna tormenta tuæ illectæ malis animæ procurare.

Cap. 5. *Cum ablatus fuerit ab illis ſponſus, tunc ieiunabunt in diebus illis.* p.96.c.1

Cùm animæ ſponſus abeſt ob peccatum, tunc anima ieiuna carens gratiâ diuinâ mœret, & vexata diris conſcientiæ ſtimulis anxia cruciatur.

Cap. 6. *Bonus homo de theſauro cordis ſui profert bonum.* p.83.c.1

Eſt charitatis opus homo bonus, & charitas illa gaza ſeu theſaurus eſt, abundè ditans homines virtutibus, & affingens ſingularem edito præclaro operi bonitatem.

Cap.10. *In eadem domo manete, edentes, & bibentes quæ apud vos ſunt.* p.104.c.2

Vide loci huius germanum ſenſum contra hæreticos, vſurpantes eum, vt inde probent nullos eſſe cibos vetitos, eſtò ſecus Eccleſia decernat, quando iubet, indicendo ſacrum ieiunium, à carnibus abſtinere.

Vide inquam textus huius ſenſum. p.105.c.1

Samaritanus appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum. p.68.c.2

Chriſtus oleum eſt à Deo Patre nobis infuſum, vt omne genus Adæ ſanaret multiplici vulnere ſauciatum.

Cap. 11. *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* p.65.c.1

O homo fuſas, attentè preces ſerie longa Deo offers, arcta tibi ieiunia indicis; ſed prætereà operæpretium eſt vt mendicos elingues efficias porrecta manu larga malè habentibus & egenis, ne querela loquax inopum bona tua cætera remoretur. Vide plura. p.65.c.1

Cap.12. *Attendite à fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis.* p.3.c.2

Vt acido fermento tota maſſa corrumpitur, ita vanæ gloriæ cupido, bono operi nequitiam affricat, ſpolians illud & meritis & gratia, imò pœnis illud faciens obnoxium, quia vult ſuperbè ſibi, duntaxat vni Deo debitam, gloriam vſurpare.

Ne terreamini ab his qui occidunt corpus. p.70.c.2

Ieiunia arcta, preces, humi diſcubitus, & alia auſtera necant corpus; ſed vt à tyrannis Martyrum corpore enecto, cœlum verſus ibat anima, ſic ieiuniis & aliis aſperis exercitiis corpore macerato, ſalut animæ procuratur.

Cap.17. *Cùm feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſumus.* p.204.c.1

Nota, bonum opus noſtrum eſſe quidem prorſus inutile Deo, ſed non nobis, quippe vitæ æternæ meritorium eſt, quæ fortiter exantlato Dei gratiâ inſtructo bono opere comparatur.

Regnum Dei intra vos eſt. p.633.c.2

Cùm

Cùm gratia diuina nobis hæret, eius obſequio aptamur ad regnum cœlorum, quod initiatiuè nobis inſitum eſt, quando Dei gratia decoramur.

Cap. 18. *Deſcendit hic iuſtificatus.* p.616.c.1

Deſcenſus, id eſt, humilitas & iuſtitia concolores ſunt virtutes; nam ſe deprimendo, ſibi conciliat iuſtitiam & gratiam anima pœnitentis.

Cap. 22. *Tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.* p.261.c.1

Sincera nota veræ conuerſionis eſt adeò ſanctè vita inſtituta, ſuo vt exemplo, nequam homines inducat ad pœnitētiam, & iuſtos confirmet in virtutum praxi, quam congruo opere confitētur.

EX IOANNE.

Cap. 6. *Omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me.* p.181.c.1

Homo primò Deum audit ſuggerentem meliora; ſi verò Deo annuit & conſentit, tunc addiſcit; influente demum gratia diuina vadit homo, Deoque morem gerens eius anima ſociatur.

Cap. 8. *Cùm exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum.* p.639.c.2

Chriſtus potiſſimùm è cruce ſui amoris argumenta erga reos homines expreſſit, imò crucis obſequio præcipuæ Chriſti virtutes omnibus innoteſcunt.

Cap. 11. *Ieſus ergo vt vidit eam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea plorantes, infremuit ſpiritu, & turbauit ſemetipſum.* p.147.c.2

Paſſiones vt mare fremens homines ad alta vehunt, aut deprimunt ad abyſſos: Chriſtus verò ſuum ad arbitrium illis animæ motibus vtebatur.

Domine ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus. p.148.c.2

Quando Deus ineſt animæ per gratiam, ſi in ea ſorte ſibi conſtat homo, nequit eum mortiferi peccati vibratum a dæmone ſpiculum enecare.

Cap. 14. *Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit.* p.201.c.1

Fruſtra dicit homo, Dei amore totum ſe accendi, ſi detrectat obſeruare legem eius: etenim cùm amare ſit idem velle & idem nolle; Deum amantes, eius nutibus obſequuntur.

Cap. 15. *Pater meus agricola eſt: ager eſt Mundus.* p.10.c.1

Quia ex luto coaleſcit homo, benè generi humano quadrat agri nomenclatura, ſicut aptè Deo nomen congruit agricolæ. Fauſtè cedet homini, ſi commiſſa ſibi ſemina virtutum foueat, alioquin vitiorum omnium ingratis ſentibus inhorteſcet.

Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos. p.167. col.2

Magna ſanè Dei gratiæ dignitas eſt; eius enim obſequio diuinæ naturæ fiunt conſortes homines, & ad amicorum Dei ſortem inclytam euehuntur.

Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, vt eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat. p.189.c.1

Electi à Deo, id eſt prædeſtinati, non ſtant, ſed de virtute in virtutem procedunt, neſcij feriarum.

EX LIBRO ACTORVM.

Cap. 2. *Sumebant cibum cum exultatione, & ſimplicitate cordis.* p.97.c.1

Apoſtoli refecti communione ſacra, læti, vt pote innoxiâ vitâ freti, intentatas à Synagoga minas ſpernentes, intrepidi & animo infracto ſæuis Chriſti æmulis occurrebant.

Cap. 4. *Multitudinis autem credentium erat cor vnum & anima vna.* p.301.c.1

Textus iſte lucem magnam accipit ab Auguſtino, cuius hæc ſunt verba: *Vnum ſunt Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Ad hoc vnum non nos perducit, niſi multi habeamus cor vnum.*

Vide locum hunc fuſiùs explicatum. pag. 301. c.2

Cap. 7. *Vos ſemper Spiritui Sancto reſiſtitis.* p.316. c.1

Non eſt ergo Dei gratia omnis efficax, vt delirant Ianſeniſtæ, proles Caluiniana: nam Iudæi, Sancto Stephano auctore, Dei gratiæ reſiſtebant.

Cap. 15. *Perambulabat Syriam, & Ciliciam, præcipiens cuſtodire præcepta Apoſtolorum & ſeniorum.* p.310.c.1

Traditiones Apoſtolicas, quicquid ſecus ore canonico latrent hæretici, hoc allegato loco vides maximè commendari.

Abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſuffocato & ſanguine. p.105.c.1

Hæretici ergo gulæ quærunt patrocinium, quando dicunt nullos omnino cibos Chriſtianis ſacro codice prohiberi.

Cap. 27. *Incipiebat enim periculoſa eſſe nauigatio, quia ieiunium iam præterierat* p.122.c.1

EX EPISTOLA AD ROMANOS.

Cap. 2. *His qui ſunt ſecundùm patientiam boni operis gloriam & honorem.* p.52.c.2

Ad trutinam patientiæ gloria æterna nobis appenditur; vnde liquet, æuo in futuro fore viros inglorios, qui pro Chriſto pati aliquid in hoc ſæculo detrectarunt.

Teſtimonium reddente ipſis conſcientia illorum, & inter ſe inuicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus, in die cùm iudicabit Deus occulta hominum. p.531.c.1

Conſcientia mala reos traducit, & tortoris inſtar eos ſuppliciis cruciat infinitis.

Cap. 5. *Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi; ita & per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi.* p. 86.c.1

Vt Adæ culpa nobis eſt affricata labes hærens animæ; ita Ieſu Chriſti beneficio, non imputatiua, ſicut Caluinus ait, ſed realis iuſtitia contritis animis inhæreſcit.

Cap. 6. *Habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam.* p.371.c.2

In adultis gratia mediante bona opera facta ſuos auctores ſanctificant, eſtò ſecus Caluinus obganniat, æternâ vitâ nolens bona opera compenſari.

Cap. 8. *Ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* p.626 c.2

Iſte locus adæquatè nequit intelligi ſine præuia diſtinctione trium libertatum, quas ego fusè tibi expendo nodis omnibus extricatis. Vide pag. 626.col.2. & p.627.c. 1. & c.2.

Cap. 9. *Gentes, quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam, iuſtitiam autem quæ ex fide eſt. Iſraël autem ſectando legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus.*

Vide locum iſtum multis fidei arcanis fœtum, fusè ſicut congruit explicatum. pag.133. col. 1. & c. 2.

Cap. 12. *Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum.* p.139.c.2

Si-

Si iuxta legem & dictamen rectæ rationis homo viuit, & gratia affulgente Deo ſuum corpus offert vt hoſtiam, profectò nihil Mundus ei faceſſet negotij, neque caro quia in hoſtia ſancta totum Domino conſecratur.

Cap. 13. *Qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit: Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt.* p. 164. c. 2

Profectò Deo debitum pendit obſequium, qui Prælato morem gerit. Et econtrà Deo iniurius eſt, qui præfecto iure ſibi homini renuit obedire.

Cap 14. *Qui non manducat, manducantem non ſpernat.* p. 3. c. a

Vt eſt indoles humana prona vanam in gloriam, Paulus cautè monet eos qui ieiunant, ne edentes aſpernando, ſuis de bonis actibus intumeſcant.

Quæ ædificationis ſunt, inuicem cuſtodiamus. Opera bona velut lapides ad fabricam æternæ domus inſeruiunt; ſic ædificationis opus eſt, illud omne quod conducit ad ſalutem animæ comparandam. p. 108. c. 2

Noli propter eſcam deſtruere opus Dei. pag. 108. col. 2

Gula gratiam eliminat, quæ eſt ſingolare Dei opus tanti ponderis & momenti, vt inſtaurare Dei gratiam ab anima expunctam facinus ſit ipſis etiam Angelis inconceſſum.

Bonum eſt, non manducare carnem, & non bibere vinum. p. 108. c. a

Ergo malè ſuis cenſuris hæretici carpunt Eccleſiam, quæ ſanxit eſſe die ieiunij carnibus abſtinendum.

Quod non eſt ex fide, peccatum eſt. p 218. c. a

Fides ibi ſumitur pro conſcientia ſeu dictamine rationis, inſinuante bonum & malum: Vnde reus eſt & peccat homo patrans aliquid, quod ratio dictat eſſe malum; nam contra fidem, id eſt, contra legem à ratione ſibi indictam nequiter operatur.

EX EPISTOLA I. AD CORINTHIOS.

Cap. 1. *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* p. 70. c. a

Gloriæ cupido nobis inſita eſt vt ſtimulus ad gloriam æternam, ad quam capeſſendam editi ſumus; ſed vt emeotita bona veris ſubſtituit dæmon; ita veræ gloriæ, ab illo vana fuit gloria ſubſtituta. Si quis ergo Dei ad gloriam aſſurgit? illamque bonis operibus aſſequi contendit, eo intento ſibi conciliatâ Dei gratiâ, ille poteſt licitè gloriari.

C. 2. *Animalis homo non percipit ea quæ Dei ſunt Spiritus Dei; ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere, quia ſpiritualiter examinatur.* p. 92. c. 1

Homo totus carni immerſus, ea natura ferè cadit, in qua paulò minor Angelis editus eſt, & in beſtiam tranſit, factus ita vile ſui corporis mancipium, cui ſumma ſuæ ſalutis incuria eſt: vnde ſuum oleum &c. operam perdit qui diuina loqui huic ſatagit animali.

Vide locum hunc fuſiùs explicatum. p 92. c. 1 & 2

Cap. 3. *Vt ſapiens architectus fundamentum poſui: alius autem ſuperædificat. Vnuſquiſque autem videat, quomodo ſuperædificet: fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus.* p. 376. c. a

Apoſtolus hoc contextu recenſet duos ſuperædificandi modos, quorum vnus fundamento quadrat, alter verò ſecus eſt diſcolor. Ille prior eſt imitatio Chriſti: virtutes enim probati ſunt lapides, ex quibus cœleſtis fabrica coaleſcit. At contrà vitam docere in bonis huius ſæculi, genio indulgendo, fœnum eſt & ſtipulam fomites incendij æterni imponere Chriſti Domini fundamēto.

Cap. 4. *Quid habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quare gloriaris, quaſi non acceperis.* p. 52. c. a

Non inanis ea tantùm eſt gloria, imò pœnæ æternæ obnoxia, quæ ſuperbè Deo detrahit omne decus, quod redundat ex facinore præclaro, Deo ipſo conſcio, perpetrato.

Nos Apoſtolos nouiſſimos oſtendit, tanquam morti deſtinatos, &c. Vſque ad hanc horam & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur. p. 501. c. a

Qui ſanctè viuunt, generosè caput ſuum morti obiiciunt, vltro ſibi, id eſt, carni, deliciis, atque rebus cunctis huius ſæculi morientes. Spoliari omnimoda ſupellectile Mundi, in ſumma rerum omnium inopia tranſigendo vitam, eſſe velut hominum ludibrium, lacera veſte, nudis & pedibus ambulare, famem, ſitim & alia acerba pati æquo animo, profectò genus eſt mortis, qua ex hoc ſæculo electi homines efferuntur.

Vide plura. p. 501. c. a

Cap 5. *Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio.* p. 179. c. a

Ratione praui habitus ſortiti eratis iniquam indolem, nunc abdicate ritus inoliuos, vt ita noui hominis, id eſt Chriſti, cenſeamini diſcipuli, dimiſſis actibus obſoletis.

Cap. 6. *Exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros in multa patientia, &c. in vigiliis, in ieiuniis, in caſtitate.* p. 96. c. 1

Non lingua ſola prodit Chriſti diſcipulos; nam verba bonis operibus ſpoliata fidem non faciunt. Virtutes ſunt teſſeræ miniſtrorum Chriſti, qui hiſce notis ab ingloriis ſeruis huius ſæculi diſcernuntur.

Cap. 7. *Nolite fieri ſerui hominum* p. 460. c. 1

Ille locus nobis obiicitur ab hæreticis contra votum obedientiæ, quam in clauſtro ſolent cœnobitæ ſuis præfectis vt dominis exhibere. Reſpondeo, Paulum noluiſſe ſolo hominum intuitu obſequium pendi hominibus, ſed propter Deum, cui, quādo morem ſuperiori gerimus, obedimus.

Cap. 9. *Omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium.* p. a: 5. c. a

Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt, & hic vnus eò tendit, quò appellentes immarceſcibili corona gloriæ decorantur.

Sic curro, non quaſi in incertum, &c. ſed caſtigo corpus meum. p. 529. c. 1

Brauio ſe aptantes non currebant tantùm, ſed abſtinebant Cerere & Baccho, ne viſcere diſtento foret homo quaſi ineptus ad ſtadium; in quod etiam diſcrimen potuit incurrere ab obſcœna Venere corpore colliquato. Iiſdem præuiis etiam cautelis itur ad gloriam, quæ idcirco nomen brauij ſortitur, vt eam ieiunio & caſtitate, Dei gratia inſtructus, tanquam mediis congruis aſſequatur.

Cap. 15. *Si Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt fides noſtra.* p. 641. col. 1

Si Chriſtus gratia mediante nobis non ſurrexit, fruſtra fidem iactamus etenim illa iacet vt extincta, niſi à peccato fiat anima rediuiua.

EX

EX EPISTOLA II. AD CORINTHIOS.

Cap.1. *Hæc eſt gloria noſtra, teſtimonium conſcientia noſtræ.* p.54.c.2

Conſcientia ſerena notat gratiæ illapſum in animam, quæ incipit Deo grata, vita ex hac, gloriæ æternæ quædam gaudia delibare.

Cap.7. *Quæ ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam, in ſalutem ſtabilem operatur; ſæculi autem triſtitia mortem operatur.* p.19.c.2

Conceptus ab electo mœror de peccatis, eum ad pœnitentiam inducit. Sed cùm de iactura rerum huius ſæculi contriſtatur homo, mœror ille nihil conducit ad ſalutem, imò ſæpe necem animæ conſciſcit: namque furens & præ dolore ſui impos, in Deum & Sanctos blaſphemus ore rabido debacchatur.

C.9. *Hilarem datorem diligit Deus.* p.19.c.1

Qui perculſus amore diuino totum vltro Deo ſe conſecrat, ille lætus habet charitatis fructus ſapidos & ſuaues, pacem ſcilicet & gaudium, quibus benè paſta Deo obſtricta fœlix anima recreatur.

Cap.10. *Omne quod in macello venit manducate.* p.105.c.1

Ille locus nobis opponitur ab hæreticis, vt indeprobent carnes edi poſſe à fidelibus, nullo facto diſcrimine temporum, & id contra ritum Eccleſiæ, carnes indicto quodam tempore prohibentis. Vide nodum hunc optimè diſſolutum. pag. 105. col 1

EX EPISTOLA AD GALATAS.

Cap. 5. *In Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium; ſed fides, quæ per charitatem operatur.* p.236 c.2

Chriſto rediuiuo, crucis anguſtiis eluctatis, & ad cœlos euecto, ritus omnes Iudaici fuere velut inutiles penitus antiquati. Chriſtiana verò fides omnes homines obſtrinxit: ſed ne caſta foret, charitate Deus hanc ſtipauit, ei in gratia facta bona opera ſociando.

Cap.6. *Si quis exiſtimat ſe aliquid eſſe, cùm nihil ſit, ipſe ſe ſeducit.* p.54.c.2

Vt effectus & cauſa ſolent concolores eſſe, quia effectus aſſimilatur ſuæ cauſæ. Cùm homo nihil ſit, ab illo nihil omnino poteſt propriis eius viribus emanare. Dæmon ergo fucos ei aſtutè facit quando vilis & abiectus homo, ſui nihili immemor, alta ſapit de ſe, putans ſe aliquid eſſe, vnde quaſi ventoſa pila tumens ſuperbia turgidus inſoleſcit.

Quicunque hanc regulam ſecuti fuerint, pax ſuper illos, & miſericordia. p.325.c.2

Quando frugem in meliorem ſe recepit homo, priùs in peccati volutabro iacens, gerendo morem Dei præceptis, ita Dei miſericordiam ſibi conciliat, & inquies eius animus, iam ſedatus & pacatus, nullis ſynderesis æſtibus agitatur.

EX EPISTOLA AD EPHESIOS.

Cap. 5. *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria.* p.109.c.1

Vergit eò Hieronymus, quando dicit, ventrem ſolitum æſtuare mero, in obſcœnam libidinem ſordidè deſpumare.

EX EPISTOLA AD PHILIPPENSES.

Cap. 1. *Sitis ſinceri, & ſine offenſa in die Chriſti, repleti fructu iuſtitiæ per Ieſum Chriſtum in gloriam & laudem Dei.* p.538.c.2

Nota, decus omne boni operis, & gloriam eius debere Deo attribui, & non homini, quem ipſe Deus auctor omnium bonorum aſſumit vt editi præclari operis inſtrumentum.

Cap. 3. *Vt inueniar in illo non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt; ſed eam, quæ ex fide.* p.232.c.2

Iuſtitia legalis erat cute tenus aqua lotos purificans & emundans à maculis quas corpora contraxerant, eſtò purus animus eſſet à vitiis illibatus. Iuſtitia verò nobis parta veræ fidei obſequio & gratiæ illapſu ſanctificat animas, eaſque ſanat peccati vulnere ſauciatas.

EX EPISTOLA AD COLOSSENSES.

Cap. 2. *Videte ne quis vos decipiat, per Philoſophiam, & inanem fallaciam.* p.106.c.1

Si quis dogmata Chriſtiana velit appendere ad trutinam Philoſophiæ, tantùm abeſt vt inde lumen accipiat ad credendum, quinimò fides eius opacata cœcis rationis humanæ tenebris offundetur.

Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis Mundi huius; quid adhuc decernitis? ne tetigeritis, ne guſtaueritis, ne contrectaueritis; quæ ſunt omnia in interitum ipſo vſu, ſecundùm doctrinas hominum. p.105.c.2

Iſto loco freti hæretici magnas excitauere lites, & tragœdias iniurias Eccleſiæ; ſed vide locum iſtum, atque nodos ab his æmulis implexos, ſcitè ſicut congruit explicatos. p.105.c.2

Cap. 3. *Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere; omnia in nomine Domini Ieſu Chriſti.* p.49.c.1

Ille Dei nomen non inſcribit operibus ſuis, qui ſtultè ſua virtute putat agi, quicquid ſortiter exantlatur.

EX EPISTOLA I. AD THESSALONICENSES.

Cap.4. *Qui hæc ſpernit non hominem ſpernit, ſed Deum, qui etiam dedit Spiritum Sanctum ſuum in nobis.* p 106.c.1

Eccleſia Sancta Deo afflata ritus inſtituit, quos qui contemnit, ille Deo iniurius eſt, cuius oracula ſancta ſacro Eccleſiæ organo promulgantur.

Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra. p.342.c.1

Ergo Deus neminem vult damnari, quicquid contrà clament hæretici, in Deum reproborum crimina refundentes.

EX EPISTOLA I. AD TIMOTHEVM.

Cap.4. *In nouiſſimis diebus diſcedent quidam à fide, prohibentes nubere, & abſtinere à cibis, quos Deus creauit.* p.94.c.1

Hieronymus lib.2.contra Iouinianum hoc loco credit Paulum ſpiritu prophetico deſignaſſe duos apoſtatas, Marcionem ſcilicet, & Tatianum, necnon Manichæos qui dicebant, immundas eſſe dapes & nuptias, à diabolis inſtitutas. Ergo ſuo more malè volunt hæretici, Paulum hac cenſura notam ignominiam inurere Eccleſiæ, cùm illa fide non exciderit, neque dicat eſſe cibos immundos, aut nuptias damnet, imò ſecus matrimonium dignetur titulo Sacramenti.

Vide. p.94.c.1

Cap. 6. *Radix omnium malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes, errauerunt a fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis.* p 74.c.1

Vide locum hunc à Chryſoſtomo fusè ſuis pigmentis & floſculis illuſtratum. p.74.c.2.& p.75. col.1. & 2

EX EPISTOLA AD PHILEMONEM.

Cap. 1. *Ita frater, ego te fruar in Domino.* p.85.ca

Noluit

Noluit ille frui Philemone niſi in Domino; namque Deum ille ſui amoris ſcopum præcipuum vt afflatus eius numine præfigebat. Vide locum iſtum ab Auguſtino ſcite ſicut congruit illuſtratum. p.85.c.1. & 2.

EX EPISTOLA AD HEBRÆOS.

Cap. 11. *Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum.* p.220.c.2.

Hæretici ſoliti delirare, locum hunc deprauant. Vide quibus argumentis eorum ſenſus denuo explodatur. p.220.c.1. & 2

Cap.13. *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.* p.256.c.1

Dixit varias has doctrinas, quæ non ſunt concolores oraculis Apoſtolicis. Peregrinas etiam nuncupauit eas doctrinas, quas fideles Eccleſiæ Sanctæ ſeu Ieruſalem nouæ ciues nuſquam Numine dictante ſuis auribus exceperunt.

Vide plura. p.256.c.1. & 2

EX EPISTOLA IACOBI.

Cap. 1. *Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Deinde cùm concupiſcentia conceperit, parit peccatum, peccatum verò cùm conſummatum fuerit generat mortem.* p.364.c.1

Quatuor iſto loco dicit Apoſtolus, ſcilicet concupiſcentiam, treſque motus eius, qui ſunt ſuggeſtio, delectatio, & conſenſus. Suggeſtio præludens abſtrahit, & allicit animam. In præludio illo labis expers eſt anima. Si verò ſuggeſtio titillans, aliquam voluptatem ſenſibus illicit animâ iouitâ, næuum non contraxit homo, quia delectationi anima reluctatur. Sed ſi anima titillata ſuum conſenſum vltro præbet, peccatum lethale ſuum animæ deceptæ virus aſpergit, & illa perit intorto quaſi virulento ſpiculo ſauciata.

Cap. 5. *Ecce beatificamus eos, qui ſuſtinuerunt.* p.745.c.1

Adultorum nemo ſine ærumnis æquo animo exceptis ad beatitudinem euectus eſt, nullus enim in cœlo comes eſt Chriſti, niſi in terra crucem antea baiularit.

EX EPISTOLA I. PETRI.

Cap.2. *Si benè facientes patienter ſuſtinetis, hæc eſt gratia apud Deum. In hoc enim vocati eſtis.* p.552.c.1

Quò grauiores è cœlo cruces incumbunt, eò maius gloriæ æternæ pondus eos manet, qui aduerſa læto animo patiuntur. Vnde quia cœlo nati ſumus, Deus nos ad acerba vocat; quippe via cœli ſata duris anguſtiis, ſenſibus ingratis, ſentibus inhorreſcit.

Sic eſt voluntas Dei, vt benefacientes obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. p.459.c.2

Innoxia vita facit elingues eos, qui indixere ſibi negotium illud, vt ſcilicet in ſanctiores quoſque viros calumniis eo intento cultis nequiter inueharentur.

Cap 4. *Nolite peregrinari in feruore, qui ad tentationem vobis fit.* p.117.c.2

Ille quaſi peregrinus abit è cœlo procul, qui in feruore bona opera perpetrata ſibi arrogat deceptus ſibilo tentatoris.

EX EPISTOLA I. IOANNIS.

Cap.1. *Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt, & iuſtus, vt remittat peccata noſtra.* p.242.c.1

Hæc verba notant, Chriſtum promiſiſſe reis veniam, ſi congruo ſacerdoti crimina fateantur.

Cap.2. *Qui ſeruat verbum eius, in hoc charitas Dei perfecta eſt.* p.477.c.2

Non poſſunt abſque Dei gratia homines obſeruare Dei mandata; ſi ergo morem gerit homo latæ legi deſuper, ne quære ſacri eius amoris erga Deum aliud fortius argumentum.

Cap. 3. *Qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quoniam ſemen ipſius in eo manet.* p.186. col.1

Iuſtitiam imputatiuè nobis ineſſe ſolùm, Caluinus ait; ſed ex Ioanne manens in anima iuſta ſemen Dei, ſignificat gratiam eſſe nobis inſitam inſtar habitus inhærentis.

EX EPISTOLA II. IOANNIS.

Cap. 2. *Videte voſmetipſos ne perdatis quæ operati eſtis, ſed vt mercedem plenam accipiatis.* p.215.c.2

Homo, Dei gratiâ expunctâ graui à peccato, cadit merito bonorum operum, quæ antea perpetrauit.

EX APOCALYPSI.

Cap. 3. *Suadeo tibi emere à me aurum ignitum, probatum, vt locuples fias, vt non appareat confuſio nuditatis tuæ.* p.79.c.2

Sola charitate diues homo poteſt fieri: namque licèt ei opes affluant; ſine charitate nudus eget eo, quod conducit ad ſalutem animæ comparandam.

Cap.18. *Quantùm glorificauit ſe, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* p.20.c.1

Profectò nihil impune reis erit in alio ſæculo; namque malum omne pœnis plectetur; appenſis ad trutinam inſitæ grauitatis. Superbit homo, nolens obedire Deo; ille typhus habet congrua tormenta ſuæ nequitiæ. Voluptas verò comes cuiuſque mali operis, luctu & mœrore iugi damnatæ animæ compenſatur.

Vide plura ad hoc pertinentia. p.20.c.1

FERIA QVARTA CINERVM.

EVANGELIVM

Sectum in tot numeros, quot ſunt textus literaliter expenſi, iuxta intentum Spiritus Sancti.

I. CVM ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes; exterminant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes.
II. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam.
III. Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui eſt in abſcondito; & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.
IV. Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra; vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt, & furantur. Theſaurizate autem vobis theſauros, in cælo; vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur.
V. Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

LITERALIS EXPOSITIO

cuius Paragraphi exquiſitè enucleant textus Euangelij recenſiti.

§. I. *QVIA iuſti procul ſunt ab omni fœtida vitiorum colluuie, dæmon eorum virtutibus affricat virus inanis gloriæ, vt eius aſpergine virtus illico contabeſcat. Christus hodie occurrit huic aſtutæ dæmonum indoli, præmonendo ſuos ſequaces, ne contagio Scribarum & Phariſæorum anhelent ad gloriam popularem.*

§. II. *Quippe vanitatis aura virtutibus afflans, demetit omnes præcipuos bonorum operum flores, falce mercedis incongruæ, atque adeò contemnendæ.*

§. III. *Ne quid ergo irrepat hiulcum & reprobum in bona opera noſtra, eſt ſedulò defæcanda intentio noſtra, & concilianda Dei gratia, animo hilari & ſpirante delicias innoxias, quibus dignatur Deus animas ſibi iugiter obſequentes.*

§. IV. *Qui ſecus facit, & litat gloriæ inani, aut aliud quidpiam expectat ab hominibus; ille theſaurizat ſibi theſaurum in terra. Quicquid enim homo deperit, vt vltimum finem ſuum, hoc illi theſaurus eſt, reuera caducus, ſi res amata ſit infra Deum, cui anteponere vilia crepundia, illud eſt turpiter inſanire.*

§. V. *Itaque cautè inuigilare ſibi quiſque debet, ne affectus citra delectum ſpatietur. Nempe homo alicui rei affectum ſuum deuouens, ita illi obſtringitur, vt impos ſit ad alterius rei obſequium: nam amor intenſus omnia ſecum vota rapit, & copiam omnem negat animæ, alia audendi, quàm quæ dictat amor, cui ſe totum homo ex animo mancipauit.*

SENSVS LITERALIS.

Fugienda eſt virtutum praxi ſingularitatis affectatio, vt pernicioſa ſoboles hypocriſis, quam ne Scribæ affricarent Apoſtolis, Chriſtus cauit.

In hæc verba:

Cùm ieiunatis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes: exterminant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes.

§. I.

CONIECTVRA PRIMA

Ex Lingvis.

NEmo ſanè adeò impietatis amans extitit, vt omnem pietatis ſenſum abegerit. Ille nimirùm genius eſt pietatis, etiam adumbratæ cure tenus, vt obuiorum ſibi hominum animos conciliet. Scribas, & Phariſæos, Iudæorum proceres non latuit hoc effatum: quotidiana nempe praxi experti ſunt, hypocritas, virtutis inania ſimulacra, ſibi demetere hominum cultum ſingularem, quem vt ſibi perpetuum vendicarent, aliqua virtutis abditæ argumenta omnibus explicabant, orantes in plateis, ſtipem erogantes palàm, & ementitâ triſtitiâ ſimulátes ioediam. Ne enaſcentis Eccleſiæ germina adhuc tenella aſpergeret ille adulterinus Iudæorum ritus, opportunè hodie cauit Chriſtus, hanc Iudæorum carpens indolem infidelem, dum illam eſſe hypocriſim clamat. Quippe hoc ſcommate pungit acriter ſpuriam hanc virtutem, quam profitebatur Scribarum & Phariſæorum impia colluuies, emẽtita pietate ſpectabilis plebi, plerumque neſciæ quale abditum vitus operiant intima præcordia hominum, qui tunc peſſimi ſunt quando optimorum gratis perſonam induunt. Induere enim alienam perſonam, indoles eſt hypocritarum, vt eorum inglorià nomenclatura ſonat: ſiquidem Græcis ὑποκριτὴς perinde eſt ac hiſtrio; vnde Ariſtoteles 3 politicorum ita fatur; ὑποκρίνει χαίρω. Eſt autem ſors iniqua hiſtrionum, & damnata, vt placeat oculis ſpectatorum, mutato habitu, & plerumque fuco inducto, facie deturpata, vt ſic imponant adſtantibus, dum adſtantibus ingerunt ſpeciem aliam prorſus ab ea, quam reuera verſant.

Chriſtus maximè ab hypocritis abhorruit.

Quid ſit hypocriſis.

Ex lingvis.

Græca.

Hebræa.

Eò collimat vox Hebræa חנף *chaneph*, quæ hypocritam & ſimulatorem ſignificat, iuxta verbum primitiuum חנף *chaneph*, quod eſt coniugationis Kal ſecundæ formæ Hebræorum, vt זקן *zaken*, ſenuit. Nec præfata Hebræa dictio ſimulare tantùm ſignificat, ſed & polluere, & maculare, vt ab Hieronymo accipitur Ieremiæ tertio capite. Hebræis conſonant Chaldæi, vtpote adſciti in communionem eiuſdem linguæ, paucis literis interiectis, vt videre eſt in recenſita radice Hebræa, à qua fluit dictio Chaldaica חנפא *chanepha*, quæ & hypocritam ſignificat, & hominem perſonatum, in quo ſenſu accepit Targumiſta apud Iſaiam cap. 10. Vt lingua Syriaca propius accedit ad Chaldæam, quàm ad Hebræam, Syri eodem nomine חנפא *chanepha*, notant hypocritam, & hominem infidelem. Ita vſurpauit illud vocabulum Syrus interpres verſans epiſtolam primam ad Corinthios cap. 10. Cùm ergo Chriſtus erudiret ſuos diſcipulos, noluit eos virtuti operam dare vt conciliarent ſibi hominum gratiam, cui duntaxat ſtudent hypocritæ theatrale ingenium æmulati, iuxta cenſuram Auguſtini. Sic ille: *Noli ſic velle innoteſcere, vt hypocrita. Manifeſtum eſt autem, hypocritas non quod oculis prætendunt hominum, id etiam corde geſtare. ſunt enim hypocritæ ſimulatores, tanquam pronuntiatores perſonarum alienarum, ſicut in theatricis fabulis. Non enim qui agit partes Agamemnonis in tragœdia, verbi gratia, ſiue alicuius alterius ad hiſtoriam vel fabulam pertinentis, verè ipſe eſt, ſed ſimulat eum & hypocrita dicitur. Sic in Eccleſia, vel in omni vita humana, quiſquis ſe vult videri quod non eſt, hypocrita eſt. Simulat enim iuſtum, & non exhibet, quia totum fructum in laude hominum ponit, quam poſſunt etiam ſimulantes percipere, dum fallunt eos, quibus videntur boni, ab eiſque laudantur.* Hoc contextu vides eum eſſe animum hypocritæ, vt fingat habitum iuſti, à quo tamen peregrino ritu ſuo, toto cœlo diſſitus eſt.

Chaldæa

Syriaca.

Ex SS. Patribvs.

Aug. l. 2. de ſer. Dom. in monte c. 2. Tom. 4.

Pulchra deſcriptio hypocritæ.

Huic deſcriptioni editæ ab Auguſtino concors eſt deriuatio Græca nominis hypocritæ ἀπὸ τοῦ ὑποκρίνειν, id eſt, ſimulare, quod proprium eſt hiſtrionum, quibus hoc vnum eſt in voto tãtùm, vt illudant oculis, & inde aucupentur aliquam gloriolam apud vulgus imperitum. Eo nomine Chryſoſtomus perſtringit hypocritas, ita commentatus: *Tandiu hypocrita clarus apparet, quandiu aſſiſtit ſpectantium multitudo, imò nec tunc quidem coram omnibus clarus eſt. Norunt enim videntium plurimi, quis cùm ſit, quem eſſe ſe ſimulet. Veruntamen theatro illo ſubitò diſſoluto, qualis ſit manifeſtiſſimè omnibus reuelatur. Hoc igitur gloriæ cupidos pati prorſus neceſſe eſt. Nam & hîc pleriſque liquet quòd non hoc ſint quod videntur, ſed tantummodo ſub hac ſtudeant latere perſona.* Totum hypocritæ negotium eſſe theatrale, inſinuat dialectus illa Græca Euangelij, quod terimus, vbi Chriſti hoc edictum, *Nolite facere coram hominibus, vt videamini ab eis*, ſic effertur: Μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς: vox θεαθῆναι, alludit ad theatrum, verbumque θεάομαι non ſimpliciter ſignificat video, vt βλέπω, ſed obſeruo, ſeu attentè conſidero, vt in more poſitum eſt eis, quos delectant inania theatrorum ludibria.

Chryſoſt. homil. 21. in Matt.

Ex lingvis.

Matth. 6.

Græca.

Quomodo autem hypocritæ alienos oculos ſollicitent, collige ex hiſtrionum induſtria. Hi mutuatitio habitu accincti, aſpectum hominum pelliciunt; ita & hypocritæ more ſimiarum ſe componunt ad aliorum ſpeciem ementitam. Verbi gratiâ longior inedia decolorem vultum facit, & quamdam inducit mœroris aſperginem, quia inuita & querula caro luget ſubtrahi ſibi inſolitum paſtum, quo facies antea ſubliuida rubet, ſaginam nacta, qua genæ tument, & homo hilarior efficitur. Hunc ieiunantis animæ typum adumbrare volens hypocrita, triſtitiam ſimulat, & mœrente vultu prodit, vt explicat dictio σκυθρωποὶ, quæ homines auſteros ſignificat, vt σκυθρωπασμὸς tetricam ſeueritatem ſonat. Vt compotes voti fiant hypocritæ, *exterminant facies ſuas.* Non placet Hieronymo vox illa exterminium clamans, mauult ille ἀφανίζουσι explicare alio conſimili verbo, ſcilicet demoliri. Sic ille: *Verbum, exterminant,* quod

Quid ſit exterminare faciem ſuam.

Ex SS. Patribvs.

Hieronym. in Matt. c. 6.

quod in Eccleſiaſticis Scripturis vitio interpre-tum tritum eſt, aliud multo ſignificat quam vulgo intelligitur. Exterminantur quippe exules, qui mittuntur extra terminos: pro quo ergo ſermone accipere debemus quod Græcè videtur ἀφανίζειν. Demolitur autem hypocrita faciem ſuam, vt triſtitiam ſimulet, & animo fortè lætante luctum geſtat in vultu. Chryſoſtomus in eo verbo Græco ſubodoratur faciei corrumpendæ ſtudium. Ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα ἑαυτῶν, τουτέστι, διαφθείρουσιν, ἀπολλύουσιν. *Exterminant facies ſuas, hoc eſt corrumpunt, atque diſperdunt.*

SENSVS LITERALIS.

Virtus ementita præterit terminos ſibi præſtitutos, ideoque exterminium petit eorum qui ei litant.

In hæc verba:

Cùm ieiunatis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes: exterminant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes.

CONIECTVRA SECVNDA.

Ex SS. Patribvs et Ratione.

PRiſca Gentiliũ ætas plus nimio credula, arbitrata Deos eſſe iniquos, quibus hoc erat præcipuum negotium, vt nocerent, peculiaria illis ſacra instituit ne nocerent. Vnde emerſit hoc adagium: *Sacrificandum eſt Diis Manibus ne noceant.* Huius generis eſſe hypocriſim credidiſſet illa Gentilis Theologia, ſi accepiſſet omne hypocriſis ingenium eſſe ad demoliendas & corrumpendas animas: nulla tamen hoſtia litaſſet antiquitas; nam nihil ſartum tectumque poteſt ſupereſſe illic, vbi degit hypocriſis, cùm tota eius indoles attendatur ex demolitione & corruptione, ſicut præfati ſunt Hieronymus, & Chryſoſtomus, Eccleſiæ lumina micantia.

Eſto horum Patrum ſincera ſententia ſit; ei tamen præfero textum toti Eccleſiæ placitum, vtpote congruum etiam Græco contextui, præter ſingulare auctoritatis pondus, quod ſibi vendicat illa vetus editio. Nam ἀφανίζω idem ſignificat ac è conſpectu aufero. At è conſpectu alicuius auferre, illud eſt extra terminos ponere obiectum, quod ſubducatur oculis. Ergo cùm hypocrita alium prorſus vultum à genuino circumferat, & cum cute tenus triſtitiam ſimulet, quam ieiuna caro præſtat, ſicque recondat inſitum ſibi vultum; profectò exterminat faciem ſuam, quia eam egerit extra fines, & terminos ſibi à natura præſtitutos, vt videatur etiam illo exteriore cultu præterire vernaculam aliorum hominum ſanctimoniam, quemadmodum ſuggerit gloſſa interſerens iſtas voces: *Vt diſſimiles aliis videantur, & ipſa vilitate vltra homines prædicentur.* Itaque qui vltra quàm par eſt progredi ſatagit, ille egreditur terminos, quibus vt cancellis cuiuſque rei ſtatus legitimus ritè concluditur. Mihi adhuc liquidiùs adſtipulatur gloſſa, ſic expendens verſum illum quem decurro. *Exterminant, id eſt, extra terminos humanæ conditionis obducunt. Sicut de nitore veſtium iactantia eſt, ſic de nimio ſqualore, & macie.*

In quo ſit ſitum faciei exterminatũ, cui ſtudent hypocritæ.

Gloſſa interlinear. in Matth. 6.

Ibidem.

Lyranus arbitratur, hypocritas Phariſæos conquiſito extrinſecus fuco fuiſſe ſolitos maculare vultum, cui vegetus ſubinde deperibat color. Præierat ei Chryſoſtomus, qui ex hypocritarum fucis argumentum ſumpſit declamandi in mulieres, quæ ad formæ incrementa illinunt faciem. Suffumigationes quædam obſtetricantur intento horum hominum inſidorum, quos pharmacorum ſuffitus excepti facie inclinata obnubilant, & pro voto macilentos efficiunt, tametſi diſtento abdomine gulæ indulgeant. Congruo ſanè fumi obſequio vtuntur hypocritæ, quibus de fumo totum conſtat: quid namque niſi fumum nundinantur, quando captant auram popularem? Cùm ergo iniquum ſit hoc hominum genus, aſſumens virtutis inſignia in perniciem ſuam; cautè Chriſtus ſuos ſymmyſtas præmonuit, quanta hæc mali labes eſſet, ne diſcipuli incauti in hæc diſcrimina incurrerent. Quare autem Chriſtus non dixerit eſſe fugiendam iactantiam, quæ ieiunos homines vtplurimum inſequitur, vtpote ventilantes, quot decurrant dies impaſtos in ſabbato? Cur autem non aliquo cenſuræ aculeo punxerit auaritiam, quæ crebris ieiuniis vt compendioſa viâ litat auro, cui aliquid adiicitur ex parciore victu? Demum quare tenellos adhuc Eccleſiæ fœtus, non ſeriò hortatus eſt, vt cauerent ab iniquis iudiciis, quibus ieiunantes alios ſubiiciunt homines, quia non ſectantur hunc ſobrium vitæ ritum, vt ſuggerit Paulus: *Qui non manducat, manducantem non iudicet*; Neminem ſanè vidi, qui hunc nodum ſoluat, cùm præfata vitia præ hypocriſi magis affinia ſint illis, quos crebra ieiunia exercent.

Lyran. in Matth. 6
Chryſoſt. in hom. 21. in Matth.

Hypocritæ olim vſi fumo.

Rom. 14.

In re ancipiti atque hactenus indiſcuſſa accipe meam ſententiam, & equidem facientem palam intentum Chriſti abditum cortice recenſito. Omniſcius hic præceptor in vitia aperta odium plusquam Vatinianum ſuis diſcipulis infuderat, & capite quod expendo ſeriem orationis Dominicæ dilucidè explicarat, & in genere damnarat quidquid hypocriſim ſapit ita fatus: *Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.* Tamen denuo carpit hoc vitium, primò quia rarus ille eſt, qui non ſe meliorem titulo tenus prodat, quàm ſit in pixide: nemo namque adeò hominem exuit: vt planè incurius ſit aliis arridere, ſi credere fas eſt Auguſtino, ita ſuadenti: *Hypocriſis maculam non habere, aut paucorum, aut nullorum eſt. Nam quicunque vult videri quod non eſt, hypocrita eſt.* Cùm itaque ſubtile virus hypocriſis omnem cautioris animæ ſeoſum anteuertat, operæpretium fuit rurſus configere crimen compoſitum in ſimilitudinem virtutis emeritæ. Sed præcipua ratio hypocriſis obiurgatæ acriter à Chriſto hæc eſt. Diſcipuli amantiſſimi huius Domini, iugi aſpectu eius recreati, ingentes ad virtutẽ animos conceperant, atque ita faciles erant ad obuias quaſque virtutum ſpecies ebibendas. Ne ergo hallucinarẽtur in delectu, hypocriſim ſuis lineatã pigmentis explicat, & æternâ damnatione ferit, vt exoſos faciat ſuis diſcipulis Scribas & Phariſæos, quos citra ambages vocauit hypocritas in magna hominũ frequentia, ne quem lateret aſtuta indoles hominum impiorum. Hoc tenore rem enarrat Lucas: *multis antẽ turbis circumſtãtibus, ita vt ſe inuicẽ cõculcarent, cœpit dicere ad diſcipulos ſuos: Attẽdite à fermẽto Phariſæorũ, quod eſt hypocriſis.* Ne quotidiana igitur frequẽtatione offenderẽtur diſcipuli hac Phariſæorũ

Quare Chriſtus præcipuè declamauerit in hypocritas.

Matth. 6.

Aug. ſerm. 53. de tempore.

Luc. 12.

tabe, eos Chriſtus erudiit ſanctitatem cùm ſe prodit eſſe eo ſolo cenſuræ obnoxiam, quia exurgens in tumorem abit, qoi nimio gloriolæ flatu diſteritus rumpitur.

Viris etiam ſanctis ſuum virus affricat hypocriſis.

Repetita crebrò animaduerſione caſtigandus fuit ille titus, exponendi omnibus ſuarum virtutum praxim, ne diſcipuli Chriſti in has cautes impiogerent; maximè obſeruantes eo aſtu Phariſæos facere ſibi nomen præcipuum apud imperitum vulgus. Ideoque præmuniendi fuere fideles in cunabulis Eccleſiæ, hac prouida cautione, ne feruidus eorum ad virtutem appetitus inanibus paſceretur, idque ſummo hallucinantis animæ diſpendio. Et eſto alia vitia inſidias nectant ieiunio; maiori tamen ſolertia occurrendum fuit hypocriſi: quia inde ruina inſtabat, & vitium hoc validos habebat profeſſores, videlicet Scribas & Phariſæos, penes quos pietatis ſumma fuit credita reſidere. Adiice, vitia quæ in aperto ſunt non vrgere animas ſollicitas de ſtatu ſuo innoxio; ideoque ſatis fuiſſe Chriſto ſemel & iterum execrabilem ſuperbiam, & ſordidam notare auaritiam, cùm tamen ſæpè ſæpius traduxerit hypocritas, ob iniquè vſurpatum pietatis habitum, quo faſcinant oculos hominum incantorum. Quam malorum iliadem ſecum vehat hypocriſis, proxima ſectione reſcies. Iam ſat erit explicaſſe, Chriſtum illo præludio de hypocritis conſuluiſſe his omnibus, qui ſe accingunt ad edenda egregia ſpecimina virtutum, ne Phariſæorum contagio profiterentur vmbram tantùm pietatis.

SENSVS LITERALIS.

Adeò tenuis eſt merces hypocritarum, vt Chriſtus affirmatione præuia aquum cenſuerit illam explicare.

In hæc verba:

Amen dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam.

§. II.

CONIECTVRA PRIMA.

Ex Lingvis, et Ratione.

CHriſtus erudiendo tyrones ſuos, multifariam pupugit hypocritas, eorum deteſtatus ingenium procul à Deo, qui verax eſt, ac proinde longè ab hypocritis, quorum eſſe, mendacium eſt, vtpote ſitum in ſimulatione tantùm, & inani ſimulacro rerum, quarum vmbram duntaxat offundunt oculis imperitis. Caſtigatâ hypocriſi, & & reprobata ſerie tota bonorum operum, quæ exantlant hypocritæ, cenſuram ſuam concludit hoc repudio virtutum, quas homines illi nequam impiè profitentur: *Amen dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam*. Nota, Chriſtum Dominum non promiſcuè vſurpaſſe vocem illam, *Amen dico vobis*, ſed eam cautè adhibuiſſe prout operæpretiom fuit. Namque vox Hebræa, אמן *Amen*, idem ſonat ac verum, ſeu verè. Eam Chriſtus adhibuit tantùm quando voluit conciliare dictis ſuis homiuum fidem, vt propoſita ſoa dogmata crederent incunctanter; ſiquidem dictio illa, *Amen*, deducitur à radice, אמן *aman*, id eſt credidit. Vnde quia fides eſt tantùm de veris; credere, & verum, iiſdem radicalibus conſtant, nec diſpeſcuntur niſi punctis.

Ex Lingvis. Hebrææ.

Obſeruatio illa petita ab Hebræis, Syris, & Chaldæis, qui in ea voce communicant, nobis inſinuat Chriſtum ea dictioue præuia voluiſſe inſinoare aliquid ſuperans hominum fidem, cùm ſuam ipſius fidem oppignerare ſolitus ſit Chriſtus illa præfatiuncula. Illud autem incredibile Iudæis auditoribus Chriſti fuit, Deum nihili facere ieiunia Phariſæorum, qui ſuam omnem iuediam aptabant, vt homines prouocarent ad aſpectum agonum, quos fortiter obibant. Vt hanc ſuam ſententiam Chriſtus adſtrueret, præmiſit vocem illam, *Amen*, vnde deducitur dictio hęc, אמנה *amenah*, quam Guido Fabricius in dictionario ſuo Syrochaldaico ait eſſe notam condemnationis. Deſideraſſem ego à Guidone aliqua Chaldæorum & Syrorum exempla in re ſingulari, vt & apud Hebræos inueni, neſcio etiam Sancte Pagnino, quem præterit iſta animaduerſio; videlicet illam vocem אמנה *amenah*, præiuiſſe ſententiæ capitis, vt videre eſt in Acham, qui malè ſibi conſcius ſeipſum ſic damnauit, אמנה אנכי חטאתי *amena anochi chatati*, id eſt, Verè ego peccaui. Emphatica vox eſt illa, ac proinde incrementum adiicit ſingulis quibuſque effatis, quibus apponitur. Vnde vt damnatio habetur rata & fixa, damnationis ſententiæ præfixa eſt. Erudita hæc diſcuſſio vocis, *Amen*, ſcitè admodum explicat intentum Chriſti, eo maledicto perſtringentis opera Phariſæorum, vt ſcilicet omni mercede diuina exciderent, quia hominum tantùm intuitu ſingula ſua quæque opera perpetrarunt. Illud prępoſitum, *Amen*, non ſimpliciter ſignificare idem qood verè, ſed eſſe reprobationis notam ſubindicat Græcus interpres, illam vocem commemorans, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, licet in veteri teſtamento paſſim ſubſtituant vocem, γένοιτο fiat, Septuaginta interpretes.

Quid ſonet dictio, *Amen*. Chaldæa Syriaca.

Quare Chriſtus damnaturus hypocriſim Scribarum præmiſerit has voces, *Amen dico vobis*.

Quare autem Chriſtus affirmarit ieiunia illa recenſita carere præmio apud Deum, & iam accepiſſe ſuam mercedem omnem, hoc eſt literalis inſtituti, ad quod pertinet iſte paragraphus in hoc diſſitus à morali ſenſo, quòd ſincerè aperiat intentum Chriſti, qui vt erat ſcrutator acutus cordiom, penitiora quæqoe rimans, aduertit Phariſæos eo tantùm animo exterminaſſe faciem ſuam, eam demoliendo fucis illitis, aut obuelando, damnatorum inſtar, vt ſic contritionem animi magis proderent, vt ita ſiſterent ſibi aſpectum hominum, quorum oculis ſic litabãt. Chriſtus inquam, cui peruia ſunt hominum corda, videns totam illam pœnitentiæ ſupellectilem eſſe inſtructam, vt demereter oculos hac ſpecie inani delinitos, & hærentes hiſce ſimulacris pœnitentię; hoc vt conſtans aſſeruit, videlicet eos accepiſſe mercedem ſuam. Græca non refundunt in præteritum hanc mercedem, ſed in pręſens. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. *Amen dico vobis, quia recipiunt mercedem ſuam.* Præferenda eſt noſtra verſio præteritum referens, etſi Græca concolor ſit intento Chriſti. Vtramque concilio, explicato hypocritarum ſcopo, qui ille vnus eſt, vt videantur ab hominibus, ſicut ait Chriſtus: *Exterminant facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes.* Cùm ergo eo fine ieionent vt videantur, ſingulariq; oris habitu prouocent oculos ad videndom ſua præclarè facta; profectò ille hominũ aſpectus eſt merces, cui omnes hypocritæ collaborant, ac proinde

Hypocriſis intentum eſt litare oculis hominum ſpectantium.

Græca.

Quænam ſit merces intenta ab hypocritis.

proinde hypocritæ nacti ſpectatores dum ſua iactant ieiunia, eadem morula temporis apparent hominibus ieiunantes & recipiunt mercedem ſuam: quia merces hypocritæ, & videri ab hominibus, res ſunt ſynonymæ, ideo Græcus interpres benè ait ἀπέχουσι recipiunt in præſenti. Rurſus verbum illud ἀπέχω, ſignificat, recipio id quod me ex debito ſpectat: vnn eius probè calleſis Græcus interpres, quem quidam arbitrantur eſſe ipſum Matthæum, verbum ἀπέχουσι adhibuit, vt oſtenderet deberi hypocritis hos aſpectus, quia eorum gratia tot agones obeunt. Quia ergo hypocritæ dum ieiunant ſe in conſpectum hominum dant, eo intento vt videantur; reuera cùm ieiunant accipiunt mercedem ſuam ex tunc, eam vtique quam volebant, ſcilicet, videri. Ille autem hominum intuitus debetur hypocritis vt congrua merces. Primò quia magno emunt hanc oculorum gratiam, cui ſoli litant tot ærumnis vltro aſſumptis. Secundò omne obſequium aliqua mercede dignandum eſt. Sed ille omnis hypocritarum habitus in triſtitiam compoſitus vſurpatur vt oculis hominum præſtet ſingulare obiectum: concepto itaque voto nefas eſt excidere illum apparatum ſolis oculis explicatum, qui cùm hypocritas aſpiciunt, eos tunc dignantur mercede ſua, referentes penſum ab eis impensè conquiſitum. Idcirco ait Græcus interpres eos recepiſſe μισθὸν αὐτῶν, id eſt mercedem propriè ſuam.

Momentanea eſt merces hypocritarum.

Videri ab hominibus eſt tota merces, ad quam anhelant hypocritæ.

Quare autem canonica verſio inducat Chriſtum loquentem in præterito de hac mercede hoc tenore, *Receperunt mercedem ſuam*, ea id fecit induſtria, vt liquidiùs conſtaret nobis de intento Chriſti, qui damnare volens Phariſæorum mores aliquo virtutum fuco tinctos, dixit eos recepiſſe mercedem ſuam, quia adeò tenuis eſt & exilis, vt eo momento quo accepta eſt præterierit, iuxta naturam rerum caducarum, quæ nequeunt conſtare ſibi. Rurſus præteritum illud, *Receperunt*, ſincerè explicat indolem mercedis huius, ita præteritæ, vt nullas eius omnino reliquias hypocritæ oſtentare queant; quippe totum illud præmium fuit, videri ab hominibus: videri autem res eſt repoſita inter inanes temporis exuuias, quæ vaneſcunt; ideoque ditiores hypocritæ nequeunt fieri accepta mercede, quæ loculos non diſtendit, & laborantes ingloria conficit egeſtate. Momentaneam hanc mercedem fuiſſe, vtpote ſitam in momento Hebræa lingua opportunè ſuggerit, graphice lineans hanc mercedem, קִבְּלוּ שְׂכָרָם כְּבָר *cena cauelu ſchecaram*, id eſt, Nunc receperunt mercedem ſuam. Sed quare nunc? quia nunc eſt momentum temporis, cuius nullæ ſunt partes. Et hoc momentum fuit merces hypocritæ, qui dum recipit Nunc, mercedem idoneam refert operi, quod prætereunti hominum aſpectui peſſimè conſecrauit. Inde liquet, quàm conuenienter canonica Scriptura præteritum adhibeat, quo melius exprimitur ratio mercedis, quæ decet hypocritas, adeò paruo ære merentes, vt tota eorum merces obolo compenſetur, dignaque ſit præterito tempore quaſi non ſit ampliùs in præſenti.

Hebræa. Pulchra meditatio Hebræorum, de mercede hypocritarum.

Mihi ſuffragatur Syrus interpres, qui derelicta radicali Hebræa, שׂכר *ſchacar*, quæ etiam communis eſt Syris, alia voce expreſſit mercedem hypocritæ, vocans eam obolum, id eſt, minutum æs, דְקַבְּלוּ אַגְרְהוּן *decabbelu agrehun*, id eſt, acceperunt obolum ſuum. Radix nempe אגר *agar* apud Syros idem eſt ac mercede conduxit, & אגורה *agorah*, auctore Guidone Fabricio, obolum ſignificat. Hinc conſule in eius dictionario Syro-Chaldaico, in radice אגר *agar*. Cùm ergo obolo tantùm appendatur merces hypocritæ, exilitas eius appoſitè præterito tempore lineatur. Præterea Chriſtus ſubindicare voluit flocci pendendam gloriolam illam, quæ conſequitur applauſum & oculos hominum; ditior namque non fit anima, cenſu qui obolo computatur, & cuius nihil planè relinquitur, quo leuare ſuam poſſit inopiam, ille quem hominum oculi conduxerunt. Vtque præterita, vt ſic, non ſunt; ita quicquid gloria hominum refundit in penu noſtrum, pro nihilo eſt, quia fugax eſt, æmulaga gyros temporis minimè conſiſtentis.

Syriaca. Elegans animaduerſio Syrorum circa mercedē hypocritarū.

Recenſione mercedis ingloriæ Chriſtus induſtriè traducit hypocritas, eorum virtutes æſtimans ex mercede, quæ vt in hominum intuitu repoſita eſt, ita & virtus hypocritarum eſt inane ludibrium oculorum; ſiquidem abhorrentes à ſolida virtutum praxi, profitentur vmbram tantùm, quam oſtentare queant non tenere. Ait enim Chriſtus eos ſeriem omnem ſuarum actionum componere, non vt ſinceræ virtuti obſequium præſtent, ſed *Vt appareant hominibus*, ὅπως φανῶσι. Optimè interpres Græcus ait φανῶσι, quia rutila quæque hypocritarum opera, ſunt veluti φαινόμενα: Proclus ait φαινόμενα eſſe lumina illa nocturna, quæ coruſco ſplendore illudunt oculis, dum extinguntur ea ferè mora, qua viſa ſunt oculis illucere. Ita & hypocritarum virtutes omnes ſunt φαινόμενα, vera oculorum ludibria; emicant quidem, quia apparent, ſed nequeunt conſtare ſibi, quia citò citiùs euaneſcunt. Aduerte obiter, hoc contextu Dominum non damnare opera quæ videntur ab hominibus, alioquin rara eſſent opera virtutis emeritæ; ſed ea tantùm reprobare, quæ eo fine fiunt vt videantur ab hominibus, gloriolæ aucupandæ gratiâ, quæ demetit omnem virtutum fructum, ſi quis eam aucupetur.

Quænam ſit virtus hypocritarum.

Græca. *Proclus lib. de ſphæra.*

SENSVS LITERALIS.

Vanitatis aura diuerberans animam, excutit præcipuos bonorum operum flores.

In hæc verba:

Amen dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam.

CONIECTVRA SECVNDA.

Ex Sanctis Patribvs.

TVrcarum gens inhumana hoc habet in more poſitum, vt peculiares ſeruet gazas, nuſquam reſerandas, niſi quando bellum indicitur Chriſtianis exoſis ritus impios Mahometis. Habet & Eccleſia theſauros reconditos, quibus vtitur præcipuè in homines inducentes peregrinos ritus. Illæ opimæ gazæ ſunt ſententiæ Sanctorum Patrum, quos operæpretium duxi conducere, vt configant ſuis ſpiculis hypocritas.

Quando ſuos Turca aperiat theſauros.

Prior occurrit Chryſoſtomus ita fatus: *Sciebat Dominus gloriam vanam ex omni bono procedere: ideo ſpinam vanæ gloriæ, quæ naſcitur in terra bona, iubet præcidere, ne ſuffocet ieiunij*

Ex SS. Patribvs. *Chryſ. hom. 15. in opere imperf.*

fructum. Non autem poteſt fieri, vt non ſentiatur qui ieiunat, ſed melius eſt, vt ieiunium te oſtendat, quàm tu ieiunium. Non autem poteſt fieri, vt ſit hilaris qui ieiunat. Ideo non dixit: Nolite eſſe triſtes, ſed: Nolite fieri triſtes. Qui enim per impoſturas aliquas falentes apparent, illi non ſunt triſtes, ſed fiunt. Qui autem naturaliter propter aſſiduum ieiunium triſtis eſt, non fit triſtis, ſed verè eſt. Auguſtinus conuincit hypocritas ſeruire oculis hominum tantùm, quia virtutum omnium ille tenor, quem in propatulo iactant, non facit eos ſanctiores, ſed duntaxat eos conſtituit vilia oculorum mancipia, quibus totis niſibus obſequuntur. Sic ille eos pungit;

[Quàm cautè ſit vitanda vana gloria. Aug. l. 2. de ſerm. Domini in monte c. 19.]

Maximè aduertendum eſt, non in ſolo rerum corporearum nitore atque pompa, ſed etiam in ipſis ſordibus luctuoſis eſſe poſſe iactantiam, & eò periculoſiorem quo ſub nomine ſeruitutis Dei decipit. Qui ergo immoderato cultu corporis atque veſtibus, vel caeterarum rerum nitore fulget, facilè conuincitur rebus ipſis pomparum ſaculi eſſe ſectator: nec quemquam fallit doloſa imagine ſanctitatis.

[Quomodo dignoſcatur indoles hypocritarum.]

Qui autem in profeſſione Chriſtianitatis inuſitato ſqualore ac ſordibus intentos in ſe hominum oculos facit, cùm id voluntate faciat, non neceſſitate patiatur, caeteris eius operibus poteſt cognoſci, vtrum hoc contemptu ſuperflui cultus, an ambitione aliqua faciat. Cùm ergo vitæ Phariſæorum contextus omnis fuerit ſcatungo quædam vitiorum, vt præoſtendit Chriſtus carpens eorum ſuperbiam, qua ambiebant primos diſcubitus in Synagogis, & ſuggillans illorum ſordidam auaritiam in decimando mentam, anethum, & cyminum; profectò citra ſuſpicionem iniqui iudicij, ſtips palam erogata egenis, editæ preces in angulis platearum, & auſtera ieiunia demolita facie comprobata clamant, hæc omnia fuiſſe ſymbola vanitatis, cuius præmium eſt videri, vt aduertit Remigius.

[Matth. 23]

[Remigius in Matth. 6.]

Fructus ieiunij hypocritarum manifeſtatur, cùm ſubinfertur: Vt pareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis receperunt mercedem ſuam, id eſt, quam deſiderauerunt. Eò namque collimarunt ſuo ieiunio, vt viderentur ab hominibus: viſi ſunt, ergo attigêre ſcopum; neque aliam conquirunt mercedem, vtpote aura populari pro libito ventilati.

[Quare Deus nullum impertiat ſtipẽdium virtuti hypocritarũ. Auguſt. in Pſal. 23.]

Rurſus Deum nullum prorſus impertiri præmium hypocritis, res eſt in confeſſo ex ipſa notione hypocriſis, quæ ſumma iniquitas eſt, ac proinde neſcia mercedis, & procul à præmio ſeportando. Accipe Auguſtinum. *Simulata aequitas non eſt aequitas, ſed duplex iniquitas; quia iniquitas eſt ſimulatio.* Quid ſit hypocrita, alibi explicat congruè ad inſtitutum quod decurro, laruam illam ita definiens:

[Tract. de ſer. Domini in monte.]

Quiſquis appetit videri quod non eſt, hypocrita eſt: ſimulat enim iuſtum nec exhibet; quia totum fructum in laude hominum ponit. Quanta ſit huius mali labes, Hieronymus referat hoc contextu:

[Hieron. lib. 6. in Iſaiam.]

Si caſtum me ſimulo, & aliud eſt in conſcientia, habeo gloriam mercenariam, ſed ſupplicia peccatoris; & in ea comparatione duorum malorum, leuius eſt malum apertè peccare, quàm ſimulare, & fingere ſanctitatem. Nec mercede ſua tantùm cadit fictitia virtus hypocritæ; ſed eam pœna manet expiatura ſcelus, quo ſe contaminat, fucos offundendo oculis hominum imprudentium. Audi capitis ſententiam dictatam in iniquum hoc hominum genus. Iudicem agit Gregorius in hac cauſa. Sic ille tonat:

[Greg. Moral.]

Vae peccatori terram ingredienti duabus viis. Duabus quippe viis ingreditur terram peccator, quando & Dei eſt quod opere exhibet, & mundi quod per cogitationem quaerit. Mitiùs agam ego cum hypocritis, ſi dixero eos eſſe inſanos, venari gloriam opere ementito ingenuum virtutis habitum, cùm nihil omnino perennare queat fictitium. Cypriano vtor vt vade in mea ſententia, quam ille hoc ſuo firmat eloquio.

[Quare inſaniant hypocritæ.]

Haec eſt verè dementia, non cogitare, nec ſcire quòd mendacia non diu fallunt: noctem tandiu eſſe, quamdiu illuceſcat dies: clarificato autem die, & Sole oborto, luci tenebras & caliginem cedere, & quae graſſabantur per noctem latrocinia ceſſare.

[Quare Phariſæorum virtus ante Chriſti in humanis ortum fuerit credita ſingularis.]

Quamdiu tacuit Chriſtus non dignatus orbem ſuâ præfulgidâ diſciplinâ, fuere multâ caligine offuſâ opaca hominum pectora. Cæcutiente mundo fuit facilè Phariſæis populo imponere, & agere perſonam aliam ab ea quæ latebat. Abdita eorum hypocriſis fecerat eis grande nomen ſanctitatis, annuente plebe, quæ vtplurimum paſcitur cruda virtutum ſpecie. Gliſcenti errori hodie occurrit Chriſtus, & opportunè irradians terſit tenebras illas, quibus obumbrati Iudæorum animi nigricabant. Peritus ille nomenclator ſingulas quaſque res nuncupans nomine cógruo, vocauit hypocritas, Scribas & Phariſæos, exoſamque fecit turbis eorum ſanctitatem, recludens eorum nequitiam, cuius pernicies tantò magis erat noxia, quantò erat abdita, & amicta pallio ſanctitatis. Graſſata ſunt latrocinia inualeſcente illa nocte, Phariſæi furati ſunt gloriam debitam Deo ſoli, ſuumque fecere laudum pignus Domino conſecratum. Sed vbi Chriſtus illuxit, doctrinâ ſuâ coruſcante diluit has tenebras, & plebs antea cæcutiens, edocta cœpit diſcernere diſtantiam veri & falſi; ideoque fucos Phariſæorum pertæſa Chriſto adhæſit ſolida prædicanti.

SENSVS LITERALIS.

Vt ſint bona opera ſarta tecta, magnam attentionem, & hilarem animi contentionem poſtulant.

In hæc verba:

Tu autem cùm ieiunas vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui eſt in abſcondito; & Pater tuus, qui eſt in abſcondito, reddet tibi.

§. III.

CONIECTVRA PRIMA.

Ex ratione, et linguis.

EA rerum diſparium compagine coaleſcit homo, vt ad ſpiritualia nequeat aſſurgere ſine præuio ſenſuum obſequio. Vt ergo ſuos erudiret diſcipulos Chriſtus, & virtutis integræ ſinceros ritus ingereret, damnauit Phariſæorum hypocriſim, cui vt plus odij conciliaret, traduxit hypocritas ementito pietatis habitu, & facie deiectâ, conductâ eo intento triſtitiâ, fucis etiam pharmacorum deforis aduocatis quibus

[Deus abhorret à pœnitentia hypocritarum.]

illuderent

illuderent oculis demittentibus illa inania ſimulacra pictoris. Fictitiam hanc pœnitentiæ ſupellectilem ait Chriſtus nullius eſſe momenti apud Deum, ſimulatam illam triſtitiam hominum abhorrentem, cùm intrinſecus anima voluptate diffluat, tantùm oculorum Dei refuga, quantùm incautæ plebis oculos aucupatur. Cùm hypocritas nuncupauit, dixit, mendaces, infideles, perſonatos, hiſtriones: nam hæc omnia, ſignificat vox hæc, hypocrita, expenſa ad trutinam Hebræorum, Chaldæorum, Syrorum, & Græcorum, vt oſtendi paragrapho primo, vbi vox, חנפא chanepho, qua vtitur hoc capite Syrus interpres, ſignificat hypocritam, & hominem infidelem, ſiquidem ille infidelis eſt, qui inſurgit in Dominum ſuum, iura eius ſibi turpiter arrogando. Eam Deo Domino ſuo iniuriam facit hypocrita, nundinando gloriam ſuarum virtutum ſuffragio, cùm tamen bonorum omnium operum ſit gloria tota Domino vendicanda. Quia triſtior oris habitus in ieiunante ſapit hypocriſim, & fucata illa triſtitia prouocat oculos vulgi; hanc hodie Chriſtus eliminat, ſuadendo lætitiæ ſingularis indicia, ipſomet etiam oris habitu præferenda, iuxta morem ea tempeſtate omnibus ferè populis vſurpatum, præcipuè Hebræis, Græcis, & Romanis, qui diebus feſtis, aut aliis indictis ad lætandum ſpeciali quodam oleo facies illinibant.

Ex Linguis.
Syriaca.
Ex antiquitate.

Hilarem datorem diligit Deus.

Eo ritu Dauid ſuas terſit anguſtias, animumque ſuum recreauit antea afflictum ob dubiam ſalutem infantuli, quo extincto ſe totum compoſuit ad arbitrium Dei, geſtientis habitum induens, quem deſcribit hic contextus: *Surrexit ergo Dauid de terra, & lotus vnctusque eſt; cumque mutaſſet veſtem, ingreſſus eſt domum Domini, & adorauit, & venit in domum ſuam, petiitque vt ponerent ei panem, & comedit.* Eiuſdem etiam plagæ incola Iudith adorſura Holofernem & teſtatura quàm geſtiret ad occurſum eius, vnxit ſe & lauit, eoque ſe accinxit apparatu, quem meminit Codex ſanctus. *Abſtulit à ſe cilicium, & exuit ſe veſtimentis viduitatis ſuæ, & lauit corpus ſuum, & vnxit ſe myro optimo, & diſcriminauit crinem capitis ſui.* Iezabel etiam placitura Iehu, *introitu eius audito depinxit oculos ſuos ſtibio, & ornauit caput ſuum.* Daniel item explicare volens quàm fuerit expers lætitiæ, ait ſe nullo vnguine ſuum corpus affeciſſe. *In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro, & vinum non introierunt in os meum, ſed neque vnguento vnctus ſum.* Vicinia Hebræorum fortè morem illum Græcis affricuit, quibus adeò frequens fuit vnctio illa tripudiorum index, vt Lacædemonij gaudia intempeſtiua volentes arcere, omnes vnguentarios expulerint, vt auctor eſt Seneca. Roma tripudians, & in argumentum ſuæ lætitiæ vnguento delibuta, reſipuit tandem à Iulio Cæſare præmonita, qui Cenſorem agens pœnis inhibuit nimium illum vnctionum ritum, vt teſtatur Plinius & Solinus. Fuiſſe & hunc vnguentorum vſum percelebrem apud Indos in publica lætitia liquet adhuc ex eorum inſtituto, cuius & hodie ſunt tenaces, vt recenſent noſtrates, qui eos inuiſerunt.

2. Reg. 12.
Variarum Gentium ritus, quibus ſuã lætitiam ſunt teſtatæ.
Iudith 10.
4. Reg. 9.
Daniel. 10.
Senec. lib. 4. natural. qu.
Plin. lib. 13. cap. 3.
Solin. c. 48.

Eò alluſit Chriſtus, quando inuehens in ſimulatam hypocritarum triſtitiam, conſuluit facies inungere, & lauare, vt habitu compoſito lætantium more non oſtentent ſua ieiunia, mercantes gloriam hominum facie triſtiore. Eo loquendi tropo Dominus inſinuat eſſe Deo hilariter ſeruiendum, ſuaque omnia vota componenda vt illi ſoli quiſque placeat, & non hominibus. Breuius dicam. Totâ illa metaphorâ petitâ à ritu hominum lætantium Chriſtus hortatur ſuos diſcipulos, ne quid ieiunando faciant eo animo, vt oculos hominum captent; fore enim tunc eorum irrita ieiunia: ſed omni induſtria enitendum eſſe conciliare Deum ſua hac media, cuius ſatis locuples teſtis eſt Deus, hominum teſtimonia non requirens, vt gloriam eorum affricet operibus bonis, quaſi in ſtipendium, & coronam. Dominus ille omniſcius probè callens, quàm operoſum ſit edere aliqua ſpecimina virtutis emeritæ abſque aliquo ſenſu captandi hominum gratiam, ſpeciale ſchema loquendi adhibuit, vſurpans vnctionum ritum, vt inde reſciſcerent diſcipuli, quàm procul abeundum eſſet ab illo hypocritarum more, qui hominum laudes ementitâ triſtitiâ mercabantur.

Quare Deus velit homines hilari vultu opera pœnitentiæ perficere.

Quid moraliter ſonet illa vnctio, quam Chriſtus ſuaſit ieiunantibus.

Nec citra myſterium Chriſtus illam vocem vnctionis adhibuit; ea nempè eſt arcanorum ferax, ſi varia idiomata conſulantur. Vox Græca prior occurrit. *Σὺ δὲ νηςεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν. Tu autem cùm ieiunas vnge caput tuum.* Etſi verbum χρίειν ſignificet vngere, & ab eo deducantur nomina Chriſti, & chriſmatis; noluit tamen Scriba ſacer dicere χρίσαι, ſed potius ἄλειψαι: nam verbum ἀλείφω non ſimplicem vnctionem ſonat, ſed illam præcipuè, quæ palæſtritarum animos acuebat ad certamen. Vnde & ἀλείφω perinde eſt ac exerceo, acuo, incito, vt ille qui athletas vngebat in procinctu dicebatur ἀλειπτὴς, qua etiam voce Cicero vſus eſt, vocans alipten ludi magiſtrum.

Ex linguis.
Cicero epiſt. ad Lentul.

Præuio hoc ſcrutinio petito à linguis, vide Chriſtum ea phraſi voluiſſe monere ſuos, bonum opus requirere hominem cataphractum & vigilem, ne ua ſtipe cadat. Illa enim ſententia, *Vnge caput tuum*, idem ferè ſonat, ac, apta te in prælium, animum tuum acue, & excita ne ſuccumbat hominum oculis impetitus. Ardua namque res eſt, hominem virtute inſignem eſſe refugam gloriæ, & declinare teſtes & præcones factorum ſuorum illuſtrium. Strenuos ſanè athletas poſtulat hæc palæſtra, cui non tantùm ſufficit vnctio; ſed ratione periculi inſtantis eſt multiplex vnctio refricanda. Et hoc textus Hebræus inſinuat vſurpans futurum tempus pro præſenti, חסוקאח ראשך *thaſuceth roſcheca*, vnges caput tuum. Vox, חסוך *taaſuc*, eſt futuri temporis, à radice, סוך *ſuc*, id eſt, vnxit. Quamuis ergo quis ſe accinxerit ad pugnandum contra vanitatem, & ſe præuia vnctione aptarit; debet repetere illam cautionem in poſterum, ne excidant bona opera dônatiuo. Verbi gratiâ, Eſto hodie te vnxeris ad certamen, cras adhuc te vnges, id eſt, acues ad prælium contra gloriam illam, quæ bonorum omnium merita ſuffuratur: atque ita ſingulas quaſque moras inſtantes & futuras ſua manet vnctio, qua ſit anima vegetior vt repugnet. Tota autem illa pugna conſiſtit in rectitudine finis, penes quem eſt regula bonitatis, & nequitiæ. Rem bellè explicat Syrus interpres, ומשוח רישך *vamſchuc riſchoc*, id eſt menſura caput tuum: Nam Chaldæis & Syris radix משח *maſchac*, quæ Hebræis idem eſt, ac vngere, ſignificat menſurare, & vngere. In eo metiendi ſenſu vocem hanc accepit Targumiſta capite 35. Numerorum, & 8. capite libri ſecundi Regum. Et in Berrab. cap. 94 משיחא *meſchicho*, ſignificat funiculum,

Græca.
Ardua res eſt pugnare cum gloria humana.
Hebræa.
Pulchra explicatio vnctionis quã ſuaſit Chriſtus.
Chaldæa.
Syriaca.

quo res metienda dirigitur. Illa igitur vnctio, quam ſuadet Chriſtus, eſt penes intentionem, qua omne ſpecificatur opus, ideoque illam iudico incongruam ſententiam, quæ nimium verborum tenax credit Chriſtum ſuaſiſſe diſcipulis ſuis reuera vngerentur diebus ſacris inediæ, vt hoc feſtiuo oris habitu fallerent oculos, dum ieiunos homines crederent epulis indulſiſſe.

Intentio eſt menſura actionum.

Haudquaquam ſanè ad vnctionem materialem aſpexit Chriſtus, alioquin ampliorem campum aperuiſſet hypocritis, ſua ieiunia ventilandi, dum doceret virtutum praxim gaudere latibulis. Quippe ſi facies olei aſpergine cultior deberet eſſe præuia ieiunio, hypocritæ æmulantes gloriam, quæ ieiunis affulget, olei vnctione terſiores cæteris apparerent, ac dum fingerent ſe opiparè paſtos, ea fictione ſuum proderent ieiunium, cui multum deperit ſi deſotis innoteſcit. Itaque ſiſtendum eſt in metaphora, vtpote familiari Chriſto, qui vt ſuperius triſtitiam illam hypocritarum vocauit exterminium faciei; ita & remedium illius diſpendij nuncupat vnctionem.

Metaphora fuit figura familiaris Chriſto.

Quare autem Chriſtus inſinuet litandum eſſe duntaxat gloriæ Patris abſconditi, quo largitore ſtipendia congrua virtutum merita conſequuntur; idcirco hoc ſuggerit, vt Theologales omnes virtutes noſtra ſtipent ieiunia: qui nempe recolit Deum abſconditum rimari penitiora quæque cordium, ille fidei actum elicit intuendo Deum inuiſum corporis oculis. Præterea, qui gloriam hominum conſpuit, vt iniuriam Deo, cuius tantùm deſiderio capitur, profectò ille charitatis actum prolicit, eumque intenſum. Demum nullo intuitu humani præmij, ad ardua aſſurgere, ſua omnia vota euehendo in cælum, illud eſt ſperare in Deo, dato libello repudij aliis omnibus ſtipendiis, quæ æterna præmia remorantur. Græcus interpres inducit Chriſtum promittentem fore publica donatiua. Vbi enim verſio noſtra ſic effert: *Pater tuus qui eſt in abſcondito reddet tibi.* In Græco contextu aliquid adiectum eſt hoc tenore: *ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ*, id eſt, *Pater tuus, qui eſt videns in abſcondito, retribuet tibi in manifeſto.*

Quare Chriſtus voluerit nos ſoli Deo placere.

Græca.

Demirare amabo inſtitutum Dei, omnino procul à conſiliis hominum. Hi vt velificentur honori, prodeunt foras anhelantes ad hominum plauſum: Deus verò ſecus hortatur ad latebras, quas tandem excipient munera conceſſa cælo ipſo toto applaudente; vt contra hypocritæ neſcij gloriæ immarceſſibilis, æterni deſpicatus pœnam incurrent, ſerò pertæſi ſua deliria. Eſſe autem hanc doctrinam magni momenti ſubindicauit Chriſtus eo præludio, quo auſpicatus eſt caput iſtud. *Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum, qui in cælis eſt.* Vox illa, *Attendite*, impigros & vigiles animos prouocat ad arduam aliquam diſciplinam diſcolorem plane ei, quam Scribæ & Phariſæi callido opere ventilabant.

Fuga gloriæ inanis verâ gloriâ compenſatur à Deo.

Matth. 6.

SENSVS LITERALIS.

Vt virtus ſit omnibus ſuis numeris abſoluta, impigros animos petit, & intentionem ſinceram.

In hæc verba:

Tu autem cùm ieiunas vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui eſt in abſcondito; & Pater tuus, qui eſt in abſcondito, reddet tibi.

CONIECTVRA SECVNDA.

Ex SS. Patribvs.

Audiendi Patres euntes in eandem ſententiam. Dixi primò, vocem ἀλεῖψαι, quæ vnctionem ſignificat, aliud item portendere; nam idem eſt ac excitare & acuere ad certamen. Eſſe autem præualidam pugnam hominis cum gloria, quia hæc depaſcit flores meritorum, & ab ea cauendum eſſe iuxta ſenſum literalem verſiculi, quem expendo, diſce ex Chryſoſtomo inſinuante Chriſtum hic præcipuè noſtras excitaſſe curas, ne defluerent in inane ludibrium, ſi attenderemus ad hominum gloriam importunam. Sic ille. *Cautius hoc cauendum mandat, dicens: Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus: Cor autem noſtrum attendere debemus; inuiſibilis enim eſt ſerpens, quem obſeruare iubemur, & latenter ingreditur, & ſeducit, ſed in corde mundo ſi ſurreptio inimici ſucceſſerit, mox homo iuſtus diſcernit, quia ſpiritu alieno pulſatur.* Illam vnctionem ſuaderi vt præambulum pugnæ, ſuggerit Auguſtinus commemorans quantum faceſſat negotium rixa hæc aſſidua hominis probi dedignantis gloriam irrepentem. *Quas vires nocendi habeat humanæ gloriæ amor, non ſentit niſi qui bellum ei indixerit: quia etſi cuiquam facile eſt laudem non cupere dum negatur; difficile tamen eſt ea non delectari cùm offertur.* Proxima ſectione non inficiatus ſum poſſe legitimè accipi gloriam cùm debetur; ſed quia res hæc ſua diſcrimina patitur, redij ad intentum Chriſti, cui toto pectore adhæreo, ingenuè conſitens, ſatius eſſe ad tutamen abſcondi bona opera, quàm ea ſubmittere gloriæ humanæ, optima quæque merita delibanti. Fauet Gregorius: *Valde perfectorum eſt ſic oſtenſo opere auctoris gloriam quærere, vt de illata laude priuata neſciant exultatione gaudere, quam infirmi, quia perfectè contemnendo non ſuperant, neceſſe eſt vt bonum quod operantur abſcondant.*

Ex SS. Patribvs. Acerrimum eſt prælium animarum cum inani gloria.

Chryſoſtom. hom. 19. operis imperf.

Proſper. lib. 3. ſentent. S. Auguſtin. ſerm. 317.

Perfectorum eſt non moueri gloria humana.

Greg. lib. 18. Moral. c. 3.

Prætetea adieci, vocem Syriacam idem ſonare, ac vngere & menſurare, vnde affirmaui, intentum Chriſti fuiſſe, vt dirigeret intentiones noſtras ad gloriam Dei, eas diſtrahendo ab inani aura, quæ decerpit omnes bonorum operum fructus. Accipe Auguſtinum eò collimantem. *In hoc quod dicit: Vt videamini ab eis, nihil addens, apparet hoc eum prohibuiſſe, vt ibi finem noſtri propoſiti collocemus. Nam & Apoſtolus qui dicit: Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem, alio loco dicit: Ego hominibus per omnia placeo. Quod non ideo*

Aug. lib. 2. de ſerm. Domini in monte.

facit

Pernicioſa res eſt velle placere hominibus.

facit vt placeret hominibus, ſed Deo, ad cuius amorem corda hominum volebat conuertere, ex eo quod eis placebat. Sicut enim non abſurdè loqueretur qui diceret: In hoc opere quo nauem quæro, non nauem quæro, ſed patriam. Nullius autem eſſe momenti labores editos in gratiam oculorum hominum, bellè adſtruit Chryſoſtomus, hoc diſcurſu:

Chryſoſtom. homil. 13. operis imperf. Quare ſua mercede cadant illi, qui ideo virtutes colũt vt placeant oculis ſpectatorum.

Quid à Deo accipies, qui Deo nihil dediſti? Quod propter Deum fit, Deo datur, & ab eo recipietur: quod autem propter homines fit, in ventos effunditur. Quæ eſt autem ſapientia, res dare, & verba vacua comparare, & mercedem Dei contemnere? Vel illum aſpice, à quo laudem expectas, qui te propter Deum facere putat, alioquin vituperare te magis. Ille autem, qui plena voluntate propter homines facit, ille propter homines feciſſe videtur. Si autem per alicuius cor cogitatio vana aſcendit, deſiderans hominibus apparere, anima autem intelligens contradicit, ille non propter homines feciſſe videtur, quia quod cogitauit paſſio carnis eſt, quod elegit iudicium animæ.

Itaque ſi res adeò delicata ſit, inoffenſo pede decurrere ſalebras, quibus gloriæ humanæ calles obrupti ſunt; prudenter admonuit Chriſtus eſſe attendendum, quo intuitu enitatur homo fœtus bonis operibus, ne reflante gloriæ inanis æſtu anima protinus abortiat. Vnum eſt quod deſiderare queas ex ſenſu literali petito à linguis, quæ velut agmine facto laceſſunt hypocritas, ſcilicet an quis ſanctiorum Patrum tantam crediderit eſſe perniciem hypocriſis, quantam ego lineaui, ex nomenclatura Hebræorum, Chaldæorum, Syrorum, & Græcorum. Non deero votis reuera legitimis, vt hinc etiam ingeram odium pluſquam Vatinianum ad hypocritas abigendos. Si idcirco in nominibus tuis ſum, lector cupide alicuius ſententiæ congruæ huic argumento, Chryſologus diluet hoc æs alienum, ſic mihi

Chryſol. ſer. 7. Grauis inuectiua in hypocriſim.

ſuffragatus: *Hypocriſis ſubtile malum, ſecretum virus, venenum latens, virtutum fucus, tinea ſanctitatis. Aduerſa omnia nituntur viribus ſuis, armis ſuis pugnant, impugnant palàm: vnde cauentur tam facile, quam videntur. Hypocriſis ſecura ſimulat, fallit proſpera, curioſa mentitur, & crudeli arte virtutes truncat mucrone virtutum: Ieiunium ieiunio perimit, oratione orationem euacuat, miſericordiam miſericordia proſternit. Hypocriſis cognata febris, frigido poculo propinat ardorem. Quod corporibus eſt hydrops, hypocriſis animabus: hoc eſt, hydrops bibendo ſitit, hypocriſis inebriata ſitit. Exterminant enim facies ſuas, vt videantur hominibus*

Elegans deſcriptio malorũ, in quæ incurrit hypocriſis.

ieiunantes. Hypocriſis dum cupit captiuare oculos, oculis fit ipſa captiua: Exterminant enim facies ſuas. Et ſi facies exterminatur, ornamentum corporis quod manebit? Hypocrita, ſit licet tibi facies inculta, neglecta cutis, triſtis vultus, exterminatus aſpectus, nec ab hominibus inueniſti laudem, & apud Deum fructum ieiunij perdidiſti. Hypocrita, elaboraſti ieiuniis, vt labor tibi ieiunij non prodeſſet. Hypocrita abſtinentiæ fluctus intraſti, continentiæ conſcendiſti vndas, enataſti ieiunij pelagus, & in ipſo portu ieiunij naufragaſti: quia non comparaſti lucrum, ſed mercatus es vanitatem, qui de Dei credito humanum negotium perfeciſti. Hinc eſt quòd Deo redditurus es rationem, qui ab hominibus percepiſti miſera fraudis vſuram. Fratres, fugiendum eſt virus, peſtilentia cauenda, quæ de remediis creat morbos, conficit de medicina languorem, ſanctitatem vertit in crimen, placationem facit reatum, generat de propitiatione diſcrimen. Hypocriſim qui fugerit, vicit; qui incurrerit, cadit.

Fuſior illa declamatio mihi occinit, imò iniquiorem facit hypocritarum ſortem cùm tot maledictis inceſſit hypocriſim, matrem tot & tantorum diſcriminum. Sed quia parum eſt denotaſſe virus abditum, niſi è regione remedia proſtarent ad leuamen; præfatus ille Chryſologus, ad caſtigandum hoc venenum, pharmaco vtitur indicto à Chriſto ſuadente latibulum cupidis auræ popularis. Eodem igitur quo pede cœpit pergit ille.

Ibidem. Diſerta oratione monet hic Chryſologus fugiendam hypocriſim.

Fugiamus hypocriſim, ſit noſtrum de ſimplicitate ieiunium, de innocentia ſit ſanctum, de puritate purum, de ſinceritate ſincerum, ſit hominibus occultum, ignotum diabolo, Deo notum. Theſaurum qui non abſcondit, prodit, virtutes proditæ non manebunt. Virtutes ſicut proditores ſuos deſerunt; ſic ſuos inſtant cuſtodire cuſtodes. Ergo ieiunium, quod contra vitia virtus prima eſt nobis, in arce pectoris collocetur: quia illo in interioribus præſidente, vitia nos quatere in exterioribus non valebunt. Hoc Chriſtus, vt Chriſtianus habere poſſis, hortatur cùm dicit: Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem laua, ne videaris ab hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui eſt in abſcondito; & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.

Hoc Chriſti conſilium dixi eſſe intelligendum ſpiritali modo, contra eos, qui credidere, Chriſtum voluiſſe ſuos diſcipulos dies impaſtos facere feſtiuos vnctionis aſpergine, ritu inolito plagis illis, quas tunc decurrebat ille prouidus animarum rector. Et mihi in hoc aſſentitur eloquens ille Antiſtes, ita commentatus.

Non eſt accipiẽda literaliter illa faciei vnctio, quam meminit Chriſtus.

Cùm dicit: Vnge caput tuum, & faciem tuam laua; non vt coma capitis illecebroſo redundet vnguento ſerius magiſter iniungit, neque faciem nitere ſolito vult lauacro; ſed habitu prandentis vult celari ieiunium à Chriſtiano, quia Chriſtianum vendicare non vult artifici mœrore ieiunium. Vnge caput tuum. Non voluptuoſos indulget aſpectus, ſed vultus qui ſimulantur excludit. Facies mœrore deiecta innuit famem, non ieiunium voluntarium profitetur. Si vult, quare triſtis? Si non vult, ieiunus quare? Meritò talis pœna viuit, qui ſibi facit de virtute vitium, mendacium de veritate, de mercede ſtipendium, de remiſſione peccatum. Hactenus ille, quem aſſequi in carpenda hypocriſi, & medendo malis quæ parturit, res eſt ardui negotij.

Egregiè hîc conſulitur hypocritis.

Non cunctabor tamen præfatis luculenter ab eo Sancto adiicere hypocritas habituros intentum ſuum, ſi voluerint eſſe ſectatores hypocriſis: nam ſuam omnem operam conferunt, vt appareant hominibus, erecturi fortè mauſolæa in concamerata fornicibus hominum mente. Sed heu quid homine fragilius, & quot caſibus decurtatur æuum iſtud, quo properante fugacem gloriam peſſimè nundinamur? Magnam hominum frequentiam conquirunt hypocritæ, vt ſe in conſpectum dantes demerere queant eorum ſuffragia.

Gloria humana fugax.

Non ego carpo cupidinem gloriæ, modò ea ſit immortalis. Non damno magna comitia, quorum ſuffragio virtus approbata creſcit. Sed ſi hypocrita cautè latet, in Beatorum omnium celebri conſeſſu apparebit diademate redimitus; ſiquidem Deus ἀποδώσει ἐν τῷ φανερῷ.

SENSVS

SENSVS LITERALIS.

Quidquid homo deperit vt vltimum finem ſuum, hoc illi eſt theſaurus, reuera caducus, ſi res amata ſit infra Deum.

In hæc verba:

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, vbi ærugo, & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt, & furantur.

§. IV.

CONIECTVRA PRIMA

Ex Ratione.

QVi purgare volunt hortum, & extirpare virulentas herbas, non herbarum caules & ſtipites tantùm euellunt, ſed altè defoſsâ humo minutiores etiam radicum fibras ſedulò inueſtigant, ne adulterini germinis atque malefici propagata ſoboles exhauſto viuido ſoli ſucco ſincera ſemina depaſcatur. Simili propè induſtria Christus, quem Magdalena credidit hortulanum, & cuius pater agricola eſt, ipſo etiam Christo aſſertore. *Pater meus agricola eſt. Ager eſt mundus.* Christus inquam mundi huius latè patentis agri curam ſuſcipiens, optima ſanè ſemina ſolo commendauit, quando hoc capite luculentam mentionem fecit de oratione, ieiunio, & eleemoſyna, ſuos diſcipulos erudiens, quali cautione ſalutares bonorum operum frutices excoluntur. Vt gramini autem nouello enitenti conſuleret prouidus hic Dominus, noxias & circumquaque fuſas eradicat fibras, quæ officere poſſunt opimo ſemini à ſe ſato. Obices hi remorantes bonorum omnium operum incrementum, ſunt ſurculi prioris huius noxæ, qua delirus Adam bona omnia ſibi cælitus inſita ſuffocauit. Noxa hæc fuit immodicus gloriæ appetitus, quo intempeſtiuè nimis voluit aſſurgere. Huiuſce piaculi labes altas radices egit in tota Adami proſapia, apud quam etiam nunc cupido gloriæ inanis gliſcit, adeoque germinis infidelis, hæc propago diffunditur, vt fibræ eius adhæreant plerumque radicibus virtutum, quarum praxim impigram anima meditatur. Radix illa bonorum operum eſt intentio, cui ſi fuerit affricata cupido gloriæ, vitiata radice marceſcit opus illud, ſuapte natura quidem bonum, ſed obliqua intentione factum cenſuræ obnoxium. Peruertitur autem intentum animæ, quando Deo omiſſo, deorſum vergit homo, & eo fine bonum opus edit, vt placeat hominibus, expectans aliqualem fructum ab eis.

Ioan. 15.
Matth. 13.
Magna cautione Deus vult bona opera edi à Christianis.

Quàm noxia ſit cupido gloriæ bono operi emergenti.

Nota, virtutis emeritæ præmia conceſſa ab hominibus eſſe in duplici genere, in gloria ſcilicet, vel in collatis opibus, & vtrumque vocari à Christo mercedem, dum ait eos, qui ſe accingunt ad aliquod facinus arduum vt oculos hominum captent, recepiſſe mercedem ſuam, vel gloriam, vel æs erogatum in teſtimonium abditæ ſanctitatis, vt plerique nunc hypocritæ factitant, ementita pietate facultates in cumulos aſſeruantes. Omnes itaque qui ieiunant, orant, & pauperes vocant in partem ſuarum facultatum vt in hoc ſæculo ſibi mercedem comparent, illi theſaurizant in terra, & hos carpit Dominus iſto verſiculo: *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.* Hîc velut in vado hæſit Maldonatus, ingenuè confitens faceſſere ſibi negotium, hunc theſaurum, & non ſibi occurrere, quid indubiè Christus hoc theſauri nomine præſignarit. Sic ille: *Quid Christus per theſaurum intelligat non ſatis compertum eſt.* Rurſus ait, eos propiùs acceſſiſſe ad ſcopum Christi, qui hunc theſaurum de opibus intelligunt, quia inquit eodem capite Dominus ait neminem poſſe ſeruire Deo & mammonæ. Non placet hic diſcurſus, vtpote deuius ab adæquato intento Christi, qui reuera hîc non duntaxat opes notat, ſed omnem mercedem conceſſam ab hominibus damnat, ſi eius intuitu fiant bona opera. Si autem illa merces ſit gloria; profectò qui gloriæ aucupandæ gratiâ virtutum obit calles, ille dum auram popularem & laudes hominum redigit in cumulos, hanc inanium applauſuum congeriem, ſuum theſaurum facit, & ſic theſaurizat in terra: namque licet vox illa, theſaurus, cumulos opum ſignificet; ipſi etiam proceres linguæ Latinæ eamdem vocem vſurparunt pro cumulo alterius cuiuſcumque rei, vt Cicero ita fatus: *Theſaurus rerum omnium memoria.* Dixit theſaurum rerum omnium, illam facultatem animæ, quæ inexhauſto penu ſuo altè recondit rerum, quas præſenſit anima, propria ſimulacra. Plautus item ſic: *Is mihi theſaurus iugis in noſtra domo eſt, fletuum ſcilicet, ac verberum.* Idem de homine exceptó flagris. *In tergo theſaurum geris.* Id eſt, flagris exarata cutis, plagarum reliquias habet reconditas. Quidni ergo mihi liceat nuncupare theſaurum, illud omne gloriolæ pondus, quod homo congerit in mercedem ſuorum operum. Si vero Magiſtratum ambit, aut aliquas infulas Eccleſiæ, erit & hic alius theſaurizandi titus; vt & alter theſaurus horum, qui ærarium condunt.

Quænã merces boni operis poſſit expectari ab hominibus.

Maldonat. in cap. 6. Matth.

Non placet Maldonati ſententia.

Cicero 1. de oratore.

Plautus Pſeud. ſcen. 4 act. 1.
Idem in Aſin. ſcen. 2. act. 2.

Hæc igitur eſto concluſio, explicans ipſiſſimum ſenſum literalem, atque adeò reſerans intentum Christi. Dominus Ieſus præfatus, bona opera non debere fieri vt videantur ab hominibus, ſubiecit ſtatim non eſſe theſaurizandum in terra, ſed in cælo, vt homines erudiret, eos non debere hîc mercedem exigere virtutum, quas ditior in cælo theſaurus manet, ſi ſint ab intento inanis gloriæ defæcatæ. Sic nomine theſauri intellexit Christus, & cumulos laudum, & dignitates, & gazas gemmis auroque fœtas, & demum quidquid mercedis nomine deſignatur. Nam cùm totam ſuam parænesim ad ſinceram virtutum praxim feciſſet tropico loquendi modo, vtpote vſurpans continuam ferè metaphoram, dicens non eſſe canendum tuba, nec exterminandas facies, ſed lauandas vnctione etiam adhibita capiti; orationem illam totam concluſit eadem metaphorâ dicens, non eſſe theſaurizandum in terra, ſed in cælo, vt ſic edoceret non eſſe adeò ſollicitè attendendam mercedem hominum, vt penes hanc reponamus ſpem omnem, quaſi nos beare debeat illa merces in æternum. Nec vim facit inſtantia Maldonati, dicentis theſaurum illum debere propriè intelligi de opibus, quia Christus ait nos non poſſe ſimul Deo ſeruire, & mammonæ. Etenim illic mammona vſurpata eſt metaphoricè, ſicut & theſaurus, & ablutio faciei, & capitis vnctio, iuxta phraſim à Christo Domino hoc capite ſæpius vſurpatam.

Quid literaliter Christus intellexerit monẽs, non eſſe in terra theſaurizandum.

SENSVS

SENSVS LITERALIS.

Quidquid animi firma intentio ſibi præfigit loco mercedis, hoc homini theſaurus eſt.

In hæc verba:

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, vbi ærugo, & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt, & furantur.

CONIECTVRA SECVNDA

Ex SS. Patribvs.

ITa à me explicatus ille verſus cohæret textui antea recenſito, vbi Chriſtus ait, operantes hominum gratiâ tantùm, recepiſſe mercedem ſuam, quia vel laudati ſunt, vel mercati ſuffragia ad dignitates, vel acceperunt aliquem cenſum, quem in ſuarum facultatum compendia retulerunt. Sic autem theſaurizare rem iniquam eſſe ait Chriſtus, nolens ea intentione tantùm homines operari, vt varia mercedis genera coaceruent. Ita concolor eſt hic textus verſui præeunti; alioquin Chriſtus tranſiiſſet de genere in genus, differens de auaritia poſt vanam gloriam, ſi vera eſſet ſententia Maldonati affirmantis præcisè & propriè Chriſtum declamaſſe in theſauros opum, quando noluit ſuos theſaurizare diſcipulos. Cùm ergo mea ſententia concordes faciat illos verſus, credo huic ſtandum, præcipuè quia Sancti Patres à meis ſtant partibus, dicentes illam gloriæ mercedem, in quam anheiant hypocritæ, eſſe theſaurum, cui omnia eorum opera collaborant.

Ex SS. Patribvs. *Hilarius in Matth. canone 5.*

Prior Hilarius occurrit, humanæ & diuinæ laudis diſparitatem oſtendens ex relatione theſauri terreni ad cæleſtem. Sic ille: *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra. Prætermiſſa igitur humanæ gloriæ & opulentiæ ſolicitudine, omnem placendi Deo curam ſumi oportere demonſtrat, quia humanam laudem, vel corporum vitia vel obtrectatio inuidentium corrumpat; & hic theſaurus pecunia, aut detrimento ſit periculoſus, aut furto. Cæterum laus cæleſtis æterna eſt, nec ſubrepentis furto ſubtrahenda, nec tinea aut rubigine inuidia exedenda, corde noſtro ſedem theſauri vtram ſit ſecum habituro, & intelligentiæ noſtræ lumini, aut cum pecunia damnoſa futuro, aut cum Deo ſempiterna.*

Placere Deo debet eſſe omnis animæ theſaurus.

Quaſi diceret, Chriſtum noluiſſe nos è gloria humana theſaurum conficere, quia omnis ille apparatus gloriæ iiſdem diſpendiis obnoxius eſt, quibus opum theſauri diſpereunt. Etenim ſicut omnia peſſum eunt vitiata ab intrinſeco, ratione materiæ ſitientis multas formas; alia verò ſortita nobiliorem indolem ſuos deforis inſultus habent, quibus & læduntur: ita gloria hominum qua cumulata ditescunt hypocritæ, reputantes ſuas opes hanc auram popularem; hæc inquam gloria, non eſt æuiterna, ſed ſuopte ingenio diſſoluitur inſtar fumi, ſuam ſic habens æruginem, à qua iugiter exeditur. Exteros item habet æmulos hæc gloria, qui ei iuges inſidias nectunt, inuidos ſcilicet, qui calumniæ nebulas offundunt huic lumini coruſcanti. At ſecus gloria illa, quam ſuis ſequacibus Deus in cælis impertiet, omnis deliquij impatiens ſemper ſibi conſtabit, vtpote neſcia deficere ab intrinſeco, quia in Dei fruitione ſita eſt, de cuius ratione eſt vt ſit æterna, cùm homo illic in termino ſit, quem Deus eſſe voluit æuiternum. Rurſus ab extrinſeco inglorius eſſe nequit ille, quem hæc gloria condecorat: nemo namque in cælo Deum auferre poterit ei, qui Dei gloriæ penitus immergetur.

Quàm ſit obnoxia corruptioni illa gloria, quæ in hoc mũdo conquiritur.

Quæ gloria in cælo nunquam deficiet.

Fauet & mihi Chryſoſtomus, arbitratus Chriſtum theſauros hic commemorare, vt emungat immodicum appetitum gloriæ, cuius tantùm gratiâ cumulantur opes, vtpote idoneæ ad homines illuſtrandos. Sublato itaque hoc medio procurante inanem gloriam, homo flocci faciet omnem hominum pompam, quam theſaurum faciunt ſuperbi, eò dirigentes reculas omnes, quibus coaleſcũt gazæ. Accipe Chryſoſtomum meæ ſententiæ propitium. *Quia inanis gloriæ morbum fugarat, facilè iam contemptum habendi, & mundi conſequenter inducit. Nihil quippe ita ad amorem diuitiarum vt gloriæ cupiditas inflammat. Propter hanc namque homines, & ſeruorum greges, & eunuchorum cateruas, & equos aureis phaleris inſignes, & argenteas menſas, & alia magna ridenda conquirunt, non vt expleant neceſſitatem, non vt capiant voluptatem, ſed vt ſeſe poſſint oſtentare quamplurimis.* In meam ſententiam it pedibus Auguſtinus, metiens theſauros ex cuiuſque intento. Sic ille: *Quidquid homo facit modo, in theſaurum mittit.* Id eſt, aliquid inde ſperat, quod mercedis loco erit: illa autem merces in cumulos aſſeruata theſauros facit eiuſdem rationis, cuius eſt intentum hominis operantis. Si ergo reflantis auræ præmium quiſpiam auidè deſiderat, huic reuera theſaurus omnis de vento conſtat, vt pilæ ventoſæ, quæ eliſa reſurgit beneficio reconditæ auræ, qua duntaxat inſpirata tumet pila tota teres atque rotunda. Gloriæ pluſquàm par eſt cupidi homines, afflati lenibus his gloriolæ flabris, in orbicularem formam ſe componunt, æmulantes perfectiorum hominum ritus, nullamque aliam mercedem metunt, quàm turbines, & procellas, quæ ſuo incremento theſaurum venti efficiunt, illum omnino, in quem inuehitur Chriſtus verſiculo quem decurro.

Chryſoſtom. hom. 21. in Matth.

Opes inani gloriæ ſuffragantur.

Auguſtin. ſerm. 110. de tempore.

SENSVS LITERALIS.

Quidquid amorem hominis obſtringit, illud eſt theſaurus eius.

In hæc verba:

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, vbi ærugo, & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt, & furantur.

CONIECTVRA TERTIA

Ex Lingvis.

ADeſt & linguæ Græcæ ſuffragium. Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυρούς. Nolite theſaurizare vobis theſauros. Lepida eſt hic alluſio ſubindicans Chriſtum in ea recenſione theſauri damnaſſe cupiditatem auræ, quæ ſui cupidis adblanditur; ſiquidem vox Græca θησαυρὸς eſt quaſi θέσις αὔρας, locus auræ: quippe ſuperborum caput perflatum ſtrepitu ſonoro laudum, eſt ſanè locus auræ ventilantis hominem factum ludibrium venti. Sĩ in re ancipiti fas eſt prouocare

Ex Lingvis.

Græca.

ad

ad Syrum interpretem, profectò cauſâ cadent omnes, qui præcipuè theſauros iſtos de opibus intelligunt, procul à mea ſententia explicante locum iſtum de intentione ad theſauros gloriæ collimante. Sic namque Syrus interpres effert

Syriaca. Chaldæa

hunc textum לאתסימן לכן סימתא *lo theſimun lecum ſimotho*, id eſt, nolite caliginem vobis inducere, cùm iam caligetis; vox enim Chaldæa & Syriaca סמא *ſemo*, idem eſt ac cæcutire, ab hac radice vt ſurculus enaſcitur סימתא *ſimotho*, vox dubia, theſaurum & cæcitatem ſignificans. Targumiſta cæcitatem vocat סמיותא *ſamiutho*, & hoc ſonat vox illa vſurpata Chaldaicè Zachariæ 12. Iſaiæ 16. Itaque Syrus interpres inſinuat illum cæcutire, cuius acies oculorum gloriæ lumine perſtringitur: ideo quod Græci dicunt, Nolite theſaurizare; Syrorum dialectus ait, Nolite cæcutire, & excæcari luce laudum, quando affulget. Profectò opes non adeò excæcant hominem ſicuti gloriæ fulgor, quoties irradiat.

Gloriæ inanis ſplendor excæcat homines quibus affulget.

Rurſus theſauri nomine intelligi omne quod homo recondit, & cumulat auidè, quidquid illud ſit quod congregat, & abſcondit, apertè ſonat Hebræus textus אל תקבצו לכם אוצרות *al thecabetſu lecem otſarot*. Ne congregate auidè quaſcunque res, quæ reponuntur in abdito penu. Vox enim אצרות *otſarot* theſaurum ſignificat, & generaliter omne quod ſeorſim reponitur, iuxta primitiuum ſuæ radicis ingenium: quippe radix אצר *atſar*, ſignificat, abſcondere, ſeu ſeorſim aliquid reponere. Et quia res alicubi repoſita theſaurum non componit, adiecta eſt vox אל תקבצו *al thecabetſu*, non congregabitis auidè: nempe vox תקבצו eſt futuri temporis verbi קבץ *kibets*, quod perinde eſt, ac auidè congregare. Exquiſita hæc linguarum anatome ſuo calculo meam ſtabilit ſententiam, quæ concludit Chriſtum poſt ſermonem de mercede ſua recepta ab hypocritis ſobieciſſe hoc præceptum: *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra*, vt moneret haudquaquam in hoc æuo conquirendam eſſe ſedulò mercedem bonorum operum, quia quantomuis aſſurgat cumolus ille præmiorum, theſaurus omnis inde coaleſcens ſæpe reconditur in perniciem domini ſui perperam excubantis; ſiquidem latebræ quoque penitiores, non faciunt gazas furibus inuias: nimirum ſedula fures indagine reculas omnes hominum abditas inueſtigant, rati quidquid abſconditur auidè, illud idem eſſe optimum, & opimum. Si verò vigiles excubiæ occurrunt aſtuto furum ſcrutinio, nulla tamen cura ſagax vendicare poteſt ſibi theſauros perpetuos, quia quidquid congerit homo receptum ab homine, illud totum hominem ſapit, ac proinde eſt corruptioni obnoxium.

Hebræa.

Quid propriè ſignificet vox illa, theſaurus.

Non citra myſterium Chriſtus ait, non eſſe theſaurizandum in terra, quia terra non eſt locus theſauro propitius: nimirum illa metallis rubiginem affricat, vtpote concludens ſemina corruptelæ. Tamen præcipuum intentum Chriſti non fuit hoc textu commemorare terram, quà terra eſt, ſed inſinuare breuem hanc quam agimus vitam, ſicut nomine cæli vitam æternam notat, quæ dicitur terra viuentium. Vnde exurgit iſte literalis ſenſus. Oleum & operam perditis, ô mortales, cùm laborum omnium ſcopus eſt conciliare vobis hominum gratiam, vt inde ſeorſim aliquid reponatis in cumulos. Nempe illa præmiorum congeries modicum tantùm vſum ſui & ad morulam præſtabit vobis, quia vel corrumpetur ærugine, aut tineis: vel ſi cumulus ille veſter ſit rerum nobilium, quas edax æui lima nequit eradere; theſaurus ille diu vobis non erit theſaurus, quia non erit hæc vita diuturna. Satagite igitur, vt opera veſtra eo intento fiant, quo oportet eſſe opera immarceſſibili gloria præmianda: ſiquidem hæc gloria fons eſt & ſcaturigo bonorum omnium, quæ inclinare poſſunt hominem vt ritè theſaurizet.

Quid terra ſignificet in Scriptura ſacra.

Quare imprudẽtes ſint illi, qui theſaurizant in terra.

Cæterùm mea hæc ſententia non excludit opes, quaſi Chriſtus non ad eas attenderit, præcipiens non eſſe theſaurizandum in terra; ſed eas etiam concludit, quia pertinere poſſunt ad mercedem, quam nundinantur hypocritæ, edentes aliquando ſpecimina virtutum, eo ſolo fine vt ſibi aliquam vim argenti comparent. Sed affirmare cum Maldonato, præcipuè Chriſtum & præciſè meminiſſe auri & argenti cumolos vt inueherentur in gazas, eſt coarctare nimis intentum Chriſti, & detrahere ſenſui literali gratiam, quam depoſcit ſacer hic contextus, qui totus eſt in ſuadendis hominibus, ne faciant bona ſua opera coram hominibus, vt videantur ab eis, accepturi inde aliquam mercedem, quam vt ſibi in ſcopum conſtituunt, & acceptam ſeorſim reponunt. Hanc qualiſcunque ſit illa merces, Chriſtus theſaurum nuncupat, cuius ſupellex tota talis erit qualis fuit intentio hypocritæ, qui ſi aliquo bono opere anhelauit ad gloriam, theſaurizauit gloriam; ſi opes hiante affectu appetijt, theſaurizauit aurum. Denique ad hunc theſaurizandi modum pertinet illud omne, quo afficitur intentio: & reuera hoc theſauri genus eſſe petendum ab intentione, & non ab opibus tantùm, ſatis ſuperque aperuit Chriſtus, orationem hanc de theſauro concludens ſuaſione egregia ad ritè dirigendos actus noſtros. Cùm ergo theſaurizandi mentio fiat à Chriſto inter duos verſus, qui pertinent ad congruam intentionem finis operum noſtrorum; neſcio ſanè vnde irrepſerit anſa hallucinandi in re adeò perſpicua, quæ ſeipſam prodit ex contextu, à quo attentè meditato accipe genuinum ſenſum à me recenſitum. *Cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans; ſed patri tuo, qui eſt in abſcondito; & pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi. Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, vbi ærugo, & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt, & furantur. Theſaurizate autem vobis theſauros in cælo, vbi nec ærugo nec tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt cor tuum. Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit: ſi ergo lumen quod in te eſt, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ erunt?* Hactenus ille.

Quare carpatur explicatio Maldonati hoc loco.

Intentio ſibi ſtatuit theſaurum.

Matth. 6.

Hanc ſeriem verborum illud omnino reſonare quod antea prælibaui, liquet ex paraphraſi hac ſincera. Si veſtro animo inſedit aliqua cupido rei alicuius, quæ in cumulos acta theſaurum efficiat, nolite hominum beneficia congregare, neque ea ieiuniis, aut quouis alio opere demereri. Nihil namque homines, quantumuis benefici, conferre poſſunt idoneum ad theſauros: ſed vt perennare queant gazæ veſtræ, ita aptate virtutes veſtras, vt Deo placituræ captent gratiam eius, qua congruè parta, theſauri in cælis exurgent, qui nuſquam deficient. Satagite igitur ne extinguatur

Egregia parænelis, qua cautè conſulitur homini, vbi debeat congregare ſuos theſauros.

guarit hæc lucerna: lucernam dico intentionem veſtram, cuius eſt illucere & prætendere faces operibus, ſicut eſt oculi totum corpus dirigere. Nempe vt oculus pellucidus luminis obſequium præſtat omnibus membris, quibus inuigilat, ne à recto tramite deuient; ita intentio animæ ſi ſincera ſit, & fideliter excubet, Deo ſoli litans, omni operi gratiam Dei conciliat præuia charitate. Vnde cùm opera, quibus bona intentio ſuum lumen offudit, copioſum meritorum pondus accumulent, ille reuera aceruus erit opportunè theſauri nominè recenſendus, quem virtutum merita congeſſerunt. At ſecus vt oculo orbo lumine, corpori tenebreſcunt omnia, ideoque offendiculis patet corpus denſa caligine circumfuſum, ita vbi mercedis humanæ caligo intentioni noſtræ ſe offudit, quidquid eo intento comparant homo, nigreſcit; atque adeò congeries qualiſcunque præmij humani multis obnoxia deliquiis indigna eſt, cui theſauri titulus affingatur.

Intentio eſt oculus animæ.

Quàm conſona Sanctis Patribus ſit mea ſententia, vide ex Gregorio magno, & Auguſtino, qui lumen & oculum de intenſione operum intelligunt, vnde facile eſt coniicere Chriſtum appellaſſe theſaurum illud omne, quod homo intendit ſuo opere nundinari: ita vt theſaurus ſit cæleſtis, ſi cæli intuitu operatur homo; & terreſtris ſi ad terram aſpicit enixus aliquod facinus egregium. Audi Gregorium. *Si lumen quod in te eſt, id eſt, ſi hoc quod nos bene agere cœpimus, ex mala intentione effuſcamus; ipſa quæ mala eſſe non ignoramus; etiam cum facimus, quantæ tenebræ erunt?* Adiice Auguſtinum, hanc Chriſti ſententiam de oculo referentem ad animæ intentum. *Oculum hic accipere debemus intentionem noſtram, quæ ſi munda fuerit, & recta, omnia opera noſtra, quæ ſecundùm eam operamur, bona ſunt; quæ quidem omnia totum corpus appellauit, quia & Apoſtolus membra noſtra dicit quædam opera, vbi ait: Mortificate membra veſtra, & fornicationem, & immunditiam. Non ergo quid quiſque faciat, ſed quo animo faciat, conſiderandum eſt. Hoc eſt enim lumen in nobis, quia hoc nobis manifeſtum eſt, bono animo nos facere quod facimus. Omne enim quod manifeſtatur, lumen eſt. Ipſa verò facta, quæ ab hominum ſocietate procedunt, incertum nobis exitum habent; & ideo tenebras eas vocauit: non enim noui cùm pecuniam porrigo indigenti, quid ſit inde facturus. Si ergo ipſa cordis intentio, quæ tibi nota eſt, ſordidatur appetitu temporalium rerum, magis ipſum factum, cuius eſt incertus exitus, ſordidum erit; quia etſi bene alicui prouenit, quod tu non recta intentione facis, quomodo tu feceris, imputabitur tibi, non quomodo illi prouenerit. Si autem ſimplici intentione, id eſt, ſine charitate opera noſtra fiant, tunc munda ſunt, & placent in conſpectu Dei.* Quia autem ſola intentio bonis operibus orba haudquaquam ſufficit ad cumulandas opes, ſine actionum ſuffragio; operæpretium eſt videre quanam induſtria poſſimus in cælis theſaurum inſtituere.

Ex SS. Patribus.

Gregor. lib. 8. Moral. c. 6.

Aug. lib. 2. de ſerm. Domini cap. 21.

Elegans diſcurſus de bona & mala intentione operum.

SENSVS LITERALIS.

Homo alicui rei affectum ſuum deuouens ita illi obſtringitur, vt impos ſit ad alterius rei obſequium: nam amor intenſus omnia ſecum vota rapit.

In hæc verba:

Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

§. V.

CONIECTVRA PRIMA

Ex Lingvis.

INficiari nemo poteſt, theſaurum & cor eſſe res concordes, cùm theſaurus ſit cumulus rerum, quæ maximè eſſe ſolent cordi: itaque verſiculus iſte noſtra ſollicitudine non indiget, vt probemus eſſe quid indiuiduum, theſaurum & cor. Sed nodus abditus hac litera non ſe illico prodit: nimirum res eſt alti ſcrutinij, explicare quorſum Chriſtus ſubiecerit iſtum verſum illi benè ſuadæ orationi, diſtrahenti hominem à theſauris huiuſce ſæculi, vt animus ſuperis inhiaret. Quare inquam Chriſtus hoc contextu rem adeò communem dixerit, vt cautiores efficeret homines in delectu theſauri, arbitror eſſe arcanum ſcitu digniſſimum, etſi Maldonatus tacitus hunc verſum prætericrit expendens hoc Matthæi caput, & Lucæ duodecimum, vbi repetitur hic contextus. Accipe ergo meam ſententiã vtique explicantem intentum ſenſum à Spiritu ſancto, cuius diuino afflatu Chriſtus Dominus agebatur. Noluit Chriſtus ſimpliciter dicere theſauros eſſe valde amabiles; hoc namq; argumento non ſedaſſet appetitum auri aliarumque rerum, vt gloriæ, dignitatum, & laudum, quibus vrgetur homo, inde theſauros ſibi conſtituens. Nempe infirma eſt hæc ratio, videlicet non eſſe theſaurizandum in terra, ſed in cælo, quia theſauri ſunt amabiles. Imò potius amorem acuiſſet Chriſtus hoc diſcurſu, inſinuans theſauros eſſe congruos fomites ad amoris incendia ſuſcitanda. Cùm namque fruitio rei amatæ gaudium ſit, & ſtatus animæ quieſcentis; plerique æmulantes illam ſortem geſtientis animæ, hinc accepiſſent anſam componendi gazas, vt earum poſſeſſione quieſceret eorum animus errabundus. Quia igitur alia prorſus fuit mens Chriſti, ea colligenda eſt ex verbis antecedentibus & ſubſequentibus. Antea Chriſtus acriter inueteratam nequitiam hypocritarum caſtigauit, damnans eorum propoſitum aucupandi gloriolæ inanis auram. Reprobato hoc affectu placendi hominibus, monet Chriſtus incongruam eſſe eorum mercedem, vt in cumulos redacta queat theſauros effingere; ideoque eſſe mutandum ſcopum, & actiones noſtras aliò dirigendas, ſcilicet in cælum. Vt autem denotet, vltimum finem ſeu intentum noſtrum omnes ſibi deuincire affectus, ait ibi eſſe cor, vbi eſt theſaurus; ita vt ſit iſte ſenſus literalis verborum Chriſti, quæ paraphraſticè ſic expendo.

Locus difficilis explicatu licet prima fronte videatur eſſe facilis.

Quæ fuerit mẽs Chriſti hortãtis homines ne theſauros in terra defoderent.

Quidquid hominibus placet id aliis theſauri loco reponitur.

O diſcipuli amantiſſimi, non damno cupidinem, quæ vos ſollicitat ad theſauros. Ille appetitus deſuper inſitus eſt, ad veras opes, gloriam ſcilicet ambiendam. Magna tamen cautela in-

Verus ſenſus literalis explicãs a quonã theſauro congregãdo Chriſtus diſcipulos ſuos auerterit.

diget hæc cupido, ne animum ſuæ ſalutis incurium efficiat, dum hic prutitus habendi bona, ſua impetigine vellicans hominem, alium omnem affectum rapit, animum planè impotem reddens alterius indaginis. Nam quidquid animo præfigitur in ſcopum ſeu vltimum finem, cuiuſmodi eſt theſaurus, illud abſorbet hominem totum, qui diuiſionis impatiens eſt, atque adeò integrum ſe deuouet obſequio rei, quam theſaurum ſuum fecit. Vt ergo ſui iuris ſit affectus veſter, & anhelare queat ad cœleſtia, nolite magni facere res iſtas infimas quantumuis emicent; nimitum ſingulas quaſque ſua manent deliquia: quod autem ad morulam niter, non cenſeri debet idoneum ad theſauros. Et quod præcipuum eſt, illud recolite, viles quiſquilias, quas reprobi in theſautis habent, hoc eis affricare virus, vt propoſito ſibi theſauro in terris, ſtatim torpeant ad diuina; quia quidquid amorem deuincit, illud idem hominem totum occupat irretitum. Eamobrem non tam ingero faſtidium theſauri huius terreni, ob tineam, æruginem, & fures, quàm ob cor miſerè laniatum. Nimirum illuſus animus corruptione rerum, non eſſet adeò deplorandus, ſi ſibi conſtans aſſurgere poſſet ad ſuperna. Sed rationum omnium hæc caput eſt: Maximè laborandum eſſe in delectu theſauri, quia ibi eſt cor, vbi eſt theſaurus, id eſt, ſtatim atque homo, vltimum ſibi finem ſemel præſtituit, ex tunc ita ſuos omnes obſtrinxit affectus illi rei, vt alteri vix valeat poſtea deuoueri; ſaltem quamdiu ſuum theſaurum fecit. Vnde hoc animo reuoluite, ancipitem eſſe ſalutem veſtram, ſi tepens affectus deorſum incliuet animas ad res infimas anhelantes; & ſecus indubiam vos manere ſortem vtique beatam, ſi toto affectu ad cœleſtia collimatis. Cœlo namque à vobis electo in theſaurum, nullus eo ſtante intento vigebit affectus ad infima deriuandus.

Cupido nimia congregãdi theſauros in hoc ſæculo obſtat ne homo cogitet, de theſauro æterno.

Hoc fuiſſe intentum Chriſti liquet ex particula, *enim*, quam meminere etiam Græci, & Syri interpretes: non enim ſimpliciter dixit Chriſtus ibi eſſe cor, vbi eſt theſaurus, quaſi illum verſiculum faceret epilogum paræneſis ſuæ; ſed hunc adiecit textum vt validam rationem, ad propoſitum thema, homines inclinantem. Ideò adiecit illam particulam, *enim*, quæ eſt teſſera cauſæ ſubſequentis. *Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.* Græca, ὅπου γὰρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς, *Vbi enim eſt theſaurus.* Syriaca אכא גיר *aicha geir.* Hebræa, pro *enim*, habent, כי *chi*, id eſt, *quoniam*, quod perinde eſt, & cauſam eo planè modo refert, quo particula, *enim.* Hinc videre eſt Chriſtum ea recenſione theſaurorum, hoc præcipuè intendiſſe, ſcilicet ita expedire affectus noſtros à viſco rerum infimarum, vt liberum eſſet nobis eniti ad cœleſtia, & hac potiſſimum ratione voluiſſe nos faſtidire omnem ſuppellectilem mundi, quia illud omne, cui enixè incumbimus, præpedit hominem totum neſcium alterius imaginis, quia omnia vota ſua collegit vt ea dirigeret in illum ſcopum ſibi antea præſtitutum. Non ergo debet homo exoſas habere gazas huius ſæculi, quia infra hominem ſunt, ſed quia eum diſtrahunt à ſupernis.

Ex linguis.

Græca.

Syriaca.

Hebræa.

Faſtidiũ rerũ infimarum animæ appetitũ acuit ad cœleſtia anhelanda.

Hoc fuiſſe intentum Chriſti, collige ex ſubſequentibus annexis verſiculo, quem expendo. Sic fatus eſt Chriſtus: *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, vbi ærugo & tinea demolitur, & furantur. Theſaurizate autem vobis theſauros in cœlo, vbi neque ærugo neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt, & cor tuum. Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit. Si ergo lumen quod in te eſt, tenebræ ſunt; ipſæ tenebræ quantæ erunt? Nemo poteſt duobus dominis ſeruire: aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget: aut vnum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ. Ideo dico vobis, ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini.* Series tota orationis huius eò vergit, vt hominem abſtrahat à terrenis, ne ſi præpeditus amor humi ſerpat, totum hominem deponat, in huius ſæculi volutabrum. Quaſi diceret: Vt cætera membra non offendunt quando lumini peruius eſt oculus, & ſecus in offendicula impingit totum corpus oculis excæcatis; ita ſi præcipua animæ intentio ſalutaris extiterit, erunt omnes animæ partes innoxiæ: aliàs verò ſi potiſſimum animæ intentum fuerit iniquum; exempli gratià, ſi anima corporis curam impensè nimis agat, ei anxiè procurans eſcas opiparas, & veſtes ſplendidas exotico ritu compoſitas, profectò illa animæ ingloria intentio, erit ipſimet animæ iniuria, quia illa velut ſui oblita totam ſe contrahet, vt corporis tantùm ſenſibus obſequatur. Quippe anima ſuis concluſa carceribus finita eſt, ac proinde nequit intendere ſimul rebus à ſe inuicem diſſitis, vt ſunt cœli & terra. Ideóque debet ſedulò explorare animus cuinam ſe illecebræ deuinciat: nimirum quale fuerit illud animæ ſimulacrum talem etiam teſſeram inuret affectibus qui illi velificant; id eſt, ſi homo corpori ſuam præcipuam ſolicitudinem deuoueat, deſpicatui habebit animam, cuius paſſiones omnes adiget obſequio ſenſuum: ſicque anima ſuam ipſius ſalutem negliget, ſibi & corpori minimè ſufficiens, vtpote, non valens duobus dominis ancillari.

Matth. 6.

Tota ſalus ſeu bonitas actionũ noſtrarum ab intentione patet, vt cõtra pernicies ſeu nequitia etiam colligitur ex intentione.

Impoſſibile eſt cœli ſimul, & terrã intẽdere vna eademque actione.

Itaque hoc conſtans eſto, Chriſtum voluiſſe dicere, illud quod maximè deuincit amorem, hominem etiam totum obſtringere, quãdo præmonuit cor eſſe vbi theſaurus ineſt. Etenim nomine cordis intelligitur animus omnibus ſuis ſtipatus affectibus, vt liquet ex Hebræis, Chaldæis, Syris, Græcis, & Latinis. Textus Hebræus hic eſt לבבך *lenaueca*, id eſt cor tuum. Dictio Hebræa לבב *lenau*, primariò quidẽ cor ſignificat, deinde multifariam in Codice ſacro vſurpatur; hæc præcipuè annotat Mercerus ſignificare ea voce לבב *lenau*, ſcilicet, animum, mentem, intellectum, ſapiẽtiam, cogitationem, conſilium, voluntatem, & actiones omnes, quæ in corde ſedem habent.

Amor totum hominẽ obſtringit rei, quæ impẽsè adamatur.

Hebræa. *Mercerus in Lexico Hebræo in voce;* לבב.

Syrus interpres ita vertit, לבבכון *leuecun*, id eſt, fortitudo tua, ſiue cor tuum. Nota radicalem Chaldæam, & Syriacam huius vocis eſſe לבב *lauen*, quæ primariò apud Chaldæos, & Syros, perinde eſt ac conſolari, exhortari, gratulari, in quo ſenſu vſurpatur à Paulo 1. Theſſ. cap. 5. Præterea eadem vox primitiua ſignificat roborare, & inflãmare, vt videre eſt in Aruc, & in Guidone Fabricio expendente dictiones Syro-chaldaicas. Græcis vox καρδία affectum ſonat, vt & Latinis cor, mentem, animam, & fortitudinem refert, imò & omnes animæ vires, vt ipſo etiam loquendi ſchemate Scripturæ ſacræ liquet, vbi dictio cordis omnia hæc inuoluit, quæ cor variis linguis ſignificat.

Chaldæa.

Quid ſignificet cor in Scriptura ſacra.

Sic

Deut. 6.

Sic Moyſes Dei amorem inſinuat: *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.* Ibi, cor, anima, & fortitudo, voces ſunt ſynonymæ, amoris ſummam graphicè lineantes. Chriſtus eodem afflatus ſpiritu quo Scriptura ſanctior emanauit, legiſperitum ſic olim affatus eſt: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.* Eo fandi tropo Chriſtus cor & mentem eadem dictione retulit. Ille idem Dominus, dictionum omnium vim apprimè callens, vtpote Verbum Patris, in quo ſunt theſauri ſcientiæ & ſapientiæ Dei, dixit diligere Deum ex toto corde, perinde eſſe ac eum diligere quantùm homini fas eſt. Sic ille apud Lucam, iuriſperitum initians ſacris myſteriis: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua.* Hæc omnia vnum idem reſonare patet ex eo quod dicendò omnes vires, liquidò commemorat mentem, & animam totam, citra quam nequeunt eſſe vires. Ita rem ſe habere non eunt inficias interpretes ſacri.

Matth. 22.

Luc. 10.

SENSVS LITERALIS.

Cor totam affectuum turmam ſecum vehit.

In hæc verba:

Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

CONIECTVRA SECVNDA

Ex SS. Patribvs.

Ex SS. Patribvs. *August. lib. 1. de doctrina Christiana cap. 22.*

PRæſtò eſt Auguſtinus adſtruens meam ſententiam de identitate cordis cum ea affectuum turba. Hunc accipe. *Hæc regula dilectionis diuinitus conſtituta eſt: Diliges, inquit, proximum ſicut teipſum. Deum verò ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, vt omnes cogitationes tuas, & omnem vitam, & omnem intellectum, in illum conferas; à quo habes ea ipſa quæ confers. Cum autem ait: Toto corde, tota anima, tota mente; nullam vitæ noſtræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quaſi locum dare, vt alia re velis frui, ſed quicquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit.* Vides hoc ſtylo Auguſtini cor totam vitæ noſtræ ſummam comprehendere, ita vt qui theſaurum habet, & ei cor ſuum appoſuit, nihil planè reſidui habeat quod vacare poſſit. Vt ergo omniſcius hic præceptor Chriſtus Dominus deorſum inclinantem affectum noſtrum erigeret, cautè præmonuit ſuos ſymmyſtas, vt ſeriò reſilirent ab amore ſæculi huius, ſi compotes eſſe vellent ſæculi potioris. Eam namque eſſe indolem rerum omnium, quæ amantur, vt hominem totum ſibi deſpondeant, & inhabilem cælo efficiant, ſi res, quas deperit homo, ſint à cælo penitus alienæ. Eamobrem vbi oſtendit, theſauros in terra reconditos non habere vnde demereant affectus noſtros, quia tineæ & ærugini ſubſint, furumque patent inſidiis; aliam prævalidam rationem ſubtexuit, nimirum res theſauri loco nobis exiſtentes adeò demulcere amorem noſtrum,

Nomine cordis tota affectuũ animæ turba intelligitur.

Quàm cautè ſit noſter diſpenſandus amor creaturarũ, & quare.

vt nihil animæ ſuperſit, quo valeat ad diuina poſtmodum anhelare.

Opportunè hoc argumentum verſat Chryſoſtomus ita commentatus: *Quid igitur? aurum tinea corrumpitur? Nequaquam profectò, ſed quod à tineis non conſumitur, aſportatur à furibus. Quid ergo? Omnes ſpoliatos putamus? Etſi non omnes, ſed certè quamplurimos: propterea quippe & aliam, vt paulò antè dixi, rationem inferens ait: Vbi fuerit theſaurus tuus, ibi & cor tuum. Etiamſi nihil inquit tale contingeret, non tamen exiguum patereris incommodum, terrenis rebus affixus, & ſeruus factus ex libero, & cæleſtibus bonis excidens, nunquam de ſublimibus cogitans, ſed pecunias iugiter, & vſuras, & fœnus ſemper, ac lucra, & reditus tabernarum illiberales. Quo quid tandem queat infelicius inueniri? huiuſmodi quippe deterius quàm quilibet ſeruus afficitur, tyrannidi huic ſæuiſſimæ ſubiugatus: quæque omnibus potiora ſunt abiiciens pariter, propria ſcilicet libertatis, ac nobilitatis inſignia. Quantacunque enim tibi aliquis voluerit de veritate differere, mente pecuniis affixa, nihil ex vtilibus poteris audire: ſed quaſi quidam canis ad ſepulchrum reuinctus, & tyrannide pecuniarum omni catena tenacius illigatus, adeuntes te atque poſcentes latratibus tuis perſonas, vnum atque idem iuge opus exequens, vt aliis repoſita conſerues: quo quid vnquam poſſit miſerius iudicari? Sed tamen quia hoc celſius erat, quàm vt ad illud auditorum mens poſſit aſcendere, & neque cuſtoditi theſauri damnum, neque contempti lucrum facilè poterat intelligi, ſed opus erat ſapientiore ac perfectiore ſententia, quæ id vtrumque perpenderet: ſic quidem illa præmiſit, vt tamen poſtea manifeſtiora ſubiungeret. Vbi enim fuerit theſaurus tuus, ibi erit cor tuum.*

Chryſ. ho. 20. in Matth.

In quæ diſcrimina anima incurrat auidè inhiãs theſauris huius ſæculi.

Elegans oratio Chryſoſtomi monẽtis eſſe cauẽdũ ab amore rerum infimarum.

Nonne hæc benè quadrant præfatis à me, ſcilicet theſauros non eſſe relinquendos eo tantùm nomine, quod inſtabiles ſint, ſed quia in extremam perniciem deducunt animas noſtras, captiuantes amorem noſtrum, quo deuincto, premimur iugo vtique importuno. Prudenter Chriſtus hanc vltimo mentionem fecit de corde degente vbi theſauri latent; quaſi diceret: O Auare, inſtabis non omnes theſauros deperire ſuis poſſeſſoribus. Proferes Hircanum, qui rerum potiens apud Hebræos, obſeſſa Ieroſolyma redemit vrbis excidium, recluſis opibus hactenus obſeratis. Sed eſto gazæ ſartæ tectæque deueniant ad poſteros, & ingruentibus occurrant anguſtiis; hoc tamen vnum virus affricant cuſtodibus ſuis, ſcilicet vt cor aſtutè pelliciant, omnes animæ vires illico depaſcentes. Ita facultatibus illibatis, anima depereuntis opes non eſt ſui iuris, ac proinde diues eſt peioris longè ſortis, quàm ſit inops, ſuos moderatus affectus, inde liber, vnde pauper. Quia autem præfatus ſum; mea ſenſa probari ex verbis ſubſequentibus, vbi deſumpta ſimilitudine ab oculo corporeo Chriſtus inſinuat, quali intento moderari quiſque debeat affectus ſuos, vt ſupra prælibaui; placet aduocare Chryſoſtomum, quo ſanè inconſulto decurri verſum illum, quem dum appẽdi ad trutinam Sanctorum Patrum, vidi concurrere noſtras ſententias. Eamobrem ne ſuo fruſtretur honore ſanctus ille ſcholiaſtes, æquum cenſui referre illius commentarium hoc tenore.

Quare potiſſimum non ſint amandi impensè theſauri huius ſæculi.

Ioſeph. lib. 7. antiq. iudaic. cap 12.

Diuitiarum amor nimius ſeruos facit homines ſuis theſauris incubantes.

Facit illud etiam alio ſermone lucidius; à rebus quæ intellectu percipiuntur, ad res ſenſibus ſubiectas ſermonem traducens, hiſce verbis:

Chryſoſt. vbi ſupra.

Cor ſuum terræ affigit, qui terræ amore capitur.

Lucerna corporis tui, oculus eſt; ac ſi diceret: Ne defoderis aurum in terra, nec quidquam aliud eiuſmodi; ſiquidem tinea illa, & erugini, ac furibus congregabis: ſi verò has aliquo modo peſtes effugeris, tuum tamen cor ſeruitio ſubiugari, terraque affigere non omnino effugies. Vbi enim fuerit theſaurus tuus, ibi erit & cor tuum. Igitur ſi theſaurum tuum condideris in cælo, non illum tantùm fructum capies, quod præmia illic repoſita conſequeris, ſed magnum hic mercedem capeſſis, quod illuc mente tranſgrederis, & ea quæ ibi ſunt cogitas, déque illorum ei poſſeſſione ſollicitus. Vbi enim theſaurum tuum reponis, illuc tranſponis & mentem. Cæterum ſi id facias in terra, in ipſa proculdubio totus hærebis. Sed ſi obſcurum putas eſſe quod dictum eſt, audi etiam cætera quæ ſequuntur: Lucerna corporis eſt oculus, &c. Quod enim oculus corpori, hoc intellectus eſt animæ. Vt enim nequaquam optes auro ornari, veſte ſerica conſpici, ſi ſit oculis tibi carendum, ſed horum proculdubio ſanitatem deſiderabiliorem rebus omnibus iudicabis: qua ſi tibi certè depereat, nihil te iam reliqua vita delectat; quanto magis hoc pro oculis mentis debes efficere? Sicut enim poſtquam corporalium oculorum lumen extinctum eſt, pleraque iam membra ſuo vſu, ac officio carent, lumine ipſis extincto; ita etiam mente cæcata, innumeris prorſus malis vita tua cumulatur. Quemadmodum igitur in corpore hoc maximè prouidemus, vt oculos habeamus incolumes; ſic etiam in anima, intellectus conſeruemus ſalutem. Si verò cæcamus iſtum, quo aliis quoque debemus lumen inferre, vnde iam ipſi poterimus aſpicere? Sicut enim qui caput ipſum fontis obſtruxit, totum ſimul exſiccauit & fluuium; ſic etiam qui oculum mentis tenebris obduxit, omnes quoque vitæ iſtius actus vna confuſione cæcauit. Hæc ille, ſummam hanc in theſauro perniciem animaduertens, quòd oculum animæ ſcilicet intellectum obumbret: quippe etiam cor intellectum ſonat, vt vidimus ex Hebræis.

Cæli amor hominẽ omnino liberum facit.

Intellectus eſt oculus animæ.

Theſauri huius ſæculi hominem excæcant.

Cor apud Hebræos intellectum quandoque ſignificat.

Quibus præcipuè argumentis præcones verbi Dei debent homines auertere ne theſauris huius ſæculi ſuos deuoueant affectus.

Nolim itaque præcones verbi Dei declamare in theſauros, eo nomine quòd ſint alternante ſortes fortunâ labiles, vel quia reconditi nullis conſulunt anguſtiis, vel demum quia multo labore fiunt gazæ. Diſplicent illæ rationes, vtpote infirmæ, dum quiſque videt ditiores indulgere genio, primas tenere in publico conſeſſu, epulari opiparè, & ſplendido amictu, cunctis aliis, polymitis veſtibus eminere. Alia igitur machinâ arietandum eſt in ſerpentem hominum cupidinem: ſcilicet inculcanda eſt miſeranda animæ ſeruitus, quæ vt primum rei placitæ amore flagrat, ſtatim ab amore in amentiam tranſit, nihil prorſus animo verſans, quàm concupitæ rei inania ſimulacra, quibus anhelis litat votis, peſſimum ſic æuum agens præpediti affectus vinculis irretitum. Non auri duntaxat congeſti in cumulos illud eſt ſingulare diſpendium animæ affrictum, ſed & rerum omnium, quarum appetitu incongruo perurgetur homo: illis nempe omnibus ea eſt inſita nequitia, vt pluſquam par eſt adamatæ animas infatuent, ſubodorantes aliquid inſolens in illa ſuæ cupidinis illecebra, cui ſe totos ex animo deuouerunt. Ita Hieronymus: *Hoc autem non ſolùm de pecunia, ſed de cunctis poſſeſſionibus ſentiendum eſt.Guloſi enim Deus venter eſt. Laſciui theſaurus ſunt lubrica, amoris libido, huic ſeruit vnuſquiſque à quo vincitur.* Cautè igitur homo debet inuigilare ſuis affectibus ne rebus infimis impliciti animam efficiant vile mancipium ſeculæ forſan anxiè concupitæ. Anima ſic malè habita, lugenda eſt, etſi multos patiatur æmulos inuidentes fortunæ, quæ cùm irradiat creditur eminere.

Hieron. in c. 6. Matthæi.

Eſt deploranda ſalus animæ quæ amorem ſuum deſpondit rebus huius mundi.

Ita planè deploranda ſalus eſt animæ huius, quæ ſuis obſtricta votis, obſequitur rebus his terrenis, quarum deſiderio incautus æſtuat appetitus. Huic animæ auſtero concluſæ ergaſtulo ita Chryſoſtomus ingemit: *Quando lucerna extinguitur, quando gubernator mergitur, quando dux ipſe capitur, qua tandem ſubditis ſupererit ſpes ſalutis? Propterea nunc quidem omiſit dicere eas quæ diuitiis tenduntur inſidias, lites, pugnas; quanquam ſuperius memorauit, etiam iſta dicendo: Ne fortè aduerſarius te trudat iudici, & hic miniſtro, & in carcerem mittaris; ſed ponens his omnibus ſauiora, & quæ abſque dubio ſemper accidunt, à maligna concupiſcentia liberat audientes. Etenim multo horribilius eſt, mentem huic ægritudini mancipare, quàm carceris ſqualore macerari. Et alterum non ſemper accidit, alterum verò indiuiſibile habet cum pecuniæ cupiditate conſortium. Et idcirco poſt illud, iſtud locauit, vtpote peſſimum, & quod ſoleat omnibus accidere. Dedit enim nobis intellectum Deus, vt ignorantiam fugemus è mentibus, vt ratum teneamus iuſtumque rerum iudicium, atque ad vtilia huiuſmodi dirigamur: & contra diuerſarum impugnationum varios incurſus, hoc quaſi quodam ſcuto vſi ac lumine maneamus innocui atque muniti. Nos verò tantum hoc Dei donum temerè prodimus, propter ſuperflua ac vana prorſus. Quid enim prodeſt auratis armis milites refulgere, cum ducitur Rex ipſe captiuus? Quod lucrum eſt ornatu depictàque nauis, cùm ipſius mergitur gubernator? Quænam illa eſt benè compoſiti corporis pulchritudo, cùm facies oculos amiſit?*

Chryſoſt. vbi ſupra.

Quanta ſit clades animæ cuius intellectus offunditur tenebris.

Rerum terrenarũ amor animam excæcat.

SENSVS LITERALIS.

Abſtrahendus eſt animus ab affectu rerum terrenarum, ne homo ſit impos aſſurgere ad cæleſtia.

In hæc verba:

Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

CONIECTVRA TERTIA

Ex Ratione.

HÆc prælibata meam ſtabiliunt ſententiam, affirmantem hoc fuiſſe præcipuum intentum Chriſti, ſcilicet deterrere homines ab affectu rerum caducarum non eo duntaxat intuitu, quòd aliquando deficiant, ſed quia principes animæ dotes imò quæ ſunt hominis omnia deprædantur. Quippe aſſerere, theſaurum ſibi vendicare cor hominis, perinde eſt ac dicere, hominem excordem eſſe, ac proinde in omnem molliciem fractum, torpentem ignauia, & impotem prorſus ad ardua meditanda. Cùm itaque animus

Excors eſt homo qui theſaurizat & quare.

Excordem eſſe hominem quid ſignificet.

ſui

Oſee 7.

ſibi iactutam palliatùr amando noxia; nullo alio potiore argumento poteſt ingeri nauſea mundi huius illius allectis, quàm reſonando hæc verba Chriſti ſuadentis meliora, ne ſi deperimus hæc terrena, pereamus & nos, patientes deliquium cordis, cuius omne robur res amatæ ſolent infringere, & affectùs ſingulos vſurpare. Vt Spiritus ſanctus ſibi concolor eſt in ſerie tota Scripturarum, vtitur eodem typo cordis, vt carpat inſaniam tribus Ephraim, quæ Deo abdicato, totam ſe terræ affixerat, vacando negotiis huiuſce ſæculi, & à Deo penitus alienis. Hoc contextu Vates damnat populi huius inſanum morem; *Humiliabitur ſuperbia Iſrael in facie eius. nec reuerſi ſunt ad Dominum Deum ſuum, & non quæſierunt eum in omnibus his. Et factus eſt Ephraim quaſi columba ſeducta non habens cor.* In quæ autem diſcrimina deuenerit ille populus excors, præfatur ille idem cenſor, errabundi populi ſocordiam deflens. Quippe iners & acedia diſſolutus fuit Ephraim, corde ſuo exutus: nimirum inde fluunt viuaces hi ſpiritus, vnde corpora vegetantur. Sic ille: *Comederunt alieni robur eius, & ipſe neſciuit.*

Ibidem.

Quare amor huius ſæculi hominē ferè impotē reddat ad ſalutem ſuæ animæ procurandam, & hoc nota.

Prænotaui ex Hebræo fonte, cor ſignificare intellectum, & ex lingua Syris vernacula, cor referre fortitudinem. Quid ergo mirum ſi populus excors, neſcius ſit miſeriæ, qua ſorte iniqua premitur imbecillus; cùm corde careat, id eſt, hebes ſit intelligendi acies, & depaſcente amore robur exhauſtum. Hinc accipe indubiam cauſam, dubiæ ſalutis hominum, quos varia rerum humanarum cupido ſollicitat. Anxius ille appetitus totum hominem effert eò quò rapitur, ita vt ſit velut impos ſui, & nihil planè ſuperſit ei, quo reſilire queat vnde iacet implicitus. Præcipuè autem cæcutit mens excæcata caligine, quam offundit amor pellucem ſpargens, quo ſingula quæque hæc infima coaleſcunt. Etenim hallucinatur mens in delectu boni ementiti, ac proinde neſcit in quod diſcrimen deueniat. Præpedita ratione voluntas in inane ſimulacrum boni offendit, & incauta capitur illecebris rei cuiuſque opaca pectora demulcentis. Eamobrem cùm langueat omnis amans, neceſſe eſt eum infirmari, qui cor ſuum obſtrinxit inanibus; ſicque eius partes ſunt, neſcire, & pariter eneruari. Qoippe conſtans eſt diuinum hoc effatum, carpens hominem ſui cordis incurium: *Comederunt alieni robur eius, & ipſe neſciuit.* Iſa. 46.

Quiſquis itaque volet prælibata vitare diſpendia, is ſatagat ſedulò reuocare cor ſuum incautè deforis occupatum; iuxta Domini ſententiam ita compellantis homines errabundos: *Cui aſſimilaſtis me, & adæquaſtis, & comparaſtis, & feciſtis ſimilem? Qui confertis aurum de ſacculo, & argentum ſtatera ponderatis, conducentes aurificem, vt faciat Deum, & procidunt, & adorant. Portant illum in humeris geſtantes, & ponentes in loco ſuo, & ſtabit, ac de loco ſuo non mouebitur, ſed & cùm clamauerint ad eum, non audiet, de tribulatione non ſaluabit eos. Mementote iſtud, & confundamini: redite præuaricatores ad cor.*

Quomodò Deus inuehatur in homines, qui cor ſuum creaturis obſtrinxerunt.

Hoc contextu Deus ait, animam non poſſe fieri reducem à peccato niſi repetat cor, quod exuta caligat, & ægrota iacet. Nempe animarum conuerſio auſpicanda eſt ab intuitu miſerandi habitus, quo reprobus angitur. Nequit autem anima reſipere, & explorare ſuum ſtatum, ſi fuerit expers intellectus. Rurſus præuium hoc examen congruos non ſortitur effectus ſi non præpollet anima viribus opportunis. Ergo cùm cordis nomine, Codex ſanctus denotet intellectum, & omne animæ robur, operæpretium eſt hominem repetere ſuum cor deperditum, ſi ab ingruentibus periculis optat ſe quantocyùs expedire. Prolixior iſta verſiculi huius expenſio non erit oneroſa, ſi perpendas quàm ſit animæ proficua, & inde reſcias vulgariſſimas etiam Scripturæ ſacræ phraſes, medulloſum quidpiam recondere, ſi vti par eſt ſimpliciore vocum cortice denudentur. Enucleato iam textu hoc de indiuidua cordis & theſauri ſede, hoc ſupereſt edocendum, qua ſcilicet cautela debeant humani cordis intima cuſtodiri. Hoc morale inſtitutum erit penſum Sectionis, quæ paragraphum iſtum excipiet. Hanc conſule, vt factus hic doctior, fias inde melior, ſubiectis illic ritibus obſeruatis.

Vnde ſit auſpicanda ſalus ſeu côuerſio animæ, quæ à Deo deuiauit.

Quàm ſit neceſſaria ſui ſtatus notitia.

MORALIS EXPOSITIO EVANGELII PROXIME literaliter expenſi.

EVANGELIVM SECTVM IN TOT numeros, quot ſunt propoſitiones diſcuſſæ moraliter.

I. II. CVM ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes: exterminant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes. *Matth.c.6.*

III. IV. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam.

V. Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui eſt in abſcondito: & Pater tuus, qui eſt in abſcondito, reddet tibi.

VI. Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra: vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt, & furantur. Theſaurizate autem vobis theſauros in cælo: vbi neque ærugo neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur.

VII. Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

EVANGELII MORALIS expoſitio digeſta in tot titulos, quot proſtant ſectiones moraliter diſcutientes textus prælibatos.

I. VT anima deuia à delectatione incœpit delinquere; ita eadem hæc anima redux ad Deum debet auſpicari à ſincera triſtitia longè ab ea, quam profitentur hypocritæ.

II. Qui ſi recolerent omnia deficere, & abire in cineres, inde argumentum validum deſumerent ad triſtandum, eò quòd tandiu indulſerint carni, quæ breui in cinerem reſoluetur.

III. Si præterea meminerint hi homines ſolliciti de melioris fruge, totam hanc ſæculi pompam eſſe infra mercedem, quæ bona opera manet; profectò reſilient à fœdere inito cum hoc ſæculo nequam, cuius oculis arridere, eorum gratiam conciliando virtutum praxi, illud eſt excidere mercede ſua.

IV. Cuius tamen nullum diſpendium patitur ille, qui gloriam hominum captat, vt medium ad Dei obſequium, cui homo inglorius ægrè poteſt attendere. Etenim plerumque tenella virtus laudibus irrigata pubeſcit, æque incrementi promouebitur, vt adulta fiat. Tunc hominem peccare pudet, ne excidat gloria comparata Deum offendendo, qui etſi præcipuus ſit finis actionum, illud etiam quàm maximè probat, ne quis famæ ſuæ incurius, gloriæ ſuæ omnino deſit, cùm eius cura conducat etiam ad ſalutem animarum, & tutamen gratiæ.

V. Quæ maximè influit Deo inungente nos. Vnde & citra hanc Dei vnctionem inania ſunt ieiunia noſtra, ſuumque non ſortiuntur effectum, illum vtique, quo beãda eſt anima inediã paſſa, vt Deum demereatur, & expungat omnes reliquias vitæ aliàs præpedita illecebris huius ſæculi.

VI. Sed eſto Dei vnctione præuia, id eſt, comite gratia, anima nundinari queat dotes Beatorum, & mercari cœlũ, eò deferendo ſuos omnes theſauros; tamen pelliciente mundo multis patet inſidiis, vt abſtrahatur à voto theſaurizãdi in cœlo. Ab his ſe tricis expediet anima, cui inſedit potiores huiuſce ſæculi gazas eſſe viles quiſquilias, ac proinde indignas, quibus adhæreat mundus hominis animus, cautè perſuaſus omnem huius vitæ ſupellectilem, vt alteri & potiori theſauro intendat, ſcilicet cœlo, cui ſe bonis operibus aptare ſatagit.

VII. Et præcipuè cautè inuigilando cordi ſuo; de cuius cuſtodia maximè ſollicitus eſſe debet homo, vt de theſauro, cui vim inferre tentant dæmones omnes, ſtipati mundo, carne, & toto agmine vitiorum. Hunc theſaurum cordis anxiè cupit mundus ſuis etiam gazis adiicere, vt eo cordis humani turgeant incremento. Hos declinat aſtus homo cautus, ſua omnia colligendo vota & affectus, vt Chriſto Domino mancipentur. Ne autem peruius ſit æmulis hic theſaurus, anima impigra & de ſua ſalute ſollicita omnem mouet lapidem, nullaſque omnino præterit excubias, vt theſaurus ille ſartus tectuſque ſuo & rerum Domino conſeruetur.

SENSVS

SENSVS MORALIS.

Vt anima deuia à delectatione interna incœpit delinquere; ita anima ad Deum redux debet auſpicari à ſincera triſtitia, longè ab ea quam profitentur hypocritæ.

In hæc verba:

Cùm ieiunatis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.

SECTIO PRIMA.

PRÆFATIO.

Reprobi vtplurimum abutuntur Scriptura ſacra vt quærant vitiis ſuis patrocinium.

INduſtriam ſuam omnem acuit dæmon in exitiam hominum perniciem, omnemque mouet lapidem, vt eum in animas intorqueat: grauiori autem plaga ſauciatur homo, & eò lethali magis, quò ſanctius eſt penu, vnde ſicarius ille ſua depromit tela. Eamobrem dubia ferè ſalus eſt eorum, quibus Angelus hic nebulo illudit, Scripturæ ſanctioris obuciens textus idoneos, ad probanda ſua deliria: hoc potiſſimum aſtu callidus ille hoſtis conciliat ſibi animos tinctos aliqua diſciplina e hi nimirum vt probe callent, neminem poſſe delinquere conſcio & præeunte Codice ſacro, non cunctantur dare manus & annuere ſuaſori, qui ſua ex Euangelio prompſerit argumenta. Vbi illud hominum ingenium diabolis innotuit, Scripturas ex ſe ionoxias aptauere ſibi in pharetras multiplici telo fœtas, vt ſpicula inde exerta cautè contigerent homines eruditos, quos ideo iniquos plerumque ferunt viri probi, ſi quando reſiliunt à tramite quem decurrunt impij voluptatis aſſeclæ, ſuo genio perperam indulgentes.

Quare nolint reprobi triſtari de peccato.

Nempe hi aſſueti delicijs offenduntur ſanctiore ritu hominum pœnitentum; quos mœror angit elicitus à commemorata vita nefaria. Et quaſi triſtitia hominum lugentium ſua piacula, ſugillaret effrænes debacchantium mores; illi omnes nequiam inſurgunt in inſontes, eorumque luctum carpunt velut incongruum, & damnatum ipsâ etiam cenſurâ Christi præmonentis, cauendum eſſe illud ſchema pœnitentum, quorum triſtior habitus hypocriſim ſapit. Sic ille: *Cùm ieiunatis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes, exterminant facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes.* Adiciunt illi laxioris vitæ patroni, gratam eſſe & apertam virtutis indolem, atque adeò odiſſe rugas, & teſſeras omnes triſtiores, quæ contrahunt vultus, Deumque magis placari æquo & hilari animo, quàm mœrente, iuxta illud Pauli effatum: *Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate: hilarem enim datorem diligit Deus.* Prælibati illi textus adiuti obſequio carnis exoſæ omne auſterum, deuinxere ſibi animos ſectatores dogmatum Epicuri, cui beatitudo tota de voluptate conſtat.

Matth. 6.

2. Cor. 9.

Sed eſto, adblandiantur ſibi dyſcoli omnes, præfatis textibus innixi, & omnigenam triſtitiam clament eſſe inimicam virtutum praxi; ſtat tamen illibata & inconcuſſa theſis huiuſce ſectionis, videlicet deuias animas, ſiquando fiant reduces, debere meliorem frugem auſpicari à ſincera triſtitia, cuius amarore diluant noxas, quas dulcedò noxia voluptatis enixà eſt.

Commendatur triſtitia de peccato.

Namque vt Scriptura ſacra damnat ementitam hypocritarum triſtitiam; ita & commendat quàm maximè mœrorem ingenuum, qui diuexat animas malè ſibi conſcias: quippe hoc luctu anima cautior fit, vtpotè liquidò erudita virus ineſſe illecebris, quæ fugaci lætitia geſtiunt, & elapſæ iugi triſtitia lancinant ſua vilia mancipia.

Diuiſio ſectionis.

In hanc ſpuriam hypocritarum triſtitiam inuehar, poſtquam commendauero illam triſtitiam, quæ encomiaſten habuit ipſum etiam Paulum Apoſtolum, ita affatum Corinthios deflentes facinus impium, quod Paulus antea condemnarat. Accipe contextum Apoſtoli. *Si contriſtaui vos in epiſtola, non me pœnitet: etſi pœniteret, videns quòd epiſtola illa (etſi ad horam) vos contriſtauit, nunc gaudeo; non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam. Contriſtati enim eſtis ſecundum Deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur: ſeculi autem triſtitia mortem operatur.*

2. Cor. 7.

SENSVS MORALIS.

Pœnitentiæ rudimenta auſpicanda ſunt à triſtitia caſtigante præteritas voluptatum illecebras.

In hæc verba:

Cùm ieiunatis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.

ARTICVLVS PRIMVS.

EX PHILOSOPHIA, EX VTROQVE IVRE, ET EX THEOLOGIA.

Quare debeat anima pœnitens auſpicari à triſtitia ſuam conuerſionem.

XErxes Perſarum Rex numeroſo agmine populatus eſt Græciam: ſed vt extremis rebus periculoſa eſt deſperatio hoſtium, quos eò adegit iniqua ſors armorum; Græci parua ſed valida manu fregerunt immenſum penè exercitum Xerxis, cui longiores in Græcia moræ malè ceſſiſſent, ni conſultor opportunus monuiſſet eſſe retrocedendum in Perſidem eadem via, qua Græciam inuaſerat. Ille conſilio obſecundans retrogradu greſſu conſuluit ſibi. Eâ tantùm induſtriâ cauere poteſt ſibi anima Deo iniuria: nempe luxurians effuſa eſt in omnē voluptatum colluuiem ſaturata delicijs; vt ergo iram Dei fugiat imminentem, auſpicetur pœnitentiam ſuam à ſalutari triſtitia, quæ eſt pharmacum gaudij illiciti, & ſpecies iuſtitiæ commutatiuæ.

Ex Philoſophia.

Ariſtot. l. 5. Ethic.

Iuſtitiæ commutatiuæ ratio tota eſt in æqualitate, quæ in eo ſita eſt, vt quantùm quiſque indebitum ſibi accepit, tantùm & rependat ex propriis. Cùm ergo pœnitentia ſatisfactionem dicat, quæ eſt ſpecies iuſtitiæ commutatiuæ; pœnitens tantùm debet ex proprio penu rependere, quantùm de inconceſſis antea præripuit.

Quare debeat homo pœnitens contriſtari.

Vnde quia incongruè geſtiens, effuſus eſt in noxias quaſque delicias, earum dulcedine delectatus; operæpretium eſt eum, qui exultauit in rebus peſſimis, diluere hæc illicita gaudia congruâ triſtitiâ, & tantùm anguſtiarum ſubire pondus, quantùm noxiæ lætitiæ aſſumpſit, vt Deo ipſo decernente ſancitum eſt hoc tenore recenſito à Ioanne: *Quantùm glori-*

Apoc. 18.

ſicauit ſe, & in delicijs fuit, tantùm date illi tormentum, & luctum. Eo ſpontaneo luctu triſtior anima effecta renuntiat tripudiis omnibus iniquis, quibus intenta ſeſe hactenus obſtrinxerat.

Voluptatis illecebre expungenda triſtitia pœnitentis.

Philoſophia huic morali concinit & Phyſica, affirmans contraria accidentia præire formis oppoſitis, vt videre eſt in aëre, qui depoſita forma ſua accenditur, & induit naturam ignis, calore præuio corrumpente priorem eius ſtatum. Igne extincto, & eius materia ſubeunte formam aëris, compertum eſt illum eundem aërem quandoque adeò frigore concreſcere, vt tandem diffluat factus aqua. Similia Deus præambula requirit ab anima ſui oblita. Nempe anima Deum auerſata, obſcœno hominum commercio primum incaluit, deinde æſtu gliſcente, poſtmodum igne libidinis accenſa eſt, & hoc depaſta incendio, exultabunda rogum illum ſuas delicias fecit. Quid iuris? Sanè conclamant vtroque iure, Canonico ſcilicet & Ciuili, eadem animæ potentia incongruè delectata doloris mulctam vltro pati debet. Ecce Canon. *Ibi ſemper cauſa agatur, vbi crimen admittitur.* Hoc decreto caſtigari debet pars appetitiua animæ, quam ſubiit delectatio intempeſtiua de ſcelere perpetrato. Eò etiam collimarunt Imperatores Arcadius & Honorius iſta ſanctione. *Sancimus ibi eſſe pœnam, vbi noxa eſt.* Ea lege cor irrepente illecebra dilatatum fruendo & gaudendo illicitis, ſi velit redire in gratiam cum Deo, debet ſubito mœrore contrahi, vt doloris acerbitas cor caſtigans, omnem pellat gaudij ſenſum, à quo omnia quæque facinora capiunt exordium. Animâ has alternante vices gaudij & mœroris, ibi ſanè infligitur pœna, vnde effluxit noxa, idemque cubile cordis, ſtratum illecebræ, purgabitur lacrymis, quæ ſunt indubia argumenta doloris inſiti, ipſo etiam Dauide teſte, qui lacrymarum repurgio abluit cor ſuum, luxuriæ contagio conſpurcatum, totumque illud negotium expreſſit ſymbolo lecti fletuum imbre deſudantis. In eo quippe ſuo affectu illicito, velut in cubili ſuauiter ſtrato, obſcœnè quieuerat: ibidem etiam dolore vrgente luit pœnas, integræ pœnitentiæ ſpecimen editurus. Sic ille: *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum.*

Ex Ivre Canonico. Can ibi. 3. qu. 6.

Ex Ivre Civili. Lege Sancimus Cod. de pœnis.

Pſal. 6.

Illud Dauidis ingenium rimans Auguſtinus, ait lectum hunc fuiſſe id, cuius ſuauitate delinita peccantis anima iacuit vt in lecto, vbi tandem irradiante Deo cautior effecta, & pertæſa ſuos mores improbos, dolendo punit quod plus nimio gaudens impiè perpetrauit. Quia hoc ſchema pœnitendi debent æmulari omnes qui meditantur meliorem frugem, libet audire Auguſtinum meæ ſententiæ ſuffragantem, dum expendit verba Pſaltis, pœnitentiæ ſuæ ſeriem enarrantis. Accipe eius ſententiam. *Laboraui in gemitu meo. Et tanquam parum profuerit, addidit: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum. Lectus eſt hoc loco appellatus, vbi requieſcit animus æger & infirmus, id eſt, in voluptate corporis, & in omni delectatione ſæculari. Quam delectationem lacrymis lauat qui ſeſe ab illa conatur extrahere. Videt enim ſe iam damnare carnales concupiſcentias: & tamen delectatione tenetur infirmitatis, & in ea libenter iacet, vnde reſurgere niſi ſanatus animus non poteſt. Quod autem ait: Per ſingulas noctes; hoc fortaſſe accipi voluit, quod ille qui ſpiritu promptus ſentit aliquam lucem veritatis, & tamen in dilectione huius ſæculi per carnis infirmitatem aliquando requieſcit, tanquam dies & noctes alterno affectu cogitur pati.* Hæc ille; verſans vices alternas mœroris & gaudij, vbi res eſt de anima meditante ſana conſilia.

Ex SS. Patribus. Auguſt. in Pſal. 6.

Quomodo ſit lauandus animæ lectus vitio conſpurcatus.

Theologia etiam ſuas prætendit faces in eo argumento prælucidas, & quarum obſequio liquet, dolorem ſiue triſtitiam eſſe pœnitentis animæ rudimentum. Sic illa Deo fœta diſciplina. Anima expers gratiæ, auerſata Deum, proprio niſu tantùm nequit repedare eò vnde deuiauit ſponte ſuâ, id eſt, nequit redux fieri reaſſumptis gratiæ infulis, quia ſtatus ille præterit modum agendi naturæ ordini præſtitutum. Sed eſto animæ iuſtificatio tranſiliat omnes naturæ fines poſitos longè infra gratiam, quæ eſt ſuperioris ordinis; ne tamen iners omnino anima eſſe videatur in operoſo illo negotio, Deus ab ea prærequirit aliqua prœludia, quibus ſe accingat ad donum illud, cui ex ſe impar eſt. Has diſpoſitiones Theologia refundit in principes animæ potentias, intellectum ſcilicet & voluntatem: ita vt illæ potentiæ moueantur ritu planè contrario ei quem prius inierunt. Verbi gratiâ, hallucinans intellectus antea delicias propoſuit appetitui veluti congrua quædam bona conducentia ad vitam neſciam ærumnarum. Eâ ementitâ ſpecie boni decepta voluntas effuſa eſt in obiectas illecebras, quarum fruitione delinitum cor magnam concepit lætitiam. Vt tantis ergo deliquiis eatur obuiam, ratio adiuta ſuperno lumine delicias debet intueri vt præſentiſſimum virus ſaluti iniurium, & voluntas odiſſe malum, quod antea fuit amplexata abditum inuolucris boni illucentis. Et quia malum nociuum non odium ſui tantùm ingerit, ſed & triſtitiam quando animam premit; non odiſſe tantùm voluptates ſufficit, ſed inſuper eſt mœrendum, quia noxa reſidua malum eſt faciens animam obnoxiam flagello Dei. Non quòd pœnæ intuitus debeat eſſe argumentum luctus pœnitentum, qui ex ſe debent vltro occurrere Deo caſtiganti; ſed ideo triſtandum eſt, quia commiſimus vnde poteſt ira Dei in nos meritò deſæuire.

Ex Theologia. Thom. 1. 2. q. 110. art. 1.

Quomodo anima fiat redux ad gratiam, qua excidit.

SENSVS MORALIS.

Triſtitia pœnitentum eſt antidotum iniquæ lætitiæ.

In hæc verba:

Cùm ieiunatis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Ex Historia, ex Ivre Canonico, ex Medicina, et SS. Patribvs

EO animo ſua deliquia commemorat Dauid, non dedignans excipi flagris, doloremque ſuum fouens aſſiduum, vt tortorem noxæ quam lugebat. *Ego in flagella paratus ſũ. Et dolor meus in cõſpectu meo ſemper.* Etſi flagella defuerint aliquando Regi mœrenti ſua piacula; nuſquã tamen terſit omnes triſtitiæ ſuæ reliquias, quas vegetas criminũ refricata memoria conſeruabat. Audiendus hîc Auguſtinus ita commentatus: *Vnde iſte dolebat? De flagello quo flagellabatur? Abſit: Et dolor meus, inquit, ante me eſt ſemper. Et quaſi diceremus, quis dolor? vnde dolor? Quoniam iniquitatem meam ego pronuntio, & curã geram pro peccato*

Pſal. 37.

Ex SS. Patribus. Auguſt. in Pſal. 38.

peccato meo. Ecce vnde dolor. Non de flagello dolor: de vulnere, non de medicina. Vt Dauid iniquitatis ſuæ multos habuit Reges conſcios; ita & habuit aliquos conſortes ſuæ triſtitiæ & mœroris. In his recenſentur Ludouicus iunior Rex Galliarum Chriſtianiſſimus, Boleſlaus Rex Polonus, & Sueuo Rex Daniæ, quorum facta pete ex Secundo Tomo meæ Moralis Encyclopædiæ: illic conſule indicem, & eo rectore diſces quo mœrore prælibati illi Reges ſuas expiarint noxas. Eorum vnus, ſcilicet Ludouicus, concepta acerbitate criminis ſui perpetuam ſibi indixit inediam, vt impaſtus deficeret, fuiſſetque voti compos, ni Bernardus ille celebris Abbas feciſſet modum huic dolori. Huic Galliarum Chriſtianiſſimo Regi, adeò contrito ſuppar fuit Boleſlaus, duro ſibi penſo impoſito, quo teſtatus eſt quanto triſtitiæ pondere premeretur. Qualia anguſtiæ ſuæ præſtiterit argumenta Rex Daniæ malè ſibi conſcius, res eſt ſcitu digniſſima; vt ſi quos ſequaces habeat in ſcelere, eoſdem etiam comites in reditu nanciſcatur. Non ergo pigeat luſtrare Tomum ſecundum, vbi fusè decurro pœnitentiæ ſpecimina egregia, quæ præfati principes ediderunt. His adiüce hiſtoriam illam, quam meminit Clymachus referens immaturam mortem adoleſcentis cœnobitæ, qui pœnitens facti eo dolore confixus eſt, quo die octauo præcoci fato elatus eſt.

Ex Histo-ria. *Historia Gallica in Ludouico iuniore. Ioan. Herbur. in hiſt. Polon. ſub an. 1114. Saxo. Gram. lib. 11. hiſtor. Danica.*

Egregia exempla pœnitentiæ.

Ioan. Clymachus gradu de pœnitentia.

Prælibata exempla fidem faciunt meæ concluſioni, cuius hæ ſunt partes, vt ſuadeat nullū eſſe pœnitentiam eius, qui citra dolorem ambit titulos animæ egregiè pœnitentis. Occurrit iſte Canon meo intento propitior. *Quem pœnitet, omnino pœniteat & dolorem lacrymis oſtēdat.* Hoc textu vides pœnitentiam quaſi definiri ex dolore, quo quis intus angitur, animo reuoluēs nefandos actus ſuos. Et reuera dolor indubiè prodit propoſitum tenax componendi mores ſuos, vt ſecus indolens anima ſuam ſatis ſuperque explicat incuriam redeundi in gratiam cum Deo, cuius obſequio rea ſe ſubduxit. Ita rei Medicæ periti malè ominantur morbo, qui deſiit ſine criticis anguſtiis, infidamque nuncupant illam ſanitatem, cui criſis integra non præiuit. Nimirum vt abſit ſuſpicio omnis noxij humoris abditi in venis, aut hypochondriis, natura ſagax rimans penitiora quæque loca, tentat expellere quidquid faceſſere poteſt negotium ægro, qui decumbit. In eo autem procinctu, quo molitur natura repurgium noxij huius fermenti, plerumque febriens homo multiplici anguſtia diuexatur. Sed lancinans ille dolor, eſt præambulum ſanitatis, quæ imminet. Paucis expedit Hippocrates. Ὁκόσοισι δ' ἂν οἱ πυρετοὶ παύωνται, μήτε σημείων γενομένων λυτηρίων, μήτε ἐν ἡμέρῃσι κρισίμῃσιν, ὑποστροφὴν προσδέχεσθαι χρὴ τούτοισιν. *Quibus febris deſinit, non cum indicijs ſolutionis, neque diebus decretorijs, recidiuam expectare oportet.* Galenus aſſecutus mentem Hippocratis ait, ea quæ fiunt præter rationem in præcipiti ſanitate facere recidiuam. Eſt autem anomalum valde, ſanari febrientem hominem citra effluxum cauſæ morbiferæ, cuius eruptio fieri nequit abſque aliquo tormine ſeu dolore præeunte criſi, quia humor ille iniquus adglutinatus vaſis, dum moliente natura truditur, validè diſcruciat, hoc labore reuocans ſoſpitatem ægri.

Ex Ivre Canonic. *Can. Quem pœnitet de pœnit. diſt. 1.*

Ex re Medica.

Hippocrat. l. 3. præſ. 24.

Galen. in l. 3. præſag.

Egregia cōparatio criſis cum contritione animæ.

Simili prope modo anima diuexatur conciliatura ſibi Deum. Prauos affectus ſibi inolitos ægrè deponit; deponit tamen, quia ſunt hi ſemina peccatorum, quæ à tergo inſtant, ſi latentes illas ſcelerum reliquias homo conſcius enutriat. In eo agone rixatur animus triſtior effectus, ob perpetratum nefas, & propter repudium iniucundum cum his omnibus illecebris, quæ animam imprudentem antea demulſerunt. Grauis ſanè controuerſia eſt illa, ſed Deo ſuffragante anima effecta ſuperior, curatur ab infirmitate ſua, & ſuo experimento probat, eſſe triſtitiam ſalutarem. Has animæ moleſtias expertus eſt Dauid, Deum ſollicitans vt ſua manu benefica, animam labantem erigeret, ne dum nutante veſtigio fruſtra nitebatur, deorſum iterum inclinaret. Quia ſic orauit, exorauit. *Conuertere Domine, & eripe animam meam, ſaluum me fac propter miſericordiam tuam.* Illa eius animæ erectio in Deum deiectioni occurrit, quam ſuggerebat ſarcina peccatorum. Deo aduocato compoſita diſcordia corporis cum anima diſſidentis, Deoque facto propitio, & quaſi conuerſo ad animam adiuuandam, illa ſalutariter eſt conuerſa, quæ Deum auerſata, & Deo auerſo antea decumbebat. Meam ſententiam ſuo calculo probat Auguſtinus, enucleans verſum illum Pſaltis hoc contextu. *Conuertens ſe erat, vt ad eam conuertatur & Deus, ſicut dictum eſt: Conuertimini ad me & conuertar ad vos, dicit Dominus. An ex illa locutione intelligendum eſt, conuertere Domine, id eſt, fac me conuerti, cum in ipſa ſua conuerſione difficultatem laboremque ſentiret? Dum nos conuertimur, id eſt, mutatione veteris vitæ reſculpimus ſpiritum noſtrum; durum ſentimus, & laborioſam, ad ſerenitatem, & tranquillitatem diuinæ lucis, à terrenarum cupiditatum caligine retorqueri. Et in tali difficultate dicimus: Conuertere Domine, id eſt adiuua nos, vt perficiatur in nobis conuerſio, quæ te paratum inuenit, & fruendum te præbentem dilectoribus tuis. Et ideò poſtquam dixit: Conuertere Domine, addidit: Et eripe animam meam; tanquam inhærentem perplexitatibus huius ſæculi, & ſpinas quaſdam dilacerantium deſideriorum in ipſa conuerſione patientem.*

Pſalm. 6.

Ex SS. Patribvs. *Auguſt. in Pſalm. 6. Zachar. 1.*

Anima in ſua conuerſione magnas patitur anguſtias.

SENSVS MORALIS.

Pœnitentis animæ mœror eam aptat ſicuti par eſt ad æterna tripudia nanciſcendam.

In hæc verba:

Cùm ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.

ARTICVLVS TERTIVS.

Ex Antiqvitate plvrivm nationvm, et Sanctis Patribvs.

HÆc eruta hactenus è vario ſcientiarum penu, adſtruunt propoſitum à me dogma, quo pœnitentes hortor animas, vt triſtentur ob retroacta facinora nequam, ſi animo inſedit aliquando, Chriſto Domino collætari. Et equidem credo, eo intento Eccleſiam præmiſiſſe Quadrageſimam feſto Reſurrectionis Chriſti, vt inedia, & contritione caſtigati homines, illâ triſtitiâ præuiâ Reſurrectionis gaudia mercarentur. Non erit

Ex Anti-quitate
Herodot. l. 6.
Varij ritus explicandi ſuum mœrorem.

incongrua iſti titulo recenſio ritus perantiqui olim vſurpati, quando Principes & Heroës fuere adſcripti inter Diuos. Nempe priſca hæc ætas ſuorum obſeruantiſſima rituum, antequam referret extinctos Reges in Deorum album, iuſſit omnes regni fines luctu publico nigricare; arbitrata lacrymas, mœrorem, & anhela ſuſpiria eſſe vehicula quibus indigetes ſidera tranſcenderunt. Auctor eſt Herodotus, Laconum Rege emortuo, ſtatim iodictum fuiſſe curſoribus, vt rumore hoc ſparſo afficerent omnes triſtitia, & dolore. Mulieribus autem (vt hoc eſt ſemper querulum genus) ea erat prouincia demandata, vt defluente coma libero conqueſtu, luctum ſuum crebro proderent eiulatu. Meminit Homerus, in Heroum funere fuiſſe inolitum Græcis deroſos crines deponere in cadauer, vt ſuo exemplo Achilles probat, qiò Patroclo occiſo auream propria manu diſſecuit comam. Mela, & Diodorus aiunt, Ægyptios ſolitos fuiſſe deturpare faciem, & pectore aperto ita plangere Regem ſuum ſublatum è medio. Cares & Phœnices ſuos Dynaſtas efferebant triſti modulo lugubre canentium tibiarum. Fuit & mos Æthiopum ex Diodoro, tondere caput, & committere rogo crines ſuos, in argumentum luctus, qoem maximum teſtabantur olim Galli, quos Iulius Cæſar ait vltro occubuiſſe in morte ſuorum dominorum. Eodem propè animo fuere in Reges ſuos Scythæ, apud quos Gerri funus Regis ſui multo ſeruorum eius ſanguine cruentabant. Et quia cupreſſus arbor exciſa non pullulat, habita eſt vt figura mortui, à quo nihil omnino eſt ſpetandum. Ideo vt probarent ſe lugere multæ nationes, Plinius ait eas appendiſſe ſuis foribus cupreſſos, veluti ferales arbores, & Diti ſacras. Ex Lucano ſoli Senatores Reipublicæ proceres cupreſſo vtebantur in teſſeram luctus. Sic ille.

Hom. l. 3. Iliad.
Mela lib. 2. cap. 9.
Diodor Sicul. lib. 2. cap. 3.
Cæſar. l. 6. de bell. Gall.
Plin. l. 16. c. 31.
Lucan. l. 3.
Ritus antiqui lætandi poſt exequias.

Et non plebeios luctus teſtata cupreſſus.

Tandem quia non ſemper imbres, in more fuit poſitum illis ſæculis obſoletis, vt editis argumentis ſuæ triſtitiæ & mœroris in funere Regum ſeu propinquorum, poſtea tripudiarent. Sic teſtantes mortuos eſſe inaugoratos ſacris Deorum inſulis, aut ſaltem degere in campis Elyſiis, iuxta illud Virgilij.

Virgil. l. 5. Æneid.

------------amœna piorum
Concilia, Elyſiumque colo.

In ſignum fidei ſuæ Græci mortuorum oculos recludebant, & cælo oſtendebant, antequam corpora concremarent, vt ſic innuerent mortuos eò ſuas animas dirigere, quò oculos intendebant, vt explicat Plinius commemorans illum ritum reſerandi lumina demortui hominis eo momento, quo imponebatur buſto igoe depaſcendus. Triſtia hæc præludia finem habuiſſe lætum liquet ex coocordi more plurium nationum, quæ peractâ funebri pompâ vacarunt epulis, & ſolemnia edidere ſpectacula. Primi occurrunt Argiui, quibus hoc fuit inſtitutum, Plutarcho auctore, vt epulæ celebres funus exciperent. Romani vt Græcorum ſimiæ, & ad eorum normam inſtituti, plerumque publicas inſtruxere dapes conuiuio communi ſacras poſt elatum funus, vbi fas erat omni populo conoiuari. In his fuit famoſus Marcius ille Flauius, quem meminit Liuius, ſcribens eum Romæ pareotaſſe matri ſuæ publica viſceratione data populo. Viſcerationem Roma nuncupabat, ſolennes epulas, vbi tauri integri exerto viſcere apponebantur populo. Fera Scytharum Gens nequaquam abhorruit ab illo inſtituto concludendi funera conuiuiis: quippe Herodoto teſte celebratis exequiis amicos conuocabant, & opiparo epulo planctui ſuo modum imponebant. Huic opimo epularum apparatui Romani adiecere ludos, ex inſtitutione Iunij Bruti, quem Valerius ait primum gladiatorum munus exhibuiſſe populo in honorem defuncti patris. Meminit & Liuius ludos fuoebres additos muneri gladiatorio, quales edidere toto quatriduo filij Valerij Leuini in gratiam patris ſui ſublati de medio. Eiuſdem etiam animi grati in parentem notas indubias dedit Titus Flaminius, qui viſceratione populo data, per quatriduum ludos ſcenicos exhibuit. Plutarchus ſuæ Gentis haudquaquam immemor, luculenta oratione commemorat gymnica certamina Græcis vſitata io defuocti memoriam.

Plin. lib. 11. cap. 37.
Plutarch. probl. c. 137.
Liuius 1. Decad. lib. 3.
Herod. l. 4.
Valer. l. 2. c. 4.
Liuius 3. Decad. l. 1.
Plutarc. in Theſeo.

Fortè inſtabis: Quorſum iſta commemoratio rituum horum antiquorum? Ad quid iſta recenſio luctus vſurpati in funere, & gaudij poſt funera? Nonne eſt hæc intempeſtiua relatio ad probandum titulum ſectionis, quo me obſtrinxi explicare animas deuias non fieri reduces, niſi beneficio triſtitiæ, quam operæpretium eſt exhibere veluti præludium ſinceræ pœnitentiæ conciliantis Deum animæ ſua crimina caſtiganti? Non deero poſtulatis, quæſitoque ſatis ſuperque faciam, explicata peccatoris indole, cui re uera conueniunt præfati ritus omnes, ſi à peccato reſilire velit. Primò peccatum animam extinguit, vtpote faciens illam gratiæ Dei expertem, quâ ſolâ anima vegetatur. Et eſto reſidua ſit ſpes aliqua redeundi in gratiam cum Deo; tranſitus ille à morte ad vitam, multa triſtitiæ ſymbola prærequirit. In his laudatur triſtior & auſterus habitus pœnitentium, quorum eſt omnem veſtium pompam deponere, & æmulari ingenium Græcorum & Romanorum, qui pullati incedebant fuoera comitantes. Ita Homerus ait, Thetim nigello ſibi conſuluiſſe velo, quando adiit Iouem defletura natum ſuum, Achillem videlicet. Ridet Macrobius inſaniam Craſſi, qui atratus luxit murænam in ſua piſcina extinctam: pullus oamque ille color fuit index triſtitiæ rationabilis, qualis fuit illa, quam deſcribit aurei aſini agaſo Apuleïus, traducens in theatrum mulierem lacrymoſam, & flebilem atra veſte contectam, & aliam commemorans matronam pullo amictu lugentem filium perquàm charum. Si veteres, arbitrati ſuos mortuos incolere campos Elyſios, noluere celebrare beatorum illum ſtatum, quin prius extinctorum funus lacrymis alluiſſent; nonne potiori ratione fas eſt, vnumquemque mœrere animam ſuam perpetrato crimine demortuam, antequam fiat compos gratiæ, qua excidit antea delinquendo?

Anima peccatis obnoxia mortua eſt, ac proinde eam decet in lugubrem componi morem.
Homer. l. 18.
Macrob. lib. 3. Saturn. c. 15.
Apul. l. 3. Metamor.
Verè anima eſt plangenda quæ peccauit.

Et oe arbitreris eſſe meom hoc inuentum petere morales ſenſus ex priſcis vſibus, audi Auguſtinum mihi præeuntem, quando damnat eorum mores, qui multo lacrymarum imbre deſudant moriente filio, quo peccante nulla prorſus edidere ſigna triſtitiæ. Sic ille in eos inuehitur: *Audite, fratres, Chriſtiani ſumus, & tamen plerumque ſi filius cuiuſpiam moriatur, plangit illum; ſi peccet, non illum plangit. Tunc plangeret, tunc doleret, cùm peccantem videret, tunc modum imponeret, tunc normam viuendi doceret, diſciplinam daret. Aut ſi fecit, & ille non audiuit, tunc erat plangendus: tunc peius mortuus luxurioſè viuens, quàm moriendo luxuriam finiens.*

Ex SS. Patribus.
Auguſt. in Pſal. 37.
Eleemoſynæ & ſacrificia pro mortuis.

ſiuiens. Tunc ergo quando iſta faciebat in domo tua, non ſolum mortuus erat, ſed putebat. Hæc dolenda ſunt, illa ſuſtinenda: illa ferenda, iſta plangenda. Hæc ille ibidem alludens ad vetuſtos mores plurium nationum, quando ſuadet vt pœnitentes dolorem conceptum ob ſua piacula, explicent multâ ſtipe egenis erogata.

EX ANTIQVITATE. Nimirum Maro narrat in funere Miſeni multo vini oleique libamine fuiſſe litatum. Credidere Gentes illæ effuſione vini & olei, dolorem quoque ſuum effundere. Accipe Virgilium.

Virgil. l. 6. Æneid.

——congeſta cremantur
Thurea dona, dapes fuſo crateres oliuo.

Vulgare etiam fuit Æthiopum hoc facinus, ſcilicet vt in ſolenni luctu boues, aliaque pecora iugularent, in teſtimonium ſuæ triſtitiæ, vt teſtis eſt Diodorus, qui eiuſdem inſtituti participes facit Scythas.

Diodor. l. 4. cap. 1. Idem l. 3. c. 2.

Vrgente autem mœrore concepto ob immaturam alicuius mortem, amici ſuperſtites nulli planè rei parcebant, ſed omnem ſuam ſupellectilem funeri deuouebant; vt priſca Latinorum Gens ſuo exemplo teſtatum fecit in rogo Pallantis, cuius hoc lugubri carmine Virgilius iſtam mentionem fecit.

Virgil. l. 11. Æneid.

Coniiciunt igni galeas, enſeſque decoros,
Frænaque, feruenteſque rotas, pars munera nota
Ipſorum clypeos, & non felicia tela.

Sanctiore ritu Chriſtiani lugentes animæ ſuæ necem aliquo crimine intentatam largas eleemoſynas fundunt, vt hac oratione Auguſtinus adhortatur:

EX SS. PATRIBVS. *Auguſt. in Pſal. 37.*

Ne ſecurus ſis, cùm confeſſus fueris peccatum, tanquam ſemper paratus ad confitendum, & committendum peccatum. Sic pronuntia iniquitatem tuam, vt curam geras pro peccato tuo. Quid eſt curam gerere pro peccato tuo? curam gerere pro vulnere tuo. Si diceres, curam geram pro vulnere meo, quid intelligeretur, niſi dabo operam vt ſanetur? Hoc eſt enim curam gerere pro delicto; ſemper niti, ſemper emendere, ſemper ſtudioſè & ſedulò agere, vt ſanes peccatum. Ecce de die in diem plangis peccatum tuum, ſed fortè lacrymæ currunt, & manus ceſſant. Fiant eleemoſynæ, redimantur peccata, gaudeat indigens de dato tuo, vt & tu gaudeas de dato Dei. Eget ille, eges & tu: eget ille ad te; eges & tu ad Deum. Tu contemnis egentem tui, Deus non te contemnet egentem ſui. Ergo impleto tu egentis inopiam, vt impleat Deus interiora tua. Hactenus Auguſtinus.

Quibus operibus maximè tota conleſcat ſeries pœnitentiæ.

Capite ſexto Matthæi, vnde effluxit Euangelium hodiernum, Chriſtus concluſit totam pœnitentiæ ſummam, ſuos diſcipulos inſtituens quomodo orare deberent, qua cautela eſſet facienda eleemoſyna, demum quo animo ſincero & alieno à faſtu eſſent obeunda ieiunia, his quaſi annulis ieiunio ſcilicet, oratione, & eleemoſyna, catenam nectens animæ pœnitentis vltro vincula ſubeuntis. Illo triplici funiculo caſtigatur homo lugens ſua piacula.

EX ANTIQVITATE. *Plutarch. in Sylla.*

Eleemoſynæ autem adiicere orationem atque ieiunium, res eſt conſona valde ritibus antiquis, quorum aliquos prælibaui, quibus & hunc adiice, videlicet in gratiam defunctorum. Vt luculentior index eſſet luctus, Romanos accendiſſe magnam vim aromatum, quorum tanta fuit copia in funere Syllæ, vt ex his compactæ fuerint imagines ſtaturam hominis adæquantes. Morem illum carpit Propertius, eum pertæſus, & orans ſibi humiliori funere parentari.

Deſit odoriferis ordo mihi lancibus, adſint *Propert. l. 2. eleg. 14.*
Plebeij paruæ funeris exequiæ.

Vtriuſque moris, aromatum ſcilicet, & feralis cœnæ, memor eſt Perſius hac ſatyra.

Perſius ſatyr. 6.

——ſed cœnam funeris heres
Negliget iratus, quod rem curtaueris, vrna
Oſſa inodora dabit.

Plinius aromata affirmat ritè vſurpari in funere, cui adiectus Strabo meo intento fauet, dum deſcribit funera Albanorum, quos ait ſepeliri cum loculis pecunia multa tumentibus. Nempe pecunia & aromata vſurpata in luctu, clamant eleemoſynæ & orationis congruum eſſe conſortium, & optimè aſſumi ab anima lugente caſum ſuum. *Plin. l. 12. c. 18. Strabo l. 11.*

Ne verò anxius me de ieiunio ſollicites, ſcribit Alexander Græcos diu impaſtos fuiſſe, longamque tuliſſe inediã in ingenti luctu, qui mos fluxit ab Hebræis, qui ſpõtaneo ieiunio magnum triſtitiæ ſuæ pondus oſtentabant, vt ſæpè ſæpius indicauit Dauid. *Alex. ab Alex. dier. genial. l. 3. cap. 7.*

Primò occiſo Abner, noluit ille ante occaſum paſci, vt Codice ſacro liquet, vnde accipe ſeriem rei huius. *Cùm veniſſet vniuerſa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die, iurauit Dauid dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi ante occaſum Solis guſtauero panem, vel aliud quidquam.* Ille idem mœrens præcocem mortem infantis ſuſcepti ex adulterio Bethſabeæ, ieiunium ſuæ addidit anguſtiæ, vt patet hoc contextu. *Venerunt autem ſeniores domus eius, cogentes eum ſurgere de terra, qui noluit, nec comedit cum eis cibum.* *2. Reg. 3. 2. Reg. 12.*

EX SS. PATRIBVS. *Chryſol. ſer. 8.*

Quàm benè concordent eleemoſyna & ieiunium, breuiloquio ſuo probat Chryſologus, ita fatus: *Quod oleum lucerna eſt, hoc ieiunio pietas: ſicut lucerna lumen olei pinguedo ſuccendit, & moderato paſtu facit illud ad totius noctis ſolatium pellucere; ſic pietas facit ſplendere ieiunium, & ad totam continentia radiare charitatem: quod diei Sol eſt, hoc eleemoſyna neſcitur eſſe ieiunio.* Vt myrrha & thus adhibita focis ſua fragrantia funus honorabant, mœroremque ſuo ſuffitu afflabant; ita & ieiunium in myrrha figuratum, adiectum thuri orationis, valdè idoneum eſt ad explicandam triſtitiam, quam concepit anima de crimine perpetrato. Ideo Ambroſius hæc duo pœnitentiæ argumenta conſociat, orationem & ieiunium concilians, ita ſua ſenſa prodens:

Ambr. l. de ſpiritu & anima.

Si volumus Deo placita exhibere ieiunia, ſimus in oratione continui, in iudiciis iuſti, in amicitia fideles; in iniuriis patientes; in contentionibus temperati, turpiloquia fugientes, aduerſus iniqua conſtantes, in conuiuiis continentes; in charitate ſimplices, inter ſubdolos cauti, condolentes triſtibus, contumacibus reſiſtentes, in ſuſpicionibus parci, inter maliloquos taciti, inter humiles coæquales. Hæc ille, ieiunium & orationem ſtipans bonorum omnium agmine luculento.

Ieiunij & orationis grata eſt ſocietas.

Beda Ambroſij ſectatus ingenium ait, coire orationem, & virtutum omnium chorum. Sic ille: *Multum iuuat orationis puritatem, ſi in omni loco vel tempore nos ab actibus temperemus illicitis; ſi ſemper ab otioſis ſermocinationibus auditum pariter caſtigemus & linguam: quæcunque enim ſæpius agere, loqui, vel audire ſolemus, eadem neceſſe eſt ſæpius ad animum, quaſi ſolitam propriamque recurrant ad ſedem, & ſicut ſues volutabra ſine paluſtria, columbæ limpida ſolent frequentare fluenta; ita cogitationes puram mentem immundæ perturbant, caſtam ſpirituales ſanctificant.*

Ille

Ille eleemoſynæ, orationis, & ieiunij nexus clamat ſinceram pœnitentum triſtitiam non eſſe inanem, & cute tenus, adinſtar eius, quam ſimulant hypocritæ toti in mendacium compoſiti.

SENSVS MORALIS.

Quàm pernicioſum ſit hypocritarum ingenium.

In hæc verba:

Exterminant enim facies ſuas.

Altera Pars Sectionis.

ARTICVLVS QVARTVS.

Ex Lingvis, et Antiqvitate.

Ex lingvis.

QVemadmodum varia putamina nucum diuerſas etiam ſpecies nucleorum concludunt; ita & diſcors nomenclatura rerum diſcolores earum naturas arguit: quippe vt nuclei ſuo putamine, ita & plerumque abditæ eſſentiæ recluſo nominum cortice dignoſcuntur. Itaque iuxta vetus adagium, nucem frangamus, ſi nucleum eſſe, id eſt, comedere volumus. Exploremus alto ſcrutinio verba Chriſti damnantis hypocritas, quos proculdubio eo recenſuit nomine

Syriaca.

quod vſurpat Syrus interpres חנפא *champhe*, quod eſt plurale, ſingularis huius vocis חנפא *chanepho*, qua vſus eſt Chriſtus, cui lingua Syriaca fuit vernacula. Quid autem ſonet apud Hebræos, & Chaldæos, à quibus ad Syros effluxit illa vox, dixi ſupradum expendi radicem, quæ præcipuè polluere ſignificat, & hominem infidelem notat. Et hoc ſanè optimè quadrat verbo, quo hypocritarum perfidiam configit

Matth. 6.

Chriſtus, ita fatus: *Exterminant facies ſuas.* Nimirum exterminium benè quadrat eis, qui ſuo contagio optima quæque polluunt, ſuntque

Hypocritæ quare dicantur infideles.

ſinceræ fidei deſertores. Etenim quid fidei reſidere poteſt penes hypocritas, quibus hæc vna eſt cura, vt ſimulent aliud omnino ab eo quod ſunt. Verbi gratiâ, dum ieiunant fiunt triſtes, etſi reuera non ſint. Fiunt autem arte, quam duplicem ſubodoror coniecturâ petitâ à ritibus antiquis, & à ſignificatione linguarum. Primò ea callebant induſtria Palæſtini, vt pro arbitrio ſuo faciem ſuam in mœrorem componerent. Syrus interpres compoſitionem illam vultus induentis alium oris habitum vocat deturpationem. Quod namque Latinus interpres ait,

Chaldæa Hebræa.

Exterminant; Syrus ſic explicat מחבלין *mechabbelin*, deturpant. Eſt radicalis חבל *chabal* Chaldæis & Hebræis communis, quibus in coniugatione pihel ſignificat corrumpere, & diſſipare, vt accepit Hieronymus Eccleſiaſtæ 5. & Michææ 2. Qui autem deturpat, ille corrumpit, & diſſipat, & exterminat, ſicque principes illæ linguæ coëunt ad explicandam perniciem hypocritæ, qui non deſtruit ad ædificandum, vt plerumque facit peritus artifex demoliens maceriem, vt alterius fabricæ fundamina ſtabiliat; ſed verſutus hypocrita mutuaticio oris habitu vtitur, vt imponat hominibus. Vnde Chal-

Chaldæa

dæi à radice חבל, qua vſus eſt Syrus interpres, deducunt vocem תחבולא *tachbula*, quæ aſtutiam ſignificat, vt videre eſt apud Rabbinos, in More l. 1. c. 33. & Targumiſta ab eadem radice deduxit vocem חבלא *chabala*, quæ reſtem ſignificat. Ita Chaldæus interpres ea vtitur 2. Reg. 18. Hebræis ab eodem fonte manat nomen ſex punctorum חבל *chebel* quod ſignificat laqueum idoneum ad capiendas aues, vt videre eſt in Iob 18. & 40.

Hebræa.

Exquiſita illa linguarum anatome prodit callidum hypocritarum ingenium. Nempe eo intento triſtitiam ſimulant, vt hoc veluti laqueo homines irretiant, & veluti rapiant in admirationem abditæ alicuius virtutis: duplexque ita exterminium verſat animo ſuo aſtutus hypocrita, quia à ſe ingenuæ virtutis ſpeciem eliminat, & aliis fucos facit, ſic omnem à ſe & ab aliis exterminans veritatem. Chryſoſtomus ait inolitum fuiſſe Scribis atque Phariſæis ſuffitu excepto decolorem vultum efficere; ſiquidem ea ſingularis eſt inſita vis pharmacis quibuſdam, vt toſta fumum excitent idoneum ad tergendum viuidum hunc colorem, quo natura tingit vegeta corpora. Ea deformi ſpecie credidere veteres magnam prodere triſtitiam, ſicuti etiam liquet ex Ægyptiorum more illo, quem Pomponius Mela commemorat, ſcribens illos luto oblinire facies ſuas in funere propinquorum, vt mœrorem ſuum explicarent facie conſpurcata. Strabo illud etiam inſtitutum affingit Aſſyriis, quibus hoc familiare fuit, pigmentis obnubilare faciem in ſignum triſtitiæ ſingularis. Congruit textus ille Syriacus, quem expendi, & qui idem ſonat ac deturpare מחבלין *mechabbelin*. Eamobrem cùm vox illa Syriaca à Chriſto vſurpata notet hypocritas fuiſſe ſolitos deturpare faciem ſuam, facilè adducor vt credam Chryſoſtomo, ſuſpicanti Phariſæos obſequio pharmaci alicuius faciei ſuæ contextum protinus immutaſſe.

Ex Antiqvitate.

Chryſoſt. in c. 6. Matth.

Pom. Mela lib. 3. c. 9.

Strabo 16.

Facies deturpata fuit olim ſignum triſtitiæ.

Suggerit & mihi aliam coniecturam textus Græcus, qui non *exterminant*, ſed vertit, *faciunt inuiſibilem faciem ſuam.* Hoc namque ſonant iſtæ voces, Ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα ἑαυτῶν. Vt enim φαίνω ſignificat ſe dare in conſpectum; ita adiectâ particulâ priuante, verbum ἀφανίζω idem ſignificat ac me ſubduco conſpectui. Inde coniicio illos hypocritas aliquando opertâ facie fuiſſe ſolitos ambulare. Quippe olim duabus de cauſis obducebatur facies. Primò hominum damnatorum, vt qui jamjam lucis vſura caſuri erant aſſueſcerent tenebris. Secundò reorum ante capitis ſententiam oris habitus abdebatur. Primum illum ritum commemorat textus ſacer, vbi operta fuit facies Aman à Rege Aſſuero condemnandi. Accipe tragœdiam, quæ ſic inducit Aſſuerum. *Cùm reuerſus eſſet de horto nemoribus conſito, & intraſſet conuiuij locum, reperit Aman ſuper lectulum corruiſſe in quo iacebat Eſther, & ait: Etiam Reginam vult opprimere me præſente in domo mea. Necdum verbum de ore Regis exierat, & ſtatim operuerunt faciem eius.* Adiice legem hanc Romanorum de damnatis. *Caput obnubito, & infelici arbori ſuſpendito.* Phariſæi, quaſi ſe proprio dictamine condemnantes, pallio ſuo velabant ora, prouocantes ſic hominum oculos, vt miſerantes eorum ſortem, ſpeciem illam pœnitentis animi mirarentur, & adiecto virtutis elogio prædicarent.

Faciem velare quid antiquitus ſignificauit. Eſther. 7.

Rurſus reorum adſtantium in iudicio facies erat obducta velo, ne fortaſſe rei facies in

mœrorem

mœrorem fracta, iudicum animos inflecteret ad veniam plerumque bonis iniuriam quando indignis conceditur. Hunc fuiſſe Areopagi morem Iuuenalis inſinuat.

Iuuenal. ſatyra 12.

Commiſſave tegas, vt curia Martis Athenis.

Lucian in Hermotimo. Macrob. l. 7. Saturn. c. 1.

Illius etiam inſtituti meminere Lucianus atque Macrobius, infractum Areopagi iudicium ſic notantes. Fuiſſe & hunc Hebræorum ritum probat ſententia lata in Suſannam, falsò inſimulatam adulterij. Nimirum illa conuocata ad iudicium perrexit tecta velamine, vt videre eſt ex hac ſerie hiſtoriæ. *Venerunt duo presbyteri pleni iniqua cogitatione aduerſus Suſannam vt interficerent eam. Et dixerunt coram populo. Mittite ad Suſannam filiam Helciæ vxorem Ioakim. Et ſtatim miſerunt. Et venit cum parentibus, & filiis, & vniuerſis cognatis ſuis. Porro Suſanna erat delicata nimis, & pulchra ſpecie. At iniqui illi iuſſerunt, vt diſcooperiretur; erat enim cooperta, vt vel ſic ſatiarentur decore eius.* Alludit Honorius. *Ante ſacerdotem debet ſe mulier velare velut rea, & originalis peccati conſcia ſibi, coram iudice ſe celare.*

Dan. 13.

Honorius Auguſtodun. lib. de antiquo ritu Miſſal. cap. 146.

Quia pœnitentes reatus ſuos improbant & caſtigant, hunc etiam vetuſtum reorum morem vſurpant velantes faciem ſacco obductam, & capite cinere deturpato, eo habitu profitentes ſe indignos hac vſura lucis, qua abuſi ſunt in creatoris iniuriam. Eo apparatu ſe accinxit Achab, Deum inclinare volens ad mitiorem ſententiam; vt colligere eſt ex ſacra Regum hiſtoria. *Cùm audiuiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitque, & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite.* Septuaginta interpretes reddidere Græcè ἐπορεύετο κεκυφὼς, ambulauit incuruatus: hoc namque ſignificat participium κεκυφὼς deriuatum à κύπτω quod corporis inclinationem notat, ſimilem ei quam referunt noſtrates illi pœnitentes ſacco amicti, qui obuelata facie triduo ante paſcha cateruatim noctu Eccleſias frequentant, & corpore inflexo flagris plectunt noxas, quas incautè antea perpetrarunt. Hi equidem pœnitentes obuoluti ſacco ἀμφιέζουσι, etſi incedant palàm, facie inaſpecta intuitus hominum fallunt. Horum pœnitentum habitum æmulati hypocritæ Phariſæi, capite inclinato ſimulabant ſe declinare oculos hominum, aliquo panniculo caput obuoluentes. Mihi ſuffragatur textus Hebræus, ille ſcilicet qui circumfertur nomine Matthæi, vbi voces iſtæ, *Hypocritæ triſtes*, ſic habentur חונפים שכודרים *hachanaphin ſchecoderin*, id eſt, hypocritæ obſcurati. Obſcurare autem faciem ſuam aliquo tegmine, illud eſt eam extra terminos aſpectus hominum ponere, ac proinde exterminare, vt ſic ſuo intento gaudeant hæ ſimiæ hominum pœnitentum, quos fingunt ſe æmulari, vt eâ induſtriâ auram popularem aucupentur. Nimirum ad inſtar reorum ſe componunt facie obducta, ſimulantes eo ritu ſe ſua crimina caſtigare.

3. Reg. 21.

Quare publici pœnitentes ambulent velata facie & corpore incuruo.

SENSVS MORALIS.

Quàm ſit iniqua indoles hominum hypocritarum.

In hæc verba:

Exterminant enim facies ſuas.

ARTICVLVS QVINTVS.

Ex Symbolis, ex Historia, et ex SS. Patribus.

Dixi paragrapho primo huius Euangelij, eamdem vocem חנפא *chanepha* ſignificare hypocritam, & hominem perſonatum. Dicitur homo perſonatus qui in faciem ſuam inducit ſimilitudinem vultus alieni, eo animo vt imponat ſpectatoribus, & plerumque vt aliquod nefas impunè perpetret. Eamobrem Ambroſius opportunè conſulit hypocritis hoc ſymbolo. Pingit ille hominem perſonatum, iſtâ epigraphe ſuperinductâ. Da verum cernere lumen. Id eſt, ô homo abdite ementita ſpecie, teipſum prode qualem effinxere mores tui, alioquin ſuſpicabor aliquod ineſſe malum his tuis inuolucris, quibus vt laqueis animus eſt tibi, imprudentes homines irretire, captando eorum ſuffragia, vt immeritis gaudeas honoribus, quibus adeptis naturam repetas vitiis indecoram. Itaque hypocrita, Da verum cernere lumen. Noli virtute fucata facere tibi nomen grande, ſed indue animos anhelantes praxim virtutis ingenuæ.

Ex Symbolis. Ambroſius l. ſymbol.

Quàm ſit nefaria hypocritarum indoles, fecit palàm Ioannes quidam nomine ieiunator, cui longior inedia cognomen hoc peperit. Fuit ille cœnobita auſtera facie cibos faſtidiens, & ieiunio regulari hominum gratiam deuinciens. Is audita morte Eutychij Patriarchæ Conſtantinopolitani, finxit ſe velle aliò demigrare, ne inauguraretur infulis, quæ vacabant morte Antiſtitis, vtque ſuſpicionem fugæ faceret, omnia parabat idonea ad fugam capeſſendam, vt eo ſe accingente ad ſeceſſum, alij monachi ſubodorantes animum aliò diuertere meditantem ſpargerent hunc rumorem, & ſuffragia compararent ad electionem inſtantem pro Antiſtite ſufficiendo in locum demortui. Res è voto ſucceſſit, & huius hypocritæ verſutia ſortita eſt exitum antea meditatum. Namque vbi clerus audiit Ioannem monachum timere ſibi, & velle declinare honorem, cui ſe imparem ſimulabat, credidit eo ſolo virum hunc eſſe dignum cuius fieret mentio proximis comitiis, eo animo, celebrandis vt conſuleretur Eccleſiæ orbæ, ſuo Præſule deſtitutæ. Tantumque potuit illa fugæ initæ fama, vt communibus votis Ioannes ille renuntiatus ſit Patriarcha: quo audito ille nihil cunctatus exuit ouinam pellem, & ſe præſtitit lupum toti Eccleſiæ infenſum. Nempe ſtatim atque initiatus eſt, eo typho intumuit, vt Romano Pontifici inſultans titulum eius aſſumpſerit, prædicans ſe eſſe Patriarcham œcumenicum. In eum ſic Gregorius Papa inuectus eſt: *Eo tempore quo fraternitas veſtra in ſacerdotalem honorem prouecta eſt, quam am Eccleſiarum pacem atque concordiam inuenerit, recolit. Sed quo auſu, quove tumore neſcio, nouũ ſibi conata eſt nomen arripere, vnde omnium fratrũ corda potuiſſent ad ſcandalũ*

Ex Historia. Gregor. l. 1. epiſt. 4.

Egregia hiſtoria notans ſubdolum hypocritarum ingenium.

Greg. l. 4. epiſt. 38.

Inuectiua in hypocritam.

prouenire. Qua in re vehementer admiror; quia ne ad Epiſcopatum venire potuiſſes, fugiſſe te velle memini: quem tamen adeptum ita exercere deſideras, ac ſi ad eum ambitioſo deſiderio cucurriſſes. Qui enim indignum te eſſe fatebaris vt Epiſcopus dici debuiſſes, ad hoc quandoque perductus es, vt deſpectis fratribus, Epiſcopus appetas ſolus vocari. Huic reuera hypocritæ quadrat illud Bucolicum.

Virgil. in Bucol.

Et fugit ad ſalices, & ſe cupit ante videri.

Nihil namque minus quàm fugam cogitat hypocrita ſeceſſum parans, ſi quando inſtat aliqualis electio ad infulas deſtinandas. Hoc hominum genus cute tenus initiatum virtutis inſignibus, eſſe vitiis omnibus obnoxium luget Papa Hormiſdas, expertus illorum hominum indolem importunam, vtpote impetitus à Monachis Scythiæ, quos vulgus imperitum credidit ſanctitate conſpicuos, quia deforis induerant ſanctioris vitæ inſtitutum. Sic eos pungit præfatus Pontifex:

Hormiſd. epiſt. ad Poſſeſſorẽ.

Per hunc ferè annum ingens quorumdam Scytharum, qui Monachos præ ſe ferebant ſpecie, non veritate; profeſſione, non opere, ſubtili tectas calliditate verſutias, & ſub religionis obtentu famulantia odiis ſuis venena pertulimus, ſtudentes eos ab interno vulnere medicabilis patientiæ moderamine ſanare, B. Pauli monita non tacentes: Noli verbis contendere; ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium. Sed quando virus, quod viſcera penetrauit, euellitur? Quando corda ſibi malè credula veritatis obtemperant inſtitutis? Quando induit obedientia humilitatem opinionibus ſuis vallata ſuperbia? Quando acquieſcunt paci contentionum ſtudiis aſſueti, ſola certamina amantes de religione captare, & mandata negligere? Nunquam apud eos charitas nouo commendata præcepto, nunquam pax Dominico relicta diſceſſu, vna pertinacis cura propoſiti, rationi velle imperare non credere, contemptorque auctoritatum veterum, nouarum cupidi quæſtionum, ſolam putantes ſcientiæ rectam viam, qualibet concepta facilitate ſententiam: eò vſque tumoris elati, vt ad arbitrium ſuum vtriuſque orbis putent inclinandum eſſe iudicium: nec in numero fidelium deputantes ſequaces traditionis paternæ, ſi ſua viderint nolle cedere ſententia: docti crimina ſerere, obtrectationum venena componere, integrum Eccleſiæ corpus odiſſe, ſeditiones inſtruere, inuidiam concitare, & pro obedientia quæ in cœnobiis principatum regularis obtinet diſciplinæ, obſtinationem pertinacis amare ſuperbiæ. Non illos potuimus monitis, non manſuetudine, non auctoritate comprimere. Hæc ſanctus ille Præſul deteſtatus animos infideles, qui eò peiores ſunt, quò ſanctiores ſe aliis præſtant.

Elegans deſcriptio hypocritarum facta à Sũmo Pontifice.

Eraſm. Chiliad. 4. cēt. 2.

Veteri prouerbio hypocrita dictus eſt Δούρειος ἵππος, id eſt Græcorum equus, quod deluſa Troia fuit adæquata ſolo, ſuorum ciuium ſanguine conſpurcata. Eſto illi equo ligneo ſpecies fuerit manſueta, pietatem afflans, vtpote Mineruæ donum; tamen noxia hæc machina fœta viris anhelis in necem Phrygum aptior erat inſidiis, quò omnem mali ſuſpicionem ademerat. Ita & hypocrita omnium vitiorum colluuie infamis, leuiuſcula virtutum aſpergine tingitur, vt illudat, & poſtea deſæuiat, ſi quando fruatur optatis, & conquiſita hypocriſis ſuæ præmia nanciſcatur. Mox illud immitte ingenium luximus, carpentes inſaniam Ioannis ieiuni quidem, ſed nimio vento paſti, qui vt in ſoliũ euectus eſt, abditam rabiem omnibus explicauit. Nihil namque coactum poteſt eſſe diuturnum, ſed vltro ſuam naturam repetit illud omne, cui vis aliqua indicta eſt, vt optimè Neronem Seneca præmonuit ita fatus: *Nemo poteſt perſonam fictam diu ferre; ficta in naturam ſuam citò recidunt: quibus autem veritas ſubeſt, vt ita dicam, quæcunque ex ſolido enaſcuntur, in maius meliuſque procedunt.* Ille idem pungens hypocritas, malè eis ominatur, affirmans manſuetos eorum mores aceſcere, & fieri acerbos, naturali eis inſita feritate. Sic ille ſuum compellat Lucilium: *Nunquam bona fide vitia manſueſcunt: tigres, & leones nunquam feritatem exuunt, aliquando ſubmittunt, & cùm minimè expectaueris, exaſperatur toruitas mitigata.*

Cauendum maximè ab hypocritis & quare.

Senec. Lad Neron.

SENSVS MORALIS.

Quàm ſit virulentum hypocritarum ingenium.

In hæc verba:

Exterminant enim facies ſuas.

ARTICVLVS SEXTVS.

Ex SS. Patribvs.

SI oſores ſuos habuit hypocriſis apud Gentes fidei Chriſtianæ neſcias, quales exiſtimas fuiſſe Sanctos Patres in vitium illud, in quod præcipuè Chriſtus acuit zelum ſuum, crebriùs damnans hypocritas, quia ſpurciſſimi homines ornamenta virtutis ingenuæ conquirebant. Aduocandi ſunt in eo argumento verſando Patres, è quorum choro prodit Chryſoſtomus, breuiori ductu penicilli congruè delineans hypocritam. Sic ille: *Homo verò iuſtus ſimilis eſt pulchræ mulieri, nihil externorum indigenti, ſed naturalem habenti pulchritudinem: homo fictè iuſtus, hypocrita ſimilis eſt meretrici cuidam turpi, atque deformi, multos tamen habenti fucos, nec tamen turpitudinem obumbrare valenti; ſed quando quis propiùs acceſſerit, magis redargutioni obnoxia.* Gregorius ille Nazianzenus acriter in hoc hominum genus inuehitur, quia licet in humilem ſe habitum componant; tamen nihil niſi altum iugiter inueſtigant. Accipe cenſuram huius viri ſancti. *Turpe eſt, vt quis veſtem & victum eligat non ſplendidiorem, ſed viliorem, genuumq; callis, ac oculorum fontibus, ieiuniis inſuper, & vigiliis, in humo præterea dormitatione, labore, ac cunctis in rebus humilitatē, & propria imbecillitatis conſcientiam oſtendat: in ſermonibus verò de Deo, ſe cunctis præferat hominibus, & planè Imperatorem aut tyrannum agat, nulliſque omnino cedat, ſed ſupercilia vltra omnes leges doctoris attollat; cùm interim humilitas cum gloria ſecuritatem etiam habeat.*

Ex SS. Patribvs.

Chryſoſt. hom. 57. de diuerſ.

Acrior cenſura in hypocritas.

Gregor. Nazi. de modeſtia in diſputatione.

Adeò longè lateque ſerpit abditum illud virus hypocriſis, vt ipſi etiam homines ſanctiſſimi ſeipſos veluti conſcios huius contagij caſtigarint ſermone aſpero. In eo genere occurrit Papa Gregorius, officio & pietate magnus, ſuum in ſe contorquens ſtylum hoc tenore: *Quid dicturi ſumus qui iniqua operibus docemus, & ſola voce ea quæ ſunt iuſta prætendimus? oſſa ieiuniis atteruntur, & mente turgemus; corpus deſpectis veſtibus tegitur*

Gregor. in Regiſtro.

tegitur, & elatione cordis purpuram ſuperamus; iacemus in cinere, & excelſa aſpicimus; docto-res humilium, duces ſuperbiæ; ouina facie lupi-nos dentes abſcondimus. Hæc ille. Tamen licet hypocritæ in ſuam perniciem iniquum prorſus agant æuum, aliquali poſſunt eſſe ſubſidio ſpe-ctatoribus ſuis, qui ex hypocritarum inſania cau-tiores effici poſſunt bifariam. Primò ad virtutum praxim animos inclinare poterunt excitati exem-plo eorum, qui deforis omnem impendunt cu-ram, vt à vitio aperto ſint penitus alieni. Rurſus ita ſe vrgebunt: Si hypocritæ perciti œſtro ina-nis gloriolæ exantlant tot egregia facinora; quæ-nam debeo ſpecimina virtutum edere, futurus ali-quando compos gloriæ æternæ? Diſcurſus ille ſtimulos addet ad virtutum tramitem obeundum ſincero animo, quem decurrunt hypocritæ du-plici ingenio. Ea cautela Auguſtinus præmonuit eſſe diſcernendos Phariſæorum mores à doctri-na, cuius erant pompatico eloquio profeſſores. Sic ille. *Inde ergo lædit, vnde mala fecit, non vnde bona dicit. Qui malè facit, non prædicat de cathedra Christi: inde lædit vnde malè facit, non vnde benè dicit. Botrum carpe, ſpinam caue. Nunquid colligunt de ſpinis vuam, aut de tri-bulis ficus: botrum carpe, ſpinam caue, quia bo-trus aliquando de radice exortus pendet in ſe-pe; creſcit palmes, inſeritur ſpinis, & portat fructum ſpina non ſuum: non enim ſpinam vitis attulit, ſed ſpinis palmes incubat. Noli inter-rogare niſi radices. Quære radicem ſpinæ, extra inuenies à vite. Quære originem vuæ, vitis hanc protulit ex radice. Cathedra ergo Moyſi vitis erat, Phariſæorum mores ſpinæ erant. Doctrina verò per malos, palmes in ſepe. Botrũ inter ſpinas cautè lege, ne dum quæris fructum, laceres manum. Et cùm audis bona dicentem, ne imiteris mala facientem. Quæ dicunt facite: legite vuas; quæ autem faciunt, facere nolite, cauete ſpinas.*

Sanctiores etiã viri ſuſpicati ſunt in ſe hypocriſim.

Quale commodum poteſt aduenire Sanctis ex cõſideratione hypocritarum.

August. tract. 46. in Ioan.

Cautè eſt ebibẽda doctrina ſana, quam propinant homines impij.

Optimè Auguſtinus commemorat ſpinas, dum meminit hypocritas magno verborum faſtu ven-tilantes virtutũ encomia, cùm degeneres eorum mores vitio ſuffragantur: quippe eadem mora offendunt, quæ ambitioſo eloquio profitentur obſequium Dei, cui tunc maximè detrahunt, cùm ſe maximè deuotos ſimulant. Et quia quæ-libet noxa ſpinis horrida lacerat animam, quæ hunc hiſpidum fœtum enixa eſt; quiuis hypo-crita inquies eſt, vtpote ſpinarum aculeis totus obnoxius, vt ſcitè aduertit Gregorius, ita pun-gens inſaniam horum hominum callidorum: *Hypocrita vt ſine fine crucietur, viuere ſine fine compellitur, vt cuius vita hic mortua fuit in cul-pa, illic eius mors viuit in pœna, nec tamen con-ſumetur, quia cruciatur, & non extinguitur: mo-ritur, & viuit; deficit & ſubſiſtit; finitur, & ſine fine eſt.* Compendioſè dixeris vitam hypocritæ eſſe ſenticetum, cuius aculei laniant iugi punctio-ne noxiam hanc vitiorum omnium proſapiam à Deo reprobatam multis ſymbolis in lege veteri, vbi præcipuè notantur ſtruthio, & cygnus, aues reuera idoneæ, quibus hypocriſis explicetur. Ni-mirum ſtruthio alas aperit ad volatum, & eas ſem-per expandit, licet impos ſit aſſurgere; corpore obeſo inclinante deorſum hoc animal, illudens oculis, dum ſe aptat ad volandum. Illius auis in-dolem æmulatur hypocrita, ſemper enitens ad ſu-perna exteriore niſu, ſed imbelli, quia ſerpit ſem-per humi degens, ſuorum ſcelerum pondere op-preſſus. Eodem ferè titulo damnatur cygnus, quia

Gregor. l. 12. Moral.

Leuit. 11. Quibus ſymbolis in lege veteri Deus hypocritas reprobauit.

nigricat eius caro, albicante pluma. Vnde inge-nuus typus exurgit lineans hypocritas, quibus il-lud omne quod albicat pluma eſt & lanugo ven-ti ludibrium, cùm tamen interiora eorum ſupe-rent omnem nigredinem. Etenim quidquid ar-duum edit hypocrita, illud eſt in gratiam laudis humanæ, quam venatur: gloriola autem hæc inanis eſt, & leuior pluma, quam verſat aura ſti-pulas circumuerrens. Si verò res eſt de animæ ſta-tu, ea atrata luget gratiæ occaſum, & iniquam ſortem, quam proinde nacta eſt litans auræ po-pulari.

Homines hos gloriæ quàm cupidos, & mori-bus atris, ſic depingit Gregorius: *Qualis hypocri-ta imperitis innoteſcit, talis vult ab omnibus æſtimari. Hypocrita quot vitijs eſt plenus, quaſi tot ſtercoribus in conſpectu æterni iudicis illius pectus fœtet.* Ille idem Pontifex verſutos hos ani-mos carpi credit ea lege, quæ vetuit quemquam indui veſte lanæ, & lino intexta. Sic commenta-tur idem Præſul: *Non indues veſtem ex lino la-naque contextam; per lanam ſimplicitas, per li-num ſubtilitas deſignatur. Et nimirum veſtis, quæ ex lana linoque contexitur, linum interius celat, lanamque exterius demonſtrat. Veſtem ergo ex lino lanaque contextam induit, qui in locutione vel actione, qua vtitur, intus ſubtilitatem mali-tiæ cooperit, & ſimplicitatem foris innocentiæ oſtendit.* Hieronymus deteſtatus omnem hypo-critarum ritum, eos recenſet inter monſtra, & al-ludit ad diſcolorem habitum cygni, qui candore externo nigredinem celat, qua caro conſperſa eſt. Si ille: *Intus Nero, foris Cato, totus ambiguus; monſtrum eſt, velut quædam beſtia compacta, ſe-cundùm illud poeticum,*

Cauda leo, pars prima draco, media ipſa chi-mæra.

Tot titulis atque cenſoribus damnata hypocriſis, deterrere debet nos ab efficta triſtitia, qua repro-bi nundinantur gratiam ſpectatorum, quibus ar-riſiſſe, illud eſt, totum & tantum hypocritarum votum. Prælibata tamen nemini debent impo-nere, reprobari illam triſtitiam, qua hodie in lu-ctum frangitur Eccleſia cinere aſperſa, recolens omnia breui in puluerem abitura.

Gregor. l. 8. Moralium.

Ibid.

Hypocrita vt mõſtrum deſcribitur.

Hieron. lib. epiſt.

SENSVS MORALIS

Legitimum eſſe triſtitiæ argumentum recor-danti ſe Deo fuiſſe thuricum, ob res cinere diſſoluendas.

In hæc verba:

Nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.

In hæc quæ hodie vſurpat Eccleſia ante lectionem Euangelij.

Memento homo quia puluis es.

SECTIO SECVNDA.

PRÆFATIO.

PEtri Apoſtoli lapſus eum adeò anxiè per-culit vt quotieſcumque gallus gallinaceus

occineret

occineret magnam vim lacrymarum effunderet. Is nempe commemorans ſe teſogam & oblitum gratias ſingulares perceptas ab amantiſſimo Chriſto ſuo, non poterat temperare ſibi à iugi fletu, cuius profluuium alluendo genas, eas veluti ſulco depreſſerat. Cuique animæ pœnitenti ſuus ineſt gallus refricans memoriam periurij, & defectionis iniquæ à Chriſto, cui nomen dedimus in baptiſmo, iureiurando firmiter obſignatum. Singula quæque peccata lethalia fidem frangunt Chriſto datam, noſque ſic peniuros efficiunt. Sed ne tacita prætereamus in confeſſione illa deliquia, data eſt vnicuique garrula ſynderesis excitans animas immemores piaculi, vt diluant flendo facinora, quæ indulgendo genio perpetrarunt. Aſſiduitas peccandi multis aures occluſit, ita vt incaſſum ſuſurret illa bene ſuada ſynderesis. Aliis verò reſiduæ ſunt aures patulæ, & peruiæ ſalutaribus monitis, vt iis exceptis tergant lacrymis ſordes quas hactenus multo ſcelere contraxerunt. Dicam prima parte ſectionis iſtius, animam pœnitentem habere validum argumentum triſtandi, cùm recolit ſe peccaſſe & fuiſſe Deo infidelem ob res cinere diſſoluendas & hîc obiter agam de ritu Eccleſiæ aſpergentis cinere capita fidelium initio Quadrageſimæ. Secundò dicam non debere hominem affici rebus quæ in cinerem diſſoluentur.

Quare ſit garrula ſynderesis.

Diuiſio ſectionis.

SENSVS MORALIS.

Prima Pars Sectionis.

Multa habet argumenta triſtandi anima quæ deliquit.

In hæc verba:

Nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.

ARTICVLVS PRIMVS.

Ex Philosophia, ex vtroqve Ivre, et ex Theologia.

Ariſtot. l. 2. cap. 5.

SOlenne eſt Philoſophiæ effatum, paſſiones eſſe ancipites, & nullam induere rationem boni, aut mali, niſi à ratione imperentur. Cùm ergo triſtitia ſit paſſio in parte concupiſcibili ſita, debeo explorare quomodo legitima eſſe queat illa triſtitia, quæ exurgit ex memoria iniuriæ Deo illatæ, cùm anima ei prætulit vilia crepundia, & mortis exuuias. Vt fiat res iſta liquidior, auſpicandum eſt à natura paſſionis eius, quam triſtitiam nuncupamus: quomodo item anima paſſionibus accincta ſit, operæpretium eſt expendere. Anima duobus modis afficitur circa bonum & malum; mouendo ſe ſcilicet & quieſcendo. In motu attenditur acceſſus, aut receſſus; nimirum acceſſus ad bonum, & receſſus à malo. Quia vtraque motione patitur anima, diſpares illi motus dicuntur eſſe paſſiones. Verbi gratia, amore anima inclinatur ad bonum adſciſcendum, odio verò abſtrahitur à malo: eamobrem amor & odium cenſentur eſſe animæ paſſiones. Rurſus, quia motus haudquaquam interminus eſt, anima in bono requiem nacta gaudet; & illud gaudium paſſio eſt animæ quieſcentis in bono. Si verò vrgente malo reſilire nequit anima præpedita grauitate mali apprehenſi ſub ratione noxij, mens grauatur & oppreſſa gemit. Preſſura hæc animæ decumbentis in malo apprehenſioni internæ obiecto, triſtitia nuncupatur, quæ eſt paſſio anxiæ voluntatis, impotis ſe expedire à malo inſtanti, & incumbenti animæ inuitæ, iuxta definitionem hanc Auguſtini: *Lætitia eſt voluntas in eorum conſenſione quæ volumus; triſtitia autem eſt voluntas in diſſenſione ab his quæ volumus.*

Quomodo conſtare queat eſſe in anima paſſiones.

Aug. l. 14. de ciuit. Dei. c. 5.

Ex præfatis per me non ſtabit quin ita triſtitia deſcribatur: Triſtitia eſt paſſio animæ afflictæ ex intuitu mali quo grauatur. Quomodo autem bona malave queat eſſe triſtitia, illud omne eſt penes rationis arbitrium, cuius eſt humanis actibus inurere characteres bonitatis ſiue malitiæ. Verbi gratiâ, cùm quis virtute ſingulari eminet, & ſuis ſpecioſis animæ dotibus demeretur hominum gratiam; ſi virtus ſpectatur ab aliquo inuido vt malum proprium, & velut obex ad gloriam quam anhelat, & quæ præripietur ei ab illo cuius æmulatur indolem, reuera triſtabitur inuidus, & alterius bonum apprehendet vt malum ſibi coniunctum, ideoque hæc triſtitia lethalis erit & iniqua, vtpote exorta ex peſſimo fonte, animo videlicet impio, & experte charitatis, cuius eſt benè affici alienis bonis vt propriis. Ideoque ſpecies illa triſtitiæ refunditur in colluuiem vitiorum, vbi ſpecialem caueam ſortita eſt ſub nomenclatura inuidiæ. Vbi autem anima haudquaquam hallucinans, vt par eſt, afficitur rebus, illas ad rectæ rationis trutinam penſans, triſtitia erit legitima ſi ſit de re congrua, qualis eſt mali alicuius ingentis inflictio, & boni alicuius inſignis amiſſio. Cùm ergo in malorum omnium ſerie peccatum primas teneat, anima contriſtata de peccato profectò angitur triſtitia rectæ rationi conſentanea; ſiquidem in peccato eſt malum coniunctum, & equidem magnum, cui adiecta eſt amiſſio boni, à quo habent omnia vt bona ſint. Quippe omnis peccans contrahit culpam, & excidit gratiâ, quorum vnum inuehit immane diſpendium, aliud verò malum graue dicit, cui impar eſt anima, illa importuna grauedine oppreſſa, vel vt Angelicus Doctor explicat, homo peccando incurrit in deformem maculam, quæ nitorem gratiæ expungit, & animam turpiter inficit: præterea bonum naturale corrumpitur, prout voluntas iniqua deuiat à Deo, quo inſpirante natura ratione percellitur. Demum peccatum inducit reatum pœnæ æternæ, cuius ſe conſcium fecit homo dum peccauit. Omnigeno itaque malo coëunte dum peccatur, locuples eſt argumentum triſtitiæ in delicto, cuius grauitas meditata iugi triſtitiæ facit obnoxium hominem, qui recolit leuibus ſe abſtractum illecebris à Deo defeciſſe. Vnde editus eſt iſte Canon. *Præteriti ſemper nos debet pœnitere peccati.* Pœnitere autem idem eſt ac triſtari, vt alio Canone liquet, quo pœnitentia Regis Achab nomine triſtitiæ recenſetur hoc contextu. *Sicut Achab Rex iniquus à Propheta reprehenſus, cùm contra ſe diuinam ſententiam audiuiſſet, pertimuit, & magno mærore deprehenſus eſt; ita vt Propheta ſuo Dominus diceret: Nonne vidiſti Achab humiliatum coram me? Quia igitur mei cauſa humiliatus eſt, non inducam malum in diebus eius. In quibus Domini verbis penſandum eſt, quomodo ei in electis ſuis mæror amaritudinis placeat, qui amittere timent Deũ, ſi ſic ei reprobi pœnitentia placuit,*

Quid ſit triſtitia & quomodo induat naturam boni, & mali.

Ex Theologia.
Thom. 1. 2. q. 109. art. 7.

Quibus animæ diſpendiis afficiatur incurrens in peccatum.

Ex Ivre Canonico.
Can. Reperiuntur. de pœnit. diſt. 3.
Can. Sicut. de pœnit. diſt. 3.

qui timebat perdere præſens ſeculum: aut quomodo ei grata ſit ſpontanea afflictio pro culpis, in eis qui placent, ſi hac ad tempus placuit, & in eis qui diſplicebant.

Triſtitiam ſuam Achab non concluſit intimis animæ ſuæ receſſibus, ſed indubia etiam ſpecimina dedit extrinſecus, corpore aduocato in partem triſtitiæ, qua animus malè ſibi conſcius angebatur. Etenim cilicio hirſuto, & ſordido ſacco carnem afflixit, vt Deum citiùs deliniret animâ contritâ, & corpore macerato. Equidem optimè ſibi conſuluit Rex impius, vtrimque mœrorem ſuum probans: cùm namque peccatum ſit deuij hominis actio nefaria, & homo corpore & anima coaleſcat; congruum eſt in vtramque partem diffundi pœnitentiæ anguſtias, iuxta hanc regulam iuris Cæſarei. *Ferè quibuſcunque modis obligamur, iiſdem in contrarium actu liberamur; cum quibus modis acquirimus, iiſdem in contrarium actu amittamus. Vt igitur nulla poſſeſſio acquiri niſi animo & corpore poteſt: ita nulla amittitur, niſi in qua vtrumque in contrarium actum eſt.* In confeſſo eſt apud omnes, peccati illecebras demulcere vtrumque ſenſum, externum ſcilicet & internum; ac proinde peccando gaudere animam in fruitione rei illicitæ, & delectari carnem contagio voluptatis. Nonne igitur triſtitia expiatura labem illam debet perſtringere corpus & animam, cùm homo à Deo vtraque parte conſciâ deuiarit.

Ex Ivre Civili
Lege 196 ff. de regul. iuris.

Quare pœnitens animo & corpore debeat concipere triſtitiam.
Ex Theologia.
Thom. 3. p. q. 85. art. 1.

Theologia tricas iſtas elocuta diluet hoc tenore: Pœnitentia bifariàm accipitur, prout triſtitiam & dolorem dicit, nam de ea, vt eſt ſacramentum, habes multa primo & altero Tomo meæ Encyclopædiæ. Si pœnitentia ſpectetur vt angit appetitum ſenſitiuum tantùm, tunc erit mera paſſio, & non virtus ſatagens conciliare Deum. At ſi attendatur pœnitentia, vt dolor diuexans & caſtigans animam, & voluntate inſitus, tunc maximè erit virtus: quia virtus ex Ariſtotele 2. Ethic. c. 2. eſt habitus electiuus ſecundùm rectam rationem. Pertinet autem ad rationem rectam, vt quiſque doleat de quo dolendum eſt, & eo modo quem poſtulat argumentum doloris. Ad pœnitentiam ita acceptam nos hortatus eſt Chriſtus; nam legiſlatoris intentum eſt facere virtuoſos, vt ait Philoſophus 2. Ethic. c. 1. Vnde non eſt intelligenda pœnitentia de ſimplici paſſione appetitus ſenſitiui, ſed de habitu electiuo, qui dolorem ſuggerit ad menſuram nequitiæ, cui ſe anima corpore etiam comite mancipauit. Itaque ratione decernente ritum pœnitendi, pœnitentia hominem totum congruè caſtigabit, quia malo ingenti obnoxium fecit cùm deliquit, nec vllum triſtandi reperies vſquam fortius argumentum.

Quare initio Quadrageſimæ legatur Euangelium Matthæi c. 6. vbi fit mẽtio orationis, eleemoſynæ & ieiunij.

Profectò opportunè Eccleſia Quadrageſimam hodie auſpicatur ab Euangelio deſumpto ex capite ſexto Matthæi, vbi commemorat orationis, eleemoſynæ, & ieiunij præceptum, à Chriſto fidelibus indictum, & cui præcipuè in Quadrageſima morem gerere debent omnes Chriſtiano nomine recenſiti: ſiquidem tempus hoc præcipuè omnes ad pœnitentiam ſollicitat, quæ non animam duntaxat angit abditâ triſtitiâ, ſed & carnem plectit in delicijs aliàs volutatam. Noſtrates hæretici, & multi ignaui Catholici, mentione facta pœnæ obganniunt, & quia delicijs aſſueti, vt Epicuri de grege ſues grunniunt, inſtantes pœnitere perinde eſſe ac dolere, ſicque ſatis eſſe triſtari de peccatis, ſeclusâ cenſurâ in corpora ſæuiente. Hi obeſi voluptatum aſſeclæ, idonei ſunt patroni luxuriantium corporum, & luculenter animum ſuum produnt incurium Dei, ad quem ſi reduces repedare vellent, omnem operam impenderent, nulla habita ratione reluctantis animæ, & corporis pœnitentiæ onera aſpera detrectantis.

SENSVS MORALIS.

Anima recolens ſe peccaſſe, debet à ſe exigere pœnas congruas, vt indices animi pœnitentis, qui plus nimio cineres adamauit.

In hæc verba:

Nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Ex Sanctis Patribvs.

Chorus Sanctiorum Patrum mihi concinit, hoc decernens, ſcilicet eſſe ſubeundam aliquam pœnam in mulctam criminis antea perpetrati. Sic Auguſtinus Deum inducit ſcelera condonantem: *Iuſtitia de cælo proſpexit tanquam Deo dicente: Parcamus huic homini, quia ipſe ſibi non pepercit: ignoſcamus quia ipſe agnoſcit: conuerſus eſt ad puniendum peccatum ſuum; conuertar & ego ad liberandum eum.* Ille idem decurrens argumentum, aliqua ſpecimina mulctæ commemorat, ita fatus: *Ad agendam pœnitentiam non ſufficit mores in melius commutare, & à malefactis recedere, niſi & de his quæ facta ſunt ſatisfaciat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis.* Nota, Auguſtinum inducere pœnitentes ad ſatisfaciendum Deo per pœnitentiæ dolorem, circa quem aduerte cum Sancto Thoma, dolorem propriè pertinere ad corpus, ſicuti liquet triſtitiam eſſe animæ paſſionem. Gratis ergo vilia carnis mancipia impugnant illam concluſionem, quæ triſtitiam pœnitentum etiam diffundit in corpora, vt ſalutaris ille amaror carnem ſaliat, humoremque exugat, quo antea computruit diſſoluta ſanie vitiorum. Eò alluſit Ambroſius, quem accipe. *Quando ſic pœnites, vt tibi amarum ſapiat in anima quod ante dulce fuit in vita, & quod te prius oblectabat in corpore, ipſum te cruciat in corde; iam tunc benè ingemiſcis ad Deum.* Si puniendi actum liquidò deſideras, conſule Hugonem Victorinum, cuius hoc eſt eloquium: *Pœnitentia appellata quaſi punientia, eò quòd ipſe homo in ſe pœnitendo punit quod malè admiſit. Tria enim quæ ſunt in percuſſione pectoris; id eſt, pectus, ſonus, & manus, ſignificant, quod pœnitentia eſt de his, quæ mente, voce, & opere peccauimus.*

Ex SS. Patribvs.
Auguſt. in Pſal. 84.
lib. de pæn.
Thom. 3. p. qu. 84.
Ambroſ. ſerm. de. Pœnitentiâ vnde ſic nuncupata.
Hugo l. 3. de myſt. Eccleſ.

Bellè accepit Hugo percuſſionem pectoris pro teſſera pœnitentiæ, quæ ſe carnem quatiendo prodit eſſe ſinceram & integram. Gregorius totam hanc cenſuram lacrymarum ſymbolo concludit, ſic expendens: *Cùm mentem Deus ingreditur, conſtat proculdubio, quod mox*

Greg. lib. Moral.

pœnitentiæ gemitus ſequatur, vt ei iam ſalubriter flere libeat, quæ prius in iniquitatibus flenda iucunditate gaudebat: ſed quò vberius culpa fletur, eò altius agnitio veritatis attingitur: quia ad videndum lumen internæ bonitatis, polluta dudum conſcientia lachrymis baptizata renouatur. Vide, cum detergere delicias acerbitate fletuum, qui vt feraces ſunt bonorum operum, non impunem carnem linquent, ſed eam excipient pro grauitate noxæ, quæ aſpergit lacrymis hominem pœnitentem, quem hortatur Hieronymus, vt pœnas appendat criminis ad ſtateram. Sic ille: *Neceſſaria eſt pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certè excedat.* *Hier. epiſt. ad Suſan.*

Tametſi Dei intuitus, quem grauiter offendimus, homines vrgere queat validè ad vltrò obeundas omnes pœnitentiæ partes; magnos etiam adiicit aculeos conſideratio rei, quæ nos diuino ſubduxit obſequio. Simili argumento moriturus Ionathas præcipitis fati mœrorem auxit. Nempe eum nequicquam remorante præcepto Regis, qui ieiunium indixerat, ille fauum mellis comedit inſcius edicti, atque ita eo piaculo capitis ſententiam audiit, quam iniquo prorſus animo accepit, quia imprudens mellis eſus erat leuis anſa necandi Principem ſolio progenitum. Sic ille inſtantis ſuæ necis luctum auſpicatus eſt: *Guſtans guſtaui in ſummitate virgæ, quæ erat in manu mea paululum mellis, & ecce morior.* Habuit ſanè quod plangeret ille regius adoleſcens tollendus è medio præcoci morte, quia modico dulcore paſtus, omnes debitas ſibi regni delicias amittebat. Erat velut impos ſui commemorans illas fuiſſe breues illecebras faui, quò incautè captus properanti fato ſe obſtrinxit. Mœreat ad libitum Ionathas, & vrgente triſtitia, eius anima contabeſcat; nobis ſanè vberior ſeges eſt fletuum, & mœroris: etenim longè abacti ſumus à Deo optimo maximo, ob res puluere concretas, & in cinerem cito citius abituras.

1. Reg. 14. Vnde lugendi argumentum poſſit anima pœnitẽs petere

---

SENSVS MORALIS.

Digreſſio de aſperſione cinerum vſurpata in argumentum triſtitiæ pœnitentum.

In hæc verba:

Memento homo quia puluis es.

ARTICVLVS TERTIVS.

EX ANTIQVITATE, EX SS. PATRIBVS ET IVRE CANONICO.

BEliſſarius in Græcia quondam Prætor rei militaris, & aſpirantis fortunæ amaſius, eò honoris aſſurrexit, vt infra Imperatorem ſummus eſſet. Sed vt fortuna gyrans nuſquam eſt propoſiti tenax, rerum omnium ſors inſtabilis iniqua fuit Beliſſario, qui ex decreto Iuſtiniani Imperatoris excæcatus, & iacturam opum paſſus, compulſus eſt inglorię corrogare ſtipem; fortuna ſic ludente in humanis, & verſante vices altas, quas votis hominum afflans hactenus erogarat.

Quare puluis aſperſus capiti fideliũ initio Quadrageſimæ dicatur etiã cinis.

O iniquam hominum ſortem in dedecus hoc damnatam, vt Deo neglecto creaturis inhient, quæ quantumuis ſub cœlo emineant pulueri reddentur vnde primitus emerſerunt! Quidni vſurpemus has voces indices triſtitiæ noſtræ: Heu incautè deuouimus nos diris, adhæſuri rebus inanibus, quæ nos à bonorum omnium fonte longiùs abduxerunt. Huius imprudentiæ crebra memoria pudorem incutit, meliora ſuggerens in poſterum, & cauet ne anima delinita cupediis huius ſæculi abdicet Domini famulatum. Omnia verò eſſe in mundo cineri obnoxia, probare incumbit calci iſtius ſectionis, vt conſulam præconibus verbi Dei, ſollicitis aliquid reperire idoneum feriæ hodiernæ, quæ à cinere nomen trahit, vtpote nuncupata Feria Cinerum, etſi quibuſdam cineris vox haudquaquam arrideat, cum ipſa Eccleſia eam non vſurpet in ipſa etiam diſtributione cinerum, quos fidelium capiti imponit, hac præuia ſententia: *Memento homo quia puluis es, & in puluerem reuertêris.* Noluit namque Eccleſia in aſperſione cinerum illam immutare capitis Sententiam latam in hominem fœdifragum, quem Deus hoc maledicto ferit: *In ſudore vultus tui veſceris pane, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuertêris.* *Geneſ. 3.*

Vnde ergo cinerum nuncupatio, cùm pulueris tantùm meminerit Eccleſia, vnumquemque præmonens de inſtante fine ſuo? Reſpondeo, promiſcuam pulueris & cineris vſurpationem eſſe apud Hebræos, ob affinitatem litterarum vtriuſque dictionis; ſiquidem עפר *ngaphar.* puluerem tenuiſſimum ſignificat; cinis autem dicitur אפר *epher.* Vnde quia duæ illæ litteræ quæ diſcordant, in vtraque voce ſunt gutturales & aſpiratæ, ſcilicet ע, & א communione familiari Hebræis facilè commutantur. Et reuera Moyſes in lingua Hebræa apprimè doctus, legiſlatorem agens vſurpauit vocem עפר *negaphar*, pro cinere: dicturus enim quomodo cineres vaccæ combuſtæ expiarent immundos, ita ſanxit: *Tollentque de cineribus combuſtionis.* Vt cineres exprimeret Moyſes ait מעפר *mengaphar*, qua etiam voce vſus eſt Onchelos in ſua paraphraſi Chaldaica, licet vox illa puluerem ſignificet; in quo ſenſu à Deo vſurpata eſt bis in eodem verſu חשוב עפר אתה ואל עפר *ngapharatas veel ngaphar taſchub. Puluis es, & in puluerem reuertêris.* Illam verò dictionem prælibato Numerorum loco debere intelligi de cinere, probat primò noſtra vulgata editio, quam conclamante Eccleſia cæteris antepono. Accedit ſeptuaginta interpretum Græca diſcuſſio, cuius accipe dialectum. λήψονται τῷ ἀκαθάρτῳ ἀπὸ τῆς σποδιᾶς τῆς κατακεκαυμένης. Nomen σποδιὰ cinerem ſignificat; vnde Plato lib. 1. de legibus verbum fecit σποδίζω, id eſt coquo ſub cinere. Itaque pulueris & cineris promiſcua vſurpatio in ſacris potuit à cinere denominare exordium Quadrageſimæ, quia eo die recolitur memoria pulueris, in quem ſunt hominum corpora diſſoluenda. *Num. 19.* *Gen. 3.*

Rurſus à cinere mutuatitium nomen capit illa dies auſpicata pœnitentiam, cui deuouetur ſeries tota Quadrageſimæ inſtitutæ ad lugenda facinora, quibus incurrimus in diſcrimen mortis, cuius mulctam cineres hodie refricant, adhibitâ illâ præfatiunculâ ſæpeſæpius inſonante: *Memento homo, quia puluis es, & in puluerem reuertêris.* Ideo inquam dicitur illa dies, dies cinerum, quia tunc Eccleſia ad pœnitentiam ſe componit, & accingit ad luctum ſingularem edendum, quo Deum conciliet, ad iram multiplici crimine prouocatum. At vetuſtiſſimus ille fuit ritus in ſolenni luctu, vt & in publica penitentia puluere, & cinere conſpergi. Vt ante legem factitatum eſſe,

Cineris aſperſio olim adhibita ad prodendum animum pœnitentem.

EX ANTIQVITATE.

eſſe, videre eſt exemplo Iob viri ſancti, qui ſuæ pœnitentiæ propoſitum expreſſit, voto emiſſo de corpore ſuo cinere & puluere conſpergendo.

Iob. 42.

Sic ille: *Ago pœnitentiam in fauilla, & cinere.* Hebræa meminere pulueris & cineris, hoc tenore ונחמתי על עפר ואפר *venichamti ugal nghaphar vaepher. Reſipiſcam in puluere, & cinere.* Hunc morem fuiſſe Hebræis inolitum, in confeſſo eſt apud omnes vel leuiter tinctos lectione bibliorum, vbi ſolemnis eſt commemoratio eius pœnitentiæ, quam aſſumpſit Eſther, placatura Deum ſubiratum Iudæis, quorum internecionem in Perſide moliebatur Aman. En contextum feralis huius pompæ. *Eſther quoque Regina confugit ad Dominum, pauens periculum quod imminebat. Cumque depoſuiſſet veſtes regias, fletibus & luctus apta indumenta ſuſcepit, & pro vnguentis variis, cinere & ſtercore impleuit caput, & corpus ſuum humiliauit ieiuniis.* Fortè inſtabis, Eſther in Perſide educatam hunc ebibiſſe morem à Perſis, quos Herodotus ait in celebri luctu prodiiſſe cinere conſperſos, ac proinde Eſther aſſuetam ritibus exoticis edidiſſe mœroris ſui ſpecimina, quibus erant aſſueti Perſæ. Tota igitur iſta controuerſia componenda eſt alio textu ſacro probante Hebræos cinere conſperſos demeruiſſe Deum. Præſtò ſum, adiutus Ieremiæ ſuffragio, cui habitus aſpergine cineris inglorius creditus eſt idoneus ad placandum Deum. Sic ille contribules ſuos hortatus eſt: *Filia populi mei, accingere cilicio, & conſpergere cinere: luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum, quia repentè veniet vaſtator ſuper nos.* Ab aliis etiam Gentibus fuiſſe vſurpatum illud pœnitendi ſchema, clamat Niniuitarum pœnitentia, ſacro etiam Codice commendata, vnde hæc habemus. *Crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis à maiore vſque ad minorem. Et peruenit verbum ad Regem Niniue; & ſurrexit de ſolio ſuo, & abiecit veſtimentum ſuum à ſe, & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere.*

Exempla ſacra ad probandam ſocietatem cineris & pœnitentiæ.

Eſther. 14.

Herodot. l. 3. & 1.

Ierem. 6.

Ionæ 3.

Ex SS. Patribus.

Cyprian. ſer. de lapſis.

Tertul. l. de pœnit. c. 3.

Vetuſta hæc pœnitendi norma placuit Eccleſiæ, vt meminere Patres illorum temporum, in quibus accipe Cyprianum egregium pœnitentiæ præconem & encomiaſten, qui hortatur pœnitentes ad cinerem aſſumendum, vt congruo habitu Deum demulceat reus homo, cui maximè conuenit ille auſterus pœnitendi ritus, quem etiam Tertullianus commemorat ita fatus: *Itaque exomologeſis proſternendi & humilificandi hominis diſciplina eſt, conuerſationem iudicens illicem miſericordiæ. De ipſo quoque habitu atque victu mandat ſacco & cineri incubare, corporis ſordibus obſcurare; animum mœroribus deiicere.* Eadem medendi methodo virgini lapſæ cauit Ambroſius ita conſulens: *Lugubris tibi accipienda eſt veſtis; & mens, ac membra ſingula digna caſtigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanam gloriam occaſionem luxuriæ præſtiterunt; defluant oculis lacrymæ; qui maſculum non ſimpliciter aſpexerunt; palleſcant facies, quæ quondam rubuit impudicè. Denique totum corpus iniuriis & ieiuniis maceretur, cinere aſperſum, & opertum cilicio perhorreſcat, quia malè ſibi de pulchritudine placuit. Cor verò ſit liqueſcens ſicut cera, ieiuniis inquietans ſeipſum, & cogitationibus ventilans quare ſit ab inimico ſubuerſum.* Recenſiti textus luculenter probant commiſſe cineres atque cilicium, quando operæpretium fuit edere pœnitentiæ celebris argumenta.

Amb. ad virgin. lapſam. Quo apparatu ſit ineunda pœnitẽtia ab homine perterſo ſua piacula.

Cùm itaque totus Quadrageſimæ contextus pœnitentiæ ſit deuotus, opportunè fidelibus ſuis conſuluit Eccleſia, eos hodie cinere conſpergendo, vt vel ſic induceret ad deflenda piacula, quibus abſtergendis erat hoc ſalutare tempus omnibus inſtitutum. Et licet euaneſcente Eccleſia, homines graui aliquo crimine præpediti, nulla habita ratione temporis, publicâ ſibi indictâ pœnitentiâ extra Eccleſiam conſperſi cinere reſiderent; ſexto tamen emergente ſæculo, ritus iſte ſingularis inualuit, vt hodie pœnitentes in Eccleſiam confluerent aduoluti pedibus Epiſcopi, qui eos cinere aſperſos, & monitis ſalutaribus inſtructos deducebat foras, definiens tempus, quo interdictus eis aditus Eccleſiæ oſtendebat criminum grauitatem. Fuit hoc ſancitum in concilio Agathenſi habito anno D. V I. ſub Symmacho Papa regnante in Gallia Clodoueo, qui primus ſacris fidei noſtræ myſteriis initiatus eſt. Anno X X V. regni eius edita eſt hæc ſanctio; quam proinde vides eſſe vetuſtiſſimam, vtpote obſeruatam ante plura ſæcula. Ne deſideres hoc decretum, conſule Gratianum, vnde accepi ego Canonem iſtum. *In capite Quadrageſimæ omnes pœnitentes, qui publicam ſuſcipiunt aut ſuſceperunt pœnitentiam, ante fores Eccleſiæ ſe repræſentent Epiſcopo ciuitatis, ſacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram demiſſis, reos ſe eſſe ipſo habitu & vultu proteſtantes. Ibi adeſſe debent decani, id eſt, archipreſbyteri parochiarum, & preſbyteri pœnitentium, qui eorum conuerſationem diligenter inſpicere debent, & ſecundùm modum culpæ, pœnitentiam per præfatos gradus iniungere. Poſt hæc eos in Eccleſiam introducant, & cum omni clero ſeptem pœnitentiales pſalmos in terra proſtratus Epiſcopus cum lacrymis pro eorum abſolutione decantet: tunc reſurgens ab oratione, iuxta quod canones iubent, manus eis imponat, aquam benedictam ſuper eos ſpargat, cinerem prius mittat, deinde cilicio capita eorum operiat, & cum gemitu, & crebris ſuſpiriis denuntiet eis, quòd ſicut Adam proiectus eſt de paradiſo, ita ipſi pro peccatis ab Eccleſia proiiciuntur. Poſt hæc iubeat miniſtris; vt eos extra ianuam Eccleſiæ expellant: clerus verò proſequatur eos cum reſponſorio: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, &c. vt videntes ſanctam Eccleſiam pro facinoribus ſuis tremefactam atque commotam, non paruipendant pœnitentiam. In ſacra autem Domini cœna, rurſus ab eorum decanis, & eorum preſbyteris, Eccleſiæ liminibus repræſententur.*

Quando fuit celebrior vſus cinere aſpergere capita pœnitentium.

Ex Ivre Canonici. *Can. in cap. diſt. 50.*

In Gallia primum inſtitutus eſt mos quotannis fidelium capita cinere aſpergere initio Quadrageſimæ.

Quod aditus Eccleſiæ fuerit inhibitus cinere aſperſis, & aliquo infami piaculo obſtrictis, illud iam erat in more Eccleſiæ poſitum trecentis annis ante concilium Agathenſe, vnde & ſuſpicor fuiſſe hoc Apoſtolorum inſtitutum obſeruatum prioribus Eccleſiæ temporibus, vt meminit Gregorius ille Neocæſarienſis, quem Photius in canone ſuo commemorat. Ait ille priſci illius æui teſtis, quinque fuiſſe olim ſtationes pœnitentibus aſſignatas, vt congruè ſuas expiarent noxas. Prior ſtatio pœnitentium dicta fuit πρόσκλαυσις, à fletu. Namque illic pœnitentes ſecreti ab aliis, vtpote deforis, largo lacrymarum imbre ſua crimina detergebãt, proſtrati ante limen Eccleſiæ, aliorum fidelium introëuntium ſuffragia mendi-

Ex Antiqvitate. *Greg. Neocæſarien. in ep. Canon. apud Photium.*

 cantes;

Olim pro menſura criminis varij fuere ritus pœnitendi vt videre eſt teſtimonio Gregorij.

cantes. Alia pœnitentum ſedes aliquanto honoratior erat intra ſepta Eccleſiæ, iuxta veſtibulum, ita vt inde poſſent audire concionem inter catechumenos, ideoque illa ſedes appellata eſt ἀκρόασις, id eſt, auſcultatio. Rurſus inclinante pœnitentia procedebant in alium locum orantes promiſcuè cum aliis fidelibus ſeorſim à catechumenis; ibi tamen non dabatur eis copia ſacramentorum, ſed ius tantùm communi oratione frui, vnde illa templi regio dicebatur ὑπόπτωσις, id eſt, ſubmiſſio, quia illic tantùm flexis genibus orabatur. Dato illic humilis animi ſpecimine deducebantur in vlteriorem templi ſitum, vbi ſacris intererant cum aliis hominibus innoxiis; illic pro arbitrio ſuo orabant ſtantes, aut in genua prouoluti. Eamobrem illi loco inditum eſt nomen σύστασις, quod ſtationem ſignificat. Eò tamen prouecti pœnitentes, ſacra adhuc communione non gaudebant. Demum ſartâ tectâque pœnitentiâ, & omni deterſo puluere reſiduo, pœnitentes adibant locum penitiorem, vbi præuia abſolutione criminum omnium reficiebantur viuifico pane Angelorum. Intimum illud penetrale Eccleſiæ dicebatur μέθεξις τῶν ἁγιασμάτων, id eſt, participatio ſacramentorum. Tepente zelo fidelium, & Eccleſia relaxante rigorem ſuum, Chriſtiani quidem ſubmiſere capot cineri, prima quidem die Quadrageſimæ, ſed non abſtinuere ſacris. Eamobrem pij quique obſeruantes non amplius eſſe ingloriam aſperſionem illam cineris, vltro ſubmiſere caput presbytero cinerem imponenti, vt hac ſaltem ſupellectile antiquæ pœnitentiæ contriti animi proderent argumentum.

Quare hodie viri etiã pij nõ detrectẽt excipere ſuo capite cineres initio Quadrageſimæ.

Itaque in confeſſo eſt apud conſcios iuris canonici, Concilium Agathenſe inſtituiſſe ſolennem cineris aſperſionem prima die Quadrageſimæ: inde effluxit vt dies illa diceretur Feria cinerum, quia licet quouis etiam tempore infligeretur reis publica illa mulcta; tamen quotannis erat hæc præfixa dies, vt peccatores cinere perfuſi denuo ſiſterentur. Vnde ſtante inconcuſſo hoc decreto, non inficior illo æuo vocatam eſſe diem illam Feriam cinerum à vulgo, cui inolitum eſt leuiori etiam argumento indere nomina rebus inaſpectis. Sed eſto plebs illi Feriæ hoc nomen cinerum indiderit; tamen apud auctores, Eccleſiaſticos dies illa priori ſuo titulo non excidit: nimirum vocata eſt feria in capite ieiunij, vt ipſo etiam prælibato canone liquet, qui ſic auſpicatur: *In capite Quadrageſima.* Nempe Eccleſia ſui inſtituti tenax populorum œſtrum non ſequitur in ſuis ritibus explicandis. Vbi verò vſus inualuit, & orbe toto fideles ſparſi, illa die confluxere in Eccleſiam cineres accepturi; Eccleſia annuens inditæ à populis nomenclaturæ, recenſuit illum diem ſub illo vocabulo Feriæ cinerum.

SENSVS MORALIS.

Cineris aſperſio deforis prodit animam pœnitentem.

In hæc verba:

Memento homo quia puluis es.

ARTICVLVS QVARTVS.

Ex Theologia Philosophia, Et SS. Patribvs.

Nilus totam Ægyptum alluens adeò alta habet exordia, vt deſiderium ſui hactenus effecerint: inaſpectum namque fuit hominibus Nili caput. Fas ſit ludere in Nilo & in peccatore qui nihilum eſt, iuxta Dauidis eloquium: *Ad nihilum redactus ſum, & neſciui.* Difficile eſt inueſtigare caput huius nihili cinere aſperſi: ardua nimirum res eſt aperire quis prior cinere reſperſit caput ſuum in teſſeram animæ pœnitentis. *Pſalm.72.*

Quid ſignificet cinerum aſperſio.

Grauis eſt ſanè quæſtio de origine ritus huius vſurpati etiam ante Moyſem, vt pœnitẽtes eſſent cinere conſpurcati: ſiquidem pœna hæc non eſt conſona grauitati criminum, quibus imponitur, nec vllum doloris ſenſum ſecum vehit, quo purgetur delectatio illicita comes deliquij. Neminem vidi pro voto diſſoluentem illas tricas. In re implexa ſatis, meam ego promam ſententiam, quam accipe fortè idoneam ad ſoluendum propoſitum nodum. Sincera pœnitentia ſuis omnibus numeris abſoluta non ideo eſt ſpecialis virtus, quia dolet de malo perpetrato, ſed ex eo quòd pœnitens dolet de peccato, in quantùm eſt offenſa Dei, cum propoſito diluendi piaculum, illud emendando. Emendatio autem offenſæ contra aliquem commiſſæ non fit ex ſola ceſſatione offenſæ, ſed præterea operæpretium eſt intercedere aliquam recompenſationem, quam exigunt iniuriæ omnes alij illatæ, quas nemo expiare poteſt, niſi beneficio compenſationis & retributionis. Recompenſatio (vt cum S. Thoma loquar) eſt ex parte eius qui offendit, quia ſatiſfacit homini à ſe perperam impetito. Retributio verò eſt penes illum, qui iniuriam accepit. Vtrumque ſanè ad materiam iuſtitiæ pertinet, quia vtrumque eſt commutatio quædam. Sicque liquet pœnitentiam, quatenus eſt virtus, eſſe partem iuſtitiæ commutatiuæ, cuius eſt pro beneficiis gratias agere, & pro iniuriis illatis rependere penſum, quo aliundè ſatisfiat ei, cui ſe reus præſtitit iniurium. Quòd ſi reus conditione impar eſt offenſo, vt filius reſpectu patris, & homo reſpectu Dei; Ariſtoteles ait, eſſe in arbitrio ſuperioris imponere modum debito obſequio, in gratiam ſceleris abſtergendi. Cùm ergo homo Deo offenſo redux vult fieri, cuius iniuria nequit omnimodè compenſari, ob diſparem ſtatum Dei, infra quem ſunt homines; Dei erit præſcribere normam, qua obſeruata queat homo conciliare ſibi gratiam Dei ſubirati. Vt huius ſui voti compos homo fiat, debet recolere, ſe fuiſſe iniquum Deo, ſibi, & proximo. Deo quidem in quem inſurrexit, flocci pendens illius imperium: ſibi autem, quia gratiâ excidit, vtpote conſpurcatus macula peccatorum. Denique proximum

Ex Philosophia.

S. Thom. 3. p. q. 85. art. 3.

Quibus partibus conſtet vera pœnitentia omnibus numeris abſoluta.

Ariſtot. lib. 8. Ethic. c. vlt.

Quomodo debeat inferior ſatisfacere ſuo ſuperiori offenſo.

ximum oſtendit ſuo exemplo, cum pelliciens ad peccandum. Itaque trifariàm obligatur homo, ſi velit pœnitentiæ obſequio reſtitui in integrum. Ne autem dubij pœnitentes hærerent in delectu obſequij Deo exhibendi, vt redirent ad meliorem frugem, Deus ipſe præſcripſit ſchema reis omnibus obeundum; ſcilicet, vt ſincero animo reprobos affectus exuerent, eorque ſuum arcta triſtitia caſtigarent, in pœnam ſuauitatis illicitæ, qua geſtiit animus deliciis irretitus.

Quare pœnitentes obſtringãtur ad edenda extrinſecus ſigna ſuæ pœnitentiæ.

Eſto intimus ille dolor aſſumptus vltro, ob Deo illatas iniurias, ſit præcipua pars pœnitentiæ; voluit tamen Deus adiici aliquid deforis, quo correi homines inducerentur ad terendos etiam calles concoloris pœnitentiæ, vt quos impius ſocios illexerat ad peccandum, eoſdem ſibi comites adiungeret reſiliens à peccato. Ita Deus aliquando deoium populum reuocauit miſſo Ioele Propheta, cuius ſuit iſta parænesis. *Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & fletu, & planctu: & ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra. ait Dominus omnipotens.* Cordis anguſtias ſciſſio illa commemorata probat, qua Deus congruè delinitur. Ieiunium caſtigat illecebras; & lacrymarum profluuium aliis ſatisfacit hominibus, quos illo intuitu plerumque pœnitet commiſiſſe nefas, cui expiando debet aliquando multis fletibus anima deſudare. Omnem illum pœnitentiæ apparatum concludit cineris aſperſio accepta eo ritu, quem quotannis recolit Eccleſia: nimirum proſtat in cinere compendium omnium actionum, quibus homo malè ſibi conſcius obligatur. Primum namque quod Deus exigit ab homine reo faſtidiente retroactam vitam ſuam, eſt ſui iniqui ſtatus notitia, vt inde argumentum accipiat deprimendi faſtum, quo aduerſus Deum tumidus inſurrexit, iuxta illud Iobi effatum: *Tetendit aduerſus Deum manum ſuam, & contra omnipotentem roboratus eſt. Cucurrit aduerſus eum erecto collo, & pingui ceruice armatus eſt. Operuit faciem eius craſſitudo, & de latere eius aruina dependet.* Typhus ille fecit hominem Deo iniurium, vile abdominis mancipium, intentum duntaxat gulæ, & veneris illecebris. Refricata memoria iniquæ huius ſortis, homini ſpeciem ſui ipſius obiicit, eoque horrore quatit, vt eum tædeat viuere, nihilque anhelet niſi mortem, quam incurrit peſſimis actibus exantlatis. In teſſeram ſuæ agnitæ perfidiæ cinere ſe aſpergit, vt eius tenuitas explicet, quàm ſe exilem homo fateatur & inopem, qui exhauſto humore gratiæ abiit in cineres, vt in reliquias ignis concupiſcentiæ, cordis intima depaſcentis. Hoc cinerum typo innuit homo ſe eſſe ludibrium venti, quo acti cineres euaneſcunt, vt præfatus eſt Dauid iſto verſiculo. *Non ſic impij, non ſic, ſed tamquam puluis, quem proiicit ventus à facie terræ.* Et quia cineres etiam ſunt ſupremæ mortis exuuiæ; animus improbus vltro ſe Deo offert immolandum, vt moriendo luat quod impiè hactenus vixit.

Ioel. 2.

Cineris aſperſio quare cõgrua ſit ad expiandum animum pœnitentis.

Iob. 25.

In cinere eſt typus animæ tedæcis poſt peccatum.

Pſalm. 1.

Itaque cùm nihil æquè Dei ſæuientis iram demulceat ac vltronea ſui oblatio ad expiandas noxas, congruâ profectò induſtriâ conſuluere ſibi pœnitentes, qui cinere aſperſi occurrere Deo, illâ elingui teſſerâ ſuum confitendo ſcelus, quod incautè hactenus abdiderant. Adde edoceri homines eo cinere, tale obeundum eſſe pœnitentiæ genus, quod virtute ſua referat omnem cineris indolem in eo ſitam, vt è cinere fiat lixiuium, maximè idoneum maculis abſtergendis. Alia etiam virtute cineres pollent; nimirum ignem fouent, & carnis humorem ſiccant, ne caro ſanie diffluens putredini fiat obnoxia. Ita anima exoſa nefas eo dolore vrgetur, qui cor ſoluit in lacrymas indices anguſtiæ ſuæ, & quibus abluitur illa ſordida colluuies, qua fuit hactenus anima conſpurcata. Dauid expertus vim lauacri huius ſalutaris, illo eodem ſe balneo tinxit & quàm ſæpe. Audi turbinem quo, anima eius percita concuſſa eſt. *Anima mea turbata eſt valde.* Proculdubio hunc gemituum anhelorum æſtum, fletuum largus imber excipiet, vt ipſe ominatus eſt. *Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum: lacrymis meis ſtratum meum rigabo.* Rurſus accipe eumdem in flagella compoſitum, dum reuoluit animo contrito ſua iniqua facinora, vnde emerſit iugis dolor diſcrucians illum hominem pœnitentem, ita moleſtiam ſuam facientem palam. *Ego in flagella paratus ſum, & dolor meus in conſpectu meo ſemper. Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.* Quem autem amoris ignem fouerit ille cinis, diſce ab eo ſua ſpirante amoris incendia hoc igneo afflatu. *Dolor meus renouatus eſt: concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis.*

Ad diluenda peccata cineres efficaces.

Pſalm. 6.

Ibidem.

Pſalm. 37.

Pſalm. 38.

Hæc præfata clamant pœnitentiam ſortiri vices omnes cinerum, quibus homo aſperſus melius animum ſuum pœnitentem exprimit, quàm ſi fimo oblitus & conſpurcatus eſſet: nam fimus aliquo humore coaleſcit, quo vt coagulo compactus eſt, nullamque ingenuam mortis ideam obiicit oculis, qui alta & ſublimia ſuperbiendo fuere meditati: cinis verò humoris expers, diffluit & ſibi conſtare nequit, mortiſque ſimulacrum vehit ſemper. Duo autem hæc, ſcilicet ariditas, & capitis ſententia, conſequuntur impios reuera arentes, & capite plectendos niſi reſipiſcant. Vtrumque agnoſcit Dauid dum recenſet ſeriem hanc malorum, quam Deo iniurius expertus eſt. Cautior factus & veluti cinere paſtus, vtpote panem ſuum tanquam cinerem manducans, ita compellat Deum: *Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Quia perſecutus eſt inimicus animam meam, humiliauit in terra vitam meam.* Profectò anima, Diaboli ſuaſione, Deum auerſata, ad terram conuerſa eſt, ideo facta morti obnoxia, quia Dei obſequium turpiter abiurauit. In hoc diſcrimen vitæ incurrit Dauid peccato obſtrictus, vt ibidem deflet. *Collocauit me in obſcuris ſicut mortuos ſeculi, & anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus, in me turbatum eſt cor meum.* In eo vitæ & gratiæ deliquio anima Dauidis æmulata ſiccitatem cineris, neſcia humoris exaruit. *Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi.*

Cineres magis animum pœnitentem probãt quàm fimi aſperſio.

Pſalm. 142.

Benè ergo Eccleſia conſulit fidelibus, cinere eorum capita conſpergens, vt à cinere vt elingui præceptore diſcant, quomodo ſit ritè pœnitendum, auſpicati vitæ caſtioris inſtitutum à ſui nihili notitia; ſiquidem vt opportunè monet doctiſſimus ille Clemens Alexandrinus, μετάνοια σύνεσις μεγάλη, id eſt, pœnitentia eſt magna intelligentia. Ingenuè autem nihilum ſuum profitetur is, qui cinere aſperſus, vt ſymbolo idoneo peſſimæ ſuæ ſortis, tantùm abeſt vt aſſurgat, quinimò infra Deum ſe demittit, recolens quantum

Ex SS. PATRIBVS.

Clem. Alex. l. 2. Strom.

tùm emineat ille, in quem hactenus inſurrexit, cui duntaxat eſſe proprium eſt, vt liquet hac locuplete ſententia Gregorij. *Omnes Sancti quantò magis interna diuinitatis conſpiciunt, tantò magis ſe nihil eſſe cognoſcunt. Nunquam Abraham ſe cinerem & puluerem eſſe profeſſus eſt, niſi cùm Dei habere meruit collocutionem: ait enim: Loquar ad Dominum meum cùm puluis ſim, & cinis. Eſſe enim ſe aliquid fortaſſe credidiſſet, ſi veracem eſſentiam, quæ ſupra ipſum erat, minimè ſenſiſſet. At vero vbi ad immutabilem contemplandum ſuper ſe raptus eſt, impletus tantæ contemplationis potentia, dum illum vidit, nihil ſe eſſe niſi puluerem vidit. Eadem quoque repletus ſapientia Propheta quidam exclamat: Memento Domine quòd puluis ſumus. Vnde Moyſi etiam dixit Deus: Ego ſum, qui ſum, & dices filiis Iſrael: Qui eſt miſit me ad vos. Solus quippe veraciter eſt, qui ſolus incommutabiliter permanet. Nam omne quod modò ſic, & modò aliter eſt, iuxta non eſſe eſt: permanere enim in ſtatu ſuo non poteſt, atque aliquo modo ad non eſſe itur, dum ab eo quod fuerat, ſemper ad aliud per momenta temporum ducitur.* Tandem concludit ille ſummus Antiſtes neminem poſſe fieri conſcium ſupremæ illius eſſentiæ, niſi beneficio cineris aſſumpti, id eſt, obſequio notitiæ propriæ vilitatis. Sic ille: *Vt ergo in participatione illius eſſentiæ aliquid ſimus, cognoſcamus noſmetipſos, quia propè nihil ſumus.*

Greg. lib. 18. Moral.

Contemplatione eminentiæ Dei, homo maximè ſui nihili conſcius efficitur.

Vide hic egregiū textum Gregor.

Congruè autem explicari pœnitentis animum cineris aſperſione, enarrat idem Papa, ſuo calculo ſtabiliens meam ſententiam illam, qua affirmo cineres etſi elingues, ſuam tamen habere facundiam, quâ benè ſuadâ alios homines ſollicitant ad ſana conſilia, Deumque flectunt ad crimina condonanda. Rimare amabo ex Gregorio, opportuna locutus ſim necne. En contextum huius Sancti. *In peccato quiſque poſitus mortalitatis ſuæ obliuiſcitur, & terram ſe eſſe non meminit, dum adhuc per ſuperbiam inflatur. Poſt conuerſionis autem ſuæ gratiam, cum humilitatis ſpiritu tangitur, quid aliud ſe quàm cinerem eſſe recordatur? Iam in cinerem Dauid conuerſus fuerat, cùm dicebat: Memento Domine quòd puluis ſumus. Abraham quaſi iam in cinerem reuerſus dicebat: Loquar ad Dominum meum, cùm puluis ſim & cinis. Nam etſi viuentem carnem eorum necdum in terram mors reſoluerat; hoc tamen illi apud ſe erant, quod ſe abſque dubitatione futuros prauidebant. Hinc alias dicitur: Auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur. Quis autem eorum ſpiritus, niſi ſpiritus ſuperbia nominatur? Tollatur ergo ſpiritus eorum vt deficiant, id eſt, ſubducto ſuperbiæ ſpiritu, nihil ſe eſſe cognoſcant. Et reuertantur in puluerem, id eſt, humilientur ex infima conditione. Propter hunc puluerem, ad cuius memoriam qui ſeipſos conſiderant, reuocantur, per Sapientem dicitur: Iuſti fulgebunt, & ſicut ſcintillæ in arundineto diſcurrent. Sancti etiam viri, dum peccatoribus permiſcentur, eos ſuorum exemplorum igne ſuccendunt, atque per id quod nitent, & ardent, in cinerem redeunt: quia pietatis flamma conſumpti, dum infirmitatem ſuæ conditionis conſpiciunt, nihil aliud ſe quàm fauillam eſſe cognoſcunt; vt à ſuperbia ſua duritia reſoluti per pœnitentiam dicant id quod ſupra memorauit: Memento Domine quia puluis ſumus. Benè ergo dixit Iob, cùm ad ſe ſpiritum hominis Dominus trahit, deficiet omnis caro, & homo in cinerem reuertetur.* Hactenus ille.

Idem l. 24. Moral. c. 27.

Quiſquis ad meliorem frugem conuertitur, is ſtatim ſe cinerem eſſe aduertit & fatetur.

SENSVS MORALIS.

Cineris aſperſio conſulit animæ pœnitenti, & iis, quos quondam læſit malâ famâ.

In hæc verba:

Memento homo quia puluis es.

ARTICVLVS QVINTVS.

EX MEDICINA, ET SS. PATRIBVS.

VT hirudo cuti affixa ſugens ſanguinem ad arbitrium, cinere reſperſa cadit oblita ſuas delicias; ita & homo memor cineris ſui, & recolens omnia ſubolere cinerem, illico faſtidit ea quæ incautus antea deperibat. Idcirco appoſitè Iob in calce prioris articuli ait, homine in cinerem reuertente, Deum ſibi deuincire omnia eius vota.

Hinc collige, Deum traxiſſe ſpiritum impiorum hominum, ſi quando videris eos cinere conſperſos; nimirum non coëunt cineres & voluptas. Quomodo autem iidem cineres aliis conſulant hominibus, quos reprobi aſſueti deliciis antea dementarunt, accipe. Cùm quis genio indulgens, omnes expertus illecebras, quæ ſuauitate ſua conſtantes etiam animos frangunt; cùm inquam dyſcolus aliquis faſtidiens ſæculi voluptates, pœnitens cinere aſpergitur, ſuo illo exemplo probat, omnem ſæculi dulcorem eſſe amarori finitimum, & eſſe amara omnia quæ amantur iniquè, ideoque eſſe ſibi cauendum cinerum obſequio, id eſt pœnitentiæ pharmaco ſalutari, quo læſis partibus congruè conſulitur, iuxta canones Medicinæ, quæ cùm curam aggreditur plurium partium ægrorum, decernit potionem vario medicamine compoſitam, vt diſſitis antidotis occurrat etiam variis regionibus, & partibus malè affectis. Eâ induſtriâ Fernelius prouidit ægro, quem omnium penè viſcerum praua affectio diuexabat. Sanxit ei propinari & parari potum, in quo erant varia hæc & congrua pharmaca conglobata. Ecce remedium. ℞. *betonicæ, ſaluiæ, lupulorum ana manipulum vnum. Florum cordialium, ana pugillum vnum. Foliorum ſennæ mundatorum dragmas tres. Fiat decoctio. In colatura infunde rhabarbari electi ſcrupulos quatuor. Agarici trochiſcati dragmam vnam, cinamomi dragmam ſemis. In expreſſione diſſolue ſacchari albi ſemidragmam, fiat potio. Si quando id medicamentum parcè deiiciet, addi poterit diaphœnici dragma vna.* Tota illa pharmacorum congeries remediis conſtat idoneis ad reuocandam ſanitatem, quam variæ decumbentis partes exciderant. Betonica & agaricum capiti conſulunt. Saluia, lupuli, & rheum barbarum ſtomacho conueniunt, & flores cordiales præſens auxilium cordi conferunt. Cinamomum ventriculum corroborat, ne grauetur aliorum pharmacorum qualitate iniuria. Adiicitur ſaccarum amicum hepatis, vt dulcedine ſua veluti vehiculo

Cineres peccati acrimoniam clamant.

EX MEDICA. Fernelius conſilio 51.

Egregia Medicinæ comparatio cum pœnitentia cineres vſurpante.

traiiciat

traſiciat in ſubſtantiam hepatis facultatem hepaticam rhei barbari. Demum ne pigrior vis remedij fruſtra quid moliatur, diaphœnicum adiicitur vt ſcammonium acuat virtutem expulſiuam quæ quandoque fatiſcit.

Peccatum malè afficit omnes animæ facultates, ideoque pœnitens indiget remedio Catholico, id eſt, vniuerſali.

Quia igitur anima tota labefacta iacet cùm peccauit, Deus ei prouidè decumbenti cauit cinere indicto, cui eſt inſita ſalutaris virtus, eaque multiplex, qua languidis omnibus animæ partibus occurritur. Peccati autem contagio anima in hoc diſcrimen incurrit. Primò hallucinante intellectu malè affectum eſt caput, anima errante in conſona boni indagine: dumque à Deo procul, genio indulſit hæc anima detrectans ſubire iugum legis, intumuit. Et hinc ſuperbia. Gliſcente malo & ſuauitate voluptatis peruadente penitiora quæque, & incongruâ lætitiâ explicante cor, hoc principale viſcus fuit imbecillum. Præterea, vt valetudine infirmâ feſſum corpus nequit aſſurgere: ita intellectus & voluntas principes animæ potentiæ deuiæ, incliuauere deorſum hominem totum perfuſum humore noxio, quo deſudant illecebræ. Inde illa iniqua animæ propenſio, ſemper vetita concupiſcens. Rurſus vt cerebro opaco, & corde infirmo, caligat oculorum acies, non diſcernens rerum imagines ſincerè vt occurrunt; ſic decumbens anima decipitur, & inge ludibrium patitur, intuens res editas aſpectu qui dedecet animam conſciam diuinorum. Nam gratiâ deperditâ cæcutiens homo afficitur huiuſce ſæculi rebus, vt bonis congruis ad beandum; fitque incurius rerum cæleſtium, dum incautè arbitratur nihil eſſe melius illis crepundiis, quibus illuditur oculis excæcatis. Ex præfata hac radice malè habita, ſurculorum ſobolem collige vitiatam. Quid namque ingenuum & laude dignum potuit emergere ex ſubiecto quaſi impote ſui, & prauorum rituum vinculis irretito?

Quo tenore peccatū inficiat omnes animæ potentias.

Vt iretur obuiam ſerpenti malo, quo inualeſcente variis homo deliquiis erat obnoxius, Deus inſtituit pharmacum idoneum ad reparandas omnes animæ ruinas, quas in triplici diſpendio prænotaui: ſiquidem præcipua animæ diſcrimina attenduntur penes caliginem rationi offuſam, & voluntatem pronam in ſenſuum illecebras; & demum circa pruriginem oculorum, quibus imperitis, ad animæ perniciem, opum & corporum egregiorum ſpecies inuruntur. Multiplex illa animarum labes opportunè detergitur cinere vt pharmaco ſalutari, dummodo aſſumatur illud remedium ex præſcripto Dei. Primò omnis tumor inſurgit, affluxu humoris alluentis partem mole indebita grauiorem, vt videre eſt in ſuperbia, qua animus intumuit aſperſus voluptatum illuuie: arenti ſua facultate cineres deprimunt hunc tumorem, dum ſpecie cinerum edoctus homo recolit, ſe gratiæ expertem eſſe adinſtar pulueris exigui, mobilis ad arbitrium venti. Etenim ſicut aqua collectum puluerem firmat, aptumque facit ad vaſa conflanda in honorem; ſimili planè modo Deo irrorante homo ſibi conſtat, & compos efficitur diuinorum, vtpote effectus vas electionis. Eo autem humore exhauſto feruido alicuius libidinis æſtu, tota animæ compages illa grata diſſoluitur, & in ordinem homo redigitur, ſuo pulueri reſtitutus. Hoc ſi mente reuoluit homo, deponet faſtum quo tumidus attollitur; ſiquidem omnia cineri argumenta deſunt gloriæ aucupandæ, vt Bernardus ingerit, increpans hominum ſuperbiam hac cenſura: *Cur adhuc extento collo ambulas, ô terra, & cinis? Adhuc te ſuperbia eleuat? adhuc te impatientia exagitat?* Proculdubiò dehiſcet tumor omnis ſi seriò perpendit animæ, quàm vilia fuerint omnium hominum rudimenta; quibus denuo redditur aliquo crimine perpetrato.

Quomodo cineres occurrunt eis omnibus diſpendiis, in quæ anima incurrit dum peccauit.

Ex SS. Patribus. Bern. ſerm. de Paſſ. Dom.

Quàm ſit proficua amaritudo pœnitentiæ.

Alia mali labes vitus in cor infudit, cùm carnis illecebra delinitus animus delectationis illicitæ ſenſum cordi offudit, quod ea perfuſum lætitia in mortem incurrit indubiam, deliquium gratiæ ſubſequentem. Iniqua illa lætitia, quæ ſubiit animam deliciis indulgentem, corrigitur amarore cinerum, quibus etiam eſt inſita vis ſtiptica potens ad conſtringendum cor antea deliciis malè reſeratum. Auſterus ille cinerum ſapor inſinuat pœnitentiæ rigorem illum, qui caſtigat percepta gaudia ex voluptate corpori blandiente. Quàm ſit proficuus ille amaror cinerum comes indiuiduus, inſinuat Hieronymus ita monens: *Amaritudinem radicis dulcedo pomi compenſat, periculum maris ſpes lucri delectat, dolorem medicinæ ſpes ſalutis mitigat. Qui deſiderat nucleum, frangit nucem, pœnitentiamque agit qui vult æterno adhærere bono.* Demum oculorum error eruitur hoc cinere. Præſcius reuera fuit Diabolus ærumnarum hominis, quando ei dubio an peccaret, ait: *Aperientur oculi veſtri.* Rei euentus fidem fecit præſagio: nempe vt peccauit homo, oculi effrænes animam deprædati ſunt, illectam intuitu rerum pulchriorum, quæ ſpecie ſua rutilante animam miſerè dementarunt. Illi delirio prouiſum eſt pharmaco illo cinereo: quiſquis enim attentè inueſtigat omnium corporum indolem illam ſpecioſam, ſtatim deprehendit eam breui eſſe cinere diſſoluendam, eoque ſic cinere edoctus cauet inſidias, quas prætendunt hæ ſpecies ementitæ veram rationem boni. Et hoc credo etiam intendi ab Eccleſia, dum hodie capiti imponit cineres defluentes in oculos. Prouida illa animarum parens, probè ſciens homines allici pulchris rerum omnium ſimulacris, puluerem ſpargit, præmonens vnumquemque eſſe puluerem, & in eum quoque puluerem rediturum. Fitque eâ cautelâ homo prudentior, abſtrahens affectum ſuum à creatis, vtpote pulueri mancipandis.

Hieron. in Matth.

Geneſ. 3.

Cineres capiti aſperſi defluunt in oculos vt eos auertant ab aſpectu vanitatum.

SENSVS MORALIS.

Anima cinere aſperſa cedit in ius Dei.

In hæc verba:

Memento homo quia puluis es.

ARTICVLVS SEXTVS.

Ex Historia.

Mathematici figurarum ſeriem & contextum demonſtraturi, lineas in puluere ducunt, quarum obiectu diſcipuli compotes quandoque fiunt huius diſciplinæ. Quotieſcunque famoſi pœnitentes reſperſere caput ſuum cinere, toties in puluere duxerunt lineas idoneas ad docendum quàm ſit hæc cineris aſperſio ſalutaris.

Ex Historia.

Deſiderabis fortè exemplum, quo cineris aſperſio humiliarit animam, caſtigarit vſum tetro vſurpatæ illecebræ, & affectum ſæculi penitus extinxerit. Non cunctabor è pluribus vnam

hiſtoriam

hiſtoriam congruam ingerere, eò magis fide dignam, quò teſte Hieronymo tota illa tragœdia peracta eſt. Narrat ille veridicus auctor, Fabiolam fœminam iuniorem pruriente carne fuiſſe nimis ſollicitam de ſecundis nuptiis, ad quas plus æquo anhelans corpus ſuum compoſuit, ſpecie placitura procis, tametſi nihil vnquam præſtiterit indecorum. Vt erat eleganti forma, breui ſortita eſt ſponſum, cui adhæſit eius morte tenus. Sed vt mœror & voluptas, deliciæ & pœnitudo, res ſunt conterminæ: mortuo illo coniuge fato immaturo, Fabiola pertæſa ſalacem ſuam indolem eo fuit dolore percita, vt in animum ſuum induxerit caſtigare ſuam præteritam impetiginem carnis, quà malè ſuadâ conuolarat ad alterum vinculum coniogale. Specimen igitur editura ſingularis pœnitentiæ, cinere & ſacco ſe accinxit, defletura piaculum, quo ſe obſtrinxerat priore viro adultero dimiſſo, vt alteri coniugi adhæreret. Audiendus Hieronymus ita fatus: *Poſt mortem ſecundi viri in ſemetipſam reuerſa quo tempore ſolent viduæ negligentes, iugo ſeruitutis excuſſo agere ſe liberius, adire balneas, volitare per plateas, vultus circumferre meretricios, ſaccum induit, vt errorem publicè fateretur, & tota vrbe ſpectante Roma ante diem Paſchæ in baſilica quondam Laterani, qui Cæſariano truncatus eſt gladio, ſtaret in ordine pœnitentium, Epiſcopo, presbyteris, & omni populo collacrymantibus: ſparſum crinem, ora lurida, ſqualidas manus, ſordida colla ſubmitteret. Quæ peccata fletus iſte non purget? quas inueteratas maculas hæc lamenta non abluant? Non eſt confuſa Dominum in terris, & ille eam non confundet in cælo. Aperuit cunctis vulnus ſuum, & decolorem in corpore cicatricem flens Roma conſpexit. Diſſuta habuit latera, nudum caput, clauſum os. Non eſt ingreſſa Eccleſiam Domini, ſed extra caſtra cum Maria ſorore Moyſis ſeparata conſedit, vt quam ſacerdos eiecerat, ipſe reuocaret. Deſcendit de ſolio deliciarum ſuarum, accepit molam, fecit farinam, & diſcalciatis pedibus, tranſiuit fluenta lacrymarum. Faciem, per quam ſecundo viro placuerat, verberabat: oderat gemmas, linteamina videre non poterat, ornamenta fugiebat. Sic dolebat, quaſi adulterium commiſiſſet, & multis impendijs medicaminum, vnum vulnus ſanare cupiebat.*

Hieron. epiſt. ad Oceanum de epitaphio Fabiolæ.

Mirum exẽplũ pœnitentiæ editũ à fœmina pœnitente.

Audiſti qua ratione priorem faſtum depoſuerit pœnitens hæc fœmina induta ſacco conſito cinere, quo magiſtro didicit ſe eſſe dignam, quæ hominum veſtigio calcaretur, ad inſtar pulueris: & hoc meminit Hieronymus, dum recenſet eam colla ſordida demiſiſſe. Vnde hæc colla ſordida niſi ex defluente cinere, quo conſperſit caput humi proſtratum iuxta limen Eccleſiæ. Amator cinerum terſit omnes voluptatum reliquias, cum pœnitentiæ acerbitate caſtigauit corpus ſenſuum illecebris antea mancipatum. Quàm flocci poſtea fecerit prædiuitem ſuam ſuppellectilem pergit enarrare ille Fabiolæ eloquens encomiaſtes. *Omnem cenſum quem habere poterat (erat autem ampliſſimus, & reſpondens generi eius) dilapidauit, ac vendidit: & in pecuniam congregatum, vſibus pauperum præparauit: & prima omnium νοσοκομεῖον inſtituit, in quo ægrotantes colligeret de plateis, & conſumpta languoribus atque inedia miſerorum membra foueret. Deſcribam ego nunc diuerſas hominum calamitates, truncas nares, effoſſos oculos, ſemiuſtos pedes, luridas manus, tumentes aluos, exile femur, crura turgentia, & de exeſis ac putridis carnibus vermiculos bullientes? Quoties morbo regio, & pedore confectos, humeris ſuis ipſa portauit? quoties lauit purulentam vulnerum ſaniem, quam alius aſpicere non valebat? Præbebat cibos propria manu, & ſpirans cadauer ſorbitiunculis irrigabat.* Hactenus ille. Fabiola arbitrata omnia vt ſtercora, ſuas effudit opes vt puluerem: percita namque Spiritus Sancti flamine, non potuit in cumulos illum aureum puluerem aſſeruare, cuius aceruũ cedunt in detrimen poſſeſſorum, qui duntaxat opum ſuarum larga effuſione ditiores fiunt.

vbi ſuprà.

Pœnitentia faſtidit omnem mundi pompam.

Nunc amabo, expende vera ſit necne illa concluſio, qua præfatus ſum cineres eſſe medicamen idoneum ad curandas omnes animæ facultates, peſſimè laborantes, & in vna Fabiola meditare demiſſionem faſtus, coërcitas illecebras, & rerum omnium deſpicatum. Præterea demirare prudentiam fœminæ pœnitentis. Illa elegantis viri ſpecie capta inconceſſos petiit hymenæos; namque adhuc erat ſuperſtes prior ſponſus, quem de adulterio conuictum dato libello repudij dimiſerat. Ne ergo ſpecioſa corporum forma illuderet oculis, in quos incurrunt ſpecies egregiæ, prudens hæc matrona obſequio ægrorum ſe deuouit, vt ſcaturigo vermium ebulliens in vlcere, & ſanies inde diffluens, & ſubolida corpora fœtore ſuo amorem extinguerent, quem olim hominis formoſi culta facies accenderat. Et hoc arbitror eſſe præſentiſſimum remedium contra amoris ſenſum, qui inſurgit ex intuitu corporis compoſiti in habitum illum, qui conciliare ſolet gratiam oculorum. Scilicet vt impunè oculos diuerberent egregiæ illæ formæ, cogitate amœnum & virentem illum luxuriantis faciei florem breui tempore marcidum fore, & poſſe ex momento hoc incurrere in diſcrimen vlceris alicuius, pulchriora etiam corpora depaſcentis. Vegetior erit ille cogitatus, ſi inuiſantur ægri illi, quos audimus ſorte miſeranda pure liuido deſudate. Horum hominum ſpecies ſubhorrida profectò ingeret faſtidium aliorum omnium corporum, quandoquidem eodem limo omnia gentis noſtræ corpora coaleſcunt. Fauet Hieronymus iſta hac ſententia. *Ille quem deſpicimus, quem videre non poſſumus, ad cuius intuitum nobis vomitus erumpit, noſtri ſimilis eſt, de eodem nobiſcum formatus eſt luto, iiſdem compactus elementis. Quidquid patitur, & nos pati poſſumus.* Eo conſilio hodie memoriam noſtram cinere aſpergit Eccleſia, vt cogitemus, omnem mundi apparatum aliquando deſiturum in cinerem; non habere vnde ſibi deuinciat animæ affectum, qui æterna tantùm ambire debet chariſmata, nullis vnquam æui alicuius iniuriis abolenda.

Pœnitentia ſola paupertate diues.

Qua ſibi cautela prouidit Fabiola, vt luxuriã extingueret.

Qua meditatione cõpeſcatur amor corporum, quæ ſua venuſtate oculos conciliant.

Hieron. Ibid.

SENSVS

SENSVS MORALIS.

Non debere hominem affici rebus, quæ in cinerem aliquando deſinent.

In hæc verba:

Memento homo quia puluis es.

PARS ALTERA SECTIONIS.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

EX PHILOSOPHIA, ET VTROQVE IVRE.

Quare omnia infra cælos edita diſſoluenda ſint in cineres.

MVltifariam ſanè angi debet homo memor obſequij, quod imprudens exhibuit rebus editis ad vſum noſtrum, & non ad fruitionem. diſcolor enim iſta corporum omnium pompa haudquaquam nobis obiecta eſt, vt extorqueret cultum ab homine, ſed vt pro Dei arbitrio ſingulis inſeruiret. Eamobrem ne coruſca rerum facies imponeret homini, cui ſpecie pomi diabolus illuſerat, Deus hoc maledicto ferijt omnem mundi ſupellectilem, vt ſit indubiè paſſura deliquium tempore præſtituto, iuxta illud Cypriani: *Hac lex omnibus indicta eſt, vt oritura occidant.* Omnia autem corpora infra cælos, in hoc deuenire diſcrimen, vt quandoque diſſoluantur, hac ratione liquere poteſt. Homo principatum tenet in rebus ſenſibus obuiis; ac proinde præſtare debet eis. Ergo cum nobiliſſimum illud animal deſinat in cinerem, profectò neceſſe eſt vt omnia etiam alia quæ rutilant, ſubeunte deliquio diſſoluantur.

EX PHILOSOPHIA.

Quid namque ſoperſtes eſſe poteſt, cùm ſibi haudquaquam conſtet homo, in cuius gratiam condita ſunt cætera, vnde exurgit rerum omnium hæc ſupellex. Fauet iſtud axioma: *Quod maximè eſt tale, cæteris cauſa eſt, vt talia ſint.* Adiice, corpora quæque ſublunaria, quantumuis emineant, coaleſcere ex contrariis, quibus illud omnibus inſitum eſt, vt alternas vices agant, vtrique ſuo ſubiecto iniurias, quia corrumpitur hac diſcordi contrariorum pugna, ſpecioſiora quæque corpora diſſoluente. Inde emerſit hoc effatum: *Quidquid corrumpitur, à ſuo contrario corrumpitur.*

Ariſt. lib. 2. Metaph. c. 2.

Lib. 1. de cælo text. 20.

Quare Deus noluerit eſſe æternã huius mundi ſupellectilem.

Quare autem noluerit Deus res aliquas perennare longo annorum tractu, & ſibi ſtatum vendicare perpetuum, illud ſanè prouidè ſanxit. Primò ne quid eorum quæ facta ſunt in hominis ſubſidium, eſſet homine nobilius. Nimirum quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt: at ordo attenditur penes prius, & poſterius. Cùm ergo homo dignitate anteeat omnia hæc, æquum cenſuit prudens ille rerum moderator, eadem corruptionis ſententia concludere cætera quæ ſuum pendunt homini famulatum. Imò vt ſingulari beneficio corpus humanum compegerat Deus, eâ peritia vt neſcium mortis extitiſſet homine non peccante; ita & potuiſſet alia omnia citra corruptionem condere. Si autem condidiſſet incorruptibilem rerum hunc apparatum, indubium credo pereunte homine fuiſſe etiam reliqua peritura; non quia tantùm fuiſſet illud incongruum, homine extincto, ſtare res editas in obſequium eius; ſed vt hominum noxa plecteretur in omnibus quæ ad hominem pertinebant. Namque Dei iuſtitiæ ritus ille eſt, vt non reos tantùm extermionet, ſed & pœnæ etiam faciat conſciam eorum ſubſtantiam, vt videre eſt in capitis ſententia lata contra perduellem Adam, cuius piaculi neſcia etiam terra luit pœnas, hoc horrendo iræ Dei fulmine concuſſa. *Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: ſpinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In ſudore vultus tui veſcêris pane, donec reuertaris in terram de qua ſumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuertêris.* Hac cenſurâ Deus animaduertit in hominem, & in terram, quam homini ſubiecerat: terræ autem nomine intellige omnia quæ tellus ſuo prædiuite & fœcundo ſinu complexa poſtea parturiit. Omnia hæc diſpendium paſſa, ingemuere homini cinere diſſoluendo. Hoc Dei iudicium æmulatæ ſunt Gentes aliquæ, non reos tantùm noxæ immanis, ſed & eorum gazas igni deuouentes.

Homine peccante luit pœnas illud omne quod ad hominem pertinuit.

Gen. 3.

EX ANTIQVITATE.

Ioſue 6.

In his fuere Hebræi, qui vlturi iniuriam Dei, vrbem Iericho ſolo æquarunt, & quæ eius erant omnia ſuccenderunt, vt innuit ſacer iſte textus. *Vrbem, & omnia quæ erant in ea ſuccenderunt.* Fuiſſe & hunc morem obſeruatum ab Hebræis, non damnatos tantùm occidere; ſed & eorum penu in fauillam redigere, liquet ex eodem ſancto Codice, vbi proſtat inglorium furous militis huius, in quem Ioſue dixit capitis ſententiam. Nempe eo lapidibus obruto, Ioſue præterea ſanxit inaodari flammis illa omnia quæ acceſſerant appetitum huius hominis infelicis, cuius fata extrema recenſet hiſtoria hoc tenore: *Miſit ergo Ioſue miniſtros, qui currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abſcondita in eodem loco, & argentum ſimul. Auferenteſque de tentorio tulerunt ea ad Ioſue, & ad omnes filios Iſrael, proiecerunique ante Dominum. Tollens autem Ioſue Achan filium Zare, argentumque, & pallium, & auream regulam, filios quoque, & filias eius, boues, & aſinos, & oues, ipſumque tabernaculum; & cunctam ſupellectilem; & omnis Iſrael cum eo, duxerunt eos ad Vallem Achor: Vbi dixit Ioſue: Quia turbaſti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidauitque eum omnis Iſrael: & cuncta quæ illius erant igne conſumpta ſunt.* Fuit & Romanorum idem inſtitutum, vt igne delerent eorum penu, quos ſcelus infandum obſtrinxerat. Ea lege ſæuitum eſt in Cæſaris homicidas, quos vt audiit populus conſuluiſſe ſibi fugâ, Romani vindices faces eorum ædibus admouerunt. Græcis etiam inolitum fuit flammis deuouere ſubſtantiam hominum impiorum, vt ſuo diſpendio expertæ ſunt Thebæ Alexandro iniuriæ. Fuit hæc vrbs bello clara, & æmula Spartanorum, quos aliquando fugauit magna ſtrage affectos. Rerum præclarè geſtarum gloria inſoleſcens vrbs, arbitrata alias omnes impares ſibi, Alexandrum illum Heroëm Macedonem conuiciis turpibus impetiit. Ille æſtuante bile impos ſui obſidione cinxit Thebas, & validè arietem intorquens in mœnia, parte eorum proſtrata, viam ſibi in vrbem fecit, vbi multa cæde edita, adiecit tandem flammas, quæ Thebas, Græciæ quondam decus, aggerem cinerum effecerunt.

Ioſue 7.

Ritus ille olim inualuit, vt in reos animaduerteretur, & in eorũ omnem ſupellectilem.

Plutarc. in Iulio Cæſ.

Plutarc. in Alexand.

Quare Alexander Thebas addixerit flammis.

Hoc ſanè ritu Deus vltus eſt ſuam iniuriam: hominem namque rebellem tulit è medio, capite eum plectens; deinde res editas in adminiculum lapſi hominis adſciuit in partem pœnæ, dum corruptioni obnoxias fecit. Ea lege Ius Romanum reorum bona caſtigauit, ea fiſco vindicando, ſic adimendo facultatem reis diſponendi de ſuo peculio, & hæc pœna, bonorum publicatio

EX IVRE CIVILI.

Lege 1. ff. De bonis damnatorum l. 48. tit. 20. Lege 2. Cod. De bonis proſcriptor. lib. 9. tit. 49.

publicatio nuncupatur. Hanc Calliſtratus ſic recenſet. *Damnatorum bona publicantur, cùm aut vita adimitur, aut ciuitas, aut ſeruilis conditio irrogatur.* Publicari autem bona, eſt illa adimere priori Domino, vt cedant in ius alterius, ipſo etiam ſontis hærede perperam reclamante, vt ſanxit Imperator Alexander, cuius hoc eſt edictum. *Deportati nec earum quidem rerum, quas poſt pœnam irrogatam habuerint, heredem habere poſſunt, ſed & hæ publicabuntur.* Eſto Adami proſapia vetitum pomum non carpſerit, ac proinde non in Deum inſurrexerit quando dicta eſt capitis ſententia in Adamum; tota tamen proles hominis huius deportati longè à paradiſo excidit iure, quod Adam acceperat ante deliquium ſuum. Iure etiam Canonico fit mentio præfatæ illius pœnæ publicandi bona clericorum; in quos Eccleſia animaduertit.

EX IVRE CANONIC. *Cap. Nolentes Clement. De hæreticis l. 5. tit. 3.*

Quia ergo enormiter homo Deum offendit, non luit tantùm in corpore, paſſus exilium; ſed & in omnibus iacturam fecit, rebus ferè omnibus detrectantibus reddere obſequium homini deportato. Quòd ſi Deo miſerante res aliquæ famulatum homini præſtant, adeò breuis eſt & parcus ille rerum vſus, vt modico tantùm tempore perſeueret: nam corporum omnium hæc compages parum tenax cito diſſoluitur, nihilque perenne dominis ſuis concedit, niſi cinerem diuturnum.

SENSVS MORALIS.

Deus morte inflicta conſuluit hominibus:

In hæc verba:

Memento homo quia puluis es.

ARTICVLVS OCTAVVS.

EX THEOLOGIA ET SS. PATRIBVS.

HOc hominis & rerum omnium deliquium à Deo indictum eſt, & equidem iuſtè, quidquid reclamet Philoſophia inſurgens, & obiiciens Deum nihil poſſe facere niſi poſitiuum, at exterminium eſſe quid defectiuum, ac proinde longe à Deo, cuius eſt condere, & non deſtruere.

EX THEOLOGIA.

Theologia huic nodo ſuum cuneum adfert, ſic diſcurrens. Mors bifariam conſiderari poteſt. Primò vt eſt malum naturæ humanæ deſtructiuum. In eo ſenſu mors eſt defectus conſequens peccatum, à primò omnium homine perpetratum, Deumque mors ſpectata ſic habere nequit auctorem. Alio modo mors attendi poteſt, vt pœna iuſtè inflicta homini incurio mandatorum Dei, & ſic ad iuſtitiam Dei pertinet, cuius eſt compeſcere iniquos hominum auſus, & caſtigare nefandos actus. Eo intuitu mors aſpecta bonum quoddam eſt, iuſtitiam Dei explicans, qua eliminantur omnes debita Deo obſequia dedignantes.

S. Thom. 2. 2. q. 164. art. 1. ad 5.

In morte homini inflicta elucet Dei miſericordia.

Et vt miſericordiâ inſciâ, nihil caſtigat iuſtitia Dei; in morte inflicta maxima elucet gratia Dei miſerantis iniquam hominum ſortem, infinitis propemodum anguſtiis obnoxiam, quam, ne diuturna foret, morte inſtante & cuique obuia decurtauit. Quis namque Angelorum non homini ingemeret, ſi damnatus ad ærumnas perpetuas in hoc ſeculo perennaſſet? Itaque licet mors iuſtitiam Dei prodat; eſt etiam illa miſericordiæ eius congruum argumentum, quandoquidem ſalutaris eſt mors, hominem expediens à longa & importuna ſerie tot malorum, quibus vita hæc ærumnoſa ſcatet.

EX SS. PATRIBVS. *Gregor. Naz. orat. 38. Chryſoſtom. hom 49. in Matth.*

In eo argumento vernat ſtylus Sanctorum Patrum, dum commoda mortis enumerant. Prior occurrit Gregorius ille Nazianzenus, ita fatus opportunè ad meum intentum: *Mortem vt peccati præciſionem homo elucratur, ne malum immortale eſſet. Ita pœna ipſa in miſericordiam ceſſit. Sic enim Deum ſupplicia inferre cenſeo.* Eodem œſtro Chryſoſtomus actus, mortem euehit vt malorum omnium pharmacum ſalutare. Eam dicit amplexandam vt omnium terminum ærumnarum, & veluti tranſitum ad gaudia ſempiterna. Aduocandus ille ſic ſua ſenſa promens: *Omnibus laborantibus dulcis eſt finis. Viator libenter interrogat vbi ſit manſio: mercenarius frequenter computat quando annus compleatur: agricola ſemper tempus meſſis expectat: negotiator die ac nocte theca ſua diſcutit rationem: mulier prægnans ſemper de decimo menſe cogitat. Sic ſerui Dei libenter de morte ſua cogitant. Vbi enim theſaurus eorum, ibi & cor eſt. Si haberes ſolidorum quantitatem in arca tua, oculos illuc ſæpe intenderes. Sic Sancti locum illum aſpiciunt, vbi repoſitam habent coronam.* Vita perennis pœnas noſtras feciſſet interminas; ſed mors poſitura modum malis, pios homines traiicit in bonorum omnium ſtatum inconcuſſum, vt iubilat Bernardus, ita geſtiens: *Mors peccatorum peſſima, quorum & initium mala, & vita peior, ſed pretioſa mors Sanctorum. Pretioſa planè tanquam finis laborum, tanquam victoria conuerſatio, tanquam vitæ ianua, & perfectæ ſecuritatis ingreſſio.*

Quare mors ſit deſiderabilis.

Bernard. de tranſitu Malach.

Quare ſit pretioſa mors Sanctorum.

Longè lateque ſerpebant mala, quæ homo incautus inuexit in hanc vitam ideo deplorandam; ſed mors ingruens breuiori compendio concluſit malorum hunc contextum, factaque eſt ſuccincta epitome noſtrorum diſcriminum, cùm mors inualuit. Quàm ſit illa benefica, diſce ex Petrarcha conſolante hominem in extremis, qui morte imminēte aiebat: *Morior.* Animum hunc demiſſum ſic ille erexit: *Hoc eſt impaſſibilem fieri, & iugum fortunæ pariter ac mortis excutere. Geminum ingens bonum, quod viuenti nulla vnquam proſperitas largiretur. Cogita autem quæſo, quot tibi & quàm graues curæ, qui ſuperant labores. Si non dicam infinitam, ſed annorum mille, qui vnius iam præterita diei ſpatio comparantur certam vitam accepiſſes, quod optimè æſtimabis, ſi huius breuis ac fugacis & incertæ vitæ tædia, proque hac tenui ſuſceptos labores moleſtiaſque memineris. Ita mortem fletis, ô mortales, quaſi magnum aliquid vita eſſet. Quod ſi eſſet, magnum aliquid muſca haberent, & aranea, & formica. Si ſemper beneficium vita eſſet, ſemper maleficium eſſet mors, quæ magnum beneficium eſt interdum, dum vel ab intolerabilibus malis, vel ab his quæ ſumma ſunt mala peccatis noſtris inſtantibus animam eripit præſeruatque. Atque vt magnum aliquid inter vos ſola eſt virtus, ſi ſic per ſe ſpectetur, vita hæc miſeriarum innumerabilium eſt officina, quam qui claudi dolet, is ferias reſpuit malorum, & quietem odit, quam qui appetit laborioſa finem vitæ cupiat neceſſe eſt. Quando nullus alius eſt vel laborum vel malorum finis, quid fles igitur?*

Petrarc. de remediis aduerſ. fortunæ Dial. 118.

Quibus argumentis mors probetur eſſe benefica, hic fusè oſtenditur.

Dies

Dies adeſt, qui ſi tribueretur votis, erat optandus, & fortaſſis vt res hominum ſunt, & fortunæ vis immenſa, & inſultus varij, ſæpe etiam optatus eſt tibi. Ex terrea & caduca domo ad æthereum atque æternum migras habitaculum, & in limine pedem habens mœſtus anxieris, atque inuitus, & neſcio quid retro anxiè reſpectans, an ſordium quas dimittis oblitus, an bonorum ad quæ pergis incredulus? Si veſtra quæ dicitur vita mors eſt; illud conſequens eſt, vt eius finis, quæ mors dicitur, vita ſit.

Argutè equidem hæc Petrarcha dum componit mortem cum termino omnium ærumnarum, vnde colligit mortem eſſe bonum, quia expungit ſenſum mali quod lancinat hîc degentes. Huiuſmodi enarratio recenſens mortem vt modum impoſitum noſtris anguſtiis, poteſt eſſe ſolamini etiam homini infideli: ſed nobis initiatis fidei myſteriis ſanctiora ſuppetunt argumenta, petita à prouidentia Dei, qui morte inflicta viam ſtrauit ad gloriam hoc medio capeſſendam, vt laudatus ille Petrarcha meminit pergens in dialogo prælibato. Sic ille: *Rex te tuus carcere liberat, tum vincula franguntur, quæ feciſſe mortalia primum putrem libuit. Idque vel maximè ad illius miſericordiam pertinere, & Plotino viſum eſt. Vocat te Rex tuus, felix nuntius. Sæpe eſt enim; nec videtur ſanctum, quod inuitis acciderit. Conſenſum adhibe, tum ſentire incipies quam benè tecum agitur, hic quem metus carceris, exitium, & mala vitæ reputans, & mortis bona præſagiens, quaſi olor ille Socraticus diuinationis particeps, & ob id ſacer Apollini moriendo cantabis, ſi non voce, ſaltem animo.* Hæc ille appoſitè ad inſtitutum meum, cuius erat hoc probare, videlicet in morte, etiam inſigne miſericordiæ Dei facinus elucere. Adiicio eo etiam intento Deum feciſſe res perituras, ne ſi iugi tenore ſupereſſent, ſuo perenni ſtatu oculis illuderent, ementita ſpecie alicuius abditæ deitatis. Huic ludibrio cautè occurrit Deus, aſpergens pulchriora quæque corpora aliquo ſemine corruptelæ, quam nihil omnino ſublunare declinare poteſt, ſi aliquo corpore coaleſcat.

Mors homini debet eſſe grata, eo ſolo nomine quòd tunc Deus hominem vocat.

Optimè igitur Eccleſia Deo afflata vellicat hodie memoriam hominum, recolens eorum cineres, vt meminerint alia etiam omnia, quæ infra hominem ſunt paſſura diſpendium, nacta finem qui manet omnia peritura. Eo mundi cinere refricata memoria retundit omnia hominum vota anhela in obſequium huius ſæculi, cineres expectantis. Quis namque niſi mentis inops, velit ſuos deuouere affectus inani ſimulacro boni, cùm ſit penes vnumquemque bonis optimis adhærere? Nos Eccleſia more hirudinum tractat: quippe hirudo ſanguiſuga admota venis ſanguine turgentibus adeò ſe ſanguine ingurgitat, vt nimio cruore epoto plerumque crepet, niſi quantocyùs cinere conſpergatur, vt quotidiano experimento liquet. Eſt namque ea vis inſita cineribus vt his affricta hirudo, ſtatim velut oblita cutem, cui pendula adhærebat, ſanguine abſtineat, quem præcipuè ſitibunda potat. Aduertêre olim Patres Sancti proceres Eccleſiæ, fideles inſtante Quadrageſima genio indulgere, vacare epulis, & choreis, denique vſquequaque litare illecebris. Vt ergo voluptatis ſenſum omnem tergat Eccleſia, animoſque procul arceat ab iniquo omni cogitatu deliciarum, quas nuper experti ſunt Chriſtiani bacchanalia celebrantes; Quadrageſimam auſpicatur cineres effundendo, ne quæ voluptatis reliquiæ contaminent illud ſanctius inſtitutum. Credidere Præſules adunati in Concilio Agathenſi, obiectu cinerum fore vt fideles ſeſe expedirent ab iniquis ritibus inolitis, idonea namque eſt mortis meditatio ad nauſeam ingerendam rerum omnium, quas coruſca mundi facies ventilat & oſtentat.

Quare Eccleſia mentionē faciat cinerum eos aſpergendo.

Mira vis cinerum in hirudine, & quid morale ſignificet.

SENSVS MORALIS.

Memoria mortis antidotum eſt ſalutare contra virus omnium voluptatum.

In hæc verba:

Memento homo quia puluis es.

ARTICVLVS NONVS.

EX ANTIQVITATE, EX SYMBOLIS, EX HISTORIA, ET SS. PATRIBVS.

QVantumuis oculi perſpicaces ſint; ſi cinere aſpergantur cæcutiunt; ita quamuis homo capiatur aſpectu rerum infimarum, ſi tamen earum finem conſiderat, non eas amplius oculo cupido deſiderat. Hinc emerſere ritus hi celebres, quos meminere Damianus, Lyranus, & Curopalata, quos accipe, & in his priorem Cardinalem, ſcilicet Damianum virum ſanctum. Sic ille: *Apud Græcos hæc teneri conſuetudo perhibetur, vt cùm Imperator quis in dignitate creatur, mox vt imperialibus fuerit infulis redimitus, corona ſimul ac ſceptri gloria decoratus, cùm denique procerum vallatur obſequiis, cùm excipitur modulantibus pſallentium choris, quidam ſibi præſtò ſit obuius, qui videlicet vna manu vaſculum plenum mortuorum oſſibus, ac pulueribus offerat, in alia verò ſtuppam lini, pexam ſubtiliter, ac pilis penſilibus molliter demolitam, cui protinus ignis adhibetur, & repente in ictu oculi flamma ſubitò vorante conſumitur. Vt in altero debeat conſiderare quod eſt, in altero valeat conſiderare quod habet. In cineribus quidem ſe cinerem recognoſcat, in ſtuppa iam colligit in die iudicij, quam ſubitò mundus ardebit, quatenus dum ſe ſimul ac ſua tam vana, tam flocci pendenda conſiderat, de imperialis culminis aſcenſo faſtigio nullatenus inſoleſcat, & dum poſſeſſor, atque poſſeſſio ſubiacere communi omnium caſui non ambigitur, iam quaſi de ſingulari dignitatis apice, qua ad ſummum prouectus eſt, non inflatur.* Vide, amabo quàm benè quadret iſta antiquitas præfatis à me, quando inſinuaui omnem mundi pompam aſpectam cinere conſperſam, id eſt, deliquio obnoxiam, impotem eſſe omnino ad faciendam cupidinem ſui, ratione breuioris æui, quo prætereunte dehiſcunt hæc omnia, quæ aſſurgunt. Non vlla planè eſt anima tam tenaci adhæſione affixa rutilis hiſce rebus, cui profectò amor ille non tepeſcat, dum recolit ſe cinerē eſſe, & omnia quæ deperit eſſe peritura.

Ex ANTIQVITATE.

Petr. Dam. epiſt. 37. ad Alexand. II. Pontific.

Solennis ritus inaugurandi Imperatorem, quo rerum omnium caducitas oſtenditur.

Cõſideratio breuis æui ſerũ, earum parit faſtidium.

Eò collimat alius ille ritus, quem Lyranus refricat, hoc contextu: *Antiquitus Imperatore creato, ſtatim quærebatur ab eo, quo marmore vellet ſepulchrum habere.* Non alio ſanè intento

Lyran. 3. Reg. c. 34.

Alius ritus inaugurandi Imperatorem.
Marij breue fuit Imperium.

reuocata eſt ſepulchri memoria inaugurato Principe, niſi vt reſciret, non longè abeſſe Imperij infulas & ſepulchrum, vt Marius ille faber expertus eſt, qui de gregario milite euectus ad Imperij culmen, eo fere temporis articulo, quo renuntiatus eſt Imperator, deſiit imperare, vtpote triduo ſublatus è medio ab æmulo nequeunte ferre hominem antea fabrum potiri rerum. Totam illa tragœdiam ſic perſtringit Trebellius: *Vna die factus eſt Imperator, alia die iuſſus eſt imperare, tertia die interemptus eſt.* O fugacem ſæculi pompam! O tripudia mundi ludicra, & felicitatis ementitæ inania ſimulacra! Imperator ſtatim referre pedem cogitur è ſolio, cui ſemel inſedit, vt reſideat in ſepulchro, vnde nunquam reſiliet, quia tota hæc mundi moles peſſum eat.

Trebellius in Mario.
Gloria mundi fugax aſpernanda.

Tertius ritus inaugurandi Imperatorem.
Curopalata lib. 1. de officiis magnæ Eccleſ. Conſtantin. c. 6. num. 37.
Memoria mortis faſtū deprimit Imperij, vt præclara hiſtoria probatur.

Ne quid rituum antiquorum deſideres in hac ferali materia, conſule Curopalatam, qui aliom morem initiandi Imperatorem ſic recenſet: *Imperator crucem in dextera ſemper portat, in ſiniſtra verò inuolucrum codici ſimile ligatum mantili, habetque intus cauitatem, & vocatur ἀκακία, quaſi dicat illud, Imperatorem humilem eſſe vt mortalem, neque propter imperij ſublimitatem efferri, neque inſolenter ſe iactare. Per mantile ſignificatur eiuſdem Imperij inconſtantia, & mos ab vno ad alium tranſeundi.* Arbitror ego inuolucrum illud concauum fuiſſe quoddam ſcriniolum, & idem quod meminit Damianus, vocans illud vaſculum plenum oſſibus mortuorum: alioquin non cohærerent illi auctores, detraherentque fidem hiſtoriæ, quam poſteræ ætati commendare volunt, commemorantes religioſum illum Imperatorum morem, quo regnandi appetitum, forſan immodicum, obiecto cinere condiebant. Coniecturam auget religioſa illa ſupellex, quam filio ſuo Philippo tradidit Imperator Carolus V. Princeps hic bello & pace clarus, abdicato Imperio, dedit Philippo II. ſcriniolum, quo demortui caput erat reconditum, vt his mortalibus exuuiis hoc diſceret, quandoque fore cinerem capita diademate redimita. Illud idem ſcriniolum moriens hic Philippus hæredi ſuo dono dedit vt vaſculum, antidotum gloriæ quæ exurgit ex faſtu culminis eminentis.

Ex Historia.
Pet. Matth. in hiſtor. ſub ann. 1598.

Ex Symbolis.
Ægid. Sadl. lib. ſecundo Symbolicar.
Egregium facinus Sigiſmundi Regis.

Eâ etiam cautelâ conſuluit ſibi Sigiſmundus Rex Polonus, iconem cudens, vbi mors obiecta circumferebat iſtam epigraphen. IVS OMNE VIVENS POSCIT. Neſcio an ad iudicium extremum, aut ad mortem aſpexerit. Sed hæc mortis idea remedium eſt valde idoneum ad deponendum typhum, quo homo tumet infulis exornatus. Verbi gratiâ, valde ſalutare erit ſoliloquium iſtud, quod vtinam ſæpe Principes vſurparent. O anima mea, Deo diſpenſante tui iuris habes ditiones longè latéque diffuſas; ſed memento te etiam alterius iuris eſſe, nempe mortis, OMNE VIVENS POSCIT. Hoc vnum animo reuolue ſemper & maturè, te tuaque omnia eſſe ſuccindenda falce mortis. Iugis illa meditatio mortis, ſpecioſa quæque vendicantis ſibi, adeò perculit Principem Ioſaphat natum ſolio Indiarum, vt viſo corpore hominis ſenio confecti & animam agentis, confeſtim flocci fecerit omnia, quæ exurgunt, & ſæculi huius repudium seriò cogitarit; indignum ratus hunc orbem affectu ſuo, quia in hoc ſuo nihil omnino poteſt conſtare ſibi: nec

Ex Historia.
S. Damaſcen. in vita Barlaam & Ioſaphat.
Mortis meditatione Princeps infulas regni deſpicit.

dæmon ipſe ſuis præſtigiis volens illudere Chriſto, & cum dementare præoſtenſa ſæculi pompa, potuit hanc celare inconſtantiam fugacis huius gloriæ, quam explicando, moras longiores haudquam traxit, ſed præcipiti aſpectu Chriſto expoſuit, non valens glorioſæ labentis ſpeciem vel ad breues morulas ampliare. Etenim in momento ſitam fuiſſe totam illam hiſtoriam Lucas congruè aduertit. *Duxit illum diabolus in montem excelſum, & oſtendit illi omnia regna orbis terræ in momento temporis.* Hunc locum verſans Ambroſius, locuples argumentum ſumpſit, ad deſpiciendum mondum, ratione præſertim durationis eius adeò decurtatæ. Sic ille: *Benè momento temporis ſæcularia & terrena demonſtrantur. Non enim tam conſpectus celeritas indicatur, quam caduca fragilitas poteſtatis exprimitur. In momento enim cuncta illa prætereunt, & ſæpe honor ſæculi abiit antequam venerit. Quid enim ſæculi poteſt eſſe diuturnum, cùm ipſa diuturna non ſint ſæcula. Docemur hic inanis ambitionis flabra deſpicere, quod omnis dignitas ſæcularis diabolicæ ſubiacet poteſtati, ad vſum fragilis, inanis ad fructum.*

Luc. 4.

Ex SS. Patribus.
Ambroſ. in Luc. c. 4.

Momentaneum etiam eſſe hunc ſæculi apparatum omnem, hodie monet Eccleſia refricans memoriam cinerum: quod namque de microcoſmo affirmat, eum monendo cinerem eſſe, & in cinerem reuerſurum; illud idem etiam ſubintelligit de altero mundo, qui concludit omne hominum genus degens in hoc ſuo. Imò ipſe Dominus mundi deliquium inſtare ſuis prædixit Apoſtolis, ne rei præcipiti ſua obſequia conſecrarent. Luculenter hoc Gregorius enucleat, ideo eſt ſiſtendus. *Dominus ac redemptor noſter, fratres chariſſimi, paratos nos inuenire deſiderans, ſeneſcentem mundum quæ mala ſequantur denuntiat, vt nos ab eius amore compeſcat.* Quomodo autem ſenſim hoc ſæculum deficiat, atque adeò ſollicitet ne ametur, pergit ille enarrare. *Nouis quotidie, & crebreſcentibus malis mundus vrgetur. Ex illa plebe innumerabili quanti remanſeritis aſpicitis, & tamen adhuc quotidie flagella vrgent. Repentini caſus opprimunt, nouæ nos & improuiſæ clades affligunt. Sicut enim in iuuentute viget corpus, forte & incolume manet pectus, toroſa ceruix, plena ſunt brachia: in annis autem ſenilibus ſtatura curuatur, ceruix exſiccata deponitur, frequentibus ſuſpiriis pectus vrgetur: virtus deficit, loquentis anhelitus intercidit: nam etſi languor deſit, plerumque ſenibus ipſa ſua ſalus ægritudo eſt: ita mundus in annis prioribus velut in iuuentute viguit, ad propagandam humani generis prolem robuſtus fuit, ſalute corporum viridis, opulentia rerum pinguis. At nunc ipſa ſua ſenectute deprimitur, & quaſi ad vicinam mortem moleſtiis crebreſcentibus crebrius vrgetur. Nolite ergo, fratres mei, diligere quem videtis diu ſtare non poſſe. Præcepta Apoſtolica in animo ponite, quibus nos admonet dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt.* Hactenus ille.

Quare fiat crebra meditatio mundi prætereuntis.
Greg. hom. 1. in Euang.
Ibidem.
Pulchra deſcriptio mūdi ſenio tabeſcentis.

Eccleſia hodie cinere aſpergendo caput, hoc ſæculi tædium non intendit tantùm, ſed & de noſtra ſalute ſollicita ſatagit accendere deſiderium rerum cæleſtium, quæ duntaxat perennare ſolent. Earum rerum beatarum intuitu lenit

Breuē tædium huius ſæculi nos ſollicitat vt quæramus æternum bonum.

Eccleſia

Eccleſia quidquid pœnitentia acerbum ſapit in fructibus ſuis aſperis inſito amarore. Ideoque ſic animos pœnitentum erigit, vt audacter decurrant hos quadraginta dies inſtitutos ad lugenda piacula, quorum pœnitentia nos traiicit in cælum. Ita ſuos ſolatus eſt diſcipulos Chriſtus, hortatus eos vt leuarent capita ſua quando peſſum iret mundus: vltima namque fata ſæculi cedere in æterna præmia Beatorum. Præſtat audire denuo Gregorium ſic ſpaniantem in hoc ſtadio. *Cùm plagæ mundi crebreſcunt, cùm terror iudicij virtutibus commotis oſtenditur. leuate capita, id eſt, exhilarate corda: quia dum finitur mundus, cuius amici non eſtis, propè fit redemptio quam quæſiſtis. In Scriptura etenim ſacra ſæpe caput pro mente ponitur: quia ſicut capite reguntur membra; ita & cogitationes mente diſponuntur. Leuare itaque capita, eſt mentes noſtras ad gaudia patriæ cæleſtis erigere. Qui ergo Deum diligunt, ex mundi fine gaudere atque hilareſcere iubentur: quia videlicet eum quem amant, mox inueniunt, dum tranſit is quem non amauerunt. Abſit enim vt fidelis quiſque qui Deum videre deſiderat, de mundi percuſſionibus lugeat, quem finiri eiſdem ſuis percuſſionibus non ignorat. Scriptum namque eſt. Quicumque voluerit amicus eſſe ſæculi huius, inimicus Dei conſtituitur. Qui ergo appropinquante mundi fine non gaudet, amicum ſe illius eſſe teſtatur, atque per hoc inimicus Dei eſſe conuincitur. Sed abſit hoc à fidelium cordibus: abſit ab his qui & eſſe aliam vitam credunt per fidem, & eam per operationem diligunt. Ex mundi enim destructione lugere, eorum eſt, qui radices cordis in eius amore plantauerunt, qui ſequentem vitam non quærunt, qui illam non eſſe ſuſpicantur. Nos autem qui cæleſtis patriæ gaudia æterna cognouimus, feſtinare ad ea quantocyùs debemus. Optandum nobis eſt citius pergere, atque ad illam breuiore via peruenire. Quibus enim malis mundus non vrgetur? Quæ nos triſtitia, quæ aduerſitas non anguſtat? Quid eſt vita mortalis niſi via? Et quale ſit, fratres mei, perpendite, in labore viæ laceſſere, & tandem eamdem viam nolle finiri? Quod autem calcari mundus ac deſpici debeat, Redemptor noſter prouida comparatione manifeſtat. cùm protinus adiunxit: Videte ficulneam, & omnes arbores, cùm producunt iam ex ſe fructum, ſcitis quia propè eſt æſtas. Ita & vos cùm videritis hæc fieri ſcitote quoniam prope eſt regnum Dei. Ac ſi apertè dicat: quia ſicut ex fructu arborum vicina æſtas cognoſcitur; ita ex ruina mundi propè eſſe agnoſcitur regnum Dei. Quibus profectò verbis oſtenditur, quia fructus mundi ruina eſt. Ad hoc enim creſcit vt cadat, ad hoc cadit vt germinet, ad hoc germinat vt quæcumque germinauerint cladibus conſumat. Benè autem regnum Dei æſtati comparatur? quia tunc mæroris noſtri nubila tranſeunt, cùm vitæ dies æterni Solis claritate fulgeſcunt.* Non piguit hæc referre, quia conſona ſunt titulo, qui præmonet non eſſe præpediendum affectum noſtrum hiſce vilibus ſæculi crepundiis, quæ vrgente fato cinere diſſoluentur.

Greg. vbi ſupra.

Elegás Gregorij oratio homines excitans ad contemptum mundi.

Quibus argumẽtis ſuaderi poſſit contemptus mundi.

SENSVS MORALIS.

Mortis memoria animam ditat multis gratiarum gazis.

In hæc verba:

Memento homo quia puluis es.

ARTICVLVS DECIMVS.

Ex Antiqvitate, Ex SS. Patribvs, Et ex Mathematica.

Cinerum mẽtionem, dum ſuggerit faſtidium mundi, ſollicitare nos etiam ad amorem ſæculi inſtantis & gloriæ æternæ, ſubindicat Gregorius. Vnde & ego coniicio recondi cineribus illis theſauros, & prægrandes, cùm tam locuples ſit gratiarum hic prouentus, quo diteſcit anima meditans rerum omnium deliquium. Nimirùm is cui animo inſedit ille cogitatus, ſcilicet hanc totam congeriem fore aliquando magnum cumulum cinerum, profectò referet magnas gratiarum gazas ex hoc maturo rerum omnium examine, nec habebit vnde inuideat ſortem Beleſis hominis aſtuti Chaldæi, qui ea die qua Arbaces Niniuen oppugnauit, audiens ab Eunucho, Sardanapalum prædiuitem Regem coacta magna lignorum ſtrue circa ſuas ædes regias viuum conflagraſſe. Ille inquam Beleſis ſuſpicatus magnam vim auri recondi cineribus illius incendij callidè acceſſit ad Arbacem, dicens ſe voti cauſa expetere cinerum cumulum, qui aſſurgebat ex regiis ædibus explanatis: ſe etenim velle deferre Babylonem cineres hos in templum Beli Dei Chaldæorum. Annuit Arbaces neſcius indolis aſtutæ, qua Beleſis actus, hos cineres ambiebat. Itaque ad arbitrium ſuum Beleſis magnum cinerum pondus in grandia vaſa congeſſit, vnde eruit cautè latentes opes, & ſic euaſit in virum ditiſſimum, quo audito & ipſe Arbaces ſanxit euoluendas eaſdem cinerum reliquias, quæ etiam hominem illum induſtrium effecere locupletem.

Theſaurus gratiarum reconditus meditatione cinerum.

Ex Historia.

Diodor Sicul. lib. 2.

Egregia hiſtoria probans quàm ſalutares ſint cineres.

Ea cautela hodie diteſcunt plerique Chriſtiani reuoluentes hos cineres, qui in Eccleſia proſtant, opimas opes inde reportant pertæſi ſæculi pompam, & concipientes animo meliorem frugem, vt fieri poſſint compotes vitæ neſcituræ finem. Illa cinerum alta meditatio, animum acuit ad pœnitentiæ ritus aſperos amplexandum. Et hoc reuera eſt diteſcere ex cinerum vaſis. Illic profectò eſt reperire reconditas gazas, vnde fit anima locuples. Non erit hìc incongrua recenſio moris antiqui congerendi opes in ſepulchra. In his recenſentur Hebræi, qui magnam auri copiam quandoque deferebant in ſepulchra, vt Ioſephus commemorat de tumulo Dauid, tantis opibus prædiuite, vt multis poſt ſæculis Pontifex Hircanus ſepulchro illo aperto, illinc acceperit tria millia talenta auri, quibus erogatis Antiocho pio, ciuitas illa ſancta liberata eſt obſidione, qua antea premebatur. Syri verò & Ægyptij, quorum præcipuum penu erant aromata, hoc cenſu mortuorum loculos affatim condiebant, ita vt ſepulchra violantibus ingens aromatum prouentus accederet. Meminit illum Aſſyriorum morem Strabo; vt & Herodotus;

Olim opes in ſepulchris reconditæ, & quid hoc morale ſignificet.

Ex Antiqvitate.

Ioſeph. lib. 7. antiqu. Iud. cap 12.
Strabo l. 16.
Herodot. l. 2.
Diodor. Sic. lib. 2. cap. 5.
Mela; l. 1. c. 9.
Plin. lib 12. cap. 17.

Diodorus, & Mela cum Plinio paſſim recenſent Ægyptios, myrrha, aloë, cedro, bitumine, thure, aliiſque vnguentis corpora ſaburrantes. Credidere Gentes illæ benè affectæ erga ſepulchra, vindicari corpora à corruptione obſequio aromatum, & opes congeſtas in ſepulchra, conducere ad meliora fata ſepulcrorum.

Quàm ſit proficuum mortem ſæpe recolere.

Ex SS. PATRIBVS.

Hîc ſanè ſe aperit campus peramœnus diſcurrendi de theſauris, quos comparant ſibi homines ſolliciti de cumulandis opibus animæ. Nempe eos manet virtutum omnium cenſus, qui tumulos effodiunt, & cineres verſant animo attento; ſiquidem iugis ille cogitatus mortis à tergo inſtantis, vt vitia eliminat, ita & ſtipat nos multo agmine gratiarum, vt experti reſcripſere Patres Sancti, in quibus accipe Gregorium, & eius hoc ſuffragium. *Perfecta vita eſt mortis meditatio, quam dum iuſti ſollicitè peragunt, culparum laqueos euadunt, vnde ſcriptum eſt: In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis. Vnde, & beatus Iob, quia dies ſuos conſiderat breuiari, & ſolum ſibi ſupereſſe ſepulchrum penſat, aptè ſubiungit: Non peccaui.* Fuſiore ſtylo rem hanc enucleat Sanctus Zeno, cuius meditatio alicui forſan arridebit. Sic ille: *Diuitiis flores & polles, & illuſtrium proauorum conſulatibus intumeſcis, patria parentumque nobilitate te iactas, pulchritudine corporis erigeris & decore, honoribus extolleris, & aſſeclarum fulciris officiis; tum maximè attende tibi ipſi, & memento quia mortalis es, & quia terra es, & in terram ibis: & quia poteſt & ad te dici: Stulte hac nocte auferent abs te animam tuam, & quæ præparaſti cuius erunt? Intuere eos qui ante te ſimiles potentia dignitatibus effulſerunt. Vbi ſunt? quid agunt? vbi faſces eorum? vbi magiſtratus? vbi diuerſarum inſulæ dignitatum? vbi denique eloquentiſſimi Rhetores, & vehementiſſimi Oratores? vbi hi qui crebros conuentus orationum ſuarum celebrabant? Vbi populares? vbi largitio muneralis? vbi exquiſita equorum præparata certamina? vbi denique Satrapæ? vbi Reges? vbi tyranni? Nonne omnia puluis, & cinis eſt? nonne omnia antiqua fabula, ſuperfluaque narratio eſt? nonne perexiguis oſſibus anguſta vaſculo vrna concluſis, omnis eorum memoria continetur? Denique intuere & ſuſpice eorum ſepulchra, ſi potueris diſcernere, quis ibi ſeruus, quiſve ſit Dominus; quis pauper, quiſve ſit diues. Diſcerne ibi ſi potes plebeium à Rege, virum fortem ab imbecilli, decorum ab informi. Si ergo horum omnium memor fueris, nulla tibi orietur elationis occaſio, ſed ſemper memor eris tui, ſi præcepti memor attenderis tibi.* Hactenus ille.

Greg. lib. 13. Moral. c. 10.

S. Zeno ſerm. de præcepto, Attende tibi.

Elegãti oratione deſcribitur rerum omnium inconſtantia & finis inſtans.

Meditatio vitæ noſtræ eſt commemoratio mortis, & quare.

Hoc contextu magnas vides opes comparati ab eo, qui ſepulchra effodit, verſando cineres Regum, aliorumque procerum orbis, qui nunc iacent æquali ſorte depoſiti, quamuis aliàs omnibus eminerent. Perfectionis ſummam, id eſt, virtutum omnium chorum, Gregorius ſupra repoſuit penes hos cineres, quando dixit, perfectam vitam eſſe meditationem mortis. Argutulè dicam, perfectam & accuratam meditationem vitæ, eſſe commemorationem mortis; viuere ſiquidem mori eſt, cùm aſſiduè ſui ipſius deliquium vita noſtra patiatur, detractis morulis, quibus conficitur ſeries hæc annorum. Ideoque ſicuti par eſt illæ vitæ ſuæ rationem diſcurrit, qui mortem meminit, cineres animo volutando.

Quidni etenim vetat mente recolere illud idem, quod facimus ſemper inſcij & inuiti, vt Seneca benè monet. *Quotidie morimur; quotidie enim demitur aliqua pars vitæ, & tunc quoque cùm creſcimus, vita decreſcit. Infantiam amiſimus, deinde pueritiam, deinde adoleſcentiam, vſque ad heſternum quidquid tranſiit temporis perit, hunc ipſum quem agimus diem cum morte diuidimus.* Hæc ille, cui non erit incongrua illa obſeruatio Mathematicæ cæleſtis, quæ in diuiſione domorum cæli & ſignorum Zodiaci, ſeptimam domum vocat domum coniugij, & ſedem Libræ. Hanc domum excipit octaua domus, quæ domus mortis nuncupatur, habetque Scorpium, vt debitum ſibi ſignum. Diceres, velut ex compoſito cæli ſectiones eſſe nominatas iuxta ſingulare ingenium rerum infimatum. Verbi gratiâ, coniugium inſtitutum ad propagationem generis noſtri, domum habet conterminam morti, quæ reuera conſequitur chariora quæque pignora coniugij, quia vbi primum fœtus editus eſt, appenditur in ſtatera, proque inſita ei tempene vita decernitur ad libram pondere ſanctuarij, Deo moderante totum contextum vitæ hominis, hac vitæ vſura potientis. Vbi autem infans cœpit delibare morulas temporis indicti ad curriculum, tunc etiam cœpit eſſe ſpolium mortis, & inquilinus octauæ domus, quæ eſt mortuorum. Nimirum tot deperiere momenta vitæ noſtræ, quot morulas iam viximus, ac proinde mortui ſunt præteriti illi dies, quotque annos decurrimus, tot etiam ſunt de tota noſtra ſerie detruncati.

Senec. ep. 24.

EX MATHEMATICA.

Ptolemæus l. 3. de Iudiciis c. 12. & 13.

Pulchra conſideratio breuitatis vitæ noſtræ ex diſpoſitionibus ſignorũ Zodiaci.

Cùm ergo nutent omnia, cedantque in ius mortis, quæ ad inſtar ſcorpij virus abditum in cauda latens ſtillat dum minor eſt cautio hominum imprudentum; arbitror ego eſſe mente captos homines illos, qui voto ſeu affectu irreuocabili ſæculo mancipantur. Vt planè delirus cenſeretur ille, qui nutante veſtigio inniti vellet homini collabenti; quaſi verò is, qui in præceps abit, alium firmare poſſet. Ita ille animo prorſus excidit, qui mundo iam carie exeſo ſuam ſpem affricat, validum in ancipiti poſitus præſidium quærens à ſæculo titubante. Reuera ille ad ludibrium effectus eſt, qui æuiternam credit rem breui cinere diſſoluendam. Hoc maximè Gregorius carpit hac cenſura: *Ecce mundus qui diligitur fugit, iam in ſe ipſo aruit, & adhuc in cordibus noſtris floret. Vbique mors, vbique luctus, vbique deſolatio, vndique percutimur, vndique amaritudinibus replemur; & tamen cæca mente carnalis concupiſcentia, ipſas eius amaritudines amamus, fugientem ſequimur, labenti inhæremus. Et quia labentem retinere non poſſumus, cum ipſo labimur, quem cadentem tenemus. Aliquando nos mundus retraxit à Deo: nunc tantis plagis plenus eſt, vt ipſe nos iam mundus mittat ad Deum. Penſate ergo quia nulla ſunt quæ temporaliter currunt. Finis temporalium oſtendit, quàm nihil ſit quod tranſire potuit. Caſus rerum indicat, quia res tranſiens, & tunc propè nihil fuit, cùm ſtare videretur. Hæc ergo fratres penſate chariſſimi ſollicita mente: in æternitatis amore cor figite, vt dum terrena culmina adipiſci contemnitis, perueniatis ad gloriam, quam per fidem tenetis.*

Quàm ſint inſipiẽtes illi qui cõfidunt mundo, & quare.

EX SS. PATRIBVS.

Gregor. homil. 28. in Euang.

Egregia deſcriptio mũdi pereuntis.

SENSVS MORALIS.

Cineres obſtant ne quid perennare queat.

In hæc verba:

Memento homo quia puluis es.

ARTICVLVS VNDECIMVS.

Ex Re Medica, et ex Historia.

NOn eſt prætereunda res medica, vt tacita in funere rerum, quæ hîc proſtant. Omnibus ait imminere occaſum, quia diſcordes omnino qualitates, ſua miſtura compagioant iſtud vniuerſum omne quod rutilat. Cùm autem diſcordia quæque perniciem ſecum vehat, in hac rerum omnium rixa nequit homo perennis eſſe, vtpote in quo etiam pugnant diſſitæ qualitates, quas eſſe ſemina diſcriminis atque interitus ita Femelius enuntiat: *Vbi longo interuallo impares concurrunt qualitates, addubitare non licet mox à præcellente infirmiorem obliterari, nec continenter eſſe vno & eodem ſtatu. Quin etiam quæ in permiſtionem, & temperamentum venerunt, quodammodo pares, etiamſi per initia non luculenter ſe viciſſim demoliuntur; diuturnitate tamen, & dierum numero, diſparili proportione euadunt. Sic per ætates temperamentorum incidit conuerſio, ſic morborum, ſic ſenij & occaſus ingenitam nobis cauſam circumferimus.* Diceres, ſponte Deum edidiſſe res omnes properas in occaſum, ne coruſco oriente ſuo nobis imponerent. Et quia plerumque verſicolor & amœnus rerum campus oculos allicit, & longiore quàm par ſit mora conciliat aſpectum, quo affectus obſtringitur; Deus vt prouidus opifex, totam hanc mondi ſupellectilem ſimilem fecit pomis Sodomorum, quæ deforis reuera nitent, & ſuaue fragrant; tacta verò vaneſcunt, & effuſo cinere conſpergunt oculos, fugacem illam elegantiam antea demitantes. Experti hos fructuum fucos & hunc cinerum iactum, quem prolicit imprudens hæc pomorum attrectatio, nu'quam eorum repetunt tactum, imò reformidant intuitum, ne denuo capti ſpecie hac mendaci, offuſo hoc puluere caſtigentur.

Ex re Medica. Fernel lib. 3. Phyſiol. cap. 2.

Mundus ſimilis pomis Sodomorũ.

Eccleſia Dei flamine percita, cineres mundi verſat, & hodie in oculos hominum mittit, ne ſuſpicentur ineſſe nitorem ingenuum rebus, quæ attenta meditatione attrectatæ, in cinerem diſperguntur, quo Deus vtitur ad plectendum hominis faſtum eadem induſtria, qua Sertorius olim Characitanos fregit. Erat Gens illa ferox degens in aſpero & inuio monte rupibus obſito, quas concamerante naturâ ſpecus innumeræ fœtas incolis effecerant. Munimen hoc loci animos auxerat Gentis inhumanæ, quæ populans illam plagam, quotidianas agebat prædas, quas beſtiarum more referebant in hæc concaua munimina. Inſoleſcebant hi barbari freti præſidio loci, quòd nemo adhuc impunè deuenerat illaturus bellum Genti furtis & cædibus aſſuetæ. Increbreſcente fama hominum illorum nequam, qui ſe iniurios præſtabant oris etiam conterminis, quaſi nouercante ſolo editi eſſent procul ab omni hominum commercio. Sertorius bello clarus deteſtatus illam ferociam Gentis incultæ, ſtatuit exterminare trucem hunc populum, quamuis nunquam hactenus expugnatum. Non obſtitit præardua rupium moles conſilio Sertorij, non eum terruere aſperi calles. Demum haudquaquam remiſſiore fuit animo vir ille impiger, conſiderans ſe moliri facinus intentatum. Nimirum vbi aduertit patulas omnium antrorum fauces vergere ad Aquilonem, & in radice montis huius eſſe magnam vim pulueris exigui, in quem ſolum illud minimo attritu ſoluebatur: totum ſuum coëgit exercitum, ſingulíſque indixit, vt in magnos cumulos & aggeres componerent hunc puluerem, deportatum ex aduerſo ſpecuum aperto ore patentium, vt Borea reflante puluis excitatus, ſummo Gentis illic abditæ diſpendio, ſpecuum oſtia permearet. Voti huius cautè meditati compos extitit Heros ille. Nam ſereno cælo, & acceptis à vento induciis, congeriem magnam pulueris fecit, quæ poſtera die valido ſpirante Aquilone deportata eſt in antra ex aduerſo poſita, quæ illo puluere oppleta, omnem ademerunt ſpem ſalutis, Genti expertæ fortiora quæque minuto puluere profligari.

Ex Hiſtoria. Plutarch. in vita Sertorij.

Egregia hiſtoria probatur quàm ſint efficaces cineres ad deponendam hominum ſuperbiam.

Sertorij facinus prudens cinere conſummatum.

Eo Marte Deus iniquos hominum auſus compeſcuit. Nempe vt animaduertit, Adam caſtra metatum in edito loco, quando ſuperbiens, Deitatis infulas ambiit, arbitratus ſe fore Deum poſt demorſum pomum; Deus inquam deteſtatus illam ſuperbiam, totam illam molem exiguo puluere comminuit. Quamuis enim vocatus Adam fugerit in latebras, & velut antro concauo & affabrè facto ſibi conſuluerit; turgidum tamen hunc animum Deus exili puluere depreſſit, eum iſto feriens maledicto: *In ſudore vultus tui veſceris pane, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuertêris.* Vt irrita hominum conamina efficeret Deus, noluit ad claſſicum conuocare militiam cæli, ſed pulueri indixit, vt in hominum perniciem, rerum Domino militaret. Conductus itaque puluis ſuas egit partes, hominemque de ſuo faſtu depoſuit hactenus intumentem. Non aliâ præualidâ manu Pharaonis typhum depreſſit hic Dominus. Vbi enim blaſphemus ille Ægyptius has iniurias Deo voces effutiit: *Quis eſt Dominus, vt audiam vocem eius, & dimittam Iſraël? neſcio Dominum.* Deus vltor ſuæ iniuriæ, numeroſum militem non conduxit, vt rebellem Principem proſterneret, & victum exauthoraret: ſed hoc vnum ſanxit; ſcilicet vt Moyſes cinerem effunderet ante Pharaonem, eo cinere proſternendum. En edictum vindicis Domini: *Tollite plenas manus cineris de camino, & ſpargat illum Moyſes in cælum coram Pharaone. Sitque puluis ſuper omnem terram Ægypti: erunt enim in hominibus & iumentis vlcera, & veſicæ turgentes in vniuerſa terra Ægypti. Tuleruntque cinerem de camino, & ſteterunt coram Pharaone, & ſparſit illum Moyſes in cælum: factaque vlcera veſicarum turgentium in hominibus, & iumentis: nec poterant malefici ſtare coram Moyſe propter vlcera quæ in illis erant, & in omni terra Ægypti.*

Adami ſuperbia fracta exiguo puluere, & quomodo.

Geneſ. 3.

Exod. 5.

Deus Pharaonis faſtũ cinere comminuit.

Exod. 9.

Effuſione cinerum intumuit hominum caro, facta typus ſuperbiæ Principis inſurgentis contra Deum, ſuperbi illius typhum ſparſo cinere comprimentem. Quanta autem fuerit vis inſita cineribus illis, abundè refert præfata ſeries hiſtoriæ, illud ſingulare notans, maleficos qui aliis plagis

Quàm fuerint efficaces cineres à Moyſe effuſi coram Pharaone.

ſæuienti Deo non ceſſerant, dediſſe manus, nec tuliſſe Moyſis conſpectum poſt cinerum myſterium antea recenſitum. Puduit hos maleficos dare in conſpectum Regis fœdum ſui corporis habitum circumfuſo vlcere diffluentem. Noluere impia hæc capita ſiſti Moyſi, ne conſtaret eorum proteruiam vili fuiſſe cinere coercitam. Eodem nunc repugnandi ritu Deus omnes homines deprimit inſurgentes. Characitanios æmulati hodie plerique ſuperbiunt; & velut cautes incolerent, obdureſcunt ſalutaribus Dei monitis. Sed vt Barbaræ Gentis editus mons habebat in radice puluerem multum, quo oppleti ſunt ſpecuum aditus, Borea percellente puluerem comportatum in aggeres; ita elati quique homines quantumuis aſſurgant, delere nequeunt cineres poſitos in radice. Radix enim noſtra puluerulenta vult nos monitos recolere ortum noſtrum petitum à puluere, qui tunc aditus animæ occupat, quando oculis obiicitur, vt mortis imminentis memoria refricetur. Eò crediderim alloſiſſe Prophetam illum, cuius accipe præſagium. *Ipſe de Regibus triumphabit, & tyranni ridiculi eius erunt: ipſe ſuper omnem munitionem ridebit, & comportabit aggerem, & capiet eam. Tunc mutabitur ſpiritus, & pertranſibit, & corruet.*

Omnium hominum eſt puluerulenta radix.

Habac. 1.

Præcipuæ hominum munitiones, vnde rebellare ſolent contra Deum, ſunt prædiuites opum gazæ, ætaſque vegeta, & omnium copia voluptatum. His velut armis impij mandatorum Dei prorſus incurij, omnia eius iura & ſacra temnunt. Sed vt has oppugnet arces Deus nullum militem conſcribit: ſolo contentus aggere cinerum, quo obiecto ſtatim compellit dyſcolos omnes ad deditionem. Quid igitur hodie longiores trahitis moras, ô reprobi confiſi opibus, & valentibus annis? *Ipſe ſuper omnem munitionem ridebit.* Fruſtra nitimini, & irrito conamine ſatagitis declinare potentiam Domini præpotentis, qui hac imbelli cinerum panoplia elidit ſummos hominum apices, vt demortua Pontificum Regumque capita proteſtantur. Quiſque igitur hodie ſemetipſum conueniat, & ſeriò exploret, Dei obſequium declinauerit necne, illudque ratum habeat, obiectos cineres eſſe aggerem, qui paratur ad ſuam proteruiam congruè caſtigandam. Eſto dignitate emineas & aſſurgas, ô reprobe, æmulans altitudinem montis; in ima crepidine tua cineres abditi, Deo ſtante tuum deponent faſtum. Crepido tua mors eſt, corporis & animæ compaginem ſuo cinere ſolutura. Maturè igitur dato manus Deo, ne inuitus incidas in vindices eius manus, quas indubiè effugies ſi morem geris Eccleſiæ benè ſuadæ, dum naturæ imbellis ſpeciem ſic prætendit:

Moralis exhortatio ad meditandos rerum omniū cineres.

Memento homo quia puluis es, & in puluerem reuerteris.

SENSVS MORALIS.

Oculi hominum deprædantur mercedem debitam bonis operibus, ſi eo intento fiant, vt gloriam aucupentur inanem.

In hæc verba:

Receperunt mercedem ſuam.

SECTIO TERTIA.

ARTICVLVS PRIMVS.

EX PHILOSOPHIA.

ET videre, & videri, res ſunt, quæ deſiderio ſui vnumquemque ſollicitant. Neſcio ſanè vnde homini maior pernicies immineat, videndo illicita, aut explicando alienis oculis egregia ſua facinora fortiter exantlata. In quæ diſcrimina incurrant oculi incauti, dicam alibi; nam illud argumentum extra aleam eſt, quam decurro, vbi duntaxat hoc mihi incumbit negotium, ſcilicet expendere quomodo depereat ſanctiorum operum merces, quæ ſatagunt hominum oculis arridere: vt autem hallucinandi anſa omnis abigatur, explicandus eſt titulus damnans opera facta in gratiam oculorum hominum: illi negotio fecero ſatis, ſi dixero Sectionem iſtam totam eſſe de fugienda inani gloria, quia demetit falce ſua opimam meritorum ſegetem, quæ conſequitur virtutum praxim. Quid verò ſit inanis gloria accipe. Gloria & honor etſi res ſint conterminæ; haudquaquam tamen concolores ſunt, ideoque vtriuſque appetitus immodicus duo vitia conſtituit, ambitionem ſcilicet, & inanem gloriam. Nempe ambitio eſt immoderatus appetitus honoris. Inanis gloria eſt appetitus indebitus humanæ gloriationis; ſicque duo illa vitia non coëunt in obiecto, ſed diſcordant. Ex Ariſtotele, honor eſt exhibitio reuerentiæ in teſtimonium virtutis vel excellentiæ. At gloria eſt quædam cognitio clara bonorum alicuius, cum laude eius, aliquo præclaro elogio prædicata. Duæ hinc conditiones emergunt, quas ritè dixeris indiuiduas honoris ſocias. Prima eſt, honorem depoſcere hominis præſentiam; ſiquidem honor ex præfatis, eſt exhibitio reuerentiæ, quæ abſenti non defertur, cùm reuerentia ſit meditata alicuius celſitudine, dehiſcere in propriam vilitatem. Et hoc nemo hominum præſtat niſi eo adſtante cuius magnitudo recolitur, & quæ ſuo intuitu noſtram oculorum aciem percellit, & ſuggerit aliquale corporis obſequium, qualia ſunt, dare locum & cedere tranſeunti, inclinari, aperire caput, aliaque id genus argumenta, quibus honorem exhibentes, ingenuè ſe fatentur impares honorato. Cùm igitur abſenti nequeant deferri illæ honoris teſſeræ, liquidò eſt honorem exigere præſentiam eius, qui honore debito commendatur.

Quàm ſit perniciosa vana gloria.

Quid ſit vana gloria.

Ex PHILOSOPHIA.

Ariſtot. lib. 1. & 4. Ethic.

Quid ſit ambitio, & quæ deſcriptio honoris.

Altera conditio honoris comes eſt, quòd honor eſſe poteſt ab vno vel à multis. Cùm namque ſitus ſit honor in reuerentia exhibita, ſi ea ab vno duntaxat præſtetur alicui, vel à multis, tunc erit talis honor, qualis reuerentia exhibita.

Quò

Quò autem clariores erunt homines aliùm reuerentes, & quò plures ei præſtabunt obſequium, eo etiam honor erit illuſtrior; eſt ſiquidem honor in honorante, & non in honorato, vt ait Philoſophus: ideo quò plures alicui cultum ſingularem deferent, eò etiam dignior honor erit, vt & de principatu arguit Ariſtoteles, qui ait illuſtriorem eſſe principatum, qui plures habet ſibi ſubiectos homines. Hoc Salomon Ariſtotele antiquior eſt præfatus iſto verſu: *In multitudine populi dignitas Regis, & in paucitate plebis ignominia eſt Principis*; ita etiam quò dignitate & ſapientia magis eminebunt hi qui aliquem reuerentur, eò etiam erit honor inſignior. Eamobrem ait Ariſtoteles, deſiderare homines honorari à potentioribus, & à ſapientioribus.

Prouerb. 14.

Verus honor eſt ille qui exhibetur ab homine honorato.

Hæc prælibata de honore facient palàm quomodo differant honor & gloria & penes quid ſit vtriuſque diſparitas. Primò gloria pertinere poteſt ad abſentes, & præſentes, quod de honore nequaquam eſt, vt iam præmonui. Gloriam autem diffundi poſſe ad præſentes, & abſentes; videre eſt ex natura rei. Nimirum gloria eſt quædam cognitio clara bonorum alicuius cum laude ipſius: at iſtud fieri poteſt inter præſentes, qui cognitionem habent rerum præclarè geſtarum ab aliquo, cuius merita miris efferent encomiis. Poteſt increbreſcente virtutum fama ſpatiari notitia alicuius, ita vt etiam po[...] procul Gentibus innoteſcat, & illic laudetur [...]giè ob ſingulares animi dotes, quarum affluxu creditur cæteris eminere. Quia tota hæc hiſtoria notitiæ meritorum, non requirit præſentiam viri emeriti; patet non requiri præſentiam eius, qui gloria afficitur, & ſic diſtingui honorem à gloria, quæ ſi abſentes afficit, amplior longè eſt eâ, quæ perſtringit adſtantes tantùm: nequit enim notitia meritorum latè patere, & conciliare præcocem gloriam abſentibus, quin gloriam hominum præſentes antea delibarint.

Quomodo honor & gloria differant.

Alia honoris & gloriæ differentia in eo ſita eſt, vt honor etiam ab vno exhiberi queat, gloria verò ſecus. Etenim ea eſt clara meritorum notitia teſtata laudibus. At notitia vni vel paucis illucens non eſt clara ſed potius ſubobſcura. Operæpretium fuit iſta præmittere, ne res crederentur eſſe concordes honor & gloria. Item ex præmiſſis liquet, Hypocritas quando ſubiiciunt oculis hominum ſpeciem virtutis ementitæ, non ſtatim honorem quærere, ſed gloriam; quæ eſt honoris præludium. Hoc nempe primò ambiunt hypocritæ ſuis omnibus fucis, vt homines norint virtutum omnium ſpecimina, quibus operam ſuam impendunt, vt præclara hæc agnita facinora ſuos ſpectatores ſollicitent ad laudandum hos parentes fœtuum optimorum. Et vt ſerpit iniquitas, gloria comparata ſollicitat animum ad honorem ambiendum, exigendo reuerentiam ab aliis, vt tributum debitum excellentiæ ſuæ, quæ laudibus innoteſcit. Qui ergo hominum oculos captat, vt illis ingerat notitiam virtutis ſuæ ad hoc vt laudetur; ille honorem non quærit ſed gloriam, quam dum ſibi vendicat vt propriam, & in ea ſiſtit veluti in fine congruo ſuis operibus, tunc ille notatur vt cupidus inanis gloriæ, caditque tota mercede debita virtutibus, quarum praxim gloriæ tantùm nomine profitetur. Hoc probare eſt penſum huiuſce ſectionis, quæ aduocatâ Philoſophiâ titulum ſuum ſic adſtruit. Merces omnis excidit operi bonitate conſona deſtituto. At virtus edita in gratiam oculorum hominum eſt expers congruæ bonitatis; quia ex Philoſopho, *Peccare contingit multipliciter; rectè verò agere vno tantùm modo*. Vnus autem ille modus præcipuus eſt, vt bono fine fiat actio dignanda præmio. At gloria hominum præfixa in ſcopum virtutis editæ, non eſt bonus finis. Ergo actio eo fine oculis emicans, vt neſcia bonitatis exuitur mercede, quæ tantùm manet bonas actiones, finem idoneum ſibi præfigentes. Eſſe autem gloriam hominum adulterinum finem bonorum operum, patet; quia finis ille iniquus eſt, qui alteri rei iniurius vendicat ſibi ius indebitum. Sed huiuſmodi eſt gloria humana præfixa in finem virtutis exercitæ. Nam ex Ariſtotele, *Finis melior eſt iis, quæ ſunt ad finem* Ergo cùm gloria hominum, quæ infra virtutes eſt, ingerit ſe in locum virtute digniorem, vſurpat indebitum ius, ac proinde iniqua eſt illa gloria arrogans ſibi rationem finis, & boni nobilioris mediis ad tale bonum aſſequendum.

An hypocritæ gloriam, vel honorem ambiant.

Ex Philosophia. *Ariſt. lib. 2. Ethic. c. 6.*

Quare virtus conquirens hominum gloriam excidat merito ſuo.

Ariſt. lib. 2. Phyſ. text. 31.

Vt ratio hæc conuincens liquidior ſit, & impudentia inanis gloriæ euidentior fiat: nota egregium virtutis facinus editum ad aucupandam gloriam, duo habere attendenda in omni actione humana. Primum eſt finis, alterum eſt medium, quo in finem deuenitur. Finis eſt illa hominum plerumque inſana iactatio, & laudis indebitæ recenſio. Medium ad finem illum eſt virtutum praxis, vt verbi gratiâ, eleemoſyna, oratio publicè fuſa, ieiunium auſterum, quo carnis indomitę petulca ſalacitas ritè compeſcitur. Cùm ergo ſinguli quique virtutum actus præſtent gloriæ humanæ, nonne iniuria fit virtutibus eas aſſumere vt media ad finem degenerem? Nonne hoc eſt proſtituere virtutum dignitatem, eas cogere fini inglorio turpiter ancillari? Ita ſanè res eſt omnino præpoſtera, pręponere virtutibus gloriolam hominum, quæ multo inferior eſt virtutum praxi. Nam virtus eſt qualitas hominem perficiens; gloria verò humana eſt inanis aura ventilans aures, & plerumque excæcans hominem cui aſpirat: ideoque imprudenter ab hypocritis aſſumitur in finem ſuarum omnium actionum, quibus nulla indicitur merces, quia ſic deuiant à congrua bonitate.

Quomodo gloriæ inanis cupidi inſania dignoſcatur.

SENSVS MORALIS.

Virtus, quæ oculis hominum litat, excidit merito.

In hæc verba:

Receperunt mercedem ſuam.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Ex Sanctis Patribvs. et ex Theologia.

EX vetuſtis hiſtoriæ monimentis didicimus, olim in templo Apollinis apertam fuiſſe ſpecum hactenus obſeratam, vnde ſpirauit aër adeò peſtilens, vt perniciem magnam intulerit illi plagæ. Eſto lues illa fuerit infeſta corporibus; mitior tamen fuit eo contagio, quod virtutibus affricat aura popularis. Itaque glorioſa malè reputatur illa gloriolæ merces conquiſita ab hypocritis, cùm potius ſit tinea exedens omnem virtutum praxim.

Quàm peſtilens ſit aura vanæ gloriæ.

Ex SS. Patribvs.
Auguſt. in Pſal. 149.
Inanis gloriæ pernicies.

praxim, & exhauriat omnem laborum noſtrorum fructum, vt benè ſuggerit Auguſtinus. *Inanis gloria huius ſaculi fallax eſt ſuauitas, & infructuoſus labor, & perpetuus timor, & periculoſa ſublimitas.* Eruditè vocat periculoſam, quia hæc aura lethalis eſt, & depaſcens præmium operis exantlati. Fauet Iſidorus ita mecum ſentiens.

Iſidor lib. 2. de ſummo bono.

Quiſquis ex deteriore iam melior eſſe cœpit, caueat de acceptis extolli virtutibus, ne grauius per vanam gloriam corruat, quàm prius per lapſum vitiorum iaceat. Prudenter aduertit Gregorius, in quas incurrat cautes ille, qui eleganti virtutum fœtu emiſſo, inani gloria percellitur. Sic

Gregor lib. 20. Moral.

ille: *Sub hoſte, quem proſternit, moritur, qui de culpa quam ſuperat eleuatur.*

Eſto hi præfati Patres acutè perſtringant inanem illam gloriam; acrius tamen in eam inuehitur Chryſoſtomus, multaque enarrat diſpendia, quæ attentè meditata, ſollicitare debent animos ad declinandam hanc abyſſum, quæ ſuo gurgite abſorbet omnes virtutum gazas. Audiendus

Chryſoſt hom. 2. in Ioan.
Elegans Chryſoſtomi diſcurſus quo inanis gloriolæ diſpēdia deſcribuntur.

ille. *Intolerabilis quadam eſt ebrietas vana gloria: quem ſua ſubiecit ditioni, is agrè in ſanitatem reſtituitur. Et quam peſtifera tabe infecit animam, à cælo abſcindens, terra affigit, neque eam amplius ſinit, vt ad veram lucem ducere poſſit intuitum. Qui enim hoc modo afficitur, nullo præceptore omnia ſua operatur ſponte, qualia placere arbitratur: vt aliis admirationi, praceps agitur. Vis huius intelligere tyrannidem? Si quempiam negotiatorem, qui pretioſiſſimas ſibi merces magno auri pondere compararit, rogaueris, quanam gratia tantum auri profundas, quidve tantus ſibi ſumptus velit, nullam aliam ab eo rationem accipies, quàm vt populo placeas. Quid ſi deinde, qui populus ſit percunctaberis? Quidam, inquit, tumultus, perturbationiſque plenus, & ſtultitia maiori ex parte conſtans, atque compoſitum temerè, per maris fluctus varia & pugnante ſententia ſæpe numero iactatum. Qui igitur ſub huius ſeruitij domino premitur, nonne omnium miſerrimus eſt? Inanis gloria eſt, nihilque rectum, elatum, nec glorioſum in ſe habens, tanquam perſona, quæ pulchra quidem viſu, & decora; intus autem inanes reperiuntur: quare aſpectu cum ipſo elegantiores appareant, neminem tamen vnquam ad ſe amandum allexerunt; ita nihil miſerius ea quæ à multitudine comparatur gloria: difficilem vobis & violentum affectum ſignificas; aſpectu namque ſolo pulchra & elegans videtur; intrinſecus autem; non inanis modo, verùm etiam ignominioſa, crudelitatis & violentia plena.*

Inanis gloriæ appetitus facit homines contemptibiles.

Crudelis equidem eſt hæc gloria, quæ hypocritas agit ad exterminandas facies ſuas longiore inedia, & pleroſque hodie ſollicitat, vt catenulis ferreis flagellatam lacerent cutem in frequenti hominum conſeſſu. Ignominioſa item eſt, quia ſapientes quique homines deſpiciunt, & ingloríos habent eos, qui plus æquo humana hac gloria percelluntur. Suſpicantur in eis inſaniam, quia tot prodigunt opes, vt prætereuntis auræ flatum nundinentur. Nempe ſuarum omnium virtutum iactitatam faciunt, vt in ſua compendia referant obolum vnum: ſic enim Syrus interpres ſupra nuncupauit hypocritæ mercedem אגרהון *agrehun*, id eſt; obolum ſuum, & appoſitè ad nomenclaturam hominum nihili, quos triobolares

Ex Profanis.

appellamus, quorum ſtipendia in obolis ſunt. Hanc etiam gloriæ vilitatem graphicè pinxit Democritus vocans illam *λόγον ἔργου σκιὰν, ſermonem operis vmbram.* Excuſatur ille canis Æſopicus, qui reiecta carne pendula ex ore ſuo, vmbram ſectatus eſt, quia oculis ſpeciem maiorem obiecerat. Nihil omnino diſſonum à ſua indole canis ille effecit; inſitum namque eſt beſtiis, rebus externis occupari. Sed in homine carpitur hoc facinus, & arguit inopiam mentis, mercari corporis vmbram. Virtutes, ex Democrito, corpora ſunt ſolida; hominum autem plerumque indigeſta laus eſt vmbra fugax, quam qui emit virtutum praxi, ille deterior eſt cane Æſopi; quia ille neſcius rationis ducatum ſenſus ſecutus eſt, nihilque egit infra dignitatem naturæ ſuæ addictæ tantùm ſenſuum obſequio: ſed homo conſcius intellectus; homo inquam, cui lumen rationis cælitus illuxit, infra ſuam ſortem ſe demittit, quando imprudens patitur virtutum diſpendium, vt vmbra muneretur, cuius vſura labilis hypocritam diu non afficit, vt oſtendi proximo paragrapho, vbi textus Hebræus commemorans hypocritæ mercedem ait recipi כער *ceuar*, id eſt nunc. Nunc autem eſt prætereuntis temporis inſtans, quod ſibi vendicat vt præmium virtutis, illud ſanè eſt indubium hominis ſui impotis argumentum, quod etiam perſtringit Iob iſto aculeo. *Gaudium hypocrita, inſtar puncti.*

Laërtius lib. 9. cap. 7.
Pulchrum epithetum inanis gloriæ.
Merces hypocritæ, quā modica ſit.
Iob. 20.

Veram quidem gloriam æmulari vult illa inanis; ſed fruſtra e[illegible]ur, vt benè Tullius aduertit iſto aureo dec[illegible]s eloquio. *Gloria eſt ſolida quadam res, & expreſſa, non adumbrata: ea eſt conſentiens laus bonorum, incorrupta vox benè iudicantium de excellenti virtute: ea virtuti reſonat, tanquam imago gloria, quæ quia rectè factorum plerumque comes eſt, non eſt bonis repudianda viris. Illa autem quaſi eius imitatricem eſſe vult, temeraria atque inconſiderata, & plerumque peccatorum vitiorumque laudatrix fama popularis, ſimulatione honeſtatis, formam eius pulchritudinemque corrumpit. Tu ergo, quæ habent ſpeciem gloria, collecta ex inaniſſimis ſplendoris inſignibus contemne: breuia, fugacia, & caduca exiſtima.* Hactenus ille ſtylum ſuum acuit in gloriam illam, quam exoſam fecit Chriſtus dicta ſententia in opera omnia intuitu illius gloriæ perpetrata.

Cic. lib. 3. Tuſc.
Quàm magna ſit differentia veræ, & falſæ gloriæ.

Ex Theologia.
Thom. 2. 2. q. 104. art 3.
Ratio Theologica probans opera hypocritarū præmio carere.

Quàm autem æqua ſit illa ſententia animaduertens in huiuſmodi actiones, quas æquus rerum omnium moderator mercede indignas pronuntiat, eruditè Theologia probat ſic diſcurrens: Ceſſante merito, ceſſat & operum merces, quæ nulla poteſt conſequi opera hypocritarum, vtpote neſcia meritorum: meritum namque actionum attenditur penes charitatem, quæ in eo maximè elucet, vt homo poſtpoſitis rebus infimis Deum tantùm vt finem ſibi præſtituat. Ergo cùm quis agit, vt gloriolam hominum captet, alium ſibi decernens finem ab eo, quem charitas præſtituit, profectò nihil merebitur, quantumuis operoſum fuerit illud negotium, quo oculis hominum litat. Siquidem præcipua meriti radix non petitur à difficultate faceſſente agenti negotium, ſed à charitate ad Deum dirigente niſus noſtros. Idcirco defectu charitatis actio omnis deficit & fatiſcit, non aſſurgens in finem, quo duntaxat præfixo meritum innititur operibus noſtris. Itaque non eſt mercede digna virtutum praxis, quæ hominum oculis percuſſa viget, eo ſolo intento vernans, vt aſpecta luxuriet in pampinos infœcundos.

SENSVS MORALIS.

Quàm reprobus ſit ambitus gloriæ humanæ.

In hæc verba :

Receperunt mercedem ſuam.

ARTICVLVS TERTIVS.

EX MATHEMATICA, EX HISTORIA, ET EX IVRE CIVILI.

Cicero lib. 2. de diuinatione.

RECenſet Tullius mulieres quaſdam ſagas, quæ ſolo obtutu virus fundunt in perniciem illorum hominum, quos oculorum ſuorum ſpiculo percutiunt. Præcipuè obſunt illæ fœminæ veneficæ quando incurrunt in infantes. Etenim ætas hæc tenella incautè ebibit hoc venenum. Iniquior ſanè eſt hominum aſpectus, conquiſitus vt luſtret noſtra bona opera: nimirum ſpectatorum oculus prædo depaſcit virtutum omnium ſuccum opimum, & præſertim quando tenera ſunt adhuc opera noſtra, & quaſi in incunabulis, id eſt cùm de nouo emergunt, & eo intento fiunt vt videantur ab hominibus.

Matth. 6.

Chriſtus huiuſce rei pondus æquâ lance penſans; præmonuit ſuos, vnumquemque ita conueniens: *Si fuerit oculus tuus ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebroſum erit.* Nomine oculi Auguſtinus intentionem bellè explicat. Namque vt pellucidus oculus totum corpus agit inoffenſo pede; ita & intentio ſincera opus ingenuum facit. At illa intentio quæ deuiat à Deo non eſt pellucida, ſed talis quales ſunt lippientes oculi hominum, quos intendit actio illa ideo reprobanda. Nec valet inſtantia, eſſe duas res diſſitas, bonum opus, & gloriam expetitam, ac proinde mercedem non deperire bono operi, vt ieiunio, & eleemoſynæ, licet obliqua deorſum vergat intentio. Reſpondeo enim cum Sancto Thoma, vna eademque motione voluntatem ferri in finem, & in media volita propter finem, ſicque media & finem conſiderari vt vnum quid in genere morum. Vnde cùm res non ſint meritoriæ niſi in quantùm ſunt volitæ, mala intentio ſuam affricat nequitiam operi, quod aliàs eſſet laude dignum, ac proinde deficiente merito, tale opus erit expers mercedis, quia ea bonitate caret, quam meritum poſcit.

Auguſt. lib. 2. de ſerm. Domini in mõte.
Oculus animæ eſt intentio.

Thom. 1. 2. q. 12. art 4.
Mala intentio bonam actionem vitiat.

Eam bonitatem peti ab intentione recta, & rectitudinem attendi ex charitate, ſapienter ait Sponſa illa Canticorum deſuper edocta, vtpotè afflata Deo. *Recti diligunt te*: id eſt, rectitudo omnis diligendo Deum comparatur. Nota, amorem & dilectionem eſſe quidem vnum materialiter, ſcilicet voluntatis motionem in bonum apprehenſum; ſed dilectionem formaliter adiicere amori aliquam electionem, ita vt coëuntibus obiectis pluribus, aliis ſepoſitis, optimum eligatur. In hoc maximè ſe commendat rectitudo intentionis, vt prouocata oculis hominum non declinet à Deo rerum omnium ſcopo, ſed recto ad eum calle tendat: eſt enim Deus orbis centrum, quo coire debent lineæ omnes è circulo ductæ. Dicitur autem linea, qualibet actio, iuxta veterem loquendi ritum; cui, Nullam hodie lineam duxi, perinde eſt ac, nullum prorſus opus egi.

Cant. 1.
Quomodo dilectio ab amore diſtinguatur.

Conſule Euclidem, & reſcies, in quo ſita ſit illa linearum rectitudo. Sic ille: *Linea recta, eſt ab vno puncto ad alium breuiſſima extenſio.* Eſt autem breuis extenſio operis alicuius, ſi voluntatis intentio referatur in Deum, qui magis eſt intimus ipſi voluntati, quàm ſit ipſa. Quòd ſi voluntas, illecta hominum oculis, deforis vrgetur, intentio tunc inflexa deuiat à rectitudine ſita in extenſione breuiſſima. Nam non eſt breuis extenſio, quæ reſiliens à termino propè ſito, circuit obliqua effecta, ratione finis alterius quem ſectatur. Tales patratores bonorum operum, eo intento vt eorum ſibi gloriam arrogent, cenſeo relegandos cum his qui monetam ſeu nummos adulterant: hos ſanxere reos Majeſtatis leges Cæſareæ, in quibus audi Conſtantinum Imperatorem, fiſco vendicantem omne æs cuſum iniquis artibus, & decernentem pœnam ignis illi, quem malè ſibi conſcium quis probarit. *Si quis nummos falſa fuſione formauerit, vniuerſas eius facultates fiſco noſtro præcipimus addici. In monetis etenim tantummodo noſtris cudendæ pecuniæ ſtudium frequentari volumus, cuius obnoxii, maieſtatis crimen committunt: & præmio accuſatoribus propoſito, quicunque ſolidorum adulter poterit reperiri, vel à quocumque fuerit publicatus, illico omni dilatione ſummota, flammarum exuſtionibus mancipetur.* Vides fiſco addici omne æs cuſum in Principis iniuriam, & proprio domino deperire. Et ea etiam animaduerſione caſtigantur virtutes editæ quaſi in contumeliam Dei, bona videlicet opera, ideo facta non vt Dei gloriæ inſeruirent, ſed vt hominum gratiam prouocarent. Ea ſcilicet opera depereunt auctori ſuo, mercede congrua defraudata, eum obſtringunt flammis æternis, ſi eò deuenerit ille appetitus gloriæ, vt ad lethale piaculum defecerit. Si verò hæc cupido gloriæ, venialis tantùm fuerit, ſaltem hypocrita iacturam patietur eius boni operis, cui vetitam imaginem, id eſt appetitum inanis gloriæ inuſſit; quia tunc ea ſpecies adulterat monetam operis, & virtutem eius contaminat.

EX MATHEMATICA.
Euclides l. 1. elem. Geom. Definit. 4.
Quando & quomodo voluntas humana fiat recta.

EX IVRE CIVILI.
Leg. 2. Cod. de falſa moneta lib. 9. tit. 24.

Virtutes hypocritarum ſimiles monetæ adulteratæ.

Pœna monetam adulterantis.

Genus hoc mulctæ coincidit cum ea, quam indixere olim Orientales, quos Conſtantinus Harmenopolus ait amputaſſe manum reis falſæ monetæ. Ecce legem: *Qui adulterinam monetam cudunt, & ipſis, & qui in eis in ea re miniſterium exhibuerunt, manus amputuntor.* Lotarius Rex Longobardorum legem tulit huic affinem, quam habes hîc ſubiectam. *Si quis aurum ſine iuſſione Regis figurauerit, aut monetam confecerit, manus ei incidatur.* Hæc pœna à Chriſto decernitur operi edito inanis gloriæ causâ. Patrator operis extirpationem manuum patitur; id eſt, illud opus mutilum eſt, quia excidit hac virtute, qua vigent opera ſicuti par eſt annuente Deo Domino perpetrata.

Conſt. Harmenop. lib. 6. prom. iur. titul. 14.
Lib. 1. leg. Long. tit. De eo qui falſ. mon. fec. leg. 1.

Adſtruere hoc exemplis, & probare inanem gloriam carpere omnem virtutum fructum, non erit operoſum. Prior occurrit Seraphicus ille Pater meus Franciſcus, crucifixi Domini Ieſu typus, & prodigium ſanctitatis. Sanctus ille habiturus concionem in ſupremo hominum conſeſſu, id eſt, ante Summum Pontificem, cui curia tota adſtabat, aliqualem gloriæ titillantis pruritum ſenſit, quo gliſcente Pater plus ſolito ſuũ ſermonẽ compſit, ne quid incultum excideret è pulpito.

EX HISTORIA.
Ex chronic. Minor. l. 1. in vita B. Franc.

Memoriæ

Egregiâ hiſtoria probatur quantum Deo diſpliceat inanis gloriæ appetitus.

Memoriæ mandauit omnia capita illius induſtriæ concionis, quam ſententiarum delectu, & ſingulari aucupio & contexto antea decoxerat. Eo apparatu hora condicta Sanctus è ſuggeſtu ſe in conſpectum dedit, dicturus ea pompatica ſerie,ad quam ſe priùs accinxerat.Sed vt ſanctitas næuorum impatiens eſt, hæc etiam minima impetigo vanitatis congruâ ſibi mulctâ dignata eſt: quippe Beatus ille orator Pontificius mente recolens ea quæ tanto ſtudio digeſſerat, terſioris huiuſce concionis ſeriem non potuit auſpicari, quamuis id irrito conamine ſæpius attentaſſet. Rei nouitate perculſi omnes, ſtupebant in homine elingui. Ille autem ipſa actione hac ingloria cautior effectus, ingenuè confeſſus eſt, ſe in ea texenda concione fuiſſe ſectatum inuſitatum ſibi ſchema cultioris eloquij, ne ſuo humiliore ſtylo grauaret aures coronæ huius celeberrimæ, cui ne abiecto dicendi tropo fieret iniurius, in cothurnos aſſurrexerat; ſed hoc ſuum intentum diſplicuiſſe Deo, qui hac obliuione damnauerat illam concionem, in quam gloriolæ alicuius ſpecies irrepſerat. Eiuſdem etiam auræ flatum præſentiens Bernardus in magna populi frequentia hæſit,an pergeret prædicare populo, qui ingenti applauſu ſuo gloriam prouocabat. Nempe ille Sanctus non erat neſcius,oculos hominum propitios virtutibus, earum merita deprædari.

Diſplicent Deo conciones nimis ornatæ vt placeant hominibus.
Ex vita S. Bernard.

In eo argumento captatæ gratiæ ab oculis alienis Macrobius ſuggerit hiſtoriam opportunam. Ait ille,Iuliam Auguſti filiam grauiter offendiſſe Auguſtum nimio veſtium luxu, quo nitebat;poſtera autem die conciliaſſe ſibi gratiam patris ſui, iſta induſtria.Mulier illa ſalax in Venerem fractura ſuos amaſios,ornamenta quæque ſpecioſa conduxerat in dedecus pudoris ſui, & pulchritudinis incrementum. Sic accincta inuiſit patrem qui ſubodoratus, hanc veſtium pompam non inſtrui ſuis oculis, ſed procorum,ægrè tulit filiam hanc petulcam, quæ poſtera die depoſitis luxuriæ exuuiis, modeſtè ornata, gratioſè excepta eſt à patre,ita illam compellante:O Iulia,quàm gratior eſt hic habitus eo, in quem heri compoſita mihi bilem commouiſti. Iulia ſuas haudquaquam deſerens partes, hæc ſubiecit: Heri me ornaui, captatura gratiam oculorum viri; hodie me ornaui, oculis placitura patris. Ita hypocritæ oculis alienis ornantur, ideoque Deo diſplicent,etſi aliis arrideant. Nimirum Deus exoſam habet pompam operum, quæ ſe oſtentat vt illudat oculis imperitis. Idcirco hæc pompa, Dei faſtidio percuſſa, mercede cadit, quam alioquin egregia opera reportaſſent. Imò plerumque cupido gloriæ lethalis eſt eam inſectanti, vt antea præfatus ſum;& probatur ea cataſtrophe ferali,quam ſortem maneat appetitus gloriæ, quæ Iudæos quoſdam prouocauit ad Iudæ Machabæi gloriam æmulandum. Iudas ille Dux ſtrenuus Deo tantùm placiturus, non numeroſum militem conſcripſit,ſed parua manu fudit ingentes acies,vnde & fama fuit ſuper æthera notus. Rumor ille increbreſcens perſtrinxit oculos inuidorum, in quibus recenſentur Ioſephus, & Azarias, qui ſperantes aſſurgere in eumdem gloriæ apicem, copioſam aciem inſtruxerunt.

Macrob. l. 2. Saturn. c. 5.

Eleganti hiſtoria oſtenditur. quàm ſint iniurij hypocritæ placere oculis Dei.

Singulari exẽplo Deus inanis gloriæ appetitum morte caſtigauit.
1. Mach. 5.

Sed quia non Deo, ſed gloriæ ſæculi militabant,Deo vindice fuerunt hæc agmina profligata, factura fidem huic effato, ſcilicet ea omnia perſum ire, quæ eo nomine duntaxat fiunt, vt inanis gloriolæ ſtipendium homines aucupentur. Rei geſtæ ſeriem accipe ex Codice ſacro. *Iudas exhortabatur populum per totam viam, donec venirent in terram Iuda, & aſcenderunt in montem Sion, cum lætitia, & gaudio, & obtulerunt holocauſta, quod nemo ex eis cecidiſſet, donec reuerterentur in pace.* Vides Iudam ob memoriam gratiæ acceptæ Deo rependiſſe grates,& ob incolume ſeruatum agmen, quod reluctantibus etiam hoſtibus in Iudæam traiecerat. Pergit textus enarrare Iudæos aliquos venantes auram popularem ſe accinxiſſe ad prælium, quod tamen eis fuit inglorium, quia proceſſere facturi ſibi nomen grande, & non Dei gloriam quæſituri. *Audiuit Ioſephus Zachariæ filius, & Azarias principes virtutis, res benè geſtas, & prælia, quæ facta ſunt, & dixit: Faciamus & ipſi nobis nomen,& eamus pugnare aduerſus Gentes,quæ ſunt in circuitu noſtro. Et præcepit his qui erant in exercitu ſuo, & abierunt Iamniam. Et exiuit Gorgias de ciuitate, & viri eius obuiam illis in pugnam. Et fugati ſunt Ioſephus, & Azarias vſque in fines Iudææ, & ceciderunt illò die de populo Iſrael ad duo millia viri, & facta eſt fuga magna in populo: quia non audierunt Iudam & fratres eius, exiſtimantes ſe fortiter facturos. Ipſi autem non erant de ſemine virorum illorum, per quos ſalus facta eſt in Iſrael. Et viri Iudæ magnificati ſunt valde in conſpectu omnis Iſrael.*

Vbi ſuprà.

Omnia benè cedunt eis, qui Dei tantum gloriam captant.

Vnde amabo illa diſparitas ſortis in eodem populo Iudæorum? Inde profectò quòd Iuda ſe Deo deuouente, alij ſe totos inani hominum gloriæ manciparunt. Ideoque diſpar eorum moneta pœna affecit adulterantes æs Principis, alios verò dignata eſt mercede congrua probitati æris cuſi ad Principis arbitrium. Et quia quadrat meo inſtituto illa monetæ recenſio, inde liquidiùs aperiam quomodo accedente inani gloria,bona opera reprobantur. Ad hoc vt numiſma probatum ſit, & ſincerum, Ius ciuile tria prærequirit. Primum,vt ſit materia congrua. Alterum vt ſignetur ad Principis arbitrium. Tertium denique vt valeat quantum ei indixerit Principis inſtitutum. Tria hæc ſancita iure antiquo,vigent & hac tempeſtate.Colliguntur autem hoc textu Iuris. *Quia non ſemper, nec facilè concurrebat, vt cum tu haberes quod ego deſiderabam, inuicem haberem quo tu accipere velles; electa materia eſt, cuius publica ac perpetua æſtimatio difficultatibus permutationum, æqualitate quantitatis ſubueniret; eaque materia forma publicâ percuſſa, vſum dominiumque non tam ex ſubſtantia præbet, quàm ex quantitate.* Quantitatem vocat lex æſtimationem factam à Principe.

EX IVRE CIVILI.
Lege 1 ff. de contrahenda emption. l. 8. tit. 1.

Tria præcipuè requiruntur vt moneta ſit probata.

Tria hæc coëunt in quouis opere Chriſtiano; ſcilicet materia, forma, & æſtimatio. Monetæ probatæ materia eſt æs, aurum, & argentum, ſtatuitque Tacitus Imperator pœnam capitis, illis omnibus, qui vel ipſi æri plumbum adiecerint, iuxta edictum legis Corneliæ, quam meminit Vlpianus, referens ea lege prohiberi nummos plumbeos, & ſtanneos. Charactere inuſto dignoſcitur vnde ſit moneta, & quo Principe rerum potiente cuſa. Capitale fuit ſuam ipſius imaginem nummis inurere, vt apud Herodianum ſuo diſcrimine expertus eſt Perennius. Pretium autem numiſmati decernere, ita Principis eſt proprium, vt Philippus Chriſtianiſſimus Rex Galliarum nomine pulcher, ſuſpendio necarit

Flauius Vopiſcus in Tacito.
Leg. 9. ff. Ad legem Corneliam de falſ.
Perennij ſupplicium.

viginti

Guaguin. lib. 7. an Philip. Pulch.

viginti octo ciues auctores turbinis excitati contra edictum Regis, de taxato pretio monetarum; vt auctor eſt Guaguinus. Materia bonorum operum ſunt actiones omnes, quatum editio redundare poteſt ad gloriam Dei. Aliæ verò, quibus nihil animæ commodi adiicitur, Deique intuitu non fiunt, illæ plumbeæ ſunt & ſtanneæ. In his rationem auri obtinent illæ actiones, quæ ad religionem ſpectant, vt ſunt orare; ſacrificare. Character inuſtus, quo numiſma Principis diſpeſcitur ab alio, eſt parma Gentilitia, vt lilia in Galliis, caſtella & leones in Hiſpania. In moralibus neceſſarius hic Character eſt charitas dirigens omnes actus noſtros ad gloriam Dei. Ad charitatis trutinam virtutis valor ſeu meritum appenditur. Quare autem meritum gratiam ſeu charitatem conſequatur, hoc eſt ex beneplacito Dei, qui coronat nos in miſericordia & miſerationibus, ſicut ait Pſaltes.

Egregia cõparatio operis meritorij, & monetæ probatiſſimæ.

Pſal. 102.

SENSVS MORALIS.

Anima pruriens immodico appetitu gloriæ, in grauia incurrit diſcrimina.

In hæc verba:

Receperunt mercedem ſuam.

ARTICVLVS QVARTVS.

EX ANTIQVITATE PLVRIVM NATIONVM; EX VTROQVE IVRE, ET EX SS. PATRIBVS.

EX HISTORIA.
Herodot. lib. 4.

CApita Principum in numiſmate cudi, Perſarum inuentum fuit, vbi Darius anceps qua ratione nomen ſuum commendaret poſteræ ætati, hoc præſidio ſuæ cupidini conſuluit: ſcilicet ex auro puriſſimo monetam conflauit ſua ſpecie prænotatam, vt ſcribit Herodotus. Credidit Rex induſtrius imaginem ſuam ſemper præ oculis hominum fore, quia numiſmata ſemper hominum oculis obiecta recurrunt. Darij induſtriam æmulari voluit Arzandes Ægypti Prætor; ille enim deſiderio immortalitatis argenteum numiſma cudit, cui pro charactere imaginem ſuam fecit, ratus ſe monetæ obſequio immortalem fore. Darius eo Arzandis facinore ſuſpicatus defectionem, eum apprehendit, & vt reum Majeſtatis tulit è medio. Deus bonorum noſtrorum haudquaquam indigus non perennat ratione gloriæ illius, quam reſonat homo memor beneficiorum eius; tamen omnia bona opera edita intuitu gloriæ Dei quàm maximè erudiunt homines, certioreſque faciunt quantùm emineat Deus, quo inſcio nihil planè operari poſſumus, & cuius eſt totum quod vegetat. Vt in moneta nomen Principis apponitur; ita & nomen Dei inſcribitur operibus noſtris, quando ad maiorem Dei gloriam diriguntur. Eò alluſit Paulus ita Coloſſenſes adhortatus: *Omne quodcunque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Ieſu Chriſti*, id eſt, Qualecunque ſit opus arduum, quod anima veſtra enixa eſt, hoc vnum recolite illud eſſe referendum ad Dei gloriam, quia omne bonum noſtrum, donum eſt, de ſurſum veniens à Patre luminum. Eò itaque refundendum eſt bonum opus vnde ſemina deriuarunt. At ille non inurit Dei nomen ſuis operibus, qui virtutis

Supplicia excepta de his quos nimia vanitas acceperat.

Quare omnia ſunt facienda ad maiorem Dei gloriam.

Coloſſ. 3.

Homo gloriam inanem appetens, eſt reus læſæ majeſtatis diuinæ.

Tom. III.

ſuæ præſidio intendit facere ſibi nomen grande. Ergo reus erit majeſtatis, vt ſuo Principi iniurius, cuius arrogat ſibi partes, numiſmati adiiciens imaginem ſuam.

Illa fuit diſcordiarum anſa, quæ Galliam olim fœdauit cladibus inteſtinis. Nam Regulus citerioris Britanniæ conflauit nummos ſua ipſius teſſera conſignatos. Iniquè tulit Reguli auſum Chriſtianiſſimus Ludouicus XI. Rex Galliarum; infra quem erat præfatus ille Princeps, cauſatus de re ſua eſſe numiſmata procreare. Hæc fuit bellorum fax, qua in varias factiones diſſiti Galliæ Proceres exarſerunt. Non ſolùm adulterare monetam vetitum eſt olim, ſed & iure Cæſareo cautum, ne quis auro imprimeret imaginem ſuam, alioquin aurum illud ita ſignatum cedebat in ius Imperatoris, vt habet textus legis latæ à Valentiniano & Gratiano. Eadem manet pœna eos omnes, qui ſibi gloriam arrogant alicuius boni operis: hi reuera imaginem ſuam auro imprimunt, ac proinde eis deperit illud aurum, nullaque mercede vnquam à rerum omnium Domino dignabuntur, vt huiuſce ſectionis titulus inſinuat.

Hiſt. Gallica ſub an. 1464.

EX IVRE CIVILI.
Leg. 6. De fal. mon. Cod. Theod. lib. 6. tit. 21.

Quia ſupra dixi deliros homines, qui prurigine manis gloriæ ad egregia ſe accingunt facinora; lepidè dixero eos reuocare ritus antiquos pleriſque Gentibus inolitos, apud quas cælatura numiſmatum erat imago beſtiæ alicuius, vt videre eſt reuoluenti penu omnium nationum, in quibus vt floruere Romani, primi occurrunt, apud quos ex Plinio, Seruius Tullius Rex prior æs ſignauit imagine pecudis, vnde & Plinius arbitratur æs ſignatum accepiſſe nomen pecuniæ, quia primò fuit pecudis imagine prænotatum. Prima ſignatura æris apud Græcos Theſeum auctorem habuit, qui numiſmata ſua bouis ſpeciem voluit præferre; Plutarcho auctore, vt Græcos ab armorum ſtrepitu reuocaret ad ſegetes excolendas. Apud Athenienſes bouis iconem excepit noctua, veluti Mineruæ ſacra. Et hinc emerſit ſcomma ſerui Gilippi, qui cùm furatus eſſet magnam vim nummorum, quos tecti ſui tegulis occultarat, & ſerui non audirentur in iudicio, præclaro ioco dominum ſuum detulit dicens, multas noctuas ſub ædium Gilippi tegmine delitere. Tempeſtiuus ille in noctuæ nomenclatura luſus Gilippi facinus explicauit, fecitque fidem Plutarcho & Polluci dicentibus, noctuæ teſſeram Græcorum nummis fuiſſe vernaculam. Idem Pollux ait, Dardanos duos gallos gallinaceos habuiſſe in nummis, & Rheginos leporem. Rodiginus Cephalenes fuiſſe delectatos ait equi figura. Nicolaus Leonicus meminit Tarentinos Delphino vſos in moneta. Eupolides Polluce auctore refert, Peloponeſios teſtudinem nummis inſculpiſſe; fortè, quia vt teſtudo ſuam omnem ſupellectilem vehit; ita & moneta virtute ſua concludit quidquid conducit ad inſtitutum vitæ. Apud Cyzicenos leo nota fuit, eorum numiſma diſpeſcens à cæteris, vt placet Alexandro genio ſuo indulgenti. Lyſimachus tauri caput ſuis adiecit nummis, in mnemoſynen facinoris egregij editi, quando ferocem taurum ambabus prehendens manibus proſtrauit & occidit, vt recenſet Appianus.

EX ANTIQVITATE
Plin. lib. 33. cap. 3.

Plutarc. in Theſeo.

Cal. Rhod. lect. antiqu. lib. 10. c. 2.

Plutarc. in Lyſandro.
Pollux lib. 9.

Idem lib. 9. cap. 6.

Cal. Rhod. lib. 10. c. 2.

Pollux lib. 9. cap. 6.

Alex. ab Alex. lib. 4. c. 15.

Appianus in Syriaco.

Me deficeret tempus errantem per exoticas Gentes, & conducentem beſtias in officinam eorum, quorum muneris eſt æs ſignare; hoc ſufficiet prælibaſſe, opaca illa tempora Dei neſcia,

Antiquæ olim Gentes numiſmata ſua ſignabant imagine beſtiæ alicuius.

Quare non ſit in hoc ſæculo deſideranda merces virtutũ.

neſcis, vt vixere pecorum ritu, nihil niſi brutale habuiſſe præ oculis, aurum etiam beſtiarum conſignando. Eorum ſanè indolem æmulantur illi, qui ſeipſos ſuis inſcribunt operibus: nimirum hi beſtiæ imaginem cudunt, quando ſe inſculpunt ſuis virtutibus; & hoc agere eſt cadere mentis vſu, ſuamque ſic prodere rationis inopiam. Quod autem fit citra rationem non eſt quid pertinens ad rationem meriti, ſicque ea ratione cadunt mercede ſua illi omnes, qui numiſma fabricant ſub beſtiarum typo.

Ex Ivre Canonico.
Can. Cauendum. de pœnit. diſt. 3.

Quia pauci declinant illud periculum, Canones ſancti incautos præmonent hac benè ſuada ſententia. *Cauendum nobis eſt, vt ſi fortè aliquid boni agimus, in præſenti ſæculo remunerationem accipiamus; ne fortè dicatur nobis: Receperunt mercedem ſuam.* Benè monet iſte Canon, timendum eſſe à mercede præſentis ſæculi, quod cùm prætereat, nihilque de præterito reſiduum ſeruet aſſeclis ſuis, momentanea tantùm ſtipe ſuos ſequaces remunerat, aliqua ſcilicet recenſione laudum, quæ indignis vtplurimum affinguntur. Eò namque ingenio ſunt homines, vt hallucinante animo fucos ſubſtituant veris, Vt prudenter Petrarcha ſuggerit hoc ſuſurro, *Caue ne quam gloriam veram putas imago ſit falſa gloriæ. In rebus hominum magna regnat illuſio.* Et eſto quandoque fucus abſit à gloria quam homines inſuſurrant: non inanis tamen gloriæ titulum iniuriam effugiet ratione parui ſui ponderis & momenti. Enimuero nequit aliquid magnum parturire mundus, qui ſuapte natura modicus eſt, ſuoque tenui compendio fuit argumentum prælaudato auctori deſpicandi gloriam mundi, quam plerique nimis anxiè nundinantur. Sic ille: *Magna in exiguo qualiter explicantur non intelligo. Si temporum, ſi locorum anguſtias metiare, magnam hic gloriam non eſſe fateberis. Non ingeram tibi, vt terra omnis punctus eſt, cuius ipſius partem maximam natura fecit inhabilem, atque inacceſſibilem fortuna: vt tempus præſens puncto minus, idque ipſum ſemper inſtabile fugaque tam rapida, vt vix illam animo ſequi poſſis. Duæ reliquæ temporis partes ſemper abſentes, ita vt altera nos lubrica memoria, altera expectatione anxia fatiget, vt omne ſimul tempus, aut diluuiis, aut æſtu nimio, aut peſte aliqua, aut cæli inclementia, vel terrarum denique per ſeipſum lapſu proprio ita diſcerptum atque confuſum ſit, vt vna ætas propè nihil habeat commune cum altera. Neque minus in temporibus, quàm in locis videas exiguo interuallo notiſſimum non agnoſci. Vulgata omnia, quibus liquido cernitur, quanam hæc mortalis ac terrena gloria magnitudo eſt.* Hactenus ille, animos noſtros ſollicitans vt conſpuant omnia defluentis gloriæ ſimulacra, quorum cultus eſt virtutis iniuria, vtpote eam debitis infulis exuens, cùm eam damnet quaſi aſſeclam vanitatis.

Petrarch. l. de remediis proſp. fort. Dial. 92.

Egregio diſcurſu Petrarcha probat vanitatem gloriæ humanæ.

Quiſquis itaque volet ſibi conſultum eſſe, is omnem ſuam operam impendat, vt procul ſit ab ea Marpeſia caute, cui afflicata nauis fœta gazis opimis, ſtatim conglomeratis fluctibus abſorbetur. Longè profectò erit ab illo diſcrimine quicunque auſcultabit Chryſoſtomo. Sic ille: *Quod ſolum videtur oneroſum, hypocritis nobiſque commune eſt. Nam & illi vtique ieiunant: quod verò eſt leuiſſimum, ne ſcilicet laborantes mercede priuemur, hoc nobis Dominus imperauit, laboribus quidem noſtris addens nihil, mercedem verò nobis congregans cautione: neque incoronato ſicut hypocritas abire iubens, atque illorum non eſſe imitatores volens, qui in Olympico agone decertant, qui tanto certè populo conſidente, tantiſque principibus, vni placere feſtinant, victoriam ſcilicet brauiis ſplendentibus honoranti: licet longè ille ſit inferior. Tu verò cum duas habeas cauſas oſtentandi illam victoriam, quia ſcilicet & ſolus eſt ipſe, qui poſſit brauio honorare victoriam, & abſque vlla collatione ſpectantes omnes dignitate præcellit, te aliis oſtentas: non modo te nihil iuuantibus, ſed etiam multùm profectò lædentibus: attamen ne hoc quidem inquit veto. Nam etſi etiam hominibus vis placere, expecta paululum, & ego iſtud tibi maiore copia, & cum maxima quidem mercede præſtabo. Nunc etiam ab ea te iſtud, quæ ex me eſt, laude diuellit, vt contra humana gloria neglectus, deſpectuſque coniungit, per quod in futuro quidem plurima cum licentia, laude omnium perfrueris: ſed non mediocre tamen etiam hic commodum capeſſiturus, vbi & humanam hanc, præſentemque gloriam, virtute proculcas, & à peſſimo hominum ſeruitio liberaris, & idoneus operarius virtutis efficeris: nunc verò è regione ſi humanam gloriam concupiſcis, etiamſi in deſerto feceris, omni virtute eris deſertus atque deſtitutus, non habens ſpectatores, quod certè maximam eſt iniuriam ipſi facere virtuti, ſi ſcilicet eam non propter ipſam, ſi propter ærarios, funarios, & reliquum platearum vulgus ſequaris.*

Ex SS. Patribus.
Chryſoſt. hom. 21. in Matth. c. 6.

In virtutum praxi quomodo ſint imitandi athletæ, qui Olympico agone decertant.

Vera gloria quomodo ſit aucupanda.

Hoc fuſiore eloquio Chryſoſtomus annuit rationibus à me antea expenſis vt configerem inanem illam gloriam, & præcipuè illam perſtringit inſaniam, quam confodi, carpens eorum mentis inopiam, qui vt compotes fiant finis ignobilis, pretioſa quæque media inſumunt, ita degeneres actus incongruè perpetrantes. Huiuſmodi ſunt homines, qui ad inſtar vtris leuiore flatu turgent: hi placituri lixis atque calonibus, virtutis prænobilem praxim ingloriè proſtituunt, & egregia edunt facinora, ſuo ſic animo nouercante. Profectò virtutes & vitia non coëunt, ſed in eodem ſubiecto ita alternant, vt virtus omnino deficiat vitio ſubeunte. Qui ergo inanem gloriam pellicit in argumentum boni operis, ille lenoni & meretrici commendat inſigne pudoris decus virginis ingenuæ, quæ profectò vel inuita parietur aliquod contagium, ex commercio hominum iniquorum. His affinia ſunt quæ Chryſoſtomus dictis antea ſubtexuit. Sic ille. *Vt te mirentur mali, & à virtute procul remoti, ad oſtentationem atque ad ſpectaculum in ipſos quoque aduocas virtutis inimicos: quod certè tale eſt, quale ſi eſſe quiſpiam vtique velit pudicus, non vt pudicitia bonum impleat, ſed vt placeat impudicis. Et tu igitur nequaquam elegiſſes vtique virtutem niſi aduerſariis eius placere voluiſſes, quam profectò admirationi eſſe decet, quia à propriis quoque laudatur inimicis. Admirari ergo debemus eam, vt dignum eſt, non propter alios vtique, ſed propter ipſam omnino virtutem: qui & nos quando non propter noſmetipſos, ſed propter alios amamur, huiuſmodi dilectionem arbitramur iniuriam. Hoc igitur etiam in virtutis ratione conſidera, vt eam neque propter alios appetas, neque propter homines obedias Deo, ſed propter Deum deferas hominibus. Alioquin ſi virtutem etiam videaris ſequi, nihilominus ſimilis non ſequenti, Deum in iracundiam concitaſti.*

Chryſoſt. vbi ſuprà.

Quàm ſit res inſipiens velle placere hominibus præclaris operibus editis.

SENSVS MORALIS.

Gloria humana in perniciem quæritur eius qui anhelat ad hoc ludibrium gloriæ.

In hæc verba :

Receperunt mercedem ſuam.

ARTICVLVS QVINTVS.

Ex Re Medica, et ex Symbolis.

Ex re Medica. *Fernel. l. 6. Pathol. cap. 8.*

NE tacitam in hoc themate prætercam Medicinam, lubet aliquid ex ea proponere; quo fiat iſta ſectio liquidior, & probare queam; animam, quæ aura populari inflata tumet, corrumpere omnem gratiam & mercedem boni operis exanilari. Ait hæc diſciplina, febris incendia ſuſcitare ſitim inexhauſtam, qua vrgente decumbens homo eſculenta quæque opima faſtidit, tantùm anhelus ad aquæ potionem, cui dum liberali hauſtu indulget, venter aſſurgit liene inflatoni mia ſuffuſione potus, qui ex liene refluens in venam portam, & hinc alluens hepar, inde etiam in omnes venarum tubos influit, & id ſummo diſcrimine diſcumbentis. Etenim humore noxio redundante madet corpus, vimumque carpit ex ſero irrorante, quia omnium alimentorum ſuccum laudabilem diluit humor ille excrementitius & redundans, quo etiam ſummo vitæ diſpendio calor omnis extinguitur, homine toto aſſurgente in molem indecoram, ob corpus humore noxio delibutum. Quidquid congeſſeris alimenti in flatuoſum illud corpus, excidit ſtatim virtute ſua ſalutari, quia immergitur aquis, quæ reſtagnant in vnoquoque viſcere vitiato. Nempe in hydrope flatus & aqua concurrunt, vt citiùs extinguatur. In ea fuit ſententia Fernelius deſcriptionem flatuoſæ hydropiſis ſic concludens. *Rarus certè hic hydrops, vixque ſincerus flatus ſub abdomine, citra humoris permiſtionem vnquam eſt animaduerſus.*

Egregia comparatio hydropici, & hominis inanis gloriæ cupidi, quem popularis aura diſtendit.

Similis planè eſt hydropi homo quem ſollicitat appetitus immodicus inanis gloriæ; ille ſe nimia ingurgitat aqua dum amat frequentiam populorum, vt is arrideat. Nam aquæ multæ, populi multi. Aquæ illæ epotæ comitem habent flatum, quo ventilata tumet anima cupida gloriæ: nimirum omnis populi applauſus, aura leuis eſt perflans animam, quæ ſitibunda potat immeritas populi laudes, quibus anima afflata aſſurgit in molem indebitam, quæ replicato hauſtu flatus & aquæ turpiter ingraueſcit. Anima hanc iacturam paſſa valetudinis ſuæ, licet edulio ſalutari paſta non nutritur, ſed in propriam perniciem potiores etiam cibos trahit: ſiquidem profeſſa virtutum omnium praxim, eo intento tantùm vt populo complaceat, laudabiles illi cibi nullam conciliant ei ſaginam, ſed cedunt in diſcrimen, quia in intimis animæ præcordiis gloriæ inanis obmurmurant flatus, & magna illuuies aquæ ſtabulatur; ſitque fides eloquio Chriſti affirmantis, eos omnes recepiſſe mercedem ſuam, qui ieiunant vt appareant hominibus: apparere enim hominibus, eſt in conſpectum dare ſuas actiones vt laudentur; quod perinde eſt, ac hydropem ob aquæ deſidentis copiam, & concluſionem flatus, cibis, etiam optimis intumere, ac proinde nullum commodum recipere ex quolibet alimento, iuxta canonem hunc medicorum; corpora videlicet impura lædi quò plus nutriuntur.

Hypocritis virtutes omnes in perniciem cedunt.

Ex Symbolis. *Ioan. Ferrus part. 2. Theat. Symbol.*

Ferrus in ſuo penu Symbolorum, egregio ſymbolo luget iniquam eorum hominum ſortem, quos ſine induciis torquet gloriæ inanis noxius appetitus. Pingit ille leonem, in fugam actum præoſtenſa face, hac epigraphe adiecta. MAGNOS VANA FVGANT. Picturæ argumentum petitur à penitis in rerum Phyſicarum indagine: aiunt illi ſeduli ſcrutatores arcanorum, leonem eſſe igneum animal, & habere igniculos intimis oſſibus abditos, quod eo experimento probant, leonis extincti oſſa affirmantes colliſione mutua ſcintillare. Præfati naturæ interpretes inde inferunt, obiecta face ſuſcitari in leone abditos igniculos, quibus leo percitus incaleſcit. Ne autem leo conflagret eo incendio, interiore ſuccreſcente, volunt nobile hoc animal conſulere ſibi fugâ, ſolo intuitu facis, cuius imbelle lumen ſuſtinere nequit ille idem leo ad nullius animalis occurſum pauens. Tota hæc picturæ hiſtoria graphicè delinear vanitatis ingenium. Illa nempe ad inſtar facis, exiguo quidem lumine irradians perſtringit oculos hominum aſſeclarum gloriæ. Sed vbi lumen ſuum hoc tenue virtuti offundit, illa omnis virtus percuſſa radiis gloriæ inanis, quaſi in fugam acta loco cedit, imò protinus euaneſcit; ac proinde congruit inani gloriæ titulus ille homini inglorius, MAGNOS VANA FVGANT, id eſt, præclara quæque & egregia facinora peſſum eunt, neque vllius perfugij præſidio ſeſe tutari queunt, prætenta face vanæ gloriolæ affulgentis.

Egregio ſymbolo vanitatis indoles oſtenditur

Homo refuga ægrè admodum aurem patientem accommodabit Pſaltis modulis ſuauè reſonantibus hoc accentu: *Filij hominum vſquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Et ſcitote quoniam mirificauit Dominus ſanctum ſuum: Dominus exaudiet me, cùm clamauero ad eum.* Id eſt: Non improbo gloriæ appetitum, qui vobis inſitus eſt, ô animæ ſitibundæ, ſed caſtigo modos incongruos, quos incautè initis ad gloriam aſſequendam. Illa omnis hominum gloria quæ rutilat, non eſt coruſca ſatis, vt omnia concludat vota, quibus incunctante niſu ad gloriam anhelatis. Aura popularis ementitur aliqualem typum gloriæ, cui adhærentes, *Diligitis vanitatem, & quæritis mendacium.* Gloria ſincera hæc eſt, quæ Sanctos conſequitur, Deo cælitus emicante; hoc lumine animæ perfuſæ mirabiles ſunt, & illuſtres; quodque maximum lætitiæ argumentum eſt, præuia Dei gratiâ volentibus effectiuè, hæc gloria conceditur. Ad alium itaque ſcopum collimantes, acuite veſtrum deſiderium gloriæ, habentes deſpicatui vana hæc, quæ imponunt oculis, & altiora ſapite, quæ Deus nulli hominum prorſus denegat inuocanti. Hoc ſanè inſinuat ille verſus: *Dominus exaudiet me, cùm clamauero ad eum.* Id eſt, Deus annuet votis, ſi bona intentione fiant. Intentio namque eſt animæ clamor, quo cuiuſque operis indoles innoteſcit, vt prudenter ait Proſper. Si ergo dirigimus ad Deum omne intentum noſtrum, bona omnia opera noſtra mercede conſona dignabuntur.

Pſal. 4.

Non damnatur in homine appetitus gloriæ, sed eius tantùm quæ eſt inanis.

Proſper. lib. ſententiar

SENSVS MORALIS.

Quomodo citra mercedis diſpendium poſſimus bona opera noſtra oculis hominum exponere, & inde aliqualem gloriam aucupari.

In hæc verba:

Receperunt mercedem ſuam.

SECTIO QVARTA.

PRÆFATIO.

COmmoda & incommoda, quæ emergunt ex opibus ritè aut ſecus adminiſtratis, repoſuerunt eas inter res dubias, quarum indoles bona aut iniqua petitur ab vſu. Huius generis eſt gloria humana, penes quam plerique reponunt omnes theſauros ſuos. Quippe illa quandoque à Deo decernitur in præmium virtutis exercitæ à Sanctis; tunc illa gloria non quæſita, imò animo eam auerſante ratione periculi eſt bona, vt quidpiam conſequens egregia facinora. Si verò animam nimia impetigo gloriæ lancinet, vt ea paſcatur velut aura ventilatore emeritas actiones, eo intento factas vt videantur ab hominibus, gloria hæc iniqua eſt, & reprobanda. Quibus argumentis poſſit vtraque gloria dignoſci, erit penſum iſtius ſectionis bipartitæ. Dicam primò, quàm cautè excipienda ſit gloria humana, nè illudat oculis imperitis. Secundò dicam, tutius eſſe eam aſpernari ratione periculi emergentis ex natura noſtra prona in malum.

Diuiſio ſectionis.

SENSVS MORALIS.

PRIMA PARS SECTIONIS.

Qua cautione queat eſſe gloria humana innoxia.

ARTICVLVS PRIMVS.

EX PHILOSOPHIA, THEOLOGIA, ET EX SS. PATRIBVS.

Qua ratione queat diſcerni vana gloria à vera, & licita.

DElicata ſanè theſis eſt hæc, & exponenda tantùm hominibus ab inani gloria penitus alienis, ne dum aliquo gloriæ laudabilis aucupio virtutum ſuarum praxim oculis hominum explicant, gloria inanis imponat, & aſtutè omnia virtutum merita depaſcatur. Vt elimata ſit diſcuſſio rei huius ancipitis, reuocanda eſt gloriæ definitio proximè recenſita, vt noſcamus quàm diſcordet gloria inanis à ſincera. Itaque hoc eſt recolendum, ſcilicet gloriam eſſe claram cognitionem bonorum alicuius cum laude eius. Iuxta modos varios participandi rationem definitionis huius, diuerſæ etiam ſpecies enaſcuntur, quas quandoque bonitas denominat, aliàs nequitia. Verbi gratiâ, ſi cognitio actuum noſtrorum laudem proliciat nobis indebitam, illa gloria iniqua eſt & mendax, & opera omnia eo fine edita reprobantur. Contingit autem trifariàm, eſſe inanem hanc gloriam, quam adeò cupidè homines inſectantur. Primò ex parte rei, ratione cuius gloriatur homo. Secundò ex parte eius, à quo gloriam nundinatur homo. Tertiò ex parte eius, quem immodica gloriæ impetigo ſollicitat.

Quot modis gloria poſſit eſſe vana.

Priori modo ex parte rei, vanitas affigitur gloriæ, quando virtus abeſt, cuius vacuam ſpeciem prætendimus oculis hominum; vt cùm quis ſaburrato abdomine ieiunium ſimulat, ambiens gloriam; velut ſi impaſtus premeretur inedia. Rurſus ſi res, quæ iactatur vt argumentum operis ardui, cui gloria conquiritur, ſit adeò exilis & parui momenti, vt vel etiam à laude minima ſuperetur, gloria inde emendicata inanis eſt & ludicra. Ex parte eius, à quo quiſque depoſcit gloriam, vanitas attenditur, quia cùm gloria ſit cognitio rei laudabilis, & homines vt plurimum opaca cognitione cæcutiant, non eſt quòd aſſurgat homo, quem cælo tenus euchunt encomia conquiſita dubia præeunte notitia: & ſanè demiror homines, qui conſcij quàm ancipiti ſcientia fulciatur omnis hiſtoria rectè factorum, ambiunt tamen puerilia balbutientium hominum elogia. Tandem inanis gloria eſſe poteſt ex parte eius, qui appetit hanc gloriam; ſcilicet vendicando ſibi gloriam illam, vt meritorum ſuum finem, vel arbitrando facinus egregium, quod laudatur, fuiſſe quidpiam ſui tantùm iuris, & quaſi Deo inſcio perpetratum. Hic præcipuè modus Deo iniurius eſt, vt præmonet Apoſtolus. *Quid habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quare gloriaris, quaſi non acceperis?* Non inanis tantùm, ſed & peſſima illa eſt gloria, vtpote Deo detrahens omne decus, quod redundat ex opere eo conſcio perpetrato.

1 Cor. 4.

In quo præcipuè ſita ſit nequitia vanæ gloriæ.

Itaque non quæro, an inanis gloria poſſit appeti citra deliquium: id namque in confeſſo eſt apud omnes, ſcilicet inanem gloriam eſſe peccatum, quod intenditur iuxta modum ſui exceſſus. Quæſtio igitur eſt de illa gloria, quæ à Deo inſtituta eſt in præmium virtutis exercitæ, cuius meminit Paulus ita fatus: *His qui ſunt ſecundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem.* Circa hanc gloriam hæc eſto verax concluſio: Quiſquis gloriam rependit virtuti emeritæ, is opus exerit laude dignum. Etenim illud eſt abſolutè bonum, ac proinde laudabile, quod eſt actus iuſtitiæ. At gloriâ afficere eos, qui Deo fauente edunt egregia facinora, illud eſt reddere cuique ſuum, quod pertinet ad iuſtitiam. Rurſus illa actio eſt laude digna, qua quis perficitur ſecundùm voluntatem, & ſecundùm intellectum. Ergo gloriam rependens homini digno laudabilis eſt, quia ſpecimen edit rectæ voluntatis, quæ congrua virtuti exoluit ſtipendia quando laudibus effert facinus emeritum. Rurſùs perficitur intellectus ex liquida apprehenſione veri, circa quod verſari, eſt penſum illi à natura inſtitutum. Sed is qui gloriâ condignâ afficit hominem inſigni virtute fœtum, notitiâ pollet ſincerâ, & referente rem iuxta indolem ſuam. Ergo ille laudabilis eſt, qui meritâ gloriâ alios afficit. Fauet Ariſtoteles affirmans præmium virtutis eſſe honorem. Nullum ergo periculũ eſt congruâ gloriâ dignari eos qui eam congruo opere meruerunt. Secus eſt de appetitu illius gloriæ humanæ: nimirum ille adeò lubricus eſt, vt ſuſpectus ſemper fuerit vnicuique bono. Ideoque cautè intelligendi ſunt Patres, ſi quando occurrunt, dicentes gloriã exhibitã virtuti non eſſe vſquequaque aſpernandã. Ne imprudẽtibus imponat hoc effatum accipe micam ſalis.

Rom. 2.

Laudabilis eſt gloria qua homines afficiũt alios virtute prǽditos.

EX PHILOSOPHIA.

Ariſtot. lib. Ethic.

Hæc

Quare ſit damnandus appetitus gloriæ humanæ.

Hæc eſto concluſio: Appetitus gloriæ eſt abſolute bonus, ſed relatiue tantùm, & quandoque expedit aliqualem captare ab hominibus gloriam pro meliori bono prouehendo. Trimembris eſt iſta aſſertio, in qua vertitur cardo omnis iſtius materiæ, cuius praxis quotidie occurrit, & animos ancipites in varias trahit partes, anxios quanam induſtria retundere debeant gloriam cùm influit, aut reuocare cùm euolat. Dixi appetitum gloriæ non eſſe bonum; quia illud tantùm abſolutè bonum eſt in genere morum, quod meliorem hominem facit: Sed nihil extrinſecum vt ſic hominem perficit; ergo gloria res merè extrinſeca homini qui laudatur non eſt appetenda abſolutè, quia vt ſic appeteretur vt finis: & hoc eſſet incongruum, quia laudes Deo debitas vſurparet, quod eſſet ſummum piaculum. Huc accedit, gloriam non quæſitam, ſed vltro oblatam, & ex præclaris actibus emergentem pleroſque malè afficere, dum quaſi ſui diſcriminis inſcij applaudunt ſibi plus nimio de inſigni gloria confluente. Ergo gloria appetita lethale virus aſperget homini, ſi gloria ſponte occurrens aliquam labis aſperginem facit, dum imprudens appetitu gloriæ percellitur, & ſua prurigine in præceps rapitur.

Ariſtot. 1. Poſter. c. 2.

Fauet hoc tritum axioma Ariſtotelis: *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis tale eſt.* Id eſt, ſi ipſa gloria etiam innoxia declinanda eſt, quia cautè appetitum inclinat ad conſenſum; potiori ratione ipſe appetitus anhelus ad gloriam eſt carpendus. Non eo tamen inficias poſſe relatiuè gloriam appeti, ſi tunc illa medium idoneum ſit ad ſalutem, aut commodum proximi: vt prædicator qui magis attenditur ex opere quàm ſermone, debet palàm, ſine faſtu tamen, laudabilem vitam tranſigere, ſuaque bona opera dare in conſpectum, vt exemplis adſtruat quod verbo tenus annuntiat: quippe infœcundus eſt ſermo Dei, ſi virtute obſtetricante non parturit fructus pœnitentiæ. Idcirco prædicator citra diſpendium meritorum & mercedis poteſt publicè ſua præclarè geſta tacitus explicare. Dico, tacitus, vt omnem ſuſpicionem iactantiæ eliminem, quam plerumque multiloqua eructat oratio, ſua laudum illuuie ſubmergens copiam meritorum. Adiice effatum illud Philoſophiæ etiam vſurpatum à S. Thoma; ſcilicet voluntatem vna eademque numero motione ferri in finem & in media, quæ tantùm appetuntur propter finem; vnde fas eſt conijcere hominem, qui procurat ſalutem animarum, dum appetit gloriam hominum, vt huius gloriæ ſuffragio maioris momenti ſint eius conſilia; liquet inquam, talem non appetere gloriam, ſed ſalutem animarum; cùm eo duntaxat intuitu attendat ad gloriam.

Quomodo poſſit homo ſine diſcrimine ſua bona explicare palàm, & gloriam hominum non reſpuere.

Sed quid tergiuerſor in Phyſicis, cùm Theologia illud ipſum adſtruat præcipuis argumentis. Hoc accipe. Ibi maximè reperire eſt bonitatem, vbi viget meritum, cuius radiis vegeta eſt charitas. Sed opera bona facta vt videantur ab hominibus, inde accepturis anſam glorificandi Deum, ſunt à Deo imperata hoc contextu: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cælis eſt.* Ergo bona ſunt, ſuaque laude non excidunt opera, eo fine edita vt gloria inde parta redundet in Deum, bonorum omnium largitorem, qui impensè honoratur ab hominibus, cùm alios ſuæ ſortis homines reuerentur, ob ſingularem virtutum eminentiam eis cælitus impertitam. Eò reſpexit Paulus inſtituens naſcentis Eccleſiæ mores, iſta paræneſi. *Prouidentes bona non ſolùm coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus.* Adiice & illud Ieſu Syracidæ præceptum eiuſdem notæ. *Curam habe de bono nomine.* Eâ cautione tamen præuia quam memini, ſcilicet ne gloria humana induat rationem finis: alioquin ſicut ex Ariſtotele, non ſunt verè fortes, qui intuitu honoris fortiter agunt; ita Auguſtino aſſertore, virtutes illæ fuco offuſæ ſunt; quarum actus ab humana tantùm gloria prouocantur.

EX THEOLOGIA. Thom. 2. 2. q. 104. art. 2.

Matth. 5.

Rom. 12.

Eccleſ. 41.

Ariſtot. l. 3. Ethic. Aug. lib. de ciuit. Dei.

Cùm ergo gloria relatiuè ad Deum appetitur, appetitus ille gloriæ humanæ non ſiſtit in homine, ſed nihil eum remorante in Deum enititur, à quo vt fine debito ſuam nomenclaturam accipit illa motio voluntatis, calle inoffenſo prætereuntis hanc gloriam hominum, vt maior Dei gloria cæteris innoteſcat. Eo nutu tantùm gloriæ hominum annuit B. Pater Franciſcus citra vllum humilitatis ſuæ diſpendium. Confluentibus enim turbis, ille Sanctus aſino inſidens quo vehebatur infirmus, non renuit obſequia populi effuſi obuiam. Paſſus eſt oſcula infigi limbo veſtis ſuæ, imò & pedibus, quibus inhærebant homines aduoluti. Vir ille humilitate inſignis vltro occurrit illis honoribus, nullo dato eis repudio, licet hæc gloria præteriret omne hominum decus. Eamobrem rei nouitate perculſus B. Franciſci ſocius, ancipiti animo diſtractus hærebat in diſcernenda illa actione Patris ſui Sancti, qui dubium hunc ſocium ſuum ita affatus eſt: Fili vidiſti me affectum gloria ſingulari exhibita à populo coëunte in occurſum meum; modica tamen fuit hæc gloria, & impar argumento cui litauit. Eo eloquio ſtupens obriguit ille comes Sancti, vtpote conſcius quàm impensè humilitatem excoleret ille Sanctus; ſuo tamen hoc ſermone deuius ab honorum omnium deſpicatu. Ne diu anxium animum eius relinqueret hic Beatus, ait: Fili dum recolo omnem animæ meæ ſupellectilem, mihi extrema paret inopia gratiarum, quibus conciliatur honos, & è regione occurrit magna ſordium illuuies de proprio penu meo emergens. Ille intuitus totum me terra dehiſcente deponit in abyſſum nihili, vnde oriundus accepi laceros hos centones fluida ſcilicet hæc membra, reliquias naturæ in primo homine vitiatæ. Hoc miſerando corruptelæ omnis habitu inſtructus dum meæ mentis internæ obuerſor oculis, deficio totus, nullamque magis mihi congruam decerno ſedem, quàm barathrum, locum videlicet infimum fæcibus aſſignatum. At ſecus dum reuoluo animo, Deum è nihilo conflaſſe hanc rerum molem, in qua plérique rutilant radij lucis propriæ conditoris, qui inde laudatur ab Angelis, & aduerto eundem opificem alio etiam nihilo vti, me ſcilicet, vt reduces fiant animæ hactenus errabundæ; profectò impos ſum, & ſtupidus hæreo demiratus Dei bonitatem, quæ dignatur indignum tanto influxu chariſmatum, in quibus populos tuli Deum honorantes, & non detrectaui gloriam hanc vltrò impenſam, ſed omne illius pondus ſacris appendi tholis Dei, qui geſtit etiam in ſuis ſeruulis honorari. Ea ratione vir Deo afflatus erudiuit ſocium ſuum, neſcium qua ratione gloria humana impunè queat diuerberare aures alicuius hominis virtutis emeritæ, cui nulla deperit merces, etiamſi palàm ſuos actus proliciat, dummodo ſoli Deo placere intendat,

EX HISTORIA. Ex Chronic. Minor. in vita S. Franciſci.

Egregiâ hiſtoria docetur homo quomodo ad Deum debeat dirigere omnem gloriam quam ab hominibus excipit.

Quàm de ſe humiliter ſenſerit B. Franciſcus.

Audi Chryſologum enarrantem, illam hominum gloriam haudquaquam remorari fructum boni operis foras prodeuntis, dum abdita intentio ſoli rerum Domino mancipetur. Si namque de ratione boni operis eſſet vt omnino lateret, profectò ſingulis quibuſque virtutibus ſua gratia deperiret, quia virtus etiam inuita rutilat, eiaculans radios ſuo lumine perſtringentes oculos hominum obuiorum. Sed quid mea inculta phraſi moror Chryſologi eloquia terſiora? Sic ille: *Quomodo quod fit ab hominibus, coram hominibus non fit? Patentis iuſtitia latet ſenſus. Publici operis quod ſecretum? Qui poteſt celare radios Solis, iuſtitia poterit occultare fulgorem. Iuſtitia lux rerum, conſiliis non velatur obſcuris. Iuſtitia cùm ſibi facto claret, omnes illuſtrat exemplo. Et quid eſt quòd eam Dominus coram hominibus fieri non vult, per quam ſtatum capiunt res humanæ? Et vbi eſt illud: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum qui in cœlis eſt? Quomodo iuſtitiam vult celare, cuius opera vult ſic elucere? Fratres, hic præceptio cœleſtis vult iactantiam tollere, auferre pompam, vanitatem demere, ſummouere inanem gloriam; ſic iuſtitiam vult celare. Iuſtitia, quæ per ſe ſibi abundat ad gloriam, ſpectaculum populi, vulgi laudes, fauores hominum, mundi gloriam non requirit: à Deo genita cœlum ſpectat, in oculis agit diuinis, ſupernis virtutibus miſta ſemper à Deo ſolo vt glorificetur expectat. Sed hæc eſt iuſtitia, quæ ex Deo eſt: illa vero iuſtitia, quæ eſt hypocriſis, iuſtitia non eſt; mentitur oculis, fallit aſpectum, videntibus illudit, decipit audientes; ſeducit turbas, trahit populos, famam vendit, emit clamorem, fit ſæculo, Deo non fit, mercedem rapit præſentem, præmium non quærit in futuro, cæcat oculos, cæca ipſa non videns, vult videri, propter quam cæcitatem Chriſtus præſens ſic inchoat in præcepto. Attendite, hoc eſt, ne geſtiatis attendi: Ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus. Quare? Ne videamini ab eis. Et ſi viſi fueritis: quid? Mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Hic Dominus non indicat, ſed exponit; pandit cogitationum dolos, ſecreta mentium nudat iniuſtè iuſtitiam tractantibus, modum iuſtæ retributionis indicit. Iuſtitia quæ ſe humanis oculis locat, diuini Patris non poteſt expectare mercedem: voluit videri, & viſa eſt: voluit hominibus placere, & placuit: habet mercedem quam voluit: præmium quod habere noluit non habebit.*

Ex SS. PATRIBVS.
Chryſol. ſer. 9.

Iuſtitiæ ſeu gratiæ Dei ſplendor foras erumpit etiam inuitis ſanctis hominibus.

Quàm iniqua ſit bonis operibus intentio gloriæ humanæ aucupandæ.

Vides hoc diſcurſu, virtutis vſum non quærere latebras, vt bis ſibi conſulat iouolucris, nec, homini officere oculos ſpectatorum, ſi Dei duntaxat oculis afficitur. Imò & concrepantibus encomiis humilitas boni operis minimè labefacta viget ſinceræ intentionis impenetrabili tegmine cataphracta. Nec, vt præfatus ſum, dici poteſt abſolutè appetitus gloriæ humanæ illa conſolatio Sanctorum, quos gloria humana tantiſper vellicans in Deum euehit, à quo honorum omnium riuices aſſiduè deriuantur. Hos hominum plauſus, & demirantes oculos, nihil omnino detrahere emeritis actibus, diſce ab eodem Chryſologo, rem hanc ita diſcutiente ſicuti par eſt. *Dicet aliquis: Ergo in conuentu, in plateis, in triuiis, neganda eſt miſericordia? non præbendus eſt victus? non nuditas eſt tegenda? ſed ſic quomodo docuit miſericordiæ auctor, vt miſericordia non ſit nota terræ, ſed cœlo: non hominibus inſinuata, ſed Deo. In plateis, in triuiis ſuum pietas habet ſecretum: è contra platea, triuium eſt, cum in ſecreto facit hypocrita nihil ſecretum. Deus monendo ſic, vota culpat, non loca; ſenſum, non opera; ſtudium non datorem: arguit largientem ad ſuam formam, non ad pauperis famam: iudicat non vbi facias, quando facias, ſed qualiter facias, quia Deus de cordibus, non de manibus facta metitur, & de ſenſu, non de locis operum colligit qualitatem.* Hactenus ille & opportunè.

Chryſol. vbi ſuprà.

Hominum applauſus nõ quæſiti nihil mali affingũt ſanctis operibus ſi eis nõ malè afficiatur anima.

Meæ etiam concluſioni ſuffragatur illa Toſtati Epiſcopi Abulenſis aſſertio, qua adſtruit, hominem poſſe aliquo appetitu gloriæ licitæ commoueri. Verbi gratiâ, cùm quis Deo irradiante deuenit in notitiam gratiarum, quibus à Deo dignatus eſt, & agnoſcit ſe ſuffragio donorum Dei multa feciſſe laude digniſſima, quæ tunc etiam maximè approbat. Illa ſanè cognitio clara cum approbatione ſuarum virtutum, gloria humana eſt, & ſic geſtire de agnito cumulo meritorum, illud profectò gloriari eſt, nec à Deo vetitum eſt, dummodo anima eo intuitu recreata Deo grates referat opportunas, vt quo influente vigent hæ virtutes, quæ ſubitò marcidæ flacceſſerent, propitio Domino feriante. Non eſt inanis gloria ex parte rei: ſuppono namque eſſe Dei gratias ſingulares, neque item gloria illa vana cenſeri poteſt ex parte eius, à quo emergit, quia præfatus ſum eam oriri ab intellectu cælitus illuſtrato, cui gratiæ à Deo acceptæ tota ſeries innoteſcit. Demum nullum eſt in ea gloria periculum ex parte animæ proſicientis gaudium, quod effluit ex hac gloria enata: ſiquidem geſtiens illa anima cautior effecta ex cumulo meritorum, in Deum effunditur gratitudinis causâ, vt ipſi cultiore ritu poſtea famuletur.

Toſtat. q. 6. in c. 6. Matth.

Quanam gloria poſſit licitè gloriari anima in hoc ſæculo, ob bonas actiones.

Huius gloriæ appetitum laudat Apoſtolus ita fatus: *Hæc eſt gloria noſtra, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* Et reuera gloria hæc antecedit illam, qua plerumq; perflamur ab aliis, quos virtus fucata fallit. Conſcientia autem ſeminem palpat, ideoque ſpeciem ingenuam ſui ſtatus ſingulis ingerit, ac proinde ſincera eſt gloria ex conſcientiæ dictamine nata, quia hæc permeat penitiora quæque animæ, nihilque ei inuium eſt. Et hoc ait Paulus damnans gloriam illam reciprocam, quam homines ab inuicem quærunt, monens illam duntaxat gloriam eſſe defæcatam, quam ſuggerit propria ſuiipſius cognitio. Sic ille: *Si quis exiſtimat ſe aliquid eſſe, cùm nihil ſit, ipſe ſe ſeducit. Opus autem ſuum probet vnuſquiſque, & ſic in ſemetipſo tantùm gloriam habebit, & non in altero.* Gloriam autem illam non debere hominem abſtrahere à Deo, ſed potius ad eum euehere, à quo effluxere gratiæ, & omnes animæ dotes vnde anima gloriatur, ita ſubiicit Apoſtolus: *Qui gloriatur in Domino glorietur: non enim qui ſe commendat ille probatus eſt; ſed quem Deus commendat.*

2. Cor. 1.

Galat. 6.

2. Cor. 10.

SENSVS

SENSVS MORALIS.

Gloria humana ſuis ſtipata cautelis innocens eſt.

In hæc verba:

Receperunt mercedem ſuam.

ARTICVLVS SECVNDVS.

EX HISTORIA, EX VTROQVE IVRE, EX RE MEDICA, ET MATHEMATICA.

EX HISTORIA. *Euſebius l. De vita Conſtan.*

DIxi, quomodo expediret fieri bona opera, quibus concilietur gloria humana ceſſura in bonum melioris notæ, vt eſt fidei ampliatio, & animarum ſalus. Etenim quidquid non eſt vetitum, illud eſt æſtimandum ad pomœria Eccleſiæ promouenda. Ergo non cunctari debet homo in conſpectum dare ſua bona opera, ſi inde aliquod fides Chriſtiana ſuſcipit incrementum. Verbi gratiâ, vt ad virtutis æmulationem alij excitentur, debet vnuſquiſque ſatagere, depromere virtutis omnigenæ ſpecimina luculenta. Eo animo fuit Conſtantinus Imperator, qui diebus ſolennibus foras prodibat, vt aſſiduum ſe in Eccleſia præſtaret diebus his inſtitutis ad ædificationem animarum; aliis verò feriis infra hebdomadam clam ſacris intererat in ſuo palatio. Is etiã vt probaret quàm ſincerè daret manus Chriſto, & profiteretur humile Chriſtianorum ſchema viuendi, in magna populorum frequentia ligone terram aperuit, fundamina ſic lineans Eccleſiæ in Vaticano erectæ, & citra vllam ſuſpicionem inanis gloriæ duodecim cophinos terræ ſuis humeris hinc extulit, in gratiam Apoſtolorum, quorum apici Petro hanc Eccleſiam commendabat. Conſtantini habitus ad humilia quæque compoſitus, in gratiam religionis noſtræ, cuius myſteriis erat recenter initiatus, pleroſque Gentilium perculit ad eoſdem fidei tramites iocundum.

Conſtantini Imperatoris zelus ad homines ſuo exemplo excitandum in bonum.

Ioinuillæus in vita S. Ludouici.

Sanctorum etiam Regum typus Beatus Ludouicus Chriſtianiſſimus Rex Galliæ, duodecim quotidie pauperes ad regias epulas adhibebat, non quæſiturus inde faſtum, ſed ſuo exemplo humilitatis & miſericordiæ praxim alios edocturus. Et ne populo imponere crederetur piiſſimus ille Princeps, aiebat palàm ſe malle fœtido lepræ contagio infici, quàm contrahere aliquod lethale piaculum. Si qua afflaretur aura populari ob tot & tanta facinora, fiebat inde vegetior eius in Deum eleuatio: quippe ſua omnia negotia in Deum dirigebat; gloria etiam humana cautè vtens, ad gloriam potiorem iugiter aſſequendam. Eorum qui præſunt eſſe præcipuè bonis operibus oculos hominum recreare, vt inde nulla fiat iniuria fidei, & dignitati, præfatus eſt Paulus, Epiſcopum ſibi chariſſimum ita monens: *In omnibus teipſum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate, verbum ſanum, irreprehenſibile, vt is qui ex aduerſo eſt vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.*

S. Ludouicus Rex Chriſtianiſſimus palàm ſua bona opera explicabat, & quare. *Tit. 2.*

Itaque non eſt aſpernanda omnis gloria humana, conſequens egregiè facta, quandoquidem ita à Deo comparatum eſt, vt non ſint virtutes ingloriæ iuxta illud Pſalmi. *Gratiam & gloriam dabit Dominus:* Vnde vtens illâ gloriâ, ſicuti par eſt, non eſt temerè caſtigandus, vt celebri hiſtoriâ conſtans eſt. Increbuerat orbe tota fama Beati Gregorij Pontificis, quem alius item Sanctus poſitus in extaſi vidit in columnæ igneæ typo coruſcantem. Videndi huius viri Sancti deſiderio Romam venit ille extaticus, vbi videns Pontificem tota ſtipante curia rutilum gemmis & auro, quibus Eccleſiæ ornamenta radiabant; ſuſpectam habuit hanc gloriam, veritus ne ſummus ille Pontifex hoc pondere vacillaret. Sed deuium eius animum Deus eò reduxit vnde defecerat, eum certiòrem faciens Sanctum Gregorium cute tenus tantùm excipere hanc gloriæ molem, quæ erat eius humeris importuna. Nec ea vti quàm ad decus Eccleſiæ, & religionis Chriſtianæ incrementum, cui magna fiebat acceſſio, quando ſingularis quædam reuerentia ſummo Eccleſiæ capiti præſtabatur. Hinc eſt quòd Pontifex crepidæ ſuæ crucem aſſuit, ne qui admittuntur ad oſcula pedum, credant honorem hunc ſiſtere in crepida, ſed ea ratione teſtiant reuerentiam illam reſilire in Chriſtum Dominum crucifixum.

Pſalm. 83.

Gloria hominũ ſanctis viris aſſlans, non eos tamen decepit.

Quare Pontifex aſſuat crucem ſuis crepidis.

Tantùm abeſt, quin gloria illa humana iuſtè promerita ſit culpabilis, quinimò Canones ſancti præcipiunt ſingulos quoſque Pontifices eſſe tenaces ordinis ſui, ne ſi quando ſe deſerant, fiat inglorium onus Epiſcopi. Ipſe Gregorius Papa, licet humillimus, noluit eminentiam ſuam diuidere cum Patriarcha vrbis Conſtantinopoleos, quem ambientem titulum Summi Pontificis acriter obiurgauit. In gratiam primatus ſui cudi Canonem iſtum eadem ſanxit Eccleſia, gloriæ ſuæ apicem nolens diuidere cum alia vlla Eccleſia. Sic de ſe illa Romana Eccleſia in Canone proteſtatur. *Quamuis vniuerſa per orbem Catholica Eccleſia vnus thalamus Chriſti ſint; ſancta tamen Romana, Catholica, Apoſtolica Eccleſia, nullis ſynodicis conſtitutis, cæteris Eccleſiis prælata eſt; ſed Euangelica voce Domini, & Saluatoris noſtri primatum obtinuit: Tu es Petrus, inquiens, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Nemo ſanus dixerit fuiſſe deliram Eccleſiã aucupando illam gloriam, infra quam eſt omne quod exurgit ſub Summo Pontifice. Ne verò ſuperbiæ notã incurreret iſte Canon, anteponens Romanam Eccleſiam cæteris orbe toto diffuſis, explicitè meminit, hunc apicem eſſe irreuocabile Chriſti inſtitutum, & non titulum vſurpatum. Itaque eo etiam ſenſu quiſque tutari poteſt gloriam congruam ſuæ dignitati, cùm ſit iuſtitiæ negotium omnia ſua iura pro modulo propugnare.

Greg. lib. 1. epiſt. 4.

EX IVRE CANONICO. *Can. Quamuis diſt. 21.*

Sãcta Eccleſia Romana cæteras omnes Eccleſias antecellit.

Gloriam ab homine acceptam non eliminare ſemper Dei maiorem gloriam, conſtare etiam poteſt ex Dei inſtituto, qui vt in cælis gloriæ ſuæ participes facit beatas mentes, aliqualia etiam gloriæ rudimenta concedit in hoc æuo, ad animos acuendos, vt immarceſſibilem gloriam alacres inſectentur. Ita Imperatores permiſere Præfectis prouinciarum ſuum nomen inſcribere publicis operibus, infra nomen Principis rerum illo tempore potientis. Ecce ſanctionem Imperatorum Theodoſij, Arcadij, & Honorij. *Si qui iudices perfecto publicis pecuniis operi ſuum nomen ſine nominis noſtri mentione inſcripſerint, maieſtatis teneantur obnoxij.* Ergo ea lege erunt Præſides innoxij, qui non prætierint commemorationem Principis, adiiciendo ſuum nomen operi conſummato, ſtipendiis ærarij publici. Ea etiam

Deus aliqualem gloriam etiam in hoc ſeculo probis hominibus impertit.

EX IVRE CIVILI. *Leg. 10. Cod. De publicis operibus l. 8. tit. 12.*

Dei indulgentia non ſunt inſimulandi maieſtatis læſæ illi, qui aliquale nomen ſibi parant ex bono opere abſoluto meritis Chriſti, penes quem eſt ærarium Eccleſiæ, dummodo Dei nomen operi præponatur. Id eſt, quamuis à meritis Chriſti vt à fonte inexhauſto hauriamus vim merendi, ac proinde omnia opera noſtra fiant quaſi impenſis alienis, cùm merita noſtra ſint latices ex eo fonte deriuati; gloria tamen inde emergens in gratiam operantis, non eſt Deo iniuria, ſi nihil eius inde gloriæ detrahatur.

Præcipua omnium virtutum laus Deo danda.

Ex re Medica. Hippocr. lib. de ratione victus.

Illud etiam probari poteſt ſimilitudine petita ex re Medica, quæ in cura decumbentis hominis, primas dat regulis huius diſciplinæ, quæ incumbit reduci ſanitati. Tamen non eſt adeò tenax ſui inſtituti ars illa ſalutaris, etſi ingrata ſuis pharmacis, vt non quandoque ægris indulgeat, ex placito Hippocratis, qui concedit ægro cibum deterioris ſucci, ſi auidè nimis appetat illum cibum, & eo parcè vtatur. Dummodo in cæteris non aberret æger, morem gerens regimini indicto, non fruſtrabit medici intentum. Non eo inficias, gloriam eſſe cibum, quo modicè & parca manu paſci debet homo ſauciatus Adami contagio. Ad eius priſtinam ſanitatem reuocandam pleraque bona inſtituta ſunt, ad quæ homo ſe accingit, vt ad pharmaci potionem. Hominem decumbentem & vtentem decreto medicamine ſæpe ſollicitat aliqua cupido gloriæ eius, quæ conſequitur virtutum omnium praxim. Si parcè decerpat hanc gloriam, ei citra vllum ſcrupulum eſt hæc parcitas indulgenda.

Quàm cautè & parcè homo debet vti gloria quæ ab hominibus erogatur.

Nec valet inſtantia, vrgens contraria non coire, & gloriam hominum eliminare Dei gloriam. Nam procedit illa obiectio de gloria iniqua, & lethali, qua peſſimè afflatus homo in Deum inſurgit. Noſtra autem concluſio eſt de gloria laudabili Deo ſemper intenta, à quo ingenuè confitetur homo, ſe omne ſuum egregium facinus auſpicatum. Nimirum etſi diſpares ſint Dei & animæ viæ, in his quæ pertinent ad gloriam illam hominum bono opere conquiſitam; nihil tamen obſtat quin vtrumque velle, Dei ſcilicet & animæ, coëant in eodem virtutis argumento. Etenim ſicut Mathematica obſeruat, infinitas propè lineas ex oppoſitis limbi partibus oriundas concurrere ad idem centrum, etiamſi oppoſitæ ſint circuli partes vnde emanarant lineæ; ita etiam appetitus gloriæ Dei, & appetitus gloriæ humanæ, licet longa intercapedine diſſiti ſint; conuenire tamen poſſunt, in idem centrum, ſcilicet Deum, congruè collimantes.

Ex Mathematica. Euclides l. 1. elem. geomet.

SENSVS MORALIS.

Pars Secunda Sectionis.

Tutior longè eſt fuga gloriæ humanæ, quàm cupido.

In hæc verba:

Receperunt mercedem ſuam.

ARTICVLVS TERTIVS.

Ex Re Medica, ex Theologia, ex Hiſtoria, et SS. Patribus.

CÆterùm ne quis arbitretur hanc ſectionem eſſe compactam in gratiam inanis gloriæ, cuius videtur ſibi patrocinium induxiſſe omnis hic diſcurſus, duo calci huius ſectionis interſeram. Primò Catholicas eſſe concluſiones meas, quibus tacitis mutila fuiſſet iſta materia quam expendo, ſcitu valde neceſſaria, ne quis alios iudicet imprudenter. Etenim illud inualuit hominum delirium, vt ſi quis auſpicatus ſit arctius aliquod inſtitutum vitæ, is ſtatim procaci lingua diuerberet aliorum omnium ritus velut exoticos. Vt his ergo conſulerem præbendo remedium, quo curarent hunc pruritum carpendi illud omne quod diſcordat ab eorum viuendi more, oſtendi non inanem ſemper eſſe appetitum gloriæ humanæ, eaſque poſſe adhiberi cautiones, vt gloria hæc vtilis ſit, & conducat ad propagationem fidei, & quandoque ad virtutum omnium incrementum. Meis rationibus appenſis ad trutinam fortè ſibi temperabunt à cenſuris iniuriis iniqui illi rerum æſtimatores: alij verò, quos hæc gloriæ libido ſollicitat, reſcient hinc quanta ſit opus prudentia, vt dum gliſcit hæc cupido, anima ſibi conſtare queat flatibus impetita.

Non debent imprudenter damnari illi quos aliqua glorioſæ aura excitat ad maiorẽ Dei cultum.

Alterum quod inculcare volo eſt, gloriæ humanæ illud eſſe ingenium, vt tutiùs planè ſit eam fugere, quàm illius obſequio conciliare ſibi aliquod gratiarum incrementum: tinea namque comes gloriæ illius etiam bonis artibus ſolluentis, eſt contemptus aliorum, quos quiſque habet deſpicatui dum ſe experitur cæteris anteponi. Nempe ille rarus eſt, cui non ingraueſcat caput afflatum aura populari, quæ dum ſpirat è regione deſerti concutit omnes angulos domus noſtræ, & omne extinguit quod antea vegetabat. Eamobrem exiſtimo rem eſſe plenam periculi, anhelare ad gloriam hominum, maximè cùm intempeſtiuo appetitu gloriæ deuiarit homo ab immarceſſibili gloria Dæmone ſuadente. Vnde Adami proſapia infirmior effecta cauere debet omnia delirij ſimilis argumenta, iuxta Medicorum hoc effatum: *Quæ relinquuntur in morbis, recidiuas facere ſolent.* Verbi gratià, bilis æruginoſa ſtabulatur in ſtomacho, ibi ſuo contagio inficit chymum, quem alma decoxit natura prouidens animali: chymus ille, cui ſe bilis affricuit, traiectus in hepar, nobiliſſimum hoc viſcus accendit, & inde incendium ſerpens progignit febres, cùm cor accenditur eo æſtu, membra omnia depaſcente. Peritus Medicus huic morbo decernit medicamen catharticum præmiſſa ſectione venæ, ſi turgeant vaſa, & fecerint ſuſpicionem plethoræ. Pro dignitate morbi curatus æger, & corpore repurgato ſecundùm regulas artis redderetur priſtinæ ſanitati. Tamen ſuſpecta ſanitas hæc Hippocrati eſt, ſi adhuc in hepate reſident aliquæ reliquiæ febrientis materiæ: nimirum ab eo fomite reſurgenti ægro, peſſimè doctus hic Medicus ominatur. Accipe malum omen. *Τὰ ἐγκαταλιμπανόμενα καύματα ἐν ὑποχονδρίῳ πυρετῶ περιψυχθέντος, κακόν. Reliquiæ febris extinctæ ſuperſtites in hypocondrio, male.*

Tutiùs eſt fugere gloriam humanam, quàm in ea vel leuiter demorari.

Ex Re Medica. Hippocrat. l. aphoriſm.

Quare aliquando redux ſanitas hominis ægri ſit ſuſpecta.

Hippocrat. prorrhet. 7. ſect. 1.

Huius præſagij pernicies etiam in moribus attenditur, fidemque ei fecit diſcrimen ſummum naturæ in primo homine vitiatæ. Ægritudine peſſima decubuit Adam, ſauciatus appetitu gloriæ, qua percitus petiit inconceſſa. Tumorem hunc depreſſit humilitas Chriſti, qui præterea ſuo ſanguine vt balſamo deliniens vlcus hoc putidum, ſalutem conciliauit homini decumbenti. Non ideo tamen reſtitutus eſt in integrum id eſt, redemptione Chriſti homo non recepit omnes naturæ

Quàm difficilis cura fuerit inanis gloriæ in Adamo.

naturæ integræ dotes : nam præter multam mortis quæ non eſt reuocata, remanſit in homine propenſio quædam in malum, quam Theologi vocant fomitem peccati. Fomes ille, Chriſto, Maria, & Ioſepho exceptis, inſitus eſt omnibus hominibus, quos quædam prurigo intimis abdita viſceribus deorſum inclinat vtraque ſui parte : ſiquidem caro libidinis æſtu flagrans incauta in præceps ruit; ſpiritus verò imbecillus ob plagam ambitæ gloriæ nequit aſſurgere ex ſe ad diuina, ideo retrocedens, idem Adami deliquium patitur, inanem gloriam ambiendo. Hanc mali labem Theologi affirmant in omnes homines influxiſſe, Adamo mali ſui ſemina diffundente in totam prolem ſuam. Morbi huius reliquiæ præcipuè reſident in hepate, cui eſt affixa ſedes concupiſcentiæ. Dicitur autem à Medicis dextrum hypocondrium, ſicuti ſplen eſt ſiniſtrum. Præterea, cogit amare iecur. In eo hypocondrio vigent reliquiæ febris extinctæ, quando homo ex natura ſua ad gloriæ illucentis ſenſum afficitur, & inſurgit. Ideoque ſemper imminet periculum homini, gloria deforis affulgente; ſatiuſque cenſuere Sancti omnes declinare gloriam humanam, quàm cum ea agone dubio decertare.

Ex Theologia. S. Thom. 1. 2. q. 82. art. 1. Quibus argumentis probem Ioſephum non ſenſiſſe fomitis moleſtias vide Tomo 1. tractatu de Ioſepho.

Ex Historia.

Quia ſupra recenſui Gregorium illum Magnum vt ſtrenuum propugnatorem dignitatis ſuæ, cuius gloriam ſartam tectamque voluit ſuo tranſmittere ſucceſſori. Iam ab omni incongruo appetitu gloriæ vindicare par eſt Sanctum hunc virtutis emeritæ, qui vt accepit peſtilentia extinctum Pelagium Summum Pontificem, & ſe ſuffragio cleri & populi votis expeti ad ſupremas infulas, omnem mouit lapidem, vt gloriæ illucentis radios extingueret. Mauritio Imperatori reſcripſit, ne ſuum aſſenſum adiiceret calculo Romanorum : interceptis autem his literis à Præfecto vrbis, ille inſciis omnibus abiit in deſertum. Vicinus illorum temporum Ioannes Diaconus hiſtoriam hanc ita recenſuit : *Gregorium licet totis viribus renitentem, clerus, Senatuſque, populuſque Romanus ſibi concorditer Pontificem delegerunt. Quem ille apicem totis viribus euitare decernens, ſe indignum omnino tali honore clamitabat, videlicet metuens ne mundi gloria, quam prius abiecerat, ei ſub Eccleſiaſtici colore regiminis aliquo modo ſurrepere potuiſſet.* Pergit ille enarrare quomodo Mauritium Imperatorem literis enixè rogarit, vt hanc auerteret gloriæ procellam ingruentem; literas autem has fuiſſe irritas aſtu Germani Præfecti vrbis. Quod deinde conſilium inierit Gregorius; ille ſcriba ſic recenſet : *Imperiale reſponſum, quod videlicet contrarium voluntati ſuæ rebatur præueniens : quia palàm egredi portas ciuitatis non poterat, à negotiatoribus exponendo ſe diſſimulato, vt fertur, habitu, callidus impetrauit, ſyluarum ſaltus expetiit, cauernarum latibula requiſiuit. In quibus dum ab omnibus ſumma ſolicitudine quæreretur, indicio columnæ fulgidæ ſuper ſe iugiter à cælo dependentis agnoſcitur, capitur, trahitur, & apud Beati Petri Apoſtolorum principis templum Summus Pontifex conſecratur.* Hactenus ille hanc ſuam hiſtoriam dicans alteri Summo Pontifici, Ioanni videlicet ſeptimo.

Ioan. Diac. lib. 1. vita Greg. c. 40. Quàm impensè laborarit Gregorius vt gloriam hominum effugeret.

Ibidem. cap. 44.

Sed ipſe Gregorius in demortui Pelagii locum ſuffectus, quàm ægrè tulerit huius gloriæ pondus immenſum, & quas inde querelas texuerit, ipſe enarret. Sic amico ſuo congaudenti ſuccenſet, & quæritur poſt inaugurationem ſuam. *Quicquid mihi ex honore ſacerdotalis officii extranei arriſerit, non valde penſo : de vobis autem mihi hac ex re arridentibus non minimum doleo, qui deſiderium meum ſcitis pleniſſimè, & tamen profeciſſe me creditis. Summus enim mihi profectus fuerat, ſi potuiſſem implere quod volui. ſi voluntatem meam, quam dudum cognitam habetis, perficere optata quietis perceptione voluiſſem. At nunc quia honoris huius vinculis in ciuitate teneor Romana religatus.* Ille idem ſuas querimonias explicat Theoctiſtæ ſorori Imperatoris hoc lamento : *Sub colore Epiſcopatus ad ſæculum ſum reductus : tantis terrenis curis inſeruio, quantas me in vita laica nequaquam deſeruiſſe reminiſcor. Alta enim quietis meæ gaudia perdidi, & intus corruens, aſcendiſſe exterius videor, vnde me à conditoris mei facie longè expulſum deploro. Conabar namque quotidie extra mundum, extra carnem fieri, cuncta phantaſmata corporis ab oculis mentis abigere, & ſuperna gaudia incorporaliter videre. Sed repentè à rerum vertice, turbine tentationis huius impulſus, ad timores, pauoreſque corrui. Preſſum hoc onere & tumultu ſæcularium negotiorum, ex his me eſſe video, de quibus ſcriptum eſt : Deiecisti eos dum alleuarentur. Neque enim dixit : Deiecisti eos poſtquam alleuati ſunt; ſed, dum alleuarentur : quia praui quique dum ſæculari honore ſuffulti foras videntur ſurgere, intus cadunt. Alleuatio ergo ruina eſt, quia dum gloria falſa ſubnixi ſunt, à vera gloria vacuantur. Hinc iterum dicitur : Deficientes vt fumus deficiant. Fumus quippe aſcendendo deficit, & ſe dilatando euaneſcit. Sic videlicet fit, cum peccatoris vitam præſens felicitas comitatur : quia vnde oſtenditur vt altus ſit; inde agitur vt non ſit. Hinc rurſus ſcriptum eſt : Deus meus pone illos vt rotam. Rota quippe ex poſteriori parte attollitur, in anterioribus cadit. Poſteriora autem nobis ſunt bona præſentis mundi, quæ relinquimus; anteriora verò ſunt æterna, & permanentia, ad quæ vocamur, Paulo atteſtante, qui ait : Quæ retro oblitus, in ea quæ ſunt priora me extendens. Peccator ergo cùm in præſenti vita profecerit, vt rota ponitur, quia in anterioribus corruens ex poſterioribus eleuatur. Nam cùm in hac vita gloriam percipit, quam relinquit, ab illa cadit, quæ poſt hanc venit.*

Greg. epiſt. ad Paulũ Scholaſticum.

Idem epiſtola ad Theoctiſtam.

Quàm periculoſum ſit euehi ad magnas dignitates explicat Gregorius ſuo exemplo probans quid inde patiatur anima.

Diceres, hoc contextu Gregorium innuere; gratiam Dei effluere dum gloria hominum affluit, & reproborum peculium eſſe, hîc iugiter honorari : tamen hoc nequaquam intelligit, ſed ſubodorans immluere periculum, à gloria humana cauet ſibi, ne imprudens illà cadat gloriâ, ad quam vnicuique eſt totis niſibus anhelandum. Me charta deficeret, ſi animo meo inſideret omnes recenſere Sancti huius querelas ob aſſumptionem ſuam ad Papatum. Sufficiet ergo has adhuc eius voces querulas annectere prælibatis. *Dum contemplationis dulcedinem altè deſcribitis, ruinæ meæ mihi gemitum renouaſtis : quia audiui quod intus perdidi, dum foras ad culmen regiminis immeritus aſcendi. Tanto autem me perculſum mœrore cognoſcite, vt vix loqui ſufficiam. Oculos enim mentis meæ doloris tenebræ obſident : triſte eſt quidquid aſpicitur; quidquid delectabile creditur, cordi meo lamentabile apparet. Penſo enim ab alto quietis meæ culmine corruens, ad quàm deiectum exteriori*

Gregor. epiſt. ad Narſem patricium. Summæ dignitates animam in diſcrimen trahunt.

rioris promeſtius culmen aſcendi: & pro culpis meis in occupationis exilium à facie Dominantis miſſus, quaſi deſtructa Iudaæ vocibus cum Propheta dico: Qui conſolabatur me, longè receſſit à me. Eodem flamine actus Auguſtinus, factus Epiſcopus Hipponenſis, aiebat ſe inaugurationem ſuam meditari vt argumentum iræ Dei, gloriam enim ille Sanctus ſuſpectam ſemper habuit in hoc ſæculo.

Ex vita S. Auguſtini.

Notabile verbū Auguſtini contra dignitates ad quas multi anhelant.

Nihil in hoc themate magis opportunum occurrere poteſt, quàm Sancti Hilarionis vita à Beato Hieronymo poſteræ ætati commendata. Ait ille, Hilarionem præcipuam æui ſui partem egiſſe errabundum, in diuerſas orbis plagas fugiendo, quia vbique à populo colebatur. Sed præcipuè enituit eius auerſio à gloria, quando Epidaurios eripuit ab inſtante diluuio maris; poſtera namque die ab eo prodigio, Sanctus ille, honoris & gloriæ refuga, clam abiit in exteras oras. Rem ſic quaſi oculis ſubiicit Hieronymus: *Ea tempeſtate, terræ motu totius orbis, qui poſt Iuliani mortem accidit, maria egreſſa ſunt terminos ſuos: & quaſi rurſum Deus diluuium minaretur, vel in antiquum chaos redirent omnia; naues ad prerupta delata montium pependerunt. Quod cum viderent Epidauritani, frementes ſcilicet fluctus, & vndarum moles, & montes gurgitum inferre littoribus, verentes quod iam eueniſſe cernebant ne oppidum funditus euerteretur, egreſſi ſunt ad ſenem Hilarionem, & quaſi ad prælium profecti poſuerunt eum in littore. Qui cùm tria Crucis ſigna pinxiſſet in ſabulo, manuſque contra tenderet, incredibile dictu eſt, in quantam altitudinem intumeſcens mare ante eum ſteterit, ac diu fremens, & quaſi ad obicem indignans, paulatim in ſemetipſum relapſum ſit. Hoc Epidaurus, & omnis illa regio vſque hodie prædicat, matreſque docent liberos ſuos ad memoriam in poſteros tranſmittendam. Mirabatur omnis ciuitas, & magnitudo ſigni Salonis quoque percrebuerat. Quod intelligens ſenex in breui lembo clam nocte fugit, & inuenta poſt biduum oneraria naui, perrexit Cyprum.* Hactenus ille, notans Hilarionem expauiſſe magis intumentes gloriæ refluentis fluctus & vortices, quàm ingruentes gurgites vaſtiſſimi maris exundantis.

Hieron. in vita S. Hilarionis.

Gloriæ humanæ æſtus magis quàm fluctus pelagi fugiendos oſtendit S. Hilarion.

Gloriæ humanæ hauſit lethale virus Stilico vir illuſtris, ſocer Imperatoris Honorij. Is ſubodoratis in Ruffino homine Conſulari immodicum appetitum gloriæ, pro Republica impigras egit excubias, obſeruans ſedulo Ruffini ingenium, ne quid moliretur in Imperij detrimentum. Suâ hac induſtriâ Stilico rimans actiones viri illius nequam, deprehendit eum aſpirare ad infulas & coronam. Re aperta perduellis ille Ruffinus capite luit ſcelus, quo capiti ſuo coronam texere cogitabat. Credidere omnes Stiliconem eſſe Genium Imperij, & ſincerum ſupremi huius culminis aſſertorem, quia ſuis artibus extinxerat perduellium hominum vota emiſſa ad rerum dominium vſurpandum. Quis dubiam poſthac fidem feciſſet Stiliconis, quo vindice ſtabat imperium, ab homine perdito vendicatum? Nemo planè auſus eſſet, vel minimum quid ſuſpicari iniurium Stiliconi, qui adeò benè meritus erat de Romano Imperio. Imò omnes certatim benè precati homini vigilantiſſimo, in Imperatorem benè affecto: & quantò populi deteſtati ſunt Ruffini perfidiam, tantò etiam Stiliconis animum ſtrenuum extulerunt. Denique ei applauſere omnes, & ſtudium eius erga Rempublicam collaudantes, ei gloriæ ſummæ cumulos adiecerunt. Sed vt hoc perpetuò gyrans æuum ſtare nequit, quidquid etiam iſti ſubeſt æuo alternas etiam patitur ſortes, vt hic homo inſignis ſupremo inglorioque ſuo diſcrimine comprobauit. Quippe gloriæ immenſæ affluxum haudquaquam ferre valens Stilico, ſeipſum appendens ad ſtateram auræ popularis tanti fecit, vt grandiora animo ſuo verſans, Honorium deſpexerit, arbitratus ſe digniorem imperio, quod ex eo temporis articulo tentauit adſtruere filio ſuo Eucherio. Tamen vt gloria hominum ſuo lumine perſtringit oculos, offundens caliginem ſuis ſequacibus, Stilico excæcatus non aduertit ſuas inſidias eſſe apertas, ac proinde ipſum manere eadem fata, quæ Ruffini conamina irrita caſtigarunt. Vtque in præceps & abrupta ruit ambitio, Stilico neſcius patere ſuas technas, oppreſſus eſt, ſua morte luens piaculum, quod in Ruffino prius capite vindicarat.

Claudian. l.2. in Ruffin.

Appetitus gloriæ Ruffinum & Stiliconem perdidit.

Fulgoſius lib. cap. 9.

SENSVS MORALIS.

Gloria humana ſuos aſſeclas ſemper malè excepit.

In hæc verba:

Receperunt mercedem ſuam.

ARTICVLVS QVARTVS.

Ex Antiqvitate plvrivm Nationvm, et vtroqve Ivre.

QVotidiano experimento liquet, eos qui conſcendunt ſummos turrium apices, vt affigant culmini pinnulas verſatiles, ſæpe deorſum agi præcipites, ni firmo capite ſint neſcio vertiginis, ideoque tutius eſſe aliis mandare illas bracteolas indices venti, quàm eas ſuo vitæ diſcrimine in ſublime ferre. Bracteis hiſce gyrantibus arbitror eſſe concolorem gloriam humanam, quia ad eam ægrè aſcenditur citra diſcrimen vertiginis; ideoque tenet cautius declinari gloriam, quàm ambiri. Longum eſſet recenſere eliſa capita, ob ſublimes auſus, quos excepere caſus adeò funeſti, vt cadere, & cedere fatis perindè fuerit multis, quos gloriæ inanis cupido perculit importuna.

Gloria humana vertiginem ſuis aſſeclis parit.

Ex præfatis videre eſt, quàm plena periculi ſit gloria humana affricta imbecillæ hominum menti, quæ adeò facilè corrumpitur aura populari afflata, vt exteræ etiam nationes crediderint inglorios homines hos, quos nimia cupido gloriæ inflatos diſtendit. Ita ſanè Gentes etſi idololatræ exoſum habuere illum immodicum appetitum gloriæ, vt argumentum nequitiæ eius, quem hæc pompæ libido noxia percellebat. Hinc oriundæ leges editæ contra ambientes in ciuitate titulos eminentes. Prior occurrit Roma Gentilis, quam Cicero commemorat in incunabulis ſuis ita incuriam gloriæ inanis, vt nemo honores ambierit. Vbi autem gliſcente appetitu gloriæ, homines abiere peſſum, & de gloria anxij populi ſuffragia mercati ſunt; Senatuſconſulto itum eſt obuiam malo ingruenti, & lex lata eſt de ambitu reſcindendo, quam meminit Plinius iunior.

Inglorij ſunt gloriæ inanis cupidi.

Ex Antiqvitate.

Cicero orat. pro Muræna.

Plin iunior. lib. 6. ep. 19.

Liuius

Plin. lib. 35. cap. 12. *Plutarc. in vita Coriol.* *Asconius Pediano orat. pro C. Cornelio.*

Liuius arbitratur primam hanc legem latam à Tribunis, qua non tantùm honore quæſito iniquis artibus excidebant rei, ſed & grauiter mulctabantur, vt ſuo exemplo probat Quintus Coponius criminis huius conſcius aſperè caſtigatus, ex Plinio. Quia autem Candidati toga replicata nummos recondebant, quibus mercabantur ſuffragia populi obuiij; Plutarchus ait cautum, ne candidati togati procederent. Vtque magis ſincera foret electio, Aſconius ſcribit, lege Calphurnia ſancitum, ne quis à candidatis vel minima etiam munuſcula reciperet. Quamdiu gloriæ humanæ refuga fuit Roma, tandiu orbe toto honorata floruit; ſed ſtatim atque oblita prioris huiuſce ritus, animum appulit ad ambitum, vrbs olim illuſtris corrupto populo luxit ſua comitia multo effuſo ſanguine deſudare. Hane ignominiam deflet Appianus, dum recenſet Romam octo fuiſſe menſibus orbatam magiſtratibus, quia candidati ferro & igne armati, curias in ſuas pellicere partes attentabant.

Appianus lib. 2. Roma Gentilis floruit quamdiu longè fuit ab ambiendis præfecturis.

Græcia corruptelæ neſcia declinare cœpit à rerum præclarè geſtarum fama, quando Athenis gloria vænijt auro effuſo in manus auaræ plebis, ſua ſuffragia ære ſubhaſtantis. Primam hanc labem Athenis affixit Anytus Anchemeonis filius, qui loculis apertis, venalem Rempublicam fecit, vt auctor eſt Plutarchus. Anyti æmulus extitit Lycurgus, non ille legiſlator Laconum, ſed alius inferioris notæ, qui meritorum inopiam largitione munerum compenſauit, ita faciens ſibi grande nomen apud Græcos, quibus & præfuit adeptus rerum ſummam pretio populis impertito, vt Polybius ait. Athenienſes aliàs edocti, appetitum gloriæ nòn cadere niſi in homines peſſimæ iodolis, legem condiderant, qua exilio mulctabatur ille, qui aliis eminebat: vocauere legem illam Oſtraciſmum, quia municipes conuocati ad comitia ſcribebant in oſtreis nomen eius, cui inſtabat exilium ob ſuſpicionem. Simili edicto Syracuſana Reſpublica deportauit eos, quibus fortuna propitia ſingulares animi dotes inuſſerat. Oſtraciſmi iniuriam ſenſere Solon, Themiſtocles, Ariſtoteles, quia ſpecialis eorum virtus Græcos adduxerat in ſuſpicionem gloriæ conquitendæ, vt teſtes ſunt Cicero, Thucydides, Probus Æmilius, quibus adiice Ariſtotelem damnantem illum ingratum morem, quaſi impunè nemo Athenis poſſet præferre facem virtutis, aliis elucendo. Hos æmulari Siculi coëgere præcipua Syracuſarum capita aliò demigrare, patria nouercante. Siculus auctor Diodorus vocat hanc legem petalyſmum, quia deſcribebatur in folio oliuæ nomen eius, in quem erat dicenda exilij ſententia. Idcirco lex illa nuncupata eſt petalyſmus, à nomine Græco πέταλον, quod folium ſignificat. Maluere Græci & Siculi incurrere in ingratitudinis notam, quàm inanis gloriæ mancipia vilia ſuſtinere.

Polib. l. 4. Quando fuit Græcia corrupta gliſcente ambitu. *Cicer. lib. 5. Tuſcul. qu. Thucydides in Pericle. Probus Æmil. in Miltiade. Ariſt. lib. 4. polit. c. 3.* *Diodor. Sicul. lib. 11.* Quid fuerit petalyſmus Syracuſis.

Vt omnis occluderetur aditus ad gloriam hominum anxiè nimis aucupandam, plerique populi ritus indixere ſibi, reſcindentes omnia ambitus argumenta. Nimirum aliquæ Gentes repoſuere ſuum principatum penes vnam familiam. Plato ait Perſas ab Achemenidarum familia accepiſſe inaugurandos Reges. Ex Pauſania, Heraclidarum genus tantùm ſummam rerum tenuit apud Lacedæmonios. Homero aſſertore ſtirps Erichtei ſupremo honore ſemper excepta eſt, vt & apud Iones Codri progenies ſemper infulas induit teſte Herodoto. Eum ebibere morem Mileſij, quos Alexander ait, non tuliſſe Reges niſi ex proſapia Hectoris. His adde ex Strabone Quados, & ex Cornelio Tacito Marcomannos, qui ex Tudri, & Marobudui ſtirpe Principes eligebant. Non ſunt prætereundi Rhegini, quos Strabo commemorat ex Meſſeniorum nepotibus Principes aſſumpſiſſe. Hoc inſtitutum inolitum tot Gentibus, quaſi ex vno tantùm ſtipite ſceptra ſibi conficere, extinxit omnem appetitum gloriæ ambiendæ, qui earum nationum Magnates alioquin perurgere potuiſſet, cuius tamen nec minimum ſenſum percepere, quia non cupidini gloriæ deferebatur regnum, ſed peculiari tantùm familiæ, quæ longa proauorum ſerie præcipuos rerum titulos aſſeruarat.

Plato lib. de natur. hom. Pauſan. l. 3. Herodot. l. 8. *Alexand. ab Alex. lib. 4. cap. 23. Strabo lib. 7. Cornel. Tacit. lib. de morib. German.* Quomodò plures olim nationes obſtiterint ne quis ambiret regnum.

Aliis Gentibus in more fuit poſitum inaugurare in Regem eum hominem, qui aliqua corporis dote cæteros anteiret. Eius farinæ Pomponius Mela recitat Automolas, quibus faciei decor adeò cordi fuit, vt pulchriores eligerent, quibus vt Regibus obedirent. Ex Zenodoto, Gordij aliquem initiaturi in Regem, eum maximè probant, qui procero corpore aliis præſtat, arbitrati ampliorem corporum molem arguere etiam potiorem animæ quantitatem. In his omnibus Straboni arridet Medi, quibus imperare nemo poteſt, niſi ſit hominum fortiſſimus. Ad eos accedunt Libyam incolentes, quos meminit Alexander. Hi electuri Regem, conſpirant vnanimes in illum, qui pernice curſu cæteros antecellit, fortè rati velocitatem illam corporis innuere animum expeditum. Apud Indos nihil omnino dabatur corporis induſtriæ, vt Arrianus eſt auctor, ſed inaugurandum Regem virtutis emeritæ examine comprobabant. Apud Herodotum Æthiopes ſibi in Regem præficiunt hominem viribus adeò inſignem vt cæteris longè præpolleat. Sed quia extirpandi ambitus gratiâ, hi ſunt à Gentibus adinuenti modi, arbitror ego Sidonios omnibus eſſe cautiores, quos enarrat Curtius Rege ſuo elato de medio, nolle quemquam aſſumere principatum ſi ſtirps regia deficit in extincto.

Pomp. Mela lib. 3. cap. 10. *Zenodorus in I τευ. τόμο νόμ. & χώρας.* *Strabo l. 11.* *Alexand. ab Alex. lib. 4. cap. 23.* *Arrianus lib. 8. de geſtis Alex.* *Herodot. l. 2.* *Q. Curtius lib. 4. de geſtis Alex.*

Nimium gloriæ appetitum arbitratæ ſunt Gentes eſſe obicem ad gloriam: cùm autem vltro ſeſe Regis alicuius arbitrio ſubmitterent, præcipua hæc eis cura fuit ne inani gloria paſceretur Rex ille à populis excolendus. Imò & Sabæi Principem deſignatum in Regem nolunt egredi extra ſepta palatij; alioquin, Diodoro vade, lapidibus obruunt hominem accinctum ad auram popularem deforis aucupandam. Profectò illæ Gentes, licet opaco ſæculo caligantes, non fuere neſciæ, præcipuam animæ dotem, quam poſtulat verax honor, eſſe animum refugam gloriæ humanæ, vt etiam Iure Cæſareo liquere poteſt, vbi Imperatores Leo & Anthemius in Epiſcopo ordinando animum procul à gloria prærequirunt, iſta ſanctione. *Caſtus & humilis noſtris temporibus eligatur Epiſcopus, vt quocunque locorum peruenerit, omnia vita propria integritate purificet. Nec pretio ſed precibus ordinetur Antiſtes. Tantùm ab ambitu debet eſſe ſepoſitus, vt quæratur cogendus, rogatus recedat, inuitatus effugiat, ſola illi ſuffragetur neceſſitas. Profectò enim indignus eſt ſacerdotio, niſi fuerit ordinatus inuitus.* Quibus item artibus concilietur honos audi edicto Imperatorum Arcadij & Honorij. *Honoris argumentum,*

Diodor. l. 4. cap. 3. Ex Ivre Civili. Qualitates veri Epiſcopi quæ ſint. *Leg. Si quemquam. Cod. de Epiſcopis. Leg. Contra Cod. De re militari. Ariſt. lib. 3. Ethic.*

non

non ambitione, ſed labore ad vnumquemque conuenit deuenire. Labori autem ſua omnis gratia deperit, ſi gloriæ inanis intuitu laboretur, iuxta recenſitam Ariſtotelis ſententiam, qua negat eſſe fortitudinis opus, illud omne quod agitur ad captandos hominum oculos, ideo fortè arbitratus imbelles animos qui à vera gloria ad inanem oculorum lumine proſteruntur. Siquidem ille imbecillus eſt, quem in varias agit partes aſpectus hominum plerumque laudantium aliquod facinus indecorum.

Non licet Prælatis abdicare ſe ſua dignitate ob periculum inanis gloriolæ.

Eccleſia Deo irradiante erudita, ſciens homines euchendos ad gloriam abhorrere à gloria, nutantes an deberent deponere pedum paſtorale, ſic firmauit, vt diceret abeſſe periculum inanis gloriæ, ſi obediendi gratiâ Pontifici, Epiſcopus in ſuo culmine perſeueret. Ea cautela Celeſtinus Papa III. occurrit ancipiti animo Archiepiſcopi Calantani, qui penè zelus omnem gloriam comitem infularum erat importunus Summo Pontifici, volens ab eo demiſſionem ſui muneris obtinere. Imò & prædicationis officium cogitabat deſerere, ne ea perflaretur aura populari, quæ diuerberat aures hominis eloquentis.

Ex Ivre Canonic. Cap. Niſi. §. Si in huiuſmodi. De renuntiatione. Lib. 1. Decretal. tit. 9. cap. 10. §. 1.

Vtrumque argumentum gloriæ ſartum tectumque Papa illi Præſuli iniunxit, eiuſque Apoſtolica ſanctio Canonem hunc fecit Præſulibus cæteris obſeruandum. Sic Papa decernit: *Si in huiuſmodi ceſſione frugem tibi melioris vitæ promittis, ſcire te debes non eſſe ſanctificato in vtero ſanctiorem, & ideo non oportere te prædicationis iam ſuſcepta deſerere miniſterium, cùm ille, cuius fieri baiulus recuſabat, tandem prædicandum receperit verbum Dei. Quod ſi forſan humilitatis causâ de culmine quæris pontificali deſcendere, eo ipſo humilitatis videris erigere malè verticem, cùm te nimis in reſignandi propoſito exhibes pertinacem: quia tunc in te veram humilitatem cuſtodies, cùm & per eam locum ſublimem fugies, & per obedientiam non dimittes.*

SENSVS MORALIS.

Gloria humana aſpirat in perniciem animarum.

In hæc verba:

Receperunt mercedem ſuam.

ARTICVLVS QVINTVS.

Ex Historia, et Symbolis.

FAmiliaris eſt cautio Medicinæ, homines inſtruere cardiacis remediis, ſi quando ſe exponunt aëri qui malè audit, ob ſuſpicionem contagij. Hac cautela præmuniunt Sancti eos, qui ob res præclarè geſtas aſſiduè ventilantur aura populari. Cautiones illæ ſunt, auerſari hanc gloriam, & oblatam in Deum refundere; alioquin aura popularis perflans emeritam ſanctitatem, inficiet eam ſuo contagio, & illa patietur aliquale deliquium.

Vanitas Milonis Crotoniatæ ei lethalis fuit.

Si tot cautionibus præmuniendi fuerint etiam Sancti, vt gloriam collatam inuitis ægrè paterentur, nonne locuples eſt nobis anſa metuendi, ſi gloriam ipſam quandoque refugam votis omnibus ambiamus? Profectò ponderi huic immani feſſus ſuccumbet animus, qui ei vltro colla ſubiecerit, & in Milonis Crotoniatæ ſortem inquam incurret, qui virium ſuarum facturus periculum, tentauit robore manuum arborem diſtrahere. Sed huic facinori impar luit pœnas irriti conaminis: nam arbor lacera, & prævalido enixu Milonis in duas acta partes, in ſuo hoc hiatu nunquam ſtetit, vtpote non validè ſatis intorta, ſed virtute recondita truncus ille apertus vtraque ſua coeunte parte rediit ad ſe, concludens manus hominis iniurij, qui extirpatione arboris incautè conatus eſt ſuam gloriam ampliare. In illis anguſtiis Milonem à feris deuoratum perhibuere Valerius & Gellius, digno equidem fato, vt qui cum belluis olim decertarat ad captandam gloriam ex robore lacertorum, plecteretur à beſtiis ob earum gloriam vſurpatam. Ita etiam plerumque euenit, vt qui ſe iactant non vellicari inani gloria, ipſi etiam ſuccumbant gloriæ, eo raptati vento, quo ſtipulæ percelluntur. Quamuis igitur gloria humana præcisè ſpectata vt eſt indiuidua virtutum comes (nuſquam enim eſt virtus inglorla) Licet inquam propitia plebis aura excipiat iuſtè egregia quæque ſancta, nec damnandi ſint illi, quos recreat illa aliqualis merces bonorum operum, dummodo referant in Deum omnem illam acceptam gloriam; nemini tamen vnquam conſulam appetere vllam ab homine gloriam, cùm hæc etiam cautiores deduxerit in abyſſum, vnde mens eorum naufraga reſilire nequiit. Teſtes locupletes ſunt Saul, Ieroboam, & Iehu Reges à Deo electi ad ducatum populi ſui, cui eos etiam præfecerat nihil planè cogitantes de Regum gloria comparanda. Hi inebriati gloriæ hauſtu immodico, Dei immemores, turpiter ab eo defecerunt. Quid ergo putas decernendum ei, qui ſe ingerit ad mercandum gloriam conducta virtutum praxi? Non reor bonum hoc nomen, quod anxiè ſic conquirit eſſe bonum ômen, ſed potiùs in eo appetitu ſubodoror præambulum ruinæ inſtantis, quam vt caueas, Chriſtiane, ſuggeram tibi ſymbolum opportunum, petitum ab indole beſtiæ induſtriæ. Quid enim vetat diſcere à beſtiis remedium contra virus animæ, cum & ab eis mendicemus pharmaca idonea corporiſ ſoſpitando?

Valer. Maxim. lib. 9. cap 12. Gell. lib 15. cap 16.

1. Reg. 16. 3. Reg 14. 4. Reg. 10.

Egregia indoles echini ſeu ericij vt ſibi conſulat contra ventos importunos.

Experimento compertum eſt, echinos ſpinis hirſuta animalia degere in antris & ſpecubus, multiplici aditu peruiis, vt explorare queant vnde ſpiret aura, & ſibi contra eam conſulere. Etenim ſinguli quique venti iniurij ſunt echino. Itaque cùm leniuſculè iactatus aër præludit, & ſe aptat ad valida ventorum flabra, echinus præſentiens illa præambula occludit illud oſtiolum, quod vergit in partem illam vnde reflare debet ventus, quo affici timet. Inde anſam arripuit Ferrus effingendi tabulam echini obſerantis aditum antri inſtante turbine. Picturæ hanc adiecit epigraphen. QVAQVE VOCAT, VERTAMVS ITER. Id eſt, non fidendum vento vndequaque reflet: nihil namque leuius aura, ac proinde diffidendum eſt à ſingulis quibuſque ventorum flabris, vndequaque ſpirent: namque ſuam non deponit nequitiam aura popularis, etiamſi virtutes emeritæ ſint argumentum gloriæ qua perflamur. Itaque caueamus dum laudamur, alióque diuertamus encomia, quibus euchimur. QVAQVE VOCAT, VERTAMVS ITER; ne ad arbitrium venti, velut fumus elati miſerè diſſipemur. Si quis igitur initio ſectionis huius, amore

Ex Symbolis. Ioan. Ferr. part. 2. Theatr. ſymbolor.

gloriæ

gloriæ captus rem credidit innoxiam, ſuamque inde cupidinem gloriæ legitimam fecit, nihil ſiniſtrum metuens ab hoc aquilone; is demum eruditus in quam vertiginem incurrat caput obnoxium auræ populari, æmulabitur induſtriam echini, ſuaſque conuaſabit ſarcinulas meritorum, ne malè eas afficiat ventus, cui ſe inuium faciet, hoc ſymbolum vſurpando. QVAQVE VOCAT, VERTAMVS ITER.

SENSVS MORALIS.

Ieiunium miſericordiæ vnctionem, & gratiæ repurgium petit, ne mercede ſua cadat apud Deum.

In hæc verba:

Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua.

SECTIO QVINTA.

PRÆFATIO.

PArabola virginum fatuarum recenſita à Chriſto eſt multis fœta arcanis, & grauida myſteriis. Obſtetricem agam, vt prægnans illa parabola parturiat. Chriſtus ait has virgines cælo pulſas, quia non habuerunt oleum in vaſis ſuis, & eorum lampades extinctæ ſunt. Non incongruè virgines illæ referunt ieiunia. Vt enim virgines odere carnalia; ita & de ratione ieiunij eſt, abſtinere à carnibus. Sed vt ignis deliquium, & olei inopia obfuere virginibus, earum merita demetendo; ita duo ſunt quæ decurtare ſolent gratiam ieiunij, ſcilicet charitas extincta, & miſericordiæ penuria: hæc namque duo irrita faciunt ieiunia, quæ ſtipendio æterno dignantur tantùm, quando puri gratiæ latices alluunt animas inedia afflictas, & decoctas igne amoris, ad quem etiam pertinet ſuccurrere egeno, quem necare eſt, ſi negetur ei eleemoſyna oppreſſo extrema penuria. Duo itaque ſunt quibus ieiunia incumbunt vt fulcris idoneis ad ſubſiſtendum. Vnum eſt gratia Dei ſocia charitatis; alterum eſt miſericordia in pauperes, qua vt oleo ieiunia ſalubriter inunguntur. Hæc duo congruè lineantur illo textu, quem decurro moraliter. Faciem enim ille lauat, cui gratia Dei cælitus illapſa decorem contulit. Adeſt & vnctio, quando eleemoſyna ſtipat ieiunia. Hoc ergo velim inſidere mentibus eorum qui ieiunant; ſcilicet non placere Deo ieiunia, quibus ſe macerant homines incurij gratiæ & charitatis, exoſi miſericordiam in pauperes erogare: in duplici namque hoc cardine vertitur tota ratio ieiunij ſarti tecti. Itaque ne quid ieiunio depereat, duo hæc præfata expediam. Dicam primò, ieiunium debere ſtipari gratiâ. Secundò explicabo, neceſſariam eſſe eleemoſynam ieiunio, cùm coëunt facultates ieiuni hominis, & pauperis ſumma egeſtas.

Diuiſio ſectionis.

SENSVS MORALIS.

PRIMA PARS SECTIONIS.

Sine gratiæ venuſtate, ieiunium eſt indecorum.

In hæc verba:

Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua.

ARTICVLVS PRIMVS.

EX THEOLOGIA, EX PHILOSOPHIA, ET EX SS. PATRIBVS.

ADeò concors eſt virtutum omnium chorus, vt illæ omnes velut agmine facto conglobatim eant, ideo ſeorſim virtus aliqua non ſubſiſtit, niſi imbellis & mutila. Cùm ergo charitas, miſericordia, & ieiunium pertineant ad virtutum omnium contextum indiuiduum, non erit operoſa probatio tituli ſectionis, quam ordior, & cuius iſte eſt ſenſus moralis enucleans verba Chriſti ſuadentis vnctionem, & lauacrum, ne iudicis cenſuram incurrat ieiunium, perperam indicens inediam corpori macerato. Senſus, inquam, pertinens ad motum inſtitutum hic eſt: Ieiunium vt cætera omnia ſuos patitur næuos, qui detrahunt aliquid ieiunio. Omne autem quod deperit, patitur hoc diſcrimen ab intrinſeco, aut deforis. Ergo cùm virtutis intrinſeca ratio ſit penes intentionem, eius integritas attendetur ex intentione, quæ ſi recta ſit, in Deum directa voluntate feruida, & repurgata ab omni illuuie vitiorum, tunc maximè Deo placitum eſt illud ieiunium, quia fit in gratia, quæ decorem affingit ſingulis quibuſque virtutibus. Rurſus ab extrinſeco virtuti diſpendium inuritur ſi non ſit ſtipata ſuis modis: quippe virtus in medio conſiſtit, deuians ab extremis. Cùm ergo ieiunium gulæ imponat modum, & moderetur impenſas, cauendum eſt ne reſtrictio hæc annonæ, dum adauget cumulum facultatum, ſuffragetur auaritiæ, cuius eò magis feruent incendia, quò plus ligni iniecti moles aſſurgit. Itaque vt intentio ſancta animam purgat & abluit; ita eleemoſyna vnctio eſt athletica, animam impenetrabilem reddens ſpiculis auarorum. Probare igitur, ieiunum hominem debere eſſe in gratia, & comitem adhibere eleemoſynam, illud perinde eſt ac adſtruere, ſalutarem inediam ſtipari vnctionibus & lauacris. Vt cultior ſit decurſus huius ſectionis, eam auſpicabor à gratiæ repurgio, vnde præcipuè nitorem ſuum ieiunia emendicant.

Quomodo ieiunium induat rationē boni & mali, & quibus cautelis indigeat vt Deo placeat.

Ieiunio plerumque accēditur auaritia, & quare.

Quæ requirantur vt ieiunium ſit meritorium.

Ille actus eſt virtutis, qui à ratione recta præſcribitur ad congruum animæ bonum. Ieiunium ergo corpori indictum ab anima, vt ſanctior fiat, Deoque gratior, eſt recenſendum inter virtutis actus præcipuos, cùm præcipuè eius meminerit Paulus enumerans gratiorem animæ ſupellectilem, qua Deo maximè commendatur. Sic ille: *Exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros in multa patientia, in tribulationibus, &c. in plagis, in carceribus, in ſeditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis.* Rurſus ex Ariſtotele, virtus eſt, quæ meliorem facit eum, qui eo habitu inſtructus eſt. At qui moderatâ inediâ homo carnis importunam pruriginem

Ex Theologia.

2. Cor. 6.

Ieiunare pertinet ad virtutē operoſam.

ſedat, ille terſior eſt, ac proinde probat ieiunium eſſe actionem virtutis emeritæ. Cùm ergo ex Theologia charitas ſit veluti anima virtutum; profectò ieiunium erit expers vitæ, ſi anima ſit expers charitatis. Vt enim cum charitate infunduntur omnes virtutes morales; ita nec vlla etiam virtutum eſt inſciâ charitate: non enim Deus ditior eſt in operibus naturæ quàm gratiæ. In his autem, quæ ad naturam pertinent, vbicunque viget aliquod principium operandi, ſtatim accingitur iis omnibus, quibus indiget ad agendum, vt videre eſt in animalibus, quorum natura rudimentum delineans, ea ſimul organis inſtruit idoneis ad ſuos actus exercendos. Quia agitur natura longè infra gratiam eſt, operæpretium eſt, ea quæ ſunt ſuperioris ordinis, ſtatim atque eo ſtatu gaudent beneficio charitatis, accipere etiam omnem illum apparatum neceſſarium ad agendum congruè. Nequit autem anima conſcia charitatis exerere actiones emeritas ſine virtutum obſequio. Ergo charitas & virtutes indiuiduo nexu ſociantur; ac proinde ieiunium nequit mercede vlla ſuperioris ordinis affici in gloria, inſcia charitate, à qua ſuam omnem gratiam tota virtutum ſeries emendicat.

S. Thom. 1. 2. q. 65. art. 3.

Ieiunium ſine charitate ſuo decore cadit.

Rurſus ex Ariſtotele, *Forma eſt, quæ dat eſſe rei.* Eâ namque parente ſata eſt copioſa accidentium proles, qua compoſitum ad ſuas actiones accingitur. Nimirum forma inclinat vnumquodque iuxta proprium vniuſcuiuſque ingenium. Verbi gratiâ, lignum deorſum vergit, quia grauitas conſequitur formam ligni. Si verò accendatur lignum, & eadem materia induat formam ignis, nouum illud compoſitum aſſurget, & efferetur ſurſum ratione formæ ignis, cuius eſt eniti & ſurſum ferri. Philoſophandum eſt ea ferè ratione de virtutibus, quia earum actus varias plerumque formas induunt. Poteſt autem virtus conſiderari in ratione ſua, qua in bonum aliquod dirigitur: ſi bonum illud totam latitudinem ſibi debitam non habeat; profectò erit illa virtus imbecilla, etſi nomenclatura virtutis emineat. Nam ad complementum virtutis emeritæ requiritur, vt ſit vltimum potentiæ, id eſt, vt potentia, cuius virtus actio eſt, ſuas ita vices agat, vt nihil omnino deſiderari queat in illo actu exercito; ſiquidem ex Philoſopho, Ad rationem virtutis pertinet, non ſolùm vt operemur bonum, ſed vt benè operemur. Verbi gratiâ, qui ieiunat vt gulæ luxuriantis illecebras arceat, & compeſcat impetiginem carnis, quæ dum ad obſcœna ſollicitat hominem, eum facit inglorium: Qui inquam ſic ieiunat, vt viuendo caſtè conſulat famæ ſuæ, ille virtutis ope bonum edit, ſed non perfectè, ſi gratiæ neſcia anima, ſit aliis vitiis obnoxia. Enimverò ieiunans homo haudquaquam benè elicit actum voluntatis, quæ ſic gulæ cupedias auerſata ſiſtit in bono nomine quod intendit homo. Nempe ad complementum operis exigitur directio appetitus in Deum vt in vltimum finem, & mercedem bonorum operum. Ergo cùm ille actus pertineat ad charitatem, quæ dat complementum virtutibus, ſine illa forma labant, & deorſum vergunt virtutes omnes, ac proinde nullam in cælo mercedem ſibi vendicare queunt; quia non induerunt formam illam, qua ſurſum actiones hominum euehuntur, vt de ligno præfatus ſum, quod infr[illegible]acet, donec aſſumptâ formâ ignis, materia eius aſſurgat beneficio illius formæ in ſidera iugiter anhelantis. Sic nulla renouante inſtantia liquet, ieiunium illotâ animâ, id eſt, animâ præpeditâ lethali noxâ, non cenſeri inter opera laureanda.

Ex Philosophia.

Ariſt. lib 2. de anima text. 2.

Conditiones requiſitæ ad virtutis perfectionem.

Ariſt. lib. 2. Ethic. cap 6.

Gratia Dei vltimâ perfectionem adiicit operi bono recta intentione facto.

Quare ſine charitate virtutes indignæ ſint gloria æterna.

Deum non placari ieiuniis, quæ aliquod immane ſcelus contaminat, ipſemet Dominus ait rogatus à Iudæis quare non eo propitio vterentur, cùm tamen impaſti dies agerent, vt eum conciliarent ſibi. Accipe querulas Iudæorum voces, & reſponſum Dei, Iſaia aſſertore, & vindice textus huius. *Quare ieiunauimus, & non aſpexiſti: humiliauimus animas noſtras, & neſciſti? Ecce in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra.* Voluntas illa in malum effuſa noſtra eſt, Dei verò quando aſſurgit ad ſuperna. Voluntatis huius actus iniquus elicitus, eſt peccatum, tinea ieiunij, quod corrumpit. Deum procul eſſe ab hoc ſchemate ieiunandi, pergit Iſaias adſtruere, Deum inducens talem inediam penitus abhorrentem. Sic ille: *Nolite ieiunare ſicut vſque ad hanc diem, vt audiatur in excelſo clamor veſter. Nunquid tale eſt ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam ſuam? nunquid contorquere quaſi circulum caput ſuum, & ſaccum & cinerem ſternere? nunquid iſtud vocabitis ieiunium, & diem acceptabilem Domino? Nonne hoc eſt magis ieiunium quod elegi? diſſolue colligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimentes.* Colligatio impietatis eſt peccatum, quod animam illaqueat, impotemque facit vt euolet ad ſuperna. Faſciculi deprimentes immediatè excipiunt impietatis hoc ligamen, quia anima vitiorum laqueis irretita, deuians à recto tramite rationis, prauis diffluit affectibus, quos inolitos conſuetudo nequam componit in faſciculos, deorſum hominem inclinantes. Quid namque audeat homo, qui malo aſſuetus, ægrè admodum reſilire poteſt ab eo peſſimo inſtituto, cui peſſimus inſenuit? Præco verbi Dei, hoc præcipuè hodie inculca, ſcilicet eſſe auſpicanda ieiunia ab animæ repurgio, ne mercede defraudata ieiunia parum proſint. Dic faſciculos, deprimentes eſſe tot affectus obſcœnos, quorum ſcaturigo ebullit in cordibus noſtris. Alios item recenſe faſciculos, ſcilicet auarorum loculos, qui auro tument iniquis artibus acquiſito. Demum hoc conclude, animam graui ſarcina peccatorum premi, & iacturam pati ieiunij, quod cum peccato coit: quamuis enim aliquod temporale bonum ieiunanti conciliet vltro hæc aſſumpta inedia; nulla tamen ei decernitur merces in cælo, quia nihil illotum cælos ſubire poteſt.

Iſai. 58.

Quid ſit inueniri voluntatem noſtram in die ieiunij noſtri.

Ibidem.

Quomodo ieiunium ſit ingratum Deo.

Peccatū animam contaminans, omnia bona eius opera inficit.

Concinit mihi Sanctorum Chorus, quando ieiunium vitiorum præfert alteri ieiunio coërcenti gulam, ne patula nimis cibos abſorbeat inconceſſos. Audiendus Leo Papa, ſuadens magna cautione prætereundos eſſe dies Quadrageſimæ, ne ieiunij virtus facta deterior excidat ante Deum. Sic ille: *Quamuis principaliter nouos homines faciat regeneratiouis ablutio; quia tamen ſemper neceſſaria eſt omnibus contra rubiginem mortalitatis quotidiana renouatio, & inter profectum gradus nullus eſt, qui non ſemper melior eſſe debeat; generaliter adnitendum eſt, vt in die redemptionis, (id eſt Paſcha) nemo inueniatur in vitiis vetuſtatis. Quod ergo dilectiſſimi, in omni tempore vnumquemque conuenit facere Chriſtianum, id nunc ſollicitiùs eſt, & deuotiùs exequendum, vt Apoſtolicam inſtitutio quadraginta*

Ex SS. Patribus.

Leo ſerm. 6. Quadrag.

Elegans S. Leonis oratio hortans homines vt à vitiis abſ-

dierum

ſtineant diebus Quadrageſimæ.

dierum ieiuniis impleatur, non ciborum tantummodo parcitate, ſed priuatione maximè vitiorum. Nam cùm ad hoc caſtigatio iſta ſumatur, vt carnalium deſideriorum fomites ſubtrahantur; nullum magis ſectandum eſt continentiæ genus, quàm vt ſemper ſimus ab iniuſta voluntate ſobrij, & ab inhoneſta actione ieiuni. Quæ deuotio non omittit ægros, non ſecernit inualidos: quia etiam in languido atque inutili corpore poteſt animæ integritas reperiri, ſi ubi fuit ſedes prauitatis, ibi confirmentur fundamenta virtutis. Et ideo infirma carnis iſta ſufficit ægritudo, quæ ſæpe menſuram voluntariæ afflictionis excedit, tantùm, vt mens officij ſui impleat partes, & quæ corporea epulatione non vtitur, nulla iniquitate paſcatur. Eò etiam alluſit Chryſoſtomus, moraliter interpretans illam ablutionem faciei de conſcientia benè ſibi conſcia. Ecce eius ſententiam. *Spiritaliter facies animæ conſcientia intelligitur. Sicut enim in conſpectu hominum gratioſa eſt facies pulchra; ſic in oculis Dei ſpecioſa eſt munda conſcientia. Has facies hypocritæ, qui propter homines ieiunant, exterminant, fallere volentes Deum, & homines; nam ſemper eſt vulnerata conſcientia eius qui peccat. Si ergo abſtinueris nequitiam ab anima tua, lauaſti conſcientiam tuam, & benè ieiunas.*

Quomodo animæ facies abluatur.

Chryſ. ho. 13. operis imper.

Conuerſio animæ debet eſſe præambula ieiunio ex Scriptura ſacra.

Theologicum hoc dogma Scripturæ etiam ſanctioris pondere ſtabilitur, vbi Deus prærequirit conuerſionem animæ ante ieiunium. Accipe Ioëlem præconem huius edicti. *Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & fletu, & planctu: & ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra, ait Dominus omnipotens.* Vide præmitti conuerſionem ieiunio, Deo ſic inſinuante, ieiunium hoc fœtere, cui non præiuit ablutio faciei, quam meminit Chryſoſtomus ſupra, dicens faciem animæ eſſe conſcientiam. Ne ergo impaſti iacturam faciamus inediæ noſtræ, Deus conſulit hoc lauacrum, cuius beneficio fiunt opera terſiora. Chryſologus demiratur hanc ſolicitudinem Patris omnium noſtrum, qui in hoc ſæculo ſatagit ne quid nobis excidat in futuro. Sic ille: *Vbi Deus Dominum mutauit in patrem, voluit charitate magis quàm poteſtate regnare, & amari maluit quàm timeri: paterno monuit affectu, ne quid nobis de labore iuſtiſſimo deperiret.* Quare autem Chriſtus eodem capite quod expendo, de eleemoſyna eruditam fecerit mentionem antequam texeret ſermonem de ieiunio, cui etiam ſubiecit eleemoſynam, quam antea meminerat hoc contextu: *Cùm facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis.* Recenſita eleemoſyna, de ieiunio luculentum ſermonem fecit, cuius epilogus fuit, ſalutaris admonitio theſaurizandi in cælo, paupere ſcilicet aduocato in partem facultatum, quæ ſic fœnore traiectitio in cælum euehuntur. Quare inquam eleemoſynam ieiunio ſociarit, titulus ſectionis enucleat, dum affirmat maximam ieiunio conciliari gratiam capitis vnctione. Hoc nobis penſum indictum eſt, explicare congruum ieiunij & eleemoſynæ nexum.

Ioel. 2.

Chryſolog. ſerm. 7.

Matth. 6.

Quare Chriſtus eleemoſynã voluerit comitem eſſe ieiunij.

SENSVS MORALIS.

Pars Secunda Sectionis.

Ieiunium eleemoſynâ comite roboratur.

In hæc verba:

Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Ex Theologia, ex SS. Patribus, et ex Historia.

NE cui fortè videatur exotica explicatio hæc vnctionis vſurpatæ pro ieiunio, hoc præmitto, totum hoc caput Matthæi eſſe plenum metaphoris, quas ſi quis vellet ad literam exponere, ille delirus eſſet. Verbi gratiâ, quis ſanæ mentis arbitretur Chriſtum hoc impoſuiſſe Scribis, & Phariſæis, vt clangore tubæ pauperes conuocarint, vt eo veluti claſſico aduocatos facerent erogata ſtipe ditiores? Tamen hoc adſtruit ſacer textus commemorans tubam. *Cum facis eleemoſynam noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt.* Ne ergo puerilis & inſana ſit explicatio nimium de tuba ſollicita, & vendicans vſum eius, conſulendus eſt ille abditus loquendi tropus, vt quiſque reſerare queat, quid recondat illa phraſis. Tuba ſonat bellum, procul auditur, & congregat homines. Ergo voluit Chriſtus ea figura præmonere non eſſe conuocandos homines, quando erogamus ſtipem, nec publicandas eleemoſynas, ne ipſæ bellum inferant nobis, factæ ad vanitatem, & non pauperis ad ſolamen. Sic eſſe expendendam Scripturam ſacram, ſuo exemplo probat Chryſologus, ita diſcutiens præfatum illum verſum. *Cùm facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te.* Ille inquam non deuians ab intento Chriſti, ſic expendit: *Benè tuba, quia talis eleemoſyna hoſtilis eſt, non ciuilis; non miſericordiæ dedita, ſed clamori; ſeditionis vernula, non alumna pietatis; oſtentationis nundinatio, non commercium charitatis.* Ita ſanè ineptus eſſet qui capitis vnctionem de oleo illito capiti prædicaret, vt ille idem adſtruit ita fatus: *Sic non voluptuoſos indulget aſpectus, ſed vultus qui ſimulantur excludit.* Canonem hunc prælibatum diluendi nodos Scripturæ ſanctæ magni facit Gloſſa ordinaria ſic commentans. *Ecce non omnia in nouo teſtamento ad literam accipiuntur. Ridiculum enim eſt in ieiunio oleo delibari; ſed ſpiritu amoris eius, cuius paſſionibus debemus participare nos macerando, mens debet inungi.* Liquidiùs Sancti Patres illam vnctionem de eleemoſyna explicant, vt Chryſoſtomus appoſitè ſic adhortans homines impaſtos: *Spiritualiter caput tuum Chriſtus eſt, ſitientem pota, eſurientem ciba, & ſic oleo miſericordiæ vnxiſti caput tuum, id eſt, Chriſtum qui clamat in Euangelio: Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.*

Quid ſit tuba canere antequàm erogare ſtipem.

Chryſolog. ſerm. 9.

Idem ſerm. 7.

Gloſſa ordinar. in cap. 6. Matthæi.

Chryſ. ho. 13. operis imper.

Ratio autem illius indiuidui nexus eleemoſynæ, & ieiunij meritorij petitur à natura operis illius, quod non tantùm eſt meritorium, ſed etiam ſatisfactorium. Quippe omnis actio edita in ſtatu gratiæ, eſt dignanda à Deo mercede

Ex Philoſophia.

S.Thom 2.2. q.198.art.4.

ſua, ratione charitatis, qua ſtipatur. Hæc autem merces erit æterna ex inſtituto Dei, de cuius munificentia eſt, vt perennent ea quæ pertinent ad gloriam. Rurſus quia in editione boni operis, aliqua vis infertur corpori prono ad ſenſuum illecebras; pœna illa faceſſens negotium corpori, beneficio charitatis & gratiæ ſatisfacit iuſtitiæ Dei, cui ſumus obnoxij ratione illecebrarum, quibus indulſimus dando nomen voluptati. Quò autem maior eſt anguſtia, eo etiam magis tergit & diluit hoc debitum. Vnde opera ſatisfactoria, pœnalia nuncupantur. Pœna verò à Theologis bifariam attenditur. Primò in ratione pœnæ, vt dicit anguſtias, & moleſtiam parit. In eo ſenſu pœna eſt quid conſequens peccatum; quia pœna ſic ſpectata conſulit æqualitati iuſtitiæ, in quantum is qui deliquit adhærendo tenaciter voluntati ſuæ, aliquid iam inuitus patitur voluntate ſic domita. Vnde cùm omne peccatum ſit voluntarium, in mulctam eius indictæ ſunt pœnæ, à quibus abhorret noxius appetitus. Alio item modo ſpectari poteſt pœna, vt eſt ſalutare remedium ad malum præteritum, & cautio malo inſtanti occurrens. In eo ſenſu pœna quandoque infligitur ſine culpa quidem, ſed non ſine cauſa. Vt quando Deus morbis corpora Sanctorum quatit, illa moleſtia non præſupponit culpam, quæ cultiores has animas haudquaquam contaminat, ſed eo intento infligitur, vt ſubducantur alicui malo, quod Deus præſcius inſtare vidit bis quos aſſolet nullo præuio crimine caſtigare.

Eleemoſyna adiecta ieiunio magnum gratiarũ illi adiicit incrementum.

Quare à Deo hominibus infligantur pœnæ.

Ieiunium eſt pœna ſalutaris, qua anima Deo ſatisfacit.

Vtramque rationem pœnæ ſortiuntur præfatæ illæ actiones, ieiunium ſcilicet, & eleemoſyna. Nam ſi res eſt de ieiunio, in confeſſo eſt ægrè admodum corpora ieiunare, & non modicam vim inferre voluntatem ſibi quando annuit Eccleſiæ decernenti inediam. In ea lucta tenuens appetitus luit pœnas deuiæ voluntatis, nimirum etſi gula reluctetur, & hominem impaſtum vrgeat ad epulas; tamen ſibi hæc voluntas conſtat, Deo debitum pendens obſequium, ſuoque luctamine expungit pœnas, quibus ſe antea homo reprobus obſtrinxerat. Præterea ieiunium pœna eſt ſalutaris vendicans ſibi rationem medicinæ, & curantis præterita mala, & euntis obuiam morbo ingruenti: quippe ieiunium ſanat vlcera contracta gulæ piaculo, & occurrit incendio Veneris æſtuantis.

Quàm ſit efficax ieiunium.

EX SS.PATRIBVS.

Chryſ. ho 16. de diuerſis.

Præſtò ſunt Patres ſuo ſuffragio fulcientes intentum meum. Ita Chryſoſtomus: *Neque vulnerato ſufficit ad ſalutem tantummodo ſpicula de corpore euellere, ſed etiam remedia adhibere vulneribus: deliciis antè temulentia diffluebas, ieiunio, & aqua potu vtrumque compenſa.* Alius item Doctor vtique ſanctus, ſcilicet Baſilius ſuppar Chryſoſtomo, ait ieiunium eſſe congruum pharmacum ad vitia inolita penitus extirpanda. Sic ille: *Quemadmodum vermes, qui in puerorum inteſtinis germinant, pharmacis quibuſdam vehementer acribus & amaris excutiuntur; ita peccatum in intimis receſſibus habitans extinguit enecatque, ſimulatque in animam superuenerit ieiunium, ob hoc ipſum ſuo dignum nomine, quod inedia purget animæ viſcera.* Dum inedia animam purgat, conſulit item ei ne incurrat in diſcrimen, contrahendo nouas noxas, vt monet Auguſtinus. *Ieiunium purgat mentem, ſubleuat ſenſum, carnem ſpiritui ſubiicit, cor facit contritum & humiliatum, concupiſcentiæ nebulas diſpergit, libidinum ardores extinguit, caſtitatis verò lumen accendit.* Sæpe ieiunus Ambroſius egregium ſe præſtitit encomiaſten ieiunij, hac ſerie encomiorum eius: *Ieiunium mors culpæ, excidium delictorum, remedium ſalutis, radix gratiæ, fundamentum eſt caſtitatis. Hoc gradu ad Deum citiùs peruenitur, hoc gradu antequam curru Helias aſcendit.*

Ieiunij laudes editæ à Sanctis.

Baſil. ſerm. de ieiunio.

Ambroſ. lib. de Helia.

Si ergo ex præfatis ieiunium eſt opus ſatisfactorium præeunte gratia Dei, & de ratione virtutis alicuius ſit, non duntaxat vt bonum opus faciat, ſed vt & benè bonum faciat, id eſt perfectè; ieiunium ſeorſim ſumptum eſt quidem opus ſatisfactorium, ſed non plenè, niſi adſciſcat eleemoſynam, quia ſatisfactio adæquata debet pertingere eos omnes quos inuoluit noxa. At reprobus tres præcipuè delinquendo offendit: Deum videlicet, inſurgendo in eum. Se item lædit factus iniurius animæ & corpori, libidine & crapula. Denique aliis eſt ſcandalo, ſuo exemplo pelliciens ad noxia, imò vtplurimum proximorum facultates dilapidat, eis fœnerando, aut eas iniquis artibus vſurpando. Ieiunium quidem Deum aliqualiter placat, ſi eo intuitu homo impaſtus ei aduoluatur; corpori & animæ adfert medelam, quam antea recenſui; ſcandala diluit, quibus alios ad ruinam induxit, ſed non reſarcit damna illata bonis. Nec prodeſt inſtantia opponens, fruſtra indici eleemoſynam ei, qui malè parta reſtituit, quia ille qui in nullius nominibus eſt, ære alieno non tenetur, atque ideo intempeſtiua decernitur eleemoſyna. Diluo hanc inſtantiam præclarâ hiſtoriâ. Vladiſlaus Rex Polonus genio indulgens magnam vim auri per nefas extorſerat à ſubditis ſuis, adeò diuexatis vt propè deficerent impares his tributis. Populo fatiſcente reſipuit Rex, & rediit ad meliorem frugem auſcultans precibus Heduigis, quæ benè ſuada compeſcuit ferociam Regis effuſi in abruptum præceps omnium vitiorum. Eius ſuaſione Princeps ille ſui compos effectus, non relaxauit ſolum æs graue impoſitum, ſed & largitiones amplas adiecit, quibus præteritam plebis læſæ ſolaretur inopiam; ideoque animæquior factus Reginæ ait: O Heduigis, ſuperſede, & pone modum querulis hiſce vocibus, quæ refricant memoriam ærumnarum plebis: ſatis ſuperque malum hoc terſi, plurima mihi iura debita relaxando. Quid importuna ſonas publicam inopiam, cùm liberali manu gazas effuderim, vt populo effecto ditiore fiam ego pauperior? An fortè tibi hoc parum eſt, Regem induere plebis inopiam, vt populi egeſtas regio penu finiat erogato?

Quare ad perfectionẽ ieiunij requiratur eleemoſyna.

EX HISTORIA.

Ioan. Herb. in hiſtor. Pol. in Vladiſlao.

Luculenta hiſtoria explicatur quã ſit neceſſaria eleemoſyna ad expianda peccata.

Heduigis meditatã iniqui huius ſæculi ſorte, prudenter adorſa Regem, ait: Deo reuocanti dediſti equidem manus, ô generoſe Princeps: tandem aliquando exoſus illecebras concepiſti nauſeam, quæ excipit omnem voluptatis vſum immodicum: liberali manu refudiſti in pauperum ſinus quas inde ſitibundus opes extuleras. Bellè ſanè, nec cunctabor appellare negotium iſtud, Dei manum, quæ reducem te abſtraxit à ſinuoſis anfractibus, quos obibas incurius animæ tuæ, quam collata longiore in populum ſtipe congruè redemiſti. Sed heu, quo pretio appendes querulas populi voces, in quos refundes alueos, largos fletuum imbres, quibus ſumma percitus auaritia populos aſperſiſti? Quo æſtu reflante, plebis anhelæ vota & ſuſpiria ritè compenſabis? Eadem

Querulæ voces pauperũ à Deo audiuntur, & quomodo ſint compenſandæ.

trutina appenditur æs, qua etiam refunditur. Sed gemitus pauperum, & querimoniæ iuſtæ, ſuos auctores damnant in ſimiles anguſtias, ni prudenter Deum faciant ſibi propitium. Subſtitit hîc Regina, deponens ita faſtum Regis, cui animò inſederat obducta eſſe omnia crimina perpetrata. Idoneum ſanè conſilium ſuggeſſiſſet Regina, ſi æmulata Danielis ingenium, Principem hunc compellaſſet ſimili eloquio, quo Daniel alium Regem hortatus eſt ad placandum Deum, quem grauiter offenderat. *Dan. 4.* *Rex conſilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum; forſitan ignoſcet delictis tuis.*

Nota, peccata quædam eſſe velut in vinculis; inde ſola eleemoſyna poteſt illa eripere. Eò alluſit Chriſtus iſta ſententia: *Luc. 11.* *Veruntamen quod ſupereſt date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* Quaſi diceret: Seſe plerique torquent dum pœnitent: nempe prolixam orationum vocalium ſeriem texunt: arctiora ieiunia indicunt ſibi: parta iniquo fœnore pignora refundunt in penu eorum, quos vexarunt. Veruntamen hoc ſupereſt; videlicet vt gemitus & querelas pauperum elingues facias, liberali manu pauperi porrecta, ne querela loquax inopum bona tua cætera remoretur. Ruſſus ieiunium citra eleemoſynam vltro aſſumptum eſt plerumque fomes auaritiæ, ſitque eo pacto vitio obnoxius ille, qui ieiunij panopliam induit ad vitia profliganda. Namque tument loculi ex reſeruata annona, dum impaſta viſcera caſtigantur.

Ieiunium ſine eleemoſyna comite ſuffragatur auaritiæ.

Ex SS. Patribus. *Chryſ. ſer. 8.*

Hunc eleemoſynæ comitatum ieiunia depoſcere luculenter Chryſologus eloquitur, & hoc pacto: *Quia per campos nudos, per falſos vertices, per incertas ſolitudines acturi ſumus viam; nobis tota eſt eſca & potus portanda ſubſtantia: imponamus abundantem miſericordiam noſtra ſitarchia profuturum. Fratres, eſurit ieiunium, ieiunium ſitit, quod non pietatis cibo paſcitur, quod potu miſericordiæ non rigatur. Alget ieiunium, ieiunium deficit, quod non eleemoſynæ velllus tegit; quod non miſerationis operit veſtimentum. Fratres, quod eſt terris ver; hoc miſericordiam ſcimus eſſe ieiunio. Sicut verni flatus tota faciunt germina florere camporum; ita miſericordia tota ieiunij ſemina producit in florem, in cæleſtem meſſem totam ieiunij facit fructificare virtutem. Quod oleum lucernæ eſt, hoc ieiunio pietas; ſicut lucerna lumen olei pinguedo ſuccendit, & moderato paſtu facit illud ad totius noctis ſolatium pellucere: ſic pietas facit ſplendere ieiunium, & ad totam radiare continentiæ claritatem. Quod diei Sol eſt, hoc eleemoſyna noſcitur eſſe ieiunio. Sicut iubar Solis clariorem perficit diem, & totum nubium diſpergit obſcuritatem; ſic eleemoſyna ieiunij ſanctificat ſanctitatem, totamque cupiditatis mortem lumine pietatis excludit. Ac ne multis immorer, quod eſt anima corpori, ieiunio largitas hoc habetur. Sicut enim mortificatur corpus, à corpore anima cùm recedit; ita mors eſt ieiunij largitatis abſceſſus. Eſt quidem ieiunium vitiorum mors, vita virtutum. Eſt ieiunium pax corporis, membrorum decus, ornamentum vitæ. Eſt ieiunium robur mentium, vigor animorum. Eſt ieiunium caſtitatis murus, propugnaculum pudicitiæ, ciuitas ſanctitatis. Eſt ieiunium ſchola meritorum, magiſterij magiſterium, diſciplinarum diſciplina. Eſt ieiunium Eccleſiaſtica via viaticum ſalutare. Eſt ieiunium inuictus Chriſtianæ militiæ principatus. Sed in his virtutibus ieiunium tunc viget, tunc vincit, tunc triumphat, cùm duce miſericordia pugnat. Miſericordia & pietas ieiunij ſunt alæ, per quas tollitur & portatur in cælum, ſine quibus iacet, & volutatur in terra. Ieiunium ſine miſericordia ſimulacrum eſt famis, imago nulla eſt ſanctitatis: ſine pietate ieiunium occaſio eſt auaritiæ: non eſt propoſitum parcitatis; quia parcitas iſta, quantùm ſiccatur in corpore, tantùm tumeſcit in ſacculo. Ieiunium ſine miſericordia non eſt veritas ſed figura: vbi autem miſericordia & veritas, probante Propheta, cùm dicit: Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi, &c. Qui non ieiunat pauperi, Deo fingit: qui ieiunans prandium ſuum non erogat, ſed deponit, cupiditati probatur ieiunare, non Chriſto. Ieiunantes ergo, fratres, prandium noſtrum reponamus in manu pauperis, vt ſeruet nobis manus pauperis quod venter fuerat nobis perditurus.*

Hac elegãti oratione Chryſologus oſtẽdit eleemoſynã debere neceſſariò adiici ieiunio.

Ieiunium deficit, ſi non eleemoſyna ſuum præſtat auxilium.

Hæc ille, cui etiam Gregorius occinit, compendioſè eadem hæc concludens iſta breuiloqua ſententia: *Greg. homil. in Euang.* *Illud ieiunium Deus approbat, vt hoc quod tibi ſubtrahit, alteri largiaris, vt vnde tua caro affligitur, inde egentis proximi caro reparetur. Benè ieiunat, qui alimenta corporis, quæ ſunt communia dona conditoris, cum indigentibus percipit, & quæ ea, quæ ſibi ad tempus ſubtrahit, nequaquam ventri offerenda cuſtodit.*

SENSVS MORALIS.

Ieiunium eleemoſynæ chriſmate conſecratur.

In hæc verba:

Tu autem, cùm ieiunás, vnge caput tuum.

ARTICVLVS TERTIVS.

Ex Antiqvitate plvrivm Nationvm.

VT lux Solis eſt fœcunda, ſimul illuminans & impregnans elementa fœta miris effectibus; ita & Chriſtus compendioſo verborum textu multa recondit arcana, quæ maximè conducunt ad ſalutem, vnoque ſæpe vocabulo concluditur à Chriſto rerum vberrima ſeges: vt cùm hodie ſociauit vnctionem, & lauacrum, non tantùm hoc moraliter indixit, videlicet vt ieiunus homo dilueret animæ ſordes balneó pœnitentiæ, & eleemoſynam adſciſceret in comitem ieiunij; ſed prætereà illo vnctionis typo nobis ſingulares eleemoſynæ effectus abditos explicauit. Nempe vt in liquoribus oleum maximè diffunditur, & peruadit corpora quæque peruia; ita & eleemoſynæ proprium eſt ad alios porrigi: nemò namque dicitur ſtipem erogare ſibi. Eleemoſyna etiam abdita permeat, quando pia indagine pudibundos pauperes inueſtigat. Diffundi autem, & penitiora rimari, locupletes ſunt teſſeræ deitatis; ideoque fortè ritus Hebræorum ille

Ex Antiqvitate.

ſolennis fuit, Den res deuotas adiectione olei conſecrare, Deo ipſo etiam aſſertore moris huius, quo adhibito ſacerdotes antea lotos fecit ſui iuris. Vide ſic initiatos eſſe Aaron & filios eius. *Aaron, & filios eius applicabis ad oſtium tabernaculi teſtimonij. Cumque laueris patrem cum filiis ſuis aqua, indues Aaron veſtimentis ſuis, &c. & oleum vnctionis fundes ſuper caput eius, atque hoc ritu conſecrabitur.* Eadem etiam vnctione præmiſſâ præcipua templi ſupellex erat diuino cultui mancipata, iſta ſanctione. *Facies vnctionis oleum ſanctum, vnguentum compoſitum opere vnguentarij, & vnges ex eo tabernaculum teſtimonij, & arcam teſtamenti, menſamque cum vaſis ſuis, candelabrum, & vtenſilia eius, altaria thymiamatis, & holocauſti, & vniuerſam ſupellectilem, quæ ad cultum eorum pertinet: ſanctificabiſque omnia, & erunt ſancta ſanctorum: qui tetigerit ea ſanctificabitur.* Potiur ſanè vis eleemoſynæ inſita eſt ad deuouendum animas Deo. Etenim virtus illa refundens opes mundi huius in egenos pauperum ſinus, animam ditat, & dedicat Deo, eò ditiorem, quò in gratiam pauperum eſt ipſa effecta pauperior.

Exod. 29. Quare ſit oleum typus eleemoſynæ. *Exod. 30.* Eleemoſyna erogata dicat animas Deo.

Præterea vnctio adhibita corporibus aqua lotis inolita fuit pleriſque Gentibus, quæ idcirco in thermis peculiarem locum aſſignabant, vbi oleo ſingulari corpora perungebant. Dictus eſt ille balneorum ſitus, eloëthesion, id eſt, cella olearia. Credula fortè nimis antiquitas arbitrata eſt ineſſe ſalutarem vim oleo, ac proinde eius obſequio adųncta corpora vegetari. Ideoque, vt præfatus ſum, adeò creber eius fuit, vt Gordianus Imperator quinquies in die lotus & vnctus fieret inde robuſtior, ex Capitolino auctore. Gordiani æmulus alter Imperator ſcilicet Galenus toties etiam in die lotus vngebatur, vt recenſet Trebellius. Familiarem vnctionis vſum fuiſſe apud Græcos, liquet ex cenſura Apollonij Tyanei, qui vehementer excanduit in Spartanos nimio oleo delibutos à balneis. Ipſi etiam extremis terrarum oris contermini Æthiopes, Macrobij tantùm fonte abluuntur, quia in olei ſimilitudinem facta illa aqua corpora adungit, membraque facit agilia, vt recenſent Herodotus, & Solinus.

Roſinus lib. 1. antiq. c. 14. Iulius Capit. in Gordiano. Trebell. Pollio in Galieno. Philoſtrat. in vita Apollon. lib. 1 c. 12. Herodot l. 3. Solin. c. 43.

Tanta fuit hæc cupido vnguenti apud priſcas Gentes, diffuſas orbe toto, vt certatim prouinciæ omnes vnguenta componerent ſuo nomine nuncupata, aut ab auctore ſortita nomen, vt Athenæus notat de vnguento Megaliu inuento à Megalo Siculo vnguentario. Hanc ſe vngendi libidinem ſuis incrementis permeaſſe totum orbem, videre eſt in ea recenſione locorum, quos meminit Herophilus dicens pridem vnctionem fieri optimam in Elide, & Cyzicos roſaceum vnguentum componi in Phaſelide, vt & Eroninum in Cilicia, & apud Coloſſenſes, quos æmulari Tarſenſes nardinum vnguentum confecere. Athenæ vnguento Panathenaico celebres extiterunt. Ægyptus vnguentis excelluit, Meropio ſcilicet & Mendoſio. Vrbes Ænanthe Cypria, & Adramytium fecere etiam nomen vnguentis Oenanthino, & Adramytrio. Vna item Berenice Regina adeò vnguentis capta eſt, vt tota Alexandria fluxerit in vnguenta.

Athenæus lib. 15 c. 16. Apollonius Herophilus libro de vnguentis.

Vt mens humana ſuo limite coërcita nequit cõſtare ſibi, ita nec eſt vnquam poſitura modum vſui rerum, quas Deus ad ſalutem corporum cenſuit expedire. Non eſt reprobanda vnguentorum compoſitio ab ipſo etiam Deo primitus inſtituta, ſed eſt caſtiganda libido vnguenta in perniciem hominum vertens; cùm tamen ſalubria ſint vnguenta, quæ etiam gula adhibuit ad luxum & ebrietatem auertendam. Ait enim Myronides, veteres in epulis opiparis capita inunxiſſe, vt madente cute vapeſcens vinum ſuis igniculis cerebrum non ſictaret. Sic vnctio impunes fecit liberaliores hauſtus vini. Tamen vt nemini impunè licet offendere, plerumque lethalis fuit ille immodicus vnguentorum vſus, vt capitis ſui diſpendio ſenſit C. Plotius Plancus, homo etiam ad inuidiam ſemper vnctus. Is cum Triumuiratus ambitio furore adſciťn popularetur orbem, & nemini ferè bono fas eſſet viuere, is inquam proſcriptus cùm latebris crediďiſſet momentum vitæ quod ei ſupererat, delicatiore vitæ genere, & odore vnguenti, occultam ſalutis ſuæ cuſtodiam detexit. Illis enim veſtigiis eorum qui miſeros perſequebantur ſagax inducta cura, abditum fugæ illius cubile odorata eſt; ita vis odora vnguenti noxia fuit homini delicato, quem ſic periiſſe commemorant Plinius, & Solinus. Infidelis etiam vnctio fuit Muleaſſi Tunetani Regi, cui cùm infelici ſorte res ceſſiſſet; ille profligato exercitu latibulo arcano ſolertiam militum fefellerat. Sed vt mercedis appetitus acuit ingenium hominum auidorum; miles victor omnem lapidem mouit, & totam caſtrorum viciniam perluſtrauit, vt præda hæc opima colophonem victoriæ imponeret. Sagacitas illa, ſpe concepta haudquaquam excidit. Nempe ſuaue olens Rex abditus ſpirans inolitam ſibi fragrantiam inuentus eſt, ſuo ſic vnguine proditore.

Immodicus fuit antiquorum luxus in conquirẽdis variis vnguentis.

Myronid. lib. de vnguentis.

Ex Historia.

Plin. lib. 13. cap. 3. Solin. c. 48.

Luxus ſuo eſt auctori plerumque lethalis, vt patet his exēplis.

Paul. Iouius lib. hiſtoriar.

SENSVS MORALIS.

Infirmum eſt ieiunium, & marceſcit, ſi non eleemoſynæ ſucco ſaginetur.

In hæc verba:

Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum.

ARTICVLVS QVARTVS.

Ex Re Medica, ex Vtroqve Ivre, Historia, et Symbolis.

QVod in vnctione viuidum eſt & nobile, illud omne intendit Chriſtus, adhortatus ſuos diſcipulos vt caput inungerent. Et quia ablutionem meminit cum vnguento, fortè alluſit ad Balnea, vbi lota & inuncta corpora, alacrius ſuas actiones exercebant. Anima lota ſuis lacrymis, & exoſa nefas omne, ieiunans in mulctam ſuæ nequitiæ, ſi prætereà largam ſtipem erogat, profectò expeditior erit ad egregia quæque facinora perpetranda. At ſecus, eſto anima confeſſa ſcelus ſuum, & retrogreſſa vias alias inierit virtuti conſonas; ſi tamen parca manu ſuas opes communicat, illa ſanè imbecillam eſt ſortita ſanitatem, cui periculum imminet à latente morbo. Namque illa parcitas ad erogandum ſtipem arguit adhuc animam ſitibundam, & cupidam opum, quarum appetitus animæ noxius eſt & lethalis. Hos tantùm Hippocrates vult ſecuros, qui poſt euomitio, & extincta febre, ſitis æſtum importunum minimè patiuntur. Sic ille: Περιγίνονται μάλιστα τουτέων μὲν ὃ ἂν ἀφῇ ὁ πυρετὸς αἱμάμενον μετὰ τὴν ῥῖξιν, καὶ ἐμέσαντα

Neceſſaria eſt eleemoſynæ & ieiunij ſocietas.

Ex re Medica.

Hippocrat. lib. 2. aphor. 63.

Induſtria Medicorum obſeruatione probatur eleemoſynæ erogatio eſſe ſalutaris homini petenti.

ἐπιδεόντα ὥσπερ ἐπιδυμίαις, καὶ δίψης ἀπαλλαγμένοι ἔσονται. His potiſſimum ſuperſunt, quos febris eodem die dimiſerit, poſt eruptionem puris, ac cibum citius appetunt, & ſiti liberantur. Pus vocat Hippocrates humorem illum, qui reſtagnans in aliquo viſcere computruit: eo pulſo foras tepet ignis, quem accenderat hæc putredo. Igne extincto ſedatur ſitis, & fit æger animæquior redunte ſanitate, cuius argumenta indubia ſtatim medicis innoteſcunt. Æs alienum in arcola iniquis artibus aſſeruatum computruit conſcio auaro, qui patitur iugem cupidinem opum. Febriens ille appetitus miſerè animam lancinat, anxiam ſemper qua ratione queat aliorum etiam prædia deglutire. Si tamen Deo Medico propitio abditum pus extra producitur, ære recondito reſtituto ei ad quem pertinebat, & ſtatim eleemoſynarum largitio prodat ſedatam eſſe illam ſitim auri, nihil profectò niſi fauſtum & felix huic animæ poſſumus ominari. Ideo quamuis anima ieiunio aſſiduo præteritas pimiæ illecebras, ſi adhuc aurum ſitit immodicè, periculi imminentis hoc eſt peſſimum argumentum.

Hortandi itaque ſunt fideles hodie, vt auſpicantes curriculum Quadrageſimę cautè ieiunent, ne mercede cadant debitâ ieiunis hominibus. Cautio illa eſt quam inculco, ſcilicet vt lauemur, & vngamur. Ablutio illa attenditur penes ſtatum animæ in gratia, & vnctio penes eleemoſynam. Vtriuſque partis accipe Canones. Sic textus ille Pontificius. *Ieiunium autem magnum & generale eſt, abſtinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus ſaculi: quod eſt perfectum ieiunium.* Profectò anima voluptatum refuga nitet, vtpote vitiis emundata. Tamen illud opus arduum gulæ coërcitæ, depoſcit & aliud generoſum facinus, ſcilicet contemptum auri illius in cumulos aſſurgentis, vt inde conſulatur inopiæ hominum egenorum. Aliàs claudicabit inedia, decurtata pede quo itur ad pauperes, & ſic actio bona non ſortita rationem boni perfecti, ieiunantis anguſtias faciet imperfectas, vt ſuggerit iſte Canon. *Non ſatis eſt benè velle, ſed etiam benè facere; nec ſatis eſt iterum benè facere, niſi id ex bono fonte, hoc eſt ex bona voluntate proficiſcatur.* Illa ſanctio canonica probat imperfectum ieiunium, quod alia benefacta haudquaquam ſtipant. Præterea inſinuat, non ideo eſſe decurrendos virtutum calles, vt aliquam gloriolam aucupemur; ſed Dei gloriam attendendam, vt fontem vnde deriuantur ad nos latices gratiarum. Non eſſe autem innoxium hominem illum, qui ieiunus abhorret ab egenis adſtruit idem Canon ſic pergens: *Grandis culpa, ſi ſciente te fidelis egeat, ſi ſcias eum ſine ſumptu eſſe, fame laborare, ærumnam pati, qui præſertim egere erubeſcat: ſi in cauſam ceciderit aut captiuitatis ſuorum, aut calumniæ, & non adiuuas: ſi ſit in carcere; & pœnis, & ſupplicijs propter debitum aliquod iuſtus crucietur; nam etſi omnibus debetur miſericordia, iuſto amplius, ſi tempore afflictionis ſua nihil a te impetret: ſi tempore periculi, quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia valeat, quàm vita morituri, non eſt leue peccatum.*

Ex Iure Canonic.

Can. Ieiuniũ. de conſecrat. diſt. 5.

Can. Non ſatis diſt 86.

Ibidem. §. Perfecta liberalitas.

Non vacat nec longè à culpa eſt homo difficilis in eroganda ſtipe.

Quàm ſit efficax eleemoſyna.

Audacter dicam, pòſt ſacramenta nihil validius incitare Deum ad miſericordiam, quàm miſericordiam exhibere egenis: illud bellè innuit olei proprietas; nimirum oleum liquores omnes ſuperat enitendo, ita & Chriſtus eleemoſynæ hanc virtutem aſſinxit vt ſuperet omne peccatorum pondus: *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* Diceres, hominem miſerantem aliorum hominum miſerias, Deum prouocare vt miſereatur eius, & quaſi retundere aciem gladij vindicis errorum. Celebris eſt in eo themate Zenonis Imperatoris hiſtoria. Vir ille libidine æſtuante deperiit virginem ſpecioſam: & vt culmen Imperij multa ſibi arrogat inconceſſa, ſi eò euehantur homines ſuæ ſalutis incurij: Zeno virginem illam inuitam rapuit, vt eam faceret Veneris holocauſtum. Puellæ huius conſtupratæ mater tantum exoſa ſcelus, Dei patam ſæpe obteſtata eſt, vt durè exciperet hominem virginitati iniurium. Non fuere irritæ omnino preces fœminæ ægrè ferentis dedecus inſigne. Etenim Virgo adfuit præſtò parenti afflictæ, & ait: Ego iampridem vita fuiſſem immane piaculum quod deploras, niſi Zenonis porrectæ manus pauperi ſæpius obſtitiſſet. Erat ille pauperum amantiſſimus, in quos munificentia inſigni liberalis erat, ideoque vrgente Deum eleemoſyna vt parceret, caſſa fuit oratio expetens vt puniret.

Luc. 11.

Inculcatâ hiſtoria Zenonis Imperatoris probat efficaciã eleemoſynæ.

Ex Historia.

ex prato ſpirituali c. 175.

Vt oleum vnctioni Regum impenſum fuit, vt inaugurationis inſigne, ita & eleemoſyna animum planè regium prodit: ſiquidem Regum eſt, Dei inſtar influere in egenos. Sitim ideo teſtaturi ingenium dignum Imperio Valentinianus & Theodoſius Augusti, ſpeciali lege curam pauperum habuerunt iſta conſtitutione. *Id quod pauperibus teſtamento vel codicillis relinquitur, non vt incertis perſonis relictum euaneſcat, ſed omnibus modis ratum firmumque conſiſtat.* Si hac ſanctione ſua edita in gratiam pauperum fecere ſibi nomen aliquod præfati Imperatores; hi qui ieiuni reficiunt pauperes, ad quem gloriæ apicem euehentur? Ad eum ſanè, quem præfixit eis Rex Regum, dicturus eis vt fiant compotes regni; quod præparatum eſt eis à conſtitutione mundi.

Eleemoſynã prodit animũ regium.

Ex Iure Civili.

Leg. 24. Cod. de Epiſcopis lib. 1. tit. 3.

Quàm locuples ſit merces futura eleemoſynæ.

In gratiam eleemoſynæ adiicientis ſingulare pondus gratiæ ieiunio, reuoca ſymbolum alibi recenſitum ex Ioanne Ferro, qui gladium pinxit oleo aſperſum, & adiecta epigraphe iſta. LENIMINE ACVTIVS. Nempe aliquã deſudans vnctione gladius faciliori negotio permeat ea, in quæ validè diſtringitur. Dixi ieiunium eſſe veluti panopliam, ſed ſi hæc armatura madet oleo hoc præfato feriet. LENIMINE ACVTIVS. At ſecus inedia, comite cupidine auri gladius eſt rubigine exeſus, qui ægrè admodum exeritur & in caſſum: fruſtra quippe is ieiunat faſtidiens cibos, qui paſcitur opum appetitu immodico. Is reuera nec faciei næuos detergit præuia lotione, neque caput vngit ac proinde nequaquam Chriſto mutem gerit præſcribenti modum, quo ſinguli quique debent conciliare ſibi Deum congruè ieiunando.

Ex Symbolis.

Ioan. Ferrus part. 2. Theat.

Boni cuiuſq; operis virtus acuitur adiecta eleemoſyna.

SENSVS MORALIS.

Eleemoſyna ieiunio imponit colophonem.

In hæc verba:

Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum.

ARTICVLVS QVINTVS.

Ex SS. Patribvs, et Re Medica.

Hic ſe aperit longè latéque patens campus diſſerendi de eleemoſyna, petita virtute eius ab oleo, quod vt maximè diffunditur, ſectionem iſtam nimis effunderet illa facultatum olei recenſio, ideoque pauculas olei dotes perſtringere ſufficiet. Primò occurrit virtus illa olei, quam Chriſtus indigitat ſuadendo capitis vnctionem, id eſt, lætitiam. Illic enim Chriſtus decernit antidotum triſtitiæ. Prælibaui Chriſtum alluſiſſe ad ritum plurium nationum, quibus erat in more poſitum, oleo inungi, in teſſeram animi geſtientis. Fauet Pſaltes.

Pſal. 103. Olei cum eleemoſyna comparatio congrua.

Exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet. Cùm ergo inedia corpori ingrata ſit, imò & moleſta, luget caro impaſta: ne autem illâ mæſtitiâ nundinentur homines auram popularem, Chriſtus animæ conſulens ſuadet eleemoſynam, vt oleum idoneum ad detergendam omnem triſtitiam. Etenim ſuauitate quadam afficitur anima diſpergens egenis opes, quarum congeries aſſeruata curarum triſtium ferax eſt, & ſolicitudine multa ſuum poſſeſſorem torquet.

Pſal. 44. Eleemoſyna iuſtitiæ opus perficit.

Animæ miſericordi, copioſam erogaoti ſtipem congruit ille applauſus Pſalmi. *Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus oleo lætitiæ.* Qui eleemoſynas liberali manu ſpargit, ille equidem diligit iuſtitiam: ſiquidem cuique ſuum reddit quando cum paupere communicat opes ſuperfluas, quæ ideo concreditæ ſunt, vt eas cum egenis partiamur gratis, & non fœneremur. Ita Baſilius: *Si fateris ea diuinitus tibi proueniſſe, ſcilicet temporalia bona, an iniuſtus eſt Deus inæqualiter res nobis diſtribuens? cur tu abundas, & ille mendicat, niſi vt tu bona compenſationis merita conſequaris, ille verò patientia brachiis decoretur? Panis eſt famelici quem tu tenes; nudi tunica quam in conclaui conſeruas; diſcalceati calceus, qui penes te marceſſit; indigentis argentum quod poſſides: quocirca tot labefactas, quot ſubuenire vales.*

Ex SS. Patribvs. Baſil. hom. 1. Diuites ſunt diſpẽſatores opum Dei.

Conſonat Ambroſius probans ſimul argumento eleemoſynam eſſe negotium iuſtitiæ. Sic ille. *Hoc eſt occidere hominem, vita ſua et ſubſidia denegare. Caue ne inter loculos tuos includas ſalutem inopum; tanquam in tumulis ſepelias vitam pauperum.* Eum qui deerit illi officio, non iniquum tantùm, ſed & ſacrilegum Hieronymus arbitratur, feriens eum hac cenſurâ: *Pars ſacrilegij eſt, rem pauperum dare non pauperibus: laudent te eſurientium viſcera, non ructantium opulenta conuiuia.* Hanc iuſtitiæ partem qui impleuit, habet quòd laudetur.

Ambroſ. in Pſal. 118. Sacrilegium eſt negare eleemoſynã.

Hier. epiſt.

Alia occurrit olei proprietas, ea videlicet, qua hominem nutrit recreans inediam. Vnde à Propheta recenſetur inter ea quæ ad alimentum pertinent. Accipe Ieremiam. *Colligite vindemiam, & meſſem, & oleum, & condite in vaſis veſtris.*

Ierem. 40.

Idcirco appoſitè ieiunio adiicitur eleemoſyna, vt ieiuno corpore queat anima ſaginari. Quippe potior eſca animarum eſt gratia, quæ copioſa influit in homines, ſua bona pauperi largiẽtes. Hanc ſucculentam eleemoſynæ vim optimè norat ille Tobias, qui ſæpe impaſtus ſuis eleemoſynis vacua egenorum viſcera recreabat. *Qui faciunt eleemoſynam & iuſtitiam, ſaturabuntur.* Hæc ille, cui præierat Salomon dicens, à Deo retribui ea quæ mutuo egenis damus. Ita fatur Rex ſapientiſſimus: *Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis, & viciſſitudinem ſuam reddet ei:* Id eſt, qui Dei intuitu pauperem paſcit, ille viciſſim à Deo annonam accipiet. Eò attendit Ieſus Syracides, hoc contextu. *Da pauperi, & accipies, iuſtifica animam tuam. Ante obitum operare iuſtitiam: quoniam non eſt quod quæras apud inferos cibaria.*

Eleemoſyna prudenter conſulit homini ieiunãti & quare.

Tob. 1.

Prouerb. 19. Eleemoſynã animam impinguat.

Eccleſ. 14.

In re medica ſolenne quidpiam eſt oleum ratione plurium facultatum, quas fusè commemorat Fernelius dum deſcribit varias ſpecies oleorum. Sed ne cunctemur in hoc olineto, ſatis erit indicare genericam olei vim ad medendum, ex eodem Fernelio, ſic narrante. *Oleum ſimplex relaxat, emollit ſcyrros, concoquit, maturat, & mouet pus.* Olei virtus propria ad medendum, Chriſtum etiam Dominum aſſertorem habet, dum meminit Samaritanum illum beneficum curantem vulnera hominis, qui inciderat in latrones. Chriſtus ait miſericordem hunc hominem, auſpicatum fuiſſe curam illam ab infuſione olei. *Samaritanus appropians alligauit vulnera eius infundens oleum.* Vide in eleemoſyna parem facultatem. Anima delinquendo Deum offendit. In eo ſtatu humo refuga vitæ ſaucius extinguitur vulneribus plenus. Quid facto opus eſt impendendi? Sunt transfundendæ opes in pauperum ſinus, vbi amore decoctæ reſoluentur in oleum, quo vulnera animæ inuncta ſalutem recipient. Quare autem inſita ſit vis illa ſalutaris eleemoſynæ, accipe. Nullum planè vulnus animæ infligitur niſi ex defectu charitatis, qua dehiſcente ſanſcit anima, donec penitus euaneſcat. Vt ergo rediuiua fiat anima ſuæ ſalutis oblita, debet ſuas reparare ruinas modo planè contrario ei, quo malè diſperiit ſuſcitando charitatis ignem extinctum. Quia autem ille ardor non eſt ſolius arbitrij, ſed eſt præterea facinus gratiæ efficacis, cuius influxum præpediunt multa hominum deliquia, operæpretium eſt hominem ſibi conſulere aliquo rudimẽto charitatis, ad quod ſufficiat gratia Dei excitãs atque concomitans. Illud rudimentum amoris Dei eſt eleemoſyna, quæ vt præludium charitatis affectum inclinans in proximum, quem Dei causâ iuuat, hominem accingit ad chariſmata meliora. Vbi autem anima amore Dei incanduit, ſi oleo inungatur eleemoſynæ, tunc illa tota flagrat, ingenſque eleemoſynæ obſequio, amoris accipit incrementum. Sicque liquet, quàm efficax ſit eleemoſyna ad medelam animæ decumbentis. Eleemoſynam conducere pauperes, vt Deum nubis ſubiratum inflectant ad veniam, Salomon eſt aſſertor ita fatus: *Conclude eleemoſynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.*

Ex Re Medica. Fernel. l. 4. method. medẽ. c. 2.

Luc. 10.

Vnde maximè colligatur efficacia eleemoſynæ oſtenditur hoc diſcurſu.

Eleemoſyna eſt rudimentũ charitatis.

Eccleſ. 19.

Eleemoſynæ, & rei Medicæ analogiam meminere Sancti Patres, in quibus audi Chryſoſtomum, qui hanc ita commemorat: *Medicamentum fortius quod maximè operatur in pœnitentia*

Ex SS. Patribvs. Eleemoſynæ potens eſt medicamentum.

Chryſoſt. in Matth. ſer. 9.

tentia, eleemoſyna: & ſicut in praeceptis medicina accommodis, medicamentum quidem multas herbas accipit, vnam autem dominantiſſimam; ſic & in pœnitentia iſta dominantior, & potentior eſt, & vniuerſum ipſa efficit. Quos autem ſortiatur effectus ſalutares illa medicina, pergit ille explicare: *Eleemoſyna amica Deo conſiſtit, & ſemper ei propinqua eſt, pro quibuſcunque voluerit facilè munus gratia impetrat, vincula peccatorum ipſa diſſoluit, fugat tenebras, extinguit ignem: tunc cum multa fiducia porta cali aperiuntur, & velut regina intrante, nullus ianitorum, nullus cuſtodum, qui aſſiſtunt, audent dicere: Qua tu es, vel vnde? ſed omnes eam è regione ſuſcipiunt. Virgo eſt habens alas aureas, circumſcripta per omnia venuſtate, ſed ſuccincta, vultum habens candidum atque manſuetum: pennata eſt, & leuis, & ſemper ante ſolium regale conſiſtit.*

Idem.

Locupletes hic eleemoſynę effectus recenſentur.

Conditiones quæ eleemoſynam Deo acceptam efficiunt petũtur ex qualitatibus olei optimi.

Nota olei bonitatem attendi penes tria, quibus eleemoſynæ perfectio concluditur. Primò debet oleum eſſe recens; fit enim vetuſtate deterius. Ita qui bona ſua cum paupere communicat, expurgare debet omnem peccati vetuſtatem, & gratiæ nouitatem induere, ne ſit reproba talis eleemoſyna prodiens ab anima conſpurcata. Alterum quod petitur ab oleo, eſt vt è torculari defluat facili negotio, alioquin magna torcularis expreſſio, oleo immiſcet magnum pondus amurcæ & ſordium. Ita & eleemoſyna citò & vltrò erogari debet; ne extorta fæces colligat, fiatque ſic ſordibus obnoxia. Denique oleum non defæcatum modo eſſe par eſt, ſed & limpidum, ne ſi ſubobſcurum extiterit, eius opacitas ſuſpicionem faciat oleum hoc non valere. Eleemoſyna item debet eſſe pellucida, placitura Deo tantùm, non hominibus, quorum oculi virus aſpergunt, ſi eorum gratiam captare volunt bona opera perpetrata. Profectò tale oleum præſtat ei, quo vidua creditorum æs omne diluit, eo diuendito, ſic abigens à ſe illos homines importunos. Qui tale oleum comparauerit in vaſis nouis, ille non timeat creditorem; ſed theſauro hoc locuplete gaudeat, iuxta illud effatum Salomonis: *Theſaurus deſiderabilis, & oleum in habitaculo iuſti.*

Eleemoſyna debet eſſe velox & non tarda

4. Reg. 4.

Prouerb. 21.

SENSVS MORALIS.

Eleemoſyna, & gratia Dei, duo fulcra ſunt, quibus ieiunium innititur.

In hæc verba:

Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua.

ARTICVLVS SEXTVS.

Ex Philosophia, ex SS. Patribvs, et ex Historia.

Ex Philo-ſophia.

SCrupulum fortè mouebit illa locutio Chriſti decernentis rationem capitis in re, quæ tota negotium eſt manuum: eleemoſyna namque fit manibus, non capite. Ea nimirum excogitata ſolamini non eſt pauperibus, ſed duntaxat erogata prodeſt. Hoc ego diluo ſic dubium: Eleemoſyna bifariàm attenditur. Primò vt eſt largitio ſuæ facultatis, in gratiam leuandæ inopiæ, quæ aliquem vrget. In eo ſenſu manus ſunt oleo delibutæ, & faciles ad motionem illam, quæ nummos exerit ex arcula. Vt ſic tamen & præcisè eleemoſyna illa non eſt virtus Deo digna: ad hoc enim vt aliqua actio humana ſit virtus præmianda brauio æterno, debet eſſe in genere virtutum; at illæ tales ſunt ex fine vnicuique actioni congruo, qui bonus eſſe debet, vt ſuam bonitatem inutat actioni, iuxta illud axioma Philoſophi. *Cuius finis bonus eſt, ipſum quoque bonum eſt.* Ergo cùm præſtituere finem alicui facinori, non ſint vices manuum, ſed capitis; prior eſt eleemoſyna in capite, quàm manibus. Ideoque optimè Chriſtus admonet ieiunos homines, vt inediam ſuam vnctione præmuniant, ita tamen vt è capite in manus defluat; quia non eſt Deo grata eleemoſyna, quæ non dirigitur à capite ad gloriam Dei. Imò Deus reprobat illas manus, quæ ſe in conſpectum hominum dant de induſtria vt videantur ab hominibus, cùm præſtant aliquod pauperi ſubleuamen.

Ariſtot. 3. Topicor.

Bonitas eleemoſynæ non petitur à manibus, ſed à capite, vide hic explicationem philoſophicam.

Eſt itaque illa vnctio adhibenda capiti, ne ſua mercede cadat apud Deum eleemoſyna, duntaxat inũctis manibus erogata. In ea largitione Chriſtus attendi debet, ſine quo ipſa etiam tota bonorum proiectio non laudatur, vt Hieronymus reſonat opportunè. *Non eſt ſatis perfecto & conſummato viro opes contemnere, pecuniam diſſipare, & proiicere quod in momento & perdi & inueniri poteſt. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antiſthenes, fecerunt plurimi, quos vitioſos legimus. Plus debet Chriſti diſcipulus præſtare, quàm mundi Philoſophus, gloria animal, & popularis auræ atque rumorum venale mancipium. Tibi non ſufficit opes contemnere, niſi Chriſtum ſequaris. Chriſtum autem ſequitur, qui peccata dimittit, & virtutum comes eſt.*

Ex SS. Patribvs.

Hieronym. epiſt. 26.

Virtutum chorus iounilis ad ſalutem ei qui non ſequitur Chriſtum.

Si exempla deſideras, quibus adſtruam ieiunium perfectum debere ſtipari eleemoſynà, & gratià Dei, ſicuti paginæ titulus inſinuat, conſule hiſtorias Heroum, quos commemorant Sancti, & videbis Magnates omnes, qui ex ſæculo dedere nomen ſuum Chriſto, amplexatos fuiſſe ſimul ieiunium, & eleemoſynam. Ne nimius ſim in texendis hiſtoriis, ſufficiet vnus Pammachius, nobilis veterum Romanorum Conſulum ſtemmatis patre ſatus. Ille diuitiis affluens, & apprimè doctus, inter Patricios non extremus, nobilitatis ſuæ conſciam Paulinam virginem duxit in vxorem, quam præcoci morte elatam non tam luxit ereptam, quàm ſeipſum miſeratus eſt adhærentem ſæculo, cuius præcipuæ illecebræ adeò fugaces ſunt, vt in ſuo ferè ortu occidant. Huic meditationi intentus, gulæ cupedias faſtidire cœpit, indicens ſibi annonam breuem. Gliſcente autem amore ieiunij, Pammachius omnem opum affectum exuit, vt illis erogatis pauperes induceret. Sic ieiunium & eleemoſyna fuere virtutes indiuiduæ, quibus vir ille potens inauguratus eſt in diſcipulum Chriſti.

Ex Hiſtoria.

Hieron. epiſt. ad Pammach. ſuper obitum Paulinæ.

Pammachij exemplo adſtruitur ſocietas ieiunij & eleemoſynæ.

Hieronymus facinus hoc miris proſequitur encomiis, demiratus hominem florente adhuc ætate, opibus inſtructum, ſuas omnes abdicaſſe gazas, vt in ius cederent hominum egenorum. Sic ille rem quaſi oculis ſubiicit, enarrans quomodo etiam gemmæ & monilia Paulinæ venierint in gratiam pauperum. *Ardentes gemmæ, quibus antea collum & facies ornabantur, egentium ventres ſaturant. Veſtes ſerica, & aurum in fila lenteſcens, in mollia lanarum veſtimenta*

Elegans deſcriptio hominis amore Dei ſua bona in pauperes erogantis.

mutata ſunt, quibus repellatur frigus, non quibus nudetur ambitio. Deliciarum quondam ſupellectilem virtus inſumit. Ille cæcus extendens manum, & ſæpe vbi nemo eſt clamitans, hæres Paulinæ, & cohæres Pammachij eſt. Illum trimum pedibus, & toto corpore ſe trahentem, tenero puellæ ſuſtentat manus. Fores quæ prius ſalutantium turbas vomebant, nunc à miſeris obſidentur. Alius tumenti aqualiculo mortem parturit: alius elinguis & mutus, & ne hoc quidem habens vnde roget, magis rogat, dum rogare non poteſt: hic debilitatus à puero, non ſibi mendicat ſtipem: ille putrefactus morbo regio, ſuperuiuit cadaueri ſuo. Hoc exercitu comitatus incedit, in his Christum confouet, horum ſordibus dealbatur. Munerarius pauperum, & egentium candidatus, ſic feſtinat ad cælum. Cæteri mariti ſuper tumulos coniugum ſpargunt violas, roſas, lilia, floreſque purpureos, & dolorem pectoris, his officiis conſolantur. Pammachius noſter ſanctam fauillam, oſſaque veneranda, eleemoſyna balſamis rigat: his pigmentis atque odoribus fouet cineres quieſcentes, ſciens ſcriptum: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum. Non dolet, opes ad altum perueniſſe, quas cernit iiſdem, quibus ipſa voluerat, erogari. Hactenus ille. De hoc argumento plura te manent infra, ô lector beneuole. Vide ſectionem proximam, vbi copioſè damno ſollicitos hominum animos, his rebus infimis inhiantes. Rurſus in Euangelio de iudicio finali, & de mendico Lazaro, verſatur eadem materia denuo reuocata.

SENSVS MORALIS.

Quanam induſtria quiſque debeat theſauros in cælis adſtruere.

In hæc verba:

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.

SECTIO SEXTA.

PRÆFATIO.

Homo à Deo inſtructus omni ſemine ad virtutes concipiẽdas.

EDitus homo ad ardua & egregia facinora, à Deo accepit ſemina rerum omnium, quorum conſcius eſſe poteſt. Verbi gratiâ homo Deo miſerante effectus compos gratiæ, & futurus beatarum mentium conſors æternùm victurus, opibus affluens, & gloria inſigni rutilus & coruſcus, naſcitur inſtructus appetitu ad hæc tria prælibata: quippe perennare volens, mortem arcet multifariàm, anxius qua ratione queat æuum ſuum producere. Præterea coruſcantis gloriæ quoſdam præſentiens igniculos, intimè vrgetur ad gloriam appetendam. Demum ægrè ferens moras, quæ differunt vſum opum quæ beatos ditant in gloria, homo theſaurizat in hoc æuo, ſollicitus de incremento ſuarum facultatum Hi omnes appetitus inſiti ſingulis quibuſque hominibus maximè conducunt ad ſalutem, ſi ad Dei arbitrium hos componat. Idcirco non expunxit eos Deus ab homine, ſed præſcripſit modum, qui debet adhiberi quando vrgetur homo appetituum æſtibus importunis. Etenim inſtante morte, quam præcocem nobis accelerant homicidæ, Chriſtus non caſtigat cupidinem vitæ, ſed oſtendit ad quam debeamus anhelare vitam, & quales ſicarij debeant incutere nobis terrorem. Sic ille. *Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent amplius quid faciant. Oſtendam autem vobis quem timeatis: timete eum, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam; ita dico vobis hunc timete.* Luc. 12.

Non damnatur appetitus gloriæ dummodo aſſurgat ad gloriã æternam.

Rurſus autã reſonante populari, laborat homo pruritu gloriæ; huic ego impetigini parco, pruriat per me licet; ſiquidem non vetitum eſt gloriari dummodo animus aſſurgat ad gloriam, ad quam aliquando bonis actibus euehetur. Ad hoc gloriandi ſchema nos ſollicitat Paulus iſta parænesi: *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* Denique homo ſuſpicatus ineſſe theſauris vim quandam beandi homines, auidè congregat omnia, quibus acceſſio quædam fit æri in arcula recondito. Non reprobat Chriſtus hos animos opum auidos, ſi ſatagant veras congregare diuitias: nimirum ſic ſuadet conſultor ille opportunus. *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, vbi fures effodiunt, & furantur. Theſaurizate vobis theſauros in cælo: vbi neque ærugo neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt nec furantur.* Duo concludit capita verſiculus ille; vnum negatiuum, aliud poſitiuum. Priori carpitur hominum inſania inhians terræ, vnde planè nihil emergit niſi corruptela. Altera parte orationis huius homini indicitur modus ſinceris opibus affluendi. 1.Cor.1. Matth.6.

Diuiſio ſectionis.

Itaque bimembris erit hæc ſectio iuxta duplex intentum Chriſti. Auſpicabor à rationibus, quæ abſtrahunt hominem à nimia cupidine congregandi. Inde deflectet hic diſcurſus ad induſtriam; quam ſectatus homo congregabit opes, quæ in cumulos aſſurgent animâ cælis inſertâ. Hæc igitur eſto prior concluſio.

SENSVS MORALIS.

Hominem dedecet affectus theſaurizandi in hoc ſæculo.

In hæc verba:

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.

ARTICVLVS PRIMVS.

EX PHILOSOPHIA, ET SS. PATRIBVS.

ILlud eſt ſucci melancholici ingenium in muliere prægnante, vt eam pelliciat ad appetenda incongrua, vt ſunt carbones, aliàque id genus noxia. Huic incommodo occurritur ſolo repurgio humoris iniqui, quo ſic homo miſerè dementatur. Patitur & anima moleſtiam huic affinem, quando ſcilicet multis fœta votis ſeu deſideriis, terrena plus nimio appetit, vt ſunt aurum, & argentum, quorum terra rudimentum fuit. Ille appetitus hominem dedecet vtpote maleficus. Ideoque ne gliſcat hæc cupido, hominem quaſi ſucco terreſtri alluens, eſt reſcindenda falce rationis, & præcipuè recolendo quidquid homo auarus refundit in theſauros ſuos, illud omne infra hominem eſſe, atque adeò indignum eo

affectu

affectu, quo flagrat animus opum cumulo mancipatus. Huius effati veritas adſtruitur facta inductione rerum, quibus ſinguli coaleſcunt theſauri. Hanc omnem ſupellectilem, & vſum eius deſcribit appoſitè Eliſæus, carpens auarum animum ſerui ſui Giezi, quem eò perculerat opum veſania, vt inuito Domino theſaurizare voluerit in terra. Ita in eum inuehitur Vates diuino flamine percitus: *Accepiſti argentum, & accepiſti veſtes, vt emas oliueta, & vineas, & oues, & ſeruos, & ancillas. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & ſemini tuo, vſque in ſempiternum. Et egreſſus eſt leproſus quaſi nix.* En quibus cõgregatis exurgat theſaurus, argentum ſcilicet & veſtes. Cui autem vſui ſit hic cumulus, ille inſinuat commemorans, armenta, greges, agros, cateruam ſeruorum, & demum lepram, qua inglorià ſemper diuites incruſtantur.

4. Reg. 5. Quàm noxij ſint effectus opum.

Ex Philosophia. *Ariſtot. l. 1. Ethic. c. 7.*

Iam aduerte quàm vera ſit aſſertio præmiſſa & ſic probata. Illud non debet demerere hominum affectum, quod citò corrumpitur, affectumque ſuo deliquio vexat, & cruciat: etenim affectum nihil planè mouere debet, niſi bonum. At quod citò corrumpitur non eſt homini bonum, quia bonitas cuiuſque rei vt alteram afficit, ſita eſt, in aliquo relatiuo, ſcilicet in conuenientia. Quod autem alteri iniquum eſt, & moleſtum, illud non ei conuenit, ac proinde nequit ſortiri rationem boni, nec ideo congruè hominem pellicere. Ergo cùm opes ſuo affluxu hominem torqueant ſollicitum pluſquàm par eſt de earum cuſtodia, & plerumque in vitæ diſcrimen agant quando fures effodiunt, vel aliunde diſpereunt; non arbitror hominem ſanæ mentis, velle deuouere affectum ſuum rei peſſimæ, vnde ebullit ſcaturigo malorum omnium, cuius intuitu ipſæ etiam opulentæ gazæ debent ingerere faſtidium ſui, ne earum amore præpeditus homo tantam ærumnarum vim ſibi paret, quantum erit auri pondus in cumulos aſſeruatum.

Quàm importuni ſint theſauri in ſua cuſtodia.

Nequando hallucinetur homo, arbitratus ſe inopiæ occurrere congerendo facultates; Baſilius appoſitè ſuggerit eſſe abditam opibus egeſtatem. Sic ille: *Auarus pauper eſt: pauper enim eſt, qui multis indiget; multorum autem indigentes vos facit inſatiabilis auaritia, & cupiditas. Quemadmodum ebrioſis occaſionem bibendi præbet vini copioſior acceſſio; ſic recens ditati, vbi multa acquiſierunt, plura cupiunt, eò quòd ſemper accendunt morbum. Non enim lætificant ipſos præſentia, quæ tanta ſunt, quantùm contriſtant, quæ deſunt, & quæ ſibi deficere putant, vt animi ipſorum ſemper curis conſumantur: quæcumque videt oculus ea cupit auarus: non exſatiatur oculus videndo, & non impletur auarus accipiendo. Orcus non dicit, ſufficit; neque auarus dicit vnquam, ſatis eſt.*

Ex SS. Patribus. *Baſil. hom. 7. ex varijs.* Opes congeſtæ non ditãt hominẽ ſed magis inopẽ reddunt.

Reuera par eſt auarum confici ſuis anguſtiis, & auro premi, cuius iniquum pondus tam auidè concupiuit. Sed hæc inſana cupido vt flamma vorax vbi cor auari depaſta eſt, prorumpit foras, & ſua indole edaci quidquid obuium eſt, illud ſuum pabulum fomitemque facit, multiſque cladibus afficit omne hominum genus, vt pergit explicare idem Sanctus ita fatus: *Væ vobis, qui coniungitis domum ad domum, & agrum ad agrum connectitis, vt de vicino aliquid auferatis. Nonne cupiditas Achab, Naboth occidit? Auarus ignis violentiam imitatur, omnia corripit, omnia depaſcitur, & quemadmodum flumina ex paruo primo principio progredientia, deinde incrementis paulatim contingentibus intolerabile accipientia augmentum per violentiam impetuoſæ lationis, quidquid obſtiterit ſecum trahunt: ſic etiam hi ad magnam potentiam progreſſi. Nihil diuitiarum violentiam ſuſtinet, omnia tyrannidi ſuccumbunt, omnia ipſius potentiam formidant. Ditiſſimus es. Quid igitur poſtea? nonne tres in vniuerſum cubiti ad ſepulturam te expectant? nonne paucorum lapidum onus ad infelicis corporis cuſtodiam ſufficiet? quid inanes ſtipulas manibus colligis? atque vtinam inanes, & non æterno igni materiam: non fies aliquando ſobrius ab hac ebrietate? Aurum animarum laqueus, mortis hamus, peccati inescatio. Diuitiæ belli cauſa, ob quas conflantur arma, ob quas acuuntur enſes, propter has cognati ignorant naturam, fratres mutuò ſe toruò intuentur, ac cædes ſpirant: propter opes ſolitudines alunt homicidas, mare pyratas, ciuitas ſycophantas & calumniatores. Quis eſt mendacij pater? quis confectæ accuſationis opifex? quis periurij parens? nonne diuitiæ? nonne opum ſtudium. Quid facitis, ô homines? quis vobis veſtra in inſidias contra vos conuertit? In adiumentum vitæ, non viaticum malorum pecuniæ datæ ſunt, ad redimendam animam, non ad perdendi occaſionem.*

Ibidem. Elegans Baſilij declamatio contra auarum.

Diceres certare Patres quis eorum acriùs inuehetur in auaros, omnium hominum opprobrium & peſtem. Sic Chryſoſtomus: *Auarus terrarum peſtis eſt, vrbium pernicies, ſingulorum calamitas, omnia rapit, pauciora putans cæteris habere: nam cum cupiditati eorum quæ nondum poſſedit, ea quæ habet confert, nihil prorſus habere opinatur. Propterea quidam ait, nihil eſſe auaro iniquius. Eſt enim communis omnium hominum hoſtis: auarus non parum dolet: quia terra pro ſpicis aurum non producit: quia fontes non manant auro: quia montes loco lapidum aurum non habeant: auarus fertilitatem temporum moleſtè fert, & communi felicitate contrahitur, omnemque faſtidij cauſam, vnde argentum colligere non poteſt: è regione verò, cuncta ſuffert, vnde duos ſolummodo capereobolos poſſit: omnes homines tam pauperes quàm diuites odio proſequitur; pauperes, ne quid ab eo petant; diuites, quia quæ illorum ſunt non poſſidet: vniuerſos enim ſimpliciter, quæ ſua eſſe deberent, occupare putat, ac ideo quaſi ab omnibus læſus, omnibus infenſus eſt: hic quod plenum ſit neſcit, ſaturitatem ignorat, omnium denique ita miſerrimus eſt, quemadmodum expers auaritiæ, & oppoſitæ virtuti deditus omnium eſt beatiſſimus: nulla enim eſt vtilitas pecuniæ, ſi anima paupertate deprimitur; nec vllum unus paupertatis, ſi animus diues exiſtit.*

Chryſoſt. hom. 31. in Matth. Aſpera inuectiua contra homines auaros.

Non eſſe inhiandum bonis huiuſce ſæculi, quia nomine tantum tenus bona ſunt, patet ex eorum indole: nimirum illud quod alicui conuenit, aliquam cum eo affinitatem habet, & ad eum pertinet, vt ſunt virtutes, quæ acquiſitæ animo adhærent, & dicuntur hominis bona. Sed opes omnes extra hominem ſunt, nihilque habent quod conducat ad ſalutem animæ: totum namque bonum animę ſalutare quod ſpirant opes, non ab auro eſt, vt aurum eſt, ſed ab vſu bono, qui vſus petitur à recta ratione, quæ impenſas dirigit & præſcribit. Ergo cùm auidè nimis congregare facultates ſit opus alienum prorſus ab homine profecto, eſt incongrua hæc cupido auri, quæ tantam hominum

Opes nihil ex ſe omnino boni poſſunt aſſtagere diuitibus.

cateruam

cateruam agit in præceps, ideoque ſalutare eſt conſilium Chriſti diſtrahentis homioes ab hac veſania congerendi nummos, quia negotium illud alienum planè eſt ab homine, vt ſcitè admodum explicat Hieronymus hoc tenore: *De diuitibus auaris quidam putant Prophetam dixiſſe: Va qui multiplicant ſibi qua non ſunt ſua, qui poſſeſſionum terminos dilatant, & ea qua non ſunt hominis, hominis arbitrantes congregant ſibi, à quibus ſubitò relinquuntur: quod autem non ſit hominis, hoc eſt, animalis rationalis terrena poſſeſſio, Dominus demonſtrat dicens: Si in alieno non fuiſtis fideles, quod veſtrum eſt, quis dabit vobis?*

Hiero. lib. 1. in Habac. c. 3.
Maligna eſt plerumque opum poſſeſſio.

SENSVS MORALIS.

Homo pluribus argumentis deterreri debet ab appetitu congregandi opes in hoc ſaculo.

In hæc verba:

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Ex Theologia, ex SS. Patribvs, et ex vtroqve Ivre.

SI homine ſpectato eo intuitu, quo reliquus rerum contextus occurrit nobis in naturæ cancellis, theſauri ſuos opifices malè habent. Si inquam homo phyſicè aſpectus inoumeris penè cladibus afficitur auro veliſicans, io qualia putas diſcrimina eum incurrere ſi ad Theologiæ trutinam appendatur? In ea ſtatera homo attenditur à Deo editus ad gloriam æternam, quam demerere debet actibus conſonis, à Chriſto Domino præſtitutis. Sed tantùm abeſt vt auri cupiditas, & anxietas opum congregandi conducant ad hunc finem, quioimò magis eum à ſupernis abſtrahunt, vtpote nimium deforis occupatum. Intercapedo equidem magna eſt inter Deum, & hominem auri vile mancipium; quia ooxius appetitus opum, vitiorum omnium colluuiem in animam inducit: Deus autem & vitia non coëunt. Quomodo verò ille lethalis theſaurizandi affectus hominem Deo indignum damnet; accipe. In confeſſo eſt apud omnes, hominem iniqoum nullas ſibi vendicare partes in cælo, & proinde à Deo diſſitum in cœno & puluere volutari. Sed Deum poſtponere auro, quod pro rudimento terram habet Sole influente decoctam, eſt ſomma iniquitas auari, penes opes ſuas reponentis ſpem omnem, & oihili planè facientis virtutum praxim dommodo theſaurizet. Ergo cùm auarus agat æuum vitiis inglorium, fitque ſuæ ſalutis incurius ob immodicum auri affectum; malè ſibi cooſulit homo theſauros condens in terra, à quibus debuiſſet potius abhorrere.

Ex Theologia.
Thom. 1. 2. q. 75. art. 1.
Quanta ſit nequitia in quam auri cupido homines inducit.

Quamuis res ardua ſit, texere catalogum vitiorum, quæ homini affingit noxius amor opum, è choro Sanctorum Patrum aliqui ſuas partes agent in hoc argumento. Prior prodit Auguſtinus ſic declamans: *Qua eſt iſta audacia concupiſcentia, cùm ipſa bellua habeant modum? tunc enim rapiunt, quando eſuriunt; parcunt verò prada, cùm ſenſerint ſatietatem: inexplebilis eſt ſola diuitum auaritia: ſemper rapit, & nunquam ſatiatur, nec Deum timet, nec hominem reueretur: non patri parcit, non matrem agnoſcit, nec fratri obtemperat, nec amico fidem ſeruat. Qua eſt iſta rogo animarum inſania, amittere vitam, appetere mortem; acquirere aurum, perdere calum.* Compendioſè concluſit totam malorum iliadem dicens, hanc theſaurizandi in terra veſaniam hominem procul à cælis abigere, quia Dei gloria & opes inferæ non concordant.

Ex SS. Patribvs.
Auguſt. ſer. 25. de verbis Domini.
Declamatio aſpera in auaritiam.

Ille idem Auguſtinus, ſi is ſcripſit ad fratres in eremo, ſic recenſuit mala quæ inuehit hæc libido cumulandi opes. *O homo, non ignoras quòd omnium malorum radix auaritia eſt, & ſeruitus idololatria, mater vſura, genitrix ſimonia, fomes culpa, pœna via, nutrix gehenna? O auaritia, abyſſus inſatiabilis, ſemper fameſcis, ſemper doles, ſemper triſtaris in cunctis: ô peſtis interminabilis, ô famelica rabies: nam omnia ſuis terminis clauduntur, ſola auaritia nullo clauditur fine: omnia in homine ſeneſcunt vitia, ſola auaritia iuueneſcit. O rabies omni fine carens; terra ſuis limitibus terminatur, aqua ſuis finibus limitatur, aer ſuo fine concluditur, calum ſuis terminis arctatur; ſola auaritia terminum neſcit. O auaritia, ſi terra & cali Dominus fueris nunquam quieueris, donec te Deo adaquaueris, vel fueris ſuperior Altiſſimo. O peſtis damone ſauior: nam damon ſimilis Altiſſimo eſſe voluit; ſed auarus ſuper Deum, ſi poſſet, aſcendere vellet.* Nempe aoarus aurum Deo præfert, ideoque volens aurum ſuâ arculâ recondere, ſubiicere ſibi vult rem, infra quam Deum ponit. Sed eſto auarus auidè congerat auri pondera immenſa; tamen inſtar ſcarabei lutum voluit: terra namque madens eſt fermentum auri, æris, & gemmarum. Ineptè igitur quis hîc luteas ædes erigit, cùm poſſet marmoreas in cælo conſtruere. Inſipienter agit ille qui limoſos hîc parat theſauros in terra, cùm detur ei copia gazas in cælis inſtruendi, quæ prædiuites coaleſcunt pretioſa ſupellectile.

Ser. 48. ad fratres in eremo.
Alia item declamatio in auaritiam.

Quàm inſipienter agat auarus, hic theſaurizando.

Noſtrates opes eſſe luteas audi à Præſule, qui omnia arbitratus eſt vt ſtercora, vt cederet ipſe io ius Chriſti. Is eſt Chryſoſtomus hæc ſuppeditans de ſuo ditiore penu. *Nullum eſt inter auri ſollicitos collectores, & cœni atque laterum operarios diſcrimen: nam vt tunc Pharao, atrociſſimus ille tyrannus, flagellis ad colligendas paleas compellebat Hebraos; ſic etiam nunc diabolus ad officium laterum flagellis cupiditatum multos incendit. Quid enim aliud aurum eſt, quàm cœnum? & argentum quid aliud, quàm palea? ſicut ergo palea ignem, ſic pecunia cupiditas auaritia flammam incendit, & quaſi cœnum inquinat poſſidentes; à quo vt nos liberaret, venit verus Moyſes Chriſtus Dominus in Ægyptum huius ſaculi.*

Chryſoſt. hom. 40. in cap. 12. Matth.
Opes huius mundi ſunt luteæ, ex Chryſoſtomo.

Alia item ratio potentiſſima deducitur ex Iure Cæſareo, qua monemur ne theſaurizemus io terra, ſi nolumus deperire nobis omne quod aſſurgit in cumulos. Eo Iure cautum eſt nequis in alieno ſolo ædes erigat, ni velit oleum & operam perdere. Ecce legem latam ab Imperatore Iuſtiniano. *Si non rectè ædificaueris, omne opus quod poſt denunciationem feceris, ſuis ſumptibus deſtruet.* Ea conſtitutione tenentur auari omnes theſauros in terra congerentes: ſiquidem *Domini eſt terra, & plenitudo eius.* Eamobrem qoi ſuam omnem adhibent induſtriam, vt conquirant opes, illi in alieno ſolo delineant nouas ædes, quas dum moliuntur, eas faciunt ruinæ obnoxias.

Ex Ivre Civili.
Leg. 1. Cod. De nouis operis nunciatione lib. 8. tit. 11.

Rettera

Quare homo non debeat theſaurizare in terra.

Reuera totus hic mundi ambitus, eſt homini ſolum extraneum: ſiquidem homo degens in terris peregrinatur à Domino, & vtitur terra precariò vt ſolo alieno, quod ante hominum incunabula beſtiæ primitus occuparunt. Ideo namque Deus beſtiarum ortum præmiſit hominum natalibus, vt inde reſciret homo terram eſſe veluti ſortem beſtiarum, quas nulla beatitudo manet, niſi ea quam terra ſuppeditare poteſt; ac proinde homini, cupido potioris boni, eſſe aliò collimandum. Itaque in confeſſo eſt, eum qui theſaurizat in terra, ædificare in alieno ſolo, cùm terra beſtias incolas habuerit ante homines efformatos.

Eo crediderim aſpexiſſe Eliſæum quando obiurgauit famulum ſuum cæli incurium, vt ſuos omnes affectus terræ addiceret, quæ propriè plantarum & beſtiarum regio eſt, non hominum alibi beandorum. Hac cenſura animaduertit Eliſæus: *Accepiſti argentum, & accepiſti veſtes, vt emas oliueta, & vineas, & oues, & boues, & ſeruos, & ancillas. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & ſemini tuo vſque in ſempiternum.*

4. Reg. 5.

Terra nō eſt hominis ſedes, ideo in alieno ſolo ædificat cùm in terra theſaurizat.

Nota, Vatem meminiſſe oliueta, frutices, & armenta, quando damnauit vſum argenti eo fine comparati, vt inde homo terram plantis & beſtiis traditam vſurparet. Quòd autem ſubiecit lepræ mentionem, illud fuit in mulctam operis noui editi in ſolo alieno. Igitur ô auare ſuperſede, & noli theſaurizare in terra vbi tinea, ærugo, & fures vindices ſunt iniuriæ, quam infers beſtiis, quibus duntaxat eſt licitum rebus his infimis adhærere.

Iure Romano, facta operis noui nunciatione, debet is qui ædificat ceſſare ab opere, Vlpiano aſſertore, quem accipe. *Interdictum hoc proponitur ex huiuſmodi cauſis. Edicto expreſſum eſt, ne poſt operis noui nuntiationem quicquam operis fiat, antequam vel nuntiatio miſſa fiat, vel vice nuntiationis miſſæ ſatiſdatio de opere reſtituendo fuerit interpoſita. Qui igitur facit, etſi ius habuit faciendi, tamen contra interdictum Prætoris facere videtur; & ideo deſtruere cogitur.* Cùm ergo Chriſtus hodie præmoneat non eſſe theſaurizandum in terra, quia hæc eſt locus incongruus, & homini negatus ad perennandum; profectò citra offenſam nequit mundi huius opibus occupari. Nimirum Deus Prætore maior vetat hoc edicto: *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.* Secundò tinea, & ærugo, vt vltrices inſurgunt in has gazas, quæ proinde labant à tam multis hoſtibus impetitæ.

Vlpian. l. 71. ad edictum. Leg. 10. §. 1. ff. de opere noui nunt. lib. 39. tit. 1.

Elegās ratio ducta ex Iure Cæſareo inſinuans hominem non debere theſaurizare in terra.

Ne leuiuſculè videar perſtrinxiſſe Ius Cæſareum, accipe ex eo fonte cauſas, quæ arcere debent homines ab intento fabricandi ſibi theſauros in hoc æuo. Legibus cautum eſt, trifariàm debere intermitti opus inceptum. Primò cùm quis obſtat, allegans operis fundamina ſolum ſuum occupare. Secundò diruendum eſt illud opus ſi ſit iniurium edicto Principum, explicitè cauentium ne quidpiam tale committatur. Denique in ruinam ædificat ille, qui contra ſeruitutem ædibus impoſitam facit. Accipe textum Iuris, vt eo propoſito ſenſum moralem adſtruam. *Bellè Sextus Pedius definit, triplicem eſſe cauſam operis noui nuntiationis, aut naturalem, aut publicam, aut impoſititiam. Naturalem, cùm in noſtras ædes quid immittitur, aut ædificatur in noſtro. Publicam cauſam, quoties leges, aut ſenatuſconſulta, conſtitutioneſque Principum per operis noui nuntiationem tuemur. Impoſititiam, cùm quis, poſteaquam ius ſuum diminuit, alterius auxit, hoc eſt, poſteaquam ſeruitutem ædibus ſuis impoſuit, contra ſeruitutem fecit.*

Leg. 5. §. 9. ff. de operis noui nunt. lib. 39. tit. 1.

Benè ergo tinea & ærugo inſurgunt in metalla terris abdita: namque locus tineæ & æruginis terra eſt defoſſa. Quod autem tineæ & æruginì ſubeſt, illud eſt caducum, & ruinæ obnoxium. Rurſus contra Scripturæ ſanctioris edicta theſaurizat homo, qui congregat opes loco abdito recondendas. Demum cùm ea ſeruitus ſit opibus impoſita, vt pauperum vſibus impendantur, & non cedant in vſus tantùm hominis cupidi, liberum eſt omnibus inuehi in hominem aliis iniurium, qui tineæ & æruginì mandat opes aliorum hominum vſui mancipandas. Nota Iuriſperitos vocare noui operis nuntiationem, quando quis interceſſione prohibet, ne cœptum opus aſſurgat. Vulgus imperitum hanc formulam Iuris nuncupat, oppoſitionem; periti verò interceſſionem dicunt.

Opus inceptū quando debeat intermitti ex Iure Romano.

Vide iam quot titulis vrgeatur homo, vt alibi theſaurizet, quàm in hoc mundo, vbi eſt peregrinus, atque adeò impos inibi longiores moras agere, quas ſi protrahere poſſet aliquâ induſtriâ, ſuam omnem operam deberet impendere, vt inde referret pedem, velut è loco noxio, non inepto tantùm ad ei confidendas opes, ſed potius in omnem perfidiam compoſito: vnde Sancti ſæpe ſæpius hortati ſunt homines ſæculi huius nimium amantes, vt aliò tranſmigrarent. Aliquos Sanctorum Patrum inuocabo, vt ſuo ſuffragio mea ſenſa probent, & adſtruant illa tria quæ præfatus ſum ex Iure Romano, prohibente ædificare in alieno ſolo contra edicta Principum, & contra ſeruitutem impoſitam loco. Etenim ſi beati illi Eccleſiæ proceres ſuaſerint mundi fugam, non erit illic theſaurizandi locus. Prætereà illis opponentibus ex Codice ſacro edicta Dei contra cupidinem auri auidè nimis in cumulos aſſeruati, erit auaritiæ modus aliquis imponendus. Tandem illis dicentibus opes eſſe effundendas in pauperum manus, liquidò erit ſingulis quibuſque gazis hoc eſſe onus impoſitum, vt egenis inſeruiant, & ita adiectis Sanctorum calculis, meæ concluſionis veritas eluceſcet.

Mundus iſte eſt carcer ac proinde locus incongruus ad theſaurizandū.

Primum, quod occurrit expendendum, eſt, an mundus ſit locus hominum propitius, vel non: Præfatus ſum eſſe locum incongruum, & hominem ad maiora natum quàm vt diutius degeret in hoc mundo, reorum ergaſtolo; & hinc liquet carcerem non eſſe locum congregandis opibus opportunum. Mundum autem eſſe carcerem, cape ex Auguſtino ita præludente: *Educ de carcere animam meam, vt confitear nomini tuo Domine. Merita carcerem faciunt. Nam in vno quodam habitaculo, alteri domus eſt, alteri carcer eſt. Illi qui cuſtodiunt homines incluſos, etſi in domo ſua cuſtodiant, illi qui arctius cuſtodiuntur, in carcere ſunt, numquid & illi in carcere eſſe dicendi ſunt? Vnum habitaculum, & illi eſt, & illi. Alteri fecit domum libertas, alteri carcerem ſeruitus. Quibuſdam viſum eſt, quod mundus iſte carcer ſit: Et hoc orat Eccleſia, vt de hoc carcere educatur, id eſt, de hoc mundo, de ſub Sole, vbi omnia, vanitas. Ergo extra mundum iſtum, neſcio quam requiem pollicetur nobis Deus, cum quo futuri ſumus: fortè ideo de loco iſto clamamus: Educ de carcere animam meam. Anima noſtra per fidem & ſpem in Chriſto eſt, vita veſtra abſcondita eſt*

Ex SS. Patribus. Auguſt. in Pſalm. 141.

cum Chriſto in Deo: corpus autem noſtrum eſt in iſto carcere, in iſto mundo. Hæc ille, eruditè notans eamdem domum diuerſas obire vices cum vinctis eſt carcer, liberis verò & ſui iuris hominibus eſt ædes. In eo ſenſu mondus eſt congrua beſtiarum domos, in qua degunt vt in conſono habitaculo. Sed idem omnis terrarum ambitus, vt hominis animo minor, eſt illi anguſtus carcer, haudquaquam aptus ad theſauros animæ congruè reponendos. Quippe nemo in carcere defodit opes; imò potius ſerio meditatur qua ratione queat aliò tranſmittere loculos auro graues, vt depoſitâ ſarcinâ expeditiore niſu fuga ſibi conſulens valeat euolare. Tantùm abeſt vt ſic mundus theſaurizanti propitius ſit, quinimò potius incolas ſuos in tot agit diſcrimina, vt cautiores quique transfugæ ſint, ſeſe recipientes in caſtra Dei, clauſtra ſcilicet, & eremum. Hinc emerſere tot & tantæ parænes Patrum de fuga ſæculi.

Ambr. lib. 10. de fuga ſæculi c. 1.

In his multus eſt Ambroſius à quo hæc munod carpe. *Frequens nobis ſermo eſt de fugiendo ſæculo: atque vtinam quàm facilis ſermo, tam cautus, & ſollicitus affectus. Sed quod peius eſt, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, & vanitatum offuſio mentem occupat, vt quod ſtudeas vitare, hoc cogites animoque voluas. Quod cauere difficile eſt homini, exuere autem impoſſibile. Ad ſæcularia nos reuocant cogitationes noſtræ, mundana inſerunt, illecebroſa intexunt, ipſoque in tempore quo eleuare paramus mentem, ad terrena plerumque deiicimus. Nam quis inter tot paſſiones huius ſæculi, inter tantas illius illecebras, tutum ac intemeratum ſeruare poteſt veſtigium? Omnia vanitas quæ in hoc ſæculo ſunt. Qui ſaluus eſſe vult, ſupra mundum aſcendat: fugiat hunc mundum, terras relinquat, vnde niſi prius homo fugerit, non poterit percipere illud quod ſemper eſt. Et ideo Chriſtus Dominus volens Deo Patri appropinquare, Apoſtolis dicit: Surgite eamus hinc.* Non igitur ſunt res concolores, mundus, & theſauri; nempe mundus ærumnis ebulliens, & multiplici diſcrimine infamis eſt fugiendus impensè; propoſitum verò componendi gazas depoſcit conſtantem locum, qui ſit fidus cuſtos auri reconditi.

Quibus argumentis ſollicitemur ad fugam ſæculi.

Quare veri theſauri non poſſint componi in hoc ſæculo.

Rurſus inopia mundi ſatis ſuperque eſt ad ſpes noſtras abrumpendas: etenim theſaurus non inani tantùm ſpecie rerum conſtat, ſed & veris & ſolidis opibus in cumulos actis ritè coaleſcit. Ac nequit mundus ſuppeditare congruam illam ſupellectilem, qua coëunte theſauri exurgunt. Ergo inepta eſt hæc cupido theſaurizandi in hoc mundo, vbi non elucent ſed ſcintillant tantùm vilia puerorum crepundia, quæ illudunt oculis imperitis: ideoque prudentes animas ſollicitant ad fugam expeditam magis quàm ad obſequium importunum. In eam iuit ſententiam Ambroſius ita fatus: *Fugiamus hunc mundum, vbi nihil eſt, vbi inane eſt quod magnificum putatur eſſe, vbi & qui ſe putat aliquid eſſe nihil eſt. Tranſi ſicut Moyſes vt videas Deum Abraham, Deum Iſaac, Deum Iacob, & videas viſum magnum. Sed ſi videre vis, ſolue calceamentum pedum tuorum, ſolue omne vinculum iniquitatis, ſolue vincula ſæculi, relinque calceamentum quod terrenum eſt. Tranſi igitur, hoc eſt, fuge de terris, vbi malitia eſt, vbi auaritia. Ergo quia fugienda & declinanda ſunt mala; mala autem & iniquitates in terris; fugiamus terrena, ne nos comprehendant iniquitates. Volebat fugere Dauid ſicut paſſer; ſed adhuc laqueus contritus non erat: Periit inquit fuga à me. Grauatas habebat pennas, & fortaſſe euolare non poterat, & ideo vt volaret, & requieſceret aiebat: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam? Vbi enim volatus, ibi requies. Qui fugis ſæculum volas: Ecce, inquit, elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine. Qui non poteſt vt aquila volare, volitet vt paſſer. Qui non poteſt ad cælum, volitet ad montes.* Hactenus Ambroſius, callens inſidias, quas incautis mundus nectit, & à quibus nemo planè ſeſe valet niſi fugiens expedire.

Idem lib. de fuga ſæculi. c. 5.

Pulchra Ambroſij exhortatio ad fugiendum ſæculum.

Fauet & meo inuento Auguſtinus, explicans mundum non eſſe idoneum hominis incolatum; quia illic omnia ſúſque déque verſa nihil niſi turbidum homini præſtant, vnde eius animus inquies in mundo non amoris ſed nauſeæ capit multiplex argumentum. Sic ille: *Homo ciuis eſt Ieruſalem, ſed venditus ſub peccato, factus eſt peregrinus, & de propagine eius natum eſt genus humanum, & impleuit terras captiuitas Sion. Captiuitas Iudæorum in Babylonia figura fuit captiuitatis, quam homines patiuntur in hoc mundo. Babylonia eſt mundus iſte: Babylonia enim interpretatur confuſio. Videte ſi non eſt confuſio tota vita humana. Quidquid agunt homines in ſpe vana, quando cognouerint quod agunt, erubeſcent. Quare laborant? Cui laborant? Filiis meis, inquit. Et ipſi cui? Filiis ſuis. Et ſibi nullus. Ab iſta confuſione iam conuerſi erant, quibus dicit: Quam gloriam habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis. Confuſio eſt ergo iſta tota vita rerum humanarum, non pertinens ad Deum. In iſta confuſione, id eſt, in iſta Babylonia, captiua tenetur Sion; ſed conuertit Dominus captiuitatem Sion, & facti ſumus ſicut conſolati.* Hactenus Auguſtinus, appoſitè ſignificans mundum non eſſe locum conſonum votis hominum, quos habendi libido lancinat, ſuggerens eſſe auri cumulos aggregandos.

Auguſt. in Pſal. 125.

Mundi & Babylonis elegans & congrua comparatio.

Iam illam cupidinẽ congerendi opes eſſe interdictam, & damnatã edicto Dei, ſufficienter probat verſiculus ille, quem verſamus: *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.* Huic adiice Paulum affirmantem, omnia ferè mala eſſe ſurculos huius ſtipitis infauſti. Sic ille: *Radix omnium malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis.* Hunc locum eruditè expendit Chryſoſtomus, enarrans ideo vetitum eſſe illud theſaurizandi ſtudium, quia inde emergit noxia vitiorum omnium proſapia, imò fides ipſa ſarta tectaque nequit coïre cum animo, qui ſe deuouit auro. Ita Chryſoſtomus: *Pulchrè Apoſtolus ait, quod aberrauerunt à fide: non enim ſinit cupiditas iter aſpicere, oculos in ſe attrahens, & ſenſim ſubducens: ſicut enim enim quis recto itinere gradiens, ſi in aliud aliquid intendat animum, pergit quidem, ſed ſæpe dum neſcit, vrbem illam ad quam properabat pertranſit; ita fermè in cupiditate contingit. Inſeruerunt ſe doloribus multis. Spinarum, inquit, in morem: quacumque ex parte tangantur, cruentant, & vulnera infligunt. Fugiamus itaque malorum radicem, & omnia vitabimus: quid enim mali pecunia non faciunt; imò non pecunia quidem, ſed mala voluntas? Cuius ergo mali, illæ cauſa non ſunt? Nonne harum gratiâ rapimus? nonne inimicitias ſubimus? nonne conſerimus rixas? nonne contentiones perpetuas teximus? nonne inter parentes*

Matth. 6.

1. Tim. 6.

Chryſoſt. hom. 17. in epiſt. 1. Tim. 6.

Pecunias cõgregandi ſtudium innumeris ferè malis auarũ hominẽ facit obnoxium, vt hic luculenter probat Chryſoſtomus.

parentes & fratres ſauierunt? nonne intra natura, & præcepta Dei, & omnia prorſus violarunt, qui illarum tenemur deſiderio? Tolle itaque pecuniarum ſtudium, & omnia mala ſublata ſunt: conquieuit bellum, ceſſauit pugna, inimicitia in gratiam rideunt, ſedata ſunt contentiones omnes: oporteba huiuſmodi veluti corruptores ac lupos toto orbe pelli vt communem Reipublicæ perniciem. Quemadmodum enim aduerſi quidam ac furentes venti ſi in mare placidum irruant, ipſum funditus euertunt, adeò vt arena profundi ſupernis miſceatur vndis, ita & pecuniæ cupido omnia penitus miſcent. Neminem qui huiuſmodi eſt amicum nouit; quid autem amicum dicimus? ne ipſum quidem Deum ſit, ea rabie detentus inſanit: hi ſunt qui peruerterunt atque perdiderunt omnia, pecuniarum concitati rabie, hacque peſtis omnia infecit. Sicut enim flamma vehemens, vbi in ſyluam incidit, peruertit omnia, & deſolatur; ita iſta orbem deſtruxit vniuerſum. Reges, Principes, priuati, pauperes, mulieres, viri, pueri, omnes hac lue detinentur. Quid ergo fieri oporteat, vt huiuſmodi extinguamus ardorem? Noſtra voluntate deſtruitur: quod fiet ſi cogites quam inanis ſit & vana diuitiarum cupiditas. Denique non valet comitari ex vita abeuntes, & hic quoque nos ſæpe dimittit: porrò vulnera, quæ nobis infligit, nuſquam deſerunt nos. Si attendamus innumera his ineſſe pericula, momentaneamque voluptatem, eamque triſtibus ſæpe permiſtam: ſi cogitemus nihil nobis prodeſſe illas, non ad gloriam, non ad ſanitatem, non ad aliud quidquam; ſed contra nos in interitum mergere pœnamque perpetuam.

Quia meditatione poſſit homo auerti ab auri cupidine noxia.

Igitur hæc malorum omnium ilias, ſua incunabula emendicans ab immodico appetitu habendi facultates, ſatis indolem prodit auaritiæ, & diſtinctè clamat violari decreta Dei ab his qui fabricant gazas in hoc æuo. Vnum eſt reſiduum adſtruendum ex Patribus, videlicet hanc eſſe ſeruitutem opibus impoſitam, vt liberali manu pauperibus debeant erogari, ac proinde noxias eſſe facultates, quas rubigo comedit aſſeruatas. Non erit ardui negotij probare hoc effatum ex ſuffragio Sanctorum Patrum; quia coïere omnes in eam ſententiam, & vno velut arbitrio cenſuere, opes ideo concedi diuitibus, vt earum obſequio egenorum ſubleuent inopiam: alioquin eos damnauere veluti fures, aliorum bona propria deprædantes. Ita Chryſoſtomus: *Rapina eſt, pauperibus non impertiri de tuis facultatibus. Ac fortaſſis vobis mirum eſſe videtur quod dico: verum ne miremini; teſtimonium enim vobis ex diuinis Scripturis proferam. Itaque Dominus Iudæos accuſans, per Prophetam dicit: Produxit terra prouentum ſuum, & non intuliſtis decimas, ſed rapina pauperis eſt in domibus veſtris. Quoniam, inquit, oblationes ſolitas non dediſtis, rapuiſtis ea quæ ſunt pauperis. Hoc autem dicit, declarans diuitibus, quòd res pauperum poſſident, etiamſi paterna hæreditates obuenerint. Ne ſpolies vitam pauperis. Qui ſpoliat, aliena tollit: propter hoc igitur diſcamus, quòd quoties eleemoſynam non præſtiterimus, pari cum his qui ſpoliant ſupplicio afficiemur. Heriles enim pecuniæ ſunt, vndecumque eas collegerimus, & ideo tibi plura poſſidere conceſſit Deus, non vt in ſcortationes, temulentiam, ingluuiem, in veſtes ſumptuoſas, aliámque mollitiem conſumeres, ſed vt ea diſtribueres egentibus. Quemadmodum enim receptor quiſpiam, qui regias pecunias accepit, ſi neglexerit his, quibus iuſſus eſt, diſtribuere, inque proprias conſumpſerit delicias, pœnas dat, ac perditur; ita ſanè & diues receptor eſt pecuniarum, quæ pauperibus diſtribui debent. Parcamus igitur iis tanquam alienis, vt fiant noſtra; quod erit, ſi pauperum manibus impertiuerimus.*

Chryſoſt. hom. 7. in Lucam.

Diuites res pauperum poſſident ideoque fures ſunt, ſi non ſtipem egenis erogent.

Nihil ſane liquidiùs in eo argumento recenſeri poteſt, vnde opibus impoſita ſeruitus eniteſcat. Sed quia mens hominum prona in ſui perniciem, excuſationū inuolucris ſuas ſēper obtegit noxas, inficians eſſe piacula ſuos actus, niſi viderit eos aliqua ſanctione coërceri, placet ex Iure Canonico depromere cenſuram, quæ configit iniquam auarorum indolem, vt inde ditiores eruditi reſciant opes ſibi non tam eſſe commodatas, quàm commendatas in ſubſidium egenorum. Accipe Canonem. *Sed ait: Quid iniuſtum eſt, ſi cùm aliena non inuadam, propria diligentiùs ſeruo? O impudens dictum! Propria dicis? quæ? ex quibus reconditis in hunc mundum detuliſti? Quando in hanc ingreſſus es lucem, quando de ventre matris exiſti, quibus quæſo facultatibus, quibuſque ſubſidiis ſtipatus ingreſſus es? Proprium nemo dicat, quod eſt commune, quod pluſquàm ſufficeret, ſumptum etiam violenter obtentum eſt. Nunquid iniquus eſt Deus, vt nobis non æqualiter diſtribuat vitæ ſubſidia? vt tu quidem eſſes affluens, & abundans; alius verò aceſſet, & egeret? An idcirco magis, quia & tibi voluerit benignitatis ſuæ experimenta conferre, & alium per virtutem patientiæ coronare? Tu verò ſuſceptis Dei muneribus, etſi in ſinum tuum redactis, nihil te putas agere iniquum, ſi tam multorum vitæ ſubſidia ſolus obtineas? Quis enim tam iniuſtus, tam auidus, tam auarus, quàm qui multorum alimenta ſuum non vſum ſed abundantiam & delicias facit? neque enim minus criminis eſt habenti tollere, quam cùm poſſis, & abundes, indigentibus denegare. Eſurientium eſt panis, quem tu detines; nudorum indumentum eſt quod tu recludis, & miſerorum redemptio eſt & abſolutio pecunia, quam tu in terram defodis. Tot te ergo ſcias inuadere bona, quot poſſis præſtare quod velis.* Sic decernit Ius illud Pontificium, damnans opes eo tantùm fine reconditas vt turgeant in crumena.

Ex Ivre Canonic. Can. Sicut. §. Sed ait. diſt. 47.

Quare Deus aliquos homines voluerit abundare opibus, alios verò eſſe inopes.

SENSVS MORALIS.

Suſpecta eſt omnis affluentia terrenarum opum.

In hæc verba:

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.

ARTICVLVS TERTIVS.

Ex Re Medica, ex SS. Patribvs, et ex Mathematica.

Ex re Medica. Egregia comparatio hydropici, & auari.

ACcedit res Medica ſuſpectum habens affluxū humoris alicubi reconditi: odit namque natura ſagax omnem humorum colluuiem, ſi reſtagnet tantùm in aliqua corporis plaga.

Verbi gratiâ, humor aqueus, inſtitutus vt bilis intepeſcat eius obſequio, ſi ſuo ſtillicidio peritonæi clauſtra duntaxat occupet, hypogaſtrium grauat, dum inferæ partes corporis intumeſcunt, & inde generatur hydrops, cui non aliunde ſuccurritur quàm ſectione facta infra vmbilicum, vt egerat aquas noxias, ſaluti iniurias, quia in locum incongruum confluxerunt. Ita congeſtæ opes ab auaro tumidum & ſuperbum efficiunt, ac proinde ſalutem eius dubiam reddunt, ſi non ei conſulitur apertione ſacculi, in quem congeſſit opes, quæ defluere debuerant in pauperum ſinum. Sic Hippocrates: Υ'δρωπιῶντας αὐτίκα τέμνειν. *Hydropicos ſtatim ſecare oportet.* Congrua ſanè aquarum cum opibus comparatio. Nempe vt aquæ labentes deponunt fæces, & ſuo iugi fluxu ſalutares fiunt, vitium verò capiunt ſtabulantes; ita omnis opum vtilitas attenditur penes effluxum in manus pauperum, vbi velut in fornace nitent, & puritatis capiunt incrementum. At ſecus hominem in diſcrimen vocant, ſi eas ſacculis includit: loculus namque tumens arguit imminere mortem ei, qui ſuo damno concludit opes, quas tamen Deus voluit erogari; in ſimilitudinem eſcæ, quam etſi ſolus ventriculus abſorbeat, facturus inde chylum; non ideo tantùm ſaginatur ipſe, ſed diffundit illam ſubſtantiam, & hepati hanc commendat, vbi rubet chylus, naturam ſanguinis induens, quem hepat tranſmittit in omnes corporis oras indigas huius humoris, quo duntaxat alluente membra, corpora vegetantur. Vtinam eos ſe præſtarent diuites in pauperes, quales ſe præbent principes in corpore partes erga alias mendicantes earum obſequia; rari tunc eſſent pauperum greges, qui iam velut agmine facto gregatim errant orbe toto.

Hippoc. 6. epidem. part. 7.
Omnis opũ vtilitas petitur ab effluxu, & non in retentione.

Natura in corpore humano docet bona eſſe cõmunicanda egenis.

Ex SS. Patribvs.
Chryſoſt. hom. 30. in epiſt. 1. ad Corinth.
Egregia cõparatio mundi huius cum corpore humano, vbi membra ſibi mutuam præſtant opem.

Accipe Chryſoſtomum mihi præcinentem hoc concentu: *Cibus corporis, membris communiter diſtributus, ſi in vnum membrum venerit, ab illo quoque alienus fit, cùm digeri nequeat, neque præbeat nutrimentum. Si autem cum aliis communicaueris, & illius & omnium proprius erit. Sic in pecuniis, ſi tu ſolus his frueris, etiam tu eas amittes; non enim earum fructum accipies, ſi cum aliis poſſederis, tunc longè magis tua erunt, tunc accipies vtilitatem. Nonne vides quod manus miniſtrat, os mandit, venter accipit? Nunquid venter dicit, poſtquam accepi, ego omnia mihi ſeruare debeo? Noli igitur & tu hoc de pecuniis dicere: accipientis namque eſt, vt in alios conferat. Quemadmodum igitur ventris vitio fit, vt cibi in eo deſideant, neque digerantur in membra, ſiquidem toto corpore corrumpuntur; ſic ſuo ipſorum vitio diuites quæ habent, ſi ſeruant, & ſe & alios perdunt. Oculus item totam lucem accipit, non tamen ob hoc in ſuum duntaxat vſum, ſed totum illuminat corpus. Nares præterea odoris ſenſu mouentur, ſed non ſola detinent, verùm ad cerebrum mittunt, & ſtomachum in odoris partem admittunt, & totum ex ſe hominem recreant. Soli pedes ambulant, non tamen ſeipſos tantùm mouent, ſed & vniuerſum corpus. Sed & tu quæcumque habes, noli in tuum vſum recondere, quoniam totum corrumpis, & te primum. Neque ſolùm in membris id videre licet, ſed & in artibus. Etenim ſi faber nulli tradere vellet artis ſuæ operam, & ſeipſum & reliquas artes euerteret. Dicat igitur pauper diuitem indigitans: Ille meam filiam nuptui tradidit, alius filium meum virum euadere fecit, alius verò calamitate me, alius periculis liberauit. Hæc autem aureis coronis præſtantiora ſunt verba, longè ſatius eſt hos propriæ benignitatis in ciuitate præcones habere, quàm innumeros, qui te præcedant, ſatellites. Hæ voces ſuauiores ſunt vocibus præconum præcedentium Principes, cùm ſcilicet, & ſaluator, & beneficus, & patronus, quæ Dei nomina ſunt, appellaris; non cupidus, non inſatiabilis, non ſuperbus, non puſilli animi. Et ſi in hac vita hæc verba adeò clarum hominem reddunt; cùm in cælo ſcribentur, & Deus ea in venturum diem prædicet, intelligas velim quanta fruêris gloria.*

Ex Mathematica.
Ptolemæus lib. 3. de iud. cap. 12. 13.

Ita ſanè gloriam comparant opes communicatæ, quæ defoſſæ ignominiam adferunt, & ſuos poſſeſſores ad tartara protrudunt, iuxta opportunam Matheſeos obſeruantiam. Garrula hæc diſciplina ſiderum inſpectrix, inueſtigans quid ſignificent duodecim cæli ſectiones, quas domos vocat, ait quartam domum eſſe locum theſaurorum. Nempe ex ea cæli plaga nugaces Aſtrologi delirare ſolent, dum fabulantur ex geneſi hominis, malè ei ominantes, ſi ſidere infauſto fuerit hæc obſeſſa domus, & ſecus ominantes theſauros prædiuites manere puerum, qui editus eſt Ioue decurrente quartam illam domum, quam nuncupant theſaurorum. Nota illam cæli partem ex diametro opponi puncto verticali cæli, ac proinde eſſe infra terram, ex aduerſo ſectionis illius cæleſtis, quam Aſtrologi vocant decimam domum, ſeu domum gloriæ atque dignitatum. Vnde licet ex vanis illis, vera coniicere pertinentia ad mores; videlicet illos, qui in terram defodiunt ſuum omne penu, agere vitam ingloriam, aut ſaltem acturos in æternum æuum expers gloriæ & honoris, quia reuera domus horum diuitum eſt oppoſita cælo, vtpote ſita in fodinis. Hanc Mathematici domum theſaurorum vocant imum cæli; ſed diuitum domus eſt imum terræ, ſcilicet infernus, ad quem properant exenterando terram, quam defodiendo permeant, veluti peruiam facturi, vt faciliori negotio ad tartara deuoluantur. Geſtiat ergo diues quantumcumque volet, & incubet auro ad arbitrium ſuum, theſauro opimo gaudens: non equidem inuideo, ſed ingemo magis homini pereunti, qui iam medium viæ huius confecit, quæ animas deponit ad inferos, quibus contermini ſunt carceres imi, qui concludunt gazas lumini Solis inuias, vt in imo terræ viſcere conſtitutas.

Moralis obſeruatio contra auaros petita ex Aſtrologia.

Ex SS. Patribvs.
Chryſolog. ſerm. 29.
Elegans Chryſologi declamatio contra aurũ.

Egregiè in eo argumento luſit Chryſologus, huc ideo reuocandus. *Aurum natura graue, grauius fit auaritia. Hinc eſt quòd plus habentem deprimit quàm ferentem, & vehementius aggrauat corda quàm corpora. Naſcitur in terra profunda, ſectatur ipſa montium fundamenta, perque ima venarum cæcis diſcurris anfractibus, & dum ſuam ſemper reptas ad naturam, caleſtes animos ad inferna deponit, obſcurat ſenſus ſemper: alta mentium ſemper in terrena demergit. Aurum erogare bonum, reponere malum, contemnere validum, fugere perfectum, quod ſicut vincere virtutis eſt, ita felicitatis eſt euaſiſſe. Auri furor ardentius humano feruet in pectore, quàm caminus totus igneſcit incendiis, & acrius homines diſſoluit in terra, quàm ſoluitur in calore flammarum. Crudelitatis Dominus, ſæuus hoſtis, amando lædit, nudat vitando, ipſum etiam capiuat aſpectum, fidem frangit, violat affectum, vulnerat charitatem, turbat quietem, adimit innocentiam, docet furtum, ſuadet fraudes,*

imperat

imperat latrocinium. Et quid plura? Hoc eſt, quod Apoſtolus dixit: Radix omnium malorum eſt auaritia. Hoc ſuo terſiore eloquio Chryſologus inſinuat, illam theſaurizantis domum eſſe ſentinam vitiorum, in quam omnia penè mala confluunt.

SENSVS MORALIS.

Plus nimio concupita opes huius ſaculi, dubiam faciunt aternam ſalutem.

In hæc verba:

Nolite theſauriZare vobis theſauros in terra.

ARTICVLVS QVARTVS.

EX HISTORIA., ET ANTIQVITATE PLVRIVM NATIONVM.

Egregio figmēto Gentilis Theologia oſtendit opes deponere homines in infernum.

EGregio ſanè commento veteres oſtenderunt quanta ſit opum pernicies: nimirum dixere totam rerum congeriem ceſſiſſe in ius trium fratrum, ſcilicet Iouis, Neptuni, & Plutonis, quorum Iupiter cælum ſuum fecit: Neptuous verò aquis delectatus, eas fecit ſui iuris. Tertius demum, Pluto, penes quem erat omne pondus auri, quod terra ſuo ſinu opaco concludit, relegatus eſt ad inferos, vbi gemit infelix turma diuitum, quam recenſet Poëta cum aliis iniquam expertis ſortem. Sic ille infemi recolit indigenas.

Virgil. 6. Æneid.

Hic quibus inuiſi fratres, dum vita manebat,
Pulſatuſve parens, & fraus innexa clienti:
Aut qui diuitiis ſoli incubuere repertis
Nec partē poſuere ſuis: qua maxima turba eſt.
Incluſi pœnam expectant.

Itaque Gentilis illa Theologia damnationis opes credidit argumentum. Mitius agit cum diuite fides Chriſtiana ſuadens congruum opum vſum, à quo qui abhorret, & hoc ſibi indicit, vt opes deperdat, ille malè ſibi cōſulit, nec eſt procul ab inferis, animo namque ſuo ſedes auri attingit, dehiſcens in ima terræ ad viciniam inferorum; illic enim degunt gazæ in confinio tartarorum.

EX HISTORIA. Cedrenus in vita Anaſtaſij Imperat. Auri fodinæ accedunt ad locum inferorum, ideoque vt plurimum illa antra diabolis infeſtantur vt luculenta hiſtoria patet.

Quòd autem dixi, fodinas auri conterminas inferis, non eſt procul à veritate, cui etiam hiſtoria ſuum præbet obſequium: nemo namque neſcit multos theſauros habere dæmones in cuſtodes. In his celebratur à Cedreno theſaurus inſignis in caſtro nomine Txudader. Fuit ille locus in confinio Perſarum, & Indorum, infamis dæmonum ſpectris, quibus illud vnum erat penſum impoſitum, vt magnam vim auri illic abditam aſſeruarent. Rei fama accenſus Cabades Rex, ſe accinxit ad occupandam arcem illam, celebri theſauro præditam: ſed dum tentat oppugnare caſtrum, valida dęmonum manu proſternitur, & agnoſcit inermes eſſe homines cum diabolo compoſitos. Hac repulſa tamen nihilo ſegnior factus, deſiderium ſuum acuit, omnemque curam adhibuit, vt magorum præſtigiis fieret dæmon propitius intento ſuo. Hæc item irrita fuere conamina, maleficis hominibus diabolo præualente. Anxium ideoque Regem Chriſtianus quidam aggreditur, & benè ſuada oratione monet, vt conſulat Chriſtum, ei dando manus, & ſacros Præſules aduocando. Annuit Rex, & totum hoc negotium penes orthodoxos reponit. Antiſtes conuocato modico ſuo grege, peractis myſteriis, rectà ad locum diabolis addictum pergit, & ritibus indictis ab Eccleſia compellat ad fugam hanc cateruam ſpirituum immundorum, locumque purgatum tradit Cabadæ, qui ingentibus quidem opibus potitus eſt, ſed non dedit nomen ſuum fidei; ſuo exemplo probans non coïre Chriſtum & theſauros, ſed potius eoſdem dæmones, qui antea excubabant ad auri cuſtodiam, fuiſſe ſecutos opes, & nouum poſſeſſorem tenuiſſe aureis vinculis irretitum. Præmiſſo auri repurgio ceſſit ille locus Chriſtianis, & inde abſceſſit dęmon, non cuvtens fidelium inopiæ: ſed ne quid detrimenti pateretur Angelus ille nequam, diuertit apud Regem, obſtans ne initiaretur ſacris fidei myſteriis.

Magna cupido auri in Rege Cabade.

Opes obſtant ne diuites vt par eſt Chriſto obſequātur, vt hæc probat hiſtoria.

Fortè etiam dæmon fuit ille draco immanis, quem meminit Saxo commemorans Frothonem Regem Danorum, quem cùm ſortilegus homo vidiſſet anxium ob rei familiaris inopiam, qua vrgente, & negante ſtipendia militibus, defluebat exercitus. Perditus ille diabolis aſſuetus Regem ſolum traiecit in inſulam, vbi draco procerus defoſſis opibus incubabat. Captata draconis tranſmigratione Rex theſaurum inſignem aliò tranſtulit.

Saxo l. 2.

EX ANTIQVITATE. *Ioſeph. lib 7. antiq. Iudaic. cap 12.*

Priſcæ omnes Gentes ſuſpicatæ Manes ſeu ſpiritus errantes in antris & altis ſpecubus habere aliquod dominium in theſauros, defoderunt graues auri ſacculos in ſepulchra. Fuit ille mos vſurpatus ab Hebræis, Græcis, & Romanis, vnde & ad alias orbis oras ritus ille effluxit. In Iudaica antiquitate Ioſephus apprimè eruditus ait Salomonem in ſepulchro Dauidis abdidiſſe ingens auri pondus, quod ſartum tectumque ad Herodis æuum tranſmiſſum eſt, inſcius ferè omnibus hominibus: non enim diruta ſæpe ciuitate à Chaldæis theſaurus ille effugiſſet ſcrutantium manus omnia deprædantes.

Strabo l 8.

Fuiſſe & hoc familiare inſtitutum Græcis liquet ex Strabone, referente Corinthiorum vrbem euerſam à Mummio inclinaſſe Cæſarem ad reparandas vrbis olim inclytæ ruinas obſoletas. Cùm autem miſſa illuc colonia à Cæſare, Romani è ſepulchris educerent lapides idoneos ad ſtructuram ædium, ait præfatus auctor eos incidiſſe in theſauros demortuis etiam hominibus conſepultos. Vnde Roma ditior effecta debuit defunctis gratiam incrementi ſuarum omnium facultatum. Iidem etiam Romani non abhorruere ab illo prælibato more: ſiquidem Honorio Imperatore Maria & Thermantia filiæ Stilichonis extinctæ adeò celebri pompa tumulatæ ſunt, vt poſt mille annos earum ſepulchro reſerato ſub Paulo III. ingens auri & gemmarum copia illic inuenta ſit, indubio argumento viguiſſe etiam Romæ praxim illam aurum tumulo committendi.

Aurum olim ſepulchris commiſſum.

Stumpſius in Heluetia.

Maleficam auri indolem melius oſtenderunt Meſſenij, qui publicum ærarium aſſignabant & defodiebant in altam ſpecum reorum carceri dedicatam. Erat ille locus ad æternas tenebras condemnatus, & præter caliginem, qua nigricabant omnia inibi recondita, illud ergaſtulum erat adeò anſtetum, vt ſuos omnes reos illico deuoraret, teſte Philopœmene duce illic extincto. Congruus ſanè fuit ille locus carceri, & theſauris: omnes namque reos arbitror, qui ſuas concludunt opes, inutiles ſic futuras dominis ſuis, qui nihil inde commodi percipiunt, imò ſemper anxij ne prædones immineant, miſerè contorquentur.

Maleficium auri probatur iſtu antiquo.

Liuius 4. Decad l. 9.

Olim theſauri in carcere reconditi, & quare.

SENSVS MORALIS.

Vbi & quomodo perennare queant theſauri.

In hæc verba:

Theſaurizate vobis theſauros in cælo.

ALTERA PARS SECTIONIS.

ARTICVLVS QVINTVS.

EX THEOLOGIA, ET ANTIQVITATE PLVRIVM NATIONVM.

Omnes beatitudinem aliquam appetunt.

APpetitu innato percellimur omnes ad benè beatéque viuendum: nemini namque natura adeò nouercata eſt, vt allegari quiſpiam poſſit incurius beati alicuius ſtatus, cùm ipſi etiam nefarij homines, qui conſciſcunt ſibi mortem, beatitudinis ſuæ ſummam reponant penes ſupremum illud fatum. Sed eſto vrgeantur homines ad beatitudinem ſibi comparandam; hallucinantur tamen in beatitudinis indagine, dum ſuam omnem operam collocant, vt in hoc ſæculo adipiſcantur ſortem omnium bonorum aggregatione perfectam. Huius humanæ caliginis index præcipuus eſt cupido inſana congerendi opes in cumulos, vt inde theſauri aſſurgant, quos auara hominum indoles arbitratur eſſe bonorum omnium compendium. Illa mortalium veſania duplici telo confixa eſt priori parte iſtius ſectionis, vbi oſtendi mundum eſſe locum incongruum ad perpetua & ſolida bona concludenda; & præterea hæc omnia, quorum congetie coaleſcunt locupletiores gazæ, eſſe infra hominem, quem ideo haudquaquam perficiunt, at ſecus in miſeriarum barathrum deiiciunt, animaſque faciunt conſortes dæmonum, quos fama eſt opibus incubare. Si ergo dedecet hoc ſæculum conſtitutio veri huius theſauri: & rurſus ſi theſaurus animæ dedignatur ingens auri pondus; duo ſunt inueſtiganda ſedulo, ne oleum & operam perdat homo ſollicitus de theſauro fabricando. Primùm operæpretium eſt aſſignare locum idoneum coaceruandis opibus, ne congeſtæ pateant inſidiis æmulorum. Alterum eſt, inuigilare rebus, quæ ſunt comparandæ, vt iis adeptis turgeat hic theſaurus.

Quibus præcipuè argumentis damnetur inſana cupido congerẽdi opes.

Cælum ſolum eſt locus idoneus ad theſauros congregandos.

Hoc igitur eſto primum & ſalutare conſilium. Cælum duntaxat eſt locus conſonus animæ intento, ſi tutò theſaurizare velit; ſiquidem fruſtra quiſpiam accumulat opes futuras vſui, niſi has recondat habiturus ad manum quando neceſſitas ingruerit: alioqnin ſi collectas opes omnibus exporrigit, aut malè collocat, profectò homo imprudens furibus & tineæ collaborat. Nomine cæli intelligo futurum ſæculum illud interminum, ita vt theſaurizare in cælo, ſit Deo opitulante, ſuam ſalutem æternam adſtruere. Sic autem meum ſtabilitur effatum: Ideo tantùm theſauris intendit homo, vt nullis planè rebus indigeat; ea namque creditur ineſſe facultas opibus, vt omnem tergant inopiam: ſed nullus eſt in ſæculo iſto theſaurus, qui hominem ſartum tectumque beare queat; beatitudo enim hominis eſt perfectio eius: at hæc perfectio ſita in vnione animæ cum Deo apprehenſo in gloria, negatur huic ſæculo, vbi eſt ſtatus viatorum: Ergo ad aliud ſæculum vbi ſunt comprehenſores eſt votis omnibus anhelandum. Rurſus hoc æuum comparatum ſæculo inſtanti habet ſe vt via ad terminum: ſed nemo defodit in via theſaurum ſuum, quia inde breui debet excedere: Ergo omnis cura ſolers adhibenda eſt, vt in alterius vitæ commoda collimemus, nihil quippe nutat in termino, ſed ſtat intrepidum omne nactum congruum ſibi finem. Itaque opportunus conſultor hominibus adfuit Chriſtus, iſta ſuaſione quam expendo. *Theſaurizate vobis theſauros in cælo.* Nimirum ad rationem theſauri requiritur, vt ſufficiat ad leuandam omnem inopiam: Ergo cùm homo in æternum victurus ſit in alio ſæculo, eligendus fuit locus homini coæternus; ſcilicet cælum, ſeu vita illa beata, ad quam comparandam nos Dominus adhortatur.

Quid ſit theſaurizare in cælo.

EX THEOLOGIA. *Thom. 1. 2. q. 3. art. 2.*

Quare in cælo tantùm debeat homo theſaurizare.

Quare terra ſit locus incongruus ad cumulandas opes.

De eligendo loco tutiſſimo ad reponendas opes, ditiores quique homines adeò ſolliciti ſunt, vt præcipua eorum cura ſit in delectu loci aliis hominibus inuij; & ſæpe ita importuna eſt illa anxietas, de ergaſtulo idoneo ad concludendas opes, vt earum ſolamen adimat homini. Non hanc ſollicitudinem damno; ſed eam volo rebus ſuperis adaptari. Ita vt omnia hominum vota coëant ad conquirendum locum aptum animæ ditandæ bonis æternis. Ille autem locus aptiſſimus huic intento cælum eſt, vtpote poſitum extra furum niſus, & tineæ iniurias. Quidquid hominem hîc delectat, nequit eſſe diutinum, cùm non ſtent tempora quæ labuntur. Æmulemur itaque indolem priſcarum Gentium, quæ ſuam omnem induſtriam collocabant, vt ſecure reconderent opes, importuno labore partas; ne ſi forent incuriæ, viderentur aliis & non ſibi perpetam inſudaſſe.

Varij ritus plurium nationum, conquirendi loca tuta ad reponendos theſauros ſuos.

EX ANTIQVITATE

Strabo l. 7.

Statius lib. 3. Syluar ſyl. 2.

Vt ergo ſuas opes illibatas conderet antiquitas, eas extulit in loca inacceſſa, vt ex Strabone fecit Lyſimachus, vſus eo fine Cetirizi promontorio, cuius aditus arduus omnibus ademit huius auri cupidinem. Alij Reges arces condidere munitiſſimas eo intenro, vt Babylonij in Zeugma vrbe præualida, iuxta flumen Euphratem, vbi aſſeruabantur opes Regum Chaldæorum, ex Statio ſic canente:

Antiqua Babylonis opes, & Zeugma Latinæ
Pacis iter.

Ad hoc tutiſſimas arces Babyrſam & Olonam Rex Tigranes adaptauit, perennes fore ratus opes ſuas, ſi non poſſet earum oppidum oppugnari. Harum munitionum meminit Strabo, vt & Plutarchus caſtri Ieueræ, vbi reconditæ iacebant opes Mithridatis. Rex Macedonum Perſeus Peltæ arcem ſuo ærario deuouerat, vt auctor eſt Liuius: alij verò Macedones in oppido Quinta iuxta Tarſum habebant gazas ſuas, ſi veridicus eſt Strabo. Lacedæmonij ſuſpectas habuerunt arces, veriti ne hominum induſtria falleret artem & munitiones omnes, ideoque palàm noluere opes congerere, nec vllum ærarium publicis opibus aſſignare. Hæc Plutarchus. Cautiores fuere Athenienſes, & Romani, locum deligentes ſacrum ærario ſuo, non ſecuti exempla aliorum Principum, quos memini, quibus adiice Aſſyrios, qui vrbem Suſam caput regni fecere cuſtodiam opum regiarum, vt ſcribit Herodotus. Romanos non perculit exemplum populi conterminі, ſcilicet Syracuſani, qui ſuas facultates præcipuas deferebat in Labdalum promontorium

Strabo l. 11.

Plutarc. in Pompeio.

Liuius 5. Decad. l. 4.

Strabo l. 14.

Plutarc. in Lycurgo.

Herodot. l. 5.

Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2.

Epipolæorum

Epipolæorum iuxta Syracuſas; vt nec Græcos mouit facinus Cambyſis Regis Perſarum, qui Gazam Palæſtinæ vrbem ſuo deuouit ærario, adeò opibus fœto, ex Pomponio Mela, vt inde poſtea theſauri omues fuerint Gazæ nomine nuncupati, ſicut Hieronymus, Iſidorus, & Seruius aduerterunt.

Pomp. Mela. lib. 1. c. 11.
Hieron. in Iſaiam c. 39.
Iſid. lib. 26. Etym. cap. 9.
Seruius in l. 1. Æneid.

Græci inquam & Romani ſpeculantes loca etiam prævalida ceſſiſſe in ius hoſtium fortiorum, credidere homines etiam nefarios reueriturs ædes ſacras, quibus præcipuas facultates ideo commendarunt: fortè ducti exemplo Hebræorum, qui templi peniriorem ſinum fecere ærarium ſuum, cuius ſeſe Deus ipſe præſtitit vindicem & vltorem, ſicut ſuo damno expertus eſt Heliodorus, vbi accinxit ſe ad hoc ſanctum ærarium expilandum. Quippe homo ille ſacrilegus, iamiam manus impias explicans ad prædandum, vix penè ſubierat intima ſepta templi, cuius prædam animo conceperat, cùm illico luit pœnas ſceleris exantlati. Rei geſtæ fama increbreſcens Græcis anſam dedit tranſmittendi opes ſuas in Delphicum templum, agnitum Gentibus orbe toto diſperſis. Ea veneratione fuiſſe opes ibibi reconditas ait Diodorus Siculus, vt fuerint illic multis ſæculis illibatæ. Locupletis huius ædis meminit etiam Probus Æmylius. Roma Græciæ ſimia inde ſuum ritum hauſit, quando Valerius Publicola ædem Saturno ſacram ſtruxit in loco muniriſſimo, & abrupto, vt ibi publicum decerneret ærarium, ſi fas eſt credere Macrobio, cui adſtipulatur P. Victor, dicens illud templum fuiſſe in faucibus Capitolij, vnde Varro & Iuſtinus aiunt locum illum fuiſſe nuncupatum montem Saturnium. Eadem Religione in templo pacis ipſi Romani rerum domini magnam vim auri habuere repoſitam, Herodiano teſte.

2. Machab. cap 3.
Diodor. Sicul. lib. 12.
Prob. Æmyl. in Ariſtide.
Macrob. l. 1. Saturn. c. 8.
Varro lib. 4. ling. Latin.
Iuſtin. l. 43.
Herodian. 1.

Herodot. l. 5.
Theſauri olim in templo recōditi.

Licet in mollitiem omnem fracti fuerint Lydi ſeruientes abdomini, vtpote vilia mancipia Bacchi, & Veneris; tamen ſubodorari in templis abditam deitatem, credidere theſauros in tuto eſſe intra ſepta templi. Eamobrem Crœſus Lydorum Rex dedignatus arces, quas multas habebat, eaſque munitiſſimas, templum quod erat in Brachidis gazas ſuas fecit, ſola vſus Dei cuſtodia, cuius erant partes opibus incubare. Huius facinoris teſtem conſule Herodotum.

Induſtria Decebali Regis ad opes recondendas.
Ex Historia.
Dionyſ. in vita Traiani.

Horum omnium Regum induſtriam ſuperauit aſtus Decebali Regis Dacorum, qui aliò deduxit aquas fluuij Sergetiæ, & conductis ſecreto operariis, eis indixit arcanum ergaſtulum compoſitum ex probato lapide cæmento adiecto, vt opes illic occluſæ non maderent aqua ſuperinducta gazis. Opere conſummato, cuius alij omnes erant inſcij, Sergetiam in alueum ſuum quaſi poſtliminio reuocauit, arbitratus ſuas facultates eſſe inibi tutiſſimas: ne autem operarij conſcij arcani huius proderent locum illum, eos omnes tulit è medio, vno tantùm amico Bicili ſuorum compote ſecretorum. Sed vt in volubili rota nihil omnino ſibi conſtare poteſt; ita & in hoc rerum vniuerſo, vbi in gyrum aguntur omnia. Decebalus ſua ſpe tota excidit; nam victus à Traiano, ne in victoris poteſtatem deueniret, actutus præcipuam triumphi partem mortem ſibi conſciuit, qua reſcita, Bicilis, qui fuerat illi à ſecretis, arcanum Traiano aperuit, qui ſiccato Sergetiæ alueo detexit opes illic Barbari Regis aſtu reconditas.

SENSVS MORALIS.

Opportunè theſaurizat qui virtutes congregat, & præcipuè charitatem.

In hæc verba:

Theſaurizate vobis theſauros in cælo.

ARTICVLVS SEXTVS.

Ex Sanctis Patribus, et Philosophia.

Nulli theſauri tuti poſſunt eſſe in hoc ſæculo.

Ex præfatis videre eſt non perennare gazas, quauis induſtria conquiſitas, quia nec mundus ipſe ſibi concolor eſſe poteſt, ideoque diſcolorem ſuam indolem rebus omnibus affricat, quæ proinde labant iuxta mundi labilis ingenium. Alias igitur arces, alia templa exploremus, quibus animæ cenſus omnes & lucra tuto confidamus. Morem vltro geramus Chriſto ſuadenti vt theſaurizemus nobis theſauros in cælo, vbi fures non effodiunt. Quid autem ſit theſaurizare in cælo theſauros, accipe: De ratione theſauri eſt, vt coaleſcat auro probato & ſincero, & nummis ſignatis icone Principis; alioquin ſpurio ære & adulterata moneta conſtantes gazæ inutiles erunt, ſuumque poſſeſſorem intento fruſtrabunt, & æterna mulctabunt inopia, quia ſibi ſicuti par erat minimè conſuluit, cautè congerendo nummos ingenuos commercij vſitati. Ita quiſquis hoc animo ſuo verſat vt ærarium locuples in cælo paret, hoc prius obſeruet, ſcilicet cauendum eſſe ab ære improbo, & vitiatis nummis, ne reiectanea moneta hominem faciat impotem commercij, quo gloriam æternam anima nundinatur. Theſauris maximè idonei ſunt nummi, quos dupliones vocant, Gallicè *doublons*. Charitas inſtar Iani biceps eſt, & duplionem appoſitè refert, Dei & proximi amore homines inaurando. Citra hanc virtutem ditiores quique homines egeni ſunt, quamuis auro graues ſint, & gemmulis irradient, oculis illudentes. Huius probæ monetæ indigi homines, inopes ſunt ante Deum etſi ſæculo locupletes appareant, ipſo etiam Domino aſſertore, qui ita inuehitur in hominem, cuius charitas intepuit. *Quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo; quia dicis: Quòd diues ſum, & locupletatus, & nullius egeo; & neſcis quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum, vt locuples fias, & veſtimentis albis induaris, vt non appareat confuſio nuditatis tuæ.* Cæſarius, Primaſius, & Rupertus hoc aurum charitatem nuncupant; & Gregorius in Scripturis ait aurum pro charitate etiam aliàs vſurpari. Sic ille: *Auri nomine charitas intimatur, ſicut Angelum, quem ſibi loqui Ioannes aſpexit, ad mamillas zona aurea cinctum vidit, quia nimirum ſupernorum ciuium pectora, dum pœnali iam nequaquam timori ſubiecta ſunt, atque à ſe viciſſim nulla ſeſſione ſoluuntur, ex ſola ſe charitate conſtringunt. Zonam verò auream circa mamillas habere, eſt cunctos mutabilium cogitationum motus per ſolius iam amoris vincula reſtringere.* Hæc ille.

Quæ cautione debeat vti anima vt veros ſibi theſauros in cælo paret.
Charitas eſt præcipua moneta, qua exurgunt theſauri cæleſtes.
Apoc. 3.
Ex SS. Patribus.
Cæſarius, Prim. Rup. in c. 3. Apoc.
Greg. lib. 34. Moral. c. 13.

Charitatis & auri congrua eſt comparatio & quare.

Ratio autem quare aurum typus eſt charitatis petitur à valore auri, quod in ſe alias omnes merces continet eminenter. Ita & charitas virtutum omnium radix eſt, & ſcaturigo, & propriè dicta virtus ſupernæ Ieruſalem, ad quam ſunt noſtræ diuitiæ tranſmittendæ. Accipe Auguſtinum in meam euntem ſententiam. *Ponite corda veſtra in virtute eius. Ponite corda, non vt habeatis formam pietatis, virtutemque eius abnegetis, ſed in virtute eius ponite corda veſtra. Quæ eſt virtus ciuitatis huius? Qui intelligere vult virtutem ciuitatis huius, intelligat vim charitatis.* Illa ſanè eſt virtus præcipua, quæ cæteris præambula, eas Deo ſiſtit, alioquin foras amandandas vt improbos nummos haudquaquam cæli ærario concludendos. Demum ea eſt virtutum ſumma, & cuius tantùm obſequio cætera præclarè facta nos diuinis dignantur obtutibus. Ita Hieronymus. *Attendite quòd ſine præcepto charitatis non ingreditur quiſquam ad Deum videndum, propter hoc Apoſtolus Paulus non gloriatur in linguis Angelorum, & hominum, non in cognitione myſteriorum Dei, non in ſpiritu prophetia, non in aſperitatibus carnis, non etiam in eleemoſynarum operibus, quamquam ad omnia pietas valeat, dummodo charitas non deſit. Hæc itaque ſola reddit hominem Deo viuentem, hæc religioſos, hæc monachos facit, ſine hac monaſteria ſunt tartara, habitatores ſunt dæmones, cum hac verò ſunt Paradiſus in terris, & in eis degentes ſunt Angeli.*

Auguſt. in Pſalm. 47. Charitas eſt virtutũ omnium præcipua.

Hieron. in regula Monachor. ad Paulam & Euſtoch.

Elegans oratio facta in gratiam charitatis, cuius miros effectus enũtiat.

Vide, mihi dilecta filia, licet longa vos macerent ieiunia, abiecta veſtis & nigra deformet, longa officiorum & operum texatur ſeries, ſi intus deſit charitas, ad infimum religionis gradum nondum peruentum eſt. Propterea hinc incipiendum eſt iter ad Apoſtolicæ perfectionis apicem. Si verò relatiua eſt charitas, & ad vnum, non poteſt dilectio fraterna dici. Idcirco neceſſe eſt vt plures ſint, qui mutuo ſe ex charitate diligant, vt dicatur iuxta Prophetam, Bonum & iucundum eſſe habitare fratres in vnum, quod ſatis approbat ſapientia dicens: Frater qui iuuatur à fratre, quaſi ciuitas firma. Et iterum: Si fuerint duo ſimul, fouebunt ſe mutuò, ſed ſi vnum gradiatur, & cadat, væ ſoli, quoniam ſubleuantem non habet. Si fratres, & ſorores ſimul in vnum non habitent, non iam bonum, ſed malum eſt. Nihil bonum diuiſum, omne enim ſecundùm Philoſophos in tantùm habet bonitatis, in quantum vnitatis: propterea in exordio mundi vidit Deus, quòd cuncta quæ fecerat ſimul erant valdè bona. Idcirco, chariſſima, in Apoſtolica vita vobis de ſæculo adunatis, per corpora ſit cor vnum, & anima vna in Domino, velut de Apoſtolis, & Apoſtolicis viris, in eorum actibus legitur: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna in Domino. Et ferè infelices ſunt, quibus non ineſt vna ſed diuerſa voluntas. Hoc diſcurſu Hieronymus encomia charitatis direxit ad Paulam & Euſtochium degentes in monaſterio, præmonens eas, ne ita aliis operibus incumberent, vt charitatis oblitæ, hanc virtutum omnium principem abiicere viderentur.

Charitatis cum vnitate conſortium.

Charitas in cælo primas tenet.

Ex Philosophia. *Ariſt. lib. 3. Topicor. c. 4.*

Hoc itaque animo inſideat, charitatem in theſauro cæli primas occupare, nihilque gazis illis cæli adiici, cui non ſit inuſta medullitus teſſera charitatis. Inde infero, inter opera charitatis, eleemoſynam eſſe quàm maximè aptam, vt velut legitima moneta theſauris ſuperis inſeratur. Ratio peti poteſt ex ipſis Philoſophiæ fontibus, libris videlicet Ariſtotelis, cuius hoc eſt axioma: *Tale additum tali, facit ipſum magis tale.* Vnde ſic arguo: Opera congrua theſauris cæleſtibus ſunt ea, quæ ſubolent charitatem. Sed eleemoſyna Dei intuitu erogata egenis, maximè ſpirat charitatem. Nempe charitas adæquata Deum & proximum amplexatur. Ergo cùm eleemoſyna Deo tantùm placitura, proximorum etiam tergat anguſtias, multum conducet ad ampliandos hos theſauros, quos quiſque debet ſatagere vt adſtruat in ſupernis. Fortè eò aſpexit Christus commemorans opes huius ſæculi, quas damnauit defoſſas in terra, laudauit verò communicatas egenis; ea effuſione dicens aptas cæli gazis, dum ſuaſit vt faceremus nobis amicos ex mammona iniquitatis, qui nos recipiant in æterna tabernacula. Ad eumdem etiam ſcopum dirigitur ille verſus, quem voluto. Nimirum idem Dominus vetans defodi in terra opes, & præcipiens eas in cælum traiicere, moraliter hoc ingeſſit, vt egenis vteremur ad opes in cælum traiectitio velut fœnore tranſmittendas. Ea namque virtus ineſt manibus pauperum, vt quod de Myda nugantur fabulæ, præſtent in gratiam diuitum, quibus in lucrum cedit illud omne, quod pauper attrectat. Eamobrem Patres conſuluere diuitibus, vt, ſi in vtroque velint ditari ſæculo, conducant pauperes, illis ſuas auri ſarcinas imponentes.

Optimè ſibi conſulunt illi, qui eleemoſynæ ſuffragio ſuas opes in cælũ traiiciunt, vt illic theſaurizent.

Ex SS. Patribus. *Chryſolog. ſerm. 25.*

Audiendus in hoc themate Chryſologus ita fatus: *Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam. Si victuros vos, ſi regnaturos, ſi vos iam diuites eſſe creditis in ſupernis, vbi futuri, quo migraturi, vbi regnaturi eſtis: vos illa quæ veſtra ſunt iam præcedant: opes miſeras miſericordia computate: quæ humana ſunt in diuina conuertite. Et ne cui forſitan deeſſet euectio ad portanda illa quæ dimittitis, angariatus eſt pauper: ferunt pauperes onera noſtra, & volentes ferunt; quia non tali deprimuntur pondere, ſed leuantur. Facite vobis ſacculos qui non veteraſcunt, theſaurum non deficientem in cælis, vbi fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Videtis quia pater iſte ditare vult filios, non nudare. Nouo modo, imò cæleſti modo, qui hunc audit vendendo comparat, recondit erogando; dum amittit, acquirit. Quàm cupit pecuniam perdurare, perpetuare ſæculos diuitiarum, condita permanere, qui dicit: Facite vobis ſacculos, qui non veteraſcunt. Et qui theſaurizantes temporaliter arguebat, ad totum cupiditatis fomitem iubet ſacculos ſine fine perquiri. Chriſte, quò te pertrahit amor tuorum? vt auarum lucri facias, facis eum quod deſiderat, non quod oportet audire: ſacculos imperas: æternos theſauros, qui non deficiant, vis parari, vt auarus dum conſueta percurrit ad lucra, aut virtutem capiat, aut à virtute capiatur. Si & in cælo ſacculus opus eſt, cura non amittitur, ſed mutatur. Domine tu vidiſti, quia in theſauris tota fides, tota ſpes in ſacculis ſit auaris: & ideo imputribiles in cælo ſacculos vis parari, vt qui te non ſequitur ad cælum, ſequatur ſaltem ſacculos ſuos. Auare fac tibi ſacculos, & fac iubente Deo: quia votis tuis annuit diuina maieſtas. Sed fac tibi ſacculos, erogando: quia quidquid pauper acceperit, pater cæleſtis ſuſcipit. Et vbi recondit? in cælo. Et ne fortè te perdidiſſe doleas vel vſuram, centuplum in cæleſti fœnore recipies,*

Mira parænesis Chryſologi in gratiã eleemoſynæ.

Benè theſaurizat qui pauperũ manu vtitur ad opes in cælum tranſmittendas.

quidquid

quidquid in cœlo paupere tranſmiſeris perferente. Vſura mundi centum ad vnum; Deus vnum accipit ad centum: & tamen homines cum Deo nolunt habere contractum. Sunt forſitan de cautione ſolliciti? Quare? Nonne homo homini, exigua chartula obligatione conſtringitur? Deus tot & tantis voluminibus cauet, & debitor non tenetur? Sed dicis: Eſto quod debeat, quo exigente reſtituet? ſeipſo, quia non poteſt ille mentiri: idem ipſe eſt & executor, & debitor. Non erit in reddendo durus, qui profuſus eſt in largiendo. Crede homo Deo quod tibi Deus dedit: maiora reddere vult, cùm vult debere largitor. Hæc ille, ſuum ſuaue melos inſonans, vt demulceat aures aſperas precibus egenorum.

Eleemoſyna Deum obligas homini eroganti ſtipem egeno.

SENSVS MORALIS.

Opes effuſæ in manus pauperum theſauros in cœlo componunt, & ſecus coacervata in terra diſpereunt.

In hæc verba:

Theſaurizate vobis theſauros in cœlo.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

Ex Historia, Symbolis, Et Sanctis Patribvs.

Ex Historia. Sabellic. lib. 5. Enneadis 8.

IN ea Deo fœnerandi diſciplina apprimè fuit eruditus Imperator Tiberius ille Chriſtianus, alius planè ab eo, quem inglorium priſcæ referunt hiſtoriæ. Tiberius inquam ille Chriſtianus rerum potiens adeò profuſus erat in pauperes, vt affluentes opes, ab eo iugi elapſu refluerent in egenos; nec tamen inde pauperior in vllum vnquam inopiæ diſcrimen venit, Deo etiam in hoc ſæculo mutuas gratiarum rependente vices: quò namque liberalior erat in pauperes, eò etiam ditior euadebat. Vt autem proſpera mundi aura afflans ſuſpicionem facit ſalutis ancipitis, timuit Imperator Deum ſuas eleemoſynas velle rerum omnium affluxu in hoc ſæculo compenſare. Idcirco pius ille Princeps nullum daturus locum auaritiæ, ſuum exhauſit ærarium in gratiam pauperum, ne in mercedem ſanctiorum operum gazis optimis vteretur. Sed vt Deus ſua bonitate pietati hominum præit, noluit eſſe indonatum illud Tiberij fabinus egregium. Eo ſiquidem introeunte templum, crux ſubſtrato marmori inſculpta perculit animum eius, qui ſuſpicatus irreuerentiam, ſi non illico præciperet tolli crucem, zelum ſuum acuit, & lapidem eadem mora iuſſit ex loco cruci iniurio reponi in altiorem gradum. Eruto marmore occurrit alter lapis, etiam cruce inſignitus, quo ſublato plures alij ſibi ſuccedentes eodem crucis charactere illuſtres elati ſunt. In eo verò terræ hiatu repertus eſt ingens theſaurus, quo Deus Imperatori exoluit fœnus largioris huius ſtipis antea miſeris erogatæ. Noluit Princeps abdere pecunias illas ſuo concluſas ærario, ſed publicas fecit, conuocans inopes, & preſſos ære alieno, vt omnium hominum egeſtati conſuleret.

Locuples hiſtoria Tiberij Imperatoris Chriſtiani pauperum amantiſſimi.

Eleemoſyna neminé pauperem fecit vnquam.

O vtinam huius Principis animos ebiberent omnes, quibus eſt in votis diteſcere: ſanè non inſomnes agerent noctes, anxij quanam induſtria rei familiaris incrementa promouere queant. Hoc itaque meminerint ditiores quique, illud præcipuum eſſe opum compendium, ſcilicet vt miſeris erogentur. Quippe Deus toti cumulo propitius eſt, ſi partem diues pauperi communicat, ita morem gerens Deo, à quo bona hæc omnia iugiter influunt. Præterea in ratione cæleſtis ærarij cenſebitur quidquid homo locuples in hoc æuo fuerit pauperi fœneratus. Illis ferè artibus ad rerum apicem euectus eſt Vrbanus VIII. quo hodie Eccleſiam moderante viuimus. Is olim Cardinalis Maphæus Barbarinus, eo animo liberali fuit, vt ſua omnia communia faceret, ſummè exoſus ingenium illorum hominum, qui draconum inſtar vigiles agunt excubias ad theſauros, ne quis fiat eorum particeps. Ferrus, homo ſymbolorum collector induſtrius, ſpeculans in eo Cardinali animum beneficum, & exoſum opes abſconditas, auguratus eſt ei ſummas infulas, arbitratus hominem ſibi parcum, vt omnia fieret omnibus eſſe digniſſimum ſummo Pontificatu, cuius etiam fuit omen veridicum, illud ſymbolum, quod ſibi aſſumpſerat ille beneficus Cardinalis, pingere ſolitus aquas Nili fluminis, cui ea virtus indita eſt, vt ſua illuuione fœcundet oras omnes quas alluit. Fluuiu illi hanc imponebat epigraphen, INVNDATIONE FERAX. Quaſi diceret: Quid meam miramini liberalem indolem? Illa mihi non eſt ingloria, hoc habeo quodcunque dedi. Qui mea bona participant, iidem me fœcundant, nec vlla eſt bonorum gratia, niſi illa quam conciliat eis anima liberalis. Itaque nolite imponere modum meis influxibus, cùm mihi magis ſint quàm aliis proficui. Demum hoc mihi concedite, vt ſim INVNDATIONE FERAX. Quantum profecerit ille Cardinalis dedignatus auaros hominum ritus, teſtis eſt ille apex, quo eminet aliis omnibus hominibus, electus in ſummum Pontificem.

Vrban. VIII. ſēper abhorruit ab opibus in hoc ſæculo congregandis.

Ex Symbolis. Ioan. Ferr. part 2. Theatri ſymbolor.

Vrbani VIII. quod fuerit aliàs ſymbolum præſagiēs illi ſummum Pontificatum.

Quid ergo, ô auare, gratis accumulas tibi anguſtias, dum congeris opes inutiles tibi, quia earum commoda in alios homines minimè deriuantur? Quid, ô pectus opacum, caligas in indagine artis, quæ componit gazas auro fœtas, explica manus, & largè eroga pauperi quod recondis, hac profectò fies INVNDATIONE FERAX. Alioquin computreſcent opes, quas defodis, earum fruſtratus vſu temporali, & commodo ſempiterno. Totus namque fructus opum ſitus eſt in earum prudenti effuſione, quæ illas beneficas facit, ſicut nimia retinendi cupido maleficas; quemadmodum nimia cuſtodia in horreo, eſt frumento iniuria, quod expanſa manu ſatum multiplicat. Accipe Auguſtinum monitorem hoc tenore: *Manna colligebatur duplum die ſexto in repoſitionem pro ſabbatho. Qui autem contra Domini præceptum ſeruauerunt de manna, ebullierunt vermes, & computruit. Diuites auari & cupidi hæc recondunt, quæ in hoc ſæculo simò cum ſæculo corrumpantur: qui autem bona opera recondunt, illa permanent vſque in craſtinum: illud autem, quod pro die ſabbathi reponebatur, non eſt corruptum, neque vermes ebullierunt ex eo, ſed permanſit integrum. Et tu ergo, ſi propter præſentem vitam tantummodo, & propter amorem ſæculi theſaurizes, continuò vermes ebulliunt. Denique audi de peccatoribus, & his, qui præſens ſæculum diligunt, quid Propheta dicat: Vermes, inquit, eorum non morientur. Iſti ſunt vermes, quos generat*

Aſpera declamatio in auaros.

Opes retentæ ſunt noxiæ.

Ex SS. Patribvs. Aug. ſer. 95. de tempore.

Elegans Auguſtini oratio probans eſſe maleficas opes retentas in arcula.

generat auaritia, & diuitiarum cæca cupiditas, his qui habent pecunias, & videntes in neceſſitate fratres ſuos, claudunt ab eis viſcera ſua. Propterea & Apoſtolus dicit: Diuitibus huius ſæculi præcipe, non ſublime ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarum, ſed diuites ſint in operibus bonis, facilè tribuant, communicent, & theſaurizent veram vitam.

EX HISTORIA.

Fluxæ & labiles ſunt opes.

Daniel. 5.

4. Reg. Exempla, quibus oſtẽditur inconſtancia diuitiarum.

Q. Curtius lib. de geſtis Alexand.

Ioſeph. lib 7. antiq. Iud. cap. 12.

Chalcondyl. in Baiazet.

Baiazethi & Conſtantino Palcologo lethales fuerunt theſauri non diſperſi.

Dignum ſupplicium auari Imperatoris Baiazethis.

Nota, Auguſtinum inducere Apoſtolum ſuadentem diuitias bonorum operum, longè ab aliis, quæ in incerto ſunt, cùm nemo planè ſciat cuius futuræ ſint opes, quas tot ſudoribus alluit & conquirit. Cùm Crœſus Soloni ventilaret opes ſuas reponens penes illas beatitudinem ſuam, neſciebat inſtare ſibi Cyrum, qui has omnes opes fecit ſui iuris. Quando Baltaſar Rex Chaldæus mediis in epulis iactabat vaſa ſua aurea, non erat ſollicitus de Dario Medorum Rege, qui illam omnem ſupellectilem diripuit. Gloriabatur Ezechias in theſauris ſuis, eorum potentiam iactans coram legatis Regis Babylonis: Deus hunc in homine pio faſtum non tulit, quia Babylonis Rex audita vi magna auri, quo graues erant gazæ Regis Ezechiæ, ærarium eius poſtmodum expilauit. Quis vnquam augurum fuiſſet auſus malè ominari de Perſarum gazis, ad quas tot millia hominum excubabant? Vnus tamen Alexander parua manu ingentes fudit acies Perſicas, & omnes theſauros abſtulit militi diſtributos. Non inferiores fuere diuitiæ Salomonis defoſſæ in ſepulchro Dauidis; nec tamen ei aut filiis eius ceſſere hi theſauri, ſed Hircano & Herodi. Et quod omnem ſuperat inſaniam, multis opes reconditæ fuerunt iniuriæ & lethales, quia noluerunt eas impendere opportunè. In his recenſentur Baiazethes, & Conſtantinus Paleologus Imperator, quorum prior congreſſurus cum Tamerlane ingenti agmine terribili, Dynaſtas & proceres Turcarum conuocans, quos ſuis copiis præfecerat, vt inito conſilio manus conſereret cum Principe Tartaro accincto ad pugnam, & ſtipato validiore exercitu, audiit hoc vnum ſupereſſe conſilium, & remedium præſentiſſimum, vt nutantes ſuorum militum animos erigeret, quos numeroſæ Tamerlanis acies antea deiecerant; ſcilicet vt theſauros ſuos, quos ſecum in caſtris habebat militi diuideret, vt inde miles alacrior factus benefici Principis partes fortius propugnaret, & conceſſarum opum memor, eas validè tutaretur. Adiecere optimi conſultores, Baiazethem collatis his opimis ſtipendiis nullam paſſurum inopiam, quia ſi vinceret, faceret ſuas, omnes gazas Tamerlanis Imperatoris ditiſſimi; ſi verò victus effugeret, hoc illi fore ſolatium, hoſtem nimirum non adiecisse ſuis opibus Turcarum ſpolia ditiora. Aſpernatus eſt Baiazethes ſalutare conſilium, negauitque militi donatiuum, quod vltro vrgente fato debuit expendere. Ideo exercitus omnis exoſus ſordidam Baiazethis indolem, illius dedignans obſequium, primo congreſſu fatiſcens, terga vertit, derelicto Principe tantùm ſuperſtite ad dedecus, & exemplum ſummæ egeſtatis. Ita qui ſuas incongruè concluſit opes, eas omnes perdidit pulſus imperio, & inſtar feræ immanis damnatus ad ferream caueam, merito plectendus ferro, qui neſciit auro vti; iuſtaque Dei cenſura circumſeptus ferro, qui aurum ferreis arculis occluſerat.

Idem in Conſtant. & Mahomete II. ſub ann. 1451.

Quàm ſordida fuit auaritia Cõſtantini Paleologi, & quomodo caſtigata.

Eadem ſorte è medio ſublatus eſt Conſtantinus Paleologus, eo nomine infamis, quòd illius ſordidâ auaritiâ Græcorum imperium ceſſit in ius infidelium, ingemente orbe toto Chriſtiano. Non latebant Conſtantinum conſilia Mahometis II. de inuadendo imperio: certior in dies erat de ingenti apparatu, quo Turca ſe accingebat ad obſidendam Conſtantinopolim: concurrebant milites conſcribendi in diſcrimen Græciæ; & tamen ſegnior Imperator timebat ærario ſuo, parcens opibus, quas noluit communicare ad copias inſtruendas. Ære paruo conduxit Genuenſes aliquot milites, adiecta parua Græcorum manu, ne ſuas manus explicaret nimis, ſi magnas copias inſtruxiſſet. Vrbem caput Imperij ferè inermis adortus Mahumetes, facili negotio inuaſit, & Conſtantino in turba oppreſſo theſauros eius diripuit, nomenque eius inglorium fecit poſteræ ætati, qui æterno maledicto feriet hominem Chriſtianis iniurium, quia ſuis pepercit opibus, vt eas hoſtibus aſſeruaret.

Quidquid in gloriam Dei cedit, illud nobis ſit theſaurus corruptionis neſcius.

Matth. 19. Virtutum praxis eſt theſaurizandi modus certiſſimus.

Faceſſant itaque alij omnes theſauri, vt intendamus impigrè bonorum operum gazis, quas ſuggerit Auguſtinus, iuxta Domini ſententiam, qui dum hortatus eſt ad theſauros in cælo componendos, non fuit tantùm de ſola eleemoſyna ſollicitus; ſed hoc præcipuè intendit, vt moneret nos, potiſſimum animæ intentum, quando exantlat aliquod bonum opus, debere eſſe gloriam Dei, ad quam attendentes poſtmodum euchentur. Quidquid ergo cedit in Domini Chriſti decus, illud omne theſauros in cælo nobis accumulat. At pertinet ad Chriſti decus & gloriam, vt auſcultemus mandatis eius: nihil namque magis gloriam Regis decet, quàm illius morem gerere voluntati. Tota igitur induſtria theſaurizandi in cælo eſt penes virtutum praxim, quam ſuis ſequacibus Dominus intimauit. Eò ſpectant illius eloquia. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Contra hanc theſaurizandi artem peccant illi, qui eo animo virtutum calles ineunt, vt ſibi concilient hominum gratiam, & popularem auram: etenim perinde eſt ac ſi in terra defoderent opes, in pabulum tineæ, æruginis, & prædonum: Nempe ad trutinam Dei improba eſt moneta, oculis tantùm hominum cuſa, nullumque habet commercium cum beatis illis mentibus, quæ probis operibus mercatæ ſunt gloriam reprobis inconceſſam.

SENSVS MORALIS.

Quam cautelam depoſcat ab homine cordis cuſtodia, ne defluat ad theſauros ignobiles.

In hæc verba:

Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

SECTIO SEPTIMA.

PRÆFATIO.

IN præcipua veneratione fuit Romæ clypeus de cælo illapſus, fata vehens Romani Imperij: Oraculo namque proditum eſt, tamdiu Romam fore ſuperſtitem, quamdiu clypeus ille foret incolumis. Itaque Romani ſuo conſulentes imperio, æternum illud ſuæ fortunæ pignus intimis penetrali

penetralibus templi cautè abdiderunt. Vtque religionis facerent negotium clypeum illum, curam eius ſacerdotibus demandarunt, ita vt nefas eſſet aliis contrectare donum cælitus impertitum. Cordis integritas ſingulis quibuſque hominibus illud omen affert: nimirum proſpera manent eos, qui cordi ſuo inuigilant ne deforis impetum aliquem patiatur. Penes vnumquemque eſt ſeipſum componere in ſimilitudinem templi, & obſerare omnes aditus vnde cordi poſſunt aliqua diſpendia à noſtris æmulis imminere. Alioquin ſi copia datur illecebris perſuadendi cor, profectò impreſſione facta in illud, hoſtis extremam perniciem inducet in animas noſtras, quarum ſors æquior ſita eſt penes cuſtodiam cordis; quæ vt ſit vnicuique cordi, dicam primò, qua cautione debeat cor cuſtodiri. Secundò dicam, quæ mala excipiant homines incurios cuſtodiæ cordis.

Diuiſio ſectionis.

SENSVS MORALIS.

Prima Pars Sectionis.

Quàm debeat eſſe anima ſollicita ne capiatur illecebris rerum, quæ illudunt oculis.

In hæc verba:

Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Ex Antiqvitate plvrivm Nationvm, et ex Theologia.

Prouerb. 4.

QVa inſomni cuſtodia inuigilandum ſit cordi, animum ſuum torquent interpretes dum expendunt illum locum Salomonis: *Omni cuſtodia ſerua cor tuum, quia ex ipſo vita procedit.* Horum omnium recenſere dictamina non eſt mearum partium, ſed potius meam ſubiicere ſententiam moribus idoneam componendis, & congruam intento Chriſti, à quo ſanè bonum eſt omne quod diſcimus & dicimus: vtpote citra cuius obſequium nequimus proprio Marte noſtro ad ſalutem congrua cogitare. Cùm itaque peritus hic Dominus res planè concolores dixerit, theſaurum & cor; non cunctabor dicere eam eſſe curam adhibendam cordis cuſtodiæ, quam præſtant diuites ſuis opibus incubando. Si verò cuipiam peregrina videatur vſurpatio theſauri pro corde, reuoluat ille ſacros libros, & inde reſciet, eam nomenclaturam theſauri affixam fuiſſe cordi ab eodem Chriſto ita prædicante: *Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonum.* Inde concludo, cor debere aſſeruari eadem cautione, quam priſcæ olim Gentes præſtitere in ſuis opibus aſſeruandis.

Quanam ſit ſolertiâ cordi noſtro inuigilandum.

Cor noſtrum eſt theſaurus noſter.

Luc. 6.

Ex antiqvitate.

Pauſan. lib. 9.

Proxima ſectione recenſui ritus plurium nationum, quibus in more fuit poſitum ſeligere munitiſſimas arces, vt eas publico ærario deſtinarent. Ibi à me prænotatis adiice ex Pauſania, Minyam Chryſæ filium, qui Minyos rexit, omnem ſuam adhibuiſſe curam, vt muniret locum illum, cui ſuos theſauros fidere decreuerat. Eodem ſpiritu afflati Græci omnes, ſuas fecere gazas in inſula Delo, quam bello delegerant, vt auctor eſt Thucydides. Siſinus Cappadocum Rex Noram arcem tutiſſimam ſibi gazam fecit, ſuo exemplo Cappadoces erudiens, ſuas opes ſumma cuſtodire ſolertia, vt Strabo refert. His ſimilia habet Liuius, ſcribens Athamanes in Tetraphilia cuſtodire ſolitos opes ſuas. Neſcio vnde Strabo acceperit, Hebræorum ritum fuiſſe in montes ſuos deferre theſauros, & præcipuè coluiſſe eo intento Thracem & Taurum. Dixi ſupra, Athenienſes Græcorum cultiſſimos crediſiſſe ſuas gazas tutiores, ſi eas templo Delphico conſecrarent, vt meminere Diodorus Siculus & Probus Æmylius.

Thucydid. lib. 1. belli Peloponneſiaci.

Strabo l. 12.

Liuius 4. Decad. l. 8.

Strabo l. 16.

Diodor. Sicul. lib 11.

Prob. Æmil. in vita Ariſtid.

Ne hæreamus in delectu horum rituum, quorum ſedula fuit obſeruatrix primæua hominum ætas, ſollicita ne peſſum irent opes improbo labore partæ. Ne inquam ancipiti cura diſtrahatur animus, à qua Gente debeat accipere normam tutò conſeruandi theſaurum cordis, cenſeo eſſe æmulandam Romanorum induſtriam, quæ in publico decernendo ærario, omnem omnium nationum concluſit artem. Nempe tota Gentium ſolertia adhibita in gratiam ærarij, fuit penes tria. Videlicet, penes arduos montes, tutiſſimas arces, & celeberrima templa hominum vulgata religione intacta. Vt tres ſimul cautiones, vnica Romani concluderent induſtria, in monte Saturnio, cui inſidebat arx munitiſſima Capitolij, ſtatuere fundamina templi, in quo repoſita pecunia publica, talem ſibi reuerentiam conciliauit apud homines, vt hunc theſaurum Roma ſanctioris ærarij nomine nuncuparit. Has gazas ſub titulo ſanctioris ærarij meminere Liuius, Cæſar, & Cicero. Præcipuè notatur à Cæſare Lentulus, quòd aperto ſanctiore ærario ab vrbe aufugerit. Itinere abrupto & aſpero tantùm Cliuo patebat aditus ad arcem illam edito loco ſitam, & naturali rupis Tarpeiæ munimine fortiſſimam, cui etiam ædes Saturno ſacra religionis fidem pepererat. Vnde trifariam tuta erat cuſtodia æris illic reconditi. Primò ratione difficilis aditus, qui locum hunc furibus inuium effecerat. Secundò propter munitionem arcis impenetrabilis. Demum quia religionis ſuſpicio pecuniam illam ſacram effecerat. Diu namque viguit memoria Brenni Galli Principis, cuius deletus eſt exercitus ob expilatas opes templi Delphici.

Veterũ Romanorum ſolertia in theſauris aſſeruandis eſt imitanda à Chriſtianis in theſauro cordis aſſeruando.

Liuius 3. Dec. lib. 7.

Cæſar lib. 1. belli ciuilis.

Cicer. 6. action. in Verrem.

Idem ad Atticum lib. 7. epiſt. 10.

Brenni Ducis Gallorũ mors infelix ob templum Delphicum expilatum.

Cùm ergo ſimus Romanæ Eccleſiæ Catholica proles, operæpretium eſt aliquid à priſcis etiam Romanis accipere, quo poſſimus & nos fieri cautiores. Mutuanda eſt itaque ab eis illa cautela triplex obſeruanda ad cuſtodiam theſauri noſtri, videlicet cordis. Hoc igitur inſtitutum Romanorum animo noſtro tenaciter inſideat, vt hac triplici ſolertia conſulamus cordi noſtro. Auſpicemur ab excelſo loco ad inſtar Romanorum, qui optione data regionum vrbis, altiorem ſelegere partem, vt eminente ſitu foret ærarium illuſtrius. Hanc & nos prouinciam aſſequemur exoſi viles ſæculi huius illecebras, vt vegetiores facti, deſpicatu rerum humilium ad cæleſtia iugiter aſſurgamus. Illam ſi ſectemur induſtriam, cor noſtrum haudquaquam deget vbi ignobiles hominum theſauri iacent. Cum enim deprædentur opes cor hominis appetentis aurum; procul dubio cor illud erit opibus inuium, quod ſidera tranſcendens, impigrè ſatagit gazis omnibus eminere.

Egregium conſiliũ conducens ad cuſtodiam cordis noſtri.

Quàm diligẽter eſt inuigilandum cordis humani cuſtodiæ.

Salutare fuit illud conſilium Chriſti, ſcilicet non defodere in terra opes, ſed altiore loco ſuas decorare gazas, quando præmonuit, eſſe theſaurizandum in cælo. Quaſi diceret, loca humilia patere inſidiis, quibus inuia ſunt illa quæ aſſurgunt. Ne prouida Chriſti monita excidant fructu congruo, cauendum eſt prudenter, ne ſæculi huius infidelis illecebræ noſtris cordibus affricentur. Alioquin cordis humilia ſectantis infida eſt cuſtodia, & hoc cor incautum, vt theſaurum peruium omnibus, mundus ſuo adiicit theſauro, qui hac adiectione tumet & increſcit.

Homo nimium amás creaturas eſt Deo iniurius.

Idcirco Deus volens detrahere gazis huius mundi; vetat cor noſtrum apponi caducis opibus, ne hoc turgeant incremento. Fit namque Deo iniuria, cùm cor adhæret alicui obiecto infra Deum. Etenim illud Deo iniurium eſt, quod ſibi vſurpat locum Dei incongruè.

Ex Theologia.

Aſt homine reponente finem ſuum penes aliquid ſenſibile, quod ſuum theſaurum facit, illud præſtituens ſibi vt terminum, & bonorum omnium compendium: res hæc ſenſibilis indecenter irrepſit in locum Dei, ſcilicet in cor, qnod vni tantùm debet Domino mancipari. Rurſus vt aliqnid ſibi cor humanum deuinciat, debet participare rationem vltimi finis noſtri, cuius eſt plenè hominem vtraque ſui parte beare & perficere.

S. Thom. 1. 2. q. 71. art. 3. ad 3.

At mundus nihil planè habet huius argumenti; nempe dum corpori adblanditur epulis & Venere, animam vitiat & corrumpit. Dum verò ſpiritum ventilat aura populari, hominem euehit vt peſſumdet. Præterea cùm homo ſit finis, cuius gratia editæ ſunt ſingulæ quæque res corporeæ, ſuperior etiam eſt rebus hiſce vernaculis.

Quare nihil omnino infra Deum ſit toto corde adamãdum.

Ergo ſi eas theſauros ſuos facit, ſe illis deuouendo totum, degener eſt, & ingloriam ſuam ſortem facit, eam ſubiiciendn rebus editis ad vſum & non ad fruitionem. Et inde anima in lethale piaculum incurrit Deum poſtponens ementito bono, quo vt fine fruens anima, Deum quàm maximè offendit, ab eo auerſa, vt rebus infimis adhæreſcat. Et hoc Theologis eſt immane ſcelus.

S. Thom. 1. 2. q. 71. art. 3.

SENSVS MORALIS.

Incongrua res eſt homini deperire creaturas.

In hæc verba:

Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Ex Philoſophia.

Ex Philoſophia.

Ariſtot. lib. 2. Phyſ. text. 74.

QVàm verò abſurdum ſit illud negotium hominis affricantis cor ſuum mundi illecebris vt theſauro, cui & alterum ſuum theſaurum adiicit, perpende ex Philoſophia, cuius apex Ariſtoteles ita fatur: *Finis eſt optimum vniuſcuiuſque rei.* Ergo cùm nihil infra Deum ſit homini optimum, nihil planè ſortietur rationem vltimi finis, cui tantùm vt termino adæquato debet cor hominis adhærere. Nempe illud eſt optimum, quo nihil melius eſſe poteſt, & ex Themyſtio finis dicitur optimum cuiuſcunque rei, quia comparatione facta mediorum & finis, illud quod ſibi vendicat rationem vltimi finis debet ſingulari bonitate medijs eminere.

Themyſtius in text. 74. lib. 2. Phyſ.

At ſi præcipua quæque mundi ſtipendia congerantur in cumulos theſauris idoneos, minoris ſunt pretij quàm media, quibus ad eum finem fertur homo.

Quibus præcipue argumẽtis homo abſtrahatur ne plus quàm par eſt afficiatur amore rerũ infimarum.

Etenim hominis affectus, quibus demerere Deum poteſt præuia eius ope, longè præſtant illecebris mundi, quæ hominum corda pelliciunt. Præterea hominis optimum debet aliquam bonitatem affingere toti homini; at mundus eo bono caret, quo beati queant omnes hominis partes. Tantùm enim abeſt vt deliciæ corpora demulcentes illa perficiant, quinimò extremam corpori perniciem inferunt, vt videre eſt in lue Venerea, & podagra, & cachexia luxuriæ, & gulæ ſequacibus, & reliquis importunis. Si verò res ſit de animæ bonis, vnde fiat anima ditior, profectò mundus harum opum ſummam patitur inopiam, vtpote neſcius luminis huius, quo illuſtratur animæ intellectus, & indigus eius boni, cuius indagine voluntas perficitur. Nimirum animã lumen ſuum emendicare nequit ab hoc ſæculo, in ignorantiæ opaco conſtituto, nec mutuari poteſt congrua ſibi bona ab hoc mundo, qui totus in maligno poſitus eſt. Faciliori negotio quiſque colligeret ex tribulis ficus, & ex ſenticeto botros, quàm ex mundi illecebris argumenta finis optimi, qui hominem decet, ac proinde poteſt ſibi cor eius meritò vendicare.

Amare res huius ſæculi eſt defodere in terra ſuũ theſaurum.

Itaque amare anxiè hanc mundi ſupellectilem eſt defodere in terra theſaurum ſuum, ſcilicet cor, quod Chriſto auctore eſt theſaurus. At affici cæleſtibus eſt Romanorum inſtar in excelſis locare gazas, vt in ſede congrua dignitati cordis, cui ſatis eſt vti creaturis editis ad leuamen, ſed non vt eis ſicuti fini vltimo homines obſequantur. Etenim Deus condidit hominem, vt terram ſibi ſubiiceret, non vt eius ſubiret dominium. En diploma dominij hominum in terrena, editum in ipſis mundi incunabulis, quando ſcilicet principes ſtirpis noſtræ, & præcipua hominum capita Deus ita affatus eſt: *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & ſubiicite eam, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus cæli, & vniuerſis animantibus quæ mouentur ſuper terram.*

Geneſ. 1.

Homo ſuperior eſt rebus infimis, ideoque non debet eis ſubiici.

Nota, his literis nihil planè excipi ab hominis imperio. Si nimirum res eſt de his quæ ad terram pertinent, vt ſunt opes, vult Deus hominem ſubiicere, & quaſi hæc omnia conculcare. Hoc ſanè clamat vox, *Subiicite.* Et quia rerum Dominus, & præſcius futurorum, callens hominum indolem fore pronam ad beſtiarum etiam cultum; quidquid in æthere volitat, quidquid natat in æquore, & diſcurrit orbe toto, hoc omne iuris hominum fecit, ea voce, *Dominamini:* qua deploranda maxime eſt eorum ſors, qui venationi & aucupio intenti, equos, canes, & aues, faciunt Deos ſuos, cor ſuum gratis vni beſtiæ mancipantes.

Lugẽda ſors eſt hominum qui creaturas plus æquo depereunt.

SENSVS

SENSVS MORALIS.

Quàm parcè homo debet affici rebus infra Deum.

In hæc verba:

Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

ARTICVLVS TERTIVS.

Ex Sanctis Patribvs, et ex Philosophia.

TErra homini ſubiecta, & beſtiæ eius dominio addictæ, non omnem ſui ſollicitudinem adimunt homini, imò eo fine ſingula quæque condita ſunt, vt eis vtatur homo prout tulerint anguſtiæ, quibus vrgebitur. Ex hoc non eſt theſaurizare in terra, quia creaturis vtitur homo ad conceſſam opem. Secus verò eſſet penes terram reponere gazas & cor, ſi rebus his homo confideret, vt optimo fini ſuo, vnde bonum ſuum præcipuum crederet emanare. Tunc enim res vtenda locum finis vſurparet, homine hac fruente vt ſtipendio ſuorum facinorum. Illud eſt quod carpimus, hortando locum qui emineat eſſe deligendum, vt cordis theſaurus in Deum aſſurgens, deorſum nunquam poſtmodum illabatur. Sic fiet vt vtamur vtendis, adhibendo cautè res conceſſas ad vſum, & fruamur fruendis, theſaurum noſtrum cor vtique ſoli Deo rerum omnium Domino vendicantes.

Quàm prudẽter debeãt homines affici rebus cõceſſis ad eorum vſum.

Ex SS. Patribvs. *Auguſt. lib. 1. de doctrina Chriſtiana. cap. 3.*

Non eſt quod me torqueam in iſto themate, cùm habeam Auguſtinum eruditè in hac alea decurrentem. Sic ille: *Res aliæ ſunt quibus fruendum eſt, aliæ quibus vtendum. Illæ quibus fruendum eſt, nos beatos efficiunt, iſtis quibus vtendum eſt, tendentes ad beatitudinem adiuuamur, & quaſi adminiculamur, vt ad illas, quæ nos beatos faciunt, peruenire atque his inhærere poſſimus. Nos verò, qui fruimur, & vtimur, inter vtraſque conſtituti, ſi eis, quibus vtendum eſt, frui voluerimus, impeditur curſus noſter, & aliquando etiam deflectitur, vt ab his rebus, quibus fruendum eſt, obtinendis vel retardemur, vel etiam reuocemur, inferiorum amore præpediti. Frui enim eſt amore alicui rei inhærere propter ſeipſam. Vti autem, quod in vſum venerit ad id quod amas obtinendum referre, ſi tamen amandum eſt. Nam vſus illicitus, potius abuſus nominandus eſt. Quomodo ergo ſi eſſemus peregrini, qui beatè viuere niſi in patria non poſſemus, eaque peregrinatione vtique miſeri, & miſeriam finire cupientes, in patriam redire vellemus, opus eſſet, vel terreſtribus, vel marinis vehiculis, quibus vtendum eſſet, vt ad patriam qua fruendum erat peruenire valeremus: quòd ſi amœnitates itineris, & ipſa geſtatio vehiculorum nos delectaret, conuerſi ad fruendum his, quibus vti debuimus, nollemus citò finire viam; & peruerſa ſuauitate implicati, alienaremur à patria, cuius ſuauitas faceret nos beatos: ſic in huius mortalitatis via peregrinantes à Domino, ſi redire in patriam volumus, vbi beati eſſe poſſumus, vtendum eſt hoc mundo, non fruendum, vt inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciantur:*

Diuina & humana ita ſe habent, vt Deo tantùm frui oporteat aliis verò rebus vti.

Elegans oratio Auguſtini oſtendentis quibus nã oporteat frui & vti.

In his igitur omnibus rebus, illæ tantùm ſunt, quibus fruendum eſt, quas æternas & incommutabiles commemoramus, ſcilicet, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum. Cæteris autem vtendum eſt, vt ad illarum perfruitionem venire poſſimus.

Nota, non omnium rerum vſum promiſcuum hominibus dari, ſed earum tantùm, quæ conducunt ad vniuſcuiuſque ſtatum, qui cùm diſcolor ſit, diſparibus etiam mediis ad Deum omnium hominum finem vltimum congruè deuenitur. Verbi gratiâ, alia ſunt quibus cõiugati ſuam ſalutem procurant, ab his quæ clericos iuuant vt ſaluentur. Vir deſponſatus amore coniugis, cura prolis, ægrorum cultura, aliiſque ſæcularibus officiis geſtis ad normam mandatorum Dei, moderatur animæ ſuæ ſalutem indubiam; quâ tamen excideret clericus fœminæ adhærens procreando liberos, & frequentans ſæculare forum, incongrua ſuæ ſorti gerens negotia. Præterea aduerte, non deponi in locum humilem cor noſtrum, ſi res conceſſas amamus ſicuti par eſt: amor enim fertur in media & in finem; eo tamen ordine vt præcipuè & propter ſe tantùm finis ametur, medio verò propter finem. Vnde nefas eſt velle frui mediis, cùm duntaxat ad vſum huncque cautum nobis à Domino concedantur. Quòd ſi Paulus ait fruiturum ſe Philemone, eum ſic compellans: *Ita frater, ego te fruar in Domino*; non ideo Philemonem præſtituit ſibi amoris ſui ſcopum potiſſimum, ſed Dominum Deum, cuius intuitu pium hunc hominem ſpeciali dignatus amore coram amplecti impensè optabat. Rem bellè explicat Auguſtinus ita commentatus: *Si non addidiſſet, in Domino, & tè fruar tantùm dixiſſet, vt in eo conſtituiſſet ſpem beatitudinis ſuæ, quanquam & vicinuſſimè dicitur frui, cum delectatione vti. Cùm enim adeſt, quod diligitur, etiam delectationem ſecum neceſſe eſt gerat. Per quam ſi tranſieris, eamque ad illud vbi permanendum eſt retuleris, vteris ea, & abuſiuè non propriè diceris frui. Si verò inhæſeris, atque permanſeris, finem in ea ponens lætitiæ tuæ; tunc verè & propriè frui dicendus es. Quod non eſt faciendum, niſi in illo ſummo & incommutabili bono. Nulla res in via tenere nos debet, ſed tranſire, ne rebus temporalibus, quamuis ab illo pro ſalute noſtra ſuſceptis, & geſtis, hæreamus infirmiter, ſed per eas potius curramus alacriter, vt ad Deum peruenire mereamur. Vnde totius ſacræ Scripturæ hæc ſumma, vt vtamur vtendis, & fruamur fruendis, vt ea quibus ferimur qualia ſunt temporalia, propter illud ad quod ferimur diligamus.*

Nõ omnium rerum vſus promiſcuus ſingulis quibuſque hominibus cõceditur.

Quomodo innoxiè poſſit homo afficí rebus huius ſæculi.

Epiſt. ad Philemonem cap. 1.

Auguſt. vbi ſupra.

Qua ratione poſſimus homines diligere ſine noxa.

Summe eſt peruerſum vti fruendis, & frui vtendis.

Profectò ille eſt cardo præcipuus, in quo tota hominum ſalus vertitur, vt cautè diſpenſemus affectus noſtros, ita depereundo res vtendas, vt non debitum amorem fruendo Domino detrahamus, impiorum inſtar, qui rerum ordinem immutantes, Deum loco rerum editarum conſtituunt, & has in Dei locum ſufficiunt, vt ſic luget querulus Auguſtinus: *Ea re frui dicimur, quæ nos ad aliud referenda per ſeipſam delectat. Vti verò ea re, quam propter aliud quærimus: vnde temporalibus magis vtendum eſt, quàm fruendum, vt frui mereamur æternis. Non ſicut peruerſi, qui frui volunt nummo, vti autem Deo, quoniam non nummum propter Deum impendunt; ſed Deum propter nummum colunt.*

Aug. lib. 11. de ciu. Dei cap. 25

Quid ſit frui, & vti rebus.

Boni quippe ad hoc vtuntur mundo, vt fruantur Deo. Mali autem è contra, vt fruantur mundo, vti volunt Deo. Hæc ille.

Ex Philosophia. *Ariſtot. lib.1. Ethic.cap.1.*

Quia res iſta momenti inſignis eſt,& magnum homini periculum imminet ſi cor eius incautè defluat ad terrena,maturè diſcutiendum eſt iſtud argumentum , & maximè cùm præfatus ſim, non eſſe hunc amorem improbum , quo percitus homo rebus aliquibus infra Deum afficitur, ſi vt par eſt eas ſuo dignetur amore , iuxta cuiuſque rei dignitatem. Nemo it inficias,illud omne, quod toto orbe terrarum proſtat , eſſe bonum in ſuo genere ; ſed vt hanc rerum bonitatem quiſque ſibi adaptare queat , hoc opus, hic labor eſt: quamuis enim Philoſophus dixerit bonum eſſe illud quod omnia appetunt; nullum tamen ſub cælo bonum eſt adeò generale , vt cuilibet enti ſufficiat , ac proinde appeti à cunctis debeat adæquatè. Eſt ergo attentè inueſtiganda rerum indoles, vt ex infinita propè ſcatutigine ebullientis boni , quiſque venari queat illud , quod maximè conducit ad ſuam ſortem æquiorem. In illa amabili bonorum omnium congerie , duo præcipuè bona Philoſophi commemorant indiuiduo ferè nexu ſociata; vtile ſcilicet,& honeſtum. Vtroque bono impunè poteſt homo capi , quia ambo participant rationem boni , hominum corda demulcentis. Sed ne quid præpoſterum cordi illudat, ita eſt digerendus amor in bonum prorumpens, vt primo honeſtum diligat,deinde vtile. Etenim honeſtum illud eſt , quod rationem finis vltimi habet , vtile verò medium eſt ad finem animo conceptum congruè nanciſcendum. Si igitur anima conceſſis vtitur ad amuſſim hanc præfatam, cor ſuum non affinget rebus vtendis , ſed illud tantùm honeſtiſſimo fini ſuo , ſcilicet Domino, conſecrabit.

Qua cautela debeat amari bona huiuſce ſæculi.

Nullum ſingulare bonũ creatum , eſt bonum adæquatũ creaturarum omnium.

Definitio boni honeſti, & vtilis.

Ex SS.Patribus. *Aug.lib.83. quæſt.*

Diſcuſſio hæc Philoſophica vadem adhuc habet Auguſtinum , cuius ecce ſententia. *Sicut inter honeſtum , & vtile intereſt ; ita inter fruendum , & vtendum. Frui dicimur ea re , de qua capimus voluptatem , vtimur ea quam referimus ad id , vnde voluptas capienda eſt. Omnis itaque humana peruerſio eſt , fruendis vti velle, atque vtendis frui. Et rurſus omnis ordinatio, quæ virtus nominatur , fruendis frui , vtendis vti. Oportet ergo frui pulchris inuiſibilibus, Deo ſcilicet ; vtilibus autem vtendum eſt omnibus , vt quoque eorum opus eſt. Et frui quidem cibo , & qualibet corporali voluptate exiſtimantur & beſtiæ ; vti autem aliqua re non poteſt , niſi homo : ſcire namque , quò quidque referendum ſit , non datum eſt rationis expertibus , ſed neque ipſis rationabilibus ſtultis. Quare abuti rectius dici ſolent , qui non benè vtuntur. Perfecta igitur hominis ratio vtitur , primo ſeipſa ad intelligendum Deum , vt eo fruatur , à quo etiam facta eſt. Vtitur autem cæteris animalibus ratiocinantibus ad ſocietatem, irrationabilibus ad eminentiam. Vitam etiam ſuam ad id refert , vt fruatur Deo ; ita enim beata eſt. Deo autem non vtitur , ſed fruitur: neque enim ad aliquid aliud Deus referendus eſt.* Hactenus ille , edocens nos cuinam loco debeamus committere theſaurum cordis , eamdem planè ſuggerens eſſe aſſequendam induſtriam Romanorum , qui non humilem delegere locum , ſed excelſum , cui ſanctius ærarium poſtea commendarunt.

Quomodo peccetur ab hominibus confundentibus bonum vtile, & honeſtum.

SENSVS MORALIS.

Secvnda Pars Sectionis.

Quæ pernicies animam excipiat incuriam cuſtodiæ cordis ſui.

In hæc verba:

Vbi eſt theſaurus tuus , ibi eſt & cor tuum.

ARTICVLVS QVARTVS.

Ex Historia, SS. Patribvs, Et ex Mathematica.

QVi ſecus faxit, id eſt, qui cor ſuum ad inferiora demiſerit , hic profectò malè ſuum theſaurum collocat, experturus indubiè iniquam ſortem eius , quem meminit Auſonius. Homo ille imprudens in terra defodit opes ſuas , iuxta arborem , quam præfixerat indicem theſauri ſui reconditi. Terra eruta facturа locum latibulo , & reuoluta in ſcrobem , ſuſpicionem foſſæ fecit homini , qui poſtera die ad arborem illam acceſſerat , vt ex ea pendulus imponeret modum anguſtiis,quas iugis rerum inopia pepererat. Idcirco exploraturus quid illæ recentes glebæ reconderent , has diſperſit , altè defodiens, & eo ſcrutinio incidit in theſaurum,quem inde retulit, eius loco reponens laqueum quem ſuo inſtanti ſuſpendio dedicarat. Rei ignarus alter , qui ſuas opes abdiderat , rediens in locum hunc defoſſum deprehendit hiante terra theſaurum ſuum ceſſiſſe furi,qui quem merebatur laqueum , in pœnam iniqui facinoris , reliquerat in illo ergaſtulo : hac iactura ſui impos effectus, ille luit pœnas imprudentiæ ſuæ , ſubſtituto ſuis opibus laqueo caſtigatus. Ita Auſonius.

Egregiâ hiſtoriâ probatur , quàm ſint opes infideles & noxiæ diuitibus.

Auſonius lib. epigram.

Qui laqueum collo nectebat repperit aurum,
Theſaurique loco depoſuit laqueum.
At qui condiderat , poſtquam non repperit aurum
Aptauit collo , quem reperit laqueum.

Eo miſerando fato defunguntur omnes , qui cor ſuum deponunt ad terrena. Dæmon callidus explorator, cor illud incautè addictum terræ, aſtutè facit ſui iuris,ita vt homo qui genio indulget, vacans epulis & choreis,concepta fiducia reuocandi cor ſuum aliquando ab illecebris,non amplius inueniat cor illud ereptum, quando inſtante morte ſe vult accingere ad reducem gratiam. Etenim plerumque accidit,vt reprobo exoſo vitam ſuam non ſuppetat cordis contritio,dæmone depaſcente cor terrenis inhians , & proponente laqueum, quo homo infelix Dei iniurias citiùs vlciſcatur. Hac ſorte iniqua periit Iudas, qui nimio appetitu pecuniæ factus excors , perduellis effectus eſt, prodens Chriſtum ſicariis,quibus ære paruo eum vendiderat. Sed cùm piaculi horrore ſeipſum ferre nequiret homo nefarius , ſummam pecuniæ attulit quidem,qua mediante conductus fuerat ad hoc immane nefas. Proiectis denariis ingenuè confeſſus eſt ſuum hoc enorme ſcelus ; ſed quia cor ſuum humi abdiderat, diaboli inſidiis expoſitum , loco cordis ſui accepit laqueum , quo ſuſpenſus crepuit, ore ſuo proprio condemnatus.

Quanam induſtria dæmon homini illudat, cuius cor obſtrinxit creaturis. Iudas perditio typus eſt damnationis omniũ hominum auarorum.

Cor deuotũ creaturis malè perit, vt ſubiectæ hiſtoriæ probant.

Malè homini cedere cordis ſui incuriam, multiplici

Bonald. in tragœdiis. Tancredi Principis Salerni crudelitas. *Cæſar Noſtradamus in hiſtoria Prouinciæ, ſub ann.1107.* Saliani facinus execrandum.

triplici hiſtoria probari poteſt. In his reuocare potes congruas hiſtorias fusè à me recenſitas, vnam ſcilicet primo tomo iſtius moralis Encyclopædiæ, & alteram ſecundo tomo. Prior eſt de Tancredo Principe Salerni, qui conducto ſicario adoleſcentem nobilem occidit, quia Tancredi filiam virginem anxiè deperibat. Cor hominis extincti diſco argenteo impoſitum tranſmiſit ad filiam ſuam concordi amore ſauciatam, vt reſciret illa puella, cor humanum non tutò alteri homini deuoueri. Habes poſteriore tomo facinus iſto crudelius, quo Sallianus homo ferox, Cabeſtanum perfidè occidit, & exenteratum cor eius frixit, vt facto obſonio apponeret ſuæ vxori, quam ab extincto ſuo æmulo credidit adamari. Corda illa execta ſunt, quia non cauerant ſibi à technis propè infinitis, quas prætendunt hoſtes noſtris cordibus inuidentes. Vt ergo tutior ſit cordium cuſtodia, altus eligendus eſt locus, innius etiam dæmonibus, quos theſauri cordis anxia cupido lancinat aſſiduè. Colligenda ſunt omnia animæ vota, & in Deum ſeriò refundenda, in quo coëunt omnia argumenta amoris, vt piè ſuggerit Auguſtinus, in ea meditatione defixus iſta pangens: *O immenſa bonitas, quæ omnium intellectum excedis. Veniat ſuper me miſericordia illa, quæ de tanta opulentia procedit; influat in me, quæ profluit de te. Si ſingula bona delectabilia ſunt, cogita intentè, quam delectabile ſit illud bonum, quod continet iucunditatem omnium bonorum. & non qualē in rebus creatis ſumus experti, ſed tantò differentem quantò differt à creatura creator. Si enim eſt bona vita creata, quàm bona eſt vita creatrix? Si iucunda eſt ſalus facta, quàm iucunda eſt ſalus, quæ fecit omnem ſalutem? Denique ſi multæ, & magnæ ſunt delectationes in rebus delectabilibus, qualis, & quanta eſt delectatio in eo qui delectabilia fecit? O qui hoc bono fruetur? Quid illi erit? Quid illi non erit? Certè quicquid voluerit, erit illi, & quicquid noluerit non erit illi. Cur ergo per multa vagaris homuncio, quærendo bona animæ tuæ & corporis tui? Ama vnum bonum, in quo ſunt omnia bona, & ſufficit. Deſidera ſimplex bonum, quod eſt omne bonum, & ſatis eſt.*

Ex SS. Patribus. *Auguſt. vbi ſupra.* Pia meditatio Auguſtini animam exhortantis, vt ſuum omnē amorem refundat in Deum. Quibus argumētis homo ſollicitetur ad amorem ſuum Deo deuouendum.

Ecce quo euehendus eſt theſaurus cordis. En quo niſu valido ſint etiam ipſa ſidera tranſcendenda. Ecce rationes, quæ hominem ſollicitant, vt aſſurgat, & dedignetur humilia, quibus degener eius animus hactenus inhiauit. Nimirum ſuadet hic conſultor, vt meditemur omne quod animum inclinat ad affectum, in Deo eſſe primitus, vnde ad hæc infima defluens ea fecit inſtructa tantis illecebris vt amentur. Et quia hominum captum ſuperat, non affici rebus egregiis; ille idē Sanctus indulget vt amemus ea, quibus tituli probi amoris inſunt, ſed hanc adiicit cautionem: *Si iſta terrena diligis, vt ſubiecta dilige, vt famulantia dilige, vt arrham ſponſi, vt munera amici, vt beneficia Domini; ſic tamen vt memineris ſemper, quod illi debeas, nec iſta propter ſe, ſed iſta propter illum, & per iſta illum, & ſuper iſta illum diligas. Caue, ô anima, ne, quod abſit, meretrix dicaris, ſi munera dantis pluſquam amantis affectum diligis. Dilige illum propter ſe, dilige te propter ſe, dilige illum, vt fruaris illo, dilige in donis illius, quæ data ſunt ab illo, illum tibi, & te illi dilige. Hæc pura & caſta dilectio eſt, nihil habens ſordidum, vel amarum, nil tranſitorium.*

Auguſt. vbi ſupra. Quomodo creaturæ in ordine ad Deum ſint diligendæ.

Tom. III.

Eſto prudentis conſilij facinus ſit cor ſuum expedire à terrenis, & bonis rebus aptare cæleſtibus; illa tamen ſola cautio non ſufficit, niſi & in modum arcis tutiſſimæ ſepiatur hic theſaurus, ſuasque ſpeculas habeat, vnde queat hoſtes ſuos animus explorare. Hunc ſanctior Scriptura ritum inſinuat ex Hebræo fonte. Vbi namque legimus: *Omni cuſtodia ſerua cor tuum, quia ex ipſo vita procedit.* Textus Hebræus hæc ſubiicit נצר לבך מכל משמר id eſt, Ex omni cuſtodia cuſtodi cor tuum. *Micol miſchmar netſer libecca.* Nota vocem illam משמר *miſchmar* ſignificare locum, qui ſummo ſtudio aſſeruatur, vt ſunt arces, & carceres, in quo ſenſu accipitur capite quadrageſimo Geneſeos. Præterea aduerte, vocem eamdem ſignificare cuſtodiam, ſeu excubias, quæ fiunt ex ſpeculis in caſtrorum loco edito conſtitutis. Quinque hominis ſenſus ſunt veluti ſpeculæ, in quibus anima debet agere vigiles excubias, ne quid hoſtile penetret hos aditus. Colligendæ ſunt omnes animæ vires ad hanc impigram cuſtodiam, qua neglecta, proditore ſenſu anima profligatur.

Prouerb. 4. Vbi ſit reponendum cor noſtrum, ne creaturæ illud deprædentur.

Vbi hā præcipuè anima debeat agere vigiles excubias.

Animam deuenire in poteſtatem hoſtium, qui cor deprædantur conſciis ſenſibus, videre eſt inductione facta per omnes ſenſus, qui ſunt velut oſtiola quædam, quibus recluſis effertur cor hominis imprudentis. Etenim dum ſpecioſa quæque obiecta illudunt ſenſibus, ſubeuntes animam ſuaues illecebræ inflectunt cor vt ſe totum deuoueat rei concupitæ. Corde autem adhærente rei ſenſibili, defluit hic theſaurus animæ noſtræ, qui debuit cuſtodiri ex omni ſpecula, ne quis eum aſtutè diriperet. Arbitror ego potiorem cordis cuſtodiam pendere ab oculis, qui dum incautè impingunt in ſpecioſas corporum formas, cor ſenſim deliniunt & inclinant ad amorem; qui dum nimium tenax eſt, obſtat ne ſit ſui iuris homo, & theſaurum cordis habeat illibatum. Ab aliis ſenſibus non adeò ingens ruina imminet animæ; quia ignoti nulla cupido. Concupiſcentia autem conſciis tantùm oculis animam ſubit. Eamobrem vigiles oculi dum excubant, cor immune tutantur à cupidine rerum, quæ ſuas ſpecies oculis intentatunt. Ideo Dauid expertus quàm perículoſa ſit oculorum incuria, ſic orabat: *Auerte oculos meos ne videant vanitatem* Rex ille vates pœnitens facti meminerat iniqui facinoris à ſe perpetrati, poſtquam oculo ſpirante libidinem aſpexit coniugem Vriæ. Neglectis his animæ foribus, homini inſtare iacturam magnam, diſce à querulo Ieremia ſic gemente: *Oculus meus deprædatus eſt animam meam.*

Cauenda eſt maximè ſenſuū incuria, quia his potiſſimùm oſtiis cor effluit.

Maxima eſt cura adhibēda ne oculi incautè effrenantur.

Pſalm. 118.

Thren. 3.

Huc reuocare potes à me dicta ſecundo Tomo iſtius Moralis Encyclopædiæ, in homilia feriæ ſextæ Dominicæ prioris Quadrageſimæ, vbi adſtruo voluptatem eſſe piſcinam diaboli, quæ quinque porticus habet, ſcilicet quinque ſenſus, qui recluſi animam alluunt noxiis aquis, & omnium illuuie vitiorum. Hanc conſule homiliam, & inde reſcies quanti ſit momenti cuſtodia ſenſuum, obſeruanda ſingulis quibuſque momentis: ad omnes quippe ſenſus æqualiter pertinet integritas cordis ideo conſtituti in meditullio pectoris; vt quemadmodum centrum æqualiter obſeruatur à circulo, vt ſit verè rotundus & in orbem ductus; ita etiam ſenſus omnes vniformi ſolertia obſeruent cor, ſi velit homo eſſe totus teres atque rotundus, & participare definitionem circuli ab Euclide propoſitam hoc contextu: *Circulus eſt figura plana, vna linea contenta,*

Cor eſt centrū & quinque ſenſus lineæ collimantes ad illud.

Ex Mathematica.

Euclides l. 1. element. Geometriæ diffinitione 15.

quæ circumferentia, appellatur, ad quam ab vno ſigno introrſum exiſtente, omnes lineæ prodeuntes, ipſiuſque circuli circumferentiam incidentes, ad inuicem ſunt æquales. Cor eſt veluti ſignum introrſum exiſtens, ad quod vt in ſcopum collimare debet omnium ſenſuum induſtria, vt iuſtitiæ ſeu æqualitatis gratiam animus aſſequatur.

SENSVS MORALIS.

Cor pernitium creaturis peſſumdatur.

In hæc verba:

Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

ARTICVLVS QVINTVS.

Ex SS. Patribvs, et Symbolis.

Quatuor modis eſt cordi noſtro inuigilandum.

OLim integra & abſoluta cuſtodia conſtabat quatuor vigiliis ſiue excubiis, quarum duæ numerabantur à veſpere vſque ad gallicinium. Aliæ verò duæ à gallicinio ad auroram vſque decurrebant. Ita & animæ cuſtodia numero illo quaternario tota concluditur. Nimirum ſupernè & infra, dextrorſum & ſiniſtrorſum habet anima quod metuat, Bernardo monitore. Sic ille: *Solent dicere homines huius ſæculi: Bonum caſtellum cuſtodit, qui corpus ſuum cuſtodit. Nos autem non ſic, ſed ſterquilinium vile cuſtodit, qui cuſtodit corpus ſuum, Apoſtolo teſte: Quoniam qui ſeminat in carne, de carne metet corruptionem: Qui verò, inquit, in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Ac ſi dicat colendum, cuſtodiendum magis animæ caſtrum, quoniam æterna ex ipſo vita procedit. Sed caſtrum iſtud in terra inimicorum ſicut vndique impugnatur: & idcirco omni cuſtodia, id eſt, ex omni parte, vigilanti ſollicitudine eſt muniendum inferiùs, ſuperiùs, antè, retro, à dextris, & à ſiniſtris. Inferius impugnat concupiſcentia carnis, quæ militat aduerſus animam, quia caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. Superius imminet iudicium Dei. Horrendum eſt enim incidere in manus Dei viuentis. Solicitè ſatis hac parte cor ſuum cuſtodierat, qui dicebat: Semper quaſi tumentes ſuper me fluctus timui Deum. Retro mortifera delectatio eſt, quæ oritur ex recordatione præteritorum peccatorum. Antè inſtantia tentationum. A ſiniſtris verò arrogantium fratrum & murmurantium inquietudo. A dextris obedientium fratrum deuotio. Poſſunt enim hi quoque, niſi caueatur, duobus nocere modis; aut bonis eorum actibus inuidendo, aut ſingularem gratiam æmulando. Vigilet ergo aduerſus carnem rigor diſciplinæ: contra iudicium Dei, iudicium propriæ confeſſionis, & hoc ſit duplex, manifeſtum de manifeſtis, occultum de occultis. Vnde ait Apoſtolus: Si noſmetipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. Contra delectationem, quæ procedit ex recordatione præteritorum peccatorum, frequentia lectionis. Contra inſtantiam tentationis, inſtantia ſupplicis orationis. Contra fratrum inquietudinem, & patientia & compaſſio. Aduerſus obedientium fratrum feruorem, congratulatio, & diſcretio. Congratulatio enim expellit inuidiam, diſcretio nimiam æmulationem.* Hæc Bernardus.

Ex SS Patribvs. Bern. ſer. 46. de paruis, & variis.

Quot modis homo impugnetur ab hoſtibus animæ.

Quanam induſtria anima poſſit eludere tentationes diaboli.

In quot vigilias omne hominum æuum diuiditur.

Beatus Gregorius totum hominis æuum tribus vigiliis circumſcripſit, id eſt tribus ætatibus, quas ait Chriſtum inſinuaſſe, dicens Chriſtianos fore beatos ſi vigilantes inuenti fuerint ſuo Domino veniente in tertia vigilia. Vnde argumentum ſumit hortandi homines vt cuſtodiant cor ſuum, ſaltem in ſuprema ætate, ſi elapſa ætate fuerint incurij, cùm Dei benignitas & huic ætati effœtæ locum miſerationis impertiat. Sic ille: *Prima vigilia, primæuum tempus eſt, id eſt pueritia. Secunda, adoleſcentia, vel iuuentus, quæ auctoritate ſacri eloquij vnum ſunt, dicente Salomone: Lætare iuuenis in adoleſcentia tua. Tertia autem, ſenectus accipitur. Qui ergo vigilare in prima vigilia noluit, cuſtodiat vel ſecundam, vt qui conuerti à prauitatibus ſuis in pueritia neglexit, ad vias vitæ ſaltem in tempore iuuentutis euigilet. Et qui euigilare in ſecunda vigilia noluit, tertia vigiliæ remedia non amittat, vt qui in iuuentute ad vias vitæ non euigilat, ſaltem in ſenectute reſipiſcat.*

Omnis ætas ſua experitur certamina, ideoque nulla vacare debet ætas à vigili cuſtodia cordis ſui.

Greg. hom. 13. in Euang.

Appoſitè profectò Gregorius cuſtodias illas commemorans ait, hominem attendere ad vias vitæ: ſiquidem à ſenſuum oſtiolis ad cor deuenitur multiplici calle, quem ſubeunt mors & vita pro diſpari cuiuſque hominis ingenio. Hinc vbi vulgata editio ſic hortatur: *Omni cuſtodia ſerua cor tuum, quoniam ex ipſo vita procedit.* Hebræa dialectus ita fatur: *Ex omni cuſtodia cuſtodi cor tuum, quia ex ipſo exitus vitarum,* כי ממנו תוצאות חיים *chi mimmennu thotzeoth chaiim.* Ita ſanè quidquid vitale vegetat cor, illud exit ſenſibus incautis. Imò vno etiam tantùm ſenſu incurio ſubintrant fures, & cor illico deprædantur. Ad hoc argumentum facit illud egregium ſymbolum à me recenſitum alibi, licet in alio ſenſu. Hoc non pigebit alio intuitu reuocare, cùm ſymbola & hiſtoriæ non ingerant faſtidium ſi repetantur adſcita aliqua animaduerſione noua. Dixi aliàs eſſe commentum Poëticum de capta Troia miniſterio equi lignei, & fabulam illam emerſiſſe ex porta caballina, qua Græci callidè vrbem inuaſere, quia illic deerant excubiæ & faces, licet vigiles Troiani in aliis foribus excubarent. Inutile alibi lumen accenſum fuit, quia ciuium incuria Græcis peruium fecit vnum oſtiolum, quo patente influxere mala propè infinita in vrbem, ſic luentem pœnas ſuæ ſocordiæ. Ob defectum modici luminis, æternæ caliginis mulctam ſubiit Troia, alioquin clara. Inde anſam arripit Iouius texendi ſymbolum iſtud. Pinxit Troiam igne accenſò rutilam, ſed captam à Græcis ſubeuntibus oſtium, vnde extincto lumine aberant excubantes. Vrbis miſerandæ & ciuium occiſorum fuit illud epitaphium. TENENT DANAI, QVA DEFICIT IGNIS.

Senſuum incuria cordis perniciem affert.

Quare & quãdo Troia fuerit capta, & pulchra inde moralis animaduerſio.

Ex Symbolis. Paul. Iouius lib. ſymbolor.

Eſto impigras agat excubias homo ad ſingulas quaſque fores animæ, id eſt, quamuis omnibus ſenſibus inuigilet; ſi tamen aliquando pertæſus ſedulas excubias, vel vnius oſtioli cuſtodiam negligat, non inuigilando ſibi; proculdubio ſubintrans illecebra cordis intima penetrabit. Verbi gratiâ, virgo hactenus amantiſſima candoris illibati, qui ſuum ſtatum decet, compeſcit oculos ne errabundi impingant in alios oculos ſpargentes libidinis incendia. Obſerat aures ne obſcœno eloquio pateant impudentes. Ori ſuo parciore victu & ſilentio conſulit. Incuria odorum refugit omne quod ſua fragrantia demulcendo ſenſum, aliquam carni impetiginem affricat. Diceres

Vel vnius ſenſus incuria lethalis eſt animæ ſi non inuigilet ſibi.

forte puellæ huius adeò cataphractæ cor eſſe inuium cupidini; ſed heu erras: etenim illa licet nihil metuens pudori ſuo, oſculis ſe impeti patitur, quibus libidine exæſtuans procis affingit titulum honeſtatis. Virgo imprudens ſenſum illum tactus diabolo inermem prodit, non perpendens in quam perniciem deducant animam oſcula hæc, & tactus ſotoriantis ſinus. Neſcia virgo incendij, cuius fomites ſunt & præambula illi tactus, Veneri patet, expertura breui, ſuam incuriam importuna luxuria caſtigari. Puellæ petenti parentabis egregiè præfato ſymbolo, TENENT DANAI, QVA DEFICIT IGNIS. Id eſt, quamdiu lumine irradiante ſeoſus fuere illuſtrari, & eis negata fuit noxia quæque illecebra, cor inacceſſum geſtiit nitore ſuo venerandum. Sed vbi aſpernata eſt virgo, attendere ad effectus noxios, qui conſequuntur oſcula & tactus, vltro cor ſuum obiecit obſcœnæ Veneri deprædandum.

Quanta oſculis abdita ſit pernicies vtique præambula libidinis.

Quàm lethales ſint tactus inhoneſti.

SENSVS MORALIS.

Omnia ſollicitant hominem vt cordi ſuo ſedulus inuigilet.

In hæc verba:

Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

ARTICVLVS SEXTVS.

Ex Re Medica, et SS. Patribvs.

Quàm fuerit natura ſagax in efformando corde humano.

NAtura ſolers etiam ad mores attendit cùm viſcerum omnem ſupellectilem finxit, & præcipuè quando præcordiorum caput, id eſt cor, in ſuo ergaſtulo compoſuit. Nemo plane inficiari poteſt eam maximè fuiſſe ſollicitam pro cuſtodia partis, penes quam eſt tota vitæ ſumma. Nimirum deorſum habet cor diaphragma, quo vt ſepto munitur contra nidorem viſcerum; ſuo inde pericardio cingitur, & valido coſtarum munimine fit inuium ictibus deforis intentatis. Nulla ſui parte tactui patet hic theſaurus vitæ. Fernelius eruditè & graphicè delineat hanc ſtructuram ita fatus: *Medius in corpore venter cordi ac vitæ deſtinatus eſt, vtpote cuius domicilium & ſedes habetur: nam cordis gratiâ pulmones tanquam flabella creati ſunt, qui illius feruorem frigidiore hauſto ſpiritu temperent. Circumſcribitur hic venter ſupra iugulo, ſeu clauibus: infra diaphragmate: circum circa dorſo, coſtis, atque pectore. Etenim diaphragma, quod nos cingulum & ſeptum tranſuerſum appellamus, præterquam quòd inſpirationis primum eſt inſtrumentum, aliaque facibus extrudendis opitulatur, cordis quoque regionem ab infimo ventre & inteſtinis tanquam pariete interiecto dirimit.*

Ex Re Medica. Fernel. lib. 5. Phyſiol. c. 8.

Elegans deſcriptio ſtructuræ cordis.

Gratia profectò cautior eſt naturâ; ac proinde plura ſuppetunt ei media, quæ competunt ad tutamen animæ quàm corporis. Quippe ab homine inuito poteſt ſubtrahi cor deforis; nihil nempe poteſt maiorem vim infringere dum inſurgit. Sed nihil planè cogit hominem Deo gratum, vt ea cadat gratiâ, quæ Deo influente tamdiu perennare poteſt, quamdiu homo non fuerit ei iniurius. Æmulemur itaque naturæ prouidentiam in ſtructura cordis, obſepiendo affectus noſtros ſuis membranulis, & coſtulis, & cautelis. Virtutum præſidiis muniamus affectus noſtros, ne ſi deuient, anima peſſum eat. Suis etiam coſtis concludi animas audi ex Gregorio ita fante: *Coſtæ viſcera conſtringunt, vt latentia intrinſecus earum ſoliditate muniantur. Coſtæ ergo vniuſcuiuſque ſunt ſenſus animi, qui latentes cogitationes muniunt.* Quia virtutes ſunt animæ robur, quo aſſurgit, comparantur oſſibus: eaſdem namque vices obeunt in anima, quas in corpore gerunt oſſa. Vt ergo natura ad munimen cordis arculam oſſeam compoſuit; ita & gratia debet & thoracem oſſeum conſtruere noſtris affectibus, eos componendo intra omnium virtutum praxim: ea nimirum in modum oſſis impenetrabilis cor noſtrum tutabitur à dæmonum fraudibus illibatum. Nam ſicut oſſa licet abſcondita ſuſtinent totam corporis molem, & compagem; ita & virtutes quamuis altè deliteſcant, magno ſunt animæ præſidio, obſtantes ne deorſum inclinet homo vitiis impetitus.

Gratia in cordis cuſtodia fuit naturâ ſolertior.

Ex SS. Patribvs. *Greg. l. 14. Moral. c. 7.*

Quomodò debeat homo imitari naturæ ſolertiam in cuſtodia cordis ſui.

Eſſe virtutem oſſeam diſce ab Auguſtino verſante locum illum Pſalmi: *Non eſt occultatum os meum a te, quod feciſti in occulto.* Sic ille: *Os ſuum dicit quod vulgo dicitur oſſum, Latinè os dicitur. Os dictum non ab ore, ſed ab oſſe. Ergo eſt, inquit, quoddam oſſum meum intus in abſcondito: oſſum hoc firmitas quædam eſt interior, quia in oſſibus firmitas, & fortitudo intelligitur. Eſt ergo quædam animæ interior vis, vbi firmitas non frangitur. Quælibet tormenta, quælibet tribulationes, quælibet huius ſæculi aduerſitates, vndique ſæuiant, illud quod Deus in abſcondito fecit firmum in nobis, frangi non poteſt, non cedit. A Domino enim eſt facta quædam firmitas patientia noſtra, de qua dicitur in alio Pſalmo: Verumtamen Deo ſubiecta eſto anima mea: quoniam ab ipſo patientia mea. Et attende Paulum habentem hoc genus firmitatis: Quaſi triſtes, inquit, ſemper autem gaudentes. Vide quaſi triſtes, contumeliis, opprobriis, perſecutionibus, flagellis, plagis, carceribus, catenis, lapidationibus. Quis non eos miſeros tunc exiſtimaret? Nec illi ipſi perſecutores ſæuirent in eos, niſi putarent eos miſeros fieri perſecutionibus ſuis. Illi enim eos ex ſua infirmitate coniiciebant, qui non habebant oſſum abſconditum interius. Illi verò qui habebant, hominibus foris triſtes videbantur; intus autem gaudebant Deo, cui non erat abſconditum oſſum eorum, quod fecerat in abſcondito. Aperit autem hoc oſſum factum in abſcondito à Deo idem Apoſtolus his verbis: Non ſolùm autem, ſed & gloriamur in tribulationibus. Parum eſt, quia non es triſtis, ſed & gloriaris? Tale oſſum fecit mihi in abſcondito, vt parum ſit, non frangi, niſi & glorier. Et ſubſtantia mea in inferioribus terræ. Quid magnum eſt, ſi fortis eſt Angelus? Magnum eſt, ſi fortis eſt caro. Et vnde fortis eſt caro? Vnde forte vas fictile, niſi quia factum eſt ibi oſſum in abſcondito.* Hactenus Auguſtinus, & appoſitè ad inſtitutum meum de ſepiendo corde oſſium munimine, ne homine fracto ærumnis, illecebræ arietent in cor, vt inerme cedat in ius noxiæ voluptatis.

Auguſt. in Pſalm. 138.

Virtutes ſūt valida oſſa animarū vt fuſe hic probat Auguſtinus.

SENSVS MORALIS.

Homo cordis ſui dominium Deo detrahens, illi iniurius eſt, detrahitur autem cor affectu.

In hæc verba:

Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

Ex Ivre Civili, ex Historia, et ex Ivre Canonico.

ALtera item ratio nos compellit ad cuſtodiam cordis, ſcilicet cor eſſe rotam hominis ſummam, ac proinde non debere ab homine venundari creaturis, cùm ſeruus non ſit ſui iuris. Hominem autem eſſe Dei ſeruum clamat Pſaltes: *O Domine quia ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ.* Ergo iure animaduerti poteſt in hominem, qui quod Dei erat, ad creaturas tranſmiſit, furto ſui ipſius impiè perpetrato. Contra huiuſmodi cauerunt Imperatores Diocletianus, & Maximianus hoc decreto: *Seruum fugitiuum ſui furtum facere, & ideo non habere locum, nec vſucapionem, nec longi temporis præſcriptionem, manifeſtum eſt, ne ſeruorum fuga dominis ſuis ex quacunque cauſa fiat damnoſa.* Iniquè igitur homo init pactum & contrahit cum creaturis, deuouendo cor ſuum: quod namque præ aliis rebus amatur ab homine, illud ſui dominij teſſeram inurit cordi, & ſæpe cor, velut impos ſui concutitur à re concupita, vt prorumpat foras ſicut aliquando ſcribitur euenisse.

Pſalm. 115.
Quare cor hominis non debeat vendi creaturis.
Ex Ivre Civili.
Leg. Seruum ff. De ſeruis fugitiuis l. 6. tit. 1. lege 1.
Quale piaculum ſit nimis amare creaturas.

In eo argumento duæ proſtant hiſtoriæ probantes meum inſtitutum. Prior eſt Beatæ Catharinæ Senenſis, quæ amore Dei flagrans, æſtuantis ſui cordis non potuit ferre præſentiam, eamobrem pectore ei aperto dicitur Chriſtus eruiſſe cor illud, & ſuum repoſuiſſe loco ablati cordis. Ita amoris alis effertur cor eò, quò rapitur anima perculſa validis affectibus. Hoc effatum ad literam etiam conſtare ſibi probauit Beatus Antonius à Padua vir Sanctus ex ordine Minorum. Nempe è pulpito diſſeminans verbum Dei in obitu prædiuitis hominis, & deplorans eius ſortem, quia ſe totum ſuis addixerat opibus, palàm aſſeruit hominis huius cor etiam extinctum eſſe eadem arca reconditum, qua concluſæ iacebant opes. Et ne dicto deeſſet fides, eadem hora miſit quoſdam de aſtantibus, qui recluſo ergaſtulo auri, deprehenderunt cor auari nequam, inibi delitere. Ea verò quæ impensè amantur ſuam inurere notam cordi, liquet ex ſupremo Ignatij Martyris fato. Quippe demortui huius Sancti cor inuentum eſt ſanctiſſimo Ieſu nomine prænotatum, in argumentum amoris, quo deperibat Chriſtum Dominum, cui ſe totum ex animo conſecrarat. Proculdubio ſuam Chriſtus affinget teſſeram cordi erecto in altiorem locum, & cuſtodito in ſimilitudinem arcis, vel templi, vnde aliquid expilare nefas fuit apud omnes Gentes, religionis alicuius conſcias.

Ex Historia.
Ex vita S. Catharinæ Senenſis.
Ex Chronicis Minorum, in vita B. Antonij
Cor diuitis impij repertum in arcula auri ſui.
Surius in vita S. Ignatij Martyris 1. die Febr.

Hominem eſſe templum Dei res eſt indubia. In intimo huius templi ſacrario cor ardere debet igne ſacro appoſitis cuſtodibus iis, quos Ioiada Pontifex præfecit olim portis templi, ne quid impurum pollueret ædes ſacras. Rem ſic commemorat Codex ſanctus: *Conſtituit ianitores in portis domus Domini, vt non ingrederetur eam immundus in omni re.* Si recolis à me recenſita de cuſtodia ſenſuum, apponentur à te oſtiis animæ tuæ congrui ianitores. Potior ſanè eſt templi cuſtodia, quàm caſtelli. Nempe in caſtro fit tantùm iactura rei temporalis, at in ſacris ædibus res eſt de pignore ſacroſancto. Res tibi eſt de anima, ô homo Chriſtiane; inuigila foribus huius templi, ne quid immundum permeet illas ædes. Nihil apud te agitari permittas, vnde ſanguini Chriſti fiat iniuria, & moraliter ſerua quod literaliter Ius Pontificium ſic decernit: *Cùm Eccleſia Dei ſecundum Euangelicam veritatem domus orationis eſſe debeat, non ſpelunca latronum, aut ſanguinis forum: Sæculares Iudices cauſas, vbi de ſanguinis effuſione & corporali pœna agitur, in Eccleſiis vel cœmeteriis agitare ſub interminatione anathematis prohibemus: abſurdum enim eſt, & crudele, ibi iudicium ſanguinis exerceri, vbi eſt tutela refugij conſtituta.* Hæc ſanxit Papa Lucius tertius. Vtinam ſaltem homines cordis ſui ſacrarium ea reuerentia cuſtodirent, qua feruntur erga ædes ſacras, in quibus nec ipſe Senatus purpuratorum fas credit ſæculi huius reculas agitare: tamen rarus eſt ille, quem pudeat diu noctuque animo verſare obſcœna, & plerumque inimicis ſuis texere inſidias, imò & moliri necem, vt ſuo ſanguine luat hoſtis pœnas illatæ iniuriæ. Profectò deplorata eſt ſalus animæ huius, adeò incuriæ cordis ſui, in meditullio templi humani corporis à ſupremo opifice Deo Domino conſtituti.

Homo eſt templum, cuius ſanctuarium eſt cor.
2. Paral. 23.
Quanti ſit momenti cordis cuſtodia.
Ex Ivre Canonico.
Cap. Cum Eccleſia. De immunitate Eccleſiarum. l. 3. Decretal. tit. 49. c. 5.
Quanam reuerentia cuſtodiantur ædes ſacræ.
Quàm incurij ſint impij homines cuſtodire ſuum cor.

Ex præfatis, palàm colligere eſt, hominem, qui Eccleſiæ Romanæ fidem profitetur, debere etiam ſequi ritus veterum Romanorum in theſaurizandi modo, deligendo locum procul ab infimis. Is autem locus editus, & theſauro cordis noſtri aptiſſimus eſt Ieruſalem illa cæleſtis, omni etiam arce tutior, & ſanctior omni templo, cùm inibi templorum omnium Dominus irradiet, & gloriæ ſuæ latices largè Beatis omnibus impertiat, ditans animas, quæ cordis ſui gazas penes locum illum tutiſſimum repoſuerunt, amando cæleſtia, & cautè denegando ſuos affectus noxiis mundi illecebris, quibus imprudens anima dementatur.

Quiſnam locus ſit aptus ad reponendum cor hominis.

CONTRO

CONTROVERSIÆ EMERGENTES EX PROXIMO EVANGELIO, EXPLICATO LITERALITER ET MORALITER.

Textus Euangelij ſectum in tot numeros, quot controuerſiæ proponuntur.

I. CVM ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.
II. Exterminant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam.
III. Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui eſt in abſcondito.
IV. Et Pater tuus, qui eſt in abſcondito, reddet tibi. Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra: vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt, & furantur. Theſaurizate autem vobis theſauros in cælo: vbi neque ærugo neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

ORTHODOXA ET Catholica expoſitio Euangelij diſtributa in tot titulos, quot argumenta controuerſiarum ſuppeditauit textus literalis.

I. *NE quandoque caro refuga ritus omnis, qui faceſſit negotium corpori, ſuggereret ſuperſtitioſum eſſe morem ieiunandi, Chriſtus hodie multus eſt in decernendo modo, quo ſtipari debent ieiunia. Non autem prudens hic præceptor adeò religioſè ſuos erudiret diſcipulos, qua cautela impaſti homines ſuam ferre debent inediam, ſi ieiunium haudquaquam eſſet cælitus inſtitutum.*

II. Quibus verò cibis recreanda ſit natura fatiſcens inedia, Legiſlator idem ſatis inſinuat commemorans exterminium faciei, quæ tabeſcit inſcia cibi lautioris & opimi, compendioſo hoc loquendi tropo carnem & oua ſecernens à quadrageſimali ieiunio, quod viguit in ipſis Eccleſiæ incunabulis.

III. Deo ſic volente homines ſeſe accingere hoc quadrageſima penſo ad feſta paſchalia, comite tamen vnctione gratiæ, & lotione capitis. Nempe anima impura ieiunia Deum minimè demerentur.

IV. Sed hæc tantùm ieiunia merces manet, quæ obſeruat anima exoſa totam mundi huius ſupellectilem, quam ſi mercatur homo bonis operibus, vt inde ſuum theſaurum hic componat, deplorandus ſanè eſt ſtatus eius, vtpote qui cõgrua mercede ſua excidat, vt & corde, quod huic ſæculo incautè deuouit, Deo imprudẽter penitus abdicato.

ELENCHVS ET RATIO CONTROuerſiarum, quæ diſcutiuntur captata occaſione materiarum huius Euangelij.

I. NE bonum ſua bonitate cadat, Chriſtus hodierno Euangelio ſuos erudit diſcipulos, quibuſnam cautelis debeant ſua ſtipare ieiunia, & inde capto occaſionem iſtam dirimendi controuerſiam:

An ſuperſtitioſus ſit ieiunandi ritus.

II. Eodem textu Dominus ſugillat hypocritas, qui faciei ſuæ exterminio ſuam ſingularem produnt inediam, aucupantes illa facie macilenta ſordidum inanis gloriæ ventilabrum. Specialis illa inedia, marcorem & exterminium inducens faciei, cogit ſuſpicari, fuiſſe arcta olim ieiunia. Inde exurgit iſta controuerſia:

An abſtinere à carnibus, ſit de ratione ieiunij.

III. Quia hoc Euangelium accu-

ratam mentionem texens ieiunij, prima die Quadrageſimæ legitur vbique terrarum, ſuggeſſit mihi iſtam quæſtionem:

An Eccleſia congruè inſtituerit Quadrageſimam, &c.

IV. Demum Chriſtus conſultor optimus præcipiens homini ieiunanti vt vngat caput ſuum, & faciem lauet, Deo ſoli placiturus, penes quem eſt merces ieiunij; Chriſtus inquam hoc ſermone obtulit argumentum iſtius controuerſiæ:

An ieiunium ſit meritorium, & qua cautela indigeat, vt à Deo compenſetur.

SENSVS ORTHODOXVS.

CONTROVERSIA PRIMA.

An ſuperſtitioſus ſit ieiunandi ritus.

In hæc verba:

Cùm ieiunatis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.

PRÆFATIO.

Diſpar partiũ hominis indoles diſcordes etiam ingerit appetitus.

ANima coëunte cum corpore coaleſcit hæc compages, quam Phyſici homioem vocant. Tamen eſto pars vtraque conſpiret ad compoſitionem nobilis animalis, non ideo concolor eſt vtriuſque partis indoles, ſed diſpar omnino ratio. Etenim caro non oblita limum, quo vt coagulo compacta eſt, deorſum vergit; anima verò ſecus æmulata Deum vt ſuum prototypum, dedignata ſolum, ſemper enititur ad ſuperna. Fit hoc

Pars quæ in homine præualet, alias omnes ſecum trahit.

intimo corporis, & animæ commercio, vt vna partium præualente, alia quaſi alterius ingenium induat, velut immemor eius ſortis, quam accepit in ſuis incunabulis. Verbi gratiâ, in Beato Patre meo Seraphico Franciſco ſpiritus corpore vegetior ita defæcarat carnem, vt plerumque efferetur in æthera Sanctus ille ſuo corpore defæcato. At ſecus carne inclinante hominem ad ſaginam, anima ſuæ nobilitatis titulos radit, & ſpiritus degener immergitur abdomini, impos aſſurgere ad facinora congrua ſuis natalibus, iuxta hanc Pauli

1.Cor.2.

ſententiam: *Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei: ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere, quia ſpiritualiter examinatur.* Cùm igitur Adami deliquio anima inſitma inſignem iacturam paſſa ſit; illa eius ruina fecit initium tyrannidi, quam caro exercet in animam, illam demulcendo nouis illecebris, ita vt propè miraculum ſit videre animam compotem ſui degere in corpore ſaginato.

Quàm ſit iniuria animæ nimia carnis cura.

Diſcrimine Adami deterior facta eſt illius propaſia, experta carnis iniurias, & dominium vſurpatum in animam. Quo autem maior fuit ſollicitudo de corpore, minor etiam extitit animæ cura. Hinc ſuperiore ſæculo emerſit tanta ſalutis animarum incuria, quia voluptatis aſſeclæ hoc vnum ſibi impoſuerant penſum, ſcilicet vt pomœria carnis iugiter ampliarent. Itaque præualentibus carnis illecebris, planè abdicata eſt animæ commemoratio, ſingulis quibuſque ferè hominibus enixè colentibus carnem ſuam. Ne autem videretur inglorius ille ritus ſaginandi corpus, vilia ventris mancipia ſtuduere eliminandis ieiuniis, quaſi res eſſet ſuperſtitioſa ieiunare. Hoc pingue hominum genus aggrediar priori parte ſolutis eorum argumentis. Poſteriori verò parte adſtruam meum intentum, probando illud ex Scriptura, Conciliis, & Sanctis Patribus, adiectis hiſtoriis & ritibus Eccleſiæ. Hac nempe methodo diſcutiam ſemper controuerſias, quæ occurrent agitandæ.

Quare hæretici impugnarunt ieiunia.

Diuiſio controuerſiæ.

SENSVS ORTHODOXVS.

PRIMA PARS CONTROVERSIÆ.

Quibus machinis hæretici arietarunt in ieiunium.

Eccleſiæ deſertores fecere ſe villa ventris mancipia.

VT familiare eſt homini exoſo lumen impingere in tenebras, ita & res eſt vernacula homines transfugas ad diaboli caſtra deuouere carni ſua omnia obſequia; quia animæ ſuæ cultum penitus abdicarunt. Diſtento abdomine velificantur huic effato, omnes propè hæretici deſertores ouilis Chriſti, vt Epicuri de grege ſues eſſent neſcij prorſus rerum cæleſtium, & ſpurciſſimo voluptatum cœno ſeſe impunè & perditè volutarent. In his recenſentur plerique porci, qui cauponas & coquinas fecere ſuã Eccleſiam, paradiſi alterius incutij. Piget ſanè reuocare ab inferis hos guloſos, qui decocta pinguedine ſua pabulum præſtant flammis, quarum opiparis epulis incendia ſuſcitarunt. Calente adhuc ſanguine Chriſti, & vigente exemplo Apoſtolorum, quibus erat familiaris inedia, nemo planè eſt auſus carpere ieiunium, etſi plerique hæretici dubia fecerint alia dogmata Chriſtiana. Dæmon animaduertens propenſiores fidelium animos ad virtutem, non auſus eſt prætendere illecebras gulæ, vtpote incongruas indoli huius æui memoris ieiuniorum, quæ colueiant Apoſtoli, & qui eadem ieiunandi diſciplina initiabant omnes neophytos, id eſt, eos qui ex Gentibus & Iudæis dabant nomen ſuum Chriſto. Angelus ille nequam, probè ſciens non ſibi fauſtè ceſſura conamina aduerſus ieiunium, aliò direxit ſuas machinas. Nempe oppugnauit diuinitatem Chriſti, ſuggerens fidelibus primi ſæculi fieri Deo iniuriam, ſi crederetur Chriſtus conſcius eſſe Deitatis.

Quare hæretici exorti in primitiua Eccleſia non auſi ſint impetere ieiunia vt fecere noſtrates hæretici.

Primi hæretici Deitatẽ Chriſti impugnarunt, & quare.

Eo aſtu palantes egit oues gregis ſancti. Nam ipſo Apoſtolorum æuo Cerinthus & Ebion, antea ignari huius hæreſeos, diuinitatem Chriſti acriter impugnarunt. Sic dæmon prætexens zelum gloriæ Dei, illuſit fidelibus, ſuſurrando, Chriſtum quidem hominem fuiſſe ſanctiſſimum, ſed meram Dei creaturam longè infra Deum, ac proinde nefas eſſe adorare Chriſtum, eumque prædicare Deum. Sed repente feruore fidelium, & carne ſuas agente vices, diabolus ſtatim fouit partes carnis, ſuadens hominibus inutilem eſſe ieiunandi ritum, quem primi improbarunt Meſſaliani hæretici, quos Theodoretus & Damaſcenus commemorant. Hi ſuum ſparſere virus quarto ſæculo inclinante, anno videlicet CCCLXXX. Vt omnem ieiunij virtutem expungerent, Baptiſmum miris efferebant encomiis,

Theodoret. lib. 4. hiſtor. Eccleſ. c. 11.

Damaſce. lib. de hæreſib.

nis affirmãtes hominem tinctum illis ſalutaribus aquis eſſe rediuiuum, nec vllo ad ſuam ſoſpitatem ieiunij obſequio penitus indigere.

Eiuſdem farinæ fuit Iouinianus aſſecla gulæ & ventris. Is lautioribus epulis Baccho & Cereri litans, refugâ ieiunij, reſit hoc inſtitutum vt prorſus inutile. Æmulos & cenſores habuit Hieronymum, & Auguſtinum, qui nebulonis inſaniam ſuo ſtylo vindice confixerunt. Sancti illi propugnatores ieiunij ita repurgarunt Eccleſiam hac hæreſi, vt poſtea ſalutaris ille ieiuniorum ritus octingentis ferè annis ſteterit illibatus. Quippe à Iouiniano ad VValdenſes effluxere anni DCCLXXX. Emerſit illa colluuies anno MCLXXX. Vt recenſent Guido, & Æneas Syluius. Ducentis ab hinc annis Begardi aliud delirium commenti ſunt, affirmantes, hominem nactum eminentem gradum perfectionis non indigere ieiunio, quia caro ſubdita ſpiritui nequit animam adducere in diſcrimen, vtpote poſita extra voluptatis impetiginem & pruritum. In hanc hæreſim animaduertit Clemens Quintus. Hanc etiam notant Aluarus Pelagius, & Beatus Antoninus. Graſſata eſt illa lues anno milleſimo treceenteſimo. His ſe comites adiunxerunt Lollardi, eodem æuo agentes cauſam gulæ, vt refert Trithemius.

Hieron. lib. 1. contra Iouinian. Auguſt. l. de hær. ſiv. hæreſ. 82.

Gui lo de VValdenſ. Æne. Syluii. hiſt. bohem. cap. 35.

Clem. Quint. c. 3 de hæreſ. Aluar. Pelag. de planct. Eccl. lib. 1. cap. 52. Anton. 4. p. ſum. tit. 11. cap. 5. § 4. Trith. in Chron. Hirſaugienſ. ſub ann. 315.

Superiori ſæculo, anno ſcilicet milleſimo quingenteſimo vigeſimo, debacchatus eſt in ieiunium vir helluo obeſus, & crapula tantùm potens. Nefarius ille Lutherus eſt, cuius ebrij, tu dictum audi. *Hodie ſic ieiunatur, non vt caro mortificetur, ſed quia opus bonum ſit, hoc die ieiunaſſe, iſto, vel iſto cibo abſtinuiſſe, quo cælum mercantur. Quid autem hoc aliud, quàm impia facies Antichriſti eſt?* Indiuiduus huius porci comes Melanchthon ita & ipſe grunnit: *Error eſt pernicioſus, ieiunia, & ſimiles ἀσκήσεις eſſe opera, & cultus Dei.* Eodem dæmone afflatus eſt Caluinus, quando erroris inſimulauit omnes proceres Eccleſiæ, quia ſe encomiaſtas præbuere ieiunij. Audi hominis blaſphemi inſaniam hoc contextu: *Alius error non quidem adeo impius eſt, periculoſus tamen: tanquam vnum ex præcipuis officiis moroſius exigere, ac immodicis encomiis ſic extollere, vt homines ſe aliquid eximium feciſſe putent, quando ieiunauerint. Qua in parte non in totum excuſare audeo veteres, quin ſuperſtitionum quædam ſemina iecerint.* Sic latrat ille canis in ſidera micantia. Vtque virus præſentiſſimum ad necandum latet in extremo caudæ ſerpentium; ita & hic homo ſceleſtus claudens agmen hoſtium Eccleſiæ, maiora intulit damna cæteris omnibus, cautè impugnans dogmata ſanctiora. Tamen vt Spartani habuere deſpicatui Perſas Hoſtes ſuos poſtquam deprehenderunt eos eſſe corpore pinguiori. Quippe arbitrati ſunt homines ſobrietatis incurios, eſſe ineptos ad grandia facinora grauiter exantlanda. Ita ſi explores ingenium illorum hominum, qui faſtidiere ieiunium Eccleſiaſticum, reperies eſſe apoſtatas, lixas, & calones, viros inglorios, & infames, aliquo inſigni crimine perpetrato. Quia in noxios animaduertit Eccleſia, & impudentes homines, noluere pati cenſuram Eccleſiæ, & alienum vitæ tropum ineuntes præcipua quæque Eccleſiæ dogmata condemnarunt. Et quia animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus, homines illi nefarij deſpecta animæ ſuæ cura, egere patrocinium carnis, in Eccleſiaſtica ieiunia declamantes.

Luther. in reſponſione ad Amb. Cathar.

Phil. Melãch. in locis comm. tit. de cæremo.

Caluin. l. 4. Inſtitution. cap. 12. §. 19.

Qui fuerint ieiunij oppugnatores.

Plutarch. in vita Ageſil. Homines obeſi nihil niſi adipem cogitantes inepti ſunt ad ardua facinora meditanda.

Quare hæretici declamarunt in ieiunia.

Dixi Eccleſiaſtica ieiunia quia de his tantùm controuertitur, ideoque operæpretium eſt explicare naturam illius ieiunij, quod improbant hi patroni gulæ, & ventris. Ieiunare Græcè dicitur, νηστεύειν, quaſi νη ἐσθίειν, νη eſt particula negans, ἐσθίειν perinde eſt ac edere, & νηστεύειν ieiunare, ſeu non edere, vt & latinè, inedia, non edere, ieiunium, ſunt voces ſynonymæ. Quadrifariam vſurpatur vox illa: nimirum quatuor ſunt genera ieiunij; nam diuiditur in ſpirituale, morale, naturale, & Eccleſiaſticum. Ieiunium ſpirituale eſt abſtinentia à vitiis iuxta Iſaiæ effatum hoc: *Nonne hoc eſt magis ieiunium quod elegi, diſſolue colligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimentes.* Eò reſpicit Auguſtinus iſta ſententia: *Ieiunium magnum & generale eſt, abſtinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus.* Rurſus ille idem hoc argumentum decurrens ita fatur: *Scriptura docet generale ieiunium, non à concupiſcentia ciborum tantùm, ſed ab omni lætitia temporalium delectationum.* Propriè dixerim illud eſſe ieiunium metaphoricum, quia anima virtute ſaginata reſpuit illecebras, abſtinendo ab his, quibus indulſerat antea, ingurgitando ſe deliciis inconceſſis. Ieiunium morale, eſt parcior ille ciborum vſus, quem plerique Philoſophi ſectati ſunt, quia conducit ad mores componẽdos, & ſcientiam cõparandam. Nemo vnquã damnauit illud ieiunium, quia pertinet ad virtutem temperantiæ. Ieiunium naturale nuncupant Theologi abſtinentiam ab omni prorſus cibo vel potu quacumque ratione ſumpto. Dicitur autem ſumptus cibus, vel potus, quando iam ad ſtomachum eſt tranſmiſſus. Si quis enim cibum aliquem deguſtatum continuò expuerit, non ſolueret naturale ieiunium, quod præire debet ſumptioni Euchariſtiæ, vt monet Auguſtinus iſto textu: *Placuit Spiritui Sancto, vt propter honorem tanti ſacramenti, prius in os Chriſtiani Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi.*

Quid ſit ieiunium, & quotuplex.

Iſai. 58.

Auguſt. in tract. 17 in Ioan. lib. 2. quæſt. Euangelic. quæſt. 18.

Quid ſit ieiunium morale.

Quid ſit ieiunium naturale.

Auguſt. epiſt. 118.

Tota controuerſia eſt penes ieiunium Eccleſiaſticum, quod eſt abſtinentia cibi ſecundùm Eccleſiæ regulam aſſumpta. Dicitur hoc ieiunium, abſtinentia cibi, quia quæcunque per os ad ſtomachum tranſmittuntur, ad tria reuocari poſſunt. Primum, illud dicitur cibus, quod primariò refertur ad corpus alendum, vt panis, caro, &c. Rurſus aliquid traiici poteſt, quod non refertur per ſe ad corpus alendum, ſed potius ad alium effectum, verbi gratiâ ad iuuandam cibi digeſtionem, vel reſtinguendam ſitim, vt vinum, aqua, ſicera, quæ dicuntur potus, & non cibus. Demum alia quæ tranſcolantur in ſtomachum, referuntur ad morbos pellendos, vel vitandos, ac proinde vocantur pharmaca, non autem cibus aut potus, licet interdum corpus alant, & ſedent ſitim. Nam diſtinguntur à cibo & potu, ratione finis, qui eſt dubiam procurare ſanitatem. Ex præfatis facilè eſt inferre quid ſit ieiunium Eccleſiaſticum. Quippe non eſt abſtinentia potus aut pharmacorum, ſed ſolius cibi inſtituti per ſe ad corpora nutrienda. Fauet Leo Papa hac ſubiecta ſententia: *Licet ieiunium generali nomine ad omnem continentiam pertinere videatur; propriè tamen ad edendi diminutionem refertur, vt proſit nunc voluntate non ſumere, quod ab initio contra vetitum nocuit vſurpaſſe.* Hæc abſtinentia dicitur aſſumpta ſecundùm regulam Eccleſiæ, quæ quadruplex eſt. Prima vt certis diebus ieiunet, aliis verò ſoluat ieiunium. Verbi gratiâ, vigiliarum,

Quid ſit ieiunium Eccleſiaſticum.

Leo ſerm. 8. de ieiunio ſeptimi menſis.

Quadruplex regula Eccleſiæ circa ieiunium abed indictum.

liarum, quatuor temporum, & Quadrageſimæ dies ieiunio decernuntur. Dicbus verò Dominicis ieiunare non congruit ſtatutis Eccleſiæ, quia dies illi fuere inſtituti ad commemorandam reſurrectionem Chriſti, ad cuius æmulationem noſtra aliquando corpora nouabuntur. At ieiunium non recreat corpus, ſed macerat: idcirco incongruus eſſet ille ritus, qui diebus Dominicis ieiunia indiceret.

Quare non ieiunetur diebus Dominicis.

Altera regula ieiunantes obligat ad vnum tantùm paſtum ſingulis quibuſque diebus ieiunio ſacris. Tertia refectionem illam vult eſſe cœnam, non prandium, vt longiore inedia corpus luat pœnas, quas peccando demeruit. Vltima demum ieiunandi norma hæc eſt, vt habeatur delectus ciborum, & præcipuè à carnibus abſtineat, qui ieiunio Eccleſiaſtico morem gerit. In quatuor his regulis omnes Catholici conueniunt, etſi diſſideant in modo ſingulas explicandi. Hæretici verò, quos memini, vt conducti à carne in patronos gulæ, tentarunt eradere ex faſtis dies omnes addictos ieiunio Eccleſiaſtico, contra quod ſic arguunt hæretici. Chriſti effatum indubium hoc eſt: *Quod intrat per os, non coinquinat hominem.* Ergo ſi epulando ſoluantur ieiunia indicta ab Eccleſia, cibi traiecti per os in ſtomachum non coinquinabunt animam, & ſic probabunt perperam indici ieiunia illa Eccleſiaſtica, quæ violare nefas eſt Catholicis. Reſpondeo ad perfectam intelligentiam verborum Chriſti, eſſe intentum eius ſedulò requirendum: quod ſi quis aſſequatur, intelliget incongruè hæreticos vti illa Chriſti ſententia ad explodendum ieiunium. Etenim Chriſtus ita fatus eſt carpens ſuperſtitionem Iudæorum, qui credebant contrahi noxam, ſi quis illotis manibus ederet. Eos hallucinari oſtendit Chriſtus, dicens cibos ex ſe vt tales ſunt non polluere comedentes. Non negauit tamen accedente mandato Dei aut eorum ad quos pertinet, eſſe piaculum comedere. In eo ſenſu polluitur anima immunditate ciborum corpora deſpurcante. Alioquin crapula non eſſet vitium, nec ebrietas eſſet indecora, ſi omne quod intrat per os, non coinquinaret hominem. Non itaque dicimus, comedere eſſe piaculum, eò quòd polluatur anima præcisè ex traiectione cibi; ſed hoc aſtruimus, comedere quando vetitum eſt, eſſe lethale ratione præcepti violati.

Abſtinentia à carnibus eſt de eſſentia ieiunij Eccleſiaſtici.

Matth. 15.

Argumenta hæreticorum contra ieiunium Eccleſiaſticum.

Soluitur argumentum primum.

Aliud argumentum contra ieiunandi ritum

Rurſus infrementes hæretici inſurgunt, gloriantes ſe habere Paulum à partibus ſuis, quando ille præſcius æui inſtantis hæc præfatus eſt; *In nouiſſimis diebus diſcedent quidam a fide, prohibentes nubere, & abſtinere a cibis, quos Deus creauit.* Ergo damnanda ſunt ieiunia, quæ ferias indicunt ventri, dum eum fraudant epulis ad ſoſpitatem hominum cælitus inſtitutis. Reſpondere huic obiectioni Chryſoſtomus, Ambroſius, Theophylactus, & Oecumenius, expendentes illam Pauli ſententiam. His adiice Hieronymum, qui Iouiniani calumniam exploſit, ita Pauli ſenſum enucleans: Paulus diuino flamine percitus præſaga mentis acie vidit mala, quæ imminebant Eccleſiæ, & in his meminit delirium quorundam hominum, qui dicturi erant cibos eſſe aliquos immundos, & editos à diabolo. Hos explicitè notat Apoſtolus eſſe refugas, & apoſtatas, quales fuere Marcio, Tatianus, & Manichæi. Ergo cùm Eccleſia non defecerit à fide, & nullos cibos immundos prædicet, ad eam non pertinet hæc cenſura Pauli declamantis in transfugas hæreticos, ac proinde labat illa machina directa contra ieiunium Eccleſiaſticum.

1. Tim 4.

Chryſoſtom. Ambroſius. Theophyl. Oecumen. in cap. 4. ep. 1. Timo.

Hieron. l. 2. contr. Iouin.

Soluitur 2 argumentum hæreticorũ.

Qui fuerint hæretici damnantes cibos, vt malos.

Hanc fuiſſe mentem Pauli aſſeruere ſumma capita, ad quorum trutinam appenſa eſt illa Pauli ſententia. Ita Hieronymus: *Marcionem deſignat, & Tatianum, & cæteros hæreticos, qui abſtinentiam indicunt perpetuam, ad deſtruenda, & contemnenda, & abominanda opera creatoris.* Subſcribit Auguſtinus Hieronymo; nam veritas vbique & ſemper ſibi conſtat. Sic ille carpit Manichæos, eorum Principem Fauſtum increpans, hoc diſcurſu: *Vos ipſam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis, quòd carnes diabolus operetur fæculentiore materia mali, ac per hoc eas, tanquam immundiora, truculentiora Dei veſtri vincula exhorrentes abiicitis.* Idem Sanctus eam agitans theſim commemorat illum textum Pauli, quem noſtrates hæretici concrepantibus buccis obiiciunt vt ſummam ſuæ gulæ, cui impunè deſeruiunt ieiunio penitus abdicato. Ita fatur Auguſtinus: *In nouiſſimis temporibus futuros dicit quoſdam prohibentes nubere, abſtinentes à cibis, quos Deus creauit. Hos enim Manichæos propriè deſignat, qui non propterea temperant à cibis talibus, vt aut concupiſcentiam ſuam refrænent, aut vt infirmitati alterius pareant; ſed quia ipſas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum eſſe negant.* His antiquior Tertullianus Pauli locum ſimili calculo prænotarat. Illum accipe Apoſtoli ſenſum ſic prodentem: *Prodamnans iam hæreticos, abſtinentiam perpetuam præcepturos, ad deſtruenda & deſpicienda opera creatoris. Quales inueniam apud Marcionem, & Tatianum.*

Hieron. l. 2. contr. Iouin.

Aug. l. 30. cont. Fauſt. cap. 5.

Idem lib. cont. Adimantum c. 14.

Cibi ex natura ſua non ſunt immundi.

Tertull. lib. de ieiunio c. 15.

Multifariàm adhuc garriunt hæretici, mendicantes è Scriptura ſacra truncatos verſus, quos coniice nullius eſſe momenti, cùm præcipui textus hi ſint, quos antea recenſui, quibus arietant in ieiunia indicta fidelibus. Paucis reuera machinis impetitur ille ritus ieiunandi, à quo non deflectit Eccleſia cælitus erudita.

SENSVS ORTHODOXVS.

Pars Secvnda Controversiæ.

Sanctiſſimè eſſe à Deo inſtituta ieiunia probatur ex Scriptura ſacra, & Sanctis Patribus.

ARGVMENTVM PRIMVM.

Ex Scriptvra, et SS. Patribvs.

SAnctitatis nomen ſibi vendicat illud omne quod hominem facit ſanctiorem, vt ſanus ille nuncupatur cibus, qui maximè idoneus eſt ad tuendam ſanitatem. Cùm ergo ieiunium à crapulæ & ebrietatis contagio nos ſecernat, & aptiores efficiat ad Deum conſulendum; nemo niſi ſanus ibit inficias, ſanctiſſimè eſſe à Deo ieiunandi ritus inſtitutos. Reclament pro arbitrio ſuo hæretici; non obſtabunt tamen, quin ieiunium ſit diuini iuris, quod tamen ita velim intelligas, vt ieiunium Deus indixerit in genere, vt eâ pœnâ diluat homo piacula quæ commiſit, vel ita ſeſe expediat ab aliquo genere dæmoniorum, quod duntaxat inediâ profligatur.

Variè vſurpatur nomen ſanctitatis.

Demiror inſolentiam hæreticorum, qui prouocantes

uocantes Catholicos ad Scripturarum ſcrutinium, cæcutiunt euoluentes ſacros libros, & inſurgunt mentientes, illic à Deo non præcipi ieiunium, in quod eamobrem impiè debacchantur. Vt reſipiſcant, hos remitto ad Ioëlem prophetam, quo miniſtro Deus ſic Hebræos affatus eſt deuios à prioribus inſtitutis: *Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio.* Vt ieiunium altius inculcaret idem rerum Dominus ita iterum hortatus eſt: *Canite tuba in Sion, ſanctificate ieiunium, vocate cœtum*, Fuiſſe autem indictum à Deo ieiunium, vt eius obſequio peccatores facerent ſibi Deum propitium, vel vt ipſi etiam homines innoxij hac cautela ſibi conſulerent patientes inediam, qua irut obuiam illecebris ne irrepant; id etiam probari poteſt hiſtoriis petitis ex eodem Codice ſancto.

Ex Scriptura.
Ioel.2.
Ieiunium in Scriptura indictū a Deo homini.
Hiſtoriæ ſacræ quibus adſtruitur ieiunium.

Primi occurrunt filij Iſraël, quorum anguſtiæ & damna accepta à tribu Beniamin ſuſpicionem fecere Dei ſubirati, quem vt placarent, orationi adiecere ieiunium. Rem ſic quaſi oculis ſubiicit hiſtoria. *Omnes filij Iſrael venerunt in domum Dei, & ſedentes flebant coram Domino: ieiunaueruntque die illo vſque ad veſperam, & obtulerunt holocauſta, atque pacificas victimas.* Idem etiam iniere conſilium nepotes illorum Samoële ſuaſore, qui vt ingruentibus Philiſtinis occurreret congregauit populum in Maſpha, vt obſeruato ieiunio Hebræi impaſti Deum facerent ſibi propitium. Conſultori opportuno, ſponte illibato omni cibo, populus auſcultauit. En compendium hiſtoriæ. *Ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino.* Dauid etiam poſt dilutum ſcelus ieiunabat, iturus obuiam aliis illecebris, ſi quando faceſſerent negotium. Sic ille: *Humiliabam in ieiunio animam meam: Genua mea infirmata ſunt à ieiunio.* Iudith mulier commendata diuinis encomiis, erudita quàm potens eſſet ieiunium ad virtutum omnium cuſtodiam, ieiunabat omnibus ferè diebus, exceptis feriis ſolennioribus. Ecce elogium fœminæ ſacro Codice celebratæ: *Ieiunabat omnibus diebus vitæ ſuæ, præter Sabbata, & neomenias, & feſta domus Iſrael.*

Iudic.20.
1.Reg.7.
Pſal.34.
Pſal.108.
Iudith.8.

Hæretici fortè conabuntur eludere hos textus, obiiciendo hoc præceptum de ieiunio fuiſſe antiquatum, ſicut & alia pertinentia ad ſacrificium, ac proinde ſuperſtitioſum eſſe illum ieiunandi morem, ſicut & ſuperſtitio eſſet, & non religio, aris imponere holocauſta, præcepta tamen diuinitus verbis explicitis. Diluitur hoc commentum prærauia diſtinctione præceptorum, quæ aliàs Hebræum populum obſtrinxerunt. Alia namque ſunt cæremonialia, & iudicialia. Alia verò moralia. Priora viguerunt ante obitum Chriſti, ad quem figurandum erant cælitus inſtituta. Alia autem, quæ ſancita ſunt ad mores componendos, æquè ad Iudæos, & Eccleſiam pertinent, cùm omnes æqualiter indigeant regulis idoneis moribus informandis. Hinc proculdubiò peccaret ille qui denuo Paſchalem agnum conficeret eo ritu, quo Hebræi comederunt illud Paſcha: ſiquidem præferebat ille agnus ideam Chriſti venturi, quo immolato homines erant non ex captiuitate Ægypti ſed dæmonis exituri. Cùm ergo cedat vmbra rei, & veritas figuram eliminet; profectò dubium aduentum Chriſti faceret is, qui exoletos repeteret Iudæorum ritus adumbrantes ortum Chriſti, cuius indubia fides orbi illuxit. At ſecus eſt de præceptis, quæ hominem prouocant ad meliorem frugem, & quibus ritè obſeruatis vitia compeſcuntur. Hæc præcepta vigent, & vigebunt quamdiu mundus ſtabit, & ſupererunt homines obnoxij illecebris ſæculi huius, & cupidini corporis importuni.

Inſtantia hæreticorum contra ieiunium.
Diluitur obiectio hæreticorum.
Præcepta Iudaica alia cæremonialia & iudicialia, alia verò moralia, & quæ inter illa intercedit differentia.

Quia præcepta hæc moralia coërcent impetiginem carnis, quæ pruriens deorſum inclinat, nuſquam illæ leges ſua virtute cadent; nam Eccleſiā ſuffectā in locum Synagogæ, homines ſemper conſtitere ſibi, indolem nacti pronam ad vitia contrahenda. Itaque perperam conglobati fremunt hæretici, & concordi veſania inclamant, Eccleſiæ leges eſſe amoris, non rigoris, ac proinde caſſas eſſe leges carni iniurias, & ſic irrita mandata de ieiuniis, quæ corpora perſtrinxerunt. Imò cum ſanctiore ritu fuerit Eccleſia initiata à Chriſto, quo præeunte fideles ad virtutum apicem euecti ſunt, impenſiùs coluere ieiunia, quàm Iudæi, quos longè minor ſolicitudo perculit de virtutum pomœriis & finibus ampliandis. Stabit ergo, inuitis hæreticis gulæ patronis, inconcuſſa ieiuniorum praxis, quia præcepta moralia Deo legiſlatore indicta omnes æquè deuinciunt homines; ſiquidem debent omnes impigrè ſtudere ſuis moribus excolendis. Ne ſuſpicentur vilia abdominis mancipia, eſſe meæ induſtriæ ſolutionem inſtantiæ quam fecere, ſcilicet eſſe antiquata omnia præcepta Iudæis impoſita; aduocabo Patres emeritos, quibus etiam hæretici deferre ſolent, quia eorum æuo dicunt illibata Chriſti dogmata floruiſſe.

Ieiunium eſt præceptum morale, ideoque viget præceptis aliis antiquatis.
Eccleſia ſanctiore ritu initiata quàm olim Synagoga, ideoque fuit frequens in ieiuniis.

Prior occurrit Leo Papa, diſertè occurrens hæreticorum technis hoc contextu diſpeſcente cæremonialia præcepta à moralibus. Sic ille: *Illa quæ rerum futurarum figuras gerebant, impletis quæ ſignificauere finita ſunt: ieiuniorum verò vtilitatem, noui teſtamenti gratia non remouit, & continentiam corporis atque animæ ſemper profuturam, pia obſeruatione ſuſcepit. Quia ſicut permanet ad intelligentiam Chriſtianam, Dominum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies, & cætera talia mandatorum; ita quod in eiſdem libris de ieiuniorum ſanctificatione præceptum eſt, nulla interpretatione vacuatur.* Ad hæc oracula quid quæſo muſſitabunt hæretici? fortè vnum dicent eſſe Pontificem ſeuerum nimis vindicem ſtatuti, cui tota tenaciter adhæret Eccleſia. Ne vel ſic hæretici mentiantur, ſiſto Auguſtinum, virum vtique famoſum ſanctitate & doctrina, conſciis etiam ipſis hæreticis. Ita ille dirimit iſtam controuerſiam: *Ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis, totoque inſtrumento, quod appellatur Teſtamentum nouum, animo id reuoluens, video eſſe præceptum ieiunium.* Non è coquina helluonum prodiit illa ſententia, ideoque ingrata gulæ aſſeclis, quos epularum nidor vrget ad cauponam.

Ex SS. Patribus.
Leo 1. ſerm. 4. de ieiunio decimi menſis.
Solutio proxima confirmata Patrū ſuffragio.
Auguſt. epiſt. 86. ad Caſul.

Sed quid commemoro Patres vt adſtruam eſſe fidelibus impoſitum iugum ieiunij, cùm illud ex ſanctiore Scriptura proſtet: ipſum namque Euangelium quod expendo habet Chriſtum ieiunij aſſertorem, quando ſuos diſcipulos inſtituit ad ieiunandum, hoc tenore: *Cùm ieiunatis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.* Si ieiunium ſuboleret ſuperſtitionem, Chriſtus in ea obſeruatione tot cautelas non petiiſſet à ſuis ſequacibus, quibus ieiunandi ritum præſcripſit vt medium valde idoneum ad meliora chariſmata comparanda. Eodem Spiritus Sancti œſtro percitus Apoſtolus nouella germina Eccleſiæ ieiuniis alluit, ne inſitæ

Ex Scriptura.
Matth.6.
Textus probantes ieiunium.

cupiditis

cupidinis vredine marcida tabeſcerent, Ille neophytos ſic compellat: *Exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros, in multa patientia, &c. in vigiliis, in ieiuniis, in caſtitate.* Paulus inſinuat ieiunium eſſe remedium propitium ad extinguendam libidinem, & pungendam acediam; media namque ponit ieiunia inter vigilias, & caſtitatem: quaſi diceret: O homo ſomnolente quid quæris grauedinem mentis obſtare, ne virtutum aucupio inſiſtas? impone modum gulæ, & tunc ieiunus venter animam non grauabit: nimirum non diſcordant vigiliæ, & ieiunia. Si tibi præterea moleſta caro prætendit faces luxuriæ, ſubtrahe fomitem eſcarum, quibus accenſa libido viget, & beneficio ieiunij extincta Venere caſtitas enaſcetur.

1. Cor. 6.

Quàm ſit efficax ieiuniũ ad vitia omnia profliganda.

Hanc Pauli exhortationem non fuiſſe in caſſum, & hunc ieiunandi ritum fuiſſe familiarem Apoſtolis, vide ex eorum actibus à Luca recenſitis. *Miniſtrantibus illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus Sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos. Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiſerunt illos.* Diceres inediam fuiſſe Apoſtolis adhibitam à Deo velut delicioſum cuiuſque operis optimi condimentum. Ieiuniorum paſsim fore vſitatiſſimam ſuis diſcipulis, prædixerat Chriſtus, quando Iudæis quærentibus quare ieiunantibus Ioannis Baptiſtæ & Phariſæorum ſequacibus non ieiunarent Apoſtoli. Ait enim amantiſſimus ille Dominus, Apoſtolos ſua diuina præſentia recreatos, eſſe fouendos ſicuti tenellos fœtus, qui cùm adoleuerunt, valida ventorum flabra impunè ſuſtinent. Fore etenim tempus quo poſt aſcenſionem in cælum Apoſtoli Spiritu Sancto afflati longam ferrent inediam. Sic ille præſciâ mente fatus: *Nunquid poteſtis filios ſponſi, dum cum illis eſt ſponſus, facere ieiunare? Venient autem dies; cum ablatus fuerit ab illis ſponſus, tunc ieiunabunt in illis diebus.* Quid ad hæc opponet hæreſis exoſa ciborum parcitatem? An fortè benè paſta, & copioſiore vino deſudans, oblita ſuam garrulam indolem, tacitos præteribit textus noui Teſtamenti antea recenſitos? Nequaquam ſanè, ſed deputabit hominem è culina iuſculo inunctum, & crapula inundante perfuſum, vt eo apparatu prodeat in arenam, & explicet ad gulæ & ventris arbitrium, Scripturæ ſanctioris dogmata prælibata. Helluo ille vino madens, & voracis ingenij teſſeras rubente naſo & ore pinguiore ferens, eſt Melanchton. Faſtidies fortaſſe & deſpicatui habebis hominem temulentum? ſuſtine tantiſper & perpende, quàm ineptè homo ebrius eructarit.

Act. 13.

Familiare fuit Apoſtolis ieiunium.

Chriſtus ieiunij aſſertor.

Luc. 5.

Melanchton expendens Matth. c. 6.

Quàm deliré hæretici explicent textum Scripturæ ſacræ.

Ait ille duplex genus ieiunij inueniri, & cuius meminit Scriptura ſacra. Vnum eſt, quo moderatè vtitur homo cibis & potu: parcior autem ille vſus alimenti & potus nuncupatur ieiunium, quia liberaliore manu venter eſcarum auidus exultaret. Sic ieiunant omnes qui pluries in die paſti, non tamen opiparè ſaginantur ad arbitrium gulæ. Ille delirus homo vult Chriſtum ad hunc ieiunandi morem attendiſſe, quando ieiunandi modum præſtituit Apoſtolis ita erudiens: *Cum ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.* Aliud præterea ieiunium eſt arctius, & longè ſeuerioris ingenij, quando ſcilicet deeſt copia ciborum, aut certè panis modicus ſuppetit ad veſcendum, quomodo pauperes ieiunantes agunt vitam. Vel quando grauis anguſtia, tantum animo afflicto faceſſit negotium, vt vrgente moleſtia caro faſtidiat cibos, vnde homo impaſtus præterit dies totos. Stolidus ille interpres hoc ieiunium vocat Euangelicum, & contendit ad hoc genus ieiunij pertinere illam Chriſti ſententiam, qua prædixit ieiunaturos filios ſponſi, ſponſo aliò tranſmigrante: quaſi dixiſſet ille rerum Dominus, poſt aſcenſum ſuum in cælos, fore ſuos diſcipulos adeò pauperes, vt in ea penuria deficiente pane longam ferrent inediam, ad quam eſſet etiam multum conducturus mœror conceptus ex Aſcenſione Chriſti, ob quam triſtiores Apoſtoli, nauſeantes ad cibos, ægrè eſſent acceſſuri ad paſtum. Quid ſentiam de Melanchtone ita reuoluente ſacros libros; dicam eum indigere cenſura ferè contraria ei, qua Alcibiades animaduertit in ludimagiſtrum, cui inflixit alapam, quia non habebat Homeri libros omnium humaniorum literarum inſigne decus. Ego verò ſecus vltro decernerem colaphum Melanchtoni, eò quòd coquinæ duntaxat aſſuetus, reponat Euangelij codicem inter cacabos, & lebetes. Sed quia meritas luit pœnas blaſphemiæ ſuæ, iam ſat erit dicere expoſitionem eius eſſe vilium quiſquiliarum inſtar, quas de culina protulit in paleſtram.

Matth. 6.

Melanchton varia diſtinguit ieiunia, ſed ſtultè, & ſine textu aliquo Scripturæ.

Ælian. lib. 13. hiſtor.

Qua cenſura dignus eſſet Melanchton.

Ne tamen conuiciis & non ratione diluatur eius ſententia, explodenda eſt, & configenda mucrone eiuſdem panopliæ, vnde armaturam ſuam ſumpſit ille coquus in athletam compoſitus. Scilicet confutandus eſt error ille opacus, lumine petito ex Scriptura ſacra. Primò ille ait ineptè, Chriſtum inſinuaſſe ſobrietatem, quando ita ſuos diſcipulos erudit: *Cùm ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.* Etenim Chriſtus non loquitur illic de eo quod fit quotidie, vt colligere eſt ex particula *cùm*, quæ indicat aliquod ſingulare tempus diſcretum ab alio. At ſobrietas ſemper eſt ſectanda ſicut ebrietas ſemper eſt fugienda. Præterea Dominus ait fugiendam eſſe illam oſtentationem quam profitentur hypocritæ ieiunando. At abſurdum eſt dicere, quempiam velle aucupari auram popularem ex ſobrietate tantùm quæ ad omnes pertinet, vtpote virtus vernacula. Loquitur ergo ibi Chriſtus de ſpeciali ieiunandi ritu, qui tamen extenuat, eius profeſſores inde ſibi comparant aliquod pondus gloriæ apud homines conſcios eorum mediæ. Inulſa igitur eſt ſententia tabulæ illius, allegantis impiè Chriſtum vt vadem explicationis ſuæ abſurdæ.

Matth. 6.

Validæ rationes, quibus exploditur expoſitio Melanchtonis.

Secundò mentitur idem ſycophanta dicens, ex Aſcenſione Chriſti Apoſtolos eò deueniſſe triſtitiæ, vt omni ciborum appetitu exciderint; & hinc orta ieiunia illa quæ meminit Lucas. Mœrorem hunc grauem, imò impudenter affingit Melanchton triſtitiam Apoſtolis Chriſto ſidera tranſcendente. Tantùm enim abeſt vt ex eo Domini ſui triumpho mœrore affecti ſint, quinimò potius geſtierunt congaudentes Chriſto, quem viderant humanum corpus ſuper æthera tranſtuliſſe. Specialis huius lætitiæ meminit Lucas, Euangelium ſuum concludens mentione facta gaudij & iubili Apoſtolorum poſt Aſcenſionem Chriſti. Sic ille: *Eleuatis manibus ſuis benedixit eis. Et factum eſt, dum benediceret illis, receſſit ab eis, & ferebatur in cælum. Et ipſi adorantes regreſſi ſunt in Ieruſalem cum gaudio magno, & erant ſemper in templo laudantes,*

Apoſtoli non ſunt triſtati de Aſcenſione Chriſti in cælum, imo potius lætati ſunt.

Luc. 24.

Alia inſtantia hæreticorū diluitur.

dantes, & benedicentes Deum. Nonne igitur imprudenter commentus eſt hæreticus, dicens Apoſtolos poſt Chriſti aſcenſum ægrè ferentes eius abſentiam, fuiſſe contriſtatos vſque ad nauſeam cibi, & inde ieiunia quæ Lucas meminit effluxiſſe. Quid quæſo triſtitiæ, & gaudio illi magno, quo iubilantes Apoſtoli Deum collaudabant? Fortè inſtabit hæreticus, hoc gaudium referri ad Dei laudes, & non improbare faſtidium omne eſcarum, quas repudiantes Apoſtoli diu impaſti multiplicabant ieiunia. Et hic etiam hæreticus cauſâ cadet; nam Scriptura refert Apoſtolos exultantes recreaſſe corpus ſuum ſumpta refectione vt par erat & decebat Apoſtolos. Ecce textum Lucæ: *Sumebant cibum cum exultatione, & ſimplicitate cordis.* Explodenda igitur eſt illa ſententia, vtique aliena ab intento Lucæ. Etenim Chriſto incolente cælos non ideo ieiunarunt Apoſtoli, quia præ mœrore abhorrebant à cibis, ſed quia ſurſum habentes cor ſuum, vbi ſponſus eſt, carnem ieiuniis perſtringere ſatagebant, ne caro ſpiritui iniuria concupiſceret aduerſus illum, cæleſtia votis omnibus anhelantem.

Act. 2.

SENSVS ORTHODOXVS.

Deo inſpirante inſtituta ſunt ieiunia.

In hæc verba:

Cùm ieiunatis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.

ARGVMENTVM II.

EX IVRE CANONICO, ET EX SANCTIS PATRIBVS.

ETſi parum curent Patres Eccleſiæ, hæretici transfugæ non cohærentes ſanctis auctoribus; ſi quando tamen eorum ſcripta decurrentes, aliquid anceps inuenerint, illud penes ſe recondunt vt telum idoneum ad Catholicos induſtriè transfigendos: ita Abſalon populi explorabat ingenium, vt ſi quos homines obſeruaret minus æquiores Regi, hos ſuæ defectionis conſortes efficeret, & conſcriberet milites propugnatores Regni nequiter vſurpati. Eâ induſtriâ hæretici luſtrant ſcripta ſanctiorum Patrum, non vt ebibant latices ſinceræ alicuius diſciplinæ, ſed vt inde proliciant aliquos textus, quibus litare queant ſuis deliriis, & affirmare, proceres Eccleſiæ ſua quæ cenſemus & damnamus impia dogmata profiteri. Huius argumenti duas referunt ſententias aduerſarij noſtri, quibus intendunt ieiunium non eſſe inſtitutum à Deo, ſed rem humani arbitrij. Traducunt in medium Heſichium, qui videtur innuere, ieiunium non eſſe à Deo præceptum. Ei comitem adiiciunt Theodoretum, apud quem Martianus affirmat, charitatem eſſe potiorem ieiunio, quia charitas nullas patitur inducias, & ad ſui praxim omnes homines obligat; ieiunium verò ſecus non ſemper obligat, quia non præceptum eſt, ſed pro vniuſcuiuſque hominis arbitrio ſuſcipitur. Nullius momenti ſunt hæc ſpicula intorta ab hæreticis, etſi educta ex optimis officinis.

2. Reg. 15.
Nequitia hæreticorum in legendis libris SS. Patrum.

Heſichius lib. 7 in Leuit. cap. 17.
Theodoret. in hiſt. religioſa cap. 3.

Ad locum Heſichij reſpondeo, illum ibi tantùm loqui de Decalogi præceptis, in quibus non fit aliqua mentio ieiunij; quia illic commemorantur ea quæ ad iuſtitiam ſpectant; ieiunium autem propriè ad temperantiam pertinet: ideoque non debuit reponi inter præcepta, quæ hominem erudiunt ad ſuum cuique ius congruè rependendum. Non tamen negat Heſichius abſolutè, ieiunium eſſe præceptum à Deo, cùm reclamet Scriptura ſacra, in eo argumento anteà prælaudata. Nec etiam moleſtus eſt locus ille Martiani apud Theodoretum: etenim res illic erat de ieiuniis ad arbitrium cuiuſque aſſumptis. Hæc ieiunia ille ait eſſe aliquando relaxanda, ſi poſtulet hoc charitas, quæ aliis omnibus eminet virtutibus, & præcipitur vnicuique: illa verò ieiunia, quæ ſibi ad libitum quiſque indixit, non cadunt ſub præceptum. Si de præſtito aliquo ieiunio ab Eccleſia Martianus egiſſet, dixiſſet quidem illi præſtare charitatem, non ratione præcepti, ſed obiecti: tale enim ieiunium eſt de præcepto. Si quas ſimiles inſtantias de ſua ventris ingluuie prætenderint illi nebulones; aut ſuſpicare mendum libro inſutum, quem proferunt, & proinde adulteratum citant; aut audacter pronuntia, hos eſcarum gurgites vti reprobis argumentis.

Explicantur textus Patrū quos malè hæretici interpretantur.

Quare charitas præſtantior ſit ieiunio.

Modus diluendi argumenta hæreticorū petitā ex auctoritate Patrum.

Si aliquam recenſui turbam aſſeclarum ventris, qui contendunt epulas ſufficere in locum ieiunij; grex ille porcorum nos deterrere nequit, etſi plures videantur ſtare à partibus ventris, quàm ieiunij. Præcipua hominum pars ieiunium profeſſa eſt, ſorſque noſtra ſimiles nos facit Eliſæo, apud quem cùm puer quereretur inſtare hoſtes illaturos ei necem, vir ſanctus illum nutantem erexit aſſeuerans plures ſibi adſtare tutores, quàm hoſtes fortiter impugnantes. Sic ſe res habet è codice ſacro *Conſurgens diluculo miniſter viri Dei egreſſus eſt, viditque exercitum in circuitu ciuitatis, & equos, & currus, nuntiauitque ei dicens: Heu, heu, heu, Domine mi, quid faciemus? At ille reſpondit: Noli timere; plures enim nobiſcum ſunt, quàm cum illis. Cùmque oraſſet Eliſæus ait: Domine, aperi oculos huius, vt videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, & vidit: & ecce mons plenus equorum, & curruũ igneorum in circuitu Eliſei.* Ex Germania Lutherani, & è Gallia & Anglia Caluiniſtæ fremunt, aduocatis etiam prioribus hæreticis: non eſt tamen quod metuamus; plures namque nobiſcum ſunt, quàm cum illis. Sancti omnes militant nobis, ignea verè agmina, & amore Dei flagrantia. At à partibus hæreticorum ſtant porci tantùm, & apoſtatæ. In hos itaque procedamus.

4. Reg. 6.
Plures ſunt auctores ieiunij propugnatores, quā ſunt hæretici ieiuniū impugnantes.

Primi occurrunt Apoſtoli, velut agmine facto tutantes ieiunium Eccleſiaſticum, & illud ſtatuentes ex præcepto, ita vt qui ſecus faxit, mulctetur pœna hoc Apoſtolorum Canone præſtituta. *Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut lector, aut cantor ſacram Quadrageſimam Paſcha, aut quartam feriam, aut paraſceuen non ieiunauerit, deponitor: præterquam ſi imbecillitate impediatur corporis. Si laicus ſit, communione priuator.* Cùm ex grauitate pœnæ ſoleat inferri qualitas deliquij; liquidò eſt in ipſis Eccleſiæ natalibus, quibus maximè de intento Chriſti conſtabat, viguiſſe ieiunij diſciplinam. Eodem ſæculo Clemens Romanus, è ſede Petri hæc ſtatuit: *Vos quum à Deo petitis, ieiu-*

EX IVRE CANONICO.
Canones Apoſtolici can. 68; Canones pro ieiunio.

Clem. Rom. conſtitut. Apoſt. lib. 5. cap. 19.

nando petite. Poſt totum verò iſtum ieiunij hebdomadum præcipimus vobis, quartis & ſextis feriis ieiunare, & quæ ex ieiunio vobis redundant, egentibus largiri. Textus hi ſunt latices non è riuulis Eccleſiæ, ſed ab ipſo fontis capite deriuati, vtpote deducti à ritu, quem Apoſtoli Deo afflati obſeruarunt, & ſeruandum æuati poſteræ commendarunt.

Neophyti olim profeſſionem fidei auſpicabantur à ieiunio.

Quia probare Quadrageſimæ inſtitutum pertinet ad tertiam controuerſiam iſtius Euangelij, ne decurram extra aleam, ſiſtam in propoſita mea concluſione, ſcilicet ieiunandi ritum non eſſe ſuperſtitioſum, ſed magnis encomiis celebratum à Sanctis Patribus, Græcis & Latinis, qui ſuo experimento quàm eſſet ieiunium vtile comprobarunt. Prior occurrit Iuſtinus Martyr, affirmans ieiunium fuiſſe rudimentum fidei Chriſtianæ, cuius profeſſionem auſpicabantur neophyti ieiunantes. Sic ille Antoninum Imperatorem erudiit quo ſchemate viuendi Chriſtiani eſſent diſſiti à Gentibus. *Quicumque perſuaſi fuerint, & crediderint vera eſſe quæ a nobis traduntur ac dicuntur, ac viuere ſe ita poſſe receperint; orare ieiunantes, & petere à Deo priorum peccatorum remiſſionem docentur, nobis cum illis vna & orantibus & ieiunantibus.* Eo tyrocinio Catechumeni initiati, & pergentes in ea diſciplina ſuperiores diabolis exiſtebant. Ita Origenes: *Cum ieiunatis, dæmones vincitis, omnemque claſſem illam malignam retrorſum conuincitis, mala deſideria ſubiugatis.* Perpende quæſo an ieiunantibus ceſſurus eſſet dæmon, illa fidelium fractus inedia, ſi ieiunium ſingulari aliqua vi minimè præpolleret. Conſonat his Athanaſius, qui virginem inſtituens, vult eam auſpicari à ieiunio, vt à virtute propria ad chariſmata cætera comparanda. Sic ille: *Amplectamur valde ieiunium. Magnum enim munimentum eſt ieiunium, oratio, & eleemoſyna, cùm ex morte hominem liberent. Vt enim ob eſcam & inobedientiam proturbatus eſt Adam ex paradiſo; ita rurſum per ieiunium & obedientiam in paradiſum qui volet redibit. In hac virtute cultum corporis tui ornamentaque quære, ô virgo, & placebis cœleſti ſponſo. Nam quæ cum mundo coaleſcunt, & conſeruntur, & vnguentis, aromatibus, & fragrantiis, & amictu pretioſo, & auro venuſtant ſua corpora, vt placeant hominibus, Deo placere non poſſunt. Chriſtus autem nihil horum à te requirit, niſi ſolum cor mundum, & os incontaminatum, ieiunioque lividum.*

Ex SS. PATRIBVS. *Iuſtin. oratio. ad Antonin.*

Origenes in hom. 4. de diuerſis.

Ieiunio vincitur dæmon.

Athan. lib. de virginit.

Ieiunium eſt congruus apparatus animæ, quæ ad Deum vult accedere.

Non igitur reponendum eſt ieiunium inter adiaphora, vel delitia excogitata ab hominibus ſui corporis incuriis, vt mentiuntur hæretici, ad quos cùm nihil pertineat virtutis ſtudium, non eos etiam ſollicitat vlla cupido ieiunij, quo vitia profligantur. In eo argumento pergit Athanaſius. *Ieiunium morbos ſanat, deſtillationes exſiccat, dæmones fugat, malaſque cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius, & corpus ſalubrius, & ad thronum Dei hominem ſiſtit. Sed ne putes iſtu temerè dici, habes eius rei teſtimonium in Euangeliis, ab ipſo Chriſto prolatum. Sciſcitati ſunt ab eo diſcipuli, dicentes: Domine declara nobis, quonam pacto immundi ſpiritus propelluntur? Quibus reſponſum eſt à Domino: Hoc genus dæmoniorum non eiicitur niſi ieiuniis, & orationibus. Quiſquis igitur ab hoc immundo ſpiritu vexatur, certum habere debet, hoc pharmaco, ieiunio inquam, ſtatim ſpiritus malos afflictos abſcedere, vim ieiunij metuentes. Valde enim dæmones oblectantur crapula, & otio corporis. Magna vis in ieiunio, & magna, & præclara fiunt per illud. Ieiunium eſt Angelorum cibus, & qui eo vtitur, ordinis Angelici cenſendus eſt.* Suſpicatur ille Sanctus, contraria contrariis eſſe protrudenda. Benè equidem; nihil nempe loco cedit, niſi à validiore inſurgente fortius vrgeatur. Quia igitur nos malè ſuada gula extorres fecit & deuios deuorato pomo; operæpretium eſt reuocare greſſum, imponendo modum gulæ arctiore ieiunio aſſumpto, & ſic ad propria repedare.

Ibidem.

Penes ieiuniū eſt repoſita ferè vitiorum omnium profligatio, ita tamen vt non deſit charitas ei qui ieiunat.

Gulâ Paradiſo excidit homo, ideo ieiunio ei conſultū eſt.

Eo pharmaco Deus homini conſuluerat ne moreretur: etenim ſi vetiti fructus inediam fuiſſet paſſus homo, haudquaquam morti obnoxius extitiſſet. Quidni ergo eodem remedio diluere poſſit noxam, quam gulæ illecebra intulit? Quod ſi aduerſarij vrgent, non eſſe iniunctum ieiunium; habemus quo validè eorum intorta ſpicula retundamus. Etenim primum homini iugum impoſitum, fuit ieiunium, Deo decernente fruges omnes in hominum eſcam, vnâ duntaxat ſepoſitâ arbore ſingulari. Eamobrem hoc præceptum cæteris omnibus antiquitate præit, ſuique ſibi inſigne vendicat ad hominum obſequia demerenda. In ea fuit ſententia Baſilius ita fatus: *Quicquid vetuſtate precellit, idem venerabile eſt. Reuerere igitur ieiunij caniciem. Tam vetus eſt, vt ſimul cum homine condito cœperit: in Paradiſo proſcriptum eſt. Primum illud præceptum accepit Adam ne de ligno ſcientiæ boni & mali ederet. Hoc autem verbum: Non edetis, ieiunij & abſtinentiæ lex eſt. Si à ligno ieiunaſſet Eua, nequaquam hoc nunc ieiunio opus haberemus: neque enim qui valent egent medico, ſed qui malè habent. In morbum incidimus per peccatum, ſanemur per pœnitentiam. Sed pœnitentia ſine ieiunio otioſa & infructuoſa eſt. Maledicta terra ſpinas & tribulos progignet tibi. In triſtitia viuere iuſſus es, non indulgere deliciis. Per ieiunium ſatisfacito Deo. Quoniam non ieiunauimus, exulamus è Paradiſo. Ieiunemus igitur, vt ad illum poſtliminio reuertamur. Ieiunium Prophetas generat, potentibus addit robur. Ieiunium legumlatoribus ſubminiſtrat ſapientiam, bona animæ cuſtodia, corpori tutus conuictor, armatura fortiter belligerantibus, athletis exercitium. Hoc tentationes depellit, hoc vngit ad pietatem, vigiliæ familiaris comes, ſobrietatis architectus. In bellis addit fortitudinem, in pace docet quietem. Nazaræum ſanctificat, ſacerdotem reddit ſacris idoneum. Ieiunium reſtinxit vim ignis, obturauit ora leonum. Ieiunium preces noſtras ſubuehit in cælum, dum illis alarum vice fuit, quo ſurſum ferantur. Ieiunium familiarum eſt incrementum, ſanitatis mater, iuuentutis pædagogus, ornamentum ſenibus, bonus comes viatori, tutus conuictor coniugatis.*

Ieiuniū fuit primum præceptum homini iniunctum.

Baſil. hom. 1. de laud. ieiun.

Miris laudibus effertur ieiunium à Baſilio.

Quantis gratiis ieiunium animā ſtipet.

Vt nihil adeò purum & ſincerum eſt, cui ſuas ſordes non aſpergant muſcæ; ita nullis encomiis credunt hæretici, ventri ſuo adſtricti, ac proinde exoſi ieiunia, quibus obeſa corpora perſtringuntur. Dicent fortè, Græcos Patres in Oriente latos fuiſſe aſſuetos inediæ, vtpote nactos aliam planè temperiem

Vnde hæretici patrocinium quærunt gulæ ſuæ.

temperiem à noſtra, quæ ſortita Occidentalem plagam & Septentrionalem vocatior eſt. Eanimirum cuiuſque ſoli indoles eſt, vt ſingulis quibuſque hominibus inibi natis congruos ſibi mores affricet, conſcio etiam eius oræ cælo, & pariter influente. Exempli gratiâ, terrarum ſinus calidior inappetentiam gignit, calore innato dehiſcente, & victo à calore deforis ambiente. Secus verò accidit vbi horrida hyeme conſtipatus aër calorem inſitum intus propellit, vbi collectus vegetior eſt, vnde depaſcens quidquid in ſtomachum congeritur, magnum illis hominibus conciliat appetitum. Eamobrem ſic arguunt helluones hæretici ex Gallia & Germania oriundi. Græci Patres effuſi in ieiuniorum encomia familiarem habuere inediam obſtetricante plaga terræ, cuius ſinu excepta fuere eorum incunabula. Nempe orti omnes æſtuante cælo parum appetunt cibos, & tepente calore naturali, parciore cibo eorum corpora recreantur. Ideoque quod illi regioni vernaculum & populare fuit, voluerunt habere vim legis, quæ profectò iniuria eſt aliis hominibus editis in diſpari terrarum ſitu. Nimirum Galli, Angli, & Germani, aſſueti bruma, non ferunt inediam, nouercante natura ſoli; quo primùm excepti ſunt; ideoque illic à pleriſque gulæ mancipiis, vt quid peregrinum, ieiunia condemnantur. Ita Dauid exuit arma Regis ſui, quia non habebat vſum, nec poterat armatus incedere.

Querela hæreticorum de Patribus Græcis qui effuſi ſunt in laudes ieiunij.

O argumentum pingue, & pectore opaco ſatum. Ergo reprobanda ieiunia, quia coërcent gulæ appetitum immodicum, quo vrgentur ad epulas illi, qui degunt ſub rigidiore cælo. Si valet argumentum; ergo impunè Veneri indulgebunt illi, quos torrida zona ſollicitat ad hoc facinus ingloriùm. Quaſi verò virtutes ſuam ſpeciem emendicent ab aliqua mundi plaga, & non ab obiecto, in quod collimare debent, vt in ſcopum ſibi congruè præſtitum. Vide quibus inuolucris hæretici tegant ſui ventris ingluuiem, quaſi non ſuppeterent Patres Latini encomiaſtæ ieiunij. In his placet audire Ambroſium, à quo ſic deſtuit ambroſia: *Quid eſt ieiunium, niſi vitæ imago cœleſtis? Ieiunium refectio animæ, cibus mentis eſt: ieiunium eſt vita Angelorum, ieiunium culpa mors, excidium delictorum, remedium ſalutis, radix gratiæ, fundamentum eſt caſtitatis. Hoc ad Deum gradu citius peruenitur. Gula nudos facit, ieiunia operiunt etiam exutos. Vnde Dauid ait: Operui in ieiunio animam meam. Bonum operimentum, quod animam tegit, ne à tentatore deprehendatur, ne à tentatore nudetur. Bonum velamen, quod tegit culpam, tegit abſtinentia, tegit gratia. Tegit gratia, dum remittit & abolet omnem errorem. Tegit abſtinentia, dum obumbrat vitium, mœſto abſcondit affectu, atque extenuat pœnitendo.*

Quàm ineptæ ſint hæreticorum inſtantiæ.

Ieiunij encomia ex SS. Patribus.

Ambroſ. lib. de Elia & ieiunio cap. 3 & 4.

Ieiunij effectus quàm ſint ſalutares.

Quia ſæculo Ambroſij prior ille calor fidelium deſierat in teporem, pruriens caro moleſta ſpiritui ſectata gulæ illecebras malè ſentiebat de ieiunio, hæreticis clam ſuſurrantibus, in callum corpora ieiunare. Hanc blaſphemiam ægrè accepit Ambroſius: eamobrem in auctores huius calumniæ ita debacchatus eſt: *Audio homines qui dicunt, nullum eſſe abſtinentiæ meritum, nullam frugalitatis, nullam virginitatis gratiam: pari omnes æſtimari pretio, delirare eos, qui ieiuniis caſtigant carnem ſuam, vt menti ſubditam faciant. Quod nunquam feciſſet, nunquam ſcripſiſſet Paulus ad alios inſtruendum, ſi deliramentum putaſſet. Gloriatur itaque dicens: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne aliis prædicans reprobus inueniar. Ergo qui non caſtigant corpus ſuum, & volunt prædicare aliis, ipſi reprobi habentur. An quicquam tam reprobum, quàm quod ad luxuriam, ad corruptelam, ad laſciuiam prouocat, quàm incitamentum libidinis, incontinentiæ fomes, incendium cupiditatis? Quæ iſtos Epicureos noua ſchola miſit, non Philoſophorum vt ipſi aiunt, ſed imperitorum, qui voluptatem prædicent, delicias ſuadeant, caſtimoniam nullius dicant eſſe vtilitatis.*

Idem lib. de fide ad Gratianum.

Declamatio in homines iniurios ieiunio.

Ambroſio ſuperior ætate Tertullianus, vtpote florens ſecundo ſæculo, quo maximè vigebat diſciplina Chriſti, eruditè enarrat quàm aſſueti ieiuniis fuerint Chriſtiani illius æui. Sic ille ritum Eccleſiæ obiicit Gentibus: *Nos ieiuniis aridi, & omni continentia expreſſi, ab omni vitæ fruge dilati, in ſacco & cinere voluntantes, inedia cælum tundimus, Deum tangimus, & cùm miſericordiam extorſerimus, Iupiter honoratur.* Plangit ille Romanorum inſaniam, qui in Iouem ſuum Deum fictilem referebant gratias à Deo impertitas Imperio, beneficio fidelium, qui Deum ſeueriore ieiunio demerebant.

Priſci Chriſtiani maximè aſſueti ieiuniis.

Tertullian. in Apolog. aduer. Gent. cap. 40.

Tanti fecit ille Afer ieiunium, vt ferè virtutum ſummam repoſuerit penes abſtinentiam. Sic ille: *Sodoma & Gomorrha euaſiſſent, ſi ieiunaſſent. Ieiunium in Deum reuerentiæ opus eſt, per quod Anna quoque ambiens vxor Helcanæ retro ſterilis impetrauit facilè à Deo inanem cibo ventrem filio implere, & quidem Prophetâ. Sed non modò naturæ mutationem, aut periculorum auerſionem, aut delictorum obliterationem, verum etiam ſacramentorum agnitionem, ieiunia de Deo merebuntur. Aſpice Danielis exemplum circa ſomnium Regis Babylonis, omnes turbabantur Sophiſtæ, negant vltro de præſtantia humana poſſe cognoſci. Solus Daniel Deo fidens, & ſciens quid ad demerendam Dei gratiam faceret, ſpatium tridui poſtulat, cum ſua fraternitate ieiunat, atque ita orationibus commendatis, per omnia inſtruitur.* Multum ieiunio tribuit ille auctor, & tantùm vt in orthodoxos etiam ſæuierit, quòd non multiplicarent ieiunia ad arbitrium Montani, qui ſua inedia fucos ipſi Tertulliano fecerat. Cùm ergo tantùm deferret ieiunio, ſic omnes hortatus eſt: *Ieiunemus, fratres, & ſorores, ne fortè cras moriamur. Palàm diſciplinas noſtras vindicemus, nos certi ſumus eos, qui in carne ſunt, Deo placere non poſſe, non vtique ſubſtantia carnis, ſed in cura, ſed in affectione, ſed in operatione, ſed in voluntate. Macies non diſplicet nobis: neque enim ad pondus Deus carnem tribuit, ſicut nec ſpiritum ad menſuram. Faciliùs ſi fortè per anguſtam ſalutis ianuam introibit caro exilior, citius reſuſcitabitur caro leuior, diutiùs in ſepultura durabit caro aridior. Saginentur pugiles & pyctæ Olympici: illis ambitio corporis competit, quibus & vires neceſſariæ, & tamen illi quoque xerophagiis inualeſcunt: ſed noſtra alia robora, aliaque vires, ſicut & alia certamina.*

Lib. aduerſ. Pſychycos c. 7.

Mira virtus ieiunij ad Deum demerendum.

Ibid. c. 17.

Quantùm Tertullianus tribuerit ieiunio.

Quantùm roboris homini accedat virtute ieiunij.

Proculdubio nodum in ſcyrpo quæret hæreticus, obiiciens Tertullianum malè ſenſiſſe de fide, ac proinde incongruum eſſe teſtem, cuius vadimonio ſit deferendum in re tam ardua, qualis eſt quæſtio de ieiuniis obſeruandis.

——*Abſiſto moueri*
Non vim tela ferunt.

Adeſt Hieronymus nullas planè hæreticorum ſuſtinens inſtantias. Sic ille. *Saccus & ieiunium, arma ſunt pœnitentiæ, auxilia peccatorum.* Compendioſè multa concludit illud ieiunium. Sed accipe eumdem fuſiùs ſpatiantem in illa alea, hoc diſcurſu. *Adam in Paradiſo accepit præceptum, vt ab vna arbore ieiunaret: beatitudo Paradiſi abſque abſtinentia cibi non potuit dedicari. Quamdiu ieiunauit, in Paradiſo fuit: comedit, & eiectus eſt. Moyſes quadraginta diebus & noctibus ieiunus in monte Sina, etiam tunc probans non in pane ſolo viuere hominem, ſed in omni verbo Dei, cum Domino loquitur: populus autem ſatur idola fabricatur. Ille vacuo ventre legem accipit ſcriptam digito Dei: iſte manducans, & bibens, conſurgenſque ludere, aurum conflat in vitulum, & Ægyptium bouem præfert Domini maieſtati: tot dierum labor vnius hora ſaturitate perit. Frangit audacter Moyſes tabulas: ſciebat enim Dei ſermonem non poſſe audire temulentos. Sed nec ſecunda conſcriptio tabularum abſque ieiunio potuit impetrari. Quod ebrietas perdiderat, inedia reperit. Ex quo oſtenditur, nos poſſe per ieiunium redire in Paradiſum, vnde per ſaturitatem fueramus eiecti.*

Hieron. in c. 3. Ione.

Lib. 2. adu. Iouin. c. 10.

Prima hominis beatitudo conſtituti ei ſtare ieiunio.

Quanta fuerit ſemper gulæ pernicies.

Auguſtinus ſectatus Hieronymi mores, eodem quo & ille ſpiritu afflatus, etiam effunditur in laudes ieiunij: & quia paſſim Auguſtinum Caluinus ipſe laudat, & controuerſiarum iudicem petit, & ſinceri dogmatis aſſertorem; placet enim conſulere, vt eo cenſore tota hæc quæſtio dirimatur. Accipe ſententiam. *Non videatur vobis leuis res, aut ſuperflua, ne quiſquam fortè hoc faciens Eccleſiæ conſuetudine, cogites apud ſe, & dicas ſibi ipſi, vt ſuggerentem intrinſecus audias tentatorem: Quid facis, quia ieiunas? defraudas animam tuam, non ei das quod eam delectat, tibi ipſi ingeris pœnam: tuus ipſe tortor & cruciator exiſtis. Deo ergo placet, quia te crucias? Ergo crudelis eſt qui delectatur pœnis tuis? Reſponde huiuſmodi tentatori: Excrucio me planè, vt ille parcat: do de me pœnas, vt ille ſubueniat, vt placeam oculis eius, vt delectem ſuauitatem eius. Nam & victima excruciatur, vt in aram imponatur. Minus premet mentem meam caro mea. Et tali diſſuaſori malo ſeruo ventris reſponde per hanc ſimilitudinem, & dic: Si iumento fortè inſideres, ſi equo vtereris, qui te geſtiendo poſſet præcipitare; nonne vt ſecurus iter ageres, ferocienti cibaria ſubtraheres, & fame domares, quem fræno non poſſes? Caro mea iumentum meum eſt: Iter ago in Ieruſalem: plerumque me rapit, & de via conatur excludere. Via autem mea Chriſtus eſt. Ita exultantem non cohibebo ieiunio? Si quis hoc ſapit, etiam experimento probat, quàm vtiliter ieiunetur. Nunquid enim caro iſta, quæ nunc domatur, ſemper domabitur? Dum temporaliter fluitat, dum mortalitatis conditione prægrauatur, habet exultationes ſuas manifeſtas, & periculoſas menti noſtræ. Caro eſt enim adhuc corruptibilis, nondum reſurrexit.*

Auguſt. de vtilitate ieiunij cap. 3.

Elegans diſcurſus adſtruens quàm ſit ſalutare ieiunium.

Carnis inſolentia congruè compeſcitur obſequio ieiunij.

Ne quis principum Doctorum Eccleſiæ in eo argumento deſit, quartum aduoco, nempe Gregorium, qui etſi iunior aliis, dignitate tamen præit. Ille egregiè probat fuiſſe ſemper commendata ieiunia, vt maximè conducentia ad Deum, à quo nos cibus abſtraxerat. Ita fatur ſummus ille Pontifex: *Et quidem in tres partes diuiditur, vt ſacra abſtinentiæ fructus & dignitas oſtendatur: quia ad eam, quam manducando perdidimus ſanctæ Trinitatis contemplationem ieiunando reuocamur. Hinc eſt enim quod legis, & Prophetiæ, & Euangelij ieiunia commendantur. Nam Moyſes vt legem percipere mereretur, in quadraginta dierum numero ieiunauit. Elias vt Iezabel manus euaderet, quadraginta diebus, in vnius cibi fortitudine, ad Oreb Dei montem peruenit. Dominus ac Redemptor noſter Ieſus Chriſtus per quadraginta dies in eremo ieiunans, nullum omnino cibum ſumpſit.* Profectò optimè ſubodoratus eſt myſterium latere in triplici ieiunio hoc ſacro Codice recenſito. Deſinant ergo grunnire porci de Caluini & Lutheri grege, querulis ſuis vocibus imponant modum; ſeſe ad arbitrium ſuum ingurgitent, dummodo crepando ſuas fæces non ad ignominiam Eccleſiæ ſpargant, mentientes eſſe indicta ieiunia, in argumentum ſuperſtitionis, nec alia Chriſtum indixiſſe ieiunia præter ſobrietatem, citra delectum vllum eſcarum, quas omnes edidit, vt inde ſubleuaret homo famem quando perurgeret.

Greg. lib. 1. regiſtr. c. 11.

Egregia ieiunij commendatio.

Lege, Prophetis, & Euangelio commendatur ieiunium, quo ſic abditum ſit myſterium Trinitatis.

SENSVS ORTHODOXVS.

Quàm ab incunabulis fuerit propoſiti tenax Eccleſia in ieiuniis obſeruandis.

In hæc verba:

Cùm ieiunatis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.

ARGVMENTVM TERTIVM.

Ex Historia Ecclesiæ Primitivæ.

Recenſitis encomiis Sanctorum Patrum, qui de ieiunio ſua luculenta tulere ſuffragia, neſcio an vllus hæreticis ambigendi locus ſupereſſe poſſit. Illis adhuc adiicio exempla fidelium, ne ſuſpicentur ieiunia habuiſſe quidem præcones, ſed non cultores. Prior ſe offert Leo Magnus Papa, Chriſtianorum omnium æui ſui commendans ieiunia hac ſerie verborum: *Obſeruantiam quidem veſtram, dilectiſſimi, ita nouimus eſſe deuotam, vt animas veſtras, non ſolùm legitimis, ſed etiam voluntariis ieiuniis excolatis. Veruntamen adiicienda eſt huic ſtudio etiam noſtræ admonitionis exhortatio, vt ſi qui ſunt in hoc ſtudio tardiores, in his ſaltem diebus communi abſtinentiæ obedienter ſe adiungant, in quibus nos oportet ſacratiſſimam conſuetudinem attentiùs celebrare, vt per humilitatem ieiunij contra omnes hoſtes noſtros, diuinum mereamur auxilium.* Planum eſt, Pontificem non hîc agere de ſimplici ſobrietate, quæ omnes dies decet: nam peculiares dies commemorat, quibus ieiunia vigere debent ex Eccleſiæ inſtituto.

Ex Historia.

Leo Papa ſerm. 1. de ieiunio ſept. menſis.

In priſca Eccleſia fuere obſeruata ieiunia.

Præter morem inſolitum ſingulis quibuſque fidelibus, plerique meditantes ſeceſſum à turbis ſubibant anguſtiora clauſtri ſepta, vt ibi diu impaſti arctiora ieiunia Deo duntaxat conſcio celebrarent.

celebrarent. Horum aliquos ſuaſore diabolo cæco dementes ab eo propoſito abſtraxit ſub regimine Ambroſij, qui in eos ita ſuccenſuit: *Fuerunt nobiſcum, ſed non ex nobis fuerunt. Hic poſiti primo ieiunabant, intra monaſterium continebantur, nullus erat luxuriæ locus, interdicta ludibrioſa diſputationis licentia. Hoc delicati non potuerunt ferre.* Sozomenus priorum Eccleſiæ temporum feruorem referens, ita meminit Monachos Edeſſenos protracta in dies inedia conſpicuos. *Nonnulli iſtorum Monachorum ad perfectiſſimam continentiam peruenere. Verbi gratiâ, Batthæus tanta vſus eſt continentia, tantaque inedia, vt vermes eius dentibus ſcaterent. Alium quoque ferunt ad ſpatium octoginta annorum panem non guſtaſſe: Heliodorum etiam, multas integras noctes nihil ſomni cepiſſe, & putari integras hebdomadas ieiunaſſe.*

Ambroſ. epiſt. 82. ad Eccleſ. Vercellenſ.

Sozom. lib. 6. cap. 34

Quàm auſteræ fuerint ieiunia priſcorum fidelium.

Quare autem fuerint inſtituta ieiunia, bellè enarrat Palladius, petita authoritate à magno Iſidoro, viro ſanctitate famoſo, qui hoc vno ieiunij remedio coercebat omnem impetiginem carnis, vt ille idem Palladius probat hoc diſcurſu: *Cum acceſſiſſet ad magnum Iſidorum Moſes, tertiò ad eum retulit de bello fornicationis. Cui reſpondit ſanctus: Ne conturberis ò frater: ſunt principia, & ideo te vehementius inuaſerunt, priorem requirentes conſuetudinem. Sicut enim canis cum aſſueuit in macello oſſa rodere, non recedit à conſuetudine; ſed ſi clauſum fuerit macellum, & nemo ei dederit, fame confectus non amplius accedit. Sic tu quoque, ſi permanſeris in tua continentiæ exercitatione, mortificans mèbra tua, quæ ſunt ſupra terram, & excludens ab ingreſſu ingluuiem, quæ parit intemperantiam, ægrè ferens dæmon, vt qui cibos non habeat qui accedant, à te recedet. Cum ergo ſeceſſiſſet Chriſti ſeruus Moſes, & ab illa hora ſeipſum incluſiſſet in cella, maximè in omnibus exercebatur tolerantia, maximè autem in abſtinentia à cibis: vt qui nihil aliud ſumeret præter panis ſicci vncias duodecim, plurimum operans.* Hæc ille.

Palladius hiſtor. ſacra ſect. 39. c. 22.

Quare fuerint inſtituta ieiunia. Dæmon non audet accedere ad ieiunos ſicut ad benè paſtos.

Huius argumenti tot ſuppetunt hiſtoriæ, comprobantes intentum meum de ieiuniis ad tuendis, vt quot Sanctos recenſet Simeon Metaphraſtes, tot etiam traducat teſtes, iſtam omnem controuerſiam ſuo viuendi ſchemate dirimentes.

Sancti omnes coluere ieiunium.

PARS TERTIA CONTROVERSIÆ.

Quàm benigna ſit Eccleſia, ieiunia decernendo.

COnfiſi hæretici innumeris penè iaculis, erubeſcunt dubiū facere hoc præceptum ieiunij quod tot & tantis Scripturæ, & Sanctorū Patrum fuit titulis inſtitutum. Ideoque alio tramite initio tentant odioſum facere hoc decretum, cauſantes Eccleſiam eſſe nouercam mactando corpora ieiuniis, cùm potius deberet illa fouere potius ad pluſa Deo obſequia deferenda. In querelis his texendis gulæ cauſam agens Eraſmus ſic obgannit: *Paulatim irrepſit conſuetudo, qua diem Veneris piſculentum nobis reddidit. Deinde vbi hoc ſucceſſit, adiuncta eſt & ſabbati dies: nunc etiam Mercurij periclitatur. Ob idque generis obſeruatiunculas videmus homines affligi, & denique mori, ſibique Chriſtianos videri; cùm ſint Iudæi.* Vt animas de ſua ſalute ſollicitas abſtrahant hæretici à clementi Eccleſiæ ſinu, rigidioris diſciplinæ ſpeciem ementientem prædicant plebi incautæ, vt exoſa crudelem indolem Eccleſiæ, ſtatim eius abdicet inſtitutum. Nempe in modum larvæ macilentæ & auſteræ in terrorem compoſitæ hæretici delineant Eccleſiam, vt eo tetro oris habitu horrorem potius conciliet quàm amorem, & ſic paucos ſequaces habeat ſuis dogmatis explicati. Itaque in calce huius controuerſiæ primæ, quæ eſt de præcepto ieiunij, has mihi partes impono, vt benignam probem fuiſſe Eccleſiam præſtituendo morem ieiunandi.

Stultè hæretici cauſantur Eccleſiā nimis durè agere cum fidelibus decernendo ieiunia.

Eraſmus epiſt. ad Epiſc. Baſil.

Quàm benigna fuerit Eccleſia indicendo ieiunia.

Aliquid benignum dicitur quaſi benè ignitū: in eo ſenſu Eccleſia benigna eſt, quia ignita amore ſuorum filiorum, quorum ſaluti conſultura, ieiunia à Deo indicta refricat, & inculcat; ea cautela tamen, vt ab ea lege excipiat eos, qui non citra graue incommodum obire queunt hæc munia corpori præſtituta. Omne autem incommodum ieiunij, præceptum faciens irritum, attenditur penes tria, ſcilicet penes corpus, ſpiritum, & ſubſtantiam externam. Si horum trium læditur vnum à ieiunio, non tenetur homo grauiter læſus ſubire iugum ieiunij. Si corpori officit inedia, illa læſio dicitur impotentia. Si ſpiritus vim patitur corpore impaſto, pietas excuſare poteſt. Si demum læditur ſubſtantia externa, illud incommodum neceſſitas eſt. Tria hæc ſunt, quibus ieiunij præceptum retunditur. Nempe corpore læſo emergit impotentia ieiunandi, moralis videlicet, quæ tunc liquet, quando quis ieiunare nequit citra notabile incommodum, vt ſenes, & pueri, vt prouectiorum feſſa fulciatur ætas, iuniorum verò non marceſcant corpora calore nimio depaſcente ieiunum hominem. His adiice ægrotos, debiles, prægnantes, & lactantes, quibus ex conſilio Medici præhabito relaxatur inedia, vt benè Abulenſis ait. De ſenibus quando non teneantur ieiunio, litigant Canoniſtæ, quorum quidam affirmant ſeptuagenarios ſolùm, alij verò ſecus protrahunt ius illud vſque ad ſexagenarios. Neutram ego probo ſententiam, vtpote in puncto Mathematico ſitam contra naturam rerum moralium, quæ ſuam patiuntur latitudinem. Itaque duntaxat excipio ſenes à ieiunio, qui ieiunare nequeunt citra aliquod virium ſuarum ſenſibile deliquium; quippe ſunt homines ſeptuagenarij adeò vegeti, vt illud æuum nacti, fortiores ſint multis iunioribus fortitis corpus imbecillum; alij verò vix ſexagenarij languent corpore effœto. Iudicio itaque prudentis viri definienda eſt vniuſcuiuſque indoles apta ieiunio. De adoleſcentibus non adeò grauis eſt controuerſia. Principes enim Iuriſtæ ante annum vigeſimum primum expletum non cenſuere ligandos iouenes hoc nexu, ratione incrementi, ad quod corpora aſſurgunt hoc diſcurſu toto ætatis. Ita Nauarrus, & Abulenſis. Tamen ſalutare probo conſilium Nauarri ſuadentis, à ſacerdote indicenda aliqua ieiunia iuuenibus, quibus pruriens caro ſit obſcenis ſtimulis importuna.

Quid ſit benignum eſſe.

Qui ſint legitimæ exceptionis à lege ieiunij Eccleſiaſtici, & vnde petatur ratio illius exceptionis.

Abulenſis in Matth. c. 6. quæſt. 148.

Qua ætate ſenes excipiantur à ieiunio.

Qui iuuenes excipiantur à lege ieiunij Eccleſiaſtici.

Nauarrus c. 10. num. 18. Abul. in c. 6. Matth. q. 142.

Si læſio ad ſubſtantiam externam deuenerit, & rerum inopia preſſus homo non habeat vnde paret ſibi paſtum congruum ad conſeruandas vires, tunc oritur neceſſitas, cui nemo vnquam impoſuit legem. In ea anguſtia poſiti pauperes pluries in die reſici poſſunt, quia ſatis hic ieiunat, qui pane paſcitur arctiore. Ad hoc argumentum

Pauperes quando excuſentur à ieiunio.

ſubſtantiæ externæ diminutæ pertinet labor opificum, qui vt rei familiaris compendia attendentes ſufficiant operi ſuo, liberiore victu indigent, quales ſunt agricolæ, fabri, & omnes, quorũ induſtria corporalis exercita vires creditur exhaurire; ſic enim declaratum fuit ab Eugenio Papa IV. Eodem iure vtuntur illi, qui pedibus iter conficiunt quinque circiter leucarum, vt præmonuit Angelicus Doctor. Specialis editus eſt canon in Concilio Toletano octauo, quo exẽpti ſunt à ieiunio omnes antea recenſiti. Ratio hæc itẽ adferri poteſt, ſcilicet iugum Eccleſiæ eſſe iugum Chriſti, qui mandauit audiri Eccleſiam. Cùm ergo ipſo etiã aſſertore Chriſto iugũ eius ſuaue ſit, non eſt credibile Eccleſiam ſanxiſſe ieiunia cum graui incommodo, aut ieiunantis, aut bonorum eius. Præterea intentum legiſlatoris in ieiunio fuit edomare corpus inediâ, ne obeſum faceſſat animæ negotium. Ergo hi, quos ætas, inopia, & labores continui extenuant, haud quaquam ſubſunt legi, eo fine inſtitutæ, vt corpora macerentur.

Ex Ivre Canonic.

Eugen. IV. apud Caſſiam Dubio 6 num. 42. Thom 2.2. qu. 147. a 4. Conc Tolet. 8. cap. 9.

Quale fuerit principale intentũ Eccleſiæ inſtituendo ieiunia, & quare quidam ab hac lege excipiantur.

Tandem ſi ſpiritus in aliquod diſcrimen incurrat ratione ieiunij, tunc excipitur homo à ieiunio, ſi impaſtus nequit ſufficere oneri impoſito, vbi agitur de ſalute animarum. Ea vehuntur naui, Doctores, præcones verbi Dei, ſacerdotes, qui dies integros inſumunt ægris inuiſendis. Benè enim arguit Nauarrus, Eccleſiam cum eis diſpenſare, quia non præcipit eos abſtinere ab his operibus tempore ieiunij, quia eos faciunt impares huic oneri ſubeundo. Ergo cum procurare ſalutem animarum prædicatione, doctrina, adminiſtratione Sacramentorum ſit res præcipua, & dignior ieiunio, dum vtraque coire nequeunt, ſatius eſt ſoluere ieiunium, quàm à præfatis illis actibus abſtinere. Adiice nullo iure eſſe prohibitum, ante & poſt paſtum vino reſtinguere ſitim ſuam, etſi vinũ nutriat, quia ieiunium Eccleſiaſticum, vt præmonui, eſt abſtinentia cibi: at vinum ſua natura inſtitutum eſt ad potũ & non ad cibũ. Præuiis his cautelis, quis niſi inſanus, nimij rigoris Eccleſiam inſimulet? imò quis non eã benignã magis iure prædicet, vtpote ita ſolicitã de anima ſuorum fidelium, vt etiam corporis curam gerat, ſecernẽdo ab hoc mandato eos, quorum intererat largiùs cibo vti?

Nauarrus c. 21. num. 16

Quare potius non ſoluat ieiunium.

Hanc etiam Eccleſiæ pietatem inſinuant Sancti Patres, dum hortantur feruidas animas ad moderata ieiunia ſuſcipienda, ne fatiſcat corpus impaſtum, anima præualente. Namque legiſlatoris ſcopus in ieiuniorum ritu adſtruendo nequaquam fuit ad ruinam, ſed potius ad profectum. Ideoque inanæ parent querulæ voces hæreticorũ, de auſteriore diſciplina Eccleſiæ in ſtatutis ad ieiuniũ pertinẽtibus, cùm ipſi ſeueriores magiſtri cauerint ſẽper, ne imprudẽs feruor arcta nimis ieiunia ſuſciperet. In his fuit Hieronymus, qui Demetriadem virginem inſtituens, ita præmonuit. *Non immoderata tibi imperamus ieiunia, & enormem ciborum abſtinentiam, quibus ſtatim corpora delicata franguntur; & ante ægrotare incipiunt, quam ſancta conuerſationis iacere fundamenta. Sic debes ieiunare, ſed vt non palpites, & reſpirare vix poſſis, & comitum tuarum vel porteris vel traharis manibus, ſed vt fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec in Pſalmis, nec in vigiliis ſolito minus quid facias.* Errant toto cœlo aduerſarij noſtri, dum imponunt nobis, ieiunia apud nos eſſe virtutum

Eccleſia nihil ad ruinam, ſed ad ædificationẽ hominum ſancit

Ex SS. Patribus.

Hieron. ep. ad Demetr. 8. cap. 6.

Cauere debet anima ab indiſcretis ieiuniis.

Ieiunium nõ eſt præferendũ charitati imò propter illam eſt ſoluendum.

ſummam; nemo namque orthodoxus hoc commentum ſomniauit. Dicimus ieiunia valere quidem ad comparandas virtutes, ſed tamen non euehimus ieiunia ad culmen aliorum habituũ, vt ſunt charitas & miſericordia, quarum ergò Eccleſiaſtica etiam ſoluuntur ieiunia, vt oſtendi præfatus eos qui viſitant infirmos, prædicant, & ſacramenta iugiter adminiſtrant, aliaque miſericordiæ & charitatis obeunt officia, à ieiunio eſſe immunes, ſi hæc alioquin præſtare nequeant.

Audi in eo argumento Caſſianum. *Ieiunia, vigiliæ, meditatio Scripturarum, nuditas, ac priuatio omnium facultatum, non perfectio, ſed perfectionis inſtrumenta ſunt, quia non in ipſis conſiſtit diſciplinæ illius finis, ſed per illa peruenitur ad finem.* Multi ea tempeſtate pluſquàm par erat ieiunio tribuebant; ſed ille idem Pater apprimè eruditus eorum errorem cauens, oſtendit quantùm ieiunia abſint à culmine perfectorum. Sic ille: *Talem igitur definitionem ſuper qualitate ieiunij integrè retinemus, ita illud totis viribus animi appetamus, vt tamen tunc demum id nobis congruum nouerimus, ſi in eo temporum ratio, ſi qualitas, ſi menſura ſeruetur: nec ita vt in ipſo ſpes noſtra terminum defigamus, ſed vt per ipſum ad puritatem cordis, & Apoſtolicam charitatem peruenire poſſimus.* Hieronymus etſi ieiunij cultor eximius; non tamen penes illud repoſuit ſcopum ſuũ vltimũ, ita affatus virginem Demetriadem: *Ieiunium non perfecta virtus, ſed cæterarum virtutum fundamentum eſt, & ſanctificatio, atque pudicitia, ſine qua nemo videbit Deum; gradus præbet ad ſumma ſcandentibus; nec tamen ſi ſola fuerit virginem coronare poterit.*

Caſſia. collat. 1. cap. 7.

Collat. 21. cap. 17.

Quæ requiſitur ad perfectionẽ ieiunij.

Ieiunium viã ſternit ad virtutes cõparandas.

Ex præfatis vides Eccleſiæ pietatem ſimul & induſtriam. Pietatem, annuendo votis eorum, quos diuexant ieiunia; induſtriam conſulendo moderandam eſſe inediam, ne fatiſcat caro impaſta ſupra modum, & declarando ieiunia non eſſe virtutum omnium metam, ſed medium idoneum ad conciliandas virtutes omnes, quæ abhorrent à corpore ſaginato, & coëunt in ieiunio, ſicut Cyprianus miris elogiis probare admititur. Sic ille: *Ieiunio vitiorum ſentina ſiccatur, petulantia marcet, concupiſcentia languet, fugitiua abeunt voluptates. Extinguitur ardentis Æthnæ incendium, & flammiuomis fornax Vulcani extincta intrà ſicas montes cõterminos non uduris. Ieiuniũ ſi diſcretione regatur, omnẽ carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ ſpoliat, & exarmat. Ieiunium extraordinarios motus in cippo claudit, & arctim, & appetitus vagos diſtringit & ligat. Ieiunium ſi humilitate ornetur ſeruos Dei, mundi efficit contemptores. Ieiunium carnes azymas mundat & ſolidat, & putredines, quæ ex adipe prodeunt, conſumit & ſiccat. Ieiunium ſcripturarum deliciis paſcitur, cõtemplatione reficitur, gratia ſtabilitur, cæleſti pane nutritur. Danieli interpretatio ſomniorum reuelatur ieiunio, & tres pueri de Babylonio illæſi egrediuntur incendio. Moyſes in monte quadraginta diebus cum Domino perſeuerans, & Dei familiare colloquium, & legis miniſterium ieiunio promeretur. Elias quoque eodem dierum numero abſtinuit, & in eremo conuerſatus eſt. Vtilitas ieiuniorum temporibus Chriſtianis clariùs patuit, & à multis frequentata in plurimos ſe effudit. Quotquot viros*

Eccleſia prudens & benigna decernẽdo ieiunia.

Cyprian. ſerm. de ieiunio & tentat. Chriſti.

Elegãs oratio Cypriani in gratiam ieiunij

Quàm ſint admirabiles effectus ieiunij.

virtutum

virtutum vidimus, ſine ieiunio non legimus aſcendiſſe: nec aliquid magnum moliti ſunt, niſi prius abſtinentia præceſſiſſet. Quoties aliquid à Deo obtinere conati ſunt, ieiuniis incubuere, & lacrymis, & pernoctantes in orationibus, ciliciis carni hærentibus ſupplices beneficia poſtularunt. Nec defuit prouentus, vbi ad pedes Dei ſacrificium contriti cordis offerens ſe proſtrauit humilitas: ſed propè fuit ſe inuocantibus Deus, & porrexit manum naufragis, & ſubuenit afflictis. Hæc Cyprianus, iſto eloquio perſtringens omnia ferè à me edocta, videlicet ieiunia conducere ad conuocandum omnium virtutum chorum, tamen diſcretione magna indigere. Non eſt itaque locus hæreticis inſaniendi, & tragœdias excitandi, inſurgendo in Eccleſiam velut in crudelem, quia ſalutem animarum prudenter indicto ieiunio propagauit.

Nihil ferè olim ſingulare fuit actum, ſine præuio ieiunio.

SENSVS ORTHODOXVS.

CONTROVERSIA II.

An abſtinere à carnibus, ſit de ratione ieiunij.

In hæc verba:

Exterminant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes.

PRÆFATIO.

HAdrianus Imperator captâ Ieroſolymâ, in odium Iudæorum, quos ſciebat abhorrere à porcis, grandem è lapide prominentem porcum ſuperimpoſuit portis huius perditæ ciuitatis. Ita & propoſita carne illa Antiochus pleroſque Iudæorum abſtraxit à patriis legibus, Deo ſic factus iniurius, cuius eradebat inſtituta, vt ſuos ritus impios & carnales impiè ſufficeret. Regis huius inſaniam hoc contextu luget hiſtoria ſacra: *Scripſit Rex Antiochus omni regno ſuo, vt eſſet omnis populus vnus; & relinqueret vnuſquiſque legem ſuam. Et conſenſerunt omnes Gentes ſecundum verbum Regis Antiochi: & multi ex Iſrael conſenſerunt ſeruituti eius, &c. Et iuſſit ædificari aras, & templa, & idola, & immolari carnes ſuillas, & pecora communia, & relinquere filios ſuos incircumciſos; & coinquinari animas eorum, in omnibus immundis, & abominationibus; ita vt obliuiſcerentur legem, & immutarent omnes iuſtificationes Dei.* Totam hanc tragœdiam fuiſſe diaboli technas & laqueos ait idem textus hoc tenore: *Facti ſunt in laqueum magnum. Et factum eſt hoc ad inſidias ſanctificationi; & in diabolum malum in Iſraël.* Ille idem hominum hoſtis dæmon, ſuperiori ſæculo orbe toto furente & ſpirante cædes atque incendia, Chriſtianis ad ſui perniciem concurrentibus, & Turcis Rhodo occupata vaſtantibus Pannoniam. Ille inquam diabolus aduertens ſilere leges Dei inter arma, tentauit horrendum facinus: nimirum voluit & ſuggeſſit vnumquemq; relinquere legem ſuam, vt eſſet orbis Chriſtianus nomine tantùm Chriſti, ſed reuera diaboli, qui exploſis ieiuniis carnes ingerebat populis, irridens ſtatuta Eccleſiæ, quæ decernit abſtinentiam carnis diebus ieiunio ſacris. Obiecta carne à diabolo, plerique fidelium dedere manus. In his fuere Lutherus & ſequaces eius, quibus Caluinus, Beza, & alij nequam homines adhæſerunt. Hi omnes dirutis ædibus ſacris, ædificauerunt templa, vbi idolo carnis litauerunt, prædicantes eſſe ſalutarem vſum carnium, etiam diebus illis, quibus erat indictum ieiunium. Fuit reuera laqueus ille induſtrius, in quem incidere Galli, Germani, Angli, Bataui, & Belgæ, adhibentes carnem ad ſua ieiunia, eodem adhuc vinculo præpediti.

Quomodo Hadrianus Iudæis inſultarit capta Ieroſolyma. Porcus voluptatis eſt ſymbolum.

1. Machab. cap. 1.

Gula eſt laqueus ad mortem animas deducens.

Bello graſſante inter Principes Chriſtianos hæreſis fœdè fuit propagata.

Hæretici volunt carnem adhiberi diebus etiam ieiunij.

Vt portâ ſue prænotatâ vſi ſunt hoſtes Hebræorum ad populandam ciuitatem; ita & Hæretici porcorum agentes vitam, liberiorem carnium vſum prædicantes Catholicis, fecere ſibi aditum in Eccleſiæ caulas, vnde pleraſque imprudentes animas abſtraxerunt. Nec hic fuit meta delinquendi; nam carnium eſus impunè ſtabilitus omni tempore, fuit veluti præludium omnium vitiorum, quæ comitantur ingluuiem ventris. Nempe hæretici excuſſo omnium ferè mandatorum Dei iugo, ſeſe volutantes in obſcœno voluptatum limo, vitiis omnibus adhæſerunt. Etenim caro paludis inſtar, nihil niſi limoſum præfert, & duntaxat idoneum ad progignendos buffones & ſerpentes. Vt ergo hodie perduelles & apoſtatæ hæretici imponant fidelibus, non ſtatim impugnant præcipua dogmata Eccleſiæ, ſed cautè auſpicantur à carne, vt eam demulceant, & ſic animum pelliciant ad aſſenſum ſuæ impiæ diſciplinæ. Tamen Deo moderante poteſtatem diaboli, ne ad internecionem fidelium ferociat; non omnes dedere nomen ſuum graſſanti huic errori, ſed prudenter cauentes inſidias, æmulati ſunt zelum ſanctiorum Iudæorum, quos ſic meminit illa hiſtoria prælibata: *Multi de populo Iſrael definierunt apud ſe, vt non manducarent immunda, & elegerunt magis mori, quàm cibis coinquinari immundis.* Eſto dementarint multos homines, hæretici illi patroni gulæ; Eccleſia tamen abhorruit ſemper ab eorum ritu, diluendo inſtantias, quas fecerunt, vt repetam priore parte iſtius controuerſiæ. Secundâ verò parte probabo, quàm validè diebus ieiunio ſacris, carnium inedia decernatur.

Gula aliis vitiis præire ſolet.

Hæreticorũ induſtria, vt hominem pelliciant in vitia.

Iuſti ieiunando cauẽt inſidias diaboli.

Vbi ſupra.

Diuiſio controuerſiæ.

PRIMA PARS CONTROVERSIÆ.

Quibus argumentis abſtinentia carnis impugnetur.

VT ex cadauere tauri enaſcitur veſparum agmen ſuis ſtimulis importunum; ita & è macello carnes obiectæ, tanquam illecebræ pellicientes hominem ad ventris ingluuiem, dederunt anſam hæreticis, vt veſparum inſtar inſurgerent in Eccleſiam, & magnos turbines excitarent. Diceres hanc hominum illuuiem eſſe veſpas editas è proiecto cadauere: nihil namque illi hæretici exhalant niſi tetrum & fœtidum, adeoque putent, vt ne ſubolidum quid videar ſubiicere naribus, ferè pigeat eorum nomina recenſere. Traducendi tamen ſunt, vt eorum guloſa indole agnita quiſque queat facili negotio directa in eos iacula declinare. Ex eo porcorum grege prodierunt Nicolaitæ, qui damnarunt abſtinentiam carnis, & equidem congruè iuxta ingenium ſuum: etenim diffluentes libidine indigebant carne, vt fomitem idoneum incendio Veneris admouerent. Non itaque miror homines obſcœ-

Gulæ patrocinium adeuntes hæretici, magnas excitauere tragœdias.

Veſparum ortum & indolem æmulantur hæretici.

Nicolaitæ pro carnis vſu militarunt.

Irenæus lib. 1. cap. 1. Epiphan. de Aërianis. Hieron. lib. 1. cont. Iouin. Auguſt. lib. de hæreſib. hæreſi 42.

nos paſſim adhibuiſſe carnes, cùm de carne voluptas omnis conſtaret eis. Illis ſe comites adiunxere Valentiniani, lanionum agentes partes, dum licitum vſum carnis omni tempore prædicarunt. Et vt eorum proteruia liqueret ampliùs, auſi ſunt affirmare rem eſſe innoxiam comedere carnes, etiam diabolis immolatas. Hoc nefarium genus hominum pungit Irenæus. Horum lethale virus ebiberat Aërius, homo compotationibus & epulis aſſuetus, affirmans non lædi ieiunia eſu carnium, vt ſcribit Epiphanius. Maiori verborum ambitu hanc hæreſim diſſeminauit Iouinianus, vir obeſo oris habitu, rubentibus genis, & capite cincinnato. Petulcum luxuriantis hominis animum Hieronymus & Auguſtinus flagris ſuorum voluminum optimè caſtigarunt.

Idem lib. 30. cont. Fauſtū.

Qui & quales fuerint propugnatores carnis.

Guido de Vualdenſib. errore 22. Trithemius in Chronico. Hirſaugienſ. ſub an. 1315.

Doctrinam illam de carnis abſtinentia quandoque ioeunda, Fauſto Manichæo ſuſpicionem diabolicæ diſciplinæ fecit vt gulæ mancipio, cui etiam fortiter obſtitit Auguſtinus, qui eum inducit ſic loquentem: *Si Quadrageſima non ſuperſtitioſè à vobis colitur, ſed diuina lege quotannis omni ſtudio per orbem terrarum in conuentu Catholico ſeruatur, videto ne ſumma dementia ſit, hoc à Paulo dictum putare, quòd dæmoniorum doctrina ſit omnis abſtinentia cibi.* Vualdenſes eo ſolo nomine profitentur eſſe licitum eſum carnis omni die, quia nulla lege Chriſtus illum carnium vſum prohibuit, ideoque inſtant, eſſe ſuperfluum illud præceptum, cuius haudquaquam meminit Chriſtus, non adeò ſalutis hominum incurius, vt tacitum prætériiſſet hoc mandatum, ſi cenſuiſſet expedire fidelibus illud arctius inſtitutum. Horum ingluuiem æmulari ſunt Lollardi etiam in ſexta feria Paraſceues veſcentes carnibus, ne ſuo exemplo, fidelium ſeu Eccleſiæ dogmata comprobarent. Priorum temporum illuuies tota confluxit in ſæculum quod proximè præterit. Nam Eraſmus, Lutherus, & Caluinus, à diabolo conducti ad patrocinium carnis, demandatam ſibi prouinciam fortiter obierunt. Quàm cautè ſuum virus inſtillarint hæc gulæ mancipia, diſce ex eorum contextu, cuius accipe aliquas blaſphemias. Sic

Eraſm. Rot. epiſt. prapoſita paraphr. 1. ad Corinth.

Eraſmus eructat: *Mihi purioris Chriſtianiſmi videtur, magiſque conſentaneum Euangelicæ & Apoſtolicæ doctrinæ, ſi nullum certum cibi genus præſcribatur, ſed admoneantur omnes, vt quiſque pro corporis habitu veſcatur, quæ maximè conducunt bonæ valetudini, non ad luxum, ſed ad ſobrietatem, cum gratiarum actione, ac ſtudio bonæ mentis.* Vide quàm ſubtiliter hic belluo patrocinetur carni, eam decoquendo adiecto ſobrietatis condimento, cum gratiarum actione. Actum credidit callidus ille ſi ſepoſito luxu carnes apponeret menſæ fidelium, etiam diebus ieiunio ſacris. Ruſus ille imitatus canem, qui è macello tulit carnes, & metuit ne rapta caro ex-

Idem paraphraſi cap. 8. prior. ad Corinth.

Eraſmus dānat abſtinentiam carniū.

cidat, denuo hanc agitans theſim ita fatur: *Eſca non commendat nos Deo: cùm enim Deus vniuerſa creauerit ad vſus humanos, neque quicquam à nobis exigat præter vitæ pietatem; quid illius refert, piſcium, an quadrupedum, an volatilium carnibus veſcamur? Nihil enim pietati quicquam vel addit vel adimit hic delectus: ſuperſtitioſum facere poteſt, pium nequaquam. Chriſtus nullum horum diſcrimen docuit. Proinde temeritas eſt, ſi quis homunculus conetur quemquam huiuſmodi conſtitutionibus onerare: pro ſuo quiſque corporis affectu veſcatur, quibus velit, modò ſobriè parcèque, ſuper omnibus gratias agens Deo.*

Colludant canes, & tota die adblandiantur ſibi; ſi tamen vnus ad alterum tantiſper accedat, cùm proiecta caro ab eo deglutitur, ille immemor ludi præteriti dente minaci inuehitur in alium ſuſpectum ſibi canem. Ita & Eraſmus ſuſpicatus Catholicos damnaturos ſuam ſententiam, illam ideo bis tranſcripſit, fortè placiturus conſorti ſuo Luthero hominum flagitioſiſſimo, qui à partibus carnis ſtetit morte tenus. Audi è crapula ructus hominis ebrij: *Verum eſt, nos liberos eſſe, omnique eſca, ſiue carnibus, ſiue piſcibus, ouis, aut butyro liberè veſci poſſe, id quod nemo inficias ibit. Si quis te vi adigere vellet, vt Papa in ſuis conſtitutionibus fecit, vt Feria ſexta, a carnium eſu tibi temperares, & piſces comederes: ſimiliter tempore ieiunij piſcibus, non ouis, aut butyro, & id genus aliis victitares, hic nullo modo te à libertate, in qua à Deo poſitus es, deturbari permittas: ſed contra potius, vt talem malè vrat, facito, ſic ipſi in os oſtendendo, dicas: Ecce tu, quia carnis eſum mihi interdicis, & ex libertate mea præceptum mihi facere conaris, ob eam maximè rem, vt tibi doleat, iam veſcor carne.*

Luther. ſerm. de ſimulacris.

Lutheri impudens diſcurſus ad adſtruēdum liberum carnis vſum omni tempore.

Idem contrà Ambr. Cath.

Horrēda Lutheri blaſphemia contra abſtinentiam carnis.

Caluin. lib. 4. Inſt. c. 12. § 21.

Quàm inepte deliret Caluinus carpendo abſtinentiam carnis.

O conſilium tali conſultore dignum! ô ructum congruum homini temulento! ô argumentum coquinam ſapiens vnde emerſit! Ruſus ille ſuæ cauponæ memor, iſtam euòmuit blaſphemiam: *Octaua Antichriſti facies eſt, delectus ille ciborum, & ieiuniorum.* Eodem cacodæmone afflatus Caluinus, hæc inſanus effutiit: *Latæ ſunt impiæ leges, quæ conſcientias exitialibus vinculis ſtringunt. Interdictus eſt carnium eſus, quaſi hominem contaminaret.* Quæſo demirare mecum veſaniam hominis abſurdi, nuncupantis impietatem ritum illum, qui abſtinet à carnibus, vt anima Deo meliùs inſeruiat: quaſi verò impia ſit lex, quæ maximè conducit ad pietatem.

Quibus autem argumentis irrita velint eſſe mandata, quæ diſtrahunt homines à carnium eſu, breuiter expendamus. Primò obiecit Iouinianus, Deum præcepiſſe eſum carnis, & extare adhuc hoc mandatum & vigere. Ecce legem: *Omne quod mouetur, & viuit erit vobis in cibum: quaſi olera virentia tradidi vobis omnia.* Cùm ergo omnia edita ſint propter hominem, & vt pabulum ſubminiſtrent, nequit homo citra piaculum à carnibus abſtinere. Reſpondeo omnia quidem edita eſſe in gratiam hominis, ſed non vt eis veſceretur, teſte arbore ſcientiæ boni & mali. Præterea multa ſunt, quæ non aſſumuntur in cibos, vt araneæ, & muſcæ, aliaque inſecta propemodum infinita, quæ alios vſus habent homini proficuos in re medica. Quantùm autem pertinet ad cibos; nemo inficiatur carnes editas ad hominum vſum, ea tamen cautione vt iis vtatur homo ex præſcripto Dei, citra quod eſus carnium eſt lethalis. Cùm ergo Eccleſia Deo afflata decernat aliquando abſtinentiam carnis, profectò eſt auſcultandum ei ab his, qui nolunt haberi Ethnici, & publicani exleges.

Geneſ. 9.

Quibus argumētis hæretici voluerint adſtruere licitum carnis vſum omni tempore.

Solutio primi argumenti.

Alterum argumentum.

Luc. 10.

Secundò arietant hæretici in Eccleſiam, machinâ petitâ ex ſanctuario, videlicet ex Euangelio, vbi Chriſtus concedit liberiorem vſum carnis, ita ſuos affatus diſcipulos: *In eadem domo manete, edentes, & bibentes quæ apud eos ſunt.* Ergo imprudenter Eccleſia libertatem illam adimit, quam Chriſtus vnicuique illibatam

voluit

Qua cautela ſint intelligenda verba Chriſti ſuadentis vt comedamus ea quæ apponitur nobis.

voluit conſtare comedendo abſque delectu quidquid epulis apponetur. Reſpondeo, Chriſtum illic locutum fuiſſe de modeſtia, & ſobrietate, aliiſque virtutibus redigendis ad praxim à ſuis diſcipulis hoſpitio receptis: ne ſcilicet lautiores cibos expeterent, ſed iis reficerentur, qui primò occurrerent, niſi fortè obſtaret lex, aut aliqua qualitas inimica. Verbi gratiâ, noluiſſet Chriſtus edi carnes ſuillas ſtante lege, prohibente cibos tales. Neque etiam hoc præceptum extenditur ad venenum, ita vt propoſito veneno obſtringamur ad illud abſorbendum, vrgente nos hoc præcepto comedendi quæcunque obuiis apponuntur.

Solutio argumenti facti in gratiam carnis comedendæ omni tempore.

Non itaque Chriſtus ademit Eccleſiæ ius condendi leges, & refrænandi gulam, decernendo abſtinentiam à carnibus tempore ieiunij, vt & non adegit homines ad bibendum virus vino dilutum; ſed verba Chriſti ſanè intelligenda ſunt, ſaluo Eccleſiæ iure, & ſarta tectaque incolumitate diſcipuli ad refectionem conuocati.

Denuo inſurgunt aduerſarij geſtientes habere ſe Apoſtolum vadem ſuæ libertatis circa carnis vſum. Nam ſic ille compellat fideles naſcentis

1. Cor. 10.

Eccleſiæ: *Omne quod in macello venit, manducate.* Hoc contextu clamant nos causâ cecidiſſe: ſiquidem macellum eſt officina carnium, non piſcium, ac proinde ligat omnes, eſus carnis, cùm ad omnes & omni tempore pertineat hoc præceptum.

Tertium argumentum pro aſtruẽdo liberiore vſu carnium omni tempore.

Reſpondeo, Paulum illic erudire Corinthios degentes inter idololatras, qui de carnibus immolatis quandoque paſcebant Chriſtianos, aliquando ad Gentium conuiuia conuocatos. Et quia cunctabantur diſcipuli comedere carnes appoſitas, ſuſpicantes eas fuiſſe idolo ſacras, vtpote hoſtiæ reliquias; ſanxit Paulus, Chriſtianos poſſe edere in Gentilium domo, quidquid in macello proſtat.

Solutio argumenti huius.

Eſto enim fuerint illæ carnes immolatæ, potuerunt etiam è macello prodiiſſe, & ita depoſita ſuſpicione ſacrificij, fideles liberè eas carnes aſſumere ad vſum ſuum; à quibus tamen abſtinere debent præmoniti obſonia illa eſſe idolothyta, ne videantur præſtare obſequium idolo, veſcentes edoliis, quæ idola ſibi antea deuinxerunt. Mea hæc ſolutio colligitur ex mero textu epiſtolæ, quam hæretici nobis obiiciunt imprudentes. Hæc eſt ſeries eius.

Mala fides hæreticorũ, in referendis locis Scripturæ ſacræ.

Omne quod in macello venit, manducate, nihil inquirentes propter conſcientiam. Domini eſt terra, & plenitudo eius. Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire: omne quod vobis apponitur manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Si quis autem dixerit: Hoc immolatum eſt idolis, nolite manducare propter illum qui indicauit, & propter conſcientiam: conſcientiam autem dico non tuam, ſed alterius. Eo textu liquet, quàm ineptè vtantur Codice ſacro hæretici, allegantes verſum illum, quaſi Apoſtolus indifferenter voluerit edi omnia quæ occurrent diſcumbentibus nobis, cùm ſpecialis illic mentio fiat abſtinentiæ à carne, quam quis præmonuit immolatam. Huc accedit aliud decretum explicitum latum ab Apoſtolis adunatis ad condendas leges in concilio Ieroſolymitano, vnde exiit iſte canon directus omnibus diſcipulis.

Act. 15. Prudẽter eſt intelligẽdus textus ſacer, & cautè verſandus.

Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc neceſſaria: vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſuffocato, & ſanguine. Si validum eſſet argumentum petitum à verbis Pauli incongruè explicatis, Paulus irritum faceret hoc decretum prohibens eſum carnis ſuffocati animalis: quia dixit eſſe manducanda omnia quæ veniunt è macello, vnde poteſt venire, & emi caro præfocata. Debet ergo intelligi Paulus hac præuia cautione; nimirum vt edantur omnia nobis appoſita, ſi nihil ſecus obſtet, quo minus indulgeamus appetitui noſtro.

Ea eſt indoles proteruiæ vt non cedat rationi, ſi quando peruaſerit hominem. Hoc eſt in Kemnitio hæretico, pertinaci ſi quis extiterit alius; obiicit locum iſtum Pauli: *Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi huius, quid adhuc decernitis, ne tetigeritis, ne guſtaueritis, ne contrectaueritis: quæ ſunt omnia in interitum ipſo vſu, ſecundum doctrinas hominum.*

Coloſſ. 2.

Kemnitij ſtolidum argumentum.

Hinc elicit callidus ille aduerſarius, Chriſtum abrogaſſe leges omnes, quæ diſcernebant inter cibos, ac proinde irritas eſſe doctrinas hominum, qui præcipiunt à carnibus abſtinere. Sic ille virus ſuum affingit illi contextui. *Paulus primum tractat de abrogatione diſcriminis legalis quod verbo & mandato diuino ſanctum erat: poſtea loquitur etiam de doctrinis, decretis, & mandatis hominum conſtituentium, ne tetigeris, ne guſtaueris, ne contrectaueris. Hæc enim non poſſe de legali, ſeu Moſaico diſcrimine intelligi, vnde patet, quia vocat doctrinas & præcepta hominum, cùm Moſaicum diſcrimen verbo & mandato diuino ſit ſancitum. Et argumentatur Paulus à maiori ad minus. Si mortui eſtis cum Chriſto, ab elementis mundi huius, hoc eſt, ſi in Chriſto a Leuitico diſcrimine ciborum, quod mandato diuino ſancitum erat, liberati eſtis, cur decretis iuxta doctrinas & mandata hominum tenemini: Ne guſtaueris, ne tetigeris.*

Kemnit. in Coloſſ. 2. Malè ab hæreticis Scriptura detorquetur, vt ſuos errores adſtruant.

Tota huius veneni pernicies in eo ſita eſt, quod falsò adſtruit iſte ſycophanta, qui mentitur quando affirmat Paulum loqui de præcepto Eccleſiæ prohibente carnes die ieiunij, & non de præceptis legalibus à Moyſe latis. Si namque Paulus meminiſſet Moſaicæ legis, non eam legem nuncupaſſet doctrinas hominum, cùm conſtet eam legem Deo legiſlatore fuiſſe conditam, ac proinde infert Kemnitius illas voces, Ne guſtaueris, eſſe à Paulo inſertas, vt damnaret illum morem, qui abhorret die ieiunij ab omni carnis obſonio depaſcendo.

Germana expoſitio loci à Paulo aduocati.

Vitulenta ſanè eſt expoſitio illa & planè contraria Sanctis Patribus, qui enucleantes illum locum Pauli, concordi ſuffragio expendunt illum de lege Moſaica, à qua nequit alio detorqueri. Id conclamant Hieronymus, Auguſtinus, & Chryſoſtomus aſſerentes illum locum pertinere ad legem tantùm Moſaicam, quam Paulus hiſce verbis indicat antiquatam. Atque ita monet non ſuperſtitiosè abſtinendum à tactu cadaueris, vel fœminæ menſtruatæ. Item eſſe piaculum, non guſtare carnes ſuillas, & leporinas olim ſecretas ab eſu conceſſo Hebræis.

Hieron. epiſt. ad Algaſiam quæſt. 10. Aug. epiſt. 59. ad Paulin. Chryſoſt. in c. 2. ad Coloſſ. Idem hom. 7. in epiſt. ad Coloſſ.

Vocat autem legem Moſis, doctrinas hominum, quia expletis figuris in morte Chriſti, nemo reuocare poteſt vſum legis huius, quæ tunc eſſet doctrina hominum, iuxta explicationem Chryſoſtomi ita commentantis. *Etiamſi legem obiicias: ea tamen ipſa iam deinceps doctrina humana eſt, elapſo videlicet temporis ſui præſcripto.* Prætereà dato non conceſſo, Apoſtolum non loqui de lege Moſaica ſed de doctrinis aliis, quæ inhibent eſum aliquorum ciborum; liquidò eſt eum non notaſſe ſuos

socios

ſocios Apoſtolos, à quibus effluxit primum præceptum abſtinendi à quibuſdam carnibus, vt fuere idolothyta, & præfocata. Eamobrem attendiſſet potius Philoſophos quoſdam abſtinentes ab omni animali, ſuſpicantes animas hominum tranſmitti quandoque in corpora beſtiarum. Vnde ait: *Videte ne quis vos decipiat, per Philoſophiam, & inanem fallaciam.*

Coloſſ. 2.

Rurſus quando Paulus damnat doctrinas hominum, illas tantùm reprobat, quæ Domini legibus aduerſantur. Sunt namque diſciplinæ concolores legi Dei, quas idem Apoſtolus vult ſuſpici, quaſi cælitus illapſas. In his eſt præceptum ante ſancitum ab Apoſtolis, præuio præambulo inſinuante decretum illud quamuis latum ab hominibus, Deum tamen habere ſuaſorem, & auctorem. Hoc clamant initia legis. *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis.* Fuit ergo non doctrina hominum, ſed Dei. Suæ etiam doctrinæ idem Apoſtolus fuit acerrimus propugnator, vt inſtituti à Deo deriuati. Sic ille: *Si quis videtur Propheta eſſe, aut ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quia Domini ſunt mandata.* Eò ſpectat & eiuſdem Pauli ille textus propitius eidem argumento. *Itaque qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum, qui etiam dedit Spiritum ſuum ſanctum in nobis.* Ex præfatis nullus relinquitur ambigendi locus, imò pudore debet ſuffundi ille hæreticus, auſus affirmare caſſas omnes eſſe hominum doctrinas Chriſti nece. Namque Paulus ſuæ doctrinæ vindex acerrimus, contemptori ſuæ doctrinæ, eadem interminatur mala quæ manent iniurios homines Codici ſacroſancto. Eſt itaque quod maciem timeant hæretici, cùm non ſint eius potentiæ, quam operæpretium eſt habere, vt carnibus impunè liceat vti, nec quicquam Eccleſia reclamante.

Quænam damnentur doctrinæ hominum.
Actor. 15.
1. Cor. 12.
1. Theſſ. 4.
Doctrina Apoſtolorum, non eſt hominum ſed Dei.

Sed quid contendo imponere modum gulæ bianti cupidine carnium, quas ſi ſubtraxeris, gula iniuriis fœta, conuiciis aget in ieiunia decernentes, ſic arbitrata eludi rationes, quæ legitimam eſſe probant abſtinentiam à carnibus. Meritò dixeris, hæreticos, & præcipuè noſtrates, eſſe harpyias. Priſcæ olim Gentes credidere, harpyias eſſe horrendum monſtrum terra marique ſatum vultu virgineo, aduncîſque manibus, adeò carnium appetens, vt eas etiam procul poſitas ſubodorans quantocyùs aduolet, vt lautiora quæque edulia depaſcatur. Veteres arbitrati ſunt hoc animal carniuorum editum eſſe in hominum perniciem. Ita poëtarum apex harpyias commemorat, & earum vorax ingenium.

Cõgnita hæreticorum & harpyiarum comparatio.
Harpyiæ quales fuerint.

Triſtius haud illis monſtrum, nec ſæuior vlla
Peſtis, & ira Deûm, Stygiis ſeſe extulit vndis:
Virginei volucrum vultus, fœdiſſima ventris
Ingluuies, vncaque manus, & pallida ſemper
Ora fame.

Virg. lib. 3. Æneid.
Harpyiarum elegans deſcriptio.

Harpyias itaque Tartarus euomuit, magno orbis diſpendio, alis & vnguibus inſtructas, ore pallido cupidoque carnium, vultu virgineo compoſito in fraudes. Tres nominantur à Marone: ſcilicet Aëllo, Ocypete, & Celæno, incolentes Strophadas inſulas.

Quot ſint Harpyiæ.

———Strophades Graio ſunt nomine dictæ
Inſulæ, Ionio in magno, quas dira Celæno
Harpyiæque colunt aliæ, &c.

En graphycam hæreticorum imaginem. Vultu quaſi virgineo pietatem ſimulant, mentientes ſe reformatæ Eccleſiæ ſpeciem prætendere. Alis exertis ſuam ſuperbiam produnt, quando typho impudenti tranſcendunt apicem Eccleſiæ, Papam videlicet aſpernantes, nihili facientes Concilia & agmen ſanctiorum Patrum. Impudens hæc ſuperbia eos accingit alis Icariis ad ruinam compoſitis. Aduncæ manus & rapaces, aliqua ſemper carne pingues, ori admotæ ingluuiem notant hominum, quos gula ſic perculit, vt nullis cenſuris aut rationibus caro queat excidere eorum manibus. Si tres fuere ſorores harpyiæ, tres etiam fuere hæretici noſtris ferè temporibus præcones carnis omni tempore deuorandæ. Nimirum Lutherus, Eraſmus, & Caluinus, trium harpyiarum inſtar, abſconditas ab Eccleſia carnes diebus ieiunij rapuerunt, & appoſuere menſis fidelium, quas ſic iuſculo pingui aſperſas, ſuo ritu impio conſpurcarunt. Et raptas è macello dapes obtulere fidelibus, garrientes ſtare rationem ieiunij cum carnibus appoſitis, quas ore patulo degluriunt harpyiæ hæ tetriores eis quas recenſet Maro.

Elegans hæreticorum deſcriptio.
Hæretici maximè amantes carnis.

————dapibuſque epulamur opimis.
At ſubitæ horrifico lapſu, de montibus adſunt
Harpyiæ, & magnis quatiunt clangoribus alas,
Diripiuntque dapes, contactuque omnia fœdant
Immundo: tum vox tetrum dira inter odorem.

3. Æneid.

Ita ſanè vox tetra hæreticorum eſt: quippe debacchantur, quia non valida ſuppetunt argumenta. De odore eorum, eſto penes nares iudicium fœtoris, quem exhalant adeò importunum, vt Beatus Antonius olim ſolo odore tetro deprehenderit hæreticos. Sanè impunè fugantur harpyiæ, & in caſſum latibula quiſque petit ad recondendas carnes, ne eas diripiant; ſiquidem nidore carnium afflati hæretici, eò conuolant vbi carnis edulia decoquuntur. Ita ſe importunas Æneæ præſtiterunt harpyiæ, penetrantes intima ſyluarum, in quæ ſeſe receperat ille adeò celebratus heros, ſuam ſortem ſic deplorans.

Athanaſ. in vita Antonij.
Hæreticos ſolo fœtore quem exhalant deprehendit Antonius ille Magnus.

Rurſum ex diuerſo cæli, cæciſque latebris
Turba ſonans prædam pedibus circumuolat vncis.
Polluit ore dapes, ſociis tunc arma capeſſant,
Edico, & dira bellum cum gente gerendum.

5. Æneid.

Omnibus ferè ſæculis inſurrexere Patres Sancti intorquentes tela in patronos gulæ, rati huiuſmodi hæreticos eſſe magis in fugam adigendos, quàm vlla rationum ſerie conuincendos. Sed eſto muſcas abegeris inſidiantes eſcis; illico tamen immemores fugæ, iiſdem etiam carnibus incubabunt. Hanc fuiſſe harpyiarum indolem ſcribit Poëta præcipuus in Poëtarum choro, inducens Æneam enarrantem, quomodo ſe milites accinxerint ad fugandum hoc harpyiarum genus, opiparè inſtructis dapibus importunum.

Haud ſecus ac iuſſi faciunt, tectoſque per herbam.
Diſponunt enſes, & ſcuta latentia condunt.
Ergo vbi delapſæ ſonitum per curua dedere
Littora; dat ſignum ſpecula Miſenus ab alta,
Ære cauo: inuadunt ſocij, & noua prælia tentant.
Obſcænas pelagi ferro fœdare volucres
Sed neque vim plumis vllam, nec vulnera tergo
Accipiunt: celerique fuga ſub ſydera lapſæ,
Semeſam prædam, & veſtigia fœda relinquunt.

Ibidem.
Fruſtra abiguntur hæretici à menſis opiparè inſtructis, ſemper enim nidore carnis reduces ad culinam properant.

Si

Quare hæretici non admittant argumenta facta in gratiam abſtinentiæ.

Si configi telis potuiſſet hæreſis illa, quæ ſuſcepit patrocinium carnis, iampridem confixa iaceret exanimis. Sed obeſo ventri argumenta non ſapiunt, imò & ipſi codices ſacri nauſeam proliciunt, quia nidorem non exhalant carnium excoctarum. Virgilij harpyiæ erant armatæ plumis, quas vulnerare nequibant ſpicula intorta; ita & hæreſis hæc, de comedenda carne ſingulis quibuſque diebus, induit pennas hominum, quos leuitas & inconſtantia velut pluma fugax ab Eccleſia reſilire fecit. Transfugarum pennis inſtructus error ille declinat ictus Eccleſiæ, & Scripturæ ſanctioris, ideoque Poëtarum telis cum guloſis hominibus egi, ne ſi ſacra pangerem eloquia præter illa quæ iam deprompſi ad eorum interitum, plures videret ante porcos ſpargere margaritas. Miſſos itaque faciamus hos Epicuri greges, ſola axungia ſeu pinguedine conſpicuos, vt fidelibus oſtendamus, quàm prudenter fuerit ventri ſubducta caro diebus ieiunij, ne ſi prætererim argumenta tacita, pinguis & opaca hæreſis inſoleſcat.

Hæretici apoſtatæ.

Pars Secunda Controversiæ.

Abſtinendum eſſe à carnibus indicto ieiunio, probatur ex Scriptura, Iure Canonico, Sanctis Patribus, & variis Hiſtoriis.

4. Reg. 4.

INualente fame, & enecante populum Iſraël, iuſſit Eliſæus parari ollam grandem, & in ea pulmentum coqui filiis Prophetarum. Sed inſtructis epulis, prælibato cibo amarore infecto, pueri illi ſuſpicati eſſe lethales eſcas, non abſtinuere modò, ſed reſiliente appetitu, ad has illico nauſearunt. Quippe vnanimes & vniuoci compellarunt ita Eliſæum: *Mors in olla, vir Dei.* Eodem argumento indocti Chriſtiani abſtinent à carnibus in die ieiunij, arbitrati mortem eſſe in olla, carnium inſeculo deſpomante. Benè equidem, nec vana fides: namque diebus vetitis caro lethalis eſt animæ, ſi edatur citra cautiones ab eadem Eccleſia præſtitutas. Licet obedienti ſufficiat ſolum præcipientis arbitrium; tamen ad ſolamen fidelium adiiciam argumenta, quibus adſtrui poteſt ille ritus ſacer, qui ſecernit carnes, ieiunio indicto. Prima ratio attenditur penes cauſam ieiunij cælitus inſtituti. Hæc autem cauſa creditor eſſe triſtitia; fuit enim introductum ieiunium ad teſtandam ingentem triſtitiam, cuius proprium eſt arcere delicias omnes, ſaltem præcipuas, & quibus maximè affici ſolet homo, vt ſunt deliciæ tactus & guſtus. Coërcitæ fuerunt illecebræ tactus, aſſumpto cilicio pilis hiſpidis & auſteris texto, faceſſente negotium carni. Eo etiam intento, cinere aſperſa caro fuit amicta ſacco, cuius affrictu moleſtiam aliquam perpeſſa eſt. Adſcitum etiam fuit ieiunium, vt guſtu inediâ afflicto, homines ſuæ triſtitiæ amarorem aliis hominibus meliùs explicarent. Plurima autem ſunt, quibus obligatur homo ad triſtandum, ſi nolit incurrere in notam ſtolidi prorſus & inſani. Cauſæ vernaculæ mœroris legitimi ſunt clades publicæ, vt bella, lues, incendia, terrarum motus præuij ruinæ inſtantis, mors charorum, & alia id genus. Sed præcipuum triſtitiæ argumentum eſt peccatum, quo omnium malorum ſummam homo demeruit. Homo qui in hoc mali extremi diſcrimen venit, habet equidem quòd triſtetur, ac proinde debet in argumentum mœroris ſui cauere illecebras gulæ, & tactus, bellum Veneri & Baccho fortiter indicendo.

Quare ſit caro noxia diebus ieiunij.

Quare ſit indicta carnis abſtinentia diebus ieiunij.

Quid ſit præcipuè ſit ieiunandum.

ARGVMENTVM I.

Non eſt ſuperſtitioſa ſed ſuſpicienda vt pat eſt à fidelibus abſtinentia à carnibus.

Ex Scriptvra, et Ratione.

Ieiunij idem ac triſtitia.

IEiunium, & triſtitiam, res eſſe concolores probat multifariam Codex ſanctus, enarrando modos adhibitos olim ab his, quos mœror anxius occupabat. In his recenſentur viri Iabes-Galaad, qui ſepulto Rege Saül ſuam triſtitiam teſtati ſunt arcto longoque ieiunio. Hæc habet hiſtoria: *Cùm audiſſent habitatores Iabes-Galaad, quæcunque fecerant Philiſthiim Saul, ſurrexerunt omnes viri fortiſſimi, & ambulauerunt tota nocte, & tulerunt cadauer Saül, & cadauera filiorum eius de muro Bethſan, veneruntque Iabes-Galaad, & combuſſerunt ea ibi, & tulerunt oſſa eorum, & ſepelierunt in nemore Iabes, & ieiunauerunt ſeptem diebus.* Adhibito etiam ieiunio, Dauid triſtatus eſt ob Saülis necem, & cladem ideo imminentem regno Iſraël. Luctum eius ſic enarrat hiſtoria veridica: *Apprehendens Dauid veſtimenta ſua ſcidit, omneſque viri qui erant cum eo, & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vſque ad veſperam ſuper Saul, & ſuper Ionathan filium eius, & ſuper populum Domini, & ſuper domum Iſraël, eò quòd corruiſſent gladio.* Idem Rex præpotens impaſtus voluit celebrare exequias Principis Abner, quem perfidè trucidarat Ioab æmulus eius, noluitque paſci Dauid vigente luctu, ne eadem mora modum ieiunio & luctui imponere videretur. Conſule textum vnde hæc fluxerunt. *Plangenſque Rex & lugens Abner, ait: Nequaquam vt mori ſolent ignaui, mortuus eſt Abner. Manus tuæ ligatæ non ſunt, &c. Congeminanſque omnis populus fleuit ſuper eum. Cumque veniſſet vniuerſa multitudo cibum capere cum Dauid clara adhuc die, iurauit Dauid, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi ante occaſum Solis guſtauero panem, vel aliud quidquam.*

1. Reg. 31.

Viri Iabes ieiunãdo ſuã triſtitiam explicarunt.

2. Reg. 1.

2. Reg. 3.

Non cõtinuè ieiunia, & lætitiæ argumenta.

Eodem Codice ſacro ieiunium, & lætitia memorantur, vt res ex diametro oppoſitæ. Sic enim Deus Iſraëli bona ominatur obſequio Zachariæ: *Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, &c. domui Iuda & Ieruſalem in dies feſtos vertetur, & in gaudium.* Quaſi diceret: Ego triſtitiam veſtram in gaudium tranſmutabo. Iudæi namque ieiunabant illis menſibus in ſignum mœroris ob clades olim acceptas, quas multiplici indicto ieiunio recolebant. Verbi gratiâ ieiunium quarti menſis obſeruatum fuit propter fractionem tabularum legis, quas contriuit Moyſes ſubiratus populo proſtrato ante vitulum. Et quia eodem menſe quarto, ſcilicet Iulio, Ieroſolyma capta eſt, & diruta mœnia, magnum triſtitiæ argumentum habuere Iudæi illo menſe, quem celebri ieiunio triſtes adnotabant. Ieiunium quinti menſis, id eſt, Auguſti cauſam habuit duplicem. Prima fuit murmur populi, quando reduces exploratores terræ repromiſſæ, regionis huius indolem enarrarunt. Hoc murmure Deus auerſatus

Zachar. 8.

Iudæi ieiunabant in ſignum ſingularis triſtitiæ.

Abulenſis in Matth. c. 6. q. 134.

protectionem

protervum hunc populum, prohibuit ingreſſis plagæ lacte & melle conſpicuæ. Vnde pertæſus longiorem moram in deſerto quadraginta annos egit populus errabundus. Rurſus eodem menſe quinto, qui concordat cum Auguſto, Nabuchodonoſor & Chaldæi captâ Ieroſolymâ ſuccenderunt templum, & hoc incendio Iudæorum animos maximè perculerunt. Ieiunium ſeptimi menſis, qui fuit October, inſtitutum eſt ob mortem Godoliæ, qui relictus fuerat à Chaldæis Princeps terræ Iudæorum. Eo occiſo fugit populus in Ægyptum.

Hiſtoria & ratio ieiuniorum quæ fuere obſeruata à Iudæis.
Hieron. in c. 8. Zachar.

Demum ieiunium decimi menſis, id eſt Ianuarij, celebrabatur quotannis, quia eo menſe Iudæi extorres, in ſuo exilio didicerunt incendium templi, quo audito impaſti diu & obortis lacrymis czcinerunt. Degebant illic Daniel & Ezechiel, obſeruantes illa ieiunia quæ ſibi gratis populus indixerat, lege Moſaica neſcia prorſus horum ieiuniorum. Vnde & liberum fuit Iudæis ſuccedente aliquo proſpero euentu, ſufficere in eorum locum dies feſtos & lætitiæ, ſicque tolia ieiunia præterire. Hoc præfatur Vates ille Zacharias dicens affore tempus, quo ieiunia mutabuntur in feſta; id eſt triſtitia in gaudium. Etenim ieiunare, & triſtari perinde eſt, vt ex loquendi tropo Euangeliſtarum liquet, vbi triſtari, & ieiunare, voces ſunt ſynonymæ. Nimirum Phariſæis quærentibus à Chriſto, quare non ieiunarent eius diſcipuli, cùm Ioannes tamen ſuos auditores ad ieiunandum compelleret; ita reſpondit Chriſtus: *Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere, quandiu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies cùm auferetur ab eis ſponſus; & tunc ieiunabunt.* Quod Matthæus ait, lugere, Lucas ait, ieiunare. Sic ille: *Nunquid poteſtis filios ſponſi, dum cum illis eſt ſponſus, facere ieiunare? Venient autem dies, cum ablatus fuerit ab eis ſponſus, tunc ieiunabunt in illis diebus.* Chriſto ſuperſtite nulla fuere ab eo diſcipulis indicta ieiunia, quia eius præſentia recreati, coire non poterant ieiunia & gaudium. Sed Chriſto aſſumpto, & vndique emergentibus anguſtiis, vt anima vegetior eſſet, ſancita ſunt ieiunia, ne tandem in perniciem ſpiritus corpora præualerent.

Iudæi præter ieiunia indicta lege Moyſis, plura alia habuere, & religiosè obſeruata.
Matth. 9.
Luc. 5.
Quare Chriſto degente in humanis Apoſtoli non ieiunarint.

Nec apud Chriſtianos tantùm viguere ieiunia, ſed & apud Gentiles illos, qui non ſuſcepto Iudaiſmo, Deum tamen vnum agnoſcebant, vnumque peculiarem cultum ei deferebant, prout quiſque magis ſuo ſtatui competere cogitabat. In his fuere Niniuitæ, qui Iudæorum ſacris haudquaquam initiati Deum ſubiratum voluerunt placare ieiuniis, arbitrati inediam plurimùm valere ad Deum inflectendum. Cornelius item Centurio Romanus Gentilis pertæſus idola ſuæ Gentis, Deum facturus æquiorem ſibi, vacabat bonis operibus. Hi Gentiles certiores facti de immortalitate animarum, crediderunt eas puniendas & præmiandas, iuxta indolem actionum editarum. Vnde quia rarus eſt ille, quem non diri aliqui Manes perurgeant, aliquod ei ſingulare vitium affricantes; cenſuere ieiunium idoneam pœnam ad perpetrata crimina caſtigandum: vt qui peccando commiſerant illicita, indicto ſibi ieiunio pœnitentes à licitis abſtinerent.

Apud Gentiles frequentata fuere ieiunia vt iis Deum ad miſericordiam inflecterent.
Actor. 10.
Quare Gentiles aliquando crediderint eſſe ieiunandum.

Nolim tamen affirmare Iudæos omnes, & Gentiles, quibus Dei notitia affulſit, abſtinuiſſe à carnibus, quando paſcebantur in die ieiunij, cùm temerarium ſit aliquid aſſerere ſine teſte. De aliquibus autem certiſſimum eſt abſtinuiſſe à carnibus, & vino ſtante ieiunio. In his accipe Danielem, ita deſcribentem ſuum ſchema ieiunandi: *In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, ſed neque vnguento vnctus ſum: donec complerentur trium hebdomadarum dies.* Ad ædificationem eſſe abſtinentiam carnis, Paulus inſinuat, non quòd Chriſtiani credant immundas aut reprobas eſſe aliquas carnes, ſed quia earum eſus offendere poteſt tenellos animos, ſuſpicantes ingluuiem in eo, qui nimium geſtit carnibus indulgere. Sic ille Gentium Apoſtolus: *Quæ ædificationis ſunt, inuicem cuſtodiamus. Noli propter eſcam deſtruere opus Dei. Omnia quidem ſunt munda, ſed malum eſt homini, qui per offendiculum manducat. Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut ſcandalizatur, aut infirmatur.* Scandalizatur autem frater quando caro aſſumitur die ieiunij, quia tunc Eccleſia ſecreuit carnes à menſa fidelium, quibus eo tempore ademit vſum carnis, vtpote contrarium intento, ratione cuius præcipuè ſanxit Eccleſia ieiunandum.

Ex Scriptura. Daniel. 10.
Rom. 14.
Quare Paulus voluerit aliquando fideles abſtinere à carnibus.

Eorum, quæ conducunt ad hominis victum, aliquid prohibere, non eſt res peregrina, & aliena à Codice ſacro, vbi innumeris ferè hominibus extinctis diluuio. Deus volens propagare hominum genus, epulas quidem lautas Noëmo inſtruxit, & filiis eius, ſed explicitè prohibuit carnem comedere cum ſanguine. En decretum Dei: *Omne, quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quaſi olera virentia tradidi vobis omnia: excepto, quod carnem cum ſanguine non comedetis.* Fuiſſe etiam rem Deo perquàm gratam abſtinere à vino, licet non eſſet recenſitum inter immunda, diſce ex Scriptura, vnde effluxit hic contextus. *Vir ſiue mulier, cùm fecerint votum vt ſanctificentur, & ſe voluerint Domino conſecrare, à vino, & omni quod inebriare poteſt, abſtinebunt.* Præterea Rechabitas habes, quibus eorum Pater Ionadab impoſuit illud iugum, ſcilicet nequando biberent vinum; cui ſtatuto quia morem geſſere filij auſcultantes, Deus Ieremiam cunduxit, vt in eorum gratiam multiplici elogio peroraret. Sic ille: *Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Pro eo quod obediſtis præcepto Ionadab patris veſtri, & cuſtodiſtis omnia mandata eius, & feciſtis vniuerſa, quæ præcepit vobis: propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Non deficiet vir de ſtirpe Ionadab filij Rechab, ſtans in conſpectu meo cunctis diebus.*

Aliquorum ciborũ vſus prohibitus olim à Deo.
Geneſ. 9.
Abſtinentia à vino Deo grata.
Numer. 6.
Ierem. 35.
Rechabitæ à Deo laudati, ob vini abſtinentiam.

Itaque futilis eſt & nihili illa inſtantia de bonitate rerum omnium editarum, ideoque præceptum diſtrahens hominem à carnibus ſubolere nefas, vtpote iniuriam cibis editis ad corporum incrementum. Nimirum, vt ſupra memini, Eccleſia non condemnat carnes diebus ieiunij, quaſi ſuapte natura noxiæ ſint homini, ſed quia maximè impugnant intentum illud, quo percellitur Eccleſia ad animarum commoda procuranda. Intendit autem Eccleſia vitia carnis abolere, quando decernit aliqua ieiunia. At nihil æquè fouet hæc vitia ſicuti caro aſſumpta in cibum, quia pingue & obeſum corpus facit luxuriæ obnoxium, quam tamen Eccleſia intendit ieiuniis

Quare Eccleſia velit homines abſtinere à carnibus diebus ieiunij.

exſtirpare.

extirpare. Quare autem vinum & legumina non ſint interdicta diebus ieiunij, cum libidini certiſſimum etiam fomitem præſtent, iuxta illud Prouerbiorum. *Luxurioſa res eſt vinum.* Cui accedit Apoſtolus. *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria.* De legumine concordant medici eſſe flatuoſum, ac proinde amicum Veneris. Quare inquam hæc libidinis incentiua non fuerint vetita ſicut & caro, ratio hæc eſt, quia minus incendunt Venerem quàm carnes. Quippe ad luxuriam tria coëunt neceſſariò. Primò calor alterans digeſtum humorem qui deſluit è ſtomacho. Secundò concurrit ſpiritus ſeu flatus ſtimulans ad obſcœna. Demum requiritur humor ille qui obſtutet in Venere principatum. Ne quæſo piè lector horreat animus: etenim omnia munda mundis, & abſque hac doctrina nequit capi ratio præcepti vetantis carnes, & vinum atque legumina concedentis.

Prouerb. 20. Epheſ. 5.

Quare legumina nō ſint interdicta die ieiunii, licet ſint luxuriæ incentiua.

Igitur vinum, legumina, & caro ſe habent ad inuicem ſicuti calor, ſpiritus, & humor venereus. Vinum calorem confert, qui præludit antequam pruriat caro. Legumina dum progignunt craſſos ſpiritus, in corpore impetiginem creant, & importunos animæ motus. Caro verò materiam ſubminiſtrat ad quam præfata hæc luxuriæ terminantur. Calor etſi quandoque flagret, ſubito tamen tepet, ideoque vinum ſobriè aſſumptum, & dilutum non eſt caſtitati iniurium, cum editus inde calor ſcintillet tantùm, & non ab eo perpetua foueantur incendia. Non ergo operæpretium fuit prohibere vinum, cùm ex primario naturæ intento non nutriat, ſed extinguat ſitim, & conducat ad tranſmiſſa obſonia decoquendum. Legumina item quamuis ſint flatibus fœta, & ſic ſuum obſequium Veneri præſtent; tamen ſpiritus ille citò reſoluitur, nec ſe ſolo poteſt vllum delectationis ſenſum corpori imprimere; quia emergit ex his breuius alimentum. At caro ſecus, vt congrua magis ad reparandas humidi minas, lacunas omnes ſtatim implet, & affluente chylo, adiicit ſemper venis ſanguinem nouum, qui quandoque refluit, & nouo naturæ ingenio, procreandæ ſoboli deſignatur. Penes hunc ſanguinem ſuperfluum, eſt tota illa labes, quæ coinquinat homines luxuriæ addictos. Nempe arente corpore & humore illo exhauſto friget Venus, quæ tum maximè ſtimulat cùm carne ingeſta & decocta tument vaſa ſanguine redundante. Cùm ergo præcipua animarum pernicies inde dependeat, & ſit imbecilla Venus, ſi eam non alluat humor ille noxius; iure Eccleſia exſiccatura riuulos aggreditur fontem, cùm prohibet eſum carnium, quæ aſſumptæ præ aliis cibis procreant ſanguinis incrementum. Calor vini breuiore mora flagrat, leguminum flatus ad momenta tantùm ſpirat; ſed materia ex carne digeſta reſidua conſtanter remanet, corpuſque armat in ſpiritum, in quem validè inſurgunt corpora ſaginata. Optimè igitur Eccleſia ſoſpitati animarum conſuluit, quando inhibuit menſis apponi carnes diebus ieiunij, inſtitutis præcipuè ad carnis vitia compeſcendum.

Quare item vini vſus ſit licitus die ieiunij, cùm in vino ſit fomes luxuriæ.

Caro præ aliis orantibus edulijs maximè Veneri ſuffragatur.

Abſtinentia carnis eſt amica caſtitatis.

ARGUMENTUM II.

Non eſt carpenda ſed commendanda abſtinentia à carnibus.

Ex Iure Canonico.

Illud Eccleſiæ intentum Iure Canonico liquet, vbi monachis omnibus eſt interdicta caro, quia ſpeciali voto caſtitatis iugiter obſtringuntur. Vnde ne deuenit à præſtituto ſibi ſcopo continentiæ, editus eſt iſte Canon. *Carnem cuiquam monacho, nec iumendi, nec guſtandi eſt conceſſa licentia: non quòd creaturam Dei iudicemus indignam; ſed quod carnis abſtinentia vtilis & apta monachis æſtimetur.* Ea Eccleſiæ ſollicitudo cohibendi vitia carnalia, quando definit eſſe ieiunandum, maximè conſtat ex Canone, quem ſanxit Beatus Gregorius, ſtatuens vt non caro ſola ſeponatur diebus ieiunio ſacris, ſed & alia omnia dimittantur quæ à carne procedunt, vt oua, lac, caſeus, & butyrum. Præterea conſulit abſtinendum à lautioribus piſcibus, & à vino immodicè propinato. Ecce Canon: *Par autem eſt, vt quibus diebus à carne animalium abſtinemus, ab omnibus quoque, quæ ſementinam carnis trahunt originem, ieiunemus: à lacte videlicet, caſeo, & ouis, &c. Ceterum piſcium eſus ita Chriſtiano relinquitur, vt hoc ei in infirmitatis ſolatium, non luxuriæ pariat incendium. Denique qui à carne abſtinet, nequaquam ſumptuoſiora marinarum belluarum conuiuia præparet. Vinum quoque ita bibere permittitur, vt ebrietatem omninò fugiamus.*

Ex Iure Canonic.

Can. Carnem de Conſecr. Diſt. 5.

Can. Denique §. Par autem Diſt. 5.

Nota, hoc præceptum de abſtinentia à carnibus die ieiunij eſſe merè Eccleſiaſticum, & non Chriſti, qui ieiunandi ritum non expreſſu ſed reliquit Eccleſiæ, cui etiam ipſe omnia, quæ illa decreuit, Dominus inſpirauit. Si enim lege diuina cautum eſſet abſtinere à carnibus & ouis & caſeo diebus ieiunij, non adeò facilè relaxaretur obligatio perſtringens omnes orbis oras. At ex Toſtato cùm non ſuppetit piſcium vis ſufficiens ad alendas prouincias, & alia alimenta deficiunt congrua Quadrageſimæ, licitum, eſt ad oua recurrere & caſeum. Ego tamen ſaluo Toſtati iudicio vellem eo ordine procedi vt conſuleretur Antiſtes expoſità ei penuriâ prouinciæ, qua cognita caſeorum vſum relaxaret tantùm ſi aliis cibis qui ſuppetunt adiecti poſſent ſufficere; ne relaxata ouorum copia non vrgente neceſſitate iniurioſa foret Iuri Pontificio, in quo diſpenſare nequit Epiſcopus, ſed declarare tantùm an valida ſit neceſſitas, quæ eodem Iure Pontificio illis legibus nequaquam obſtringitur.

Abulenſis in Matth. c. 6. q. 17.

Ritus ille commemoratur in pleriſque conciliis, vt in Ancyrano congregato anno CCCXVI. Ibi ſtatuente eleto ſancitum eſt, deponendos clericos qui die ieiunij carnibus vterentur. Eodem ſæculo, id eſt quarto, vigente diſciplina Chriſtiana, ipſis etiam catechumenis indicta ſunt ieiunia, ſepoſitis vino & carnibus. Et hoc ſtatutum emerſit ex Concilio Carthaginenſi quarto, cuius en decretum. *Baptizandi nomen ſuum dent, & diu ſub abſtinentia vini, & carnium, ac manus impoſitione crebra examinati Baptiſmum percipiant.* Si talia fuere credentium rudimenta, vt citra vini & carnium vſum ieiunarint in fidei ſuæ

Concil. Ancyran. Can. 14.

Conc. Carth. quart. c. 85.

ſuæ incunabulis; profectò pubeſcente eorum virtute par eſt eos eadem inſtituta iugiter obſeruaſſe. Gallia Chriſtiana in concilio primo Aurelianenſi etiam extra Quadrageſimam voluit ieiunia celebrari ritu eodem quem meminere Canones ſancti, Quadrageſimam recenſentes. Conuocatum fuit illud concilium anno quingenteſimo ſexto, inibi iam Eccleſiâ propagatâ. Sic in ea ſynodo ſtatutum eſt. *Litanias ante Aſcenſionem Domini placuit celebrari, ita vt præmiſſum triduanum ieiunium in Dominica Aſcenſionis celebritate ſoluatur. Quo triduo omnes abſtineant, & Quadrageſimalibus cibis vtantur.* Concilium Gerundenſe eodem ſæculo celebratum adiecit abſtinentiam à vino, etiam in ieiuniis extra Quadrageſimam hoc edicto. *Quibus tamen diebus à carnibus & vino decreuimus abſtinendam.*

Conc. Aurel. primum c. 29.

Concilium Gerundenſe Can. 3.

Ille ieiunandi mos inſtitutus cum abſtinentia à carnibus & ab his quæ carne ſata ſunt, ferè illibatus tranſmiſſus eſt poſteris annis vſque ad ſæculum ſeptimum. Et ne tepor irrepens vim faceret illi inſtituto, toto orbe terrarum iugiter obſeruato, congregata ſynodus Trullenſis hæc decreuit anno ſeptingenteſimo decimo. *Accepimus in Armeniorũ regione, & in aliis locis, & in Sabbatis, & in Dominicis ſancta Quadrageſima quoſdam oua, & caſeum comedere. Viſum eſt ergo, vt omnis Dei Eccleſia, quæ eſt in vniuerſo terrarum orbe, vnum ordinem ſequens ieiunium perficiat, & abſtineat ſicut ab omni mactabili, ſic & ab ouis, & caſeo, quæ quidem ſunt fructus, & fœtus eorum, quibus abſtinemus. Si autem hæc non ſeruauerint, ſi ſint clerici, deponantur; ſi ſint laici, ſegregentur.* His aliiſque pluribus edictis ſacris inſtitutus eſt ille ritus abſtinendi à carnibus, vt demirer hæreticos ea eſſe proteruia vt negent in priori Eccleſia viguiſſe morem illum. Priſcam Eccleſiam vocant illam, quæ deuenit vſque in tempora Gregorij Magni, ante quam fuere congregata tria illa concilia antea prælibata. Non ergo abſtinentia à carnibus delirium eſt ſtertentis Eccleſiæ, vt grunniunt porci, illi ſcilicet hæretici, qui ſunt carnibus aſſueti.

Synodus Trullan. Can. 56.

An potuerit Eccleſia prohibere ne quis carnes adhiberet menſis diebus ieiunij, non dubiam theſim credidit Kemnitius, ſed ore procaci affirmauit, Chriſto præteruente legem illam, non potuiſſe Eccleſiam imponere fidelibus iugum illud, ac proinde fas eſſe ſingulis quibuſque fidelibus ad arbitrium veſcendi carnibus omni tempore, vtpote ad hominis pabulum inſtitutis. Mentitur Kemnitius, æquè reprobus & ignarus. Etenim Apoſtoli Ieroſolymis adunati ſanxerunt in eo concilio, vt Gentes abhorterent à ſanguine & ſuffocato, cùm tamen Chriſtus ne gry quidem meminiſſet ſanguinis & ſuffocati. Et tamen inualuit hoc præceptum, quod Paulus poſtea euulgauit perambulans multas orbis oras, vt comes eius Lucas commemorat hoc tenore. *Perambulabat Syriam, & Ciliciam, præcipiens cuſtodire præcepta Apoſtolorum, & ſeniorum.* Adeoque tenaciter hoc Apoſtolorum ſtatutum à Chriſtianis obſeruatum eſt, vt æuo Tertulliani plerique fidelium mortem oppetere maluerint, quàm ſanguinem delibare. Ratio huius inſtituti iſta fuit, ſcilicet Apoſtolos excogitaſſe modum, qui conduceret ad vniendos Iudæos & Gentiles, ita vt coirent omnes in vnum idemque ouile Chriſti. Vt ergo concordes eſſent hi populi multa legum intercapedine diſſiti, cenſuerunt Apoſtoli ad tempus interdicere Gentibus vſum ſanguinis & ſuffocati, quia Iudæi quàm maximè à talibus abhorrebant. Ne ergo Gentiles initiati ſacris fidei myſteriis ſuperſtitionis inſimularent eos qui ex Hebræis crediderant, ſi viderent eos abſtinere ſanguine, & præfocato, prudenter eà lex eſt edita, Gentibus indicens hunc horrorem, qui Iudæis erat inſitus à natura, vtpote ebibitus vnà cum lacte. Hæc ratio Auguſtinum vadem habet.

Kemnitius part. 4. Examinis.

Potuit Eccleſia prohibere eſum carnium.

Actor. 15.

Tertullian. in apologetico cap. 9.

Quare Apoſtoli voluerint priſcos Chriſtianos abſtinere à ſanguine, & ſuffocato.

Auguſt. l. 32. contra Fauſtum c. 13.

ARGVMENTVM III.

Coëunt Proceres Eccleſiæ ad adſtruendam abſtinentiam à quibuſdam cibis, diebus ieiunio ſacris.

Ex Sanctis Patribvs.

QVemadmodùm licuit Apoſtolis aliquos ſegregare cibos ab vſu fidelium, vt concordi animo coirent Gentes & Iudæi in obſequium Chriſti; quare Eccleſia non potuit diebus ieiunij aliquos interdicere cibos, vt corpus & anima Deo alacriùs inſeruirent? Et maximè hoc potuit Eccleſia, cùm penes eam Chriſtus repoſuerit facultatem condendi leges, iſto diplomate: *Qui vos audit me audit.* Concinit Epiphanius, aſſirmans quædam ieiunia emanaſſe ab Apoſtolis. Sic ille: *Si verò etiam oportet conſtitutionem Apoſtolorum proferre, quomodo illi decreuerunt, quarta, & pro ſabbato ieiunium per omnia, excepta Pentecoſte, & de ſex diebus Paſchatis, quomodo præcipimus nihil omnino accipere, quàm panem, & ſalem, & aquam, qualemque diem agere, & quomodo dimittere inilluceſcentem Dominicam, manifeſtum eſt.* Hanc Apoſtolorum conſtitutionem fuiſſe nactam profeſſores impigros, ille idem ſcribit hoc contextu. *Per ſex dies ipſius Paſchatis omnes populi in ſiccorum eſu perſeuerant, pane inquam, & ſale, & aqua tunc vtentes ad veſperam. Sed & pietatis ſtudioſi duplas, & triplas, ac quadruplas tranſmittunt, & aliqui totam hebdomadam vſque ad gallicinium Dominica illucentis.*

Ex SS. Patribvs.

Epiphan. lib. de hæreſib. hæreſi 75. Lib. 5. Conſtit. Apoſtolic. c. 19.

Epiphan. in compendiar. doctr.

Auſtera olim fidelium ieiunia ante Paſcha.

Non diebus tantùm ieiunio deuotis, ſed & quotidie debere Chriſtianum faſtidire carnes, conſuluit Clemens ille Alexandrinus ita fatus: *Victus Chriſtiani ratio non lautitiis paratur, & deliciis. A cibis enim titillantibus, & ad Venerem incitantibus procul eſt menſa veritatis. Etſi enim maximè propter hominem omnia facta ſunt; non tamen omnibus vti bonum eſt, ſed neque ſemper.* Hunc auſterum ieiunandi tropum loquitur Cyrillus ille Ieroſolymitanus, qui floruit anno trecenteſimo ſeptuageſimo. Hæc ille: *Ieiunamus à vino, & à carnibus abſtinentes, non quòd oderimus hæc tanquam abominationes, ſed quòd præmium expectamus, vt ſenſibilia deſpicientes, ſpiritali deinceps & intellectuali menſa fruamur: & nunc ſeminantes in lacrymis, in futuro ſæculo cum exultatione metamus.* Eccleſiæ praxim, & intentum coërcendi petulcam carnis indolem, pulchrè enarrat Theophilus Alexandrinus, vir magni nominis, anno trecenteſimo nonageſimo. Diceres eum præſcium errorum, qui voluere carnes è macello traducere in menſas fidelium, qui ieiunio Eccleſiaſtico ſua corpora deuouerunt. Ne gliſceret

Clem. Alex. l. 2. pædag. c. 1.

Cyrillus catecheſi 4.

Vino & carne abſtinuere multi olim fideles diebus ieiunij.

ille

ille cogitatus adhibendi carnes, & vt conſtaret ſibi ſemper Eccleſia, vir ille magnus, quale ſuo ſæculo vigeret inſtitutum ieiunio ſtante, ſuo ſtylo ætati poſteræ commendauit. Audi hominem exoſum hodiernam gulæ libidinem.

Theophilus Alex. epiſt. 3. Paſchal.

Sic ille: *Nequaquam diebus Quadrageſimæ, ſicut luxurioſi diuites ſolent, vini poculum ſuſpiremus, neque in procinctu, & prælio, vbi labor, & ſudor eſt neceſſarius, carnium edulio delectemur, &c. Qui autem legum præcepta cuſtodiunt, ignorant vinum in ieiuniis, carnium eſum repudiant, & inſatiabilem auaritiam Dei timore compeſcunt. Vnde ad continentes Scriptura quotidie clamat: Vinum, & ſiceram non bibent. Et è contrario Iudæi ob culpam audiunt: Dabatis bibere ſanctis vinum, & Prophetis, & præcipiebatis dicentes: Non poſſunt ſuſcipere correctionem qui luxuriæ oblectatione capiuntur, neque ventris ingluuiem ratione & conſiliis refrenare, amore ieiunij, qui deſidiâ, & pituriturà vitiò voluptate ſtudium virtutis infamant, non erubeſcentes vinum clam bibere, & auidis fauoribus arbitros declinantes, in cubiculis mulſa potare, vt inediam, & ieiunia; quæ vltro appetere debebant, ieiuniorum tempore, luxuriâ, & ebrietate committunt: neſcientes quod etiamſi hominum conſcientiam fugiant, & clauſis parietibus veſcantur carnibus, atque aues altiles diebus Quadrageſimæ, & propinquante Paſcha immundis manibus lacerent, triſti vultu ſoris ieiunia promittentes, corripiat huiuſcemodi Dominus, & dicat: Iniquitates magnas faciunt iſti, vt recedant à ſanctis meis. Non decet ieiunantes, tempore agonis & prælij, veſci carnibus, monente Scriptura: Affligetis animas veſtras. Neque Phaſides aues ſollicito labore perquirere, & garrulas volucres, earumque pinguedinem hiantis ingerere gulæ. Nec inueſtigare magni pretij coquos, qui ventris rabiem iure multiplici, & carnibus confuſione mutatis, diuerſoque ciborum ſapore demulceant: fumantibus patinis, & nidore ſui, furori gutturis blandientibus, cum iniuria continentiæ, diuerſi ſaporis & coloris vina quærantur.* Hæc ille, & quaſi ad ignominiam grandiorum hominum, puerorum exempla depromens, ita ſugillat appetitum hominum auidorum.

Commendatur maximè à Sanctis abſtinentia carnis, & vini.

Quàm aſperè à Deo caſtigatur immodica gulæ libido.

Leuit. 23.

Ibidem.

Audi hominem egregiè abdominis mancipia caſtigantem. *Docet nos ſancti Danielis hiſtoria, & trium puerorum virtus, conſona appetere, & honorare ieiunia, qui in ſeruitutem libertate mutata, cùm captiui debuerunt deſiderare delicias, contempſerunt Babylonis dapes, & ſimplicem cibum regali menſæ prætulerunt. Suademus eis, qui tempore ieiuniorum eſu carnium delectantur, imitari Sanctorum continentiam, qui nulla vi ſuperari potuerunt, vt rigorem virtutis amitterent, vt Babyloniorum imperia formidantes, captiuam in ſe oſtenderent voluptatem. Sed manſerunt liberi, ventriſque deſideria, ratione ſuperarunt; & titillantem gulæ vicerunt luxuriam, nobiſque ſuæ fortitudinis exemplaria reliquerunt habitantes in Babylone corporibus, ſed ſenſu & fide cum Angelis in cæleſti Ieruſalem morantes, vt omnem deinceps ætatem docerent, ieiuniorum tempore à vino & carnibus abſtinendum, ſumere de terra ſemina, & potandam aquam, quibus comitibus vtitur pudicitia. Quid memorem inſignes Machabæorum victorias, qui ne illicitis carnibus veſcerentur, & communes tangerent cibos, corpora obtulere cruciatibus, totiuſque orbis in Eccleſiis Chriſti laudibus prædicantur, fortiores pœnis, ardentiores quibus comburebantur ignibus.*

Quàm ſalutare ſit ieiuniorum probent hiſtoriæ ſacræ.

Illa elegans Theophili parænesis ad refutandas carnes tempore ieiunij, meum acuit zelum, vt declamem non in hæreticos ſolùm, ſed & in noſtrates Catholicos nomine tantùm tenus, qui ex diametro oppoſiti ſunt Danieli & ſanctis eius ſociis, qui de Babylone terreſtri, cæleſtem fecere Ieruſalem, illic nimirum Angelorum pane, id eſt, inedia victitantes. Et proh dolor! plerique nunc ſortiti fidem & titulum hominum fidelium, etſi degant in Eccleſia Catholica, Ieruſalem reuera ſancti, non Babyloniorum modò, ſed porcorum vitam agunt, iniuriam planè ieiunio, tuus incurij, nihil niſi nidorem culinæ ſpirant; inde collecta pinguedine nitet cutis, & facies obeſa rubet: denique videre eſt hanc Bacchi progeniem nutante ſemper veſtigio crapulà deſudare. Profectò hodie rari ſunt extra hunc Epicuri gregem, qui penè orbem totum occupat, & quem vt palantem agat Deus vltor ſuæ iniuriæ vt violato ieiunio, lue graſſante, belloque quatit hoc impium hominum genus in peiora ruens, etiam nunc flagellis ſuis Deo Domino ſæuiente. Hoc igitur inculca de pulpito, ô præco Dei, videlicet eſſe penes ieiunium, Babylonem commutare in Ieruſalem illam cæleſtem patriam Angelorum.

Declamatio in noſtrates Catholicos incurios abſtinentiæ tempore Quadrageſimæ.

Deſcriptio hominis guloſi.

Quare flagella Dei hodie deſæuiant.

Mira olim facies Eccleſiæ tempore Quadrageſimæ.

Longè alia fuit facies Eccleſiæ ſæculo Chryſoſtomi: nimirum nullæ tragœdiæ excitatæ tempore Quadrageſimæ, nullæ recluſæ tabernæ coquendis carnibus, impoſitus vbique modus gulæ, abactæ carnes procul à fidelium menſis, gula perperam reluctante. Hunc ſanctum Eccleſiæ habitum Sanctus ille ita delineat. *Ieiunium eſt animarum noſtrarum tranquillitas, ſenum decor; adoleſcentum pædagogus; continentium magiſter, quod omnem ætatem, & ſexum, quaſi diademate quodam ornat. Nuſquam hodie tumultus, vel clamor, vel carnium conciſiones, vel coquorum diſcurſus: ſed omnia illa abierunt, & imitatur hæc ciuitas honeſtam quandam, continentem, & ſobriam matrem familias.* Ille idem demiratus Chriſtianæ plebis feruorem illum priſtinum, eum ſic ſuis euehit encomiis. *Conſuetudo eſt res tam facilis & expedita, quòd adueniente ieiunio, etſi millies quis exhortetur, & infinita cruciet, & cogant vinum delibare, vel aliud quid ieiunij lege non conceſſum guſtare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum.* Heu in quæ tempora deuenimus! Zelus ille totus excidit, & ſupereſt tantùm numerus exiguus hominum, qui de ſua ſalute ſolliciti, ieiunandi ritum illibatum ſeruant. Eamobrem nihil niſi infauſtum licet Chriſtianis dyſcolis, & gulæ deditis ominari.

Chryſ. hom. 2. in Geneſim.

Zelus olim fidelium in ſeruanda abſtinentia ciborum tempore Quadrageſimæ.

Alius item Sanctus Chryſoſtomo ſuppar, ſcilicet Cyrillus Alexandrinus, luculentam mentionem facit æui ſui ſectantis impigrè ieiuniorum cultum, illius ſæculi exemplo noſtram ſugillans ignauiam. Sic ille: *Plurimi quidem apud nos fuere ſumma bonitate conſpicui, qui ad eam peruenere continentiam, & ita ſeipſos caſtigarunt, vt etiam iis, quæ ad vitam vtiliſſima, ſtrenuè abſtinere voluerint, nempe pane, & oleo, & herbis, & leguminibus ineuitabilem ventris neceſſitatem placarunt, vſi pura aqua, & exercitationis labore gaudentes: & reiectaneus quidem apud ipſos nullus cibus fuit: abſtinuerunt*

Cyrill. Alex. lib. 7. contra Iulian.

Quàm rigida fuere olim fidelium ieiunia.

autem à nonnullis, vt dixi, mentis ad deteriora propenſionem remorantes, & carnis laſciuiam compeſcentes.

Eccleſiæ Latinæ ſanctiorum Patrum chorus omois concinit Græcis, abigendo carnes à ſchemate quod depoſcunt ieiunia fidelibus impoſita ab Eccleſia, moderante modum, quem operæpretium eſt fideles ſuis actibus adhibere. Præcentor Hieronymus ſic occinens in gratiam abſtinentiæ illius, quam adſtruo. *Quod nobis obiicit Iouinianus, in ſecunda Dei benedictione comedendarum carnium licentiam datam, quæ in prima conceſſa non fuerat; ſciat, quo modo repudium iuxta eloquium Saluatoris ab initio non dabatur, ſed propter duritiam cordis noſtri, per Moyſem humano generi conceſſum eſt: ſic & eſum carnium vſque ad diluuium ignotum fuiſſe; poſt diluuium verò, quaſi in eremo murmuranti populo coturnices, ita dentibus noſtris neruos, & virulentias carnis ingeſtas. &c. Ab exordio conditionis humanæ, nec carnibus veſcebamur, nec dabamus repudium, nec præputia nobis eripiebantur in ſignum: hoc curſu vſque ad diluuium peruenimus: poſt diluuium autem cum datione legis, quam implere nullus potuit, carnes ingeſtæ ſunt ad veſcendum, & repudia conceſſa duritiæ: & cultellus circumciſionis appoſitus, quaſi Dei manus plus in nobis creauit, quàm neceſſe eſt. Poſtquam autem Chriſtus venit in fine temporum, & omega reuoluit ad alpha, & extremitatem retraxit ad principium; nec repudium nobis dare permittitur, nec circumcidimur, nec comedimus carnes, dicente Apoſtolo: Bonum eſt vinum non bibere, & carnes non comedere. Et vinum cum carnibus poſt diluuium dedicatum eſt.*

Hieron. lib. 1. contra Iouin. cap. 10.

Abſtinentia carnium cœpit ab incunabulis mũdi.

Rom. 14.

Grande ſubodoror ego myſterium in ea animaduerſione facta à Hieronymo, viro vtique multiſcio. Nempe ego conijcio carnes homini conceſſas poſt lethalem illam aquarum illuuiem, in figuram gulæ, quæ hominem vino & carni ſubiicit, poſtquam alia vitia turpiter inundarunt. Et profectò ſuperiore ſæculo graſſari incœpit hæc hæreſis, de edendis carnibus die ieiunij, poſtquam tetra vitiorum colluuies alluit Germaniam, Angliam, & finitimas oras Galliæ, quæ & ipſa diffluens vitiis, ſeſe totam penè hæreſi infectam veneris obſequio mancipauit. De intento Eccleſiæ à me recenſito, mentionem eamdem, quam & ego, facit Hieronymus, inſinuans eò dirigi ieiunia, vt carnis inſolentia ſalax congruè perimatur. Sic ille: *Eſus carnium, & potus vini, ventriſque ſaturitas ſeminarium eſt libidinis.* Hanc fuiſſe Eccleſiæ mentem, etiam ſuo ſuffragio comprobat Auguſtinus hoc diſcurſu. *Catholici, edomandi corporis causâ, propter animam in orationibus amplius humiliandam, non quòd illa eſſe immunda credant, non ſolum à carnibus, verùm à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent; vel ſemper ſicut pauci, vel certis diebus, atque temporibus, ſicut per Quadrageſimam ferè omnes, quanto magis quiſque vel minus, ſeu voluerit, ſeu potuerit.* Conſtantem illum viguiſſe ritum ſuo tempore ſic alibi commemorat. *Illa eſt in Quadrageſima diebus grandis vtilitas, quòd dum etiam à licitis abſtinemus, magis ac magis admonemur illicita vitare. Qui enim abſtinemus nos à carnibus, quibus aliis diebus vti licet, qui nos abſtinemus à vino, quo moderatè vti licet: qui ergo iſta vitamus, quæ aliquando licent, in primis peccata fugiamus, quæ omnino nunquam licent.*

Quid mortale ſignificet licentia homini cõceſſa comedendi carnes poſt diluuium.

Idem contr. Iouin. l. 2. c. 6.

Aug. lib. 30. contra Fauſtum c. 5.

Cõtra luxuriã decernitur abſtinentia carnis.

Idem ſer. 64. de tempore.

Stylo vnanimi Patres extulere modum illum qui deponit carnes, vbi res eſt de ieiunio ab Eccleſia præſtituto, vt illa inedia ſortiatur effectum idoneum menti piæ matris, in gratiam caſtitatis ſua dogmata decernentis. Non eſt prætereundus Ambroſius, in eo agone conſultor optimus, vt videre eſt eo conſilio, quo virginem inſtituit, ita fatus: *Modico vino vtere, ne infirmitatem corporis augeas, non vt voluptatem excites. Incendunt enim pariter duo, vinum & adoleſcentia. Infrænent etiam teneram ætatem ieiunia, & parcimonia cibi retinaculis quibuſdam indomitas cohibeat cupiditates, &c. Eſcis quoque omnibus, quæ gignunt membris calorem, parcè vtendum puto. Carnes etiam aquilas volantes deponunt: In vobis quoque ales interior illa, de qua legitur: Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua, ſublime tenens, virgineo præpes volatu, ſuperflua carnis neſciat appotentiam.* Hæc ille, ſatis ſuperque nos vindicans ab iniuria illata Eccleſiæ, ab aduerſariis falsò exprobrantibus hodie, ciborum hunc delectum eſſe tyrannidem Papæ, imponentis illud iugum fidelibus contra mentem Chriſti, affirmantis res eſſe planè diſcordes, cibos & animas, vtpote naturæ diſparis, ac proinde animam nullas contrahere maculas ratione eſcarum, quæ in viſcera tranſmittuntur. Si ſenatus Sanctorum Patrum conſulitur, & penes eum ſtetur, profectò causâ cadent hæretici, vt à quorum partibus longè poſita eſt ratio, vt oſtendit ſeries illa longa Sanctorum Patrum, quorum elogia longè lateque digeſſimus, & quorum omnium agmen claudet Fulgentius, qui refulſit anno quingenteſimo. Is vt fidei dogma affirmat, ait ideo fideles ſeponere carnes procul à menſis, vt ſit ſpiritus alacrior corpore caſtigato. Sic ille: *Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnem creaturam Dei bonam eſſe, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, & Dei ſeruos, qui à carnibus, aut vino abſtinent, non tanquam immunda, quæ à Deo facta ſunt reſpuere, ſed à fortiori cibo & potu pro ſola caſtigatione corporis abſtinere.*

Abſtinentia eſcarũ ſuggerit eſſe vitiis abſtinendum.

Ambroſ. l. 3. de virginib.

Qui gulę indulgent ſunt inepti ad grandia virtutis ſpecimina edẽda.

Abſtinentia carnis vſurpata ad caſtigandum corpus.

Fulgentius lib. de fide ad Petrum c. 42.

ARGVMENTVM IV.

Cultioris vitæ gratiâ plerique ſibi indixere abſtinentiam à lautiore & pinguiore cibo.

Ex Historia.

VVlgare fuit ſcomma in Athenienſium inuidiam ſæpius vſurpatum; ſcilicet, Athenienſes ſcire quæ recta ſunt, ſed facere nolle. Eodem & iaculo impetimur ab hæreticis carpentibus Eccleſiam eò maximè nomine, videlicet Eccleſiam ſcire quæ recta ſunt, ſed facere nolle. Eſſe reuera penes Eccleſiam iudicium de intento Chriſti, ſed Catholicos homines non viuere ex præſcripto legum, & ad mẽtem Chriſti. Eo præcipuè argumento Lutherus & Caluinus vilioris plebeculæ inſana capita dementarũt. Etenim illi triobolares homines fœdifragi, quaſi eſſent zelo Dei acti, è pulpito multas habuere querelas ad populum, lædi libertatem Chriſtianam quando feruntur leges de delectu ciborum die ieiunij; eſſe hoc Papæ inuentum, ita adſtruentis ſuum dominium in omnes Gentes, quas pro nutu ſuo mactat carnis inediâ. Ipſum Dominum cibis vſum

Athenienſes quæ ſciuerũt non fecere, & ideo malè audierunt.

Quibus inſtantiis hæretici declamẽt in abſtinentiam à carnibus.

obuiis,

obuiis, & epulis opiparè inſtructis crebriùs adſtitiſſe. Nec vllum extare veſtigium, abſtinuiſſe Chriſtum à carnibus appoſitis apud Matthæum, Zachæum, Simonem, & Martham, vbi fuit lautè exceptus, ac proinde ritum hunc ſeuctum eſſe peregrinum & ignotum priſcis Eccleſiæ temporibus, ideoque operæpretium eſſe vt penitus extirpetur. An ſit iuris hæc abſtinentia, diſcuſſum eſt abundè ſupra. Iam ad factum quæſtio deuoluitur; videlicet fideles, ſeu Chriſtiani orthodoxi, diebus ieiunij olim aſpernati fuerint carnes necne.

Athanaſius aliis prætendet facem, docens ferè vernaculam & quotidie vſitatam apud cœnobitas illam abſtinentiam, vt maximè congruam ad corpora caſtigandum. Sic ille meminit Antonium & monachos huius æui: *Edebat ſemel in die poſt Solis occaſum: nonnunquam biduo, triduoque ſic permanens, quarta demum die reficiebatur. Sumebat vero panem, & ſal, potumque aqua perparuum. De carnibus verò, & vino melius tacere puto, quàm quicquam dicere: quoniam nec apud plurimos quidem Monachorum iſtiuſmodi eſca in vſu habentur.* Ipſis etiam fœminis illum ieiunandi modum, qui deponit carnes, fuiſſe familiarem, ſed & alium longè ſeueriorem ait Hieronymus, ita recenſens acta Paulæ fœminæ præpotentis. *Paula ſancta continentia fuit, vt propè menſuram excederet, & debilitatem corporis nimiis ieiuniis ac labore contraheret: quæ exceptis diebus feſtis, vix oleum in cibo caperet; vt ex hoc ipſo æſtimetur, quid de vino, & liquamine, piſcibus, & lacte, & melle, & ouis, & reliquis, quæ guſtui ſuauia ſunt, iudicaret: in quibus ſumendis quidam ſe abſtinentiſſimos putant; & ſi his ventrem ingurgitauerunt, tutam pudicitiam ſuſpicantur.* Arctioris etiam diſciplinæ obſeruatæ aureo pubeſcentis Eccleſiæ ſæculo mentionem facit idem Sanctus, Pauli Eremitæ demiratus agones hoc diſcurſu. *Cibum, & veſtimentum ei palma præbebat. Quod ne cui impoſſibile videatur, Ieſum teſtor, & ſanctos Angelos eius, in ea eremi parte, quæ iuxta Syriam Saracenis iungitur, vidiſſe me monachos, de quibus vnus per triginta annos clauſus, hordeaceo pane, & luſulenta aqua vixit: alter in ciſterna veteri, quinque caricis per ſingulos dies ſuſtentabatur.*

Athanaſ. in vita Anto.
Antonij & aliorū Monachorum aſpera abſtinentia.

Hieron. ep. 27. c. 8. in Epitaphio Paulæ.
Paulæ viduæ quàm fuerint auſtera ieiunia.

Idem in vita Pauli Eremitæ.
Pauli Eremitæ rigida & diuturna ieiunia.

Auſterioris huius diſciplinæ calles pleriſque initios iniere alij non pauci veniente ſæculo, quo floruit præfatus ille Paulus, quem æmulatus Hilarion Abbas; illius ieiunia propè aſſecutus eſt, vt credere fas eſt Hieronymo ſigillatim perſtringenti quibus impenſis Hilarion tamdiu victitarit. Ita Hieronymus auſpicatur ſeriem vitæ illius. *A vigeſimo primo anno vſque ad vigeſimum ſeptimum, tribus annis dimidium lentis ſextarium madefactum aqua frigida comedit, & aliis tribus panem aridum, cum ſale, & aqua. Porro à vigeſimo ſeptimo vſque ad trigeſimum herbis agreſtibus, virgultorum quorumdam radicibus crudis ſuſtentatus eſt. A triceſimo autem primo vſque ad triceſimum quintum ſex uncias hordeacei panis, & coctum modice olus abſque oleo, in cibo habuit. Sentiens autem caligare oculos ſuos, & totum corpus impetigine, & pumicea quadam ſcabie contrahi, ad ſuperiorem victum adiecit oleum, & vſque ad ſexageſimum tertium vitæ ſuæ annum hoc continentiæ cucurrit gradu, nihil extrinſecus aut pomorum, aut leguminis, aut cuiuſlibet rei guſtans. Inde cùm ſe videret corpore defatigatum, & propinquam putaret imminere mortem, à ſexageſimo quarto anno vſque ad octogeſimum à pane abſtinuit, incredibili feruore mentis; vt eo tempore quaſi nouus accederet ad ſeruitutem Domini, quo cæteri ſolent remiſſius viuere.*

Idem in vita Hilarion.
Quem ieiunandi ritum ſit ſecutus Hilarion toto vitæ ſuæ tractu.

Vt eſt garrula lingua vino madens, aduerſarij crapula loquaci inſtabunt, homines & fœminas in receſſu quidem vſurpaſſe gratis illum viuendi tropum; non inde tamen argui, totius Eccleſiæ ritum hunc fuiſſe, vt fideles abſtinerent à carnibus indicto ieiunio. Eſt profectò ferenda inſtantia, & diluenda, nobilibus aliunde teſtibus aduocatis. Epiphanius vadimonium non deſeret, ſed præſtò aderit, ſui ſæculi morem edocturus. Floruit ille anno trecenteſimo octogeſimo, quo ſic Quadrageſimæ obſeruantiam viguiſſe enarrat hoc contextu. *Omnes populi in ſiccorum eſu perſeuerant, pane inquam, & ſale, & aqua tunc vtentes ad veſperam, &c. Iam verò adhuc alij etiam à pane abſtinent, alij etiam ab arborum fructibus duris ac nucibus, & à coctis.* Nota Epiphanium recenſere morem populi & non monachorum, atque ita rubore ſuffundere frontem aduerſariorum noſtrorum, dum inſurgunt in noſtra ieiunia velut in rem nouam, & contra libertatem à Chriſto conceſſam. Chryſoſtomus Epiphanio ſuppar eamdem populi Chriſtiani indolem commemorat fuiſſe procul à carnibus ieiunij tempore deuorandis. Sic enim tempus Quadrageſimæ deſcribit ille Antiſtes. *Hæ feriæ ſunt, vbi animarum ſalus, vbi pax, & concordia eſt, vbi omnis huius vitæ apparatus abigitur, vbi clamor, & tumultus, & coquorum diſcurſus, & pecudum mactationes è medio tolluntur.*

Epiphanius in compendio doctrin.
Fideliū olim auſteritas in obſeruando ieiunio Quadrageſimæ.

Chryſ. hom. 1. in Geneſim.
Ieiunia ſunt feriæ ſalutares, & quare.

Ab eo ieiunandi inſtituto citra carnium vſum nemo planè exceptus eſt, quantauis fuerit eminentia conſpicuus, vt videre eſt in ſerie rerum editarum ab Imperatore Iuſtiniano, quem meminit Procopius Cæſarienſis ita fatus: *Iuſtinianus omnibus illis diebus, qui Paſchalem ſolennitatem præcedunt, ieiunio addictis duram quamdam vitam egit, nedum Regi alienam, ſed ne priuato cum aliquo modo acceptabilem. Per duos dies cibis abſtinebat, ſummo mane identidem è lecto ſurgens Reipublicæ inuigilans. Cibi appetens, vinum, panem, & id genus alia cibaria abeſſe voluit, braſſicam ſolùm, & agreſtes herbas, longo tempore ſale & aceto maceratas edebat: potus erat aqua ſola. Neque iis ad ſaturitatem vtebatur; ſed petitum cibum paulisper deguſtatum mox dimiſit, non eo ſumpto qui naturæ erat ſatis.* Hæc Procopius.

Procop. orat. 1. de ædificiis Iuſtiniani.
Iuſtiniani Imperatoris mos in excolendis ieiuniis.

Non eſt igitur inficiandi locus, poſt tot teſtes ſine exceptione maiores, ideoque magis eſt ſtatuendum decretis Eccleſiæ decurrentis hodie eodem tenore, quo & prioribus illis ſæculis, vnde ad nos illa ieiunia defluxerunt, quæ indiuiduam habent ſocietatem cum abſtinentia à carnibus, imò illa abſtinentia latior eſt ieiunio. Etenim præcepta negatiua arctius obſtringunt aliis, quæ affirmant. At ieiunare ſubeſt præcepto affirmatiuo; at, non manducare carnes, eſt quid negatiuum. Eamobrem multi, quos ieiunij regula non concludit, abſtinere tamen carnibus obſtringuntur. Vt pueri infra viceſimum primum annum extra carceres ſunt hominum

Maius eſt præceptum abſtinere carnibus in Quadrageſima quàm illo tempore ieiunare.

decurrentium aleam ieiunij, ſed non ſoluuntur lege, quæ ſecernit carnes. Eamobrem maiore cautela opus eſt ad comedendas carnes in Quadrageſima, quàm ad ſolnendum ieiunium. Præſumpta neceſſitas animo minimè fraudulento copiam facit multiplicis refectionis in die ieiunij; ſed non ſufficit ad edendas carnes ratione ſcandali inde emergentis. Ideoque nolim illam neceſſitatem reponi penes arbitrium dubij hominis ægrotantis, ſed vellem expectari iudicium Præſulis, aut Parochi, ſi ita annuerit Præſul procul poſitus, & inualuerit conſuetudo, quæ quandoque iuriſdictionem acquirit ei, quem nemo impugnat in eo iure comparato.

Petenda eſt licentia à Prælatis ſi ſit ratio comedēdi carnes.

Eſſe ſuper hac re conſulendum aliquod oraculum, Canones ſancti præcipiunt. Vnum hunc ſuggerit Concilium Toletanum octauum celebratum anno ſexcenteſimo quinquageſimo quarto. *Quiſquis abſque ineuitabili neceſſitate, atque fragilitate, & euidenti langore, ſeu etiam impoſſibilitate ætatis, diebus Quadrageſimæ eſum carnium præſumpſerit attentare, non ſolum reus erit Reſurrectionis Dominicæ, verùm etiam alienus ab eiuſdem diei ſancta communione: & hoc illi cumuletur ad pœnam, vt ipſius omni tempore ab omni eſu carnium abſtineat gula, quia ſacris diebus abſtinentiæ oblitus eſt diſciplinam. Illi verò, quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut neceſſitas arctat, non ante prohibita violare præſumant, quàm à ſacerdote permiſſum præſumant.* Hoc igitur eſto ſtatum; ſcilicet abſtinentiam à carnibus, diebus inſtitutis ad ieiunandum, eſſe tot titulis introductam, vt quiſquis ab eo ritu reſilire volet, nolens auſcultare Eccleſiæ, ille ſit ad Ethnicos amandandus.

Concilium Toletan. 8. cap. 9.

Qua cenſura caſtigati illi qui carnes comederunt in Quadrageſima.

Innumeris argumentis ſtat inconcuſſus ritus carnibus abſtinēdi tempore ieiunij.

SENSVS ORTHODOXVS.

CONTROVERSIA III.

An Eccleſia congruè inſtituerit Quadrageſimam, quatuor tempora, vigilias, & alios ſingulares ieiunandi modos.

In hæc verba:

Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua.

PRÆFATIO.

INdubiam apud omnes conciliauit ſibi fidem hoc effatum; videlicet, Bonum non eſſe bonum niſi benè fiat, id eſt, multa debere concordi ſuffragio coire ad hoc vt integræ bonitatis rationem res aliqua ſortiatur. Cùm ergo ieiunium ſit de genere bonorum moralium, quæ pertinent ad ſalutem hominum, debuere ritus aliqui præſtitui, vt quiſque aleam ieiunij prudenter decurreret. Cuius autem fuerit decernere illa inſtituta, dies, & ſchemata parcendi cibis, fuiſſe iuris Eccleſiæ neminem ſanæ mentis arbitror poſſe in dubium reuocare. Eccleſia terribilis vt caſtrorum acies ordinata, maximè delectatur ordine, ideoque has à Deo partes accepit, vt congruum ordinem affigeret rebus ſpectantibus animarum curam, vti ſunt ieiunia, quæ ſuo decore & fructu excidunt, incongruè & perperam vſurpata. Ad hunc præcipuè ordinem pertinet decernere congrua tempora, cibos, quantitatem, & alia id genus. Expedita ſunt proximâ controuerſiâ ea, quæ ſunt ciborum; nunc mearum eſt partium inueſtigare rationes temporis aſſignati. Sed antequam liquidò oſtendam eſſe rationabile obſequium noſtrum inhærendo ſtatutis Eccleſiæ, quæ deſignat dies & momenta ieiunij, par eſt frangere impetus eorum, qui inſurrexere in Quadrageſimam alioſque dies huic operi deſignatos.

Bonum vt bonum ſuis debet inſtrui circumſtantiis.

Ad Eccleſiā ſpectat decernere tempora & modos ieiunij.

Diuiſio controuerſiæ.

PRIMA PARS CONTROVERSIÆ.

Quibus argumentis hæretici inſurgant in Quadrageſimam, alioſque dies ieiunio prænotatos.

PErſeo Rege moderante res Macedonum, Gens illa proſpero euentu armata fregit acies Romanorum, qui ſuis cladibus eruditi, animum ſuum appulerunt ad indaginem cauſæ, quæ victoriam inclinabat, vt Macedones inuij eſſent viribus & ſpiculo Romanorum. Congregatis eo intento ducibus, & ſciſcitantibus vnde robur tantum Genti alioquin impari, coiere omnes in vnam ſententiam; ſcilicet victoriam ſtatas habituram ſedes apud Macedones, donec quadrati eorum cunei frangerentur. Nempe conſtante ſibi ſemper hoc ordine impenetrabiles fore phalanges, quæ quadratæ tantas ſtrages ediderant; ac proinde eſſe ſatagendum, vt hic turbaretur ordo, penes quem erat ſumma victoriæ. Annuerunt omnes, & dixere mouendum eſſe lapidem omnem, vt quadra hæc figura cuneorum inuerſo ordine deperiret. Itaque Romani congreſſuri cum Perſeo, ſtatuerunt eſſe irrumpendum fortiter in phalanges circum curſitando. Fuerunt eo fine conducti velites, equites ſcilicet leuioris armaturæ, qui gyrando cominus hos cuneos irritarent. Macedones imparati ad hanc induſtriam, vt occurrerent plagis inflictis à circum currentibus aduerſariis, ordine immutato in gyrum acti ſunt: & vt circuitus omnis præcipitii motu caput grauat, concepere vertiginem ſingula quæque agmina, quibus inſtantes validè Romani apertos cuneos vltore gladio proſtrauerunt.

Plutarch. in vita Pauli Æmilij.

Qua induſtria Perſeus Rex Macedonum fregerit acies Romanorum.

Fractus ordo rerum, inſtanti earum ruinæ præiit.

Eodem propemodum aſtu hæretici ſuas experti ſunt technas in perniciem Eccleſiæ, vnde eliminare ieiunia tentarunt. Vt fierent voti compotes, noluere primò damnare ieiunia, ne reclamante Scriptura ſacra, delere opus probum, & abdominis imperium adſtruere viderentur. Itaque aduertentes hæretici præcipuum ieiunij robur eſſe in duobus cuneis quadris, ſcilicet in Quadrageſima, & quatuor temporibus, auſpicati ſunt rixas, dubia, quæſtiones, ab hiſce ritibus quaſi temerè inductis; tamen non ceſſit eis induſtria illa nequam: nimirum ſtante Quadrageſima, & obſeruatis adhuc quatuor temporibus, turbare nequiuerunt hoſtes quadrata hæc agmina inconcuſſa. Quare autem homines apoſtatæ voluerint expungere Quadrageſimam, & quatuor tempora, ratio hæc eſt. Arbitrati ſunt illi nebulones, & aſſeclæ ventris, turbato ordine hoc quadrato, quo ſibi conſtat Eccleſia in quadro poſita; id eſt, conceſſo, Quadrageſimæ & quatuor

Quare hæretici laborarint maximè vt Quadrageſimam & quatuor tēpora capum gerent.

temporum

temporum ritum ſuperſtitionem ſapere, non fore difficile negotium, ſubſtituendi carnes & epulas in locum ieiunij, hæreſi ſic Eccleſiæ dogmata reprobante: ita hæreſis æmulata eſt callidum Romanorum ingenium, qui noluere priori impetu penetrare cuneos Perſei, quos graues imminere ſibi præſenſerant ſuo diſpendio; ſed hoc ſtudere tantùm, ſcilicet vt variaret ordo ille incedens, eſſe conſtanter in hoſtem, non ancipiti veſtigio, quadrato agmine decertandum.

Nomina hæreticorum, qui impugnârunt Quadrageſimam.

Qui autem fuerint milites conducti in gulæ gratiam, audi. Manichæi in eo agmine primas tenent, adorſi Eccleſiæ inſtitutum de Quadrageſima iugiter obſeruanda. In eius odium, die tantùm Dominica vacabant ieiunio. In hos ſtylum ſuum acuit Ambroſius, qui non obſtitit tamen quin Euſtathius Manichæorum partes tutatus ſit, prædicando eſſe duntaxat die Dominica ieiunandum. Illius inſaniam Socrates pungit. Alius poſtea nomine Aërius Ponticus, non improbauit quidem longiorem ſeriem temporis addicti ieiunio, ſed noluit quemquam adſtringi Quadrageſimæ, aſt propriam indolem ſequi, vt Spiritu ſancto afflante, nutum eius quiſque ad arbitrium ſuum ieiunando liberè ſequeretur. Hunc ſugillant Epiphanius, Auguſtinus, & Damaſcenus. Profligata hæc hæreſis inimica Quadrageſimæ, turbas auxiliares adſciuit hoc ſæculo, vt redintegraret bellum in Eccleſiam hactenus intermiſſum. Rebellionis capita præcipua fuere Eraſmus, Lutherus, & Caluinus, defectionis ſuæ ab Eccleſia præferentes notam ingloriam, ſcilicet gulam, & crapulam. Qualia autem fuerint eorum ſenſa circa Quadrageſimam, aperient ſubiecti eorum textus. Sic Eraſmus: *Triſtia ſunt ieiunia, quæ præſcribit Lex: & ob hoc ingrata Deo, qui diligit hilarem datorem.* O rationem homine ſaturo dignam! Quaſi verò inſtitutum Quadrageſimæ obſtet, ne animo hilari Deo homines obſequantur. Nihilo melius Eraſmi conſors Lutherus eructat ita debacchatus. *Erroneum eſt, & plenum mendacij, quòd certis temporibus anni, Vigiliis Apoſtolorum, & aliorum Sanctorum ieiuniis neceſſitatem imponunt ſub graui peccato, tanquam Eccleſiæ decreto, & mandato. Nam ieiunia, quòd ad dies & cibos attinet, libera, & adiaphora in perpetuum eſſe debent.*

Ambr. ep. 83. *Socrates l. 1. cap. 33.* *Epipha. 75,* *Auguſtinus,* *Damaſc. de Aerianis.*

Eraſmus in paraph. ad c. 2. Marci. Rationes Eraſmi in Quadrageſimam.

Lutherus de doctrinis hominum vitandis. Lutheri blaſphemiæ contra Quadrageſimam.

Quis amabo Lutheri deliriis prætulerit ſanctis Canonibus & Decretis? Ille ait eſſe mendacia hæc quæ decernit Eccleſia, Quadrageſimam inſtituens; iam liberum eſto cuique conicere, an temulenti hominis ructus apud aſſeclas eius oraculi vices optimè ſortiatur. Luthero ſuppar Caluinus acriùs inuectus eſt in Quadrageſimam, in eam lethale ſuum virus ſpargens hac rabie. *Paſſim inualuerat ſuperſtitioſa Quadrageſimæ obſeruatio; quia & vulgus eximium aliquod obſequium ſe præſtare Deo in ea exiſtimabat: & Paſtores eam commendabant pro ſancta Chriſti imitatione; ſed fuit mera κακοζηλία, & ſuperſtitionis plena, quod titulo, & colore imitationis Chriſti ornabant.* Canis ille rabidus momordit Nicolaum Hemmingium, qui eodem furore percitus ita deſpumauit. *Statutum & ordinarium ieiunium eſt, quod certo tempore anni, menſis, aut ſeptimanæ eſt affixum, quale eſt apud Papiſtas Quadrageſimale quod vocant ieiunium: item Quatuor temporum, Apoſtolorum, &c. In quibus nihil ſani, ſed mera ſuperſtitio, multiplex impie-*

Caluin. l. 4. Inſtit. c. 12. § 20. Caluini deliria in Quadrageſimam.

Nicolaus Hemming. ad cap. 6. 2. ep. Corinth. Quomodo in Quadrageſimam declamarit Hemmingius.

tas, & ἐθελοθρησκεία, ab Apoſtolo damnata imperium tenet.

Caluinus cæteris aſtutior tribus argumentis impetit inſtitutum illud Quadrageſimæ. Primò ait Catholicos incongruè ieiunare Quadrageſimam ad imitationem Chriſti; quia ſi eo intento ieiunaſſet Chriſtus, vt ieiunio quadraginta dierum voluiſſet obſtringere ſequaces ſuos, profectò quotannis illud idem ieiunium inſtauraſſet. Ergo cùm non ſingulis annis repetierit illud ieiunium, perperam inducta eſt illa Quadrageſimæ ratio, quæ petitur à Chriſto Domino ieiunante. Kemnitius in gratiam Caluini traducit Chryſoſtomum ita fatum: *Non dicit Chriſtus ieiunium ſuum eſſe imitandum, quamuis quadraginta illos dies poſſet proponere, ſed diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde. Imò verò contra, omne quod apponetur vobis, manducate.* Sic diluo argumentum. Tot Quadrageſimas Chriſtus ieiunauit, quot dies tentationis paſſus eſt à diabolo. Sed vna die tantùm à Dæmone tentatus eſt: vnde ad exemplum ſatis illi fuit vnam à ſeipſo Quadrageſimam exegiſſe, qua erudiret homines ſingulis quibuſque annis nouam eſſe decurrendam Quadrageſimam, vt ſe aptarent dæmonum technis, quibus quotidie omnibus ferè mortalis impetuntur. Quòd ſi verbo non ſuaſit Chriſtus imitationem ieiunij ſui, ſatis ſuperque fecit opere, cuius ſuaſio potior eſt omni verbo. Illa autem ieiunij reticentia, & mentio humilitatis non eludit dignitatem ieiunij, & neceſſitatem eius eluit; ſed duntaxat humilitatem maximè commendat, citra quam diſplicet inedia, & cum qua impensè ieiunia Deo placent, qui & ſolam humilitatem perquàm gratam habet, quando non ſuppetunt vires ad ieiunia decurrenda. Fauet Chryſoſtomus explicans ſuam ipſius ſententiam; quam callidè vt ſpiculum in nos intorſit Kemnitius. Sic ille: *Hæc dixi non quia ieiunium mihi non placet, quod magnis ſoleo efferre laudibus; ſed quia doleo, ſi cæteris deſpectis ſatis ad ſalutem vobis ieiunium exiſtimetis.*

Argumenta Caluini.

Chryſoſt. in homil. 27. in Matth. Solutio argumenti.

Ieiunium eſt congrua armatura contra tentationes.

Ibidem.

Denuo inſurgit ille idem apoſtata, inclamans ieiunium illud Chriſti non poſſe trahi in argumentum Quadrageſimæ, nec Chriſti eam fuiſſe mentem quando ieiunauit; ſiquidem tunc vnam in die refectionem ſumpſiſſet, vt ſuos diſcipulos pelliceret ad ſequelam ſuam. Imò ſecus nihil planè aſſumpſit, ne inde daretur anſa fidelibus æmulatione ſua Chriſti hoc præclarum facinus aſſequendi. Præſtò ſum, illi inſtantiæ reſpondendo, nullius vnquam diſcipuli Chriſti animo inſediſſe, vt aſſequeretur Chriſtum plenè & perfectè; ſed eo omnes ingenio fuiſſe ſequaces Chriſti, vt quiſque pro modulo ſuo Domini veſtigiis adhæreret: atque ita non fuiſſe deterritos ſua impotentia prætereundi Quadrageſimam ſine paſtu, ſed aggreſſos illud inſtitutum iuxta vires vnicuique à Deo conceſſas, & inde ortam differentiam, quæ irrepſit priſcis Eccleſiæ temporibus, vbi aliqui tres dies impaſti ſuum degebant æuum, aliis duntaxat ieiunium protrahentibus ad veſperam, vt meminit Irenæus, quem falsò commemorat Kemnitius, vt probet Quadrageſimam non fuiſſe ſtatam & fixam tempore Patrum, qui Apoſtolorum ſæculum exceperunt. Sic Irenæus: *Quidam vnum diem ante Paſcha ieiunant, quidam duos, alij plures, alij quadraginta, diurnas & nocturnas horas ſupputantes pro die. Et hæc diuerſitas non iam noſtra ætate primum cœpit, ſed*

Aliud argumentum Caluini contra Quadrageſimam.

Solutio argumenti.

Irenæus apud Euſeb. lib. 5. cap. 24. Fidelium olim ritus auſterus in ieiunio Quadrageſimæ.

longè antè, illorum ſcilicet tempore, qui ante nos fuerunt, quæ vt coniectura aſſequi licet, non accuratè conſuetudinem eorum, qui vel ſimplicitate quadam, vel priuata auctoritate, in poſterum aliquid ſtatuiſſent, obſeruarunt. Illinc tantùm colligere eſt, fideles fuiſſe ancipites in modo ieiunandi, ſed non in tempore inediæ præſtituto. Id eſt, ex loco præfato Irenæi liquet, Chriſtianos dubitaſſe an de ratione ieiunij eſſet, ſemel paſci in die vno, vel duobus. At omnino falſum eſt illud quod infert Kemnitius, Quadrageſimæ tempus fuiſſe fidelibus incognitum, cùm ipſa Irenæi verba faciant mentionem Paſchæ, ante cuius feſtum ait fuiſſe celebrata illa ieiunia, quæ nos Quadrageſimæ nomine nuncupamus. Inde videre eſt quanam fide hæreticus agat, cum Eccleſiæ dogmata impugnat. Sed quid fidem commemoro hæreſim carpens, cuius ingenium eſt facere homines infideles.

Nulla planè fides eſt hæreticis adhibenda.

Tertium argumentum Caluini contra Quadrageſimam.

Infremens adhuc Caluinus ait ita Eccleſiam & Synagogam eſſe affines, vt præcipui quique ritus Eccleſiæ fuerint priſco illo Iudæorum tempore lineati. Hinc emergere ſolutionem nodi quem verſamus, compoſito ſic argumento. Moyſes legiſlator ieiunauit quadraginta diebus in figuram quadraginta dierum, quos Chriſtus ieiunus egit, antequàm Euangelij dogmata publicaret. Sed Moyſis ieiunio Iudæis aguito, non fuit tale ieiunium quadraginta dierum Synagogæ impoſitum. Ergo nec debuit tale iugum imponi fidelibus eò quòd Chriſtus fuit impaſtus quadraginta diebus: & maximè oſtenditur eſſe importunum illud Quadrageſimæ iugum incumbens humeris Eccleſiæ, quia illa deterioris eſt conditionis, ac proinde infra Synagogam, cui nulla fuit indicta Quadrageſima. Dicere autem Chriſtum prætuliſſe Synagogam Eccleſiæ, blaſphemum eſt. Hæ ſunt nugæ, quas Caluinus argumenta vocat, quibus vt faciam ſatis ſuperque, duo ſunt aduertenda, vt verſutiſſimi hoſtis aculei retundantur. Primum eſt, incongruè Moyſem & Chriſtum comparari à Caluino. Summæ etenim irreuerentiæ eſt Moyſem ſeruum componere cum Chriſto rerum Domino: vnde ad ſolutionem tricarum, quas prætendit hæreticus, dico, Moyſem non fuiſſe datum Hebræis ad exemplum omnimodum, quod tamen de Chriſto nefas eſt ambigere: quippe ille fidelibus obiectus eſt vt exemplar, ad cuius ideam debent omnes ſuos mores excolere: præcipuè vbi agitur de virtutum praxi, cuius generis ſunt ieiunia, aliaque præclara à Chriſto Domino perpetrata. Fuiſſe verò Chriſtum homini propoſitum in exemplum, hi ſubiecti textus luculenter adſtruunt. Sic ille met in eo argumento de ſe fatur: *Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.* De Moyſe autem propoſito in exemplum Scriptura ſacra ſilet, ac proinde abſurdum eſt Caluini argumentum, quo ſuppares facit Chriſtum & Moyſem, volens vnum eſſe obiectum Synagogæ in ſpeculum, alium verò datum Eccleſiæ in ſpecimen virtutis omnigenæ. Vt de Moyſe propoſito ad ſequelam nulla omnino mentio eſt; ita ſecus de Chriſto locuples eſt commemoratio adhortans omnes eoſdem obire calles, quos iniuit ille ſacer Antiſtes, & præcipuè quando res eſt de ærumnis, vt quiſque ſuas anguſtias æquo animo ferat, recolens quibus ſeſe moleſtiis fecerit obnoxium Chriſtus, vt ad virtutis obſequium homines inclinaret.

Solutio argumenti.

Chriſtus datus eſt fidelibus in exemplum.

Ioan. 3.

Hanc fuiſſe mentem Chriſti Petrus inſinuat iſto verſu. *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius.* Cùm ergo Chriſtus poſitus in ſpecimen Quadrageſimam ieiunarit, quis fidelium cunctari iure poteſt, ne illi ſancto ieiunij pareat inſtituto? Nec faceſſit negotium inſtantia, quam repetit hæreticus, & quæ eſt illud ſecundò prænotandum in Caluini argumento; videlicet ineptè concludi Eccleſiam eſſe Synagoga inferiorem, & grauiore iugo premi, ſi Quadrageſimæ obſeruatio admittatur à fidelibus, quandoquidem conſtat in Iudaiſmo non viguiſſe ritum illum fortiſſimis etiam humeris importunum. Reſpondeo ea quæ ad culturam morum pertinent arctius obſtringere Chriſtianos, quàm Iudæos, quos magna legum congeries grauauit pertinens ad cæremonias & figuras; & ſic leuius eſſe iugum fidelium, quàm fuerit Hebræorum. Erant nempe onera grauiora Iudæorum, in quorum locum ceſſit virtutum praxis impoſita fidelibus, qui mediante Dei gratia deueniunt ad meritorum apicem, infra quem erat obſeruatio rituum Hebræorum. Non itaque fit iniuria libertati Eccleſiæ, ſi ieiunando quadraginta diebus moderatorem ſuum Chriſtum Dominum imitetur: ſicque patet quàm leuis armaturæ ſint illæ inſtantiæ, quibus hæretici impugnant Quadrageſimam, in quam etiam armant Auguſtinum, vt quadrageſimale ieiunium improbantem. Sic enim ait Auguſtinus: *Ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis, totoque inſtrumento, quod appellatur teſtamentum nouum, animo ad reuoluens, video eſſe præceptum ieiunium. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum non inuenio definitum.* Hunc textum adfert Kemnitius, quaſi inde corruat mos ille ieiunandi Quadrageſimam. Sed nihil officit nobis illa Auguſtini aſſertio: nemo namque noſtrum vnquam ſcripſit Quadrageſimam fuiſſe iniunctam præcepto in ſacro codice recenſito. Imò contra, conſtanti Eccleſiæ arbitrio dixerunt orthodoxi omnes, morem illum eſſe traditione Apoſtolica ad hæc tempora deriuatum.

1 Petri 2.

Eccleſia eſt nobilioris longè conditionis quàm fuerit olim Synagoga.

Auguſt. epiſt. 86. ad Caſul.

Quadrageſima à quo fuerit inſtituta.

Pars Secunda Controversiæ.

ARGVMENTVM I.

Congrua eſt Quadrageſima inſtitutio ex Scriptura ſacra, & ratione.

PRæcipuam ſibi fidem conciliarunt ſemper oracula apud omnes Gentes, quantumuis diſſitas longa intercapedine ſoli; fuitque piaculum dubiam facere ſententiam Apollinis, etſi ſua ſenſa plerumque opacis abderet inuolucris. Deteriores ſanè ſunt infidelibus noſtrates hæretici, quos Quadrageſimale ieiunium offendit, etſi vſurpatum fuerit ante legem à Moyſe accepturo legem, ab Elia ſub lege, & à Chriſto ſanctiora ſua dogmata præſcripturo. Fortaſſe obiicient aduerſarij, ſe non impugnare ieiunia, toties in Scriptura commendata, ſed damnare illam Eccleſiæ ſententiam, quæ obſtringit animas ad hoc ieiunium; quaſi verò Deus præſcripſerit aliquando dies, quibus homo ieiunus ex lege ſuum penderet obſequium, etiam corpore reclamante. Vt quilibet error caligine circumfuſus offundit tenebras et

Oracula olim magna fuere reuerētia excepta.

quemi

quem inuadit, non miror hæreticos cæcutire in diſcurſu illo prælibato, quem eſſe abſurdiſſimum ipſa Scriptura clamat, vbi in figuram noſtræ Quadrageſimæ inſtitutæ ad expiationem peccatorum, Deus diem ſpecialem inſtituit ad egregiè pœnitendum. Ecce conſtitutionem Dei. *Decimo die menſis huius ſeptimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur ſanctus: affligetiſque animas veſtras in eo, & offeretis holocauſtum Domino. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hac peribit de populis ſuis.* Rurſus Iudæorum zelum laudat Deus commemorans eorum conſtantiam teſtatam in obſeruatione cuiuſdam certi ieiunij, cuius hæc fit recenſio à Propheta. *Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium ſeptimi, & ieiunium decimi, erit domui Iuda in gaudium, & lætitiam, & in ſolennitates.* Non eſt ergo res aliena ab inſtituto Dei, decernere aliquos dies ieiunio, vt vnanimis Eccleſia ſuum hoc penſū rependat vno eodemq; tēpore pœnitendo.

Leuit. 23. Dies olim à Deo inſtituti ad pœnitentiam.

Zachar. 8. Quomodo aliquis ritus noſcatur eſſe à traditione Apoſtolica

Præcipua neceſſitas obſeruandi morem illum petitur ab origine eius, quæ ab Apoſtolis fluxit. Nā quicquid in genere obſeruat Eccleſia tenaciter à prioribus ſæculis, tacito auctore talis ritus, illud profectò eſt traditio Apoſtolica, vt ait Auguſtinus. At priſci Eccleſiæ Patres meminere Quadrageſimæ obſeruandæ, imò affirmant eam eſſe inſtitutam ab Apoſtolis: non eſt ergo locus morem illum qui viguit infirmandi. Patres refundere in Apoſtolos illum ieiunandi ritum, diſce ex Hieronymo ita ſentiente. *Nos vnam Quadrageſimam, ſecundùm traditionem Apoſtolorum, toto anno, tempore nobis congruo ieiunamus.* Sanctus hic rerum antiquarum peritiſſimus, hoc textu rationem reddit, quare Montaniſtis hæreticis ieiunantibus tres Quadrageſimas, Catholici vnam tantùm obſeruabant, & ait id factum traditione Apoſtolica, quæ vni duntaxat Quadrageſimæ fideles obſtrinxit. Hieronymo ſuppar Leo Papa etiam Apoſtolos agnoſcit inſtitutores Quadrageſimæ. Sic ille: *Quod ergo dilectiſſimi in omni tempore vnumquemque conuenit facere Chriſtianum, id nunc ſolicitiùs eſt & deuotiùs exequendum: vt Apoſtolica inſtitutio quadraginta dierum ieiuniis impleatur.* Alibi eamdem verſans theſim, etiam ſibi conſtans ait: *A Sanctis Apoſtolis, per doctrinam Spiritus Sancti maiora ſunt inſtituta ieiunia, vt per commune conſortium crucis Chriſti, etiam nos aliquid in eo, quod propter nos geſſit, ageremus.*

Auguſt. epiſt. 118. ad Ianu.

Ex SS. Patribvs.

Hieron. epiſt. ad Marcellā.

Leo ſerm. 6. de Quadrag.

Idem ſerm. 3. de Quadrag.

Alio item argumento liquet Quadrageſimam eſſe ab Apoſtolis Eccleſiæ indictam: nimirum omne quod Eccleſia concordi arbitrio vice legis habet, vel eſt ab Apoſtolis, vel à Pontifice, vel à Concilio. Non autem ab aliquo Concilio effluxit ille ritus: nam Patres qui floruere ante primum Concilium Nicænum meminere Quadrageſimæ, vt ritus prioribus ſæculis obſeruati. Nec vllum Pontificem legiſlatorem habet Quadrageſima. Ergo emanauit ab his, quos Chriſtus Eccleſiæ ſuæ proceres conſtituit, id eſt ab Apoſtolis, quibus cura fuit Eccleſiæ, ab eodem Chriſto Domino commendata. Congruè igitur Eccleſia inuehitur in hæreticos impugnantes illum morem, qui vetuſtus eſt æquè ac ſalutaris, nec etiam temerè introductus ab Apoſtolis, ſed maturè, multis rationibus coëuntibus ad inſtitutionem Quadrageſimæ. Prima petitur à ſalute animarum, quæ maximè cordi fuit Apoſtolis. Ad ſalutem autem animarum pertinet ſatisfacere pro peccatis præteritis, & cauere ne alia peccata irrepant. Vtrumque præſtat abundè Quadrageſima eo præcipuè fine indicta, vt quiſque ſuas maculas tergat, iuxta Leonis Papæ ſententiam hanc. *Dum per varias actiones vitæ huius ſolicitudo diſtenditur, neceſſe eſt de mundano puluere etiam religioſa corda ſordeſcere, ideo magna diuinæ inſtitutionis ſalubritate prouiſum eſt, vt ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia caſta decoquerent.* Ad hanc expiandam peccatorum colluuiem cenſuit Eccleſia totius anni decimas eſſe Deo dandas, vt ſic eo penſo exhibito Deus fieret propitius. Penditur autem illud obſequium Deo obſeruatione Quadrageſimæ, vt benè aduertit Caſſianus ſic diſcurrens. *Lege Moſaïca vniuerſo populo generalis eſt promulgata præceptio. Decimas tuas, & primitias offeres Domino Deo tuo. Itaque qui ſubſtantiarum omnium noſtrarum, fructuumque decimas offerre præcipimur, multo magis neceſſe eſt, vt ipſius quoque conuerſationis noſtræ, & humani vſus, operumque noſtrorum decimas offeramus, quæ profectò in ſupputatione Quadrageſimæ euidenter implentur. Omnium enim dierum numerus, quibus reuolutus in orbem annus includitur, triginta ſex ferè dierum numero decimatur. In ſeptem verò hebdomadibus, ſi dies Dominici, & ſabbata ſubtrahantur, quinque & triginta ſuperſunt dies ieiuniis deputati, &c.* Nos non à feria ſecunda Quinquageſimæ auſpicamur, ſed à feria quarta Cinerum, vt quatuor dies illius hebdomadæ adiecti triginta ſex diebus, quos in ſerie tota Quadrageſimæ ieiunat Eccleſia, exurgat numerus quadragenarius, decimarum vices Deo reddens.

Quibus argumentis probare poſſimus Quadrageſimam fuiſſe inſtitutam ab Apoſtolis.

Leo ſerm. 4. de Quadrag. Quadrageſimæ inſtitutio quare pertineat ad ſalutē animarū.

Caſſian. collat. 21. cap. 25. Quadrageſimæ inſtitutio facta, vt ſolueremus Deo decimas anni.

Alia item ratio meum ſubit animum, ſcilicet Apoſtolos inſtituiſſe Quadrageſimam, vt Chriſti præſagium ſuos ſortiretur effectus. Sic enim præfatus eſt Chriſtus. *Cùm auferetur ab eis ſpōſus, tunc ieiunabunt in illis diebus.* Ergo vt concolor eſſet fidelium ritus in obſeruando ieiunio, hæc ſumma Eccleſiæ capita ſtatuerunt, ieiunandam eſſe Quadrageſimam, vt vel ſic etiam ieiuni omnes ſe aptarent ad feſta Paſchalia & ſumptionem ſacri corporis Chriſti. In ea ſententia fuit Leo Papa ita conijciens. *In omnibus dilectiſſimi ſolennitatibus Chriſtianis non ignoramus Paſchale ſacramentum eſſe præcipuum, cui condignè, & congruè ſuſcipiendo, totius quidem nos temporis inſtituta reformant, ſed deuotionem noſtram præſentes vel maximè dies exigunt, quos illi ſublimiſſimo diuinæ miſericordiæ ſacramento ſcimus eſſe contiguos.* Alio item ſermone eamdem rationem inſinuat ita fatus. *Cognoſcimus ad celebrandum Paſcha diem meritò nos quadraginta dierum ieiunium præparare, vt digni poſſimus diuinis intereſſe myſteriis.* Inde argumentum hoc traxit ille Antiſtes adhortandi Catholicos ad obſeruantiam Quadrageſimæ, ita eos vrgens. *Suſcepturi feſtorum omnium maximum feſtum, ea nos debemus obſeruantia præparare, vt in cuius ſumus reſurrectione conreſuſcitati, in ipſius inueniamur paſſione commortui.* Commoritur autem Chriſto ieiuna caro, quæ alioquin ſaginata recalcitrat, & fit exlex iugo Domini conculcato. Benè compatitur Chriſto anima æmulata ieiunium Chriſti ieiunantis quadraginta diebus, vt ſequaces ſuos poſtea ad hanc aleam excitaret.

Matth. 9. Alia ratio inſtitutionis Quadrageſimæ.

Leo ſerm. 9 de Quadrag.

Serm. 10. de Quadrag.

Serm. 12. de Quadrag. Quadrageſima eſt velutì Præparatio ad feſta Paſchalia.

In ea fuere ſententia Patres Sancti, in quibus accipe Ignatium Apoſtolorum diſcipulum. Sic ille: *Ieiunanda eſt à fidelibus Quadrageſima, quia imitationem continet cõuerſationis Domini.* Data opera Chriſtum illë iniiſſe Quadrageſimam ait Baſilius, vt nos erudiret quonam pacto eſſent tela diaboli retundenda. Ita fatur ille Præſul: *Cùm per ieiunium carnem, quam pro nobis aſſumpſit, muniuiſſet, ſic in ipſo Diaboli inſultus ſuſtinuit, quo & nos erudiret, vt per ieiunia vngamus, ac exerceamus nos ipſos ad certamina in tentationibus.* Eò reſpexiſſe Eccleſiæ Proceres, audacter aſſerit Gregorius ille Nazianzenus olim magiſter Hieronymi, præcipuamque credit hanc eſſe rationem inſtitutæ Quadrageſimæ, vt ſcilicet ſeſe Eccleſia ſuo capiti conformaret. Ita fatur ille: *Chriſtus paulò ante tentationem ieiunauit, nos ante Paſcha. Ieiunium vnum idemque eſt, at vtriuſque temporis non parua eſt differentia. Ille totos quadraginta dies à cibo abſtinuit, vtpote Deus; nos autem ad virium noſtrarum modulum ieiunium attemperauimus.* Magiſtro ſuo ſubſcripſit Hieronymus hoc tenore: *Dominus quadraginta diebus in ſolitudine ieiunauit, vt nobis ſolennes ieiuniorum dies relinqueret.*

Ignat. epiſt. ad Philippen.

Baſil. orat. 1. de ieiun.

Ieiunio tela diaboli homo euadit.

Greg. Naz. orat. in S. Lauacrum.

Hieron. in cap. 58. Iſaiæ.

Ambroſius aliam rationem ſubiicit, arbitratus fideles non eſſe tantùm ſollicitos de ſua ſalute, ſed & ieiunare quadraginta dies in gratiam Catechumenorum, quos vnda ſalutaris Baptiſmi ſolebat alluere in Paſchate. Sic ille: *Elias quadraginta dierum curriculo continuato ieiunio, totius mundi longam ac nimiam ſiccitatem meruit imbrium rore reſtinguere, & ardentem terrarum ſitim caleſtis pluuiæ largitate perfundere. Quod quidem in figuram noſtri factum eſſe cognoſcimus, vt nos quoque horum quadraginta circulo dierum ieiunantes, ſpiritualem Baptiſmatis pluuiam mereamur, noſtramque iamdiu aridam terram caleſtis deſuper imber infundat, & longam Gentilium ſiccitatem lauacri inundatio ſalutaris irroret. Siccitatem enim & ardorem animæ ſua patitur, quiſquis Baptiſmi gratia non rigatur.* Suppetunt & aliæ multæ rationes, quæ ſuffragantur illi inſtituto ieiunandi Quadrageſimam præſcripto fidelibus. Primò oportuit aliquos aſſignare dies ad obſeruandum ieiunium, quod diximus ſupra eſſe cælitus inſtitutum. Si namque nulli dies fuiſſent prænotati & ad ſuum quiſque arbitrium potuiſſet diuino huic præcepto facere ſatis, rari fuiſſent qui ſubiiſſent illud onus; ſiquidem procraſtinando annus integer effluxiſſet. Præterea vno ieiunante, altero verò ſecus genio indulgente diſcolor planè fuiſſet in Chriſtianis Dei cultus, qui concolor eſſe debet. Vt ergo omnes conuenirent in vno eodemque obſequio, Quadrageſima fuit ab Apoſtolis congruè prænotata. Etenim pleroſque pudet non ieiunare eo tempore quo alios abſtinere vident, ſicque propoſito ſibi exemplo ferunt inediam, cuius profectò impatientes eſſent, ſi pro arbitrio quiſque ſuo poſſet præſtituere ſibi tempus aptum ieiunio. Nempe aliis impaſtis, helluones iſti ementito propoſito ieiunandi dicerent nondum inſtare tempus, quod illi operi deſtinarunt.

Quadrageſima inſtituta in gratiam Catechumenorum

Ambr. ſer. 27.

Optima ratio inſtitutionis Quadrageſimæ certo tempore anni.

Aliud item inde commodum emergit, ſcilicet aptius prouideri Reipublicæ, cùm omnes eamdem vitæ normam ſeruant: quippe itur obuiam penuriæ, & cauetur annonæ, vt ſuppetat ſingulis. Aliàs moleſtum eſſet prouidere paucis, & parare piſces, & olera, ſi præcipua hominum pars tunc nequaquam carnibus abſtineret. Adde tempus Quadrageſimæ eſſe quàm maximè opportunum ſanitati corporis & animæ: nimirum ea tempeſtate fluctuant humores, qui tota hyeme reſtagnarunt; idcirco ne refluant & redundent, operæpretium eſt hanc colluuiem ieiunio refrænare. Hinc eſt quòd verno tempore à Medicis diæta decernitur. Eſt autem diæta victus parcior inſtitutus ad exſiccandos humores iniurios corpori ſaginato. Habet & anima quo geſtiat hoc tempore: nimirum ſanguis ebulliens ſua ſpargit incendia, plerumque ſummo caſtitatis diſpendio. Ne ergo libido flagret accenſa ciborum pinguedine, ieiunio conſulitur animæ, dum huiuſce lethalis foci pabula ſubtrahuntur. Igitur abſurdè reclamant hæretici, non ferentes quadragenarium hunc numerum deputatum ieiunio. Coruorum inſtar crocitant, & dum cras, cras ingeminant, & procraſtinant vota ieiunandi, nolunt ad hæc pia facinora Quadrageſimæ tempora deſignari.

Quadrageſima tempore congruo ad ſanitatem procurandam.

Quadrageſimæ tempus conſulit ſanitati.

Quare nolint hæretici certum aliquod tempus ieiunio deputari.

ARGVMENTVM II.

Quadrageſimæ obſeruatio eſt de præcepto.

Ex Ivre Canonico.

EXcipiebantur multi ab importuno armorum ſtrepitu, cùm Romani bellum indicebant. Satis erat conſcribere militem idoneum huic operi, à quo erant immunes ſenes, flamines, augures, & veterani; dummodo Galli Romam non peterent: tunc enim nemini vacare licebat, ſed veteri præſcripto erat tota Reſpublica cataphracta. Ita & quando indicitur bellum vitiis aliquibus, plerique homines conceſſis geſtiunt induciis, & ab eo bello vacant. Verbi gratiâ, quando eleemoſynis erogatis auaritia impetitur, pauperes ratione ſuæ egeſtatis vacant, vtpote impotes auaritiam proſternere ſuis in pauperes opibus erogatis. Sed ſi res eſt cum gallis gallinaceis, & alia quadrupedum cohorte, ſeu toto carnis exercitu, tunc omnes Catholici conuocantur ad bellum claſſico inſonante.

Plutarch. in Furio Camil.

Galli olim fuere terrori Romanis.

Ad omnes ſpectat bellum carni indictum.

Ad bellum hoc proceditur more Romanorum, ſcilicet agmine quadrato. Figuram illam quadram graphicè delineant quatuor tempora & Quadrageſima, ad quam obligantur omnes, qui completo anno vigeſimo primo poſſunt ſine notabili diſpendio corporis, ſpiritus, ſeu ſubſtantiæ ieiunare. Lex inualidos quidem ſecernit, ſed validos omnes & vegetos conſcribit, vt eorum induſtria, carnis impetus eludantur. Tota autem illa induſtria eſt quæ Parthorum, qui fugiendo conciliant ſibi victoriam. Ita qui ieiunant, carnem refugiunt, & ſic ſuam carnem edomant ſingulari certamine. Teneri ſingulos quoſque homines dare nomen ſuum illi militiæ laceſſendi carnem in Quadrageſima, Canones & Concilia multa clamant.

Canones qui obſtringunt homines ad obſeruationem Quadrageſimæ.

In his principatum tenet ille Canon editus ab Apoſtolis ita decernens. *Si quis Epiſcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel lector, vel cantor ſanctam Paſcha Quadrageſimam non ieiunat, vel quartam diem, vel paraſceuen, præterquàm ſi propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur. Si laicus ſit, ſegregetur.* Vides ad conficiendum hoc quadratum agmen Quadrageſimæ

Can. Apoſt. 68

Pœna non ieiunantium tempore Quadrageſimæ.

ſimæ inſtructæ ad coërcendam ſalacitatem carnis, nominari omnes ferè hominum ſtatus, ne quis cauſetur ſe haudquaquam fuiſſe illo Apoſtolico canone recenſitum. Alia item conſtitutione Apoſtolica ſic cautum eſt. *Poſt dies Epiphaniarum ſeruandum nobis eſt ieiunium Quadrageſima, quod vitæ Chriſti, & legis latæ recordationem continet.* Quia plerique dubiam faciebant obſeruationem Quadrageſimæ, etſi illa vigeret in incunabulis Eccleſiæ; Teleſphorus Papa circa annum centeſimum vigeſimum primum, quo erant adhuc ſuperſtites Apoſtolorum diſcipuli, hunc canonem edidit, ne ancipites animi Quadrageſimam labefactarent. Ecce ſanctionem Pontificis. *Cognoſcite à nobis, & à cunctis Epiſcopis, in hac ſancta & Apoſtolica ſede congregatis, ſtatutum eſſe, vt ſeptem hebdomadas plenas, ante ſanctum Paſcha, omnes clerici, in ſortem Domini vocati, à carne ieiunent: quia ſicut diſcreta eſſe debet vita clericorum à laicorum conuerſatione, ita & in ieiunio debet fieri diſcretio*

Clem. Rom. conſtit. Apoſt. l. 5. c. 12.

Teleſphorus epiſt. ad omnes vniuerſ. c. 1. Clericorum vita morum ſanctitate debet eſſe diſcreta à laïcis.

Editus ille canon adeò perſtrinxit Catholicos omnes, vt primum Concilium generale ſub Principe Catholico congregatum, ſcilicet Nicænum primum de Quadrageſima nihil ſanxerit, quaſi ſuperuacaneum eſſet decernere aliquid in re à nemine prorſus impugnata. Sufficit itaque Concilio illi celeberrimo meminiſſe Quadrageſimæ hoc textu. *Fiant autem Concilia ſemel quidem ante dies Quadrageſimæ, vt omnibus ſi quæ ſunt ſimultatibus amputatis, mundum & ſolenne munus Deo poſſit offerri.* Eodem ſæculo celebratum eſt Concilium Laodicænum, quod præcauens Quadrageſimæ, ſanxit eam eſſe integram decurrendam, & non ex parte tantùm, vt ſemihelluones agunt. Ecce Canonem Concilij. *Non oportet in Quadrageſima vltima ſeptimana ieiunium ſoluere, & totam Quadrageſimam iniuriâ afficere: ſed oportet totam Quadrageſimam ieiunare aridis veſcentes.* Eo ſæculo quo primùm Gallia Chriſtiana Regem Chriſtianum habuit, Concilium Agathenſe explicauit Quadrageſimam eſſe in præcepto, ideoque voluit fideles vrgeri ad eius cultum minis, & cenſuris. En decretum. *Placuit etiam, vt omnes Eccleſiæ filij exceptis diebus Dominicis, in Quadrageſima, etiam die Sabbato, ſacerdotali ordinatione, & diſtrictionis comminatione ieiunent.* Ab hoc Concilio non effluxit obligatio ieiunandi, ſed illi ſuperinducta eſt grauitas cenſurarum Eccleſiæ, vt fideles ſuum obſequium pendere Quadrageſimæ citiùs vrgerentur. Ne diſcordi ritu Gallia variaret, ſic ſancitum eſt in Concilio Aurelianenſi quarto. *Hoc etiam decernimus obſeruandum, vt Quadrageſima ab omnibus Eccleſiis æqualiter teneatur.*

Concil. Nicæn. 1. c. 5.

Conc. Laodicæ. can. 50. Quadrageſima eſt integra ieiunanda ex præcepto.

Concil. Agathenſe c. 12.

Conc. Aurel. 4. cap. 2.

Vigente illo fidelium more, Quadrageſima etiam venerationem ſibi conciliauit apud Imperatores Valentinianum, & Gratianum, quorum hæc eſt conſtitutio. *Quadraginta diebus, qui auſpicio ceremoniarum Paſchale tempus anticipant, omnis cognitio inhibeatur criminalium quæſtionum.* Hæretici perduelles & transfugæ, de Quadrageſima criminalem faciunt quæſtionem: nam inficiando ritum illum ſacrum ſe crimini faciunt obnoxios; dumque profitentur ſe tutari libertatem Euangelij, probant ſe litare gulæ, & porcorum inſtar corpori mancipari.

Ex Ivre Civili. *lege Quadragesima. C. d. de feriis.* Quadrageſimæ tempus olim fuit venerationi Imperatoribus.

ARGVMENTVM III.

A quibus, & quantis encomiis fuerit Quadrageſima commendata, & vnde originem habeant Quatuor Tempora, & Vigiliæ.

Ex Sanctis Patribvs.

VT milites in ſtatione poſiti ad cuſtodiam arcis muniti ſſimæ, pinguiores epulas cauent, & crapulam, ne hoſtis inſidians inuadat arcem vino ſomnoque ſepultam. Ita & Eccleſia terribilis vt caſtrorum acies ordinata conduxit milites triarios fortiſſimos æquè ac induſtrios, vt aliis fidelibus ſomno grauatis iſti valeant excubare. Milites illi veterani ſunt Patres magni nominis, & columina priſci temporis. Hi primores Eccleſiæ, commiſſam fidei ſuæ arcem, ieiunij armis validè tutati ſunt, oratione & inedia propugnantes. Suo illo exemplo poſteræ ætati commendauere modum decluſandi hoſtium technas, obſeruata ritè Quadrageſimâ, quam ideo collaudarunt omnes, arbitrati ſuis encomiis ſe inflexuros hominum corda ad amorem ieiunij, tritum à Patribus Quadrageſimæ callem fortiter ineundo.

Quare fuerint crebra inſtituta ieiunia.

Dæmon expertus Quadrageſimæ ieiunium eſſe panopliam, ea qua poteſt induſtria ſollicitat homines, vt violent hunc contextum quadraginta dierum, probè callens magno excidere præſidio homines huius armaturæ obſequia detrectantes. Sic Leo Papa monet: *Scientes dæmones nos agere ſanctiſſimos dies Quadrageſimæ, in quorum obſeruantia omnes præterita deſidia caſtigantur, omnes negligentia diluuntur; ad hoc totam ſuæ malignitatis vim intendunt, vt celebraturi ſanctum Paſcha Domini, in aliquo inueniamur indigni: & vnde nobis obtinenda erat propitiatio, inde contrahatur offenſio.* Alius hortator accedit Leoni ſuppar, & eiuſdem ſæculi Antiſtes, nomine Maximus Taurinenſis. Ille vitiorum omnium agmen Quadrageſimæ ſedula obſeruatione credidit oppugnari. Eamobrem fideles omnes hortabatur vt ſerio ſeſe accingerent ad conſerendas manus, cum hoſtibus illis bello inteſtino laceſſentibus animam. Audi claſſicum. *Nos, quibus propugnator inuictus hanc venerabilem Quadrageſimam dedicauit, repugnantes carnalia deſideria, ſic caſtigemus membra ieiuniis, vt animas virtutibus ſaginemus. Ieiunet in nobis pernicioſa luxuries, ieiunet omnis iniquitas, ieiunet odioſa contentio, abſtineamus ab epulis, magis abſtineamus à vitiis: ſic nos temperemus, ſic ſobrij ſimus à vino, vt nulla nobis voluptatum dominetur ebrietas. Quid enim prodeſt, obſeruatione quadraginta dierum ieiunandi nos tempora cuſtodire, & legem non tenere ieiunij?* Victoriæ partem non modicam ille reponit penes ieiunium ita fatus: *Dominici certaminis victoriæque exemplum ſequentes, & diabolicas præcauentes inſidias, horum quadraginta dierum acceptabile Deo noſtro ieiunium celebremus.*

Dæmon expetens quàm validi ſint Chriſtiani præſidio Quadrageſimæ, eâ tentat expungere.

Leo ſerm. 2 de Quadrag. Egregia Leonis ſententia in commendationem Quadrageſimæ.

Maxim. Taurinenſ. hom. 3. de ieiunio Quadrageſ. Ieiunium corporale prouocat ſpiritale.

Homil. 4. Victoria de vitiis reportanda ſuffragio ieiuniorum.

De obſeruatione Quadrageſimæ parum ſolicitos Origenes vir ſummi ingenij arbitratur inertes, ſic in eos exerto ſtylo inuehens. *Habemus Quadrageſimæ dies ieiuniis conſecratos, &c. Eſt certè libertas Chriſtiano per omne tempus ieiunandi, non obſeruantia ſuperſtitione, ſed virtute continentiæ. Nam quomodo apud eos caſtitas*

Origen. hom. 10. in Leuitic.

incorrupta

incorrupta ſeruatur, niſi arctioribus continentiæ fultâ ſubſidiis? Quando Scripturis operam dabunt? Nonne per continentiam ventris, & gutturis? Quomodo ſeipſum quis caſtrat propter regnum cælorum, niſi ciborum affluentiam reſecet, niſi abſtinentia vtatur miniſtra? Hæc ergo Chriſtianis ieiunandi eſt ratio. Vt numeroſior acies terrorem maiorem incutit; ita cenſuere Patres Eccleſiam Quadrageſimæ tempore fortiorem eſſe, & ampliores tunc dotes à Deo recipere, coëunte orbe toto in obſeruationem illius inſtituti, quo omnia dæmonum agmina proſternuntur. Quippe ſingulis quibuſque fidelibus aptantibus ſeſe ad ieiunij arma capeſſenda, plures mutuo exemplo ſe recreant, & hortantur ad certamen in vitia fortiter ineundum. Inde effluxit iſta Baſilij ſententia. *Ieiunium per omne quidem tempus vtile eſt iis, qui illud ſponte ſuſcipiunt, ſed multo magis hoc tempore, quo per vniuerſum terrarum orbem vndique denuntiatur ieiunij præconium. Nec vlla eſt inſula, nec vlla terra continens, non ciuitas, non gens vlla, non extremus mundi angulus, vbi non ſit auditum ieiunij edictum. Quin & exercitus, & viatores, & nautæ, & negotiatores, omnes pariter audiunt edictum, & ſummo gaudio excipiunt. Ne quis igitur ſemet excludat a numero ieiunantium, in quo omne genus hominum, omnis ætas, omnis dignitatum forma cenſetur. Angeli ſunt, qui in ſingulis Eccleſiis deſcribunt ac recenſent ieiunantium capita.*

Eccleſia fortior eſt tempore Quadrageſimæ.

Baſil. hom. 2. de laud. ieiun. Eccleſia toto orbe diffuſa ieiunat tempore Quadrageſimæ.

Quadrageſimæ præconem agere magno honori duxit Chryſoſtomus, ratione commodi emergentis ex illo inſtituto ritè obſeruato. Aiebat ille ſe ingenti geſtire lætitia, quando Quadrageſimæ dies inſtabant: animo namque ſuo reuoluebat, quot ieiunando vitia compeſceret plebs Chriſtiana, & quot agones egregios ad virtutis decus inſigne populus exantlaret. Eamobrem aliquando ſermonem habiturus ad populum, ita auſpicatus eſt ille Quadrageſimæ patronus eloquentiſſimus. *Ipſe hodie ingenti alacritate ſurrexi, vnà vobiſcum lætitia illius ſpiritualis particeps futurus, & valenis aduentus ſanctæ Quadrageſimæ, remedij inquam animarum noſtrarum, annuntiator eſſe. Communis enim noſtri omnium Dominus, veluti pater filios indulgenter amans, cupiens ea, quæ vnquam peccauimus, nos abluere, hanc nobis, quæ per ieiunium fit, curationem adinuenit.*

Chryſoſt. hom. 1. in Geneſ. Quadrageſima eſt velut pharmacum vitiorum.

Non ceſſere Græcis auctoribus, ieiunij encomiaſtis, Latini Patres, è quibus conſulendi ſunt quatuor illi, qui in eis principatum tenent, videlicet Gregorius, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, vt ſuo etiam numero quadro aliquam huic quadrato dierum numero conferant honeſtatem. Prior è ſede Petri Gregorius ſuum profert ſuffragium, ita populum adhortatus. *Ipſe author hominum ad homines veniens, in quadraginta diebus nullum omnino cibum ſumpſit. Nos quoque in quantum poſſumus annuo Quadrageſimæ tempore carnem noſtram per abſtinentiam affligere conemur. Cur ergo in abſtinentia quadragenarius numerus cuſtoditur, niſi quia virtus Decalogi per libros quatuor ſancti Euangelij impletur? Denarius etenim quater ductus, in quadragenarium ſurgit.* Quaſi diceret, Decalogi & Euangelij numerum illo Quadrageſimæ tempore recenſeri. Etenim Decalogus numero denario perficitur; quia ſunt decem præcepta. Euangelium verò ob quatuor ſcribas ſeu Euangeliſtas numerum quartum vendicat ſibi: idcirco quadragenarius numerus, contiens quater numerum denarium, myſticus eſt, & index gratiarum, quæ influunt in Decalogi & Euangelij feruidos obſeruantes.

Greg. hom. 16. in Euang. Elegans Gregorij ratio circa numerum dierum Quadrageſimæ.

Quomodo Quadrageſima Decalogũ & Euangeliũ concludat.

Hieronymus etiam luculenter meminit Quadrageſimæ, diluens inſtantiam, qua ferè poteſt impugnari ritus ille. Accipe oraculum. *Dicat aliquis: Si dies obſeruare non licet, & menſes, & tempora, & annos; nos quoque ſimile crimen incurrimus, quartam Sabbati obſeruantes, & Paraſceuen, & diem Dominicam, & ieiunium Quadrageſimæ, & Paſchæ feſtiuitatem, & Pentecoſtes lætitiam, & pro varietate regionum diuerſa in honorem Martyrum tempora conſtituta. Ad quod qui ſimpliciter reſpondebit, dicet: Non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies eſſe, quos noſtros. Nos enim non azymorum Paſcha celebramus, ſed reſurrectionis, & crucis: nec ſeptem iuxta morem Iſrael numeramus hebdomadas in Pentecoſte, ſed Spiritus Sancti veneramur aduentum. Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Chriſto, propterea dies aliquot conſtituti ſunt, vt in vnum omnes pariter veniremus.*

Hieron. ad cap. 4. epiſt. ad Galatas. Pulchra inſtãtia contra Quadrageſimam, ſoluta à Hieronymo.

Quàm idoneum ſit tempus illud Quadrageſimæ ad virtutum omnium praxim, ille idem enuntiat dicens eſſe colligendas tunc omnes animæ vires, vt virtuti incumbat eo tempore valde propitio ad vitiorum conamina penitus irritanda. Audiendus ille. *In Quadrageſima continentiæ vela pandenda ſunt, & tota aurigæ retinacula equis laxanda properantibus, quanquam alia ſit conditio ſæcularium, alia Virginum & Monachorum. Sæcularis homo in Quadrageſima ventris ingluuiem decoquit, & in cochlearum morem ſucco victitans ſuo, futuris dapibus ac ſaginæ aqualiculum parat. Virgo & Monachus ſic in Quadrageſima ſuos dimittant equos, vt ſibi meminerint ſemper eſſe currendum: finitus labor maior, infinitus moderatior eſt: ibi enim reſpiramus, hic perpetuò incedimus.* Id eſt, extra Quadrageſimam quandoque tepet feruor, quia tunc ſuſcepta ieiunia plerumque ad arbitrium ſunt, & moderatiora ſunt, quia ſemper obeunda ſunt, ne caro inſurgat in animam, multaque crapula illitus eius ſtimulus acuatur. Tempore verò Quadrageſimæ quo quadraginta dies tantùm aſſignantur ex præcepto, flagrare debet anima pietate ſingulari, vt maiora gratiæ ſtipendia referat ſacris hiſce ritibus obſequendo.

Epiſt. 7. ad Lætam c. 5. Quadrageſimæ tempus idoneum ad virtutũ omniũ praxim.

In ea fuit ſententia Auguſtinus vrgens ſic fideles ad maiora virtutum incrementa tempore Quadrageſimæ. *Ecce, chariſſimi, Deo propitio tempus Quadrageſimæ venit, & ideo rogo, dilectiſſimi, vt dies iſtos corporibus ſalubres, & animæ medicinales ita cum Dei adiutorio ſanctè ac ſpiritualiter celebremus, vt obſeruatio ſanctæ Quadrageſimæ non nobis iudicium pariat, ſed profectum.* Vt autem animos inclinet ad reuerendum illud Quadrageſimæ inſtitutum, Sanctus ille adfert argumenta, quibus adſtruitur ille ritus ieiunandi quadraginta dies. En diſcurſum Doctoris eximij. *Quadrageſima ſanè ieiuniorum habet authoritatem, & in veteribus libris, ex ieiunio Moſi, & Eliæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonſtrans Euangelium non diſſentire à Lege, & Prophetis. In perſona quippe Moyſi lex; in perſona Eliæ, Prophetæ accipiuntur, inter quos & in monte*

Aug. ſerm. 55. de Tempore.

Idem epiſt. 119. ad Ianuar. c. 15. Quare Quadrageſima fuit inſtituta ante dies ſacros Paſſioni Chriſti.

glorioſus

glorioſus apparuit, vt euidentius emineret, quod de illo dicit Apoſtolus, teſtimonium habens à lege & Prophetis. In qua ergo parte anni congruentius obſeruatio Quadrageſimæ conſtitueretur, niſi confinis atque contigua Dominicæ Paſſioni? Quia in ea ſignificatur hæc vita laborioſa, cui opus eſt continentia, vt ab ipſius mundi amicitia ieiunetur, quia vtique fallaciter blandiri, & illecebrarum fucos conſpergere, atque iactare non ceſſat. Numero autē quadragenario vitam iſtam figurari arbitror: quia denarius, in quo eſt perfectio beatitudinis noſtræ, ſicut in octonario, quia redit ad primum; ita in hoc mihi videtur exprimi: quia creatura, quæ ſeptenario figuratur, adhæret creatori, in quo declaratur vnitas Trinitatis, per vniuerſum mundum temporaliter annuntianda.

Quadrageſnarius numerus quid ſignificet.

Rurſus quia præmia non ſemper inflectunt animos ad egregia audenda, minas adnectit Auguſtinus, inſinuans eum graues manere pœnas; qui hoc ſanctum Quadrageſimæ ſpreuerit inſtitutum, longè prorſus ab aliis ieiunandi tropis, quos ſibi imponunt vltro & ad arbitrium ſuum animæ pœnitentes. Accipe illius Sancti hoc effatum. *Aliis diebus ieiunare remedium eſt, aut præmium; in Quadrageſima non ieiunare peccatum eſt. Alio tempore qui ieiunat, accipiet indulgentiam; in Quadrageſima qui non ieiunat, ſentiet pœnam. Et tamen qui ieiunare non præualet, ſecretius ſibi ſoli, aut ſi eſt alius infirmus cum ipſo in domo ſua præparet quod accipiat, & illos qui ieiunare præualent, ad prandium non inuitet. Quia ſi hoc fecerit, non ſolum Deus, ſed etiam homines poſſunt intelligere illum non pro infirmitate non poſſe, ſed pro gula ieiunare non velle.*

Serm. 62. de Tempore. Quadrageſimæ ieiuniū violatū animam peccato obſtringit.

Præierat Auguſtino Ambroſius, quando ait eſſe graue peccatum violare ſeriem quadraginta dierum, quos ad exemplum Chriſti Eccleſia ieiunio conſecrauit. Arguit ille ignauiæ & impietatis homines, qui ſuas nolunt ieiunando noxas diluere, quamuis Chriſtus ipſe neſcius deliquij longiorem paſſus inediam, Quadrageſimæ nobis ſpecimen ediderit. Sic ille deplorat hominum inſaniam. *Non leue peccatum eſt fidelibus, indictam Quadrageſimam à Domino violare, & ieiunia conſecrata, ventris voracitate diſſoluere. Scriptum eſt: Qui dicit ſe in Chriſto manere; debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Si vis ergo Chriſtianus eſſe, debes quod Chriſtus fecit & tu facere. Ille qui peccatum non habebat, Quadrageſimam ieiunauit; tu non vis Quadrageſimam ieiunare qui peccas? Ille, inquam, peccatum non habebat, ſed pro noſtris ieiunauit peccatis. Qualis ergo apud conſcientiam tuam Chriſtianus es, cùm Chriſto pro te eſuriente tu prandes? Cùm Saluatore pro te ieiunante tu reficeris. Non igitur, ſicut dixi, leue peccatum eſt, indictum violare ieiunium.*

Ambr. ſer. 25 de Quadrag. Chriſtianus debet Chriſtum imitari, maximè in ieiunio Quadrageſimæ.

Ne quis autem hoc ieiunium ſuſpicaretur eſſe inuentum hominum, & illud inualuiſſe Deo inconſulto, idem Præſul Ambroſius Quadrageſimam commendat maximè ab auctore ſcilicet Deo, quo legiſlatore viget ille tenor quadraginta dierum, eorum contextu ieiunio propagato. Sic ille: *Sacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus, hunc quadragenarium numerum non eſſe ab hominibus conſtitutum, ſed diuinitus conſecratum; nec terrena cogitatione inuentum, ſed cæleſti maieſtate præceptum. Atque ideo, qui conſtitutum numerum vna die manducando præterit, non vt vnius diei violator accuſatur, ſed vt totius Quadrageſimæ tranſgreſſor arguitur. Vnde bonum eſt homini, vt dictum numerum ſine labore ieiunet, & totius Quadrageſimæ conſequatur pariter ſanctitatem. Hæc autem non tam ſacerdotum præcepta, quàm Dei ſunt. Atque ideo qui ſpernit, non ſacerdotem ſpernit, ſed Chriſtum, qui in ſuo loquitur ſacerdote.* Ad eumdem etiam ſcopum videlicet Chriſtum Bernardus aſpexit, fideles adhortatus petito argumento à Chriſto Domino ieiunante, ne pigeat obſeruare ritum, cui Dominus ipſe fecit initium. Hinc Bernardi emerſit iſtud elogium. *Hodie, dilectiſſimi, ſacrum Quadrageſimæ tempus ingredimur, tempus militiæ Chriſtianæ. Non nobis ſingularis eſt hæc obſeruatio, vna omnium eſt; quicumque in eamdem fidei conueniunt vnitatem. Quidni commune ſit ieiunium omnibus Chriſtianis? Quidni caput ſuum membra ſequantur?*

Bernard ſer. 2. de Quadrag. Chriſtiani ſunt membra quæ debent ſequi ſuum caput, id eſt, Chriſtum.

Alia item ratione ſuadet ille obſeruandam Quadrageſimam, quia inquit tempus illud Deo ſacrum eſt, atque adeò bono operi deuouendum. Nec deterrere debet onus tot dierum, inquit; quia omnes ſinceri ſequaces Chriſti huic eidem oneri collaborant. Audiendus ille ſua ſenſa promens. *Rogo vos, dilectiſſimi, tota deuotione ſuſcipite Quadrageſimale ieiunium, quod non ſola abſtinentia commendat, ſed multò magis ſacramentum. Nam ſi deuotè vſque modo ieiunauimus, vtique ſancto hoc tempere ieiunandum nobis eſt multo deuotius. Si quid enim additur ad ſolitum abſtinentiæ modum, nunquid non valde indignum eſt, vt nobis oneroſum ſit quod Eccleſia portat vniuerſa nobiſcum? Hactenus vſque ad nonam ieiunauimus ſoli, nunc vſque ad veſperam ieiunabunt nobiſcum pariter vniuerſi, Reges & Principes, clerus & populus, nobiles, ignobiles, ſimul in vnum diues & pauper.*

Serm. 3. de Quadrag. Quadrageſima eſt onus quod Eccleſia vniuerſa portat.

Etſi in conquirendis argumentis idoneis ad hortandos homines, vt obſeruent Quadrageſimalem inediam, longè latéque ſpatientur Patres; hoc vnum mihi præcipuè arridet, videlicet Quadrageſimam eſſe præambulum Paſchæ, & ſe habere per modum anguſtiæ, cuius obſequio participamus agones Chriſti, cui reſurgenti congaudere nemo poteſt, niſi & fuerit moleſtiarum eius ſtimulis agitatus. Eò collimauit etiam Eccleſia inſtituens vigilias pridie feſtorum inſignium, vt fideles præuio ieiunio ſe aptantes ad hæc feſta, meminerint gloriæ ſolennitatem magno anguſtiarum pondere comparari. Mihi in ea mente propitius eſt Bernardus hæc ſuſurrans. *Sanctorum feſta præcipua, Patrum ſanxit auctoritas votiuis præuenienda ieiuniis. Vtiliter planè, & non ad inſipientiam nobis, ſi adfuerit qui aduertat. Multa ſiquidem peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes, nec tutum omnino eſt celebrandas ſuſcipere feſtiuitates ſacras, maximéque eas, quæ maximæ ſunt, niſi prius abſtinentia purificatione præmiſſa, quò & digniores, & capaciores inueniamur ſpiritualium gaudiorum, &c. Non modò tamen præparatio eſt ad proximam celebritatem obſeruatio præmiſſa ieiunij; eſt & admonitio quædam, eruditióque non parua. Diſcimus ex hoc ipſo, quænam vera ſit via feſtiuitatis æternæ. Quid eſt enim quod*

Quadrageſima nos facit participes anguſtiarum Chriſti.

Bernard. in vig. S. Andr. Apoſt. Quid nobis inſinuent vigiliæ feſtorū inſignium.

Ieiuniis ſolennia præuenimus, niſi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe ſolenni lætitia eſt, qui ſtatutam Vigiliæ abſtinentiam non obſeruat. Planè, inquam, ſi renuis affligere animam tuam in Vigilia, indignus iure cenſeris requie & exultatione feſtiua.

A quibus fuerint inſtituta ieiunia quatuor temporum.

Ne quidpiam in hoc themate deſideres, accipe etiam à quibus ſint inſtituta Quatuor Tempora. Ante annum ducenteſimum decimum octauum, id eſt æuo Tertulliani, ter in anno celebre erat illud ieiunium de quo iam quæritur: ſed Calixtus Papa ſanxit quater illud eſſe repetendum, vt hac eius epiſtola liquet. *Ieiunium quod ter in anno apud nos celebrare didiciſti, conuenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus: vt ſicut annus per quatuor voluitur tempora; ſic & nos quaternum ſolenne agamus ieiunium per anni quatuor tempora. Et ſicut replemur frumento, vino, & oleo ad alenda corpora; ſic repleamur ieiunio ad alendas animas.* Succeſſor eius Vrbanus liquidiùs illa tempora deſignauit, vt videre eſt in canone, quem Gratianus commemorat. Sic ille: *Statuimus vt ieiunia quatuor temporum hoc ordine celebrentur. Primum initio Quadrageſima. Secundum in hebdomada Pentecoſtes. Tertium vero in Septembri. Quartum in Decembri more ſolito fiat.*

Calixtus ep. ad Benedictũ Epiſc. cap. 1.
Quare ſint inſtituta ieiunia quatuor temporum.

Can. Statuimus diſt 76.
A quo Pontifice liquidò deſignata fuerint quatuor tẽpora.

Aduerte tamen iſtos Pontifices non adinueniſſe Quatuor tempora, ſed ea iam tradita ab Apoſtolis declaraſſe obſeruanda ex præcepto, quia fortè tepuerat ille prior Chriſtianorum feruor, cui nouæ fuerant antea Pontificum ſanctiones imponendæ. Viguiſſe Apoſtolorum æuo ritum illum, patet ex Scriptura, vbi Lucas hæc recenſet: *Incipiebat enim periculoſa eſſe nauigatio, quia ieiunium iam præterierat.* Liquidò eſt illum loqui de ieiunio decimi menſis, quod ex tunc in vſu fuit, & quo tantùm Pontifices clericos initiabant ſacris ordinibus. Nec congruè poteſt ille textus Lucæ exponi de ieiunio Iudæorum; cùm enim eſſet antiquata vetus illa lex, & Lucas Chriſtianis ſcriberet acta Apoſtolorum, tempora non diſtinxit ritibus Hebræorum. Præterea morem illum ieiunandi Quatuor Tempora emanaſſe ab Apoſtolis conſtat ex eo, quòd nullum omnino Concilium extat vbi primò fuerint inſtituta, nec vlli vnquam Pontifices meminere Quatuor Temporum, quaſi non antea fuerint obſeruata. Hoc videre eſt in Calixto, & Vrbano, quorum edicta notant, ante eos quatuor hæc tempora floruiſſe, ſaltem ter in anno ante inaugurationem Calixti, qui hæc ieiunia reuocauit ad quatuor anni tempeſtates, vt ſinguli quique ternarij menſium tres dies vendicarent ſibi in gratiam tot menſium, quibus quælibet anni quadra coaleſcit.

Act. 27.
Quatuor tempora à nullo Pontifice inſtituta, ſed ab Apoſtolis, quorũ tempore viguerunt.

Quare autem indicta ſint illa ieiunia, multifariàm dici poteſt. Arbitror ego Apoſtolos, maximè ſolicitos de ſalute animarum, nullum omnino prætetiiſſe tempus, quo non memores eſſent ſoſpitatis hominum. Ideo cùm ſingulis anni quadris, ſeu ternariis menſium, ſæpe delinquant homines, & à Deo pleraſque gratias accipiant, ſepoſuere ſeorſim illos dies ad pœnitendum, & Deo gratias exhibendum. Præterea noluere primores Eccleſiæ, fideles cedere Hebræis in his quæ ad mores excolendos pertinent. Ergo cùm Iudæi quatuor temporibus ieiunarent, operæpretium fuit Eccleſiam obſeruare ritum illum, & maximè quia vrgent eædem cauſæ, quæ ad Dei cultum ſingularem, illum populum obligarunt. Ne verò Iudaizaret Eccleſia, quatuor hæc tempora diſtinxit iuxta ſeriem tempeſtatum. Illo namque tempore fruges vel ſeruntur, vel emergunt enitente ſtipite, vel decoquuntur alto ſole, vel tandem in horrea colliguntur. Eamobrem locuples eſt argumentum homini Deum demerendi, non anno vertente tantùm, ſed ſingulis anni quadris, vt ſicut fructuum terræ, ita & virtutum prouentum faciamus, congruè quatuor hæc tempora decurrendo.

Quare ab Apoſtolis fuerint inſtituta quatuor tempora ſingulis quibuſque tempeſtatibus anni.

Fauet Leo Papa illi ſententiæ, cui & ſuum calculum adiicit ita fatus: *Hic affectus dilectiſſimi, quo amor terrenus excluditur, bonorum operum conſuetudine roboratur: quia neceſſe eſt vt bonis actibus conſcientia delectetur, & libenter faciat quod feciſſe ſe gaudeat. Aſſumitur igitur ieiunium, multiplicatur largitio, iuſtitia cuſtoditur, frequentatur oratio, ſitque vt ſingulorum deſiderium, ſit vnum omnium votum. Nutrit patientiam labor, manſuetudo extinguit iram, beneuolentia calcat inuidiam, immundæ cupiditates ſanctis deſideriis enecantur, auaritia liberalitate depellitur, & onera diuitiarum fiunt inſtrumenta virtutum. Sed quia inſidiæ diaboli etiam inter alia ſtudia non quieſcunt, rectiſſimè in quibuſdam articulis temporum, vigoris eſt noſtri reparatio inſtituta: vt vbi de clementia cœli, & vbertate agri poteſt mens præſentium bonorum auida gloriari, & in ampla horrea fructibus congregatis dicere animæ ſuæ: Habes multa bona, epulare; ibi quandam increpationem diuinæ vocis accipiat, audiatque dicentem: Stulte, hac nocte repoſcunt à te animam tuam, quæ autem preparaſti cuius erunt? Hæc ſollicitiſſima meditatio debet eſſe ſapientis, vt quoniam breues dies iſtius vitæ, & incerta ſunt ſpatia, nunquam ſit mors improuiſa morituro, nec inordinatum incidat finem, qui ſe nouit eſſe mortalem. Quod itaque vt & ſanctificationi corporum, & reparationi proſit animarum, quarta, & ſexta feria ieiunemus. Sabbato autem apud beatiſſimum Petrum Apoſtolum vigilias celebremus, eius orationibus adiuuandi, vt ſanctorum deſideriorum conſequamur effectum.* Hæc Leo.

Leo ſerm. 5. de ieiunio decimi menſis.
Amor Dei impigra virtutum praxi accenditur.

Ieiunium quatuor temporum ſemper hominẽ accingit ad luctã contra diabolum.

Sunt qui arbitrentur eſſe inſtituta Quatuor Tempora in gratiam ordinationis clericorum, quos inauguratos eſſe ieiunus, & die ieiunij, ipſo etiam tempore Apoſtolorum liquet. Nam ipſi ieiunantes imponebant manus illis, quos ita initiantes, ſingulari altaris obſequio conſecrabant. Cùm ergo tria tempora haudquaquam ſufficerent clericis ordinandis, ſuccreſcente numero fidelium, Calixtus Papa Quatuor Tempora prænotauit. Sicque copia abundè facta eſt inaugurandi clericos, quibus maximè adoleſcens Eccleſia tunc temporis indigebat.

Act. 13.
Quatuor tempora inſtituta in gratiam ordinationis clericorum.

DE VIGILIIS.

Vnde vigiliarum ritus emerſerit.

GAllis obſidentibus Capitolium, Romanis non ſuffecere ſolitæ vigiliæ, ſed & canes adiecere, vt excubarent in gratiam Romæ oppreſſæ

Plutarch. in Pietro Camill.

oppreſſæ à Gallis. Romana Eccleſia ſuis cauens fidelibus, malè ominatur eis, diebus feſtis imminentibus; nimirum experta diebus illis ſolennibus Chriſtianos temora manu de tabula non otiari modò, ſed & vitiis indulgere. Hæc inquam alma parens Vigilias inſtituit pridie feſtorum, vt ieiunando fideles ſe apparent ad cultum ſolennitatis illius occurrentis. Ne autem hæretici hoſtes Eccleſiæ illas fallerent excubias, & tentarent abolere Vigilias, prouida mater conduxit pecuarios canes, qui latratu ſuo proderent inſidias. Canes illi ſunt Doctores, qui declamant in perduelles illos, & adſtruunt commoda Vigiliarum, quæ fuerunt prouidè deſignatæ. Meatum hic eſt patrum agere canem inuigilantem gregi, & oſtendere Vigiliarum incunabula, ne quempiam dementent hæretici, præcipua quæque Eccleſiæ dogmata ſubſannantes. Ne qua igitur anſa ſuperſit hallucinandi in re controuerſa, operæpretium eſt recolere priſcum morem Eccleſiæ pridie feſtorum ſolennium. Tria tunc fiebant à fidelibus. Primò ieiunabant. Secundò in oratione perſtabant in Eccleſia vſque ad horam nonam, id eſt, vſque ad ſolem inclinantem. Demum aliqui noctu vigilabant ad ſepulchra Martyrum & Sanctorum. Quia autem indiuiduo nexu ieiunium & ſtatio ſiue perſeuerantia in oratione erant præludia feſtorum inſignium, plerumque ſtatio, ieiunium, & vigilia, idem ſignificant, quamuis vbique diſpar ſit ratio, & poſtea tria hæc ſeorſim ſint à populis vſurpata.

Quare Eccleſia Vigilias præmiſerit ante feſta ſolennia.

Canes pecuarij Eccleſiæ ſunt Doctores.

Quid præcipue fideles agerent in Vigiliis feſtorum.

Statio fiebat propriè interdiu, populo perſeuerante in Eccleſia, vacando orationi dum inſtaret hora ſoluendi ieiunium. Vnde quia ſtatio, & ieiunium eadem mora finem ſortiebantur, eamdem etiam nomenclaturam habent. Nam Tertullianus ieiunium ſtationem nuncupat, quando quærit, ſumptione Euchariſtiæ ſoluatur ſtatio necne, id eſt, an communione frangatur ieiunium. Quia tamen res ſunt diſſitæ ſtatio, ieiunium, & oratio, idem Tertullianus tria hæc recenſet vt diuiſa. Sic ille: *Quando Deus magis creditur, niſi cùm magis timetur, niſi tempore perſecutionis? tunc Eccleſia in attonito eſt, tunc ex fide in expeditione ſollicitior, & diſciplinatior in ieiuniis, & ſtationibus.* Rurſus etſi Vigilia ad noctem propriè pertineat; tamen & affixa fuit ſtationi diurnæ, quia tum maximè anima vigil erat, & intenta precibus ſuis, quas fundebat corpore impaſto, ac proinde magis idoneo ad vigilandum, quàm cùm precatur homo corpore ſaginato. Hinc factum eſt vt, ſtatio, vigilia, ieiunium, vnam eamdemque diem ſuo nomine deſignarint. Vnde dies præuij magnæ ſolemnitati, dicti fuere ſtationes, Vigiliæ, & ieiuniorum ſolennia. Hæc etenim tria coiere ſemper pridie feſtorum illuſtrium, vt meminere Iſidorus, Rabanus, imò & Tertullianus, dicens ſtationem non ſolui niſi cum ieiunio.

Tertull. lib. de oratione.

Idem lib. de fuga in perſecut.

Quomodo diſtinguantur, oratio, ieiunium, & ſtatio.

Iſidor. l. 6. Etym. c. vlt.
Raban. l. 2. de inſtit. clericor.
Tertull. l. de ieiunio.

Præter has ſtationes & Vigilias diurnas, Beatus Gregorius alias inſtituit ſine ieiunio, quales fuere ſtationes ab eo indictæ diebus Dominicis Aduentus & Quadrageſimæ, quibus ieiunium ex præcepto non congruit. Qui autem illas Vigilias inſtituerint, audies à Bernardo, eſſe Sanctos Patres, vt ſupra memini, quando ſic Bernardum induxi loquentem: *Sanctorum feſta præcipua, Patrum ſanxit auctoritas: totius præuenienda ieiuniis.* Hos Sanctos Patres crediderim ego Apoſtolos, qui inſtituere Vigilias Pentecoſtes, & Natalis Domini, & ad eorum imitationem Eccleſiam alias adiecisse. Prioribus ſæculis fuiſſe obſeruatas Vigilias, diſce ex Ambroſio, ſic commemorante ritum illum: *Noſſe credo vos, fratres. Non minore lætitia celebramus diem Pentecoſtes, quàm ſanctum Paſcha curauimus. Tunc enim ſicut modò fecimus, ieiunauimus ſabbato, Vigilias celebrauimus, orationibus pernoctantes inſtitimus: vnde neceſſe eſt, ſimilem obſeruantiam ſimilis lætitia ſubſequatur.*

Stationes aliquæ ſine ieiunio.

Bernard. in vigil. S. Andr.

Vigiliæ à quibus inſtitutæ fuerint.

Ambr. ſer. 60.

Alias Vigilias Eccleſia adiecit, vt eas quas meminit canon editus ab Innocentio III ita ſtatuente: *Omnium Apoſtolorum Vigiliæ ſunt in obſeruatione ieiunij celebrandæ, præter Vigilias Apoſtolorum Philippi, & Iacobi, & Beati Ioannis Euangeliſtæ.*

Ex Ivre Canonico. *Cap. 2. De obſeruatione ieiunij.*

Hæc igitur eſto concluſio iſtius controuerſiæ de Vigiliis. Vigiliarum obſeruatio fluxit ab Apoſtolis, quorum æuo pridie feſtorum fideles vnanimes in oratione perſtabant vigiles & impaſti, vnde dies præambuli feſtis tria nomina ſortiti ſunt, ſcilicet ſtationis, ieiunij, & vigiliæ, quia Chriſtiani illi priſci pridiè feſtorum magni nominis tribus hiſce actibus incumbebant. Vbi autem fidelium ardor intepuit, & ædes ſacræ arctiore ſuo ſepto non potuerunt ſufficere populo confluenti in templum, ſtationis & Vigiliarum ergò, deſiit primò ille ritus pernoctandi, à quo fluxerat illa Vigiliæ nomenclatura, deinde abruptus eſt alius mos protrahendi preces vſque ad alium diem non recedendo ab Eccleſia; atque ita prioris illius inſtituti tres actus in vnum, id eſt, in ieiunium redacti ſunt, cuius adeò tenax fuit Eccleſia, vt etiam ante quadringentos annos Innocentius III. ſanxerit eſſe ieiunandum die Sabbati, ſi Vigilia feſti alicuius magni momenti inciderit in diem Dominicam, ne vel ſaltem anno Vigiliarum aliquis ritus effluerer. En edictum Pontificis. *Ex parte veſtra quæſitum fuit, vtrum ſi Natiuitatem Domini, vel Aſſumptionem B. Mariæ, vel feſtiuitatem alicuius Apoſtolorum in ſecunda feria contigerit euenire, die Sabbati præcedentis Vigilia debeat ieiunari: & vtrùm in Vigilia B. Mathiæ Apoſtoli ſit ieiunandum? Ad quod breuiter reſpondemus, quòd die Sabbati feſtiuitates prælibatas ſecunda feria præcedentes, & B. Mathiæ Apoſt. debet vigilia ieiunari.*

Vigiliarum prima inſtitutio fluxit ab Apoſtolis.

Dies præcedens feſta inſignia tria nomina ſortitus eſt olim.

Vigiliæ nomen vnde deductum ſit.

Cap. Ex parte de obſeruatione ieiuniorum l. 3. Decretal. tit. 46. c. 2.

Quare autē dies illi nominentur Vigiliæ etiam nunc, cùm de triplici ritu memorato ſola ſuperſint ieiunia regulariter obſeruata pridie feſtorum? Reſpondeo in illa denominatione Eccleſiam eſſe eiuſdem ingenij, cuius eſt Scriptura ſacra, quæ res aliam fortè nactas recenſere ſolet eodē nomine, quo antea vocabantur. Exempli gratiâ, cum Magicis artibus venefici homines æmulati fuiſſent portentum editū à Moyſis fratre, cuius virga abierat in ſerpentē, & eorum virgæ draconis ſpeciem induiſſent; ſerpens, in quem mutatus fuerat virga Moyſis, aliorū dracones abſorbuit, & tamen Codex ſanctus illam referens hiſtoriam, hos ſerpētes & dracones meminit nomine quo priùs; ſiquidē virgas nominat hos ſerpētes, quia paulò antè virgarum nomine cenſebantur. Ecce ſeriem hiſtoriæ ex ſacro penu. *Tulit Aaron virgam coram Pharaone, & ſeruis eius, quæ verſa eſt in colubrum. Vocauit autem Pharao ſapientes, & maleficos: & fecerunt etiam ipſi per incantationes Ægyptiacas & arcana quædam ſimiliter: proiecerunt que ſinguli virgas ſuas, quæ verſæ ſunt in dracones: ſed deuorauit virga Aaron virgas eorum.* Vides hoc contextu, ſerpentes illos non exuiſſe nomen ſuum priſtinum, & fuiſſe virgarum titulo prænotatos.

Vigilia incidens in Dominicam reiicitur in diē Sabbati.

Quare pridie feſtorum nomine Vigiliæ cenſeatur etſi nemo vigilet in Eccleſiis.

Exod. 7.

Ab eo diſcurrendi modo non abhorret ſacer Euangeliorum textus: nam Ioannes enarrans primum Chriſti ſignum editum in Cana Galilææ, nomen aquæ affingit vino, quod ſuffectum fuerat in locum aquæ in vinum optimum immutatæ. Sic ille ſcriba veridicus. *Vt autem guſtauit architriclinus aquam vinum factam.* Quamuis aqua fuiſſet ſortita naturam vini; tamen non exuit nomen aquæ inditum ſibi prius. Ita dies præuij feſtis nuncupati olim Vigiliæ, ſuum illud retinuere nomen, etſi Vigiliarum ritus in ſtatione deſierit.

Ioan. 2.

Rurſus quare præualuerit Vigiliarum nomen, ſtationi, & ieiunio, cum tamen fideles pridie feſtorum aſſidui & ieiuni perſtiterint in oratione; accipe rationem. Solennis ille mos perſtandi in oratione præfatis diebus, indidit illis quidem ſtationum nomen vſitatum ab antiquis, vt videre eſt apud Tertullianum, Caſſianum, Burchardum, & alios; tamen Vigiliorum titulus inualuit vtpote à nobiliori actione deriuatus. Etenim tria hæc, ſtatio, ieiunium, vigilia, ita ſe habent, vt dum priora pertineant ad corpus, & perfici queant citra vllum Dei obſequium. Namque poteſt quis diu perſeuerare in Eccleſia, abſque intentu Deum demerendi: imò ſecus plures hodie nebulones ibi longiores trahunt moras, quæſituri fomitem luxuriæ ſuæ aſpectu puellarum, exerto ſinu minimè pudicarum. Familiare item eſt multis ferre inediam, aut quia faſtidiunt cibos, vel quia non ſuppetunt eſcæ, quibus ieiunium ſoluant.

Tertull. l. de oratione. Caſſian. col. 21. c. 29. Burchardus l. 13. decret. cap. 16.

Quare olim dies ſtationũ à Vigiliis ſuum nomen deduxerint potius quàm ab oratione.

Itaque ſtationes & ieiunia præciſè & abſque meliore fine ſibi præſtituto nequaquam hominem Deo conciliant. At ſecus omnino eſt de Vigiliis: eo namque nomine non notatur actio inſomnis, ſic enim omnium hominum commercia eſſent Vigiliæ, quia nemo ſuis negotiis indormire ſolet. Nomine igitur Vigiliæ priſca illa ætas calente adhuc ſanguine Chriſti feruida intellexit attentæ animæ & inſiſtentis orationi negotium. Eo namque intento inſtituerat Eccleſia ſtationes illas, petitâ metaphorâ à ſtatione caſtrorum, vbi vigiles non eo tantùm fine excubant, vt pellant ſomnum, ſed vt conſulant caſtris, cauentes inſidias. Ita eo conſilio indictæ fuerunt Vigiliæ, vt tunc eſſet prolixior oratio, & anima ſupplex ſeriò ſe aptaret ad gratiæ influxum, qui ſolet eſſe vberior diebus ſolennibus. Quia ergo Vigilia nomen ſumpſit ab oratione ſedula & inſomni, hæcque attentio ad Deum præciſè ſit religionis actus, & latriæ, meritò nomen ſuum inuſſit diebus illis, quos adhuc Eccleſia ſolet Vigiliarum nomine nuncupare, iuxta morem ſacrum, quo res vetuſtæ, licèt nouum habitum induerint, nomine ſuo non excidunt, licèt ſubſtantia ipſa rerum, vſu intermiſſo fuerit antiquata.

Quem vigilandi morem ſibi olim Vigiliæ feſtorũ vendicarunt.

Heu in quæ tempora deuenimus! Cogimur iam Vigiliorum nomen veluti teſtam nucis frangere vt nucleum extrahamus. Ipſius etiam nominis ſonus horrorem incutit, cùm tamen familiare fuerit omnibus Chriſtianis olim Vigiliis ſuis anteuertere dierum feſtorum ortum, vt teſtatur Baſilius ille Magnus ſua ætate feciſſe Ægyptios, Lybios, Thebæos, Palæſtinos, Arabes, Phœnices, Syros, & eos omnes qui ad Euphratem ſuum porrigunt incolatum. Idem ſuos auditores affatus ait, Deum ei fore propitium, quia ſe ſedulos præſtiterunt in his Vigiliarum ritibus obſeruandis. Sic ille: *Ex media nocte venientes ad ſacrum martyrum templum, Deum ipſum martyrum laudantes per hymnos, ſuſtinuiſtis ad hanc diem vſque, noſtrum aduentum expectantes. Vobis quidem igitur, & ſomni, & quietis, quæ in honorem martyrum, & Dei adorationem impendiſtis, preſto eſt merces.*

Olim frequens fuit Vigiliarum ritus.

Baſil. epiſt. 63. Clericis Eccl. Neocæſar.

Idem in Pſal. 114.

Ne ſacer ille mos excideret aliquando, canones editi ſunt, quibus ſacer ille Vigiliarum ritus indicitur. In eo argumento occurrit Concilium Carthaginenſe, cuius hæc eſt ſacra conſtitutio. *Clericus qui abſque corpuſculi ſui inæqualitate Vigiliis deeſt, ſtipendiis priuatus excommunicetur.* Item in Concilio Antiſiodorenſi celebrato anno ſexcenteſimo decimo tertio conditus eſt iſte Canon. *Non licet in Vigilia Paſcha ante horam ſecundam noctis Vigiliam expedire: quia in illa nocte non licet bibere, nec in Natali Domini, nec in reliquis ſolennitatibus, &c. Quicumque habuerit votum, in Eccleſia vigilet.* Adiice & his Cyrili præclarum effatum, in gratiam illius inſtituti, quod maximè commendat à tempore congruo ad vota Deo debita perſoluenda. Ecce viri ſancti encomium. *Nocte ad ſapientiam nihil commodius, hæc enim perſæpe de Deo cogitamus, lectioni, contemplationi diuinarum Scripturarum vacamus, pſallitur, oratur.* Quid muſſitabunt hæretici partem noctis inſumentes compotationi, & aliam lectulo conſepelientes, vt crapulæ indormiant, & ſic epulæ decoquantur? Fortè erit eis ingrata loquela Sanctorum Patrum, à quorum vita vt abhorrent, eorum etiam dicta iniquo animo accipiunt, quia animaduertunt illa inconcuſſa Eccleſiæ columina acuere ſuum ſtylum in omnes deſertores Eccleſiæ, & acriter eorum vitia caſtigare.

Canones memores Vigiliorum.

EX IVRA CANONICO.

Concil. IV. Carthagin. can. 49.

Conc. Antiſiod. can. 11.

Cyrillus Ieroſolymit. Catecheſ. 9.

Vigiliæ nocturnæ aptiſſimæ ad orationis ſtudiũ.

Dabo & hoc inſolentiæ hominum transfugarum: non agam cum eis ex ſententia Sanctorum Patrum, vt inſtitutum Vigiliarum probem fuiſſe familiare fidelibus priſcis Eccleſiæ temporibus; ad hominem Ethnicum prouocabo, & perſecutorem fidelium copiam in patronum cauſæ Vigiliarum, quam dubiam faciunt hæretici. Ita Plinius Imperatorem Traianum erudiit qualis eſſet diſciplina Chriſtiana. *Hac ſumma culpa, vel erroris, quod eſſent ſoliti ſtato die ante lucem conuenire, carmenque Chriſto quaſi Deo dicere ſecum inuicem, ſeque ſacramento non in ſcelus aliquod obſtringere: ſed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depoſitum appellati abnegarent: quibus peractis morem ſibi diſcedendi fuiſſe, rurſumque coeundi ad capiendum cibum, promiſcuum tamen, & innoxium.* Arrigite aures, ô aſini. Inimici noſtri ſunt iudices. Sed quid Vigilias loquor hominibus ſomniis affluctis?

Plinius iunior lib. 10. epiſtol.

Elegans ieiunij teſtimonium confirmans vſum frequentem olim fuiſſe Vigiliarum.

Ex præfatis liquet Vigilias noſtras non eſſe deliria ſomniantium, vt eructant hæretici, quibus inſipida ſunt ieiunia celebrata diebus illis, quibus indormiunt homines hi, ſuæ decoquendæ crapulæ iugiter occupati. Proprium ſanè eſt Eccleſiæ impaſtæ agere vigiles excubias, & orationi inſtare, fruſtra hæreſi repugnante. Ex Seneca, Vigilantis eſt narrare ſomnia, ſed non ſomniare. Eccleſia inſomnis eſt pridie feſtorum; ſiquidem tunc ſunt prolixiores horæ canonicæ, adiectis precibus, & B. Mariæ Virginis officio, vt vel ſaltem adumbrare queat ritum illum in ſtatione vigilandi. Aduerſarij verò, ſcilicet hæretici, vino ſomnoque ſopiti, nihil omnino præter ſomnia allegare queunt, quæ etiam confirmare blaſphemiis horrendis turpiter nituntur.

Vigiliæ à ieiuniis tantùm benè agũtur.

Silu. epiſt. ad Luc. 1.

Quare Vigiliarũ diebus longiores ſunt horæ canonicæ.

ARGVMENTVM IV.

Quàm religioſè obſeruata fuerint ſemper ieiunia, ab Eccleſia inſtituta.

Ex Historia.

Libri fuere magiſtri muti.

Ariſt. lib. polit.

Ieiunia indicta ab Eccleſia fuere religioſè obſeruata à fidelibus in priſca Eccleſia.

INcrebruit vetus hoc effatum, ſcilicet libros eſſe magiſtros mutos: ego ex diametro dixerim appoſitè magiſtros eſſe loquaces libros, iuxta ſententiam Ariſtotelis affirmantis, iudicem eſſe iuſtitiam animatam. Ad aſtruendam Quadrageſimam aliaque ieiunia inſtituta ab Eccleſia, plures conſului libros multiplici ratione fœtos, & longa ſerie ſententiarum probaui intentum, quod erat oſtendere, Quadrageſimam aliaque ieiunia fuiſſe congruè inſtituta. Iam prouocor ad libros, non tacitos, ſed facundos: ſententiæ elingues ſunt, ſed facta ſuam linguam habent, vtique eloquentem. Eſt ergo dirimenda hæc controuerſia exemplis, quæ confirment, fuiſſe indicta Eccleſiæ ieiunia, iugiter obſeruata.

Clem. Rom. l. 5. conſtit. Apoſt. c. 12.

A priori ſæculo auſpicanda eſt illa hiſtoriarum recenſio. Clemens Romanus Apoſtolorum conſors viguiſſe Quadrageſimale ieiunium in incunabulis Eccleſiæ ſic affirmat. *Poſt dies Epiphaniarum ſeruandum nobis eſt ieiunium Quadrageſimæ, quod vitæ Chriſti & legis latæ recordationem continet.* Eodem priore ſæculo inclinante floruit Ignatius obſeruantiſſimus huius moris ſacri, quem etiam religioſè ab aliis voluit obſeruari. Ecce eius parænesim directam ad Philippenſes *Quadrageſimale ieiunium ne ſpernatis. Continet enim exemplum Dominicæ Paſſionis.* Altero poſt ſæculo in Quadrageſima legebatur hiſtoria Iob viri patientiſſimi, vt exemplo anguſtiarum eius excitarentur homines ad compatiendum Chriſto, cuius paſſionis memoriam recolit Eccleſia Quadrageſimali inſtituto. Eo namque tempore paſſus eſt Chriſtus, menſe ſcilicet Martio iuxta æquinoctium vernum, quod ſemper quadrageſimali tempore & ſerie concluditur. Audiendus Origenes huius aſſertor hiſtoriæ, hæc recenſens. *In conuentu Eccleſiæ in diebus ſanctis legitur paſſio Iob, in diebus ieiunij, in diebus abſtinentiæ, in diebus, in quibus tanquam compatiuntur ij, qui ieiunant, & abſtinent, admirabili illi Iob, in diebus, in quibus in ieiunio, & abſtinentia ſanctam Domini noſtri Ieſu Chriſti paſſionem ſectamur: vt terribilem eius Paſſionem tranſeuntes, ad beatam eius reſurrectionem venire mereamur, compaſſi nunc, vt conregnemus: condolentes modo in tempore Paſſionis, vt & congaudeamus poſt hoc in tempore reſurrectionis.* Agere Origenem de Quadrageſimali ieiunio conſtat ex mentione Paſſionis & Reſurrectionis: eſt enim Quadrageſima præludium agonum Chriſti, quibus aſſolent Chriſtiani ſeſe inediâ coaptare. Quòd ſi quæſtio eſt de nomine, an ignotum fuerit ſæculo Origenis, reuoca illam eius Origenis ſententiam. *Habemus Quadrageſimæ dies ieiuniis conſecratos.* Dixit conſecratos, quia obſeruantur in ordine ad Paſſionem Chriſti, cui ſatagunt ſinguli quique hoc vſurpato ieiunio condolere.

Ignatius epiſt. ad Philip.

Quare olim tempore Quadrageſimæ legeretur in Eccleſia hiſtoria Iob

Quadrageſima eſt præludiũ agonum Chriſti.

Origenes l. 1. in Iob.

Idem hom. 10. in Leuitic.

Quàm religioſè priores Chriſtiani ieiunia obſeruarint & Vigilias.

Euſeb. lib. 2. hiſt. c. 16.

Tertio ſæculo rigidam fuiſſe hanc Quadrageſimæ diſciplinam commemorat Euſebius, auctor illius ferè ſæculi, vtpote magni nominis anno trecenteſimo & vigeſimo. Sic ille enarrat, qua cautione fideles ſeſe accingerent ad compatiendum Chriſto tempore Quadrageſimæ. *Quid præterea attinet commemorare frequentes in vnum congreſſus, & virorum in vno, mulierum autem in altero loco ſeparatim congregatarum exercitationes, & ſeueram diſciplinæ rationem, quæ de more adhuc à nobis obſeruata eſt, quamque potiſſimum in feſto ſalutaris Domini Paſſionis non ieiuniis ſolùm, & vigiliis, ſed attenta ſacrarum Scripturarum auditione excolere & celebrare conſueuimus.* Quarto item ſæculo non obſeruantiam tantùm, ſed & reuerentiam magnam conciliauit Quadrageſima: nimirum Imperatores Honorius & Theodoſius hanc tulere legem in gratiam temporis huius ſacri. *Prouinciarum præſides moneantur, vt in quæſtionibus latronum, & maximè Iſaurorum, nullum Quadrageſimale tempus, nec venerabilem Paſchæ diem exiſtiment excipiendum.* Nota hoc contextu Quadrageſimam eò religionis ſurrexiſſe, vt cenſeatur eodem prædicamento, quo dies Paſchæ, eamque ſic conſtitutionem cultum Quadrageſimæ illo ſæculo floruiſſe congruè profiteri.

Ex Ivre Civili.

Cod. de feriis.

Quadrageſimali tẽpori deberi ſingularem cultum ex decreto Imperatorum.

Quintum ſupereſt ſæculum, vt quingenti expleantur anni, quibus Caluinus ait fuiſſe illibatam diſciplinam Chriſti, à qua mentitur poſtea ſubſequentia ſæcula deuiaſſe. Audiendus eſt Sozomenus illius ſæculi ſcriptor haudquaquam ignobilis. Sic ille: *Quadrageſimam, in qua populus ieiunat, alij in ſex dierum ſeptimanas computant, vt Illyrij, & qui ad Occidentem ſiti ſunt, necnon vt vniuerſa Lybia, & Ægyptus cum Palæſtinis; alij in ſeptem vt Conſtantinopolitani, & nationes circumiacentes vſque ad Phœnices.* Hunc ieiunandi morem ſeueriorem multò aliis extitiſſe, quia erat inſtitutionis Apoſtolicæ, bellè oſtendit Palladius enumerans varia ſchemata ieiunandi priſcis illis temporibus vſurpata. Ita delineat ille ſuæ ætatis ingeniũ. *Aduenit Quadrageſima, & vidit ſenex Macarius vnumquemque ſuſcepiſſe diuerſas viuendi rationes: alium quidem comedere veſpere, alium verò poſt duos dies, alium poſt quinque: alium ſtare per totam noctem, interdiu verò ſedere ad opus. Ipſe autem cùm aliquot palmæ ramos ſibi madefeciſſet, ſtetit in vno angulo, & donec quadraginta dies impleti eſſent, & adueniſſet Paſcha, non ſumpſit panem, non aquam, non genuflexit, non ſedit, non accubuit, nihil aliud guſtauit præter pauca cruda crambes folia, quæ ſumebat die Dominico, vt videretur comedere, & non incideret in arrogantem de ſe perſuaſionem.*

Sozom. lib. 7. c. 19.

Vbique terrarum quadrageſima à fidelibus obſeruata.

Pallad. c. 19. & 20. ſect. 17. de duob. Macar.

Quadrageſimale ieiuniũ præ aliis ieiuniis olim maiori auſteritate fuit obſeruatum.

Ne ſuſpicetur hæreticus ex prolatis fide teſtimoniis petitis à Græcis auctoribus, Latinam Eccleſiam neſciuiſſe ieiunia Quadrageſimæ; reuocandus eſt Teleſphorus Papa, pubeſcentis Eccleſiæ moderator & rector egregius, ſub præcepto indicens illum ieiunandi morem. Ecce decretum. *Cognoſcite à nobis, & à cunctis Epiſcopis, in hac ſancta, & Apoſtolica ſede congregatis, ſtatutum eſſe, vt ſeptem hebdomadas plenas, ante ſanctum Paſcha omnes clerici, in ſortem Domini vocati, à carne ieiunent.* Dices, hunc canonem obligare tãtùm clericos. Reſpondeo, hoc canone non eximi laicos, quos conſtitutiones Apoſtolicæ iam primitus obligarant. Namque Clemens ille Romanus Pontifex hanc memorat ſanctionem ab Apoſtolis inſtitutam, qua omnia omnium capita concluduntur. *Seruandum nobis eſt ieiunium Quadrageſimæ, quod vitæ Chriſti & legis latæ recordationem continet, &c. ieiunantque omnes cum timore, & tremore, facientes per eos dies precationem pro pereuntibus.* Eo edicto Quadrageſimæ vinculum omnes æquè fideles annectit.

Teleſphor. epiſt. ad omnes vniuerſ. c. 1.

Abſtinentia carnis decreta tempore Quadrageſimæ.

Clem. Rom. l. 5. conſtit. Apoſt. c. 12.

Quadrageſimæ obſeruatio fuit ex præcepto quoad ieiunium.

Altero poſt ſæculo Tertullianus transfuga & deſertor Eccleſiæ obiicit Catholicis ipſos etiam rigidè ieiunare extra Quadrageſimam, cùm tamen dicerent, olim Quadrageſimam ſolùm obligare ex præcepto. Ergo Latina Eccleſia æquè ac Græca ſolenne habuit hocce ieiunium quadraginta dierum. Ecce Apoſtatæ hominis inſtantiam. *Praeſcribitis conſtituta eſſe ſolennia huic fidei ſcripturis, vel traditione maiorum, nihilque obſeruationis amplius adiiciendum, ob illicitum innouationis. State in iſto gradu ſi poteſtis. Ecce enim conuenio vos, & præter Paſcha ieiunantes, citra illos dies quibus ablatus eſt ſponſus, & ſtationum ſemiieiunia interponentes, & vos interdum pane & aqua victitantes, vt cuique viſum eſt: denique reſpondetis, hæc ex arbitrio agenda, non ex imperio.* Tertullianus à Montano deceptus, qui volebat tres ieiunari Quadrageſimas quaſi perſonæ Trinitatis paſſæ fuiſſent ad ſoſpitandum hominum genus: ille inquam ſuo typho excæcatus voluit & ſuam caliginem offundere Catholicis, ſuggerens illas tres Quadrageſimas, & ait non eſſe adeò tenaciter inſiſtendum illi conſtitutioni Apoſtolicæ, quæ vnam duntaxat præſcribit Quadrageſimam, cùm etiam ritus ille inualuerit in Eccleſia, alia etiam ieiunia celebrandi. Reſponderunt orthodoxi, alia quidem ieiunia poſt Paſcha obſeruari à pleriſque, ſed ad vniuſcuiuſque arbitrium. Quadrageſimam verò eſſe ex imperio. Et hinc maximè liquet quanti ponderis ex tunc illud fuerit inſtitutum.

Tertull. lib. cont. Pſych. cap. 3.

Quare Quadrageſimas tres induxit Montanus, in ſuam ſententiam trahens Tertullianum.

Quadrageſimæ differentia. quænam ſit ab aliis ieiuniis.

Tertio ſæculo non fuiſſe intermiſſum obſequium, quod ſibi vindicarat illud Pontificum imperium, diſce ex Cypriano Latino Epiſcopo illius ſæculi face prælucida. Sic ille: *Forma ieiuniorum propoſita, ſixeque exemplo, poſtquam quadraginta dierum abſtinentiam Dominus conſummauit; Satan, cùm eſurientem videret, acceſſit.* Huic ſæculo ſucceſſit æuum doctiſſimorum hominum Hieronymi, Ambroſij, Auguſtini. Prior in arenam prodit Hieronymus impugnans Montaniſtarum delirium, hoc ſcommate pungens illorum inſaniam. *Nos vnam Quadrageſimam, ſecundùm traditionem Apoſtolorum, toto anno, tempore nobis congruo ieiunamus. Illi, ſcilicet Montaniſtæ, tres in anno faciunt Quadrageſimas, quaſi tres paſſi ſint Saluatores. Non quod & per totum annum, excepta Pentecoſte, ieiunare non liceat; ſed quòd aliud ſit neceſſitate, aliud voluntate.* Huic ſuppar Ambroſius luculenter meminit Quadrageſimæ, & rationum, quæ Eccleſiam ad hæc ieiunia perculerunt. Sic ille: *Sanctæ Quadrageſimæ rationem, cuius hodie initium celebramus, frequenter edidimus, & cur tot dierum numero ieiunemus ſæpe docuimus.* Supra eiuſdem Ambroſij memini textus adſtruentes hoc intentum. Suſpicor Ambroſij æuo Quadrageſimam incepiſſe duobus diebus ante feriam quartam cinerum: ille namque ait totum hunc contextum ieiunij Quadrageſimalis efficere ſummam duorum, & quadraginta dierum. quos ille myſticè ſic expendit. *Cur eadem Quadrageſima quadraginta & duos dies habeat, audire geſtimus. Legimus in veteri teſtamento, cùm ſanctus Moyſes filios Iſraël de iugo Ægyptiæ captiuitatis erueret, vt in terram eos repromiſſionis induceret, quadraginta & duorum dierum eum ad memoratam terram manſionibus perueniſſe, tantoque illum temporum numero potitum eſſe promiſſis, quanto & nos promiſſis nobis à Saluatore perfrui gratulamur. Eodem, inquam, numero Moyſes per manſiones peruenit ad requiem, quo & nos per ieiunia properamus ad cælum. Ieiunia enim noſtra manſiones quædam ſunt, per quæ iter ſpiritualiter facientes, animæ virtutibus ambulamus.*

Quadrageſima inſtituta ad exemplũ Chriſti.

Cyprian. ſer. de ieiun. & tent. Chriſti.

Hieron. epiſt. ad Marcel. cont. Montan.

Ambroſ. Serm. 25. de Quadrag.

Quo die olim incepe-rit Quadrageſima.

Ambroſ. Serm. 13. de Quadrag.

Quadrageſimæ dies lineati in quadraginta manſionibus filiorũ Iſraël.

Eiuſdem ſæculi Antiſtes Auguſtinus, quem magni facit Caluinus hæreſiarcha, tantùm abeſt vt damnet ieiunia inſtituta ab Eccleſia, vt ſecus damnet velut hæreticos, omnes qui dubiam faciunt obſeruantiam ieiuniorum, quæ ab Eccleſia populis indicuntur. Demiror ſubiectum hoc Auguſtini effatum prætermiſſe Caluinum patronum gulæ, fortè conſulto Auguſtino reſipuiſſet homo mentis inops, & eiuſdem farinæ, cuius extitit Aërius homo nequam ab Auguſtino nigro hoc calculo prænotatus. *Aërius in Arianam hæreſim lapſus, propria dogmata affinxit nonnulla: non eſſe ſolenniter celebranda ſtatuta Eccleſiæ ieiunia, ſed cùm quiſque voluerit ieiunandum, ne videamur ſub lege.* In eas impegere cautes illi, qui per abrupta tentata ab Aërio deuios iniere calles, vt Quadrageſimam expungerent. Proximo huic ſæculo floruit Benedictus Abbas ille Patriarcha, tanta reuerentia affectus erga Quadrageſimam, vt illo præcipuè tempore ſanxerit eſſe bonis actibus inſiſtendum. Ecce ſynopſim arctioris eius diſciplinæ. *Licet omni tempore vita Monachi Quadrageſimæ obſeruationem debeat habere; tamen quia paucorum eſt iſta virtus, ideo ſuademus diebus Quadrageſimæ omni puritate vitam ſuam cuſtodire, id eſt, omnes pariter negligentias aliorum temporum his diebus ſanctis diluere. Quod tunc dignè fit, ſi ab omnibus vitiis temperemus: orationi cum fletibus, lectioni, & compunctioni cordis, atque abſtinentiæ operam demus.*

Aug. lib. de hæreſib. c. 55.

S. Benedict. in Regula c. 49.

Quadrageſima quibuſnã ſit actibus impendenda.

Non eſt quòd reuoluam ſæcula retro poſita, vt eorum obſeruatione ſuffragium accipiat Quadrageſima, cùm ipſi hæretici de illius cultu non ambigant, annuentes eam quidem introductam à ſummis Eccleſiæ Præſulibus citra exemplum Chriſti, aut præceptum formale ritum illum indicens hominibus. Illa hæreticorum indoles vtique petulca compeſcitur abundè ſententiis & hiſtoriis antea recenſitis. Quibus in confirmationem aliorum ieiuniorum extra Quadrageſimam adiice exemplum Theodoſij Imperatoris, cui hoc teſtimonium locuples perhibet Socrates hiſtoricus. *Theodoſius Imperator tanta corporis & animi tolerantia fuit, vt tum algorem, æſtumque forti & virili animo ſuſtineret, tum crebrò ieiunaret, & maximè diebus Mercurij, & Veneris, quas Græci τετράδας, καὶ παρασκευὰς ἡμέρας vocant. Atque hoc ab eo factitatum fuit, dum Chriſtianam viuendi rationem cumulatiſſimè explere contenderet.* Floruit ille Imperator eo æuo, cui Caluinus inuidet integram Chriſti Domini diſciplinam. Vnde colligere eſt Chriſtianam viuendi rationem, quam Socrates ait Principem illum religioſiſſimum voluiſſe cumulatiſſimè adimplere, habuiſſe partem ſui ponderis à ieiuniis conſtitutis ab Eccleſia, quam quiſquis Deo afflatam non audierit, ille eſt ex ſerie Beatorum penitus expungendus.

Socrat. l. 7. cap. 22.

Theodoſius Imperator crebro ieiunabat etiam extra Quadrageſimam.

SENSVS

SENSVS ORTHODOXVS.

CONTROVERSIA IV.

An ieiunium ſit meritorium, & qua cautela indigeat, vt à Deo compenſetur.

In hæc verba:

Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui eſt in abſcondito, & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.

PRÆFATIO.

Hiſtoria Angliæ in Rege Guillelm.

MEdici, quos Rex Anglus Guillelmus ſuæ ſanitati præfecerat, ſuſpicantes ex obeſo corpore Regis præproperum fatum, decreuerunt ei fruſtra parciorem victum. Vir namque epulis aſſuetus, impatiens mediæ, genio ſuo iugiter indulgebat. Sed gulæ ſtipendium fuit mors præcox, adſcita humorum nimia colluuie, quam eſca largior excitarat. Quodque fuit ſumma dedecoris, mortuo Rege, dum tumulo aptaretur cadauer crepuit, effuſæque fæces tetro ſuo odore fugarunt omnes, qui adſtantes funus hoc regium honorarant. Profectò vita beatior fuiſſet præmium ieiunij, ſi Rex ille memor medicorum, moderatè paſtus ſalutarem tuliſſet inediam. Nos eadem vehimur naue, vitaque beatior promittitur ſi ex præſcripto Chriſti, medicorum optimi, noſtram componimus vitam. Opportunus hic medicus decernit hoc textu oleum & aquam, vt ieiunium ſtipendia ſibi debita ſortiatur. Oleum inſinuat gratiam Dei, & aqua munditiem, quæ gratiæ influxum conſequitur. Cautiones illæ duæ Deum ieiunio conciliant, vt tale opus ab eo mercede congrua compenſetur.

Guillelmi Regis Angliæ mors ingloria.

Quæ ſint neceſſaria ad hoc vt ieiunium ſuo merito non excidat.

PRIMA PARS CONTROVERSIÆ.

Quibus argumentis impugnetur meritum ieiunij.

Hiſtoria Gallica ſub ann. 1526.

Galli maximè ſolliciti de redêptione Franciſci I. Regis Chriſtianiſſimi.

SVperiore ſæculo Gallis agentibus cum Carolo V. de Redemptione ſui Regis Chriſtianiſſimi capti iure belli, vtrimque conuentum eſt de auri ſumma, quam cùm Galli de ſuo Rege Chriſtianiſſimo Franciſco heroë magno ſolliciti depromptiſſent, Hiſpani à Carolo deputati, dubiam facientes Gallorum fidem, allata numiſmata ne qua fraus ſubeſſet ad ſuam trutinam appenderunt. Eo examine compertum eſt illi auro propoſito deeſſe pondus condictum ex fœdere, vt eo appenſo Franciſcus reſtitueretur ſibi & regno. Non detrectauere Galli ſuorum hoſtium inſtantias, ſed adiuncto ſupplemento congruam fecere vim auri, cuius obſequio Rex Galliæ ad propria repedauit. Simile rixarum argumentum exortum eſt inter Orthodoxos, & hæreticos, poſtquam vitio gulæ homo excidit regno Dei. Nempe coëuntes omnes ſectæ iniere conſilium de modo ineundo ab homine, vt velut poſtliminio auitum regnum repeteret. Mediator Dei & hominum Chriſtus noſtras leuauit anguſtias, & conſilium pro regno repetendo protulit opportunum. Totius rei cardo in hoc vertitur: *Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata.* In his autem mandatis illud quod ieiunium ſpectat ex diametro opponitur gulæ, quæ nos exuit inſulis: hoc ieiunij penſo ritè exhibito, priora cum Deo inita fœdera renouamus. Etenim Dei partes agens Propheta Ioël, hoc tributum indixit hominibus, ſcilicet vt fletibus atque ieiuniis conciliarent ſibi Deum quem defectione ſua grauiter offenderant. En Dei edictum. *Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & fletu.* Itaque ſumma reditus noſtri ad regnum penes tria attenditur, ſcilicet conuerſionem, ieiunia, & fletum, quæ aſſolet Eccleſia præcipuè Quadrageſimali tempore populis inculcare. In hoc negotio hæretici, exploratorum partes vendicauere ſibi, vt ſuæ indigini ſubmitterent opera, quibus pro virili parte ſua ſatagunt homines regni cælorum præmia nundinari. Eóque inſaniæ prorupit Kemnitius, vt conſummato Concilio Tridentino librum ediderit hoc titulo. Examen Concilij Tridentini. Homo ille culinæ axungia inunctus, & cauponæ vino madens, ieiunia exoſus, & ea appendens ad coquinæ lances, multa dapum varietate graues, ait hanc monetam eſſe leuioris ponderis, quàm deceat ad hominem exulem, prioribus regni ſui inſulis exornandum. Sed dum iniquiore animo Caluinus & Kemnitius hanc de ieiunio quæſtionem verſant, affirmantes ieiunium nihil conducere ad ſalutem, plerique alij hæretici dedere manus & nomen Eccleſiæ, poſtquam audiere Catholicos adiicere ieiuniis conuerſionem ad Deum, & fletus, quibus gratia influit. Sic vltro confeſſi ſunt meritoria ieiunia, non vt præciſè dicunt inediam, ſed quia mediante Dei gratia, ieiuniis adiuuantur homines ad cæleſtia meditanda.

Ieiunium ſeu ſua mediçum ad renouandum fœdus Dei cũ homine.

Ioël.2.

Reconciliatio hominis cum Deo penes tria attenditur.

Ieiuniũ charitate accinctum meritorium eſt.

Nec diſſonat à Ioële Chriſtus, dum voluit ieiunantes inuncto capite & facie abluta ieiunia perſoluere vt partem pretij, quo redimendum eſt præmium deperditum. Illo ieiuniis adiecto ſupplemento, meræ procacitatis eſt velle inſurgere in meritum ieiuniorum, quaſi moneta illa minus proba eſſet, & incongrua prorſus ad bona cæleſtia comparanda. Huius ſuæ proteruiæ notas ediderunt hæretici, hoc ſibi indicentes penſum, vt expungerent omne meritum ieiunij. Eo fine quoſdam Scripturæ textus aptant vt machinas idoneas ſuo intento. Iſaiam conducunt in nos, ab eo ſpicula mendicando. Nempe obiiciunt, Deum apud Iſaiam ſubſannare ieiunia, & ea nihili facere, ſed inquirere peccati repudium magis quàm ieiuni ventris inediam. Ecce locum, quem credidere lethalem ieiunio: *Nunquid tale eſt ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam ſuam? Nonne hoc eſt magis ieiunium quod elegi? Diſſolue colligationes impietatis.* Vim in eo textu abditam credit Brentius, arbitratus Deum carpere ieiunia, quaſi nullius eſſent meriti, & non pertinerent ad cultum Dei. Kemnitius porcus eiuſdem gregis ac Brentius aſſecla gulæ, commenſalis ſui partes ſic tutatur, dicens Deum proteſtari ſe nihili facturum ieiunia Hebræorum. In huius rei fidem profert verſum Ieremiæ ita præfantis ex perſona Dei: *Populus hic diligit vacillare pedibus, & non abſtinet, vel cohibet ſe. Ideo Domino non eſt complacitum in illis. Etſi igitur ieiunent non*

Quibus argumentis hæretici impugnant meritum ieiunij.

Iſai.58.

Ierem.14.

exaudiam. Vt numeroſior acies ſit conſcripta in ieiunij iniuriam, Zachariam in nos etiam hi æmuli prouocarunt. Vates ille Deo afflatus eiuſque perſonam induens ait: *Cum ieiunaretis & plangeretis, nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi?* Hæc ſunt tela quæ intorquent in nos hæretici, ſimilia planè iaculis, quæ ruſticus olim direxit in taurum hærentem in aditu ſpeluncæ montis Gargani commendati præſidio Michaelis Archangeli, cuius virtute in ſagittarium retorta ſpicula redierunt. Ita planè accidit hæreticis, dum prælibatos Prophetarum textus acuunt in meritum ieiunij. Quippe locis præadductis maximè adſtruitur meritum ieiunij, cuius tamen ab impiis hominibus dignitas impugnatur.

Zach. 7.

Hæreticorũ ſpicula intorta in Catholicos reſiliũt in ipſos hæreticos.

Solutio argumentorum.

Vt autem Prophetarum ſenſus eniteat, nota non eos damnare ieiunium Hebræorum, ſed eos inuehi in perditos illorum mores, à quibus etſi ieiuni non abhorrebant tamen. Vnde cùm ſit cuiuſque boni operis hæc indoles, vt non conciliet gratiam Dei ipſo facto, ſi non pœniteat animam criminis infidentis; Deus volens innuere quàm ſibi malè conſulerent hi Iudæi, ait eorum piacula feciſſe irrita ieiunia, quibus illud eſt commune cum aliis virtutibus, vt naturam iaſpidis imitentur. Lapis ille plumbo inſertus non exerit virtutes ſuas corpori ſalutares, quas duntaxat ex argento communicat. Ita & ieiunium obſeruatum ab anima inclinante deorſum veluti plumbum, haudquaquam virtutem ſuam prodit, vtpote malis actibus impeditum. Non ergo benè inferunt hæretici ieiunium nullius eſſe meriti, quia Iudæorum crimina ſubtraxere meritum inſignis illius operis, ſed potius inde liquet virtus ieiunij, quam dum improbare conati ſunt hæretici allatis Scripturæ locis, illam potius & id præter intentum ſuum iiſdem textibus approbarunt. Etenim genuinus Prophetarum ſenſus hic eſt. Magna equidem, & ſalutaris res eſt ieiunium, vtique pertinens ad cultum Dei, qui opportunè inflectitur ad miſericordiam virtute ieiunij: ſed eſto magni meriti ſit ieiunium ritè vſurpatum ab anima, quæ procul à noxa eſt; illâ tamen virtute ſingulari qua præpollet ieiunium excidit prorſus, ſi ieiunus homo in priùs inolito crimine perſeueret. Eamobrem nihil apud Deum profecere Hebræi obiectantes ſua ieiunia, animo multiplici ſcelere conſpurcato. Perperam itaque hæretici ſibi applaudunt his textibus, quaſi iniuriis ieiunio: ſiquidem eos allegantes vt caperent, ſic voluere capi, Deo in ipſos propria ſpicula retorquente.

Quare Deo non placuerunt ieiunia Hebræorum.

Iaſpidis natura mirabilis.

Ieiunium vnde Deo gratum ſit.

Hæretici inepti malè vertes Scriptura ſacra.

Hieronymus idoneus Scripturarum interpres, ſalutari antidoto condit locum illum Iſaiæ, quem Brentius in ieiunium acuit. Cùm enim ait Vates: *Nunquid hoc eſt ieiunium quod elegi, affligere hominem per diem animam ſuam?* Hieronymus ait ſufficiendam eſſe vocem illam, *ſolum*, ita vt ſenſus ſit. In caſſum corpori veſtro faceſſitis negotium, illud macerando ieiuniis, ſi deſint aliæ conditiones, quibus ſtipari debent ieiunia. Solum namque ieiunium ſeorſim ſumptum non ad Dei cultum pertinet, vt videre eſt in his qui inuiti ferunt inediam, ſed vltra requiritur animæ conuerſio ad Deum, vt in eum directa ieiunia, miſericordiam eius poſſint, adſcitis etiam fletibus inclinare.

Iſai. 58

Hieronymus in c. 58. Iſai.

Congrua expoſitio textus allati contra meritum ieiunij.

Alio rurſus ariete quatiunt ieiunium, & equidem fortiter; validâ namque machinâ petunt meritum ieiunij. Achillæo argumento anſam dedit Paulus ita Timotheum inſtituens. *Exerce te ad pietatem. Corporalis enim exercitatio ad modicum valet: pietas autem ad omnia.* Corporalem exercitationem Ambroſius ibi vocat ieiunium. Ergò, inquiunt hæretici, malè Catholici ieiuniorum merita conclamarunt. Hæc inſtantia ſalebroſa eſt, ideoque peritam prouocat induſtriam, ne incautis illudat. Totus controuerſiæ cardo eſt penes mentem Apoſtoli, quam quis aſſecutus fuerit, ille procuidubio nodum ſoluet. Tres ego eo fine ſubiiciam expoſitiones huius textus. Prior erit Ambroſij, quem à ſuis partibus Melanchthon eſſe geſtit. Altera erit Chryſoſtomi. Tertia demum erit mea, vt ſic triplici hoc cuneo nodus ille durior explicetur. Ea igitur eſt ſententia hæreticorum, Paulum damnaſſe ieiunia Timothei, vt inutilia prorſus ad ſalutem, & eorum loco ſuaſiſſe alia opera pietatis, quæ magis conducunt ad virtutum omnium incrementum. Primò occurrit Ambroſius arbitratus Apoſtolum nomine pietatis intelligere miſericordiam in pauperes, pro qua quandoque deſerendum eſt ieiunium, ſi opera charitatis vrgeant, quæ nequeunt ieiuno corpore perhiberi. Et hæc Ambroſij orthodoxa eſt diſciplina: ſiquidem non euacuat virtutem ieiunij, ſed hortatur ne obſtet praxi aliarum actionum, quas benè ſuada charitas imperat. Chryſoſtomus hic negat Apoſtolum nomine corporalis exercitationis intellexiſſe ieiunium, ſed potius improbaſſe ait ſollicitudinem, quæ multos angit de corporis ſanitate tuenda, vt vegetiores ſint ad Dei obſequium. Sic opinatur ille eximius Pauli ſcholiaſtes, illam parænesim diſtrahere homines à nimia cura ſanitatis, quæ non eſt abſolutè neceſſaria ad maiorem Dei gloriam; cùm, ipſo Apoſtolo teſte virtus in infirmitate validior ſit, & plerumque expediat hominem infirmari. Namque caro hilarior inſurgit in animam, quæ præualet tantùm corpore ieiuno, & longiore inedia viribus exhauſto. Non eſt illa expoſitio propitia hæreticis, imò ab eis eſt penitus aliena.

1. Tim. 4.

Quo valido argumento credant hæretici impugnari meritum ieiunij.

Ambroſ. in 1. Tim. c. 4.

Solutio argumenti ex ſententia Ambroſij.

Chryſoſt. in 1. Tim. c. 4.

Solutio argumenti ex ſenſu Chryſoſtomi.

Quia ſæpe etiam olitor eſt opportuna locutus, non dedignabor ego meam adducere ſententiam in re iſta ancipiti, quam diſtrahunt hæretici, vt ab ea petant ſuffragium idoneum, ad ſua delicta & ſcelera confirmanda. Sic igitur intelligo Paulum, vt reuera credam nomine corporalis exercitationis & pietatis eum diſtinxiſſe inter virtutes, quæ corporalem exigunt induſtriam, & inter eas, quæ animæ potiſſimum quærunt obſequium, & ita eas ad inuicem comparaſſe, vt primas dederit virtutibus illis, quæ præcipuè animam excolunt. Vnde nomine corporalis exercitationis intelligo laborem manuum, vigilias, ſtationes, proceſſiones, ieiunia, ciliciorum vſum aſſiduum, crebras ſanguine tenus flagellationes, & alia id genus, quæ omnia prudenter aſſumpta, comite Dei gratia poſſunt ſalutem animæ promouere. Nomine verò pietatis, quæ eſt virtus generalis hominem benè afficiens erga Deum, Paulus omnes concluſit virtutes, quarum actus præcipuè animam in Deum dirigunt, vt ſunt fides, ſpes, charitas, oratio, humilitas, & ſedula attentio ad omnes potentias animæ, ſicuti par eſt iugiter excolendas. His non incongruè ſuppoſitis Paulus Timotheum hortatus eſt: Eſtò, ô Timothee, ſua ſint merita actiones illis, quæ corpora exercent, vt ſunt vigiliæ & ieiunia; ſi tamen hæc opera conferas cum illis virtutibus, quæ animam

Auctoris ſententia ſoluens argumentum petitum ex ſalebroſo & perdifficili textu Pauli.

Quid nomine corporalis exercitationis Paulus intellexit.

Pietatis nomine, quid intenderit Paulus.

Opera ſpiritualia multis titulis potiora ſunt corporalibus.

animam perpoliunt, corporalium actionum merita, quantumuis emineant, longè tamen ſunt à merito orationis, fidei, ſpei, atque charitatis. Eamobrem cura tua præcipua hæc ſit, vt animam inſtituas magis quàm corpus, quia maioris ſunt momenti merita virtutum interiorum, quàm earum quæ oculis hominum patent. Si namque peregrinationum, flagellationum, & ieiuniorum merita congeras in vnum cumulum, reuera modicus erit appoſitus ad congeriem meritorum, quæ fluunt ab aliis virtutibus editis ab animâ potioribus illis actibus inſtitutâ. Sic credo retundi aculeos, quibus ſe importunos reddidere aduerſarij geſtientes illo loco Pauli, & concrepantibus buccis aduerſus merita ieiunij claſſicum inſonantes. Non etenim Paulus ait nullum omnino eſſe meritum corporalis exercitationis, ſed modicum comparatiuè, id eſt, quamuis ſit magnum meritum ieiunij, & alterius operis corporalis, modicum tamen erit, ſi cum ſpirituali opere componatur.

Aliud argumentum contra meritum ieiunij.

Luc. 18. Solutio argumenti.

Aliam cauillandi anſam capit Kemnitius ex Phariſæo illo, cui nihil omnino profuit ieiunaſſe bis in Sabbato, Deo ſic teſtante ieiunium nullius eſſe meriti, cùm Phariſæus inde nulla commoda retulerit. Hallucinatur ille ſuò more: nam ieiunia Phariſæi non fuere ad prouentum, quaſi ſuapte natura forent inutilia; ſed quia homo ille impaſtus humiliore abdomine, caput habebat inflatum & diſtentum aura populari. Ideoque cùm non benè conueniant, nec in vna ſede morentur merita & peccatum, hominis illius ſuperbi iactantis ſua facinora non potuere ieiunia ſic enarrata palam ad merita computari. Si quas adhuc faciunt inſtantias hæretici allegantes textus contra prohibentes vſum carnis, illæ omnes ſententiæ ſiue Scripturæ, ſiue Sanctorum Patrum pungunt eos qui carnibus abſtinent, quaſi ſint immundæ, & auctore dæmone procreatæ, ſicut quidam hæretici populis inculcabant.

Quare Phariſæi ſuperbientis ieiunia non Deo accepta fuerunt.

Quomodo ſoluẽdi ſunt textus qui declamant, in eos qui dãnant eſum carnium.

Pars Secvnda Controversiæ

ARGVMENTVM I.

Ieiunij vtilitas & commoda explicantur ex Scriptura ſacra, & rationibus.

Olim pecudes gerebant vices numiſmatum.

PRima hominum commercia conſtitere diu ſine vlla pecuniæ mentione, quia necdum nomine tantùm tenus innotuerat hominibus: tandem vt omnia in gyros acta nutant ſemper, pœnituit homines huiuſmodi negotij, quod totum gerebatur pecudum obſequio Namque omnia proſtabant ei, qui pecude diues erat; poterat enim ille aliò mercante rem ſibi gratam pecude licitari. Quia importuna erat hæc ratio nundinandi, qua quiſque ægrè poterat comparare ſibi ea, quibus habebat opus; excogitata fuere numiſmata, quæ ſuffecta ſunt in pecudum locum, eaque diuerſi pretij fuere cauſa, vt iuxta mercis cuiuſque dignitatem emptor appenderet & numiſma Hinc multa ſimul numiſmata dicta fuerunt opes, quia hæc ad omnia quæuis opera conducebant. Nullum namque opus adeò arduum eſt, cuius conſummationem non aggrediantur opes. Simile quidpiam accidit in re ſacra: nimirum quælibet opera bona peculiarem quemdam ſortiuntur effectum, vt eleemoſyna caſtigat auaritiam, oratio mentem euehit ad ſuperna, humilitas deponit faſtum, flagellatio & vigiliæ compeſcunt corporis inſoleſcentiam. Sed immenſa Dei benignitas ſuggeſſit homini modum, quo vna tantùm actione ſibi omnium virtutum commoda compararet. Illud præclarum Dei inuentum eſt ieiunium, quod cum oratione primo participat, quia animam rebus terrenis eripit, vt eam euehat ad ſuperna. Hinc eſt quòd à ieiunio auſpicati ſunt Moyſes, Elias, & Daniel, ad Deum aſcenſuri. Inde etiam Eccleſia ſuos fideles aptat pridie feſtorum maiorum inſtituendo Vigilias, vt ieiunando prò feſto die, anima fiat alacrior ad ſolennia ritè peragenda. Eo reſpexit Chryſoſtomus ita fatus: *Ieiunium animæ noſtræ alimentum eſt, leues ei pennas producit, vt in ſublime feratur, & ſumma contemplari queat.* Hæc ille appoſitè ad nostrum inſtitutum.

Opes vnde ſint dictæ.

Ieiuniũ cum omni bono opere participat.

Exod. 34. 3 Reg. 19. Daniel. 10.

Chryſ. hom. 1. in Geneſim.

Ea ieiunij cum oratione affinitas probat, ieiunandi ritum pertinere etiam ad Dei cultum. Non enim ieiunium hîc nuncupo abſtinentiam illam, quæ ad Deum non attendit, vt eſt ægrotum inedia, quam parturit humorum colluuies ſtabulans in ſtomacho, vel obſeſſorum ciuium famem ortam ex penuria annonæ: at ieiunium voco illam abſtinentiam, quam quis præuia electione ſuſtinet, optimo ſibi fine antea conſtituto. Nomine cultus diuini intelligo actum omnem, qui Deo placet; ſiquidem ritè colitur Deus, quando quis quæ placita ſunt ei iugiter operatur. At homo operam dans virtuti, ad Dei arbitrium ſe componit, ac proinde placet illi, iuxta mentem illius degens in hoc æuo. Præcipuè ille cultus Deo exhibetur à ieiunante, quia Dei ergò temperans eſt: temperantia enim verſatur circa moderandas illecebras cibi & potus. Cùm verò ieiunium alios præſtituit ſibi fines, aliarum etiam virtutum ingenium & ſpeciem imitatur. Vt qui abſtinet orandi gratiâ, & quia voto ſe obſtrinxit, ille profectò religionis actum exercet. Qui ieiunat, vt eo ritu damnet hæreticorum dogma ieiuniis iniurium, ille edit actum fidei. Qui ieiunus eſt, quia ſic eo die ſancitum eſt ab Eccleſia, ille elicit actum obedientiæ. Qui corpus ſuum mactat inediâ, vt vindice ieiunio flagelletur, ille efficit actum pœnitentiæ. Qui demum diu impaſtus eſt, vt imitatione aſſequatur Chriſtum ieiunantem, ille amoris diuini actum impigrè profitetur.

Ieiuniũ aliis aptat animã, Ieiunium pertinet ad Dei cultum.

Ieiuniũ quale debeat eſſe vt pertineat ad Dei cultum.

Quid ſit Dei cultus.

Quomodo ieiuniũ aliarũ virtutum indolem induat.

Deum coli ieiuniis, atque adeò ieiunia pertinere ad Dei cultum, liquet ex Codice ſacro, vbi Anna propheteſſa ſic graphicè depingitur. *Non diſcedebat de templo, ieiuniis & obſecrationibus ſeruiens nocte ac die.* Quod Latinus interpres dixit, *ſeruiens*, Græcè eſt λατρεύουσα; quaſi ieiunium eſſe queat latriæ actus, vt verè eſt, quando ex voto Deo reddendo ieiunium perficitur. Hunc Dei cultum exhibitum à ieiunantibus, maximè commendat Apoſtolus, ſuos ſic Neophytos exhortando: *Obſecro vos per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum.* Græcus contextus rationabile obſequium vocat λογικὴν λατρείαν, id eſt, rationabilem cultum. Vt ergo mactatis hoſtiis ad Dei gloriam, defertur illi latriæ cultus; ita & vſurpato ieiunio ad hoc vt corpora noſtra moriantur vitiis, non incongruè quis dixerit illas noſtri hoſtias, ad teſtandum obſequium noſtrum compoſitas;

Luc. 2. Quomodo ieiunium ſit actus latriæ.

Rom. 12.

Ieiunio mactatur caro vt hoſtia Deo immolata.

ſitas, eſſe aliquali modo latriæ nomine recenſendas.

Rurſus ieiunium numiſma ſpiritale, participat virtutem Vigiliarum, ciliciorum, flagellationum, & aliarum exercitationum, quæ aſſumuntur ad rebellionem carnis extinguendam. Ea ieiuniorum praxi edomabat corpus ſuum Paulus, vt explicat Chryſoſtomus verſans illum locum Pauli: *Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo.* Hoc etiam ieiunij ſuffragio Daniel & ſocij eius impoſuere modum carni ſuæ, ne impubes illa caro lautiore cibo facta vegetior & pinguior inſaniret.

1. Cor. 9.

Plura exempla proſtant, quibus efficacia ieiunij probatur eſſe maior, quam eleemoſynæ.

In recenſione bonorum operum eleemoſyna magnis celebratur encomiis à ſanctis Scripturis, & Patribus: ea nempe Deum placat, & diluit æs omne, quo tenemur in rationibus Dei, iuxta Chriſti hoc effatum. *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* Audacter dicam, nulla in Scriptura ſacra proſtant exempla in gratiam eleemoſynæ, ſicut ſcaturiunt ad probandum has omnes facultates ineſſe ieiunio, cui placandi Deum, & diluendi debita contracta virtutem ineſſe ſingularem audi ex Scripturis. Grauiter offenderant Deum Hebræi defectione ſua, colentes idola, Deo ſuo turpiter abdicato. Deus ſuas vlturus iniurias conſcribit militem extraneum, ſcilicet Philiſtiim, vt ingratos Iudæorum animos vindice gladio corripiant. Claſſicum inſonat, acies ſunt in procinctu; aduersóne flumine conabitur Iſraël? Deóne inuito conſeret manus cum hoſte conducto ad perniciem populi Hebræi? minimè verò: ſed tribus his ſupra prælibatis vtetur ad Deum demerendum; ſcilicet ad Deum conuertetur, ieiunabit, flebit: vel ſi magis arrideat, vnget caput ſuum, emendicata à Deo gratia, voluntariam feret inediam, & demum largo lacrymarum profluuio deſudabit. Quid inde? Placabitur Deus, & Iſraël vnctione gratiæ validior, ieiunioque factus hilarior, hoſtium cataphracta agmina profligabit. Res ipſa liquidior erit conſulto Codice Sanctiore. En ſeriem hiſtoriæ. *Dixit Samuel: Congregate populum Iſrael in Maſphat, vt orem pro vobis Dominum. Et conuenerunt in Maſphat, hauſeruntque aquam, & effuderunt in conſpectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino.* Quomodo autem Deus fuerit factus Iſraëli propitius, & quomodo hoſtiles proſtrauerit acies populus ille ieiunio armatus pergit eadem hiſtoria deſcribere hoc contextu. *Cum Samuel offerret holocauſtum, Philiſtiim inire prælium contra Iſrael: intonuit autem Dominus fragore magno in die illa ſupra Philiſtiim, & exterruit eos, & cæſi ſunt ab Iſrael.*

Iſraëlitæ ieiunátes ſuos fregerunt hoſtes.

1. Reg. 7.

Achab ieiunij præſidio cauit Dei minas.

In ea Iudæorum ſchola edoctus Achab Rex Iſraël, vt caueret mala, quæ præſcius Elias edixerat, has ſibi partes impoſuit, ſcilicet Deum eſſe placandum, & diluendas noxas, quibus ſe multis antea piaculis obſtrinxerat. Vt vtraſque ſimul obiret vices ieiunium ſibi indixit, ſicque ſibi præſtituto fine potitus eſt. Accipe diuinum oraculum. *Cum audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitque, & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite. Et factus eſt ſermo ad Eliam Theſbitem: Nonne vidiſti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus eſt mei cauſâ, non inducam malum in diebus eius.* Nonne & Niniuitæ prædicantes ieiunium triduanum, prouocauerunt à Deo irato ad Deum miſerantem.

3. Reg. 21. Niniuitæ Deum ſubiratum placauere ieiunio.

Eſto, inſignes ſint illæ ieiunij dotes, aliæ adhuc ſuperſunt, quas etiam participat cum ſummis virtutibus. Quicquid enim præcipuum eſt in præclaris operibus illud penes duo attenditur, vt videlicet mereatur beneficia temporalia, & æterna. De hoc potiſſimùm argumento hæretici tragœdias plurimas excitarunt. Etenim rationem omnem metiri ieiunio ademerunt homines exoſi ritum illum, qui gulæ imponit modum. Pertinax eorum liuor arguitur à Scriptura, quæ multa beneficia commemorat impetrita Hebræis in gratiam ieiunij. Nec ea res latuit heroinas fœminas, Iudith, & Eſther, quæ imminentem populo cladem ieiuniis pluribus auerterunt. Vt paucis perſtringam multa: Holofernes cinxerat obſidione Bethuliam, eam breui adæquaturus ſolo, quando ciues in arcto poſiti, indicto ieiunio meruere ſoſpitatem vrbis de deditione ſua cogitantis. Ecce compendium hiſtoriæ. *Clamauit omnis populus ad Dominum inſtantia magna, & humiliauerunt animas ſuas in ieiuniis, & orationibus ipſi & mulieres eorum.* Nec irrita fuere ieiunantium vota: nam extincto Holoferne, & fugato exercitu eius, ciuitas illa opima ſpolia reportauit.

Ieiunium à Deo impetrauit multa beneficia temporalia, & æterna.

Iudith. 4. Bethulia præſidio ieiunij liberata.

Eâdem ieiuniorum panopliâ alia mulier Hebræa, ſcilicet Eſther, occurrit internecioni populi ſui, in quem erat mortis lata ſententia. Magnum ſanè fuit tentare ieiuniis, vt Deus inclinaret animum Regis, qui ad arbitrium Aman viri trucis, & Pro-regis omnium Iudæorum necem decreuerat. Magnum inquam fuit hoc audere; ſed longè maius fuit illud ipſum ieiunio indicto poſtmodum obtinere. Eſther Regina à Deo peritura gratiam illam inſignem, hæc Mardochæo mandat. *Vade, & congrega omnes Iudæos, quos in Suſan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: Ego cum ancillis meis ſimiliter ieiunabo.* Spe ſua non excidit egregij illius dux fœminina facti: quippe Deo alternante vices, lethalis illa ſententia retorta eſt in æmulos Hebræorum. Qua alia induſtria quàm ieiuniorum Daniel meruit fieri particeps arcanorum Dei? Ipſe enarret agones ſuos, & præludia, quibus ſe aptauit ad influxum gratiarum, quas videre eſt in eius ſacro codice recenſitas. Sic ille: *In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi; & caro, & vinum non introierunt in os meum, &c. Ait ad me Angelus, &c. Ex die primo, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua: & ego veni propter ſermones tuos.* Nihil profectò clarius in eò argumento referri poteſt. Nam Angelus liquidò profitetur, in gratiam arctioris illius ieiunij, quo ſe afflixit Daniel, miſſum eſſe vt arcana myſteria Domini reſeraret.

Eſther ieiunio populi ſui ſalutem obtinuit.

Eſther. 4.

Daniel virtute ieiunij multas gratiarum dotes à Deo accepit.

Daniel. 10.

An verò ad præmia æterna pertingant ieiunia, potior eſt quæſtio, quam negando ſoluunt hæretici, vt hac impietate ſuas condiant epulas, eo tantum nomine ſaburratas. Nempe præconibus illis quinti Euangelij verteretur

Quare hæretici declamatint in meritum ieiunij.

teretur opprobrio declamare in Eccleſiaſtica ieiunia, ſi in confeſſo eſſet apud eos inediam aliqua ieiunis hominibus merita procurare. Vt ergo forent epulæ perpetuæ, dapibus inſtructæ lautioribus, operæpretium fuit aſſerere ieiunia eſſe hactenus obſoleta, & fieri iniuriam libertati Eccleſiæ, inducere in eam ritus Hebræorum, quibus importuna fuere ieiunia: adeóque procul eſſe abigendos omnes, qui incautam plebem tentant Hebraica premere ſeruitute. Eorum tamen latratus impudens obſtare nequit, quin ieiuniorum præmia æterna habeant codicem ſacrum aſſertorem. Illic enim Chriſtus palàm dirimit hanc quæſtionem eodem verſu, quem præfixi titulum iſtius controuerſiæ. Sic ille: *Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui eſt in abſcondito; & Pater tuus, qui eſt in abſcondito, reddet tibi.* Non aliò ſanè retorqueri poteſt illa Chriſti ſententia, quàm ad præmia æterna, cùm talia ſint ſtipendia, quibus inediâ noſtrâ Deo Domino militamus. Tamen vt lippiens oculus eſt luminis impatiens, ita & Caluinus cæcutit ad hunc textum, dicens inibi mercedem impropriè ſumi, ſicut & eodem capite eam vſurpauit Chriſtus dicens, & mercedem manere orantes in abſcondito. At oranti non datur merces, ſed donum. Reſpondeo hallucinari Caluinum, quando ait non dari mercedem orationi, ſed donum. Nam in oratione duo ſunt attendenda. Primum eſt ratio generica communis omni operi bono, quod vt eſt actus elicitus à charitate imperatus, mercede ſua non excidit. In eo ſenſu debetur orationi à Deo merces, ex prævio pacto inito cum homine, cui Deus oppignerauit fidem ſuam, pollicitus vitam æternam, ſi vitam ageret congruam ritibus inſtitutis.

Matth. 6. Quæ ſit merces ieiunij vt par eſt obſeruati.

In oratione duo ſunt attendēda, ſcilicet ratio generica boni operis, & ratio ſpecifica.

Præterea in oratione ratio eius ſpecifica in petitione ſita eſt, & tunc id quod petitioni formaliter correſpondet, eſt donum. At de illa vt ſic non loquitur Chriſtus, ſed de ea vt eſt opus bonum. Cùm ergo Ieiunium eamdem bonitatem participet, quam oratio, ſua etiam mercede haudquaquàm fraudabitur. Imò dicam audacter, rationem meriti magis adæquatè reperiri in ieiunio, quàm in oratione, & eleemoſyna. Nempe tria ſunt quæ meritum affingunt bonis operibus. Primum eſt gratia ſeu charitas: alioquin actio humana ſuis concluſa carceribus, non poſſet attingere finem ſuperioris ordinis, videlicet Deum beantem animas, factâ ſui copiâ. Alterum quod concurrit ad meritum eſt voluntarium, id eſt actus à voluntate elicitus adeò plenè, vt anima cauſari nequeat, ſe inuitam fuiſſe obſtrictam ad tale negotium. Huius cautelæ defectu inſani homines non merentur, neque etiam ſapientiſſimi quando ſomniant; tunc enim voluntas non eſt ſui iuris: & quamuis anima vigente ſomnio arbitretur eſſe ſui iuris, & reuera velle; tota tamen illa hiſtoria eſt phantaſiæ, facinus imponens animæ ſomnianti. Demum ad meriti incrementum accedit difficultas, quæ quantò maior eſt inſita negotio quod patratur, tantò etiam increſcit ratio demerendi. Nimirum par eſt texi coronas iuxta dignitatem diſcriminum, quæ quiſque Dei gratiâ comire ſuperauit.

Ex Theologia. *S. Thom. 1. p. q. 95. art. 4. 1. 2. q. 19. a. 8.*

Tria præcipuè concurrunt ad hoc vt bonum opus ſit meritorium.

His præfatis, nemo planè inficiari poteſt ieiunium eſſe meritorium, cùm ſtipetur his omnibus, quæ ſibi depoſcit ratio meritorum. Etenim ſi de charitate eſt quæſtio, illa imperat ieiunium hoc quod loquimur, aliud omnino ab inedia, quæ ad Dei cultum non refertur. Itaque ieiunium quod expendo, ex charitate manat vt radice, gratiamque habet indiuiduam, quæ nuſquam à charitate diſpeſcitur. Si res ſit de voluntario, illud etiam liquet in ieiunio, quod inuitus obit nemo, cùm ſit actus elicitus à voluntate refrænante cupedias gulæ. Denique quod attinet ad difficultatem, quæ opus arduum facit, ea eſt tanta, quanta poteſt eſſe maxima, vtpote cui ſuccubuere hæretici omnes, qui ſatius duxerunt ab Eccleſia deficere, quàm gulæ & ventris illecebras fortiter abnegare. Vnde neceſſe eſt eum qui ieiunat, inteſtino quaſi bello, quod nullas patitur inducias.

Quibus maximè rationibus ieiunium probetur eſſe meritorium.

In ieiunio coëunt omnia quæ conducunt ad meritum adſtruendum.

Tria ſunt hæc, charitas ſeu gratia, actio libera, & difficultas, quæ in ieiunio coëunt vt ſit meritorum ferax, prænotantur à Chriſto, & Ioele, ſicut antea prælibaui. Quod nempe ait Chriſtus, *Vnge caput tuum.* Ioël ait, *Conuertimini ad me in toto corde veſtro.* Expreſſit Chriſtus inediam, quam Propheta liquidò oſtendit debere eſſe voluntariam dicens, animam debere fieri reducem in toto corde, in ieiunio. Ieiunium autem illud, quod ſuſcipitur in toto corde, neminem angit, cùm volenti non fiat iniuria. Demum Chriſtus ait tergendas faciei maculas: hoc verò Ioël expreſſit nomine fletus, quem ſubiecit ieiunio, deſcribens illum animæ pœnitentis reditum debere fieri in ieiunio, & fletu. At lacrymis abluere faciem, arduum planè negotium eſt, & animi præpotentis. Ideoque rerum omnium moderator & Dominus mentione facta ieiunij, benè ſubiecit mercedis nomen quod à merendo deductum eſt: nec qualemcumque mercedem affinxit ieiunio, ſed illam met opimam, quam Deus quibuſque viris optimis impertitur. Itaque ad arbitrium luxurient hæretici, adſcitis vndequaque lixis, atque calonibus, aliiſque culinæ quiſquiliis indicant bellum ieiuniis, impudenter eis merita denegando. Hoc vnum erit in confeſſo apud nos; ſcilicet nullum planè eſſe meritum ieiunij apud illos apoſtatas, quia illi Epicurei ſua ieiunia penitus expunxerunt.

Quare ſit ieiunio maxima merces aſſignata.

Quare apud hæreticos nullum ſit meritum ieiunij.

ARGVMENTVM II.

Quanti meriti ſit ieiunium adſtruitur.

Ex Ivre Canonico.

VEtus olim Roma veluti præſcia, ſe aliquando modum impoſituram mundo, rem excogitauit ſuo equidem ingenio dignam. Nam credidit auſpicandum eſſe orbis imperium à dominio ſui, quod vt aſſequeretur, arbitrata eſt obediendum eſſe legibus, ſi ſibi vellet populos obedire. Hoc inito conſilio Roma conſuluit Græcos, apud quos degebat & ludebat eo ſæculo ſcientiarum omnium chorus. Romani lautè excepti à Græcis conſcripſere eorum viuendi normam, quam reduces dixere Senatui, qui ſuo pondere librans allatas leges, ſanxit eas in duodecim tabulis exarari. Et licet illis aliæ poſt-

Caius lib. 1. ff. de origine iuris.

Quantum priſci Romani detulerint legibus.

modum

Romani à Græcis accepere leges.

modum tabulæ adiectæ ſint, vſus tamen inualuit vt propter reuerentiam antiquitatis, rerum omnium ſummam decernerent ad trutinam legum duodecim tabularum, quibus quamdiu Roma morem geſſit, tamdiu etiam mundi apicem tenens, viſa eſt aliis Gentibus eminere.

Vnde exortæ leges 12. tabularum.

Eadem Roma ſeipſa ſanctior facta, vtpote initiata fidei myſteriis, futura caput mundi, vt hoc ſuum imperium ſartum tectumque tranſmitteret vſque ad dehiſcentis mundi finem, non modò paſſa eſt ſe imbui diſciplina Chriſti, ſed & æquum duxit ſacra Apoſtolorum dogmata profiteri. Hinc orta eſt illa reuerentia, quam deferunt omnes canonibus duodecim Apoſtolorum, vt legibus duodecim tabularum.

Canones 12. Apoſtolorũ, ſunt vt leges 12. tabularum.

Vtinam deuij aduerſarij noſtri diſcordiarum noſtratum irreuocabilem ſententiam deponerent penes has tabulas, quæ quantumlibet obſoletæ, tamen ad hæc ſæcula deuenerunt. Hæ profectò quantocyùs noſtras dirimerent lites, quia ab eis diſcrepare nequit ingenua & Catholica diſciplina.

Conſulenda igitur illa duodecim tabularum oracula, & rimandum quid decernant de merito ieiunij, ſit res indifferens necne; an pertineat ad Dei cultum vel non, vt ex eo ſanctiore penu in hoſtes ieiunij velut è pharetra multis fœta telis ſpicula torqueantur. In illarum indagine tabularum occurrit iſte Canon Apoſtolicus, hoc decernens, nimirum vt nemo fidelium ambigat ieiunij ritum pertinere ad cultum Dei.

Can. Apoſt. 50.

Ieiuniũ quare debeat præcipue à fidelibus vſurpari.

Ecce edictum nobis propitium *Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut quiuis omnino de ſacerdotali conſortio, nuptiis, carnibus, & vino abſtinuerit, non propterea quod mens ad cultum pietatis reddatur exercitatior, ſed propter abominationem, corrigitor, aut deponitor, & ex Eccleſia deiicitor: conſimiliter & laicus.*

Ieiunio mẽs fit aptior ad Dei cultum.

Hinc arguo. Quidquid operatur homo eo intento, vt melius obſequatur Deo, illud natura ſua meritorium eſt, quia in ſenſu compoſito, res illa ad Dei cultum ſpectat vt ordinata ad Deum, & ſic natura rei illius ſpectata vt pertinens ad Deum, ſingulari virtute pollet merita cumulandi.

Quare Deus mercede ſingulari dignetur ieiunia.

Ergo cùm ieiunium hominem accingat ad peculiare Deo obſequium exhibendum, proculdubio à Deo ſtipendia congrua reportabit.

Concilio item Nicæno primo celeberrimo, meritum ieiunij non tam definitum fuit, quam denuo confirmatum, hoc Canone.

Conc. Nican. I. Canone 5.

Ieiunio Deus impensè colitur.

Vt mundum & ſolemne ieiunium Deo poſſit offerri. Quod autem Deo offertur, iuris eſt diuini, ac proinde actio illa meritoria eſt, qua Deo defertur ille cultus. Rurſus ſanctiones Eccleſiæ ſunt de meliori bono. Sed canones Apoſtolorum præſcripſere ieiunium, & alia pleraque concilia eius obſeruantiam ſæpius indixerunt. Igitur cùm bonum opus ſuapte natura meritorium ſit, hoc ſuo merito non excidet, vtpote toties inſtitutum. De eo tabulæ Apoſtolorum, hoc decernunt quod alibi recenſui, & huc reuocari debet.

Can. Apoſt. 68.

Si quis Epiſcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel lector, vel cantor ſanctam Paſcha Quadrageſimam non ieiunat, &c. præterquam ſi propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur. Si laicus ſit ſegregetur.

Quàm anti quũ ſit inſtitutio ieiuniorum in Eccleſia.

Vide iam an obedire Eccleſiæ ſit actio fruſtranea, & nullo merito recenſenda.

Hunc ieiunandi morem perſeuerasse quingentis prioribus annis, ex præſcripto Eccleſiæ, videre eſt hoc canone Concilij Aurelianenſis IV. celebrati anno quingenteſimo ſeptimo, vbi ieiunandi neceſſitas omnibus impoſita petitur à decretis Sanctorum Patrum. Ecce Canon.

Conc. Aurelia. IV. c. 2.

Breue & validum argumentum ad probandum meritum ieiunij.

Neque per Sabbata abſque infirmitate quiſquam ſoluat Quadrageſima ieiunium, niſi tantùm die Dominico prandeat. Quod ſic fieri ſpecialiter Patrum ſtatuta ſanxerunt. Si quis hanc regulam ruperit, tanquam tranſgreſſor diſciplinæ a ſacerdotibus cenſeatur. Vides, ieiunandi morem vocari regulam inſtitutam à Patribus, quam temerare nefas eſt. Vnde à regula contrariorum valet argumentum iſtud. Apoſtoli ſuis canonibus indixere pœnas grauiſſimas eis, qui ſoluerent indicta ieiunia. Ergo citra omne dubium obſeruantibus ieiunium præmia decernentur. Liberali namque manu coronas ſpargit Deus, qui tardior eſt ad plectendum.

Ieiunium ad Dei honorẽ inſtitutum.

Si animus eſt corpus canonicum euoluere, canonum multa tibi ſeges occurrit, quorum aliquos demetere volo ne labores mittendo fortè tuam falcem in meſſem alienam. Prior in canone occurrit Gregorius Papa, decreti aliorum Pontificum rationem ſubiiciens. Sic ille:

Can. Quadrag. de conſecr. diſt. 5.

Quadrageſima ſumma obſeruatione eſt obſeruanda, vt ieiunium in ea præter dies Dominicos, qui de abſtinentia ſubtracti ſunt, niſi quem infirmitas impedierit, nullatenus ſoluatur, quia ipſi dies decima ſunt anni, &c. Iubemur etiam ab omnipotente Deo, omnium bonorum noſtrorum decimas dare. Hoc Canone liquet, ieiunium referri ad Deum, ac proinde ab eo mercedem conquirere. Alius item Pontifex, ſcilicet Euſebius ſic decreuit:

Can. ieiunia, de conſecr. diſt. 5.

Ieiunia in Eccleſia à ſacerdotibus conſtituta, ſine rationabili neceſſitate non ſoluantur.

Inſtantia contra meritum ieiunij.

Quiſpiam fortè inſtabit, ex Iure Canonico probari tantùm ieiunia eſſe ex præſcripto Eccleſiæ, ſed non eſſe meritoria, aut ſaltem nullum conquirere meritum homini, quia abſtinet, ſed quia morem gerit Eccleſiæ, & ſic meritum illud eſſe obedientiæ & non ieiunij. Præterea inde ſequi, alia omnia ieiunia quæ non præſtituuntur ab Eccleſia nullius eſſe meriti, quia eo fine carent; ſcilicet non ieiunat homo obedientiæ causâ, à qua ieiunia Canonica ſuum meritum emendicant.

Solutio inſtantiæ.

Reſpondeo ieiunium vt de eo meminimus, eſſe actum elicitum à voluntate, quæ vltro inediam corpori infligit, & tum actum eſſe de genere omnium actuum humanorum, qui ſuam ſpeciem capiunt ab obiecto, & non à materia circa quam verſantur.

Actuum humanorũ ſpecies vnde attendatur.

Verbi gratiâ, qui carne opima veſceretur, & largiore vino ſeſe perfunderet, vt obſcœnæ voluptati impenſiùs operam daret, ille profectò non tam gulæ vitio ſe obſtringeret, quàm ſe Veneri deuoueret. Cùm ergo intentio finem præſtituat in moralibus, & ieiunia ad mores pertineant, vno eodémque ieiunio homo præſtare poteſt actum obedientiæ, morem gerendo Eccleſiæ, item actum amoris Dei, ſeſe expediendo ab illecebris, vt alacrior in Deum aſſurgat, eumque ſuo dignetur amore, quem reuocat à terrenis.

Quàm locuples ſit ieiunium ad merendum.

Rurſus ieiunando poteſt exercere actum humilitatis proteſtando ſe indignum cibis, quia peccando offendit bonorum omnium conditorem. Deni-

que,

que, vt præmonui, ieiunium eſt numiſma, cuius pretio virtutum omnium poſſunt ſtipendia omnia comparari.

Illæ eximiæ ieiunij dotes, quæ parciore victu vtentes animas locupletant, dederunt anſam Patribus ſanctis ſuadere hominibus alia etiam ieiunia, præter ea quæ ſunt ex præſcripto Eccleſiæ ſingulis inſtituta. Huius generis ſunt ſubiecti iſti canones, quorum iſte ſeriò commendat ieiuniorum vſum. *Non dico hebdomadas, non duplicata, non multiplicata ieiunia, ſed vel ſingulos dies, abſque ciborum luxuria tranſigamus.* Eſto enim nullum ſibi alium finem præſtitueret homo, quàm degeneres actus effugere ieiunando, quos ſuggerit ventris ingluuies inimica Deo, hoc ſatis eſſet ad meritum præuia charitate. Quid iam gratiarum accedet, ſi inedia illa aſſumpta nobiliori fine, præcipuis etiam actibus accingatur? Si nulla alia quam præſcripta eſſent obeunda, non editus eſſet iſte Canon. *Sint tibi ieiunia pura, & continua, moderat àque, id eſt, quotidie eſurire, & quotidie prandere. Curat enim vulnera delinquentis, curatoſque ſanctificat ieiunium.* Ergo meritorium eſt, ſi ſanctificat animas, quæ ieiunando conciliauere ſibi Deum, quem ſibi alienum fecerant antea delinquendo.

C. n. Non dico de conſecr. diſt. 5.

Abſtinentia maximè cõmendata ſacris canonibus.

ARGVMENTVM III.

Ieiunij merita & virtutes explicantur.

Ex Sanctis Patribvs.

Hermodorus Epheſinus vim dedis legibus 12. tabularum.

HErmodoro Epheſino ſuaſore viguerunt olim leges duodecim tabularum adeò ſanctæ apud Romanos, vt ſi quod dubium occurreret in earum praxi, iudicium rei ancipitis erat penes collegium Pontificum, ad quos tantùm pertinebat ſenſum duodecim tabularum populis explicare. Illud eorum ius in exoluendis nodis duodecim tabularum conſtat, ex libro primo digeſtorum, lege ſecunda, paragrapho ſeptimo de origine iuris. Paragraphi textus hic eſt. *Omnium tamen harum, id eſt, legum duodecim tabularum, & interpretandi ſcientia, & actiones, apud collegium Pontificum erant. Ferè populus annis propè centum hac conſuetudine vſus eſt.* Hactenus Pomponius, à quo iſta Trebonianus & conſortes eius acceperunt. Simile quidpiam experta eſt Roma Chriſtiana, duodecim Apoſtolorum placita pro legibus habuit, & ſi quid ancipiti ſenſu vexauit animos, plebs Chriſtiana de hoc ſubiit ſententias ſanctorum Pontificum, quorum collegia fuere concilia. Imò citra concilia, plerique ſancti Pontifices in Scripturam ſacros codices ediderunt, quos vt oracula exceperunt omnes Chriſtiani, illi vtique qui Catholico & Romano nomine recenſentur. Illud ab ineunte Eccleſia fuit & eſt hactenus ingenium, vt cuoctante intellectu credere dubium aliquod dogma, petantur illico ſuffragia Sanctorum Patrum. Nolo ego degener eſſe, & prouocare ad alia tribunalia, quàm ad ſubſellia Sanctorum Eccleſiæ procerum, quos lubet conſulere quid ſentiant de commodis ieiunij, nulla ſint necne, vt totum hoc litigium eorum capto calculo dirimatur.

Pomponius lib. ſingul. Enchiridij.

Romæ olim Pontificum collegium ius habuit decernendi in dubiis legum 12. tabularum.

Quantæ ſint auctoritatis in Eccleſia ſententiæ SS. Patrum.

Patrum ſanctiorum agmen ducet Clemens Romanus, meritum ieiunij adſtruens exemplis veteris inſtrumenti, quibus intendit ingerere animis affectum erga ieiunium. Hoc ille breuiloquio omnes adhortatur. *Igitur & vos quæ à Deo petitis, ieiunando petite.* Eâ Pontificis huius ſententiâ, ieiunium pertingit omnia chariſmata, quæ conceduntur animæ ſupplici, quia ieiunio vtitur oratio veluti præludio valde congruo ad Dei gratias demerendas. Ieiunij vim altiore ſcrutinio veſtigat Athanaſius, arbitratus hominem latuiſſe virtutem ieiunij ante Chriſtum, qui ideo paſſurus ſe tentari à diabolo, ieiuniis ſe accinxit ad conflictum, vt inde liquidior ieiunij virtus omnibus eniteret. Sic ille Antiſtes: *Ieiuniis Saluator noſter in carne hominis, quem aſſumpſerat, eruditus, ſuadelas diaboli tentantis obtundit. Quas etſi aliter potuiſſet expellere; docendos tamen populos voluit hac imitatione formare.*

Clem. Rom. lib. 5. conſtit. Apoſt. c. 19.

Oratio potentiſſima ſi ieiunio ſtipata ſit.

Athanaſ. in exhort. ad Monach.

Præfata hæc & ſubiicienda adhuc encomia meritorum ieiunij, ſunt condienda illo oleo, cuius mentionem feci ſupra, monens non citra myſterium voluiſſe Chriſtum ieiunantes vngere caput ſuum, & lauare faciem. Cautio illa à me explicata de gratia Dei neceſſaria, & de vitiis extirpandis ad hoc vt ieiunium merito non excidat, habet ſanctos Præſules aſſertores. In his accipe Baſilium mirè extollentem ieiunium, ſed cautelà appoſitâ quam memini. Ecce effatum Antiſtitis, cui valde fuit familiaris inedia. *Non ſolùm ad venturi ſaculi fugienda mala, & aſſequenda bona, vtile eſt ieiunium; ſed hîc interim ipſi carni conducibilius eſt. Si cupis mentem reddere validam, fac carnem domes ieiunio, &c. Caue tamen ne ieiunij vtilitatem ſola eſcarum abſtinentia metiaris. Verum enim ieiunium eſt, ab omnibus vitiis eſſe alienum.* Huius conditionis inopia fecit olim irrita Hebræorum ieiunia, Deo ipſo reprobante inediam, quam inolita vitia coinquinant. Vt ergo Dei palato ſapiant noſtra ieiunia, homines haudquaquam deſipiant, æmulantes virginum fatuarum indolem ſtoliditati, quæ oleum emere contempſerunt. Itaque oleo gratiæ inungatur anima, & lacrymarum imbre diluat ſordes, quas noxæ lethales hactenus affinxerunt. Alioquin erunt irrita ieiunia iuxta effatum Gregorij Nyſſeni ita declamantis. *Propter munditiam animæ ſunt indicta ieiunia. Quid confert ieiunium corporis, niſi mens munda puraque ſit? Nihil profert currum validum, ac ſtrenuis quadrigis inſtructum eſſe, ſi auriga inſaniat. Ieiunium virtutis fundamentum eſt. Quemadmodum autem fundamenta domus licet ingentia ſubiicias, inutilia vanaque ſunt, niſi reliquas item partes peritè & ſcienter exædificaueris; ſic iſtius abſtinentiæ nullum erit emolumentum, niſi aliæ iuſtitiæ partes acceſſerint.*

Quare Chriſtus a diabolo tentandus præuium ieiunium aſſumpſerit.

Baſil. hom. 1. de laud. ieiunij

Ieiunandum à vitiis, vt ieiunium corporale proſit.

Greg. Nyſſ. oratione 1. de pauperibus amandis.

Inutile ad ſalutem eſt ieiunium quod ab anima iniqua vſurpatur.

Hoc præuio gratiæ apparatu audies à Chryſoſtomo ieiunium plures afferre & vberiores fructus, quàm garrula poëtarum ætas finxerit emergere de cornu Amaltheæ. Ecce compendium encomij editi à Præſule eloquente. *Ieiunium eſt Angelorum imitatio pro noſtra virili, contemptus præſentium, ſchola precum, alimonia animæ, frænum oris: mitigat concupiſcentias; ſciunt qui ieiunant: & mitigat voluptates; & non ignorant qui tentarunt: mollit furorem, compeſcit iram, ſedat fluctus naturæ, excitat rationem, claram facit animam,*

Chryſ. hom. 2. de ieiunio.

Egregia encomia ieiunij.

Tom. III. M alienat

allenias carnem, fugat fœdas intemperantias. Quantùm vrgeatur Deus inediâ vltro aſſumptâ ad cultum eius, compendioſè enarrat Tertullianus, hoc effato: *Sodoma quoque & Gomorrha euaſiſſent ſi ieiunaſſent.* Tertulliani amantiſſimus Cyprianus multùm ieiunio tribuit, imò tantùm vt totum quod præclarè geſtum legimus à ſanctis viris, illud dicat non fuiſſe patratum ieiuniis inconſultis. Ecce elogium grande in gratiam ieiunij. *Vtilitas ieiuniorum temporibus Chriſtianis clariùs patuit, & à multis frequentata in plurimos ſe effudit. Quotquot viros virtutum vidimus, ſine ieiunio non legimus aſcendiſſe, nec aliquid magnum ſunt, niſi prius abſtinentia præceſſiſſet.* Illa fortè elogia ſaperent hyperbolen, & ingenium magis aſſuetum inediæ quàm eloquio veridico, niſi & alij Pontifices ſuo etiam ſuffragin quidpiam illis laudibus adieciſſent. Accipe Ambroſium qui dubiam eius ſalutem facit qui à ieiunandi ritu abhorret. Ita ille pungit noſtrates hæreticos. *Quæ ſalus nobis eſſe poteſt, niſi ieiunio eluerimus peccata noſtra, cùm Scriptura dicat: Ieiunium, & eleemoſyna à peccato liberat? Qui ſunt ergo hi præceptores noui, qui meritum excludunt ieiunij? Nonne gentilium vox eſt iſta dicentium? Manducemus & bibamus, cras enim moriemur.*

Tertull. lib. in Pſychic. c. 7.

Cyprian. ſer. de ieiunio.

Omnes præclaræ actiones Sanctorũ editæ ſunt comite ieiunio.

Ambr. epiſt. 8. ad Eccleſiam Vercellenſem.

Omnium ferè Patrum concors eſt ſententia, gulam quidem reuocaſſe à Paradiſo, ſed ieiunium hominem exulem rurſus in eum locum inducere; quod nequaquam fieret, ſi ieiunium eſſet meritorum expers. Præter auctores alibi laudatos à me pro ea ſententia, Auguſtinus opportunus adeſt, redemptionis noſtræ partem refundens in ieiunium, ita ſuum ſtylum exerens in laudem eius. *Quantò plures dies ſunt ieiunij, tantò melior eſt cauſa remedij: quantò prolixior abſtinentiæ curſus, tantò redemptio copioſior eſt ſalutis.* Alius item Pontifex, & hic ſummus, Leo Papa, de cuius munere eſt præcipuè expendere dubias Apoſtolorum ſententias, ſuum etiam adiicit ſuffragium ſententiis aliorum Antiſtitum, qui ſeſe in ieiunij laudes aliàs effuderunt. Hæc ille: *Quid poteſt efficacius eſſe ieiunio? cuius obſeruantia appropinquamus Deo, & reſiſtentes diabolo, vitia blanda ſuperamus. Semper virtuti ieiunium cibus fuit.* Rurſus ille ait ieiunium eſſe armaturam impenetrabilem & inuiam ſpiculis hoſtium, quorum technas & impetus prudens ſemper inedia declinauit. Hæc igitur Leo ſatus ſubiicit: *In omni tempore, omnique vita huius ſæculi, ieiunia nos contra peccata faciunt fortiores: ieiunia concupiſcentias vincunt, tentationes repellunt, ſuperbiam inclinant, iram mitigant, & omnes bonæ voluntatis affectus ad maturitatem totius virtutis enutriunt: ſi tamen ſibi beneuolentiam charitatis adſumunt.*

Animi gentilis & pagani eſt damnare ieiunia ex Ambroſio.

Aug. ſer. 69. de Tempore.

Leo ſerm. 3. de ieiunio 10. menſis.

Mira efficacia ieiunij.

Serm. 4. de ieiunio decimi menſ.

Ieiunium eſt pharmacum potens contra omnia vitia.

Eſto copioſæ ſint illæ dotes, quas ieiunio affingit hic Pontifex; locupletiora tamen ſunt eloquia Chryſologi Epiſcopi Rauennatis. Ille enim quaſi intentus vni duntaxat ieiunio, ei deuouet encomia tanta, vt nihil omnino ſuperſit, quo poſſit congruè virtutes alias exornare. Ecce panegyrim. *Ieiunium eſt vitiorum mors, vita virtutum: eſt pax corporis, membrorum decus, ornamentum vitæ. Ieiunium eſt robur mentium, vigor animarum. Ieiunium eſt caſtitatis murus, pudicitiæ propugnaculum, ciuitas ſanctitatis. Ieiunium eſt ſchola virtutum, magiſterij magiſterium, diſciplinatum diſciplina. Ieiunium eſt Eccleſiaſtica via viaticum ſalutare. Ieiunium eſt inuictus Chriſtianæ militiæ principatus.* Diceres exhauſtum penu Chryſologi ea copioſa ſegete titulorum, quos inurit ieiunio; tamen illa virtus abſtinentiæ adeò eſt meritis fœta, vt ſeipſo eloquentior ille Præſul ita pergat: *Ieiunium ſcimus eſſe Dei arcem, Chriſti caſtra, murum ſpiritus, vexillum fidei, caſtitatis ſignum, ſanctitatis trophæum. Hoc Adam ſeruauit in Paradiſo, quem inde detraxit Gula. Hoc in arca cuſtodiuit Noe, mundum ebrietas cùm demerſit. Per hoc Loth Sodomiticum reſtinxit incendium, qui per ebrietatem inceſti eſt adductus incendio. Hoc Moſem diuini feruoris fecit lumine perlucere, quando comeſſatio & ebrietas Iſraeliticum populum ſimulacrorum tenebrauit erroribus. Hoc Eliam peruexit ad cælum, quando Achab impium ebrietas ad inferna deiecit. Hoc Ioannem in natis mulierum fecit eſſe maiorem, quando Herodem principem temulentia imperio mulierum reddidit homicidam.*

Chryſolog. ſerm. 7.

Elegans encomium in gratiam ieiunij.

Serm. 12.

Ieiunium eſt arx muniſſima contra omnes hoſtes animarum.

Gulæ quanta ſit pernicies.

Adiicere aliquid illi panegyri, nec fas eſt nec poſſe reor, idcoque libet magis explodere illud hæreticum dogma, quod ieiunium exuit infulis, quas meretur. Caluinus ferre nequiens hoc ſuaue melos editum ad decorem ieiunij ait, illa omnia elogia eſſe ſemina errorum, qui poſtea pullularunt. Quaſi verò Caluinus Apoſtata, & eiuſdem farinæ viri nequam, rectius aſſecuti ſint Apoſtolorum mentem, quàm prælibata Pontificum ſeries explicauit. Si itaque perduelles nolunt dare manus Chriſto malentes obeſo litare ventri, abeant in malam crucem, quando nos inhærentes veſtigiis Chriſti, ieiunantes erimus cum eodem Domino crucifixi.

Ieiunium facit nos Chriſto Domino concrucifixos.

ARGVMENTVM IV.

Quàm ſingulares exerat affectus ieiunium.

Ex Historia.

MAthathias vir grandæuus, & magni nominis apud inclytam Iudæorum gentem, videns ab Antiocho Rege parari Hebræis magnum anguſtiarum pondus, quia Rex ille ſacrilegus populum Dei nitebatur auertere à cultu diuino, cui legem tulerat omnino contrariam. Ille inquam ſtrenuus heros inſtante morte, plurium hominum corda nutantia hac verborum ſerie confirmauit: *Nunc ergo filij æmulatores eſtote legis, & date animas veſtras pro teſtamento patrum veſtrorum: & mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus ſuis, & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum.* Credidit ille vir magnus, hiſtorias eſſe potiores ad confirmandos hominum mores ingenuos, quàm ipſum textum legis, aut dogmata ſacerdotum. Idcirco ille memor rei cuiuſque præclarè olim geſtæ, vt animos fortes adderet, egregiorum facinorum quæ patrarat gens Iudæa ampliorem contextum illico recitauit. Valuit ſanè illud argumentum, magnúmque adiecit populo roboris argumentum.

Mathathiæ induſtria vt Iudæos firmaret in obſeruantia legis.

1. Mach. 2.

Exẽplã multùm valent ad animos excitandos.

Nolo & huic deeſſe parti, vt adſtruam cõmoda

& meritum ieiunij. Aliquas primoribus quaſi labris delibabo hiſtorias, non eas quidem omnibus ferè notas, quas codices ſacri commemorant, ſed alias priſcis Eccleſiæ temporibus, & poſteræ etiam ætatis inſignes, quibus maximè Deo placita inedia commendatur. Itaque conſultò prætereo ieiunia illa celebrata à Scriptura ſacra, ſtupenda ieiunia referente Moyſis & Eliæ. Extra hanc aleam ſunt Iudith, Eſther, Tobias, Sara, Daniel, & alij omnes qui mediante ieiunio ſibi plurima commoda procurarunt. Nec hîc recenſere volo Apoſtolos adhibuiſſe ieiunium veluti condimentum ſuarum omnium actionum, vt liquidò eſt his textibus, quibus Apoſtolorum vſitata magis opera recenſentur.

Apoſtoli crebris aſſueti ieiuniis.

Actor. 13.

In præcipuis actionibus Apoſtoli ſemper adhibuerunt ieiunium.

Miniſtrantibus illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus ſanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos. Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiſerunt illos. Dubij Apoſtoli, in quas orbis oras decernerent Saulum & Barnabam, adhibuere ieiunium, vt id reſcirent hoc congruo conſultore. Si præterea fuere ordinandi Presbyteri, neminem initiauerunt Apoſtoli, niſi præuio ieiunio, iuxta hoc Lucæ effatum. *Cùm conſtituiſſent illis per ſingulas Eccleſias Presbyteros, & oraſſent cum ieiunationibus commendauerunt eos Domino.* Non fuiſſet adeò familiaris vſus ieiunij Apoſtolis, ſi non fuiſſent certiores Apoſtoli ieiunia præpollere merito ſingulari.

Actor. 14.

Merito ieiunij mortui olim excitati & id ſæpius.

Quia à codice ſacro diuertendum eſt ad hiſtorias Eccleſiæ adhuc impuberis & tenellæ, audi ſtupendum meritum ieiunij. Sæpe illo æuo ſcaturiente bonis operibus accidit homines extinctos, quorum vita productior erat neceſſaria, fuiſſe ieiunante populo ſuſcitatos. Ita Irenæus vicinus illorum temporum. *Sæpenumerò propter aliquid neceſſarium, eâ quæ eſt in quoquo loco Eccleſiâ vniuerſâ per ieiunium & ſupplicationem multam poſtulante, reuerſus eſt ſpiritus mortui, & donatus eſt homo orationibus Sanctorum.* Fortiſſimum ſanè fuit illud ieiunium, quod ita morti illuſit, vt de cadauere, triumphorum faceret argumentum. Nec citra conuicium dici poteſt illa inedia meritorum expers, quæ ſingulari prodigio valuit in mortis regula diſpenſare. Non fuit peculiaris ille ritus, huius æui tantùm, ſed & etiam ſubſequentium temporum. Nam Syluester Papa ſæpius occurrit fatiſcenti Eccleſiæ, indictis ieiuniis, vt eſt auctor Metaphraſtes, qui etiam adiicit, Iacobum Eremitam ſanctitate famoſum curaſſe adoleſcentem paralyticum pharmaco ieiunij triduani.

Irenæus lib. 2. cap. 56.

Hiſtoriæ probantes virtutem ieiunij.

Metaphraſtes in vita S. Syluest.

Syluester Papa ieiuniis indictis prouidit Eccleſiæ.

In vita Iacobi Erem.

Iacobus Eremita ſanat paralyticum ieiunio adhibito.

Quanti Deus faciat ieiunium & abſtinentiam à carnibus, Deus ipſe prodigio inſigni oſtendit, obſonia mutans in lapides, ne obiecta carnis illecebra depaſceret meritum animæ ieiunantis. Simile oſtentum profert Theodoretus in vita Simeonis Stilitæ. Sic ille: *Ex iis, qui crediderant; quidam Iſmaelita Deo votum fecerat, hoc diuino viro teſte. Pollicitus autem erat futurum, vt ſe deinceps perpetuò abſtineret ab eſu cuiuſuis animati. Hoc promiſſum neſcio quomodo quodam tempore tranſgreſſus, occiſam auem auſus eſt comedere. Cùm Deus autem per increpationem, eum ad conuerſionem voluiſſet deducere, & ſuum famulum honorare, qui fuerat teſtis promiſſi, quod is fuerat tranſgreſſus, mutata eſt in lapidis naturam caro auis, vt nec ſi vellet quidem deinceps eo vti poſſet.* Reuera ſi talis abſtinentia nihil ad Deum pertineret, perperam editum fuiſſet illud prodigium ab ipſomet Deo vindice perpetratum. Dicet hæreticus, Deum caſtigaſſe piaculum voti violati. Benè. Non eo inficias, ſed meminerit oſor ieiunij, votum eſſe de meliori bono, ac proinde Deum annuiſſe voto illi, quia multò ſatiùs eſt vacare ieiunio, quàm epulis indulgere.

Theodoret in hiſt. Patrum cap. 26.

Caro in lapidem mutata ne ſolueretur ieiunium.

Deo placent ieiunia vt par eſt obſeruata.

Deum demereri ieiuniis fuit Eccleſiaſticum dogma tam altè inſidens animis fidelium, vt mortem experiri maluerint tempore Iuſtiniani Imperatoris, quàm ſoluere ieiunium. Arduum hoc facinus ad nos tranſmiſit Nicephorus ita fatus: *Cùm fames Bizantij increbruiſſet rerum neceſſariarum inopiâ, Imperator Iuſtinianus ſecunda ſtatim ieiunij hebdomadâ carnes in foro venales proponendas promulgauit. Et hoc quidem ſic per vim actum. Populus autem, qui pietatem ſibi conſectandam ſtatuiſſet, neque eas emebat, neque edebat: mortem ſibi potius adeundam eſſe cenſens, quàm vt quicquam de patriis moribus ac traditionibus mutaret.* Summæ profectò dementiæ fuiſſet hoc facinus, ſi Eccleſiæ Catholicæ fides malè ſenſiſſet de merito ieiunij. Hoc igitur eſto conſtans effatum veridicum Auguſtini: *Ieiunium remedium eſt, aut præmium. Hoc eſt, aut indulgentiam peccatorum, aut præmium regni cæleſtis acquirit.* Affine huic eſt illud Chryſoſtomi: *Ieiuna quia peccaſti, ieiuna vt non pecces: ieiuna vt accipias; ieiuna vt permaneant quæ accepiſti.* Secus ſentire, Auguſtinus ait eſſe hæreticum. Sic ille: *Pro amore caſtigandi corporis abſtinentibus à vino vel carnibus, nihil credere meriti accedere, non hoc Chriſtiani, ſed Iouiniani eſt.* Hæc ſatis ſunt hæreſi caſtigandæ.

Niceph. Gall. lib. 17. c. 22.

EX SS. PATRIBVS.

Aug. ſer. 62.

Chryſ. ſer. 1. de ieiunio Tomo 4.

Aug. auctor libri de Eccleſ. dogmat. c. 68.

FERIA QVINTA CINERVM.

EVANGELIVM

Sectum in tot numeros, quot ſunt textus literaliter expenſi, iuxta intentum Spiritus ſancti.

Matth.8. I. CVM introiſſet Ieſus Capharnaum, acceſſit ad eum Centurio, rogans eum,& dicens: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & malè torquetur. Et ait illi Ieſus: Ego veniam,& curabo eum.

II. III. Et reſpondens Centurio, ait: Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum: ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites,& dico huic: Vade,& vadit;& alij: Veni,& venit;& ſeruo meo: Fac hoc, & facit.

IV. Audiens autem Ieſus miratus eſt,& ſequentibus ſe dixit:

V. Non inueni tantam fidem in Iſraël.

VI. Dico autem vobis,quòd multi ab Oriente, & Occidente venient,& recumbent cum Abraham,& Iſaac, & Iacob in regno cælorum.

VII. Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & ſtridor dentium. Et dixit Ieſus Centurioni: Vade, & ſicut credidiſti, fiat tibi. Et ſanatus eſt puer in illa hora.

LITERALIS EXPOSITIO, cuius paragraphi exquiſitè enucleant textus Euangelij recenſiti.

§. I. VBI miſeriarum maior eſt cumulus, illic etiam plures miſericordia Dei effectus emicant: vt liquidò probat vrbs Capharnaum, quæ quò vitiis diffluebat, eò etiam magis propitium experta eſt Chriſtum, edentem plurima miracula, in quibus inſigne eſt illud reducis ſanitatis pueri Centurionis:

§. II. Qui vt conciliaret ſibi Chriſtum, illuſtria fidei ſuæ prodidit argumenta.

§. III. Non duntaxat per internuntios ſed reipſa Chriſto venienti occurrens, eamdem repetens profeſſionem fidei, quam eius nomine fecerant Iudæi, aliáque adiiciens ſigna plurima obſequij ſui erga Chriſtum.

§. IV. Qui reuera & non fictitiè admiratus eſt huiuſce fidei dignitatem: ea etiam ſua admiratione probans veritatem naturæ aſſumptæ, cuius paſſiones induit, vt eiuſdem ſtipitis ſurculos enaſcentes.

§. V. Illa tamen elogia edita à Chriſto in gratiam fidei Centurionis, non obſtant fidei B.Virginis Mariæ, nec Ioannis Baptiſtæ, licet anteponant eam ante fidem illam, quæ præfulſit in Apoſtolis ipſo diluculo vocationis eorum ad ſequelam Chriſti.

§. VI. Vnde liquet, Gentilis huiuſce Centurionis exemplo, fidem Eccleſiæ eminere fidei Synagogæ, quæ licet rutila præfulſerit ante ortum Chriſti in humanis.

§. VII. Illa tamen fides opacum eſt paſſa deliquium, Chriſtum Dominum reſpuens, imò & conſpuens. Et hinc ingens Iudæorum ruinas nempe cateruatim in mulctam ſui animi infidelis, ad tartara protruduntur; vbi reprobi non metaphoricè ſed realiter tenebris & fletibus affliguntur.

SENSVS

SENSVS LITERALIS.

Vbi miſeriarum maior eſt cumulus, illic etiam plures miſericordiæ Dei effectus emicant.

In hæc verba:

Cùm introiſſet Ieſus Capharnaum, acceſſit ad eum Centurio, rogans eum, & dicens: Domine puer meus iacet in domo Paralyticus, & malè torquetur.

§. I.

CONIECTVRA I.

EX RATIONE.

Quare cor in ſiniſtrâ hominis partē inclinet.

HEbræis eadem vox קרב *Kereb*, duo ſignificat, cor ſcilicet, & medium: quia cor mediam quaſi ſedem pectoris occupat, vt inde æquali lance librans ſolicitudinem ſuam, æquè adſit corpori faniſcenti. Tamen natura ſagax ita ſitum cordis prouidè diſpoſuit, vt cuſpis eius inclinet in ſiniſtrum latus, velut in partem indigam auxilij, quod ab hac ſcaturigine vitæ influit in compagem totam corporis animalis. Alioquin non æquali ſorte nouercantis naturæ cura latus vtrumque libraſſet. Nam dextra corporis pars præpollet alteri, ratione hepatis ibi conſtituti, vnde alluitur totum corpus, hinc in omnia membra longè & latè ſanguine redundante. Ne ergo natura videretur incuria ſiniſtræ partis, quæ ſuis etiam erat armanda præſidiis, alma parens illa acumen cordis in læuum latus pectoris inclinauit. Vt eo quaſi libramine cordis inflexi fieret pars illa robuſtior. Illius naturæ prouidæ opifex Chriſtus neminem planè ſecernit à prouidentia ſua: omnibus adeſt beneficus, infundens benignitatis ſuæ latices in omnes orbis oras; præcipuè tamen, dum in viuis ageret, miſerorum curam egit, dicens non veniſſe ſe vocare iuſtos ſed peccatores.

Quare Chriſtus in humanis degēs ſingularem curam geſſerit hominum miſerorum.

Quare Chriſtus Capharnaum elegerit, vt illic degeret.

In huiuſce rei argumentum educationis ſuæ ciuitatem Nazareth dereliquit, vbi redux ab Ægypto multos annos tranſegerat, vt in Capharnaum tranſmigraret, illic reperturus ſubiecta plurima miſerandi. Et quia hoc omnes prætererunt interpretes huius loci; rem credo nouam ſubiiciam oculis, ſi proburero interitum ſenſus literalis, explicando quæ fuerit hæc ciuitas Capharnaum, & quare Chriſtus eò diuerterit, cùm tamen natus fuerit in Bethleem, & conceptus in Nazareth, vbi etiam à reditu ſuo ex Ægypto multos egit annos. Vrbs hæc Capharnaum Galilææ metropolis eſt, & vna è decem vrbibus regionis Decapoleos. Decapolis autem ex Hieronymo eſt regio perquàm celebris & famoſa, ita nuncupata, à numero denario ciuitatum. Græcis enim δέκα decem ſonat, vt & πόλις ciuitatem ſignificat. Longitudo eius ad triginta milliaria excurrit, & quia latitudo eius eodem fere ſpatio cenſetur, regio eſt veluti quadra. Eſt autem finibus iſtis illa regio circumſepta. A Septentrione habet Libanum montem, & Damaſcum: ab Occidente Sidonem vrbem: à Meridie ciuitatem Bethſam, quæ & Scythopolis appellatur. Ad Orientem verò trans Iordanem, & mare Galilææ, vltra Gadaram, Hippum, & Pellem ſe extendit. Porrò ciuitates, à quibus regio Decapolis ſuam hanc nomenclaturam accepit iſtæ recenſentur. Cæſarea Philippi, Aſot, Cedes Nephtalim, Sephet, Corozaim, Capharnaum, Bethſaida, Iorapata, Tiberias, & Bethſan, quæ à Scythis inſtaurata dicta eſt Scythopolis. Earum vrbium præcipua atque celebrior fuit Capharnaum, ſita ad ripam Iordanis, qui mox influit in mare Galilææ. Hæc autem plaga facit fines Zabulon, & Nephtalim.

Quæ ſit vrbs Capharnaū & vbi ſita.

Hieron. lib. de locis Hebraic. litera D.

Guil. Tyrius 13. bell. ſacr. 12. & 16. bell. 13.

Decapolis regio vnde dicta.

Feraciſſima illic regio excurrens in campos, & alicubi ſe attollens in montes, Iordane alluitur, & peramœna virens opimo gramine, floribus ferè anno toto vernat, frugúmque copia paſcit oras ſibi conterminas. Terra illa rerum omnium vbertate luxurians, vrbem Capharnaum locupletiſſimam fecit: eò enim confluebant vndique mercatores. Primò ex diuitiis, quas nundinæ crebrò repetitæ congeſſerant Capharnaitæ, ſumptuoſas ædes extruxere ſibi, muro fortiſſimo circumdedere ciuitatem, armis & annona inſtruxerunt eam & cætera luxus. Namque affluens hæc copia rerum, vrbem illam typho inflatam, & Dei, & ſui immemorem fecerat inſolentem. Vtque inſoleſcens hominum animus neminem reueretur; ciuitas hæc ſuæ ſalutis incuria fecerat ſeſe vitiorum omnium colluuiem. Vnde ne Imperij Romani iugum excuteret vrbs illa neſciens imponere ſibi modum, Tiberius Imperator validum illic militum præſidium collocauit. Tamen milites illi Romani idolis aſſueti, conſuetudine ſua non excoluere mores illorum hominum impiorum. Imò verò ſecus, vt plurium militum ſors eſt iniqua, illo etiam Romanorum militum præſidio facta eſt vrbs iniquior, eóque cumulus iniquitatum eius aſcendit, vt Chriſtus illorum nefarios hominum mores non ferens, vrbem ferierit iſto maledicto: *Et tu Capharnaum, nunquid vſque in cælum exaltaberis? vſque in infernum deſcendes.* Huius maledicti pondus nondum oppreſſerat vrbem illam tempore Hieronymi: nam conſtabat adhuc oppidum illud, quod poſtea Deo vltore ita dirutum eſt, vt anno milleſimo ducenteſimo octogeſimo tertio, vix eius ruinæ conſpectæ ſint à Brocardo Monacho luſtrante Galilæam.

Capharnaū fuit potior vrbs Decapoleos.

Capharnaū ſita in pinguiore ſolo.

Tiberius Imperator ſuſpectam habuit fidem Capharnaitarum & quare.

Quādo funditus ſit euerſa vrbs Capharnaū.

Matth 11. Luc. 10. Brocardus itinere 3.

Conſpurcata tot & tantis vitiis ciuitas illa luxurians, impunè miſericordiam Dei prouocauit. Nam edito primo miraculo in Cana Galilææ, prima omnium vrbium fuit Capharnaum ciuitas honorata receſſu Chriſti, & Matris eius, vt videre eſt ex contextu Euangelij. *Hoc fecit initium ſignorum Ieſus in Cana Galilea, & manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius. Poſt hoc deſcendit Capharnaum ipſe, & mater eius, & fratres eius, & diſcipuli eius; & ibi manſerunt non multis diebus.* Conſpecta vrbis impietate miſeratus eſt iniquam eius ſortem, eamque ſuo domicilio elegit, quod ibi habuit illo mer anno rediens à Iudæa, vnde exiuit cognita morte Ioannis, iuſſu Herodis interfecti. Sub feſtum Paſchæ aſcenderat ille Ieroſolymam, vbi in templo reperiens nundinatores illi loco ſancto iniurios, acriter in eos inuectus eſt; illic enim audiit vir magni nominis Nicodemus ſectâ Phariſæus,

Ioan. 2.

Ioan.3. Nicodemus vbi Chriſtũ ſecretò audiit.

quem initiauit ſacris fidei myſteriis. Chriſti libertatem in ſermone canentes Phariſæi, iniquiores ei facti ſunt; molientes inſidias, quas vt præſenſit Chriſtus, pertæſus etiam Herodis indolem trucem, in Galilæam ſe contulit, vbi primum ediderat prodigium, aquâ in vinum tranſmutatâ. Eo itinere trium dierum præteriit fines Samariæ, vbi mulier illa Samaritana ab eo edocta ad meliorem ſe frugem recepit, aliiſque anſam præbuit audiendi Saluatorem. Inde progreſſus eſt in Galilæam, vbi honorificè exceptus eſt, quia Galilæi eum illo anno viderant Ieroſolymis mira facinora perpetrantem. Ita Ioannes:

Ioan.4. Qualis vrbs erat Nazareth.

Cùm veniſſet in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cùm omnia vidiſſent quæ fecerat in feſto; & ipſi enim venerant ad diem feſtum. An iuerit in ciuitatem ſuam Nazareth liquido ſatis non eſt, ex textu Euangelij recenſentis exitum

Ibidem.

eius à Samaria. *Poſt duos autem dies exiit inde, & abiit in Galilæam. Ipſe enim Ieſus teſtimonium perhibuit quia Propheta in ſua patria honorem non habet.* Erat Nazareth ciuitas Galilææ, vt ait Lucas commemorans miſſum fuiſſe

Luc.1. Quãdo cœpit Ieſus incolere Capharnaum.

Angelum à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth: ideóque dubius eſt textus, an reliquerit Nazareth, quia erat illic inglorius, vel quia præſciens indolis omnium ciuitatum, quæ liuore quodam actæ paruipendunt contribules ſuos, noluit ad inuidiam ibi commorari. Iuerit necne, non intereſt. Hoc vnum conſtat, illum eodem anno rediiſſe Capharnaum, & illic deinceps habitaſſe

Incolatus eius in ea ciuitate, luculentum teſtimonium perhibet Matthæus, dum recenſet Chriſtum receſſiſſe à Iudæa, ſtatim à nece ſui

Matth.4.

præcurſoris. Sic ille: *Cum autem audiſſet Ieſus, quòd Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam: & relicta ciuitate Nazareth, venit, & habitauit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon & Nephthali, vt adimpleretur quod*

Iſai.9.

dictum eſt per Iſaiam Prophetam. Terra Zabulon, & terra Nephthali via maris trans Iordanem Galilea gentium, populus qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam: & ſedentibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis.

Quàm erat deploratis ſales Capharnaitarum.

Vno eodémque tenore Matthæus explicat receſſum Chriſti in Capharnaum, & rationem eius ſubiicit incolatus, cuius præſcius Iſaias ait, factam eſſe inſignem miſericordiam illi populo, non excæcato tantùm caligine opaca, ſed & vitiis enecato. Cùm enim miſericordia attendatur penes depulſionem miſeriæ, & miſeriarum ſummæ ſint tenebræ, & mors; Chriſtus in illa ciuitate iniqua, miſericordiæ ſuæ exercendæ maxima reperit argumenta. Ideo præclara editurus ſpecimina

Quare in Euangelio ſpecialis fiat mentio vrbis Capharnaũ.

miſericordiæ ſuæ, ipſo ſuæ prædicationis anno primo in illam ciuitatem diuertit, illic inhabitans vt contribules eius faceret ciues Ieruſalem illius, ad quam omnes anhelare debent. Et credo eo intento Spiritum ſanctum voluiſſe in Euangelio ſpecialem fieri mentionem huius ciuitatis perditiſſimæ, ne homines nequam pertæſi ſuos nefarios actos deſperarent, arbitrati Deum neſcire crimina miſerari.

Quare vrbs Capharnaũ dicta fuerit ciuitas Chriſti.

Itaque hic eſto ſenſus literalis textus iſtius paragraphi, ſcilicet miſeriarum magnos cumulos Deum inflectere, vt miſericordiam ſuam exerceat. Teſtis eſt illa hæc Capharnaum vitiis omnibus infamata. Nam illic domicilij ſui ſedem fixit, triennium totum agens ibi, cum Maria, & duodecim Apoſtolorum choro, ita vt Capharnaum dicta fuerit ciuitas Chriſti, ratione ſingularis illius incolatus. Ita eam nuncupat Matthæus cùm recenſet reditum Chriſti à regione Geraſenorum in vrbem Capharnaum. Sic ille: *Aſcendens in nauiculam, transfretauit, & venit in ciuitatem ſuam.* Id eſt in Capharnaum, vbi omnia

Matth.9.

miſerationis opera exercuit. Primò ibi Matthæum ſedentem ad telonium, eripuit ſæculo, vt faceret Apoſtolum, eum ab iniquo fœnore reuocando. Dixi hanc principem eſſe gratiam illic impertitam, non tempore ſed merito; ſiquidem antea

Luc.5.

curauerat paralyticum tecto domus aperto depoſitum coram, cui & peccata remiſit, ſic ſuæ deitatis teſſeras oſtendendo. Ibidem duobus cæcis viſum reſtituit corporis & animæ. Hominem

Matth.9. *Marc.5.*

item energumenum à dæmone liberauit. Puerum Centurionis impotem factum ratione paralyſis diſſoluentis compagem omnium membrorum, reddidit domino ſuo ſanum. Hæmorrhoiſſam fimbriam veſtis ſuæ attingentem voti ſui compotem fecit. Demum Iairi archiſynagogi

Luc.8. Quot miſericordiæ ſuæ argumenta Chriſtus ediderit in vrbe Capharnaũ.

ædes ingreſſus filiam duodennem extinctam ſubito ſuſcitauit. Eo pacto nullum ferè prodigiorum genus præterijt, cuius experimentum non fecerit in illa nefanda ciuitate, præpedita tot & tantis piaculis, vt Chriſti curas ſaluti eius impenſas repetito crimine præfocarit.

Non ignobile eſt argumentum benignitatis Chriſti erga illam ciuitatem, vt non tantùm erga Hebræos illic degentes ſe toties beneficum præſtiterit influendo latices Euangelij, & tergendo ægritudines omnigenas; ſed etiam hodie inſignis enituit, quòd per internuntios rogatus ire in domum Gentilis hominis vt opitularetur ſeruo, non renuit, ſed præueniens vota domini, qui ſupplex emendicabat opem, ſe accinxit ad auxilium ſuum citiùs erogandum.

SENSVS LITERALIS.

Hiſtoriam Centurionis, cuius puer Paralyticus ſanatus eſt, præcipuè commendare miſericordiam Chriſti.

CONIECTVRA II.

EX LINGVIS.

Attributa Dei omnia realiter concurrunt ad omne Dei opus.

DOctoris imprudentis facinus eſſe arbitror in recenſione attributorum Dei, totum vni attributo dare; quaſi verò attributa Dei ſint diſſita realiter, & non coirent omnia ad quæuis opera Dei, edita ad hoc vt opifex nobis omnibus innoteſcat. Verbi gratiâ affirmare Dei potentiam præualuiſſe in cura Paralytici hodierni, rem cenſeo extra aleam, cùm vtrobique Chriſtus omnipotens ſit, eadémque potentia res etiam minimas operetur. Etſi ſuperuacaneas arbitrer illas quæſtiones, quæ ſingulis quibuſque attributis iniuriæ ſunt, dum præeminentiam vni attribuunt cæteris ingloriam; tamen Doctoris induſtrij credo partes eſſe, explicare intentum Chriſti quale fuerit, quando aliquod inſigne facinus exantlauit. Fidem meo effato facit illud elogium Chriſti. *Omnis Chriſti actio, noſtra eſt inſtructio.* Vnde ſic arguo. Chriſti actiones editæ ſunt in hominum diſciplinam. At nequit homo erudiri ex actione alterius, niſi conſtet de ſpecie actionis

Chriſti actiones omnes editæ ad noſtram eruditionem.

eius,

eius, ſit bona necne. Hoc autem petit notitiam intentionis eius, à quo talis effluxit operatio: actiones enim ſpecificantur à fine, quem ſibi præſtituit intentio hominis operantis. Ergo vt homo cautior ſit meditando opera Chriſti, debet mentem eius ſeriò perſcrutari.

Ex lingvis.

Itaque è mea re eſt inueſtigare, quid hodie Chriſtus inſinuare velit, quandò rogatus opitulari ſeruo Centurionis ait: *Ego veniam & curabo eum.* Non cunctabor dicere meam ſententiam: Noluit ſe omnipotentem oſtendere, ſed probare Deum miſericordem. Fauet Hebræa Matthæi dialectus, qua Chriſtus ait: Ego veniam & miſerebor, & ignoſcam, & ſanabo. Sic ille וארפא

Hebræa. אני אבא *ani abo veerpa. Ego veniam, & ignoſcam.* וארפא *veerpa* vox eſt deducta à radice רפא *rapha*, quæ non tantùm ſignificat ſanare & mederi, ſed & parcere, & remittere. Vnde Rabbi Kimchi in libro radicum explicans locum illum Iſaiæ *Et conuertatur & ſanem eum.* Sic explicat: *Conuertatur & ſit ei venia:* ait enim pro ſanitate eſſe ponendam veniam, quia textus Hebræus, à quo fluxit tranſlatio noſtra, ſic habet ורפא לו *verapha lo:* id eſt, & venia ſit illi. Cùm ergo rogatus Chriſtus vt curaret, reſponderit ſe parciturum, nonne Dei miſericordis edidit argumentum?

Iſai. 6.

Syriaca. Syrus interpres ſic vertit ואסיפהי *vaſiphi*, id eſt, ſalutem impertiar. Deducitur enim vox illa, à radice Syriaca אסא *aſa*, id eſt, ſalutem attulit. Dum ergo Chriſtus ſalutem ægro profitetur ſe conciliaturum, illam profectò intelligit, quam toti proſapiæ Adami venerat ſuo ſanguine procurare. Salutem inquam animarum, qua ſtante parum aut nihil intereſt, an corpora benè valeant.

Christus antè ſanauit animas quam corpora.

Fuiſſe intentum Chriſti, ſoſpitare animas ante corpora, liquet ex ſanitate impertita alteri Paralytico commoranti in eadem Vrbe, quam ſupra Capharnaum diximus. Accipe à Matthæo ſeriem veridicam rei geſtæ. *Offerebant ei Paralyticum iacentem in lecto. Et videns Ieſus fidem illorum dixit Paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* In ea igitur cura intendit Chriſtus ſe Deum miſericordem omnibus indicare. Siquidem in remittente peccata diuinitas & miſericordia coeunt.

Matth. 9

Græca. Græca verſio non abhorret à textibus Syriacis, & Hebræis, ita referens Chriſti effatum. Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν. Ego veniens curabo eum. Verbum θεραπεύω quo vtitur textus, non ſolum ſignificat ſanare, ſed etiam perinde eſt ac indulgere, vt probat Geſnerus in Lexico ſuo traducens Xenophontem vſurpantem vocem illam, vt ſignificet indulgere. Sic ille: Τὴν ἐμὴν ἡδονὴν θεραπεύω; id eſt, indulgeo meæ voluptati. Plutarchus in Lycurgo, verbo iſto vtitur, vt ablutionem notet, ἐθεραπεύσατο πόδας, pedes lauerat. Apud Platonem diſertiſſimum Græcorum, θεραπεύω perinde eſt ac concilio. Hinc illa eius phraſis, θεραπεύειν τοὺς θεούς, conciliare Deos. Non ergo deuiabit ab intento Chriſti, qui has voces, Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν, ita reddiderit, Ego indulgebo illi: ego eum lauabo ab iniquitate, quam contraxit: ego eum mihi conciliabo. adiicit & lingua Chaldæa ſuum ſuffragium; nam radix Hebræa רפא *rapha*, quæ legitur apud Matthæum, deſinens in aleph, quod grammatici vocant verbum de quieſcentibus lamed aleph, apud Chaldæos deſinit in he רפה *raphah*, & ſignificat relaxare,

Plutarch. in Lycurgo.

Plato lib. 2. de Republ.

Chaldæa & ab eo fonte deriuatur vox Chaldæa רפיון *raphion* relaxatio, ita vt Chriſtus Chaldaïcè locutus diceret: ego relaxabo illi noxas, quibus obſtrictus eſt. Sic linguæ omnes ſuum pendunt obſequium meo intento affirmanti, totam hanc hiſtoriam Centurionis eſſe recenſitam, vt miſericordia Chriſti Domini commendetur.

Mens illa Chriſti edentis tot & tanta ſpecimina miſericordiæ ſuæ, magnam debet homini conciliare fiduciam, cùm recolit ſuarum miſeriarum pondus equidem graue. Imò verò ſecus grauitas illa peccatorum nos vrgere debet, ad aras miſericordiæ Dei, cuius proprium eſt miſereri ſemper, & parcere. Nec alio intento Deus ſanxit prædicari hodiernam hiſtoriam, niſi vt iacentes in fæce ſuorum peccatorum ad depoſcendam veniam hortaretur. Cùm enim iſti Paralytico conceſſerit ſalutem animæ, cuius in precibus nulla fuit mentio; nemo inficiari debet eumdem benignitatis Patrem conceſſurum veniam piaculis, quorum remedium pœnitens anima poſtulabit.

SENSVS LITERALIS:

Sanitas impertita Paralytico ſuggerit miſericordiam Dei pronam ad gratias.

CONIECTVRA III.

Ex Sanctis Patribvs.

Quid ſit miſericordia.

Miſericordia in homine habitum dicit, cuius actio formalis eſt miſeratio, quæ ſuam dimenſionem petit à quantitate miſeriæ depulſæ; ita vt magna vel modica ſit illa miſericordia, quæ verſatur circa ingentes vel exiles miſerias. Etſi Deo non affingamus habitus illos accidentales, quibus accinguntur homines, & Angeli, indigi illis auxiliis, quia ſubſtantiæ eorum ſunt impotes ad agendum citra accidentium obſequium. Quamuis, inquam, Deus non admittat hanc compagem ſubſtantiæ, & accidentis; tamen de eo balbutimus iuxta noſtrum diſcurrendi modum, eiuſque attributa recenſemus, & appendimus ad trutinam indolis noſtræ, quæ vno eodemque conceptu non concludit rerum diſparium ideas omnes, quas Dei eſſentia parturit ad arbitrium ſuum, quando iudicat expedire. In eo ſenſu magnam dicimus Dei miſericordiam, & inſignem, quando non diluit modò miſeriam pro qua conſulitur, ſed & vota excedit animæ ſupplicantis. Huius generis eſt illa miſeratio hodierna, quam memini. Non enim Chriſtus adfuit tantùm puero paralytico, vtramque corporis & animæ ſanitatem impertiens, ſed Centurionis fidem auxit, eumque ad Iudæorum opprobrium diuino ſuo eloquio ætati poſteræ commendauit. Saluti ſerui Deus adiecit præconium domini, vt & nos prouocaret ad huius miſericordiæ latices hauriendos.

Miſericordia exhibita puero Centurionis noſtram debet fiduciam excitare.

Hanc miſericordiæ Dei indolem beneficam, & pronam ad erogandas gratias vltra etiam cupidinem noſtram, bellè enarrat Chryſoſtomus ita fatus: *Cur Dominus quod nuſquam ante fecerat, hic peragit? Nam cùm vbique voluntati tantummodo ſupplicantium obtemperaret, hic etiam proſilit, & non curaturum ſe ſolum, ſed domum quoque Centurionis ſe profecturum pollicetur. Certè id ita facit, vt quanta ſit Centurionis*

Chryſoſt. hom. 27. in Matth.

 fidei

fides perdiſcamus: niſi enim ita feciſſet, ſed illico puerum ſanaſſet, ſincera illius feruenſque fides ignota nobis fuiſſet. Idipſum etiam in Phœniſſa muliere, quamuis contrario quodam modo perfecit. Hic enim non vocatus, vltrò ſe domum pollicetur profecturum, vt tu eximiam Centurionis fidem, & præcipuè humilitatem perdiſcas; at verò in Phœniſſa negauit ſe facturum quod petebat, & illam conſtanter iterum atque iterum petentem perplexam & dubiam facit. Cùm enim ſapiens prudenſque medicus ſit, non ignorat contraria ex contrariis facile elicere. Ita hic vltrò ſe iterum offerendo, Centurionis; ibi verò prorogando, & quaſi renuendo, mulieris fidem cunctis apperuit.

Quare Chriſtus adeò ſe pronũ oſtendit ad curandum puerum Centurionis.

Deus vota ſupplicum excedit ſuis beneficiis.

Cùm ergo Deus elargiendo ſua liberali manu excurrat vltra deſideria poſtulantium; nonne par eſt cum Dauide prædicare miſerationes eius eſſe ſupra omnia opera eius? ac proinde confidenter eſſe conueniendam illam miſericordiam, quæ non cunctatur in audiendis precibus, ſed præuenit erogando. Textus ille, quem decurro, meam abundè adſtruit ſententiam, quandoquidem Chriſtus, non ſe medicum tantùm præſtat ſerui decumbentis, ſed & dominum laudat, ob fidem quam ipſemet ei largiùs impertiuit. Quid Centurionem commemoro? cùm nemo noſtrûm plura expertus ſit beneficia, quàm auſus vnquam eſſet cupidus expectare. Eadem omnes vehimur naue, qua olim Auguſtinus, cuius hæc eſt celebris gratiarum Dei commemoratio. *Septem video in me miſericordias Domini, quas & vos ipſi facilè in vobis inuenietis. Prima eſt, quòd à multis peccatis adhuc in ſeculo poſitum cuſtodiuit. Prima quidem non inter omnes, quas mihi impendit, ſed prima inter has ſeptem. Quis enim non videat, quòd ſicut in multa cecidi; ſic & in alia poteram cecidiſſe peccata, niſi omnipotentis pietas me conſeruaſſet? Fateor & fatebor, niſi quia Dominus adiuuit me, paulò minus cecidiſſet in omne peccatum anima mea. Secunda miſeratio, quæ non poterit explicari ſermone, quàm benigna, quàm libera, quam gratuita; ego peccabam, & tu diſſimulabas; non continebam à ſceleribus, & tu abſtinebas à verberibus; prolongabam ego multo tempore iniquitatem, & tu Domine pietatem tuam. Tertia quod viſitauit cor meum, & inuitauit, vt amara fierent, quæ malè dulcia priùs erant. Quarta quòd pœnitentem miſericorditer ſuſcepiſti, vt in eorum numero inuenirer, de quibus Pſalmiſta ait: Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Quinta, per quam mihi continendi deinceps, & emendatius viuendi præſtitiſti virtutem, ne recidiuata paterer, & eſſet nouiſſimus error peior. Poſtquam in his quinque miſerationibus à malo liberaueris, in duabus aliis bona largieris. Hæ duæ ſunt, gratia promouendi, quia videlicet munus bonæ conuerſationis indulges: & ſpes obtinendi, quæ donas homini indigno, & peccatori de tua potius experta bonitate vſque ad cæleſtia ſperanda præſumere.*

August. ſerm. 88.

Quàm numeroſæ ſint miſerationes Dei circa nos explicitæ, luculenter hic recenſet Auguſtinus.

Pace Augoſtini dixerim. Si ſinguli quique hominum alto ſeſe explorent ſcrutinio, non ſeptem tantùm miſericordias recenſebunt, ſed deprehendent, miſerationum Dei nullum prorſus eſſe numerum, noſque non poſſe gratiarum Dei gazas diuites exhaurire. Hæc igitur eſto ſumma ſenſus iſtius literalis: ſcilicet Deum in contextu rerum geſtarum à Centurione voluiſſe nobis inſinuari miſericordiam ſuam, vt & nos malè nobis conſcij illam etiam nobis conciliare impigrè ſatagamus.

Miſericordia Dei nemi nem prorſus excipit.

SENSVS LITERALIS.

Perfectæ fidei ſigna petuntur, à profeſſione eiuſdem fidei, & bonis operibus, exemplo Centurionis, qui ſic vidit Chriſtum.

In hæc verba:

Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum: ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, & dico huic: Vade, & vadit; & alij: Veni, & venit; & ſeruo meo: Fac hoc, & facit. Audiens autem Ieſus miratus eſt, & ſequentibus ſe dixit: Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſraël.

§. II.

NE in alienam meſſem ſuam falcem mittat iſte literalis ſenſus, quem prætendit textus ille diffusè obiectus in titulo, diſpeſcendæ ſunt materiæ expediendæ ſuis locis, ne poſitæ extra ſuos cancellos faceſſant negotium illis, qui me conſulent, laborantes indagini multiplicis ſenſus, Euangelij cortice recõditi. Primò propoſita theſis me obſtringit ad probãdum, perfectam fidem ſtipari debere bonis operibus, & profeſſione externa eiuſdẽ fidei. Sed quia hanc ancipitẽ fecere theſim hæretici, agito luculenter infra, in explicatione orthodoxa Euangelij huius, vbi hanc concluſionem probo viis omnibus, quæ conciliare poſſunt aſſenſum intellectus, nequicquam hæreſi conſtrepente. Rurſus, tota illa hiſtoria Centurionis proſtrati ad pedes Chriſti, & profitentis ſe indignum ea qua Chriſtus illum dignabatur gratia, locuples argumentum ſuggerit explicandi, qua cautela homo ſeſe debeat accingere ad hoc vt compos fiat gratiarum, quas Deus hominibus benè ſibi conſciis elargitur. Prædiues illa materia meum ſtylum acuit infra dum expendo ſenſum moralem, quem decurro multifariam, petito lumine à variis ſcientiis ad illuſtrandam illam expolitionem moralem, congruè ad conciones illuſtrandas. Potuiſſent equidem illæ omnes materiæ pertinere etiam ad ſenſum literalem; ſed ne ſpatiaretur oratio, refudi illas concluſiones in alios titulos, ne indigeſta moles rerum coëuntium ingrata foret, nauſeam fortè animo paritura.

Synopſis ſenſuum, quos ſuggerit ille verſus Euangelij titulo inſcriptus.

Vt ergo ſenſus literalis Euangelij huius ſeorſim exponatur: Dico, Euangeliſtam Centurionis exemplo voluiſſe dare ſpecimen perfectæ fidei, cuius argumenta petuntur à ſerie rei geſtæ, quam literaliter enucleare negotium eſt iſtius paragraphi, quem auſpicabor à conditione Centurionis, de quo ambigitur an fuerit alienigena, Romanus videlicet an Iudæus. Ratio dubitandi non gratis affingitur, ait enim Hilarius eum fuiſſe Iſraëlitam. Hilarij autem fides quanta fuerit apud ſanctos etiam Scripturæ ſanctioris interpretes patet ex S. Hieronymo, tantùm deferenti Hilario quantùm deferri poteſt, vt hæc eius verba ſonant:

Hilarij auctoritas quãti ponderis fuerit apud Sanctos Eccleſiæ doctores.

Athanaſij

Hieron. epiſt. 7. ad Lætam.

Athanaſij epiſtolas, & Hilarij libros inoffenſo decurrat pede, illorum tractatibus, illorum delectetur ingenijs, in quorum libris pietas fidei non vacillet: cæteros ſic legat, vt magis iudicet quàm ſequatur. Quanti etiã momenti ſit ille expendens diuina oracula, probat Auguſtinus, in eius gratiam ita fatus:

Auguſt. l. 6. de Trinit. c. 10.

Non mediocris auctoritatis in tractatione Scripturarum & aſſertione fidei vir extitit Hilarius. Cùm ergo ille Doctor emeritus affirmet Centurionem fuiſſe Iſraëlitam, mearum eſt partium inueſtigare quid magis ſit huic rationi conſentaneum. Sic ille:

Hilarius can. 7. in Matth.

Non erat tribunus iſte de Gentibus: & quomodo in Iſrael fides talis non eſt reperta, cùm qui crederet eſſet Iſraelita? Huic opinioni ſuffragatur inſtitutum Hebræorum, apud quos erant etiam caſtra diſpoſita more Romanorum. Nempe exeuntes de Ægypto Iſraëlitæ diuiſi ſunt per Decanos, Quinquagenarios, Centuriones, & Tribunos. Eadem etiam militari diſciplina, ſuis Dauid agminibus cauit conſtituens Cẽturiones, & Tribunos. Scriptura etiã ſacra commemorat Ioſaphat habuiſſe Centuriones, & Ioiadam ſacerdotem ſtipatum fuiſſe Centurionibus, quando inaugurauit Regem Ioam.

Exod. 18. Deuteron. 1. 2. Reg. 18. 1. Paral. 27. 28 2. Paral. 23.

Vnde probabile eſt viguiſſe adhuc tempore Christi illas militiæ præfecturas. Accedit illa eius cum Iudæis conuerſatio familiaris, imò & in eadem Synagoga cohabitatio, quomodo enim ille Synagogam ſuis ſumptibus erexiſſet; ſi eo vti Iudæis minimè voluiſſet? Hic enim Centurio idem eſt, de quo meminit Lucas dicens ſeniores Iudæorum ab eo Centurione miſſos, qui meritorum eius iſtam fecere mentionem:

Argumenta quæ ſuadent Centurionẽ non fuiſſe Gentilem.

Luc. 7.

Dignus eſt, vt hoc illi præſtes, diligit enim gentem noſtram, & Synagogam ipſe ædificauit nobis. Quaſi dicerent: Ille homo Iudæus eſt, & adeò ſuæ gentis ritibus adſtrictus; vt etiam ære ſuo ædes illas erexerit, ad quas conuenire ſolemus vt vacemus Verbo Dei.

Tamen in confeſſo eſt apud omnes, Centurionem illum fuiſſe Gentilem, & Ethnicum neſcium prorſus rituum Hebræorum; ſed virum minimè malum, & aliqua virtutum moralium praxi tinctum. Fuiſſe Centurionem alienigenam inſinuat illa legatio celebris, qua ad Chriſtum miſit ſeniores Iudæorum tanquam poteſtatem habens & ius in Iudæos veluti præpoſitus vrbi Metropoli Galilææ.

Centurionẽ fuiſſe Gentilẽ ſanior eſt ſententia ſubiectis rationibus cõfirmata.

Erat enim Capharnaum vrbs inclyta valido Romanorum præſidio munita, vt inde toti prouinciæ Romani milites imminerent: Romanis illic in ſtatione poſitis præerat Centurio, etiam & ipſe Romanus, licet veluti probus æquior eſſet Hebræis, vtpote probans eorum ritus, à quibus erat religione diſſita penitus alienus. Vnde hominis ethnici indolem Iudæi recenſentes dixerunt, eum amare gentem Hebræam, etſi Gentilis eſſet ab ortu ſuo; alioquin abſurda foret laus hæc in homine Hebræo, quod Hebræorum gentem amaret: nemo namque Hebræa gente ſatus adeò degener extitit, vt exoſum habuerit genus ſuum. Adice Chriſtum comparando fidem eius cum illa Hebræorum dixiſſe, aliam omnem populi Hebræi fidem eſſe imparem illi, & ſic oſtendiſſe eum eſſe peregrinum. Nempe ſi tantam fidem non inuenit in Iſraël, ille non erat ex eorum tribu.

Noua auctoris ratio probans Centurionem non fuiſſe natione Hebræũ.

Præterea accipe rationem à nemine adhuc editam. Galilæa prouincia erat Palæſtinæ fœcundiſſima, celebris ob decem ciuitates, quibus coaluit aliquando regio decapoleos. In his ciuitatibus primas occupabat Capharnaum, vtpote ditiſſima, & bello, & pace inſtructiſſima. Cùm ergo Iudæi excidiſſent libertate ſua, & ſub iugum miſſi à Romanis ægrè admodum eis deſeruirent, non eſt fas credere Romanos, qui habebant ſuſpectam fidem Hebræorum, voluiſſe Centurioni Hebræo committere præſidium vrbis celeberrimæ, cuius defectio à Romanis, totius prouinciæ facta in exemplum, alias etiam ciuitates Romano Imperio ſubtraxiſſet. Vt ergo non nutaret Hebræorum fides, cauit Imperator Tiberius, vt in Iudæam decernerentur Gentiles, vt videre eſt in Pilato, qui & ipſe Præſes erat Ieroſolymis.

Quare Tiberius Imperator in Iudæã direxerit Duces & Præfectos Gẽtiles.

Denique Chriſtus dicens multos venturos ab Oriente, & Occidente, vt recumbant cum Abraham, & fore vt filij regni eijcerentur foras, liquidò oſtendit, iſtum Centurionem eſſe de Gentibus, quas venturas ab Occidente ait Chriſtus; erat enim Romanus hic Centurio. Eſt autem Roma Occidentalis, reſpectu Ieroſolymæ, quæ magis ad Orientem vergit. Ergo cùm Iudæos intelligat filios regni, profectò Centurio non fuit Iudæus, quia de eo explicitè ait Chriſtus, multos venturos ab Oriente, & Occidente, vt cum Abrahamo geſtiant, exauthoratis alijs, qui ſuorum natalium immemores infulis exciderunt.

Præfatis rationibus obſtetricantur Sancti Patres, ſuo ſuffragio adſtruentes, eum hominem fuiſſe Gentilem. Ita Chryſoſtomus:

Ex SS. PATRIBVS.
Chryſoſt. hom. 23 in Euang.

Ex genere Iudæorum non fuiſſe Centurionem, tum à nomine ipſo, vocabuloque Centurionis perſpicuum eſt, tum etiam, quia dictum eſt: Neque in Iſrael tantam fidem inueni. Concinit Auguſtinus, ſimili ferè argumento ductus, vt videre eſt hac eius ſententia.

Auguſt. ſer. 6. de verb. Dom.

Erat iſte de Gentibus: erat quippe Centurio. Iam Iudæa gens habebat militem: habebat Romanum Imperium.

Si ſcrupulum mouet Hilarius; vtpote magni nominis interpres affirmans eum fuiſſe Iſraelitam; Reſpondeo Hilarium hoc dixiſſe attendendo ad fidem, & non ad perſonam, & hoc nemo aduertit; nimirum omnes ante me interpretes Hilarium credidere eſſe in ea ſententia, Centurionem fuiſſe Hebræum, quia dixit eum qui credidit eſſe Iſraëlitam. Nomen Iſraëlita bifariàm accipitur; ſpiritualiter ſcilicet, & carnaliter. Iudæi ſanguine Iſraëlitico ſati, ſunt Iſraëlitæ ſecundùm carnem; ſed illi, quos Iudæi finxerant ſua diſciplina ingerentes notitiam Dei veri, & eos inducentes in meliorem frugem, hi inquam fuere ſpiritualiter Iſraëlitæ nuncupati.

Nomen Iſraëlitæ duobus modis accipitur.

In eo ſenſu Chriſtus indigitans Nathanaëlem ait:

Ioan. 1.

Ecce verè Iſraelita, in quo dolus non eſt. Quamuis enim Nathanaël natione Iſraëlita eſſet; magis tamen attendit Chriſtus ad mores, & fidem eius, quàm ad proauos. Ita Hilarius Centurionem dixit Iſraëlitam, quia de Deo aliter ſentiebat, quàm Gentiles, ſed eo planè modo, quo Iſraëlitæ; imò fidem nobiliorem profeſſus eſt, ipſo etiam Chriſto aſſertore. Me benè aſſecutum fuiſſe mentem Hilarij, probat ipſe textus Hilarij, vbi in eadem pagina aſſerit fuiſſe Centurionem Gentilem. Sic ille:

Hilar. can. 8.

De tribuno poſuiſſe me ſatis ſit, principem Gentium eſſe crediturarum. Si princeps Gentium, ergo non Iudæus. Sed quomodo Gentilis, & Iſraëlita; nam vtrumque eodem canone ſcribit Hilarius. Præſtò ſum dubiæ quæſtioni. Vtrumque fuit Centurio, Hebræus, & Gentilis. Gentilis ortu, vtpote Romano ortus ſanguine, ſed moribus & fide Iſraëlita.

Quomodo Centurio fuerit Gentilis, & Iſraëlita.

Fidej

Centurionis mores probi.

Fidei ſuæ argumenta prius ediderat componendo mores ſuos eo modo, vt Iudæi luculentum de eo teſtimonium præbuerint, & vt credere fas eſt, niſi homo ille extitiſſet vitiorum expers, non adhibuiſſet familiares ſibi ſeniores Iudæorum, quos ſanè cenſores aſperos habuiſſet, ſi fuiſſet vitiorum aſpergine conſpurcatus. Procul erat ab immodica auri cupidine, quæ plerumque ſolicitat præfectos militiæ in ſtatione poſitos, vt pleraque exigant à ciuibus per fas, & per nefas. Iſte verò ſecus, de proprio ſuo penu Synagogam erexerat in gratiam Iudæorum; vtque indiuiduo nexu coëunt virtutes omnes factur æ chorum, Centurionis animus in bonum pronus, pietatis ſuæ comites alias virtutes habuit, quarum agmine freti ſeniores Iudæorum Chriſtum vrgebant, vt ſe propitium præſtaret huic homini benefico, cui ſic benè aptato ad influxum gratiarum Dei, fidei lumen illuxit, cuius obſequio Deum veluti peruium habuit licet abditum humani corporis inuolucris. Et ne tacita fides infuſa reum efficeret, ipſe palàm Deum in Chriſto confeſſus eſt, parum arbitratus dignari Chriſtum nobili legatione Iudæorum & procerum Synagogæ, ſi non & ipſe in teſſeram fidei ſuæ fuiſſet Chriſti pedibus aduolutus, factus præco deitatis abſconditæ, cuius ipſemet indubia ſenſerat argumenta.

Centurionis probitas eum aptauit Deo cooperante ad fidei illapſum.

SENSVS LITERALIS.

Non per internuntios tantùm, ſed & ipſe Centurio coram poſitus, Chriſtum Deum profeſſus eſt.

In hæc verba:

Et reſpondens Centurio ait: Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum: ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus.

§. III.

CONIECTVRA I.

Ex Ratione.

REm mihi luci meridianæ ſimillimam, fecere aliis opacam Doctores haudquaquam ignobiles, ſcilicet Abulenſis & Maldonatus, freti teſtimonio Auguſtini. Hi qua ratione poſſint id contendunt; nimirum vt probent Centurionem tantùm per internuntios acceſſiſſe ad Chriſtum, eo prorſus inſalutato: quodque magis exoticum cenſeo, Abulenſis & Maldonatus aliam opinionem explodunt, quaſi peregrinam, & longè ab intento Scripturæ ſanctioris. Abſit inuidia dicto, illorum ſententia nimis iniuria eſt noſtræ, quam adſtruam multifariàm, & oſtendam præponderare alteri, & teſtimonio Sanctorum Patrum, & ratione, & oraculis Hebræis, Syriacis, & Græcis. Eſto igitur hoc veridicum effatum. Centurio ſeipſo Chriſtum adiit, miſſis paulò ante ſenioribus Iudæorum, aliiſque ſubinde neceſſariis, honoris causâ, quos ipſe ſubſecutus, ea omnia miſcuit colloquia cum Chriſto, quæ commemorat noſter Euangelij textus.

Quare diſpliceat ſententia Abulẽſis & Maldonati negans Centurionem perſonaliter ad Chriſtum acceſſiſſe.

Vt liquidior ſit iſta concluſio ab aliis improbata, nota ſcribas rerum geſtarum à Chriſto, ita contexuiſſe illam hiſtoriam, vt ab vno breuiter perſtricta, ſuppleantur ab alio, ita tamen, vt neuter alterius fidem deſtruat, ſed concordi ſtylo ſeriem totam rerum graphicè omnes æquè delineent. Rurſus hoc eſt etiam prælibandum, ſcilicet Euangelium eſſe ad literam explicandum, vbi miracula deſcribuntur: ſiquidem hiſtoria nullos patitur tropos, debetque ad literam conciliare ſibi fidem lectorum, quando nihil obſtat quominus accipiatur litera congruè vt ſonat. Adeoque verus eſt iſte canon interpretandi Scripturas ſacras hiſtoricas, vt ſi reuocetur in dubium, & liceat dubitare de genuino ſenſu literali hiſtoriæ, inducendo figuratiuos loquendi modos, neceſſe ſit facere ancipites omnes hiſtorias, quia quiſque ad arbitrium ſuum ſchemata ſibi finget abdita cortice literali.

Auctoris ſententia de Centurionis acceſſu ad Chriſtum.

Scriptura ſacra debet literaliter intelligi vbi res eſt hiſtorica.

Hoc fundamine poſito, neceſſe eſt Centurionem conueniſſe Chriſtum, cui fidenter expoſuit iniquam ſerui ſortem, vt dubiam eius ſalutem opportuna gratia reuocaret. Præterea cùm Centurio angeretur magna ſolicitudine ſuccurrendi domeſtico decumbenti, illa eius anxietas exigebat vt omnem moueret lapidem in gratiam reducis ſanitatis. Ergo ſe accinxit Centurio vt adiret Chriſtum, quem audierat ægris propitium, exemplo leproſi, quem tunc mundauerat, famâ prodigij huius permeante totam ciuitatem. Vnde cùm nemo alij committat rem ſibi maximè cordi, quam ſeipſo melius conſummare poteſt; non amantiſſimi domini partes egiſſet Centurio, ſi patronos adhibuiſſet tantùm, qui ſolicitarent Chriſtum, quem poterat ipſe validè perurgere. Adde, ad amorem, quo deperibat illum ſuum ſeruum chariſſimum, acceſſiſſe fidem, quam de Chriſto conceperat. Vnde, cùm gratia Spiritus Sancti neſciat tarda molimina, non potuit cohibere motus, qui eum ad conueniendum Dominum inducebant. Nec obſtat Abulenſis, & Maldonati inſtantia, Lucam dicere Centurionem miſiſſe ſeniores Iudæorum, & poſtea amicos, qui ſuo nomine exorarent. Concluſio noſtra nullam inde iacturam patitur, imò lucidior hinc fit, & mihi ſuffragatur in eo quod ſentio Centurionem omnia obiiſſe munia, quæ ſibi conciliare poterant Chriſtum, ad quem decernens primores Synagogæ, alioſque Gentiles amicos ſuos, quos ſubinde miſit ſegregatos à Iudæis; ſuo profectò muneri defuiſſet, ſi & ſuas non egiſſet partes explicando ſua vota Chriſto, quæ aliis proponenda commiſerat.

Centurio perſonaliter acceſſit ad Chriſtum, vt validis rationibus adſtruitur.

Diluitur inſtantia Abulenſis, & Maldonati.

Demum accurata deſcriptio ſermonum, quos habuit ille cum Chriſto, ſatis ſuperque probat illum adiiſſe Chriſtum, qui proculdubio non miratus fuiſſet fidem Centurionis, nec eam aliis propoſuiſſet in exemplum, ſi eam auditores non coram aſpexiſſent. Et hoc præpotens credo eſſe argumentum, & fulcrum meæ opinionis, videlicet voluiſſe proponere Centurionis fidem, & eam extollere ad dedecus Hebræorum, & vt æmulatores haberet diſcipulos. Igitur operæpretium fuit, vt de hac fide præcipua & ſincera conſtaret præſentibus. Neſciiſſent autem fidem illam Centurionis omnes qui adſtabant Chriſto, ſi non adfuiſſet Centurio: nam amicorum eius teſtimonium ſuſpicionem adulationis aut erroris feciſſet adſtãtibus, qui iure dubias feciſſent laudes decantatas ab hominibus cõductis ad hæc encomia celebrãda. Et licet Chriſto nihil omnino inuiũ eſſet,

Chriſti laudes in gratiã Centurionis arguunt eius præſentiam.

ſed

Sincera fidei profeſſio non fit ab abſente.

ſed omnia aperta liquerent illi; tamen hic Dominus prudens non miratus eſſet fidem in hac magna frequentia hominum, ſi non adfuiſſet ipſe Centurio, cuius oratio explicans indignitatem ſuam, & illa ingenioſa profeſſio omnipotentiæ Dei, ſimilitudine petita à poteſtate præfecti militum, ad cuius nutum omnes obediunt, reuera pellexere Chriſtum vt miraretur hominem de Gentili factum non Theologiæ modò candidatum, ſed Doctorem eximium, Hebræis etiam legiſperitis ſua dogmata proponentem.

Rimare amabò, lector, & perpende meas rationes, & vide an non incongruum ſit proponere hominem in exemplum fidei, quæ præibat aliis, ſi nulla ediditſet argumenta ſuæ fidei alia ab his quæ recenſebant amici eius, ideo ſuſpecti, quia amici, & eo nomine conducti fortè vt ſuis præconiis hominem extollerent, & mutuatitiis laudibus imponerent adſtantibus, qui dubia facientes illa præconia de homine abſente, non in eo habuiſſent exemplum efficax ad credendum, cùm fidei teſſera neceſſaria ad hoc vt quis agnoſcatur fidelis, ſit profeſſio reſonans ore ipſius Dominum confitentis.

Matth. 8

Quomodo Lucas intelligendus ſit dicens Centurionem miſiſſe ad Chriſtū ſeniores & amicos.

Fauet adhuc meo intento ille diſcurſus Chriſti, captata occaſione præſentiæ Centurionis, qui venerat ſua redditurus obſequia. Sic ille: *Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſrael. Dico enim vobis, quod multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum.* Præſcius Chriſtus ait multos venturos ad ſe conſcribendos numero fidelium. Ergo cùm illi homines venturi ad Chriſtum reuera venturi eſſent, & daturi nomen ſuum Chriſto, liquet Centurionem etiam ſeſe dediſſe in conſpectum, & pronum ad pedes Chriſti ei dediſſe manus; quia cum Chriſtus ait habiturum plures ſequaces fidei ſuæ: non autem ſequaces eſſent eius fidei homines illi venturi ad Chriſtum, ſi non ipſe adiiſſet Chriſtum, qui profectò nobilibus elogiis non affeciſſet Centurionem illum, ſi hiulca fides eius innotuiſſet tantùm relatione hominum amicorum.

Quare Centurio ante acceſſum ſuū præmiſerit ſeniores Iudæorum.

Non itaque faceſſat negotium Lucas dicens miſiſſe ſeniores Iudæorum, & poſtea amicos: nam hæc delegatio non deſtruit fidem meæ theſis, ſed magis adſtruit explicando minutias hiſtoriæ huius, quæ ſic debet intelligi, vt credatur hic tribunus duas feciſſe turbas præuias acceſſui ad Chriſtum. Præmiſit Iudæos, arbitratus eos fore gratos Chriſto, vtpote contribules eius. His ſubiecit familiares ſibi homines fortè Gentiles & Romanos, præcipuos ſcilicet huius præſidij, vt ſic ampliori honore dignaretur Chriſtum, cuius captare volebat gratiam, deſuper illuſtratus. Non inficior hos legatos explicaſſe quidem Chriſto vota hominis illius anxij, qui vt audiit Chriſtum pergere ad domum ſuam, confeſtim obuius occurrit illi, commendans ſanitatem ſerui, cuius gratiâ ſeniores Iudæorum ſeſe importunos ei præſtiterunt. Ter igitur ſubſtitit. Primò quando occurrerunt ſeniores Iudæorum. Secundò quando obuij facti ſunt amici. Tertiò quando ipſe Centurio velut impos ſui præ gaudio & reuerentia procidit ad pedes Chriſti, profeſſurus huius fidem & omnipotentiam, nec quicquam Hebræo populo reluctante.

Abulenſis in Matt. 8. q. 17.

Inſtantia Abulenſis diluitur.

Abulenſis opponit textum iſtum Euangelij: *Reuerſi, qui fuerant miſſi, inuenerunt ſeruum, qui languerat, ſanum.* Vnde mordicus infert Centurionem non vidiſſe prorſus Chriſtum, quia dixiſſet textus Centurionem reuerſum in domum ſuam, repetiſſe ſeruum ſanum. Reſpondeo, Matthæum & Lucam conuenire in eſſentialibus huius prodigij; at Matthæum occupari in his, quæ perſonaliter acta ſunt inter Chriſtum & Centurionem, quem explicitis verbis ait alloquutum eſſe Chriſtum, & vtriuſque colloquentis ipſiſſima verba refert. De Luca verò diſpar eſt ratio: nam ille omiſſa à Matthæo diligenter enuclear, ideoque commemorans fuiſſe miſſos internuntios, notat eorum etiam reditum in domum, non negando tamen Centurionem proceſſiſſe obuiam Chriſto.

Quomodo Lucas & Matthæus concordes ſint in recenſione hiſtoriæ Centurionis.

SENSVS LITERALIS.

Quomodo rurſus conſtet Centurionem perſonaliter adiiſſe Dominum Ieſum Chriſtum.

In hæc verba:

Et reſpondens Centurio ait.

CONIECTVRA II.

Ex Lingvis.

NOn gratis & incongruè hiſtoria comparatur cum ſpeculo, cuius eſt ingenuè referre ideas rerum obuiarum. Cùm ergo hiſtoria ſacra maximè ſit veridica, nihil omnino in ea vacabit, ſed omnia ſonora erunt atque vocalia: ideóque certiſſimum eſt ex illa ſacra ſerie rerum geſtarum à Chriſto, Centurionem vidiſſe Dominum, & ambos fuiſſe ſimul collocutos. Quippe citra tropos vllos debet intelligi hic contextus, duas tantùm perſonas inducens ſibi mutuo reſpondentes. *Acceſſit ad eum Centurio rogans eum, & dicens: Domine puer meus iacet in lecto paralyticus, & malè torquetur. Et ait illi Ieſus: Ego veniam, & curabo eum. Et reſpondens Centurio ait: Domine non ſum dignus.* Illa interlocutio realem & perſonalem præſentiam Centurionis inſinuat: Matthæus enim ait ipſum Centurionem acceſſiſſe ad Chriſtum, & Dominum illi reſpondiſſe, & non iis qui miſſi fuerant; & omnes textus referunt reſponſionem Chriſti ad Centurionem vt præſentem, qui etiam ſicut par erat reſpondit Chriſto, vt coràm poſito. Quippe Hebræa phraſis ipſum Centurionem inſinuat reſpondentem Chriſto dicenti: *Ego veniam, & curabo eum.* Sic enim Hebræa ſonant ויען שר מאה ויאמר *vaiangan ſar meha vaiomer. Et reſpondit Centurio, & dixit.* Vox illa, *reſpondit*, indicat præſentiam hominis, cuius abſentia eum feciſſet impotem reſpondere Chriſto. Vbi autem agitur de loquela Chriſti, hanc hiſtoriam dirigit perſonaliter ad Centurionem, & non ad internuntios. Ita Syrus interpres אמר לה ישוע *emar leah ieſchuang. Dixit illi Ieſus.* Profectò ſi totum iſtud negotium eſſet geſtum cum legatis, Chriſtus eis reſpondiſſet, & non homini abſenti. Græca etiam verſio illum dialogum Chriſti & Centurionis enuntiat hoc tenore. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἑκατόνταρχος ἔφη. *Et ait illi Ieſus: Ego veniens curabo eum. Et reſpondens Centurio ait.*

Hiſtoria quare comparetur ſpeculo.

Ex lingvis.

Hebræa.

Syriaca.

Græca.

Nota, Chriſtum non reſpondiſſe Ioanni Baptiſtæ in ſingulari, quando miſit diſcipulos vt reſciret an ipſe eſſet rerum Dominus, & Redemptor. Idem ſcriba facit, ſcilicet Matthæus, tem enarrat hoc tenore: *Ioannes autem cùm audiſſet in vinculis opera Chriſti; mittens duos ex diſcipulis ſuis, ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Et reſpondens Ieſus ait illis: Euntes renuntiate Ioanni quæ audiſtis, & vidiſtis.*

Matth. 6.

Valida auctoris ratio, ad aſtruendũ acceſſum perſonalem Centurionis ad Chriſtum.

Etſi diſcipuli præcurſoris interrogarent Chriſtum nomine Ioannis, vſurpantes eaſdem voces, quibus ipſe Ioannes affatus fuiſſet Chriſtum, ſi coram adſtitiſſet; Chriſtus tamen non Ioanni reſpondit, vt præſenti, quia procul erat, ſed internuntiis verba dedit, quæ referrent ſuo præceptori, reſpondens illi in plurali, & non in ſingulari. Ergo cùm Matthæus, ſcriba vtriuſque hiſtoriæ, tam accuratè reddiderit verba Chriſti loquentis in plurali nuntiis ſui præcurſoris; & verba retulerit in ſingulari quando incidit mentio Centurionis, profectò res eſt indubia, eum acceſſiſſe ad Chriſtum, vt ſonant verba illa: *Et ait illi Ieſus.* Nam ſi libera fiat copia vnicuique ad interpretandum textum ſacrum, adhibitis illis diſtinctionibus per ſe, vel per alium, certitudo ruet Scripturæ ſanctioris. Exempli gratiâ ea quæ enarrantur de Chriſto explicabuntur de Apoſtolis, dicendo Chriſtum fuiſſe vſum miniſterio diſcipulorum, quos miſit binos in omnem ciuitatem, quò erat ipſe poſtmodum appulſurus.

Regula certa obſeruanda ad intellectũ ſenſus literalis hiſtoriæ ſacræ.

Ne ergo facultas libera errandi proſtet iis, qui decurrunt textum ſacrum, id animo inſideat: ſcilicet ſacras hiſtorias eſſe intelligendas omnino vt ſonant, niſi aliquid obſtet, quod hyperbolen ſonat: vt quando dicitur exercitus Philiſtinorum numeroſus ſicut arena maris, illud non præcisè ſumendum eſt neque mathematicè, ſed in ordine ad intentum hiſtoriæ, quæ vult ſignificare copioſas acies. Ergo cùm Matthæus dicat Centurionem acceſſiſſe ad Chriſtum, & Lucas adiiciat eum miſiſſe ad Ieſum ſeniores Iudæorum, & vtrobique veritas reperiri poſſit, dicendo eum miſiſſe ſeniores, & amicos, & poſtea cum agmen clauſiſſe occurrendo Chriſto, nonne eſt quærere nodum in ſcyrpo, totam hiſtoriæ fidem reponere penes vnum, vt alteri penitus adimatur? Itaque rata ſit mea concluſio de occurſu perſonali Centurionis euntis obuiam Chriſto, qui eum vt præſentem non eſſet affatus, nec fidem eius adeò extuliſſet, ſi præſentiâ locali diſſitus abfuiſſet.

SENSVS LITERALIS.

Idem Chriſti & Centurionis concurſus adſtruitur.

In hæc verba:

Et reſpondens Centurio ait.

CONIECTVRA III.

Ex Sanctis Patribvs.

Ex SS. Patribvs.

NOn adeò peregrina eſt mea ſententia, vt careat ſuffragio Sanctorum Patrum, ex quorum choro in nos proceſſit Auguſtinus, non reprobans concluſionem meam, ſed indicans quomodo poſſit altera ſuſtineri. Non itaque negat Auguſtinus ex profeſſo, Centurionem perſonaliter acceſſiſſe ad Chriſtum, ſed ſua induſtria interpoſita oſtendit concordes eſſe Euangeliſtas in ſuo loquendi tropo. Sic ille: *Non abſurdè Matthæus, etiam quod vulgo poſſit intelligi, per alios facto acceſſu Centurionis ad Dominum, compendio dicere voluit: Acceſſit ad eum Centurio. Verumtamen non negligenter intuenda eſt etiam ſancti Euangeliſtæ altitudo myſticæ locutionis, ſecundum quod ſcriptum eſt in Pſalmo: Accedite ad eum & illuminamini. Proinde quia fidem Centurionis, quâ verè acceditur ad Ieſum, ipſe ita laudauit, vt diceret: Non inueni tantam fidem in Iſrael: ipſum potius acceſſiſſe ad Chriſtum dicere voluit prudens Euangeliſta, quam illos, per quos verba ſua miſerat.* Hæc ille.

Auguſt. l. 2. de conſ. Euangel. ſtar. c. 20.

Non negat Auguſtinus Centurionẽ acceſſiſſe per ſe, ſed oſtendit quomodo concordẽt Lucas, & Matthæus.

Nota, Auguſtinum ex ſuppoſitione tantùm hæc dicere: nam liber ille inſcriptus de conſenſu Euangeliſtarum eo tantùm fine editus eſt, vt oſtendat Auguſtinus nihil eſſe diſſonum in Euangelio; & ſuppoſito quòd Centurio non viderit Chriſtum, poſſe etiam eſſe veracem hiſtoriam à Matthæo recenſitam, quia fide accedimus ad Deum. In re opaca lumen perſpicuum ſubminiſtrat Chryſoſtomus dicens, Centurionem voluiſſe rectà ire ad Chriſtum, vt eum conſuleret in gratiam ſeruuli decumbentis; ſed Iudæos in aſſentationem compoſitos obſtitiſſe, pollicentes ſe ſuaſores fore opportunos ad hoc vt Chriſtus annueret votis eius, ac proinde Centurionem quaſi prohibitum à Iudæis domi aliquantulum remanſiſſe. Vnde alios miſit, qui ſuarum morarum redderent rationem, & dicerent non ſua culpa cunctatum eſſe in reddendis obſequiis, ſed illud omnino dandum indignitati, cuius cùm eſſet maximè ſibi conſcius, orabat ne Chriſtus vltro pergeret. Adiicit idem, Centurionem hos poſtremos nuntios aſſecutum, veniſſe ad Chriſtum, cui & omnia recenſita à Iudæis ipſe repetiit coràm poſitus, & ſe dans in conſpectum Chriſti. Ita Chryſoſtomus: *Veriſimile mihi videtur, cùm voluiſſet ad Ieſum proficiſci Centurio, detentum à Iudæis fuiſſe, qui ei aſſentarentur, atque dicerent: Nos ibimus, & adducemus ipſum. Quod ita eſſe perſpicies, ſi plenam aſſentationibus orationem eorum diligentius conſiderabis. Diligit enim aiunt gentem, & Synagogam ædificauit nobis. Neque vident vnde Centurionem commendent. Nam cum dicere oportuiſſet, voluiſſe quidem ipſum venire, & rogare, ſed nos cauſam eius, & calamitatis magnitudinem conſiderantes, vt domi manere vellet ſuaſimus, ne magnam illius eſſe fidem oſtenderent, atque hinc celſitudo Domini, Centurionis iudicio celſitudo Dei eſſe videretur, virtutem eius, animum, & fidem in Ieſum propter inuidiam celare maluerunt, &c. Verum is qui occulta cordium nouit, Centurionis fidem etiam inuitis patefecit, quod vt verum ipſum credas, Lucam quaſo rurſus audias illum declarantem, ait enim, quia non longè diſtanti ei miſit dicens: Domine noli vexari, non enim ſum dignus, vt ſub tectum meum intres. Vnde patet illum, quando à Iudæorum moleſtia liber fuit, tunc miſiſſe qui dicerent: non negligentia factum quod illico non acceſſerit, ſed potius quia indignum ſe putauit qui Dominum ſua domi reciperet.* Deinde totam dirimens litem noſtram ille Præſul, ſic noſtras tuetur partes ita fatus: *Non eſt abſurdum miſſos eſſe primò aliquos, qui illud dicerent; deinde quoque ipſum acceſſiſſe, ac per ſe iterum eadem dixiſſe.*

Chryſoſt. hom. 27. in Matth.

Ex Chryſoſtomo, Centurio perſonaliter acceſſit ad Chriſtum.

In eadem Chryſoſtomi ſententia ſunt Theophilactus & Euthymius; arbitrati verba illa

Theophil. Euthymius in 8. Matth.

Chriſti

Chriſti & Centurionis eſſe intelligenda prout ſonant. Et profectò ſi Centurio abfuiſſet, Mattheus iſtam non concluſiſſet hiſtoriam iſto epilogo: *Dixit Ieſus Centurioni: Vade, & ſicut credidiſti fiat tibi.* Fruſtra enim Dominus vt præſentem compellaret Centurionem, ſi non exiiſſet extra ſepta domus. Adiice & hoc pertinere ad magnitudinem fidei eius, quam vt profiteretur, operæpretium fuit vt ſe in conſpectum daret, & edito fidei ſuæ præclaro ſpecimine, Iudæorum perfidiam Gentilis homo ſuo hoc obſequio Deo præſtito condemnaret.

Euthymius in c. 8. Matth.
Egregiè ab Euthymio conciliantur Matthæus, & Lucas & probatur perſonalis acceſſus Centurionis ad Chriſtum

Pulchrè Euthymius conciliat vtrumque Euangeliſtam, meam calculo ſuo ſtabiliens ſententiam hoc ſermone: *Quòd Matthæus dixit acceſſiſſe Centurionem ad Chriſtum, Lucas verò miſiſſe ad ipſum ſeniores deprecantes ipſum, vt veniret. Deinde ſciens eum venire, & ſeſe indignum iudicans eius ſusceptione, rurſum amicos miſit, prohibens ne veniret, ac ſignificans, quæ dixit Lucas. Poſtmodum cùm paralyticus vehementiùs diſſolueretur, doloribus (etenim ſicut Lucas dixit, erat iam, tamque moriturus) non ferens Centurio, cucurrit & ipſe poſt amicos, ſperans per ſeipſum obnixius ſe deprecaturum. Poſtquam autem amici nuntiauerunt quæ eis præceperat, dum reſponderet Chriſtus quæ ſcripſit Lucas, ſtatim ſuperuenit Centurio, & priuſquam amicus occurriſſet, viſo Chriſto, feruore accenſus eſt, & rurſus quaſi ab exordio obſecrabat eum, dicens: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, &c. Deinde Chriſtus volens ampliùs manifeſtari fidem eius reſpondit: Ego veniam, & curabo eum. Rurſum ſubintulit Centurio: Domine non ſum dignus, vt ſub tectum meum intres, & alia quæ ſequuntur veluti Matthæus ſcripſit. Manifeſtum eſt ergo, quòd ea quæ contigerunt priuſquam veniret Centurio, ſcripſerit Lucas, & inde Matthæus quæ ſequuta ſunt docuerit: nam & in his, & in illis fides monſtratur Centurionis, ac miraculi operatio à Ieſu facta. Quòd autem Lucas dixit, quòd reuerſi, qui miſſi fuerant, inuenerunt ægrotantem ſeruum ſanitati reſtitutum; perpendere oportet, quod Centurio certus iã de ſalute illius, tardior ac ſecurior reuertebatur: illi autem difficulter credentes, præcucurrerunt, ſcire cupientes an ſanus eſſet.* Hæc ille; quem ſi adiicias Chryſoſtomo, & textui literali Euangelij quod expendo, ſcilicet Matthæi, habebis argumentum admirandi, quare quidam interpretes adeò tenaciter negent Centurionem acceſſiſſe ad Chriſtũ, cum inde fides eius maximè cõmendetur.

SENSVS LITERALIS.

An reuera Chriſtus miratus ſit fidem Centurionis, & quænam fuerint illi admirationis argumenta.

In hæc verba:

Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus habens ſub me milites, & dico huic: Vade, & vadit; & alij: Veni, & venit; & ſeruo meo: Fac hoc, & facit. Audiens autem Ieſus, miratus eſt.

§. IV.

Tametſi in his quæ pertinent ad Scripturam ſacram ſententia Sanctiorum Patrum diſcolor eſſe videatur; vnanimes tamen ſunt omnes interpretes in argumento fidei, & plerumque dum verſant textum ſacrum, prætereunt literalem ſenſum taciti, vt diuertant ad moralem, vtpote magis idoneum moribus excolendis. Hinc fit vt plerique non timantes animum Sanctorum Patrum, non aſſecuti ſint eorum mentem, citantes eorum textum. In his eſt Maldonatus, alioquin ſagax, & altæ ſcientiæ, qui negat Chriſtum verè admiratum fuiſſe, quaſi indecorum eſſet Chriſto affingere admirationem. Laudat ille Auguſtinum vt eius calculo conciliet fidem ſuæ ſententiæ. Sed quia cenſeo Chriſtum verè admiratum fuiſſe, & admirationis compotem extitiſſe, antequam meam adſtruam ſententiam, propitios etiam volo mihi facere Sanctos Patres, quorum ego tanti facio ſententias, quanti vnquam alius. Hoc igitur eſt aduertendum in lectione Patrum, illos dum decurrunt aliquem textum Scripturæ, plerumque attendere potius ad mores informandos, quàm ad ſenſum literalem exponendum. Huius generis ſunt ſentẽtiæ Auguſtini, quas proponit Maldonatus vt probet Chriſtum non fuiſſe verè admiratum, ſed ſimulaſſe admirationem. Ita Auguſtinus: *Quiſquis miratur, ſecundùm conſuetudinem, qua homines loquuntur, inopinatum atque improuiſum ſibi eſſe ſignificat, quod miratur. Sed Ieſus, qui omnia præſciebat, quod mirandum aliis commendabat, mirando laudabat.* Ex eo loco infertur tantùm finis admirationis Chriſti, eo intento admirantis vt & homines ea mirarentur, quæ Chriſtus crederet admiranda. Imò expreſsè ait Auguſtinus, Chriſtum eſſe miratum, vt ſua admiratione miranda commendaret. *Quod mirandum aliis commendabat, mirãdo laudabat.*

Maldonatus notatur inaduertentiæ referendo Patrum ſententias.
Maldonat. in c. 8. Matthæi.

Aug. l. cont. aduer legis & proph. cap. 7.

Chriſtus reuera miratus eſt.

Rurſus alium locum ſubiicit Auguſtini, idem Maldonatus, quo omnem admirationem à Chriſto tollere enititur. Sic ille: *Quis autem in illis fecerat ipſam fidem, niſi ipſe, qui eam mirabatur? quòd ſi & eam alius feciſſet, vt quid miraretur, qui præſcius erat quod mirabatur Dominus noſter, nobis mirandum eſſe ſignificat, quibus adhuc eſt opus ſic moueri. Omnes igitur tales motus eius non perturbati animi ſunt ſigna, ſed docentis magiſtri.* Nec hic locus tollit à Chriſto admirationis actum, ſed duntaxat inſinuat, admirationem, nullam perturbati animi maculam affinxiſſe Chriſto. Ideoque non probo hanc Maldonati concluſionem: *Credo ego ita Chriſtum mirari dici, ſicut iraſci dicitur Deus, non quòd reuera iraſcatur, ſed quod puniat, quod homines irati facere ſolent. Sic Chriſtus miratus dicitur, non quòd miratus, ſed quod ad modum mirantis hominis locutus ſit.* Illa opinio tuta ſit necne, viderint alij. Abulenſis pro ea opinione locum Chryſoſtomi obiicit huiuſmodi: *Plebe præſente admiratus eſſe dicitur, & aliis exemplum dedit, vt eum mirentur.* Nihil inde tamen inferre poteſt ille, quo expungat omnem actum admirationis in Chriſto: Chryſoſtomus enim ibi non inficiatur, Chriſtum fuiſſe admiratũ; ſed duntaxat ait, ad quid fuerit illa admiratio. Eamobrẽ in ea materia admirationis magna me tenet admiratio, quare Maldonatus mirari in Chriſto dicat perinde eſſe ac iraſci in Deo, cùm vtrobiq; diſpar ſit ratio; ita enim vt de Deo dicitur connotat effectũ tantùm in creatura luẽte pœnas, quas inflictas agnoſcimus Deo iudice ſequẽte, abſque vllo tamen ſimplicitatis Dei diſpẽdio. Sed admiratio in Chriſto dicit actionem indicẽ veritatis eius naturæ quam aſſumpſit. Quomodo autem

Aug. l. 1. de Geneſi cont. Manic. c. 8.

Improbatur Maldonati ſententia denegans Chriſto admirationem.
Maldon. in c. 8. Matth. numero 10.

Abulenſis in Matth. c. 8. q. 34.
Chryſoſt. hom. 27. in Matth.

Arguitur ratio allata à Maldonato.

reuera fuiſſe admiratum fidem Centurionis. Aiunt enim illam eſſe differentiam inter ſcientiam Chriſti habitualem, & experimentalem, qualis ferè eſt apud Metaphyſicos inter eſſentiam, & exiſtentiam. Eſſentia reſpicit rerum ſpecies vniuerſas, genera ſcilicet & differentias; exiſtentia verò arctiore vinculo conſtringens eſſentias, eas veluti in compendium redigit, dum concludit in indiuiduis. Ita Chriſtus ſuis habitibus infuſis res habebat obuias, earumque indolem callebat iuxta naturam ſingulis inſitam. Sed ſcientia experimentalis beneficio ſenſuum acquirebat notitiam rerum, quas Chriſtus ſenſu corporeo nequaquam hauſerat. Vnde vt probaret, ſe non naturam fictitiam hominum induiſſe, ſed ſe reuera eſſe conſcium omnium humanarum actionum, reuera elicuit verum actum admirationis, poſtquam Centurio præclara ſuæ fidei edidit argumenta. Illo enim actu admirandi æquè anima afficitur occurrente re noua & inaſpecta, ſicut gaudio geſtit accepto nuntio gratioſo: nec inde vllus inuritur næuos Chriſto admiranti, quia ille actus naturam conſequitur hominis admirantis. Aduerte tamen, Chriſtum non eam paſſum fuiſſe animi perturbationem, qua concutitur homo alius admiratione inſigni percitus, quia nuſquam inquies extitit animus Chriſti, ſed ſemper fuit ſui iuris.

Quomodo differant ſcientia habitualis, & experimentalis

Admiratio in Chriſto notat veritatem naturæ humanæ & nullam imperfectionem dicit.

Eſto igitur hæc rata fixaque concluſio, ſcilicet Deum, hominem induendo, non reſpuiſſe infirmitates eius, citra tamen peccatum & ignorantiam. Vnde nulla planè iniuria fit Chriſto quando dicitur triſtari, admirari, eſurire; ſunt enim hæc congrua hominum proles: atque ita Chriſtus non reſpuit hos actus, ne anſam daret hallucinandi aliquibus hæreticis, quos præſciebat negaturos Deum aſſumpſiſſe hominem. Vt igitur occurreret huic errori, non eſt aſpernatus exercere omnes actus, qui aſtruere poſſunt veritatem naturæ huius humanæ. Ergo cùm textus Euangelij ſit literaliter accipiendus, & verba intelligenda prout ſonant; non eſt inficiandum, admirationem cecidiſſe in Chriſtum, cùm ea non detrahat quidquam indoli, quam ſponte aſſumpſit, aliis etiam eius actibus vſurpatis.

Quare aliqua infirmitatis humanæ Chriſtus dederit argumenta

SENSVS LITERALIS.

Iterum patet Chriſtum reuera admiratum fuiſſe fidem Centurionis.

In hæc verba:

Audiens autem Ieſus miratus eſt.

CONIECTVRA II.

Ex Lingvis.

IN his, qui negarunt admirationem potuiſſe cadere in Chriſtum, non defuere interpretes detorquentes ſenſum literæ, ita vt *admirari* in eo loco crediderint ſubire vices verbi, *laudare*: quaſi Chriſtus Centurionis encomiaſtes, pro laudatore fuerit creditus admirator. Gratis & perperam eſſe confictum illud effugium, principes linguæ clamant: varij enim textus, ſcilicet Hebræi, Syri, & Græci damnant hoc ſomnium, vtpote vtentes verbo quod ſtuporem ſonat, id eſt, aliquam animi inhærentis obiecto inſolito motionem clamat,

Carpuntur interpretes qui mirari volunt in Chriſto perinde eſſe ac laudare.

Ex lingvis.

עשמע ישו תכוה *ſchomeang Ieſchu thacuach, audiens Ieſus obſtupuit.* Hebræus ille locus ſcrupulum omnem tollit, & liquidiùs aperit in quo genuinè ſita ſit admiratio: nimirum explicat eam inuehere ſingularem animi motionem ſuſpicientis in obiecto aliquid mirabile, id eſt, dignum quod animum pelliciat, vt obſeruet id vnde commotus eſt animus. Fauet idioma Græcum. Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασεν *Audiens autem Ieſus admiratus eſt.* Vox ἐθαύμασεν ſignificat, *admiratus eſt, obſtupuit, ſuſpexit, obſtupuit;* θαυμάζω namque radicale verbum præſens huius aoriſti, hæc omnia ſignificat. Syrus interpres ipſo Apoſtolorum æuo magni momenti vſurpauit vocem fortè importunam alteri ſententiæ. Sic enim reddidit, אתדמר *ethdammer*, id eſt, *obſtupuit, peregrinatus eſt.* Nam Petri quarto capite prioris epiſtolæ, verſu quarto vox דמר qua vſus eſt Syrus interpres, Græcè redditur per θαυμάζω, *admiror, obſtupeſco*: Rurſos verſu duodecimo eiuſdem capitis, eadem vox Syra ponitur pro ξενίζω *peregrinor.* Et ita eam reddidit noſtra vetus editio canonica. *Chariſſimi nolite peregrinari in feruore, qui ad tentationem vobis ſit, quaſi noui aliquid vobis contingat.* Quaſi diceret Petrus. Si aliquo feruore perculſi ſingulare Deo penditis obſequium, cauete ne admiratores veſtri ſitis, ita vt veſtrarum virtutum ſtupor vobis ſit in diſcrimen animæ peregrinantis & velut alienatæ à ſemetipſa, quando in ſtuporē ſui admirabunda rapitur.

Hebræa.

Græca.

Syriaca.

1 Petri 4.

Verbi *admiror*, exquiſita anatome.

Itaque cum Principes illæ linguæ, Hebræa, Syra, & Græca, commemorantes admirationem Chriſti, vſæ ſint verbo ſignificante commotionem animi; quis dubiam faciet admirationem Chriſti, quaſi idem Dominus, qui potuit turbare ſemetipſum quando ſuſcitauit Lazarum, non potuerit etiam verum actum admirationis elicere probata fide inſigni Centurionis. Qua autem ratione fuerit percitus Chriſtus in Lazari morte ſic enarrat teſtis oculatus huius facinoris. *Ieſus ergo vt vidit eam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea plorantes, infremuit ſpiritu, & turbauit ſemetipſum.* Quòd autem omnes animę motus fuerint in poteſtate Chriſti, qui ad arbitrium ſuum infremebat, & turbabat ſemetipſum, hoc non obſtat quin Chriſtus verè admiratus ſit, quando ita cenſuit expedire. Et maximè liquet ille admirationis actus in Chriſto, cùm ex Scriptura ſacra admirationis argumentum petatur à nouitate rei, & non ab ignorantia cauſæ, vt pleriqué cæcutiunt, arbitrati ignorantiam cauſæ rerum mirabilium eſſe parentem admirationis, nullamque aliam dari rationem quare admirationis actus prorumpat foras. Huic errori it obuiam Petrus prælibato textu vbi vox *peregrinari* ſuffecta eſt in locum verbi *obſtupeſcere*, ita vt iuxta verſionem Syriacam probatam Apoſtolis oporteat ſic reddere verſum illum. *Chariſſimi nolite obſtupeſcere in feruore qui ad tentationem vobis ſit, quaſi noui aliquid vobis contingat.* Id eſt, cum rei nouitas admirationem conciliet, nolite hac aſſentatione blandiri vobis, vt ſcilicet arbitremini, aliquid ſemper noui adiici veſtris virtutibus, vnde poſtea miraculo vobiſmetipſis ſitis & ſtupori, & tentationi diaboli ſuccumbatis.

Ioan. 11.

Inſignis explicatio loci ſubobſcuri in epiſtola Petri.

Non eſt ergo periculum aliquid affingendi diſſonum Chriſto, ſi eum reuera dicimus admiratum, quandoquidem ex Scriptura ſacra, & Beato Thoma conſtet, admirationem eſſe animæ affectum elicitum dato obiecto nouo & inſolito.

Scientiæ experimentali Chriſti multa occurrerunt noua.

Potuiſſe autem eſſe quidpiam nouum atque ioſolitum ſcientiæ experimentali Chriſti, nemo ambigit, cùm tota rerum experientia petatur ab earum exiſtentia, quæ variat pro diuerſa ratione temporum. Eamobrem prout momenta æui decurrentis obtulete Chriſto res varias, ille vt homo quandoque affectus eſt hominum more, quia eorum naturæ conſcius erat. Ea tamen cautio ſemper adhibenda eſt in actionibus, quæ perturbatioem animi vehunt, vt ferè homines agantur; Chriſtus verò ſecus, illos actus exeruit agens, & non actus, id eſt, ad libitum turbauit ſemetipſum, pro arbitrio ſuo miratus & triſtatus eſt, ſine diſpendio ſui ſtatus omnimodè defœcati.

Cautio notanda in admiratione Chriſti.

SENSVS LITERALIS.

Quàm excelſa fuerit fides Centurionis.

In hæc verba:

Non inueni tantam fidem in Iſraël.

§. V.

Ex Sanctis Patribvs.

Centurio à Chriſto laudatus pro rei dignitate & citra hyperbolen.

EGregia quæque encomia multis aſſentationum reſperſa fucis, vtplurimum ſapiunt hyperbolen, ideoque dubios auditorum animos laudes nimiæ nanciſcuntur. Tamen abſit ſuſpicari qoidpiam ſimile in argumento propoſito, vbi Chriſtus Centurionis fidem adeò extollit, vt infra eam ponat Iſraëlitarum fidem. Hoc namque ſonant illæ voces: *Non inueni tantum fidem in Iſrael.* Omnes ſaoè interpretes deſudant in hoc verſu explicando, quia videtur iniurius Beatæ Virgini, Ioanni Baptiſtæ, Patriarchis, Apoſtolis, & Prophetis, quorum tamen Scriptura ſacra luculenter merita commemorat. Non mearum eſt partium aliorum tranſcribere ſententias, & hoc agere vt mea volumina turgeant, aliorum ſenſibus vſurpatis. Mei muneris eſt meas obire vices, & è meo penu depromere quid ſentiam in re implexa pluris inuolucris. Sed operæpretium eſt prælndere antequam ordiar, & notare Chriſtum non dixiſſe, nullam eſſe in Iſraël taotam fidem, quanta erat Centurionis fides, ſed duntaxat expreſſiſſe, ſe non inueniſſe tantam fidem, vnde arguere oportet Chriſtum loqui de his tantùm, à quibus quærendo exigebat fidem. Quæſiit autem Chriſtus fidem prædicando, & ſe faciendo palàm multis editis prodigiis. Et ſic reuera Chriſtus non attendit B. Virginem, Ioannem Baptiſtam, Patriarchas, & Propbetas, quia hos omnes noo quæſiit annuntiando ſemetipſum, imò ipſe à Ioanne agnitus eſt antequam prædicaret. Ergo Centurionis fides non confertur cum illa B. Virginis, Ioannis Baptiſtæ, ac Sanctorum Patrum, quos maximè fideles extitiſſe recenſet textus ſacer. Rei cardo iam attenditur penes Apoſtolos, fuerime eorum fides minor eâ, quam Chriſtus hodie ſuis dignatur elogiis.

An Chriſtus contulerit fidem Centurionis cum fide B. V. Mariæ, & Ioannis Baptiſtæ, aliorumque Prophetarũ.

Dubium hoc ſic expendo. Duplex fuit Apoſtolorum ſtatus; vnus, quo fidei rudimenta addiſcentes dedere manus Chriſto, eos facienti ſequaces ſuos, & initianti ſacris fidei myſteriis. Alius eorum ſtatus ille fuit, quo fides in eis vigebat eo momento, quod iam attendimus in Centurione tanta ſuæ fidei ſpecimina propalante. De primo Apoſtolorum ſtatu, hæc eſto Concluſio. Eorum omnium, quos Chriſtus trigiota annos natus prædicatione ſua quæſiuit, nemo tantæ fidei inuentus eſt ac iſte Centurio, qui ideo ſuperauit illam fidem, quam Apoſtoli habuere initio ſuæ vocationis. Bimembris eſt iſta concluſio. Primò eſt de iis tantùm, qui credidere Chriſto diſſeminanti nouam diſciplinam. Probatur illa prior pars, ex præfatis petitis à verbis ipſius Chriſti dicentis, ſe non inueniſſe tantam fidem. At non quæſierat ante promulgationem Euangelij, ideo factam, vt oues errantes in montibus & abruptis vallium bonus ille paſtor conquireret prædicando, reuocans eas & referens in ouile, puta caulas Eccleſiæ. Sic laus Chriſti euehentis Centurionis fidem, non perſtringit fidem B. V. Mariæ, aut Ioannis Baptiſtæ, aut Ioſephi nutritij, quibus ante Euangelij præludia, fidei rutilæ lux potior illuxerit.

Duplex fuit Apoſtolorũ ſtatus, in quo eorum fides ſpectari poteſt.

Ex SS. Patribvs. Hieronym in Matth. c. 8.

Fauet Hieronymus ita fatus: *De præſentibus loquitur, non de omnibus retro Patriarchis, & Prophetis: niſi fortè in Centurione fides Gentium præponitur Iſraeli.* Quare autem illa Centurionis fides præierit Apoſtolorum fidei, quam concepere ipſo ſuæ vocationis exordio, ratio hæc eſt, quòd Apoſtoli, & alij, vel vocati ſunt à Chriſto, vel eum videre patrantem prodigia potentiſſima ad conciliandam fidem, vel ex Scriptura ſacra accepere argumenta credendi in Chriſtum. Iſte autem nullo eorom modo obſtetricante ſibi parturiit hoc inſigne facinus fidei conceptæ ſolo auditu leproſi curati antea ſolo tactu Chriſti. Mihi ſuffragatur auctor operis imperfecti apud Chryſoſtomum. *Credidit Andreas, ſed præſignante ſibi Ioanne, ac dicente: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Credidit autem & Petrus, ſed Euangelizante ſibi de illo Andrea, & dicente: Inuenimus Meſſiam. Credidit & Philippus, ſed legendo Scripturas, ſicut ipſe ad Nathanael dixit: Quem ſcripſit Moyſes in lege, & Prophetæ, inuenimus Ieſum a Nazareth. Ipſe quoque Nathanael, niſi audiſſet à Chriſto: Cum eſſes ſub arbore fici vidi te, nunquam reſpondiſſet: Rabbi tu es filius Dei, tu es Rex Iſrael. Prius ſignum diuinitatis accepit, & ſic confeſſionem fidei obtulit.*

Chryſoſt. in opere imperfect. in Matth. 8. hom. 22.

Quare fides Centurionis maior fuerit fide Apoſtolorum, quam habuere initio ſuæ conuerſionis.

Si inductione factâ recenſeas omnia egregia ſpecimina fidei edita à Sanctis illius temporis, quo ſe Chriſtus manifeſtum fecit, profectò reperies nullum planè habuiſſe tam præclara fidei ſitæ incunabula; nimirum Maria Magdalena & Martha credidere præſentiam eius corporalem fuiſſe neceſſariam ad ſalutem Lazari. *Domine ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus.* Nicodemus non antea fidei myſteriis initiatus eſt, quàm prævio ſermone fuerit à Chriſto ipſomet inſtitutus. At Centurio ſecus, vbi audiit miracula Chriſti, coruſco fidei lumine circumfuſus, in Dominum hunc rerum credidit ioncunctanter. Eamobrem hunc credo eſſe literalem ſenſum verborum Chriſti, vt eorum omnium, quos reperit tinctos ſua fide, Centurio facilè princeps fuerit, ſi omnium, qui ad prædicationem Chriſti credidere, exordia ad inuicem conferamus

Ioan. 11.

Vnde petatur magnitudo fidei Centurionis.

Eò fortè aſpexit Chryſologus effuſus in laudes Centurionis hoc contextu: *Videtis Centurionem antequam diſcipulatus ſubiret officium, locum magiſterij fuiſſe ſortitum. Præbet enim petendi formam, dat normam credendi, fidei pandit cauſas, virtutum cõmendat exempla, qui nondum Chriſtianæ ſcholæ ingreſſus eſt diſciplinam.* Ruſſus illa fides Centurionis ſupra illã Apoſtolorum

Egregium encomium Centurionis.

Quàm alta fuerit fides Centurionis in gratiam Chriſti.

pro tunc, id eſt, pro eo momento, quo ad Chriſtum profecti ſunt, non eſt petenda tantùm à motiuo fidei, ſed ab obiecto: plura namque de Chriſto nobilia ſenſit, quàm Apoſtoli, quando eis fides in ſuo crepuſculo illuxit; nimirum Centurio fidei ſuæ coruſcantis obſequio credidit interminam potentiam Chriſti, quando profeſſus eſt eum ſolo nutu omnibus imperare. Hoc nempe ſonat humilis illa profeſſio. *Ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, & dico huic: Vade, & vadit; & alij: Veni, & venit: & ſeruo meo: Fac hoc, & facit.* Quaſi diceret: Si in homine ſubdito Imperatori Tiberio tanta virtus ineſt ad regimen inſtituta, vt ad arbitrium eius alij etiam homines vrgeantur; quantò potius erit hæc tua, Domine, potentia nullis concluſa carceribus. Illius potentiæ librata ponderibus ſtant omnia, quæ ſubſiſtunt, ac proinde non opus eſt præſentia tua corporali, ad reducem ſerui ſanitatem. Ita Chryſologus: *Si ego, qui ſum ſub poteſtate conſtitutus, imperio verbi ſolo facio mihi parere ſubiectos; quando tu, qui nulli ſubiaces, & cuius omnia ſubiacent poteſtati, verbo non potes iubente curare? ſanitatem mittere? mandare virtutes? Aut verbo reficere non potes, quod verbo feciſti? Dixit, inquit, & facta ſunt; mandauit, & creata ſunt. Aut aliquid ex aliquo reparare non ſufficias, cuncta ex nihilo qui paraſti?*

Chryſolog. ſerm. 103. Quænam fuerit profeſſio fidei in Centurione.

Arianorum blaſphema interpretatio verborum Centurionis.

Nota, imperitè prorſus Arianos aſſumpſiſſe orationem illam Centurionis, vt oſtenderent Chriſtum eſſe minorem Patre ſuo, quaſi dixiſſet ille: Domine, etiamſi tu ſis ſub poteſtate conſtitutus, potes imperare ſanitati: nam & ego quamuis in eo tui ſimilis ſim, ſcilicet ſubditus alterius imperio; tamen habeo ius imperandi aliis, qui ad arbitrium meum, mandatis meis citiùs obſequuntur. Dæmonis afflatum ſapit illa interpretatio, vtpote procul ab intento Centurionis, qui arguebat à minori ad maius, dicendo Deum plura poſſe quàm homines, qui cùm aliquid poſſint, habent inde quod inferant in Deo eſſe maiorem potentiam. Si cum Arianis Centurio deliraſſet, profectò non habuiſſet Chriſtum encomiaſten fidei penitus illibatæ.

Chryſoſtomus Arianæ impietatis oſor acerrimus, diuino flamine percitus explicat fidem Centurionis factâ accuratâ anatome verborum eius. Sic ille: *Erat profectò arduum, hominem qui in Iudæorum numero non erat, tam magna de Chriſto cogitaſſe. Imaginatus enim mihi fuiſſe videtur cæleſtem militiam, cuius Chriſtum ducem ac dominum eſſe credidit, cui etiam mortem ipſam, & morbos ipſos, cæteraque omnia, ſic eſſe ſubiecta non dubitauit, vt nonnulli milites ſibi; imò etiam multò magis, propterea dicere non ambigebat: Ego enim homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, hoc eſt, tu Deus, ego homo: ego ſub poteſtate; tu verò ſub poteſtate non es. Si ergo ipſe qui homo ſum, & ſub poteſtate aliena, tot tantaque facilè poſſum efficere; quid eſt quod facere ipſe non poſſis, qui & Deus es, & ſub aliena poteſtate non es? Non enim quaſi quoddam ſimile affers, ſed comparationis præſtantia, quaſi nimium Chriſtus præcellat, hoc dicit: quòd ſi ego, qui ſimilis ſum quibus impero, & ſub alterius poteſtate, tamen propter paruam excellentiam præfecturæ, nemine repugnante fiunt quæ iuſſero, quamuis diuerſa ſint. Alij enim dico: Vade, & vadit; & alij: Veni, & venit. Quantò magis ipſe ad finem perducere poteris quæ iuſſeris? Illud profectò ſignificare voluit, quòd minimè poterat in quemquam mors peruenire, ſi Ieſus ei abſcedere iuſſerit. Vides fidelem hominem? Nam quod omnibus futurum erat poſtea apertum, & clarum, quod mortis ac vitæ Chriſtus poteſtatem habeat, quod ad inferi ianuas deducat, atque reducat, ipſe multò ante & animo credidit, & aliis prædicauit: nec de militibus tantum, ſed & de ſeruis dixit, quod erat maioris obedientiæ, & tamen in tam ſingulari, atque mirabili fide tanta humilitas reſplendebat, vt ſe indignum putaret. Dominus autem vt digniſſimum oſtenderet etiam cuius domum intraret, multò maiora ei contulit, fidem eius cum admiratione prædicans, pluraque ipſi concedens quàm flagitauerat. Venit enim corporis ſalutem puero ſuo quærens, & regnum cælorum etiam inuenit.* Longè ergo fuit Centurio à lethali contagio, quod ei Ariani turpiter affinxerunt.

Chryſoſt. hom. 27. in Matth.

Sincera interpretatio verborum Centurionis.

Chriſti omnipotentiam Centurio confitetur.

Iam verò ſi conſiderentur Apoſtoli prouectæ fidei, & aliquo iam tempore tranſacto in ſchola Chriſti; ſimpliciter loquendo ſuperarunt illam eximiam Centurionis fidem, quæ tamen aliunde & ſecundùm quid poteſt dici maior ipſa etiam Apoſtolorum fide, conſiderata ante illapſum Spiritus Sancti in die Pentecoſtes, quo larga gratiarum profluuia Apoſtolos alioſque diſcipulos adſtantes illic cælitus inundarunt. Iſta biceps concluſio duas diſſitas partes habet ſeorſim probandas, quas ſingulas expedio. Primò hoc ſuppono fidem eſſe ſuperioris ordinis, nec vllis propriis viribus tantùm, & ſecluſo ſpeciali Dei influxu vllatenus poſſe inſidere fidem. Secundò illud volo eſſe in confeſſo, ſcilicet Deum vnumquemque ſtipare gratiis neceſſariis ad obeunda munia ſibi cælitus impoſita. His præfatis, ſic probo Apoſtolos, vbi profecere in obſequio Chriſti, habuiſſe digniorem fidem.

Aliud argumentum probans excellentiam fidei Centurionis.

Fides eſt diuinitus infuſa.

Deus Apoſtolos eo fine inſtituit, vt ad fidem conuocarent omnes Gentes. Ergo eis impertiuit fidem præſtantiorem multò illa, quàm erant accepturæ Gentes, è quibus erat iſte Centurio. Nam etſi fides ſit donum Dei; tamen ad conciliandos animos hominum vt ſe accingant ad illud donum, plurimum valet prædicatio externa: nam fides ex auditu. Prædicatio autem hominis dubij in fide nequit eum ſortiri effectum, quem eſt ſortitura fides hominis perfectè credentis. Vt ergo faciliùs Gentes darent nomen ſuum fidei, donum fidei Deus conceſſit Apoſtolis vſquequaque perfectiſſimum, ac proinde excellentius ipſa fide Centurionis. Quomodo autem fides in vno queat eſſe præſtantior, quàm in altero, audi ex Theologia: Fides habitus eſt deſuper infuſus, atque ita participat rationem genericam omnium habituum, quorum quantitas ex duobus attendi poteſt, vno modo ex obiecto, alio modo ſecundùm participationem ſubiecti. Obiectiua autem fides poteſt attendi dupliciter, vno modo ſecundùm formalem rationem, alio modo ſecundùm ea quæ materialiter credenda proponuntur. Formale autem obiectum fidei eſt vnum & ſimplex, ſcilicet veritas prima. Vnde ex hac parte fides non variat in credẽtibus, ſed eſt vna in ſpecie in omnibus fidelibus. Si verò res ſit de iis quæ credenda proponuntur, ea profectò ſunt quamplurima, ac proinde poſſunt à diuerſis hominibus accipi magis vel minùs explicitè, & ita vnus poteſt plura credere quàm alius, quia plurium articulorum fidei notitiã expreſſam habet, & in eo ſenſu ratione obiecti materialis in aliquo poteſt eſſe amplior fides ratione plurium

Quando Apoſtoli habuere fidem digniorem Centurionis fide.

Quomodo fides eſſe queat maior in vno quàm in alio.

EX THEOLOGIA. *Thom. 2. 2. q. 5. art. 4.*

Formale obiectum fidei eſt aliud ab obiecto materiali.

obiectorum, circa quæ occuparur fides. Eo modo fuit amplior fides Apoſtolorum, quia Chriſto interroganti : *Quem vos me eſſe dicitis?* Petrus nomine omnium Apoſtolorum ait : *Tu es Chriſtus filius Dei viui.* Multa item audiere Apoſtoli à Chriſto, quæ ad fidei materiam pertinebant, quorum planè neſcius erat Centurio; qui idcirco multò fuit inferior Apoſtolis. Etenim nolim de eo affirmare ipſum nouiſſe Deum eſſe trinum in perſonis, quia nondum ei fuerat hæc veritas explicata Quamuis enim Deo influente habitum fidei acceperit, & in præparatione animi crediderit omnia ad quæ ſe porrigit fides; multa tamen eum latuere pro tunc, quorum poſtea conſcius effectus eſt audito verbo Dei miniſterio ipſius Chriſti, vel diſcipulorum eius.

Matth. 16.

Quare fides Apoſtolorū maior extiterit fide Centurionis.

Rurſus poteſt conſiderari fides ſecundum participationem ſubiecti, idque bifariàm : quippe fidei actus emanat ex intellectu, & volontate. Eamobrem poteſt dici fides maior ex parte intellectus & voluntatis. Erit maior ex parte intellectus, ratione maioris certitudinis, & firmitatis, quando ſcilicet aliquis adeò tenaciter aliquid habet animo ſuo inſitum, vt nullatenus inde queat excidere. Apoſtoli ea certitudine dignati ſunt, experti ſcommata Phariſæorum, & eorum anathema, quo ſanxerant eſſe ex ſynagoga expellendos omnes, qui dicerent Dominum Ieſum eſſe Chriſtum, id eſt vnctum Domini, illum vtique qui à Moyſe & Prophetis erat promiſſus in redemptionem animarum. Item ex parte voluntatis eſſe poteſt fides maior in vno, quàm altero, ratione promptitudinis, deuotionis, & confidentiæ. Eo pacto Apoſtoli credidere Chriſto, quia eius gratiâ dedere repudium mundo ineuntes eiuſdem Domini calles hactenus aliis inuios, vtpote aſpernati illecebras omnes huius ſæculi, imò & affectum exuentes parentum, vt ſuo illi amantiſſimo Domino iugiter adhærerent. Cùm ergo Centurio ſuæ deuotionis in Chriſtum talia argumenta non ediderit, nefas ego crediderim præferre fidem eius, ei quæ tunc temporis illuxit Apoſtolis, quos compertum eſt abundanter fuiſſe deſuper illuſtratos.

Quomodo fides intendi poſſit ſecundum participationem ſubiecti.

Quàm fuerit prompta fides Apoſtolorum.

Supereſt aliud membrum concluſionis explicandum, videlicet fidem Centurionis ſecundùm quid fuiſſe maiorem fide Apoſtolorum, etiam eo tempore adſtantium Chriſto. Sic audi me. Apoſtoli, & Centurio conſiderari poſſunt ſinguli in ordine ad ſtatum ſuum, id eſt, Centurio vt Gentilis, Apoſtoli verò vt Chriſti diſcipuli, ab eo initiati fidei arcanis, & quotidie ſermonibus eruditi tanti præceptoris, & pendentes narrantis ab ore. Hoc pacto indubium planè eſt maiorem fuiſſe fidem in Gentili, quàm in Apoſtolis. Id eſt, Apoſtolatus ab Apoſtolis maiorem fidem exigebat, quàm Gentilitas à Gentili. Vnde ſi Centurionis fides propè acceſſit ad fidem Apoſtolorum, reuera maior fuit Apoſtolorum fide, quia fides hominis alieni à lege Dei magis excedebat ſtatum eius, quàm fides Apoſtolorum ſtatum illum, ad quem erant cælitus aduocati. Nempe licet ſimpliciter eorum fides excelſior fuerit ea, quæ in Centurione eminet; non ea tamen vſquequaque plena fuit, qualis decebat homines Chriſti conſuetudine iugi vtentes. Nam ſæpe eis Chriſtus exprobrauit incredulitatem, id eſt, tarditatem ad aſſentiendum aliquibus articulis, qui ſpectabant ad reſurrectionem ſuam. In eo ſenſu Nero Imperator dictus eſt magnus poëta, & muſicus, laureaque palam donatus eſt, aliis poëtis & muſicis antepoſitus, non quòd alij non illi præierint in hoc genere certaminis, ſed quia quantuluſcunq; poëta & muſicus fuiſſet Imperator, erat quid maius in eo ſtatu excelſo, quàm in humili ſorte hominum, quos natura nouercante, fatum, id eſt rerum humanarum ſeries à Deo ordinata, redegit in ordinem.

Quomodo fides Centurionis poſſit dici maior fide Apoſtolorum eo tempore adſtantium Chriſto.

Itaque rata eſto illa concluſio, nimirum fidem Centurionis, relatiuè ad ſtatum hominis Ethnici, potiorem fuiſſe Apoſtolorum fide, conſiderata in ordine ad Apoſtolatum, quem profectò decuit altior longè fides eâ, quæ in Apoſtolis omnibus eminebat. Eò alluſit auctor emeritus operis imperfecti. Sic ille : *Si non ſumus auſi fideliorem illum putare quàm Apoſtolos; ita teſtimonium Chriſti intelligendum eſt, quod vnumquodque bonum hominis ſecundum qualitatem perſonæ illius laudatur. Puta ſi ruſticus aliquod verbum ſapienter loquatur, Philoſophus multò amplius ſapienter; in modico ſermone ſapientia ruſticus plus laudatur, quam in magno Philoſophus, quoniam ruſticum dicere aliquid ſapienter magnum eſt, Philoſophum autem dicere ſapienter, non eſt mirum. Aut ſi puer aliquid aſtutè loquatur, dicimus : Satis ſapiens puer; ſi autem vir perfectus loquatur ſapienter, non laudatur quaſi ſapiens : non quia puer plus ſapuit, quàm perfectus; ſed quantum ad comparationem ætatis ſuæ, ſapientior videtur eſſe, quàm perfectus ille. Sic & de Centurione dictum eſt, in nullo tantam fidem inueni in Iſrael, non quia nec Apoſtoli tantam fidem habuerunt.*

Apud Chryſoſt. auctor operis imperfecti hom. 22.

Sunt qui ſuſpicentur Centurionem in Chriſto ſubodoratum eſſe Verbi incarnati myſterium, eò quòd dixerit : *Dic tantùm verbo, & ſanabitur puer meus.* Inde homini Gentili affingunt illius arcani notitiam, quia explicitè nominauit Verbum, reclamans illud dicendo, vnum verbum ſufficere ad ſanitatem ſeruuli decumbentis. Huiuſce ſententiæ aſſertorem ſe præbuit Chryſologus, ita verſans locum illum, quo verbi ſubſidium efflagitat vir fidelis. Sic ille : *Centurio iſte cùm ſine lege eſſet, nihil ſine lege egit. Dicit : Dic tantùm verbo, & ſanabitur puer meus. Quia dictum erat : Dixit, & facta ſunt. Et ſi omnia perfecta ſunt dictu, quomodo dictu ſolo vnius infirmitas non curetur? Dic tantùm verbo, & ſine verbo quid dicitur? ſed iſte poſtulat verbum non de loquendi vſu, ſed de virtute faciendi verbum de quo dictum eſt : Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos. Dic verbo tantùm. Quia iſte credidit in Verbo manere virtutes omnes. Verbum tuum, Domine, ſanitas eſt : verbum tuum vita eſt, verbum tuum vbi acceſſerit, inde confeſtim fugit dolor, infirmitas mox recedit, verbum in quo Petrus cùm laxaret retia, piſcium multitudinem cœpit, ſine quo & ignorantia noctem pertulit, & nullum fructum peruigil piſcator inuenit. Domine, inquit, laborantes per totam noctem nihil cœpimus, ſed in verbo tuo laxabo retia. Et quaſi non ſufficeret quod de verbo egerat, verbo præſtari poſſe quod poſtulat, rebus adſtruit, commendat exempla, Nam & ego homo ſum. Hoc eſt dicere, tu Deus. Sub poteſtate poſitus. Hoc eſt, tu ipſa poteſtatum poteſtas. Habens ſub me milites. Hoc eſt, tu virtutes. Et dico huic : Vade, & vadit. Hoc eſt, dic infirmitati : Vade, & vadit. Alij : Veni, & venit. Hoc eſt, dic ſanitati : Veni, & venit.*

An Centurio cognouerit Verbi incarnationem.

Chryſolog. ſerm. 15.

Pſalm. 106.

Verbi Dei locuples encomium.

Eſto

Non conſtat Cēturionem agnouiſſe incarnationem Verbi.

Eſto Chryſologus ſuo terſiore ſtylo decurtat hunc contextum, & quaſi inſinuet Centurionem attendiſſe ad Chriſtum vt Verbum Patris, & eò vergat illud eloquium, quo recenſet in Verbo reſidere virtutes omnes: tamen procul fuit ab ea ſententia, vt crediderit Centurionem habuiſſe fidem explicitam Trinitatis, quam necdum auribus acceperat. Aliud enim eſt dicere, Centurionem crediſſe apertè Chriſtum eſſe ſecundam perſonam Trinitatis, & aliud affirmare, Centurionem reclamaſſe omnipotentiam Verbi, quando profeſſus eſt Chriſtum vnico verbo edito poſſe reuocare ſanitatem ſeruuli defungentis. Itaque hoc ſufficiat ad dignitatem fidei huius hominis Ethnici, fuiſſe equidem rem magnam in homine exoticæ Gentis, agnoſcere in Chriſto homine deitatem, quam Iudæi Scripturæ ſanctioris conſcij, non dubiam tantùm faciebant, ſed etiam roſtris & vnguibus impugnabant.

SENSVS LITERALIS.

Fides Eccleſiæ multò nobilior eſt & amplior fide Synagogæ.

In hæc verba:

Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum: filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores.

§. VI.

CONIECTVRA I.

Ex Ratione Theologica.

Deus fidei lumen ſenſim diffudit, & non in inſtanti.

OPifice Deo Optimo Maximo editæ ſunt res omnes, cuiuſcunque ordinis ſint illæ infra Deum, qui vt ſemper ſibi conſtans, eumdem ſemper tenorem ſeruat in editione rerum, quantùm tamen patitur indoles & natura rei foras educendæ. Verbi gratiâ, vt Sol diffugiente nocte non ſtatim rutilus irradiat, ſed præludit emiſſo crepuſculo, quo nigreſcentis cæli faciem opacam tergit, deinde aëre albeſcente ſenſim enititur aperto lumine ſuos radios effuſurus. Ita & mundo caligante, & neſcio quantus eſſet Deus, aut quali ritu venerandus eſſet, Deus mutata rerum facie aquis diluuij, Patriarcham Noë affatus, promiſit ſe non adiecturum amplius aquas diluuij, dedit in eſcam omnia animantia cibis idonea, aliáque miſerationis ſuæ circa homines edidit argumenta. Fuit hoc crepuſculum fidei eius, quæ inſtar auroræ liquidior fuit in Abraham, Iſaac, & Iacob, quos etſi Deus dignatus ſit ſingulari notitia rerum diuinarum; maiora tamen fidei myſteria reuelauit Moyſi, penitiora quæque religionis Chriſtianæ arcana reſerans ei ſub typo figurarum & rituum Hebræorum. Ea fides miniſterio Moyſis & Prophetarum propagata eſt vſque ad Chriſtum, cuius æuo, ipſi principes Iudæorum, Scribæ, & Phariſæi parum ſoliciti de ſua ſalute, non deerant tamen partibus ſuis, in his quæ pertinebant ad cultum Dei aliis inculcandum. Vnde Chriſtus ait: *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate, & facite: ſecundùm verò opera eorum nolite facere.* Cùm ergo & voces, & actiones doctorum eſſent diſcolores, profectò Hebræorum fides fuit tunc temporis imbecilla. Degeneres namque Phariſæorum mores ſuſpectam populo faciebant eorum fidem. Et reuera vitiis offundentibus caliginem ſuam, cæcierant Phariſæi, etiamſi concrepantibus buccis, Dei legem, & Scripturarum textum è pulpito reſonarent.

Quando fuerit fidei crepuſculum.

Matth. 23.

Scribæ, & Phariſæi cæci in his quæ ad fidem ſpectant.

Caligantis eorum fidei fuit index apertiſſimus ille eorum diſcurſus de natiuitate Chriſti, quo Herodem fecere certiorem debere naſci Chriſtum in Bethleem, nec tamen audientes ibi natum, mouere pedem vt eum inuiſerent iuxta ſe poſitum, quem Magi ab extremis terræ finibus inquirebant. Eamobrem Chriſtus eorum cæcitatem increpans, ſic eos arguebat: *Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cæleſtis eradicabitur. Sinite illos: cæci ſunt, & duces cæcorum: cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt.* Quamuis eſſent Abrahamo patre ſati hi Iudæi; tamen ab eius fide longè defecerant, ideoque Deus dedignatus Gentem illam velut adulterinam, ſubſtituit illi populum Gentilem, quem Paſtor ille bonus in ouile ſuum vndequaque adduxit, repudiato populo Hebræorum, vt ipſemet antea prædixerat, inuehens in eorum perfidiam hac cenſura: *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.* Harum Gentium primitiæ fuerunt Magi ab Oriente: hodie verò ab Occidente adſuit Centurio vir Romanus, profeſſus omnipotentiam Chriſti, affirmando eum verbo tãtùm poſſe diruta omnia reparare. Hoc ſpecimen fidei editum ab homine Gentili, Chriſto aſſertore nobilius fuit omni Iſraëlitarum fide. Et hinc maximè enitet Chriſtiana fides, cuius ſi rudimenta recitata ab homine nondum initiato ſacris Eccleſiæ myſteriis ſuperauere fidem Iudæorum; quantùm fas eſt coniicere, fidem perfectam Eccleſiæ, eminere illi fidei, quæ illuxit Synagogæ.

Matth. 15.

Matth. 21.

Ex Theologia.

In quo autem fides Eccleſiæ præſtiterit alteri, facta potior, accipe. Vtriuſque fidei Synagogæ, & Eccleſiæ idem fuit obiectum formale, ſcilicet veritas prima reuelata. Ideoque fides vniformis fuit vtrobique ſpectata in ordine ad primam illam veritatem, quæ nec intendi neque remitti poteſt. Non enim alius eſt Eccleſiæ Deus ab eo qui Synagogæ affulſit. Sed ſi obiectum materiale fidei attenditur, id eſt, ſi res ſit de articulis à Deo reuelatis, circa quos occupatur fides, plura ſanè arcana Dei innotuere Eccleſiæ quàm Synagogæ. Primò explicitè apertum Eccleſiæ fuit myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, quod implicitè tantùm credidit Synagoga, ſicut & omnia quæ pertinebant ad reparationem hominum, factam mediante Chriſto diluente noxas & piacula gentis noſtræ, ſuo ſanguine propinato. Demum adeò copioſa arcanorum Dei notitia affulſit Eccleſiæ, vt quæ habuit inuoluta typis Hebræorum fides, illa fuere data Eccleſiæ remotis omnibus inuolucris, quæ remorari poſſunt fidem explicitam, quæ influxit in Eccleſiam, iuxta illud Chriſti Domini diſpeſcentis fidem Eccleſiæ ab ea quæ refulſit in Iudæis, ſecundùm obiecta materialia. Sic ille ſuos diſcipulos affatus eſt: *Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei; cæteris autem in parabolis:*

Ratione obiecti materialis fides Eccleſiæ maior extitit fide Synagogæ.

Luc. 8.

vt videntes non videant, & audientes non intelligant.

Fides Eccleſiæ nobilior eſt fide Synagogæ.
3 Reg 12.

Rurſus ratione ſubiecti fidei, id eſt, ratione intellectus & voluntatis fides Eccleſiæ exceſſit fidem Synagogæ. Nam promptior fuit Eccleſia ad tutandam fidem ſuam, quam fuerit Synagoga, cuius maxima pars ſæpè à Deo defecit, vt idolorum cultui turpiter adhæreret. Regnante Ieroboam, vndecim tribus ad idola diuerterunt; & Chriſti tempore in Iudæa tot vigebant varij cultus, quot erant vitiorum ſimulacra, quibus perpetrato multiplici crimine litabatur. Adiice, Eccleſiæ fideles eo animo ſemper fuiſſe ad profitendam fidem, vt omnibus ſæculis Martyres extiterint, fidei noſtræ præſtantiam ſuo ſanguine conſignantes. Habuit quidem Synagoga ſuos Martyres; ſed non numeroſos vt fuerunt agmina fidelium, quos Eccleſia Chriſto Domino conſecrauit. Demum, vt occinit Pſaltes: *Notus in Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomen eius.* Id eſt, Synagoga ſuos cancellos habuit, extra quos nefas fuit facere ſacra Deo, illa ſcilicet quæ ſpectabant Paſchalem Agnum, penes quem erat maxima Synagogæ celebritas. Sed Eccleſia nullis concluſa carceribus diffuſa eſt orbe toto, & hic maximè ſenſus eſt literalis verborum Chriſti, dum dixit multos venturos ab Oriente, & Occidente, qui diſcumbent aliquando cum Abraham. Ab Oriente quidem venit Abraham, ſed nemo planè ab Occidente adiectus eſt Synagogæ: nec reuoluenti hiſtorias omnium nationum vllus populus occurrit, qui in Occidente profeſſus ſit ritum Iudæorum, etſi errabundi Iudæi diſperſi ſint in omnes mundi plagas. Verbi gratiâ, licet Romæ naſcantur Iudæi hodie, & illic habeant Synagogam; Roma tamen non conuertitur eis, neque Germania vbi pullulat gens illa fugitiua, quæ olim à Deo dilecta cùm fidelis extitit, dicta eſt regnum Dei, quia Deus ab eo populo adoratus regnabat illic, & ſui regni æterni conſortem effecerat hunc populum, inſtitutis à Deo ritibus obſequentem. Idcirco Iudæos nuncupat Chriſtus filios regni, quia eo fine à Deo editi ſunt vt regnarent; ſed quia degeneres fuere, & demum ab intento Dei, pulſi ſunt regno, in quod ſuffecti ſunt populi ab omnibus mundi plagis Chriſto Domino conſecrari.

Pſalm. 75.

Eccleſia diffuſa orbe toto.

Quare Iudæi dicti ſint à Chriſto filij regni.

Eccleſia ſanctior Synagogâ.

Erat veluti decurtatus Dei cultus ſtante Synagoga, ſed ea paſſa repudium, & Eccleſiâ Gentium Deo offerente ſacra, Dei fides orbem totum florida permeauit. Vbique ſacra viguerunt, quæ clauſtris ſuis ſola Ieroſolyma concludebat, ſolis vſa typis, quorum veritas Eccleſiæ conceſſa eſt. Hoc repudium Iudæorum, & gratiam impertitam Eccleſiæ Malachias ſic meminit: *Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Ab ortu enim Solis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum eſt nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.* Nota, nomina rerum ſequi notitiam; quia illa præuia eſt nomenclaturæ: nomina namque ſunt ſigna conceptuum. Hinc Deus aperire volens, fidem Gentium fore magnam, ait nomen ſuum fore magnum in Gentibus, quibus ſingularis Dei cognitio beneficio prædicationis Euangelicæ debebat cælitus affulgere. Non enim aliunde Deus innotuit Gentibus, nec vllâ hominum induſtriâ potuere Gentes citra Euangelium deuenire in illam notitiam, quam fides ingerit, abdita Dei arcana ſuo lumine reſerando. Vnde fas eſt dicere, Dei notitiam, quæ illuxit mundo, tempore Synagogæ fuiſſe in crepuſculo ſuo; nactam verò fuiſſe meridiem quando coiere Gentes in fabricam Eccleſiæ, quæ Chriſto irradiante, in his quæ ad fidem pertinent magnum ſortita eſt luminis incrementum. Magnum vtique, vtpote cuius veluti face detecta eſt caligo mundi cæcutientis in his, quæ ad Deum & ſalutem animæ pertinebant.

Malach. 1.

Quibus præludiis Eccleſia nacta ſit ſuæ fidei incrementa.

In argumentum excellentiæ fidei noſtræ præ Synagoga, Deus in monte Sinai dedit legem Moyſi ſtipatus fumo atque caligine, ſtatuens in opaco Synagogæ fundamina. Aſt in die Pentecoſtes propagaturus Eccleſiam ſuam, antequam decerneret operarios in varias mundi plagas, Spiritus ſanctus ſingulorum capitibus inſedit ſpecie linguarum, quas rutilans flamma ſuccenderat. Vnde licet arguere, illud diſcrimen intercedere inter Synagogam & Eccleſiam, quod eſt inter fumum caliginoſum & flammam coruſcantem: illis enim ſymbolis Deus vtriuſque indolem ſacro Codice reuelauit. Fulgetra quidem emicuerunt in monte Sinai, quando velum parturiente cælo, edita eſt & informata ſuis nubibus Synagoga, dignata Dei colloquio; qui tamen ipſi etiam Moyſi fuit inaſpectus, hoc ſolo ei conceſſo vt poſteriora videret. Sed dum Eccleſia adhuc eſſet in incunabulis, edocta eſt à Chriſto ſemoto velamine nubium: & ne quid deeſſet luminis in ipſis etiam primis auſpiciis Eccleſiæ; ipſe Chriſtus in monte Thabor ſtetit eo habitu, quo eum commemorat textus Euangelij, ſpecialiter aduertens reſplenduiſſe faciem eius inſtar Solis, quo irradiata Eccleſia æmulata ſuum illum Solem, ſe etiam compoſuit in modum Solis, iuxta illud Canticorum: *Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol.* Adiice, Eccleſiam dici Catholicam, id eſt, vniuerſalem, quia ab ortu pertingit ad occaſum: Synagogam verò fuiſſe ſingularem, congregationem ſcilicet Iudæorum, nemo eſt neſcius. Benè ergo ſtat titulus huius paragraphi, quo Eccleſiæ fides adſtruitur.

Quare Deus ſtipatus fumo dederit legẽ Moyſi.

Eccleſiæ lux ſingularis dicitur illuxit.

Cant. 6.

Quare Eccleſia dicatur Catholica.

SENSVS LITERALIS.

Eccleſia dicitur Catholica, quia orbe toto propagata eſt.

In hæc verba:

Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob.

CONIECTVRA II.

Ex Lingvis.

IVſtiniani Imperatoris animo aliquando inſedit ſtabilire leges, ad quarum normam orbis ferè vniuerſus ſeſe componeret. Ne autem querulæ aliquæ prouinciæ cauſarentur ſuos abrogari ritus, & vigere tamen alibi priſcos hominum mores; ille Imperator ipſo ſui codicis veſtibulo recenſuit

Iuſtinianus Imperator vna eadémque lege voluit totum dirigi imperium.

prouincias

prouincias omnes ſuo nomini nuncupatas, vt inde reſcirent Gentes ſubactæ, Iuſtinianum vna eadémque lege moderari totum imperium. Sic enim ille reſcribens Senatui Conſtantinopolitano, de intento ſuo emendandi codicem, titulum

Codic. De emendatione codicis.

hunc præfixit. *Imperator Cæſar Flauius Iuſtinianus, Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor, atque triumphator, ſemper Auguſtus, Senatui vrbis Conſtantinopolitanæ.*

EX LINGVIS.

Ita Chriſtus increpans Iudæorum perfidiam, accepto argumento à fide Centurionis, hominis peregrini ab Occidente, miſſi ad cuſtodiendam vrbem Capharnaum, ait fore Centurionis illammet eamdem fidem communem omnibus populis ſitis ad Orientem, & Occidentem: licet enim verſio noſtra congruat cum verſione Syriaca, vbi Oriẽs & Occidens ponũtur

SYRIACA.

in ſingulari numero ומן מער באמן דנחא *vmen madanetho, vmen mangharbo. Ab Oriente, & Occidente.* Græca tamen verſio plagas illas orbis

GRÆCA.

numero plurali commemorat. Πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ δυσμῶν ἥξουσι, id eſt, *Multi venient ab Orientibus & Occidentibus.*

Nota obiter, Chriſtum non dixiſſe omnes venturos, ſed multos ex ſingulis quibuſque pro-

HEBRÆA.

uinciis, ita vt ſi titulum quæras Eccleſiæ, nullum alium poſſim ei affingere, quàm ex omnibus terræ zonis titulum aggregatum, qualis eſt illa nun-

Quare Eccleſia dicatur Catholica.

cupatio vocis Catholicæ. Nam dicere, Eccleſiam eſſe Catholicam, perinde eſt ac dicere, multos veniſſe ab Oriente, & Occidente profitentes obſequium Chriſti, licet Iudæi vnde oriundus eſt Chriſtus, illi ſuo Domino debitum penſum reddere detrectarint. Textus Hebræus concordat commemorans Orientẽ & Occidentem,

Quare titulus Crucis tres linguas præcipuas prætulerit.

ממזרח וממעבר *mimizrach, vmimenghabar. Ab Oriente, & Occidente.* Illa concolor omnium linguarum auctoritas adſtruit legitimum illum titulum Eccleſiæ Catholicæ occupantis totum orbem, Chriſtiana fide Chriſto Domino ſubiugatum. Fauet & titulus Cruci affixus, vbi Hebraicè, Græcè, & Latinè proclamatus eſt Chriſtus Rex Iudæorum, non inani præſagio. Nimirum ab omnibus linguis ille idem Chriſtus hodie prædicatur, & creditur eſſe Rex non Iudæorum tantùm, ſed & cæli & terræ. Lingua Hebræa in eo titulo Crucis humile obſequium præſtitit Chriſto, nomine totius Syriæ, & regionis Chaldæorum; apud hos namque populos viguit illa lingua, vnde velut è primigenio fonte Chaldaicæ, & Syriacæ dialecti deriuarunt. Lingua Græca eidem Cruci inuſta conduxit omnes populos, quos Græcia ſub Alexandro Macedone ſui iuris fecit. Primò Græciam totam poſt dirutas Thebas & ſolo adæquatas; ſecundò Medos & Perſas deuicto Dario: demum Indos, eorum Rege Poro vinculis irretito.

Denique Romana lingua cæteris adiecta in epigraphe Crucis, totum pene Occidentem & Septentrionem conduxit, quemadmodum aliæ linguæ ſubmiſerunt ſuo iugo Orientem & Auſtrum. Quippe eo momento, quo paſſus eſt Chriſtus, Roma ſua pomœria longè latéque diduxerat.

GRÆCA. Quid ſonet vox Eccleſia.

Adiice etiam ex nomine Synagogæ & Eccleſiæ liquere vtriuſque differentiam. Nam ἐκκλησία ſignificat quidpiam numeroſum, vt ſunt comitia: item ſupra numerum adiicit conuocationem, vt ſonat verbum καλέω *voco*, vnde deriuatur ἐκκλησία. Vnde Ariſtoteles ait, ἐκκλησίαν ποιεῖν concionem aduocare. Quod autem aduocatur, illud

Ariſt. lib. 2. Oeconom.

eſt procul & diſſitum à vocante. Cùm ergo in omnem terram exierit Apoſtolorum ſonus diſſeminans fidem Chriſti, & omnes terræ fines ſuos populos deuouerint Chriſto; cœtus ille congruè dicitur Eccleſia, vtpote ſignificans quàm ſit numeroſa congregatio fidelium. At Iudæorum cœtus idoneo nomine oſtendit quàm fuerit exiguus, reſpectu Eccleſiæ, cum qua compoſitus, appoſitè ſortitus eſt titulum Synagogæ. Eſt autem συναγωγὴ, perinde ac collectio, ſiue contractio, adductio. Nam verbum eius primitiuum

Synagoga quid ſit.

συνάγω, idem ſonat, ac colligo, contraho, conduco. Omnia autem hæc paucitatem clamant. Et reuera populo illi adducto de Ægypto, addictus eſt terræ angulus, ſcilicet Palæſtina, extra quam Synagogæ nefas fuit excurrere, vt ſua ſacra alibi peragerent. Eccleſia verò ſecus nullis concluſa carceribus, orbe toto vtitur vt cancellis; ac proinde numeroſior eſt Synagogâ, quæ vt infidelis paſſa repudium iacet ingloria pulſa foras, liuore perculſa, quia regnat Eccleſia, ſuos fideles tranſmittens in ſinum Abrahæ, vnde Hebræi rei perfidiæ turpiter exularunt.

Paradiſus multifariam nominatur in Scriptura.

Nota, paradiſum multis lineari tropis & formulis loquendi. Dicitur enim quandoque terra viuentium, aliàs paradiſus, nunc verò ſinus Abrahæ, quia ſermo erat de diſcernenda fide Iudæorum ab ea quæ illuxit Eccleſiæ. Ideoque volens Chriſtus aperire quanta foret fides Eccleſiæ ait, Gentes eodem loco reponendas, quò euectus eſt Abraham pater credentium. Si plura deſideras in eo argumento, quod eſt ſeminarium iurgiorum inter nos & hæreticos, dum ſinguli ſuam Eccleſiam eſſe Catholicam acriter affirmant, vide infra litem compoſitam, eo ſcilicet loco vbi ex profeſſo oſtendo ſignum veræ Eccleſiæ debere eſſe hoc vnum inter alia, videlicet vt ſit Catholica, id eſt, vniuerſalis, & non veluti noctua lucifuga, in Rupellæ aut Geneuæ ſpecu recondita. Conſule infra expoſitionem orthodoxam huius Euangelij, vbi hæc fuſiùs agitantur.

SENSVS LITERALIS.

Eccleſiam ſuffectam in locum Synagogæ, illi etiam quàm plurimis titulis eminere.

In hæc verba:

Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, &c.

CONIECTVRA III.

Ex SS. Patribus.

QVia non in aleam deſcendo cum Iudæis, ideo conduco Patres Eccleſiæ, quos alioquin tacitus præterirem, ſi mihi res eſſet cum Hebræis. Namque eorum fides eſſet ſuſpecta, & eorum omnis caſſa auctoritas, vtpote incongrua in gratiam Eccleſiæ contra Synagogam, quia nemo in ſua cauſa teſtis eſſe poteſt. Ago itaque cum Chriſtianis, quibus non probare volo rem ſanè indubiam, & in confeſſo apud omnes initiatos fidei noſtræ myſteriis. Etenim nemo ambigit Iudæis omnia contigiſſe in figuram,

Quàm arctè Deo obſtricti ſimus, qui nos in Eccleſiæ ſuæ caulas induxit.

nobis

nnbis verò apertum eſſe myſterium regni. Meum igitur intentum eſt, hoc titulo ingerere Chriſtianis, & mihi ipſi primo ſingularem gratitudinis ſenſum, ob gratiam acceptam à Deo, quo miſerante adſciti ſumus in caulas Eccleſiæ, extra quas degunt omnes homines infideles. Quid enim ante noſtram genituram egimus ad Deum demerendum, vt nos ſuas oues conſcriberet beandas aliquando, & in cæli paſcua transferendas? Et eſto Synagoga dum ſtetit profeſſa fidem ſyncetam, ſuus filios transmiſerit in ſinum Abrahæ; non ea tamen facilitate hoc præſtitit ſicut Eccleſia, cuius ſacramenta in adultis operantur ex opere operato, dummodo remoueatur obex, quod de Synagoga nequaquam dieí poteſt, vbi pluribus opus erat actibus, ex parte animæ pœnitentis. Hoc priuilegium Eccleſiæ Iudæus inuidet, nec tamen eo vti curat malens exulare, quàm cum Gentili populo coire in vnitatem fidei Chriſtianæ, vt benè Chriſtus ea figura expreſſit, qua filius iunior & prodigus rediit in gratiam cum patre ſuo, ſeniore fratre indignante, quod dyſcolus adoleſcens adeò lautè fuiſſet acceptus à patre miſerante piacula perpetrata.

Ex SS. PATRIBVS. *Chryſolog. ſerm. 5.*

Audi Chryſologum in eo lato campo ſpatiantem. Sic ille: *Senior filius veniens ex agro, populus legalis, meſſis quidem multa, operarij autem pauci: audit in domo patris ſymphoniam, audit choros, introire non vult. Hoc quotidie oculis noſtris intuemur. Nam venit Iudæus ad domum patris, id eſt, ad Eccleſiam, ſtat foris per inuidiam, audit Dauidicam citharam perſonare; audit ex concentu Prophetico ſymphoniam, ex populorum vario concentu choros audit, & introire non vult per inuidiam ſtans foris. Dum Gentilem fratrem priſtinis iudicat & horret moribus, ipſe paternis bonis ſe eximit, ipſe ſe paternis excludit gaudiis.*

Filij prodigi & fratris eius parabola notat Eccleſiam & Synagogam.

Eumdem ſubliuidum animum Iudæorum pungit Ambroſius, ſcribens rabiem Iudæorum ob Gentiles vndequaque conſcriptos in militiam Chriſti. Audiendus ille ita fatus. *Moyſes dicit: Ego ad æmulationem vos adducam, in non gentem. Indignantis verba ſunt, propter quod ſemper diffidentes inuenti ſunt Iudæi, æmulatio ergo data eſt illis inuidentiæ, dum vident gentem, quæ prius, quia ſine Deo fuit, ſenſu bruta erat, Deum ſuum appellare, qui fuerat Iudæorum, & donum illis promiſſum aſſecutam, per quam Zelum paſſi, iracundia diſtenderentur, vt malitiæ & incredulitatis ſuæ mercedem exoluerent. Nulla enim res ſic conſumit hominem, niſi zelus, quem ideo Deus vltorem poſuit incredulitatis, quia graue peccatum eſt: nam ſemper in iram miſſi excruciantur, quando audiunt legem & Prophetas ad nos pertinere, qui in Chriſtum credimus.*

Ambr. in ep. ad Rom. Liuore marcet Synagoga volẽs Eccleſiam amplıari.

Ille idem ait repudium Synagogæ figuratum in vellere Gedeonis, quo madente rore deſuper illapſo, area tota roris expers aruit. Is in vellere notat Eccleſiam tinctam ſalutaribus aquis, & gratiâ Dei abundè perfuſam, arente populo Hebræorum, cuius Synagoga gratiâ excidit, ac proinde flaccida, & marcida contabeſcit. Accipe illius de ea figura commentarium. *Ros in vellere, fides erat in Iudæa, quia ſicut ros, verba Dei deſcendunt: ergo quando totus orbis infructuoſus æſtu Gentilis ſuperſtitionis arebat, tunc erat ros ille cæleſtis viſitationis in vellere: poſteà verò quàm oues quæ perierant domus Iſrael, vnde puto Iudaici velleris adumbratam; oues inquam*

Idem lib. 1. de Spiritu ſancto in Prologo.

illa fontem aquæ viuæ negarunt, ros fidei humentis exaruit in pectoribus Iudæorum, meatuſque ſuos fons ille diuinitus in corda Gentium deriuauit. Hinc eſt quòd nunc fidei rore totus orbis humeſcit: at verò Iudæi Prophetas ſuos, & conſiliarios perdiderunt; nec mirum ſi perfidiæ ſubeant ſiccitatem; quos Dominus Deus Prophetici imbris vbertate priuauit, dicens: Mandabo nubibus meis, ne pluant ſuper vineam iſtam. Etenim Prophetica nubis pluuia ſalutaris, ſicut & Dauid dixit: Deſcendit ſicut pluuia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram. Hanc nobis Scriptura diuina totius mundi pluuiam pollicebantur, qui rigaret orbem ſub Domini Saluatoris aduentu ſpiritus rore diuini. Venit ergo iam Dominus, venit & pluuia: & ideo iam nos bibimus, qui ante ſitiebamus: non tamen otioſè vellus non in campo poſuit, vel in prato, ſed poſuit in area, vbi meſſis eſt tritici; meſſis enim multa, operarij autem pauci, eò quòd per fidem Domini, futura eſſet meſſis fœcunda virtutum. Neque illud otioſum, quod exſiccauit vellus Iudaicum, & rorem eius miſit in peluim, vt repleretur aqua: non tamen eo ipſo rore pedes lauit, alius debebatur prærogatiua tanti myſterij: expectabatur ille, qui ſordes omnium poſſet abluere: non enim Gedeon, ſed filius hominis venit, non miniſtrari, ſed miniſtrare: hoc prophetabatur quod illo rore cæleſti diſcipulorum ſuorum Dominus Ieſus pedes lauaret.

Hiſtoria velleris Gedeonis eſt congrua figura diſcernens inter Eccleſiam, & Synagogam.

Auguſtinus illud idem Synagogæ excidium adſtruit multis ſymbolis petitis ex Scriptura ſacra, præſcia ruinæ Iudæorum, quibus ſucceſſit Eccleſia longè nobilior atque præſtantior Synagogâ, vtpote copioſis gratiæ Dei donis irrorata. Conſule ſanctum Auguſtinum, & audies illum ita fatum: *Vua de terra promiſſionis, duorum obſequio defertur, inſerto vecte pendens. Poſſunt iſti duo Chriſtianum & Iudaicum populum figurare Synagogæ & Eccleſiæ populi. Et quia prior fuit Iudæorum populus, præcedit Iudæus, ſequitur Chriſtianus; ſalutem ſuam hic ante conſpectum ſuum gerit, ille poſt dorſum. Hic obſequium præfert, ille contemptum. Vnde de Iudæis Propheta teſtatur: Obſcurentur oculi eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incurua. Chriſtianus præſenti munere fruitur, Iudæus ſolo onere prægrauatur. Quia Chriſtus ſicut credenti ſalus, ita onus non credenti. Iudæis enim ille ſpecialiter annuntiatus, de quibus dictum eſt: In ſua venit, & ſui eum non receperunt: factus eſt eis lapis offenſionis, & petra ſcandali, & quem Iſraël non cognouit, fides Gentium ſuſcepit. Portat quidem Chriſtum in lege Iudæus; ſed à gratia, quam in myſteriis portat, auerſus eſt, quia quem prædicatione ſuſcepit electus, corde perdit incredulus; & quem vnus aſpernatur in lege, alter admiratur in corpore. Vnde amborum Dominus & Redemptor noſter, ab hoc adorante geſtatur, ab illo ſe auerſante ſuſpenditur, ac ſi impletum eſt in Iudæis: Verterunt ad me terga, & non faciem. Et Chriſtum Dominum, quem prior populus Iudæorum, & poſt dorſum reliquit, & crucifixit; nos poſtea venientes adorare, & portare meruimus. Vnde quantùm poſſumus, cum ipſius adiutorio laboremus, ne à cruciatibus noſtris, tam ſanctam ſarcinam malis operibus deponamus.*

Aug. ſer. 264. de tempore.

Duo homines baiulantes prægrandem vuam Palæſtinæ linearunt Eccleſiam, & Synagogam.

Egregia ſanè hæc eſt figuea, & congruè expoſita ad intentum noſtrum, de ſubſtitutione

Eccleſiæ

Eccleſiæ in locum Synagogæ Chriſto iniuriæ, quem tamen ad ſe miſſum, & in medio ſinu ſuo natum debuerat votis omnibus amplexari. Accipe adhuc alium textum eiuſdem Patris ita recenſentis diſparia Eccleſiæ & Synagogæ fata. *Senior populus, qui egreſſus eſt de Ægypto, in deſerto ſepultus eſt; iunior autem, qui ei ſucceſſit Ieſu duce, in terram promiſſionis educitur. Senior ille populus typum habuit Iudæorum; iunior verò habuit figuram Gentium. Ille populus ſenior tranſito mari rubro ſepelitur in eremo; iunior verò ad hoc tranſiit Iordanis fluuium vt acciperet regnum.* Eſto hæc liquidò pronuntient in caput Synagogæ, & figuræ aptentur prototypis; tamen ruina Synagogæ clariùs præſcita eſt & prædicta à Prophetis, prædicantibus Eccleſiæ gratiam fore vberiorem, atque adeò plures ex ea naſcituros fructus quàm ex ſterili Synagoga. Accipe locum Iſaiæ, & Hieronymi enucleationem. Sic habet Vates: *Lætabitur deſerta, & inuia, & exaltabit ſolitudo, & florebit quaſi lilium, &c.* Luculentus eſt illius capitis textus, quem conſultò prætereo; tu eum vide, quia Euangelij & Eccleſiæ ideam ſinceram atque ingenuam ſubuerit.

Idem ſer. 106. de tempore.

Alia item figura adumbrantur differentiæ Eccleſiæ & Synagogæ.

Iſai. 35.

Præſtat audire Hieronymum recenſentem eum locum. Sic ille: *Quoniam Ieruſalem conuerſa eſt in picem, & aſcendit fumus illius ſempiternus, & habitant in ea Onocrotalus, & hericius, ibis, coruus, dracones, ſtruthiones, dæmonia, onocentauri, lamia, & piloſi; & Domini ſuper eam impleta eſt ſententia: Relinquetur vobis domus veſtra deſerta, &c. Omnis candor cultus Dei, & circumciſionis gratia, & loca vberrima, atque campeſtria, quæ appellantur Saron, dabuntur deſerta quondam Eccleſiæ, & habitatores illius videbunt gloriam Domini, & decorem, ſiue altitudinem Dei noſtri. Confortate manus diſſolutas, & genua debilia roborate, vt qui prius manibus diſſolutis opus facere non poterant, & aridam habebant dexteram, extendant eam ad bona opera. Et qui dudum inter idola diuerſis erroribus claudicabant; firmo ſuper veritatem incedant gradu, & puſillanimes, ſiue formidoloſos, fide Domini confirmantes faciant non timere, vniuſque Dei metus, vniuerſi erroris expellat timores. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt; tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Hoc quotidie expletur in Gentibus, quando qui prius cæci erant, veritatis lumen aſpiciunt. Et qui Scripturarum verba ſurdis auribus audire non poterant, nunc ad Dei præcepta letantur, quando qui prius claudi erant, & rectam viam non tenebant, ſaliunt ſicut cerui imitantes doctores ſuos. Et aperta erit lingua mutorum, quia ſciſſæ ſunt in deſerto aquæ, & torrentes in ſolitudine. Eruperunt in deſerto quondam Eccleſiæ, aquæ Baptiſmi, & torrentes in ſolitudine, diuerſæ ſcilicet gratiæ ſpirituales; & quæ erat arida in ſtagnum paludéſque verſa eſt, vt non ſolum careret ardore ſitis, ſed nauigabilis eſſet, & irrigua, & haberet fontes plurimos, quos ceruus deſiderat, quos qui biberit, poteſt benedicere Domino de fontibus Iſrael. In cubilibus animalium Gentilium, in quibus prius dracones habitabant, erunt calamus, & iuncus, in quibus feſſa prius mẽbra requieſcãt, vt dicere poſſint: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ibi me collocauit; ſuper aquas refectionis educauit me.*

Hier. lib. 10. in c. 35. Iſai. In quam miſeriam deuenit Synagoga.

Quantum Eccleſia eminent Synagogæ, cuius præcipuæ dotes ceſſerũt Eccleſiæ.

Rurſus ille, Eccleſiæ dotes eminere eis omnibus, quibus olim Synagoga dignata eſt, fusè explicat, verſans locum illum Iſaiæ, quem ipſe laudat & egregiè commentatur hoc diſcurſu. *Vox clamantis in deſerto: Parate viam Domini, rectas facite ſemitas Dei noſtri in ſolitudine. Animaduertendum eſt, quod recta via Domini, & ſemita Dei noſtri, impletio vallium, & montium colliumque humiliatio, & prauorum correctio, & aſperorum rupiumque campeſtria, & gloria Domini, & ſalutare Dei noſtri non prædicetur in Ieruſalem, ſed & in ſolitudine Eccleſiæ, & in deſerta Gentium multitudine, de qua ſupra legimus: Lætabitur deſerta ſitiens, exultet ſolitudo, & floreat quaſi lilium. Hæc enim deſerta erat notitia Dei, & ab idolis tenebatur humilis in confeſſione, erecta in ſuperbia, aſpera & intractabilis in feritate: ſed poſtquam apparuit gloria Domini, & vidit omnis caro ſalutare Dei, cuncta repente mutata ſunt, & via Domini præparata, ita vt appareat in ſolitudine gloria Dei. Et omnis caro vidit ſalutare Dei. Quæ propterea appellabatur caro, quia prius Spiritum ſanctum non habebat. De qua dicit Dominus: Non permanebit ſpiritus meus in homine, quia caro eſt. Illa autem caro videbit ſalutare Dei, de qua per Ioel dicitur: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Quod non ſolum illo tempore clamabat Ioannes, qui vox appellabatur Domini; ſed vſque hodie in deſerto Gentilium Eccleſiarum clamant magiſtri, vt rectas faciamus vias & ſemitas in cordibus noſtris Deo.*

Idem lib. 11. in c. 40. Iſai.

Gratiæ, quæ in Eccleſiam influxerunt, fidem faciũt præſagio Prophetarum.

Prælibata hæc ſeries contextuum idem ſonat ac noſter Euangelij textus, prænuntians multos venturos ab Oriente & Occidente, vt ſufficiantur in locum filiorum regni, qui foras turpiter explodentur. Vt autem Chriſtus illi ſuo præſagio conciliaret adſtantium fidem, adiecit prodigium, curando ſeruum Centurionis, qui etſi poſitus in agone, factus eſt tamen eâdem morulâ rediuiuus. Nota obiter, miſerationes Dei eſſe ſupra omnia opera eius. Nam etſi eo ſermone feriret Iudæos incredulos; hoc tamen ſatagebat, ne illi diutiùs infideles eſſent: eò namque vergebat editum miraculum ſanitatis impertitæ paralytico, vt ſanaretur perfidia illorum hominum impiorum. Rurſus hoc etiam intendit Chriſtus, ſcilicet ne ſuperbirent homines excelſa virtute præditi, cùm etiam quandoque filij regni eiiciantur foras. Voluit & animos erigere peccatorum, pollicitus eis recubitum in ſinu Abrahæ ſi ſe receperint ad caulas Eccleſiæ. Sic vtrobique emicat illa inſignis Dei benignitas, qui ſiue inuehatur in reprobos, ſiue bonos leniter palpet, ſẽper pius, & miſericors eſt.

Quot modis Chriſtus Iudæorum animos ſollicitarit ad fidem.

Accipe in mea ſententia Chryſoſtomum. *Ita ſignis pariter ac doctrina, qua cæleſte regnum aperiebatur, omnes homines ad ſeipſum trahere ſtudebat. Nemo etiam quibus minabatur Iudæis eiecturum ſe eos rogat, non vt eiiceret minabatur, ſed vt eiectionis timore ad ipſum conuerſi non eiicerentur. Quòd ſi etiam minis non meliores ipſi facti ſunt, ipſis crimen totum eſt imputandum, atque iis omnibus, qui eodem morbo laborant. Non enim Iudæis ſolum id accidit, ſed multis quoque fidelibus. Nam Iudas filius regni erat, audiuitque vnà cum diſcipulis aliis illud: Super duodecim ſedes ſedebitis; factus eſt autem gehennæ filius. At verò Æthiops, quamuis barbarus quidem eſſet homo, & vnus eorum, qui ab ortu & occaſu erant, vnà cum Abraham, Iſaac, & Iacob,*

Chryſ. ho. 27. in Matth.

Quàm alta ſit abyſſus iudiciorum Dei in vocatione animarum.

æternis

æternis bonis fruetur. Idipſum in nobis quoque nunc ſit:nam multi erunt, ait, primi vltimi, & vltimi primi. Vnde cauendum ne aut illi, quaſi non poſſint redire, omnino negligant; aut iſti, quaſi iam ſtabiles ſint, confidentia corrumpantur. Non ergo nimiùm confidant, qui ſtant, ſed ſecum crebrò illud reputent: Qui aſtimat ſe ſtare, videat ne cadat. Nec deſperent qui ceciderunt; ſed dicant ſecum; Numquid qui cadit, non reſurgit?

Gratia vocationis ad Eccleſiam, ne excidat, debet fulciri bonis operibus.

Ne illa Eccleſiæ oeconomia excidant effectu, quem mihimet ipſe propoſui, refrico memoriam, & denuò inculco illud præfatum argumentum gratitudinis, quod ſupra lambendo ingeſſi. Arbitror equidem animam reuoluentem illud beneficium, quo citra vllum præuium meritum nata eſt in gremio Eccleſiæ, cùm tamen potuiſſet ſua habere incunabula inter anthropophagos, in dedecus humanæ naturæ ſuum tranſigentes æuum. Arbitror, inquam, animam recolentem hanc gratiam, ſuam omnem præſtituram opem ne deſit illi gratiæ prælibatæ, ad quam Paulus attendens ait, nos debere magnam excitare in nobis fiduciam, animo reuoluentes quàm ſit ſingularis gratia Dei nobis omnibus impertita. Sic Paulus: *Habentes igitur talem ſpem, magnâ fiduciâ vtimur.* Vt autem illa fiducia non tranſeat in præſumptionem, ea eſt fulcienda bonis operibus, iis videlicet, quorum vſum ſuis alumnis benè ſuada ſuggerit Eccleſia. Alioquin excipi gremio ſalutari inclytæ matris Eccleſiæ, vertitur in diſcrimen hominum ingratorum.

2. Cor 3.

Hoc itaque animo inſideat, vt videlicet nos baptiſmate ſacro tinctos eſſe ſpeciali Dei gratia, & hanc nos obſtringere gratitudini, quam nemo rependere poteſt, niſi emeritis actibus exantlatis. Eò vergit Ambroſius verſans illum locum Pauli, hortantis nos ad magnam fiduciam, quia ſubeſt ſpei magnæ maximum argumentum. Sic ille: *Spem habere nos dicit videndi gloriam, non talem, qualis fuit in vultu Moyſi, ſed eam quam viderunt tres Apoſtoli in monte, reuelante ſe Domino. Hinc igitur conijcere debemus, quantum nobis contulit diuina clementia, quantumque nos ſuperioris gratiæ dono ditare dignata eſt, quam dederat Iudæis. Iudæi enim cùm minor eſſet gloria vultus Moyſi, eam ſpeculari non poterant: nos verò non Moyſi gloriam, quæ inferior eſt, ſed excellentem Saluatoris gloriam ſumus viſuri: ideoque & nos vicem reddere, inquantùm poſſumus, debemus beneuolentiæ Dei, vt propenſiores ſimus in eius amore, qui nobis fiduciam dedit, abluens nos à peccatis, videndi gloriam Dei.*

Ambroſ. in ep. 2. ad Corinth. cap. 3.
Gratitudinē ſuam anima probare debet amore, & virtutum pra-i.

SENSVS LITERALIS.

In quas tenebras & ærumnas damnati incurrant,

In hæc verba:

Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

§. VII.

CONIECTVRA I.

Ex Ratione.

Diſplicet ſententia negātium fore reales tenebras in inferno.

VT nemo tractare poteſt picem manibus illibatis; ita & arduum eſt inuolui tenebris, & non offendere. Aliqui magni nominis interpretes, verſantes hunc verſum de tenebris Iudæorum, quos feriit Chriſtus capitali ſententia, etiam ſenſere tenebrarum caliginem, dum neſcientes colligere intentum Chriſti damnantis Iudæos in tenebras exteriores, illi ſuas nobis tenebras offuderunt. Prior Abulenſis occurrit, dicens poſſe tenebras illas intelligi de infidelitate Iudæorū, apud quos fides erat paſſura deliquium, Eccleſia propagante fines ſuos in omnes orbis oras. Remigius in eo argumento tenebrarum, aliam his tenebris aſpergit caliginem, arbitratus filios regni eiectos foras in tenebras exteriores, vbi erat fletus & ſtridor dentium, eſſe Iudæos ductos in captiuitatem à Gentibus, apud quas erant tenebræ palpabiles infidelitatis. Adiicit ille, fuiſſe Gentes in duplici differentia. Aliæ namque torrebantur æſtu nimio, vt India & Æthiopia, ibi ait Iudæos venūdatos, & nimio calore reſolutos, vincula ſuæ ſeruitutis aſſiduis fletibus alluiſſe. Alibi autem, vt in Hyrcania, & Scythia, vbi rigore nimio corpora congelaſcunt, dicit Iudæos effectos vilia mancipia, inibi ſtridore dentium fuiſſe teſtatos quantam faceſſeret moleſtiam iugis anguſtia frigoris importuni. Maldonatus non vult has tenebras exteriores alio modo intelligi quàm reſpectiuè ad regnum cælorum, vbi cùm omnia refulgeant, quiſquis aberit, proculdubio tenebris inuoluetur. Sic ille: *Qui ex regno cælorum extruduntur, in tenebras exteriores eiici dicuntur, quia quidquid tunc extra regnum cælorum erit, ſi cum eo comparetur, tenebræ erunt.*

Abulenſis in Matth. c. 8. quæſt. 36.
Remigius in Matth. c. 8.

Myſtica interpretatio tenebrarum, in quas Iudæi incurrerunt.

Maldonat. in Matth. c. 8. num. 12.

Eſto ſententiæ illorum interpretum veræ omnes ſint, & congruè explicent miſerandam Hebræorum ſortem; longè tamen abeunt à ſenſu literali, atque adeò deuiant ab intento Chriſti, quod mearum eſt partium aperire. Nec ſunt mihi obiiciendi Patres Sancti, qui quandoque has tenebras exteriores impiorum vocant defectionem à Deo, qui eſt verum lumen. Illi namque vt plurimum non inueſtigāt ſenſum literalem, ſed allegoricum, & moralem, qui multus eſt, & varius, in hoc diſſitus à ſenſu literali, quòd iſte ſtrictior eſt, & ſagaci ſcrutinio indiget, vt quis acutè rimari poſſit intentum Chriſti. Itaque miſſis prælibatis ſententiis, hæc eſto mea cōcluſio. Chriſtus hoc loco damnatorum ſortem iniquam, id eſt infelicem, explicuit, quæ veris tenebris horrida, veros etiam fletus proliciet, vt & ſtridorem dentium: atque ita non eo contextu prædixit infidelitatē Iudæorum, vt vult Abulenſis, neque eorū captiuitatem in æſtuantes, & glaciales oras, vt ait Remigius. Eſt iſta concluſio biceps. Prior pars adſtruit, Chriſtum loqui de pœnis, quas in inferno luent damnati. Altera affirmat, illic tenebris omnia horrere, & reſonare gemitibus, fletibus, & ſtridore dentium.

Auctoris ſententia circa tenebras exteriores & fletum Iudæorum.

Prior pars ita ſtabilitur. Chriſtus arguens à fide Centurionis carpit Iudæorū perfidiam, quos ſuo exemplo & profeſſione fidei condemnabat homo ille Gentilis, cuius æmulati fidem alij etiam Gentiles aduocati ab Oriente & Occidente, accepturi erant locum Iudæorum; ac proinde eorum ſortiti vices fruituri eodem diſcubitu in cælis, quo pater credentium Abraham: Iudæi verò ſecus, æternum paſſuri exilium congruum ſuæ nequitiæ. Ergo Chriſtus eo ſermone faciens antitheſes Iudæorum atque Gentilium, vbi dixit Gentes euchendas in cælum cum Beatis, proculdubio inferos intellexit commemorans repudium Hebræorum: alioquin non eſſet vtriuſque populi directa oppoſitio, quam tamen intendit Chriſtus exponere

Eiectio Iudæorū, damnationem illorum ſignificat.

futuram

futuram ex diametro. Non itaque explicanda eſt mens Chriſti de diſperſione Iudæorum in varias Gentes, ſed præcisè de eorum damnatione æterna, qua inibi explicitè meminit ſalutem æternam Gentilium, quam & alibi repetit, ei opponens Iudæorum ruinam, de qua etiam eos præmonuit, vt ſibi conſulerent. Ecce parabolam. *Cum intrauerit paterfamilias, & clauſerit oſtium, incipietis foris ſtare, & pulſare oſtium, dicentes: Domine, aperi nobis: & reſpondens dicit vobis: Neſcio vos vnde ſitis: tunc incipietis dicere: Manducauimus corã te, & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti. Et dicet vobis: Neſcio vos vnde ſitis: diſcedite à me omnes operarij iniquitatis. Ibi erit fletus, & ſtridor dentium; cum videritis Abraham, Iſaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Auſtro, & accumbent in regno Dei.* Quia igitur ex regula oppoſitorum Chriſtus hoc diſcurſu præmium Gentium dixit fore cælum, & ſtatim eis Iudæos ex aduerſo oppoſuerit, recenſens eorum mulctam; illa profectò debet opponi gloriæ æternæ, quæ eſt futura ſtipendium beatarum Gentium, quæ profitentes obſequium Chriſti, ei iugiter adhæſerunt.

Luc. 13.

In inferno erunt tenebræ exteriores.

Altera pars de veris tenebris inferorum ſic probatur. Textus ſacer Euangelij, quo erudimur, debet ad literam intelligi, niſi quid obſtet in peculiari loquendi tropo, vt ſunt locutiones hyperbolicæ. Ergo cùm Chriſtus vocet infernum tenebras exteriores, non ſunt profectò in dubium illæ externæ tenebræ reuocandæ. Adijce nullum in Inferis fore ſolamen ſenſibus, ſed eos afficiendos eſſe innumeris penè ærumnis, in quibus, moleſtæ ſunt tenebræ, quarum etiam figuram prætulerunt tenebræ illæ palpabiles Ægypti. Rurſus, Beati vero lumine gaudebunt in coruſco illo beatitudinis ſinu: nam congrua beatitudine ſinguli quique corporis ſenſus dignabuntur à Deo. Vnde cùm lumen maximè recreet oculos, non deerit illic lux circumfoſa, qua reſperſa Beatorum corpora refulgebunt, iuxta illud ſacrum eloquium. *Fulgebunt iuſti, & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent.* Vnde autem emerſura ſit lux, qua geſtient præfulgidæ Beatorum mentes, Ioannes ſic explicat: *Non egebunt lumine Solis, neque lumine lucernæ, quoniam Dominus Deus illuminabit eos, & regnabunt in æternum.* Reprobos verò, qui contrariam planè viam inierunt, eſſe mulctandos tenebris, Iudas Apoſtolus explicitè recenſuit hoc contextu: *Angelos verò, qui non ſeruauerunt ſuum principatum, ſed reliquerunt ſuum domicilium, ad iudicium magni diei vinculis æternis ſub caligine reſeruauit.* Et benè caligo illic externa intelligitur, vbi nullum prorſus lumen poterit affulgere, terrâ vndique concluſâ, & inuiâ radiis Solis huius. Arbitrari autem ignem inferni lucidum eſſe, illud eſt ſibi fingere ſolatium gratis, cùm Scriptura ſacra, ſuo ſchemate loquendi omnem adimat lucem flammis torquentibus animas, imò eas fumo adeò inuoluat, vt etiam dicat ſolem fuiſſe aſperſum tenebris ob fumum ab inferis erumpentem. Sic Ioannes deſcribit ideam inferorum. *Vidi ſtellam de cælo cecidiſſe in terram, & data eſt ei clauis putei abyſſi. Et aperuit puteum abyſſi, & aſcendit fumus putei, ſicut fumus fornacis magnæ: & obſcuratus eſt Sol & aer de fumo putei.* Tenebroſum hunc ignem fore oſtendit idem Apoſtolus ratione materiæ & fomitis, ſcilicet ſulphuris craſſi, vnde aſ-

Sapient. 3.

Apoc. 22.

Iudæ epiſt. verſu 6.

Apoc. 9.

ſurget fumus opacus luminis expers. Sic ille: *Cruciabuntur igne & ſulphure in conſpectu Angelorum ſanctorum, & ante conſpectum Agni; & fumus tormentorum eorum aſcendit in ſæcula.* Vt ergo fumus ſua caligine inuoluit tenebras, nihil profectò lucidũ erit in ea fornace opaca, qua tormine indefeſſo reproborum capita torquebuntur.

Apoc. 14.

De fletu quæſtio eſt momenti maioris; quomodo enim poterunt lacrymis allui homines nefarij, incendio depaſcente humidum omne, quo reſoluto lacrymæ coaleſcunt? Abulenſis acriter ſuam defendit ſententiam, quia negat fore reales fletus in inferno, ratus ibi non eſſe poſſe lacrymas ob duplicem rationem. Primo ait, ceſſante motu cæli, nullos fore motus naturales, vt ſunt generatio, & alteratio, & ſic non poſſe humorem corporum damnatorum reſolui in lacrymas; quia ſic daretur alteratio feriante motu cæli, quo duntaxat inferiora corpora percelluntur. Rurſus aliud ſequeretur abſurdum, ſcilicet conſumi aliqua parte ſui corpora damnatorum, quia ſæuiente flamma lacrymæ torrerentur. Præponderat ſanè Chriſti auctoritas, qui dum mentio inferorum incidit, ſemper ait ibi fore fletus; & quia verba Chriſti intelligenda ſunt prout ſonant, nullum planè video incommodum ſequi, ſi præcisè intelligantur verba Chriſti iuxta ſonum literæ. Vnde quia ſingula quæque peccata ſuas habuere delicias, quæ corpora pellexerunt; profectò par eſt, congruam fletuum mulctam, contrariam delicijs, illicitas tergere voluptates.

Rationes Abulenſis quibus non poſſunt eſſe reales fletus.

Abulenſis in Matth. c. 25. q. 556.

Contra Abulẽſem aſſeritur ſententem erunt in inferno reales fletus.

Rationes Abulenſis ſunt intempeſtiuæ in eo argumento fletuum. Non enim natura ſuum tenoré ſeruabit in inferis, vbi maior agit Deus, prætериens omnes naturæ leges. Sicut enim flãmma rerum edax corpora non conſumet; ita nec lacrymæ aſpergentes oculos impiorum deficient, Deo integra ſemper hæc corpora conſeruante. Eamobrem cùm ex fide conſtet non deperire corpora damnatorum decocta iugi incendio; ita & conijcere poſſumus, eumdem Deum corporum opificem poſſe & humentes ſeruare oculos, qui fletu inexhauſto flebunt ſuum illum ſtatum pœnæ interminæ mancipatum. Itaque ſtandum eſt literæ, & credendum Chriſto recenſenti lacrymas, & tenebras exteriores, vt congrua tormenta reprobis exercendis.

Diluuntur rationes Abulenſis, & adſtruitur auctoris ſententia.

SENSVS LITERALIS.

De caligine, & fletibus inferni.

In hæc verba:

Eijcientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

CONIECTVRA II.

EX LINGVIS.

INſtitutæ ſunt voces vt indices animi propalantis conceptus ſuos reconditos: ſed quia mens eſt inexhauſta ſcaturigo conceptuum; humana induſtria ſuã teſtata eſt inopiam, indiga nominum, quibus ſingulos quoſque conceptus exprimeret. Hinc orta eſt illa multiplex diſcordia auctorum, dum expendunt ſacros Codices: nam cùm penuria dictionum vni eidémque voci aſſignet multos conceptus, fit vt diſſentiant interpretes in delectu rei de qua ambigitur. Verbi gratiâ, tenebras

Vnde oriatur dictionum inopia.

infidelitatem & ignorantiam, imò quandoque mortem ſignificant. Item fletus explicant amarorem animi, aut iacturam rei prædilectæ. Tamen etſi copioſa ſit rerum ſeges, quam eadem dictio ſuppeditat; vna tamen res præcipuè vnoquoque nomine deſignatur. Aliæ verò res tantùm metaphoricè ſubintelliguntur. Vt nomine tenebrarum intelligere infidelitatem, hoc eſt figuram inuehere derelicto primigenio ſenſu vocis. Non eo tamen inficias, plerumque Scripturam vti tropis, & derelicto ſenſu genuino vocis vſurpatæ, aliam etiam rem eodem nomine prænotare. Tunc vel ipſa Scriptura reſerat inuolucra figuræ allatæ, vel verſio canonica aliis vtitur vocibus, quæ explicant Dei intentum. Prioris exemplum eſt, textus ille Ioannis vbi Chriſtus Iudæos ſic compellat: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi: Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis ſui.* Vides Scripturam noluiſſe ſuſpenſos diu tenere animos in intelligentia templi, quod Chriſtus dixerat ſe poſt triduum erecturum: at enim nomine templi, eum intellexiſſe compagem corporis ſui.

Qua cautione Scriptura ſacra nobis aperiat ſenſum literalem cùm dictiones dubiæ occurrunt.

Ioan. 2.

Si verò in aliquo textu lateat ſenſus altè reconditus, alia lingua recludit arcana, quæ iniuria ſecerat aliud idioma. Huius generis eſt locus ille Dauidis נשקו בר *naſchek u bar.* Id eſt, *Oſculamini filium.* Quia ibi Pſaltes, imò Spiritus ſanctus, quo erat afflatus ille præceptor, voluit hortari homines vt Chriſto erudienti morem gererent; verſio noſtra Canonica non reddidit ſenſum primiriuum oſculi, ſed Spiritus ſancti intentum aperuit, ac proinde recenſuit doctrinam, cui debent homines iugiter adhærere. Sic Latinus interpres: *Apprehendite diſciplinam, nequando iraſcatur Dominus.* Ergo cùm linguæ omnes, quibus Scriptura ſacra proſtat, ab Apoſtolorum æuo recenſeant tenebras & fletus in inferno; gratis recurritur ad figuras, & tropos exoticos, qui deuiant ab intento Chriſti.

Pſalm. 2.

Ex Linguis.

Accipe textum Hebræum ישלכו אל חשך החיצון *iſchalecu al choſchec hachitſon*, id eſt, *Mittentur in obſcuritatem quæ deforis eſt.* Non ergo reuocanda eſt hæc caligo ad animam, ſi ea deforis eſt, vt ſonat illa vltima vox Hebræa החיצון *hachitſon.* Syrus etiam interpres has exteriores meminit tenebras ſuo hoc ſtylo נפקון לחשוכא בריא *nephkun lecheſchuco baroio*, id eſt, *Extrudentur in tenebras exteriores.* His conſonat Græca dialectus Ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. Id eſt. *Eiicientur in tenebras illas quæ ſunt exteriores.* Articulus ille τὸ adiectus comparatiuo ἐξώτερον, perinde ſonat ac ſi Chriſtus dixiſſet, reprobos abituros non in qualeſcunque tenebras figuratiuè explicatas, vt ſunt ignorantia, infidelitas, mors & cætera id genus; ſed in tenebras illas, quæ horrore ſuo ſenſum lædunt. Hoc idem ferè ſignificat vox illa בריא *baroio*, quæ Chaldaicè & Syriacè aliquid extrinſecum notat.

Hebræa.

Syriaca.

Chaldaa

Græca.

Ipſa etiam inferni nuncupatio Græca nihil niſi opacum & tenebroſum ſonat; Græcis namque infernus eſt ᾅδης. Eſt autem vox illa coaleſcens, ex alpha particula priuante, & verbo ἰδεῖν, quod eſt videre: ita vt ᾅδης perinde ſit ac locus viſionis expers, & nigricante caligine circumfuſus.

De fletu par eſt ratio: quippe omnes linguæ meminerunt lacrymarum. Sic Hebræa clamat ושם יהי בכי *veſcham ihihe bechi*, Id eſt. *Et ibi erit fletus.* Radicalis בכה *bacha*, non ſimpliciter flere ſignificat, ſed largum lacrymarum imbrem effundere. Concolor eſt verſio Syriaca נהוא בכיא תמן *thamman neheue bechio*, id eſt. *Ibi erit fletus.* Ab eo ſenſu haudquaquam recedit Græcus interpres Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμός. *Et ibi erit fletus.* Certè nolo recedere ab auctoritate tot linguarum, ob Doctores aliquot Latinos parum ſollicitos de indigine ſenſus à Chriſto intenti.

Hebræa.

Syriaca.

Græca.

SENSVS LITERALIS.

Damnati opaca inferorum caligine cruciantur, necnon inexhauſtis fletibus alluuntur.

In hæc verba:

Eiicientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus.

CONIECTVRA III.

Ex SS. Patribvs.

SVſpicabitur fortaſſe quiſpiam, ineſſe mihi ferum Iſmaëlis ingenium, de quo circumfertur hoc effatum inglorium: *Manus eius cõtra omnes, & manus omnium contra eum.* Meæ iſtæ lucubrationes in Euangelia nactæ lectores, qui dedere nomen ſuum Toſtato Abulenſi Epiſcopo, & Maldonato, viris profectò ſuſpiciendis, parum aberit ſi non ſtomachum, bilémque commoueant, cùm paſſim eos auctores viderint à me recenſeri, veluti ſcopos, in quos mea ferè tela ſemper intorqueo. Abſit à me omnis liuoris ſuſpicio. Neminem mihi in æmulum præfixi, vt famæ illius diſcrimine facerem mihi nomen grande. Sed in eruenda veritate à puteo Democriti ita totus inſudo, vt eos diſcretè ſatagam remouere, qui mea tentata conamina remorantur. Vnde cùm alto ſcrutinio tenearis arcana Dei illucentis in infimis etiam locis, æquè ac in edito cacumine montium, nequeo ſtabilire ſenſus meos plerumque diſſonos ab aliis, quin diſcutiam tenebras, quas ſententiæ diſpares offuderunt. Quodque mihi magnam conciliabit fidem apud omnes, nihil ego contrarium aliis promo ſine teſte: quippe à pluribus annis magna & frequenti conſuetudine Patrum vſus, eos conduco ad arbitrium concluſionum, quas adſtruo contra ſenſum aliorum interpretum, ita vt ſenſus literalis, quem affingo Euangelio, eo ſit nomine venerandus, quòd non neotericorum hominum faciem ſequatur, ſed priſcorum Eccleſiæ Patrum lumine fulciatur. Itaq; quia reclamãte Maldonato dixi eſſe in inferno tenebras exteriores, ſua opaca caligine futuras horrori impiis; & quia rurſus contra Abulenſem fletus ibi iuges fore acriter defendi; operæpretium eſt hos Doctores aduocare ad tribunalia procerum Eccleſiæ, vt inde percipiant ferri ſententiam in gratiã meæ concluſionis.

Veritas eſt præferenda auctoritati expoſitorum.

Expoſitio auctoris in Euangelia innixa eſt Patrum ſententiis.

Prior occurrit Baſilius, tenebras illas exteriores affirmans, ex eo quòd lucida non ſit flamma inferni. Sic ille: *Vox Domini intercidentis flammam ignis, ac diuidentis, ita vt obſcurus quidem ſit ignis ſupplicij, vis verò comburendi careat lux illa refocillationis, quæ eſt in calis.* Plana ſanè eſt Baſilij ſententia in eo argumento, nec detorqueri poteſt ad myſticum vllum ſenſum. Chryſoſtomus eaſdem meminit tenebras inferni hoc diſcurſu. *Num paruam putas eſſe pœnam, in choro Sanctorum non conſtitui, ineffabilem gloriam non aſſequi*

Ex SS. Patribus.

Baſilius hom. 1. in Pſalm. 28.

Chryſ. ho. 10. in c. 5. epiſt. 2. ad Corinth.

aſſequi? Ab illo cœtu, & ineffabilibus bonis procul abiici? Quomodo autem, ET TENEBRÆ erunt, & ſtridor dentium, & vincula inſolubilia, & vermis immortalis, & ignis inextinguibilis, & tribulatio, & anguſtia. Hieronymus item commemorat has tenebras, vocans illas noctem, & etiam lacrymas adducit, quidquid arguat Abulenſis. Ita Hieronymus: *Decepta anima diabolica ſuggeſtione in noctem venit futura perditionis; vbi gemitum dabit perpetuum ſine vlla conſolatione. Ipſi enim ſpiritus maligni, qui eam ante per illecebras voluptatum in diuerſa trahebant, tandem IN TENEBRIS exterioribus conſtitutam, perpetuis cruciatibus punire non ceſſant.* In ea etiam recenſione tenebrarum eſt Auguſtinus, quando ingemit reprobis. Sed quid remoror Auguſtinum? ipſe ſua hæc pangat oracula. *Miſeris mors eſt ſine morte, & finis ſine fine, defectus ſine defectu. Quia & mors ſemper viuet, & finis ſemper accipiet, & defectus deficere neſciet; mors perimet, & non extinguet; dolor cruciabit, & pauorem non fugabit; flamma comburet, ſed TENEBRAS non diſcutiet. Erit enim in igne obſcuritas, in obſcuritate pauor, in combuſtione dolor. Ita reprobi ignibus inferni traditi, in ſuppliciis dolorem ſentient, & in doloris anguſtia pauore ferientur, & ſemper tolerabunt; & ſemper timebunt, quia ſine fine ſemper cruciati viuent, ſine ſpe veniæ, & miſericordia, quod eſt miſeria ſuper miſeriam.* Audiſti tenebras ſua fœda aſpergine inferos opacare: accipe iam fletus & tenebras ſimul, eodem Auguſtino aſſertore. Sic ille: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, quia nec ipſi conſumentur. Vermis conſcientiam corrodet, ignis carnem comburet, quatenus qui auctori ſuo corde & corpore deliquerunt, corde ſimul & corpore puniantur, cùm anima a beata vita ſeparata erit, & corpus æternis ſuppliciis ſubiacebit. Ibi erit metus, & mœror, luctus, & dolor. Tunc verè nihil lugere erit niſi FLERE, quia pœnitere tunc nulli poterit valere: ibi erit tortor cadens, vermis corrodens, ignis conſumens. Peccata detegentur, rei punientur, & hoc totum perenne. Dolor combuſtionis eos foris cruciabit, pœna cæcitatis intus obſcurabit.*

Hieron. lib. 1. in c. 1. Lamentat. Ieremiæ.

Auguſt. l. de ſpirit. & animæ.

Ibidem.

Tenebris, & fletibus impij torquebuntur.

Nota Auguſtinum amandare tropos & figuras ab hac inferorum ſpecie, quam rurſus ita delineat, gemitus atque caliginem impiis affingendo. Ecce ſeriem verborum eius. *Væ illis hominibus, qui habebunt manſionem cum diabolo, ex qua aſcendet fumus tormentorum in ſæcula, quorum vermes non morientur, & ignis non extinguetur: in qua nulla vox niſi gemitus, nulla requies ſed ſemper inquietudo: in qua nullum habebunt refrigerium, ſed ſemper flammam, vbi lux nunquam videbitur niſi TENEBRÆ, & non venient vnquam in memoriam ante Deum: quorum cibus eſt cruciatus, & manſio eorum cum diabolo.* Credo ego virum ſanctum Iob, dum perſonam egit animæ peccatricis, hæc dixiſſe alludendo ad inferorum plagam. *Vadam, & non reuertar ad terram tenebroſam, & opertam mortis caligine.* Nec me fallit opinio; mihi enim præiuit in ea ſententia Gregorius interpres librorum Iob. Sanctus ille Antiſtes etſi videatur explicare tenebras illas de cæcitate interna; tamen vtraſque tenebras, interiores ſcilicet & exteriores, impiis affingit, affirmans in inferno ſummam fore caliginem.

Idem ſer. 99. de Sanctis.

Deſcriptio miſeriarum Inferni.

Iob. 10.

Audiendus ille Præſul è ſede Petri decernens quid in eo argumento ſit credendum. Ecce textum Pontificis. *Quid terra tenebroſa nomine, niſi terra tartari clauſtra ſignantur, quæ æterna mortis caligo operit, quia damnatos quoſque in perpetuum à vitæ luce diſiungit. Nec immeritè infernus terra dicitur, quia quicunque capti ab eo fuerint, ſtabiliter tenentur. Rectè igitur inferni clauſtra, tenebroſa terra nominantur; quia quos puniendos accipiunt, nequaquam pœna tranſitoria vel phantaſtica imaginatione crucians, ſed vltioni ſolida perpetuæ damnationis ſeruant, quæ aliquando etiam laci appellatione ſignatur, Propheta atteſtante: Portauerunt ignominiam ſuam cum his qui deſcendunt in lacum. Infernus ergo, & terra nominatur, quia ſuſceptos tenet ſtabiliter, & lacus dicitur, quia eos quos ſemel cœperit, ſemper fluctuantes & trepidos tormentis circumfluentibus abſorbet. Loca autem illa dicuntur miſeriæ, & tenebrarum. Miſeria ad dolorem pertinet, tenebra ad cæcitatem; quia foris dolor cruciat, quos diuiſos à vero lumine intus cæcitas obſcurat. Vbi vmbra mortis, & nullus ordo: vmbra mortis eſt obſcuritas diuiſionis; quia damnatus quiſque, cùm æterno igne ſuccenditur, ab interno lumine tenebratur. Natura ignis eſt, vt ex ſeipſo, & lucem habeat, & concremationem. Sed vltrix illa flamma vitiorum, concremationem habet, & LVMEN NON HABET. Vnde tenebræ exteriores vocantur. Vnde Pſalmiſta ait: Super eos cecidit ignis, & non viderunt Solem. Ignis enim ſuper impios cadit: ſed Sol igne cadente non cernitur; quia illos, quos gehennæ flamma deuorat, à viſione veri luminis cæcat; vt & foris eos dolor combuſtionis cruciet, & intus pœna cæcitatis obſcuret; vt ſimul corde & corpore puniantur, & vtrobique pœnas ſentiant, qui dum hic viuerent, prauis ſuis delectationibus ex vtroque ſeruiebant.*

Greg. lib. 9. Moral. c. 38.

Multis nominibus inferi nuncupantur.

Ezech. 32.

Qualis ſit natura ignis Inferni.

Pſalm. 57.

Non ſunt ergo tantùm ſpirituales tenebræ in inferno, illæ videlicet quæ mentem obnubilant denſa caligine infidelitatis, & excæcant, vtpote neſciam rutilæ huius lucis, quæ à Deo diffunditur: ſed ſunt tenebræ horrore ſuo impiorum corpora percellentes. Hunc tenebrarum & horroris in inferno nexum inſolubilem pergit deſcribere Gregorius hoc contextu. *Dum damnatur quiſque, foris flamma ſuccenditur, intus cæcitatis igne deuoratur, atque in dolore poſitus, interiùs exteriuſque confunditur, vt ſua deterius confuſione crucietur, & ſempiternus horror inhabitet. In huius vitæ tormentis timor dolorem habet, dolor timorem non habet, quia nequaquam mentem metus cruciat, cum pati iam cœperit quod metuebat. Infernum vero, & vmbra mortis obſcurat, & ſempiternus horror inhabitat. Quia tunc ignibus traditi, & in ſuppliciis dolorem ſentiunt, & in doloris anguſtia pulſante, ſemper pauore feriuntur, vt & quod timent tolerent, & rurſum quod tolerant, ſine fine pertimeſcant. Hic flamma quæ ſuccendit, illuminat; illic ignis qui cruciat, obſcurat: hic metus amittitur, cùm tolerari iam cœperit quod timebatur; illic & dolor laniat, & pauor anguſtat, &c. Fit ergo miſeris mors ſine morte, finis ſine fine, defectus ſine defectu; quia & mors viuit, & finis ſemper incipit, & deficere defectus neſcit: Supplicia in ſe demerſos & vltra vires cruciant, & in eis vitæ ſubſidium extinguendo ſeruant; mors perimit, & non extinguit, flamma comburit, ſed nequaquam tenebras diſcutit.*

Idem in 4. lib. Iob.

Quàm iniqua ſit ſors damnatorũ, & quibuſnã afficientur pœnis.

Faxit Deus vt diſcurſus iſte fletuum atque tenebrarum nos liberet ab hac ſupellectile inferni,

Meditatio pœnarũ Inferni debet hominẽ excitare ad virtutũ praxim.

ingerendo cupidinem gratiæ & virtutum, quarum ſuffragio liberantur animæ ab illis æternis anguſtiis. Parum eſt noſſe immanem carnificinam inferorum, niſi contingat eam euadere, dato repudio noxiæ voluptati. Eo intento Chryſoſtomus quandoque ſuis auditoribus memoriam tartari refricabat, vt fierent meditato illo tormine cautiores. Sic ille: *Oro atque obſecro, vt quando de gehenna quicquam audimus, compungamur.*

Chryſ. ho. 44. in c. 12. Matt.

Nihil enim certè hoc ſermone iucundius eſt, nihil his rebus amarius: quoniam res triſtis eſt, idcirco qui ab ea re procul ſe amouent, ſermones ſuauiſſimi ſunt. Præterea hæc audiendo anima ad ſe conuertitur, & cautior facta effertur cautius, & volat ſublimius, maligna cupiditatis expulſat tyrannidem. Ita hæc de gehenna verba, ne in gehennam venias, efficiunt. Vtinam apud te, ô lector, eumdem effectum mea eloquia ſortiantur.

MORALIS
EXPOSITIO
EVANGELII, PROXIME
literaliter expenſi.

TEXTVS EVANGELII DISSECTVS in tot numeros, quot ſunt verſus moraliter explicati.

Matth. 8.

I. CVM introiſſet Ieſus Capharnaum, acceſſit ad eum Centurio, rogans eum, & dicens: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & malè torquetur. Et ait illi Ieſus: Ego veniam, & curabo eum.

II. III. Et reſpondens Centurio, ait: Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum: ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, & dico huic: Vade, & vadit; & alij: Veni, & venit; & ſeruo meo: Fac hoc, & facit.

IV. Audiens autem Ieſus miratus eſt, & ſequentibus ſe dixit:

V. Amen dico vobis: Non inueni tantam fidem in Iſraël.

VI. Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum.

VII. Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & ſtridor dentium. Et dixit Ieſus Centurioni: Vade, & ſicut credidiſti, fiat tibi. Et ſanatus eſt puer in illa hora.

MORALIS EXPOSITIO, diſtincta in tot titulos, quot ſunt propoſitiones morales probatæ omnium ſcientiarum ſuffragio.

I. VT rerum omnium compage diſſoluta, ſors earum iniqua eſt, quia peſſum eunt. Ita & abdicato Dei dominio deplorata eſt hominum ſalus. Nam præter libertatem qua excidit homo tranſfuga.

II. Multis ærumnis factus eſt obnoxius, quibus eius iniquitas aſperè caſtigatur.

III. Tamen vt miſerationes Dei ſunt interminæ, & aliis eius operibus eminent; non adeò conclamatum eſt in hominem fugitiuum, quin adhuc reſidua ſit ſpes reducis gratiæ, ſi ad eam ſe vult accingere pro modulo ſuo.

IV. Nemini namque deeſt Deus, & eum quem dignatur illapſu gratiæ non reſtaurat tantùm, & reddit indoli priſtinæ; ſed inſuper alia pleraque chariſmatum adiicit incrementa, quibus anima facta vegetior, non reſpirat tantùm ad ſalutem, ſed comparat ſibi magnos cumulos meritorum.

V. Sed vt in gyrum omnia quæ ſunt hominum aguntur aſſiduè, operæpretium eſt aduertere, ne malè gyret homo. Itaque æmulari debet motum illum cæli ſuperioris, quo cæli inferiores aguntur in orbem. Ab Oriente vergit ad occaſum. Eo planè modo homo pertæſus tyrannidem diaboli, mundi, & carnis, debet initiari gratia illabente, & à Deo ſolo oriunda. Quippe fruſtra aliunde quis tentat Deum conciliare ſibi, quàm

gratia

gratiæ obſequio, citra cuius ortum omnia tenebreſcunt.

VI. Anima ſic cælitus exornata Deo irradiante, habet quòd geſtiat in eo gratia exortu; ſed cauere debes, ne gratia illa rutila occidat ante occaſum hominis; caſſa nempe eſt gratia, & irrita in ordine ad vltimum effectum ſuum, niſi adiiciatur ei perſeuerantiæ donum, imponens colophonem toti virtutum choro, qui marceſcit, niſi indeficiente gratia vegetetur.

SENSVS MORALIS.

Homo alterius domini quàm Dei obſequio addictus, ingloriam patitur ſeruitutem.

In hæc verba:

Puer meus iacet in lecto paralyticus, & malè torquetur.

SECTIO PRIMA.

Hebræa lingua omnium prima.

INſonuit auribus hominum lingua Hebræa præ aliis omnibus, ideoque vt primogenita dotes quàm plurimas habet ignotas aliis dialectis. Hinc fit vt codices Hebræi venuſtate ſua excidant alio idiomate tranſcripti. Habent enim ſingula quæque vocabula ſuos apices, & puncta multis fœta arcanis, quæ nullo omnino modo reddi poſſunt à Græcis, & Latinis, in quorum libris ex Hebræo fonte deriuatis infinita propè myſteria abdita deliteſcunt. Verbi gratiâ, eadem vox Hebræa, quæ dominum ſignificat, ſi de Deo vſurpatur, ſcribitur per Kamets, id eſt a longum, אדני *Adonai*: ſi verò res eſt de homine, ſcribitur per patach id eſt a breue. Aſt ille lepos omnis abeſt à Græcis, & Latinis, qui promiſcuè vocem hanc, Dominus, vſurpant de Deo, & homine cui competit aliquod dominium in aliorum capita, quamuis in Deo & homine longè diſpar ſit ratio dominandi. Vtriuſque dominij, Dei ſcilicet & hominis, eſſe omnino alia argumenta, luculenter explicat illa dialectus Hebræa, vocalem longam affingens vocabulo illi, quod breuiore vocali notatur cùm dominium hominis inſinuat.

Dominium Dei quomodo differat ab eo quod habent creaturæ.

Rab. David Kimch. in lib. radicum.

Obſeruatio eſt hæc Rabbini Dauidis Kimchi, congruè aduertentis illammet dictionem, Adonai, cùm Deum Dominum lectori ingerit, habere a longum, quia dominium eius eſt regnum omnium ſæculorum, ac proinde illi tantùm conuenire vocalem illam longam, quia in æternum vocabitur Dominus ore diducto, conclamantibus Angelis & hominibus ad eum pertinere rerum dominium, qui eſt Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus ſabaoth.

Deus ſolus eſt reuera Dominus.

Quàm glorioſum ſit homini habere Chriſtum pro Domino.

Non ergo erit inglorium homini ſuum pendere obſequium Domino illi, infra quem ſummi etiam hominum & Angelorum apices inclinantur; Chriſto inquam obſequi non erit indecorum, cùm ad crepidinem tribunalis eius deponantur vltro à Regibus præcipui omnes tituli principatus. Has eſſe Regum partes Ioannes vidit poſitus in ecſtaſi. Ecce ideam raptus eius. *Procidebant viginti quatuor ſeniores ante ſedentem in throno, & adorabant viuentem in ſæcula ſæculorum, & mittebant coronas ſuas ante thronum, dicentes: Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam, & honorem, & virtutem, quia tu creaſti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata ſunt.*

Apoc. 4.

Nonne igitur eſt, quòd abundè deflеamus iniuriam, quæ Deo infertur ab hominibus impiis, qui ſe ſubducunt dominio Dei, vt deflectant ad duram ſeruitutem, qua premuntur à rebus infimis, quibus ſe totos animo & corpore deuouerunt. Vt huic diſcrimini occurram, diſpeſcam iſtam ſectionem in duas partes, quarum prior adſtruit dominium Dei, probans illud multifariàm. Altera parte oſtendam quàm ingloria ſit ſeruitus hominum, qui vt ad creaturas diuerterent, à Chriſto Domino defecerunt.

Diuiſio ſectionis huius in duas partes.

PARS PRIMA SECTIONIS.

Quàm multis titulis rerum omnium dominium ſummum ad Dominum Deum præpotentem pertineat.

ARTICVLVS PRIMVS.

Ex Ivre Civili.

NE quis in vado hæreat, inueſtigans vnde deducatur vox illa, dominus, operæpretium eſt, de ea tres principes linguas diſputare quaſi de proprio ſibi fœtu. Hebræi ſubodorantes aliquid de ſuo penu in illo vocabulo, volunt illud eſſe ſurculum radicis דמם *damam*, id eſt, compeſcuit. Nam participium דומם *domem* compeſcens, aliquid ſimile ſonat ac Dominus, cuius etiam eſt compeſcere ſubditos & ſic obedientes reddere. Græci verò obiiciunt nomen illud fluere à verbo *δομάω* id eſt, domo, vel ſubiicio; proprium enim eſt ſeruorum à dominis edomari. Inter duas linguas litigantes, Latina pæana canit, arguens dominum dici à domo, quia domui præeſt, & domeſticis; nõ enim eſt dominus ſine domo: nec valet inſtantia eorum, qui obiiciunt dominum non dici à domo, quia ille, qui ædificauit ſibi domum in ſolo alieno, cadit iure ſuo, nimirum domus illa cedit domino ſoli. Nam vel ſic poſſet vox, dominus, deduci à domo: ſiquidem nomine domus non tantùm parietes & ſepta ædium ſignificari ſolent, ſed etiam domeſtici; quo ſenſu plerumque dominus cum tota domo dicitur exire in agrum, quando paterfamilias foras prodit ſtipatus agmine toto filiorum & ſeruorum. Sic eam vocem vſurpauit Codex ſanctus, dum recenſuit cladem Dauidi illatam ab eius filio perduelli. En tragœdiæ priorem actum. *Egreſſus eſt ergo Rex, & vniuerſa domus eius pedibus ſuis: & reliquit Rex decem mulieres concubinas ad cuſtodiendam domum.* Ibi vox domus bifariàm ſubiicitur; primò pro familia, ſecundò pro ædibus. Placet igitur illa deriuatio vocis, dominus, à domo voce æquè Græca ac Latina: nam *δόμος* domum ſignificat, vt & *δῶμα*. Itaque ex ipſo nomine dignitas dominij Dei elucet quanta poteſt eſſe maxima, quia ad eius familiam pertinent hominum omnium capita, & omnes ordines Angelorum.

Vnde deriuetur vox illa, Dominus.

L. Redemptores ff de rei vindic. lib. 6, tit. 1. lege 40.

2. Reg. 15.

Expoliato cortice vocis huius, dominus, vacemus iam medullæ indagini, & ſcrutemur quid ſit dominium. Dico, dominium eſſe facultatem, qua quis ſolus rei propriæ moderamen habet, & diſpoſitionem. Sic ego definio dominium, quia

Quid ſit dominium.

non attident aliorum definitiones, vt mutilæ. Mea definitione omnia concludo, quæ pertinent ad rationem dominij,& excludo illud dominium, quod Leſſius introduxit, volens fideiuſſorem, ſeu vſufructuarium vt loquuntur Iuriſperiti, habere reuera dominium; hoc ſtatim improbabo ex fontibus Iuris Cæſarei, vbi præfatus fuero, meam definitionem duo animis ingerere.

Leſſius de iuſtitia & iure l.2.c.3.

Ex Ivre Civili.

Paulus leg. Poteſtatis ff de verb ſignif. l.50. tit.17. leg.215.
Lege. Qui ſuntvere l.2. tit.5. ff. de ſtatu hom. lib.1. Inſtitut.
Lege omnes popul. de iuſtitia & iure.

Primum eſt, dominium dicere auctoritatem ſeu poteſtatem in domino. Alterum eſt, eo dominio dici ſubiectionem in re, quæ alteri ſubiicitur, ita vt poſſit dici eſſe alterius. Poteſtas illa diſponendi plenè de re ſua, dicitur dominium in perſona priuata, vt ait Paulus ille celebris Iuriſperitus. Si verò poteſtas hæc plenè moderandi res & perſonas attendatur in Magiſtratu, Vlpianus eam nuncupat Imperium, quod eſt ſupremum dominium. Dixi, facultatem illam, vt reuera ſortiatur rationem dominij, debere eſſe vnius, alioquin illius hominis poteſtas faciens dominium extenderetur in rem alterius, & non in propriam; proprium enim non eſt, quod & ad alterum pertinet: illudque tantùm eſt proprium, quòd vni tantùm conuenit, proprium enim & ſingulare ſunt ſynonymæ voces, vt Iuſtinianus ait, vel vt Iabolenus inquit: *Proprium eſt, quod non eſt commune cum ſocio.* Eamobrem Vlpianus maturè examinata indole dominij affirmat, duorum non poſſe dari dominium, quia ſi vterque dominus eſt, neuter erit.

Iabolenus Leg. Proprium ſolum 5. ff. com. prad. l.8. tit.4.

Magni momenti eſt hæc quæſtio ad ſenſum moralem eliciendum, & probandum vnum duntaxat eſſe Deum rerum omnium dominum. Probo intentum ex definitione dominij, quod dicit ius in rem propriam. Exempli gratiâ, dicas Petrum & Paulum eſſe dominos vnius eiuſdémque ſerui, oſtendo abſurdum inde emergens. Vel ille ſeruus eſt proprius Petri, vel non. Si non eſt proprius Petri: ergo non erit dominus eius, quia dominium dicit ſubiectionem rei, quæ ita debet eſſe propria, vt dicatur eius eſſe, qui habet poteſtatem in eam. Si autem ſit proprius Petri ille ſeruus, iam Paulus non erit dominus eius, quia quod ſingulare eſt, communicari nequit pluribus, ac proinde ſtat effatum Vlpiani affirmantis, vnius rei in ſolidum dominium non poſſe eſſe duorum, cui aſſentitur alter Iuriſperitus Tryphonius. Adieci, poteſtatem illam debere verſari in rem propriam, vt excluderem illud dominium, quod Leſſius inuehit loquens de vſufructu, in quem ius habent plerique, ad quos proprietas rei non pertinet. Hos vocat Leſſius dominos, ſed reuera impropriè & contra ſtylum Iuris Cæſarei, quo res ſua ſubiectione dominium creans, dicitur corpus rei, & non vſus. Nam ipſe vſufructus tantùm abeſt vt dominium dicat, quin potiùs ſeruitutem inuehit, vt probat Paulus ipſa eius definitione quæ hæc eſt: *Vſusfructus eſt ius alienis rebus vtendi, & fruendi ſalua rerum ſubſtantia.* Vnde quia tenentur vſufructuarij ad ſartas tectáſque res tuendas, quarum vſum habent; illa obligatio eos obſtringit inſtar ſeruitutis. Idcirco idem Paulus inſignis & famoſus Iuriſconſultus ait, nec eos poſſe dici dominos, qui conduxere in perpetuum fundum vectigalem. Ratio autem quare fideiuſſores, & Emphyteutæ, aliique penes quos eſt aliquod depoſitum, quo iure vtuntur, non ſint domini, hæc eſt, quia non habent ius in rem, quam nequeunt aliis pretio diuendere, aut de ea ad arbitrium ſuum diſponere in vita & in ſupremo agone. Diſponere autem nemine inuito de re aliqua, eſt ſincera teſſera dominantis, vt definit Imperator in ipſo rudimento Iuris, id eſt, in Inſtitutionibus. Impropriè ergo dicitur dominium illa poteſtas, qua quis vtitur in fructus rei, quæ ad alium pertinet.

Vlpianus Leg. Si vt certo §. Si duobum commod lib.13. ff tit.9.
Tryphon. leg.19. In hærend. §. Pater ff. de caſtren. pec. l 49. tit.17.
Paulus Lectè dicimus ff. de verborum ſignif. l.50. leg.25.
Idem Lege 1. ff. De vſufructu.
Iuſtinian. Inſtitut. lib 1. § 1. De lege Fuſia Can.

Rurſus dominium illud ſibi vendicans corpus rei ſubiectæ duplex eſt. Vnum dicitur plenum ſeu perfectum, aliud non plenum, ſeu imperfectum. Dominium plenum eſt poteſtas, qua quis liberè corpus rei, & fructus eius regit, & pro arbitrio ſuo moderatur. Ita Iuſtinianus, & Tryphonius. Dominium imperfectum eſt, quando fructus rei propriæ cedunt in ius alterius, vt videre eſt in emphyteoſi, fideiuſſione, depoſito, & pignore. His prænotatis, liquida eſt tituli ſeu articuli huius aſſertio, tribuens Deo ſummum rerum omnium dominium. Nam tale dominium, quod dicitur imperium, illi ſoli competit, etiam ex ſolo Iure Cæſareo petitis rationibus. Etenim ſoli Deo poteſtas competit in omnia, vt in res proprias. Vnde & Pſaltes aſſertor huius pleni & perfecti dominij ſic occinit. *Domini eſt terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuerſi qui habitant in eo.* Dices, Deum non habere plenum dominium; quia etſi retinuerit ſibi ius in corpora rerum; vſus tamen cedit in ius hominum, quibus dedit vti rebus his infimis, iuxta Dauidis eloquium. *Cælum cæli Domino; terram autem dedit filiis hominum.* Reſpondeo, homines non poſſe dici habere integrum illum vſum rerum, quem requirit lex conſtituta de vſufructu. Primò vſusfructus dicit ius vtendi & fruendi alienis rebus: homo autem nullum ius habet vtendi rebus, ſed ad arbitrium Dei vtitur rebus, quantum patitur Dei benignitas. Vndequia Dei indulgentiæ eſt, & non iuris ab homine acquiſiti, quòd vtatur rebus editis in commodum hominum; non poteſt inde ius plenum Dei Domini decurtari. Rurſus ille Dominus dominij ſui conſortes neſcit, quia res omnes adeò propriæ ſunt illi, vt eas nemo planè cum illo æqualiter participet. Et licet Deus non vtatur creaturis vt homines, quibus earum aliqualem vſum remittit; habet tamen ius in omne quod poſſunt res omnes editæ, quas etiam inuitas dirigit ad gloriam ſuam; quia etiam damnati iuſtitiam infinitam illius dominij propalabunt.

Inſtin. lib.2. Inſtit. titul.4. §. finali de vſufructu.
Tryphon. Leg.21. ff de iure dot. l.23. tit.3.
Deo ſoli cōpetit verum dominium rerum omnium.
Pſalm.23.
Inſtantia contra dominium Dei.
Pſalm.113.
Solutio inſtantiæ.
Quid ſonet vox, vſusfructus, & an competat homini circa res ei conceſſas à Deo.

Itaque in confeſſo eſt, Deo ſoli competere plenum dominium, atque adeò errare eos, qui ſua deuouent obſequia aliis dominis, reuera egenis, cùm ipſi ditiores in ſæculo multis indigeant, quorum tamen copiam ad modicum tempus Dominus impertitur.

Deus etiam inuitis creaturis vtitur ad gloriam ſuam.

SENSVS MORALIS.

Omnium Regum dominium eſſe infra dominium Dei.

In hæc verba:

Puer meus iacet in lecto.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Ex Historia.

Quis poſſit dici ſummus.

VT ex Seneca nemo miſer niſi comparatus; ita & nemo ſummus niſi infra cum alij omnes

omnes apices inflectantur. Vt ergo innoteſcat quantùm aſſurgat dominium Dei, lubet cum eo componere principes, qui ſuo faſtu etiam ſidera tranſcenderunt. Prior ſuperbiæ aura diſtentus occurrit Pharao, qui in tantùm intumuit, vt audito nomine Dei, quem Moyſes Dominum nuncuparat, ille conſortis impatiens dixerit: Quis eſt iſte Dominus? neſcio Dominum. Sed Deus in argumentum ſuæ poteſtatis, culicum aculeis depoſuit illum faſtum, & Regem blaſphemum, qui enixus erat in æthera emendicatis alis à gloria, depreſſus eſt in abyſſum pelagi dehiſcentis. Huius inſolentiam æmulatus Nabuchodonoſor voluit abolere Dei cultum, & propoſito omnibus ſuo ſimulacro, Dei infulas vſurpare. Hanc impietatem vltus eſt Deus exauthorans illum Regem, quem regno pulſum cum beſtiis victitare fecit in ſaltibus exulantem. Poſtea caſtigatum hominem regno reſtituit confitentem Deum eſſe Dominum, cui præcelſa quæque debent meritò famulari. Sic ille: *Ego Nabuchodonoſor oculos meos ad cælum leuaui, & ſenſus meus redditus eſt mihi; & Altiſſimo benedixi, & viuentem in ſempiternum laudaui, & glorificaui: quia poteſtas eius poteſtas ſempiterna, & regnum eius in generationem & generationem. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati ſunt: iuxta voluntatem enim ſuam facit tam in virtutibus cæli quàm in habitatoribus terræ. & non eſt qui reſiſtat manui eius, & dicat ei: Quare feciſti?* Hac luculenta confeſſione Deum demeruit Chaldæus ille Princeps, dominij omnis ſummam refundens in Deum, cuius eſt propriè dominari.

Exod. 5. Pharaonis faſtum Deus culice compeſcuit.

Dan. 4. Nabuchodonoſor ſuperbia quomodo à Deo humiliata.

Conſonat & his Auguſti Imperatoris modeſtia illa inſignis, qua renuit honorem præcipuum ſibi à Senatu delatum. Nempe coëuntibus ſuffragiis annuerunt omnes Auguſtum appellandum eſſe dominum, vt fieret fides præſagio cuiuſdam aſtrologi, qui eo momento quo natus eſt Auguſtus, exclamauit, eo die natum eſſe dominum mundi. Gratum quidem habuit ille honorem delatum ſibi à Senatu; ſed noluit hunc titulum indicem ſummi dominij, vetans ſe illo ambitioſo domini nomine nuncupari. Chriſtiani auctores animaduerterunt illud omne geſtum eſſe Chriſto nato, qui reuera Dominus erat eorum omnium, qui domini nomine cenſentur. Eo facinore egregio Auguſtus morem geſſit Dauidi ſollicitanti, homines ad confeſſionem huius dominij, ad Deum duntaxat proprie pertinentis. Ita ille præcentor occinit: *Confitemini Domino Dominorum.* Huic conſilio obſequentem ſe præſtitit Auguſtus, refutans illud grande nomen domini, & inſuper erigendo aram Ignoto Deo, cuius & ſpeciem in nubibus dicitur aſpexiſſe. Magnum ſanè fuit, in ſæculo illo faſtuoſo, quo tripartitum Imperium Romanorum tres dominos habuerat, Auguſtum, Antonium, & Lepidum; inueniſſe Principem, qui cederet titulo vltrò ſibi oblato, in argumentum ſummæ potentiæ, aliis Principibus hactenus inconceſſæ.

Sueton. in Auguſto. Auguſti modeſtia inſignis recuſando titulum domini.

Pſalm. 135. Chriſto nato nemo auſus eſt vſurpare nomen domini mundi.

Plenum hoc Dei dominium expertus, & confeſſus eſt Rex Chriſtianiſſimus Clotarius, qui rerum præclarè geſtarum gloriâ in cothurnos aſſurgens, ampliatis ditionis ſuæ pomœriis, tandem in morbum incidit, & vt fert rerum humanarum ſors, properantis occaſus ſui præſenſit indicia. Tentauit pharmacis conciliare ſibi vitam, quæ exoſa effœtum corpus quotidie fatiſcebat. Vt familiares videre Regem anxium, & de propaganda vita nimis ſolicitum, præmonuerunt deploratam eſſe ſalutem & præcluſam omnem ſpem reducis ſanitatis, & inſtare moras, quibus Deus conueniendus erat, ac proinde ſatageret vt congruo apparatu tanto domino ſiſteretur. Ea admonitione Rex cautior effectus, & ſibi ipſi redditus æternis ſuis prouidit rebus, admiratus & confeſſus ſupremum Dei dominium, defungens iſta ſæpe repetita ſententia: Reuera Deus magnus eſt Dominus, qui dominorum mundi huius præſcindit vitam ad arbitrium ſuum, nemine reluctante. Illud effatum Regis in ſupremo agone poſiti conſonum eſt iſti Dauidis eloquio: *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, &c. Ecce Reges terræ congregati ſunt: conuenerunt in vnum. Ipſi videntes ſic admirati ſunt, conturbati ſunt, commoti ſunt: tremor apprehendit eos. Ibi dolores vt parturientis.*

Hiſtoria Galliæ in Clotario 1.

Clotarij Regis vox ſuprema confitens altiſſimum Dei dominium.

Pſal. 47.

Nemo planè Regum adeò deſipit acturus animam, quin agnoſcat hunc præexcelſum Dominum, cui nec fidei deſertores ſua tunc potuerunt obſequia denegare. In his Iulianus apoſtata celebris eſt, qui omne ſuum ingenium præcipuè deuouerat cultui idolorum, quem vt extinctum redintegraret, Chriſto Domino ſe præſtitit iniurium, in Chriſtianos igne & ſanguine debacchando. Tantumque potuit rabies hoſtis acerrimi nominis Chriſtiani, vt rarus eſſet, qui Chriſtum eo tempore coram Iuliano Dominum appellaret. Etenim ille Chriſtum ad ignominiam Galilæum appellabat, & filium fabri. Tamen vt intumeſcens mare frangitur in littore, & exiguo pulueri humile pendit obſequium; ita Iulianus elatus præcoci fato dum animam ageret, dicitur exclamaſſe: Viciſti Galilæe, viciſti. Sicque innitus, à Domino victus herbam ei porrexit; Chriſto, quem Galilæum irriſerat, victoris titulum affingendo. Plures huius argumenti hiſtorias recenſui primo & altero tomo huius Moralis Encyclopædiæ, quas vide ex indice, vnde reperies Celſum Ducem Venetum, qui ne inſoleſceret euectus in apicem Reipublicæ totius orbis florentiſſimæ, bello & pace clariſſimæ, iconem cudit, vbi ex pileo ducali eminebat Crucifixus hoc titulo explicante animum Ducis. NON MIHI SED CHRISTO. Quaſi diceret: O Veneti nolite me ſuſpicere vt dominum, ſed refundite in Chriſtum omnes honoris, & reuerentiæ titulos eminentes. Ibidem habes hiſtoriam Canuti Regis Angli, qui coronam ſuam impoſuit capiti Crucifixi, dicens vnum tantùm Chriſtum eſſe diademate dignum, vt cuius eſſet dominium rerum omnium editarum.

Iuliani rabies in Chriſtum.

Iulianus moriens agnoſcit furens dominium Chriſti.

Theodoret. lib. 3. c. 20. hæc recitat de Iuliano.

Celſi Ducis Venetorum inſignis pietas.

Petrus Iuſt. in hiſtor. Veneta ſub Celſo Duce.

Hiſtor. Angla in Canuto.

Canuti Regis Angliæ mira confeſſio in gratiã dominij Chriſti.

Cùm ego præalta quæque dehiſcant ante Dominum hunc rerum; quid cunctamur & nos ei vilia capita famulari? Si eius ſunt omnia; quare nos vitio noſtro ſubducimur eius imperio, addicti rebus ingloriis? Si omnia profitentur eius principatum & ius plenum in omnia; quorſum illius arbitrio morem gerere impiè detrectamus?

SENSVS MORALIS.

Indubium eſt Dei dominium in omnia, quæ orbe toto proſtant.

In hæc verba:

Puer meus iacet in lecto paralyticus,

ARTICVLVS TERTIVS.

Ex Philosophia.

Ratio in perſuadẽdo pluris eſt quàm hiſtoria.

TAmetſi locum plurimam affectat hiſtoria rebus dubiis, vt beneficio eius quiſque cõſulat ſibi æmulatus egregia facinora, quæ priſcæ ætatis proceres exantlarunt; rationi tamen ineſt vis aliqua vegetior, & magis idonea ad ancipites animos obſtringendos. Philoſophia illam nobis prætendet facem, vtpote ratiocinandi maxima diſciplina. Sic illa nobis ingerit, Deum eſſe ſine controuerſia Dominum omnium noſtrum. Quicquid editum eſt, illud bifariàm ſpectari poteſt, abſolutè ſcilicet, & reſpectiuè. Primum enim res intelligitur in eſſe abſoluto quàm in eſſe relatiuo: fundamentum enim præſupponitur ædificio; res autem abſolutæ ſunt fundamenta relationum, quia vt bene arguit Simplicius, relatiuorum ſubſtantia eſt ante relationem, & habitudinem. Verbi gratiâ, primò intelligitur humana natura, deinde relatio paternitatis & filiationis inquiritur. De homine in eſſe abſoluto non eſt hic arguendi locus; quomodo ſcilicet anima & corpore conſtet, quibuſque dotibus emineat cæteris animantibus. Præcipua eius quæſtio eſt de illius eſſe relatiuo; nihil enim omnino à Deo progenitum eſt ad eſſe abſolutum, ſed omnia ad aliquid referuntur, ſicque præcipua rerum omnium conſideratio pertinet ad relata. Imò tota Philoſophia occupatur in ea indagine, timans quò vergant rerum omnium ingenia, & quem habeant ſibi finem ab opifice præſtitutum. Scrutari autem ad quid ſingula quæque referantur, illud eſt negotium pertinens ad ſtudium relationum, cuius obſequio vide quàm appoſitè ſe prodat dominium Dei, nemine refragante.

Ex Philoſophia. *Simplicius in 8. Phyſic.*

Nihil ſimpliciter ad eſſe abſolutum creatum eſt, ſed omnia ad aliquid referuntur.

In confeſſo eſt Deum omnia feciſſe in ordine ad ſe, iuxta illud Salomonis. *Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus: impium quoque ad diem malum.* Sic in creaturis conſiderare eſt duplex eſſe relatiuum. Vnum ſcilicet quod habent ex natura ſua vt creaturæ ſunt. Alterum quod habent ex intento Dei, quo ordinatæ ſunt ad gloriam Dei. Cùm ergo ex Ariſtotele relatorum natura ſit eſſe ad aliud, & relata non ſint ſui cauſa, ſed ad aliud referantur; operæpretium eſt homini ſedulò inquirere quomodo & quare ad Deum referatur, & ea indagine dominium Dei omnibus innoteſcet. Nota, relationes alias eſſe tranſcendentales, alias verò prædicamentales, quarum diſcolor habitus ad duas ferè differentias reduci poteſt. Harum prior hæc eſt, quòd relatio prædicamentalis reſpicit terminum ſuum purè & gratis, abſque intento aliquid exercendi circa illum terminum. Eo pacto pater & filius ſunt termini correlati, quia nudi & puri ſunt reſpectus eorum ad inuicem. Tranſcendens verò relatio alio intuitu fertur ad terminum ſuum, nimirum cum reſpicit, vt aliquid ei præſtet, vel vt ab eo quidpiam recipiat, vt creatura ad creatorem refertur, vt ei honorem præſtet, & ab eo accipiat influxum, citra quem omnia peſſum irent. Altera diſparitas attenditur ex ſubiecto: nam relatio prædicamentalis eſt forma accidentaria adueniens ſubiecto, cuius natura poteſt eſſe abſque illa forma; vt pater moriente filio illa priore relatione cadit, nec deſiuit tamen eſſe homo ſubſtantialiter idem qui prius. At relatio tranſcendentalis non afficit ſubiectum formâ nouâ, quæ referat illud ad terminum, ſed includitur eſſentialiter in eo quod refertur; vt creatio nihil addit Deo etſi dicatur in tempore creator: non enim eſt creator propter creaturam, ſed hæc relatio fundatur in potentia illa quæ è nihilo eduxit creaturas; potentia autem illa nihil addit Deo, ſed eſt ipſemet Deus, cui nihil omnino poteſt deforis aduenire. In homine verò relatio creationis ad creatorem multa dicit præter hominis eſſentiam. Primum eſt obligatio ſe gerendi ad arbitrium conditoris, cuius eſt non educere tantum ex nihilo res creatas, ſed etiam omnia edita conſeruare.

Prouerb. 16.

Ariſtot. lib. de prædicament. cap 7.

Relatio duplex attendi poteſt in creaturis.

Relatio prædicamentalis quomodo differat à tranſcendentali

Relatio creaturæ ad creatorem quidnam homini adiiciat.

Alterum quod exurgit in homine præter hoc debitum, eſt æterna ſubiectio: illud enim ſubditum eſt, in quod quis ius aliquod exercere poteſt; & talis erit ſubiectio, qualis erit potentia in alio. Ergo cùm Deus omne ius habeat in homines, ad eum pertinet omne dominium, atque ita merebitur ſummus omnium Dominus appellari, non relatione prædicamentali, quæ aliquid Deo adiiciat, ſed relatione tranſcendentali, quæ ſubiectum ipſum referat ad aliud ſine vllo incremento rei denuo acquiſitæ. Rurſus, nemo inficiatur, in creatis reperiri rationem dominij, Deo ipſo annuente aliquos homines vocari dominos ratione inſitæ dignitatis. Ergo cùm à Deo acceperint illud dominium homines, neceſſe eſt in Deo requiri maius dominium, vtpote à quo effluxit gratia dominandi. Fauet Philoſophus ille, cuius circumfertur iſtud axioma: *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis tale eſt.* Ergo iuxta Ariſtotelis illam ſententiam Deus erit maximè Dominus, quia à Deo omnes domini habent vt tales ſint, id eſt, à Dei dominio, quod aliquomodo participantes, domini nuncupantur. Omne autem hominum dominium annuente Deo hominibus impertiri, res eſt indubia, & conſcio Paulo Apoſtolo confirmata. Sic ille: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi à Deo: quæ autem ſunt, à Deo ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt: nam Principes non ſunt timori boni operis ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac; & habebis laudem ex ea.*

Dominium ſummũ quare ad Deum ſolum pertineat.

Ariſtot. 1. Poſter. 1. 2.

Rom. 13.

Dominium Dei non timorem ſed amorem debet incutere.

Cùm dominium Dei ſummum probo, nolo inde timorem incutere ſed amorem; Principes namque bonis operibus timorem non incutiunt, ſed iniquis. Vt ergo propitium tibi ſit illud dominium, quod maximè in Deo viget, vaca ſedulæ virtutum praxi, & Deo fauente referes ſtipendia tuæ congrua probitati.

SENSVS

SENSVS MORALIS.

Nihil omnino poteſt effugere dominium Dei.

In hæc verba:

Puer meus iacet in lecto paralyticus.

ARTICVLVS IV.

Ex Theologia.

Ex Ivre Civili. *Lege Quoties 15 Cod De rei vindicatione.*

IVre Cæſareo duo requiruntur ad hoc vt quiſpiam gaudeat dominio. Primum eſt titulus, alterum eſt traditio rei, quæ cedit in poteſtatem dominij. Titulus eſt ratio aliqua, beneficio cuius cuiteat quare quis habeat ius in aliquid. Huiuſmodi rationes quàm plurimæ ſunt, vt emptio, donatio, ſucceſſio, hæreditas. Non tamen his præcisè ſtabilitur dominium, niſi & traditio rei conſequatur. Vnde ſi quis agrum tibi ære appenſo vendidiſſet, nec traditione præambula tibi copiam feciſſet agri; poteſt & alteri denuo vendere, & hic ſecundus emptor ſi poſſideret agrum traditione, & pedis ſeſſione, nequit à te conueniri, ſed actio tibi competit in venditorem, vt ait Imperator. Duo hæc coire ad dominium, titulum ſcilicet, & traditionem, duæ ſubiectæ leges hoc adſtruunt. *Nunquam nuda traditio transfert dominium, ſed ita ſi venditio, aut aliqua iuſta cauſa præceſſerit, propter quam traditio ſequeretur.* Vnde ſi inito pacto, nulla comite traditione quis promitteret ſe daturum ædes, imò iureiurando oppigneraret fidem ſuam, nullo extante chirographo, & non aditis ædibus vt eas ſui iuris faceret is, cui promiſſæ ſunt, nullum inde exurgit dominium virtute pacti initi eo modo quo antea prælibaui. Quippe ſic Iure cautum eſt. *Traditionibus dominia rerum non nudis pactis transferuntur.*

Leg. Nunquam 31. ff. De acquir. rerum dominio. Lege Traditio 20. Cod. de pactis.

Quot cautelæ requirantur ad verum dominium adſtruẽdum.

Nihil planè excipitur à Dominio Dei.

Quamuis dominiom Dei non appendatur ad trutinam alterius dominij vtpote alterius omnino rationis, ab eo dominio quod transfertur ab vno in alium hominem, nec volo huic etiam deeſſe partem, vt præteream rationes ex Theologia, quæ adſtruunt hoc dominium Dei in homines, in quos ius habet Deus ratione potentiæ ſuæ adeò abſolutæ in homines, vt nihil planè excipiatur ab hoc iure Dei; poteſt enim & corpus occidere, & animam in gehennam protrudere. Namque Deus non refertur ad creaturas ratione creationis, ſed ratione eius potentiæ, quæ creauit: alioquin nec vlla tranſcendentalis eſſet relatio Dei ad creaturas, quia creatio earum præterijt, quod eſt falſum, cùm in Deo citra diſpendium eius ſimplicitatis, vt ait Thomas, multæ relationes reperiantur ad creaturas, quæ deſinunt citra mutationem Dei, quando creaturæ deficiunt. Cùm autem potentia illa rerum effectrix ſit infinita, talemque in Deo creatio præſupponat; titulus ille immenſum probat dominium Dei: imò audacter dicam, nec Deus ipſe volens poteſt excidere dominio illo in homines: quia ſic eius eſſet potentia decurtata, quia non poſſet in homines quidquid vellet. Aſt Deum aliquarum rerum impotem efficere blaſphemum eſt. Ergo & abſurdum credere aliquid poſſe ſe ſubtrahere dominio Domini huius rerum potientis.

Ex Theologia. *Thom. 1. qu. quodlib. 9. 7. De potentia art. 11.*

Summũ Dei dominiũ in quo fũdetur.

Nomine traditionis includitur poſſeſſio requiſita ad rationem dominij. Siquidem nemo dominus eſt rei, quam non poſſidet. Eſt enim dominium ius in rem propriam: at non eſt res propria, quæ ab alio poſſidetur. Vt ergo Deus ſit Dominus noſter, non ſufficit titulus ille potentiæ infinitæ, qua ad arbitrium ſuum animas poteſt & corpora moderari. Sed præterea requiritur poſſeſſio, quæ à iuriſperitis dicitur pedis poſitio ſuper agrum, fundum domus, &c. Poſſeſſionis nomine vſurpantur res etiam poſſeſſæ. Alia eſt poſſeſſio facti, alia eſt poſſeſſio Iuris. Poſſeſſio facti eſt detentio rei, corporis, & animi, & iuris adminiculo. Nomine rei intelligo res corporeas, & incorporeas, vt beneficium, & ius aliquod ſpiritale, quod reuera poſſidetur. Detentio illa fieri debet corporis adminiculo, quia vt valeat ſitque legitima poſſeſſio, debet res aliquali modo corporaliter apprehendi manibus, pedibus, oculis, vel ſimili modo, in ſe, aut vaſculo, pro natura rei. Ritus ille adeò priſcis etiam temporibus inualuit, vt dominium dictum ſit mancipium, quia potiſſimum manuum apprehenſione hoc ius acquireretur. Eamobrem res mancipari dicebantur, quæ erant dominio ſubiectæ; & homo ſui mancipij erat ſui iuris.

Lege 1. ff. De acquir. vel amittend. poſſ. ſ.

Poſſeſſio duplex, & vtriuſque definitio.

Dominium quare dictum olim mancipium.

Dicitur etiam illa detentio peragenda non corporis tantùm ſed & animæ adminiculo, vt ſit poſſeſſio facti: etenim quod quis detinet corporaliter, ſine animo poſſidendi, illud non reuera poſſidet, vt videre eſt in eo, penes quem eſt abditum depoſitum. Is poſſidere haudquaquam dicitur rem illam depoſitam, quia eo animo non detinet, vt eam ſuam iuris efficiat. Addidi detentionem rei debere fieri cum iuris adminiculo, ſine quo cuiuſque rei detentio facta inuito iure, furtum eſt, aut ſacrilegium. Vnde qui fundum Eccleſiæ diu detinuit corpore & animo malis artibus, repetenti fundum illum non poteſt obiicere exceptionem præſcriptionis, quia poſſeſſio malæ fidei non præſcribit. Ea eſt Summiſtarum in eo argumento ſententia. Rurſus vt omnimodè dominium Dei in homines eluceat, operæpretium eſt ſcire, quid ſit poſſeſſio Iuris, vt à denominatione Dei ſecernamus omnia indebita.

Quid requiratur ad verã poſſeſſionem facti.

Sil. verbo dominium qu. 2. Couarruuias ad regulam Poſſeſſor. p. 2. num. 2.

Poſſeſſio iuris quid ſit.

Hæc igitur eſto declaratio rei præfatæ. Poſſeſſio iuris eſt ius inſiſtendi alicui rei tanquam ſuæ non prohibitæ poſſideri. Dixi illam poſſeſſionem eſſe ius, vt inde ſupponerem poſſeſſionem facti, quæ eſt formaliter detentio rei occupatæ, vnde emergit ius, ſi talis poſſeſſio fuerit legitima. Si verò talis detentio eſt contra fas, non oritur ex ea ius illud, quo præſcriptioni locus datur. Dicetur quidem poſſeſſio facti, quæ in foro externo credita bonæ fidei, ius quandoque facit, ſed non in conſcientia, quæ ſibi malè conſcia eſt, ob rem iniquis artibus occupatam. Adieci poſſeſſionem iuris eſſe ius inſiſtendi, vt excluderem dominium, quod formaliter & præcisè eſt ius ſeu poteſtas diſponendi de re. At hoc ius inſiſtendi rei, in eo ſitum eſt, quòd poſſeſſoris animus nequaquam ſit inquies occupando rem illam, in quam habet ius, ratione cuius etiam poteſt armis occurrere volentibus vim inferre rei iure hoc præuio comparatæ.

Bartolus in Legem primã De acquirẽda vel amittenda poſſeſ.

Præterea requiritur ad hanc poſſeſſionem iuris, vt quis inſiſtat, aut habeat ius inſiſtendi rei tanquam ſuæ: Si enim intenderet illi rei nomine alterius, non eſſet verus poſſeſſor, vt videre eſt in patrono, qui clientis ſui rebus inuigilat;

Quæ requirantur ad veram & legitimam poſſeſſionem iuris.

gilat; illa autem ſollicitudo non eſt poſſeſſio iuris. Tandem poſſeſſio iuris debet eſſe rei non prohibitæ poſſideri: nemo namque poteſt iure poſſidere res à iure prohibitas, vt ſunt res ſacræ vetitæ laicis. His præfatis, ſic adſtruo dominium Dei abſolutiſſimum & æquiſſimum in homines. Illud eſt verum & æquum dominium, quod probatur titulo indubio, & poſſeſſione facti, & iuris. Sed tale eſt dominium Dei, cuius titulus præcipuus eſt omnipotentia, qua ad nutum poteſt omnia in varias verſare vices. Poſſeſſio facti in eo opifice liquet ex eo, quòd hominem editum non adeò ſui iuris effecit, quin et iugum impoſuerit abſtinendi à fructu ligni ſingularis, vt vel hinc homo reſciret, ſe alterius eſſe quod erat. Non in homine ſic detento facta fuit à Deo poſitio pedis, in argumentum rei poſſidendæ; ſed ipſe Deus hominem totum peruaſit, permeans penitiora quæque eius animæ præcordia, quæ etiam iugi influxu ſarta tectaque tuetur. Nec perfunctoriè Deus hominem ſuo deuouit obſequio, abſque animo illũ ſibi mancipandi, ſed adeò ſedulò & ſeriò, vt homine deuiante Deus eum quæſierit, edita voce ſciſcitãs quonã abierat homo ille et tabũdus.

Dominium Dei in homines quibus præcipuè argumentis adſtruatur.

Animo equidem poſſidendi hominem, & eum indiuiduo ſibi nexu ſociandi Deus ita edidit, vt homo Theologicè conſideratus, deprehendatur factus vt fruatur Deo in æternum, præmiandus ab eo gloria immarceſſibili, quam Dominus ille rerum voluit ab homine acquiri ſub titulo mercedis. At merces meritum importat præuium ad hoc vt congruè concedatur. Meritum autem præſupponit actum debitum, & hic actus debitus dicit ſubiectionem in eo qui debet exercere tales actiones: omne enim debitum ſeruitutem aliquam dicit. Ergo cùm Deus ab hominis ortu eum his legibus obſtrinxerit, vt obediendo mereretur gloriam, ad quam editus eſt, Deum eſſe Dominum omnium noſtrûm omnibus innoteſcit. Et hoc dominium in Deo nequit excidere, atque ita ſummum eſt, atque nobilius hominum dominio, apud quos ſummi etiam domini ſuis titulis exciderunt: vt patuit in Baiazethe, qui ex Principe tyranno Turcarum factus eſt vile mancipium Tamerlani, qui eum cavea ferrea concluſum ad extremam ignominiam concluſit. Dominio ſuo poſſunt homines excidere, quia dominium illud eſt poteſtas adueniens homini realiter, beneficio alicuius tituli realis iniuſti, iuſti quidem, ſi ſit titulus ille ad normam legum, vt ſunt ſucceſſiones legitimæ, emptiones bona fide factæ, & alia id genus. Poteſt eſſe dominium reale ratione tituli iniuſti realis, qualis eſt vſurpatio, quæ non obſtat quin tyranni realiter etſi iniuſtè populo dominentur. In Deo verò ſecus, dominium nihil reale dicit diſtinctum à Deo, ideoque nequit à Deo abeſſe, vt plerumque abeſt ab aliis dominis huiuſce ſæculi, qui ſæpe ſuo dominio turpiter exuuntur. Ita periere inglorio ſuſpendio Reges Amorrhæi, quos Ioſue Deo vindice caſtigauit. Quodque deterius eſt in hominum dominio, plerumque ſerui inſurgunt in dominos ſuos, eos vita ſimul & infulis exuentes, vt ſuo diſcrimine expertus eſt Oſmannus Turcarum Dynaſta, quem Imperij prædiuitis & potentis ſupremus apex non potuit eripere ſeruis ſuis. Nam à Prætoriæ cohortis militibus, quos illi Ianiſſarios nuncupant, Princeps ille adoleſcens & lanugine decurrente genas, iniecto laqueo fuit miſerè præfocatus.

Thom. 1. part. qu. 75. 78. 84.

Quæ requiruntur ad rationem meriti & mercedis.

Dominio ſuo Deus nequit vnquam excidere.

Baiazethis dominium caducum, quia factus eſt vile mancipium.

Dominium omne eſt iuſtum vel iniuſtum.

Ioſue 10.

Hiſtoria Turcica. ſub ann. 1622.

Oſmanni mors.

Ex SS. Patribus.

Amb l. 1. de fide cap. 1.

Dominus eſt nomen poteſtatis.

Omnimoda ratio dominij in Deo reperitur.

Cùm ergo ex Ambroſio. *Dominus ſit nomen poteſtatis, quæ eſt diuina ſubſtantia*, & ſubſtantia Dei ſit ſumma & æterna; tantum erit dominium, quanta & poteſtas, quam nullus aſtus, nulla vis aut impetus, nec vlla tempora quantumuis obſoleta poterunt antiquare. Itaque Deus Dominus eſt poſſeſſione facti & iuris. Facti quidem, quia ita nos detinet, vt in ipſo ſimus ſemper, & moueamur, nec vllum pateat effugium ab eius facultate. Quomodo enim quis eo inſcio poſſet euadere, cùm motionis expertes ſint homines, ſi à ſupremo hoc motore minimè percellantur? Præcipuæ hominum motiones peraguntur à brachiis, manibus, & pedibus: his verò præſidere Deum diſce ex Dauide exorante congruum pedum motum. *Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniuſtitia.* Probè ſciebat ille diuino ſpiritu afflatus, neminem niſi Deo percitum poſſe obire calles iuſtitiæ, quos ſe iuiſſe ait Deo cœlitus influente. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum.* Manus etiam & digitos indigere Dei moderamine Pſaltes inſinuat, hoc ſuaue melos occinens. *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.* Ille idem ſummum Dei dominium arguit, à peculiari eius facultate tuendi ſeruos ſuos, quos potenter eripit inſidiis hoſtium, & eos præſtantiori armatura accingit, membris eorum aptatis ad quæuis diſcrimina fortiter obeunda. Sic ille athleta ſtrenuus opem Dei expertus toto decurſu vitæ, quam deliquio ſuo cautior effectus, eidem Domino conſecrauit. *Quis Deus præter Dominum, aut quis Deus præter Deum noſtrum? Deus qui præcinxit me virtute, & poſuit immaculatam viam meam. Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum, & ſuper excelſa ſtatuens me. Qui docet manus meas ad prælium, & poſuiſti vt arcum æreum brachia mea. Et dediſti mihi protectionem ſalutis tuæ, & dextera tua ſuſcepit me. Et diſciplina tua correxit me in finem, & diſciplina tua ipſa me docebit. Dilataſti greſſus meos ſubtus me, & non ſunt infirmata veſtigia mea. Perſequar inimicos meos, & comprehendam illos.*

Pſal. 118.

Dauid egregiè probat Dominium Dei.

Pſal. 143.

Pſal. 17.

Dominium Dei in hominem fusè explicatur.

Hoc Dauidis eloquio egregiè colligitur ſumma dominij Dei in homines, in quos nec ipſi quoque Angeli poſſunt quidquid Deus poteſt. Poſſe enim in hominẽ plenè & perfectè, eſt ad arbitriũ ſuum diſponere hominis corpus & animam, vt vtraque pars inſeruiat domino diſponenti. Poteſt quidem Angelus dirigere hominum greſſus, & componere membra corporis ad nutum ſuum; nequit tamen animam eius perficere. Nam animæ perfectio attenditur ex perfectione potentiarum eius, in quibus principes animæ facultates, intellectus & voluntas, fide tantùm & charitate naniſcuntur beatum illum ſtatum in hoc ſæculo. At infuſio fidei & charitatis excedit omnes Angelorum vires, vtpote ſuperioris ordinis, ad quem Angeli nequeunt attingere. Ergo cùm Angelorum poteſtas in homines ſit corpore tantùm tenus, & non animæ fines permeet; nequit Angelus dici dominus hominum adæquatè. Imò licet Angelus aliquali modo poſſet hominem perficere in ordine ad gratiam, & gloriam, infundendo gratiam, pertingendo animæ potentias & facultates omnes; nec ſic diceretur habere ſummum hominis dominium, quia ad rationem pleni & ſummi dominij requiritur poteſtas

Angeli nequeunt plenè hominis animam perficere & quare.

Ex Theologia.

Quare Angeli non poſſint habere ſummum dominium in homines.

poteſtas in rem aliquam vt propriam, nemine concurrente. Aſt hominis eſſe non eſt Angeli, qui nihil in homine ſuum habet vt proprium, & cuius diſpoſitio libera ſit Rurſus cùm à Deo conceditur Angelis dominium in homines, illud eſt infra dominium Dei, atque ita imperfectum, quia Angeli in eo dominio Deum habent prædominantem homini. Nam Deus ipſe nequit deponere hominum dominium: dominus enim, vt ſupra recenſuit Ambroſius, eſt nomen poteſtatis, quæ in Deo, eſt Deus ipſe, qui vt nequit deficere, ita & dominium eius eludi non poteſt ab aliqua creatura.

Deus nequit ſeipſum abdicare dominio ſummo in homines.

Rurſus ad plenitudinem dominij requiritur vt nemo poſſit eripere rem ſubiectam; quippe in eo maxime dominantis ſuprema poteſtas eminet, ſi eâ inuitâ nemo poteſt ei ſubducere res addictas. Sed ſi Angeli nacti eſſent dominium hominum, poſſet Deus creare alios Angelos fortiores, qui dominis illis reluctantibus hominem agere poſſent in varias partes, & ita dominium illud priorum Angelorum non eſſet inconcuſſum. Eamobrem cùm in Deo coëant omnia, quæ conſpirant ad ſtabiliendum dominium vſquequaque ſummum & integrum, meritò extollit hunc Dominum alius Dominus & Rex Dauid hæc inſonans: *Domine Dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra.* Idem rem ſubiicit, quæ argumentum eſt alti ſcrutinij, ſcilicet: *O Domine, quia ego ſeruus tuus.* Id eſt, quia habes ſeruos, ideo Dominus es. Hinc oritur quæſtio, an ea quæ dicunt habitudinem ad creaturas dicantur de Deo ab æterno vel in tempore. Diſcuſſio hæc Theologica ita expeditur.

Pſal. 8.

Pſalm. 115.

Thom. 1 p. q. 13. art. 7. ad 3. & 6.

Nomina quæ de Deo prædicantur in ordine ad creaturas ſunt in duplici differentia. Nempe alia ſunt, quæ conſequuntur operationem intellectus & voluntatis, alia verò ſunt quæ ſuccedunt actionibus procedentibus ſecundùm modum intelligendi ad exteriores effectus. Omnes autem illæ relationes ſapiunt naturam modi illarum actionum, quibus præſuppoſitis eas dicimus emanare. Verbi gratiâ, operationes intellectus & voluntatis, vt actiones ſunt immanentes, non proſiliunt ad extra, ideo ordinatio & amor de Deo dicuntur ab æterno, & Eccleſia non cunctatur affingere Deiparæ illud effatum Salomonis: *Ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis antequam terra fieret.* Quia ordinatio actionem intellectus dicit, Deus ab æterno dicitur ordinans, etſi reuera ad extra nihil fuerit ordinatum. Ita quia charitas importat actum voluntatis, qui in ipſa voluntate reſidet, Deus ab æterno dicitur homines adamaſſe. In eo ſenſu Deus hæc fatur apud Ieremiam: *In charitate perpetua dilexi te.* De relationibus quæ conſequuntur actiones habentes terminum ad extra, & in tempore, noſtro intelligendi modo, illæ non dicuntur ab æterno: nimirum Deus non fuit Dominus antequam haberet creaturam ſibi ſubiectam; nam in ſignificatione Domini includitur ſeruus, nec fuit creator ante creaturam. Iſtæ tamen denominationes & relationes nihil Deo adiiciunt, poſitis earum terminis, neque etiam quidquam adimunt quando termini peſſum eunt.

Prouerb. 8.

Ierem. 31.

Nomina quę de Deo prædicantur, non omnia dici de Deo poſſunt ab æterno.

SENSVS MORALIS.

PARS ALTERA SECTIONIS.

Quibus caſtigentur opprobriis illi, qui à Deo deficiunt, vt alteri Domino deſeruiant.

In hæc verba:

Puer meus iacet in lecto paralyticus, & male torquetur.

ARTICVLVS V.

EX ANTIQVITATE PLVRIVM NATIONVM.

NAtura exoſa dominium cuiuſque Domini, ipſum etiam nomen domini inuiſum habet, vtpote amantiſſima libertatis, cuius etiam vindices ſunt beſtiæ, ſi quando captæ, arcto carcere concludantur. Tamen vt nihil adeò ferum eſt, quod ſuauitate conditum non miteſcat; homines etiam ſe vltro compoſuere ad ſubeundum iugum ſeruitutis, & præcipuè quando dominorum comitas attemperauit acerbitatem illam, quam typhus herilis inuexit. Hinc plerumque ſeruis inſedit amor tantus in heros ſuos, vt liberè eorum causâ mortem oppetere minimè dubitarint. Si dominium hominum aliis importunum nanciſci potuit ſeruos ea indole, vt benè affecti erga dominos ſuos, felicitatis ſuæ ſummam duxerint illis dominis inſeruire. Quale putas eſſe dominium Dei in homines? tale profectò, vt non cœtatur nobis, vt ſeruis, ſed vt conuictoribus & amicis, iuxta ſuam ipſius ſententiam. *Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos.* Illa ſeruorum Dei felicitas eſt tanta, quanta poteſt eſſe maxima, à qua ne exciderent Sancti Martyres experti ſunt omnia ſupplicia, magis quàm Dei dominium turpiter abdicare. Quodque demirere in infirmiore ſexu, virgo tenella nomine Agatha vt audiit ſibi exprobrari ſeruilem Chriſtianorum ſortem, & ſe prouocari ad idolorum cultum, ſub ſpe coniugij nobilis, quo dignata dominio amplo cæteris emineret. Illa audacter ait, Chriſti ſeruitutem eſſe potiorem infulis imperij, & ſatius eſſe homini profiteri ſe ſeruum Chriſti, quàm ſortiri dominium rerum omnium editarum. Etſi orbis vniuerſus ſubſcribat huic effato, ſcilicet dominium Dei non eſſe hominibus iniurium, ſed potius vtile, & glorioſum; plerique tamen pertæſi beatam illam ſortem, à Deo deficiunt, vt diuertant ad alios dominos, nec eos pudet ingratè obſequia Deo debita detrectare. Ore quidem Deum Dominum vocant, ſed opere diſſono planè negant. Eamobrem Chriſtus ait non omnes qui dicunt, Domine, Domine, fore conſortes regni, quod ſeruis fidelibus aſſeruatur: debita namque ſeruorum officia non petuntur à verbis, ſed congruis actibus approbantur.

Natura eſt dominij impatiens.

Quidam ſerui pro dominis ſuis mortem vltro exceperunt.

Ioan. 15.

Ex vita S. Agathæ.

Agathæ Virginis nobile effatum in gratiam dominij Dei, & ſeruitutis.

Deus ſeuerè caſtigabit refugas dominij ſui.

Hanc hominum hypocriſim carpit Deus, ita ſermonibus diſcolores eorum mores damnans. *Filius honorat patrem, & ſeruus dominum ſuum: ſi ergo pater ego ſum, vbi eſt honor meus? & ſi Dominus ego ſum, vbi eſt timor meus? dicit Dominus exercituum.* Hæc querela Dei non ad planctum tantùm inſonat, ſed ad vindictam. Nam cùm dominium Dei poſſeſſionem facti & poſſeſ-

Malac. 1.

Bartolus in legem 1. De acquirenda vel amittenda poſſeſſione.

ſionem

ſionem iuris includat, & poſſeſſio iuris ex Bartolo iuriſperito maximo dicat ius inſiſtendæ te tanquam ſuæ; profectò Deus non deerit illi parti, ſed impigrè operam dabit iuri ſuo, & validè inſiſtet, ne quis impunè ad alia caſtra transfugiat, vel alteri domino mancipetur. Eamobrem infinitæ propè manent anguſtiæ eos omnes, qui defectione ſua à Deo, putant mitiùs ſecum actum iri; quaſi verò mundus, caro, & dæmon ſint domini mitioris ingenij, quibus dare nomen ſuum oporteat Deo perfidè refutato. Primò ſeruitutem non exuunt, ſed tranſmittunt, hoc ſibi penſum imponentes, vt pro Dei obſequio vitiis obſequantur. Seruitus illa adeò dura eſt, vt ſuperet ignominiam alterius omnis libertatis, aliàs antiquatæ.

Seruorũ facies olim ingloriè deturpata.

Ex Antiqvitate. *Petronius in Satyrico. Plutarch. in Pericle & ante eum Herodotus lib. 4.*

Samij & Athenienſes alternante fortuna quomodo vindicarunt ſuas iniurias.

Adeò iniuria fuit ſors ſeruorum olim, vt communi fere orbis vniuerſi ſuffragio, ſeruitus indignũ ferè fecerit hominem eo oris habitu, qui diſcernit nos à beſtiis: ſiquidem ſeruis inurebantur notæ ferro candente, quo decocta cutis ſpeciem hominis expungebat. Ita Romani olim deturpabant facies ſeruorum ſuorum, ex Petronio. Hunc etiam fuiſſe morem Græcorum Plutarchus ait, citans Ariſtophanem, qui ſugillans Samios dicebat eſſe homines valde literatos, quia eorum facies erat typis inuſtis pluribus indecora. Eo ritu Athenienſes & Samij ſe inuicem mulctauere. Nam cùm Samij Athenienſes iure belli captos redegiſſent in ſeruorum claſſem, vultibus eorum per ſummum dedecus noctuæ ſpeciem affinxerunt. Athenienſes ſuorum clade ſaucitati, inſtaurauere bellum, & fortuna alternante vices ſuas fugauere Samios edita magna ſtrage. Eorum qui ſuperfuerant cladi, & qui conſuluerant ſibi fugâ, Athenienſes memores iniuriæ ſuis illatæ, comprehenderunt multitudinem magnam, cuius faciem effigie nauis dehoneſtauerunt, vltum dedecus illatum à Samiis. Ita Deus animaduertit in Cain. Ille repudiato Dei obſequio, vt inuidiæ & homicidio nomen daret, excidit illo oris habitu; quo antea conſpicuus erat. Sunt nàmque qui credant poſuiſſe Deũ ſignum in Cain, ne factus obuiam aliis occideretur in vltionem necis Abel. Hoc autem ſignum fuiſſe notam in facie deformi ideo facta, ob ſignum illud à Deo impoſitum illi mancipio, in teſſeram ſeruitutis.

Quare ſignũ faciei Cain à Deo inuſtũ.

Impij quare dicatur frontem perdere.

Illa eſt prima animaduerſio, qua caſtigatur hominis apoſtatæ defectio, frontem perdit, aut potiùs ſponte exuit. Fit ei frons meretricis, & neſcit erubeſcere homo nequam ſcelere perpetrato. De homine Deo addicto Præcentor in Prophetarum choro ait: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.* Lumen illud irradiat ex facie integra hominis ſancti; at deliquium patitur in reprobo, cui & propheticum illud quadrat, dum Vates meminit impios, in quos Deus aliquando deſæuiet vt in deſertores. *Torſiones, & dolores tenebunt, quaſi parturiens dolebunt. Vnuſquiſque ad proximum ſuum ſtupebit, facies combuſta vultus eorum.* Laminas ignis dehoneſtantes faciem, flagella, compedes, aliamque acerbam ſeruitutis ſupellectilem meminit Plautus, iniquam mancipiorum ſortem commemorans. Sic ille:

Pſal. 4. *Qualis ſit nota hominis iuſti.* *Iſa. 13.* *Quæ ſit ſupellex ſeruitutis.*

Plautus in Aſinaria act. 4. ſcen. 2. *Quæ pœnis ſubiaceant hominum ſerui nequã.*

Perfidia laudes, gratiaſque habemus meritò magnas.
Cùm noſtris ſycophantiis, dolis, aſtutiiſque,
Scapularum confidentia, virtute vlmorum freti,
Aduerſum ſtimulos, laminas, cruceſque, compedeſque,
Neruos, catenas, carceres, numellas, pedicas, boias,
Tortoreſque acerrimos, &c.

Anima Deo dato repudio cedens in ius diaboli, cruces & ſtimulos patitur importunos. Nempe inquies ſemper anhelat, nec ſit vſpiam voti compos, Deo caſtigante ſcelus, quod anima hæc transfuga perpetrauit. Sed eſtu aſpera ſint onera illa ſeruitutis, quam patitur anima reproba obnoxia ſtimulis & flagellis conſcientiæ malè ſibi conſciæ; quamuis inquam faciei indecora perdiderit honorem frontis, illud ego acerbius cenſeo, quod fuit olim pleriſque Gentibus vſitatum: videlicet ſeruos arceri à ſacris, & eodem cum canibus ordine recenſeri. Roma morem illum inſtituit æmolata Græciam, vbi inoleuerat ille ritus. Itaque Romanis fuit in more poſitum ſacra maxima facere Herculi, à quibus pellebantur ſerui, quos cùm admiſiſſet Appius ille Claudius, Liuius ait eum à diis percuſſum caligine, & totam eius familiam peſſimè periiſſe eodem anno, quo ſeruis copiam huius fecerat inſtituti Herculi conſecrati. Canibus & Muſcis interdictus ibi aditus ex Plinio. Pauſanias eadem religione Mineruam ait fuiſſe cultam Athenis; & Mineruam in inſula Delo, ex Strabone. Deterior ſanè eſt conditio ſeruorum mundi, quia eo ſolo quòd ſe ſubduxere dominio Dei, vt rerum inferiorum ſimulacris ſe ſuaque omnia deuouerent, ipſo facto reputari cum canibus prohibentur aditu templi gloriæ, æterno carceri mancipandi. Sententiam in hæc vilia capita latam audiit à Chriſto Ioannes ille conſcius arcanorum Dei. En tenorem iudicij. *Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis ſeruientes, & omnis qui amat, & facit mendacium.*

Qualibus pœnis obnoxia ſit anima quæ ſubit dominium mundi, diaboli, & carnis.

Serui arcebãtur ſacris

Appij Claudij pœna. *Liuius Decad. 1 lib. 9.* *Plinius lib. 10 cap. 29.* *Pauſanias lib. 1.* *Strabo lib. 10.*

Apoc. 22.

Ea ſanè mulctarum eſt grauiſſima, cœlo pelli ſo æternum, & in pœnam defectionis iniquæ à Deo, iugi incendio propria combuſtione præbere fomitem, & in eo tormine ſempiterno dæmoni ſociari. Illa ſors miſeranda manet ſeruos mundi, ſeuera canes veneficos, & impudicos, & homicidas, & idolis ſeruientes. Hi transfugæ, canum ingenium æmulati, pinguia faſtidiunt obſonia elargita è menſa domini ſui, vt in fimo oſſa exanguia corrodant, inani inde ſtipendio reportato. Etenim ſinguli quique reprobi, inhiantes ſæculi huiuſce quiſquiliis, optima ſtipendia deſerunt, quæ in ſuas prædiuites refudiſſent gazas, ſi priori ſuo domino, id eſt Deo, iugiter adhæſiſſent. Venefici nuncupantur homines editi in Reipublicæ perniciem, à veneno conficiendo ita appellati. Huius claſſis nefandæ ſunt ſerui omnes diaboli; quippe eorum ſcandala alios homines pelliciunt ad eoſdem ferè lapſus, vnde conſequitur extrema Reipublicæ clades. De impudicis hominum impiorum actibus abſit non vt longiorem ſermonem texam, ſed vt cogitem quidem: meminiſſe horret animus, illud vnum ſatis erit obſcœna illa mancipia Veneris beſtiarum nomine recenſeri. Ita eos commemorat Deus, qui derelinquunt rationem ſuam, & abiurant dominium ſuom. Hos ait abire in pecus, & propè inſanâ equorum Venere conflagrare. En querulas Dei voces. *Dereliquerunt me, & iurant in his qui non ſunt dij: ſaturaui eos, & mœchati ſunt, & in domo meretricis luxuriabantur. Equi amatores & emiſſarij facti ſunt: vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat.*

Extrema pœna ſeruorum mundi quæ ſit.

Serui mundi quare canibus comparati.

Venefici qui fuerint dicti.

Impij qui Dei iugum abdicarunt, quos titulos inglorios ſortiantur.

Ierem. 5.

Diceres

Plutarch. in Moria.
Syracuſanorum mos in ſeruos.

Diceres Dæmonem ſequi Syracuſanorum morem, qui vt auctor eſt Plutarchus, ſeruos ab ingenuis diſpeſcebant inuſta imagine equi frontibus ſuorum mancipiorum, vt vel ſic agnoſcerent viri homines, ſe editos ad laborem. Non reproborum tantùm frons, ſed etiam mens induit equorum ingenium, quando nefarij homines neſcij honoris, quo dignabantur in Dei obſequio, ſe diabolis addixerunt. Hoc rationis in homine deliquium luget Pſaltes ita ingemiens eius cladi.

Pſal. 48.

Homo cum in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. En dignam & congruam ſortem hominum, qui excuſſo Dei ſuauiore iugo, dedere nomen ſuum diabolo. Hos item pungit præfatus ille Apoſtolus vocans homicidas, mendaces, & idololatras, qui defectione ſua fidem fregere Deo, cui voto emiſſo in Baptiſmo ſe totos obſtrinxerant, eaque perfidia ſibi conſciuere mortem. De eorum idololatria non eſt ambigendi locus, quia tot idolis adolent thura, quot vitiorum ſimulacris litant. Et ne vllus cepedandi locus ſuperſit impius, dæmon eis imponit legem inolitam Græcis & Romanis, quibus erat in more poſitum inuigilare ne ſerui comam eſſent, cùm coma cultior eſſet hominum teſſera liberorum, vt patet ea lege, quam meminit Herodotus, dicens fuiſſe ſancitum ingenuis omnibus nutrire comam. Romanis vt ait Alexander inhibitum fuit concedere ſeruis comptiore coma vti, ſed inculto & horrido capillo; & tempore Ariſtophanis capite raſo ſerui erant orbe toto. Vnde illud eius ſcomma.

Serui peccati homine exuto induunt pecorum ritus.

Epitheta ſeruorum peccati.

Herodot. lib. 1.

Philoſtrat. in ea vita Apollony lib. 1. c. 3.

Ἔπειτα δοῦλος ὤν, κόμην ἔχεις?

Ac deinde cum ſeruus ſis, portas comam?

Seruis olim inhibitum fuit nutrire comam.
Quomodo dæmon ſuos ſeruos excipiat.

Diabolus, inquam, iniquus dominus, & auſterus, caput omnino radit, & caluos vult habere ſeruos, aut ſi qui aſſurgunt pili, vetat comi, ſed horrido tantùm iubet ſchemate circumferri. Animæ pili teſſeliores & compti, ſunt pij cogitatus omnes, qui pertinent ad ſalutem: hos omnes pilos egregios extirpat dæmon, & quaſi inducta nouacula caluam animam facit, præcludendo viam ad meliorem frugem denuo auſpicandam. Ita excepit Samſonem; nam detonſo capite eum orbauit oculis, & Philiſthæis hoſtibus tradidit illudendum. Vtque ad ignominiam hominum impiorum omnia conſpirarent, adiecit & hoc vetus inſtitutum, quo nefas erat ſeruis indui veſte ingenua, & calceis vti, vt adſtruit Alexander. Hanc & conſtare legem apud nefarios homines, in palàm eſt, & in conſeſſu apud omnes: nimirum in propatulo eſt, & neminem planè latet, quàm diſpares ſint habitus hominum. Iuſti induuntur purpura & byſſo, innocentià candidi, & amore purpurei, referentes ſymbola Domini ſui dilecti, qui candidus eſt, atque rubicundus. Impij verò & nequam lacera veſte ignobiles, centones trahunt, & deplorandam agunt vitam, vitiorum omnium cœno habitu conſpurcato. Eamobrem dum conclamatam hominis impij ſortem animo meo verſo, in has me effundo voces: *O domus antiqua, quam diſpari domino dominaris*: O anima, in quas vitiorum fæces depoſuiſti gratiarum dotes, quibus antea refulgebas. Deo vtebaris Domino, vtique glorioſo, cui ſeruire regnare eſt; diaboli iugo nunc premeris inglorio, vnde reſilire nequis, ni prior Dominus miſeratus iniquum tuæ ſeruitutis ingenium, propitias porrexerit manus, vt denuo reſipiſcas.

Iudic. 16.

Alex. ab Ale. lib. 5. cap. 18.

Seruis vetitū olim vti veſte ingenua & calceis.
Quàm diſpar ſit conditio ſeruorum Dei & diaboli.

SENSVS MORALIS.

Quàm acerbè Deus excipiat ſuos ſeruos transfugas.

In hæc verba:

Puer meus iacet in lecto paralyticus, & malè torquetur.

ARTICVLVS VI.

RVRSVS EX ANTIQVITATE PLVRIVM NATIONVM.

EA eſt peccatorum omnium iniquitas, vt reprobi impunè ſuis vitiis indormiant: vitia namque inolita hominem veterno grauant, nullas omnino concedendo moras, vt deplorent ſtatum illum beatum ſeruorum Dei, quo hactenus exciderunt. Eſto graue ſit hoc diſcrimen animæ, non eſt tamen tota hæc mali labes, ſed contextus adhuc eſt longior ærumnarum. Nam Deus ſuam vlturus iniuriam ob negatum ſibi debitum penſum duriùs excipit hos diaboli ſeruos, lacera veſte ſordidos, & equina teſſera prænotatos. Hanc eis à Deo pœnam inflictam meminit Salomon ita fatus: *Flagellum equo, & chamus aſino, & virga in dorſo imprudentium.* Defectio animarum à Deo non minuit iura Dei, qui cùm iure poſſeſſionis ſit Dominus rerum omnium editarum, ſi homo ſeſe furto ſubduxerit, non excidit tamen ille Dominus iure ſuo, quo inſiſtere poteſt rei deperditæ eo modo, quo cauerunt leges inſtitutæ à Romanis, quibus nemo poterat habere ius in ſeruum fugitiuum, ſed prioris ſemper erat domini, quo inuito profugus abierat. Ecce in eo argumento conſtitutionem Imperatorum Diocletiani, & Maximiani. *Seruum fugitiuum ſui furtum facere, & ideo non habere locum nec vſucapionem, nec longi temporis præſcriptionem, manifeſtum eſt, ne ſeruorum fuga dominis ſuis ex quacumque cauſa fiat damnoſa.* Ea lege Deus habet ius in reprobos, quantumuis æuum egerint obſtricti diabolo. Idcirco primo animaduertit in hos refugas pœnâ indictâ veteri Iure Cæſareo, cuius meminit Iuſtinianus, commemorans illam legem Conſtantini Imperatoris, quæ decernit amputari pedem ſeruo fugitiuo, aut damnari ad metalla. Ecce textum. *Si fugitiui ſerui deprehendantur ad Barbaros tranſeuntes, aut pede amputato debilitentur, aut metallo dentur, aut qualibet alia pœna afficiantur.*

Vitia hominem ſecurū faciunt ſalutis ſuæ.

Prouerb. 26.

EX IVRE CÆSAREO ANTIQVO.
Leg. 1. Seruū. Cod. de ſeruis fugitiuis lib. 6. tit. 1.

Leg. 3. Si fugitiui. Cod. De ſeruis fugit. lib. 6. tit. 1.

Hac igitur animaduerſione Deus ſæuit in impios: ſcilicet amputat pedem, id eſt, obſtat ne longiore dierum tractu degant homines impij in hoc ſæculo, & ambulent in viis ſuis peſſimis. Quippe immatura morte aliquando caſtigat hominum perfidiam, ſicque propetante fato, non pedes modò ſed corpora decurtantur. Hanc meminit mulctam Pſaltes hoc contextu: *Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos.* Ophni, & Phinees; alij item duo fratres filij Aaron, filius item Iudæ, & Abſalon luculenti ſunt teſtes huiuſmodi pœnæ, quam luunt impij plerique, morte præpropera defungentes. Alios Deus damnat ad auri fodinas, quando homines ſuo ipſorū ingenio permittit, quaſi tacitus eos ſineus attendere gazis. In ea claſſe ſunt illi omnes, qui in votis ſuis nihil niſi aurum habent, & eo

Pœna ſingularis, qua mulctantur ſerui refugæ, quibus tibiæ decurtantur.

Pſal. 54.

Quibuſnam pœnis afficiantur ſerui, qui à Deo deficiunt.

ſine noctes dieſque inſomnes agunt, vt aliquale ſuis faciant opibus incrementum. Infiniti propè è viliori plebe. *Beatum dixere populum, cui hæc ſunt.* Imperitum namque vulgus beatitudinem appendit ad trutinam auri. Sed cautiores quique, quibus ſaniora ſuppetunt conſilia, cenſuere ſemper eſſe argumentum animi reprobi, illam nimiam ſollicitudinem, quâ angitur animus ad auri & argenti cumulos inſtruendos. Hanc ex Dauide decernit pœnam ſeruis, qui dant repudium ſuo Domino: hos deſertores ea cenſura damnat, vt quidquid ſuo marte imprudenter ſomniarint, illud incautè etiam exequantur. Vnde cùm cupido congregandi opes, ſingulos quoſque homines validè perurgeat, Deo non obſtante reprobi Deo infideles ſua hæc iniqua vota perficiunt, genio ſuo iugiter indulgentes. Sic ſerui fugitiui damnantur ad metalla, ſi vitæ ſeriem mors non abſcindat. Totam iſtam tragœdiam Dauid aliqua ex parte commemorat, Deum inducens, qui ſe Dominum profitetur, & queritur ob infideles ſuorum ſeruorum animos, quos ea multa plectit, quam hactenus enarraui. Ecce ſuaue melos Præcentoris. *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, dilata os tuum, & implebo illud. Et non audiuit populus meus vocem meam, & Iſrael non intendit mihi. Et dimiſi eos ſecundùm deſideria cordis eorum, ibunt in adinuentionibus ſuis.* Id eſt ibunt ad metalla, quia à me ſuo Deo & Domino receſſerunt.

Pſalm. 143.

Serui fugitiui damnati ad metalla.

Pſal. 80. Quomodo reprobi damnentur ad metalla.

Quàm grauis ſit hæc mulcta, & quàm longè à paradiſo arceat auaros hominum animos, luculenter & fusè recenſui ſuperiore Euangelio, ſectione vltima, vbi expendi verſum illum. *Vbi eſt theſaurus tuus, ibi & cor tuum erit.* Conſule illic ſenſum vtrumque, literalem ſcilicet & moralem, vt inde reſcias quàm deplorata ſalus ſit illius, qui ſe totum rutilis his metallis animo & corpore conſecrauit. Ne bis eamdem ingeram, alias decurro pœnas, quas infligit Deus infidis hominibus, quos fidei Deo datæ immemores dæmon abduxit à priſcis obſequiis. Illa vetus pœna occurrit, cui ſerui fugitiui reduces ſubiiciebantur, hoc modo caſtigati. Collo eorum ea plauſtri pars, cui affigitur temo, & quæ ad inſtar furcæ eſt, imponebatur, vt eo quaſi iugo, & manibus poſt terga reuinctis, in foro obiecti oculis omnium, eo habitu innuerent ſe ſeruos eſſe refugas, & ſuis dominis infideles. Huius obſoleti moris meminere Terentius, & Donatus, & medius inter hos Plutarchus. Eamobrem fuere aliàs ſerui furciferi nuncupati, vt videre eſt eo Terentij verſiculo in Andria.

Furca plauſtri appenſa collo ſerui fugitiui, qui inde fuit furcifer appellatus.

Oh tibi ego vt credam furcifer?

Terentius in Andria act. 5. ſcen. 5. Donatus ibid. Plutarch. in problem. c. 70.

Furcam fuiſſe infimum ſupplicium ignobilium hominum, res eſt nota lippis atque tonſoribus; ac proinde ſeruos deſertores prætuliſſe furcam, perinde eſt ac eos ingenuè confiteri ſolitos, ſe hac eſſe animaduerſione dignos. Eo pacto Deus agit in exoſos dominium ſuum: hos furca notat, id eſt, reprobos ea ignominia afficit, vt videantur abeſſe parum à gehenna illa, quæ eſt omni furca deterior: qui enim peccati næuo dehoneſtatur ille furcam ſuam circumfert, vtpote crimini obnoxios, cui plectendo, ſunt furcæ multiplices inſtitutæ.

Romani etiam caſtigaturi ſeruos, eos ablegabant in piſtrinum, vt gyrantes inſtar rotæ, & in orbem acti tandem deficerent. Hanc pœnã Dauo recenſuit eius herus auſterior apud Terentium.

Romani ſuos ſeruos egerunt in piſtrinum vt & Syri hunc morē anteà obſeruarunt.

Verberibus caſum, te in piſtrinum.

Daue dedam vſque ad necem.

Terentius in Andria act. 1. ſcen. 2.

Syrorum etiam familiare fuit hoc plectendi genus, vt exemplo ſuo infami probat Samſon, quem Philiſthæi mittentes in piſtrinum molere condemnarunt. Eo ſupplicio torquentur ſceleſti omnes, iuxta Dauidis eloquium: *In circuitu impij ambulant.* Id eſt, ſemper extra centrum errant homines ſycophantæ & fœdifragi, quia à Deo diuertentes ad creaturas, dereliquere centrum rerum omnium, vt incautè ad res alias aberrarent. Hoc profectò eſt damnari ad molam, & mitti in piſtrinum.

Pſal. 11.

Perſarum aliud fuit ingenium, in plectendis ſeruis, quos Iuſtinus ait ſuæ perfidiæ has luiſſe pœnas, ſcilicet vt vincti compedibus æternum gemerent nulla ſpe reſidua libertatis. Hanc arbitror ego mulctam nulli alteri cedere, eamque eſſe ſummam: nam ſi pœnæ omnes recenſitæ infliguntur ſeruituti transfugæ, ipſa ſeruitus erit deterior illis omnibus anguſtiis, vtpote ſcaturigo illarum omnium ærumnarum. Sicque hominem æternæ addicere ſeruituti grauius eſt, quàm ab eo exigere aliqua incommoda illius ſortis ingratæ. Ea tamen eſt peccati lethalis pœna comes indiuidua, vt homo nequam ſua induſtria nequeat in æternũ ad propria repedare: quia tota hominis impij induſtria concluditur arctioribus naturæ cancellis, quos neſciunt impij prætерire. Eadem pœna libertatis nuſquam adeundæ mulctati ſunt Hilotæ Spartanorum ſerui, qui cùm ſuæ ſeruitutis impatientes, de recuperanda libertate ſimul iniiſſent conſilium, & armorum ſorti ſuum commiſiſſent negotium, victi à Rege Agide perpetuis vinculis addicti, promulgato edicto omni ſpe liberioris aëris penitus exciderunt. Strabo & Liuius hanc Hilotarum perfidiam deteſtati ſunt.

Iuſtin. lib 41. Perſæ æternis vinculis ſeruos addixerunt.

Seruitus ipſa eſt pœnarum maxima.

Agis Rex qua mulcta punierit Hilotas ſeruos rebellantes.

Strabo lib. 8. Liuius 4. Decad. lib. 4.

Eiſdem etiam Laconibus Lycurgo annuente conceſſum eſt ius vitæ & necis in ſeruos, vnde nefas haudquaquam fuit ſeruum fugitiuum tollere de medio. Grauior eſt ſors iniqua impiorum, poſt reſolutum debitum Deo penſum: præpotens nempe Deus poteſt & corpus perdere, & animam mittere in gehennam. Ius illud capitis refert Heraclides: & ſeuera lex illa decuiſſet Heraclitum vt eam congrue recenſeret. Querulus enim ille Philoſophus luculentum inde argumentum aucupatus eſſet ad ciendas lacrymas, deflendæ eò miſeriæ deueniſſe homines, vt ſi quando ſerui forent, liberùm eſſet heris ſortè durioribus & inſanis in eorum capita deſæuire. Mitior quidem fuit ille Romanorum vſus peruetuſtus, qui ſeruorum faciei inſcribebant ſeruos illos eſſe ſui domini deſertores, arbitrati ſatis ſuperque plecti ſeruum, cuius perfidia hominibus ſingulis innoteſcit. Petronius has ærumnas ſic deſcribit: *Impleuit Eumolpus frontem vtriuſque ingentibus literis, & notum fugitiuorum epigramma per totam faciem liberali manu duxit.* Non omnium vitiorum illa eſt cenſura, vt ſingula quæque fronte ſuada ſe oculis prodant: plurium tamen illa eſt pœna, vt ſuos auctores ex facie accuſent. Verbi gratiâ, ſi libido nacta fuerit impuritatis ſummam, permeabit illa totum corpus, ſuumque lethale virus fronti affinget, vnde emicans ſcabies clamat è facie eſſe hunc hominem impudicum. Ebrietate etiam & vino immodicè aſſumpto ruber naſus, ſuoque hoc ſymbolo crapulam damnat. Inuidia etiam liuore ſuo

Heraclides lib. de politicis cap. 2.

Lycurgus dedit Laconibus ius necis in ſeruos fugitiuos.

Petronius in Satyric.

Romani ſeruos fugitiuos quomodo plecterẽt.

Pleraque vitia hominum faciem dedecorant.

faciem

faciem indecoram facit, imò & oculos malè intorquet in hos, quibus ab aliis inuidetur. Eo modo facies illa humana veluti diuinitatis idea atque compendium, vitiorum index & titulus appellatur.

Facies eſt virtutum & vitiorum index.

Ea hominum clades accepta ab apoſtaſi Adami meum zelum acuit, vt declamem in eos, qui dehoneſtarunt hominis vultum, qui cùm debuiſſet eſſe ſedes gratiarum, & virtutum omnium chorus, in eam deuenit miſenam, vt eſſet omnium teſſera vitiorum. Nempe inſignia ſingulorum quorumque vitiorum obuia ſunt, ſi ſedulò à peritis exquirantur. Etenim legitur ex facie quibuſnam impij homines vitiis vrgeantur. Eamobrem cogor inuehi in vitia, quæ vt crudeles heri fecere hominum facies indecoras. Ita Theophilo Imperatori maledixit quidam vir minimè malus, eò quòd impius ille hæreticus, vt Cedrenus annotat, Sanctorum Theodori & Theophanis vultibus inſcripſiſſet verſus Iambos à ſe compoſitos in dedecus Martyrum. Principem hunc ſceleſtum ita redarguit alter Theodotus. *Væ tibi Tyranne, qui Sanctorum Theodori & Theophanis ſanctas notaſti frontes.* Acutiore etiam ſtylo pungendi ſunt homines, qui alios diſtrahunt à dominio Dei: illi enim Sanctorum frontibus affingunt maculas omnium vitiorum. In hos inuehere acriter, ô præco verbi Dei, & præcipuè in adoleſcentes illos atheos, exleges comatulos, qui capite calamiſtrato, & corpore in Venerem fracto, atque in muliebrem modum compoſito, mulierculis & puellis tendunt inſidias, facti iniurij toro alieno, & aliunde ſuis technis depaſcentes florem virginis illibatæ. Væ vobis, equi emiſſarij, & conducti à dæmone, vt virginum innoxiarum frontes denotetis næuo veſtræ cupidinis inhoneſtæ. Væ vobis etiam, obtrectatores, alienæ famæ corroſores, innocentium notaſtis frontes rubore offuſo, quaſi vltriores illæ animæ malè ſibi conſciæ eſſent, & vitiis inhoneſtæ. Demum væ vobis, ô reprobi, qui ſuaſione veſtra, & exemplis iniquioribus, alios inducitis ad æmulandos ritus nefarios, quorum obſeruantiâ facies eorum peſſimè denotatur.

Theodori in Theophilum Imper. cenſura.

Baſilicon lib. 60. tit. 51. Cedren. in Theophilo.

Declamatio in adoleſcentes lubricos.

Carpuntur detractores & reprobi omnes.

Hic etiam ſeſe latus aperit campus debacchandi in mulieres has, quæ emendicato fuco ſtibij, & minij, alium oris habitum induunt, vt libidiuis ſuæ ſcintillis obuiorum hominum facies adurarut. Væ tibi ô mulier inſipiens, & oblita decoris animæ, teipſam nimio publicaſti, aſſumptâ Veneris notâ, vt eius obſequio mancipares corda & frontes hominum imprudentum. O mulier, malè tibi & famæ tuæ conſulis illo apparatu fucorum, quibus pellicere homines tentas, vt tuæ ſeruituti deuincias, eo modo nacta imperium animarum. Hallucinaris, à ſcopo aberrans toto cœlo: nimirum capta es, ô fœmina, & ſeruorum fugitiuorum ſymbola vultu præfers, dum imagine Dei expuncta, ſuperinducis alienam ſpeciem, ſcilicet impiæ meretricis: atque ita vt obſcœna libidine notes ſanctorum frontes, tu incauta gratiam Dei à facie tua primitus expunxiſti. Hanc aleam decurrit egregiè Clemens Alexandrinus, ita fatus: *Ornantur vt aliis placeant, quæ in facie non in corde gloriantur. Sicut enim nota inuſta fugitiuum, ita floridi colores adulteram indicant, &c. Nam etſi coccino induaris, & aureo ornamento orneris, & oculos tuos vngas ſtibio, fruſtra eſt pulchritudo tua, dicit Verbum per Ieremiam. An verò non abſurdum eſt, equos quidem, & aues, & alia animantia ex herba & pratis ſurgere, ac euolare proprio ornatu lætantia, iubis, & colore naturali, & pennis variis; mulierem verò perinde ac ſi ſit beſtiis inferior, ſe eſſe adeo deformem exiſtimare, vt externa emptitia & adumbrata pulchritudine egeat?*

Grauis declamatio in mulieres, quæ conquiſito fuco facies ſuas inficiũt.

Ex SS. PATRIBVS. Clem. Alex. lib. 3. pædag. c. 2.

Quàm malè ſibi conſulat fœmina quæ fuco fingeret faciem.

Beſtiæ damnant ingeniũ fœminarum, quæ fucis gratiam emendicant.

Tametſi ærumnæ graues excipiant ſeruos omnes fugitiuos, ex inſtituto omnium nationum, quibus hoc maximè fuit cordi ſemper, ne ſerui transfugæ diffluerent ad alios heros: hoc tamen præcipuum habet perfidia reproborum hominum, ſcilicet vt quiſquis Deum abdicarit nequeat conſiſtere apud alium dominum, ſed in mulctam deliquij, ſuam ſortem pudibundam defleat errabundus. Et ne ſibi cautè videretur proſpexiſſe fuga inita, & repudiato Dei dominio, fit vt ille ſeruus ſit iuris omnium qui occurrerint ei, vt vapulet, & inflictis plagis luat pœnas congruas crimini perpetrato. Eo maledicto ſeipſum Cain obſtrinxit audito anathemate, quo eum feriit Deus ſubiratus ob necem fratris Abel duriùs intentatam. En ſeriem rei geſtæ. *Ait Dominus ad Cain: Vbi eſt Abel frater tuus? Qui respondit: Neſcio: nunquid cuſtos fratris mei ſum ego? Dixitque ad eum. Quid feciſti? vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris ſuper terram, quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua. Cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus ſuos: vagus, & profugus eris ſuper terram: Dixitque Cain ad Dominum: Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Ecce eiicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abſcondar, & ero vagus, & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occidet me.* Ea profectò ſententia capitis eſt in omnes, qui Dei iugum excutiunt: dum vnius domini mitis & benigni ſuauia dedignantur obſequia, incurrunt in dominos ſeueriores etiam Roboamo illo auſtero, qui populo conquerenti patrem eius Salomonem fuiſſe auſteriorem Principem, ille ait ſe adiecturum plagas vulneri adhuc non obducto. Itaque querulus hic populus audiit malè eſſe ſuis rebus conſultum, mutato dominio pacifici Salomonis, quo elato de medio, moleſtiarum ſuarum audiit fore maximum incrementum. Ecce orationem populi deprecantis. *Pater tuus duriſſimum iugum impoſuit nobis: tu itaque nunc imminue paululum de imperio patris tui duriſſimo, & de iugo grauiſſimo quod impoſuit nobis, & ſeruiemus tibi.* Quale reſponſum retulerint homines queruli de Rege ſuo pacifico & benigno, accipe. *Pater meus aggrauauit iugum veſtrum; ego autem addam iugo veſtro: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cadam vos ſcorpionibus.*

Seruus à Deo fugitiuus nequit apud alium dominum cõſtare ſibi, ſed eſt inquies ſemper.

Geneſ. 4.

Quæ ſit ſors deploranda ſerui à Deo fugitiui.

Regis Roboami ſeueritas in ſubditos ſuos.

3. Reg. 12.

Fatum omnino ſimile manet eos, qui cauſantur mandata Dei eſſe grauiora, ac proinde ſatius eſſe ſeruire mundo, & carni, quorum obſequium delinit ſenſum illecebris, quæ ſunt ſtipendia meritorum. Itane, ſerue nequam, fingis laborem in præcepto Dei Domini tui pacifici, cuius imperium mite & blandum flagella nuncupas. An inde capis legitimum argumentum fugæ tuæ? perperam ſanè, & inſipienter: etenim excipiere durioribus flagris à diabolo, mundo, & carne, dominis homicidis. Quicunque horum dominorum inueneritte, ille te exceptũ duriùs enecabit. Etenim qui à vita receſſit, quò præceps abire poteſt niſi in abruptum. O ſi liceret ex edito loco omnes homines impios conuenire, eos inquam

Quàm imprudenter homo declinet Dei dominium, vt creaturis ſeruiat.

Quàm infœlix ſit ſors eorum qui peccati ſunt ſerui.

qui aliàs ſeruiere Deo, & qui iam ab eius inſtituto perfidi defecerunt. Sciſcitater ego, quàm diſpar ſit ratio vtriuſque ſeruitutis: profectò ingenuè fateretur ſe cædi ſcorpionibus à diabolo, mundo, & carne, & his ſæuientibus heris agere inſomnes noctes ob quietem conſcientiæ ſtimulis interruptam. Præterea ſerui illi fugitiui non negarent ſe accepiſſe lethales plagas ab obuiis ferè rebus, quæ ſuas ſpecies oculis intentarunt. Si enim occurrerunt mulieres aperta facie, & ſinu exerto, ſtatim cor incautum habuere libidinis acuta cuſpide ſauciatum. Si obuius fuit homo aliàs iniurius, ſtatim inſurrexit appetitus iræ, quo anima ſitiens vltionem lethali ſe noxa obſtrinxit, mortem ſuo cupiens inimico. Si quempiam aſpexerint circumferentem loculos auro graues, eo intuitu ſolicitans animam auri inſana cupido citiùs ingraueſcit. Denique Deo abiurato, ſeruus nebulo, vt alter Cain profugus occiditur, aut ſaltem mortem imminere ſibi ſemper credit, vt olim dubiæ & ancipitis vitæ fuere deſertores militiæ, & ſerui fugitiui, in quos & morte, & vinculis animaduertere fas erat vnicuique. Et ad hunc morem alludit Lucianus ita fatus: *Et ipſe indignè fero, cùm à nonnullis ignominiosè cador calcibus, lanierque, atque exhaurior; à nonnullis contra perinde ac ſtigmaticus fugitiuus compedibus vincior.*

Peccator ad obuia quæque obiecta multiplicat peccata ſua, & quaſi ab obuiis occiditur vt de ſe eſt ominatus Cain.

Lucianus in Tim. Pœna militis deſertoris militiæ.

Etſi Cain ſerò ominatam ſibi mortem incurrerit occiſus à Lamech, Deo iuuente illi fratricidæ ſignum, quo aſpectо terrerentur homines, & deponerent animos eum occidendi; eo tamen ſigno appoſito fronti ingloriam vitam egit, ab aliis agnitus homicida. Ita etſi protrahantur fata hominum nequam; tamen ad ignominiam & dedecus viuunt, vtpote minus integræ frontis, & vitiorum teſſera deformatæ. Ita caſtigauit Armeniacorum perfidiam Conſtantinus Imperator: conſcripto namque milite in eos, magnam eorum edidit ſtragem, & vt ſuperſtites haberent, quo mortuis inuiderent, eorum frontibus affinxit notas indices eorum rebellis ingenij, has ſcilicet voces Græcas: Ἀρμενιακὸς ἐπίβουλος, id eſt, Armeniacus perfidus. Ite iam reprobi, & ad arbitrium genio indolgete, non tamen vllius induſtriæ facinus vnquam erit, diluere ſymbola veſtræ perfidiæ, quæ quiſque videt veſtris frontibus eminere. Scilicet impudentia veſtra, & impunè errandi procliuitas arguit in vobis perfrictam frontem, vitiorum ſedem; ac proinde exoſos facit viris quibuſque probis, qui à veſtro metuentes contagio, abhorrentes perfidiam, ſociari vobis refugiunt, quantumque poſſunt conſortia veſtra vt impia deteſtantur. Non eſt igitur, ô nefandi, quòd luxuriante vita prouocetis Dei ſeruos ad defectionem, quaſi Dei iugum grauiter immineat humeris hominum, & ſeruite deliciis ſit res homini congruens, cùm ex præfatis conſtet, eos qui à Dei partibus deficiunt vt dent manus aliis dominis, damnari in malorum omnium ſummam, vt experti omnia ſupplicia congruè caſtigentur.

Ex Historia. *Cedrenus in Conſtantin.* Conſtantinus Imperator, qua induſtria caſtigarit rebelles Armeniacos.

Homines impij omnes perfidiæ arguuntur.

SENSVS MORALIS.

In quam perniciem deueniant omnes qui abiurant Dei dominium.

In hæc verba:

Puer meus iacet in lecto paralyticus, & male torquetur.

ARTICVLVS VII.

Ex Medicorvm Disciplina.

SEries tota rerum omnium eo ordine compacta eſt, vt quamdiu partes inſitum ſibi tenorem ſeruant, tota etiam moles inde vegetior ſit, vt videre eſt inductione facta per omnia. Ordo autem attenditur penes prius & poſterius; & ille omnino diſſoluitur, quando inferiora ſuum ſuperioribus negant obſequium, quod ſatis ſuperque rependunt, ſi in eo gradu conſtiterint, qui decet intentum opificis rerum omnium editarum. Verbi gratiâ, in ordine tempeſtatum anni ver occupat primas: ab æquinoctio namque verno annum auſpicabantur Hebræi, Deo erudiente doctì illud tempus eſſe anni congruum initium. Si ergo æſtas impatiens anteuertat inſtitutas ſibi moras, præpropero greſſu fit frugibus iniuria, imò & corporibus factis ideo obnoxiis multiplici morbo, illudenti medicorum peritiæ, iuxta Hippocratis ſententiam affirmantem præproperas anni tempeſtates gignere morbos inconſtantis iudicij. In hæc diſcrimina incurrit homo nolens ſtare in eo gradu, quo fuerat à Deo progenitus: fœdifragus ille noluit eſſe ſua ſorte contentus, ſed tentauit deponere iugum ſerui, & regnare Deo inconſulto. Eamobrem quia ſuo defuit ordini homo ille imprudens, compages hæc tota mundi ſenſit & vlta eſt iniuriam Deo illatam: quippe omnia edita in ſubſidium hominis denegarunt ei rependere penſum ipſi à Deo Domino præſtitutum. Etenim conſentaneum fuit illum deſtitui rebus infra ſe poſitis ad auxilium, quia temerè ambiit infulas ſuperioris ordinis: æquum fuit eum qui Domino ſuo noluit ſubdi, habere etiam ſeruos in ſe protinus inſurgentes. Eo diſcrimine malè diſperiit Ela Rex Iſraël, in quem nimio mero delibutum inſurrexit ſeruus eius, & eum perdidit in vltionem obſequij quod denegatum Deo tranſtulerat ad idola.

Omnia ſibi conſtant ſeruato ordine præſtituto.

Tempeſtatũ præpoſterus ordo ſanitati iniurius.

Ex Remedica. *Hippocrat. lib. 1. aphoriſm.*

Tota mundi compages turbata, ob hominis perfidiam.

Ela Rex quare occiſus à ſeruis ſuis. *3 Reg. 16.*

Ecce epitaphium deſertoris ſerui, à ſuo ſeruo par pari referente caſtigati. *Regnauit Ela filius Baaſa ſuper Iſrael in Therſa duobus annis. Et rebellauit contra eum ſeruus ſuus Zambri, dux mediæ partis equitum. Erat autem Ela in Therſa bibens & temulentus in domo Arſa præfecti Therſa. Irruens ergo Zambri percuſſit & occidit eum.* Ita hominis dominio ſubduxerunt ſe aliæ creaturæ, quas Deus addixerat ei, & in eum cupidine honoris inebriatum, & abeuntem ad ſimulacra rerum inanium, congruè rebellarunt. Quàm peſſimè habuerit homo neſciens aut neſcire volens dominium Dei, quod tamen & inuitus ſubeat neceſſe eſt, illud maximè liquet ex phyſica medicorum diſciplina, quæ hominis ſalutarem ſtatum arguit ex dominio naturæ, cuius prouidam curam pars aliqua corporis effugiens morbos creat. Sic enim à natura obſtetricante comparatum eſt, vt quãdiu ſolicitudini eius morem

Creaturæ omnes armatæ in hominem, vltricẽ Dei iniuriã.

Quare corpora fiant morbis obnoxia.

morem geſſerint omnia præcordia, tamdiu etiam ſalubrem indolem corpora nanciſcantur. Secus verò frigente aut calente aliqua corporis regione præter intentum naturæ, neceſſe eſt ingruere morbum, qui nihil planè aliud eſt, quàm ſtatus iniquior corporis politi extra dominium naturæ, à cuius inſtituto deflectere, perinde eſt ac grauiter ægrotare.

Morbus quid ſit.

Naturam autem penes ſe retinere dominium vitæ, videamus ex Medicis, deinde perſtringemus mala, quæ hominem corripiunt, quando in microcoſmo, homine ſcilicet compendioſo mundo, pars aliqua refugit naturæ ordinem omnia moderantem. De hoc naturæ in corpora principatu, ſic ait Fernelius medicorum eloquentiſſimus. *Quod generatim atque vniuersè phyſici proponunt hoc loco contrahentes naturam eſſe definimus vim primam, & cauſam per ſe noſtri opificem, & conſeruatricem. Hominis enim natura eſt quæ non aliud quicquam procurat, & quæ ſoli addicta homini, quem conformauit, gubernat quantùm poteſt longiſſimè. Etenim ne fruſtra condidiſſe videatur, edito illa operi in omni vita inſidet, id nunquam deſerit, ſed eius gubernacula tractans, partes omnes in ſuum quamque opus ducit, & concitat, vt illa ipſa ſimul omnium functionum cauſa cenſeri debeat. At illius ſubſtantiam quanam ſit peruestiganti, vis & poteſtas caloris prima in mentem venit, cui ſolet omnis effectus cauſa palam attribui. Aptius quidem ſpiritum ingenitum, quicumque is fuerit, naturam dixeris.* Huic ſpiritui à Deo ſingulis ingenito cùm morem gerunt præcordia, & articuli omnes humani corporis, tunc benè valet homo, qui decumbit, ſi quidpiam naturæ ordinem præterit. Nulli namque creantur morbi, niſi fatiſcente naturæ dominio, à quo ſe eximit crudior omnis humor pepaſmo indigens, vt naturæ reuocanti obediat.

Fernel. lib. 4. Phyſiol. cap. 7. Natura quid ſit apud Medicos.

Naturæ prouidentia in moderamine corporis humani

Quare morbi ingruant.

Sic naturæ iura opprimi affirmat Duretus interpres Hippocratis ita fatus: *Initio morborum, natura morbificis cauſis opprimitur, eſtque humorum cruditas, vnde non potis eſt ſalutariter quicquam excerni neque cieri.* Naturâ ſic repudiatâ ingraueſcunt morbi, qui non tantùm hominem eripiunt naturæ moderamini, ſed etiam obſtant ne homo ſui iuris fiat ſuccedente phreneſi, qua homo impos ſui multas patitur anguſtias, & tandem inſtante conuulſione perit, vt præſcius morborum Hippocrates ait: *Αἱ ταραχώδεες φρενίτιδες ἐγέρσεις παράφορον πταρμόν, καὶ σπασμώδεες.* Id eſt, Qui cum feroci perturbatione ſomno excuſſi è poteſtate ſui exeunt, grauiſſimum habent malum, & conuulſificum.

Duret. in lib. 1. Coac. prænot. 86. Morborum initiis non eſt tatum purgare.

Hippocrat. lib. 1. Coac. prænot. 88. Ægris mente captis malum omen inſtat.

Nota ex Medicis, illud grauiſſimum malum quod [H]ippocrates nuncupat *σπασμώδεες* id eſt, conuulſiuum, habere duo præambula antequam ſuum lethalem effectum exerat. Primum eſt noxij humoris rebellio in ſpiritum illum ſanitatis opificem, quem Fernelius naturam nominat. Alterum eſt, ferociente illo humore, hominem non eſſe ſui iuris, ſed extra ſe poni: hoc enim ſonat *παράφορον*, à verbo *παραφέρω*, quod Galenus vertit *παρανοῆσαι, παραφρονῆσαι, παραληρῆσαι*, id eſt delipere, & mente capi. Ita & in mortalibus, antequam homo extremo malorum omnium, id eſt damnatione æterna caſtigetur, in duo diſcrimina incurrit. Vnum eſt abdicatio dominij eius ſpiritus, qui ſalutis noſtræ opifex eſt. Secundum eſt iactura ſuiipſius dominij. Etenim qui à Deo defecit vt det nomen diabolo, ille non iam ſuus eſt, nec tam agit, quàm agitur vitiis irretitus. Hinc reprobi ingementes ſuo iniquo fato, ſic eiulabunt aliquando, ſeruorum Dei inuidentes ſtatum, quo Deo derelicto turpiter exciderunt. *Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore. Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei.* Hiſce præambulis demum ad ſupplicia peſſima deuenitur, ſcilicet ad conuulſiones animæ, id eſt, ad ſynderesin, quæ quouis tormine acerbior eſt, & animam lancinat tot & tantis aculeis, vt illæ ærumnæ lacerantes præcordia reprobi hominis, ſint tyrocinium ignium inferorum.

Spiritus ſanitatis opifex, eſt natura apud Medicos.

Galenus com. 1. in lib. 3. Epidem. Reprobationem hominis quænam arguant, & præcedant.

Sapient 5. Graue ſupplicium conſcientiæ ſibi malè côſciæ.

SENSVS MORALIS.

Vitiorum dominium eſt reprobis ominoſum.

In hæc verba:

Puer meus iacet in lecto paralyticus, & male torquetur.

ARTICVLVS VIII.

Ex Mathematica.

PArs illa Mathematicæ, quam Aſtrologiam vocant, multorum ſibi fidem conciliauit ratione experientiæ, quæ rerum eſt magiſtra; nec ego inficiabor aliqua mihi experimenta veritatis abditæ feciſſe aliquando ſuſpicionem, quæ tamen penè tota excidit comparatis aliquibus experimentis, cum aliis omnino falſis. Hoc tamen haudquaquam obſtat, quin ex ea diſciplina ſeligamus ea, quæ ſuffragari poſſunt moribus adornandis. Huius argumenti eſt illa diſtinctio Ptolemæi, qui diſpeſcit planetas in bonos & malos, quibus & dominium tribuit natiuitatis cuiuſque hominis, iuxta poſitionem ſideris propitij, aut iniqui. Verbi gratiâ, Saturnus dicitur planeta ominoſus, & portendens ingrata ſemper & ſiniſtra. Si hoc ſidus è decima domo, id eſt è vertice cæli poſitum in Libra irradiet illo momento, quo editur in lucem aliquis infantulus, & alij Planetæ malè locati, irradiatione infauſta excidant beneuolo ſuo influxu, dicetur Saturnus habuiſſe dominium cæli, ſeu figuræ quæ deſcribit ſchema ſiderum eo tempore micantium. Itaque regnante domino infauſto, miſeranda parens parturiet fœtum, qui ſuo damno ſentiet hunc dominium iniurium eo fortè pacto, quo malè exceptus eſt Schonerus Aſtrologus editus hoc ſidere de ſuprema cæli cuſpide prominente. Ille proprio eruditus excidio ait hominem natum dominante eo ſidere iniquo deorſum Influente ex decima domo, id eſt, è vertice cæli; ait, inquam, hominem illum experturum quàm infelix ſit tale dominium: nam ex edito loco cadet, & morte tenus toto corpore collidetur. Nec hoc erit compendium omne malorum, quæ influunt in miſellum hoc maligno ſidere procreatum: quippe ebulliens ſanguis deſinet in atram bilem, quæ effuſa in omnes partes corporis huius in propriam perniciem nati, illi ſcabiem inhoneſtam affinget, & impetiginem importunam. Se in has deueniſſe anguſtias Schonerus ait, ob ingratum illum dominium, iniquè deſuper influentem.

Pluribus experimentis tam falſis, quàm veris. Aſtrologiæ iudiciariæ nequitia côcluditur.

Ptolemæus lib 3. de iudicus c. 12. 13.

Saturnus planeta quæ mala portendat.

Schonerus expertus Saturni planetæ iniquos influxus.

Schoner. lib. de iudicus plan. cap. de Saturno in decima domo.

Iupiter planeta beneficus.

Alius omnino Iouis eſt influxus; ſiquidem planeta ille, qui Iupiter appellatur, eſt maximè beneficus, & eo domino nati homines dicuntur affluere bonis omnigenis. Huius obſeruantiæ fides eſto penes Aſtrologos. Sed moralis inſtituti inde emergentis, nulla ratio prorſus ambigendi conceditur. Nempe in confeſſo eſt apud omnes, animam quæ iniquum diaboli dominium patitur, experturam omnia infauſta, à me antea prælibata; ſcilicet præcipitium, & fœdam ſcabiei pruriginem. Quid dico experturam, cùm iam anima diaboli iugo oppreſſa, præceps ab alto corruerit in peccati abyſſum, ex ſummo gratiæ culmine dehiſcendo. Qua autem impetigine ſynderesis vrgeatur anima inquies, ſciunt illi qui quandoque incauti defecerunt à benefico Dei dominio. Imò ſi res eſt de ea voluptate quæ plures abſtrahit à Dei cultu, illa profectò eſt quæ magis hominem torquet, ſi fuerit opere perpetrata. Vnde Ambroſius tempeſtuoſum ingenium omnium voluptatum deteſtatus, compendiosè notat anguſtias, quibus ſubiicitur animus hominis imprudentis. Sic ille: *Sanus criminum ſtimulus eſt libido, quæ nunquam manere quietum patitur affectum, nocte feruet, die anhelat.*

Dominium diaboli in animas in quâ miſeram ſortem eas damnet.

Synderesis graues ſunt moleſtiæ.

Ex SS. Patribus. Ambroſ. de Cain & Abel. Libidinis eſt inquies ingenium.

Eſto miſeranda ſit ſors hominum editorum dominante ſidere infauſto, ſi qua fides eſt adhibenda nugis: hoc vnum miſeris eſt ſolamen, quod ſcilicet omni infauſto nullam prorſus dederunt anſam, vtpote nati, Deo ad arbitrium ſuum ſidera moderante. Præterea ſi quid ominoſum eorum ortum in humanis conſequitur, illud omne eſt cute tenus: quippe ſidera ferociant, & orbis totus inſurgat in hominem dominio Dei ſubditum; anima tamen eius erit iugiter illibata. Imò procellæ ingruentes in Dei ſeruos cedunt ad gloriam illorum, quia non Ioue dominante degunt in hoc ſæculo, ſed Deo ipſo vtuntur Domino, quo influente nihil prorſus animam vexat, vtpote tantùm deforis impetitam. Itaque nemo cauſetur iniquos ſiderum influxus, vt conſcios piaculi, cui ſe quiſque volens addixit. Noſtra eſt fraus omnis, dedimus vltro nomen noſtrum peſſimo domino, quando Deum abegimus, corpus & animam diabolo deuouentes. Non eſt tamen omnino deplorata ſalus noſtra: nimirum eſt adhuc reſiliendi locus, & vt iura clamant, poſſeſſio malæ fidei non præſcribit. Fruſtra dæmon obiiciet titulos ſuæ tyrannidis, ſi Deo reuocante volumus facti pœnitentes, vnde receſſimus, id eſt, ad propria repedare.

Sidera iniqua non influunt in animas.

In ſeruitute peccati ſupereſt Deo miſerante repedandi locus.

SENSVS MORALIS.

Quàm moleſtum ſit abdicare Dei dominium, & dura vitiorum ſeruitute premi.

In hæc verba:

Puer meus iacet in lecto paralyticus, & malè torquetur.

ARTICVLVS IX.

Ex Sanctis Patribus.

Locuſta eſt figura ſerui qui à Deo deficit.

SAuciata vitiis anima, Deum auerſata conuertitur ad propria ſua commoda, & plerumque ad voluptatum illecebras, quibus vt largiùs indulgeat, diſrumpit iugum Deo debitæ ſeruitutis. Anima ſic refuga æmulatur indolem locuſtarum, quæ ſine Rege volitant & diſcurrunt pede reflexo in ventrem. Impiis hominibus ſeruis reuera fugitiuis quadrat hæc locuſtarum idea, referens eorum indolem infidelem. Etenim animæ pedes, id eſt affectus apud homines nequam, curui ſunt, & in ventrem recedunt omnes: ſiquidem etſi affectus impiorum hominum ſeſe effundant ad obuia quæque placita ſenſibus; tamen in ventrem acti gula & libidine reflectuntur. Has locuſtas idem prorſus exterminium manet, quo periere illæ locuſtæ ingentes, quæ viuente Deo, toties Ægypti gramina depaſcebant. Hoc inſecti genus terræ initium vindice vento proiectum eſt in mare rubrum, ne vna quidem locuſta ſuperſtite. Ita prodigium hoc recenſuit Moyſes. *Moyſes orauit Dominum, qui flare fecit ventum ab Occidente vehementiſſimum, & arreptam locuſtam proiecit in mare rubrum: non remanſit ne vna quidem in cunctis finibus Ægypti.* Reprobi florente ætate locuſtarum inſtar ebulliunt in gramine pingui, nullumque vitet pratum, quod non pertranſeant luxuriantes impunè: ſed aliquando flabit æſtus non à regione Occidentis, aſt ab occidente Deo, & iuxta ſcelerum pondus eorum crimina vindicante, non quidem aquis pelagi exundantis, ſed ignibus, quorum vltores globi, ſceleſtorum animas & corpora cruciabunt.

Affectus impiorum hominum defluunt in libidinem, & in gulam.

Exod. 10.

Qualis exitus impios homines manet.

Eò ferè alluſit Origenes, dum expendit illam locuſtarum plagam: ſic quippe eloquitur. *Quod locuſtarum octauo loco fit mentio, puto per hoc genus plagæ, diſſidentis ſemper à ſe diſcordantiſque humani generis inconſtantiam confutari. Locuſta enim cum Regem non habeat, ſicut Scriptura dicit, vna acie ordinatum ducit exercitum; homines verò cum rationales à Deo facti ſint, neque ſemetipſos ordinate regere potuerunt, neque Dei Regis patienter moderamina pertulere.* Excuſſo Dei dominio, peccatores locuſtæ ſine Rege præterierunt aliquando per amœnas huiuſce mundi plagas; ſed quia omnia benè ordinata à Deo ſunt, vbi exleges fuerunt homines, omnes illæ reproborum turbæ promiſcuæ miſerè perierunt. Vides ergo quàm moleſtum ſit abdicare dominium Dei, quo abiurato induit homo locuſtarum ſortem, arbitratus ſe vſurum liberiore cælo, ſi nulli Domino nomen daret: ſed quàm inſipienti conſilio totum illud negotium ſuæ rebellionis egerit, exitus infauſtus omnibus innoteſcit. Nempe dyſcolus homo, ab vno Deo inſalutato Domino recedens, dum ſe illius iugo expedire gaudet, aliunde duriores patitur dominos, & tot, quot ſunt vitia, quorum ebibit ingenium, eorum dura ſeruitute oppreſſus, & congruè caſtigatus. In ea fuit ſententia Auguſtinus hæc conſcribens. *Iuſtis quidquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non eſt pœna criminis, ſed virtutis examen. Proinde bonus etiamſi ſeruiat liber eſt; malus etiamſi regnet, ſeruus eſt: nec vnius hominis, ſed quod eſt grauius, tot dominorum, quot vitiorum. De quibus vitiis cùm ageret Scriptura diuina: A quo enim quis victus eſt, huic & ſeruus addictus eſt.*

Origen hom. 4. in Exod.

Quare locuſtæ præcipuè referant indolem hominum impiorum.

Reprobi licet regnent, ſunt ſerui, & quare.

Aug. lib. 4. de ciu. Dei c. 3. Iuſti licet ſerui ſint hominum, tamē liberi ſunt.

Inſipientiam hominum, qui Dei dominio renuntiant, egregiè pungit Ambroſius, eruditè oſtendens ſeruire Deo omnium patri, non minuere libertatem, ſed eam potius adſtruere, iuxta veterum adagium, affirmans ſolos ſapientes eſſe liberos, & homines nequam ſeruos. Præſtat cum

Ambroſ. l. 2. epiſt. 7. ad Simplicianū.
Seruitus nequit cadere in hominem Dei obſequio mancipatum.

audire ſua ſic pangentem eloquia. *Paulus Apoſtolus nos à ſeruitute in libertatem vocat, dicens: Pretio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum, oſtendens libertatem noſtram in Chriſti eſſe ſapientia. Quæ ſententia magno à Philoſophis fluctuata atque iactata eſt diſputationis molimine, dicentibus, quia omnis ſapiens liber, omnis autem inſipiens ſeruiat. Vnde autem hoc plenius hauſerit Philoſophia conſideremus. Nonne primus Noe cùm aduertiſſet, quia inſipienter filius ſuus Cham riſerat nudatum patrem, maledixit ei, dicens: Maledictus Cham, ſeruus erit fratribus ſuis. & prapoſuit ei fratres eius dominos, qui ſapienter patris ſenectutem honorandam putarunt. Nonne etiam fons ille omnium diſciplinarum Iacob, vbertatem diſputationis eius omnium pectoribus infudit, qui ſapientia merito prælatus eſt fratri ſeniori. Vnde pater pius, qui inter duos alios affectus, affectu diſceptabat paterno, benedixit Eſau, vt ſeruiret fratri ſuo, oſtendens ita deteriorem eſſe ſeruitute inſipientiam, vt remedio ei ſeruitus ſit, quia ſtultus regere ſe non poteſt, & niſi moderatorem habeat, præcipitatur propriis voluntatibus. Diligens ergo pater, & conſulens, ſeruum eum fratris ſui fecit, vt eius regeretur conſilio. Impoſuit igitur inſipienti velut indomito iugum, & cui in gladio ſuo viuendum dixerat, libertatem negauit, ne temeritate laberetur, præfecit ei fratrem, cuius auctoritate & moderatione ſubiectus proficeret ad conuerſionem. Primò impoſuit ei iugum neceſſitatis, poſtea benedictionem ei voluntariæ ſubiectionis impertiuit. Non igitur natura ſeruum facit, ſed inſipientia, nec manumiſſio liberum, ſed diſciplina. Denique Eſau liber natus eſt, ſed ſeruus factus eſt.*

Elegans Ambroſij oratio in gratiam libertatis ſeruorum Dei.

Natura non fecit homines ſeruos, ſed inſipientia

Eo contextu Ambroſius vt par eſt inſipientiam hominum notat, qui ſui iuris eſſe putant, quando laxis habenis effunduntur in vitia, nulla lege remorante eorum greſſus. Et alios grauiore credunt premi iugo, quia legibus obtemperant, aut ſeſe arctioris inſtituti votis & vinculis obſtrinxerunt. Ait ille nullam prorſus ſeruitutem cadere in ſeruum Dei, etiam præpeditum nexibus omnigenis; non enim premitur anima compedibus ſed vitiis, quibus implexa gemit oppreſſa dæmonum ſeruitute. Hoc ſuum argumentum probat mellifluus ille Doctor exemplo Ioſephi Patriarchæ, cui vendito nihil omnino libertatis excidit; quia mens Deo deuota ſemper eſt libera, etiam fortunâ inuitâ: nullis namque poteſt anima ſancta nexibus implicari. Ne Ambroſij locupletem diſcurſum deſideres, hunc accipe. *Ioſeph venditus eſt in ſeruitutem, & electus eſt ad poteſtatem, vt ſuis emptoribus imperaret. Vnde pulchrè Pſalmiſta ait: In ſeruitutem venundatus eſt Ioſeph, humiliauerunt in compedibus pedes eius, non animam eius. Quomodo enim humiliata eſt anima, de qua dicit ferrum pertranſiuit animam eius? Nam cum aliorum animas peccatum tranſeat, ferrum enim peccatum eſt, quod eſt penetrabile, Ioſeph ſancti anima, ita non potuit peccato, vt magis peccatum ipſa penetraret. Denique nec heriles illecebræ flexus eſt delinimento, quia eloquium Domini inflammauit eum, quo extinxit ignitas diaboli ſagittas. In ſeruum venundatus eſt, non ſeruus factus. Quomodo hic ſeruus, qui erudiuit principes populi in illa frumentaria diſpenſatione, vt futura inopia conſulerent, & declinando prouiderent? Aut quomodo ſeruus, qui totam terram acquiſiuit, & vniuerſum populum Ægyptiorum in ſeruitutem redegit?*

Ambroſ. ibid.
Peccati ſeruitus quàm ferrea ſit.

Ioſeph Patriarcha liber extitit in carcere etiā poſitus.

Ille idem Ambroſius arguens à contrario ſenſu, benè infert eos eſſe ſeruos, qui repudiato Dei principatu vitiis inſeruiunt, dominis profectò acerbis, quibus importunum valdè eſt atque indecorum, vel ad morulam mancipari. Sic ille: *Si pretium ſpectes, multos inuenies qui emerunt ſibi puellas formæ elegantioris, quarum amore capti, turpi ſeruitio ſe dederunt, &c. Stulto & imperare ſeruitus eſt, & quod peius eſt, cùm paucioribus præſit, plurimis dominis, & grauioribus ſeruit. Seruit enim propriis paſſionibus, ſeruit cupiditatibus ſuis, quarum dominatum nec nocte poteſt fugere nec die, quia intra ſe dominos habet, intra ſe ſeruitium patitur intolerabile. Gemina enim ſeruitus eſt, altera corporis, animarum altera. Domini autem corporis quidem homines; animarum autem malitia, & paſſiones, à quibus ſola animi libertas ſapientem vendicat, vt ſeruitio ei liceat exire, &c. Quis eſt qui Sophoclea in medium ferat carmina dicentia.*

Iupiter mihi præeſt, nullus autem hominum.

Vbi ſuprà.
Egregia Ambroſij oratio diſtinguens duplicem ſeruitutem.

Sapiens qui liber eſt, inſurgit quaſi victor, debellatis à ſe ac triumphatis libidinis, timoris, ignauiæ, triſtitia, cæteriſque vitiis, donec eas de poſſeſſione ſua mentis eliminet, & omnibus terminis finibuſque ſuis propulſet ac arceat. Dicit iuſtus, quia nec anguſtiis, nec perſecutionibus, nec fame, nec periculo mortis terretur. Qui verò hæc timet, qui mortem reformidat, quomodo non ſeruus? Seruit profectò, & miſeram quidem ſeruitutem. Vide quàm ſeruus: Abſcondam me, inquit, & ero vagus, & profugus in terra, & quicumque inuenerit me, occidet me. Itaque quaſi ſeruus ſignum accepit, nec ſic tamen necem potuit euadere. Seruit igitur peccator formidini, ſeruit etiam cupiditati, ſeruit auaritiæ, ſeruit libidini, ſeruit iracundia, & videtur huiuſmodi ſibi liber? Sed magis ſeruit quam ſi ſub Tyrannis poſitus. Quàm miſerum igitur, vt qui naſcimur in libertate, moriamur in ſeruitute, &c. Non liber ille, cui dominatur ira, ſubiicitur enim iugo peccati: Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Sed ille liber, qui poteſt dicere: Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate, &c. Inſipientis in libertate ruina vehementior eſt. Recidenda igitur inſipientis poteſtas, non adiicienda libertas eſt. Seruitus enim ei conuenit. Vnde dicitur: Spinæ naſcuntur in manu ebrioſi; ſeruitus autem in manu imprudentis. Quia ſicut ille ſuis vulneratur poculis; ita inſipiens ſuis factis trahitur in ſeruitutem. Videbat ſe Paulus in captiuitatem trahi à lege peccati, & ideo vt liberaretur confugit ad libertatis gratiam. Non ſunt igitur liberi inſipientes, quibus dicitur: Nolite fieri ſicut equus, & mulus, quibus non eſt intellectus.

Quàm iniqua & dura ſit ſeruitus vitiorum.

Declamatio aſpera in reprobos genio indulgētes ſpecie libertatis aucupandæ.

In eo campo longè latéque ſpatiati ſunt Patres, concordi ſuffragio damnantes illam adulterinæ libertatis ſpeciem, qua reprobi quique geſtiunt, atque luxuriant, vitulorum inſtar, quos emiſſos ad ſaginam indubia laniena manet. Hoc profectò non eſt argumentum liberioris animæ, neſcire Deum Dominum, vacare ſenſuum illecebris, & in omnium voluptatum cœno ſordido volutari. Imò hæc eſt ſeruitus, & extrema, vtique deploranda magno lacrymarum profluuio. Audi Auguſtinum ita reprobis ingementem. *Qui facit peccatum ſeruus eſt peccati. O miſerabilis*

Auguſt. tract. 41. in Ioan.

ſeruitus! Plerumque homines, cùm dominos malos patiuntur, venales ſe petunt, non quærentes dominum non habere, ſed ſaltem mutare. Seruus Deſcriptio aſperæ ſeruitutis quàm patiuntur reprobi. *peccati quid faciat? Quem interpellet? Apud quem ſe venalem petat? Deinde ſeruus hominis aliquando ſui domini duris imperiis fatigatus, fugiendo requieſcit. Seruus peccati, quò fugit? ſecum ſe trahit, quocunque fugerit. Non fugit ſeipſam mala conſcientia, non eſt quo eat; ſequitur ſe, imò non recedit à ſe, peccatum enim quod fecit intus eſt, &c. Non habet Deus liberos inimicos, neceſſe eſt ſerui ſint, niſi ab illo liberentur, cui peccando inimici eſſe voluerunt.*

Ab ea ſeruitute ſibi metuebat Dauid Rex, expertus ſuo diſcrimine, quàm grauiter animam premat vitiorum iugum. Quaſi hoc vnum at- Pſalm. 118. tendens, Deum ſic orabat: *Greſſus meos dirige ſecundùm eloquium tuum; & non dominetur mei omnis iniuſtitia.* Quare non petiit arceri à se agmina dæmonum, quibus olim ſe addictum David abhorret à dominio iniquitatis. meminerat? Quare non petiit hoſtium ſuorum capita, ne fortuna ſuas variante vices, eis aliquando Hebræus populus inſeruiret? Non alia planè quæſiti ratio eſt, quam experimentum. Memor erat Dauid ærumnarum, quas pertulit obſtrictus crimini, quo ſe homicida & adulter antea conſpurcarat. Seruierat quidem Regi Achi Getheo, ſed duriorem voluptatis ſubiectionem expertus, alias omnes oblitus, anxiè petit à Domino, ne talis iniquitas amplius ſuæ animæ dominetur. Aug. ſerm. 12. de verbis Apoſtoli. De hac ita loquitur Auguſtinus. *Ab huius peſſima domina dominatu, pretioſo ſanguine redempti ſumus: Ego carnalis ſum venundatus ſub peccato. Noli ergo mirari, ò venundate ſub peccato, ſi tibi dominatur cui es venundatus. Contra talem dominam inuocamus Dominum, cùm dicimus: Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis* Rom. 7. *iniuſtitia. Ipſe homo ſe vendidit per liberum arbitrium, ſed dominante iniquitate, & accepit pretium exiguum, de arbore vetita voluptatem. Vendidi me arbitrio meo, redime me ſanguine tuo, &c. Non dominetur mei omnis* Quomodo in ſeruitutē incurramus dum peccamus. *iniuſtitia. Hoc eſt, quod dixit Apoſtolus: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Quid eſt non regnet? obediendo deſideriis eius. Non dixit: Noli habere deſideria mala. Quomodo enim in hac carne mortali, vbi caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, non habeo deſideria mala? Illud ergo fac. Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, ad obediendum deſideriis eius. Etſi ſunt deſideria, non eis obediatur, ne iniquitas dominetur. Non ſiant membra tua arma iniquitatis peccati, & non dominetur tibi omnis iniuſtitia.*

Gregorius etiam ingemit illi ſeruituti, cui addicuntur omnes adhærentes huic ſæculo, ſectantes ea quæ mundi ſunt. Et ne inutilem planctum feciſſe videatur ille Pontifex, adiicit modum adſtruendæ libertatis deperditæ, conciliando ſibi Deum, quem Dominum anima ſui oblita turGreg. lib. 30. Moral. c. 12. Grauiſſimū eſt iugum ſeruitutis peccati. piter abdicauit. Ecce Præſolis oraculum. *Magna eſt ſeruitus ſæcularium negotiorum, quibus mens vehementer atteritur, quamuis in eis ſponte deſudet. Cuius ſeruitutis conditione carere eſt, in mundo iam nihil concupiſcere. Quaſi enim quodam iugo ſeruitutis premunt proſpera dum appetuntur, premunt aduerſa dum formidantur. At qui ſemel à dominatione deſideriorum temporalium colla mentis excuſſerit, quadam iam etiam in hac vita libertate fruitur, dum nullo deſiderio felicitatis afficitur, nullo aduerſitatis terrore coarctatur. Hoc graue ſeruitutis iugum Dominus vidit ſæcularium ceruicibus impreſſum, cùm diceret: Venite ad* Qua ratione poſſit homo deponere ſeruitutem peccati. *me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Aſperum quippe iugum, & dura ſunt diximus ſeruitutis, pondus eſt ſubeſſe temporalibus, ambire terrena, retinere labentia, velle ſtare in non ſtantibus, appetere quidem tranſeuntia, ſed cum tranſeuntibus nolle tranſire. Dum enim contra votum cuncta fugiunt, quæ prius mentem ex deſiderio afflixerant, poſt ex pauore amiſſionis premunt. Liber ergo dimittitur, qui calcatis terrenis deſideriis, ab appetitione rerum temporalium, ſecuritate mentis exoneratur. Et vincula eius quis ſoluit? Subaudis, niſi ego. Soluuntur verò vniuſcuiuſque vincula, dum diuino adiutorio, interna deſideriorum carnalium retinacula dirumpuntur, &c. Via iuſtorum abſque offendiculo. Soluit Deus vincula, quando ab electi vniuſcuiuſque animo, infirmarum cogitationum nodos rumpit, & propitius diſſipat omne quod illectam mentem ligabat.*

Adiicio ego Sanctis his Patribus, nos eſſe dete- Deterior eſt ſeruitus peccatorū quam ſit captiuitas beſtiarum. rioris omnino conditionis atque ſeruitutis, quàm ſint beſtiæ. Namque illæ nexibus implicitæ quandoque ſuam omnem induſtriam colligentes euadunt, aut ſaltem fortiter enituntur. At tantùm abeſt, vt homines ſatagant excutere iugum diaboli, quinimò potiùs ſummæ voluptati ducunt, inſtar ſcarabei voluere fimum & ſordes peccatorum; quaſi verò res eſſet ingenua vitiis immorari. Idcirco operæpretium exiſtimo, ſeruos refugas compellare & exhortari, non vt Angelos imitentur, qui Deo aſſiſtunt, & ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis; ſed vt beſtiarum ſaltem æmulentur indolem, quæ eſt adeò ſeruitutis impatiens, vt antequam ſubeant impoſitum ſibi iugum, in omnes ſeſe partes intorqueant ad potiendum priſtina libertate. Si licuit Salomoni pigrum exhortari, vt à formica modum vitandæ acediæ addiſceret, quidni & mihi fas ſit impios erudire, vt eo ſtudio libertatis afficiantur, quo vrgentur beſtiæ carceri mancipatæ.

SENSVS MORALIS.

Dura vitiorum ſeruitus debet vrgere reprobos vt Deo priori ſuo Domino reduces obſequantur.

In hæc verba:

Puer meus iacet in lecto paralyticus & malè torquetur.

ARTICVLVS DECIMVS.

Ex Symbolis, et SS. Patribvs. Palæſtini olim frequenter vſi ſunt ſymbolis in loquendo.

Inualuit apud Palæſtinos vſus enunciandi res inſignes petitis inuolucris ſymbolorum, ita vt quando

quandoque res inuenta, alia prorſus ſit ab imagine rerum, quas ſignificant nomina recitata. Ad id genus pertinent illæ phraſes Scripturæ ſacræ, vbi Benjamin dicitur lupus rapax, Chriſtus appellatur Agnus qui tollit peccata mundi, & leo de tribu Iuda. Induſtrium ſanè fuit illud ſchema lineandi naturam rerum, petita ſimilitudine ab aliis, quarum etiam participabant virtutes aut vitia.

Egregium ſymbolū hominis ſerui vitioſum.

Vt congruè igitur ſubiciam in quos deuenere fines illi, qui fregere fidem Deo datam, vt diaboli ſeruos ſeſe conſcriberent, duo egregia ſymbola recenſebo. Primum ſuppeditabit mihi Ioannes Ferrus, compendioſè referens ingloriæ ſeruitutis ingenium. Pingit ille aſinum, hoc titulo. ET PLAGIS, ET ONERI. Et reuera videtur aſinus tantùm editus ad hæc, ſcilicet vt vapulet, & conceſſis breuibus induciis magno pondere prægrauetur. Nullo magis idoneo typo referri poteſt, quàm humilis & abiectus ſit impiorum hominum ſtatus poſtquam in diaboli ſeruos adſciti ſunt. Anima eorum lacera plagis inflictis à vitio peſſi nè iacet in fœtido voluptatum cœno, vbi decumbit impar ſuo immenſo oneri peccatorum. Ideoque quadrat hoc ſymbolum animæ fugitiuæ, quæ diaboli ſeruitutem profeſſa eſt.

Ex Symbolis. Ioan. Ferrus part. 2. Theatri.

Flagella multa manent ſeruos vitiorum.

Aſini naturam induit, nulla poſthac ſtipendia alia receptura, quàm verbera: ſic enim conuentum eſt, vt qui Deo legitimo ſuo Domino ſe ſubſtraxit vt alteri ſe locaret, ille ſubderetur ET PLAGIS, ET ONERI.

Flagella Dei quare toties orbe toto deſæuiant.

Non aliò refundendæ ſunt plagæ, quibus hodie concutitur orbis: Ebulliunt vbique dæmonum ſerui, & numeroſo agmine, exiguam manum ſeruorum Dei irrident & ſubſannant; quaſi vero eſſet indecorum dare nomen ſuum Chriſto; & humilium Chriſtianorum vitam animo ſincero, & caſto corpore profiteri. Cùm itaque à maiori parte fiat denominatio, & mundus ferè totus in maligno poſitus ſit, vtpote concludens ignobilem cateruam mancipiorum diaboli; increbreſcunt mala, nempe lues graſſatur & populatur orbem, bella ferociunt, & fames indiuidua belli comes nullam poſt ſe relinquit ſpem ſalutis, homine impaſto, cui nulla ſuppetunt pharmaca aduerſus inediam corpora depaſcentem. Meritò hæc infliguntur aſinis, vtpote natis ET PLAGIS, ET ONERI. Dauid expertus illam ſortem ignobilem, ait: *Vt iumentum factus ſum apud te.* Si iumentum, aut ſaltem eius naturam æmulatus eſt ille malè ſibi conſcius; ergo debet eius participare plagas & onera. Vtriuſque audi planctum quaeruli peccatoris: *Ego in flagella paratus ſum, & dolor meus in conſpectu meo ſemper.* Flagellis crebrò repetitis ſauciatum ait eſſe corpus ſuum, etiam ſuccumbens oneri delictorum. *Non eſt ſanitas in carne mea, à facie iræ tuæ, non eſt pax oſſibus meis à facie peccatorum meorum. Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſa ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me.*

Pſalm. 72.

Pſalm. 37.

Ibidem.

Conradus Rex quomodo punierit perfidiā vrbis Neapolis.

Hiſtoria Imperial. ann. 1252.

Eo iumenti ſymbolo Conradus Rex Romanorum mulctauit perfidiam Neapolitanorum, vt alibi, ſcilicet altero tomo recenſui, vbi oſtendi eum capta ciuitate erexiſſe in platea effigiem equi, in cuius baſi notabatur defectio ciuium ingratorum.

Hactenus effrenis Domini nunc paret habenis.

Rex domat hunc equum Parthenopenſis equum.

Prouerb. 26.

His adde Salomonis in reprobos ſcomma. *Flagellum equo, & chamus aſino; & virga in dorſo imprudentum.* Namque eo ſolo quòd homo Deo Domino negat exhibere penſum ſuum, eo inquam ipſo exuit imaginem Dei, vt induat rationem pecoris flagello & pondere ſubigendi. Eamobrem benè arguit Ambroſius, ita ſollicitans homines ad meliorem frugem. *Non ſunt liberi inſipientes, quibus dicitur: Nolite fieri ſicut equus; & mulus, quibus non eſt intellectus. In chamo, & fræno maxillas eorum conſtringe, qui non approximant ad te. Deponamus igitur tam grauem ſeruitutis ſarcinam, renuntiemus luxuriæ ac deliciis, quæ nos quibuſdam adſtringunt nexibus cupiditatum, & vinculis ligant. Ergo liberati à peccato, quaſi pretio empti ſanguinis Chriſti, non ſubiiciamur ſeruituti hominum, vel paſſionum.* Cui ergo, ô Ambroſi, ſubiicietur homo, cui ſeruire proprium eſt, & non dominari? Illi ſubdatur homo, à quo accepit vnde queat debitum pendere famulatum.

Reprobi ſimiles equo & mulo.

Ex SS. Patribus. Ambr. lib. 1. epiſtolarum ep. 7. ad Simplicianum.

Quis ſit ille congruus hominum Dominus, luculenter explicat Auguſtinus hoc contextu: *Seruite Domino in lætitia. Omnis ſeruitus amaritudine plena eſt, omnes conditione ſeruili obligati, & ſeruiunt, & murmurant. Nolite timere illius Domini ſeruitutem; non erit ibi gemitus, non murmur, non indignatio. Nemo ſe petit inde venalem, quia dulce eſt, quod redempti omnes ſumus. Magna felicitas eſt, fratres, eſſe in iſta domo magna ſeruum, etſi cum compedibus. Noli timere, ſerue compedite, confitere Domino. Meritis tuis attribue compedes tuos; confitere in compedibus tuis, ſi vis, vt in ornamenta vertantur. Non fruſtra nec ſine exauditione dictum eſt: Intret in conſpectu tuo gemitus compeditorum. Seruite Domino in iucunditate Libera ſeruitus eſt apud Dominū, libera ſeruitus vbi non neceſſitas ſed charitas ſeruit, &c. Simul ſeruus es, & liber. Seruus, quia factus es; liber, quia amaris à Deo, à quo factus es. Noli ſeruire cum murmure: non enim id agunt murmura tua, vt non ſeruias, ſed vt malus ſeruus ſeruias. Seruus es Domini, libertus es Domini, non te ſic quæras manumitti, vt recedas de domo manumiſſoris tui.* Hæc ille.

Auguſt. in Pſalm. 99.

Quàm lenis & gratioſa ſit ſeruitus Chriſti.

Hæc etiam ignobilis impiorum ſeruitus alio ſymbolo graphicè depingitur, quo eruditur homo aſſurgere ad priorem illum ſtatum ſeruorum Dei vnde excidit. Villaua Hiſpanus, auctor induſtrius, receniſet in ſua ſerie ſymbolorum hanc picturam, quæ conſtat flagello, & verſatili trocho, quo pueri ludicrè exercentur. Præfatæ huic tabellæ inſcribit has voces: PER TE SVRGO. Trochus enim iacens erigitur, dum flagellis impetitur. O ſerue nequam, in vitiorum limo iacens, hoc vnum ſatage, ſcilicet vt te non impunè flagella cædant, ſed attollant eò vnde turpiter excidiſti. Tunc temporis licebit affari in trochi modum, hoc flagellum quo vapulas, eumdem hunc titulum vſurpando: PER TE SVRGO. Ita ſanè flagra tibi inflicta debent animos addere, & aliquam ingerere cupidinem priſtinæ libertatis, cuius facili negotio fies compos ſi Deum animo contrito demerearis. Eo namque indulgente, prorſus irritum eſt ius, quod ſibi in animas diabolus vſurpauit. Libertas illa redux, facinus eſt Chriſti propitij omnibus, qui poſtliminio repetunt liberiorem illam ſortem, qua Dominus ille prius dignatus eſt omne hominum genus, dæmonum technis antea ſauciatum.

Egregium ſymbolum animæ pœnitentis.

Ex Symbolis. Franc. Villaua lib. ſymb.

Flagella Dei impios ſollicitant vt aſſurgant redeuntes ad Deum.

Animos

Ex SS. PATRIBVS. *Auguſtin. Tract. 41. in Ioan.* Quænam ſit libertas ſeruorum Dei.

Animos addit Auguſtinus hæc recenſens: *Si filius vos liberauerit, tunc vere liberi eritis. Hæc ſpes noſtra eſt, fratres, vt à libero liberemur, & liberando nos ſeruos faciat. Serui enim eramus cupiditatis, liberati ſerui efficimur. Non ergo dicat Chriſtianus: Liber ſum, in libertatem vocatus ſum; ſeruus eram, ſed redemptus ſum, & ipſa redemptione liber effectus ſum; faciam quod volo, nemo me prohibeat à voluntate mea ſi liber ſum: ſed ſi iſta voluntate peccatum facit, ſeruus eſt peccati.* Chriſtianorum libertas coire ſolet cum ſeruitute Dei, ac proinde non eſt optanda libertas illa Chriſtiana, vt liberior fiat copia delinquendi; ſed potius ad eam libertatis ſpeciem anhelare debet homo, ne peccatorum iugo duriſſimo denuo comprimatur.

Ibidem. In quo propriè ſit ſita libertas Chriſtiana.

Sic Auguſtinus: *Noli libertate abuti ad liberè peccandum, ſed vtere ad non peccandum; erit enim voluntas tua libera ſi fuerit pia; eris liber ſi fueris ſeruus; liber peccati, ſeruus iuſtitiæ, dicente Apoſtolo: Cum ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ; nunc autem liberati a peccato, ſerui autem facti Deo habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam. Hoc conemur vt id agamus. Prima libertas eſt carere criminibus, & cum cœperit ea non habere Chriſtianus, incipit caput erigere ad libertatem.*

Quos peccatores non excitat libertas Chriſtiana, flagella ſaltem excitent vt deponant iugum ſeruitutis vitiorum.

Si ergo, ô reprobe, non te ſollicitant opima ſtipendia ſeruorum Dei, ad recuperandam illam nobilem libertatem; te ſaltem valdè perurgeant flagella repetita in vitiorum mancipia nata, ET PLAGIS, ET ONERI. Virga iacentibus inflicta, ſtertentes excitet ſeruos ignauos, vt Deo tandem miſerante moleſtias, quas ſummas luunt dæmonum ſerui, hi vel aliquando ſuum exoſi ſcelus, Chriſto ſuo Domino queant iugiter adhærere.

SENSVS MORALIS.

Magno apparatu virtutum ſeſe debet anima accingere ad illapſum gratiarum Dei.

In hæc verba:

Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.

SECTIO SECVNDA.

CElebertima ſanè eſt illa deſcriptio impenſarum, quas in gratiam templi Dei fecit Dauid Rex inclytus, arbitratus omnem hominum curam eſſe infra maieſtatem eius Domini, cui præparabantur ædes ſacræ. Sic enim ille

1. Paral. 29.

pius Princeps acuebat zelum ſuum. *Salomonem filium meum vnum elegit Deus, adhuc puerum & tenellum: opus namque grande eſt; neque enim homini præparatur habitatio, ſed Deo.* Quia Dauid erat multo hoſtium ſanguine tinctus, ait Deum elegiſſe filium ſuum Salomonem, cuius nec nomen ipſum erat vacuum laude pacis. Præterea commemorat filij ſui ſtatum innoxium, vt vel inde ſignificet, quanam munditia debeant enitere omnes, qui in intimis animæ ſuæ penetralibus congruum locum parant Domino conſecrare. Et reuera Codice ſacro recenſentur accuratè ſumptus omnes, quos exhauſit regium illud opus, vt inde quiſque coniiciat, quonam ritu ſeſe debeat accingere ad illapſum gratiarum Dei, quæ præambula petunt denotata rebus, quas congeſſit Dauid, accumulans aurum, argentum, æs, ferrum, lignum, marmor, & gemmas pretioſas innumeras, vt videre eſt hoc contextu, vbi Dauid enumerat ea quæ ſuâ induſtriâ compoſuerat eo intento vt ſacræ Dei ædes quantocyùs exurgerent. Totam illam templi ſupellectilem ipſe Dauid ſic meminit: *Totis viribus meis præparaui impenſas domus Dei mei. Aurum ad vaſa aurea, & argentum in argentea, æs in ænea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea: & lapides onychinos, & quaſi ſtibinos, & diuerſorum colorum, omnémque pretioſum lapidem, & marmor parium abundantiſſimè.* *1. Paral. 29.*

Quales debeant eſſe dotes animæ, quæ debet eſſe templum Dei.

Ego crediderim (nec vana fides) hæc omnia recenſita denotare qualitates, quas depoſcit Deus ab anima, quam iugiter inhabitat. Auro & argento charitas & innocentiæ candor deſignantur: æs ſonorum clamat orationis donum, vt & ferrum conſtantiam delineat. Prædiuites gemmæ, virtutes inſinuant, quibus anima ditior fit & gratior: lignum verò electum, & marmor parium edocent nos, ea ipſa opera vernacula, quæ nullius eſſe momenti videntur, debere fieri à ſanctis cum magna prudentia, vt omnia electa & ſingularia ſint apud eos, quæ apud alios homines communia ſunt, nulloque colore virtutis inſignia. Rurſus ne quiſpiam obiiceret regem ſolum Dauid congeſſiſſe memoratas opes ad ſtructuram templi; & hoc prænotare Deum à Regibus tantùm, id eſt, à viris ſanctiſſimis exigere has cautelas; Scriptura ſacra occurrit huic dubio, enarrans populum ſuas etiam obiiſſe partes, conferendo etiam de ſuo penu donaria luculenta, & eiuſdem generis ac ea quæ Rex antea prælibauit. Cùm enim domus Dei ædificandæ zelo percitus Rex populum hortatus eſſet, vt eidem ſtudio ſacratum ædium incumberet, mirum quàm expeditè & alacriter populus reſerarit ſuas quantulaſcunque gazas, & ſuas opes effuderit, vt ſumptuum ſacrorum cumulus aſſurgeret, deuotæ plebis opibus erogatis. Conſule ſacram hiſtoriam, & hæc inde referes. *Polliciti ſunt itaque principes familiarum, & proceres tribuum Iſrael, tribuni quoque, & centuriones, & principes poſſeſſionum Regis. Dederuntque in opera domus Domini auri talenta quinque millia, & ſolidos decem millia: argenti talenta decem millia, & æris talenta decem & octo millia: ferri quoque centum millia talentorum. Et apud quemcunque inuenti ſunt lapides, dederunt in theſauros domus Domini.* *1. Paral. 29.* Series illa rei geſtæ indicat neminem excipi à contributione cenſus, quando agitur de domo Dei congruè componenda.

Diuiſio ſectionis.

Itaque nemo ſuam cauſetur inopiam in his quæ pertinent ad Dei cultum: omnes Deo obſtringimur, & nemo ab impenſis ſecernitur. Quæ autem debeant eſſe illæ impenſæ, & quomodo ſeſe debeat homo aptare ad Deum excipiendum in delubro cordis, dicam priori parte ſectionis huius. Secunda verò parte explicabo prouentum vberem gratiarum, quo diteſcit anima Deo fœta. ita vt prima pars aperiat quâ cautelâ præuiâ anima debeat occurrere Deo; altera vero recenſeat commoda, quæ percipit anima facta Dei ſacrarium.

SENSVS

SENSVS MORALIS.

Prima Pars Sectionis.

Deus non influit in animas, niſi congruis ſeſe diſpoſitionibus accinxerint.

In hæc verba:

Domine non ſum dignus ; vt intres ſub tectum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Ex Philosophia.

Chriſtus vt Sol egit ſecundum diſpoſitiones adinuentas in ſubiecto.

VT nihil protſus ex Scriptura ſacra vacat, non arbitror eſſe perperam annotatum ab Euangeliſta, Centuriorem miſiſſe ad Chriſtum ſeniores Iudæorum, & poſteaamicos, vt eo modo Dominum inflecterent, quem ſibi propitium volebat efficere Centurio. Cùm enim Chriſtus pertranſiret benefaciendo & ſanando omnes, ad inſtar Solis, qui gyrando influit in omnes orbis oras; beneficus ille rerum Dominus habuit ſe per modum cauſæ vniuerſalis, agentis difformiter iuxta diſpares qualitates inſitas vatiis rebus qnas affecit. Aliàs enim ille, licet mitis, declamauit aſperè in Phariſæos, vocans eos hypocritas & ſepulchra dealbata; aliàs verò beneuolum ſe præſtitit, vt io eo argumento quod verſamus. Subodoror ego quidpiam morale in ea delegatione ſeniorum, & amicorum, quos poſtea ſubſequutus ipſe Centurio ſe in conſpectum Chriſti dedit, profitens ſe indignum quem Dominus inuiſeret, etſi ciuitatis illius cunctis ciuibus emineret.

Humiliatio debet eſſe compoſita ea diſcretione, vt non ingloriā faciat hominum dignitatem.

Tria hæc, videlicet ſeniores Iudæorum miſſi obuiam Chriſto, & deinde amici inſtantes ſenioribus, & demum ipſe Centurio, humilians ſe quidem, ſed indicans ſibi morem geri à militibus; alia tria deſignant neceſſaria vt Chriſtus influat in animas noſtras. Primum eſt vt dimittamus ſeniores, id eſt habitus veteres & reprobos nobis inolitos, iniqua conſuetudine peccandi. Alterum eſt, vt dimiſſis & velut exutis illis habitibus, Deo æquè infenſis ac erant Iudæi Chriſto contrarij, amicos ad Chriſtum remittamus, id eſt, prouideamus alios habitus congruos ſaluti noſtræ, qui nobis Chriſtum concilient, vt poſtea Dominum hunc propitium conuenire poſſimus, facta humili confeſſione indignitatis noſtræ; citra tamen diſpendium eius ſortis, qua quiſque à Deo dignatus eſt, itaut verbi gratiâ Præſul non deſit muneri ſuo, nec infra ſuos ſubditos ſe deponat, ſed prudenter impoſitas ſibi partes ſatagat adimplere.

Ex Philosophia.
Ariſtot. lib. 2. de anima.

Moralis hæc cautio vadem habet Philoſophiam, cuius apex Ariſtoteles hoc effutiit oraculum: *Actus actiuorum non fiunt niſi in patiente benè diſpoſito.* Ad hoc autem vt ſit patiens benè diſpoſitum tria requiruntur præuia vt noua formi ſubeat ſubiectum ita trifariàm affectum. Primò debet mittere ſeniores, id eſt materia debet deponere qualitates veteres, ſeu primas veluti contrarias aliis, quæ conſequuntur nouam formam deforis imminentem: vt lignum antequam in ignem abeat, debet exuere humorem & frigus; quia qualitates illæ ſeniores & quaſi inſitæ opponuntur aliis, quas ſibi vendicat forma ignis. Rurſus, debet materia adſciſcere ſibi dotes amicas formæ, quam anhela ſitit; vt parum eſt ligno dediſſe repudium frigori & humori, velnti inimicis formæ inſtantis, ſi prærerea non conducat amicos, id eſt, ſi non induat qualitates amicas, ſcilicet calorem & ſiccitatem. Nota, materiam in ea tota hiſtoria generationis compoſiti reduci quaſi in compendium & ad nihili confinia; tamen quantitatem nunquàm excidere, quia ea eſt ſubiectum, quo accidentia omnia, ſeu diſpoſitiones omnes, ſeſe in materiam inſinuant.

Quæ requiruntur diſpoſitiones in ſubiecto ad nouam formam.

Eſſe autem neceſſarias has cautelas, veluti præambula prælndentis formæ quæ imminet, hoc liquet ex indole materiæ, quæ ex ſe indifferens eſt ad hanc vel illam formam. Vnde neceſſe eſt eam renuntiare ſuæ formæ ſi aliam ſortiri deſiderat: Ad hoc autem vt abneget priorem formam, debet illud repudium auſpicari à vetuſtis accidentibus, quæ ſtipant illam formam hactenus importunam. Secundò beneficio agentis validi conciliare debet qualitates affines formæ, cui ſe deuonit totam. Denique ſic aptata, & nuſquam depoſitâ quantitate, fœdus init cum aduenìente forma, cui ſeipſam dat in pignus indiuidui conſortij, quo ſtante ſemper conſtat ſibi compoſitum. Itaque ſi quem aliqua cupido tenet aduocandi Chriſtum in penitiora cordis ſui; ille inueſtiget quinam apud ſe ſeniores abditi ſint, vt eos ſtatim eliminet. Eò enim vergunt illa Pauli verba: *Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio.* Id eſt, ratione iniquorum habituum ſortiti eratis iniquam indolem; nunc abdicate ritus inolitos, vt noui hominis, id eſt Chriſti, cenſeamini diſcipuli, miſſis vetuſtis actibus obſoletis. Rurſus ſtudeat praxi virtutum, quæ maximè animam Chriſtianam decent, vt facilius inde procuretur acceſſio Chriſti. De quantitate autem nulla eſt quæſtio, cum illa impunè remanere queat, cùm non ſit iniuria formæ quæ ſubintrat. Ita quiſquis ad Chriſtum conuertitur, & renuntiat impio facinori, dando manus in poſterum impigræ virtutum praxi, ille non debet eſſe ſolicitus de deponenda quantitate ſua, ſi nactus eſt ſummam. Abſurdum namque eſſet Principem redigi in ordinem, eo tantùm nomine, quòd mutato conſilio ſeſe receperit ad meliorem frugem. Quam quiſque ſortitus eſt fortunam ille colat, ſi tamen coire poteſt cum Dei obſequio, alioquin abiuret illam vt exoſam Deo. Ita Matthæus à vocatione ſua non rediit ad telonium, licet alij Apoſtoli ad piſcationem ſeſe poſtea contulerint. Telonij namque profeſſio cupidinem immodicam auri ſonat, quæ dedecet Apoſtolos: at piſcatio ſecus humili diſcipulorum Chriſti ſtatui congrua, nihil habuit quo potuerint ab ea Apoſtoli deterreri.

Exuēdi ſunt omnes iniqui habitus ad hoc vt Chriſtus in animas influat.

1. Cor. 5.

Conuerſio non obligat ad exuendas dignitates innoxias.

Hac cautela Centurio fidei Chriſti impos effectus eſt: nimirum abiurauit veteres Gentilium ritus, adeóque vnum tantùm credidit eſſe Deum, vt multos ſumptus erogarit ad fabricam Synagogæ, vbi docebatur vnius Dei cultus, ab infidelitate Gentium penitus alienus. Prouidit item ſibi amicos de mammona iniquitatis: nam illa eleemoſyna elargita Iudæis, ſtipata fuit etiam aliis operibus bonis, quibus aptior effectus eſt Centurio ad excipiendas Chriſti dotes, quæ in eum poſtmodum influxerunt. Eo igitur tenore anima pergat ad Dominum. Auſpicetur à repudio ſeniorum habituum, contrarios planè concipiendo affectus, vt anima ſic initiata virtutibus, earum actus Dei amicos mittat obuiam Chriſto; vt

vt ita ſubire queat cordis intima delinitus. Alioquin vt duæ formæ ex diametro oppoſitæ coire nequeunt, quia ſufficienter ſingulæ quæque formæ ſeorſim ſumptæ materiam occupant, & impotem reddunt ad amplexus alterius formæ, quamdiu prior forma ſuperſtes erit; ita & anima vitiis aſſueta, quibus homo à Deo ſecernitur, purgari debet ea colluuie, vt alio habitu ornetur, qui decet obſequium Chriſti influentis tantùm in animas, quæ ad illapſum gratiarum Dei, vt fas fuit, ſeſe citiùs accinxerunt.

SENSVS MORALIS.

Quibus præambulis animam ſubeant diuina chariſmata.

In hæc verba:

Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Ex Theologia.

Apodis auis induſtria ad volandum.

NAtura velut oblita pedes componere & aptare quibuſdam auibus, quas ab eo defectu apodes nuncupant; prouida tamen aliunde curam illarum alitum egit. Etenim ſi quando iugi & pernice volatu fatiſcunt apodes illæ aues, infra ſe deponunt, ſibi hac humili requie conſulturæ. Sed vt etiam requies nimia ingrata eſt, & labore congruo recreatur, fit hæc auis inquies longiores humi paſſa moras, quodque moleſtum eſt magis, auis illa pedum expers, quorum obſequio aſſurgat, ita ſolo adhæret vt eius alæ quaſi puluere immerſæ fiant propè inutiles. Dum enim complicatas expandit alas fruſtra enititur, quia ſolo æquata puluerem vertit, & irrito conamine tentat an valeat euolare. Natura memor inopiæ apodum, & miſerata ſortem auis huius in puluere decumbentis, conducit auram tenuem, vt ea afflante auis illa iacens erigat ſeſe, & beneficio huius ſpirantis zephiri volitet in æthera. Nota tamen coire duo ad volatum auis huius. Vnum eſt eam inſcio vento non poſſe attolli: aliud eſt fruſtra alitem afflari aurâ propitiâ, ſi alas ſuas non explicet, vt vento, excepto poſſit eius ope quantocyùs ſeſe ab infimis expedire. Itaque ventus afflans auem monet, vt alas expandat; auis admonita flabris vrgentibus explicat alas, quæ afflatæ, terris eripiunt illam auem antea decumbentem. Vnde licet auis illa deſuper excitetur aura demulcente plumas; tamen præſtando quod in ſe eſt ſe diſponit ad volatum, expandendo ſcilicet alas, quas puluere aſperſas & velut inutiles antea complicarat.

Egregia figura delineans animæ impotentiam ſine gratia Dei.

Quomodo debet anima aptare ſe ad gratiam.

Eo ferè modo prodiit homo in hoc rerum vniuerſum, ab eo tempore quo noxa originalis amputauit illos animæ pedes, quorum adminiculo erecta faſtidiebat hæc infima. In eam deuenit miſeriam homo deorſum iacens, vt nec alas ſuas valeat explicare niſi præueniente Deo, quo afflante poteſt anima ſe aptare ad volatum, & Deo eam euehente rapi ad eminentem gratiæ ſtatum, quò citra ſingularem Dei motum nequit propriis freta viribus anima deuenire. Vnde & verum eſt hoc, initium iuſtificationis non eſſe à nobis ſed à Deo. Non inde tamen otiari debet anima, cauſata ſuam inopiam; imò ſuas omnes debet obire vices, ne in vanum cœlitus excitetur.

Ex Theologia. S. Thom. 1. 2. q. 112. art. 2.

Nam Theologiæ effatum eſt, hominem adultum, non niſi præuia præparatione, gratiâ Dei inſigniri. Cùm enim Deus diſponat omnia ſuauiter, & nulli vim inferat in re talis momenti, qualis eſt animarum ſalus; noluit feriari principes animæ potentias, ſcilicet intellectum & voluntatem, ſed vtriuſque actionem adſciuit, ne homo inuitus inſigne hoc beneficium accipere videretur. Igitur operæpretium eſt hominem attendere ſibi, & ſedula indagine rimari, quid gerat abditum Deo inuiſum, vt hoc vitio deprehenſo abiuret illud, & veluti greſſu retrogrado redeat ad virtutes oppoſitas iniquis ritibus, quibus ſe antea mancipar at. Sola virtutum moralium praxis non iuſtificat, etſi Deo excitante homo aliquos virtutum actus edat; ſed vltra requiritur aſſenſus diuinæ vocationi, & remotio obicis omnimodi, id eſt, duo neceſſaria ſunt ad hoc vt gratia influat in homines. Primum eſt vt homo lubens amplectatur donum illud gratiæ Deo miſerante ei oblatum; alterum eſt, vt omnes repudiet habitus, & affectus, qui illapſum gratiæ remorantur. Et hæc coincidunt & congruunt præfatis à me de Centurione, in quo vide totam ſeriem gratiæ, in hominem ritè aptatum deſuper influentis.

In Centurione eſt figura animæ reducis ad gratiam.

Quibus præludiis gratia influat in animas.

Primò audiit Centurio leproſum curatum à Chriſto ſola porrectione manus; audiendo tale prodigium, primos fidei radios excepit, ſuſpicatus in Chriſto abditam deitatem. Deo ſic illucenti aſſenſum præbuit, quem tamen poterat denegare, & ſic non negando fecit quod in ſe erat, id eſt, quod debuit: non quòd ille aſſenſus fidei fuerit actio naturalis; ſed quia Deo elicienti hunc aſſenſum non reſtitit, imò vltro aſſenſus eſt. Secundò miſit ſeniores, id eſt, ſi quo adhuc teneretur affectu in Deos Romanorum, ſtatim abiurauit eorum cultum, etſi vetuſtum, vtpote ebibitum ab incunabulis. Et quia Dei motiones nactæ animam benè aptatam validæ ſunt, ſuumque ſortiuntur effectum, animam tradendo Chriſti obſequio; ideo Centurio non potuit ſe continere domi, ſed erupit foras ad pedes Domini deuolutus. Cùm ergo hortor homines vt ſe diſponant ad gratiam, hoc nolim intelligas, ſcilicet hominem poſſe propriis viribus eniti ad gratiam: hoc enim eſt de penu Pelagij; ſed hoc moneo, Deum qui nemini deeſt, ſemper excitare nos multimodè, & ſuggerere meliorem frugem; irritas tamen eſſe illas gratias Dei præuenientes & excitantes, ſi non eis citiùs aſſentimus, tollendo moras & obicem, ſcilicet reprobos habitus & affectus.

Hanc animi præparationem Samuel exigebat à Iudæis eos ſic hortatus: *Præparate corda veſtra Domino, & ſeruite illi ſoli.* Id eſt, Domino demulcenti vocatione ſua corda veſtra, date illico manus, non protelando ei ſubitò deuoueri. Ille ipſe Dominus ita compellat homines impios: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Eius generis eſt illud Canticorum. *Aperi mihi ſoror mea.* Illud idem ſonat hic Iacobi textus: *Appropinquate Deo, & ipſe appropinquabit vobis.* Demum ſi nulla prærequireretur in homine diſpoſitio, ſuperflua planè eſſet illa exhortatio Prophetæ: *Conuertere Iſrael ad Dominum Deum tuum.* Hos autem omnes ſic intellige textus, vt animo tuo nequaquam inſideat, hominem ſeipſo ſolo, ſine vlla præuentione Dei, poſſe ad gratiam ſeſe accingere. Sed ſic accipe, vt credas Deum ſemper adſtare,

1. Reg. 7.

Zachar. 1.

Cant. 8.

Iacobi 4.

Oſea 4.

Nemo ex ſe Deum poteſt demereri ſolis naturæ viribus.

aſſiſtere, & vrgere motione interna, qua percitus homo ſi conſentit Deo pellicienti, eum ad miſericordiam protinus inclinabit. Deum autem ſemper adeſſe nobis concludit Scriptura ſacra, vbi Deus ipſe aſſertor eſt eius veritatis, ita prænonens: *Ego pulſo ad oſtium, ſi quis aperuerit intrabo.*

Apoc. 6.

Rurſus præuio Dei auxilio, hominem poſſe ad Deum accedere, & moliri actiones ſupernaturales, vt reditum ſuum ad gratiam, ita Chriſtus inſinuat. *Omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me.* Prius quidem homo Deum audit ſuggerentem meliora, dumque ſuadenti Deo annuit & conſentit, tunc temporis addiſcit, & demum Deo rurſus influente venit ad gratiæ ſtatum ſupernaturalem. Simile quidpiam obiicit Ezechiel ex Dei perſona loquens. *Cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua, animam ſuam viuificabit.* Deponendus itaque eſt error ille, qui ita gratiæ influxum dat Deo, vt velit animam omnino feriari in illo grauiſſimo negotio: tunc enim nullæ requirerentur in anima diſpoſitiones, quod tamen eſt falſum, cùm enim in homine gratia ſit in anima vt ſubiecto, & anima ſit cauſa materialis gratiæ, quæ educitur de potentia eius obedientiali, neceſſe eſt animam diſponi ad hoc vt informetur illa ſupernaturali forma. Alioquin ſi nihil ex parte hominis peteretur à Deo ad impertiendam gratiam, gratia æquè in omnes influeret, quia Deus neminem excipit à gratia excitante, & ſufficiente, nec eſt acceptor perſonarum; ſicque nulla planè ratio poſſet adferri, quare Deus hunc potius quàm alium ſuâ gratiâ dignaretur.

Ioan. 6.

Ezech. 18.

Alius autem cauendus error, qui malè commentatur illud vulgò effatum. *Facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam.* Nempe aliqui arbitrati ſunt, hominem ſecreto omni ſingulari auxilio Dei, viuentem moraliter benè, & vt hominem decet, hunc ritè diſponi ad gratiam eo pacto. Non eſt tuta illa ſententia, quia nulla prorſus intercedit proportio inter actionem, & terminum; nam actiones omnes illius hominis non adiuti ſupremo auxilio eſſent ordinis naturalis, ac proinde non poſſent tranſilire ſuos fines, & attingere terminum longè poſitum à natura, ſcilicet gratiam, quæ præterit omnes naturæ fines, & ſic iuſtificationis initium ab ipſo ſolo homine dependeret. Quæ omnia erronea & falſa ab Eccleſia condemnantur. Si verò res eſt de conamine naturali hominis adiuti gratia præueniente, tunc illa hominis diſpoſitio, vt voluntas attenditur à Deo mota, ſufficienter attingere poteſt gratiam producendam, vt propinqua diſpoſitio: licet enim velle ſit actio naturalis; tamen velle hoc bonum ſupernaturale, id eſt velle efficaciter redire in gratiam cum Deo, eſt actio ſupernaturalis.

Diſpoſitio proxima ad gratiæ illapſum non eſt ordinis naturalis.

Ad hæc præludia vos compello, ô reprobi, quos tepor diſſoluit acediâ. Quid cunctamini Deo properante vos educere ex illa paralyſi, qua malè torquemini in veſtro vitiorum lecto. Si artus diſſoluti & languida membrorum compages non concedunt accedere ad Chriſtum, mittite ſeniores, inuocate ſanctos, date eleemoſynam, aliiſque vacate eiuſmodi operibus, vt vel ſic Chriſtum poſſitis demerere, & ſic ad miſericordiam citiùs inclinare.

SENSVS MORALIS.

Homines adulti non ornantur gratia Dei, niſi eam pro ſuo modulo procurarint.

In hæc verba:

Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.

ARTICVLVS TERTIVS.

Ex SS. Patribvs.

DEcumbentis animæ ſanitatem reparari eo ferè modo, quo corpori ægro ſuccurritur, ſenſere auctores haudquaquam ignobiles, quibus & ego aliàs meum præbui ſuffragium, ob pleraque remedia vtrobique ſimilia. Tamen quandoquidem nullum ſimile idem, multa etiam diſſona paritatem illam ſoluunt. Pro titulo huius articuli ſatis erit aſſignare inſignem vnam differentiam, quæ meo maximè intento fauet; ſcilicet vt plurimum inſciis ægris corpora ſoſpitari. Etenim natura decoquente humores noxios, neſcit homo quidnam in penitiore receſſu viſcerum eadem natura moliatur. Et eſto neſciat æger quid geratur in intimis præcordiis, hoc non obſtat, quin reduce ſanitate reſurgat homo ſalutis hactenus ancipitis. Vbi verò res eſt de ſanitate animæ, diſpar omnino ratio eſt in adultis hominibus. Nempe anima, quæ ſua culpa in paralyſim abiit, & veluti in acediam fracta iacet, nuſquam erit compos priſtinæ ſanitatis, niſi omnem moueat lapidem, & magnam adhibeat curam, vt ad meliorem ſe recipiat frugem, & proinde ſic ſanitas perdita reuocetur.

In quo ſalus animæ diſcrepet à ſanitate corporis.

Anima inuita nequit gratiam recipere.

Nota tamen non eſſe eiuſdem generis, excidere ſanitate animæ, & eam procurare. Nam peccare dicit actum naturalem; omne namque peccatum ad creaturam porrigitur, nec habere poteſt terminum extra naturæ fines, atque ita ſolis naturæ præſidiis homo peccat, ſed nequit reſilire à peccato proprio niſu, & ſolo naturæ ſuffragio. Etenim nequit purgari à peccato, niſi gratia cœlitus influente. At gratia terminus eſt, ad quem non pertinet actio merè humana. Ergo non eſt negotium hominum tantùm, prouidere animæ ſauciatæ. Ita planè operoſa res eſt & ardua, incumbere ſanitati animæ, quæ excidit illâ gratiâ, qua vigente erat & ſana, & ſancta, Deo grata, & toti cœlitum choro, Dei equidem opus eſt, ſed non eatenus Dei, quin anima ſuas etiam agat partes in eo facinore egregio perpetrãdo. Deo inconſulto anima decubuit; ſed Deus eam non curabit, quin ſuam adhibeat ſolicitudinem, hanc ſcilicet quam poterit, vt ſe pro modulo ſuo faciat idoneam ſaluti inſtanti. Adhibere autem curam omnem, hoc eſt ſe præparare quantùm fas eſt, & hoc intendit probare titulus iſte mendicatis aliquorum Patrum ſuffragiis. Præſtò eſt Auguſtinus hac ſuaſione morali. *Hanc ergo, fratres mei, iuſtificationem habeamus in quantùm habemus; & augeamus, in quantum minores ſumus; & perficiamus, cùm illuc venerimus, vbi dicetur: Vbi eſt mors victoria tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Sed totum ex Deo, non tamen quaſi dormientes, non quaſi vt non conemur, non quaſi vt non velimus. Sine voluntate tua non erit in te*

Quare conuerſio animæ impiæ non ſit actio merè naturalis.

Quomodo ſe debeat anima diſponere ad gratiæ influxum.

Ex SS. Patribvs.

Aug. ſer. 15. de verbis Apoſtoli c. 11.

iuſtitia Dei. Voluntas quidem non eſt niſi tua, iuſtitia non eſt niſi Dei. Eſſe poteſt iuſtitia Dei ſine voluntate tua, ſed in te eſſe non poteſt, niſi per voluntatem tuam, &c. Eris opus Dei, non ſolum quia homo es, ſed etiam quia iuſtus es. Melius eſt enim iuſtum eſſe, quàm te hominem eſſe. Si hominem te fecit Deus, & iuſtum tu te facis, melius aliquid facis, quàm fecit Deus. Sed ſine te fecit te Deus. Non enim adhibuiſti aliquem conſenſum, vt te faceret Deus. Quomodo conſentiebas qui non eras? Qui ergo fecit te ſine te, non te iuſtificat ſine te. Ergo fecit neſcientem, iuſtificat volentem. Hactenus Auguſtinus.

Egregia ſententia deſcribens cooperationem animæ ad gratiæ illapſum.

Verùm poteſt ſubeſſe virus & lethale illi ſententiæ, niſi propinato antidoto ita intelligatur, vt proximo articulo expoſui, ſcilicet gratiam à Deo oblatam non iuſtificare animam niſi illa anhela ad Dei arbitrium ſe componat, conſentiendo motioni Dei, & remouendo omnia quæ remorari poſſent illapſum chariſmatum, quorum anima indiga iacuerat. Et licet anima formalem aſſenſum præbuerit, hoc operæpretium eſt rurſus aduertere; nimirum animam non eſſe cauſam efficientem gratiæ inſtaotis, ſed gratiam illam eſſe donum Dei, qui animam ſtertentem in vitiis excitauit, & excitatam validè confirmauit, cauens ne nutante veſtigio ægra labaret, ſed vegetiore pede decurreret calles mandatorum Dei, refundendo ſemper ſuæ ſalutis ſummam penes Deum gratiæ auctorem. Ita Auguſtinus: *Gratia ſalui facti eſtis per fidem: & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt. Non ex operibus, ne fortè dicas: Promerui, & ideo accepi. Non putes te promerendo accepiſſe, qui non promereris niſi accepiſſes. Gratia præceſſit meritum: non gratia ex merito, ſed meritum ex gratia. Nam ſi gratia ex merito, emiſti, non gratis accepiſti: Pro nihilo, inquit, ſaluos facies illos. Quid eſt, pro nihilo ſaluos facies eos? Nihil in eis inuenis vnde ſalues, & tamen ſaluas. Gratis das, gratis ſaluas. Omnia merita præcedis, vt dona tua conſequantur merita mea. Prorſus gratis das, gratis ſaluas, qui nihil inuenis vnde ſalues, & multum inuenis vnde damnes.* Abſit itaque à nobis inſana gloriandi cupido, in his quæ pertinent ad iuſtificationem; ſiquidem illa Dei negotium eſt, ad quod quidem exigit conſenſum animæ, ne inuita ſanitatem recipiat, & ſic velut inſcia reſtauretur.

Salutis initium non eſt ab homine.

Aug. eodem ſerm. c. 2.

Quomodo prima gratia non cadat ſub meritum.

Duo igitur attendere debet anima anhelans ad ſtatum illum gratiæ qua excidit. Primum eſt ne irritas faciat Dei ſuaſiones internas; illis enim auſcultando prouehitur anima ad ampliorem gratiam, illam ſcilicet, qua Deo grata in Beatorum ſortem initiatiuè tranſit, inaugurata infulis filiorum Dei. Alterum, cui anima cautior inuigilare debet, eſt receſſus ab illo ſcopulo, quem præmonui, videlicet ne ſibi blandiatur anima de meliori fruge, quaſi ſtatus ille recens eſſet argumentum ſuæ emeritæ poteſtatis. Audiendus in eo themate Bernardus, ita diſcutiens ſubiectam iſtam materiam. *Ecce tamen ex eius munere velle adiacet mihi, perficere autem non inuenio. Sed nec aliquando me inuenturum confido, niſi qui dedit velle, det & perficere pro bona voluntate. Vbi ergo aut ſunt merita noſtra, aut vbi eſt ſpes noſtra? Audi inquam: Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundùm miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. Quid enim? Tu fortè putaueris, tua te creaſſe merita, tua poſſe ſaluari iuſtitia, qui nec ſaltem Dominum Ieſum dicere potes, niſi in Spiritu ſancto? Itane oblitus es quis dixerit: Sine me nihil poteſtis facere? Et neque currentis neque volentis, ſed Dei miſerantis eſt? Quid igitur agit ais liberum arbitrium? Breuiter reſpondeo: Saluatur. Tolle liberum arbitrium, non erit quod ſaluetur. Tolle gratiam, non erit vnde ſaluetur. Opus hoc ſine duobus effici non poteſt, vno à quo fit, altero in quo fit. Deus auctor eſt ſalutis, liberum arbitrium tantùm capax, nec dare illam niſi Deus, nec capere valet niſi liberum arbitrium. Quod ergo à ſolo Deo, & ſoli datur libero arbitrio, tam abſque conſenſu eſſe non poteſt accipientis, quam abſque gratia dantis. Et ita gratiæ operanti ſalutem, cooperari dicitur liberum arbitrium, dum conſentit, hoc eſt dum ſaluatur. Conſentire enim ſaluari eſt.*

Duo attendere debet anima de iuſtificatione.

Bern. tract. de gratia, & libero arbitrio.

Quomodo anima concurrat ad iuſtificationem ſuam.

Quia magni momenti eſt illa diſciplina de influxu gratiæ, & maximè idonea ad mores componendos, ne ſcilicet inani gloria turgeamus adeptâ gratiâ, & ne ignoremus quomodo ea ſit inueſtiganda, quando illius deliquium paſſa fuerit anima incauta, placet aliam Bernardi ſubiicere ſententiam vtpote appoſitam valde ad meum hoc inſtitutum. Sic ille. *Diabolo noſtra nos mancipat voluntas, non ipſius poteſtas. Deo ſubiicit nos eius gratia, non voluntas noſtra. Noſtra quippe voluntas bona (quod fatendum eſt) à Deo bono creata; perfecta tamen non erit, quouſque ſuo creatori perfectè ſubiecta ſit. Abſit tamen vt ipſi ſui ipſius perfectionem, Deo autem tantùm creationem tribuamus; cùm longè nimirum melius ſit eſſe perfectam, quam factam, & dictu ipſo nefas eſſe videatur. Deo quod minus, nobis quod excellentius ſit attribuere. Sentiens denique Apoſtolus, quid ex natura eſſet, quid ex gratia expectaret, aiebat: Velle adiacet mihi, perficere non inuenio. Sciebat profectò velle ſibi ineſſe, ex libero arbitrio: ſed vt ipſum velle perfectum haberet, gratiam ſe habere neceſſariam. Si enim velle malum, defectus quidem eſt voluntatis, vtique bonum velle profectus eiuſdem erit: ſufficere vero ad omne quod volumus bonum, ipſius perfectio. Vt ergo velle noſtrum, quod ex libero arbitrio habemus, perfectum habeamus, duplici gratiæ munere indigemus; & vero, videlicet ſapere quod eſt voluntatis ad bonum conuerſio; & pleno etiam poſſe, quod eſt eiuſdem in bonum confirmatio. Porro perfecta conuerſio eſt ad bonum, vt nil libeat niſi quod deceat vel liceat: perfecta in bono confirmatio, vt nil deſit iam quod libeat.*

Ibidem.

Voluntas Deo miſerante bona efficitur, & non ſuo proprio conamine tantum.

Quomodo autem gratia Dei anteeat actus noſtros, & ſit veluti præambula conamini noſtro, & quaſi obſtetricem agat fœtuum, quos parturit anima Deo grata, pergit enarrare idem Sanctus iſta ſubiiciens. *Gratia liberum excitat arbitrium cùm ſeminat cogitatum; ſanat cùm immutat affectum, roborat vt perducat ad actum, ſeruat ne ſentiat defectum. Sic autem iſta cum libero arbitrio operatur, vt tantùm illud in primo præueniat, in cæteris comitetur. Ad hoc vtique præueniens, vt iam ſibi deinceps cooperetur. Ita tamen quod à ſola gratia cœptum eſt, pariter ab vtroque perficitur, vt mixtim, non ſigillatim, ſimul non viciſſim per ſingulos profectus operentur. Non partim gratia, partim liberũ arbitrium, ſed totum ſingula opere indiuiduo peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa; ſed vt totum in illo, ſic totum ex illa.* Illa Dei benignitas omnibus offerens gratiam, pigriores etiam animos vrgere debet ad aſſenſum, vt quantocyùs morem gerant Domino reuocanti. Quonam verò

Vbi ſupra.

Gratia Dei præueniens anteit omnes bonos actus animæ pœnitentis.

modo

modo ſe aptare debeat anima ad hoc vt Chriſtus eam inuiſat, Centurio ſuo exemplo ſatis ſuperque edocuit. Is nempe indecorum eſſe ratus, hominem Ethnicum occurrere Chriſto, primò ſe continuit intra ſepta domus ſuæ, conductis interea ſenioribus Iudæorum, vt captarent beneuolentiam tanti Domini, cuius obtutibus ſiſti Centurio cunctabatur. Humili hoc affectu delinitus eſt Chriſtus, imò anteuertit intentum ſupplicis hominis ampliora longè pollicitus, quàm vota illius hominis explicarent. Nempe petenti verbum ſalutare ait, ſe non annuere tantum optatis, ſed & præterea ſubiturum ædes, vbi memoratus ille ſeruulus ægrotabat. Hoc gratiæ augmento Centurionis humilitas incrementum accepit. Etenim foras prorumpens palàm profeſſus eſt ſe indignum honore tanto, arbitratus eſſe rem ingloriam Chriſto, Gentilis hominis ædibus illucere.

Quare Centurio non ſtatim ierit obuiàm Chriſto

O exemplum æmulandum omnibus, qui ſe aptant vt ſiſtantur altaribus ſacris, viuifico Chriſti corpore ſaginandi. Illis eadem humilitate præit ſacerdos vſurpatis vocibus huius hominis eruditi; *Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.* Quomodo in praxim reducenda ſit hæc figura, vide me priori tomo huius Moralis Encyclopædiæ: illic habes in Octaua Euchariſtiæ homiliam integram, quæ pertinet ad hunc ritum. Valet & hæc praxis emergens ex Centurionis humilitate ad omnia ferè momenta, quibus recollimus Deum ſubintrantem animæ noſtræ tectum, handquaquam aulæis congruis exornatum. Crediderim ego nihil æquè Deum prouocare ad ſubeundas animas; ſiquidem humilitate potiſſimum inflectitur Deus. Habet autem quælibet anima plura argumenta deponendi faſtum ſi quando inſurgit: quippe meditanti ſtatum animæ ſuæ, multæ occurrunt lacunæ, plurimæ ſe ruinæ produnt; ideoque detrita anima ſe dat in conſpectum, vt cognita decurtatá ſuá ſupellectile, nullas patiatur ſeſe humiliandi moras. Itaque poterit quiſque induere perſonam huius præfecti militum, quem ita meminit Chryſologus. *Dedit debitum de humilitate reſponſum, & ipſum eſſe Dominum ſingulari pauore ſignauit, deducere dum veretur ad animæ ſuæ domum, ad ſecretum cordis ſui, ad tectum ſuæ conſcientiæ, ad penetrale mentis, in quo ſimilia cogitationum incondita, & confuſa, verſatur, nec patitur vllum pectoris humani ſine vitiorum ſtrepitu in ſinceritatis ſilentio permanere. Magiſtro ergo timore reſpondit: Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum. Hinc eſt quòd Petrus vbi Chriſtum rerum cognouit auctorem, exclamauit dicens: Exi a me, Domine, quia peccator ſum. Sic eum Petrus exire rogat, quomodo Centurio cum ad ſe ſupplicat non venire. Agit vterque ne indignitas hoſpitij in hoſpitis muneri iniuriam.*

Centurionis humiliatio æmulanda in eo articulo quo anima paſcitur Euchariſtia.

Humilitate Deus maximè inclinatur ad ſubeundas animas.

Chryſolog. ſerm. 13.

Quare Centurio tanta explicarit humilitatis argumenta.

Profectò ſi quiſque peruius haberet penitiores animæ ſuæ receſſus, familiaris eſſet illa Centurionis oratio, Deum inclinans ad miſericordiam. Quotus enim quiſque eſt, apud quem fortaſſe non ſint plura ſimulacra rerum terrenarum, quàm fuerint idola apud Centurionem, qui fortè nulla penitus habuit. Potiſſima humilitatis ratio hæc eſt, videlicet animam noſtram Deo ſolo ſatam eſſe reconditam tegmine corporali, ac proinde obſtringi carnis obſequio; vnde anima vtplurimum fœda carnis aſpergine conſputeatur. Si attentè recolis quali tecto ſubdatur anima tua, Chriſtiane lector, indubiè rubore ſuffunderis, & pudebit te eò ſuperbiæ deueniſſe, quò fortè nemo vnquam. Appoſitè ad hæc Chryſologus eloquitur hoc contextu. *Fratres, quod eſt tectum, quod hominem aut dignum facit, aut reddit indignum: quo diuinum inuiſet, aut repellat acceſſum? Fratres, hoc tectum corpus eſt, quod tegit animam, quod operit ſenſum ſpiritus, quod cordis domicilium velat, quod libertatem mentis à cæleſti viſione ſecludit. Sub hoc ergo tecto Centurio indignum ducit intrare Chriſtum, hoc eſt, in corpus humanum, diuinam ſuccedere maieſtatem.*

Qua meditatione animo præcipuè poſſit humiliari.

Idem ſer. 103.

Corpus eſt ingloriùm animæ tectum.

Stante igitur eo humilitatis argumento, id eſt, quia ratus ſit homo expeditus à carnis exuuiis, deberet eſſe vernacula hæc ſententia deponens hominum typhum: *Domine non ſum dignus.* Salutatem ſanè ſortiretur effectum, nimirum acceſſum Chriſti, vehentis ſecum bonorum omnium agmen, quo ditantur omnes qui ſe illi propitio Domino deuouerunt.

Quàm efficax ſit illa breuis oratio, Domine non ſum dignus.

SENSVS MORALIS.

Congrua cautione aptanda eſt anima futura compos gratiarum Dei.

In hæc verba:

Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.

ARTICVLVS QVARTVS.

EX MEDICORVM DISCIPLINA.

SEdula indagine & crebro experimento quotidie elimatur induſtria medicorum, ita vt ſeneſcente mundo renouetur illa ars adeò ſalutaris hominibus, vt Deus ipſe medicum iuſſerit honorari. In his quæ pertinent ad hanc diſciplinam, neoterici maximè laborarunt in decernendis remediis, quæ corpora diſponerent ad recipiendum beneficum effectum pharmacorum. Sunt etenim remedia in duplici genere iuxta duplex intentum medicinæ. Prima remedia neque purgant neque leuant morbum, ſed diriguntur ad vtrumque finem; ſiquidem præparant humores noxios, & tenaces, vt diluti beneficio iulepi, poſtea cedant pharmaco cathartico, id eſt viſcera repurganti. Medici præparantia remedia hæc præfata iulepos vocant, aut apozemata, vel ſyrupos, quibus cautiores medici ſemper vtuntur præuiis, antequam repurgium humorum tentent, ne irrito conamine manum moueant de tabula, magno ægrorum diſpendio. Et reuera nemini vellem propinari potionem laxatiuam, quin antea corpus eſſet ritè diſpoſitum, præparantibus remediis quæ ex Fernelio medicis innoteſcunt. Sic ille: *Potionum forma ad ſimplicem intemperiem, & ad corporis vel humorum præparationem, & alios plerumque vſus tres nunc præcipuæ vſurpari ſolent, iulepus, apozema, ſyrupus. Iulepus fit ex quouis liquore ſtillatitio, aut ſucco defæcato, addito mellis ſacchariue triplo, &c. Accommodatur is præcipuè intemperiei corrigendæ, leniendæ ſiti, & compeſcendo atque frænando humoris ardore, & malignitati frangendæ. Fit proinde vel è cardiaco liquore ſtillatitio, vel è puro defæcatoque ſucco, vt limonum, aut granatorum,*

Sanitas non influit in corpora ſine præuiis diſpoſitionibus.

EX REMEDICA.

Fernel. lib. 4. de methodo medendi c. 21.

Quomodo remedia præparantia cõponantur.

vel è iure vnius paucorumque ſimplicium, cui melle ſaccharive quadrans permiſcetur, leniterque coquitur, ac deinde clareſit, & conditur aromate. Apozema quoniam ferè iulepo inſuauius eſt, rarò ad eoſdem vſus deſtinatur, ſed maximè in humorum attenuationem, atque deterſionem, in corporis præparationem, & in reliquiarum expulſionem. Syrupus magis incidit, ac detergit.

Hippocrat. l. aphoriſm. aph. 22.

Tota hæc remediorum præparantium ſupellex excogitata fuit, vt ars medica morem gereret Hippocrati ita conſulenti: Πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινέειν. Id eſt: *Concocta purgare oportet, & mouere non cruda.* Noluit Hippocrates vrgeri humores ad egeſtionem, ſine præuia præparatione, quia melius eſt naturam feriari, quàm aliquid fruſtra moliri: tranſlatus namque humor, qui ſtagnarat in aliqua regione corporis, aliam partem lædit, in quam efferus influit, & plerumque necem ægris ita incautè decreta pharmaca procurarunt.

Pharmaca noxia ſi non ritè corpora diſponantur.

Licet enim remedia ſint ex ſe innoxia; nemo tamen eorum virtutem participat, niſi congruè ſe accingat ad influxum eorum propitium. Eo ferè modo philoſophandum eſt de gratia Dei reuocante animas ad meliorem frugem: illo antidoto nefas eſt vti, ſine præambulis idoneis ad ſalutarem eius illapſum. Quæ ſint autem illa præludia requiſita ne in vacuum quis gratiam recipiat, dicam ex affinitate remediorum præparantium corpora ad ſalutarem vſum pharmacorum. Siſtam in iulepo deſcripto à Fernelio, præmonente plerumque fieri talem potionem ex aqua ſtillaticia, adiectis herbarum ſuccis, & ſaccharo, & aromate, ſcilicet cinamomo, aut ſpica nardi. Omnia hæc moraliter intellecta coeunt ad animæ decumbentis pharmaca componenda; illa videlicet, quibus anima diſponitur ad gratiam vtiliter accipiendam.

Iulepi comparatio cum diſpoſitionibus quibus accingitur anima ad gratiæ Dei influxum.

Dixi ex Theologia, Deum iugiter adſtare nobis, & pulſare ad oſtium cordis, ſi quando vitiis homo obſtrictus gratia Dei exciderit: Dei pulſantis motionem vocaui gratiam excitantem, qua vrgemur ad dandum repudium vitiis inolitis. Adieci ex S. Auguſtino, gratiam illam Dei non prodeſſe homini inuito, ſed exigere ab eo conſenſum explicitum, & remotionem obicis, id eſt, libellum repudij datum peccatis omnibus, & reprobis effectibus, quibus obnoxius erat homo ille, quem gratia Dei ſollicitat ad cultioris vitæ genus. Vt ergo gratia Dei præueniens ſalutares ſortiatur effectus, & congruos intento Dei, operæpretium exiſtimo eſſe adbibenda ab homine pœnitente quatuor illa memorata à Fernelio, ſcilicet aquam ſtillaticiam, ſuccos herbarum, ſaccharum, atque aromata, eo ordine quo Pharmacopolæ diſponunt illa remedia. Primò auſpicantur à contuſis herbis, quarum iuſculum proliciunt, & igni lento admotum clarificant ſecernendo fæces, iuſculo defæcato adiiciunt ſaccharũ, & aromata. Demum vt facilius trãſmittantur in ſtomachum hæc præfata, adhibent aquam ſtillaticiam, vt eius beneficio diluta compoſitio fiat liquidior.

Quid præcipuè recolendo anima impia redux fiat.

Ita & ego initiandam conſulo animam, quæ ſibi vult conſulere antidoto gratiæ, quam Deus vltro omnibus impertitur. Primò contundat herbas, & educat inde ſuccum decoquendum modico calore. Herbarum nomine intelligo omnia carnalia, quorum illecebris dementatur anima. Nempe omnis caro fœnum. Fit illa contuſio meditando accuratè in quas fæces abeant voluptates illæ obſcœnæ. Ea ſpeculatione erubeſcet anima, & vt rubor in corpore calorem habet comitem implexum, hic animæ pudor aliquales excitabit ſcintillulas amoris Dei, non ſufficientes quidem ad integrum charitatis incendium, ſed idoneas, quibus vt lento igne incipiant ſecerni animæ ſordes à ſincera eius ſubſtantia. Cogitet anima pudibunda quo Deus amore ipſam dignatus ſit, etſi aliàs errabundam. Recolat ſe à Deo potuiſſe damnari ob tanta flagitia quæ meminit, eorum veluti ſucco extracto. Deus bone, quot in eo ſucco fæces obiicientur ei, quas dum lento attritionis igne decoquet metuendo pœnas inferni, incipiet eas ſecernere ab anima ſua cogitans ſanctius inſtitutum. Abiuratæ olim virtutis dulcedinem commemoret, & hæc dulcedo ſacchari vices obibit, ne virtutum praxis amarore ſuo faſtidium ingerat animæ pœnitenti.

Fruſtra obiicitur gratia animæ ſi non remouet obices.

Præterea dum animo ſuo verſabit homo pœnitens fragrantiam virtutis impigræ, eo recreatus odore, adhibebit aromata, quibus condire poſſit propoſitum vitæ ſanctioris. Demum, meditatæ vitiorum fæces, cogitata dulcedo amoris Dei, & recenſita virtutum aromata, eam ſui cupidinem facient, vt anima dedignata ſordes, abeat in lacrymas, dilutura fæces ſuas, & petitura dotes, quarum meditata eſt dulcedinem atque fragrantiam.

Qui ſine obices remorantes gratiæ Dei influxum.

Profectò his tantùm gradibus anima præpedita vitiis, efficitur compos gratiæ Dei, alioquin irritæ, ſi mens malè ſibi conſcia non remouet obices remorantes influxum memoratæ illius gratiæ. Obices illi ſunt iniqui habitus & affectus, qui animam noxæ deuinciunt. Nihil autem citius animam expedire poteſt ab his nexibus importunis, quàm eductus vitiorum ſuccus, id eſt cogitatæ peccatorum reliquiæ, ſcilicet ignominia, fœtor, ſyndereſis, atque deſperatio. Vnde Paulus adhortatus Romanos vt æterno repudio damnarent ſua retroacta piacula, recenſuit eorum effectus inglorios, indocens ita ſuccum earum voluptatum, quibus indulſerant.

Rom 6. Memoria peccatorum efficax ad proliciẽdum actum contritionis.

Sic ille: *Sicut exhibuiſtis membra ſeruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Cùm enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Quem ergo fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors eſt. Nunc verò liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam. Stipendia enim peccati mors. Gratia autem Dei vita æterna in Chriſto Ieſu.* Hac cautione ille Gentium Apoſtolus commemorat ſordes vitiorum, vt ab eis fideles abhorreant, recenſet gratiæ dulcedinem, dicens penes eam eſſe vitam æternam in Chriſto Ieſu, qui cùm ſit floridus, ſpirat odorem gratum iis omnibus, qui eum ſibi conciliant.

Diſpar conditio ſeruorum Dei & mundi meditata valet ad conuerſionem animæ.

Quaſi diceret: Si qui adhuc in vobis, ô Romani, cunctantur dare manus Chriſto, & ei adſtanti pro foribus aperire, vtpote ſuis reprobis actibus aſſueti, illi meminerint qualia ſint peccati ſtipendia, & ea conferant cum prouentu, quo ditior fit anima ſtipata virtutibus, & gratiâ Dei cœlitus illuſtrata. Proculdubio diſpar conditio impiorum & iuſtorum meditata ſuadebit eis obedire Chriſto, & gratiam eius quantùm fas eſt homini propagare.

Gratia Dei pharmaco comparata.

Hoc itaque ratum eſto; gratiam ſe habere aliquali modo ad animam peccatis obnoxiam, ſicuti pharmacum ad corpus malè affectum, cui inutilia

imò

imò & quandoque noxia ſunt pharmaca, ſi non ritè diſpoſitum fiat fluidum illud corpus: ideoque operæpretium eſſe, vt anima ſe accingat pro modulo ſuo ad gratiæ amplexum, ne gratia illa repudiata cedat aliquando in diſcrimen illius animæ ingratæ. Poteſt & in eo argumẽto reuocari ritus ille Eccleſiæ, quæ pridie feſtorum ſolennium Vigilias inſtituit, vt illis diebus homines ieiuni & orantes ſe aptarent ad imbrem gratiarum qui influit in animas diebus illis inſignibus, vt benè aduertit Bernardus hoc contextu. *Beati qui ſtolam ſuam, dico autem gloriam conſcientiæ ſuæ, ſolliciti ſunt omni tempore conſeruare immaculatam, ſemper ſplendidam exhibere. Sed quia pauci ſunt, qui ſic omni cuſtodia ſeruent cor ſuum, pauciores autem, ſi vel pauciores, qui in omni ſanctimonia conſeruent illud; neceſſe eſt frequenti abſtinentia maculas diluere ſubintrantes, præcipuè cùm præcipua qualibet ſolennitas aduenerit celebranda. Non modò tamen præparatio eſt ad proximam celebritatem obſeruatio præmiſſa ieiunij; eſt & admonitio quædam eruditioque non parua. Diſcimus ex hoc ipſo, quænam ſit via veræ feſtiuitatis æternæ. Quid eſt enim quòd ieiuniis præuenimus ſolennia, niſi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe ſolenni lætitia eſt, qui ſtatutam Vigiliæ abſtinentiam non obſeruat. Planè, inquam, ſi renuis affligere animam tuam in Vigilia, indignus iure cenſeris requie & exultatione feſtiua. Eſt autem vniuerſum præſentis pœnitentiæ tempus, Vigilia quædam ſolennitatis magnæ. Nec cauſaberis Vigiliam magnam ſi æternitatem feſtiuitatis attendas. Licet enim habere præparationem ſoleant ſolennia diurnam; illa cùm æterna ſit, non exigit æternam.*

Ex SS. PATRIBVS. *Bernard. ſermone in Vigilia S. Andreæ.*

Quare Eccleſia pridie feſtorum inſignium Vigilias inſtituat.

Dies feſtus eſt ille, quo anima gratiâ Dei cœlitus inſignitur.

Ita & ego alludens ad præfata dico, eſſe diem illum maximè ſolennem, quo gratia influit in animas noſtras, & eamobrem eſſe feſtum diem præueniendum non ieiunio corporali tantùm, ſed & ſpirituali, abſtinendo à vitiis, & prauis affectibus, qui vt obices diſtrahunt nos à gratia Dei. Fauet vulgare adagium pertinens ad articulum de re medica, ſcilicet diem quo quis purgatur eſſe feſtum, & idcirco eſſe pridie ieiunandum, id eſt, eſſe de re ægri, ſe aptare cautè ad excipiendos effectus beneficos medicinæ. Diſcurſus iſte petitus à medicorum diſciplina poteſt probari exemplis omnium hominum, quos aliquando facti pœnituit, & ne in delectu laboremus, id probabo facta exquiſita anatome hiſtoriæ mulieris huius famoſæ, quæ fuit olim in ciuitate peccatrix. In eius hiſtoria proſtant ea quatuor quæ aduerti ſupra in iulepis. Primo ſuccus herbarum eductus eo modo, quo expendi moraliter, liquet in reduce Magdalena, quæ illucente Deo recolens retroacta momenta temporum impenſa luxuriæ, eo pudore ſuffuſa eſt, vt non auſa ſit offendere oculos Chriſti, ſe dando in conſpectum eius, ſed ſtetit retro ſecus pedes eius, arbitrata ſe indignam obtutibus Chriſti, vtpote fœda peccatorum ſuorum aſpergine conſpurcatam. Adiecit dulcedinem ſaccbari, cùm amore Chriſti ſauciata, ſubodorans in eo virtutum omnium fragrantiam, prouoluta eſt ad pedes eius, fracto ſuo alabaſtro vnguenti, pertæſa omnem ſæculi odorem vt ingratum, ſi componas eum cum ſuaueolentia Chriſti. Magdalena ornata hac ſupellectile pœnitentiæ, ſuum hunc herbarum ſuccum attenta criminum meditatione elicitum; item & ſaccharum, atque aromata abundè diluit aqua ſtillatitia lacrymarum, quas adeò copioſè fudit, vt hoc pœnitentiæ poculo ebibito, congruè diſpoſita fuerit ad effectus gratiæ inſtantis, quæ in eam influxit, omnes illius noxas Domino repurgante.

Pœnitentia Magdalenæ typus eſt animæ reuera pœnitentis.

Vtinã æquali ſolicitudine homines ſalutem animæ & corporis procurarent.

Faxit Deus, vt æquali ſolicitudine procuretur animæ ſalus, qua incumbere ſolent homines reducei ſanitati: vt ſicut non temerè citra præparationem vſurpatur potio medica ne noceat, aut ſaltem fruſtretur intento ſuo; ita & ſinguli quique malè ſibi conſcij reclamante conſcientia, gratiæ Dei nequaquam deſint, ſed compti quantùm decet hoc Dei donum, illud recipiant bonis auibus, & omine fauſto, Deo ſalutem animarum ita congruè propagante.

SENSVS MORALIS.

PARS SECVNDA SECTIONIS.

Quos gratia Dei ſortiatur effectus in anima vt par eſt aptata.

In hæc verba:

Domine non ſum dignus, vt intrés ſub tectum meum.

ARTICVLVS V.

EX MATHEMATICA ET THEOLOGIA.

Priſca ætas ignorauit eſſe Antipodes.

PTolæmei æuo quamplurimæ terrarum orbis plagæ hominibus inuiæ præbuerunt anſam affirmandi, nullos eſſe Antipodes; imò & hæc ætas inſcia fuit effectuum, quos parturit Sol irradians, & influens in oras ſubditas æquatori. Ita homines imprudentes noluerunt alios hoc ſcire, quod ipſi neſcierant. Credidere Solem, qui nuſquam procul ab æquatore gyrat, vibrare radios magis idoneos ad fouenda incendia, quàm ad gramina nutrienda. Tamen poſtera priorum hominum ætas nacta viros induſtrios, qui luſtrarunt maximam orbis partem, ſciuit Antipodes, & experta eſt quàm ſint benefici aſpectus Solis decurrentis zonam illam, quæ à Geographis imperitis torrida nuncupatur. Fida namque relatione compertum eſt, illic ſpirare zephiros, quorum aura leuiore ſæpe ſæpius afflantur incolæ degentes in illa regione, vbi omnia floribus vernant, & aromata ſuauem ſpirant fragrantiam. Ita hæretici expertes gratiæ, à qua procul abſunt, rident effectus gratiæ, quos recenſent & ſentiunt orthodoxi. Non eſt huius loci eos configere meo more multis telis petitis à prædiuite penu Scripturæ, canonum, & Sanctorum Patrum. Sectio hæc moralis agonem hunc non patitur, ſed patet tantùm ſententiis idoneis ad mores in melius informandos. Itaque antequam diſcutiam celebriores gratiæ effectus, ſufficiet aſſerere, gratiam eſſe quid reale in anima eductum de potentia eius obedientiali, in ea permanens per modum habitus inhærentis.

Zona torrida beneficos Solis aſpectus ſortitur.

Quid ſit gratia habitualis.

Singula breuiter expedio. Primò eſſe quid reale inhærens animæ Paulus inſinuat explicitè hoc contextu. *Si enim vnius delicto mors regnauit per vnum; multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum.*

Rom. 5.

Quid delirẽt hæretici de gratia diſſentes.

Probatur doctrina Catholica de gratia.

Sicut enim per inobedientiam hominis vnius peccatores conſtituti ſunt multi; ita & per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi. Nullum planè ferunt effugium illa verba Pauli, & fruſtra tentant hæretici ſuum virus eis aſpergere, mentientes gratiam nihil eſſe reale in homine, ſed eum iuſtificari iuſtitia ipſa qua Chriſtus eſt iuſtus, & eam nobis imputari. Vide delirium hominum, qui quæcunque ignorant blaſphemant. Paulus Chriſtum & Adamum opponit vt diuerſas & contrarias omnino ſcaturigines. Nempe ait Chriſtum eſſe nobis omnigeni boni fontem, & Adamum ſecus omnium malorum caput. Vnde cùm Adami deliquio realiter eius proſapia fuerit ſauciata peccato originali ſingulis inſito; ita & virtute Chriſti, quicunque ſalui fiunt, illi à Deo dignati ſunt gratia realiter exiſtente in anima. Et hoc item liquidò clamant illæ Pauli voces. *Abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes in vita regnabunt.* At ſumma eſſet rerum inopia, ſi nihil prorſus acciperent iuſti, niſi illam denominationem extrinſecam petitam à iuſtitia Chriſti tantùm, ſine vlla alia forma ſingulis inhærente.

Ibidem.

Rurſus eodem textu ait Apoſtolus, per vnius obedientiam iuſtos conſtitui multos. Sed ſi gratia realiter non influeret in animas, homines non conſtituerentur iuſti, ſed dumtaxat dicerentur tales. Ille item Paulus adſtruit hanc veritatem ita fatus: *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* Charitas illa diffuſa non eſt quid imputatum, ſed eſt charitas realiter diſtincta ab amore illo, quo ſe Deus amat, vt benè explicat Auguſtinus hoc tenore. *Charitas, non qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos: ſicut iuſtitia Dei, qua iuſti eius munere efficimur: & Domini ſalus, qua nos ſaluos facit: & fides Ieſu Chriſti, qua nos fideles facit.* Auguſtino explicante, iuſtitiam Chriſti, & eam qua iuſti ſumus, eſſe res numero diſtinctas, non eſt ampliùs ambigendi locus. Adiice & decretum Concilij Tridentini definientis qualis ſit cauſa iuſtificationis noſtræ hoc canone. *Demum vnica formalis cauſa eſt iuſtitia Dei, non qua ipſe iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit, quia videlicet ab eo donati renouamur ſpiritu mentis noſtræ, & non modò reputamur, ſed etiam verè iuſti nominamur & ſumus, iuſtitiam in nobis recipientes.*

Ex SS. PATRIBVS. Auguſt. lib. de ſpiritu & litera. c. 32. Conc. Trid. ſeſſione 6. c. 7.

Quænam ſit cauſa iuſtificationis noſtræ.

Gratiam item educi è potentia ſubſtantiæ intellectualis Angeli, aut animæ, concors eſt omnium Theologorum ſententia, quia alioquin crearetur gratia. At creationis terminus eſt eſſe, ſed accidentis eſſe non eſt eſſe ſed ineſſe, & ſubſtantiæ duntaxat proprium eſt eſſe. Permanere autem gratiam, & non eſſe in anima per modum tranſeuntis, & ad moram, clarè Ioannes inſinuat ita diſcutiens iſtam theſim. *Qui natus eſt ex Deo peccatum non facit, quoniam ſemen ipſius in eo manet.* Manere etiam per modum habitus gratiam illam animæ inhærentem, patet ex eo, quòd omnis forma realiter intrinſecè ſubiecto inhærens, & benè illud afficiens eſt habitus. Ergo cum gratia ex præfatis realiter animæ inſit, & eam benè afficiat, imò & dormientes iuſti gratiâ non excidant, in confeſſo eſt eam eſſe per modum habitus; cùm & pueri initiati ſacro fonte gratia Dei dignati ſint, feriante tamen omni rationis actu, imò & plerumque pœnitentes peracta confeſſione ſuorum peccatorum, abſoluuntur à peccatis etiamſi nullum pro eo momento temporis actum charitatis eliciant. Vnde liquet, gratiam non eſſe actualem tantùm, ſed & habitualem animis inhærere.

Gratia Dei non creatur. 1. Ioan. 3.

Gratia Dei ineſt animæ per modum habitus.

Iam verò qui ſint effectus formales gratiæ, id conſtabit vna demonſtratione Mathematica, quæ talis eſt. Linea perpendicularis incidens in plures ſubſtratas lineas, ibi tantùm facit angulos rectos, vbi ſubiecta linea recta eſt. In aliis verò lineis obliquè ſuppoſitis, illa linea deſuper cadens facit angulos acutos. Ita & gratia deſuper influens in animas, ſi eas inuenerit rectas, id eſt, rectè compoſitas, & aptatas ſicuti præmonui, faciet angulos earum rectos. Dicitur apud Mathematicos angulus, illa area interna, ſeu ſpatium quod concluditur à lineis ſe ſecantibus. Animæ anguli ſunt habitus interni, inhærentes animæ potentiis intellectualibus, vt ſunt illi, qui pertinent ad cognitionem & amorem, penes quos æquus aut iniquus hominum ſtatus attenditur. Hinc homo dicitur rectus, beneficio gratiæ Dei dignantis eum illa rectitudine intellectus, atque voluntatis. Gratia namque velut ſecum fidem, ſpem, & charitatem, quibus ſemper ſtipatur anima Deo grata. At fides eliminat omne quod deuiat à recto rationis ſcopo, & ad ea quæ Dei ſunt humanum dirigit intellectum. Spes autem, & charitas omnia hominum vota rapiunt ad ſuperna, ſicque homo efficitur rectus, non quòd proprio conamine ſuas animæ facultates ſurſum erexerit, ſed quia gratia Dei deſuper illapſa in benè præparatum hominem, illum ita compoſuit. Prius enim linea perpendicularis in puncto tangit lineam ſubſtratam, antequam ſint anguli recti, ita & prius anima concipitur in gratia, antequam polleat rectitudine facultatum.

Ex MATHEMATICA. Euclid. lib. 1. element. geomet.

Gratia Dei influens in animam totum hominem rectum efficit.

In quo ſita ſit animæ rectitudo.

Ad hanc obſeruationem Mathematicam alludit Scriptura ſacra recenſens munda prioris hominis incunabula, hoc verſu: *Fecit Deus hominem rectum.* Et inclyta ſponſa Canticorum ait amorem Dei tantùm pertinere ad rectos. *Recti diligunt te.* Primarius ergo gratiæ effectus, eſt illa animæ rectitudo, quam alii ſanitatem vocant, iuxta alium loquendi tropum ab aliis vſurpatum. Sic orauit Pſaltes: *Sana animam meam, quia peccaui tibi.* Ita & Ieremias. *Sana me Domine, & ſanabor, ſaluum me fac, & ſaluus ero.* Rurſus illa animæ rectitudo alium connotat effectum gratiæ, cuius eſt iuſtificare animam cui aſſingitur, ita vt illuminato intellectu & repurgato corde, iuſtificetur anima, illam gratiæ rectitudinem nacta, iuxta illud Pſalmi: *Iuſtitiæ Domini rectæ, lætificantes corda, præceptum Domini lucidum illuminans oculos.* Præterea quia à Deo ſunt quæ ordinata ſunt, & Deus nihil odit eorum quæ fecit, imò quàm maximè amat ea, quæ conſtitere ſibi; anima recta Deo placet, multiſque bonis ab eo afficitur, vt occinit Pſaltes: *Benefac Domine bonis, & rectis corde.* Eſſe autem Deo gratum & ſimul obnoxium piaculis antea perpetratis, iſta non coëunt. Eamobrem quartus gratiæ effectus eſt delere omnes iniquitates: obliquitas enim & rectitudo non ſunt res concordes. Idcirco Scriptura ſacra, Iobi viri ſancti innocentiam narratura, meminit illius figuræ Mathematicæ, ita recenſens illius ſtatum innoxium. *Vir erat in terra Hus nomine Iob, & erat vir ille ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo.* Et Dauid memor iniqui facinoris, ita Deum orat: *Spiritum rectum innoua in viſceribus meis.* Quippe Deo afflatus ſciebat gratiam &

Eccleſ. 7. Cant. 1.

Pſal. 40. Ierem. 17.

Pſal. 18.

Pſal. 124.

Iob. 1.

peccata

1. *ad r.* 50.

peccata non coire. Demum vt homo, qui iacuit in cœno decumbens toto corpore proſtratus, ſurgit ſi in rectum ſtatum ſe componit; ita & reprobus antea iacens in fæcibus peccatorum, gratiæ illapſu ad cœleſtia aſſurgit, beneficio gratiæ, æterna aliquando gloria potiturus. Et hoc ius ad vitam æternam dicitur vltimus gratiæ effectus, quem rectitudinis etiam typo Mathematico recenſuit Dauid iſto verſiculo: *Habitabunt recti cum vultu tuo.* Item. *Saluos facit rectos corde.*

Pſal. 139. *Pſalm.* 7. Ex Theologia. *Thom* 1. *p. q.* 95.

Genius ſcholæ Theologicæ Thomas aliquos etiam gratiæ effectus enumerat, vſus ſymbolo rectitudinis. Ait enim gratiam fuiſſe cauſam triplicis rectitudinis, ſeu ordinationis in homine. Prima rectitudo ita hominem compoſuit, vt Deo ſubderetur totus. Alia rectitudine, inferiores animæ facultates rationi ſubiectæ ſunt. Demum homine recto, corpus animæ ſubditum ei morem geſſit. Hac profectò regula, id eſt gratia, indiguit homo vitiis incuruatus. Nuſquam enim ſuopte ingenio potuiſſet homo pronus aſſurgere, ſi rectus Dominus hominem ad ſuam imaginem rectum factum non denuo miſerans erexiſſet. Vt ergo, homo, innoteſcas tibi, & ſubodoreris quonam ritu viuas, explora, omnia ſint recta apud te, necne. Rimare ſagaciter omnes angulos animæ tuæ, ne quæ inibi ſordes abditæ delteſcant. Elimina quantocyùs ab intellectu tuo ſpecies illecebrarum, quæ dum obuerſantur, & ſubſidunt, ſpargunt iniqui ſemina cogitatus. Mentis aciem dirige in Deum, vt recolas eius beneficium, & congruas grates agas. Eadem indagine luſtra intima penetralia cordis, vt inde fæcibus eiectis, hoc præuio repurgio, cordi tuo recto valeat Chriſtus Dominus inſidere.

Quàm ſalutares ſint gratiæ Dei effectus.

SENSVS MORALIS.

Quibus priuilegiis gaudeat anima Deo grata.

In hæc verba:

Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.

ARTICVLVS SEXTVS.

Ex Ivre Civili.

Quàm beneficus extitit Deus erga ſuos ſeruos. Ex Ivre Civili. *Leg. Omnes. Codice. De priuilegiis. lib.* 12. *tit.* 29.

ADeò copioſa eſt bonorum omnium ſeges, quam congerit anima Deo grata, vt copia inopem me faciat ob delectum. Ne autem in recenſione effectuum, quibus anima Deo fœta gaudet, videar velle ad nauſeam vſque replere paginas, hoc vnum prænotare ſatis erit; ſcilicet, Imperatores quidem valde fuiſſe beneficos erga ſequaces ſuos, ſed potiora tamen eſſe beneficia quæ Deus ſuis ſeruulis impertitur. Hos autem verè dico tantùm Dei ſeruos, quos eò euexit gratia influens in animas. Primò Imperatores Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius, in gratiam amicorum, quos ad infulas erexerant, condidere legem, qua cingulo etiam depoſito fas eis eſſet retinere conceſſi aliàs honoris inſignia. Ecce legem. *Omnes qui in palatio, militando, diuerſis actibus paruerint, volumus in tantum eius dignitatis, cuius meruerint miſſionem, obtinere inſignia.* Aliis profectò gaudet inſignibus anima Deo grata, vtpote beneficio gratiæ, facta conſors diuinæ naturæ, & titulus ille præſtantior eſt omnibus honoribus huiuſce ſæculi, cùm anima ſic ornata, omnes tranſcendat naturæ fines. Magni facienda eſſe illa præclara gratiæ inſignia monet Apoſtolus, ita hortatus Timotheum: *Noli negligere gratiam, quæ in te eſt.*

Serui Imperatorum affecti multis gratiis. 1. *Timoth.* 4.

Noluere Principes eſſe vacuos titulos infularum, ſed aliâ adiectâ gratiâ, eos fecere immunes, quos in palatium aliàs adſciuerunt. Huius beneficij mentionem luculentam facit iſta conſtitutio Imperatorum Gratiani, & Valentiniani. *Ex aula noſtra diſcedentes viri ab omnibus in cunctis habeantur immunes, numerationumque faſtus, vel rapaces quæſtus, tanquam experientes & idonei non patiantur.* Grauiora ſunt tributa, quibus obſtringuntur homines ignobiles vitiis obnuxij, nimirum corpus & animam debent referre in theſauros iræ Dei, vtpote præbituri fomitem æternis incendiis. Et ne immunes eſſe in hoc ſæculo videantur, perpetuò vrgentur furiis, & ſtimulis conſcientiæ multiplici crimine ſauciatæ. Hæc tributa importuna neſciunt animæ Deo gratæ. Quodque nobilius eſt, nuſquam exeunt aula Dei tales animæ gratiâ affectæ, ſed in quaſcunque abierint terrarum plagas, Regi ſuo Deo benefico iugiter adhæreſcunt. Et quamuis homo decurrens iſtud æuum multas patiatur anguſtias, implexus importunis humani corporis exuuiis, quæ reprobos homines multis ſordibus aſpergunt; iuſti tamen homines nunquam inuiti aſperguntur vitiorum fæcibus indecoris. Eamobrem eo iure gaudent, quod finxit Imperator Conſtantinus in gratiam ſuorum. Ecce ſanctionem. *A Palatinis tam his, qui obſequiis noſtris inculpata officia præbuerunt, &c. procul vniuerſas calumnias, ſiue nominationes iubemus eſſe ſubmotas, &c. atque immunes eos à cunctis muneribus ſordidis, & perſonalibus permanere.* Hic ſanè potentiſſimus eſt gratiæ effectus, vt homo queat comite gratia ſuum totum æuum tranſigere abſque vlla ſordium lethalium aſpergine, in quam incurrunt omnes gratiæ expertes, & ſuffragium illius turpiter aſpernari.

Leg. Ex aula. Cod. eodem libro, & titulo leg. 3.

Quibus anguſtiis obſtringantur ſerui vitiorũ. Quàm beata ſit ſors animæ gratia Dei inſtructæ.

L. A. Palatinis. Cod. vbi ſupra leg. 1. Sordida officia dedecent ſeruos Principum, & maximè Dei ſeruos.

Gratia Item Dei iuſtos omnes aduocat in communionem iuris editi ab eodem Imperatore Conſtantino, ſuos dignante domeſticos hoc fauore, Iuſtinianeo Codice recenſito. *Beneficiis noſtris ita digni ſunt, vt etiam cenſualibus, vel perſonalibus, vel corporalibus muneribus liberentur, & habeant caſtrenſe peculium, ſiue adhuc palatium obſeruent, ſiue optata quiete donati ſint.* Non inficior eſſe pleraque corporalia munia, quibus homines etiam ſanctiſſimi obſtringuntur, vt ſunt, edere, bibere, dormire, ambulare, aſpicere, & paſſionum æſtus præſentire. In his tamen muniis corporalibus, gratia ſic pios homines adiuuat, vt ab omni tributo noxæ grauis ſanctiores animæ vindicentur. Quod autem caſtrenſe peculium ſibi aſſeruare poſſunt illi, quos meminit Imperator, paruum eſt ſi conferas cum gratiæ ſtipendiis, quæ accepit anima inſcripta militiæ Dei. Et vt præfatus ſum, hoc habet ſingulare gratia Dei, vt homines iuſtos ſemper ſiſtat Dei beneuolis aſpectibus, vt Pſaltes ait. *Oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum.*

Lege 1. *Cod. De priuilegiis eod. l. & tit. quo ſupra.*

Gratiæ Dei beneficio, naturales etiã actiones innoxiè peraguntur. *Pſalm.* 33.

Demum ad gloriæ incrementum, ſanxere Imperatores Valentinianus & Valens, obſeruari à populis ſingulari ſchemate honoris eos, quos fecerant inſignes tituli dignitatum. En edictum.

Lege 3. Codice De dignitatibus lib. 12. tit. 4. Iosue 10. Pſal. 138.

Pœna ſacrilegij ſimilis erit, ſi his honorificentia non deferatur, qui contingere noſtram purpuram digni eſtimati ſunt. Amplioris gratiæ argumenta Deus tribuit eis, quos gratia ſua aſperſit, ipſe Deus ſe quandoque ad arbitrium eorum quaſi effingit vt teſtatur Scriptura ſacra, referens ad imperium Ioſue ſtetiſſe Solem. *Obedsente Domino voci vnius hominis.* Nonne & hoc cecinit Pſaltes, Deum commemorans? *Voluntatem timentium ſe faciet.* Item illud. *Nimis honorati ſunt amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum.*

Inſaniũt homines, ita cupidi gratiæ Principũ vt eam quæ Dei eſt negligant.

Præco verbi Dei, habes hîc locuples argumentum declamandi in homines, qui ſuam omnem nauant operam vt Principum auram beneuolam captent, incurij tamen conciliare ſibi gratiam Dei, cuius adeò copioſi ſunt prouentus. Heu in quot anguſtias aulicos adducit inſana cupido placendi Principi, cui placuiſſe ſtipendium eſt fortè ad momentũ durabile, quia res eſt inſolens, homines diu conſtare ſibi. Et proh dolor quotuſquiſque eſt, qui ſuas impendit curas vt Deum deuinciat, cui placere, res eſt ſingularis, imò & ſumma rerum, quibus operæpretium eſt homines occupari. Vtinam Dauidicum illud ſemper inſonaret auribus noſtris: *Placebo Domino.* Profectò minor eſſet cura ſæculi huius illudentis ſuis ſequacibus, quos plerumque ingratus compenſare nequit, neque ſolet. In ea meditatione defixus nobilis quidam Theodoſio Imperatori charus, vale dixit mundo, aliumque ſuum in aula Imperiali ſocium, præpoſiti ſui conſortem fecit admonendo omnes aulicorum curas eò collimare vt captent propitios Principis animos, quos inflectere res eſt operoſa, & inconſtans. Sic eam hiſtoriam memorat Auguſtinus. *Duo nobiles vagabundi irruerunt in quandam caſam vbi habitabant quidam ſerui tui ſpiritu pauperes, qualium eſt regnum cœlorum, & inuenerunt ibi codicem, in quo ſcripta erat vita Antonij, quam legere cœpit vnus eorum, & mirari, & accendi: & inter legendum meditari arripere talem vitam, & relicta militia ſæculari ſeruire tibi. Erat autem ex eis, quos dicunt agentes in rebus. Tunc ſubito repletus amore ſancto, & ſobrio pudore, iratus ſibi, coniecit oculos in amicum, & ait illi: Dic quæſo te, omnibus iſtis laboribus noſtris quo ambimus peruenire? Quid quærimus? Cuius rei cauſa militamus? Maiorne eſſe poterit ſpes noſtra in palatio, quam vt amici Imperatoris ſimus? Et ibi quid non fragile, plenumque periculis? Et per quot pericula peruenitur ad grandius periculum? Et quamdiu iſtud erit? Amicus autem Dei, ſi voluero, ecce nunc fio. Dixit hoc, & turbidus parturitione nouæ vitæ, reddidit oculos paginis, & legebat, & mutabatur intus, vbi tu videbas, & exuebatur mundo mens eius, vt mox apparuit. Namque dum legit, & voluit fluctus cordis ſui, infremuit aliquando, diſcreuitque meliora, iamque tuus, ait amico ſuo: Ego iam abrupi me ab illa ſpe noſtra, & Deo ſeruire ſtatui; & hoc ex hac hora, in hoc loco aggredior, te ſi piget imitari, noli aduerſari. Reſpondit ille, adhærere ſe ſocio tantæ mercedis, tantæque militiæ.*

Auguſt. l. 8. confeſſ. c. 6.

Qua meditatione inflexi duo nobiles renuntiauere mundo, vt Deo darent manus.

Aſpernanda eſt gratia mundi, vt ea quæ Dei eſt comparetur.

Vtinam hi nobiles, aliàs addicti Principum obſequio, tot in ſua conuerſione nanciſcerentur æmulos, quot ſequaces habent curæ, quam mundi næniis impenderunt. Creſceret in dies grex ſeruorum Dei, qui adeò puſillus eſt, vt arduum ſit diſcernere qui ſint ex hoc grege Dei. Etenim tanta incuria gratiarum Dei homines frangit, vt orbe toto videre ſit homines anhelos in obſequium procerum regni, quaſi eſſet penes hos magnates beare homines in hoc ſæculo, vbi ipſi præpotentes concuſſi æſtumnis quandoque gemunt impares gloriæ, qua vexantur, etſi cernas eos aliis eminere. Itaque hoc altò inſideat menti, videlicet eſſe ſatagendum omnimodè, vt demus libellum repudij mundo, abdicantes omnia eius ſtipendia, vt faciliore negotio poſſimus gratiam Chriſti Domini demerere.

SENSVS MORALIS.

Quos inſignes effectus, ex gratiæ influxu referat anima Deo grata.

In hæc verba:

Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.

ARTICVLVS SEPTIMVS

Ex Ivre Canonico.

Egregia cõparatio gratiæ Dei, & monetæ.

NAtura hominum indiga rerum quamplurium, cauit ſibi auri ſubſidio: nempe auro ſignato teſſera Principum, quiſque ſibi comparat ea, quorum penuria moleſta faceſſit negotium. Pulchrum ſanè inuentum in rem vnam congerere pretium omnium aliarum. Haudquaquam Deo defuit ſimilis induſtria, vt occurreret inopiæ animarum, quas edidit in gloriæ ſuæ multiplex argumentum. Etenim rerum omnium, quæ ad ſalutem pertinent, Deus prouidus compendium repoſuit penes gratiam, quam congruè infundit vt ſtipendium obſequij, quod homo rependit. Primò vt Dominus quiſque ſeruum ſuum aliquò tranſmittens ſuorum negotiorum causâ, ſuppeditat ſumptus idoneos ad tale penſum impoſitum, cui alioquin impar eſſet ſeruus, qui egeſtate oppreſſus, in via deficeret. Ita Deus hominem edidit, vt morem gereret mandatis ei præſcriptis ab hoc Domino præpotente, cuius vel inde gloria maximè liquet, quòd tali ſeruo vtatur, qui eſt præcipuum mundi miraculum. Nemo ſanè fidelium, quibus Dei notitia illuxit, detrectauit vnquàm obedire Deo, ſi non fuerit ille inſanus, & lethali noxa infamis. Tamen etſi hominum vota propendeant ad nuſquam prætereundum Dei mandatum; ſæpe natura labat, & mens parùm propoſiti tenax, velut oblita votum, quo Deo obſtringitur, genio vitiis irretito. Vixque immemor obſequij deliquit homo, cum ſynderesi perurgente dolet, & pœnitet, meliora concipiet poſtmodum exantlare. Sed vt natura deorſum vergens ægrè aſſurgit, Deus illi deliquio occurrit infundendo gratiam, quæ ſuppeditat ſumptus idoneos ad decurrendam viam mandatorum Dei, quam inoffenſo pede nemo præterire poteſt citra gratiæ Dei ſubſidium ſingulare, vt Canones ſancti clamant; in quibus hos accipe editos in concilio Mileuitano, cui interfuere Sancti Auguſtinus, & Anſelmus, magna Eccleſiæ columina. En Canones. *Placuit vt quicunque dixerit, ideo nobis dari gratiam iuſtificationis, vt quod facere per liberum arbitrium iubemur*

Gratia Dei occurrit quotidianis animæ deliquiis.

Gratia Dei neceſſaria ad Dei mandata obſeruanda.

Ex Ivre Canonico. Can. Placuit De Cõſecrat. diſt. 4.

iubemur, facilius poſſimus implere per gratiam, tanquam etiam ſi gratia non daretur, non quidem facilè, ſed tamen poſſimus etiam ſine illa implere diuina mandata, anathema ſit.

Quia verò ad obſequium mandatorum Dei requiritur in intellectu acumen ad diſcretionem boni, & mali, in eodem concilio declaratum eſt hoc eſſe peculiare gratiæ, vt illucendo robur affingeret. Ita rem explicat iſte Canon. *Quiſquis dixerit eamdem gratiam Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum propter hoc tantùm nos adiuuare ad non peccandum, quia per ipſam nobis reuelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, vt ſciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præſtari, vt quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema ſit.* Et quia parum eſſet bonis operibus inſiſtere, ſi homo à fide alienus eſſet; eadem gratia, quæ obſtetricem agit animæ parturientis egregia facinora, fidem homini infundit. Cùm enim iuxta Pauli ſententiam, impoſſibile ſit ſine fide placere Deo, & formalis gratiæ effectus ſit, facere hominem Deo gratum; neceſſe eſt gratiam dum influit in animas, eas etiam ſtipare fide, alioquin hoc abſurdum ſequeretur, ſcilicet hominem infidelem eſſe Deo gratum. Accipe Canonem aſſertorem huiuſce veritatis. *Gratia quæ per Chriſtum datur, non ſolùm peccatorum remiſſionem facit, ſed etiam vt lex impleatur, vt natura liberetur, ne peccatum dominetur: ſpiritus etiam gratiæ dat fidem, quæ etiam non petita à Deo conceditur, vt homini petenti, & alia concedantur. Nam fides non eſt liberi arbitrij tantum, ſed donum Dei.* Itaque homo gratia Dei inſignitus de ſeruo in amicum Dei tranſit, vtique conſcium arcanorum.

Canon Quia verò de conſecr. diſt. 4. Quare requiratur gratia Dei ad obſeruantiã mandatorum Dei. Fides eſt comes indiuidua gratiæ.

Can. Gratia de conſecr. diſt. 4.

Gratiam non eſſe in noſtro arbitrio tantùm, ſed eſſe Dei donum eligentis nos, vt fœcundæ arboris inſtar vberes fructus afferamus, obſequendo legi Dei, eamque nos facere participes myſteriorum Dei, etiamſi taceret omne Ius Pontificium; ſummus ipſe Pontifex Chriſtus aperuit, ita ſuos affatus Apoſtolos gratia Dei cælitus illuſtratos: *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio vobis. Iam non dico vos ſeruos, quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis. Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos vt eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat.* In teſſeram indubiam amicitiæ, menſæ ſuæ participes facit omnes gratiæ Dei conſcios: fieri autem commenſalem Dei, illud eſt accipere ſummam omnium gratiarum; nimirum conuiua Dei ita vnitur Chriſto, vt quaſi concorporeus fiat, vtpote illius ſacro corpore vegetatus. Adeòq; verum eſt gratiam inducere nos ad hoc conuiuium Chriſti, vt omnino nefas ſit illuc accedere abſque gratia comite: nimirum hoc epulo ſibi conſciſcunt mortem homines impij, quia gratiæ Dei expertes repudiat illa menſa, ſanctiori duntaxat animæ præparata. Ecce ſententiam canonicam latam in malè conſcios. *Qui ſceleratè viuunt in Eccleſia, & communicare non deſinunt, putantes ſe tali communione mundari, diſcant, nil ad emundationem proficere ſibi, dicente Propheta: Quid eſt, quòd dilectus meus fecit in domo mea ſcelera multa? Numquid carnes ſancta auferent malitias tuas à te? & Apoſtolus ait: Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat.* Eamobrem ne quis in ſuam ipſius perniciem adeat illa ſacroſancta myſteria, præmonentur homines accingere ſe ad gratiæ Dei influxum antequam conueniant illam Angelorum menſam, vt ſic epulentur animâ defæcatà Ad hoc eſt editus iſte Canon. *Nihil in ſacrificiis maius eſſe poteſt, quam corpus & ſanguis Chriſti: nec vlla oblatio potior eſt; ſed hæc omnes præcellit, quæ purâ conſcientiâ Domino offerenda eſt, & pura mente ſumenda, atque ab omnibus veneranda: & ſicut potior eſt cæteris; ita potiùs excoli debet.*

Gratia Dei nos amicos ſuos efficit.

Ioan. 15.

Gratia Dei nos eius commenſales efficit.

Canon Qui ſcelerate de conſecr. diſt. 2. Gratia Dei neceſſaria ad participandam Eucharistiam.

Gratiæ Dei præcipui effectus attenduntur ex operibus.

Cæterùm gratia Dei tot donibus animam afficit, vt eas ſit recenſere graue: vt enim hominum captum ſuperat gratiam efficere; ita & ſupra omne eloquium eſt, ſermonem congruum texere, quo adæquata virtus gratiæ concludatur Potiora gratiæ argumenta petuntur à manibus, videlicet à virtute audendi magna, quæ nemo planè citra gratiam neque concipere, neque perficere potis eſt. Hoc itaque miſerrimus homuncio enixè à Deo ſupplex efflagito, vt gratia ab eo miſerante indigno infuſa meas manus potius permeet operibus editis, quam vacuis ora repleat oraculis: gratia namque inertes homines exoſa citò patitur deliquium, haudquaquam bonis actibus irrigata. Sed ne Iuris canonici inſcius præcipua videam præteriiſſe encomia gratiæ, locupletiſſimam canonum ſententiam ego ſubiiciam, quæ eſt Pontificis Anacleti. Is è ſummo Eccleſiæ vertice hoc dignum edidit oraculum: *Gratia plenitudo adiectione non indiget, nec vlla requirit commendationis argumenta.* Ne igitur hoc violare decretum videar, nihil vltra adiiciam, ſed tacitus, & veneratus Summi Pontificis eloquia conquieſcam.

Anaclet. Papa epiſt. 1. Can. Si omnia 6. q. 1. Gratiæ Dei maxima cõmendatio.

SENSVS MORALIS.

Natura gratiæ, influxus eius, & effectus diſcutiuntur ad trutinam Sanctorum Patrum.

In hæc verba:

Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.

ARTICVLVS VIII.

Ex Sanctis Patribvs.

PLurium librorum lectione peritior homo effectus, plerumque ſitus omnes orbis terræ callet, imò & deſcribit in ſubiecta charta, licet nullas omnino plagas mundi huius antea permeatit. Locupletes ſunt huius eſſati teſtes, tabulæ omnes geographiæ, concludentes orbem totum, nequaquam tamen ab vno ſolo homine perluſtratum. Tamen vbi ad hiſtoriam orbis accedit, experientiâ geographi tutior eſt poſitio regionum, quas in mappa explicata delineat. Idcirco Hieronymus ipſe Palæſtinam luſtrare voluit adhibito Iudæo peritiſſimo, vt oculis ebiberet ea quæ erudiente magiſtro auribus hauſerat. Magis namque homines afficiunt illa, quæ tanguntur, quàm quæ dubiâ ſæpe famâ animæ committuntur. Si huiuſce rei veritas liquet in profanis, eadem ſanè potiorem ſibi rationem vendicat in re ſacra, qualis eſt

Experientia multum ſciẽtiæ adiicit. Quare multa delira ſcripſerint hæretici in argumento gratiæ Dei.

Diuiſio huius articuli de gratia. Quid ſit, quomodo influat. & quos effectus ſortiatur.

eſt gratia, de qua Pelagius, Caluinus, aliique extorres homines ſcripſere quidem, ſed vt neſcij huius doni à Deo tranſmiſſi, ignorarunt naturam, & aggreſſi diſcutere quomodo gratia influeret in animas, & quos ſortiretur effectus, à recto veritatis ſcopo turpiter aberrarunt. Alij itaque conquirendi duces, vt inoffenſo pede ſequamur eos ineuntes aliis inuios gratiarum calles: Erimus huius anheli voti compotes ſub ducatu Sanctorum Patrum, quos abundè diuinæ gratiæ ſalutare profluuium cœlitus irrigauit. Ne autem tumultuariò quiſque ſuam ferat ſententiam de materia incondita, gratiam reuocabo ad ordinem titulo prælibatum. Id eſt, Primò aperient Sancti Patres quid ſit gratia. Secundò ſubiicient quo pacto influat in animas. Demum concludent explicãdo quoſnã gratia effectus in anima ſortiatur.

Ex SS. Patribvs.

Auguſt. epiſt. 85. Gratia eſt animæ pulchritudo. *Ambroſ. in epiſtol. ad Rom. c. 11.* Gratia gratis data. *Idem lib. 1. de Cain, & Abel c. 7.* Gratia eſt quid reale, & non denominans tantùm animas extrinſecè.

Prior è Sanctorum choru prodit Auguſtinus, affirmans gratiam Dei eſſe præcipuum animæ ornatum, quo iuſtificatur illa prius vitiis obnoxia. Sic ille: *Quid aliud in nobis eſt iuſtitia, aut qualibet alia virtus, quàm interioris hominis pulchritudo, ſecundùm quam præcipuè ad imaginem Dei facti ſumus.* Illum autem animæ decorem eximium gratis dari ait Ambroſius, edoctus à Paulo Apoſtolo, cuius ferè vſurpat verba ita fatus: *Si gratia, iam non ex operibus. Manifeſtum eſt, quia gratia Dei donum eſt, non debita merces operibus, ſed gratuita ratione, & miſericordia interueniente conceſſa. Alioquin gratia iã nõ eſt gratia. Verũ eſt, quia ſi merces, gratia nõ eſt. Sed quia merces non eſt, ſine dubio gratia eſt: quia veniam peccatoribus dare, non eſt aliud quam gratia, & iis qui non requirunt, ſed offertur illis vt credant.* Ex his inferre eſt gratiam eſſe quid reale, & poſitiuum animæ inhærens: dona nempe Dei non ſunt denominationes tantùm extrinſecæ, & deforis afficientes animam.

Ad gratiam Dei pertinẽt motus animæ aſſurgẽtis ad ardua facinora. Quomodo gratia ſe comitẽ adiungat toti actioni meritoriæ. *Auguſt. lib. de gratia & libero arbitr. c. 16.*

Si verò res eſt de influxu eius, idem Ambroſius ait eam influere mouendo animam ad egregia virtutum conamina. Ecce auctoris ſententiam. *Diſce nunc quemadmodum vnuſquiſque moneatur, ne ſe ipſe auctorem ſuorum putet bonorum. Ne dicas, inquit, in corde tuo, virtus mea, & potentia mea fecit mihi virtutem hanc magnam: ſed in mente tua habebis Dominum Deum tuum, quoniam ipſe dat vires, vt facias virtutes. Vnde benè Apoſtolus, quaſi legis interpres, non gloriabatur in virtute ſua, ſed minimum ſe Apoſtolorum eſſe dicebat, & quicquid eſſet, gratia diuina eſſe, non meriti ſui, nihilque nos habere quod non acceperimus: Quid enim, inquit, habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Didiciſti ergo humilitatem magis ſequi quam arrogantiam; ſedulitatem affectare quam poteſtatem.* Eo magiſtro edoctus Auguſtinus ab ea ſententia non receſſit, ſed liquidiùs illam explicauit dicens, gratiæ influxum, non ſiſtere in ea motione, qua percitus homo ad grandia anhelat, ad quæ natura nequit pertingere. Adiicit ille gratiam ſe comitem adiungere toti operi, ita vt vrgendo ad auſpicanda bona, iacentes erigat animos, & det vnde bonum ſibi propoſitum animus exequatur. Itaque ſi ſedulam operam homo nauat, nec ſuo deſit officio, gratia quæ adfuit primo rudimento boni operis, non deerit & tenori, ſed iugi influxu progreſſum adiuuans, dabit operis incrementum. Accipe Auguſtinum: *Certum eſt nos mãdata ſeruare ſi volumus, ſed præparatur voluntas à Domino, ab illo petendũ eſt, vt tantũ velimus quãtũ ſufficit, vt volẽdo faciamus. Certum eſt nos velle cum volumus, ſed ille facit, vt velimus bonum, de quo dictum eſt. A Domino greſſus hominis dirigentur, & viam eius volet, de quo dictum eſt: Deus eſt qui operatur in nobis, & velle, & operari. Certum eſt nos facere cùm facimus, ſed ille facit, vt faciamus, præbendo vires efficaciſſimas voluntati, qui dixit: Faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obſeruetis, & faciatis, &c. Quoniam Deus vt velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens, propter quod ait, Apoſtolus: Certus ſum, quoniam qui operatur in nobis opus bonum, perficiet vſque in diem Chriſti Ieſu. Vt ergo velimus ſine nobis operatur; cùm autem volumus, & ſic volumus vt faciamus, nobiſcum cooperatur: tamen ſine illo vel operante vt velimus, vel cooperante cùm volumus, ad bona pietatis opera nil valemus.*

Quomodo à Deo ſint rudimenta & incrementa boni operis.

Auguſt. l. De correptione & gratia c. 2. Gratia Dei non illucet tantùm ad ſciẽtiam ſed & accendit ad praxim. *Idem lib. de gratia & libero arbitrio ad Valentinũ cap. 15.*

Subiicit ille Sanctus, gratiam non eſſe duntaxat facem animæ illucentem, vt eius luminis obſequio obeat virtutum calles, ſine vllo alio ſubſidio; ſed ait eam præſtare nobis opem vt abrupta, & aſpera fiant nobis plana comite amore, quo etiam inſulſa omnia condiuntur. Ecce Auguſtinum. *Intelligenda eſt gratia Dei, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, qua ſola homines liberantur a malo, & ſine qua nullum prorſus ſiue cogitando, ſiue volendo, & amando, ſiue agendo faciunt bonum. Non ſolùm vt monſtrante ipſa quid faciendum ſit ſciant; verumetiam vt præſtante ipſa faciunt cum dilectione quod ſciunt.* Quomodo autem coire queant liberum arbitrium & gratia in vno eodemque facinore emerito, idem Sanctus acutè explicat hoc contextu. *Quare iubet Deus ſi ipſe daturus eſt? Quare dat ſi homo facturus eſt, niſi quia dat quod iubet, & adiuuat vt faciat, cui iubet. Semper eſt autem in nobis voluntas libera, ſed non eſt ſemper bona: aut enim à iuſtitia libera eſt, quando ſeruit peccato, & tunc eſt mala; Aut a peccato libera eſt, quando ſeruit iuſtitiæ, & tunc eſt bona. Gratia verò Dei ſemper eſt bona, & per hanc fit, vt ſit homo bonæ voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, vt ipſa bona voluntas, quæ iam eſſe cœpit, augeatur, & tam magna fiat, vt poſſit implere diuina mandata, quæ voluerit, cum valde perfectéque voluerit.* Rurſus eamdem liberi arbitrij & gratiæ concordiam ille Auguſtinus ita explicat. *Nec gratia ſine libero arbitrio facit hominem habere beatam vitam, nec liberum arbitrium ſine gratia; & tamen paruulos ſine vſu liberi arbitrij facit gratia habere beatã, & perpetuam, æternamque vitam. Eos autem, qui iam rationis capaces ſunt, præuenit atque docet, vt bonum velint, & poſſint. Scriptum eſt enim in actibus Apoſtolorum: Et aperuit Deus cor Lydiæ purpurariæ, vt audiret ea quæ dicebantur à Paulo.*

Quomodo concurrant gratia & voluntas. *Idem lib. contra Pelagian. hypognoſticon l. 3.* Concordant gratia & liberum arbitrium. *Actor. 16.*

Duo inſignes effectus gratiæ.

Etſi in modo influendi gratiæ, aliquos eius effectus prælibauerim, cum dixi eam animos addere, & vires infundere ad decurrendam aleam mãdatorũ Dei, tamen alios duos præcipuos effectus meminere Patres, affirmantes eam primò tergere fæces omniũ peccatorũ Secũdò eam ſuos poſſeſſores tandẽ aliquando euehere ad gloriã. In gratiã prioris effectus Baſilius aduocat hunc Iſaiæ locũ: *Iſa. 1.*

Si

...riæ obſe-quio anima repurgatur.

Si fuerint peccata veſtra vt coccinum, ſicut nix dealbabuntur: ſi fuerint rubra ſicut vermiculus, velut lana alba erunt. Eum locum Baſilius ita vertit, vt ex eo maximè adſtruat intentum de

Baſil. hom. de pœnitentia.

emundatione animæ. Sic ille: *Quid niuis, & lanæ albedinem adæquare poteſt, quid tam elui non poteſt, quam coccinum; & tamen qui iſta condidit, ait: Si peccata veſtra fuerint vt colores qui elui nequeunt, ad puritatem niuis mutabuntur, ſi lauemini, & pœnitentiam agatis.* Pro eodem effectu militat Gregorius Nazianzenus affirmans, nullas omnino remanere ſordes peccatorum in anima, quam ſalutares Baptiſmi latices alluerunt. Audi effatum ſummi Theologi. *Hæc*

Greg. Naz. orat. in Sanct. Baptiſma.

Baptiſmi gratia eſt, non orbem terrarum, vt olim, aquis obruens, ſed vniuſcuiuſque hominis peccatum purgans, & maculas, quæ vitio contrahantur, prorſus abſtergens. In eodem Patrum choro ſalit Ambroſius, ita ſuum pangens ſuffragium. *Acce-*

Ambroſ. l. de initiandis c. 7.

piſti veſtimenta candida, vt eſſet indicium quòd exueris inuolucrum peccatorum, & indueris innocentiæ caſta velamina, de quibus Propheta dixit: Lauabis me & ſuper niuem dealbabor. In eo etiam argumento Papa Gregorius ſuas agit partes, ſic decernens è ſede Petri. *Qui dicit peccata*

Gregor. epiſtolarum l. 9. epiſt. 39.

in Baptiſmo funditus non dimitti, dicat etiam in mari rubro Ægyptios non veraciter mortuos, fateatur neceſſe eſt, peccata in baptiſmate funditus mori, quia plus valet veritas in abſolutione noſtra, quam vmbra veritatis.

Ad ſtabiliendum hunc effectum gratiæ emundantis animam ab omni macula, Patres Sancti è Scripturæ penu promunt longam ſeriem textuum, quibus adſtruitur illa concluſio. In his eſt

Ezech. 36.

ille locus Ezechielis: *Mundamini ab omnibus inquinamentis veſtris.* Huic ſimilis eſt illa pœnitentis animæ locutio: *Lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.* Adiice & Michæam Prophetam,

Pſal. 50.

Micha. 7.

ita vaticinantem: *Deponet iniquitates veſtras, & proiiciet in profundum maris omnia peccata.* Huius item generis eſt ille verſiculus Pſalmi.

Pſalm. 102.

Quantum diſtat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates noſtras. Ille effectus vt indubius eſt de fide, ita eum decernente Concilio Tridentino hoc Canone. *Si quis aſſerit per gra-*

Conc. Trid. ſeſſ. 5. Can. 1.

tiam Baptiſmi non tolli totum id, quod veram & propriam rationem peccati habet, ſed dicit illud tantum radi, & non imputari, anathema ſit. Nota, eum effectum, alium concludere, ſcilicet facere animam Deo gratam. Anima namque depoſitis vitiorum exuuiis fit Deo accepta, vt de neophytis ait Paulus: *Deo per omnia placentes,*

Coloſſ. 1.

immaculati, irreprehenſibiles. Et alibi eoſdem compellat hoc tenore: *Sicut electi Dei, ſancti,*

Coloſſ. 3.

& dilecti Ambroſius inde anſam arripit hortandi homines, vt magni faciant illud Dei donũ, quo à peccato immunes adſciſcuntur in chorũ filiorum & amicorum Dei, quos ſalus æterna manet. Ecce Ambroſii parænelim. *Homo faciem tuam non*

Ambroſ. in exhortationem ad neophytos.

Quantùm bono debeat gratiæ Dei, cuius obſequio tantis animæ dotibus illuſtratur.

audebas ad cælos attollere, oculos tuos in terram dirigebas, & ſubitò accepiſti gratiam Chriſti, omnia peccata dimiſſa ſunt. Ex malo ſeruo factus es bonus filius, imo præſume non de operatione tua, ſed de gratia Dei. Gratia enim ſalui eſtis: vt dicit Apoſtolus: non enim hæc arrogantia eſt, ſed fides, prædicare quod acceperis, non eſt ſuperbia, ſed deuotio, Ergo attolle oculos ad Patrem, qui per lauacrum te genuit, ad Patrem qui per filium te redemit, & dic: Pater noſter: bona præſumptio, ſed moderata: patrem dicis, quaſi filius. Sed noli ſpiritualiter tibi aliquid vindicare, ſolus Chriſti pater eſt ſpiritualis, nobis omnibus in cõmuni pater eſt, quia illum ſolum genuit, qui nos creauit.

Quàm terſa fiat anima, gratia Dei decora, paucis ait Bernardus. *Gratia balſamum puriſſi-*

Bernard ſer. 34. in Cant.

mum eſt, & ideo purum, ſolidum, & profundum vas requirit. Rationem autem ſubiiciens ille, quare talis anima faſtidiat res inferas, hæc ait:

Idem ſer. 77.

Miſceri non poterunt vana veris, æterna caducis, ſpiritualia carnalibus, ſumma imis, vt pariter ſapias, quæ ſurſum ſunt, & quæ ſuper terram. Vita

Gratiæ Dei vltimus effectus eſt aſſecutio beatitudinis.

hæc adeò munda in terris beneficio gratiæ præiudicium eſt eius vitæ æternæ ad quam gratia dat ius ſuis poſſeſſoribus: vnde & à Theologis ille vltimus gratiæ effectus enumeratur, ſcilicet, adoptatio ad gloriã, neque alio titulo prior homo fuiſſet adeptus gloriam ſi non peccaſſet; ſed eadem ſpecie gratia qua Deo miſerante gaudemus, hominem illum tunc beaſſet, ſicut & nos brauio æterno donat. Ita Auguſtinus. *Immortalitatem*

Auguſt. in Enchirid. ad Laurent. cap. 106.

natura humana perdidit per liberum arbitrium, & hanc eſt accepitura per gratiam, quam fuerat ſi non peccaſſet acceptura per meritum, quamuis ſine gratia, nec tunc meritum eſſe potuiſſet; quia etſi peccatũ in ſolo libero erat arbitrio cõſtitutum, non tamen iuſtitia retinenda ſufficiebat liberum arbitrium, niſi participatione immutabilis boni diuinum adiutorium præberetur.

Non temerè aſſeruere Patres Sancti, gratiam conferre nobis ius ad gloriam; habent enim vades Apoſtolos, & Prophetas, quorum oraculis conſtat gratiam iuſtos homines efficere conſcios gloriæ æternæ. Hoc ſonat ille verſiculus Pſalmi:

Pſal. 46.

Iuſti autem hæreditabunt terram. Elimatius gratiæ hunc nobilem effectum notat ille Apoſtolus, qui à gratia nomen ſuum trahit, ſcilicet Ioannes, Ita commemorans eos, quibus diuina gratia cæleſtis aſpirauit. *Dedit eis poteſtatem filios Dei fie-*

Ioan. 1.

Rom. 8.

ri. Vnde directè concludit alius Apoſtolus. *Si filii, & hæredes.* Id eſt, nati ad gloriam, quæ eſt hæreditas filiorum Dei. Semotis omnibus inuolucris figurarum idem Paulus, hunc gratiæ effectum indigitat hoc contextu: *Gratia Dei vita*

Rom. 6.

æterna. Huic concinit Iacobus Apoſtolus, iſto

Iacob. 1.

effato: *Promiſit Deus coronam vitæ diligentibus ſe.*

Qua ratione gratia det nobis ius ad gloriam æternam.

Nota tamen, gratiam ex ſe & præcisè ſumptam, ſemoto Dei propoſito, non dare ius homini ad vitam æternam: poſſet enim Deus gratiam reponere penes lapidem, qui tamen ideo nunquam eueheretur ad gloriam. Ideoque hunc effectum gratiæ non eſſe æquè formalem ac alios qui reuera fluunt à gratia, de cuius ratione eſt delere peccata, & facere hominem Deo gratum: dare autem ius ad gloriam, non tam eſt de eſſentia gratiæ, quàm ex præuio pacto Dei, quod vt eſt inuiolabile, nemo etiam defungens in ſtatu gratiæ, vnquam arcebitur à gloria. Quippe, vt Iacobus ait, promiſit Deus coronam vitæ diligentibus ſe: at Deus conſtat ſibi ſemper, nec variare poteſt. Itaque non eſt quòd dubiam gloriam ſuſpicetur homo, ſi gratia non excidat aliquo ſcelere perpetrato.

Qua induſtria ſint cauendæ quæſtiones periculoſæ in argumento gratiæ Dei.

Ne quid hiulcom lædat hunc tractatum, non erit abs re præmonere, in hac ſubiecta materia de gratia latere cautes, in quas plerique impegerunt homines imprudentes, dum ita ſemetipſos conueniunt: Si Deus nemini deeſt, & vnicuique gratiam ſufficientem confert, cuius obſequio adiuti poſſunt homines prouidere ſibi; quare hic

ſaluatur,

ſaluatur,& non ille. Dixi eſſe cauendos hos ſcopulos, qui deducunt animas in abyſſum iudiciorum Dei, quæ penetrare nefas. Eamobrem curioſæ & noxiæ indagini ſecurius puto occurrendum eo modo, quo ſe Auguſtinus ſolitus erat ab his dæmonum technis expedire. Audiendus ille. *Cur gratia hoc illi operetur, illi non operetur? Metuentem me, & trementem iudicia eius inſcrutabilia, & incomprehenſibilia, nolo interroga, quia quod lego, credo & vereor, non autem diſcutio. Quis eſt enim homo, qui reſpondeat Deo? Nunquid dicit figmentum ei, qui ſe finxit, quare me ſic feciſti? Habet enim poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa, aliud quidem vas facere in honorem, aliud in contumeliam. Sed interroga eum, qui dixit: Nemo venit ad me, niſi Pater qui miſit me, attraxerit eum. Et: Non omnes capiunt hoc verbum, niſi quibus datum eſt. Item: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni cælorum, cæteris non eſt datum.* Hæc ille cuius exemplo refer pedem à lubrico, ne turpiter illabaris.

Auguſt. l. 3. hypognoſtic. contra Pelagianos.

Ioan. 6. Matth. 19. Matth. 13

SENSVS MORALIS.

Quàm ſalutares ſint effectus gratiæ Dei.

In hæc verba:

Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.

ARTICVLVS IX.

Ex Historia.

Gratiæ indoles innoteſcit meditatis effectibus eius.

INueſtigare rationes rerum abditarum per effectus, eſt induſtria Philoſophis inolita, & qua plerumque ſuo Marte peruerrant res inuias. Eo maximè ſcrutinio, ſcilicet indagine facta effectuum, gratiæ indoles innoteſcit. Feruente adhuc ſanguine Chriſti, Eccleſia irrorata ſanguine Martyrum experta eſt effectus gratiæ miros ſupra modum Nempe pueri & puellæ impuberes martyrij palmam effuſo ſanguine ſubierunt. Nonne prodigij loco fuit aliquando in theatro coram Imperatore & circunſtante populo videre mimum illudentem ſacris Chriſtianorum, vt cachinnos Ethnicis excitaret, & ita repente motum gratia Dei illapſa, vt ſe Chriſtianum illic eadem mora confeſſus ſit, mortem pro Chriſti nomine fortiter obeundo? Numquid & res planè inſolens fuit videre Doctorem Turcam in Meſquita coram Baiazethe, & Satrapis eius explicantem Alcoranum, ſubitò nutare & pati deliquium vocis, & illabente gratia Dei reſumpta voce canere palinodiam, & in deliria Mahumetis fortiter inclamare, non dedignando mortem acerbam experiri pro fide Chriſti, quam eo momento profeſſus eſt? Nonne & refundenda eſt penes gratiam lepra mundata, Conſtantino tincto ſalutaribus aquis! Non eſt prætereundus Clodouæus Rex Galliæ, qui depoſito faſtum ora fontis ſacri, ſtatim in alium euaſit hominem nactus, animam Chriſtianam Sed quid erudetare tento obſoleta ſæcula, vt refricent ideas effectuum, quos eſt ſortita gratia in his quos affecit, cùm hodie tot clauſtra proſtent, vbi carcere ſpontaneo vtriuſque ſexus iuuenes ceruices ſubdunt iugo Chriſti, prorſus immemures illecebrarum mundi, imò & ſui, beneficio gratiæ alios animos induentes.

Baronius in notis ad Martyrol.

Calchondylas in Baiazethe. Stupendi effectus gratiæ Dei.

Cedrenus in Conſtant Hiſt. Gall in Clodouæo. Clodouæi Regis Chriſtianiſſimi mira mutatio poſt gratiæ Dei illapſum.

Gratiam verò pios homines ad cælos euehere, fides Catholica clamat; nec deſunt multæ hiſtoriæ ſtabilientes illum articulum. In eo argumento celebris eſt hiſtoria Magni Antonij, qui cùm reuiſeret Paulum principem eremitarum, vidit animam eius ferri in ſublime mediam inter Apoſtolos, & Prophetas. Præſtat audire Hieronymum, vt eius authoritate indubia ſit res hæc licet inſolita: Sic ergo Antonij regreſſum ad Paulum Eremitam ille enarrat. *Egreſſus foras, & ne modicum quidem cibi ſumens, per viam, qua venerat, regreſſus eſt, illum ſitiens, illum videre deſiderans, illum oculis ac mente contemplans. Timebat enim quod euenit, ne ſe abſente, Chriſto debitum ſpiritum redderet. Cùmque iam dies alia illuxiſſet, & trium horarum ſpatio viam remeaniſſet, vidit inter Angelorum cateruas, inter Prophetarum, & Apoſtolorum choros, niueo Paulum candore fulgentem in ſublime conſcendere. Et ſtatim in faciem ſuam procidens, ſabulum capiti ſuperiaciebat,ploranſque, & eiulans, aiebat: Cur me, Paule, dimittis? cur inſalutatus abis? tam tardè notus, tam citò recedis? Referebat poſtea beatus Antonius, tanta ſe velocitate, quod reliquum erat viæ cucurriſſe, vt inſtar auis peruolaſſet.* Si ſcruteris quo vectore Paulus ſidera tranſcendebat: nullus planè alius à gratia poterit aſſignari. Ipſa namque dum exuit hominem onere peccatorum, alleuiat & dirigit ad ſuperna.

Hieron. in vit. Pauli Eremit. Paulus Eremito miniſterio gratiæ in cælum euectus.

Alius item auctor emeritæ fidei ſcilicet Ambroſius, ſimilem ferè hiſtoriam profert de Beata Agnete viſa inter agmina Beatorum. Ita Ambroſius: *Dum parentes Beatæ Agnetis aſſiduis pernoctationibus vigilarent ad tumulum eius, vident in medio noctis ſilentio exercitum virginum, quæ omnes auro textis cycladibus indutæ, cum ingenti lumine præteribant. Inter quas vident beatiſſimam Agnetem ſimili veſte fulgentem, & ad dexteram eius agnum niue candidiorem. Hæc itaque dum viderent parentes eius, & qui ſimul erant, ſtuporem mentis incurrunt. Sed Beata Agnes rogat Sanctas virgines parumper gradum figere, & ſtans parentibus ſuis dixit: Videte ne me quaſi mortuam lugeatis, ſed congaudete mihi, & congratulamini, quia cum iis omnibus lucidas ſedes accepi, & illi ſum iuncta in cælis, quē in terris poſita, tota animi intentione dilexi. Et his dictis pertranſiit.*

Beatæ Agnetis tranſitus ad gloriam. *Amb. l. 4. epiſtolar epiſt. 34.* Quare non ſit lugenda mors beatorum.

Fortè inſtabis, duo hæc exempla probare quidem animas innoxias nullo vnquam crimine præpeditas aliquando beandas in gloria, & huius generis fuiſſe Paulum, & Agnetem, quibus Hieronymus & Ambroſius egregio litarunt encomio. Ne ille gliſcat error, & reſcias ſpurciſſimos etiam homines, ſi ſeſe ad meliora conſilia receperunt, participes facti gratiæ Dei, fore etiam quandoque beatos. Accipe duas inſignes peccatrices, quas vbi gratia affecit, ſuperabundans etiam gloria cælitus illuſtrauit. Prima eſt Maria Magdalena, aliàs vitiorum omnium illuuie infamis. Illa Deo vrgente percita, fæces exoſa ſuas, Chriſto dedit manus, ſuamque fecit animam ſacrarium Dei, & totos triginta annos egit in eremo, ſepties in die ſurſum euecta ab Angelis, paradiſi gaudia prælibabat. Vnde amabò dotes illæ, atque chariſmata aliis incōceſſa? Profectò hæc fuere argumēta gratiæ ſingularis, quę in Marię pœnitētis anima refulgebat.

Gratia etiam ſuos omnes ſortitur effectus in anima aliàs impia dūmodo conuertatur.

Ex vita S. Maria Magd. Maria Magdalena quot experta eſt Dei beneficia.

Vtraque etiam Magdalenæ ſortem eſt æmulata Thais Alexandrina, meretrix ſpecie eleganti conſpicua, & compta in perniciem animarum. Illa ſuaſione Paphnucij Abbatis pertæſa ſcelus

Thais meretricis pœnitentia inſignis.

Ex vita Pa- trum hanc historiam recitans Marull. l.4.cap.10. & 2ab. Item lib.5.c.5.

ſcelus ſuum, omnia quæ meretricio quæſtu parauerat redegit in cumulum, quem in foro combuſſit tota ciuitate hoc facinus admirante. Poſtea cogitans ſanctius inſtitutum, ingreſſa eſt monaſterium fœminarum, vbi arctiore cella concluſa pœnitens facti, non auſa Dei nomen ore ſuo referre, ſic orabat: *Qui me plaſmaſti miſerere mei.* Pudibunda triennium duxit defixa in ea oratione, pane tantùm & aqua corpori ſuo cauens. In eo tenore ſibi conſtans fœmina conciliata Deo, thalamum ſibi ſtruxit, quem vidit Paulus diſcipulus Antonij. Paulus ille, nuncupatus ſimplex, & plurium conſcius arcanorum, vidit hiante cælo, ſibi patere cæleſtia, & illic refulgere cubile inſigne, auro diues & innumeris prope gemmis irradians. Credidit ille thalamum hunc fuiſſe inſtructum Antonio Magno, magiſtro ſuo, ſed ei nimium credulo vox iſta inſonuit: Hunc ſibi glorioſum thalamum Thais ſtruxit, quia terrenum & impudicum cubile poſtediſſe dulenter tulit, & ſeipſam lectulum floridum Chriſto Domino conſecrauit. O gratiæ Dei effectus ineffabiles! ô vim miram, reponere cælo animas, quas vitia deponunt in abyſſum!

Ad quem glorii apicé pœnitentia ſuos ſequaces euehat.

Ex Chroni. Minorum in vita S. Franc. Item Marull. l.6.cap.16.

Beatus Franciſcus in modum ſtellæ euectus in cælum.

Ita ſanè gratiam ſic congruit ſuam repetere originem, vt quia deſuper illabitur in animas, eo etiam reſerat illuſtrandas. Grauæ indoles vt cæleſtis eſt, animas etiam componit in modum ſideris illucentis: vnde mortuo viro ſanctiſſimo Beato Patre meo Franciſco, alius eiuſdem inſtituti Sanctus vidit animam viri Seraphici euolare in cælum, in modum ſtellæ mirabilis. Hanc veluti metamorphoſim animarum in ſidera ſubindicat Scriptura ſacra, & locuples quædam hiſtoria illud idem inſinuat. Accipe ſeriem rei geſtæ, quam recenſet Æneas Syluius vir magni nominis, & ſummis infulis illuſtratus, vtpote factus Summus Pontifex, Pius II. Eo auctore, Ioannes Brixionẽſis Epiſcopus diu luxit immaturam mortem Venceſlai VI. Regis Bohemiæ miræ ſanctitatis viri, qui è cælo miſeratus luctum indiſcretum Præſulis, quaſi ſuis Manibus importuni, eum ſic inſomnis affatus eſt: Quid, ò Ioannes, mihi moleſtus es? quare me vt mortuum luges, quem geſtire debes ſubductũ anguſtiis vitæ ærumnoſæ, & procellis plurimis obnoxiæ. Recole Scripturæ ſanctioris oracula, & inde reſcies animas Deo gratas, depoſita mortali ſarcina tranſire in cæleſtem ſtatum. Locus autem Scripturæ hic eſt; *Quaſi meridianus fulgor conſurget tibi ad veſperam, & cum te conſumptum putaueris, orieris vt Lucifer: Et habebis fiduciam propoſita tibi ſpe, & defoſſus ſecurus dormies. Requieſces, & non erit qui te exterreat.* Recenſito eo textu Rex increpauit eius modicam fidem, quaſi neſcius eſſet, pios homines eſſe dumtaxat extinctos corpore tenus, minime eorum animas minimè depaſcente. Rei admirandæ percuſſus nouitate Epiſcopus excitatus eſt, animo ſuo verſans locum illum, quem Rex ſuggeſſerat vt probaret, animas beatas fore lucifetas in modum ſideris: non meminit apud quem Prophetarum eſſet ille textus; idcirco accipiens concordantias, ſiue indicem, reperit illa verba eſſe Iobi, fidemque habuit illi viſioni.

Æneas Syl. c.28 hiſtoria Bohem.

Iob.11.

Venceſlai Regis Bohemiæ vita innoxia quàm glorioſè compenſata.

Animæ Beatorum ſunt vt ſidera micantia.

Inde profectò habemus locuples argumentum fiduciæ magnæ in ærumnis huius æui, ſi quando moleſta caro faceſſit negotium, & inuita decurrit ſtadium pœnitentiæ, animam ſollicitans, vt genio indulgeat. Inculcanda ſunt ei præmia æterna, quæ manent animas Deo gratas, recolenda eſt gratiæ Dei poſſeſſio præſtantior omnibus illecebris. Quòd ſi placet vnica hiſtoriâ concludere potiores omnes effectus gratiæ, eſt animo reuoluenda mors Eulaliæ Virginis & Martyris, quæ capite amputato animam emiſit ſpecie columbæ mundiſſimæ æthera tranſcendentis. Anima Deo grata meruit nomenclaturam columbæ in Canticis, vbi Deus animam ſibi deuinctam, ita affatur: *Aperi mihi, ſoror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea.* Vt ergo indicaret Deus animam virginis Eulaliæ eſſe ſibi gratiſſimam, illi affinxit Ideam auis mundiſſimæ. Et hic eſt formalis effectus gratiæ, ſcilicet efficere animam Deo gratam ſua inſita puritate. Præterea columba dicitur eſſe expers fellis ac proinde nullo amarore poteſt eſſe ingrata. Inde liquet alius effectus gratiæ, in eo ſitus vt à peccato immunes faciat animas: peccatum autem in Codice ſacro vendicat ſibi typum fellis. Et eo nomine vſus eſt Petrus, denotare volens animam Simonis eſſe adhuc peccatis obnoxiam. Sic enim eum ille acriter increpauit: *Cor tuum non eſt rectum coram Deo. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum, ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis & obligatione iniquitatis video te eſſe.* Columbam autem eſſe procul ab amaritudine, & nihil niſi dulce ſapere ſubindicat Sponſus, amaſiam ſuam caſtam ita compellans: *Quàm pulchra es, amica mea, quàm pulchra es. Oculi tui columbarum, abſque eo quod intrinſecus latet.* Illud quod intrinſecus latet eſt ſcaturigo dulcedinis miræ, qua Deus inflectitur ad amorem ſponſæ; videlicet gratia eliminans omnem noxam. Denique columba pernice ſuo volatu ſurſum vecta, clamat vltimum illum effectum gratiæ, animas euehentis in cælum. Et hic effectus etiam lineatur in Canticis, vbi ſponſam vocat eius amaſius, & excitat vt aſſurgat quæſitura locum in petra, id eſt, in gloria, adeò ſtabili & fixa, vt benè petræ nomine denotetur. Hæc ſponſus: *Surge, amica mea, ſpecioſa mea, & veni. Columba mea, in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ: oſtende mihi faciem tuam, ſonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, & facies tua decora.* Credo abundè ſatisfactum intento articuli huius, cui incumbebat aliquibus hiſtoriis facere palàm, gratiæ effectus aſſignatos à Theologis non eſſe perperam & temerè recenſitos. Vnum eſt quod ſupereſt, penes te & me repoſitum, lector beneuole; nempe vt faciamus periculum illorum effectuum, quos percipiunt iuſti omnes Chriſto Domino miſerante.

Ex vita S. Eulaliæ. Item Marull. lib.6.cap.16.

Cant.5.

Anima Eulaliæ euolat in cælum ſpeciem columbæ referens.

Act. 8.

Quare anima Deo grata columbæ nomine deſignetur.

Cant.4.

Cant.2.

SENSVS MORALIS.

Quàm decora ſit anima inſignita Dei gratia.

In hæc verba:

Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.

ARTICVLVS X.

Ex Symbolis, et SS. Patribvs.

ETſi quæque prædiuites gazæ inopes ſint, nec ſuppeditare queant aliquid idoneum ad lineandas animæ dotes, quas gratia ſecum vehit.

Anima Deo grata comparata Lunæ

Quamuis, inquam, ſeries tota rerum, quas ſinu ſuo natura claudit, ſit indiga ad gratiæ indolem congruè demonſtrandam. Tamen non ero iniurius animæ Deo gratæ, ſi eam typicè depinxero eodem penicillo, quo Deus eam in Canticis efformauit. Ille optimus rerum omnium opifex, probè callens in quo maximè vigeat vis gratiæ, ſponſam ſuam aſſimilauit Lunæ. Sic enim cæleſtis ille amaſius hanc affatur: *Pulchra vt luna.* Hunc & ego typum vſurpabo, ſacturus in te ſacra illud idem quod propoſuit aliquando Bargaglius vir Italus profectò induſtrius, & de re ſymbolica benè meritus. Ille in gratiam Mariæ Mediceæ deſponſatæ Regi Henrico Magno, confinxit hoc ſymbolum. In eadem tabella pinxit Solem & Lunam, ea tamen arte, vt Luna ſubobſcura eſſet ea parte qua erat inaſpecta Soli. Alia verò parte, qua Sol Lunæ illucebat, eam coruſcam fecit, & quaſi æmulam ſideris huius magno lumine coruſcantis. Tabellæ hanc epigraphen adiecit indicem ſui intenti: CONSPICVA QVA CONSPICIT. Id eſt, ſi quid luminis habet Luna, illud totum eſt à Sole: ſiquidem ea tantùm parte rutila eſt, & conſpicua, qua Sol hanc conſpicit. Voluit ille hoc ſymbolo lioeate ſortem Mariæ Mediceæ, quæ tunc nacta eſt Reginæ nomen, quia Regi Chriſtianiſſimo erat deſponſata. Vnde ſymboli ſenſus ille fuit. Si Mariam Mediceam attenditis, qua parte ſata eſt Principe Mediceo, non eſt conſpicua, plures enim puellæ in Europa illam multis titulis antecedunt, vtpote regio ſanguine concretæ. Si verò eam aſpicitis vt pertinentem ad Henricum Magnum, nulli omnino puellarum cedit, quia à Rege potentiſſimo eo lumine aſpergitur, quo nihil ſplendidius in regnis orbe toto micantibus. In eoque ſenſu, CONSPICVA QVA CONSPICIT.

Cant. 6. Egregio ſymbolo deſcribitur anima Deo grata.

Ex Symbolis. Ioan. Ferrus part. 2. Theat. Symbolor. Mariæ Mediceæ Reginæ Chriſtianiſſimæ ſymbolū.

Nihil credo aptius poſſe reperiri ad explicandos gratiæ effectus, & ad ingenerandos humiles animos, ſiquando homo aſſurgat ſua captus ſpecie, cùm recolit ſe gratia Dei cælitus inſignitum. In confeſſo quidem eſt, animam, quam Dei gratia aſpergit, eſſe rutilam inſtar Lunæ; ſed ne vanitatis comes tumor irrepat, operæpretium eſt, eam recolere, nullam ſibi lucem eſſe inſitam niſi à Sole deſuper affulgente. Vnde ſi Deus ad momentum ſuos contineret radios, rutilans hæc anima foret opaca, vernaculis ſibi tenebris obumbrata. Hocque liquet ex etymo Lunæ: dicitur enim Luna, quaſi luce lucens aliena. Itaque compeſcendo faſtui idoneum eſt hoc ſymbolum monens animam aliunde prorſus eſſe quod rutilat, nihilque à ſe habere præter caliginem, ac proinde debere in Deum refundere omne lumen ſuum, quia eſt tantùm CONSPICVA QVA CONSPICIT. Rurſus vt Luna non refulget, niſi Solem coruſcum aſpiciat; ita perperam eſt quod Deus irradiat, ſi anima non conſpicit, id eſt, ſi non annuit, præbendo conſenſum ſuum Domino reuocanti. Etenim, vt alibi præfatus ſum, & ex Bernardo ſupra oſtendi, non ſatis eſt Deum dare, ſed neceſſe eſt adeſſe hominem, qui accipiat: accipit autem & aſpicit Deum cùm conſentit. Et eſto conſpiciat anima, non eſſet conſpicua, niſi Deus ipſe prior aſpiceret. Nequit enim ad Deum oculos attollere, niſi à Deo deſuper erigatur.

Qua meditatione anima gratiæ Dei compos effecta debeat humiliari.

Luna vnde dicta.

Eò collimant Patrum ſententiæ prius recenſitæ, quibus adiice & has Auguſtini, ſcitè affirmantis, animas non eſſe conſpicuas, niſi qua conſpiciunt, id eſt, omnia habere à Deo vnde rutilant; quia hominum niſus præterit gratiæ acquiſitio. Ita Auguſtinus: *Teſtimoniis diuinis probatur gratia Dei, non ſecundùm merita noſtra dari, quandoquidem non ſolùm nullis bonis, verùm etiam multis præcedentibus meritis malis, videmus datam, & quotidie dari videmus. Sed planè cùm data fuerit, incipiunt eſſe etiam merita noſtra bona, per illam tamen. Nam ſi ſe illa ſubtraxerit, cadit homo non erectus, ſed præcipitatus libero arbitrio. Quapropter quando cœperit homo habere merita bona, non debet ſibi tribuere illa, ſed Deo, cui dicitur in Pſalmo: Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Dicendo, ne derelinquas me, oſtendit, quia ſi derelictus fuerit, nihil boni valet ipſe per ſe.* Quod perinde eſt ac animam eſſe tantùm conſpicuam ea parte, qua conſpicit: nam ſi habet aliqua merita, illa inde emergunt, vnde gratia irradiat, citra quam nemo poteſt mereri, aut aliquo egregio facinore Deum præuenire, & ab eo elicere gratiam, veluti ſtipendium boni operis exantlati. In ea ſententia fuit Auguſtinus, quem accipe. *Non ergo homo voluntate ſua adhuc in vitio liberi arbitrij claudicante, præuenit Deum, vt cognoſcat, & quærat eam gratiam tanquam pro meritis acceptu rus, ſed præcedit miſericordiſſima gratia ſua Deus hominis ignorantis, & nondum ſe quærentis voluntatem liberi arbitrij, vt eum ſe ſcire, & quærere faciat, ſicut dixit Ioannes Apoſtolus in epiſtola ſua: Scimus quoniam Filius Dei venit, & dedit nobis ſenſum, vt cognoſcamus verum Deum, & ſimus in vero filio eius. Hic eſt verus Deus, & vita æterna.* Hæc ille appoſitè ad hoc ſymbolum, quò & omnes gratiæ effectus poſſunt optimè reuocari. Etenim ſi res eſt de peccato ſuas tenebras offundente homini poſito procul à Deo, caligo illa omnis excidit, gratia diffundente lumen ſuum, fitque anima CONSPICVA QVA CONSPICIT.

Ex SS. Patribus. Aug. lib. de gratia & libero arbitrio ad Val. cap. 6. Quàm impos ſit anima neſcia gratiæ Dei.

Idem contra Pelag. hypognoſtic. l. 3. Gratia Dei præuenit omnem actum liberi arbitrij.

Idem eſto iudicium de eo effectu, qui animam Deo gratam efficit: nimirum eatenus tantùm grata Deo eſt anima, niſi quatenus abiurat ea omnia, quibus iniquè ſuum deuouerat obſequium, & ad Deum impensè conuertitur. Denique lumine gloriæ non eſt anima conſpicua, niſi qua conſpicit; id eſt, qua parte anima compos eſt gratiæ, eadem etiam habet ius ad gloriam, & ea poteſt deſuper illuſtrari. Multa aliis tomis ego recenſui ſymbola congrua huic articulo, ſed ne repetita nauſeent, conſultò illa prætereo, hoc moraleconſilium ingerens, ſcilicet nos fruſtra aucupari aliunde dotes, quibus poſſimus cæteris eminere, cùm tota illucendi ratio petenda ſit à gratia. Tota hæc mundi pompa nequit animas facere conſpicuas, imò denſas tenebras offundit quibus imprudens hominum animus opacatur. Facere animam conſpicuam, hoc non eſt negotium huiuſce ſæculi, non honorum, non opum, neque vllius alterius illecebræ. Vnius duntaxat gratiæ hoc facinus eſt: hoc lumine coruſca fit anima, ideo vrgenda, vt ſe ab aliis omnibus expediat, & eo tandem aliquando poſſit lumine rutilare.

Sola Dei gratia poteſt homines facere conſpicuos.

Quia autem admonemur ſymbolo præfato, animam eſſe conſpicuam, qua conſpicit, placet ſubiicere ſoliloquium Auguſtini, congruum ad optandam hanc gratiam, & ad eam precibus obtinendam. Vtinam, lector, tibi ſapiant iſta anhela Auguſtini vota, quibus anima tota accenditur ad hoc luminis incrementum. Sic ille Deum affatur: *Gratias ago Maieſtati tuæ, quoniam dignatus es per tuam miſericordiam illuminare me. Lumen* verum,

Auguſt. in Solilol. 34.

verum, lumen ſanctum, lumen delectabile, lumen ſuperlaudabile, lumen admirabile, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & etiam oculos Angelorum. Ecce video, gratias ago. Ecce video lumen cæli, interlucet oculis mentis meæ radius deſuper, à facie luminis tui, & lætificas omnia oſſa mea. O ſi perficeretur in me! Auge quæſo, luminis auctor, auge quæſo, quod interlucet in me. Dilatetur, obſecro, dilatetur ex te, &c. Væ cæcis oculis, qui te non vident, ô Sol illuminans cælum & terram: Væ caligantibus oculis, qui te videre non poſſunt. Væ auertentibus oculis, vt non videant veritatem. Væ non auertentibus vt videant vanitatem: nequeunt enim oculi aſſueti tenebris, ſummæ veritatis radios intueri, nec ſciunt de lumine aliquid æſtimare, quorum eſt in tenebris habitatio. Tenebras vident, tenebras diligunt, tenebras approbant: de tenebris euntes in tenebras, neſciunt vbi corruant. Miſeri qui neſciunt quid amittant, & miſeriores vtique qui ſciunt quid amittant, qui cadunt apertis oculis, & deſcendunt in infernum viuentes. O lux beatiſſima, quæ non niſi à purgatiſſimis oculis videri potes. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Munda me mundans virtus: ſana oculos meos, vt ſanis oculis te contempler, quem non niſi ſani oculi intuentur. Aufer quæſo ſquamas caliginis antiquæ, radio tuæ illuminationis, ſplendor inacceſſibilis, vt te videre valeam irreuerberatis obtutibus, & in lumine tuo videam lumen. Gratias tibi ago, lux mea. Ecce video. Dilatetur obſecro viſus meus, Domine, ex te. O anima mea opaca, ſi Auguſtini oculos indueres, profectò eodem quo & ipſe lumine digoareris.

Deploràdus eſt ſtatus animæ illius, quæ non afficitur Dei illuſtrationibus.

Anima gratiæ Dei expers denſis tenebris opacatur.

SENSVS MORALIS.

Omnia hominum beneficia ſuperat illa gratia, qua Deus cauit hominibus.

In hæc verba:

Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.

ARTICVLVS XI.

Ex Antiqvitate plvrivm nationvm.

Pythagoræ ſpecula quam fuerint ſingularia.

VT hominum induſtria permeat orbem totum, & cæli principem mundi partem, tentarunt homines etiam ſidera ſubdere ſuæ peritiæ. Hoc Pythagoras enixus eſt, nec incaſſum: quippe adinuenit ſpecula, quæ ſanguine reſperſa, Lunam etiam eodem ſanguine cruentabant; ſaltem quaſi reſiliiſſet ſanguis in ſidera, Luna ſuffuſa rubore videbatur. Præſtigias hîc ſuſpicor, & oculorum ludibria à diabolis intentata. Ego, citra tamen vllam ſuſpicionem illius artis iniquæ, volo oculis ſubiicere ea quæ cælitus fiunt in anima mediante gratia deſuper illapſa. Ego, inquam, illa arcana cæli volo palam facere ex beneficiis collatis ab hominibus ſolo naturæ dictamine propitiis. Hoc vnum prænotare neceſſe eſt, omnes ferè Reges partem ſuæ potentiæ repoſuiſſe penes munificentiam, vt teſſeram potiorem animi præpotentis. Ita Perſæ in argumentum potentiſſimi dominij regales epulas inſtruebant. Et ille ritus antiquus Perſarum & Medorum ex Scriptura liquet, vnde emerſit iſte textus, Aſſuerum commemorans. *Tertio anno imperij ſui fecit grande conuiuium cunctis Principibus, & pueris ſuis, fortiſſimis Perſarum, & Medorum inclytis, & profectis prouinciarum coram ſe, vt oſtenderet diuitias gloriæ regni ſui, ac magnitudinem, atque iactantiam potentiæ ſuæ multo tempore, centum videlicet & octoginta diebus.* Cùm autem magnificentia petatur ex dono, quantò ditiora fuere dona, tantò etiam liberalior fuit indoles Regum, qui magnificos titulos ambierunt. Vnde quia nihil omnino potius eſt libertate & vita, Romani Principes vt ſe aliis eminere oſtenderent, latis eo intento legibus, libertati oppreſſæ, & vitæ dubiæ prouiderunt. Vide in Pandectis & codice leges huiuſce generis in margine prænotatas, quibus addiſces ipſas etiam ſtatuas Imperatorum, habuiſſe ius reuocandi vitam ancipitem, & redimendi à ſeruitute, ſi ea eſſet iure belli inita, vt prænotat Alexander. Aliis verò mancipiis leges aliter occurrerunt.

Regum potentia maximè patet in munificẽtia.

Eſther 1.

Perſæ quomodo ſuam potentiam explicabant.

Salutare fuit olim confugere ad ſtatuas imperatorum.

Leg. Quis ſit fugitiuus §. Apud Labeonem ff. De ædil. edict.

Lege 2. De his qui ſunt ſui vel alieni.

Lege 1. Cod. de his qui ad ſtatuas confugiunt.

Alex. l. 3. cap. 10.

Libertatis & vitæ gratiam præſtitiſſe, profectò fuit argumentum ſummi iuris, ita & in moralibus homini morti æternæ obnoxio, qui & libertati filiorum Dei excidit, nemo ſuccurrere poteſt niſi Chriſtus Rex Regum, penes quem ſolum eſt ius vitæ & necis. Vnde & gratia dicitur facta per Ieſum Chriſtum, qui ſic ſuum adſtruit Imperium in animas, hac ſua gratia ſoſpitatas, eo ferè modo quo Romanis militibus in caſtris cauebatur, qui ſi confugerent ad militaria ſigna, videlicet ad haſtas, è quibus eminebant aquilę teſſeræ Romanorum, ſalui erant beneficio ſignorum, quibus præambulis toties Roma victrix orbem ſubegerat. Eo modo Cornelius Tacitus ait Plancum Ducem effugiſſe ſeditionem militum, quos ſibi iniquos ſenſerat immitere. Hunc etiam morem meminit Ammianus. Signa militaria noſtræ militiæ ſunt arma Crucis, quibus Chriſtus ſubegit orbem totum. Quiſquis baiulant Crucem, ille procoldubio amplexatus ſalutare hoc ſignum militare, ſentiet ex hoc ſigno copioſos gratiæ & vitæ latices emanare. Ne autem Chriſti mortui in Cruce, Crux illa debilis ad ſaluandum videatur, recole quæ Plutarchus ait de Theſeo, qui eam venerationem ſibi conciliauit apud Athenienſes, vt eo mortuo ſerui confugientes ad ſepulchrum eius, omni confeſtim vinculo ſoluerentur. Morte Chriſti vincula hominum diruta ſunt, & qui cautè ad eius ſepulchrum confugiunt, ſortiuntur inibi libertatem.

Ius vitæ & necis ſummum ius eſt.

Cornel. Tacit. lib. 1.

Ammianus Marcellin. lib. 25.

Confugere ad aquilas fuit ſalutare Romanis quorum dubia erat vita.

Plutarch. in Theſeo.

Crux potior eſt Theſei ſepulchro quod fuit aſylum reis.

Nulla ferè fuit Gens adeò inhumana, quæ Deo ſuo non conceſſerit hoc ius liberandi à morte, ſi reus ad delubra prouidè confugiſſet. Seruius arbitratur Hercule ſatos Heroas fuiſſe auctores aſylorum in Græcia, vbi Strabo meminit inſigne refugium fuiſſe reis apud templum Epheſioum, vbi ſerui omnes, manumittebantur, vtque illi loco conciliaret ampliorem venerationem Alexander, ius illud propagauit ad ſtadium, vt Cicero aduertit, ita vt quiſquis attingeret ſpatium illud, quod intercapedo primi ſtadij concludebat, ille vteretur eodem iure, quo introëuntes in templum illud Epheſinum. Romulus à Græcis didicit condere aſylum illud, quo tràsfugas omnes malè ſibi conſcios abſoluit, vt meminit Ouidius his verſibus.

Romulus vt ſaxo lucum circumdedit alto,
Cuilibet huc dixit confuge, tutus eris.

Facinoroſi quique homines in eo Romuli aſylo abſoluti, fecere incunabula vrbis Romæ,

Seruius in l. 2. Æneid.

Quis prior aſyla adinuenerit.

Strabo l. 14.

Templum Epheſinum aſylum.

Cicero in Verrem actione 3.

Alexander ius aſyli Epheſini ampliauit.

Ouid. l. 3. Faſtorum.

Romulus in dicto aſylo condidit Romam eò confluentibus noxiis hominibus.

cuius fuere poſtmodum eorum armis longè lateque pomœria propagata. Nec reorum hominum vita infamis obſtitit, quin Roma inclyta caput mundi extiterit etiamſi Iuuenali diſpliceant hæc ingloria vrbis Romæ natalia, vt queritur hoc verſu.

Iuuenalis Satyra 8.

Et tamen vt longè repetas longéq; reuoluas
Nomen, ab infami Gentem deducis aſylo.

Qua cautione Roma Christiana ſit orbe toto ſpectabilis.

Roma Chriſtiana iiſdem auſpiciis creuit & ſurrexit in eum apicem, infra quem ſunt alia omnia regna mundi. Nempe Gentibus innotuere dona Dei, & populi iacentes in fœda vitiorum colluuie, gratiæ influxu terſiores effecti ſunt, & orbe toto diffuſæ Gentes, gratiæ beneficio ſanctiores, Eccleſiæ Romanæ terminos ampliarunt. Vt Romulus lucum ſeu ſyluam muro cinxit alto, vt arx munitiſſima ſontibus eſſet tutum refugium; ita & Chriſtus Dominus Romæ ſalutare lignum Crucis erexit, & ei adiecit petram ſolidiſſimam, Beatum ſcilicet Petrum, cuius conſtantia Crucem altius ibi fixit, dum Crux ibi ſtabilita fuit Petri ſanguine cruentata. Gratiæ Dei aſylum illic omnibus apertum eſt, & eo aſylo Roma fuit clarior, quàm ſuo prius imperio, vt benè Leo meditatur, ita compellans Romam, & admonens quantùm deberet Apoſtolis Petro & Paulo, qui prima iecere fundamina aſyli quod memini, id eſt, fidei, & gratiæ. Sic ille: *Iſti ſunt viri, per quos tibi Euangelium Chriſti, Roma, reſplenduit: & quæ eras magiſtra erroris, facta es diſcipula veritatis. Iſti ſunt patres tui, verique paſtores, qui te regnis cæleſtibus inſerendam multo melius multóque felicius condiderunt, quàm illi, quorum ſtudio prima mœnium tuorum fundamenta locata ſunt: ex quibus is, qui tibi nomen dedit, fraterna te cæde fœdauit. Iſti ſunt, qui te ad hanc gloriam prouexerunt, vt gens ſancta, populus electus, ciuitas ſacerdotalis, & regia, per ſacram Beati Petri ſedem caput orbis effecta, latius præſideres religione diuina, quàm dominatione terrena. Quamuis enim multis aucta victoriis, ius imperij tui terra marique protuleris: minus tamen eſt, quod tibi bellicus labor ſubdidit, quàm quod pax Chriſtiana ſubiecit.* De hoc primatu Eccleſiæ Romanæ vide infra, in explicatione orthodoxa huius Euangelij, vbi ex profeſſo primatum illum ſtabilio. Sufficiat nunc oſtendere, aſylum Romuli, etſi ſalutare reis, non fuiſſe eatenus impenetrabile, quin Roma ſæpe diruta fuerit, in quod tamen excidium nuſquam deuenit arx illa fidei, & gratiæ, quam Petrus Romæ Deo auctore erexit, & ſuo ſanguine dedicauit.

Leo ſerm. 1. in natali SS. Petri & Pauli.

Petrus & Paulus Romã illuſtrem effecerunt.

Roma Chriſtiana illuſtrior ſeipſa Gentili.

Eo etiam aſtu ait Alexander Cadmum condidiſſe Thebas, videlicet illic conſtituit, locum refugij, cuius præſidio ſerui & rei omnes redibant in gratiam vinculis abſoluti. Eâ induſtriâ Deus templum gloriæ, ſeu potius ciuitatem illam ſupernam Ieruſalem in quadro poſitam fecit: nimirum vt quantocyùs exurgeret vrbs beata, in hoc æuo conſtituit gratiam, vt eius beneficio homines adſcripti in ciues illius ſupernæ ciuitatis, eam incolerent nullis vitiorum nexibus irretiti. Græcia quondam oſtenſura quantùm poſſet terrâ marique, vtrobique oſtendit ſe dominam vitæ & necis hominum. Nam præter Dianæ Epheſinæ aſylum, plurima alia fuere refugia in vrbibus poſitis extra mare. In his celebre eſt Spartanorum templum dictum Chalcœnum, id eſt æneum, quia vt ait Liuius, erat penè totum ex ære compactum. Erat hoc templum Mineruę ſacrum, & tanti ſubſidij ex Thucydide, vt reos omnes abſolueret. Vnde ne Pauſanias effugeret mortem quæ inſtabat, populus obſtructo aditu templi huius eum morte mulctauit: vt deflent Probus Æmylius & Diodorus Siculus. Eius etiã templi meminit Ælianus. Aliud ibidẽ Chalcicon fuit templum tãti præſidij, vt illic cauerit vitæ ſuæ Rex Agis, ex Plutarcho.

Alexand. lib. 3 c. 20.

Quanam induſtria Thebarum vrbs ædificata.

Liuius 4 Decad. l. 5.

Thucidides lib. 1.

Probus Æmylius in vita Pauſaniæ.

Diodor. Siculus lib. 11.

Ælian. l. 9. varia hiſt.

Plutarch. in Agide.

Pergamenſes tantum detulere Æſculapio in gratiam rei medicæ, qua conſuluit ægris, vt omnes nefarij homines impunè confugerent ad ædes eius nomini nuncupatas. Benè equidem aptata ſalus corpori in memoriam medici inſignis, qui ſuæ artis beneficio corpora ſuſpitarat. Sed nemo ante Chriſtum potuit aſylum decernere congruum curandis animis lethali aliquo crimine ſauciatis. Ille idem qui ait paralytico, & Mariæ Magdalenæ, eſſe eorum remiſſa peccata, ſolus potuit conficere ſalutare refugium iiſdem ægris, id eſt, vitiis obnoxiis hominibus. Hoc autem præſtitit infundendo gratiam, qua illapſa ſtatim ſanitas animæ procuratur.

Aliqua hic aſyla recenſentur in gratiam hominum noxiorum, ſed his omnibus aſylis præſtat gratia Dei.

In hoc æſtuante pelago vitæ ærumnoſæ operæpretium duxit Deus aſſignare in littore tuta præſidia, vt iactati homines vitæ ſuæ ancipiti conſulerent oblato refugio. Extremum vitæ litus eſt vltima periodus, cui mortis nomen inditum eſt. In eo littore Eccleſia adminiſtrat ſacra idonea ad conciliandam gratiam, quam impij homines exciderant. In hac ora maris proſtant tuta refugia, potiora ſanè eis omnibus, quæ Græcia iuxta mare transfugis aſſignauit. Huius generis fuiſſe in Rhetæo littore Aiacis aſylum, commemorat Seruius, traducens eo nomine Virgilij verſum illum.

Seruius in lib 6. Æn.

Tunc egomet tumulũ Rhetæo in littore inanem
Conſtitui.

Virgilius lib. 6. Æn.

Strabo meminit aliud aſylum in Sigæi maris ora poſitum, quod fuit numine Achillis celeberrimum. In inſula Samothracia fuiſſe etiam tuta aſyla Plutarchus ait. Quàm ſalutare fuerit Tænari aſylum expertus eſt Cleombrotus, vtpote à morte ingloria, illius refugij tegmine reuocatus, vt auctor eſt Thucydides. Eodem beneficio geſtiit aliquando Demoſthenes in Calauria inſula, vbi templi Neptuni ſuffragio vſus irrita fecit omnia conamina Archiæ, vt Strabo refert, & Plutarchus adſtruit.

Strabo l. 3.

Plutarch. in vita Pauli Æmilij.

Thucydides lib. 1.

Strabo l. 8.

Plutarch. in Demoſt.

Ipſæ etiam Gentes, quas Græci barbaras arbitrati ſunt, ſubodoratæ aliquid beneficum in locis Deo ſacris, non ſunt auſæ inferre reis aliquam moleſtiam, ſi ſe reciperent ad illa loca Numini conſecrata. Ferociſſimi Scythæ, & quaſi neſcij indolis humanæ, ſuſpicati in montibus eſſe abdita Numina, aliquos habuere ſacros, in quibus Solinus Arimphæus annumerat. Herodotus adiicit Argippæos. Martianus Capella ſubiicit Aripheos, Plinius item, & Pomponius Mela, cum Solino concordes meminere loca illa, quæ vt excelſa credita ſunt à Scythis delubra Deorum, vbi nefas erat vllam cuipiam inferre moleſtiam. Vnde & in Scythia abundè reis erat cautum, ſi illorum montium culmina ſuperaſſent. Quale putas fore refugium peccatoribus, ſi ad gratiæ verticem adiuti cælitus enituntur? Nihil planè infauſtum habent quod metuant, quia gratia Dei mons eſt diabolis inuius, homines etiam eripiens nebulis omnibus huiuſce ſæculi, ac proinde ſalutem animarum ſartam tectámque conſtituens.

Solin c. 27.

Herodot. in Melpomene.

Martianus Capella l. 6.

Plinius l. 6. cap 13.

Pomponius Mela l. 1. cap. vltimo.

Scythę montes credidere ſacros.

Eadem quæ Scythas reuerentia perculit Ægyptius, homines alioquin fœdis ritibus aſſuetos. Hos ait Strabo adeò addictos Oſyri ſuo, vt iuxta

Strabo l. 17.

Saim

Suum fanum erexerint in Oſyris inſigne decus, vbi incolumes erant omnes transfugæ, tota Ægypto reputante piaculum, vim inferre reo, qui ſuo confiſus Oſyri ſupplex eò confugerat. Non degeneres fuere Moloſſi licet crediti terribiles: quippe Diodorus Siculus ait eos hoc ſpecimen edidiſſe pietatis, vt ſoſpites voluerint eſſe, & incolumes, omnes qui ad aras ſalutis ſuæ timidi prouiderét. De Crotoniatis ille iudicium idem profert, vt & Pauſanias de Meſſeniis. Non eſt prætereundum famoſum Dianæ templum in Thracia, ſecurum regimen ſontibus hominibus, vt meminere Polybius atque Herodotus. Quodque maiorem indicat venerationem erga Deorum ędes, Alexander ait Lacedæmonios etiam poſt latam capitis ſententiam, ſeruaſſe reos ſi fugiſſent ad Palladis ædes, arbitrati ſatius eſſe vereri Deos, quàm noxios homines extirpare. Nonne & hoc præſtitit Deus affatim malens parcere ſontibus, quàm deeſſe gratiæ ſuæ, ideo inſtitutæ, vt miſericordiæ ſuę homines faceret participes, & diuinæ ſuæ naturæ conſortes: & hoc priuilegium Ethnicis incognitum, non fuit etiam ab illis Gentibus adumbratum, licet Ithacenſes aram erexerint Ioui Seruatori, vt eodem loco annotat Alexander. Quidquid inſigne clament Tacitus & Appianus Alexandrinus de templo Mileti ſacro Dianæ Leucophrienæ, & affirment fuiſſe illic omnia tuta tectaque eis, quos exceperant illius ſepta templi; non adeò tamen tuta fuerunt illa clauſtra, vt inde ſana potuerit euadere Arſinoe ſoror Cleopatræ Reginæ Ægypti, illic occiſæ iuſſu Cleopatræ, cui ſe inuiſam præſtiterat, vt deſcribit Appianus.

Diodor. Sic. lib. 11.
Idem l. 12. Pauſanias lib. 4.
Polybius lib. 4. Herodot. l. 3. Alexand. l. 3. cap. 20. Alex. ibid.
Cornel. Tacit. l. 3. Item Pauſanias l. 1. & 3. Appian. Alex. l. 5. bellorum ciuilium.
Arſinoe fatũ deplorandũ.

Prælibata hæc priuilegia indulta Deorum ædibus non pertinebant ad animam, ſed ad gratias tantùm corporales, ita nuncupatas, quia erant corpore tantùm tenus, vt fuere priuilegia ſtatuarum Tiberij Cæſaris, quas Philoſtratus ait adeò fuiſſe celebres in Aſpendo Pamphiliæ, vt eis conceſſum fuerit ſalutem hominibus noxiis impertire. Nemo tamen Gentilium credidit animas malè ſibi conſcias inuenire refugium in aſylis, in gratiam corporum inſtitutis. Eamobrem nos Chriſtiani habemus in gratia amplioris lætitiæ argumenta longè potiora. Nam gratia dedignata ſoſpitatem corporum, plerumque immunem animæ, animas euehit ad gaudia ſempiterna. Et quamuis aræ erectæ videantur præcipuè pertinere ad participanda Dei munera potiſſima; nuſquam tamen priſca Gentilium ætas commemorans ſuorum Deorum beneficia, mentionem fecit ſalutis animarum, ſed tota gratiarum ſumma fuit penes reducem libertatem, aut ſanitatem corpori reſtitutam. Idcirco Palici ara famoſa Siculis eo tantùm nomine celebratur à Seruio, Plinio, Macrobio, Virgilio, Lactantio Grammatico, & Stephano, quòd præſidium eſſet transfugis contra æmulos hominibus noxiis imminentes, vt fusè recenſet Diodorus. De hac ara vſurpatur ille locus Virgilij.

Philoſtratus in vita Apollon. l. 2.

— —*Pinguis vbi placabilis ara Palici.*

Benè decreuerit Græcia necne, quando abſoluit ære alieno oppreſſos, qui confugerant ad Calydoniæ Palladis ædes, ipſa viderit. Hæc tamen gratia inſignis, quam loquitur Alexander, non præteriit naturæ fines, ac proinde poteſt reuocari ad alia beneficia, quæ priora illa ſæcula opaca geſtiebant ſe accepiſſe à Diis, & Regibus. Omnia autem rediguntur in tres claſſes, quarum prior hæc eſt, ſcilicet abſolui ære alieno, cui impares ſæpe homines mortem ſibi iniecto laqueo penduli conſciuerunt. Altera claſſis eſt ſeruorum, qui liberiorem auram reſpirarunt, facta copia adeundi aliquas ex præfatis ædibus, illi gratiæ nuncupatis. Vltima demum ſeries fuit eorum, qui in ſupremo agone poſiti ob inſtantem mortem, ab hoſte aut lictore beneficio aſyli ſoſpites euadebant.

Seruius in l. 9. Æneid. Macrob. lib. 5. Saturn. c. 19. Lactan. Gramm. in Statii lib. 12. Stephan. lib. de vrbibus. Diodor. Sicul. l. 11. in fine. Virgil. l. 9. Æn. Alexand. l. 3. cap. 20
Ad tres tantum claſſes reducuntur gratiæ omnes præſtitæ io aſylis orbe toto præcipuis.

Habemus equidem quòd geſtiamus præ antiquis, ratione gratiæ cælitus impertitæ. Ipſa namque diluit noxas, quæ nos in rationibus Dei debitores ſcripſerant, vtique ſtylo adamantino. Nec vnquam aliunde tergi potuiſſemus ex nominibus huius fori terribilis, vbi rei vſque ad ſolutionem minuti etiam æris carceri mancipantur. Rurſus vbi ſpiritus, ibi libertas; id eſt vbi gratia animam Dei dignatione affecit, illa ſuæ ſeruitutis oblita, filiorum Dei libertate gaudet. Denique anima extincta lethali piacolo, ſuum omne virus euomit, facta rediuiua gratiæ Dei beneficio. Et ne gratis tria hæc conficta credas audi Paulum congratulantem fidelibus ob illa tria chariſmata. Sic ille: *Vos cum mortui eſſetis in delictis, & præputio carnis veſtræ, conuiuificauit cum illo, donans vobis omnia delicta, delens quod aduerſus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis: & ipſum tulit de medio, affigens illud Cruci, & expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in ſemetipſo.* Diſcute ſeriò hunc Pauli textum, & inde deprehendes illa tria beneficia, quæ adeò extulit antiquitas. Cùm audis deletum chirographum, puta dilutum æs omne alienum. Cùm inſonat principatum & poteſtatum expoliatio, cogita libertatem homini reſtitutam, diabolo ſpoliato eo dominio, quod iniquè in nos homines vſurparat. Tandem conuiuificaſſe homines mortuos in delictis, eſt beneficium excedens captum etiam Angelorum.

Gratia Dei omnia beneficia præſtat animæ pœnitenti, quæ corpori aſyla conceſſerunt.
Coloſſ. 2.
Præcipui gratiæ effectus ſimiles eis quos ſortiebantur aſyla probantur Paulo Apoſtolo aſſertore.

Cæterùm vt auſpicatus ſum iſtum articulum ab antiquitate, ei colophonem imponam eadem ſubiectâ materiâ, præmonendo fruſtra nos gloriari de gratia Dei, ſi non morem gerimus præclaro inſtituto, quod aliàs viguit in Ægypto. Accipe rem maximè moralem quam opto tenaciter meo & aliorum animis inſidere. Ait Herodotus, ad oſtia Nili fuiſſe ſolenne templum Herculi Conopæo ſacrum, ad quod ſeſe recipientes ſerui fugitiui tuti erant, & impunes; ea tamen cautione vt in eo templo ſacris initiarentur, & quaſdam acciperent notas, quarum præſidio fiebant conſcij gratiæ recenſitæ. Vnde ſi ſerui transfugæ degentes in eo templo eſſent incurij præfatis inuri notis, fas erat heris eorum repetere transfugas, & in eos flagro vindice deſæuire. Ita & parum eſt nos geſtire de gratia Dei vrgente nos ad meliora, & prouocante ad potiora conſilia, ſi prælibatæ huius gratiæ notas non patimur inuri manibus noſtris; priores domini, id eſt vitia, ius ſuum ſemper in animas ſibi vendicabunt. Itaque cooperandum eſt gratiæ, & ſunt danda animæ vota Deo, vt quocunque perculerit, morem geramus ei deſuper aduocanti. Gratia namque feruidos animos petit, vt monet Auguſtinus ita fatus: *Qui ſe dono gratiæ ad Dei miſericordiam ſentiunt peruenire, hortamur oportere incumbere orationibus, obſecrationibus, ieiuniis, vigiliis, omnique operi voluntatis diuinæ. Prædeſtinatis enim ait Chriſtus: Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem.* Quaſi diceret, incaſſum nos iactare gratiam eſſe penes nos, niſi eius influxum congruo opere comprobemus.

Herodot. lib. 2.
Herculis Conopæi templum rẽ habuit, quæ maximè conducit ad id quod præſtare debet anima gratiæ Dei conſcia.
Auguſt. l. 6. hypognoſtic.
Gratia Dei debet excoli bonis operibus.

EXHORTATIO AD GRATIAM DEI oblatam quantocyùs amplectendam.

Quare oblata homini gratia non influat in animam.

PEctore anhelo velim admoneri Chriſtianos omnes, patere quidem omnibus aditum ad gratiam, Deo ſemper adſtante pro foribus noſtris; ſed aliquando fores occludi, vitio hominum impiorum, qui in idem diſcrimen incurrunt, quod ſupra recenſui notando necem Pauſaniæ, cui fores templi obſtructæ ſunt quando in aſyli præſidium voluit aduolare. Ita plerique indulgentes genio parum curant gratiæ Dei illapſum, creduli ſe inſtante morte acturos pœnitentiam, & conciliaturos Deum. Sed iuſto Dei iudicio, inquit Auguſtinus, qui viuendo oblitus eſt Dei, moriendo obliuiſcitur ſui. Fitque vt iuſtitia Dei ſuas agente partes homo moriatur impœnitens, quia noluit ſtato tempore pœnitere. Has occluſas gratiæ Dei fores excipiunt pœnæ æternæ inflictæ hominibus iocuriis & ſibi, & gratiæ, cuius aditum ſibi negat iniquitas hominum impiorum, licet præſto ſit Deus ad influendum in omnes animas, nullo obice reluctante. Si namque aliquid obſtet quominus influat gratiæ largitor Deus, illud gratiæ deliquium ſe tenet ex parte reprobi renuentis. Etenim iniquitas illa ſumma, qua homo gratia finali excidit non habet Deum cauſam efficientem, ſed animam cauſam deficientem. Sic Deum à noxa vindicat Auguſtinus: *Numquid iniquitas eſt apud Deum? abſit. Si ergo abſit vt iniquitas ſit apud Deum; ſiue quando adiuuat, miſericorditer facit: ſiue quando non adiuuat, iuſte facit; quia omnia non temeritate, ſed iudicio facit. Porro ſi iudicia Sanctorum iuſta ſunt; quantò magis ſanctificantis & iuſtificantis Dei: iuſta ergo ſunt, ſed occulta.* Ille idem omnium hominum finem bicipitem facit, Alij nempe nacti Deum miſericordem ſalui fiunt: alij verò incurrentes in Deum iuſtum, meritas luendo pœnas, ignibus addicuntur; quia non geſtere morem voluntati Dei, qui vult omnes ſaluos fieri. Ita Auguſtinus: *Ne quiſquam putaret diuino iudicio fieri, non omnes homines ſaluari; dixit Apoſtolus: Qui vult omnes homines ſaluos fieri. Quapropter omnes homines qui ſaluantur, Dei voluntate ſaluantur. Deus enim noſter, Deus ſaluos faciendi, & Domini Dominus exitus mortis. Et quia ira in furore eius, & vita in voluntate eius. Intelligite itaque in furore iuſtitiam, in voluntate miſericordiam.*

Ex SS. Patribus.

Auguſt. tract. 53. in Ioan.

Non in Deū ſed in hominem eſt refundendum gratiæ deliquium.

Idem lib. 6. hypognoſt.

Deus vult omnes homines ſaluos fieri.

Obſerari fores gratiæ reprobis eorum vitio, quia ſcilicet Deo ſæpe reuocanti negarunt aſſenſum ſuum, ipſe Deus eloquitur increpans incuriam hominum indolem, quæ vt noxia mulctatur congruá ſibi pœna, ſic ſacro Codice recenſità. Accipe querulas Dei voces, Salomonis organo reſonantes: *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem ſuam: in capite turbarum clamitat, in foribus portarum vrbis profert verba ſua, dicens: Vſquequo paruuli diligitis infantiam, & ſtulti ea quæ ſibi ſunt noxia cupient, & imprudentes oderunt ſcientiam? Conuertimini ad correptionem meam: en proferam vobis ſpiritum meum, & oſtendam vobis verba mea. Quia vocaui, & renuiſtis: extendi manum meam, & non fuit qui aſpiceret. Deſpexiſtis omne conſilium meum, & increpationes meas neglexiſtis. Ego quoque in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo, cùm vobis id quod timebatis aduenerit. Cùm irruerit repentina calamitas, & interitus quaſi tempeſtas ingruerit: quando venerit ſuper vos tribulatio, & anguſtia. Tunc inuocabunt me, & non exaudiam: manè conſurgent, & non inuenient me: eo quod exoſam habuerunt diſciplinam, & timorem Domini non ſuſceperint, nec acquieuerint conſilio meo, & detraxerint vniuerſa correptioni meæ. Comedent igitur fructus viæ ſuæ, ſuiſque conſiliis ſaturabuntur: auerſio paruulorum interficiet eos, & proſperitas ſtultorum perdet illos. Qui autem me audierit, abſque terrore requieſcet, & abundantia perfruetur, timore malorum ſublato.* Nihil ſanè elimatiùs in hoc argumento promi poteſt. Sed quia audio ſuſurrum hominum nequam muſſitantium, non omnes impios defungi expertes ſacramentorum Eccleſiæ, quæ nemini in ſupremo agone poſito deeſt, ac proinde nullius eſſe ſalutem in hoc ſæculo deploratam, ideoque perperam dici occludi quandoque fores gratiæ homini vitiis indulgenti. Quia inquam illa inſtantia reprobos ſpe plerumque inani allicit ad peccandum impunè, affingens eorum animæ quandam certitudinem gratiæ aliquando deſuper illapſuræ; diluenda eſt hæc lethalis obiectio.

Prouerb. 1.

Declamat Salomon in homines incurios gratiarum Dei.

Serò tandem aliquādo reprobi tentabūt reditum ad pœnitentiam.

Malè ſibi cōſulūt illi qui pœnitentiam ſuam reſeruant in momentum mortis.

Itaque hoc ratum eſto, videlicet hominem peccato mortali obnoxium, eſſe expertem gratiæ, atque adeò eſſe in ſtatu naturæ non integræ, ſed iacentis ægritudine peſſima, qua inualeſcente, anima prona eſt in decliue vitiorum omnium, & tantùm abeſt, vt in ea auerſione Dei, quam noxa lethalis inuehit, poſſit anima mereri ex ſe gratiam reſurgendi à peccato, quin potius eum ſuo iniquo facinore ſollicitat ad vindictam, quam plerumque Deus auſpicatur negando gratiam efficacem. Et licet aliquando reprobi confiteantur vt par eſt in extremis, gratiaque ſacramentalis influat hoc momento, quo ſuas deflevere noxas; iuſto tamen Dei iudicio accidit, vt poſtea recenti gratia excidant, quia ſollicitante eos habitu prauo, præbent aſſenſum ſuaſioni iniquæ diaboli tunc acriter inſurgentis. In eo genere proſtat hiſtoria cuiuſdam facinoroſi hominis Veneris aſſeclæ, qui morte inſtante confeſſus eſt; ſed ſacerdote abſente recolens expertas luxuriæ delicias, ea memoria delinitus, & in libidinem fractus, obiectæ conſenſit illecebræ, quam tenebatur ex vi pœnitentiæ iugiter abhorrere. Eamobrem vrgente fato defungens in eo voto vacandi prioribus illecebris, detruſus eſt in abyſſum, gratiæ finalis foribus obſeratis.

Ex Theologia.

Thomas 1. 2. qu. 109. art. 8.

Hiſtoria hominis reprobi aſſueti peccare obſcœno conſenſu.

Eo genere fati elatus eſt Eutropius vir impius Chriſtianorum oſor acerrimus, qui ſecundus ab Imperatore moderabatur orbem. Ille inſoleſcens, & impar tantæ fortunæ, multis ſe iniquum præſtitit, vt meminere Zozimus, Nicephorus, & Sozomenus, cum Socrate. Et vt aurá propitiá afflante tument homines, Eutropius inanis gloriolæ & honorum vento abundè afflatus, impos ſui fuit, etiam Imperatricem Eudoxiam aſpernatus; & vt ſuperbia enititur ſemper, turgidus ille homo Deum etiam aggreſſus eſt, obtento edicto ab Imperatore Arcadio, quo violabatur Eccleſiarum immunitas. Nam priſcis ſæculis Eccleſiæ ſortitæ vices aſylorum, tutum reis refugium foribus ſemper patulis offerebant. Non tulit Eutropius hunc honorem præſtari locis ſanctis. Eamobrem vt vir infidelis, factus Imperatori Arcadio importunus

Ex Hiſtoria.

Zozimus lib. 5.

Nicephorus lib. 13. c. 4.

Sozomen. lib. 8. c. 7.

Socrat. lib. 6. cap. 5.

Eutropius inimicus Eccleſiæ eam ſpolians iure immunitatis, alternante fortuna cogitur confugere in Eccleſiam.

importunus, obtinuit in poſterum fore irritam legem de immunitate Eccleſiarum. Non tulit Deus hominis faſtum; nam depoſcente populo Eutropium ad necem, Imperator Arcadius precibus annuens coniugis ſuæ Eudoxiæ declamantis in perduellem illum hominem, qui inſimulabatur aſſumpſiſſe inſulas imperij, eum mandat rapi ad ſupplicium. Præſenſit Eutropius exordia tragœdiæ, per tumultuantis populi voces inconditas excipiens: ideoque conſulturus vitæ ſuæ ancipiti, feſtinus accurrit ad ſacras ædes, quas iure immunitatis ſpoliarat, proſpera vtens fortuna. Tota infremente Conſtantinopoli nefarius homo petitur ad piaculum, vtpote indignus vti Eccleſia propitia, cui ſe iniquum antea præſtiterat. Eò aduolat antiſtes Chryſoſtomus, & furentis populi reorat æſtum componere, tantumque profecit eloquentiâ ſuâ, vt ſoſpes & incolumis eductus ſit Eutropius, licet ea indignus gratia. Tameo vt omnes odere ſcelus immane, non ſtetit Arcadius pollicitis; ſed deportatum in Cyprum, & poſtea reuocatum Chalcedonem, ibi eum ſecuri percuſſit, & in odium, eius nomen è faſtis Conſularibus raſit. Ecce eius epitaphium Claudiano auctore:

Eutropij mors ingloria

Claudian. in præfat. l. 2. in Eutrop.

Scindere nunc alia meditatur ligna ſecuri
Faſcibus & tandem vapulat ipſe ſuis.
Illicitas Conſul pœnas, ſo Conſule, ſoluit:
Annus qui trabeas, hic dedit exilium.
Infauſtum populis in ſe quoque vertitur omen:
Sanit in auctorem prodigioſus honor.
Ablato penitus reſpirant nomine Faſti,
Maturamque luem ſanior aula vomit.

Proſper. de prædict. par. 3. c. 35.

Si ſanctioris hominis teſtimonium luculentum poſcis, accipe à Sancto Proſpero epitomen rei geſtæ: *Eutropius prepotens plurimum, anima & mente Paganus, cùm in contumeliam Eccleſiæ, edictum obreptitiè ab Arcadio Chriſtiano Imperatore ſurriperet, vt ſi quis ad eam confugeret, etiam ab altari ſublatus, pœnas lueret ampliores, diuino iudicio, ſua ſententia prior propinatus eſt: offenſam quippe prædicti Regis incurrens, ad eius refugium, quam oderat, conuolauit. Quem ſancta mater pietatis gremio ſuo ſuſcepit inimicum: cui per venerabilem ſacerdotem Ioannem impetrans veniam, oſori & ſuperbo vitam contulit, & ſalutem: eius exemplo cunctos admonens inimicos, vanum eſſe eis contra ſtimulum calcitrare.* Siluit mortem Proſper, quiâ hîc tantùm ei fuit animus recenſere, quàm ſit benefica Eccleſia in ſuos etiam inimicos. Fuiſſe verò extinctum vindice ſecuri, tradunt Socrates & Sozomenus.

Malum conſilium conſultori peſſimum, vt patet exemplo Eutropij.

Eccleſia eſt benefica ſuis inimicis.

Ecce ideam hominis aſpernantis gratiæ Dei iura. Is in vitia effuoditur, flocci pendens ſalutaria Eccleſiæ monita, & vt peccatum vnum alteri fomitem præbet, homo vitiis aſſuetus in eam vitiorum colluuiem demergitur, quæ Deum ſollicitat ad vindictam, qua inſtante reprobus attonitus, & perculſus horrore gehennæ petit Eccleſiæ ſuffragia, volens cauere ſibi. Inſtant dæmones, ſuumque (debacchantes) dicunt eſſe illud vitiorum mancipium, ſed conniuente Eccleſia votis animæ timore Dei percitæ, diabolis ad morulam eripitur homo nequam, facta humili ſuorum peccatorum confeſſione ſacerdoti idoneo. Sed vt Eutropius dicitur denuo coniuraſſe in caput Arcadij, quemadmodum Zozimus ait; ita & reprobus in extremis, etſi receptus gremio Eccleſiæ, atque adeò redditus vitæ quam inferi depoſce-

Zozimus l. 5. Eutropius eſt idea hominis neſarij vitiis aſſueti.

bant, diu tamen conſtare ſibi nequit, quia licet confeſſio vitiorum culpam tergat, non adimit interea ſenſum prauorum habituum, qui præludunt, vt extorqueant animæ conſenſum, quo denuo confeſſi homines diabolis obſtringuntur. Hinc fit vt homines quidem inolita vitia aperiant in confeſſione, & inde fiant compotes gratiæ, qua poſtea ſpoliantur, prioris illecebræ ſpecie refricata. Itaque peſſimi conſultores ſibi ſunt illi omnes, qui dedignantur adire quantociùs aſylum gratiæ, & aſſueſcunt vitiis, freti opinione longioris vitæ, cuius animo concipiunt fore bonam cataſtrophen; hi namque nolentes aperire Deo, & ſurgere de fæcibus ſuis, quando omnia conſpirant ad gratiam; fortè incurrent in diſcrimen Sponſæ Canticorum, quæ diu ſollicita luxit moras protractas, Sponſo rogante fores aperiri ſibi. Illa nempe tardiuſculè auſcultans pulſanti, non aperuit ſtatim, ideoque Sponſus intempeſtiuas dedignatus inducias aliò pertranſiit, Sponſamque anxiam ſic mulctauit, vt ægrè admodum amaſium poſtea nacta ſit, paſſa vigilum & cuſtodum ciuitatis vulnera, & pallij ſui iacturam.

Negligentia animæ figurata in Sponſa Canticorum.

Ipſa confiteatur qualecunque piaculum moræ, quam iniquè tulit ille dilectus, morarum impatiens. Sic illa: *Vox dilecti mei pulſantis: Aperi mihi, ſoror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea: quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium. Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius. Surrexi vt aperirem dilecto meo: manus meæ ſtillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatiſſima. Peſſulum oſtij mei aperui dilecto meo: at ille declinauerat, atque tranſierat. Anima mea liquefacta eſt, vt locutus eſt: quæſiui & non inueni illum: vocaui & non reſpondit mihi. Inuenerunt me cuſtodes, qui circumeunt ciuitatem, percuſſerunt me, & vulnerauerunt me, tulerunt pallium meum.* Hunc ego textum intelligo de ſecunda gratia, ſeu de augmento gratiæ, & non de prima illa gratia, quæ influit in animam vitiis antea præpeditam. Nam ſtatus ille obſcœnus dedecet Sponſam Chriſti. Si ergo anima Deo grata non amplexata citiùs gratiam excitantem, qua homo vrgetur ad habitualem gratiam propagandam, incurrit in tot diſcrimina; in quas arbitraris anguſtias deuenire impios, qui Deo reuocante penitus obſurdeſcunt? Hos profectò in interitu ſubſannabit Deus, vt refugas gratiæ tempeſtiuæ.

Cant. 5.

Gratiæ excitâri quantociùs eſt auſcultandum.

Quàm proficuus ſit timor Dei.

Placet in eo argumento Bernardi conſilium. Suadet ille timorem, qui animam iugi tenore quatiat. Eſt enim timor ille Dei principium ſapientiæ, quia qui prudenter timet, ille ſibi cauet ab omnibus, quæ ſuſpicionem faciunt mali reconditi. Nullum ſtatum excipit hinc Sanctus iſte, ſic omnes homines adhortatus: *In veritate didici, nil æquè efficax eſſe ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quàm ſi omni tempore coram Deo inueniaris non altum ſapere, ſed timere: Beatus homo qui ſemper eſt pauidus. Time ergo cùm arriſerit gratia, time cùm abierit; time cùm denuo reuertetur, & hoc eſt ſemper pauidum eſſe. Succedunt ſibi viciſſim in animo tres iſti timores, ſecundùm quòd gratia vel adeſſe dignatur, vel offenſa recedere, ſeu iterum placata redire ſentitur. Cùm adeſt;*

Ex SS. PATRIBVS.

Bernard. ſer. 55. in Cant.

Encomia timoris Dei.

time ne dignè opereris ex ea. Nam hoc mouet Apoſtolus: Videte, inquiens, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Et ad diſcipulum: Noli, inquit, negligere gratiam, quæ in te eſt. Et de ſeipſo dicebat; quia gratia Dei in me vacua non fuit. Sciebat homo conſilium Dei habens, redundare in contemptum donantis donum negligere, nec expendere ad quod donatum eſt, idque intolerabilem eſſe ſuperbiam iudicabat, & propterea ſtudioſiſſimè hoc malum & ipſe cauebat, docebatque cauendum. Sed rurſum latet fouea hic, quæ nolo vos lateat, de qua is ſuperbia ſpiritus tantò periculoſius, quantò occultius, ſicut habetis in Pſalmo, inſidiatur quaſi leo in ſpelunca ſua. Nam ſi impedire non præualet actionem, enitat intentionem, ſuggerens & ſuadens quatenus effectum gratiæ arroges tibi, quod quidem ſuperbiæ genus longè illo priore intolerabilius eſſe non ambigas. Quid enim odioſius illa voce, quæ quidam dixerunt: Manus noſtra excelſa & non Dominus fecit hæc omnia. Sic ergo timendum manente gratia. Quid ſi receſſerit? Num multò magis tunc timendum? Planè multò magis: quia vbi deficit tibi gratia, deficis & tu. Audi etenim quid dator gratiæ dicat: Sine me, ait, nil poteſtis facere. Time ergo ſubtracta gratia, tanquam mox caſurus. Time, & contremiſce Deo tibi irato vt ſentis. Time quia dereliquit te cuſtodia tua. Nec dubites in cauſa eſſe ſuperbiam, etiamſi non appareat, etiamſi nihil tibi conſcius ſis. Quod enim tu neſcis, ſcit Deus, & qui te iudicat ipſe eſt, &c. Ergo argumentum ſuperbiæ, priuatio gratiæ eſt. Quanquam tamen interdum ſubtrahitur gratia, ſiue retrahitur, non pro ſuperbia quæ iam eſt, ſed quæ futura eſt niſi ſubtrahatur. Habes huius rei euidens documentum de Apoſtolo, qui ſtimulos ſuæ carnis ſuſtinebat inuitus, non quia extolleretur, ſed ne extolleretur. Sed ſiue iam exiſtens, ſiue nondum, ſuperbia tamen ſemper cauſa erit ſubtractæ gratiæ. Iam ſi gratia repropitiata redierit, multò amplius tunc timendum, ne fortè contingat recidiuam pati, iuxta illud in Euangelio: Ecce ſanus factus es, vade & amplius iam noli peccare, ne aliquid tibi deterius contingat. Audis recidere, quàm incidere eſſe deterius? Proinde inualeſcente, periculo, inualeſcat & metus Beatus es ſi cor tuum iſto triplici timore repleueris, vt timeas quidem pro accepta gratia, amplius pro amiſſa, longè plus pro recuperata. Hæc ille.

Superbia etiam ſecreta gratiam eliminat.

Peccata repetita poſt illapſū gratiæ ſunt deterioris naturæ, quàm antea.

Quos & quāta argumentatimoris habeat anima Chriſtiana.

Timor Dei animā cautiorem facit.

Si in re dubia creditur expertis, profectò in hac ſubiecta materia, de gratia Dei conciliāda, debemus multum Bernardo tribuere, qui ad eum ſurrexit apicem gratiæ, quem tota Eccleſia veneratur. Eo itaque auctore, timor eſt efficax ad promerendam, in eo ſenſu quo Bernardus intelligit, id eſt, nos faciendo cautiores, ne irritam faciamus gratiam Dei dum pulſat ad noſtras animæ fores, hoc alto recolentes animo, Deum odiſſe moras, quas anima nectit, excitante priùs gratiâ prouocata. Eo intento illud idem propoſitum nobis inſideat, quod fuit valde familiare Regi Dauid, qui apud ſe ſtatuerat aurem accommodare obſequentem Deo ſuggerenti, vtpote Deo afflante certior effectus, neminem fieri poſſe compotem vitæ æternæ, niſi beneficio ſingularis auræ cœlitus aſpirantis. Idcirco Rex ſedulus & ſuo factus diſcrimine prudentior, enixè orabat, vt beneuolo Dei aſpectu dignaretur, affirmans ſe moritis eius obſequium humile præſtiturum. Sic ille Deum vrgebat ſupplex: *Deus tu conuerſus viuificabis nos, & plebs tua lætabitur in te: Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacē.* Ita ſanè quidquid loquitur Deus, illud ad pacem ſeu quietem animæ vergit, ideoque metuendum, ne ſalutaria hæc Dei monita nobis excidant: hoc nempe timore Dei accincti, & gratiæ, & gloriæ conſortes erimus, iuxta illud: *Verumtamen propè timentes eum ſalutare ipſius, vt inhabitet gloria in terra noſtra.*

Pſal. 84.

Cauendum animæ ne deſit gratiæ Dei excitāti.

Ibidem.

SENSVS MORALIS.

Nemo planè fiet compos gloriæ æternæ, niſi gratia Dei illapſu rutilus, eiuſdem gratiæ ortum dedacat vſque ad occaſum vitæ.

In hæc verba:

Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum.

SECTIO TERTIA.

IOſue populante Syriam, & extirpante Gentem illam internecione maxima, vindicis eius gladij aciem effugerunt Gabaonitæ excogitato commento induſtrio. Finxerūt illi ſe venire ab Oriente, gentemque ſuam eſſe procul à terra illa ſancta. Et vt fidem conciliarent aſtuto conſilio, accinxerunt ſe eo habitu, quem Codex ſacer ita commemorat. *Callidè cogitantes tulerunt ſibi cibaria, ſaccos veteres aſinis imponentes, & vtres vinarios ſciſſos, atque conſutos, calceamentaque perantiqua, quæ ad indicium vetuſtatis, pittaciis conſuta erant, induti veteribus veſtimentis, panes quoque quos portabant ob viaticum duri erāt, & in fruſta comminuti: perrexeruntque ad Ioſue, qui tunc morabatur in caſtris Galgala, & dixerunt ei, atque ſimul omni Iſraëli: De terra longinqua venimus, pacem vobiſcum facere cupientes, &c. Fecitque Ioſue cum eis pacem, & inito fœdere pollicitus eſt, vt non occiderentur: Principes quoque multitudinis iurauerunt eis.* Dubij Iſraëlitæ ſuſpectos habuere ſermones callidæ gentis, quæ ſe venire ab Oriente procul affirmabat; ſed nutantes eorum animos fixit populi habitus obſoletus, qui ſic incolumis habitauit in terra illa populo Dei tantum conceſſa, & cœlitus erogata.

Ioſue 9.

Gabaonitarū induſtria vt fœdus inirent cum Ioſue.

Homini eiecto è paradiſo, & deportato in exteras orbis oras, vna hæc via ſupereſt repedandi ad propria, ſcilicet vt veniat ab Oriente, & à regione longinqua. Regio longinqua & procul à patria Beatorum, eſt fœda vitiorum colluuies, in qua iacent ſinguli quique reprobi. Statim atque ab ea infami plaga receſſerint, eodem temporis articulo erunt in Oriente; nimirum illico gratia exoritur vitio ſubiugato. Congruè annotauit Codex ſanctus, populum hunc laceris vſum fuiſſe indumentis, & ſic centones & detritas veſtes impoſuiſſe Hebræis: eo namque ſigno innoteſcunt animæ de nouo emergentes è peccato, laceras adhuc circumferunt veſtes, & vetuſtos habitus citò non deponunt, imò inuiti

Gabaonitarum induſtriam æmulātur animæ facti pœnitentes.

ſentiunt

ſentiunt quandoque motus, qui animam adhuc imbecillam quatiunt importunè. Laceræ veſtes, detriti calcei, & durior panis, quo olim paſti ſumus, Deum inflectent ad miſericordiam, ſi ei hanc lugentes ſupellectilem demonſtremus, animo contrito pacem feruidè deprecantes. Illa prioris & iniqui ſui ſtatus recenſio humilis hominem in gratiæ Orientem adducit, qua ſi inſtructus eſt in occaſu, id eſt, ſi in gratia extremum diem claudat, proculdubio beatis mentibus adſcribetur.

Diuiſio ſectionis.

Itaque hæc ſectio in duas erit diſſita partes, quarum prior explicabit neminem poſſe fieri conſortem Beatorum, quin gratiæ Dei orientis illapſum præſenſerit. Altera verò parte oſtendam, neceſſe etiam eſſe habere in occaſu gratiam, id eſt, oportere mori in gratia finali, quod perinde eſt ac dicere, duo deſiderari ad ſalutem. Primum eſt gratia oriens. Alterum eſt perſeuerantia in gratia.

SENSVS MORALIS.

PARS PRIOR SECTIONIS.

Gratiâ Dei inconſultâ, inuius eſt aditus ad gloriam.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent, &c.

ARTICVLVS I.

EX THEOLOGIA.

Ioſue 9.

GAbaonitæ facturi fucos populo Hebræo dixere ſe emenſos longam intercapedinem ſoli, beneficio panum quos calidos aſſumpſerant. Sic illi: *En panes quando egreſſi ſumus de domibus noſtris, vt veniremus ad vos, calidos ſumpſimus.* Eam & nos debemus æmulari induſtriam, proponentes obire calles, qui rectà in cœlum tendunt. Vna eſt via mandatorum Dei, quam operæpretium eſt decurrere, ſi animo noſtro inſedit in cœlum appellere. Sed ne in via deficiamus, panis calidi ſubſidio iugiter indigemus. Panis ille opimus recreans animam eſt gratia Dei, citra cuius opem nemo ſarta tectaque poteſt obſeruare Dei iuſſa. Vbi nota ex Theologia, præcepta Dei attendi bifariam, primò quoad ſubſtantiam, ſecundò quoad modum. Quoad ſubſtantiam aliquod præceptum poteſt attendi ſine vllo ordine ad vitam æternam promerendam, obſeruatione illius præcepti. Vt in præcepto, *Non mœchaberis*, ſi ſpectetur candor puritatis, vt valde congruus homini, quem maximè fœdat obſcœna luxuriæ colluuies, tunc dicetur ſpectati hoc præceptum ſecundùm ſuam ſubſtantiam: & de hoc præcepto Thomas genius ſcholæ pronuntiat, hominem in ſtatu naturæ lapſæ non poſſe omnia præcepta ſeruare citra auxilium gratiæ ſanantis animam grauiter Adami crimine ſauciatam. Ratio petitur ex iugi diſſidio corporis & animæ, quo vigente non concordant diſſiti animæ & corporis appetitus, Gliſcente ea noxa, & præualente carne in ſpiritum imbecillum, ob corruptelam humanæ indolis, vrgente aliqua vegeta

An gratia ſpecialis neceſſaria ſit ad hoc vt obſeruemus mãdata Dei.

EX THEOLOGIA.

Thom. 1. 2. quæſt. 109. art. 2.

Homo in ſtatu naturæ lapſæ nequit obſeruare omnia præcepta Dei ſpectata ſecundùm ſubſtantiam ſine auxilio gratiæ ſanantis. Obſeruare mandata quoad modũ quid ſit.

tentatione nequit homo ſtare ſine gratia, ab ingruentibus vitiis illibatus. Et eſto hoc daremus; dato tamen non conceſſo, hominem abſque gratiæ Dei adminiculo obſeruaſſe mãdata Dei quoad ſubſtantiam; nullum ideo ius haberet ad gloriam, neque eo nomine poſſet recumbere cum Abrahamo, Iſaac, & Iacob, quia mandata obſeruata quoad ſubſtantiam non ſaluant, niſi addatur & modus, ſcilicet vt in charitate fiant ea quæ diuinitus iniuncta ſunt.

Mandata Dei in ordine ad vitam æternam nequeunt obſeruari citra gratiæ Dei ſuffragium.

Hinc collige, hominem, qui impos eſt proprio & ſolo Marte ſuo decurrere viam mandatorum, etiamſi ſpectentur tantùm in ſubſtantia, potiori ratione eſſe imparem eiſdem mandatis, ſi res ſit de illis in ordine ad vitam æternam, vt ſcilicet meritoria eſt illa mandatorum obſeruatio. Nulla namque eſt proportio virtutis meræ naturalis ad obiectum ſupernaturale, quale eſt ſtipendium vitæ æternæ, quod tamen demerere poteſt anima cœlitus illuſtrata. Statim enim atque refulſerit ille Oriens gratiæ Dei, nulla interpoſita mora anima in cœlum ſuos dirigit calles. Quippe gratia Dei omnem grauedinem adimit mandatis Dei, hominemque tali iugo idoneum facit, iuxta illud Ioannis Apoſtoli: *Hæc eſt enim charitas Dei, vt mandata eius cuſtodiamus; & mandata eius grauia non ſunt.* Mandata quidem illa homini nequam acerba ſunt, & ingrata: ſed vbi acceſſit gratiæ Dei condimentum, ea omnis aſperitas eſt veluti ſacchаro dulcorata.

1. Ioan. 5. Mandata Dei condita gratia ſunt ſuauia.

Pſalm. 18. Mandata Dei obſeruata beant homines.

Vide quàm ſuauia, & mellita fuerint Regi Dauid ſtipato illa dulcedine, quam dixi gratiam mentibus diſtillare. Hoc eius ſuaue melos arguit dulcorem inſitum obſeruantiæ mandatorum Dei, quæ ſic ille commemorat. *Iudicia Domini dulciora ſuper mel & fauum: Etenim ſeruus tuus cuſtodit ea, in cuſtodiendis illis retributio multa.* Memorata dulcedo gratiæ, inſpirat virtutem, qua recreatus homo morem gerit Deo, ſe componẽs totum ad arbitrium eius. Obſequium autem illud præſtitum diuinæ iuſſioni, dignatur nos eodem recubitu, quo geſtiunt Abrahã Iſaac, & Iacob in regno Dei Ruſus idem Pſaltes abundè perfuſus rore gratiæ cantat dulcedinem mandatorum Dei hoc tenore: *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo!* Præuia hac gratia, quam plerique graues Theologi arbitrantur eſſe realiter charitatem, in mandatis à Deo præſtitutis homini, nihil eſt penitus importunum, ipſomet aſſertore Chriſto, qui gratiam elargitur. Sic ille: *Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit.*

Pſalm. 118.

Ioann. 14.

Hoc igitur eſto ratum, neminem poſſe donari ciuitate illa ſuperna, vbi recumbunt Patriarchæ, niſi venerit ab Oriente, id eſt, ſi à gratia Dei ſuos greſſus non fuerit auſpicatus. Caue igitur, homo, ne incurras in diſcrimen, in quod impegit Lot, qui diuiſus eſt ab Abraham, & receſſit ab Oriente captus illecebris terræ Sodomorum, vbi penè inuolutus eſt communi incendio, quod ſatius fuiſſet illi ſubiiſſe abſque peccato, quàm pollui inceſtu. Heu quàm lethale eſt multis recedere ab Oriente. Inde arbitror ſcaturire malorum omnium fontem, qui hodie orbem ferè totum alluit, & aſpergit lachrymis inexhauſtis. Vide in Lot ſpeciem hominum impiorum. *Eleuatis itaque Lot oculis vidit omnem circa regionem Iordanis, quæ vniuerſa irrigabatur antequam Dominus ſubuerteret Sodomam & Gomorrham ſicut paradiſus Domini, & ſicut Ægyptus*

Ingens malorum ilias excipit homines, qui à gratia Dei defecerunt.

Gen. 13.

venientibus

uontentibus in Segor. Elegitque ſibi Lot regionem circa Iordanem, & receſſit ab Oriente : diuiſique ſunt alterutrum à fratre ſuo. Abram habitauit in terra Chanaam : Lot verò moratus eſt in oppidis, quæ erant circa Iordanem, & habitauit in Sodomis. Homines autem Sodomitæ peſſimi erant, & peccatores coram Domino nimis. Quæſo aduerte quæ mala exceperint Lut poſtquam luxoriantis ſoli percul ſus eſt cupidine Primò receſſit ab Oriente, vnde ſpirat tanta aromatum fragrantia. Secundò diuiſus eſt ab Abraham. Tertiò habitauit cum gente peſſima, & exoſa Deum. Demum inebriatus filias ſuas neſcius oppreſſit.

Multa diſcrimina incurrit Lot vbi receſſit ab Oriente factus ſic figura animæ quæ gratiâ Dei excidit.

O ſi daretur copia fandi, aut ſaltem conueniendi homines ſingulos in penitiore receſſu animæ, profectò vnumquemque eò redigerem, vt fateretur ingenuè ſe iiſdem ferè malis obnoxium, quibus Lot ſe implicuit imprudenter. Ita eſt, ô reprobe, te compello. Quare receſſiſti ab Oriente? Quare excidiſti gratia Dei? Nonne luxuriantis ſæculi ſpecies tuis illuſit oculis? Numquid te incautum & in Venerem fractum mulieris obuiæ patulo ſinu forma vioida dementauit? Ita planè. Quid inde? Diuiſus es ab Abraham, & procul ab eius recubitu iniiſti conſortium cum vitis peſſimis, ganeonibus, lixis, ſycophantis, aleatoribus, mimis, & ſimili hominum fæce, cum qua vt vitiorum flamma flagras, ita & breui igne inferorum vindice punieris. Si ergo vis dubiis prouidere rebus, redi verſus Orientem, redde Deo manus, quas dediſti diabolo perduelli hominum hoſti. Retrogrado tantùm greſſu fas eſt occurrere malis imminentibus. Nemo namquè poteſt degere cum Sodomitis procul ab Oriente gratiæ poſitis, & recumbere cum Abraham plagæ orientalis indigena. Demum vt ſubrepat cupido melioris inſtituti, hoc refrico tibi effatum Chriſti; ſcilicet eos recubituros cum Abraham in regno Dei, qui venient ab Oriente ſtipati virtutum ſupellectile, qua ornatus Centuriu factus obuiam Chriſto ſplendidè, rutilauit.

Qua ratione homo deuiet à gratia, & in quæ mala impingat.

Exhortatio ſollicitans impios, vt reduces iterū in gratiam cum Deo redeant.

SENSVS MORALIS.

Nemo citra gratiæ habitualis influxum poteſt eſſe conſcius gloriæ æternæ.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent, &c.

ARTICVLVS II.

Ex Philosophia.

Peſſimè delirant hi qui affirmāt hominem poſſe proprio niſu aſſurgere ad ſtatū gratiæ. *Ioann. 15.*

Ex Philosophia.

LEpida eſt & moralis fabula illa ranæ æmulantis enormem aſſequi molem bouis, quam nimio hauſtu aquæ turgida comparare tentauit, crepuit nacta congruum ſtipendium ſuæ dementiæ. Simili propè fato periere Pelagiani Hæretici, affirmantes hominem citra vllius gratiæ habitualis influxum poſſe aſſurgere in illam molem ſanctitatis, quam beatitudo æterna depoſcit ab homine inaugurando æternis illis honoribus. Fides Chriſtiana dedignata delirium illud ſtat Chriſti eloquio: *Sine me nihil poteſtis facere.*

Hæc item veritas, quam tuetur Eccleſiæ fides inconcuſſa, poteſt adſtrui ex ipſis Philoſophiæ fontibus, inde ſic arguo. Ariſtotele auctore: *Nihil agit vltra gradum ſuæ perfectionis.* Id eſt, Nihil omnino agit vltra ſuam ſpeciem. Omnium cauſarum illa eſt indoles, vt exuendo ſuos effectus non diſcurrant extra carceres ſibi à natura præſtitutos. Verbi gratiâ, accidens nequit producere immediatè ſubſtantiam, quia illa nobiliori gradu entis pollet, quàm geſtiat accidens. Ergo cùm homo ſpectatus in præciſo naturæ ſtatu, ſine adminiculo gratiæ participet ſortem omnium agentium naturalium; non poterit tunc agere, niſi iuxta ingenium formæ ſuæ merè naturalis. Vt enim ſe habet res ad eſſe, ita & ſe habet ad operari. Sed niti ad gloriam æternam, & exercere actus congruos ad illam obtinendam, præterit illum hominis ſtatum. Nam natura nequit hominem facere immortalem, qualis erit in gloria. Ergo illud ſtipendium, quo homo ſignabitur in gloria, ſupra naturam eſt; & quidquid attinget illud præmium ratione meriti, debet eſſe eiuſdem rationis.

Ariſtot. Metaphyſ. textu vltim.

Quare nequeat homo proprio tantum conatu gratiam attingere.

Dices, accidentia progignere ſubſtantiam, quæ eſt nobilior accidente; Quippe calor intenſus ignem procreat aliquando, vt videre eſt in charta, quæ iuxta ignem poſita, quamuis eum non attingat, concipit tamen ignem: Ideoque in Philoſophia non eſſe concluſionem incongruam, affirmare hominem proprio naturæ conamine aſſurgere ad gloriam, & actiones exercere, quibus æterna gloria debeatur. Ad Philoſophicam inſtantiam reſpondeo, accidens non virtute ſua prolicere formas ſubſtantiales abditas in ſinu materiæ; ſed accidentia illa habere omnia precariò à ſubſtantia, quæ accidentibus vtitur vt miniſtris ad eductionem formæ, quam ipſa ſubſtantia prolicit, vſa accidentium obſequio. Sic effectus non eſt ſuâ causâ nobilior. Rurſus accidentia & formæ ſunt eiuſdem ordinis naturalis. At in homine compoſito cum gloria æterna nulla prorſus eſt proportio. Ergo nefas eſt aſſerere hominem proprio niſu poſſe attingere ad gloriam: ac proinde eſt profitenda noſtra concluſio, videlicet neminem recumbere in regno Dei cum Abraham, Iſaac, & Iacob, niſi prius veniat ab Oriente, id eſt, niſi acceperit gratiæ illapſum ab eo, qui in Scriptura ſacra dicitur; *Oriens ex alto.* Et explicitè à Propheta Chriſtus nomine Orientis lineatur hoc contextu: *Ecce vir, Oriens nomen eius.*

An accidens poſſit producere ſubſtantiam.

Chriſtus vocatur Oriēs.

Luc. 1. Zach. 6.

Demum ne quis ſcrupulus Philoſopho faceſſat negotium in hoc argumento, & animus fortè nutet in aſſenſu, quem depoſcit iſta theſis, eam ſic adſtruo. Si homo inconſultâ Dei gratiâ beatitudinem comparare queat, erit veluti cauſa ſuæ beatitudinis. Non vniuoca, quia eſt homo naturalis alterius longè rationis ab homine in ſtatu ſupernaturali. Non erit cauſa artificialis, quia illa cauſa ad arbitrium ſuum debet formam introducere in ſubiectum, circa quod regulas artis ad praxim reuocat. Sed homo nequit in hoc æuo animam ſuam afficere viſione Dei, penes quam eſt beatitudo eſſentialis animarum. Nec poteſt dici cauſa æquiuoca actionum, quæ ordinantur ad gloriam: Nam de natura cauſæ æquiuocæ eſt, vt eminenter contineat effectus à ſe elicitos, vt de Sole concordant Philoſophi, affirmantes eum continere eminenter gradus vitæ, quam impertit arboribus & animalibus. Ergo cùm homo in

Valida ratio probans hominem propria induſtria ſine gratia non poſſe aſſequi gloriā æternam.

genere

genere entis naturalis ſit infra gratiam, quæ ſola poteſt attingere gloriam; iure damnatus eſt Pelagius, homini affingens illam potentiam ſnopte ingenio ſidera tranſcendendi.

SENSVS MORALIS.

Citra gratiam nemo poteſt adire hæreditatem Dei.

In hæc verba:

Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum.

ARTICVLVS III.

Ex Ivre Civili.

Semei inſolentia inſignis in Regẽ Dauid.

SEmei præpotens vir, & Saulis Regia ſtirpe ſatus, iniquè ferens regnum Iſrael ademptum familiæ ſuæ, vt deuolueretur in domum Dauid, grauiter ipſum Regem Dauid offendit: factus enim ei obuiam cùm fugeret in deſertum, declinans inſidias filij ſui Abſalonis inaugurati in Regem iniquis artibus, eum conuiciis iſtis affecit, quæ meminit Scriptura hoc contextu: *Venit ergo Rex Dauid vſque Bahurim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatque egrediens, & maledicebat, mittebatque lapides contra Dauid, & contra vniuerſos ſeruos Regis Dauid: omnis autem populus, & vniuerſi bellatores à dextro & à ſiniſtro latere Regis incedebant. Ita autem loquebatur Semei, cùm malediceret Regi: Egredere, egredere, vir ſanguinem, & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuerſum ſanguinem domus Saul; quoniam inuaſiſti regnum pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Abſalom filij tui: & ecce premunt te mala tua; quoniam vir ſanguinum es.* (2. Reg. 16.) Tandem Deo alternante vices regni, pulſus eſt Abſalom ſolio vſurpato, in quod veluti poſtliminio rediit Dauid antea exauthoratus. Semei, vrgente eum conſcientia atrocis piaculi, victori Regi occurrit, ſupplex deprecans veniam noxæ præteritæ. Noluit Rex abire indonatum hominem humilem, quem pœnitebat iniuriæ. Vixit itaque Semei impunè toto illo æuo, quo ſuperſtes fuit Dauid. Sed eo elato, Salomon iniquè ferens, hominem illum patri ſuo Dauid iniurium nullas luiſſe pœnas contumeliæ immanis illatæ Regi toto ſpectante exercito, accerſiuit Semei, hac ei mulcta impoſita, vt ſi vellet eſſe incolomis, non egrederetur extra ſeptum Ieruſalem. Annuit homo ſibi malè conſcius, & capiti ſuo timens, treſque egit annos ſoſpes & integer intra pomœria vrbis ſanctæ, vbi nobiles ædes erexerat. Sed vt quiſque ferè impar eſt fortunæ ſuæ, Semei immemor pacti ſui, conuentionem initam cum Rege non tenuit, ſed ſeruos ſuos refugas inſecutus abiit in Geth; inde eos reduces adduxit in vrbem quam prætereire nefas erat illi, ex præeunte pacto. Et hinc mali labes; nempe morte ſua luit fœdifragus ille initum pactum cum Rege.

Quo pacto inito Semei cum Salomone cõuenerit vt remitteretur crimen læſæ maieſtatis.

Quare Semei perierit.

Ecce ex Codice ſacro mortis ingloriæ feriem graphicè recenſitam. (3. Reg. 2.) *Nuntiatum eſt Salomoni, quod iſſet Semei in Geth de Ieruſalem, & rediſſet. Et mittens vocauit eum, dixitque illi: Nonne teſtificatus ſum tibi per Dominum, & prædixi tibi: Quacunque die egreſſus fueris huc, & illuc, ſcito te eſſe moriturum? Et reſpondiſti mihi: Bonus ſermo, quem audiui. Quare ergo non cuſtodiſti iuſiurandum Domini, & præceptum quod præceperam tibi? Dixitque Rex ad Semei: Tu noſti omne malum, cuius tibi conſcium eſt cor tuum, quod feciſti Dauid patri meo: reddidit Dominus malitiam tuam in caput tuum. Et Rex Salomon benedictus, & thronus Dauid erit ſtabilis coram Domino vſque in ſempiternum. Iuſſit itaque Rex Banaiæ filio Ioiadæ, qui egreſſus percuſſit eum, & mortuus eſt.* Eadem & nos ſorte precario viuimus. Nempe in Adamo Deum grauiter offendimus; ſed vt Semei pronus Dauidis animum inflexit ad veniam, vitamque ſibi prorogari obtinuit à filio eius, pacto inito de manſione perpetua in Ieruſalem, vt ſonant verba illa conuentionis: *Ædifica tibi domum in Ieruſalem, & habita ibi: & non egredieris inde huc, atque illuc. Quacunque die egreſſus fueris, & tranſieris torrentem Cedron, ſcito te interficiendum: ſanguis tuus erit ſuper caput tuum. Dixitque Semei Regi: Bonus ſermo: ſicut locutus eſt Dominus meus Rex, ſic faciet ſeruus tuus.* Ita & Adami proſapia pœnitens facti, Deum deliniuit, pacto cum eo inito, cuius obſeruatione poteſt homo redire in cœleſtem Ieruſalem, & recumbere cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cœlorum. Audi Moyſem ſupplicem, & congrua oratione Deum demulcentem, vtpote proponentem inire pactum cum homine. Ita orauit Moyſes: (Exod. 34.) *Si inueni gratiam in conſpectu tuo, Domine, obſecro vt gradiaris nobiſcum: populus enim duræ ceruicis eſt, & auferas iniquitates noſtras, atque peccata, noſque poſſideas. Reſpondit Dominus: Ego inibo pactum videntibus cunctis, &c. Obſerua cuncta quæ hodie mando tibi. Ego ipſe eiiciam ante faciem tuam Amorrhæum, & Chananæum, & Hethæum, Pherezæum quoque, & Heuæum, & Iebuzæum. Caue ne vnquam cum habitatoribus terræ illius iungas amicitias, quæ ſint tibi in ruinam.*

In Semei eſt genuina figura hominũ impiorũ.

Deus init pactum cum homine.

Summa pacti huius eſt, vt homines mandata Dei obſeruent, & vt Deus ex aduerſo deleat iniquitates hominum, ipſoſque poſſideat, & gradiatur cum eis. Sunt enim priuilegia eorum, qui inuenere gratiam in conſpectu Domini, vt loquitur Moyſes. Dicens enim: *Si inueni gratiam in conſpectu tuo, Domine, obſecro vt gradiaris nobiſcũ.* Perinde eſt ac dicere: Quicunque eſt in gratia, ille cum Deo graditur, eaque ſtipatus ab eo poſſidetur. Et ita Moyſes inſinuat gratiam Dei neceſſariam ad hoc vt homo ſtet pollicitis. Pollicetur autem ſe humile obſequium præſtiturum mandatis Dei, dummodo Deus ipſius animum poſſideat, & det intellectum idoneum illi propoſito. Ita omnium hominum nomine Dauid Deum affatus eſt: (Pſal. 118.) *Legem pone mihi Domine viam iuſtificationum tuarum, & exquiram eam ſemper. Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam, & cuſtodiam illam in toto corde meo.* Eadem benignitate, qua & cætera condidit Deus, vltro ſe obſtrinxit ad infundendam gratiam neceſſariam homini ad ineundos calles mandatorum eius. Ecce tenorem pacti ſacro Codice recenſiti. (Ezech. 36.) *Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos. Et dabo*

Summa pacti à Deo initi cum homine.

vobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio veſtri, & auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum. Et ſpiritum meum ponam in medio veſtri: & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis, & operemini.

Deus gratiã ſuppeditat ad hoc vt obſeruemus mandata eius.

Itaque ex præfatis, homo rediit in gratiam cum Deo, potiturus aliquando gloria æterna, ſi non violauerit pactum, quo mediante gratia Dei pollicitus eſt ſe obſeruaturum mandata ſibi à Domino præſtituta. Nonne ergo temeratium eſſet contra naturam pacti, velle Deo inconſulto tentare ingreſſum cœli, qui his tantùm patet, qui mandata cuſtodierint, gratia Dei deſuper influente? Vide ex iure Cæſareo quàm tenaciter obſtringant pacta. Sic Imperator Alexãder in eo argumento decreuit: *Pacta nouiſſima ſeruari oportere, tam iuris quam ipſius rei æquitas poſtulat.* At nouiſſimum hominum pactum initum cum Chriſto eſt, vt homines profiteantur ſe inutiles eſſe, etiamſi omnia Dei iuſſa iugiter obſeruarint. Deo eos illo pacto erudiente, non eſſe hominis induſtriam, cœlos gratiâ Dei inſcia demeteri. Ecce ſcripturam pacti: *Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſumus.* Quamuis ex Scriptura pactum illud non liqueret, aliunde probari poſſet, ſcilicet ex natura hominis indiga, & ex beneficentia Dei, & ſic validè ſtaret illud pactum, ſacro etiam Codice reticente, iuxta conſtitutionem Imperatorum Diocletiani, & Maximiani in ſimili argumento. Ecce edictum. *Pactum quod bona fide interpoſitum docebitur, etſi ſcriptura non exiſtente; tamen, ſi aliis probationibus rei geſtæ veritas comprobari poteſt, præſes prouinciæ ſecundùm ius cuſtodiri efficiet.*

Ex Ivre Civili. *Leg. Pacta Cod De pactis lib. 2. tit. 3. lege 12.*

Luc. 17. Quale ſit hominum pactum cum Deo

Lege Pactum Cod. De pactis eodem quo ſupra libro & titulo leg. 17.

Quid ſit pactum.

Leg. 1 § Conuentionis ff. De pactis. l. ſi voluntate Cod. De reſcind. venditione. l. Si mulier ff. Quod metus cau à. Martian. l. qui cœtu ff. Ad leg. Iul. de vi public.

In eo Dei pacto cum homine ſtant omnes conditiones veri pacti. Primò omne pactum eſt conuentio; dicuntur autem conuenire; quorum animi coëunt in eandem ſententiam: ideoque ex iure omnis contractus eſt conuentio. Itaque voluntas eſt præcipuum fundamentum contractuum. Vnde ipſo Iure cenſentur nullæ conuentiones metu & vi coactæ. In eo themate celebris eſt lex, quam meminit Martianus dicens, lege Iulia teneri de vi publica eum, qui per vim aliquem obligauit, & eum contractum non ſortiri effectum ſuum, atque adeò rectè in integrum reſtitui. Secundò præter voluntatem requiritur poteſtas in cõtrahente. Defectu poteſtatis, non cõtrahunt ſerui, neque pueri infra tempus conſtitutum à lege. Homini datum eſt à Deo liberum arbitrium, quo nemine vim deforis inferente daret manus cuicunque vellet; ſed ſuſcepto Baptiſmo nequit homo reſilire ab Euangelij pacto, cuius viuendi normam profeſſus eſt initiatus ſacris fidei noſtræ myſteriis. Nulla autem ſeruitus obſtat, quin homo ſit ſui iuris; omniſque ætas idonea eſt Dei obſequio. Nam infantes in ora fontis ſacri alieno ore iurant, ſcilicet patrinorum, qui ſuam deſpondent fidem nomine pupillorum, qui grandiores facti ratum habent pactum illud initum cum Chriſto, qui cùm homines obſtrinxerit ad fatendum ſe inutiles eſſe, etiamſi præcepta nunquam præterierint, pudenda ſanè eſſet hominum defectio, ſi tentarent ab eo ſpontaneo fœdere inito cum Chriſto Domino reſilire. Quaſi verò pacta Dei minoris ſint momenti quàm hominum pacta, quorum integritas adeò Reipublicæ intereſt, vt Imperatores Arcadius & Honorius improbantes ea quæ facta fuerant ſub Tyrannis, omnia iura miſcentibus, voluerint tamen pacta eſſe ſarta tectaque, ne fieret iniuria pactioni, quæ vbique Gentium ſanctiſſima iudicatur. Vide conſtitutionem in Codice Theodoſiano in margine prænotato.

Conditiones neceſſariæ ad hoc vt contractus ſit validus.

Pacta ſunt iuris publici.

L. vacuas titulo. De infirmandis quæ ſub Tyrannis Cod Theodoſ. lib. 15. titul. 14 leg. 1. Exod. 34.

Rurſus eo textu, quo Deus ait Moyſi ſe initurum pactum cum homine, & fugaturum hoſtes eius, clauſulam adiecit, qua liquidò oſtendit ſeipſum victurum hoſtes, quamuis Hebræi armis contenderent, & experirentur ancipites armorum exitus. Sic enim ait: *Ego inibo pactum videntibus cunctis. Obſerua cuncta, quæ hodie mando tibi. Ego ipſe eiiciam ante faciem tuam Amorrhæum, &c.* Id eſt, Si ſteteris conditionibus pacti, audacter aggredieris inimicos illos, qui tentabunt remorari greſſus tuos in terram illam benedictam. Tamen profligatis hoſtibus, & ſubiugata illa terra opima, caue ne ſubrepat credere, victoriam illam & poſſeſſionem terræ eſſe facinus à te me inſcio fortiter exantlatum. Meæ ſunt omnes illæ partes: Ego ipſe eiiciam hoſtes, & te incolumem introducam in terram Chanaan, terram Abrahæ, Iſaac, & Iacob. Hinc erue ſenſum iſtum anagogicum. Popule mi, multa te manent diſcrimina meditantem viam cœli, quod eſt terra viuentium, vbi recumbunt Abraham, Iſaac, & Iacob. Habebis obuias ſeptem Gentes ferociſſimas, ſcilicet ſeptem peccata lethalia, quæ obſtabunt, & tentabunt impedire greſſus tuos: Sed eſto inſurgant obices innumeri; macte tamen, & nequaquam animo excide, fugabis hoſtes, & immunis eris à ſeptem peccatis lethalibus, atque adeò ſoſpes & integer potiere cœlo, dignatus eodem recubitu, quo gaudent Abraham, Iſaac, & Iacob, Patriarchæ principes Hebræorum. In his proſperis auſpiciis attende tibi, ne afflceris aura lethali inanis gloriolæ, quaſi tuo Marte aut ſola induſtria obieris illa præclara facinora. Vnum hoc recole, videlicet te egenum eſſe atque bonorum ſupernaturalium prorſus indigum, ideoque non potuiſſe te exerere tot actiones egregias niſi me cœlitus adiuuante.

Etſi homo fortiter agat, Dei tamen eſt omne quod ab eo egregium fit.

Egregio facinore exantlato cauere debet homo ne inani gloria afflatus, ſibi arroget opus illud.

Audiſti, homo, tenorem pacti: ne ergo ſuperbias, arbitratus te poſſe aliquod arduum opus perficere, ſi non oriatur tibi ſupernum Dei auxilium. Pactum iniſti de profeſſione tuæ indignitatis, & impotentiæ; recole legem, qua libertas, quæ erat contrahendi vel non contrahendi in initio, fide data & accepta in conuentione tranſit in neceſſitatem, vt eam deceat adimplere. Conſule legem tibi ſubmonſtratam in margine. Adiice non poſſe hominem agere exceptione violentiæ; vltro enim homines dedere nomen ſuum Deo, & voluere imponi ſibi leue iugum mandatorum Dei, iuxta effatum Pſaltis, qui efflagitat à Deo gratiam ineundi viam mandatorum, quam ſponte elegerat. Sic ille: *Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum, quia ipſam volui.* Ex præfatis ſtat veritas tituli noſtri, & pacta inita cum Deo ſatis ſuperque clamant, nos eſſe impotes aſſurgere ad cœleſtia, niſi gratia illabente deſuper euehamur.

Pacto inito libertas tranſit in neceſſitatem.

Lege In commodato § ſicut ff. commoda. Lege Sicut Cod. De action. Pſal. 118.

SENSVS

SENSVS MORALIS.

Neſas eſt arbitrari hominem proprio tantùm marte poſſe aſſurgere ad cæleſtia.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham.

ARTICVLVS QVARTVS.

Ex Ivre Canonico.

ERrabundus olim Ioſeph adoleſcens in aperto campo quærebat fratres ſuos Patriarchas Iſraël; ſed incaſſum iuuenis ille laborauit, quamdiu neminem conſuluit: aſt vbi in virum probum & viarum periti ſſimum incidit, ab eo didicit locum, in quem ſeſe receperant illi Patriarchæ. Ita ſacer textus Geneſeos. *Ioſeph venit in Sichem, inuenitque eum vir errantem in agro, & interrogauit eum quid quæreret. At ille reſpondit: Fratres meos quæro, indica mihi vbi paſcant greges. Dixitque ei vir: Receſſerunt de loco iſto; audiui autem eos dicentes: Eamus in Dothain. Perrexit itaque Ioſeph poſt fratres ſuos, & inuenit eos in Dothain.* Acceperat Ioſeph hanc à patre ſuo iuſſionem: *Vade & vide, ſi cuncta ſunt proſpera erga fratres tuos.* Et nos ab ortu noſtro eadem vehimur naue, qua & Ioſeph. Namque eo fine editi ſumus à Deo vt beemur aliquando. At geſtire in beatitudine perinde eſt ac quærere fratres noſtros Patriarchas, & videre quàm proſpera ſint eorum cuncta, quàm ſcilicet beata ſit acies eorum mentis, ex aperto Dei intuitu, quàm item felix appetitus ſeu voluntas vnius duntaxat amore Dei flagrans. Tota ſeries annorum vitæ noſtræ eò vergit, vt ad ſedes Patriarcharum Deo miſerante ſoſpites euehamur. Homo ſola ratione ſtipatus in hoc æuo errat & vagatur, & incaſſum ſe torquet in indagine thalami, quo Patriarcharum chorus gaudet in regno illo perenni. Itaque operæpretium eſt alio vti ducatu quam rationis examine, ſi animo noſtro inſidet ſaluis mercibus appellere ad beatas Patriarcharum ſedes.

Geneſ. 37.

Ioſeph errabundus in campo quærens fratres ſuos eſt figura hominis qui in puris naturalibus quærit viam cæli.

In eo ſcrutinio potior erit noſtra conditio ſorte Ioſephi, qui vnum tantùm hominem conſuluit, quo indice reperit fratres ſuos. Præſtò nobis ſunt agmina beatorum hominum, qui & ipſi non quæſiere modò Patriarchas, ſed & ipſis adiecti ſunt. Eorum decreta proſtant, quæ edidere in conciliis, vbi agitata eſt hæc quæſtio: An ſolis naturæ viribus poſſimus aſſequi recubitum Abraham, & Iſaac, & Iacob. In eo argumento multi Canones emerſerunt, quibus adſtruitur impotentia intellectus, & voluntatis, in his quæ pertinent ad finem ſupernaturalem. Non enim ſolo lumine naturali poteſt homo Deum cognoſcere vt obiectum beatitudinis eius, qua fruuntur Abraham, Iſaac, & Iacob. Nec eum amare vt ſummum bonum, cuius fruitione beabimur in cælis. De cognitione probant hi Canones Concilij Arauſicani. *Homo nihil habet à ſeipſo niſi mendacium* Item. *Diuini muneris eſt cognoſcere veritatem.* Rurſus. *Si quis vel augmentum vel initium fidei naturaliter nobis ineſſe dixerit, Apoſtolicæ doctrinæ contrarius eſt.* Adiice & hunc canonem. *Si quis per naturæ vigorem aliquod bonum, quod ad ſalutem ſpectet cogitare, aut eligere poſſe confirmet abſque illuminatione Spiritus ſancti, fallitur hæretico ſpiritu.* Nonne hoc eſt dicere, veniendum eſſe ab Oriente ei qui adſpirat ad recubitum Abrahæ? Eodem Spiritu ſancto afflati patres Concilij Tridentini ſuam ſententiam hoc Canone ætati poſteræ commendarunt. *Si quis dixerit, ſine præueniente inſpiratione Spiritus ſancti poſſe hominem credere ſicut oportet, anathema ſit.*

Intellectus & voluntatis infirma ſunt conamina circa beatitudinem ſine auxilio gratiæ Dei.

Ex Ivre Canonic.

Conc. Arauſican. can. 9. 21.
Conc. Arauſ. 2. cap. 5. 7.

Concil. Trid. Seſſ. 6. Can. 3.

Quemadmodum ſtatua Memnonis erat vocalis & ſonora Oriente ſole, percuſſa radiis huiuſce ſideris exurgentis; ita & omnes animæ facultates in Deum effunduntur, quando gratiæ orientis lumine afficitur anima Deo grata: ſed vbi patitur deliquium huiuſce luminis, ægra iacet anima, prorſus impos aſſurgere ad diuina. Non eſt induſtriæ intellectus tunc attingere Deum mentis acumine, nec voluntatis opus citra gratiæ ſubſidium, Deum præ aliis rebus omnibus amplexari. Ita fuit decretum in Concilio Mileuitano, vnde emerſit iſte Canon. *Vtrumque eſt donum Dei, & ſcire quid agere debeamus, & diligere vt faciamus.* Poſt tot oracula nequit eſſe dubitandi locus, ideoque pergo ad alteram partem lectionis, quæ eſt de perſeuerantia in ſtatu gratiæ, omnino neceſſaria ad beatitudinem acquirendam.

Homo quàm ſit imbecillus ſine gratia.

Statua Memnonis induſtria refert hominis indolem.

Concilium Mileuitan. Can 4.

Breue encomium gratiæ Dei.

SENSVS MORALIS.

Pars Altera Sectionis.

Gratia Dei, quæ in morte excidit, non dignatur animam beatitudine æterna.

In hæc verba:

Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham.

ARTICVLVS QVINTVS.

Ex Sanctis Patribvs.

VT tempus, quod effluxit inter ortum Solis & occaſum, nuncupatur dies integer, nec poteſt ſibi vendicare rationem diei, niſi poſt Solem occidentem; ita & dies ille ſempiternus gloriæ ineffabilis non affulgebit homini, niſi gratiam, cuius expertus eſt ortum, deducat ſecum ad occaſum ſuum, & moriatur gratiæ radiis illuſtratus. Beatorum omnium ſalus hoc tenore perfecta eſt, vt non venerint tantùm ab Oriente, ſed etiam ab Occidente. Id eſt, non ij omnes cælis adſcripti ſunt, quibus illuxit gratia oriens: multi enim gemunt in inferis, quibus affulſit ille Oriens luminis eclypſim paſſus in Occidente, vbi eſt momentum, ex quo pendet æternitas. Quales namque hîc morimur, tales orimur in alio ſæculo. Ideoque debet homo ſolicitus de ſua ſalute omnem mouere lapidem, ne gratia deſit in occaſu, ſiquidem non ille beatus eſt, qui facit aliquod bonum, ſed qui fecit in præterito perfecto: tempus autem homini conceſſum ad merendum, non eſt tempus præteritum perfectum niſi homine extincto. Ab ea autem morulæ mortis denominationem accipit ſors animæ, vt ab ea dicatur beata, vel deplorata.

Gratia vt ſuũ vltimum ſortiatur effectum, qui eſt beare animas, debet perſeuerare vſque ad mortem.

Mors eſt momentum ex quo pendet æternitas.

Baſil. hom. 1. in Pſalm. 1.

Fauet Baſilius ita fatus : *Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorum. Conſidera verborum qua ſit exacta comprehenſio, quonam modo quælibet dictio ſententiis ſcateat, & exuberet. Non dixit, qui non abit, ſed, qui non abiit in conſilio impiorum. Nondum enim ille qui in vita eſt, prædicandus eſt beatus ob exitum incertum; ſed qui vicis ſuæ functionis & vocationis ſemel abſolnerit, vitamque fine certo clauſerit, hic iam beatus tuto dici poterit.* Quaſi diceret; Parum eſt venire ab Oriente, ſed & operæpretium eſt venire ab Occidente, vt pateat aditus cæli, à quo abiguntur procul plerique, quorum fauſta fuere exordia, ſed poſtea vitæ extima nigricarunt. Eo alludit textus iſte ſacer. *Dominus iudicabit fines terræ.* Finis omnis terræ mors eſt, iuxta cuius indolem homo congruis ſtipendiis dignabitur, vt concinit Augustinus ita fatus : *Non alias terre partes non iudicabit Dominus, qui omnes homines iudicabit. Sed melius intelliguntur extrema terra, extrema hominis, quoniam non iudicabuntur qua in melius vel deterius medio tempore commutantur, ſed in quibus extremis inuentus fuerit qui iudicabitur. Propter quod ſcriptum eſt: Qui perſeueraueris vſque in finem, hic ſaluus erit. Qui ergo perſeueranter facit iudicium & iuſtitiam in medio terræ, non damnabitur cùm iudicabuntur extrema terræ.*

1. Reg. 2.

Aug. l. 17. de ciuit. Dei c. 4.

Omnis hominum ſalus ex fine pendet.

Virtus hæc perſeuerantiæ tot encomiaſtas habet, quot fuere Sancti hoc Dei chariſmate inſignes, concordi ſuffragio conclamantes idem quod tabella vbi Angelus in medio virtutum choro manu coronam lauream præferebat, quam virtutes omnes ſpeciali quadam ſibi ratione depoſcebant: nam ſingulæ quæque virtutes habent ſua diſcrimina, quæ ſuperent. Tamen relictis aliis virtutibus, Angelus hanc coronam detulit perſeuerantiæ, quia hæc ſola imponit & gratiæ & virtuti coronidem, hos duntaxat beando milites qui morte tenus repugnando præclara facinora fortiter exantlarunt. Virtutis huius præſtantiam ſic loquitur Hieronymus. *Beatus eſt qui ambulat in virtutum via, ſed ſi ad virtutes vſque peruenerit. Nec prodeſt à vitiis receſſiſſe, niſi optima comprehendas. Quia non tam initia ſunt in bonis ſtudiis laudanda, quàm finis. Sicut enim in vinea multi vſque ad prælum vua gradus ſunt; & primum neceſſe eſt vt vitis germines in pampinus, ſpem promittat in floribus, dehinc vt flore decuſſo futuri botri ſpeciem efformetur, paulatimque turgeſcens vuam parturiat, vt preſſa torcularibus dulcia muſta deſudet: ita & in doctrina ſinguli beatitudinum ſunt profectus. Vt audiat quis verbum Dei, vt concipiat, vt in vtero anima eius adoleſcat, & ad partum vſque perueniat, vt cùm pepererit illum, lacte enutriat, & per infantiam, pueritiam, adoleſcentiam, iuuentutem, ad perfectum virum vſque perducat. Cùm ergo ſinguli, vt diximus, gradus iuxta profectus ſuos habeant beatitudinem; ſi finis, &, vt ita loquar, extrema manus operi defuerit, totus labor irritus fiet, & dicetur: Vbi eſt ergo beatitudo veſtra?*

Soli perſeuerantiæ corona decernitur.

Hieron. in 4. epiſt. Pauli ad Galatas.

Encomia virtutis perſeuerantiæ.

Summam omnium bonorum eſſe penes perſeuerantiam in gratia, Deus ipſe palàm fecit in incunabulis mundi, vbi editâ magnâ rerum congerie, ſingula quæque probans ait eſſe valde bona; hominis autem bonitatem tacitus præteriit, quamuis homo reuera bonus eſſet, vtpote gratia Dei deſuper inſignitus. Arbitror ego, vt bonum eſt ex integra cauſa, hominis bonum debere peti à morte, quæ concludit vitam, tunc integram, ſi gratiæ contextus tenorem ſuum ſeruauerit in ea etiam periodo, à qua hominum vita nequam vel optima nuncupatur. Hinc emerſit illud Poëtæ effatum.

Quare Deus initio mundi dicēs omnia eſſe bona, nō hoc teſtimonium de homine pertulit.

—— *Dicique beatus*

Ante obitum nemo ſupremaque funera debet.

Eſto gratia Dei illapſa hominem faciat idoneum rebus arduis audendis; illa tamen petit hominis arbitrium, atque iugem in eo ſtatu conſtantiam vt titulum optimi mereatur. Fauet Ambroſius ita fatus : *Cum omnia opera ſua laudauerit Deus, cælum, terram, maria, noctem, diem; laudauerit feras, beſtias: vbi ad hominem ventum eſt, ſolus non videtur eſſe laudatus, propter quem generata ſunt omnia. Qua igitur cauſa eſt, niſi fortè ea, quia alia in ſpecie gratia foris ſunt, hominis gratia in occulto? Nihil in beſtiis plus reperiat, quàm quod videtur; in homine nihil eſt inferius, quàm quod videtur. Què cùm ex animo conſtet & corpore, hoc vtique in eo ſeruit, quod videtur; illud autem in eo regit hominem, quod non videtur. Merito ergo alia in exordio laudantur, iſtius laudatio non promitur, ſed reſeruatur, quia aliorum gratia foris, huius intus eſt. Aliorum in natiuitate, huius in corde. Quid enim tam altum, & tam profundum, quam mens hominis, quæ quaſi inuolucro quodam corporis tegitur & occultatur, vt eam haud facilè quiſpiam introſpicere queat? Ideo ergo homo non laudatur antè, quia non in forenſi pelle, ſed in interiori homine ſicut antè probandus, ſic prædicandus eſt, quem præclarè definiuit Apoſtolus Petrus, dicens: Abſconditum eſſe cordis hominem in incorruptione quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt ante Deum locuples. Meritò ergo differtur, vt ſequatur fœnerata eius laudatio, cuius dilatio non diſpendium ſed incrementum eſt. Homo igitur non tam vultu mihi quàm affectu admirandus emineat, atque excellat, vt in his laudetur, in quibus etiam Deus prophetico iudicio laudatur, de quo ſcriptum eſt: Terribilis in conſiliis ſuper filios hominum. Cuius opera coram Deo luceant, qui bona iugibus operibus facta contexat. Et ideo laudatio eius non in exordio ſed in fine eſt. Nemo enim niſi legitimè certauerit coronabitur. Ideoque ſapiens tibi dicit: Ante mortem non laudes hominem quemquam. Qua ratione hoc dixerit, ſuperioribus docuit, dicens: Quia in fine hominis nudantur opera eius.* Hactenus Ambroſius.

Ambr. l. 7. de inſtitutione virginis ad Euſebiū c. 3.

Præcipuum laudis in homine argumentum petitur à corde.

1. Petri 3.

Ante obitum nemo dignus laude integra.

Pſalm. 65.

Perſeuerantiam in gratia Dei eſſe compendium bonorum omnium, qua concupita beatitudine fruetur homo, ſubindicauit Chriſtus, ſuam informans Eccleſiam. Nempe illa oratione ſua Dominica nihil planè petendum docet quàm perſeuerantiam in bono, vt ex Cypriano aduertit Auguſtinus, qui facta veluti accurata anatome orationis Dominicæ, inductione facta per omnes petitiones, oſtendit ſingulis quibuſque verſibus nos à Deo efflagitare perſeuerantiam, virtutum omnium colophonem. Fortè non pigebit audire Auguſtinum ita ſpatiantem in hoc lato campo. *An quiſquam Sanctorum eſt, qui non ſibi poſcat a Deo, vt perſeueret in eo, cùm ipſa oratione, quæ Dominica nuncupatur, quia eamdem Dominus docuit, quando oratur a Sanctis, nihil penè aliud quàm perſeuerātia poſcitur? Lege Cypriani Martyris librū de expoſitione orationis*

Eccleſ. 11.

Cyprianus ſerm. de orat. Dominica.

Auguſt. l. de bono perſeuerantia.

huius,

huius, in quo ait : Cùm dicimus, Sanctificetur nomen tuum, id petimus, & rogamus, vt qui in baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo quod eſſe cœpimus perſeueremus : hanc continuis orationibus precem facimus : hoc diebus, & noctibus poſtulamus ; vt ſanctificatio, & viuificatio, quæ de Dei gratia ſumitur, ipſius protectione ſeruetur. In ſanctificatione igitur perſeuerantiam, hoc eſt vt in ſanctificatione perſeueremus, nos a Deo petere iſte Doctor intelligit, cùm ſanctificati dicimus: Sanctificetur nomen tuum. Quid eſt enim aliud petere quod accepimus : niſi vt id quoque nobis præſtet ne habere deſinamus. Sicut ergo ſanctus cùm Deum rogat vt ſanctus ſit, id vtique rogat vt ſanctus permaneat; ita vtique & caſtus cùm rogat vt caſtus ſit, continens vt continens ſit, iuſtus vt iuſtus ſit, hoc ſine dubio poſcunt, vt in eis perſeuerent bonis, quæ ſe accepiſſe meruerunt. Quod ſi accipiunt ; profectò ipſam perſeuerantiam, magnum Dei donum, quo cætera eius dona conſeruantur, accipiunt. Quid cùm dicimus: Adueniat regnum tuum? Num aliud poſcimus, niſi vt veniat & nobis, quod eſſe venturum non dubitamus omnibus Sanctis? Ergo & hi qui iam ſancti ſunt quid orant, niſi vt in ea ſanctitate, quæ eis data eſt perſeuerent? Neque enim aliter eis veniet regnum Dei, quod non aliis, niſi eis qui perſeuerant vſque in finem, certum eſt eſſe venturum. Tertia petitio eſt : Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo, & in terra. Cùm iam facta ſit voluntas Dei, & fiat in Sanctis, cur vt fiat adhuc petunt, niſi vt perſeuerent in eo, quod eſſe cœperunt? Petimus etiam vt in facienda voluntate Dei æquemur Angelis Dei : cùm hoc orant Sancti, perſeuerantiam demonſtrantur orare ; quoniam nemo peruenit ad illam ſummam quæ in regno ineſt beatitudinem, niſi in ea ſanctitate, quam ſumpſit in terra, perſeuerauerit vſque in finem. Quarta petitio eſt. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie; vbi beatus Cyprianus oſtendit quomodo & hic perſeuerantia intelligatur poſtulari. Panem quotidianum, & Euchariſtiam expoſtulant Sancti; ne à Chriſti corpore ſeparentur, ſed in ea ſanctitate permaneant, quæ nullum quo inde ſeparari mereantur crimen admittant. Iam verò cùm dicant Sancti : Ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos a malo ; quid aliud, quàm vt in ſanctitate perſeuerent, precantur? Nam profectò conceſſo ſibi iſto Dei dono, quod eſſe Dei donum, cùm ab illo poſcitur, ſatis apertéque monſtratur : iſto igitur conceſſo ſibi dono Dei, ne inferantur in tentationem, nemo ſanctorum eſt qui non teneat vſque in finem perſeuerantiam ſanctitatis. Neque enim quiſquam in propoſito Chriſtianitatis perſeuerare deſiſtit, niſi in tentationem primitus inferatur. Si ergo concedatur ei quod orat ; vt non inferatur in tentationem, in ſanctificatione vtique, quam Deo donante percepit, Deo donante perſiſtit. Hactenus Auguſtinus.

Tota oratio Dominica à Deo perſeuerandi gratiam efflagitat.

Elegans orationis Dominicæ petitio.

Perſeuerantia concludit omnium virtutu agmenq; & hominem beat.

Itaque cùm dona Dei ſint ſine pœnitentia, & ea præſertim, quæ dirigunt animas ad gloriam, ſint longè aliis ditiora, nec tamen ſuum illum beandi homines ſortiantur effectum, ſi in morte excidant ; prouidus ille Deus hominum parens cauet eis dono perſeuerantiæ, quæ dum vſque ad occaſum deducit gratiam ſoſpitem & integram, homo illius obſequio dignatur brauio æterno, quo caruiſſet, ſi defungens, gratià Dei penitus excidiſſet. Eamobrem hanc arbitror non eſſe incongruam moralem expoſitionem textus eius, quo Chriſtus ait multos eſſe venturos ab Oriente, & Occidente, vt recumbant cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cælorum, vt dicamus greſſus noſtros ad gloriam auſpicandos eſſe ab oriente gratiæ, id eſt ab illapſu auxilij habitualis, quo vt forma inhærente poſſimus actiones exerere eiuſdem naturæ, cuius eſt ille habitus, qui cùm ſit ſupernaturalis, affingit etiam quidpiam ſupernaturale noſtris actionibus, ideo meritoriis; & dignandis aliquando beatitudine æterna. Rurſus quia prælibatus verſiculus ait, gloriæ candidatos non ab Oriente tantùm ſed & ab Occidente venire, appoſitam credo eſſe tropologiam, ſi adiicio, non ſufficere ad beatitudinem comparandam, eſſe initiatum gratiâ, ſi non morte tenus eadem hæc gratia propagetur. Vel, vt inſiſtam figuræ, Parum eſt gratiam illuxiſſe in adoleſcentia, ſi ea deficiat in ſenectute.

Eò ſanè aſpexit Pſaltes quando hoc ſuaue melos edidit : *Deus docuiſti me à iuuentute mea, & vſque nunc pronuntiabo mirabilia tua. & vſque in ſenectam & ſenium Deus ne derelinquas me.* Pſalm.70. Quaſi diceret: In magnis quidem duco, Deus, hanc gratiam, quòd mei curam egeris quando in Oriente degebam. Sed ne hiulca ſit illa gratia, is eſto mihi in Occidente, qui fuiſti in ortu meo, ne puer aliquando gratus tibi, euadam ſenex ingratus, ac proinde fiam gloriæ expers, defectu gratiæ, quæ mihi ineunte ætate cælitus aſpirauit. Reuera nihil homini damnato conferet ad gloriam, delibaſſe latices gratiæ, ſi in morte aruerunt hæc fluenta. Non erit ei fas in gloria pronuntiare Dei mirabilia, quę expertus eſt iuuenis, ſi delitus ſenex Dei gratiam aliquo crimine ſuffocauit. Hanc gratiæ ſeriem debere eſſe continuam, audi ex Auguſtino decurrente verſum hunc Dauidis. Sic ille inducit Pſaltem Deum ſuppliciter exorantem.

Dauid ſollicitè orat vt gratia, quæ ipſi iuniori illuxit, ſeniori etiam affulgeat.

Ex quo conuerſus ſum ad te, didici merita mea nulla præceſſiſſe, ſed gratiam tuam mihi gratis veniſſe, vt memorarer iuſtitiæ tuæ ſolius. Aug. ſerm. 2. in Pſalm.70. Quid deinde poſt iuuentutem didicerit Dauid, pergit Auguſtinus dicere, alloquens ita Dauidem : *In ipſa tua prima conuerſione dixiſti, quòd ante conuerſionem iuſtus non fuiſti, ſed expulſa iniquitate ſucceſſit charitas. Iam fortè ex quo conuerſus es, habebis aliquid tuum, & de viribus tuis præſumere debes, quemadmodum ſolent homines dicere: Iam dimitte, opus erat viam oſtenderes, ſufficit, ambulabo viam. Si ſic dicis, dimitteris, & per infirmitatem rurſum aberrabis. Bonum erat tibi, vt deduceret te, qui prius in via collocauit te. Cæterum niſi & ipſe ducat, rurſus errabis. Dic illi ergo: Deduc me Domine in via tua, & ambulabo in veritate tua. Venit ad te qui oſtendet tibi viam, venit ad te ipſa via, & conſtitutus es in ea ſine meritis tuis, quoniam errabas. Quid eſt, ex quo ingreſſus es? Iam regis te. Iam ille qui viam docuit, dimittit te? Non, inquis, docuiſti me ex iuuentute mea. Et vſque nunc annuntiabo mirabilia tua. Mirabile eſt enim quod adhuc facis, vt regas me, qui in via poſuiſti me : & hæc ſunt mirabilia Dei, qui ſuſcitauit te. Deus quando exſuſcitat corpus, mundo reddit; quando exſuſcitat animam, ſibi reddit. Si recedat anima iſtius, moritur corpus; ſi recedit Deus, moritur anima. Cùm ergo animam ſuſcitat Deus, niſi adſit qui ſuſcitauit, ſuſcitata non viuit, ſed moritur, ſi deſerat Deus. Quia ergo Deus non recedit ab eis quos ſuſcitat, ne cùm receſſerit moriantur, dicimus ei, & vſque nunc pronuntiabo mirabilia tua.*

Dei auxilium ſemper adeſt nobis propitium.

Tota anima vita ex Deo eſt.

Dei gratia Sanctos comitatur vſque ad ſupremum vitæ agonem.

Ergo dum adeſt vita mea, hoc eſt Deus meus vſque nunc. Quid poſtea? Et vſque in ſenectam, & ſenium. Docuiſti me gratiam tuam à iuuentute mea, & vſque nunc, poſt iuuentutem meam annuntiabo mirabilia tua, quia mecum es, vt non moriar, quia veniſti vt ſurgam. Et vſque in ſenectam, & ſenium, id eſt, vſque ad vltimum finem meum, niſi mecum fueris, non erit aliquid meriti mei. Gratia tua ſemper perſeueret mecum vſque in finem. Hoc contextu luculenter Auguſtinus ait, Pſaltem vtramque concludere gratiam; illam ſcilicet quæ in Oriente refulſit, & aliam quæ nos comitatur dum vergimus ad occaſum, vnde potiſſimum gloriæ inſtantis petitur argumentum.

Hoc itaque vnum altè tibi inſideat, ô anima Chriſtiana, videlicet non ſat eſſe Deum coluiſſe à teneris vnguiculis, niſi & ſenium adiicias, vt gratiâ vbique rutilâ concordes ſint vitæ tuæ fines, poſſiſque dici poſt ſupremæ vitæ tuæ fata veniſſe ab Oriente & Occidente ad recumbendum cum Abraham & Iſaac & Iacob in regno cælorum.

SENSVS MORALIS.

Ab Occidente, id eſt à vitæ occaſu, pendere æternam hominum ſortem.

In hæc verba:

Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Iſaac & Iacob in regno cælorum.

ARTICVLVS SEXTVS.

Ex Historia.

Mors ſua qualitate index eſt beatitudinis aut damnationis.

EA eſt connexio Solis occidentis cum die ſubſequenti, vt ex habitu triſtiore aut ſereno Solis in occaſu facilè ſit conficere, an craſtina dies futura ſit procelloſa, aut ſecus. Nam ſi nube opaca tectus Sol occidat, nigricans hæc facies inſtare diem ingratam clamat. Si verò cælo aperto & hilari Sol inclinet, rutilus ille tenor cæli indubium eſt argumentum diei craſtinæ coruſcantis. Ita & mors occaſus omnium hominum præludit diei ſempiternæ, quam indubiè conſicimus ex laudabili aut iniqua morte hominis expirantis. Nempe vbi Gregorius Papa recenſuit, Chryſorium hominem prædiuitem mortuum eſſe adinſtar Antiochi Regis, cui memoria enormium peccatorum ademit ſpem omnem gratiæ reducis; nemo eſt qui non affirmet ſtatim tenebroſum illum occaſum exceptum fuiſſe à nocte ſempiterna, & nimbis & procellis horrida. Vt ſecus recenſita morte Leuitæ Stephani, qui coruſca facie expirauit, videns Chriſtum hiante cælo adſtare ſibi, ſtatim omnes certiores fiunt de die ſempiterna, quæ excepit illum Solem occidentem. Nemo namque ambigit, quàm lucida & ſerena ſit dies illa, cui præiuit occaſus adeò rutilus & coruſcus.

Chryſorij mors horrenda arguit in eo pœnas ſempiternas.

Quare ex ſtatu mortis colligatur æterna ſors hominis.

Quare autem extrema illa vitæ periodus denominet hominũ ſortem, accipe. Æuum hoc homini conceſſum dicitur tempus merendi, & demerendi, & inde homo dicitur viator, quia nondum eſt in termino, vbi congruo debet homo dignari ſtipendio. Terminus ille mors eſt, poſtquam homo nequit quidquam adiicere meritis ſuis aut peccatis. Ea eſt autem indoles gratiæ & peccati, vt nequeant ſtare ſimul, ſicut lux & tenebræ coire non poſſunt. Vnde eſto quis totum vitæ ſuæ contextum duxerit in peccatis; ſi pœniteat in ſupremo hoc agone, & conciliet ſibi Deum, gratia Dei illapſa fugat omnes tenebras, quibus nigricabat anima illa impia præpedita noxiis inuolucris. Eamobrem mutato habitu anima hæc Deo grata ob hilarè hunc occaſum, Deo miſerante excipitur gaudio ſempiterno. Ita aliquis gratia Dei comite deueniat ad occaſum, ſi in eo momento ſuperbiat, & adblandiatur ſibi vt auctori ſuarum rerum præclarè geſtarum, iſque tumor aſſurgat vſque ad lethale piaculum; gratiâ omni ſtatim excidit, irrepente noxa, qua præualente, à fortiori parte fit hominis denominatio. Idcirco moriens in hoc ſtatu in pœnas æternas incurrit, quæ iniquis actibus infliguntur. Vtriuſque ſortis accipe diſpares hiſtorias, quas auſpicabor ab eis, quos in Oriente reſperſit lux gratiæ Dei, quæ quia defecit in occaſu, miſeri homines pœnas luunt interminas. Subiiciam poſtea diſcolores omnino homines, qui diu indulſere genio, ſuæ ſalutis incurij; ſed quia ingruente morte ſe receperunt ad meliorem frugem, gratior ille occubitus gloriam æternam demeruit.

Ex Theologia. S. Thom. 1. 2. q. 110. artic.

Deploranda ſanè ſeries eſt illorum hominum, in quos aliquando abundè gratia influxit, qui poſtea venerandi illius ſtatus immemores, gratiam illam turpiter abiurarunt. In his prior occurrit Demas eò aliquando ſanctitatis euectus, vt Paulus Apoſtolus eum ſibi comitem adiecerit: nutante tamen in eo gratia perculſus eſt mundi illecebris, quibus ſe deuouit abdicato Pauli conſortio, qui ideo Timotheum ſuffecit in locum illius diſcipuli deſertoris. Sic ille ſcribit Timotheo: *Feſtina ad me venire citò; Demas enim me reliquit, diligens hoc ſæculum, & abiit Theſſalonicam.* O altitudo inſcrutabilis iudiciorum Dei! ad prædicationem Pauli Gentes initiatæ iniquis ritibus idolorum prouoluebantur ad pedes Pauli, dedignantes ſua facinora, vt Chriſto nomen darent; & tamen fidus Pauli Achates Demas ipſe tinctus aquis ſalutaribus, & conſuetudine Pauli factus eruditior, ſæculi amore perculſus vale dixit Apoſtolo, vt mundi ſeſe nexibus irretiret. Peſſimum eius occaſum dies excepit atra, & in diebus anni minimè computanda.

Ex Historia.

2. Tim. c. 4.

Demas ab altiſſimo gratiæ ſtatu turpiter excidit.

Qui ſtat videat ne cadat.

Nonne & lugendus occubitus Aquilæ Pontici hominis eruditi: qui cum gremio Eccleſiæ exceptus probatæ virtutis aliqua ſpecimina edidiſſet, faſtidiit poſtea cenſuras Eccleſiæ, vacans inanibus Aſtrologiæ næniis, & demum tranſiit ad Iudæos, polluens ſe circumciſionis ritibus obſoletis. Vtque magis laceſſeret Chriſtum, cui aliàs dederat nomen ſuum; vetus teſtamentum Hebræum reddidit Græcè, ea vſus perfidia, vt ſiluerit ea, quæ de Chriſto fuere luculenter recenſita à Prophetis. Quid poſt occaſum hominis deſertoris de eo fuerit actum, nemo eſt qui neſciat, fuiſſe vt par erat æterno igne vindice caſtigatum. Sileo Origenem, & Tertullianum, de quorum ſupremo fato ambigitur. Sed contemplor Ammonium, qui à pueritia Chriſtianus & præceptor Origenis, poſtea à fide defecit, factus apoſtata, & adnumeratus Ethnicis, vt auctor eſt Rauiſius.

Aquilæ viri doctiſſimi fatum iniquum.

Epiphanius lib. de menſuris.

Ammonij turpiſſima à fide defectio.

Rauiſius in Ammonio.

Valens Imperator illibatæ fidei teſſeras aliquando prętulit, ſed delinitus illecebris vxoris ſuæ Arianæ, factus hæreticus, iniqua morte elatus,

Theodoret. l. 4. c. 12. Socrat. l. 4. cap. 2.

excidit gratiâ illâ, quam ex ſacro fonte Baptiſmatis hauſerat. Perfidiam eius extremam meminere Theodoretus, & Socrates. Præ iis omnibus ſtupeo Imperatoris Heraclij miſerandas vices. Ille Deo aſpirante celebres victorias de Perſis retulit, crucem Chriſti recepit, ſuiſque humeris in eum locum retulit, vbi antea defixa Chriſtum ſuſtulerat, ipſa facta clauis paradiſi latroni reduci. Ille Heraclius de nihilo euectus ad apicem Imperij, vnde Phocam expulit, & occauit, tandem multis à Deo gratiis aſperſus, hanc magnam gratiarum ſupellectilem nequiit vehere ad occaſum; nam fortunæ adblandienti arridens, in Venerem fractus, reclamante Eccleſia neptem ſuam duxit in vxorem. Et vt peccata ſcorſim non incedunt, ſed gregatim; parum fuit Heraclio deliquiſſe, ſed legem tulit, quam ſanxit, in poſterum fas fore cunctis celebrare inceſtuoſos hymenæos. Nec hîc terminus errorum fuit: nam ille Deo ingratus, qui flocci fecerat decretum Eccleſiæ damnans illicitas nuptias, ſuorum ſcelerum adaugens cumulum, Eccleſiæ fidem turpiter abiurauit. Etenim ſtetit à partibus Monothelitarum, & profeſſus eſt aruſpicinam, aliaſque diaboli præſtigias, vt meminere Zonaras, & Paulus Diaconus.

Valentis Imperatoris mors iniqua.

Heraclij Imperatoris ingratitudo, & turpis à fide defectio.

Zonaras in Heraclio. Paul. Diac. lib. 18.

Quid quæſo illis omnibus apoſtatis profuere ſacri Eccleſiæ fontes, quibus aſpergitur gratia? Ad quid vſurpata Eccleſiæ ſacramenta fidei noſtræ ſignacula, & fœderis cum Deo initi teſſeræ, ſi fœdifragi immemores pacti perfidè à Chriſto Domino deuiarunt? Eſt certè hîc vnde lugeamus ancipitem animæ noſtræ ſtatum, & vt præmonet Petrus, ſatagamus ſanctiorum operum ſuffragio aliquam certitudinem conciliare vocationi noſtræ. Ad hoc item maximè confert illud conſilium Pſaltis, *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Ait enim Deus Spiritum ſuum Sanctum requieſcere ſuper humilem & trementem verba ſua. Nemo igitur aſſurgat in cothurnos, & glorietur de gratia ſibi cælitus illapſa, cùm incertum ſit, quid veſper vehat, & nullos ſpondere queat animæ ſuæ propriâ induſtriâ iugem tenorem gratiæ vſque ad mortem; propter multos obices ingruentes. Si tamen hinc ſe offert locuples anſa metuendi, aliunde proſtat maximum argumentum fiduciæ in Deum, qui iniquitatum omnium noſtratum velut immemor eſt, ſi contingat in ſuprema vitæ morula pœnitere. Tota namque ſalus pendet ab Occaſu, qui ſi fuerit gratia Dei illucente rutilus, certiſſimus eſt index ſalutis æternæ.

Nemo nimis io præterita confidat gratia.

Pſalm. 2.

Conſulendũ eſt ſaluti noſtræ beneficio humilitatis, & tremoris.

Accipe celebres hiſtorias adſtruentes hoc effatum. Præterco Latronem illum, cui in cruce pœnitere & mori perinde fuit: vrgente enim fato, gratia ſuſcitauit animam eadem ferè hora, qua mors extinxit corpus eius, aliàs multorum criminum argumentum. Occurrit alius inſignior dignitate, & non inferior potentia, ſcilicet Imperator Mauritius, qui nolens percitus auaritia redimere multa fidelium millia capta iure belli, quæ ære minuto reuocare potuit è caſtris Barbari ducis, apud quem Chriſtiani tenebantur vinculis irretiti; ſua hac crudeli opum cupidine ideò perculit Principem infidelem, vt Chriſtianorum quatuordecim millia trucidarit. Reuera Mauritius Imperator Deum grauiter offendit, vtpote reus effuſi huius ſanguinis innocentis. Scandalo item fuit orbi toti, quò euolauit fama trucis huiuſce piaculi. Non ei ſuppetebant adeo larga lacrymarum profluuia, vt

Hiſtoriæ probãtes ſalutem æternam peti ex momento mortis.

Mauritij Imperatoris crudele facinus, & inſignis eius pœnitentia.

poſſent detergere maculas inſignes, quas nimius ille ſanguis aſper erat. Quid igitur facto opus? Deſperabit? Minimè verò. Sed quomodo pœnitebit, cùm paulò poſt à rebellante ſeruo, ſcilicet milite Phoca captus, iam iam ſit morti adiudicandus, & eo præſente filij eius iugulum præbuerint gladio vindicanti? Eſto graues illæ ſint anguſtiæ, non obſtant tamen, quin ſuperſit morula, Deum vt gratiam impertiat feruidè deprecandi. Præſtitit hoc Imperator, fleuit vt par erat, Deum demeruit, ceruicem inflexit, eodemque gladio, qui corpus aperuit, ſidera penetrauit. Si vacat ingemere Mauritio, & reſcire ingloriam eius mortem, conſule Nicephorum, & Paulum Diaconum.

Niceph. lib. 18. cap. 38. Paul. Diac. lib. 17.

Simili occaſu recubuere cum Abraham in regno cælorum multi, quos vita nefanda prius diabolo mancipatat. In his memorantur tres famoſæ meretrices, Maria Ægyptiaca, Maria neptis Abrahami Eremitæ, & Pelagia. Maria Ægyptiaca duodennis cœpit litare Veneri, electâ Alexandriâ ad officinam libidinis exercendæ. Inde Ieroſolymam venit ſe adiungens fidelibus, qui eò commeabant pietatis causâ ad feſtum Sanctæ Crucis. Arbitrata eſt mulier flagrans igne luxuriæ, ſe in hoc numeroſo commeatu repertutam iuuenes idoneos ſuo fomite comburendos. Quàm obſcœna illic commiſerit, abſit meminiſſe. Vbi Ieroſolymam appulit flagitioſiſſima mulier, illic in templum ſe contulit; quo intento, penes Deum eſt, qui inuiſibili manu prohibuit aditu templi fœminam impudicam, quæ eadem manu perculſa ad pœnitentiam, abiit in deſertum, vbi quinquaginta ferè annos egit ſegregata ab omni hominum conſortio, decocta ærumnis, & iniuriis temporum, paſſa tentationes innumeras ex recenſione ſui priſtini inſtituti. Demum à Zozimo viro ſancto inuenta ſenior hæc fœmina, ab eo recreata eſt communione corporis Chriſti, quo accepto, repurgata hæc anima terſior ad ſuperos euolauit.

Mariæ Ægyptiacæ vita infamis.

Ex vitis Patrum deſcripſere vitam Mariæ Ægypt. Sabellic. l. 9. Ennead. 7. Fulgoſ. l. 6. cap. 9. Marul. l. 2. cap. 12.

Mariæ Ægyptiacæ rigida pœnitentia.

Alia eiuſdem nominis Maria edocta à patruo ſuo Abrahamo Eremita, arctioris cellæ concluſa carceribus, virginitatis florem illibatum Chriſto fecit ſacrum, impuberes annos ei vltro deuouens. Sed vt virginis huius inſtitutum ſuperans eius vires erat ſtupori ſummis etiam viris, omnes eò confluebant viſuri in tenello corpore præclaro præſtita ſpecimina ſanctitatis. Ingemuit dæmon vnius puellæ exemplo adimi ſibi multos virginum greges, Chriſto Domino conſecratos. Eamobrem omnem mouit lapidem, vt in ruinam propelleret emeritam hanc virginem. Et vt technarum ille artifex induſtrius nihil intentatum linquit, cùm aliquid verſat in perniciem hominum, adoleſcentem comatulum eò direxit, vbi vigebat fama ſanctitatis puellæ ore omnium celebratæ. Data eſt adoleſcenti copia videndi & alloquendi Mariam, quæ incauta, vt vidit & penitè delinita verbis & aſpectu venuſti hominis, viciſſim obſcœna libidine conflagrantis. Eo æſtuante incendio paciſcuntur & condicunt meditantes flagitium, quo expleto puella exuta infulis gratiæ Dei, exoſa ſuum inſtitutum, tranſiliit ſepta ſpontanei ſui clauſtri, & fugit in proximam ciuitatem, vbi profeſſa venerem vagam, omni ſe crimini mancipauit. Vt audiit lapſum ſuæ neptis Abraham Eremita, vir emeritæ ſanctitatis, Deum demulcere cœpit miris modis in gratiam puellæ transfugæ. Ieiuniis & inſomniis vrgebat Deum aſſiduis orationibus, vt fieret propitius illi animæ,

Mariæ neptis Abrahami eremitæ quàm ſanctã fuerũt exordia.

Quam ſubdola ſunt puellarum & iuniorũ hominũ commercia.

Mariæ lapſus.

quæ perierat errabunda. Annuit Deus votis hominis huius anhelantis in ſalutem neptis ſuæ, quam diu conquiſitam inuenit à Diabolo damnatam ad lupanar. Ille eo ſpectaculo percitus, ferè ſui impos fuit. Sed vbi refluentes lacrymæ ſtetere tantiſper, & fecere copiam fandi, ſic ſuam neptem affatus eſt: Tu ne illa Maria olim Deo ſacra, & omnibus exhibita in exemplum ſanctitatis? Quonam fato, ô filia, defeciſti ab electo tuo ſponſo Domino Ieſu Christo? Quid auſteri & acerbi nacta es in obſequio tam ſuauis Domini? quæ nutriebaris in croceis, quomodo amplexata es ſtercora? Dic amabò, exciderunt ne animo ſuauitates illæ, quibus olim perfuſa anima tua, incuria rerum infimarum, cæleſtia tantùm iugiter appetebat? Eſto charitatis flamma extincta ſit, nonne calet adhuc caminus ille in corde accenſus? Retrocede, ô filia, & mihi morem gere patri tuo magis quàm patruo; audi me opportunum conſultorem à Deo miſſum in ſpem veniæ ſi te pœniteat.

Declamatio in animam quæ à Deo defecit.

Puella infelix in varias acta partes diu hæſit, in quæ inclinaret conſilia. Nam malè ſibi conſcia annuebat quidem monitis Abrahami; ſed reuocante obſcœna conſuetudine deſperabat ſe poſſe redire ad meliorem frugem. Dubiam ſic rurſus Abraham vrgere cœpit: Quid cunctaris, ô Maria? ne longiores necte moras, neque animo tuo ſpes ſalutis excidat, ſequere me rurſus præeuntem in deſertum, & penes me repone immenſam ſarcinam tuorum peccatorum. Meum volo eſſe omne hoc pondus, & curam omnem ſatisfaciendi Deo: Has ego ſuſcipio partes, ſcilicet diluere pœnas, quas depoſcunt tua ſcelera perpetrata. Hoc vnum peto vt memineris vnde excideris, & redeas in gratiam cum Deo, cuius obſequium adeò nequiter abdicaſti. Non fuere irrita vota ſancti & venerandi ſenis. Maria dedit manus Christo, ad priſtinum inſtitutum rediit, & Deo placato feliciter occubuit, deterſis ita piaculis, quibus ſe prius obſtrinxerat. Eo occaſu ſancto gloriam æternam demeruit, à qua procul antea deuiarat.

Exhortatio ad pœnitentiam.

Ex vitis Patrum Mar. l. 1. c. 12.

Mariæ nepsis Abrahami eremitæ pœnitentia.

Eamdem etiam aleam ingreſſa eſt Pelagia mulier ſpecioſa, & compta in ruinam vrbis Antiochiæ. Hæc multis ſtipata iuuenibus, quos implexos ſecum in præceps deducebat, luxuriæ ſuæ ſpargebat incendia, quando Nonij Epiſcopi Heliopoleos prædicatione admonita cœpit ſua ſcelera deteſtari. Itaque Nonio ſuaſore cœpit hæc mulier infelix habere exoſa ſua facinora. In argumentum pœnitentiæ, ſeruos ſuos & ancillas manumiſit, & opes iniquis artibus partas omnes in pauperes erogauit. Deinde ſe confeſſa eſſe non Pelagiam ſed pelagus vitiorum, abiit in montem Oliueti, vbi emenito habitu ſe virum eſſe finxit, & adeò auſterè vixit, vt ſanctiſſimo ſine defungens, fidem nobis reliquerit altiſſimæ ſanctitatis. Habuit hæc mulier pœnitens celebres ſuæ virtutis encomiaſtas, quos vide ex margine recenſitos.

Pelagiæ meretricis auſtera pœnitentia.

Ex vitis Patrum Mar. l. 4. c. 10. Sabellic. lib. 5. cap. 5. Fulgoſus l. 6. cap. 9.

Hæ omnes præfatæ hiſtoriæ meo intento fauent, & ſuo ſuffragio fulciunt concluſionem meo titulo prælibatam; videlicet eos tantùm recumbere cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cælorum, qui ab Occidente veniunt, diuinâ gratiâ coruſcantes; Et parum eſſe ad gloriam capeſſendam, fuiſſe aliquando initiatum dotibus ſacris, ſi contingat occumbere in peccato lethali; vt ſecus nihil officere ad ſalutem præterita piacula ei, quem morientem gratia deſuper illuſtrarit.

SENSVS MORALIS.

Omnium hominum ſalus eſt penes perſeuerantiam in gratia Dei, ne in morte excidat.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

Ex Mathematica, et SS. Patribvs.

PHiloſophorum apex Ariſtoteles cælis affinxit circularem formam, eo ſolo ductus argumento, quòd crediderit aliam omnem formam dedecere cælos, qui cùm ſint corpora præſtantiſſima, non debuerunt aliam formam induere ab ea, quæ in figuris principatum tenet: ea autem eſt figura circularis, quæ ſola inter omnes figuras æqualitatem ſeruat ſuarum partium omnium, ſpectatarum in ordine ad centrum, vt Euclides ait. Ratione huius æqualitatis vniformis, hæc figura ſymbolum eſt viri probi, qui ideo dicitur totus teres atque rotundus, vtpote ſibi ſemper æqualis, eodemque animi tenore conſtans. In ea autem figura illud maximè eſt notandum appoſitè ad concluſionem noſtram, quam verſat ſcientiarum omnium chorus. Hoc inquam eſt ſedulò aduertendum; ſcilicet, præfixo vno puncto, lineam in orbem circumductam non deſcribere perfectum & mathematicum circulum, niſi vltimum punctum recurrat ad aliud, vnde prius exorta eſt linea circularis. Sic fit, vt idem punctum ſit oriens & occidens in accurata illa figura, quæ idcirco eſt teſſera Beatorum.

Ex Mathematica.

Ariſt. lib. 2. de cælo. Euclides l. 1. elemen. Geomet. Definit. 15.

Pulchra obſeruatio de circulo.

Nihil profectò elimatius in noſtro themate allegari poteſt. Si nempe ſciſcitaris quanam induſtria homo Chriſtianus fiet compos diuinorum, reſpondebo id fore ſi anima benè ſibi conſcia circulum imitetur. Æmulabitur autem indolem circuli anima Chriſtiana, ſi meminerit ſe eo ſolo puncto initiatam fuiſſe ſacris myſteriis, quo gratia Dei cælitus illapſa eſt: tunc enim anima deſiit eſſe diaboli, cùm incœpit eſſe Domini Ieſu, acceptâ eius gratiâ. Si igitur anima cupit eſſe rotunda, & eius figuræ, qua Beati gaudent in gloria, ſtudeat incolumem ſeruare gratiam Dei acceptam, aut reuocare ſi paſſa eſt deliquium, vt ea ſuſcitata talis ſit vitæ Chriſtianæ concluſio, qualia fuerunt exordia, id eſt, vt vita, cuius initium cœpit à gratia, illic etiam deſinat. Gloria namque æterna, corona eſt, quæ non conceditur niſi vitæ imitanti coronæ figuram, quæ circularis eſt, ac proinde congruum ſymbolum perſeuerantiæ, quæ in orbem ducta gyrum facit.

Quomodo poſſit homo eſſe totus teres atque rotundus.

Corona eſt ſymbolum perſeuerantiæ.

Concinit Auguſtinus, ſi eius ſunt ſermones conſcripti ad fratres in eremo. Sic ille: *Non poteſt coronari, niſi qui legitimè certauerit. Nullus enim legitimè certat, niſi qui in campo vſque ad finem certat; & ſi certat vſque in finem, legitimè certat, & ideo coronatur. Non eſt igitur magnum bonum, inchoare quod bonum eſt; ſed conſummare, hoc ſolum perfectum eſt. Multi enim magna aggrediuntur, ſed deficiunt in via; multi exeunt in deſertum, ſed pauci perueniunt ad terram promiſſionis. O fratres mei, non tadeat incipere magna, nec faſtidiat tenere inchoata, ſcientes*

Ex SS. Patribvs.

Aug ſer. 4. ad fratres de eremo.

Exhortatio ad perſeuerantiam.

quòd

quòd perſeuerantia informat meritum, remunerat currentem, coronat pugnantem, conducit cunctos ad portum. Hæc eſt tunica talaris Ioſeph vſque ad finem contingens. Hæc eſt tunica ſacerdotalis vſque ad pedes perueniens. Hæc eſt cauda hoſtiæ quam tenemur Deo reddere, & offerre. Hæc eſt calcaneum bonæ operationis, quod debemus obſeruare contra ſerpentem, & eius morſum. Hæc eſt veſtis ſine ruga, tunica ſine macula. O monache, qui benè incœpiſti, vide ne cadas, caue ad tempus vireſcas, & in tempore afflictionis marceſcas. Caue ne fœno compareris, nunc naſcitur, ſtatim marceſcit. Attendite fratres, nam diabolus quandoque ſeruos Dei ad bonum incitat & conducit, vt de bono grauius eliciat malum. Contra hunc diaboli inſultum valet ſola perſeuerantia, vt de bono fine bona concludantur initia. Bonum enim inchoare, & malo fine concludere, quid eſt aliud, quam monſtruoſas res conficere? Illa enim actio quaſi chimara eſt, quæ initium habet à ratione, & finem à ſenſualitate. Cum enim ſic agitur, humano capiti ceruicem pictor equinam iungit, & ſuperinducit infructuoſas plumas. Caue ne actio tua monſtrum maneat. Enormis enim erit fœtus ventris, ſi capiti non correſpondeat finis. O monache, quid tibi prodeſt bonum inchoare, & non finem concludere? O quam tibi melius fuiſſet viam veritatis non agnoſcere, quam poſt agnitam retroire per inconſtantiam. Igitur ſi cœpiſti ædificare, perfice: ſi non incœpiſti, incipe. Incipite, fratres mei, & perſeuerate, reducentes vobis ad memoriam à quanto bono receſſit Iudas, & quomodo feruenter benè agere cœpit, quomodo autem perſeuerauerit ſcitis. Ecce Salomon per inconſtantiam corruit, ſic & Saül, ſic & multi alij; quia multorum incipere fuit, ſed perſeuerantium paucus eſt numerus. Cauete ergo, quomodo cautè ambuletis, & qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat. Felix ergo eſt, qui benefaciendo perſeuerat vſque in finem.

Perſeuerantiæ locuples encomium.

Monſtruoſa res eſt virtus ſine perſeuerantia.

Quanti facienda ſit hæc virtus, fusè enarrat ille textus, probans quàm ſit anomalum & abſurdum, benè auſpicari, & ſecus deſinere. Vt enim in phyſicis actiones ſpecificantur à fine; ita & in moralibus, hominis vita bonitatem vel malitiam emendicat ab occaſu, qui eſt viuendi finis. Vnde beatitudo magis attendit exitum vitæ, quàm medium; & Iob iniqui hominis ſortem petit à defectu boni operis ſubeunte fine. Sic ille: *Antequam dies eius impleantur, peribit, & manus eius areſcent.* Quaſi diceret; impij perditio hinc oritur, quòd licet aliàs ediderit aliquod bonum opus, tamen dies eius deficiunt humore gratiæ penitus areſcente. Ita ferè Gregorius. *Sunt nonnulli, qui poſt vitam perditam, ad ſemetipſos redeunt, & accuſante ſe conſcientia, peruerſa itinera relinquunt, commutant opera, antiquæ ſuæ prauitati contradicunt, terrenas actiones fugiunt, deſideria ſuperna ſectantur; ſed antequam in eiſdem ſanctis deſiderijs ſolidentur, per torporem mentis ad ea, quæ diiudicare cœperant, redeunt, atque ad mala, quæ fugere diſpoſuerant, recurrunt. Vnde rectè de hoc iniquo dicitur: Antequam dies eius impleantur, peribit; quia etſi quid boni fortaſſe cœpit agere, priuſquam in eo per longitudinem temporis conualeſcat, ad exteriora relabitur, & peruersè deſerit quæ rectè inchoaſſe videbatur. Vnde & aptè ſubditur: Et manus eius areſcent. Quia dum exterioribus actibus intempeſtiuè inuoluitur, ab omni nimirum bona operatione ſiccatur.*

Iob 15.

Greg. lib. 12. Moral. c. 23.

Locuples expoſitio verborum Iob in argumento perſeuerantiæ.

Ad hanc etiam moralem diſciplinam pertinet illud eloquium Sponſi Canticorum: *Videamus ſi floruit vinea, ſi flores parturiunt fructus.* Non de floribus tantùm ſollicitus eſt Sponſus: nam illi exordia tantum ſpectant boni operis. Sed tota eius cura porrigitur ad fructus congruè decerpendos. Audi Gregorium. *Non intuendum eſt, ſi vineæ floreant; ſed ſi flores ad partum fructuum conualeſcant. Quia mirum non eſt, ſi quis bona inchoet, ſed valde mirabile eſt, ſi intentione rectâ in bono opere perduret. Vnde fit plerumque, vt ſi in bono opere recta intentio non tenetur, etiam ipſum hoc opus, quod bonum creditur, amittatur.* Id eſt, aſſueuimus fidere fructibus non floribus: nimirum flores ſpei tantùm litant; fructibus verò anima ſaginatur. Deus non reponit in horrea ſua animas, quæ floribus ieiunant, & prætendunt præclara initia; ſed has tantùm, quæ fructibus fœtæ parturiunt mortetenus. Et hæc ſunt perſeuerantiæ partes, citra quas nemo ſtipendia æterna gloriæ conſequetur.

Cant. 7.

Greg. lib. 12. Mor. c. 24.

Egregia perſeuerantiæ commendatio.

SENSVS MORALIS.

Paruum eſt egregia moliri, ſi non perficiantur.

In hæc verba:

Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham.

ARTICVLVS OCTAVVS.

Ex Medicorvm disciplina.

VT violenta omnia primo conamine exhauſto ſtatim deficiunt; ita quæ aguntur naturæ ductu, vegetiore fine gaudent, ſicuti patet in lapide vibrato ſurſum, cuius motus initio citiſſimus, tandem languet, & deorſum inflectitur. Si verò ex alto demittitur lapis, ille ſecutus naturæ indolem, ſe ſuo pondere librans ima petit, ſed non eo pernice motu, quo vegetur in progreſſu. En argumento Medici augurantur ſoſpitatem ægri, cuius ſalutem antea morbus ancipitem fecit. Vt enim aiunt naturam eſſe optimam morborum medicatricem; ita etiam potiorem ſoſpitatis partem refundunt in naturam vegetam, & non in pharmaca, quæ ab eis tantum vocantur auxiliares Dei manus. Itaque ſi natura præualet, morbi violentia remittitur, & naturæ motus valentior in progreſſu protrudit omnem fomitem morbi, fluore ſanguinis oborto, aut largo alui repurgio, aut denique vniuerſo corpore deſudante. At ſi ſecus natura, enixa propellere fermentum morbi, noxium quidem humorem foras eiecerit, & exuberante humore virulento natura fatiſcens deſtiterit à laudabili incœpto, Medicus arguit inſtare mortem, quia aggreſſa facinus ſalutis reducis medio conamine ſuperſedit, aliaque omnino fit idea morbi, quàm in criſi optima & perfecta, vbi præpotens natura victrix morbi, poſt rigorem calefacit totum corpus, & inualeſcens ſudore copioſo aſpergit ægrum totum, cui ros ille abundans nuntius eſt proximæ ſanitatis. Vt contrà, natura fauſtis initiis virus impugnans, ſi non perſeuerat in tentato facinore, ſuperueniente rigore, nullo

Differentia motus violenti, & naturalis.

Natura præualente, criſes fiunt ſalutares.

Natura deficiens eſt mortis præambula.

poſtea ſuccedente calore recreatur, ſed iugi algore friget. Morbo recrudeſcente ſudat æger modicè, & elinguis moritur.

Hæc eſt hiſtoria morbi eius, quem natura initio morbi propitia finxit velle eripere faucibus mortis, cui tamen ſuccubuit, quia non perſeuerans natura ceſſit humoribus iniquis vitæ hominis, fruſtra ſuppetias medici depoſcentis. Is qui decumbit natura feriante, non tentante in præſtitutum ſibi finem deducere ſuos priores auſus in ſemina morbi, ab Hippocrate audiat hanc capitis ſententiam. Οἱ ἐκ ῥίγεος περιψυχόμενοι, κεφαλαλγέες, τράχηλον ὀδυνώδεες, ἄφωνοι, ἐφιδρῶντες, ἐπανενέγκαντες, θνήσκουσι. Id eſt. *Qui ex rigore perfrigent, & vnà dolore tum capitis, tum ceruicis implicati, mox voce capti, paruo ſudore madent, vt ſe collegerint, moriuntur.* Naturæ dehiſcentis ſignum eſt ille modicus ſudor, qui ab effœtis partibus ſponte ſua exudat de ſucco alibili, quem exolutæ partes nequeunt retinere. Fitque ita vt quod erat inſtitutum ab hominis alimentum, hoc naturæ deliquio pellatur foras homine defungente.

Ex Re Medica.
Hippocrat. l. 1. Coac. prænotat. 2.

Quæ ſint ſigna in homine decũbente, naturæ fatiſcentis.

En ſtatus animæ congruum ex Medicina typum. Si ea vitio aliquo lethali oppreſſa decumbit, & anhelat ad recuperandam ſalutem, & aliquem contritionis actum exerit, gratiæ Dei ſuffragio; dicimus efficacem fuiſſe illam gratiam, quæ omne auerſata piaculum, animam fecit incolumem, poſt conceptum timorem Dei, quem vt rigorem animæ excepit amoris calor, largo lacrymarum imbre ſubſequente. Sed ſi gratia hæc aggreſſa tale repurgium, poſtea refluente vitio deficiat, anima grauata noxia illecebrarum colluuie, concipit quidem rigorem, ſed non eodem tenore quo antea, quia morte inſtante dum cogitat ſe ſiſtendam iudici, quem nil omnino latere poteſt, nimio horrore concutitur, & hic horror alium algorem inducit, ſcilicet frigus deſperationis, quo ſuccus omnis alibilis exudat: nam ſi anima quidpiam olim egerit poſita in ſtatu gratiæ, omnia illa ſemina gloriæ vt caſſa protinus euaneſcunt. Deſperationem animæ excipit vocis deliquium: fruſtra enim ſacerdos à confeſſionibus hortatur moribundum hominem vt ſe reum ore propriu fateatur, aperiatque ſua piacula, vt ſic Deum ſibi conciliet. Hoc ſuſurro incandeſcit æger, & tacitus moritur, æterno excidio caſtigandus.

Optima criſis eſt figura contritionis animæ.

Quomodo anima impia in deſperationem eat.

Eamobrem Hippocrates ſemper habuit ſuſpectas alternantis naturæ vices. Nempe operæpretium eſt naturam conſtare ſibi, vt ægro ſarta tectaque ſint omnia. Ecce venerandi ſenis ſententiam. Ἄκριτα ἐπ' ἀμφότερα ταχὺ μεταπίπτοντα κακόν. Id eſt. *Extimarum partium cita in vtrumque mutatio graue malum portendit.* Ita & nos Theologi male ominamur ei, qui de peccato ad gratiam, & viciſſim de gratia in peccatum tranſit, parum ſolicitus de iugi tenore gratiæ conſeruando. Quippe omnis qui incautè diſcrimini ſe exponit, ægrè reſilit incolumis, & res eſt plena periculi, gratiam Dei deponere ad tempus, vt genio quis indulgeat, ſpe concepta gratiæ denuo repetendæ. Nam cùm gratia efficax non pendeat tantùm ab hominis arbitrio, ſed à Deo influente deſuper, res eſt plena periculi Deum ſæpe laceſſere, denuo in perpetrata crimina recidendo. Quotidiana huius delirij exempla proſtant hominum, qui ſalutarem gratiæ habitum deponentes vt ſe aliquo vitio contaminent, ſub ſpe longioris vitæ, & gratiæ reducis, in nefario tamen actu exercitio iniſeri, & Deo vindice comprimuntur. Si igitur gratia Dei aſpirat tibi, ô homo, huic ſedulus inuigila, & caue ne gliſcente vitio, tibi ingrato negentur ſpatia pœnitendi.

Hippocrat. prorrhet. 8. ſect. 1.

Malè ominandum eſt homini incurio de perſeuerantia in ſtatu gratiæ.

Periculoſa eſt conſuetudo ſub ſpe pœnitendi, in ſupremo agone.

SENSVS MORALIS.

Abdicato vitio, ſemper eſt virtutum praxis profitenda.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham.

ARTICVLVS NONVS.

Ex Symbolis.

Singulæ quæque res editæ, orbe toto ſparſæ & diffuſæ, ſunt veluti characteres, quibus vt typis idoneis ea quæ Dei ſunt, & quæ ad ſalutem noſtram pertinent, omnibus innoteſcunt. Ipſæ etiam res minimæ magna clamant; vt cyniphes, quibus Pharaonis ſuperbia depreſſa eſt, Dei potentiam ſoggeſſere Ægyptiis, qui rebus communibus plerumque vſi ſunt vt ſymbolis, vt myſteria abdita reſerarent. Eorum æmulatus induſtriam, volo depromere ſymbolum congruum argumento quod verſamus, vt eo reſciat vnuſquiſque, quomodo dato repudio vitiis, ſit adhærendum virtuti tenaciter, vt virtute comite occaſus noſter ſit gratia Dei illucente rutilus & coruſcus. Symbolum illud recenſetur à Ferro, homine peritiſſimo in hac ſymbolica diſciplina. Pingit ille corallium, cuius hoc eſt ingenium, vt mollis herba ſit in aquis; ſed vbi emerſerit, induat lapidum duritiem. Depicto rubenti corallio Ferrus adiicit iſtam epigraphen. POSTHAC MINIME FLECTAR. Id eſt hactenus herba fui inflexa ad arbitrium fluctuum. Sed vbi datum eſt frui liberiore cælo, quaſi in lapidem ſolidum, ideoque nunquam deponam ſolidum illum ſtatum, mihi cœlitus impertitum.

Creaturæ omnes characteres ſũt, quibus erudimur.

Ex Symbolis.
Ioan. Ferrus part. 2. Theatri ſymbolor.

Non intempeſtiuum eſt hoc ſymbolum in materia de perſeuerantia. Nempe homines immerſi aquis huiuſce ſæculi fluctuantis inſtar maris, in mollitiem fracti inclinant eò quò propellunt illecebræ. Aſt Deo deſuper educente foras impios, illi afflante aura gratiæ Dei, deponunt molles & muliebres animos, & maſculos virtutum habitus amplectuntur. Te compello & conuenio, Chriſtiane, & vadem depoſco huiuſce effati. Nonne mollis eras, & imbelis, quando te refluentes voluptatis aquæ turpiter alluerunt, inflectentes animam tuam in obuias quaſque illecebras? Vbi verò contigit, gratiâ Dei te reuocante, foras erumpere, nonne influente cælo nactus es aliam planè indolem, virtutis ſcilicet ſolidæ, cuius conſuetudine, & impigra praxi animus induratur? Macte, ſortitus es ingenium cælis idoneum; ſed caue ne memor priſtinæ mollitiei denuo propendas in vitia, & excidas eo robore, quo gratia dignatur animas, in quas influxit. Hoc vnum propoſitum tenax animo tuo iugiter inſideat, videlicet epigraphe ſiue titulus corallij. Hoc concipe votum irreuocabile, & mente Deo addicta hoc ſtatue: POSTHAC MINIME FLECTAR.

Egregium ſymbolum animæ pœnitentis, & perſeuerantis.

Gratiæ Dei effectus ſolidantes animam pœnitentem.

FLECTAR. Deum ſic affare: Te miſerante, ô præpotens Deus emerſi, & exui animos aliàs multiplici vitio deſudantes. Tunc temporis etiam pronus in omnes illecebras, quibus tentatus animus etiam leuiter vrgebatur. Te propitio in aliam adſcitus ſortem obdurui virtutum vſu. Sed quia parùm eſt incœpiſſe, niſi perſeuerantia cœptis coronidem imponat; faxis, vt POSTHAC MINIME FLECTAR.

Egregium propoſitum animæ pœnitentis compellantis Deum.

Si edito hoc voto, huius nequaquam te pœniteat, Deo ſemper propitio vteris: alioquin erit tibi ad ſalutem inutilis illa virtutum praxis, quæ deſinet ante mortem, vbi vt gratiæ Dei deſertor infidelis æternas lues pœnas, naufragus in portu, & inferorum igne vindice puniendus. Hoc animæ inconſtantis delirium ita deplorat Baſilius: *Suam quiſque & mercem & theſaurum ſuſcipiens, omni ſtudio ſecurus hanc vitam pertranſire conetur. Plures namque ab ipſa iuuentute multa congregantes, inſtantibus deinde malignorum ſpirituum incitamentis, tempeſtatis onus, arte gubernationis deficiente, ferre non valuerunt, ſed omnium iacturam fecerunt. Ex quo circa fidem alij naufragium fecerunt, alij autem pudicitiam, quam vſque à pueris theſaurizauere, voluptate deinde peſtilenti, velut procella quadam irruente, perdiderunt. O miſerabile ſpectaculum! ô ſortem lugendam! poſt ieiunia multa, poſt dierum vitæ genua, poſt longas ad Deum preces, poſt vberes effuſas lacrymas: denique poſt annorum viginti ſeu triginta abſtinentiam, ob indulgentiam, inconſiderantiamque, nudum omnibus, ac tot laborum mercede priuatum reperiri, & ſimilem omnino fieri mercatori diuiti, qui de multitudine commeatuum gloriatus, vento ſecundo nauem impellente, timendas tutò per mare currens præterit procellas. Naufragio deinde prope portum ſuperueniente, omnium poſſeſſione aceruatim ſimulque deſtitutus apparet. Itaque mille laboribus ſudoribuſque parta, vno tantum dæmonis impulſu facilè amittes, peccato velut acerbo quodam turbine depreſſus. Ex quo ſic de virtute omni ſimul periclitantis naufragantiſque opportuna vox illa: Veni in profundum maris, & tempeſtas demerſit me. Quamobrem vitæ clauum tutò moderare, oculum rege, ne per eum, ſiue auditum, ſiue linguam, in concupiſcentiæ fluctus incidas, aut noxium aliquid accipias, ne te ira tempeſtas aut furor euertat, ne aliquid eorum quæ iucunda ſunt loquaris, ne formidinum terrores vrgeant. Fluctus enim ſunt animi perturbationes, quibus ſi virtute occurres, ac illis te ſublimiorē reddes, tutus vitæ gubernator fueris. Si autem per imperitiam, & inconſtantiam, quodlibet eorum præterieris, velut nauigium aliquod compagibus diſſolutum ac fractum, vnde omnibus obnoxium iactatus, in peccatorum pelagus facilè corrues. Sed hæc gubernationis ſcientia, quemadmodum adeſſe tibi poterit, attende. Mos eſt naucleris in cœlum aſpicere, interdiu in Solem, noctu in Arcton, vel aliud apparens ſemper aſtrum, ac per hoc rectam in pelago viam commentari. Tu quoque oculos ad cœlum attollens ſecundum eum qui ait: Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis; habitantem in cœlo iuſtitiæ Solem aſpice, ac velut aſtra quædam ſplendentia, Dei mandata obſeruans, lumina vigilantia retine.*

Ex SS. PATRIBVS. Baſil. hom. 11. ex variis tom. 1. Declamatio in homines incurios perſeuerare in virtutum praxi.

In virtutum praxi ſollicita debet eſſe anima, ne mercede cadat tot laborum quos fortiter exantlauit.

SENSVS MORALIS.

Perſeuerantia in gratia vſque ad occaſum vitæ ſola eſt digna coronari.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cœlorum.

ARTICVLVS DECIMVS.

EX ANTIQVITATE PLVRIVM NATIONVM, ADSCITIS SENTENTIIS SANCTORVM PATRVM.

INſurrexere olim ſerui in dominos ſuos, pertæſi eorum acerbum dominandi ritum, adeoque fuit violenta coniuratio, vt vno excepto omnes ſerui ſuos heros rebelli gladio trucidarint. Poſtera die ſerui inierc comitia, & cogitarunt de præficiendo ſibi Rege, quem ſtatuerunt creare hoc pacto; ſcilicet vt media nocte conuenirent omnes in apertum campum expectaturi Solis ortum, eumque fore Regem, qui prior enitentis Solis radios excepiſſet. Annuerunt omnes huic decreto, & repetentes domum, ſe accinxerunt ad vigilias proximæ noctis, conuenturi in locum condictum. Seruus ille, qui miſeratione ductus hero ſuo pepercerat, horrens ſuas fœdare manus herili ſanguine, communicauit ei conſilium captum de inaugurando Rege. Dominus ille induſtrius audita conuentione creandi Regem eum, qui prior aſpexiſſet Solem orientem, ait ſeruo ſuo benefico: Aliis ſeruis ſæuientibus in dominos ſuos, tu vnus incolumem me ſeruaſti, nolo huius gratiæ acceptæ penſum debitum differre in aliud tempus, cùm iam occurrat mihi edendæ gratitudinis maximum argumentum. Nempe penes te eſt regnum, ſi mihi morem geris ſuadenti opportuna. Rei ſumma hæc eſt. Cùm coierint omnes in deſcriptum locum, præſtolantes Solis ortum; tu quidem conuertere ſimul Orientem verſus, ne induſtriæ tuæ aliquam ſuſpicionem facias. Sed inſtante Sole, cautè gyra in occaſum: nimirum Sol oriturus præludit ad Occidentem, illuminans præaltos illic montium apices, antequam campis in Oriente ſitis affulgeat. Non exciderunt animo ſerui ſalutaria monita hæc conciliatura regnum: nam vbi diu attentè luſtrauit oculis orientalem plagam, Sole nondum reduce, præſentiens inſtare priores eius radios, leniter inflectens ſe Occidentem verſus, ibi aduertit deauratа cacumina montium auro quod affingit Sol rebus omnibus illuſtratis. Idcirco exclamans ſe videre Solem in Occaſu, ſtatim inauguratus eſt in Regem, & ita debuit regnum Occidenti potiùs quàm Orienti.

Seruorum in dominos ſuos rebellio in vrbe Tyro vbi Straton fuit Rex electus.

Sabellic. l. 5. Ennead. 1.

Præclara induſtria, qua ſeruus inauguratus eſt in Regem.

Peruetuſtus ille ritus adipiſcendi regnum viget adhuc hodie Chriſto Domino conſultore. Quippe vt quis recumbat cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum, operæpretium eſt vt veniat ab Oriente, & Occidente. Id eſt, non laborare oportet tantùm ad excipiendam gratiam in ortu ſiue in exordio conuerſionis noſtræ, ſed præcipua omnium curarum hæc debet eſſe, vt gratiam lubenti corde excipiamus in occaſu vitæ noſtræ: ille enim occaſus gratia Dei reſperſus, ſolus poteſt diademate æterno

Sola perſeuerantia coronat opus.

noſtra

Matth. 10.
Figura ſingolaris, qua cõmendatur perſeuerantia.
Ex antiqvitate.
Leuit. 3.
Quare tunicæ talares datæ ſint puerulis nobilium Iudæorum.
Geneſ. 17.

noſtra capita redimire, iuxta illud Chriſti eloquium: *Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.* Perſeuerantia illa ſignata à tenore illo, qui incipiens ab Oriente vergit ad Occaſum, maximè etiam à Deo olim commendata eſt, in eo ritu apud Hebræos celeberrimo, quo nefas erat hoſtiam pacificorum offerre ſine cauda tota, Deo ſic inſinuante non placere ſibi bona etſi aliquandiu perſeuerent, niſi ad finem vſque protrahantur. Ecce ritum Hebræorum, Deo aliàs inſtitutore ratum. *Offerent de pacificorum hoſtia ſacrificium Domino adipem & caudam totam.* Itaque quantumuis opima & ſelecta fuiſſet hoſtia Iudæorum, Deus habebat exoſam illam ſi ſine cauda foret. Sunt qui arbitrentur pueris ingenuis Hebræorum, in quibus parentes ſubodorabantur ſpecimen virtutis indefeſſæ, datas fuiſſe tunicas talares vt omina quænam gratiæ duraturæ. Gregorius hanc ſuſpicionem firmat exemplo Ioſephi adoleſcentis, qui cùm inter Patriarchas vnus eſſet illibatæ ſanctitatis, ſolus etiam meruit accipere à patre ſuo Iacob illam tunicam talarem.

Ex SS. Patribvs.
Greg. lib. 1. Mor. c. 21.
Figurata olim perſeuerantia varijs typis ab Hebræis.
Perſeuerantiæ Iob cultor eximius.

Vterque ille ritus pertinet ad perſeuerantiam ex ſententia ſancti Gregorij, ita recenſentis hæc antiqua monumenta Iudæorum: *Ioſeph, qui inter fratres iuſtus perſeueraſſe dicitur vſque in finem, ſolus talarem tunicam habuiſſe perhibetur. Nam quid eſt talaris tunica niſi actio conſummata? Quaſi enim protenſa tunica talum corporis operit, cùm bona actio ante Dei oculos vſque ad vitæ nos terminum regit. Hinc eſt quòd per Moyſem caudam hoſtiæ in altari offerre præcipimur, vt videlicet omne bonum, quod incipimus, etiam perſeueranti fine compleamus. Benè igitur cœpta, cunctis diebus agenda ſunt, vt cùm malum pugnando repellitur, ipſa bona victoria conſtantiæ manu teneatur.* Reuera hanc integram hoſtiæ caudam obtulerat vir ſanctus Iob, qui nullos vitæ ſuæ dies exceperat à Dei iugi cultu, ſed vno eodemque pietatis contextu egerat æuum ſuum, iuxta textum

Iob. 1.

hiſtoriæ illius, quem accipe. *Sic faciebat Iob cunctis diebus vitæ ſuæ.* Quaſi diceret, non eſſe ideo Iob recenſendum in ſerie virorum illuſtrium, eò quòd aliqua præclara ediderit facinora, quia in agone plures conſortes habet; ſed petenda eſſe encomia viri illius magni, ab eo tenaci propoſito colendi virtutem actibus indefeſſis, iuxta illud Gregorij:

Gregor. vbi ſupra.
Deploranda eſt virtus ſine perſeuerantia.

Incaſſum bonum agitur, ſi ante terminum vitæ deſeratur; quia & fruſtra velociter currit, qui priuſquam ad metas veniat deficit. Hinc eſt enim quòd de reprobis dicitur: Væ his qui perdiderunt ſuſtinentiam. Hinc electis ſuis Veritas dicit: Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis.

Ille locus Gregorij recolentis fruſtra eum currere, qui deficit ante metam refricat memoriam illius obſoletæ antiquitatis Græcæ, & Romanæ, qua & ritè perſeuerantiæ gratia commendatur.

Ex Antiqvitate.
Aul. Gellius l. 1. c. 1
Strabo l. 8.

Ait Gellius Herculem in Olympia metatum eſſe ſtadium ampliſſimum decurrendum eis, qui aſpirabant ad coronam. Citatiſſimo pedum curſu alea hæc primo fuit inſtituta. Deinde ex Strabone Oenomaus in Elide primus adhibuit equos curſores, quorum præfecturam Elei diu habuere. Summi etiam viri arbitrati ſunt eſſe è re ſua quadrigas eò mittere, vt ab Alcibiade factitatum ait Plutarchus, qui affirmat Alcibiadem renuntiatum fuiſſe victorem. A Græcis ad Romanos fluxit ille mos currendi in ſtadio: nam in ſtadio aurigauit Nero, & coronam meruit, vt auctor eſt Suetonius. Græcis & Romanis illæ fuere indictæ leges ſtadij, ſcilicet vt decernerentur termini, vnde curſus inciperet, & quo procederet. Priores termini dicebantur carceres, ſiue repagula; vltimi verò concludentes curriculum fuere metæ nomine nuncupati. Hinc emerſit illud prouerbium. A carceribus ad metam, ſeu breuius apud Ariſtophanem, ἀπὸ βαλβίδων id eſt, *à carceribus*, quod perinde eſt ac dicere; Ab initio. Conſtitutis itaque ſtadij carceribus, atque metis, concurrebant Olympionicæ, at victoria non decernebatur ei qui perniciore motu ſoluiſſet à carceribus, ſed ei qui prior ad metam relictis retro cæteris euolaſſet. Fiebat namque, vt quidam priori œſtro præirent alijs; ſed quia in progreſſu languebat ille prior æſtus, ſuperabantur ab his, qui nihil omnino remittentes de curſu ſuo priores ad metam deueniebant, vt de Hippomene narrat Ouidius. De velocitate erat ei certamen cum puella Atalanta, cui erant inferiores omnes illius æui curſores. Vbi ambo ſoluerunt è carceribus, Atalanta quidem anteiuit; ſed Hippomenes comparatis pomis aureis eo fine, remoratus eſt curſum Atalantæ, iterum & tertiò proijciens illa poma, quæ dum colligebat Atalanta, longiores inde moras nectens, dedit ſpatium Hippomeni tangendi metam, & coronam ideo reportandi.

Sueton. in Nerone c. 22. 24.
Perſeuerantia ex lege ſtadij maximè commẽdatur.
Ariſtophan. in Veſpis.
Ouid. lib. 10. Metam.
Hippomenes pomis remoratus curſum Atalantæ.

Eodem aſtu diabolus imponit pleriſque Chriſtianis, quos cùm videt quantocyùs ſoluere à linea & repagulis, non tentat quidem de ferijs indicendis virtutum praxi; ſed expectat vt intepeſcat ille calor, quo remiſſiore effecto, vilia obijcit homini crepundia rerum huius ſæculi, quibus obſtat, ne ad metas adueniat anima præpedita. Vnde homo ſic defungens, id eſt, homo qui gratiam Dei in vacuum accepit, eam non deducens vſque ad mortem, indonatus abit: quid dico indonatum, imò plectitur homo ille, quia ſuo defuit officio, factus iniurius gratiæ Dei, quam non ſtuduit excolere pro modulo ſuo motibus illibatis. Eò ſpectant hæc verba Ambroſij: *Si in fidibus, aut cantibus, & athletarum contentionibus, crebris licet & maximis ludicris, tam ſuperiores dies, ſine vllo coronæ tranſiguntur diſpendio, poſtremus autem dies habet ſortem coronæ, in quo & certandi periculum eſt, & cedendi opprobrium, & vincendi præmium, quantò magis in hoc tanto agone virtutis vniuerſorum iudicio, cùm hodie vobis velut quædam certaminis corona procedat, maior ſollicitudo angit, ne & ſuperiorum laborem effundamus dierum, & præſentis ſubeamus pudorem? Neque enim eadem faciendi conditio, quæ canendi, atque luctandi, cùm in illis ludus offenſionis, in iſto lapſus ſit mortis.*

Ex SS. Patribvs.
Ambroſ. l. 6. hexam. c. 2.
Parænesis ad ſectandam virtutẽ perſeuerantiæ.

Perſeuerantiam in gratia eſſe de ratione ſanctificationis animarum, liquet ex vetere inſtituto Iudæorum, apud quos Nazaræis, id eſt ſanctificatis (hoc enim ſonat vox נזר *nazar*, quæ ſeparare ſignificat) toto conſecrationis tempore nefas erat præterire inſtituta, quibus eorum conditio erat obſtricta; atque ita perſeuerantia erat comes indiuidua ſanctificationis eorum. Ecce legem: *Vir ſiue mulier cùm fecerint votum vt ſanctificentur, & ſe voluerint Domino conſecrare; à vino, & omni quod inebriare poteſt, abſtinebunt.*

Ex Antiqvitate
Num. 6.
Perſeuerantia comes olim ſanctificationis Nazaræorum.

ſtibunt. Acetam ex vino, & ex qualibet alia potione, & quidquid de vua exprimitur, non bibent : vuas recentes ſiccaſque non comedent cunctis diebus, quibus ex voto Domino conſecrantur. Quidquid ex vinea eſſe poteſt ab vua paſſa vſque ad acinum non comedent. Omni tempore ſeparationis ſua, nouacula non tranſibit per caput eius vſque ad completum diem, quo Domino conſecratur. Ecce typum idoneum ſanè Chriſtiani inſtituti. Dictus eſt Chriſtus Nazaræus; & nobis, quia ſortiti ſumus eius obſequium, & profeſſi ſumus eius fidem, nullis profeſſioni noſtræ metis impoſitis citra mortem, totum æuum noſtrum tempus eſt conſecrationis noſtræ. Idcirco, Chriſtiane, aut muta nomen, aut muta mores. Namque diſciplina, qua initiatus es, neſcit inducias, tardaque omnia molimina penitus aſpernatur. Dei cultus neſcius eſt feriatum, ideoque protrahendus eſt ab ortu vſque ad occaſum, iuxta illud Auguſtini, ita recolentis Pſalmum Dauidis: *Sic pſallam nomini tuo Deus in ſaculum ſaculi, vt reddam vota mea de die in diem, ſi pſallis nomini Dei, ne pſallas ad tempus. Vis in ſaculum ſaculi pſallere, vis in aternum pſallere? Redde ei vota tua de die in diem. De die iſto in diem illum perſeuera reddere vota in iſto die, donec venias ad illum diem, hoc eſt, qui perſeuerauerit vſque in finem hic ſaluus erit.*

Ritus conſecrationis Nazaræorum.

Chriſtianorū eſt æmulari ſortem Nazaræorum.

Ex SS. PATRIBVS. *Auguſt. in Pſalm. 60.* Breuis & elegans commendatio perſeuerantiæ.

Conſecrationis noſtræ titus animas vrget ad pergendum verſus metas nobis cælitus aſſignatas, id eſt, eodem nomine, quo ſumus initiati fidei myſteriis, obſtringimur etiam ad virtutum fines praxi aſſidua ſedulò propagandos. Expreſſa auribus inſonat Chriſti ſententia, affirmans ineptos eſſe regno Dei omnes, qui miſſa manu ad aratrum perfidè retrocedunt. Quid ſit autem mittere manum ad aratrum, & retro aſpicere, audi ex Gregorio. Sic ille: *Manum ad aratrum mittere, eſt quaſi per quemdam compunctionis vomerem, ad proferendos fructus, terram ſui corporis aperire: ſed retro poſt aratrum aſpicit, qui poſt exordia boni operis, ad mala reuertitur, qua dereliquit. Vnde Paulus: Vnum vero, qua retro ſunt obliuiſcens, in ea qua ſunt anteriora me extendens, ſequor ad palmam ſupernæ vocationis. In anteriora enim extentus, eorum qua retro ſunt oblitus fuerat: quia temporalia deſpiciens, qua ſola ſunt aterna requirebat.*

Gregor. in Ezech. & citatur Can. Pennarum diſt. 2. de pœn.

Quid ſit manum mittere ad aratrum, & retro aſpicere.

Non incœpiſſe ardua facinora ſed in eis propagandis ſtrenuam nauare operam, atque ita perſeuerare in conciliata ſibi forma virtutis magnæ, ferociſſimæ etiam gentes ſtrenuè laborarunt. In his occurrunt veteres Galli, quibus ante Chriſtum natum erat in more poſitum pro ſuis appendere foribus capita hoſtium, quos victore ſuo gladio trucidarant, vt auctor eſt Diodorus teſtis oculatus exuuiarum, quas ego recenſeo. Illius autem veteris inſtituti ratio non eſt difficilis indaginis. Nempe pendula hæc capita admonebant Gallos, non eſſe robur ſuum illecebris mollibus eneruandum, ſed alendam hanc virtutem, qua vigente ſuos hoſtes validè ſubiugarunt. Vellem ego pro foribus animæ, id eſt mentis noſtræ potentiis appendi ſpecies vitiorum, quæ Deo miſerante extirpauimus, vt refricata memoria ideis virtutis præteritæ, hominem pigriorem ſumma ignominia afficiat, ſi cunctatur vſque ad mortem eadem præclara facinora fortiter exantlare. Quòd ſi virtutis emeritæ fuiſſet hoſtis ille obtruncatus, iidem Galli caput hoc oleo cedrino illitum arcula recondebant, nec parentibus mortui volentibus magno pretio redimere ſpolia hæc opima, vnquam illa capita remittebant. Sed ea cautè aſſeruabant vt aculeos ad virtutem ſuam in poſterum aliis præclaris actibus ampliandam.

Diodor. Siculus lib. 5.

Gallorum olim vetus inſtitutum, quo excitabantur ad egregia ſemper facinora.

In hac ſubiecta materia, quæ eſt de perſeuerantia in bono vſque ad finem tenaciter, non eſt prætereundum vetus inſtitutum religiosè obſeruatum ab Ægyptiis, qui hoc vnum attendebant in ſacris ſuis, ſcilicet vt Deos placarent. Vnde emerſit ille ritus irreuocabilis, vt ſi non litaſſent, aliam denuo ſufficerent hoſtiam, non reſilientes à ſacris donec conſtaret eis de Diis propitiis. Arbitrabantur Ægyptij, ſolam perſeuerantiam in bonis operibus Deos inflectere, & citra hanc virtutem numina prouocari. Vtinam hoc recolerent Chriſtiani, qui dubiam facientes benignitatem Dei, ſi ſtatim non occurrit quod depoſcunt, fluctuanti animo ſpe excidunt, ac proinde quantociùs ab inceptis precibus abſtrahuntur. Si Ægyptiorum more Deum iugiter vrgeremus, nec oratio noſtra deliquium pateretur; proculdubio litaremus, Deo annuente votis, quæ congrua oratio iugiter explicaſſet. Pacto ſe obſtrinxit Chriſtus, nullas fore preces irritas, ſi fundantur vt par eſt. Ecce diploma conuentionis initæ: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Quale autem ſit nomen Chriſti, accipe à Sponſa Canticorum. *Oleum effuſum nomen tuum.* Vt ergo in nomine Chriſti efficta ſit oratio, debet effundi in morem olei. Effunditur autem quando perſeuerantia protrahit preces vſque ad tempus à Chriſto Domino præſtitutum.

Ægyptiorū ritus elegans pertinens ad perſeuerantiam.

Alexand. l. 4 cap. 17.

Perſeuerantia præcipuè in oratione neceſſaria.

Ioan. 16.

Quomodo oratio fiat in nomine Chriſti.

Penes perſeuerantiam in bono incœpto eſſe operis ſummam, ſæpe ſuos diſcipulos præmonuit Apoſtolus, ita fatus: *Neſcitis quòd ij, qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium? Sic currite vt comprehendatis.* Etſi congrua ſit comparatio ſtadij cum vita noſtra, in eo quod victoria attendebatur ex curſu ad metam ducto; tamen nobis melius conſultum eſt quàm Olympionicis, qui etſi omnes concurrerent, ſuamque omnem conferrent opem vt metas attingerent; non tamen omnes referebant præmium aſſignatum. Sed vnus tantùm renuntiabatur laureabundus, is ſcilicet qui prior ad metam deueniſſet, aliis ſic fruſtratis impendio ſuo. Alia planè eſt ratio ſtadij Chriſtiani: nam omnibus egregiè nauantibus operam ſuam, ſi in ſuo benè operandi voto conſtantes ſint, corona conceditur, ſtatim atque metam attigerint, iuxta illud Pauli: *Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitia, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex: non ſolùm autem mihi, ſed & iis qui diligunt aduentum eius.* Vides non Paulo tantùm præcurrenti, ſed & aliis omnibus ſtadium ingreſſis reponi lauream, ſi curſum vtique conſummarint. Nempe ad omnes pertinet illud Apocalypſis: *Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vita.* Fruſtra autem eniti homines ad gloriam, ſi gratiæ Dei deſint in fine curſus, ait Apoſtolus Ioannes, admonens vt ſollicitè caueamus à defectu. Sic ille: *Videte voſmetipſos, ne perdatis qua operati eſtis, ſed vt mercedem plenam accipiatis.* Quaſi diceret: Actionem bonam laus ſua quamque manet; ſed ſi perſeuerantia deſit illi bono operi, & gratia conciliata vapeſcat in ſupremo agone,

1. Cor. 9.

Beatius eſt ſtadiū Chriſtianū ſtadio Gentilium, quia plures inibi coronantur quam apud Gentiles.

2. Tim. 4.

Apoc. 2.

2. Ioan. 1.

agone, perperam anima deſudauit. Eò ſpectant illa verba Pauli: *Participes Chriſti effecti ſumus, ſi tamen initium ſubſtantiæ eius vſque ad finem firmum retineamus.* Spei incrementum adiicit ille præco Dei, affirmans noſtram in gratia Dei conſtantiam non fore irritam, ſed præmio æterno eam à Chriſto Domino compenſandam. Ecce parænesim: *Itaque fratres mei dilecti, ſtabiles eſtote & immobiles, & abundantes in omni opere Domini ſemper, ſcientes quod labor veſter non eſt inanis in Domino.*

Hebr. 3.
Perſeuerantia in virtute laureanda præmio æterno.
1. Cor. 15.

Rurſus quàm opima ſit perſeuerantiæ remuneratio, & qua laborem inopia ij omnes, qui tædio laboris fracti deficiunt, videre eſt ex apposita antiquitate Æthiopum, apud quos Hylogoni, id eſt ſyluigenæ degentes in arboribus metu beſtiarum, pueros ea induſtria erudiunt in arte ſagittandi, vt appenſo pane ad ſcopum, puer collimando ad cibum non antè paſcatur, quàm emiſſo ſpiculo panem confixerit, vt auctor eſt Diodorus ille Siculus. Fitque ita cibus perſeuerantiæ præmium, & fames pœna eius qui deſtiterit ab incœpto. Eo ferè pacto Chriſtus nos obſtrinxit, vt quotidie peteremus panem noſtrum quotidianum, quando orationem Dominicam compoſuit, quam Eccleſia frequenter vſurpat, eam omnium horarum fini adiiciens, ſicut & omnes horas canonicas auſpicatur ab illa oratione. Nam præfatiunculam Completorij ſubſequitur illa oratio, cui præludit verſus ille Dauidicus: *Adiutorium noſtrum in nomine Domini.* Si igitur aliquando concutimur malis, ne cauſemur longiores Dei in concedendo moras; ſed omnes noſtras refundamus anguſtias penes ignauiam noſtram perſeuerantiæ neſciam. Hæc eſt enim præcipua mali labes: ſicut potiſſimum bonorum omnium argumentum eſt petendum à tenaci propoſito perſeuerandi iugiter obſeruato. Idcirco Beati omnes à Propheta lineantur eorum animalium typo, quæ non reuertebantur cùm ambularent. Ita Gregorius: *Non reuertebantur cùm incederent: quia electi ſic ad bona tendunt, vt ad mala perpetranda non redeant: qui enim perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Et ſic per Salomonem dicitur: Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſque ad perfectum diem. In eorum namque animo bonum deſiderium, atque intellectus lucis intima iam pars diei eſt. Sed quia vſque ad finem vitæ in virtute proficiunt, ad perfectum tunc veniunt, quando ad cæleſtia regna perducti, in ea luce quam deſiderant, iam minus aliquid non habebunt.*

Æthiopum ritus ad ſuadendam perſeuerantiam.
Diodor. Sic. lib. 5.
Malorum omniū ſcaturigo eſt defectus perſeuerantiæ
Animalia Ezechielis inſinuāt perſeuerantiam.
Greg. hom. 5. in Ezech.
Quàm ſalutares ſint effectus perſeuerantiæ.

Maximè arridet Senecæ conſilium ſuadentis perſeuerantiam in bono opere, vt inde comparetur habitus, qui non influit in animam, niſi præuiis pluribus actibus elicitis. Plurimos autem actus exerere eiuſdem argumenti, illud eſt onus perſeuerantiæ. Ita Seneca ſuum affatur Lucilium: *Perſeuerandum eſt, & aſſiduo ſtudio robur addendum, donec bona mens ſit, quod bona voluntas eſt.* Quia hominis Ethnici memini, placet ſubiicere hiſtoriam gentilem ex abdito penu antiquitatis à me depromptam, vt omnibus ſuppeditem exemplum perſeuerantis animi, quo ignauia acuatur eorum, qui à bono incœpto opere deſtiterunt. Fuit hoc facinus egregium patratum à Græcis, qui vt audiere, Mardonium ſtipatum numeroſo agmine Perſarum imminere Græciæ, vt eam ſibi ſubiiceret, coiere omnes apud Iſthmum, & occurrerunt Mardonio hoc iureiurando emiſſo, ſcilicet perſeueraturos morte tenus in eo propoſito tuandi iura Reipublicæ & libertatis, quidquid ancipiti Marte ducibus accidiſſet. Hinc ſolenni voto edito, non defuere Græci, & præmium ſuæ perſeuerantiæ acceperunt inſigne, ſcilicet immortale decus victoriæ, & libertatem animi & corporis illibatam. Præſtat audire ex Diodoro Siculo formam iuriſiurandi, quo ſe Græcia obſtrinxit, egregium perſeuerantiæ ſpecimen editura. En ipſiſſima verba: Οὐ ποιήσομαι περὶ πλείονος τὸ ζῆν τῆς ἐλευθερίας, οὐδὲ καταλείψω τοὺς ἡγεμόνας, οὔτε ζῶντας, οὔτε ἀποθανόντας, id eſt, *Vitam non pluris faciam libertate. Duces, ſeu viuant, ſeu occumbant, non deſeram.*

Seneca ep. 16.
Egregium argumentum ad ſuadendam perſeuerantiam.
Optimum Græcorum conſilium ad frangendas vires hoſtium.
Diodor. Sic. lib. 11.
Egregium iuſiurandum Græcorum.

Qua igitur expedit nos perſeuerantia accingi, quos ſpes gloriæ immortalis ſollicitat, cùm Græci non dedignati ſint omnia experiri diſcrimina vſque ad ſupremum ſpiritum, ſolo intuitu libertatis? Hoc altè penſat Chryſoſtomus ita fatus: *Abſurdum fuerit, aliquos in certaminibus Olympicis quotidie à medio noctis vſque ad meridiem perdurare, expectantes vt videant, cui ceſſura ſit corona, nudoque capite excipere Solis radios, nec prius abſcedere, quam de certamine fuerit pronuntiatum. Nos verò nunc cùm certamen ſit, non de tali corona, ſed de corona immortali, defatigari ac tædio affici.* Tamen hoc vnum præmoneo, perſeuerantiam in gratia finali non eſſe facinus tantùm hominis, nec omnes gratiæ Dei influxu dignatos accepiſſe donum perſeuerantiæ, quod ita Dei eſt, vt temerarium & hæreticum ſit vel tentare Deo inconſulto aſſiduam virtutum praxim, vel credere quempiam propria virtute ſua poſſe vacare bonis actibus incunctanter. Eamobrem quando moraliter explico, eos qui recumbunt cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum, veniſſe ab Oriente, & Occidente, ita velim intelligas, Deum qui adfuit nobis in ortu conuerſionis noſtræ impertiendo gratiam, dignari nos in occaſu noſtro dono perſeuerantiæ; ita vt quidquid in Oriente & Occidente rutilat, illud omne coruſcum ſit, Deo præcipuè cælitus illucente. Vnde vt nemo primæ gratiæ influxum ſuâ induſtriâ ſolâ poteſt accipere; ita & nequit ſine ſpeciali dono Dei perſeuerare vſque ad finem in gratia illa deſuper impertita. Hoc ipſum probare aggreſſus eſt Auguſtinus integro opuſculo, cui titulus eſt, De bono perſeuerantiæ.

Ex SS. PATRIBVS.
Chryſ. orat. 1. contra Iudæos.
Elegans meditatio ſuadens perſeuerantiam.
Donum Dei eſt perſeuerantia, & non facinus naturæ tantum.
Aug. lib. de bono perſeu. Tom. VII.

Ille idem Sanctus alibi inſinuat vnde ſit illud donum. Accipe eius ſententiam: *Eſt in nobis per Dei gratiam in bono recipiendo, & perſeueranter tenendo, non ſolum poſſe quod volumus, verùm etiam velle quod poſſumus. Quod non fuit in homine primo: vnum enim horum in illo fuit, alterum non fuit; nempe vt reciperet bonum, gratia non egebat, quia nondum perdiderat: vt autem in eo permaneret, egebat adiutorio gratiæ, ſine quo id omnino non poſſet, & acceperat poſſe ſi vellet, ſed non habuit velle quod poſſet. Nam ſi habuiſſet, perſeueraſſet.* Si gratia illa prima collata Adamo non fuit ſtipata hac virtute perſeuerantiæ, vide ô Chriſtiane, quàm cautè debeas verſari in gratia illa, quam tibi ſacramenta ritè frequentata conciliarunt, & quàm enixè rogandus ſit Deus ne nos deſerat imprudentes. Huc reuoca ſupra recenſita; ſcilicet eſſe

Idem lib. de correptione & gratia c. 12.
Quàm ſit potens gratia ad perſeuerantiā cōparandam.

timenda & tremenda Dei iudicia, vt eo tremore demereamus Deum propitium, & ne in percepta gratia gloriemur. Ita Augustinus: *Noc de ipſa perſeuerantia boni voluit Deus Sanctos ſuos in viribus ſuis, ſed in ipſo gloriari, qui eis non ſolùm dat adiutorium, quale primo homini dedit, ſine quo non poſſint perſeuerare, ſi velint; ſed in eis etiam operatur & velle, vt quoniam non perſeuerabunt, niſi & poſſint, & velint, perſeuerandi eis voluntas, & poſſibilitas, diuina gratiæ largitate donetur: tantùm quippe Spiritu Sancto accenditur voluntas eorum, vt ideo poſſint, quia ſic volunt; ideo ſic velint, quia Deus operatur vt velint.* In Deo itaque ſpera, non deerit: conſcius eſto tuæ infirmitatis: aderit Deus: & qui in Oriente rutilus adfuit; cùm fueris in occaſu, ille idem fons & ſcaturigo lucis æternæ minimè tenebreſcet.

Eodem libro c.12. Quàm ſine tremenda Dei iudicia.

Deus in nobis operatur.

CONTROVERSIÆ
EMERGENTES
EX PROXIMO EVANGELIO,
EXPLICATO LITERALITER
ET MORALITER.

Textus Euangelij ſectus in tot numeros, quot controuerſiæ agitantur.

I. CVM introiſſet Ieſus Capharnaum, acceſſit ad eum Centurio, rogans eum, & dicens: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & malè torquetur. Et ait illi Ieſus: Ego veniam, & curabo eum. Et reſpondens Centurio, ait: Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum: ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus. Matth. 8.

II. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, & dico huic: Vade, & vadit, & alij: Veni, & venit; & ſeruo meo: Fac hoc, & facit. Audiens autem Ieſus miratus eſt, & ſequentibus ſe dixit: Amen dico vobis: Non inueni tantam fidem in Iſraël.

III. Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum.

IV. Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & ſtridor dentiom. Et dixit Ieſus Centurioni: Vade, & ſicut credidiſti, fiat tibi. Et ſanatus eſt puer in illa hora.

ORTHODOXA ET Catholica expoſitio Euangelij diſtributa in tot titulos, quot argumenta controuerſiarum ſuppeditauit textus literalis.

I. VT luce meridiana oculi perfuſi obuia quæque conſiderant; ita & anima lumine fidei dignata celitus non cæcutit ad arcana Dei, vel ipſo Centurione teſte, qui Iudæis caligantibus profeſſus eſt omnipotentiam Chriſti.

II. Et ne profeſſio eius inanis & faſtuoſa foret, ſe totum ſubdidit Chriſto, humiliatione ſua probans fidem eſſe bonis operibus fœtam.

III. Vt eſt illibata fides Eccleſiæ, quæ congregata ab omnibus terræ plagis, concordi ritu ſua Deo pendit obſequia, adeò accepta diuinis aſpectibus.

IV. Vt fides Catholica ſtipata bonis operibus à Deo accipiat ſtipendia gloriæ æternæ, quæ extra Eccleſiam Catholicam nemini conceduntur.

ELENCHVS ET RATIO CONTROuerſiarum, quæ diſcutiuntur captata occaſione materiarum huius Euangelij.

I. CEnturio profeſſus omnipotentiam Chriſti adeò præclarum fidei ſpecimen edidit, vt Chriſtus affirmarit ſe non inueniſſe tantam fidem in Iſraël. Inde anſam arripio agitandi hanc controuerſiam primam:

An fides conſiſtat in aſſenſu intellectus, aut in ſola fiducia miſericordiæ Dei.

II. Eiuſdem Centurionis meritum Iudæi recenſentes apud Lucam dixere Chriſto, eum ſuis ſumptibus ædificaſſe Synagogam; & Matthæus fusè explicat, quomodo ſe infra Chriſtum deiecerit, affirmando ſe indignum quem Chriſtus inuiſeret. Hinc capto occaſionem verſandi iſtam controuerſiam ſecundam,

An fides requirat bona opera, vt hominem iuſtificet.

III. Chriſtus demiratus hominis huius Gentilis fidem dixit, cum habiturum multos ex Gentilitate conſortes, venientes ex omnibus mundi finibus. Inde deſumo argumentum tractandi iſtam controuerſiam tertiam.

An ſit ſignum vnum ſingulare veræ Eccleſiæ, vt ſit Catholica, id eſt, orbe toto diffuſa.

IV. Poſt recenſita encomia Eccleſiæ congregandæ ab omnibus mundi oris, Chriſtus ait Gentes illas exceptas gremio ſanctæ Eccleſiæ fore ſaluas, alias verò omnes extra Eccleſiam in gehennam inferi protrudendas. Et hoc eſt argumentum controuerſiæ:

An quis poſſit ſaluari extra Eccleſiam Catholicam.

SENSVS ORTHODOXVS.

CONTROVERSIA I.

In quo propriè ſita ſit ratio fidei.

In hæc verba:

Sed tãtùm dic verbo, & ſanabitur puer meus.

> Quare Iudæi foras eiecerint cæcum illuminatũ.

SCribæ & Phariſæi audito prodigio perpetrato in perſona cæci ab incunabulis, cupidi reſcire ab eo ſeriem miraculi, ſciſcitati ſunt ab eo quanam induſtria Chriſtus ei oculos procuraſſet. Ille, cui lux diuina deſuper affulſerat; ait, rem illam non eſſe humanæ induſtriæ, quia non erat à ſæculo auditum: quemquam aperuiſſe oculos cæci nati, ac proinde hominem illum eſſe à Deo, qui ſuam doctrinam ſignis talibus adſtruebat. Sinceritas huius hominis, in arguendo Iudæos, adeò perculit eos, & pudore affecit, vt indignabundi foras eum protinus amandarint. Sui animi infidelis hanc cauſam prætexebant: *In peccatis natus es totus, & tu doces nos?* Profectò peſſimè conſuluerunt ſibi Iudæi detrectantes audire hominem curatum, & edoctum diuinitus, qui ſuæ cæcitatis reliquias omnes abſterſerat. Nam illis dedignantibus audire illuminatum hunc cæcum, fœdæ erroris tenebræ eorum animos excæcarunt. Eamobrem eos Chriſtus nuncupabat cæcos, & duces cæcorum. Hodie etiam ſimilem doctorem adhibet, vt Capharnaitas Iudæos ſibi conciliet, & fidei participes efficiat. Vt enim cæcum participem lucis effecerat, oculos eius aſpergendo luto, quod eſt ſanis oculis inimicum; ita vt tergeret Iudæorum caliginem, adſciuit hominem Gentilem, ſcilicet Centurionem, qui profeſſus omnipotentiam Chriſti, affirmando penes eum eſſe, deplorata omnia verbo vnico reparare, ſatis ſuperque oſtendit ſe Chriſtum credere Redemptorem. Eodem ergo Centurione vtar vt magiſtro ad erudiendos hæreticos noſtrates, qui tot excitauere tragœdias, vt ſuos errores circa fidem diſſeminarent.

> Ioan. 9.

> Vt Iudæorũ cæcitas damnata eſt à cæco illuminato; ita & hæreticorũ perfidia condemnatur à Centurione profitente obſequium Chriſti.

Ne fidei anceps nomenclatura illudat, operæpretium eſt exponere quot modis hoc vocabulũ, fides, explicetur auctoritate Codicis ſacri. Primò fides ſignificat fidelitatem, ſeu conſtantiam, qua ſtatur pollicitis, cui quando aliquis deeſt, ille iure dicitur infidelis. In eo ſenſu Deo attribuitur fides, quia ille ſemper ſibi cõſtat, nunquã reſiliens à promiſſis. Ita fidem vſurpat Paulus hoc contextu: *Numquid incredulitas illorum, fidem Dei euacuauit?* Rurſus fides aliquando ſignificat promiſſionem ipſam, ſeu votum emiſſum de re aliqua præſtanda. Ita fidei nomen adhibet Paulus Apoſtolus hoc verſu: *Primam fidem irritam fecerunt.* Id eſt, incurij fuere ſeruare ea, ad quæ implenda ſe voto prius obſtrinxerunt. In eo ſenſu, phraſi vſitata dicimus, eum fidem fallere, qui non ſtat pollicitis. Iterum fides ſumitur pro conſcientia, vt patet eo loco Pauli: *Quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Demum fides ſumitur pro adæquato obiecto, circa quod fertur aſſenſus intellectus ob auctoritatem primæ veritatis. Huius acceptionis meminit Apoſtolus ita fatus: *Vna fides, vnum baptiſma.* Quaſi diceret; vt eodem ritu baptizati ſumus; ita & eodem modo omnes credimus: fides namque Catholica de iiſdem eſt, ac proinde vna eſt, quia fideles omnes feruntur in idem formale obiectum, aſſentientes iis omnibus, quæ à prima veritate reuelante proponuntur.

> Quot modis accipiatur hæc vox fides.

> Rom. 3.
> Qua ratione fides de Deo prædicetur.

> 1. Tim. 5.
> Fides ſumitur pro promiſſione.

> Rom. 14.
> Fides ſumitur pro conſcientia.

> Epheſ. 4.
> In deſcribenda fide deliraruns hæretici.

De fide accepta eo pacto controuertitur. Hæretici in duas ſciſſi claſſes receſſere à communi ſenſu Eccleſiæ, aſſignantes diſſonas rationes fidei. Transfugæ illi fuere, Lutherus, & Caluinus, duo peſſima capita, vnde hæreſis inundauit. Lutherus vult fidem eſſe voluntatis actum confidentiæ in miſericordia Dei. Sic ille: *Fides eſt certa, altiſſiméque animo inſidens, diuinæ bonitatis & gratiæ per verbum Dei cognitæ atque manifeſtæ fiducia.* Defenſor ille fidei, hoc delirium affinxit aſſeclæ ſuo Melanchthoni, qui ita nugatur, imò blaſphemat loquendo de fide: *Cum Beatus Paulus dicat: Iuſtificamur fide; vult te intueri filium Dei ſedentem ad dexteram Patris mediatorem interpellantem pro nobis. Proponit enim hunc victimam, & docet propter hunc filium Dei dari remiſſionem. Ita igitur vocabulum, fides, monſtrat illum mediatorem, & nobis applicet,*

> Luther. ſer. Dominic. in Quadrag.

> Melanchth. in locis communibus titulo, Fides.

ſignificat fides, non tantùm hiſtoriæ notitiam, ſed fiduciam miſericordiæ promiſſæ propter Filium Dei.

Caluin. l. 3. inſtitut. c. 2. §7.

Fidei rationem hæretici reponunt penes miſericordiam.

Vtriuſque nebulonis defectionem ſecutus Caluinus, aliquid de ſuo putido penu adiecit, ita hallucinans! *Fides eſt diuina erga nos beneuolentiæ firma certaque cognitio, quæ gratuita in Chriſto promiſſionis veritate fundata, per Spiritum Sanctum & reuelatur mentibus noſtris, & cordibus obſignatur.* Itaque hanc hæretici volunt eſſe fidei ſummam, vt confidamus in miſericordia Dei promiſſa ob merita Chriſti, & reuelata per Spiritum Sanctum. In eo ſenſu obiectum fidei eſt miſericordia Dei tantùm, & in hoc, concordi caligine cæcutiunt Lutherus, & Caluinus, qui tamen in ſubiecto videntur diffidere. Nam Lutherus affirmans fidem eſſe fiduciam, ſedem eius in voluntate conſtituit; nimirum fiducia ex S. Thoma eſt ſpes roborata. Caluinus verò in deſcriptione fidei meminit notitiæ, in eo tamen mentiens, quòd fides non ſit ſimplex notitia, vt ſonant eius verba. Catholica ſententia trifariam diſſita eſt ab errore hæreticorum. Primò differt in obiecto fidei iuſtificantis, quod lucifugæ illi volunt concludi ſolis carceribus miſericordiæ ſpecialis, ita vt credere, nihil planè aliud ſit quàm confidere, Chriſtum agnitum, feciſſe nobis Deum propitium. Catholici verò affirmant, latiùs patere obiectum fidei, & extendi ad omnia, quæ auctoritas primæ veritatis aperuit. Secundò diſſentiunt Catholici à Lutheranis, quia non voluntatem, ſed intellectum aiunt eſſe ſubiectum ſeu ſedem fidei. Demum etſi Caluinus in partem ſedis fidei vocet intellectum; tamen errat dicens rationem fidei eſſe penes notitiam: ideo Catholici adiiciunt, non eſſe fidem ſitam in notitia, ſed in aſſenſu. Etenim Deo reuelanti aſſentimur, etiamſi non cognoſcamus arcana, quæ fidei lumine proponuntur.

Thom. 1 2. q. 129. art 6.

Catholica ſententia in definitione fidei, quantũ diſcrepat à deliris hæreticorum.

Duplex eſt aſſenſus intellectus ſpecificè diſtinctus.

Nota, duplicem eſſe aſſenſum intellectus ſpecificè diſtinctum, iuxta diſtinctionem mediorum, quibus inflectitur anima ad præbendum aſſenſum ſuum alicui propoſitioni. Vnus eſt aſſenſus, qui ſequitur euidentiam mediorum, quæ ratio percipiens eſſe vera, ipſo lumine primorum principiorum ſtatim aſſentitur. Vt audita hac propoſitione: Totum eſt maius ſua parte; non cunctatur anima præbere aſſenſum ſuum illi theſi. Aſſenſus autem ille eſt clara notitia. Alter eſt aſſenſus intellectus elicitus non ab euidentia rei obiectæ, ſed ſequens auctoritatem. Hic aſſenſus dicitur fides. Et hæc fides talis erit, qualis auctoritas proponentis. Vt Romani olim tantùm detulere Scauro, eumque adeò veridicum credidere, vt cùm ab aduerſario reus peteretur ad tribunal, & ibi actor multa in eum conuicia aſperè dictitaſſet; Scaurus ſola negatione diluerit iniurias. Illa fides dicitur humana, quam ſibi conciliat auctoritas hominis veridici. Si verò diuinæ auctoritati innixus homo aſſenſum præbuerit alicui propoſitioni, tunc illa fides erit Theologica.

In quo aſſenſu conſiſtat fides.

Scauri magna auctoritas.

An fides ſita ſit in notitia.

Præterea aduerte, ſtultè à Caluino & ſequacibus ejus fidem dici notitiam. Nam in eo qui credit, duo ſunt, apprehenſio ſcilicet, & iudicium, ſiue aſſenſus: nemo etenim aſſentitur rei, quam non apprehendit. Apprehenſio autem ſine aſſenſu non eſt fides: quippe Iulianus Apoſtata, Porphyrius, & Auerroës apprehenderunt myſteria noſtra, ea ſpeculantes, animo rixandi, & non tamen fideles extiterunt. Rurſus apprehenſio non dicitur notitia, ſi ſit rudis & opaca; ſiquidem notitia diſcutit omnem caliginem: liquida autem & diſtincta apprehenſio non eſt requiſita ad fidem. Nempe Catholicus audiens Deum eſſe trinum in perſonis, etiamſi neſciat diuinas emanationes, notiones, & proprietates perſonales, ſi credit ita eſſe vt decernit Eccleſia, fidem habet, vtpote ſequens auctoritatem primæ veritatis, quæ affulſit Eccleſiæ, iuxta illud Auguſtini: *Quod intelligimus aliquid, rationi debemus; quod autem credimus, auctoritati.* Ergo malè ab hæreticis definitur fides per notitiam, aut fiduciam. Sed antequam ſtabiliam Eccleſiæ Catholicæ ſententiam, diluenda ſunt argumenta hæreticorum; deinde adſtruam rationibus & auctoritate ſinceram Eccleſiæ diſciplinam.

Aug. lib. de vtilitate credendi c. 11.

Prima Pars Controversiæ.

Quas hæretici machinas opponunt Eccleſiæ decernenti, in quo ſita ſit ratio fidei.

Aliud eſt aberrare ab obiecto, & aliud deuiare ab idea obiecti. & eſt benè aduertenda illa diſtinctio.

PHiloſophiæ placitum eſt vbique receptum, videlicet neminem in malum ferri ſub ratione mali, quia appetitus, vt cæteræ omnes animæ potentiæ, deuiare nequit ab idea ſcopi ſui. Nota me dicere, appetitum & alias omnes potentias non poſſe aberrare ab idea ſiue ratione ſui obiecti. Aliud enim eſt deuiare ab obiecto, & aliud aberrare ab idea & ratione obiecti. Verbi gratiâ, bonum eſt obiectum appetitus; qui tamen dum fertur in noxias delicias, malum appetit, nec ita deuiat ab idea ſui obiecti, etſi reuera malæ ſint illecebræ, quibus anima dementatur. Nempe appetitus illas apprehendit vt bonas, & conuenientes corpori. Ita intellectus non poteſt ferri in falſum ſub ratione falſi, quia ſic diſcurreret extra metas: ſed dum hallucinatur anima, effingit ſibi ſimulacrum aliquod veritatis, cui multiplici argumentatione litat. Hæc fuit induſtria hæreticorum, dum compegere deſcriptionem illam fidei, quam memini, affirmantes eam nihil aliud eſſe quàm fiduciam in miſericordia Dei. Illi non propugnant hoc effatum vt falſum eſt, ſed vt conueniens eſt intento, quod ſibi hi tranſfugæ præfixerunt. Quale autem fuerit illud intentum, quod præſtituere ſibi hæretici, reponentes totam eſſentiam fidei penes fiduciam, à nemine potui deprehendere, adeò altum fuit Catholicorum de hac re ſilentium. Arbitror ego, non me latere impium & aſtutum conſilium, illorum, qui commenti ſunt adulterinam illam deſcriptionem fidei. Meæ autem ſuſpicionis accipe rationes. Lutherus & Caluinus, Eccleſiæ deſertores, hoc vnum intenderunt à defectione ſua, vt faſcinarent homines, & abſtraherent ab ea veneratione, qua orbis ferè totus ſuſpicit Eccleſiam. Vt fierent ergo voti compotes illi apoſtatæ, hinc auſpicati ſunt ſuum virus euomere, vnde præcipuè eſt Romana Eccleſia veneranda. Id eſt aggreſſi ſunt Eccleſiæ fundamina, dirigentes ſuas machinas vt labefactarent fidem, arbitrati homines abiurantes fidem Eccleſiæ Romanæ, daturos facilè manus fidei iniqui dogmatis inſurgentis.

Auctoris ſententia explicans quare hæretici repoſuerint totã fidei ſummam penes fiduciam.

Non eos fefellit opinio: vbi enim increbruit illa ſententia, fidem non eſſe ſitam in aſſenſu,

Quàm iniquos ſit ſortita effectus illa hæretica fidei deſcriptio.

ſed in ſola fiducia hominem dirigente in miſericordiam Dei; impune homines ſuo examini ſubiecerunt decreta Eccleſiæ, dedignantes eis præbere aſſenſum ſuum, cauſantes nihil pertinere ad fidem, credat quis necne ea quæ credenda proponit Eccleſia. Inde emerſit illa blaſphemiarum ſeges, quas euomuere hæretici in ſacramenta Eccleſiæ, in Sanctorum ſuffragia, & pleraque alia, quæ vt diuina auctoritate freta fidelium omnium ſibi aſſenſum aliàs obſtrinxerunt, & adhuc hodie deuinciunt. Rurſus genio indulgendi liberam fecere facultatem hominibus, dum dixere ſolam fidem iuſtificare, & fidem nihil aliud omnino dicere, quàm fiduciam diuinæ bonitatis. Quippe tunc libera facultas data eſt cauillandi, & ſpatiandi in hiis quæ antea tenaciter crediderant illi, qui impia ſuaſione perciti deuiarunt. Itaque hæretici ementitas veritatis exuuias appenderunt tholo illius fidei, quam propoſuere populis vt germanam. Etenim fucatis argumentis, in gratiam ſui effati compoſitis, vulgò imprudenti ſæpius illuſerunt.

Quibus argumentis adſtruant hæretici fidei ſuæ deſcriptionem.

Ecce callidorum hominum technas, quibus volunt imponere, fidem nihil planè aliud eſſe quàm fiduciam bonitatis & miſericordiæ Dei. Obiiciunt Primò locum Apoſtoli: *Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum.* Ibi aiunt, loco ſubſtantiæ poni Græcè hanc vocem, ὑπόστασις, quæ æquiuocationem vehit; nam & ſubſtantiam ſignificat; & expectationem. Etenim Pſalmo 38. verſus ille, *Et ſubſtantia mea apud te eſt*, Hebraïcè ita legendus eſt, *Et expectatio mea apud te eſt.* Hoc namque exigit vox תוחלתי *thohalthi*, id eſt, expectatio mea, cui ſeptuaginta interpretes probè callentes vim verborum ſubſtituerunt dictionem illam ὑπόστασις, atque ita ex ſententia Apoſtoli petita à textu Græco, Fides eſt expectatio rerum ſperandarum. Expectatio autem perinde eſt ac fiducia, ſicque probatur intentum. Nam expectare res quæ ſperantur, eſt habere fiduciam bonitatis Dei, quæ participes nos efficiet gloriæ illius æternæ, ad quam votis omnibus anhelamus. Ita ſibi applaudunt hæretici garrientes in re Grammatica, ex qua næuos volunt offundere Theologiæ. Miror Bellarminum in hoc argumento diluendo conceſſiſſe hæreticis, ὑπόστασιν poſſe ſignificare expectationem; viro illi docto ſuſpicionem hanc fecit vox Hebræa תוחלתי, quæ æquè ſpem ſignificat atque expectationem, quia radix eius, קוה *sabal*, vtrumque ſignificat, ſcilicet ſperare, & expectare. Sic ergo fuit ſoluenda obiectio illa Grammaticalis; videlicet negando, vnquam vocem illam, ὑπόστασις, ſignificaſſe expectationem, vt videre eſt apud Budæum, imò apud Eraſmum hominem fidei ancipitis, & propenſiorem hæreticis quàm Catholicis, qui hoc loco ὑπόστασιν vertit ſubſtantiam, licet in gratiam Lutheri, quem impensè amauit, potuiſſet ὑπόστασιν vertere expectationem. Sed potior illi fuit veritas quàm aſſentatio Lutherana.

Hebr. 11.

Quid ſignificet vox Græca ὑπόστασις.

Diluitur argumentum hæreticorũ.

Præterea hæretici à Græcis prouocantes ad Hebræa vtrobique ſuam ignorantiam produnt, neſcientes Septuaginta Interpretes attendiſſe res potiùs quam verba, & ſtuduiſſe magis explicare intentum Spiritus Sancti, quàm facere exquiſitam dictionum anatomen. Vt Pſalmo ſecundo, vbi Hebræa ſonant נשקו בר *naſcheku bar*, id eſt, oſculamini filium, Septuaginta Interpretes non reddidere voces ſimiles, ſed expreſſere ſenſum intentum à Spiritu Sancto, qui concordat cum verſione noſtra Canonica, ita vertentes, *Apprehendite diſciplinam.* Sic ſe res habet in propoſito verſu Pſalmi, qui à Dauide exprimitur phraſi aſſueta Hebræis, qui vt ſcatent in ſua dictione tropis, ſeu figuris, paſſim vſurpant abſtracta pro concretis, vt in citato exemplo, vbi expectatio ponitur pro ſubſtantia expectata, id eſt, pro Deo. Idcirco Græci pro more ſuo reddidere intentum Dei, & non verba affinia, ſicque ὑπόστασις in eo loco non reſpondet voci Hebrææ, quæ expectationem ſignificat, ſed eſt explicanda iuxta intentionem Pſaltis, qui illic de Deo loquitur, apud quem ait eſſe illam veram vitam, ad quam feruidus aſpirabat. Vocat autem illam vitam æternam ſuam ſubſtantiam, quia illa ſola ſubſiſtit verè, & non hæc noſtra vita fugax, atque ærumnoſa. Itaque vides quàm futile ſit illud argumentum, quo voluere Hæretici probare fidem non eſſe aſſenſum primæ veritati, ſed fiduciam bonitatis ſiue miſericordiæ Dei.

Pſalm. 2. Septuag. Interpretes δράξασθε παιδείας.

Inermes illo conamine hæretici redeunt aliâ armaturâ terribiles vt ventilant. Obiiciunt Abrahamum dici iuſtificatum ex fide; & Paulum nomine fidei intelligere fiduciam miſericordię Dei, vt colligere eſt hoc contextu: *Qui contra ſpem, in ſpem credidit, &c. Non hæſitauit diffidentia.* Reſpondeo; hallucinari etiam hîc aduerſarios. Nam fides Abrahæ verè fuit fides Theologica, ita innixa auctoritati reuelantis, vt omne dubium depoſuerit, credens ſe effœto corpore poſſe procreare liberos. Vnde quia fides eius fuit magna & inſignis, peperit fiduciam, quæ non eſt fides; ſed inboles fidei magnæ. Hanc autem Abrahæ fidem pertinere ad intellectum, & non ad voluntatem, quæ eſt ſedes fiduciæ, liquidò explicat Apoſtolus in ſerie eiuſdem capitis, vbi deſcribit illam inſignem fidem, ita fatus: *Pleniſſimè ſciens, quia quæcumque promiſit Deus, potens eſt & facere.* Itaque fides illa non fuit in appetitu rationali, quia voces illæ, *Pleniſſimè ſciens*, intellectum notant & non voluntatem, & ſignificant Abrahamum crediſiſſe Deum eſſe omnipotentem, vt præteriret naturæ leges, faciendo fœtam vxorem ſuam, quæ annoſa erat impar puerperio. At Deum eſſe omnipotentem, fide apprehendimus; non autem fiducia. Igitur definitio allata labat, quæ conatur expungere dogmata Chriſtiana.

Aliud argumentum hæreticorum ad aſtruendam deſcriptionem fidei.

Rom. 4.

Soluitur argumentum.

Tertium argumentum hæreticorũ.

Tertiò inſtant petulci homines, & opponunt, Chriſto etiam auctore, fidem, & fiduciam eſſe res ſynonymas, vt videre eſt iſtis locis: *Quid timidi eſtis, modicæ fidei? Modicæ fidei, quare dubitaſti? Quid cogitatis, modicæ fidei?* Reſpondeo, debilitatem cauſæ argui ex languido effectu. Vnde quia fides eſt cauſa fiduciæ, Chriſtus diſcipulorum fidem tenuem ſuggillauit, petito argumento à modica eorum fiducia. Chriſtum autem fiduciam eſſe fidem inſinuaſſe nullibi legent tenebriones illi homines. Alia leuis armaturæ argumenta depromunt quamplurima, arbitrati ſe faceſſere negotium ſi nos armis obruerint. Sed omnia illa diſſoluuntur adhibita illa cautione vt concedamus, ea quæ attribuuntur fiduciæ, quandoque tribui fidei, vt cauſæ illius, & aliqua etiam quæ ad fidem pertinent poſſe concedi fiduciæ; tamen non omnia dici ad conuertentiam, vt loquuntur Philoſophi: quippe non omnia quæ dicuntur de fide poſſunt dici de fiducia, quæ eſt legitima fidei proles. Verbi gratiâ, fides eſt aſſenſus ad omnia quæ innoteſcunt nobis

Marc. 8. Matth. 14. Matth. 16.

Soluitur argumentum.

Fides eſt cauſa fiduciæ, ideoque plerumque vni tribuitur quod alterius eſt.

Deo

Deo reuelante: hoc autem nequit prædicari de fiducia, quæ ſibi obiectum ſingulare affingit, ſcilicet miſericordiam Dei.

Qua induſtria Ieroboã rebellem populum à ſuo Rege legitimo ſubtraxerit.

Dum illa hæreſis in perniciem orbis emerſit ex inferis, congruâ verſutiâ vſa eſt ad dementandos homines, & eos diſtrahendo à cultu Eccleſiæ. Æmulata eſt hæreſis induſtriam Regis Ieroboam, qui cùm inſurrexiſſet in Roboam Regem ſuum commorantem Ieroſolymis, ſecum abduxit vndecim tribus Iſraël in Samariam regni ſui caput. Ne autem diffluerent populus ad Regem ſuum legitimum Rege Salomone ſatum, cauit ne quis iret Ieroſolymam penſum ſuum exhibere templo Dei, cuius aditu ſuos omnes indigenas prohibuit; cautè enim cogitabat populum adeuntem templum Dei ædificatum Ieroſolymis, memorem fore obſequij aliàs exhibiti Regi ſuo legitimo, & conciliatâ ſibi gratiâ eius rediturum in priorem ſuam ſortem. Accipe ex textu ſacro verſutiam, in quam ſe affabrè compoſuerunt hæretici: *Dixit Ieroboam in corde ſuo: Nunc reuertetur regnum ad domum Dauid, ſi aſcenderit populus iſte vt faciat ſacrificia in domo Domini in Ieruſalem, & conuertetur cor populi eius ad dominum ſuum Roboam Regem Iuda, interficientque me, & reuertentur ad eum. Et excogitato conſilio, fecit duos vitulos aureos, & dixit eis. Nolite vltra aſcendere in Ieruſalem: Ecce Dij tui Iſrael; qui te eduxerunt de terra Ægypti, &c. Et fecit phana in excelſis, & ſacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Leui.* Ita perduelles & transfugæ Hæreſiarchæ, quando defecerunt ab Eccleſia; ſequaces multos abduxere ſecum factos participes erroris ſui. Verbi gratiâ, Lutherus toti Saxoniæ virus ſuum aſperſit, & Caluinus Geneuenſes omnes ſubduxit Eccleſiæ. Ne ergo deſertores pœnitentia ducti denuo darent manus Eccleſiæ, principes hæretici auctores defectionis excogitauere conſilium de prohibendo aditu Eccleſiæ, vt ſic hæretici animos deponerent redeundi in gratiam cum Romana Eccleſia. Vt eis ad arbitrium cederet illud conſilium, obſerarunt fores Eccleſiæ; nimirum aliam ſtatuere fidem ab ea, quam profitetur Eccleſia: ideoque cùm fides ſit veluti ianua, quâ quiſque ingreditur ouile Chriſti; factum eſt vt Lutheri & Caluini ſymmyſtæ, Dei templo derelicto, duobus vitulis adhærerent; videlicet Luthero & Caluino, qui fidei obiectum fecere tantùm miſericordiam Dei.

Rebellio Ieroboam congeua eſt figura defectionis hæreticorum.

3. Reg. 12.

Hæretici colunt duos vitulos.

Abſurda quæ ſequuntur ex ſententiã hæreticorum circa fidem.

Vt dato vno abſurdo, pleraque diſſona emergunt; ita ſtante hoc hæreticorum delirio, fidem non conſiſtere in aſſenſu, ſed in fiducia miſericordiæ Dei, nemo teneretur ad profitendam fidem Chriſtianam tempore perſecutionis. Nam negare Chriſtum eſſe Deum, non eſſet contra fidem, quia negatio illa non deſtruit fiduciam bonitatis, vt quid oppoſitum in ea potentia animæ, vbi reſidet fiducia: negare enim eſt actus intellectus, qui diſtinguitur realiter à fiducia, quæ eſt in voluntate, & ſic vnus actus non deſtruit alterum, ac proinde negans Chriſtum eſſet ſimul fidelis & infidelis. Fidelis quidem, quia non fiduciam deponeret miſericordiæ Dei: infidelis, quia negaret. Huic blaſphemiæ ſuum præbuit ſuffragium Baſilides hæreſiarcha qui non floruit, ſed tabidus emarcuit primo ſæculo. Hunc hominem nequam deteſtantur Irenæus, Clemens Alexandrinus, atque Philaſtrius, quia docebat vrgente ſpiculatore fidem eſſe abiurandam, etiam adhibito periurio. Hoc virus ebiberunt Helcheſaitæ, quibus fidem ore tenus abdicare, non erat piaculum, vt refert Euſebius.

Baſilidis error circa fidem. Irenæus. Clem. Alex. Philaſtrius de Baſilide.

Euſeb. l. 6. c. 38. Helcheſa itæ quàm fœde errarint circà fidem ore profitendam.

A clypeo ad gladium tranſeamus, propugnemus, oppugnemus. Fert animus illudere notioni huic, quam fidei affingunt hæretici mentientes, cùm rationem eius totam deponunt penes fiduciam, & obiectum fidei nullum aliud conſtituunt præter miſericordiam Dei. Volo in hoc diſcrimine æmulari facinus Banaiæ, qui hominem Ægyptium dignum ſpectaculo, & inſtructum haſta prævalida aggreſſus, propria eius haſta interfecit. Primum telum quod hæretici intorſerunt in nos, fuit textus Pauli ad Hebræos, vbi ait fidem eſſe ſubſtantiam rerum ſperandarum, argumentum non apparentium. Ego hunc textum validè retorqueo in perfidos homines, neſcios quantùm ſtabiliat veritatem fidei noſtræ locus ille Pauli, qui nequit explicari de ſola fiducia, qua quis miſericordiam Dei ita ſibi applicat, vt certus ſit de ſalute ſua. Nempe ait Apoſtolus, fidem eſſe ſubſtantiam rerum ſperandarum. At illa miſericordia Dei ſingulis quibuſque fidelibus affricata, non ſperatur, ſed habetur eodem momento, quo quis initiatur fide. Ergo illa miſericordia ita apprehenſa fidem minimè conſtituit, quia non ſperatur, ſed poſſidetur. Ruſus actui voluntatis non poteſt attribui titulus ſubſtantiæ, eo ſenſu quo ſuggerit Apoſtolus, ideo vocans fidem ſubſtantiam rerum ſperandarum, quia res ſperandæ, vt ſunt gloriæ æternæ opima ſtipendia, quæ nos Deo miſerante manent, nullam adhuc in rerum natura ſubſiſtentiam habent aliam ab ea, quam nactæ ſunt in intellectu noſtro, beneficio intellectus cui incumbit fides. Nam intellectus aſſentiens his rebus ſibi propoſitis, facit illas ſubſiſtere, cùm non ſint futuræ, niſi tempore à Chriſto Domino præſtituto. At fiducia miſericordiæ Dei in nihil futurum fertur, ſed tantùm occupatur circa remiſſionem peccatorum, qua eo inſtanti gaudet, quo fidem accepit. Itaque in mente Apoſtoli nequit fiducia rei præſentis & poſſeſſæ eſſe fides, cùm ea ſit id quo ſubſiſtit res ſuperioris ordinis à Deo promiſſa.

Fidem non eſſe ſitam in fiducia miſericordiæ Dei plurima argumenta probant.

Quænam pertinent ad fidem.

Aduerte tamen, ea verba Pauli non componere adæquatam definitionem fidei, quia res ſperandæ non ſunt totale obiectum eius, ſed partiale tantùm: quippe fides eſt de rebus præteritis, præſentibus, & futuris. Credimus namque Filium Dei aſſumpſiſſe hominem. Confitemur hodie remitti peccata eis, qui omni obice ſepoſito, ſacramentorum gratiam ſuſcipiunt. Demum fides fertur in præmia & ſupplicia ſæculi inſtantis. Eamobrem Paulus Deo afflatus, ne quid deeſſet illi deſcriptioni fidei, adiecit eam eſſe *Argumentum non apparentium*. Quaſi diceret, res omnes inaſpectas, quæ diuina auctoritate proponuntur intellectui, eſſe obiectum fidei, quæ eumdem ſortitur effectum in intellectu, quem argumenta proliciunt. Nimirum vt argumenta conuincunt intellectum, & velut adigunt vt ſuo aſſenſu litet concluſioni obiectæ; ita diuina auctoritas intellectum validè ſollicitat, vt aſſentiatur iis omnibus, quæ illi diuino nomine prædicantur. Sed eſto liber & certus ſit ille aſſenſus ab anima præſtiturus, magiſque tenax ſit quàm aſſenſus à demonſtratione elicitus; diſpeſcitur tamen ab aſſenſu,

Hebr. 11. Quare fides dicatur argumentum rerum non apparentium.

quem ſcientia demeruit, in hoc quòd iſte ſit obſcuritatis impatiens, & requirat erudientem notitiam. At fides ſecus conuincit intellectum, vt aſſenſum ſuum vltro præbeat rebus ſubobſcuris, & ſenſibus inuiis. Demum, quod rei ſumma eſt, Paulus fidem appellat argumentum, vt fidei ſedem inſinuet eamdem eſſe, quæ eſt argumenti, ſcilicet intellectum. Ergo cùm fiducia miſericordiæ Dei conciliatæ, & animam eadem morula repurgantis, non ſit actio intellectus; omnino abſurdum eſt dicere, fiduciam illam eſſe argumentum non apparentium, cùm fiducia non conuincat intellectum, ſed voluntatem magis deuinciat, vt tota effundatur in obſequiis eius, cuius amor generat illam fiduciam. Hoc idem clamat vox illa, *Subſtantia rerum ſperandarum.* Siquidem res ſperandæ non ſubſiſtunt, niſi beneficio fidei, quæ facit præſentia, ea quæ alioquin non extant. Sed repræſentare, non eſt voluntatis vbi degit fiducia, ſed eſt negotium intellectus, qui rem apprehendens per ſpeciem ſibi impreſſam, facit rem eſſe antequam ſit.

Scientiæ & fidei quęnam ſit diſparitas.

Si hæreſis confoſſa ſpiculis intortis adhuc ſpirat, & in modum colubri ſuos colligit gyros, & voluit ſpiras, muſſitans iterum fidem nihil eſſe præter fiduciam illam quam memini, & qua adblandiens ſibi anima certior effecta de ſalute ſua lætum agit æuum; nouis iaculis eſt denuo contigenda. Iuxta Dei præceptum gentem hanc perfidam tentabo funditus extirpare. Vt Chaldæi inſurgentes in greges viri ſancti Iob, tres fecere turmas; ita & hæretici impugnantes gregem Chriſti, in his quæ ad fidem pertinent, totam iſtam controuerſiam in tria capita refuderunt. Primò dixere, fidem eſſe fiduciam. Secundò, eſſe notitiam, non aſſenſum. Demum fidei obiectum eſſe miſericordiam Dei ſpecialem ei, qui actualiter credit eadem ipsâ morulâ cælitus applicatam. Vt vrbs Iericho diruta ſolo fuit adæquata, & damnata in ruinam perpetuam; & ego volo hanc hæreticorum ſententiam ita explodere, vt lacera concidat vſquequaque.

Duplex error hæreticorum circa fidem.

Denuo improbo, fidem eſſe fiduciam, & dico eſſe actum intellectus, ipſo auctore Paulo, qui dum recenſuit fidem Abrahæ, meritum illius oſtendit iſto argumento: *Non infirmatus eſt fide, nec conſiderauit corpus ſuum emortuum, & emortuam vuluam Saræ, in repromiſſione etiam Dei non hæſitauit diffidentia, ſed confortatus eſt fide, dans gloriam Deo, pleniſſimè ſciens, quia quæcumque promiſit Deus, potens eſt facere.* Paulus duobus hiſce rationibus adſtruit fidem Abrahæ, quòd ſcilicet non conſiderauerit corpus emortuum, & quod pleniſſimè ſcierit Deum nunquam deeſſe pollicitis. Sed conſiderare, & pleniſſimè ſcire, ſunt actiones intellectus. Ergo fides non eſt fiducia, quæ eſt actus voluntatis. Rurſus ſi fides eſſet fiducia, non eſſent tres virtutes Theologales quas tamen tres realiter diſtinguit Paulus, hoc verſu: *Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc, maior autem horum eſt charitas.* Cùm ergo diſtinguantur fides, & ſpes, non poterit fides eſſe fiducia, quia fiducia nihil omnino aliud eſt à ſpe roborata, vt præmonuit ſupra Angelicus Doctor, & ex Scriptura liquet. vbi ſpes, & fiducia, idem planè ſonant. Conſule Iob, & referes inde ſententiam iſtam: *Spes hypocritæ peribit, & ſicut tela aranearum fiducia eius.* Res eſſe concolores ſpem & fiduciam, alij textus probant. Quod namque

Rom. 4
Ex Paulo fides eſt actus intellectus.

Fidem non eſſe fiduciam oſtendit Paulus.

1. Cor. 13.

Thom. 2. 2. q. 129. art. 6.

Iob 8.

ſpei nomine Dauid occinit, illud idem fiduciæ vocabulo recenſuit alter Vates ſcilicet Ieremias. Ecce Pſaltis ſuaue melos: *Beatus vir, cuius eſt nomen Domini ſpes eius.* Huic concinit ita Ieremias: *Beatus vir, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius.* Igitur etſi fiducia ſit veluti quædam fidei proſapia, non tamen eſt ipſa fides, ideoque malè ſibi conſulunt hæretici, ſalutis ſuæ ſummam reponentes penes illam fiduciam, quaſi eſſet ipſiſſima fides, quod tamen nequaquam eſt, vt hoc etiam clamat iſte alius Pauli locus. *In quo habemus fiduciam, & acceſſum in confidentia, per fidem eius* Reuera battologiæ, & inepti ſermonis ſuſpicionem faceret Paulus, ſi ſaperent hæretici, affirmantes fidem eſſe fiduciam. Senſus enim verborum Pauli iſte foret: Nos habere fiduciam, & acceſſum in confidentia per fiduciam. Si ergo Pauli oracula præualere debent in deliria perfidorum hominum, & habeamus fiduciam & acceſſum in confidentia per fidem; profectò fides non erit fiducia, quamuis fides illam parturiat.

Spes & fiducia idem ſonant
Pſal. 39.
Ierem. 17.

Epheſ. 3.

Satis ſuperque credo refutatum eſſe caput illud ſanè præcipuum, quo hæretici tentant facere irritam Catholicorum fidem. Itaque machina noſtra eſt in alios dirigenda fucos, hos ſcilicet quos prætendit Caluinus, homo procax, & iniurius Eccleſiæ, ſiquis alius ſycophanta. Is tanquam licitator impietatis, arbitratus non ſatis eſſe mendaciorum aſperſum veritati, hoc de ſuo egeſſit promptuario, videlicet fidem ſecum importare euidentem notitiam, ac proinde deſipere Catholicos, qui omnia Eccleſiæ placita credere confitentur, etſi non clariùs innoteſcant. Eamobrem in hanc fidelium indolem inuehitur, & definit fidem per cognitionem. Gladio ancipiti confodiendus eſt hac tabula, qui voluit arcana fidei eſſe nota lippis atque tonſoribus, dignus ſanè qui commendetur Ethnicis, qui credidere Actæonem in beſtiam abiiſſe, & proinde laceratum à canibus, quia curioſè inſpicere auſus eſt Dianam nudam. Vult ille proteruus homo, myſteria noſtra proſtare vili plebeculæ, & repoſito omni venerando velamine, populo denudari. O abominandum caput! ô hominem in æternum lacerandum vermibus vltoribus iniuriæ illatæ Deo, & arcanis eius. Sed quia declamare in errorem, non eſt illum conuincere, duobus textibus Caluinum conficio. Prior eſt ille antea recenſitus: *Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium.* Tota hæc verborum ſeries Caluinum damnat, eliminando notitiam illam claram, quam ille tabula nititur affingere rebus fidei. Primò dicitur ὑπόστασις, ſubſtantia, ſiue fundamentum. At ſubſtantia, & fundamina non videntur. Quicquid enim videtur eſt color, at color non eſt ſubſtantia. Rurſus ibi fides dicitur eſſe de ſperandis; at ea quæ ſperantur abſunt, ac proinde omnem effugiunt oculorum aciem. Demum licet argumentum, cuius ibi meminit Apoſtolus, aliquam ſuggerat notitiam; monet tamen Apoſtolus eam eſſe ſubobſcuram, quando ſubtexit, illud argumentum eſſe rerum non apparentium, quæ eo ſolo apprehenduntur, quia tales eſſe perſuaſit nobis auctoritas Domini reuelantis.

Caluinus homo procax quantùm delirarit in fidei definitione.
Calu. l. 3. Inſti. c. 2.

Caluinus vult fidem importare claram notitiam.

Hebr. 11.
Damnatur hæretica fidei deſcriptio.

Conuincitur inſaniæ illa Caluini ſententia volens fidem habere notitiam adiunctam.

Alius locus caſtigans inſaniam Caluini hic eſt: *Niſi credideritis, non intelligetis.* Eo textu Iſaias elimatè probat, fidem non eſſe notitiam, ſed potius eſſe præuiam ad notitiam, ita vt operæpretium

Iſai. 7.

pretium ſit credere, antequam intelligas. Stultè igitur fatuus ille clamat, nihil eſſe credendum niſi prius innoteſcat. Concedimus quidem, apprehenſionem præire fidei, ſed ea quæ quis apprehendit, non diſtinctè & liquidò agnoſcit; imò apprehendendo res fidei, apprehendimus eas eſſe ſubobſcuras, nihilque habere quo inflectant animum ad aſſenſum præter auctoritatem Domini ſuggerentis. Dum ergo voluit Caluinus fidei arcanis prætendere facem rationis, voluit lumen Solis intendere obtenta facula modico lumine radiante. Vbi enim illucet diuina veritas, illic ſatis ſuperque luminis eſt ad obſtringendam animam, vt aſſenſum præbeat omnibus à Domino reuelatis, etiamſi ratio cæcutiat, qua ſemper credimus inconſultâ.

Fides fertur circa alia plura quàm circa miſericordiam Dei.

Tertium quod mihi incumbit impugnare eſt, fidei obiectum ab hæreticis aſſignatum. Dicunt enim præciſum fidei obiectum eſſe remiſſionem peccatorum, nobis erogatam à Dei miſericordia. Quàm longè aberrent illi, vide vnico exemplo, quo Chriſtus ipſe alia oſtendit eſſe obiecta fidei iuſtificantis, præter miſericordiam Dei crimina relaxantem. Sic enim affatus eſt cæcos, de lumine reduce ſollicitos: *Creditis quia hoc poſſum facere vobis?* Procul dubio illa interrogatio pertinebat ad fidem Theologicam: nam opus ſupra naturam attendebat, atque adeò fides illa ſpeculabatur omnipotentiam Chriſti. Fidei ſuæ hoc ſpecimen ediderunt cæci: *Vtique Domine.* Audis, eorum fidem non ſpectaſſe miſericordiam ſed poteſtatem, & fuiſſe reuera fidem, vt ipſe Chriſtus Dominus approbauit, eorum votis fertidis annuendo: *Secundùm fidem veſtram fiat vobis.* Denique illa erronea ſententia de notione fidei aſſignata ab hæreticis, fusè probatur altera parte iſtius controuerſiæ, vbi adſtruo Catholicam diſciplinam pluribus argumentis.

Matth. 9.

SENSVS ORTHODOXVS.

Pars Secvnda Controversiæ.

Fidei proprium eſſe, aſſentiri incunctanter iis omnibus, quæ Deo reuelante didicimus.

In hæc verba:

Sed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus.

ARGVMENTVM I.

Ex Scriptvra et Ratione.

Libri Sybillini fuere Romanis inſtar oraculi.

INſtituto veteri Romanorum mos ille inualuit, vt aliqua clade imminente Reipublicæ, conſulerent libros Sybillinos; multo namque experimento didicerant, benè ceſſiſſe res compoſitas ad arbitrium illius oraculi. Nolo inficiari fuiſſe illic pleraque arcana recondita, quibus intellectis percipi aliqua commoda potuerunt. Nobis tamen adhuc melius Deo miſerante cautum eſt, ſuffragio Scripturæ ſacræ, qua Deo afflati homines, non ſua dicta, ſed edicta aperuere mundo, lucidam ſic facem accendentes, cuius obſequio infidelitatis humanæ tenebras abegerunt. Ita Petrus Apoſtolus: *Habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui benè facitis attendentes, quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies eluceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris: hoc primum intelligentes, quòd omnis prophetia ſcripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia: ſed Spiritu Sancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines.* Cùm ergo in perniciem hominum hæreſis Dæmone parente ſata ſit, maturi & ſani conſilij negotium arbitror conſulere libros ſacros, vt Eccleſia reſerante eorum oracula, caueamus nobis ad eorum arbitrium. Videamus igitur an fides pertineat ad aſſenſum intellectus; nomine enim aſſenſus propriè intelligitur illa actio intellectus, qua verum decernit eſſe id quod diiudicandum ei proponitur, licet apud Grammaticos linguæ Latinæ cultioris amantiſſimos, aſſenſus per omnes potentias vagari queat, cùm quidquid ſenſus probant, illud eorũ aſſenſum poſſit dici obſtrinxiſſe ſibi In eo sẽſo vſus eſt Cicero hac voce, ita fatus: *Qui viſum, aut aſſenſum tollit, is omnem actionem tollit è vita.* Tamen vbi nudè aſſenſus ponitur, præcipuè ad intellectum pertinet, quia propriè aſſentimur veris, & verum nullius potentiæ obiectum eſt, præterquam intellectus. In ſua hac propria ſignificatione accepit vocem illam Cicero hoc loco: *Is quoque qui à vobis ſapiens inducitur, multa probabilia ſequitur, neque comprehenſa, nec percepta, nec aſſenſa, ſed ſimilia veri.* Neceſſariam iudico rem docere hæreticos in his quæ pertinent ad Grammaticam, ne ignorantes fidei rudimenta vtrubique maneant imperiti.

1. Pet. 1.

Quid propriè ſignificet aſſenſus intellectus.

Cicero 4. Academic.

Cicero ibid.

Hæretici etiã neſcij Grammaticæ.

Ad controuerſiæ deciſionem opportunè adeſt Paulus, commemorans prædicationis Euangelicæ fructum, in diſſeminatione fidei partialiter ſitum. Nam ideo Euangelij tubæ clangor inſonuit orbe toto, vt crederent omnes, quia fides ex auditu, & poſtea fidei huius beneficio quiſque ſuæ ſaluti incumberet. Hunc igitur prædicationis fructum, ſcilicet fidem recenſens ille ait: *In captiuitatem redigentes omnem intellectum, in obſequium Chriſti.* At non poteſt captiuus fieri intellectus, niſi elicito eius aſſenſu. Ergo fides pertinet ad aſſenſum, & non ad fiduciam. Rurſus ipſe Dominus liquidò diſcutit illam caliginem, quam conatur hæreſis offundere. Sic enim mulierem alloquitur: *Confide filia, fides tua te ſaluam fecit.* Vides mulierem habuiſſe fidem, & non fiduciam; aliàs enim fuiſſet incongrua illa Chriſti hortatio. Nam ſi fides, & fiducia vna eademque res eſſent; mulier illa, cui erat fides inſita, non fuiſſet indiga fiduciæ. Sed quid laboro in textibus aucupandis, cùm Centurionis hiſtoria ſuppeditet locuples argumentum? Vir ille Deo illucente deſuper eruditus, fidei ſuæ magna ſpecimina præſtiturus, non ait ſe confidere accipere à Chriſto remiſſionem peccatorum ſuorum, ſed duntaxat profeſſus eſt Chriſtum eſſe omnipotentem, & verbo deplorata poſſe protinus inſtaurare. Suam hanc profeſſionem teſtatus eſt, ſuo ipſius exemplo, qui licet infra alios homines eſſet; poterat vnico verbo vrgere milites, & ſeruos ſibi ſubditos. Et tamen nulla omnino facta mentione remiſſionis peccatorum, aut miſericordiæ, Chriſtus illam hominis fidem prætulit omni Iſraëli, affirmans ſe non inueniſſe tantam fidem in Iſraël. Ergo fides non eſt ſita in fiducia miſericordiæ Dei relaxantis piacula perpetrata.

Fidei ratio ſita eſt in aſſenſu.

2. Cor. 10.

Matth. 9.

Fidem non eſſe fiduciam locuples textus probat.

Centurionis fides oſtendit in quo præcipuè ſita ſit fides.

Aliud argumentum in gratiã fidei.

Præterea Chriſtus aliud omnino à miſericordia obiectum dedit diſcipulis ſuis, eos ſic compellans: *Non creditis quia ego in Patre, & Pater in me eſt? alioqui propter ipſa opera credite.* Nullam ibi mentionem niſi diuinitatis fecit, volens acuere hebetem & obtuſam fidem diſcipulorum. Adiice præclarum locum Pauli, vbi fiduciam diſtinguit à fide. Sic ille: *Qui benè miniſtrauerint, gradum bonum ſibi acquirent, & multam fiduciam in fide, quæ eſt in Chriſto.* Nota Apoſtolum dicere in præmium boni operis dari fiduciam. Ergo fiducia non eſt fides, quia iam erat fides, ratione cuius fuere illa opera Deo grata, quibus homo meruit fiduciam; nam ſine fide eſt impoſſibile placere Deo. Fortè hæretici lippientibus oculis nequeunt ferre rutilum lumen Scripturæ ſacræ, ideoque gratius erit lumen tenue, quod ratio naturalis ingerit. Audiant ergo Moyſem alloquentem carnales homines, qui metuunt vocem Domini deſuper intonantis. Id eſt, audiant argumenta petita ex ratione, quandoquidem Scripturæ ſanctioris textibus obſurdeſcunt. Sic argoo ad hominem. Per te, ô hæretice, Scriptura ſacra eſt regula veritatis, & ex articulis tuæ confeſſionis nefas eſt credere aliquid citra teſtimonium Scripturæ ſanctæ. Ergo fides non eſt fiducia miſericordiæ remittentis peccata, cùm nullibi reperiatur fides ſic deſcripta; imò verò locis recenſitis ſupra, fiducia realiter diſtinguitur à fide. Rurſus ſi fides eſſet idem ac fiducia, quoties Scriptura ſacra commemorat verbum, credo, perinde eſſet ac, confido. Sed hoc eſt omnino ineptum, vt patebit examinanti textus omnes vbi occurrunt illa verba. Vt in prælaudato textu. *Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me eſt? alioquin propter opera ipſa credite.* Inſulſa plane eſſet illa conuerſio. *Non confiditis, quia ego in Patre, & Pater in me eſt? alioquin propter opera ipſa confidite.* Non poteſt fiducia ſubſtitui in locum fidei, quando hic ſuos diſcipulos hortatur vt credant Patris & Filij vnam eamdemque eſſe eſſentiam: quippe fiduciæ obiectum eſt bonum quod ſperatur; fidei verò obiectum eſt aliqua veritas apprehenſa vt deriuata à prima veritate.

Ioan. 14.

1. Tim. 3.

Impugnatur valido textu fidei hæreticæ deſcriptio.

Quibuſnam rationibus oſtendatur inſulſa ſententia hæreticorum circa fidem.

Alia item occurrit ratio ſtabiliens fidem eſſe ſitam in aſſenſu. Deus homine edim ſui ioris, ab eo tamen aliquod exegit obſequium, quo reſtaretur homo ſe Deum agnoſcere vt Dominum, infra quem ſunt omnia. Hoc autem obſequium ab homine non tantùm rependi debet corpore tenus, flectendo genua; ſed etiam animam ſuam Chriſto Domino deuouendo. Ne autem laboraret homo in indagine modi propitij ad demerendum Deum, ipſe Deus ſemper beneficus, homini infudit fidem, ſpem, & charitatem, vt principes animæ facultates vltro ſe ſuo Domino conſectarent. Fides intellectum inclinat ad aſſenſum eorum, quæ diuino numinì credendo indicuntur homini. Voluntas charitate accincta tota in Deum effunditur, eius ita amore flagrans, vt mortem potius appetat, quàm aliquid Deo inuiſum concupiſcere. Eadem ſpe inſtructa fertur in bona futura, magnos concipiens animos, ad gloriæ æternæ præmia capeſſenda. Vnde patet quàm ſit abſurda illa concluſio hæreticorom, quæ negat fidem conſiſtere in aſſenſu. Tunc intellectus nolla Deo penderet obſequia, ſi libera copia daretur ei ſcrutaodi arcana Dei, & de eorum veritate decernere, prout animo ei inſideret. Ne quid ergo vacaret in homine, Paulus benè præmonuit prædicationem Euangelij captiuare omnem intellectum in obſequium Chriſti.

Qua valida ratione conſtet fidem eſſe in aſſenſu intellectus.

Quomodo tres virtutes Theologales hominé afficiant.

SENSVS ORTHODOXVS.

Fidei rationem conſiſtere in aſſenſu.

In hæc verba:

Sed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus.

ARGVMENTVM SECVNDVM Ex SS. Patribvs.

CVm Samuel querulus Deum obſecraret, vt ſana conſilia Iudæis ſuggereret, qui pertæſi ipſius Samuelis regimen, depoſcebant ſibi Regem, ad inſtar cæterarum Gentium. Deus Prophetæ ſui mœrorem ſic leuauit. *Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* Quaſi diceret: Te iudicante populum hunc meo nomine, ego inter eum medius oberrabam. Sed quia faſtidit populus meum principatum, & vult inire ritus Gentium, præfiniendo ſibi Regem, annue eorum votis, & prædic eis iura regni, quæ erunt aſpera & acerba ſanè, præter eorum intentum. Nempe nihil omnino ſui iuris habebunt, ſtatim atque dederint manus ſoas Regi, & te meas agentem partes miſſum fecerint, Rex ille grandes induet animos, & filios eorum aſſumet io equites & pedites ſuorum agminum. Bonorum omnium præcipuam & opimam partem ſuis gazis adiiciet. Non defuit ſuo muneri Samuel; ſed omnia ſibi iniuncta fideliter enuntians populum præmonuit, multa ei imminere mala. Nihilo tamen cautior effectus populus ille incoostans, exautoraoit Samuelem, & Saulem ſibi præfecit in Regem; factus deinde ſub Regibus multis cladibus obnoxius.

1. Reg. 8.

Hebræorum ſors iniqua poſtquam ſeſe ſubduxere iugo Samuelis vt præficerent ſibi Regem.

In hæc diſcrimina deuenere Chriſtiani faſtidientes Sanctæ Eccleſiæ iuſta moderamina. Abdicauere ſententias Sanctorum, qui nomine Dei dictauerunt oracula, quæ ad fidem pertinebant. Et plerique populi ſciſſi in turmas præſtituere ſibi Regem, inſtar Gentium, quæ olim Philoſophis variis adhæſerunt. Vt videre eſt in Pythagoræis, Stoïcis, Platonicis, Pyrrhoniſtis, & aliis huius farinæ viris. Ita Chriſtianorum quidam dedere nomen ſuum Ario, Pelagio, Nouato, & ſimilibus ſycophantis, quorum ſectæ vt peſſum abiere, diabolus inſtigator hæreſeum imperitum vulgus ſuperiore ſæculo nouo dogmate dementauit. Quippe multi exoſi regimen Eccleſiæ, ſequaces fuere Lutheri, & Caluini, renuentes morem gerere præconibus verbi Dei, præfantibus illud eſſe ingenium hæreſeos, vt opima quæque animarum delibet, infatuando ſcilicet intellectum, & voluntatem inclinando in omnia iniqua. Suo diſcrimine experti ſunt hæretici quàm amarum ſit dereliquiſſe Dominum, quem noluerunt regnare ſuper ſe, ſed eum abiecere, quando ſanctiorem Patrum diſciplinam turpiter abiurarunt. Itaque quando ago in transfogas illos, non eo animo depromo ſententias Patrum, vt credam eos inde fore prudentiores: qui enim Deum abiecerunt loquentem in Scripturis, eumdem etiam

Chriſtianorū ſtatus infelix fuit poſtquam repudiato iudicio Eccleſiæ dedere manus hæreſiarchis.

Quare referantur ſententiæ SS. Patrū dum controuerſiæ agitantur.

refellent

Fides Eccleſiæ vna eademque eſt, conſtans ſibi ſemper

refellent ore Patrum ſua dogmata decernentem. Eo igitur intento adhibeo Patres in dirimendis controuerſiis, vt videant hæretici quomodo Eccleſia Catholica ſemper conſtirerit ſibi, profeſſa ſemper eamdem diſciplinam: neſcit quippe variare fides, alteram prorſus indolem nacta, ab eâ vertigine, qua in gyrum acti ſemper hæretici, ouante veſtigio claudicant io vtramque partem, iugiter errabundi.

Fidei luculentum eucomium.

Ex eo venerando Patrum choro prodit Chryſoſtomus, ſuum calculum adiiciens oostræ concluſioni, quæ damnat illam hæreticorum fidem ſitam in fiducia miſericordiæ, & affirmat præcipuam fidei rationem eſſe in aſſenſu. Etenim Chryſoſtomus longam epithetorum ſeriem texens in gratiam fidei, ait eam eſſe credulitatem, ſed de fiducia altum eſt eius ſileorium. Sic ille: *Fides eſt origo iuſtitiæ, ſanctitatis caput, deuotionis principium, religionis fundamentum. Nullus inquam ſine hac promeruit Deum, nullus ſine illa faſtigium ſublimitatis aſcendit. Eſt enim fides innocens ac pura credulitas, qua ad Deum accedimus, qua preceptis inſiſtimus, qua expiata mente Dominum veneramur. Hæc excludit dubia, tenet certa, promiſſa conſignat. Hanc qui tenet, felix eſt; qui deſeruit, miſer.*

Ex SS. Patribus. Chryſoſt. ſer. de fide, ſpe, & charitate.

Iren. l. 4. cap. 45. Fidem pertinere ad intellectum conclamant SS Patres. Clem. Al. l. 3. Pædagogi cap. 11.

Rurſus vide fidem pertinere ad aſſenſum ex Irenæo. *Melius eſt nihil omnino ſcientem credere Deo, & perſeuerare in eius dilectione, quæ hominem viuificat, quàm quæſtionum ſubtilitates & multiloquium in impietatem cadere.* Vides Irenæum comparare ſcientiam & fidem, quia vt ſcientia dicit aſſenſum intellectus conuicti euidentiâ rei; ita & fides clamat aſſenſum intellectus, quem ſibi deuinxit auctoritas. Subſcribit Irenæo doctiſſimus ille Clemens Alexandrinus ita fatus: *Fides non ſapientium ſecundum mundum, ſed eorum, qui ſecundum Deum ſunt ſapientes, poſſeſſio eſt. Illa autem etiam abſque literis diſcitur.* Sapere, & diſcere, circa quæ verſatur fides, ad intellectum pertinet, & non ad voluntatem; quippe eorum obiectum eſt verum, quod ſpeculari, negotium eſt intellectus. Accedit Hilarius ſic concinens: *Habet non tam veniam, quàm præmium, ignorare quod credas, quia maximum ſtipendium fidei eſt, ſperare quod neſcias.* Quid eſt autem credere quod ignoras, & ignorare quod credas, niſi præbere aſſenſum propoſitioni, non benè perſpicuæ lumine naturali. Huius generis eſt hæc ſententia Auguſtini: *Si propter eos ſolos Chriſtus natus eſt, qui certâ intelligentia poſſunt iſta decernere; penè fruſtra in Eccleſia laboramus.* Meminit ille liquidò intelligentiæ, notans fidem propriè pertinere ad intellectum. Eò ſpectat & hoc aliud eius eloquium. *Turbam non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſſimam facit.* Item hoc adſtruit ita. *Non quia cognouerunt, crediderunt; ſed vt cognoſcerent, crediderunt. Quid enim eſt fides, niſi credere quod non vides?* Nihil profectò elimatius in eo argumento deſiderare potes, quo tibi conſtet fidem eſſe in aſſenſu, non quidem petito à lumine rationis, quæ plerumque illudit, ſed ab auctoritate, cui annuere, hoc eſt habere fidem diuinam, ſi ſit illa auctoritas diuina: alioquin diceremur rationales, & non fideles, vt benè admonet Auguſtinus. Sic ille: *Conſidera, quòd voceris fidelis, non rationalis. Denique accepto baptiſmo hoc dicimus; fidelis factus ſum, credo quod neſcio.*

Hilarius l. 8. de Trin.

Aug. epiſt. 102. ad Euodium. Idem lib. contra epiſt. fundamenti c. 4. Idem Tract. 40. in Ioan. Idem ſer. 189. de tempore.

Proſpera etiam cuncta nobis enuntiat Proſper in hoc themate ſpatiatus. Sic decurrit: *Dicente Apoſtolo: Niſi credideritis non intelligetis; datur intelligi, quòd non fides ex intellectu, ſed ex fide intellectus exiſtat: nec qui intelligit credat, ſed qui credit intelligat.* Vides in Sanctorum choro nullam omnino fieri mentionem huius fiduciæ, quàm comminiſcuntur hæretici, fidem reponentes penes voluntatem, adiecta clara notitia ſuæ ſalutis certiſſimæ. Concordant in eo argumento Patres, quia vt fideles eodem afflati ſunt ſpiritu, quo percitus Petrus fidem ſuam profeſſus eſt. *Tu es Chriſtus filius Dei viui.* In ea profeſſione laudatur à Chriſto aſſenſus Petri, & hunc aſſenſum fuiſſe facinus egregium mentis annuentis, ad omnia, quæ cœlitus emicant, Chriſtus ipſe inſinuat, commendando fidem Petri iſto encomio: *Beatus es, Simon Bar-Iona; quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui in cœlis eſt.* Nota reuelari veritates, & veritatem eſſe obiectum intellectus, qui ſcientia non inſtruitur, niſi aſſenſum ſuum præbeat. Cùm ergo fides ſit habitus certior omni ſcientia, licet non habeat euidentiam, prærequirit aſſenſum, & in eo propriè conſiſtit ratio fidei illibatæ, & non in illa certitudine miſericordiæ Dei in nos actualiter influentis ad peccata emungenda. Nempe ex Scriptura liquet, fuiſſe fidem abſque illa certitudine miſericordiæ ei beneficæ, qui tamen ea fide præpollebat, vt patet in leproſo illo, qui Chriſtum hac ſupplici oratione demeruit: *Si vis potes me mundare.* Dubius erat, an vellet Chriſtus eſſe propitius, & tamen integra fide præditus erat, vtpote Chriſtum eſſe credens.

Proſper. lib. 1. de vita contemplatiua cap. 19.

Matth. 16.

Fides poteſt eſſe abſque certitudine remiſſionis ſuorum peccatorum.

Marc. 1.

Quia Caluinus Auguſtinum magni facit, audiat fidem non verſari tantùm circa præſentia, vt ille mentitur, conſtituens actualem remiſſionem peccatorum eſſe fidei obiectum, quod quàm ſit abſurdum, ſic explicat Auguſtinus: *Eſt fides & malarum rerum, & bonarum; quia & bona creduntur, & mala: & hoc fide bona, non mala. Eſt etiam fides & præteritarum rerum, & præſentium, & futurarum. Credimus enim mortuum Chriſtum, quod iam præteriit: credimus ſedere ad dexteram Patris, quod iam eſt: credimus venturum ad iudicium, quod futurum eſt. Item fides & ſuarum rerum eſt, & alienarum. Nam & ſe quiſque credit aliquando cœpiſſe, nec fuiſſe vtique ſempiternum, & alia atque alia: nec ſolùm de aliis hominibus multa, quæ ad religionem pertinent, verùm etiam de Angelis credimus. Spes autem non niſi bonarum rerum eſt, nec niſi futurarum, & ad eum pertinentium, qui earum ſpem gerere perhibetur. Quæ cùm ita ſint, propter has cauſas, diſtinguenda erit fides à ſpe, ſicut vocabulo, ita & rationabili differentia.* Ergo perperam affirmant hæretici fidem eſſe fiduciam, ſi fides à ſpe diſtinguitur, cùm fiducia ſit ſpes ipſa facta intenſior.

Fides non verſatur tantum circa præſentia.

Auguſt. cap. 8. Enchirid. Circa quæ verſetur fides.

Quare fides, & ſpes diſtinguantur.

Quàm miſerandus ſit hæreticorũ ſtatus.

In ea fiduciâ miſericordiæ Dei adeò ſibi adblandiuntur hæretici, vt inde velut ex arce muniriſſima ſugillent Catholicos, miſerantes eorum ſortem, cum ſemper in ancipiti ſuam ſalutem ponant. Eamobrem conſcribendi ſunt milites, vt hæc munitiuncula fortiter oppugnetur. Hi erunt Sancti Eccleſiæ Patres, quos conduco non tam ad curandum hæreticorum inſaniam, quàm ad confirmãdos Catholicos in ſua diſciplina. Quippè

periculum

periculum eſt ne noxium hæreticorum virus inſtuat in incautos, & irrepat ſtolida illa ſuæ ſalutis opinio, ſibi certitudinem fingens adeò inconcuſſam, vt dubitare nefas ſit, an anima nacta fuerit repurgium peccatorum. In hac vrbe Pariſiorum vbi hæc ſcribo, ſunt inſtitutæ domunculæ, quibus concluduntur omnes mente capti, & quibus aliqua opinio chimerica inſedit; ibi videre eſt hominum indolem multis cladibus obnoxiam: ſiquidem quidam ait ſe principem eſſe, alius verò Regem, & citra hoc delirium ambo non incongruè diſcurrunt de aliis rebus. Iniquiorem ſanè ſortem arbitror eſſe eorum, qui ita inſaniunt, vt affirment ſe eam ſuæ ſalutis certitudinem habere, vt ab ea nequeant vllo nomine dimoueri. Illis non ſunt decernendæ Pariſinæ domunculæ, ſed potius eos inhærentes illi certitudini manent carceres infernales.

Quiſque cũ tremore debet ſuæ ſaluti conſulere.

Ne huius contagij aſpergine inficiaris, ô anima Christiana, cum timore & tremore operare ſalutem tuam, ita confidens in miſericordia Dei, vt diffidas de tua probitate. Nimirum etſi longè latéque pateat miſericordia Dei; non ideo tamen omnes eam participant, & id ſuâ culpâ. Cùm ergo nemini conſtet an ſe ſicuti par eſt accinxerit ad gratiæ Dei influxum, hoc reuera veſaniæ eſt inſigne argumentum, ſibi affingere fiduciam, quam ſibi Paulus noluit arrogare. Vide Pauli ingenium. *Neque meipſum iudico: nihil enim mihi conſcius ſum; ſed non in hoc iuſtificatus ſum.* Paulus indutus noſtræ mortalitatis exuuiis, tertio inſertus cœlo, tenuit aſſerere certitudinem gratiæ ſibi cœlitus inſitæ; & tamen abiecti homunciones, vilia capita, infinitis propè piaculis obnoxia, impudenter audent illam indelebilem certitudinem ventilare. Audi Chryſoſtomum ita hos deliros homines increpantem: *Paulus non dicit ſe eſſe iuſtificatum. Qui ergo habemus conſcientiam mille vulneribus plenam, & nullius boni nobis ſumus conſcij, ſed totum contrarium, quid dixerimus? & quamnam ob cauſam, ſi ſibi nihil fuit conſcius, non fuit iuſtificatus? Quoniam contingebat vt ab ipſo quædam peccata eſſent admiſſa, neque tamen ipſe ſciret hæc eſſe peccata.*

1. Corinth. 4
Superbiam ſapis indiſcreta miſericordiæ Dei fiducia.

Chryſoſt. hom. 12. in epiſt. 1. Cor. c. 4.
Declamatio in eos qui temerè de Dei miſericordia gloriantur

Multa quiſque habet argumenta metuendi potius quam confidendi.

Si ea indubia certitudo maneret eos omnes, qui credunt, quare Dauid enixè Deum ſic orabat: *Ab occultis meis munda me, Domine, & ab alienis parce ſeruo tuo?* Multa namque non fecimus, ſed fortè aliis anſam dedimus illa crimina perpetrandi, aut non eos monendo cùm decuit, aut impediendo quando oportuit. Idcirco benè ait Auguſtinus. *Anima mea turbata eſt, non quia iuſtitia Dei mei manet, vtrum mea maneat neſcio: terret enim me Apoſtolus dicens: Qui ſe putat ſtare, videat ne cadat.* Idem verſans eamdem quæſtionem hæc ait: *Ego verò in regione vmbræ mortis neſcio finem meum, neſcio ſi dignus ſim amore vel odio: timeo & paueſco vltimam diſcuſſionem, & iram diſtricti iudicis, ne pro peccatis meis mittat me in gehennam ignis.* Huius ſinceri dogmatis Eccleſiæ obſeruantiſſimum ſe præbuit Petrus, quem cùm iterum & tertiò Chriſtus interrogaſſet, an ſeipſum Chriſtum plus cæteris amore afficeret, ait: *Tu ſcis, Domine, quia amo te.* Non auſus eſt procaciter affirmare inhærere ſibi charitatem, ſed certitudinem omnem huius negotij Chriſto Domino commendauit. Ita Chryſoſtomus: *Cum ergo ſemel atque iterum interrogatus, ipſum arcanorum cordis perſcrutatorem teſtem aduocaſſet, & adhuc tertiò interrogaret, perturbatus eſt Petrus, veritus ſuperiora. Nam cùm forti animo eſſet, reprehenſus eſt poſtmodum, ideò ad ipſam confugit dicens: Tu omnia ſcis; hoc eſt præſentia, & futura. Vide quantò melior factus eſt, & modeſtior: non amplius temerè perſtat in ſententia, neque contradicit: propterea contriſtatus ſum, ne fortè me amare arbitratus, non amem; vt antea cùm me fortem & conſtantem putarem, poſtmodum imbecillus deprehenſus ſum.*

August. in Pſalm 47. Idem l. de ſpiritu & anima c. 49. Chryſoſt. homil. 87. in Ioan.

Petri exemplo damnatur illa certitudo ſui ſtatus in gratia qua gloriantur hæretici.

Non eſt quòd obganniant hæretici, affingentes, Eccleſiam noua dogmata ſemper inuehere: textus namque omnes adſciti concluſionem meam probant, & damnant illam fiduciam, qua hæretici velut cataphracti inſurgunt in fideles, qui ſemper ſunt pauidi. Denuo audiant Auguſtinum. Sic ille: *Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Quæ occulta? quæ incerta? quia Deus ignoſcit, & talibus, nihil tam occultum, nihil tam incertum.* Item alibi. *Quantalibet iuſtitia ſit præditus homo, cogitare debet, ne quid in illo, quod ipſe non videt, inueniatur eſſe culpandum.* Non ſolùm aſſerere illam certitudinem, ſed minus anxiè inquirere, an certiſſimè remiſſa ſint peccata, Gregorius Papa damnat, incarpens fœminam inſignem, quæ plus quàm par erat ſolicita, reſcire optabat, rediiſſet in gratiam cum Deo necne. Reſcripſerat illa, rogans virum illum emeritæ ſanctitatis, vt Deum ſuper hac re conſuleret: ſed ille curioſum mulieris animum dedignatus abſtinuit, eamque ita caſtigauit: *Quod verò dulcedo tua in ſuis epiſtolis ſubiungit, importunam ſe mihi exiſtere quo aduſque ſcribam, reuelatum eſſe quia peccata tua dimiſſa ſunt: rem & difficilem etiam & inutilem poſtulaſti. Difficilem quidem, quia ego indignus ſum, cui reuelatio fieri debeat. Inutilem verò, quia ſecura de peccatis tuis fieri non debes, niſi cùm iam in die vitæ tuæ vltimo, plangere eadem peccata minimè valebis. Quo dies quouſque veniat, ſemper ſuſpecta, ſemper metuere culpas debes, atque eas quotidianis fletibus lauare.*

August. in Pſal. 30. Idem De perfect. iuſtit.

Damnatur à Patribus illa iactantia, qua anima affirmat ſe eſſe in gratia.

Damnatur curioſa inquiſitio, an ſimus in ſtatu gratiæ.

Greg. lib. 6. epiſt. 186. ad Gregoriam Auguſtæ cubiculariã.

Stulta confidentia quare deponenda.

Non eſt prætereunda inſignis Bernardi ſententia hæc, longè ab inſana hæreticorum fiducia. *Accedit ad ſollicitudinis cumulum, & pondus timoris, quod cùm meam, & proximi conſcientiam ſeruare receſſe ſit; neutra mihi ſatis eſt nota: vtraque abyſſus eſt impenetrabilis: vtraque mihi nox eſt, & nihilominus exigitur mihi vtriuſque cuſtodia.* Et alibi memor ſui eloquij ſic loquitur: *Quis poteſt dicere, ego de prædeſtinatis ad vitam, ego de numero filiorum? quis hæc inquam dicere poteſt reclamante Scriptura: Neſcit homo ſi dignus ſit amore, an odio? Certitudinem vtique non habemus, ſed ſpei fiducia conſolatur nos, ne dubietatis huius anxietate penitus cruciemur.* Conſultò Deus voluit hanc nobis eſſe abditam certitudinem, ne homo inſoleſcens fieret in ſalute propaganda remiſſior. Et hoc appoſitè aduertit Hieronymus hoc contextu: *Ideo ambiguum ponitur, & incertum, vt dum homines dubij ſunt de ſalute, fortiùs agant pœnitentiam, & magis ad miſericordiam prouocent Deum.*

Bernard. ſer. 3. de Aduẽtu. Idem ſer. 2. in Septuageſim.

Certitudinẽ non habemus remiſſionis peccatorum nobis factæ.

Hieron. in c. 3. Ionæ.

Quare Deus voluerit nobis abſcondi certitudinẽ remiſſionis nobis factæ.

Perpende igitur, Christiane, an præſtet audire ſuaue melos Sanctorum Patrum, qui præſumptionis inſimulant illam fiduciam, vel potius ſit ferendus ingratus ille ſtrepitus, quem hæretici excitant, vt ranæ coaxantes. Satius longè duxerim

de

dit ea fiducia remittere, vt prudentior anima, ſuam virtutem acuat, quàm confidendo intempeſtiuè, tandem ſuo tempore condemnari.

SENSVS ORTHODOXVS.

Fidem non conſiſtere in certa fiducia, ſibi eſſe remiſſa ſua piacula.

In hæc verba:

Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum; ſed tantùm dic verbo & ſanabitur puer meus.

ARGVMENTVM TERTIVM
Ex Ivre Canonico.

Qui de ſe humiliter ſentiunt longè abſunt à præſumptuoſa fiducia hæreticorum.

VT puellæ mundo muliebri ornatæ ſecuræ ſiſtebantur Regi Aſſuero; ita ſecus aliæ detrectabant ſubire præſentiam eius, ſi quid in ſe incultum agnoſcerent. Sic & ſanctiores animæ timuere ad Deum accedere, aut Deum ipſum accedentem fuerunt reueritæ quia neſciebant an amore, aut odio dignæ eſſent. Eo percitus œſtro Petrus ait: *Exi à me Domine, quia homo peccator ſum.* Centurio licet ædes ſacras, Synagogam videlicet, ſuis ſumptibus erexiſſet; tamen parum credens ſuis bonis operibus, imò nec fidei ſuæ maximæ, ait ſe indignum Chriſti acceſſu: *Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.* Omnium etiam Sanctorum ſtylus ille fuit, vt orationes ſuas auſpicarentur ab humilitatis actu, vt Dauidi valde familiare fuit, teſte hoc verſu: *De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam.* At ſi fideles emeritæ etiam ſanctitatis aliquod argumentum indubitum haberent gratiæ ſibi cœlitus impertitæ, Deo potius læti occurrerent, & non vererentur ad eum accedere. Ego ſtandum Sanctorum omnium praxi, & huic decreto Concilij Tridentini. *Quamuis autem neceſſarium ſit credere, neque remitti, neque remiſſa vnquam fuiſſe peccata, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum: nemini tamen fiduciam, & certitudinem remiſſionis peccatorum ſuorum iactanti, & in ea ſola quieſcenti, peccata dimitti, vel dimiſſa eſſe dicendum eſt, cùm apud hæreticos, & ſchiſmaticos poſſit eſſe, imò noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam Catholicam contentione prædicetur vana hæc & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud aſſerendum eſt, oportere eos, qui verè iuſtificati ſunt, abſque vlla omnino dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere ſe eſſe iuſtificatos, neminemque à peccatis abſolui, ac iuſtificari, niſi eum, qui certè credat ſe abſolutũ, & iuſtificatũ eſſe: atque hac ſola fide abſolutionem, & iuſtificationem perfici: quaſi qui hoc non credit, de Dei promiſſis, deque mortis & reſurrectionis Chriſti efficacia dubitet: nam ſicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito déque Sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet; ſic quilibet, dum ſeipſum, ſuamque propriam infirmitatem, & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare, & timere poteſt: cùm nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſecutum.*

Luc. 5.

Matth. 8.

Pſal. 129.

Damnatur ab Eccleſia, ſtulta fiducia hæreticorũ. Ex Ivre Canonc. Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 9.

Qualis ſit doctrina Eccleſiæ circa fiduciã quã quiſque debet habere in miſericordia Dei.

Præcipua mundi capita conuenere Tridentinum, ſub Dei auſpiciis vltimo quid maximè conduceret ad ſinceram ſtabiliendam fidem. Ibi fiducia hæreticorum appenſa ad trutinam Canonum damnata eſt nemine reclamante. Item anathemate ferijt ſacra ſynodus omnes, qui eiuſdem ſententiæ hæreticæ virus ebiberint, affirmantes ingenuam eſſe diſciplinam, quæ adſtruit illam fiduciam. Ecce Canon. *Si quis dixerit omni homini ad remiſſionem peccatorum aſſequendam neceſſarium eſſe, vt credat certò & abſque vlla hæſitatione propriæ infirmitatis, & diſpoſitionis peccata ſibi eſſe remiſſa, Anathema ſit.* Vide an hominum impiorum, & deſertorum præponderet auctoritas, ſeu magis inſania, decretis tot & tantorum Pontificum, qui Deo duce conuenerant. Rurſus ſi tota fidei ratio eſſet concluſa tali fiducia vt conſtat, pueruli baptizati non eſſent fideles; & homines adulti, fidei myſteriis initiati, non fideles ſed confidentes deberent congruo nomine nuncupari. At vtrumque ineptum eſt, hoc Canone. *Paruuli fideles rectè vocantur, quia fidẽ, per verba geſtantium quodammodo profitentur, & per eorumdem verba diabolo & mundo abrenuntiant. Et hoc fit vi Sacramenti, & diuinæ gratiæ, quam Dominus donauit Eccleſiæ.* Ergo alio modo fides influit in animam, quàm beneficio illius fiduciæ adeò ſalutaris, vt ſine eius obſequio anima ſit infidelis, vt blaſphemant hæretici. Adijce & hunc Canonem concolorem alteri. *Mater Eccleſia os maternum paruulis præſtat, vt ſacris myſteriis imbuantur; quia nondum poſſunt corde proprio credere ad iuſtitiam, nec ore proprio confiteri ad ſalutem. Nec ideo tamen eos quiſquam fidelium, fideles appellare cunctatur, quod à credendo vtique nomen eſt; quamuis hoc non ipſi, ſed alij pro eis inter ſacramenta reſponderunt.* Textus iſte aſſertorem habet Auguſtinum, è cuius diuite penu tranſcriptus eſt à Gratiano inter Canones, & dogmata Chriſtiana.

Concil. Trid. Seſſ. 6. Can. 9.

An paruuli baptizati ſint fideles.

Canone Paruuli De conſec. Diſt. 4.

Auguſt. l. 1. de meritis & remiſſ. pec. cap. 25.

Reprobanda igitur eſt hæc fiducia, quam inuexerunt hæretici ſummo animarum diſcrimine, cùm ea prorſus contraria ſit decretis Eccleſiæ, quæ quiſquis impudenter præterit, non in ſe tantùm prouocat cenſuras Eccleſiæ, ſed & incurrit in flagella Chriſti Domini vindicantis iniuriam illatam Eccleſiæ, penes quam voluit eſſe ius ſummum, fidei dogmata decernendi.

Quare reprobanda ſit illa fiducia ſalutis ſuæ, quam hæretici inuexerunt.

SENSVS ORTHODOXVS.

Denuo impugnatur hæreticorum inſania, fidem totam conſtituens in ſola fiducia miſericordiæ.

In hæc verba:

Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum; ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus.

ARGVMENTVM QVARTVM.
Ex Ratione, Et SS. Patribvs.

EXplicante Sole ſuos radios, & diffundente diem orbe toto, ſtellæ omnes ante rutilæ colligunt lumen. ſiunt, veluti paſſæ deliquium, Solis lumine præualente. Tamen vulgato liquet experimento, etiam alta die videri ſtellas ex imo puteo, quo non intorſit Sol radios ſuos alibi coruſcantes. Ita vbi fides micat; excidunt omnia rationum lumina, nullamque lucem afferre poſſunt intenſiorem

Lumen fidei præponderat lumini rationum.

Non ſunt aſpernandæ rationes humanæ, quæ adſtruunt veritatem fidei.

intenſiorem eâ, quam diffundit magna fidei certitudo. Non ideo tamen aſpernandum eſt omne rationis obſequium in his, quæ ad fidem pertinét; non quòd fides ſubiaceat examini rationis, ſed quia ratio demonſtrare poteſt, eſſe abſurda omnia, quæ contra fidei dogmata proponuntur. Itaque volo deducere hæreticos in puteum Democriti, vbi deliteſcit veritas, & illic diſceptare quàm inepta ſit eorum fiducia ſtabiliens certitudinem ſalutis indelebilem. Sic arguo. Si ea fiducia ſartæ tectæque ſalutis eſſet indubium argumentum, fruſtra eſſent Sacramenta Eccleſiæ, cùm citra eorum ſubſidium anima ſaluetur beneficio illius tantùm fiduciæ: Sed hoc admittere, ingratum eſt, namque in beneficiis præſtitis homini à Deo, ſacramenta inſignem locum obtinent, vt gratiæ inſtrumenta. Rurſus poſita hac certitudine gratiæ, malè eſſet compoſita oratio Dominica, ab Ipſo tamen Chriſto dictata. Sed hoc blaſphemum eſt. Foret ſanè incongrua illa oratio; nam illi inſerta eſt iſta petitio: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Hinc collige validam rationem. Quiſquis vult ea oratione litare, vel eſt fidelis, vel non. Si fidelis, perperam adhibet illam orationem ad repurgium animæ ſuæ: ſiquidem ex ſententia hæreticorum, non ratione, ſed certa fiducia miſericordiæ Dei, animæ debita relaxantur. Vnde cùm fidelis orat, ineptè à Deo petit gratiam, quam iam certò ſcit ſe poſſidere, & iniuriam facit fidei, dum refundit in orationem ſuam effectum, quem ſoli fidei ſeu fiduciæ competit aſſignari. Si verò homo infidelis hac oratione tentat vrgere Deum, fruſtra conabitur. Nam debiti remiſſio non fit miniſterio orationis, ſed fidei.

Quibus validis argumentis impugnetur illa certitudo ſalutis ſuæ, quā hæretici ſibi affingunt.

Quibus abſurdis ſit obnoxia illa ſentētia hæreticorum de fiducia.

Itaque ne deuies in præfata hæc abrupta, Chriſtiane, hanc fuge fiduciam, quę propellit ſequaces ſuos in præceps. Præterea arguo ex hiſtoria Centurionis, quem Patres Sancti vocāt Gentium primitias, & prima Gentilis Eccleſiæ rudimenta, quia eius occaſione Chriſtus ait multos venturos ab Oriente, & Occidente, vt recumbant cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cœlorum. Centurionis huius fides præſtantior Iſraëlitarum fide, accincta fuit omni ſupellectile, quæ fidem abſolutiſſimam decet, iuxta Philoſophiæ effatum, pronuntians, Primum in vnoquoque genere eſſe cauſam cæterorū, vel certè menſuram, quia ibi cauſa debet intelligi exemplaris, ſi de cauſa efficiente nequit intelligi axioma. Sed in illa fide quā profeſſus eſt Centurio, tantùm abeſt, vt aliquod fiduciæ ſpecimen ediderit, quinimò tota eius profeſſio ſita fuit in diffidentia, quam teſtatus eſt dicens ſe indignum, ad quem Chriſtus accederet: magnuſque ille diſcurſus, quē ſubiecit dicēs habere ſub ſe milites compoſitos ad arbitrium ſuum, ac proinde Chriſtū rerum Dominum poſſe ad nutum ſuum moderari verbo; illa inquam omnis oratio explicans fidē ſupplicis illius hominis, non meminit miſericordiam Dei, ſed omnipotentiam Chriſti. Ergo incongrua eſt fiducia, quam compingunt hæretici vt teſſeram fidei illibatæ.

Centurionis fides fuit exēplū fidei ſinceræ.

Denuo inſurgo cōtra illam fiduciā. Homo, cui affulget clara notitia gratiæ Dei in ſua anima reſidentis, non eſt potioris conditionis, quàm fuerit Adam, nullo adhuc vitio ſauciatus. Sed Adam imò & Angeli certiores effecti de gratia habituali intumuere typho, & non iniere viā perſeuerantiæ indefeſſæ. Ergo ſatiùs eſt hominē in ancipiti poſitum ſuæ saluti incūbere, ſolicitū de Deo demerēdo magis quā ſecurū de gratia, cuius poſſet certitudine gloriari. Fauet Auguſtinus. *In hoc loco tentationis, tanta eſt infirmitas, vt ſuperbiā poſſit generare ſecuritas.* Iterū arguo. In re quæ eſt ſuperioris ordinis, vt eſt gratiæ influxus, non eſt fidendū humanæ indagini, vt reſciatur indoles doni ſupernaturalis, ſed ſtandū eſt doctrinæ in eo argumento cœlitus inſtitutæ. Ergo repudianda eſt doctrina hæc Caluini, vt inimica ſacræ diſciplinæ, quæ hanc certitudinem gratiæ è cordibus noſtris penitus auerrūcat. Ita probat hoc effatum Daniel inducens Regem Babylonis ad pœnitētiam. *Rex conſiliū meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperū, forſitan ignoſcet delictis tuis.* Vide quomodo vox hæc, *forſitan*, euacuet certitudinem. Si non placet Latina Catholicorū editio, conſulant aduerſarij ſeptuaginta interpretes, & audient iſtud oraculū. Ἴσως ἔσται μακρόθυμος τοῖς παραπτώμασίν σου. *Fortè erit patiens peccatis tuis.* Eodē ſpiritu afflatus propheta Ioël, recenſita clade quæ imminebat Iudæis, eos hortatus eſt ad pœnitentiā ineundam, ſuā hoc epilogo cōcludens parænesim: *Quis ſcit, ſi conuertatur, & ignoſcat, & relinquat poſt ſe benedictionē.* Ita & Ionas vrgens Niniuitas ad placandū Deum hæc ſubiecit: *Quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat Deus, & reuertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus?* Eodē flamine actus Apoſtolorum apex Petrus, carpens ingeniū reprobum Simonis illius Magi, ita ſuaſit ei, vt cōſuleret ſibi: *Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum, ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.* Nonne ergo blaſphemum eſt, præferre deliros homines Scripturæ ſacræ, contraria hæreticis dogma ſancienti?

Auguſt. lib. de correptione & gratia c. 13.

Quare nemo de ſua ſalute certus eſſe poſſit citra reuelationē.

Dan. 4.

Textus ſacri qui condemnant certitudinem, qua gloriantur hæretici dicentes ſe beandos in gloria.

Ioël. 2.

Ion 3.

Act 8.

Altero eſt adhuc ſpiculo configenda vanitas illa ludēs in re tam ſeria, vt eſt ſtatus gratiæ inhærentis. Sic ferio. Adeò implexum eſt cor hominis, & tot inuolucris abſconditū, vt apertam eius notitiā ſibi reſeruarit Deus, ideo dictus ſcrutans corda, & renes. Ergo vana eſt illa certitudo gratiæ, quā cordi affricant hæretici. Nēpe illius beneficio haberet omnia cordis intima peruia, & vnuſquiſque participaret illā Dei ſcientiā, qua ſolus dicitur καρδιογνώστης, id eſt, cordiū inſpector acutiſſimus. Sed hoc repugnat textui ſacro, quē accipe à Ieremia vate. *Prauum eſt cor omniū, & inſcrutabile: quis cognoſcet illud? Ego Dominus ſcrutans cor, & probans renes.* Si Deo aſſertore ſit inſcrutabile cor hominis, quis non damnabit illud ſcrutiniū, quod adeò peruiū eſt hæreticis, vt ſit eis dubitare nefas, ſint in gratia necne? Præterea quid reſpondebunt Apoſtolo ſuadēti, vt probet ſeipsū homo, antequā de pane illo edat, quo paſta fidelis anima ſaginatur? Fruſtra ſanè Apoſtolus homines induceret ad examen animæ, ſi vnicuique conſtaret de gratia aſſiſtēte ſibi. Incaſsū etiā aſſignaretur à Propheta timor Dei inter dona Spiritus ſancti, timor nāque & fiducia non coëunt. Denique ea ſtabilita certitudine gratiæ, qua nemo poteſt fidelis excidere, diabolus nulla vnquam tentatione fideles concuteret, vtpote certior factus, fideles non eſſe in lubrico poſitos, vt impulſi labare queāt ac proinde Chriſtus incongruè orationi Dominicæ adiecisset, illud ſupplex votum animæ deprecantis. *Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo.* Ad quid enim petere rem, qua quis gaudet ſine periculo vllius vnquam iacturæ faciēdæ.

Cordis humani anfractus obſtant ne quis habere queat perula illa quæ inibi reconduntur.

Ierem. 17.

1. Cor. 11.

Iſai. 11.

Validis rationibus exploditur illa vana certitudo quā de ſua ſalute iactant hæretici.

Ex SS. PATRIBVS.

Ne vltra detur hæreticis ſpirandi copia, Sancti Patres denuo inſtaurant certamen. In his emeritæ

militiæ

militiæ dux in campum deſcendit Hieronymus verſans illum locum Salomonis: *Sunt iuſti atque ſapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen neſcit homo, vtrum amore an odio dignus ſit.* Sic ille: *Porrò hic ſenſus eſt: etiam in hoc dedi cor meum, & ſcire volui quos Deus diligeret, quos odiſſet: & inueni iuſtorum quidem opera in manu Dei eſſe, & tamen vtrum amentur à Deo, an non, nunc cognoſcere non poſſe, & ambiguo fluctuare vtrum ad probationem ſuſtineant quæ ſuſtinent, an ad ſupplicium.* Prætereat Hieronymo Baſilius in adſtruenda incertitudine gratiæ, & quaſi alluderet ad ſinceram fidem Centurionis, qua ſtante tamen ſe indignum dixit, quem dignaretur Chriſtus honore ſuæ præſentiæ; ſuadet ille Sanctus, doctor vtique maximus, vt omnes pauidi, & perciti timore Dei, non eò aſſurgant vt certiſſimè credant ſe eſſe immunes ab omni peccato. Huic auſculta. *Dic: Equidem non ſum dignus, Domine, qui coram te verbum faciam, quoniam vehementer peccator ſum; & licet nullius tibi culpæ conſcius ſis, nihilominus tamen ita te oportet dicere. Etenim cùm in multis rebus offendamus omnes, maiorem tamen offenſarum partem ne intelligimus quidem. Idcirco Apoſtolus dicebat: Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc iuſtificatus non ſum, quod idem eſt, ac ſi diceret: Multa delicta committo, quæ committere me non intelligo. Propter hanc cauſam etiam Propheta ait: Delicta quis intelligit? Quare nihil mentitus ſis, ſi te peccatorem appellaueris. Nam ſi intelligis, vel hoc ipſum peccas, quod te peccatorem negas. Quin potius dicito ſic: Peccatis peccatores omnes vinco Domine; nempe qui diuinum præceptum violem, quo iubemur, vt cùm omnia fecerimus, inutiles nos ſeruos appellemus, nimirum qui ea præſtiterimus, quæ præſtare debeamus.*

Eccleſ. 9. Hieronym. in Eccleſ. c. 9. Vniuſcuiuſque animæ ſtatus dubius eſt, quoad gratiam.

Baſilius lib. conſtit. monachalium cap. 1.

Salutare conſilium Baſilij homines abſtrahentis ab illa vana fiducia de ſua ſalute.

Baſilium infidelem non dixerit hæreticus: & tamen ille procul ab ea inſania, qua furunt hæretici, non auſus eſt ſibi certitudinem gratiæ imprudenter affingere, vt faciunt homines illi nequam, caſtigandi potius quàm vllo cenſendi præmio, veluti transfugæ, & fidei deſertores. Quare autem non inconcuſſa debeat eſſe fiducia noſtra, docet Hieronymus, ſcribens, plerumque bona & iniqua ab impiis & prædeſtinatis promiſcuè perpetrari, ita vt hodie iuſtior anima ſui velut immemor grauiter offendat, & ſecus homo hactenus improbus, nouos induens animos, ſeriò ſtudeat impigræ virtutum praxi. Vnde vtriuſque ſortis diſpares actus concludunt eſſe dubium hominum ſtatum. Ecce Hieronymi ſententiam: *Sunt iuſti, ad quos peruenit quaſi opus impiorum, & impij, ad quos peruenit quaſi opus iuſtorũ: hoc idcirco dicitur, quia certum iudicium ſolius Dei eſt.* Ne in ambages incurrat hæreticus, audiat Auguſtinum, ſua luce diſcutientem illam caliginem. Is ita fatur: *Quamdiu viuimus hic, de nobis ipſis nos ipſi iudicare non poſſumus: non dico quid cras erimus: ſed quid hodie ſimus.*

Vnde petatur incertitudo ſalutis animarum.

Hieron. lib. 2. contra Pelagianos.

Aug. hom. 35.

Non eſt prætereunda temeritas hæretica, quæ vt conciliaret ſibi fidem hominum imprudẽtium, quos linguarum fugit peritia, corrupit textus præcipuos, qui caſtigant & explodunt illam certitudinem gratiæ, de qua gloriantur homines imperiti. Primò occurrit inſignis corruptela, inducta Scripturæ ſacræ excuſæ Geneuæ. Nam verſus ille Iobi: *Etiamſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea.* Gallicâ linguâ ita redditus eſt, vt verbo ad verbum quadrent hæc Latina. *Summe integer? adhuc non erit mihi cura viuere.* O noxios impoſtores! O reos læſæ maieſtatis diuinæ; cuius ſanctiora turpant oracula. Si Romanæ editionis codex eis nauſeam parit, recurrant ad Hebræos & Græcos textus, per me non obſtat, etiamſi potiorem arbitrer noſtram Catholicam editionem. Itaque per me licet, vt præbeant iugulum Hebræis, & Græcis, quandoquidem nolunt Latino gladio iugulari. Sic Hebræa ſonant חם אני לא-ארע נפשי *Tham ani lo edang naphſchi.* Id eſt. *Perfectus ego, non noſcam animam meam.* Quamuis ſeptuaginta interpretes eadem verba minimè reddiderint; ab eo tamen ſenſu nequaquam deuiarunt, vt eorum textus ſonat Εἴτε γὰρ ἠσέβησα, οὐκ οἶδα τῇ ψυχῇ. Id eſt. *Siue impius fui, non noui animâ.* Quaſi diceret idem quod poſtea Salomon liquidò perhibuit, ſcilicet omnia ſeruari in incertum futura, & certitudinem illam ſtatus indelebilis, pertinere tantùm ad eos, qui ſiſtuntur tribunali Iudicis incorrupti, cuius meminit Paulus ita fatus: *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti.* Græcè πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ χριστοῦ. Id eſt. *Oportet nos pellucidos apparere ante thronum Chriſti.* Status ille comprehenſorũ eſt, & non viatorum, apud quos omnia ferè ſunt vaga ſicut in pelago refluente, ad quod alludit Salomon cõparans accuratam hominum peritiã illi notitię, quam concipit homo attendens ſpeciem ſuam in aqua labili lineatam. Sic ille: *Quemadmodum in aquis reſplendent vultus proſpicientium; ſic corda hominum manifeſta ſunt prudentibus.* Non ergo certiſſima eſt agnitio, quam fabulantur hæretici, ſi ad inſtar maris æſtuantis eſt illa cognitio, quæ affulget ipſis etiam peritiſſimis hominibus, quos denotat Scriptura nomine prudentium.

Perfidia hæreticorũ, qui corruperunt textus probantes nos debere cauere ab illa fiducia.

Hæretici corruptores Scripturæ ſacræ.

Iob 9. Certitudo ſalutis eſt refuſa in futurum ſæculum.

Eccleſ. 6.

2. Cor. 5.

Certitudo ſalutis non pertinet ad ſtatum viatorum.

Prouerb. 27.

Vt ſimia nequit ferre ſpecula, quibus obiicitur eius turpitudo, quam vt neſciat, omnia frangit ſpecula; ita & hæretici omnem mouerunt lapidem ad expungendos textus, qui refutant eorum fiduciam, quam buccis concrepantibus iactant in ſuis conuenticulis. Hinc ortum eſt opacum iſtud mendum, quo ſacros codices aſperſerunt. Nimirum vbi Salomon ait: *Quis poteſt dicere: Mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato.* Verſio vernacula, penes quam plebs imperita reponit ſalutem ſuam, ita effert illam ſententiam, vt ſic exquiſitè poſſit reddi. *Quis poteſt dicere: Purgaui cor meum, mundus ſum ab omni peccato.* Ne te lateat lethale virus hoc ementito cortice reconditum, operæpretium eſt reſcias noſtrates hæreticos damnare iuſtitiam inhærentem animæ, ac proinde petulanter aſſerere neminem dici iuſtum à propria iuſtitia, ſed duntaxat à iuſtitia Chriſti, quæ beneficio fidei imputata fidelibus eos iuſtificat. Itaque verſiculus ille, in ſua corruptione duplicem hæreticorum nequitiam prodit. Prima eſt contra iuſtitiam inhærentem, de qua alibi ſpecialem inſtituo controuerſiam, ſuis numeris omnibus abſolutam. Altera eſt contra Catholicum dogma, damnans fiduciam, & certitudinem factæ remiſſionis omnium peccatorum. Ita vt velint Salomonem non damnare eos, qui dicunt ſe habere cor mundum, ſed eos tantum, qui dicunt ſe purgaſſe cor ſuum, vtpote iniurios Chriſto, cui ſoli debetur animæ repurgium. Sicque iuxta dementium delirium, cuique fideli fas eſt dicere: Mundum eſt cor meum, ſed nefas eſt dicere: Purgaui cor meum, quia vt garriunt, cuiuſque animæ fidelis cor eſt mundum, eo ſolo quòd eſt fidelis.

Alia corruptio ſacræ Scripturæ.

Prouerb. 20.

Hæretici corruptione textuũ Scripturæ ſacræ ſuas hæreſes tentant aſtruere.

fidelis. Nam fides eſt fiducia certa apprehendens miſericordiam Chriſti applicatam illi fideli, qui eam apprehendit. At purgare dicit actionem Redemptoris.

Deus omnē gloriādi anſam ſuis adimit ſeruis.

Quia refundo in alium locum controuerſiam de iuſtificatione, hic tantùm oſtendo quàm incongruè hæretici receſſerint à communi intelligentia verſus præfati, quem ex Hebræo ita tranſtulere Septuaginta interpretes. Τίς καυχήσεται ἁγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν? Id eſt. *Quis poteſt gloriari, ſe habere mundum cor?* Beatus Hieronymus in lingua Hebræa peritiſſimus, hunc genuinum ſenſum agnouit, intentum à Spiritu ſancto. Beda adiicit, Salomonem non dixiſſe, neminem eſſe mundo corde, ſed nimirum poſſe dicere ſe eſſe mundo corde, vt ſic tolleret illam fiduciam, qua veluti noxio typho tument hæretici. Vt etiam Lucæ 17. Chriſtus non dicit, ſeruos ſuos eſſe inutiles; ſed hoc vult, vt dicant ſe eſſe ſeruos inutiles, vt inde omnem gloriandi anſam tollat, quæ magna profectò ſubeſſet, ſi quiſque certior eſſet de ſanctiori ſorte ſua, vt eauté aduertunt Origenes, Cyprianus, Chryſoſtomus, Hieronymus, & Bernardus, quos conſule margine prænotatos.

Orig. hom 12. in Ieſu. Cyprian. l. 5. epiſt. 6. Chryſ. homil. de pænit. & conf. Hier. epiſt. ad Creſiphontem. Bern. ſerm. 4. in Pſal. 90. Eccleſ. 9.

Tertia corruptio ſacræ Scripturæ ab iiſdem hæreticis vt effugiant textus damnantes illam certitudinem ſalutis ſuæ.

Eſto hæ corruptelæ inſignes ſint; iſta tamen traducit hæreticos, & eos omnino damnat. Scilicet illa eorum impudentia, qua venenı ſui aſpergine infecerunt locum illum Eccleſiaſtæ: *Sunt iuſti, atque ſapientes, & opera eorum in manu Dei; & tamen neſcit homo vtrum amore an odio dignus ſit.* Poſteriora verba huius verſus totam dirimunt controuerſiam, de certitudine gratiæ. Vnde ne cauſà caderent hæretici, ſuo more deprauarunt illum textum, & his vocibus: *Neſcit homo vtrum amore an odio dignus ſit.* Has ſubſtituere dictiones: *Neſciunt homines odium aut amorem eorum omnium quæ ante eos ſunt.* Quaſi Salomon diceret, homines eorum quæ ad extra ſunt neſcire indolem, etſi quiſque ſuum ipſius ingenium probè calleat. Sed vide perfidiam hanc damnatam à tribunalibus Hebræis, & Græcis. אהוה גם שׂנאה אין יודע האדם גם *gam ahauah gam ſchiheah en iodeang haadam.* Id eſt. *Etiam amorem, etiam odium neſcit homo.* Ipſiſſima etiam verba reddidere fideliter Septuaginta interpretes. Καί γε ἀγάπην καί γε μῖσος οὐκ ἔστιν εἰδὼς ὁ ἄνθρωπος. Id eſt. *Et quidem charitatem, & quidem odium, non eſt cognoſcens homo.* Satiùs duxerunt hæretici Scripturam ſacram emungere, quàm ex ea integra deſumere ſuæ ſalutis argumenta.

Quarta hæreticorum corruptio.

Denique vbicunque hæretici ſubodorati ſunt Scripturam ſacram damnare illam fiduciam vanam, illi ſtatim adhibito ſtylo ſuo confixere locum illum, vt videre eſt in præfatis verſibus, quibus hunc adiicio Eccleſiaſtici: *De propitiato peccato noli eſſe ſine metu.* Hæretica perfidia ſic reddit: *De venia ne ſis nimium ſecurus.* Quaſi Scriptura ſacra tantùm inſinuaret eſſe cauendam nimiam præſumptionem, & non certam fiduciam, quam tamen textus Græcus ſpecialiter pungit. Περὶ ἐξιλασμοῦ μὴ ἄφοβος γίνου ἐν πλεονασμῷ. Id eſt. *De propitiato noli eſſe ſine metu in abundantia.* Vides damnari abundantiam, & non tantùm præſumptionem. Rurſus μὴ ἄφοβος γίνου, ſignificat, *noli eſſe ſine metu*; & tamen perfida indoles hæretica omnem metum eliminans, maluit mentiri Latinè, & Gallicè in Bibliis vtriuſque idiomatis, quàm benè ſapere

Eccleſ. 5.

Scriptura ſacra metum ſuadet in his quæ ad remiſſionem peccatorum ſpectant.

cum Græcis exemplaribus, ad quæ tamen prouocat ſemper, cùm aliquid occurrit faceſſens negotium. Hinc collige, qualis exurgere fides poſſit ex ſacro Codice vitiato.

SENSVS ORTHODOXVS.

Fidei eſſentia eſt penes aſſenſum, & non penes fiduciam.

In hæc verba:

Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum: ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus.

ARGVMENTVM V.

Ex Ritibvs Eccleſiæ Primitivæ.

MOliente Rege Antiocho exterminium legis Moſaicæ; Mathathias vir grandæuus, & obſeruantiſſimus æqui, iam ceſſurus fatis ita ſuos hortatus eſt: *Nunc ergo, ô filij, æmulatores eſtote legis, & date animas veſtras pro teſtamento patrum veſtrorum, & mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus ſuis.* Iuxta morientis votum ceſſit illa parænesis. Nam Iudæi recolentes fidem Patriarcharum, & Prophetarum, nouos inde reſumentes animos, fortiter obierunt pro ſuis legibus illibatis. Ita & ego agnoſcens verſutias hæreticorum, qui Chriſtianos initiare volunt ſuis deliciis, prædicantes eis ſomnia, & nugas, nullo potiori argumento credo poſſe dilui eorum technas, quàm priſcorum Eccleſiæ Patrum dogmata recolendo. Itaque Chriſtianos omnes, ſi fortè nutarit eorum fides, ſic compello: *Nunc ergo filij æmulatores eſtote legis, & date animas veſtras pro teſtamento patrum veſtrorum, & mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus ſuis.* Nempe recenſita fides naſcentis Eccleſiæ deterget omnem caliginem, quam perfidi homines offuderunt.

1. Mach 2.

Mathathiæ oratio efficax ad confirmandos animos Iudæorum in fide.

Vt ergo commemorem Patres Eccleſiæ, auſpicabor ab eo celebri Concilio habito Nicææ. Eò confluxerant præcipua orbis capita, vt fidei orthodoxæ ſummam deſcriberent, quæ hæc fuit, ſicut commemorat Athanaſius, de ea certiorem faciens Iouinianum Imperatorem. Sic ille formulam fidei editam in Concilio illo primo Nicæno commemorat: *Credimus in Deum Patrem omnipotentem, omnium viſibilium & inuiſibilium creatorem. Et in Dominum Ieſum Chriſtum Filium Dei, natum ex Patre, & vnigenitum, hoc eſt, ex ſubſtantia Patris, &c.* Et quia præcipuus cardo, in quo tunc vertebatur fides, erat articulus pertinens ad diuinitatem Chriſti, œcumenica hæc ſynodus ſymbolum hoc ſic concluſit: *Eos autem qui dicunt: Erat quando non erat, & antequam fieret non erat, aut ex non entibus extitit ex alia ſubſtantia ſubſiſtentiaque, aut creatum, aut conuertibilem, aut alterabilem dicentes Filium Dei: hos anathemate ferit Catholica & Apoſtolica fides.*

Formula fidei edita in concilio Nicæno.

Athan. epiſt. ad Iouinian. Imperat.

Ariani æmulantes Catholicæ Eccleſiæ ritum, vt eius ſpecie ementita incautis imponerent, edidere ſymbolum ſuæ fidei vſurpantes formulam affinem Eccleſiæ. Hinc emerſit ſymbolum à Valente Ariano lectum in Concilio Ariminenſi.

Formula fidei Arianæ. Athan. l. de Synod.

Credimus

Credimus in vnum ſolum, & verum Deum Patrem omnipotentem, conditorem opificémque omnium: & in vnigenitum Filium Dei, ante omnia ſæcula, & initia, & ante omne tempus, quod in intellectum cadere poteſt, exiſtentem, & ante omnem comprehenſibilem ſubſtantiam, natum impaſſibiliter ex Deo, ſolum ex ſolo Patre, Deum de Deo, ſimilem Patri ſuo. Similem credidere, & non conſubſtantialem, ſicque ſuum euomuere virus. Nota Patres, vbi fuit profitenda fides, auſpicatos fuiſſe ſuam profeſſionem à verbo, *Credo*, & non à verbo, *Confido*, vt faciunt noſtrates hæretici. Vnde patet eo antiquo ritu Eccleſiæ, Patres ſenſiſſe fidem eſſe ſitam in aſſenſu, & non in fiducia. Nam credere eſt aſſentiri. Rurſus res credendæ, quæ proponuntur in ſymbolis non pertinent ad confidentiam. Verbi gratiâ, creatio credita de fide eſt, & non tamen in eam fertur aliqua fiducia. Ergo inepta eſt illa deſcriptio fidei, quam comminiſcuntur hæretici, non credentes ſed confidentes.

Credere, & confidere res eſſe diſpares multa argumenta clamant.

Imperatores edebãt olim profeſſioné fidei ſuæ.

Adiice, hunc fuiſſe morem in primitiua Eccleſia receptum, vt ipſi etiam Imperatores inaugurati ederent profeſſionem ſuæ fidei, vſurpato verbo, *Credo*, vt videre eſt in ea formula, quam conſcripſere Imperatores Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius, à quibus eam mutuò accepit Imperator Iuſtinianus, ab ea auſpicatus Codicem ſuum, cuius prima & præcipua ſanè lex hæc eſt: *Cunctos populos, quos clementiæ noſtræ regit imperium, in tali volumus religione verſari, quam diuum Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis, religio vſque adhuc ab ipſo inſinuata declarat: quamque Pontificem Damaſum ſequi claret, & Petrum Alexandriæ Epiſcopum virum Apoſtolicæ ſanctitatis: hoc eſt, vt ſecundùm Apoſtolicam diſciplinam, Euangelicamque doctrinam, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, vnam deitatem ſub pari maieſtate, & ſub pia Trinitate credamus.* Nota, in ſua profeſſione fidei Imperatores meminiſſe præcipuè Sanctiſſimæ Trinitatis, quia ipſa fons eſt omnium credendorum. Aſſentiri autem, eſſe vnum Deum trinum in perſonis, res eſt & formaliter & realiter diſtincta à confidentia illa, cui omnem ſuam fidem dant hæretici. Nam Iudas à Chriſto edoctus credebat Deum vnum, trinum in perſonis; & tamen excidit omni fiducia bonitatis Dei, quando pendulus ſe laqueo præfocauit.

Leg. Cunctos Cod. De ſumma Trinit. l. 1. tit. 1. l. 1.

Exponctâ omni fiduciâ miſericordiæ Dei ſtare poteſt fides.

Præterea adiice, omnes Principes, qui tentarunt olim Sanctos à fide diſtrahere, hoc vnum eſſe enixos, ſcilicet vt negarent Chriſtum eſſe Deum; quia didicerant fideles eſſe tales ab aſſenſu. Nonne Baſilius nactus eſt iniquum Valentem Imperatorem, quia noluit reſilire ab eo aſſenſu, quem præbuerat Chriſto? cumque daretur ei nox ad deliberandum, audacter ait: Ego cras ero idem qui hodie, faxit Deus vt non mutes conſilium. Hoc ait Sanctus deſiderio martyrij, non liuore, aut aliquo inuidiæ œſtro percitus in ſalutem præfecti illius. Ita antea fortem ſe præſtitit Polycarpus præclarum edens ſpecimen fidei ſuæ; iuſſus enim iurare per fortunam Cæſaris, ait: Chriſtianus ſum atque adeò mihi nefas aliud à vero Deo numen agnoſcere. Et ne ad faſtum videretur iactare nomen Chriſti, in confeſſione numinis huius fortiter occubuit, vt fusè enarrat Euſebius, aliud etiam ſubtexens exemplum illuſtre Diaconi, qui nomen ſuum neque patriam voluit aperire ſuis tortoribus, ad ſingulas quaſque quæſtiones hoc vnum ingeminans: *Chriſtianus ſum*. Cùm ergo Concilia, Martyres ſancti, & Imperatores fidei ſuæ teſſeras ediderint, vſurpato verbo, *Credo*; ſunt procul amandandi hæretici, & ſtandum eſt formulæ fidei conſcriptæ à Sanctis: huic nempe adhærentes non errabimus à ſcopo indicto fidelibus. Hac cautione vſus Syluanus audacter reſtitit Imperatori Conſtantio Ariano, qui mortem ipſi inſtare minabatur, ſi non abiuraret illum articulum, qui tutatur Chriſti iura. Feruidus ille ſic reſpondit: Potes quidem, ô Imperator, inferre necem; ſed non hoc ſuadere vt deſeram inſtituta procerum Eccleſiæ. Poſſunt hæretici alicubi præualere armis, & garrire contra ſenſum Orthodoxum fidei, multos item poſſunt prælo committere libros verſantes illud idem argumentum; ſed non hoc præſtabunt, vt aliam vnquam ſectemur viam ab ea, quam ſancti priſcæ Eccleſiæ Præſules inierunt.

Conſtantia Baſilij admiranda. Hiſt. Eccl. l. 11. c. 9.

Egregia Polycarpi reſponſio. Conſtantia Polycarpi.

Euſeb. lib. 4. hiſt. Eccleſ. cap. 5.

Conſtantia admiranda. Euſeb. lib. 5. hiſt. c. 1.

Siluani fides audacter explicata. Pulchra reſpõſio in gratiam fidei Eccleſiæ. Theodor. l. 5. Eccleſ. c. 24.

Cæterum nolim quemquam ex præfatis colligere, fidem omnem abolere fiduciam, hoc namque ſaperet Nouatum, qui ſpem omnem lapſis adimebat. Sed hanc fiduciam talem eſſe volo, vt non ſit certiſſima, qualem mentiuntur hæretici, ſed diſcreta, ne præſumat anima, vel deſperet: ita vt anima Deum meditans credat eum eſſe infinitæ miſericordiæ. Aſt recolens ſua piacula, metuat ne ſua culpa imparem ſe præſtiterit donis Dei, vitia namque occulta ſolent influxum gratiæ remorari.

Fides non omnem adimit fiduciam remiſſionis peccatorum, ſed diſcretam admittit.

SENSVS ORTHODOXVS.

CONTROVERSIA II.

DIGESTA IN MODVM CONCIONIS.

An fides ſine operibus iuſtificet.

In hæc verba:

Non inueni tantam fidem in Iſraël.

MEmoratur immane facinus Regis Adonibezec, quem captum Hebræi truncatis ſummitatibus pedum & manuum reddidere inutilem, eum excipientes ſimili pœna, qua multos olim Reges affecerat, vt & ipſe confeſſus eſt, querulo hoc diſcurſu: *Septuaginta Reges, amputatis manuum ac pedum ſummitatibus, colligebant ſub menſa mea ciborum reliquias; ſicut feci, ita reddidit mihi Dominus.* Eſto crudele fuerit ſupplicium illud; tamen relictis oculis, miſerandi homines potuere mitigare ſuam ſortem lumine perfruentes. Eamobrem cenſeo truculentos eſſe magis hæreticos, affirmantes fidem ſolam ſine operibus iuſtificare. Etenim hoc commento fidelibus offundunt caliginem, dempto eis manuum & pedum neceſſario obſequio. Quid namque aliud eſt niſi cæcutire, id quod patiuntur omnes, qui ſuum dant nomen hæreticis. Reuera eis omnia nigricant, quandò res eſt de ſacris fidei myſteriis. Præter has tenebras, ſummos manuum & pedum apices computant hæretici, prædicantes, opera nihil adiicere ad fidem, quam ſolam dicunt hominem ſartum tectumque æternæ Dei gloriæ commendare. Hæreſiarchæ facti aliorum errantium principes, & veluti arietes

Iudic. 1.

Quare hæretici negantes meritum bonorum operum ſint crudeliores Rege Adonibezec.

gregum in inuio palantium, atriores longè luerunt pœnas. Nam plerique fideles decepti redière reduces in ouile Chriſti; ſed nemo planè aut rarus fuit hæreſiarcha repetens caulas Eccleſiæ. Teſtes luculenti ſunt Lutherus, Caluinus, Beza, aliique errorum anteſignani, quos impœnitentes gehenna abſumpſit, vbi damnati ad tenebras exteriores, æternùm gemunt, manibus & pedibus amputatis. Ne eorum error gliſcat, volo eos traducere, & explicare, imbelles fuiſſe conatus eorum aduerſus Eccleſiam, referendo & refellendo eorum argumenta priori parte iſtius controuerſiæ. Altera verò parte, fidem ſolam ſine operibus non iuſtificare adſtruam variis argumentis.

Diuiſio Cõtrouerſiæ.

SENSVS ORTHODOXVS.

PARS PRIMA CONTROVERSIÆ.

Quibus mediis hæretici tentarint probare fidem ſolam iuſtificare ſine operibus.

In hæc verba:

Non inueni tantam fidem in Iſraël.

Quàm deſipiant hæretici in citandis Scripturis, vnde etiam in gratiam erroris ſui textus contrarios vſurpant.

DEſpumante pelago, ſi naufragi nautæ ſuperare nequeunt vortices intumeſcentes, quidquid primum occurrerit, illud tenaciter apprehendunt, etſi quandoque noxium ſit. Plures etenim fluctuantes ſi incurrunt in rudentes aſperos ita eis hærent, vt manus totas excorient, funes illos rudiores ſæpiùs attrectantes. Ita & hæretici vbi eiecti ſunt è ſalutari naue Eccleſiæ, omnes ſibi affingunt textus Eccleſiæ etiam propitios, vt ſuo errori litent. Verbigratiâ, vt adſtruant, fidem iuſtificare ſolam ſine operibus, textum hodiernum aſſumunt, & alium huic affinem, qui pertinet ad latronis fatum: aiunt illi, Centurionem, & latronem in cruce ſalutem ſuam nactos, ſolius fidei ſuffragio, & citra vllum bonorum operum obſequium. Nam Centurio homo Gentilis erat, neſcius proinde bonorum operum. Latro verò etſi Iudæus, legis incurius fuerat vſquequaque.

Luc.7.

Centurio & latro non ſola fide ſine operibus ſaluati.

Inepta ſanè argumentatio, quam configit ipſa ſeries hiſtoriæ: ſiquidem Scriba ſacer ait, Centurionem ſuis ſumptibus Synagogam Iudæis erexiſſe, & maximè propenſum fuiſſe in Iudæos, quorum gentem impensè amabat, ita vt ſeniores Iudæorum dixerint Chriſto: *Dignus eſt vt hoc ei præſtes.* Vnde fieri potuit, vt homo Romanus extra Iudaiſmum habuerit fidem ſufficientem ad ſalutem, quam præfatis bonis operibus excoluit? Sed demus, ipſa tunc hora fuiſſe fidelem Centurionem; non tamen meruit illa glorioſa Chriſti encomia ſine operibus, iiſque præclaris. Illa namque confeſſio diuinitatis Chriſti, quam impugnabant Iudæi, fuit facinus virtutis emeritæ, cuius non edidere ſpecimen Iudæi illi, qui cognouere quidem Chriſtum Deum, ſed metu Scribarum & Phariſæorum, eum fateri Deum publicè detrectarunt. Et reuera niſi Centurionis inclyta fides foras erupiſſet, ſed latuiſſet abdita cordis inuolucris, nunquam habuiſſet Chriſtum encomiaſten.

Quare Chriſtus laudauerit Centurionem.

Eodem etiam egregio facinore latro cælum demeruit, & neſcio an fide adhuc potiore ea quam laudauit Chriſtus. Quid dubius nuto. Latro patrauit opus maioris meriti, quàm fuerit illa profeſſio Centurionis, ratione obiecti, & ſubiecti fidei. Primò obiectum vtriuſque fidei fuit Chriſtus; ſed Chriſtus faciens prodigia agnoſcitur Deus à Centurione, qui mox audierat, leproſum ſolo tactu decori priſtino reſtitutum. At latro Deum confitetur, hominem crucifixum agentem animam, corpore hiulco plagis. Subiectum fidei in Centurione fuit anima erudita à Iudæis, quorum conſuetudine vtebatur. Sed in latrone ſubiectum fidei fuit anima fortè opaca, vtpote vitiis aſſueta. Adiice, hoc ſubiectum fuiſſe ſatis incongruum ad ſpeculationem, ob dolores, & cruciatus acerbos crucis, cui affixus erat ille latro, cuius fidem Chriſtus potiori etiam elogio dignatus eſt, quàm fidem Centurionis. Nam maius eſt dicere: *Hodie mecum eris in Paradiſo*, quàm iſtud affirmare: *Non inueni tantam fidem in Iſrael.* Malè ergo inſtant hæretici, Centurionem, & latronem fidei duntaxat beneficio fuiſſe ſaluatos, cùm vterque fidei ſuæ inſignis adeò præclara dederit argumenta, & fidem profiteri ſit opus bonum gratiam concilians.

Latronis in cruce fides præſtantior extitit fide Centurionis.

Priori huic machinæ inutili adiiciunt validum vt putant arietem, quo fidei noſtræ fundamina concuti perperam arbitrantur. Nempe Paulum Apoſtolum conſcribunt in nos, magnam allegantes textuum copiam bonis operibus iniuriam, & fidei partes adiuuantem. Sic ille: *Excluſa eſt gloriatio tua, per quam legem? Factorum? Non. Sed per legem fidei, &c. Arbitramur hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis.* Deinde exemplo probans, quod ſimplici eloquio præfatus eſt, Abraham inducit hoc adſtruens: *Si Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum.* Et vt veritas ſemper ſibi concolor eſt, eandem planè repetit Paulus, Galatas erudiens hoc contextu: *Gratia eſtis ſaluati per fidem, non ex operibus.* Item: *Apparuit benignitas, & humanitas Saluatoris noſtri Dei, non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos.* Tandem hoc etiam verſu claudunt agmen textuum, qui dementant homines imperitos. Ita Apoſtolus: *Vt inueniar in illo non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed eam, quæ eſt ex fide.* Tota hæc congeries textuum velut agmine facto aggreditur Catholicum dogma profitens non ſaluari adultos, ſine adminiculo bonorum operum. Vnde quia non eſt refutandus Apoſtolus cælitus eruditus, eſt mens illius congruè nobis explicanda, quod vt præſtetur operæpretium eſt præludere ne illudant hoſtes. Tria itaque prælibanda ſunt. Primò quid ſit lex factorum, & lex fidei. Secundò quid interſit inter iuſtitiam legis, & iuſtitiam in lege. Demum quid Paulus inſinuare velit, affirmans hominem iuſtificari ſine operibus. In his prænotatis totus vertitur cardo controuerſiæ noſtræ.

Textus qui videntur bona opera facere inutilia ad ſalutem.

Rom.3.

Rom.4.

Galat.2.

Tit.3.

Philip.3.

Quomodo diſtinguãtur lex factorum & lex fidei.

Hoc igitur conſtans eſto, legem factorum eſſe eam, quæ iubet quid ſit faciendum; legem verò fidei eſſe ipſam fidem, quæ impetrat gratiam faciendi quod lex factorum iubet. Nota ita diſpeſci vnam legem ab alia, vt vtraque tamen requirat opera. Nempe lex factorum continet præceptum, lex fidei auxilium. Lex factorum præſtat vt cognoſcamus, lex fidei influens, hoc agit vt præſtemus, & morem geramus alteri legi, cuius ope facienda nobis innoteſcunt. Lege factorum Deus Imperatorem agit & Dominum. Lege

Vtraque lex, factorũ ſcilicet, & fidei requirit bona opera.

fidei

fidei bomo ſupplex habitum ſerui induit, gratiam obediendi poſtulans erogari ſibi. Demum lex factorum præciſè ſpectata eſt litera lethalis homini poſito extra gratiam; nemo namque mandata poteſt omnia ſeruare, ſine adminiculo gratiæ. Vnde ait Scriptura, literam occidere, & ſpiritum viuificare. Quis ſit autem ſpiritus ille viuificans, ait Apoſtolus commemorans legem fidei, quæ cuncta viuificat, opem conferendo, vt iuſtificatio legis impleatur in nobis. Aduerte vtramque legem porrigi ad duo teſtamenta. Nam lex factorum æquè ſignificat legem Moyſis, & legem Chriſti, quatenus ambæ aliquid imperant. Vt lex fidei æquè ſignificat eumdem ſpiritum fidei, quo nos Chriſtiani afficimur, & quo Patriarchæ, & Prophetæ, & iuſti omnes dignati impleuere ea quæ legis ſunt.

Lex factorũ ad vtramque teſtamẽtum pertinet.

Quid autem ſonent iſtæ voces, iuſtitia legis, & iuſtitia in lege, accipe. Iuſtitia legis ſignificat bona opera, quæ lex facienda præſcribit. Huius iuſtitiæ ſe præconem fecit Apoſtolus, non cenſorem, vt mentitur hæreticus. Sic enim ille: *Factores legis iuſtificabuntur.* Et rurſus: *Deus miſit Filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis.* Vide autem quantùm interſit inter iuſtitiam legis, & iuſtitiam ex lege, ſiue in lege. Iuſtitia legis ſignificat bona opera, quæ lex ſignificat edita fidei adminiculo, eo modo quo lex præcipit, id eſt, in charitate: nam lex præcipit Deum diligi ex toto corde; ſic iuſtitia legis iuſtificat. At ſecus eſt de iuſtitia ex lege. Etenim illa ſignificat opera, quæ patrant homines ſola cognitione legis adiuti, propriis freti viribus, & nulla ſpeciali gratia Dei cælitus illabente. Illa iuſtitia ex lege, iuſtificat quidem hominem, ſed tantùm apud homines, & non ante Deum. Nemo namque eſt qui non prædicet iuſtum hunc hominem, qui ad præſcriptum legis ſuos mores inſtituit. Cùm enim homines de obuiis quibuſque rebus iudicent, & præcipuè ſiſtant in externis, quia eos latent receſſus impleri cordium; ſtatim atque perceperint hominem compoſitum ad amuſſim legis, illico eum iuſtum pronunciant. Deus verò nequaquam iudicat ex cortice, ſed rimatur penitiora, & de medulla ſententiam profert, ac proinde non cenſet iuſtum, eum qui obedit legi ſi ſit infidelis, quia impoſſibile eſt ſine fide placere Deo. Non negamus quidem vocari iuſtitiam, ſed ea opponitur iuſtitiæ fidei. Et quando nominatur iuſtitia propria, habet ex aduerſo iuſtitiam Dei. Ita mihi præluxit Apoſtolus: *Ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti.* Et infra: *Gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam apprehenderunt iuſtitiam. Iuſtitiam autem quæ ex fide eſt. Iſrael autem ſectando legem iuſtitiæ in legem iuſtitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus.* Id eſt, Gentes in ſua infidelitate neſcierunt iuſtitiam quæ Deum conciliat, etſi pleraque bona opera iuſta ante homines fortiter exantlarint. Sed vbi eis affulſit fax fidei, dedere manus Chriſto, cuius virtute recreatæ obediere legi, & ſortitæ ſunt iuſtitiam illam, qua Deo Domino deuincimur. Iudæi verò contra iactitantes legem, & ſe profitentes obſeruantiſſimos æqui, licet aliquali modo viuerent ad normam legis, non iden tamen iuſtitiam illam nacti ſunt, quam diximus ſupra iuſtitiam legis, quæ dicit ſocietatem fidei, & operum, vnde iuſtificatur homo. Sed hoc tantùm præſtiterunt, vt ſortiti ſint iuſtitiam propriam, ſiue iuſtitiam ex lege, cuius obſequio captantes auram popularem, hoc vnum ſatagebant, ſcilicet bonis operibus, hominum oculis arridere. Ideoque non operantes ex fide & gratia Dei, ſed ventilantes propriam ſuam virtutem, cuius tantùm adminiculo præſumpſerunt adimplere legem, dicti ſunt iuſti ab hominibus, ſed ante Deum iniqui fuere, & ſimiles ſepulchris dealbatis, quæ à foris deliniunt oculos, ſed recluſa mouent ſtomachum, tetro ſuo odore, & ſanie refluente.

Iuſtitia legis & iuſtitia in lege, quomodo diſpeſcantur.
Rom. 2.
Rom. 8.
Quomodo iuſtificetur homo. & quibuſnam operibus.
Iuſtificari apud homines, & ante Deum non perinde eſt.
Rom. 10.
Rom. 9.
Quare Iudæi adimplentes legem non fuerint iuſtificati.

Hanc inſaniam eorum, qui credunt propriis viribus adimplere legem, & ab ea iuſtificari, carpit Auguſtinus hac cenſura: *Putans ſe arbitrij ſui viribus implere legem iubentem, & iſta implicati ſuperbia ad gratiam non conuertuntur iuuantem. Ac per hoc miro quodam modo, ſed tamen vero, iuſtitiam legis non implet iuſtitia, quæ in lege eſt, vel ex lege, ſed quæ in ſpiritu gratiæ. Iuſtitia quippe legis impletur in eis, ſicut ſcriptum eſt, qui non ſecundùm carnem ambulant, ſed ſecundùm ſpiritum. Secundùm iuſtitiam verò, quæ in lege eſt, ſe fuiſſe ſine querela in carne, non in ſpiritu dicit Apoſtolus, & iuſtitiam quæ ex lege eſt, ſuam dicit fuiſſe, non Dei. Intelligendum eſt igitur, iuſtitiam legis non impleri ſecundùm iuſtitiam hominis, ſed ſecundùm iuſtitiam, quæ eſt in ſtatu gratiæ. Quod planiùs, & breuiùs ita dici poteſt, iuſtitiam legis Dei non impleri, cùm lex iubet, & homo quaſi ſuis viribus facit, ſed cùm ſpiritus adiuuat, & hominis non libera, ſed Dei gratiâ liberata voluntas facit.* Hæc Auguſtinus, accuratè recenſens eas omnes cautiones, quas prælibaui eſſe apponendas ad intelligentiam, iuſtitiæ legis, & iuſtitiæ quæ ex lege eſt.

Auguſt. lib. 3. contra duas epiſtolas Pelag. cap. 7.
Declamatio Auguſtini in eos qui arbitrãtur ſe ſuis tantùm viribus poſſe adimplere legem.

Tertium ſupereſt reſerandum, ſcilicet, quænam ſint illa opera, quæ Paulus excludit, quando affirmat hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis. Ea fuit inſipiens hæreticorum ſententia, videlicet Paulum damnaſſe omnia bona opera edita etiam in fide, velut inutilia ad ſalutem, quæ in fidem tantùm ab eis refunditur. In hoc delirium inſurgit Auguſtinus, hoc tenore: *Homines non intelligentes quod ait ipſe Apoſtolus Paulus: Arbitramur hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis; putauerunt eum dicere, ſufficere homini fidem, etiamſi male viuat, & bona opera non habeat. Quod abſit, vt ſentiret vas electionis.* Quod non effudit vas electionis, hæretici vaſa perditionis ſparſerunt, cùm dixere, citra ſubſidium bonorum operum fidem initiare animam gratiâ Dei. Inter Catholicos quidam credidere, Apoſtolum eo loco excludere opera legis Moſaicæ, quæ pertinent ad cæremonias & figuras adumbrantes Chriſtum: ſiquidé omnes illi ritus fuere caſſi & irriti, Euangelio Chriſti Domini propagato. Non probo hunc ſenſum. Nam Apoſtolus hîc loquitur de natura fidei, quæ ſemper eadem fuit in Iudæis ſanctis, quæ & in Chriſtianis, ſpectato eius formali obiecto; quippe eadem veritas, cui fides Iudæorum incubuit, ea eſt quam ſectatur fides Chriſtiana, licet in vtraque lege materialia obiecta non eodem modo fuerint explicata. Cùm itaque fides concolor extiterit, ſemper verum fuit fidem iuſtificare ſine operibus legis. Quæ autem ſint hæc opera,

Rom. 3.
Auguſt. lib. de gratia, & libero arbitr. cap. 7.
Quomodo fides dicatur iuſtificare ſine bonis operibus.

opera, audi. In duplici differentia ſunt opera edita ex inſtituto legis, vt ſacrificia, obſeruano feſtorum, ieiunia, eleemoſynæ. Aut fiunt ab aliquo ante illapſum fidei, aut poſt influxum fidei viuæ, quam charitas ſtipat. De operibus legis priori modo acceptis, ait Apoſtolus fidem iuſtificare ſine operibus legis: quia cum illa opera fuerint merè motalia, & facta ab hominibus confiſis propriæ virtuti, ſine vllo intuitu diuinæ gratiæ, non potuere attingere iuſtificationem animæ, quæ eſt ſuperioris ordinis, ac proinde non eſt quòd homo fide iuſtificatus ſuis tribuat operibus ante fidem editis gratiæ Dei exortum. Si verò res eſt de operibus editis in gratia, quam concomitatur fides, illa non excluduntur ab Apoſtolo, ſed faciunt ad iuſtitiæ inſitæ nouum incrementum, huius autem iuſtitiæ gloria ad Deum pertinet, à quo ſunt fides & hinc opera deriuata. Ita Auguſtinus: *Ipſa bona opera nobis ex Deo ſunt, a quo nobis & fides eſt, & dilectio.* Fidei verò quare meminerit Paulus, potius quàm boonorum operum, ratio hæc eſt, quòd ſcilicet à fide & gratia emendicent virtutem ſuam bona opera, vt alibi ſubiicit Auguſtinus ita fatus: *Ideo per fidem iuſtificari dicit Apoſtolus hominem non ex operibus, quia ipſa prima datur, ex qua cætera impetrantur.*

Auguſt. vbi ſupra.

Idem lib. de prædeſtinatione Sanctorum cap 7.

Quare bona opera ſine fidei obſequio nequeant iuſtificare.

Igitur opera legis reſpiciunt opera cuiuſcunque legis, ſiue Iudaicæ, ſiue Chriſtianæ, ſiue politicæ. Quantumuis enim recta ſint illa opera materialiter ſumpta, ſepoſita fide oequeunt iuſtificare. Hominem namque Deo gratum nulla poteſt facere lex factorum præcisè ſumpta, ſed lex fidei, quam diximus ſupra eſſe illum ſpiritum, qui viuificat. Me hunc locum explicare iuxta intentum Pauli probant Gentes ad quas direxit epiſtolas illas, vnde emerſere textus illi, memorantes fidem ſine operibus. Galatas, & Romanos erudiit Apoſtolus, quanti eſſet momenti fides, qua inſcia nullæ leges hominem poterant perficere in ordine ad Deum. Iudæi Galatæ, qui dederant nomen ſuum Chriſto initiati fidei myſteriis, ægrè ferebant abdicatam eſſe legem Moſaicam, cui à teneris vnguiculis aſſueuerant, nec omnino vetus hoc fermentum adhuc expugarant. Hos increpat Apoſtolus, quaſi arguens à maiori ad minus, hoc diſcurſu. Si nondum abrogata lege Moſaica, lex neminem potuit iuſtificare ſine fide, illa eadem iam expuncta non poterit hoc præſtare. Simili ferè argumento egit cum Romanis, apud quos vigebat ſtudium virtutis, Stoicorum ſectâ ibi maximè propagatâ. Celebre erat ibi nomen Senecæ profitentis rigidæ virtutis praxim. Apollonius Thyanæus grande ſibi nomen faciebat, vſurpato & ementito auſtero virtutis habitu. Cùm ergo Romæ virtutis nomen celeberrimum eſſet apud Philoſophos ibi commorantes, Paulus ait iuſtificationem eſſe facious fidei, & non Philoſophiæ, aut alicuius legis quantumuis iuſtæ, vt erant Romanorum Senatuſconſulta & plebiſcita.

Quare Paulus Galatis & Romanis ſcribens ſpecialem mentionem fecerit bonorum operum.

Auguſt. in præfatione ad Pſalm. 31.

Fauet Auguſtinus hoc diſcurſu: *Multi gloriantur de operibus; & inuenio multos paganos propterea nolle fieri Chriſtianos, quia quaſi ſufficiunt ſibi de bona vita ſua. Benè viuere opus eſt, ait. Quid mihi præcepturus eſt Chriſtus? Vt benè viuam? Iam benè viuo. Quid mihi neceſſarius eſt Chriſtus? Nullum homicidium, nullum furtum, nullam rapinam facio, res alienas non concupiſco, nullo adulterio contaminor. Nam inueniatur aliquid in vita mea quod reprehendatur, & qui reprehenderis, facias Chriſtianum. Habet gloriam, ſed non ad Deum.* Id eſt ſi paganus reprehenditur à Chriſtiano, & ea reprehenſione componat mores ſuos ex inſtituto Chriſtianorum, etſi non credat & fidei expers ſit; homo ille Gentilis vitam agens nulli vitio obnoxiam ſecundùm hominum iudicium, nulla tamen laude dignus eſt ante Deum, licet ſuſpiciatur ab hominibus, quibus virtute fucata Philoſophi aliàs illuſerunt. Imò nec Abraham ipſe pater credentium, ſi quid vnquam egit ante fidei illapſum, noo inde Deum demeruit, ſed duntaxat conciliauit ſibi Dei gratiam fidei infulis adornatus. Iterum audiendus Auguſtinus. *Si ex operibus iuſtificatus eſt Abraham, habet gloriam, ſed non apud Deum. Ad Deum autem habet gloriam: non ergo ex operibus iuſtificatus eſt. Si ergo non ex operibus iuſtificatus eſt Abraham, vnde iuſtificatus eſt? Sequitur & dicit vnde: Quid enim Scriptura dicit? Id eſt, vnde Scriptura dicit iuſtificatum Abraham? Credidit autem Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Ergo ex fide iuſtificatus eſt Abraham. Iam qui audit, non ex operibus, ſed ex fide, obſeruet illam voraginem de qua locutus ſum. Vides ergo, quia ex fide, non ex operibus iuſtificatus eſt Abraham. Faciam ergo quidquid volo, quia etſi bona opera non habuero, & tantùm credidero in Deum, deputabitur mihi ad iuſtitiam. Si dixit & decreuit, lapſus demerſus eſt: ſi adhuc cogitat & fluctuat, periclitatur. Scriptura autem Dei veruſque intellectus, non ſolùm periclitantem à periculo liberat, ſed & demerſum à profundo eleuat. Reſpondeo ergo tanquam contra Apoſtolum, & dico de ipſo Abraham, quod inuenimus etiam in alterius Apoſtoli epiſtola, qui volebat corrigere homines qui malè intellexerant iſtum Apoſtolum. Iacobus enim in epiſtola ſua contra eos, qui nolebant operari benè de ſola fide præſumentes, ipſius Abrahæ opera commendauit, cuius Paulus fidem. Et non ſunt ſibi aduerſi Apoſtoli. Dicit autem opus omnibus notum. Abraham filium ſuum immolandum Deo obtulit. Magnum opus ſed ex fide. Laudo ſuperædificationem operis, ſed video fidei fundamentum. Laudo fructum boni operis, ſed in fide agnoſco radicem. Si enim hoc præter fidem rectam faceret Abraham, nihil illi prodeſſet qualecumque illud opus eſſet. Rurſum ſi ſic fidem teneret Abraham, vt cùm ei Deus imperaret offerre ſibi immolandum filium ſuum, diceret apud ſemetipſum: Non facio, & tamen credo, quia me etiam contemnentem iuſſa ſua liberaret Deus. Fides ſine operibus mortua eſſet, & tanquam radix ſine fructu ſterilis atque arida remaneret: Quid ergo? Debemus nulla opera præponere fidei: id eſt, vt ante fidem quiſquam dicatur benè operatus. Ea enim ipſa opera, quæ dicuntur ante fidem, quamuis videantur laudabilia hominibus, inania ſunt. Ita mihi videntur eſſe, vt magnæ vires, & curſus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet bona opera ſua ante fidem: vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, ſed quid cùm facit aſpiciat.* Hactenus Auguſtinus quem integrum conduxi, ne in re controuerſa hæretici ſuſpectam haberent ſententiam meam Catholicam.

Præclara quæuis opera ſine fide non proſunt ad ſalutem.

Ibidem.

Quomodo Abraham iuſtificatus fuerit.

Vnde bona opera ſuam virtutem emendicent.

Præmittendi fuere textus illi Auguſtini, vt fidem conciliarent ſibi reſponſiones meæ ad argumenta perita ex epiſtolis Pauli, quæ ſecernere videntur bona opera ex iuſtificatione noſtra. Cùm ergo aduerſarij ingerunt illum locum: *Excluſa eſt gloriatio tua, per quam legem? Factorum? Non. Sed per legem fidei.* Reſpondeo alio modo quàm fecerit Bellarminus verſans illum locum, & dico eſſe duplicem glorificationem, qua anima de bono opere perpetrato geſtiens luxuriat. Vna eſt, qua homines æſtimantur laude digni apud alios ſuæ virtutis exercitæ ſpectatores, hanc gloriationem non carpit Apoſtolus, id eſt non verat aliquo dignari honore homines moraliter innoxios, vt congrua mercede compenſeotur. Quorum enim actiones merè humanæ fuerunt, poſſunt & eſte præmia eiuſdem ſortis, vt ſunt hominum elogia, honor, & veneratio. Rurſus alia eſt gloriatio, qua quis obſeruata Dei lege aſſurgit in ſpem gloriæ æternæ, præſumens de ſuis operibus, quaſi propriis viribus editis. Hanc gloriationem damnat Apoſtolus, dicens talia opera eſſe inutilia, cùm fidei ſit affingere operibus noſtris vim iuſtificandi animas. Nota obiter, ſemper Apoſtolum loqui de fide perfecta, quæ eſt ſocia charitatis. Gloriatio igitur illa, qua præſumit homo, ſe ſua virtute aſſecuturum gloriam, non excidit lege ſola factorum; Id eſt, ſimplex litera præcipiens hæc & illa fieri, non impertit gratiam obediendi Deo ſicuti par eſt, ſed litera illa occidit, cùm homo morem gerens, nimium inſoleſcit. Sed vbi irradiat fides, anima illo lumine illuſtrata nouit, ſe imparem eſſe cælo acquirendo citra adminiculum gratiæ Dei, cuius ipſa fides ingerit notitiam, & influxum: ſicque prius intumeſcens anima, iam dehiſcit contracta ad oihilum, flocci faciens opera ſua omnia, conſiderata vt edita ſine Deo Domioo miſerante. In eo ſenſu ait Apoſtolus excluſam gloriationem ooſtram, non lege factorum, ſed lege fidei, quia docemur ex fide referre in Deum omnem gloriam cuiuſcunque actionis emeritæ. Nec inde tamen concludere poſſunt hæretici, Paulum omnia bona opera reprobare.

Rom. 3.
Solutio argumétorum contra bona opera.

Duplex gloriatio bona opera conſequitur.

Quanam gloriatione excidât opera bona edita ſine fidei præſidio.

Meæ diſtinctioni de duplici gloriatione ſuum ſuffragium præbet Paulus, ita fatus: *Ei qui operatur, merces imputabitur ſecundùm debitum, non ſecundùm gratiam.* Illic Apoſtolus duas conſtituit claſſes bonorum operum, dicens alia eſſe quibus redditur merces, alia verò quibus gratia rependitur. Ea quibus merces affingitur ſunt illa, quæ naturæ ductu quiſque moraliter viuens perficit extra gratiæ ſtatum. Has laus ſua quaſque manet actiones, & Paulus maximè probat aliqualem tribui gloriam benè agentibus. De operibus verò, quibus appenditur gratia, nulla planè gloriatio hominem decet. Nam à Deo habent id, vnde influit gratia in hnmines, talia præclara facinora perpetrantes. Ideo Paulus ait excludi gloriationem per legem fidei, quia aſpirante gratia Dei anima ſe impotem confitetur ad æterna gaudia comparanda, ac proinde tantùm abeſt vt glorietur, quinimò omnem deponit faſtum, nullam planè gloriam ab ea prorſus quæ eſt Chriſti Domini quæſitura.

Rom. 4.
Bona opera ſunt in duplici differentia.

Ad alios textus Pauli, quos ſuggeſſerunt hæretici, conclamantes nullam eſſe iuſtitiam operum, ſed oos iuſtificari tantùm lege fidei. Reſpondeo Auguſtinum ſatis ſuperque diluiſſe nodos illos facilè ſolubiles, quando inſinuauit iuſtitiam quæ ex lege eſt, homines quidem commendare aliis hominibus, ſed non Deo, ſi opera illa fiant ſemotà eius gratià, quæ eſt lex fidei, à qua qui deuiat iuſtificari nequit. Non tamen lex fidei excludit opera facta in charitate, imo ea inuoluit, quia vt ait alter Apoſtolus: *Fides ſine operibus mortua eſt.* Cùm quis ergo dixerit tibi, Paulum dicere fidem iuſtificare ſine operibus legis. Concede nullam omnino fuiſſe nec eſſe legem, cuius vnquam opera hominem effecerint iuſtum, ſi edita fuerint ſine fide perfecta. Sed ideo locum illum minimè concludere, fidem non ſtipari bonis operibus, vt aſſeclis atque ſequacibus indiuiduis.

Modus diluendi omnes obiectiones contra bona opera.

Iacob. 2.

SENSVS ORTHODOXVS.

Denuo inſurgunt hæretici, conclamantes fidem ſolam iuſtificare ſine bonis operibus.

In hæc verba:

Non inueni tantam fidem in Iſraël.

MArcellus Romanorum Conſul inclytus, oppoſitus Hannibali, vt eius impetus retunderet. Ille inquam Conſul ea præliandi prurigine fuit, vt ſæpius ab Hannibale fractus, poſtera tamen die prælia reſtaurarit. Vt qui viribus & conſilio impar erat Hannibali, eum ſaltem laceſſendo multo certamine fatigaret. Haudquaquam tamen ei ceſſit illa impetigo conſerendi manus cum Hannibale milite veterano, cum quo compoſitus, ille tyro tandem ſuccubuit. Ea ferè ſorte iniqua peſtum eunt hæretici filij terræ, orti nudius tertius. Nempe illi leuioris armaturæ velites pro comperto habent, non poſſe frangi Doctores Catholicos, vtpote veteranos, & emeritæ militiæ in his quæ pertinent ad tutanda dogmata Chriſtiana. Idcirco quos non poſſunt Marte aperto vincere, ſatagunt laceſſere repetitis inſultibus, vt multiplices inſtantiæ ſaltem fucos faciant, & conglobati textus Scripturæ ſacræ dubiam faciant fidem Catholicam. Tamen illæ hæreticorum technæ non fuerunt eis propitiæ; ſiquidem tantùm abeſt, vt hæreſis graſſata fidem extinxerit, quinimò fides liquidior emicuit, & Scripturæ textus conducti ad labefactandam diſciplinam Chriſtianam, magnum adiecere fidei luminis incrementum.

Marcelli Conſulis induſtria pertinax.

Hæretici contentioſi multiplicant inſtantias.

Prior ille occurrit textus, qui titulum fecit iſtius controuerſiæ. Aiunt hæretici, Chriſtum equidem laudaſſe fidem Centurionis, & captata occaſione fidei illius, dixiſſe multos venturos ab Oriente, & Occidente, & futuros conſortes Abrahæ in regno cælorum. Quaſi diceret, eadem fide ſaluas fore Gentes. Notant autem aduerſarij, Chriſtum nullam omnino mentionem feciſſe operum Centurionis, & tacuiſſe opimas eius eleemoſynas. Reſpondeo, Chriſtum maximè laudaſſe Centurionem ab opere quando laudauit fidem eius: nimirum illa externa fidei profeſſio fuit opus extrinſecum, quo Centurio meruit habere Chriſtum in encomiaſten. Imò peccaſſet Centurio ſi fidei chariſmate dignatus à Deo, Chriſtum palàm minimè prædicaſſet, imitatus hos, quibus quidem Chriſtus innotuit, ſed nolentes incurrere in offenſionem Synagogæ, teſti-

Centurio magis laudatus ab opere quàm à fide ſola.

monium ſuæ huius fidei Chriſto pendere detrectarunt. Hos pungit ille dilectus Domini ita fatus: *Verumtamen multi ex Principibus crediderunt in eum: ſed propter Phariſæos non confitebantur, vt è Synagoga non eiicerentur: dilexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam Dei.* Itaque fides explicata audacter eſt opus emeritum, & qui talem fidem laudibus effert, ille bonum opus laudat; mutila quippe fides eſt, quæ tacita deliteſcit.

Ioan. 12.

Aliud argumentum pro fide ſine operibus.

Luc. 8.

Solutio argumenti.

Denuo latrant canes, & quaſi nos Catholici deuij eſſemus, damnant nos ore Chriſti ferentis ſententiam in gratiam fidei ſine operibus. Nempe Principi Synagogæ metuenti filiæ ſuæ animam agenti, ait Chriſtus: *Crede tantùm, & ſalua erit.* Vox illa, *tantùm*, ſeponit opera, fidemque ſolam adſtruit eſſe præpotentem, etiam Eccleſia Catholica reclamante. Reſpondeo, errare hæreticos in hoc textu, quia non capiunt Chriſti ſenſum: nimirum totum illud negotium ibi geſtum, fuit de miraculo edendo in filiæ rediuiuæ; ac proinde fides, quam Chriſtus exigebat ab homine, reſpiciebat illud prodigium faciendum in argumentum diuinitatis Chriſti, & non præcisè ad iuſtificationem patris, à quo Chriſtus exegit fidem pertinentem ad virtutem faciendi miracula. Fides autem illa poteſt ſtare cum peccato mortali. Id eſt, homo in ſtatu peccati mortalis poteſt in teſtimonium veritatis fidei noſtræ facere miracula. Verbi gratiâ, propinatum ſibi virus abſorbere poteſt, credens impunè fore hoc facinus editum in gratiam fidei. Et reuera Chriſtus ait multos reprobos edituros prodigia, nec tamen ea fide qua refulſere miraculis fore ſaluos. Igitur alia eſt fides requiſita ad facienda miracula, & alia planè fides, qua beandi ſumus. Nam interdum fides ſine vllis operibus Deo gratis poteſt clarere ſignis, vt fidei Chriſtianæ veritas adſtruatur. Altera verò fides, qua iuſtificatur homo nequit ſtare cum peccato, ſed in fideli quærit virtutum praxim. Eſt autem illa praxis, iugis vſque ad mortem bonorum operum ſeries indefeſſa. Audiendus eſt Chriſtus ipſe dirimens iſtam controuerſiam hoc diſcurſu: *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, intrabit in regnum cælorum: ſed qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: Quia nunquam noui vos: diſcedite à me qui operamini iniquitatem. Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſuper petram.*

Duplex fides, miraculorum vna, & alia iuſtificans.

Fides in adultis vult ſtipari bonis operibus.

Matth. 7.

Chriſtus eo contextu duplicē meminit fidem; vnam, quia in nomine ſuo dicit edita fuiſſe prodigia. Hanc ait Chriſtus non obſtare quin damnentur homines ea fide inſtructi, non quod fide caruerint, ſed quia bonorum operum expertes erunt. Recenſet & alteram fidem ipſe largitor fidei Chriſtus, & ait beneficio huius fidei auditum & opera concordare. Huius fidei hæc eſt teſſera: *Audit verba mea, & facit ea.* Ergo incongruè geſtiunt hæretici iactitantes illum locum, *crede tantùm*, quaſi verò Chriſtus immemor ſui, fidei tantùm, & ſecluſis operibus aſſignare voluerit ſtipendia regni. Faceſſat itaque inepta hæreticorum inſtantia: nam fides ibi recenſita, eſt fides pertinens ad miracula, quæ neceſſariò non requirit mirabilia virtutis opera in eo, qui edit prodigia in gratiam fidei. Quod ſi Chriſtus egiſſet de iuſtificatione animarum, non dixiſſet, *crede tantùm*, ne daretur anſa caligantibus, in praxim ſanctiorum operum inſurgendi. Vt ſerpens in fruſta diſſectus, quamdiu ſpirat in varias partes inflectitur inquies; ita & hæreticus rationis impatiens neſcit acquieſcere, idque in pœnam ſuæ proteruiæ. Eamobrem perfidi omnes & transfugæ, quaſi ſagittarum manipulum componerent, ſegregauere textus idoneos ſuo intento, vt ea in nos ſpicula fortiter intorquerent. Sic impetunt nos. Scriptura commemorans iuſtificationem animæ, fidei tantùm meminit, non operum. Ergo ſola fides iuſtificat. Alioquin in re adeò graui, vt eſt animarum ſalus, hiulca fuiſſet & deficiens doctrina Chriſti, tacens bona opera, ſi abſque bonis operibus noſtra nutaſſet ſalus. Ecce tela in nos directa *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.* Item. *Qui credit in Filium, habet vitam æternam.* Denium. *Iuſtificati ex fide, pacem habeamus ad Deum.*

Fides miraculorum poteſt eſſe cum peccato lethali, ſed nō fides iuſtificans.

Aliud argumentum pro fide iuſtificatore ſine bonis operibus.

Ioan. 1.

Ioan. 3.

Rom. 5.

Bellarminus ſuo more benè & ſuccinctè reſpondet, tu eum conſule. Ego meas acturus partes volo lumen nouum adiicere, vt diſcutiam tenebras, quas hæretici crebris Scripturæ textibus aſperſerunt. Itaque bifariàm reſpondeo. Primò admoneo eſſe recolendum illud dogma à me inſinuatum ſupra, ſcilicet Scripturam ſacram, ſi quando ſpatiatur in fidei encomiis, illi affingendo negotium ſalutis noſtræ, ſemper intelligere fidem perfectam, & non informem. Eſt autem fides perfecta illa quæ charitate flagrat, & eſt fœta bonis operibus, vt eam deſcribit Sanctus Paulus ita fatus: *In Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides quæ per charitatem operatur.* Non itaque operæ pretium fuit recolere bona opera, quando Scriptura ſacra meminit hanc fidem, à qua opera habent vt bona ſint, & quæ habet à bonis operibus vt congruè vegetetur. Proſtat enim hoc Scripturæ oraculum: *Fides ſine operibus mortua eſt.* Altera autem reſponſio mea hæc eſto, docens quare Scriptura ſacra tantum tribuat fidei, bonis operibus non æquè adeo recenſitis.

Bellarm. l. 1. de iuſtific. c. 20. Tom. 3. Controuerſiarum.

Galat. 5.

Quænam ſit illa fides quæ iuſtificat.

Iacob. 2.

Auctoris ſententia circa textum qui meminit fidem ſaluare ſine operibus legis.

Ille eſt ſtylus Scripturæ ſacræ, vt cùm effectus aliquis emergit à pluribus cauſis coeuntibus, tribuat effectum illum modò huic cauſæ, & aliàs alteri prout auditorum indoles indigebat: & quæſo aduerte hanc ſolutionem, quia magni eſt momenti. Æuo igitur Chriſti erat ſtabilienda fides diuinitatis eius, quam impugnabant Scribæ & Phariſæi. Bonorum autem operum praxis, non erat ita ſuadenda, quia valde tenaces erant Iudæi in ſingulis quibuſque ſuis ritibus obſeruandis, quibus tantùm tribuebant, vt inde rei eſſent, vnde applaudebant ſibi, ſicuti videre eſt in illo Phariſæo texente longam ſeriem ſuorum operum.

Iactitabat ille dare ſe decimas, & multiplicare ieiunia, & ſic ſuo typho inutiles fecit has virtutes. Alij exterminabant facies ſuas protracto ieiunio in multos dies, orabant in angulis platearum, & ſtipem in propatulo pauperi ſæpius erogabant. Duo itaque fuere præſtanda Chriſto. Vnum tollere præſumptionem bonorum operum. Alterum inſerere cordibus hominum diuinitatis ſuæ fidem, quam dubiam faciebat perfidia Iudæorum.

rum. Vtriuſque voti compos extitit Chriſtus, prædicando fidei elogia, tacitis operibus. Quia operum vox tum temporis erat anceps, vtpote notans æquè ritus Iudæorum, ac diſciplinam Chriſtianam. Vbi autem adoleuit fides, illic aliud ſchema prædicandi iniit Chriſtus: nimirum tunc ſuos fideles erudiit, qua cautela eſſet bonis actibus incumbendum. Et ne ſuſpicentur hæretici me velle eis imponere, conſulant Matthæi caput ſextum, vbi Chriſtus aperit, quo oleo ſint ieiunia condienda, quomodo debeant in abſcondito fundi preces, & qua diſcretione deceat facere eleemoſynam. Rurſus cùm dixit regnum cælorum pertinere ad eos qui flent, & perſecutionem patiuntur pro iuſtitia, & qui pauperes ſunt ſpiritu, tunc ſuam orationem aptauit ingenio auditorum, quos fide initiatos, bonis moribus imbuebat.

Quomodo Chriſtus bona opera docuerit. *Matth. 6.*

Eodem ſpiritu Chriſti afflata Eccleſia licet vnicolor, tamen in vario ſæculorum tractu, variis occurrens erroribus, multas concluſiones edidit, ſpecie diſtinctas ab inuicem, ac proinde viſa eſt ſtolam induere polymitam. Verbi gratiâ, quando Pelagius ſuum virus euomuit attribuens libero hominis arbitrio gratiæ illapſum, quaſi verò poſſet homo ſuo Marte conciliare ſibi gratiam: tunc Eccleſia inſurgens in hominem blaſphemum, adeò depreſſit indolem liberi arbitrij, vt hominem pronuntiarit impotem ad propriis tantùm viribus gratiam acquirendam. Huius generis dogmata pleraque proſtant apud Sanctum Auguſtinum, qui de induſtria libros edidit de libero arbitrio, & de gratia contra Pelagianos. Aſt vbi alia diſpar omnino hæreſis inſurrexit, ſcilicet Caluini, qui omnia dat gratiæ, & nihil planè libero arbitrio, quod ait perſum abiiſſe, tunc Eccleſia cautè tutata eſt partes arbitrij, Canone quidem edito de impotentia naturæ ſolius, ſed ſuperſtite ſemper libero arbitrio, quamuis Adami vitio ſubierit aliquale diſpendium. Ita Paulus agens cum Galatis, apud quos vigebat adhuc amor ritus Iudaici, quem ſuſpicabantur pollere virtute magna ad iuſtificandas animas: vt eos laborantes eo delirio reuocaret ad ſanctius inſtitutum, totam iuſtificationem refudit in legem fidei, & non in legem factorum, damnans, & affirmans inutiles eſſe ad gloriam æternam omnes actiones editas extra fidem Chriſti. Idem etiam Romanis ait, apud quos increbuerat virtutis amor. Ne autem videretur Apoſtolus abſolutè eliminare virtutum praxim, & damnare bona opera, vt inane fidei ſimulacrum erigeret, adiecit fidei charitatem, & bonas actiones vt comites indiuiduas, eo textu quem antea recenſui. *In Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides quæ per charitatem operatur.*

Qua cautela Eccleſia ierit obuiam hæreſibus inſurgentibus.

Concil. Trid. ſeſſ. 6. c. 1.

Paulus flocci pendit opera bona facta ab infidelibus.

Galat. 5. Societas eſt indiuidua fidei & bonorum operum.

Rurſus, adieci multa præter fidem coire ad iuſtificationem hominis, quibus ſeorſim ſumptis Scriptura attribuit iuſtificationem, non excludendo tamen alia quæ concurrunt ad beatum illum ſtatum hominis adſtruendum. Ita amori Magdalenæ Chriſtus totum tribuit, vnde ſanata eſt, nullâ factâ mentione fidei. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Eumdem effectum ſortitur eleemoſyna in libro Iob. *Eleemoſyna à peccato liberat.* Et Paulus quaſi immemor encomiorum, quæ effudit in gratiam fidei, ſolius tantùm ſpei meminit hoc loco. *Spe ſalui facti ſumus.* Ieſus Syracides totum dat timori. *Timor Domini expellit peccatum.* Denuo ipſe Paulus refundit in aquas Baptiſmi omnem animæ munditiem, ita fatus: *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Attamen nemo ſanus dixerit, dilectionem Magdalenæ fuiſſe citra ſpem, & fidem; neque eleemoſynam à peccato liberare, ſi ſit infidelis homo, qui ſuarum opum egenos participes facit. Spe etiam aliquem ſaluari ſine fidei ſubſidio inuoluit contradictionem. Nam fides viua, & ſpes ab inuicem minimè diſpeſcuntur. Quid enim ſperare poteſt homo beandus, niſi gloriam illam, cuius aſpergine cælites beati fiunt? Sed nequit aſſurgere homo in ſpem illam, niſi illucente fide, quæ hominem docuit diadema gloriæ bonis actibus imminere. Ita vbi Apoſtolus dat fidei iuſtificationem noſtram, non inde tamen ſecernit opera, velut inutilia ad gloriam aſſequendam.

Luc. 7.

Iob 12.

Rom. 8.

Eccleſ. 1.

Tit. 3. Multa concurrunt ad iuſtificationem.

Spes vt eſt virtus Theologica nequit eſſe ſine fide.

Quare autem Apoſtolus tacitis operibus, imò & charitate, fidei toties meminerit, aliam adhuc accipe rationem. In confeſſo eſt apud omnes Catholicos, fidem, ſpem, charitatem ſimul influere in animam Deo gratam; quia vt tres Charites erant mutuo brachiorum implexu ſociatæ, ita tres illæ virtutes, fides, ſpes, charitas, nullum ferre queunt diuortium; tamen ratione prior eſt fides aliis, etſi contemporanea: ſiquidem prior eſt notitia amore, cùm ignota ſui nullam cupidinem efficiant. Ideo Paulus attendens ad illam prioritatem, & aduertens iuſtificationis incunabula eſſe penes fidem, toties illam ſacro codice commendauit. In ea ſententia eſt Auguſtinus ita fatus: *Ex fide ideo dicit iuſtificari hominem, non ex operibus, quia ipſa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ propriè opera nuncupantur.* Et alibi petita ſimilitudine ab ædibus, hæc loquitur: *Domus Dei credendo fundatur, ſperando erigitur, diligendo perficitur.* Vnde fideles vt tales ſint habent à fide; vt verò iuſtificati, & perfecti ſint, illud habent à charitate, & aliarum virtutum choro, quidquid reclament hæretici, in bona opera debacchantes.

Quare Paulus ſæpius fidem meminerit quàm alias virtutes.

Auguſt. lib. de prædeſt. Sanctor. c. 7.

Idem ſer. 22. de verb. Apoſtoli.

In iuſtificatione fides ſtipatur bonis operibus.

SENSVS ORTHODOXVS.

Tertiò inſaniunt hæretici, conantes adſtruere, fidem iuſtificare ſine bonis operibus.

In hæc verba:

Non inueni tantam fidem in Iſraël.

VT pleriſque dotes corporis non noxiæ tantùm, ſed & lethales ſunt; ita & ſingulare ingenij acumen multis obfuit. Fati iniqui ſpecimen edidit Aſaël, qui curſu citatiſſimo quondam omnes homines anteuertit. Hic viribus impar Duci Abner, inſecutus eſt eo quo præualebat curſu. Senſit Abner inſtare ſibi Aſaelem ſtricto gladio, ideoque ne incautè locum vulneri daret hoſti, ſtetit intrepidus, & Aſaëlem præmonuit ne incurreret in lethale ferrum, ſed ſuperſederet, quia res diſpares erant, currere & coronari, aggredi & vincere. Noluit Aſaël morem gerere conſilio ſalutari, ſed tentauit circumcurrendo æmulum laceſſere; cui tamen diu non fuit importunus: Abner enim vir emeritæ militiæ haſta peritè intorta in proteruum hominem,

Aſaël imprudens periit.

Egregiâ figura hæreticorum importunitas declaratur.

illum

illum quantocyùs enecauit. Si è Codice ſacro vis ſynopſim hiſtoriæ, ecce textum. *Aſael curſer velociſſimus fuit, &c. Perſequebatur autem Aſael Abner, & non declinauit ad dexteram, neque ad ſiniſtram omittens perſequi Abner. Reſpexit itaque Abner poſt tergum ſuum, & ait: Tune es Aſael? qui reſpondit: Ego ſum. Dixitque ei Abner: Vade ad dexteram, ſiue ad ſiniſtram, & apprehende vnum de adoleſcentibus, & tolle tibi ſpolia eius. Noluit autem Aſael omittere quin vrgeret eum. Rurſumque locutus eſt Abner ad Aſael: Recede, & noli me ſequi, ne compellar confodere te in terram, & leuare non potero faciem meam ad Ioab fratrem tuum. Qui audire contempſit, & noluit declinare: percuſſit ergo eum Abner auerſa haſta in inguine, & transfodit, & mortuus eſt in eodem loco.*

2. Reg. 2.

Ecce ideam congreſſus hæreticorum cum Catholicis. Fuere profectò inter fidei deſertores, homines perſpicacis ingenij, vt Tertullianus, Porphyrius, Auerroës, Fauſtus Manichæus, & ſuperiore ſæculo Caluinus, & aliqui eius aſſeclæ. Hi veluti curſores induſtrij prætériere omnes Scripturæ plagas, vt aliquam moleſtiam facerent Eccleſiæ. Eccleſia miſerata dementiam hominum illorum imprudentium, præmonuit eos vt ſaperent, & rem eſſe plenam periculi fidei duces velle procaciter impugnare. Deſipuerunt hæretici, ideoque pleriſque conciliis confoſſi ſunt, & quia denuo volunt laceſſere me confitentem fidem ſolam non iuſtificare adultos homines ſine comitatu bonorum operum; ſubſiſtamus excepturi priores impetus tertij huius inſultus, vt eo fracto concidant infideles. Non incongruè compono hæreticos cum curſore Aſaële; nam curſim tantùm, & ſuperficie tenus voluunt ſacros libros. Eamobrem ſæpe ſæpius ingeminant textus Scripturæ vt nobis iniurios; qui tamen ritè expenſi magis ſtabiliunt Catholicam fidem. Huius generis eſt locus ille Pauli, quem magnopere iactant. *Credenti autem in eum, qui iuſtificat impium, deputatur fides eius ad iuſtitiam.* Cui & hunc verſum adiiciunt. *Si gratia, iam non ex operibus, alioqui gratia iam non eſt gratia.* Ibi fides ſola nominatur in mentione iuſtitiæ, imo tantùm abeſt, vt opera vocentur in partem iuſtificationis, quinimò potiùs ab ea virtute iuſtificandi homines ipſa opera ſecernuntur. Poſſem eludere hos imbelles hæreticorum oiſus hoc ſcommate.

Quàm ſint imprudentes hæretici in allegandis textibus Scripturæ ſacræ.

Rom 4.

Rom. 11.

Textus ab hæreticis aſſumpti vt adſtruant fidem ſine bonis operibus.

Nullum cum victis certamen, & æthere caſſis.

Etenim ſatis ſuperque retudi hos inſultus, cum dixi Apoſtolum ſemper intelligere fidem, quæ per charitatem operatur, quando fidem commemorat in ordine ad iuſtificationem. Vnde hebes eſt aculeus ſpiculi quod intorquent in nos aduerſarij, vſurpantes textum illum de fide deputata ad iuſtitiam. Omni etiam virtute excidit ille locus, quem aptant in nos, vbi Apoſtolus ait gratiam non eſſe ex operibus. Punctionis acumen ſuſtuli, quando in ſuos cancellos retuli bona hominum opera; nimirum diſtinxi inter opera edita ante fidem, & alia facta poſtquam anima fide initiata eſt. De operibus quantumuis arduis editis ante fidem loquitur Apoſtolus, dicens gratiam non eſſe ex operibus. Nulla namque opera præcedentia fidem meruere primam gratiam: hoc tamen non obſtat, quin bona opera mereantur gratiæ incrementum: etenim fides exercita meritum auget. Duobus itaque modis reſpondeo ad illum textum Pauli: *Si gratia, iam non ex operibus.* Primò dico, Apoſtolum loqui de prima gratia, quam nulla opera de condigno mereri poſſunt, quia omnia opera edita ante fidem, naturalia, nequeunt aſſurgere ad indolem gratiæ. Secundò dico, locum illum præcisè non pertinere ad fidem; ſiquidem Paulus pugnantia proponeret. Dixit enim Galatis in CHRISTO IESV nihil valere circumciſionem, neque præputium, ſed fidem quæ per charitatem operatur. Nomine circumciſionis, & præputij, intellexit omnia bona opera, quæ fiebant apud Iudæos, & Gentiles, eaque dixit floccipendi in ordine ad ſalutem, quam pepetit Chriſtus, cuius participes nos efficit fides inſtructa charitate, & fœta bonis operibus. Vides quomodo importuni hæretici me compellunt eos confodere propriis ſpiculis, quæ in nos aptauerant, cùm dogmata fidei noſtræ congruè etiam eorum adſcitis textibus obfirmentur.

Solutio argumẽtorum contra bona opera.

Explicantur textus adſciti ab hæreticis.

Galat. 5.

Ne fortè meam doctrinam nouam ſuſpicentur hæretici, conſulant Auguſtinum, quem tanti facit eorum anteſignanus Caluinus. Audient ab eo, homini ineſſe merita ſuppoſita fide, quam nulla tamen opera præueniunt, cùm ſit illa donum Dei gratuitum. Sic ille adſtruit, nulla opera præcedere fidem per modum meriti. *Reſtat igitur, vt ipſam fidem, vnde omnis iuſtitia ſumit initium, non humano, quo iſti extolluntur arbitrio, nec vllis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcunque ſunt merita, ſed gratuitum Dei donum eſſe fateamur, ſi gratiam veram, id eſt, ſine meritis cogitamus.* Præuia autem fide augeri gratiam bonis operibus, ille ſic affirmat: *Non gratiam aliquid meriti præcedit humani, ſed ipſa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici.*

Auctoris ſententia ſtabilitur auctoritate Patrum.

Auguſt. epiſt. 105.

Idem epiſt. 106.

Quibus malè ceſſit Scriptura ſacra putas fore Patres Eccleſiæ propitios? Nequaquam. Quid ergo defodiunt monumenta Patrum, vt inde eruant argumenta in nos? Profectò arbitror ceſſuram eis illam indaginem textuum, vt ceſſit cuidam inueſtigatio theſauri abſconditi. Inuenit ille laqueum, quo ſuo intento fruſtratus miſerè ſe ſuſpendit. Ita hæretici dum depromunt Sanctorum Patrum ſententias, velut impugnantes diſciplinam Chriſtianam, hoc vnum efficiunt, vt inde pateat eorum proteruia, quam configunt ea ipſa ſpicula, quæ in noſtra dogmata diriguntur. Perperam itaque traducunt inuitos Patres in ſuæ hæreſeos obſequium. Etenim nemo ſanus defecit à fide Sanctæ Romanæ Eccleſiæ. Baſilium primò conueniunt hæretici vt aſſertorem ſui erroris, quem affatim credunt ab hoc Præſule ſtabiliri. Sic ille: *Hæc eſt perfecta & integra gloriatio in Deo, quando neque ob iuſtitiam ſuam quis ſe iactat; ſed nouit quidem ſe ipſum vera iuſtitia indignum, ſola autem fide in Chriſtum iuſtificatum.*

Prima gratia non cadit ſub meritum hominum.

Auſonius lib. epigram.

Baſilius homilia de humilitate.

Antequam diſcutiam textus depromptos à Patribus, vnum eſt prælibandum; ſcilicet non eſſe ſeorſim ſeponendas ſententias Patrum, quaſi nihil veri dixerint vnquam; ſed eas eſſe exponendas in ordine ad textus antecedentes, atque ſubſequentes, vt germanus verborum ſenſus hinc erui poſſit. Verbi gratiâ, in prælaudato verſu Baſilij rimanda eſt intentio ſancti Patris, quam quiſ-

Quomodo ſint explicandæ Patrum ſententiæ.

quis

quis aſſequetur, ille deprehendet Baſilium inſcripſiſſe homiliam illam: *De humilitate.* Cùm ergo totus ſit ille Doctor in eo ſermone, vt deprimat hominum faſtum, ſuperbiam aggreſſus eſt ea parte, qua fortiſſima eſt. Nam oppugnauit arcem munitiſſimam, quando propriæ cuiuſque iuſtitiæ iactantiam pellere attentauit. Vt ergo typhum illum deponeret, ait opera noſtra nullam nobis affingere iuſtitiam, ſubaudiendo opera illa quæ à nobis ſunt ſine vllo influxu gratiæ Dei. Itaque ex mente Baſilij iuſtificari ex ſola fide, perinde eſt ac iuſtificari ex ſolo dono Dei: hoc autem non eliminat bona opera; nam illa dignata Dei gratia ſunt dona Dei, quæ ideo humilitatem magis parturire debent, quàm inanis gloriolæ cupidinem, cùm Dei ſit totum illud, quod eſt laude dignum in operibus illis, vnde emergit in nos impetigo gloriæ. Ipſe Baſilius liquidiùs ſuam aperit mentem in ea homilia, quam de fide compoſuit. Illic enim ex profeſſo confitetur fidem mutilam eſſe ſine charitate, & probat hoc effatum auctoritate Chriſti, qui ſuos dixit diſcipulos eſſe diſcernendos ab aliis charitate mutua. Non ergo Baſilius, & hæretici coeunt in eamdem ſententiam. Eamobrem prouocant ad Origenem magni nominis oraculum, cuius hæc ſunt eloquia: *Dicit Apoſtolus ſufficere ſolius fidei iuſtificationem, ita vt credens quis tantummodo iuſtificetur, etiamſi nihil ab eo operis fuerit expletum.* Profectò illa Origenis ſententia ſegregata ex contextu eius ſpirat aliquid propitium hæreticis: ſed decurrenti locum illum apparebit mala fides hæreticorum in laudandis Patribus. Quippe in eo commentatio, Origenes commemorat iuſtificationem Magdalenæ, & latronis in Cruce, & ait neutrum illorum ieiunaſſe, aut erogaſſe ſtipem, vnde quis poſſit dicere eorum iuſtificationem accepiſſe initium.

Germana & notanda explicatio ſententiæ Baſilij.

Chriſtus ſuos diſcipulos non diſcernit ex fide, ſed ex charitate.

Origenes in cap. 3. epiſt. ad Roman.

Diluitur inſtantia petita ex textu Origenis.

Itaque ſic diluenda inſtantia petita ex verbis Origenis. Bona opera ſunt in duplici differentia. Alia ſunt externa omnibus obuia, vt vocalis oratio, eleemoſyna, viſitatio infirmorum, erudítio paruulorum, prædicatio, & alia id genus. Alia verò opera ſunt interna, ſoli Deo peruia, vt fides, ſpes, charitas, contritio. Quando deeſt poteſtas, & non ſubeſt facultati occaſio edendi actiones illas extrinſecas, reuera ſola fides ſufficit ad iuſtificationem, dummodo actio interna charitatis, aut contritionis adſit, vt patet in Magdalena & Latrone. Vnde intelligendus eſt Origenis textus de operibus externis, & non de internis. Et ne videar imponere Origeni, ipſe alibi monet eſſe fidem inutilem ad ſalutem, ſi non ſit inſtructa conſonis operibus. Sic ille: *Puto quòd prima ſalutis initia, & ipſa fundamenta fides eſt; profectus verò, & augmenta ædificij, ſpes: perfectio autem, & culmen totius operis, charitas, &c. Credentibus quidem Chriſto, neque deponentibus veterem hominem cum actibus ſuis, fides non reputari poteſt ad iuſtitiam.*

Bona opera alia interna & alia externa.

Idem in c. 4. epiſt. ad Rom.

Maius videntur faceſſere negotium aduerſarij, ex conglobatis textibus Ambroſij, valde propendentis in fidei ſolius encomia ſemotis operibus. Ecce viri emeriti ſententias. *Sicut ſufficit Iudæ ad ſcelera Chriſtum deſeruiſſe; ita ſuffecit Latroni ad innocentiam Domino credidiſſe.* Reſpondeo Ambroſium hîc loqui de opere externo, quod ſanè non requiritur ad iuſtificationem, ſi non ſuppetat tempus, vt in morientibus accidit, quos vbi contritio afficit dolore intrinſeco, illa diluit eorum noxas, etſi nulla caſtigatio corporea ſubſequatur. Non inde tamen ſuo intento gaudent hæretici; nam fides ſtipatur opere bono interno, ſcilicet charitate, fide, & contritione.

Diluitur alia inſtantia petita ex textu Ambroſij.

Ambroſ. ſerm. 45.

Rurſus obiiciunt alios verſus Sancti Ambroſij ita fari: *Iuſtificati ſunt gratis, quia nihil operantes, neque vicem reddentes, ſola fide iuſtificati ſunt dono Dei.* Adiiciunt & hunc locum: *Non ergo opus eſt lex, quando impius per ſolam fidem iuſtificatur.* Reſpondeo, ibi fidem componi cum operibus legis antiquatæ, ideoque Ambroſium iuxta veram Pauli ſententiam optimè pronuntiaſſe, fidem nullum accipere ſubſidium ab illis operibus ſiue ritibus Hebræorum. Fuiſſe autem Ambroſium eiuſdem cum Eccleſia ſententiæ, vide hoc contextu: *Magna res eſt fides & ſalutaris, & ſine hac ſaluari non eſt poſſibile: ſed ſola fides non ſufficit. Operari fidem per dilectionem neceſſarium eſt, & conuerſari dignè Deo.* Chryſoſtomus etiam conducitur ab hæreticis, in gratiam illius fidei, quam ſolam volunt iuſtificare. Sic ille: *Eum, qui operatur opera iuſtitia, ſine fide non poſſum probare viuum eſſe: fidelem abſque operibus poſſum monſtrare, & vixiſſe, & regnum cælorum aſſequutum, nullus ſine fide vitam habuit; latro autem credidit tantùm, & iuſtificatus eſt.* Eo loco Chryſoſtomus ait illud quod tota confitetur Eccleſia, ſcilicet fidem non requirere bona opera externa, ſi non detur copia fideli tales actus exerendi. Iterum hæretici importunos ſe præſtant Chryſoſtomo, vt explicet illam ſuam ſententiam: *Si credis fidei, cur alia infers, quaſi fides iuſtificare non ſufficiat ſola. Quid te ſpontaneæ ſeruituti ſubdis, & legis iugo collum ſubmittis?* Hæretici ſuam caliginem nobis volunt offundere, quando hunc textum aptant in nos, qui reuera iugum legis Moſaicæ dicimus abdicandum, cùm opera edita ad amuſſim ritus antiquati non ſint legitimæ fidei obſtetrices.

Idem in c. 3. epiſt. ad Roman.

Idem in c. 4. epiſt. ad Rom.

Idem in c. 4. epiſt. ad Hebræos.

Chryſ. homil. de fide & lege naturæ.

Idem hom. 3. in epiſt. ad Titum.

Auguſtinus agmen claudit, & ſic ab eis inducitur impugnans noſtrã concluſionẽ orthodoxam, ſtatuentem fidem ſolam non iuſtificare ſine bonis operibus. Accipe Auguſtinum. *Si quis cùm crediderit, mox de hac vita deceſſerit, iuſtificatio fidei manet in illo, nec præcedentibus operibus bonis, quia non merito ad illam ſed gratia peruenit: nec conſequentibus, quia in hac vita eſſe non ſinitur.* Item alibi. *Quantalibet fuiſſe virtutis antiquos prædices iuſtos, non eos ſaluos fecit niſi fides Mediatoris.* Reſpondeo priorem illum locum de fide hominis poſiti in ſupremo agone pertinere ad fidem perfectam, quæ eſt charitate animata, cuius actus interni probant fidem non ſaluare ſine bonis operibus ſaltem internis, cùm & ipſi exhalantes animam, quibus eſt negata copia exantlandi ardua facinora externa, internis ſaltem amoris actibus obſtringantur. Altera inſtantia de fide Mediatoris, quæ ſaluos fecit iuſtos in vtraque veteri lege, naturali ſcilicet & Moſaica, hoc tantùm probat, videlicet nullam omnino legem etſi accuratè à ſuis ſequacibus obſeruatam potuiſſe gratiam inſerere citra fidei obſequium, vt ſæpius antea præfatus ſum.

Aug. lib. 83. quæſt. 76.

Auguſt. lib. 1. contra duas epiſt. Pelagianorum c. 21.

Diluitur aliud argumentum petitũ ex libris Auguſtini.

Itaque omnes inſtantiæ petitæ à Scriptura, & Patribus, quæ videntur concludere fidem ſaluare ſine operibus, diluuntur duplici diſtinctione,

quarum

quarum vna pertinet ad fidem, altera verò porrigitur ad opera. Verbi gratiâ, vbi Scriptura abſolutè dicit fidem iuſtificare. Dic eſſe duplicem fidem, videlicet viuam, & mortuam. Textus autem euehentes ad ſidera fidem, eſſe intelligendos de viua fide. Si verò Scriptura aut Patres dicunt, fidem ſaluare ſine operibus, diſtingue bona opera in quatuor claſſes, quarum prima continet opera legis Moſaicæ, quæ vt obſoleta nullius ſunt meriti. Altera ſeries operum reſpicit Chriſtianum inſtitutum, & ea facta in peccato mortali, non ſunt obſtetrices fidei. Tertia claſſis ſpectat opera bona externa facta in gratia. Vltima demum eſt bonorum operum in genere, quæ anima Deo fœta enixa eſt, ſiue ſint externa, ſiue ſint interna. Fides non requirit opem operum legis Moſaicæ, nec etiam adiuuatur, Id eſt non iuſtificat in virtute boni operis editi in peccato lethali. Quod verò attinet ad opus externum, cui gratia ſuum adiecit patrocinium, fides non ſemper id requirit; multa namque poſſunt occurrere, quæ obſtabunt, ne fides feruida proſiliat in actus exercitos. Sed nihil omnino hominem ſoluit à lege bonorum operum internorum, nec vllos vnquam hominum adultorum cælis inſertus eſt beneficio fidei, quin ſaltem actus amoris ei adiectus ſit. Obſeruandæ igitur ſunt illæ diſtinctiones, vt earum præſidio, hæreticorum conamina irrita compeſcantur.

Quomodo ſoluēdæ ſint omnes obiectiones factę pro fide ſaluante ſine bonis operibus.

SENSVS ORTHODOXVS.

Pars Secvnda Controversiæ.

Fides ad iuſtificationem animarum, bonorum operum adſciſcit ſuffragium.

In hæc verba:

Non inueni tantam fidem.

Ex Scriptvra, et Ratione.

ETſi Palæſtina terra opima iuris eſſet Iudæorum, ex decreto Dei volentis exterminare incolas eius, ob piacula obſcœna, quibus infamis erat illa plaga, proinde facta Deo exoſa; tamen Hebræi non ſunt ſortiti vberes illas orbis oras, quin antea obuios hoſtes gladio vindice profligaſſent. His quaſi internecione deletis, partiti ſunt terram Hebræi geſtientes, & diuiſi in tribus ſuas. Ita & ego antequam ſtabiliam concluſionem meam orthodoxam, volo appendere tholo veritatis exuuias hæreticorum omnium, qui fidei tantùm tribuerunt animæ ſoſpitatem. Quot argumenta fregi, tot ſunt fruſta ſpiculorum, quæ infero trophæis erectis in gratiam fidei orthodoxæ. Appenſis his ſpoliis volo in ſuas tribus diuidere argumenta, quæ fulciunt dogma meum Catholicum. Scriptura ſacra (ratione pediſſequa) agmen ducet, cui inſtabunt Concilia, deinde Patres, & demum Hiſtoria intento huic fauebit, ſelectis exemplis pro bono opere recenſitis. Primas dabo ſicuti par eſt Scripturæ ſacræ, liquidò affirmanti, fidem non iuſtificare ſine bonis operibus. Ita loquitur Chriſtus: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos.* Vide quomodo fides ſincera bonis actibus innoteſcat. Fortè dicent aduerſarij,

Ex bonis operibus fides innoteſcit.

Matth. 7.

Chriſtum loqui de infidelibus, qui neſciere Dominum. Sed nulla planè eſt illa euaſio: Chriſtus enim ſtatim ait, verba illa præfata pertinere ad reprobos, qui etiam virtute fidei claruere miraculis, & tamen perierunt inopiâ bonorum operum. Sic ille: *Non omnis, qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum.* Si Chriſtum vocauere Dominum, profectò eis Chriſtus innotuit fidei lumine; aliter enim aſſenſus nequit propendere in eam veritatem, niſi intellectus fidei lumine cælitus illuſtretur. Tamen in hanc fidem Chriſtus non refundit hominum ſalutem, ſed eam reponit penes obſequium præſtitum voluntati diuinæ, obediendo mandatis eius, & bonis actibus inſudando. Ita & peſſum euntes animas edentium miracula Chriſtus non caſtigat ob infidelitatem, ſed ob iniqua opera perpetrata. Ecce ſententiam latam in hæc capita iniqua: *Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: Quia nunquam noui vos; diſcedite à me, qui operamini iniquitatem.* Ex regula contrariorum, ſi opera nefaria hominem in præceps agunt, non obſtante fide; bona opera adiecta fidei, ad ſidera ſuos euehent effectores.

Textus probantes fidem non ſaluare ſine bonis operibus.

Matth. 7.

Vt amicorum abeuntium æternum vale & verba extrema altius inſident animo; ita & recenſita oratio extrema Chriſti in procinctu ſuæ aſcenſionis in cælum ſola poteſt dirimere totam controuerſiam, & probare fidem adſciſcere conſortium bonorum operum. Et quæſo aduerte legiſlatoris intentum ex poſtrema illius ſententia, qua diſcipulis ſuis normam præſcripſit ſequendam, ſacra Euangelij dogmata propagando. Non ait Chriſtus eſſe tantùm initiandos homines ſimplici notitia diuinitatis Chriſti, & meritorum eius in ordine ad redemptionem mundi, vt nugantur hæretici conſtantes inanę fidei mutilæ ſimulacrum: ſed ſigillatim hoc præcepit Apoſtolis, vt explicata fide Gentibus tinctis ſalutaribus aquis, adiicerent doctrinam operum. Ita Chriſtus: *Euntes ergo docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis.* Fidei namque ſartæ tectæ ſumma, bono opere conſummatur.

Quādo præcipuè Chriſtus ſanxerit prædicanda bona opera.

Matth. 28.

Quia Paulus in antiquandis ritibus Hebræorum multus fuit, ideo etiam multum attribuit fidei, pronuntians eam iuſtificare ſine operibus. Ne tamen quiſpiam imprudenter adimeret bonis operibus illud inſigne decus, quo præpollent, præſcius ille Apoſtolus de induſtria profeſſus eſt, ſe non tollere bonorum operum praxim ſtabiliendo fidem, ſed potius ſe præſtare bonorum operum aſſertorem. Sic ille: *Legem ergo deſtruimus per fidem? Abſit, ſed legem ſtatuimus.* Quomodo autem legem ſtatuerit prædicando fidem, Audi. Prædicauit Paulus Chriſtum Deo Patre ſatum editū in humanis, ſuo ſanguine diluiſſe quidem omnium hominum piacula, ſed neminem fieri conſcium pretij ſalutaris huiuſce ſanguinis, niſi & ipſe manum admoueret operi, vim ſibi inferendo, & compatiendo Chriſto aſſumptis ſpontaneis anguſtiis, vt ſunt ieiunia, vigiliæ, longior oratio, & cætera, quæ acerba faceſſunt corpori negotium. Eò ſpectant iſta Pauli eloquia: *Spiritus teſtimo*

Rom. 3.

Quomodo Euangelium lex ſit operum.

Rom. 8.

teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei. Si autē filij, & heredes: heredes quidē Dei, coheredes autē Chriſti: ſi tamen cōpatimur, vt & cōglorificemur. Quo verò pacto ſit cōpatiendū Chriſto, ille ait, ſuadendo, mortificāda eſſe membra, quæ peccato nimiū viuida ſunt. Accipe conſultorē. *Mortificate ergo mēbra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationē, immunditiā, libidinē, concupiſcentiā malā.* Toto hoc capite longā ſeriē bonorum operū texit, quorū præſidio fides indiget in adultis, quibus eſt copia vacandi virtutū praxi. Paulus ergo pangendo ſacra fidei myſteria non deſtruxit legē bonorum operum; ſed abdicatis Hebræorū ſacris, quibus eatenus Deo litabāt, in eorum locum ſuffecit ſanctiora lōgè opera, à Chriſto Domino cœlitus inſtituta.

Coloſſ. 3.

Ipſi etiam hæreticorum magiſtri in ſuis conuenticulis abhorrēt à doctrina Caluini, & non audent declamare in bona opera.

Caluin. l. 3. inſtit. c. 11. § 13 14 18.

Pleriique ſimplices inter hæreticos reuoluentes Codicē ſacrū & incurrentes in mētionem bonorū operū, nequeunt in animū ſuum inducere, Caluinū ſuum antelignanū voluiſſe ſeponere bona opera à fide: & reuera hodie illi oblaterones & rabulæ, quos verbi Dei miniſtros nuncupant, meminiſſe horrent illā blaſphemiā læuigantes aſperitatē eius, imponentes vulgo, & dicentes, ſe non negare valorē bonorum operum, imò ea magni facere, vt fidei ingenuæ teſſeras indubias, ſed præcipuā laudē noſtræ iuſtificationis eſſe in fidei charīſmata refundenda. Ita fucos faciunt ignaris hominibus illi ſycophantæ, mēdaciu cupiētes obtegere turpitudinē patris ſui Caluini, cuius accipe blaſphemias in bonorū actuum argumēto. Sic ille incipit inſanire: *Sed quoniā bona pars hominū iuſtitiā ex fide & operibus compoſitā imaginatur, præmonſtremus id quoque ſic inter ſe differre fidei operumque iuſtitiam, vt altera ſtante, neceſſariò altera euertatur, &c. Valeat igitur eorum ſomniū, qui iuſtitiā ex fide & operibus conflatā cōminiſcuntur, &c. Vnde ſequitur ne ſpiritualia quidē opera in calculū venire, vbi vis iuſtificādi fidei adſcribitur, &c. Inde iuſtificare dicitur fides, quod oblatā in Euangelio iuſtitiam recipit, & amplectatur: quod autē per Euangelium dicitur offerri, eò excluditur omnis operum conſideratio, &c. Euangeliū citra operum ſubſidium, gratuitā iuſtitiā largitur, &c. In calculum fidei nō veniunt opera, ſed prorſus ſuperanda ſunt.* Toto illo paragrapho decimo octauo totus eſt in bonis actibus expuogēdis. Beza Caluini ſimia, magiſtri ſui æmulatus inſaniā, vt doctrinam eius adſtrueret, blaſphemiæ illius adiecit ſacrilegium. Nam in traductione noui teſtamenti, infidelis ille voculas inſeruit textui iniurias, vt faceret eas ſuo errori propitias.

Fidei deſertores corruperunt Scripturā ſacrā.

Nota, eam ſemper fuiſſe indolē deſertorū fidei, vt violentas iniicerent manus in textus omnes fidei aſſertores. Ita Aquila Ponticus vbi Eccleſia pulſus fuit ob aſſiduā operam, quam dabat Aſtrologiæ aggreſſus traductionem Scripturæ veteris ex Hebræo fonte in Græcū idioma, expunxit textus indices diuinitatis Chriſti, vt ſic impunè obſoletis Hebræorū ritibus adhæreret. Ita Beza homo infamis, vbi ad Caluinū defecit transfuga ad rebellē, ſtylum ſuum aptauit in Scripturā ſacrā, vt ei vera decernenti vim inferret. Accipe inſignis perfidiæ liquida monumēta. Ait Apoſtolus iuſtū ex fide viuere; fides enim ianua eſt, qua gratiarū omnium agmen influit in animam. Sic vertit ille apoſtata: *Qui verò ex fide iuſtus eſt, viuet.* Quaſi Apoſtolus aſſereret hominē à fide tantùm habere, quòd iuſtus ſit, hoc enim ſonat ille ſpurius Bezæ locus: *Qui ex fide iuſtus eſt.* At contra, Paulus affirmat eum, qui iuſtus eſt, habiturū à fide vt protrahatur vita eius: Fides nāque vita accincta bonis operibus animā viuificat, & non ſimplex illa fides, quam Beza ſpoliat operibus. Ita Apoſtolus ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. *Iuſtus autem ex fide viuet.* Idem ſonat textus Hebræus prophetæ Habacuc, vnde primò emerſit ille textus צדיק באמונתו יחיה *Ihieh beemunatho vetſadik.* Id eſt. *Et iuſtus in fide ſua viuet.* Aliud planè eſt, in fide ſua viuere, aut ex fide viuere; & aliud, eſſe iuſtum ex fide ſola ſecretis operibus, vt vult Beza in aſſentationem Caluini cōpoſitus. Prior textus Catholicus eſt: nam concordi ſuffragio Sancti omnes docent, iuſtos omnes quantalibet iuſtitia conſpicui ſint, viuere fide perfecta, quam ſtipāt opera. Sed alia verſio eſt hæretica, quæ totā iuſtitiā affingit fidei experti bonorum operum.

Epiphanius l. de menſuris memini ſe ipſum Aquila.

Inſignis perfidia Bezæ. Rom. 1.

Alia perfidia hæreticorū.

Beza leunculus, vtpote Caluini ſequax, factus demū leo, & ipſe magiſter erroris magnas edidit ſtrages, ſacro codice vitiato. Ecce aliam inſignē perfidiā cuius aſpergine hæretici fœdarunt locū illum Pauli: *Scientes autē, quod non iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti.* Iniqui homines adiecerunt particulā, *ſolum.* Quaſi Apoſtolus dixerit ſolā fidē, abſque vllo operum ſuffragio, hominē iuſtificare. Conſule textum Græcū, in quē non irrepſit particula μόνον, id eſt, ſolùm. Ecce idioma Græcū, vt proſtat in ipſo etiam textu typis hæreticorum cuſo, Ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. *Niſi per fidem Ieſu Chriſti.* Qualē putas fore hæreticorū ſectā, quæ tam ruinoſo fundamini incūbit. Arbitror ego, horū hominum ingeniū idem eſſe ac ſicarij huius, qui Galeaciū Ducē Mediolani confodit in Eccleſia. Ille vt firmaret labantē animum horrentem tentare nefas tantū, quale erat hoc parricidiū, apud ſe repoſuit ſpeciem ſui Ducis deſcriptā graphicè in tabella. Hanc imaginē ritè expreſſam perduellis ille quotidie armata manu pugione acceptæ iniuriæ vindice feriebat. Eo tyrocinio facto in tabella, factus ſecurior, ipſum Ducem temerè aggreſſus in Eccleſia, eodem pugione perfidus enecauit. Vnde Paradinus argumentū ſumpſit edendi ſymbolū, vbi armata manus hominē ferit, hoc titulo. VEL IN ARA. Ita hæretici certiores facti, omnia dogmata Catholica, quæ profitetur Sancta Eccleſia Romana, eſſe fideliter lineata codice ſacro, vt pro ſuo voto magis induſtriè impeterent Eccleſiam, hoc immane nefas auſpicati ſunt, exerendo veluti ſicā in tabellā, quando decurtarunt textus ſacros, aut codicē ſanctum adulterinis voculis aſperſerunt. Vitiatā itaque Scripturā, audacter aggreſſi ſunt Eccleſiam: ſed malè ceſſit eis illa proteruia; nempe Eccleſia ſtetit impauida, quamuis VEL IN ARAM proceſſerint hæretici, quos quādoquidē nō mouēt textus illi, quos fecere ancipites ſpuria verſione ſua, agendū eſt aliis textibus & ratione, vt ſtet noſtra cōcluſio, de neceſſitate bonorū operū.

Galat. 2.

Hæreticorū indoles benè deſcripta ex inſigni hiſtoria ſicarij Galeacij Ducis.

Paradin. lib. Symbol.

Quomodo probetur neceſſitas bonorū operū.

Sic arguo. Diſpares omnino ſunt propoſitiones abſolutæ, & conditionales, ideoque vnā illarū verā, altera nutet neceſſe eſt. Beza abſolutè ait, hominem eſſe iuſtū ex fide, & viuere: Chriſtus autē homines fideles allocutus non ideo dixit fore beatos, quod perinde eſt ac viuere, niſi adiecta conditione bonorū operū. Ergo Chriſto veridico, neceſſe eſt vt Beza perfidus explodatur. Accipe textus quibus conditio bonorum operum eſt appoſita fidei, ad hoc vt ſtipendia gloriæ conſequatur. Prior ille occurrit textus Chriſto aſſertore: *Si vis ad vitā ingredi ſerua mandata.* Non ergo beat fides ſine obſeruātia mādatorū, id eſt, abſque bonis operibus. Et quia vniuerſalia non æquè mouent ac ſingularia; Chriſtus aliquādo ſingulares actiones præſcripſit, vt acceptæ iniuriæ obliuionē. Sic ille: *Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorū; dimittet & vobis Pater veſter cœleſtis delicta veſtra.* Fruſtra igitur de fide ſua gloriatur homo anhelās ad vindictam. Rurſus ſuis diſcipulis eruditis abundè in his quę ad fidē pertinēt, Chriſtus ait eos non fore beatos tantū ob illā ſupernaturalem notitiā, ſed etiam beneficio praxis, ad quā erant illa

Textus adſtruentes neceſſitatem bonorum operum.

Matth. 19.

Matth. 6.

Chriſti dogmata reducenda. Ita Chriſtus: *Si hæc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea.* Eiuſdẽ generis eſt illud Chriſti effatum: *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ præcipio vobis.* Non igitur ſola fides, dato repudio, bonis operibus, conciliat Dei gratiam.

Ioan. 13.

Concinunt Chriſto ſuo Duci præcones Apoſtoli, cõmemorantes bonorũ operũ & fidei cõmercium, vt ſocietatẽ indiuiduã requiſitã ad tripudia illa æterna. Ecce in eo themate perorantẽ Paulũ. *Si ſecundũ carnẽ vixeritis, moriemini: ſi autẽ ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Non ergo ſola fides viuificat, ſi operæpretiũ eſt carnẽ bonis & aſperis actibus edomare. Rurſus ille idẽ Gentiũ Eccleſiaſtes ita fatur: *Fidelis ſermo. Nam ſi cõmortui ſumus, & conuiuemus: ſi ſuſtinebimus, & conregnabimus.* Alter Apoſtolus meminit confeſſionis, & eam apponit vt conditionẽ ſine qua non adultorum hominũ ſcelera diluuntur. Sic ille: *Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt, & iuſtus, vt remittat peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate.* Eſt ergo fides hæreticorum penitus aſpernanda.

Rom. 8.

2. Tim. 2.

1. Ioan. 1.

SENSVS ORTHODOXVS.

Denuo Scriptura ſacra, & variæ rationes probant, fidem vt iuſtificet petere bonorum operum commercium.

In hæc verba:

Non inueni tantam fidem in Iſraël.

Quare luminaria accendatur in ædibus ſacris.

NOn vacat myſterio ritus ille Eccleſiæ, quo etiã irradiante Sole faces in ſacris ædibus accendũtur, nullã tamen adiecturæ lucẽ ſolari lumini coruſcanti. Credo equidẽ latere arcanũ, quo ſuadetur homo accendere lumẽ ſuum, id eſt, acuere rationis apicem in his quæ pertinẽt ad fidẽ; non vt fidei lumen intendat, ſed vt faciat palàm, concluſiones fidei eſſe quidẽ præter rationẽ, id eſt, ſupra hominũ captum, ſed non contra rationẽ. Faxit Deus, vt quemadmodum veſpertiliones oberrantes in templis ad lumen aduolant; ita & hæretici accurrant ad rationes, quas concinno, vt catholica dogmata confirmentur. Sic arguo. Si fides ſola iuſtificat hominem, quẽ afficit, idem homo quandoque erit iuſtus & iniuſtus. Sed hoc implicat. Ergo inepta illa theſis. Fore autẽ iuſtũ & iniuſtũ eum, cui talis fides affingitur, liquet ex eo quòd fides poteſt eſſe ſine charitate, vt videre eſt in Catholicis verè fidelibus, qui non excidere fide, & tamen aliquali vitio conſpurcantur. Hi iniuſti ſunt, quia iuſtitia & vitia nõ coëunt. Et rurſus aliunde iuſti ſunt, quia ex mente hæreticorũ fides ſola iuſtificat. Inſtabunt fortè, fidẽ & charitatem indiſſolubili nexu ſociari, ac proinde animã fidelẽ ſtãte charitate nunquam date repudiũ Deo. Sed videant an eorum auctoritas præualere debeat Auguſtini oraculis, quibus res ea eſt in confeſſo, videlicet fidem & charitatem, vt res ſunt diſtitæ, poſſe etiam alio ingruente crimine ſeparari.

Quare rationes etiam inducunt ad ſtabiliendam fidem.

An fides eſſe queat ſine charitate.

Audiendus Auguſtinus ita fatus: *Fides ſine charitate poteſt quidem eſſe, ſed non prodeſſe.* Item repetens illud argumentũ hæc ſubiicit: *Iã credit aliquis Chriſtũ, ſed odit Chriſtũ; habet confeſſionẽ fidei in timore pœnæ, non in amore coronæ: adde huic fidei dilectionẽ, vt fiat fides, qualẽ dicit Apoſtolus Paulus, quæ per dilectionem operatur.* Sed quid conſulo Patres, cùm ipſa Scriptura clamet, fidẽ poſſe eſſe ſine charitate, & tunc eſſe inutilem homini pereunti, licet irradiãte fide. Ita Paulus: *Si habuero omnẽ fidem, ita vt montes transferã, charitatẽ autẽ non habuero, nihil ſum.* Rem impoſſibilẽ non prædicat Apoſtolus; cui enim bono inculcaret ille cuſtodiam charitatis, ſi fides & charitas mutuo implexu iugiter adhærerẽt? Paulo concolor eſt alius Apoſtolus, ſcilicet Iacobus, qui lata ſententia in hæreticos ſolus hanc litẽ poſſet dirimere, ſi aduerſarij noſtri haudquaquam eſſent mentis inopes. Sic Iacobus: *Quid proderit, fratres mei, ſiquis dicat ſe fidẽ habere, opera autem non habeat? nũquid poterit fides ſaluare illũ?* Aliud ſubiicio argumentũ. Si fides ſola iuſtificat, fruſtra Dominus hortatus eſſet ſuos diſcipulos ad obſeruantiam mandatorũ Dei. Caſſæ item tot fuiſſent paræneſes ad ſectanda conſilia Euangelica. Item impeccabiles eſſent fideles, quia illucente fide dicuntur eſſe hominẽ ſemper in charitate. Vnde quia charitas operit multitudinẽ peccatorũ, fieri non poſſet, vt peccaret homo fide inſtructus, quòd quàm falſum ſit, liquet ex principibus Iudæorũ, qui crediderũt quidẽ in Chriſtum, ſed noluere confiteri Deum, quia dilexerunt magis gloriã hominum, quã gloriã Dei. Rurſus ad quid Paulus præmoneret homines acceſſuros ad ſacram ſynaxim, vt ſe probarent ne indignè ſumerent corpus ſacrum, ſi ſola fides Deum conciliat, & animam iuſtificat.

Aug. l. 15. de Trinitate c. 8. Idem Tract. 10. in epiſt. Ioan.

1. Cor. 13.

Iacob. 2.

Multæ rationes probantes fidem ſolam non iuſtificare.

Demum quod magni eſt momenti. In extremo mundi iudicio Chriſtus laturus ſententias diſpares in ſortes inæquales beatorũ, & reproborũ, nullã omnino mentionẽ faciet fidei, ſed rationẽ tãtùm operum habebit cõmemorans, & laudans opera pietatis, quibus refulſere pij erogantes ſtipem pauperibus, & ſecus inuehens in reprobos, quia de hoc ſæculo nimiũ ſolliciti, cumulauere ſibi bona, quæ in ſuam ipſorũ perniciem pauperi denegarunt. Eiuſdem generis eſt condemnatio Simonis Magi, qui fidei myſteriis initiatus credidit, ſed nundinans auro dona Dei, quæ voluit mercari, cenſuram Petri paſſus eſt. Nonne idẽ Apoſtolus morte repentina ferit Ananiã, & Saphirã, ob partem pecuniæ recõditam, nulla etiam in ſua cẽſura cõmemoratione facta eorum fidei infirmæ?

Validum argumentum ad deſtruendam neceſſitatem bonorum operum.

Ex præfatis, Hæretici dementãt homines ea propè induſtria, qua Michol vxor Dauid illuſit ſicariis petentibus Dauidem ad necẽ. Illa prudenti excogitato conſilio dedit cõiugi ſuo locum fugæ, & cubili eius appoſuit ſimulacrũ, regmine lecti opertum, referens molẽ corporis quod perfidi homines inquirebant. Eo elapſo, homines nequã irruẽtes in cubile petituri ad mortem hominem innoxium, deluſi in ſtatuã incurrerũt. Accipe è Codice ſacro ſeriẽ rei geſtæ. *Miſit Saul ſatellites ſuos in domum Dauid vt cuſtodirẽt eum, & interficeretur manè. Quod cùm annuntiaſſet Dauid Michol vxor ſua dicens: Niſi ſaluaueris te nocte hac, cras morieris. depoſuit eum per feneſtrã, porro ille abiit, & aufugit, atque ſaluatus eſt. Tulit autẽ Michol ſtatuam, & poſuit eam ſuper lectum, & pellẽ piloſã caprarum poſuit ad caput eius, & operuit eam veſtimẽtis. Miſit autem Saul apparitores qui raperẽt Dauid, & reſpõſum eſt quòd ægrotaret. Rurſumque miſit Saul nuntios vt viderent Dauid, dicens: Afferte eum ad me in lecto vt occidatur. Cumque veniſſent nuntij, inuentum eſt ſimulacrum ſuper lectum, & pelles caprarum ad caput eius.* Hæretici in eam ſe componunt induſtriã audientes parari varia argumenta vt machinas ad quatiendã ſuã ipſorũ fidẽ. Nefarij homines malè ſibi conſcij, non ferentes impetum Eccleſiæ, metuentes acumẽ rationum, magnũ Cõciliorum põdus, & ſentẽtias Patrũ, malè ominantes de hoc congreſſu, in locũ veræ fidei ſubſtituunt laruã. Nam Doctores Eccleſiæ volentes explorare fidẽ hæreticorũ, vt eam damnent, quia ſe mentitur eſſe illã orthodoxã Apoſtolorũ fidẽ, incidunt in inane ſimulacrũ, cui titulus quidẽ fidei affixus eſt, quãuis ne micam quidẽ fidei ſinceræ præ ſe ferat, cùm reuera totum illi de infidelitate conſtet. Nonne enim infidelẽ ſapit, negare bona opera, quæ

Fides hæreticorum eſt inane ſimulacrum fidei.

1. Reg. 19.

Egregiâ figura oſtenditur hæreticorũ iniqua induſtria.

Chriſtus

Hæretici quā ſtolidi in deſcriptione ſuæ fidei.

Chriſtus & Apoſtoli prædicarunt? Noſne eſt dare anſam omnibus peccare impunè, deſtruere virtutem operum, & affirmare fidem ſolam beare homines, quantumuis bono opere inconſulto? Profectò Catholici Doctores iuxta hanc fidei laruam inuenere pelles caprarum; nam luſtrantes doctrinam hæreticorum, explicantem ingenium ſpuriæ illius fidei, incurrerunt in opiniones, quæ magis exuuias beſtiarū produnt, quā hominū ſenſa.

Blaſphemiæ in bona opera.

Ne perperam videar inſultare mortuis, volo ſpolia hæreticorum proferre coram, & eorum referre ſententias iniurias bonis operibus, in gratiam illius ſimulacri, quod fidei ſimplici concinnarunt. Detraham itaque Luthero pellem, & ſequacibus eius, & oſtendam ſordidam beſtiarum indolē. Sic ille anteſignanus, qui Caluino etiam viam ſtrauit, vt in bona opera declamaret. *Vide quàm diues ſit homo baptizatus, ſiue Chriſtianus, qui etiam volens non poteſt perdere ſalutem, quantiſcumque peccatis, niſi nolit credere. Nulla peccata eum damnare poſſunt, niſi ſola incredulitas. Nulla alia via poteſt homo cum Deo cōuenire, aut agere, quā per fidē: operū ille nihil curat, nec indiget.* Nonne omnes nefarij actus, in Luthero eructāte has blaſphemias, conduxere hominē idoneum ad prædicanda mala, imò & vitia omnia perpetranda? Denuo ſic inſanit: *Summa ars, & ſapiētia Chriſtiana eſt, neſcire legē, ignorare opera, & totā iuſtitiam actiuā.* O pectus opacū, melius dixerim, ô ſtolidū pecus! Nam dicere, ſapientiā Chriſtianam eſſe ſitā in ignorantia bonorū operum, perinde eſt ac garrire, mētis inopiā eſſe rationē formalem hominis. Ita enim de fide eſt, bona opera edita in gratia pertinere ad augmētū iuſtitiæ, vt de Philoſophia eſt, rationē pertinere ad homines. Accipe iterū delirū hominē, qui inſtar aſini ſuccutientis clitellas ſuas, deponit omne iugū Dei. Sic ille: *Sola fides & verbum in anima regnant, vt clarū ſit homini Chriſtiano ſuā fidē ſufficere pro omnibus: nec operibus ei opus eſſe, vt iuſtificetur. Quòd ſi operibus non habet opus, nec lege opus habet: ſi lege non habet opus, certè liber eſt à lege, verúmque eſt: Iuſto non eſt lex poſita. Atque hæc eſt Chriſtiana libertas, fides noſtra.* Audi iam patronum vitiorum, affirmantem ſepoſita incredulitate eſſe inane nomen peccati. Ita mentitur impoſtor. *Nullum eſt peccatum, niſi incredulitas: nulla iuſtitia niſi fides.*

Luther. l. de captiu. 8. Babylonica cap. de Baptiſmo. Idem in argumento epiſtola ad Galatas.

Quàm delirer Lutherus in argumēto bonorum operum.

Idem lib. de libertate Chriſtiana.

Idem contra Ambroſium Catharinum.

Parum erat homini dæmone afflato euomuiſſe virus ſuum in bona opera, ea profitendo nihil cōducere ad iuſtificationē noſtram, ſi nō alio ſcelere conſpurcaſſet. Nimirū vt abyſſus abyſſum inuocat, vbi ait nulla eſſe peccata præter increduli animi piaculum, ille homo procax immemor ſui, bona opera vt alia crimina cōdemnauit. Ecce cēſurā hominis hiſtrionis, perſonā dæmonū induētis. Sic conſpuit: *Caueamus à peccatis, ſed maximè ab operibus bonis, & legibus, ſolāque promiſſionē Dei attendamus, & fidē: Ipſa enim breuis eſt perfectio: nec aliqua lex requiritur, nec opus: imo & legē proſcindit & opus:* Hoc altè venenū ebiberat. Huius aſini agaſo Melanchthō, quando velut impos ſui hæc ſcripſit: *Omnia hominum quantumuis laudabilia opera, vitioſa ſunt, & morte digna peccata.* Ab his aſinis Caluinus & Beza rudere didicerunt, exuentes hominem, vt induerent vile caprarum pecus. Nam vbi defecerunt hæretici ab Eccleſia, ſuo ſtylo configentes bona opera, protinus nefandæ libidini ſua corpora permiſerunt.

Idem ſer. de Miſſa.

Philipp. Melan. in locis communibus.

Quàm cautè ſit viuendum inter fidem & opera.

Ecce in quod abiere præceps hæretici, & quam compegere fidē, poſtquam in Eccleſiā deſertores impij rebellarunt. Præſtat ſanè audire vocē matris noſtræ, quæ ita fidē ſociat operibus, & miſericordiam iuſtitię, vt dicat eſſe miſericordiæ Dei, quòd fideles ſumus, & iuſtitiæ, quòd gratia bonis operibus augeatur. Itaque prudēter eſt verſandū inter vtraſque cautes, ne nos varij errorum vortices abſorbeant. Audiēdus in eo themate Auguſtinus ita fatus: *Anceps animus humanus, & fluctuās inter confeſſionē infirmitatis, & audaciā præſūptionis, plerumque hinc atque inde concutitur, & ita impellitur, vt ei in quālibet cadere partē præcipitiū ſit. Si enim ſe infirmitati propriæ omni ex parte donauerit, & in hāc cogitationē ſe inclinauerit, vt dicat, quia miſericordia Dei omnibus peccatoribus, in quibuſlibet peccatis perſeuerantibus, tantū credentibus quia Deus liberat, Deus ignoſcit, ita paratus eſt in finē, vt nemo pereat fideliū iniquorū: id eſt, nemo pereat eorū, qui ſibi dicunt; quiduis faciam, quibuſlibet facinoribus, & flagitiis inquiner, quātumlibet peccē, liberabit me Deus miſericordiā ſuā, quia credidi in eum. Qui ergo dicit neminē perire talium, cogitatione mala inclinatur in impunitatē peccatorū: & Deus ille iuſtus, cui cantatur miſericordia, & iudiciū, non ſola miſericordia, ſed & iudiciū, inuenit hominē malè de ſe præſumentē, & ad interitū ſuum miſericordia Dei abutentē, & neceſſe eſt vt damnetur: Talis quoque cogitatio præcipitat hominē, qua quiſque terretur, ſi ſe in audaciā quandā præſumptionis erexerit, & de ſuis viribus iuſtitiaque præſumpſerit, & propoſuerit animo implere iuſtitiā, & omnia quæ præcipiūtur in lege ita facere, vt in nullo offendat, atque in poteſtate ſua ſe habere vitā ſuā, vt omnino nuſquā labatur, nuſquā deficiat, nuſquā titubet, nuſquā caliget, ſibíque hoc tribuatur, & potentatui voluntatis ſuæ: etiāſi fortè impleuerit omnia, quæ iuſta videntur corā oculis hominū, ita vt nihil inueniatur in vita eius quod poſſit reprehendi ab hominibus, ipſam præſumptionē iactationēque ſuperbiæ damnat Deus. Quid igitur fit, ſi ſe homo iuſtificauerit, & de iuſtitia ſua præſumpſerit? Cadit. Si conſiderans, & cogitās infirmitatē ſuā, & præſumens de miſericordia Dei, neglexerit vitā ſuā mundare à peccatis ſuis, & ſe omni gurgite flagitiorū demerſerit: & ipſe cadit. Præſumptio de iuſtitia quaſi dextera eſt: cogitatio impunitatis peccatorū, quaſi ſiniſtra eſt. Audiamus vocē dicentis: Ne declines in dexterā aut ſiniſtrā. Ne præſumas ad regnū de iuſtitia tua: ne præſumas ad peccandū de miſericordia Dei. Ab vtroque te reuocat præceptū diuinum; & ab illa altitudine, & ab iſta profunditate. Illuc ſi aſcenderis, præcipitaberis; hac ſi lapſus fueris, demergeris. Ne, inquit, declines in dexterā, aut ſiniſtram. Iterum dico, quod breuiter fixo animo teneas: ne præſumas ad regnum de iuſtitia tua: ne præſumas ad peccandum de miſericordia Dei:* Hactenus Auguſtinus.

Aug. in præfat. in Pſal. 31.

Miſericordia non eſt meditanda ſine intuitu diuini iudicij.

Caueas homo ne bonorum operum intuitu ſuperbias.

Prouerb. 4.

Magna cautela opus eſt, ne homo præſumat de iuſtitia ſua, aut de miſericordia Dei.

Huiuſce fuſioris eloquij ſumma hæc eſt. Bifariam homo propēdet in ruinam, ſcilicet nimium præſumendo de miſericordia Dei, ita vt genio indulgeat quaſi nihil omnino bona opera conducant ad ſalutem. In hoc dehiſcunt præceps, illi qui totum tribuunt fidei, temerè bona opera reprobantes. Rurſus alia homini ſouea prætenditur: videlicet quando ita vacat bonis operibus, vt eorum duntaxat induſtriæ beandi vim totam referat imprudenter. Vt ergo eatur obuiā huic duplici abrupto, annuēdū eſt Eccleſię decernēti ſalutē hominū adultorū eſſe refundendā in fidē multiplici bono opere cataphractā, ita vt opera habeāt à fide quod bona ſint, & fides habeat à bonis operibus

Quā prudentes eſt ſentiēdum de fide & bonis operibus.

Fides & bona opera ſibi mutuo ſuffragantur.

vt non vacua ſit, & mortua, & homo habeat ab vtriſque vnde Deus ei æterna præmia largiatur.

SENSVS ORTHODOXVS.

Adultorum hominum iuſtificatio refundenda eſt in fidem ſtipatam bonis operibus.

In hæc verba:

Non inueni tantam fidem in Iſraël.

ARGVMENTVM II.
Ex Ivre Canonico.

Plutarch. in Pyrrho.

CYneas nomine Pyrrhi Regis admiſſus in curiam Romanorum, vbi contemplatus eſt habitum Senatorum, ea veneratione perculſus eſt, vt poſtea affirmarit, arbitratum eſſe ſe ſiſti Deorum obtutibus, nec purpuratum hunc conuentum crediſſe concilium hominum, ſed Deorum chorum. Quod ille aſſentationi dedit, illud ſanè eſt & meritò dandum Romanæ Eccleſiæ, cuius Antiſtites coëuntes in comitia œcumenica, dum componunt concilium generale, Deo afflati nihil prorſus incongruum definiunt; ſed quot ſententiæ inſonant, tot etiam oracula promulgantur. De his adunatis appoſitè cani poteſt Pſalmi verſus ille: *Deus ſtetit in Synagoga Deorum.* Item & ille alius. *Ego dixi: Dij eſtis.* Si quandoque foret copia hæreticis adeundi ſacros hos conſeſſus, & audire decreta, quæ dictante Spiritu ſancto pronuntiant illa veneranda capita: profectò ingenuè faterentur, non hominum ſed Dei optimi maximi negotium geri in his comitiis. Sed quia foris canes, & maledici, & nulla eſt conuentio Chriſto, & Belial; arcendi ſunt hæretici ab eo venerando cœtu, ne ſtomachum moueant Patribus adunatis.

Quantæ ſint auctoritatis concilia.

Pſal. 81.

Itaque hoc argumento tantùm volo rem habere cum Catholicis, vt videant quàm concordes ſint Scripturæ ſanctæ, & Canones Eccleſiæ. Variis textibus ſupra oſtendi fidem adſciſcere bonorum operum conſortium vt iuſtificentur adulti; iam operæpretium eſt videre, an Canones, & decreta conciliorum conſonent. Primi occurrunt Canones Apoſtolorum, qui cùm mulctam aliquam imponunt delinquenti, non meminere fidei læſæ, ſed operis iniqui editi ab eo, cui pœna decernitur. Imò vnus editus eſt Canon expreſsè commemorans præſtitum fidei obſequium nequaquam ſufficere, ſi non adiiciantur opera congrua. Sic ille textus canonicus: *Quicumquè fideles ingrediuntur Eccleſiam, & Scripturas audiunt, neque apud preces, & ſanctam communionem permanent, eos tanquam qui ordinis in Eccleſia perturbationem inducant, à communione arceri oportet.* Vides, hunc Canonem pertinere ad fideles, qui Scripturas audiunt, & qui ideo non cenſentur innoxij, ſi non ſtudeãt bonis operibus, vt orationi, & cõmunioni.

Ex Ivre Canonc.
Canones Apoſtol. Can. 9.
Canones Apoſtolorũ petunt bonorum operum & fidei commercium.

Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 16.

Hanc enaſcentis Eccleſiæ fidem illibatam ad noſtra vſque tempora deueniſſe liquet, ex decreto ſacri Concilij Tridentini coacti Deo auctore, & eodem adiutore numine conſummati. En textum venerandum: *Hac igitur ratione iuſtificatis hominibus, ſiue acceptam gratiam perpetuò conſeruarint, ſiue amiſſam recuperarint, proponenda ſunt Apoſtoli verba: Abundantes in omni opere bono, ſcientes quòd labor veſter non eſt inanis in Domino: non enim iniuſtus eſt Dominus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis, quam oſtendiſtis in nomine ipſius. Et nolite amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem. Atque ideo benè operantibus vſque in finem, & in Deo ſperantibus proponenda eſt vita æterna, & tamquam gratia filiis Dei per Ieſum Chriſtum miſericorditer promiſſa, & tamquam merces, ex ipſius Dei promiſſione bonis ipſorum operibus & meritis fideliter reddenda. Hæc eſt enim illa corona iuſtitiæ, quam poſt ſuum certamen, & curſum, repoſitam ſibi eſſe aiebat Apoſtolus, à iuſto iudice ſibi reddendam: non ſolùm autem ſibi, ſed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cùm enim ipſe Chriſtus Ieſus tamquam caput in membra, & tamquam vitis in palmites, in ipſos iuſtificatos iugiter virtute influat, quæ virtus eorum ſemper bona opera antecedit, & comitatur, & ſubſequitur, & ſine qua nullo pacto Deo grata & meritoria eſſe poſſunt; nihil ipſis iuſtificatis deeſſe credendum eſt, quo minus plenè illis quidem operibus, quæ in Deo ſunt facta, diuinæ legi pro huius vitæ ſtatu ſatisfeciſſe, & vitam æternam ſuo etiam tempore, ſi tamen in gratia deceſſerint, conſequendam verè promeruiſſe cenſeantur.* Hæ lineæ ſunt veluti lineamenta Eccleſiæ illius, cuius fundamenta Apoſtoli bonis operibus, imò & ſuo etiam ſanguine conſecrat unt.

Elegans Cõcilij oratio in gratiam bonorum operum.

Doctrina Eccleſiæ pertinẽt ad meritum bonorum operum.

Concil. Lateranenſe cap. 1.

Eodem ſpiritu afflati Patres Concilij Lateranenſis in gratiam bonorum operum pronuntiauerant, eorum praxim obſtringere omnes Eccleſiæ ſtatus initiatos ſanctæ fidei arcanis. En decretum. *Non ſolùm virgines, & continentes, verùm etiam coniugati per fidem rectam, & operationem bonam placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem peruenire.* Omnium ſanctorum Eccleſiæ procerum fuiſſe ſententiam conſonam Conciliis, dicam proximo argumento petito ex Patribus, cui dabit initium iſte locus inſignis Auguſtini, ita diſcutientis iſtam materiam: *Illud videamus quod excutiendum eſt à cordibus religioſis, ne mala ſecuritate ſalutem ſuam perdant, ſi ad eam obtinendam ſolam fidem ſufficere putauerint; benè autem viuere, & bonis operibus viam Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apoſtolorum, non intellectis quibuſdã ſubobſcuris ſententiis Apoſtoli Pauli; hoc enim dicere quidam arbitrati ſunt: Faciamus mala, vt veniant bona: quia dixerat: Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum: vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. Cùm ergo Apoſtolus dicit, arbitrari ſe iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis; non hoc agit, vt percepta ac profeſſa fide opera iuſtitiæ contemnantur, ſed vt ſciat ſe quiſque poſſe per fidem iuſtificari, etiamſi legis opera non præceſſerint. Sequuntur enim iuſtificatum, non præcedunt iuſtificandum. Quoniam ergo hæc opinio fuerat exorta tunc, aliæ epiſtolæ Apoſtolicæ Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ contra eam maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adſtruant fidem ſine operibus nil prodeſſe: ſicut etiam ipſe Paulus non qualemlibet fidem, qua in Deum creditur; ſed eam ſalubrem, planéque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt. Et fides inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnde illam fidem, quæ ſufficere ad ſalutem quibuſdã videtur, ita nihil prodeſſe aſſeuerat, vt dicat: Si habeam omnẽ fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam nihil ſum. Vbi* autem

Auguſt. de fide & operibus cap. 14.

Rom. 3.

Quomodo fides & opera concordent.

Vnde fluxit error eliminans bona opera.

autem hæc fidelis charitas operatur, ſine dubio benè viuitur. Plenitudo enim legis charitas.

Nota, Patres Eccleſiæ ſuſcepiſſe patrocinium bonorum operum, quia pleroſque fidelium iam torpor inualeſcerat ipſo Apoſtolorum æuo, vt notat Auguſtinus loco prælaudato. Huic errori gliſcenti fomitem adiecerat Simon Magus, qui teſtibus Irenæo, Theodoreto, & Niceta, aiebat eſſe iniquæ ſeruitutis penſum intolerabile, velle homines obſtringere bonis operibus, quia animarum ſalus erat gratiæ opus, & non induſtria bonorum operum. Altero ſæculo poſt Simonem emerſit veluti ex inferis Valentinianus dilapidator bonorum operum, ea eſſe inutilia comminiſcens, vt dolet Irenæus. Æuo Clementis V. Papæ, Begardi aſſerebant bona opera eſſe ſtudium hominum imperfectorum, ideoque in eos direxit fulmina Eccleſiæ prouidus ille Pontifex, cauens ſuo gregi. Priorum temporum tetra colluuies, in hæc tempora confluxit conductis à dæmone Luthero, Caluino, & eiuſdem formæ hominibus, ad ſpargendum illud virus idoneis. Contra hos præcipuè conuenere Patres Concilij Tridentini, eodem flamine perciti, quo ipſi olim Apoſtoli, quorum fidem omnia Concilia profitentur. In aſtruendis bonis operibus, fuiſſe eamdem indolem Concilij Tridentini, quæ fuit Apoſtolorum, probat illa conſtitutio, qua ſanxerunt Apoſtoli, neminem cuiuſcunque fuerit ſortis, debere adeò confidere profeſſioni ſuæ, quantumuis ſanctæ, vt prætereat bonorum operum iugem praxim. Ita in eo argumento viduas adhortantur hæc ſtatuta Apoſtolica: *Nomen viduitatis non eas introducet in regnum cælorum, ſed potiùs vera fides, & opera ſancta.* Clemens Papa, qui ebiberat Pauli ſpiritum, & ad quem pertinuit cathedra Petri, vtpote quem ad Pontificatum Deus euexit, liquidò concludit ipſam Baptiſmi regenerationem depoſcere bonas actiones, vt ſalutaribus aquis tinctus homo anhelans ad ſtipendia æterna fiat voti compos. Sic fatur ille Papa: *Cùm regeneratus fuerit per aquam, bonis operibus repletus heres efficitur eius, à quo in incorruptione regeneratus eſt.* Concors ille Eccleſiæ & Sanctorum Patrum ſenſus in materia, quam hæretici ancipitem volunt efficere, prodit indolem procacem hominum impiorum, qui ſuo dogmate iniquo hoc vnum maximè habuere cordi, ne perirent ſoli. Hoc Deus omen auertat, & faxit, vt fideles vltro & votis omnibus malint ſequi tutum Eccleſiæ decernentis vtilem bonorum operum vſum, quàm negantibus bona opera hominibus perfidis adhærere.

Irenæus l. 1. cap. 20. Theodoret. l. de hæreticorũ fabulis. Nicetas l. 4. The auri c. 1. Irenæus l. 1. cap. 1. Clemens V. Extrav. c. 3. De hæreticis.

Qui primi declamarint in bona opera.

Conſtitut. Apoſtol. l. 3. cap. 12. Priſcæ Eccleſiæ ſenſus circa bona opera. Clemẽs. Rom. epiſt. 4.

SENSVS ORTHODOXVS.

Fides eſt indiga bonorum operum, vt homines adulti æterna ſtipendia demereant.

In hæc verba:

Non inueni tantam fidem in Iſraël.

ARGVMENTVM TERTIVM
Ex SS. Patribvs.

Induſtria piſciculi, cui nomen eſt, torpedo.

PRodigio ſimile eſt illud, quod phyſiologi omnes in ea re concolores affirmant de piſce, cui nomen eſt torpedo. Illi homines induſtrij ſcrutatores rerum abditarum, aiunt piſcem illum, vbi inciderit in hamum piſcatoris, ſtatim hamum inficere occulta vi, quæ diffuſa filo pendulo diſcurrit ad brachium vſque hominis, qui eo contagio totus torpet, quaſi præcipua torpedinis huiuſce labes brachium afficiat. Ita & hæretici eos omnes, quibus ſe affricant, ſuo veneno aſpergunt; & quia ipſi veterno ſopiti torpent, ſuam omnibus torpedinem inſinuant, ita vt omnes, qui hoc ebibere virus, ſtatim otio diſſoluantur. Præclaro ſanè & aureo poculo propinant hoc toxicum hæretici, cùm affirmant fidem ſolam iuſtificare, citra vllam bonorum operum praxim. Calice hoc potati omnes hæretici diffluunt inertiâ, damnantes bona opera vt peccata, ſicut oſtendi ſupra, quando receoſui blaſphemias, quibus nefarij illi transfugæ bona opera denigrarunt. Hoc meminiſſe virus, eſt quaſi affricare contagium hæreticorum, ac proinde periculum eſt, ne quis ignauiæ torpor irrepat in incautas animas, & ſic torpidæ contabeſcant. Si memoratæ hæreticorum ſententiæ refellentes bona opera quempiam ſuo infecere contagio, ecce remedium: nimirum vt clauus clauum trudit, ita hæreticorum deliria peſſum eunt, vbi inſonuere Patrum ſententiæ. Et ne ab allegoria torpedinis aberrem longius, æmulabor induſtriam, qua curantur illi qui obriguere contagio piſciculi torpeſcentis. Hi malè affecti homines ſi obambulent, & ſibi aliqualem vim inferant, vt brachia in varias partes inflectant, ſoſpites illico reſtituuntur priſtinæ ſanitati. Eo itaque remedio volo occurrere diſcrimini ignauiæ, ſi qua irrepſit auditis argumentis, & ineptiis hæreticorum. In varias orbis oras circumducam eos, qui ancipitē faciunt virtutem bonorum operum, conſulam Sanctos Patres, qui in illis floruere plagis, vt illis docentibus, quomodo pangendæ ſint manus, & exerenda brachia, bonis actibus impigrè deſudemus.

Quã ſit pernicioſa hæreticorũ frequentatio, & quale eorum contagium.

Auſpicari lubet huoc circuitum orbis à Ieroſolyma, vt à loco vbi ſonuere primò ſincera dogmata Chriſtiana, quæ ſic Cyrillus Ieroſolymitanus Antiſtes enuntiat: *Quomodo dixerit aliquis, ignem effugiemus, & quomodo regnum cælorum ingrediemur, inquit, & dediſtis mihi manducare, &c. Hæc ſi feceris, regnabis: ſi non feceris, condemnaberis. Iam igitur incipe hæc operari, & perſeueres in fide, ne ſicut ſtultæ virgines empturus oleum excludaris. Non in hoc confidas, quod ſolam lampadem habes, ſed cuſtodi illam ardentem. Non in hoc ſolùm confidas quòd credis, ſed fidem ardentem conſerua, vt luceat lux tua coram hominibus per opera bona, ne blaſphemetur propter te Chriſtus: feras quoque indumentum incorruptionis cum operibus bonis, quod te deceat, & quod accipis à Deo vtiliter gerens negotium.* Optima ſanè compoſitio fidei perfectæ cum lampade, quæ lumini ardorem conſociat. Nam fidei perfectę ratio præcipua non eſt tãtùm in cognitionis luce, ſed præterea amoris ardorem adſciſcit, & vt amor odit inertiam, fides illa integra ſolet in bona opera proſilire.

Ex SS. Patribvs. Cyrillus Ieroſolym. catecheſ. 15.

Pulchra fidei cum lampade comparatio.

Si à Palæſtina in Ægyptum tranſmigrare fert animus, vt illic audiamus quid ſenſerit olim Macarius Ægyptius in eo argumento, quod verſamus; eius recluſa monumenta referent iſtam ſententiam: *Non ſtatim vt quis audiuit verbum Dei,*

quamprimùm ſit bonæ partis. Si enim audiendo ſimul efficeretur bonæ partis, nequaquam extitiſſent certamina, aut bellorum occaſiones, aut curſus: ſed ſine labore, modò audiſſet, perueniſſet ad quietem, ac menſuram perfectam. At non ita ſe res habent. Tollis enim hominis voluntatem, dum hoc inquis, & negas repugnantem facultatem eſſe, quæ luctatur cum animo. Nos autem dicimus, eum, qui verbum audit, venire in compunctionem; deinde per diſpenſationem ſubducente ſe gratia, ad vtilitatem hominis, in exercitationem & diſciplinam militarem ingredi, tum luctari, & inire certamen aduerſus Satanam, ac multo curſu, pugnáque, reportatâ victoriâ, Chriſtianum fieri. Nam ſi quis ex auditu ſolo, ſine labore, ad bonam partem pertineret, etiam qui ſpectaculis theatralibus oblectantur, & ſcortatores irent in regnum, & vitam, quam profectò nemo dabit illis citra laborem, & pugnam; quoniam anguſta via eſt, & afflictionis plena. Per hanc viam incedere, ſuſtinere, & affligi neceſſe eſt, & ita vitam ingredi. Congruus item ille eſt arguendi modus peritus à conſequentia abſurda, qualis hæc eſt. Si fides ſola ſaluat; nefarij homines etiam dignabuntur regno Dei, æquè ac viri ſanctiſſimi. Nam vna eſt tantùm fides, quæ augeri nequit ſpectato eius formali obiecto, quod eſt veritas prima reuelata. Cùm enim veritas illa non ſuſcipiat magis aut minus, vt ſchola loquitur, fides illa neſcia eſt intenſionis, vt & remiſſionis impatiens, atque ita, lixæ, calones, & perditi homines, dummodo crederent, eſſent cum Apoſtolis in gloria componendi. Ecce in quos anfractus deducit ille hæreticorum error.

Macarius Ægyptius hom. 17.

Quale abſurdum ſequeretur ſi fides ſola ſine operibus ſaluos faceret homines.

Si pertæſus Ægyptum cupis inuiſere Gtæciam, arcem ſcientiarum omnium, Syriam antea permeabis, & audies ab Ephræmo, Eccleſiæ coaſcentis oraculo, iſtud effatum referans vim operum. Sic ille: *De fide differens, an opera fidei correſpondentia habeas, vide. Nam ſi dicendi duntaxat, & audiendi ſis cupidus, in te quadrabit quod ſcriptum eſt: Vis ſcire, ô homo inanis, quoniam fides ſine operibus mortua eſt? Verè enim mortui ſunt omnes, qui Deum noſſe ſe profitentur, factis autem negant.* Ille idem benè occurrit inſtantiæ, quam hæretici ſæpius ingerunt, videlicet fidem nos efficere Dei filios, ac proinde aliud omne penicillum operum eſſe incongruum. Is inquam Ephræmus eam ſecutus metaphoram tabulæ referentis ideam Dei, ſic loquitur: *Cupis eſſe caſtum & immaculatum templum Dei, imaginem eius in corde tuo ſemper habeto: imaginem, inquam, non colorum varietate in ligno aliave materia deformatam: verùm illam, quæ per bona opera, vt ieiunia, vigilias, honeſtas actiones, continentiam, & orationes, mirabili quodam modo, purè iugiterque in anima exprimunt. Colores verò illius imaginis cæleſtis, rectè facta ſunt, & cogitationes mundæ, ac terrenarum rerum nuditas, cum lenitate, ac vita ſancta omni tempore.*

Ephræmus lib. de vita ſpiritu. cap. 91.

Idem lib. de Virginitate.

Quomodo fiat anima imago Dei, & quot lumina illi adiiciant bona opera.

Conſonant & Græci omnes Doctotes, in quibus audi Origenem vt ſcientiæ omnigenæ palladium. Sic ille: *Dupliciter conſtat ſalus credentium, per agnitionem fidei, & operum perfectionem. Ratio fidei, primus habeatur ſalutis gradus; ſecundo verò loco operum perfectio memoretur.* Ruſus ille inanem pungit fidem, ſine operibus, ita fatus: *Qui profitentur quidem fidem in Ieſum: non autem præparant ſe bonis operibus ad ſalutem, aſſimilantur virginibus fatuis.* Alibi fuſiore eloquio diſcutit iſtam controuerſiam; & vtinam ſemper Origenes ita ſapuiſſet. Ecce effatum viri doctiſſimi: *Inquiramus de iuſto Dei iudicio, in quo reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Et primò quidem excludendi ſunt hæretici, qui dicunt animarum naturas bonas, vel malas; & audiant, quia non pro natura cuique Deus, ſed pro operibus ſuis reddit. Secundo in loco ædificetur fides, ne putent ſibi hoc ſolum ſufficere quod credunt, ſed ſciant iuſtum iudicium Dei reddere vnicuique ſecundùm opera ſua. Non expedit incircumciſum eſſe in fide, & operibus, vt ſit circumciſus corde, qui fidem habet, & circumciſus carne, qui opera non habet. Alterum namque ſine altero reprobatur: quia & fides ſine operibus mortua dicitur, & ex operibus ſine fide nemo apud Deum iuſtificatur. Sic ergo, vt ego arbitror, dictum propheticum conuenienter aptabitur fidelium populo, quibus dicitur: Omnis alienigena, qui eſt in vobis, in medio domus Iſrael, circumciſus corde, & incircumciſus carne, non introibit in Sancta mea. Hoc eſt nimirum, quod & Dominus in Euangelio dicit: Qui credit in me, mandata mea cuſtodit. Et iterum: Qui audit verba mea, & facit ea, &c. Vides igitur fidem vbique cum operibus iungi, & opera ſociari cum fide. Cordis eſt circumciſio, nihil ſordidum, nihil indignum ſentire de fide: carnis circumciſio eſt, nihil immundum, nihil contaminatum in opere geſtiſque committere. Qui enim in altero horum incircumciſus fuerit, & immundus, Dei vocibus ingredi prohibetur in Sancta.*

Origenes homil. 3. in Cantica.

Idem Tract. 33. in Matthæum.

Idem in c. 2. epiſtol. ad Rom.

In iudicio extremo Deus non arguet à fide, ſed à bonis operibus.

Elegans diſcurſus in gratiam bonorũ operũ.

Ille idem profectò melius aſſecutus eſt Pauli intentum, quàm noſtrates hæretici iactitantes illum textum, quo Paulus ait, fidem iuſtificare ſine operibus. Acutiſſimus ille Pauli ſcholiaſtes, expendens illum locum, in eo ſtetit vt in lapide offenſionis, in quem quiſquis incautè incurrit, ſtatim veſtigio titubante dilabitur. Itaque vt in triuiis olim proſtabat ſtatua Mercurij, porrecta manu indicens rectam viam, ne coëuntes & implexæ ſemitæ viatorem fallerent; Ita Origenes exquiſitam faciens anatomen epiſtolæ ad Romanos, vbi tot & tanta fidei proſtant encomia, ſubodorans inde imprudentes captaturos anſam hallucinandi, lectorem admonuit, qua cautela decurrendus eſſet ille locus, ne à ſcopo Apoſtoli animus aberraret. Ecce titulum, quem appendit in gratiam viatorum. *Sed fortaſſis hæc aliquis audiens reſoluatur, & benè agendi negligentiam capiat: ſiquidem ad iuſtificandum ſola fides ſufficiat. Ad quem dicemus; quia poſt iuſtificationem ſi iniuſtè quis agat, ſine dubio iuſtificationis gratiam ſpreuit. Neque ob hoc quis accepit veniam peccatorum, vt rurſum ſibi putet peccandi licentiam datam. Indulgentia namque non futurorum, ſed præteritorum criminum datur.* Quiſquis eo præambulo eruditus epiſtolam illam Pauli luſtrauerit, impunè leget elogia fidei attributa; neque vllum omnino tædium concipiet aduerſus bona opera perpetrata.

Antiquorum induſtria ne viatores à recta via deflecterent.

Idem in c. 3. epiſt. ad Rom.

Cautè legendus textus ille Pauli qui multum dat fidei.

Magni etiam nominis in Græcia fuit Didymus Alexandrinus, hac etiam ſententia inſignis. *Sicut ſpiritus cohærens corpori viuificat illud; ſic & opera fidei coaptata, viuam eam eſſe procurãt: cogitandũ eſt, vt fides habeatur cum operibus virtute dignis, vt non mortua ſed viua conſiſtat.*

Didymus in cap. 2. epiſt. Iacob.

Non

Non pigebit adhuc alium audire magiſtrum, qui in Græcis Theologis ſummus fuit. Ille eſt Gregorius Nazianzenus, quo præceptore Hieronymus etiam Theologus euaſit tantus, quantus maximus. Is cogitaos quæſtionem de fide diſſita à bonis operibus, controuerſiam illam ſic dirimit.

Grego. Naz. orat 28.

Vt actio ſi a fide deſideratur, laudem non meretur, quandoquidem multe gloria ſtudio, atque etiam à natura ita informati, virtutem colunt; ita fides ſine operibus mortua eſt. Ac videte, ne quis eorum vos inanibus verbis decipiat, qui omnia omnibus hac vna de cauſa facilè concedunt, vt impia dogmata complexentur, malámque rei mala mercedem ſoluunt. Ex operibus ergo fidem, terraque veſtra fœcunditatem oſtendite, vt perſpicuum fiat, an fruſtra ſementem fecerimus, an manipulus quidam in vobis reperiatur, ex quo confici farina queat, dignuſque qui in horreum inferatur, quò alacrioribus animis, vos impoſterum excolamus.

Fidei fœcunditas bonis operibus oſtenditur.

Acutè equidem pupugit hæreticos ille Sanctus, acerrimus Chriſtianæ fidei propugnator, & ſecurim radici admouit, quando aperuit quo intento aduerſarij fidem adeò præconizent. Ideo, inquit, tantùm fidei attribuunt, vt indictis bonorum operum feriis, ipſis impunè genio ſuo liceat indulgere. Ita Donatiſtæ turmatim ſeſe præcipites dabant in mare, ne perirent ſoli, arbitrati gregatim mori leuare omne tædium mortis. Malo proinde merces rei malæ conquiritur, cùm prædicatur error, vt pleraque inde vitia ſubſequantur.

Quo intento hæretici bona opera acriter impugnatint.

Gregorius ille alterius Gregorij refricat memoriam, videlicet Nyſſeni illius olim celeberrimi, qui & ſuo ſuffragio noſtram communit ſententiam. Sic ille: *Cùm Apoſtolus cum fide connexiſſet & contexuiſſet iuſtitiam, per ea armato munit thoracem, rectè & tutè per vtrumque militi pectus muniens. Non poteſt enim fieri, vt alterum ab altero disiunctum, ex ſe tuta prabeat arma ei, qui ipſa tractat. Neque enim fides abſque operibus iuſtitia ſufficit ad ſalutem, neque rurſus vita iuſtitia per ſe tuta eſt ad ſalutem, ſi ſeiuncta ſit fides.* Luſtratâ Græciâ, res planè incongrua foret inaſpectam præteriiſſe Conſtantinopolim, nouam Romam, & Imperij Orientis caput. Non quòd aliqua me cupido ſollicitet viſendi vrbem famoſiſſimam orbe toto; ſed vt Roma ſtante, & Tito Liuio ſuperſtite, fama huius hiſtorici eloquentiſſimi multos ad ſui præſentiam alliciebat, qui Romam ibant aliud extra Romam quæſituri, vtpote cupientes vnum tantùm Liuium intueri: ita & ego volo feſſus diuertere Conſtantinopolim, illic auditurus Græcorum omnium eloquentiſſimum, vt ex eius nomenclatura liquet. Ille eſt Chryſoſtomus, cui duntaxat adhærere volo, flocci pendens marmore incruſtata palatia, & arcis munitiſſimæ præſidia inacceſſa. Tua nos itaque præſentia dignare, ô Chryſoſtome, teque coram liceat affari de rebus ſpectantibus ad fidem noſtram, vt te Duce ineamus eoſdem calles, quos ad cæleſtia anhelans rectò tramite decurriſti.

Gregor. Nyſſenus homil. 8. in Eccleſiaſt.

Fides, & opera mutuam ſibi præſtant operam.

Macte, Chriſtiani, litauimus. Nempe nos peregrinos ille Sanctus erudit ſimilitudine petita ab aduenis, & congruâ metaphorâ Catholicum dogma firmat, ita fatus: *Quia peregrini hìc ſumus, & aduena, oportet vt prouideamus, & reponamus nobis ſpiritualium virtutum viatica, vt quando præceperit nobis Dominus in noſtram redire patriam, parati ſimus, & alia quidem nobiſcum afferamus, alia autem iam præmiſſa habeamus. Horum enim viaticorum talis natura eſt, vt ea, quæ per bonorum operum actionem voluerimus ante nos premittere, cùm illuc nos præuenerint, ianuas nobis aperiant fiducia ad Dominum, & introitum facilem, & abſque pauore: & magnam apud iudicem beneuolentiam procurent.*

Chryſoſt. hom. 5. in Geneſ.

Bona opera ſunt inſtar viatici homini pergenti in patriam Beatorum.

Item alibi rurſus eamdem materiam diſcutiens, fidem caſſam probat ſine operibus. Audiendus ille hoc tenore fatus: *Nunquid ergo ſatis eſt ad vitam æternam in Filium credere? Minimè. Non enim omnis, inquit, qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum. Et peccatum in Spiritum vel ſolum eſt ſatis, quòd in gehennam detrudat. Et quid de parte doctrina loquor? Nam etſi in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum rectè credideris, non autem rectè vixeris, nulla tibi ad ſalutem vtilitas. Cùm ergo dicit: Hac eſt vita æterna, vt te cognoſcant ſolum verum Deum; nolimus hoc nobis ad ſalutem ſatis arbitrari. Opus namque nobis eſt, & vita, & morum puritate pollere, & licet hoc in loco dicat: Qui credidit in Filium habet vitam æternam. Nec bona tantùm, ſed ſuppliciorum quoque formidinem proponit, quòd qui incredulus eſt Filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper illum: non tamen dicimus, ſatis eſſe ſolam fidem ad ſalutem, quod quæ de vita ſæpe in Euangeliis dicuntur oſtendunt. Cur enim non dixit: Ipſa eſt vita æterna ſola: neque qui credit in Filium ſolum, habet vitam æternam: ſed in vtroque vitam eſſe ſignificauit? Nam ſi mores ſequantur mali, ſequetur ſupplicium.*

Idem hom. 30 in Ioann.

Fides viduata factis eſt mutila.

Adeò conſtans fuit ille Sanctus in aſſertione veritatis huius, vt ſæpe ſæpius illam variis textibus affirmarit. Accipe hunc ſingularem. *Fides res eſt magna, & ſalutaris, & abſque ea fieri non poteſt, vt ſalui ſimus. Vnde ideo Paulus quoque eos admonet, qui iam ſunt dignati myſteriis, dicens: Feſtinemus ingredi in illam requiem. Feſtinemus, inquit, ac ſtudeamus, vtpote quòd fides non ſufficiat, ſed etiam debeat vita adiici, & magnum adhiberi ſtudium. Reuera enim multo opus eſt ſtudio, vt aſcendamus in cœlum.*

Idem oratione 7. in epiſt. ad Hebræos.

Nota, Chryſoſtomum non ſimpliciter bona opera adſciſcere in fidei ſubſidium; ſed vadem Apoſtolum traducere, affirmantem opus eſſe ſtudio impigro in virtutum praxi, ad hoc vt in cælum repetitis actibus euehamur. Eò collimat vox illa, *feſtinemus*, quam expendit ille pius Pauli interpres. Laudo etiam quammaximè eiuſdem Chryſoſtomi ſententiam, qua concludit, homines bonorum operum expertes cruciandos aliquando cum eis qui exciderunt fide, quia confiteri Chriſtum ore, & peccare, hoc eſt illum fœdè malis actibus abnegare. Sic ille: *Profeſſio Chriſti fit non tantùm per fidem, ſed etiam per opera, adeò vt ſi hæc abſint, veniamus in periculum, ne cum abnegantibus pœnas luamus: Profitentur ſe noſſe Deum, ſed factis negant.* Si placent hæreticis rudentes aſini, & grunnientes ex eorum grege ſues; longe potiori ratione placet Catholicis ſuaue melos, quod reſonat ex choro Sanctorum Patrum, qui ex Græcia ſuauiter hactenus occinerunt.

Species quædam infidelitatis eſt, inopia bonorũ operum.

Idem homilia de Anna & Samuelis educatione.

SENSVS ORTHODOXVS.

Variis adhuc ſententiis Sanctorum Patrum adſtruitur neceſſitas operum cum fide.

In hæc verba :

Non inueni tantam fidem in Iſraël.

Pulcher ritus veterum. *Herodot. in Vrania. Pauſanias in Atticis. Plato lib. 1. Republica. Eraſmus chiliad. 1. centur. 2. adagio 38*

VIguit antiquitus in ſtadio genus induſtrium certaminis, cuius inſtitutum tale fuit. Accingebãt ſe curſores præferentes facem accenſam, quam ex lege certaminis ad metam vſque debebant prætendere inextinctam, ita vt hi qui currendo luminis patiebantur in face deliquium, recederent indonati. Non gregatim ſed ſinguli currebant in ſtadio, ita vt prior ſequenti facem daret. Et hinc ortum prouerbium. Curſu lampada trado. Huic & certamini dedere nomen ſuum omnes Chriſtiani: propero greſſu in cælum tendimus, fide apprehendentes æterna præmia, ad quæ anhelat ſpes: ſed in vacuum currit, qui abiicit facem bonorum operum, quæ Chriſtus ipſe voluit cæteris illucere. Ecce edictum ſtadij hominum beandorum *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cælis eſt.* Sancti omnes in hoc ſtadio feliciter ſe geſſere, face bonorum operum iugiter accenſa. Hanc nobis reliquerunt lucidam, vt eius beneficio noſtras etiam partes fortiter obeamus. Et in argumento quod verſamus, de neceſſitate bonorum operum, concurrerunt Patres Græci accincti tot facibus, quot edidere ſententias in gratiam ſanctorum operum. Ad hoc etiam ſtadium inuitant ſanctos proceres Eccleſiæ Latinæ, ſuoque peracto curſu lampada tradunt eis, vt ipſi ſuas agant partes, & ſua promant oracula, quibus illa Chriſtiana veritas adſtruatur.

Beatitudo dicta, gloria operantium, & quare.

Audiendi itaque Patres Latini aſſertores bonorum operum. Se mihi prior offert Cyprianus, vnico ferè vocabulo lucem magnam afferens iſti controuerſiæ. Quippe is beatitudinem vocat, operantium gloriam, hac compendioſa oratione ſignificans Deum nolle fidem feriari in eo, quem gloriæ æternæ cupido ſollicitat. Accipe Cypriani ſententiam. *Quæ illa erit, fratres chariſſimi, operantium gloria, quàm grandis & ſumma lætitia, cùm populum ſuum Dominus cœperit recenſere, & meritis atque operibus noſtris præmia promiſſa contribuens, pro terrenis cæleſtia, pro temporalibus ſempiterna, pro modicis magna præſtare. Præclara & diuina res, fratres chariſſimi, ſalutaris operatio, ſolatium grande credentium, ſecuritatis noſtræ ſalubre præſidium, munimentum ſpei, tutela fidei, medela peccati: res poſita in poteſtate facientis, res & grandis, & facilis: ſine periculo perſecutionis, corona pacis: verum Dei munus, & maximum, infirmis neceſſarium, fortibus glorioſum, quo Chriſtianus adiutus perfert gratiam ſpiritualem, promeretur Chriſtum iudicem, Deum computat debitorem. Ad hanc operum ſalutarium palmam, libenter ac promptè certemus: omnes in agone iuſtitiæ, Deo & Chriſto ſpectante curramus. Si expeditos, ſi celeres, ſi in hoc operis agone currentes, dies nos redemptionis, vel perſecutionis inuenerit, nuſquam Dominus meritis noſtris ad præmium deerit: in pace viuentibus coronam candidam pro operibus dabit: in perſecutione purpuream pro paſſione geminabit.* Vide quàm appoſitè ad præfatiunculam meam diſcurrat Cyprianus.

Cyprian. ſerm. de opere & eleemoſyn.

Gloria eſt operum ſalutarium palma.

Vita Chriſtiana eſt ſtadium, in quo decurritur face accenſa.

Dixi æuum noſtrum ſimile certamini, cuius meminere Herodotus, Plato, & Pauſanias, referentes eos, qui currebant in ſtadio in honorem Promethei, qui facula ignem è cælo deduxerat, etiam curſitando facem præferre accenſam; & Cyprianus eò alludens vocat vitam noſtram, agonem iuſtitiæ, quod perinde eſt ac ſi nuncupaſſet eam, curſum face accenſa. Præmium autem eorum, qui lumine integro metas attigerunt, appellat operantium gloriam, & operum ſalutarium palmam. Idem Sanctus non ideo Martyres ſuis afficit encomiis, quòd fide Chriſti præpolleant, ſed quòd fidem illam eſſe accenſam, indefeſſo bonorum operum curriculo proteſtentur. Sic ille & mortuos, & alios adhuc ſuperſtites affatur: *An ego poſſim tacere, & vocem meam ſilentio premere, cùm de chariſſimis meis tam multa & glorioſa cognoſcam, quibus vos diuina dignatio honorauit, vt ex vobis pars eam martyrij ſui conſummatione præceſſerit, meritorum ſuorum coronam de Domino receptura: pars adhuc in carcerum clauſtris, ſiue in metallis, & vinculis demoretur, exhibens per ipſas ſuppliciorum moras, corroborandis fratribus, & armandis maiora documenta: ad meritorum titulos ampliores, tormentorum tarditate proficiens, habitura tot mercedes in cæleſtibus præmiis, quot nunc dies numerantur in pœnis.*

Idem lib. 3. epiſt. 25. Martyres nõ à fide tantùm ſed à bonis operibus extolluntur.

Bona opera ſunt gloriæ ſtipendia.

Hilarius Antiſtes pietate & doctrina ſuſpiciendus olim Sanctis Hieronymo, & Auguſtino, breuiloquio ſuo concludit indiuiduum fidei & bonorum operum conſortium, dicens regnum Dei, quod fide innotuit nobis, eſſe promerendum ſtipendiis vitæ noſtræ. Sic ille: *Omnem expectationem noſtram in fide repromiſſionem, & virtutis ſuæ poteſtate exegit collocari, vt curâ rerum quibus indigemus omiſſâ, ab eo potius omnia, à quo ipſi vitale exordium ſumpſimus, expetamus, regnumque Dei vita noſtra ſtipendiis quæramus. Et hæc rectè perfectéque viuentium merces eſt, vt in nouam cæleſtemque ſubſtantiam, ex hac corruptibilis corporis materia transferantur, & corruptio terrena, cæleſti incorruptione mutetur.* Stipendia illa quæ meminit Hilarius, eſſe bona opera liquidò eſt, alio eius hoc diſcurſu. *Deo noſtro eſt beata illa æternitas promerenda, præſtandumque eſt aliquid ex proprio, vt bonum velimus, malum omne vitemus, totoque affectu præceptis cæleſtibus obtemperemus, ac talibus officiis cogniti Deo ſimus, agamuſque potius quod vult, quàm quod poteſt glorietur, repudians eos ac repellens, quos à cognitione ſua, opera iniquitatis auerterint.* Eius item eſt illa concluſio. *Salus Gentium omnis ex fide eſt, & in præceptis Domini vita eſt vniuerſorum.* Imò ipſe ait, bonis operibus fidem acui, quod ita tamen intelligas velim, vt nulla ſuſpicio ſubrepat, vlla opera edita ante fidem poſſe fidem promereri, cùm naturalis rei ad ſupernaturalem nulla queat eſſe proportio. Sed adhibitâ micâ ſalis, puta fidem ſecundùm obiecta materialia bonis actibus ampliari, Deo plura reuelante piis hominibus, quàm reprobis. Sic puto intelligendum Hilarium hæc perorantem. *Prius in bonis operibus viuendum eſt, vt perfecta poſſit ea quæ deinceps ſuccedit diuini ſacramenti eſſe cognitio, ſecundùm id quod dictum eſt: Deſideraſti ſapientiam, ſerua mandata. Dominus præſtabit*

Hilarius Canone 5. in Matth.

Idem Can. 6

Ibidem.

In prologo in Pſalm. Quomodo fides creſcat bonis operibus.

ſtabit ſibi eamdem. Præſtat ergo Dominus ſapientiam his, qui per meritum bonorum operum gratiam intelligentiæ conſequuntur.

Hieron. epiſt. 27. ad Euſtoch. cap. 14. Idem lib. 1. contra Iouinian. cap. 6.

Eiuſdem ſententiæ Hieronymus vnico verſiculo ſe bonorum operum prodidit aſſertorem. Sic enim virginem Euſtochium affatus eſt: *Fides & opera tua Chriſto te ſociant.* Alibi fuſior iſta profert. *Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum Dei. Nihil enim prodeſt abſque operibus cælibatus, & nuptiæ, cùm etiam fides, quæ propriè Chriſtianorum eſt, ſi opera non habuerit, mortua eſſe dicatur, & hac lege virgines quoque Veſtæ, & Iunonis vniuiræ in ſanctarum queant ordine numerari.* In argumento petito à ratione præfatus ſum, neminem Deo gratum eſſe charitatis expertem, iuxta Ioannis ſententiam aſſerentem eum in morte manere, qui non in dilectione manet. Inde concluſio indubia emergit, adſtruens neceſſitatem bonorum operum. Nam charitas haudquaquam infœcunda, bonis actibus fœta ſemper ardua meditatur. Meo illi argumento fauet Hieronymus iſta ſubtexens.

Idem in c. 5. epiſt. ad Galatas.

Si omne mandatum in eo recapitulatur quod dictum eſt: Diliges proximum tuum tamquam te: fides autem operata valet plurimum; manifeſtum eſt operationem fidei per charitatem, plenitudinem mandatorum omnium continere. Quomodo autem per Apoſtolum Iacobum, fides abſque operibus mortua eſt; ſic abſque fide, quamuis opera bona ſint, mortua computantur? Qui igitur in Chriſto non credunt, & ſunt probis moribus, aliud quid magis habent quàm opera virtutum? Exemplum fidei, quæ per charitatem operatur, de Euangelio illa meretrix tribuat, quæ cùm in domo Phariſæi accubanti Domino pedes lauiſſet lacrymis, terſiſſet crinibus, liniſſet vnguento, & Phariſæo murmurante Dominus parabolam quinquaginta, & quingentos denarios debitori propoſuiſſet, adiecit: Propter quod dico tibi: Dimittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum. Et ad ipſam mulierem conuerſus ait: Fides tua te ſaluam fecit, vade in pace. Apertè enim hoc loco demonſtratum eſt, mulierem iſtam habuiſſe fidem per charitatem operatam, quæ multum valuerit in Chriſto. Hæc Hieronymus congruè ad intentum noſtrum.

Fidei & charitatis nexus indiſſolubilis in opere meritorio.

Ille idem bonis operibus aſſuetus, ſe eorum acerrimum patronum probat hoc contextu. *Sicut dixerat eos qui haberent veſtem vitæ bonæ, non recipiendos propter dogmatum nequitiam: ita nunc è contrario aſſerit, ne his quidem accommodandam fidem, qui cùm polleant integritate fidei turpiter viuunt, & doctrinæ integritatem malis operibus deſtruunt.* Demum illam irritam eſſe fidem ait, cui nequaquam bona opera ſuffragantur. Accipe latam ſententiam in fidem infœcundam. *Fruſtra quis vocem Domini Dei ſui audire ſe dicit, & confidere in Domino, quando operibus fidem deſtruit.* Eccleſia procedens agmine quadrato in hæreticos, iam præmiſit Hieronymum vt ſeniorem; tres alios accipe Doctores, Ambroſium, Auguſtinum, & Gregorium, ſacra bonorum operum dogmata propugnantes. Ita Ambroſius: *Scriptura diuina vitam beatam in cognitione poſuit diuinitatis, & fructu bonæ operationis. Denique vtriuſque aſſertionis Euangelicum ſuppetit teſtimonium. Nam de ſcientia ita dicit Dominus Ieſus: Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Et de operibus ita reſpondit:*

Idem in c. 7. Matthæi.

Idem in c. 3. Sophoniæ.

Ambroſius lib. 2. de officiis c. 2.

Ioan. 17.

Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, &c. propter nomen meum, centuplum accipiet. Habet ergo vitam æternam fides, quia fundamentum eſt bonum. Habent & bona facta, quia vir iuſtus & dictis & rebus probatur. Nam etſi exercitatus ſit in ſermonibus, & deſidioſus in operibus; prudentiam ſuam factis repellit: & grauiùs eſt ſcire quid facias, nec feciſſe quod faciendum cognoueris. Contra quoque ſtrenuum eſſe in operibus, affectu infidum, ita eſt ac ſi vitioſo fundamento pulchra culminum vis eleuare faſtigia: quod quo plus ſtruxeris, plus corruet; quia ſine munimento fides bona opera non poſſunt manere. Nonne hic diſcurſus egregiè cauſam agit ſanctiorum operum, in quæ hæretici patroni ſcelerum impiè debacchantur?

Matth. 19. Fides ſine operibus homine magis obnoxium pœnis facit.

Præſenſit Ambroſius fore deſides homines, qui ſuæ vecordiæ tegmen è ſacro Codice conquirerent; ideoque multus fuit in carpenda illa blaſphemia, ne fidei meritum cuipiam illuderet. Hanc rurſus accipe inſignem ſententiam. *Ne fides ſtudioſos faciat operum negligentes, perfectionem fidelis viri breui ſermone concludit, vt & fide, & operibus approbetur, dicens: Hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Ambroſij lacte enutritus Auguſtinus ebibit ſpiritum eius, vtpote factus ſtrenuus bonorum operum tutor. Sic ille: *A fide incipit homo: ſed quia dæmones credunt, neceſſe eſt addere ſpem, & charitatem.* Ille idem rurſus: *Quæro quid credas? Reſponſurus es, te credere in Chriſtum. Num audis Apoſtolum: Iuſtus ex fide viuit? Fides tua, iuſtitia tua. Quia vtique ſi credis, caues. Si autem caues, conaris; & conatum tuum nouit Deus, & voluntatem tuam inſpicit, & luctam cum carne conſiderat, & hortatur vt pugnes, & adiuuat vt vincas, & certantem ſpectat, & deficientem ſubleuat, & vincentem coronat.* Profectò acutè Auguſtinus infert neceſſariam ſocietatem fidei, & bonorum operum, dicens fidei lumine peruia nobis eſſe ea quæ cauenda ſunt, vt peccata & infernus, in quæ non incurrere arduum facinus eſt, docens indefeſſam bonorum operum praxim, quæ intentum noſtrum congruè profitetur.

Ambroſ. in c. 11. Lucæ. Suſpecta eſt fides ſine bonis operibus.

Auguſt. ſerm. 16. de verbis Apoſtoli. Idem in Pſal. 32.

Quadrati agminis impetus vltimos ſuarum eſſe partium ait Gregorius, probans aduerſus hæreticos, indiuiduo nexu eſſe implexa bona opera & fidem. Sic ille: *Vnuſquiſque homo à conditore ſuo, aut fide recedit, aut opere. Sicut ergo qui à fide recedit, apoſtata eſt; ita qui ad peruerſum opus quod deſeruit redit, ab omnipotente Deo apoſtata abſque vlla dubietate deputabitur, etiamſi fidem tenere videatur. Vnum enim ſine altero nihil prodeſſe valet; quia nec fides ſine operibus, nec opera adiuuant ſine fide, niſi fortaſſe pro fide percipienda fiant: ſicut Cornelius pro bonis operibus meruit audire, quàm fidelis exiſteret.* Rurſus occurrens obiectioni, quàm quis poſſet illidere in concluſionem noſtram, ita fatur: *Fortaſſe vnuſquiſque apud ſemetipſum dicat: Ego iam credidi, ſaluus ero: verum dicit ſi fidem operibus tenet. Vera etenim fides eſt, quæ in hoc quod verbis dicit, moribus non contradicit.* Tandem ille velut colophonem impoſiturus iſti controuerſiæ, ait, homines in die iudicij non eſſe cenſendos ex fide, ſed ex operibus, quod reuera maximum eſt argumentum, nutare fidem, quæ nullo bono opere ſtabilitur. Ecce viri Papæ decretum irrefragabile. *Qui promerenda vita mercedem benè agendo non præuidet,*

Gregorius homil. 9 in Ezechiel. Luculenta bonorum operum commendatio.

Idem hom. 29 in Euangelia.

Idem lib. 7. Moral. c. 13.

prouidet, in conſpectu Domini vacuus apparet. Hinc de iuſtis per Pſalmiſtam dicitur: Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos ſuos. Ad examen quippe iudicij portantes manipulos veniunt, qui in ſemetipſis recta opera, quibus vitam mereantur, oſtendunt. Hactenus ille Præſul.

Græcia cultior Romà priſcis temporibus.

Græcia quidem Romæ præit in dotibus à Sole acceptis; quippe ea Orientalis eſt dignata radiis beneficis, quos neſcit Occidentalis Roma. Solis beneuolo aſpectu recreata Græcia floribus vernat, multoque aromate fragrat, quorum omnium Roma eſt expers, Sole viuido in eam parcius influente. Nec vberiore ſolo tantùm Græcia luxuriat, ſed eſt ingeniorum ferax, quibus eſt inſita cultior indoles: ideoque Pallas credita Athenis ſuas fixiſſe ſedes. Et reuera cælo terſiore fœtus editur aptior ad concipiendas artes.

Romanę Eccleſiæ proprium eſt ardua facinora exerere.

Vnde Roma volens olim ſe componere in Rempublicam benè moderatam, leges tulit à Græcia mendicatas. Sed eſto præualuerint Græci, & induſtria & garrulitate; Roma tamen inferiorem ſibi viribus Græciam fecit, orbe ferè toto ſub Romanorum aquilis inclinato. Vt Græcia terſiora ingenia, ita & Roma tulit corpora fortiora. Hinc anſam accepit Mutius Columna, præfectus generalis agminum Romanorum, Prætoriano ſuo labaro appingere manum armatam vt alibi recenſui, hoc titulo inducto. AGERE ET PATI FORTIA ROMANVM EST. Hoc viuidum ingenium maximè viguit in Eccleſia Romana, quæ bonorum operum praxim adeò tutata eſt, vt nuper in Concilio Tridentino voluerit hoc fulmine eſſe hæreticorum capita conquaſſata. *Si quis dixerit, iuſtitiam acceptam non conſeruari, atque etiam augeri coram Deo per bona opera; ſed opera ipſa fructus ſolummodo & ſigna eſſe iuſtificationis adepta, non autem ipſius augendæ cauſam, anathema ſit.*

Ægid. Sadeler. lib. iconum ſymb.

Concilium Tridentin. ſeſſ. 6 Canone 24

Si itaque volumus cenſeri filij Sanctæ Catholicæ Romanæ Eccleſiæ, hoc alto animo ſit inſitum: ſcilicet, Romanum eſſe agere & pati fortia, & omnem deponere torpedinem ignauiæ, quam fidei rectæ deſertores hæretici ſuis ouibus affixerunt.

SENSVS ORTHODOXVS.

Salus hominum adultorum depoſcit fidem implexam bonis operibus.

In hæc verba:

Non inueni tantam fidem in Iſraël.

ARGVMENTVM IV.

EX HISTORIA ECCLESIÆ PRIMITIVÆ ADIECTIS SENTENTIIS SANCTORVM PATRVM.

Quantà reuerentià deceat excipere decreta Eccleſiæ.

Tomo 1. epiſtolarum ad Romanos Pontifices.

Iuſtinianus Imperator alitè ſenſit de Eccleſia Romana.

IVſtiniani Imperatoris ingenium anceps fuit erga Eccleſiam Catholicam, cui aliquando fuit iniurius, & quandoque beneficus. Eo tempore, quo ſe obſequentiſſimum præſtitit Eccleſiæ, epiſtolam ſcripſit Hormiſdæ Summo Pontifici, eum conſulens de re graui hoc tenore: *Credimus eſſe Catholicum quod fuerit nobis à vobis intimatum.* Reuera ſanæ mentis erat ille Imperator, arbitratus Eccleſiæ decreta eſſe oracula, quæ in dubium reuocare nefas erat. Noſtrates hæretici, æmulantes zelum Iuſtiniani, clamant ſe controuerſiarum omnium iudicium refundere in illam Eccleſiam primitiuam, à qua mentiuntur hodie deſciuiſſe Romanam Eccleſiam. Sæpe ſæpius illud ingeminat Caluinus, velle ſe reuocare hodiernam Eccleſiam ad priſcos ritus inolitos quingentis prioribus annis, quibus ait viguiſſe Apoſtolorum diſciplinam. Nolo detrectare pugnam, cuius optio armorum propitia eſt Romanæ Eccleſiæ. Itaque lubens annuo conuentioni, & aggredior probare fidem depoſcere ſuffragium bonorum operum, ad hoc vt iuſtificet homines adultos aliquo crimine ſauciatos. Et ne varias hîc nectam hiſtorias, vnico ictu volo configere hæreticos, & eorum ora proterua firmiter obſerare. In confeſſo eſt apud omnes probè callentes vetuſtum morem Eccleſiæ, eos qui metu cruciatuum à fide deſciuerant, ſi quando reduces pœniterent, non ideo recipi ab Eccleſia, quòd denuo profiterentur fidem priſcis actibus abiuratam; ſed liquet ex monumentis antiquis, Eccleſiam exegiſſe ab his hominibus ardua facinora, quibus anguſtias ſui contriti animi teſtarentur.

Quomodo pœnitentes olim ab Eccleſia reciperentur.

Pœnitentia non fuit olim ſita in renouatione fidei ſed in bonis operibus.

Quia verò bonorum operum praxi ſanxerit Eccleſia obſignari eorum fidem, aſperum eſt recenſere. Nempe eis erat indictum, palàm ante fores Eccleſiæ cinere aſpergi, perfundi lacrymis, & prouolui genibus omnium fidelium, ieiunare, abſtinere à carnibus, indui cilicio, & parciore vti ſomno, vt redimerent bonis operibus gratiam, quam perfidi temerarant. Tertullianus auſterum illum ritum adhuc nimium mitem cenſet, vt eo debeant perpetrata in fidem crimina relaxari. Sic ille rigidus cenſor ſugillat Eccleſiam factus ipſe extorris. *Et tu quidem pœnitentiam mœchi ad exorandam fraternitatem in Eccleſiam inducens, conciliatum & concineratum, cum dedecore, & horrore compoſitum proſternis in medium ante viduas, ante Presbyteros, omnium lacrymas ſuadentem, omnium veſtigia lambentem, omnium genua detinentem, inque eum hominis exitum, quantis potes miſericordiæ illecebris bonus paſtor, & benedictus Papa, & in parabola ouis capras tuas quæris, tua ouis ne rurſus de grege exiliat, quaſi non exinde iam liceat, quod nec ſemel licuit; cæteras etiam metu comples cùm maximè indulges.* Hæc Tertullianus abundè probans Eccleſiam non credidiſſe fidem ſolam iuſtificare adultos homines. Alioquin ſuperflua fuiſſet hæc ſupellex pœnitentum, ſi reſtaurata fides eos, qui defecerant, priſtino gratiæ ſtatui, ſine adſcitis operibus illico reddidiſſet. Imò adeò tenax fuit Eccleſia in obſeruantia moris huius, vt cùm Martyres è vinculis deprecarentur Eccleſiam, in gratiam lapſorum, ægrè admodum Cyprianus eorum preces admiſerit, ſcriptis epiſtolis, quibus beatos illos Martyres hortatus eſt, ne intempeſtiua miſeratione ducti rigorem Eccleſiæ incongruè relaxarent. Ita eos reuerenter affatus eſt Cyprianus: *Illud ad diligentiam veſtram redigere & emendare debetis, vt nominatim deſignetis eos, quibus pacem dari deſideratis. Audio enim, quibuſdam ſic libellos fieri, vt dicatur: Communicet ille cum ſuis. Quod nunquam omnino à martyribus factum eſt, vt incerta, & cæca petitio inuidiam nobis poſtmodum cumulet. Latè enim patet quando dicitur, ille cum ſuis, & poſſunt nobis viceni, & triceni, & amplius offerri, qui propinqui, & affines, & liberti, &*

Tertullian. lib. de pudicitia cap. 13.

Tertullianus rigidus cenſor Eccleſiæ.

Martyres in carcere detenti, pœnitentes conciliabant Eccleſiæ.

Cyprian. epiſt. 12.

Queritur Cyprianus de nimia Martyrum miſeratione erga lapſos.

domeſtici

domeſtici eſſe aſſeuerentur eius qui accepit libellum. Et ideo peto, vt eos quos ipſi videtis, quos noſtis, quorum pœnitentiam ſatiſfactioni proximam conſpicitis, deſignetis nominatim libello, & ſic ad nos fidei ac diſciplinæ congruentes literas dirigatis.

Ne remiſſior Eccleſia in dimittendo reatu viam ſterneret aliquando delinquentibus ad peccandum, concepta ſpe veniæ præcocis; plerique cautè libellos Martyrum excepere in gratiam pœnitentum, ne dum ſingulis pacem concederent lapſis, ſtantibus aliis rixarum argumentum darent, dum viderent adeò impunè negari Chriſtum, vt transfugis ſatis eſſet ad reditum, canere palinodiam, dummodo Martyres exorarent. Bonitas hæc laxa in reduce lapſo grauiter offendit Tertullianum, ita declamantem in illum morem tunc inolitum.

Tertull. lib. de pudicit. c. 22.

At tu iam ad Martyres tuos effundis hanc poteſtatem: vt quiſque ex confeſſione vincula induit mollia adhuc in nouo cuſtodiæ nomine, ſtatim ambiunt mœchi, ſtatim adeunt fornicatores, iam preces circumſonant, iam lacrymæ circumſtagnant maculati cuiuſque, nec vlli magis aditum carceris redimunt, quam qui Eccleſiam prodiderunt. Dicit ille vincula adhuc mollia, id eſt, recentia & de nouo induta à Martyribus, eis conceſſiſſe facultatem relaxandi pœnas apoſtatis, ideoque quantùm poteſt carpit illud Eccleſiæ veterus inſtitutum, quod etiam moderationem accepit, Cypriano Præſule reclamante. Et tantùm abeſt, vt crediderit Eccleſia ſolam fidem iuſtificare ſine operibus, vt plerique deſertores fidei, pœnitentes facti, ne denuo raperentur ad idola, loco ſuo extorres ceſſerint, facultatibus ſuis fiſco derelictis, nec ideo ſtatim recepti fuerint ab Eccleſia exigente ab eis maiora fidei ſpecimina, vt colligere eſt ex Epiſtola Calidonij Epiſcopi ad Cyprianum, vbi hæc proſtant.

Quàm auſtera olim Eccleſia in reconciliandis lapſis.

Neceſſitas temporum facit, vt non temerè pacem demus: ſed oportebat vobis ſcribere, quoniam ij, qui poſteaquam ſacrificauerunt, iteratò tentati extorres facti ſunt. Videntur ergo mihi abluiſſe prius delictum, dum poſſeſſiones & domos dimittunt, & pœnitentiam agentes Chriſtum ſequuntur.

Inter opera Cypriani epiſt. 19.

Itaque non delirat Eccleſia, vt obiicit Caluinus, nec noua ſomnia enarrat, quando decernit ſolam fidei profeſſionem factam ore tenus non homini reddere ſuam priſtinam iuſtitiam, ſi non & opera ſancta protinus adſciſcantur. Poſſunt & adduci Canones Apoſtolorum, graues indicentes pœnas negligentiæ Epiſcoporum, & ſacerdotum, vnde colligere eſt, Apoſtolos tam fuiſſe ſollicitos de bonis operibus, quàm de fide; quia eſt irrita fides bono opere deſtituta. Ecce Canonem, qui maximè viguit in Eccleſia primitiua.

Quam cautè Eccleſia pœnas relaxarit hominum pœnitentum.

Epiſcopus aut Presbyter, qui negligentius circa clerum vel populum agit, neque in pietate eos erudit; à communione ſegregator. Si verò in ea ſocordia perſeuerauerit, deponitor. Non damnat hoc decretum Epiſcopos & Sacerdotes ob aliquam infidelis animi notam, ſed ob ſocordiam, cuius & nos inſimulamus hæreticos, exoſos bonorum operum praxim, ac proinde fœdam vitiorum omnium colluuiem in animas inducentes. Si aduerſarij noſtri dubiam faciant fidem Canonum Apoſtolorum, audiant ipſum Apoſtolum disertè ſtatuentem bonorum operum vſum, animæ ſalutarem. Sic ille: *Cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini.* Geneuæ putuit illa vox, *Operamini*, vtpote nimis propitia bonis operibus.

Canones Apoſtolor. canone 57.

Hæretici perfidè reddunt verba ſanctæ Scripturæ

Eamobrem Geneuenſes didaſcali ſeu miniſtri iniquitatis, ſubodorantes ea voce ſugillari ſuam deſidiam, eam ex ſuis bibliis Gallicis expunxerunt, eius loco ſubſtituentes verbum ſtudeo, ita reddentes verba Pauli. *Cum timore, & tremore ſtudete ſaluti veſtræ.* Græca tamen quæ apud eos etiam integra vigent, quia vulgus imperitum non conſulit hoc idioma reconditum; Græca inquam verba configunt hæreticos, & arguunt eorum malam fidem circa traductionem textus Græci qui talis eſt: Μετὰ φόβου, καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε. *Cum metu, & tremore ſalutem veſtram operamini.*

Philipp. 2.

In gratiam bonorum operum Chryſoſtomus notat, Paulum verbo compoſito eſſe vſum, & non dixiſſe ſimpliciter ἐργάζεσθε, ſed κατεργάζεσθε. Simplex enim illud verbum ſignificat tantùm communem operandi modum; ſed κατεργάζεσθε verbum compoſitum adiicit ſingularem & vehementem tropum agendi. Accipe Græcum Chryſoſtomi textum. Οὐκ εἶπεν, ἐργάζεσθε, ἀλλὰ κατεργάζεσθε, τοῦτ᾽ ἔστι μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς, μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας. Id eſt. *Non dixit, operamini ſimpliciter, ſed operamini cum magno ſtudio, & multiplici cura.* Ne ergo ſuaderentur hæretici admouere manum operi, maluerunt ſacrilegas inferre manus codici ſacro, quam pias eas actibus adhibere. Eundem Pauli textum verſans Hieronymus ita fatur: *Cum metu, & tremore ſalutem veſtram operamini. Non cum negligentia; ſed ſicut ait Iob, verebar omnia opera mea propter Deum, ſciens quòd non parceres delinquenti. Et ſuper humilem, & quietum, & trementem verba Dei Spiritus Sanctus requieſcit.* Hactenus ille.

Egregius textus in gratiam bonorum operum.

Chryſoſt. in c. 2. ep. ad Philipp.

Hieron. in c. 11. Numer. 27.

Si te longior ſeries textuum Sanctorum Patrum delectat, accipe ex Bibliotheca Patrum locos idoneos auctorum, qui floruere prioribus Eccleſiæ ſæculis. Prior in arenam deſcendit Ignatius Apoſtolis charus. Sic ille: *Principium vitæ fides, finis eiuſdem charitas. Hæc autem duo quoties in vnum coeunt, Dei hominem perficiunt.* Ergo non ſola fide ſortitur homo ſalutis ſuæ effectum. Accedit Iuſtinus Martyr, qui non fide tantùm cæli incolatum meruit, ſed eſt eum ſuo effuſo ſanguine nundinatus. Ecce ſtrenui athletæ ſententiam. *Nos immortales duntaxat eos fieri ſcimus; qui ſanctè per virtutem ad imitationem Dei viuunt: torqueri autem igne æterno eos, qui iniuſtè abſque reſipiſcentia ætatem tranſigunt, credimus.* Theophilus Alexandrinus paucis multa concludit hoc tenore: *Sermo, & ratio, & ſcientia, & fides, abſque opere caſſa ſunt, & inſtabilia.* Concinit & Marcus Eremita, clarus quarto ſæculo. Ita hic Sanctus: *Fides eſt, vt non ſolùm in Chriſtum baptizemur; ſed etiam eius mandata opere compleamus. Dedit Chriſtus mandata, vt ea peragentes, donatam nobis perfectionem conſequamur.* Item & alibi. *Quidam non facientes præcepta, ſe tamen rectè & ſanè credere exiſtimant: rurſus ſunt nonnulli facientes, qui tanquam debitam mercedem regnum cælorum ſe ſuſcepturos ſperant. Horum vtrique à regni cæleſtis poſſeſſione fruſtrati excidunt.* Philo Carpathius, coæuus Marci Eremitæ, idem etiam ſuaue melos edidit hæc inſonans: *Nec quiſquam ex ſolis operibus legis Moſaicæ ſaluari poterit, ſed ex fide Chriſti Ieſu, & pretioſiſſimo illius ſanguine, & mandatorum obſeruatione ſalus æterna paratur.*

EX SS. PATRIBVS.

Ignatius epiſt. ad Epheſios.

Iuſtinus oratione ad Anton. Pium.

Theophil. Alexandr. in lib. 1. Paſchali.

Marcus Eremita Reſponſione ad eos qui de diuino Baptiſmo dubitant.

Idem de his qui putant ſe bonis operibus iuſtificari cap. 17.

Philo Carpat. in Cantica.

Quarto illo ſæculo iam acedia patronos inuenerat,

Priſcis ſæculis impugnata ſunt bona opera.

netat, effœtos ſcilicet homines in mollitiem fractos, qui ſuam vecordiam hæreticis huius temporis inſtillarunt. Et reuera hæc genimina torpedinum, iiſdem vtuntur argumentis, quibus olim fidei deſertores Eccleſiam impetebant. Nimirum dant totum fidei, vt nihil meriti ſuperſit, vnde bonorum operum vſus validè confirmetur. Gliſcenti errori ita ſe opponit Nilus Abbas. *Ab æterno igne non te liberabit fides, nec baptiſma, ſine iuſtitia operibus. Si enim Chriſto mandata eius te ſeruaturum promiſiſti, & quæ futura ſunt credis, ad gloriam contende ſempiternam, & flammeum gladium pertimeſce. Quod ſi Dei mandata non obſeruas, nec te fidelem eſſe dicas.* Eiuſdem æui celeberrimus vir, ſpei, fidei, & charitatis commercium eſſe neceſſarium ait Chriſtiano, ſi nolit excidere illo titulo ſpecioſo. Ille eſt Proclus Conſtantinopolitanus, ſic arguens: *Fides charitatis eſt ſpeculum, & charitas fidei probatur eſſe firmamentum. Credimus quòd Deus Verbum impaſſibiliter incarnatus eſt, & piè credimus. Hæc enim fides ſalutis noſtræ fundamentum eſſe cognoſcitur. Omnis itaque Chriſtianus, qui non eſt diues fide, ſpe, & charitate, id quod dicitur non eſt.*

Nilus Abbas Inſtitutione ad Monachos.

Proclus Conſtant. epiſt. ad Armen.

Perfecta fides accingitur ſpe & charitate.

Illa fidei, ſpei, & charitatis neceſſaria connexio, vt anima ſortiatur beatum iuſtificationis ſtatum, poteſt egregiè lineari illo ſymbolo alibi recenſito in alio argumento. Meminit huius ſymboli Ioannes Ferrus in ſuo theatro ſymbolorum, vbi tridentem pingit, corona deſuper imminente, hoc titulo. TRINO RAPTA LABORE. Quidquid garriant hæretici, nuſquam anima iuſtificationem nanciſcitur, niſi accincta ſit fide, ſpe, & charitate. Eamobrem vnicuique adulto tantùm conſtat iuſtificatio TRINO RAPTA LABORE. Benè dicitur rapta labore trino. Nam regnorum omnium acquiſitio labores magnos decernit ei, qui ad grandia anhelat. Et iuxta Chriſti Domini veridicam ſententiam, Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Ne autem arbitreris otioſos habitus fidei, ſpei, & charitatis conciliare iuſtificationem animæ, illa congruè dicitur TRINO RAPTA LABORE, vt quiſque ſuam ſtrenuam impendat operam ad hoc vt fiat voti compos. Accipe Patres interpretes huius ſymboli, & in his Iſidorum Peluſiotam ita fatum. *Videris ea ignorare, quæ etiam pueruli nota & perſpicua ſunt. Neque enim hoc exiſtimes, quod fides, ſi tamen fides dicenda eſt, quæ operibus ſuis refutatur, ſalutem tibi afferre poſſit. Etenim fides ea, quæ primum iuſtificauit, conſectaneas ſibi actiones exigit, quibus remotis nemo ſalutem conſequi poteſt. Nam enim qui ad gratiam aſſumptus eſt, propriis quoque virtutum dotibus exornari conuenit, ne alioquin ingrati animi notam incurrat.*

EX SYMBOLIS.

Ioan. Ferrus part. 2. Theat.

Regnum cælorum qualem vim patiatur.

Iſidor. Peluſiota lib. 3. epiſt. 13.

Ita planè ingrati animi næuos inurit ſibi, qui gratiâ Dei acceptâ deſidem vitam agit. Gratia namque Dei influit in animas, vt illæ quamtocyùs morem gerant Domino largitori. At non ei congruum obſequium præſtant, quando inertes otio diſſoluuntur. Quippe gratia eſt inſtar paradiſi, in quem Deus hominem induxerat, vt operaretur, & cuſtodiret illum. Si ergo ignauiâ torpet homo, ſuo deeſt officio, ac proinde Deo gratitudinem debitam non rependit. Ab hoc paradiſo gratiæ, & ab alio gloriæ eliminandos inertes homines, qui in vacuum gratiam acceperunt, audi ab Iſaia Abbate, noto Eccleſiæ in quinto ſæculo. Sic ille? *Niſi quis Domini Ieſu actionem imitetur, reprobus eſt, & ſponſa eius eſſe nequit: & virgines omnes parauerunt lampades ſuas, ſed quæ non habebant operam reiecta ſunt: zizania ſimul cum tritico creuerunt; ſed cum meſſis aduenisset, ligata ſunt, & in ignem proiecta: palmites qui fructum non tulerunt, in ignem proiecti ſunt. Omnes ſe credere profitentur, ſed qui bona non habent opera, eiiciuntur foras.* Eò ſpectant & hæc verba Baſilij Seleucij affirmantis, nullum eſſe locum in viſione Chriſti eis, qui fide præſtita, tamen bonorum operum ſuffragia turpiter abdicarunt. Ita fatur ille Baſilius: *Quòd recta fides, ſi impura depravataque adſit vita, nihil proſit, hoc Chriſtus, & Apoſtolus, vbi de ea re diſſerunt, luculenter oſtendunt. Non omnis, ait Chriſtus, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum. Qui enim ſui ipſorum curam non habent, eſſe recta fide deſtituti non ſiant, ex leui de cauſa in improbitatem abeunt præcipites, quam vnam nos toto conatu fugere & deteſtari oportet. Quandoquidem fieri omninò non poteſt, vt Chriſtum videamus, integra caſtaque vita non ornati.*

Ingrati ſunt qui gratiam Dei non excolunt bonis operibus, & quare.

Iſaias Abbas orat. 25.

Fidei ignauia ignibus æternis caſtiganda.

Baſilius Seleucius de excitatione Lazari.

Eccleſiæ in incunabulis eamdem fuiſſe ſententiam, quam Catholica & Romana fides profitetur, in themate bonorum operum probant omnia agmina Sanctorum Patrum directa in aduerſarios noſtros, quos vicille reuera non eſt virtutis arduæ negotium. Quale enim argumentum laudis emeritæ ſuperaſſe ignauos, qui manibus implexis acedia, neſciunt operari. Fortè Patribus coëuntibus in certamen contra illam pigram hæreticorum illuuiem, quiſpiam illud Virgilianum obiiciet.

Egregiam verò laudem, & ſpolia ampla refertis.

------nec habet victoria laudem

Fæminea in pœna.

Res eſt in gloria vincere hæreticos inertia diſſolutos.

Non profectò ſuam laudem reponunt Patres penes ſilentium impoſitum hæreticis, ſed penes fidem ſtabilitam ſuis encomiis. Et ne eo honore fruſtretur Iſaac Presbyter Antiochenus, & ipſe inſignis æuo priorum Patrum, eum audi ſua ſic pangentem eloquia. *Si credis in Deum, benè facis; ſed fides eget operibus, & ſpes, quæ de eo habetur, eget afflictionibus ad virtutes. Credis quòd Deus prouideat, credis creaturis ſuis, & quòd ſit in omnibus potens: ſed fidem tuam ſequatur conueniens operatio, & tunc exaudiet te. Noli tenere ventum in pugno tuo, ſine operibus videlicet fidem tuam.*

Iſaac Antiochenus de contemptu mundi c. 27.

Optimè profectò ait ille, fidem eſſe ventoſam, quam non fulciunt opera. Illa quippe in auras abit infœcunda, hoc vnum referens loco fructus, vt ſcilicet aures hominum diuerberet, Chriſti Domini merita concrepando. At ſincera fides opere loquax, eſt ſonora Dei auribus, & oculos Eccleſiæ recreat, bonis operibus iugiter incumbendo. In eo argumento Sophronius Ieroſolymitanus agmen claudet Patrum, quos conduxi propitios ſanctis operibus. Grandæuus ita ſua ſenſa profert.. *Metuo magnoque tremore conſtringor, ne, qui orthodoxam fidem habere videmur, ſecundùm illam quoque laborare deprehendamur: vt qui eam ſolam, hoc eſt, ab honeſtarum actionum coniugio ſeiunctam, bonorumque operum comitatu deſtitutam oberrare permiſerimus. Si enim fides ſtudioſa fragrantium operum actione orbata, ſecundùm Iacobum fratrem Domini, eſt mortua, quomodo nos rectum curſum tenebimus,*

Fides ſine operibus, eſt ventus in pugno concluſus.

Sophronius oratione in Chriſti natal.

Bona opera ſunt alæ fidei.

tenebimus, qui fidem operibus quaſi alis quibuſdam exornare non curamus? neque animos noſtros pernicibus operum miſericordiæ pennis obarmamus? Quamobrem opera cum fide conſociemus, neque operum, quæ adeſſe oportebat, abſentiam eam infirmemus: ita enim fiet, vt quemadmodum fortes fide validique conſiſtimus; ſic bonis quoque operibus firmemur, & Chriſtum ipſum, qui honeſtis actionibus impensè delectatur, fide ſimul & operibus non parum recreemus, clementiſſimámque ipſius celſitudinem nobis promereamur. Hactenus ille Sophronius.

Generoſum conſilium Machabæorũ imitandum à Chriſtianis omnibus.

Ex præfatis, duo genera hominum nobis innotuere: nempe vidimus Catholicos & hæreticos diſparis ingenij. Animo effœto & in mollitiem fracto hæretici tentarunt affingere ſuam ſocordiam, conductâ etiam Scripturâ ſacrâ in eum finem. Catholici verò ſecus ſpirantes maſculum animum Romanorum, nos omnes ſuis ſententiis ad bona opera prouocarunt. Vtraque pars nos anhela ſollicitat vt ei demus manus. Quid conſilij in re controuerſa? Dicam quod ſentio. Libratis vtrimque ponderibus inclinat animus in partem illam generoſam ſtrenuis actibus aſſuetam. Mens mea faſtidit acediam, ac proinde placet generoſa illa mens Machabæorum, qui contempſere Ægyptios, & Babylonios vicinos ſuos, vt cum Spartiatis & Romanis inirent arctiſſimum fœdus, ea ſola ratione ducti, quod Ægyptiis & Babyloniis nulla virtus ineſſet, vtpote vitiis aſſuetis: Romanis verò & Spartiatis magnum pondus roboris inſideret. Patres Græci & Latini, propugnantes impigram bonorum operum praxim, ſubolent Eccleſiæ Romanæ priſcum ingenium, compoſitum ad ardua facinora perpetranda. Eamobrem illi me totum addico parti, manuſque meas deuoueo bonis operibus, dato repudio hæreticis muliebri animo, in omnia mala pronis, & à Dei Regno penitus alienis.

1. *Mach* 12.
Catholica fides eſt generoſa, & hæretica fides iners.

SENSVS ORTHODOXVS.

CONTROVERSIA TERTIA.

An ſit ſingulare ſignum veræ Eccleſiæ, vt ſit Catholica, id eſt orbe toto diffuſa.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum.

Nulla Gens ſine aliquo ſenſu Dei.

NVlla omnino Gens numinis inſcia ſuum æuum egit, nec adeò opaca mente caligauit orbis, vt religionis omnem ſenſum exuent. Quamuis enim ratio humana in indagine Dei veri ſæpius hallucinata ſit; non vſquequaque tamen homo cæcutiit, quin aliquem Deum præſenſerit, ipſo Deo deſuper illucente. Et vt res abditæ ſenſibus inuiæ venerationem magnam ſibi conciliant, coïerunt homines venerabundi in Dei alicuius cultum, quem exhibuerunt ei, aliquibus eo fine ritibus inſtitutis. Ille hominum conuentus, profitens numinis alicuius obſequium exterioribus ſignis, dicitur Eccleſia, quæ vox in Codice ſacro vſurpatur & de Gentilibus, & de Chriſtianis congregatis in ordine ad Deum excolendum. De Chriſtianis ſcribit Paulus: *Salutant vos omnes Eccleſiæ Aſiæ.* De Ethnicis Lucas agens, ait Epheſi ortam ſeditionem magnam, quia populus ſuſpicabatur aliquos homines eſſe iniurios Dianæ, quam concurrentes venerabantur hac concordi voce: *Magna Diana Epheſiorum.* De hoc concurſu facto in honorem Dianæ, ait Lucas: *Erat Eccleſia confuſa.* Eccleſia hæc inſurrexerat in Apoſtolicam Eccleſiam, cuius fundamina Paulus iam iecerat, Dianæ Epheſinæ cultum penitus euerſurus. Hoc in more hominum poſitum eſt, vt nulla detrectent pericula ſubeunda pro numine præſtituto. Quippe eſſe vindicem Dei in magnis ſemper poſitum eſt. Et tantùm inualuit zelus religionis, vt Iudæi fuerint in duas diſſiti partes, exercentes odia pluſquàm Vatiniana, ob diſparem cultum Deo exhibitum Ieroſolymis, & Samariæ. Vnde exortum adagium: *Non coutuntur Iudæi Samaritanis.* Eodem zeli œſtro perciti Perſæ in Turcas ſæuiunt, quia diſcordant in obſequio præſtito Mahometi.

Ecclеſiæ vox qualiter vſurpetur.

Act. 19.

Prætextus religionis validum eſt argumentum ad bella indicenda.

Gallia experta hæreticorum noxium ingenium.

Quantùm religionis opinio valeat in homines, Gallia ſuo diſcrimine experta eſt ſuperiore ſæculo, ſciſſu regno in Catholicorum partem, & in ſectam hæreticorum, gliſcente æmulatione vtriuſque Eccleſiæ peſſum iuit Gallia ſua mole nutans. Oppida nigricarunt igne ſæuiente, & arua numeroſo concurrente milite deſudarunt. Quamuis Deus propitius adiuuerit partes Eccleſiæ Catholicæ, Henrico Rege dante nomen ſuum auitæ religioni Regum Galliæ; tamen rixarum lethales reliquiæ ad noſtra hæc tempora deuenerunt. Et eſto minimè ferociant armis hæretici hac tempeſtate; quies illa non eſt danda remiſſiori zelo, qui non tepet aduerſus Eccleſiam: ſed vt attribuenda fractis eorum viribus, quas ſi reſumerent, profectò priores tragœdias in perniciem Eccleſiæ Catholicæ denuo ſuſcitarent. Itaque compreſſa rebellione depoſuerunt arma perduelles homines, impotes agmina componere: ſed non indixere ferias libris conſcriptis contra decus Eccleſiæ Catholicæ; imò adhuc aſſiduè laceſſunt nos, ſuam conclamantes Eccleſiam eſſe legitimam, Romanam verò eſſe meretricem, Babylonem, & colluuiem hominum impiorum. In hac lite dirimenda proderit ſententia olim lata in gratiam aquæ contra ignem. Nempe diſceptabant olim duæ Gentes, quænam Deum potentiorem excoleret. Vnius Gentis numen erat ignis; altera verò ſibi aquam in Deum præfecerat. Gens ignicola in argumentum victoriæ ait eum Deum in alium præualere, quem poteſt deſtruere, Ignem autem ſuppoſitum magno æneo vaſi aquæ pleno, conſumere ebullientem aquam, quæ ſuo ſic excidio litabat igni. Pars æmula negauit ita ſe habere rem hanc, imò ſecus affirmauit ignem ſuppoſitum vaſi aqueo non ferre aquæ præſentiam, ſed ſenſim deficere in teſſeram obſequij præſtiti numini fortiori. Rei dubiæ iudicium refuſum eſt in experimentum: dies condicta eſt, qua illucente conuenerunt omnes vtriuſque Eccleſiæ proceres, vt periculum facerent virium numinis adorati. Cultores aquæ concinnarunt vas ſuo intento propitium: nimirum inferiorem huius ollæ ſedem aperuere rimis & fiſſuris, quas obduxere cera, adeò ſubtiliter inducta, vt induſtria compoſitio erroris omnem ſuſpicionem adimeret. Vas itaque plenum aqua igni adiectum eſt. Sed vbi igne liquante ceram, hiantia foramina fecerunt aquæ copiam exeundi, deſudantis

Chaldæi colentes ignem diſputarunt contra Ægyptios venerantes aquam. Qua induſtria ignis ceſſit aquæ. *Huius hiſtoriæ meminere Ruffinus lib.* 2. *hiſtor. & Suidas in voce Canopus.*

aquæ ſtillicidia non tulit ignis protinus euaneſcens. Eamobrem illa præualuit Eccleſia, quæ Deum abſtulit alterius, quæ in victricem fuerat antea debacchata.

Eccleſia Catholica ſola ſibi conſtat ſemper dum hæreſes extinguuntur.

Inſurrexerunt in Eccleſiam Catholicam hæreſes quamplurimæ, cauſantes habere Deum à ſuis partibus, multa vtrimque edita volumina, præſertim in Arianos, Donatiſtas, Manichæos, Pelagianos, & huiuſmodi farinæ transfugas. Crediderunt hæretici Catholicam Eccleſiam animam agere ſub Conſtantio & Valente Principibus Arianis. Sed omnino ſecus accidit; nam præter idolorum omnium repurgium Romæ factum, præualens Eccleſia hæreſes expunxit, & orbe toto diffuſa, conſtitit ſibi ſemper, & rutila coruſcauit. Vtinam hoc altè perpenderent hæretici hodie garrientes aduerſus Eccleſiam Romanam. Si namque recolerent illam duntaxat eſſe quæ vbique terrarum emicat, & eam ſolam eſſe Catholicam, id eſt vniuerſalem; procul dubio ei cederent, deprehenſis in ea ſignis indubiis, quibus incumbunt fundamina ſolios & veræ Eccleſiæ Chriſti, quæ ſola ſibi propriè iam vendicat nomen Eccleſiæ, aliàs fusè ſumptum.

Quid ſit Eccleſia, & quæ germana eius deſcriptio.

Quæ ſit autem illa vera Eccleſia, ad hanc controuerſiam diſcutere pertinet, quæ concludit, illam ſolam Eccleſiam, quæ Romano Pontifici paret, veram eſſe; cæteras verò ſectas incongruè vſurpare nomen Eccleſiæ, in eo ſenſu, quo hodie Doctores ſacri Eccleſiæ nomen receoſent, ſignantes ea voce cœtum hominum coëuntium in eamdem profeſſionem fidei, & colligatum vniformi ſacrorum vſu, ſub moderamine paſtoris, Chriſti vices agentis.

Quomodo ex verbis Chriſti colligantur notæ Eccleſiæ.

Huius Eccleſiæ ideam aliqualem edidit Chriſtus eo verſo, quem ſuſcepi explicandum orthodoxè. Nimirum ait Chriſtus: *Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob, in regno cælorum. Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores.* Chriſtum hoc loco ſignificaſſe ruinam Synagogæ, & Eccleſiæ ſtatum, concors eſt Patrum ſententia. Aiunt enim in fide Centurionis fuiſſe ſignatam Eccleſiam propagatam orbe toto; & in Iudæis credere cunctantibus, fuiſſe Synagogæ ruinam præoſtenſam. Ita Hieronymus: *In Centurione fides Gentium præponitur Iſrael.* Auguſtinus etiam inde colligit Eccleſiæ præſtantiam ſupra Synagogam. Sic ille: *Sicut autem videmus vocatos Chriſtianos ad cæleſte conuiuium, vbi eſt panis iuſtitiæ; ita videmus Iudæos reprobatos.* Cùm ergo hoc textu Deus ſignarit Eccleſiam, & dixerit multos ab Oriente & Occidente coïturos in vnitatem eiuſdem fidei, quam Centurio ille profitebatur; illa prior occurrit nota veræ Eccleſiæ, vt ſit Catholica. Illud enim maximè vniuerſale eſt, quod à pluribus accipitur, & occupat ampliora terræ diuortia. Rurſus cùm homines conuenientes in eumdem ritum obſequendi Chriſto, corpore & anima conſtent; profectò ille hominum cœtus erit viſibilis, & hæc erit altera nota. Demum ait hos fideles fore conſcios gloriæ æternæ, qua gaudent Abraham, Iſaac, & Iacob. Vnde liquet illam Eccleſiam debere eſſe ſanctam, quæ ſuos fideles reponit in æterna tabernacula. Has tres expediam notas iſtâ controuerſiâ, poſtquam priori parte diluero inſtantias hæreticorum.

Hieron. in c. 8. Matth.

Auguſt. ſer. 6. de verb. Dom.

Prima Eccleſiæ Chriſti nota eſt, vt ſit Catholica.

Altera nota, vt ſit viſibilis.

Tertia demum nota Eccleſiæ eſt, vt ſit Sancta.

SENSVS ORTHODOXVS.

Prima Pars Controversiæ.

Quibus inſtantiis hæretici impugnent notas Eccleſiæ.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum.

CReduli plus quàm par eſt antiqui Philoſophi, pleraque incongrua tranſmiſerunt poſteræ ætati, cuius generis eſt commentum illud, cui Plinius ipſe fidem adhibuit, dicens inſici lunam ſordibus terræ, & vaporibus ſurſum vectis ad ſiderum paſtum. Quaſi verò queant terreſtria ſideribus aliquas maculas affingere. Periti omnes damnant illud delirium; in quo tamen Plinius non adeò deſipuit, quin habeat ſtultiores ſe in ſimili argumento: quippe Eccleſia pulchra vt Luna aduerſos patitur hæreticos, qui erroris ſui aſpergine volunt Eccleſiam turpiter inquinare. Etenim quando tentant oſtendere Eccleſiam Romanam, non eſſe Catholicam; nonne hoc eſt ſacrilego conamine Lunam debito lumine decurtare? Præterea enitentes hæretici adſtruere Eccleſiam eſſe inuiſibilem; Lunam perpetua eclypſi inuoluunt. Demum conclamantes poſſe errare Eccleſiam, & de facto erraſſe; maculas ei affingunt, & grauiùs in hanc Lunam peccant, quàm Plinius deliquerit euehens terræ ſordes vſque ad ſidera reſperſa fæcibus, ita cælu iniuriis. Sed vt conſpuentes cælum redeuntia ſputa fœdant; ita aduerſariorum inſtantiæ directæ contra Eccleſiam hoc tantùm effecere, vt ſcilicet hæretici ignari & ſtolidi videantur.

Plin. lib. 2. naturalis hiſt. cap. 9.

Lunam inſici ſordibus terræ quinam crediderint.

Quas ſordes Eccleſiæ affingere tentarint hæretici.

Primò obiiciunt, Romanã Eccleſiam non eſſe vniuerſalem ſeu Catholicam, quia nomen accipit ab vrbe Roma, cùm Eccleſia vniuerſalis ſuam nomenclaturam debeat accipere ab orbe toto, vt vox ipſa Catholica inſinuat. Præterea Romanæ Eccleſiæ etiam Papiſtæ nominantur. Ergo ſectam ſingularem conſtituunt diſcretã ab Eccleſia illa Catholica, de qua eſt quæſtio. Ad primum reſpõdeo, Catholicam Eccleſiã dici Romanã, à potiori ſede vicarij Chriſti, qui eſt caput viſibile, vices gerens inuiſibilis capitis Eccleſiæ Chriſti, ita vt vox illa Romã ſonans, & Eccleſiã denominãs Romanam, idem ſignificet ac Eccleſiam Catholicã eam eſſe, quam Chriſtus commendauit Petro, cuius partes agunt Pontifices degentes Romæ, vt in propria ſibi ſede. Ea notione prioribus etiã ſæculis vſi ſunt Patres, vt diſcernerent verã Eccleſiam à graſſantibus hæreticorum ſectis. Ita vt dicere ſe eſſe Eccleſiæ Romanæ diſcipulum, perinde ſit ac dicere ſe eſſe Catholicum, & ſincerũ fidei aſſertorẽ. Inde maximè Ambroſius probat fratrẽ ſuum Satyrum impensè fuiſſe Catholicũ, quia fœdus inibat tantùm cum Præſulibus Romanæ Eccleſiæ. Sic ille commemorans actionem fratris ſui: *Aduocauit ad ſe Epiſcopum, nec vllam veram putauit, niſi veræ fidei gratiã, percontatuſque eſt ex eo vtrumnam cum Epiſcopis Catholicis, hoc eſt cum Romana Eccleſia conueniret, & fortè ad id locorum in ſchiſmate regionis illius Eccleſia erat. Lucifer enim ſe à noſtra tunc temporis communione diuiſerat, & quamquam pro fide exulaſſet, & fidei*

Argumenta quibus hæretici impetunt Eccleſiã Romanam.

Solutio.

Eccleſia Catholica dicta etiã Romana tempore Ambroſij.

Ambroſius de obitu Satyri fratris ſui.

Satyrus frater Ambroſij ſuſpectã habuit fidem Luciferi Calaritani eo ſolo nomine quòd ab Eccleſia Romana defeciſſet.

fidei ſua reliquiſſet heredes ; non putanit tamen fidem eſſe in ſchiſmate. Nota, Luciferum Epiſcopum Calaritanum ſub Imperatore Conſtantio Ariano vapulaſſe, exulaſſe, & multa iniiſſe diſcrimina in gratiam fidei, vnde orbe toto conciliauit ſibi nomen grande, & opinionem ſanctitatis ſuo ſanguine nundinatam. Sed quia, cauſatus ſe contemptum à Legato Romanæ Eccleſiæ, ſchema Luciferianum auſpicatus eſt ; uoluit Satyrus germanus Ambroſij adhærere vlli Præſulum, qui ſequuti ſunt ſchiſma Luciferi ; ſed adeò tenaciter auxit partes Eccleſiæ Romanæ, vt flocci fecerit omnem famam ſanctitatis Luciferi, ne fide Eccleſiæ Romanæ caderet errabundus. Dicitur itaque Romana Eccleſia, non quòd Roma dederit initium Eccleſiæ ; ſed quia Eccleſia Romam initiatam fecit præcipuam ſibi ſedem, ex qua reſonant oracula in omnes mundi plagas. Fortè vt Imperatores olim adſciuere ſibi cognomina à prouinciis ſuæ ditioni ſubiugatis, inde dicti Africani, Aſiatici, Vandalici, Gothici ; ita & Eccleſia ſubiugatâ ſibi Româ, & in ea orbe toto, dicta eſt Romana, quaſi Catholica, quia Roma fines ſui imperij portexerat vſq; ad Garamantas & Indos.

Quare vera Eccleſia dicatur Romana.

Quod verò attinet ad titulum Papiſtarum, & Pontificiorum, ſcomma eſt hæreticorum huius æui, quo arbitrati ſunt ſe inuſſiſſe nobis maculam inſignem. Tamen non cunctamur affici nominibus illis, nec detrectamus creditam falsò iniuriam. Nam Chryſoſtomus ait non eſſe incongruum Eccleſiam denominari ab his, qui eam gubernant nomine Chriſti, modo non denominetur ab aliquo homine particulari. In eo ſenſu dicta eſt Eccleſia Apoſtolica, quia ſubiit Apoſtolorum moderamen, ſeu gubernacula. Nullius tamen Apoſtoli nomen induit, imò fuere damnatæ iſtæ voces ſingulares, in Eccleſiam inducentes: *Ego ſum Cepha, Ego ſum Pauli, Ego ſum Apollo.* Nimirùm Eccleſia Catholica fideles ſuos tantùm à Chriſto voluit nomenclaturam accipere, & non ab aliquo homine ſingulari. Ita Athanaſius: *Nunquam Dominus ab Epiſcopis ſuis, ſed à Domino, in quem creditum fuit, nomen accepit. Certè à beatis Apoſtolis præceptoribus noſtris appellationes adepti non ſumus ; ſed à Chriſto Chriſtiani ſumus, & nuncupamur : illi verò, qui aliunde originem ſuæ fidei deducunt, meritò auctorum ſuorum cognomenta præ ſe ferunt. Quapropter cùm à Chriſto omnes Chriſtiani eſſemus, & diceremur ; exploſus eſt Marcion inuentor hæreſeos ; reliqui autem qui remanſerunt, titulum Chriſtiani retinuerunt : qui verò Marcionem ſequuti ſunt, non iam inde Chriſtiani, ſed Marcioniſtæ appellati ſunt. Ita quoque Valentinus, Baſilides, Manichæus, & cæteri ſectatoribus ſuis nomina impertierunt.*

Chryſoſtom. homil. 33. in acta Apoſt.

Quare Eccleſia dicta ſit Apoſtolica.

Eccleſia à Chriſto, & nõ ab aliquo alio ſuam nomenclaturam accepit.

EX SS. PATRIBVS.

Athanaſ. ſerm. 2. contra Arianos.

Vt hæretici ſunt deſertores Eccleſiæ ; ita & nomen deponunt, quo vigente ſtabant in cancellis Eccleſiæ, nec alia hæreſeos eſt teſſera veſtiganda. Quando igitur audis, aliquos dici Lutheranos, Caluiniſtas, Zuinglianos, Huſſitas ; audacter pronuntia, tales homines ab Eccleſia Catholica impiè defeciſſe, iuxta illam Lactantij ſententiam: *Cùm Marcioniſtæ, aut Ariani nominantur, Chriſtiani eſſe deſierunt, qui Chriſti nomine amiſſo, humana & æterna vocabula induerunt.* Suum & huic ſententiæ ſuffragium adiecit Sanctus Hieronymus, ita fatus : *Sicubi audieris eos, qui dicuntur Chriſtiani, non à Domino Ieſu Chriſto, ſed à quoquo alio nominari, vt Marcioniſtas, Valentinianos ; ſcito non Eccleſiam Chriſti, ſed Antichriſti eſſe Synagogam.* Ea notione ſe hæretici produnt, vt abdicata fide Eccleſiæ Catholicæ, nomen induant eius, qui lethale virus auribus inſtillauit. Ita Irenæus: *Habent & vocabula à principe impiiſſima ſententiæ, a Simone dicti Simoniani.*

Hæretici denominati à ſuis ſeductoribus, & ſic ſe ea notione produnt.

Lactant. lib. 4. cap. 30.

Hieron. lib. contra Luciferianos.

Irenæus lib. 1. cap 20.

Alias excogitauere technas hæretici noſtrates, vt ſuam ſpuriam adſtruerent Eccleſiam: nimirum videntes proprium eſſe veræ Eccleſiæ, vt ſit Catholica, & hanc notam abeſſe à noua ſua ſecta ; commenti ſunt obiectionem iſtam: Illud quod eſt articulus fidei non videtur ſed creditur. At ex ſymbolo fidei credimus in ſanctam Apoſtolicam Eccleſiam. Ergo illa Eccleſia haudquaquam eſt peruia ſenſibus. Alioquin delendus eſt ille articulus: Credo ſanctam Eccleſiam, & eius loco ſufficiendæ voces iſtæ: Video ſanctam Eccleſiam. Ita nugatur Brentius, arbitratus ſe hoc imbelli ariete magnam facere impreſſionem muris Eccleſiæ. Huius etiam erroris Caluinus ſe tenaciſſimum præſtitit aſſertorem, ita ſugillans Catholicos: *Non parum aberrant, dum Eccleſiam non agnoſcunt, niſi quam præſenti oculo cernunt, &c. Fremunt niſi Eccleſia digito ſemper oſtendatur.*

Quo argumento hæretici adſtruant Eccleſiam Dei eſſe inuiſibilem.

Brentius in Confeſſione Vuittemberg. cap de Concil.

Caluin. in præfatione inſtitution.

Aliquos torſit illa obiectio ; ſed ego illam nihili prorſus facio : miſſis itaque aliorum reſponſis, accipe meam ſolutionem vtique placituram. Quamuis articuli ad credendum propoſiti non ſint propriè ſacramenta illa, quæ numero ſeptenario concludimus ; tamen eodem etiam ſacramenti nomine recenſentur. Nam quod Græci dicunt myſterium, Latini ſacramentum dicunt. Vt quando Paulus matrimonij mentionem facit, ait: *Sacramentum hoc magnum eſt.* Pro ſacramento Græcè eſt μυστήριον, id eſt, *myſterium*. Imò Latina editio Canonica in eodem capite Apocalypſis myſterium & ſacramentum promiſcuè vſurpat, hoc contextu: *Et in fronte eius nomen ſcriptum myſterium.* Et infra ille idem, qui hoc myſterium legit, ait ſe audiiſſe vocem pollicentem reſerare arcanum abditum illo nomine, *Myſterium*, quod erat inſcriptum fronti mulieris, & hoc myſterium vocat ſacramentum: *Ego dicam tibi ſacramentum mulieris.* Rurſus omnia arcana fidei, quia ſacra ſunt, dicuntur myſteria, ipſo etiam Chriſto auctore: *Vobis datum eſt noſſe myſteria regni cælorum.* In eodem ſenſu ait Paulus: *Si nouerim omnia myſteria.* Vt ergo fidei noſtræ arcana, ſunt ſacramentorum titulis inſignita, aliqualem etiam rationem ſacramentorum participant, in eo ſitam, vt nullum omnino ſacramentum ſit, quod non habeat aliquod ſignum ſenſibile inuiſibilis gratiæ, quæ influit eo ſigno congruè applicato ; ita etiam, nullus planè ſit articulus fidei, qui non habeat aliquid ſenſibile, cuius beneficio anima præbeat illum aſſenſum, penes quem eſt fidei ratio conſtituta. Eamobrem tot Catechiſmi excuſſi, vt eorum lectione fideles addiſcant materialia obiecta fidei ; ideo inſtitutæ prædicationes, quia fides ex auditu. Sed vt ſigna ſenſibilia non faciunt homini manifeſtam gratiam ; ita & ſenſus percipientes quid credendum ſit, non ingerunt tamen animæ claram notitiam rerum, quæ ſignificantur vocibus aut libris, quibus præbetur aſſenſus ob auctoritatem, quæ eſt ſubiectiuè in Eccleſia, & ſignificatiuè tantùm in Scriptura. Aſſentiri enim propter

Solutio argumenti ex ſententia auctoris.

Epheſ. 5.

Apoc. 17.

Matth. 13.

1. Cor. 13.

Fides habet aliquid præuium in ſenſibus.

viſa eſt ſcire, aſſentiri verò propter auctoritatem alicuius, eſt habere fidem. Vnde cùm video hominum cœtum coëuntem in eamdem fidei profeſſionem, ſub regimine Vicarij Chriſti, video quidem homines, ſed neſcio euidenter an fides eorum ſit ſincera fides Chriſti, ſed hoc credo fidens auctoritati Eccleſiæ, quæ decreuit ſic credendum. Eo modo Petrus videns Chriſtum, ait eum eſſe filium Dei; hoc autem credidit non obſequio ſenſus reuelantis, ſed beneficio Dei deſuper illucentis. Thomas quoque fidem ſuam non debuit aſpectui, licet fidei eius oculi ſubſtrati ſint. Nempe hominem ſibi ſiſti vidit, & credidit Deum, ita exclamans: *Dominus meus, & Deus meus.*

Matth. 19.

Ioan. 20.

Quare hęretici adeò procaciter defendant Eccleſiā eſſe inuiſibilem.

Cùm ergo debacchantur hæretici, & dicunt ea quæ creduntur debere eſſe inuiſibilia, faciunt contra ſuam ipſorum fidem; nam credunt vnum baptiſma, quod tamen oculis cernunt. Si reſpondent ſe quidem videre aſperſionem aquæ, ſed credere illa aſpergine animam mundari gratia deſuper influente; profectò diluunt ſuam inſtantiam in nos, qui pariter aſſerimus, videri quidem cœtum hominum fidelium, ſed credi eum cœtum eſſe Eccleſiam. Quo autem intento hæretici adeò procaciter affirment hæreſim illam de Eccleſia inuiſibili; accipe. Suſpecta fuit ſemper nouitas in rebus fidei, ideoque in re dubia Patres ſemper ſectati ſunt inſtituta maiorum, conſulentes oracula Sanctorum veteris Eccleſiæ, cuius ſarta tecta ad nos dogmata deuenerunt. Eaque notio ſingularis fuit ad diſcernendum hæreticos, ſcilicet explorare an quidpiam exoticum & peregrinum vellent inuehere in Sanctuarium Dei, id eſt, ea cautela Præſules cauerunt Eccleſiæ, ſedulam adhibentes curam, ne peregrina aliqua ſententia vitiaret veterem diſciplinam, iuxta illud præſcium Pauli effatum: *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.* Dixit varias has doctrinas, quæ non ſunt concolores diſciplinæ Apoſtolorũ: peregrinas etiam nuncupauit doctrinas, quas fideles domeſtici Dei nuſquam ſuis auribus ebiberunt. Ideo ne hæretici hoc ſcommate feriantur, quaſi abducentes homines doctrinis variis & peregrinis, hoc commento decipiunt homines imperitos. Aiunt, imò fabulantur, ſe eoſdem eſſe, quos ſe præſtiterunt Apoſtoli, eamdemque ſe profiteri fidem; ſed Eccleſiam ſuam fuiſſe inuiſibilem, ideoque non eſſe depoſcenda ab eis teſtimonia hiſtorica ſuæ Eccleſiæ, cùm de ratione Eccleſiæ ſit, vt Deo ſoli nota, nullis hominum oculis innoteſcat.

Periculoſa eſt nouitas in rebus fidei.

Hebr. 13.

Quæ ſint doctrinæ variæ, & peregrinæ.

Sed ad arbitrium ſuum garriant hæretici; iiſdem tamen ſemper vrgebuntur aculeis, quibus fuere aliàs laceſſiti errorum diſſeminatores, eo ſolo nomine damnati, quòd à priſco Eccleſiæ dogmate defeciſſent. Ita ſui æui apoſtatas carpit Tertullianus: *Qui eſtis vos, vnde, & quando veniſtis? vbi tamdiu latuiſtis?* Eadem ſpicula intorquet Optatus in Parmeniani aſſeclas. *Veſtra cathedra originem oſtendite, qui vobis vultis ſanctam Eccleſiam vendicare.* Eodem commento Zamolxis olim dementauit Thraces, vt ſcribit Herodotus. Is vt ſibi conciliaret aliquod ſpecimen abditæ deitatis, tres annos egit in ima ſpecu nemine conſcio. Eius abſentiam ægrè tulit Gens illa, cuius antea captarat auram. Triennio exacto prodiit ille impoſtor, mentitus ſe vſum conſuetudine Deorum, quamdiu fuit à cæteris inaſpectus. Credula Gens ei poſtea adhæſit, vt numini.

Tertull. lib. de præſcript.

Optatus lib. 2. contra Parmenio,

Herod. lib. 4.

Induſtria Zamolxis vt ſibi Deitatis famam conciliaret.

Ita Caluinus ait ſuam fuiſſe Eccleſiam inuiſibilem prioribus ſæculis, & ſuo æuo emerſiſſe Deo plenam, & fœtã hominibus à Deo electis, quibus de ſalute ſua inſtante nefas eſt dubitare. His fabulis auſcultauit quidem vulgus imperitum, dans nomen ſuum ſectæ nefandæ; ſed Eccleſia quantocyùs occurrit errori huic de inferis emergenti, eo ſolo nomine damnans illum, quòd nouum dogma cudat, à diſciplina Chriſti penitus alienum. Vnde & fas in eos inuehi iiſdem textibus, quos adhibuere Sancti, vt caſtigarent deliria hæreticorum, quos iniquos ægrè admodum Eccleſia ſuſtinebat.

Elegans declamatio in noſtrates hæreticos.

Itaque congruè compellabis hæreticos hiſce vocibus ſancti Hilarij: *Tardè mihi hos piiſſimos Doctores ætas nunc huius ſæculi protulit ſerò hos habuit fides mea, quam tu erudiſti magiſtros.* Acriori ſtylo pungit eos Hieronymus, ita ſingulos quoſque conueniens hæreticos: *Quiſquis aſſertor es nouorum dogmatum, quæſo te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apoſtolico ore laudata eſt. Cur poſt quadringentos annos nos docere niteris, quod ante neſciuimus? Vſque in hanc diem ſine veſtra iſta doctrina, Chriſtianus mundus fuit.* Simili argumento laceſſit hæreticos idem Sanctus, eo ſolo nomine probans eliminãdam eorum ſectam, quia noua & inaudita pangit deliria. Sic ille: *Ex hoc ipſo, quòd poſteriùs inſtituti ſunt, eos ſe eſſe indicant, quos futuros Apoſtolus prænuntiauit.* Liceat & nobis ludere in ſimili themate, ſugillando nouatores, & ſectarios editos in perniciem huiuſce ſæculi. Dicite eia, ò vilia capita: Vnde & quando veniſtis? vbi tamdiu latuiſtis? An fortè cum Zamolxi aucupati eſtis fucos abditæ deitatis? Aut cum Endimione obdormiuiſtis in Lunæ amplexibus, vt vos poſtea in perniciem orbis Chriſtiani ſidera parturirent? Sed quid moror in erudiendis hæreticis; cùm eos ad meliorem reuocare frugem, non ſit humanum negotium ſed diuinum. Rurſus audio perſtrepentes hæreticos in gratiam Eccleſiæ inuiſibilis: nam id maximè cordi habent, vt ſuadeant, non eſſe de ratione Eccleſiæ, vt ea ſit viſibilis; ſiquidem hac darâ portâ ruunt, & vt lupi graſſantes ouile Chriſti dilaniant.

Hilarius lib. 6. de Trinit.

Hieron. epiſt. ad Pammach. & Oceanum.

Idem libro contra Luciferianos.

Quomodo ſint ſugillandi hodie hæretici.

Vt ergo fiant compotes iniqui voti ſui, ita garriunt hæretici. In confeſſo eſt apud omnes, ſtetiſſe Eccleſiam tempore Eliæ. Sed ipſo Deo teſte fuit illa Eccleſia inuiſibilis: ſiquidem Elia conquerente, quòd ſolus eſſet fidelium; audiit ipſe à Deo, pleroſque alios ſupereſſe in Iſraël eiuſdem fidei, quam profitebatur Elias. Ecce textum, quo vt congruo ligno valida tela conficiunt, vt ea in nos intorqueant. *Relictus ſum ego ſolus. Et Dominus ad eum: Reliqui mihi ſeptem millia virorum in Iſrael, qui non curuauerunt genua ante Baal.* Inde colligunt aduerſarij fuiſſe Eccleſiam inuiſibilem, cùm fuerit ignota Eliæ Prophetæ. Reſpondeo, hanc inſtantiam prodere ignorantiam hæreticorum, qui non aduertunt, Iudæos tempore Eliæ fuiſſe diſſitos in duo regna, ab eo die quo populus defecit à Roboam filio Salomonis, vt inauguraret Ieroboam, qui regni ſui caput fecit Samariam. Vndecim tribus adhæſere Ieroboam, à quo fluxere Reges Iſraël. Ieroſolymis autem regnauit Roboam, ſola tribu Iuda ſuum obſequium debitum exhibente. Hinc dicti fuere Reges Iuda, diuerſi planè à Regibus Iſraël, qui auxere idolorum cultum, ne ſi populus diflueret in templum Salomonis, denuo daret manus Regi Iuda, in cuius

Quomodo diluatur præcipua inſtantia hæreticorum de Eccleſia inuiſibili.

3. Reg. 19.

Tempore Eliæ pauci erant cultores Dei in Iſraël, ſed multi erant in Regno Iudæ, id eſt Ieroſolymis.

ditione

ditione præcipuè vigebat Dei cultus. Cùm ergo Elias ait relictum ſe ſolum, erat in regno Iſraël, vbi præualente iniquitate Regioæ Iezabel, latebant iuſti: ſed hi fideles abſconditi non erant vniuerſalis Eccleſia, ſed minima tantùm portio Eccleſiæ. Nam Ieroſolymis Synagoga florebat tunc temporis: quippe ſcimus in recenſione Codicis ſacri, tempore Eliæ regnaſſe viros probos Ieroſolymis; Aſam ſcilicet, & Ioſaphat. Non igitur fuit Eccleſia Dei inuiſibilis, etſi ſeptem millia fuerint abſcondita in regno Iſraël, vt & hodie Eccleſia non eſt inuiſibilis, etſi plerique Chriſtiani lateant apud Anglos, Batauos, & Geneuenſes. Quid igitur manet Eccleſiam illam nouam Caluini? Profectò in hanc ſortem damnata eſt, vt protinus euaneſcat.

3. Reg.

Quare hæretici ferre nequeant ſanctitatem Eccleſiæ.

Tertia nota ſupereſt ex textu noſtro enucleanda, in quam etiam fremont hæretici. Ait Chriſtos, multos venturos ab Oriente, & Occidente, vt recumbant cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum. Proculdubio tota ſeries hæc verborum ſignificat Eccleſiam fore adeò ſanctam, vt aliquando ſit dignanda cælo. Nota, hæreticos eſſe vt muſcas, quæ ſtercore ſuo perdunt ſuauitatem vnguenti. Vt namque nefatij homines omni ſanctitate exciderunt; ita & ſuam nequitiam volunt affingere Eccleſiæ, quam aiunt à ſcopo veritatis ſæpius aberraſſe. Hoc probare tentant de vtraque Eccleſia, Iudæorum ſcilicet & Chriſtianorum, quæ vna fuit comparanda ad ſeipſam, vt idem homo ſecum componitur, iuuenis & maturæ ætatis. De priſca illa Iudæorum Eccleſia hæc fatur Iſaias: *Speculatores eius cæci omnes, neſcierunt vniuerſi.* Si ergo adeò opacâ ignorantiâ Synagoga cæcutiit, vt Spiritus Sanctus eam nuncuparit cæcam; incongruum planè eſt, eam Eccleſiam vocare ſanctam, quam acriter carpit Deus. Illam ſic diluo inſtantiam. Deus hoc loco arguit ignauiam prædicatorum illius temporis, qui non audebant inuehi in Magnates Hebræorum. Sed aliud eſt, deeſſe ſuo prædicandi officio; & aliud, aberrare à fide. Vt hodie plerique prædicatores in ſubſellijs ſermone comptiore luxuriant parcentes vitiis, qui licet inani verberent aures eloquio, & iure queant vocari ſpeculatores cæci; nemo tamen eos congruè dixerit infideles, vt probare volunt hæretici, impugnantes Eccleſiæ ſanctitatem, quam totam refundunt in fidem, qua ſi ſemel exciderit Eccleſia, profectò intentum habent hæretici. Bellarminus alio modo ſoluit argumentum hæreticorum, ſed quia non vſquequaque placet, aliter fregi impetum, quem conducto Iſaia aduerſarij facere conabantur.

Eccleſiæ ſanctitas impugnata argumentis ab hæreticis.
Iſai. 56.

Solutio argumentorũ.

Bellarmin. tom. 1. controu. lib 3. de Eccl. mil. c. 16.

Denuo næuos affingere volunt Eccleſiæ, conſcriptis etiam grauiſſimis auctoribus, quibus ipſa etiam annuit Eccleſia. Dicunt, Apoſtolos omnes fide excidiſſe in Paſſione Chriſti, qui ſatis ſuperque hoc innuit, ita rediuiuus eos affatus velut infideles, ſicut ait Marcus: *Exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis; quia iis qui viderant eum reſurrexiſſe non crediderunt.* Vnde Alexander Alenſis, & Ioannes à Turrecremata dicunt fidem veram remanſiſſe in ſola Beata Virgine Maria, toto triduo Paſſionis; & hoc maximè notari illâ ſolâ candelâ, quæ accenſa manet in nocturno officio tridui illius ante Paſcha. Bellarminus reueritus auctoritatem auctorum quos meminit,

Marc. vltimo.

Alex. Alenſis 3. p. qu. vlt. art. 2.
Ioan. à Turrecremata l. 1. de Eccl. c. 30. & lib. 3. c. 61.

variè ſe torquet, vt ſoluat has pedicas: ſed reuera vir magnus trepidat timore vbi non eſt timor, & miror eum carpere Ioannem à Turrecremata, quòd nimium tenax fuerit in aſſerendo, Beatam Virginem ſolam habuiſſe fidem in triduo Paſſionis. Itaque audi me, liquidò nebulas huius inſtantiæ diſpergentem. Tota hæc diſputatio Alexandri Alenſis, & Ioannis à Turrecremata eſt de fide Reſurrectionis Chriſti, vt videre eſt ipſo textu qui laudatur in eo themate: ſiquidem ibi nullam incredulitatem carpit Chriſtus, niſi eam quæ pertinebat ad Reſurrectionis fidem. Sed ille articulus nondum homines obſtringebat, vt ei aſſenſum præberent. Nam fidei diſciplina, Chriſti actiones omnes explicitè enucleans, non adſtrinxit homines ante Pentecoſten. Vnde cùm extra Ieruſalem multi fuerint fideles, vt Chriſtus ipſe aliquos notauit, ſicut in noſtro Centurione liquet, & in leproſis, & cæcis, & muliere Chananæa; licèt non crediderint illi Chriſtum ſurrexiſſe, aut fore vt reſurgeret; non ideo amiſere fidem illam, quam Chriſtus ipſe in eis tanti fecit: atque ita non eſt paſſa fides vllum deliquium, etſi Eccleſia tunc temporis neſcierit illum articulum, qui vt prædicatus eſt poſt Pentecoſten, vltro ab Eccleſia annuente creditus eſt; vt nec hodie Eccleſia errat in fide, licet explicitè non credat aliqua, quæ fortaſſe Deus poſteræ ætati reuelabit. Itaque per me non ſtat, quin luceat illa candela ſola ſonans Beatam Virginem Mariam vnam fuiſſe, cui ille articulus innotuit ſemper, cuius fides adeo viuax fuit, vt morienti Chriſto non ingemuerit quaſi minimè redituro. Viuidæ huius fidei argumentum fuit conſtantiſſimus ille habitus, quem prætulit ſtando iuxta Crucem, vbi lacrymæ profluentes litarunt quidem materno affectui, vt indices naturæ humanæ; ſed corporis ſtatus ille erectus, nihil planè incongruum committens, perfectæ fidei Reſurrectionis inſtantis edidit argumentum.

Quomodo ſit verum fidem fuiſſe in ſola B. V. Maria toto triduo Paſſionis.

B. V. Maria ſola credidit in Paſſione Chriſtum reſurrecturum.

Valeant nunc aduerſarij, vtpote neſcientes diſcernere inter materialia obiecta fidei noſtræ, & fidei Eccleſiæ huius temporis. Etſi enim nuſquam variarint obiecta fidei Eccleſiæ, ita vt aliquando Eccleſia dixerit non eſſe credendum de fide, quod ſemel decretum fuerat credendum de fide; tamen illucente maiori notitia, Eccleſia aſſenſum ſuum præbuit vltro rebus ſibi propoſitis Deo reuelante. Verbi gratiâ, etiamſi ſit de fide credere circumciſionem nihil valere in Chriſto; non idèo damnat Eccleſia fidem Hebræorum antiquorum ante Chriſtum, quia tunc erat de fide circumciſionem initiare pueros obſequio Dei. Illo impetu fracto reſurgunt æmuli noſtri, reſonantes Hieronymum loquentem de Concilio Ariminenſi dicere Patres illic adunatos conſenſiſſe in hæreſim Arij. Sic ille: *Ingemuit totus orbis, & ſe Arianum eſſe miratus eſt.* Non placet illa ſolutio, quam affert Bellarminus, nec alia, cuius meminit Sanctus Athanaſius. Bellarminus ait, Patres ibi congregatos fuiſſe deceptos ab Arianis, qui formulam fidei callidam obtulerunt, vbi lethale virus erat abditum, quod non aduertêre Patres orthodoxi, ſubſcribentes ſic libello prolato ab Arianis, qui Filium dicebant ſimilem Patri, & non creaturam ſimilem aliis creaturis, conſentientes deleri ea profeſſione Nicæna vocem, ὁμούσιος, quæ Filium conſubſtantialem Patri dicit, quia non reperitur in Scripturis, & propter illam vocem multæ excitabantur tragœdiæ,

Locus valdè difficilis Hieronymi contra fidem Eccleſiæ explicatur.

Hieron lib. contra Luciferianos.

Bellarmin. vbi ſupra.

Refellitur ſolutio Bellarmini.

quas vt compeſcerent Patres, annuerunt vt expungeretur hæc vox, ὁμόυσιος; ea intentione tamen vt crederetur res expreſſa voce, quam tacebant. Ita Bellarminus ait, Patres erraſſe materialiter, ſed non formaliter, quia decreuerunt aliquid contra fidem.

Solutio argumenti difficilis, ex ſententia auctoris.

Illa ſolutio ſuſpicionem facit, Eccleſiam poſſe errare, ſaltem materialiter, ac proinde nutantes animos facit, relinquens eis ſemper locum ambigendi, ſit Eccleſia verax necne. Alia ſolutio, cuius meminit Athanaſius, damnatur ab eodem Athanaſio. Nimirum quidam dicebant, formulam fidei editam in Concilio Ariminenſi, etiamſi faueret Arianis, non vergere in dedecus Eccleſiæ, quia Concilium illud Ariminenſe fuit illegitimum. Sed hoc falſum eſſe ait Athanaſius, oſtendens illud fuiſſe legitimum. Quomodo ergo non errauerit Eccleſia, errante etiam Concilio legitimè congregato, mearum eſt partium aperire, quandoquidem nulla mihi plenè ſatisfacit ſolutio. Vt autem liquidior ſit mea ſolutio, recole Eccleſiam non eſſe ſimpliciter cœtum fidelium conſpirantium in vnitatem fidei; ſed præterea dicere reſpectum ad ſummum Pontificem vicarium Chriſti, aut eo mortuo ad clerum Romanum, quem etiam Cyprianus ipſe loco Pontificis conſuluit, vt patet ex eius epiſtolis. Cùm ergo Eccleſia ſit corpus myſticum, & viſibili capite præpolleat, ſi Concilium aliquid decernat explicitè contra fidem Pontificis, reuera Concilium errat, nec tamen errat Eccleſia, quia error ille à capite non influxit in cætera membra. Ita errauit Concilium ſecundum Epheſinum, quod condere voluit decreta inuitis Leonis Papæ Legatis, vt ipſe conqueritur Leo. Celebrata quidem eſt hęc Synodus generalis annuente Pontifice, qui Epheſum ſuos Legatos miſerat, Theodoſio Iuniore imperante anno CCCCXLIX. Illic factione Dioſcori, occiſus eſt S. Flauianus Epiſcopus Conſtantinopolitanus, ac demum hæreſis Eutychiana confirmata. Si eo ſolo quòd reclamarint Leonis deputati, ipſe damnauit hoc Concilium generale; quid putas de illo articulo Concilij Ariminenſis, cui Papa Liberius fortiter obſtitit, vt meminit alter Papa, ſcilicet Damaſus.

Qualem cœtum ſignificet vox, Eccleſia.

Dioſcori factione occiſus Flauianus Patriarcha Conſtantinopolit.

Quomodo poſſit Concilium generale errare.

Itaque poteſt errare Concilium generale, ſi decernat aliquid inuito Pontifice, & non tamen errabit Eccleſia, quia illa non eſt corpus acephalum, id eſt, capite denudatum. Audi ex Leone Papa, erraſſe Concilium Epheſinum. Sic ille querulus apud Theodoſium Imperatorem gemit: *Literis clementiæ veſtræ, quas dudum ad Beati Petri Apoſtoli Sedem pro Catholicæ fidei amore miſiſtis, tantam fiduciam ſumpſimus defendendæ per vos veritatis, & pacis, vt in cauſa tam ſimplici, tamque munita nihil putaremus poſſe exiſtere quod noceret, præſertim cùm ad Epiſcopale Concilium, quod haberi apud Epheſum præcepiſtis, tam inſtructi ſint miſſi, vt ſi ſcripta, quæ vel ad ſanctam Synodum, vel ad Flauianum Epiſcopum detulerunt, Epiſcoporum publicari auribus Alexandrinus permiſiſſet Antiſtes, ita manifeſtatione puriſſimæ fidei, quam diuinitùs inſpiratam, & accepimus, & tenemus, omnium congreſſionum ſtrepitus quieuiſſet, vt nec imperitia vltra deciperet, nec occaſionem nocendi æmulatio reperiret. Sed dum priuatæ cauſæ, religionis exercentur obtentu, commiſſum eſt impietate paucorum, quod Eccleſiam vniuerſam vulneraret. Comperimus enim non incerto nuntio, ſed fideliſſimo rerum, quæ geſtæ ſunt, narratore Hilario Diacono noſtro, qui vix, ne ſcribere per vim cogeretur, effugit, conueniſſe ad Synodum plurimos ſacerdotes, quorum vtique frequentia collationi & iudicio profuiſſet, ſi is qui ſibi locum principem vendicabat, ſacerdotalem moderationem cuſtodire voluiſſet, vt ſicut moris eſt, omnium ſententiis ex libertate prolatis, id tranquillo & æquo conſtitueretur examine, quod & fidei congrueret, & errantibus ſubueniret. In ipſo autem iudicio, non omnes qui conuenerant interfuiſſe cognouimus. Nam alios reiectos, alios didicimus introiſſe, qui ſupradicti Sacerdotis arbitrio, impiis ſubſcriptionibus captiuas manus dederent, & nociturum ſuo ſtatui ſcirent, niſi imperata feciſſent, talemque ab ipſo prolatam eſſe ſententiam, vt dum homo vnus impetitur, in omnem Eccleſiam ſæuire videretur. Quod noſtri ab Apoſtolica Sede directi, adeò impium, & Catholicæ fidei contrarium eſſe viderint, vt ad conſentiendum nulla potuerint oppreſſione compelli: conſtanterque in eadem Synodo, vt decuit, fuerint proteſtati, nequaquam id quod conſtituebatur Sedem Apoſtolicam recepturam.* Hæc liquidò probant, erraſſe Concilium ſecundum Epheſinum, idcirco meritò reprobatum.

Leo Papa epiſt. 25.

Errauit Concilium ſecundũ Epheſinum, quia inuito Pontifice fauit Eutychianis.

Declamatio Leonis Papæ in illud Concilium Epheſinum.

Concilio Ariminenſe errante non errauit Eccleſia, & quare.

Si ergo Concilium Ariminenſe legitimè congregatum aliquid decreuit contra fidem, aut intentum Summi Pontificis; eo errante non errauit Eccleſia, quia formulæ fidei Arianæ ſubſcripſit capite inconſulto. Quomodo autem Papa non probarit illud facinus Concilij ſubſcribentis, audi ex Damaſo Papa hæc reſcribente: *Numerus Epiſcoporum, qui erant Arimini in vnum congregati, præiudicij vim habere non debet, præſertim cùm formula illa compoſita ſit, neque Epiſcopo Romano, cuius ſententia præ cæteris omnibus expectanda erat, neque Vincentio, qui tot annis Epiſcopatum integrè geſſerat, neque aliis eiſdem conſentientibus: cùmque etiam, quod eſt omnium maximum, illi ipſi, vti antea diximus, qui in fraudem illecti à veritate deflexiſſe viſi ſunt, & poſt ad meliorem mentem denuò traducti, planè teſtentur, hanc formulam ſibi magnopere diſplicere.* Sic itaque explica Hieronymum, cùm ait ingemuiſſe totum orbem & ſe miratum eſſe Arianum, vt nomine totius orbis intelligat Patres congregatos Arimini, qui vt deprehenderunt dolum abditum nona hac formula, ingemuere ſe deceptos, non quòd vnquam fuiſſent Ariani, ſed quod anſam dediſſent Arianis prædicandi, Concilium Ariminenſe negaſſe Filium eſſe ὁμόυσιον, id eſt, conſubſtantialem Patri, licet non negaſſent Patres, ſed annuiſſent tantùm, vt vox illa tolleretur è ſymbolo Nicæno, ob rixas, quas pepererat hactenus. Tantùm autem abeſt vt in Arianam hæreſim lapſi ſint illi Patres, quinimò anathema ſæpe ſæpius illic dictum eſt in Arianam ſectam, vt probat Athanaſius, eo etiam nomine commendans illud Concilium, quòd ſe ſtrenuè geſſerit in Arianos, quorum partes agebant illic Valens, Vrſacius, & Auxentius, præcipua capita rebellionis. Perperam itaque iactant hæretici, Eccleſiam tunc erraſſe, cum Papa non confirmarit hoc decretum, de tollenda voce, ὁμόυσιος. Ideoque nequit dici Eccleſia Concilium ſine Papa, ſi tamen viuat Papa, vt tunc erat ſuperſtes Liberius. Nota obiter, Bellarminum cudiſſe tela hæreticis, quæ ipſe non retundit ſemper: ideoque arbitror me Reipublicæ Chriſtianæ magnum præſtiturum obſequium, ſi adiiciendo ſenſum orthodoxum

Apud Theodoret. lib. 2. cap. 13.

Quomodo ſit intelligendus locus ille Hieronymi, quem hæretici intorquent in nos.

Athanaſ. l. de ſynodis.

Euangeliorum,

Euangeliorum, præcipua argumenta hæreticorum diluero, alio planè modo quàm fecerit Bellarminus, & præſertim vbi reſponſio eius non emuogit aculeum inſtantiæ.

SENSVS ORTHODOXVS.

PARS SECVNDA CONTROVERSIÆ.

Solam veram Eccleſiam eſſe Catholicam viſibilem & ſanctitate conſpicuam.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum.

ARGVMENTVM I.
EX SCRIPTVRA.

Hæretici præſtigias Gygis volunt imitari.

SIngulare eſt prodigium quod recenſet Cicero, vadem aduocans Platonem rei geſtæ, quæ ſuperat omnem hominum fidem. At ille Gygem paſtorem Lydium refert illic ſummam nactum ope præſtigiarum, quibus adhibitis, ſeſe ad arbitrium ſuum faciebat inuiſibilem. Eo fere pacto noſtrates hæretici, vt Eccleſiam ſuam facerent Catholicam, & inter alias Eccleſias tenentem primas, nouo commento dixerunt eam fuiſſe inuiſibilem; & licet aſpectum hominum effugerit, fuiſſe agnitam Deo, qui illam dignatus eſt ſanctitate adeò tenaci, vt quiſquis illi Eccleſiæ nomen ſuum dederit, nequeat excidere ſalute ſua, vtpote certiſſimè in æterna gloria recenſendus. Quia præſtigiæ Gygis habent quidpiam affine commento hæreticorum, audiendus eſt Cicero, vt ex eo ſeriem rei geſtæ componamus cum fabula Eccleſiæ inuiſibilis Caluini. Sic

Cicero l. 3. officior.

Cicero fatur: *Gyges inducitur à Platone qui cùm terra diſceſſiſſet magnis imbribus, in illum hiatum deſcēdit, æneumque equum vt fertur fabula animaduertit, cuius in lateribus fores eſſent, quibus apertis, hominis mortui corpus vidit magnitudine inuſitata, anulumque aureum in digito, quem vt detraxit induit ipſo (erat autem Gyges regius paſtor) tum in conſilium paſtorum ſe recepit. Ibi cum palam eius anuli ad palmam converteret, à nullo videbatur: ipſe autem omnia videbat: idem rurſus videbatur cùm in lucem anulum inuerterat. Itaque hac opportunitate anuli vſus, reginæ ſtuprum intulit, eaque adiutrice Regem dominum interemit, ſuſtulit quos obſtare arbitrabatur, nec in his facinoribus eum quiſquam videre potuit. Sic repente anuli beneficio Rex exortus eſt Lydiæ.* Hactenus Cicero.

Fabula de modo quo in Regem inauguratus eſt Gyges.

Omnimoda comparatio Gygis & hæreticorum.

Nouatores Lutheri & Caluini aſſeclæ, ſuam ſectam voluerunt euehere ſupra Eccleſiam iiſdem ferè præſtigiis. Nempe ſuperiore ſæculo ſæuiente Marte, & orbe toto digladiante, terram copioſi imbres ſanguinis alluerunt. Vtque ſilent leges inter arma, vitiorum ſeſe abyſſus aperuit, in quam deſcenderunt Lutherus & Caluinus, qui inter paſtores principem locum tenebant: nimirum ſectarij iniquitatis, myſtas ſuos, qui alios initiant errore ſuo, ſolent paſtorum nomine nuncupare. Paſtores igitur illi deſcenderunt in vitiorum omnium colluuiem, & hiatum, genio indulgentes, experti impunè quidquid obſcœnum & turpe poteſt corpus vitio mancipatum. Gyges dicitur incidiſſe in equum æneum; profectò iniquiùs actum eſt cum Luthero, & Caluino: nam ipſi immemores ſe nactos hominum indolem, adeò fœdam egere vitam, vt equorum luxuriem eos meritò dixeris induiſſe. Illi inſipientes equi ſomniarunt induſtriam, cuius ope ſuæ ſectæ primas darent, & ſic fierent compotes imperij. Commento inaudito dixere Eccleſiam veram eſſe inuiſibilem, & peruiam ſolius Dei obtutibus, qui eam videt orbe toto pietate & ſancto dogmate propagatam. Hanc ſuam eſſe Eccleſiam, & non illam Romanam, quam Pontificij iactant, & ventilant. Ita arbitrati ſunt ſe poſſe inferre ſtuprum Reginæ, id eſt, crediderunt ſe fore lenirios Eccleſiæ Romanæ Reginæ omnium Eccleſiarum, quando mentiti ſunt ſe inuiſibiles fuiſſe ipſo etiam æuo Chriſti. Quamuis Regina Eccleſiarum caſta perſtiterit; multi tamen nefarij homines adhæſere ſectariis, quos ſibi in paſtores impiè præfecerunt. His artibus aliquod nomen fecere ſibi Lutherus & Caluinus apud deſertores fidei orthodoxæ; & vt regnandi, ſeu potius delirandi facultas amplior eſſet, & copia liberior, æmulati ſunt facinus atrox Gygis, qui ſuſtulit proceres regni, quos ſubodoratus eſt obſtare ſibi. Sic Nouatores vt ſuam Eccleſiam inuiſibilem adſtruerent, proſcripſere Patres Eccleſiæ, faciendo irritas omnes eorum ſententias; & ne quidpiam ſacrum effugeret parricidas eorum manus, ex Canone Scripturæ ſacræ expunxerunt libros, quibus damnatur eorum ſecta, vſi nunc duntaxat Codice decurtato. Sed vt oraculo Delphico Herodotus ait prædictum, non perenne fore regnum à Gyge vſurpatum; ita & iam cernimus deficere has ſectas, quæ ſpecie ementita veræ Eccleſiæ, primas ambiebant.

Quomodo Lutherus & Caluinus dementarint orbem.

Quàm turpē egerint vitā Lutherus & Caluinus.

Herodot. l. 1.

Tantùm abeſt vt Eccleſia Romana defecerit; quinimò ab incunabulis diffuſa permeauit orbem totum, Apoſtolis diſperſis in omnes mundi plagas, iuxta vaticinium Pſaltis: *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Hæc ampliſſima Eccleſiæ pomœria prædixerat Chriſtus, quando dixit multos venturos ab Oriente, & Occidente, vt diſcumbant in regno cœlorum. Nec vlla adeò dira ſæuiit perſecutio, quæ diſcurrentis Eccleſiæ propagines potuerit funditùs extirpare. Imò proprio ſanguine irrigata Eccleſia cœpit incrementum, vt Præſul Leo notat ita fatus: *Non minuitur perſecutionibus Eccleſia, ſed augetur; & ſemper Dominicus ager ſegete ditiore veſtitur, dum grana, quæ ſingula cadunt, multiplicata naſcuntur.* Hanc rurſus propagationem Eccleſiæ Dauid luculenter enuntiat, inducens Deum Patrem ita cum Filio colloquentem: *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Et rurſus decurrens eadem ſpatia Eccleſiæ hæc ſubiicit: *Dominabitur à mari vſque ad mare.* Non inficiantur hæretici, hos textus pertinere ad Chriſtum, qui non dominabitur à mari vſque ad mare, ſi eius Eccleſia recondita eſt in aliquo angulo terræ, vt erat Geneuæ tantùm, cùm Caluinus eò diuertit, optimè præſagiens ſuam hanc blaſphemam ſectam in proximo conculcandam. Sic ille: *De poſteritate ego ſum ſic anxius, vt tamen vix cogitare audeam: niſi enim mirabiliter Deus è cælo ſuccurrerit, videre*

Pſal. 18.

Eccleſia perſecutionibus aucta.

Leo ſer. 1. de SS. Petro & Paulo.

Pſal. 2.

Pſal. 71.

Quàm longè latéque diffuſa ſit Eccleſia Chriſti.

Hæreſes nullæ potuere diu ſubſiſtere, vt & de ſua Caluinus ominatur.

mihi videor extremam barbariem impendere orbi; atque vtinam non paulò poſt ſentiant filij noſtri fuiſſe hoc verum potius vaticinium quam coniecturam.

Caluinus in præfatione Catechiſmi Geneuenſis.

Auguſt. in Pſal. 57.

Hæreſes præterfluunt vt torrentes.

Centuriatores in præfatione ſecūda Centuria.

Malè ominatu ſunt hæretici ſuis ſectis.

Idem in præfatione Centuria quinta.

In hoc omnes impiæ ſectæ damnantur exitium, vt torrentis inſtar prætereuntis alueum ſuum, multa inferant damna: ſed etiam ſimilis ſors manet, quæ torrentes: nam protinus exſiccantur. Fauet Auguſtinus ita fatus: *Non vos terreant, fratres, quidam fluuij, qui dicantur torrentes: decurrit aqua, ad tempus perſtrepit, mox ceſſabit, diu ſtare non poſſunt. Multa hæreſes iam emortua ſunt, cucurrerunt in riuis ſuis quantùm potuerunt, decurrerunt, ſiccati ſunt riui, vix eorum memoria reperitur, vel qui fuerint.* Vt diabolus inuitus multa in ſui ipſius perniciem enuntiat; ita & plerumque hæretici ſuam ruinam ominati ſunt, ita Deo Domino decernente. Hoc luculenter præſtiterunt hæ etiei Centuriatores, de ſuo Lutheriſmo malè ſentiētes in ipſo illius exordio. Sic illi: *Maxima in doctrina variationes, & inclinationes impendere videntur, & ſic merentur hominum peccata, quæ fiunt in dies atrociora: ac tempora quidem Germanici Prophetæ Martini Lutheri, cuius voce, & miniſterio lux Euangelij quaſi è tenebris reuocata eſt Ægyptiacis, propemodum Apoſtolorum ætati reſpondent: nunc verò ipſo ſublato, quaſi alteram Euangelij ætatem ingreſſi ſumus, vbi plures phanatiſmi incipiunt pullulare, & paulatim regnare.* Idem depoſito vaticinio, ſe iam aſſertores dixere ruinæ ſuæ, ingenuè confitentes, impia Lutheri dogmata defeciſſe. Audi querulos. *Periit iam, idque repentè, veritas patefacta. Philoſophia, Papiſmus, & alia ſecta, longè latèque in templo Dei primam cathedram occupant.*

Textus probātes Eccleſiam eſſe viſibilem.

Eccleſia illa vniuerſalis licet tota ſimul non videatur, quia nulla oculorum acies adeò longe diffunditur; tamen viſibilis eſt in ſuis partibus, quæ etiam ſortiuntur nomen Eccleſiæ, ſi plures adunati fideles in eumdum ſacrum Dei cultum conueniunt. Et ille loquendi modus eſt inolitus Scripturæ ſacræ, in vtroque teſtamento. De priori Eccleſia Iudæorum, ita populus Moyſem & Aaron increpans affatus eſt: *Cur eduxiſtis Eccleſiam Domini in ſolitudinem.* Profectò erat viſibilis illa Eccleſia, cui locus erat inuia ſolitudo. Præterea Salomon dicitur benedixiſſe toti Eccleſiæ, iuxta illum textum. *Conuertitque Rex faciem ſuam; & benedixit omni Eccleſiæ Iſraël: omnis enim Eccleſia Iſraël ſtabat.* Stolidum ſanè eſt & dignum hæreticis delitiū, arbitrari Salomonem benedixiſſe ideæ inaſpectæ. Fortè dicit hæreticus, illam Hebræorum Eccleſiam fuiſſe viſibilem, quia materialis erat; ſed Eccleſiam Chriſti exuiſſe veterem hominem cum actibus ſuis, atque adeò eſſe defæcatam, & veluti tranſiiſſe in naturam ſpiritus, qui eſt inuiſibilis. Illud commentum luculenter refellitur ipſo etiam textu ſacro, dum commemorat Eccleſiam. Chriſti Domini hoc præceptum eſt. *Dic Eccleſiæ.* At quod dicitur alicui, eo fine vt his querulis vocibus ille medeatur, ſupponit Iudicem viſibilem. Ruſus de Apoſtolis hæc ſcribuntur. *Cùm veniſſent Ieroſolymam, ſuſcepti ſunt ab Eccleſia.* Item Eccleſiam viſibilem probat ille alius locus. *Aſcendit Paulus, & ſalutauit Eccleſiam* An congruè dixerint hæretici, Paulum ſalutaſſe phantaſma Platonicum. Et cùm ille ingemens retroactæ

Numer. 20.

3. Reg. 8.

Matth. 18.

Actor. 18.

Actor. 9.

vitæ ſuæ dicit ſe perſecutum fuiſſe Eccleſiam Dei, nonne intelligit Chriſtianos, in quos anhelus, multo effuſo ſanguine ſæuiebat? Adiice, de Eccleſia explicari ritè verſus iſtos. *In Sole poſuit tabernaculum ſuum.* Cui ſimile eſt illud Chriſti effatum. *Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita.* Qualis autem fuerit Eccleſiæ ſanctitas, & qualis hodie perſeueret, dicam ſequenti controuerſia, vbi oſtendam iniquas eſſe omnes ſectas hæreticorum, & ſolam Romanam Eccleſiam eſſe ſanctam, extra quam eſſe, & perire, perinde eſt, Sanctorum Patrum nemine reclamante.

Pſalm. 18.

Matth. 5.

SENSVS ORTHODOXVS.

De ratione vera Eccleſia eſt, vt ſit Catholica ſeu vniuerſalis, & peruia ſenſibus.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente, & Occidente.

ARGVMENTVM II.
Ex Ratione.

Reduces de captiuitate ſua Hebræi, præcipuam adhibuere curā his quæ ad ſincerum Dei cultum pertinebant. Auſpicati fuere zelum ſuum à ſacerdotum examine, inquirentes an eſſent legitimè initiati, & Leuitico ſanguine ſati. Hac præuia inueſtigatione exautorarunt omnes, quorum ſacerdotium nullo legitimo titulo nitebatur. Ecce ſeriem rei geſtæ. *De filiis ſacerdotum: Filij Hobia, filij Accos, filij Berzellai, &c. Hi quæſierunt ſcripturam genealogiæ ſuæ, & non inuenerunt, & eiecti ſunt de ſacerdotio.* Eo argumento laceſſo hæreticos. Si Eccleſia veſtra vera eſt Eccleſia, ea profectò eſt quæ fuit tempore Chriſti. Oſtendite igitur quomodo ſingulis ſæculis damnata ſit realitas Euchariſtiæ, reprobatæ imagines, & auctoritas exploſa Summi Pontificis. Si hoc non poteſtis; reuera foras eſtis protrudendi, vtpote non habentes ſcripturam genealogiæ veſtræ. Illa etenim non eſt Eccleſia, quæ de nouo emerſit; ſed illa duntaxat, cui præterita omnia ſæcula ſuffragantur. Ergo cùm talis ſit Eccleſia Romana, vt omnium ſæculorum ſuffragium habeat; illa vna erit Catholica, & omnes alias anteibit.

1. Eſdr. 2.

Pulchrā figurā liquet quare ſint eliminandi hæretici.

Nota, Eccleſiam, vt perfectè ſibi vendicet rationem vniuerſalis Eccleſiæ, debere eſſe Catholicam, ratione temporum, locorum, & perſonarum. Ratione temporum illa Eccleſia eſt vniuerſalis, quæ fuit ab initio mundi, nec eſt vllum paſſa deliquium, nec deſinet vnquam. Talis eſt Eccleſia Romana, non quòd fuerit ſemper Eccleſia vniuerſalis Romana; ſed quia Eccleſia Romana habet eamdem fidem, quam ſemper habuit, & habebit vera Eccleſia. Quare autem debeat eſſe perpetua, ſeu vniuerſalis ratione temporum, accipe. Deus, qui omnia diſponit ſuauiter, & omnes ſollicitat ad ſortiendum finem illum gloriæ, cui fecit homines idoneos, liberali manu impertit media, ſine quibus eſſe nequeunt idonei ad gloriam. At præcipuum medium eſt fides, ſine qua nemo Deum poteſt facere ſibi propitium. Hac fide Deus Adamum dignatus eſt, & ille ſuam proſapiam docuit, quæ licet prona

Quæ ſint neceſſariæ conditiones ad hoc vt Eccleſia ſit Catholica.

Eccleſia nuſquam fide excidit ab orbe cōdito.

in vetia genio indulſerit, non penitus fide excidit: ſiquidem Noë iram Dei inſtantem annuntiauit mundo, qui etſi perierit præfocatus aquis; multi tamen in illa internecione reduces demeruere Deum antequam luerent pœnas. De familia Noë, nullus eſt ambigendi locus: ea quippe fidelis fuit, ſuamque fidem integram tranſmiſit ad poſteros, quorum plerique deflectentes ad idola defecere quidem, ſed fides non defecit in omnibus, Deo ſemper ſeruante ſibi electos, quorum fides mediis in tenebris Gentilium rutila coruſcaret, vt videre eſt in Iob, & Melchiſedech, qui ambo degentes inter idola, fide tamen integra fuere conſpicui, & hoc ante legem, quam vt Hebræi excepere mediante Moyſe, lux effuſa liquidior, adiecit magnum fidei incrementum. Nam ex commercio Hebræorum Gentes pleræque ebibebant altam Dei notitiam, vt videre eſt ex Zamolxi, Pythagora Platone, qui peragrantes orbem diu errabundi, multa ab Hebræis arcana abdita didicerunt. Et eſto nomen ſuum non dederint Synagogæ facti proſelyti; hoc non obſtitit, quin Gentes edoctæ ex Hebræorum colloquio fidem conceperint, tantam quantam Deus exigebat. Sic orbis gyrauit vſque ad Chriſtum, qui abundantiùs orbi conſulturus, ſuis indixit Apoſtolis, vt diſpergerentur in omnes orbis oras ad diſſeminandam fidem, quam neceſſe eſt perpetuam & integram ad hæc tempora viguiſſe. Alioquin in promiſſa Chriſti irreperet mendum, ſiquando defeciſſet fides, qua extincta Chriſtus Dominus ab hominum mentibus abfuiſſet, contra tenorem pacti huius. *Ecce vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſaculi.* At Deus non eſt cum infidelibus eo modo quo hîc pollicetur ſeipſum fore, videlicet fide indefeſſa.

Quomodo fides nullo vnquam tempore defecerit.

Vnde Gētes olim acceperint notitiam Dei.

Matth. vlt.

Nota, hinc apparere, quàm delirent hæretici, garrientes ſe ſuſcitaſſe fidem emortuam, & orbi opaco, nouo lumine ſuccurriſſe. Hinc maximè liquet eorum veſania, damnans Eccleſiam illam emergentem: ſiquidem vera Eccleſia noua non eſt, ſed antiqua, & nullis vnquam ſæculis antiquata. Eius inconcuſſi ſtatus argumentum petitur à præfata ratione, qua oſtendi, Deum non deficere in neceſſariis, & neceſſariam eſſe fidem, ſaltem in aliquibus, vt eius obſequio Deus aliis innoteſcat; vt de facto nunquam defuere viri fideles alios edocentes. Adiice textus explicitos Scripturæ affirmãtes, nullam fore fidei eclipſim. In eo themate, ecce locum inſignem, quo ſtabilem fore fidem ait Chriſtus ita affatus Petrum: *Simon, Simon, ecce ſatanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum, ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos.* Fides Petri defectum neſcit, ipſo Domino aſſertore: & licet negarit Chriſtum; non excidit fide, ſed amiſit tantùm confeſſionem fidei, quam præoccupatus infirmitate, non ſtatim exhibuit. Aliud autem eſt excidere fide, & non palàm profiteri fidem. Rurſus fides perpetua oſtenditur, hoc Chriſti effato: *Mittam vobis Paracletum, vt maneat vobiſcum in æternum.* At Spiritus ſanctus non inhabitat animas infideles. Ergo cùm nuſquam Spiritus ſanctus Eccleſiam dimiſerit; profectò illa non defecit. De Eccleſia omnes intelligunt verſum illum Pſalmi: *Mons in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo. Etenim Dominus habitat in finem.* Eiuſdem generis eſt & ille verſus: *Deus fundauit eam in æternum.* Vnde Auguſtinus arguit Eccleſiæ firmitatem, ſic commentans in illum locum: *Quid tu times, ne cadat firmamentum.*

Quare nequeat Eccleſia deficere.

Luc. 22.

Petrus non excidit fide licet negarit Chriſtum.

Ioan. 14.

Pſal. 67.
Pſalm. 47.
Auguſt. in Pſalm. 47.

Ratione perſonarum illa fides eſt Catholica, quæ viguit in omnibus Sanctis, qui vixere à Chriſti tempore vſque ad nos. Quare autem debeat eſſe eadem in omnibus fidelibus, audi. Obiectum formale fidei eſt veritas prima reuelata Eccleſiæ: ſed veritas non eſt contraria ſibi, ſed eſt vbique concors & ſimilis ſibi: ergo fideles omnes fuere concolores, vtpote ſemper in eadem dogmata collimantes. Vbi nota, eſſe neceſſe, vt Eccleſia ſemper viſibilis fuerit, vt emergente aliqua difficultate conuenirent Proceres Eccleſiæ, ſcilicet Præſules, qui graſſante aliqua hæreſi, concilia ſæpius indixerunt. Diſciplinam autem Chriſtianam, quam hodie profitetur Eccleſia Romana, eandem eſſe, quam propugnauere Patres omnes ſingulis quibuſque ſæculis, liquet ex eorum libris, quos tranſcribere non eſt animus, cùm ad manum omnium proſtent. Sed hoc volo compẽdioſè probare valido argumento, petito ab ipſo Caluini teſtimonio, ſic ſuam auſpicante dementiam: *Ab vno Auguſtino ſumant lectores ſiquid de ſenſu antiquitatis habere volunt. Porrò inter illum, & nos, hoc diſcriminis videri poteſt, quòd ipſe morbum concupiſcentiæ, tunc demum peccatum fieri docet, cùm appetitioni cedit voluntas: nos autem illud ipſum pro peccato habemus, quòd aliqua omnino cupiditate contra legem Dei homo titillatur, imò ipſam prauitatem, quæ huiuſmodi cupiditates nobis generat, aſſerimus eſſe peccatum.*

Ratione perſonarũ fides Eccleſiæ eſt catholica.

Fides Eccleſiæ Romanæ eadem quæ omnium SS. Patrum ipſo etiam teſtimonio Caluini lib. 3. inſtit cap. 3. §. 10.

Quæſo admirare mecum hominis inſaniam, ſimilem delirio Cambyſis Perſarum Regis, qui ſæpe adhibebat Crœſum, vt eo conſultore ſuos componeret mores, ea tamen lege vt Crœſus ſe aptaret indoli ipſius Principis petulci & effrænis, qui capiata occaſione conſilij quod dederat Crœſus, improbans perditos mores nefarij Principis, tulit in eum capitis ſententiam, vt meminit Herodotus. Ita Caluinus prouocat omnes vt ſubeant cenſuram Auguſtini in his quæ pertinent ad fidẽ, & ſtatim illemet Auguſtinum damnat, quia idem ſentit cum Romana Eccleſia, quam fatetur habere ſuæ fidei Patres veteres aſſertores. Sic ille reprobat Patres Sanctos, Eccleſiæ colomina, quia non ſubſcribunt ſectis ab Eccleſia Romana penitus alienis. Accipe ſeriem locorum, quos meminit ille ſycophanta, ita fatus: *Fabula de loco ſubterraneo, qui dicitur Lymbus, tametſi magnos auctores habet; tamen nihil aliud quàm fabula eſt.* Vide typhum hominis aſſurgentis ſupra auctores, quos etiam magnos nuncupat. Sed quo titulo inflatur ille buffo, non liquet; niſi dicas eum cacodæmone afflatum diſrumpi. Rurſus dum declamat in pœnitentiam, cuius praxis eſt vſitata in Eccleſia, ſic pungit veterem Eccleſiam: *Omnes ferè veteres, quorum libri extant, aut in hac parte lapſi ſunt, vbi de ſatisfactione agitur, aut nimis aſperè, & durè loquuti ſunt.* Ita ſtrepit anſer inter olores, ſeipſum pluris faciens quàm Doctores omnes Eccleſiæ primitiuæ. Ille idem iratus quòd ipſa etiam Eccleſia rata habuerit noſtra dogmata, hæc euomit contra articulum, qui leuat anguſtias fidelium defunctorum, quos flamma purgatorij cœlo decoquit immaturos. *Ante mille & trecentos annos vſu receptum fuit, vt precationes*

Herodot. l. 1.

Cambyſes Rex quo animo adhiberet Crœſum conſultorē.

Caluini blaſphemiæ in Patres Eccleſiæ.

Caluin. l. 2. inſtit. c. 10. §. 9.

lib. 3. inſtit. c. 4. § 38.

lib. 4. cap. 4. § 10.

tiones fierent pro defunctis. Sed veteres omnes fateor in errorem abrepti ſunt. Hac item cenſura ferit venerandam antiquitatem. *Peccauit antiquitas immedica ſeueritate, quòd plus requireret in Epiſcopo quàm Paulus requirat, ac præſertim ſucceſſu temporis cælibatum.* Iterum ille oſor pœnitentiæ, ſic declamat in praxim veteris Eccleſiæ. *Excuſari nullo modo poteſt immodica veterum auſteritas, quæ & prorſus à Domini præſcripto diſſidebat, & erat mirum in modum periculoſa, cum peccatori pœnitentiam ſolennem, nunc in ſeptem, nunc in quatuor, nunc in tres annos, nunc in totam vitam indicerent.*

lib. 4. c. 25. §. 8.

lib. 3. cap. 5. §. 10.

Caluinus exoſus pœnitentiam.

1. Reg. 16.

Cùm audio illa conuicia Caluini in Eccleſiam, memini conſilij quod iniit Dauid audiens probra Semei hominis iniqui, crebras iniurias eructantis. Noluit hominem hunc iniurium, effuſo eius ſanguine coërceri. Aiebat enim illa maledicta eſſe ſemina gratiarum. Sic ille: *Dimitte eum, vt maledicat, &c. ſi fortè reſpiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna.* Ita & non cunctabor alia recenſere opprobria, quibus Caluinus afficit priſcos Eccleſiæ Patres, eò quòd conueniant cum Eccleſia Romana. Hinc namque vel inuitus probat, Eccleſiam noſtram eſſe Catholicam, cùm in vnitatem eiuſdem fidei nobiſcum omnia ſæcula conſpirarint. Itaque fit vt dum maledicus homo nocere putat, hallucinetur, & ſuis iniuriis Eccleſiæ maximum obſequium præſtet. Ecce quomodo carpit inſtituta maiorum: *Non in totum excuſare audeo veteres, quin & ſuperſtitionis quædam ſemina iecerint, & occaſionem præbuerint tyrannidi, quæ poſtea exorta eſt, & tunc paſſim inualuerat, ſuperſtitioſa Quadrageſimæ obſeruatio, quia & vulgus eximium aliquod obſequium præſtare ſe Deo in ea exiſtimabat, & paſtores eam commendabant pro Chriſti imitatione.* Homo obſcœnus puritatem etiam exoſus in ſacerdotibus, eam quidem inualuiſſe prioribus Eccleſiæ ſæculis confitetur; ſed improbat illum ritum, hoc effato: *Quòd ſacerdotibus interdictum fuit coniugium, id factum eſt impia tyrannide, &c. Hoc quia videbantur reuerentiam ſacerdotio conciliare, magno plauſu etiam antiquitus recepta eſſe fateor.* Quare ergo tenebrio tentas extinguere veritatem, quæ hactenus illuxit toti Eccleſiæ? An fortè fas eſt tibi lucifugæ credere magis, quàm antiquitati, tot & tantis titulis honorandæ? Iterum ille ſic delirat: *Quod multis abhinc ſæculis, adeoque ab ipſo ferè Eccleſiæ exordio vſu receptum video, vt in periculo mortis laici baptizarent, ſi Miniſter in tempore non adeſſet, non video quàm firma ratione poſſit defendi.*

Caluinus dū declamat in Patres Eccleſiæ probat fidei noſtræ vetuſtatem.

Caluinus l. 4. inſt. tit. c. 12 §. 10.

Ibidem §. 23.

lib. 4. c. 15. § 20.

Ille omnis iniuriarum contextus præter intentum calumniatoris propitius eſt Eccleſiæ Romanæ probans eamdem eſſe, quæ floruit ipſo etiam tempore quo Caluinus ait ſinceram fuiſſe fidem Eccleſiæ. Sed vt oportet mendacem memorem eſſe; nouator ille non meminit horum, quæ ait ſæpius inconſultè, Vnum iam ſupereſt probandum; videlicet Eccleſiam debere eſſe Catholicam reſpectu perſonarum, & locorum. Nempe non ſatis eſt veteres eadem nobiſcum ſenſiſſe; ſed operæpretium eſt omnes mundi plagas eſſe participes eiuſdem fidei. Nam omnes homines editi ſunt ad imaginem Dei, ac proinde capaces ſunt fidei concipiendæ, ſi eis annuncietur Chriſtus. Ergo & hi omnes, aptitudine inſita ſibi ad fidem, pertinent aliquali modo ad Eccleſiam, non quòd ſint de Eccleſia, ſed quia poſſunt eſſe; & Chriſtus nullam omnino mundi partem excipit ab hac gratia, imò mandauit Apoſtolis, vt omnes Gentes facerent participes myſteriorum fidei. En mandatum hoc diplomate recenſitum: *Docete omnes Gentes.* Vnde cùm non defuerint officio ſuo Apoſtoli, & orbem ferè totum peragrarint, credo fuiſſe arcana fidei omnibus oris explicata: non quòd fortè aliquis angulus terræ aſſignari nequeat expers huius gratiæ; ſed quòd fides Chriſtiana plures mundi partes occuparit, quàm vlla vnquam ſecta. Rara namque eſt particula mundi, vbi non fuerint aut adhuc ſint Chriſtiani. Et licet Eccleſia paſſa ſit magnum detrimentum alicubi graſſante Mahumetiſmo; tamen non omnino eſt illic extincta fides, quæ etſi nulla foret ibi inpræſentiarum, ſufficeret hoc ſaltem, fuiſſe fidem aliquando vegetam, vt ſaluetur veritas Pſalmi occinentis: in omnem terram exiuiſſe ſonum Apoſtolorum, & in omnes fines orbis terræ verba eorum.

Matth. vlt.

Quomodo ſit verum, fidem Catholicam innotuiſſe toti mundo.

Pſal. 18.

Hic igitur eſto ſenſus rei controuerſæ, vt ſcilicet Eccleſia dicatur Catholica ſeu vniuerſalis, quia eò permeauit, vbi vigent aliæ ſectæ; quæ tamen nuſquam adeò longè latéque patuerunt, vt fuit & eſt adhuc Eccleſia propagata. Eò inclinat Auguſtinus ita fatus: *Cùm Chriſtò Eccleſia Catholica canonicarum ſcripturarum diuinis & certiſſimis teſtimoniis, in omnibus Gentibus deſignata ſit: quidquid attulerint, aut vndecunque recitauerint, qui dicunt: Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic: audiamus potiùs ſi oues eius ſumus, Paſtoris noſtri vocem dicentis: Nolite credere. Singula quippe hæreſes in multis Gentibus vbi Eccleſia Catholica eſt, non inueniuntur. Hæc autem, quæ vbique eſt, etiam vbi illæ ſunt, inuenitur.* Non eſt in hoc etiam diſcrimine aſpernandum vulgare illud effatum, quo bonum dicitur eſſe ſui diffuſiuum. Illud enim non naturæ carceribus tantùm concluditur, ſed etiam ſtat in bonis gratiæ, quæ cùm magis participent indolem veri boni, quod eſt Deus; ita etiam maximè gaudent quando diffunduntur. Si ergo natura hominum luxurians adeò fœcunda fuit, vt illic reperiantur homines, vbi quadrupedes degunt; æquum eſt etiam gratiam, quæ fœcunditate ſua potior eſt ipsâ naturâ, generare fideles vbicunque homines poſſunt ſubſiſtere. Deus namque non parciore manu prodigit bona ſpiritualia, quàm terrena, cùm ad hoc homo editus ſit, vt emenſo huius æui curriculo ſtipendia æternæ gloriæ conſequatur. Vnde quia perperam enititur ad brauium illud omnis homo citra fidem, proculdubio Deus non defuit in re, cuius inopia feciſſet homines impotes eius boni, cuius gratiâ præcipuè conditi ſunt: ſicque liquet, de ratione veræ Eccleſiæ eſſe, vt ſit Catholica, ne cogamur aſſerere impiuè, eſſe aliquas Gentes editas à Deo, vt nuſquam optando fidei lumine potiantur.

Auguſt. l. de vnitate Eccleſiæ c. 3.

Quomodo ſit verū, Eccleſiā Chriſti eſſe Catholicam.

Quare orbe toto ſit diſſeminata fides.

Valeat itaque nouatorum Eccleſia inuiſibilis & in angulo terræ latens: habeat ſibi verus illud adagium: *Sordes in angulo.* Cùm enim omnia refugiant malum, par eſt omnes odiſſe diſciplinam, quam nouitas ſuſpectam facit, & cuius dogmata laceſſunt fidem, quam tota ſæcula comprobarunt.

SENSVS

SENSVS ORTHODOXVS.

Indubia Eccleſia teſſera eſt, vt ſit Catholica.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente, & Occidente.

ARGVMENTVM III.
Ex SS. Patribvs.

3. Reg. 12.

DAmnatur, & equidem iuſtè, Roboam Princeps Rege Salomone ſatus, quòd conuocato concilio ſeniorum hominum, non adhæſerit prudenti eorum ſententiæ; ſed adhibitis iunioribus conſiliariis, ſecutus ſit eorum ſenſa penitus immatura. Ita rem commemorat Codex ſanctus: *Reſpondit Rex populo dura, derelicto conſilio ſeniorum, quod ei dederant, & locutus eſt eis ſecundùm conſilium iuuenum.* Huius erroris mulcta fuit diuiſio regni Hebræorum. Ecce geminam ideam omnium tragædiarum, quas multas & diras variæ hæreſes excitarunt. Nam ſuperiore ſæculo Lutherani, Zuingliani, Caluiniſtæ multa indixere conciliabula, vt fidem ſuam appenderent ad trutinam expertorum. Primò conſuluere Patres priſcæ Eccleſiæ, vt viderent an ſua dogmata conuenirent cum ſententiis illorum procerum Eccleſiæ. Sed vbi deprehenderunt, toto cœlo diſſidere Sanctos ab eorum ſtolidis inſtitutis; aſpernati fidem Patrum veteris Eccleſiæ, dederunt manus iunioribus myſtis ſeu miniſtris, ſcilicet Luthero, Zuinglio, Caluino, quorum conſilia iniqua regnum Dei peſſimè diuiſerunt. Eccleſia Catholica cautior eſt: nam eodem æuo, quo coibant hæretici in Germania, Comitia indixit generalia vt occurreret graſſanti malo. Conuenere Tridentinum Præſules Eccleſiæ, appenſuri noua dogmata ad bilances Sanctorum, quos Eccleſia Sancta duces ſemper adhibuit in dubiis argumentis. Captatis eorum ſententiis dixit anathema iis omnibus, qui fuere nouas hæreſes amplexati.

Eccleſia Catholica in dubiis ſemper adhibuit oracula SS. Patrum.

Hæretici adhibuere nouatores ad deciſionẽ dubiorum & hinc mali labes.

Tametſi fulmina Eccleſiæ non percellant hæreticos; non defuere tamen, qui vt imponerent plebi, compegere formulam fidei, qua tenaciter aiunt ſe profiteri fidem, quam tutati ſunt Patres, qui floruere quingentis annis proximè à Chriſto. Aiunt enim prioribus illis ſæculis illibatam fuiſſe fidem. Hoc omnes Caluiniſtæ clamant, quos ideo conuenio, & traduco ad tribunalia Sanctorum Patrum, vt hinc audiant ferri ſententiam capitis in omnes nouatores, qui negant eſſe de ratione Eccleſiæ, vt ſit Catholica, & Eccleſiam veram defeciſſe multis temporibus, & tandem à Caluino denuo ſuſcitatam. Quia Caluinus fingit ſe magnifacere Auguſtinum, eum volo ſiſtere tribunali Præſulis huius, exoſi omne quod ſapit animum infidelem. Sic ille probat Eccleſiam veram eſſe Catholicam: *Audite hæretici quid ſcriptum ſit: Oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum per omnes Gentes. Omnes Gentes, totus mundus eſt. Eccleſia totum poſſidet, quod à viro accepit in dotè. Quæcunque congregatio cuiuſlibet hæreſis in angulis ſedet, cõcubina eſt, nõ matrona.*

Ex SS. Patribvs.

Hæretici fingunt ſe adhærere SS. Patribus.

Aug. l. 4. de ſymbolo c. 10.

Quam latè ſit diffuſa Eccleſia Chriſti.

Audis, ô Caluine, tonitru quod reſonat. Quid Genuæ latitas, ô noctua? Erumpe foras, & angulum deſere, da manus fidei, quam prædicat Auguſtinus; alioquin tua illa Eccleſia meretricem aget, vtpote deliteſcens in fornice. Fuit namque olim proprium mulierecularum ſcortantium latere in ſpecu; vnde quia concameratæ ſpecus fornicem cochleatam referunt, quicunque occultè obſcœna facit, ille dicitur fornicari. Eamobrem iniquè Eccleſiam Romanam nuncupant meretricem Apocalypſis; cùm illa non lateat, ſed ſe in conſpectum det omnium hominum, quos concludit orbis vniuerſus. Non eſt Eccleſia lucifuga, ſed vt ait Cyprianus: *Eccleſia Domini luce perfuſa, per totum orbem radios ſuos porrigit.* Aliàs dum tenebræ opacarent Ægyptum, ſoli terræ Geſſen lux affulſit, vbi degebat Gens Hebræa. Sed vbi Chriſtus mundo illuxit, nullam omninò Gentem voluit à ſui luminis obſequio ſegregare. Ideo patens Eccleſiæ ſinus concludit orbem totum: & hanc euidentem eſſe notam veræ Eccleſiæ, ait Auguſtinus, ſcilicet vt ſit Catholica: congruum namque fuit, vt Chriſtus mortuus pro omnibus hominibus, aliquos haberet in omnibus mundi plagis ſinceros ſuæ fidei profeſſores. Accipe Auguſtinum. *Quoniam Eccleſiam Dei, quæ Catholica dicitur, ſicut de illa prophetatum eſt, per orbem terrarum diffuſam videmus; arbitramur nos non debere dubitare de tam euidentiſſima impletione ſancti prophetæ. Nam & in capite ſacroſancti Pſalterij ſcriptum eſt de Filio Dei: Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam.*

Quare Eccleſia hæreticorum ſit meretrix.

Cyprian. l. de vnitate Eccleſiæ.

Quare Eccleſia Chriſti debeat eſſe Catholica.

Auguſt. epiſt. 171 ad Honoratum.

Vera Eccleſia dicitur Catholica etiam ab hæreticis.

Ille idem Sanctus affirmat, nihil æquè valere apud ſe ad fouendam fidem ſuam, & pietatem in Eccleſiam, quàm quòd eſſet Catholica, ipſo etiam teſtimonio ſectariorum, qui ſingulari aliquo auctoris ſuînomine deſignantur. Sic ille: *Tenet me in Eccleſia ipſum Catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hæreſes ſic iſta Eccleſia obtinuit, vt cùm omnes hæretici, ſe Catholicos dici velint; quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel baſilicam ſuam, vel domum audeat oſtendere. Velint enim nolint, ipſi quoque hæretici, & ſchiſmatum alumni, quando non cum ſuis, ſed cum extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud quàm Catholicam vocant: non enim poſſunt intelligi, niſi eo nomine hanc diſcernant, quo ab vniuerſo orbe nuncupatur.* Vnde ille potiſſimum credit argumentum, ad ſingulos quoſque conuincendos hæreticos, ſi diſcedant ab Eccleſia Catholica, à qua ſeparari ſaltem ſchiſma ſapit, iuxta hanc eius cenſuram latam in tranſfugam: *Obiicio tibi ſchiſmatis crimen, quod tu negabis: ego autem ſtatim probabo. Neque enim communicas omnibus Gentibus, & illis Eccleſiis Apoſtolicò labore fundatis.*

Idem contra epiſt. fundamenti c. 4.

lib. de vera relig. c. 7.

Idem lib. 2. contra literas Petiliani c. 16.

Hæretici noſtri Eccleſiã vocant Catholicam, & ſuam nouo aliquo vocabulo deſignant.

Hæc etiam nomenclatura viget hodie conſentientibus etiam ſectariis omnibus, qui vltrò fideles Romanæ Eccleſiæ nuncupant Catholicos, ſibi verò ſpeciales affingunt titulos. Vt in Gallia, hæretici non affirmant ſe profiteri fidem Eccleſiæ Catholicæ, ſed religionis reformatæ. Vnde & dici volunt, reformati, & non Catholici. In Germania dicunt ſe Proteſtantes, nolentes participare Catholicorum nomen, ſicut & à re ſunt penitus alieni. Eo maximè titulo Doctores inſurgentes hæreſes impugnarunt, eas flocci facientes,

cientes, vt in anguſto poſitas. Ita Baſilius: *State in fide: Ipſum orbem inſpicite, & videte quam modica ſit ea portio, quæ hoc morbo laborat: Reliqua verò Eccleſia, quæ ab orbis finibus vſque ad fines Euangelium recepit, ſanam hanc, & rectam fidem ſectatur, à cuius communione, vt ne excidatis, petimus.* Hæreſes morbos vocat, non tamen vſquequaque noxios, quia minimam orbis partem infeſtant, Eccleſia occupante fines terræ, vt iam ſuo ſæculo geſtiebat Tertullianus ita fatus: *Nos communicamus cum Eccleſiis Apoſtolicis, id eſt, ab Apoſtolis fundatis, quod nulla doctrina aduerſa facit. Hoc eſt teſtimonium veritatis.* Ita ſanè indubium eſt teſtimonium veritatis habere orbem totum coëuntem in vnitatem eiuſdem Eccleſiæ.

Baſilius epiſt. 72.

Tertull. lib. de præſcriptionibus.

Quare ſit de ratione Eccleſię vt toto orbe diffundatur.

Adiice, hoc etiam pertinere ad dignitatem Chriſti, qui ſe bonum ait eſſe paſtorem, vt ſit eius ouile maius aliis omnibus ſectariorum omnium gregibus, & æquè longè latéque pateat ac ditio Chriſti. Ergo cùm vniuerſus terrarum orbis ad Chriſtum pertineat, valde congruum eſt, vt ſit vniuerſalis eius Eccleſia. Eamobrem qui in Eccleſiæ Catholicæ caulis degunt, indubiam debent tenere fidem ſuam, & ab aliis ſectis iugiter abhorrere, quas Deus in aliquam tantùm partem trudit, ne, ſi diffunderetur error, perniciem afferret orbi. Ita in corpore humano ſtagnans humor noxius ſemina morbi iacit; nimirum corruptione accenditur, & febres gignit: ſi tamen natura vegeta præualet in humorem, illum pellit in extimas partes, quas quidem dolore afficit, ſed citra totius corporis vllum periculum. Cùm igitur aliqua hæreſis ex ſuo latibulo inſurgens iactabit ſe eſſe veram Eccleſiam Chriſti, hinc erit compeſcenda, quòd Eccleſia Dei in Sole poſuit tabernaculum ſuum, ac proinde fugit angulo coarctari. Eo argumento ſugillabat hæreticos ſui ſæculi Optatus Mileuitanus, ita ſubſannans eos: *Cum manifeſtum ſit, & ipſa luce clarius, nos cum tot innumerabilibus populis eſſe, & tot nobiſcum prouincias: iam videtis vos in parte vnius aut alterius regionis eſſe poſitos, & ab Eccleſia veſtris erroribus ſeparatos, fruſtra vobis ſolis hoc nomen Eccleſiæ cum ſuis dotibus vendicare.*

Optatus Mileuitan. lib. 2. contra Parmenian.

Hanc germanam Eccleſiæ notam credo lineatam in nuptiis Aſſueri, qui dato libello repudij Reginæ Vaſthi, quæ ad imperium Regis venire contempſerat, iuſſit ex omnibus regni ſui prouinciis conquiri puellas egregias, vt ſufficerentur in locum Vaſthi, quæ ſua exciderat priſtina dignitate. Rem quaſi oculis ſubiicit textus ſacer hoc tenore. *Poſtquam Regis Aſſueri indignatio deferbuerat, recordatus eſt Vaſthi, & quæ feciſſet, vel quæ paſſa eſſet: dixeruntque pueri Regis, ac miniſtri eius: Quærantur Regi puellæ virgines, ac ſpecioſæ, & mittantur qui conſiderent per vniuerſas prouincias puellas ſpecioſas, & virgines, & adducant eas ad ciuitatem Suſan, & tradant eas in domum fœminarum, ſub manu Egei eunuchi, qui eſt præpoſitus & cuſtos mulierum regiarum: & accipiant mundum muliebrem, & cætera ad vſus neceſſaria, & quæcunque inter omnes oculis Regis placuerit, ipſa regnet pro Vaſthi.* Chriſto degente in humanis, Synagoga primas obtinebat, vtpote dignata legibus, & Prophetis. Hanc Chriſtus vocauit ad obſequium ſuum, multoſque miſcuit cum ea ſermones ab Euangelio ſuo; ſed illa vocata renuit, magnoque deſpicatui habuit Regem ſuum, quem ſuſpendit arbori infelici. Ratione huius piaculi exautorata eſt Synagoga, & excidit fide illa, quæ ipſam effecerat populum Dei ſingularem. Ne autem Chriſtus animarum ſponſus foret abſque thalamo, miſſi ſunt Apoſtoli in omnes prouincias, vt animas conquirerent idoneas deſponſationi Chriſti, cuius ea vox eſt: *Deſponſabo te mihi in fide.* Luſtrato orbe toto, conſcriptæ ſunt Gentes, dum ex omnibus plures animæ crediderunt. His puellis electis datus eſt mundus muliebris, quando facta eſt eis copia ſacramentorum, quæ ſunt veluti pixides, gratiarum omnium ſupellectilem optimè concludentes. Quodque magis congruit myſterio, licet coïerint omnes fines terræ; ex his omnibus vna duntaxat effecta eſt ſponſa Chriſti, ſubſtituta in locum Synagogæ. Nam tres mundi partes, Europa, Aſia, Africa, non tres faciunt Eccleſias; ſed vnam duntaxat Eccleſiam, Catholicam, quæ vna eſt ſponſa, iuxta hanc etiam Pauli ſententiam: *Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.*

Eſther. 2.

Eccleſia Catholica lineata in pulcherrima figura.

Oſeæ. 2.

Eccleſia Romana eſt legitima ſponſa Chriſti.

2. Cor. 11.

In hoc præcipuè liquet veritas Eccleſiæ, quòd licet partes eius inter ſe tanta intercapedine ſoli diſſitæ ſint; non diſcordant tamen, ſed conſpirant in eamdem fidei veritatem. Inde ſe ipſum vrgebat Vincentius Lirinenſis, vt Eccleſiam Catholicam veram eſſe adſtrueret, ita fatus: *In Eccleſia Catholica, ad quam non vna natio, non vnus angulus, ſed multitudo maris conuertitur, id teneamus quod ab omnibus, quod vbique, quod ſemper creditum eſt.* Hoc itaque ratum eſto; videlicet eos omnes, qui ab Eccleſia Catholica tranſeunt ad nouatorum ſectas, linquere ſponſam Chriſti, vt ſequantur fœdam diaboli meretricem.

Breuis parænſis ad ſequendas partes Eccleſiæ Romanæ.

Vincentius Lirinenſis lib. aduerſus prophanas hæreſum nouitates.

SENSVS ORTHODOXVS.

Singularis eſt titulus veræ Eccleſiæ, vt ſit Catholica, id eſt, vniuerſalis.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente, & Occidente.

ARGVMENTVM IV.
Ex Ivre Canonico.

Eximium ſanè facinus Theodoſij Imperatoris meminit Sozomenus. Is ait, Principem illum Chriſtianum ægrè tuliſſe, proſcindi Eccleſiam à graſſantibus hæreticis, quos vt coërceret, iuſſit eos conuenire, vt eorum componeret diſcordias. Illis adunatis, Theodoſius eos interrogauit, crederent necne, Sanctos Patres, qui floruere ante nouas ſectas, benè ſenſiſſe de fide Catholica. Concordi ſuffragio annuere omnes, & dixere ſe iurare in vetera Patrum inſtituta. Ad hæc pius Imperator: *Examinemus ergo doctrinam veſtram ad illorum ſcripta, & ſi cum illis conſenſerit teneatur, ſin minus, abiiciatur.* Simili argumento volo configere hæreticos noſtrates, qui præcipuè laceſſunt Romanam Eccleſiam, & eam irrident, quod ſit Catholica, eo potiſſimum nomine gloriantes, quòd ſint puſillus Grex Chriſti, non magna terrarum diuortia concludens, ſed angulo contentus, vt decet humilem Eccleſiam

Pulchra methodus conuincendi hæreticos.

Sozomenus lib. 7. hiſtor. cap. 12.

Theodoſij Imperatoris egregium facinus, ad refutandos hæreticos.

Eccleſiam, quæ eſt inſtar ſuauium vnguentorum, quæ vtplurimum arctiori pixide concluduntur. Ab eis peto, an veliot aſſentiri Canonibus veteris Eccleſiæ. Reſpondebunt ſe adeo tenaces eſſe doctrinæ illius Eccleſiæ illibatæ, vt quatuor primis Conciliis œcumenicis eam fidem adhibeant, quam quatuor Euangeliſtis, & ſe in confeſſione ſuæ fidei conſultò inſeruiſſe caput ſimile Canoni illi, quem iactat Romana Eccleſia Gregorio conditore, qui ſic fatur. *Sicut ſancti Euangelij quatuor libros, ſic quatuor Concilia ſuſcipere, & venerari me fateor; Nicænum ſcilicet, in quo peruerſum Arij dogma deſtruitur; Conſtantinopolitanum quoque, in quo Eunomij, & Macedonij error conuincitur; Epheſinum etiam primum, in quo Neſtorij impietas iudicatur: Chalcedonenſe vero, in quo Eutychis, Dioſcorique prauitas reprobatur, tota deuotione complector, integerrima approbatione cuſtodio; quia in his velut in quadrato lapide ſancta fidei ſtructura conſurgit, & cuiuſlibet vita, atque actionis norma conſiſtit.*

EX IVRE CANONICO.
Can. Sicut Diſt. 15.

Quatuor Concilia prima habita inſtar quatuor Euangeliſtarum.

Nulla ſanè machina validior ad hæreſes euertendas. Nam in formula fidei edita in Concilio Nicæno, Eccleſia dicitur Catholica, vt meminit Athanaſius. Quare ergo mentiuntur hæretici, ſe eamdem profiteri fidem, quam Canones priſci clamant, cùm imprudenter negent Eccleſiam debere eſſe Catholicam, vt in eo Concilio ſanctiſſimo Patres Eccleſiæ culmina decreuerunt. Iuxta Concilij mentem alij poſtea Canones Eccleſiam dixere Catholicam, vt videre eſt iſto Canone. *Catholica Eccleſia per orbem terrarum diffuſa, tribus modis probatur exiſtere. Quidquid enim in ea tenetur, aut auctoritas eſt Scripturarum, aut traditio vniuerſalis, aut certè propria & particularis inſtitutio.* Texus ille canonicus petitus eſt ex Auguſtini epiſtola ſingulari. Nonne igitur eſt proteruiæ facinus inſigne, negare Eccleſiam eſſe Catholicam, cùm ipſa ſui tituli vniuerſalis tot habeat Canones aſſertores.

Athanaſius epiſtola ad Iouinianum Imperatorem. Canone Catholica Diſt. 11. Auguſt. epiſt. 118 ad Ianuarium.
Romana Eccleſia quam late pateat.

Illam autem Eccleſiam, quæ Romana dicitur, eamdem eſſe ac Catholicam, probat iſte alter canon Hieronymo auctore ſatus. *Nec altera Romanæ vrbis Eccleſia, altera totius orbis exiſtimanda eſt. Et Gallia, & Britannia, & Africa, & Perſis, & Oriens, & India, & omnes barbaræ nationes vnum Chriſtum adorant, vnam obſeruant regulam veritatis.* Ineptè igitur ait hæreticus, ſe eruderaſſe latentem Eccleſiam ex ruinis, vbi diu delituit. Dixi aliàs, illam Eccleſiam dici Romanam, non quòd ibi ſolùm vigeat Eccleſia; ſed quia ad Pontificem Romanum pertinet moderamen illius Eccleſiæ, quæ diſcurrit orbe toto, & quia nefas eſt alia inferre dogmata in Eccleſiam, quàm quæ probat illa ſedes, penes quam in perſona Petri ius omne Deus refudit Eccleſiam gubernandi. Eò ſpectat iſte Canon. *Nolite errare, fratres mei Chariſſimi, Doctrinis variis, & extraneis nolite abduci. En inſtituta Apoſtolorum, & Apoſtolicorum virorum, canoneſque habetis: his fruimini, his circumdamini, his delectamini, his armamini: vt his freti, circumdati, delectati, armati, contra cuncta inimicorum iacula perſiſtere valeatis. Satis enim indignum eſt, quemquam vel Pontificum, vel ordinum ſubſequentium, hanc regulam refutare, quam beati Petri ſedem & ſequi videant, & docere. Multum enim conuenit, vt totum corpus Eccleſiæ in hac ſibimet obſeruatione concordet, quæ inde auctoritatem habet, vbi Dominus Eccleſiæ totius poſuit principatum.*

Canon. Nec altera Diſt. 93. Hieron. epiſt. 85 ad Euagr. Epiſc.

Canon. Nolite Diſt. 11.

Romanæ ſedis quanta ſit dignitas.

Inimici noſtri ſint iudices, & audacter in re ancipiti pronuntient. Dico in re ancipiti apud ipſos: nam nemo noſtrum dubium facit, an vera Eccleſia ſit Catholica. Videant, inquam, ſi fas ſit adhærere Luthero, & Caluino, qui nudiuſtertius emerſerunt ex latebris, vbi impiè ſcortabantur, an ſequi ſanctiſſima veterum inſtituta, quæ viguerunt apud omnes fideles diſperſos orbe toto. Antequam dicant ſententiam homines nefarij, meminerint nouitates fuiſſe ſemper proximas periculo, vbi de fide actum eſt, ac proinde tutius eſſe priſcis Eccleſiæ legibus adhærere, vt nos iſte Canon adhortatur. *Præceptis Apoſtolicis non duræ ſuperbia reſiſtatur; ſed per obedientiam, quæ à Sancta Romana Eccleſia, & Apoſtolica auctoritate iuſſa ſunt, ſalutiferè impleantur, ſi eiuſdem Sanctæ Dei Eccleſiæ, quæ eſt caput veſtrum, communionem habere deſideratis. Non nouum aliquid præſenti iuſſione præcipimus; ſed illa quæ olim videntur indulta firmamus: cùm nulli dubium ſit, quòd non ſolùm Pontificalis cauſatio, ſed omnis ſanctæ Religionis relatio ad ſedem Apoſtolicam, quaſi ad caput Eccleſiarum debeat referri, & inde nomen ſumere, vnde ſumpſit exordium, ne caput inſtitutionis videantur omittere.*

Nouitas eſt cauenda in his quæ ad ſalutem ſpectant.

Eccleſiæ Romanæ dogmata non ſunt noua. *Can. Præceptis Diſt. 12.*

Profectò ſi ſapiunt hæretici, dabunt manus Chriſto, & reduces ſubibunt ouile ſacrum, ex quo transfugæ receſſerunt, experti luporum rabiem, dum in errores varios incurrerunt. Hoc itaque recolant, ſcilicet Eccleſiam, etſi propagata ſit in omnes mundi plagas, nullum inde diſcrimen contrahere, ſed eſſe inſtar Solis huius, quem pro ſymbolo aſſumpſit Cardinalis Spinola, hoc titulo appoſito. IDEM PER DIVERSA. Quid voluerit innuere hac pictura loquaci, penes eum fuit. At quid ego inſinuare velim, vſurpando ſymbolum illud, neminem credo ambigere. Quippe Eccleſiam dico eſſe Solem: vt enim Sol ſolus eſt; ita Eccleſia Catholica ſola eſt, quæ vendicare poteſt ſibi nomen Eccleſiæ. Sole illucente diluuntur tenebræ; ita & vbi refulget Eccleſiæ fulgor, nulla poteſt caligo erroris ſubſiſtere. Sol omnia climata permeans, varios ſortitur effectus, etſi non variet. Ita & Eccleſia ſe aptans indoli plurium Gentium, multos edidit Canones ſingulis quibuſque populis idoneos; nec tamen vnquam vel latum vnguem à fidei recto tramite deuiauit, æmulata Solem, qui eſt. IDEM PER DIVERSA.

EX SYMBOLIS.

Ægidius Sadeler. lib. iconum ſymbolicar.
Eccleſia vna & eadem eſt orbe toto.

Solis cum Eccleſia comparatio.

Si quis ergo nutet, & ſiniſtrum aliquid ſuſpicetur de Eccleſia, is animæquior ſit, & ſeipſum ſuo Catholici nomine conſoletur, iuxta illud Paciani effatum. *Ne æſtues, frater, Chriſtianus mihi nomen eſt, Catholicus verò cognomen; illud me nuncupat, iſtud oſtendit, hoc probor, inde ſignificor.* Nomen hoc grande eſt, ac proinde dedecet hæreticos, qui iuxta fidem ſuam erroneam, non habuere pomœria longè latéque patentia; ſed veluti damnati ad fodinas, in antris, & ſpecubus auſpicati ſunt ritus ſuos, ſuffragio tenebrarum. Eamobrem aſpernari titulum Catholicum, inuiſere ſibi ſuorum nomina ſymmyſtarum. Et proinde nobis Catholicis fecere rem pergratam. Etenim par erat, vt qui mutauerant mores, mutarent & nomen, ſibi ipſi magis iniurij, quàm Chriſto, cui ſe ſubtrahunt, abſque eo quòd decurtare queant hæreditatem Chriſti, vt appoſitè Bernardus ait, ita fatus: *Ipſi potiùs ſe ſubtrahunt huic hæreditati, qui illam Chriſto conantur ſubtrahere.*

Pacianus epiſtol. 1. ad Sempron.
Fideles Chriſtiani, & Catholici nuncupantur.
Quare hæreticis non competat titulus fidei Catholicæ.
Bernardus ſerm. 66. in Cant.

Præſtat igitur numeroſum agmen Eccleſiæ ſequi, quàm rebellantibus in Eccleſiam turbis perfidis adhærere.

SENSVS ORTHODOXVS.

Sola Eccleſia Romana toto orbe diffuſa eſt, ac proinde ſola eſt Catholica.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente, & Occidente.

ARGVMENTVM. V.

Ex Historia Eccleſiæ Primitivæ.

Corpora extincta Romanorum dicta ſunt afflare odorem ſuauem.

VEteres Romani bello & pace clari conciliauere ſibi nomen magnum, quod ore omnium Gentium fuit peruulgatum. Nec potuit, morte ſua falce demetente illuſtria capita Romanorum, obliterari eorum memoria: omnium vice adagij fuit, extincta corpora Senatorum ſuauem afflare odorem, id eſt, ipſam memoriam vitæ, quam egerant Romani proceres, ſpirare virtutum omnium fragrantiam. Hanc priſcis Romanis gloriam peperit aliqualis idea virtutum moralium, quas ſectati ſunt aliqui Senatores. Sed eadem Roma facta Chriſtiana, pietatis & fidei ſuæ nomen eò tranſmiſit, quò antea Imperij aquilæ non volarunt, vtpote facta Religione potentior, quàm fuerat armis, vt Leo Papa notat, Romam alloquens, & ei ingerens memoriam Petri, & Pauli, quorum obſequio facta eſt mundi caput. Sic ille: *Iſti ſunt, qui te ad hanc gloriam prouexerunt, vt gens ſancta, populus electus, ciuitas ſacerdotalis, & regia, per ſacram beati Petri ſedem caput orbis effecta, latiùs præſideres Religione diuina, quàm dominatione terrena. Quamuis enim multis aucta victorijs, ius imperij tui terra marique protuleris: minus tamen eſt, quod tibi bellicus labor ſubdidit, quàm quod pax Chriſtiana ſubiecit.* Eadem penè cecinit metro Beatus Proſper.

Roma fide clarior, quàm fuerit olim armis.

Leo ſerm. 1. in natali SS. Petri, & Pauli.

Proſper l. de ingratis.

Sedes Roma Petri, quæ paſtoralis honoris
Facta caput mundi, quidquid non poſſidet armis,
Religione tenet.

Roma caput mundi ratione Sanctæ Sedis Apoſtolicæ.

Ait Leo, Romam fuiſſe effectam caput mundi, ratione Sedis Apoſtolicæ, & ei totum orbem fuiſſe ſubditum pace Chriſtiana. Sicque Summus ille Pontifex ſua auctoritate probat intentum meum, ſcilicet ſolam Romanam Eccleſiam porrigi ad omnia loca, quæ pertinent ad hæreditatem Chriſti. At illa hæreditas tantùm patet, quantùm orbis ipſe, iuxta præſcij Pſaltis ſententiam: *Dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.*

Pſalm. 2.

Solius eſt Romani Pontificis indicere Concilia generalia.

Socrates l. 1. c. 9. Nicephorus lib. 8. c. 20. Hieron. in chronico

Quia controuerſia hæc eſt magni momenti, ideo eſt diſcutienda maturè, & non perfunctoriè. Sit ergo iſtud argumentum petitum ab hiſtoria. Soli Romani Pontifices congregauere approbata Concilia Generalia, ad quæ conuenerunt Epiſcopi orientales, & occidentales, qui vnanimes conſpirarunt in vnitatem eiuſdem fidei, & damnarunt alias ſectas diſſeminantes dogmata contraria decretis Eccleſiæ Romanæ. Primum concilium Nicænum Generale celebratum eſt auctoritate Sylueſtri Papæ, ad inſtantiam Conſtantini Imperatoris, ęgrè ferentis ob petulantiam Arianorum varias excitari tragedias: ibi damnata eſt hæreſis Ariana, & decreta dies, qua Paſcha ageretur ab omnibus. Conuenerunt illuc trecenti decem & octo Epiſcopi, ſuo hoc numero teſtantes, quàm latè pateret Eccleſia, quamuis hactenus Imperatores Ethnici, in eam multo Chriſtianorum effuſo ſanguine deſæuiſſent. Huius Synodi meminere Socrates, Nicephorus, Hieronymus, & Theodoretus. Celebratum eſt illud Concilium anno CCCXXVII. & trium annorum ſpatio confectum. Elapſis quinquaginta ſex annis Theodoſiò ſeniore imperante celebrata eſt Synodus ſecunda Generalis Conſtantinopoli: conuocarat quidem Romam omnes Epiſcopos Damaſus Papa; ſed eò conuenere tantùm Epiſcopi Occidentales, & permiſſum orientalibus coire Conſtantinopolim anno CCCLXXXIII. Illic adfuere CL. Epiſcopi, qui dixere anathema Macedonio neganti diuinitatem Spiritus Sancti. Hoc Concilium Generale fuit, Damaſo Pontifice illud approbante. Huius meminere Socrates, Theodoretus, & Proſper.

Theodoret. lib. 1. hiſtor. cap. 3.

Quando celebrata ſunt prima Concilia generalia.

Socrat. l. 5. hiſt. cap. 8. Theodoret. l. 5. hiſt. c. 10. Proſper. in Chronico.

Tertia Synodus œcumenica fuit Epheſina, Theodoſiò iuniore rerum potiente, & Celeſtino I. Papa moderante Eccleſiam. Conuenerunt Epheſum ducenti Epiſcopi, qui damnarunt Neſtorium diuidentem Chriſtum in duas perſonas. Hanc Synodum commemorant, Liberatus, Socrates & Euagrius. Quartum Concilium generale fuit Chalcedonenſe Martiano Auguſto, & Leone I. Pontifice maximo. Illic damnatus eſt Eutyches Archimandrita, ab Epiſcopis ſexcentis & triginta ferientibus anathemate hæreſiarcham illum, affirmantem Chriſtum vnius duntaxat fuiſſe naturæ poſt ortum ſuum in humanis. Conuocata eſt illa Synodus à Leone anno CCCCLIV. Hanc recenſent Liberatus, & Euagrius. Iuxta eamdem formam alia quatuordecim Concilia generalia congregata ſunt à ſummis Pontificibus, ad quorum nutum duntaxat coïerunt Epiſcopi orbe toto diſperſi, nemine reclamante. Concors omnium Epiſcoporum ſententia in his quæ fidem ſpectant, luce meridiana clariùs probat, Eccleſiam eſſe Catholicam ſeu vniuerſalem, cùm eamdem planè fidem profiteantur omnes orbis Epiſcopi, qui vt obediunt Summo Pontifici, ſatis ſuperque clamant, Eccleſiam Catholicam eſſe Romanam, quæ vt caput Eccleſiarum influit in omnes alias Eccleſias, vt iſto Canone liquet, quem perpende. *Quis neſciat, aut non aduertat id quod à Principe Apoſtolorum Petro Romanæ Eccleſiæ traditum eſt, ac nunc vſque cuſtoditur, ab omnibus debere ſeruari? nec ſuperinduci, aut introduci aliquid, quod aut auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum? præſertim cùm ſit manifeſtum, in omnem Italiam, Gallias, Hiſpanias, Africam, atque Siciliam, inſulaſque interiacentes, nullum inſtituiſſe Eccleſias, niſi eos, quos venerabilis Apoſtolus Petrus, aut eius ſucceſſores conſtituerunt ſacerdotes: aut legant, ſi in iſtis prouincijs alius Apoſtolorum inuenitur, aut legitur docuiſſe. Quòd ſi non legunt, quia nuſquam inuenitur, oportet eos hoc ſequi, quod Eccleſia Romana cuſtodit, à qua eos principium accepiſſe non dubium eſt: ne dum peregrinis ſermonibus ſtudent, caput inſtitutionum videantur omittere.*

Liberatus in breuiario c. 5. Socrat. l. 7. cap. 34. Euagrius lib. 1. cap. 4. Liberat. in breuiario cap. 11. Euagrius l. 2. hiſtor. cap. 2. & 3. 4.

Eccleſia Romana Princeps aliarum omnium Eccleſiarum.

Ex Ivre Canonico.

Canone Quis neſciat Diſt. 11. Omnes orbis Eccleſiæ inſtitutæ à viris quos direxit Romana Eccleſia.

Ita planè ſeries omnium hiſtoriarum aperit, alias omnes Eccleſias conſuluiſſe Sedem Apoſtolicam in re graui, & ſemper expectatum

Semper fuit expectatum

Petri,

Iudiciũ Romanæ Eccleſiæ in re grauí pertinente ad fidem.

Act. 15. Euſebius l. 5. hiſtor. c. 23. Epiphanius hæreſ. 50. Euſeb. l. 6. c. 35. l. 7. c. 8.

Petri, aut ſucceſſorum eius iudicium, antequam quiſpiam auderet aliquid in re dubia definire? Quippe ex Actis Apoſtolorum quæſtio orta de obſeruatione legis Moſaicæ, delata eſt ad Petrum, qui eam ſoluit, affirmando legem Moyſis quoad ritus & cæremonias eſſe protinus antiquatam. Rurſus orbe toto agitato à multis, qui Paſcha volebant celebrari decimaquarta Luna, etiamſi non caderet in diem Dominicum, non fuit coërcitus ille æſtus, donec Victor Papa ei imponeret modum, edito decreto, cui contradicentes eo ſolo nomine habiti ſunt hæretici, vt ait Euſebius, & hos Epiphanius dicit fuiſſe vocatos Quartadecimanos, quia procaciter inuita Eccleſia celebrabant Paſcha quartadecima Luna. Dum Nouatiani virus ſuum ſpargere auſpicati ſunt, res delata ad Concilium, Papæ congruam anathematis ſententiam accepit, in Concilio Romano, vt notat Euſebius, qui adiicit, eundem Cornelium & Stephanum Pontifices damnaſſe errorem rebaptizantium hæreticos.

Acta Concilij Niceni. Theodoret. l. 5. cap. 9. Euagr. l. 1. cap. 4. Acta Concilij Chalcedonenſis. Aug. lib. 2. retract. cap 50. Acta ſextæ & ſeptimæ Synodi. Bernard. epiſt. 195. Bernard. ſer. 80. in Cantica. Clementina Ad noſtrum De hæreticis.

Acta Concilij primi Niceni reſtantur Legatos Sylueſtri Papæ damnaſſe Arium. Fuerunt autẽ tres Legati, ſcilicet Vitus, Vincentius, & Oſius. Ex Theodoreto liquet literis Damaſi Papæ fuiſſe conuocatum Concilium primum Conſtantinopolitanum, contra Macedonium. Euagrio auctore, S. Cyrillus vices geſſit Celeſtini I. Papæ in Concilio Epheſino, vbi damnata fuit impietas Neſtorij. Eadem auctoritate in Concilio Chalcedonenſi Eutyches reiectus eſt à Paſchaſio, & Lucentio Legatis Leonis Papæ, vt acta huius Concilij teſtatum faciunt. Ex Auguſtino Innocentius & Zozimus Pontifices reprobarunt impia dogmata Pelagij. Acta Synodi ſextæ ferunt Monothelitas cenſuram paſſos audito anathemate à Legatis Papæ, qui etiam in ſeptima Synodo Iconoclaſtas condemnarunt. Berengarij error caſtigatus fuit à Leone IX. in Concilio Vercellenſi, & Nicolao II. in Concilio Romano. Bernardo ſuaſore Innocentius II. exploſit deliria Petri Abailardi. Eodem Bernardo referente ſcimus Gilbertum Porretanum habuiſſe cenſorem erroris ſui Papam Eugenium III. in Concilio Rhemenſi. Ioachimi Abbatis opinio exploſa eſt ab Innocentio III. in Concilio Lateranenſi. Beguardorum & Beguinarũ hæreſis icta fuit fulmine Clemẽtis V. Papæ in Cõcilio Vienenſi. Vt & in Concilio Conſtantienſi, percuſſi ſunt Ioannes VViclephus, & Ioannes Hus à Martino V. Nonne & in Concilio Florentino Eugenius IV. expunxit errorem Græcorum, ſicut in Concilio Tridentino Legati Pij IV. Lutheri, & Caluini dogmata condemnarunt?

Centuriat. cap. 1. centur. 7.

Ex præfatis hiſtoriis Eccleſia Romana ſola eſt Catholica, nacta principatum aliarum omnium Eccleſiarum ex Chriſti Domini inſtitutione, & nõ ex indulgentia Phocæ Imperatoris, à quo primò hæretici dicunt Romanum Pontificem obtinuiſſe, vt diceretur omnium Epiſcoporum caput. Ita mentiuntur Centuriatores Magdeburgenſes, quos ſummæ impudentiæ arguit Imperator Iuſtinianus, qui centum annis ſuperior fuit Phocâ, quem Impoſtores auctorem dicunt nomenclaturæ huius glorioſæ, quæ alias omnes Eccleſias orbis ſubdit Romanæ Eccleſiæ. Audiendus ille Imperator ex

Codice lib. 1. Titul. 1. De ſumma Trinitate.

epiſtola reſcripta Ioanni Papæ. Sic ille: *Reddentes honorem Apoſtolicæ Sedi, & veſtræ ſanctitati, quod ſemper nobis in voto & fuit, & eſt; & vt decet patrem honorantes veſtram beatitudinem, omnia quæ ad Eccleſiarum ſtatum pertinent*

feſtinauimus ad notitiam deferre veſtræ ſanctitatis: quoniam nobis ſemper fuit magnum ſtudium vnitatem veſtræ Apoſtolicæ Sedis, & ſtatum ſanctarum Dei Eccleſiarum cuſtodire, qui hactenus obtinet, & incommotè permanet, nulla intercedente contrarietate. Ideoque omnes ſacerdotes vniuerſi Orientalis tractus, & ſubiicere, & vnire Sedi veſtræ ſanctitatis properauimus, &c. Nec enim patimur quicquam, quod ad Eccleſiarum ſtatum pertinet, quamuis manifeſtum, & indubitatum ſit, quod mouetur, vt non etiam veſtræ innoteſcat ſanctitati, quæ CAPVT EST OMNIVM ECCLESIARVM. Per omnia enim properamus honorem, & auctoritatem creſcere veſtræ ſedis.

Centuriatores Magdeburgenſes turpiter mẽtiti dum ſcripſere Phocã Imperatorem primas detuliſſe Romanæ Eccleſiæ, quam Iuſtinianus ſuperior Phocã vocat Eccleſiarum caput.

In his anguſtiis poſiti hæretici quid reſpondeant non habebunt, videntes ſe adeò liquidò argui mendacij à Codice Iuſtiniano, in quem irrepſiſſe mendum cauſari nequeunt, cùm ipſe etiam Codex Geneuæ prælum paſſus, eodem textu pungat hæreticos, qui ibidem videre poſſunt reſponſionem Papæ, cui & illo æuo erat in more poſitum vocare Romanam Sedem omnium Eccleſiarum caput. Sic ille: *Inter claras ſapientiæ ac manſuetudinis veſtræ laudes, Chriſtianiſſime Principum, puriore luce tamquam aliquod ſydus irradias, quod amore fidei, quod charitatis ſtudio edocti Eccleſiaſticis diſciplinis, Romanæ Sedis reuerentiam conſeruatis, & ei cuncta ſubiicitis, & ad eius deducitis vnitatem, ad cuius auctorem, hoc eſt, Apoſtolorum primum, Domino loquente præceptum eſt: Paſce oues meas. Quam eſſe OMNIVM VERE ECCLESIARVM CAPVT & Patrum Regulæ, & Principum ſtatuta declarant, & pietatis veſtræ reuerendiſſimi teſtantur affatus.*

Codice vbi ſupra.

Nullibi fidem Chriſti plãtata ab hæreticis & quare.

Tertullian. lib. de præſcript. Socrat. lib. 4. 19. l. 7. cap 8. Sozom. lib. 2. cap. 23. Nicephorus l. 14. cap. 40. Beda lib. 1. & 2. hiſtor. Anglor. Æneas Syluius lib. de orig. Bohem. cap. 16. Tertullian. vbi ſupra.

Præterea aliud coruſcum lumen petitur ab hiſtoria, in gratiam Romanæ Eccleſiæ, quam ſolam dico eſſe Catholicam. Nimirum Chriſti fidem ab vlla ſecta fuiſſe alicubi plantatam; proprium enim hæreſeos eſt deſtruere, & non ædificare, iuxta illud Tertulliani effatum: *Negotium eſt hæreticis, non Ethnicos conuertendi, ſed noſtros euertendi. Hanc magis gloriam captant, ſi ſtantibus ruinam, non ſi iacentibus eleuationem operentur.* At ſecus vbi ſincera Chriſti fides innotuit, illud accidit beneficiu eorum, quos Eccleſia Romana ad illas mũdi plagas deſtinauit. Huius generis plurima exempla proſtant in hiſtoria Eccleſiaſtica, cuius auctores conſule, ſcilicet Socratem, Sozomenũ, Nicephorum. Et præcipuè vide Bedam, ſuæ Gentis fidem refundentem in Summi Pontificis curam. Vide etiam Æneam Syluium, qui te docebit quomodo Bohemi debeant Romanæ Eccleſiæ fidem ſuam. Quare autem hæretici nequeant diſſeminare fidem ſinceram, & ſit hoc facinus veræ Eccleſiæ, paucis Tertullianus ait, hæc ſubiiciens: *Apoſtoli de mortuis viuos ſuſcitabant; iſti de viuis mortuos faciunt.*

Faxit ergo Deus, vt dato libello repudij ſectariis omnibus, iugiter hæreamus illi Eccleſiæ, quam Chriſtus olim prædixit venturam ab Oriente & Occidente, vt recombat cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cœlorum. Sed hoc vnum volo monitos eſſe omnes Chriſtianos, non ſufficere ad ſalutem recenſeri inter membra Eccleſiæ Catholicæ, ſi non contingat animari eo ſpiritu, quo tota Eccleſia vegetatur: ideoque eſſe ſatagendum vnicuique, vt ſortem meliorem congruo opere nanciſcatur. Falluntur enim

Eccleſia in hoc ſæculo concludit iuſtos, & reprobos.

qui affirmant, omnes eos eſſe prædeſtinatos, quos Eccleſia ſuis concludit cancellis. Audiendus in eo argumento Chryſoſtomus ita fatus: *Nec ex perfectis quidem vniuerſa conſtat Eccleſia, ſed habet eos etiam, qui ſocordia & otio ſe dedunt, mollemque & diſſolutam vitam amplectuntur, & libenter ſeruiunt voluptatibus.* Concinit Hieronymus hoc accentu: *Arca Noë Eccleſiæ typus fuit: vt in illa omnium animalium genera; ita & in hac vniuerſarum & Gentium & morum homines ſunt: vt ibi pardus & hœdi, lupus & agni; ita & hic iuſti, & peccatores, id eſt, vaſa aurea, & argentea, cum ligneis, & fictilibus commorantur.*

Chryſoſt. in Pſalm. 39.
Hieronym. Dialogo contra Luciferianos.

SENSVS ORTHODOXVS.

CONTROVERSIA QVARTA.

An quis poſſit fieri ſaluus extra Eccleſiam.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum. Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores.

PRÆFATIO.

Raptus virginum Sabinarum à Romanis.

ROma propagante fines ſuos, conterminæ Gentes veritæ ne recens Imperium, iam potens ab incunabulis, pubeſcendo viciniam totam faceret ſui iuris, iniro communi conſilio, in ruinam Romanorum ſua capita deuouêrunt. In his acriores fuere Sabini, eo maximè argumento ducti, quòd Romani rapuerant multas puellas Sabinorum, vt eas inuitis parentibus matrimonio iungerent iuniorum hominum agmini numeroſo. Sabini vltori conceptam iniuriam indixere bellum, & eduxere ſuas acies in ditionem Romanorum, qui lectiſſima militum manu occurrerunt hoſti, commiſſuri omnia iura ſua ancipiti armorum ſorti. Sed dum vtrimque ſe accingebant milites ad prælium, proſilierunt in medium Sabinæ mulieres illæ raptæ, ſparſis hinc & inde crinibus ad luctum compoſitis orantes inducias, vt vtraque Gens ſibi conſuleret opportunè. Mulieres illæ infantium baiulæ Sabinis oſtendebant puerulos ſuos, ita eos increpantes: O Sabini parentes noſtri, videte in quos veſter mucro deſæuiat, hi infantes ſanguine Romano ſati nepotes veſtri ſunt, ac proinde Romani affines veſtri ſunt. Deinde ad Romanos conuerſæ aiebant: O coniuges amantiſſimi, feroces animos deponite, & nolite lethali congreſſo concurrere cum Sabinis; ſunt enim ſoceri veſtri, & iſtorum infantium aui, & cognati. Componite diſcordias, & in vnum coïte populum, cui ſint iura communia. Plus potuere mulierum lacrymæ, quàm armorum fragor: nimirum omnes anheli in cædes, mitiores facti, noua & perpetua fœdera cogitarunt. Quippe Sabini metuentes Romanam potentiam, quæ ſui nominis terrorem omnibus incuſſerat, iunxere manus, arbitrati nuſquam ſe fore tutos, niſi fœdere inito Romanum etiam nomen induerent. Vnde Roma coaluit ex Sabinis & Romanis, ad publica etiam munia exteris aduocatis.

Titus Liuius 1. Decade lib. 1.

Oratio Sabinarum ſollicitans Romanos & Sabinos ad concordiam.

Roma in ſuis olim incunabulis ex varia Gente coaluit.

In Conciliis Generali pleriqne hæretica non ferentes Eccleſiæ maieſtatem, finxere ſe dare manus.

Roma Chriſtiana vices eaſdem ferè experta eſt. Nempe fide eius vbique prædicata, Romana Eccleſia totum orbem concluſit ſuis Religionis illibatæ clauſtris. Dum Eccleſia fauſtis auſpiciis adoleſceret, multæ hæreſes hoc tentarunt, ne Eccleſiæ Romanæ ſurgerent incrementa. Victrix Eccleſia multas hæreticorum animas ad fidem reduces ſibi iunxit. Sed receſſum earum ægrè ferentes hæretici indixere bellum, cupientes in publico conſilio congredi cum Romanis. Non detrectauit congreſſum Eccleſia: atque ita ſæpius coïere orthodoxi & ſectarij, conuocatis eo fine variis Conciliis, vbi ſtatim atque fides Romana cœpit enitere, Nouatores ſubito dedere manus Eccleſiæ, vel ſaltem finxere ſe cum eadem Eccleſia conuenire; extra quam nulla ſalus eſt animis errabundis. In Concilio primo Nicæno Euſebius Cæſarienſis, & alij ſequaces Arij, ementita ſpecie pacis dedere manus Eccleſiæ Romanæ, abiurantes ore tenus perfidiam, quam proceres Eccleſiæ illic adunati explicito Canone condemnarunt. Eadem induſtriâ Valens, Vrſacius, & Auxentius Epiſcopi Ariani in Concilio Ariminenſi profiteri ſe fidem Romanæ Eccleſiæ callidè ſimularunt. Sinceriore animo in Romana Synodo Berengarius abiurauit errorem illum, quo dubiam faciebat præſentiam Chriſti in Sacramento Euchariſtiæ. Eius confeſſio iuri Canonico inſerta, hunc Canonem fecit Romanæ Eccleſiæ glorioſum. *Ego Berengarius indignus Sancti Mauritij Andegauenſis Eccleſiæ Diaconus, cognoſcens veram, Catholicam, & Apoſtolicam fidem, anathematizo omnem hæreſim, præcipuè eam, de qua hactenus infamatus ſum, quæ aſtruere conatur panem, & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem ſolummodo Sacramentum, & non verum corpus, & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe, nec poſſe ſenſualiter, niſi in ſolo Sacramento manibus Sacerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Conſentio autem ſanctæ Romanæ, & Apoſtolicæ Sedi, & ore, & corde profiteor de ſacramentis Dominicæ menſæ eamdem fidem me tenere, quam Dominus & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc ſancta ſynodus, auctoritate Euangelica & Apoſtolica tenendam tradidit, mihique firmauit.*

Athan. lib. de ſynodis.

Canone Ego Berengar. De conſecrat. diſt. 2.

Berengarij Confeſſio retractans errorem ſuum circa Euchariſtiam.

Solennior adhuc fuit Græcorum reconciliatio cum Romana Eccleſia, in Concilio Florentino, ſub Eugenio Papa IV. Nam Beſſarion, & Iſidorus à Græcis miſſi, vt Præſulum Græciæ doctiſſimi, ad examinandam fidem, exploratâ ſententiâ Romanæ Eccleſiæ, perſuaſere Græcis, vt ipſi in vnitatem eiuſdem fidei cum Romana Eccleſia conſpirarent. Eorum bene ſuada oratione Eccleſia Græca facta eſt Romana, & in ſignum fœderis indiſſolubilis, Beſſarion & Iſidorus Græci fuerunt in ſacrum Cardinalium numerum adoptati. Vnde putas emerſiſſe tanta ſpecimina reuerentiæ erga Romanam Eccleſiam? Inde profectò quòd ea diffundente ſuas propagines in extremas mundi plagas, ſanctitatis eius fragrantia ita affecit omnes initiatos Chriſti arcanis, vt quiſque ſuam ſalutem dubiam crediderit, extra caulas Eccleſiæ illius; cuius cura præcipua pertinet ad Romanum Pontificem, caput omnium Eccleſiarum.

Ciaconius. in Eugenio IV.

Eccleſia Græca facta Romana in Concilio Florentino.

Vnde tanta reuerentia erga Romanam Eccleſiam.

Duo

Diuiſio totius controuerſiæ.

Duo itaque membra complectitur iſta controuerſia. Primum eſt de ſanctitate Eccleſiæ. Alterum eſt, an ita Eccleſiæ Romanæ ſanctitas addicta ſit, vt extra hoc ouile nemo queat ſaluti ſuæ conſulere. Prior pars argumentum capit ex verbis Chriſti, affirmantis multos venturos ab Oriente, & Occidente, & fore participes gloriæ Abrahæ, & Iſaac, & Iacob. Hinc enim colligere eſt, illam Eccleſiam, quæ ad Orientem, & Occidentem pateſ..ſſe ſanctiſſimam, cùm eam maneat eadem ſors, qua dignati ſunt principes illi Patriarchæ. Alteri verò parti anſam dedit ſeries eiuſdem textus, vbi Chriſtus ait filios regni eiiciendos in tenebras exteriores; ſiquidem ea verba ſuſpicionem faciunt, Chriſtum eo ſolo nomine damnare Iudæos, quia increduli detrectarent ſubire iugum Eccleſiæ, atque ita confirmare concluſionem, quæ ſibi hoc penſum imponit, vt aſtruat, neminem extra Eccleſiam Romanam poſſe æterna cœli ſtipendia demerere.

SENSVS ORTHODOXVS.

Pars Prima Controversiæ.

Quales nanos hæretici tentarint affingere illibatæ Eccleſiæ ſanctitati.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum.

Qualis ſemper fuerit indoles inuidiæ.

Athenienſes olim eo liuoris æſtu perculſi ſunt, vt toruis oculis aſpexerint illud omne quod rutilo nimis lumine coruſcabat. Adcóque ſeſe effudit illa tabes, vt ſuo contagio infecerit etiam homines inglorios, ad quos maximè non ſpectat inſignium heroum gloriam æmulari. Extremæ huius inuidiæ locuples argumentum edidit infimæ ſortis homo, qui rogatus in quem diceret ſententiam oſtraciſmi ſeu exilij; ille petiit Ariſtidem; quia, inquit, ferre nequeo hominem illum dici iuſtum. O ſtolidum pecus! Quaſi verò peccare ſit in Rempublicam, eſſe abſque peccato, & nitida virtutum praxi contribules cæteros anteire. Simili propè inſania furunt hæretici, & laceſſunt Eccleſiam. Nempe iniquo animo audiunt eam vocari ſanctam Eccleſiam, & auerſos aliò dirigunt oculos, vtpotè coruſco Eccleſiæ lumine caligantes. Et ne illibata refulgeat Eccleſiæ ſanctitas, omnem mouent lapidem, vt inuſtis ei maculis, eam aliquali modo valeant opacare. In eam ſic arietant hæretici. Illa Eccleſia non eſt ſancta, cuius membra vitiis infecta putent. Aſt in Eccleſia Romana fœtet vitiorum omnium colluuies, vt ipſi etiam Sancti Patres dolent, in Præſulum etiam crimina declamantes. Ergo fruſtra nomen ſanctitatis affingitur illi Eccleſiæ, quam tot hominum nequam ſcelera deturpatunt. Reſpondeo, Eccleſiam non ideo dici ſanctam, quòd in ea exiſtentes ſancti ſint omnes; ſed quia nulla planè ſanctitas emicat, nec refulgere poteſt, quàm in membris Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, è qua tantùm à promulgato Euangelio cælites aſſumuntur. Et reuera hæc eſt ſolutio; licet etiam poſſit dici Eccleſia Sancta ratione doctrinæ, quam ſola Eccleſia Romana profitetur ſanctam, & ab omnibus vitiis illibatam.

Plutarch. in Ariſtide.

Ariſtidis iuſtitia hominem ruſti cum offendit.

Hæretici ægrè ferunt Eccleſiam dici Sanctam. Quibus argumentis impetatur ſanctitas Eccleſiæ.

Quare Romana Eccleſia dicatur Sancta. Auctoris ſententia.

Aliud argumentum contra Eccleſiæ ſanctitatem.

Vt qui in acie dimicant ira ferueſcente vulnera non ſentiunt, ſed plerumque magis ferociunt plagis inflictis; ita hæretici captata occaſione ſolutionis huius argumenti, dicunt illam Eccleſiam non eſſe ſanctam, cuius ſummus Pontifex errare poteſt in fide. At Papam conſtare ex hiſtoria erraſſe in fide; & cum adhuc poſſe errare in fide, teneri ab Eccleſia ipſa Romana, quæ decreuit Papam à nemine iudicari, niſi ſit à fide deuius. Cùm ergo & Papa fuerit aliquando hæreticus, & Canones dicant Papam poſſe deuiare à fide, non credunt aduerſarij ſanctam eſſe Romanam Eccleſiam. Traducunt duos Pontifices, quos dicunt hæreticos, & Canonem laudant, quo aſſertore concludunt poſſe errare à fide Pontificem. Auſpicabor ſolutionem inſtantiæ ab examine Canonis; mihi nempe ſuſpecta fuit ſemper hæreticorum fides commemorans aliquos textus. Ecce Canon. *Si Papa ſuæ, & fraternæ ſalutis negligens, deprehenditur inutilis, & remiſſus in operibus ſuis, & inſuper à bono taciturnus, quod magis officit ſibi, & omnibus; nihilominus innumerabiles populos cateruatim ſecum ducit primo mancipio gehennæ, cum ipſo plagis multis in æternum vapulaturus. Huius culpas iſtic redarguere præſumit mortalium nullus, quia cunctos ipſe iudicaturus, à nemine eſt iudicandus, niſi deprehendatur à fide deuius: pro cuius perpetuo ſtatu vniuerſitas fidelium tanto inſtantius orat, quanto ſuam ſalutem poſt Deum ex illius incolumitate animaduertit propenſius pendere.*

An Papa errare poſſit.

Ex Ivre Canonico.

Can. Si Papa, Diſt. 40.

Papa à nemine in hoc ſeculo iudicandus.

Quia Canonem hunc ventilant hæretici tanquam inglorium Summo Pontifici, quem concludit poſſe aberrare à fide; bifariàm retundo aciem huius aculei, & reſpondeo primò, Canonem hunc non definire Papam poſſe peccare in fidem, ſed quaſi per impoſſibile allegare quid tunc iuris eſſet. Præterea dato, non conceſſo, Papam poſſe errare in fide, error ille perſonalis erit, & non iudicialis. Id eſt, in eo Papa errare poteſt, vt neget aliquam veritatem ex fide definitam. Sed nequit ipſe ex Cathedra Petri ſancire aliquem errorem, & hæreſim ſuo Canone propagare. Quod verò attinet ad Liberium, & Felicem Pontifices, inſtantia diluitur conſultis antiquæ hiſtoriæ monumentis; vnde liquet Papam Liberium miſſum fuiſſe in exilium ab Imperatore Conſtantio Ariano, quia fouere noluit Arianorum partes, vt meminere Ammianus Marcellinus, Athanaſius, Ruffinus, Sulpitius, Socrates, Sozomenus, Theodoretus, Nicephorus, qui omnes referunt agones Liberij in gratiam fidei fortiter exantlatos. Quare autem malè audierit ille Papa, edito hoc ſpecimine heroico fidei inconcuſſæ, ratio hæc eſt. Valens, & Vrſacius Principes ſectæ Arianæ arbitrati anguſtias exilij fregiſſe conſtantiam Liberij, ſuaſere Conſtantio, vt eum reuocaret, & accerſeret ad Concilium Syrmienſe, vbi Ariani præualebant. Liberius tædio ærumnarum, quas comites indiuiduas ſortitur exilium aſperum, vocatus non renuit, ſed eò ſe contulit. Illic à Summo Pontifice duo rogata ſunt. Primùm, vt ſecundùm allegata & probata damnaret Athanaſium, in quem illi Pontifices varia crimina prætexebant. Nimirum credulus Papa damnauit Athanaſium; ſed non fidem Athanaſij, quæ non erat argumentum

Hiſtoria lapſus Liberij Papæ.

Ex Historia.

Amm. Marcellin. lib. 25. Athan. in vtraque apolog. Ruff. lib. 10. cap. 22. Sulpit. l. 2. Socrat. lib. 2. cap. 29. Sozom. li. 4. cap 10. Theodoret. lib. 2. cap. 16. Niceph. l. 9. cap. 36. Athanaſius vbi ſupra.

rei poſtulati. Nimirum reus ille creditus eſt ob conuicia plurima recenſita. Fuit hoc peccatum Liberij, quod duriùs egit in cauſa immatura, & præcoci ſententia. Sed hic error non pertinet ad theſim noſtram, quæ inquirit an Papa queat errare in fide.

Liberius Papa durius egit in cauſa Athanaſij.

Alterum caput vnde inſimulatur hæreſeos Summus hic Pontifex, magis vrget. Nam dicitur ſubſcripſiſſe confeſſioni Arianæ editæ in Concilio Syrmienſi. Reſpondeo, eos planè ignaros eſſe hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, qui hoc credunt. Nempe fuere in eo Concilio Syrmienſi editi Canones contra Photinum Epiſcopum Syrmienſem, qui dubiam faciebat diuinitatem Chriſti. Huic confeſſioni Papa ſubſcripſit. Præcipuus Concilij Canon fuit iſte adſtruens diuinitatem Chriſti: *Eos qui dicunt, De nullis extantibus eſt Filius, vel de alia ſubſtantia, & non ex Deo, & quod erat tempus, vel ſæculum quando non erat, alienos ſcit Sancta & Catholica Eccleſia.* Hæc Sozomenus, qui fusè texuit ſeriem rerum geſtarum à Liberio. Ariani illud Concilium coëgerant in Photinum captantes inde occaſionem palàm facere toti Eccleſiæ ſe eſſe Catholicos, expunxere tamen ex illa confeſſione ſua dictionem, ὁμόυσιος, quæ conſubſtantialem Filium Patri clamat, & quam Concilium primum Nicænum de induſtria Canoni fidei inſeruit, vt ſic configeret Arium demolientem diuinitatem Chriſti. Itaque Ariani in Concilio Syrmienſi, texuere confeſſionem fidei, quam reuera Hilarius probat Catholicam, etſi taceat nomen, ὁμόυσιος quia ſatis aliundè exprimebat Filium eſſe Deum. Nihilominus callidè Ariani expunxere vocem illam; vt habito ſyngrapho Papæ Liberij publicarent damnatam eſſe vocem illam à Romano Pontifice, ac proinde Filium non eſſe id, quod ſignificatur ea voce, ſed eſſe creaturam alterius ſubſtantiæ, quàm ſit Pater æternus; & de factò ſparſis libellis rumor ille increbuit, Papam damnaſſe vocem, ὁμόυσιος, licet non damnaſſet, ſed tantùm ſubſcripſiſſet confeſſioni fidei, à qua aberat vox illa, cuius loco aliæ voces concolores erant adiectæ.

Sozomen. lib. 4. cap. 14.

Hilarius lib. de Synodis.

Aſtutia Arianorum in Concilio Syrmienſi vt Papam Liberium circumuenirent.

Ex præfatis liquet, Concilium illud Syrmienſe fuiſſe captioſum, & eo nomine tantùm congregatum, vt Ariani circumuenirent Catholicos, quod vt deprehendit Liberius, Eccleſiâ interdixit eis omnibus, qui Filium Patri non conſubſtantialem affirmarent, vt auctor eſt Sozomenus. Adiice, Arianos in eo Concilio ad errorem tormentis adegiſſe Oſium virum magni tunc nominis, qui aliàs in Concilio Nicæno Papæ vices egerat. Ille reuera in hæreſim lapſus eſt, dicens tacendum in Filio ſubſtantiæ nomen, & ſilendam omnimodam cum Patre ſimilitudinem. Illi autem hæreſi non ſubſcripſiſſe Liberium, liquet ex Hilario, qui dum recenſet acta Synodi Syrmienſis, vnum tantùm carpit Oſium præfatæ hæreſi ſubſcribentem, vt vitæ fatiſcenti tantiſper indulgeret. Ita Hilarius: *Oro vos, ne quiſquam alius ex his præter ſenem Oſium & ipſum illum nimium ſepulchri ſui amantem reperiatur, qui tacendum exiſtimet de vtroque.* Ergo cùm Liberius vtrumque aſſeruerit, videlicet ſubſtantiam, & ſimilitudinem per omnia; profectò nequit dici peccaſſe in fidem. Quòd autem communicauerit cum Epiſcopis Arianis, illud accidit induſtriâ callidorum hominum, qui perſuaſere Liberio, ſe idem cum eo ſentire, vt reuera confeſſio illa edita & oblata Liberio planè orthodoxa fuit, etſi

Oſius tormentis coactus ad ſubſcribendum errori Arianorum.

Hilarius lib. de Synodis.

Defenditur ab errore Liberius.

præterita fuiſſet vox, ὁμόυσιος, quam Eleuſius Epiſcopus Cyzicenus dixit Liberio eſſe ſemen diſcordiarum, quæ Eccleſiam in varia agmina diſpeſcebant.

Tria itaque obiiciuntur Liberio. Primum, quòd Athanaſium indictâ causâ damnarit. Sed, vt præfatus ſum, nemo negat Papam duriùs poſſe agere in rebus, vbi non agitur de decretis fidei, aut moribus Eccleſiæ componendis. Alterum, eum conſenſiſſe in hæreſim Arianam, & hoc concedit Bellarminus, dicens eum interpretatiuè conſenſiſſe in hæreſim. Sed refuto Bellarminum, primò quia Nicephorus ait Liberium antequam ſolueretur Synodus Syrmienſis edidiſſe confeſſionem ſpecialem fidei, qua damnabat hæreſim Arianam. Nemo ergo potuit interpretari in gratiam hæreſis Arianæ ſubſcriptionem Liberij, cuius ſæculo vixit Ruffinus affirmans, ſe neſcire an adhæſerit ille Conſtantio. Is ita fatur: *Liberius vrbis Romanæ Epiſcopus, Conſtantio viuente, regreſſus eſt. Sed hoc, vtrum quod acquieuerit voluntati ſuæ adſcribendum, an ad populi Romani gratiam, à quo proficiſcens fuerit exoratus, indulſerit, pro certo compertum non habeo.* Ruſſus Athanaſius totam illam Liberij tragœdiam ait fuiſſe violentiæ negotium, ac proinde nihil inferri poſſe hinc in fidei detrimentum. Sic ille: *Liberius deinde poſt exactum in exilio biennium inflexus eſt, minisque mortis ad ſubſcriptionem inductus eſt. Verùm illud ipſum quoque, & eorum violentiam, & Liberij in hæreſim odium, & ſuum pro Athanaſio ſuffragium, cùm liberos affectus habebat, ſatis coarguit: quæ enim per tormenta contra priorem ſententiam eius extorta ſunt, ea iam non metuentium, ſed ita cogentium voluntates habenda ſunt.* Denique ipſe Liberius volens conciliare ſibi gratiam Vrſacij, Valentis, & Germinij, qui præcipui erant fautores Arij, eis ſcribit vt Catholicis, & proteſtatur ſe damnare hæreſim Arianam. Sic ille: *Scire autem volo etiam fratres, & coëpiſcopos noſtros Epictetum, & Auxentium, pacem me & communionem Eccleſiaſticam cum ipſis habere, quod credo gratanter ſuſcepturos. Quicunque autem à pace & concordia noſtra, quæ per orbem terrarum firmata eſt diſſenſerit; ſciat ſe ſeparatum eſſe à noſtra communione, Præuaricatori anathema vnà cum Arianis à me dictum.*

Diſplicet Bellarmini ſolutio de errore Liberij.

Bellarmin. Tomo 1 contr. lib. 4. de Rom. Pontifice c. 9.

Nicephorus lib. 9. c. 37.

Ruffin. lib. 1. cap. 27.

Athanaſius epiſtola ad ſolitarios.

Liberius epiſt. ad Vrſacium & Valentem, apud Baron. Tom. 3. Annal. ſub ann. 357.

Si Liberius adhuc extorris in ea epiſtola, qua demulcere voluit animos Vrſacij & Valentis, ad quorum arbitrium ſe componebat Imperator Conſtantius, deteſtatus eſt hæreſim, quam nouatores ei volunt affingere; profectò incongruum eſt, de eo malè ſentire in Concilio Syrmienſi, vbi formulam confeſſionis ſuæ orthodoxæ iuſſit publicari. Non vſquequaque tamen dixerim innoxium Liberium in toto hoc contextu, quin caſtigatione indigeat aliquali. Primò quod communicauerit cum Epiſcopis, quos Romana Eccleſia pro Arianis hactenus habuerat. Et eſtò finxerint illi ſe eſſe Catholicos, & odiſſe Arianum dogma, edita confeſſione fidei ſuæ, quæ in nullo articulo abhorrebat à fide Romanæ Eccleſiæ; non potuit tamen Papa occurrere ſcandalo inde emergenti. Nam cùm Eccleſia Romana audiiſſet, illum Liberium, qui adeò fortiter obſtiterat Conſtantio Principi Ariano, iam ad nutum Conſtantij fœdus iniiſſe cum iiſdem Epiſcopis, qui eum in Berœam deportarant, Eccleſia, quæ iudicat tantùm de exterioribus, abominata facinus, quo

In quo errauit Papa Liberius.

Hieronym. in Chronico.

dubia fides Liberij eſſe videbatur, malè ſenſit de Liberio, ſuſpicata eum eſſe hæreticum, quamuis reuera nunquam fuiſſet hæreticus. Iuxta hanc vulgatam opinionem hæc ait Hieronymus: *Liberius tædio victus exilij, in hæreticam prauitatem ſubſcribens, Romam victor intrauit.* Vocat Hieronymus communicationem cum hæreticis, ſubſcriptionem in hæreticam prauitatem. Nam de formali ſubſcriptione, quæ fit proprio chirographo, nemo ſanè vnquam mentionem fecit. Sed ſecus liquet, eum proprio ſtylo damnaſſe blaſphemias Arij. Quia verò anhelans in reditum ſuum Romam, volebat gratiam aucupari Conſtantij, cum eo communicauit, non citra ſcandalum. Eamobrem Hilarius ita inuehitur in Principem illum auctorem rei iniquæ. Sic ille carpit Conſtantium: *Vertiſti deinde vſque ad Romam bellum tuum, eripuiſti illinc Epiſcopum: & ô te miſerum, qui neſcio vtrum maiore impietate relegaueris, quàm remiſeris.*

Hilarius ad Conſtantium.

Hiſtoria Felicis Papæ, quem Nouatores dicunt fuiſſe hæreticum.

Liberio acto in exilium, Ariani ſuffecere in locum eius hominem magnanimum, & idoneum ad noua omnia moliendum; ille fuit Felix intruſus in Sedem Apoſtolicam biennio toto, quo exulauit Liberius agens fortiter cauſam Chriſti, quem tota diuinitate fautores Arij decurtabant. Clerus Romanus à communione Felicis abhorruit, quia licet Arianus non eſſet; tamen ope Arianorum Sedem Liberij turpiter inuaſerat. Secundò, noluit Romana Eccleſia ſibi præfigere Pontificem, incolumi & ſuperſtite Liberio, importunum duratione ſua agonem fortiter obeunte. Sicque Felix pſeudopapa fuit quamdiu in Berœa Liberius extorris abfuit ab vrbe Roma, vbi Felix adiutus auctoritate Arianorum, ad quorum arbitrium Conſtantius Imperator componebat ſe totum, Pontificis vices agebat, etſi reuera non eſſet Papa, vtpote non electus; & quia legitimus Pontifex necdum ceſſerat fatis. Sed vbi Romæ percrebruit rumor fœderis initi à Liberio cum Arianis in Concilio Syrmienſi, in quo Liberius, arbitratus Epiſcopos Valentem, Vrſacium, & alios benè ſentire de fide, communicauit cum eis. Eccleſia Romana exoſa Liberij imprudentiam cœpit inclinare in partes Felicis, qui facinore Liberij animæquior factus, fortiter ſe in eo negotio geſſit, proteſtatus ſe damnare omne Arianorum conſortium, & nolle ideo cum Liberio communicare. Adeò placuit Eccleſiæ illa Felicis conſtantia, vt omnes audita eius confeſſione, abdicato Liberio, ſubſtituerint ei Felicem, qui ex tunc legitimus Papa fuit, & in teſſeram fidei ſuæ illibatæ bellum indixit Arianis, à quibus demum oppreſſus fortiter occubuit, & ab Eccleſia idcirco Martyris nomine recenſetur.

Felix Papa Martyr.

Itaque depoſitus Liberius Romam veniens, acceptis literis à Conſtantio Imperatore, & à Concilio Syrmienſi, auerſos reperit animos, nemine prorſus abiurante Felicem, quem paulò poſt Ariani petitum inſidiis tulerunt è medio, cauſantes eum eſſe iniurium Imperatori Conſtantio. Si ergo fuiſſet Felix Arianus, vt clamant noſtrates hæretici, non inueniſſet ſibi locum in Martyrologio, vbi quarto Kalendas Auguſti quotannis recolitur memoria huius Felicis Pontificis & Martyris, quod nequaquam pateretur Eccleſia, ſi ſuſpicaretur mendum in Martyrologium irrepſiſſe. In argumentum fidei illibatæ Felicis huius, Baronius rem ſingularem ætati poſteræ commendauit. Ait ille conſtare quidem Felicem ab Arianis ſuffectum in locum Liberij exulantis; & licet Baronius nullum hîc recenſeat auctorum inuaſionis huius, habeo penes me teſtes huius rei iniquæ, ſcilicet Hieronymum, Ruffinum, & Theodoretum. De martyrio autem Felicis, altum ait eſſe ſilentium apud probatos auctores, remque fuiſſe agitatam coram Summo Pontifice Gregorio XIII. an Felix expungeretur è Martyrologio, cum ſtata eſſet intruſio eius in Pontificatum, & de martyrio eius tituli non extarent. Baronius, cui nil ſine teſte placet, ægrè ferebat eum vocari Pontificem & Martyrem, hos inſignes titulos nemine comprobante. Cardinalis verò Sanctorius cauſam agebat Felicis, arbitratus eſſe deferendum Martyrologio, cui plurima ſæcula fecere fidem. Collegio ſacro in varias abeunte partes, quidam ſuſpicantes eſſe reconditum theſaurum in Diaconia Sanctorum Martyrum Coſmæ, & Damiani, clam ſuffodientes altare incurrerunt in arcam marmoream, vbi repertum eſt corpus, cui impoſitus erat laterculus lapideus hac inſcriptione loquax: *Corpus Sancti Felicis Papæ, & Martyris, qui damnauit Conſtantium.* Defoſſa fuit arca illa pridie feſti huius Sancti, quem Baronius ſcripto contra eum libello volebat expungere, anno M. D. LXXXII. Sed vbi Cardinalis ille pius vidit clamare lapides, illico dedit manus, & cecinit palinodiam.

Res digna ſcitu in gratiam Felicis Papæ.

Hieron. in Chronico ann. 362. Ruffinus lib. 10. hiſtor. c. 22. Theod. l. 2. c. 27.

Baronius Tom. 3. Annalium an. 357.

Vnum eſt quod faceſſit negotium, & vim multam facit, inſtantibus hæreticis: ſiquidem aiunt Hieronymum appellare Felicem, Arianum, & referunt hæc eius verba: *Acacius, quem quia luſcus erat, μονόφθαλμον nuncupabant, Cæſarienſis in Palæſtina Epiſcopus, in tantum ſub Conſtantio Imperatore clarus, vt in Liberij locum Romæ Felicem Arianum Epiſcopum conſtitueret.* Etſi Bellarmino videatur difficilis ille locus, qui auctorem habet Hieronymum, ego eum flocci facio, & prætermiſſa reſponſione Bellarmini, ſic ego reſpondeo: videlicet Felicem potuiſſe eſſe Arianum, quando intruſus eſt ab Acacio in Sedem Apoſtolicam; ſed non ideo fuiſſe legitimum Papam, quia tunc viuebat Liberius exul in gratiam fidei; atque ita dicere pſeudopapam eſſe hæreticum, non probare legitimum Papam fuiſſe hæreticum. Exulante autem Liberio Felicem non fuiſſe Papam ait Hieronymus, affirmans Clerum Romanum iuraſſe fidem Liberio, ac proinde auerſatum fuiſſe Felicem antipapam, quo præſente Theodoretus ait neminem ingreſſum Eccleſiam. Non itaque ad me pertinet, an Felix malè ſenſerit de fide, quando ſedem inuaſit, dummodo probem eum factum legitimum Papam, non modò rectè ſenſiſſe de fide, ſed etiam eum Chriſtianam fidem ſuo effuſo ſanguine propagaſſe. Satis autem liquet eum Martyrem fuiſſe ex Beda, Adone, & Vſuardo, recolentibus eum quarto Kalendas Auguſti, ſub nomenclatura Pontificis & Martyris, adſtipulante etiam præfata illa arca marmorea.

Hieron. in Chronico.

Theodor. lib. 2. hiſtor. c. 17.

Beda, Ado, Vſuardus in Martyr. 4. Kal. Auguſt.

Mortuo Sancto Felice, Liberius conciliauit ſibi Romanam Eccleſiam, acriter inuectus in hæreticos, vt notat Socrates, ideoque creditus eſt beatus à pleriſque Sanctis, qui eum commemorant præfixâ teſſerâ ſanctitatis. In his occurrit Ambroſius, ita virginem quamdam affatus: *Tempus eſt, ſoror ſancta, beatæ memoria Liberij præcepta reuoluere, vt quò vir ſanctior, eò ſermo accedat gratior.* Suo etiam ſuffragio Epiphanius dignatur Liberium, hoc contextu: *Euſtathius, ad Liberium beatum Romæ Epiſcopum, vnà cum multis Epiſcopis legatum agebat.* Accedit Baſilij

Socrates li. 4. cap. 22.

Ambroſius lib. 3. de Virginibus.

Epiphanius hæreſ. 75.

Baſilius epi. 74. ad Epiſc. Occiden.

Magni calculus in gratiam Liberij, quem ſic commemorat: *Quædam ei propoſita ſunt, a beatiſſimo Liberio.* Vides hinc, Liberium deuoto ſediſſe, & mortuo Felice Præſulem egiſſe ſanctiſſimum: alioquin Sancti Ambroſius, Epiphanius, & Baſilius, hoſtes acerrimi hæreticorum, mortuum Liberium haudquaquam adiecto beatitudinis nomine recenſerent.

Quàm ineptiant hæretici mentientes Liberium & Felicem fuiſſe Pontifices Arianos.

Ex præfatis videre eſt, ineptire hæreticos, dum putant ſe argumento Achillæo petere Catholicos, mentientes Liberium & Felicem fuiſſe Pontifices Arianos. In re obſita multis inuolucris, meus hic diſcurſus magnam lucem adferet, & maiorem quàm quis antea, cùm nemo fortè adeò accuratè ventilarit inſtantias factas, & eas diluerit conſultis priſcis hiſtoriæ monumentis. Cæterùm ſi quando nouatores obiecerint, aliquos Pontifices Romanos malè ſenſiſſe de fide, duobus modis eludere potes conuicia. Primò negando facinora, cadit obiectio. Secundò, concede poſſe cadere in Pontificem errorem perſonalem, ſed non iudicialem. Nemo namque negat Pontificem eſſe hominem, atque adeò erroti obnoxium, ſi ſpectetur vt ſingularis homo. Hos autem eius errores nemo ſanæ mentis toti Eccleſiæ affixerit, in quam non influit vt priuatus homo, ſed vt caput.

Quomodo poſſit Papa errare.

Quidquid igitur peccat Papa vt priuatus, Eccleſiæ non officit, vt ſecus Eccleſiam offenderet ſi aliquid è Cathedra Petri decerneret contra fidem, quod reuera nequit contingere, quia tunc Papa vices agit Chriſti, qui certiorem fecit Petrum non præualere portas inferi aduerſus Eccleſiæ fundamina iugiter inconcuſſa. Dum verò aliquod aliud negotium tractat Papa, tunc communem cum aliis hominibus perſonam induit, ac proinde eiuſdem nobiſcum ſortis errare poteſt, ſeipſum tantùm adducens in diſcrimen, ſuo errore perſonali, & non Eccleſiam, quæ ad Papam non pertinet, niſi quando capitis officio fungitur, orthodoxa dogmata ſanciendo.

SENSVS ORTHODOXVS.

Soli Eccleſiæ Romanæ meritò affingi poſſunt omnes præcipuæ ſanctitatis notæ.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum.

ARGVMENTVM I.

Ex Scriptvra, Et Ratione.

Quando & quare fuerit Pantheon ædificatum Romæ.

Rerum eximiè geſtarum gloriâ inſignis Roma vetus, infra ſe vidit orbem totum territum fragore armorum, quæ in extimas mundi plagas ſtrenui Conſules inferebant. Parum credidit hæc vrbs inclyta feciſſe ſuis aquilis obſequentes populos, niſi & pietate in Deum omnes etiam anteiret. Vt ergo fieret Roma voti compos, totius orbis eſt venerata Deos, eo fine conquiſitos, vt ſingula quæque ſimulacra ſuis fornicibus aſſeruata ſub eodem templi tegmine Romam efficerent ſanctiorem aliis prouinciis, cùm Roma ſola concluderet ſanctitatis ethnicæ omnia ſimulacra. Eo zelo Roma fuit perculſa cùm maximè floruit imperium eius, Auguſto rerum potiente: tunc enim Marcus Agrippa Pantheon deuouit Diis omnibus, illo templo reconditis. Vt autem Roma ſuæ pietatis argumentum maius ederet ſtructura templi huius, fabricam ſanxit in orbem duci, vt ſe totam ſic probaret tererem atque rotundam. Titulum illum ſanctitatis ſortita eſt Roma Chriſtiana, quem ambiit Roma antiqua ritibus iniquis, arbitrata fore ſanctam ſi ſubſcriberet erroribus omnium Gentium, vt benè aduertit Leo Papa, notans veram ſanctitatem in illam vrbem cœlitus influxiſſe, vt inde in orbem totum diffunderetur, quia tunc Roma caput erat mundi. Sic ille: *Diſpoſito diuinitus operi maximè congruebat, vt multa regna, vno confœderarentur imperio, & citò peruios haberet populos prædicatio generalis, quos vnius teneret regimen ciuitatis. Hæc autem ciuitas ignorans ſuæ prouectionis auctorem, cùm penè omnibus dominaretur Gentibus, omnium Gentium ſeruiebat erroribus: & magnam ſibi videbatur aſſumpſiſſe Religionem, quia nullam reſpuebat falſitatem. Vnde quantò erat per diabolum tenacius illigata, tantò per Chriſtum eſt mirabiliùs abſoluta.* Vbi ſeſe offudit caligo, illic & refulſit lux omnimodæ ſanctitatis.

Plinius lib. 34. hiſtor. c. 3.

Leo ſerm. 1. in natali SS. Apoſt. Petri & Pauli.

Quid verò vehat nomen ſanctitatis, explicat Angelicus Doctor, dicens ſanctitatem duo importare, videlicet munditiem, & firmitatem. Munditiam ait ſignificari nomine Græco, ἅγιος, quod videtur compoſitum ex particula priuatiua, alpha, & nomine γῆ, id eſt, terra, ita vt ἅγιος perinde ſit ac ſine terra. In eo ſenſu ſanctitas dicit hominem abſtractum à terrenis, & ab omni fæce ſordida defæcatum. Subiicit ille Latinam vocem pertinere ad munditiem; Sanctus enim eſt quaſi ſanguine tinctus, iuxta ritum veterem, quo malè ſibi conſcij homines admiſſo piaculo, vt detergerent animæ maculas, & ſortirentur munditiam, quâ exciderant, hoſtiæ ſanguine tingebantur. Rurſus nomine ſanctitatis, intelligi etiam firmitatem, dicit idem Sanctus Thomas, quia olim ſancta dicebantur ea, quæ legibus erant munita, ita vt nefas eſſet præterire ſancita, id eſt, ea quæ fuerant lege aliqua tenaciter obfirmata. In vtroque ſenſu ſanctitas ſpectat ea, quæ ad Deum diriguntur: vnde dicimus ſancta ea omnia, quæ ad Dei cultum pertinent, vt vaſa, templa, veſtes, homines. Ad hoc enim vt res ſit idonea diuino cultui, debet eſſe munda, & ſordium expers. Vt ergo mens humana ſit ſancta, debet tergere quidquid ſuo contagio ſordes aſpergere poteſt. At terrena omnia animam inficiunt, vtpote cuius nitela prorſus eſt pulueris inimica. Itaque anima ſitiens adhærere Deo, abhorrere debet ab omni impuro: impurum autem eſt illud, quod rei ignobilis miſtionem patitur; vt argentum illud impurum eſt, quod plumbum admittit ſibi intimè ſociari. Præter munditiam, firmitas etiam requiritur ad hoc vt mens Deo applicetur: iungitur enim ei ſicut vltimo fini, & primo principio. Sed hæc duo maximè debent eſſe immobilia: nequit nempe mutare finis, qui terminat, ſicut neque primum principium poteſt è ſuo cardine dimoueri. In intuitu primi principij, & vltimi finis ait Paulus: *Certus ſum, quòd neque mors, neque vita ſeparabit me à charitate Dei.*

Thomas 2. 2. qu. 81. art. 8.

Quid ſignificet nomen Sanctitatis.

Quomodo anima ſit ſancta.

Quid ſit eſſe impurum.

Rom. 8.

Igitur vt probem, Eccleſiam Romanam ſolam eſſe Sanctam, operæpretium eſt oſtendere, eam

ſolam

ſolam eſſe mundam, & firmam in his, quæ pertinent ad cultum Dei. Ad munditiam Eccleſiæ pertinent iſti textus: *Vos Gens ſancta, populus acquiſitionis.* Nullam ſanè patitur inſtantiam iſte locus Petri, nec aliò diuerti poteſt eius ſenſus, vtpote luce meridiana clariùs prodens Eccleſiæ ſanctitatem. Affinis huic eſt ille Pauli verſus: *Exhibebit ſibi Chriſtus Eccleſiam glorioſam, non habentem maculam neque rugam.* Ad Eccleſiam etiam pertinere illud eloquium Sponſi Canticorum, nemo inficiatur: *Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te.* Ne autẽ quiſpiam hallucinetur audiens Eccleſiam eſſe Sanctam, vnum eſt prælibandum; ſcilicet. Eccleſiam dicere cœtum hominum, qui conſpirant in vnitatem fidei, adhibito eodem ritu externo, profitendi fidẽ ſub vno eodemque moderatore Pontifice. Nemo autem Catholicus dixit, totum illum cœtum eſſe ſanctum, cùm quotidiano experimento pateat eſſe multos homines nequam, etſi infideles non ſint, quos Chriſtus zizaniorum nomine deſignauit. Horum tamen iniquitas non obſtat, quin plerique refulgeant ſancti, quorum ſanctitas denominat Eccleſiam. Fatet Cyprianus ita fatus: *Impediri non debet aut fides, aut charitas noſtra, vt quoniam zizania in Eccleſia eſſe cernimus, ipſi de Eccleſia recedamus.* Cùm ergo audis Eccleſiam eſſe Sanctam, illud intellige de nobiliori parte eius, quæ concludit tantùm ſanctos. In eo ſenſu accipe Hieronymum hæc ſcribentem: *Eccleſia Chriſti glorioſa eſt, non habens maculam neque rugam, neque aliquid huiuſmodi: qui ergo peccator eſt, aut aliqua ſorde maculatus, de Eccleſia Chriſti non poteſt appellari, nec Chriſti ſubiectus dici.* Per ſynecdochen Scriptura ſacra toti affingit, quod vni duntaxat parti quadrat.

1. Petr. 2. — *Ephes. 5.* — *Cant. 4.* — Quid ſit Eccleſia. — Ex SS. Patrib. — *Cyprian. li. 3. epiſtol. ep 3.* — *Hieron. in cap. 5 epiſt. ad Ephes.*

Quia ſanctitas dicit etiam firmitatem, accipe ex Scriptura, quàm ſit firma Eccleſia. Chriſti vox eſt iacientis Eccleſiæ fundamina: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meã: portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* Inconcuſſam etiam clamant Eccleſiam illa verba Gabrielis Archangeli: *Dabit ei Dominus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum.* Eiuſdem generis eſt ille locus Iſaiæ: *Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, vt confirmet, & corroboret in iuſtitia, & iudicio, amodo & vſque in ſempiternum.* Ne aliquod deliquium pateretur Eccleſia, excidens firmitate ſua, Deus ei conſuluit prouidendo Doctores, qui eam ſanctiore diſciplina iugiter erudirent, vt ait Paulus: *Ad conſummationem Sanctorum, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum.* Hoc contextu Paulus ait Eccleſiam duraturam vſque in diem illum, quo diſſoluendus orbis, ſententiam ſupremi iudicis excipiet. Quomodo autem ſanctitas ad ſolam Eccleſiam Romanam pertineat, probatur ex alio titulo: ſcilicet quòd Eccleſia Romana ſola eſt Apoſtolica, vtpote profeſſa doctrinam Apoſtolorum, à quibus accepit immediatè traditiones illas ſanctas, quas adhuc hodie tenaciter obſeruat, ſanctior effecta ritibus illis, quos hæretici ſugillant, vt faciliùs genio indulgeant. Eſſe ritus noſtra Apoſtolica auctoritate ſancitos, ait Baſilius hoc tenore: *Dogmata quæ in Eccleſia ſeruantur, ac prædicantur, partim ex conſcripta doctrina habemus, partim ex Apoſtolorum traditione ad nos delata myſterio recepimus: quæ vtraque eandem ad pietatem vim habent, & nemo his contradicit, qui vel modicam ſaltem Eccleſiaſticorũ iurium experientiam habet.* Concinit Auguſtinus, cuius ecce ſuaue melos. *Illa, quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, dantur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, commendata atque ſtatuta retineri.*

Matth. 16. — *Luc. 1.* — *Iſai. 9.* — *Epheſ. 4.* — Quare ſanctitas pertineat ad ſolã Eccleſiam Romanam. — *Baſilius l. de Spiritu ſancto c. 27.* — *Auguſtin. epiſtol. 118.* — Ritus Eccleſiæ præcipui fluxerunt ab Apoſtolis. — Eccleſia Romana ſola ſeruat traditiones Apoſtolorum.

Cùm ergo nulla omnino ſecta profiteatur exquiſitam obſeruationem dogmatum Apoſtolorum, profectò illa ſola Eccleſia Sancta erit, quæ vna inſiſtit veſtigiis horum procerum Eccleſiæ. Hanc eſſe Romanam Eccleſiam ſolam, clamant Patres, & hiſtoriæ omnes. Igitur Romana Eccleſia ſola erit Sancta, cui Patres etiam omnes congruè ſuffragantur. Ne eos gratis laudaſſe videar, eorum traduco chorum, quem audi meo dogmati concinentem.

SENSVS ORTHODOXVS.

Soli Romanæ Eccleſiæ affingi poteſt titulus ſanctitatis illibatæ.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum.

ARGVMENTVM II.

Ex Sanctis Patribvs.

STabilito Romano Imperio, penes Cæſarem rerum ſumma delata eſt, quæ ab eo influxit in alios moderatores Imperij, qui vt ſibi maius reuerentiæ pondus conciliarent, dixere etiam ſe Romanos Pontifices, à quo titulo non abhorruere primi Imperatores Chriſtiani, arbitrati ſe faciliùs capturos auram popularem, vendicato ſibi titolo ſanctitatis. Hoc totum reuera fuit faſtus, & vſurpata gratis magni nominis vmbra, quam depoſuit Gratianus Imperator, nolens vocari Pontifex Maximus, confeſſus ingenuè incongruum eſſe vſurpare nomen debitum ſoli ſucceſſori Petri Apoſtoli. Quodque magis auxit typhum Principum Romanorum; quoties eorum mentio fiebat, præmittebatur nomen diuinum, veluti reconditæ teſſera deitatis. Quippe Imperator dicebatur Diuus: imò ipſe in reſcriptis plerumque Imperator ſeipſum deſignat, hoc titulo: *Noſtra æternitas*; vt paſſim videre eſt in Codice Iuſtiniano. Vbi religio Chriſtiana typhum hunc depreſſit, ſanctitas hæc ementita prorſus euanuit, ſolaque tenuis ideæ nomine tenus conceſſa eſt Imperatori, quem deſignamus memorantes ſacram Cæſaream maieſtatem. Ipſum autem ſanctitatis nomen ſoli Pontifici Romano permiſſum, quem compellare nefas, niſi hoc præmiſſo præludio: *Veſtra Sanctitas.* Hæc autem ſanctitas diffuſa in præcipuas Eccleſiæ partes, Eccleſiam nuncupat Sanctam, ratione doctrinæ, à qua deuiare nequit ipſa Romana Eccleſia, & ratione morum, quos extra Eccleſiam Romanam nequit vlla alia ſecta profiteri ſanctos, ex defectu gratiæ, quam Deus haudquaquam perfidis impertitur.

Romani Imperatores ambierunt titulum ſanctitatis. — Imperatores dici voluere Pontifices. — Gratianus Imperator depoſuit titulum Pontificis Maximi. — Romana Eccleſia eſt neſcia perfidiæ.

Ex SS. Patribus.

Ad hanc ſanctitatem Romanæ Eccleſiæ pertinent iſta elogia Sanctorum, in quibus ita Cyprianus eloquitur: *Nauigare audent ad Petri Cathedram, & Eccleſiam principalem, &c. nec cogitare eos eſſe Romanos, ad quos perfidia habere non poteſt acceſſum.* Ait Cyprianus, Romam eſſe neſciam perfidiæ; vbi nota Romam, penes quam eſt regula fidei, ex Sanctis Patribus, debere habere fidem tantam, quanta poteſt eſſe maxima. At fides maxima charitatem comitem habet indiuiduam, & hæc ſtipatur agmine virtutum omnium, quarum obſequio ſurgunt omnia culmina ſanctitatis. Sicque liquet, ſolam Eccleſiam Romanam eſſe ſanctuarium Dei, nec extra illam Eccleſiam poſſe eſſe micam veri cultus Dei, ob defectum fidei, quam ſola Eccleſia Romana prædicat illibatam. Ita Gregorius Nazianzenus: *Vetus Roma ab antiquis temporibus habet rectam fidem, & ſemper eam retinet, ſicut decet vrbem, quæ toti orbi præſidet, ſemper de Deo integram fidem habere.* Profectò fides illa integra quæ eſt, exoſa ferias otij, mercatur iugi & bono opere ſanctitatem.

Cyprianus lib. 1. epiſt. 3.

Gregor. Nazianz. in carmine de vita ſua, ante medium.

Quàm ſit ſpectabilis illa Romana fides, ſatis ſuperque liquet teſtimonio Hieronymi, ita ſcribentis: *Scito, Romanam fidem Apoſtolica voce laudatam eiuſmodi præſtigias non recipere, etiam ſi Angelus aliter annunciet, quàm ſemel prædicatum eſt, Pauli auctoritate munitam non poſſe mutari.* Plerique Patres Romanæ Eccleſiæ firmitatem in Dei cultu probant ex firmitate Petri primi Romani Pontificis. Diximus autem, firmitatem eſſe de ratione ſanctitatis, quam Thomas ait importare munditiam, & firmitatem. Sic Leo Papa: *Specialis cura Petri à Domino ſuſcipitur, & pro fide Petri propriè ſupplicatur, tanquam aliorū ſtatus certior ſit futurus, ſi mens Principis victa nō fuerit. In Petro ergo omniū fortitudo munitur, & diuinæ gratiæ ita ordinatur auxilium, vt firmitas, quæ per Chriſtum Petro tribuitur, per Petrum Apoſtolis cæteris conferatur.* Quaſi diceret, Chriſtum præcipuè attendiſſe ad caput Eccleſiæ, vt cætera membra ſeſe componerent ad capitis arbitrium. Commemorat Leo firmitatem Petri, cuius alios Apoſtolos dicit fuiſſe poſtea participes, vt & nos hodie ſumus, eodem Chriſto Domino iugiter influente. Eiuſdem firmitatis ſe conſcium eſſe Papa Agatho ſcripſit Conſtantino Imperatori, hoc tenore: *Hæc eſt vera fidei regula, quam & in proſperis, & in aduerſis viuaciter tenuit Apoſtolica Chriſti Eccleſia, quæ per Dei gratiam a tramite Apoſtolicæ traditionis nunquam erraſſe probatur, nec hæreticis nouitatibus vnquam deprauata ſuccubuit, quia dictum eſt Petro: Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Hic Dominus fidem Petri non defecturam promiſit, & confirmare eum fratres ſuos admonuit, quod Apoſtolicos Pontifices meæ exiguitatis prædeceſſores confidenter feciſſe ſemper, cunctis eſt agnitum.*

Hieron. lib. 3. Apologia contra Ruffinum.

Romana Eccleſia quantæ ſit auctoritatis.

Leo ſerm. 3. de aſſumptione ſua ad Pontificatum.

Agatho in ep. ad Conſt. habetur act. 4. Synodi 6.

Fides Petri nunquàm deficiet in Eccleſia.

Ex Symbolis.

Tramite Apoſtolico decurrens Eccleſia, vendicare ſibi poteſt egregium illud ſymbolum, quo quidam Magiſter ſeu Præpoſitus Generalis equitum militiæ Melitenſis vtebatur in labaro ſuo. Pingebat ille rotam in orbita recta, hoc titulo appenſo. NVSQVAM EXORBITAT. Profectò nemo citra ſuſpicionem faſtus iniqui aſſumet hoc ſymbolum, cùm iuſtus ſepties exorbitet quotidie, licet à via non longiùs erret. Vni duntaxat Romanæ Eccleſiæ conuenit epigraphe. Ipſa nempe eſt næuorum impatiens, neſciens maculam neque rugam, ac proinde ſiue fidem, ſiue mores ſpectes, ad quamcunque trutinam appendatur Eccleſia, æquis librata ponderibus, ſemper ſibi conſtat. Si verò exploretur ex ſemita, qua pergit, an ea ſit Apoſtolica, ſanè NVSQVAM EXORBITAT. Nam præcipua argumenta ſanctitatis Eccleſiæ Romanæ petuntur ab eius conſtantia in ſancto Apoſtolorum tramite decurrendo. Suo ſanguine aſperſit hoc dogma Lucius Papa & Martyr, ita fatus: *Eccleſia Romana Apoſtolica eſt, & mater omnium Eccleſiarum; quæ a tramite Apoſtolicæ traditionis nunquam erraſſe probatur, nec hæreticis nouitatibus deprauata ſuccubuit.* Inconcuſſi huius ſtatus Eccleſiæ locuples etiam teſtimonium edidit alter Papa, ſcilicet Nicolaus I. hoc reſcripto. *Priuilegia iſtius ſedis perpetua ſunt, diuinitùs radicata, atque plantata: impingi poſſunt, transferri non poſſunt: trahi poſſunt, euelli non poſſunt. Quæ ante imperium veſtrum fuerunt, permanent, Deo gratias, hactenus illibata, manebuntque poſt vos, & quouſque Chriſti nomen prædicatum fuerit, illa ſubſiſtere non ceſſabunt.*

Ægidius Sadeler. l. 3. inſignium ſymbolicorum.

Egregium ſymbolum fidei Romanæ Eccleſiæ.

Ex SS. Patribus.

Lucius I. Papa & Martyr. epiſt. 1. ad Epiſcopos Gall. Hiſpan.

Nicol. I. in ep. ad Michael.

Vt quidquid deuium eſt dirigitur ad amuſſim; ita ſi quando irrepſit aliquod dubium in his quæ pertinent ad fidem, ſtatim cauſa illa delata eſt ad Summum Pontificem caput Eccleſiæ Romanæ, vnde ſemper oracula excepta ſunt ad regimen orbis vniuerſi, vt ait Bernardus, ita conueniens Innocentium Papam: *Oportet ad veſtrum referri Apoſtolatum pericula quæque & ſcandala regni Dei; ea præſertim, quæ de fide contingunt. Dignum quippe arbitror, ibi potiſſimum reſarciri damna fidei, vbi non poſſit fides ſentire defectum. Cui enim alteri ſedi dictum eſt aliquando: Ego pro te rogaui, vt non deficiat fides tua.* Quæ pertinent ad Petrum, ſpectare etiam ad Eccleſiam totam, probat Origenes hoc effato: *Manifeſtum eſt, etſi non exprimatur, quòd nec aduerſus Petrum, nec aduerſus Eccleſiā, portæ præualere poterūt inferorum. Nam ſi præualerent aduerſus petram, in qua Eccleſia fundata erat, contra Eccleſiam etiam præualerent.* Cùm itaque in Eccleſia Romana tot ſint animæ conſecratæ Deo, & occupatæ in ſedula virtutum omnium praxi, nec alibi prorſus reperire ſit virtutis omnimodæ ſtudium iuge; Eccleſiam Romanam ſolam eſſe Sanctam, Patrum omnium vox eſt vnanimis, eorum literis obſignata.

Eccleſia Romana ſibi ſemper conſtitit. Penes Romanum Pontificem ſemper fuit deciſio dubiorū in rebus fidei.

Bernard. ep. 190. ad Innocentium.

Origenes in cap. 16. Matthæi.

Ad Eccleſiā pertinens elogia Petro aſſignata à Chriſto.

SENSVS ORTHODOXVS.

Nunquam Romana Eccleſia deſiit eſſe Sancta.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum.

ARGVMENTVM III.

EX HISTORIA ECCLESIÆ PRIMITIVÆ.

Regina Saba, ſuæ maieſtatis ſpecimen editura, Ieroſolymam ingreſſa eſt ſtipata congruo comitatu, & ornata vt decebat fœminam, cui in

votis

votis erat captare gratiam Salomonis. Scriptura ſacra præteriit pompatica fercula ingreſſus eius, & tantùm meminit aromata, quæ ſua fragantia recrearunt Ieroſolymam tunc mundi caput: nam adhuc Roma non extabat. Compendioſè codex ſanctus meminit ſuaueolentem illam ſuppellectilem, hoc tenore: *Non ſunt allata vltra tam multa aromata, quàm ea quæ dedit Regina Saba Regi Salomoni.* Non eo inficias, pleraſque Eccleſias ſingulares orbem illuſtraſſe ſua doctrina, & ſanctitate morum.

3. Reg. 10.

Nullæ Eccleſiæ tot edidere ſpecimina ſanctitatis ac Eccleſia Romana.

Sed ſi omnes aliæ Eccleſiæ componantur cum ea, quæ eſt Regina omnium Eccleſiarum, id eſt, cum Romana; in confeſſo eſt apud omnes, nullam prorſus Eccleſiam inuexiſſe in orbem tam multa aromata, ac ea quæ afflauit Romana Eccleſia; ea nimirum ſola eſt, quæ nuſquam deſiit ſpirare fragrātiam omnigenæ ſanctitatis. Vnde huic vni Eccleſiæ tantùm eſt datum, vt fuerit ſemper Sancta, quia nuſquam in ea defuere Sancti; nec vllus Romanorum Pontificum à fide deuius aberrauit.

Aliæ ſedes Patriarchales fuere occupatæ ab hæreticis.

Gregorius iſto argumento probat Romanæ Eccleſiæ principatum, quòd ſcilicet aliæ principales ſedes Patriarchas habuere hæreticos, quorum virus effuſum eas infecit Eccleſias. Tempore Hieronymi, Ioannes Patriarcha Ieroſolymitanus, fautor Origenis, ſuo lethali contagio multos perdidit. In Alexandria, & Antiochia quoties gemuit Eccleſia, à Patriarchis perfidis occupata.

Ex Hiſtoria.

Eo nomine Gregorius depreſſit faſtū Patriarchæ Conſtantinopolitani, qui ſibi arrogare voluit titulum Patriarchæ vniuerſalis. Sic ille conqueritur apud Imperatorem Mauricium, quòd Ioannes Patriarcha titulo ambitioſo iniurium ſe præſtabat Romanæ Eccleſiæ, illius titulos vſurpando. Ait ille Sanctus, illud negotium eſſe cauſam Dei. Ecce eum perorantem.

Gregorius lib. 4. ep. 32. ad Mauritiū Imperatorem.

Seuiunt quotidie & dominantur in necem fidelium cultores idolorum; & tamen ſacerdotes, qui in pauimento & cinere flentes iacere debuerunt, vanitatis ſibi nomina expetunt, & nouis ac prophanis vocabulis gloriantur. Numquid ego hac in re, piiſſime Domine, propriam cauſam defendo? Numquid ſpecialem iniuriam vindico, & non magis cauſam omnipotentis Dei, & cauſam vniuerſalis Eccleſiæ? Quis eſt iſte qui contra ſtatuta Euangelica, contra Canonum decreta, nouum ſibi nomen vſurpare præſumit? Vtinam vel ſine aliorum imminutione vnus ſit, qui vocari appetit Vniuerſalis. Et certè multos Conſtantinopolitanā Eccleſia in hæreſeos voraginem incidiſſe nouimus ſacerdotes, & non ſolum hæreticos, ſed etiam hæreſiarchas factos. Inde quippe Neſtorius, qui mediatorem Dei & hominum Ieſum Chriſtum duas eſſe perſonas exiſtimans, quia Deum fieri hominem potuiſſe non credidit, vſque ad Iudaicam perfidiam erupit. Inde Macedonius, qui conſubſtantialem Patri & Filio Spiritum ſanctum Deum eſſe denegauit. Si igitur illud nomen in ea Eccleſia ſibi quiſquam arripuit, quod apud bonorum omnium iudicium fuit: vniuerſa ergo Eccleſia, quod abſit, à ſtatu ſuo corruit, quando is, qui appellabatur Vniuerſalis, cadit.

Solus Romanus Pontifex eſt Patriarcha vniuerſalis Eccleſiæ.

Romana Eccleſia ſola habet omnia quæ coeunt ad perfectam ſanctitatem.

Hoc profectò validum eſt argumentū, petitum ab hiſtoria; ſcilicet nullam omnino Eccleſiam præter Romanam habere illa duo, quæ coëunt ad ſanctitatem, videlicet munditiam & firmitatem, ab aliquo Apoſtolorum acceptam. Nimirum in Patriarchales ſedes irrepſerunt hæretici, ſicque deſiit illa munditia, quæ ex ſola fide orthodoxa influit in animas. Ruſus vbi Perſæ occupauere Ieroſolymam, Alexandriam, & Antiochiam, fuit interrupta diu ſucceſſio Patriarcharum, quæ ſola remanſit Conſtantinopoli, vbi aliquali modo tenorem ſeruauit ſeries Antiſtitum. Sed hoc illi deeſt ſedi, quòd multò poſt Apoſtolos erecta eſt; vnde nequit dici Apoſtolica ſedes, quaſi immediatè ab aliquo Apoſtolorum aliàs occupata. Adiice, etiamſi ſedes illa fuiſſet ſtabilita ab Apoſtolis; excidiſſet tamen ſua firmitate, quia in Concilio Lateranenſi, & Florentino, illa Eccleſia fuit hæreſeos inſimulata. Vnde quia nitorem ſuum ſemper illibatum tenuit Romana Eccleſia, & nuſquam fidei Petri paſſa eſt deliquium, meritò eſt dicta Sancta, & penes eam repoſitum eſt iudicium omnium controuerſiarum, vt etiam liquet ex hiſtoria Eutychetis, quem cùm rationibus conuincere non poſſet eloquentiſſimus Antiſtes Chryſologus, hanc ad eum direxit epiſtolam. *Hortamur te, frater honorabilis, vt his, quæ à beatiſſimo Papa Romanæ ciuitatis ſcripta ſunt, obedienter attendas; quia Beatus Petrus, qui in propria ſede viuit, & præſidet, præſtat quærentibus fidei veritatem.*

Chryſolog. ep. ad Eutychetem habetur in to. 1. Concil. ante Concilium Chalcedonenſe.

In eo etiam argumento inſignis eſt hiſtoria Hieronymi, qui vt deprehendit dubiam eſſe vocem hypoſtaſis, conſuluit Damaſum, vt ille ex Sede Petri dictaret, quomodo eſſet illa vox vſurpanda. Noluit Hieronymus, vir vſquequaque doctiſſimus, ſuæ credere induſtriæ: ideóque rei ancipitis iudicium ſummi Præſulis expectauit. Ita Hieronymus affatur Damaſum Papam: *Super iſtam petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Obſecro, vt mihi literis tuis ſiue tacendarum, ſiue dicendarum trium hypoſtaſeon detur auctoritas. Non timebo tres hypoſtaſes dicere, ſi iubetis.*

Hieronym. ep. ad Damaſū.

Romanæ Eccleſiæ ſanctitas quomodo olim adūbrata typis.

Illa Romanæ Eccleſiæ ſanctitas adumbrata eſt priſco habitu Pontificis Hebræorum, cuius pectori incumbebat Rationale, quod erat tabella ſata gemmulis rutilis vſquequaque; ita vt ille Pontificem agens, rutilantibus gemmis irradians, fulgorem emitteret. Profectò ſi luſtrentur retro omnes hiſtoriæ, quæ recolunt Sanctos omnes; nemo planè occurret in ſerie Sanctorum, cuius fulgor non fuerit mendicatus à radiis Eccleſiæ Romanæ, cuius lux orbe toto diffuſa eſt, eclipſis impatiens, vt Gelaſius Papa ſcribit Anaſtaſio Imperatori. Sic ille: *Hoc eſt quod Apoſtolica ſedes magnopere cauet, vt quoniam mundi radix eſt Apoſtoli glorioſa confeſſio, nulla rimæ prauitatis, nulla prorſus contagione maculetur. Nam ſi (quod Deus auertat, & quod fieri non poſſe confidimus) tale aliquid proueniret, vnde cuiquam reſiſtere auderemus errori.*

Gelaſius ep. ad Anaſtaſiū Imperat.

Romana Eccleſia eſt næuorum impatiens.

Theodoret. ep. ad Renatum.

Benè equidem arguit Gelaſius Papa, ad eam pertinere Eccleſiam alias moderari, quæ nuſquam alterius Eccleſiæ correctione indiguit; vt etiam appoſitè ait Theodoretus ita fatus: *Tenet ſancta iſta Sedes gubernacula regendarum cunctis orbis Eccleſiarum, cùm propter alia, tum quia ſemper hæretici fœtoris expers fuit, & permanſit.* Itaque ſi ſanctitas maximè munditiam dicit, & munditia eſt miſtionis impatiens, illa proculdubio Eccleſia erit ſanctiſſima, cuius maſſa nullius fermenti iniqui adſectione vitiata eſt. Romanam Eccleſiā talem eſſe, omnes ſinceræ hiſtoriæ clamāt; quæ tamen aliis Eccleſiis hos affingunt næuos, vt earum Patriarchæ non ſolum hæretici fuerint, ſed etiam hæreticorum anteſignani, id eſt, hæreſiarchæ, vt ſupra notaui ex Gregorio. Conſtantinopolim

Greg. l. 4. epiſt. 32. ad Mauritium Imperat.

Sedes Patriarchales à quibus hæreſiarchis occupatæ.

polim præter Macedonium, & Neſtorium, occupauit etiam alius hæreſiarcha, nomine Sergius. Item præter Ioannem Origeniſtam, ſederunt Ieroſolymis Eutychius, Irenæus, & Hilarius Ariani. Nonne etiam Alexandrina ſedes conſpurcata fuit errore Gregorij, & Lucij Arianorum, Dioſcori Eutychiani, & Cyri Monothelitæ? Demum Antiochena ſedes, cui aliquando Petrus incubuit, venit & ipſa in diſcrimen fidei, paſſa Paulum Samoſatenum hæreſiarcham, Petrum Gnaphæum Eutychianum, Macarium Monothelitam. De Eccleſia verò Romana ſecus: nam de ea conſtat adhuc effatum hoc Ruffini: *In Eccleſia vrbis Romana, neque hæreſis vlla ſumpſit exordium, & mos ibi ſeruatur antiquus.* Si nulla hæreſis inde emerſit, nuſquam excidit illa munditie, quam ſanctitas vendicat ſibi. Si mos ibi ſeruatur antiquus, ea ſtat firmitate, quam poſtulat ſanctitas illibata.

Ruffinus in expoſit. Symboli.

Egregium elogiũ Romanæ Eccleſiæ.

SENSVS ORTHODOXVS.

Sola Eccleſia Romana ſanctitate refulget.

In hæc verba:

Multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum.

ARGVMENTVM IV.

Ex Vtroqve Ivre.

Leuit. 5.

Diſcolor rerum omnium conditio fecit, vt ſingulæ quæque ſuis libratæ ſint ponderibus. Quippe Deus duo aſſignauit pondera, iuxta duas rerum claſſes. Vnum repoſitum in ſanctuario, ad cuius trutinam Hebræi appendebant res Deo ſacras. Aliud verò vernaculum, profanis vſibus inſtitutum. Reſpublica Chriſtiana duobus etiam ponderibus inueſtigat indolem rerũ, bona ſit necne, vt æquis decernat præmia, & ſæuiat in iniquos. Hoc præſtat vtrumque Ius, Canonicum, & Ciuile: quidquid enim vtriuſque Iuris ſuffragio ſancitum eſt, illud reuera ſanctum eſt, indubia Sanctitate. Si ergo probauero ab vtroque Iure, Romanam Eccleſiam eſſe Sanctam, profectò blaſphemus erit, quiſquis enitetur ei affricare næuos. Ecce in eo argumento edictum Imperatoris Iuſtiniani. *Cunctos populos, quos clementia noſtra regit imperium, in tali volumus religione verſari, quam diuum Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis, religio vſque adhuc ab ipſo inſinuata declarat: quamque Pontificem Damaſum ſequi claret, &c. Hanc legem ſequentes, Chriſtianorum Catholicorum nomen iubemus amplecti: reliquos verò dementes veſanoſque iudicantes, hæretici dogmatis infamiam ſuſtinere, diuina primum vindicta, poſt etiam motus animi noſtri, quem ex cœleſti arbitrio ſumpſerimus, vltione plectendos.*

Eccleſia Romana ab vtroque Iure commendatur.

Ex Ivre civili.

Lege Cunctos Codice De ſumma Trinit. l. 1. tit. 1 lege 1.

Tanti fecit Romanæ Eccleſiæ fidem Iuſtinianus Imperator, vt Codicem ſuum voluerit auſpicari ab ea Conſtitutione, priùs edita ab aliis principibus, videlicet Gratiano, Valentiniano, & Theodoſio. Nota, Imperatores non qualemcunque fidem profiteri, ſed ſingulariter meminiſſe Romanæ Eccleſiæ, quam ſequentes iubent Chriſtianos, Catholicorum nomen amplecti, vt maximè congruum ſequacibus Eccleſiæ illius, quæ ſola eſt Catholica, vtpote in omnes orbis oras ab eo iam tẽpore propagata. Huius Eccleſiæ fidem eſſe Sanctam, Catholicam, & Apoſtolicam, ſpeciali conſtitutione Iuſtinianus ait hoc contextu: *Cùm recta atque irreprehenſibilis fides, quam prædicat Sancta Dei Catholica, & Apoſtolica Eccleſia, nulla modo innouationem recipiat: nos ſequentes ſanctorum Apoſtolorum, & eorum qui poſt eos in ſanctis Dei Eccleſiis conuerſati ſunt dogma, iuſtum fore exiſtimauimus, cunctis manifeſtum facere, qualiter de fide quæ in nobis eſt ſentiamus, inſiſtentes, & adhærentes traditioni, & confeſſioni Sanctæ Dei Eccleſiæ Catholicæ.*

Leg. Cum recta Cod. De ſumma Trinit. l. 1. tit. 1. leg. 5.

Egregium teſtimoniũ Imperatoris Iuſtiniani, in gratiam Romanæ Eccleſiæ.

Eſto ſuom decus principale Eccleſia Romana non emendicet à iure Cæſareo; magñi tamen nominis eſt eius teſtimonium, quo maximè pudore ſuffundi debent hæretici noſtrates, iniurij illi Eccleſiæ, quam impensè maieſtas Cæſarea veneratur, vt eam, penes quam reſidet auctoritas ſumma, iuxta hunc Canonem, vbi nuncupatur Sancta hæc Romana Eccleſia. En textum canonicum. *Ideo huic Sanctæ Sedi præfata priuilegia ſpecialiter ſunt conceſſa, tam de congregandis Conciliis, & iudiciis, ac reſtitutionibus Epiſcoporum, quàm & de ſummis Eccleſiarum negotiis, vt ab ea omnes oppreſſi auxilium, & iniuſtè damnati reſtitutionem ſumant.* Vt in corpore humano caput prouidet ſingulis membris, quorum læſio etiam capiti ingrata eſt, ita & in Eccleſia, ſiquas patitur anguſtias aliquod membrum, proprium eſt Romanæ tantùm Eccleſiæ occurrere ærumnis oppreſſi illius membri, vt collecti ſpiritus in capite ad membra etiam infima diffundantur. Eò ſpectat iſte Canon. *Ad Romanam Eccleſiam omnes Epiſcopi, qui voluerint, vel quibus neceſſe fuerit, quaſi ad caput ſuffugere, eamque appellare debent, vt inde accipiant tuitionem, atque conſecrationem.* Nota, Epiſcopos habere à Romana Eccleſia tuitionem, & conſecrationem. Vnde exurgit hoc validum argumentum in gratiam concluſionis eius, quæ affirmat ſolam Romanam Eccleſiam Sanctam eſſe.

Ex Ivre canonico.

Can. Ideo. 2. qu. 6.

Eccleſia Romana refugiũ oppreſſorum.

Can. Ad Romanam 2. qu. 6.

Ecce argumentum. Nemo omnino ſanctitate conſpicuus eſt, niſi pertineat ad veram Dei Eccleſiam. Aſt Eccleſia nequit eſſe ſine Paſtoribus & Epiſcopis, aut re, aut in voto, qui referant eumdem habitum, qui refulſit in Eccleſia primitiua, quæ Paſtores habuit Apoſtolos, & Doctores, vt ait Paulus ita fatus: *Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam Prophetas, alios Paſtores, & Doctores ad conſummationem Sanctorum, in ædificationem corporis Chriſti.* Ergo cùm ſola Romana Eccleſia conſecrare queat Epiſcopos, & mittere Doctores, qui ſanctitatis dogmata præſtituant; nullibi erit ſanctitas extra illam Eccleſiam, quæ ſola veros habet Epiſcopos. Eſſe autem de ratione Eccleſiæ vt habeat Epiſcopos, liquidò eſt hac Pauli ſententia: *Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei.* Vt corpus truncum non eſt vſquequaque corpus humanum facilè cognitu; ita nec caput ſeorſim ſine membris dici poteſt corpus hominis. Pari modo populus abſque Epiſcopo, in re, aut voto, non eſt Eccleſia; neque viciſſim Epiſcopus abſque cœtu fidelium eſt Eccleſia, quia ad rationem Eccleſiæ coëunt Epiſcopus & fideles, vt congruè Cyprianus ait hoc diſcurſu: *Reſpondit Petrus dicens: Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ*

Quomodo Eccleſia nequit eſſe ſine Epiſcopis.

Epheſ. 4.

Actor. 20.

Cyprianus l. 4. ep. 9.

habes

habes, & nos credidimus, & cognouimus, quoniam tu es filius Dei viui. Loquitur illic Petrus, ſuper quem ædificanda fuerat Eccleſia, docens quia etſi contumax ac ſuperba obaudire nolentium multitudo diſcedat; Eccleſia tamen Chriſtianorum non recedit, & illi ſunt Eccleſia, & plebs ſacerdoti adunata, & Paſtori ſuo grex adhærens. Vnde ſcire debes, Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo; & ſi qui cum Epiſcopo non ſint, in Eccleſia non eſſe. Fauet Hieronymus ita concludens: *Eccleſia non eſt, quæ non habet Sacerdotes.*

Hieronym. lib. contra Luciferianos. Quare Caluiniſtæ, & Lutherani, non habeāt veros Epiſcopos.

Inſtant hæretici, vigere in ſuis Synagogis Paſtoralem curam, & de factò Lutherum fuiſſe Epiſcopum VVitembergenſem, Zuinglium Epiſcopum Tigurinum, Oecolampadium Baſileæ Epiſcopum, & Caluinum Epiſcopum Geneuenſem, atque ita non deeſſe ſanctitatem illi Eccleſiæ, cui dedere nomen ſuum. Reſpondeo ad hoc vt ſit quis Epiſcopus legitimè conſecratus, eſſe duo neceſſaria. Primum vt ille Epiſcopus ſuccedat alteri Epiſcopo, aliàs à Sede Apoſtolica ordinato: aut ſi primus eſt loci huius Epiſcopus, ab ipſo Papa creatus ſit. Alterum eſt, vt ordinetur ſecundùm formas in Canone præſcriptas. Ergo patet, hæreticos carere veris Epiſcopis, quia nulla eſt apud eos ſucceſſio & ordinatio Canonica, vt dicam alibi ex profeſſo. Vnde hoc ſupereſt, vt ſola Eccleſia Romana ſit Sancta, vbi omnia vigent primitus inſtituta.

SENSVS ORTHODOXVS.

Pars Altera Cotroversiæ.

Omnibus extra Eccleſiam poſitis inuius eſt aditus ad regnum cælorum.

In hæc verba:

Filij autem regni, eiicientur in tenebras exteriores.

ARGVMENTVM. I.

Ex Scriptvra, Et Sanctis Patribvs.

Ex Nicephoro lib. 7. hiſtor. c. 6. fuere viginti mille martyres illi combuſti Nicomediæ.

EBulliente adhuc ſanguine Chriſti in præcordiis fidelium, ipſorum etiam ſanguis amore Dei calens, morte tenus efferbuit. Id præcipuè enituit ſæuiente in Chriſtianos Diocletiano Principe, exercente odia acerba in ſinceræ fidei profeſſores. Audiit ille aliquando, fideles conueniſſe in Eccleſiam die natali Chriſti, vt debitum Deo penſum ſimul exoluerent. Ille ratus ſe præſtitutum obſequium inſigne loui, armato milite cinxit Eccleſiam, cui etiam magnam adiecit lignorum ſtruem, adhibito pro foribus Eccleſiæ præcone, qui clamaret non procul hinc eſſe erecta Deorum ſimulacra, quibus vnicuique Chriſtiano fas erat adolere incenſum, ſi ſe vellet ſubducere ignium globis, qui iam erant illam Eccleſiam abſumpturi. Fuere in binio Chriſtiani; aut conſtare ſibi conflagrando ſimul, & ita demerendo cœlos; aut proſilire foras, venerando Deos. Cœtus ille magnanimis haudquaquam dubius hæſit in delectu: quippe ſciebat, illius Eccleſiæ ſeptis concludi ſalutem ſuam, nec quempiam poſſe tutò prodire foras, quia illic idola proſtabant, à ſingulis quibuſque transfugis adoranda. Vrgenti itaque præconi conclamantes dixere ſe paratos eſſe, in gratiam Chriſti flammis occumbere potiùs, quàm procumbere ante idola. Idcirco admotæ faces accenderunt ignem, qui extinxit glorioſam illam turbam, dignatam cœlo eodem die, quo dignatus eſt Chriſtus naſci in ſæculo. Eadem ſors manet omnes, qui vt decet ſalutari Eccleſiæ gremio concluduntur. Hæretici mittunt, præcones qui debacchantur in Romanam Eccleſiam, diraque minantur, ſi fideles non referant inde pedem. Suos errores proponunt vt idola, quibus qui litarunt exeuntes extra caſtra Eccleſiæ, miſerè perierunt. Qui verò ſecus adhæſerunt Eccleſiæ, conflagrarunt amore Dei, & ſacri huius ignis obſequio, ad cœlos euecti, æterno tandem gaudio geſtierunt.

Tom. III.

Exire extra Eccleſiā hoc eſt impingere in idola.

Egregia conſtantia viginti milliū Chriſtianorum Martyrum.

Extra Eccleſiam nulla ſalus.

Id ipſum clamat titulus iſte, arcens ab introitu cœli omnes extorres ab Eccleſia, iuxta Chriſti Domini ſententiam latam in omnes homines infideles. *Qui non crediderit condemnabitur.* Cui adiice & alium huncce textum. *Qui non credit, iam iudicatus eſt.* Ratio conuincens animum hæc eſt. Nemo poteſt fieri compos gloriæ æternæ, quin priùs expertus ſit gratiæ Dei influxum. At gratia neminem poteſt ad Deum conuertere, ſi huic antea non innoteſcat Chriſtus. Ergo cùm ſola fide ſciatur Chriſtus, quem nulla alia ſcientia poteſt ingerere nobis; fruſtra infidelis homo enititur ad gloriam, poſitus extra Eccleſiam, cuius fides eſt ianua. Eſſe alienum ab Eccleſia, Chriſtus recenſuit inter maledicta extrema, ita fatus: *Si Eccleſiam non audieris, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus.* Quaſi diceret, eum qui tranſilit Eccleſiæ ſepta, deueniſſe in ſummam perniciem. Malorum enim omnium hoc præcipuum eſt diſcrimen; ſcilicet inde recedere, vbi tantùm eſt compertum bona omnia reſidere. Cùm ergo fides nos conſcribat filios Eccleſiæ; hoc fixum eſto, infideles omnes eſſe foris, atque adeò nullum prorſus habere ius ad gloriam. Ita Ignatius ille Martyr coæuus Apoſtolorum, hæc ſcribens: *Nemo erret; niſi crediderit Ieſum Chriſtum in carne conuerſatum, & crucem illius confeſſus fuerit, non aſſequitur vitam æternam.* Compendioſè expediit iſtud negotium Clemens Alexandrinus, iſto breuiloquio: *Fides clauis eſt regni cælorum.* Et quia fides duo potiſſimum ſpectat, diuinitatem ſcilicet & humanitatem Chriſti; poterit fidei conuenire ſymbolum illud, quod ſemel & iterum alibi recenſui in alio argumento. Dixi Paradinum pingere duas claues decuſſatas, id eſt, in modum crucis diſpoſitas, hoc titulo adiecto. HEC RATIO TENTANDI ADITVS. Eſto aliàs detorſerim hoc ſymbolum appoſitè ad aliud inſtitutum; non ineptè tamen reuocari poteſt ad fidem quam Clemens vocat clauem regni cœlorum. Ea nempe eſt RATIO TENTANDI ADITVS, qui profectò nulli peruius erit abſque fide. Nam ex Chryſoſtomo: *Fides eſt origo iuſtitiæ, ſanctitatis caput, deuotionis principium, religionis fundamentum. Nullus vnquam ſine hac Dominum promeruit: nullus ſine illa faſtigium ſublimitatis aſcendit. Eſt enim fides innocens ac pura credulitas, qua ad Deum accedimus, qua præceptis inſiſtimus, qua expiata mente Dominum veneramur. Hæc excludit dubia, tenet certa, promiſſa conſignat. Hanc qui tenet felix eſt: qui deſeruerit miſer. Hæc in Eccleſia ſigna oſtendit, virtus exer-*

Marci vltimo.
Ioan. 3.

Fides nulla extra Eccleſiam.

Matth. 18. Eccleſiam deſerere eſt malorū omnium ſumma.

Ex SS. Patribvs.

Ignatius epiſtola ad Smyrnenſes.

Fides clauis eſt regni cœlorum.

Ex Symbolis. *Paradinus. lib. ſymbol.*

Ex SS. Patribvs. *Chryſoſt. ſer. De fide, ſpe, & charitate.*

eſt, charismata compleſt, hæc amplexanda nobis eſt ſemper: hæc mentis virtute tenenda. Per illam enim venimus ad Christum, per illam pergimus ad Deum, per illam properamus ad cœlum. Non ne hoc perinde eſt, ac extra Eccleſiam omnes arceri à gloria æterna?

Præclara encomia fidei.

Bona opera ſine fide non recolentur in vita æterna.

Climacus gradu 26.

Fidei & gratiæ nexus indiuiduus.

Ioan. Dam. lib. 4. de fide orthodox. cap. 12.

Si obiicias, poſſe hominem infidelem aliquali virtutum praxi eminere, & nefas eſſe hæc omnia bona opera edita deperire? Ioannes Climacus ſic tuam ſoluet inſtantiam. *Qui fidem non habet, & bona quædam ferè operatur, is ei ſimilis eſt, qui hauſtam aquam in perforatum dolium immittit.* Alter etiam Ioannes, ſcilicet Damaſcenus, ita fatur: *Si quis fide tamquam manu ductus, Deum bonum, & omnipotentem, & verum, & ſapientia & iuſtitia præſtantem reputet, omnia plena, & æquabilia, viamque rectam inueniet. Nam fieri ſine fide non poteſt, vt quiſquam ſalutem adipiſcatur.* Bellè ait Cyprianus gratiæ pondus appendi ad trutinam fidei. Sic ille: *Quantum illuc fidei capacis afferimus, tantum gratiæ inundantis haurimus.* Quiſquis ergo poſitus extra cancellos Eccleſiæ prætexet bona opera, vt eis nundinetur æternas merces, illud idem audiet quod Balaſar audiit, à Domino. *Appenſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens.* Nimirum, quidquid operatur infidelis, illud omne perperam recenſetur ad æterna gloriæ ſtipendia promerenda. Quippe ex Lactantio: *Nulla ſpes alia conſequendæ immortalitatis homini datur, niſi crediderit.* Subſcribit Hilarius hoc ſuo chirographo: *Salus Gentium ex fide eſt, & in præceptis Domini vita eſt vniuerſorum.* In eam it ſententiam Hieronymus, ita exultabundus compellans Chriſtum: *Domine, oculi tui reſpiciunt fidem, non opera Iudæorum, in quibus, iuxta legis cæremonias exultabant, ſed fidem Chriſtianorum, per quam gratiâ ſalui facti ſumus.*

Cyprian. l. 2. epiſt. 2.

Daniel. 5.

Lactantius l. 4. inſtitut. cap. 19.

Hieronym. in cap. 5. Ieremiæ.

Fides eſt rudimentum bonorũ operum.

Ruffinus in expoſitione ſymboli.

Sunt qui fidem dicunt eſſe veluti rudimentum bonorum operum, & equidem congruè. In his eſt Ruffinus ille æmulus Hieronymi, cuius iſte eſt diſcurſus. *Credo, primò omnium ponitur, ſicut & Paulus Apoſtolus ad Hebræos ſcribens dicit: Credere enim primò omnium accedentem ad Deum oportet quia eſt, & credentibus in ſe remunerator ſit. Vt ergo intelligentiæ tibi aditus pateſcat, rectè primò omnium te credere profiteris: quia nec nauem quis ingreditur, & liquido ac profundo vitam committit elemento, niſi ſe prius credat poſſe ſaluari. Nec agricola ſemina ſulcis obruit, & pro frugibus ſpargit in terram, niſi crediderit venturos imbres, affuturum quoque Solis teporem, quibus terra confota, ſegetem multiplicata fruge ac ventis ſpirantibus nutriat. Nihil denique eſt, quod in vita geri poſſit, ſi non credulitas ante præceſſerit. Quid ergo mirum, ſi accedentes ad Deum, credere nos primò omnium profitemur, cùm ſine hoc, nec ipſa exigi poſſit vita communis; Hæc autem idcirco in principiis præmiſimus, quia pagani nobis obiicere ſolent, quòd religio noſtra, quia quaſi rationibus deficit, in ſola credendi perſuaſione conſiſtat. Et ideo oſtendimus nec ſtare, nec agi aliquid poſſe, niſi præceſſerit vis credendi.*

Fides quare debeat præire bonis operibus.

Leo ſerm. 2. de natiuitate cap. 4.

Fides ad iuſtificationẽ planè eſt neceſſaria.

Ex Sede Petri, Leo concluſionem hanc ſic decernit: *Redit in honorem ſuum ab antiquis contagiis purgata natura: mors morte deſtruitur, natiuitas natiuitate mutatur: quoniam ſimul & redemptio aufert ſeruitutem, & generatio mutat originem, & fides iuſtificat peccatorem.* Cùm iuſtificat peccatorem fides illibata, dat ei ius ad gloriam, ad quam nullo omnino modo pertinent infideles. Nec vllâ plane aliâ portâ ſubiere cœlos Sancti omnes, quàm neceſſario fidei oſtio. Ita Leo. *Vna fides iuſtificat vniuerſorum temporum Sanctos, & ad eamdem ſpem fidelium pertinet quicquid per Mediatorem Dei & hominũ Ieſum Chriſtum vel nos confitemur factum, vel Patres noſtri optauere faciendum.* Non eſt in eo argumento prætereundus Fulgentius, ita meam concluſionem adſtruens: *Gaudeo quòd pro vera fide ſine vllo perfidiæ vitio cuſtodienda ſolicitudinem geris, ſine qua nulla poteſt prodeſſe imò nec eſſe conuerſio. Apoſtolica quippe dicit auctoritas, quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. Fides namque bonorum omnium eſt fundamentum: fides eſt humanæ ſalutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei numerum poteſt peruenire: quia ſine ipſa, nec in hoc ſæculo quiſquam iuſtificationis gratiam conſequitur, nec in futuro vitam poſſidebit æternam. Et ſi quis hic non ambulauerit per fidem, non perueniet ad ſpeciem: ſine fide omnis labor hominis vacuus eſt.*

Idem ſer. 14. de Paſſione Domini c. 2.

Fulgentius de fide ad Petrum Diaconum in prologo.

Fidei neceſſitas à SS. Patribus cõmendata.

Fruſtra ergo ſe torquent hæretici, iactantes certitudinem ſuæ ſalutis, quam facere dubiam, piaculum putant. Nihil illis & cœlo, quia nihil illis & Eccleſiæ, quam quis tenuerit habere matrem, ille etiam ſpernit Deum habere patrem. Sanctorum Patrum agmen claudet Bernardus, ſuum calculum adiiciens pro illo effato, quo adſtruitur fidei neceſſitas ad demerendum Deum. Sic ille: *Neceſſe eſt primò omnium credere, quòd remiſſionem peccatorum habere non poſſis, niſi per indulgentiam Dei: deinde quòd nihil prorſus habere queas boni operis, niſi & hoc dederit ipſe, &c. Ideoque ſi credideris, ipſa peccata tua non poſſe deleri, niſi ab eo, cui ſoli peccaſti, & in quem peccatum non cadit, benè facis: ſed adde adhuc, vt & hoc credas, quia per ipſum tibi peccata donantur. Hoc eſt teſtimonium, quod perhibet in corde noſtro Spiritus ſanctus, dicens: Dimiſſa ſunt tibi peccata tua.* Ille idem Deum compellans, ita fatur: *Quiſquis pro peccatis compunctus, eſurit ac ſitit iuſtitiam, credat in te, qui iuſtificas impium, & ſolum iuſtificatus per fidem, pacem habebit apud Deum.* Cum ergo Sancti omnes Scripturæ ſacræ ſubſcribant, affirmantes, fidem eſſe veluti præludium ſalutis noſtræ, quod perinde eſt ac dicere, extra Eccleſiam nullam omnino eſſe viam ad ſalutem; nonne delirat Eraſmus, cùm affirmat Ciceronem ſine fide ſaluum eſſe? Nonne item hallucinantur omnes nouatores, qui etſi transfugæ receſſerint ab Eccleſiæ caulis; concrepantibus buccis aiunt, ſe ſecuros & certiſſimos de ſalute ſua, cùm tamen extorres ſint à gloria, omnes fidei orthodoxæ impij deſertores?

Fides præire debet remiſſioni peccatorum.

Idem ſer. 22. in Cantica.

Eraſmus in commentario in Tuſculanas quæſtiones.

SENSVS ORTHODOXVS.

Nulla ſalus manet eos, qui ſunt extra Eccleſiam.

In hæc verba:

Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores.

ARGVMENTVM II.

Ex Vtroqve Ivre.

EXcogitauit olim fabricam induſtriam Marcellus Romanorum Conſul. Is nempe duas

Plutarch. in Marcello.

ædes

ædes fecit ſacras Honnti, & Virtuti, ita contiguas, vt aperto tantùm Virtutis fano, liber eſſet aditus ad Honoris templum. Voluit ille architectus inſinuare honorem, & virtutem eſſe res adeò concolores, vt qui anhelat ad honorem, debeat etiam litare virtuti, vt præcipuo gloriæ rudimento. Probo inuentum, vtpote congruum indoli virtutis, & honoris. Potior tamen eſt vnio vtriuſque Eccleſiæ, triumphantis ſcilicet, atque militantis: gratia quippe Dei vtramque compaginat hoc contextu, vt ingreſſi Eccleſiam militantem, ſoli gaudere queant introitu Eccleſiæ triumphantis. Vnde illibata ſtat concluſio noſtra, nullam eſſe Eccleſiam præter Romanam, à qua fas ſit tranſire ad cœleſtia tripudia.

Eccleſiæ triumphantis cum militanic ſocietas magna.

Priſcis Eccleſiæ temporibus Dioſcorus Patriarcha Alexandrinus, ſucceſſor Marci Euangeliſtæ, credidit licere ſibi deuiare ab inſtitutis Romanæ Eccleſiæ, & ſuam ſic regere Romano Præſule inconſulto. Temerarios auſus Leo Papa compeſcuit, à quo emerſit iſte Canon. *Cùm beatiſſimus Petrus Apoſtolicum à Domino acceperit principatum, & Romana Eccleſia in eius permaneat inſtitutis, nefas eſt credere, quòd ſanctus diſcipulus eius Marcus, qui Alexandrinam primus Eccleſiam gubernauit, aliis regulis traditionum ſuarum decreta formauerit: cùm ſine dubio de eodem fonte gratia, vnus ſpiritus fuerit, & diſcipuli, & magiſtri: nec aliud ordinatus tradere potuerit, quàm quod ab ordinatore ſuſcepit.*

Dioſcori Patriarchę Alexandrini temeritas.

E x I V R E CANONICO
Canone Cùm beatus 24. quæſt. 1.
Eccleſia Romana à B. Petro fuit inſtituta.

Cùm ergo audis Eccleſiam abſolutè, Romanam intellige, extra quam quiſquis eſt poſitus, ille eſt extra Eccleſiam, vt Cyprianus arguit, probans Nouatianum eſſe diſſitum ab Eccleſia, quia à Cornelio Pontifice Romano ſegregatus erat. Sic ille: *Eccleſia vna eſt, qua vna intus eſſe & foris non poteſt. Si enim apud Nouatianum eſt, apud Cornelium non fuit. Si verò apud Cornelium fuit, qui Fabiano Epiſcopo legitima ordinatione ſucceſſit, & quem præter ſacerdotij honorem martyrio quoque Dominus glorificauit; Nouatianus in Eccleſia non eſt, nec Epiſcopus computari poteſt, qui Euangelica & Apoſtolica traditione contempta nemini ſuccedens, à ſeipſo ortus eſt. Habere namque aut tenere Eccleſiam nullo modo poteſt, qui ordinatus in Eccleſia non eſt.* Eum verò, qui eſt foris, eſſe etiam à Deo prorſus alienum, clamat iſte Canon. *Alienus eſt, hoſtis eſt: habere iam non poteſt Deum patrem, qui Eccleſiam non habet matrem.*

Cyprian. lib. de vnitate Eccleſiæ.
Eccleſia Romana eſt vera Eccleſia, ex Cypriano.

Canone Alienus eſt 24. quæſt. 1.
Eccleſiæ deſertor, eſt infidelis.

In eo argumento familiaris eſt ſimilitudo petita ab arca Noë, quæ dum vortices aquarum deglutirent homines, illis tantùm conſulit, qui beneficio huius arcæ ganiſi ſunt. Ita & Canones ſancti hoc velut indubium aſtruunt; videlicet omnes qui Eccleſiæ ſepta tranſiliunt eſſe procul à ſalute. Accipe Canonem. *Quia ex ſola Eccleſia Catholica veritas conſpicitur, apud ſe eſſe locum Dominus perhibet, de quo videatur. In petra Moyſes ponitur, vt Dei ſpeciem contempletur, quia niſi quis fidei ſoliditatem tenuerit, diuinam præſentiam non cognoſcit. De qua ſoliditate Dominus dicit. Super hanc petram ædificabo Eccleſiã meã. Sola quippe eſt, per quam ſacrificium Dominus libenter accipiat: ſola quæ pro errantibus fiducialiter intercedat. Vnde etiam de agni hoſtia Dominus præcepit dicens: In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras. In vna namque domo agnus comeditur: quia in vna Catholica Eccleſia, vera hoſtia redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina lex efferri foras prohibet; quia ſanctum dari canibus vetat. Sola eſt, in qua bonum fructuosè peragitur: vnde & mercedem denarij non niſi qui intra vineam laborauerant acceperunt. Sola eſt, quæ intra ſe poſitos valida charitatis cõpage cuſtodit. Vnde & aqua diluuij, arcam quidẽ ad ſublimiora ſuſtulit; omnes autem, quos extra arcam inuenit, extinxit.*

Canone Quia ex ſola 24. qu. 1. Exod. 22.
Eccleſia Catholica ſola eſt vbi, & vnde veritas emicat.

Non poſſum in eo argumento præterire tacitum Hieronymum, qui poſitus in Oriente, procul ab vrbe Roma, exoſos habuit naufragos homines, ſcilicet hæreticos omnes, quibus ne crederetur adhærere, Summo Pontifici Damaſo ſcripſit, ſe illi, ſoli dare manus, aliaſque damnare ſectas, vt alienas à Sede Petri, à qua recedere cadere eſt. Ait ille, Orientales mundi plagas æuo ſuo propè ſubmerſas fuiſſe, errore iniqui dogmatis exundante. Ideoque appellere ad arcam Noë eſſe ſalutare negotium. Longior epiſtola non erit ingrata, vtpote congrua titulo, quem probare, penſum eſt iſtius controuerſiæ. Sic ille: *Quoniam vetuſto Oriens inter ſe populorum furore colliſus, indiſciſſam Domini tunicam, & deſuper textam per fruſta diſcerpit, & Chriſti vineam vulpes exterminãt, vt inter lacus contritos, qui non habent aquã, difficile, vbi fons ſignatus, & hortus ille cõcluſus ſit, poſſit intelligi, ideo mihi Cathedram Petri, & fidem Apoſtolico ore laudatã cenſui conſulendam, inde nunc meæ animæ poſtulans cibũ, vnde olim Chriſti veſtimenta ſuſcepi. Neque verò tanta vaſtitas elementi liquentis, & interiacens longitudo terrarũ, me à pretioſa margarita potuit inquiſitione prohibere. Vbicũq; fuerit corpus, illuc congregabuntur aquilæ. Profligato à ſobole mala patrimonio, apud vos ſolos incorrupta patrũ ſeruatur hæreditas. Ibi ceſpite terra fœcunde Dominici ſeminis puritatẽ centeno fructu refert: hîc obruta ſulcis frumenta in lolium, aueneſque degenerant. Nunc in Occidente Sol iuſtitiæ oritur: in Oriente autem Lucifer ille, qui ceciderat, ſupra ſydera poſuit thronum ſuum. Vos eſtis lux mundi, vos ſal terræ, vos aurea vaſa, & argentea: hîc teſtacea vaſa, vel lignea, virga ferrea, & æterno operiuntur incendio. Quamquam igitur me tui terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas. A ſacerdote victima ſalutem, à paſtore præſidium ouis flagito. Faceſcat inuidia Romani culminis, recedat ambitio: cum ſucceſſore piſcatoris, & diſcipulo Crucis loquor. Ego nullum primum, niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuæ, id eſt, Cathedræ Petri communione conſocior. Super illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus eſt. Siquis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Non noui Vitalem: Meletium reſpuo: ignoro Paulinum. Quicumque tecum non colligit, ſpargit.*

Eccleſiæ Romanæ Hieronymus adhærendum dixit toto Oriente erroribus agitato.

E x SS. PATRIBVS
Hieronym epiſt. ad Damaſum.

Eccleſię Romanæ egregia commẽdatio facta à Hieronymo

Eccleſia Romana ſola eſt portus ſecurus mundo ſectis variis agitato.

Eccleſię Romanæ cum arca Noe congrua cõparatio.

Homines Eccleſiæ iniurij, & deficientes à fide, non exciderunt tantùm ſalute ſua æterna, & Iure Cæſareo nulla ſalus eis conceditur in ſæculo; imò Imperatores hæc omnia hominum impiorum capita deteſtantur. Hos ab Eccleſia extorres mulctant multiplici pœna, vt anguſtiis erudiri perfidi reſipiſcant. Hæc decreuerunt Imperatores Arcadius, Honorius, & Theodoſius contra hæreſim. *Ac primum quidem volumus eſſe publicum crimen, quia quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam, quos bonorum etiam omnium publicatione perſequimur. Ipſos quoque volumus amoueri ab omni liberalitate, & ſucceſſione quolibet titulo veniente. Præterea non donandi, non emendi, non vendendi, non*

E x I V R E CIVILI.
Lege 4. §. 1. Cod. De hæreticis lib. 1. titul. 5.
Imperatores Chriſtiani.

A 2 2 poſtremo

hæreticos malè habueſunt.

poſtremo contrahendi, cuiquam conuicto relinquimus facultatem. In mortem quoque inquiſitio extendatur. Nam ſi in criminibus maieſtatis licet memoriam accuſare defuncti, non immerito & hic debet ſubire tale iudicium. Ergo & ſuprema illius ſcriptura irrita ſit, ſiue teſtamento, ſiue codicillo, ſiue epiſtola, ſiue quolibet alio genere reliquerit voluntatem. Sed nec filios hæredes eis exiſtere, aut adire permittimus, niſi à paterna prauitate diſceſſerint. Delicti enim veniam pœnitentibus damus. In eos etiam auctoritatis noſtræ aculei dirigantur, qui eos domibus ſuis, damnanda prouiſione defendunt. Seruos inſuper extra noxam eſſe volumus, ſi dominum ſacrilegum euitantes, ac Eccleſiam Catholicam ſeruitio fideliore tranſierint. Ius Canonicum omnem ſalutis ſpem adimit his qui defecere ab Eccleſia, gloriæ æternæ præcludens oſtium quamdiu pertinaces extiterint. Ius verò Cæſareum pro ſuo modo deſæuiens in perfidos, ab eis arcet quidquid temporale poteſt eſſe homini ſalutare.

Omni iure humano cadunt hæretici, vbi viget Ius Cæſareum. Hæretici quibus pœnis addicti Iure Cæſareo. Hæretici Iure canonico condẽnati.

SENSVS ORTHODOXVS.

Salus indubia animarum in ſola Eccleſia Romana preſtat.

In hæc verba:

Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores.

ARGVMENTVM III.

Ex Historia Ecclesiæ Primitsvæ.

Piſces exquiſiti aduerſo ſemper flumine enituntur.

EXquiſitorum piſcium genius is eſt, vt enitantur ſemper aduerſo flumine, & ſic inueſtigent capita fluuiorum. Hinc eſt maximè piſcium ferax lacus Lemanus, quia decumanæ truttæ, & ſalmones fluuiatiles indigenæ, ſubodorantur non abeſſe hinc Rhodani fluminis incunabula. Hoc piſcium ingenium æmulariſunt ſemper Patres in Conciliis adunati. Quotieſcumque enim emergentes hæreſes dubium fecere aliquod dogma, ſtatim Præſules, quibus incumbit cauere Eccleſiæ, recoluere ritus priſcos deductos ab Apoſtolis, vt ad hanc normam Eccleſiam totam dirigerent. Vt ergo liquidior ſit noſtra concluſio, affirmans, ſalutem animarum eſſe repoſitam penes ſolam Eccleſiam Romanam; reuoluenda ſunt illa priora ſæcula, & ex eo ſcrutinio colligendum, fuerit ne ſalus animarum alibi, vel non.

Eccleſia in dubiis emergentibus circa fidem ſemper conſuluit Apoſtolorum æuum.

Ad hoc autem vt veritas ſe totam prodat, ex abditis Eccleſiæ monumentis, hoc primum ſuppone, ſcilicet bonum eſſe ex integra cauſa, ac proinde ſanctitatem, cuius obſequio conſtat ſalus noſtra, debere eſſe lethalis noxæ expertem. Gratia namque & peccatum mortale non coeunt. Hoc prælibato hæc eſto concluſio, dirimens iſtud omne litigium. Extra Eccleſiam plures ſeſe effuderunt ſectæ, ſequaces ſuos habentes, ſuæ proteruiæ propugnatores acerrimos, ſed ſingulæ quæque ſectæ, peculiares ſibi nequitias profeſſæ ſunt, à quibus abhorret ſanctitas illa requiſita ad hoc vt ſalutem ſuam anima ſortiatur. Cùm ergo ſola Eccleſia Romana illibatam ſeruet illam ſanctitatem, quæ in Sanctis enituit; profectò, penes illam tantùm eſt ſalutis omnimodæ diſciplina. Si placet auſpicari à Paganis idololatris, omnia apud eos fœtent. Iouis cum Iunone inceſtus eis diulnum quidpiam ſpirat. Martis cum Venere adulterium, cultores eorum prouocat ad exemplum. Hinc Veneri templa erecta, in opprobrium caſtitatis. Deteriores adhuc fuere Iudæi Gentibus, propagata fide Chriſtiana. Nam præter ſordida lucra, quibus iniquis artibus ſtudent, edidere libros Talmudicos, quibus vrgentur ad pleraque facinora, & præcipuè ad exterminium fidei Chriſtianæ. Ex paganiſmo & Iudaiſmo coaleſcit Mahumetiſmus, in quem velut in cloacam coïere fæces omnes Iudæorum atque Gentilium. Præcipuè apud eos viget vſus infandæ libidinis, vt & homines lacerare, aut ad palum transfigere, iocus eſt Tyranni, qui ſic ludit in humanis.

Quare Eccleſia Romana ſit ſola Sancta.

Gentilium religio quã fœda & turpia de ſuis Diis commemorat.

Iudæi quàm abſurda de Deo credãt in libris Thalmudicis vide in bibliotheca Sixti Senenſis.

Turcæ quàm impij ſint.

Eſto hæretici dignati ſint aliquali notitia Chriſti; nihilo fuere aliis ſanctiores: imò iniquitatis accepere incrementum ex defectione ſua à fide, qua extincta, in quas deuenere ſordes? Meminiſſe horret animus ea, quæ recenſet Epiphanius de Gnoſticis. Nimirum adeò ſunt obſcœna, vt nolim mea ſcripta pollui illo contagio Veneris abhorrendæ. Neſcio an his in nundinis, licitatores ſeſe præſtiterint Carpocratiani, quorum dogma erat ſuaſio ad omnia facinora turpiter exantlanda, vt auctor eſt ipſe Epiphanius. Montaniſtæ ſua præcipua ſacra faciebant mactantes infantem anniculum, vt eis exprobrat Auguſtinus, qui alias Manichæus innumera eorum deliria commemorat, in quibus eſt ſingularis illa ineptia, qua fabulantur partes diuinæ eſſentiæ coanguſtari vinculis principis tenebrarum. Donatiſtarum ſecta, quæ maximam Africæ partem populata eſt, ita dementauit homines, vt Martyrij ſpeciem eſſe crediderint, conſciſcere ſibi mortem. Idcirco gregatim homines è rupibus ſe præcipites in mare dabant, vt referunt Auguſtinus, Theodoretus, & alij.

Epiphan. hæreſ. 26.

Gnoſtici fuere obſcœni hæretici.

Epiphan. hæreſ. 27. Auguſtinus hæreſ. 26. Idem hæreſ. 46. Idem Epiſt. 50. Theodoretus l. 4. de hæreticis fabulis.

Noſtrates hæretici, omnium errorũ fecere compendium, cui inſcripſere nomen religionis reformatæ. Vt impunè peccent, hæc impia ſuæ ſectæ iecere fundamina, ſcilicet hominem ſola fide iuſtificari, & vitanda eſſe bona opera, vt inutilia ad ſalutem. Damnauere vota continentiæ, & ſuo exemplo ſuaſere multis presbyteris, vt moniales ducerent in vxores, & ſic eo ſacrilegio clauſtri oſtia reſerarunt. Dixere ſententiam in Quadrageſimam, aliaſque actiones inſtitutas ad caſtigandum corpus damnauere vt iniquas. Et vt ſuperbia aſcendit ſemper; Sectarij petiere Sanctos, prohibentes eis rependi cultum, quo eos dignata eſt Eccleſia ab incunabulis. Quodque mali ſumma eſt, expunctâ Miſſâ è pluribus locis, altaria funditus euerterunt. Demum inducantur omnes ſectæ, nulla omnino nitorem præferet eius puritatis, quæ refulgere debet in anima beanda dotibus æternis. At ſecus examini ſubdantur omnia dogmata Eccleſiæ, nihil niſi ſuaue olens afflabunt; & equidem congruum illi ſanctitati, quæ decet animas euehendas in illam Eccleſiam, quæ excipit ſtrenuos athletas Eccleſiæ militantis.

Hæreſes omnes aliquam ſingularem nequitiam ſunt profeſſæ.

Lutheri & Caluini ſecta quàm ſit impia, & ſacrilega.

Eccleſia Romana ſola eſt cuius dogmata nihil ſpirant præter ſanctitatem.

Dixi, ſanctitatem importare munditiam, atque firmitatem. Si explores dogmata Eccleſiæ, ea nihil niſi puritatem ſpirant. Verbi gratiâ, Eccleſia Romana non ſolùm præcipit abſtinere à toro alieno, ſed inſuper eſt ſuada voti continentiæ. Non præſcindit tantũ manus vſurpantes indebitũ,

Eccleſiæ Romanæ decreta qualia ſint.

fœnus;

fœnũs,ſed ſuggerit propoſitum paupertatis ſpontaneæ. Non damnat tantummodo faſtum,ſed hominem ſuauiter inclinat ad ſectanda humilia obſequia, Chriſti indolem illis actibus æmulando. Demum,ſi quidpiam alibi nitet decurtatum,& in fruſta diuiſum aliis ſectis, illud omne coit in diſciplinam illam, quam prædicat Eccleſia Romana, cui ſoli aptare potes Dauidicum illud: *Præceptum Domini lucidum illuminans oculos.* Nulla nempe hæreticorum ſecta populum Gentilem pellexit ad ritus ſuos vſurpandos. Nam cùm ad mutationẽ religionis priſcæ, præter dogma nouũ, requiratur etiam ſanctitas vitæ in his, qui noua referunt inſtituta, nulla planè ſecta potuit inclinare Gentes ad errores ſuos, ob defectum ſanctitatis,quæ ſarta tectaque fuit ſemper in Eccleſia, vnde tantùm prodierunt illi, qui orbem ferè totum Chriſtiano dogmati pepererunt.

Quare nulla ſecta potuerit Gentes inclinare ad errores ſuos. Eccleſia Romana ſola eſt quæ Gẽtes poſt Apoſtolos ad fidem traxit.

Præter Apoſtolos, & eorum diſcipulos, qui diſperſi ſunt in omnes mundi plagas, diſſeminandæ fidei cauſâ, quam ſuo ſanguine reſperſerunt; ipſi etiam Centuriatores hæretici fatentur, Catholicos omnes eas conuertiſſe Gentes, quæ dedere nomen ſuum Chriſto. In primis recenſent Anglos, quos ab idolorum cultu Gregorius Papa ſexto ſæculo reuocauit, eò miſſis Monachis,qui doctrina & exemplo Anglos Eccleſiæ, pepererunt. Altero poſt ſæculo, Kilianus vir ſanctus, à Canone Papa miſſus, Francones conuertit. Paulò poſt Bonifacius Epiſcopus & Martyr maximam Germaniæ partem initiauit ſacris fidei arcanis. Iidem Centuriones non inficiantur Monachos Corbeienſes conuertiſſe Vandalos. Fatentur etiam, à Catholicis tinctos fuiſſe Bulgaros, Sclauos, Polonos, Danos, Morauos. Sæculo vndecimo, Hungaria Rege ſuo Stephano conuerſo ad fidem, accepit Epiſcopos à Romano Pontifice. Adrianus IV. ante ſuum Pontificatum miſſus ab Eugenio Papa, Noruegiam adiecit caulis Eccleſiæ, vt auctor eſt Platina. B. Antoninus ait, Vincentium, virum vtique ſanctum ex familia Sancti Dominici, alluiſſe ſalutaribus aquis viginti quinque millia hominum Iudæorum, & Saracenorum. Congruum ſanè fuit vt eſſent nitida vaſa, quæ debebant ſacram fundere diſciplinam. Idcirco Deus deſignans Apoſtolum Paulum in præconem verbi ſui, priùs eum fecit vas electionis, vt eſſet idoneus ad fidei Chriſtianæ ſacros latices effundendos: Rarus quippe eſt, qui velit ſedare ſitim ſuam poculo marginis inquinatæ.

Centuria 6. c. 2. col. 37. Centuria 7. c. 2. col. 31. Centuria 8. c. 2. col. 20. Centuria 9. c. 2. col. 15.

Platina in Adriano. IV.

Antoninus 3 par. hiſtor. tit 23. c. 7. 8. Eccleſiæ prædicatores fuere ſancti.

A Doctorum ſanctitate, Auguſtinus arguit in gratiam diſciplinæ, quam ſparſerunt. Sic ille: *Iſti ſunt Epiſcopi, & Paſtores docti, graues, ſancti, veritatis acerrimi defenſores, qui Catholicam fidem in lacte ſuxerunt, in cibo ſumpſerunt, cuius lac & cibum paruis magniſque miniſtrauerunt. Talibus poſt Apoſtolos Sancta Eccleſia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, paſtoribus, nutritoribus creuit.* Hæreſes autem omnes diabolo patre ſatæ, fuere fœtus ſuperbiæ. Quippe hæreſiarchæ omnes, ſupra alios enitentes aſſurgere, infra ſe ceciderunt, vt recolit Auguſtinus ita fatus: *Diuerſis locis, ſunt diuerſa, ſed vna mater ſuperbia omnes genuit; ſicut vna mater noſtra Catholica, omnes Chriſtianos fideles toto orbe diffuſos.* Prior occurrit Simon Magus, qui ambiens Epiſcopalem auctoritatem, qua influebat Spiritus ſanctus in animas, quia repulſam paſſus eſt, à fide deuius aberrauit. Tertullianus ait, Valentinum non aſſecutum infulas Epiſcopi, excogitaſſe ſuam ſectam. Et proh dolor! vtinam ipſe Tertullianus humilior, aliorum lapſu cautior extitiſſet, non ægrè tuliſſet, Victorem contribulem ſuum fuiſſe ſuffectum in locum Papæ Eleutheri extincti. Æquo etiam animo tuliſſet ſe non euectum ad infulas Carthaginis Epiſcopatus, vnde Pamelius arbitratur accepiſſe anſam deſerendi fidem, & in Eccleſiæ dogmata debacchandi. Marcion etiam anhelans ad principes Eccleſiæ dignitates, ſpe ſua fruſtratus, factus eſt iniqui dogmatis inſtitutor, vt ſcribit Epiphanius. Vt alios hæreſiarchas ſileam; nonne Lutheri defectio ab Eccleſia Catholica fuit negotium ſuperbiæ? Namque vt vidit prædicandæ indulgentiæ munus indictum religioſis Beati Dominici alumnis,& ſe ex Auguſtiniana familia poſtpoſitum; ille eo titulo ſui impos arbitratus eſt facturum ſe ſibi nomen grande, ſi nouus hæreſiarcha Eccleſiæ dogmata laceraret.

Ex SS. PATRIBVS.

Auguſtinus libro 2. in Iulianum.

Idem lib. de paſtoribus cap. 8.

Tertull. lib. contra Valentin.

Quare hæreſiarchæ deſertores Eccleſiæ.

Pamelius in vita Tert.

Tertulianus quare defecerit ab Eccleſia.

Epiphanius hæreſ. 42.

Lutheri defectio ab Eccleſia, vnde fuit.

Ioan. Cochlæus de actis Lutheri ſub ann. 1517.

Sed quidquid oblatrent hæretici, Eccleſia Romana fuit ſemper Sancta, nec vnquam ſanctitas illa patietur deliquium, iuxta illud effatum Tertulliani ante lapſum ſuum. Audi oraculum: *Habes Romam, vnde nobis quoque auctoritas præſtò eſt. Statim fœlix Eccleſia, cui totam doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt.* Potior adhuc eſt auctoritas Martyris Ignatij, qua maximè ſanctitas Romanæ Eccleſiæ commendatur. Sic ille: *Eccleſia, quæ præſidet in loco Romanæ regionis, Deo digna, decentiſſima, beatificanda, laudanda, digna quæ quis potiatur, caſtiſſima, & eximia charitatis.* Demum hoc maximè commendat Eccleſiam, quòd ſectæ omnes defecerunt, aut ſaltem inſtat earum deliquium; & tamen Eccleſia, prior aliis ſectis, orbe toto adhuc hodie propagatur. Euſebius magni fecit illam rationem, ita fatus: *Cæterùm inſignis vera & Catholicæ Eccleſiæ ſplendor, perpetuò eodem modo, & eiſdem virtutum veſtigiis incedens, mirandum in modum propterea creuit, & dilatatus eſt, quòd veneranda, ſincera, libera, modeſta, pura diuina viuendi rationis, Chriſtianæque pietatis inſtitutio per vniuerſum cùm Græcorum, tum barbarorum genus claritate quadam eximia & decora enituit. Noſtra igitur ſola permanſit diſciplina, vtpote quæ tum propter grauitatem, & modeſtiam, tum propter diuina ſapientiæ præcepta, inſtitutaque ſola eſſet apud omnes, & auctoritate poſita, & ſumma amplitudine præſtare iudicata.* Itaque qui ſtat, videat ne cadat, & qui Eccleſiæ gremio concluditur, ad ſanctitatis apicem pro viribus enitatur.

Tertullian. lib. de præſcrip. c. 36.

Ignatius epiſt. ad Rom.

Eccleſiæ Romanæ encomia decantata à viris magni nominis.

FERIA SEXTA
CINERVM.

EVANGELIVM SECTVM IN TOT NVMEROS, quot ſunt textus literaliter expenſi iuxta intentum Spiritus ſancti.

Matth 5. I. Audiſtis, quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

II. Benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos, vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cœlis eſt, qui Solem ſuum facit oriri ſuper bonos, & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & Publicani hoc faciunt? Et ſi ſalutaueritis fratres veſtros tantùm, quid ampliùs facitis? nonne & Ethnici hoc faciunt.

III. Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.

IV. Attendite, ne Iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Cùm ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis, & in vicis, vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua, vt ſi eleemoſyna tua in abſcondito: & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.

LITERALIS EXPOSITIO, cuius paragraphi exquiſitè enucleant textus Euangelij recenſiti.

§. 1. *CHRISTVS indigeſtam molem legis Moſaicæ decocturus, ignem idoneum deſuper attulit; ſcilicet, amorem, quem ſubiiciens veteri legi, malè explicatæ à Scribis & Phariſæis, tota illa inculta legum maſſa colliquata tranſiit in Euangelij ſanctius inſtitutum, cuius ſumma penes amorem eſt, quem Dominus etiam vult inimicis omnibus exhiberi.*

§. 2. *Ne autem legis inaudita praxis ardua faceſſens negotium, animos deprimeret; locuples adiecit ſtipendium, pollicitus eos fore filios Dei, qui impigrum obſequium illi legi rependerent, præſtando ſe beneficos erga æmulos, etiam perniciem iugiter anhelantes.*

§. 3. *Vtque virtus exercita feriarum impatiens neſcit inducias; Chriſtus ſuis neophytis alia argumenta ſuppeditat proficiendi, ſuadendo vt quiſque ſibi Deum præfigat in ſcopum, ſeu typum, quem ſtudeat illibatis ab omni fæce actibus imitari.*

§. 4. *Et quia terſiores virtutum actus emicant, diffundentes lumen ſuum; hoc præcipuè monet conſultor ille opportunus, ne caliget anima circumfuſa luce virtutis ſuæ, conquirendo applauſus hominum, & captando oculorum gratiam quæ ſolet omnia bona opera deprædari.*

SENSVS LITERALIS.

Euangelii ſumma penes amorem eſt, cuius igne decoquitur immatura lex Hebræorum, & carpitur cruda interpretatio Iudæorum.

In hæc verba:

Audiſtis, quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

§. I.

CONIECTVRA I.

EX RATIONE.

IRrito conamine, diu luctatus Hercules cum ſerpente hydra multorum capitum, quæ exciſa denuo pullulabant, abiecto gladio, & clauâ depoſitâ, titionem ardentem accepit, & eo armatus, hydræ occurrit, cuius omnia capita eliſit, ignis ſuffragio; ſicque Hercules, non in acie gladij, ſed duntaxat ignis ope præualuit in ſerpentem. Ita Chriſtus hodie aggreſſus eſt peccati excidium, quod

Plato l. 4. de republica. Plutarch. de fortuna Alexandri.

Congruum exordium ad texendam concionem de amore inimicorum.

quod fruſtra tentauit lex vetus, adhibitis etiam minis atque ſuppliciis contra delinquentes. Verbi gratiâ, lex illa antiquata arcebat homines ab iniuria inferenda, formidine pœnæ; ſiquidem præcepto adiecta erat pœna talionis, hoc contextu: *Oculum pro oculo, dentem pro dente.* Hæc equidem mulcta fuit gladius extirpans tabiem illam, quæ proſiliendo foras in verbera diffunditur; ſed non extinguit abdita ſemina iurgiorum, quibus vigentibus in intimis præcordiis, anima liuore percita contabeſcit. Et vt tabes illa lethalis eſt homini, qui concepit odium immortale, ſuo plerumque contagio lædit inimicum, effundendo virus ſuum, iniquo ſuſurro famæ iniurio, conuiciis, imò & plagis inflictis, pœnâ talionis ebullientis iræ impetus minimè remorante. Quod itaque lex Moſaïca non potuit diſtricto etiam gladio ad compeſcendas iniurias, Chriſtus hodie præſtitit adhibito amoris igne, cuius obſequio corruit hydra peccatorum. Dixere veteres, hydram eſſe ſerpentem limo & paludibus aſſuetum, cui erant ſeptem inſita capita mortalia, quibus erat adiectum octauum caput expers mortis. Vt ouum ouo ſimile; ita & peccatum hydræ. Namque illud diuaricatur in ſeptem capita lethalia, quæ Deo fauente, & aſpirante illius gratiâ, præſcindi poſſunt, vt de facto hodie plerique infideles, accincti gladio pœnitentiæ, cœlitus adiuti, ſeptem peccatorum capita fortiter amputarunt.

Leuit. 24.
Amoris ebice quo plus præſtitit Chriſtus quam lex Moſaica pœnis indictis.
Hydra quale ſerpentis genus.
Hydra ſymbolum idoneū peccati.

Inclinatio ad peccandum difficilis eſt extirpari.

Sed eſto præciſa fuerint hæc capita ſeptem; periculum eſt ne rediuiua faceſſant negotium, quamdiu caput octauum erit viuidum & ſuperſtes. Caput hoc eſt concupiſcentia ſeu fomes peccati. Quamuis illa concupiſcentia, ex traduce nobiſcum nata, non ſit peccatum; animam tamen torquet, & inclinat in peccatum, quod abactum redit, ſi concupiſcentiæ pruriginem anima cautè non declinet. Nobis inuitis, peccato etiā ſuperato, reſidua eſt illa iniqua radix, haudquaquam facilis extirpari. Eò ſpectant illæ Bernardi querulæ voces: *Quis ita ad vnguem omnia à ſe ſuperflua reſecauit, vt nil ſe habere putet putatione dignum? Credite mihi, & putata repullulant, & effugata redeunt, & reaccenduntur extincta, & ſopita denuo excitantur, &c. Quantumlibet in hoc corpore manens profeceris, erras ſi vitia putas emortua, & non magis ſuppreſſa, &c. Putetur cupiditas, vt virtus roboretur.* Pace tanti viri dixerim, non poteſt cupiditas amputari, ſed comburi poteſt. Aſſidua namque virtutum praxis concupiſcentiæ ſurculos omnes non euellit, vt Paulus expertus eſt, ſentiens aliam legem in membris ſuis, ſanctioribus animæ legibus aduerſantem. Caſtigabat corpus ſuum ſtrenuus hic athleta, fractus anguſtiis pœnitentiæ; nec tamen acies huius gladij pruriientis concupiſcentiæ fibras omnes potuit extirpare.

Bernard. ſerm. 58. in Cantica.

Fomes peccati nobis inuitis apud nos reſidet.

Mariæ Deiparæ fomes ſubtractus in conceptione Chriſti ex S. Thoma 3. p. q. 27. art. 3.

Quod neſciit egregius Pauli gladius, illud totum præſtitit ignis in Maria: Tantus enim apud eam amor incanduit, vt eo conflagrante, fomes ille peccati ademptus ſit ei, nemine reclamante. Itaque ſortitur amor effectus, ad quos nequeunt pertingere aliarum omnium virtutum ardua facinora fortiter exantlata. Illâ amoris panopliâ ſequaces ſuos hodie Chriſtus inſtruit, ne anhelent in cædes & verbera, vlturi conceptas iniurias. Lex Moſaïca quidem vetabat vltionem, hoc præcepto: *Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.* Sed quia vtebatur gladio, commemorans pœnam talionis; arcana odia non ſecabat: at Chriſtus hodie accenſa amoris face, luſtrauit intima quæque penetralia cordis, vt eo amoris æſtu, exiles etiam fibras diſcordiæ penitus exſiccaret. Ecce coruſcam faculam: *Audiſtis quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.* Profectò, hoc amoris igne depaſcente præcordia animæ impetitæ conuiciis, nulli poſſunt illic diſcordiæ & rixarum ſurculi germinare.

Magna vis amoris ſacri.

Leuit. 19.

Amoris præceptum intimos odij ſurculos extirpat.

SENSVS LITERALIS.

Digladiantur interpretes in indagine legum, quas hodie carpit Chriſtus. Maldonatus affirmat, Chriſtum hîc tantùm agere de lege Moſaica, cui opponit legem cultiorem, ſcilicet Euangelij. Et ille interpres adeò tenax eſt in ſua ſententia, vt eos, qui affirmant, Chriſtum reprobare tantùm commentaria Iudæorum, acriter pungat, dicens eos ebibiſſe illā opinionem ex lectione librorum hæreticorum. Sic ille: *Omnes hæreticorum interpretes pro comperto habent, Chriſtum non legem, ſed Scribarum, & Phariſæorum traditiones, interpretationéſque corrigere, eaque de re impudenter veteres auctores, quod aliter ſenſerint, reprehendunt. Idem ſcilicet alij olim hæretici Pelagiani docuerunt. Catholicus vero neſcio an quiſquam præter Strabum, & noſtro tempore nonnullos, qui minore quàm Catholicos decet cautione hæreticorum legerunt commentarios.* Diſplicet Maldonatus, & in ſententia ſua, & in opinandi modo. Quamuis enim interpreti liceat refellere aliorum ſenſa; nefas tamen eſt acriter inuehi in Doctores Catholicos, qui nobiſcum non coëunt.

Reprehenditur Maldonatus in c. 5. Matthæi numero 21.

Mea igitur hæc eſto concluſio. Chriſtus hoc capite quinto Matthæi non ſolùm adiecit legi Moſaïcæ noua præcepta, vt vult Maldonatus, nec etiam ſolas traditiones Iudæorum damnauit, vt ſentiunt alij; ſed vtrumque fecit. Duo namque in veteri lege occurrunt. Primum eſt textus literalis. Alterum eſt ſenſus inde elicitus à Iudæis. Textui Chriſtus adiecit noua præcepta. Senſum autem appoſitum à Doctoribus Hebræis damnauit, alium omnino contrarium ex propriis inducendo. Duo itaque habeo probanda, vt eliciam genuinum ſenſum literalem intentum à Chriſto. Primum eſt, Chriſtum hoc capite quoſdam appendices aſſuiſſe legi Moſaïcæ, vtpote breuiori, quàm par erat ad Euangelicam perfectionem aſſequendam. Secundum eſt, Scribas & Phariſæos intexiſſe adulterinum ſenſum in textum, quem proprio Marte corrumpebant.

Qui ſint antiqui quos arguit Chriſtus promulgando amorem inimicorum.

Vt liquidior euitat illa prior pars, quæ affirmat Chriſtum aliquid adiecîſſe legi, nota omne hominum genus poſſe conſiderari per modum vnius hominis, qui in lege naturæ fuit infans, in lege autem Moſaïca fuit puer, ſed rudioris ingenij. Huic hominis indoli ſe aptauit Deus, in regimine gentis noſtræ; ſiquidem mundo in incunabulis nullam in ſcriptis legem dedit: ſed vt infantes naturæ dictamine conſulunt ſibi, tenui rationis lumine coruſcante; ita veteres in ſtatu naturæ, haudquaquam experti ſunt largos gratiarum influxus, quibus Deus poſteros afficere dignatus eſt. Etenim ſi Patriarchas excipias, in lege naturæ gratia Dei parcior extitit, etſi ſufficiens, & plerumque efficax ad ſalutem. Rerum etiam diuinarum opaca fuit notitia, in eo rudi hominum ſtatu, atque ita in ſenſuum obſequium propenſiores homines extiterunt. Tandem æuo pubeſcente, adoleuit hominum genus, cui proinde fuit adhibendum frænum, ne luxurians natura in præcep

Quare homini datæ ſint variæ leges.

Humanum genus pro vario temporum ſtatu diuerſimodè ſe habuit in his quæ pertinēt ad Dei cultum.

ceps & abruptum vitiorum iret. Pædagogi vices egit lex Moſaïca, hominem nacta grandiorem: quia tamen ille puer hebes erat; obtuſo eius ingenio conſuluit Deus, erudiens hominem iuxta captum eius, indicendo legem congruam ſtatui obeſo, qui tunc erat in more poſitus. Demum explicante ſeſe hominum ingenio, & natura deponente fæces, quas rudior ante collegerat, Chriſtus ei conſultor adfuit opportunus. Quidquid enim lex vt nimis arduum præteriit, Chriſtus hoc expreſſit, inſtituens hominem idoneum ad perfectionem Euangelij capeſſendam.

Galat. 4.

Eò collimant Apoſtoli verba hæc: *Quanto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt à ſeruo, cum ſit dominus omnium, ſed ſub tutoribus & actoribus eſt vſque ad præfinitum tempus à patre: ita & nos cùm eſſemus paruuli, ſub elementis mundi eramus ſeruientes. At vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege; vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.*

Lex Moſaïca ſeruorū more homines erudiuit.

Lex quidem Moſaïca homines Dei ſeruos fecit, & genus humanum à Deo editum, vt hæreditate acquireret cœlos, non deuenit in eum finem vigente lege, quia tunc homo conditus, vt eſſet dominus omnium, paruulus erat, & ſeruiebat ſub iugo legis, quæ obibat munus pædagogi auſteri, erudientis paruulos ad ſonitum flagri. Multa enim corporalia lex illa iniungebat, vt ablutiones corporis & veſtium, ſacrificia pecorum, & alia id genus: Vbi autem homo adueniente Chriſto ſubductus eſt aſperæ illi ferulæ pædagogi, adſcitus eſt in ſortem filiorum Dei, iuxta illud Pauli: *Priùs autem quàm veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi in eam fidem, quæ reuelanda erat. Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur. At vbi venit fides, iam non ſumus ſub pædagogo. Omnes enim filij Dei eſtis per fidem in Chriſto Ieſu.*

Euangelica lex homines erudiuit vt filios Dei.

Galat. 3.

Chriſtus de ſuo penu adiecit legi Moſaïcæ ea quæ non ii quidò hominines inſtruebant.

Vt non addiſcitur ardua diſciplina ſine rudimentis; ita dogmata Chriſtiana habuere ſua præludia, lege veteri prænotata. Hiſce præambulis eruditus homo ſe aptauit ad dogmata excipienda, quæ fuerunt à Chriſto Domino præſtituta. Lex Moſaïca quoad præcepta moralia reuera perfecta fuit; ſed non perfectè expreſſit intentum legiſlatoris, quod præcipuè pertinet ad cordis intima defæcanda. Verbi gratiâ, Deus hoc præcepto: *Non concupiſces domum proximi tui, nec deſiderabis vxorem eius*; hoc intendit, vt homo intus & deforis eſſet immunis ab omni luxuriæ contagio. Quia tamen lex ſenſuum nullam mentionem fecit, Chriſtus hoc de ſuo adiecit: *Omnis qui viderit mulierem, ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Rurſus poſtquam Dei legiſlatoris intentum aperuit Chriſtus, explicando legem ad mentem eius, altioris etiam diſciplinæ argumenta dedit, lineamenta ducens perfectionis Euangelicæ, ad quam quicunque anhelat, accingi debet ad praxim illius inſtituti, quod Chriſtus ingerit nobis. Sic autem initiauit ſuos diſcipulos Chriſtus: *Audiſtis quia dictum eſt: Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo; ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.* Terſioris vitæ conſilium hoc eſt adiectum præceptis decalogi, ad quod nemo tenetur cum ſalutis ſuæ diſcrimine. Quando autem aliquid addit Chriſtus ſub præcepto, illud non eſt noua adiectio, ſed potius explicatio legis, malè aliàs explicatæ.

Exod. 20.

Matth. 5.

Euāgelij diſciplina nobilior lege Moſaïca.

Ibidem.

Chriſti additiones ad legem Moſaïcam, explicāt intentū Dei legiſlatoris.

Eamobrem credo Chriſtum hæc præmiſiſſe: *Nolite putare, quoniam veni ſoluere legem aut Prophetas: non veni ſoluere, ſed adimplere.* Id eſt, erant in lege lacunæ quædam, & hiatus: namque reticebat lex multa, quæ conducunt ad perfectionem animæ. Ego bifariam impleo lacunas. Primò impertiendo gratiam, quam lex præciſè ſumpta, citra fidē Chriſti, nequit erogare ſuis ſequacibus. Secundò adiiciendo verba quædam, quibus legiſlatoris animus melius innoteſcit. Rurſus aliquid impletur, quando perficitur, & illa eius perfectio, non eſt ipſius diſſolutio. Ideo conſilia Euangelica adiecta legi perfectiorem legem conſtituunt, quia ſuadent homini nobiliorem modum legibus obſequendi. Et equidem arbitror eſſe verum ſenſum literalem verborum Chriſti, quæ præmiſit adiecturus aliquid Moſaïcæ legi; quam ſi dixiſſet velle abrogare, Iudæi in ipſum vndique conclamaſſent. Senſus itaque ſermonum Chriſti eſt hic. O impigri meæ diſciplinæ profeſſores, nolite mirari, ſi quidpiam decalogo adiicio, præcipiendo vt reſtrænetis oculos effuſos in fœminas, conſulendo vt percutienti maxillam vnam, altera præbeatur. Hæc omnia non irritam legem Moyſis, ſed ſecus fauent ei, & vos aptiores reddunt, vt componamini ad arbitrium legis, quia qui plus facit, proculdubio etiam præſtat quod minus eſt.

Matth. 5.

Quomodo Chriſtus legem impleuerit bellè explicatur.

Legem Moſaïcam adimplere quid ſit.

Nota obiter, aberrare eos, qui credunt Chriſtum eo verſu dixiſſe ſe veniſſe implere legem, & non ſoluere, quaſi eo fine natus eſſet, vt ſuo exēplo doceret homines ſeruare legem. Pace eorum dixerim, qui ita explicant illa verba Chriſti. Procul abſunt ab intento eius. Etenim non ideo natus, vt ſeruaret legem; illam enim ſoluit imperando, vt paralyticus tolleret grabatum ſuum & baiularet illud in die ſabbati; dicens, filium hominis eſſe etiam dominum ſabbati. Præterea ſeruare legem non eſt finis vllius hominis, ſed medium tantùm ad gloriam aucupandam, quæ eſt cauſa finalis hominis editi à Deo, vt compos fieret Dei, qui eſt omnium rerum finis. Præterea ſi obſeruantia legis eſſet hominum finis, Chriſtus tamen non ideo veniſſet, nihil nempe ſingulare feciſſet obſeruando legem, cùm Patriarchæ & Prophetæ legem naturalem, & ſcriptam quantùm eis fas fuit impleuerint. Ergo cùm Chriſtus ad aliquid peculiare, & ipſi ſoli proprium venerit; alia eſt inueſtiganda cauſa aduentus eius, ſecundùm quam legem impleuerit. Nulla autem poteſt aſſignari cauſa in eo argumento, præter illam, quam expendi, dicens, Chriſtum impleuiſſe legem explicando intentum legiſlatoris, & adiiciendo conſilia, quæ faciunt ad maiorem obſeruationem legis. Hæc adiectio non ſoluit legem, id eſt, hominem non liberat ab obſequio legis, ſed potius eum arctiore vinculo obſtringit, ſtatim atque Chriſti ſermo de ea re habitus innoteſcit.

Chriſtus non ideo natus, vt obſeruaret legem Moſaïcam.

Lex Moſaïca à Chriſto duobus modis fuit adimpleta.

Altera pars concluſionis ſupereſt probanda, contra Maldonatum, ſcilicet Chriſtum non adiecisſe tantùm aliquid priſcæ Hebræorum legi, ſed & damnaſſe interpretationem, quam Scribæ & Phariſæi de proprio ſuo penu legi affinxerant. Probo ex duabus præcipuè à Chriſto recenſitis, quæ nuſquam in lege recoluntur, & tamen eas Chriſtus commemorat, vt leges quæ illo ſuo tempore viguerunt. Prima lex hæc eſt: *Audiſtis quia dictum eſt: Oculum pro oculo, & dentem pro dente.* Hæc lex quidem lata eſt antiquitus, non vt homo læſus bile efferueſcente deſæuiret in hominem

Quales iniquas interpretationes legis Chriſtus recenſuit.

Exod. 21.

minem iniurium, expetendo pœnas congruas iniuriæ acceptæ, ſed vt reus mulctaretur iudice decernente. „ Hanc legem non abrogauit Chriſtus, quia liberum eſt hodie iudicibus aduertere in nebulones, & ſicarios pœna talionis. Sed eam legem carpit, vt malè intellectam ab his, qui ita eam interpretabantur, quaſi actori liceret hominem reum malè excipere euulſo dente, & eruto oculo, etiam iudice inconſulto. Itaque ex inſtituto legis Mnſaicæ, voces illæ pertinent ad officium iudicis, & non ad libidinem animæ vindicantis. Hanc vltionem debere fieri præeunte iudicio, & non ad arbitrium cuiuſque patientis iniuriam, patet ex contextu legis huius: *Qui irrogauerit maculum cuilibet ciuium ſuorum: ſicut fecit, ſic fiet ei, fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem, pro dente reſtituet, &c. Æquum iudicium ſit inter vos.* Debuit ergo præire iudicium pœnæ, ne ferrent ſententiam ira & præcipitatio, peſſimi conſultores. Tamen vt Chriſtus recenſet illum textum, videtur eum recolere vt legem, qua quiſque ſibi vendicabat ius vlciſcendi ſuas iniurias, ex malo ſenſu adiecto literæ, vitio Scribarum, & Phariſæorum, qui ſibi ius in ſacros codices arrogabant.

Pœna talionis non decreta eſt ad arbitriū hominis læſi, ſed iudicis expectāta pœnas.

Leuit. 24.

Scribæ, & Phariſæi peſſimè ſacras Scripturas explicabant.

Aliam legem meminit Chriſtus, quæ ſolo hodie in Euangelio recitatur, hoc tenore: *Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* Profectò nullibi reperitur hoc præceptum de odiendis inimicis. Nam nihil ad rem facit inſtantia Maldonati, qui ait non ſolùm fuiſſe licitum, ſed etiam præceptum odiſſe inimicos ſuos in lege veteri, atque ita Chriſtum non carpere ſpurias interpretationes Iudæorum, ſed eſſe totum in ſtabiliendo Euangelio, quod opponebat legi antiquatæ. Eruditus ille & magni nominis auctor, citat verſiculum iſtum quem ait pertinere ad inimicos odio proſequendos: *Delebis nomen eius ſub cœlo, caue ne obliuiſcaris.* Veneror hunc ſcholiaſten, de re ſacra benè meritum; ſed mihi potior eſt veritas. Si ille textum integrum Deuteronomij recenſuiſſet, cauſa excidiſſet; nihil enim facit ad argumentum, quod verſamus. Nempe totus ille ſermo Chriſti eſt de priuatis odiis, quæ exercemus eo ſolo nomine quòd quis nos læſerit, has ſimultates Chriſtus aggreditur, & non odia in publicos Dei hoſtes & Reipublicæ, quos accedente ſuprema auctoritate nefas eſt fouere in diſcrimen religionis, & boni communis. Nec Chriſtus eo præcepto, quo vrgemur ad dilectionem inimicorum, ſuadendo vt eis benè faciamus, hoc intendit, vt contra decreta Pontificia, armis inſtruamus infideles, aut eis ſuppeditemus annonam, minitante fame eis internecionem. Neque Eccleſia exlex eſt, quando inquirit quibuſnam latibulis ſibi conſulant hæretici. Hoc odium zelus eſt, qui etiam ipſum Chriſtum perculit, quando flagello compacto ex funibus expulit mercatores, in templo Domini nundinantes.

Mat. 5.

Deut. 25.

Quale odiū inimicorum ſit vetitum & quale ſit licitum.

Religionis, & Reipublicæ hoſtes non ſunt amandi vt ſic.

Itaque locus ille à Maldnnato prælibatus primoribus tantùm labris, eſt de odio publico, & non priuato, in cauſa Dei & Reipublicæ. Illic enim Deus præcepit exterminari Amalecitas idololatras, qui populo Dei innoxiè prætereunti turpiter inſultarunt. Vnde fuit illa Dei iniuria, & Reipublicæ, quam vindicare debuit populus, maximè accedente Dei præcepto, cui morem geſſit poſtea Saül, trecentis poſt annis. Accipe textum integrum vt videas eum non fauere Maldonato. Ita Codex ſanctus. *Memento quæ fecerit tibi Amalec in via quando egrediebaris ex Ægypto, quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui laſſi reſidebant, ceciderit, quando tu eras fame & labore confectus, & non timuerit Deum. Cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, & ſubiecerit cunctas per circuitum nationes in terra quam tibi pollicitus eſt, delebis nomen eius ſub cœlo. Caue ne obliuiſcaris.* Tota hæc ſeries nihil facit ad priuata odia; ſed præcipit vt ſtrenuè ſe gerant in hoſtes Reipublicæ, ſicut fecere etiam in Euangelio plerique ſancti Euangelij cultores impigri. Nonne Petrus gladium licitè exeruit in ſicarios & perduelles, Chriſto ſuo iniurios? Nonne Centurio meritoriè armatus eſt, debitum obſequium ſuo Imperatori reddens? Nonne Sebaſtianus, Mauritius, & Euſtachius, celeberrimi Martyres agmina duxerunt in hoſtes Reipublicæ, quos, eorum effuſo ſanguine, profligarunt? Non ergo lex de diligendis inimicis lata eſt in gratiam eorum, quos bello iuſto indicto quiſque debet fortiter inſectari. Sed hac lege Deus damnat iniquam Scribarum ſententiam, qui vlrionem ſuadebant, vt annuente lege ſancitam; cum tamen lex Moſaïca liuorem omnem, & diſcordiarum argumenta ſatis expunxerit hoc contextu. *Si occurreris boui inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum. Si videris aſinum odientis te iacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſubleuabis cum eo.*

Quando liceat in hoſtes odio deſæuire.

Deut. 25.

Sancti acies duxere in hoſtes Reipublicæ, Euangelio minimè repugnante.

Exod. 23.

Hoc itaque conſtans eſto, legem Moſaïcam fuiſſe igneam iuxta illud Deuteronomij: *In dextera eius ignea lex.* Idemque Chriſtum nihil præcepiſſe noui; ſed explicando Dei mentem, exploſiſſe ſenſum illum, quem Scribæ & Phariſæi perperam inducebant. Vnde hoc capite, vt prælibaui, duo præſtat Chriſtus. Primò legem alicubi perficit, ei aſſuendo noua conſilia, quorum obſequium ſtrictiorem legem facit. Secundò legi nihil affingit noui, ſed reprobat commentaria illa ſpurca, quæ Iudæi Dnctnres aliis explicabant.

Deut. 33

Lex Moſaica damnauit odia priuata inimicorum, & amorem eorū ſuaſit.

SENSVS LITERALIS.

Scribarum liuor anhelans in odia ſuaſit vltionem, quam Chriſtus amore inducto funditus extirpauit.

In hæc verba:

Audiſtis, quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

CONIECTVRA II.

EX LINGVIS.

COelitus illapſus ignis, Spiritum Sanctum vehens, ita perculit Apoſtolos, quos accendit flamma hæc cœleſtis, vt eius ſuffragio locuti ſint linguis omnium nationum. Vtque cauſa omnis conſtans ſibi ſemper, ſortitur eoſdem effectus; ſic ille Spiritus ſanctus linguarum omnium

Præceptum de odio habēdis inimicis fuit ſpuria interpretatio Scribarū, & Phariſæorū.

donnm

donum impertiit iis omnibus, in quos influxit, ita vt loqui variis linguis eſſet argumentum ignis cœleſtis, quo talis anima conflagrabat. In gratiam legis Moſaicæ linguæ omnes probant contra Maldonatum, hoc præceptum recenſitum, de odio inimicorum, eſſe gloſſam Scribarum, quos ideo Chriſtus hodie acriter pungit, explicando vt par erat, textum illum, quem adulterino ſenſu Iudaica perfidia corrumpebat. Concluſioni meæ lucem & equidem rutilam adferet id quod notaui; ſcilicet Chriſtum bifariàm loqui hoc capite, vbi nouas videtur indixiſſe leges, alias ab his quas recenſet. Nimirum ait: *Audiſtis quia dictum eſt antiquis.* Aliàs verò non meminit antiquos, ſed ſimpliciter ait: *Audiſtis quia dictum eſt.*

Singularis annotatio faciens ad diſcernendas leges Moyſis, & interpretationes Scribarum.

Cùm ait dictum eſſe antiquis, illud reuera eſt aliquod effatum Moyſis, qui Iudæis in deſerto Dei ſcita legifer indixit, vt videre eſt his verſibus: *Audiſtis quia dictum eſt antiquis, non occides, &c. Audiſtis quia dictum eſt antiquis, non mœchaberis.* Si quando verò reticet antiquos, ſubodoror eſſe aliquam ineptiam Scribarum & Phariſæorum, qui detorſere in læuam textum Scripturæ, eam ad ſuum libitum inflectentes. Huius generis ſunt duo illa præcepta, quæ recolit Chriſtus ita fatus: *Audiſtis quia dictum eſt: Oculum pro oculo, &c. Audiſtis quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.*

Quænam ſint præcepta data antiquis.

Non ait Chriſtus, hæc præcepta vltionem ſpirantia eſſe dicta antiquis, ſed ſimpliciter dicit hoc eſſe dictum, à quo verò dictum fuerit, ſilentio præterit vt ſatis ſuperque cognitum his, quos initiabat arcanis Euangelij ſui, cuius amore, cordium intima decoquebat, Non adeò Moſaïca lex obriguit, vt potuerit ferre mandata hæc gelida, quibus extinguitur amor omnis, ſuas iniurias homine vindicante. Principes linguæ ſuffragantur Canonicæ verſioni.

Ex linguis.

Nam vbi recenſentur præcepta decalogi, Hebræa dialectus ſic effert נאמר לקדמונים, *neemar lekadmonim, Dictum eſt antiquis.* Vox illa קדמונים *kadmonim* ſignificat priſcos, orientales; deducitur à קדם *kedem*, quod eſt, *antiquitas, prioritas, oriens.* Vnde hi, qui accepere legem Moyſi,

Hebræa.

priores fuere initiati arcanis Dei, ideo dicuntur, antiqui, priſci, & velut orientales, quibus primò affulſit legis Moſaïcæ ſplendor. Vbi autem fit mentio de eruendo oculo, & odiendo inimico, nulla planè mentio fit antiquorum, ſed ſimpliciter apponitur hæc vox, נאמר *neemar*, quæ perinde eſt ac, dictum, eſt ſeu, prædicatum eſt. Nam radix eius, אמר *amar*, ſignificat dicere, & prædicare. Vnde colligo, voces illas, quæ non dictæ fuerunt priſcis Iudæis in deſerto, fuiſſe prædicatas à Scribis & Phariſæis ad liuoris ſui arbitrium interpretantibus legem. Nam vt præfatus ſum, lex non præcipiebat homini cæſo, ſtatim alium percutere, & infligere plagas ſimiles acceptis. Quippe textus ille: *Oculum pro oculo*, non pertinet ad actorem, ſed ad iudicem. At Scribæ pro

Syriaca.

ſua libidine commentantes legem, referebant eum textum vt argumentum & fomitem vltionis. Ita in Hebræo codice, cum fit mentio huius verſus: *Odio habebis inimicum tuum* præmittitur ea vox ſola נאמר *neemar*, *prædicatum eſt.*

Syrus interpres nullam antiquorum mentionem fecit in duobus his præceptis, quæ concludo fuiſſe commentum Iudæorum, שמעתון דאתאמר *Schemathum dethemar*, id eſt, audiſtis quia dictum eſt. Fauet radix Syriaca, אמר *amar*, quæ apud Syros non tantùm dicere, ſed & commentari ſignificat; vt & apud Chaldæos, qui ex hac radice deducunt nomen ſignificans compoſitorem Thalmud Nam ab אמר *amar* voce Hebræa, Syra, & Chaldæa, deriuatur hæc dictio Chaldaica האמורא

Chaldæa.

haamora, id eſt, compoſitor Thalmudicus. Eſt autem Thalmud liber ineptiarum, quas deliri homines congeſſere in volumen vnum, cuius deliria, vim edictorum habent apud Iudæos.

Dicere, & commentari perinde eſt apud Chaldæos, & Syros.

Huius generis fuit hoc edictum de odio inimicorum, quod cùm non fuerit licitum antiquis, neceſſe eſt inferre, præceptum illud fuiſſe prædicatum ex proprio penu Scribarum & Phariſæorum, quibus vt Doctoribus Hebræus populus vtebatur.

Conſonat & Græcus interpres, qui dum effert aliquod præceptum decalogi, meminit antiquos quibus ſignificata fuit hæc lex: Ἠκούσατε ὅτι ἐῤῥέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φονεύσεις, id eſt. *Audiſtis quoniam dictum eſt antiquis: Non occides.* Aſt vbi incidit mentio vltionis expetendæ, textus non recenſet antiquos, ſed hos conſultò præterit;

Græca.

Priuata odia vetita à Deo Iudæis.

quia reuera, quidquid Maldonatus affirmet, nuſquam licita fuere Hebræis priuata odia, licet Deus præceperit eis exterminium Amorrhæorum. Illius enim Gentis internecio procurata, non erat ſimultatis aut liuoris proprij facinus, ſed Dei negotium, quod Iudæi peragebant, Domino citiùs obſequentes. Ecce tenorem Græcum. Ἠκούσατε ὅτι ἐῤῥέθη, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου. *Audiſtis, quoniam dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.*

Amalecitarũ exterminiũ non fuit facinus priuati odij, ſed executio mandati Dei. Deuter. 25.

Cùm ergo vnanimes linguæ conſentiant, non dictum fuiſſe antiquis, vt odio haberent inimicos ſuos, ſed ſecus indictum fuerit eis opem præſtare inimico, reducendo bouem errantem, & ſubleuando aſinum oneri ſuccumbentem; non incongrua eſt mea coniectura, quæ concludit, hoc præceptum anhelans in cædes eſſe commentum hominum impiorum.

Rurſus nemo adhuc aduertit ſingulare diſcrimen, quod eſt inter præcepta data antiquis, & illa quæ non antiquis, ſed ſimpliciter & ſine adiectione dicta ſunt.

Quomodo diſcernantur vera Dei præcepta ab interpretatione Scribarũ.

Differentia quæ intercedit hæc eſt; vt Chriſtus damnarit illa præcepta, quæ ſuggerunt vltionem, & ſimpliciter dicta ſunt; non autem antiquis primitùs imperata. Ita inquam damnauit hæc præcepta, vt alia omnino contraria ex diametro oppoſuerit, ſicut exempla probant. *Audiſtis, quia dictum eſt; Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo, ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.* Profectò non coëunt hæc edicta: Exigere oculum pro oculo, & non reſiſtere malo, ſed potius percutienti ambas offerre genas. Item: *Audiſtis, quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.* Tantùm abeſt vt Chriſtus ſubſcribat huic præcepto, quin imò potiùs illud omnino deſtruit, auerruncat.

Chriſtus præcepta pertinentia ad mores non expunxit ſed magis adſtruxit.

Contraria nempe ſunt, odiſſe, & amare. Aſt vbi recolit mandata dicta antiquis, non ea eliminat vt mala; ſed ea magis firmat & roborat, explicando intentum legiſlatoris, aut adiiciendo conſilium, cui obſequentes nec latum vnquem præceptum Domini præteribunt. Hoc meo effato fidem facit Chriſtus, ita commemorans legem dictatam antiquis: *Audiſtis,*

quia

quia dictum eſt antiquis : Non mœchaberis. Ego autem dico vobis , quia omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam , iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Fuit hoc reuera mandatum præſcriptum antiquis , ideoque Deo institutore latum. Christus non abrogauit legem illam ſanctiſſimam , aliam condendo contrariam ; ſed illam maximè ſtabilit, prohibendo libidinem oculorum. Item ille nouus legiſlator ſic recenſet alia verba dicta antiquis : *Audiſtis , quia dictum eſt antiquis : Non occides : qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis , quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio.* Christus ita commentatus, nihil detraxit legi, imò eam magis ſanxit , arctiori nexu hominem deuinciens obſequio legis.

Christus iniquis traditionibus Scribarum alias oppoſuit ex diametro.

Duo itaq; diſtinguimt ſpuriā legis interpretationem ab ingenuo legum textu. Primum eſt, legem dictam fuiſſe antiquis : vltionis verò ſermonem habitum quidem fuiſſe , ſed non Iudæis in deſerto; aſt poſteris eorum, quos Scribæ & Phariſæi adulterino dogmate dementarunt. Alterum eſt, Christum condidiſſe leges contrarias iniquo ſenſui, quem legi Dei perfidi homines adiecerunt. Vnde liquet mea concluſio bipertita, referens hoc capite Christum duo præſtitiſſe, quia legis intentum patefecit, eam explicando liquidiùs ; & quia reprobauit ſententiam illam , quæ fomitem perpetuum priuato odio miniſtrabat ; Iniquam illam Iudæorum doctrinam amicam ſimultatū eo modo damnauit Christus , quo in more poſitum eſt ſæuire in corruptores fidei ſinceræ. Hi induuntur veſte talari ſata pictis dæmonibus , cui ſubiectæ faces hominem accendunt. Satis ſuperque malam eſſe vltionem oſtendit Christus , & ſuggeſtam à diabolo , quando ſola libidine vlciſcendi expetitur. Dum enim illam damnat, & opponit ei aliam legem amore flagrantem, ſubiicit ignem, quo conſumit vltionis legem, qua cordium intima congelaſcunt.

Quomodo diſtinguatur lex Moſaica ab iniqua traditione Scribarum. Christus damnauit Scribarum legem de priuatis odiis.

SENSVS LITERALIS.

Christus amoris igne accenſo, legis intentum aperit , & damnat Iudæorum adulterinum ſenſum.

In hæc verba :

Audiſtis, quia dictum eſt : Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

CONIECTVRA III.

Ex Sanctis Patribvs.

SEdente Gregorio XIII. Pontifice, Iudæi moliti ſunt nouam editionem librorum Thalmud, quibus Scriptura ſacra tota peruertitur, atque in Chriſtianos omnes æterna odia prædicātur. Illa editione excuſa ſunt quindecim millia voluminum , Iudæis haudquaquam parcentibus æri congruo ad ſumptus , quos ſibi præli induſtria vendicabat. Vbi Pontifici innotuit illa propagatio doctrinæ diſſeminantis odia acerba in Chriſtianos , adhibuit ille aliorum Antiſtitum curam , vt ſedula indagine conquiſita volumina proferrentur in medium. Non defuere ſuis partibus illi , quibus ea fuit prouincia demandata. Omnia namque recens excuſa volumina intercepta , in forum alata ſunt , vbi magno igne accenſo fuerunt hæc impia dogmata concremata. Ea animaduerſione Christus Pontifex Summus caſtigauit illa Scribarum commentaria , quæ fouebant odia & rixas. Ille animarum Antiſtes ſuſcitauit amoris incendia , quibus abſumpta eſt iniqua hæc diſciplina , odia ſuggerens inteſtina. Eodem amoris igne illuccore patefecit Christus intentum legis, quod nemo planè vt Christus fuerat aſſecutus. Siue igitur adiiciat aliquid legi, ſiue damnet ſpurium ſenſum inductum , illud omne amoris eſt negotium.

Ciaconius in Gregorio XIII.

Thalmudici libri cōbuſti.

Amoris igne ſubiecto Christus traditiones Scribarum caſtigauit.

Christum autem feciſſe vtrumque , ſcilicet adieciſſe legi , & damnaſſe hîc malas interpretationes Iudæorum , probo contra Maldonatum acriter hoc negantem , & dicentem , neminem hoc ſentire præter Strabum , & paucos Catholicos. Profectò Maldonatum fugit iſta ſententia Chryſoſtomi : *Quia veteribus præceptis multò maiora erat poſiturus, dicens : Audiſtis, quia dictum eſt antiquis : Non occides : ego autem dico vobis, &c. etiam ab iracundia temperare, & diuina quadam conuerſatione atque cæleſti iter ſecure viuendi. Quia ergo iſta erat dicturus, ne ipſa nouitas audientium corda turbaret , atque aduerſus Domini præcepta quaſi quandam cogitationum ſeditionem moueret, hac vtitur præmunitione : Nolite putare quòd venerim ſoluere legem.* Hoc textu Chryſoſtomus ſuum calculum adiicit meæ priori parti affirmanti, Chriſtū de proprio ſuo pancarpio aſſuiſſe legi Moſaicę pleraq; alia cōgrua. quibus ipſi legi, incrementum ſanctitatis acceſſit.

Ex SS. Patribvs.

Chryſoſt. homil. 16. in Matthæum.

Altera pars eſt probanda ; ſcilicet Iudæos corrupiſſe legem ſuis additionibus. Sic ibidem Chryſoſtomus ait : *Honorem parentibus debitum, præceptu addendo ſoluerunt, aliaque ex lege plurima importunis his additionum ſuarum redundantiis ſubruerunt.* Non ergo incongruè dico , Christum hoc capite inuectum fuiſſe in ſubreptitium illum ſenſum. quē Scribæ ſactis legibus inurebant.

Ibidem.

Scribæ de ſuo penu illa quæ Moſaicis legibus adiecerunt.

Vt reſcinderet Christus interpretationes Iudæorum , qui licitam vltionem ſuggerebant : quaſi verò amoris lex pertineret tantùm ad proximos beneficos; dixi Christum Pontificem admouiſſe faces amoris illis commentariis , ne vigente hac doctrina charitas excideret animo fidelium. Pergit Chryſoſtomus , meæ concluſionis partes agens hoc diſcurſu : *Conuitiator bonum charitatis omnino corrumpit, & mille proximum inuoluit incommodis, ac iuges inimicitias frequenter operatur , & Christi membra diſcerpit, ac deſiderabilem Deo pacem ſingulis quibuſque diebus exagitat, amplissimam diabolo viam per conuitia parans, & eumque efficiens fortiorem. Propterea etiam Chriſtus neruos potentia eius exſcindens , induxit hanc legem. Eſt quippe illa cura maxima charitatis. Omnium enim mater bonorum, & certum , an diſcipulus Chriſti ſis, experimentum, & ea quæ in nobis ſunt bona cuncta complectens, hac eſt omnium maximè. Iure igitur radices inimicitiarum, ipſoſque fontes, per quos charitas necari ſolet, multa cum vehementia Chriſtus intercipit. Nihil ita ſtudet Deus , vt nos mutuis charitatis nexibus colligare. Propterea , & per ſemetipſū, & per diſcipulos ſuos, tā in nouo, quàm in veteri teſtamento, plurimo hoc mandatum ſermone commendat.*

Ibidem.

Charitas eſt teſſera diſcipulorum Chriſti. Charitatis egregia encomia.

commendat. Et vehemens animaduerſor atque punitor eſt eorum, qui præceptum tale contemnunt. Nihil quippe eſt quod ita omnem malitiam & pariat, & firmet, vt interemptio charitatis.

Qualis fuerit Scribarũ de lege ſenſus. *Thomas quodlibet. quæſt. 1. de charit. a. 8. ad 5. ita ſentit de ſcribis.*

Gloſſa, quam induxere Iudæi, tota fuit penes literam adſtruendam, ita vt extra literam nihil omnino concederent: Vt, quia Deus dixerat eſſe diligendum proximum, ſtatim inferebant illi, eſſe odio habendum inimicum. Deus præceperat non mœchandum; Scribæ actionem credidere reprobam, vtpote veritam, ſed affectum dixere innoxium, quia lex explicitè effectum minimè recenſebat. Et hoc delirio Ioſephus hiſtoricus Iudæus inſignis etiam laborauit. Nam ille Polybium hiſtoricum damnat, eò quòd dicit, Antiochũ Epiphanem malè diſperiiſſe, quia propoſuerat animo templum Dianæ ſacrilegis manibus expilare.

Ioſephus lib. 12. antiquit. Ioſephi hiſtorici error, circa peccatũ in affectu. Hypocriſis malum eſt fermentum.

Ait Ioſephus, non peccaſſe Antiochum hoc proponendo, quia peccatum non eſt in affectu, ſed in effectu. Hanc Scribarum ſententiam hodiè damnat Chriſtus luſtrans intima animæ præcordia, caſtigando affectus deuios ab amore. Et reuera doctrina illa Phariſæorum & Scribarum erat conſona moribus eorum, compoſitis ad præſcriptum legis cute tenus, vt hypocritas decet. Etenim cùm intus eſſent ſpurciſſimi, deforis erant ſancti, omnem ſuam curam, ad extima refundentes. Et hoc præcipuè in eis carpit Chriſtus, monendo ſuos diſcipulos, vt cauerent à fermento Phariſæorum, id eſt, ne eſſent hypocritæ, & totam ſuam iuſtitiam reponerent penes obſequium legis deforis obſeruatæ.

Theophylactus in cap. 12. Luc.

Theophylactus mecum in eamdem ſententiam coit ita fatus: *Vocat igitur fermentum hypocriſim, tanquam alterantem & corrumpentem intentiones hominum, quibus ſe ingeſſerit. Nihil enim ſic alterat mores vt hypocriſis.* Peſſimum ſanè virus, quod minima ſui parte coinquinat magnos virtutum cumulos aſſurgentes. Ita Beda: *Sicut modicum fermentum totam farinæ maſſam corrumpit; ſic ſimulatio animum tota ſinceritate virtutum & veritate fraudabit.*

Beda cap. 51. in Lucam Ambroſ. 17. in Lucam.

Eliminitis adhuc Ambroſius ſui ſenſa pronit appoſitè ad intentum Chriſti, qui virtutis defæcatæ praxim exigens à ſuis diſcipulis, non vult eos tantùm aptari ad verba legis ſecundùm opera externa, ſed præterea iniungit, vt penitiora quæque animæ reformentur. Sic ille: *Pulcherrimum locum tenendæ ſimplicitatis, æmulandæ fidei Saluator intexuit, ne Iudaica more perfidia, alia promamus in affectu, alia voce ſimulemus.* Illam doctrinam eſſe tantùm ad faciendos oculis fucos, & non ad faciendam animam terſiorem, Chriſtus alibi conqueſtus eſt, hac cenſura: *Væ vobis, Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui mundatis quod de foris eſt calicis & paropſidis; intus autem pleni eſtis rapina, & immunditia. Phariſæe cæce, munda prius quod intus eſt calicis & paropſidis, vt fiat id, quod deforis eſt, mundum.*

Matth. 23. Phariſæorum & Scribarum ſanctitas tota deforis.

Typica locutione Chriſtus in conſpectum dedit ingenium Iudæorum, quibus præcipua ſollicitudo erat, quales deforis apparerent. Ita Hieronymus: *Arguit Phariſæos ſimulationis, & mendacij, quod aliud oſtendant hominibus foris, aliud domi agant. Non quòd in calice & paropſide eorum ſuperſtitio moraretur, ſed quòd foris hominibus oſtenderent ſanctitatem.* Scilicet ad faſtum dumtaxat, & non ad ſalutem animæ ſortiendum. Ne autem illa praxis excolendi virtutem cute tenus dubiam eorum faceret ſanctitatem, legem ita literaliter expendebant, vt ne latum vnguem fingerent ſe ab ea velle procul eſſe, etſi reuera in plurimis aberrarent.

Hieron. in 23. Matth. Scribæ & Phariſæi legem ad literam volebãt obſeruari, non reſpicientes intentum legiſlatoris.

Illa legis interpretatio opaca & materialis valde congruebat carnalibus hiſce hominibus, ægrè ſapientibus ea quæ ſunt ſpiritus. Vnde nihil omnino attendebant ad ſpiritualem ſenſum legis, arbitrati ſe ſatis ſuperque feciſſe legi, ſi ad verborum ſonum ſuos coaptaſſent mores. Doctrinæ huius noxiæ fibras omnes hodie reſcindit Chriſtus, ne in ſurculos adoleſcant: Et aliàs, vt prælibaui, ſuos diſcipulos alienos fecit ab hac diſciplina, ſub ſymbolo fermenti ſedulò præcauendi, quod ſic Hilarius expendit: *Monentur Apoſtoli non admiſceri doctrinæ Iudæorum, quia legis opera in effectum fidei, & præfigurationem rerum conſequentium conſtituta ſunt; & in quorũ tempora, atque ætatem veritas contigiſſet, nihil vltra in veritatis ſimilitudinem poſitum arbitrarentur, ne doctrina Phariſæorum Chriſtum neſciens, effectum Euangelicæ veritatis rumperet.*

Qualis fuit doctrina Phariſæorum.

Hilarius in Matt. Canone 16.

Hilarius hoc diſcurſu ait, in lege duo fuiſſe attendenda; vnum corporale explicatum cortice literali: Aliud merè ſpiritale, pertinens ad Chriſtum venturum, quantùm ad cæremonialia, & ſpectans ad animæ cultum, quantùm ad moralia. Iudæi animales adhæſere cortici; aſpernantes ea quæ erant Chriſti, & animæ; totamque ſuam doctrinam excolendo corpori manciparunt. Vetus hoc fermentum ſuo contagio poteſt inficere inſtitutum Chriſti, qui idcirco cauens ſuis diſcipulis, prudenter eos præmonuit, vt hoc fermentum vetus & noxium expurgarent. Sic ille: *Intuemini, & cauete à fermento Phariſæorum, & Saducæorum.* Hieronymum in eo argumento audire præſtat, ita verſantem locum iſtum: *Qui cauet à fermento Phariſæorum, & Saducæorum, legis ac literæ præcepta non ſeruat, traditiones hominum negligit; vt faciat Dei mandata.*

In lege duo ſunt attendenda, vnum corporale, aliud ſpiritale.

Matth. 16. Hieronym. in cap. 16. Matthæi. Fermentum Phariſæorũ quale fuerit.

Ad ſenſum literalem pertinet, explicare illam altiſſimam Theologiam, quam Chriſtus hoc capite recenſuit, præcipiendo homini percuſſo in maxilla dextera, præbere & alteram homini ſæuienti. Non paſſim hoc patientiæ ſpecimen exigit Deus in effectu, ſed affectu: Id eſt, eo nos vult amore in proximos flagrare, vt parati ſimus ad omnes iniurias potiùs quàm mala malis rependere. Ita ſanctus Auguſtinus. *Ea quæ in nouo teſtamento à Sanctis facta ſunt, valent ad exempla intelligendarum Scripturarum, quæ in præceptis digeſta ſunt; velut cùm legimus in Euangelio: Accepiſti alapam, &c. exemplum autem nullum patientiæ quàm ipſius Domini excellentius inuenimus, & ipſe cùm percuſſus eſſet, non ait: Ecce alteram maxillam; Sed ait: Si malè dixi, exprobra de malo; ſi autem benè, quid me cædis? vbi oſtendit illam præparationem alterius maxillæ in corde faciendam.* Ille reſumens eandem theſim de Chriſto, non exhibente alteram maxillam, ſed parato ad grauiores anguſtias, ita fatur: *Paratus fuit Dominus non ſolùm in alteram maxillam cædi pro ſalute omnium, ſed in toto corpore crucifigi.*

Quomodo ſit intelligenda illa altiſſima doctrina Chriſti præcipiens præberi alteram maxillã percutienti vnã. *Auguſt. de mandatis ad Conſentium cap. 15. tom. 4. Idem de ſermone Domini in monte l. 1. cap. 35.*

Adiice ad extremum argumentum, in gratiam meæ concluſionis de Chriſto carpente ſenſum & interpretationes Scribarum & Phariſæorum, quorum ſanctitas tota erat extrinſeca,

eundem

eundem Dominũ præcepiſſe ſuis Apoſtolis, vt vacarent alteri ſanctitati; quia illa iuſtitia Phariſæorũ illudens oculis, & captans hominum gratiam non erat idonea ad æternam Dei gloriam aucupãdam. Sic præmonet Apoſtolos: *Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquàm Scribarum, & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Proculdubio cùm iſto damnet mores eorum, & ſtatim ſubiiciat quædam præcepta, quæ ait fuiſſe dicta, nec tam vllibi reperiantur; fas eſt eum inuehi in doctrinam eorum, quorum proximè mores acriter obiurgarat. Quantùm autem diſtent inſtitutiones Euangelicæ à doctrina illa Phariſæorum, quæ legis literam & corticem excolebat, audi ab Auguſtino componente Chriſti conſilia cum dogmate Phariſæo. *Phariſæorum iuſtitia minor eſt, non excedere vindicta rationem, & hæc eſt pacis inchoatio. Perfecta autem pax eſt, talem penitus nolle vindictam. Intra illud ergo primum, quod præter legem eſt, vt maius malum, pro minori male reddatur. Et hoc, quod Dominus perficiendis diſcipulis dicit, ne pro malo vllum malum reddatur, medium locum tenet, vt tantum reddatur, quantùm acceptum eſt, per quod a ſumma diſcordia, ad ſummam concordiam tranſitus factus eſt. Quiſquis enim malum prior infert, maximè à iuſtitia diſtat: quiſquis autem nulli prior malefecit, ſed tamen læſus rependit grauius, receſſit aliquantulũ a ſumma iniquitate. Qui verò reddit tantùm, quantùm accepit, iam aliquid donat. Iuſtum enim eſt eum qui læſit prior, grauiùs lædi. Hanc ergo inchoatam minimè iuſtitiam ille perficit, qui legem venit implere. Duos autem gradus, qui interſunt intelligendos relinquit. Nam eſt qui non reddat tantùm, ſed minus. Et hinc aſcendit qui omnino nil rependerit, quod parum videtur Domino, niſi & ampliùs ſit paratus ſuſcipere. Quapropter non ait; non reddere malum pro malo, ſed non reſiſtere aduerſus malum, vt non ſolùm non rependas quod tibi fuerat irrogatum, ſed etiam non reſiſtas, quin aliud irrogetur. Hoc enim eſt quod conuenienter exponitur. Si quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe ei & alteram. Quod ad miſericordiam pertinere hi maximè ſentiunt, qui eis quos multum diligunt ſeruiunt, vel prauis, vel phreneticis, à quibus multa ſæpe patiuntur, ſi eorum ſalus id exigat, præbent ſe etiam, vt plura patiantur. Docet ergo Dominus medicus animarum, vt diſcipuli ſui, eorum quorum ſaluti conſulere vellent, imbecillitates æquo animo tolerarent. Omnis namque improbitas ex imbecillitate animi venit, quia nihil innocentius eſt eo, qui in virtute perfectus eſt.*

Matth. 5.
Chriſti doctrina præcipuè attendit ſanctitatem animæ internam.

Auguſt. lib. 1. de ſermone Domini in monte ca. 33. Tom. 4

Euangelica diſciplina ad quem perfectionis apicem ſuos euehat profeſſores.

Improbitas omnis ex imbecillitate venit.

Ex præfatis concluſio noſtra ſarta recteque ſuperſtes eſt, & liquet hoc capite, Chriſtum iecisse Euangelij fundamina, defæcando legem, terſa rubigine ſenſus peregrini, quem Scribæ & Phariſæi perperam inducebant.

Charitas eſt fundamentũ Euangelij.

SENSVS LITERALIS.

Penes charitatem eſt, adſciſcere homines in numerum filiorum Dei.

In hæc verba:

Benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus vos, vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cælis eſt.

§. II.

CONIECTVRA I.

Ex Ratione.

PRiſca ætas induſtria in cudendis iconibus in gratiam Deorum, qui tunc proſtabant in delubris, aliàs Amorem pinxit coronatum; quo intento, hoc penes eſt vnumquemque conicere. Plerique arbitrati ſunt Amorem diademate dignatum, quia ipſe triumphum egit de ſuperis etiam cœlicolis. Vt miſſa faciam obſoleta hæc monumenta Gentilium; dicam, in virtutum choro, charitatem, quæ eſt amor, dignam eſſe maximè coronari. Ad eam namque præcipuè pertinent inſulæ regni Dei, ad quod duntaxat ius habent filij Dei, cohæredes Chriſti, quos tales efficit amor Dei, ſeu charitas, quæ Dei ergò etiam porrigitur ad inimicos. Hoc eſſe priuilegium charitatis, vt nos efficiat filios Dei, diſertè ait Chriſtus, hodie proponens beatum illum ſtatum filiorum Dei, veluti ſtipendium dilectionis inimicorum. *Benefacite his qui oderunt vos; & orate pro perſequentibus vos, vt ſitis filij Patris veſtri qui in cælis eſt.* Quæ verba adeò liquida ſunt, vt miter Maldonatum affirmare, ſenſum huius textus eſſe de ſimilitudine: non de ſtatu; ita vt Chriſtus dixerit, eos qui non odio habent inimicos ſuos, ſed eos amore proſequuntur, & ſe beneficos erga eos præſtant, fore ſimiles filiis Dei. Sic ille: *Hic ſenſus multè magis conuenit, quia dicere eſſe filios patris ſui tautologia eſt: dicere autem eſſe ſimiles vſitata locutio, & quia ſtatim declaratur, quomodo Patris ſui filij, id eſt, ſimiles, ſi benè omnibus fecerint, erunt, quia Deus Solem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos, & quia verſu 48. dicitur: Eſtote ergo vos perfecti, ſicut Pater veſter, qui in cælis eſt, perfectus eſt; vbi non quomodo filij, ſed quomodo ſimiles eſſe poſſimus declaratur.* Hæc ille, quem impugno.

Amor olim quare pictus coronatus.

Charitas eſt virtutum præcipua.

Matth. 5.

Maldonat. in cap. 5. Matth. n. 45.

Itaque ſenſus literalis hic eſt. Exhibete vos propitios inimicis veſtris, eos cumulantes beneficiis, vt ſic aſſequamini titulum & rem filiorum adoptiuorum Dei. Triplici ratione aſtruo meam concluſionem contra Maldonatum. Primò de ratione ſenſus literalis eſt, vt ſequatur verborum ſonum, niſi ſit figurata locutio, obſtans quin ſenſus literæ conſonet. At nihil obſtat, quin verba Chriſti ſortiãtur illum ſenſum, quem ſuggerunt voces antea prælibatæ. Si quid enim temorari poſſet germanum & ſincerum ſenſum literæ, illud præſertim illud præſertim eſſet, quòd homo nequeat eſſe filius adoptiuus Dei, cùm adoptio naturam imitetur, & homo alterius ſit naturæ à Deo. Sed, hoc non officit: nam gratia facit nos diuinæ conſortes naturæ vt ait Petrus, ac proinde idoneos, quos adoptio faciat filios, ſi dignemur

Charitas nos realiter facit filios Dei adoptiuos.

Quomodo poſſit homo fieri filius Dei.

2. Petr. 1.

dare nomen noſtrum Chriſto Domino reuocanti. Homines, ſuffragio gratiæ Dei, habere hoc ius adoptionis, ait Ioannes ita fatus: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.* Poteſtas illa, qua quis fieri poteſt filius Dei, ad actum reducitur, quotieſcunque practicè excipitur doctrina Chriſti, quæ amore condita, ſuos ſequaces ita amore decoquit, vt nihil omnino præter amorem ſpirent. Et eſto laceſſiti ſint ab æmulis; non ideo tamen feruet ſanguis ad vindictam, nec caro vltionis impetigine prurit; ſed totum eſt amoris Dei quod eructant & faciunt, vtpote Deo ſati, cuius pro modulo ſuo filij illi adoptiui actiones iugiter æmulantur. Præcipua autem Dei imitatio, ad quam nos ſollicitat Chriſtus illa eſt, quæ pertinet ad beneficentiam erga inimicos. Nempe ait, Deum illucere reprobis æquè ac iuſtis, accenſa vtriſque face Solis alluendo ſimul omnes pluuia tempeſtiua. Vnde homo nactus illum ſpiritum beneficum, profectò non erit ſimilis filio Dei tantùm, ſed ipſe reuera erit Dei filius adoptiuus. Spiritum hunc in beneficia erogandа pronum homines euehere ad ſtatum filiorum Dei, Paulus inſinuat hoc contextu: *Quicumque ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore: ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum.* Non ergo intelligenda ſunt verba Chriſti, vt Maldonatus ingerit; ſed ſimpliciter, ita vt veri filij adoptiui ſint omnes illi quorum anima amore Dei & proximi iugiter æſtuans, charitatem ſuam congruis actibus explicabit.

Charitatis præcipuè negotium eſt, Chriſtum imitari.

Roman. 8.

Rurſus altero argumento probo, Chriſtum attendiſſe ad veritatem, & non ad ſimilitudinem filiorum Dei adoptiuorum. Amantiſſimos ille rerum Dominus initiare volens diſcipulos ſuos arcanis Euangelij, ne ardui inſtituti profeſſio faceſſeret eis negotium, adiecit præmium inſigne, veluti ſtipendiũ agonũ, quos obediendo mandatis eius congruit exantlare. Huius generis eſt textus ille, quem decurro. Nimirum hoc diſcurſu Chriſtus indicens quales debeamus nos præſtare erga inimicos, doctrinam inuexit hactenus inauditam. Vt ergo animos acueret ad obſequium huius diſciplinæ, ait, profeſſores eius fore filios Dei, atque ita filiationem Dei poſuit in præmium. Qui igitur exquiſitè morem geſſerit huic mandato Chriſti, præmio dignabitur, & non tantùm ſimilitudine præmij. Similem namque eſſe filio, non eſt præmium condictum, ſed eſt tantùm præmij expreſſi ſpecies adũbrata. Nonne Saul illuſiſſet Dauidi reduci ex congreſſu cũ Goliath, ſi eũ ſimilem feciſſet genero ſuo, locatâ alij filiâ ſuâ Michol, quam deſponderat ei militi, qui Goliath ſingulari certamine confoderet? Ita planè feciſſet fucos Rex ille, qui propoſiti ſui tenax Dauidem deuicto Goliath reuera ſuum generum fecit. Cùm ergo filiatio illa fuerit appoſita in præmium; arbitror eſſe incongruum, ita referre intentum Chriſti, vt ad ſolam ſimilitudinem reſpexerit. Quaſi verò eo ſolo nomine præceperit, nos eſſe erga inimicos in beneficia pronos, vt ſimiles ſimus tantùm filiis Dei. Profectò ſi deſit realis ſtatus filiationis eius, quam verba ſonant, anima multos experta agnones, non incurret in præmium, ſed in inane præmij ſimulacrum. Sanè infirma hominum indoles erigenda fuit valido argumento ad proſirendum amorem illum, quem Chriſtus Dominus ingerebat. At paruuli momenti fuiſſet hæc ratio: Si obſequimini meo edicto, & benè feceritis perſequentibus vos, ſimiles eritis filiis Dei. Nimirum ſimilitudines rerum imponunt, & non æquè afficiunt vt res. Vnde magis congruum eſt explicare verba de adoptiua filiatione, vt eo ſtipendio minuatur difficultas illa maxima, quam importat hoc mandatum, de æmulis noſtris toto pectore iugiter adamandis. Non enim ſatis animos acueret ſpes ſimilitudinis eius, quam conciliaret amor ille, ad cuius praxim heroicam nos Chriſtus Dominus adhoratur.

Quare Chriſtus dixerit, eos fore filios Dei, qui beneficos ſe præſtiterint erga inimicos.

Tertiò ſeries verborum Chriſti impugnat illam Maldonati explicationem, quæ ſuadet beneficentiam erga inimicos, vt ſimiles ſimus filiis Dei. Etenim Chriſtus hoc ſermone multus fuit in damnandis Phariſæis & Scribis, quorum præcipua cura fuit, in ſimilitudine virtutis occupari. Quippe curæ tenuerant tantùm compoſiti in virtutis habitum, vtpote ſanctitatis ſuæ ſummam reponentes penes virtutis adumbratæ ſpecies ementitas. Hoc hominum genus occupatum ſolùm circa ſimilitudines, & procul à veritate, Chriſtus ita carpit: *Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.* Chriſtus igitur cenſorem agens eorum, qui ſimilitudinem tantùm virtutis aucupantur, noluit ſuadere amorem inimicorum, vt ſimiles videremur eſſe filiis Dei. Illa enim ſimilitudo ſuaderet, vt inde aliis præbeamus aliqua ſpecimina virtutis exercitæ: atque adeò nullum fructum conciliat poſſeſſori ſuo quàm gratiam hominum, quibus filiis Dei ſimiles apparemus. Sed Chriſtus docuit aſpernandã illam gloriolam, quæ capitur aliquâ præoſtenſâ virtutis vmbrâ. Ergo totum charitatis pretium non refudit in illam ſimilitudinem filiorum Dei, ſed in veram ſortem filiorum, ad quam ſequaces Euangelij cœlitus euehuntur.

Matth. 6.

Amor inimicorum nos filios Dei facit adoptiuos, & non ſolùm ſimiles filiis.

Inſtabis, locum vnum Scripturæ eſſe faculam alterius, & congruè explicari textum vnum alio verſiculo, cuius ſenſum ipſe Chriſtus Dominus explicauit; ac proinde dicere, eſſe benefaciendum inimicis, vt homines videant nos eſſe ſimiles Deo, qui propitius eſt in bonos & iniquos, eſſe ſimilem textum iſti: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.* Quaſi diceret: Si benefacitis iis, qui vos odio proſequuntur, ſpectatores veſtri glorificabunt Deum, quia vos ſimiles ſibi effecit, & ſic lux veſtra lucebit coram hominibus. Reſpondeo, vtrobique eſſe particulam, *Vt*: Sed eam habere diſpares omnino habitudines. Verbi gratiâ, cùm Chriſtus ait: *Benefacite his qui oderunt vos, vt ſitis filii Patris veſtri qui in cœlis eſt.* Ibi particula, *Vt*, pertinet ad præmium, ſine vllo reſpectu ad alios homines. Non enim redditur præmium, vt videatur ab aliis, ſed vt compenſet opus emeritum, atque ita voces illæ Chriſti nequeunt aliò deriuari. Neque etiam illis fauet ille verſus inſinuans, præmium virtutis quandoque eſſe, videri ab hominibus, & præbere eis anſam glorificandi Deum. Nam in eo contextu. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona.* Particula, *Vt*, non directè collimat ad oculos hominũ, ſed ad perfectionem operum. Id eſt.

Matth. 5.

Chriſtus

Quomodo debeant bona opera videri ab hominibus.

Chriſtus non vult fieri bona opera, vt videantur; ſed hoc præcipit, vt adeò ſint perfecta, vt etiam nobis inuitis, virtutum radij aliis illuceant. Ita mihi præit Hilarius, hæc commentatus: *Tali etiam lumine monet fulgere Apoſtolos, vt ex admiratione operis eorum, Deo laus impertiatur.* Videri ergo ab hominibus, non eſt ſcopus parænesis Chriſti; ſed ſtudium virtutis adeò defæcatæ, vt illa etiam rutilet nobis inconſultis, iuxta, ſancti Hilarij ſententiã hanc: *Non quòd ab hominibus oporteat gloriam quærere; ſed vt diſſimulantibus nobis opus noſtrum his, inter quos viuimus, in honorem Dei eluceat.*

Hilar. Canon 4. in Matth. Ibidem.

Filiatio Dei quare promiſſa amori inimicorum.

Ex præfatis, indubius eſt ille ſenſus, quem affingo verbis Chriſti, vtpote maximè congruens intento Domini ſuadentis rem arduam, propoſita filiatione Dei in præmium, vt vel ſic adderet animos, atque adiiceret ingens roboris incrementum.

SENSVS LITERALIS.

Charitatis obſequio præſtito inimicis, euehimur in ſortem filiorum Dei.

In hæc verba:

Benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus vos, vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cælis eſt.

CONIECTVRA II.

Ex Lingvis.

Linguæ igneæ datæ Apoſtolis vt prædicarent amorem Chriſti.

PRomiſſis Chriſti ſublati è medio fidem fecere linguæ ignitæ, quæ in die Pentecoſtes diſcipulis ſingulis inſederunt: ſiquidem ille pollicitus Spiritum ſanctum, ſtetit pollicitis, cùm linguę igneæ in diſcipulos deſuper influxerunt. Linguæ illæ erant aptatæ in amoris præconium, quod orbe toto inſonuit, quando diſcipuli prædicarunt Chriſti amorem in homines ipſi etiam iniurios, pro quibus mortem oppetere minimè cunctatus eſt. Illæ eædem linguæ, quę increbruere tùnc temporis in argumẽtum amoris filij Dei hodie adhuc clamant, eos eſſe reuera filios Dei adoptiuos, qui æmulantur amorem illius amantiſſimi Domini adeò beneuoli erga ſuos inimicos, vt pro eiſmet innumeras propè ſubierit anguſtias. Nulla planè lingua ſonat, eos fore ſimiles Deo aut filiis eius; ſed liquidò conclamant omnes illud idem quod tranſlatio noſtra Canonica, quæ ad verbum expreſſit textum Hebræum. למען תהיו בני אביכם *lemangan thiu bene auichem.* Id eſt, *Vt ſitis filij Patris veſtri.* Vox Hebræa, תהיו *thiu*, non importat ſimilitudinem illam, quam adeò tenaciter propugnat Maldonatus, ſed liquidò explicat ſubſiſtendam illam quæ docet eos, quos gratia fecit conſortes diuinæ naturæ. Nam vox illa, תהיו *thiu*, & nomen Dei, יהוה *iehouah*, eamdem radicem habent, id eſt, ab eodem verbo deducuntur. Quippe illæ duæ voces fluunt à verbo, היה *haiah*, quod ſignificat eſſe. Vnde vt ſtatus gratiæ anteit omnes omnium hominum ſortes quantumuis emineant intra naturæ pomœria, dialectus Hebræa appoſitè adhibuit vocem, quæ aſſumitur ad Dei eſſentiam cõgruè referendam. Si legitima eſſet ſententia Maldonati, ſubodoratus eam author Hebræus adiecta vna dumtaxat litera, caph, eã quãtocyùs expreſſiſſet. Vbi enim dixit, בנא *bene*, dixiſſet כבני *chibne*, id eſt *ſicut filij*.

Ex lingvis.

Hebræa.

Dei nomen apud Hebræos vnde deriuetur.

Filiationem Dei optimã omnes linguæ promittunt diligentibus inimicos.

Syriaca.

Chaldæa.

Græca.

Syrus interpres in nullo planè deuiat ab vtriuſque textu noſtro, ſed cũ religioſè refert vſque ad minimum apicem. איבנא דתהוין כבוהי דאבוכון *aiacano dethheunun benauhi dauuchun.* Id eſt, *Vt ſitis filij Patris veſtri.* Vox Syriaca, דתהוון *dethheunun*, ab eadem etiam radice, חוה *hauach*, fluit. Eſt namque vox illa communis Hebræis, Syris, & Chaldæis, & ab ea veteres illæ linguæ arbitrantur exprimi nomen Dei, quod ſupremum eſſe ſignificat. Græca Scriptura non deuiat. ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν, τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. *Vt ſitis filij Patris qui in cælis eſt.* Concordes illi textus procul ab ea ſententia, quæ dicit, eos, qui benè faciunt inimicis ſuis, fore ſimiles filiis Dei, me maximè ſollicitant vt eam reiiciam. Nam vt variæ linguæ dixere Regem Iudæorum, illum qui moriendo præſtitit quod docuit, orando pro ſuis homicidis; Ita & variæ linguæ conſpirant ad apotheoſim eius, qui fuerit propitius æmulis ſuis, Chriſti legibus obſequendo.

SENSVS LITERALIS.

Charitas diffuſa vſque ad inimicos animam dignatur infulis filiorum Dei.

In hæc verba:

Benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus vos, vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cælis eſt.

CONIECTVRA III.

Ex Sanctis Patribvs.

Iſaac magis credidit manibus Iacob quam ori.

IAcob excepturus extrema vota annoſi patris ſui Iſaac, quem lumen omne defecerat, finxit ſe eſſe primogenitum eius nomino Eſaü, componens vocem ſuam ad eumdem tonum, quo Eſaü vtebatur in ſermone. Sed vt nihil ſimulatum eſt ſincerum; vox illa Iacob æmulata ſonum peregrinum, ſuſpectam fecit fidem affirmantis ſe eſſe maiorem natu. Vt ergo Iſaac occurreret technæ, quam timebat, iuſſit hunc filium ſuum accedere, vt eo palpato coniiceret eſſetne is quem fingebat, an non. Ecce ſeriem hiſtoriæ: *Dixit Iſaac: Accede huc, vt tangam te, fili mi, & probem vtrum tu ſis filius meus Eſau, an non. Acceſſit ille ad Patrẽ, & palpato eo, dixit Iſaac: Vox quidem vox Iacob eſt: ſed manus, manus ſunt Eſau. Et non cognouit eum, quia piloſa manus ſimilitudinem maioris expreſſerant.* Lingua & manus concordes effecere Iacob compotem voti ſui, quo ſanè aliter excidiſſet. Hoc examine ſuos diſcipulos probat Chriſtus. Namque lata lege de dilectione inimicorum, plerique profeſſi ſunt amorẽ illũ ore tenus, dicentes ſe nihil cũ ęmulis ſuis habere, quod diſcordiã ſonet. Et quidem hodie vulgaris eſt illa profeſſio, ſi quando ſint componendæ rixæ inter Chriſtianos. Vtrimque inſonant illæ voces: Æmulus ſuas res habeat; nihil mihi, & illi. Deus alia indagine ſcrutatur amorem noſtrum: etenim præter eloquia, petit opus vt teſſerã indubiam amoris. Nempe lingua, & manus diſcolores, adulterinum amorem damnant.

Geneſ. 27.

Amor inimicorum magis operibus eſt probandus quàm verbis.

Reuera Deus exigit manus in gratiam inimici, vt videre eſt hoc præcepto: *Benefacite his qui oderunt vos.* Vnde fruſtra ſuum iactat amorem ille, qui non eſt beneficus inimico ſuo, iuxta præſcriptum Chriſti. Profectò non cenſebitur filius Dei is, qui degeneres habebit manus, diſpari ore concordiam reſonante.

Sunt qui arbitrentur dæmonem, cùm induit ſpeciem corporis, ſemper habere manus aduncas in modum vnguium aquilarum. Sed ij omnes, qui ambiunt infulas filiorum Dei, non aduncas & noxias debent circumferre manus, deſudantes cruore inimici; ſed decet potius eos habere in gratias manus iugiter explicat. Scilicet hoc examine Deus homines adoptat in filios ſuos. Et quia magnum hoc eſt præmiū, magnos etiam agones poſtulat à vincente, quos Chryſoſtomus enumerat, de amoris differens incremēto. Sic ille: *Vide quot gradus aſcendit, & qualiter nos in ipſum virtutis apicem ſtatuit. Primus gradus eſt, non incipere iniuriam. Secundus, vt iniuriam vlciſcens, æquali ſupplicio ſis contentus. Tertius, non facere vexanti, quæ quis paſſus eſt. Quartus exponere ſeipſum ad patienda mala. Quintus, amplius ſe tribuere, quàm ille vult, qui fecit mala. Sextus non odio habere eum qui hoc operatur. Septimus, diligere. Octauus, benefacere. Nonus, pro ipſo orare. Et quia magnum erat præceptum, præclarum præmium ſubdit, ſcilicet vt ſitis filij Patris veſtri.*

Ex SS. PATRIBVS. *Chryſoſtom. homil. 18. in Matth.*

Amoris inimicorū ſunt varij gradus.

Elimatiùs intentum meum probat Auguſtinus, dicens ſtipendium charitatis ſe porrigencis erga inimicos, eſſe, vt profeſſores ſuos efficiat filios Dei: & hunc titulum emi adimplendo ea, quæ nobis cœlitus iniunguntur. Accipe eius ſententiam. *Ex illa autem regula intelligendum eſt quod hic dicitur, quâ & Ioannes dicit: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Vnus enim naturaliter Dei filius eſt; nos autem poteſtate accepta efficimur filij, in quantum illa quæ ab eo præcipiuntur implemus. Itaque nō ait: Facite ea, quia eſtis filij; ſed facite iſta, vt ſitis filij.* Vt in naturalibus, vtplurimum tranſeunt cum ſemine mores, vnde & filij referunt indolem patris, ita & gratia, quæ eſt ſemen vitæ æternæ, ſtatim atque animam afficit, eam aptat ad imitationem Dei, qui cùm ſit beneficus in omnes, neminem à ſua gratia ſecernendo, ſi dignetur ſe ad eam accingere, nos ſuo exemplo ſollicitat ad eamdem etiam beneficentiam omnibus erogandam. Et quia tota amoris ſumma emicat in amore exhibito inimicis; vt nos Chriſtus alliceret ad hoc arduum ſpecimen amoris, Chryſoſtomus ait, eum, affirmando nos obediendo fore filios Dei, congrua præmia ſubdidiſſe.

Auguſt. lib. 1. de ſermone Domini in monte c. 46.

Filiatio diuina emitur obſequio præſtito mandatis Dei.

Gratia nos componit in habitum filiorum Dei.

Filiatio diuina quare promiſſa amori inimicorum.

Quod verò Maldonatus ait eſſe tautologiam, ſi iuxta literæ ſonum intelligantur verba Chriſti, parum mouet. Nam Scriptura variis aſſueta tropis, id eſt, figuris loquendi, vt rem altiùs inſinuet, crebrò repetit. Neque etiam illa Chriſti ſententia ita eſt tautologa, ſeu prædicatio eiuſdem de ſeipſo, vt non aliquid aliud formaliter inuehat. Nimirum hæc propoſitio Chriſti: *Benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus vos, vt ſitis filii Patris veſtri, qui in cœlis eſt.* Hæc inquam propoſitio nihil incongruum vehit, intellecta prout ſonat, nec vllam repetitionem ingerit importunam, vtpote ſic intelligenda. O Diſcipuli ſectatores Euangelij mei, gratia quidem vos adſciuit in numerum filiorum Dei, faciendo vos diuinæ naturæ conſortes, ne ergo degeneres ſitis, referte conſonis actibus indolem Patris veſtri cœleſtis, vt reuera ſitis filij eius. Hoc autem eſt benigni illius Patris ingenium. Solem ſuum facit oriri ſuper bonos & malos, pluuiarum latices fundit, qui alluunt arua etiam hominum impiorum. Beneficiis aſſiduis inimicorum ſuorum corda prouocat ad reſipiſcentiam, totumque hoc vniuerſum, theatrum eſt, vbi bonitas Dei præcipuas partes agit. Vt ergo maiora præbeatis argumenta eius gratiæ, quæ vos iam effecit filios Dei, hoc vnum altè veſtris mentibus inſideat, ſcilicet vt præſtetis vos beneuolos, atque beneficos erga inimicos; namque illud eſt Deum Patrem veſtrum congruis actibus imitari.

Amor inimicorum præcipuè probat nos eſſe in gratia.

Quia neminem cogit Deus ad præſtandum hunc præfatum amorem, ſed dumtaxat præcipit, & penes hominem eſt obedire ad ſalutem mediante gratia, vel reluctari, vlciſcendi appetitu ſuadente vindictam, ideo Hieronymus ait, nos non natura filios Dei eſſe, ſed arbitrio noſtro. Sic ille: *Si quis præcepta Dei cuſtodiat, & filius Dei efficitur: ergo non in natura filius eſt hic, de quo loquitur, ſed arbitrio ſuo.* Vnde vt nihil adeò voluntarium eſt ſicut amor, anima percita charitate, quam exhibet inimicis, tunc maximè probat eſſe filiam charitatis, quos veluti parente ſata nihil niſi amorem ſapit. Ergo cùm Deus charitas ſit, & qui manet in charitate ille in Deo maneat, & Deus in eo; profectò ille filius Dei erit, qui ex charitate renaſcetur. Itaque eſto gratia Dei nos filios Dei faciat; ſi tamen inguente tentatione vindicandi iniuriam in perniciem inimici, indulgemus illi libidini, & maleficos nos præſtamus, non ſumus ex tunc quod eramus; deſinimus enim eſſe filij Dei, vtpote paſſi deliquium gratiæ, quæ comes eſt indiuidua charitatis. Eamobrem dicere: *Benefacite his qui oderunt vos, vt ſitis filii Patris veſtri, qui in cœlis eſt* Perinde eſt ac dicere: Etſi gratia Dei vos efficat filios Dei; dilectio inimicorum adeò ingens gratiæ pondus adiicit vobis, vt ea charitate nouum induentes ſtatum, denuo nati videamini, & ſic titulo potiore ſitis filij Dei, quàm fueritis hactenus.

Hieron. in Matth. cap. 5.

Quomodo ſiamus filij Dei amando inimicos.

Vltione excidimus dignitate filiorum DEI.

Amor inimicorum; magnum gratiæ Dei incrementum adiicit.

Adiice ſtatum filiationis Dei tribui charitati ab eo Apoſtolo, cui maximè cordi fuit amor. Sic ille: *Videte, qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filii Dei ſimus & nominemur.* Quò maior ergo æſtuabit amor ſanctus; tantò etiam amplius hominem efficiet filium Dei. At ſumma amoris ſacri eſt, prorumpere in beneficia erga inimicos. Quiſquis igitur benefecerit inimicis ſuis, ille procul dubio filiationis Dei rem & titulum aſſequetur.

1. Ioan. 3.

Amor inimicorum, eſt ſumma amoris ſacri.

SENSVS LITERALIS.

Perfectionis cardo omnis, in amore vertitur.

In hæc verba:

Eſtote ergo perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.

§. III.

CONIECTVRA I.

Ex Ratione.

Nili aquæ fœcundant Ægyptum.

Amor inimicorum eſt gratiarum ferax.

ILluuies aquarum Nili exundantis faciebat olim arua opima Ægypti, quando Nilus aſſurgebat ad menſuram ſacram Serapidi, in cuius templo religioſè aſſeruata colebatur. Deſudante ſolo Ægypti feracibus aquis Nili, luxuriabant agri in ſegetes & gramina, quibus homines & pecora ſaginantur. Habet & anima noſtra vnde ferax & fœcunda fiat, amorem ſcilicet, cuius naturalis alueus eſt bonum vnicuique conueniens. Sed ſi hunc canalem tranſgreditur amor, ſuos ſuperans terminos, & decurrens vſque ad inimicos, beneficiis eos alluens, tunc maximè à Deo mitis gratiæ dotibus anima fœcundatur. Quippe aſſurgit homo in ſortem filiorum Dei, beneficio amoris huius, extra ſolitum ſibi alueum excurrentis. Huius autem amoris menſura reconditur in templo gloriæ. Nempe Dei amor nobis proponitur in exemplum, quod quiſquis aſſecutus fuerit benefaciendo inimicis; vt Deus ſe beneficum præſtat impiis hominibus, quos patitur inimicos, profectò ille perfectionem hanc aſſequitur, ad quam hortatur nos Chriſtus ita fatus: *Eſtote ergo perfecti, ſicut Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* Cuius verſus ille non eſt ſenſus, quem plerique ei affingunt, arbitrati Deum nobis præfigi in ſcopum omnium actionum, ita vt quemadmodum Deus nihil hiulcum aut imperfectum agit; ſic & nos in omnimodam perfectionem noſtra omnia opera componamus. Aliena planè ab intento Chriſti eſt illa literalis expoſitio.

Perfectio diuina, quam Chriſtus propoſuit imitandam, non eſt omnimoda, ſed ea quæ attinet ad amorem inimicorum.

Itaque hæc eſto concluſio, pangens literalem ſenſum veriſſimum & germanum, ad quem præcipuè attendit Chriſtus, ſuos hoc textu diſcipulos adhortando. Chriſtus commemorando perfectionem Patris cœleſtis, ad cuius typum voluit inſtituere ſuos auditores, deſignare voluit amorem illum Dei, qui non conſulit tantùm iuſtis, ſed & miſeretur iniquos, prouocans illos ad meliorem frugem, multas eis gratias erogando. Vnde hi qui textum hunc promunt, vt probent hominem vſquequaque perfectum eſſe debere ad æmolationem perfectionis Dei, deuiant ab intento Chriſti, qui hoc ſolum voluit inculcare, dilectionem inimicorum exhibitam beneficiis, homines dignari ſorte filiorum Dei, quia ſic Deum imitantur, qui non propitius eſt tantùm bonis, ſed & eſt miſericors malis, quos beneficiis illectos ſibi tandem conciliat. Et vt hanc dilectionem altiùs infigeret, totam hanc paræneſim concluſit adiecta particula, *Ergo.* Vt vel ſic ingereret, ſe nihil noui adiicere, ſed ea quæ dicebat pertinere ad proximum ſermonem, de imitando amore Dei, qui ad amicos & inimicos porrigitur. Sic ille: *Eſtote ergo perfecti, ſicut Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* Id eſt: Nanciſcetur amor veſter apicem ſuæ perfectionis, quando diffundetur etiam in inimicos, ſollicitans eos beneficiis ad redamandum, ſicuti Deus cauet etiam malis hominibus, qui experti eum liberalem, dato libello repudij crimini, reſipiſcunt. Hoc mementote, & pro modulo veſtro, aſſurgentes in eam perfectionem, quam Deus exhibet miſerendo malis.

Perfectio hominum quomodo referre queat perfectionem Dei.

Nota particulam illam, *ſicut*, ooo dicere concolorem perfectionem Dei & hominum: nulla namque finiti ad infinitum proportio eſt: atque ita vox, *ſicut*, non æqualitatem ſignificat perfectionis Dei & hominum; ſed relationem ſimilitudinis, quæ intercedit inter prototypum & eius ſpecies adumbratas. Quamuis enim nequeat homo pertingere ad perfectionem ſui exemplaris; aliqualem tamen poteſt referre ſimilitudinem eius, ſubſidio gratiæ, quæ hominem Dei participem facit. Hanc concluſionem ſermonis Chriſti pertinere ad miſericordiam præſtandam inimicis, & non ad imitandas omnes alias perfectiones Dei, Lucas Euangeliſta ſignificat, explicans illam perfectionem de ſola miſericordia, quam quiſque debet inimicis omnibus exhibere. Sic enim Lucas effert Chriſti eloquia à Matthæo recenſita: *Diligite inimicos veſtros: benefacite, & mutuum date, nihil inde ſperantes: & erit merces veſtra multa, & eritis filij Altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos, & malos. Eſtote ergo miſericordes, ſicut & Pater veſter miſericors eſt.* Lucas notat eſſe miſericordiam, illud quod Matthæus perfectionem nuncupat. Nec diſcordant ambo, hac duplici nomenclatura amoris inimicorum. Eſt quippe amor ille miſericordia conſulens miſeriæ inimici. Eſt & perfectio ſumma, vtpote tanta, quanta poteſt eſſe maxima. Luc. 6.

Perfectio Dei imitanda ab homine eſt miſericordia erga inimicos.

Quomodo homo queat referre ſinceram Dei imaginem.

Eſto igitur hæc altera concluſio pertinens etiam ad ſenſum literalem huius contextus. Chriſtus commemorans quantùm diffundi debeat amor noſter erga inimicos noſtros, ſtatim illam dixit perfectionem æmulantem perfectionem Dei, quia perfectionis noſtræ cardo omnis in amore vertitur, vt probatur hoc diſcurſu. Rei alicuius, effictæ ad exemplar alterius, perfectio ſita eſt in perfecta ſimilitudine exemplaris, cùm res adumbrans nequeat excedere ſuum prototypum. Homo itaque editus ad imaginem & ſimilitudinem Dei, hoc vnum debet ſatagere, vt quantùm ſibi fas eſt, referat exemplarem cauſam. Sed nihil ad hanc ſimilitudinem æquè conducit ſicut amor, qui nos conformes facit rei adamatæ. At amare, eſt idem velle & idem nolle. Ergo qui Deum perfectè amabit, ille erit totus compoſitus ad arbitrium Dei, ac proinde defæcatus erit ab omni næuo. Nulla namque macula animæ affingitur, niſi ab aliquo affectu deuio. Si ergo omnia animæ vota penes Deum ſunt, nihil omnino ſupererit, vnde peccare queat, cùm deorſum non feratur: Sed ſumma illius amoris emicat in eo, qui benefacit inimicis ſuis: Ergo ille, qui amore Dei percitus inimicos ſuos afficit beneficiis, maximam perfectionis partem implevit: quomodo enim poſſet ille malam voluntatem exhibere Deo, qui bonus eſt, cùm bonam voluntatem præſtet homini, qui malus eſt. Sic pater quàm eminens ſit illa praxis amoris, quæ hominem euehit ad perfectionem ſeu plenitudinem legis, iuxta illud Pauli: *Plenitudo legis eſt dilectio.* Hæc perfectio neminem arcet, ſed omnibus eſt conſona;

Amoris Dei mira vis in anima.

Amor inimicorum magnam dicit perfectionem.

ſiquidem nullus eſt amoris expers; ſi cætera non potes, ama, & feciſti ſatis, ipſo Apoſtolo aſſertore, cuius hoc effatum eſt: *Omnis lex in vno ſermone completur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.*

SENSVS LITERALIS.

Dilectio inimicorum teſſera perfectionis eſt.

In hæc verba:

Eſtote ergo perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

CONIECTVRA II.

Ex linguis.

Omnia nos hortantur ad amorem.

BEatus Auguſtinus amore Dei flagrans aiebat, creaturas omnes eſſe ſuadas amoris huius ſacri, ad quem homini prædicandum nihil prorſus elingue eſt in hoc rerum vniuerſo, ſed omnia ſunt vocalia, ſtyloque loquaci clamant vt amemus Deum. Si res aliàs tacitæ ſunt ſonoræ in argumento amoris; quales putas fore linguas, ſi quando de amoris pondere conſulantur. Profectò non in voces perſtrepent inconditas; ſed illæ concordes ſuaue melos edent, in amoris gratiam, vt hoc dulciſono cantu deliniti homines incaleſcant. Quippe dialecti omnes verſantes illum verſum, quo Chriſtus hortatur nos ad perfectionis apicem occupandum, ſuggerunt illam parænesim eſſe intelligendam de amoris ſumma, & non de virtutum omnium agmine conducendo. Ita vt, *Eſtote ergo perfecti, ſicut Pater veſter cæleſtis perfectus eſt*, perinde ſit ac, Satagite, vt amando inimicos veſtros, æmulemini amorem illum, quo Deus etiam ſuos inimicos afficit, eos dignando ſuis beneficiis, etiam iniurios Domino largitori.

Ex linguis.

Lingua Hebræa vt primogenita ſe prodit, inſinuans illum textum, qui perfectionem ſummam ſonat referri ad amorem. על כן תהיו תמים *nghal chen thihu themim.* Id eſt. *Ideo eſtote perfecti.* Vox על כן *nghal chen*, eſt dictio illatiua copulans totam ſententiam, cui adiicitur, præuio ſermoni, qui cùm fuerit de perfectione amoris, ſita in dilectione inimicorum probata beneficiis, verſus ille nequit intelligi de alio perfectionis ſtudio, quàm eo, quod pertinet ad amoris argumenta inimicis ſingulis exhibenda. Quadrat vox, תמימים *themimim*, deducta à radice תמם *thamam*, id eſt, *complere*, ita vt perfecti periode ſint, ac complentes, Chriſto ſignificante nos perfectos fore, ſi compleamus legem illam, quam tunc temporis inducebat. Appoſitè etiam Mercerus in theſauro linguæ Hebrææ, expendens illam vocem, תמים, quæ eadem eſt ac participium תם *tham*, illam ſic reddit. *Inculpatus vita & moribus iuxta legem: non fraudulentus conſiliis, non varius, ſed ſimplex.* Hæc ille opportunè ad intentum Chriſti, qui inſtituens ſuos diſcipulos ad inculpatum vitæ genus, quo nos amor initiat, compendioſè hac voce, תמימים *themimim*, quæ quandoque perfectum ſignificat, monuit, vt ſi perfectionis cupidi ſumus componamus mores noſtros iuxta illam legem amoris, quam prælibato hoc ſermone ſuo mentibus ingerebat. Quod Latinus interpres ait, *perfecti*; vox Hebræa refert, *Immaculati vita & moribus iuxta legem.* Cùm ergo lex proximè recenſita, ſit lex de amore inimicorum, non poteſt Euangelij ſenſus aliò detorqueri. Atque ita intelligendus eſt Chriſtus quaſi ita fatus: O feruidi ſequaces Euangelij, multas hactenus tuli leges; ſed earum omnium compendium charitas eſt, & ea præcipuè quæ pertingit ad inimicos. Si ergo vultis vos aptare ad meæ legis inſtitutum, & ſic aſſequi ſtatum perfectionis, diligite inimicos veſtros, & benefacite his, qui oderunt vos; & ſic quantùm homini fas eſt, prototypum veſtrum, nempe Deum, congruo opere refereris.

Hebræa. Mercerus lexico Hebræo in voce. תמים

Amor inimicorum magnam perfectionem dicit.

Syriaca. Chaldæa.

Syrus interpres non præteriit particulam illatiuam, quæ perfectionem refert, ad ſermonem de dilectione inimicorum, הוו הכיל אנתון גמירא *hauau hachil antun gemire.* Id eſt, *Eſtote, igitur vos perfecti.* Apud Syros vox, הכיל *hachil*, idem ſonat; ac apud Hæbræos על כן *nghal chen.* His quippe vtuntur auctores ſacri, quando duo verſus in vnam coire debent ſententiam. Vnde ne diſcurſus, de amore inimicorum, & de perfectione, quibuſdam imponeret; quaſi verò Chriſtus completo ſermone de dilectione inimicorum, ad aliud argumentum tranſiiſſet, exorſus ſermonem diſſitum ab alio; vterque textus appoſuit particulam illatiuam, quæ palàm facit intentum Chriſti fuiſſe, vt recenſio illa perfectionis indictæ, pertineret ad obſequium legis huius, quæ ad amorem æmulorum homines adhortatur. Non vacat etiam myſterio vox, גמירא *gemire*; illa nempe non ſolùm hominem perfectum ſonat, ſed & coronatum. Nam Syris & Chaldæis, גמירא *gemiro*, ſignificat coronam, à radice Syriaca & Chaldæa, גמר *gemar*, id eſt, *abſoluere.* Illud namque quod eſt ſuis omnibus numeris abſolutum, corona perquàm dignum eſt. Itaque verba Chriſti Syriacè expreſſa, hunc ſenſum edunt: Dilectio inimicorum facinus arduum eſt, huic intendite, vt tandem aliquando poſticis huius amoris obſequio coronari.

Amor inimicorum coronandus.

Græca.

Suas etiam opportunè partes egit Græcus interpres, commemorans illam dictionem illatiuam, in qua vt cardine vertitur intentum Chriſti. Ecce idioma fauens meæ ſententiæ, Ἔσεσθε, οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειος ἐστι. Id eſt. *Eſtote igitur vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.* Particula, οὖν id eſt, *igitur*, ſatis ſuperque ſonat, vt ex ea inferamus, illam perfectionem, ad quam nos Chriſtus initiat, eſſe amoris huius praxim, quam luculenter antea commendauit. Adiice vocem Græcam τέλειος quæ perfectum ſignificat, deduci à verbo, τελειόω, quod perinde eſt ac finio, inſtituo. Vnde, τελείωσις, id eſt, conſecratio. Et Exodi 29. τελειώσεις τὰς χεῖρας Ἀαρών. Id eſt, *conſecrabit manus Aaron.* Quiſquis ergo anhelat ad perfectionem inſtituti Chriſtiani, ille diligat inimicos ſuos, & beneficum ſe illis exhibeat, quantùm poteſt. Eâ nempe induſtriâ colophonem imponet obſequio, quod deuouit ſermonibus Chriſti, cui profectò ille totus eſt conſecratus, qui etiam iniurias facit ſacras, iis vtendo ad incrementum amoris ſui, ita Domini inſtitutoris legibus obſequendo. Præterea verbũ, τελειόω, *finio*, benè quadrat amori inimicorum: quia cũ finis legis Chriſtianę ſit dilectio? Ille penes quem abſoluta amoris praxis erit, nõ habebit vltra quò procedat

Iniurias acceptas conſecrat amor inimicorum.

Amor eſt finis legis.

procedat, vtpote finem nactus, Deoque frui incipiet in hoc æuo, prout fas eſt homini viatori. Nempe vt gratia eſt gloria inchoata; gratiæ vbertas, quæ influit in religioſos, & exactos Euangelij profeſſores, aliqua ex nunc eis gloriæ tribuit argumenta.

Ex præfatis, obſurdeſcet ille, qui non audiet conclamantes linguas in gratiam meæ concluſionis; affirmantis, Chriſtum eo literali textu, qui hortatur ad perfectionem, hoc præcipuè intendiſſe, vt ſi amor inimicorum in ſua praxi faceſſeret negotium; recoleremus, nos aliter haudquaquam poſſe aſſurgere ad perfectionis ſtatum illum, quem præſcribit illa ſeuerior Euangelij diſciplina. Non tamen inficior, poſſe præcones verbi ſacri homines vrgere ad omnium virtutum obſequium, vt vel ſic aliqualem referant vmbram Dei, qui eſt vſquequaque perfectus. Sed quia hoc mihi penſum indixi, vt collimarem ad ſcopum illum, quem intendit Chriſtus homines affatus; ideo fusè oſtendi illas voces, *Eſtote ergo perfecti*, eſſe veluti anacephaleoſim, id eſt, breue compendium illius ſermonis, ad amorem inimicorum omnes homines adhortantis.

SENSVS LITERALIS.

Amor inimicorum ſumma eſt; inſtituti Chriſtiani.

In hæc verba:

Eſtote ergo perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

CONIECTVRA III.

Ex SS. Patribvs.

Legibus olim cautum eſt, ne in re ancipiti teſtimonium amicorum eſſet momenti alicuius. Sed lex illa antiquata eſt in argumento amoris inimicorum: nimirum ad eminentiam illius amoris maximè facit teſtimonium eius, qui eum impensè coluit. Ipſe enim legifer Chriſtus, legem, quam ſermone hodierno ſanxit, perfectè in ſupremo agone poſitus adimpleuit. Quippe fudit preces in gratiam perduellium hominum, à quibus fuerat cruci affixus, adeóque beneficus illis fuit, vt plurimos eorum ad fidem conuerſos gloriâ dignatus ſit. Ille igitur Chriſtus ſe egregium huius amoris encomiaſten præſtitit, quando ei perfectionis diadema affinxit, dicens eis quos inſtiabat eo amore: *Eſtote ergo perfecti, ſicut Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.* Nemo etiam Sanctorum eſt, qui non effuſus ſit in laudes huius amoris, refundens in eum præcipua perfectionis argumenta. Ita Auguſtinus: *Domine Deus meus, ſi feci iſtud, ſi reddidi retribuentibus mihi mala. Hoc dicere non poteſt, niſi perfectus. Ait enim Dominus: Eſtote perfecti, ſicut Pater veſter cæleſtis eſt perfectus, qui Solem ſuum facit oriri ſuper bonos, & malos.* Remigius perfectionem dilectionis concludit hiſce carceribus, arbitratus eum, qui amore dignatur inimicos ſuos, omnes amoris numeros impleuiſſe. Sic ille: *Quia perfectio dilectionis, vltra dilectionem inimicorum non poteſt procedere; ideo poſtquam Dominus præcepit diligere inimicos ſubiunxit: Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.*

Ex SS. Patribvs.

Auguſt. in Pſal. 7

Amor inimicorum eſt tantùm perfectorum

Remigius.

Amor inimicorum eſt tota amoris ſumma.

Ipſe quidem perfectus eſt, vt omnipotens; homo autem vt ab omnipotente adiutus;

Gregorius Nyſſenus ait alia omnia attributa Dei, non proponi homini in ſcopum, quem attendat, ſed vnam ei bonitatem obiici, vt ſe componat in ſimilitudinem eius. Accipe eius ſententiam: *Nulli eſt natura diuina, nulli potentia, nulli ſapientia imitabilis: bonitatis tamen, manſuetudinis, iuſtitiæque, ac humanitatis diuinæ typos aliquos quoquo modo effingi poſſe non inficias iuerim.* Sic ego explico Gregorium appoſitè ad titulum quem expendo. Perfectio hominis ſita eſt in tali ſimilitudine Dei, qualem referre poteſt homo. At non poteſt Deum imitari in creatione, ſimplicitate, æternitate; quia hæc omnia ſubolent infinitam eſſentiam, infra quam longè poſitus eſt homo. Sola ſupereſt bonitas Dei, quæ in eo imitabilis eſt: vt ſicut Dei dona; ad bonos & malos diffunduntur; ita & hominis gratia diſpergatur in omnes etiā homines inimicos: & tunc pro viribus ſuis aliquali modo ſuum prototypum aſſequetur.

Gregor. Nyſſen lib. de profeſſione Chriſtiana.

Amore inimicorum Deus proponitur imitandus.

SENSVS LITERALIS.

Virtus quæ in oculis emerita, litans oculis hominum; æterna Dei mercede cadit.

In hæc verba:

Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum, qui in cælis eſt.

§. IV.

CONIECTVRA I.

Ex Ratione.

IN venenoſis animantibus præcipuum nocendi locum tenet baſiliſcus, qui etiam oculis ſuum ſpargit virus adeò lethale, vt aſpici ab eo perinde ſit ac necari. Imò tanta eſt eius oculorum pernicies, vt ſi ei obiiciatur ſpeculum, vnde ſe videat per refractam ſui ſpeciem, ſtatim ipſe malè diſpereat interemptus proprio ſpiculo ſuo, ſiue intuitu reſiliente ex ſpeculo. Tāti prodigij fides eſto penes auctores, illam hiſtoriam recenſentes. Titulus exponendus ſimilem propè tragœdiam ſubiicit oculis noſtris, dum affirmat, virtutem, quæ oculis hominum litat, id eſt, quæ eo fine ſe prodit, vt captet hominum gratiam, excidere præmio æterno. Nonne perinde eſt ac dicere, oculos hominum id poſſe in virtutem, quod baſiliſci aſpectus in homines poſſunt? Ita tamē adeò quadrat iſti argumento hiſtoria reguli huius ſerpentis, qui ſuo etiam aſpectu deficit, vt ſi quiſpiam ediderit aliquod facinus eximium, & hoc ſuum opus egregium imprudenter attendat, vt proprium fœtum ſuo matre ſatum, ſtatim perimat ſe propriis obtutibus. Nimirum ille, qui ſe ipſum ſuſpicit & miratur, æquè eſt vanitati obnoxius, vt ille qui nimis anxiè captat oculos aliorum. Hinc fortè querula vox Ieremiæ Prophetæ: *Oculus meus deprædatus eſt animam meam.* Anima namque tumens, ſuo ipſius intuitu; æquè deliquium patitur, vt ille, qui alios oculos aucupatur.

Præclarum exordium contra eos qui videri volunt bona operantes.

Oculi ſpectatorū ſunt viſulenti virtutibus eo fine editis vt videātur.

Thren. 3.

Chriſtus occurrens illi diſcrimini, ſic cauet indoli noſtræ propenſæ ad conciliandos hominum oculos, etſi noxios egregiis actibus exantlatis:

Quare bona opera nomine iuſtitiæ ſignificentur.

Attendite, ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Nomine iuſtitiæ nuncupat illa omnia opera, quæ vel primam iuſtitiam præcedunt, gratiæ excitantis obſequio; vel illa opera, quæ edita ab homine in gratia, proficiunt ad gratiæ amplius argumentum. Huius generis præcipuè ſunt illa, quæ recenſet hîc Dominus, recolens eleemoſynam, orationem, & ieiunium: munens ea præclara facinora excidere nitore ſuo, ſi collinient in oculos hominum vt vltimum ſcopum ſuum. Hoc argumentum luculenter expendi, decurrens Euangelium Feriæ quartæ cinerum, initio huius Tomi tertij, vbi multifariàm enucleaui theſim iſtam, quam ideo nunc vt canis in Nilo curſim expediam, ne luxurians oratio incurrat in aliqua antea prælibata. Hoc igitur habeo probandum, ſcilicet: nulla eſſe repoſita ſtipendia actioni, quam quis exeruit, vt captaret hominum gloriam: videri enim ab hominibus, in eo textu idem ſonat, ac mendicare gloriolæ auram perinanem.

Quare opera edita ob vanam gloriam, ſua mercede cadant.

Præter multa alia argumenta, quæ in præfato Euangelio proſtant, accipe & iſtam rationem validam ad meum intentum adſtruendum. Ad hoc vt alicui operi merces æterna decernatur, debet illud opus procedere ex principio ſuperioris ordinis; quia natura ſuo conamine nequit aſſurgere ad finem ſupernaturalem, qualis eſt gloria æterna, quæ manet beandas animas. At principium ſuperioris ordinis non fertur in creaturas vt in proprium finem: vt namque in naturalibus cauſæ benè diſpoſitæ non fruſtrantur intento ſuo, ſed remoto quouis obice ſortiuntur effectum congruum; ita titulo potiore, gratia, quam nullus remoratur obex, non deuiat à ſuo agendi modo, qui eſt, Deum ſibi ſemper præſtituere in vltimum finem: hunc enim quiſque ſibi præfigit in finem, cuius gratiam vult congruo opere demereri. Ergo ipſa gratia, cuius eſt animam conciliare Deo, hoc ſibi penſum præcipuum indicet, vt illi ſoli litet, incuria gloriæ hominum, quæ eſt bonis actibus inimica.

Aliud argumentum demonſtrans irrita eſſe bona opera eo fine edita vt videantur ab hominibus.

Rurſus bona opera, eo argumento edita vt videantur ab hominibus, & aſſlentur aura populari, nullum habere ius ad mercedem illam, quam Deus impertitur virtutum praxi, patet ex natura meriti. Nempe de ratione cuiuſcunque meriti eſt, vt ſuam mercedem accipiat ab eo cui laborat. Cùm ergo hominis vani omnia vota anhelent ad captandam hominum gloriam, & deſudent illi ſoli, profectò iniquum eſt, velle à duobus dominis mercedem accipere, cùm vni tantùm ſua obſequia omnia mancipârit. Nimirum qui attendit oculos hominum, vt eos ſibi propitios faciat, aſpectus ab eis vt quidpiam ſingulare; cùm nactus eſt illum finem, viſus ab hominibus, & accepto ab eis præconio, debitum ſibi accepit ſtipendium, ac proinde non eſt vnde à Deo mercedem iure queat exigere, quia haudquaquam illi rerum Domino deſudauit. Et quia mentionem meriti fecimus; recolenda ſunt dicta ſuperiùs, ſcilicet meritum gloriæ æternæ dicere præuiam charitatem, qua inſcia nullum omnino eſt meritum de condigno; quia Deus iis tantùm ſe obſtrinxit, qui morem gererent ſuis legibus, indictis ad hanc gloriam congruè capeſſendam. En pactum initum: *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Ergo cùm homo, impetigine gloriæ humanæ, nihil niſi vanitatis cauſâ perficiat, fruſtra ſibi adblanditur, ſperans à Deo mercedem operis exantlati: vbi enim deficit charitas, illinc abeſt etiam omne argumentum mercedis æternæ. Eſſe autem expertem charitatis hominem illum, qui ſe componit totum ad arbitrium oculorum hominum, liquet ex natura charitatis, cuius cura omnis eſt adhærere Deo tenaciter, & infra eum reponere quidquid eminet in humanis. Qui igitur Deo abdicato gloriam hominum ſibi affingit vt vltimum ſuarum actionum finem, ille Deo iniurius eſt, quia in locum Dei ſufficit homines. Ergo tantùm abeſt, vt à Deo mercedem recipiat, quinimò flagris excipietur, vt fur & latro, manus violentas iniiciens in domini ſui gazas. Etenim gloria ad Deum tantùm pertinet, cuius hoc eſt effatum: *Gloriam meam alteri non dabo.* Reus ergo eſt, & malæ fidei, qui gloriam ab hominibus exigit, edito ſpecimine virtutis emeritæ, cuius gloriam refundere debuit in Deum bonorum omnium largitorem, cui ſoli vt Regi ſæculorum immortali honor eſt & gloria. Cùm itaque non coëant meritum, & reatus; ille, qui peccauit, non inde poteſt exigere à Deo mercedem, vnde fecit digna plagis, gloriam domini ſui nequiter vſurpando.

Matth.19. Meritum bonorum operum vnde aucupatur.

Gloriam hominum aucupari, quàm ſit pernicioſum.

Iſai.48.

SENSVS LITERALIS.

Gloria humana bonis operibus iniuria eſt.

In hæc verba:

Attendite, ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.

CONIECTVRA II.

Ex Lingvis.

Quare ſuos diſcipulos Chriſtus tot præceptis imbuerit.

ANtequam lapides inſerantur in regias ædes, vt eorum compage fabrica aſſurgat expectatis colophonem, id eſt, extremam operis manum; peritus artifex explorata lapidum bonitate, eos aptat ad regulam ſæpius adhibitam, vt ſic expoliti quadrent regiis ædibus inſerendi. Ea vſus induſtria Chriſtus Eccleſiam erecturus, conquiſiuit animas vt lapides idoneos huic fabricæ; quos tamen aptauit ad amuſſim ſuam, ne inepti fabricam offenderent, architecti gloriæ detrahentes. Rudiores illi lapides ſæpe à Chriſto appoſiti fuere ad normam, futuri ſic aptiores illius ædificio. Quoties enim nouis præceptis eos erudiuit, toties illos ad regulam compoſuit, ne quid incongruum Eccleſiæ ſtructura myſtica pateretur. Et quia rectitudinem regulæ lapides aſſequi non poſſunt, niſi deponant ſuperflua quæ aſſurgunt, crebris ictibus exuenda; Chriſtus induſtrius architectus operæpretium duxit, ſuos erudire diſcipulos, detergendo ab eis iniqua dogmata Scribarum, & Phariſæorum, quibus imbuti erant omnino inepti ad fabricam Eccleſiæ. Præcipua deformitas, ad quam reparandam Chriſtus ſe accinxit, ea fuit, quæ Scribas & Phariſæos omnes infecerat: ſcilicet pruritus gloriæ humanæ, ad quam venandam omnia ſua bona opera dirigebant; præſertim eleemoſynas, quarum hoc eſt ſingulare munus,

Eleemoſyna cauere debet oculos ſpectatorum.

munus, vt oculos hominum deuinciant, non eorum tantùm quibus erogant ſtipem, ſed & aliorum, qui hoc beneficium ſpectant. Vnde Chriſtus ſpecialem mentionem eleemoſynæ fecit, ne ſuo ſtipendio æterno excideret facta inanis gloriæ gratiâ. Sic ille: *Cùm ergo facis eleemoſynam noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciant in ſynagogis, & in vicis, vt honorificentur ab hominibus.*

Matth. 6.

Ex Linguis.

Eſto ſingulis quibuſque bonis operibus immineat periculum vanæ gloriæ; Chriſtus tamen primò recenſuit eleemoſynam, vt eam cui maximè ſolet vanitas inſultare. Ideo Græcus interpres pro

Græca.

iuſtitia ſubſtituit eleemoſynam. Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. Id eſt. *Attendite, ne eleemoſynam veſtram faciatis coram hominibus.* Maldonatus ait, Græcum interpretem non intellexiſſe vim nominis. Hæbræi, צדקה *tſedakah*, quod Iuſtitiam ſonat, & vſurpaſſe eo verſu eleemoſynam pro iuſtitia, quia ſequens verſus eleemoſynam commemorat. Sed errat Maldonatus ipſe. Nam vox ipſa Hebræa, צדקה *tſedakah*, in lexico Hebræo Merceri profeſſoris regij vtrumque ſignificat; iuſtitiam ſcilicet, & eleemoſynam. Et textus Hebræus Matthæi, quo vtor, & qui eſt Ioannis Tilij Epiſcopi, longè terſior eo, quem Barbarum nobis obtruſit Munſterus apoſtata; ille inquam textus Hebræus eadem voce vtitur, cùm de iuſtitia & eleemoſyna loquitur. En contextum תתנו צדקתכם ראו שלא *reu ſchello thithnu tſidkathchem* Id eſt. *Videte ne faciatis iuſtitiam veſtram.* Sequenti verſu eadem vox pro eleemoſyna ſumitur. הצדקה ובאשר תתן את *vcheaſcher thithen eth hatſedakah.* Id eſt. *Quando dabis eleemoſynam.* Ibi, הצדקה *hatſedah*, non poteſt à Maldonato explicari de iuſtitia ob verbum תתן *thithen*, id eſt, *dabis.* Non enim datur iuſtitia, ſed eleemoſyna.

Hebræa.

Syrus interpres vocem etiam æquiuocam adhibuit quæ iuſtitiam, & eleemoſynam ſignificat חזו דין בזדקתכון *chura den bezidkathcun.* Id eſt. *Attendite autem in eleemoſyna veſtra.* Vox illa, cui ſuffixum eſt pronomen, deducitur à nomine, זדיקותא *Zadi Kutho.* quod Syriacè ſignificat, iuſtitiam, & eleemoſynam. Et de facto ſequenti verſu, vbi explicitè Chriſtus præſcribit regulas eleemoſynæ, vt par eſt erogandæ, Syrus interpres eleemoſynam expreſſit eadem dictione, qua antea iuſtitiam extulit, vt videre eſt hoc contextu. אמתי הכיל ועבד אנת זדקתא *emmathai hachil doghaned ambezidkethho.* Id eſt. *cùm igitur facturus es eleemoſynam.* Itaque liberum fuit interpreti Græco vertere ad arbitrium ſuum eleemoſynam pro iuſtitia, cùm textus Hebræi & Syri dictionem habeant, quæ eadem eſt, vbi de iuſtitia & eleemoſyna fit mentio, ac proinde malè carpit Maldonatus Græcum interpretem, quem Chryſoſtomus, Euthymius, aliique Patres Græci ſecuti ſunt. Non eo inficias, noſtram verſionem propiùs accedere ad intentum Chriſti, qui damnaturus immodicam gloriolæ cupidinem, non hoc ſolùm voluit dicere, vt eam arceremus à ſola eleemoſyna, aut oratione, & ieiuniis, quorum meminit hoc capite, ſed generali edicto rubiginem terſit illam, quæ ſolet bonis quibuſque actibus affricari.

Syriaca.

Iuſtitia & eleemoſyna eadem voce ſignificantur apud Hebræos & Syros.

Peritiſſimus hic magiſter, probè callens erudiendi modum, vniuerſalem propoſitionem fixit, vt edocto ſic animo ſingularia melius ingereret. Iuſtitia namque virtus eſt generalis, cuius modum præſcribens Chriſtus, eum poſtea cæteris applicuit virtutibus ſingularibus, vt eleemoſynæ, orationi, & ieiunio. Quare autem præmonendo diſcipulos ſuos de auerruncanda libidine inanis gloriæ, Chriſtus Syriacè loquens, vt cæteri tunc Hebræi, apud quos erat illa lingua vernacula, vſus ſit vocabulo ancipiti, quod æquè ad eleemoſynam pertinet, ſicut ad iuſtitiam; id ego arbitror conſultò eſſe factum, vt ſignificaret, opera miſericordiæ, vt par eſt exhibita, maximè habere vim iuſtificandi, & etiam valde eſſe obnoxia vanitati. Etenim vt beneficus homo omnium ſibi animos conciliat; ita periculum eſt, ne eò ſua dirigat vota, vt humanam tantùm gratiam ſuis præclarè factis perperam aucupetur. Huic itaque diſcrimini cauet Chriſtus, inſinuans omnium virtutum florem marceſcere, ſi perflctur aura gloriæ popularis.

Quare opera miſericordiæ nominentur opera iuſtitiæ.

SENSVS LITERALIS.

Virtus omnis, & præſertim eleemoſyna flaceſcit, perflata flabris inanis gloriolæ.

In hæc verba:

Attendite, ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.

CONIECTVRA III.

Ex SS. Patribvs.

Vitruuius, homo induſtrius in his quæ pertinent ad architecturam, ait ædes illas eſſe inſalubres, quæ ad auſtrum vergunt, quia illinc afflat peſtilens aura pelago æſtuante ſata. Idcirco Sardinia morbis obnoxia eſt, quia videlicet auſtro patet. Concordes ſunt in ſimili argumento Sancti omnes, cùm agitur de aura populari, quæ à vento nomenclaturam accipiens, vanitatis nomine nuncupatur. Aiunt Patres, illam auram ſpirare in perniciem bonorum operum. Ita Auctor imperfecti, huius venti damna commemorat: *Quid à Deo accipies, qui Deo nihil dediſti? Nam quod propter Deum fit, Deo datur, & ab eo recipitur; quod autem propter homines fit, in ventos effunditur, & à nullo ſperatur. Quid eſt enim aliud hominum laus, quam ventorum tranſeuntium ſonus?* Hanc inanem glóriam Dauid optat in puluerem deduci hóc præmiſſò voto: *Et gloriam meam in puluerem deducat.* Quem locum ſic Auguſtinus verſans enucleat: *Hic eſt ille puluis, quem proiicit ventus à facie terræ; ſuperborum ſcilicet vana & inepta iactantia, & inflata, & non ſolida, tanquam vento elatus pulueris globus. Rectè itaque hic poſuit gloriam, quam non vult in puluerem deduci; vult enim eam ſolidam habere in conſcientia coram Deo, vbi nulla iactantia eſt. Qui gloriatur, inquit, in Domino glorietur. Ita ſoliditas in puluerem deducitur, ſi per ſuperbiam quiſque contemnens ſecreta conſcientiæ, vbi ſolus Deus hominem probat, velit apud homines gloriari. Hinc eſt, quod alibi dicit Deus: Conteret oſſa eorum, qui hominibus placeat. Qui autem benè didicit, vel expertus eſt vitiorum ſuperandorum gradus, intelligit hoc vitium inanis gloria, vel ſolum, vel maximè cauendum eſſe perfectis. Quo primo enim vitio lapſa eſt*

Exordium pulchrum pro concione de fuganda vanitate. Peſtilens eſt aura vanitatis.

Ex SS. Patribvs. Author operis imperfecti homilia 13. Pſal. 7. Auguſt. in Pſalm. 7.

Gloria humana quomodo in puluerem reſoluatur.

eſt anima, hoc vltimum vincit. Initium autem omnis peccati ſuperbia, & initium ſuperbiæ hominis apoſtatare à Deo.

Hæc peſtilens aura non officit tantùm animæ ſaluti, & integritati bonorum operum; ſed eſt veluti turbo, quo percitum mare tumet, & in vortices agitur, abſorbens animas vt naues egregiis mercibus onerátas. Eò alluſit Baſilius ita fatus: *Fugienda in primis inanis gloria eſt, quæ non ante labores, a laborum nos ſuſceptione deterret, ſed iis iam tranſactis, mercedis præmiis exuit, ſpoliatve. Illa expugnatu difficilis, & callida ſalutis noſtræ inſidiatrix: illa vel in cœli ipſius conuexis inſidiarum aduerſum nos collocatrix, virtute ramis licet vſque in cœlum expanſis ac porrectis adornatas profligare, ac deturbare pertinaciſſimè contendit. Simul ac enim illa pietatis mercatorem cuiuſque modi virtutum mercibus onerariam mentis nauem ſubſarcinaſſe, & compleſſe animaduertit, procella ſua ocyus excitata, in eo omni conatu operam dat, vt illam euertat, & aquis peſſumdet. Illius enim, qui ad regnum ſupernum nauigationis ſuæ curſum inſtituerat, mente illa ad res humiles gloriaſque hominum contemplandas detorta, vniuerſas repentino ſpiritu ex animo diuitias exſufflat, & ſubrutis virtutum fundamentis, proceritate ſua ad cœlum vſque pertingentes labores deturbat, & terra alliſit; cum nos, vt eorum ab hominibus præmia expectemus, impellat, quos æquum erat, cùm oculos in ſolum Deum haberemus intentos, illique vni rectè facta noſtra reſeruaremus, meritam ab eo ſolum referre mercedem. Nos verò cùm ad amplectendas virtutes, hominum iudicio impulſi potiùs accedamus quàm Dei, inanemque ab illis gloriæ mercedem flagitemus; iure optimo diuinorum præmiorum fruſtrationem incurrimus: quippe qui non propter Deum labores adeamus, ſed hominibus nos operarios locemus noſmetipſos. A quibus cùm mercedis loco, iacturam auferamus quid eſt, quod nobis à Deo reddi ampliùs poſcamus, propter quem animum, vt operis aliquid faceremus, noſtrum nunquam induximus? Vnde de huiuſmodi hominibus Dominus in Euangelio dicit: Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.*

Baſilius lib. conſtitutionum monachal. cap. 11.

Vanitas eſt ventus ſubmergēs animas onuſtas bonis operibus.

Quare oculis hominum deprædentur mercedem bonorum operum.

Vanitatem præcipuè cauendam ab hominibus etiam ſanctis, ratio petita à vento probat: nimirum vt quiſque patet magis vento, quò plus attollitur: ita quò altior eſt apex ſanctitatis, ad quē aſſurgit homo, diabolus inde maiora argumenta conquirit hominem impetendi flabris auræ popularis, quæ idcirco eſt etiam viris optimis importuna, eos ſpoliando bonis ipſis, quæ fuere ingloriæ ſemina vanitatis. Eamobrem Baſilius multos eſt in hortandis ſanctis hominibus, vt declinent æſtus peſtilentis illius auræ, cuius contagio percuſſa quæque bona opera contabeſcunt. Sic ille: *Age igitur, quando hæc ita ſunt, fugiamus inanem gloriam, dulcem ſpiritualium operum expoliatricem, iucundum animarum noſtrarum hoſtem, tineam virtutum, blandiſſimam bonorum noſtrorum deprædatricem, eandemque mellis illitu fraudis ſuæ veneni coloratricem, & mortiferi hominum mentibus poculi porrectricem quod opinor ea de cauſa facit, vt vitio ſe illi auidius ingurgitent, nec vlla illius expleantur ſatietate. Dulce quid imperitis humana gloria eſt.*

Vanitatis periculum præcipuè incurrunt ſancti homines.

Baſilius vbi ſupra.

Quare autem prudentiores non caueant ab hoc vitio ſicut à cæteris, iſta ratio aſſignari poteſt, quod cætera piacula præferunt quid deforme, Verbi gratiâ, homo facto ſibi aliquo nomine ſanctitatis, non ſtatim tentabitur fœda libidine, gula, aut furto; quippe hæc omnia fœtent adeò, vt ſubolida nidore ſuo magis ſtomachum moueant ſanctis, quàm aliquam ſui cupidinem faciant; proinde fit, vt homines virtutis emeritæ non vrgeantur ſordidis affectibus, quia hæc peccata quidpiam ſapiunt indecorum. Vanitas verò ementita ſpeciem zeli, cultior obiicitur homini, qui dum credit aliis prælucere ſuo exemplo, palàm edit virtutis inolitæ ſpecimina, arbitratus alios laudando ſuam bonam frugem, concepturos etiam eamdem indolem ſanctitatis. Sed plerumque ſecus accidit, vt ſcilicet ille, qui capere voluit alios, exhibitis incautè ſuis præclarè factis, ab inani gloria miſerè capiatur. Vnde licet gloria humana non ſit ſemper vana, cùm præſertim tribuit homini ſancto, Deo prouocante homines, vt eos colant, quos viderint eminere virtutibus; ſatiùs duco, & dico declinare ſuaue melos laudis humanæ, quæ inſtar Sirenum cantus, affert perniciem illis, qui has dulciſonas voces patulis auribus ebibeſunt.

Vanitatis periculum quare non declinetur perfectis, vt alia vitia.

Mihi concinit Auguſtinus, qui explicat, quàm ſit periculoſa laus humana. Sic ille: *Qui laudatur, minus ſibi aſſumere debet, quàm offertur: ſed tamen ab eis, qui ſe honorant, nec totum, nec nihil accipiendo, & id quod accipitur laudis, aut honoris, non propter ſe, qui totus coram Deo eſſe debet, & humana contemnere, ſed propter illa accipiatur, quibus conſulere non poteſt, ſi nimia deiectione vileſcat. Ad hoc enim pertinet, quod dictum eſt: Nemo adoleſcentiam tuam contemnat, cùm hoc ille dixerit, qui alio loco ait: Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Magnum eſt de honoribus & laudibus hominem non lætari; ſed omnem pompam inanem præcidere, & ſi quid inde neceſſarium retinetur, id totum ad vtilitatem honorantium ſalutemque conferre. Non enim fruſtra dictum eſt: Deus confringit oſſa eorum, qui hominibus placere volunt. Quid enim languidius, quid tam ſine ſtabilitate, & fortitudine, quod oſſa ſignificant; quàm homo, quem malè loquentium lingua debilitat, cùm ſciat eſſe falſa quæ dicuntur? Non huius hoſtis virus ſentit, niſi qui ei bellum indixerit; quia etſi cuiquam facilè eſt laude carere dum denegatur, difficile eſt ea non delectari cùm offertur; & tamen tanta mentis in Deum debet eſſe ſuſpenſio, vt ſi non meritò laudemur, corrigamus eos, quos poſſumus, ne arbitrentur in nobis eſſe, quod non eſt, aut noſtrum eſſe quod Dei eſt, aut ea laudent, quæ quamuis ſint in nobis, nequaquam tamen ſunt laudabilia, velut ſunt bona omnia, quæ vel cum pecoribus habemus communia, vel cum impiis hominibus. Si autem meritò laudamur, propter Deum gratulemur eis, quibus placet verum bonum, non tamen pro his, quia placemus hominibus: ſed ſi coram Deo tales ſimus, tales non eſſe credunt, & non tribuitur nobis ſed Deo, cuius dona ſunt omnia quæ, verè meritòque laudantur. Hæc mihi ipſi canto quotidie; & tamen vehementer eum aduerſario dimicans, ſæpè ab eo vulnera capio, cùm delectationem oblatæ laudis mihi auferre non poſſim.*

Auguſtin. epiſtol. 46. ad Aurel.

Quàm ſit periculoſa laus hominum.

Pſal. 52.

Hæc itaque cantilena tuis auribus iugiter inſonet, ne ſtrepitu laudis humanæ quandoque tuus animus obſurdeſcat. Vtque magis exoſam habeas vanitatem, accipe vnde ſuam perniciem trahat inſana cupido gloriæ, in quam Sanctorum omnium

Quare nimia cupido gloriæ humanæ ſit Deo iniuria.

nium eloquia debacchantur. In tantùm aliquid eſt malum, in quantùm Deo iniurium eſt. At illa impetigo gloriæ, qua pruriens anima percellitur, eſt maximè Deo iniuria: nam illa cupiditas, & dubiam Dei fidem facit, & Deum quaſi impotentem credit: dubitat namque de gloria à Deo promiſſa bonis operibus ille, qui eâ ſpretâ gloriâ, laudes hominum aucupatur. Rurſus malè de Dei potentia ſuſpicatur ille, qui exiguam hominum mercedem præfert Deo, æterna præmia pollicenti. Nonne ergo eſt odio habenda illa iniquitas, vtpote auſa Deo inferre iniuriam? Eo maximè argumento vſus eſt Chryſoſtomus, homines adhortatus, vt Deum ſolùm attendant bona ſua in pauperes erogantes. Eum audire præſtat ita fatum:

In eleemoſyna erogāda Deus eſt ſolus attendus.

Quid infelicius credatur eſſe, quàm cùm in portu ſedens, naufragium pateris? Hoc autem faciunt hi, qui ob inanem gloriam bona operantur. Ne igitur iſtud eueniat, cùm boni quippiam feceris, noli à me gratiam flagitare, vt Deum certè habeas debitorem. Accipit enim ille fœnus à quibus non putatur accipere. Habes igitur locupletiſſimum debitorem, cur illum relinquens, me exiges hominem pauperem prorſus, ac tenuem? Nunquid enim indignatur hic debitor, cùm fœnus exigitur? Num aut verax in ſoluendo non eſt, aut ſoluere ſponte diſſimulat? Non cernis eius nullo explicabiles ſermone theſauros? non liberalitatem illam inenarrabilem donatoris? Ipſum igitur tene, ipſumque exige; hac enim exactione lætatur. Nam ſi ab alio exigi viderit quæ ipſe debet, ſuam reputabit iniuriam: nec tibi vltra eam reddet, quinimò te ſibi vltionis faciet debitorem. Vnde me iudicas, inquit, ingratum? Cuius mihi es idoneus conſcius paupertatis? Quia ſcilicet me prætermiſſo, ad alium importunus accedis, alterum fœneratus es, & alterius exactor efficeris. Nam etſi homo accepit quod in eleemoſyna dediſti; Deus tamen, vt tribueres, imperauit. Se igitur principalem debitorem tuum vult eſſe, præbens tibi occaſiones innumeras exigendi. Noli igitur tantas relinquendo diuitias, tantamque facultatem, & copiam largiendi, à me vt accipias, poſtulare, qui nihil omnino poſſideo. Cuius enim rei gratia mihi te oſtendis, cùm miſericordiam pauperibus impendis? Num ego tibi, vt tribueres, imperaui? Nunquid à me, vt tribuerem, audiſti, vt à me conſequenter mercedem videaris exigere? Ipſe dixit: Qui miſeretur pauperi, fœneratur Deo. Deo igitur fœneratus es, ipſum repoſce, ſed non tibi in præſens cuncta reſtituet: verùm hoc quoque tuo commodo facit.

Chryſoſt. homil. 25. in Matthæum.

Vana gloria demetit omne meritum boni operis.

Egregia deſcriptio malorum quæ vanitas affert.

Quamuis illa lethalis aura gloriæ humanæ, virtutum omnium choro aſpiret; præcipuè tamen ventilat eleemoſynam, quia hæc actio benefica tot conducit præcones, quot homines ſibi obſtringit ſtipem erogando. Ac proinde ſonus laudum, quæ comitantur eleemoſynæ facinus egregium, ſe blandè inſinuat in animam imprudentem. Eamobrem opportunè conſulit Chriſtus, vt ſecreto fiat eleemoſyna futura tutior, quò procul erit ab oculo deprædante totum, quod manus pauperi propitia impertiuit. Huic argumento congruè Chryſologus imponet coronidem, aureo ſic decurrens eloquio: *Miſericordia non terræ ſit nota, ſed cœlo; non hominibus inſinuata, ſed Deo. In plateis, in triuiis ſuum pietas habet ſecretum, &c. Deus de cordibus, non de manibus, facta metitur; & de ſenſu, non de locis operum colligit qualitatem. Miſericordiam coram ſe ſolum vult fieri, qui ſolus miſericordiæ remunerator eſt, & teſtis. Et qui dicit: Eſuriui, & dediſtis mihi manducare; vult in paupere ſibi dari; & qui vult ſibi dari, vult quod datum eſt ſe debere; & qui vult ſe debere quod datum eſt, vult largientibus nil perire. Deus parua poſcit, maxima redditurus. Vnde, homo, ſi in paupere Deo fœneras, teſtes homines non requiras: fides arbitros non requirit. De accipientis fide diſputas, qui ſine mediatoribus nil das: quia credita diffamas, vris verecundia debitorem. Ergo, homo, daturus Deo, da ſecretò, vt quod debes, non ſit oneris, ſed honoris, &c. Quàm verò in paupere ſit verecunda paupertas, quod largitatis tuæ quærat ſecretum, aperit ipſe cùm dicit: Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua. Sicut ſunt nobis in dextera parte virtutes, ita nobis pars vitiorum in ſiniſtra. Ergo vt opus eſt dextera, quod facit tacitus dator; quod facit dator garrulus, hypocriſis eſt ſiniſtra.* Hæc ille.

Eleemoſyna præcipuè patet vanitati.

Chryſolog. ſermone 9.

Eleemoſyna ſoli Deo placere debet.

Elegans exhortatio ſuadens vt eleemoſyna ſit ſecreta.

Vt ergo fœtus recens editus pannis inuoluitur, & ſubducitur vento, ne pereat; ita hoc tibi altè inſideat, virtutum actus debere abſcondi, ne afflatu humanæ gloriæ diſpergantur.

MORALIS

MORALIS
EXPOSITIO
EVANGELII PROXIME
literaliter expenſi.

EVANGELIVM SECTVM IN TOT NVMEROS, quot ſunt propoſitiones diſcuſſæ moraliter.

I. AVDISTIS quia dictum eſt : Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis : Diligite inimicos veſtros.

II. III. Benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos : vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cœlis eſt, qui Solem ſuum facit oriri ſuper bonos, & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & Publicani hoc faciunt? Et ſi ſalutaueritis fratres veſtros tantùm, quid amplius facitis? nonne & Ethnici hoc faciunt.

IV. V. Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Cùm ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis, & in vicis, vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua, vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito; & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.

SENSVS MORALIS
IN QVO ENVCLEANDO ludunt omnes ſcientiæ.

1. *VT Deus ſuum ſubſidium aptat omnium rerum indoli; ita ab eis exigit obſequium congruum opi, quam impertit. Eamobrem volens copioſos gratiæ ſuæ latices in mundum effundere promulgato Euangelio, ideo etiam exegit ab hominibus præcipua amoris argumenta, ferens legem de diligendis inimicis.*

2. *Ea tamen ſubaudita cautione, vt inimicorum vitia non amentur, ſitque is delectus in eo amore rependendo, vt quorumdam inimicorum conſortia declinentur.*

3. *Ne autem amoris ementita ſpecies inanis imponat; Chriſtus exoſus ludicra omnia ſimulacra, ſanxit illum amorem non debere eſſe truncum aut mutilum. Nimirum ei affinxit cor ſincerum ad affectum beneuolum, compegit ei os ad fundendas Deo preces pro inimicis, & demum ei affinxit manus, quibus beneficia ſuis æmulis erogaret.*

4. *Vt beneficiis & præmiis anima prouocatur ad ardua facinora; Deus in ſtipendium amoris huius appoſuit perfectionem. Nempe is omnium virtutum apicem nactus eſt, qui præfigit ſibi Deum in ſcopum, vt eum votis æquè ac & actibus aſſequatur.*

5. *Verumenimuerò cauere debet inſidias impiger ſectator Chriſti, quem plerumque vitiis intactum, callidus hoſtis virtutibus impetit, & proſternit, dum de præclarè geſtis, aſpirante Deo, ſe permittit hominum aura, flabris inanis gloriæ ventilatus.*

SENSVS MORALIS.

Vt Euangelica lex præcipuè amorem ſonat, ad eam maximè pertinuit ſummum amoris argumentum, quod eſt dilectio inimicorum.

In hæc verba:

Audiſtis, quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

SECTIO I.

Præfatio.

Exordium de efficacia amoris.

AGricolis in more poſitum eſt, adhibere ignis, obſequium, quando repurgare volunt arua ſenticetis hiſpida, iuxta Poëtæ conſilium.

Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros.

Christus adhibito amoris igne repurgauit gloſſas, quas Scribæ inuexerant in legem Moyſis.

Aduertens namque ruricola ligone ſuo non tundi ſpinas omnes, neque earum ſurculos extirpari, ignem opponit, qui ſpineta, & dumeta accendens, arua etiam fœcundat, opima effecta ſubſidio flammæ, iniqua germina depaſcentis. Ea induſtria Chriſtus legis Moſaïcæ repurgium fecit: quippe in illam legem antea ſanctam vepres irrepſerant, Phariſæorum & Scribarum nequitiâ, qui nolentes aſſurgere ad obſeruationem decalogi ſpiritualem, ex proprio penu ſuo multa comminiſcebantur contraria intento legiſlatoris. Nempe præcipuum fuit hoc eorum dogma, ſcilicet legem debere ad literam intelligi, abſque vlla adiectione. Vnde hanc concluſionem inferebant: inimicos eſſe odio habendos quia lex in præcepto amoris meminerat tantùm proximi, tacitis inimicis. Pleraque alia delitia, & commenta exotica veluti ſpinas inuexerant in illam legem, quæ in ſuis incunabulis ſancta fuit. His iniquis Iudæorum notis veluti ſentibus lex hirſuta, Chriſti Domini curam nacta, & experta flammas, perfectiorem longè ſtatum ſortita eſt. Namque extirpatis Iudæorum ineptiis, de ſenſu literali legis, Chriſtus aperuit intentum legiſlatoris, ſingulare edens ſtatutum de amore proximi, non eius tantùm qui beneficus eſt; ſed & inimici, acerba odia in nos iugiter exercentis.

Deuter 25.

Lex equidem priſca rudimenta quædam huius amoris exhibuit, quando iniunxit reduci bouem errabundum hominis inimici; ſed vltima manus debebatur Chriſto, qui ignem venit mittere in terras, vt eius incendio ſingulæ quæque hominum animæ conflagrarent. Itaque deterſurus omnem rubiginem, quam Iudęi legibus affinxerant, legem Moſaicam in Euangelij fornacem iniecit, vt inde ſuum caperet incrementum. Fuit namque amoris ſumma, dilectio inimicorum, quę maximè promulgari debuit in lege Euangelica: auctor fuit argumentum & ſpecimen amoris eius, quem induxit. Nimirum ille iniuriarum immemor, ſuis inimicis adeò propitius extitit, vt ſeipſum piaculum fecerit in ſalutem hominum iniquorum. Huic amori inimicorum decerno iſtam ſectionem, cuius prima pars hoc ſibi imponet penſum, vt multis argumentis probet, illam dilectionem eſſe neceſſariam ad ſalutem, & quàm maximè proficuam ratione commodi multiplicis,

Diuiſio ſectionis in duas partes idoneas ad terendas duas conciones.

quod anima percipit decocta iniuriis patienter acceptis. Altera verò parte ſectionis, oſtendam qua cautela diligendi ſint inimici, ne dum perſonam amamus, in vitia æmulorum nequiter incurramus.

SENSVS MORALIS.

Prima Pars Sectionis.

Dilectio inimicorum teſſera neceſſaria eſt ad ſalutem.

In hæc verba.

Ego autem dico vobis: diligite inimicos veſtros.

ARTICVLVS I.

Ex Theologia.

SVbeunte Chriſto Domino ædes beatæ Marthæ, apud quam hoſpitij causâ diuerterat, virgo illa curam agens Chriſti, in varias ſeſe partes egit, ſolicita quàm lautè exciperet hunc rerum Dominum. Maria verò ſoror Marthæ alterius incuria negotij, pedibus Chriſti aſſedit, vtpote amore eius Domini ſauciata. Martha arbitrata, ſuæ ſororis otium eſſe intempeſtiuum, quia Chriſtus ieiunus erat cibo recreandus, ac proinde operæ pretium erat inſtruere epulas, non ſedere; Martha inquam pertæſa ſororis incuriam, ſic querula interpellauit Chriſtum: *Domine, non eſt tibi curæ, quòd ſoror mea reliquit me ſolã miniſtrare? dic ergo illi vt me adiuuet. Et reſpondens dixit illi Dominus: Martha, Martha ſolicita es, & turbaris erga plurima. Porrò vnum eſt neceſſarium.* Luc. 10. Quale ſit vnum illud omnino neceſſarium, arbitror omnes intelligere de vnione animæ cũ Deo, quam perfecta charitas operatur. Sed charitas biulca eſt & mutila ſi ſecernit inimicos: ea quippe dicitur charitas, quaſi chara vnitas. Ergo cùm charitas ſit illud omnino neceſſarium, non eſt inficiandi locus, dilectionem inimicorum eſſe neceſſariam ad ſalutem. Ad hoc pertinet illa explicatio Auguſtini, de vno illo neceſſario à Chriſto Domino recenſito. Sic ille: *Præponitur vnum multis: non enim à multis vnum, ſed multa ab vno. Circa vnum ſe voluit Dominus occupari ſecundùm illud: Mihi adhærere Deo bonum eſt. Vnum ſunt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus. Ad hoc vnũ non nos perducit, niſi multi habeamus cor vnum.*

Charitas eſt abſolutè neceſſaria ad ſalutem.

Auguſt. ſerm. 17. de verbis Domini.

Hoc ſymbolo vnitatis, Lucas pictor egregius adumbrauit perfectionem Eccleſiæ adhuc in incunabulis. Ecce lineamenta ducta in gratiam Eccleſiæ: *multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna.* Act. 4. Quomodo autem charitas neceſſariò inuoluat inimicos, Theologia liquidò reſerat: quippe ex Sancto Thoma obiectum charitatis eſt bonum diuinum, inquantum eſt obiectum beatitudinis. Ait ille, bonum illud debere concipi, non vt obiectum beatitudinis formaliter acceptum, ſed materialiter; ita vt bonitas diuina, in quam fertur charitas, ſit obiectum charitatis, non ſecundùm vnam, aut alteram perfectionem eius; ſed ſecundùm omnem perfectionem quæ à Beatis attingitur. Vnde ſic arguo: Obiectum charitatis eſt bonitas diuina communicabilis ſecundùm dona gratiæ, & gloriæ: Ergo cùm bonitas

Ex Theologia.

Tom. 2. 2. q. 23. art. 4.

Quare diligendi ſint inimici oſtenditur valida ratione Theologica.

illa communicari poſſit inimicis noſtris; illi etiam ſunt neceſſariò ex charitate diligendi: Quidquid enim ſpectat ad obiectum alicuius habitus, illud etiam ſpectat ad habitum illum: At inimici noſtri pertinent ad bonitatem Dei, quam eo miſerante participare poſſunt, futuri conſortes noſtri in beatitudine, cùm nullius in via ſalus deſperanda ſit: Ergo quantumuis ferociant hoſtes noſtri, & peccatis ſcateant, ex charitate amandi ſunt. Amare autem ex charitate, eſt eis velle ſummum bonum, id eſt Deum, cuius nos compotes facit gratia in hoc æuo, ſicut gloria in futuro. Itaque quamuis licitum ſit velle malum pœnæ inimicis Reipublicæ, quos iuſtitiæ gladius vltor exterminat; nuſquam tamen licet eis velle malum culpæ, quo excidant gratiâ neceſſariâ ad communicandum nobiſcum in beatitudine. Eamobrem iuſtitia vindex publici piaculi, quando deſæuit in reorum capita, nemini prorſus denegat copiam ſacerdotis, cuius obſequio ſupplicium decretum ad mortem corporis, ſalutem poſſit animæ procurare.

Cùm igitur nemo inſcia charitate queat eſſe ſaluus, nec anima poſſit eſſe conſcia charitatis, ſi non amet inimicos; patet quàm ſit neceſſaria illa dilectio inimicorum, quæ & probari poteſt ducto argumento à verbis Christi. Illud eſt neceſſarium ad ſalutem, ſine quo nemo intrabit in regnum cœlorum: At nemo intrabit illuc, expers illius dilectionis inimicorum, quæ eſt iuſtitia hæc, quam meminit Chriſtus ita fatus:

Matth. 5.

Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam Scribarum, & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Scribæ hallucinantes arbitrari ſunt, ſufficere ad ſalutem amare proximum, quia lex præcipiendo amorem proximi, non ſtatim adiecerat eſſe etiam inimicos amore afficiendos, magnumque pondus iuſtitiæ dicebant eſſe illum amorem proximi, à quo ſeponebant homines inimicos. Adeóque increbruerat illud eorum delirium, vt Chriſtus ſpeciatim in illud inuectus ſit, eorum carpens ineptias, quas explicitè hîc reprobare voluit, damnans iniquam interpretationem legis, quam illi nequiter inuexerant; quidquid aliter ſentiat Maldonatus, affirmans hîc Chriſtum voluiſſe tantùm adducere legem Moſaicam ad perfectiorem ſtatum. Sed hanc ego reſpui Maldonati ſententiam, rationibus allatis, cùm expendi ſenſum literalem. His adiice in gratiam meæ concluſionis auctores maioris nominis quàm ſit Maldonatus, ſcilicet Chryſoſtomum, Thomam doctorem Angelicum, Gloſſam ordinariam, illam vtique, quam tot fecere ſæcula venerandam Eccleſiæ, Hugonem Cardinalem, & Toſtatum.

Chriſtus ſua diſciplina expunxit gloſſas Scribarum appoſitas legi.

Chryſoſt. homilia 16. *in Matth.* *Thom.* 3. *Sentent. diſtinct.* 30. *art.* 1. *Gloſſa ord.* *Hug. Card. in cap.* 5. *Matth.* *Toſtat. in cap.* 5. *Matth. qu.* 344. *Matth.* 22.

Ne autem quis dicat, amorem illum inimicorum eſſe de perfectione amoris, & neminem teneri ad exquiſitæ perfectionis ſtatum; ecce aliud argumentum. Antiquata fuit quidem lex Moſaïca, quoad cæremonialia, & iudicialia; ſed quoad moralia recenſita in decalogo viget ſẽper. At ad præcepta moralia pertinet dilectio proximi, quam Chriſtus in Euangelio ſtrictè indixit, dicens dilectione concludi totam legem & Prophetas. Ecce oraculum à Chriſto Domino effuſum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt maximum, & primum mandatum. Secundum autem eſt ſimile huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis, vniuerſa lex pendet & Prophetæ.* Ergo cùm inimici noſtri ſint etiam proximi (quia proximus ille dicitur, quicunque poteſt participare nobiſcum ſummum illud bonum, penes quod eſt beatitudo noſtra) eorum etiam dilectio erit de præcepto, citra cuius obſequium, nemini poteſt patere aditus ad regnum cœlorum. Nec aliter ipſe Dominus deliquiis hominum propitius eſt, quibus hanc orandi formulam indixit: *Dimitte nobis debita noſtra ſicut & nos dimiſimus debitoribus noſtris.*

Matth. 6.

Quia morem gerere huic mandato, cui animus iniuriarum vltor ægrè obſequitur, res eſt operoſa; conſulo præconibus verbi Dei, ne iugum illud aggrauent, ſed æmulari intentum Chriſti, illud alleuient quantùm patitur pondus illius inſtituti. Itaque ne prædicent, nos teneri texere catalogum eorum omnium quos iniquos experti ſumus, vt quotidie recolentes eorum nomina Deum oremus, in eorum gratiam. Caueant, ſub præcepto obſtringere eos, qui læſi ſunt, conuenire inimicos, vt proſtrati eorum pedibus concilient gratiam hominum iniquorum. Etenim nihil eorum hominem iniuriâ affectum obligat, etſi penes eum ſit adhuc maiora præſtare, ſi vltro velit cedere iuri ſuo. Sufficit ergo, ex S. Thoma, ad obſequium huius mandati, ita diligere proximum in vniuerſum, vt nullo actu contrario ſecernantur inimici ab amore, quo quis omnes homines proſequitur, eis deſiderans gratiam hîc, & gloriam in altero ſæculo. Fit ſatis huic præcepto concepto propoſito ferendi ſuppetias inimicis noſtris in genere, ſi occurreret occaſio, vbi maximè ageretur de diſcrimine ſalutis corporeæ, aut æternæ. Non eſſe autem neceſſe vt conueniamus inimicos noſtros, patet ex ſchemate viuendi cum amicis noſtris, à quibus eſto crebris beneficiis afficiamur; tamen non eis ſemper adhæremus, nec quotidie eorum mentionem ſpecialem facimus in contextu precum, quas fundimus. Neque in eo incurrimus vllam ingrati animi notam; quia ita animo noſtro inſedit memoria gratiarum, vt oblato aliquo argumento rependendi gratiam, noſtras partes citiùs obiremus. Ad id genus grati officij pertinent mutuæ ſalutationes, & ſermones haud quaquam inglorij, cùm mentio incidit de æmulis noſtris.

Thomas. 2. 2. *qu.* 25. *art.* 8. & 9.

Amor inimicorum ad quid homines obſtringat de rigore præcepti.

Amorẽ inimicorum nimium grauem faciunt multi prædicatores imprudentes.

Cùm ergo illa ſufficiat præparatio generalis animi, nemini nocendi, imò potiùs omnes etiam inimicos adiuuandi in tempore opportuno, arbitror eſſe intempeſtiuè factum concionatoribus, declamare in eos, qui mutuo prouoluti ad genua lacrymis non expiant facinus exantlatum. Auſpicandum eſt à neceſſariis, videlicet ab odio detergendo, quo expuncto eſt inſerendus amor, maximè ſupernaturalis, quo deſideramus inimicis gloriam æternam; nam nemo tenetur ad illum amorem, quo inimicis bona temporalia deſiderantur; fieri enim poſſet vt talis ingenij eſſet homo inimicus, pronus in Bacchum & Venerem, vt deſiderando ei diuitias, perniciem eius cuperemus, quod tamen cauere debet anima, auſcultare volens Chriſto, cuius præceptum præcipuè pertinet ad ſalutem animæ procurandam.

SENSVS MORALIS.

A ſalute æterna procul facit homines acerbum odium, quod exercent cum ſuis inimicis.

In hæc verba:

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

ARTICVLVS II.

Ex Philoſophia.

Ex Philoſophia.

Ariſtoteles lib. Ethicor.

EA induſtria factum eſt templum Salomonis, vt licet ad illud aditus non pateret Gentibus; concederetur eis tamen atrium exterius, vnde capere poterant ſuffitus odorum, & ſuaue melos orgaoorum, quæ in Dei cantica reſonabant. Ita cùm agitur de templo gloriæ æternæ, perperam inducitur Philoſophia naturalis, vt decernat ea quæ pertinent ad iura hoius templi, quod eſt ſuperioris ordinis, & quod adire nulli ſcientiæ conceſſum eſt, Theologia excepta, quæ eſt initiata arcanis fidei. Tamen ex atrio, id eſt ex ſphæra naturali, Philoſophia concinnare poteſt aliqua argumenta propitia concluſioni noſtræ, affirmanti odium inimicorum facere nos expertes gloriæ æternæ, ac proinde neceſſariam eſſe illam dilectionem inimicorum, ad quam nos Deus obſtrinxit. Philoſophicè itaque diſcurramus, & ex eo diſcurſu merè naturali aſſurgemus ad altum ratiocinandi modum.

Odium inimicorum, vltori eſt indecorum.

Ex Ariſtotele, præmium virtutis eſt honor: Ergo qui exercet inimicitias immortales, ille indignus eſt honore, quia ille eſt virtutis inops; quippe virtus & nequitia oon coëunt: virtutis enim proprium eſt, facere bonum eum hominem, cui inſedit. Eſt autem quiſque hominum bonus, iuxta ſuæ voluntatis ingenium: nemo namque dicitur bonus à cognitione ſola, ſed ab affectu. Ergo cùm is, qui alterum odit, prauis affectibus indormiat, malitia voluntatis eius inquinat hominem totum, qui præterea contra naturam peccat, quando inimicum odit: ſiquidem naturæ ductu omoe animal diligit ſibi ſimile. Et ex Ariſtotele: *Amicitia eſt præcipuum bonorum externorum.* Qui ergo inimicum auerſatur: ille deuius eſt à ſincero naturæ dictamine; qoia non amat animal ſimile ſibi. Quamuis eoim inimicus iniuriam intulerit; non idcirco tamen hominem cauit & excidit illa natura, quæ ſimilem obſtringit vt ametur. Adiice, illam incuriam amicitiæ, quam Philoſophus nuncupat præcipuum bonorum externorum, arguere affectum prauum naturæ in illo homine nouercantis. Vnde inferre licet, hominem acerbis actum odiis, concolorem eſſe ſuis affectibus, qui cùm iniqui ſint, nihil oiſi iniquom affricaot homini malè affecto erga ſuos inimicos, ac proinde iodignum faciunt omni laude, cùm gloria ſit virtutis ſtipendium, & virtus omnis inſideat potentiis animæ, quas ſi odium aſperum præoccupat, impotem hominem facit ad vlla præclarè facta penitus exerenda.

Ariſtoteles lib. 9. Ethic. cap. 9.

Amor inimicorum ſuadetur ex Philoſophia.

Non adeò opacus fuit animus Gentilium, vt eos fugerit illa notitia: videbis enim infra hiſtorias recolentes pleroſque homines infideles, qui duxere neceſſariam eſſe dilectionem inimicorum ei, qui anhelat ad grandia. Nempe Philoſophia benè oculata in his quæ ad naturam ſpectant, agnouit cauſam vnam primam, cuius influxu ſtant omnia quæ ſubſiſtunt, omniumque entium perfectionem venata eſt illa diſciplina rerum indagatrix ex maiori ſimilitudine effectuom, & illius cauſæ primæ. Ergo ex Philoſophiæ principiis, homo iniuriarũ immemor, & ſuum amorem omnibus communicans, magis accedit ad ſtatum primæ cauſæ, quæ iugiter influit in omnia. Et ſecus ille, qui maleficus eſt ſuis inimicis; ſuamque negat operam indigis, procul abeſt à bonitate primi illius entis, atque adeò indignus eſt laude illa, quæ ſolos manet homines inſigni aliqua virtute cõſpicuos. Hęc naturalis diſciplina faces prætendit, quatum lumine concluſio noſtra Theologica ſe quàm maximè rationalem prodit. Nam ſi ea meris naturæ fontibus ille eſt indignus laude, qui odit inimicum, vtpote expers virtutis, & incurius imitari primam cauſam, quam quis magis participat, ille etiam maiorem in latitudine entis perfectionem ſortitus eſt. Potiori etiam ratione, ille homo nequam ſui odij acerbitate cenſebitur extorris à gloria, quæ maiora conquirit augumenta, quàm gloria humana. Quiſquis itaque capitur cupidine gloriæ æternæ, ille Deum præfigat ſibi in ſcopum, vt cauſam primam, ad quam propiùs accedere, illud eſt comparare ſibi perfectionis omnimodæ maximum argumentum. Vt ergo ille bonus eſt omnibus; ita & homo æquus ſit etiam ſuis inimicis, vt hunc rerum Dominum æmuletur.

Libro de cauſis initio.

Cuiuſque entis creati perfectio attenditur inde, vnde ſuã cauſam refert.

SENSVS MORALIS

Diligere inimicos, res eſt digna imperio.

In hæc verba:

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

ARTICVLVS III.

Ex Iure Ciuili.

VT imbecillus oculus tenui lumine gaudet, vtpote cuius acies lucifuga Solem non fert; ita pleriqne hominũ caligantes in his quæ ad finem ſpectant, acuti ſunt in rimandis concluſionibus, quæ emergunt ex lumine naturali. Moralis hæc Encyclopædia conſultura ſanis oculis, & lippis, vacahit aucupio rationũ vndique collectarum, ſic factura ſatis omnibus hominibus, quibus mentis integræ tantillus radius illuxerit. Philoſophia luce ſua naturæ congrua oſtendit, eum laude digniſſimum, qui bonitate ſoa non excidit, etiam impetitus acerbis odiis inimici; quia hoc virtutis edito ſpecimine refert indolem primæ cauſæ, ſua beneficia in cuncta prorſus entia porrigentis. Eiuſdem ſphæræ lumen eſt, quod accendunt leges Cæſareæ, editæ vtplurimum ab Imperatoribus Ethnicis, aut Chriſtianis, ductis lumine naturali in edendis ſuis conſtitutionibus. Hi Principes è re ſua crediderunt eſſe, tollere

Amor inimicorum arguit bonitatem in eo, qui diligit.

ſimultates, ſuum vel ſic animum probantes eſſe dignum imperio, ſi ſe præſtarent immemores iniuriæ acceptæ. Huius generis eſt lex lata à Theodoſio Imperatore, & filiis eius, Arcadio, & Honorio Auguſtis Ecce legem. *Si quis modeſtiæ neſcius, & pudoris ignarus, improbo petulantique maledicto nomina noſtra crediderit laceſſenda, ac temulentiæ turbulentus obtrectator temporum noſtrorum fuerit, eum pœna volumus ſubiugari, neque durum aliquid, nec aſperum volumus ſuſtinere: quoniam ſi id ex leuitate proceſſerit, contemnendum eſt: ſi ex inſania, miſeratione digniſſimum: ſi ab iniuria, remittendum.*

Ex IVRE CIVILI. *Lege vnica. Cod. Si quis Imperatori maledixerit lib. 9. tit. 7.*

O vocem dignam Imperio, & primi entis Dei ideam adumbrantem in Principe, cuius præcipuę partes ſunt, rerum omnium Dominum imitari. Volunt Principes, ſuas eſſe impunes iniurias, & homunciones abiecti ſolam ſuſpicionem iniuriæ acriter vlciſcentur. Homines infulis inſignes, & rerum potientes, irritas volūt eſſe iniurias ſibi illatas; & tamen humile hominum vulgus, lixæ, & calones acceptas iniurias marmori inſcribunt, vt nacto tempore opportuno vltioni, poſſint effuſo etiam inimicorum ſanguine deſæuire.

Amor inimicorum ſuadetur exemplo egregio Imperatorū Theodoſij, Arcadij, & Honorij.

Remiſſionem illam iniuriarum eſſe argumentum animi ad imperium nati, probauit Chriſtus, hoc ſtipendium adiiciens legi à ſe latæ, ſcilicet filiationem Dei: *Diligite inimicos veſtros, &c. vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cœlis eſt.* Id eſt: Si animus eſt vobis aſpirare ad regnum æternum; mercamini ſceptrum, praxi huius dilectionis inimicorum: quia tunc maximè oſtenderis vos eſſe imperio dignos, cùm nullus iniuriæ ſenſus, aut aliqua cupido vindictæ, veſtris animis imperabit. Huius effati ipſe Chriſtus edidit ſpecimen egregium poſitus in ſupremo agone, & iam ceſturus fatis. Is nempe Deo commendans animam ſuam, ſic orauit: *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum.* Deum hîc vocauit Dominū, quia commendare Deo animam ſuam, res eſt communis omnibus hominibus, qui Dei dominium in ſe humili animo profitentur. Sed vbi fudit preces pro inimicis ſuis, alio vſus eſt ſtylo Dominus Chriſtus: ſiquidem Deum ita interpellauit. *Pater dimitte illis; non enim ſciunt quid faciunt.* Etenim Chriſtus orans pro inimicis ſuis, non vernaculum actum fecit & communem: ſed proprium filiorum ſpecimen edidit. Hinc eſt differentia vtriuſque vocis. Dauid referens Chriſtum commendantem Deo ſuum ſpiritum, ſic eum loquentem inducit: *In manus tuas commendo ſpiritum meum.* Lucas verò recolens remiſſionem iniuriæ, eum refert, Deum patris nomine compellantem.

Amor inimicorum facit dignos imperio.

Pulcherrima obſeruatio in gratiam eorum qui remittunt iniurias.

Luc. 23.

Ibidem

Pſalm. 30.

Si quis ergo anhelat ad infulas regni, is obſequium pręſtet legi præfatæ, quam Iuſtinianus Imperator ſuo codici adiiciens, ſic oſtendit velle ſequi, & aliis reliquit poſteris imitandam; ita vt lex illa clamet hominem indignum ſolio, qui acceptas recolit iniurias, vt ſecus coronas ei plectit, qui vlciſcentis rabiem aduerſatur. Eo argumento Saül præſcit Dauidem fore Regem, etſi ille errabundus in deſerto ageret vitam miſerrimam. Etenim Saül Dauid factus iniquior, in perniciem eius iurauerat, & eo intento collecta manu militum Dauidem obſederat, qui nacto tempore opportuno potuit Saülem occidere; ſed eum miſeratus, à cæde abſtinuit, condonans ei graues ab eo acceptas iniurias. Gratia illa accepta adeò perculit Saülem, vt lacrymabundus prædixerit Dauidem fore Regem. En contextum: *Leuauit Saül vocem ſuam, & fleuit, dixitque ad Dauid: Iuſtior tu es quàm ego: tu enim tribuiſti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala. Et tu indicaſti hodie, quæ feceris mihi bona, quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, & non occideris me. Quis enim cum inuenerit inimicum ſuum, dimittet eum in via bona? Sed Dominus reddat tibi vicißitudinem hanc pro eo quod hodie operatus es in me. Et nunc quia ſcio quod certiſſimè regnaturus, & habiturus in manu tua regnum Iſrael, iura mihi in Domino, ne deleas ſemen meum poſt me.* O miras rerum vices! Saül Rex armato milite ſtipatus, transfugæ & exulis hominis iram metuit, & ab eo iuriurando fidem expetit, in gratiam fœderis ineundi, & inſuper ei imminere regni infulas ominatur. Vnde amabò illud augurium? Profectò inde, vt ſonat textus ille prælibatus appoſitè ad titulum huius articuli, qui affirmat eum dignum imperio, qui dimittit iniurias. Quia namque Saül vidit Dauidem immemorem iniuriarum, benè ei ominatus eſt.

Amor inimicorum in Dauide fuit præſagium regni futuri.

1. Reg. 24.

Nec Imperatores tantùm Chriſtiani malè imprecati ſunt inferentibus iniurias, ſed & etiam Principes infideles, cauentes ſpeciali edicto, ne quis etiam ſeruis foret iniurius. Ita ſanxit Imperator Alexander. *Nec ſeruis quidem alienis licet facere iniuriam.* Quales arbitraris fuiſſe erga homines ingenuos, Principes illos, qui curabant ne quis faceſſeret vllum negotium vilibus etiam hominibus, quibus ſpeciali edicto prouidere non duxerunt inglorium. Si ergò animum regium arguit, condere leges prohibentes inferri iniurias; validius erit argumentum operis, quàm ſermonis, ac proinde homo facilis ad remittendas iniurias conquiret ſibi iura regni æterni, iuxta effatum Chriſti affirmantis, eos qui ignoſcunt, & diligunt inimicos, eo præclaro facinore fieri filios Patris cœleſtis; quod perinde eſt ac dicere, eum qui amore proſequitur inimicos ſuos, ita ſe aptare ad regni titulos acquirendum.

Lege 1. Codic. De iniuriis lib. 9. titul. 35.

Alexander Seuerus noluit dominos, alienis ſeruis iniurios eſſe.

Rurſus Iure Cæſareo adimitur omne ius mulieri, cui nefas eſt aliquid decernere in foro iudiciali, ſed ius reponitur penes viros vtrique probos, & tantò illuſtriores, quantò erit ius conceſſum, ita vt ſi habeant ius vitæ, & necis, ius illud dicatur ſummum, & pleniſſimum. Inde elicitur argumentum probans titulum, quem expendo, dicens eos eſſe dignos imperio qui diligunt inimicos. Remittere iniuriam ei, qui reus eſt, dicit ius aliquod in eo qui relaxat: ergo ille debet eſſe maſculo & generoſo animo, non autem muliebri. Quòd ſi valens adimere vitam inimico, tamen ei condonat grauem iniuriam; profectò ille facinus edit regium: Regum namque ſolùm eſt, condonare vitam ei, in cuius caput leges poſſunt. Itaque homo nactus inimicum ſuum inermem, quē armatus poſſet occidere vltione malè ſuada, ſi ei offenſam relaxat, ſe tunc magnanimum præſtat, & dignum cui diadema deferatur, vt fecit Saül, agnito Dauidis ingenio, à quo vitam precariò acceperat, licet hactenus iniurius ei, qui vitam licet offenſus ſæpius impertiuit.

Fœminis adimitur iudiciaria poteſt.

Leg. Cùm Prætor ff. De iudici.

Leg. 2. ff. De reg. iuris.

Leg. 1. ff. De ſenator.

Quàm ſit generoſum parcere inimicis.

ſENSVS

SENSVS MORALIS.

Conciliari nequit Deus, niſi reconciliato inimico.

In hæc verba:

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

ARTICVLVS IV.

Ex Ivre Canonico.

Exordium congruū ad concionem de dilectione inimicorum. Iniuriæ acceptæ obliuio facit vt Deus ſuas etiam iniurias à nobis illatas condonet.

INduſtrius artifex regias meditatus ædes incruſtandas marmore Pario, & pigmentis variis adornandas: antequam fundamina referet fabricæ conceptæ animo tantùm tenus, in charta aut humi lineas ducit indices ædium, quas molitur; imò plerumque adhibito figolo, ex limo fingit ſpeciem ædium, quæ debent ex marmore poſtmodum aſſurgere, nec alio planè modo poteſt quiſpiam imponere colophonem cœpto ædificio, quin antea in abiecta materia, ædium formulam adumbrarit. Eam voluit Chriſtus induſtriam adhiberi ab hominibus, qui ſibi parant æterna tabernacula. Ait ille, homines fieri idoneos cœlo; miſerante Deo; quia inquit, quod eſt impoſſibile apud homines, eſt poſſibile apud Deum. Quomodo autem conciliare queat homo Deum demerendo eius gratiam, explicauit idem Dominus, volens humi lineas eaſdem duci proportionaliter. Id eſt, hoc Deus indixit, vt ſicut è cœlo volumus remitti quod peccauimus in cœlum; ita & in terra remittamus quod peccatum eſt in nos. Ecce regulam proportionis: *Si dimiſeritis hominibus peccata eorū, dimittet & vobis Pater veſter cœleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.* Illa relaxatio, quæ deorſum fit, eſt velut idea quædam remiſſionis eius, quam à Chriſto Domino præſtolamur. Si quis igitur exercet aliquas cum inimico ſimultates, is remittat iniurias acceptas, ſi cum Deo redire vult in gratiam: ea nempe remiſſio conceſſa inimico, eſt veluti rudimentum gratiæ, quam animæ reduci ſolet Chriſtus Dominus erogare. Eamobrem appoſitè componi poteſt venia, quam cōcedimus æmulis noſtris, cum lineis illis in terra ductis, quibus adumbramus ędes è marmore conſtruendas.

Matth. 6.

Ex Ivre Canonico.

Eò collimauit Concilium Nicænum inſtituens ante dies celeberrimos vtrimque condonari iniurias, vt hiſce præambulis Dei miſericordiam ad veniam inflectamus. Adeò placuit illa ſanctio Concilij, vt eam Gratianus donarit Iure Canonico. En Canonem. *Habeatur ſemel Concilium ante dies Quadrageſimæ, vt omnibus, ſi quæ ſunt, ſimultatibus amputatis mundum ieiunium & ſolenne Deo poſſit offerri.* Eccleſia Deo afflata, volens conſulere ſuis fidelibus, & cauere ne incaſſum vacent bonis operibus, tempore inſtituto ad corporis anguſtias, prudenter indixit conuenire Chriſtianos, vt deponant omnia argumenta diſcordiæ, ſi qua irrepſit, vt mutua concordia Initiati, omnes ſe accingant ad gratiæ Dei influxum, cuius impos eſt is, in cuius præcordiis adhuc repullulant ſurculi ſimultatum. Eamobrem pacis fit mentio à ſacerdote in tremendis myſteriis ante communionem, vt ſic moneantur adſtantes ſe luſtrare, ac concordi voto conueniant cum aliis, vt fiant concolores Chriſto, qui eo ſacramento percipitur, quo vnitas adumbratur. Fauet iſte Canon. *Hoc ſacramentum pietatis eſt, ſignum vnitatis, vinculum charitatis. Qui vult viuere, habet vbi viuat; habet vnde viuat: accedat, credat, incorporetur, vt viuificetur.* Vide Tomum primum iſtius Moralis Encyclopædiæ, & conſule tractatum de Euchariſtia, vbi fusè oſtendi, incautè accedi ad ſacram hanc ſynaxim, ſi anima diſcordiarum lethale virus ebiberit. His adiicio piam hunc & nouum cogitatum, videlicet animam, quæ cupida eſt menſæ ſacræ, velle vnum quid effici cum filio Dei, iuxta illud Pauli: *Qui adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt.* At nulla fit vnio partium diſſitarum, niſi prius in aliquo conueniant; ſiquidem ea quæ omnino diſcrepant, coire nequeunt. Sed nihil eſt quod magis hominem Deo aſſimulet, quàm charitas illa adeò intenſa, vt etiam concludat inimicos. Ea nimirum facit nos filios Patris noſtri, qui in cœlis eſt. Eſt ergo ſectanda via hæc his omnibus, qui redire volunt in gratiam cum Deo, ſi quando eum turpiter offenderunt. Alioqnin ad eos pertinebit hæc cenſura recenſita in Iure Canonico, cuius en ſeriem. *Qui accipit myſterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non myſterium accipit pro ſe, ſed teſtimonium contra ſe.*

Ex Ivre Canonico. Cān. Habeatur. Diſt. 18.

Concil. Nicænum cap. 5. Iniuriæ condonandæ in Quadrageſima & quare.

Canone Hoc ſacramentum. De conſecr. Diſtinct. 2.

Pacis mentio quare fiat in Miſſa ante communionem.

1. Cor. 6.

Itaque ſatius eſt abſtinere à ſacris, quàm ad ea accedere animo humore felleo delibuto. Debet anima eſſe amore decocta congruè ad parœneſim illam communem ex notati Canonis, ſic homines adhortantis: *Quomodo ergo videtis eſſe vnum, quod factum eſt, ſic vnum eſtote vos, diligendo vos, tenendo vnam fidem, vnam ſpem, indiuiduam charitatem.* Alio Canone vritur mundus ſuadens vltionem; ſed ſic etiam in ſe prouocat iram Domini vindicantis: eaſdem namque pœnas parat ſibi, quas inferre ſuo proximo meditatur.

Canone Qui paſſus eſt. §. Item De conſecr. Diſtinct. 2. Can. Eodem

Amor inimicorum neceſſarius ad receptionem Euchariſtiæ.

SENSVS MORALIS.

Quàm ſit ſalutare repurgium odii inimicorum.

In hæc verba:

Ergo autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

ARTICVLVS V.

Ex Medicorvm Disciplina.

VEtus eſt effatum, hominem malum tunc eſſe peſſimum, quando ſe bonum ſimulat: nam præter illam nequitiam, quia iam triobolaris homo nequam eſt; in hoc recens etiam diſcrimen incurrit, quòd virtutem adulterat, faciendo eam vitio concolorem. Ita & ægri peſſimè habent, cum noxij humoris colluuiem parca manu mouent: nimirum ægritudinis hoc fermentum non cedit pharmacis imbecillis. Eamobrem natura oppreſſa ferociente humore, deliquium patitur, vitio inchoati tantùm repurgij. In eam perniciem deuenit anima ſaturata odiis, quæ exercuit cum æmulis ſuis: hæc quandoque factura fucos inimico iungit dextras, iuratque in noua fœdera, impoſitura modum rixis hactenus excitatis: ruit

Satius eſt nō ſimulare concordiam, quàm eius nomine grauia machinari.

io amplexus, exerit vota efficta, quæ incautis illudunt; ſed dato tempore opportuno ad vindictam, excidit illud omne propoſitum amandi inimicum, & ſigna omnia obſequij hactenus exhibita protinus euaneſcunt. Simulata hæc amicitia, quæ aliquid relaxit de odio priſco, non eſt homini proficua, imò verò noxia, quia manet alta mente repoſta acceptæ iniuriæ memoria recenſita ementiri amicitiam, & in partem conſuetudinis noſtræ reuocare inimicum odio non extincto, illud lethale eſt, & per quàm ſimile illi effato Hippocratis, qui damnat modicum bilis vomitum, quia bilis reſidua ſtabulans in ſtomacho, & aliò refluens ægro perniciem adfert.

Inimicitiarum memoria reſidens eſt lethalis.

Audiendus Hippocrates. τὰ σμικρὰ ἐμέσματα χολώδεα, κακόν· ἄλλως τε κἢν ἀγρυπνέωσιν. Id eſt. *Exigui vomitus biloſi, malè habent ægrotos: idque cùm aliàs, tum ſi vigilias agitauerint.* Galenus in hunc locum, mentionem faciens vomitus, paucitatem damnat. ὅτι τῶν κρισίμων οὐδὲν σμικρὸν εἶναι προσήκει. Id eſt, *quia eorum, quæ critica ſunt, nihil conuenit eſſe paucum.* Modicam illam excretionem bilis, ait Hippocrates, eſſe inſaniæ obnoxiam, præuiis ſurditate, ac vigiliis. τὰ ἐμέσματα ἰώδεα ἐν κεφαλαλγίῃσι μετὰ κωφώσιος ἀγρυπνώδεα ταχὺ ἐκμαίνει. Id eſt. *Æruginoſi vomitus in cephalalgia, cum ſurditate ac vigiliis, citò adducunt inſaniam.* Ratio petitur à natura bilis, quæ per anadromen ſurſum lata, calore ſuo diſſoluit cerebri temperiem, & diſcutit vapores omnes ſomniferos, vnde enaſcuntur noctes inſomnes comite ſurditate, quam parturit illa bilis, ſuo incendio depaſcens ſpiritus & temperamentum organi congrui ad auditum. Hipocrates illam ſuam prædictionem confirmat exemplo Philiſtæ hominis febricotis, quem ſecunda die à decubitu ſurditas accepit, præuio vomitu exiguo bilis, quem ſecutus eſt inſaniæ inſultus, præludium mortis, quæ die quinta hominem tulit è medio.

EX RE MEDICA. *Hippocrates pro rhetico 47. ſ. 2. 2. Galenus in hunc locum.* Philiſta mortuus ex reſide nte bile.

Hippocratis lib 3 epidim. h ſtor. 1. ſectionis 2.

Ecce ideam ſymptomatum, quæ animam afficiunt biliosam, cùm ficta confeſſione totam bilem non euomuit ad pedes ſacerdotis à confeſſionibus. Et vtinam ad omnes pertingeret iſta obſeruatio moralis, ducta ex medicorum viuifica diſciplina. Plerique ſuaſione amicorum componunt rixas ementito fœdere inito eum inimicis, & inſtante confeſſione egerunt vomitum exiguum, confitentes ſe iniquos fuiſſe inimicis ſuis. Tamen odij affectum non deponunt: eamobrem bilis illa concluſa præcordiis, multis fœta malis, parturit ſurditatem, vigilias, inſaniam, & demum extinguit ægrũ morte peſſima, vtpote æterna, vnde nemo rediuiuus ampliùs excitatur. Primò obſurdeſcit homo ille fouens odium conceptum. In caſſum ſuſurro interno Deus hunc admonet, vt ſuperſedeat, imponatque modum noxiis affectibus, quos exercet: fruſtra concionibus aures patulas exhibet; etenim nullum inde ſalutare conſilium traiicitur in cor, æſtuante bile depaſtum. Noctes præterea inſõnes ducit, eum ad capeſſendam iniuriæ vindictam odio perurgente. Scilicet illud odij ingenium eſt, vt ſi quando radices altas egit, ſuggerat ſemper nouas nocendi artes, quibus inuigilans animus, inquies fit, homine meditante modos omnes, vt acceptam iniuriam vindicet opportunos. Oblatâ anſâ idoneâ vltioni, inſtitit animus vltor, proſilieos in conuicia, verbera, & cædes, quibus anima in diſcrimen mortis æternæ adducitur, poſtmodum flammæ vindici mancipanda.

Simulata venia conceſſa inimico lethalis eſt ei, qui adhuc odium fouet.

Amor inimicorum eſt pharmacum ſalutare ex Aug.

Præeat igitur integra confeſſio, euomatur bilis tota, vt in odij locum ſuccedat amor ille penes quem eſt animæ ſanitas, iuxta illud Auguſtini: *Primum medicamentum eſt animæ ægrotantis plena & perfecta dilectio, per quam poſſit non ſolùm amicos, ſed etiam inimicos diligere.* Quæ autem ſit pernicies ſymptomatum iræ, ille pergit enarrare hoc contextu: *Cor meum conturbatum eſt in me, quando turbatus eſt præ ira oculus meus: & ſi oculus turbatus eſt, quid ſequitur? Formido mortis cecidit ſuper me. Vita noſtra dilectio eſt: ergo mors odium eſt. Cùm cœperit homo timere, ne oderit quem diligebat, mortem timet, quia occiditur anima: ille ſæuiendo corpus alienum occidit, tu odium habendo animam tuam occidiſti. Timor, & tremor venerunt ſuper me, & contexerunt me tenebræ: quia qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt vſque adhuc, & in hac infirmitate poſitus, & exercitatione contriſtatus, ait: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam; ſi deſunt pennæ, dentur; ſi ligatæ ſunt, ſoluantur, pennaſque poſtulat, non corui, ſed columbæ: columba enim pro ſigno dilectionis ponitur. Quid ergo dicit iſte dilector? Conuitia hominum ferre non poſſum, rabie feruntur, ſtrident iracundia, prodeſſe illis non poſſum, vtinam requieſcam alicubi, ab eis ſeparatus corpore non amore, ne in me conturbetur ipſa dilectio: verbis meis, & collocutione mea prodeſſe non poſſum, orando pro eis forſitan prodero.* Vides hac ſerie, quàm noxia ſit illa bilis hominum efferata, cui vt occurras Auguſtinus, idoneum amoris pharmacum ſuo hoc eloquio propinauit

EX SS. PATRIBVS.

Auguſtin. ſerm. 68. de tempore.

Idem in Pſal. 54.

Odium inimicorum, qualem perniciem in animas inuehat egregiè deſcribitur.

Ad hanc etiam rem Medicam pertinet egregia meditatio Chryſoſtomi, monentis nos, vt miſereamur inimico nobis iniurio, & cogitemus illum vexari bile nimis efferata, quam egerit quando ſæuit in nos; ac proinde patienter habendam illam bilis aſperginem, quam prohibere nefas. Si enim refundendo iniuriam faceſſis negotium inimico tuo; arbitratus te ſic cohibere bilem eius, & iram compeſcere; malè omnino putaris: nam ſic cohibita bilis amplius incandeſcit. Vtque aiunt Medici, bilem inflammare partem, cui inſedit, cùm ex propria ſede mota aliò tranſlata eſt; ita ira oppreſſa conuiciis, differtur in aliud tempus, quo ſe odij prodet acerbitas. Nonne igitur æquius eſt accõmodare manum ægro vomenti, ſuſtinendo caput bile deſudans, & ferendo nidorem ructuum, quàm compeſcere iniuriis os maledicum, quod occluſum concludet bilem aliàs exituram. Audi Chryſoſtomum idoneum, conſolatorem. Sic ille: *Medici quando iniuriis & calcibus cæduntur furentium, tunc illorum magis magiſque miſerentur, tum maximè ad reddendam illis ſanitatem parantur, ſcientes quòd excellentiam morbi ſignificat ea iniuria. Et tu igitur de inimicis eamdem teneto ſententiam, ſicque tractes iniurios. Illi namque ſunt maximè ægroti, omnemque violentiam ſuſtinentes. Libera eum à graui iſto dolore, & da operam vt iram remittat. Libera eum à ſæuiſſimo dæmone, propriæ ſcilicet mentis furore. Nam & cùm aliquos à dæmone actos videmus, ſæpe lacrymamur: non autem agimus, vt ipſi quoque eadem illa patiamur. Hoc igitur etiam in ira percitis ſeruemus:*

Duretus in commentariis in coacas, ad illud prorrhetic. 47. ſect. 2. 1.

Chryſoſtom. homil. 18. in Matth.

Pulchra meditatio ſuadens patientiam ei qui conuiciis appetitur ab inimicis.

ſeruemus : illorum enim ſunt ſimiles iracundi, imò illis longè miſeriores, qui vtique ſenſibus adhuc integris inſaniunt. Propter quod veniam non meretur iſtorum dementia. Noli igitur inſultare iacenti, quinimò miſerere. Etenim ſi videamus aliquem horribiliter à bile vexatum, & vertiginis ſuæ tenebris obtectum, quique etiam malignum illum humorem vrgeatur euomere, porrigimus manum, & ſupportamus huc illucque iactatum. Et ſi veſtimenta ille noſtra polluat, non auerſamur, neque abiicimus ægrotum; ſed illud tantummodo vnum requirimus, quemadmodum à tam grandi hac eum anguſtia liberemus. Hoc igitur etiam erga iſtos faciamus, vt & ſupportemus vomentes, & confoueamus agros, nec eos vſpiam relinquamus, priuſquam totam prorſus amaritudinem ponat : & tum tibi gratiam qui talis fuerit exoluet maximam. Quando enim huiuſmodi æger à paſſione requieuerit, tunc liquido cognoſcet, à quanta illum conturbatione ſanaueris : & quid dico ab illo tibi gratiam referendam? Deus te illicò coronabit, & innumeris remunerabit bonis; quia fratrem tuum grauiſſimâ ægritudine liberaſti; ſed etiam ille te honorabit vt Dominum, modeſtiam tuam per cuncta miratus. Nonne vides parientes fœminas, quemadmodum aſſiſtentes ſibi commordeant; & tamen illæ minimè dolent? imò dolent quidem, ſed ipſum dolorem fortiter ferunt, ac dolentibus, & partus vexatione conſciſſis maximè condolent. Has ergo etiam tu æmuleris, & noli eſſe fœminis mollior. Cùm enim pepererint mulieres iſtæ (nam re- vera mulieribus magis ſunt puſillanimes) tunc te virum eſſe cognoſcent. Hactenus Chryſoſtomus, luculenter in eo argumento rei Medicæ ſpatiatus.

Miſeranda eſt ſors eorum, qui nos laceſſunt iniuriis.

Ego appoſitè ad mentem Chryſoſtomi dico, eos qui æquo animo ferunt ſuorum inimicorum proteruiam, participare dotes gratiarum, quas meminit Dauid ita fatus: *Beatus qui intelligit ſuper egenum, & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conſeruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius. Dominus opem ferat illi ſuper lectum doloris eius, vniuerſum ſtratum eius verſaſti in infirmitate eius.* Itaque, ô Medice, cura teipſum, & alios: teipſum, omnem euomendo bilem, alios verò, haudquaquam ægrè ferendo tuos æmulos, bile ſua famam tuam turpiter aſpergentes.

Pſalm. 40.

SENSVS MORALIS.

Ad dilectionem inimicorum Deus ſingulos quoſque homines obſtrinxit:

In hæc verba:

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

ARTICVLVS VI.

Ex Mathematica.

Metaphora quid ſit, & qualis eius vſus.

RHetorica ars garrula, & diſciplina loquax, homines erudiit aſpergere ſermones variis loquendi tropis. Hinc emerſit illa equidem multa ſeries figurarum, quibus polymita luxuriat oratio, futura ingrata ſi rei & vocis concolor eſſet vſus. In hoc figurato loquendi modo principem ferè locum tenet metaphora, adeò vernacula, vt rara ſit phraſis, quam non participet hæc figura, cuius ratio ſita eſt in tranſlatione vocis ad ſignificandam rem, ad quam explicandam non fuit vox illa primitus inſtituta. Vt cùm dicimus, ridere prata conſita floribus, vox ridere ſuo ſenſu excidit, vt lætam terræ faciem peramœnam ſonet, ſicque metaphora faciens diſcordes dictiones & res, ſchema loquendi perelegans rhetoribus facit. In omni rerum ſupellectile verſatur hæc figura, deducens vndique voces, ſuo conſonas inſtituto. Verbi gratiâ, metaphora ſuffurata lineas Mathematicæ diſciplinæ, his vtitur ad ſignificandum aliquod opus, vt videre eſt in querula voce huius, qui ſuis ingemendo feriis ait: *Nullam hodie lineam duxi.* Quod effatum abiit in prouerbium, vt & iſtæ locutiones prouerbiales, quas vide apud Chiliades Eraſmi. *Lineam mittero. Lineam ne moueto. Ad lineam ſummam venimus. A linea incipere. A linea ſacra talum mouebo. Lineas primas ducere. A lineis excidere.*

Eraſmus Chiliade 1. Centur. 8. adagio. 22.

Vt ergo probem ex Mathematica, debère ſingulos quoſque homines habere cor benè affectum erga ſuos inimicos, hoc ſuppono vt certiſſimum, duos homines eſſe veluti lineas paralelas, iuxta hanc propoſitionem Euclidis: *Quæ eidem rectæ lineæ ſunt paralelæ, & ad inuicem ſunt paralelæ.* Id eſt, ſubtendantur duæ lineæ, à dextera in læuam ductæ, & his duabus alia tertia inſeratur. Si tertia illa linea inter vtramque protracta, æquè diſtet à ſingulis antea ſubtenſis, illæ duæ erunt paralelæ. At duo homines quantumuis inimici, ſi conſiderentur in ordine ad Deum, qui medius eſt noſtrum, ambo æquè ad Deum pertinent, ſpectatum vt finem, quo ſolo beari debent omnes homines. Nemo namque eſt in ſtatu viæ, qui non poſſit Deo miſerante & influente beatitudinem aſſequi. In eo ſenſu omnes homines ſunt tamquam lineæ paralelæ, quia omnes recta via æquè ad Deum ſpectant, ſaltem in potentia, & ſub ea ratione, quilibet homo etiam infidelis proximus noſter eſt, quia Deo adiuuante poteſt eſſe compos gloriæ æternæ. Hoc igitur ſuppoſito, ſcilicet homines duos eſſe ſicut lineas paralelas, quia æquè ad Deum accedunt, conſideratâ eorum naturâ, à qua non excidunt, licet peccatis fuerint obnoxij. Si deſuper in has duas lineas inciderit alia linea recta ſecans, illa linea incidens faciet angulos alternos æquales adinuicem, ſiue & æquales etiam oppoſitos, qui omnes anguli ſiue alterni, ſiue oppoſiti, ſiue exteriores, & interiores, recti erunt, ſi linea incidens erit ex perpendiculo recta. Ecce Euclidis propoſitionem: *In rectas lineas paralelas recta incidens linea, & alternatim angulos ad inuicem æquales, & exteriorem interiori, & oppoſito, & ad eaſdem partes æqualem, & interiores, & ad eaſdem partes duobus rectis æquales efficit.*

Ex Mathematica. *Euclides l. 1. de element. geom prop. 30.*

Omnes homines ſpectati in ordine ad Deũ ſunt veluti lineæ paralelæ.

Idem propoſit. 29 lib. 1.

Iam accipe demonſtrationem moralem. Omne Dei præceptum eſt regula vitæ æternæ: quando autem hæc regula, multis hominibus innoteſcit, tunc eſt linea deſuper incidens in lineas paralelas: Sed præceptum de dilectione inimicorum à Chriſto Domino nobis indictum eſt: Ergo dum omnes homines obſtrinxit, omnium etiam corda ita permeauit illa linea recta, vt fecerit angulos omnes rectos, & æquales rectis. Eoque intento Deus condidit illam legem, qua veluti linea recta peruaſit

omnium corda, vt ſic angulos omnes internos ſiue externos efficeret rectos. Anguli hominum interni ſunt affectus, externi vero ſunt potentiæ externæ. Vult itaque Chriſtus eſſe concordes hominũ affectus, conſpirantes in vnum idemque bonum ſummum, quod eſt Deus. Qui vult ergo ſuo inimico bonum illud æternum, ille ex charitate ſuum diligit inimicum, & ſic habet internos angulos rectos. Sed quia recta linea incidens in paralelas, facit etiam angulos exteriores rectos; regula illa de dilectione inimicorum, homines obſtringit ad aliqua obſequia externa, vt ſunt beneuoli oculorum intuitus, & mutuæ ſalutationes, à quibus qui abſtinent, profectò non habent illi angulos externos compoſitos ad amuſſim lineæ illius rectæ, quam Deus deſuper iniecit, vt incideret in homines paralelos.

Amor inimicorũ debet porrigi ad ſigna externa, vt ſalutationes & colloquia pacifica.

Non ergo ſufficit habere angulos exteriores rectos; ſed operæpretium eſt actibus etiam extrinſecis amorem ſuum probare, ne quid obliquum deforis apparens, animam iniuſtam clamet. Cùm igitur occurrerit inimicus tuus, eum oculis propitiis intuere, & præueni ſalutatione, ne tibi præripiat hunc amoris titulum inſignem. Ne cunctetis in rependendis mutuis obſequiis, quæ ſi negas, tu deflectis à rectitudine angulorum, quos Deus eſſe rectos inſtituit. Hanc hominum deflet inſaniam Chryſoſtomus, damnans eorum indolem, qui etiam hæc minima obſequia pendere dedignantur. Ecce viri ſancti cenſuram. *Cuius rei gratiâ eum ſalutatione non præuenis? quia, inquis, hoc expectat. Propterea ergo præcipuè ad hoc oportet accurrere, vt tu potiùs accipias coronam. Non, inquis, quandoquidem idipſum ille quæſiuit. Et quid hac dementia deterius? Quia, inquit, ille mihi factus eſt mercedis occaſio, nolo hanc accipere occaſionem. Si enim ille te ſalutat prior, nihil tibi proficies etiamſi tum ſalutaueris. Si verò tu priùs ad ſalutandum properes, lucrum de illius tumore cepiſti, & largiſſimum quemdam fructum de illius ſuperbia etiam meſſuiſti. Quemadmodum igitur non extrema omnium dementia eſt, vt qui nudis etiam verbis tantum capere fructum poſſumus, eum tamen ſponte perdamus; & ſuper quo culpamus alterum, in idipſum nihilominus incidamus? Si enim culpas, quoniam prius ab alio ſalutationis expectet officium; cur obſecro, quod reprehendis, imitaris? Quodque ipſa malum eſſe conquereris, cur & hæc quaſi bonum æmulari ſtudes? Vides certè quàm nihil ſit omnino vecordius homine inter vitia viuente: propter quod obſecro, fugiamus hunc morem malignum, & ridiculum. Deſpiciemur, inquis, & conſputabimur prorſus, cùm ei hoc donauerimus. Et ne contemnaris homo, offendis Deum? Ne contemnat te conſeruus ſuus, Dominum ipſe contemnis, & eum certè, qui te beneficiis honorauit? Si enim indignum eſt, vt te is, qui eiuſdem ſtatus & conditionis eſt, deſpiciat; quantò indignius eſt à te contemni Deum, qui tuus eſt creator & Dominus? Poſt hæc verò etiam illud expende, quoniam quando te ille contempſerit, tunc tibi fiet maioris mercedis occaſio. Propter Deum enim iſta perpeteris, quia ſcilicet legem eius audiſti. Hoc autem quo tandem digno honore penſandum eſt? quibus diadematibus? Mihi verò magis proueniat inimicitias ſuſtinere propter Deum, atque contemni, quàm vel à cunctis Regibus honorari.* Hæc ille, ſuadens, amorem noſtrum in externa etiam opera proſilire.

Chryſoſt. homil. 18. in Matth.

Egregiâ declamatio in eos, qui nolunt priores ſalutare inimicos ſuos.

Glorioſum eſt præueniſe ſalutatione ſuos inimicos.

SENSVS MORALIS

Vltionis cupido coërcita, res eſt glorioſa.

In hæc verba:

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

ARTICVLVS VII.

EX ANTIQVITATE PLVRIVM NATIONVM.

SCitè admodum ait quidam, omnes plagas eſſe curabiles, ſed vulnera inflicta à calumniatore nuſquam adeò obduci poſſe, quin cicatrix ingloria remaneat. Senſit illam perniciem dilectio inimicorum; virtus enim illa, licet emerita, fuit impetita dicteriis à diabolo calumniatore ſuggeſtis. Quippe nequam hic ſpiritus amoris expers, felle delibutus, multis hoc ſuaſit, ſcilicet dilectionem illam, quam Chriſtus induxit, eſſe argumentum animi penitus imbecilli, qui inimico porrigit herbam, impos aſſurgere ad gloriam iniuriæ propulſatæ. Serpens ille antiquus ſuo ſibilo virus hoc inſtillauit auribus hominum etiam fidelium, qui hoc toxico præpediti cunctantur morem gerere Chriſto, ſuadenti iungere dextras cum æmulis noſtris. Omnes ferè homines in diſcrimen adduxit hoc venenum, ſuo contagio inficiens plerumque homines virtutis omnimodæ profeſſores. Non eſt hîc periculum, aliquem offendendi. Se quiſque conueniat, & proculdubio deprehendet quàm ſit imbellis ad præſtandum obſequium ei, quem expertus eſt aſperum inimicum. Imò apud maximam hominum partem viget adhuc hoc commentum, videlicet eſſe ignaui hominis tacitas & inultas præterire iniurias, vt ſecus eſſe magnanimi viri rem, congruâ vindictâ compeſcere mala ab æmulis irrogata. Experimento vernaculo liquet, non redire homines in gratiam, quia apud eos viget ille error dæmone patre ſatus, ſcilicet eſſe rem ingloriam, inclinare animum ad affectum erga eos, qui nos iniuriis affecerunt.

Congruum exordium ad concionem de remiſſione iniuriarum.

Multi ſunt arbitratus eſſe rem ingloriam dimittere iniurias.

Hunc ergo errorem auerruncare aggredior iſto articulo, argumentis petitis à variis Gentibus, apud quas non fuit res indecora, conciliare gratiam æmulorum. Prior occurrit Abel adoleſcens ingenuus, quem non fugiebat ille liuor, quo Cain actus aliquid lethale animo ſuo verſabat. Huius odij acerbitas effundenda in Abelis perniciem, vt ipſe etiam non erat inſcius, non eum remorata eſt, quin fratri perduelli obediret roganti vt vna ſecederent in agrum. Fratris ſui Cain iniqui hominis proculdubio coniecerat odium Abel, habebatque locuples argumentum, ſuſpectam faciendi fidem eius, ac proinde potuit citra offenſam fratris declinare conſortium, & ita cauere inſidias, & mortem inſtantem. Tamen ne hoic dilectioni inimicorum deeſſet, vocantem inimicum ſuum ſecutus eſt ſtatim, tanquam ouis ad victimam. Ita Codex ſanctus, *Dixit Cain ad Abel fratrem ſuum: Egrediamur foras. Cumque eſſent in agro, conſurrexit Cain aduerſus fratrem ſuum Abel, & interfecit eum.* Suo ſic ſanguine litauit Abel amori fratricidæ ſui. Iacob nonne etiam muneribus tentauit inflectere animum fratris ſui

Geneſ. 4.

Abel, Iacob, Ioſeph, præbuere egregia ſpecimina amoris inimicorũ.

Eſau ſibi infenſi? Tanto & adeò manſueto patre editus Ioſeph, haud quaquam degener, non indecorum credidit condonare fratribus ſuis mortem, quam ſtatuerant ipſi inferre. Imò factus Prorex Ægypti, quò venerant eius fratres inſcij regiæ ſortis, ad quam Ioſeph euectus, rerum potiebatur; ille conuocatos fratres præmiis affecit, explicans eis Deo miſerante totam illam tragœdiam ceſſiſſe ad honorem patientis iniurias. Sic ille: *Ego ſum Ioſeph frater veſter, quem vendidiſtis in Ægyptum. Nolite pauere, neque vobis durum eſſe videatur quòd vendidiſtis me, &c. Pro ſalute enim veſtra miſit me Deus ante vos in Ægyptum.*

Geneſ. 45.

Nullo planè felle deſudat oratio hæc, ſed melle amoris condita nihil niſi dulcedinem ſapit, vt meditatur Ambroſius ita fatus: *Quàm pia fraternitas, quàm dulcis germanitas, vt etiam parricidale excuſetur admiſſum, dicens diuina illud prouidentia fuiſſe, non impietatis humanæ, quandoquidem non ab hominibus oblatus ad mortem, ſed a Domino miſſus ſit ad vitam.* Alexandro Magno nulla ignauiæ labes inuſta eſt vnquam, & is tamen grauiter aliquando laceſſitus à Lampſacenis, in quorum caput iurauerat, ſtatuens eorum vrbem adæquare ſolo, totum iræ incendium hoc reſtinxit, fractus precibus Anaximenis, vt meminere Pauſanias & Valerius. Pyrrhus Epirotarū Rex bello clariſſimus, antequam ancipiti bellorum ſorti committeret ſua diſcrimina, omnem mouebat lapidem, vt pacificè intentum ſuum ab æmulis extorqueret, indignum ratus homine magnanimo, in humana capita deſæuire. Neque Indos latuit hæc veritas. Nam Taxiles Rex Indiæ audiens Alexandrum numeroſo agmine populari regnum ſuum, non conſcripſit militem, vt potuit, cùm eſſet India valde hominum ferax; ſed depoſito omni ſenſu iniuriæ acceptæ, parua nobilium manu ſtipatus conuenit Alexandrum, eum ſic compellans: Quid mihi iniurius irrupiſti in fines meos, Alexander? Si es indigus opum, ego te liberali manu mearum participem efficiam: ſi verò ditior me es, non dedignor liberalem tuum animum experiri. Placuit Alexandro illa indoles ingenua, quam non corrupit ſenſus illatæ iniuriæ, ideoque bello abſtinens, aliò tranſmigrauit.

Ambroſius li. de Ioſeph Patriarcha cap. 12.
Alexandri actio memorabilis.
Valerius Maximus lib 7. cap. 3.
Taxilis Regis Indiæ pulchrum factum.
Pyrrhus abhorrebat à vindicta.
Plutarch. in Alexand.

Gentes etiam Ponticæ, licet aſſuetæ doriori cœlo, non paſſæ ſunt obrigere pietatem, vbi omnia gelu concreta ſunt. Specimen mitioris ingenij Heraclienſes Gens Pontica edidere Chriſtianis etiam inculcandum. Ad eorum oras duxit claſſem prævalidam Dux Atticus nomine Malachus, qui depoſito milite in continentem, populatus eſt agros hos Ponticos. Moleſtum ſanè fuit Heraclienſibus, videre hoſtem igne & ferro excelſo terribilem. Sed dum fureret hoſtis in Ponto, ferocians mare naues omnes contriuit & abſumpſit, relicto exercitu in alieno & hoſtili ſolo, vbi penuria annonæ, ceſſurus erat in ius hoſtium, quos immani facinore ſibi graues effecerat. Heraclienſes audito fragore nauium, non ſtatim proſiliere in hoſtes, facturi eos victimas odij iuſtiſſimi, vt eorum ſanguine ſic litarent; ſed receptis in gratiam non permiſere tantùm reditum in patriam, ſed auxilia & commeatus inſuper adiecere, arbitrati facinus animi moderati, præſtare piaculo ſceleris vlciſcendi. Si Græcos proſtraſſent armis illi incolæ Ponti, ſeipſos non viciſſent. Itaque ſumma illius belli fuit, Athenienſes veniſſe hoſtes acerbos in Pontum, & receſſiſſe hoſpites amiciſſimos, pietate ſic in omnem Martis panopliam prævalente.

Sabellicus lib. 8. Enneadis 4.
Mirabilis hiſtoria de relaxatis iniuriis ab Heraclienſibus.

Vt ardua facinora congruos etiam animos exigunt; Romani rerum domini ſeſe præſtitere fortiſſimos in eo agone iniuriæ relaxandæ. In his eminet Camillus, qui vrbe pulſus ingloriè, audiens patriam ſuam ingratam obſideri à Brenno duce Gallorum, expeditiſſima manu militum lecta, opportunè adfuit patriæ, ſupremum agenti ſpiritum: namque improuidos adorſus Gallos, eos fregit, ſoluta obſidione vrbis, quæ ſuum excidium redimere tentabat ingenti Gallis auri pondere perſoluto. Potuit Furius ille Camillus de omni populo, ſibi aliàs ad ſummum dedecus ingrato, graue ſumere ſupplicium, opem ſuam patriæ denegando; ſed maluit in depoſita ſimultate, præſtare ſe ſuis æmulis beneficum, quàm in hæc plurium hominum erigere vltionis horrida ſimulacra. Propiùs ad Chriſtianam pietatem accedit hiſtoria, quam recenſent Liuius, & Gellius, recolentes quomodo compoſitæ fuerint tragœdiæ excitatæ Romæ, ob acerba odia Scipionis Africani, & Tiberij Gracchi. Aiunt illi, duos hoſce viros inſignes coëunte populo conueniſſe in Capitolium, ad Iouis Capitolini ſacra fieri ſolita ad menſam Iouis, vbi qui fecerant rem ſacram, debebant accumbere. Toto ſpectante Senatu, eodem temporis articulo Scipio & Gracchus menſæ Iouis admoti ſunt, vbi aſſidentes erubuere aſpectum Romæ aſtantis, reoluentes animo quàm fœda hactenus exercuiſſent odia. Vt Scipio Africanus erat illuſtrior, ſeipſum prior vicit, dextram prætendens Graccho in ſignum reducis animi. Annuit ille, & rependens eamdem teſſeram amoris, ruit in amplexus Scipionis, cuius amor ita incaluit, vt illic Corneliam filiam ſuam elegantiſſimam Graccho deſponderit, in duro inimico nactus generum obſequentem. Tantùm ſiquidem poteſt amor, vt nequiores homines anhelantes in ſcelus & in cædes inimicorum, poſſit ad meliorem frugem ſubitò reuocare.

Plutar. vit. in Camillo.
Camillus memor iniuriæ acceptæ.
Liuius 38. Aul. Gellius lib. 12. cap. 8.
Egregia hiſtoria ad conciliandos animos ante communionem.
Scipionis Africani facinus egregiū in obliuione iniuriæ.

Ad vos pertinet æmulandum hoc facinus, ô Chriſtiani, qui Romano nomine cenſemini. Vos nempe Eccleſia Romana ſollicitat, vt ſaltem acceſſuri ad menſam ſacram, deponatis odia incongrua menſæ, quæ concordes tantùm homines admittit, vtpote amoris epulo ſaginandos. Species inanis ſimulacri referentis Iouem adeò perculit Scipionem, vt animo illius exciderint iniuriæ omnes, quarum memoriam nulla religio tunc temporis expungebat. Date hoc Chriſto, quod ille homo infidelis idolo vacuo condonauit. Deſpondete animam veſtram inimico, vt ex diſcordis animi indole concors proximus enaſcatur. Græcia Philoſophorum conſuetudine edocta, fœta fuit exemplis, quibus ſuadetur illa iniuriarum remiſſio, quam Baſilius ipſe etiam veneratur in Ethnicis, aliquos ſuis ſcriptis commendans poſteræ ætati, ad fidelium animos excitandos. Sic ille: *Conuitia iactabat quidam homo plebeius in Periclem: hic autem non animaduertebat, & per totam diem perſeuerabat; ille quidem opprobriis immodicè diuexans ipſum, hic verò non curans illum deinde veſpere iam facto, & tenebris obortis, cùm vix diſcederet, cum lumine ipſum Pericles deduxit, ne quid in Philoſophia ſtudio amitteret. Rurſus quidam Euclidi Megarenſi iratus mortem minatus eſt, ac iurauit: hic verò contra iurauit ſe placaturum ipſum ac ſedaturum, vt neque ipſi moleſtus eſſet. Percutiebat quidam Socratem*

Exhortatio ad relaxādas iniurias ante ſacram cōmunionem.
Baſilius tomo 1. Homil. 24. ad adoleſcentes.
Periclis exēplum in ferendis patienter iniuriis.
Euclidis, & Socratis ſimilia patiētiæ exēpla.

cratem in ipſam faciem impetu facto, hic verò nihil remiſſus eſt, ſed exhibebat ſe, vt ebrioſus ille ſe ira exſanaret: intumuit facies eius, & præ plagis facies ſanioſa facta eſt. Vbi autem ille à verberibus ceſſaſſet, Socrates quidem nihil aliud feciſſe dicitur, ſed fronti velut ſtatua inſcripſiſſe opificem, ille faciebat, & in tantum ſanè de illo ſe vindicaſſe. Hoc quidem Socratis factum ſimile eſt illi præcepto, quo percutienti vnam maxillam, etiam alteram exhibere conuenit.

Plutarch. in Phocione. Phocionis mira hiſtoria.

Præterire nequeo Phocionis morituri edictum. Is iniquè à ſuis damnatus iuſſit adeſſe filium, cui adſtanti hanc ſupremam legem indixit; ſcilicet, vt perpetua obliuione deleret memoriam iniuriæ acceptæ, ne eum aliqua cupido vindictæ laceſſeret. Dignus planè fuit vir hic generoſus titulo ſapientis, ad quem demerendum duo petit Ariſtoteles. Vnum eſt, vt ſit melior aliis. Alterum vt non inferat ſolùm, ſed nec quidem acceptam referat iniuriam. Perſæ contermini Græcis tanti fecere diſſimulationem iniuriarum, vt eo nomine malè audierit Cambyſes, quia videlicet ad minimam ſuſpicionem iniuriæ acceptæ, omnia ſanguine cruentabat. At contra Aſſyriorum & Chaldæorum animos ſibi deuinxit Arbaces Chaldæus, qui capta Niniue, & extincto Sardanapalo, imperauit Aſſyriis. Hunc Regem grauiter offenderat Bleſis illi aliàs intimus: nimirum ille inſcio Rege, gazas demortui Sardanapali callidè defoſſas aliò tranſportauit. Re comperta, in ea locuples iræ argumentum reperit Arbaces, vinctumque Bleſim ſibi iuſſit ſiſti. Expectare omnes quàm diris ſuppliciis Rex tantum facinus expiaret. Sed ille præter omnium hominum expectationem, & crimen relaxauit, & elatas permiſit opes, arbitratus regna conſtare ſibi iniuriis æquo animo acceptis. Sic Arbaces ſuo exemplo fidem facit, Aſſyrios & Chaldæos colere etiam virtutem illam, cuius præcipuæ partes ſunt, iniurias æmulo relaxare.

Ariſtot. lib. 2. Ethic. Sapiẽs duobus indiget, & quæ ſint. *Herodot. l. 3.* Cambyſes vltor iniuriarum. *Diodorus Sicul. lib. 2.* Arbaces Rex Chaldæus immemor iniuriæ.

Myſticus ſenſus ex antiquitate plurium gẽtium faciens ad amorem inimicorũ. *Diodorus Sicul lib. 1.*

In ea materia dicam rem ſingularem, petitam ex antiquitate plurium nationum. Diodorus ait, Æthiopes, Ægyptios, & Chaldæos attribuere ſibi primos ſacrorum vſus, qui ab eis ad Græcos & Romanos poſtea deflexerunt. Vnde liquet, aruſpicinam maximè viguiſſe apud illas Gentes, alionde etiam propenſas in omnem capeſſendi augurij diſciplinam. Vt autem erat eis ſolitum, ſacra tegere notis ſymbolicis, aruſpices extis inſpectis, ex eorum typica ſignificatione coniiciebant bona, & mala, quæ inſtabant. Verbi gratiâ, ſi abeſſet hepar ab hoſtia, Liuius ait ſuſpenſos fuiſſe adſtantium animos, vtpote ominantes malè Reipublicæ. Eo peſſimo omine deceſſit Imperator Claudius veneno ſublatus, cùm paulò antè caput iecoris abfuiſſet ab hoſtia, vt auctor eſt Plinius. Eodem etiam die, quo Pertinax Imperator occiſus eſt, defuit cor victimæ, ex Iulio Capitolino. Cæſari etiam fuiſſe ominoſa ſimilia ſacra paſſa deliquium cordis, notat Cicero: neque ipſe Cæſar, aliàs impauidus, adſtans inſpectioni extorum potuit conſtare ſibi, excordis hoſtiæ timens præſagium, quod Spurina aruſpex pangere metuebat, veritus offenſam Cæſaris, qui ne metum proderet, ait ſibi illud idem aliàs accidiſſe. Demum Cicero ait, iecur aut cor liuidum peſſima rebus hominum augurari. Ratio petita à Gentibus, vnde effluxit ille ritus, tota attenditur penes myſteria, typos, & ſymbola, quibus ſua ſacra Ægyptij, Æthiopes, & Chaldæi primitùs adumbrabant. Si autem augurabantur, vt liuido corde, aut iecore, coniicerent aliquod in amore deliquium; quia vt cogit amare iecur, ita & cor amoris ſedes eſt. Itaque vbi defectus in victima erat penes cor, aut iecur; coniectores diſſidia, rixas, bella inſtare præfabantur, quæ omnia ſi liquidò reſerare nollent; paucis aiebant, graue malum populis imminere.

Liuius 5. Dec. lib. 1. Plin. lib. 11. cap. 37. Iulius Capit. in vita Pertinacis. Cicero. lib. 2. de diuinatione. Hoſtiæ defectuoſæ aliàs fuere ominoſæ vt experti ſunt Claudius, Pertinax, & Iulius Cæſar.

In prodigiis Alexander ait, metuendum fuiſſe prægrande fel. Ita planè in moralibus, nihil æquè animarum perniciem portendit, vt ingens odij acerbitas. Ex communi itaque ſuffragio omnium penè nationum, quibus præcipuè in votis fuit, viuere ex præſcripto rationis, concepta diu fouere odia, peſſimum omen fuit: vt ſecus ſi auis cor hoſtiæ rapuiſſet, erat optima coniectura: ſicut expertus eſt auus Galbæ, cui ſacrificanti, cùm aquila cor victimæ rapuiſſet, aruſpices præſcij futurorum, vt credula nimium gentilitas arbitrata eſt, dixere familiæ illius inſolas imminere. Prædictio illa ſortita eſt ſuum effectum in Galba rerum potiente. Vt ergo, ô Chriſtiane, læta & proſpera tibi fas ſit ominari, explica cor tuum amori, qui inſtar auis pingitur alatus, quidquid eructent inimici declamantes in te, moreſque tuos; caue ne liueſcat cor tuum felle nimio delibutum: illud enim diſcordiarum præludium habens in odio rudimentum, lethale tibi erit. Principiis obſta, deuoueas cor tuum amori, ſecutus ſenſum earum omnium Gentium, quas tinxerunt olim optimæ diſciplinæ.

Alexand. lib. 5. c. 25. Veſica fellis grandior ominoſa fuit. Galbæ vnde prædictum Imperium. *Suetonius in Galba cap. 4.* Cor liuidum malũ omen portendit.

Ex præfatis meipſum non capio, præ ſtupore, recolens in quæ tempora deuenimus, & quàm rarus ſit ille æmulorum amor. Profectò ſi omnium hominum, quos vulgus imperitum ſanctiores credit, recluderentur præcordia inſpicienda coràm, pleraque liuida palàm omnibus apparerent. Inde profectò arbitror effluere mala omnia, quæ inundant. Nempe diuinus amor intepuit, & proximi charitas obriguit. Felle deſudant hominum corda, ideo & nos felle potamur, Deo propinante nobis flagella, luem, bella, famem, & omnem mortis immanitæ ſupellectilem. Hiſce temporibus videtur Hieronymus ingemuiſſe ita fatus: *Væ mihi, quia factus ſum ſicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ, non eſt botrus ad comedendum, præcoquas ficus deſiderauit anima mea, id eſt, ſaltem immaturas ficus optabam, & non inueniens panem, præ famis magnitudine, quiſquilias & furfures requiſiui. Periit ſanctus de terra, & rectus in hominibus non eſt. Vbique inſidiæ, vbique fraudulentia, innoxius ſanguis effunditur, omnes in ſanguine inſidiantur, vir fratrem ſuum venatur in mortem, id eſt, præ auaritia & libidine germanitas ignoratur: qui enim optimus eſt inter eos, quaſi paliurus pungens, & retinens, vulnerans appropinquantem ſibi, & qui rectus fuerit inuentus, quaſi ſpina de ſepe, vt ibi inueniatur dolor, vbi putabatur auxilium, nolite credere amico, & nolite confidere in duce: quia ſi inter chara nomina, & conſanguinitatis affectum rara eſt fides; quantò magis in his fidendum eſt, qui ſuæ tantùm conſulunt aut vtilitati, aut voluntati.*

Hieronym. l. 2. in cap. 7. Michææ. Elegans inuectiua in homines memores iniuriarum.

Malorum omnium, quæ nos premunt, iliadem peperit error, qui hactenus inualuit, & quem toto hoc capite configo; ſcilicet non rependere iniuriam, eſſe ſuæ impotentiæ confeſſionem penitus indecoram; vt ſecus, citiſſimam vltionem prodere potentiam hominis vlciſcentis. Laudaui in eo argumento Gentilium facta, vt pudori ſint multis, qui ſibi incautè adblandiuntur titulo ſanctitatis,

ctitatis,

ſtitatis, quos tamen minima ſuſpicio iniuriæ illatæ facit impotes ſui, & Dei prorſus immemores, cùm malè ſuada cupido vindictæ ſollicitat eos ad conuitia conuitiis illico rependendum.

SENSVS MORALIS.

Commemoratio Chriſti condonantis, argumentum eſt efficax, ad omnem iniuriarum memoriam expungendam.

In hæc verba:

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

ARTICVLVS VIII.

Ex Historia, Et SS. Patribvs.

Pulchrum exordium ad concionē d imitatione Chriſti.

SPartani profeſſi maſculum vitæ genus, & compoſitum in omne facinus arduum, quotannis Heroum præclarè facta verſibus inſonabant. Nempe rati, exempla multum poſſe in animos, non tam ſermone ſuos excitabant liberos ad virtutem, quàm maiorum aliquo generoſo opere recenſito. Ab eo ſtylo non abhorret Eccleſia, quotidie in choro commemorans agones Sanctorum prælecto Martyrologio. Eodem afflati Spiritu Sancti omnes, dum ſuadere volunt dilectionem inimicorum, Chriſtum commemorant, è Cruce pendulum, agentem cauſam inimicorum ſuorum apud Patrem, eamque hiſtoriam crebrò ingeſtam mentibus hominum, eſſe validum argumentum credunt, quo maximè ad tergendas iniurias homines inclinantur. Hiſtoria Sicula locuples factum ſuppeditat in ſubiecta materia. Series rerum illic egregiè geſtarum meminit, Carolum Andegauenſem, germanum ſancti Ludouici, fuiſſe inauguratum in Regem Siciliæ conſcio Pontifice, ad cuius arbitrium erat illud Regnum, quo iure Pontificio pulſus erat Conradus Imperator iniurius Eccleſiæ, ad quam proinde pertinebat decernere Regem illi ſolio, quo exciderat hic Conradus. Annuente itaque Pontifice, conſcribit militem Carolus, & victoria aſpirante initiatur inſulis regni, obſiſtente tamen Conradino Principe, filio Conradi. Is armata manu Carolum aggreditur, pro auito regno ancipitem belli ſortem conius experturus. Concurrunt acies multa vtrimque ſtrage edita primo congreſſu. Sed vt omnia feruida primò ebulliunt, deinde ſenſim tepent; ita Conradini impetus præcox, remiſſior effectus eſt, ſuaque remiſſione locum dedit hoſti, qui factus inde vegetior, fregit exercitum Conradini, ægrè admodum fuga ſibi conſulentis, vnde redux ſiſtitur Carolo Regi, qui eum duriùs exceptum, publicè lictoris gladio decollauit.

Hiſtoria Regni Siciliæ accepti à Carolo Andegauenſi.

Conradini Regis mors ingloria.

Conſtantia Conradini mater, fœmina ſupra ſexum magnanimis, vt audiit filium ſuum fuſum armis Caroli, & inſuper eſſe ab eo captum, illico ſuas omnes aperuit gazas, nullis omnino gemmis parcens, vt eum redimeret. Irrita tamen fuere vota matris afflictæ, Carolo reſpuente ingens auri pondus oblatum in pretium Conradini, qui ætate immatura, vtpote ſexdecim annos natus occubuit. Sed vt fortuna gyrans verſat rerum omnium vices, nihilque ſuum ſub cœlo tenorem ſeruat; decennio elapſo iure belli captus eſt filius Caroli, & adductus ad Conſtantiam, vt eius ſanguine litaret Manibus Conradini, quem Imperatorum Rege ſatum pater captiui iſtius ingloriè ſuſtulerat. Fœmina hæc demirata Dei conſilium, in ea captura filij Caroli Regis, quem adeò acerbum fuerat experta, vt præter omnium Gentium morem captiuo Regi turpiter inſultaris. Fœmina hæc recolens grauem ſibi à Carolo illatam iniuriam, vt leæna furens, Caroli filium ſupplicio etiam ſimili deſtinauit. Vtque vltione ſuada moratum impatiens eſt animus mulier anhela in mortem filij inimici ſui, miſit nuntium, qui referret ei inſtare mortem, ac proinde ſciret eſſe ſibi illa met die cedendum fatis. Erat illa dies feria ſexta ſacra memoriæ Paſſionis Chriſti. Reginæ obſequitur vir deſtinatus ad perferendam mortis ſententiam Principi Siculo, qui haud quaquam immemor ſuorum natalium, eum ſe geſſit quem decebat ducem ortum ſanguine Gallico. Vbi namque audiit Reginam velle parentare filio ſuo Conradino ſanguine ipſius, intrepidè ait nuntio: Dic Reginæ, mortem mihi haud quaquam eſſe ingratam, ſed me eam æquo animo excipere; & maximè die iſta, qua recolit Eccleſia memoriam mortis Chriſti. Redit nuntius ad Reginam, quæ ſciſcitatur, quo oris habitu occurrerit fatis, quæ vrgebant. Reuera, inquit ille, audacter audiit peti caput ſuum; imò adiecit, ſe gratam habere mortem hodie, quia iam recolitur memoria mortis Chriſti, cui commori glorioſum Princeps hic Siculus arbitratur.

Conſtantiæ Reginæ facinus egregium.

Caroli Principis Gallico ſanguine ſati magna conſtantia accepto mortis nuntio.

O efficacem memoriam Chriſti condonantis iniurias! Vt primum inſonuit nomen Chriſti morientis, ſtatim ſubiit animum Reginæ memoria veniæ, quam Chriſtus in eo agone ſuis hoſtibus procurauit, eoque Chriſti exemplo adeò percuſſa eſt mulier hactenus impos ſui, vt eadem mora remiſerit nuntium ad Principem captiuum, quem ſic nomine Reginæ affatus eſt: Animæquior eſto, ô Princeps, & depone propoſitum mortis obeundæ: nam eadem memoria mortis, quæ in animum tuum induxit vt fortiter occumberes, Reginæ perſuaſit vt viueres. Satiùs enim ducit condonare tibi, Chriſtum imitando, quàm ſæuire in caput tuum, immane patris tui facinus vlciſcendo. Neſcio an Abraham plus meruerit, filium ſuum offerendo ad mortem; an hæc Regina, eripiendo morti filium alienum. Regina hæc Conſtantia, robuſta etiam ſupra nomen, quæ veniam corde muliebri dedit filio Caroli, qui talem gratiam negauerat proprio Conſtantiæ filio turpiter enecato. Vlta ſuam iniuriam Conſtantia, morte Siculi Principis, mortua fuiſſet ingloria, ſed concedendo lucis vſuram inimico ſuo, famam ſibi præſtitit immortalem. Heroina mater, meditata mortem filij Dei, oblita eſt vitam filij ſui extincti; oblita ſuam iniuriam, ne foret iniuria Chriſto, gratis inimicorum crimina relaxanti.

Rariſſimum exemplum iniuriæ condonatæ. Hiſtoriam hanc ſumpeam aliunde refert Cæſar Noſtradamus in hiſtoria Prouinciæ ſub an. 1283.

Conſtantiæ Reginæ laus egregia.

Propè accedit pietas Epiſcopi Arelatenſis, quem die Natali Chriſti Bonoſus Rex in Eccleſia malè habuit, in eum ſacrilegis manibus iniectis, & alapâ inflictâ, populo circumſtante. Præſul pro ſuo munere conqueſtus eſt apud Othonem I. Imperatorem, qui indignatus in Regulum illum Arelatenſem, reum ſacrilegij perpetrati in perſonam ſui Epiſcopi, contendit Arelatam, quam arcta obſidione cinxit, & admotis machinis quatere incœpit. Non cunctante Othone arietatum eſt in mu-

Idem Cæſar Noſtr. poſt ann. 495.

Inſignis hiſtoria Epiſcopi Arelatenſis condonantis iniurias.

ros,

ros, quaque parte patuit aditus in vrbem victor illam ſubiit exercitus capto Regulo Bonoſo, quem Impetator acriter obiurgatum, morti quantocyùs adiudicauit. Vt increbruit ſententia capitis lata in Bonoſum; Epiſcopus grauiter læſus à Bonoſo, recolens ſe paſtorem eſſe Principis huius damnati ad mortem, ſtatuit apud ſe imitari animarum omnium noſtrarum Pontificem, qui oues etiam ſibi ioiurias tulit reduces in ouile. Eamobrem coouecoiens Othonem prouolutus ad pedes eius, deprecatus eſt vitam ei, à quo fuerat grauiter impetitus. Fleuit, orauit, veniam impetrauit.

Ex SS. Patribus.

Chryſoſtom. homilia 18. in Matth.

Nemo noſtrûm adeo durè exceptus eſt; & cunctamur tamen deponere minimas iniurias. Si earum ſenſu excidere volumus, intueamur Chriſtum vt ſerpentem æneum ligno impoſitum, vt ſanet eos, quibus infernalis ſerpens ſuum virus noxium inſpirauit. Chriſtus è Crucis ſolio condonans iniurias, nos ſuo exemplo ſollicitat ad ſimile facinus eaerendum. Chryſoſtomus ſuggerit hoc conſilium, ita imbecillos ad veniam hominoes adhortatus. Vidiſti Deum hominem fieri, & eo vſque pro tua deſcendentem ſalute, tantáque propter te eſſe perpeſſum, & adhuc inquiris, & dubitas quemadmodum poſſibile ſit iniurias donare cenſerus? Non audiſti in patibulo eum dicentem: Pater dimitte eis, non enim ſciunt quid faciunt. Non vides quia & poſt crucem ſuam, & poſt reſurrectionem Iudæis interfectoribus ſuos Apoſtolos miſerit, bona illis innumera portantes, idque cùm ab eis innumera mala paſſuri eſſent? At tu plurimum omnino læſus es. Verùm quid eandem tale perpeſſus es, quale tuus, imò omnium Dominus? Vinctus loris, verberatus, palmis ora temeratus, conſputus à ſeruis, mortem ſuſtinens, & mortem omnium turpiſſimam, & intenſiſſimam, & hoc poſtquam beneficia eis mille contulerat. Sin autem omnino nimis læſus es, idcirco nihilominus beneficium refer nocenti, vt & tibi facias maiorem coronam, & fratrem periculo grauiſſimi languoris abſoluas.

Chriſti è cruce condonantis iniurias exemplum eſt efficax ad imitationem.

Idem homilia 8. in epiſt. Pauli ad Romanos.

Ille idem verſans eamdem materiam, ſic perurget ad veniam. Frater tuus iniuria te affecit, lacrymare non ob tuam iniuriam, ſed ob illius exitium, ſicut Chriſtus Dominus Iudam lacrymatus eſt, non quando ipſe crucifigebatur, ſed quando ille prodebat. Iniuria te & conuicio affecit. Deum obſecra, vt ſtatim illi propitius fiat: iram frana, quoniam quidem ille lethalem accepit plagam, quoniam ipſum vulnerauit diabolus. Ne igitur & tu præterea ferias, ne te ipſum vnà cum illo deiicias: nam tantiſper dum ſuperſedes, potes ipſe & illum ſeruare, quòd ſi iniuriam iniuria referens, teipſum quoque deieceris, quis tandem vos humi iacentes tollet? Certè haudquaquam poterit humi proſtratus, an tu qui vna cum illo collapſus es? Qui tibi ipſe manum porrigere nequiſti, alteri poteris? Sta igitur generoſo pectore, ac ſcuto oppoſito, & mortuum illum è pugna, frater tuus eſt, per lenitatem trahito. Vulnerauit illum ira, ne vulneraueris & tu, ſed prior iaculum abiicito.

Inimicorum noſtrorum eſt ſalus deploráda potius quàm iniuria vindicanda.

Bernardus indignatur in homines memores iniuriæ acceptæ, conſiderans Chriſtum adeò beneficum ſuis inimicis, vt non etiam dedignatus ſit Iudæ oſculum præbere, cui antea pedes luteos abſterſerat, etſi proditori. Profectò ille, cui familiaris erit illa Bernardi meditatio, eoſdem, quos olim Bernardus, & ipſe patietur amoris æſtus, factus æquior inimicis. Vt nempe Sol incurrens in nubem roridam, in eam inducit imaginem, Solis ita & is qui alta mente recolit manſuetos Chriſti mores, ebibit eius propſitiam inimicis indolem. Vt familiaris ſit illa meditatio, accipe Bernardum. Sic ille: Te perdiſſimi traditoris cui perfidia non latebat, quando in cœna oblationis etiam ceram ipſo genu flexus procumbens, maledictos pedes eius, veloces ad effundendum ſanguinem tuum ſanctiſſimis manibus tuis attrectare, lauare, & extergere dignatus. Cur autem adhuc extento collo ambulas o terra, & cinis? Adhuc te ſuperbia eleuat? Adhuc te impatientia exagitat? Intuere humilitatis & manſuetudinis Dominum Ieſum, vniuerſæ creaturæ factorem, tremendum iudicem viuorum, & mortuorum, ante pedes hominis, & traditoris ſui, genua incuruantem, Diſce quia mitis eſt, & humilis corde, & confundere in ſuperbia tua, & erubeſce in patientia ſua. Hoc quoque erat manſuetudinis tuæ Domine, perfidum illum in cœtu fratrum detergere, & palam confundere noluiſti, &c. Accedentem ad oſculum ſanctiſſimi oris tui trucem beſtiam auerſatus non es: ſed os, in quo dolus inuentus non eſt, ori quod abundauit malitia, dulciter applicuiſti. Innocens agne Dei, quid tibi, & lupo illi? Quæ conuentio tui ad Belial? Sed & hoc benignitatis tuæ Domine fuit, vt omnia illa exhiberes, quæ praui cordis pertinaciam emollire poſſent. Hac meditatione reor poſſe marmora colliquari. Si Dei enim altitudo inclinatur infra hominem inimicum; quare remoratur homo veniam ſuis æmulis impertiri?

Bernard. ſermone de paſſione Domini.

Exhortatio elegans ſuadens obliuionem iniuriarum.

Qui ſe adeò beneuolum præſtitit erga Iudam, non contraxit manum, ne in cæteros homioes mortis ſuæ conſcios, gratiarum latices effunderet. Namqoe ærumnis ſatur, inſtante morte, quantùm ei fas fuit, conciliauit Deo inimicos ſuos, precibus eo intento fuſis, exquiſitiſſimo etiam doloris ſenſu corpore lancinato. Præſtat denuo audire Bernardum ita fatum: Flagellis caſus eſt, ſpinis coronatus, clauis confoſſus, affixus patibulo, opprobriis ſaturatus; omnium tamen dolorum immemor: Ignoſco, ait, illis. Hinc multa miſeria corporis, hinc multa miſericordia cordis, hinc dolores, hinc miſerationes, hinc oleum exultationis, hinc ſanguinis gutta decurrentis in terram. Miſericordia Domini multa, ſed & miſeria Domini multa, &c. Exaudiendus pro reuerentia tua clamas: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. O quam multus es ad ignoſcendum, ô quàm magna multitudo tuæ dulcedinis Domine! O quàm longè cogitationes tuæ à cogitationibus noſtris! ô quàm firmata eſt etiam ſuper impios miſericordia tua! Mira res. Ille clamat: Ignoſce illis; Iudæi: Crucifige. Melliti ſunt ſermones eius ſuper oleum; & iſti ſunt iacula. O charitas patiens, ſed compatiens! &c. Patiens charitas diſſimulat, expectat, ſuſtinet delinquentem: ſed benigna trahit, ducit, conuerti facit ab errore viæ ſuæ: denique operit multitudinem peccatorum. O Iudæi, lapides eſtis, ſed lapidem percutitis molliorem, de quo reſonat tinnitus pietatis, & ebullit oleum charitatis. Qomodo petabis, Domine, deſiderantes eo torrente voluptatis tuæ, qui ſic perfundis crucifigentes te oleo miſericordiæ tuæ?

Idem ſerm. in feria 4. hebdomadis pœnoſæ.

Chriſtus admirabilis in remittendis iniuriis.

Si te igitur aliqua cupido vltionis ſollicitat, ô homo ioiuriarum impatiens, recole Ieſum, ſuis etiam inimicis propitium, imò tibi homini nequam beneficum; & hebes fiet omnis aculeus, qui te ſtimulat ad vindictam, ſenſuſque omnis mali illati protinus euaneſcet.

SENSVS

SENSVS MORALIS.

Quàm ſit vltio iniuriarum noxia vindicanti.

In hæc verba:

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

ARTICVLVS IX.

Ex Symbolis Et SS. Patribvs.

Exordium ad loquendum de ſymbolis.

CReaturas omnes eſſe loquaces, & inſonare motibus componendis aliquid idoneum, fuit peritorum ſententia, in quam pedibus iuit Chriſtus, dicens lapides clamaturos quando homines elingues erunt & magnalia Dei tacita præteribunt. Nihil omnino ſilet in hoc rerum vniuerſo, ſed ſingula quæque ſonora ſunt, ſuiſque modulis ſuaui rerum omnium muſicæ collaborant. Hinc emerſit illa congeries ſymbolorum, quę exercuerunt Ægyptios, quibus cuiuſque rei ſpecies adumbrata ſine vllis literis adiectis quidpiam ingerebat. Et huius artis libris proſtant. Noſtrates ob ſpiſſum hominis ingenium, picturæ inſcripſere voculas quaſdam, quibus anima ſeu intentum ſymboli colligitur. Verbi gratiâ, Ferrus in theatro ſymbolorum pingit baſiliſcum obiecto ſibi ſpeculo morientem, hoc titulo appoſo. NOXA NOCENTI. Quid innuat ille hoc ſymbolo non referat, in cuiuſque arbitrio relinquens, hoc & alia omnia ſymbola aliis explicare. Ego illud ſymbolum de baſiliſco ſe necante ſuis aſpectibus explico de homine vindicante, qui cùm toruis oculis inimicum aſpicit, ille intuitus virulentus in eum reſilit lethali vulnere ſauciatum. Etenim vltionis genius ille eſt, vt appetitus eius animam vltricem lædat, antequam noceat inimico. Sicque vltionis inſana cupido fit NOXA NOCENTI. Imò animus inquies vlciſcendi libidine grauior longè eſt ſibi, quàm ſuis inimicis, quibus duntaxat inferre poteſt iniuriam cute tenus, dum conficit animam ſuam lethali plaga & plerumque etiam corpori ſuo iniurius eſt, dum appetitu vindictæ nimium exardeſcit.

Ex symbolis. Ioann. Ferrus parte 2. Theatri.

Vltio lethalis eſt ei qui vindicat iniurias.

Non impunè hominem indulgere animo vindici ait Seneca, hoc breuiloquio. *Maxima eſt facta iniuria pœna, feciſſe: nec quiſquam grauius afficitur, quàm qui ad ſupplicium pœnitentiæ trahitur.* Potes & huc reuocare alia ſymbola, quæ meminit priore & altero Tomo iſtius Encyclopædiæ, vt ſunt ſcorpius, apis, draco, canis. Scorpius aſſumptus fuit à Duce Mātuano hoc lemmate adiecto. QVI VIVENS LÆDIT, MORTE MEDETVR. Nempe ex medicorum obſeruatione ſcorpius arcuato vulnere inflicto, plagam ſanat, ſi occiſus vulneri imponatur. Ita quiſquis vrgente vltionis appetitu ſæuit in alium, morte ſua luet pœnas, quas intulit inimicis. Scita eſt omnibus apis imprudentia, quæ ſibi mortē conſciſcit, vt leuioris aculei punctione ſuas iniurias vlciſcatur. Virgilianū illud ei affingitur. ANIMAM IN VVLNERE PONIT. Nihil æquè refert inſaniam hominis, quem cupido vltionis exagitat. Ille animam in vulnere ponit, imò deponit animam, antequam ponat vulnus: nam ſatius eſſet huic homini rabido mori quàm gratiâ Dei excidere, iniuriam ſuam perpetrato crimine vindicando. Draconis etiam liuor plectitur morte, quando is aggrediens elephantem, ſuis voluulis implexus corpori beſtiæ immanis vulnere inflicto ſugit eius ſanguinem: nam cruore exhauſto deliquium patitur elephas, qui ruina ſua draconem elidit, ſic occiſum beſtia fatiſcente. Huic ſerpenti malè ſibi conſulenti ebibendo ſanguinem, cuius hauſtum morte ſoluit, affinguntur iſtæ voces indices inſtantis fati. NEC DVDVM LÆTABERE VICTOR. Id eſt, ad morulam geſtis luxuriante vindicta: ea nempe lethalis erit tibi.

Seneca l. 3. de ira c. 26.

Typotius l. 3. Symbolorum.

Variis ſymbolis exprimitur quàm ſit noxia vltio homini vindicatiuo.

O præco verbi Dei, hîc ſe tibi aperit fœcundus ager ſpatiandi in hoc themate, & declamandi in hominem impunè ſui proximi ſanguinem ebibentem. Moralis cenſuræ hoc tibi ſpecimen eſto, ex pulpito poſtea propagandum. Eia adeſdum homo æſtuans ira in fratrem tuum, quare ſimultate æterna gaudes neſcius pacis, cuius nomen auribus tuis malè ſonat? Fortè quia vltro expetita placet, nihilque palato hominis læſi æquè ſapit vt vindicta. O incaute triumphum agis ingloriumǃ

Vltio eſt ad moram dulcis, ſed poſtea lethalis eſt homini vindicanti.

Bella geri placuit nullos habitura triumphos.

Lucan l. 1.

Pruritus ille vindictæ, affrictu moleſtior efficitur. NEC DVDVM LÆTABERE VICTOR. Nam Deus expetet à te pœnas mali imprudenter aliis irrogati. Appoſita etiam eſt imago canis in gyrum acti, quem dormientem quiſquis malè afficit, ille ſuæ imprudentiæ mulctam protinus accipit, cane citiùs inſurgente. Symboli titulus hic eſt recenſitus. QVIETVM NEMO IMPVNE LACESSET. Et reuera hoc effatum maximè poteſt vſurpari de homine iniquo aliis. Quamuis enim videatur ad horam eſſe ſuperior æmulis ſuis; tamen non impunè feret cōuicia aliis intentata. Eo argumento vſus eſt Petrarcha, vt ſolamen aliquod ingereret homini iniuriam rependere meditanti.

Ægidius Sadeler. l. 3. tomum ſymbolicorum.

Ecce dialogum hominis afflicti iniuriis, cum probo alio homine colloquentis. *Hinc illinc hoſtibus premor. Reſponſio. Illi quoque ſuis premuntur affectibus, eſtque apud illos vltor tuus, iſque non vnus: pro te partes faciunt ira, metus, odium, inquietudo, nec dum percuſſi pœnam criminis exigunt, ſic interdum vltio præit offenſam, & fortaſſe non ſequuturam. Armabuntur, laborabunt, ſudabunt, æſtuabunt, anhelabunt, trepidabunt, & fortaſſis horum nihil ad te. Multi ſæpe grauibus odiis ſibi non aliis nocuere. Eſt mihi pugna cum hoſtibus. Reſponſio. Et illis ſecum, & tutiùs aliquando cum hoſtibus, quàm cum vitiis pugnatur. Quiſquis alium odit, primùm animæ ſuæ vulnus infligit, proximum nonnunquam ſuo corpori. Nimia nempe cupiditas feriendi, nocendique multos incautos nudatoſque dedit hoſtibus, ſic ſemper prima pars malorum in ſuum auctorem vertitur, interdumque nouiſſima. Cum ſæpe interim ſit illæſus, in quem pernicies parabatur.*

Petrarcha dialogo 32.

Malè ſibi conſulunt homines vindictæ cupidi.

Sed quid profana laudo, cùm Chriſtus ipſe inſinuarit, in quale diſcrimen incurrant homines aliis iniurij rependentes iniuriam. Nonne ait imminere durum iudicium ei qui omnem miſericordiæ ſenſum expunxerit? Compendioſè erudiuit nos hic præceptor vindictam Deo ſuggere, vt piacula noſtra pariter vlciſcatur. Ita Chryſoſtomus: *Tales nos erga conſeruos exhibeamus, qualem erga nos Deum cupimus. Dimitte,*

Ex SS. Patribvs. Chryſoſtom. homil. 18. in Ioan.

inquit, debita noſtra ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: qui centum denarios non dimiſit, non conſeruum ſed ſeipſum læſit, & tot millibus talentorum, quæ ſibi dimiſſa erant, obnoxium reddidit. Tu legem ſcribis de venia, & pœna, tu fers ſententiam, & an Deus tuorum peccatorum recordetur, tui iuris eſt, tu Dominus.

Vlciſcens ſe homo Deum prouocat contra ſe.

Alij vigilando, in nuda humo dormiendo, carnem aſſiduis laboribus macerando dolent peccata, tibi faciliori via nemini ſuccenſendo, idem conſequi datur. Quid contra te euſem, vt inſanus & furēs ſtringis? quid culpâ tuâ futurâ gloriâ fraudaris? quam non conſequeris niſi inimicum diligas.

Baſilius libro cui titulus eſt. Admonitio ad filium ſpiritualem.

Simili argumēto Baſilius homines allicit ad relaxandas iniurias. Eum opportunum accipe conſultorem. *In tempore orationis omnem malitiam cordis proiice abs te, & remitte ſiquid habes aduerſus proximum tuum: eſt enim genus quoddam ſerpentis, qui cum potatum ad fontem pergit, antequam bibat, venenum proiicit, & dimittit. Imitare ergo huius ſerpentis aſtutiam, & omne venenum amariſſimum proiice ab anima tua, remitte conſeruo tuo centum denarios, vt tibi decem millia talenta remittantur, & qualem Deum habere volueris in te, & tua anima, tu talem te exhibe fratri tuo; qua enim menſura metieris, remetietur tibi.*

Iniuriarum memoria omnis deponenda ante orationem.

Auguſtin. ſerm. 170. de tempore.

Eâdem Chriſti diſciplinâ benè tinctus Auguſtinus, ſimilia inculcat, monens Deum fore nobis talem, quales fuerimus & nos erga inimicos noſtros; penes eam dilectionem inimicorum noſtrorum affirmans, eſſe cardinem, in quo vertitur omnis orationum ſumma. Sic ille: *Dicit tibi Deus: Quid mihi das, vt ego dimittam tibi peccata tua, quale munus offers? quale ſacrificium conſcientiæ tuæ imponis altaribus meis? Continuo docuit te, quid petas, quid offeras. Petis, dimitte nobis debita noſtra; & offers, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Debitor es ei, qui falli non poteſt; dicit tibi Deus: Tu debitor meus es, inimicus debitor tuus eſt, hoc facio ego tibi debitori meo, quod tu facis debitori tuo. Si debitor es, gratulare te habere debitorem, in quo facias, quod fiat in te: ſi qui te læſit petat à te veniam, & ignoſcis, iam potes ſecurus dicere: Dimitte nobis debita noſtra. Si autem clauſeris contra pulſantem, clauſum inuenies cùm pulſaueris.* Hæc ille.

Iniurias qui remiſerit ille facit ſibi Deum propitium.

Vltionis exigendæ impetiginē valdè laceſſere hominē peritum illa veſania, liquet ex virtute oppoſita ſcilicet manſuetudine: illa namque ſic componit hominem, vt pelago æſtuante placidus ſit, fruſtra reflantibus iniuriarū flabris. Nimirum animus fortis conſtat ſibi ſemper, nec aliquando nutare poteſt etiam multis ictibus impetitus. Habes in Stephano typum animi inconcuſſi, requiem nacti medio in turbine furentium æmulorum. Fauet Auguſtinus encomiaſtes Stephani, ita fatus: *Si non potes imitari Dominum tuum, cùm penderet in cruce: Stephanum ſeruum eius, cùm lapidaretur, attende, qui genuflexo, poſtquam præmiſerat: Domine Ieſu accipe ſpiritum meum, ait, Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum. & cùm hoc dixiſſet, obdormiuit in requie dilectionis; pacem pinguiſſimam inuenit: quia pacem inimicis optauit. Vide quomodo pro ſe ſtans orauit, & pro illis genu flexit. Pro ſe ſtans tanquam iuſtus facile exaudiebatur: nam pro iniquis genu figendum erat. Et cùm hoc dixiſſet, obdormiuit in Domino. Fœlix ſomnus, & requies vera. Ecce quid eſt requieſcere, pro inimicis orare.* Ergo inquies animus eſt, referens iniuriam cupidus vltionis.

Animi manſueti quies eſt ſumma.

Ibidem.

Stephani encomia.

Congruo itaque ſymbolo animaduertis in animum traductum ad veniam, cùm hæc ei imprecantur. NOXA NOCENTI. Nam præter acerbitatem odij quo angitur homo iniquus, experietur Deum vltorem rigidum iniuriæ aliis irrogatæ. Hanc Dei cenſuram commemorat Pſaltes, ſic occinens: *Facit iudicium iniuriam patientibus.* Vnde Auguſtinus anſam arripit ita homines adhortandi. *Vindicat omnes iniuriam accipientes, puniens omnes iniurioſos. Si ergo fauebis iniuriam accipientibus, & punies iniurioſos, vide modo, de quorum numero eſſe vis? Vide, an in eis velis eſſe, qui iniuriam accipiunt? an in eis, qui iniuriam faciunt? Statim enim ad te procedit vox Apoſtolica, & dicit tibi: Iam quidem omnino delictum eſt, quia iudicia habetis vobiſcum: quare non magis iniuriam patimini? Corripit homines, quia non patiuntur iniuriā. Non vt patiaris moleſtiam, te hortatur, ſed vt patiaris iniuriam: non enim omnis moleſtia iniuria eſt. Quidquid enim iure pateris non eſt iniuria:* Nolo tamen vt ſic intelligas Auguſtinum, quaſi liceat non vindicare iniuriam, vt eo nomine Deum habeas vindicantem iniurias tibi inflictas: hoc nimirum dedecet animum manſuetum. Sed ſic explico textum illum vt ſit ille eius ſenſus: O homo, miſerere inimici tui, nec ei rependē malum: nam eum multa mala manent, quibus illatas tibi iniurias hactenus expiabit.

Pſalm. 145. Auguſtin. in Pſalm. 145.

Deus eſt vindex iniuriæ illatæ.

1. Cor. 6.

SENSVS MORALIS.

PARS ALTERA SECTIONIS.

Hac cautela diligendi ſunt inimici noſtri, vt eorum vitia deteſtemur.

In hæc verba:

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

ARTICVLVS X.

Ex Theologia.

ESto indiuidua ſubſtantiæ connexio deuinciens accidentia, vnum quid efficiat coaleſcens, ex diſpari entitate; tamen animus cæteræ oculo, qui rebus officitur vt affulgeat: animus, inquam, ſpecie rerum illectus, non ſtatim in eas effunditur, ſed ſedulò exploret, quid in eis homini conducat, aut noceat, vt ea prærima indagine concludat homo, quæ ſint amore vel odio proſequenda. Inde emergit illa concluſio, quam expendo. Scilicet, ita eſſe dignandos amore inimicos noſtros; vt eorum tamen vitia perſequamur. Ratio petitur à Theologia edocente nos, ea tantùm eſſe amanda ex charitate, quæ conducunt ad participandum Deum; ratio enim obiecti charitatis attenditur penes illud ſummum bonum. Ergo quidquid impedit ex ſe & directè adeptionem huius finis, illud debet ſecerni ab amore, atque adeò modis omnibus impeti, vt penitus abigatur. Ergo cùm vitia maximè obſtent, ne homines aſſurgant ad illud ſummum bonum; non erunt vitia vſpiam adamanda.

Ex Theologia.

Thomas 2. 2. q. 26. art. 7.

Vitia nō ſunt in inimicis amanda.

Rurſus,

Amor noſter quibuſnam rebus debeat affici, & à quibus debeat recedere.

Rurſus, omnis actus debet proportionari obiecto, & agenti. Ex obiecto habet ſpeciem : ex virtute autem agentis habet modum ſuæ intenſionis. Sicut motus habet ſpeciem ex termino, ad quem eſt, ſed intenſionem velocitatis habet ex diſpoſitione mobilis, & virtute mouentis. Itaque dilectio, quæ eſt actus internus, ſpeciem habebit ex obiecto, & intenſionem ex parte ipſius diligentis. Obiectum autem charitatiuæ dilectionis Deus eſt; homo autem diligens eſt. Quidquid ergo obiectum charitatis deſtruit, illud non eſt amandum, & ſi inſuper noxium eſt diligenti, actio agentis debet eſſe intenſior, ad hoc vt anima refuga ſibi ſic conſulat auerſando. Cùm igitur vitia inimicorum deſtruant in eis participationem Dei, quæ eſt ſummum bonum, & præterea periculum ſit, ne vitia hæc ſuo contagio animam labefactent, quæ inimicos amat; prudenter anima ſuos diliget inimicos, ita vt in eis diſcernat vitium à perſona, amando naturam Dei capacem, & vitia perſequendo. Hinc tantùm abeſt, vt inimicorum hominum correctio eo nomine facta, vt afferat repurgium, mala ſit; quinimò charitatis officium ſit, ſollicitare eos, ad quos pertinet, vt inimici noſtri caſtigentur, non ad vindictam, ſed ad correctionem, vt ſic fiant idonei ad gloriam Dei capeſſendam.

Quomodo citra charitatis diſpendium, poſſimus lætari de ruina inimicorum noſtrorum.

Ad aliud etiam odium vitiorum pertinet gaudium de malo temporali æmulorum noſtrorum, cùm ex eorum ruina temporali exurgit commodum in ordine ad gloriam. Vt liquidior ſit illa propoſitio, vnùm eſt ſupponendum, quod eſt in confeſſo apud omnes, ſcilicet charitatem non eſſe directè de omni bono, nec per eam excludi omne malum & ſic aliquod eſſe bonum, quod non tenemur velle inimicis, licet eos ex charitate diligamus, & aliquod malum eſſe, quod eis velle poſſumus, vigente etiam maximè charitate. Eſt autem charitas amor Dei directè, & amor proximi propter Deum, in quantùm tendit in Deum. Tendit verò in Deum homo, quatenus ad beatitudinem æternam pertinere poteſt, ad quam cùm nullus omninò pateat aditus, niſi beneficio gratiæ, tenemur velle gratiam & gloriam omnibus inimicis. Nemo namque poteſt citra diſpendium charitatis velle vt inimicus gratiâ Dei excidat, aut gloriâ; quia duo hæc pertinent ad charitatem, qua ſtante in nobis fieri nequit vt ſuo obiecto careat adæquato. Nec etiam quis ſuperſtite charitate poteſt lætari de malo æterno alicuius, aut de amiſſione gratiæ, ob præfatâ rationem. Diſpar eſt omnino ratio in ſerie bonorū inferioris ordinis, vt ſunt ſanitas, honores, opes; quia enim per accidens tantùm ſpectant charitatem; ita etiam per accidens pertinent ad vitam æternam, quippe citra obſequium illorum bonorum, quiſque poteſt fieri compos ſummi boni. Sicque poſſunt temporalia illa bona in variis obſtare ſibi, nam plerumque vnius augmentum, eſt alteri decrementum.

Toſtatus in c. 5. Matth. qu. 346.

His præfatis, placet hæc Tóſtati concluſio: *Poteſt quis manente charitate; optare malum temporale alicui, & gaudere de malo temporali, ſi illi eueniat; & triſtari de bono temporali eius, ſi illi eueniat.* Eſt condienda mica ſalis iſta concluſio, & ita intelligenda, vt cùm quis gaudet de malo alterius, non gaudeat de malo inquantū eſt malum illius, ſed inquantum eſt obex, ne aliis inferat aliqua nocumenta. Verbi gratiâ, ſcio inimicū meum velle alium hominem prouocare, vt ſingulari certamine rixas componat, vtriuſque tamen animę diſpēdio. Die indicta ad certamen audio inimicum febre valida correptum, gratias ago Deo, & geſtiò exultabundus, eo accepto nuntio: non quòd gaudeam de illa febre, quatenus æmulum meum malè afficit; tunc enim malum eſſet obiectum meæ lætitiæ, & hoc eſſet contra charitatem. Sed gaudeo quia febris illa remoratur interitū pugnæ illius indictæ ad perniciem animarum, quarum ſalus ea febre côngruè procuratur. Vnde liquet, gaudij mei finem eſſe bonum, ex charitate diligendum, ſcilicet ſalutem animarum. Ita etiam quis poteſt triſtior eſſe de bonò temporali alicuius; quia verbi gratiâ nimium penu ditiorem facit iniquum hominem, & ſic aptiorem reddit ad mala hominibus cæteris irroganda. Cùm ergo in inimicis æquè & amicis debeamus odiſſe vitia; debent etiam placere nobis mala temporalia, quibus vrgentur à Deo inimici noſtri, vt abdicato vitio reſipiſcant.

SENSVS MORALIS.

Quomodo poſſit eſſe odium homini ſalutare.

In hæc verba :

Ego autem dico vobis : Diligite inimicos veſtros.

ARTICVLVS XI.

Ex Philoſophia.

Parthorū mos vincere fugiendo;

EFfeta gens Parthorum, etiam Romano nomini terribilis, hoc ſingulari ſchemate repugnandi, in hoſtes præualuit : ſcilicet fortiter irrumpendo in cuneos hoſtium, ſi hoc ſuggereret animus præſcius victoriæ inſtantis; vel etiam fugiendo, ſi quando ferocior hoſtis, fracto eorum impetu, ipſorū humeris immineret. Vtroque modo, videlicet irrūpendo, & fugiendo, magnas fuderunt acies Parthi: quippe cominus gladio cæſim & punctim feriebant: eminus verò nihil obſtante fuga, ſpiculis intortis inſequentia agmina laceſſebant. Sic Parthi in acceſſu & receſſu litabāt victoriæ. Hoc duplici armorum genere Deus homines inſtruxit; arcu ſcilicet, & gladio, vt hac veluti panoplia expediti milites, tutiùs in vitia decertarent. Quippe prouidus ille rerum inſtitutor, hominī duo affinxit, quorum obſequiò poteſt accedere, & recedere. Duo illa ſunt amor, & odium; amore accedimus ad ſummum bonum, & ea omnia quæ conducunt ad bonum illud; odio verò ſecus recedimus à noxiis, quæ inferre aliquam animæ perniciem poſſunt : cuiuſmodi ſunt vitia, quæ affricta animæ, eam adducunt in diſcrimen. Duæ illæ paſſiones ſunt principes animæ motus, vnde fluunt aliæ paſſiones, quibus homo accingitur veluti congruis inſtrumentis, vt propoſitum ſibi à Deo finem citiùs aſſequatur. Gratia namque non deſtruit naturam, ſed perficit. Sunt ergo bonæ paſſiones, in genere entis, ac proinde odium eſt homini ſalutare, vtpote adiectum, vt ſibi conſuleret, noxia fugiendo. Nec obſtat illud Ariſtotelis eloquiū: *Paſſionibus neque laudamur, neque vituperamur.* Ariſtoteles enim illic conſiderat paſſiones prout fluūt ab appetitu ſenſitiuo, qui eſt ſcaturigo paſſionum.

Amor & odium quaſi hominibus

Ex Philoſophia.

Ariſtot. l. 2. Ethic. cap. 5.

Sic ſpectatæ paſſiones, vt ſoboles appetitus neſcij rationis, nec laudem, neque vituperium aliquod ſortiuntur. Namque præcipua laudis argumenta petuntur ab actibus, qui congruunt rationi, vel ab ea deuiant. At ſi paſſinnes expendantur ad trutinam rationis rectæ, prout ſubeunt moderamen animæ dirigentis eas in conſonum vnicuique ſcopum, tunc illi motus ipſam animam perficiunt in genere ſupernaturali, accedente gratia moderante motus illos in ordine ad Deum vt finem noſtrum, & bonorum omnium ſummam, quam qui participat, is eſt æterna gloria laureandus.

Paſſiones quomodo ſint dignæ laude & vituperio.

Itaque Philoſophiâ etiam naturali conſciâ, odium eſt homini ſalutare, ſi eo vtatur ex dictamine rationis, quæ benè ſuada monet eſſe fugienda vitia, quia vt ex Philoſopho, *Virtus eſt, quæ bonum facit habentem*; ita & vitium hominem deteriorem facit, ac proinde malum eſt homini. Vnde ſicut amor dignus eſt ſtipendio laudis, effuſus in virtutem; ſi odium laude ſua non excidit, hominem ab ingruentibus vitiis auertendo. Ille igitur, qui inimicum amat vt hominem editum ad gloriam, non debet amare inimicum formaliter, vt inimicus eſt: hoc nempe eſſet amare malum, ſiquidem ſimultates, & inimicitiæ omnes malæ ſunt contrariæ charitati: imò debet odiſſe vitia inimici, quia ille in conſenſum inclinat, qui annuit vitiis alienis. Hinc liquet, eſſe indiſcretam illam charitatem, quæ ementita ſpecie amoris erga inimicos, eorum vitiis parcit, imò & quandoque laudat, ne videatur fouere ſemina ſimultatum. In eo errore ſunt pleriquè fidelium, qui ægrè ferunt Sanctos acriter inuehi in reprobos, & præcipuè in ſectarios, ſinceræ fidei corruptores. Eiuſdem imbecilli animi eſt, carpere zelum præconum verbi Dei, quando durius excipiunt crimina delinquentium. Nulla etenim ſuppetunt tela ſatis acuta ad ſcelera configenda, dummodo quiſque ſuum ſic zelum attemperet, vt in reprobo ſecernat vitium à natura. Ergo tantùm abeſt, vt peccent illi, qui in vitia debacchantur, quin potius eſſent cenſuræ obnoxij, ſi tacerent vitio prævalente. Cùm enim natura ferias exoſa, nihil ediderit fruſtra, & vnumquodque ſit propter ſuam operationem, nullaque prorſus in eis debeat eſſe forma; ille planè ſuis deeſſet partibus, qui nullo odio percitus in vitia, eis indulgeret. Eò pertinent pleraque Scripturæ exempla, quibus edita ſunt ſpecimina odij huius, ſine tamen vllo diſpendio charitatis. Vt quando Chriſtus inuectus eſt in Scribas, & Phariſæos, damnans eorum hypocriſim, & alia etiam vitia perſtringendo. Nonne exemplo Chriſti, Stephanus adeò propenſus fuit in inimicos ſuos, vt occubuerit orans in gratiam eorum? verum enim verò charitas illa immenſa nõ obfuit, quin moriturus texuerit veluti catalogum vitiorum, quibus tunc Synagoga ingloria fœdabatur. Nempe proceres Iudæorum obſtinatos dixit, proditores, & homicidas Chriſti. Nec ideo quiſquam meritò dixerit, tot conuiciis in Iudæos effuſis, amorem Stephani tepuiſſe. Sic ille: *Dura ceruice, & incircumciſi cordibus, & auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis, ſicut patres veſtri, ita & vos. Quem Prophetarum non ſunt perſecuti patres veſtri? Et occiderunt eos, qui prænuntiabant de aduentu Iuſti, cuius vos nunc proditores, & homicidæ fuiſtis.*

Idem lib. 2. Ethic. c. 6.

Quare inimicorum vitia ſint odio proſequenda.

Chriſtus ſine diſpendio charitatis acriter inuectus eſt in vitia.

Act. 7.

SENSVS MORALIS.

Citra charitatis diſpendium, quiſque debet habere exoſa inimicorum vitia.

In hæc verba:

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

ARTICVLVS XII.

Ex Medicorvm Diſciplina, Et Sanctis Patribvs.

Congeries tota rerum editarum infra cœlos, aliquid tributum ſortita eſt ob commercium diſparium partium, quibus ſingula quæque corpora coaleſcunt. Natura tamen prouida conſulit viuentibus affluxu bilis, quæ humore ſuo mordaci, repurgio viſcerum inuigilat. De eo namque humore fellen ſic pronuntiat Fernelius: *Proprio ductu in inteſtina illabens, tum ea ad excrementorum deiectionem ſtimulat, vnde & fuluo colore infecta comparent, tum lentam, & adhæreſcentem illis pituitam detergit, & exturbat, quæ alioqui immodicè aucta, in grauiſſima incommoda deduceret.* Ideo Medici bilem clyſterem naturalem vocant, & Hippocrates ait, alui deiectiones felleo colore tingi, cùm ſit ſicuti par eſt. Ecce effatum eius. Διαχώρημα τῆς κοιλίης βέλτιστον, μαλθακόν, συνεστηκός, ὑπόπυῤῥον. Id eſt. *Deiectio alui eſt eſt optima, mollis, coagmentata, ſubrufa.* En pacto inſinuans alui fæces, bile ſuas obeunte vices. Natura ſagax adeò ſollicita de corpore emundando, non immemor fuit animæ, ſed & ei ſuam bilem aſperſit, vt ea refluente omnem colluuiem abſtergeret, illam vtique, qua ſtabulante, anima conſpurcatur. Illæ animarum ſordes ſunt vitia, in quæ inſurgit odium, quod eſt animæ motus refuga mali, cuius exterminium molitur anima percita odio rationabili. Cùm ergo omnes homines ſint alter alterius membra, ac proinde vnum corpus efficiant in ordine ad Deum, debent omnes ſatagere, ne reſtagnent fæces vitiorum alicubi: omnibus enim hæc cura incumbit, vt terſior quiſque fiat, vitiis abdicatis.

Bilis vtiliter homini innata.

Ex remedica.

Fernelius lib. 6. Phyſiologia cap. 9.

Hippocrates lib. 3. Coacar. lib. 4.

Bilis & odij miro affinitas.

Ad hanc ſollicitudinem ſpectat odium, ideo inſtitutum, vt omne noxium exterminet. Et licet odium videatur amori ex diametro opponi; tamen maximè ad amorem proximi conducit, ſi in eo tantùm vitia oderimus, ſarta tectaque natura eius, cui procuramus bonum gratiæ, vitio caſtigando. Et reuera fauet compoſitio veſicæ fellis: nam vaſculum illud ex hepate emergit, vnde pendulum felle alluitur, eo fine quem memini, ſcilicet ad viſcera repurganda. Dixi ſupra, iecur ſiue hepar eſſe ſedem amoris, iuxta vernaculum hoc effatum.

Odium vitiorum pertinet ad amorem proximi.

cogit amare iecur.

Nempe vt ex phyſiologia, cor eſt ſedes partis iraſcibilis; ita & in iecore reſidet facultas concupiſcibilis, ad quam pertinet amor, qui incandeſcit, quando inſurgit odium rei contrariæ obiecto amoris. Vnde veſicam fellis pendere ex iecore, perinde eſt, ac odium ſequi amoris pondus; ita vt tale ſit momentum odij,

Pulchra obſeruatio de veſica fellis

odij, quale fuerit amoris pondus. Itaque qui feruida charitate deperit animam ſui inimici, perfecto etiam odio debet in eius vitia ſuccenſere: nempe bonum adſciſcitur, quando malum procul abigitur. Cauenda tamen bilis efferatæ lethalis aſcenſio in caput, cuius ex Dureto ſoboles eſt phreneſis. Etenim ſtatim atque bilis, præ intento naturæ fuerit, ſurſum vecta, quatit illico rationis ſedem, & hominem ſui impotem facit. Ita prudenter anima ſtudeat moderari odium ſuum, ne dum in vitiorum fæces effluit, etiam incautè feriat inimicos. Quippe tunc hallucinaretur anima, ſibi peſſimè conſulens, malè affecta erga inimicum, eiuſdem cum ea naturæ conſortem, in quo odiſſe vitia, & amare naturam, eſt diſpenſare odium ſuũ ad menſuram à Domino præſtitutam.

Duret. in l. 3. Coac. Hippocr. cap. 4. pran. 19.

Perfecti huius odij meminit Pſaltes ſic occinẽs: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderam illos.* Odit Dauid eos qui odere Deum; non quia homines ſunt, ſed quatenus Deo iniurij ſunt: & hoc odium vocat perfectum, quia reuera fertur eo ad quod inſtitutum eſt, ſcilicet ad malum perſtringendum. Vt enim potentia actibus perficitur; ita & actus perfecti ſunt, quando fiunt iuxta normã cœlitus inſtitutam. Huic præcentori concinit Auguſtinus ita fatus ex perſona Dauid: *Nonne cùm zelus domus tuæ comederet me, videbam inſenſatos, & tabeſcebam? Nonne & tadium detinebat me a peccatoribus derelinquentibus legem tuam? Qui enim ſunt inimici tui, niſi qui vitâ ſuâ indicant, quam oderint legem tuam? Hos ergo cùm odiſſem, cur mihi calumniantur qui acceperunt in vanitate ciuitates ſuas, quòd mihi imputari peſſim peccata eorum, quos oderam, & ſuper quibus zelo domus Dei tabeſcebam? Sed vbi eſt, Diligite inimicos veſtros? An quia veſtros dixit, non Dei? Benefacite, inquit, eis, qui oderunt vos. Non ait, qui oderunt Deum, ideo iſte ſecutus dixit: Nonne qui oderunt te, Domine, òdio habui? non dixit, qui oderunt me. Et ſuper inimicis tuis tabeſcebam: tuis dixit, non meis. Sed qui nos propterea oderunt, & propterea inimici nobis ſunt, quia Deo ſeruimus; quid aliud quam ipſum oderunt, & eius inimici ſunt? Numquid ergo tales inimicos noſtros diligere non debemus? Aut non propter Deum perſecutionem patiuntur, quibus dicitur: Orate pro perſequentibus vos? Ergo attende quod ſequitur: Perfecto odio oderam illos, Quid eſt perfecto odio? Oderam in eis iniquitatẽ eorum, diligebam conditionem tuam. Hoc eſt perfecto odio odiſſe, vt nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas.*

Pſal. 138. Odium quã-do, & quomodo, eſſe queat perfectum.

Ex SS. Patribus.

Auguſt. in Pſal. 138.

Odij liciti luculenta deſcriptio facta ab Auguſtino.

Ad perfectionem huius odij pertinent duæ res valde diſcordes, quas in eo argumento egit Moyſes, agnito peccato populi. Is nempe ea qua potuit contentione Deum orauit pro malè conſciis, & poſtea ab oratione redux pleroſque eorum deleuit gladio. Quomodo concolores ſint oratio & cædes, audi ex Auguſtino. *Tempore veteris Teſtamenti, quo viſibilibus ſuppliciis carnalis populus coercebatur, homo ad nouum Teſtamentum per intelligentiam pertinens famulus Dei Moyſes, quomodo oderat peccatores, cùm pro eis orabat, & quomodo non oderat, cùm eos occidebat, niſi quia perfecto odio oderat eos? Ea námque perfectione ſic oderat iniquitatem quam puniebat, vt diligeret humanitatem pro qua orabat.* Quomodò coëant amor inimicorum, & gaudium de eorum ruina, quam odium deſiderat, Gregorius explicat hoc tenore: *Inimici dilectio tunc veraciter cuſtoditur, cùm non de profectu deiicimur, nec de ruina illius lætamur. Non enim amat aliquis quem non vult eſſe meliorem, eumque ſtantem voto perſequitur, quem cecidiſſe gratulatur. Euenire tamen plerumque ſolet, vt non amiſſa charitate, & inimici nos ruina lætificet, & rurſum eius gloria ſine inuidiæ culpa contriſtet; cùm & ruente eo, quoſdam benè erigi credimus, & proficiente illo, pleroſque iniuſtè opprimi timemus. Sed ad hoc, ſeruandum eſt diſcretionis examen, ne cùm noſtra odia exequimur, fallamur ſub ſpecie vtilitatis alienæ. Oportet etiam penſare, quid debemus ruinæ peccatoris, & quid iuſtitiæ ferientis; nam cùm peruerſum quemquam omnipotens percutit, & congaudendum eſt iuſtitiæ iudicis, & condolendum eſt miſeriæ pereuntis.*

Idem vbi ſupra. Quare Moyſes occiderit populum pro quo orauit.

Gregorius l. 22. Moral. cap. 6.

Inimicorum mala quomodo poſſint licitè placere, vt & bona diſplicere.

Speciali exemplo oſtendit Petrus, ſtante charitate odium poſſe ſua ſpicula in reprobos intorquere. Nam Ananiam & Saphiram cenſura feriit, quam ſecuta eſt capitis ſententia. Malum hoc tempore ceſſit in profectum totius Eccleſiæ. Hoc genus odij illud eſt, quod intento meis titulis adſtruere. Cuiuſnam genij ſit hoc odium, diſce ex Auguſtino, quem accipe ita diluentem iſtum nodum. *Hoc perfectorum eſt, vt non oderint in peccatoribus, niſi peccata: ipſos autem homines diligant, & cùm vindicant, non vindicent acerbitate ſæuitiæ, ſed moderatione iuſtitiæ? ne ipſa relaxatio peccati plus noceat peccatori, quam pœna vindictæ.* Conſule Hieronymum, & vide libros in Ruffinum; quibus aſperis verbis excipiat hominem illum impium, citra tamen vllam ſuſpicionem læſæ charitatis.

Auguſtin. lib. contra Adimantum.

Hieronymus quare aſperis verbis agat in Ruffinum.

SENSVS MORALIS.

Quomodo ſint ſalua Charitate noſtrorum inimicorum vitia caſtiganda.

In hæc verba:

Egò autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

ARTICVLVS XIII.

Ex Vtroqve Ivre

FVit vetus inſtitutum Perſarum, vt ſiquando Magnates delinquerent, eorum veſtis detracta vapularet coràm, corpore tamen rei inſimulati criminis illibato. Tantúmque valuit ille ritus, vt ictus cadentes in veſtem proficerent hominis ad medelã. Non eatenus exoleuit mos ille antiquus, quin aliquali parte ſui vigeat in omnibus iudiciis vtriuſque fori, canonici ſcilicet & ciuilis. Nam cùm leges animaduertunt in ſontes, & aliqua decernunt ſupplicia, hoc vnum ſpectant, vt quaſi homine illæſo, vitia feriantur. Sunt autem hæc, veluti veſtes, quibus malè induitur homo, inde reus, quòd ſuo etiam arbitrio eſſimè veſtiatur. Cùm itaque audis ſeueriores aliquando leges latas in reprobos, hoc animum tuum ſubeat, ſcilicet hos ictus cadere in malos hominum habitus, homine ſemper ſuperſtite: etenim conſcia charitate potes odiſſe veſtem hominis adamati.

Perſarum mos in caſtigandis vitiis nobilium hominum.

Veſtis coràm caſtigata corpore illæſo, quid ſignificet.

Ex Ivre civili. *Leg. 16. §. 2. ff. De Pœn.*

Hinc emerſit illud celebre effatũ Iuris, de his qui verberibus adhibentur: *Emendationis non iniuriæ gratiâ videntur adhiberi.* Quaſi diceret legiſlator, pœnas eſſe veluti virgas ſuccutientes puluerẽ vitiorum. Qui ergo animaduertit in vitia hominum, eorum meliorem frugem ſpirans, non eorum ruinam procurat, ſed ſalutem. Et vtinam iſte articulus inſonaret auribus Magiſtratuum, quorum laxa bonitas totam Rempublicam lædit, dum non audent flagris improba capita coërcere. Heu & in clauſtra irrepſit miſericordia hæc crudelis, ementito ſpeciem bonitatis, nõ auſa cohibere nefas, ne quid deterius contingat homini lapſo, quẽ dum erigere expectant, ille nequam impetum facit in omnium mores, quos inficit ſuo contagio. Proh dolor! ſerpit, & gliſcit in dies iniquitas, accincta pallis bonitatis. Faxit Deus vt hæc ſit formido inanis animæ, quæ omnia tuta timet. Ruina ingens illi imminet familiæ, cuius Prælati, proteruiam ſubditorum impunè ferunt, veriti ne coërcente virga foras amandẽtur potius quàm intus ictibus emendentur. Quid cunctaris, Præſul, amãdare pecus tabe infectum, quo ſtante diu labes affingitur officio tuo, quo reclamante inſimulatis ignauiæ apud tribunal Dei. Macte Antiſtes, armare zelo Dei, emenda, aut amando, ſic emundas familiam tuam, alioquin futuram deteriorem contagio hominum iniquorum. O ignaue pater familias, erras imprudenter, dum animo tuo inſidet, ferire, & furere, perinde eſſe. Ferire vt par eſt improbos, non furor eſt, ſed feruor, qui rectorem decet, cui ſi magnanimum cor eſt, de rectore fit corrector. Correctio namque eſt cordis erectio; & corrigere, eſt cor regere, quod à recto virtutum tramite deuiauit. Fortè inſtabis: Fiam inimicus, vera dicens. Ira planè hoſtis impiorum; & amicus Dei, & eorum quibus pietatis propagatio maxime cordi eſt. O te beatum ſi placere bonis, & cohibere malos, præcipua eſt tibi curæ, quos dum excides, ô Prælate, caue, ne vt aries errans, in lupi fauces inducas pecudes errabundas.

Superiorum laxa bonitas nutrit audaciam dyſcolorum.

Elegans hortatio ad Superiores vt corrigant ſubditos.

Correctionis laus magna.

Ex SS. Patribvs.

Quis arguet Chriſtum temeratæ pietatis, dum flagello animaduertit in nundinas templo iniurias. O animarum rector, Dei vices agis; Deum age, & animarum redemptorem, iuxta illud Pſalmi: *Ego dixi: Dij eſtis.* Nonne Moyſes à Deo electus, vt Pharaonem reuocaret, audiit; *Ego te conſtitui Deum Pharaonis.* Deum autem æmulati in eo argumento, eſt ferire vt ſanes, iuxta illud Iob: *Ipſe vulnerat, & medetur, & manus eius ſanabunt.* Quod ſic expendit Hugo Cardinalis. *Percutit corpus, & ſanat animam.* Quod coincidit cum præfatis, de veſte ſuccuſſa virgis, ad nitorem. Opportunus adeſt Petrus Bleſenſis ita fatus: *Flagello Domini puluis excutitur, quem ad deformitatem animæ iniquitas aſſidua congeſſit, & exteriori vulnere ſanatur plaga interior.* O ſalutarem illam plagam, quæ excepta cute tenus, præcordiis ægris conſuluit animæ decumbentis! Eò etiam collimauit Beatus Thomas à Villanoua, hoc contextu. *Sicut veſtes diu thecis incluſas, & à tinea corroſas, vel nimio puluere reſperſas aliquando virga percutimus, & ab eis vermes, & puluerem percutientes, excutimus; ſic Deus homines nimio luxu, & abundantia corruptos, illecebroſis appetitibus, veluti vermibus corroſos, vanitatis, & cupiditatis puluere fœdatos, tribulationis virga, excuſſa vanitate, & carnalibus deſideriis extinctis purificat.* Bernardus expertus quàm vtiles ſint linguæ aſperioris ictus, directi in commodum animæ, hoc locuples teſtimonium edidit: *Ego plagis conſcientia mea nullum indico accommodatius medicamentum, probris, & contumeliis.*

Pſal. 81.

Exod. 7.

Iob. 5.

Hugo Cardin. in Iob. cap. 5.

Petr. Bleſ. epiſt. 31.

B. Thomas à Villanoua ſer. de ſancto Quirito.

Correctionis facte vt par eſt, ſalutares ſunt effectus.

Bernard. epiſt. 280.

Eſto igitur rata mea concluſio; ſcilicet debere caſtigari vitia, ſine ſuſpicione læſæ charitatis: Ille enim amatur ex charitate, cui procuratur bonum æternum: At caſtigando reprobos, detergimus eorum vitia, quæ remorari poſſunt huius ſummi boni lucrum: Nullum ergo periculum eſt minùs integræ charitatis, ſi congrua pœna vitiis infligatur. Quippe vt fantur Cæſarum oracula, ad emendationem leges inſtitutæ ſunt. Ecce textum Iuris. *Si pœna alicui irrogatur, receptum eſt commentitio iure, ne ad hæredes tranſeat; cuius rei illa ratio videtur, quod pœna conſtituitur in emendationem hominum, qua mortuo eo, in quem conſtitui videtur, deſinit.* Speciali edicto Imperatores cauerunt, ne vitia impunè gliſcerent Reipublicæ diſpendio. Ecce conſtitutionem Imperatorum Valentiniani, Theodoſij, & Arcadij. *Per omnes regiones, in quibus fera, & periculi neſcia latronũ feruet inſania, probatiſſimi quique & diſtrictiſſimi defenſores adſint diſciplinæ, & quotidianis actibus præſint, qui non ſinant crimina impunita coaleſcere, remoueant patrocinia, quæ fauorem reis, & auxilium ſceleroſis impertiendo, maturari ſcelera fecerunt.* Nota, ad coërcendam proteruiam nebulonum, decerni viros probatiſſimos, diſtrictiſſimos, dictos eo nomine defenſores. Et reuera defenſoris titulo dignandus ille qui aliorum ſaluti inuigilat, obſtando ne vitia graſſentur. Vnde arguo eſſe improbitatis genus in eo, qui nactus eſt regimen aliorum, ſi deuios eorum mores negligit emendare: deeſt namque ſuis partibus, euerſorem agens, & non defenſorem. Rurſus non eſſe maleuoli animi notam, ſed benefici, caſtigare vitia, probat illa lex, quæ hanc curam mandat propinquis, quia ad eos maximè pertinet edere ſigna amoris, quibus natura affinxit amoris mutui teſſeras ampliores.

Ex Ivre civili. *Leg. 8. pœna ff. De pœnis l. 48. tit. 19. lege 20.*

Leg. per omnes Codices De defenſoribus lib. titul. 55. leg. 6.

Correctio vitiorum Reipublicæ intereſt.

Correctio vitiorum actio eſt amici hominis.

Ecce edictum. *In corrigendis minoribus, pro qualitate delicti, ſenioribus propinquis tribuimus poteſtatem: vt quos ad vitæ decora domeſticæ laudis exempla non prouocant, ſaltem correctionis medicina compellat.* Charitas itaque tepet eis, qui remiſſiore animo ſunt, in ſubditorum vitio compeſcendo. Nec patrocinatur ignauiæ Prælatorum, animus inferiorum procax, correctionis omnem ſpem adimens: nam ſi cunctatur reſipere ſycophanta, tamen eo coërcito, pœna eius cedet in exemplum, cuius obſequio forſan alij reſipicent. Ideò imperatores Diocletianus, & Maximianus hanc tulere legem: *Non remittes pœnam facile, publici intereſt, ne ad maleficia temerè quiſque proſiliat.* Et Theodoricus Gothorum Rex ambiens Principis æqui nomen, voluit illud editis in reprobos legibus aucupari. Sic eum Caſſiodorus inducit loquentem: *Quoniam emendatio malarum rerum nos delectat, ne conceſſa videatur ex taciturnitate agendi licentia.* Iterum ille: *Malum autem cùm perſeuerat augetur, & remedium eſt contra peccatum accelerata correctio.* Quia igitur impunitatis ſpes, eſt magna peccandi illecebra; illi ad quos pertinet aliorum cura nemini parcant vitiis obnoxio, etiamſi reſilire nolit à vitiis inolitis: etenim vnius cenſurâ acerbâ prout decet fient cæteri cautiores. Fauet Plato ſic diſcurrens. *Conuenit omnem, qui ab aliquo rectè punitur, vel ipſum fieri meliorem, vtilitatẽque percipere, vel cæteris exempla dare, vt illi pœnas aſpicientes meliores*

Leg. vnica Codice De emendatione propinquorum lib. 9. tit. 15.

Leg. 14. Cod. De pœnis lib. 5. tit. 47.

Correctio quare inſtituta.

Caſſiod. l. 3. variar. ep. epiſt. 31.

Idem lib. 5. epiſt. 14.

Correctionis zelo Theodoricus Rex aucupatus eſt grande nomen.

Correctionis finis duplex ex Platone.

liores efficiantur. Quidam verò apud Deos & homines ita dant pœnas, vt vtilitatem aliquam referant, ſi ſunt qui peccata ſanabilia commiſerint, quibus dolor cruciatuſque prodeſt, & apud homines, & apud inferos. Non enim poteſt aliter quis ab iniuſtitia liberari. Qui autem extrema iniuſtitia detinentur, ac propter huiuſmodi delicta ſunt inſanabiles, non pro eorum vtilitate dant pœnas; ſed in exemplum aliorum. Concinunt leges, affirmantes eos vtplurimum cogi acerbitate pœnarum, qui lenitate peiores fiunt.

Plato l. 34. in Gorgia. Leg. 1. ff. De iuſtitia & iure. Polybius in fine libri. 1.

Non eſt in eo argumento prætereundus tacitus Polybius acutè probans, quam ſit ſalutare, & priuatis rebus, & publicis, non odiſſe tantùm vitia, ſed & ea plagis emendare, ne dum vni triobolari homini parcitur, iniuria bonis pluribus irrogetur. Sic ille: *Non modò vlcera in corpore hominum quadã recrudeſcere, vt ſanari nullo modò poſſint: ſed id longè magis humanis animis accidit. Vt enim vlceribus euenit, vt ſi illis medicamentum curandi cauſſa adhibeas, vlcus ipſum vi medicaminis refricatum augeſcit: ſi verò curam eius negligas, longè magis ſua natura extenditur, neque prius deſinit, quàm omne ſubiectum corpus corruptum, labefactumque ſit. Ita animis conſimiles quoque interdum morbi, & tales accidunt, vt nullum ex reliquis animalibus homine atrocius atque efferacius fiat: cui ſi interdum veniam aut impunitatem concefferis aliquam, aut benignitatis fueris eum promeritus; id omne dolum fraudemque exiſtimans, erga beneficum longè magis ſit infidus.* Congruà itaque pœnà feriendus eſt ille procax, vt qui impunem agens vitam, nequam eſt; alios ædificet, verbera expertus, iuxta Platonis ſententiam, qui pœnam publicè inflictam vocat exemplum. Παράδειγμα ἄλλοις γίνεϑαι, ἵνα ἄλλοι οἱ ὁρῶντες πάσχοντα, φοβέμενοι βέλτιςοι γίνονται. Id eſt. *Exemplum aliis fieri, vt alij videntes patientem ſupplicia, ſibi timentes reddantur meliores.*

Correctio hominũ nequam profi cua eſt toti Reſpub.

Plato in Gorgia. Correctionis hominũ nefariorum vtilitas.

Nota, legibus fuiſſe olim inſtitutum duplex pœnarum genus. Vnum ad emendationem. Alterum ad ſatisfactionem, ſeu ſolatium hominis læſi, qui vltione inimici ſuas tergebat iniurias. Pœnæ huius inflictæ ad ſolamen hominis iniuria affecti, meminit iſte textus Iuris. *Famoſos latrones in his locis, vbi graſſati ſunt, furca figendos, compluribùs placuit, vt & conſpectu deterreantur alij ab eiſdem facinoribus, & ſolatio ſit cognatis, & affinibus interemptorum, eodem loco pœna reddita, in quo latrones homicidia feciſſent.* Ariſtoteles legem inſtitutam ad emendationem vocat κόλασιν. Aliam verò, quæ vltioni, & vindictæ litat, τιμωρίαν nuncupat. Sic ille, ἡ κόλασις ἕνεκα τοῦ πάσχοντος: ἡ τιμωρία τοῦ ποιοῦντος ἵνα ἀποπληρωϑῇ. Id eſt. *Coluſis eſt pœna inflicta, eius gratiâ, qui patitur: timuria verò pœna eſt indicta, in gratiam eius, qui exigit vt illa mulcta citiùs impleatur.* Hanc vltimam pœnam neſcit charitas Chriſtiana; quippe patiens eſt, & benigna, nec quærit quæ ſua ſunt, vtpote iniuriarum immemor, gaudens potiùs iniuriis, quàm vindictâ. Decernit autem alias pœnas, quæ reis inuruntur ad eorum vitia coërcenda. Ita Iure Canonico cautum, vnde emerſit iſte Canon. *Quid facis hic Eccleſia medicina, ſalutem omnium materna charitate conquirens, tamquam inter phreneticos, & lethargicos æſtuans? Numquid contemnere, numquid deſiſtere vel debet, vel poteſt? Vtrirſque ſit neceſſe moleſta, quia neutris eſt inimica. Nam &*

Leg. Capitalium. §. famoſos ff. De pœnis l. 48. tit. 19. Pœna quare reis olim fuit inflicta. Ariſtoteles l. 1. Rhetor. Pœnarum olim duplex genus.

EX IVRE CANONICO.

Canone Quid facies 23. q. 4. Correctio illis maximè conſulit, quos ferit.

phrenetici nolunt ligari, & lethargici nolunt excitari: ſed perſeuerat diligentia charitatis phreneticum caſtigare, lethargicum ſtimulare, ambos amare. Ambo offenduntur, ſed ambo diliguntur: ambo moleſtati, quamdiu ægri ſunt, indignantur; ſed ambo ſanati gratulantur.

Medicus illata moleſtia ægro, morbum impugnat, non perſonam; imò perſonæ conſulit, quando faceſſit ægro negotium. In huius effati gratiam editus eſt iſte Canon. *Duo iſta nomina cùm dicimus, homo peccator, non vtique fruſtra dicuntur. Quia peccator eſt, corripe, quia homo eſt miſerere: nec omnino liberabis hominem, niſi cum perſecutus fueris peccatorem. Huic officio omnis inuigilet diſciplina, ſicut cuique regenti apta, & accommodata eſt, non ſolùm Epiſcopo regenti plebem ſuam, ſed etiam pauperi regenti domum ſuam, diuiti regenti familiam ſuam, marito regenti coniugem ſuam, patri regenti prolem ſuam, iudici regenti prouinciam ſuam, Regi regenti gentem ſuam. Ita nulli homini claudenda miſericordia eſt: nulli peccatori impunitas relaxanda eſt.* Vitia caſtigata, lex miſericordiam vocat, cuius proprium eſt pellere miſerias: nulla autem miſeria magis hominem deprimit, quàm vitia. Is ergo maximè beneficus eſt inimico, qui ſatagit vt ille à vitiis omnibus emundetur. Quod quia præſtari nequit ſine animaduerſione, & cenſura; charitatis negotium eſt, in vitia deſæuire. Fauet iſte Canon. *Non omnis qui parcit amicus eſt; nec omnis qui verberat inimicus. Meliora ſunt vulnera amici, quam blanda oſcula inimici. Meliùs eſt cum ſeueritate diligere, quàm cum lenitate decipere. Vtiliùs éſurienti cibus tollitur, ſi de cibo ſecurus iuſtitiam negligebat, quàm eſurienti panis frangitur vt iniuſtitia ſeductus acquieſcat. Putas neminem cogi debere ad iuſtitiam, cùm legas patrem familias dixiſſe ſeruis: Quoſcumque inueneritis, cogite intrare: cùm legas, ipſum primò Saulum, poſteà Paulum, ad cognoſcendam & tenendam veritatem, magnâ violentiâ Chriſti cogentis eſſe compulſum. Et noueris aliquando furem auertendis pecoribus pabulum ſpargere, & aliquando paſtorem flagello ad gregem pecora errantia reuocare. Si ſemper eſſet culpabile perſecutionem facere, non ſcriptum eſſet in ſanctis libris: Detrahentem ſecretò proximo ſuo, hunc perſequebar. Aliquando ergo & qui eam patitur iniuſtus eſt; & qui eam facit iuſtus eſt. Sed planè ſemper & mali perſecuti ſunt bonos, & boni perſecuti ſunt malos: illi nocendo per iniuſtitiam, iſti conſulendo per diſciplinam: illi immaniter, iſti temperanter: illi ſeruientes cupiditati, iſti charitati. Nam qui trucidat, non conſiderat quemadmodum laniet: qui autem curat, conſiderat quemadmodum ſecet: Ille enim perſequitur ſanitatem, iſte putredinem. Occiderunt impij Prophetas; occiderunt impios & Prophetæ. Flagellarunt Iudæi Chriſtum; Iudæos flagellauit & Chriſtus: traditi ſunt Apoſtoli ab hominibus poteſtati humanæ: tradiderunt & Apoſtoli homines poteſtati ſatanæ. In his omnibus quid attenditur, niſi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocendi causâ, quis emendandi?*

Ex præfatis, cenſura vitiorum non derogat præcepto de dilectione inimicorum; ſed illud magis adſtruit: quia ſic annuente charitate, procul arcemus à proximis obices, ſtipendia æternæ gloriæ remorantes.

Can. Duo 23. q. 4. Correctio eſt medicina.

Correctio à quibus debeat fieri.

Correctio quibus debeat aptari

Correctio eſt miſericordia.

Can. Nimiû §. Non omnis 23. q. 4.

Correctio vt par eſt facta, amorem arguit ſingularem in eo qui corrigit.

Correctionis finis eſt emendatio.

Correctio non derogat præcepto amoris inimicorũ.

SENSVS MORALIS

De integritate amoris inimicorum eſt, vt ſecongruis actibus prodat.

In hæc verba:

Benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, vt ſitis filij Patris veſtri.

SECTIO II.

PRÆFATIO.

Exordium ad concionē de affectibus omnimodè charitatis.

INnumeris penè myſteriis fœta lex Moſaïca, multimodè exercet ſacros Scripturæ interpretes, quibus haudquaquam deeſſe poteſt copia fandi, quia nuſquam eſt ſatis quod in eo argumento dicitur. Nimirum vberrima rerum ſeges, quæ demeti poteſt in eo campo priſcæ legis, omnes ditat, vtpote inexhauſta. Etenim cortice literali infiniti propè implexi ſenſus ſe produnt eis, qui alto ſcrutinio inueſtigant ſub putamine literæ abdita documenta. In eo ſchemate occurrit lex illa antiquata, indicens Hebræis, vt quotannis ter Domino ſiſterentur, accincti donis Deo ſacris, in teſſeram gratitudinis expenſæ, ob beneficia cœlitus accepta: Totam ſeriem legis fuiſſe amore decoctam, ait Moyſes hoc verſu: *In dextera eius ignea lex.* Ergo amorem ſubolent illa omnia edicta Dei, & citra vllam ſuſpicionem deuij ſenſus, ſubodorari fas eſt amoris incendia in ſingulis quibuſque Dei legibus, cùm inde effluxerint leges; vbi amoris fornax creditur æſtuare. Ad hunc itaque amorem pertinere poteſt ſenſu accommodatitio textus iſte: *Tribus vicibus per annum apparebit omne maſculinum tuum in conſpectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit, &c. Non apparebit ante Dominum vacuus: ſed offeret vnuſquiſque ſecundùm quod habuerit, iuxta benedictionem Domini Dei ſui, quam dederit ei.*

Deut. 33.

Amor Dei ſcintillat in omnibus legibus.

Deuter. 16.

Charitate tria ſunt amanda.

Tegmine literali huius edicti ſepoſito, ad amorem detorqueo verba legis: quippe amori indictum eſt, vt ter ſe in conſpectum det. Tria namque amanda ſunt ex charitate, videlicet Deus, & proximi etiam inimici. Et ne amoris ſpecies ementita illudat, Deus vetat hunc amorem apparere vacuum; nimirum etiam erga inimicos noſtros lex cauit amorem noſtrum obſequiis congruis exhiberi. Itaque ſi quando vacat amor, & vacuus imponit, profectò ille reprobus eſt, vtpore diſſonus ab eo, quem Deus inſtituit feruidum, atque idoneis actibus æſtuantem. At ſecus cor amore decoctum ebullit totum in affectus indices ſui effectus. Rurſus ter apparet ille amor inductus, quando inuiſitur cordi, brachio, & linguæ; has enim tres ſedes ab amore Deus voluit occupari. En decretum: *Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum; vt ſignaculum ſuper brachium tuum: quia fortis eſt vt mors dilectio.* Ecce cor, & brachia ſigillata; accipe linguam effuſam in ſuaue melos, amoris huius præfati conſonum argumentum. Sic ille amaſius animam compellat: *Columba mea in foraminibus petra, in cauerna materia, oſtende mihi faciem tuam; ſonet vox tua in auribus meis; vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Capite nobis vulpeculas paruulas, quæ demoliuntur vineas.* Vocat columbam, animam amore percitam, quia inſtar columbæ felle exhauſto, tota amore conditur. Vox animæ huius ſuaue ſonat, quando orat pro inimicis ſuis. Cor ſignaculo inuritur, quando amore deperit inimicos. Brachia denique ſunt teſſera amoris adornata, cum ruunt in amplexus hominis infenſi, & beneficiis eum afficiunt, iuxta ſanctionem à Christo Domino præſtitutam.

Amoris tres ſunt ſedes vbi ſe præcipuè explicat.

Cant. 8.

Columbæ nomen quare afflictum animæ ſanctæ.

Cant. 2.

Amore anima decocta beoè figurata in ſponſa Canticorū.

Quomodo inſtitutio Chriſti quadret huic prælibatæ legi, obſtringenti homines vt quotannis ter Domino ſiſterentur, perpende ex titulo præfixo iſti ſectioni, & inde colliges, Deum velle amorem noſtrum tribus veluti ſellis myſticis inſidere. Namque tria meminit Chriſtus, præfiniendo leges amoris; cor nempe, brachia, & os recenſuit. Primò mentionem cordis fecit, hoc contextu: *Diligite inimicos veſtros.* Deinde ne amor ille otioſus difflueret inertiâ, voluit eum diſcurrere toto brachiorum tractu, vſque ad manus, hæc ſanciens: *Benefacite his, qui oderunt vos.* Demum induſtrius ille amoris aſſertor, omnes querulæ vocis inhibendo modos, oris obſequium fecit amori ſacrum, iſto ritu: *Orate pro perſequentibus & calumniantibus vos.* Quiſquis igitur inimicos amat corde ſincero, & eis brachiis exertis beneficus eſt adiectis precū ſuffragiis, ille amorem ſuum tribus vicibus Domino ſiſtit haudquaquam vacuum. De effectibus amoris inimicorum erit hæc ſectio. Prima parte inducam varios modos benefaciendi inimicis noſtris. Altera verò parte ſectionis, aperiam commoda, quæ emergunt ex amore integro, noſtris æmulis impertito.

Matth. 5.

Amoris proximi qualia Deus eſſe ſanxerit argumenta.

Diuiſio ſectionis.

SENSVS MORALIS.

PRIMA PARS SECTIONIS.

Dilectio inimicorum hominem totum deuincit, vt pro modulo ſuo ſe eis beneficum præſtet.

In hæc verba.

Benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus vos.

ARTICVLVS I.

EX THEOLOGIA.

EXautoratâ Reginâ Vaſthi, dato ei libello repudij, Rex Aſſuerus in animum ſuum induxit, ex puellis egregiis vndequaque conquiſitis vnam ſeligere, & ſufficere in locum Vaſthi, quæ ſolio exciderat. Vt autem ſpecies eſſet ſarta tectaque puellæ initiandæ in Reginam; ſanxit Rex virgines illas inſtrui omni ſupellectile rerum, quæ conducunt ad cultiorem faciei ſpeciem amplificandam. Ecce ritum eo fine inſtitutum: *Sex menſibus oleo vngebantur myrtino, & aliis ſex quibuſdam pigmentis, & aromatibus vtebantur. Ingredientesque ad Regem, quidquid poſtulaſſent ad ornatum pertinens accipiebant.* Eo apparatu Deus charitatem inſtituit Reginam omnium virtutum. Nempe ei adiecit illud omne, quod facit ad gratiæ incrementum. Præcipuè oleum myrtinum meminit, quo inſinuatur inimicorum amor: oleum tamque ſonat miſericordiam, & myrtus arbor

Exordium idoneum ad concionem de perfectione charitatis.

Eſther. 2.

Amor non eſt otioſus, ſed ſe operibus prodit.

fœcun-

fœcunda Veneri ſacra, clamat illam miſericordiam debere eſſe bonis pluribus fœtam, in noſtros æmulos effundendis. Ne autem quis hæreret in modo excolendi charitatem, virtutum omnium facilè principem; Chriſtus ipſe ſponſus eius compoſuit mundum muliebrem idoneum huic intento. Etenim ait omnem charitatis ornatum attendi penes tria, quæ ſunt cor, brachia, & os. Cordi inſidet amor, vt congruo ſibi throno: diſcurrit in brachia, vt in areas, quas obambulando, dotes ſuas & beneficia ſpargit in omnes etiam homines inimicos. Denique vt oris compoſitio multùm confert ad venuſtatem; amor os recludit ad orandum pro maleficis hominibus. Sic accinctus amor nullum prorſus deliquium patitur, quin potiùs omnimodâ formâ oiiet, vtpote circumfuſus totò gratiæ complemento.

Amoris proximi pulchra deſcriptio.

Hunc autem amorem debere effundi in actus indices æſtuantis animæ, genius Theologiæ Thomas ita probat: Cùm dilectio proximi ſit in præcepto, neceſſe eſt in præceptum cadere ea, ſine quibus extinguitur illa dilectio: At nequaquam viget amor proximi, tardus ad neceſſaria obſequia proximis exhibenda. Vnde & Ioannes hæc ſuggerit: *Non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere, & veritate.* Rurſus, in omni præcepto attenditur ſubſtantia, & modus: natura quidem aliquali modo pertingit obſequium præcepti, quoad ſubſtantiam; naturaliter enim homo obſeruare poteſt aliqua præcepta, vt non occidere, non furari, aut alia id genus. Sed vt quis ea obſeruet ad demerendam Dei gloriam, & conciliandum incrementum gratiæ, hoc ſuperat naturæ vires, & iſte modus gratiæ Dei influxum deſuper emendicat. At, qui gratiæ Dei compos eſt, ille charitatis conſcius eſt; gratia enim & charitas ſunt res concolores, & quæ indiuiduo nexu coëunt ſemper. Ergo qui charitate conſpicuus dignatur amore ſuos inimicos, ille erit eis beneficus dum res feret; quia charitas eſt gratiæ conſors, quæ hominem totum componit ad arbitrium Dei. Vnde cùm Deus velit amari inimicum, corde, ore, & opere; proculdubio ille amator ſincerus inimici, benefaciet æmulis ſuis tempore opportuno, ſuaſque preces fundet in gratiam illorum, facturus ita ſatis titulo quem verſamus: *Benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus vos.* Alioquin eſſet implicatio in adiecto, ſi ille, qui eſt in charitate, non amaret ore & opere: nam eſſet in charitate, & non eſſet in charitate: eſſet quidem ex hypotheſi, quia amore afficere inimicum, illud eſt charitate inſigniri: at aliunde non eſſet in charitate, ſi non ſe beneficum præſtaret inimicis, cùm res poſtulat. Etenim ille excidit charitate, qui expers eſt gratiæ, quia, vt præfatus ſum, charitas & gratia minimè diſpeſcuntur: Sed ille cadit gratia, qui incurius eſt præceptorum Dei. Ergo cùm ſit Dei ſingulare indictum omnibus hoc mandatum, vt ſcilicet diligamus inimicos, benefacientes eis, & orantes in gratiam illorum; profectò ille iniurius eſt illi legi, qui eam vltro prærerit, denegando ſuo inimico gratiam, quam facili negotio potuit impertire. Itaque gratiam exuens homo iniuriarum vltor, neſcius eſt charitatis, quæ non quærit quæ ſua ſunt.

Ex Theologia.
Thomas 2. 2. q. 32. art. 5.
1. Ioan. 3.
Mandata Dei attendi poſſunt, ſecundù ſubſtantiam, vel ſecundùm modum.
2. 2. quæſt. 109. art. 4.
Amor inimicorum quare obſtringat animam ad benefaciendù illis, cùm res tulerit.

Sed ne ſcrupulum gignat iſta concluſio; eſt obſeruanda cautio recenſita à ſancto Thoma; videlicet neminem teneri ex charitatis præcepto, vt dilectionis affectu, vel operis effectu moueatur in ſpeciali ad eum, qui nulla ei conſtrictione coniungitur; niſi fortè pro loco & tempore, vtpote ſi videremus eum laborantem aliquo deliquio, cui nemo nobis exceptis poſſet occurrere. Adiicit ille, teneri omnes ab orationis ſuæ affectu & effectu neminem excludere. Cùm enim nulla vnio niſi charitatis nobis deuinciat inimicos, qui vnum ſunt nobiſcum in natura; ex neceſſitate præcepti tenemur eos diligere in communi, & affectu, & effectu, & in ſpeciali quando aliqua eis ingrueret anguſtia. Demum ait ille, eſſe tantùm de conſilio, & non ex præcepto charitatis, exhibere inimicis eoſdem ſpeciales affectus & effectus charitatis, quos præſtamus amicis. Vt ergo quiſque ſuas agat partes, in eo argumento, ſufficit neminem excludere ab affectu noſtro, & non negare obſequium illi inimico, cuius ærumnæ aliis incognitæ, nobis ad ſubſidium innoteſcunt.

Thomas in quolibetalibus q. 1. de charitate art. 8.
Quando teneamur benefacere inimicis.

SENSVS MORALIS.

Perfectio amoris erga inimicos, dum res exigit, beneficiorum poſtulat argumentum.

In hæc verba:

Benefacite his qui oderunt vos.

ARTICVLVS II.

Ex Philosophia.

INduſtrius artifex incurrens in ſtatuam æneam, cui ærugo labem fecit, exedendo manus, & os deformando, igne accenſo liquat ſimulacrum, vt ære fuſo, & inſinuato in nouum typum, alia planè forma exeat è fornace. Hinc tantùm abeſt, vt ignis officiat ſtatuæ, quinimò illa proficit eius obſequio, nacta manus, & os, quibus exciderat tabida vetuſtate. Hanc æmulatus induſtriam Chriſtus, ſubuenit annoſæ hominum indoli fatiſcenti: etenim explorans veternos hominum mores, deprehendit eſſe truncas manus, ſi quando ageretur de beneficio æmulis irrogando. Præterea aduertit labia iniqua, & doloſa, & veloces pedes ad effundendum ſanguinem, & os elingue & tacitum ad fundendas preces pro meliore frugе eorum, quos iniquos experti fuerant homines æui illius. Inualeſcebat illa tabes contagio Scribarum, qui ex proprio penu iniquum ſenſum adiecerant legi, prædicantes inimicos eſſe odio proſequendos. Vt generale diſpendium auerteret Chriſtus, ignem venit mittere in terras cœlitus illapſum, amorem videlicet, vt eius beneficio reformaret exeſa hominum membra à liuore. Statim atque incaluit homo, eo percitus incendio, amor ei effinxit manus, & os ei protinus efformauit. Totuſque homo emerſit ex ea fornace amoris, in ſimilitudinem typi, ad cuius exemplar eum componere Dominus intendebat. Id eſt, præceptum amoris homines euexit ad ſimilitudinē Chriſti, qui fuit typus homini propoſitus, vt ſe ad inſtar eius in eo amoris gereret argumento.

Exordium idoneum ad concionem de effectibus charitatis.
Amoris igne accēſo Chriſtus hominem reformauit, quoad cor, linguam, & manus.

Vide amoris ope redditas homini manus. *Benefacite his qui oderunt vos.* Aduerte etiam nouum oris habitum, in hac exhibita formula deprecandi. *Orate pro perſequentibus vos.* Eodem adhuc vigente amore, facer ille ignis eoſmet

etiam

Ex Philoſophia.

Ariſt. lib. de cauſis.

Amore cōponimur in ſimilitudinē Chriſti.

etiam nunc ſortitur effectus, faciens hominum indolem beneficam, erga inimicorum genus maleficum. Nempe quò quid magis accedit ad naturam cauſæ primæ, eò etiam aptius eſt ad exerendum effectus ſimiles illi, iuxta axioma ſonans, ſimiles cauſas, ſimiles etiam progignere effectus. Ergo cùm gratiæ obſequio homines aſſurgant in ſortem filiorum Dei, & proprium ſit filij Dei, non parcere modò inimicis, ſed eos beneficiis obſtringere; quiſquis conceperit gratiam Dei, ille etiam propenſior erit ad beneficia aliis eroganda.

Charitas ignis eſt agens in materias incombuſtibiles.

Adiice ex Philoſophia, vnumquodque eſſe propter ſuam operationem, & cauſas omnes iuxta ingenium ſuum parturire effectus. Vnde colligere eſt, charitatem, ſi quando influxerit in animam, non eſſe deſidem, ſed in effectus congruos illico proſilire. Ergò cùm benefacere inimicis, quando ingruit neceſſitas, ſit è re charitatis, illa non deerit his partibus, ſi quando animam afficit. Nam in ſerie actionum ſupernaturalium, gratia vegetior eſt ipsâ naturâ, in contextu actionum inferioris ordinis, nempe infimum ſupremi ſuperat ſupremum infimi. Si itaque inuenitur ignis adeò intenſus, vt agat in lignum viride, & diſſoluat metalla, & depaſcat res ferè incumbuſtibiles, vt marmora; profectò charitas Deo afflata concludet etiam ſuis æſtibus inimicos; ſua etiam actione adſtruens iſtud veridicum axioma iam præfatum: *Vnumquodque eſt, operationis ſuæ gratiâ.*

Ariſtot. lib. 2. de cælo text. 17.
Idem lib. 2. Ethic. cap. 3.

In hac alea Philoſophiæ, concluſio noſtra ſuas patitur inſtantias, ſuadentes, dilectionem inimicorum non pertinere ad charitatem. Primò inſurgit Philoſophus dicens, delectationem eſſe ſignum generati habitus. Ergo cùm nulla ſit delectatio imò adſit ingens auerſio in dilectione inimicorum, illa actio non pertinebit ad habitum charitatis, cùm ea ſit huius delectationis expers, quæ indiuidua tamen comes eſt omnium habitium, quando ſuos exerunt actus. Reſpondeo, in dilectione inimicorum duo attendi, vnum phyſicum, aliud ſupernaturale. Phyſicum eſt ipſa dilectio, vt actio eſt vitalis emanans ab homine, cuius natura deliquium paſſa in Adamo plerumque deuiat. In eo ſenſu, natura refuga ægrè ruit in amplexus hominis inimici. Alterum quod importat dilectio inimici, eſt charitas ſuperioris ordinis, quæ Deo percita, non quærit quæ ſua ſunt, ſed vltro effunditur eò quo vocatur, illud ſuum arbitrata delicium, quod Deo placuit, & non carni, iuxta illum ſenſum diſcipulorum Chriſti, quorum amor ſuo ſapore cuiuſuis anguſtiæ lenijt amarorem. Audi Lucam veridicum teſtem eorum præclarè geſtorum. *Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati.* Proinde charitas ſuâ etiam voluptate gaudet, quando benè afficitur erga oſores ſuos, & eos dignatur beneficiis.

Amor inimicorum quomodo impugnetur.

Amor inimicorum vnde moleſtus ſit.

Act. 5.

Amor inimicorum vnde gratus ſit.

Ariſtot. lib. 2. Topic. cap. 3.

Vt dura eſt ſicut infernus æmulatio; vltionis aculeus non vna ratione retunditur, ideoque rurſus pungit, conducto Ariſtotele ad labefactandam theſim noſtram. Sic ergo arguit vindictæ inſana cupido. Ex Philoſopho, valet argumentatio petita à contrariis; vt ſi vera ſit iſta propoſitio: Bonum eſt diligere amicos, & eis benefacere; altera oppoſita etiam erit verax; Malum eſt diligere inimicos, & eis benefacere. Reſpondeo veram eſſe regulam Ariſtotelis in propoſitionibus per ſe; ſed errare in propoſitionibus per accidens. Verbi gratiâ, quia bonum eſt diligere amicum per ſe; ita & malum eſt diligere inimicum per ſe, vt inimicus eſt. Nam inimicitia eius malum eſt quoddam, in quod amor ferri nequit; imò enitendum eſt extirpare malum illud beneficiis, & omni alia induſtria, vt orando, aliaque præſtando, quibus plerumque ferox anima cicuratur. Quando autem diligimus inimicum, vt ad Deum pertinet; dilectio noſtra fertur in inimicum per accidens; nimirum huic naturæ, quam Dei causâ deperimus, eſt quid accidentale, quòd nos odio proſequatur. Ideoque nutat argumentum ſumptum ex libro Topicorum.

Amor inimicorum non amor inimicitias in homine inimico.

Amor inimicorum quid. nam diligat in inimico.

Ruſus, amicus & inimicus res ſunt contrariæ: Ergo dilectio non ferri poteſt in vtroſque, quia contraria non coëunt. Reſpondeo, amicos, & inimicos eſſe vnum quid in natura; & dilectionem attendi penes naturam, in qua conueniunt. Ita etiam diluitur obiectio, clamans dilectionem ferri in bonum proprium, atque adeò excludi inimicos, vtpote anhelantes in exterminium noſtrum. Nempe dico, nos haudquaquam amare æmulos noſtros, quatenus in perniciem noſtram iurant; ſed vt ſunt eiuſdem naturæ, cuius & nos ſumus, capaces Dei, quo annuente eo amoris incendio conflagramus. Stat igitur inconcuſſa theſis noſtra, videlicet amorem inimicorum eſſe de præcepto, non corde tenus, ſed & opere; ita vt nos præſtemus beneficos ergà inimicos noſtros, eos neceſſitate aliqua perurgête.

SENSVS MORALIS.

Cæleſtes animos decet, acceptas iniurias reddito beneficio compenſare.

In hæc verba:

Benefacite his qui oderunt vos.

ARTICVLVS III.

Ex Symbolis, et SS. Patribus.

Scientiæ cupido hominibus egit ad indaginem rerum.

HOminibus inſita cupido ſcientiæ, eos adeò ſollicitat, vt oculo mentis rerum omnium contextum luſtrent, arbitrati ſcientiam eſſe improbi laboris opus, & negotium ſedulæ indaginis. Hic prutitus Pythagoram & Platonem egit in extimas orbis oras, gratiâ noui aliquid addiſcendi. Ille idem appetitus ita perculit Chaldæos omnes, vt pertæſi rerum inferarum notitiam, animum totum appulerint ad inueſtigandos ſiderum curſus, & præcipuè momenta Solis, & Lunæ; tum, ea quæ imminent ſidera præſagire. Alio argumento ducti ſancti Dei homines, ſcrutati ſunt ea, quæ ſurſum ſunt, qualia ſunt meteora: nimirum inde venati ſunt pulchritudinem Dei, & bonitatē, qua conſulit omnibus hominibus. Eo fine Ieſus Siracidea voluit nos attendere arcum illum, qui *Mille trahit varios aduerſo Sole colores.* In nubibus etiam ſubodurans ſpecialem Dei curam, eas etiam recenſuit vt congruum ſcopum meditationis noſtræ. Sic ille: *Vide arcum, & benedic eum, qui fecit illum: valde ſpecioſus eſt in ſplendore ſuo. Gyrauit cælum in circuitu gloriæ ſuæ, manus Excelſi aperuerunt illum. Imperio ſuo accelerauit niuem, & accelerat coruſcationes emittere iudicij ſui. Propterea aperti ſunt theſauri, & euolauerunt nebulæ ſicut aues. In*

Eccli. 43.

magnitudine

Amoris inimicorũ indoles benefica, egregio ſymbolo lineata.

In magnitudine ſua poſuit nubes. Nonne & ipſe Dominus Ieſus pluuiam accepit in teſſeram bonitatis Dei, quæ neminem proſus excipit ab influxu ſuo? pluuia namque bonos & reprobos alluit, ſicut & Sol omnibus irradiat.

Ex Simbolis.
Ioan. Ferrus part. 2. Theatri ſymbolor.

Itaque non erit abs re meminiſſe ſymboli egregij, quod recolit Ferrus in Theatro ſuo. Pingit ille cœlum deſudans imbre copioſo decidente in mare, hoc titulo. Reddit Agmina Dulci. Quid hæc pictura ſonet, ille non explicat, ſicut nec alia ſymbola recenſita. Ego appoſitè ad titulum noſtrum explico ſymbolum illud, de homine adſpirante ad grandia. Hunc dico hominem nactum animum cœleſtem, & acceptas iniurias reddito beneficio compenſare. Profectò ille æmulatur indolem cœli, cuius dulcedinem ſalſedo maris nequit corrumpere: licet enim mare exhalet, & ſurſum mittat ſalſos vapores; cœlum tamen ſuauitate ſibi innata, melle condit amarorem illum, & defæcat omnem hanc maris colluuiem, cœleſti lumine repurgatam. Sic eſtò mare ingratum ſit, ſuis plerumque nebulis opacans Solem, & totam cœli faciem fœdans; tamen illas maris fæces cœlum tranſcolat in pluuiam dulcem, quodque amarum accepit, hoc Reddit Agmine Dulci. Ita & mens cœlo ſata ſuam ſapiens originem, nihil niſi dulcedinem ſpirat, licet æmuli inſurgant, qui eam iniuriarum felle aſpergunt. Fruſtra inimici tentant inficere animam hanc cœleſtem, nihil prorſus in eam poſſunt: quippe ea amaroris expers, accepta conuicia beneficiis compenſat, & iniuriis gratias Reddit Agmine Dulci. Profectò agmina dulcia ſunt, bona quæ erogat in oſores anima cœlo digna, licet vndique à reprobis perperam impetatur.

Anima cœlo ſata neſcit rependere malum pro malo.

Amor inimicorum, fel mutat in mel.

Vt ergo cœlis apta fias, ô anima, caue ne ex odiis æmulorum incautè colligas amarorem: quinimò hoc ſatage, vt apes imitata mel componas ex rebus etiam importunis. Hoc præſtabis homo, factus inimico tuo beneficus, Chriſtum imitatus, quem nulla inimicorum acerbitas efficere potuit inſuauem. Huius veſtigia ſectatus eò appelles, quò euehuntur mites. Sic Auguſtinus: *Sicut Chriſti Domini via ab exordio vitæ vſque ad crucem, fuit inimicis benefacere, ipſoſque opere & veritate diligere, quouſque iam moribundus clamauit. Pater ignoſce illis. Sic ſi tu didiceris orare pro inimicis tuis, ambulas viam Domini.* Ad hanc beneficentiam nos hortantur paſſim ſacræ paginæ, & earum interpretes, in quibus accipe Paulum Apoſtolum, & Ambroſium ſcholiaſten eius. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi; hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius.* Hunc Pauli locum ita verſat Ambroſius: *Non nudam vindictam Deo reſeruari debere oſtendit, ſed & beneficia dari inimicis: vt verò oſtendamus non meritis noſtris habere nos inimicos, quos vt ab inimicitiis deſinant, obſequiis vincere nitimur. Qui ſi inimicitiis perdurauerint impietate mentis ſuæ, noſtra obſequia proficient illis ad pœnam: aut certè obſequiorum noſtrorum ſedulitate compuncti, veluti carbones mortui reuiuiſcent. Vt ergo nos in tantum perfectos faciat, vt non ſolùm nos ipſos, ſed & alios acquiramus ad vitam, inimicis non ſolùm vicem reddere prohibet Dominus per Salomonem, verum etiam humanitate ad amicitiam prouocare hortatur.* Beneficiis conciliandos inimicorum animos Auguſtinus eodem Pauli textu probat, ita fatus: *Si eſurierit inimicus tuus ciba illum, &c. hoc enim faciens carbones ignis congeres ſuper caput eius. Caput in homine, ſenſus rationalis intelligitur: qui ſenſus, cùm à feruore charitatis recedens, factus fuerit frigidus, neceſſe eſt, vt quod obeſt ſaluti, contrarium ſapiat, vt cui deberet eſſe amicus, inimicus exiſtat. Ad ſanandum ergo talem phreneticum, homines ſanctos, & charitatis igne ſuccenſos hortatur Spiritus ſanctus, dicens: Carbones ignis congeres ſuper caput eius. Cùm enim inimico tuo pio animo frequentius benefeceris, quamlibet ſit impius, & crudelis, barbarus, & cruentus; tamen tandem aliquando erubeſcit, & dolet, & pœnitere incipit quod admiſit. Nam cùm pœnitentiam cœperit agere, ſenſus rationalis, hoc eſt: Caput ipſius incipit charitatis igne ſuccendi: & qui prius quaſi frigidus, & phreneticus contra te conſueuerat iracundiam retinere, ſpiritali calore de ſua bonitate ſuccenſus, incipit toto corde diligere.*

Ex SS. Patribus.
Aug. tract. 1. in primam canon. Ioan.
Roman. 13.
Ambroſius in c. 13. epiſt. ad Roman.
Amor inimicorum conſulit inimicis noſtris.
Auguſt. ſerm. 168. de tempore.
Inimici ſunt tractandi vt phrenetici, & vt tales ferẽdi ex Auguſtino.

In beneficiis præſtitis inimico illud ſummum credo, quod plerumque ſalus procuratur animæ deuiæ; ſiquidem nemo adeò ferus eſt, quin miteſcat iugi gratiarum influxu. Et arbitror eò aſpexiſſe Apoſtolum verſu antea prælibato. Quippe odio rigens anima gratiis incaleſcit, & calor ille demum nactus ſuum incrementum, animam amore decoquit, facitque compotem gratiæ Dei, qua priùs exciderat. Nec ſanè melius animæ conſulitur, quàm ab ea malum culpæ in inimicitia ſitum funditus extirpando. Hoc reuera eſt lucrari fratrem ſuum, & modico beneficio opimum comparare fœnus; nempe & proximi ſalus conciliata noſtris opibus, in gloriæ etiam noſtræ reſilit incrementum.

SENSVS MORALIS.

Anima amore decocta, iniurias tranſmutat in gratias.

In hæc verba.

Benefacite his qui oderunt vos.

ARTICVLVS IV.

Ex Medicorvm Disciplina.

Exordium pro amore omnia mala in bonum cõuertente.

Ex Re Medica.
Hippocrates l. de morbis acutis lib. 3. Cocar. c. 20. præn. 3.

ADeò eſt benefica vis caloris, vt plerique ſubodorati Deum in igne, venerati ſint eum veluti numen orbi maximè propitium. Gratiarum ſeges opima, quam calor adfert, fecit illi nomen grande: nimirum omnes calorem viuificum vocant, ſiue ille ſit Solis fouentis omnia quæ vegetant; ſiue ille ſit animalis, cui calere & viuere perinde eſt, ſicut & frigere & mori. Huic calori naturali homines, dum vegetus eſt, Medici in morbis attribuunt reducem ſanitatem, dum eius beneficio humores noxij decoquuntur, & ea coctione mitiores facti, citiùs excernuntur. Coctionem illam caloris viuidi, præualentis in morbum, ars Medica pepaſmum vocat, quo ex Hippocrate, bilis πῶς φλεγμα γίνεται, id eſt, quodammodo pituiteſcit, & pituita fit puriformis. Eiectiones ægri albidæ ſunt, & clamant inſtare ſanitatem, licet antea fuiſſet deplorata ſalus, vt affirmat Duretus doctiſſimus interpres Hippocratis, expedendo iſtam Coacam prænotionem,

Duret. in illum textum.
Dyſenteria quid ſit, & quale ſignũ ſanitatis eius.

nem. Οἷσιν ἐκ δυσεντερίης ὀξείης ὅτ πυώδεα ὑκει, τὸ
ὑγρὸν, τὸ ἐφισάμενον, ἐκλευκότερον, καὶ πολὺ. Id
eſt. *Quibus è dyſenteria ſaua, itur ad puriſor-*
mia, qui ſuperſtat humor, multum albus erit, &
multus. Dyſenteria fluxio eſt, vtplurimum cruen-
ta à bile fera. Sed vbi caloris viuidi ope mitior
effecta eſt illa bilis, iam albeſcit, & quidquid ex-
cernitur candicat, & ſalutem prænuntiat.

Amoris cũ calore multa ineſt affinitas.

Adiice & ex eadem Medicorum ſchola, bilem
illam ſic decoctam, cùm ſortita eſt naturam pi-
tuitæ, conducere ad corporis alimentum. Appoſi-
ta ſanè eſt illa animaduerſio medicinæ ad titulum
iſti præfixum articulo, cuius eſt probare, animam
amore flagrantem, iniurias in chariſmata commu-
tare. Vt fiam voti compos, hoc ſuppono; ſcilicet
amorem in moralibus illud idem eſſe quod calor
in phyſicis, iuxta Scripturæ ſacræ phraſim, vbi ſta-
tus animæ innuitur typo frigoris, & caloris; Deo
ipſo vſurpante modum hunc exprimendi homi-
nis ingenium. Sic Ioannes Deum inducit, ho-

Apocal. 3.

minem deſidem increpantem: *Vtinam frigidus*
eſſes, aut calidus: ſed quia tepidus es, & nec fri-
gidus, nec calidus; incipiam te euomere ex ore
meo. Huius caloris animæ vis eſt, vt ſi validus ſit,
decoquat omnem bilem, quam ingeſſit rabies
æmulorum; ita enim amor attemperat iniuria-
rum ſenſum, vt omnia etiam amara dulceſcant ei,

Amor inimicorum maximè eſt proficuus amanti inimicos.

qui amore flagrat. Et vt bilis abiens in pituitam
quandoque gerit vices alimenti; ita plerumque
conuiciis anima ſaginatur: maximè quando po-
tens amor ſuo dulcore condit iniurias, iis vtens vt
mediis congruis ad ſalutem. Ait Hippocrates, eſſe
alba quæ egeruntur, quando bilis efferata abiit in
pituitam; & Medici ex ea albedine ſanitatem re-
ducem augurantur. Vbi anima amore percita,
dulcorem affinxit, iniuriis, quæ bilem exaſperant,
nihil omnino egerit ore, & factis, quin ſit inno-
xium, & referens albedinem animæ, quam de-
coxit, amor. Ait Duretus albicare partes vnde

Duretus vbi ſupra.

effluit albicans ille humor. Ὁμοιά ἐστιν τὰ ἀπόῤῥοια,
τῇ ὑποκειμένῃ ὕλῃ: id eſt. *Effluentia ſimilis eſt*
ſubiecta ſubſtantia vnde manat. Ita & intima
animæ præcordia, ſi amore calent, eius obſequio
concipiunt albedinem gratiæ candicantis, & hunc

Amore inimicorum probatur animæ candor.

ſuum candorem affingunt illis omnibus actibus,
qui erumpentes foras ab anima deriuantur.

Ex præfatis arguere eſt, animam, quæ ſuum
amorem prodit actibus innoxiis, vt ſunt beneficia
collata inimicis, eſſe maximè Deo gratam, vtpote
gratiâ inſigni conſpicuam, cùm iniuriarum acer-
bitas ei nullum adiecerit bilis incrementum, ſed
potiùs illum animæ calorem accenderit, quo
æſtuante amara omnia dulcore myſtico condiun-

Amor ex Auguſtino quid debeat attendere in inimicis.

tur. Ne autem inimicorum iniquitas remoretur
fluxum gratiarum, quibus amor veluti fœtus di-
ſtenditur, recolenda ſunt ea, quæ prælibaui ſu-
pra; ſcilicet non amari in inimico illud quo deuiat
ſed id, quo coire poteſt in eumdem rerum om-
nium finem, Deum optimum maximum; iuxta

Auguſtin. ſerm. 169. de tempore.

illud Auguſtini effatum. *In ipſo vno qui malus*
eſt, & proximum habes, & inimicum. Nam quòd
homo eſt, proximus tuus eſt: quod malus eſt, non
ſolum tuus, ſed ſuus eſt etiam inimicus: dilige er-
go in eo carnem & animam, hoc eſt proximum
tuum, quem Deus fecit, & odio habe malitiam,
quam ipſo conſentiente diabolus intromiſit. Quod
cùm ſancto & pio animo feceris, vices cæleſtis
medici agis, odio habens morbum, & diligens ægro-
tum.

SENSVS MORALIS

Vt Deus iugi gratiarum influxu ſuos etiam
inimicos deuincit; ita & homines be-
neficos ſe præſtare debent in
oſores ſuos.

In hæc verba.

Benefacite his qui oderunt vos.

ARTICVLVS V.

Ex Mathematica, Et Sanctis Patribus.

Deus eſt ſpeculum, & quare.

IN rebus præcipuis, quæ ſingulares fecere inſu-
las fortunatas, hiſtoria commemorat ſpeculum
prægrande in aperto poſitum, cui res deforis ex-
tantes, etiam procul poſitæ, ſuas ſinceras & genui-
nas ſpecies ingerebant. Deus adhuc rerum om-
nium indolem magis genuinè refert; quippe eum
nihil latere poteſt eorum, quæ à cunctis entibus
exeruntur. Quodque accedit ad naturam ſpeculi,
Deus aliquali modo ſe componit erga homines,
vt eos viderit accinctos ad inuicem. Hinc eſt illud

Iac. 2.

eiuſdem Dei durum eloquium: *Iudicium ſine mi-*
ſericordia illi qui non fecit miſericordiam. Sed
quod ſuperat ingenium ſpeculi, Deus eum ſe præ-
ſtitit erga homines etiam inimicos ſuos, quales
vult homines ſe gerere ad inuicem. Nempe nullas
indicit ferias influxui gratiarum, quæ iugiter ma-
nant, à quibus non ſecernit iniquos, eos ſollicitans
motibus internis ad meliorem frugem: hoc ſpe-
cimine amoris edito in impios, prouocat amorem
noſtrum, vt ſe componat in hunc modum, à Deo
exhibitum, & nobis ab eodem ipſo Domino præ-
ſtitutum. Rei ſumma hac concluſione concludi-
tur præfixa titulo huius articuli: Vt Deus iugi gra-
tiarum influxu ſuos etiam inimicos deuincit; ita
& homines beneficos ſe præſtare debent in oſo-
res ſuos, ne degeneres deuient ab exemplo Dei,
ſi alio ſe modo habeant ad inimicos ſuos, quam
Deus ſe habeat ad impios, quibus aſſiduè ſuorum
bonorum latices impertitur.

Ex Mathematica.
Euclid. lib. 1. de elem. geometricis propoſ. 33.

Homo pro modulo aſſecutus intentum Dei,
benefaciendo inimico ſuo, refert illam figuram
Mathematicam, quam parallelogrammum vo-
cant. Eſt figura hæc quadrata huius generis, vt ſi
duæ lineæ à dextra in læuam extenſæ æquales,
habeant vtrimque ſua extrema clauſa à duabus li-
neis perpẽdiculis, neceſſe ſit has lineas eſſe æquales
& parallelas, quia nectunt duas alias lineas æqua-
les, & parallelas. Ecce propoſitionem Euclidis.
Æquas, & parallelas ad eaſdem partes, recta
linea coniungentes, & ipſa æquales, & parallela
ſunt. Dixi alibi, duos homines eſſe veluti duas
lineas parallelas, quia æquali modo ſe habent ad
Deum, qui eſt veluti linea protenſa inter vtram-
que lineam, iuxta illam Euclidis propoſitionem:

Lib. 1. propoſ. 30.

Lineæ eidem rectæ lineæ parallelæ, & ad inuicem
ſunt parallelæ. Vt ergo ex duabus his lineis paral-
lelis, id eſt, ex duobus hominibus, etiam inimi-
cis, parallelogrammum ſeu quadratum fiat, ope-
ræpretium eſt ducere alias duas lineas, quæ hinc
& inde extrema claudant, & proinde ſint æqua-
les ad inuicem, & parallelæ, Deus vnam ex his
duabus lineis ducit, eam videlicet quæ à dextris
eſt,

eſt, iungendo ſibi hos homines indefeſſo gratiarum fluxu, qui arctè Deo deuincit homines. Iam alterius lineæ ductus, ſocians lineas ad ſiniſtram partem, pertinet ad homines, qui ad inuicem necti debent mutuis beneficiis, nulla omnino ſimultate remorante gratias alternas, quas ſinguli quique debent ſuis etiam æmulis exhibere. Si hoc mutuum gratiarum penſum ſibi reddunt homines, compoſiti ad exemplum Dei, qui etiam ſuos inimicos beneficiis prouocat ad amorem; profectò beneficia vtrimque nectent homines, & illæ lineæ nectentes alias erunt æquales, & parallelæ, quia eadem nomina ſortientur, nacta etiam eoſdem effectus. Nam ſicuti Deus inclinat homines ad amorem ſuum, eos pelliciendo donis; ita & homo ſuos oſores debet inflectere ad affectum, illis gratias congruas erogando.

Homo ad exemplum Dei debet ſuos prouocare inimicos beneficiis ad amorem.

Rom. 13.

Eò ſpectat conſilium ſuperiori articulo memoratum, quo Paulus ait congeri carbones ſuper caput inimici, quando eum dignamur bonis, quæ ad manum ſunt. Ad hoc argumentum ſpectat illa meditatio Auguſtini ſuadentis, vt nos tales exhibeamus inimicis noſtris, qualem ſe Deus erga nos præſtat. Ait ille, nos Dei debitores eſſe, & Deum amore noſtri percitum relaxare piè æs omne, quo grauamur; eoque nos exemplo obſtringi ad eaſdem vices rependendas aliis inimicis, quos debitores conſcripſimus in rationibus noſtris. Nos experti Deum propitium erga ſuos debitores, debemus & gratiam hanc rependere debitori, benè faciendo ei, quem inimicum & iniurium tulimus hactenus, alioquin non erimus quadrati homines & conſtantes, vtpote quos deficit illa linea nectens duo extrema, quæ ad ſiniſtram ſunt. Duo extrema ad læuam, ſunt duo homines inimici, quos mutua odia poſuerunt ad ſiniſtram; impenſa beneficia ſociant hos animos antea diſſitos, fitque hoc gratiarum nexu, vt in vnum coaleſcant quadratum animi antea penitus alieni. Illa praxis nos componit in ſimilitudinem Dei, cuius proprium eſt miſereri ſemper & parcere. Et profectò valde glorioſum eſt homini, habere vnde queat, benefaciendo ſuis oſoribus, beneficam Dei indolem æmulari.

Amor inimicorũ procurat animæ gratias inſignes.

Ex Patribus. *Auguſt. in Pſalm. 24.*

Audiendus in eo argumento Auguſtinus, ſuggerens illam ſimilitudinem Dei debita relaxantis. Sic ille: *De nulla re ſic vincitur inimicus, quàm cùm miſericordes ſumus. Omnia delentur mala, cùm ex vero corde, & plena fiducia dicimus illi qui videt: Dimitte nobis, ſicut & nos dimittimus; aut noli dimittere, ſi non dimiſimus. Vis vt dimittam, dimitte. Aliquid contra te tenet, aliquid & tu contra alterum tenes; dimitte, & dimitto. In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. Hæc eſt menſura; ignoſce, & ignoſce. Eſt apud te menſura veniæ dandæ, inuenies apud te menſuram veniæ accipiendæ.* Profectò benè quadrat iſte Auguſtini textus animaduerſioni factæ ex Mathematica, vnde venatus ſum commemoratum ſupra diſcurſum de parallelogrammo, ſeu quadrato, vbi linea vna recta claudens & nectens ex vna parte duas lineas, eſt veluti menſura alterius lineæ, quæ ſociare debet alia extrema lineatum. Ita Auguſtinus ait, illam miſericordiam nobis à Deo impertitam, eſſe nobis veluti menſuram gratiæ, quam debemus aliis impertiri. Et ſecus illam veniam, quam damus inimico, eſſe veluti formam eius, quam nobis Dominus erogabit. Hoc idem ſuggerit ille alibi, ita fatus: *Omnis homo debitor eſt Dei, & debitorem habet fratrem ſuum. Quis eſt, quis non habeat debitorem fratrem, niſi in quem nemo peccauit? Putaſne quiſquam in genere humano reperiri poteſt, qui non & ipſe aliquo peccato obſtrictus ſit fratri ſuo? Debitor eſt ergo omnis homo, habens tamen & ipſe debitorem. Ideo Deus iuſtus conſtituit tibi regulam in debitore tuo, quod faciet ipſe cum ſuo. Donantes, ait Apoſtolus, vobiſmetipſis, ſi quis aduerſus aliquem habet querelam, ſicut Deus in Chriſto donauit vobis.* Hæc itaque norma eſt deuinciendi Deum, vt ſcilicet immemores iniuriæ acceptæ, gratiis noſtros æmulos obſtringamus. Ad hanc etiam amuſſim reuocari poteſt illud Pauli effatum: *Quicumque hanc regulam ſecuti fuerint, pax ſuper illos, & miſericordia.* Pax namque multa manet eos, qui largo gratiarum imbre deſudantes, prudenter omnes diſcordiæ & rixarum ſurculos exciderunt.

Idem homil. 15. de verbis Domini in c. 18. Matth.

Galat. 6.

SENSVS MORALIS.

Amoris eſt ſuſpecta fides, quam gratia impenſa indubia non adſtruunt argumenta.

In hæc verba.

Benefacite his qui oderunt vos.

ARTICVLVS VI.

Ex Antiqvitate Plvrivm Nationvm.

ARteriarum ſcaturigo ebulliens in corde, perpetuis æſtibus agit hoc nobile viſcus ſemper inquies, quia arteriarum motus nullas patitur inducias, niſi morte quantocyùs imminente. Hæ autem arteriæ emergentes à corde, permeant totum corpus diſtinctæ in ramos, qui & ipſi ſuas propagines habent, vnde & alij plures ſurculi procreantur. In ea ſobole arteriarum, medici recenſent præcipuè illas, quæ diſcurrunt toto brachiorum tractu, ſuoſque tonos edunt in eo brachiorum flexu, quem ſubeunt manus. Idcirco in more poſitum eſt apprehendere manum, quando eſt de cordis motibus augurandum. Nimirum cordis & manuum motus, iiſdem ferè momentis acti, ad eamdem trutinam appenduntur. Illa cordis & manuum connexio, & communio motionum, non in phyſicis ſolùm, ſed & in moralibus etiam locum habet: quippe volens aliquis explorare indolem, ſeu affectum alterius hominis, manum eius palpat, id eſt, opera contemplatur. Alto ſcrutinio expendit actiones eius, ſpirent amorem necne: inde enim maximè de amore ancipiti congruum iudicium poſſumus aucupari.

Arteriarum motus inquies.

Exordium congruum pro concione de modo cognoſcendi amorem.

Hinc effluxere ritus varij plurium nationum, ad conciliandas amicitias: nulli namque Genti fuit ſatis audire ſe amari, niſi & probaret amorem hunc aſſertum congruis argumentis. Primi occurrunt Hebræi, coniicientes amorem eſſe ſincerum ex manu apprehenſa, aut mutuis amplexibus, & oſculis. Ita Iehu ſuſpectam habens fidem Ionadab, petiit ab eo manum in teſſeram affectus indubij. Ecce textum. *Inuenit Ionadab filium Rechab in occurſum ſibi, & benedixit ei. Et ait ad eum: Numquid eſt cor tuum rectum,* ſicut

Ex Antiqvitate Plvrivm Nationvm.

Amoris probatio, qualis fuit apud Hebræos.

ſicut cor meum cum corde tuo? Et ait Ionadab: Eſt. Si eſt, inquit, da manum tuam. Qui dedit ei manum ſuam. At ille leuauit eum ad ſe in currum. Chriſtus alludens ad hunc Hebræorum morem, non dixit tantùm oportere circumferre correctum in gratiam inimicorum, eos diligendo; ſed adiecit manus, inſinuans eſſe benefaciendum his qui oderunt nos, ne amor manibus truncus ſit deformis. Rex Iehu accepta manu Ionadab, quam is vltro porrexerat, eum traxit ad ſe dignatum eodem curru, quo prima ſuæ inaugurationis die vehebatur. Ita & qui auſcultant Chriſto, benefacientes ſuis inimicis, morem ſic gerentes præcepto de extenſione manus, profectò ad gloriæ currum triomphalem cohæredes Chriſti poſtmodum euehentur.

4. Reg. 10.

2. Reg. 20.

Hebræis etiam inolitum fuit adhibere oſculum, vt current manus & os ad amoris ſpecimina propaganda. Idcirco Ioab nectens inſidias Amaſæ, vt ei omnem ſuſpicionis anſam adimeret, finxit ſe velle ei oſculum infigere. Et Iudas hac oſculi teſſera Chriſtum tradens audiit à Chriſto hanc cenſuram. *Oſculo filium hominis tradis.* Id eſt. O Iuda, aſſumpſiſti amoris ſymbolum, ſcilicet oſculum, vt ſupremi odij facinus exantlares. Hoc oris obſequium voluit etiã Chriſtus exhiberi inimicis, fundẽdo preces Deo in gratiã illorum. Itaq; Dominus ille amantiſſimus, vt ſe idoneum probaret amoris aſſertorem, tria adhibuit; cor ſcilicet ad amandum, manus ad benefaciendum, & os ad orandum, vt hiſce tribus teſtibus ſtaret amor ille inimicorum, quem is ſacer Amaſius adſtruebat. Iungere dextras fuit familiare ſignum Romanis, volentibus conciliare amorem, iuxta Virgilianum illud.

Luc. 22.

Amoris probatio, quæ apud Romanos, Campanoſque.

Virgilius l. 8. Æneid.

-----Coëant in fœdera dextræ.

Ex Liuio, Campani iungebant quidem dexteras; ſed eo etiam ritu adiecto, vt inde ſimul ſacris epulis aſſiderent. Hoc ille probat exemplo Calauij hominis Campani, ita ſuum filium alloquentis: *Pauca horæ ſunt, intra quas iurantes per quicquid Deorum eſt, dextras dextræ iungentes fidem obſtrinximus, vt ſacratis de menſis eſſemus.* Inualuit & ille mos apud Chriſtianos, vt graues ſimultates compoſitæ, homines adducant ad ſacram Euchariſtiæ menſam: ita Henricus III. Gallus conciliauit ſibi fratres Guyſianos Principes admotos eidem ſacræ menſæ. Eò etiam ſpectauit Chriſtus hoc præcepto: *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo; & tunc veniens offeres munus tuum.* Ætoli, etſi immanes, iungebant dextras ad altare, arbitrati ſummum eſſe piaculum, hunc poſtea temerare ritum, quem ſeruauere, fœdus ineundo cum Romanis, vt auctor eſt Liuius. Parthi etiam, eſto feroces extiterint, omnes inimicitias extinxerunt in crepidine altaris, iunctis inibi dextris in teſſeram amoris, morem illum Cornelio Tacito recenſente.

Liuius 3. Decad. l. 3.

Non eſt accedendum ad Euchariſtiam animo acerbo.

Matth. 5.

Amoris probatio quænã apud Ætolos.

Liuius 4. Decad. l. 8.

Corn. Tacit. l. 2. & 12.

O in quæ tempora acerba incidimus! ô Chriſtianorum hominum genus ferox, durius etiam populis, quos priſca ætas ſaxeos arbitrata, adduxit in exemplum ſæuitiæ immanis! Parthi ad aras deponunt omnia ſemina rixarum, ante vacuas numinum ſedes; & Chriſtiani adſtantes altaribus, vbi fide eruditi credunt ſe Deo ſiſti, circumferunt odia, & felle lethali pectora delibuta. O ſcelus! ô Gentem hypocritam, peiorem Hircanis, cum tigribus enutritis! Tacitus ait, hos Hircanos, quos ſæuitia diffamauit orbe toto, iungendo dextras omne ſuum virus euomere. Et tamen homines conſcij Chriſtianæ diſciplinæ, nullis argumentis adduci poſſunt, vt cum inimico ſuo fœdus percutiant, iura Dei ſic & hominum iugiter aſpernantes. Videlicet nihili facientes ſacras Angelorum epulas, id eſt, menſam ſacram, vbi eſca propoſita melle amoris condita eſt, cui ſuæ bilis affricant amarorem. Mitiores ſanè animos verſarunt in barbaro pectore Thraces, & Ægyptij, quos Xenophon, & Alexander vina libando ferunt omnes tergere ſimultates. Quamuis hodie repetantur libamina ſanguinis Chriſti, ſeu vini conſecrati, rarus tamen eſt amor redux inter homines Chriſtianos, nomine tantum tenus. Poſſidonius & Athenæus, aiunt Carmannis epulas fuiſſe terminos odiorum. De Perſis idem aſſerit Alexander, adiiciens, eos epulis inſtitutis, ad fœdera ineunda adhibuiſſe vxores, liberos, & charos omnes, veluti pignora amoris, quem illæ epulæ procurabant. Macedones ex Curtio ſubodorati in pane typum concordiæ, ſpecimen edituri amoris præcipui panem gladio diuidebant. Ritum illum Curtius adſtruit exemplo Alexandri Magni, quem ille ſic meminit: *Rex medio cupiditatis ardore iuſſit afferri patrio more panem, hoc erat apud Macedones ſanctiſſimum coeuntiũ pignus, quem diuiſum gladio vterque libabat.* Hæc ille.

Amoris probatio qualis apud Parthos Hyrcanoſque.

Idem lib. 11.

Chriſtiani plerique grauiores inimicitias exercent quã barbari.

Xenophon l. Aſcenſus 7. Alexand. l. 5. genial. dier cap. 3. Poſſidonius, & Athenæus l. 2. c. 2.

Alexand. vbi ſupra.

Q. Curtius lib. 8.

Amoris probatio quæ apud Aegyptios, Thraces, Perſas, & Macedones.

Specie panis infertur altaribus, Chriſti corpus, vt vel inde amor inſonet; nam panis ex multiplici grano coëunte prodit. Irrita ferè eſt hæc Chriſti induſtria ſollicitans nos ad communem concordiam; nam plerique in ſuam perniciem edunt panem illum concordiæ, quo vnitas Eccleſiæ lineatur, vt liquet hoc Canone. *Quia paſſus eſt Dominus pro nobis, commendauit nobis in iſto Sacramento corpus, & ſanguinem ſuum: quod etiam fecit, & nos ipſos. Nam & nos ipſius corpus facti ſumus, & per miſericordiam eius, quod accipimus nos ſumus. Recordamini & vos; non fuiſtis, & creati eſtis: ad aream Dominicam comportati eſtis laboribus boum, id eſt annuntiantium Euangelium, triturati eſtis: quando catechumeni differebamini, in horreo ſeruabamini, nomina dediſtis, cœpiſtis moli ieiuniis, & exorciſmis: poſtea ad aquam veniſtis, & conſperſi eſtis, & panis Dominicus facti eſtis. Ecce quod accepiſtis. Quomodo ergo videtis eſſe vnum quod factum eſt, ſic vnum eſtote vos, diligendo vos, &c. Heretici, quando hoc accipiunt, teſtimonium contra ſe accipiunt, quia illi quærunt diuiſionem, cùm iſte panis indicet vnitatem: ſic & vinum in multis racemis fuit, & modò vnũ eſt, vnum eſt in ſuauitate calicis, poſt preſſuram torcularis. Et vos poſt illa ieiunia, poſt labores, poſt humilitatem & contritionem cordis iam in nomine Chriſti, tamquam ad calicem Domini veniſtis: & ibi vos eſtis in menſa, & ibi vos eſtis in calice, nobiſcũ vos eſtis. Simul enim hoc ſumimus, ſimul bibimus quia ſimul viuimus. Ita Dominus Ieſus Chriſtus nos ſignificauit, nos ad ſe pertinere voluit, myſterium pacis & vnitatis noſtræ in ſua menſa conſecrauit.*

Canone Quia paſſus De conſecr. Diſtinct. 2.

Panis apud Macedones propoſitus in ſignum amoris.

Panis & ſymbolum vnitatis.

O latum ſpatiandi campum, & inuehendi in homines accedentes ad ſacram Euchariſtiam menſam anhelantes in cædes! Barbaris olim religio fuit non diſſoluere odia, ſi quando inimici eiſdem epulis aſſiderent. Et nos tamen eodem Chriſti epulo paſti excandeſcimus odiis in fratres noſtros, incurij concordiæ ſacræ Chriſti corpore lineatæ,

Inimicitiæ omnes deponendæ ante communionem.

Eodem Canone §. Ita Dominus.

Paris ineundæ ritus ſolennis apud Romanos.

Liuius 1. Decad. l. 9. Plin. l. 22. c. 2. Feſtus Pomp. l. 6. Virg. lib. 8. Æneid.

Ad malè conſcios pertinet hæc cenſura, in calce eiuſdem Canonis appoſita. *Qui accipit myſterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non myſterium accipit pro ſe, ſed teſtimonium contra ſe.* Placet & illud vetus inſtitutum inolitum in ſolenni fœdere decernendo, cuius meminere Liuius, Plinius, Feſtus Pompeius, & Virgilius. Fecialis manu ſceptrum tenens & verbena coronatus, accepto ſilice ex templo Iouis Feretrij, porcam hoc ſaxo validè feriebat, vt Virgilius fatur.

—— Et caſâ iungebant fœdera porcâ.

Pulcher antiquorum ritus explicatus moraliter.

Fecialis impingens ſaxum in caput porcæ, edita voce orabat Iouem, vt ſi quis ſciens falleret, vel fœdera violaret, ita feriretur, & occumberet vt illa porca, quæ ſubinde occiſa fiebat ſacra, & id matutino tempore, vt aduertit Plinius. Fecialis quo miniſtro fœdera inibant, erat corona redimitus, & ſceptro inſtructus, quia reuera regium eſt fœdera ſancire, & conciliare animos antea à ſe inuicem alienos: quare autem acceperint è templo Iouis lapidem illum, quem maximo niſu capiti beſtiæ illidebant, ſummum eſt apud auctores ſilentium: ſi fluxiſſet ille ritus ex Codice ſacro, decernente ſumi ex templo Dei lapidem idoneum ad mactandam ſuem, explicarem ego ſaxum illud de ſingulari gratia Dei; neceſſaria equidem ad demendum omnem beſtialem ſenſum, qui inſurgit ex concepta iniuria, cuius memoria non excidit animo, niſi gratia efficax influat in animam, quæ ideo Deum debet conſulere, fœdus cum æmulis initura. Rurſus adiicerem, fecialem illum congruè coronari, & ſceptro accingi; quia profectò res eſt imperio digna, deponere odia, & cum inimicis fœdera procurare. Nota ex Liuio & Polybio, feciales, qui erant homines conducti ex officio ſuo ad componendas omnes diſcordias, præeunte Senatus conſulto, & iuſſione populi accedente cum mandato Prætoris, fœdera ſanxiſſe. Suppetunt & nobis multa edicta Dei, & Eccleſiæ de relaxandis iniuriis, & ineunda pace cum inimicis noſtris; rem hanc eſſe luculentam, ipſo etiam ſacro Codice prædicante. Hanc fuiſſe orationem fecialis, ait Liuius. *Si prior deflexit publico conſilio, dolo malo; tu illo die Iupiter populum Romanum ſic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam.* Tantæ religionis fuit illud votum, vt partes diſcordes antea, & nunc in amicitiæ iura coëuntes, non ſponſores dederint aut obſides fœderis aſſertores. Arbitrati ſunt namque populi, Deum interpellatum vindicem violatæ amicitiæ, præſtare cautelis omnibus adhibitis ad fœdera conſeruanda. Sic Liuius: *Quid enim aut ſponſoribus in fœdere opus eſſet, aut obſidibus, vbi precatione res tranſigitur.*

Inimicitiarũ relaxatio, quo ritu facienda.

Liuius 3. Decad. lib. 10. Polyb. l. 3. Liuius 1. Decad. l. 1.

Inimicitias reuocanti olim eſt imprecatum.

Idem 1. Decad. l. 9.

Iniuriarum relaxatio olim fuit religionis ritus.

Simili & nos voto obſtringimur, ad tuendam ſartam tectamque pacem cum inimicis: ſiquidem illi imprecatione orabant fieri Deum vindicem iniuriæ illatæ, vt noxa reſiliret in caput hominis iniurij; ita & nos vernacula oratione petimus à Deo, eaſdem nobis rependi vices, quas aliis exhibemus. Ecce votum vltionis diuinæ imminentis: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Nonnunquam ſui additus eſt agnus in ſacrificio, vt ſanctius eſſet fœdus, ſic Maro.

Matth. 6.

Virg. l. 12.

—— Puraque in veſte ſacerdos
Setigeræ fœtum ſuis, intonſamque bidentem
Attulit——

Mactare porcum, hoc eſt omnem deponere ſenſum iræ. Nam vt grunniẽs porcus roſtro repando, & dente minaci fertur in lædentes. Ita & animus ferox, quem concepta iniuria exaſperat, rationis immemor, obmurmurans ore fœto conuiciis, nihil niſi vindictam ſpirat, cuius propoſitum ille abdicat, qui pura induitur veſte, ritu Chriſtiano factus particeps gratiæ Dei, adhibito ſacerdote à confeſſionibus, & agni ſancti corpore delibato. Et hoc ſanè reor eſſe ſalutare conſilium omnibus quos laceſſit prurirus iniuriæ citiùs vlciſcendæ; ſcilicet vt conſulant ſacerdotem, facta confeſſione ingenua, & ſumpta opima carne agni, quo lautè & opiparè anima ſaginatur. Quis enim non miteſcat conſuetudine agni? Si quando elephas ira flagrans, in agnum incidit obuium, beſtia illa immanis illico feros exuit animos, venerata mitem indolem agni. Ita & qui in Euchariſtia recolit manſuetudinem Chriſti, ille profectò neſcius iniuriæ non eam vlciſcetur.

Agnus adhibitus olim in ſacris quæ fiebant ad reconciliandas inimicitias.

Euchariſtia adhibenda vt fœdera ſanciantur.

Græci & Phryges duobus agnis adhibitis ad ſacrum, omnium iniuriarum memoriam depoſuerunt inito fœdere, vt auctor eſt Homerus, dicens mactatos fuiſſe agnos in honorem terræ, & Solis. Sic ille:

Homer. l. 3. Iliados.

Οἴσετε δ' ἄρν' ἕτερον λευκὸν ἑτέρην δὲ μέλαιναν
Γῇ τε, καὶ ἠελίῳ
Afferte autem agnos, alterum album, alterum autem nigrum
Terræque, & Soli.

Amoris probatio qualis apud Græcos, & Phryges.

Profectò iræ aliàs indulgentes, & terram, & Solem offendimus; vtrique litandum: nec ſufficit amorem Dei profiteri, niſi & adiiciamus amorem proximi, acceptas ab eo iniurias propitio animo condonantes. Non poſſum non inuehi in animos iniurios homini Chriſtiano, vbi agitur de reduce amicitia. Cunctantur omnes reuocare animos, quos veluti extorres & alienos fecere conuicia, quòd ſi aliquo præualente ſuperiore conuenitur, omnia frigent quæ ad amorem ſpectant, & ementita ſpecie reducis amicitiæ, ita calet, vigente memoria noxæ, quæ manet alta mente repoſta. Non fuere Gentiles potioris conditionis, quàm nos; & tamen vbi res fuit de diluendis grauioribus inimicitiis, Gentes illæ infideles neſciæ Chriſti, omnia perfecere congrua ad animos ingenuo fœdere ſociandos. In eo genere celebris eſt ille ritus obſeruatus in fœdere inito inter Reges Agamemnonem & Menelaum filios Atrei, & Troianos. Lauerunt manus, & vina propinarunt ad inuicem; & Agamemnon, quem Homerus illic Atridem vocat ab Atreo Patre, exerto gladio pilos è capite agnorum leuiter exſcidit. Audiendus Homerus.

Iniuriarum oblitio eſt difficilior apud Chriſtianos, quã apud Barbaros.

Idem vbi ſuprà.

— —Κρητῆρι δὲ οἶνον
Μίσγον, ἀτὰρ βασιλεῦσιν ὕδωρ ἐπὶ χεῖρας ἔχευαν.
Ἀτρείδης δὲ ἐρυσσάμενος χείρεσσι μάχαιραν,
Ἀρνῶν ἐκ κεφαλέων τάμνε τρίχας
——Cratere autem vinum
Miſcuerũt, & Regibus aquã manibus fuderũt;
Atrides autem trahens manibus gladium,
Qui apud enſis magnã vaginã ſẽper pẽdebat,
Agnorum ex capitibus incidit pilos.

Amoris mutui qualia argumenta dederunt Agamemnõ, & Menelaus.

Vina propinata ſonant conuiuendum eſſe, & reuocandos animos peregrinos: Nam, vt ait Ariſtoteles, ſilentium ſoluit amicitias. Aqua fuſa manibus abluendis, clamat in poſterum fore actiones innoxias, nec quemquam commiſſurum in æmulum ſuum aliquid, vnde apud alios poſſit criminis inſimulari. Diſtricti gladij vſus ad tondendum caput agni, inſinuat gladium poſthac eſſe exerendum tantùm bono fine: pili enim

Amoris ſtabiliendi ritus olim ſolennis.

capitis intentionem ſignificant. Vnde pilos gladio demetere, perinde eſt, ac bello bonam intentionem affingere. Et quia Chriſtus ſortitus eſt nomen agni, tondere caput agni, & ſeorſim reponere pilos eius, eſt verſare animo eaſdem cogitationes, quas circumferebat agnus ille inter gladios & flagella poſitus, vbi amore ſingulari percitus orauit pro ſuis homicidis, proprio ſanguine litans eorum ſaluti, cùm ipſi ſuæ ſalutis incurij, morte afficerent ingloria Saluatorem.

Pilos gladio demetere, quid ſit.

Longè abſumus ab ea charitate Chriſti, ſanguine deſudantis in gratiam hominum ipſi iniquorum; imò & amor noſter cedit barbaris etiam Gentibus, quæ in argumentum reducis gratiæ, non deponebant odia tantùm, ſed & amorem ſuum miſſo ſanguine teſtabantur. Scythæ, alioquin crudeles, & in hominum perniciem nati, eo ritu præfato iungebant dextras: Solinus enim, Tertullianus, & Pomponius Mela, hoc eorum memorant inſtitutum. Aiunt, eos vinum mutuo ſanguine diluere, & in teſſeram affectus reciproci cruentum hoc poculum epotare. Ex Herodoto Medis & Lydis hoc erat familiare inſtitutum, vt diſſectis gladio brachiis, alter alterius ſanguinem exugeret: fortè eo ritu inſinuabant, ſe paratos etiam vita cedere potiùs quàm inita fœdera temerare. Carmani, vt auctor eſt Athenæus, non pepercere faciei ſuę, ſed eà inciſà, calice excipiebāt effluentem ſanguinem, arbitrati eſſe ſupremum amicitię argumentū, mutuum ſanguinem, ebibiſſe. Arabes homines impexi & inculti, liberali quoque effluxu ſanguinis, alternis tingunt veſtes vtriuſque inimici, in fœdera coëuntis, vt recenſet Herodotus. Illa cruoris nota aſperſa veſtibus, eſt velut index animi teſtati amorem ſuum, vſque ad effluxum ſanguinis eliquati, cuius aſpectu calet amor eius, qui recolit in gratiam ſui fuiſſe factam illam ſanguinis aſperginem. De Armenis, & Iberis, Cornelius Tacitus hæc meminit. *Mos eſt regibus quoties in ſocietatem coëunt, implicare dextras, pollicesque inter ſe vincire, nodoque perſtringere. Mox vt ſanguis in artus extremos ſe effuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atque inuicem lambunt. Id fœdus habetur, quaſi mutuo cruore ſacratum.* Hæc ille, vocans arcanum, illam emiſſionem ſanguinis è pollice dextro, ſtrictè ligato, & annexo pollici eius, cum quo ſancitur fœdus. Hanc reor eſſe fidem arcani, vt pollices dextri mutuo implexi, & arcto ligamine vincti, ſociatos fœdere animos ſignificent commune habituros in poſterum illud omne, quo maximè pollent, & poſſunt; ita vt ne parcant proprio ſanguini, cùm res feret, vt confœderatis adſint, quos ſibi emiſſo ſanguine ſociarunt.

Amoris probatio, quæ apud Scythas.

Solin. c. 25.
Tertull. in apologet. c. 9.
Pomponius Mela l. 2. c. 1.
Herodot. l. 1.

Athenæus lib. 2. cap. 2.

Herodot. l. 3.

Amoris probatio quæ Medis, Lydis Carmanis.

Tacit. lib. 12.

Amoris probatio quæ apud Arabes, Armenos, & Iberos.

Pollices iungere, quid ſignificarit antiquitus.

O quàm deuij homines Chriſtiani, & procul ab amore Gentilium, quibus res vernacula fuit adhibere mutuum ſanguinem, in fidem animæ reciprocantis affectum hominis alterius. Adeò charitas obriguit, vt ſit res operoſa ſociare inimos diſſitos iniuriis. Tantum abeſt vt fideles æmulentur ingenium illud, in amicitiam redeuntem pronum, quin potiùs multos in proximorum cædes nouimus anhelare. Idcirco caue, ô præco verbi Dei, ne auditores tuos obſtringas ad rigidæ illius diſciplinæ inſtitutum, dicens eos obligari ad fundendum ſanguinem pro inimicis ſuis; illa enim eruditio auerſos faceret animos, tardos aliunde ad iungendas dextras etiam cute tenus. Sufficiat inſinuare doctrinam Sancti Thomæ, ex quo ſupra recenſui, omnes citra exceptionē debere concludi amore noſtro, nec operæ pretium eſſe, ſingulares edere actus amoris erga inimicos noſtros, niſi ad hoc aliqua neceſſitas vrgens inimicum, nos illico prouocaret. Itaque vt ſe prædicator aptet imperfectæ hominum indoli, poterit quidem recolere varia hæc Gentium inſtituta in reſtaurandis amicitiis, vſurpato ſanguine indice affectus reciproci, vt hoc veluti cruore ſuffuſi fideles homines erubeſcant, ſe non poſſe imitari, Chriſto duce & præmonſtrante viam amoris indicia, quæ barbaræ Gentes Chriſti neſciæ præſtiterunt.

Barbaræ Gentes olim in innatā obligationem teſtatæ ſunt effuſione ſanguinis.

Amoris redintegrati probatio qualis apud Lacedæmones.

Erunt igitur aſſumendi ritus magis idonei repentibus hominum animis, quos optamus ſtricto amoris mutui vinculo deuincire. In his placent Lacedæmones, quorum Dux Clearchus barbaros ſibi amicos conciliauit, tauro, lupo, & apro, lo[illegible] immolatis, hoc ritu, vt barbari ſua ſpicula tingerent ſanguine victimarum; Græci verò ſuos gladios eodem cruore inficerent, ſicque res pro voto ceſſit, vt vtrimque tubentibus armis ſanguine hoſtiarum, coierint omnes, acerbiora odia deponentes, vt Xenophon commemorat. Immolare taurum, lupum, & aprum, perinde eſt, ac domare ſuperbiam, odium, & iram, tres peſſimos animæ conſultores, quibus dum homo auſcultat, fertur in abruptum impos ſui, in obuia quæque capita ſæuiendo. Rurſus tingere arma ſua ſanguine hoſtiæ, perinde eſt, ac recolere mortem Chriſti, & ſanguine illius aſpergere omnes iniuriarum ſenſus, qui ſunt velut arma, quibus accingimur in oſores. Sunt qui affirment, candentes gladios ſanguine humano conſperſos protinus emolliri. Hinc ſortitur effectum ſanguis Chriſti: quiſquis enim recolit Chriſtum ſuo ſanguine perfuſum orantem pro inimicis ſuis, ſtatim excidit omni ſenſu vltionis, aduertens, Chriſti Domini amore decoctum ſanguinem ebullire. Et profectò apud me tantùm valet illa ſanguinis Chriſti commemoratio, vt illius obſequio omnia iniuriarum acumina retundantur.

Xenophon lib. 2. de expeditione Cyri minoris.

Arma tingere ſanguine hoſtiæ, quid ſignificarit.

Iniuriarum memoriam detergit meditatio ſanguinis Chriſti effuſi pro ſuis inimicis.

Poteſt nos etiam eſt induere morem Indorum, quibus eiuſdem potari aquā ritus eſt valdè accō nioditus ad excitandos affectus antea conſopitos. Philoſtratus ait, aquam illam pro de fonte Tantali. Omnibus proſtat in eo argumento vena ſalutaris aquæ, ad cuius hauſtum nos hortatur Iſaias, præſcius hos aliquando latices effundendos. Sic ille: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* Fons ille omnibus apertus eſt gratiā Dei, quam quiſquis conſulit, ille huius roris obſequio reſtinguit omnia odia, quantum iis acerbi hactenus æſtuarint. Nempe fieri nequit, duos homines ad inuicem exercere ſimultates, & abluí eodem fonte Dei. Idcirco ſalutare remedium eſt contra odia altis infixa præcordiis, ea frequentare ſacra, quibus gratia Dei influit in animas, vt eius beneficio ſopitus amor illico ſuſcitetur. Vt ſit ille perennis amor quem ingeſſit gratia Dei reſtaurans præterita affectuum diſpendia, proderit etiam Perſarum ritibus adhærere. Hi ſpecimen edituri redintegratæ amicitiæ, commutant arma cum ſuis inimicis, quaſi denotantes illa arma prius oppoſita, iam coire in vtriuſque Gentis commodum, vt meminit Xenophon. Chriſtus aliquid ſimile finxit inſtituendo preces mutuas: *Orate pro perſequentibus vos.* Orationes ſunt iacula ſemper ad manū: hæc ſpicula cum inimico communicat, quiſquis eum dignatur oratione fuſa

Philoſtratus lib. 3. vita Apollonij c. 10.
Iſai. 12.

Amoris probatio, quæ apud Indos.

Gratia Dei eſt fons extinguēs odia.

Xenophon li. 4. de Cyri minoris expeditione.

Amoris probatio, quæ apud Perſas.

in

in gratiam eius, vt vnicuique fuit à Chriſto Domino præſtitutum.

Liuius 3. Decad. l. 6. Cicer. oratione pro Cornel. Balbo. Polyb. l. 3. Dionyſ. Halicarn. l. 4. Feſt. Pompei lib. 3. Ioſeph. l. 19. Antiq. c. 4. Pauſanias lib. 5. Plutarch. lib. problem. cap. 118. Polyb. l. 5.

Inimicitiis compoſitis publicè erigebantur pacis monumenta à Romanis, & Græcis.

Demum vt perennaret amor redux, & reſcinderentur omnes ſurculi ſimultatum, monumenta fœderis ioiti publicè ponebantur. Liuius ait, Romæ fuiſſe repoſita in Capitolio, & à Græcis Ætolis in Olympia. Cicero eo fine ait in foro poſt roſtra erectam fuiſſe columnam æneam, vbi fœdera ſculpebantur. Meminit & Polybius illum morem, ſicut & Dionyſius Halicarnaſſeus, referens Tullium Regem erexiſſe delubrum Dianæ ſacrum in Auentino eminentiſſimo vrbis tumulo, illis ædibus Dianæ ſacris addidit columnam æneam, vbi erant fœdera recenſita. Feſtus Pompeius adiicit aliquando in clypeis ſcripta eſſe monumenta pacis. Pro rei dignitate in medio foro ære inciſo proſtabat celebris alicuius fœderis argumentum, vt fuit illud æs collocatum, in memoriam amicitiæ perennis Romanorum cum Agrippa Rege Iudæorum, vt auctor eſt Ioſephus. Græci in fano Iouis Olympij erexere inſigne monumentum, quo teſtati ſunt reconciliatos animos Græciæ, quæ in varias ſciſſa factiones deuenerat in ſummum diſcrimen, vt Pauſanias memor eſt. Aliàs ex Thucydide Græci in ludis Olympicis ſuorum fœderum titulos erexerunt. Lacedæmonij facta cum Tegeatibus pace, & condonatis vtrimque iniuriis, communem apud Alpheum columnam ſtatuerunt, in ſignum æternum amicitiæ reſtragantis, vt Plutarchus ait. Huc etiam pertinet facinus induſtriam Arati, qui vt vidit vrbem Megalopolim deperire inteſtinis odiis, qua potuit cura concordes fecit animos, & ne ſemina pullularent odiorum, omnia reſtrinxit. Capita verò conuentionis columnæ inſcripſit, & aram Veſtæ in Omario collocauit. Hiſtoriæ huius aſſertor eſt Polybius.

Luxuriâ diffluentes homines Deum grauiter offenderant. Noluit Deus eos abire impunes, ideo conduxit aquas vindices iniuriæ ſuæ, quam vltus eſt extinguendo ferè omne hominum genus, cuius reliquiæ in arca Noë recoonditæ, ita demulſere Deum, vt in gratiam redierit cum homine, pollicitus ſe non amplius inuecturum vltrices aquas in perniciem hominum, quos vt ſecuros efficeret, cœlo affixit fœderis initi celebre monumentum. Etenim diluuij aquis penè exhauſtis, ita compellauit Noë, ſuperſtitum hominum caput: *Hoc eſt ſignum fœderis, quod do inter me & vos, & ad omnem animam viuentem, quæ eſt vobiſcum in generationes ſempiternas. Arcum meum ponam in nubibus, & erit ſignum fœderis inter me, & inter terram. Cumque obduxero nubibus cælum, apparebit arcus meus in nubibus, & recordabor fœderis mei vobiſcum, & cum omni anima viuente quæ carnem vegetat: & non erunt vltra aquæ diluuij ad delendum vniuerſam carnem.* Arcus ille, fœderis Dei argumentum, non obſtitit, quin tota Pentapolis regio conflagrarit, Deo vlciſcente flammis libidinem, quæ fœdo incendio animas, & corpora depaſcebat. Sed vt Dei bonitas otioſa non eſt, ſed erumpit in gratias iugi influxu locupletante animas; Deus iniuriarum hominis immemor, rem maximè ingloriam, videlicet Crucem fecit ſignum fœderis inter cœlum & terram. Deus enim Crucis intuitu placatus eſt, & huic patibulo affixit æs omne, quo tenebamur in nominibus Dei. Hoc ſigno fœderis ſui cum homine voluit Deus obſtringere homines ad ſimile fœdus ad inuicem, vt memores veniæ acceptæ à Deo beneficio Crucis, ſimilem etiam gratiam ſuis æmulis impertirent. Idcirco Crux vbique erigitur, in compitis, in plateis, in templis, in ædibus etiam profanis vt vbique proſtet & occurrat hominibus illud ſingulare Dei gratiæ monumentum. Si quando igitur, ô homo laceſſitę iniuriis, peteris ad vindictam, memorare Deum relaxantem tibi infinita propè piacula, & confeſtim immemor conuiciorum, aliena etiam debita condonabis, adiecto etiam beneficio, quo inimici tui gratiam illico demerebis.

Gen. 9.

Crux eſt monumentum fœderis Dei cum homine.

Crucis ſignũ quare vbique erigatur.

SENSVS MORALIS.

PARS ALTERA SECTIONIS.

Beneficia collata inimicis magno cum fœnore reſiliunt in homines, illas gratias erogantes.

In hæc verba:

Benefacite his qui oderunt vos, vt ſitis filij Patris veſtri.

ARTICVLVS VII.

Ex Variis Historiis.

Congruum exordium pro concione de beneficiis in inimicos erogandis.

INcultum pingue ſolum, tribulis & ſpinis tantùm idoneum, in hæc iniqua ſolùm germina luxuriat. Sed ſi manu induſtria repurgetur ager, etſi fortè manus incurrerit in ſpinas, vberes tamen fructus adfert, ita vt gratia collata infelici ſolo reſiliat in cultorem, qui haud quaquam pertæſus aculeos ſpinarum, ſuam operam illi impendit agro, benè ominatus labori ſuo. Sic ſe res habet cum inimicis: etenim hi feraces agri, ſi inculti ſint, nihil niſi ſentes edunt; ſed exculti, vt tellus opima virent, & vberem prouentum adferunt ſuis beneficis, magno cum fœnore gratiarum. Vtque honor non eſt in honorato, ſed in honorante; ita & gratia conceſſa inimico reſilit in caput eius, qui ſua debita condonauit. Etſi hoc homines ægrè admodum relaxent iniurias, arbitrati quantocyùs vlciſci, hoc inducias dare aliis conuiciis; tamen omnes ſuſpiciunt & venerantur eos, qui in eo argumento condonatæ iniuriæ præclarum ſpecimen ediderunt. Haudquaquam vulgares, & ſelectas referam hiſtorias adſtruentes hoc effatum, & probantes animos immemores iniuriæ, magnum gratiæ pondus contrahere ſibi apud Deum & homines.

Rebellio homines cogit ad facinora immania, quorum poſtea pœnitet.

Prior occurrit Andronicus iunior Imperator Græcus à quo cùm defeciſſet Conſtantinopolis Imperij caput, ille ſtipatus numeroſo exercitu rebellem ciuitatem arcta obſidione cinxit. Sed vt rebellione nouercante ciues proterui fiunt, ciuitas illa procax, ſuis erudita malis minimè reſipuit; imò furens ingloriè excepit Imperatorem ſuum, ei illudens ſcommate vario. Quodque fuit iniuriarum ſumma, Marcus quidam Cahallarius triobolaris homo, toto ſpectante exercitu conſcendit ſummi muri pinnas, vnde voce quanta potuit maxima atroces euomuit iniurias in Imperatorem ſuum, dira ei imprecatus, adiectis in colophonem tragœdiæ geſtibus indecoris. Quàm altè perculerit intima Andronici præcordia ſeries illa tota condita probris, facilè eſt coniicere,

Marci Caballarij facinus impudens.

cùm vel gregarius miles æquo animo vix capere poſſit verbum tantiſper aſperum à Centurione ſuo prolatum. Hæc perduellium hominum dicacitas non fregit animum Andronici, qui nihilo ſegnior factus, adeò validè oppugnauit vrbem, vt muris apertis victor vrbem ingreſſus, clangente buccina triumpharit.

Rebus vtquaque compoſitis, diligentiſſimè conquiſitus eſt Marcus ille Caballarius, & repertus deliteſcens in ſpecu opaca. Nihil cunctati ſatellites, miſerum illud caput rapuere in palatium, vbi Andronicus maieſtate qua par erat inſidebat regali ſolio, cui adſtabant præcipui Dynaſtæ Imperij. Iuſſit ſibi ſiſti hominem illum infelicem, & reum vſquequaque læſæ maieſtatis. Impudentiſſimus ille hominum vrgerur vt ſubeat aulam, vbi in caput ſuum ſciebat omnium ora perſonare.

Andronici iunioris Imperatoris miſericordia inſignis in relaxanda iniuria.

Vix dum attigerat nutante veſtigio limen aulæ regiæ, cùm defecit eum animus. Tandem ex eo deliquio redux audiit ex throno Imperatoris has intonare voces: O Caballari congruum in te habes argumentum defectionis animi, cùm ipſa vita tua parum ſibi conſtet, vtpote malè conſcia, ob ſpretum Imperij decus à te adductum in ſummam iniuriam. Nihili duxiſti in me abſentem conuiciari, niſi per ſummam oris impudentiam, coràm adſtares, & è pectinati muri pinnis eructans atroces iniurias, duriùs obiurgares. Expectare omnes capitis ſententiam congruam facinori indigno miſericordiæ, cùm maximè Imperator iniquo animo tuliſſet, ſe probris affici tota acie circumſtante. Manſuetudo tamen præualuit, nacta in Principe argumenta veniæ, quæ deerant homini nequam, quem non dicteria tantùm & ſales, ſed obſcœnæ iniuriæ euomitæ in Imperatorem, grauibus pœnis addixerant.

Facinus heroicum.

Hæc itaque hiſtoriæ huius ſumma fuit: Imperator omni depoſito ſupercilio, & ore in pietatem compoſito, ſic affatus eſt illum hominem infelicem: O Caballari, eſt immane ſcelus tuum, vtpote petens caput Imperatoris tui; ſed tamen ego grauiùs offendi Deum, Regem Regum, quo miſerante ecot eſſe diluta mea piacula, quorum ſi ſuperſunt adhuc aliquæ fæces reſiduæ, has Deum oro mihi relaxari, ſicut hodie condono tibi crimen in quod noxius incurriſti. Inexpectata cataſtrophe hæc adeò placuit adſtantibus, vt conclamarint omnes: Tibi, ô Imperator, reuera fas eſt iam nuncupare Deum patrem tuum, & ab eo confidentiùs expetere, vt expungat noxas tuas; quia nemine vrgente, & ſola pietate ſuada, ſeruo nequam omnia debita condonaſti. Reuera fuit Andronicus ille iniuriis clarior, quàm triumpho.

Hiſtoria Imperialis, in Andronico iuniore ſub an. 1320.

Non eſt prætereundus in hoc contextu hiſtoriarum Henricus ille Magnus, Chriſtianiſſimus Rex Galliæ, cui totus orbis aliàs fuit obex ad auitum regnum occupandum. Præcipuè iniquiores expertus fuerat Pariſienſes, penes quos erat tunc rerum ſumma ſub Duce Medunenſi, ideoque Rege inſtante mœnibus vrbis infenſæ, habuere ciues quod timerent, memores offenſæ maieſtatis. Tamen iniuriarum pondus non traxit Regem ad vindictam; imò amplius acuit miſericordia eius: quippe triumphanti ſimilis introductus in vrbem, accinctus valida & cataphracta nobilium manu, omnium iniuriarum veniam conſternatis ciuibus erogauit. Vtque fidei dubiæ omnem ſuſpicionem adimeret, ſchedas ſparſit vrbe tota, quibus erat inſcripta veniæ certitudo, vt Pariſienſes è charta conijcerent, qualis eſſet erga eos animus Regis, qui hac teſſera moderati animi arctè ſibi deuinxit ciues, antea furentes armis, Principem auerſantes. Sicque Rex ille, in quem armatum obſeſſi ciues ſua tormenta bellica direxerant, factus ab amore inermis, ſuos armatos hoſtes captiuos fecit, diluendo metum omnium tormentorum. Fuit quidem vrbs ſaxea capta fragore armorum; ſed amoris fuit captura animorũ. Paludatus Rex ſubiit vrbem, concluſus corona murorum; ſed vbi venia condonata inermis apparuit, concluſit corde ſuo totam vrbem, & viciſſim ſubiit omnium hominum corda, à ſingulis corona ciuica dignatus, fortior factus amore captus, quàm capiens armis: parum namque eſt corpora vincere communia cum beſtiis, quæ etiam poſſunt atque ferociunt in hominum capita; ſed ardui negotij eſt animum deuincire, quo maximè poteſt homo. Præſtitit hoc Henricus: nempe immemor offenſarum, & deponens omnem iniuriarum ſenſum, ſuorum æmulorum corda ſimul & corpora profligauit.

Henrici IV. Regis Chriſtianiſſimi miſericordia ſumma in remittendis iniuriis.

Hiſt. Gallica ſub an. 1593.

Henrici IV. elegãs commendatio ob veniam conceſſam vrbi Pariſienſiũ.

Eodem argumento amoris, ille idem teſtatam fecit fidem ſuam Cardinali Alexandro Mediceo, quem Clemens VIII. Legatum ſuum in Galliam direxerat, vt exploraret an Henricus rectè ſentiret de fide, quam in eo eſſe fucatam, hoſtes Gallici nominis affirmabant. Occurrit Legato Henricus, accepto comite Duce Meduano, quem expertus fuerat hoſtem acerrimum, vtpote caput belli, cuius exitus anceps dubiam diu fecit ſortem Regis. Admiratus Alexander in Henrico praxim illam, quam Chriſtus indixit, ſuggerendo eſſe benefaciendum inimicis ſuis, hanc ſolam fidei eius teſſeram credidit ſufficere, ad rumores alios extinguendum. Duci Meduano ſe alij adiecerant olim iniqui Henrico, quos omnes æquo animo tulit, & ſuo regio comitatu dignatus eſt, ea profeſſione amoris inimicorum, meliùs adſtruendo fidem ſuam, quàm pluribus aliis argumentis. Hinc maximè Legatus coniecit ſincerum animum Regis, cui Gallia quidem dederat titulum filij primogeniti Eccleſiæ; ſed venia data inimicis, adiecerat eiuſdem nominis incrementum.

Hiſt. Gall. in Henric. IV. ſub an. 1596.

Alexander Medicæus Cardinalis admiratur Henrici IV. animum immemorem iniuriarum.

Proximè ad regem accedit magnanimus heros Franciſcus à Guyſia, cuius virtus ære perennior debeat ætati poſteræ commendari. Obſidebat ille caſtrum ab hæreticis propugnatum. Sed vt ea hæreticorum gens infida Deo, eſt etiam omnibus infidelis, ac proinde compoſita in fraudes, & omnia teterrima facinora; perduelles homines obſeſſi emiſere ſicarium, qui clanculum occideret Principem poſticò adorſum. Deo tamen pro arbitrio ſuo moderante momenta hominum, irrita fuere conamina nefarij hominis, qui coràm adductus, & rogatus ab heroë magno, quare hoc ſibi penſum indixiſſet, vt ipſum occideret, hoc reſponſum dedit: Quia arbitratus ſum, me facturum rem pergratam ſectariis eiuſdem farinæ mecum, quorum religioni maximè es infenſus, vtpote noſtrorum rituũ impugnator. Et hęc ſola cauſa me accinxit ad facinus tantùm, ſcilicet vt placerem religionis meę ſodalibus. Ergone, ait Princeps, veſtra religio profitetur homicidia Principum: ſanè longè ſanctior eſt Chriſti diſciplina, quam ſectatur Eccleſia Catholica: hæc nempe decernit odia deponi, & in teſſeram amoris debita relaxari. Tu auſo immani facinore probaſti te hæreſis noxiæ fœtum viperinum: Ego verò ſecus condonando ſcelus tuum, prodam me Chriſtiani dogmatis aſſertorẽ Itaque

Hiſt. Gallica ſub Henri. II.

Franciſci à Guyſia actus magnanimus in iniuria relaxada.

Hæreſis Deo eſt, & ſuis etiam Principibus infidelis.

ſecurus

ſecurus eſto, & abi vias tuas. Dixit, & cauit ne quid illi facinoroſo homini inferretur mali. Vir ille magnus condonans hoſti facinus inglorium, adſciuit ſibi gloriam immortalem. Noluit ille ſicarium extinguere, vt ſibi perenne decus accenderet, aliiſque viam ſterneret ad acerba odia compeſcenda.

Vt faciles motus mens generoſa capit; Galli ſtrenui facilè in rixas proni, faciliore motu reduces ſunt, & deponunt odia, quibus ingentes etiam iniuriæ fomitem miniſtrarunt. Pręter exempla recenſita ex penu hiſtoriæ Gallicæ, accipe iterum rem præclaram, & dignam cedro. Cliſſonius militaris rei Gallicanæ Prætor; vulgus Conneſtabilem vocat. Hic inquam præpoſitus exercituum Galliæ, fraude occupatus à Regulo Britanniæ, qui graues cum eo ſimultates exercebat, morti ab eo adiudicatus eſt, & necis inferendæ cura fido Reguli domeſtico demandata, qui conſultò in craſtinum diſtulit hoc horrendum facinus, vt ſi Britannum altera die pœniteret homicidij immanis, haberet vnde reſarciret crimen antea meditatum. Noctem illam aſſignatam tragœdiæ inſomnem duxit Regulus, animo voluens quàm grauiter offendiſſet Regem Galliæ in nece Cliſſonij, quem ſublatum è medio tunc credebat. Occurrebant mala, quæ inſtabant vltra ſcelus tantum: nimirum è re Regis Galliæ erat, exigere pœnas à Duce Britanniæ auſo ſcelus atrox: gliſcente eo cogitatu, Dux ille arbitratus interfectum Cliſſonium prout imperarat, factus eſt velut impos ſui, ſtratumque ſuum lacrymis alluens, deſperanti propè ſimilis effectus eſt. Eum in illo agone conuenit diluculo is, ad quem pertinebat occidere Cliſſonium. Vt primum ſubiit cubiculum Ducis, audiit illum ingementem Cliſſonio, quem ceſſiſſe fatis pro certo habebat: hinc coniecit prudenter à ſe factum, quod præcipiti ſententiæ domini ſui non geſſiſſet morem. Ideoque ſecurus accedens ad iectum decumbentis, fauſtam ei deprecatur diem. Sed Dux velut amens, actus furiis extincti inimici, eiulans ait: O infelix ſerue, hanc diem infauſtam fecit mihi velox obſequium tuum: quippe hac nocte occidendo Cliſſonium, me meoſque in æternum hominis innoxij Manibus obſtrinxiſti. Hoc facinore inglorio, incurri in perfidiam meo tandem aliquando ſanguine detergendam. Omni bono nomine excidi, ſi quod vnquam nactus fui. Hactenus ero piaculum regni diris imprecationibus obnoxium. Et licet graue ſit offendiſſe Regē; mihi tamen eſt importuna magis conſideratio criminis inhumani. Nempe huc venit Cliſſonius nomine Regis, nihil mali ſuſpicatus, de mea fide benè ſentiens, etſi haberet vnde eam dubiam faceret, vtpote certior factus, me ſibi nequiter inuidere. Denique cateruatim tot mala occurrunt, in pœnam facti, vt tædeat viuere, conſiliumque ſubeat morte mea parentandi fatis hoſpitis interempti.

Hiſtoria Gallica, ſub an. 1394.

Præcipitis peccati ſera pœnitentia.

Ducis Britanniæ facinus horrendum.

Peccato perpetrato eſt animus inquies.

Prudentiſſimus ille ſeruus hæſit in ea funebri oratione Ducis Britanniæ, neſcius an aperiret conſilium ſuum: timebat enim ne Regulus ille ferox iniquè haberet, mandata ſua non ſortiri effectum, quem dominus intendebat. Ideoque eum ſic affatus eſt: Hoc equidem mihi animo inſedit, ô Princeps, præcipitis Imperij citam eſſe pœnitentiam, cùm turpe eſt quod iubetur: eamobrem propoſui quidem integrum reſeruare Cliſſonium vſque in craſtinum, vt ebullientis iræ feruore extincto, reuocares capitis ſentētiam. Sed vt ſeruorum eſt obedire Principi, & non eorum iuſſa appendere ad trutinam; nolui deeſſe partibus meis, ne gratiâ illâ exciderem, qua me dignatus es hactenus. O te beatum, inquit Regulus, ſi Deo hæc ſuggerenti conſilia paruiſſes potiùs, quàm mihi ſuadenti ſcelus, nullis vnquam lacrymis expiandum? Tunc ille: Animæquior eſto mi domine; nam Dei intuitus præualuit in iuſſionem tuam: ac proinde Cliſſonio ſua ſalua ſunt omnia, tuique adhuc arbitrij eſt eum reddere incolumem Regi, cum quo poteris res componere faciliùs integro Cliſſonio, quàm eo turpiter enecato. Eo nuntio Regulus vti rediuiuus è lecto proſiliens, ruit in amplexus hominis boni, collato ſtipendio prædiuite, in gratiam facti tam inſignis, & ſubinde remiſit ſoſpitem hoſtem ſuum, mortem ſibi inſtare ratum, vt ex conuiciis Britanni fuerat comminatus.

Cliſſonij Præpoſiti Generalis exercituum Galliæ incarceratio.

E carcere eductus ille Generalis præpoſitus exercituum Galliæ, iniquo animo tulit ſe adeò ingloriè habitum, & tantùm non nequiter enecatum. Querulus aduolat ad Carolum Regem, apud quem poterat quantùm alter. Regem vocat in partem pœnæ exigendæ à Regulo Britanniæ, contra quem obtinet decerni expeditionem, vt capite ſuo luat iniuriam factam Prætori Gallicę rei militaris. Cliſſonius ipſe armata manu Britanniam ingreditur, igne & ferro deſæuiens. Dux Britanniæ impar Cliſſonio, rogat ea quæ pacis ſunt; ſed incaſſum: nam hoſtis memor iniuriæ acceptæ, deteſtatus eſt omnia promiſſa hominis infidelis. Graſſante malo, Britannus filium ſuum primogenitum mittit Cliſſonio in obſidem, & ſponſorem fœderis ineundi. Cliſſonius demiratus pœnitentem Ducis animum, lautè excepit pubeſcentem illum Principem, haud quaquam conſcium iniquæ indolis Reguli Britanniæ, & ſubinde rem excogitauit plenam periculi, quæ tamen ei ex voto ceſſit. Hoc nempe propoſitum ei inſedit, ſcilicet conuenire Ducem Britanniæ, & ei reddere filium incolumem, & ſine vllo alio arbitro componere diſcordias, & deponere odia hactenus exercita: propoſuit, fecit, coràm adfuit, filium patri reddidit, affectum eius demeruit, pluſque potuit dum ſe præſtitit impotentem.

Exemplum inſigne moderati animi in Cliſſonio.

Alius fortè memor inſignis iniuriæ acceptæ, & recolens vitam ſuam, quæ nutarat ad arbitrium ſerui: alter inquam verſans animo piaculum hoſtis ſui acerbi, nactus occaſionem rependendi perfidiam, forſan iniquiùs filium Principis excepiſſet. Etenim ira rationis expers, & neſcia conſilij, vltro rapitur in nefas. Sed Præfectus ille prætorio, ſatiùs duxit remittere iniuriam, quàm vlciſci. Occidendo filium, vnus tantùm pater ſuperfuiſſet inimicus; at filio ſeruato, & adducto ad patrem, duos ſibi amicos fecit, arcto fœdere ſociatos. Filio Principis ſublato feciſſet quod ſolent filij hominum; ſed eo incolumi præſtito, hoc egit, quod filium Dei decet. Filium reddendo patri, meruit vt decebat filium Dei à Patre cœleſti accipere in ſacra ſynaxi, quem proculdubio perdidiſſet, ſi perditus ipſe filio Principis inſultaſſet.

Mira laus hominis cōdonantis iniurias.

Ex præfatis, vides eſſe vberem prouentum gratiarum, quæ effluunt ex iniuria relaxata. Nimirum Andronicus recepto in gratiam Caballario, conclamatus eſt dignus reclamare Deum Patrem, ſuum, & ab eo petere veniam cuiuſuis criminis antea perpetrati. Rex Henricus, diu luctatus cum vrbe Lutetia, inuitam armis cepit; ſed vbi arma deponens amorem induit, elargitâ omnibus

Iniurias relaxata magnam adfert gloriam, vt pluribus hiſtoriis oſtēditur.

veniâ, vrbem eadem mora vinxit, qua amauit. Sicque Henrico telo amoris accincto, perinde fuit vincere, & vincire. Franciſco à Guyſia condonare vitam ſicario conducto in caput ſuum, fuit caput rerum omnium, quas multas fortiter exantlauit: quippe addicendo morti reum capitis, oſtendiſſet ſe timere mortem; at relaxando ſcelus, ſic probauit ineſſe ſibi vitam, in quam mors nihil poſſet. Demum Cliſſonius lautè excipiens filium hoſtis ſui, filium ſe præſtitit eius Patris, à quo ſunt degeneres omnes iniuriam vlciſcentes.

Inimicia amore franguntur.

Non eſt in eo argumento fruſtranda Reſpublica Veneta bello potens, & pace inclyta, ſemper fœta viris ad ſtuporem magnis. Illa Reſpublica eò aſſurrexit, vnde etiam ſumma capita deſpicit, vt probauit frangens impetus Friderici I. Imperatoris, qui Venetis iniquior factus, quia vt decet exceperant Alexandrum III. Pontificem, claſſem inſtruxit in Venetos, arbitratus illam Rempublicam breui fore infra culmen Imperij. Nihilo ſegniores facti Veneti maris indigenæ, copias eduxere ſuas, experturi nauali prælio quantùm poſſent, adeoque fuere propitij venti Venetis, vt fuderint claſſem Friderici, ſerò ſapientis, Venetos eſſe inexpugnabiles. Quodque colophon fuit victoriæ, Otho filius Imperatoris deuenit in poteſtatem Venetorum, quos dirè afflixerat, conſcius & ipſe paterni odij. Neſcio an rumor iniquus, falsò affinxerit Italis vlciſcendi libidinem; ſaltem à Venetis abfuit hæc prurigo: nam factâ inſigni copiâ vlciſcendi, & ſæuiendi in caput Deo iniurium, vt & Pontifici, in quod proinde ius erat illi populo debacchandi, & ſuas etiam iniurias rependendi Principi infenſo, Reſpublica nata ad grandia facinora, Othonem hunc ſuum acerbum hoſtem reddidit incolumem patri, ſtipatum congruo commeatu. Imperatoris animus hactenus adamantinus, ea pietate liquatus magnifecit Venetos beneficos, quos antea ſpreuerat inimicos. Occiſo Othone inimico, Reſpublica vnum hominem inermem morti addixiſſet; ſed iniuriâ condonatâ, Reſpublica ſe armatam vicit, vtpote neſcia vinci, niſi à ſeipſa. Othone in gloriè habito, fuiſſet vrbs Veneta dedecus Imperij. Aſt immemor iniuriæ, conſors Imperij effecta eſt, facta parens filij, quem enixa eſt, ei lucis vſuram denuo concedendo. Suis hæc Reſpublica filiis conſuluit, quando indulſit filio Friderici, quem ſi è medio ſuſtuliſſet, hoc vnum tenax propoſitum animo Imperatoris fixum adhæſiſſet, ſcilicet ſanguine Venetum litare Manibus filij ſui, quo ſoſpite, Reſpublica Veneta triumphauit.

Venetorum animus inſignis.

Petrus Iuſt. in hiſtoria Veneta ſub an. 1177.

Veneti de Friderico I. Imperatore reportant victoriam.

Veneti relaxant iniuriã Othoni filio Imperatoris.

Præmium condonatæ iniuriæ.

Hoc magnanimo Venetorum ſanguine ſatus Antonius Venerius, vbi ſummam rerum Venetiis obtinuit, factus Reipublicæ caput, ſtatim atque electus eſt in Ducem almæ Reipublicæ, accerſiuit Ducham collegam ſuum, cum quo exercuerat odium pluſquàm Vatinianum: vocatus Duchas ad reddenda obſequia Duci electo, non renuit, nec cunctante veſtigio diſtulit penſum debitum exhibere. Eo accedente, Venerius ſeipſo maior, amplexatus eſt inimicum, eo ſpecimine amoris fauſtis auibus ſuum regimen auſpicatus. Potuit Dux ille inclytus malo genio indulgere enutritis odiis, & perſequendo Ducham; ſed ſic non fuiſſet Dux Venetorum, ſed odij veneno ductus in præceps. Vbi autem ducatu amoris, omnem iniuriæ amarorem exuit, meruit & rem & titulum ducatus, orbis totius nobiliſſimi.

Petrus Iuſt. in hiſt. Veneta ſub an. 1352.

Antonij Venerij Ducis Venetorum facinus egregium in iniuriis relaxandis.

Participat & hæc encomia Reſpublica Genuenſis, quondã æmula Venetorũ, ſicut olim Carthago Romæ. Illic rerum potitus Adurnius, accepit imminere ſibi cladem factione perduellium, qui in caput ſuum vnanimi voto conſpirarant. Non defuit ille ſuis partibus; ſed cautè occupauit omnes conſcios iniqui conſilij, & præcipuè Petrum Fulgoſium principem coniuratorum, quem arcto carceri mancipauit. Reus erat ille mortis bifariam. Primò quia peccauerat in Rempublicam ſúſque déque euertendam, & rurſus quia petebat Principis Adurnij caput. Eamobrem non fuit negotium iudicij ancipitis, ferenda ſententia in rebelles. Tamen Adurnius memor ſe eſſe patrem patriæ, oblitus eſt ſe fuiſſe petitum ad mortem, deponens perſonam iudicis, vt præſtaret rem paternam, ſicariis vt filiis indulgendo. Itaque Petrum Fulgoſium è carcere eductum, & blandè admonitum fecit ſui iuris, conciliauitque animos ſuorum omnium ciuiũ, obſtãdo ne foret exanimis ciuis vnus.

Petr. Bizarrus in hiſt. Genuenſi ſub ann. 1390.

Adurnij Ducis Genuenſium actio inſignis in condonandis iniuriis.

Hoc igitur conſtans eſto; ſcilicet eum, qui condonat iniurias, maius inde reportare lucrum, quàm is qui percipit hanc gratiam. Ea nempe momentanea eſt, & ideo exigui momenti; cùm tamen homo neſcius iniuriæ gloriam demereat immortalem. Paucis dicam: quiſque homini condonat offenſam, illi Chriſto Domino fœneratur.

Iniurias relaxare, eſt Chriſto fœnerari.

SENSVS MORALIS.

Multa mala manent vindicantes, vt ſecus præmia decernuntur iniuriam condonanti.

In hæc verba:

Benefacite his qui oderunt vos, vt ſitis filij Patris veſtri.

ARTICVLVS VIII.

Ex Vtroqve Ivre.

EſTo figura & officio diſſita ſint membra; tamen pertinent omnia ad compagem eiuſdem corporis; & quantumuis humiles ſint partes, earum curam gerit caput, participans anguſtias illis partibus irrogatas. Quippe tota neruorum ſoboles eſt capite vt parente ſata, ideoque moleſtiæ omnis ſenſus refunditur in caput, vt in fontem vnde ſcaturiunt nerui. Nemo ambigit, vnde propagatum ſit omne hominum genus: namque in confeſſo eſt apud omnes; Deum eſſe corporis & animæ conditorem; atque adeò omnes ſimul homines arctiùs adhuc pertinere ad Deum, quàm omnia membra corporis ad caput. Hinc concludit Auguſtinus, Deum peti, quando quis ab alio læditur, quia ſumus alter alterius membra, quorum omnium Deus eſt caput. Vnde cum ſit capitis meditari vltionem iniuriæ illatæ membris; ita Deus ait, ſuarũ eſſe partium crimina vindicare. Sic ille; *Mihi vindicta; Ego retribuam.* Fauet lex edita ab Imperatoribus Diocletiano, & Maximiano, qua Dominorũ eſt agere partes ſeruorũ, quos quis iniuriâ affecit. Ecce edictũ. *Dominũ pro atroci iniuria, quã ſeruus eius paſſus eſt, edicti perpetui actione propoſita, qua damni etiã haberi ratione verbis euidẽter exprimitur agere poſſe conuenit.* Cùm ergo Dñi ſimus, quotquot ſumus; ſi quis alterum

Exordium ad concionem inulciſcentes iniurias.

Iniuria facta proximo redundat in Deum, & quare.

Rom. 12.

Ex Ivre Civili.

Leg. Dominum Cod. De iniuriis l. 9. tit 35 lege 8.

alterum iniuria affecerit, incurret in cenſuram Dei, quem offendit, in alium inſurgendo. Accipe Auguſtinum alibi recenſitum huc denuo reuocatum. Sic ille: *Omnes homines etiam inimicos veſtros diligatis, non quia fratres non ſunt, ſed vt fratres ſint. Corpus Chriſti vbi iacet, membra ipſius vbi laborant, ibi eſſe debes, vt ſub capite ſis. Audi Prophetam: Latum mandatum tuum nimis. Extende charitatem per totum orbem, ſi vis Chriſtum amare, quia membra Chriſti per totum orbem iacent. Si amas partem diuiſus es, in corpore non es: ſi in corpore non es, ſub capite non es. Amat ille corpus ſuum: ſi tu te præcidiſti à corpore ipſius caput, non ſe præcidit à corpore ſuo. Sine cauſa me honoras clamat tibi caput deſuper, tamquam ſi velit tibi aliquis oſculari caput, & calcaret pedes. Debet plus clamare caput pro membris calcatis, quam pro ſe honorato.*

Auguſtin. homil. 10. in epiſt. 1. Ioannis.

Amoris mãdatum quare dicatur latum.

Egregiè Auguſtinus ait, irritum eſſe honorem, quem Deo rependimus, ſi ſumus iniurij inimicis noſtris: ſiquidem eorum liuor acerbus, quo furunt in nos, haudquaquam obſtat, quin ad Deum ſpectent omnium hominum aſſertorem. Hinc coniicere eſt, non eſſe ſalutare obſequium, quod Deo rependitur homines offendendo. Hinc Auguſtinus Deum ſic inducit querulum increpantem eos, qui pœnas exigunt ab æmulis ſuis. *Dicis: oſculari te volui; ſed non vides, ô ſtulte, quia quod vis amplecti, per quamdam compaginem vnitatis peruenit ad id quod calcas. Surſum me honoras, deorſum me calcas: plus dolet quod calcas, quàm gaudet quod honoras. Quomodo clamat lingua cùm calcatur? pes dolet, inquit, mihi: non dicit, dolet pedi meo. O lingua, quis te percuſſit? quis te tetigit? Nemo, inquit; ſed coniuncta ſum iis qui calcantur: quomodo non vis vt doleam, cùm non ſim ſeparata.* Nonne turbine ſaxorum crepitante, & quatiente corpus Stephani, Chriſtus adſuit pro foribus cœli, velut ingemens plagis athletæ in ſupremo agone poſiti? Nonne idem omnium hominum caput ait Paulo, ſe peti, & perſecutionem pati, Chriſtiano populo diuexato? Ita Auguſtinus: *Dominus dicit diſcipulis: Eritis mihi teſtes in Ieruſalem, & Iudæa, & Samaria, & vſque ad vltimum terræ. Vide quàm diſtendat corpus ſuum: vide vbi calcari non vult. Aſcendo, inquit, quia caput ſum; iaceo quia iacet adhuc corpus meum per totam terram. Caue ergo ne percutias, ne calces: iam non inuenies ipſum loqui in terra, ſed de cælo, quia membra ſua calcantur in terra: perſecutori enim Saulo dixit deſuper: Saule, Saule, quid me perſequeris; Aſcendi in cælum, & adhuc in terra iaceo: hîc ad dexteram Patris ſedeo; ibi adhuc eſurio, ſitio, & peregrinus ſum.*

Quare Deus ſuas faciat iniurias eas quas aliis irrogamus.

Auguſtin. vbi ſupra.

Iniuriam quiſquis irrogat alteri virtutes ſuas irritas facit.

Ibidem.

Hiſtoria Anglica in hac alea locuples exemplum ſuppeditat. Nempe liquet ex contextu rerum ab Anglo geſtarum, Edoardum Regem iura belli prætereuntem traieciſſe in Galliam, & adeò ſæuiiſſe in regnum, vt populatus ſit omnes Carnotenſium oras. Sed eadem hiſtoria adiicit, Anglum vltori genio indulgentem, ſenſiſſe grauem Dei manum, & tantæ molis grandinem excidiſſe in caſtra, vt inde oppreſſi plerique perierint, Deo demonſtrante ſuas eſſe iniurias illis, quæ proximis infliguntur, iuxta edictum Iuris Cæſarei, quo domini eſt vindicare iniuriam irrogatam ſeruo. Et hodie in diſcrimen ſingularis certaminis incurrunt plerique nobiles, ob pediſſequos malè exceptos, qui iniuriorum hominum ſanguine vindicantur.

Ex Hiſtoria, *Andreas Cheſnens in hiſtor. Angliæ ſub ann. 1360.*

Edoardus Rex Angliæ facta irruptione in Galliã Deo vltore debellatur grãdine lethali.

Ad hoc argumentum pertinet hiſtoria luculenta Laban, furentis in generum ſuum Iacob transfugam, quem dum inſequeretur animo acerbo, cui etiam lethale virus aſperſerat furtum idolorum; Deus dormienti indixit, ne quam moleſtiam inferret Iacob, ſic curam eius agens, vt Dominus ſerui, cui hoſtis grauior imminebat. Sic textus ſacer. *Nuntiatum eſt Laban die tertio, quòd fugeret Iacob. Qui aſſumptis fratribus ſuis, perſecutus eſt eum diebus ſeptem, & comprehendit eum in monte Galaad. Viditque in ſomnis Dominum dicentem ſibi: Caue ne quidquam aſperè loquaris contra Iacob.* Efficax ſanè fuit diuina hæc iuſſio: quamuis enim Laban iniquè ferret deſpicatum illum generi ſui, inſalutato hoſpite recedentis, & verſaret animo, quas lueret pœnas hic deſertor; mitior tamen effectus eſt, Deo decernente, vt nihil gereret inhumanum. Hunc hominem furibundum impoſuiſſe modum iræ vrgenti ad vindictam, contextus iſte probat, inducens Laban explicantem mœrorem animi ſui, & compeſcentem motus inſurgentes, vt morem gereret Deo, ne cum Iacob ageret durius, inhibenti. Audi Laban obiurgantem generum ſuum: *Cur ignorante me fugere voluiſti, nec indicare mihi, vt proſequerer te cum gaudio, & canticis, & tympanis, & citharis Non es paſſus, vt oſcularer filios meos, & filias: ſtultè operatus es: & nunc quidem vales manus mea reddere tibi malum: ſed Deus patris veſtri heri dixit mihi: Caue ne loquaris contra Iacob quicquam durius.*

Geneſ. 31.

Iacob à Deo ſeruatus ab iniuriis Laban.

Conſideratio Dei inhibentis vltionẽ potens eſt ad veniã concedendum.

Homo idololatra ad vnum tantùm Dei nutum acceptum in ſomnis, illatam ſibi grauem iniuriam relaxat; & homo Chriſtianus cunctatur parcere inimico, licet eum vigilem ſollicitet Chriſtus ſuadà inſpiratione iugi. Quas, ô Chriſtiane, moras nectis? Quare tardus es ad veniam? Morem gere Chriſto indulgentiam tibi cœlitus ingerenti. Bilis quidem ebulliens ſuggerit conuicia; ſed Chriſtus è regione clamat: *Caue ne loquaris quicquam durius.* Nonne præſtat auſcultare Deo ſuadenti bona, quàm in tuam perniciem diabolis obedire, quorum ſatellites ſunt iniuriæ laceſſentes oſores noſtros, vt malum malo peſſimè rependamus? Itaque quoties inſurgent motus vltionis prurientis, hos compeſce illico, reuocata Chriſti iuſſione: *Caue ne loquaris quicquam durius.* Sic clauus truditur clauo, & ſenſus iniuriæ retunditur, dum timemus inferre iniuriam Chriſto, mala inflicta ſuis ſeruulis vlciſcenti.

Iniuriarum obliuio ſuadetur eleganti oratione.

Adiice, inimicos nobis etiam eſſe beneficos, ac proinde non eſſe Vatiniano odio compenſandos. Hi namque inuigilant nobis, vitia prodendo, ſi quæ nobis etiam inſciis irrepſerint; dumque cauemus infamiam, quæ excipit apertos mores improbos, hoc præſtamus, vt impigræ virtutum praxi iugiter inſudemus. Fuit hæc Petrarchæ ſententia ſolamini magno futura recolentibus illam. Sic ille: *Inimicitias habeo. Fac vt iuſtitiæ ſis amicus, nullum certius præſidium. Vera virtus fortunæ minas calcat, ac deſpuit. Cautior eris, & notior. Multos inimicitiæ illuſtrarunt, qui obſcuri manſiſſent, ſi hoſtibus caruiſſent. Obſtabunt hoſtes, ne inuiſibiles animorum hoſtes ſubeant voluptates. Non tam hoſtes tibi ſors obtulit, quàm cuſtodes; malo malum maius arcebitur.*

Inimici nobis proficui ſunt.

Petrarcha Dial. 32.

Inimici faciunt nos cautiores, ne indulgeamus vitiis.

Proximo articulo verſabo iterum iſtam rationem; iam propero ad Canonum ſenſa, quibus præ-

Ex Ivre canonico.

mrum

mium decernitur homini, æquo animo ferenti maledicos homines. Ecce textum Canonicum. *Qui iuſtus eſt, & iniuſtè maledicitur; præmium illi redditur.* Sed à quo decernitur hoc brauium, niſi ab eo, in cuius gratiam vlrio cohibetur. Intuitu coronæ illius homo, debet ſatagere bonum etiam malo opponere, benedictionibus conuicia detergendo, vt ſuadet Papa Calixtus hoc Canone. *Homini religioſo parum eſſe debet inimicitias aliorum non exercere, vel non augere malè loquendo; niſi etiam eas extinguere benè loquendo ſtuduerit.* Sic beneficiis odia extincta, extinctum antea ſuſcitant inimicum, conſulendo ſaloti eius, qui ſibi iniquus, aliorum ſalutem petit. Et hoc ſanè donari eſt coronâ ciuicâ, ob ciues ſeruatos, conſtanter iniurias homine patiente. Ecce opportunum Canonem. *Paratus debet eſſe homo iuſtus & pius patienter eorum malitiam ſuſtinere, quos fieri bonos quærit; vt numerus potiùs creſcat bonorum, non vt pari malitia ſe quoque numero addat malorum.*

Can. Iniuſtè §. Homini 11. quæſt. 3.

Can. Paratus 23 q 3.

Corona ciuica manet eos, qui parcunt inimicis.

Ea fuit olim dignitas coronæ ciuicæ, vt vltro milites hoſti pectus apertum obiecerint, ad liberandum ciuem, quem iniqua ſors armorum obnoxium fecerat morti, gladio hoſtili deſuper imminente. Cùm quis iniuriâ affectus, modos animo verſat idoneos ad vindictam; ille durior inſtat tergo inimici ſui, meditans pœnas congruas vltioni. Sed ſi Deo ſuſurrante redux animus exuit aculeos, quibus cor hiſpidum, & hirſutum pungere vult inimicos ſuos; profectò pietatis obſequio fit ille tediuious, quem vindex animus tollere nitebatur. Et ſic corona decernitur ei, qui ſeruerit à ſe iniuriatum memoriam. Caue ergo, ne excidas coronâ gloriæ, quę manet omnes homines beneficos ſuis etiã inimicis. Quot piè & conſtanter deglutiſ iniurias, tot vnioues nectis alternantibus gemmis, quibus corona cœleſtis irradiat. Hoc memento, vt ſis immemor ærumnarum, quæ callidâ inimicorum induſtriâ aliàs irrepſerunt. Recole, coronam è capite Cæſaris ablatam fuiſſe malum omen mortis, quæ inſtabat; ita & incuriam tuam ſeruandæ coronæ ciuicæ, eſſe veluti præſagium mortis æternæ quæ imminet.

Corona ciuica qualis fuerit antiquitus.

Cæſari mors ſignificata ex corona excidente.

SENSVS MORALIS.

Variis titulis ſollicitamur ad benefaciendum inimicis.

In hæc verba:

Benefacite his qui oderunt vos, vt ſitis filÿ Patris veſtri.

ARTICVLVS IX.

Ex Sententiis Sanctorvm Patrvm Et Dictis Aliorvm Hominvm.

Stante Carthagine, grauis quæſtio propoſita eſt in Senatu, an ſatiùs eſſet euertere Carthaginem, quàm ei relaxare motus & impetus factos in Romanos. Patres abiere in diuerſas ſententias. Arbitratus eſt Cato, eſſe ſolo adæquandam vrbem hanc potentem, quæ fecerat hactenus biceps imperium mundi; & rem eſſe plenam periculi, habere à tergo prævalidum hoſtem. Vtque Cato ſuſpenſos tenebat omnium animos, prævaluit, & diruta eſt Carthago. Sed quàm malè ominatus ſit Cato, & quàm potior eſſet altera ſententia, exitus ſũmo Reipublicæ diſcrimine cõprobauit. Aiebat æmulus Catonis, eſſe indulgendum Carthagini. Primò, quia parcere, magnanimos decet; & ſic Romanos magnitudinem ſuæ indolis, inuictumque animi robur omnibus oſtenſuros. Præterea intereſſe Reipublicæ, vt acoerentur animi Romanæ militiæ, quæ ſiquando foret iners, Reſpublica peſſum iret. Nihil autem eſſe aptiùs ad inſtruendam militiam, quàm habere è regione potentes æmulos; & reuera Romam Pœnorum armis fuiſſe hactenus eruditam. Ideoque operæpretium eſſe ſeruari Carthaginem, vt viciniâ ſtrenuorum hominum, fieret & Roma fortior, alioquin futura vecors, eam nullo inimico vegeto laceſſente. Et ſatius eſſe Romam exerceri bello aſſiduo, quàm hoſte deleto internecione, ingloriâ ſolui ignauiâ. Conſultor ille præſcius erat malorum, quæ inſtabant: nam euerſa Carthagine, Roma nutans & ſeipſa deterior effecta eſt, vtpote otio diſſoluta.

Plutarch. in Catone.

Carthago euerſa ſuaſione Catonis.

Roma deterior effecta euerſa Carthagine.

Quàm vtiles ſint inimici.

Eadem ferè ſors manet eos, quos graues inimici exercent. Quamdiu adſtant æmuli exploratores morum, tamdiu attendimus nobis, & cauemus, ne ſagax oculos hoſtis deprehendat quidpiam deuium, vnde incautis meritò valeat inſultare. In figuram effati huius, Deus non deleuit vno impetu omnes Amorrhæos, & Iebuſæos, Hebræorum hoſtes, ne terra inculta deficientibus incolis ſylueſceret, luxuriante gleba in horrida ſenticeta, & feræ plagam illam neſciam hominum occuparent. Ecce textum aſſertorem diuini intenti. *Non eiiciam eos à facie tua anno vno, ne terra in ſolitudinem redigatur, & creſcant contra te beſtiæ.* Peſſimum equidem eſt ferarum genus vitiom, quod ne graſſetur, & depaſcat animam, Deus obſtat beneficio inimicorum, qui ita nos obſeruant, vt illis inſciis, nihil omnino animas noſtras ſubeat indecorum. Si enim ſubdolus aſtentator, glorioſæ inanis aſpergine aures noſtras infecerit, opportunè adeſt æmulus, qui detergat hanc maculam, inſimulando hominem vanitatis, & abdita forſan crimina detegendo. Eò alluſit Gregorius ille Magnus, ita fatus: *Nos ſi laudibus erigimur, vituperationibus humiliamur, arundo veato agitata ſumus, &c. Sunt autem plerique, qui vitam bonorum ampliùs quàm debent laudant: & ne quá elatio de laude ſurrepat, permittit omipotens Deus malos in obtrectationem, & obiurgationem prorumpere: vt ſi qua culpa ab ore laudantium in corde naſcitur, ab ore vituperantium ſuffocetur. Hinc eſt ergo quòd doctor Gentium ſe in prædicatione currere teſtatur per infamiam, & bonam famam. Qui etiam dicit: Vt ſeductores, & veraces. Si ergo fuerunt qui malam famam Paulo imponerent, qui hunc ſeductorem vocarent; quis nunc Chriſtianus debet indignum ducere pro Chriſto iniurias audire?*

Inimici à Deo derelicti Hebræis ad exercitium.

Exod. 23.

Ex SS. Patribvs. *Greg. 1. 4. epiſt. 35.*

2. Cor. 6.

Inimici ſalutis noſtræ inuigilant.

Omnium ferè Sanctorum vitam fuiſſe hoc tenore contextam, probat ille Præſul, obſeruans, nullam fuiſſe ſocietatem adeò ſanctam, cui ſe iniqui non adiecerint ad exercitium hominum optimorum, quorum emerita virtus inde ſumpſit gratiæ maximum incrementum. Vtque veritas illa fiat palàm, Gregorius longam ſeriem texit hominum illuſtrium, quibus æmuli fuere virtutis occaſio. Sic ille: *Neque Deus electis ſuis in hac vita promiſit gaudia delectationis, ſed amaritudinem tribulationis, vt medicina more, per amarum*

Gregor. vbi ſupra.

rum poculum ad dulcedinem æternæ ſalutis redeant, &c. Diſcipulis ſuis ait:

Luc. 21.

In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Penſate quæſo vbi erit patientia, ſi deſit quod toleretur? Ego, Abel eſſe non ſuſpicor, qui Cain non habuerit.

Sanctis ſuere ſui etiam inimici.

Boni enim ſi ſine malis fuerint, perfecti eſſe boni non poſſunt, quia minimè purgantur. Ipſa autem malorum ſocietas purgatio bonorum eſt. Tres in arca filij Noe fuerunt. Vnus irriſor patris extitit, qui etſi in ſe benedictus fuit, maledictionis tamen ſententiam in filio ſuſcepit. Duos Abraham filios habuit; ſed tamen carnalis eius filius, eſt repromiſſionis filium perſecutus, &c. Duos Iſaac filios habuit; ſed vnus qui ſpiritualis extitit, ante minas carnalis fratris fugit. Duodecim Iacob filios habuit; ſed vnum qui rectius viuebat, vndecim Ægypto vendiderunt. In Dauid propheta quia fuit quod purgari debuiſſet, actum eſt vt perſecutionem pateretur.

Iob 30.

Beatus Iob de ſocietate reproborum dicit: Frater fui draconum, & ſocius ſtruthionum.

Ezech. 2.

Ad Ezechielem Dominus ait: Fili hominis, increduli & ſubuerſores ſunt tecum, & cum ſcorpionibus habitas. In duodecim Apoſtolis vnus reprobus mixtus eſt, vt eſſet cuius perſecutione vndecim tentarentur, &c. Paulus quoque Apoſtolus diſcipulis ſcribit, dicens:

Phil. 2.

In medio nationis prauæ & peruerſæ, inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes. Quia ergo Scriptura teſte cognoſcimus in hac vita bonos ſine malis eſſe non poſſe, de ſtultorum voce excellentia veſtra turbari nullatenus debet: maximè quia in omnipotentis Dei miſericordia tunc certa fiducia eſt, quando pro bono opere aduerſitatis aliquid in hoc mundo recipitur; vt plena merces in æterna retributione ſeruetur.

Boni, & mali promiſcue viuunt in hoc ſeculo.

Vnde in ſuncto Euangelio veritas dicit:

Matth. 5.

Beati eritis cùm aduerſum vos omne malum dixerint homines, mentientes propter nomen meum. Qui in conſolationem noſtram ſua in exemplum adducere opprobria dignatus eſt, dicens:

Matth. 10.

Si patrem familias Beelzebub vocauerunt, quantò magis domeſticos. Hæc ille Summus Antiſtes, explicans magnum eſſe prouentum gratiarum, quæ emergunt ex preſſuris hominum impiorum.

Ex Profanis.

Laërtius l. 6. de vitis Phil. Idem lib. 6. cap. 1.

Mentibus etiam Gentilium, quantumuis opacis, veritas hæc illuxit: quippe Diogenes hoc familiare effatum habuit, videlicet homines indigere fido amico, aut aſpero inimico: namque ambo nobis inuigilant, vt vitia obſeruent, quamuis diſpari intento. Meliùs adhuc, meo iudicio, Antiſthenes ſenſit de inimicis, ex eodem Laërtio. Nimirum acutus ille Philoſophos ait, inimicos longè præſtare amicis, quia neminem palpant, quod tamen eſt vitium amicorum, quibus amare, & aſſentiri perinde eſt. Inimici verò ſecus aſperiore lingua detergunt animorum vlcera purulenta; atque adeò vberior eſt gratiarum ſeges, quam demetimus inimicorum falce.

Inimici vtiliores amicis ex Antiſthene.

Erasmus 7. apophr. Idem 6. apophteg. Plutarch. in apophteg.

Hinc ſubeſt benefaciendi oſoribus noſtris haudquaquam modicum argumentum. Huius generis eſt ſententia Xenophontis, qui aiebat, eſſe vulgaris ingenij, percipere commoda ab amicis; ſed eſſe duntaxat magnanimæ indolis beneficos facere inimicos. Hoc autem fieri, quando ex cenſuris eorum componimus mores noſtros ad virtutis amuſſim, vitia inolita penitus abdicantes. Multùm conferre inimicos ad meliorem noſtram frugem; probè oſtendit Onomademos, qui ſuppreſſa factione, noluit coniuratos vrbe pellere, dicens, omnes fore cautiores ſtantibus inimicis. Eò reſpexit Ariſton, qui damnauit Cleomenis mentem, ſcilicet eſſe colendos amicos benefactis, inimicos verò exagitandos acriter.

Onomademi actio inſignis probans vtiles inimicos eſſe.

Ariſtonis apophtegma inſigne de inimicis.

Imò, inquit Ariſton, ſedulò ſatagendum eſt, vt inimicos beneficiis expenſis largiùs obſtringamus. Erit ne Chriſtianus Gentili deterior? Minimè ſanè, & præſertim cùm plura argumenta ſollicitent nos ad exhibendos nos beneficos inimicis noſtris. Primum eſt, ipſa explicita iuſſio Domini Redemptoris:

Matth. 5.

Benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cœlis eſt. Alterum eſt, cumulus gratiarum, quæ influunt in animam beneficam ſuis æmolis. Et ne meum huic veritati deſit ſuffragium, hoc omnibus eſſe volo ratum, ſi quos vnquam nactus ſum inimicos, æmulos, aut inuidos, me illis debere præcipuam partem indolis emendatæ; ac proinde eos penes me fuiſſe ad inſtar benefactorum. Quodque ſumma beneficij eſt, Deo maximas rependo grates, quòd hoc ſapere ſit donum eius, aſſidua gratitudine iugiter excolendum.

Omnia hæc præfata ſonant ore tenus; ideoque depromendum facinus aliquod egregium, quod fidem faciat his præclarè dictis. Occurrit factum Alphonſi Aragonum Regis, qui dum obſideret Caietam vrbem fortiſſimam, & penuria annonæ ciues adegiſſet, vt pellerent vrbe ſenes, infantes, & mulieres, impedimenta bellica; Alphonſi exercitus videns has turmas exiiſſe, Regem conſuluit, an internecione delendi eſſent hi homines imbecilli, aut pugione ſancibus adiecto adigendi ad regreſſum, vt his reducibus ciuitati obſidione cinctæ, fames grauior immineret.

Alphõſi Regis Aragonũ actio inſignis erga inimicos.

Panormit. l. 5. de rebus geſtis Alphõſi.

Obſtitit Rex deteſtatus immane ſcelus, ita fatus: O commilitones, non bellum indiximus puerulis, & ſenibus, imbelli ætati, aut fœminis imbecillis, nec habet victoria laudem, de infirmo æmulo reportata. Res nobis eſt cum hoſte cataphracto, æqua armorum ſorte diſputante decus victoriæ proinde mitiùs agendum eſt cum his turbis, quas miſeranda illarum conditio reddidit impotentes. Porrò non incolume tantũ dimiſit imbecillũ vulgus, ſed & annonam præſtitit; beneficiis debellando imbelles, antequam de armatis gladio vindice triumpharet: Duplici ſanè triumpho dignus ille Alphonſus, quia ſe ſuoſque hoſtes ſuperauit.

O vocem regiam! Non bellum indiximus imbelli ætati, aut fœminis imbecillis, ac proinde genus hoc non eſt arcendum à benefico influxu gratiarum. Hoc memorare effatum, Chriſtiane, ſiquando pruritus vltionis animam ſollicitat ad vindictam. Collige teipſum totum, & fortiter occurre inſurgenti animo ſæuiendi. Si quæ malè ſuada libido rependendi iniurias, ſuggerit inferri inimico malum; obiice dictum generoſum ſapientiſſimi Regis; Non indiximus bellum ætati imbelli, nos fortiora manent certamina.

Egregius modus retũdendi tentationes de vindicta excipienda.

O vtinam altas in anima radices ageret hoc effatum, rara foret vltionis impetigo! Itaque ſic te accinge miles Chriſtiane, quando acceptæ iniuriæ ſenſus te vrgebit ad vindictam. Animam ſubiratam ſic compella. O anima, non ad hoc edita es, vt ſæuires in homines imbecillos. Hi nimirum non ſunt hoſtes tui, ſed propinqui, vtpote eodem tecum Deo patre ſati, licet eos cenſeas ſicut inimicos. Quid eorum reformidas conamina? nihil profectò in animam poſſunt, ac proinde res eſt potior, hos ſuperare beneficiis velut impotes inimicos, quos delere armis, non eſt fortitudo, ſed ferarum indoles inhumana. Igitur accingere, ô anima, ad maiora

Inimici propriè hominis irreconciliabiles ſũt vitia.

certamĩ

certamina; ea nempe, quæ bello irreconciliabili à diabolo, & vitiis ingeruntur. Res eſt operoſa in illam aleam deſcendere, & hoc præſtare, ne occumbas. Vt ergo auſpicatò adoriare vitia, auſpicare à ſuperata cupidine vindicandi. Retunde aculeum huius appetitus, totamque iram tuam dirige in vitia, & non in carnem, aut ſanguinem hominum, quos falsò quereris inimicos. Te ditiora donatiua manent, ſi dederis nomen tuum militiæ Chriſti, quæ non attendit carnem, ſed omnimodam nequitiam. Eò pertinet iſta parænesis Apoſtoli. *Ephes. 6.* *Conforsamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli, quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem; ſed aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Propterea accipite armaturã Dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo, & in omnib. perfecti ſtare. State ergo ſuccincti lũbos veſtros in veritate, & induti loricam iuſtitiæ & calceati pedes in præparatione Euãgelij pacis.*

Congrua armorum ſupellectile inſtruxit nos Chriſtus, ſuppeditans armaturam Dei, ſcilicet charitatem, qua non armauit cor tantùm, inſinuando amorem erga inimicos; ſed & fecit brachia cataphracta, monens eſſe benefaciendum his, qui nos perſequuntur. Opportunè Paulus ait, debere calceari pedes in præparatione Euangelij pacis. Nam cum plenitudo legis ſit dilectio præparatio ad hanc pacificam diſciplinam, eſt animus concors neſciens inimicos. Ne igitur experiare tuas vires in carnem proximi tui; ſed animo verſa fortiora certamina, nobiles habitura triumphos. Vitiis indic bellum, fœderis impatiens, teque Chriſtianum ſic militem exhibebis. Quòd ſi, in animum tuum induxiſti occidere inimicos tuos, per me non ſtat, dummodo eos interimas more Sigiſmundi Imperatoris, in quem cum inueheretur Lourentius quidam Hungariæ Palatinus, eò quòd non modò parceret inimicis, ſed eos etiam receptos in gratiam, opibus adaugeret: Ait Imperator, nobiliſſimum genus occidendi inimicos, illud eſſe, quo depoſitis odiis, illecti beneficiis æmuli acerbi, perſonam induunt amicorum. Emoritur namque ſic ſimultas omnis, & animum ſubit amor, inimicitiarum omnium congruos interemptor. Hac internecione licet hoſtes demetere, ita vindicare fas eſt, & hinc magna commoda emergunt, quibus locupletatur anima benefica ſuis oſoribus, ſatiùs arbitrata, beneficam ſe præſtare, quàm in hoſtium infirma capita deſæuire.

Æneas Sylvius l. 3. de rebus geſtis Alphonſi

Nobiliſſimũ genus occidendi inimicos.

Sigiſmundi Imperatoris Chriſtianũ apophtegma de inimicis.

Ex prælibatis, duo commoda emergunt ex beneficiis inimico præſtitis. Primum eſt, gloria inſignis, quam demeremur gerendo morem Chriſto, cuius eſt præceptum illud de dilectione inimicorum, benefico opere comprobata. Alterum eſt, nos etiam deuincire animos, eos inflectendo bonis collatis affatim, vnde etiam emergit ſalus æterna inimicorum, quos ſi mors occupaſſet ſauciatos odio inteſtino, proculdubio præcipites in tartara demerſiſſet. Itaque palàm eſt, quantis ſit fœta bonis illa dilectio, quæ prorumpit in gratias æmulis impertitas. Sed quia vrgetur anima magis inſtantibus malis, nec adeò prouocatur bonis præoſtenſis; non eſt prætereundum hoc validum argumentum: ſcilicet inuium eſſe aditum cœli homini auerſanti ſuos inimicos; quippe Deus pacem poſuit veluti fines cœli, ita vt aliunde ſubire cœlos nemini concedatur.

Iniuriarum relaxatio quot commoda adferat.

EX SS. PATRIBVS *Auguſtin. ſerm. 168. de tempore.*

Præſtat in eo argumento audire Auguſtinum ita enarrantem. *Lauda Ieruſalem Dominum, qui poſuit fines tuos pacem. Ergo vt ipſi videtis, Ieruſalem illa cœleſtis muros de pace conſtructos habet. Qui enim talem pacem, & talem charitatem habet, vt omnes homines diligat, & pro bonis oret, vt meliores fiant; pro malis ſupplicet, vt citò ſe corrigant, de qua parte voluerit intrare, illius cœleſtis Ieruſalem portas apertas merebitur inuenire: qui autem non vult habere talem charitatem, quam & Chriſtus præcepit, & Apoſtolus docuit, ex omni parte Ieruſalem portas clauſas inueniet. Et quia oleum charitatis habere noluit, clauſis ianuis ſponſi, cum illis fatuis virginibus illam metuendam audiet vocem: Amen dico vobis, neſcio vos vnde ſitis. Quomodo enim illis quinque virginibus, quæ charitatis oleum habuerunt, illa cœleſtis Ieruſalem aperiet ianuas ſuas, vt intrent in gaudium Domini ſui: ſic illis è contrario qui ſine charitate viuunt claudet, & æterna à ſe ſeparatione claudet, & implebitur illud, quod in Pſalmo legitur de Ieruſalem: Quoniam, inquit, confortauit ſeras portarum tuarum. Clauſis portis, & confirmatis ſeris, nunquam exiet amicus, & nunquam intrare poterit inimicus: quia ſicut iuſtus nunquam erit exiturus à gloria; ita & peccator nunquam poterit liberari à pœna. Et ideo ſi volumus, vt ab iſtis malis nos dignetur diuina pietas liberare, vt feliciter ad illam cœleſtem Ieruſalem mereamur intrare, totis viribus laboremus, vt in nobis impleatur illud quod Apoſtolus dixit: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio, an fames, &c. Ecce ſicut audiſtis, beatum Apoſtolum, & apoſtolicos viros tanta ac tam terribilia, à charitate Dei ſeparare non poterant. Vnde nimis dolendum eſt, quod cùm illi à charitate Dei nec tormentis poterãt ſeparari, nos interdũ otioſis fabulis ſeparamur, & nonnunquã ob paruiſſimum conuicium, & cuiuſcumque miſeri hominis detractionem ita derelinquimus charitatem, vt non ſolùm cum eo multis diebus, ſed etiam menſibus, fortaſſis & annis nec loqui, nec ad conuiuium peruenire velimus: & non attendimus quia dum nos inuicem odio habemus, ita muros ciuitatis Ieruſalem contra nos claudimus, vt nullus nobis aditus permaneat, per quem intrare poſſemus. Et quia ciuitas illa habitatorem Deum habet, dicente Ioanne Euangeliſta: Deus charitas eſt, qui charitatem habere noluerit, qua fronte, vel qua conſcientia ad Dominum, qui eſt charitas, præſumit accedere*; Hactenus Auguſtinus.

Pacificis tãtùm patet aditus cœli.

Matth. 25.

Charitatis expertes procul amãdantur à cœlo.

Rom. 8.

Charitate cõſtant omnia quæ in cœlis ſunt.

Ignis concauo Lunæ obductus, ita obiicitur illis, qui ad ſidera enituntur, vt neceſſe ſit vri eis, quibus in voto eſt peruios habere cœlos. Ea phyſicorum obſeruatio locum habet in moralibus, & hoc bifariàm. Primò, quiſquis animam ſuam componere vult inſtar cœli; is debet auſpicari ab igne, quo adeò ſtipari debet, vt anima amore decocta nihil niſi amorem ſpiret, quo etiam ſuos depereat inimicos. Rurſus quiſquis ambit cœlis inſcribi, ille accingi debet eo igne, quem Chriſtus accendit, ſuggerens amorem inimicorum, quo extincto, nemo eſt idoneus cœlo. Et hoc incommodum ahè meditatum, poteſt eſſe ſatis ſuperque ad inflectendos animos amoris expertes, vt ſuam miſerati ſortem amore flagrent, cuius obſequio ſuperis adſcribemur.

Amor neceſſarius anhelanti in cœlos.

Cæterùm occurrit ſcrupulus importunus infirmis animis, inde exortus, quòd in Apocalypſi ſancti Deum ſollicitant, vt eorum effuſum impu-

nè

Quomodo ſancti deſiderent vindicari.

nè ſanguinem vlciſeatur. Alia etiam ſpecimina vindictæ ſuppetunt, quæ faceſſunt negotium, niſi liquidò textuum ſeries explicetur. Vt res enucleata nanciſcatur pondus maius, ego nihil in eo themate de meo penu adiiciam, ſed laudabo Auguſtinum, quem conducam, vt in ea quæ-

Auguſt. in Pſal. 78.

ſtione ſatis implexa Oedipum agat. Sic ille: *Non eſt prætereundum, quomodo accipi debeat quod in Apocalypſi ſcriptum eſt: Sub ara Dei Martyres ad Deum clamare, & dicere: Quouſque Domine non vindicas ſanguinem noſtrum, ne propter exſaturandum odium credantur ſancti deſiderare vindictam, quod ab eorum perfectione longè abeſt, & tamen ſcriptum eſt: Lætabitur iuſtus cùm viderit vindictam impiorum; manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. Et Apoſto-*

Apoc. 6.

lus ait: Non vos ipſos vindicantes, chariſſimi, ſed date locum iræ. Scriptum eſt enim: Mihi vin-

Rom. 12.

dictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Nec ipſe itaque præcipit vt nolint vindicari, ſed vt non ſeipſi vindicantes dent locum iræ Dei, qui dixit: Mihi vindictam, & ego retribuam. Et Dominus in Euangelio viduã proponit in ſimilitudinem, quæ vindicari deſiderans, iudicem interpellabat iniuſtum, qui eam tandem aliquando non

Deuter. 32.

iuſtitia ductus, ſed tædio victus audiuit. Hoc autem Dominus propoſuit, vt oſtenderet multò magis Deum iuſtum citò facturum iudicium electorum ſuorum, qui ad eum clamant die ac nocte,

Elegans explicatio Auguſtini de modo quo Sancti deſiderant vindicari.

&c. Cum homo iuſtus, & homo malus de inimicis ſuis velint à Domino vindicari, vnde diſcernentur, niſi quia iuſtus magis cupit inimicum ſuum corrigi, quàm puniri, & cum in eum videt à Domino vindicari, non eius delectatur pœnâ, quia non eum odit; ſed diuinâ iuſtitiâ, quia Deum diligit. Denique ſi in hoc ſæculo, in eum vindicatur, vel pro illo etiam lætatur, ſi corrigatur, vel certè pro aliis vt eum timeant imitari, ipſe quoque ſit melior non ſupplicio illius odia paſcen-

Iuſtus quomodo lauet manus ſuas in ſanguine peccatoris.

do, ſed errata emendando. Ac per hoc de beneuolentia eſt, non de malitia, quòd iuſtus lætatur, cùm videt vindictam, & manus ſuas lauat, id eſt, opera ſua mundiora efficit in ſanguine, hoc eſt, in exitio peccatorum, ſumens inde non mali alieni gaudium, ſed diuinæ admonitionis exemplum. Si autem in futuro ſæculo, vltimo Dei iudicio vindicatur, hoc ei placet quod Deo, ne benè ſit malis, ne piorum præmiis etiam impij perfruantur. Quod vtique iniuſtum eſt, & à regula veritatis, quam diligit iuſtus, alienum. Cùm enim nos ad diligendum inimicos Dominus hortaretur, exemplum propoſuit Patris noſtri qui in cælis eſt, qui facit Solem ſuum oriri ſuper bonos, & malos,

Deo plectente inimicos noſtros, qualis debeat eſſe animus noſter.

& pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos. Numquid tamen ideo vel temporalibus correctionibus non emendat, vel pertinaciter duros in fine non damnat. Sic ergo inimicus diligatur, vt non diſpliceat Domini iuſtitia qua punitur. Et ſi placeat, iuſtitia qua punitur, vt non de malo eius, ſed de bono iudice gaudeat. Ita intelligamus, ſanctos homines Dei ſuos inimicos dilexiſſe, nec cuiquam voluiſſe niſi bonum, quod eſt pietas in hoc ſæculo, æternitas in futuro. In pœnis autem malorum, non malis eorum, ſed Dei bonis iudiciis fuiſſe delectatos. Et vbicumque in Scripturis ſanctis leguntur in homines odia eorum, odia fuiſſe vitiorum, quæ ipſe etiam vnuſquiſque hominum odiſſe debet in ſe, ſi diligit ſe. Hæc ille.

Aliquid adiicere his, eſſet frondibus addere frondes.

Tom. III.

SENSVS MORALIS.

Virtutis apicem nactus eſt ille qui Deum præſtituit ſibi in ſcopum, congruis actibus aſſequendum.

In hæc verba:

Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

SECTIO III.

Præfatio.

Præcipua bonorum bona ſunt petenda è cœlo.

QVàm arctâ premeretur inopiâ mundus iſte poſitus infra cœlos, Plato compendioſè oſtendit, dicens prædiuites quaſque gemmas eſſe quiſquilias cœli, eo loquendi tropo ſignificans, adeò prædiuites eſſe cœli gazas, vt earum purgamentis euerriculo aggeſtis homo ditari queat. Inde arbitror, illum Philoſophum voluiſſe ingerere homini faſtidium harum rerum omnium infimarum. Si namque rutila quæque & præfulgida monilia ſunt veluti ſcopis aggregatæ ſordes cœlo pulſæ; imprudenter anima ſuum deſpondet affectum ingloriæ ſupellectili huius mundi, cùm ſuppetant aliunde bona, quibus abundè beari poteſt. Itaque Plato opportunè conſulit, eſſe aſpernandas opes, quæ illudunt oculis, vt ad eas, quæ in cœlis proſtant, votis omnibus anhelemus.

Terrena nequeunt hominem beare.

Alio egregio commento priſca Gentium philoſophia inſinuauit, eſſe petenda è cœlis ea, quæ conducunt ad hominem ſartum tectumque faciendum: nimirum finxit fuiſſe diu omnia gelu concreta, & homines obriguiſſe, vtpote neſcios ignis: his autem malis occurriſſe Prometheum, ignem de cœlis ferula deducendo. Profectò hac fabula induſtria nos eruditè docuit ingenioſa antiquitas, penuriam mundi huius ſolo cœlorum influxu leuari poſſe, ac proinde homines ſollicitos de æquiore ſorte, ſi terrenis inhient, perperam inſudare. Hiſce inuolucris theologia Gentilis ſua ſenſa texit: ſed melius longè eſt conſultum Chriſtianis, quos ſecreto omni tegmine Chriſtus effecit cœleſtium conſcios arcanorum. Nempè liquidò ait hic conſolator omniſcius, perfectum ſeu ſublimem hominum ſtatum nullos habere typos in hoc ſæculo, quos ſequatur, ideoque eos, quos perfectionis cupido ſollicitat, debere è cœlo cultioris vitæ ſpecimen aucupari. Et hoc ſonat illa parænesis: *Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.* Priori parte iſtius

Diuiſio ſectionis.

ſectionis dicam, obſtrictos eſſe homines, ad ſtudendum perfectioni. Secunda verò parte oſtendam, omnimodam perfectionem attendi penes tantam ſimilitudinem Dei, quantam referre poteſt anima, quæ ſibi indixit Deum rerum omnium Dominum imitari.

SENSVS MORALIS.

PRIMA PARS SECTIONIS.

Perfectioni ſedulò quiſque debet incumbere.

In hæc verba:

Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

ARTICVLVS I.

Ex Theologia.

Catena aurea Homeri de cœlo pẽdula quid ſignificet.

NOn arcano vacat illa Homeri ſententia, affirmans eſſe catenam auream è cœlo pendulam, qua implexi homines ſurſum efferuntur. Quiſque ad arbitrium ſuum commentatur affingendo huic catenæ ſenſum quem effinxit. Neminem carpo, neque per me ſtat, quin ſinguli quique interpretes benè ominati ſint: mihi tamen occurrit diſſita ab aliis interpretatio, vtique ſingularis huius effati principis poëtarum. Nempe arbitror, Homerum dixiſſe Iouem euehere homines in cœlum beneficio catenæ aoreæ, quia nemo cœlis ioſeritur, citra obſequium mandatorum Dei, quæ ſunt velut aurea vincula, ad euehendos homines inſtituta. His funibus homines trahi in cœlum, Pſaltes ſubindicat, hoc ſuaue melos edens: *Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hæreditas mea præclara eſt mihi. Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum.* Id eſt, Antequam adeas hæreditatem hanc præclaram quæ Beatos manet, apprehende funes mandatorum Dei. Eſſe autem ſpiritalem ſenſum affricandum his catenis, liquidò monet idem Vates benedicendo Dominum, quia ipſi illuxerat inſpirando arcanum abditum illis funium inuolucris. Ex commercio Hebræorum, Græci Poëtæ & Philoſophi multa delibarunt ex Scripturis, quibus ſua reſperſere ſcripta. Vnde quia Homerus audierat, hominem mox editum accepiſſe à Deo præceptum, quo violato pulſus erat paradiſo, vbi ſtetiſſet æternum felix, ſi huic funi firmiter adhæſiſſet, ideo fortè finxit Iouem cœlis aſſuetum, homines ſibi emiſſò de cœlis aureo vinculo ſociare.

Mandata Dei ſunt catenæ aureæ de cœlo pendulæ, vt homines trahant. *Pſal.* 15.

Dei mãdata nihil niſi amorem ſpirant, & ornatum.

Quare autem aurea ſit catena, ratio petenda eſt ex intento Dei, qui non cudit hanc catenam ad ingloriam ſeruitutem, qua premuntur vilia capita vinculis oppreſſa ferreis; ſed oblongam hanc catenam dimiſit ad ornatum: ſiquidem mandata Dei nihil niſi amorem ſpirant, & ornatum. Perfici enim ornari eſt, & illud ornamentum animæ, eſt amoris Dei adornantis hominem locuples argumentum. Vide quàm perficiant hominem hæ catenæ, ditantes potius quàm cingentes, & ornantes magis quàm onerantes: diſce hoc præcepto, quod meminit Chriſtus facta mentione Dei amantis ſuos inimicos, dignatos eodem Sole, quo optimis quibuſque hominibus eſt ſolitus affulgere. Sic ille: *Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.* Vox illa, *Ergo*, illatiua eſt, & concludens homines amore perfici: vnde patet hoc præceptum eſſe de perfectione, & amore. Benè ergo aurea eſt catena amore deuinciens homines, ſic perfectos. Fauet & alius Propheta, Deum inducens ſic loquentem: *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis.* Cùm itaque præceptum illud de ſtudio perfectionis, omnibus inditum ſit, nemo planè ſecernitur ab illa cura; ideoque tenentur omnes, ſaltem in voto procedere in alea virtutis, quod fit perfectioni iugiter incumbendo.

Oſeæ 11. Perfectionis ſtudiũ omnes obſtringit.

Ex THEOLOGIA. *Thomas* 1.2. *q.* 99. *art.* 1.

Illud autem ſtudium perfectionis, Theologia ſic ſuadet. Præceptum legis cùm ſit obligatorium, eſt de aliquo factibili; quòd verò aliquid debeat fieri, hoc prouenit ex neceſſitate alicuius finis: ſicque patet, de ratione præcepti eſſe, vt importet ordinem ad finem, inquantùm ſcilicet illud præcipitur, quod eſt neceſſarium, vel conducens ad finem. Ergo non ſufficit ad legiſlatoris intentum, implere præceptum, ſi talis obſeruatio non aſſequatur finem præſtitutum huic præcepto. Verbi gratiâ, hoc homini penſum impoſitum eſt, vt ſeruet mandata, ſi velit ad vitam ingredi: ſi igitur morem gerat mandatis aliquibus, & non tamen fiat compos gloriæ æternæ, profectò aliquali parte ſui defuit partibus requiſitis ad integritatem legis, quæ reuera non integrè & perfectè ſeruatur, ſi non deducat ad finem ſuum, qui eſt beatitudo æterna. Itaque qui non perfectè obſequitur mandatis Dei, etſi quoad ſubſtantiam illa obſeruet; non tamen obedit plenè, quia non perfectè, & ſic eſt exlex, & præuaricator. Nam ex S. Thoma, modus qui pertinet ad rationem virtuoſi actus, cadit ſub præceptum, quod datur de actu virtutis eius. Modus autem requiſitus, vt mandata Dei ſuum ſortiantur effectum eſt perfectio, quæ in amore ſita eſt, vt concluſit Chriſtus ex eo ſermone de amore Dei, in homines etiam reprobos influentis.

2.2 *q.* 44. *art.* 8.

Rom. 13.

Hanc eſſe legis ſummam, vt homo obediat ſocia charitate, Paulus edocuit hoc contextu: *Plenitudo legis eſt dilectio.* Quaſi diceret: Si quis legem totam ſeruat, & tamen eſt ab amore deuius, huic profectò lex vacua eſt, nec ſuum pondus habet requiſitum ad hoc vt quis donetur æterna ciuitate Dei. Eamobrem perfectionis illa neceſſitas, homini indicta eſt, ne excidat effectu legis obſeruatæ. Etenim non merentur gloriam præcepta Dei, quibus anima morem gerit aliquo lethali crimine ſauciata. In eo ſenſu perfectio eſt de præcepto, ac proinde quiſque debet ei ſedulò incumbere, ſatagendo pro virili parte, nequando tepeſcat amor, quo præcipuè perficitur homo editus ad gloriam. Et ne qua tergiuerſandi daretur occaſio homini prono in perniciem ſuam, ſpeciale mandatum editum eſt, pertinens ad amorem illum, quo ſtipari debent mandata Dei, vt ſtipendia congrua nanciſcantur.

Perfectio quare homini præcepta ſit.

Deut. 6. *Marc.* 12.

Vtque Deus hominem perficeret, amorem illum voluit eſſe tantùm, quantùm poteſt eſſe maximus hominum amor. vt ipſe tenor verborum clamat. En præceptum ſtatuens hunc amorem: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.* Ille idem textus à Marco Euangeliſta ſic cenſetur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima, ex tota mente tua, & ex tota virtute tua.* Apud Lucam loco fortitudinis, ſeu virtutis, hoc ponitur: *Ex omnibus viribus tuis.* Hi verſus conciliati ſonant perfectionem amoris, quæ ſic colligitur. Dilectio eſt actus voluntatis, quam nomenclatura cordis ingerit auditori: quemadmodum enim cor materiale eſt principium omnium

Ier. 10.

nium motuũm corporalium; ita etiam voluntas, & maximè quantùm ad intentionem finis vltimi, qui eſt obiectum charitatis, eſt ſcaturigo ſpiritualium omnium motionum. Tria autem ſunt principia actuum, quæ mouentur à voluntate; ſcilicet intellectus, quem mens ſignificat; vis appetitiua inferior, quam anima denotat; demum vis executiua exterior, quæ inſinuatur nomine virtutis, fortitudinis, & virium. In his ergo vertitur omnis cardo amoris; ſcilicet vt tota intentio noſtra feratur in Deum: & hoc eſt eum diligere ex toto corde. Rurſus operæpretium eſt, eum diligere ex tota mente, & hoc fit quando intellectus Deo perfectè ſubditur. Præterea integer & ſincerus amor exigit, vt appetitus noſter dirigatur ad arbitriũ Dei, & hoc eſt Deum diligere ex tota anima. Denique vt quis coronidem amori imponat, hoc debet ſatagere; ſcilicet vt exterior actus obediat Deo, & hoc eſt eum diligere, ex tota fortitudine, & ex omnibus viribus.

Dilectionis Dei ex toto corde pulchra explicatio.

Quidquid hominis eſt, debere litare amori, Deus egregiè oſtendit hæc tria recenſendo, cor, animam, & mentem: animam enim vegetabilem cor deſignat; ſicut & anima facultatem ſenſitiuam: intellectus verò mentis nomine lineatur. Sic præcepto amoris obſtringimur, ad Deum referre id totum, quo nutrimur, ſentimus, & intelligimus. Ex prælibatis colligere eſt, perfectionem, aut ſaltem ſtudium eius, eſſe de præcepto. Nam præceptum datur de actu virtutis; at actus omnis vt ſit virtutis, debet ſtipari modo, qui pertinet ad illam virtutem, alioquin actio illa etiamſi ſit edita, non erit actus, circa quem verſatur iuſſio indicta homini laboranti. Vnde cùm præcepta Dei præfixa ſint nobis, vt mereamur vitam æternam; illud etiam erit nobis iniunctum, ſine quo præcepta obſeruata cadunt merito. Illud autem eſt amor Dei concludens etiam proximum propter Deum.

Amoris præceptum noſtra Deo obſtringere. *Thomas 2. 2. q. 44. art. 4.*

Inſtabis, fruſtra indictum eſſe præceptum de perfectione aucupanda, cùm cuiuſque rei appetitus à natura inſitus omnia dirigat in finem ſuum, qui eſt bonum perfectiuum rei. Verbi gratiâ, grauitas eſt indita lapidi, vt deorſum inclinet, & ſuum petat centrum, vbi lapis, alibi inquies, eſt quietus. Ita & leuitas aſſignata eſt flammæ, vt ſurſum citiùs euehatur. Item animalia ingenito appetitu norunt ea, quæ conducunt ad ſarta tectaque corpora conſeruanda. Ergo cùm homo præſtet illis rebus, non eſt indigus eorum, quæ perfectionem ſuggerunt, & important. Reſpondeo, hominem in ſtatu naturæ integræ, & vigente ea gratia, quam Deo miſerante ſortitus erat, fuiſſe accinctum omni ſupellectile neceſſaria ad perfectionis ſtatum; ſed paſſum fuiſſe iacturam ingloriam eius ſortis, quam nactus erat. Vnde quia peccatum labefactauit indolem hominis in deteriora pronam, Deus occurrit tantæ miſeriæ, erigendo appetitum ad ſuperna, datis eo fine congruis mandatis, vt eorum obſequio perficiatur homo, paſſus deliquium eius priſcæ iuſtitiæ, qua ab incunabulis fuerat adornatus.

Amoris præceptũ quare fuit iniunctũ hominibus.

SENSVS MORALIS.

Conditione ſua quiſque ad perfectionem obſtringitur.

In hæc verba:

Eſtote ergo perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

ARTICVLVS II.

Ex Ivre Civili.

Multi notati ex vtero matris gladio aut haſta.

PRiſcis hiſtoriæ monumentis comperimus, extitiſſe familias, quibus natura notas iuſſit indices animi generoſi. In his fuere, vbi maſculi ex vtero matris haſtam in femore, vel gladium habuere in brachio prænotatum. Natura ſic præludente, & præſciâ æui inſtantis: rei namque euentus præſagio fidem fecit; quippe hi ſignati pueruli pubeſcentes, aſſurrexere in cothurnos, & verſarunt animo grandia facinora, præſtantes cæteris robore lacertorum. Diſpari longè nota ſignati ſumus ab vtero, vbi illam contraximus. Audi hominem huic caracteri inglorio ingementem: *Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.* Id eſt, ab ineunte ætate ſubij iugum miſeræ ſeruitutis, vtpote factus vile mancipium carnis, & peccati. Indecorum illud ſignum diminuti capitis, ſeu ſeruitutis, eſt culpa originalis, qua propagata in hominum genus, illa libertate excidimus, quam iuſtitia originalis inſcripſit homini ſarto tecto. Quamuis enim ſteterit libertas arbitrij in natura ſauciata; illa libertas haudquaquam obſtitit, quin homo reus incurrerit in omnes ſeruorum ſortes, quas memorant leges.

Pſalm. 50.

Seruorũ tres ſunt claſſes.

Ex Ivre Civili.

§ 4. Serui inſtit. De iure perſonarum l. 1 tit. 3.

Sic Imperator ſtatum illum meminit infelicem. *Serui autem aut naſcuntur, aut fiunt. Naſcũtur ex ancillis noſtris: fiunt autem iure Gentium, ex captiuitate, aut iure ciuili, cùm liber homo maior viginti annis ad pretium ſeſe venundari paſſus eſt.* Textus hìc recenſet tres ſeruorum claſſes, vnam eorum, qui naſcuntur ex ancillis, alteram illorum, qui cedunt in ius inimici victoris: vltimam demum hominum, qui ſe vltro Domino vendiderunt. Illam omnimodam ſeruitutem patitur homo, malè ſibi conſcius. Primo natus eſt ex ancilla, humana ſcilicet natura peccatis obnoxia. Rurſus impetitus à dæmone, ſuſurris & tentationibus, deditionem fecit, ſubiitque iugum turpiſſimæ ſeruitutis. Denique voluptatum illicio fractus homo, accepto veluti pretio, genio indulget, perpetrato crimini mancipatus. Iuxta illud effatum Chriſti: *Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.* Vnde autem eorum nomenclatura ceperit initium, lex aperit iſto paragrapho. *Serui autem ex eo appellati ſunt, quòd Imperator captiuos vendere, ac pro inde ſeruare, nec occidere ſolet, qui etiam mancipia dicti ſunt, eò quòd ab hoſtibus manu capiuntur.* In eo ſenſu reprobi ſunt ſerui: non enim in nihilum abeuntes peſſum eunt, ſed ſeruantur, æternum eruciandi; quia principatus ſui immemores turpiter exciderunt. Ad eos etiam pertinet iſta ſententia capitis. *Angelos, qui non ſeruauerunt ſuum principatum,*

Seruitutem omnimodã patitur omnis qui peccat.

§. 4. Serui eodem titulo inſtit.

Serui nomẽ, à ſeruando. Mancipia vnde ſic dicta. *In la epiſt. ſerm. 9.*

Libertini qui ſint.

tum,

tum, ſed dereliquerunt ſuum domicilium, in iudicium magni dies, vinculis æternis ſub caligine reſeruauit. Iterum impij ſortiti ſunt nomen mancipij, quia dedere manum ſuam diabolo, vt Pſaltes ait: *In operibus manuum ſuarum comprehenſus eſt peccator.*

§. *Libertini inſtitut. De libertinis lib.* 1. *tit* 5. Manumiſſio quid ſit.

Si ſpectetur homo capite diminutus, id eſt, in ea ſorte ſeruitutis extremæ, ad eum non ſpectat perfectio; quia hæc non cadit in reprobos, quorum ſtatus & perfectio non coëunt. Eſt itaque conſiderandus homo, veluti libertinus. Quæ autem ſit illa conditio diſce hoc contextu Iuris. *Libertini ſunt, qui ex iuſta ſeruitute manumiſſi ſunt. Manumiſſio autem eſt, de manu datio: nam quandiu aliquis in ſeruitute eſt, manui & poteſtati ſuppoſitus eſt, & manumiſſus liberatur poteſtate.* Huius recuperatæ hominum libertatis, ſe aſſertorem præſtitit Chriſtus, cuius obſequio homines quaſi poſtliminio ſui iuris effecti ſunt, excuſſo iugo ſordidæ ſeruitutis. Multifariàm fiebat hæc manumiſſio, vt colligere eſt ex lege: *Multis autem modis manumiſſio procedit: aut enim ex ſacris conſtitutionibus in ſacroſanctis Eccleſiis, aut vindicta, aut inter amicos, aut per epiſtolam, aut per teſtamentum.* Duobus præcipuè modis homines manumiſſi ſunt, ſcilicet per epiſtolam, & in Eccleſiis. Epiſtola notat verbum Dei, quo veluti beneficio epiſtolæ, Dei beneplacita omnibus innoteſcunt. In Eccleſiis perficitur ille ritus, ope ſacramentorum, quibus ritè exceptis homo gaudet & re & titulo libertini.

§. *Multi eodem titulo.* Manumiſſio olim quot modis fiebat

Leg. Si tempore. Codice De operis libertorum l. 6. *tit* 3. *lege* 1.

Ad eam ſortem ſpectat ſtudium perfectionis: eadem quippe conditione manumiſſi ſumus, qua olim quidam ſerui, quibus aliqualem operam impendere patronis, erat iniunctum in manumiſſione. Hinc emerſit illa conſtitutio Imperatorum Seueri, & Antonini. *Si tempore manumiſſionis operæ tibi impoſitæ ſunt, ſcis, te eas præſtare debere. Solet autem inter patronos, & libertos conuenire, vt pro operis aliquid præſtetur.* Simili pacto Chriſtus aſſeruit libertatem noſtram: nimirum hoc iniunxit, vt ſedulam conferremus operam ad perfectionem naneiſcendam. *Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.* Benè adiecta eſt particula, *ergo*, vtpote concludens, nos ea conditione niti, vt æmularemur pro modulo noſtro perfectionem Dei, ſicuti honorarij ephebi, teſſerariam ſui Domini veſtem præferunt. Si ergo depoſuimus graue iugum ſeruitutis peccati, & liberti ſumus Chriſti, operam demus perfectioni; hoc nempe ſuam eſt ſortem cõgruis actibus exhibere.

Manumiſſio hominis à Deo, qualis fuerit.

Perfectio eſt teſſeraria veſtis epheborum Dei.

SENSVS MORALIS.

Chriſtiani nomen ſollicitat nos ad perfectionem.

In hæc verba.

Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

ARTICVLVS III.

Ex Ivre Civili, Et SS. Patribvs.

Ex Ivre Civili.

ADeò ſimplicitatis amans fuit priſca Romanorum ætas, vt prudenter cauerit, ne quo irrumpente dolo Reſpublica peſſum iret. Tantumque abfuit à rerum iniuria, vt ne nomine tenus paſſa ſit homines iniurios, vt videre eſt hac lege. *Si quis ſibi falſum nomen impoſuerit, genus parenteſve finxerit, quo quid alienum interceperit, poſſederit; pœnâ legis Corneliæ De falſis coercetur.* Cuiacius ait, liberos homines in legem illam impingentes, fuiſſe deportatos in inſulam, aut damnatos ad metalla; ſeruos autem accepiſſe capitis ſententiam, vel damnatos ad triremes, vt probat exemplo eius, quem Auguſtus remo affixit ob nomen alienum nequiter vſurpatum. Hac lege tenentur Chriſtiani omnes incurij perfectionis: nam ſibi arrogant incongruum nomen; ſiquidem illud nomen tantùm conceditur his, qui adeunt hæreditatem Chriſti: vnde Cuiacius ait, olim adire nomen alicuius, & adire hæreditatem eius, perinde fuiſſe: Etenim ſæpe extranei adſciti ſunt in hæredes, ea lege, vt nomen teſtatoris induerent. Nullius autem nominis fuiſſe ſeruos ait idem iuriſperitus, affirmans illicitum fuiſſe ſeruis aſſumere nomen, ſed fuiſſe è re dominorum imponere nomina mancipiis, & hunc morem inualuiſſe apud exteras etiam Gentes, vt probatur exemplis Pharaonis, & Nabuchodonoſor. Statim enim atque Pharao ſoluit Ioſeph è carcere, ſpecioſum ei nomen affinxit. Ecce ſeriem hiſtoriæ Geneſeos. *Dixit Rex ad Ioſeph: Ego ſum Pharao: abſque tuo imperio non mouebit quiſquam manum aut pedem in omni terra Ægypti. Vertitque nomen eius, & vocauit eum lingua Ægyptiaca, Saluatorem mundi.* Vbi etiam Rex Chaldæus, è captiuis ſelegit pueros impuberes in ephebos, nomina ſimul impoſuit, vt videre eſt hoc contextu. *Impoſuit eis præpoſitus eunuchorum nomina, Danieli, Baltaſar, Ananiæ Sidrach, Miſaeli, Miſach, & Azariæ, Abdenago.*

Leg. Falſ. ff. Ad legem Corneliam De falſis. *Cuiacius l.* 5. *ſentent. Iurij Pauli tit.* 25. *Idem lib.* 8. *obſeruationũ cap* 18. *Idem in paratitlis lib.* 9. *Codicis Iuſtiniani tit* 25. *De mutatione nominis.*

Gen. 41.

Dan. 1.

Itaque homo peccatis obnoxius, diaboli ſeruus incurrit in legem Corneliam De falſis; quia cùm iniquus ſit, vſurpat nomen indebitum, cui facit iniuriam, illud fœdando aſpergine ſuorum vitiorum. Qui ergo citra piaculum vult cenſeri Chriſtianus, ille in animum ſuum inducat, vacare ſedulò perfectioni, ni degener velit ab iuſto ſibi nomine deuiare. Concinunt Patres, ex quorum choro prodiens Auguſtinus ita ſonat: *Chriſtiani nomen ille fruſtra ſortitur, qui Chriſtum minimè imitatur. Quid enim tibi prodeſt vocari quod non es, & nomen vſurpare alienum? Sed ſi Chriſtianum te eſſe delectat, quæ Chriſtianitatis ſunt gere, & meritò tibi nomen Chriſtiani aſſume.* Quantùm autem medullæ pondus ſit hoc cortice reconditum, id eſt, quot virtutes ingerat animo nomen Chriſtiani, reſerat idem Sanctus hoc tenore: *Ille verò Chriſtianus eſt, qui in omnibus miſericordiam facit, qui nullâ omnino mouetur iniuriâ, qui alienum dolorem tamquam proprium ſentit, cuius menſam nullus pauper ignorat, qui coram hominibus inglorius habetur, vt coram Deo & Angelis glorietur, qui terrena contemnit, vt habere poſſit cœleſtia, qui opprimi pauperem ſe præſente non patitur; qui miſeris ſubuenit, qui ad fletum fletibus prouocatur alienis; quod benefaciebat Paulus: Quis infirmatur, & ego non infirmor?* Concordat & Maximus Epiſcopus, iſto breuiloquio concludens partes ingenui Chriſtiani. Sic ille: *Chriſtianus nemo dicitur rectè, niſi qui Chriſto moribus prout valet coæquatur, &c. Tota vita Chriſtiani hominis, ſi ſecundum Euangelium viuat, eſt crux atque martyrium.*

Seruis nomẽ imponere fuit iuris Dominorũ. Chriſtiani nomen falsò impij vſurpant.

Ex SS. Patribvs

Auguſt. lib. de vita Chriſtiana.

Chriſtianum eſſe, quid ſit.

Ibidem.

Chriſtianus eſt nomen virtutum omnium

Maxim. ſer. de natali Dom.

Quiſquis

Chriſtiani vita crux eſt. *Bernard. hom. de duobus diſc. euntibus in Emaum.* Perfectio paulatim acquiritur. *Idem ſer. 2. de feſtiuitate S. Michaelis. Idem ep. 34.* Perfectionis ſtudium nullas ſibi præfigit metas. Ex Ivre. Civili. *Leg. 12. Cod. De operis libertorum. Leg. 5. Cod. De obſequiis patron.* Seruituti mulctati libertini ingrati.

Quiſquis ergo remiſſè ſuum agit æuum, parum ſollicitus de virtutum omnium praxi impigra; profectò ille iniurius eſt nomini Chriſtiano: hoc namque nomine vrgemur ad apicem virtutis, cuius eſt impos anima quæ tepeſcit; ſiquidem ex Bernardo: *Incipienti difficiles via Domini videntur; ſed curritur per eas, dum cor cœperit dilatari. Non leuiter ad perfectionis culmen attingitur; ſed paulatim virtutum gradibus ad apicem charitatis per violentiam peruenitur.* Nomenclatura Chriſtianæ nuncupationis dicit operandi modum nomini conſonum. Vtque Chriſtus vocem habet à chriſmate, ſeu vnctione plenitudinis gratiæ; ita quiſquis hoc nomen participat, ille mores ſuos debet componere ad arbitrium gratiæ Dei, vt non deſit perfectioni, quæ decet animam Chriſtianam, iuxta hanc Bernardi ſententiam: *Cuius voluntas ex affectione, & cum deſiderio gratia cohæret, vt nec concupiſcat mala agere, nec bona minora, nec minùs benè, quàm gratia ſuggerit; hic planè perfectus eſt vir.* Rurſus ex eodem Sancto maximè conſcio perfectionis humanæ in Chriſto Iesv, anima anhelans ad perfectionem nullas debet ſibi metas præfigere. Sic ille: *Nemo perfectus, qui perfectior eſſe non appetit. Et in eo quiſque perfectiorem ſe probat, quod ad maiorem tendit perfectionem.*

Vt libertis in manumiſſione affingebatur nomen; ita Chriſtus nobis initiatis arcanis fidei ſuæ myſteriis, impoſuit nomen ſuum, vt eo quo par eſt honore reuereamur nomen illud, quod eſt titulus omnimodæ ſanctitatis. Qui ſecus faxit, eum manet ſors iniqua libertorum, quos ingrati animi nota exauctorabat, & mulctabat priſtina ſeruitute, velut indignos gratiâ libertatis, vt cauerunt Imperatores Diocletianus & Maximianus, quibus adde Gordianum, qui hanc libertorum reuerentiam voluit porrigi vſque ad filios patronorum, quos vindex iudicis gladius abſumpſerat. Ecce legem. *Etiam liberis damnatorum conſuetum obſequium libertos paternos præſtare debere in dubium non venit. Proinde ſi non agnoſcunt reuerentia debita munus, non immeritò videntur ipſi aduerſus ſe prouocare ſeueritatem.* Obſequium quod Chriſtus exigit à nobis, vergit in decus & commodum libertorum eius. Nempe hoc petit, vt geramus nos ſicut decet liberos, & caueamus à ritibus hominum impiorum. Quippe is libertate ſua cadit, qui vltro diabolo ſubiicitur appenſo pretio vitiorum. Ita Ambroſius: *Voluntarium ſibi militem elegit Chriſtus, voluntarium ſeruum ſibi diabolus auctionatur. Neminem iugo ſeruitutis adſtrictum poſſidet, niſi ſe priùs peccatorum are vendiderit.* Eò ſpectat illud Pauli effatum: *Neſcitis quoniã cui exhibuiſtis vos ſeruos ad obediendum, ſerui eſtis eius, cui obediſtis, ſiue peccati in mortem, ſiue obeditionis in iuſtitiam?* Seruire iuſtitiæ non derogat illi libertati, quam Chriſtus aſſeruit, ſed eam magis adſtruit: at peccato dare nomen ſuum, hoc ſeruitus eſt inglotia.

Ex SS. Patribvs. *Ambr. lib. 1. de Iacob. & vita beata cap. 3.* Serui diaboli quinam ſint. *Roman. 6. Ambroſ. vbi ſupra.*

Seruire iuſtitiæ, quàm ſit glorioſũ. Seruitus ſub Deo pretioſa,

Audiendus in ea theſi Ambroſius ita fatus: *Si aut peccato ſeruimus, aut iuſtitia, conſideremus in qua parte ſeruitus tolerabilior, fructus vberior. Sed qui poteſt eſſe fructus in morte? Peccati enim ſtipendium mors: & ideo nullus in eo fructus eſt, ſed pudoris diſpendium: cùm ea, quæ geſſimus, erubeſcimus. Seruire autem iuſtitia, libertas eſt. Qui enim vocatus eſt in Domino ſeruus, libertus eſt Domini. Similiter qui liber vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti. Vtraque conditio optima, eſſe ſub Chriſto, ſub quo & pretioſa ſeruitus, & glorioſa libertas. Pretioſa ſeruitus, quaſi tanti ſanguinis pretio comparata: glorioſa autem libertas, quam nulla ſeruitus culpa, nulla peccatorum vincula conſtringunt, nulla flagitiorum onera, nulla criminum commercia degeneris nexui ſeruitutis addicunt.* Eſto liberti liberi ſint, vtpote manumiſſi; tamen aliquali modo ſerui ſunt ratione obſequij, quod tenentur patronis, vt dominis exhibere; Sed hæc ſeruitus eſt libera, & confirmat libertatem manumiſſi, qui alioquin redigeretur in ordinem, ſi præfatis deeſſet obſequiis. Ita & qui morem gerit Deo, ille libertus eſt Dei, cui cultus exhibitus aliquam in homine ſeruitutem ſapit, ſed adeo liberam, vt homo rurſus vile diaboli mancipium fieret, ſi debitum Deo penſum reddere detractaret.

Seruitus libertorum libera eſt. Pretioſa, & libera ſeruitus eſt filiorum Dei.

Ambroſius ibidem.

Seruire Deo, & libertate gaudere, eſſe res concordes, eruditè explicat Ambroſius, quem accipe. *Seruum te dicis? libertus es: liberum te iactas? ſeruus es. Nam & ille qui quaſi ſeruus redemptus eſt, libertatem habet: & iſte qui quaſi liber vocatus eſt, bonum eſt illi vt ſeruum Chriſti ſe eſſe cognoſcat, ſub quo ſeruitus tuta eſt, & libertas ſecura. Quis quaſi idiotam Paulum, vel in ipſo iure aſſerit? Sciuit enim diſcernere inter libertum, & liberum, & ideo non perfunctoriè, ſed propriè dixit: Qui enim vocatus eſt in Domino ſeruus, libertus eſt Domini: ſimiliter qui liber vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti. Reuera enim omnes Chriſti liberti ſumus, nemo liber. Omnes enim in ſeruitute generati. Quid ſeruili conditione arrogantiam libertatis aſſumis? Quid titulos libertatis vſurpas, ſeruilis hæreditas? Neſcis quòd te Adæ atque Euæ culpa mancipauerit ſeruituti? Neſcis quòd redemerit te Chriſtus, non emerit? Non auro, non argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione, ſed pretioſo ſanguine agni, clamat Apoſtolus Petrus. Ergo redemptus a Domino es, ſeruus es, quia creatus es: ſeruus es, quia redemptus es: & quaſi Domino ſeruitutem debes, & quaſi Redemptori. Nec inferiorem putes libertinitatem ſub Chriſto, quàm libertatem eſſe. Ad dignitatem æqualis, ad tuitionem præſtantior eſt, ad gratiam par, aduerſus lapſum cautior, aduerſus ſuperbiam tutior. Ita libertatem accepiſti, vt meminiſſe manumiſſoris tui debeas, vt patrono tuo noueris legitimum obſequium deferendum, ne ab ingrato reuocetur libertas. Quid te beatius, qui ſub Domino regnas, & ſub patrono militas?*

Serui ſunt omnes homines.

1. Petr. 1.

Libertas homini à Deo data qua cõditione.

Chriſtianus, eſt nomen libertatis.

Itaque vt obſequium Domino penſum vergit in fœnus libertorum; ita & cultus Deo exhibitus ab homine magnum huic liberto Dei conciliat gratiarum pondus, vt liquet ex natura penſi, quod Chriſtus impoſuit, hanc ſcilicet exigens operam à nobis, vt ſimus perfecti, ne fiat iniuria nomini Chriſtiano, quo dignati ſumus vt titulo libertatis. Vnde vox iſta, *Eſtote perfecti*, perinde ſonat, ac, eſtote liberi, & cauete, ne quidpiam committatis inglorium, quo detrahatis ſorti hominum liberorum. Deus obſequiis noſtris haudquaquam in cothurnos ſurgit, aut gloriæ incrementum ſuſcipit; ſed omne lucrum in noſtra compendia refunditur: perficimur enim, quando pollicitis ſtamus; nec liberiores vnquam ſumus, quàm dum vota & mores componimus ad arbitrium Dei: & penes hanc libertatem eſt illa perfectio, quam ſuggerit ille textus

Perfectionis ſtudium adſtruit libertatẽ hominis.

Ambr. in Pſal. 104.

præfixus articulo quem decurro. O nos beatos, quibus ſeruire, regnare eſt;& perfectioni incumbere, eſt clauo trabali ſuam figere libertatem! Secus verò impiis libertas eſt vitiorum omnium ſeruitus indecora, iuxta illam Ambroſij ſententiam: *Eſt ſapienti & ſeruire libertas. Vnde colligitur, quia ſtulto & imperare ſeruitus eſt, & quod peius eſt, cùm paucioribus præſit, pluribus dominis, & grauioribus ſeruit. Seruit enim propriis paſſionibus, ſeruit cupiditatibus ſuis, quarum dominatum nec nocte poteſt fugere, nec die; quia intra ſe dominos habet, intra ſe ſeruitium patitur intolerabile. Gemina enim ſeruitus eſt, altera corporis, animorum altera. Domini autem corporis quidem homines, animorum autem malitia, & paſſiones, à quibus ſola animi libertas ſapientem vendicat, vt ſeruitio ei liceat exire.*

Quæ ſit ſeruitus peccati.

Libertas impiorum, eſt ſeruitus omnium vitiorum.

Ambr. vbi ſuprà.

Vides hinc, quàm ſint ſigillandi degeneres illi Chriſtiani, qui abhorrent à ſtudio perfectionis, ne ea libertate cadant, qua geſtiunt vitiis indulgentes. Quaſi verò iacere in ſpurciſſima vitiorum colluuie, crapula diſtendi, fœtere olida libidine, ita ardere, diſſolui inertia, ſint res congruæ libertati. Ita Ambroſius: *Quomodo ſe erigat abiectus, & vilis ſenſus, atque ignobilis, demerſus in omnem infirmitatis voraginem vita huius cupiditate?* Quòd ſi fas eſt arguere ab infimis, vt ſuperiora nobis innoteſcant, hominis integritas ſpiritalis venanda eſt ea ratione, qua ſuæ corporeæ integritati homines ſtudent, ſcilicet ex animo ſuis dominis obſequendo. Sic morem gerere Chriſto ſuadenti perfectionem, hoc eſt ſe integrum & perfectum præſtare. Audi rurſus Ambroſium. *Tantumne cæcitatis eſt, vt non videamus manifeſtas rerum imagines, & virtutum expreſſiones? Et quàm indignum, vt populi integri obediant humanis legibus, quot ſint libertatis participes: ſapientes autem veram legem naturæ expreſſam ad imaginem Dei, veramque rationem ſigniferam libertatis negligant, & derelinquant, cùm in ea tanta libertas ſit, vt paruuli ſeruire vitiis neſciamus, alieni ab ira, exortes auaritiæ, ignari libidinis? Quàm miſerum igitur, vt qui naſcimur in libertate, moriamur in ſeruitute! Sed hoc fit leuitate animi, atque infirmitate morum: quia curas inanes voluimus, & operamur ſuperuacua. Sapientis autem cor, actumque, & opus eſſe radicatum decet atque immobile.*

Ibidem.

Libertas vera acquiritur obediendo legibus.

Illa animi conſtitutio recenſita ab Ambroſio ea eſt, quam Deus exigit à libertis ſuis, ne ſint degeneres, & iniurij ſuo manumiſſori, qui cùm ſanctus ſit, vult eſſe ſua ſancta omnia, ne aliena teſſera rebus ſuperis inuratur. Hinc emerſit hoc Pauli effatum: *Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra.* Vtque eò redeat vnde effluit oratio; Chriſtiani dicimur à Chriſto, vt profeſſi diſciplinam eius, eoſdem virtutum calles obeamus, quos iniit ille conſultor perfectionis, ſuppeditans idoneos gratiæ ſumptus, ad hoc terſioris vitæ genus arduum acquirendum. Ita Auguſtinus: *Elegit te in omnibus, & aſſumpſit te ex omnibus, & amauit te in omnibus, nomine ſuo vocauit te, vt memoriale eius eſſet ſemper apud te, voluit te eſſe ſemper participem in nomine, participem in nomi- veritate, quoniam vnxit te illo quo & ipſe vnctus erat oleo lætitiæ, vt ab vncto ſis vnctus, qui à Chriſto diceris Chriſtianus.* Si igitur, ô homo, interpretaris nomen tuum illud, quo Chriſti cenſeris eſſe diſcipulus, habebis inde

1. Theſſ. 4.

Auguſt. lib. medit. c. 7.

Chriſtianus nomen eſt vnctionem ſignificans.

ad perfectionem aucupandam congruum argumentum.

SENSVS MORALIS.

Natura nouercante deterior fit homo incurius anhelare ad perfectiorem ſtatum.

In hæc verba:

Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

ARTICVLVS IV.

Ex Mathematica, Et SS. Patribus.

INcrebruit quondam apud Perſas iſta opinio, ſcilicet hominem fuiſſe progenitum ex connubio cœli & terræ, quo autem aſſertore viguerit iſta ſententia, non occurrit, niſi fortè Perſæ audientes hominem è limo formatum, Deo gerente vices figuli, crediderint Deum eſſe cœlum, & limum, terram. Rectius arbitror Perſas ex vicinia Ægyptiorum accepiſſe hanc fabulam, de hymenæis cœli & terræ: familiare ſiquidem fuit Ægyptiis multa recondere arcana tegmine fabularum. Itaque Perſæ arbitrati ſunt, hominem cœlo terraque ſatum, quia vtriuſque naturam participat. Parte ſui potiore, id eſt anima, patrem ſuum refert, ſcilicet cœlum; corpore verò matrem ſuam, id eſt, terram reddit: corpus namque, vt & cætera omnia, corruptioni obnoxium eſt, ac proinde ſuo tempore diſſoluendum. Aſt anima ſecus, quaſi diuinæ auræ particula neſcia eſt interitus, nacta ſubſtantiam, in quam nihil omnino poteſt æuum diuturnitate temporum obſoletum. Eamobrem homo & cœlum res ſunt concolores, peritis vtrimque multis dotibus, quas vtriuſque naturæ Deus communes fecit. Primò ſubſtantia cœli æmulatur animæ indolem, quæ eſt corruptelæ impatiens. Secundò cœlum multa ſiderum face rutilum, nocte dieque coruſcum eſt; ita & anima virtutibus & gratiis eſt ſplendida, ſi non ſe ei offundant ſpiſſæ vitiorum nubes. Quodque magis ad rem pertinet, figura rotunda cœlis aptata eſt, vt magis idonea gyris interminis, quos perpetuos agunt cœli, ita & animæ inſita eſt quædam propenſio ad agendum, ratione cuius anima gyrat ſemper, eſtque inquies, vtpote exoſa ferias, & actionibus conſonis occupata.

Homo natus ex connubio cœli & terræ ex Perſarum ſententia.

Ex Mathematica.

Animæ cum cœlo comparatio.

Planetæ in ſuis epicyclis ſeſe tribus modis habent.

In tota ſerie corporum cœleſtium, periodi & motiones ſiderum non eumdem omnino tenorem ſeruant: idque præcipuè conſtans eſt in planetis, qui etſi ſuo cœlo deferente rapiantur ad occaſum; tamen aliud cœlum compendioſum vendicant ſibi, cui epicyclus eſt nomen. In illo breuiore circolo, planeta ſe trifariàm habet; aut enim directus eſt, aut retrogradus, vel demum in ſtatione poſitus. Planeta retrogradus ille eſt, qui contra regularem ſignorum poſitionem graditur, vt quando Saturnus à Tauro in Arietem tranſit. Directus verò eſt planeta quando decurrit Zodiacum, ſingulis quibuſque ſignis tramite conſtituto, vt cùm Saturnus peragrato Ariete ſubit Taurum. Tandem erraticum ſydus in ſtatione poſitum eſt, quando in neutram partem inclinat ſenſibiliter: & hic ſtatus nequit eſſe diutur-

Ioan. à Sacro Boſco lib. de ſphæra.

Ptolemæus l. de iudiciis. Schonerus. Origanus.

nus,

ous, quia vt præceps eſt ſiderum motus, neceſſe eſt planetas eſſe directos, aut retrogrados. Ecce in planetis graphicum animæ typum. Illa nempe diu conſtare nequit ſibi in eodem ſitu, vtpote gyrans ſemper; ac proinde operæpretium eſt, animam proficere, ad dexteram incedendo; aut deficere, vergendo ad ſiniſtram. Quia figura orbicularis anceps eſt in quam inclinet partem; data eſt intelligentia cœlis, quæ eos verſet ad arbitrium rerum omnium moderatoris Dei, cui ita ſubdita ſunt procera illa corpora, vt nunquam à præfixo ſibi ordine deuiarint. Anima non eſt adeò ſui propoſiti tenax, nimirũ aliam à cœlis indolem ſortita reſilire poteſt ab impulſu, quo ab intelligẽtia ſua percellitur, vt probãt tot degeneres animarũ motus. Licet enim Deus hortetur homines ad perfectiorẽ ſtatum, quod perinde eſt ac monere, vt directè incedant de virtute in virtutẽ; rari ſunt, qui decurrunt illam virtutum viam, ad quam ineundam nos articuli huius titulus adhortatur.

Planeta diu nequit eſſe in ſtatione.

Quare homo obligetur ad ſectãdam perfectionem.

Tertia itaque in homine exurgit obligatio ad ſectandam perfectionem. Duas ſupra recenſui, vnam, quæ attenditur ex præcepto omnibus indicto, ad ſtudendum perfectioni; alteram, quæ ſequitur nomen noſtrum, quod eſt titulus integræ libertatis. Tertia rurſus occurrit ratio ſollicitans ſingulos homines ad componendam vitam ſuam juxta ſanctiores ritus à Chriſto Domino conſtitutos, prout expedit vnicuique hominum ſorti: nam eſſet incongruum coniugatos velle æmulari mores eorum, qui ſe arctioris clauſtri carceri mancipарunt. Illa hæc ratio petitur à natura inconſtanti animæ, quam nullus omnium ſtatus adeò afficit, vt eo gaudere queat; omnia namque ei noua placent: vnde ſi pertæſa laborem aſſiduum, quem ſecum vehit ardua virtutum praxis, hoc ſibi imponit penſum, vt in eo virtutis gradu ſiſtat; profectò rem ſibi indixit difficilis negotij, & ſuperantis animæ vires. Eamobrem neceſſe eſt animam retrocedere, ſi procedere ei non inſedit. Et hoc validum eſſe reor argumentum ad prouocandas animas: ſcilicet fore eas deteriores, ſi non ſatagant eſſe meliores; quia anima inquies nunquam vni eidemque puncto aſſueuit. Ita Theodorus Abbas apud Caſſianum. *Nulla virtus poteſt immobiliter ab homine poſſideri; ſed vt parta iugiter teneatur, neceſſe eſt eam ſemper illa qua acquiſita eſt ſedulitate atque induſtria cuſtodiri.*

Anima nequit in eodẽ ſtatu diu remanere.

Ex SS. Patribvs.

Caſſianus coll. 6. c. 14.

In huius rei figuram, Iſaac puerili pubeſcentis ætas hoc dicendi ſchemate deſcribitur: *Proficiens creſcebat Iſaac.* Illic ſubodoratur ineſſe myſterium Gregorius Nyſſenus, ſic verſans illum locum. *Neque enim conſiſtebat, ſed magnis ſemper ſpatiis progrediebatur: creſcebat virtutum ſtudiis, & officiis: creſcebat iuſtitia, & pietate.* Eodem ſcribendi tropo vſus eſt Lucas vt congruo penicillo, ad lineandam perfectionem parentum Ioannis, Chriſti Domini præcurſoris. Sic ille. *Ambo iuſti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & iuſtificationibus.* Iuſtitiam & inceſſum nexu indiuiduo implectit; quia hiulca & deficiens eſt iuſtitia, quæ virtutum progreſſu maiora in dies non ſuſcipit incrementa. Audiendus in eo themate ſcholiaſtes egregius; Petrus ſcilicet Chryſologus, quem accipe. *Incedit qui non ſtat in triuiis peccatorum: qui peregrinum ſe hoc ſentit in ſeculo: qui aſperas virtutum intrat intrepidus manſiones: qui montes iuſtificationum, mandatorum colles indefeſſus viator aſcendit, vt præſentia parentis Dei, patria cœleſtis beatitudine perfruatur.* Ad idem perfectionis arcanum pertinet illa adiectio recenſita à Luca, qui meminit, grandæuos parentes Ioannis Baptiſtæ inoffenſo pede decurriſſe viam mandatorum Dei, ſubiicit has voces: *Sine querela.* Quaſi diceret: Eſto queruli homines leuiuſcula ſuſpicione mali offendantur; nemini tamen moleſti ſunt illi, quos perfectionis alta cupido tenet: nimirum apud eos degit Ioannes, id eſt, gratiarum cumulus ingens Neque ab eo ſcopo aberrat Chryſologus, ad ſuam trutinam appendens illum verſum hoc tenore: *Quis fumo neſcius cupiditatum tranſit incendia? quis vitæ lubricum nunquam lapſus euadit? per vitiorum gurgites quis impollutus incedit? carnis negotia, vitæ cauſas, actus mundi quis peragit, & non erit in querela, cùm naſci ipſum plenum ſit & lacrymis, & querelis? Namque parturiens queritur ex dolore, & natus in lacrymas queritur ex natura. Sed in Zacharia & Elizabeth reatus occidit, periit querela, omnis eſt amputata cauſatio; quia in illis parabatur, vnde tota ſanctitas naſceretur.*

Gen. 21.

Greg. Nyſſenus.

Luc. 1.

Chryſol. ſ. 89. Perfectionis ſtudiũ nullas agnoſcit moras.

Idem vbi ſuprà. Perfectio animã quietam dicit.

Vides, quantis præludiis natiuitas Ioannis Baptiſtæ fuerit honorata, Deo præmonente, magnos gratiarum cumulos congeri tantùm ab eis, qui incedunt in omnibus mandatis, nullo eos planè vitio remorante. Eò etiam ſpectant illa eiuſdem Lucæ verba: *Ambo proceſſerant in diebus ſuis.* Vnde Chryſologus in gratiam perfectionis ita fatur. *Proceſſerant, non deceſſerant: vixit in ſanctis ætas, non defecit; ſed proceſſit. Aut quid illis deficit, quibus accedunt ſemper incrementa virtutum?* Profectò vt ille ſeipſo melior eſt in dies, quem aſſidua virtutum praxis excolit; ita ille non procul à ruina eſt, qui ſibi præclarè geſtorum ferias indixit gratia fatiſcente.

Ibidem.

SENSVS MORALIS.

Homo perfectionis incurius in peiora ruit.

In hæc verba:

Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

ARTICVLVS V.

Ex Philoſophia, et Sanctis Patribvs.

ATHalia fœmina famoſa, vtpotè damnata in fœdam omnium ſcelerum praxim: fœmina hæc exoſa Deum expilauit templum eius, vaſaque ſancta tranſtulit in delubrum Baalim; ſed Deo vindicante ſuas iniurias, gladio vindice ſacrilega mulier occubuit: & ruina eius fuit inſtauratio templi, quam procurauit Rex Ioas, multâ pecuniâ vndique conquiſitâ. Et quia nihil in hoc æuo diuturnum eſt, & omnia vetuſtate labant; præfatus ille Ioas reſpiciens ad ſarta tecta templi, penes ſacerdotes repoſuit magnum auri pondus, vt huius æris obſequio conſuleret ſacris ædibus obſoletis. Simili cautione Deus prouidit animarum ruinis. Nempe inſtituit Sacramentorum vſum omnibus obuium beneficio ſacerdotum. qui & aliâ pecuniâ reparant hominum diſpendia, videlicet ſuggerendo praxim virtutum, quæ ſunt è regione vitiorum, quæ arietant in myſtica templa Dei,

Exordium congruum ad concionem de perfectionis ſtudio indefeſſo.

2. Paral. 24.

Dei, ſcilicet in animas, quarum omnia vaſa Deo olim ſacra in Baptiſmo, poſtea præualente vitio dæmoni mancipantur: tunc maximè, quando omnes animæ facultates, nihil niſi impium verſant, illectæ voluptatum aucupio. Vt ergo inſtauremus ingruentes quotidie animarum ruinas, quas ingerit natura in malum prona, par eſt conſulere ærarium templi, conueniendo ſacerdotes, vt illis quæſtoribus habeamus opes neceſſarias ad ſarta tecta noſtra. Non ſatis eſt ſemel & iterum adire ærarium templi, id eſt, haud quaquam ſufficit parcè vti Sacramentis, & raro virtutum vſu frui; ſed operæpretium eſt, multa edere virtutum ſpecimina, & familiarem habere vſum Sacramentorum, ſi animo inſedit quotidiana animarum deliquia reparare.

Sacramentorum frequens vſus neceſſarius eſt ad reparandas animæ ruinas.

Eò pertinet illud Philoſophiæ theorema: *Nullum violentum perpetuum.* Vnde arguo, virtutes non fore diuturnas, quas quis rarò & remiſsè profitetur. Etenim virtutis indoles vim facit ingenio hominis corrupto, atque ita virtutis profeſſio eſt quid violentum laceſſens animam, cui propenſio in malum abiit in naturam, vtpotè velut inſita ex traduce. Homines namque ſati parente vitiis obnoxio, eius contagiu vitus illud participant; proinde inualeſcente ætate, ſimul & procliuitas in vitia iugiter adoleſcit: vt Deus ipſe hominum ſortem miſeratus ait, mundo adhuc poſito in incunabulis: *Nequaquam vltra maledicam terræ propter hominem: ſenſus enim & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua.* Cùm ergo altè radicata ſit illa in homine mala propenſio, & ſit veluti tenax habitus; eſt indiga ſollicitudinis magnæ ad hoc vt funditus euellatur. Vnde licet aliquando anima aſſurgat in aliquos virtutum actus; ſi poſtea feſſa labore capiat inducias, illa praxis modicam facit impreſſionem, ideoque vt violenta parum durat, in eam peruerſâ animarum indole præualente. Fitque anima deterior præguſtato virtutum vſu, quem turpiter abdicauit.

Ex Philoſophia. *Ariſtotel. l. 1. de cælo text. 18.*

Geneſ. 8.

Virtutũ praxis eſt veluti quid violentum homini.

Vt ergo fiat anima cautior, debet omnem mouere lapidem, vt quod hactenus violentum fuit, abeat in naturam. Hoc præſtabit, ſi refricet crebros virtutum actus; namque ex placito Philoſophorum, habitus acquiſiti repetitis actibus ingeruntur. Ergo cùm repetere crebros virtutum actus perinde ſit, ac perfectioni ſedulò incumbere; neceſſe eſt hominem ſtudere illi negotio, & ſic perfici, ſi non vult eſſe deterior: quippe, vt præfatus ſum, remiſſa virtutum praxis aliqualem homini violentiam facit, ſed momentaneam quia nihil violentum perpetuum. Diligens verò virtutum vſus eas ſic affricat animæ actibus intenſis, vt quod violentum fuit initio, fiat naturale poſtmodum in progreſſu, ac proinde diuturnum. Itaque fit homo præſtantior, cui vegetior ineſt cupido boni, proſiliens in effectum: namque aſſidua conſuetudine virtutum natura defæcata, facit eas ſibi vernaculas, atque naturales; quod autem naturale eſt, illud ægrè deliquium patitur.

Quomodo virtus poſſit eſſe in homine perpetua.

Perfectionis incuria hominem deteriorem facit.

Inſtabis, virtutes nullâ omnino induſtriâ poſſe fieri naturales; quia contraria non coeunt: Sed natura humana eſt veluti conſita vitiis, iuxta ipſius Dei laudatam ſententiam affirmantem, omnia quæ hominis ſunt, eſſe prona in malum: Ergo vitia & virtutes haudquaquam ſimul afficient animam, ſicque nuſquam virtus erit homini naturalis. Reſpondeo, bifariàm aliquid eſſe naturale. Primò ſuppoſitâ naturâ, ſtatim effluat illa proprietas, ſicuti calor ignem conſequitur. Eo modo virtus non eſt homini naturalis; imò verò diſcolor eſt, & faceſſit homini negotium, ob naturam, Adami crimine ſauciatam. Rurſus, naturale ſumitur pro eo, quod eſt naturæ conueniens, vt albedo eſt naturalis chartæ, licet omnis charta non ſit alba. In eo ſenſu virtus eſt naturalis homini; ſiquidem ex Dionyſio, conueniens eſt homini viuere ad arbitrium rectæ rationis: Ergo cùm virtutum práxis pertineat ad vſum rectæ rationis; virtus erit homini naturalis. Præterea ex Ariſtotele, *Virtus eſt diſpoſitio perfecti.* Atque ita, quod perfici poteſt, illud eſt etiam capax eius, quod aliqualem ei perfectionem affricare poteſt. Ergo cùm ex Ariſtotele homo naturaliter inclinet in cognitionem veri, & in appetitum boni; poterit vtrimque perfici, & ſic virtutes intellectuales, & morales, quæ pertinent ad intellectum, & ad voluntatem, erunt homini naturales. Macte igitur, ô homo, & memor eſto indolis tuæ, quam à Deo bonam ſortitus es; non te deſeret inſtitutor ingenij tui, ſi ſtrenuam nauas operam, & quam decet adhibere ad infeſtos habitus extirpandos. Si ſecus faxis, proculdubio natura dehiſcente fies deterior, vtpotè vitio prænalente. Quemadmodum enim aqua tepens, cui calor deforis adueniens vim intulit, citiùs alterâ congelaſcit; ita anima tepida, vecorſque, in acediam fracta, poſt aliqua rudimenta virtutis, in vitiorum omnium barathrum delabitur, & extincto prorſus omni calore pietatis, infelix tota vitiis obrigeſcit.

Quomodo virtutes ſint homini naturales.

Dionyſius l. de diuin. nomin. cap. 4.

Ariſtot. l. 7. Phyſic. text. 17.

Idem lib. 1. Metaph. & 1. Eth. cap. 1.

Perfectio eſt ſeriaũ impatiens, ne otiando breui amittantur bona lõgo tempore comparata.

In ea hiſtoria naturæ nouercantis, familiare eſt exemplum naiculæ vi remorum aduerſo flumine renitentis: vigente brachiorum œſtro percita nauis ſuperat impetum aquæ; ſed otiante remo, nauis acta fluminis obſequio, vnâ morulâ perdit hoc ſpatium omne, quod vno die confecerat valido brachiorum niſu, & viribus indefeſſis. Ea ſimilitudo proſtat apud Caſſianum ita fatum: *Neceſſe eſt aut renouatus quis ſpiritu mentis ſuæ per ſingulos dies proficiat, ad ea quæ ante ſunt ſe ſemper extendens, aut ſi neglexerit, conſequens eſt, vt retro redeat, atque in deterius relabatur. Neceſſe eſt enim aut virtute brachiorum torrentis alueì impetum deſecantem ad ſuperiora conſcendere, aut remiſſis manibus, ad præceps prono amne reuocari.* Idcircò Theodorus Abbas, quem ibi memorat Caſſianus, veritus incommoda acediæ, familiarem habebat iſtam ſententiam: *Debemus ad virtutum ſtudia irremiſſa curâ nos ſemper extendere, ne ceſſante profectu, confeſtim diminutio ſubſequatur: non acquiſiuiſſe enim, minuiſſe eſt; quia deſinens proficiendi appetitus, non aberit à periculo recedendi.* Luculenter hoc argumentum verſat Bernardus, meditans quare Sponſa Canticorum dixerit aduenisse tempus putationis: alibi eum laudaui, ſed quia truncam illic recenſui ſententiam eius; illam nunc integram accipe, & appoſitè ad intentum meum, de anima excolenda iugiter, ne in perniciem eius vitiatur pene adoleſcentiam. Hæc ille: *Quis ita ad vnguem omnia à ſe ſuperflua reſecauit, vt nil ſe habere putet putatione dignum? Credite mihi, & putata repullulant, & effugata redeunt, & reaccenduntur extincta, & ſopita denuò excitantur. Parum eſt ergo ſemel putaſſe, ſæpè putandum eſt, imò ſi fieri poſſet, ſemper; quia ſemper quod putare oporteat, ſi non diſſimulas, inuenis. Quantumlibet in hoc corpore manens profeceris, erras ſi vitia putas emortua, & non magis ſuppreſſa.*

Ex SS. Patribus. *Caſſian. coll. 6. cap. 14.*

Ibidem.

Bernardus ſerm. 58. in Cant.

Velu

Quare ſemper ſoſiſtendum ſit morbificationi.

Velis nolis intra fines tuos habitat Iebaſans : ſubiugari poteſt, ſed nen exterminari. Scio, iaqait, qaia nen habitat in me bonum. Parum eſt niſi & malum ineſſe fateatar. Ais : Non quod volo bonum hoc ago, ſed quod odi malum illad facio. Si autem quod odi illad facio, iam non ego operor illud, ſed qaod habitat in me peccatum. Aut te ergo ſi audes prafer Apoſtolo, nempè ipſius iſta vox eſt, aut fatere cum ille te quoqae vitiis non carere. Mediam denique vitiorum virtas tenet, ac proinde ſedula eget non ſolùm patatione, ſed

Virtuti nullæ ſunt feriæ concedendæ.

& circumciſione. Alioqain verendum ne circamquaqae à labentibus, vel potiùs rodentibas vitiis, illa dum neſcis paalatim elangueat, aut ſi ſupercreuerint ſuffocetur. Vnam in tanto diſcrimine conſilium eſt, obſeruare diligenter, & mox ve renaſceatium capita apparebaat, prompta ſeueritate ſaccidere. Non poteſt virtus pariter cum vitiis creſcere. Ergo vt illa vigeas, iſta creſcere non ſinantur. Tolle ſaperflua, ſalubria ſurgunt : vtilitati accedit quidquid cupiditati demis. Demus operam patationi. Patetar cupiditas, vt virtus roboretur. Nobis putationis ſemper eſt tempus, ſicut ſemper eſt opas. Hactenus ille Sanctus, apprimè verſatus in ea virtutis omnigenæ diſciplina.

Illud indefeſſum ſtudium, quod Bernardus ingerit ad defæcandas animas, adſtruit meam ſententiam, quæ concludit, hominem in deteriora labi, ſi detrectat virtutis obſequia. In ea ſententia quoque fuit Salomon, vſus dictionum abditis inuoluctis.

Prouer. 27.

Sic ille : *Stillicidia eiicinnt hominem de domo ſaa ia die hyemali.* Quem locum erudite expendit Caſſianus hoc contextu:

Caſſianus coll. 6. c. 16.

Negligentia quàm lethalis ſit animæ aliàs intenſæ ſtudio perfectionis.

Mentie iacuriam domati comparauit, tectoqae neglecto, per qaam prime penetrant ad animam ſtillicidia paſſionum, qaa ſi leuia negligantur, corrumpant tigna virtatam, & poſt hac inſtaant imbres largiſſimi vitiorum, per quos in die hyemali, id eſt, tempore tentationis ingraente, expellctar mens de habitatione virtutam, ia qaa circumſpecta ſe diligentia retiaens, velat ia domus propria poſſeſſione reqaieuerat. Vt huic diſpendio occurras, ô homo cupide melioris ſortis, caue inducias, ſed totus irrequieto conamine gratiæ collabora. Æmulare zelum Zachariæ, & Elizabeth, quos Lucas ait fuiſſe *Incedentes in omnibus mandatis, & iuſtificationibus Dei ſine qaerela.*

Chryſol. ſer. 91.

Perfectionis ſtudiũ quibus gratiarum dotibus animas afficiat.

Vide ſuperiori articulo, quomodo Chryſologo ſapiat ille verſus, quem denuò alibi ſic expendit congruè ad intentum meum. Ita vir ille melliloquus : *Incedentes dixit, vt eos oſtenderet cucurriſſe virtatibus, non ſtetiſſe : & ambalaſſe in via iuſtitia, non ſediſſe: nec remanſiſſe in itinere mandatorum, ſed ad mandatorum plenitadinem perueniſſe. Beati quos peccatis, non vulnerat crimen; ſed beatiores iſti, qaos tetigit nec qaerela. Si pueritia, ſi adoleſcentia, ſi iuuentus ſine querela eſt, qualis horum ſenectus ? Si tale initium, qualis finis ? Aſcendiſſe iuſtificationam vertices, colles mandatorum, nec in aliqao titubaſſe, eſt gratia ſingalaris, eſt vnice fœlicitatis inſigne.*

Quiſquis igitur retrogradi metuit, is ne ſit ſegnior in progreſſu, ſed omnes animæ neruos ſic contendat enitendo ad ardua, vt fauſtis auibus aſſurgendo, tandem auſpicatò ad optatum virtutis apicem euehatur.

SENSVS MORALIS.

Diſciplina Chriſtiana iugiter vrget ſuos Profeſſores ad perfectionem comparandam.

In hæc verba :

Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

ARTICVLVS VI.

Ex Historia, et Vtroqve Ivre.

ARiſtoteles arbitratus, acui mentis aciem deambulando, ſuos diſcipulos illi medico exercitio aſſuetos erudiit, vnde & ab ambulatione nomenclaturam accepit illa Ariſtotelis ſecta, dicta Peripateticorum, id eſt deambulantium : nam περιπατέω perinde eſt ac deambulo.

Ad quid nos obſtringat nomē Chriſtianum.

Similem ferè denominationem ſortita eſt diſciplina Chriſtiana : nimirum nomen habet ab alacri motione, quæ vncta corpora conſequitur, ita vt ſors Chriſtianorum ſit veluti ſtatus athletarum, quos vnctio faciebat in diſcrimina alacres, & expeditos. Itaque Chriſtiani nomen deductum à verbo, χρίζω, id eſt, vngo, hominem initiat diſciplinâ exoſâ requiem illam ignauam, quæ hominem frangit, faciendo eum ineptum ad grandia moliendum.

Chriſtianus nomen eſt actionis neſciæ feriarum.

Vox illa maſcula eſt, ſuoſque bajulos eâ panopliâ cataphractos erudit ad ardua audendum: ea ſcilicet, quæ meminit Chriſtus illa paræneſi: *Eſtote ergo vos perfecti, ſicat & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* Eo breuiloqoio prudens hic præceptor diſciplinæ ſuæ ſummam fecit : quippè profeſſio Chriſtiana concludit omnes omnium virtutum vſus; neque Chriſtianis in ea virtutum alea

Chriſtianæ diſciplinæ ſumma eſt, currere. 1. Cor 9.

ſufficit ambulare, vt Peripateticis, ſed currere incumbit, juxta illud Pauli: *Sic currite, vt cōprehendatis.* Eamobrem ille idem Apoſtolus, Chriſtianum eſſe, perinde cenſuit ac currere : increpans enim Galatas ob aliquos eorum nœuos, quos in fidei norma contraxerant, illos ferijt hac cenſura: *Currebatis benè, quis vos impediuit ?*

Galat. 5.

Vbi nota, hæc omnia quæ remorantur incrementum perfectionis noſtræ, eſſe impedimenta iniuria animæ decurrenti.

Plerique olim vt facerent ſibi nomen grande, magnos induerunt animos, ita ſe aptantes ad illuſtria facinora; nihilque non operoſum moliti ſunt, vt vilia ſtipendia humanæ gloriæ mercarentur. Meliùs nobiſcum actum eſt, & æquiori ſorte dignati ſumus : etenim nobis nomen magnum inditum eſt citra vllum facinus egregium, ea tamen lege, vt nihil indignum hoc nomine committamus.

Blandina virgo ſolo nomine Chriſtiano gloriata.

Eo argumento edocta virgo Blandina eluſit omnes tortorum minas, & tormenta : nimirum tentata de abiuranda fide, audacter reſtitit in has effuſa voces : *Chriſtiana ſum, nihil apud nos ſceleris admittitur.* O ſponſam Deo dignam, cui ſolum fidei nomen congruus fuit aculeus ad fortia audendum, & turpia deteſtandum !

Ex historia. Baronius annal. tom. 2. ſub ann. 179.

O homo, non pudeat te diſcere à virgine, quibus armis diabolo reſiſtatur ! Habe in tuos vſus familiarem hunc clypeum, ſiquæ ſpicula intorquet dæmon; *Chriſtianus ſum, nihil apud nos ſceleris admittitur.* Tantúmque abeſt, vt Chriſtianum nomen & crimina coëant, quin potiùs titulus ille ſonat

quid

quidpiam grande, nimirum virtutum omnium compendium, ſtatumque animæ defæcatum. Eodem nomine armatus diaconus quidam Vienneſis, nomine Sanctus, patriam ſuam, parentes, & ſortem ſiluit in tormentis, quæ ſubiit Chriſti cauſâ: ad omnia namque interrogata vnum hoc ſubiecit: *Chriſtianus ſum.* Quaſi diceret: Fruſtra in me facitis periculum quid valeant exquiſiti cruciatus ad labefactandas animas; quamdiu recolam nomen profeſſionis cui me deuoui, tamdiu mihimetipſi conſtabo nam Chriſtianum eſſe, & martyrem, perinde eſt.

Chriſtiani nominis quanta ſit virtus. Euſeb. lib. 5. cap. 1. Sancti Diaconi vox vna in tormentis, Chriſtianus ſum.

Diſciplinæ Chriſtianæ profeſſio altè meditata, animo ingeret propoſitum tenax excolendi animam ſuam ſtudio perfectionis, quam ſuggerit eruditio hæc cœleſtis, vt ſuo exemplo illuſtri oſtendit Pelagius puer impubes, tredecim annos natus. Is datus obſes pro auunculo ſuo Ermoigo Epiſcopo Cordubæ, ſpecimen edidit inſigne ſuæ Religionis auitæ: nam cùm eſſet corpore eleganti, & facie venuſta vſque ad ſtuporem: Rex Abraham, à quo tenebatur, eum amore obſcœno deperiit: vtque morarum impatiens eſt hæc prurigo, Rex ille impudicus auſus eſt immane nefas: irrita tamen fuere conamina obſcœni hominis in puerum, qui ſuprà ætatem vegetus obſtitit, fortiter eludens ſpurciſſimi hominis inſultus, in has erumpens voces: *Chriſtianus ſum, cui nequaquam licet turpia perpetrare.* Ea voce perculſus Rex, & ægrè ferens ſuæ libidinis incendia non reſtingui, iuuenem hunc formoſiſſimum in fruſta crudeli funere laniauit. O iuuenem æuo longiore dignum, ni grandæui hominis atque magnanimi partes omnes puerulus obiiſſet! Chriſtianum nomen caſtitati decorem adiecit, faciens eam Deo ſacram: & caſtitas illibata, nomini Chriſtiano nihil tulit indecorum.

Chriſtianus nomen eſt martyrij. Baronius to. 10. ann. ſub ann. 925. ex Raguelo authore illius æui. Pelagij pueri caſtitas admiranda.

Vt hoc Chriſtianum nomen indueret Iuſtinus Philoſophus, vir famoſus rerum omnium peritia, quam callebat, nomen ſuum Chriſto dedit, ea confeſſione præuia, ſe luſtraſſe canones & dogmata omnium ſectarum, & vbique lacunas & pleraque hiulca reperiſſe, quæ animum ieiunum relinquebant, inſanque requiem animæ nactum in indagine diſciplinæ Chriſtianæ, quam aiebat eſſe abſolutiſſimam omnium diſciplinam, cuius argumenta ſunt virtutes omnes vernaculæ Chriſtianis, vt ait Hieronymus, affirmans ſolum Chriſtiani hominis habitum, ſi is eſt qui Chriſtianum decet, infidelium hominum vitia condemnare. Hic ille carpit Iouinianum hæreſiarcham, gulæ & ventris vile mancipium. *Fauent tibi craſſi, nitidi, albati: quoſcumque formoſos, calamiſtratos, quos crine compoſito, quos rubentibus genis videro, de tuo armento ſunt; imò inter tuos ſues grunniunt. De noſtro grege triſtes, pallidi, ſordidati, & quaſi peregrini huius ſæculi: licet lingua ſermone taceant, habitu loquuntur & geſtu.* Chriſtiana profeſſio & virtutes alternis obſtetricantur: namque Religio ſuos profeſſores initiat amore virtutum, & virtutes excultæ produnt diſciplinam Chriſti, quæ homines tantùm ingenuos decet, vtpote ſocia libertatis.

Chriſtianus Iuſtinus Philoſophus in Dialogo cum Tryph. Iudæ. Chriſtiana diſciplina eſt abſolutiſſima omnium. Hieronymus lib. 2. in Iouinianum. Chriſtiani vtplurimū ſubpallidi.

In gratiam huius diſciplinæ conditæ ſunt leges, quibus cautum eſt, ne quis Paganus, aut Iudæus haberet mancipia Chriſtiana. Ecce legem. *Græcus ſeu Paganus, & Iudæus, & Samaritanus, & alius hæreticus, id eſt, non exiſtens orthodoxus, non poteſt Chriſtianum mancipium habere, quia & & ipſum mancipium Chriſtianum ad libertatem peruenit.* Imperator credidit indecorum, Chriſtianum hominem, hominis alterius ſubiici ſeruituti. Similem legem tulerant Imperatores Honorius, & Theodoſius hoc tenore ſancitam. *Iudæus ſeruum Chriſtianum nec comparare debebit, nec largitate, vel alio quocumque titulo conſequetur. Quòd ſi aliquis Iudæorum mancipium, vel Chriſtianum habuerit, vel ſectæ alterius, ſeu nationis crediderit ex quacumque cauſa poſſidendum, & id circumciderit: non ſolùm mancipij damno multetur, verùm etiam capitali ſententia puniatur, ipſo ſeruo pro præmio libertate donando.* Si rem ingloriam Principes arbitrati ſunt, ſeruili contagio pollui nomen Chriſtianum; collige quàm Deo ingratum ſit, videre in homine Chriſtiano vitia pullulare: namque magis iniurius eſt nomini Chriſtiano ille, qui vitiis ſeruit, quàm is, qui corpore tantùm tenus, terreno Domino mancipatur. Ante Deum enim libertas attenditur, non ex ſorte ſed moribus, iuxta veridicam iſtam Ambroſij ſententiam. *Non natura ſeruum facit, ſed inſipientia: nec manumiſſio, ſed diſciplina liberum. Eſau liber natus eſt, & ſeruus factus eſt. Ioſeph venditus in ſeruitutem eſt, & electus eſt ad poteſtatem, vt ſuis emptoribus imperaret. Non dedignabatur tamen obſequium ſedulitatis, ſed tenebat virtutis faſtigium, conſeruabat libertatem innocentia, integritatis auctoritatem. Vnde pulchrè Pſalmiſta ait: In ſeruum venundatus eſt Ioſeph: in ſeruum, inquit, venundatus eſt, non ſeruus factus eſt. Humiliauerunt in compedibus pedes eius, non animam eius. Quomodo enim humiliata eſt anima, de qua dicit: Ferrum pertranſiit anima eius? Nam cùm aliorum animas peccatum tranſeat; ferrum enim peccatum eſt, quod eſt penetrabile; Ioſeph ſancti anima ita non patuit peccato, vt magis peccatum ipſa penetraret. Denique nec herilis illecebra flexus eſt delinimento: ut immeritò flammas non ſenſit libidinis, quia maiore diuina flagrabat ardore gratiæ.*

Chriſtianus non ſeruus eſſe poteſt Iudæi, aut Pagani. Ex Ivre Civili. Lege 1. Cod. Ne Chriſtianum mancipium l. 1. tit. 10. Leg. Iudæi Cod. eodem tit. Chriſtianus nomen eſt libertatis. Ex SS. Patribvs. Ambroſ. in Pſal. 104. Seruus propriè nemo naſcitur, ſed fit.

Itaque præſtantior eſt animæ libertas, quàm corporis, ac proinde ſi legibus adſtruitur libera conditio hominis Chriſtiani, eo ſolo nomine, quòd Chriſtianus eſt; potiori ratione debet eſſe expers vitiorum ille, qui congruam vult agere vitam nomini Chriſtiano: Siquidem titulus ille aſſertor eſt libertatis, in quam nihil etiam ipſa vincula poſſunt, iuxta illud Ambroſij effatum: *Contractus non mutat genus, non ſapientia adimit libertatem.* Ille idem Sanctus hoc confirmat exemplo Pelagiæ Virginis & martyris, quæ libertatem integram ſeruauit etiam in vinculis. Ita Ambroſius, *Quid ſublimius Sancta Pelagia, qua vallata perſecutoribus, priuſquam tamen in eorum conſpectum veniret, aiebat: Volens morior, nemo me continget manu, nemo oculo proterno violabit virginem, mecum fero pudorem, mecum incolumem verecundiam: nullum prædones lucrum ſuæ capient inſolentiæ. Pelagia Chriſtum ſequetur, libertatem nemo auferet, nemo captiuam videbit liberam fidem, inſignemque pudicitiam, & proſapiam prudentia. Quod ſeruum eſt, hic manebit nullos in vſus debitum. Magna igitur pia virginitatis libertas, quæ ſepta agminibus perſecutorum, inter maxima pericula integritate & vita nequaquam inclinata eſt. At non ille liber, qui ſeruit auaritia, non poteſt enim poſſidere vas ſuum. Non ille liber, qui ſeruiens deſideriis, & voluptatibus vago fluctu*

Idem vbi ſuprà. Ibidem. Virginis Pelagiæ virtus in vinculis.

ſluctuat mare. Non ille liber qui curuatus ambitu ſeruit alieno; ſed ille liber, qui poteſt dicere: Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate. Eſca ventri, & venter eſcis.

Chriſtiani nominis etiã cupido liberos facit.

EX IVRE CANONICO.

Iure etiam Canonico cautum, non ſolùm eum, qui Chriſtianus eſt, eximi iugo ſeruitutis, ſed etiam eos, quos aliqua cupido tenet nominis Chriſtiani; ita vt velle dare ſuum nomen Chriſto, ſit veluti quædam ingruentis ſponſio libertatis. Bibe igitur aquas de ciſterna tua, ô homo Chriſtiane, ex profeſſione tua argumenta ſume liberiore vita frui: pudeat te profiteri ſtatum, qui liberos tantùm homines decet, à quo tamen es incultis moribus alienus. Ecce decretum Pontificis Gregorij IX. *Nulli Iudæo, baptizatum vel baptizari volentem, emere liceat, vel in ſuo ſeruitio retinere. Quòd ſi quem nondum ad fidem conuerſum cauſa mercimonij emerit, & poſtmodum factus ſit, vel fieri deſideret Chriſtianus: datis pro eo duodecim ſolidis, ab illius ſeruitio protinus ſubtrahatur.*

Capite Nulli Iudæo. De Iudæis & Saracenis decretal. lib. 5. tit. 6.

Numeriani Imperatoris induſtria vt ſe vrgeret ad praxim virtutis.

Titulus ille inſignis eoſdem Chriſtianis in gerere animos debet, quos Numeriano addidit Imperatoris nomen grandiloquum. Princeps ille inclytus nequando deeſſet nomini ſuo, ſe ſic vrgebat: ESTO QVOD AVDIS. Quaſi diceret: O Numeriane, audis te Imperatorem appellari, caue ne detrahas nomini ſummo, actibus ingloriis: eum te gere, quem decet nomenclatura Principis eminentis. Ita & compellare fas eſt ſingulos quoſque homines Chriſtianos, eos hortando, ne quam inferant maculam nomini integræ libertatis. Præco verbi Dei, luculentam habes hîc materiam diſcurrendi: & hoc eſto tibi exemplùm parænesis. Chriſtiane interpretare nomen tuum, & deprehendes eſſe vocem virtuti omnigenæ ſynonymam. ESTO QVOD AVDIS. Euoluto cortice nominis huius, ſeſe medulla prodet opima tibi; quippe tota perfectorum ſors illo titulo reconditur. Quodque auribus ſingulare delicium eſt, ſi propiùs accedas ad ſuaue melos editum illa voce, profectò gratiſſimus concentus chori omnium gratiarum illo Chriſtiani nomine reſonabit: ESTO QVOD AVDIS. Demum hoc nomen eſt adeò ſeruitutis impatiens, vt vtroque Iure nefas ſit homini Chriſtiano iugum imponere ſeruitutis: caue ergo, ne ſeruias peſſimis dominis, ſcilicet vitiis, quibus maximè læditur hęc libertas Chriſtiano nomine lineata. Quæ autem ſit illa, audi rurſus ex Ambroſio.

Chriſtiani nominis encomia.

EX SS. PATRIBVS.

Ambroſ. in Pſal. 104.

Chriſtianus omnis quomodo ſit liber.

Sic ille: *Iudæus ſub lege, Chriſtianus per Euangelium. In lege ſeruitus, in Euangelio libertas, vbi cognitio ſapientiæ. Omnis ergo qui Chriſtum recipit, ſapiens: qui autem, ſapiens: liber. Omnis igitur Chriſtianus, & liber & ſapiens. Docuit me tamen Apoſtolus quòd vltra ipſam libertatem ſit, vt & ſeruire libertas ſit. Cùm liber, inquit, eſſem, omnium me ſeruum feci, vt plures lucri facerem. Quid eſt vltra libertatem, niſi habere ſpiritum gratiæ, habere charitatem? Libertas enim liberum facit hominibus, charitas amicum Deo.* Libertatem autem illam pertinere ad perfectionis ſtatum, quam ſuaſit Chriſtus, facilè videre eſt perpendenti, in quo ſita ſit ratio diſciplinæ Chriſtianæ. Nimirum illa eſt profeſſio reconditæ ſapientiæ, cuius partes ſunt, omnia æquis librare ponderibus, &: quidquid agit facere rectè nemine reclamante. Ita Ambroſius: *Sapiens liber, quoniam qui ea facit quæ vult, liber eſt. Sed nõ omnis bona voluntatis, ſed ſapientis tantùm eſt, omnia quæ bona ſunt velle. Odit enim malum, quia quod bonum eſt elegit. Ergo ſi quod bonum eſt elegit, arbiter electionis, & eligens operationis liber eſt, quia quod vult facit. Liber ergo ſapiens. Sapiens omnia quæ facit, benè facit. Qui autem bene facit omnia, rectè facit omnia. Qui verò rectè facit omnia, vtique inoffensè, & irreprehenſibiliter, & ſine damno, & commotione ſui facit omnia. Cui igitur hoc ſubeſt, vt inoffensè faciat, faciat irreprehenſibiliter, faciat ſine commotione ſui, ſine damno, nihil inſipienter faciat, ſed ſapienter omnia.*

Ibidem.

Chriſtianæ diſciplinæ quale ſit inſtitutum.

Sapiens, quis ſit.

Si quis igitur nominis immemor, vitam agit imparem homini Chriſtiano, eodem ſcommate ferietur, quo Alexander Macedo pupugit militem ignauum, cui nomen erat commune cum Alexandro, qui ægrè ferens pollui nomen ſuum, ita caſtigauit militis inertiam: *Aut muta nomen, aut muta mores.* Componendi mores in melius illi, qui gaudere volet titulo Chriſtiani, quo eadem cautione par eſt vti, qua Athenis olim fas fuit vſurpare nomina Harmodij & Ariſtogitonis, qui occiſo Hipparcho tyranno Piſiſtrati filio, vindices fuere publicæ libertatis. Speciali edicto cautum eſt, ne quis ſeruo ſuo illa nomina affingeret, quia Harmodius & Ariſtogiton Athenas ſui iuris effecerant, confracto iugo ingloriæ ſeruitutis. Ea lege Deus animaduertit olim in hominem indignum nomine Chriſtiano, eum ſic increpans, miniſterio Angeli: *Scio opera tua, quia nomen habes quòd viuas, & mortuus es. Eſto vigilans, & confirma cætera, quæ moritura erant. Non enim inuenio opera tua plena coram Deo meo. In mente ergo habe qualiter acceperis, & audieris: & ſerua, & pœnitentiam age.* Reuera opera eius non ſunt plena, qui nihil omnino perfectum ſatagit exercere, proinde ſi Chriſtianus dicitur, nomen habet quòd viuat, & mortuus eſt; & quia mors illa vitiorum eſt, nouo etiam ſcelere contaminat nomen illud, ei affricans turpem maculam ſordidæ ſeruitutis.

Alexander noluit nomẽ ſuum affingi ignauis hominibus. *Herodot. l. 6.*

Harmodij, & Ariſtogitonis nomina ſacra Athenis.

Apoc. 3. Chriſtiano nomini ſunt indigni impij.

Faxit Deus vt tandem aliquando morem geramus Ambroſio conſultori optimo, ſic congruè ſuadenti: *Deponamus igitur tam grauem ſeruitutis ſarcinam, renuntiemus luxuriæ ac deliciis, quæ nos quibuſdam adſtringunt nexibus cupiditatum, & vinculis ligant. Nihil enim prodeſt deliciæ ſtulto. Et qui à pueritiâ dederit ſe deliciis, manebit in ſeruitute, vt viuẽs mortuus ſit. Reſcindatur ergo luxuries, deliciæ reſecentur. Et ſi quis fuit luxurioſus, valedicat ſuperioribus. Recisa enim vinea fructum affert, ſemiputata frondeſcit, neglecta luxuriat. Ideoque ſcriptum eſt: Tamquam agricultura homo imprudens, & tamquam vinea homo egens ſenſu: ſi reliqueris eum, deſertus erit. Colamus ergo corpus hoc noſtrum, caſtigemus illud, redigamus ad ſeruitutem, non illud deſpiciamus, ſunt enim membra noſtra arma iuſtitiæ, ſunt & arma peccati. Si eleuentur, arma iuſtitiæ ſunt, vt peccatum in his non dominetur: ſi mortuum fuerit peccato, non regnabit in eo culpa. & erunt membra noſtra à peccato libera. Non obediamus igitur cupiditatibus eius.* Hactenus Ambroſius, cuius eloquio factus homo vegetior, ad perfectionem anhelans, gratiâ Dei, potiore omni ambroſia & nectare, condietur.

Ambroſius vbi ſuprà.

Prou. 24.

Chriſtiani hominis quænam eſſe debeant ſtudia.

SENSVS MORALIS.

Ipſa etiam corporis humani conditio animam ſollicitat ad perfectiorem ſtatum.

In hæc verba:

Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

ARTICVLVS VII.

Ex Medicorvm Disciplina.

Auguſtini magna cupido ſcientiæ.

SCiendi ea, quæ ad perfectionem animæ ſpectant, cupido tanta Auguſtino affricta eſt, vt ille ſolitus fuerit affirmare, cupere ſe ab ancilla doceri. Si homo ille omniſcius hoc ſuum votum expreſſit ſcriptis; opere ſe talem præſtitit, qualem & ſtylo ſuo finxit: nam multa didicit à matre ſua Monica ancilla Dei, quæ ipſe recenſuit in confeſſionum libro, vt propoſitum abſtinendi à vino, & aquæ refrigerio leuandi ſitim, ex obiurgatione facta ab ancilla Monicæ, carpente heram ſuam ob furtiuos vini hauſtus. A Moοica accepit ſchema moderandi præcoces animi impetus, & familiarem breuiuſcularum precum vſum. Si Auguſtino & Monicæ non fuit inglorium, doceri ab ancilla; anima non dedignabitur doceri ab ancilla, ſcilicet à carne, quæ ſpiritui iugiter ancillatur.

Auguſt. l. 9. cap. 8. 9. Monica docta ab ancilla.

Ex re Madica. Calor naturalis eſt cœleſtis. *Hippocrates l. 1. aphor. 14.*

Prima itaque rudimenta perfectionis, quæ caro ſeu corpus ingerit, duo hæc ſunt, in quibus totus perfectionis cardo vertitur. Primum eſt, corpora non creſcere, niſi beneficio caloris natiui, quem cœleſtem eſſe ars medica profitetur; adiiciens, corpora eo calore fota multo indigere alimento, ne tepeſcat ille ſidereus calor, & corpora congruum capiant incrementum. Eò pertinet ille textus Hypocratis. *Τὰ αὐξανόμενα πλεῖστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμὸν, πλείστης οὖν δεῖται τροφῆς. Quæ creſcunt corpora, plurimum habent caloris natiui, multo igitur indigent alimento.* Alterum documentum eſt, corpus nunquam in eodem ſtatu eſſe, vigente calore viuifico, quem Hippocrates animam vocat. Nam aut nutritur corpus, vel augetur. Sic præceptor. *Ἀνθρώπου ψυχὴ αἰεὶ φύεται ἄχρι θανάτου. Hominis anima ſemper fundit vſque ad mortem.* Illa duo principia ſibi conſtant in his, quæ ad perfectionem animæ pertinent. Etenim in confeſſo eſt apud omnes initiatos Theologiæ arcanis, animam non poſſe aſſurgere ad perfectionis ſtatum citra beneficium gratiæ, quam realiter non diſpeſci à charitate, affirmant pleriqué nobiles Theologi. Eſſe autem charitatem cœleſtem igniculum, quo accenditur anima, Chriſtus inſinuat dicens, ſe veniſſe mittere ignem in terras, & velle vt ardeat. Vt corpora quæ augentur plurimo alimento indigent, calore naturali depaſcente aliti ſubſtantiam, ita & anima Dei amore percita, ne lenteſcat, debet ali multa virtutum praxi vt congruo cibo, quo creſcens anima vegetatur.

Corpora quę creſcũt multo egent alimento. *6. Epidim. part. 5.*

Animæ incrementum vnde attendatur.

Duret. in l. 3. Coacarum tract. 2. pranot. 4.

Ruſſus vt ex Hippocrate, anima hominis fundit vſque ad mortem, id eſt, ex Dureto, calor naturalis aliquid molitur ſemper pertinens ad augmentum, aut ad nutricatum; ita & anima, cui gratia Dei ſuum calorem inuſſit, exoſa ferias inquies eſt, & ſemper grandia meditatur. Totum autem illud negotium augmenti & nutricatus perficitur à virtute & facultate, vt probat idem ſcholiaſtes Hypocratis ita fatus: *Virtutem intelligo τὴν ἰσχὺν, id eſt, ſubſtantiæ ipſius robur, cuius potentia eſt ipſa δύναμις, Latinè facultas dicta, quæ verſatur circa officia partis cuiuſque. Ac trium principatuum quorum dominatu regitur ipſa corporis vniuerſitas, totidem facultates eſſe dicuntur, hepatis quidem, nutritiua: cordis, viuifica: & cerebri, animalis. Porro hepatica facultatis ab hepate naturaliter conſtituto, in laude eſt ſanguificatio. Eaque ſanguificandi actio, ſicut virtute & integritate perficitur hepatis; ita ſuſcipitur ope & miniſterio illarum quatuor facultatum, quæ ab officio nominantur, attractrix, retentrix, coctrix & expultrix. Earumque omnium totidemque actionum præſidia ſunt; hepatis εὐτονία, vaſorum libertas, εὐχυλία, optima conſpiratione atque conſenſu, facultati morem gerit actio in attrahendo, retinendo, coquendo, & expurgando; vnde ſanguificatio ipſa votis naturæ reſpondet: ita illapſis tribus illis præſidiis, labefactantur auxilia τῆς αἱματώσεως, id eſt, ſanguificationis, ac nulla facultas officium facit, omniſque ceſſat actio, aut certè in vitio eſt deprauata vel imbecilla: vt eſt conditio facultatis, meatus, & chyli. Enim verò ſicut illorum trium εὐτονίας, εὐρροίας, καὶ εὐχυλίας conſpiratio eſſe debet, vt inoffenſo curſu progreſſio fiat τῆς ἰσχύος πρὸς δύναμιν, καὶ δυνάμεως πρὸς ἐνέργειαν, id eſt virtutis ad facultatem, & huius ad actionem, vnde perficitur ſanguificatio naturæ conſentanea: ſic eorum diſcordia concidit triplex illa conſenſio, actionis non morigera facultatis, nec huius virtuti, & robori principatus. Eſt quidem virtutis & roboris exolutio, ipſa perditio facultatis, & perditæ huius ſymptoma, vacuitas actionis.* Hactenus ille doctiſſimus interpres Hippocratis, & Galeni.

Idem in l. 2. Coac. c. 13. pran. 2.

Corporis augmentum & nutritionẽ erudite deſcribit Duretus.

Hepatis, cordi, & cerebri miræ facultates.

Ex prælibatis, videre eſt, quàm ſit natura ſagax in procurandis auxiliis, quæ faciunt ad corporis incrementum, & quàm familiarem admonitionem habeat anima, vt ſtudeat perfectioni ſuæ, petito rudimento ſui augmenti à momentis, quæ natura inſtituit vt corpora citiùs adaugeſcant. Habet & anima ſuas facultates corpori ſymbolicas, ſcilicet attractricem, & retentricem, coctricem, & expultricem. Deſideria feruida, & vota anhela, ſunt facultas attractrix animæ, cui optare efficaciter, attrahere eſt. Retentricis vices agit, propoſitum tenax ſeruare dotes à Deo acceptas. Coctricis partes obit efficacia charitatis, quæ animam impugnat, & digerit omnia cruda. Demum ſynderefis eſt expultrix: ea quippe excernit omnes animæ fæces, nec patitur aliquid ſordidum inibi ſtabulari Quodque ritè explicat ſtudium naturæ cupidæ ſui profectus, illæ etiam corporis facultates, integra ſuauitate nuſquam feriantur; ſed ſuum ſemper tenorem ſeruant, etiam homine dormiente. Signumque fatiſcẽtis naturæ, & mortis in procinctu, eſt illa vacuitas actionis, quam Duretus ait eſſe prænuntiam interitus. Si ergo anima compos ſui cupit eſſe, hoc ſatagat, ne quid in ea torpeſcat, ſed potius omnia conſpirent ad conſeruandam illam ſartam tectamque. Arte Medica præcipuè requiritur valorum integritas ad hoc vt perfectiorem ſtatum corpora conſciſcatur; ita & Patres vitæ ſpiritualis Antiſtites, hoc maximè petierunt, ſcilicet vt cor eſſet ab omni impura colluuie defæcatum.

Facultates animæ, quæ perfectioni eius inſeruiunt.

Syndereſis quomodo perfectioni inſeruiat.

Cordis puritas neceſſaria ad perfectionem.

Eò

Abbas Moyſes apud Caſſ. Collat. 1.c.4 & c.5.

Eò ſpectat illa Abbatis Moyſis exhortatio. *Si paulum quid à puritate cordis cogitatio noſtra deflexerit, ad contemplationem eius illico recurrentes, rurſus eam velut quadam norma rectiſſima corrigamus, qua ſemper omnes conatus noſtros ad vnum hoc reuocans ſignum, arguit ſtatim ſi à propoſita directione mens noſtra vel paululum deuiarit, &c. Quidquid ergo nos ad puritatem cordis poteſt dirigere, tota virtute ſectandum eſt. Quæ ſi præ oculis noſtris iugiter ſtatuta non fuerit, nõ ſolùm labores noſtros varios, & inſtabiles reddẽs, incaſſum ac ſine emolumento vllo cõpellet eos effundi, ſed etiam cogitationes omnes diuerſas ſibique contrarias ſuſcitabit. Neceſſe eſt enim mentem quo recurrat, cuiue principaliter inhæreat non habentem, per ſingulas horas atque momenta, pro incurſuum varietate mutari, atque ex his quæ extrinſecus accidunt, in illum ſtatum continuò transformari, qui ſibi primus occurrerit.*

Cordis puritas comparanda eſt ſeduló.

Hac ſuppoſita vaſorum integritate, facultates non deſunt ſuis partibus; ita & ſtante puritate cordis, vegetæ ſunt omnes animæ facultates.

Perfectionis ſtudium expreſſum in Sponſa Canticorum.

Vide in Sponſa Canticorum omnes illas functiones. Cùm amore languet, & petit à Sponſo, vt indicet vbi paſcat, ſuam maximè probat virtutem attractricem, quam præfatus ſum eſſe ſitam in votis feruidis & anhelis. Illam hanc facultatem attractricem ſibi ineſſe vegetam oſtendit hoc proponens. *Surgam & circuibo ciuitatem: per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea, quæſiui illum, & non inueni.* Alacris hæc facultas ſociam habuit retentricem, eadem etiam Sponſa teſte, cuius hæc ſunt eloquia: *Inueni quem diligit anima mea, tenui eum nec dimittam.* Quàm integra fuerit illi coctrix illa facultas, quæ excipit retentricem, ipſamet explicat hoc contextu: *Comedi fauum meum cum melle meo, bibi vinum meũ, cum lacte meo.* De facultate expultrice, locuples eſt teſtimonium Pſaltis, adeò auerſantis omne quod diſplicet Deo, vt ſic orare ſolitus ſit: *Auerte oculos meos, ne videant vanitatem.* Ne ergo anima deſit ſuis partibus in conciliando incremẽto ſuo, hoc ſibi imponat penſum, vt deſiderio aſſurgat ad ſuperna, concepto tædio rerum infimarum. Gratiæ, quæ influxit, iugiter inuigilet, ne effluat: amoris ignem illum foueat, cuius ope omnia cruda & aſpera decoquuntur. Denique det libellum repudij vitiis, quæ animam labefactant, expellat quidquid remoratur perfectionem animæ, & ea cautione congrua capiet incrementa.

Cant. 3. *Ibidem.* *Cant. 5.* *Pſal. 118*

SENSVS MORALIS.

PARS II. SECTIONIS.

Anima inhians perfectioni, ne aberret, Deum tantùm debet ſibi in ſcopum præfigere.

In hæc verba:

Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.

ARTICVLVS VIII.

Ex Theologia, et Sanctis Patribvs.

INgenioſa ſanè æquè ac pia eſt Richardi ſententia, affirmans animam amore Dei percitam rebus vti vt ſpeculis, quorum obiectu res amata oculis ingeritur. Sic ille: *Integer Dei amator quocumque ſe verterit habet familiarem admonitionem amoris; rebus pro ſpeculis vtitur: aſpicit cuncta quæ condidit Deus, & quo condiderit fine; & in his, non tam admirabilis, quàm amabilis ſibi occurrit.* Huius generis anima amore Dei flagrans conſiderans ἡλιοτρόπιον & σεληνοτρόπιον, id eſt, florem, cui nomen ſolſequium, & herbam luniſequam, quibus hoc eſt ingenium ex Pierio, vt ad inſtar Solis & Lunæ gyrent, hæc inquam anima ſauciata amore Dei, diſcet à rebus infimis, eſſe quid in cœlis, vnde expectanda eſt extrema manus ſeu perfectio, iuxta illam Chriſti vocem præmonentem, perfectionem noſtram eſſe appendendam ad trutinam Dei, ita vt ſimus perfecti, ſi ſimus perfecti ſicut Pater noſter cœleſtis perfectus eſt. Quippe ex Theologia, omnium rerum perfectiones in Deo præexiſtunt formaliter aut eminenter, vt in ſcaturigine primitiua bonorum omnium, quæ varios influunt in canales. Namque in tantùm res eſt perfecta, inquantùm eſt. Cùm ergo Deus ſit eſſe, à quo omnia fluunt entia; quidquid erit perfectum in entibus, illud erit illic, vnde omnia entia proceſſerunt. Sicque è re hominum eſt, attendere Deum vt omnimodæ perfectionis typum primigenium, ad quem quiſquis propius accedit, ille etiam maiores gratiarum latices exhaurit.

Tom. III.

Exordium cõgruum ad concionem de imitatione Chriſti.

Richar. à S. Victore l. de gradib. charit.

Pierius l. 58 hieroglyphic. c.47.

Ex Theologia.

Thomas 1. p. q. 4. art. 1 & 2.

Deus cauſa exemplaris omnis perfectionis.

Ad aſtruendam illam concluſionem, de perfectione omnigena exiſtente in Deo, hi textus paſſim vſurpari ſolent. *Oſtendam tibi omne bonum.* Nimirum Deus hocce verſu, ſeipſum, Moyſem affatus, graphicè lineauit, erudiens hunc Prophetam, ſe eſſe prædiuitem omnium bonorum gazam. Accedit & Ioannes in eamdem ſententiam. *Quod factum eſt, in ipſo vita erat.* Concinit & Paulus iſto tono. *Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.* Si per ipſum, quaſi per cauſam exemplarem, ſunt omnia; ergo perfectiones omnium rerum: ita vt qui videret ipſam eſſentiam diuinam videret meliùs res in ipſa diuina eſſentia, quàm in ipſis: ſicut artifex, qui operatur per intellectum & voluntatem, continet in ſe artificiatum ipſum in ipſa eius idea; quoniam idea eſt exẽplar rei, & quodammodo res exemplata ad extra; & in ipſa idea eſt meliùs & perfectiùs ipſum arte factum, quàm in ſeipſo: domus enim in mente artificis eſt conſcia vitæ eius, vtpote habens eſſe viuum, & immateriale; in re verò habet eſſe neſciens vitæ, & materiæ contagio imperfectum. Simili etiam modo, quia Deus eſt exemplar infinitum omnium creaturarum, & iſtud exemplar eſt quodammodo rei creatæ, & exemplatæ, propter ſimilitudinem, quam habet cum illis, ideo in hoc exemplari diuiniores ſunt, & continentur altiſſimo & infinito modo; atqui, ex Anſelmo, vniuerſæ res productæ, multò verius habent eſſe in Deo, quã in ſe, quia in exemplari diuino ſunt res viuæ, vt præfatus eſt Ioannes; in ſe verò ſunt res quaſi mortuæ, & corruptibiles, multiſque næuis obnoxiæ.

Exod. 33. *Ioan. 1.* *Rom. 11.*

Deus continet res omnes in ſe perfectiori modo quàm ſint in ſe.

Anſel. c. 35. monologij.

Inde liquet tituli huius veridica concluſio: ſcilicet hominem cupidum perfectionis debere attendere ad Deum vt in ſummam omnigenæ perfectionis; quia ſicut imago, vt imago eſt hominis, nullam habet perfectionem, niſi propter ſimilitudinem, & imitationem, quã refert hominem viuum; ita & homo non eſt vſquequaque perfectus, niſi vt accedit ad perfectionem Dei, illam vtique, quam Deus ab æterno, homini deſignauit.

Perfectio animæ debet eſſe ad amuſsim perfectionis Dei.

Ex SS. Patribus.

Bernard. lib. de vita ſolitaria ad fratres de monte Dei.

In huius rei fidem homines perfectos nuncupamus ſpirituales, quaſi æmulantes naturam Dei, qui ſpiritus eſt. Ita Bernardus; *Sunt perfecti, qui ſpiritu aguntur, qui à Sancto Spiritu plenius illuminantur. Et quoniam ſapit eis bonum, cuius trahuntur affectu, ſapientes vocantur. Quia verò induit eos Spiritus Sanctus, cuius affectu trahuntur, ſicut induit olim Gedeonem; Spiritus Sancti indumento ſpirituales appellantur.* Sed vt antequam ferrum reſplendeat, debet exuere rubiginem, cuius eſt aſpergine ſalebroſum; ita & anima corpori immerſa debet deponere carnales exuuias, vt tandem aliquando ſortiatur beatum illum ſtatum, ad quem ſeruatis quibuſdam cautelis & ordine deuenitur; nemo quippe de repente aſſurgit in culmen arduum. Quibus autem gradibus & momentis, fas ſit eniti ad præfatam Beatorum ſortem, ſic ait Bernardus: *Primus ſtatus circa corpus ſe habet, ſecundus circa animam ſe exercet, tertius non niſi in Deo requiem habet. Quorum ſinguli ſicut habent certam proficiendi rationem; ſic in genere ſuo certam habent perfectionis ſuæ menſuram. Initium boni in conuerſatione animali, perfecta obedientia eſt. Profectus, ſubiicere corpus ſuum, & in ſeruitutem redigere. Perfectio vſus boni, conſuetudinem vertiſſe in delectationem. Initium verò rationalis eſt, intelligere quæ in doctrina fidei opponuntur ei. Profectus talia præparare qualia opponuntur. Perfectiò cùm in affectum mentis tranſit iudicium rationis. Perfectio verò hominis rationalis, initium eſt hominis ſpiritualis. Profectus eius, reuelata facie ſpeculari gloriam Dei: perfectio vero, tranſformari in eamdem imaginem à claritate in claritatem. ſicut à Domini ſpiritu.* Hæc Bernardus.

Perfecti vocantur ſpirituales.
Ibidem.

Perfectio quibuſnam gradibus acquiratur.

Bonauent. Breuiloquij part. 5 § 6.

Placet & ſeraphici Bonauenturæ ſententia quæ concludit tribus cancellis perfectionem totam. Ait ille, tria hominem perficere, ſcilicet receſſum à malo, proceſſum in bonum, & ſtatum in optimo. Multi quippe à malo recedunt, qui non procedunt, ſolliciti de augmento gratiæ. Alij verò procedunt quidem, ſed nacti aliquod incrementum, ſibi conſtare nequeunt, ſed veluti natura dehiſcente, potius euaneſcunt. Stare in optimo, eſt perfectionis apex: qui nempe Deo adhæret, vnus ſpiritus efficitur. Vnde cùm Deus ſit ſummè ſimplex; ſancta ſimplicitas, erit ſumma perfectionis animarum, quia quò quis ſimplicior, eò etiam erit Deo ſimilior, ac proinde perfectior. Vt ergo propiùs ad Deum accedat homo, aliqualem ſimplicitatis ideam debet induere, & ſic quod eſt optimum aſſequetur. Bernardus denuo audiendus in eo argumento. Sic ille: *Sancta ſimplicitas eſt eadem ſemper circa idem voluntas, ſicut fuit in Iob, qui dictus eſt ſimplex, & rectus, ac timens Deum. Propriè enim ſimplicitas eſt perfectè ad Deum conuerſa voluntas, vnam petens à Domino, hanc requirens, non ambiens multiplicari in ſæculo. Vel eſt ſimplicitas in conuerſatione vera humilitas, ſcilicet virtutis magis conſcientiam amplectens quàm famam, cùm non refugit vir ſimplex videri ſtultus in ſæculo, vt ſit ſapiens in Deo. Vel ſimplicitas eſt ſola ad Deum conuerſa voluntas.* Magis appoſitè dixerim, ſimplicem eum eſſe, qui nihil de ſuo adiecit extra normam vnicuique à Domino præſtitutam. Verbi gratiâ, hanc homini legem Deus indixit, ſcilicet vt eſſet perfectus, ſicut Pater cœleſtis perfectus eſt: ſi huic edicto morem gerat homo, & ſe totum componat ex præſcripto Dei; profectò erit ſimplex. Sed ſi deuians ab intento Dei, ſuo Marte velit comparare ſibi aliud ſchema perfectionis; proculdubio ſortietur aliquid impurum, & proinde à præfixo ſcopo longiùs aberrabit.

Perfectio tribus cautelis concluditur.
Perfectio tanta eſt, quanta ſimplicitas.

Bernard. vbi ſupra.

Simplicitas ſancta quid ſit.

Simplex quiſnam dici queat.

Quia tamen Deum vt Deus eſt attendere res eſt perardua; ipſe Dominus omnium moderator homo effectus eſt, vt ad amuſſim eius ſeſe alij homines efformarent. Ita Auguſtinus. Homo videri poterat, ſed non ſequendus erat: Deus non videri poterat, & ſequendus erat. Vt ergo exhiberetur homini & quem videret homo, & quem ſequeretur homo, Deus homo factus eſt. Poſitus eſt itaque Chriſtus veluti ſignum ad ſagittam, vt colligere eſt paſſim ex eius eloquio, vbi ſe eſſe ait propoſitum ad exemplum. Huius generis ſunt hi textus: *Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde.* Rurſus ille liquidiùs aperit quo intento præclara ſua facinora omnium oculis explicarit. Illum conſule & hoc referes oraculum: *Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Amen amen dico vobis, non eſt ſeruus maior domino ſuo, neque Apoſtolus maior eſt eo qui miſit illum. Si hæc ſcitis, beati eritis ſi feceritis ea.* Profectò perfectionis noſtræ ſumma eſt beatitudo: hanc Chriſtus reponit penes praxim earum virtutum, quarum edidit ſpecimina. Hoc enim ſonant illæ voces: *Si hæc ſcitis, beati eritis ſi feceritis ea.* Nemo neſcit, Chriſtum eſſe exemplarem cauſam noſtræ perfectionis; hoc ſcire non eſt cardo præcipuus felicitatis noſtræ, quæ incumbit actioni, & non ſcientiæ tantùm. Eamobrem præco verbi Dei ſuos auditores potiſſimum inſtruere debet, ad Chriſtum quantùm homini fas eſt moribus aſſequendum; præmonendo, eos id præſtituros, ſi ad arbitrium Euangelij viuant, iuxta illud Gregorij exponentis ſimilitudinem hominis viſam fuiſſe inter ſancta quatuor animalia. Sic ille: *Quid per quatuor animalia, niſi quatuor Euangeliſtæ ſignantur? Nec immeritò per Euangeliſtas quatuor, perfectorum omnium numerus exprimitur, quia omnes qui in Eccleſia modò perfecti ſunt, perfectionis ſuæ rectitudinem per eorum Euangelium didicerunt. De medio enim eius ſimilitudo quatuor animalium; quia illi tūc eius corpori vniti, eius maieſtati coniuncti, & ſimul facti cū eo iudices videbūtur, qui modo perfecta opera iuxta Euangelica præcepta fecerūt ſūt.*

Quare Deus homo factus ſit.

Matth. 11.
Chriſtus eſt propoſitus ad exemplum.
Ioan. 13.
Perfectionis ſumma, quænam ſit.

Gregorius homil. 2. in Ezechiel.

Perfectio acquiritur obediendo Euangelio.

Quare autem ſimilitudo hominis aſpectui, facta fuerit obuiam, prodiens è medio quatuor animalium, luculenter explicat ille Sanctus appoſitè ad concluſionem meam, quæ affirmat, omnem noſtram perfectionem eſſe petendam à Deo, cuius ſimilitudo nos initiat cumulo gratiarum. Audiendus in eo themate Gregorius ita fatus: *Et hic aſpectus eorum, ſimilitudo hominis in eis. Quis hoc loco homo deſcribitur, niſi ille, de quo ſcriptū eſt: Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualē Deo; ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo? Hæc itaque animalia, vt ſurgere ad ſanctitatis verticem valeant, ad huius hominis ſimilitudinem tendunt. Sancta enim non eſſent, ſi huius hominis ſimilitudinē non haberent: quia quidquid in eis de viſceribus pietatis, quidquid de manſuetudinis ſpiritu, quidquid de cuſtodia humilitatis, quidquid de feruore charitatis eſt, hoc ab ipſo fonte miſericordiæ, ab ipſa radice mãſuetudinis, ab ipſa virtute iuſtitiæ, id eſt, à mediatore Dei & hominū Deo Domino traxerunt. Huius ſe hominis ſimilitudi-*

Ibidem.

Perfectionis cardo præcipuus vertitur in imitatione Chriſti.

nem

nem habere egregius prædicator oſtendit dicens: Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Ad eius nos ſimilitudinem ſurgere admonet, cùm dicit:

1. Cor. 4.

Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo cæleſtis. Igitur ſicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui de cælo deſcendit. Sanctus etenim quiſque in tantum ad ſimilitudinem huius hominis dicitur, inquantùm vitam ſui Redemptoris imitatur. Nam ab eius mãdatis atque operibus diſcordare, quid eſt aliud quàm à ſimilitudine longè recedere? Dicatur ergo de ſanctis animalibus, quòd ſimilitudo hominis in eis eſt; quia quod ſancta, quod mira ſunt, hoc in eis de ſpecie ſimilitudinis eſt, id eſt, de virtute imitationis. Caput quippe omnium noſtrûm Redemptor noſter eſt. Et per Salomonem dicitur: Oculi ſapientis in capite eius; ſtultus autem in tenebris ambulat. Tunc enim in capite oculos habemus, cùm vitam Redemptoris noſtri tacita cogitatione conſpicimus: cùm omnis noſtra intentio, in eius ſe imitationem erigit, ne ſi vias lucis aſpicere oculus mentis neglexerit, ſtatim clauſus in tenebris erroris cadat. Ad huius ſimilitudinem hominis ſurgere feſtinabat Propheta cùm diceret: In mandatis tuis exercebor, & conſiderabo vias tuas. Qui enim vias Domini tacitè in mente conſiderat, & ſe exercere in mandatis illius feſtinat, quid aliud in ſemetipſo niſi imaginem noui hominis reformat? Quod quia in ſanctorum cordibus inceſſanter agitur, rectè nunc de animalibus dicitur: Similitudo hominis in eis. Poſt hanc verò ſimilitudinem, quæ nunc in moribus tenetur, quandoquè ad ſimilitudinem gloriæ peruenitur. Hæc ille.

Chriſtus eſt virtutis omnigenæ exẽplar.

Chriſti actiones meditatæ, & in praxim ſeuocatæ perfectos efficiunt.

Pſal. 118.

Fruſtra igitur anima cupida perfectionis, aliam ſimilitudinem induit ab ea quam Chriſtus Dominus prætulit imitandam. Eò itaque dirigantur noſtra omnium vota, ſi animo inſedit, virtutum, quæ indolem noſtram decent, præalta cacumina ſuperare.

SENSVS MORALIS.

Animæ ſollicitæ de perfectione ſua debent vota omnia in Chriſtum Dominum colllimare.

In hæc verba:

Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

ARTICVLVS IX.

Ex Symbolis, et SS. Patribvs.

VEteris hiſtoriæ monumenta clamant, fuiſſe homines adeò cupidos gloriæ, vt ad eam aucupandam, omnem ſuam curam adhibuerint. In his duo recenſentur famoſiſſimi Reges, quorum vnus conduxerat honorarium ephebum, qui longiorem ſomnum ſolueret hac voce: ΑΝΑΣΤΑ ΒΑΣΙΛΕΥ; id eſt, ſurge ô Rex, quod perinde eſt, ac animos erige Rex, & hoc propone, vt nihil hodie excidat Rege indignum. Alius hoc indixerat, vt familiares illud ei crebrò ingererent; Memento te eſſe hominem. Nempe aſſueta mens monitis, cauet ne committat aliquid deuium ab his cautelis ſæpius antea repetitis. Horum Magnatum ingenium aſſecutus eſt Carolus Princeps Cleuenſis, qui Imperiali proſapia ſatus, hanc ſemper præ oculis tabulam habebat, ſcilicet pullum aquilæ, cui duæ faces illucebant, ſtella deſuper affulgente, adiecto hoc verſu:

Caroli Ducis Cleuẽſis egregium ſymbolum.

Ex Symbolis.

Ioan. Ferrus p. 2. Theatri.

Me iuuat auſpiciis, magnorũ adoleſcere Diuûm.

Id eſt, ergo Heroum ſanguine cretus, habeo eorum præclarè geſta, quæ mihi affulgent, & quibus vrgeor ad ardua meditandum. Nolo meis deeſſe partibus, ſed qua par erit cura, hoc ſatagam ſemper, vt domeſticis exemplis adiiciam & ſingularia facinora, quibus probem non gratis me habere Principes atauos.

Exempla maiorũ recolenda.

Ægydius Sadeler. lib. 2. iconum ſymbolicarum.

Eodem etiam œſtro percitus Veſpaſianus Gonzaga Dux Mantuanus pingebat anulum aureum implexum ſurculis palmæ, hoc etiam verſu appoſito.

Virtuti trophæa noua non degener addam.

Anuli figura orbicularis, index eſt perfectionis, & palmæ erant argumenta proſapiæ glorioſæ, vnde erat ille Regulus oriundus. Huius ſymboli aſpectu, quaſi in cothurnos aſſurgebat magnanimus hic Dynaſta, indignum ratus nihil tentare, quo probaret ſe elatis ortum natalibus. Non damno zelum illuſtrandi ſuam proſapiam congruis actibus, & præſertim animâ ſartâ tectâ. Tamen mihi magis arridet illud propoſitum, excolendi animam ſuam, ne ſuorum natalium immemor ſe demittat ad humilia & abiecta facinora perpetranda. Deus dicitur aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, vnum ex his pullis vſurpemus in ſymbolum, ſequuti ingenium Caroli Cleuenſis, adiiciamus & huic pullo virtutes Chriſti, vt lucidas faces, quibus irradiante gratia, vt ſidere fauſto, anima noſtra illuſtrior facta, poterit ſpem magnam conicere incrementi ſui, hoc lemmate præfati Principis vſurpato.

Veſpaſiani Gonzagæ ſymbolum.

Pulchra inuentio ad erigendos animos, vt audeant ardua.

Chriſtus eſt Chriſtianorum caput.

Me iuuat auſpiciis magnorũ adoleſcere Diuûm.

Ita ſanè recolere Chriſtum eſſe parentem & caput noſtrum, validum eſt argumentum ad animas percellendas, ne quidpiam committant inglorium, quo detrahant generi glorioſo.

Huc pertinet illa parænesis Leonis Papæ, ſollicitantis Chriſtianos ad actiones congruas illi generi, vnde trahunt nomen ſuum. Sic ille: *Agamus, dilectiſſimi, gratias Deo Patri per Filium eius in Spiritu Sancto, qui propter multam charitatem ſuam, qua dilexit nos, miſertus eſt noſtri: & cum eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Chriſto, vt eſſemus in ipſo noua creatura, nouumque figmentum. Deponamus ergo veterem hominem cum actibus ſuis; & adepti participationem generationis Chriſti, carnis renuntiemus operibus. Agnoſce, ô Chriſtiane, dignitatem tuam, & diuinæ conſors factus naturæ, noli in veterem vilitatem degeneri conuerſatione redire. Memento cuius capitis & cuius corporis ſis membrum. Reminiſcere, quia erutus de poteſtate tenebrarum, tranſlatus es in Dei lumen, & regnum. Per Baptiſmatis ſacramentum, Spiritus Sancti factus es templum. Noli tantum habitatorem prauis de te actibus effugare, & diaboli te iterum ſubiicere ſeruituti: quia pretium tuum ſanguis eſt Chriſti, qui in veritate te iudicabit, qui in miſericordia te redemit.*

Ex SS. Patribvs.

Leo ſerm. 1. de na tiuit. Domini.

Chriſtianus vt talis debet deponere veterẽ hominem.

Illa recenſio præclarè factorum à maioribus, adeò perculit Iudam Machabæum, vt maluerit glorioſè occumbere, fortiter dimicando, quàm ſibi fugâ conſulere. Nempe is exigua manu militum ſtipatus, vt aduertit nutare animos ſociorum

Iudæ Machabæi conſilium generoſum.

ciorum, quorum plerique ſine claſſico receſſui ſe dederant, reſpuit conſilium fugæ, hoc ſpecimine edito ſui animi intrepidi, vt ſatius diceret eſſe, mortem oppetere, quàm aliquam ignauiæ labem aſpergere illi gloriæ quam adiecerat nomini maiorum ſuorum. Ecce ſeriem hiſtoriæ.

1. Machab. cap 9

Dixit ad eos, qui reſidui erant. Surgamus ad aduerſarios noſtros, ſi poterimus pugnare aduerſus eos. Et auertebant eum, dicentes: Non poterimus, ſed liberemus animas noſtras modò, & reuertamur ad fratres noſtros, & tunc pugnabimus aduerſus eos: nos autem pauci ſumus. Et ait Iudas: Abſit iſtam rem facere, vt fugiamus ab eis: & ſi appropiauit tempus noſtrum, moriamur in virtute propter fratres noſtros, & non inferamus crimen gloriæ noſtræ. Nullo alio argumento Rechabitæ abſtemiam egere vitam, niſi vt patris ſui ſanctiones integras obſeruarent. Romani etiam nihil habuere antiquius, quàm ſtatuta maiorum facere illibata. Fuitque effatum ſolenne, fore Reſpublicas florentes, atque ſui iuris, quando poſteri maiorum legibus vterentur.

Maiorum exempla, & præcepta, ſi ſancta ſint, ſequenda.

Perfectionis compendiũ, eſt imitatio Chriſti.

Non equidem inuideo Gentibus hanc gloriam; ſua ſtent illis omnia: habemus enim Patrem, quem præſtituere ſibi in exemplum, eſt habere domeſticum virtutum omnium argumentum. Ille parens optimus eſt Chriſtus, quem præfigere ſibi in ſcopum, eſt inire compendioſam viam ad perfectionem, iuxta illam Petri ſententiam: *Si benè facientes patienter ſuſtinetis, hæc eſt gratia apud Deum. In hoc enim vocati eſtis: quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius.* Non triumphandi omnem materiam exhauſit Chriſtus ſuo triumpho, quantumuis celebri; multos reliquit agones aſperos, ſuis etiam filiis exantlãdos. Itaque quiſq; vſurpare poteſt palmas ſymboli prælibati.

1. Petr. 2.

Chriſtus reliquit nobis materiam triumphandi.

Virtuti trophæa noua, non degener addam.

Antheus filius terræ.

Ferunt fabulæ Antheum terra matre ſatum, collegiſſe nouas vires ex attactu terræ ſuæ alumnæ, nec potuiſſe necari ab Hercule, quamdiu terræ attactu vegetior effectus eſt, ideoque Herculem eum ſuſtuliſſe in auras, & ita eum confracto latere ſuffocaſſe. Eâ induſtriâ diabolus elidit omnium propè hominum vires: obſtat ne attendamus ad amantiſſimum patrem noſtrum Chriſtum, penes quem eſt tota animarum panoplia. Animam incuriam dæmon facili negotio proſternit; ſed ſecus cæditur ab homine, cui cordi eſt Chriſtum Dominum imitari.

Chriſti imitationem quomodo impediat Dæmon.

Quanti ſit momenti illa conſideratio Chriſti nobis propoſiti ad exemplum, Patres enuntiant. Audi Baſilium. *Omnis actio, omnis item ſermo Saluatoris Ieſu Chriſti, excolendæ pietatis virtutiſque obeundæ regula eſt: propter hoc enim etiam humanam naturam ſuſcepit, vt in ſe velut in tabula quadam veram nobis pietatem ac virtutem depingeret, eamque omnibus nobis maribus ſimul ac fœminis ante oculos ſtatuam vnicuique pro viribus imitandam, ceu archetypum proponeret. Neque enim alia de cauſa ille corpus noſtrum gerit, niſi vt quoad fieri poſſit, nos ad imitanda vitæ eius ſtadia conformemus. Quapropter tu quandocumque vel factum ipſius audieris commemorari, vel dictum, ea noli negligenter & tamquam aliud agens audire; quin ſtude potiùs, vt mente tecum ipſe cogitando, rimandoque, ad eorum profundum peruenias, eorumque quæ tibi traduntur apertè, particeps fieri contende.* Profectò nihil omnino vacat in factis aut dictis Chriſti: omnia namque, quæ de eo proſtant, edita ſunt ad homines inſtruendos, quibus hoc ſolum eſt ſecurum, ſcilicet inire vias, quas pede inoffenſo decurrit Chriſtus. Ita Hieronymus: *Hunc imitari tutiſſimum eſt, atque eius veſtigia ſequi, qui dixit: Ego ſum via, veritas, & vita: nunquam enim errat qui ſequitur veritatem, vnde & Apoſtolus Ioannes ait: Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare.* Ille idem exponens locum Iſaiæ, ita fatur. *In ſemita iudiciorum tuorum, Domine, ſuſtinuimus te. Adhuc Propheta de Chriſto loquitur, de quo ſupra dixerat, conculcabit eam pes pauperis. Huius ergo iuſti ſemita recta eſt, in vna igitur ſemita Chriſti omnes iuſtitiæ reperiuntur, & propterea eam ſuo calcauit & triuit pede, vt quicumque voluerit per eam ambulare curſu ambulet inoffẽſo in hac ſemita iudiciorũ Domini. Suſtinuerunt eã Sancti, & ſperauerunt in eo, quia ſpes non confundit, & nomẽ illius & memoriale habuerunt in deſiderio animæ, dicentes: Concupiuit anima mea deſiderare iudicia tua in omni tempore; & iterum: Deſiderat anima mea, & deficit in ſalutari tuo: qui autem nomen Domini habet in deſiderio, aliud non deſiderat.*

Baſil. l. conſtitution. monachal. cap. 2.

Chriſti imitatio fuit cauſa incarnationis

Chriſti imitatio quanti ſit momenti.

Hieronym. epiſtol. 14. ad Celantiam. Idem in cap. 26. Iſa.

Chriſtianorum, qualis ſit ſemita decurrenda.

Vt ouibus adaquatis Iacob offerebat diſcolores virgas, quarũ obiectu fœtus earum erant reſperſi maculis; ita & Chriſtus virga de radice Ieſſe obiicitur menti, vt eam afficiat virtutibus, quarum affluxu ſit anima polymita, & induit formam Chriſti. Fauet Auguſtinus ita fatus: *Formatur Chriſtus in eo qui formam accepit Chriſti, formam autem accipit Chriſti, qui adhæret Chriſto dilectione ſpiritali; ex hoc enim fit, vt huius imitatione ſit quod ille, quantùm gradu ſuo ſinitur: qui enim dicit ſe in Chriſto manere, ait Ioannes, debet quomodo & ille ambulauit & ipſe ambulare.* Quia tamen Chriſtus exultauit vt gigas ad currendam viam ſuam, & inceſſus noſter anguſtior nequit aſſequi Chriſtum; ſatis erit vnicuique ſequi agnum non paſſibus æquis: ſiquidem nemo in culpa eſt, ſi ſuas omnes obiit partes. Vnde quia Chriſtus omnes omnium virtutum calles iniit; vellẽ ego ſingulos quoſq; homines, illos ſibi ſeligere calles, qui cuiuſque ſorti conueniunt: ſiquidem pleroſque deficit animus, quia incongruè Chriſtũ ſatagunt imitari.

Aug. lib. expoſit. ad Galat. cap. 4.

Chriſtus quomodo formetur in anima.

Chriſti imitatio non eſt indiſcretè tentanda.

Eò ſpectat illa Auguſtini ſententia. *Quid eſt Chriſtum ſequi, niſi imitari? quia Chriſtus pro nobis paſſus eſt, relinquens nobis exemplum, ſicut ait Apoſtolus Petrus, vt ſequamur veſtigia eius. Hunc in eo quiſque ſequitur, in quo imitatur, non inquantum Filius Dei eſt vnus, per quem facta ſunt omnia, ſed inquantum filius hominis quæ oportebat in ſe præbuit imitanda, & multa in illo ad imitandum omnibus proponuntur. Sequantur agnum omnes fideles, licet non quocumque ierit ille, tamen quouſque ipſi potuerint: Beati pauperes ſpiritu, imitamini eum, qui propter vos pauper factus eſt, cùm diues eſſet, &c. Beati pacifici, imitamini eum qui pro ſuis perſecutoribus dixit: Pater ignoſce illis. Hæc qui imitantur, in his agnum ſequuntur.* Hoc iugi intuitu Chriſti, Bernardus ait ſe multùm profeciſſe, componendo mores ſuos adinſtar eius Domini morum. Sancti huius conſilium & praxim ego ſubiiciam, vt ſi quis animo cadit, impos aſſequi Chriſtum; reſumat animos, ſeruulum imitando, ſcilicet Bernardũ ita præfatum. *Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera commorabitur. Tu ſi ſapis, imitaberis Sponſæ prudentiam, atque hunc myrrhæ*

Idem libro de ſancta virginitate.

Quid ſit ſequi Chriſtũ, Chriſti imitatio, quomodo intelligenda.

Bernardi perfectio fluxit ex meditatione.

Bernard. ſerm 43. in Cantica.

tam

tam charum faſciculum principali tui pectoris nec ad horam patieris auelli, amara illa omnia quæ pro te pertulit ſemper in memoria retinēs, & aſſidua meditatione reuoluens, quo poſſis dicere & tu: Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur. Et ego, fratres, ab ineunte mea conuerſione, pro acerno meritorum, quæ mihi deeſſe ſciebam, hunc mihi faſciculum colligare curaui, & inter vbera mea collocare, collectum ex omnibus anxietatibus, & amaritudinibus Domini mei, &c. Mihi hic ſalutaris faſciculus ſeruatus eſt, nemo tollet eum à me, inter vbera mea commorabitur. Hæc meditari dixi ſapientiam: in his iuſtitiæ mihi perfectionem conſtitui, in his plenitudinem ſcientiæ, in his diuitias ſalutis, in his copias meritorum, in his mihi interdum potus ſalutaris amaritudinis: ex his rurſum ſuauis unctio conſolationis, hæc me erigunt in aduerſis, in proſperis reprimunt, & inter triſtia lætaque vitæ præſentis, via regia incedenti tutum præbent vtrobique ducatum. Hæc mea ſublimior interim Philoſophia, ſcire Ieſum, & hunc crucifixum. Non requiro ſicut Sponſa vbi cubet in meridie, quem lætus amplector mea inter vbera commorantem: non requiro vbi paſcat in meridie, quem intueor Saluatorem in Cruce. Hactenus Bernardus.

Quam ſit vtilis meditatio Chriſti patientis.

Paſſio Chriſti quomodo ſit recolenda.

Bernardus ſemper præſentem habuit Chriſtū patientem.

Huic Sancto crede experto, qoàm conducat ad perfectiorem animæ ſtatum, habere virtutis omnigenæ typum, ſcilicet Chriſtum Dominum oculis animæ iugiter obuerſantem.

SENSVS MORALIS.

A Deo petendi ſunt perfectionis omnimodæ typi.

In hæc verba:

Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

ARTICVLVS X.

EX ANTIQVITATE PLVRIVM NATIONVM.

Exordium ad concionē de perfectione.

Pier. l. 29. hieroglyph. cap. 2.

THeologia Gentilium implexa pluribus inuolucris ænigmatum, ignaris anſam dedit carpendi Ægyptios, ob cultum exhibitum crocodilo. In hos cenſores inuehitur Pierius vt in neſcios arcanorum, quæ crocodili tegmine concluduntur: quippe ait, Ægyptios deprehendiſſe in eo animali ſemina quædam deitatis reconditæ. Vnum præcipuum quod Pierium fugit, hoc eſt, crocodilum exiguo ouo ſatum, breui creſcere in proceram molem, ita vt prodigij loco ſit, videre quantum excurrat corpus antea concluſum arcto putamine oui. Ægyptij arbitrati ſunt, creſcere eſſe quid diuinum, ideo venerati ſunt animal hoc procerum. In ea etiam fuere ſententia Indi, quos Curtius ait coluiſſe maximas arbores, quaſi eſſet indubia deitatis teſſera, corporum incrementum. In argumentum ſuæ fidei adorauerunt Indi immanem draconem quinque iugerum, rati illa incrementa ſubolere quidpiam ſupra vernaculum rerum ordinem. Hoc obſequium draconi exhibitum commemorat Maximus Tyrius.

Crocodilus quare ſymbolum ſit Dei.

Q. Curt. l. 8. Maximus Tyrius ſerm. 38.

Ægyptij, & Indi crediderūt eſſe quid diuinum in rebus quæ magna habebant incrementa.

Fides Chriſtiana terſior illâ Gentilium, non ingerit tantùm perfectionem eſſe rem diuinam, ſed affirmat vnumquemque fore eatenus tantùm perfectum, quatenus refert Deum, penes quem eſt perfectionum omnium ſumma, & à quo terum præcipua effluunt incrementa: non enim aliunde venanda eſt perfectio noſtra, quàm à Deo, quem imitari, eſt vltima hominis perfectio. Hinc fluxit ille ritus adorandi Deum corpore in gyrum circumacto, vt fecere quondam, Hebræi, Græci, & Romani, hoc corporis gyro rati ſe imitari Deum, quem figura ſphærica lineabant, ſiquando litare vellent, vt auctor eſt Pierius. Fuiſſe autem Hebræorum morem, adhibere ſuis ſacris circuitus, audi ex canone ſacrorum. *Immolabit vitulum coram Domino, & offerent filij Aaron ſacerdotis ſanguinem eius, fundentes per altaris circuitum.* Eo circuitu attenderunt Deum, quem ſignabant circulo, in cuius area erat nomen Dei. Hos gyros pertinuiſſe ad perfectionem animæ denotandam, ſubindicat Philo, ita commentatus: *Sanguis circa altare funditur per circuitum, quia circulus figura eſt perfectiſſima, ne huius libationis exors ſit vlla pars animæ; nam animam quodammodo libare videmur ſanguine. Figuratè docemur, vt integra mente in orbem agitante per omnes conſiliorum, dictorum, factorumque ſpecies Deum colamus* Hæc Philo.

Perſæ Deum quomodo nuncuparint.

Pier. l. 36. hyerog. c. 8. Leuit. 1. Philo lib. de victimis.

Hebræorum circuitus circa altare perfectionem adumbrabant.

Vt circuitus nequit eſſe integer, niſi ductus adinſtar circuli, qui Deum ſignificat; ita nec anima noſtra poteſt eſſe perfecta, niſi nacta ſimilitudinem Dei, vt ait Chriſtus volens nos eſſe perfectos ad inſtar Patris noſtri, qui in cœlis eſt. Nomine altaris Iſychius Chriſtum intelligit; circuitum verò ait referre imitationem Chriſti. Sic ille: *In circuitu, vt in omnibus quidem eum imitemur.* Operum etiam ſuorum perenne decus adumbrauit Sponſa Canticorum, orbicularis figuræ typis & titulis vſurpatis. Siquidem ait ſe habere manus tornatiles, vt oſtendat eſſe omnia rotunda quæ ab ipſa jugiter effluūt. Non aberrat Hugo Cardinalis verſans arcana illa Sponſę eloquia, quibus & lumen adiicit hoc contextu: *Fiūt manus tornatiles, dum affectus animi facilè diuertuntur ad quaſlibet operationes. Sunt aureæ, dum affectiones animi ab omni appetitu carnalis deſiderij redduntur puræ. Plenæ ſunt hyacinthis, dum æſtuant amore & deſiderio cæleſtis patriæ.*

Iſychius in c. 1. Leuit.

Chriſti imitatio decorata circuitu Hebræorum

Cant. 5.

Perfectionē actionum linearunt manus tornatiles ſponſæ.

Græcis etiam familiaris fuit ille gyrus, vt notat Pierius, ex illo præſcripto Pythagoræ: *προσκυνεῖν περιφερόμενος*, id eſt, *adora circumactus.* Fuitque in more poſitum Gręcis, vt peracto ſacrificio, circulū in ara illinirent ex hoſtiarum ſanguine, quē religioſè collegiſſent. Facto autem illo circulo, edita voce ſacrificulus hoc verbum proferebat *τετέλεσθαι*, id eſt, *omnia perfecta ſunt.* Apud Ariſtotelem *ἀρετὴ τελεία* perinde eſt ac virtus perfecta: quiſquis igitur circulariter mouetur à bono in bonum, ille pro modulo ſuo Deum ſedulus imitatur. Romanos etiam gyrando ſuos coluiſſe Deos, ſubindicat Tertullianus, carpens mulierum faſtum hac cenſura: *Quæ vobis cauſa eſt ſtrictiùs prodeundi, cùm remotæ ſitis ab his, quæ ad aliud indigent; nam nec templa circuitis, nec ſpectacula poſtulatis, nec feſtos dies Gentilium noſtis.* Alludit ille ad priſcos Romanorum ritus, quibus in ſacris erat circuire templa, eſt liquido ex ea conſtitutione, qua Theodoſius irrita voluit eſſe ſacra hominum Ethnicorum. Sic ille: *Nullis ſacrificandi tribuatur poteſtas, nemo templa circumeat, nemo delubra ſuſcipiat, interclusos ſibi noſtræ legis obſtaculo profanos aditus recognoſcant, adeò vt ſi quis vel de Diis aliquid cōtra vetitum ſacriſque moliatur, nullis ſe tuendū*

Pierius l. 39. cap. 9.

Græcis adorare Deum in gyrum mos fuit.

Ariſt. l. 1. Ethic. c. 13.

Perfectio notata circulo.

Tertull. de cultu fœm. cap. 11.

Romanorū circuitus in Sacris.

Lege 11. Cod. Theod. De paganis.

indulgentiis recognoſcat. Hunc & Eccleſiæ circuitum Præſules obſeruant, ex Pontificali, in dedicatione templi, & Coropalata in principis inauguratione meminit huius moris, inſinuans non initiari Imperatorem infulis, ſine circuitu templi, περιελθόντες δὲ κατὰ τὴν συνήθειαν τὸν ναὸν, id eſt, *circumeuntes, vt conſuetum eſt, templum.* Hunc ſuſpicor circuitum eſſe eum, quem vulgus proceſſiones vocat, quæ ab Eccleſiæ valuis incipiunt, & reuoluto gyro ad Eccleſiam terminantur, vt fideles inde reſciant, ſe à Deo exiiſſe; & ſi ſapiunt, illuc etiam circumflexo tramite redituros.

Pontificale pag. 229. Græci Imperatores initiati circumeundo templum. *Coropalata de officiis magnæ Eccleſiæ Conſtant. c. 17. & 30.* Proceſſiones quid ſignificent.

Ad ſenſum hunc myſticum reſpexit Pſaltes, cuius hoc ſuaue melos perfectionem ſonat. *Lauabo inter innocentes manus meas, & circumdabo altare tuum Domine.* Quaſi diceret, actibus innoxiis me accingam ad imitationem ſeu ſimilitudinem Dei, qui circuli typo congruè lineatur, ac proinde ſibi depoſcit circuitus in venerationis argumentum. Nullus autem circuitus magis accedit ad Deum, quàm innocentia, cuius obſequio rotunda fit anima defæcata. Concinunt Pſalti plures etiam ſancti, probantes totum perfectorum æuum eſſe continuum quaſi circuitum. Prior occurrit Gregorius, vt ordine ſummus, ita fatus: *Sancti omnes foris ſe intuſque circumſpiciunt, & vel reprehendendos ſe exterius, vel iniquos ſe interius videri inuiſibiliter timent. Hoc eſt, quòd animalia, quæ per Prophetam videntur, in circuitu & intus plena oculis eſſe memorantur. Quiſquis enim exteriora ſua honeſtè diſponit, ſed interiora negligit, in circuitu oculos habet, ſed intus non habet. Sancti verò omnes, quia exteriora ſua circumſpiciunt, vt bona de ſe exempla fratribus præbeant; & interiora ſua vigilanter attendunt, quia ſeſe irreprobabiles interni iudicis obtutibus parant, & in circuitu oculos & intus habere perhibentur.*

Pſal. 25. Perfectio ſanctorum lineata in circulo.

EX SS. PATRIBUS. *Gregor. l. 19. Moral. c. 9.*

In eo circuitu ad dextram & ſiniſtram agitur, nihilque omnino præterit non luſtratum. Bona nempe conſiderat, vt acquirat; mala verò attendit, vt caueat; & hoc Ezechieli perinde eſt, ac plenum eſſe oculis, vt placet Gregorio, quem accipe: *Corpora animalium idcirco plena oculis deſcribuntur, quia Sanctorum actio ab omni parte circumſpecta eſt; bona deſiderabiliter prouidens, mala ſolerter cauens.* Etenim niſi anima malo ingruenti prouidè occurreret, fruſtra in gyros acta Deum coleret, vtpote vitiis obnoxia, quæ tamen exquiſito circuitu debuit extirpare. Ad idem etiam perfectionis ſtudium pertinet illa ſententia ſancti Zenonis Epiſcopi Veronenſis, ita homines adhortantis: *Vndique teipſum circumſpice; peruigiles gere ad cuſtodiam tui oculos anima. In medio laqueorum ingrederis. Occulta tibi ab inimico tenduntur inſidiæ. Doli, machinæ, pedicæ vbique defoſſæ. Circumſpice igitur omnia, & cauta intentione conſidera, vt effugias ſicut damula ex laqueis, & ſicut auis ex retibus, &c. Nunquam ceſſes teipſum perſcrutari, ſi vita tua ſecundum formam dirigitur mandatorum; ſi conuerſatio tua omni culpa vacat.* Hæc ille, opportunè monens otioſos fore circuitus noſtros, ſi ad gloriam Dei minimè dirigantur. Et eò reſpexiſſe arbitror Pythagoram, cùm voluit Deum adorari à circumactis: nimirum eſt Deo gratum obſequium eius, qui vt cultior ſit, ſe iugiter explorat, vt ſortiatur illam munditiam, quam Damianus meminit hoc contextu: *Munditia cordis ab intellectus puritate deſcendit, quæ cordis receptacula purgat, & latebras eius affectus acutiſſima circumſpectionis falce ſuccidit.*

Examen conſcientiæ quale debeat eſſe. *Gregor. hom. in Ezech.* Examinis conſcientiæ vtilitas.

S. Zeno Epiſcop. homilia cui titulus eſt: Attende tibi.

Quid ſit adorare Deũ gyrando. Pythagoræ præceptum de circulari Dei adoratione.

Petr. Dam. ſerm. 55. Cordis munditia quomodo procuranda.

Non eſt prætereundus Hugo Cardinalis in eo argumento, ſuggerens idoneum conſilium ad inſtituendam meliorem frugem, beneficio circuitus antea memorati. Sic ille. *Leua in circuitu oculos tuos, & vide. In circuitu, vt ſis circumſpectus in omnibus, & prouidus reſpicias, ad Orientem, id eſt, vtilitatem ortus tui: Occidentem mortis: Auſtrum mundanæ proſperitatis, quàm vana, quàm caduca, quàm deceptoria: Aquilonem, aduerſitatis ſæculi, quàm leuis, & breuis.* Non ergo incongrua eſt illa recenſio huius antiquitatis plurium nationum, quibus agi circum aras, fuit alta religio, ſignificans Deum hunc maximè à nobis cultum exigere, quo anima perficitur. Fit autem anima perfecta gyrando, & circumſpiciendo ſe ad emendationem mali, & ad iuge virtutum omnium incrementum. Fauet Remigius, hoc concentu occinens Pſalti: *Circuiui, & immolaui in tabernaculo eius hoſtiam vociferationis, id eſt, gratia eius in me vacua non fuit. Circuiui, id eſt, circumſpexi ad ſimilitudinem ſtrenuè militantium.* Morem hunc circumeundi altare, Hebræis inolitum, defluxiſſe inde ad Perſas, Græcos & Romanos, in comperto eſt, ſicut & quidpiam arcanum denotaſſe, vt perpendit Hugo, ſic librans verſiculum Pſalmi: *Circumdabo altare tuum, Domine, id eſt, mentem meam circumſpiciam, & diſcutiam: mens enim eſt altare, in quo debemus offerre Deo ſacrificium ſpiritus contribulati. Hoc altare debet eſſe concauum & inane per humilitatem, non ſolidum per propriam confidentiam.*

Hugo Card. in Iſa. 49. Mundus eſt plenus periculis.

Remig. in Pſal. 26. Perfectionis ſtudium adiuuatur examine conſcientiæ.

Hug. Card. in Pſal. 25.

Ex præfatis, in propatulo eſt, principes orbis nationes, gyrando circa altare, profeſſas fuiſſe, hominem debere Deo aſſimilari, vt propiùs ad Deum accedat, quod vt præſtarent hallucinantes hi populi agebantur in gyrum arbitrati Deum eſſe circulum, ſeu ſphæram intelligibilem. Quia adhuc in Eccleſia viget ille ritus circumeundi altaria, eum explico de cura ſeu circumſpectione, quam quiſque tenetur adhibere, vt ſe componat in ſimilitudinem Dei, & perfectionem debitam aſſequatur. Vt ſemina pietatis ſingulis quibuſque hominibus à Deo inſita ſunt; ita & Gentes omnes, quibus aliqua deitatis ſuſpicio affulſit, credidere ſuum omne bonum à Deo iugiter emanare. Ideo quidquid aliquid commodi in naturam inuexit, illud peculiare ſibi delubrum fecit, ſuoſque cultores habuit. Hinc apud Maſſagetas cœlum inter Deos principatum tenuit ex Herodoto, quia arbitrati ſunt bonorum omnium ſupellectilem influere in homines cœlo propitio. Strabo & Aſconius Pædianus illam etiam religionem aſſignant Perſis, qui neque aras, nec ſtatuas erigebant, ſed in loco excelſo, & aperto faciebant ſacra, rati ſe ſatis ſuperque Deo ſiſti, ſi aſpicerent cœlum. Sed eſto cœlum Perſis pro Deo habitum ſit; illi tamen præcipuum cultum detulere Soli vt ſideri maximè benefico, cui equos immolabant, ex Herodoto, & Iuſtino. Alij, vt Ægyptij, ſubodorati prima vitæ rudimenta eſſe in calido, & humido, adorauerunt ignem, & aquam, vt meminere Porphyrius, Euſebius, & Lucianus. Laërtius & Plutarchus aiunt, Anaximandrum & Pythagoram

Quare hodie vigeat ritus circumdandi altaria.

Ritus qui apud Maſſagetas Perſas, Ægyptios, circa Deorum cultum. *Herod. l. 1. Strabo l. 15. Aſconius Pædianus in act. 3. in Verrem. Herodot. l. 2. Iuſtin. l. 1. Porphyrius lib. de abſtinentia. Euſeb. l. 3. de præparatione Euang. cap. 2. Lucianus in Ioue tragœdo. Laërtius in Pythagora. Plutarch. l. 1. de placitis Philoſo. c. 3.*

goram nullos alios credidiſſe Deos præter ſidera; & inde credo increbuiſſe nomina Saturni, Iouis, Martis, & aliorum, quorum nomenclaturam planetæ ferunt, ſidera errabunda.

Terra quot modis appellata.
Lactant. Firm. l. 2. falſa relig. cap. 21.
Aug. l. 7. de ciuit. Dei cap. 20.
Lil. Girald. Sintagm. 14.
Eleuſyna ſacra quare inſtituta.
Sueton. in Neron. c. 34.
Puritas in ſacris.
Ælius Lamprid. in Al. Seuero.
Cic. oratione pro Corn. Balbo.
Idem lib. 2. de legibus
Feſtus Pomp. lib. 7.

Gratitudinis ſuæ argumenta homines edituri in gratiam terræ, ſingulares illi decreuere honores. Primò eam Telluris & Opis nomine nuncuparunt, quia opes ſuppeditat, & ab ea homines tollunt omnium bonorum ſummam ideoque dicta tellus, à tollendo. Grati animi in terram mnemoſynon expreſſere Græci, colentes terram ſub nomine Cereris, quam dixere ſuggeſſiſſe modum ſerendi, metendi, piſtendi, & conficiendi panes. Vtque maior eſſet gratitudo, Græci inſtituere ſacra Eleuſina in honorem Cereris, vt meminere Lactantius, Auguſtinus, & Lilius Gyraldus, & ne hominum nequam ſordida colluuies pollueret illa ſacra, cantum erat ne quis malè ſibi conſcius ad illa ſacra accederet, præcone monente, puris tantùm hominibus patere aditum ad illa ſacra Eleuſina, in gratiam Cereris inſtituta. Ea lege Nero abſtinuit ab his ſacris, quia multa vitiorum fæce reſperſus erat, & timuit incurrere numinis iram vt recenſet Suetonius. Eadem religione ductus Alexander Seuerus, ſanxit eſſe inuiolabile hoc decretum, vt meminit Ælius Lampridius, affirmans illum Imperatorem tuliſſe legem, qua à ſacris Eleuſinis impij homines arcebantur. Romani dixere ea ſacra, Græca; quia ex Græcia in vrbem fluxerant illi ritus, vt Cicero ait, ita Senatum affatus: *Sacra Cereris, Iudices, ſumma maiores noſtri religione confici, cæremoniaque voluerunt. Quæ cùm eſſe aſſumpta de Græcia, & per Græces ſemper curata ſint; ſacerdotes, & Græca omnia nominata.* Idem alibi. *Nemo quem initiante, niſi, vt aſſolet, Græco ſolo.* Fuiſſe illa ſacra valde ſolemnia Feſtus Pompeius ait.

Varro lib. 2. lingua Latin.
Liu. 3. Dec. l. 10.
Tacit. l. 15.
Dionyſius Halic. l. 7.
Sabell. l. 9.

Romani præter acceptos ritus à Græcis ad decus & gloriam, de ſuo penu, adiecere ludos ſolennes, quos à Cerere Cereales congruè nuncuparunt, vt Varro fatur. Hos magni facit Liuius; & Tacitus eoſdem ludos Circenſes & Cereales eſſe affirmat, hoc contextu, vbi Neronem commemorat: *Tandem ſtatuere Circenſium ludorum diem, qui Cereri celebratur, exequi deſtinata: quia Cæſar rarus egreſſu, domoque aut hortis clauſis ad ludicra Circi ventitabat.* Multa odorum fragrantia Deorum ſimulacra, auro argentoque cælata, virorum humeris in hac ludorum pompa circumferri tradit Dionyſius Halicarnaſſeus, à quo etiam Sabellicus mutuatus eſt ea quæ recenſet, in eo argumento. Locuples etiam eſt apud Macrobium locus pertinens ad illos ludos. Ecce locum. *Vehitur enim ſimulacrum Dei Heliopelitani ferculo, veluti vehuntur in pompa ludorum Circenſium Deorum ſimulacra.* Ex præfatis collige, Chriſtiane, qualiter Deum demerere debeas, à quo multò plura tollis, quàm Græci & Romani olim à ſua Cerere mendicarint. Si plura piger præſtare Deo, quàm præſtiterint Cereri Gentes illæ memores gratiarum, has ſaltem in hoc imitare, vt ſtudeas mente impolluta initiari ſacris. Si hoc propoſitum alto animo tibi inſidet, pectore illibato Deum attendere; profectò non eris longè ab ea perfectione, quam ſuggerit Chriſtus, ſollicitans nos, ad perfectionem Dei pro viribus imitandam: Deus namque propoſitus in ſcopum animos erigit ad grandia audenda.

Ennead. 2.
Macrob. l. 1. cap. 23.

Quid Chriſtiani referre debeant ex ſacris Gentilium.
Herodot. l. 4.
Lucianus in Ioue Tragœdo
Arn. lib. 5. contra Gentes.
Iuſtinus l. 43.
Varro apud Arn. lib. 5.
Romani olim adorauerunt haſtas.
Ariſt. l. 7. Ethic. c. 1.
Macrob. l. 1. de ſomno Scipionis cap. 9.
Seruius in lib. 1. Georgic.
Feſtus Pomp. l. 9.
Virgilius lib. 1. Georg. l. 12. Æneid.
Liuius Decad. 1. l. 1.
Solinus. c. 8.
Gellius l. 2. cap. 16.
Ouid. l. 15.

Ea induſtria Scythæ illi inhoſpitales, qui in exoticas orbis oras damnati ſunt: hi inquam perfectionis ſuæ ſummam refundentes in bellicam gloriam, ita ſe accingunt ad concipiendum œſtrum belli. In ſarmentorum inconditam ſtruem euehunt acinacem, qui erectus vice numinis adoratur: nullique apud Scythas alij Deo litare fas eſt. Ita Herodotus, Lucianus, & Arnobius. Imò ex Iuſtino, & Varrone, diu fuere Romani ſine ſimulacris; ne tamen malè audirent, apud exteras Gentes, quibus in delubris proſtabant infinitæ propè Deorum imagines; haſtas pro numine coluerunt. Et hinc ſua cunabula fecit ille modus pingendi Romæ Deos inſtructos haſta, vt eo habitu Roma recoleret prima ſui Imperij rudimenta. Nempe Roma ferox armiſque potens, nacta mundi dominium beneficio armorum, nequando illa gloria bellica, excideret, arma coluit, vt etiam deficiente ferro, foret ciuitas illa animo cataphracto. Quippe arma ſuo obiectu, quaſi ad claſſicum populum hunc ſtrenuum aduocabant, quem pudebat humiles verſare animos medio in ſtrepitu & fragore armorum. Hoc fortè intento eriguntur cruces ſtipatæ flagris, ſpinis, clauis, & alia ſupellectile Paſſionis Chriſti, vt anima in otium fracta, & veluti paſſa deliquium, recolens mortem Chriſti Domini reſipiſcat.

Huc reuocandi Lacones, qui ex Ariſtotele, viros benè meritos de Republica referebant in Deorum numerum, decernentes eis templa, flamines, puluinar, & aras; vt qui ſuperſtites erant aſſequentes imitatione eorum facta, aſſurgerent ad præclara. Idem etiam Genius Romanos perculit, qui heroas ſuos dixere ſemideos, ſeu Indigetes, quaſi in diis agentes, vt ait Macrobius. Hos meminere Seruius, Feſtus Pompeius, & Virgilius, quem accipe.

Dij patrij Indigetes, & Romule, Veſtaque mater,
Indigetem Æneam ſcis ipſa, & ſcire fateris
Deberi cælo, fatiſque ad ſydera tolli.

Liuius, Solinus, Gellius, & Ouidius etiam recolunt Indigetes, vt eorum exemplo homines fiant conſortes diuinorum. Apage hæc commenta, melior namque ſuppetunt nobis ſpecimina virtutum, ſcilicet Chriſti, quibus ſi vacare vacat ſidera tranſcendemus.

CONTROVERSIÆ

EMERGENTES

EX PROXIMO EVANGELIO

EXPLICATO LITERALITER ET MORALITER.

TEXTVS EVANGELII

Sectus in tot numeros, quot controuerſiæ proponuntur.

I. AVDISTIS quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus vos.

II. Vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cœlis eſt, qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, &c.

III. Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt, &c.

ORTHODOXA ET CAtholica expoſitio Euangelij, diſtributa in tot titulos, quot argumenta controuerſiarum ſuppeditauit textu literalis.

1. *Vt nihil inhumanum Deo affricari poteſt; ita & nefas eſt ſuſpicari eum nobis indixiſſe præcepta, quæ nequeant obſeruari, gratia deſuper influente.*

2. *Cuius etiam beneficio, adeò exquiſitè defecatur anima, vt ſtante gratia faces omnium peccatorum illico diluantur. Quippe gratia, & peccata non coëunt, ac proinde ſapit delirium, dicere animam nunquam deponere næuos ſuos, & maculas, etiamſi merita Paſſionis Chriſti ei cœlitus affingantur. In homine inſano eſſet plangenda illa veſania; ſed in homine Chriſtiano, hæretica illa ſententia eſt æternis ignibus expianda.*

3. *Tantùm enim abeſt, vt anima Deo grata, ſordes reſiduas penes ſe reconditas habeat, quinimò potiùs aſſurgit in beatum illum ſtatum, qui refert pro modulo humano ſimilitudinem Dei, emeritis virtutum actibus adumbratam.*

ELENCHVS ET RATIO Controuerſiarum, quibus proximum Euangelium anſam dedit.

Chriſtus indicens præceptum de dilectione inimicorum, adhibuit iſtam præfatiunculam: *Ego autem dico vobis*. Vnde anſam arripio quærendi:

I. *An mandata Dei, accedente gratia Dei poſſint obſeruari.*

In ſerie eiuſdem Euangelij, Chriſtus præmonuit, amorem, quo dignandi ſunt inimici, debere eſſe beneficum, vt nos efficiat filios Dei. Hinc deſumo argumentum carpendi hæreticos, qui dicunt, concupiſcentiam, quæ ſequitur peccatum originale poſt Baptiſmi repurgium, eſſe peccatum mortale indelebile, etſi credentibus non imputetur. Damno illam ſententiam, quia illa ſtante non poſſemus eſſe filij Dei: nam titulus ille & peccatum mortale non concordant. Itaque ſecunda controuerſia quam agito, hæc eſt:

II. *An concupiſcentia affingat aliquem reatum animæ patienti inuitè motus fomitis inſurgentis.*

Demum Dominus ſermonem hunc de amore inimicorum conclusit, hortando ſuos auditores, vt eſſent perfecti, ſicut Pater cœleſtis perfectus eſt. Illa parænesis dubium hoc ingeſſit, quod torſit plures hæreticos ſuperiore ſæculo, ſcilicet:

III. *An denominemur iuſti, iuſtitia inhærente, vel imputatina.*

Sicque ſenſus orthodoxus Euangelij diſcutitur tribus controuerſiis, ſuccinctè expenſis, pro virili tamen, & vt patitur inopia diſputantis.

SENSVS

SENSVS ORTHODOXVS.

Gratia Dei influente in animam, homo aptatur ad ſubeundum iugum mandatorum Dei.

In hæc verba.

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

CONTROVERSIA I.

PRÆFATIO.

Exord. ad concioné de obſeruandis mãdatis Dei.

Plutarch. in vita Solonis.

Draconis leges ſanguine delinitæ.

Rhodiginus l. 10. c. 6.

MAlè audiit Draco apud Athenienſes, quos legibus adeò auſteris inſtituit, vt leuioribus etiam noxis diceret capitis ſententiam, vt Plutarchus ait, ſubiiciens Demadem ideo dixiſſe, Draconem ſuas leges non àttramento ſed ſanguine condidiſſe. Cùm itaque incauti plerique impingerent in leges, & cruore deſudarent omnia; rigidus ille conditor legum conciliata ſibi Græcorum inuidia malè periit apud Æginam in celebri hominum frequentia, aduerſus eum toto populo perſonante. Hæc ſuprema eius fata luget Rhodiginus. Meliùs conſultum eſt rebus humanis à Chriſto Domino, condente leges perquàm difficiles. Quamuis enim legifragis indixerit pœnas acerbas, vtiq; æternas, refrigerij neſcias; eas tamẽ leges inunxit ſanguine ſuo, cuius merito leges illæ ſunt reſperſæ, & citiùs obſeruantur. Non inficior, eſſe aliquas Chriſti leges, quæ faceſſunt homini negotiũ, ſi ſpectentur ab homine ſuis tantũ inſtructo viribus. Verbi gratiâ, quis nõ dixerit eſſe crudam, aut præcoquam legem, quæ indicit deponenda odia, & induendum affectum inimicorum? Si tamen attendatur ille, qui hoc edictum ſanxit, erit hæc ſarcina leuis, ratione gratiæ, quam ſuis ſequacibus Chriſtus Dominus impertiuit.

Draco legiſlator occiſus à populo.

Mãdata Dei reſperſa ſanguine Chriſti poſſunt obſeruari.

Gratiæ Dei vnctio leue facit iugum mandati.

Iſa 10.

Dilectionis inimicorum mandatum à legiſlatore accepit gratiam vt poſſit obſeruari.

Præſcius Iſaias commemorans hæc beata Chriſti tempora, præfatus eſt, beneficio vnctionis eius, id eſt, gratiæ, omne alleuiandum iugum. Sic ille: *In die illa auferetur onus eius de humero tuo, & iugum eius de collo tuo, & computreſcet iugum à facie olei.* Eamobrem cùm inſtituit hoc decretum de dilectione inimicorum, antequam ferret legem illam momenti tam ardui, hac præfatiuncula vſus eſt: *Ego autem dico vobis.* Id eſt, ſi hanc condo legem carni acerbam, illam etiam condio ſuaui gratiæ condimento, quo tota tergitur aſperitas legis. In ſimili argumento, Dominus ille cauens infirmitati hominum, dixit imbelles eſſe eorum niſus ad ſalutem, ſed accedente gratia Dei, eos poſſe aſſurgere ad ſalutis æternæ ſtipendia capeſſenda. Hoc oraculum ita recenſet Matthæus: *Auditis autem his, diſcipuli valde mirabantur, dicentes: Quis ergo poterit ſaluus eſſe? Aſpiciens autem* IESVS *dixit illis: Apud homines hoc impoſſibile eſt: apud Deum autem omnia poſſibilia ſunt.* Fruſtra ergo hæretici obganniunt, & blaſphemant, Deo iniurij, atque Catholicis. Deum petunt quando eum inſimulant indolis inhumanæ, cauſantes eum tuliſſe leges, quas nemo etiam comite gratia potis eſt obſeruare. Catholicis imponunt, eis affingentes notam ſuperbiæ, quaſi obſeruantiam mandatorum ſibi propriis viribus arrogarent. Bimembris itaque

Matth. 19.

Hæretici Deo iniurij, dicentes mandata nõ poſſe obſeruari.

erit iſta controuerſia. Dicam priori parte, nos procul abeſſe ab illa calumnia, quam affricant nobis hæretici, & oſtendam quàm humiliter de ſe ſentiant Catholici, confitentes ingenuè ſe impotes eſſe obſeruare legem Dei ſine adminiculo gratiæ. Secunda verò parte oſtendam, gratiæ Dei illapſu hominem inſtrui omnibus partibus idoneis ad præcepta Dei iugiter obſeruanda.

Diuiſio controuerſiæ.

SENSVS ORTHODOXVS.

PARS PRIMA Controuerſiæ.

In hæc verba:.

Anima expers Dei gratia nequit morem gerere omnibus mandatis homini à Deo indictis.

Eccleſiæ facies ſpecioſa fœdata ab hæreticis.

Plutarch. in Auguſt.

Auguſti facies eleganti ſpecie conſpicua eum à morte liberauit.

ADeò eleganti facie fuit Auguſtus, vt ſicarius intromiſſus ad eum confodiendum, iniquo exciderit propoſito eo viſo, etſi antea apud ſe Principem perdere decreuiſſet. Eccleſia Catholica eum etiam oris habitum præfert, vt ſi æmulis eius daretur copia adſtandi coràm, ſtatim deperirent formam Eccleſiæ, quam oderunt, ab hæreſiarchis fœdè laceratam. Illâ nempè induſtriâ hoſtes Eccleſiæ, homines auerterunt à fide, ſcilicet imponentes Chriſtianis, & affricantes eis omnem nequitiam; ita vt neſcij vitæ Chriſtianæ, crederent ſe obſequium præſtare Deo, quando infideles igne & gladio ſæuiebant. His calumniis occurrerunt Iuſtinus Martyr, & Tertullianus, factâ luculenta Apologiâ, qua probarũt, quàm ſancta eſſet & aliena à mendis Chriſtianæ fidei diſciplina. Quodque magis ſingulare eſt, Plinius iunior, homo Conſularis, iuſſus à Traiano Imperatore delere internecione Chriſtianos, vt gentem inuiſam, & pondus inutile terræ, luculentam ſcripſit Epiſtolam, qua ſe Chriſtianorum præſtitit encomiaſteo. Ait enim, diligenti perquiſitione præhabita inueniſſe homines innoxios, & tenaces in legibus obſeruandis, quæ pertinent ad inſtitutionem morum, & hoc ſolum in eis poſſe reprehendi, quòd conuenirent antelucanis horis, vt pſallerent, & dicerent pæana homini crucifixo.

Tertull. in apologet.

Iuſtin. Mart. in apol.

Plin iunior epiſt. ad Traian.

Chriſtiani laudati à Plinio iuniore.

Dæmon eodem liuore percitus hodie, quo priſcis Eccleſiæ temporibus, idem ſuum virus aſpergit, conductis hæreticis, qui populo imponunt, debacchantes in fidem Catholicam, vt reſperſam erroribus, nihilque hodie nouatores in ſuis ſynagogis ingeminant crebriùs, quàm Catholicos eſſe Pelagianos, & extorres à ſincero dogmate Chriſtiano. Sectarij namque ea impudẽtia, qua tantùm poſſunt, concrepantibus buccis aiunt, nos irritam facere gratiam Dei, & dare virtutibus noſtris editionem bonorum operum, quod eſt valde iniurium Chriſto, cui ſic detrahimus titulos, & honorem redemptionis noſtræ. Hoc paſſim effutiunt proterui homines, mendacio veritatem iugiter oppugnantes. Hæc eis ad arbitrium cedit improbitas: ſiquidem multi hæretici cunctantur ad nos tranſire, arbitrati, nos nimium deferre viribus noſtris, cùm dicimus, hominem Deo fretum poſſe morem gerere omnibus mandatis deſuper indictis; ſuſpicantur enim in ea propoſitione

Hæreticorũ calliditas vt homines auertant à profeſſione fidei.

Chriſtiana fides nihil arrogat ſibi, credens mãdata Dei poſſe obſeruari medi ãte gratiâ.

tione typbum, ab humilitate Chriſti penitus alienum.

Ex Ivre canonico.

Vt Sole in opacis nubium inuolucris, tenebræ ſuam offundunt caliginem; ita gliſcente errore, quem calumnia aſperſit, pleriqúe moras oectunt dubij, an ſint profeſſuri fidem, quæ videtur ſibi omnium arrogare. Hanc hæreſeos impoſturam terſit Eccleſia in celebri conſeſſu, ſpectante toto orbe Chriſtiano: cùm ſcilicet in Concilio Tridentino Canones edidit, quibus Eccleſia Catholica profitetur, hominem ſuapte natura non aſſurgere ad iuſtificationem, imò nec id olim fuiſſe conceſſum legi Moſaicæ: ecce textum Concilij Tridentini. *Primum declarat ſancta Synodus, ad iuſtificationis doctrinam probè & ſincerè intelligendam, oportere, vt vnuſquiſque agnoſcat & fateatur, quod cùm omnes homines in prævaricatione Adæ innocentiam perdidiſſent, facti immundi, & vt Apoſtolus inquit, natura filij iræ, quemadmodum in decreto de peccato originali expoſuit, vſque adeò ſerui erant peccati, & ſub poteſtate diaboli, ac mortis, vt non modò Gentes per vim naturæ, ſed ne Iudæi quidem per ipſam etiam literam legis Moyſi, inde liberari, aut ſurgere poſſent, tametſi in eis liberum arbitrium minimè extinctum eſſet, viribus licet attenuatum, & inclinatum.* Vides hoc contextu, tundi os procax hæreticorum, quibus mendacium fuit ſemper validum argumentum. Tantùm igitur abeſt vt Catholici inſurgant in merita Chriſti, & ſua adſtruat cum diſpendio Saluatoris, quinimò editi ſunt Canones, hoc dogma peſſumdantes, & gratiæ Dei tribuentes, ſi quando homo ſortiatur ſtatum animæ defæcatæ. Ecce Canones. *Si quis dixerit, hominem ſuis operibus, quæ vel per humanæ naturæ, vel per legem ſiant, abſque diuina per Ieſum Chriſtum gratia poſſe iuſtificari coram Deo, anathema ſit. Si quis dixerit, ad hoc ſolùm diuinam gratiam per Chriſtum Ieſum dari, vt facilius homo iuſtè viuere, ac vitam æternam promereri poſſit; quaſi liberum arbitrium ſine gratia vtrumque, ſed ægrè tamen & difficulter poſſit, anathema ſit. Si quis dixerit ſine præueniente Spiritus Sancti inſpiratione, atque eius adiutorio, hominem credere, ſperare, diligere, aut pœnitere poſſe ſicut oportet, vt ei iuſtificationis gratia conferatur, anathema ſit.* Hactenus ſancta Synodus, in eo argumento ſatis ſuperque elidens capita proteruorum.

Homo nequit propriis tantum viribus obſeruare leges Dei. *Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 1.* Hæretici ſunt calumniatores.

Ibidem De iuſtificatione can. 1. 2. 3. Gratia Dei neceſſaria ad omne bonũ opus conſummandum.

Eodem ſpiritu acta Synodus Mileuitana hunc olim Canonem ediderat. *Placuit, vt quicumque dixerit, ideo nobis gratiam iuſtificationis dari, vt quod facere per liberum arbitrium iubemur, facilius poſſimus implere per gratiam; tanquam etſi gratia non daretur, non quidem facilè, ſed poſſemus etiam ſine illa diuina implere mandata, anathema ſit.* Illam hominum impotentiam

Concilium Mileuitan. Gratiæ neceſſitas ad bona opera edenda eſt de fide.

Ex Theologia.

Theologia ſic adſtruit. Natura humana ſauciata lapſu Adami auerſa à Deo, & conuerſa ad creaturas, & præſertim ad ſe, finem vltimum vel actu, vel habitu, vel certè propenſione præſtituit ſibi in creatis, & non in Deo. Vnde quando occurrunt aliqua agenda vel eligenda ex fine illo præconcepto, quaſi naturaliter inclinatur ad malum, & violenter ad bonum, ideo neceſſaria eſt vis quædam, & vt homo perpetuò vigilet, & præmeditetur, & contra propenſionem & amorem proprium pugnet. Vis autem hominem accingens ad ardua non eſt naturalis, ſed ſuperioris ordinis, qualis eſt, animam iaſtinens ad præliandum contra nequitiam. Præterea rationem toties alibi decantatam, ſcilicet operandi ſchema eſſe congruum modo eſſendi, ideoque hominem non poſſe eniti ad opera ſupernaturalia, cùm ſit ipſe naturalis ordinis.

Thom. 1. 2. q. 109. art. 4.

Gratiæ De neceſſitas ad bona opera quibus rationibus à Theologia cõprobetur.

Rurſus fides Catholica ſubſcribit Scripturæ ſacræ, quæ affirmat, Deo inconſulto hominem non poſſe egregia facinora perpetrare, iuxta illam Sapientis ſententiam. *Vt ſciui quoniam aliter non poſſem eſſe continens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cuius eſſet hoc donum; adij Dominum, & deprecatus ſum.* Præterea obſeruare omnia mandata eſt argumentum inſitæ charitatis, vt Ioannes ait hoc tenore: *Qui ſeruat verba eius, in hoc charitas Dei perfecta eſt. Hæc eſt charitas Dei, vt mandata eius cuſtodiamus.* Chriſtus ipſe antea dederat hanc teſſeram charitatis, ſcilicet obſeruationem mandatorum Dei. Sic ille rerum Dominus: *Qui habet mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat.* Ergo, cùm charitas ſolis naturæ viribus non influat in animas, nemo etiam ſolo conamine humano omnia mandata Dei poterit obſeruare, quandoquidem talis obſeruatio præſupponit charitatis influxum.

Sap. 8.

1. Ioan. 2. & 5.

Ioan. 14. Obſeruantia mãdatorum Dei, eſt ſignũ gratiæ Dei inhabitantis.

Ea etiam fuit fides Sanctorum Patrum, vt videre eſt in Auguſtino paſſim, cuius eſt hæc ſententia: *Iuſtitiæ præcepta omni ex parte implere non poſſumus niſi adiuuemur à Deo.* Itaque ineptè debacchantur hæretici, declamantes in nos velot in Pelagianos, cùm toto cœlo diſtemus ab eo delirio, quod illi alias inuexerunt.

Auguſt. lib. 2. de peccatorũ remiſſione c. 3.

SENSVS ORTHODOXVS.

PARS SECVNDA

Controuerſiæ.

Homo beneficio gratiæ Dei aſpirantis poteſt obſeruare omnia mandata Dei.

In hæc verba:

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

ARGVMENTVM I.

Ex Scriptvra, et Ratione.

Exploratores miſſi à Moyſe, vt luſtrarent terram illam opimam, ad quam Deo duce Hebræi ſuum dirigebant iter, non fuere concordes in relatione ſua. Alij namque dixere eſſe impoſſibile potiri terra illa, ob gentem ferocem incolam ſoli feracis. Ioſue verò & Caleb, freti ſubſidio Dei, labantis populi erexere animos, affirmantes regionem illam poſſe cedere in ius hominum Hebræorum. Ecce ſeriem hiſtoriæ: *Caleb compeſcens murmur populi contra Moyſem ait: Aſcendamus, & poſſideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam. Alij vero, qui fuerant cum eo, dicebant: Nequaquam ad hunc populum valemus aſcendere, quia fortior nobis eſt. Detraxeruntque terræ quam inſpexerant.* Iſtorum ignauiam Deus hac cenſura ferit, vt nullus eorum ingreſſus ſit terram illam, quæ tamen ceſſit Calebo, & poſteris eius. Accipe Dei ſententiam in vecordes illos, qui Deum quaſi inhuma

Exordium idoneum ad concionem de poſſibilitate mandatorum Dei. Ioſué & Caleb viri magnanimi fuere figura Catholicorum.

Num. 13. & 14.

Hæretici vecordes figurati in populo ignauo qui noluit ingredi terram promiſſionis.

inhumanum arguebant, eò quod hortaretur eos ad bellum inducendum Amorrhæis. Sic eos Deus ferit: *Non videbunt terram, pro qua iuraui patribus eorum, nec quiſquam ex illis, qui detraxit mihi, intuebitur eam. Seruum meum Caleb, qui plenus alio ſpiritu ſecutus eſt me, inducam in terram hanc, quam circuiuit, & ſemen eius poſſidebit eam.*

Blaſphemiæ hæreticorũ de impoſſibilitate mãdatorũ Dei. *Luther. in confutatione rationis Latomianæ. Idem Reſpõſione ad Dialog. Syluestri. Melancht. in cap. 4. epiſtol. ad Romanos. Caluin. l. 2. inſtit. c. 7.*

Ecce ideam hominum, qui ſe dicunt profiteri Euangelium, cuius diſciplina nos accingit in terram viuentium, quam ſubeunt omnes ineuntes viam mandatorum Dei. Quidam aiunt eſſe inacceſſos calles, nec ab aliquo poſſe teri, ac proinde Deum præcipere impoſſibilia, quando ait, eſſe obſeruanda mandata ſi volumus ad vitam ingredi. In his blaſphemis hominibus Lutherus & Caluinus primas tenent. Sic Lutherus. *Tot Scriptura teſtimonia probant, mandatum eſſe impoſſibile nobis, vt nihil ſit manifeſtius.* Rurſus alibi. *Peſſimè facis quod negas Saluatorem impoſſibilia iuſſiſſe: pluſquam peſſimè facis, quod hoc falſitatem audes appellare. Non poſſumus in hac vita mandata Dei implere.* Lutheri aſſecla perinde crocitat, ille eſt Melanchthon, mali corui malum ouum. Ecce inſani hominis iniuriam Deo factam. *Cùm mandat lex diligi Deum, perinde impoſſibilia iubet, atque ſi præcipiat nobis transuolare caucaſum.* Eiuſdem farinæ homo, bipedum nequiſſimus, is eſt Caluinus, ita detrahit mandatis Dei. *Sit extra controuerſiam, impoſſibile eſſe in hac carne legis implementum.* Hi transfugæ ſuum hoc veternum affinxere ſuis ſequacibus, qui pertæſi viam cœli, dixerunt eſſe rem impoſſibilem, vt mandatorum Dei tramites ineantur. In pœnam blaſphemiæ omnes hæretici longè à cœlo ſunt, futuri æternùm extorres, niſi ab hac iniqua ſententia reſipiſcant.

Hæretici vt ignaui dicũt non poſſe Dei mandata obſeruari. *Philip. 4. 1. Ioan. 5. Matth. 11. Luc. 1.* Mandata Dei obſeruata à pleriſque, ex Scriptura Sacra

Alij exploratores viæ cœli retulere nobis, iter illud haudquaquam eſſe inuium, ſed Dei gratia comite, poſſe iniri calles tritos à pleriſque iam incolentibus cœlum. Ita Paulus: *Omnia poſſum, in eo qui me confortat.* Concinit alter Apoſtolus, videlicet Ioannes, ita reſonans: *Hæc eſt charitas Dei, vt mandata eius cuſtodiamus; & mandata eius grauia non ſunt.* Chriſtus ipſe hanc damnauit calumniam impoſitam mandatis Dei, à quibus ait abeſſe grauedinem, ita proteſtatus: *Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Ne deeſſent exempla hominum, qui nulli defuere legi, Lucas traducit parentes Ioannis Baptiſtæ, quos obſequutos fuiſſe legi commemorat, hoc verſu: *Erant iuſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini ſine querela.* Non ergo impoſſibilis eſt illa obſeruatio mandatorum Dei, vt mentiuntur hæretici, nequaquam attendentes, Scripturas etiam ſacras meminiſſe multos vitæ innoxiæ viros, benè meritos de lege Dei. In his occurrit Rex Ioſias, cui codex ſanctus hoc teſtimonium perhibet: *Similis illi non fuit ante eum Rex, qui reuerteretur ad Dominum in omni corde ſuo, & in tota anima ſua, & in vniuerſa virtute ſua, iuxta omnem legem Moyſi.* Deo aſpirante poſſibilem eſſe illam obſeruationem, liquidò oſtendit Ezechiel, inducens Deum hæc promittentem: *Spiritum meum ponam in medio veſtri, & faciã vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis, & operemini.* Nihil profectò liquidius in hac controuerſia teneri poteſt. Nota, Deum dare obſeruatio-

4. Reg. 23.

Ezech. 36. Gratia à Deo promiſſa vt præcepta obſeruentur.

nem mandatorum ſpiritui, quo perciti homines erant inituri viam mandatorum Dei, exemplo Moyſis, & Ioſuë, quos eadem Scriptura ſacra meminit vt exempla legis iugiter obſeruatæ. Ecce textum veridicum: *Sicut præceperat Dominus Moyſi ſeruo ſuo, ita præcepit Moyſes Ioſue, & ille vniuerſa compleuit: non præteriit de vniuerſis mandatis nec vnum quidem verbum, quod iuſſerat Dominus Moyſi.* *Ioſue 11.*

Mandatorũ poſſibilis obſeruatio à Deo declaratur. *Deuter. 30.*

Sed quia laboro in textibus idoneis meo intento, cùm Deus ipſe ferens legem dixerit, ita eſſe aptatam hominum captui, vt ab ea reſilire non fas ſit hominibus. Ecce oraculum: *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non ſuprà te eſt, neque procul poſitum, nec in cœlo ſitum, vt poſſis dicere: Quis noſtrûm valet ad cœlum aſcendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atque opere compleamus? Neque trans mare poſitum, vt cauſeris, & dicas: Quis è nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vſque deferre, vt poſſimus audire, & facere quod præceptum eſt? ſed iuxta te eſt ſermo valde in ore tuo, & corde tuo, vt facias illum.* Cui amabo fides eſt adhibenda, Deóne, an periuris hominibus, Luthero, & Caluino? Hos luculentos textus ratio excipit, ſuadens eſſe poſſibile obſequium mandatorum Dei: res namque eſſet ludicra intentare minas hominibus ob violatam, ſi non eſſet penes eos obſeruare legem. Fruſtra decernerentur ſtipendia obſeruantibus, & ſupplicia violantibus, ſi morem gerere legi eſſet res ſuperans omnes hominum niſus. Euangelium eſſet merum ludibrium, ſi non poſſet obſeruari; nec ſe Chriſtus propoſuiſſet in exemplum, cùm ad impoſſibile nemo teneatur, & conditio impoſſibilis adiecta pro nulla teneatur in iure.

Mandatorũ poſſibilis obſeruatio probatur ratione.

ff de regulis iuris.

SENSVS ORTHODOXVS.

Mandata Dei gratia obſequio poſſunt obſeruari.

In hæc verba:

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

ARGVMENTVM II.

Ex Sanctis Patribvs.

IN his qui Geographiæ chartas conſcripſere, maxima fides adhibetur eis, qui luſtrauere plures mundi plagas; quippe in aliorum fide diſpungere varios terrarum ſitus, res eſt valde lubrica, & vicina lapſui. Ita & in diſcurſu de tramite cœli ineundo, res eſt incongrua credere errabundis hominibus, & deuiis à regia illa via, vt ſunt hæretici omnes: melius agitur cum eis, qui conſulunt Sanctos aſſuetos illis itineribus, quæ impij homines vt inuia diffamarunt. Sancti verò ſecus nihil aſperum aut ſalebroſum nacti ſunt in via mandatorum Dei, ſed omnia plana experti, alios homines hortati ſunt pro virili parte, ad eoſdem inoffenſo pede tramites ineundos. Quia verſantur in difficillimo omnium mandatorum Dei, de dilectione inimicorum;

Exordium ad concionẽ de obſeruatione mandatorũ Dei.

Hæretici quare non credendi in his quæ ad cœlum pertinent.

Ex SS. Patribvs. *Baſilius in regulis breuiorib. reſpon.*

ſione 176. Clem. Alexand. l.4. ſtrom. c.8.

eorum; audi Baſilium affirmantem, eum, qui præcepit, impertiri gratiam congruam ad præſtandum debitum obſequium. Sic ille: *Sine dubio non præcepiſſet hoc qui bonus eſt ac iuſtus, niſi etiam facultatem, qua id faceremus, fuiſſet largitus, quam quidem etiam in natura ipſa inſitam videri voluit: etenim benefactores naturaliter amant beſtiæ.* Accedit Clemens Alexandrinus Baſilio ſuppar, ita fatus: *Præcepta ſunt eiuſmodi, vt à nobis poſſint fieri, & non fieri, quæ conſentaneum eſt vt conſequatur laus & vituperatio.*

Hæretici quare dicant mandata Dei non poſſe obſeruari.

Perpendenti mihi vnde irrepſerit illa blaſphemia, Deo affricans hunc genium adeò inhumanum, vt damnet homines, quia fuere præceptis impares, ea violantes aſſiduè, quia nequeunt obſeruari; occurrit illa Hebræorum vecordia, qui aſſueti Ægyptiacis carnium ollis, nolebant conſerere manus cum Amorrhæis; dicentes, eos eſſe fortiſſimos, ac proinde fore vt concurrente Amorrhæo, cum caſtris Iſraël duriùs ageretur. Ita plerique Chriſtiani animo muliebri, & deperdito robore maſculino, fracti in voluptates detrahunt mandatis, quaſi eorum obſequium eſſet res operoſa valde. Fauet Origenes, ita carpens hominum acediam. *Quantæ ex mulierum ſexu apud Deum in viris fortibus numerantur? Et quanti ex viris inter remiſſas & languidas mulieres reputantur? An non tibi videtur inter mulieres æſtimandus ille vir, qui dicit: non poſſum obſeruare quæ ſcripta ſunt: vendere quæ habeo, & dare pauperibus non poſſum: percutienti maxillam, alteram præbere non poſſum: maledicentem benedicere non poſſum: blaſphemantes deprecari non poſſum: cætera ſimilia quæ mandantur, qui dicit implere non poſſum, quid tibi videtur aliud, quam inter mulieres, quæ nihil virile poſſunt, eſſe numerandos?* Hactenus Origenes, fortè alludens ad Medicorum effatum, mares eſſe calidæ indolis, fœminas verò ſecus tepeſcere, non feruere. Pro illa etiam poſſibilitate mandatorum pugnat Athanaſius, vt maſculos nos præſtemus, & probemus opere vigere in nobis calorem illum viuidum, quo duntaxat anima vegetur. Sic ille: *Intende vnicuique præcepto, & id quod iubetur præſta. Si enim iſta ſerues, digna habeberis cæleſti thalamo. Ne dixeris in corde tuo: At quonam iſta modo præſtare potero? Ne panorem concipiat mens tua, ſed cum omni alacritate ſeruabis ea. Siquidem timentibus Dominum præcepta Domini difficilia non ſunt.*

Orig. hom. 9. in Ioſue.

Mãdatorum Dei obſeruatio quibuſnam ſit impoſſibilis.

Athanaſius de virginitate ſeruanda.

Mãdatorum obſeruatio maſculos animos poſtulat.

Experimento quotidiano & vernaculo patet, eos baiulos grandiores ſubire ſarcinas, qui maiori calore pollent, alios verò ſuccumbere, quibus parciore manu ſuos igniculos natura diſtribuit. Ita & in moralibus, vbi amor Dei accendit præcordia alicuius, ille impiger enititur ad grandia: ſi verò quis tepet, ſtatim acediâ diſſoluitur, & cauſatur præceptorum pondus eſſe humeris importunum. Suffragatur meo intento Chryſoſtomus, ita ſugillans hominum inertiam: *Dei præcepta, quæ ſunt ſalutaria, & gloria plena, & magnam nobis præbent Philoſophiam, & animam meliorem efficiunt, oportet cum magna voluptate ſuſcipere, & nihil eſſe difficile in eis exiſtimare. Difficultatem enim non natura præceptorum, ſed multorum ſolet ſocordia efficere. Itaque ſi quis ea cum ſtudio & alacritate animi ſuſcipiat, videbit ea eſſe leuia & facilia.* Quòd ſi cui faceſſat negotium nomenclatura oneris, quam indidit Chriſtus præceptis ſuis; illemet Dominus omne minuit pondus, tantùm detrahens oneri, quantùm eſt pondus gratiæ, quam adiecit, inuitans homines ad tollendum hoc ſuaue iugum & onus leue. Vnde Chryſoſtomus inducit Chriſtum, ita pellicientem animas: *Nolite igitur iugum audientes pertimeſcere: ſuauitatis enim eximia plenum eſt. Neque metuatis etiamſi onus dixerim: leue enim eſt.* Ille idem pergens explicat, quibus hoc iugum ſit aſperum & ingratum. Hæc ſunt ſenſa eius: *Quomodo in ſuperioribus dicebat anguſtam eſſe portam, & tritam tribulationibus viam: quando videlicet deſidiâ, quando ignauiâ diſſolutus es. Nam quando quæ dicta ſunt perfeceris, leue tunc onus erit. Quomodo autem, inquies, quæ dicta ſunt perficiam animo? ſi humilitate ſincera, ſi manſuetudine vera, ſi moderatione integra te communies.*

Chryſ. in Pſal. 112.

Mãdatorum Dei difficultas vnde petatur.

Mãdatorum iugum quare leue eſſe dixerit Chriſtus.

Idem hom. 39. in Matt. Ibidem.

Mãdata Dei quomodo poſſint obſeruari.

Benè affecti Patres Græci erga Dei præcepta, concordi ſuffragio dixere, eſſe poſſibilia hæc mandata: & ne arbitrere, proceres Latinæ Eccleſiæ fuiſſe diſſitos ab aliis, & malè ominatos obſeruationi mandatorum, accipe eos, qui principem locum tenent in illo doctiſſimo Sanctorum choro. Et quia huic controuerſiæ anſam dedit hoc præceptum de dilectione inimicorum, conſule Auguſtinum, poſſit homo necne morem gerere huic edicto. Sic ille: *Dicet aliquis: Nulla ratione poſſum inimicos meos diligere. In omnibus Scripturis Deus tibi dicit, quia potes. Tu è contrario reſpondes, non poſſe. Conſidera nunc, verum tibi an Deo debeat credi. Et ideo quia veritas mentiri non poteſt, iam vanas excuſationes ſuas relinquat humana fragilitas: quia nec impoſſibile aliquid potuit imperare, qui iuſtus eſt: nec damnaturus eſt hominem pro eo, quòd non potuit vitare, quia pius eſt.* Eum verò qui ſecus de Deo ſenſerit, Auguſtinus execratur vt blaſphemum. Ecce animi ſubitati voces indices: *Execramur blaſphemiam eorum, qui dicunt, impoſſibile aliquid homini à Deo eſſe præceptum, & mandata Dei, non à ſingulis, ſed ab omnibus in communi poſſe ſeruari.* Quòd ſi quando mandatorum Dei pondus humeris ingraueſcit; illud onus importunum nos admonet, eſſe petendum ſubſidium ab eo, qui tale onus impoſuit, ſicque grauitas illa cedit in argumentum gratiæ, quam petitam Chriſtus Dominus impartitur.

An poſſit impleri præceptum de dilectione inimicorum

Aug. ſer. 61. de tempore.

Idem ſer. 191. de tempore.

Mandata dura dicẽtes Auguſtinus execratur.

Idem libro de natura & gratia c. 69.

Si dubiam facis meam fidem, & aliò prouocas, per me non ſtat: audi Auguſtinum ita fatum: *Valdè bona ſunt præcepta, ſi legitimè his vtamur. Eo quippe ipſo, quo firmiſſimè creditur, Deum iuſtum & bonum impoſſibilia non potuiſſe præcipere; hinc admonemur, & in facilibus quid agamus, in difficilibus quid petamus. Omnia quippe fiunt facilia charitati, cui vni Chriſti ſarcina leuis eſt, aut ea vna eſt ſarcina ipſa quæ leuis eſt: ſecundùm hoc dictum eſt: Et præcepta eius grauia non ſunt: vt cui grauia ſunt, conſideret non potuiſſe diuinitus dici; grauia non ſunt, niſi quia poteſt eſſe cordis affectus, cui grauia non ſunt, & petat quo deſtituitur, vt impleat quod iubetur. Et quod dicitur ad Iſrael in Deuteronomio, ſi piè, ſi ſanctè, ſi ſpiritualiter intelligatur, hoc idem ſignificat: quia vtique cum hoc teſtimonium commemoraſſet Apoſtolus: Propè eſt verbum in ore tuo, &*

Mãdatorum Dei pondus nos obligat ad gratiam Dei deſcendam.

Mandata Dei omnia, amore condita ſunt.

in corde tuo : quod hic habet , in manibus tuis: in corde enim ſunt ſpiritales manus. Hoc eſt, inquit, verbum fides quod prædicamus. Conuerſus ergo quiſque, ſicut ibi præcipitur, ad Dominum Deum ſuum ex toto corde ſuo, & ex tota anima ſua, mandatum Dei non habet graue, cùm ſit dilectionis mandatum. Aut enim quiſque non diligit, & ideo graue eſt, aut diligit, & graue eſſe non poteſt. Hoc igitur eſto ratum, ſcilicet omnem grauedinem, quæ mandatis inſidet, non eſſe affingendam vlli omnino ponderi præceptorum, quod nullum eſt, ſed imbelli hominum indoli, quæ quod non vult, ſe non poſſe turpiter ementitur.

Mandata Dei grauia his, qui nolunt obedire.

Præſtat audire Hieronymum ſua ſenſa grauiter exprommentem. Auſculta: *Multi præcepta Dei imbecillitate ſua, non Sanctorum viribus æſtimantes, putant eſſe impoſſibilia quæ præcepta ſunt, & dicunt ſufficere virtutibus non odiſſe inimicos: cæterùm diligere plus præcipi, quàm humana natura patiatur. Sciendum eſt ergo, Chriſtum non impoſſibilia præcipere, ſed perfecta, quæ fecit Dauid in Saül, & in Abſalon. Stephanus quoque Martyr pro inimicis lapidantibus deprecatus eſt: & Paulus anathema cupit eſſe pro perſecutoribus ſuis.* Si è ſede Petri deſideras oracula, quibus concluſio mea ſarta tectaque fiat; ecce tibi duos Pontifices ſanctos, ſuis hiſce ſententiis adſtruentes intentum meũ. Prior eſt Leo ſic decernens: *Hic labor piis ſiliis, & bonis ſeruis, non ſolùm nec aſper, nec onerosus, ſed etiam ſuauis, & leuis eſt, dicente Domino: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Nihil ergo arduum eſt humilibus, nihil aſperum mitibus, & facilè omnia præcepta veniunt in affectum, quando & gratia prætendit auxilium, & obedientia mollit imperium.* Prima illa ſedes concolor ſibi, tulit Gregorium eodem ſpiritu afflatum, quo recenſitus ille Leo. Diceresque duntum vnam eſſe eamdemque ſententiam, adeò benè concordant ſumma hæc Eccleſiæ columina. Ecce Gregorium. *Pſalmiſtam audio dicentem: Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras: atque in Euangelio Dominus dicit: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Quomodo ergo aut lata charitas, ſi anguſta porta: aut quomodo iugum ſuaue eſt, & onus leue, ſi in præceptis Dei via dura cuſtodiuntur? Sed hanc nobis quæſtionem citius ipſa veritas ſoluit, quia via Dei & inchoantibus anguſta eſt, & perfectò iam viuentibus lata. Et duræ ſunt, quæ contra conſuetudinem ſpiritualiter animo proponimus; & tamen onus Dei leue eſt poſtquam hoc ferre cœperimus: ita vt pro amore eius etiam perſecutio placeat, & omnes pro eo affectio in mentis dulcedine veniat, ſicut Sancti quoque Apoſtoli gaudebant, cùm pro Domino flagella tolerabant. Ipſa ergo anguſta porta amantibus lata fit, ipſæ viæ duræ ſpecialiter currentibus molles, ac planæ ſiunt, dum ſcit animus, ſe pro temporalibus doloribus gaudia æterna recipere, & hoc incipit quod affligitur amare.* Hactenus ille Gregorius.

Hieron. in cap. 5. Matthæi.

Mandata Dei non impoſſibilia præcipiuntur, ſed perfecta.

Leo ſerm. 5. in ſolennitate Epiphaniæ.

Quibus ſunt poſſibilia mãdata Dei.

Greg. hom. 17. in Ezechiel.

Amanti nihil difficile. Mandatorũ pondus omne deperit amore.

Grunniant pro arbitrio ſuo hæretici, Epicuri de grege ſues, qui fingunt laborem in præcepto, & adhærent ſordidæ ſedi nequitiæ; non obſtabunt tamen quin ſequamur ductum ſanctiorum Patrum, qui explorata via cæli, te-

tulere, aſpera omnia facta eſſe in vias planas, & Deum prouocare homines multifariàm ad faciles cæli tramites ineundos. Lubet audire Cyprianum in eo argumento, ita Deum compellantem: *In quibuſdam per legem tuam promiſſa præmia nos inuitant: in multis pœna propoſita, & ſupplicia, vel damna territos animos à ſcelerum retrahunt appetitu: neque lex tua ſcripta, à lege naturali in aliquo diſſonat, ſed reprobatio mali, & electio boni, ſic animæ rationali infixa ſunt diuinitus, vt de hoc nemo rectè cauſetur: quia nulli ad harum rerum perſecutionem deeſt ſcientia, ſiue potentia: quia & quod agendum eſt ſcimus, & quod ſcimus facere poſſumus. Quòd ſi impoſſibilia eſſent præcepta tua, vel tantis difficultatibus onerata, vel voluntas tua ſic abdita, vt non poſſet intelligi, quid à nobis tua expeteret altitudo, licet inuitus nemo peccet, poſſet tamen ex multis excuſare delictum, niſi nobis, & moderatio mandati, & veritatis cognitio, & agendorum diſtinctio auctoritati cognoſcibili prouidiſſent: & ſimul ſe complecterentur poſſibilitas, & facilitas, ſcientia, & poteſtas. Præcipis mihi, Domine Deus, vt diligam te: hoc & poſſum, & debeo: & totum me, & interius tibi eſſe iubes obnoxium: & de proximo iubes, vt ad meam menſuram complectar. Gratias ago tibi, clementiſſime Deus, quia quod quæris à me, priùs ipſe donaſti.* Qui ergo dedit vnde obſeruemus præcepta, profectò impoſſibilia non indixit, vt delirant hæretici, crudelitatem Deo nequiter affingentes.

Cyprian ſer. de bapt. Chriſti.

Mandatorũ Dei obſeruationem poſſibilem fecit Deus multis auxiliis quæ Cyprianus enumerat.

SENSVS ORTHODOXVS.

Gratia facilem facit obſeruationem mandatorum.

In hæc verba:

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

ARGVMENTVM III.

Ex Ivre Canonico, Et Historia Ecclesiæ Primitivæ.

Dei flamine percitus Rex Perſarum Cyrus, Hebræis in Perſide degentibus indixit, vt reduces in Iudæam pergerent, & vacarent ſacris ædibus inſtaurandis, vt templo ſarto tecto, litarent congruis holocauſtis. Egregium equidem & ſalutare fuit hoc præceptum, vtpotè vergens ad Dei gloriam, & commodum animarum. Tamen fuiſſet iuſſio illa importuna, ſi Rex propitius votis Hebræorum, non ſuppeditaſſe ſupellectilem templi, & alios etiam hortatus eſſet, vt de proprio penu ſuo ſumptus adiicerent ad fabricam illam Deo rerum Domino conſecrandam. Ecce dictum Cyri: *Dominus cæli ipſe præcepit mihi, vt ædificarem ei domum in Ieruſalem, quæ eſt in Iudæa. Quis eſt in vobis de vniuerſo populo eius? Sit Deus illius cum ipſo. Aſcendat in Ieruſalem quæ eſt in Iudæa, & ædificet domum Domini*

Congruum exordium ad concionem de gratia conceſſa à Deo pro obſeruatione mandatorum Dei.

Cyri Regis induſtria, vt Hebræos alliceret ad templum ædificandum.

1. Eſdr. 1.

Dei Iſrael; ipſe eſt Deus qui eſt in Ieruſalem. Et omnes reliqui in cunctis locis vbicumque habitant, adiuuent eum viri de loco ſuo, argento, & auro, & ſubſtantia, & pecoribus, &c. Cyri Regis liberalitas, in gratiam têpli. *Vniuerſique qui erant in circuitu, adiuuerunt manus eorum in vaſis argenteis, & aureis, in ſubſtantia & iumentis, in ſupellectili, &c. Rex quoque Cyrus protulit vaſa templi Domini, qua tulerat Nabuchodonoſor de Ieruſalem, & poſuerat in templo Dei ſui.*

Mãdata Dei impoſſibilia, ſine gratiæ Dei influxu.

Series illa rerum ibi geſtarum, vt Iudæi morem gererent Cyro præcipienti ſtructuram templi, idea eſt eorum, quæ experitur anima, cui carpendum eſt iter verſus Ieruſalem illam beatam, vt illic æternum in templo gloriæ ſacrificet hoſtiam laudis. Vrgente inopia gratiarum Dei, anima nequit decurrere inoffenſo pede viam mandatorum, quæ ſola homines adultos vehit in patriam Beatorum. Irrito conamine tentaret homo ſine lapſu, eoque lethali, præterire vias omnium mandatorum, quæ ingruente tentatione valida, citra gratiam Dei nequeunt obſeruari. Ne ergo anima cauſaretur, prouidentiã Dei eſſe infra illam, qua Cyrus cauit Hebręis, quibus indixerat penſum erigendi templum; prouidus ille mundi ſator, omnia cum fœnore præſtitit, quæ de Cyro meminit textus ſacer. Præcone reſonante Cyrus Hebræos hortatus eſt, vt redirent ad propria, & poſtliminio priſcas incolerent ſedes. Item vniuerſis, qui erant in Hebræorum vicinia præcepit, vt ſuam etiam conferrent opem, in gratiam viæ conficiendæ ab Hebræis verſus Ieruſalem. Deus homines in ſeruitute natos, à teneris vnguiculis manumittit beneficio aquæ ſalutaris qua tinctos infantes libertate donat, & adſciſcit in familiam ſuam. Rurſus Angelis, qui in vicinia hominum degunt, has mandauit partes, vt curam hominum gererent, quamdiu decurrerent arduas cœli vias. Hinc effluxit ſuaue melos regij præcentoris: *Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis.* Suã opem conferunt Angeli, purgando, illuminando, & perficiendo. Deus verò, quo decemente accingimur ad obeundos cœli calles, ſumptus idoneos ſuppeditauit affatim, vt & vaſa congrua ad munia ſingulis quibuſque hominibus propria. Vaſa ſunt Sacramenta, quæ à Theologis vaſa gratiæ nuncupantur: ſumptus verò quotidiani, ſunt gratiæ excitantes, & cooperantes, quibus homini ſuccurritur, & leuatur tædium animæ fatiſcentis.

Hominis curam ſingularem agit Deus ab ipſo momento natiuitatis.

Angeli qualem opem conferant hominibus.

Pſal. 90.

Sacramenta ſunt vaſa gratiæ.

Ex IVRE CANONICO.

Can. Gratia. de conſecr. diſtinct. 4.

Itaque magnificentiam Cyri ſuperat Deus; homines nempè inſtituit omnibus auxiliis neceſſariis ad ſalutem, nullaque omnino præcepta indixit, quibus non poſſit anima ſufficere, Deo ipſo cælitus adiuuante. In eo argumento proſtat celeberrimus iſte Canon, adeò propitius, vt ex profeſſo videatur eſſe compactus. Ecce textum illum canonicum. *Gratia qua per Chriſtum datur, non ſolùm peccatorum remiſſionem facit, ſed etiam, vt lex impleatur, vt natura liberetur, ne peccatum dominetur. Spiritus etiam gratia dat fidem, qua etiam non petita à Deo conceditur, vt homini petenti & alia concedantur. Nam fides non eſt liberi arbitrij tantùm, ſed donum Dei.* In Concilio illo celebri Mileuitano, cui interfuere duo lumina Eccleſiæ, Auguſtinus, & Anſelmus, editi ſunt Canones dirimentes vtramque partem iſtius controuerſiæ. Nempè ſacra Synodus rem voluit eſſe ſtatam, ſcilicet homines ſuoptè ingenio non poſſe obſeruare omnia mandata Dei ſine gratiæ illapſu: ſed influente gratia Dei poſſe ab homine integrum obſequium mãdatis exhiberi. Ecce fidei Chriſtianę decreta. *Placuit, vt quicumque dixerit, ideo nobis iuſtificationis gratiam dari, vt quod facere per liberum arbitrium iubemur, faciliùs poſſimus implere per gratiam, tanquam etiamſi gratia non daretur, non quidem facilè, ſed tamen poſſimus etiam ſine illa implere diuina mandata, anathema ſit.* Pertinet ille Canon ad priorem partem iſtius cõtrouerſiæ, cuius erant partes probare, nos Deo inconſulto non poſſe morem gerere legi Dei.

Gratia Dei facit mandata leuia vt Canones multi clamant.

Conc. Mil. can. 5. 4. Can. Placuit.

Iam verò gratiæ Dei præſidio hominem poſſe obſeruare ea, quæ legis ſunt, Concilium hoc præfatum iſto Canone definuit. *Quiſquis dixerit, eamdem gratiam Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum propter hoc tantùm nos adiuuare ad non peccandum, quia per ipſam nobis reuelatur, & aperitur intelligentia mandatorũ, vt ſciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non autẽ per illam nobis præſtari, vt quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema ſit.* Tantum abeſt vt fideles naſcentis Eccleſiæ crediderint impoſſibilem obſeruationem mandatorum, quinimò potiùs eo perciti fuerunt œſtro, vt toti etiam Euangelio præſtarent obſequium: plura namque præſtitere Chriſtiani, quàm decalogus imperaret. Vtque ſuum animum Euangelio obſequentem Chriſtiani facerent palàm, appendebant collo Sacrum Euangelij codicem pectori incumbentem, eumque morem increbuiſſe æuo Apoſtolorum probant vetuſta hiſtoriæ monumẽta. Vnde nihil ſingulare egit Cæcilia Virgo, Euangelium circumferẽs inſtar faſciæ pectoralis: fuit namque familiaris ille vſus fidelium, dum vigeret feruor ebullientis adhuc ſanguinis Chriſti in præcordiis Chriſtianorum. In gratiam ritus huius Chryſoſtomus edidit locuples teſtimoniũ, dicẽs, ipſo etiam ſæculo quo ſcribebat mulierculas ſacros bajulaſſe libros pendulosè ceruice, ſicut olim Scribę & Phariſæi phylacteria ſua, quæ erant chartulæ complicatæ, vbi erant acceptæ à Deo gratiæ recenſitæ. Et membranæ illæ ſeu chartæ dicebantur phylacteria id eſt conſeruatoria, ἀπὸ τοῦ φυλάττω, id eſt, *conſeruo.* Præſtat audire Chryſoſtomum iſta ſubiicientem. *Quanam ſunt iſta phylacteria & fimbriæ? Quoniam facilè beneficiorũ Dei obliuiſcebantur, idcircò Deus ſigna ſua in libellis breuiſſimè conſcribi, & manibus eorum appendi iuſſit; vnde dictum eſt: Non remouebuntur ab oculis tuis. Has phylacteria, id eſt, conſeruatoria vocabant, ſicut multa mulierum modo faciunt, Euangelia ex collo dependentes.*

Can. Quiſquis de conſecrat. diſt. 4.

Chriſtiani olim etiam conſilia Euãgelica ſeruarunt.

Ex HISTORIA. ECCLESIÆ PRIMITIVÆ.

Baron. tom. 2. annalium Eccleſiæ ſub ann. 232 ex actis S. Andrea Apoſtolo

Acta S. Cæc. Chryſ. hom. 73. in Matth.

Pulcher ritus appendere olim collo Euangelia.

Profectò fuerũt hæ mulieres animo maſculino, quibus Euangelium ceſſit ad ornatum, & non ad terrorem. Eo etiam ornamento acuebatur infantiũ animus, vt præclara facinora edere minimè detrectarẽt. In his recẽſentur pueruli, & puellæ martyres, quibus poſſibilis obſeruatio mandatorum effuſo ſanguine comprobatur. Nec alio argumento ductus Auguſtinus credidit poſſe homines continere, quàm recolendo greges innoxios hominum, qui Deo aſpirante obedientiæ ſuæ ediderant ſpecimina luculenta. Sic ille ſuos nutantes animos fixit, meditando pueros & puellas impigrum obſequium mandatis Chriſti Domini præſtitiſſe. Audi argumenta labantis animi, ſeipſum ad ardua perurgentis.

Euangelij olim quantus amor.

Exempla quantum valeant ad virtutem.

urgentis. *Aperiebatur ab en parte, qnn intendernm faciem, & quò tranſire trepidabnm, caſtn dignitas continentia, ſerenn, & non diſſolnte bilaris, honeſtè blandiens vt venerem, neque dubitarem, & extendens nd me ſuſcipiendum, & nmplectendum pias mnnus, plenas gregibus bonorum exemplorum. Ibi tot pneri & puellæ, ibi iuuentus mnlta, & omnis ntas, & graues vidna, & virgines anus: & in omnibus ipſa continentin nequaquam ſterilis, ſed fœcunda mater filiornm gnudiornm de marito te, Domine. Et irridebat me irriſione exhortntorin, quaſi diceret: Tn non poteris qnod iſti, & iſtæ in ſemetipſis poſſunt, ne non in Domino Deo ſuo? Dominus Deus eorum me dedit eis. Qnid in te ſtas, & non ſtas? Proiice te in eum, noli metuere, non ſe ſubtrnhet vt cadas. Proiice te ſecurus, excipiet & ſanabit te.*

Aug. lib. 8. confeſſ. c. 11. Mandata Dei obſeruata à puellis

Non ergo eſt commentum Romanæ Eccleſiæ, dicere gratiam Dei facere nobis peruium iter mandatorum Dei, quod inuium eſt ſoli naturæ, ſe accingenti ad omnia mandata perfectè obſeruanda. Non inficior, onus aliquale mandatorum Dei, cui plerumque caro ſuccumbit ſine obſtetrice gratia; tamen illud pondus eſt velut ſarcina alarum, quæ non onerant aues, ſed ornant, & adiuuant vt reliquum pondus corporis efferatur. Sicque mandatis Dei poteſt aptari ſymbolum egregium, quod Ferrus commemorat, pingens alas explicatas. hac epigraphe adiecta. PORTANTEM PORTANT. Id eſt; eſto auis portet alas, attamen eſt reciproca latio: nam alæ corpora attollunt, quibus inſeruntur, Ita & mandata Dei, piorum hominum inſita cordibus, illas ſurſum efferunt animas, quibus Deo dante cœlitus inſcribuntur. Fitque hæc veridica propoſito explicata de mandatis Dei: PORTANTEM PORTANT. Nimirum homo tenax obſeruator mandatorum Dei, poſtquam ea bajularit corde obſequenti, mutuum etiam experietur obſequium mandatorum Dei; etenim ab eis, poſtquam oeſſerit ſatis, euehitur ſurſum, congrua meritorum præmia percepturus. Diceres, Bernardum attendiſſe hoc ſymbolum, quando io ignauos homioes inuectus eſt, ſic declamans: *Pudeat negligentiæ nunc in vitnm qnàm priùs in mortem ire, & minore ſtudio ſalutis acquirere quàm perditionis augmentum. Nnm vt omnino ſimus inexcuſabiles: in via vitæ quò citiùs, eò facilius curritur; & lene Salnatoris onus, quò creſcit nmpliùs, eò portabilius eſt. Nonne & aniculas leuat non onerat pennnrnm ſiue plumarum numeroſitas ipſa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere ſuo fertnr nd imn. Sic diſciplinam Chriſti, ſic ſnnue iugum, ſic onus lene, quò deponimus, eò deprimimur ipſi, quia portat potius, qunm portatur.*

EX SYMBOLIS. *Ioan. Ferrus par. 2. Theatri ſymb.*

Mandatorũ Dei pondus potiùs alleuiat quàm grauat.

EX SS. PATRIBVS *Ber. ep. 34.* Mandata Dei ſimilia alis auium.

Illa etiam poſſibilitas mandatorum notatur à Pſalte, ita Deum compellante: *Latnm mandatnm tuum nimis.* Quaſi diceret: vitium naturæ in Adamo ſauciatæ fecit arctam viam cœli; ſed gratiæ illapſus diffuſum fecit iter, quo ad ſidera deuenitur. Concioit Hilarius hoc accentu: *Latum igitur mandatum Dei eſt, & in omnia ſpei noſtra genera diffunditur, vt non difficile ſit, ſi voluntas adſit, præcepto Dei obtemperare: cum latum & diffuſum ſit ad placendum officioſa religionis varietate. Neque ſolùm latum ſed vehementer latum: latitudinis infinitate hab*

Pſal. 118.

Hilarius in Pſal. 118.

ipa ſuperlatiui adiectione monſtrata. Itaque ſatis ſuperque liquet ineptia hæreticorum, & quàm incongruè detrahant mandatis Dei, dum affirmant ore procaci, oulla etiam obſtetricante gratia poſſe obſeruari, ſuam inertiam blaſphemo hoc tegmine concludentes.

Gratia Dei fecit iter cœli latum.

SENSVS ORTHODOXVS.

Fomes peccati non obſtat quin gratia influxu homines adſciſcantur in numerum filiorum Dei.

In hæc verba:

Benefacite his qui oderunt vos, vt ſitis Filij Patris veſtri qui in cœlis eſt.

CONTROVERSIA II.

PRÆFATIO.

CORui aſſueti nigredini, vt concolores illi ſpeciei, dum deprehendunt pullos ſuos alba lanugine candicare, eos veluti degeneres abdicant, nec vllam eis annonam ſuppeditant, donec nigricante penna auitum colorem induant. Ita & hæretici atrati, nigrore peccati, omnibus hominibus volunt affingere ſuam nigredinem, ideoque omnes, io quibus ſuſpicantur albedinem gratiæ, iugiter auerſantur; ſecum benè actum arbitrati, ſi probarint, fomitem peccati nigra aſpergine inficere animas, ita vt nulli gratiarum latices diluere poſſint nævos, quos inuexit culpa originalis. Stante hac hæretica ſententia, illud abſurdum inſigne conſequitur: ſcilicet peccatum & gratiam coire ſimul & ſemel: vnum eumdemque hominem eſſe ſimul filium Dei & diaboli, quod quàm ineptum ſit, liquidò eſt. Textus huic controuerſiæ, præfixus damnat hæreticos: cùm namque ait Chriſtus, eos fore filios Dei, quorum charitas erit benefica inimicis; ſufficienter ait, eos fore immunes à peccato, quibus amor Dei inſitus adurer præcordia. Hoc ergo penſum erit iſtius controuerſiæ, probare fomitem peccati, qui remanet ſuſcepto etiam Baptiſmo, oon obſtare, quin gratia ſuos effectus in anima ſortiatur. Dicam igitur primò, reliquias infelices peccati originalis oeminem peccato obſtringere, ſi gratia Dei in animam cœlitus illabatur. Secundò ſubnectam parœmiam ad ſuperandas difficultates quæ emergunt ex fomite illo, homioum præcordia percellente.

Quare hæretici exoſam habeant albedinem gratiæ.

Diuiſio controuerſiæ.

SENSVS ORTHODOXVS.

PARS PRIMA Controuerſiæ.

Fomes peccati nullam nequitiam inutit animæ, in quam gratia Dei cæleſtus influxit.

In hæc verba:

Benefacite his qui oderunt vos, vt ſitis Fily Patris veſtri.

ARGVMENTVM I.

EX SCRIPTVRA, ET RATIONE.

Alexander Seuerus ſimul habuit imagines Chriſti & Deorū Gentilium.

ALexander ille Seuerus Imperator, facturus ſibi nomen grande apud Chriſtianos & Gentiles, necnon & Iudæos, in iiſdem fornicibus delubri ſui habuit reconditas imagines Chriſti, Abrahæ, Moſis; & idola Iouis, Martis, Veneris, & Saturni. Etenim neſcius ille fidei illibatæ, credidit eſſe pietatis incrementum, litare Diis pluribus. Obſtrinxerunt ſe ſimili delirio hæretici, qui in eodem pectore collocant gratiam Dei, & peccatum mortale: faciliùs namque coëunt, ſub eodem tholo imagines Chriſti, Abrahæ, & Moſis, & impia ſimulachra: ſiquidem hic concurſus imaginum eſt figura, ſeu ſpecie tantùm tenus, nec ita poteſt oriri aliqua rixa inter imagines. At ſecus ſe res habet in gratia, & peccato: nimirum non concordant, neque ad morulam gratia Dei ſtare poteſt cum lethali peccato: vnde liquet quàm aberrent hæretici, affirmantes concupiſcentiam, ſeu fomitem peccati, qui remanet etiam poſt Baptiſmum eſſe reuera peccatum, etiamſi credentibus haudquaquam imputetur. Et hic error eſt argumentum huius controuerſiæ, quæ vt ſit liquidior, nota ex S. Thoma, peccatum originis eſſe eſſe habitum corruptum, qui non ſolùm dicit priuationem iuſtitiæ, ſed etiam peruerſionem omnium potentiarum. Adiice ex eodem Sancto, habitum illum diuidi in duas partes, quarum vna propriè & formaliter eſt peccatum originis; alia verò eſt quaſi materiale peccati illius, & quid conſequens hoc peccatum. Prior pars corrupti habitus huius eſt auerſio mentis à Deo, quam importat priuatio iuſtitiæ originalis, iuxta quam naſcimur omnes filij iræ. Altera verò pars eſt rebellio partis inferioris, quæ inſurgit in ſuperiorem, & inclinat in ſenſuum illecebras.

Gratia Dei & peccatum non coeunt in anima.

Th. 1. 2. q. 82. ar. 1. 3.

Originale peccatum quid ſit, & quæ mala inuexerit in animam.

Caluin. l. 2. inſtitut. c. 1. paragr. 9. Petr. Mart. in c 5. ep. ad Rom. Kemnitius in exam. ſeſ. 5. Conc. Trid. pag. 454.

Non quæro hîc, an peccatum originale remaneat poſt Baptiſmum, ſed an corruptio illa, ſiue concupiſcentia, quam patitur homo conſcius gratiæ Dei, ſit peccatum, vt pertinaciter affirmant hæretici, Caluinus, Petrus Martyr, & Martinus Kemnitius, contra quos, hæc eſto orthodoxa concluſio. Concupiſcentia illa, quæ hominem pronum facit in malum, non eſt peccatum, ac proinde terſo peccato originali aquis Baptiſmi, illa concupiſcentia citra reatum remanet in homine. Huic ſententiæ conſonant oracula Scripturæ ſanctioris. In his occurrit Iacobus Apoſtolus, ita fatus: *Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Deinde cùm concupiſcentia conceperit parit peccatum; peccatum verò cùm conſummatum fuerit generat mortem.* Hoc textu quatuor meminit Apoſtolus, ſcilicet concupiſcentiam, & tres motus eius, qui ſunt ſuggeſtio, quæ præludens abſtrahit, & allicit animam. In illo præludio anima eſt citra omnem peccati labem, quia non ſentire, ſed conſentire peccatum facit. Si verò ſuggeſtio titillans aliqualem voluptatem ſenſibus illinit, ſequitur ille motus, qui ex Iacobo parit peccatum, non tamen eſt lethale peccatum delectationis, ſi non conſentit plenè & perfectè anima titillata. At accedente pleno & perfecto conſenſu, exurgit tertius ille motus, qui ſpiculo lethali configit animam, cuius funus exprimitur hoc contextu: *Peccatum verò cùm conſummatum fuerit, generat mortem.* Hinc collige validum argumentum, ad probandum, concupiſcentiam aliaſque reliquias peccati originalis non eſſe peccatum, Ex Scriptura, peccatum non eſt in ſuggeſtione, quæ concupiſcentiâ poſterior eſt: Ergo minus erit peccatum in illa concupiſcentia, quæ longiùs diſtat à conſenſu: quia ex Philoſophia, illud eſt minus tale, quod magis recedit à maximè tali. Rurſus peccatum omne eatenus eſt peccatum, quatenus eſt voluntarium: At concupiſcentia illa non eſt voluntaria, ideoque nequit hominem obligare. Non eſſe voluntariam Paulus expertus ait, ingemens ſuæ indoli deprauatæ, querulis hiſce verbis: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ: & ego ipſe meaſe ſeruio legi Dei; carne autem legi peccati.* Hactenus ille, ſatis ſuperque probans, illam concupiſcentiam nullum omnino reatum affricare nobis, quia plerumque motus eius inſurgunt, nobis inſciis & inuitis.

Iacob. 1.

Concupiſcentia quibuſnam motibus animã impetat.

Peccatum quibuſnam gradibus ſe inſinuet in animam.

Concupiſcẽtia non eſt peccatum.

Rom 7.

Illam impetiginem carnis non eſſe refundendam in animæ culpam, ex eodem fonte probat idem Apoſtolus, dicens concupiſcentiam eſſe vitium carnis, nec peccatum animæ, vt plurimum innoxiæ, etiam corpore pruriente. Sic Paulus: *Nunc autem non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Scio enim, quia non habitat in me, id eſt, in carne mea bonum.* Sed eſto caro ſit veluti ſcaturigo mali; nihil tamen labis refluit in animam, ſi diſſentit, nulloque modo ſit damnationi obnoxia anima, quæ dedit nomen ſuum Chriſto licet vrgeatur concupiſcentiæ motibus importunis. Audi Paulum: *Nihil damnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto Ieſu.* Hallucinantur ergo ſectarij, confundentes concupiſcentiam & peccatum, quaſi perinde ſint, cùm vtriuſque diſpar ſit omnino ratio, ſimilis nempe ei, quæ intercedit inter fœtum & prægnantem. Fatetur Auguſtinus ita verſans locum Iacobi: *Cùm dicit Apoſtolus Iacobus: Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus: Deinde concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum: profectò in his verbis partus à pariente diſcernitur. Pariens enim eſt concupiſcentia, partus peccatum. Sed concupiſcentia non parit, niſi conceperit, non concipit, niſi illexerit, hoc eſt, ad malum perpetrandum obtinuerit voluntatis aſſenſum.* Eſto illa concupiſcentia peccati præludium ſit, non ea tamen eſt principium ſeu pars peccati, quia inuitos plerumque inclinat in malum, & hoc ante omne criminis argumentum. Ita Cyrillius: *Voluptas quædam ante omne peccatum præcurrit, & feruens cupiditas ad delicta ſolet allicere, quæ ante peccandi actum inſidet, & mentis conſenſum arripit, perſuadens facilè hac via veniendum eſſe, quo gliſcimus. Quod verum Chriſti diſcipulus oſtendit, dicens: Nemo qui tentatur, dicat à Deo tentari:*

Concupiſcentia quare non ſit peccatum.

Rom. 8.

Ex SS. PATRIBVS. *Aug. lib. 6. aduerſus Iulianum c. 5. Cyrill. lib. 4. in Ioan. c. 51.*

Concupiſcẽtia inclinat ad peccatum.

tentari: neminem enim Deus tentat; ſed vnuſquiſque à ſua cupiditate abſtractus, atque ſeductus tentatur.

Præterea accedit hæc valida ratio, ſuadens, illam concupiſcentiam non eſſe peccatum. Nimirum actus illi concupiſcentiæ faceſſunt moleſtiam dormientibus, & mente captis; ſed nemo dixerit amentes, & dormientes peccare, iuxta illam Auguſtini ſententiam: *Quantò magis concupiſcentialis inobedientia abſque culpa eſt in corpore non conſentientis, ſi abſque culpa eſt in corpore dormientis?* Ergo iidem motus non inficiunt animam iuſtam, cui inuitæ plerumque faceſſunt negotium. Denique res eſt iniuria Chriſto, dicere dæmonem præualuiſſe ad perniciem animarum. Si namque concupiſcentia veram rationem peccati participat, & altas radices agit in homine, quantumuis iuſto, reuera Chriſtus nos non verè ſed tantùm imputatiuè redemit à peccatis, & ſic diabolus eminet veluti potentior, cùm ille verè potuerit inficere, Chriſtus verò nequaquam diluerit ſordes, quas dæmon aſperſit: Sed hoc eſt blaſphemum ſuſpicari de Chriſto, quem Paulus Apoſtolus perfectum libertatis noſtræ credidit aſſertorem. Sic ille: *Sicut per vnius inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi; ita per vnius obedientiam, iuſti conſtituuntur multi.* Non valeret oppoſitio, ſi ſuperſtes eſſet ille reatus in anima, quam Chriſtus illapſu ſuo dignatus eſt. Accedit & illud veridicum Chriſti effatum, directum ad Iudæos: *Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis.* Quare igitur inſurgunt hæretici, exoſi libertatem illam ſanctam, qua gaudet anima, Chriſti ſanguine reſtituta.

Aug. lib. 1. de ciuit. Dei c. 25.
Peccatum debet eſſe volũtarium.

Chriſtus nos perfectè liberauit à peccato.

Rom. 5.

Ioan. 8.

SENSVS ORTHODOXVS.

Concupiſcentia nullum reatum affingit animæ, in quam gratia Dei cælitus influxit.

In hæc verba:

Benefacite his, qui oderunt vos, vt ſitis filij Patris veſtri.

ARGVMENTVM II.

Ex Sanctis Patribvs.

MOrtuo Salomone, Hebræi conuenerunt filium eius Roboamum, deprecati mitiùs ſecum agi; vt alleuiato iugo gratius eſſet obſequium. Rex communicato conſilio cum ſenioribus regni, audiit a prudentibus eſſe minuendum iugum impoſitum à patre ſuo; ſic fore populum magis pronum ad mandata omnia capeſſenda. Pertæſus Rex illud ſalutare conſilium, adhibuit iuuenes; ſerò expertus, regimen auſterum homines inducere in deſperationem. Iuniores itaque illi conſultores ſuaſere Regi dura, quibus auditis à populo vndecim tribus ab inſano Principe defecerunt. Ecce hiſtoriæ contextum, quo inconſulti Principis facinus aperitur. *Dereliquit conſilium ſenum, quod dederant ei, & adhibuit adoleſcentes, qui nutriti fuerant cum eo, & aſſiſtebant illi: dixitque ad eos: Quod mihi datis conſilium, vt reſpondeam populo huic? qui dixerunt mihi: Leuius fac iugum quod impoſuit pater tuus ſuper nos? Et dixerunt ei iuuenes, qui nutriti fuerant cum eo: Sic loquêris populo huic, qui locuti ſunt dicentes: Pater tuus aggrauauit iugum noſtrum, tu releua nos. Sic loqueris ad eos: Minimus digitus meus groſſior eſt dorſo patris mei. Et nunc pater meus poſuit ſuper vos iugum graue, ego autem addam ſuper iugum veſtrum: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cadam vos ſcorpionibus.* Malè ceſſit Regi conſilium illud; eo enim aperto ſubiratus populus apprehenſo præfecto ærarij, eum lapidibus obruit, & ni Rex cõſuluiſſet ſibi fugã, expertus eſſet, quàm ſit inſipiens conſilium illud, quod impugnat vota ſeniorum. Pergit textus. *Reſpondit Rex populo dura, derelicto conſilio ſeniorum, quod ei dederant, & locutus eſt eis ſecundum conſilium iuuenum, &c. Miſit ergo Rex Roboam Aduram, qui erat ſuper tributa, & lapidauit eum omnis Iſrael, & mortuus eſt. Porrò Rex Roboam feſtinus aſcendit currum, & fugit in Ieruſalem, receſſitque Iſrael à domo Dauid vſque in præſentem diem.*

Congruum exordium ad conciõé de libertate gratiæ.

3. Reg. 12.
Roboam iuniorum hominum conſilio deferens malè ſuis rebus conſuluit.

Conſilia ſeniorum debent anteponi iunioribus.

Ecce ſynopſim controuerſiæ, quam verſamus. Pater omnium noſtrûm Adam impoſuit graue iugum poſteris ſuis; quale verò ſit iugum, non conuenit inter omnes, etſi dicant illud eſſe concupiſcentiam, ſiue fomitem peccati. Fides Catholica interrogata, cuiuſnam rationis eſſet tale iugum, adhibuit ſenes conſultores, ſcilicet Patres Eccleſiæ, qui dixere, iugum illud non eſſe vſque adeò graue, vt animam grauet, ſi tamen eſt gratia Dei deſuper illuſtrata. Hæreſis verò ſecus adhibuit iuuenes, vt communicato conſilio, Chriſtianis reſponderet petẽtibus quidnam eſſet iugum illud. Iuuenes illi, Caluinus, Martyr, Kemnitius, & alij huius farinæ nebulones, reſponderunt dura, dicentes concupiſcentiam illam, quæ non cedit aquis Baptiſmi, eſſe peccatum lethale, ac proinde facere animam obnoxiam flammis æternis; Deo tamen miſerante iniquam hominum ſortem, non imputari noxam illam iis hominibus, quibus fidei lumen illuxit. Dura ſanè concluſio, & quæ male ceſſit eis, qui non adhæſere ſenioribus, id eſt ſanctis Eccleſiæ Patribus. Nam Eccleſia Catholica ab eis receſſit, exoſa iuniorum hominum definitiones, quæ aggrauant iugum patris noſtri Adæ. Non enim neotericis ſufficit, concupiſcentiam ſeu fomitem peccati importunum faceſſere negotium hominibus iuſtis, ſed inſuper de ſuo ſpiritu inhumano adiiciunt, illam concupiſcentiam eſſe peccatum mortale indelebile, licet fidei beneficio hoc lethale facinus obtegatur.

Eccleſia Catholica adhibet ſeniores conſultores, ſcilicet SS. Patres.

Hæreſis adhibet iuuenes conſultores, ſcilicet Nouatores.

Concupiſcentia, ſeu fomes peccati eſt peccatum mortale indelebile ſecundùm hæreticorum delirium.

Seniores Eccleſiæ proceres deteſtati illam ſententiam, quæ animos exaſperat, humaniùs ſenſere de fomite peccati, concupiſcentiæ prurito, aliiſque reliquiis peccati originalis, quas vocauere quidem infirmitates animæ, non peccata, vt Caluinus ipſe licet inuitus cogitur liquidò confiteri. Sic ille: *Neque opus eſt multum inueſtigando laborare, quid hîc veteres ſentiant, quando vnus Auguſtinus ſufficere ad id poteſt, qui fideliter magnaque diligentia omnium ſententias collegit. Ex illo igitur ſumant lectores, ſi quid de ſenſu antiquitatis habere certi volunt. Porrò inter illum, & nos hoc diſcrimen eſt, quòd ipſe quidem concupiſcentia morbum peccatum vocare non audet, ſed ad illum deſignandum infirmitatis nomine contentus, tum demũ fieri peccatũ docet, vbi vel opus, vel conſenſus accedit. Nos autem*

Caluin. lib. 3. inſtitut. c. 3. parag. 10.

Concupiſcentia ex Auguſtino morbus eſt animæ, non peccatum.

illud ipſum pro peccato habemus, quod aliqua omnino cupiditate homo titillatur. Demitare amabo hominis impudentis typhum, qui totius Eccleſiæ priſca oracula infirmat, vt ſuam adſtruat blaſphemiam. Vide quò aſſurgat ſuperbia, vt homo virulento tumens flamine, infrà ſe ponat quidquid in Eccleſia creditur eminente. Ne afflati aura noxia peſtilentis huius ſectarij hallucinemur, adeamus ſeniores illos conſultores, vt alleuient iugum patris noſtri Adæ, & teſtentur, illud non eſſe adeò importunum, vt debeat peccati nomine recenſeri. In choro Sanctorum primas tenet dignitas ſumma, ideoque Gregorius Papa præit, eruditè verſans iſtam materiam, & concludens, concupiſcentiam illam non obſtare, quin beneficio Baptiſmi fiat anima defæcata. Sic ille: *Si qui ſunt qui dicunt peccata in Baptiſmate ſuperficie tenus dimitti, quid eſt hac prædicatione infidelius, in qua ipſum fidei ſacramentum feſtinant ſoluere? in quo principaliter ad cæleſtis munditia myſterium anima ligatur, vt abſoluta radicitus à peccatis omnibus ſoli illi inhæreat, de quo Pſalmiſta ait: Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, &c. Totus mundus dici non poteſt, cui de peccato aliquid remanſit. Sed nemo reſiſtit voci veritatis, quæ ait: Qui lotus eſt, mundus eſt totus: nihil ergo ei de peccati ſui contagione remanet, quem totum fatetur mundum ipſe qui redemit.*

Caluinus ſe-ſe vnum præfert toti antiquitati.

Ex SS. Patribus.

Gregor. lib. 9. epiſtol. 39. ad Theodectam. Baptiſmus omnia peccata detergit.

Profectò hæreſis præfata inſimulat Baptiſmum impotentiæ, dum affirmat fæces peccati animam inficere baptizatam. Paucis expedit iſtam controuerſiam Auguſtinus ita fatus: *Ille iuſtificatur à peccato, cui per Baptiſmum peccata remittuntur omnia.* Si remittuntur, ergo non ſuperſunt. Rurſus ille elimatiùs explicat ſenſum orthodoxum iſtius difficultatis, quam ſic ſoluit: *Nulla ergo damnatio eſt iis, qui ſunt in Chriſto Ieſu. Non enim damnatur, niſi qui concupiſcentiâ carnis conſentit in malum, &c. Dicimus, Baptiſma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, ne vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quaſi raſorum in capite capillorum, vnde creſcunt iterum reſecanda peccata. Sed de iſta concupiſcentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua neceſſe eſt, vt baptizatus & hoc ſi diligentiſſimè proficit, & ſpiritu Dei agitur pia mente confligat. Sed hæc etiamſi vocatur peccatum, non vtique quia peccatum eſt, ſed quia peccato facta eſt, ſic vocatur; ſicut ſcriptura manus cuiuſque dicitur, quòd manus eam fecerit.* Denique alibi ſic poſtulat. *Nunquid quia deleta eſt tota iniquitas, nulla remanſit infirmitas.* Eodem quo Auguſtinus flamine actus Chryſoſtomus, diſertè ait, ſurculos emergentes ex peccato originali non eſſe peccata, & in ſpecie concupiſcentiam memorat ille Præſul, quem accipe. *Ipſæ paſſiones in ſe peccatum non ſunt; effrænata verò ipſarum immoderantia peccatum operata eſt. Et vt exempli gratiâ vnam illarum tractem, concupiſcentia quidem peccatum non eſt; quando verò egreſſa modum foras eruperit, tunc demum adulterium fit, non à concupiſcentia, ſed à nimio illius luxu.* Si à Græcis redire lubet ad Latinos Antiſtites; præter Auguſtinum, & Gregorium ſupra laudatos, auſculta Præſulibus emeritis, Cypriano, & Hilario, quos Eccleſia ſuſpicit, & impensè veneratur.

Aug. li. 2. in Iulianum.

Idem lib. 1. contra duas epiſtol. Pelagian. c. 10. 11.

Quare concupiſcentia vocetur peccatum aliquando.

Chryſ. hom. 13. in epiſtol. ad Roman. Paſſiones non ſunt peccata.

Cyprianus adeò ſalutares credidit eſſe aquas Baptiſmi, vt alluendo animas, abluant omnes næuos, quos culpa originalis affinxit. Sic ille: *Sic abluit quos parentalis labes infecerat, vt nec actualis, nec originalis macula poſt ablutionem illam vlla ſui veſtigia derelinquat.* Hilarius verò diſtinguit peccatum, & viam iniquitatis, dicens vtrumque poſſe ſimul eſſe, ſed vtplurimum diſpeſci, in his præſertim, quos etſi concupiſcentia vexet, non tamen vſquam aliquo crimine ſauciantur. Sic Hilarius expendit verſum hunc Dauidis: *Viam iniquitatis amoue à me.* Duo præfata meminit ita fatus: *Promptum fuerat dicere: Iniquitatem amoue à me. Sed licet infirmitatis ſuæ conſcius, cùm meminerit in corpore ſuo viam ineſſe peccandi; tamen per timorem Dei à peractione omni alienus eſt. Viam igitur peccati, quæ ad peccatum pergere promptum eſt, amoueri à ſe deprecatur, id eſt, omnia corporalium voluptatum deſideria auferri; nec tentationem aliquam concupiſcentiæ, aut ignorantiæ, qua tamquam per viam ad peccatum itur, ingruere.* Faceſſant itaque ſectarij; non enim par eſt, eorum inſanam ſententiam præferre oraculis ſeniorum Eccleſiæ Senatorum.

Cypr. ſer. de ablutione pedum.

Hilarius in Pſal. 118.

Concupiſcentia eſt via ad iniquitatem ſed non eſt iniquitas.

SENSVS ORTHODOXVS.

Concupiſcentia inuitis non affricat reatum aliquem.

In hæc verba.

Benefacite his qui oderunt vos, vt ſitis filij Patris veſtri.

ARGVMENTVM III.

Ex Ivre Canonico, Et Historia Ecclesiæ Primitivæ.

Ex ſingulari decreto Dei ſtandum fuit iudicio ſacerdotis, quando dubia fuit lepra domus. Ecce textum legis. *Ibit cuius eſt domus, nuncians ſacerdoti, & dicet: Quaſi plaga lepræ videtur eſſe in domo mea. At ille præcipiet vt efferant vniuerſa de domo.* Summa ritus fuit, radere & tergere parietes, ſi eis aſperſa fuit lepra, & credere deinceps mundam eſſe domum, ſi ita ſacerdos affirmaſſet. Appoſitè ad hunc ritum quæſtio ſoluta eſt, quæ aliàs excitauit multas tragœdias, circa lepram animarum in concupiſcentia ſitam. Res illa delata eſt ad ſacerdotes, qui maturè luſtrantes penetralia animæ, immundos cenſuere receſſus eius, decernentes, Adami contagio luem in poſteros influxiſſe, ac proinde detergendam lepram aquis Baptiſmi, & deinceps eſſe animas mundas, beneficio gratiæ Dei, concupiſcentiâ perperam corpora titillante.

In dubiis deferendum eſt iudicio Eccleſiæ.

Leuit. 14.

Indigere hominem hoc lauacro, & eo perfectè ſortiri remiſſionem peccatorum, audi luculento Canone Concilij Mileuitani, celebrati tempore Auguſtini. Ecce Canon. *Placuit vt quicumque paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, aut dicit, in remiſſionem quidem peccatorum eos baptizari, ſed nihil ex Adã trahere originalis peccati, quod regenerationis laua-*

Ex Ivre Canonico.

Conc. Mil. cap. 2.

cro expletur. Vnde fit conſequens, vt in eis forma baptiſmatis, in remiſſionem peccatorum, non verè ſed falsò intelligatur, anathema ſit. Quoniam non aliter intelligendum eſt, quod ait Apoſtolus: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundũ, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccauerunt; niſi quemadmodum Eccleſia Catholica, vbique diffuſa, ſemper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in ſemetipſis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remiſſionem veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt. Hactenus Synodus illa ſacra, liquidò definiens, nullas ſupereſſe fæces peccatorum, quando in animam detergentes Baptiſmi latices influxerunt.

Baptiſmus peccatum originale delet.

Eſto concupiſcentia moleſta ſit, & importunâ impetigine carnis inquies ſit; nulla tamen labes inde inuitis animis affricatur. In huius rei fidem editus eſt iſte Canon. *Hæc autem lex peccati, de qua dicit Apoſtolus: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, non ſic manet in membris eorum, qui renati ſunt, tamquam non ſit facta eius remiſſio, vbi omnino plena & perfecta fit remiſſio peccatorum, omnibus inimicis interfectis, quibus ſeparabamur à Deo; ſed manet in vetuſtate carnis tamquam ſuperatum & peremptum, ſi non illicitis conſenſionibus quodammodo reuiuiſcat, & in regnum proprium dominationemque reuocetur. Ab hac autem vetuſtate carnis, in qua eſt iſta lex peccati, vel peccatum iam remiſſum, vſque adeò vita ſpiritus diſcernitur, in cuius nouitate baptizati, per Dei gratiam renaſcuntur, vt tales etiam in præſenti non ſolùm in peccato, ſed etiam nec in carne eſſe dicantur, cuius deſideria non ſequuntur, ſed in ſpiritu.*

Canone Non ex quo §. Hæc autem lex. De conſecratione Diſt. 4.

Ex historia Ecclesiæ primitivæ.

Ex actis Sanctæ Luciæ.

Luciæ Virginis effatum de his qui caſtè viuunt.

Huic Canoni magnam lucem affert hiſtoria Beatæ Luciæ virginis & Martyris, cui nulla omnino labes concupiſcentiæ obſtare potuit, quin Spiritus Sancti templum effecta ſit. Sic enim Paſchaſium affata eſt, vt ex eo colloquio conſtet animam quæ non obſequitur concupiſcentiæ, eſſe ſacrarium Spiritus Sancti, imò & duplicari ſtipendia ei, ſi inuita patiatur aliquem concupiſcentiæ ſenſum deforis ingeſtum. Ecce dialogum virginis, & Præfecti ſuadentis idolorum cultum. *Cum Paſchaſius interrogaſſet: Eſtne in te Spiritus Sanctus? Reſpondit: Caſtè & piè viuentes templum ſunt Spiritus Sancti. At ille: Iubebo te ad lupanar duci, vt te Spiritus Sanctus deſerat. Cui virgo: Si inuitam iuſſeris violari, caſtitas mihi duplicabitur ad coronam.* Deo afflata probat eruditè, concupiſcentiam, quæ reſidet poſt lauacrum, non eſſe peccatum: alioquin Spiritus Sanctus degeret in ſordibus, incolens animas caſtas. Nulla namque caſtitas viâ ordinariâ tollit æſtus concupiſcentiæ. Si ergo Spiritus Sanctus intimè adeſt eis, qui non ſunt concupiſcentiæ expertes; profectò illa concupiſcentia, non eſt peccatum. Nam Spiritus Sanctus & peccata non coëunt.

Ex actis S. Cæciliæ.

Adiice & luculentam hiſtoriam Beatæ Cæciliæ virginis, quæ Angelo ſtipata comite, qui ei adſtabat, ſponſum ſuum Valerianum participem fecit eius Angeli aſpectu, beneficio Baptiſmi, poſt cuius repurgium Valerianus dignatus eſt optatâ Angeli præſentiâ, Deo indicante, gratiam remouere omnes obices, id eſt peccata, quæ ſola nos meditantes ardua remorantur. Locuples etiam eſt hiſtoria Pauli Apoſtoli, qui tot æſtibus concupiſcentiæ iactatus eſt, vt dixerit ſibi datum eſſe ſpiritum ſatanæ, ſtimulum carnis, & ſe ſentire aliam legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ. Illa tamen irrequies anguſtia concupiſcentiæ non obſtitit, quin Paulus raptus ſit vſque ad tertium cœlum; quò tamen non euehuntur animæ vitiis irretitæ. Audiit ille concupiſcentiæ obnoxius arcana Dei. Ergo concupiſcentia non eſt peccatum: ſapientia namque Dei, ex Salomone, non intrat in maleuolam animam, nec habitat in corpore ſubdito peccatis.

Rom 7.

2. Cor. 12.

Sap. 1.

SENSVS ORTHODOXVS.

PARS SECVNDA Controuerſiæ.

Concupiſcentia minuitur nacta ſollicitas animas, illecebris fortiter obſiſtentes.

In hæc verba:

Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

Parænesis Ex Sanctis Patribus, Et Ivre Canonico.

STatim atque percrebruit fama exploratorum populi Iſraël, qui ſubierant vrbem Iericho; Rex prouidus omnem mouit lapidem, vt traducerentur homines illi nocte ingreſſi regiam ciuitatem. Ecce ſynopſim hiſtoriæ. *Nuntiatum eſt Regi Iericho, & dictum: Ecce viri ingreſſi ſunt huc per noctem de filiis Iſraël, vt explorarent terram. Miſitque Rex Iericho ad Rahab, dicens: Educ viros, qui venerunt ad te, & ingreſſi ſunt domum tuam: exploratores quippe ſunt, & omnem terram conſiderare venerunt.* Eadem & nos vehimur naue, qua Rex ille Iericho: nimirum nocte ſubierunt animam noſtram hoſtes abſconditi, quando effuſa caligine peccati originalis, plerique motus incongrui animæ noſtræ intima permearunt. Elapſi incolumes exploratores ex vrbe Iericho perniciem intulerunt vrbi, Regemque ſpoliatum inſolis turpiter enecarunt. Ita & concupiſcentiæ malè habent eos, qui adblandiuntur illis: accedente enim conſenſu, lethales fiunt concupiſcentiæ, in diſcrimen vitæ æternæ animas inducentes. Si verò ſecus anima ſe totam colligit, & irreconciliabile bellum indicit importunis hiſce motibus, magnum facit cum tentatione prouentum, indeque refert triumphi materiam, vnde incauta damnationis ſuæ patitur argumenta.

Exordium ad concionẽ de ſollicita cuſtodia animæ ſuæ.

Ioſue. 2.

Concupiſcẽtia nos debet ſollicitos facere ne peccemus.

Fuiſſe hanc ſententiam Sanctorum Patrum, vide ex infra referendis oraculis, editis à Sanctis, in quibus Epiphanius, culmen vnum Eccleſiæ priſcæ, laudat Methodium ita ſuadentem. *Confidenter ipſas concupiſcentias depellere oportet. Quòd enim admittamur in regnum cœlorum, per omnes voluptates ac triſtitias probati, ſi non immutati fuerimus, ſed vbique velut aurum incorruptum, per ignem examinati, à propria virtute non diſceſſerimus, contingit hoc, & vt à multis mens noſtra infeſtetur. Vides quòd cogitationes propter inhabitans in nobis peccatũ, forinſecus nobis inſtant, velut canes rabioſi, aut feri, aut audentes latrones contra nos ſemper inſtigati à tyranno*

Ex SS. Patribvs

Epiphanius hæreſi 64.

Tentationibus illuſtrior fit anima.

Concupiſcentia relicta ad certamen.

ac principe iniquitatis, probantes not an reſiſtere ipſis poſſimus, & aciem contra inſtruere. Age igitur, ô anima, fortiter reſiſte, ne fortè renitens capiaris. Quomodo retundantur impetus huius hoſtis inteſtini, negotium eſt impigræ praxis, & non ſcientiæ otio torpeſcentis. Quippe conſuetudini fortiter obſiſtens homo, hebetes facit aculeos fomitis importuni, iuxta illud Chryſoſtomi effatum: *Niſi conſuetudinem vincamus, quomodo concupiſcentiam vincemus, cuius radix habet à natura principium? Concupiſcere enim naturale; at malè concupiſcere, iam eſt voluntatis.* Eſto non commoueri magnum ſit; maius tamen eſt compeſcere inſurgentes motus. Nimirum quandoque bonæ indolis eſt, non ſentire motus incongruos; ſed virtutis eſt, ferocientis naturæ conamina fortia cohibere. Ita Ambroſius: *Non mediocre eſt mitigare iracundiam, non inferius, quàm omnino non commoueri. Hoc noſtrum eſt; naturæ illud.*

Chryſoſtom. homil. 19. ad populum Antiochen.

Concupiſcentiæ motus compeſcere generoſi animi eſt.

Ambr. lib. 1. de officiis cap. 21.

Non eſt igitur carpenda iniqua hominum ſors, ſed dirigenda ad normam virtutis, ne procliuitas in malum deorſum hominem inflectat. Fauet Bernardus ita conſulens: *Peccatum in foribus eſt; niſi aperias, non intrabit: appetitus in corde prurit; ſed niſi ſponte ceſſeris, nihil nocebit: conſenſũ cohibe, ne praualeant hæc, & immaculatus eris.* Res ſanè eſt plena periculi, vrgeri ſemper ab hoſte domeſtico; & imminens hoc diſcrimen, homini penſum imponit iſtud, ſcilicet vt inuigilet ſibi, ne latenter ab hoſte abdito feriatur. Audi denuo Bernardum ſic monentem. *Cura concupiſcentiæ totis reſiſtere viribus, vt non pertrahat in conſenſum, & omnis deinceps malignitatis machina euaneſcit.*

Bernard. ſer. de ſex tribulationibus.

Idem ſer. 56. in Cantica.

Fuit quidem Adami virtus felix in ſtatu innocentiæ, nullos paſſa agones; ſed ſauciatâ naturâ robuſtior eſt iam virtus, irrigata ſudoribus, culta vigiliis, & arcto ſæpe ieiunio ſaginata. Ideoque non cadendum animis, ob conflictum; ſed ratione diſcriminis eſt cupidini malæ fortiter occurrendum. Non erit caſſus ille labor; ſed ſimilis illi, quem Epaminondas intrepidè pertulit, ſæpius confligendo cum Spartanis, quos etſi rerum dominos, fregit tamen aſſiduitate belli, ita vt bellum iuge & interminum Thebanis indictum, quamuis aliquando moleſtum extiterit, fuerit tamen prædiues materia gloriæ. Nemo eſt qui neſciat, Deum conſultò reliquiſſe in præcordiis noſtris reliquias peccati originalis, vt inde fieret homo cautior, & haberet ampliora argumẽta triumphandi. Conſonat Auguſtinus, hoc accentu. *Aliquando ratio viriliter etiam commotam cupiditatem refrenat, atque compeſcit. Quod cùm fit non labimur in peccatum, ſed cum aliquanta luctatione coronamur.*

Tentationes perpetuæ hominẽ obſtringunt ad impigras vigilias.

Plutarch. in Epamin.

Epaminondas aſſiduitate pugnãdi Spartanos vicit.

Auguſt. l. 2. de Geneſi cõtra Manichæos c. 14.

Quàm diſpares ſint ſortes animæ quieſcentis, & pugnantis, liquet in diuerſo ſtatu Dauidis & Salomonis. Omne ferè Dauidis æuum claſſico perſonante fuit palma & lauro virens, dumque Hebræi laceſſerent hoſtem, negata eſt eis copia delinquendi. Aſt rebus compoſitis, & ſublato Dauide: Salomon auſpicatus eſt regnum pacificum, multis vitiis indecorum. Ita ſtrenui athletæ, qui quotidie vim faciunt concupiſcentiis ſuis, in vitia pronis, æuum multis victoriis fœtum agunt. Sed hi qui torpent otio, vitam ducunt ad prauæ cupidinis arbitrium, ac proinde inglorij in præceps acti peſſum ibunt. Ideoque velim homines recolere, hæc prima eſſe rudimenta virtutis, ſcilicet vim facere ſuopte ingenio: nemo ſiquidem eſt, qui non aliquos patiatur Manes, & penes ſe habeat ſemina iurgiorum. Porro hoc vnum adeò neceſſarium eſt, vt plerique hodie macerantes corpus ſuum inediâ, & prætereuntes noctes inſomnes, orationi inſtantes, ſint tamen nequiſſimi, vtpote verſantes ſecreta odia, anhelantes ad inanem gloriam, ambientes primos diſcubitus, & ita impatientes ad contemptum, vt minima ſuſpicio deſpicatus faciat eos impotes ſui, & furentes rapiat in conuicia contemnentiũ, in eorum mores & fortaſſe fictitia vitia debacchãdo. Multa eſt claſſis illorum hominum, qui non attendunt ſibi, vt compeſcant concupiſcentiæ effrænis impetus inſurgentes, & idcirco virtute ementita illudunt oculis hominum imprudentum.

Tentationes reſiſtentibus cedunt ad gloriam.

EX IVRE CANONICO.

Virtus fucata eſt, quæ non internis motibus inuigilat ſed tota eſt externa.

Ne referamur in hoc album, operæpretium eſt recolere, Baptiſma quidem terſiſſe peccatum originale, quoad reatum, ſed non quoad fomitem, cuius vexatio hominem obſtringit ad diſcrimen continuum, quo homo fortior fit & ſanctior, iuxta Canonem iſtum. *Non ex quo quiſque baptizatur, omnis vetus infirmitas in eo abſumitur. Sed renouatio incipit a remiſſione omnium peccatorum, & intelligentia, & operatione ſpiritalium. Cætera verò in ſpe facta ſunt, donec etiam in re fiant: quod erit in reſurrectione. Nam in Baptiſmo, quamuis plena fiat remiſſio peccatorum, nondum tamen eſt plena nouitas, & perfecta mutatio: quia adhuc remanet corruptio, non ſolùm in corpore, ſed etiam in animo, qui eſt homo interior, in quo ſi perfecta eſſet nouitas, non diceret Apoſtolus, quòd renouatur de die in diem.* Alia quippe ſanctitas eſt infantium, & hominum adultorum. Gratia nempe influit in infantes, eorum etiam arbitrio inconſulto, quia hoc totum negotium Baptiſmi eſt, nec concupiſcentia in infante quatit propoſitum virtutis iugiter amplectendæ. Sed diſpar eſt ratio de virtute adultorum: quamuis enim habeant à gratia baptiſmali repurgium noxæ originalis; debent adhuc ſedulam nauare operam, vt refrænent auſus fomitis æſtuãtis. Ad hoc nos hortatur textus iſte Canonicus. *Hoc meminiſſe debemus, tantummodo omnium peccatorum plenam perfectamque remiſſionem Baptiſmo fieri: hominem verò non totum commutari continuè, ſed in bonò proficientibus de die in diem nouitate creſcente commutari, quod vetuſtum, & carnale eſt: donec ita renouetur, vt animalis infirmitas corporis, ad firmitatem ſpiritalem, incorruptamque perueniat.*

Canon. Non ex quo De conſecrat. Diſtinct. 4.

Baptiſmus tollit peccatum originale quoad reatum, ſed non quoad concupiſcentiã quæ non extinguitur.

§. Hoc meminiſſe Eodem Canone.

Virtutes morales non ſolo Baptiſmo comparantur ab hominibus adultis.

Non ſuadeo vt extirpentur omnino, & quaſi internecione deleantur concupiſcentiæ; hoc enim ſuperat omnes hominum niſus, nec fortè expedit: Deus namque ad exercitium permiſit hos peccati originalis ſurculos in anima pullulare, noſtramque exigit operam eo intentu, quo Pharao Hebræorum penſum auxit, ne ſcilicet aliò diuerterent. Itaque pro virili parte ſatagendum eſt vt concupiſcentia non ſit iniuria animæ: quiſque autem hoc præſtabit, ſi non cunctatur congruis actibus exerceri.

SENSVS ORTHODOXVS.

Homo de ſua perfectione ſollicitus, & dignatus gratiâ Dei, iuſtitiâ inhærente perficitur.

In hæc verba.

Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

CONTROVERSIA III.

PRÆFATIO.

Ex vita S. Bened.

BEatus Benedictus animaduertens, ſpatharium Totilæ regalibus indutum ementiri perſonam Regis, eum blandè corripuit, monendo vt deponeret habitum inſuetum, propriiſque vteretur indumentis ſuæ ſorti congruis. Eodem zelo Eccleſia carpit hæreticos, dum vſurpant ipſiſſimam iuſtitiam Chriſti, eam ſic induentes, vt affirment ſe formaliter iuſtos eſſe eâdem iuſtitiâ, quæ renitet in Chriſto. Monet Eccleſia eſſe induendam iuſtitiam conſonam vnicuique, cùm præſertim Deus aptet ſingulis quibuſque hominibus gratias idoneas. Ita Iehu Rex Iſraël exoſos habuit fucos, & aduentitiam formam impiæ Iezabel, quæ precariò petiit è ſtibio decorem, quem natura minimè prodiga denegarat. Secus verò placuit Regi Aſſuero virgo Eſther, ſuis inſtructa gratiis: ideoque illa ſpreto mundo muliebri prælata eſt puellis, quæ conquiſier e fucis gratiam & decorem. Iezabel mutuatitiâ formâ gaudens, regno excidit, & præceps acta canibus obiecta eſt, quibus in pabulum ceſſit. Eſther verò ſua ſpecie & venuſtate genuina adeò deuinxit oculos & amorem Regis Aſſueri, vt eam regni infulis illuſtrarit. Hæretici venantur deforis aliqualem iuſtitiam, vt ſpeciem ſanctitatis ingerant oculis. Sed quia iniurij ſunt iuſtitiæ propriæ, quam gratia Dei vnicuique affingit, pelluntur regno Dei, æterno gehennæ incendio cruciandi. Meliùs Eccleſiæ conſultum eſt: nimirum illa ſtuduit excolere iuſtitiam inhærentem, qua ſic ſibi conciliat Deum, vt caſtos cum eo ineat hymenæos. Priori parte iſtius controuerſiæ, damnabo errores ſectariorum. Altera verò parte, adſtruam Eccleſiæ ſententiam orthodoxam congruis argumentis.

Fucata omnia diſplicēt.

Iuſtitia hæreticorum eſt mutuatitia.

SENSVS ORTHODOXVS.

PRIMA PARS CONTROVERSIÆ.

Refelluntur ſententiæ hæreticorum, diſſonæ ab ea, quæ adſtruit iuſtitiam inhærentem.

In hæc verba:

Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

Exordium ad concionē de perfidia hæreticorum, qui non ſtant pollicitis.

HIram Rex Tyrius annuendo votis Salomonis, ſuam operam & impenſas contulit ad ſtructuram templi illius famoſi, quod Rex ille Dauide ſatus erexit Ieroſolymis. Ligna Libani cedrina aptauit, & direxit Ieroſolymam; magnum etiam auri pondus contulit in gratiam templi, arbitratus Salomonem fore memorem tot donorum. Sed regulus ille nimium credulus ſpe ſua excidit, quādo vidit oppida ſibi dono data à Rege Salomone. Etenim nihili fecit ea, nomenque inglorium eis impoſuit, vt ex contextu hiſtoriæ ſacræ videre eſt. Sic ſe habet ille tenor ſacer. *Egreſſus eſt Hiram de Tyro, vt videret oppida, quæ dederat ei Salomon, & non placuerunt ei. Et ait: Hæcine ſunt ciuitates, quas dediſti mihi, frater? Et appellauit eas Terram chabul vſque in diem hanc.* Vox *chabul* כבול deducitur à nomine ſex punctorum כבל *chebel*, quod ſignificat compedem, ſeu catenam ferream, vnde quia terra lutea quaſi compedibus aſſolet irretire pedes, ideo dicitur כבול *chabul*, id eſt, terra pedibus importuna. Ita & hæretici omnes clamant, ſe Eccleſiam Dei erigere collapſam, conducunt vndique operarios, quando in ſuam ſectam pelliciunt homines; ſed cùm ad ſtipendia deuenitur, nullam planè mercedem aliam refundunt, quàm terram Chabul. Nempe aiunt, animas remanere ſemper luteas, & ſuis vitiis irretitas, nullamque gratiam promereri inhærentem tenaciter; ſed opera noſtra omnia eſſe lutea, nulliuſque prorſus meriti, hominemque ſolâ iuſtitiâ imputatiuâ Chriſti reputari iuſtum, licet à parte rei ſit multo crimine præpeditus. Diſplicet Eccleſiæ terra illa lutea, retinens animas in colluuie vitiorum, affricans eis iuſtitiam alienam.

3. Reg. 9.

Sed ne hallucinandi præbeatur anſa, operæ pretium eſt annotare, tres diſciplinas agere de iuſtitia: ſcilicet Iuriſprudentiam, Philoſophiam, & Theologiam. Apud Iuriſperitos iuſtitia eſt legalis: apud Philoſophos eſt moralis: apud Theologos ſupernaturalis. Ita autē ſe habent illę iuſtitię, vt ſecunda includat primam, & tertia duas alias habeat eminenter. Verbi gratiâ, iuſtitia legalis ſuum cuique ius tribuit. Moralis verò morum rectitudinem dicit opere comprobatam: At non eſt rectitudo morum vbi violantur leges: Ergo moralis iuſtitia legalem importat. Rurſus, Iuſtitia ſupernaturalis eſt rectitudo interna, qua homo rectè ordinatur erga Deum & proximum, quæ ſola eminenter eſt iuſtitia, & dicitur iuſtitia fidei, quia à fide auſpicatur: nominatur etiam iuſtitia Dei quia natura ſola nequit ad illam iuſtitiā pertingere, ſed eſt ſingulare donum Dei, iuxta hanc Pauli ſententiam: *Inueniar in illo non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed illam quæ ex fide eſt Chriſti, quæ ex Deo eſt iuſtitia in fide.* Hæc iuſtitia concludit legalem, & moralem quia omni rectitudine pollet.

Iuſtitia in tres claſſes diuiditur, iuxta tres diſciplinas, quæ diſputant de iuſtitia.

Triplex iuſtitiæ acceptio noua ratione demōſtrata.

Philip. 3.

Iuſtificatio quot modis accipiatur.

Ab hac iuſtitia deducitur iuſtificatio, quæ variè vſurpatur. Primò pro lege, quæ iuſtitiam docet, & hac notione paſſim vtitur Dauid ſic occinens: *Iuſtificationes tuas cuſtodiam. Doce me iuſtificationes tuas. Vtinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes.* Secundò Iuſtificatio accipitur pro acquiſitione iuſtitiæ, vt hoc loco: *Hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis* Et alibi: *Quos vocauit, hos iuſtificauit.* Tertiò iuſtificatio ſignificat incrementum iuſtitiæ, in eo ſenſu accipiendi ſunt verſus iſti: *Qui iuſtus eſt iuſtificetur adhuc.* Ruſus. *Ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantùm.* Demum Ieſus Siracides agnouit illum vſum, ita fatus: *Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari, quoniam merces Domini manet in æternum.* Quartò denique iuſtificatio

Pſal. 118.

1. Cor. 6.
Rom. 8.
Apoc. 22.
Iacob 2.
Eccleſ. 18.

notat

notāt declarationē iuſtitiæ modo quodam forenſi, vt ille cenſeatur iuſtificari, qui cùm eſſet ab accuſatore factus reus alicuius iniquitatis, à iudice per ſententiam declaratur iuſtus, ſicque abſoluitur. Ita accepit hanc vocem Salomon iſto loco: *Qui iuſtificat impium, & qui condemnat iuſtū, vterque abominabilis eſt apud Deum.* Huic adiice Iſaiæ textum hunc: *Væ qui iuſtificatis impium pro muneribus, & iuſtitiam iuſti aufertis ab eo.*

Prou. 17. Iſa. 5.

Hæc omnia fuere prænotanda, vt liqueret ſtatus controuerſiæ iſtius, quæ tot excitauit tragœdias. Sectariorum itaque fuit opinio, iuſtificationem animarum debere tantùm ſumi quartò modo, pro declaratione quadam, cuius beneficio reus abſoluitur, & reputatur iuſtus. Vnde etiam iidem nouatores explodunt iuſtitiam illā ſupernaturalem, qua diximus hominem rectè ordinari ad Deum & proximum, & damnant ſecundā & tertiam acceptionem iuſtificationis, pro vt ſignificat acquiſitionem iuſtitiæ, ſiue illius incrementum, ita vt ſola ſuperſit homini iuſtificatio modo forenſi, id eſt, quædam declaratio facta in gratiam rei ſentētiâ Iudicis abſoluti. Quomodo autem imputetur iuſtitia, non concordant hæretici. Lutherus ait, cauſam formalem iuſtificationis eſſe fidem, ſeu Chriſtum fide apprehenſum. Sic ille: *Sicut Sophiſtæ dicunt, charitatem informare, & imbuere fidem, ſic nos dicimus, Chriſtum informare, & imbuere fidem, vel formam eſſe fidei. Ergo fide apprehenſus & inhabitans Chriſtus eſt iuſtitia Chriſtiana, propter quam nos Deus reputat iuſtos, & donat vitam æternam, &c. Eſt ergo formalis noſtra iuſtitia, ipſa fides, & nebula cordis, hoc eſt fiducia in rem, quæ non videtur.* Delirus homo non ſibi conſtat, iam fidem, aliàs Chriſtū dicens eſſe cauſam iuſtificationis. Æquè cæcutiit Hoſiander, affirmans formalem cauſam iuſtificationis eſſe illam ipſam iuſtitiam, qua Deus eſſentialiter iuſtus eſt. Hominis inſani delirium refellit pluribus alter inſipiens, ſcilicet Caluinus. Mathias Illyricus appoſitè ad Lutheri lapſum, ſicertabundus ait: *Iuſtitia quam Deus impio imputat, non ſunt qualitates, aut virtutes noſtræ, neque ipſa Dei eſſentia, ſeu diuina, & ſubſtantialis iuſtitia, ſed totum opus, quod Chriſtus Deus in vna perſona mediator noſter pro toto genere humano præſtitit.*

Sententiæ hæreticorum circa iuſtificationem.

Lutherus in c. 2. epiſt. ad Galatas.

Caluinus refellit Hoſiandrum l. 3. Inſtit. cap. 11. Math. Illyr. centuria 1. l. 2. col. 238. Caluin. l. 2. Inſtit. c. 11. §. 1. & 3.

Caluinus annuit quidem Lutheranis inficiantibus ineſſe homini iuſtitiam inhærentem, ſed diſcordat in modo, quo iuſtitia Chriſti nobis imputatur. Ait enim, iuſtificationem propriè & præciſe ſitam eſſe in remiſſione peccatorum, ita vt nomenclatura iuſtificationis ſit vox forenſis, pronuntians iuſtum illum hominem, cuius ſalus vocata eſt in diſcrimen. Sic ille: *Nos iuſtificationem ſimpliciter interpretamur acceptionem, qua nos Deus in gratiam receptos pro iuſtis habet eamque in peccatorum remiſſione, ac iuſtitia Chriſti imputatione poſitam eſſe dicimus &c. Iuſtificare nihil aliud eſt, quàm eum qui reus eſt, vel agitur, tamquam approbata innocentia à reatu abſoluere. Cùm itaque nos Chriſti interceſſione iuſtificet Deus, non propria innocentia approbatione, ſed iuſtitia imputatione nos abſoluit, vt pro iuſtis in Chriſto cenſeamur, qui in nobis non ſumus.* Idem alibi ridet illam renouationem internam, & ſanctificationem, quam meminere doctores orthodoxi in hoc argumento, & concludit, ea omnia, quæ recenſet fides Catholica, non mereri nomen iuſtitiæ. Martinus Bucerus vt circumueniret Catholicos, dicit in homine eſſe duplicem iuſtitiam, vnam imperfectam, alteram perfectam. Imperfectam vocat illam, quæ propria eſt ſingulorum, perfectam verò illam, quæ Chriſti eſt, & nobis imputatur. Sic ille: *Etſi autem is qui iuſtificatur, iuſtitiam accepit, & habet per Chriſtum etiam inhærentem; tamen anima fidelis huic non innititur, ſed ſoli iuſtitiæ Chriſti nobis donatæ, ſine qua nulla omnino eſt, nec eſſe poteſt iuſtitia.* In eum errorem incautè lapſus eſt vir Catholicus Albertus Pigbius, non ideo tamen hæreticus, quia paratus fuit ſubire cenſuram Eccleſiæ.

Idem in antidoto Concil. Tridentini ad ſeſſiom.

Martinus Bucerus libello exhibito Imperatori Ratisbonæ art. 5.

In hoc themate, omnium errorum ſumma hæc eſt, nullam eſſe iuſtitiam homini inhærentem, quia ex Caluino: *Omnia hominum opera, ſi ſua dignitate cenſeantur, nihil niſi inquinamenta ſunt & ſordes.* Ne autem quempiam pungant hi errores, retundendi ſunt eorum aculei, eodem ordine, quo fuerunt à me initio recenſiti. Prior occurrit Lutheri ſententia, affirmans fidem eſſe cauſam formalem iuſtificationis. Ille error à Paulo deſtruitur iſto verbo: *In Chriſto neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides quæ per dilectionem operatur.* Non ergo ſola fides ſufficit: nam ſic mortua eſt, nec mouetur niſi acta charitate; vt corpus inanime non mouetur, niſi perculſum ab anima. Et hoc bellè indicat vox Græca ἐνεργουμένη, id eſt *acta*: quaſi diceret Apoſtolus fidem non habere à ſe, quòd operatur meritoriè, ſed à charitate, à qua validè perurgetur. Fauet Auguſtinus refundens iuſtificationē in charitatem, & non in fidem ſeorſim ſumptam, vt cæcutit Lutherus. Ita Auguſtinus: *Charitas inchoata, inchoata iuſtitia eſt; charitas prouecta, prouecta eſt iuſtitia; charitas magna, magna iuſtitia eſt; charitas perfecta, perfecta eſt iuſtitia.* Rurſus idem non poteſt eſſe ſimul impetratoriū, & cauſa formalis iuſtificationis: Sed ex Auguſtino fides eſt impetratoria iuſtificationis: Ergo non erit cauſa formalis. Ecce Auguſtinum. *Opus quod qui fecerit viuet in eo, non fit niſi à iuſtificato. Iuſtificatio autem ex fide impetratur.* Idem alibi. *Gemo, vt impetres, plora vt impetres, crede vt impetres.*

Albert. Pighius controuerſia 2. Caluin. l. 3. Inſtit. c. 12. §. 4

Galat. 5. Fides ſola non iuſtificat.

Ex SS. PATRIBVS. *Auguſt. lib. de nat. & grat. cap. vltimo.*

Idem l. de ſpiritu & litera c. 29. ſerm. 15. de verbis Domini.

Præterea configitur error ille alio textu Pauli, explicitè monentis, fidem citra charitatis obſequium eſſe imbecillem. Accipe locum. *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Accedunt & rationes explodentes illam Lutheri ſententiam, conſtituentem fidem cauſam formalē iuſtificationis. Primò iuſtificatio maximè enitet in Beatis: At in his non eſt fides: Ergo fides non eſt cauſa iuſtificationis, alioquin ſublatâ cauſâ tolleretur effectus. Rurſus iuſtificatio facit nos aliquali modo diuinæ conſortes naturæ, & ſimiles Chriſto; ſed tantùm abeſt vt fides nos efficiat ſimiles Chriſto, quin potiùs diſſimiles facit Chriſto, in quo non fuit fides. Demum: iuſtitia non poteſt eſſe informis, & mortua, cùm ſit ipſa animæ vita: Sed fides ſine operibus mortua eſt, ex Iacobo: Ergo non eſt animæ iuſtitia.

Fides impetratoria eſt iuſtificationis.

1. Cor. 3.

Rationes validæ probantes fidem non eſſe cauſam iuſtificationis.

Iacob. 2.

Vno auulſo non deficit alter: Luthero extincto, exurgit Oſiander, dicens, Deum nullam acceptabilem habere iuſtitiam, niſi ſuam illam, qua eſſentialiter iuſtus eſt. Quàm verò blaſphema ſit illa ſentētia iniuria Chriſto, patet ex eo, quòd gratis & perperam paſſus eſſet Chriſtus, ſi nulla iuſtitia creata Deo eſſet acceptabilis. Non eſſet Chriſtus Dominus redemptor noſter, quia

Error Oſiandri quis fuerit, & quomodo refellatur.

iuſtitia

iuſtitia eius creata eſt,nec fuit ab æterno. At hoc contradicit Apoſtolo,qui ait nos reconciliatos Patri in ſanguine filij ſui. Et Iſaias præſcius Euangelij,ita præfatus eſt: *Iuſtificabit ipſe iuſtus ſeruus meus multos.* Præterea, ſi nemo iuſtificaretur niſi eâ iuſtitiâ, qua Deus eſſentialiter iuſtus eſt,iuſti omnes æquè iuſti eſſent ac ipſe Chriſtus,cùm eadem Dei iuſtitia pertineat ad omnes iuſtos: Sed hoc ſomnium refellitur auctoritate Ioannis Apoſtoli,docentis,nos accepiſſe de plenitudine Chriſti. Huic etiam concinit Paulus affirmans,vnicuique noſtrum dari gratiam ſecundum menſuram donationis Chriſti.

Rom 3. 5. *Iſai.53.* *Ioan 1.* *Epheſ. 4.*

Ex SS. PATRIBVS.

Si Patres deſideras liquidò explicantes, illam iuſtitiã, quæ affingitur nobis non eſſe ipſammet Dei iuſtitiam, vnus Auguſtinus ſufficiet, paſſim ſuâ cenſurâ caſtigans hunc errorem. Sic ille: *Sicut fides Chriſti dicta eſt, non qua credit Chriſtus; ſic iuſtitia Dei,non qua iuſtus eſt Deus, &c. Iuſtitia Dei,nõ qua Deus iuſtus eſt,ſed qua induit hominem: dum iuſtificat impium.* Nihil profectò liquidius in hoc themate poteſt laudari. Rurſus ille: *Ignorantes Dei iuſtitiã, qua nos eius gratiâ iuſti ſumus,vt ipſa Dei iuſtitia nos ſimus,cùm iuſtè viuimus,credentes credentes in eum,qui iuſtificat impium, non illa qua ipſe iuſtus eſt æterna ſua & incommutabili iuſtitia.* Demũ ſic concludit iſtam controuerſiam: *A quo mundamur accipiendo indulgentiam,ipſum accipimus habitatorem ad faciendam, augendam, perficiendamque iuſtitiam.* Si poteſt augeri & perfici illa iuſtitia; profectò longè alia eſt ab ea, qua Deus immutabiliter eſt iuſtus: quippe illa Dei iuſtitia nullum ſuſcipit incrementum.

Auguſt.l.de ſpiritu & litera c.9. *Idem epiſt. 120.* *Idem. Serm. 21. de verbis Domini.*

Iuſtitia noſtra alia eſt ab ea,qua Deus eſſentialiter eſt iuſtus.

Quid ſit homines fieri conſortes diuinæ naturæ.

Ne Oſiandri aſſeclæ cauſentur ineſſe liuorem Catholicis, traducentibus Oſiandrum, tacitis argumentis eius,præcipuum aſſeram, illud ſcilicet, quod ipſe ſectarius credidit Achillæum. Ait ille, Petrum dicere nos fieri conſortes diuinæ naturæ, quod perinde eſt, ac eſſe iuſtum illa iuſtitia eſſentiali,qua Deus iuſtus eſt. Reſpondeo,ſpurium eſſe illum ſenſum, quem de ſuo penu adiicit Oſiander, & petendum eſſe à Petro ipſo intentum eius. Illic Petrus gratulabundus & iubilans, ſic cõgaudet fidelibus. *Gratia vobis & pax adimpleatur in cognitione Dei & Chriſti Ieſu Domini noſtri: quomodo omnia nobis diuina virtutis ſua, qua ad vitam & pietatẽ donata ſunt per cognitionem eius, qui vocauit nos propria gloria & virtute,per quem maxima & pretioſa nobis promiſſa donauit,vt per hac efficiamini diuina conſortes natura, fugientes eius, qua in mundo eſt, concupiſcentia corruptionem.* Nota obiter, Bellarminum ieiunè & curſim ſe expedire ab hoc argumento Oſiandri, quod dilui nequit ſine liquida intelligentia verborum Petri,quę Bellarminus raptim verſat, & quibus ego, prout affulſerit Deus,lumen adiiciam. Ita ſic commentor. Petri & Pauli votum hoc vnum idemque fuit, ſcilicet hortari fideles, ne deeſſent gratiæ Dei,ſiue, quod periode eſt, ne in vacuum gratiã Dei reciperent. Ecce hoc votum Pauli: *Adiuuantes autem exhortamur,ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Eodẽ zelo percitus apex Apoſtulorum Petrus, liquidiùs aperit quid præſtandum ſit, ne hiulca & deficiens ſit gratia: nimirum hortatur homines ad vegetam virtutum praxim,hoc ipſo capite, vnde Oſiander venatus eſt ſpicula, quæ intorquet. Sic Petrus: *Efficiamini diuina conſortes natura, fugientes eius qua in mundo eſt concupiſcentia corruptionem. Vos autem curam omnem ſubinferentes miniſtrate in fide veſtra virtutem,in virtute autem abſtinentiam, in abſtinentia autem patiẽtiam,in patientia autem pietatem,in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem. Hac enim ſi vobiſcum adſint & ſuperent; non vacuos nec ſine fructu vos conſtituent in Domini noſtri Ieſu Chriſti cognitione. Cui enim non præſtò ſunt hac, cacus eſt & manu tentans, obliuionem accipiens purgationis veterum ſuorum delictorum. Quapropter, fratres,magis ſatagite vt per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis.*

1. Petr. 1. *2. Cor. 6.* *2. Petr. 1.*

Explicatio ſincera loci difficilis Petri, quo vſus eſt Oſiander ad hæreſim adſtruẽdam.

Tota itaque Petri parænesis ſeu exhortatio eò vergit,vt gratia fidei ſortiatur effectum, quem dum naciſcitur, tunc impletur. Effectus autem ille eſt, vt ſimus diuinæ conſortes naturæ per hæc dona,quæ aliàs promiſſa ante aduentũ Chriſti,eo prædicante poſtea conceſſa ſunt. Vnde Petrus commemorans illa dona Chriſti, hæc ſubiicit. *Per quem maxima & pretioſa nobis promiſſa donauit, vt per hac efficiamini diuina conſortes natura,fugientes eius,qua in mundo eſt concupiſcentia, corruptionem.* Id eſt formaliter per hæc dona conſtituimini conſortes diuinæ naturæ, ſiue quod perinde eſt,cauentes omne contagium concupiſcentiæ. Dona illa promiſſa, ſunt chariſmata Spiritus Sancti, quorũ ope debitum obſequium pendemus mandatis Dei. Accipe eiuſdem Dei oraculum: *Dabo vobis cor carneum, & ſpiritum meum ponam in medio veſtri, & faciam vt in præceptis meis ambuletis.* Chriſtum ſtetiſſe illis pollicitis, Paulus ait, ſic teſtatus: *Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum.* Per hæc dona conceſſa ſimus conſortes diuinæ naturæ,id eſt iuſti,& non vſurpata iuſtitia Dei,qua iuſtus eſt, vt Oſiander errat,& alios tentat peſſimè dementare.

Gratia Dei quomodo impleatur,& non ſit vacua.

Ezech. 36. *Rom. 8.*

Traducẽdus eſt iam Caluinus, aſſignans cauſam iuſtificationis remiſſioni peccatorum. Huic è regione oppono Paulum,ita arguentem: *Sicut regnauit peccatum in mortem,ita & gratia regnet per iuſtitiam in vitam æternam.* Vides, peccato obiici iuſtitiam. Peccatum regnaſſe dicitur in mortem, quia operabatur opera lethifera, virus ſuum effundendo. Vt ergo dicatur gratia regnare per iuſtitiam in vitam,debet iuſtitia infuſa operari opera vitæ. Eſt autem illa iuſtitia aliud præter remiſſionem peccatorum. Nam iuſtificatio non à Deo cõfertur tantùm, vt ſubducamur pœnis, ſed vt etiam dignemur ſtipendio glorię æternæ, iuxta hoc Pauli effatum. *Habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam.* Sed ſola remiſſio non facit reos dignos præmio, vt in forenſi iudicio quotidie liquet, vbi reum abſolui,non eſt facere dignum brauio. Ergo iuſtificatio, quæ nos dignos cœlo facit, aliquid infundit in animam, quo benè affecta Deum ſibi conciliat,& demeretur titulos inſignes,qui in ſacro codice proſtant, vbi iuſti nominantur ciues, & domeſtici Dei,amici,filij,& hæredes. Illud autem quo dignatur anima,eſt iuſtitia inhærens ipſi animæ, poſt remiſſionem peccatorum, ipſo etiam Auguſtino teſte,quẽ accipe ita fatum: *Nec quiſquã liberatur, & iuſtificatur,niſi gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, non ſolum remiſſione peccatorum,ſed prius inſpiratione ipſius fidei,& timoris Dei impartito ſalubriter orationis affectu,& effectu.* Rurſus ille: *Quid eſt quòd abundantiã gratia,& iuſtitia accipimus,*

Error Caluini de iuſtificatione refellitur.

Rom. 5. *Rom. 6.*

Iuſtificatio forenſis non facit dignos brauio eos quos declarat iuſtos.

Ex SS. PATRIBVS.

Aug. epiſt. 105. ad Sixtum.

ſine

niſi quod non ei tantũ peccato, in quo omnes peccauerũt, ſed eis etiã quæ addiderunt gratis remiſſionis datur, eiſque hominibus tãta iuſtitia donatur, vt cùm Adã conſenſerit ad peccatũ ſuadenti, non cedant etiã iſti cogenti.

Siʒenis. Idem l. 1. de peccat. meritis. cap. 13. Serm. 16. de verbis Apoſtoli.

Vbi vides, liquidã eſſe ſententiã Auguſtini, pręter remiſſioné peccatorũ memorantis iuſtitiam, qua vt tegmine defenditur homo cõtra impetus dæmonis inſurgentis. Demũ ille ſic expedit iſtã controuerſiã hoc compẽdioſo effato: *Iuſtificati ſumus, ſed ipſa iuſtitia cùm proficimus creſcit.* At remiſſio peccatorum non creſcit quãdo proficimus: Ergo illud, quo iuſtificati ſumus, & quod augeſcit, eſt qualitas inhærens diſtincta ab illa remiſſione peccatorum.

Iuſtificatio fit beneficio gratiæ inhærentis.

Error de iuſtitia imputatiua Chriſti refellitur.

Vltimus demum error circa iuſtificationem eſt de iuſtitia imputatiua Chriſti, cuius beneficio dicimur iuſti, etſi reuera nulla penes nos ſit iuſtitia reſidens, vt propria. Ille error habet patronos Caluinoiſtas, & quoſdam incautos Catholicos. Sed ex duplici capite refellitur. Primò, quia peccata quando remittuntur, non amplius hominem obſtringunt iiſdem peccatis numero; ſed hæc remiſſio ita hominem emundat, vt non excogitari poſſent termini aptiores ad exprimendã animam ſanctam, quàm voces quibus vtitur Scriptura referens ſtatum animæ cœlitus emundatæ. Dicuntur ablata peccata, & deleta, Deo ipſo aſſertore apud Iſaiam. *Deleui vt nubem iniquitates, & quaſi nebulam peccata tua.* Ibi ſimilitudo nebulæ, & nubis, ſatis ſuperque clamat, nullam ideam aut veſtigium peccati remanere, homine reo cœlitus abſoluto.

Iſai. 44.

Præterea idem Dominus ita fatur: *Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris.*

Ezech. 36. Iuſtificatio omnia peccata emundat.

Quàm terſa ſit anima Deo miſerante reſtituta natalibus illis, quibus natura refulſit in Adamo, diſce ex Dauide, ita Deum deprecante: *Aſperges me hyſſopo & mundabor, lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.* Profectò non coëunt albedo niue candidior & peccata, quæ nouatores aiunt in anima reſidere, etiam poſt crimina deſuper expiata, quæ Dauid procul eſſe ab anima, denuo aſſeuerat ſic iubilans: *Quantùm diſtat ortus Occidente, longè facit à nobis iniquitates noſtras.*

Pſal. 50. Pſal. 110.

Nec in veteri duntaxat codice frequentes ſunt illæ phraſes, ſed & vſurpãtur paſſim in nouo Teſtamento, vt videre eſt his textibus. *Conuertimini, vt deleantur peccata veſtra.* Et Ioannes oſtẽſurus vim deterſiuam ſanguinis Chriſti, ſic occinit: *Sanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni peccato.* Alio vocabulo vtitur Paulus explicante vim illam beneficam. Sic ille: *Chriſtus ſemel oblatus eſt, ad multorum exhaurienda peccata.* Tantùm abeſt, vt remiſſio peccatorum aliquas in anima fæces reſiduas linquat, quin imò potius hanc relaxationem peccatorũ excipit gratiæ influxus animam ſanctificans, iuxta hoc Pauli eloquium. *Hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis.* Si quæ nebula peccatorum animam opacaret poſt condonata peccata, Paulus non ſic eſſet fatus. *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Et ibidem. *Vt exhiberet ipſe ſibi gloriam Eccleſiam non habentem maculam neque rugam.*

Act. 3. 1. Ioan. 1. Hebr. 9. Gratia influit in animam cui peccata ſunt remiſſa. 1. Cor. 6. Epheſ. 5.

Rurſus, fruſtra fit per plura, quod ſufficienter perficitur à paucioribus: Ergo cùm iuſtitia inhærens vnicuique iuſto eum ſanctificet, quare precariò in tuam accipiet vnuſquiſque iuſtitiam Chriſti, vt eam imputet ſibi? Liquet ex Scriptura, fidem poſſe hîc perfectam eſſe ſicut & charitatem. Igitur illæ virtutes ſupernaturales ſufficiunt, abſque illo appendice iuſtitię Chriſti, deſotis illabẽtis. Fidem poſſe nanciſci perfectioné ſuam, ait Petrus, ſic hortatus: *Vt probatio veſtra fidei multò pretioſior auro, quod per ignem probatur, inueniatur in laudem & gloriam, in reuelatione Domini noſtri.* Fuiſſe in fidelibus Eccleſiæ enaſcẽtis fidé plenã, Ioannes ſcribit. *Hæc eſt victoria, quæ vincit mundũ, fides noſtra.* Huius generis fidé commendat Paulus, hoc contextu: *In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere.* Demum ſic hortatur ille: *Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei.* Charitatem poſſe eſſe perfectam oſtendit Chriſtus, ſi Deum diligamus ex toto corde; & perfectionem charitatis Ioannes petit ex obſeruatione mandatorum Dei. Sic ille: *Qui ſeruat verbum eius, in hoc verè charitas Dei perfecta eſt.* Inueniri autem homines huius generis, ſcilicet perfectos, Paulus ait hæc prædicans *Sapientiam loquimur inter perfectos.* Et rurſus. *Quicũque ergo perfecti ſumus.* Incõgruè igitur venantur hæretici iuſtitiam illam imputatiuã Chriſti, cùm perfectio ſatis ſuperque animã afficiat, vt iuſta dici queat.

Fides eſſe poteſt hic perfecta. 1. Petr. 1. 1. Ioan. 5. Epheſ. 6. Heb. 5. Charitas quando ſit perfecta. 1. Ioan. 2. 1. Cor. 2. Perfe[illegible] minES [illegible] ſunt.

Sancti etiam Patres à nobis ſunt, contra nouatores. Aiunt enim meritis Chriſti hominem recuperaſſe iuſtitiam illam, qua Adamus exciderat: at illa iuſtitia fuit intrinſeca, & realis, inhærens Adamo. Ita Irenæus *Quomodo incarnatus & homo factus Chriſtus longam hominum expoſitioné in ſeipſo recapitulauit, in compendio nobis ſalutem præſtans, vt quod perdideramus in Adam, id eſt, ſecundum imaginem & ſimilitudinem eſſe Dei, hoc in Chriſto Ieſu reciperemus.* Conſonat Auguſtinus hoc tenore: *Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis. Ecce quod amiſit Adam per peccatum. In hoc ergo renouamur ſecundùm id quod amiſit Adam, id eſt, ſecundum ſpiritum mentis noſtræ.* Si hæretici ſuſpectam habent fidem Sanctorum Patrum, eos vt profanos traduco ad ſubſellia Philoſophiæ, qua erudiente ſcient, concurrentibus duabus formis contrariis, quarum vna ſit intrinſeca, altera verò ſecus extrinſeca; denominationem abſolutam debere peti à forma inhærente. Vnde licet Æthiops induatur albis, dicimus tamen eum eſſe nigrum, & non albũ, quia nigredo tenax cuti eius affingitur. Si ergo peccatum altè reſidet in anima, quam extrinſecè tantùm denominat iuſtitia Chriſti imputatiua; profectò illa forma extrinſeca non obſtabit, quin illa anima ſit peccatrix & reproba. Demũ, ſi imputetur homini iuſtitia Chriſti, de eo homine prædicabuntur ea, quæ conſequuntur illam iuſtitiã, ſicq; dicetur ille homo, Redẽptor animarũ, cùm ei imputetur eadé numero iuſtitia, qua Chriſtus ſaluum fecit omne hominum genus. Quàm auté ſit hoc ineptum, omnes pro comperto habent.

Ex SS. PATRI[illegible]S Irenæ l. 3 cap. 20. Iuſtitia [illegible] minis iuſta eſt inhærens [illegible] Auguſt. [illegible] Gene. cap. 26. Iuſtitia Sanctorum hærentia probatur ex Philoſophia. Iuſtitia imputa[illegible] Chri[illegible] non iuſtificat.

Reſipiſcent hæretici, ſi recolant apophtegma Regis Antigoni, à quo cùm miles gregarius ſtipendia peteret in gratiam patris ſui extincti, qui ſtrenuam nauarat operam militando Regi; reſpondit Antigonus, ſe nihil dare paternæ virtuti, ſed vnumquemque metiri ex propriis meritis. Eò reſpexit Paulus dicẽs ſe adimplere ea quæ deſunt Paſſioni Chriſti. Si in ſua pertinacia ſibi conſtent hęretici ventilantes illam iuſtitiam imputatiuam Chriſti reuocabunt fabulæ illius ideam, qua Aſinus induit exuuias leonis, æmulatus inceſſum regij illius animalis, quod vt aliis innotuit, malè aſino ceſſit. Eſto clament hæretici,

Pulchrum apophtegma Regis Antigoni. Præmia [illegible] tus propr[illegible] meritis, & non alienis.

ſe

ſe induere exuuias leonis de tribu Iuda; ſua tam ẽ confeſſione nõ inficiãtur, ſe eſſe reprobos. Et hoc per me non ſtat; imò ſectarios omnes damno, ſi reduces eſſe nolint, & dico eſſe capita deuouẽda.

SENSVS ORTHODOXVS.

PARS II. CONTROVERSIÆ.

Singulis quibuſque hominibus iuſtis quadam affingitur iuſtitia inhærens.

In hæc verba:

Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.

ARGVMENTVM I.

EX SCRIPTVRA, ET RATIONE.

Daniel. 5.

BAltaſar Rex Chaldæus appenſus in ſtatera; & inuentus minus habens, regno excidit: ita & hæretici appenſi ad ſtationam Eccleſiæ, pelluntur regno Dei, quia iuſtitia inhærente carent, & impugnant eos, qui adſtruunt illam iuſtitiam, Catholici verò ſecus inaugurantur infulis, quia Deo influente inſtructi ſunt iuſtitia inhærente, vt hoc textu liquet. *In omni Gente, qui timet eum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi.* Vides, bona opera, & non imputationem iuſtitiæ, facere nos Deo gratos. Rurſus incongruè Chriſtus diceretur ſecundus Adam poſitus in antidotum primi, ſi iniuſta nobis iuſtitia inhærente non terſiſſet iniuſtitiam qua nos omnes Adam infecerat. Argumentum illud eſt Pauli Apoſtoli, quem accipe. *Si enim vnius delicto mors regnauit per vnum: multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes in vita regnabunt per Ieſum Chriſtum. Igitur ſicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, ſic & per vnius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi; ita per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi.* Nota, vnumquodque tale conſtitui à forma inhærente. Præſcia mente Vates ita de Chriſto præfatus eſt; *In ſcientia ſua iuſtificabit ipſe iuſtus ſeruus meus multos.* Vox Hebræa, יַצְדִּיק *iaſdik*, non ſimpliciter ſignificat, *iuſtificabit*, vt צָדַק *iſdak*, ſed perinde eſt ac, *iuſtos faciet.* Ea enim eſt proprietas coniugationis hiphil, vt quæ in kal ſimplicem notionem habent, in iſta inflexione ſignificent eſſe actionis auctorem, ſiue impulſorem. Vnde Iſaias clamatè ait, Chriſtum non facturum homines denominatiuè tantùm iuſtos, ſed formaliter.

Act. 10.

Adſtruitur Iuſtificatio per iuſtitiam inhærentem.

Chriſtus quare dicatur ſecundus Adam.

Rom. 5.

Iſa. 53.

Chriſtus quomodo homines efficiat iuſtos.

Rurſus iuſtitia illa inhærens exprimitur per aliquid inſitum nobis, vt hoc loco: *Charitas diffuſa eſt in cordibus noſtris; per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis.* Caluinus ineptè ait, charitatem illic denotare amorem Dei in nos, qui imputat nobis iuſtitiam Chriſti: ſed deſipit, ipſo etiam cenſore Auguſtino, qui ſic verſat illum locum. *Charitas Dei dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, non qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos.*

Rom. 5.

Auguſt. l. de ſpiritu & litera c. 32. Charitas Dei diffuſa in cordibus noſtris quęnam ſit.

Demum ordo & ratio redemptionis hominum exigebat, vt ſicut per generationem influxit in homines quid reale ab Adamo faciens nos Deo ingratos; ita etiam per regenerationem aliquid etiam poſitiuum opponeretur illi defectui, ſeu deliquio, quod patitur homo in quo parente ſatus. Et ſic intelligendus Bernardus, ita fatus: *Qui factus eſt nobis iuſtitia à Deo Patre; quæ ergo mihi iuſtitia facta eſt, mea non eſt. Si mea traductio culpa, cur non & mea indultu iuſtitia? Et ſanè mihi tutior donata, quam innata.* Adijce, contraria non coïre in eodem ſubiecto: ideoque, hæreticos omnia etiam diuina & humana violare iura, quando affirmant, poſt Baptiſmum reſidere lethale piaculum, ſed tegi iuſtitia imputatiua Chriſti, quod perinde eſt, ac arcam, & Dagon eodem delubro concludere ſacro codice reluctante.

Gratia Dei non reſidet in anima vbi peccata ſuperſunt.

SENSVS ORTHODOXVS.

A iuſtitia inhærente, anima iuſta ſuos titulos aucupatur.

In hæc verba:

Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.

ARGVMENTVM II.

EX SANCTIS PATRIBVS.

NEmo neſcit, in epithalamio Sponſi & Sponſæ Canticorum lineari amorem reciprocum Chriſti & animæ dignatæ à Deo gratia ſingulari. Illic deſcribitur pulchritudo Sponſi, alia planè à venuſtate amaſiæ eius, quæ ſic refert imaginem Sponſi: *Dilectus meus candidus, & rubicundus, electus ex millibus. Caput eius aurum optimum. Coma eius ſicut elatæ palmarum, nigræ quaſi coruus.* Illa ſanè pulchritudo maſcula eſt, & vt Sponſum decet. Vbi verò mentio fit venuſtatis animæ, ſeu Sponſæ Chriſti, deſcribitur ſpecies hæc decora typis idoneis formæ fœmininæ. Vnde amaſius ille ſacer ſic affatur animam: *Tota pulchra es, amica mea, & macula non eſt in te, &c. Vulnerasti cor meum, ſoror mea ſponſa, vulneraſti cor meum in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui. Quàm pulchræ ſunt mammæ tuæ, ſoror mea ſponſa.* Hæc omnia elogia pertinent ad denotandum ſpeciem fœmininam. Et hinc allegoricè liquet, non eandem eſſe iuſtitiam Chriſti, & Eccleſiæ; ſed ſingulas quaſque animas iuſtas habere inſitam ſibi iuſtitiam realiter differentem ab ea, quæ in Chriſto reſidet, vt ait Auguſtinus ita fatus: *Quantùm diſtat inter lumen quod illuminat, & quod illuminatur; tantùm diſtat inter iuſtificantem, & iuſtitiam qua iuſtificatione facta eſt.* Inhærere autem animæ illam iuſtitiam adinſtar formæ, quæ afficit corpus, ſic ille perhibet: *Natura enim à ſuo conditore iuſtificatur, à deformi forma, formoſam transformatur in formam.*

Cant. 5. Sponſi pulchritudo quare deſcribatur alia ab ea Sponſæ. Cant. 4.

Ex SS. PATRIBVS. Aug. l. 12. conf. cap. 15. Ibidem l. 15. de Trinit. cap. 8.

Quia iuſtitia illa inhærens videtur ſubolere typhum, quaſi anima ſuopte ingenio Deo inconſulto aſſurgat in beatum illum ſtatum; Auguſtinus ait, iuſtificationem eſſe diuinum negotium. Sic ille: *Niſi vocando præcedat miſericordia Dei, nec credere quiſquam poteſt, vt ex hoc incipiat iuſtificari, & accipiat facultatem benè operandi.* Item alibi. *Hic in vnoquoque iuſtitia eſt, vt Deus obedienti homini, animus corpori, ratio autẽ vitiis etiam repugnantibus imperet, vel ſubigendo, vel reſiſtendo: atque vt ab ipſo Deo petatur, & meritorum*

Iuſtificatio eſt Dei opus. Lib. 1. ad Simplicianum q. 2.

Lib.19. de ciuit. Dei. cap.17. Ambr. l.6. hexam. c.8. Iuſtificatio non fit ſolis animæ viribus.

riterum gratia, & venia deliſtorum, ac de acceptis bonis gratiarum actio perſoluatur. Ait ille, pertinere ad iuſtificationem noſtram, vt à Deo merendi gratiam mendicemus, ſicut & veniam delictorum, pro donibus hiſce acceptis congruas gratias exhibentes. Auguſtino concinit Ambroſius, hoc tenore: *Dubitare non potes, cùm iuſtitia, vnde iuſtificatio deriuata eſt, mentis tua vtique, non corporis ſit.* Ergo cùm iuſtitia imputatiua Christi non inhæreat corpori, vel animæ; in confeſſo eſt, Ambroſium refundere iuſtificationem hominis in iuſtitiam inhærentem. Accedit Hieronymus, de hac iuſtitia ſic diſcurrens: *Hæc eſt hominis ſumma iuſtitia, quidquid potueris habere iuſtitia, non tuum eſſe putare, ſed Domini, qui largitus eſt.* Idem rurſus. *Nunc mundus factus es in lauacro, & de te dicitur: Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata, & lota quidem ſit, ſed cuſtodire non valeat puritatem ſuam, niſi à Domino ſuſtentetur.*

Hieron. lib.1. aduerſus Pelagianos. Idem lib 3. aduerſ. eoſdẽ. Iuſtitia iuſtificãs iuſtitia iuſtificata. *Greg. l.18. Moral. c.33.*

Vt agmine quadrato Patres impugnent hæreticos: Ecce tibi quartum Patrem, ſcilicet Gregorium commemorantem duas iuſtitias, vnam ſcilicet, quæ iuſtificat efficaciter, aliam, quæ iuſtificat formaliter. Sic ille: *Omnes ſuperna patria electi, ſancti quidẽ & iuſti ſunt, ſed participatione ſapiẽtiæ, non comparatione. Iuſtitia quidẽ, ſapiẽtia, iuſtitiã & ſerui ſapientia nuncupatur: ſed illa iuſtitia iuſtificans eſt; iſti autem ſunt iuſtitia iuſtificata.* Si turbas auxiliares aduocare lubet, vt agmini quadrato accedant; præſtò aderit è Græcia Cyrillus Alexandrinus, adſtruens iuſtitiam inhærentem hoc contextu: *Calor Spiritus eſt, qui ſimul vt charitatem in nobis diffuderit, & igne mentes noſtras inflammauerit, iam ſumus iuſtitiam conſequuti.* Conſequi autem, & imputari, res ſunt diſcolores. Quod namque quis conſequitur, hoc habet; ſed quod imputatur, illud totum eſt deforis, & nomenclaturâ tenus. Cæteris etiam ſe adiungit proſperè iuxta nomen ſuum Proſper Aquitanus, ita militans Eccleſiæ. *Iuſtificatus homo, id eſt, ex impio pius factus, nullo præcedente bono merito accepit donum, quo medio acquirat & meritum, vt quod in illo inchoatum eſt per gratiam Chriſti, etiam per induſtriam liberi augeatur arbitrij, nunquam remoto adiutorio Dei, ſine quo nec proficere vt permanere in bono quiſquam poteſt.* Nota, iuſtitiam inhærentem adiectione graduum poſſe intendi, vt ait Proſper, vnde liquet eſſe aliam prorſus ab ea, quam ſomniant hæretici: quippe iuſtitia Chriſti eumdem ſuum ſemper tenorem ſeruat, neſcia penitus incrementi.

Cyrillus Alexand. l.6. de Trin.

Proſper in reſponſione ad cap. 6. Gallorum. Iuſtificatio animæ quomodo fiat. Iuſtitia animæ inhærẽs poteſt intendi.

SENSVS ORTHODOXVS.

Iuſtitiæ inhærentis animæ iuſta veritas adſtruitur.

In hæc verba:

Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

ARGVMENTVM III.

Ex Ivre Canonico, et Historia Ecclesiæ.

VT Daniel audiit peti innocentiam Suſannæ à deliris ſenibus, ille Deo afflatus, maledicto feriit homines illos iniurios fœminæ innoxiæ. Cenſuram Danielis excepit populi zelus ſæuiens in nocentes: quippe crepitans ſaxorum turbo eliſit hæc impia capita. Ille idem ſpiritus, quo percitus erat Daniel, egit Eccleſiam congregatam Tridenti, vbi auditis calumniis, quas hæretici euomuerunt in animas iuſtas, quas dixere eſſe peccato lethali obnoxias, & nulla inhærente iuſtitia inſtructas; Patres ſancti concordi ſuffragio ſententiam illam anathematis fulmine ferierunt. Et exploſo errore, ediderunt hoc decretũ. *Vnica formalis cauſa eſt iuſtitia Dei, non quo ipſe iuſtus eſt, ſed quo nos iuſtos facit, qua videlicet ab eo donati, renouamur ſpiritu mentis noſtra, & non modo reputamur, ſed verè iuſti nominamur & ſumus, &c. Id in hoc impij iuſtificatione fit, dum eiuſdem ſanctiſſima Paſſionis merito, per Spiritum Sanctum Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iuſtificantur, eaque ipſis inhæret. Vnde in ipſa iuſtificatione cum remiſſione peccatorum, hæc ſimul infuſa accipit homo per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur, fidem, ſpem, & charitatem.*

In quo ſita ſit iuſtificatio.

Ex Ivre canonico. *Conc. Trid. ſeſſ.6. cap.7.* Iuſtificationis animæ decretum Concilij Tridentini.

Vt turris Dauidica erat armatura fortium; ita & hoc decretum panopliam concludit omnem idoneam ad debellandos omnes hoſtes Eccleſiæ, qui iuſtitiæ inhærenti bellum nequiter indixerunt. Cùm dicitur vnica & formalis cauſa; damnatur ſententia Buceri, & Pighij de duplici iuſtitia, quarum vna noſtra eſt inſufficiens ad iuſtificandum, altera Chriſti perfecta, & plenè iuſtificans. Quando illa iuſtitia dicitur alia ab ea, qua Deus iuſtus eſt; carpitur ſententia Oſiandri, de iuſtitia diuina eſſentiali, quæ nobis affingitur. Vbi adiicit textus, illam iuſtitiam eſſe, qua renouamur ſpiritu mentis, & eam inhærere, & eius obſequio nos verè iuſtos eſſe, & cenſeri; refellitur ſententia Lutheranorum, de iuſtitia imputatiua. Cùm audis, eam iuſtitiam non conſiſtere in ſola remiſſione peccatorum; notatur ſententia Caluini, de iuſtificatione more forenſi, ſita in abſolutione rei, nihil prorſus adiiciente reo, ſed declarante eum reputari & haberi pro innoxio. Demum cùm meminit Concilium fidem, ſpem, & charitatem in argumento iuſtificationis, eliminat Lutheri ineptias, affirmantis fidem eſſe cardinem ſolum, in quo vertitur tota iuſtificatio. Et ne cauillandi aliqua detetur occaſio, Concilium hoc feriit fulmine reluctantes. *Si quis dixerit homines iuſtificari vel ſola imputatione iuſtitia Chriſti, vel ſola peccatorum remiſſione, excluſa gratia & charitate, qua in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffundatur, atque illis inhæreat, aut etiam gratiam, qua iuſtificamur, eſſe tantùm fauorem Dei, anathema ſit.*

Decretum Concilij Tridentinũ omnes carpit hæreſes de iuſtificatione.

Iuſtitia forenſis, quæ. *Conc. Trid. ſeſſ.6. Can. 11. de Iuſtificatione.*

Huic etiam ſententiæ magnum luminis incrementum adfert Paulus, compendioſè enarrans beneficium iuſtificationis hoc modo: *Eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ.* Nequit autem homo fieri regni æterni conſors, ſi adhuc malè ſibi conſcius ſit: non enim ad præmium conſequendum ſufficit reatum tegi, ſed operæpretium eſt animatu affici aliquo, vnde Deum demereat. Illud autem eſt iuſtitia inhærens, benè figurata in hiſtoria Catharinæ virginis & Martyris, quæ vt à ſuperſtitione Gentilium tranſiit ad cultum Chriſti, ab eo deſponſata eſt virginali connubio, Maria matre pronubam agente. Et ne caſti hymenæi ſuſpicionem facerent delirij; Chriſtus digito Catharinæ inſeruit anulum in deſponſationis locuples argumentum.

Coloſſ. 1. Catharina Virgo & Martyr à Chriſto deſponſata.

Ex Hiſtoria. *Eccleſia Primitiua.*

rum. Si ſimplex remiſſio peccati iuſtificaret, & hoc deſponſationis honore animas omnes initiaret; nihil ſingulare nacta fuiſſet Catharina virgo, eo tamen nomine celebris, quòd eam Chriſtus anulo deſponſarit. Hoc priuilegium inuehere aliquod donum præter remiſſionem peccatorum, patet ex Propheta, inducente Deum ita animam alloquentem: *Sponſabo te mihi in iuſtitia.* Non ergo anima aſſurgit ad honorem ſponſæ Dei ſola relaxatione reatus; ſed accepta cœlitus iuſtitia inhærente. Subſcribit Apoſtolus, ſic compellans animas: *Deſpondi vos vni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto.* Caſtitas illa præambula nuptiis, eſt innocentia, ſeu iuſtitia, quæ animam ſtipat omni virtutum choro.

Ex vita S. Catharinæ Martyris. *Oſeæ 2.* *2. Cor. 11.*

Demum ſi iuſtitia noſtra nulla eſſet præter iuſtitiam imputatiuam Chriſti, fruſtra aliqui diſcipuli primitiuæ Eccleſiæ recolerentur titulo ſpecialis iuſtitiæ & ſanctitatis. Vt Ioſeph Barſabas cognomento iuſtus; Stephanus, cuius Scriptura facit iſtam luculentam mentionem. *Stephanus plenus gratia, & fortitudine faciebat prodigia & ſigna magna.* Profectò res indubia eſt, plenitudinem illam gratiæ dicere iuſtitiam inhærentem, & non nomine tantùm tenus imputatam.

Act. 1. *Act. 6.*

DOMINICA
PRIMA
QVADRAGESIMÆ.
EVANGELIVM
SECTVM IN TOT NVMEROS, QVOT Sunt Textus literaliter expenſi iuxta intentum Spiritus Sancti.

I. IESVS ductus eſt à Spiritu in deſertum, vt tentaretur à diabolo. *Matth. 4.*

II. Et cùm ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. Et accedens tentator dixit ei: Si Filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant.

III. Qui reſpondens dixit: Scriptum eſt: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

IV. Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi, & dixit ei: Si Filius Dei es, mitte te deorſum. Scriptum eſt enim: Quia Angelis ſuis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi Ieſus: Rurſum ſcriptum eſt: Non tentabis Dominum Deum tuum. Iterum aſſumpſit eum diabolus in montem excelſum valde, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me.

V. Tunc dixit ei IESVS: Vade Satana. Scriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Tunc reliquit eum diabolus; & ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

LITERALIS EXPOSITIO,
Cuius Paragraphi exquiſitè enucleant textus Euangelij recenſiti.

§. I. Q*Viſquis Spiritu Dei percellitur, ille ſe illico accingit ad facinora ardua perpetranda, exemplo Chriſti, qui hoc ſancto flamine percitus iuit in deſertum vt in aleam congruam ad certamen cum Angelo nequam.*

§. II. Qui ſuſpicans in Chriſto aliquid ſupra hominem, eum realiter deforis tentauit, explorans an Deus eſſet, & induci poſſet ad impiè delinquendum.

§. III. Malis auſpiciis dæmon iniit hunc conflictum, Chriſto eſurienti prætendens gulæ illecebras, quaſi conſulens ſaluti corporis inediâ fatiſcentis. Nempe Deum non agnouit, nec homini fucos fecit: quippe ſuaſori iniquo Chriſtus hoc ſuggeſſit; ſcilicet Dei mandata, obſeruata ſicuti par eſt, animam & corpus reficere, Deo deſuper influente.

§. IV. Sed ſuperbia dæmonis intumeſcit opprobriis; acerbus ille hominum hoſtis

denuo Chriſtum aggreſſus eſt, qui vt ei dubiam magis faceret ſuam diuinitatem, paſſus eſt ſe à diabolo realiter adſportari, & ſuggeri ſibi præcipitium, & cupidinem opum huius ſæculi, ſæpè eccubis illudentis.

§. V. Noluit Chriſtus explicare ſuam diuinitatem, probando quantum poſſet; ſed ſuam victoriam voluit eſſe negotium hominis, Dei gratiâ afflati. Idcircò Scripturâ ſacrâ ille rerum Dominus vſus eſt, vt panopliâ ad ignea diaboli ſpicula retundenda. Eâ induſtriâ monens vnumquemque noſtrûm, lectionem Scripturarum eſſe ſcutum inexpugnabile, dummodò lectionem hanc oculis exhibitam, aut auribus hauſtam, praxis impigra conſequatur. Ne autem caderent animis homines acti importunis tentationum flabris, ſuſpicantes illas ſuggeſtiones impias eſſe argumenta reprobationis; Chriſtus explete agone ſuo, ſtipatus eſt Angelis, qui pæana cecinere, homines ita erudientes, multiplici agone immarceſſibilem gloriam, id eſt, æterna præmia demereri.

SENSVS LITERALIS.

Chriſtus baptizatus, Spiritu Sancto impulſore, fugâ ſæculi, & abſtinentiâ, aliiſque duris agonibus Eccleſiaſticæ diſciplinæ iecit fundamina.

In hæc verba:

IESVS *ductus eſt in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.*

§. I.

CONIECTVRA PRIMA.

EX RATIONE.

Solitudo, ieiunium, & oratio fuere veluti præludia Eccleſiæ.

VT prima lineaméta produnt figuram, qualis ſit futura; ita & rudiores typi Synagogæ fuerunt indices Eccleſiæ. In his celebre fuit templum Salomonis, Deo auctore editum in monte, loco excelſiſſimo vrbis Ieruſalem, & ſemoto à cloacis. Ad ſtructuram eius, Rex ille pacificus opes conquiſitas à Dauide contulit, nullis impenſis parcens, vt aſſurgeret hæc fabrica diuino cultui mancipata. Ita & Chriſtus, Spiritus Sancti flamine actus, Eccleſiæ ſuæ fundamina iecit, ſecedens in ſolitudinem, & quadraginta dies ageos impaſtus, & orationi intentus. Seceſſus ille in deſertum dicit locum editum, & ſemotum à fæce populi: ieiunium, oratio, aliaque virtutis opera Chriſto vernacula, fuere opes congeſtæ ad fabricam Eccleſiæ: tentationes illatæ Chriſto, referunt agones, quibus Chriſtiani iugiter exercentur. Ille nimirum omnis apparatus à Chriſto inſtructus ante prædicationem Euangelij, delineat rudimenta & progreſſum Eccleſiaſticæ diſciplinæ, nec vllum Chriſto gratiæ incrementum adiecit; quia penes illum ab ortu eius fuit tota gratiæ plenitudo.

Eccleſiæ fundamina fuere omniũ virtutum ſpecimina edita à Chriſto.

Gratia Chriſti non ſuſcepit aliquod incrementum.

Itaque ſenſus literalis huius Euangelij, quod expendo, iſte eſt, ſcilicet Chriſtum voluiſſe facere & docere, ne verba operibus orba, cunctantes reperirent animos, & detrectantes obſequium ſuum doctrinæ Chriſti. Ideò auſpicatus eſt à Baptiſmo, inſinuans hoc lauacrum eſſe veluti limen Eccleſiæ. Inde abiit in deſertum, notans ſæculi fugam eſſe medium idoneum ad praxim Euangelij. Ibi ieiunio & orationi intentus irrita fecit diaboli conamina, ſuo exemplo docens, virtutes eſſe panopliam animarum. Voluit Chriſtus hiſce præludiis auſpicari legem gratiæ, vt eam ſic probaret fuiſſe adumbratam in lege Moſaïca, quam præceſſere ieiunium quadraginta dierum, ſeceſſus in montem, & iugis oratio. Prætetea vt ædes incumbunt firmo fundamini; ita & Eccleſia ſolis virtutibus, quarum ſpecimina edidit Chriſtus, factus ipſe lapis angularis, duos populos veluti binos parietes nectens, Iudæos ſcilicet, & Gentiles, iuxta præſcij Vatis iſtud eloquium: *Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretioſum, in fundamento fundatum.* Vt ergo fideles Chriſtiani eſſent congrui lapides illi ædificio Eccleſiæ, Chriſtus omnibus obiectus eſt, vt ad amuſſim eius ſeſe componerent homines, quibus in votis eſt huic diuino lapidi coaptari. Coaptantur autem ſinguli illi fundamento conſonis operibus eis, quæ edidit Chriſtus, quem quiſquis aſſequitur, non ad æqualitatem, ſed ad facultatem & modulum, is ſuperædificat vt par eſt, apponens lapides idoneos ædibus Eccleſiæ, ſicut Apoſtolus ait, ita fatus: *Secundùm gratiam Dei, quæ data eſt mihi, vt ſapiens Architectus fundamentum poſui, alius autem ſuperædificat. Vnuſquiſque autem videat quomodo ſuperædificet. Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, vnuſcuiuſque opus manifeſtum erit.*

Baptiſmus eſt limen Eccleſiæ.

Quare Chriſtus ſeceſſerit in deſertum tentandus à diabolo.

Iſai. 28.

Virtutum praxis Chriſtianos efficit congruos lapides ædificio Eccleſiæ.

1. Cor. 3.

Apoſtolus hoc contextu recenſet duos ſuperædificandi modos, quorum vnus conſonat fundamento, alter verò diſcolor eſt. Ille, qui congruus eſt fundamento, attenditur penes imitationem Chriſti, ita vt baptizari, ſecedere in ſolitudinem, id eſt cauere à contagio mundi, vacare precibus, & affligi inediâ, ſuperando diaboli tentamina, ſit adiicere fundamento Eccleſiæ probatos lapides. At ſecus, vitam ducere in bonis huiuſce ſæculi, genio indulgendo, hoc procul eſt ab inſtituto Chriſti, ideoque ſtipulam & fœnum eſt apponere ſacro Chriſti Domini fundamento. Ne quis ergo cauſaretur deeſſe ſibi fundamentum, cui incumberet, Chriſtus factus eſt norma, quam ſequeretur anima volens dare nomen ſuum Eccleſiæ: quippe ille tentatus per omnia, paſſus eſt ſe tentari, ſua victoria retundens impetus omnes dæmonis inſurgentis, cuius vires omnes eliſæ ſunt, quando irrito conamine in Chriſtum Dominum impegerunt.

Chriſti imitatio nos facit idoneos lapides ad ſtructuram Eccleſiæ.

Chriſtus vincendo diabolum, fecit, vt & nos eum hoſtem vinceremus.

* * *

SENSVS

SENSVS LITERALIS.

Quiſquis Spiritu Dei percellitur, ille ſe illico accingit ad facinora ardua perpetranda.

In hæc verba:

Ieſus ductus eſt à Spiritu in deſertum, vt tentaretur à diabolo.

CONIECTVRA SECVNDA.

Ex Lingvis.

Spiritus animales dant corpori, vt ſentiat, & vt moueatur. Quomodo differant motiones gratiæ excitantis, & efficacis.

INdubium Medicorum effatum eſt, eoſdem ſpiritus animales tribuere corpori vt ſeotiat, & moueatur. Tamen familiari experimento liquet, vigere omnes ſenſus in paralyticis, motu corpori denegato. Vnde concludit ars Medica, maiorem ſpirituum affluxum peti ad motum corporis, quàm ad ſenſum. Ita & in ſupernatoralibus, gratiæ omnes excitantes, & efficaces, Spiritus Dei illapſus ſunt, in hoc diſſiti, quòd in ſimplici gratia excitante anima tantùm ſentit Dei infloxum, eam vrgentem ad ea, quæ ſunt ſalutis æternæ, at non mouetur efficaciter, habitu iniquo altè inſito præualente. Sed in gratia efficaci tam vegeto motu anima percellitur, vt infallibiliter prætereat omoes mali fines, ab omni crimine defæcata. Fauet figura Samſonis, qui ſæpè ligatus non rumpebat vincula, niſi irruente Spiritu Domini, quo etiam percellente magnam ſtragem edidit æmulorum. Ecce ſynopſim hiſtoriæ. *Cùm veniſſet ad locum maxillæ, & Philiſthiim vociferantes occurriſſent ei, irruit Spiritus Domini in eum: & ſicut ſolent ad ardorem ignis ligna conſumi, ita vincula quibus ligatus erat diſſipata ſunt, & ſoluta. Inuentamque maxillam, id eſt mandibulam aſini, quæ iacebat, arripiens, interfecit in ea mille viros.* Iuxta hunc loquendi tropum, textus hodiernus expenſurus agones Chriſti, ait, eum fuiſſe ductum à Spiritu in deſertum, quod perinde eſt ac Spiritum Domini irruiſſe in eum.

Iudic. 15. Spiritus Dei irruens in Samſonem acuebat vires eius.

Chriſtus qua ratione ductus à Spiritu.

Nota tamen Chriſtum non fuiſſe actum à Spiritu Sancto eo modo, quo cæteri homines perciti ſunt, id eſt, non ſuſcepiſſe gratiæ aliquod incrementum hodie vt eius beneficio ad fortiora ſeſe accingeret: etenim in eum ab ortu influxerat tota gratiæ plenitudo, neſciens adaugeri. Senſus itaque literalis huius verſiculi eſt, Chriſtum connotatiuè tantùm & non ſubiectiuè fuiſſe percitum maiori œſtro Spiritus Sancti: vt cum dicimus Deum magis affici amore in vnum quàm in alterum, connotantur varij effectus in hominibus à Deo adamatis, ſed non deſignantur in Deo varij amores eſſentiales. Ita cùm audis hodie Chriſtum à Spiritu perculſum in deſertum, caue ne arbitreris Chriſtum aliquod accepiſſe augmentum gratiæ, ſed cogita, illam Chriſti gratiam, quæ ſibi ſemper eadem conſtitit, hodie proſiluiſſe foras, in effectus hactenus inaſpectos; vt fuere, ſeceſſus in ſolitudinem, iuges orationes, & protracta ieiunia longo dierum contexto. Fuiſſe autem hæc opera Spiritus Sancti negotium, certiſſimum eſt, etſi quidam dubitarint an vox illa, Spiritus, debeat accipi pro diabolo, quaſi malus ille Spiritus Chriſtum egerit in deſertum, vt tentaret illum. In eo argumento Syrus interpres adimit omnem anſam dubitandi, dicens Chriſtum fuiſſe gubernatum à Spiritu ſanctitatis. דקודשא ישוע אתדבר מן רוח *ieſchuang ethdebar men rucho dekudſcho.* Id eſt Iesvs *gubernatus eſt à Spiritu ſanctitatis.* Vox Syra, אתדבר *ethdebar*, deducitur à radicali, דבר *debar.* Significat autem verbum illud, ducere, gubernare, auferre. Vnde liberum eſt ex contextu Syro dicere, Chriſtum fuiſſe à Spiritu Sancto ductum, gubernatum, & ſubductum oculis hominum in deſertum. Spiritum illic debere intelligi, Sanctum, & non nefarium, duo maximè probant, vnum eſt articulus præmiſſus, alterum eſt vox, ſpiritus, abſolutè poſita. Vnde Hieronymus & Didymus certiſſimè inferunt, eſſe vocem illam intelligendam de Spiritu Sancto, qui cùm ſemper inſediſſet Chriſto, tunc maximè enituit: ideoque Græcus interpres verbo vſus eſt ſignificante motionem magnam. Ὁ ἰησοῦς ἀνήχθη, εἰς τὴν ἔρημον, ὑπὸ τοῦ πνεύματος. Id eſt, Iesvs *actus eſt in deſertum à Spiritu.* Vox ἀνήχθη deducitur ab ἀνάγομαι, id eſt, *deſuper agor*, quod motionem cœleſtem inſinuat. Marcus item impulſionem diſertè ſignificat, hoc tenore: Τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει. Id eſt. *Expellit eum Spiritus.* Textus Hebræus elimatiùs ait, Chriſtum fuiſſe eductum manibus Spirit. הובא ישו במדבר יהודה על ידי רוח *hoba ieſchu bammidbar Iehudah neghali iede ruach.* Id eſt. Eductus eſt Iesvs in deſertum Iuda, per manus Spiritus Sancti ſcilicet, vt expreſsè meminit interpres Syrus.

Syriaca.

Græca.

Chriſtus à quo Spiritu ductus in deſertum, ex linguis.

Hebræa.

Ad quod autem Spiritus Sanctus eduxerit Chriſtum, notat ſeries hiſtoriæ, referens eum eductum fuiſſe, vt tentaretur à diabolo Principe dæmoniorum. Vox Hebræa, Satan, generica eſt, pertinens ad omnes ſpiritus nefarios; ſed in hoc verſu Textus Hebræos, non ſimpliciter illam adhibuit vocem, ſed præmiſit, hè demonſtratiuum, quod Hebræi emphaticum vocant. Sic lingua illa ſancta למען ינסה מהשטן *lemanghan innaſe mehaſatan.* Id eſt, vt tentaretur à diabolo, antonomaſticè diabolo, & hoc nemo adhuc aduertit, fortè ex penuria codicis Hebræi, quem Ioannes Tilius Epiſcopus acceptum à Iudæis fecit publici iuris. Magni autem momenti eſt illa animaduerſio, ad intelligentiam ſenſus literalis, ad quem pertinet explicare, an Chriſtus tentatus fuerit à Lucifero. Cur verò iſtos agones obiecit Chriſtus, multæ ſunt rationes ad trutinam Sanctorum Patrum citiùs expendendæ.

Chriſtus tentatus à Principe dæmonum.

Dæmon qui tentauit Chriſtum quiſnam fuerit.

Ex Lingvis.

SENSVS LITERALIS.

Chriſtus conſulturus Eccleſiæ, illam ſuo exemplo erudiit, anguſtias eius leuans, illas ſuperando.

In hæc verba:

Ductus eſt Iesvs *in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.*

CONIECTVRA TERTIA.

Ex Sanctis Patribvs.

Chriſti exempla plus contulerunt hominibus ad virtutum praxim, quàm oracula Prophetarum.

QVamuis artis gladiatoriæ regulæ hominem erudiant; cautiores tamen fiunt homines aſpectu peritorum, quos in arena vident obire partes omnes eximij palæſtritæ, cautè ſcilicet decli-

nando inſidias,& opportunè in æmulos inſurgẽdo. Ante ortum Chriſti in humanis, Prophetæ multa luculenter edidere pertinentia ad ineundũ certamen, vt poſſet homo ſibi conſulere contra ſpicula à diabolis intorta. Ne qua cupido rei neceſſariæ ad ſalutem faceſſeret homini negotium, Chriſtus illud omne præſtitit,quod ad æquiorem hominum ſortem maximè conducebat.In his autem,quibus indiguit homo,illud in primis occurrebat,vt hoſtis humani generis impetum elideret Chriſtus;qui deſcenderat in certamen, vt prioris Adæ ignominiam ſuo certamine repararet. Locus idoneus ad hoc electus eſt, ſcilicet deſertum,medium inter Ieruſalẽ & Iericho, vbi latrones graſſabantur aſſiduè: vnde vocatum eſt deſertum, דמים *damim*, id eſt, *ſanguinem*, ob frequentes cædes inibi perpetratas. Ad hoc deſertum pertinet parabola hominis, qui cùm deſcendiſſet ab Ieruſalem in Ierico, incidiſſe dicitur in latrones, gerens figuram Adæ, qui à dæmone malè habitus eſt. Congruum itaque fuit, vt ibi Chriſtus diabolum ſuperaret, vbi diabolus hominem ſub figura miſerè ſauciarat.

Quare Chriſtus in deſertum ſe contulit.

Gloſſ Ordin. in c.4. Matt. Chriſtus in quo deſerto tentatus ſit.

Vt athletæ vnguntur,futuri ſic aptiores certamini; ita Chriſtus agones ſuos obiit poſt Baptiſma ſuſceptum, & deſcenſum Spiritus Sancti in ſpecie columbæ, vt ſic reſciterent homines, ſe debere à Deo initiari ad diſcrimen anceps cum diabolis ineundum. Adiice, Chriſtum accepto de cœlo teſtimonio luculento, ſe eſſe Filium Dei, ſtatim ſe aptaſſe ad prælium, vt diſcerent inde homines, gratiam Dei non eſſe inertem,ſed acuere animos ad operoſa fortiter exantlanda. Chryſoſtomus in eo argumento fatur appoſitè ad meã ſententiam. *Quia omnia ad nos erudiendos, & facienda ſibi, & patienda ſuſceperat;in eremum ſe quoque patitur abduci, & cum diabolo inire certamen: vt vnuſquiſque cùm fuerit baptizatus,ſi poſt Baptiſma maioribus tentationibus vrgeatur, non vtique turbetur, quaſi inſperatam ſibi aliquid obuenerit: ſed permaneat, cuncta viriliter ſuſtinendo, vtpotè quæ ſibi conſequenter contigerint. Idcircò enim accepiſti arma, non vt otieris, ſed vt pugnes. Propterea Deus in te tribulationes irruere permittit. Primò quidem, vt diſcas, quoniam Chriſti Baptiſma multò te fortiorem fecit. Deinde vt in egregia illa animi mediocritate permaneas, neque donorum magnitudine euharis, dum te ſcilicet tentationes cohibeant, & refrænant. Ad hæc verò vt malignus ille dæmon cùm de tua à ſe diſceſſione dubitat, ex ipſa tribulationum tolerantia diſcat, quòd perfecta ab illo abrenuntiatione diſceſſeris. Quartò, vt fortior, & ipſo prorſus ferro valentior, tentationum exercitatione reddaris. Quintò vt capias grande documentum theſaurorum tibi à Domino creditorum. Neque enim ſuperueniret tibi, neque aduerſus te diabolus irrueret, niſi in maiore te poſitum honore conſpiceret. Hinc enim aduerſus Adam inſurrexit ab initio, quia multa illum dignitate vidit conſpicuum. Propterea, & contra ſanctum Iob nequitiæ ſuæ arma commouit, quia vtique videbat illum ab omnium Deo miris laudibus coronatum.*

Gratia Dei homines acuit ad ardua.

Ex SS. Patribus.

Chryſoſt. hom. 13. in Matth.

Gratia datur congrua ad frangendos impetus dæmonum.

Diabolus eos maximè tentat quos videt eſſe gratia conſpicuos.

Fuiſſe totum hoc certaminis Chriſti negotium ſuſceptum in gratiam hominum, quos præclaro edito ſpecimine,ille rerum Dominus informabat, omnium Patrum concors clamat auctoritas,meę ſententiæ ſuffragata. Si namque recenſui Chriſtum velut palæſtritam, Spiritus Sancti vnctione armatum,occurriſſe diabolo,illud conſonat Hilario ſic mihi concinenti. *In deſertum traductio,& quadraginta dierum ieiunium, & poſt ieiunium fames,Satanæ tentatio,& reſponſio Domini, magni cœleſtiſque conſilij effectibus plena ſunt. Nam quòd in deſertum ductus eſt, ſignificatur libertas Spiritus Sancti, hominem ſuum iam diabolo offerentis, & permittentis tentandi, & aſſumendi occaſionem, quam non niſi datam tentator habuiſſet,&c. Adam pellexerat, & in mortem fallẽdo traduxerat. Sed ita dignum nequitia eius & ſcelere erat, vt in eo,cuius morte & calamitatibus, gloriãtur, homine vinceretur: & qui Dei beneficia homini inuidiſſet, ante tentationem Deum in homine intelligere non poſſet. Tentatur igitur ſtatim poſt Baptiſmum Dominus, tentatione ſua indicans, in ſanctificatis nobis maximè diaboli tentamenta graſſari: quia ei victoria eſt magis exoptata de Sanctis.* Eſto Chriſtus tentatis occurrat, gratiam infundendo; voluit etiam adiicere exemplum ſuum, eundo obuiam hoſti, & retundendo ſpicula, quæ diabolus intorſerat. Sic Auguſtinus. *Cur ſeipſum quoque tentandum præbuit? vt ad ſuperandas tentationes mediator eſſet, non ſolùm per adiutorium, verùm etiam per exẽplum.* Ne igitur homines animo caderent pulſati à dæmone; Chriſtus paſſus eſt ſe tentari, monens bono animo eſſent,quia proprio experimento didicerat diabolum inſurgere in omne hominum genus.

Spiritus S. homines excitat ad certamen.

Hilar. can. 3. in Matth.

Chriſtus ſua victoria reparauit ignominiam Adami.

Auguſt. l. 4. de Trin. c. 13.

Chriſtus ſuo experimento ſenſit deforis diaboli ferociam.

Hebr. 4.

Inde Apoſtolus argumentum capit conſolandi eos, qui vrgentur diaboli ictibus importunis. Sic ille: *Non habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum per omnia pro ſimilitudine abſque peccato.* Chriſtus tentatus iuit obuiam dubio, quod faceſſere potuiſſet negotium hominibus,cùm tentantur: erat quippe periculum ne malè ſibi homines tentati ominarentur, arbitrati tentationes eſſe indices damnationis æternæ, quia validè pelliciunt ad peccandum. Ne igitur deſperarent homines pulſati à diabolo, Chriſtus æquo animo, imò & vltrò ſubiit omnes impetus dæmonis inſurgentis. Demũ vt hebes fieret mucro,quem diabolus in homines diſtrinxerat,Chriſtus Dominus ſe feriendum obtulit,ſic retundens aciem gladij,quo infinita propè hominum capita demetebat. Vt enim ille rerum Dominus mortis aculeum moriendo confregit; ita & tentatus, irritos fecit auſus omnes diaboli tentatoris.

Cur Chriſtus paſſus ſit ſe tentari.

Tentationes validæ non ſunt notæ reprobationis, ſed ſunt argumenta virtutis exercendæ.

SENSVS LITERALIS.

Diabolus ſuſpicans in Chriſto aliquid ſuprà hominem, eum realiter deforis tentauit, vt induceret illum ad peccandum.

In hæc verba:

Cùm ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus,poſtea eſuriit. Et accedens tentator dixit ei: Si Filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant.

§. II.

CONIECTVRA PRIMA.

Ex Ratione.

Theologiæ ſcitum eſt, Angelos in editione ſua accepiſſe ſpecies rerum omnium,quæ ad naturam

An dæmones poſſint errare in intelligendo.

naturam ſpectant, ac proinde nihil omnino latere dæmones, ſi quando res eſt de aliquo argumento concluſo naturæ cancellis: quippe dæmonum lapſus non extinxit rutilum illud lumen naturale, quod ipſis ſtantibus affulgebat: vnde & dicuntur Angeli irreuertibiles, quia res naturales ſe totas Angelo produnt primo intuitu, concluſioneſque vident in ipſis rerum incunabulis, ſeu principiis; ideoque tenaces ſunt aſſenſus, quem præbuere concluſioni: nullo namque luminis incremento diuelli queunt inde; ſiquidem toti effuſi ſunt in aſcenſum, nec locus vllus eis ſupereſt dubitandi.

Dæmon non excidit ſua ſcientia naturali.

Si verò res eſt ſuperioris ordinis, diabolus habet in ea locuples hallucinandi argumentum: cùm nimirum ex rudimentis merè naturalibus vult aſſurgere ad diuina, quæ nemo pertingere poteſt, niſi beneficio fidei, tunc dubius eſt Angelus nequam, & vacillat, vt hodie errauit aggrediens Chriſtum. Vt nempè in deſerto vidit impaſtum quadraginta diebus & noctibus, ſuſpicatus eſt in eo eſſe quidpiam exoticum, & ſuprà hominem: non inde tamen potuit concludere, hominem illum eſſe Deum; nihil namque ſenſibile, quod apprehenditur lumine naturali, poteſt elicere aſſenſum fidei abſque lumine ſuperioris ordinis: At lumine naturali dæmon videbat Chriſtum ieiunare: Huic ergo principio innixus, non potuit ille concludere, Chriſtum eſſe Deum. Adiice, diabolum illum coryphæum, & ſuperborum omnium caput, non potuiſſe ſibi perſuadere, Deum voluiſſe demittere apicem ſuum vſque ad humilem hominum ſortem, noſtram indolem induendo: & eamobrem ſumpſiſſe animos ad tentandum Chriſtum duobus modis, iuxta ſignificationem verbi, tento. Quippe, tentare, idem eſt, ac explorare, ſeu experiri: hinc illa locutio, tentare vadum, pro explorare an queant flumina tranſuadari. Item apud Ouidium.

Dæmon in quibuſnam falli poſſit, & quomodo.

Dæmon cur non potuit agnoſcere, Chriſtũ eſſe Deum.

Quid ſit tẽtare.

Cuncta prius tentanda: ſed immedicabile vulnus.
Enſe recidendum, ne pars ſincera trahatur

Ouidius l. 1. Metamor.

Cicero l. 1. Tuſculan.

Et apud Ciceronem. *Tentaui quid in eo genere poſſem.*

Tentare idẽ quod corrũpere.

Rurſus, tentare, perinde eſt, ac corrumpere, & id apud principes linguæ Latinæ aſſertores. In his accipe Ciceronem ita fatum: *Illud animorum corporumque diſſimile eſt, quod animi valentes morbo tentari non poſſunt, corpora poſſunt.* Vult hac locutione Cicero dicere, ſinceros & ingenuos animos vitiis corrumpi non poſſe. Item alibi ſic: *Iudicium pecunia tentatum eſt, non à Cluentio, ſed contra Cluentium.* Seneca vſurpauit hoc idem verbum ad corruptionem adumbrandam. Sic ille: *Cùm quarundam mulierum vſque ad tentandum pudorem formoſi adoleſcentis perueniſſet improbitas, erubuit, quaſi peccaſſet.* Eò etiam ſpectat illa phraſis Suetonij: *Tentare veneno aliquem, inflammatione præcordiorum tentari.* His immoror, quia nemo adhuc penetrauit illam genuinam ſignificationem verbi, tento, quæ maximè pertinet ad ſenſum literalem verſus, quem expendo, vbi tentatus rerum Dominus affirmatur. Dixi eſſe tentatum duobus modis, qui ſignificantur illa voce, quæ perinde ſonat, ac explorare, & corrumpere. Primò namque Angelus ille vafer explorauit, an Chriſtus eſſet homo, à diuinitate ſecretus: non quòd eo fine præcipuè acceſſerit: non enim dicitur tentator, quaſi explorator, ſed quia hoc illi inſedit propoſitum tenax, labefactandi ſcilicet omne hominum genus. Hoc itaque primò intendit dæmon, vt Chriſtum induceret ad peccandum, licet ordine exequutionis priùs exploraret, an Deus eſſet.

Cic. lib 4. Tuſcul.

Idem pro Cluentio.

Seneca lib. de conſol. ad Marc. c. 24.

Sueton. in Nerone cap. 34. in Aug. cap. 81.

Dæmon, quare dicatur tentator. Dæmon tentando Chriſtũ duo intendit.

Bimembris igitur eſt tentatio, vna pertinens ad examen, alia ſpectans Chriſti Domini corruptelam, à diabolo nequiter intentatam. Non latebant æmulum hunc Chriſti oracula, partim iam ſortita ſui fidem præſagij. Audierat à Ioanne vocatum agnum, qui tollit peccata mundi. Præſenſerat vim pueruli Ieſu deturbantis ſimulacra Ægypti, quando eò tranſuectus eſt. Memor erat tacita fuiſſe oracula, ipſo vagiente in cunis: ideoque habebat dubium Chriſti ſtatum validis argumentis. Eamobrem ſic præluſit: lapides eſurienti obtulit, ſuadendo vt ſuæ poteſtatis periculum faceret, iubendo vt lapides oblati ſpeciem panis induerent. Non hortatus eſt Chriſtum, vt oraret inſtrui ſibi dapes ex materia incongrua: ſiquidem orare erat præter intentum indaginis, in qua totus erat is tentator, verſans ſe in gyros omnes, vt ſuis ſpiris Chriſtum concluderet, ſi liqueret illum non eſſe Deum. Suggerit igitur vt Chriſtus imperet illis lapidibus, vt deponant ſuam formam, & tranſeant in panes. Vox enim illa, *Dic vt lapides iſti panes fiant.* Perinde ſonat, ac, Iube vt lapides iſti panes fiant, ſicut oſtendam in proxima coniectura ex linguis contra Maldonatum. Sagacis æmuli ſolertiam Chriſtus eluſit dicens, Deo ſuppetere multos modos alios ad leuandam inediam hominis impaſti. Hoc reſponſo diabolus animæquior factus, ſe accinxit ad corrumpendum Chriſtum. Nempè eum impulit, vt ſe præcipitem daret è pinnaculo templi, deinde oſtendit ei omnia regna mundi, pollicitus ea, ſi Chriſtus vellet pronus ipſum diabolum adorare. Et hic præcipuus erat finis tentatoris, cùm aggreſſus eſt Chriſtum; ſcilicet vt in errorem turpiter adduceret. Promiſerat Adamo is ſeductor infulas diuinitatis, ſi à Dei præcepto deuius aberraret. Ceſſerat ad arbitrium eius illa tentatio; idcircò ſimile ſpiculum intorquet in Chriſtum, pollicitus ei rerum ſummam, ſi ſuaſori aſſenſum daret. Quod ergo Satanas cunctatus eſt, primò explorans an Chriſtus eſſet Deus, fuit hoc præludium certaminis, cuius ſumma penes diabolum erat, Chriſtum pellicere ad peccandum. Cùm ergo audis, Chriſtum fuiſſe ductum à Spiritu in deſertum, vt tentaretur à diabolo, intellige Principem dæmonum fuiſſe expertum omne quod potuit in Chriſtum, qui ei obiecit naturam infirmam, vt ſic magis dæmonem elideret, deprimendo typhum, quo tumebat ob hominem aliàs callidè dementatum.

Quare dæmon dubitarit an Chriſtus eſſet Deus.

Chriſtus ante tentationem in deſerto, ſuæ diuinitatis aliqua dederat argumenta.

Dæmonis præcipuus finis quiſnã fuit in tentatione Chriſti.

Dæmon omnem vim ſuam eſt expertus in Chriſtum.

SENSVS LITERALIS.

Non in imaginatione ſed deforis & realiter Chriſtum tentauit Lucifer Angelus refuga.

In hæc verba.

Cùm ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. Et accedens tentator dixit ei: Si Filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant.

CONIECTVRA SECVNDA.

Ex Linovis.

GEorgij Caſtrioti, quem Turcæ Scanderbergium vocant. Principis inquam huius elogium

Paulus Iouius in elogio Scanderberg.

giom hoc eſt valdè ſingulare, quòd ſæpè ſæpiùs oum Amurathe Dynaſta Turcarum congreſſus eſt, nullo vnquam vulnere ſauciatus. Sed hæc laus eſt infra decus debitum Chriſto, qui cum hoſte magis acerbo certamen iniit. Is nempè ſpolia opima retulit de Angelis apoſtatis, quorum caput

Hebræa.

Luciferum fregit trino impetu. Fuiſſe hunc dæmonem ſummum, & Principem cæterorum, præfatus ſum ſuprà ex voce השטן *haſatan*, vbi litera, hè, demonſtrat eſſe diabolum antonomaſticè.

Ex linguis.

Et reuera fuit æquum, illum eumdem ab homine frangi, qui quondam de homine triumphatat.

Græca.

Græcus interpres eum tentatorem abſolutè dixit, *ὁ πειράζων*. Eſt autem *πειράζω* idem quod, diſſimulo, exploro, tento. Syrus auctor bifariàm nominat Angelum apoſtatam, qui eò temeritatis

Syriaca.

prorupit, vt tentaret Chriſtum. Primò vocat eum אכלקרצא *acelekartſo, accuſatorem*, & eo verſu, quem decurro, nominat eum ſeductorem, ſeu tentatorem; vtrumque enim ſignificat vox Syriaca דמנסא *damnaſe*. Cùm Chriſtus ait, Principem huius mundi veniſſe, & nihil ſuum reperiſſe in ipſo, ſatis ſuperque oſtendit, totam tentationis huius ſeriem & contextum fuiſſe Luciferi technas.

Tentatio Christi non fuit in ſola imaginatione.

Nota obiter, errare eos, qui ſuſpicantur, tentationem iſtam fuiſſe in imaginatione, quia indoctorum credunt Chriſtum portari à diabolo; ſed Chriſtum abſtractum à ſenſibus habuiſſe ſpecies in phantaſia, quas res ipſæ adſtantes ſenſibus ingeſſiſſent. Damno ego illam ſententiam. Primò, quia pugnat cum ſenſu hiſtorico, qui ſemper accipiendus eſt iuxta ſonum literæ quãdo nihil obſtat. Secundò illa explicatio deſtruit intentum Chriſti, in illa tentatione: ſiquidem Chriſtus, ideo maximè tentatus eſt, vt ſua tentatione ſpecimen ederet dæmones explodendi, & victoriam

Tentatio Christi fuit ad exemplũ.

referret de dæmone luculentam. At illud omne quod in imaginatione geritur, non eſt argumentum laudis, aut exempli, cùm ratio hebes ſit & obtuſa, dum res tota fit in phantaſia. Vnde dicimus eos non peccare, qui in ſomnis indecora præſtant, non enim ſunt ſui iuris ratione penitus otiãte. Laborant itaque imaginatione illi, qui totam iſtam hiſtoriam refundunt in imaginationem Chriſti. Adiice eſſe inglorium Chriſto, potuiſſe dæmonem ad arbitrium ſuum mouere phantaſiam Chriſti, cùm maximè nihil inde poſſit emergere ad exemplum. Nam non erant erudiendi homines ad ludicra certamina, qualia ſunt illa quæ dormientibus repræſentant, phantaſmatum oberrantia ludibria. Portari autem Chriſtum à dæmone realiter non fuiſſe indecorum dicam infrà. Stet itaque rata iſta concluſio, ſcilicet Chriſtum fuiſſe tentatum deforis, & realiter, & plenam idcircò fuiſſe victoriam de dæmone reportatam.

Qualis autem fuerit illa tentatio, res eſt ſcitu digniſſima, imò neceſſaria his, quibus ſenſus literalis eſt maximè cordi, & qui reuera princeps eſt in ſenſibus Euangelij, & hoc ſaptim lugeo, noſtrates doctores pluris facere libros, qui ſenſum

Quomodo differant tentatio interna & externa.

moralem ſuoptè Marte compingunt, quàm illos, qui altiore ſcrutinio penetrant abdita arcana cortice literali. His vt facerem ſatis, vim mihimet ipſe feci, plurimos meditando Tomos Moralis Encyclopædiæ, quamuis apud me potior longè ſit ſenſus literalis, vt doctior, & propior intento

Tentatio interna dicit

Chriſti. Ad intelligentiam ergo tentationis Chriſti, operæpretium eſt, tentationes omnes ſcire eſſe in duplici differentia. Aliæ enim ſunt internæ, aliæ verò externæ. Tentatio interna eſt deordinatio appetitus ſenſitiui reluctantis obedire rationi. Iſta tentatio non eſt peccatum, ſi inuita ratione inquies ſit ille appetitus ſenſitiuus, moleſtus animæ gementi ſub ſarcina motus importuni, imò plerumque hæc lucta cedit in animæ lucrum, dum ſibi cauens validè compeſcit illos impetus inſurgentes. Et hoc inſinuat Paulus, dicens, nos facere cum tentatione prouentum. Hoc tamen non obſtat, quin talis tentatio ſit magna imperfectio, non contra iuſtitiam Dei, ſed contra iuſtitiam originalem, de cuius ratione eſt, ita cohibere appetitum ſenſitiuum, vt totum ſe componat ad arbitrium appetitus rationalis, nulla omnino paſſione reluctante. Emergit autem illa tentatio interna inſciâ concupiſcentiâ, imò quando dæmones omnes peſſum irent, & in nihilum redigerentur, quiſque ſibi diabolus eſſet, fomite peccati ſuggerente nobis multa, contraria rationi, iuxta illud: *Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus.*

imperfectionem, ſed non peccatum.

Chriſtus nõ potuit tentari tentatione interna.

Iacob. 1.

Homo dæmone etiam ceſſante, tentatur à propria concupiſcentia.

Hæc tentatio non potuit cadere in Chriſtum, in quo motus omnes animi adeò fuere concordes, vt præuia ratione affectus eius animum perculerint ad nutum rationis, qua ſemper præualente Chriſtus agebat, & non agebatur, inſtar aliorum hominum, qui plerumque inuiti aguntur impetu paſſionis, plus nimio debacchantis; ita vt ſæpè gliſcente paſſione, homo velut impos ſui videatur inſanire. Cùm ita Chriſtus eodem tenore ſibi conſtiterit ſemper, nec fuerit vnquam eius ratio percita paſſionum motibus importunis, nulla tentatio carnis aut mundi in eum potuit cadere, cùm talis tentatio ſit interna, & dicat aliquod diſſidium vtriuſque appetitus, rationis ſcilicet & ſenſitiui. Namque caro concupiſcit aduerſus ſpiritum; & mundi illecebræ, vt ſunt opes, gloria, faſtus, deſiderium acuunt, vt homo velificetur illi ſpecioſæ mundi ſupellectili. At deſiderare vilia mundi crepundia, hoc dicit indecorum animæ motum, contrarium iuſtitiæ originali, quæ in Chriſto ſumma refulſit. Ergo non potuit illa carnis & mundi tentatio pertingere ad Chriſtum, ſed tota tentatio externa fuit. Dicitur autem tentatio extrinſeca, illa quæ ita deforis eſt, vt agente extrinſeco ſuggerente, ratio ſemper maneat inconcuſſa. In huiuſmodi tentatione nihil accidit inglorium homini tentato, ſi reſiſtit, ideoque potuit ſic tentari Chriſtus, & ſic quotidie ſancti tentantur ab aliis etiam hominibus ſuggerentibus impia.

Chriſtus agebat ſe & non agebatur.

Chriſti tentatio fuit externa.

Fortè inſtabis, debuiſſe Chriſtum tentari à carne, & mundo, vt ſic ſuo exemplo nos erudiret ad quotidianum hunc conflictum, qui maioris eſt momenti, quàm ſint alia omnia diſcrimina. Reſpondeo, Chriſtum luculenter ſuo exemplo inſtruxiſſe homines omni panoplia contra omnes tentationes: nam licet à carne & mundo tentatus non ſit; ad ea tamen, quæ mundi & carnis ſunt, à diabolo tentatus eſt: nimirum prima tentatio, quæ ſuggerebat deſiderium cibi, pertinebat ad carnem, vt & vltima ſpectabat ea quæ mundi ſunt: quippe ſycophanta ille hoſtis oſtendit Chriſto omnia regna mundi, & gloriam eorum, dicens: Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me. Non fuit tamen Chriſtus à carne & mundo tentatus, quia nulla concupiſcentia aut prurientes illecebræ vellicarunt animam eius, vt eam nequiter inclinarent; ſed tota illa hiſtoria deforis acta

Chriſtus exemplum locuples dedit ſuperandi omnes tentationes.

eſt,

1. Ioan 3. Chriſtus quare non fuit tentatus à mundo & carne.

eſt, dæmone ſuggerente, & Chriſto Domino te-manente illibato. Et in hoc quòd validè dæmonem fregit verſantem varios tentandi modos, locuples argumentum homini dedit, diluendi technas diaboli, iuxta illud Ioannis: *In hoc apparuit Filius Dei, vt diſſolueret opera diaboli.* Nam ad exemplum & doctrinam fidelium, non operæpretium fuit Chriſtum tentari ab intrinſeco, experiendo rixam appetitus ſenſitiui reluctantis rationi, ſed ſatis ſuperque fuit ab extrinſeco expertum diabolum ſuadentem ea, quæ pertinent ad carnē, & mundum, vt Chriſtiani forent hoſte acerbo ſuperiores, Chriſti Domini facinus æmulantes.

SENSVS LITERALIS.

Dæmon dubius an Chriſtus eſſet Deus, eum ſola ſuggeſtione tentat, non inuitum, vt ſic homini conſuleret, omnia diaboli ludibris ſuperando.

In hæc verba:

Cùm ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. Et accedens tentator dixit ei: Si Filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant.

CONIECTVRA III.

Ex Sanctis Patribus.

Codri Regia Athenarum amor erga ſuos ſubditos. Diabolus ignorauit an Chriſtus eſſet Deus. Chriſtus induſtriè ſuperauit dæmonem.

Ex SS. Patribus.

Augu. li. cur Deus homo. Euthym. in Matth. 4.

ÆTernùm benè meritus eſt de Athenienſibus Rex eorum Codrus, qui in medias hoſtium acies irruit ementito habitu, ne illi agnito parcerent hoſtes volenti occumbere pro ſubditis; quippe didicerat oraculo, morte ſua tantùm ſe poſſe litare victoriæ. Huic egregio facinori quidpiam affine præſtitit Chriſtus, proſtraturus principem hominum hoſtem Luciferū. Nempè obducto velamine corporis noſtri, in eum proceſſit dubium, an Chriſtus eſſet Deus: callidus namque hoſtis erat ſuperandus potiore induſtria, vt aduertit Auguſtinus ita fatus: *Subtiliter Deus ſubtilem inimicum voluit expugnare, & quaſi ſub eſca humanitatis hamum celauit Deitatis.* Nimirum Dominus ei obiecit quod infirmū erat, ſcilicet carnem inediá afflictam, & eſurientem, Quamdiu enim Chriſtus impaſtus neſciit eſuriem, haudquaquam acceſſit ad eum diabolus. Ideoque arbitror errare Euthymium, qui ait Chriſtum variè tentatum à diabolo, per ignauiam, triſtitiam, & ſomnum, illis etiam quadraginta diebus, quibus ieiunauit. Errori argumentum dedit ille textus Marci: *Erat in deſerto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana.* Inde malè arguit Euthymius, Chriſtum ante eſuriem fuiſſe à diabolo multis niſibus impetitum. Vox illa, *tentabatur*, nullum neceſſarium nexum habet cum quadraginta diebus; cùm, Matthæo teſte, diabolus tantùm acceſſiſſe dicatur quando Chriſtus eſuriit, vtpotè metuens accedere ad hominem alterius indolis, quàm cæteri, nequeuntes ferre tot dies impaſtos. Adiice, Euthymium affingere Chriſto rem indecoram, cùm affirmat Chriſtum per ſomnum tentatum, quaſi verò diabolus potuerit in phantaſiam Chriſti.

Marc. 1. Chriſtus nō fuit tentatus totis quadraginta diebus.

Quare Chriſtus eſurierit poſt longam inediā. Chryſ. hom. 13 in Mat.

Mihi longè Euthymio præſtat Chryſoſtomus, inſinuans Chriſtum fuiſſe terrori Satanæ, quamdiù ieiunus extitit, & ideò ſponte eſuriiſſe, vt hac infirmitate agnita, reſumeret animos dæmon, inuigilans actibus Chriſti, quem ſedulus obſeruabat. Sic Chryſoſtomus: *Conſidera cum quanta ad eum arte malignitatis accedat, quodvè tempus præcipuè obſeruet: non enim ieiunantem tentat, ſed eſurientem, vt ſcilicet diſcas quàm ſit bonum grande ieiunium; & quia hæc aduerſus diabolum arma ſint maxima, &c. Si vlterius progreſſus fuiſſet, plurimis etiam incredibilis fuiſſet carnis aſſumptio. Cùm igitur quadraginta dies ac noctes ieiunaſſet, poſtea eſuriit. Occaſionem diabolo tentandi præbens, vt priùs ipſe congreſſus, quomodo etiam ab aliis vinci poſſit, oſtenderet. Sic enim faciunt Athletæ, qui cùm diſcipulos ſuos vincere docent, data opera in paleſtris cum aliis certamen exercent, vt in luctantium corporibus faciant artem ſpectari vincendi: quod in hac quoque colluctatione conſtat eſſe effectum. Quia enim diabolum ad certamen voluit attrahere, eſuriem ſuam ei fecit manifeſtam, & non repulit accedentem.* Hactenus ille, explodens Euthymij ſententiam.

Ieiuniū dia bolo eſt reformidabile.

Cyprian. ſer. de ieiunio & tentat. Chriſti. Ieiunium hominem aptat ad pugnam contra diabolos.

Ieiunium arctum præiuiſſe tentationi, Cyprianus ait, quaſi fuerit inedia velut præludium ad agones cum dæmone ſubeundos. Sic ille: *Forma ieiuniorum propoſita fixoque exemplo, poſtquàm quadraginta dierum abſtinentiam Dominus conſummauit, Satan cùm videret eſurientem acceſſit. Retroactum tempus obtinuerat quies, & ſecum ſilentij ſera opus illud eximium Saluator exegerat, modo oblata occaſione tumultuator de latebris prodiens foras egreditur, & ſubdola profeſſione quaſi compatiens et ſubuenire periclitanti naturæ hortatur. Si Filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. Nec vult fateri, nec præſumit diabolus diffiteri Chriſtum Filium Dei, ſed dubiè diſpenſeque conſulens tendiculas blandis innectit ſermonibus, vt obaudientem ſibi reddat obnoxium, & ſe de compaſſionis ſpecie reddat acceptum. Caro, & laſſitudo, & cætera huiuſmodi hominem teſtabantur: virtutis integritas, & vita carens omni peccato, perfectius ei priuilegium adſcribebant, & diuinitas potentiſſima ex ipſis effectibus negari non poterat. Fuerant & ante Chriſtum viri inſignes, Prophetæ, & ſacerdotes, ſed in peccatis concepti, & nati, nec originali, nec perſonali caruere delicto, & inuenta eſt in omnibus vel ignorantia, vel inſufficientia, in quibus erronei peccauerunt, & eguere miſericordia Dei, per quam edocti, & reſtituti gratias egerunt Deo, & ad plenitudinem iuſtitiæ multùm ſibi deeſſe confeſſi ſunt, & ſperantes in Deo nullam ſibi ſoliditatem attribuere præſumpſerunt. Non ita Chriſtus, in quo Verbi, carniſque ſic conuenit natura, vt nulla alteri ex alterò iniuria deuoniret, quia in carne ſocia nullam diuinitas maculam reperit, nec ſecuta eſt, nec præceſſit. Hæc naturarum coniunctio diabolum excæcabat, quia ei impoſſibile videbatur, vel quòd eſurire poſſet diuinitas, vel quòd tanta tolerantia poſſet eſſe, tantaque poteſtatis corporis humilitas. Duplicem itaque inquiſitionem ſinuoſa calliditate orditur, vt de Chriſto vtrum naturalis Filius Dei ſit, ipſo reſpondente certitudinem habeat, vt cum Deum confeſſus ſe fuerit, abſurdum videatur quod Deus eſuriat, & in quamcumque partem ſe reſponſio verterit, neceſſitas*

Quibus argumentis dæmon fecit dubiā diuinitatem Chriſti.

Dæmon ſollicitus an Chriſtus eſſet Filius Dei.

concluſionis occurrat. Si Filius Dei es, tibi non competit eſurire. Quod ſi eſuris, manifeſtum eſt Filium Dei non eſſe, quem violentia neceſſitatis communibus indigentiis intercludit.

Dæmon non abſolutè credidit Chriſtum eſſe Deum. Itaque errant, qui arbitrantur Dæmonem credidiſſe Chriſtum reuera fuiſſe Filium Dei; non enim adeò perſium iuit Angelus ille nequam, vt putarit poſſe Filium Dei induci ad peccandum. Non tamen eo inficias, diabolum magis inclinaſſe vt crederet Deum, quàm hominem tantùm: quippe non auſus eſt pellicere Chriſtum ad peccandum, quin priùs venaretur aliqua argumenta, quibus concluderet eſſet Chriſtus Deus necne. In ea autem indagine, nota nebulonis huius hoſtis ſuperbiam, qua elatus non ſuaſione agit, ſed

Dei dicere non eſt ſemper practicum. imperio, ita quaſi imperitans Chriſto: *Si Filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant.* Maldonatus opinatur ibi vocem, *Dic*, eſſe ſimpliciter intelligendam de dictione, ſeu ſimplici oris apertione; quia, inquit, Dei dicere ſemper ſuos ſortitur effectus. Sed arbitror Maldonatum aberrare à ſcopo, & vocem, *Dic*, perinde eſſe, ac iube.

Dei dicere quando ſit practicum. Vox enim Hebræa, אמר *emor*, perinde eſt ac, iube, licet etiam verè poſſit aliter ad arbitrium Maldonati. Secundò falſum ſupponit Maldonatus: nam omne Dei dicere, non eſt effectiuum rei; multa namque Deus dixit, quæ caruere effectu. Vt quando dixit Moyſi ſe velle peſſumdare omnem populum Iſraël, & cùm dixit Ionæ, ſe deleturum Niniuem. Vt ergo dicere Dei ſuos exitat effectus, debet idem eſſe ac iubere. Idcircò Dauid dicens Deum dixiſſe & feciſſe, ſtatim adiicit, illud dicere perinde fuiſſe ac iubere. Sic ille

Pſal. 32. præcentor occinit: *Ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit, & creata ſunt.* Rurſus, voces illæ, *Dic vt lapides iſti panes fiant*, non ſunt tā interpretandæ ex ſono literæ, quàm ex ingenio & intento proferentis, ſcilicet dæmonis. At certum eſt, ſuperbientem hunc Angelum voluiſſe dicere, vt Chriſtus iuberet lapides abire in panem: nam hoc magis congruit eius typho, qui vt aſſurgit, & nihil niſi imperium ſpirat, voluit in Chriſto periculum facere ſuſpectæ deitatis, hac ſuada oratione: *Si Filius Dei es, iube*; nam Deum decet imperare. Hieronymus probè callens vim phraſis Hebrææ, vocem illam, *Dic*, de imperio intellexit.

Hieron. in c. 4. Matth. Dæmonis tentatio de lapidib. mutandis in panem fuit incongrua. Sic ille: *Eſurienti congrue dicitur: Dic vt lapides iſti panes fiant: ſed duobus contrariis teneris, diabole. Si ad imperium eius poſſunt lapides panes fieri: ergo fruſtra tentas eum, qui tanta potentia eſt. Sin autem non poteſt facere, fruſtra Filium Dei ſuſpicaris, dicens: Si Filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant.*

Etſi vafer ille ſerpens, in omnes ſe gyros & volulos torquens, conatus ſit Chriſtum ſuis concludere ſpiris; tota tamen tentatio deforis extitit, nec rationi Chriſti minimum ſenſum deuij affectus potuit affingere, appetitu ſenſiuio eius neſcio pruriginis. Ita Gregorius Theologia conſciâ. Ecce oraculum: *Tribus modis tentatio agi-*

Greg. hom. 16. in Euãg. *tur, ſuggeſtione, delectatione, & conſenſu. Et nos, cùm tentamur, plerumque in delectationem, aut etiam in conſenſum labimur: quia de carnis peccato, in nobis ipſis etiam gerimus, vnde certamina toleramus. Deus verò, qui in vtero virginis incarnatus, in mundum ſine peccato venerat, nihil contradictionis in ſemetipſo tolerabat. Tentari*

Tentatio tribus modis animas ſollicitat. *ergo per ſuggeſtionem potuit, ſed eius mentem peccati delectatio non momordit. Atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris non intus fuit.*

Quo autem fine Dominus hæc tentamenta & conatus diaboli pertulerit, antea præfatus ſum dicens, ideo tentatum Chriſtum, vt noſtras tentationes ſuperaret, & Adami lapſum repararet, reſtaurato certamine in victorem Angelum, cum iterato conflictu integrè profligando. Vtriuſque rationis aſſertor eſt Gregorius ita fatus: *Iuſtum erat vt ſic tentationes noſtras ſuas tentationibus vinceret, ſicut mortem noſtram venerat ſua morte ſuperare.* Ibidem.

Quare tentatus fuerit Chriſtus. Præterea ſeries tota congreſſus Chriſti cum dæmone, eum liquidò Saluatorem prodit, ad hoc ortum in humanis, vt omnes dilueret nexus, quos homini mox edito diabolus iniectarat. Ideoque Satanas inſcius adimplebat intentum Dei, qui eo nomine factus homo deſcenderat in arenam, vt hominum tergeret opprobrium, proſternendo dæmonem eadem humanitate, cui ſuperbiens ille Angelus inſultarat. Faueat Gregorius ita pergens: *Antiquus hoſtis contra primum hominem parentem noſtrum in tribus ſe tentationibus erexit, quia hunc videlicet gula, vana gloria, & auaritia tentauit; ſed tentando ſuperauit, quia ſibi eum per conſenſum ſubdidit. Ex gula quippe tentauit, cùm cibum ligni vetiti oſtendit, atque ad comedendum ſuaſit. Ex vana autem gloria tentauit, cùm diceret: Eritis ſicut dij. Et ex prouectu auaritiæ tentauit, cùm diceret: Scientes bonum, & malum. Auaritia enim non ſolùm pecuniæ eſt, ſed etiam altitudinis. Rectè enim auaritia dicitur, cùm ſupra modum ſublimitas ambitur. Si enim non ad auaritiam, honoris rapina pertineret, nequaquam Paulus de vnigenito filio diceret: Non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo. In hoc autem diabolus parentem noſtrum ad ſuperbiam traxit, quo eum ad auaritiam ſublimitatis excitauit. Sed quibus modis primum hominem ſtrauit, eiſdem modis ſecundo homini tentator ſuccubuit. Per gulam quippe tentat, cùm dicit, Dic vt lapides iſti panes fiant. Per vanam gloriam tentat, cùm dicit, Si Filius Dei es, mitte te deorſum. Per ſublimitatis auaritiam tentat, cùm regna omnia mundi oſtendit, dicens: Hæc omnia tibi dabo, ſi procidens adoraueris me. Sed eiſdem modis à ſecundo homine vincitur, quibus primum hominem ſe viciſſe gloriabatur, vt à noſtris cordibus ipſo aditu captus exeat, quo nos aditu intromiſſus tenebat.* Greg. vbi ſuprà. Tribus olim tentationibus Adam impetitus. Iiſdem tentationibus eſt Chriſtus quibus olim Adam.

Itaque totum ceſſit ad gloriam Chriſti, quod dæmon in ruinam hominis antea cogitarat. Non æternùm victor Angelus trophæa erexit de homine, primo conflictu humiliato; namque de oſſibus eius, ſcilicet Adami, vltor exortus eſt, elidens ſuperbiam dæmonis aſſurgentis. Nequeo tacitum prætërire Ambroſium in eo argumento, cùm ad hunc titulum de SS. Patribus pertineant ſententiæ Patrum. Accipe igitur conſilium Dei in toto contextu agonum, quos Chriſtus in deſerto fortiter exantlauit. Imò recolendo incunabula Chriſti, diſce, quàm ſit myſteriorum ferax eius vita. Sic Ambroſius: *Conuenit recordari quemadmodum de paradiſo in deſertum Adam primus eiectus ſit, vt aduertas quemadmodum de deſerto ad paradiſum Adam ſecundus reuerterit. Vides enim quemadmodum ſuit nobis præiudicia reſoluantur, & ſuis diuina beneficia veſtigiis reformentur. Ex terra virgine Adam, Chriſtus ex virgine. Ille ad imaginem Dei factus, hic imago Dei. Ille omnibus irrationabilibus, hic omnibus animantibus antelatus. Per mulierem ſtulti-* Chriſtus abunde reparauit omnia Adami diſpendia

tia,

tia, per virginem ſapientia. Mors per arborem, vita per crucem. Ille ſpiritalium nudus, arboreis ſe texit exuuiis: hic ſæcularium nudus, corporis non deſiderauit exuuias. In deſerto Adam, in deſerto Chriſtus. Sciebat enim vbi poſſet inuenire damnatum, quem ad paradiſum reſoluto errore reuocaret. Sed quoniam ſæcularibus indutus exuuiis redire non poterat, nec paradiſi incola poteſt eſſe niſi nudus à culpa, exuit veterem hominem, nouum induit: vt quia ſolui non queunt diuina decreta, perſona magis quàm ſententia mutaretur. Sed qui in paradiſo ſine duce iter amiſit acceptum, quemadmodum de deſerto ſine duce iter repetere poſſet amiſſum, vbi tentationes plurima, niſus ad virtutem difficilis: lapſus facilis ad errorem? &c. Quem igitur apponeret ducem contra tot illecebras ſæculi, contra tot verſutias diaboli, cùm ſciret nobis primò contra carnem, & ſanguinem, deinde contra poteſtates, contra rectores mundi tenebrarum harum, aduerſus ſpiritalia nequitiæ, quæ ſunt in cœleſtibus eſſe luctamen? Angelum apponeret? & ipſe lapſus eſt: legiones Angelorum vix ſingulis profuerunt. Seraphim dirigeret? & ipſum deſcendit in terras in medium populi immunda labia habentis, & vnius tantùm Prophetæ labia appoſito carbone mundauit. Alius dux requirendus fuit, quem ſequerentur omnes. Quis tantus eſſet dux qui prodeſſet omnibus, niſi ille qui ſuprà omnes eſt? Quis me ſuprà mundum conſtitueret, niſi qui maior eſt mundo? Quis tantus eſſet dux, qui poſſet maſculum & fœminam, Iudæum & Græcum, Barbarum & Scytham, ſeruum & liberum, vno regere ductu, niſi ſolus, qui eſt omnia & in omnibus Chriſtus? Multi enim laquei quacumque progredimur. Laquei in corpore, laquei in lege, laquei in pinnis templorum, in crepidinibus parietum tenduntur a diabolo, &c. Quomodo igitur hos laqueos euitabimus, vt poſſimus & nos dicere: Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium. laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus? Non dicit: Ego contriui laqueum; non auſus eſt hoc dicere Dauid; ſed: Adiutorium noſtrum in nomine Domini; vt oſtenderet vndè laqueus ſolueretur, vt prophetaret quòd venturus eſſet in hanc vitam, qui contereret laqueum fraude diaboli præparatum. Sed non potuit meliùs contere laqueus, niſi prædam aliquam diabolo demonſtraſſet, vt dum ille feſtinaret ad prædam ſuis laqueis ligaretur, & ego poſſim dicere; Laqueos parauerunt pedibus meis, & inciderunt in eos. Quæ potuit eſſe præda niſi corpus? Oportuit igitur hanc fraudem diabolo fieri, vt ſuſciperet corpus Dominus Ieſus, & corpus hoc corruptibile, corpus infirmum, vt crucifigeretur ex infirmitate, &c. Dignationis eſt quod ſuſcepit corpus meum; dignationis eſt quòd ſuſcepit iniurias meas, ſuſcepit infirmitates meas, quas vtique natura Dei ſentire non potuit.

Ambr. l. 4. in Lucam c. 4.

Quare Chriſtus homini datus eſt ad docatum in cœlum.

Mundus iſte plenus laqueis, quos diſſoluit Chriſtus

Diabolus prudenter à Chriſto fuit inefcatus obiecta ei carne humanitatis.

Chriſti altũ fuit conſiliũ cum permiſit ſe tentari.

Demitare conſilium Dei in omni contextu actionum Chriſti reparantis in homine imaginem Dei, quam hoſtis Angelus hominum oſor acerbus turpiter infecerat, Tincto penicillo priores ductus ſequens, congruos gratiæ colores induxit, vt homine denuò ſic illito forma redux eſſet, qua nequiter exciderat. Opportunè igitur homini conſultum eſt induſtriâ Chriſti, quem idcircò operæpretium eſt ſedulò ſequi, & ei iugiter adhærere. Eò pertinet illa parænesis Ambroſij. *Sequamur Chriſtum, iuxta quod ſcriptum eſt: Poſt Dominum Deum tuum ambulabis, & ipſi ſoli adhærebis. Cui adhærebo, niſi Chriſto? ſicut Paulus dixit: Qui adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt. Illius igitur de deſerto, vt ad paradiſum redire poſſimus, veſtigia perſequamur. Et videte quibus itineribus reducamur. Nunc in deſerto Chriſtus eſt, agit hominẽ, inſtruit, informat, exercet, vngit oleo ſpiritali, &c. Plenus igitur Ieſus Spiritu agitur in deſertum: conſilio vt diabolum prouocaret; nam ſi ille certaſſet, non mihi iſte viciſſet: myſterio, vt Adam illum de exilio liberaret: exemplo, vt oſtenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus inuidere, & tunc magis eſſe cauendum, ne myſterij gratiam deſerat mentis infirmitas.* Adijce hanc Auguſtini ſententiam. *Agnoſce te in illo tentatum, & te in illo agnoſce vincentem, Petra erat Chriſtus: Propterea petra illa, in qua ædificati ſumus, priùs percuſſa eſt ventis, flumine, pluuia: quando Chriſtus à diabolo tentabatur. Ecce in qua firmitate te voluit ſtabilire.* Et alibi. *Ideò tentatus eſt Chriſtus, ne vincatur à tentatore Chriſtianus.*

Ambr. vbi ſuprà.

Chriſti exẽpla ſedulo ſunt ſectanda nobis.

Aug. in Pſ. 60

Chriſti tentatio fuit hominum victoria.

Idem in Pſ. 90.

SENSVS LITERALIS.

Dei mundata, obſeruata ſicuti par eſt, animam & corpus impinguant.

In hæc verba.

Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

§. III.

CONIECTVRA PRIMA.

Ex Ratione.

ADeò ſtrictus eſt corporis & animæ nexus, vt plerumque in corpus refluant animæ affectus, cuiuſcumque indolis ſint illi. Verbi gratiâ, iubilus animæ cor aperit, viamque præſtat facilem exeundi ſanguini qui vapeſcit: vt ſecus anguſtia intercludit anfractus cordis, quod proinde mœrore corroditur, vnde & corpora contabeſcunt. Inde multi magni nominis auctores credidere, Chriſtum hodie parùm fuiſſe ſollicitum de cibo corporali, quia ſpirituali cibo vtebatur, quo anima cœlitus impinguatur. Qui enim, verbi gratiâ, orationi intentus eſt, is Deo affixus flocci facit ea, quæ carnis ſunt; tantaque lætitia cor eius perfunditur, vt ille animæ iubilus refluat in corpus, vt de pleriſque Sanctis legimus, quibus orare fuit perinde ac paſci. Itaque multis inſedit iſte ſenſus literalis: *Non in ſolo pane viuit homo*; nam ſi rebus diuinis afficitur, gratia nõn impinguabit duntaxat animam, ſed etiam corpori conſulet: etenim Deus corpora non deſerit, quorum animas ſibi gratia vendicauit.

Animæ affectus etiam corpus afficiunt.

Anima Dei gratiâ impinguata, flocci facit ea quæ corporis ſunt.

Illa explicatio, quia magnos auctores habet aſſertores, defenditur infrà, ne quis eam incongruam credat. Sed reuerà non fuit hoc præcipuum intentum Chriſti, licet eò etiam potuerit aſpicere, laudans illum verſum, qui deductus eſt ex Deuteronomio, vbi Moſes ita populum affatus eſt: *Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum manna, quod ignorabas tu & patres tui; vt oſtenderet tibi, quòd non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni*

Gratia Dei quandoque etiam corpora regenerat.

Deut. 8.

omni verbo, quod egreditur de ore Dei. Senſus igitur maximè literalis textus huius, relati à Chriſto, deſumentes voces illas ex Moyſis eloquio, procul dubio ille eſt, quem Moſes his vocibus intellexit. Ille namque ſpiritus, quo Moyſes percitus eſt, egit etiam Chriſtum referentem illum verſum eodem intentu, quo Moyſes illum primitus vſurpauit. Nimirum concordes fuere ſibi Chriſtus & Moſes, & ſpiritus eorum concolor extit. Ergo cùm Moyſes non locutus ſit de vita ſpirituali illo loco, ſed de vita tantùm corporali, ad quam ſuſtentandam Deus manna dedit Hebræis, vt cibum idoneum corpori ſaginando; non eſt Chriſti intentum præcipuum, vt detorqueatur verſus ille ad vitam ſpiritualem: nam in eo textu legiſlator egit tantùm de corporali vita, prædicans populo Dei potentiam, quam penuria panis non facit impotentem, vt experti ſunt Hebræi in deſerto, paſti verbo Dei, id eſt re, quam Deus iuſſerat edi, hoc eſt manna, quod dicitur illic verbum Dei, quia Deus illud præfixerat in annonam. Et profectò Hebræi non fuere enutriti verbo Dei, vt quid vocale ſonat, ſed realiter conſuluere vitæ corporali, comedendo manna, quod quia à Deo conceſſum eſt in edulium, ideo dicitur verbum procedens ex ore Dei. Ita vt geminus ſenſus literalis iſte ſit etiam à Chriſto intentus: O dæmon, quid me vexas, inſuſurrans vt meam leuem inediam pane conquiſito miraculis: Non adeò decurtata eſt Dei potentia vt ſolo pane queat homo viam propagare: Penes Deum eſt alere omne hominum genus omni re quam ſuggeſſerit, affingendo illi rei facultatem opimam & congruam ad corpora ſaginandum: Idcirco nequaquam me torqueo ad repetiendum panem, quia quid mihi iuſſerit Deus vt aſſumam in paſtum, illud mihi erit eſca ſalutaris.

Quomodo non in ſolo pane viuat homo, & quæ ſit genuina explicatio illius verſus.

Homo poteſt refici his omnibus quæ Deus ſuggeſſerit.

Eſſe illum veridicum ſenſum, patet ex antecedentibus, vnde præcipue colligitur verax ſenſus reconditus cortice literali. Dixit ſcriba ſacer, Chriſtum eſuriiſſe poſt ieiunia protracta in quadraginta dies: adiecit Angelum nequam finxiſſe, ſe huic inediæ Chriſti ingemere, ac proinde adſtitiſſe Chriſto, vt ſuccurreret corpori faticenti, ſuadendo vt panes ex obiecto lapide ſuſcitaret: hanc autem tentationem fuiſſe ſuperatam à Chriſto referente textum illum Deuteronomij, vbi agitur de vita corporali Hebræorum, quam Deus olim vegetam manna illapſo cœlitus adſeruauit. Non ergo Dominus ad rem reſpondiſſet, ſi ad quæſtionem de vita corporali tranſiiſſet ad vitam ſpiritualem. Cùm itaque peritus ille hominum doctor congruè reſponderit ad petita; profectò non proſiliit extra metas, ſed ſtetit in lineis, dicens æmulo tentatori, vitam ipſam corporalem poſſe refici obediendo Deo, cuius iuſſio nobis indicta, ope ſcripturæ, aut ſuffragio prædicatorum, appoſitè dicitur, verbum procedens ex ore Dei. Illud namque dicitur os Dei, cuius beneficio arbitrium Dei nobis innoteſcit.

Verbum Dei quot modis dicatur in Scripturis.

Rurſus verbum Dei hoc loco non debere intelligi ſpiritualiter, vt quid pertinens ad vitam ſpiritualem, cuius incremento propirium eſt verbum Dei lectum ex Scriptura, aut auribus exceptum, ab erudito homine prædicatum, collige ex comparatione verbi ad panem. Duo ſiquidem hæc, panis, & verbum, coëunt, vt res idoneæ ad paſcendum. Vnde operæpretium eſt, explicare verbum Dei, de re indicata cœlitus ad leuandam famem, ne cogamur dicere, Chriſtum declinaſſe acumen teli intorti, ſubſtituendo vitam ſpiritualem vitæ corporali, quam ſartam tectamque ſuperiore præfatus eſt, ſi Chriſtus lapides in panem illico commutaret, daturus hinc ſpecimen egregium ſuæ poteſtatis. Nota præterea, Chriſtum noluiſſe edere hoc miraculum, quia prodigia fiunt in commodum eorum, quibus innoteſcunt. Cùm ergo reprobus ſit dæmon, ad quid miracula?

SENSVS LITERALIS.

Quidquid à Deo decernitur homini in cibum, illud eſt congruum hominis alimentum.

In hæc verba:

Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

CONIECTVRA SECVNDA.

Ex Lingvis.

COlumbas Dodonæas fuiſſe vocales, & ediſſe præſcia oracula, plurium auctorum eſt oppignerata fides illi æuo haudquaquam inuideo loquaces has columbas: potior nempe mihi columba proſtat, in re dubia referens fatidicas voces. Hæc columba eſt Spiritus Sanctus, cujus oracula ſonant in Scriptura ſacra, quæ & ipſa valde loquax eſt, eò quòd linguis expreſſa pluribus audiatur. Vt ergo ſuffragio linguarum nanciſcamur intentum Chriſti, affirmantis, hominem non in ſolo pane viuere, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei; operæpretium eſt prænotare, voluntatem Dei ſigno exteriori factam palàm, eſſe verbum reſonans ex ore Dei, verbum inquam, non inane, ſed practicum, & viuidum, vtpote viuificans homines conſcios huius verbi ſacri, vnde voluntatis Dei indubium petitur argumentum. Quàm viuax ſit hoc verbum referens voluntatem Dei, Pſaltes ait, ſic occinens: *Vita in voluntate eius.* Voluntas autem illa Dei, ſe explicans hominibus, dicitur verbum extrinſecum præcipiens. Quod enim hominibus eſt dicere, illud Deo eſt imperare iuxta ſignificationem verbi אָמַר *amar*, quod ſignificat, loqui, ſeu dicere, quando vſurpatur de homine. Vbi verò de Deo dicitur, perinde eſt ac, iubere, vt eo textu luculento patet, vbi Deus dixit piſci, vt euomeret Ionam וַיֹּאמֶר יְהוָה לַדָּג *vaiomer Iehoua ladag. Et dixit Dominus piſci*, id eſt imperauit piſci, vt euomeret Ionam. Ab ea radicali fluit vox אֹמֶר *omer*, ſeu אָמִיר *amir*, quæ ſignificat verbum, ſeu iuſſionem. Cùm ergo audis hominem viuere ex verbo, quod procedit de ore Dei, ita intellige, vt ſit ſenſus, ea quæ iubet Deus edi, habere vim viuificandi, vt patet in manna præſtito Hebræis. Non enim adeò decurtata eſt Dei potentia, vt deficiente pane alicubi, non poſſit aliis eſcis homini ſubuenire, vt fecit cùm immiſit coturnices facturus ſatis cupidini carnium, quæ Hebræorum viſcera titillabat. Pſaltes ita commemorat illud prodigium: *Pluit ſuper eos ſicut puluerem carnes, & ſicut arenam maris volatilia pennata. Et ceciderunt in medio caſtrorum eorum, circa tabernacula eorum. Et manducauerunt, & ſaturati ſunt nimis, & deſiderium eorum attulit eis.*

Columbæ vaticinantes in Dodona *Herodot. l. 2. Strabo lib. 7. Dionyſius Halicar. l. 1. Probus l. 1. Seruius in 1. Eclog. Georg.*

Pſal. 1.

Ex Lingvis. Hebræa. Plerumque verbum, dico, cum de Deo vſurpatur perinde eſt ac, iubeo.

Pſal. 77.

Non

Verbum Dei ſumitur pro voluntate eius expreſſa.

Nun ergo in ſolo pane vegetat homo, ſed quicquid ſuggerit Deus edendum, illud habet vim ſalutarem, vt videre eſt in Paulo, & Hilarione, Eremitis, qui caricis, dactylis, & gramine vitam vſque in ſenium corpore integro propagarunt.

Syriaca. Chaldæa.

Syrus interpres voce vtitur æquiuoca בכל מלא *becul mello*. Id eſt, *in omni verbo*, ſeu complemento. Vox enim מלא *mello* poteſt deduci à radicali Syra מלא *mela*, id eſt, *impleuit*, vel à radice מלל *melal*, id eſt, *locutus eſt*. Vtraque notio fauet meo intento, ita vt verbũ exiens de ore Dei, ſit ſortiens ſemper ſuum complementum, ac proinde ſit idem quòd iuſſio, quæ impletur ei præſtito obſequio ab eis, ad quos pertingit verbum Dei, ideo interpretabile iuxta radicẽ Syriacam, & Chaldæam מלא *mela*, id eſt, *impleuit*. Græca Matthæi verſio ſeſe veluti obſtetricem præſtat meo conceptui. Sic enim illa dialectus effert verſum, quem decurro. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπε· γέγραπται· οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ. Id eſt. *Qui reſpondens dixit: Scriptum eſt: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei* Nota, textum illum Græcum, non dixiſſe ἐπὶ παντὶ λόγῳ id eſt, *in omni ſermone*; nam, λόγος nihil niſi ſermonem, ſeu rationem ſignificat. Latiùs autem patet ἐπὶ παντὶ ῥήματι, id eſt, *in omni verbo*: ſiquidem ῥῆμα ſignificat, verbum, legem, & iuſſionem. Itaque ſenſus eſt, hominem poſſe viuere cibis aliis à vernaculis, dummodo morem gerat iuſſioni Dei, cui obedire, nutriri eſt etiam corporaliter. Chriſtus ergo volens refellere ſuſurrum diaboli, ſic illuſit dæmoni ſuggerenti: Quid me ſollicitas, de deglutiendo pane, vt leuem meam inediam? Deo ſuppetunt alia infinita media, ad corpora ſoſpitanda. Eamobrem illi meam eſuriem commendo, nequaquam anxius, quanam ratione mihi impaſto conſulet; quicquid enim indixerit mihi comedendum, illud erit eſca conueniens corpori opportuna. Si alioquin Chriſtus intellexiſſet verbum Dei ſpiritualiter, non diabolo reſpondiſſet iuxta illius ſententiam, quæ erat de vita corporis conſono edulio propaganda. Quia tamen pleriſque Patres hunc textum deflectunt ad vitam ſpiritualem; excogitanda eſt via, qua deuenire poſſimus ad ſeorſum literalem huius verſus, cum exponendo de vita ſpirituali. Nimirum non repugnat eumdem locum habere plures ſenſus literales, dummodo fateamur, in verbis à Chriſto prolatis fuiſſe præcipuè vnum ſenſum literalem ab eo intentum, etſi quandoque ipſe rerum Dominus ad plura ſimul & ſemel aſpexerit. Accipe ergo alium huius verſiculi ſenſum literalem.

Græca.

Verbũ Dei, & ſermo Dei, quomodo differant apud Græcos.

Sensus literalis vnus præcipuè intentus eſt à Chriſto, quando locutus eſt.

SENSVS LITERALIS.

Anima ſollicita de ſalute ſua, & ſpiritualibus intenta, non curat ea, quæ pertinent ad corpus.

In hæc verba:

Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

CONIECTVRA III.

Ex Sanctis Patribvs.

Habitus animæ ſe pro-

VVlgatum eſt Philoſophiæ effatum, nos in repentinis agere ex habitu; nempe vnicuique inſitum eſt, indolem ſequi, quam nactus eſt. Iuxta illud axioma Patres Sancti verſantes textum, quem appendi ad trutinam rationis, & linguarum, excogitauere ſenſum cognatum ſuo ingenio. Cùm enim Proceres illi Eccleſiæ procul eſſent ab omni corporis illecebra, & anhelarent tantùm ad integritatem animæ, credidere voces Chriſti eſſe explicandas de vita illa ſpiritus, quæ eis maximè cordi fuit. Ita vt Chriſtus ſuadenti dæmoni curam corporis in procurando cibo reſponderit, hominem non in ſolo pane viuere, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei, id eſt, animam ſollicitam de ſalute ſua, ita attendere rebus, ſpiritualibus vt flocci faciat ea omnia, quæ corporis ſunt, quia longè potior eſt animæ vita, quæ æternùm ſtare debet; corporis verò integritas labat ſingulis quibuſque momentis. Vnde potuit eſſe hic ſenſus Chriſti compeſcentis æſtus diaboli ſuadentis edulia: Quid te in gyros verſas, ô inique ſerpens, tuam omnem colligens induſtriam, vt ingeras cupidinem cibi corporalis; fruſtra tentas vt conquiram eſcas corpori morituro: Alio cibo vtor, quo ſaginatur anima mori neſcia: quippe meus cibus eſt, vt faciam voluntatem Patris mei; iugi oratione paſcor, vt & omnimoda virtutum praxi, ac proinde fruſtra vellicas animam, vt ſtudeat corpori ſaginando: In caſſum ſuggeris terrena homini meditanti cœleſtia: Et eſto corpus eſuriat, illa fames animam non abſtrahit à cura rerum cœleſtium. Vt quiſque affectus eſt, ſic iudicat. Eamobrem Sancti omnes capti ſtudio vitæ æternæ, hunc textum de vita ſpirituali expenderunt: licet reuera præcipuum intentum Chriſti fuerit illud, quod antea prælibaui.

dunt in repentinis actionibus.

Anima ſollicita de ſua ſalute flocci pẽdit ea quæ corporis ſunt.

Patres Sancti myſticũ ſenſum ſecuti ſunt potiùs quàm literalem in expoſitione Scripturarũ.

Quia etiam Patrum ſenſus pertinet ad literam, non eum cenſeo peregrinum, imò & Chriſtum credo ſecundariò aſpexiſſe ad illum ſenſum, indicando illam ſolam eſſe vitam, qua anima cœlitus impinguatur. Ita Hieronymus: *Siquis ergo non veſcitur verbo Dei, iſte non viuit.* Hieronymus Hilario ſuppar, & verſatus maximè in lucubrationibus eius, ab eo accepit illum ſenſum, de vita ſpirituali ambienda magis, & præferenda corporum ſoſpitati. Sic ille: *Fallax diabolus, & ad fraudandum artifex calidiſſimus, poſſe omnia Chriſtum ſciebat, & eſuritionem in homine ex ipſo tantũ tempore ſentiebat, ignarus quidnam eſuriretur. Ergo in tentando conditionem operis propoſuit, per quam & in Deo ex demutatione lapidum in panes virtutẽ poteſtatis agnoſceret: & in homine oblectamento cibi patientiam eſuritionis illuderet. Sed Dominus non panem potiùs quàm ſalutem hominis eſuriens, ait: Non in ſolo pane viuit homo. Quia ipſe non ſolùm homo, ſed & Deus, licet vſque in tentationis diem cibo hominis abſtineret; Dei tamen ſpiritu alebatur: oſtendens non in pane hoc ſolitario, ſed in verbo Dei alimoniam æternitatis eſſe ſperandam.* Hoc tenore Hilarius arbitratur, Chriſtum dixiſſe curam corporis eſſe quidpiam infra hominem, ac proinde præcipua hominum vota eò eſſe dirigenda, vbi vita neſcitura finem ſemper conſtabit ſibi. Eodem calle incedens Ambroſius in ea ſententia eſt, Chriſtum illuſiſſe diabolo, dicendo vitam corporalem parui pendi ab his, qui toti ſunt in animæ alimentis, in quibus potiora ſunt illa, quæ Scriptura ſacra ſuppeditat. Ita Ambroſius: *In ipſa tentatione artificem diaboli diſce verſutiã. Sic tentat, vt exploret: ſic explorat, vt tentet. E contra Dominus ſic fallit, vt vincat:*

Ex SS. Patribvs.

Hieronym. in cap. 4. Matthæi.

Vita animæ penes quid attendatur.

Hilarius canon. 3. in Matthæ.

Ambroſius in l. 3. in Lucam cap. 4.

ſic adhuc vincit, vt fallat. Nam ſi commutaſſet naturam, proderet creatorem. Mediè ergo reſpondit, dicens: Scriptum eſt: Quia non in pane ſolo viuit homo, ſed in omni verbo Dei. Vides quo genere vtatur armorum, quo hominem à ſpiritalis nequitiæ incurſione defendat aduerſus irritamenta gulæ ſeptum atque munitum? Non enim quaſi Deus vtitur poteſtate, quid enim mihi prodeſſet? ſed quaſi homo commune ſibi acceſſit auxiliū, vt diuina pabulo lectionis intentus, famem corporis negligat, alimentum verbi cæleſtis acquirat. Huic intentus Moyſes panem non deſiderauit. Huic intentus Elias famem prolixioris non ſenſit ieiunij. Non enim poteſt qui verbum ſequitur, panem deſiderare terrenum, cùm ſubſtantiam cæleſtis panis accipiat. Humanis enim diuina præſtare, non dubium eſt, & corporalibus ſpiritalia. Et ideo qui vitam deſiderat, illum panem expetat, qui per inſeaſibilem ſubſtantiam humana corda confirmat.

Dæmonis aſtutia in homine tentando.

Anima Deo intenta non ſentit ea quæ corporis ſunt.

Ex præfatis Patribus, dicere hominem viuere præcipuè verbo Dei, perinde eſt ac dicere diabolo ſuadenti cupidinem cibi: O Angele procax, fruſtra iacis rete tuum ante oculos pennatorum: irrito niſu pulſas corpora, quorum mens Deo intenta capit hinc animæ & corporis robur: Deſine itaque ſuggerere corporalia ei, cui in votis eſt tantùm ad ſpiritualia iugiter anhelare.

SENSVS LITERALIS.

Vt Chriſtus ſuſpectam faceret ſuam diuinitatem diabolo, permiſit ſe ab eo realiter adſportari, & variè tentari.

In hæc verba:

Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi. Et dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorſum. Scriptum eſt enim: Quia Angelis ſuis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum, &c.

§. IV.

CONIECTVRA PRIMA.

Ex Ratione.

Chriſto non fuit ingloriũ portari à dæmone.

IRradians Sol luminis ſui aſpergine fimum luſtrat, nec inde tamen trahit vllum diſpendium; ita neque Chriſtus vllum detrimentum paſſus eſt, motus à dæmone localiter. Et miror, Maldonatum improbare illam ſententiam, & dicere Chriſtum non aſſumptum à diabolo, ſed vltro ſuis pedibus iuiſſe eò, quò Satanas impellebat. Nullius ſanè momenti ſunt rationes Maldonati, quibus reſpondere, & diluere, perinde eſt. Ait primò, eſſe parum vero ſimile, Chriſtum tantam permiſiſſe poteſtatem diabolo, vt ab eo portaretur. Reſpondeo, Chriſtum maiorem conceſſiſſe diabolo poteſtatem, dum permiſit ſe tentari; tentatio enim ex ſe inducit ad peccandum; aſſumptio autem, ſeu corporis tranſlatio, nihil niſi motum localem dicit, quem ideo ſuſtinuit Chriſtus, vt vel ſic ſuſpectam magis faceret hoſti ſuam diuinitatem, quam Angelo nequam texit, vt eum armis

Chriſtus realiter à dæmone adſportatus.

noſtræ infirmitatis eliderer. Rurſus, quid Maldonatus incongruum ſubodoratur in hoc locali motu, cùm minus ſit Chriſtum portari à diabolo, quàm à miniſtris diaboli alapa cædi, flagris ſauciari, & efferri in crucem, cùm etiam in hac motione dæmon vires ſuas expertus ſit decurtari; etenim non potuit Angelus ille nequam quidquid poſſe in hoc corpus voluiſſet: nimirum non valoit vllam corpori Chriſti iniuriam facere, inde præſentiens aliquod ſuperioris indolis argumentum. Hæc ratio militat etiam contra Cyprianum, qui præiuit Maldonato. Ita Cyprianus: *A multis ambigitur vtrum fuerit hic tranſlatio corporalis, & ſi de loco ad locum ſe Chriſtus transferri permiſerit, eo modo quo Abacbuc de Iudæa in Chaldæā delatus eſt, & Philippus de Azoto in occurſum eunuchi, qui reuertens de Ieruſalem non intelligens Iſaiam, codicem reuolebat. Sed quòd corporaliter eum diabolus tulerit, videtur inconueniens, quòd humeris eius Saluator inſederit, & pro vehiculo vſus ſit, quem præcipitaturum ſciebat, vel ei ferendum ſe commiſerit, cuius inſidias agnoſcebat.* Hæc ille in eo ſingularis; nam celeberrimi proceres Eccleſiæ contra Cyprianum ſentiunt: nō enim firmo fundamini incūbit illa Cypriani ſententia; ad cuius rationem reſpondeo, Chriſtum non cunctatum ſubire humeros Angeli refugæ, qui ſpeciem hominis induerat, nec timuiſſe dæmonis inſidias, quia diabolus hîc non quod volebat, ſed quod valebat egit. Parum autem fuit quod valuit, Deo præſtituente ei terminos, extra quos nequiit ille transfuga proſilire. Nil itaque potuit remorari Chriſtum, quò minùs intrepidè hoſtis ſui humeris inſideret.

Refellitur Maldonati ſententia negās Chriſtum fuiſſe portatum à diabolo.

Cyprianus ſerm. de ieiunio. & tentatione.

Dæmon ſpeciem hominis induit, quando tentauit Chriſtum.

Denuo inſurgit Maldonatus, dicens, diabolum adorientem Chriſtum noluiſſe haberi pro diabolo tentatore, ſed pro conſultore opportuno, & hoc eſſe ingenium tentatoris, vt ſpecie ſua ementita alium ſimulet, quàm ſit, ideoque diabolum non raptaſſe Chriſtum per aëra, ne ſic Chriſtus agnoſceret tentatorem eſſe, & non hominem, cuius habitum aſſumpſerat. Inſtantia hæc leuioris eſt armaturæ: nam dæmonis intentum omnino non fuit, vt ſe alium mentiretur; imò explicitè ſe diabolum profeſſus eſt, quando oſtendit Chriſto de apice montis ardui omnia regna mundi, dicens ea ſibi omnia tradita, & ſe dare illa ad arbitrium ſuum, & ſe ea daturum Chriſto, ſi ad tentatoris genua procumberet. Diaboli mens tota fuit, vt exploraret primò an Chriſtus eſſet Deus, & ſecundò, vt eum pelliceret ad peccandum, ideoque à ſcopo aberrat Maldonatus affirmans, tentatorem non portaſſe Chriſtum, ne ſic diabolus appareret. Nempe Abacbuc à Iudæa in Chaldæam per aëra raptatus eſt, vt & Philippus in Azoto in occurſum Eunuchi, quem tinxit ſalutaribus aquis, nec ideo tamen vllus eorum credidit ſe à dæmone deportatum. Verax ergo ſenſus hiſtoriæ eſt, Chriſtum realiter à diabolo aſſumptum ſupra pinnaculum templi, & inde in montem excelſum, vt experiretur in Chriſtum ſua omnia tentamenta. Si namque pedes iiſſet Chriſtus in Hieruſalem, & aſcendiſſet ſupra pinnaculum templi, & inde deſcendens ſe contuliſſet in illum montem excelſum, vnde oſtendit ei regna mundi, profectò aliquot dies præteriiſſent, quos egiſſet Chriſtus eſuriens & impaſtus, contra tamen ſeriem hiſtoriæ, quæ liquidò ſignificat Chriſtum ieiunaſſe duntaxat quadraginta dies, poſt quos eſuriit, & conſummata

Rurſus alia ratio Maldonati refellitur.

Dæmon noluit celare Chriſto ſe diabolum eſſe.

Quare Chriſtus nō pedes iuit in Hieruſalem ſed à diabolo portatus eſt.

mata tentatione, ieiunium ſoluit obſequio Angelorum, qui eodem die victori cibum congiuum obtulerunt.

Chriſtus portatus per aëra à nemine ſuit viſus, & quare.

Nota, Chriſtum à dæmone portatum per aëra à nemine viſum fuiſſe, ne daret anſam Iudæis ſuſpicandi Chriſtum eſſe hominem veneficum, & magicis artibus aſſuetum. Fuiſſe autem Chriſtum inuiſibilem ad arbitrium ſuum, patet pluribus exemplis, vt cùm voluere Iudæi Chriſtum dare præcipitem ex monte ſito iuxta Nazareth, & cùm eum lapidare voluerunt Iudæi, dicentem, ſe fuiſſe ante Abraham.

Luc. 4.
Ioan. 8.

Quis autem fuerit ordo tentationis, facilè eſt ex contextu colligere, vnde liquet maxima dæmonis induſtria. Scilicet duo hîc intendebat Angelus ille nequam. Primum erat, explorare an Chriſtus eſſet Deus. Alterum erat, eum inducere ad peccandum. Duæ primæ tentationes, ita aptatæ ſunt, vt dæmon inquirendo deitatem, illuderet humanitati. Etenim dum ſuggeſſit dæmon lapides in panem verti, cupit Deum prodi, edito inſigni prodigio; & hominem eſurientem ad gulam cibo congruo prouocare.

Qualis ordo fuerit tentationum Chriſti.

Neutri voto diaboli annuit Chriſtus, Deum tegens, & hominem explicans nulla gulæ cupidine fractum. Deſtitit itaque dæmon adiicere ſecundum impetum in gratiam ventris, deſperans poſſe hominem hunc pellici ad gulæ cupedias. Quia tamen dubius adhuc erat, eſſet Chriſtus filius Dei necne, rurſus ſubtili indagine tentat, an deuenire queat in illam notitiam, aliamque illi examini aſſuit tentationem, vt vel ſic etiam peccato obnoxium efficiat.

Dæmonis aſtutia in tentatione Chriſti.

Nimirum fingit ſe credere Chriſtum eſſe filium Dei, & vrget vt mittat ſe deorſum; fore namque Angelos præſtò, qui ſuum penderent obſequium, miſſo per aëra. Dæmonis hoc fuit in votis, extorquere aliquod miraculum in additæ deitatis argumentum, & ſimul ab eo elicere ſenſum glorioſæ inanis, aucupando auram popularem, ſpectante populo volitando. Caſſa fuit illa tentatio; vanitatem ingerens, idcirco ſuas omnes vires collegit callidus hoſtis, vt Chriſto imponeret.

Dæmô quare voluerit à Chriſto lapides mutari in panem.

Itaque denuo Chriſtum raptat, & per aëra traiicit in montem excelſum, vnde plagas mundi indigitans, compendiosè diſſeruit de præcipuis regnis, eorum gloriam & prædiuites gazas pollicitus, ſi adoraret flexo poplite tentatorem. Fuit illa bicornis tentatio, vtpote ſuadens deſiderium regni, & prætendens opes, vt malè ſuadâ auaritiâ Chriſtus opibus inhiaret.

Eſto maleficus Angelus excidiſſet votis in duabus aliis tentationibus, potiorem ſuam machinam exploſit, inclinante conflictu, vt Chriſto maiorem vim inferret. Namque libido regnandi, & inexhauſta ſitis opum, valida ſunt ad perdendos homines argumenta. Illa duo tentamenta tulit æquo animo Chriſtus, vt plenè frangeret hoſtem, & præcipuè paſſus eſt ſibi ſuggeri idololatriæ ſuſurrum, ne ſancti homines deſperarent, quando dictat hæc impia ſuſurrator.

Diabolus nequit ad libitum diſtribuere regna mundi.

Nota obiter, ſimiam ſemper eſſe ſimiam, & dæmonem ſemper eſſe mendacem, & turpiter mentitum, quando dixit eſſe ſibi tradita omnia regna mundi, & ea diſtribuere ad arbitrium ſuum: hoc namque vires ſuperat diaboli, & hoc præſtat populis explicari, ne ſub ſpe iniqui dominij diabolis obſequantur. Non poſſe ad libitum ſuum dæmonem aliquos euehere ad regnum, Scripturæ probant, & ratio. Prior occurrit Paulus ita fatus: *Non eſt poteſtas niſi à Deo: itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei*

Rom. 13.

ordinationi reſiſtit. Temeraria igitur eſt illa dæmonis aſſertio, de traditis ſibi regnis. Rurſus cùm Nabuchodonoſor in faſtum nimis aſſurgeret, & eſſet Deo iniurius, volens adorari, quaſi Deo inſcio rerum potiretur; Daniel typhum eius ſic depreſſit: *Fœnum quaſi bos comedes, & ſeptem tempora mutabuntur ſuper te, donec ſcias, quòd dominetur excelſus in regno hominum, & cuicumque voluerit det illud.*

Daniel. 4.

Dices, regna iuſtè acquiſita Deo moderante diſtribui; ſed alia iniuſtè vſurpata, eſſe de diaboli iure, & ab eo reprobis impertiri, iuxta illud Oſeæ: *Regnauerunt, & non ex me. Principes extiterunt, & non cognoui.*

Oſee 8.

Reſpondeo, nullum planè regnum eſſe Deo inuito, cùm non ſit poteſtas niſi à Deo, vt præfatus eſt Paulus; illud tamen ineſſe diſcrimé inter principatus bonorum & malorum, quòd regimen bonorum eſt à Deo totaliter, qui congruis mediis eos infulis illuſtrauit; de reprobis verò longè diſpar eſt ratio: nam à Deo quidem inſtituuntur Principes, cùm nulla planè ſit poteſtas, niſi à Deo; non tamen abſolutè placet eorum nequitia, ſed eorum regimen Deus inſtituit, inquantum eſt pœna caſtigans impios, & corripiens bonos, quos Deus hoc flagello ſtatuit emendare.

Principes omnes Deo auctore inſtituuntur.

Vnde Vates ait: *Regnauerunt, & non ex me. Principes extiterunt, & non cognoui.* Id eſt, medium illud, quo in rerum ſummam deuenere, non fuit ex me, vtpote iniquum: quia per tyrannidem, fraudes, & periuria, culmen adepti ſunt: principatus verò fuit ex me, quo inſcio nemo regnat, per me enim Reges regnant, Principes imperant, & potentes decernût iuſtitiam.

Principes mali quomodo regnent Deo inconſulto.

Quod verò ſubiicitur: *Principes extiterunt, & non cognoui.* Hoc debet intelligi de cognitione approbationis, qua Deus ea tantùm dicitur agnoſcere, quæ approbat. Deum eſſe auctorem principatus hominum impiorum. Iob liquidò aperit hoc contextu: *Facit regnare hominem hypocritam, propter peccata populi.*

Iob. 35.

Et hoc confirmatur hiſtoria Phocæ Imperatoris, qui vſurpato Imperio internecione deleuit familiam Mauritij Imperatoris Principis Deo accepti, quod cùm moleſtè ferret ſanctus Eremita, & ideo querula voce ſciſcitaretur à Deo, quare hunc hominem nequiſſimû in ſolium probi Principis euexiſſet: Deus ait ſe inaugiraſſe Phocâ, quia erat ſceleſtiſſimus, vt eo tortore mûdus lueret pœnas vitæ retroactæ.

Phocas quare Imperator fuit.

Ratione etiam arguitur mendacij dæmon: nam ſi daret omnia regna mundi, ea concederet impiis, vt omnia ſuſque deque verſa peſſum irent.

Ex hiſtoria Imperiali in vita Phocæ.

Sed quotidiano experimento liquet viros probos vbique terrarû regnaſſe, & hodie adhuc regnare. Perperam igitur ille ſuſurro iactat ſe dare regna ad arbitrium ſuum, & hoc velim paſſim inculcari à præconibus verbi Dei, ne deluſi homines ſe diris deuoueant, illecti ſpe regnandi.

Mali regnâr in pœnam aliorum.

Etenim operæpretium eſt, ſcire dæmonem non poſſe erogare gazas Deo inuito, alioquin magna profuſione auri & argenti mercaretur animas cupidas auri. Quod ſiquando pollicitur opes, dementat homines, nec poteſt ſtare pollicitis.

Dæmon nequit opes erogare malis ad arbitrium ſuum.

Talibus technis voluit illudere Chriſto peritus ille dolorum artifex, petens adorari in præmium regni poſtea concedendi. Ad ſonitum huius blaſphemiæ, Chriſtus excandeſcens ait: *Vade Satana.* Hactenus nihil aſperè Chriſtus emiſerat in propria cauſa, ſollicitatus ad gulam, & ad vanitatem. Sed vbi actum eſt de gloria Dei, quam vſurpare voluit ille tenebrio; ſtatim Dominus iſtum compeſcuit: & ſubodoror in illa voce aliquod pœnæ incrementum,

Quid ſignarit Chriſtus hac voce: Vade retro Satana.

Dæmon à Chriſto amandatus in infernum.

in mulctam inſaniæ ita vt, *Vade Satana*, perinde ſit ac vade & demergere in præceps, paſſurus augmentum pœnæ, cui te obnoxium fecit illa blaſphemia deteſtanda. Habeo meæ ſententiæ vadem Hieronymum ita fatum: *Non, vt plerique putant, eâdem Satanas, & Apoſtolus Petrus ſententiâ condemnantur. Petro enim dicitur: Vade retro me, Satana, id eſt, ſequere me, qui contrarius es voluntati meæ; hic verò audit: Vade Satana, & non ei dicitur, retro me, vt ſubaudiatur: vade in ignem æternum, qui præparatus eſt tibi, & Angelis tuis.* Et quia plerumque Deus exaudit vota piorum hominum, dæmon malè mulctatus non ideo agnouit Chriſtum eſſe verè Deum, licet dirè ab eo exceptus ſit, Deo arcanum diabolis occultante.

SENSVS LITERALIS.

Dæmon experturus quid in Chriſtum poſſet viâ tentationis, illum realiter in aëra raptauit.

In hæc verba:

Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam ciuitatem.

CONIECTVRA SECVNDA.

Ex Lingvis.

Chriſtus reuera in ſublime portatus à diabolo contra Maldonatū.

PLerumque pueruli illecti ſplendore candelæ illucentis, dum eam attrectare volunt, ſuo diſpendio diſcunt, non eſſe ſalutare apprehendere ignem. Suo diſcrimine hoc expertus eſt Satan, qui aduertens in Chriſto gratiam aliis omnibus eminentem, eò prorupit audaciæ, vt Chriſtum tolleret in ſublime, facturus periculum an poſſet pati fucos. Fuit namque dæmonis impulſus realiter aſſumentis Chriſtum, illa collocatio ſuper pinnaculum templi, quidquid neget Maldonatus. Omnium linguarum concolor auctoritas mihi ſuffragatur. Ecce Matthæi textum à Tilio Epiſcopo factum publici iuris הֶעֱלָהוּ הַשָּׂטָן לָעִיר *benghelehu haſatan langhir*. Id eſt. *Aſſumpſit eum Satan in ciuitatem* Nota, vocem הֶעֱלָהוּ *benghelehu* eſſe coniugationis hiphil, à verbo עָלָה *nghala*, id eſt, *aſcendit*. Vnde colligere eſt contra Maldonatum, Chriſtum non ſuapte induſtria aſcendiſſe in pinnaculum templi, gradibus inibi diſpoſitis, hoc nempe ridiculum eſt, Chriſtum ex deſerto traieciſſe vrbem Ieruſalem, & peditem aſcendiſſe in culmen templi, vt illic à dæmone audiret ſuſurrum de præcipitio ſubeundo. Eſt enim apud Hebræos illa verborum notio, vt prima coniugatio, *Kal*, ſignificet rē ſimpliciter vt eſt, & tertia, *hiphil*, dicat impulſum, ſeu motionem ab extrinſeco agēte. Ergo cùm vox, הֶעֱלָהוּ *henghelehu*, ſit tertia perſona præteriti, *hiphil*; peritus quiſque hac in lingua damnabit Maldonatum, vtpote neſcium, vocem Hebræam dicere Chriſtum fuiſſe valida motione raptatum à Satana ſupra pinnaculum templi, vt inde facilis eſſet anſa decidendi. Rurſus Latinus interpres, qui dixerat: *Aſſumpſit eum diabolus*; adiecit: *Et ſtatuit eum ſuprà pinnaculum templi.* Non ergo Chriſtus ipſe ſe ſtatuit, ſed illic repertus eſt diabolo deforis impulſore. Fauet ad-

Ex Linguis. Hebræa.

Chriſtus non aſcendit pedes in pinnaculum templi, ſed illuc à dæmone raptus eſt.

huc textus Hebræus, vſus iterum coniugatione, *hiphil*, quam præfatus ſum dicere impulſionē ab agente extrinſeco וַיַּעֲמִידֵהוּ עַל פִּנַּת הַהֵיכָל *vaianhamidehu ughal penath habecal. Et fecit eum ſtare ſupra pinnum templi.* Vox וַיַּעֲמִידֵהוּ *vaiangbamidehu*, non eſt coniugationis ſimplicis, ſeu leuis *Kal*, ſed eius quæ impulſionem ab alio ſignificat, à radice עָמַד *nghamad, ſtetit*. Cùm itaque Hebræa clament, Chriſtum localiter à dæmone motum, gratis excogitat Maldonatus, Chriſtum pedibus iiſſe & in Ieruſalem, & in montem excelſum ductore diabolo, quia Lucas non vtitur verbo, *aſſumere*, vt Matthæus; ſed vſurpat iſtam vocem, ἤγαγεν, id eſt, *duxit*, vnde arguit, diabolo ductore Dominum greſſus ſuos ſponte & vltro direxiſſe eò quò ducebat impius ſuſurrator.

Profectò iniuria eſt Chriſto illa explicatio, quia ſupponit aliquid indecorum, ſcilicet Chriſtum obediuiſſe in aliquo dæmoni ſuſurranti; & ſe habuiſſe poſitiuè ad obſequium ducatus Angeli, cui hoc inſidebat hoc ducatu, vt illum pelliceret ad peccandum. At cùm diabolus aſſumpſit Chriſtum, ille nullo actu poſitiuo aut motione ſpontanea diabolo obediuit, ſed habuit ſe merè paſſiuè, non obſtans quin Angelus ipſum veheret in ſublime. Quod autem Maldonatus obiicit, Lucam vti voce, ἤγαγεν, id eſt, *duxit*; non eſt contrarium Matthæo ſic narranti. Τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ ἵστησιν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ. Id eſt. *Tunc aſſumit eum diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit ipſum ſuper pinnaculum templi.* Nullum ſanè proſtat verbum in tota ſerie dictionum Græcarum, quod liquidiùs poſſit explicari mea ſententia: nimirum vox, παραλαμβάνει, perinde eſt ac, *aſſumit, amplectitur.* Et nota, Euangeliſtam vſum tempore præſenti, & non præterito, vt ſic innueret, totam illam hiſtoriam fuiſſe citiſſimè geſtam, ita vt morula breui conſumpta fuerit illa tentatio. Fauet Lucas ita fatus: *Duxit illum diabolus in montem excelſum; & oſtendit illi omnia regna orbis terræ in momento temporis.* At ſi pedibus iniſſet Chriſtus à deſerto in ſanctam ciuitatem, & inde in montem excelſum, rei geſtæ ſeries protracta fuiſſet ad dies aliquot, cùm tamen eodem die Chriſtus ſoluerit ieiunium: non enim ieiunus extitit vltra quadraginta dies, vt ſic concordes eſſent veritas & figuræ, & faceret Moyſem & Eliam ieiunaſſe in figuram huius ieiunij. Quod autem Lucas ait ductum, hoc notat Chriſtum non inuitum, & coactè aſſumptum à diabolo, pernice motu traiiciente Chriſtum eò quò libuit.

Dicere Chriſtum iuiſſe pedibus ſuper pinnaculum templi eſt Chriſto iniurioſum.

Græca.

Luc. 4.

Chriſtus quare dicatur ductus à diabolo cùm fuerit raptus.

Syrus interpres luculenter hanc controuerſiam diremit, hoc tenore הֵידֵין דַבְּרֵהּ אַכֶלְקַרְצָא *heiden debareh acleKurſa. Tunc tranſtulit eum accuſator.* Vox דְבַר *debar*, apud Syros & Chaldæos perinde eſt, ac raptare, aut transferre, & hinc deducta vox Syra, & Chaldæa דְבַרְתָּא *debartho*, id eſt, captura, ſeu præda. Itaque principes linguæ applaudunt canonico textui Matthæi, vbi Chriſtus dicitur aſſumptus, id eſt, ope Dæmonis in ſublime vectus, vt Hieronymus intellegit, ita commentatus: *Aſſumptio iſta, quæ dicitur, non ex imbecillitate Domini venit, ſed de inimici ſuperbia, qui voluntatē Saluatoris neceſſitatem putat.* Sic igitur puta Chriſtū adſportatum à diabolo, vt nihil coactè pertulerit: nihil namq; in Dominū potuit ſpiritus hic nebulo, niſi quod idē Dominus vltro permiſit. Adiice, Chriſtum hanc ſui aſſumptionē permiſiſſe diabolo, vt ſua omnia ſpicula ille hoſtis in

Syriaca. Chaldæa

Ex SS. Patribus. Hieronym. in cap. 4. Matth.

Chriſtus quare permiſerit ſe raptari per aëra à diabolo.

in Dominum intorqueret : alioquin dæmon non plenè fuiſſet profligatus, ſi eluſa tentatione de gula, non habuiſſet vnde præcipitium ſuaſiſſet, ſub ſpe ſuffragij Angelorum ; & ſi non habuiſſet copiam euehendi Chriſtum in montem, vnde potuiſſet obiicere omnes mundi plagas, vt ſic vndique experiretur vires ſuas. Ne ergo callidus hoſtis cauſaretur, Chriſtum agere poteſtate Dei, & non infirmitate humana adiuta diuina gratia, permiſit Deus Chriſtum à dæmone tranſportari. Et quamuis prima fronte cunctetur animus aſſentiri, & ſuſpicetur quidpiam inglorium Chriſto, ſi dicamus eum à diabolo localiter aſſumptum ; illa Chriſti patientia nihil detrahit gloriæ eius, ſed magis virtutem eius prodit, quia tantùm dumtaxat valuit hoſtis, quantùm voluit Chriſtus, qui amoris hominum ergò acerbiora tulit ab hominibus, quàm fuerit paſſus à diabolo, iuxta illam Gregorij ſententiam.[1] *Cùm dicitur Deus homo vel in excelſum montem, vel in ſanctam ciuitatem à diabolo aſſumptus, mens refugit credere, humanæ hoc audire aures expaueſcunt. Qui tamen non eſſe incredibilia iſta cognoſcimus, ſi in illo, & alia facta penſamus. Certè iniquorum omnium caput eſt diabolus, & huius capitis membra ſunt omnes iniqui. An non diaboli membrum fuit Pilatus? An non diaboli membra Iudæi perſequentes, & milites crucifigentes Chriſtum fuerunt? Quid ergo mirum ſi ſe ab illo permiſit in montem duci, qui ſe pertulit etiam à membris illius crucifigi? Non eſt ergo indignum Redemptori noſtro, quòd tentari voluit qui venerat occidi.*

Chriſtus grauiora paſſus eſt ab hominibus, quàm à diabolo.

Gregor. hom. 16. in Euangelio.

Non eſt igitur vnde animus refuga detrahat fidem Euangelio, & Sanctis Patribus, vt magis auſcultet Maldonato, cùm potioris longè ſint auctoritatis Hieronymus & Gregorius, mihi ſuo calculo ſuffragantes. Adiice & præfatis Auctorem operis imperfecti, quem Doctor Angelicus Thomas laudat nomine Chryſoſtomi. Ille liquidò ait, Chriſtum à diabolo aſſumptum ſeu ductum, nec vllam ſubodoratur factam fuiſſe iniuriam Chriſto, cùm nihil eo inuito potuerit diabolus intentare. Sic ille. *Quando audis dicentem, ductus à diabolo, nihil cogites de potentia diaboli, quia potuit ducere Chriſtum: ſed de patientia Chriſti mirare, quia ſuſtinuit vt à diabolo duceretur. Ergo inſequente Domino, non infirmitas, ſed patientia eſt. Inducente autem diabolo, non virtus ſed ſuperbia eſt: quia volentem Chriſtum non intelligens quaſi inuitum ducebat. Ille ductus eſt, vt nos voluntatem diaboli non ſequamur. Et ſtatuit eum ſupra pinnaculum templi. Sed fortè cogitamus: Quomodo in corpore conſtitutum, omnibus videntibus ſtatuit illum ſuper templum? Si potentiam Chriſti cõſideramus, intelligibilia inueniuntur omnia. Forſitan enim diabolus quantùm ad ſe ſic eum aſſumebat, vt ab omnibus videretur: ipſe autem neſciente diabolo inuiſibiliter ſe agebat, vt à nemine videretur; ſicut de eo ſcriptum eſt: Ipſe autem tranſiit per medium eorum, & abiit ſic. Si enim Abacuc homo conſtitutus à nullo eſt viſus quando ab Angelo per crinem capitis portabatur de Iudæa in Babylonem; quantò magis eſt credibilius de Chriſto non fuiſſe viſum, cùm volens à diabolo aſſumeretur?* Hæc ille magni nominis auctor, occurrens inſtantiæ, quam quis poſſet opponere dicens Chriſtum potuiſſe à Iudæis videri raptum per aëra, & ſic contrahere ſuſpicionem hominis rem habentis cum dæmone.

Auctor operis imperfecti in Matthæum homil. 5.

Chriſto non fuit ingloriium portari à diabolo.

Tom. III.

SENSVS LITERALIS.

Omnes diaboli technæ eò vergunt, vt homines à Dei cultu auertat, & dementatos agat præcipites in ruinam.

In hæc verba :

Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me.

CONIECTVRA III.

Ex Sanctis Patribvs.

Familiare fuit Romanis congreſſuris cum exercitu inimico, procurſare in hoſtem velitari certamine, antequam vtrimque concurrerent acies explicatæ. Fuit namque rei militaris induſtria, velitando hoſtem laceſſere, vt illis præludiis ſe milites accingerent ad victoriam aucupandam. Expeditus hominum hoſtis dæmon habet ſuas proluſiones, cùm vult animas aggredi : etenim non aperto Marte ſua ſigna pangit, ſed quaſi per cuniculos homines adoritur, ne ſi palàm occurrat, caueantur inſidiæ hoſtis compoſiti in mille nocendi artes. Procurſator ille velitaris prælia ſua auſpicatur à ſpiculis infirmis, quæ leuior armatura poteſt retundere, vt ſic anima incauta ſibi applaudens de fauſtis auſpiciis, ad fortiora certamina pereat imparata. Primò explorat callidus hic ſuſurro, vnde queat ſibi viam facere ad præcordia animæ, cuius aditum tentat, vt reſeratis animæ clauſtris, eam præcipitem agat. Ita adorſus eſt Chriſtum : nimirum deprehendit eum eſurire, idcirco ratus famem eſſe congruum rudimentum gulæ ſuggerendæ, lapides obtulit, depoſcens eos verti in panes, vt ſic periculum faceret abditæ deitatis, cuius argumenta venabatur hic tentator. Ea inueſtigatione præluſit dæmon, vt ſcitè aduertit Ambroſius hoc contextu : *Quid ſibi vult talis ſermonis exorſus: Si filius Dei es, niſi quia cognouerat, Dei filium eſſe venturum, ſed veniſſe per hanc corporis infirmitatem non putabat? Aliud explorantis, aliud tentantis eſt, & Deo ſe profitetur credere, & homini conatur illudere. Sed vide arma Chriſti, quibus tibi non ſibi vicit. Nam qui maieſtate ſua lapides in panem poſſe conuerti, natura alterius transfuſione monſtrauit, docet nihil tibi pro diaboli arbitrio nec declaranda virtutis contemplatione faciendum.*

Dæmon non aperto Marte ſed clam homines impetit.

Ex Patribvs. Ambroſ. l. 4. in Luc. cap. 4.

Fractus hoſtis in illa proluſione certaminis, cui gula initium fecit, ſe accingit ad grauiores ictus totis niſibus intorquere. Quippe vt vidit Chriſtum eſſe inuium cupidini gulæ, à qua etiam plerique Sancti ſe præſtitere immunes; eum ſollicitat de inani gloria, quæ eſt aura perflans præalta bonarum mentium cacumina. Suggerit, vt in ſpecimen ſuæ cum Deo Patre affinitatis, mittat ſe deorſum; affore namque Angelos præſtò, qui ſuum pendent obſequium, ne impingat in offendiculũ. Eo fine aſtutus ille hominum oſor Chriſtum in ſublime vexit, ſcilicet in pinnaculum templi vt in locum congruum præcipitio, quod ſuggeſſit Angelus ille ſuſurrator. Accipe Ambroſium luculenter decurrentem iſtum locũ. Sic ille: *Hoc quidẽ eſt iactantiæ, vt dũ ſe putat vnuſquiſque ad altiora*

Gloriæ inanis tentatio quàm periculoſa.

Ibidem.

conſceudere, ſublimium vſurpatione ſaltorum ad inſeriora trudatur. Et dixit illi: Si filius Dei es, mitte te hinc deorſum. Verè diabolica vox, quæ mentem hominis de gradu altiore meritorum præcipitare contendit. Quid enim tam proprium diabolo, quàm ſuadere vt vnuſquiſque ſe mittat deorſum? Diſce ergo & tu diabolum vincere. Agit te ſpiritus, ſequere ſpiritum. Non te reuocet carnis illecebra, ſpiritu plenus diſce contemnere voluptates, &c. Simul infirmitatem ſuam diabolus malitiamque deſignat: quia neminem poteſt mittere deorſum, niſi ipſe ſe miſerit. Nam qui relictis cœleſtibus eligit terrena, voluntarium quoddam præcipitium vitæ labentis incurrit.

Gloria inanis hominem attollit vt deprimat.

Dæmonie ſuaſiones ad præcipitium vergunt.

Peſſimè arguebat dæmon inquirens argumenta diuinitatis, quando ſuaſit præcipitium; Dei namque non eſt cadere, ſed labentes erigere, vt benè aduertit Chryſoſtomus, ita fatus: *Dæmonum eſt ſeipſos iacere deorſum; Dei verò homines erigere iacentes. Nam ſi potentiam oporteret oſtendi, non ſemetipſum temerè proiiciendo ac præcipitando oſtenderet, ſed alios profectò ſaluando. Cæterùm ſeipſum in præcipitia ac prærupta proiicere, diabolica eſt caterua. Quoties enim iſtud aliqui faciunt, conſilio nimirum ſeductoris agicantur. Neque verò mireris, ſi diabolus Chriſto loquens ſæpè huc illucque vertatur. Nam vt præliantes ſolent, cũ acceperint lethales plagas, multo vtique ſanguine perfluentes, tenebraſque patientes, moribunda circumferre membra: ita hic quoque prima ſtatim ac ſecunda ſauciatus plaga, & vertigine correptus, in alia atq; alia verba deuoluitur, & tamen hic quoque tertium certamen ingreditur, & ducens illũ in montem excelſum valde, oſtendit ei omnia regna mundi, & dixit: Hæc omnia tibi dabo, ſi procidens adoraueris me: tunc dicit ei: Vade retro Satana; ſcriptum eſt enim: Dominum Deum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Quia enim iam in Patrem ipſum nequiſſimus ille peccauerat, omnia quæ illius ſunt ſua eſſe dicendo, ac plenè ſe Deum ſtuderet profiteri, quaſi cunctorum eſſet creator: tunc iam eum vtique corripit.*

Chryſoſt. hom. 13. in Matthæum.

Deus iacentes erigit, & dæmon ſtãtibus ſuggerit, vt cadant.

Dæmonis artes vt dementet homines.

Vide quibus exordiis dæmon homini ſummam criminum ingerat: à carne incipit, eam titillando, deinde peſtilentis auræ afflatũ mittit, de inani gloria ſollicitans animam mox caſuram, ſi auſcultet. Demum, quidquid illibatum homini deſit, pollicetur opes, vt eis homo litet, dato ſtipendio animæ ſuæ diabolo mancipatæ. Hoc triplici funiculo reſtem texuit hoſtis, vt Chriſtum ſui iuris efficeret. Et profectò hodie rari ſunt, qui has inſidias permeant illibati. Illo ternario concludi malorum omnium compendium, ait Chryſoſtomus hoc tenore. *Quomodo Lucas ait, quòd omnem tentationem conſummauerit? Mihi quidem videtur is qui præcipua capita tentationum enumerauit, omnia dixiſſe, vt ea quoque omnia pariter intelligas, quæ ſub iſtis quaſi principalibus continentur. Hæc enim ſunt quæ in ſe mala innumera comprehendunt, ſeruire veneri, inanis appetitu gloriæ quippiam facere, ac furioſo pecuniarum amore ſuperari. Quod vtique etiam ſceleratus iſte cognoſcens, quaſi omnibus vitiis fortiorem pecuniarum cupiditatem poſtremo loco poſuit, ante iam quidem, & prorſus ab initio certaminis idipſum meditatione parturiens: extremum verò illud reſeruans, quaſi quod omnibus valentius eſſe iudicaret. Hic quippe mos deceptionis eius eſt, vt quæ magis ad ſupplantandum idonea eſſe credit, hæc adhibeat extrema.*

Chryſoſt. vbi ſupra.

Auaritiæ tẽtatio potentiſſima.

Quia ad arbitrium diaboli ceſſerunt hæc tria tentamenta; quibus maximam hominum partem peſſum dedit, eiſdem etiam armis in Chriſtum auſus eſt, & vltro ſe Dominus obiecit vt animæquiores eſſent homines hiſce tribus ſpiculis impetiti. Hanc nequiſſimi ſpiritus inſaniam increpat eleganter Cyprianus, ſic inuectus: *O execrabilis diaboli malitia! ô ſtulta nequitia, & inſenſata verſutia! ô præſumptio excæcata! Putabat malignus, quem gula non vicerat, vanâ gloriâ ſuperari. Experiẽtia quippe rerum didicerat, & in multis probauerat, vitiorum victores ſæpe nugis laudationum corruptos, & cognatum propinquumque eſſe virtutibus malum adulationem, nec facile quemquam poſſe euadere, quin libenter aſſentatorum canticis porrigat aures, & laudatorum modulationibus delectetur. Et ſicut rarus eſt, aut nullus qui de ſe mala dici æquanimiter ferat; ita rarus eſt, qui non benè de ſe velit ſentiri, & ſe, ſi rectè viuit, ſtantem in vitæ rectitudine non diligat æſtimari. Quòd ſi opera virtutum foras exierint, rarus eſt qui hominum iudicia conſpuat, & laudes humanas contemnat. Hoc generale malum in humano genere Satan putabat, ex præcedentis occaſione victoriæ ſuggerere Saluatori, vt popularibus laudibus vellet attolli, & facere ſibi nomen magnorum qui ſunt in terra, ſi geminato miraculo ieiuniorum conſtantia innoteſceret populo, & victoribus Angelis ſine offendiculo ſuſtentatus, ſe filium Dei tam potenti abſtinentia, quàm Angelorum obedientia comprobaret. Huiuſmodi conſiliis filios hominũ Satan corrumpere conſueuerat, & robuſtis virilibuſque animis etiam huiuſmodi cogitatus immittit, & ſi ab ingreſſu mentis arceatur, renitente conſenſu; aliquid tamen de ſpurcitia ſua euomens, ibi abominationum horrore nauſeare compellit. Sic, vt aliquid poeticum inſeram, temulentus Cyclops, illiciti coniugij appetitor, licet à Pallade repellatur, in gremio tamen eius Ericthonium fundit, & incorrupta Minerua, ſupereſt tamen deforme monſtrum, nec omnino affectata ſcelera in memoria moriuntur.*

Cyprianus ſer. de ieiunio, & tentatione.

Vanitatis tentatio ſeſe ſubtiliter inſinuat.

Erichtonij ortus in gremio Palladis incorrupræ quid ſignificet.

Semel & iterum victus hoſtis, extrema tentat, & præcipuum arietem librat, vt eum validè in Chriſtum pulſet. Nempe ſpeciem excelſæ poteſtatis ingerit Chriſto, & peſſimus ille nundinator mercari vult animam Chriſti, exigens ab eo adorationem, vt ſic fiat compos ſummæ omnium bonorum mundi. Sic Cyprianus: *Alia explorator malignus argumenta conatur adducere, & ad ſummam cumulumque nequitiæ ſuæ, continentem & humilem oblata aggreditur poteſtate, & oſtenſa mundi huius ſublimitate, & gloria, quaſi indignum ſit tantæ auctoritatis doctorem, & inſigniũ operum patratorem, ignobili & contemptibili ſchemate obumbrari, & dominatione vniuerſorum vſque animum dignum honore ſolicitat, & daturum ſe omnia pollicetur, ſi & pro tanto munere gratias agat, & procidens adoret tanti culminis largitorem.* Stomachũ mouit Cypriano ſuſurronis illa impia ſuggeſtio, ideoque in illam animaduertit increpitans hanc cenſura: *Inſaniſſime Satan, qua fronte, qua lingua auſus es dicere Saluatori, vt ante te, qui ſtat inflexibilis & immobilis, caderet; vt te damnatum, ipſe qui te damnauerat, adoraret? Quis auſus, quam impudens hæc fuit præſumptio, quid deſperate ſperaſti, an filium Dei putabas tecum poſſe apoſtatam fieri?*

Cyprianus vbi ſupra.

Cupido honorum proxima eſt idololatrix.

Cyprianus vbi ſupra.

Fusè

Elidendum eſt ſtatim tentationis caput.

Fuſè ſpatiati ſunt Patres in eo argumento, vt detecta nequitia diaboli, qua fieri poteſt ſolertia vnuſquiſque eam caueat, ne ſi ſerpens ille aſtutus inſinuet caput ſuum, ſtatim totum corpus ſuum intromittat, & ſuis ſpiris inuolat animam, illam pelliciendo ad lapſum, multiplici rerum humanarum vinculo præpeditam.

SENSVS LITERALIS.

Scriptura ſacra idonea eſt panoplia, ad omnia dæmonum ſpicula retundenda.

In hæc verba:

Vade Satana: ſcriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſerutes.

§. V.

CONIECTVRA PRIMA

Ex S. Patribvs.

Scriptura ſacra fuit armatura.

VBi Saül accepit Dauidem velle ſuum caput obiicere diſcrimini, & experiri quantum poſſet in Goliath. Prouidus ille Rex metuens ſaluti militis inexperti, quid valeret æmulus gigantea mole & lacertorum robore præſtantiſſimus; iuſſit afferri arma ſua regia, vt illis Dauidem inſtrueret. Eâ ſuis athletis induſtriâ Chriſtus cauit: quippe oſtendit eis, vnde petenda eſſet omnis armatura fortium, adhibendo Scripturæ ſacræ clypeum, ad omnia diaboli ſpicula refellenda. Nimirum contra ſuſurrum gulæ adhibuit textum Deuteronomij: *Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Dæmoni ruſus ſuadenti præcipitium, ſub ſpe inſtantis obſequij Angelorum, obiicit alium verſum eiuſdem Deuteronomij: *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Denique infrendens acerbus hominum hoſtis, exigere volens ſingularem cultum à Chriſto, in ſtipendium inſularum, quibus ſe eum inaugurare finxit, à Domino confixus eſt alio telo, ex eadem pharetra Deuteronomij ſumpto. En iaculum: *Vade Satana; ſcriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.* Quare autem eximius ille palæſtrita è ſolo Deuteronomio cuderit ſibi arma, ſuſpicor hanc eſſe rationem congruam intento Chriſti, ſcilicet vt fideles Chriſtiani reſcirent eſſe ſibi paranda arma ex ſecunda lege. Nam Deuteronomium vox Græca eſt, perinde ſonans, ac *δεύτερος νόμος*, id eſt, *ſecunda lex.* Cùm ergo Euangelica lex ſit ſecunda lata in gratiam hominum, lex illa inſtructiſſima eſt officina ad omnimodum armorum vſum.

Deut. 8.

Deut. 6.

Deut. 6.

Chriſtus quare frequentes textus aſſumpſerit ex Deuteronomio contra tentationes diaboli.

Chriſtus ſuis armis induit fideles Chriſtianos, oſtendens ſuo exemplo, quàm potens ſit Scripturæ ſacræ ſuffragium ad eludendas dæmonum technas; quippe illæ omnes ſolutæ ſunt, vt inſonuere verſus codicis ſacri à Chriſto Domino recenſiti. Horum excellentia armorum petitur à modo, quo diabolus homini inſultat. Is nempe bifurca tentatione animas adoritur, impetens intellectum & voluntatem, principes animæ potentias. Hoc namque ei primò inſedit, extinguere lumen illud, quo irradiante malum nequit induere ſpeciem ementitam boni, & ſic facere fucos homini. Etenim ſcit ille aſtutus inſidiarum artifex, malum, ſi ſe prodit ſicuti eſt, nauſeam ingerere magis quàm cupidinem ſui, vnde hoc maximè ſatagit, vt deliret homo, nimium credulus ſuaſori, dum ſuggerit ſenſuum illecebras conducere ad beatam hominum ſortem. Dementato intellectu, facili negotio voluntas inflectitur ad obſequium rei præoſtenſæ, ſub ratione boni. Etenim non pertinet ad illam cæcam animæ facultatem, explorare indolem obiecti; ſed de ratione eius eſt aſſentiri bono, cuius indolem ei obtulit intellectus. His dæmonum inſidiis abundè occurrit Scriptura ſacra: ſiquidē illa diluit omnē errorum caliginem, quæ ſe animæ offudit, iuxta hæc Dauidis eloquia: *Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Vtque lux comes indiuidua caloris eſt, quem ſibi adſciſcit; Scriptura ſacra affulgens homini, accendit in eo amorem rerum cœleſtium, facitque hominem inuium terrenis affectibus, vt expertus eſt Pſaltes ſic occinens: *Ignitum eloquium tuum vehementer, & ſeruus tuus dilexit illud.* Benè itaque Deus homini conſuluit, dans ei ad manum Codicem ſacrum, vt eius obſequio retunderet tela dæmonis inſurgentis.

Dæmon qua induſtria præoccupet intellectum, & voluntatē.

Scripturæ ſacræ obſequio poteſt homo reſiſtere diabolo

Pſal. 18.

Pſal. 118.

Ex SS. Patribvs.

Hieronym. in c. 4. Matth. Ambr. l. 4. in Lucam c. 4.

In ea fuit ſententia Hieronymus, ita commentatus: *Falſas de Scripturis diaboli ſagittas, veris Scripturarum frangit clypeis. Et notandum quod teſtimonia neceſſaria de Deuteronomio tantùm protulerit, vt ſecundæ legis ſacramenta monſtraret.* Prætendebat hoſtis ex Scriptura laqueos; ſed ſoluit eos Chriſtus, eiuſdem Scripturæ vſus adminiculo, vt aduertit Ambroſius ita fatus: *Dominus nec ea quidem quæ de ſe fuerant prophetata, ad arbitrium diaboli putauit eſſe facienda, ſed diuinitatis propria auctoritate ſeruata, verſutiæ eius occurrit: vt quia Scripturarum exemplum prætenderat, Scripturarum vinceretur exemplis. Poteſtas enim eſt Deo vincere, Scriptura mihi vincit.* Ita ſanè, Scriptura ſacra meditata cataphractos efficit homines, ſi ad praxim impigre redigatur. Hæc igitur eſto rei militaris induſtria, vt ſi quando dæmon ex Scriptura fucos facere tentauerit, habeamus ad manum textus idoneos ad eius ſpicula reprimenda, exemplo Chriſti declinantis inſidias, aſſumptis textibus idoneis ad refellenda diaboli conamina, vt aduertit Cyprianus hoc tenore: *Non tentabis, inquit, Dominum Deum tuum. Hoc in Deuteronomio ſcriptum eſt: Ecce lex legi obiicitur, & Satan auctoritate Scripturæ abutens malus legis interpres præcipitium quaſi ex ratione mandati hortatur: ſed intellectus fallax & falſus veritate ſincera confunditur, & generali edicto interdictum oſtenditur, ne dum patet in quibuſlibet anguſtiis quilibet exitus, Deus vlla præſumptione tentetur.* Habe igitur, ô homo, familiare munimen hoc armorum, vt diaboli conamina irrita compeſcantur.

Scripturis ſacris vtitur & diabolus.

Cyprian ſer. de ieiunio, & tentatione.

Scriptura ſacra debet eſſe familiaris Chriſtiano.

***

SENSVS LITERALIS.

Cultus, qui Deum decet, nemini debet communicari.

In hæc verba:

Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

CONIECTVRA SECVNDA.

Ex Lingvis.

Quare Angeli non retractent aſſenſum circa aliquam concluſionem.

Adeò tenax eſt Angelorum apprehenſio, vt ſi credulus eorum intellectus aſſentitur alicui propoſitioni, nequeant diuelli ab aſſenſu præſtito, quia primo conamine mens eorum deprehendit in obiecto quidquid via naturali eis obuerſari poteſt. Et eſto mutare poſſit dæmon ſententiam in rebus ſuperioris ordinis, vt cùm poſt aſcenſionem credidit Chriſtum eſſe verè Deum; cuius tamen diuinitatem antea fecerat ancipitem, hoc non obſtat, quin in aliquibus adhuc proteruus ſit, ita vt redux eſſe nequeat, vt videre eſt in eo delirio, quo anhelauit ad infulas Dei, proprio ſuo auctori ambiens adæquari. Proreruiam eius recenſet Vates, increpitans eius ſuperbiam hac cenſura: *Quomodo cecidiſti de cœlo, Lucifer, qui mane oriebaris, &c. qui dicebas in corde tuo: In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis. Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero Altiſſimo. Verumtamen ad infernum detraheris in profundum laci.* Spiritus ille procax, Deo ſæuiente actus in præceps, nuſquam depoſuit illam nequitiam, qua in cothurnos aſſurgens, ſolium appetiit. Inde erocrſerunt tot idola, quæ erexit dæmon, vt cultum eis exhibitum nequiter vſurparet. Vt enim magnos concepit animos ſuperbus ille Angelus; ita cupit exhiberi ſibi cultum illum, quem nemo ſub Deo participare debet, eoque honore voluit haberi à Chriſto, quando eum ſic ore impio compellauit: *Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me.* Eamobrem Chriſtus aſſumpto textu Deuteronomij, obiecit cultum vni Deo ſacrum non debere rependi alteri quamtumuis emineat. Sic ille: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.*

Dæmon non depoſuit ſuã ſuperbiam.
Iſa. 14.
Dæmõ quare idolorum cultum propagarit.
Matth. 4.

Quem cultũ Deus ſibi vendicet.
Ex Lingvis.

Nota, Chriſtum non recitaſſe verba ipſiſſima Deuteronomij, ſed reſpexiſſe ad intentum Spiritus Sancti. Ecce textum Moſis אלהיך ה׳ראותו תעבד את יהוה *eth tehoua elobeca thira veotho thangbabod.* Id eſt. *Dominum Deum tuum timebis, & illi ſeruies.* Maldonatus credit, interpretes reſpexiſſe ad intentum Spiritus Sancti, & pro timore ſubſtituiſſe adorationem; & adiecisſe, cùm Hebræa tacitam præterierint vocem, *Soli.* Sed reuera Maldonatus non legit textum Hebræum Matthæi, quem ſuperiori ſæculo Tilius Epiſcopus eruderauit ex vetuſtiſſimis Rabinorum monumentis, & quo ſolo vtor, aſpernatus illum Matthæi textum, quem Munſtenis homo apoſtata ſpurium edidit. Si ergo Maldonato innotuiſſet Matthæus ſuo idiomate Hebræo fatus, deprehendiſſet canonicam noſtram verſionem conſonare verbis, quæ Chriſtus Dominus vſurpauit. Sic ſua dialecto fatur ille ſcriba ſacer יהאלהיך תעבור לבדו ואתו השתחוה *iah elobeca thiſchtachauah veotho lebado thangbabod.* Id eſt. *Dominum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.* Radix שחה *ſchacha*, vnde fluit vox תשחתוה *thiſchthacaua*, perinde eſt ac, *incuruari*, & promiſcuè vſurpatur de humili corporis inflexione, quæ defertur etiam hominibus, qui aliis eminent, ſicut & vox עבד *neghabad*, ſignificat, ſeruire, ſiue Deo, ſiue homini. Vt ergo tolleretur æquiuocatio, Chriſtus reſtrinxit vſum latè patentem illarum vocum, addendo vocem, *Soli* לבדו *lebaddo.* Quaſi diceret, eſſe quidem deferendum aliquem cultum creaturis eminentibus; ſed non eum, qui debetur Deo Soli.

Hebræa.
Adorari à Chriſto voluit dæmon.

Syrus interpres velut acu rem tetigit, ita reddens בלחודוהי תפלוח ולה דלמריא אלהך תסגוד *dalmario elohoc theſduc veleh balchudohi thephluach.* Id eſt. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſacrificabis.* Vox enim תפלוח *thephluach*, deducitur à radice פלח *pelach*, quæ apud Syros & Chaldeos perinde eſt ac, *ſacrificare.* Vnde patet, diabolum exegiſſe à Chriſto honorem vni Deo debitum, ſcilicet ſacrificium cordis, omnia ſua vota dæmoni deuouendo, vt auctori bonorum omnium, penes quem eſt diſtribuere regna. Hanc fuiſſe mentem Angeli huius apoſtatæ, æmulantis omnia, quæ Dei ſunt, Græcus interpres liquidò expreſſit hoc contextu. Κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, id eſt. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.* Nota, Græcum vſum eſſe verbo, λατρεύω, vnde deriuatur, λατρεία, quæ apud auctores Eccleſiaſticos ſignificat ſeruitutem ſoli Deo debitam, ſicut δουλεία ſignificat cultum aliis infra Deum exhibitum.

Syriaca.
Chaldæa.
Græca.

Hoc operæpretium fuit prænotaſſe, ne quiſpiam cauſaretur, nullum eſſe obſequium deferendum dominis ſuis, imò & Sanctis, contra ſanctionem Apoſtoli præcipientis eſſe exhibendum honorem, vectigal, & tributum eis, ad quos pertinent illa iura. Fauet Auguſtinus hoc tenore: *Nomine ſeruitutis cultus Deo debitus intelligitur. Latriam quippe noſtri, vbicumque ſanctarum Scripturarum poſitum eſt, interpretati ſunt ſeruitutem. Sed ea ſeruitus, quæ debetur hominibus, ſecundùm quam præcipit Apoſtolus ſeruos dominis ſuis ſubditos eſſe debere, Græcè nuncupari ſolet dulia. Latria verò, aut ſemper, aut tamen frequenter, ea ſeruitus dicitur, quæ ad colendum Deum pertinet.* Conſonat Auguſtino Venerabilis Beda, verſans iſtum locum, quem ſic expendit: *Aliquis quæret, quomodo conueniat quod hic præcipitur, ſoli Deo ſeruiendum eſſe, Apoſtoli verbo, qui dicit, per charitatem ſeruite inuicem: ſed in Græco dulia intelligitur ſeruitus communis, hoc eſt, ſiue Deo, ſiue hominibus exhibita, ſecundum quam iubemur ſeruire inuicem. Latria autem vocatur ſeruitus diuinitatis cultui debita, qua iubemur ſoli Deo ſeruire. Et quia de hac ſeruitute loquebatur diabolus petens a Chriſto adorari, allegauit ipſe auctoritatem, quæ intelligeretur de ſola ſeruitute Deitatis.* Quia diabolus aſſurrexit ad indebitos ſibi honores; Chriſtus eum durè abegit, relegans eum retro, quia primas ambierat, atque ita faſtum eius congruè caſtigauit.

Qualem [illegible] creaturæ cultum vendicare qu[illegible].
Ex SS Patribus.
Aug. l. 10. de ciuitate [illegible].
Latriæ [illegible] tus ad quæ ea pertinet.
Beda in cap. 4. Luc.
Dulia & latria ſunt cultu d[illegible] rentes.

SENSVS

SENSVS LITERALIS.

Tentationibus exercetur anima, demum coronanda.

In hæc verba:

Acceſſerunt Angeli, & miniſtrabant ei.

CONIECTVRA III.

Ex Sanctis Patribvs.

Lycurgi lex de non pugnando diu cum iiſdem hoſtibus. Plutarch. in Lycurgo. Quare Deus ſinat homines tentari à diabolo.

Rerum omnium experientiâ liquet, ea quæ torpent vigorem contrahere, vt ſecus ea quæ exercentur; quantùm fas eſt accipere roboris incrementum. Eamobrem ſpeciali edicto cauit Lycurgus, ne Spartani cum vicinis gererent irreconciliabile bellum: aiebat enim fore hoſtes valentiores quotidiano armorum vſu. Non eſt ergo quòd queruli homines cauſentur prouidentiam Dei incuriam eſſe, permittendo dæmones variis inſidiis animas exercere: namque omnis ille conflictus cedit in commodum necnon & gloriam animarum. Hoc vt fiat liquidiùs, vnum eſt pro comperto habendum, ſcilicet neminem tentari vltra vires, ſi Dei opem ſupplex efflagitet; ſiquidem nulli vnquam defuit Deus, ideò dictus refugium noſtrum & virtus in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. Ratio autem cur tentamur

Ex SS Patribvs.

hæc eſt, vt ſcilicet congruis actibus mereamur coronam, ad quam miſerante Domino prouocamur. Nemo autem coronabitur, niſi qui legitimè certauerit: at tentari certare eſt; quocunque enim ſe verterit homo locuples, ei occurrit tentationum argumentum: tota nempè hominum vita tentatio eſt; ſiue enim proſpera ſint omnia, ſiue aduerſa, vtrimque laquei prætenduntur. Ita Baſilius: *Duplex eſt tentationum genus. Nam*

Tota hæc vita tentatio eſt. Baſil. hom. 6. inter varias tom. 1.

vel corda hominum, tanquam aurum in fornace, per patientiam afflictis rebus aduerſiſque probantur, quæ ipſorum coarguant ac declarent probitatem: aut certè ipſa vitæ proſperitas, ſæpenumerò multis tentationis & experimenti loco eſt. Æquè enim durum eſt, in rerum difficultate minimè deiici, & infractum ſeruare animum, ac in felicitate non extolli ad irrogandam contumeliam. Et quidem prioris exemplum magnus Iob inuictus athleta præ ſe tulit, qui omnem diaboli violentiam veluti torrentis impetum inconcuſſo

Proſperitas tentationibus peret validis.

corde firmoque propoſito cùm excepiſſet, tanto maior tentationibus apparuit, quantò duriora illi vixque eluctabilia ab hoſpite viſa ſunt obiecta illi certamina. Earum verò tentationum exempla, quæ ex lætiore rerum ſucceſſu contingunt, cùm alia multa ſunt, tum etiam diuitis illius, qui opes quidem ingentes habuit, in iiſque maximè ſpem collocauerat, qui abundantiâ diuitiarum tentatus, damnatus eſt.

Auguſt. in Pſalm. 144. Tentationū vtilitas. Hieron. in Pſalm 9. Tentatio nulla eſt ſupra vires.

Omnia hæc tentamenta à Deo permitti, vt animæ rubigo quantocyùs abſtergatur, Auguſtini ſententia eſt, quam accipe. *Si nunquam tentaris, nunquam probaris. Nonne melius eſt tentari, & probari, quàm non tentatum reprobari? Ne accidat aliquid, quod ferro non poſſimus, ipſe facit.* Nec prouidus ille Deus moderatur tantùm auſus inimici, ſed etiam potenter adiuuat; factus, vt prælibaui ex Dauide, refugium, & virtus, vt ſcitè commentatur Hieronymus hac ſerie:

Vocatur Deus adiutor in opportunitatibus, quando opportunum eſt, vt ait Apoſtolus: Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari ſuprà id, quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione etiam prouentum, vt poſſitis ſuſtinere, ne cum peccatoribus ſupplicio damnemini æterno. Huius refugij animarum Auguſtinus luculentam facit mentionem, conſolatus hominem dæmonum laqueis interceptum, affirmans eum impunè omnes laqueos euaſurum. Sic ille: *Deus noſter refugium, & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. Sunt quædam refugia, vbi non eſt virtus, quò quiſque cùm fugerit, magis infirmatur, quam confirmetur. Non eſt refugium noſtrum tale, ſed refugium noſtrum virtus eſt, cùm illuc confugerimus, ſecuri erimus.*

Tentatis Deus adeſt adiutor opportunus.

Auguſt. in Pſalm. 45. Auxilium Dei quàm ſit efficax.

Plerique annuunt, tentationes eſſe vtiles, ſed in eis eſſe quaſdam, quæ dubiam animæ ſalutem efficiunt, vt ſunt ſuaſiones inhoneſtæ, quas caro pruriens ingerit. Eis namque inſidere nequit, Deum adeſſe inſueti aſſuetæ impuris ideis, quas parturit caro fœta ſordibus impudicis. Et equidem credo, nulla prælia maius homini faceſſere negotium, tum ratione moleſtiæ, quæ cor lancinat aſſiduè, tum ratione periculi, quod imminet animæ nutanti veſtigio lubricante. In ſolamen eorum, qui pulſantur illis anguſtiis, dicam, obſcœna quandoque obuerſari animo inuito, vt reliquias iniqui habitus, quem contraxit anima quondam Veneri litans. Anima redux æquo animo ferre debet importunos hos pruritus, vt pœnam criminis antea perpetrati. Nimirum in pœnitentiæ argumentum eſt æquum animum inuitum pati, quod pruriente libidine ſæpiùs adamauit. Ne tamen aliquod patiatur anima deliquium pertæſa fæces Veneris æſtuantis, hoc recolat, Sacramentum pœnitentiæ alligaſſe Satanam, cui hoc tantùm conceditur, vt latret, ac proinde eos ſponte morderi, qui impingunt in fauces carnificiori canis, nullamque ſic habere querelarum anſam, ſi peccant corpore titillante. Auguſtinus mihi ſuffragatur ita fatus: *Nemo poteſt intrare in domum fortis, & vaſa eius diripere, niſi prius alligauerit fortem; venit ergo Chriſtus, & alligauit diabolum, ſed dicet aliquis, ſi alligatus eſt, quare adhuc tantum præualet? verum eſt, fratres, quia multum præualet, ſed tepidis, & negligentibus, & Deum in veritate non timentibus dominatur; alligatus eſt enim tanquam innexus canis catenis, & neminem poteſt mordere, niſi illum, qui ſe ei mortifera ſecuritate coniunxerit. Iam videte, quam ſtultus ſit ille, quem canis in catena poſitus mordet: tu te illi per voluptates & cupiditates ſæculi noli coniungere, & ille ad te non præſumit accedere: latrare poteſt, ſollicitare poteſt; mordere omnino non poteſt, niſi volentem: non enim cogendo ſed ſuadendo nocet, nec extorquet à nobis conſenſum, ſed petit.*

Tentationes quædam periculoſæ. Quare obſcœnæ tentationes animum ſæpè multum pulſent. Pœnitentia dæmonem alligat.

Vitio tectum noſtro dæmon præualet in nos. Aug. ſer. 197. de tempore. Dæmonis impotentia in animas generoſas.

Si verò pruritus ille obſcœnus vexat animam, magnis abundè donibus gratiæ conſpicuam, nullis olim ſordidis actibus obnoxiam; profectò hic conflictus à Deo decernitur, vt anima conquirat inde humilitatis locuples argumentum. Experta namque affricare ſibi indecori appetitus illecebras, deponit altos animos; quos conceperat ex probatæ caſtitatis opinione. Ita Deus conſuluit Paulo, ne ſuprà hominem aſſurgeret memor ſe fuiſſe ſocium Angelorum. Audiendus in eo themate Auguſtinus ita fatus: *Apoſtolo Paulo non*

Tentatio humilitatis eſt argumentum viris ſanctis.

Aug. ſer. 3 de verbis Apoſtoli.

deerat

deerat tentatio, qui dicebat: Nè magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis mea Angelus Satana, qui me colaphizet. Ne extollas, inquit, datus eſt mihi ſtimulus carnis mea Angelus Satana. O venenum, quod non curatur niſi veneno! Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, Angelus Satana, qui me colaphizet. Caput cædebatur, ne caput extolleretur: O antidotum, quaſi quod de ſerpente conficitur, & propterea theriacum nuncupatur! Quod ait Apoſtolus: Propter hoc ter Dominum rogaui, vt auferret eum à me; vbi eſt, adhuc te loquente dicam, ecce adſum? Nonne cùm ter Dominum rogaret, & ipſe dicebat: Sed tu Domine vſquequo? Sed numquid quia differebat, inde non aderat, & falſum erat: Adhuc te loquente dicam, ecce adſum? Quid enim medicus, quando dat quod deſideras adeſt, quando ſecat non adeſt? Nonne ſub medici ferramento clamas, vt parcat? Et quia magis adeſt, magis ſecat?

Vanitas eſt venenum, quod alio veneno curatur.

Iſa. 58.

Ita ſanè adſtat Chriſtus viris ſanctis, ſuo influxu eorum agones obfirmans; adſunt & Angeli, animos addentes hominibus, quos ſtrenuos adiuuant in palæſtra. Non indignit Chriſtus eorum obſequio, ſed paſſus eſt eos miniſtrantes, vt inde colligerent homines, certantibus legitimè imminere coronas congruas agoni fortiter exantlato. Si ergo triumphorum nos amor tenet, ſi qua palmarum nos cupido tangit, accingamus nos ad omnia diaboli tentamenta validè perferenda. Paræneſis hæc Bernardi proderit meditata. *Quid trepidas, cui aſſiſtunt Angeli à latere, quem dux belli Chriſtus præibit ſuos animans ad victoriam, & dicens: Confidite, ego vici mundum. Si Chriſtus pro nobis, quis contra nos? Securus potes pugnare, vbi ſecurus es de victoria. O verè tuta pro Chriſto & cum Chriſto pugna, in qua nec vulneratus, nec proſtratus, nec conculcatus, nec millies, ſi fieri poſſit occiſus fraudaberis à victoria, tantum ne fugias; ſola cauſa, qua perdere poſſis victoriam, fuga eſt: fugiendo potes illam amittere, moriendo non potes, & beatus ſi pugnando moriaris, quia mortuus mox coronaberis.* Hæc maneant alta mente repoſta.

Angeli adſtant hominibus validè pugnantibus in dæmones.

Egregia Bernardi hortatio ad ferendas validè tentationes.

Bern. epiſt. ad Robertũ.

MORALIS.

EXPOSITIO EVANGELII, PROXIME LITERALITER EXPENSI.

EVANGELIVM

SECTVM IN TOT NVMEROS, QVOT ſunt propoſitiones diſcuſſæ in ordine ad mores excolendos.

Matth. 4.

I. DVCTVS eſt IESVS à Spiritu.
II. In deſertum vt tentaretur à diabolo.
III. Et cùm ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta
noctibus, poſtea eſuriit. Et accedens tentator dixit ei: Si Filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. Qui reſpondens dixit ei.
IV. Scriptum eſt: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei.
V. Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eùm ſuper pinnaculum templi, & dixit ei: Si Filius Dei es, mitte te deorſum. Scriptum eſt enim: Quia Angelis ſuis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi IESVS: Rurſum ſcriptum eſt: Non tentabis Dominum Deum tuum.
VI. Iterum aſſumpſit eum diabolus in montem excelſum valde, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me. Tunc dixit ei IESVS. Vade Satana: Scriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Tunc reliquit eum diabolus.
VII. Et ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

SENSVS

SENSVS MORALIS, IN QVO ENVCLEANDO ludunt omnes ſcientiæ.

I. VT bonis auibus olim præcedebant Imperatores ad bellum, ita Chriſtus ſe accinxit ad certamen cum dæmone, columba, id eſt Spiritu Sancto deſuper apparente, ſuo exemplo nos erudiens, nihil audendum Deo inconſulto.

II. Quo propoſito, animus ſe debet expedire à nexibus, qui eam remorantur egregia facinora meditantem. Inco argumento prodeſt ſolitudo, vtpotè conſcribens libellum repudij omnibus illecebris, quibus animatitillatur.

III. Sed eſto ſeceſſus ille animum accingat ad prælium cum Angelo ſuſurrone, qui externis ſæculi rebus vtitur vt remoris ſalutis noſtræ iniuriis, alia ſupereſt cautela potior, interna remouens impedimenta; videlicet ieiunium, ponens modum laſciuienti pruritui corporis inſurgentis.

IV. Hac ſupellectile armatus homo, diuinis aſſueſcens; & recolens quàm ſit ingloriam litare ventri, quemadmodum ſuos adipoſi, non annuit gulæ, volenti animum dapibus ineſcare. Quippe qui recolit incommoda, quæ recenſet Scriptura ſacra effluxiſſe à ventris ingluuie, ille abundè verbo Dei paſtus faſtidit eſcas, communes nobis & beſtiis, vt annona cælicâ ſaginetur.

V. Non ideo tamen confectum eſt bellum, quia benè ceſſit homini victoria de ventre importuno, anhelante cibos. Admonet alium artem hoſtis induſtrius ad ſubtiles inſidias homini prætexendas. Nimirum homini victori inſpirat afflatum aura popularis, vt qui gulam vicit, ille ab inani gloria ſuperetur. Hanc dæmonis aſtutiam declinat animus memor ſuæ infirmitatis, in Deum refundens quidquid fortiter enixa eſt, Domino cælitus influente.

VI. Iterato certamine ſauciatus dæmon, ſuas omnes colligit vires, vt tertio inſultu præualeat. Idcircò aduertens, animam Deo dignam non capi vilibus, totam ſæculi pompam ingerit ei, vt eius cupidine capta, opibus inhians, dæmoni mancipetur. In eo locuplete rerum omnium apparatu, ſtrenuus Chriſti athleta ſubodorans diaboli technas, flocci pendit opes illas, diuiora verſans animo, ſcilicet regnum Dei cui dumtaxat militando; vota ſua omnia conſecrauit.

VII. His artibus & eo Marte fractus hoſtis ille acerbus hominum, cedit inglorius, non ſuſtinens Satellitium Angelorum, qui victorem hominem ſtipant; eius facta ardua coronantes.

SENSVS MORALIS.

Chriſtus à Spiritu Sancto actus in deſertum, ſuo ſchemate repugnandi erudiit homines, quantum induſtria ſint omnia dæmonum ſpicula retundenda.

In hæc verba.

Ieſus ductus eſt in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.

SECTIO I.

PRÆFATIO.

ACHab Rex Iſraël, ſuopte ingenio, & renitente Propheta Domini, ſe accinxit ad bellum indicendum Regi Syriæ, ob vſurpatam ciuitatem locupletiſſimam Ramoth Galaad. Credidit Achab, eſſe de re ſua, vrbem ſui iuris repetere, quidquid ſecus Michæas vates auribus inſonaret. Itaque malis auibus inſtruxit aciem Rex incurius ſuperni conſilij, ſuo tantùm dictamini credens. Sed ne daret locum hoſti, exuit regias veſtes, & communibus indutus eſt; arbitratus eâ induſtriâ ſe fore inuium hoſti, qui in ſolius Regis Achab perniciem conſpirarat. Ecce ſeriem hiſtoriæ. *Rex Iſraël mutauit habitum ſuum, & ingreſſus eſt bellum. Rex autem Syriæ præceperat Principibus curruum triginta duobus, dicens: Non pugnabitis contra minorem & maiorem quempiam; niſi contra Regem Iſraël ſolum.* Non ceſſit ad arbitrium Achab cautela eius: quippè ingraueſcente prælio, ſpiculo lethali transfixus eſt, vt explicat iſte ſacer textus. *Vir quidam tetendit arcum, in incertum ſagittam dirigens, & caſu percuſſit Regem Iſraël inter pulmonem & ſtomachum.* Longè melius Chriſto ceſſit prælium, quod iniit cum dæmone. Namque is expeditus Athleta, ductore Spiritu Sancto, dæmonem aggreſſus eſt, communibus armis vſus, & diſſimulato diuinitatis habitu; quia diabolum latuit. Primò congreſſu, hoſtis æmulus Chriſti telum intorſit in ſtomachum eius, de gula eum ſollicitans, hac mala ſuada oratione: *Dic vt lapides iſti panes fiant.* Secundo impetu caput adortus eſt, Chriſtum de vanitate ſollicitans, dicens affore Angelos præſtò ei ſi ſe in præceps ageret. Eluſis à Domino duobus his ictibus, in tertio conflictu ſerpens ille antiquus totum virus ſuum euomuit. Nempè vt victorem hactenus æmulum ſuum proſterneret, cordi eius inſtillare voluit concupiſcentiam rerum infimarum. *Oſtendit ei omnia regna mundi & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me.* Inuictus athleta hoc etiam conamine fregit hoſtis ſui vires omnes, homines plenè erudiens, qua cautela ſeſe debeant accingere ad prælium contra impium ſuſurronem.

Achab Deo renuente bellum indicit,

3. Reg. 22. Achab veſtes regias deponit in prælio.

Quo apparatu Chriſtus ſe aptarit ad prælium in dæmonē.

Matth. 4.

Vt illa liquidior ſit inſtructio, totam hanc hiſtoriam vna ferè ſectione concludam. Prima pars aperiet; qua cautela ſit ineundum certamen cum hoc callido hominum hoſte. Altera pars explicabit; quomodo ingraueſcente prælio, ſit nequiſſimo illi Angelo reſiſtendum.

Tota hiſtoria tentationis Chriſti vnica ſectione comprehenſa, cuius duæ partes, varias diſcutiunt propoſitiones morales.

Vtraque

Vtraque pars tres propoſitiones diſcutiet moraliter, quibus ſex numero, decurret totius Euangelij moralis expoſitio.

SENSVS MORALIS.

PRIMA PARS SECTIONIS.

De cautelis obſeruandis ad tentationem.

PRIMA PROPOSITIO.

Nihil omnino auſpicandum Deo inconſulto.

ARTICVLVS I.

EX THEOLOGIA.

Hercules ne quidem contra duos. *Plato in Phædone.*

VEtus hoc adagium increbruit, ſcilicet neque Herculem ſufficere contra duos. Prouerbio anſam dedit Plato in Phædone ita fatus: Ἀλλὰ πρὸς δύο οὐδ' Ἡρακλῆς λέγεται οἷός τε εἶναι. Id eſt. *Sed nequidem contra duos Hercules dicitur ſuffeciſſe.* Quippiam ſimile effutiit Homerus hoc verſu.

Homerus Odyſſea.

——χαλεπὸν γὰρ ἐρυκακέειν ἕνα πολλούς

Difficile ac durum eſt, vnum compeſcere multos.

Homo ex ſe ſolo impar eſt tentationibus validis. *Ex THEOLOGIA.* *Tho. 1. 2. qu. 109. art. 8.*

Non ergo debet homo temerè in certamen deſcendere contra tres validiſſimos hoſtes, diabolum, mundum, & carnem, cùm vix ſufficiat ad moculam vnius æmuli ferre impetus irruentes, ſi validi ſint, quod vt fiat palàm, conſulenda eſt Theologia. Sacra hæc diſciplina docet, hominem poſſe bifariàm conſiderari, ſcilicet in ſtatu naturæ integræ, aut in iniqua ſorte naturæ corruptæ: in ſtatu naturæ integræ Theologiæ genius Thomas ait, hominem ſine gratia habituali potuiſſe vitare peccata mortalia: quia peccare nihil aliud eſt quàm recedere ab eo quod naturæ conſonum eſt: vnde vt vnumquodque ſine gratia habituali naturæ ductum ſequitur, potuit homo citra influxum illius gratiæ agere iuxta indolem ſibi à Deo præſtitutam, quæ dum integra fuit, ſi peccaſſet, profectò à præfixo ſibi ordine deuiaſſet. Sed eſto hæc doctrina ſit Catholica; ipſe tamen S. Thomas pro comperto habet, hominem adhuc in eo ſtatu indiguiſſe ſpeciali auxilio Dei conſeruantis ſingula quæque in ſtatu, quem ſortita ſunt. Si verò res eſt de homine in ſtatu naturæ corruptæ, Theologiæ toti in confeſſo eſt, hominem indigere gratia habituali ſeruante naturam, ad hoc vt omnino non peccet: hæc autem animæ cura fit ſecundùm mentem adhærentem fini ſuo vltimo, licèt carnalis appetitus nondum ſit nactus repurgium ſuum. Paulus expertus has reliquias naturæ ſauciatæ, ſed reducis, has querulas miſit voces: *Ego ipſe mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati.* In hoc ſtatu naturæ reparatæ, gratiæ habitualis obſequio poteſt homo vitare omnia peccata mortalia, quæ in ratione conſiſtunt, quatenus hominem abſtrahunt à Deo rerum omnium fine. Non poteſt autem vitare catenatim omnia peccata venialia, propter corruptionem inferioris appetitus ſenſualitatis, quia dum ratio vni motui compeſcendo inuigilat, alij inſurgunt, qui eam incautam præpediunt, ſine vllo tamen lethali diſcrimine, animæ, vltimo ſuo fini fortiter adhærentis.

Quomodo homo poſſit vitare peccata mortalia.

Rom. 7.

Homo nequit omnia ſimul vitare peccata venialia.

Nota, naturam ſanatam medicamine gratiæ habitualis non indigere quidem alia gratia habituali, vt declinet peccatum aliquod mortale; ſed eſſe indigam auxilij alicuius diuini impellentis animam ad vtendum gratia illa, cuius beneficio ratio ſuo fini iugiter adhæreſcit. Diſcurſus ille Theologicus ſenſim animæ noſtræ ingerit veritatem propoſitionis præfixæ iſti articulo, ſcilicet; Nihil omnino auſpicandum Deo inconſulto. Etenim, cùm de tentatione valida agitur, vel anima eſt in ſtatu gratiæ habitualis, vel non. Si Deo miſerante gratia in eam influxit, indiget adhuc præfato Dei auxilio, cuius mentionem feci, ne in vacuum gratia Dei videatur illapſa menti, Deo iugiter obſequenti. Sicque ſtat viridica noſtra propoſitio, Deum eſſe conſulendum, ſi quando agitur de re perardua, vt eſt conflictus cum dæmone, cuius præcipuum intentum eſt, vt menti illudat, eamque ſic diuellat ab vltimo fine ſuo, & proinde inducat in præceps. Quòd ſi anima patiatur gratiæ deliquium, maiora eam argumenta ſollicitant ad Deum demerendum, cùm grauis inſtat tentatio Dæmone ſæuiente. Nimirum ratione diuulſa ab vltimo fine ſuo, & obſequente ſenſuum illecebris, non habet homo, quo pacto eludat validum ſuſurrum diaboli prætendentis ſpecioſa obiecta, quibus aſſolet illudere peccatori. Ne ergo cogatur homo herbam porrigere congreſſurus cum dæmone, aſſueſcat Dei obſequio, animumque inducat procul à libidine delinquendi, ne ſtabulante peccato præcordiis animæ, ea ſit expers gratiæ, & contra inſultus Angeli refugæ penitus imbecilla.

Anima nequit ſine ſpeciali Dei auxilio reſiſtere peccatis.

Homo in peccato nequit reſiſtere validæ tentationi.

Peccatum rationem abſtrahit ab vltimo fine ſuo.

Eo fine proderit habere familiares hos verſus Pſaltis, ingruente tentatione: *Adiutorium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cælum & terram. Hi in curribus & hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei noſtri inuocabimus. Leuaui oculos meos in montes; vnde veniet auxilium meum. Auxilium meum à Domino qui fecit cælum & terram.* Si verò inſurgat grauior æſtus tentationum, erunt vſurpandæ voces Regis Ezechiæ ſuccumbentis infirmitati. *Attenuati ſunt oculi mei ſuſpicientes in excelſum. Domine vim patior, reſponde pro me.* Erit & tempeſtiua Petri oratio pelago æſtuante: *Domine ſaluum me fac.* Tantique momenti eſt ille recurſus ad Deum ante conflictum cum dæmone, vt ipſe mox laudatus Petrus profligatus fuerit turpiter à diabolo, factus deſertor Chriſti, quia præmonitus à Domino de tentatione inſtante, nimium credidit ſibi, parum ſollicitus de Dei auxilio depoſcendo. Vnde qui ſolus ambitioſo eloquio præfatus eſt, ſe paratum oppetere mortem ad tuenda iura Domini ſui, ſolus turpiter aufugit factus tranſfuga, aliis Chriſtum minimè negantibus. Petri itaque diſpendio cautiores facti imminente tentatione, Deo commendemus agones noſtros, ne malè nobis conſcij, noſtro vitio ſuccumbamus.

Pſal. 123. *Pſalm. 19.* *Pſal. 120.* *Orationes iaculatoriæ vſurpandæ in tentatione.* *Matth. 14.*

Petrus quare Dominum negarit. *Tentationi ſuccumbunt illi qui ſunt incurij opē Dei reclamare.*

***

SENSVS

SENSVS MORALIS.

Abſque iugi Dei influxu animas vegetante, homo impar eſt certaminis cum dæmone.

In hæc verba:

Ductus eſt IESVS *in deſertum à Spiritu.*

ARTICVLVS II.

Ex Philosophia.

Antæus quis. *Plut. in Sertorio. Euſebius in chro.* Antæus terræ attactu factus vegetior. Attactu terræ peccatum præualet in homines.

ANtæus vir Lybicus adeò procera mole aſſurrexit, vt ad quadraginta cubitos excreuerit, ideoque dictus Neptuni & Terræ filius, quaſi aqua & tellus abundè ſuas dotes cõtulerint ad compingendum corpus eius, quod gigantæâ craſſitie repertum eſt à Sertorio poſt multos annos ab eius nece, vt meminere Plutarchus, & Euſebius. Obæſo huic homini terra parens ita fuit propitia, vt ſuo attactu feſſa Antæi membra recrearit. Vnde Antæo decumbere pronum, erat & ſolamen, & virium maximum incrementum; quod vt aduertit Hercules congreſſus cum Antæo ſingulari certamine, hominem hunc terra ſatum ſuſtulit in aëra, ne terræ commercio vegetior exiſteret; ſicque latum in ſublime compreſſit arctè & fortiter amplexatum. Genuina ſanè hæc eſt idea hominis in ſtatu naturæ corruptæ: is nimirum conceptus in peccatis & veluti è limo compactus, è terra accepit vires ad animum proſternendum: quoties enim homo terræ litat, Veneri & Baccho addictus, lethales illæ telluris illecebræ magnum corpori robur adiiciunt in animæ perniciem, quæ corporis mole oppreſſa deorſum vergit. Ne ergo contactu terræ caro præualeat in animam, homo ſuos omnes neruos eò dirigat, vt caro à terrenis penitus abſtrahatur. Fiet autem illa carnis à terrena diuulſio, ſi anima ad Deum aſſurgat: illâ induſtriâ caro poteſt comprimi. Itaque hac cautela ſibi conſulat homo congreſſurus cum dæmone; prælium auſpicetur, Deum demerendo iugi obſequio, & præſertim emendicando precibus eius opem, qua duntaxat influente anima vegetatur; vt & feriante influxu Dei, caro faceſſet negotium importunum.

Corpus quomodo præualeat in animam.

Corpus quomodo cedat animæ.

Ex Philosophia. *Arist. l. 3. Ethic. c. 8.* Corruptio naturæ iniquus habitus eſt.

Quanti verò momenti ſit, Deum habere adiutorem in bello nobis indicto à ſuſurrone Angelo, diſce hoc diſcurſu Philoſophico. Quilibet habitus altè inſidens animæ, illam validè inclinat ad exercendos actus congruos illi habitui, ita vt quandoque anima non præmeditatos actus eliciat habitu præualente, iuxta illud Ariſtotelis eloquium: *In repentinis agimus ex habitu præexiſtente.* Quò autem tenacior erit habitus, & fortiora habebit argumenta proſiliendi foras; eò etiam faciliùs erumpet, anima etiam non aduertente quid agat, & præcipuè obiecto aliquo pelliciente animam deforis applicato. Cùm ergo naturæ corruptio ſit iniquus habitus, vtique nobis inolitus à teneris vnguiculis, & huius habitus indoles ea ſit, vt hominem inclinet ad omnes ſenſuum cupedias, homo validè raptatur ad omnia, quæ titillant ſenſus: imò nemine tentante homo malè ſuada carne quaſi inuitus ad ſordida prouocatur. Et licèt penes animam ſit, rationis obſequio compeſcere appetitus importuni motus; ſi tamen gratia Dei non influat, proculdubio repentinus validæ tentationis æſtus animam abripiet, & inducet ad peccandum; nam vt illa corruptio peruacat totum corpus; ſenſus omnes peruij ſunt peccato, ſicque anima vndique perfluens, effundetur in ſenſuum illecebras. Ne igitur illa corruptio habitualis homini, ſtans à partibus Angeli refugæ, ſit lethalis animæ, operæpretium eſt Deum adſciſcere in auxilium ſuum: etenim in Phyſicis omnes corporum motus cientur à primo mobili rapiente inferiores cœlos; ita & in moralibus anima moueri nequit, niſi perculſa à Deo, & maximè cùm agitur de diſcrimine cum diabolis fortiter ineundo.

Corruptio naturæ quàm importunè hominem ſollicitet ad peccandum.

Quomodo occurrendũ ingruenti tentationi.

Itaque hoc propoſitum tenax eſto illi qui non vult ſuccũbere tentatori, ſcilicet adeò iungi ſupremo rerum omnium fini Deo, vt iuxta propoſitionem, quam expendo, nihil planè eo inconſulto fiat. Sicut enim in ſpeculatiuis, ille nequit errare, qui non deuiat à primis principiis; ita & in practicis, ille, qui ſupremum rerum omnium finem ſibi præſtituit, non facilè ab eo recedet, quidquid animæ obiiciat dæmon prætendens corpori placentia. Sed quia præter gratiam habitualem notatam illa firma adhæſione, neceſſarium eſt adhuc diuinum auxilium, ſeu motio percellens animam, hoc inculco, Deum præcipuè in procinctu, & ingrueſcente tentatione, eſſe ſæpius inuocandum. In ea praxi præit nobis Eccleſia, auſpicata ſuas horas canonicas hoc verſu: *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me feſtina.* Si cunctetur Deus explicare ſuam opem, ignauiâ fortè noſtrâ remorante gratiarum eius influxum, conduceret ex eodem Pſalmo identidem repetere ſubiectos verſus iſtos: *Confundantur, & reuereantur, qui quærunt animam meam. Auertantur retrorſum, & erubeſcant, qui volunt mihi mala. Ego verò egenus, & pauper ſum, Deus adiuua me. Adiutor meus, & liberator meus es tu, Domine ne moreris.*

Eccleſia ſuas horas canonicas quare auſpicetur ab hoc verſu, Deus in adiutoriũ &c. *Pſal. 69.*

Ibidem.

SENSVS MORALIS.

Feriante Dei influxu, anima de ſe nequit diabolo reſiſtere.

In hæc verba:

Ductus eſt IESVS *à Spiritu in deſertum.*

ARTICVLVS III.

Ex Medicorvm Disciplina.

Animæ ſtatus quis ſit Deo non influente.

SCaturiente fonte, canales pleni deducunt aquas in arua, quæ beneficio roris huius in gramina luxuriant: ſed ſi fons aliò diuertit, arent tubi, & exſiccatis alueis campi marcidi contabeſcunt. Hunc rerum ſtatum æmulatur homo mundi compendium; quandiù enim Deus omnium bonorum fons in animam influit, illa omnium virtutum floribus vernat: at ſecus feriante Dei influxu, anima marcet, nullumque alium prouentum quàm ſpinarum facit, vtpotè vitiis hiſpida, & inculta. Arente namque humore, quo anima velut opima recreabatur, non habet vnde virens & vegeta floreat, & diteſcat. Familiaris eſt in eo argumento apoplexiæ deſcriptio. Ea ægritudo omnem motum corpori adimit & ſenſum, quia ſpiritus animales oriundi à capite, non diffunduntur in inferiora membra. In eam perniciem incurrit

Quis ſit effectus apoplexiæ.

Anima quãdo ſit impotens.

anima, quando caput omnium rerum Deus non influit in hominem. Is nempè infelix homo quaſi motus expers patet inſidiis diaboli, non valens repugnare pro maieſtate certaminis: vt enim in apoplexia, intercepto ſpiritu animali, nequeunt nerui ſuas exerere functiones, collapſo motu; ita nec quidquam valet anima, quam non recreat ille Spiritus, qui duxit Chriſtum in deſertum.

Ex re medica. Quid ſit apoplexia, & quomodo fiat.

Ne autem videat imponere imperitis iſta ſimilitudine petita à re Medica, audiendus eſt Fernelius, nulli Medicorum ſecundus. Sic ille: *Apoplexia eſt repentina motus & ſenſus omniſque animalis functionis priuatio. Hac quippè perculſus nullis ferè mali indiciis præcurrentibus totus repentè quaſi attonitus concidit: atque ſi acerbum malum eſt iacet fixis oculis ſine ſenſu, ſine motu, ſine mente, ſola reſpiratione à mortuo diſſidens. Huius cauſa in cerebro conſiſtit, omnis motus atque ſenſus communi principio. Ea autem eſt craſſior frigidiorque pituita, neque enim à ſanguine, neque à melancholia hanc gigni veriſimile eſt, etiamſi toto corpore exuperent. Atque frigidior pituita licèt ſit proprium cerebri excrementum;*

Fern. l. 3. pathol. c. 3.

dum tamen affatim & vniuersè omnes eius ventriculos implet, aut dum minimum quiddam retis admirabilis arterias, per quas ſpiritus ex corde in cerebri ſinus influit, repentè obſtruit aut coarctat, apoplexiam infert. Tum quippe ſinus influente ſpiritu destituti, nihil deinceps ſuppeditare poſſunt ſenſuumque motuumque neruis, moxque neceſſe eſt animal collabatur, ac ſi eius carotides arteriæ interciperentur vinculo. Quibus caput graue frequenti ſopore tentatur, & corpus omne pigreſcit inertiuſque euadit, & oculi tenebris offunduntur. Hæc ille.

Apoplexiæ incommoda, & cauſæ.

Quare apoplexia omnẽ motum adimat.

Audis, neceſſe animal collabi, capite non dignante membra ſpiritibus, qui conducunt & ad motum, & ad ſenſum. Hippocrates Medicorum ſummus adiicit, huiuſmodi homines apoplecticos ægrè reſpirare, & hoc reſpirationis deliquium prouocare ſudatiunculam, quam cita mors excipit. Quare autem ægrè reſpirent apoplectici, facilè eſt dignoſcere: nimirum reſpiratio liberalis prærequirit integrum motum neruorum, quos natura inſeruit muſculis ad reſpirationem. Sed apoplexiæ genius ille eſt, vt omnibus neruis adimat motum ſpiritu intercepto, quo omnes etiam neruuli recreantur. Nequit ergo reſpirare homo decumbens apoplexiâ, niſi quantùm ſatis eſt ad viuendum vno aut altero die. Præfatus autem ſudor eſt index naturæ fatiſcentis, cui inſtat mors ineuitabilis, ipſo Hippocrate dicente mortis ſententiam in eos, qui damnati ſunt ad illam iniquam ſortem. Ecce prænotionem oraculi Medicorum. Ἐν τοῖσιν ἀποπληκτικοῖσιν, ἐπὶ δυσφορίῃ τοῦ πνεύματος ἱδρὼς ἐπιγενόμενος θανάσιμον. Id eſt. *In apoplecticis a ſpiritus anguſtia ſudor proruptus, mortem ſubeſſe oſtendit.* Ita quos deſerit Spiritus Sanctus, mors cita excipit, vt & ægrè reſpirant omnes, in quos non influit ille viuificus ſpiritus. Ad minimum cum diabolo congreſſum ſudant, & animis cadunt, facti ſuis hoſtibus impares.

Apoplexia reſpirationem adimit facilem.

Hippoc. l. 2. Coac. c. 23. prœn. 4.

Spirituum interceptio in apoplexia quàm lethalis.

Itaque ſatagat homo procurare ſibi liberalem illum affluxum ſpirituum, qui diffluunt à capite Eccleſiæ, id eſt, à Chriſto, quo influente vegetì ſunt omnes animæ motus, & ſenſus. Anima namque Deo afflata ſapit ea quæ ſunt cœli; at animalis homo abiurato Dei obſequio, non ſapit ea quæ ſunt ſpiritus, ac proinde iacens in ſpurciſſimo vitiorum cœno nequit moueri ad ardua: eamobrem ingruente aliquo conflictu cum dæmone, mundo, & carne, anima lethali ſpiculo configitur, hoc destituta flamine ſalutari.

SENSVS MORALIS.

Vt vitiis bellum vtiliter indicatur, à Deo petenda ſunt auſpicia votis anhelis.

In hæc verba:

Ductus eſt IESVS *à Spiritu in deſertum.*

ARTICVLVS IV.

EX ANTIQVITATE PLVRIVM NATIONVM, ET EX VTROQVE IVRE.

QVò grauius imminet periculum, eò etiam cautela maior adhibenda: ſi ergo homo in maius diſcrimen incurrit, pugnæ aleam tentans in vitia, quàm contra homines decertando; nonne etiam eſt potior cura adhibenda, ne ſuccumbat anima, vndique vitiis impetita? In eo præliandi ſchemate, quo anima vitiis eſt bellum indictura, placet ille ritus olim inolitus pleriſque Gentibus, quibus hoc in more fuit poſitum, vt prima belli auſpicia peterentur à Deo, eum demerendo ſacris, & congruis precibus eo fine fuſis, vt ſic Deo duce ſtaret victoria à partibus eorum, qui Deum votis pluribus inclinaſſent. Primi occurrunt Hebræi, quibus hoc familiare fuit, Deum conſulere, antequam experiri ancipitem belli ſortem. Eò alluſit Scriba ſacer, dicens Chriſtum fuiſſe ductum à Spiritu vt tentaretur à diabolo: quaſi diceret, Chriſtum ductore Deo, ſe aptaſſe ad bellum diabolis inferendum: Hunc morem auſpicandi bella à Deo, indubium eſt fluxiſſe ab Hebræis, vtpotè quibus prior Dei notitia affulſit. Nec coniectura inanis: quippè primo bello indicto Hebræis ab Amalec, Moyſes confecit hoc bellum, Deum deprecando, pluſque valuit ad ſtragem hoſtium iugis oratio Moyſis, quàm gladius vindex Ioſuë. Ecce tenorem hiſtoriæ. *Dixit Moyſes ad Ioſue: Elige viros, & egreſſus pugna contra Amalec; cras ego ſtabo in vertice collis, habens virgam Dei in manu mea. Fecit Ioſuë vt locutus erat Moyſes, & pugnauit contra Amalec. Moyſes autem, & Aaron, & Hur aſcenderunt ſuper verticem collis. Cumque leuaret Moyſes manus, vincebat Iſraël: ſin autem paululum remiſiſſet, ſuperabat Amalec, &c. Fugauitque Ioſue Amalec, & populum eius in ore gladij.* Adeoque fuit tenax huius instituti Gens Hebræa, vt Samuele longiores nectente moras, Rex ipſe Saül vſurparet ſacerdotis officium, offerens holocauſtum, ne Deo inconſulto bellum gereret contra Philiſtæos. Sic ille facinori ſuo quæſiit argumentum, vt occurreret Samuëli increpanti: *Quia vidi quod populus dilaberetur à me, & tu non veneras iuxta placitos dies, porrò Philiſtiim congregati fuerant in Machmas: Dixi, Nunc deſcendent Philiſtiim ad me in Galgala, & faciem Domini non placaui. Neceſſitate compulſus obtuli holocauſtum.*

Vnde fluxerit mos auſpicãdi bella à Deo.

Moyſes aſſuetus conſulere Deum in re graui.

Ex antiqvitate plvrivm natsonvm.

Exod. 17.

1. Reg. 13.

Hebræorum mos inuocandi Deum ante conflictum.

Dauid ſæpiùs ad fœderis arcam excepit oracula, vt Deo annuente prælia committeret: & quamuis Ioſaphat Rex Iuda intima neceſſitudine obſtringeretur

Ioſaphat Rex Iuda Deo inconſulto non vult pugnare.

ſtringeretur Regi Iſraël Achab, cui ſe ſuaque omnia deuouerat; tamen ſuſpectam habens impietatem Achab, qui numeroſum exercitum conſcripſerat, vt oppugnaret Ramoth Galaad, noluit ei iungi, quin Deum conſuluiſſet, vt veteris inſtituti ſe obſeruantiſſimum oſtenderet. Ecce Synopſim hiſtoriæ. *Achab dixit ad Ioſaphat: Veniesne mecum ad prælianduum in Ramoth Galaad? Dixitque Ioſaphat ad Regem Iſrael: Sicut ego ſum, ita & tu, populus meus, & populus tuus vnum ſunt, & equites mei, equites tui. Dixitque Ioſaphat ad Regem Iſrael: Quære, oro te, hodie ſermonem Domini.* Fuiſſe & hunc ritum Ammonitarum, erigere aras ante prælium, liquet ex hiſtoria pſeudoProphetæ Balaam, qui placiturus Balac Regi Madian vt malediceret Iſraëli, ſic eum affatus eſt: *Ædifica mihi hic ſeptem aras, & para totidem vitulos, eiuſdemque numeri arietes.* Scythæ arbitrati quidpiam diuinum gladiis inſidere, gladios adorabant, ita vt exerentes gladios nihil ſuo Deo inconſulto agerent. Hinc Scytharum morem meminere Herodotus, Lucianus, & Arnobius. Si fideles Chriſtiani familiarem vſum habent precum, & his velut iaculis dæmones petunt & vitia, non pugnabunt Deo inconſulto; illis enim orare, & ſpicula intorquere, perinde erit.

3 Reg 22. Diuerſarum nationum ritus ante bellum. *Num. 23.* Gladij adorati. *Herod. lib. 4. Lucianus in Ioue Trag. Arnobius l. 5. contra Gētes.*

Solenne fuit pleriſque Gentibus, facere ſacra Marti, vt eum ſibi facerent propitium. Perſæ vt victima idonea, equo litabant Marti, arbitrati equum Martiali indolę præpollerę, vt aduerterunt, Strabo, Plutarchus, Feſtus Pompeius, & Ouidius. Eidem Marti à Caribus canes fuere immolati, & à Scythis aſini, vt commemorat Arnobius. Fortè vt in aſino occiſo proponerent omnem deponere pigritiam, & in cane mactato notarent, bella non confici latrando, ſed in hoſtes fortiter inſurgendo. Romani quibus maxima fuit olim religio delirare cum cæteris Gentibus; vt Martem conducerent, tria hæc animalia, ſuem, ouem, & taurum, circum caſtra ter agebant, & demum toto ſpectante exercitu Marti immolabant, rati congruè illo piaculo agmina perluſtrari. Huius delirij mentionem facit Liuius. Bellonæ Sacerdotes, vt militum ſanguini parcerent, ſuo cruore rubentes, ſanguinem ſuum fundebant gladiis ſponte eductum, vt notat Lactantius, cui præierat Lucanus, ita fatus.

Strabo l. 3. Plut. probl. cap. 97. Feſtus Pomp. l. 5. & 13. Ouid. lib. 1. Faſtor. Arnob l. 4. contra Gētes. Liu. l. decadis 3. Bellonæ ſacerdotum ritus.

Diráque per populum Cumanæ carmina vatis
Vulgantur, tum quos ſectis Bellona lacertis
Sæua mouet.

Lucan. l. 1. Commodus Imperator inſtaurat ſacra Bellonæ.

Ex Ælio Lampridio, Commodus Imperator hūc ferè exoletum ritum inſtaurauit, cogens Bellonæ ſacerdotes ſeſe Marti fuſo ſanguine deuouere. Senecæ æuo vigebat illud inſtitutum vt ipſe eſt auctor, & Prudentium cenſorem habet ille mos ſæuus. Sic ille.

Ælius Lamprid. in vita Commodi. Seneca l. de vita beata. Prudentius in vita Rom. Martyris.

Cultrum in lacertos operit phanaticus,
Sectiſque matrem brachiis placat Deûm.

Homerus paſſim meminit, Græcos prouocaſſe Deos, vt ſtarent ab eorum partibus.

Hom. l. 7. Iliados.

Τοῖσι δὲ βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων
Ἄρσενα πενταέτηρον ὑπερμενεῖ Κρονίωνι
His autem bouem ſacrificauit Rex virorum Agamemnon.
Marem quinquennē, valde potenti Saturnidæ

Bellum quo ritu indictū à Romanis. *Feſtus Pomp. l. 1.*

Non eſt in eo argumento prætereundus celeberrimus ille ritus Romanis vſitatus ad bellum indicendum. Conſul magnâ coronâ ciuium ſtipatus ſe conferebat propè Bellonæ ædes, & inde haſta arrepta eam vibrabat quàm validè, hoc ſigno volens eſſe ratum omnibus bellum apertum, vt ait Feſtus Pompeius. Aliàs idem Conſul magnâ pompâ templum Iani recludebat, quaſi prouocaret Ianum, vt ipſis eſſet propitius. Meminit huius moris Virgilius:

Virgil. l. 7. Templum Iani quàm ſuperbum fuerit.

Sunt geminæ belli portæ, ſic nomine dicunt
Religione ſacræ, & ſæui formidine Martis:
Centum ærei claudunt vectes, æternaque ferri
Robora, nec cuſtos abſiſtit limine Ianus
Has vbi certa ſedet Patribus ſententia pugnæ,
Ipſe Quirinali trabea, cinctuque Gabino
Inſignis, reſerat ſtridentia limina Conſul,
Ipſe vocat pugnas, ſequitur tum cætera pubes

Oibatas Achæus celebris Olympionica. Egregia hiſtoria dicens quomodo victoria ſit comparāda.

Non erit abs re meminiſſe Achæos, qui mirantes ſe nullā reportaſſe coronam ex Olympia, poſt veterem victoriam Oibatæ celebris Olympionicæ, conſuluere oraculum, vt reſcirent, vnde toties ingloriè ex certamine receſſiſſent. Hoc accepere reſponſum; ſcilicet eis affore omnia proſpera, ſi ante diſcrimen ineundum ſacrificarent Oibatæ. Achæi geſſere morem dictis; nullamque iniere pugnam, quàm conſulto Oibata ſacris, in præmium obſequij. Primo congreſſu Soſtratus Achæus victor pronuntiatus eſt, cui multi demum Achæi adiecti ſunt victoriâ inſignes, qui ne grana accepta ab Oibata animis exciderent, non ſe, ſed Oibatam coronabant, vt fusè enarrat Pauſanias. Profectò arbitror multos Chriſtianos à diabolo grauiter ſauciari iaculis vitiorum, quia victorem diaboli Chriſtum non conſulunt humilibus votis. Quiſquis itaque ſe accingit ad pugnam vitiorum, is auſpicetur ab obſequio ſoſpitatoris noſtri, & eo aſpirante, ſi victoria ceſſerit pro votis, non cunctetur anima victrix imponere diadema Chriſto, vt quo influente congruè laureamur. Fas etiam fuerit priſcis Romanis recludere templum Iani ante pugnam, vt eo aperto liberior eſſet Ianus ad ſuppetias afferendas. Deus noſter nullis templorum anguſtiis concluditur, vbique proſtat eius auxilium, ſi vti par eſt Deum hunc beneficum adeamus.

Pauſanias in Achaicis. Victoriæ omnis ad Deum eſt referēda. Soſtrati victoris gratitudo in Deū. Chriſtianos quare vincat dæmon.

Ex Iure Ciuili. *Leg. 1. Cod. Qui militare poſſunt l. 12. cit. 34.*

Si verò quiſque pro arbitrio ſuo, & quaſi Deo inſalutato, ſeſe diſcrimini obiicit, bellum vitiis illaturus, rem incongruam facit immemor legis, quæ cauet, ne quis militare onus ſuſcipiat Principe inconſulto. Sic ſanxere Imperatores Seuerus & Antoninus. *Si militia nomen dare vultis, offerte vos his, qui probandi ius habent.* Eodem Iure ſerui cenſentur inhabiles militiæ, quamdiù iugum patiuntur ſeruitutis, liberumque eſt eorum dominis eos repetere in caſtris, & vt in tranſfugas animaduertere. Ita definit Imperator Iuſtinianus, iſta conſtitutione. *Super ſeruis qui poſtea ad quamdam militiam adſpirare tentauerint, vel ſcientibus, vel ignorantibus dominis, præcipimus, ſiquidem his ignorantibus eam meruerint, licere dominis competentem iudicem adire, & ſuam ignorantiam, eò quòd contrarium minimè probatur, oſtendere, eoque modo ſpoliatos eos militia in dominium ſuum trahere.* Si Ius hoc ciuile deducatur ad mores, nemo temerè ſe magnis debet obiicere periculis, quaſi facturus periculum virtutis ſuæ. Verbi gratiâ, nemo adire debet cauponas, & choreas, vt Venerem & Bacchum exterminet. Cautè omnia ſunt tentanda, & arduæ virtutis vſus aſſumendus, ſub diuinis auſpiciis, & conſultis eis, quos Deus huic oneri præfecit. Nimirum communicato conſilio cum præfecto animæ noſtræ, ſacerdote ſcilicet à confeſſionibus, non omnia

Non licet ſeruis militare. *Leg. 6. Cod. eodem l. & tit.* Seruos licet repetere ex caſtris ſi ad ea tranſfugerint.

Agricolæ ſunt inhabiles militiæ.

ſimul & ſemel vitia aggredienda ſunt, ſed in præparatione animi omnia quidem deteſtanda, vno tamen præpoſito, à quo præcipuè acriùs infeſtamur.

Leg. 3 eodem l. & tit. Cod.

Peccatum in affectu nos ineptos reddit militiæ Dei.

EX IVRE CANONICO.

Canone Niſi iſta bella. 23. qu. 1.

Rurſus, ſi alicuius iniqui habitus importunum patimur iugum, verbi gratiâ, ſi adhuc animo inſidet prauus affectus, vt libidinis, aut vindictæ; incaſſum damus nomen noſtrum militiæ Chriſtianæ: vno namque peccato vigente conſtringimur, & diaboli ſumus, Dei dominio ſponte noſtra turpiter abdicato. Imò quandoque anima ingenua, id eſt, excuſſo iugo lethalis peccati, ſi nimio rerum infimarum capitur affectu, non idonea eſt militiæ, ad quam Deus requirit animas expeditas. Poteſtque in eo thernate recenſeri lex Imperatorum Arcadij & Honorij hoc tenore lata. *Cura peruigili obſeruare debebis ſublimitas tua, ne coloni, vel ſaltuenſes, aut vltrò ſe offerentes, ad militiam ſuſcipiantur armatam.* Etenim is, quem rerum huius ſæculi quæpiam ſollicitat illecebra, non idoneus eſt ad ardua facinora fortiter exantlanda. A militia corporali poſſe peti argumenta conducentia ad militiam ſpiritualem, Canones ſancti clamant. In his hunc accipe. *Niſi bella iſta carnalia figuram bellorum ſpiritualium gererent, nunquam, vt opinor; Iudaicarum hiſtoriarum libri diſcipulis Chriſti, qui venit pacem docere, legendi in Eccleſiis fuiſſent ab Apoſtolis traditi. Quo enim eis bellorum proficeret iſta deſcriptio, quibus dicitur à* IESV: *Pacem meam do vobis; pacem meam relinquo vobis, & quibus per Apoſtolum iubetur; & dicitur: Non voſmetipſos vindicantes, ſed magis iniuriam accipite, & magis fraudem patimini. Vnde denique ſciens Apoſtolus nulla nobis iam vltra bella eſſe carnaliter peragenda, ſed animæ certamina contra ſpiritales aduerſarios deſudanda, velut magiſter militiæ præceptum dat militibus Chriſti, dicens: Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus aſtutias diaboli.* Adiice & hunc textum Canonicum. *Iuſtum eſt bellum, quod ex edicto geritur de rebus repetendis, aut propulſandorum hoſtium causâ. Iudex dictus quaſi ius dicens populo, ſiue quod iure diſceptat. Iurè autem diſceptare eſt iuſtè iudicare.* Conſule itaque Chriſtiane Deum, vt decernat tibi, & inſpiret quid magis congruat ad militiam animæ contra vitiorum irruentes catervas impigrè profitendam.

Bellum corporale, figura eſt belli ſpiritualis.

Canone Iuſti aſt 23. qu. 2.

Bellum quãdo ſit iuſtũ.

SENSVS MORALIS.

Auſpicatò fit, quidquid Deo conſulto fit.

In hæc verba:

Ductus eſt IESVS *à Spiritu in deſertum.*

ARTICVLVS V.

EX MATHEMATICA, ET EX VARIIS HISTORIIS.

Æqualitas linearum circuli, vnde ſit petenda. Quomodo omnes noſtræ actiones poſſint in æqualitate ſua conſiſtere.

DIcitur Archimedes inſudaſſe diù in indagine figuræ vnius, qua tandem deprehenſa iubilans exclamauit, εὕρηκα, εὕρηκα, id eſt, *inueni, inueni.* Ego iſto articulo locupletius arcanum verſo, petitum è fontibus Mathematicæ: videlicet qua ratione actiones noſtræ omnes ſeruare queant eumdem iuſtitiæ tenorem, ita vt ab æqualitate nec latum vnguem diſcedant. Res operoſa ſanè, & quæ vno duntaxat modo poteſt confici: eo nimirum, quem meminit Euclides, hanc vnam viam dicens eſſe ad faciendas omnes lineas æquales eiuſdem circuli, ſi à centro & non aliunde ducantur lineæ omnes. Vnde illæ lineæ omnes, ſi ſunt æquales, ſufficienter probant ſua æqualitate, ſe à centro ſuum ſumpſiſſe exordium. Sic ille: *Si intra circulum puncto ſignato, ab eo plures quàm duæ lineæ ductæ ad circumferentiam fuerint æquales, punctum illud, centrum circuli eſſe neceſſe eſt.* Nemo inficiatur, Deum eſſe rerum omnium centrum, à quo quidquid orbe toto editum eſt fluxit, ac proinde ſacro Codice probata eſt tota rerum congeries, hoc contextu. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* Si ergo volumus operibus noſtris congruam affingere bonitatem; ab eo centro, id eſt Deo, actionum noſtrarum ducamus exordium.

EX MATHEMATICA.

Euclid. l. 3. elem. Geom. propoſit. 9.

Geneſ. 1.

Ex officio Eccleſ. ad Matut. feria 2.

Ad hanc regulam Mathematicæ nos Eccleſia prouocat, Deum ſic deprecata.

Somno refectis artubus,
Spreto cubili ſurgimus,
Nobis Pater canentibus
Adeſſe te depoſcimus.
Te lingua primum concinat,
Te mentis ardor ambiat:
Vt actuum ſequentium
Tu Sancte ſis exordium

Ita autem auſpicari ſuas omnes lineas, ſeu actiones, illud eſt à centro priores ductas incipere, ac proinde ſe inſtruere ſacris iuſtitiæ ritibus, ita vt non ſit hallucinandi locus ei, qui Deo afflatus, nihil prorſus adoritur, niſi Domino pelliciente. Et hoc, appoſitè ad verſiculum Euangelij, eſt duci à Spiritu. Qui verò aliunde, quàm à centro petunt agendi exordia, non ſibi ſemper conſtant, ſed in pleraque diſſona & inæqualia impingunt, vt fecere Hebræi, qui contendentes in terram promiſſionis, nihil niſi Deo annuente proponebant. Vbi verò præteriere ad morulam Dei auſpicia, decepti ſunt à Gabaonitis, ſimulantibus ſe finitimas orbis oras incolere. Erroris huius hanc prætexit cauſam ſacra Hiſtoria, ſic perorans: *Suſceperunt igitur de cibariis eorum, & os Domini non interrogauerunt.*

Malè cedit, aliquid auſpicari Deo inconſulto.

Ioſue 9.

Hebræi quare ſunt decepti à Gabaonitis.

Melius longè ceſſere negotia illis, qui communicato cum Deo conſilio, eius flamine perciti ſunt. In his prior occurrit Conſtantinus ille Magnus Imperator, cui vt fidei lumen illuxit, ſemper inolitum fuit Deo commendare præcipua orbis negotia. Et ne quis ſingulari Principis induſtriæ daret proſperos rerum exitus, illè voluit numiſma cudi, in quo ipſe Conſtantinus erat orantis habitu, vt ſic reſcirent omnes, eſſe in Deum refundendum, quidquid ſecundum hactenus aſpirarat. Quippè Chriſtianus Imperator hoc omnibus voluit eſſe palàm, maxima quæque bella citiùs confici Deo duce, quàm numeroſo milite comparato. Ille idem ſuo pietatis œſtro percitus, mutato labaro, ſeu prætorio ſigno Imperij, Crucem ei ſubſtituit, ea præeunte ducens agmina in Maxentium Tyrannum Romanorum, quo occiſo, in medio foro crucem erexit, hac ſubiecta profeſſione fidei: *Salutari hoc ſigno Romanus principatus & vniuerſum Imperium cuſtoditur.* Summa ſanè gloria dignus Imperator, quia gloriam hominum aſpernatus, in Deum contulit illud omne, quo applauſum poterat aucupari. Idcircò

EX HISTORIA.

Euſeb. l. 4. vita Conſt.

Conſtantini pietas expreſſa proprio eius numiſmate.

Crucis virtus quàm ſit ſalutaris.

Euſeb. l. 1. vita Conſt.

Maxentius Tyrannus ſigno crucis debellatus.

vt

Conſtantinus quare nuncupatur Magnus.

vt Deo fœnerari, locuples eſt lucri compendium, Conſtantinus numiſmate idoneo, & Cruce erecta, confeſſus ſe imparem eſſe tot rebus egregiè geſtis Deo auctore, dum ſe minimum probat, nomenclaturam Magni accepit, humilitate eius congruo nomine decorata.

Quomodo ſe accinxit Theodoſius Magnus ad pugnam cõtra Tyrãnos

Celeberrimum etiam in eo argumento proſtat exemplum Theodoſij Magni, æmulati pietatem vt & gloriam Conſtantini. Nimirum Maximo Tyranno rerum potiente, occiſo Gratiano Imperatore, & fugato Valentiniano, Theodoſius parans expeditionem in nefarium & perduellem hominem, miſit legatos ad Ioannem Monachum, quem Hieronymus multis commendat, vt eum conſuleret de dubio belli euentu, eum deprecatus, vt Deum faceret propitium ſibi molienti exterminium hominum impiorum. Sic facinus hoc meminit Auguſtinus ita fatus: *Cùm Maximum terribilem faceret ille ſucceſſus, nempè obitus Gratiani, cum fuga Valentiniani; Theodoſius in anguſtiis curarum ſuarum non eſt lapſus ad curioſitates ſacrilegas atque illicitas: ſed ad Ioannem in Ægypti eremo conſtitutum, quem Dei ſeruum prophetandi ſpiritu præditum fama crebreſcente didicerat, miſit, atque ab eo nuntium victoriæ certiſſimum accepit.* Eadem propè commemorant Ruffinus, & Euagrius. Ad eamdem Theodoſij pietatem ſpectat eius anxia cura ſollicitandi Senuphium eremitam ſanctiſſimum, vt veniret Conſtantinopolim, ſuam collaturus opem rebus afflictis Imperij collabentis. Quod cùm renueret facere Senuphius, & non omnino indonatum vellet eſſe Theodoſium, tranſmiſit ſuperhumale ſuum, & baculum, mouens eum ſcriptis, vt hoc tegumentum ſuo capiti imponeret ingruente prælio, baculumque manu proferret, & pro indubio haberet, ſe hoc paludamento inſtructum fore victorem. Nihil cunctatus Imperator, hoc Senuphij tegmine vtroque concurrente exercitu, adeò terribilis apparuit hoſtibus, vt perterrita acies inimica verterit terga, Theodoſio magnam edente ſtragem, & victoria integra potiente. Recenſent hoc facinus Metaphraſtes, & Michaël Glicas. Didicit Imperator, eum non eſſe inermem, cui Deus adeſt, aliis deficientibus armis, & gratiam Dei, cùm influit, conferre luculentam armorum ſupellectilem.

Hiero. ad Cteſiphontem. Aug. l. 5. de ciu. Dei c. 26. Ruff. l. 2. c. 32. Euagr. l. 1. vita SS. Patr.

Opes Senuphij monachi refert victoriam Theodoſius Imperat.

Metaphr. die 31. Ianu. Glicas p. 4. Annal.

Rurſus idem Imperator aduertens, alium tyrannum nomine Eugenium ſuam velle tyrannidem ſtabilire, conciliatis animis hominum Ethnicorum, quos in conſilium adſciſcebat, delinitus oraculis Gentilium, qui pollicebantur rei rerum ſummam, ſi reſtitueret cultum idolorum. Theodoſius inquam, vt Eugenium illum fautorem idolorum proſterneret, acriter animaduertit in omnia ſimulacra, ratus ſe conciliaturum ſibi Deum, ſi turaretur eius partes, priſcis idolorum cultibus antiquatis. Ecce legem editam ab eo, in gratiam obſequij, quod vni Deo tantùm debet exhiberi. *Nullus omnino ex quolibet genere, ordine hominum, dignitatum, vel in poteſtate poſitus, vel honore perfunctus, ſiue potens ſorte naſcendi, ſeu humilis genere, conditione, fortuna, in nullo penitus loco, in nulla vrbe, ſenſu carentibus ſimulacris, vel inſontem victimam cædat, vel ſecretiore piaculo larem, ignem, penates nidore veneratus, accendat lumina, imponat thura, ſerta ſuſpendat. Quòd ſi quiſpiam immolare hoſtiam ſacrificaturus audebit, aut ſpirantia exta conſulere: ad exemplum maieſtatis reus, licita cunctis accuſatione delatus, excipiat ſententiam competentem, etiamſi nihil contra ſalutem Principum, aut de ſalute quæſierit. Sufficit enim ad criminis molem, naturæ ipſius leges velle reſcindere, illicita perſcrutari, occulta recludere, interdicta tentare, finem quærere ſalutis alienæ, ſpem alieni interitus polliceri. Si quis verò mortali opere facta, & æuum paſſura ſimulacra impoſito thure venerabitur, ac ridiculo exemplo metuens, ſubitòque ipſe vel redimita vittis arbore, vel erecta effoſſis ara caſpitibus, vanas imagines humiliore licet muneris præmio, tamen plena religionis iniuria honorare tentauerit: vtpote violatæ religionis reus, ea domo, ſeu poſſeſſione multabitur, in qua eum Gentilitia conſtiterit ſuperſtitione famulatum. Namque omnia loca, quæ conſtiterit vapore fumaſſe, ſi tamen ea in iura fuiſſe thurificantium probabuntur. Fiſco noſtro aſſocianda cenſemus. Sin verò in templis, fanis ue publicis, aut in ædibus, agris ue alienis tale quiſpiam ſacrificandi genus exercere tentauerit: ſi ignorante Domino vſurpata conſtiterit, viginti quinque libras auri mulctæ nomine cogetur inferre: conniuentem verò huic ſceleri par ac ſacrificantem pœna retinebit.* Hac pietate vt probatiſſima panoplia Theodoſius Eugenium fregit, & ingloriè habitum trucidauit.

Theodoſij fides magna.

EX IVRE CIVILI. *Lege 12. Codice Theodoſ. De paganis.*

Edictum pro exterminio idolorum.

Theodoſius vt ſibi conciliaret Deũ, omnia idola comminuit.

Templa idolorum exterminata à Theodoſio Magno.

Ad hoc etiam argumentum pertinet vetus inſtitutum Regum Galliæ, quibus indultum eſt cælitus famoſum illud labarum flammeum, vulgo, *Oriflamme*. Eo vexilli deſuper illapſo vſi ſunt Reges, vbi agebatur de ſumma rerum: moſque fuit accipere de manu Epiſcopi Pariſienſis hoc militare ſignum, vt bellum auſpicatum Deo conſulto cederet pro votis Gallorum, quibus idem ſæpe ſæpius præſtò Deus adfuit. Non eſt fruſtranda Hiſpania debito etiam honore in hoc themate: nimirum illic reliquiæ Sanctorum magno ſemper honore habitæ ſunt, & præcipuè Sancti Vincentij Martyris, quem beneficum experti ſunt in præliis. In eo genere pietatis excelluit Vamba Rex Hiſpanus, qui audita defectione Pauli tyranni, qui Regias inſulas impudenter aſſumpſerat, & numeroſum conſcripſerat exercitum, noluit tyranno occurrere, quin omnium Sanctorum ſuffragia feciſſet ſibi propitia, multis eo fine votis emiſſis. Cœlitum ope cataphractus Rex Hiſpanus, congreſſus eſt cum tyranno, quem in vincula coniectum accepit pro dignitate facinoris. Et ne ingrati animi notam incurreret, totam mœnium coronam cinxit multis Sanctorum iconibus, quaſi tutoribus vrbis Toletanæ, vt alibi recenſui. In teſſeram animi ſui memoris gratiæ acceptæ, hos verſiculos inſcripſit.

EX HISTORIA. *Hiſtoria Gallica in Clodoueo.*

Galliæ Reges cæleſte labarum accepere.

Vamba Rex Hiſpaniæ glorioſam de Tyranno victoriam reportauit omnium Sanctorum petito ſuffragio.

Vos Domini Sancti, quorũ hic præſentia fulget
Hanc vrbem, & plebem, ſolito ſeruate fauore.

Simili ferè pietatis argumento Edoardus primus Rex Angliæ fecit ſibi nomen grande. Nam Principibus parantibus expeditionem in Saracenos, ille veſti ſuæ aſſuit crucem purpuream, hac teſſera proteſtatus, ſe à Dei ope bellum illud incipere, & non à proprio Marte. Vtque Deum demulceret, & ſibi faceret propitium, legem tulit, qua Iudæis omnibus indixit exilium, dicens nolle ſe conuiui inimicis Chriſti, vt virtutem Chriſtianæ Crucis poſſet integram experiri.

Edoard. 1. Rex Angliæ quo pio apparatu ſe accinxit ad bellum.

SENSVS MORALIS.

Fit anima Deo influente vegetior.

In hæc verba:

Ductus eſt IESVS *à Spiritu in deſertum.*

ARTICVLVS SEXTVS.

EX SYMBOLIS ET SS. PATRIBVS.

Ægyptus quare ſcateat virulentis animalibus.

QVia Ægyptus ſtagnantibus aquis alluitur neſcia pluuiarum, ſcatet virulentis animalibus, incognitis vbi terra madet imbre; ita & anima, cui duntaxat ſuppetunt humana auxilia; multis eſt obnoxia deliquiis, quibus eximitur, Deo cœlitus influente. Ideoque placet animæ affingere lemma, cuius ideam refert Ferrus, pingens examen apum actum imbre defluente. Ea nempe eſt indoles apum, ex Ariſtotele, vt pluuia affluente magnum capiant incrementum. Itaque apibus fœtis imbre copioſo apponitur hæc epigraphe: CREBRIS IMBRIBVS AVCTÆ. Hoc ſymbolum apprimè quadrat animæ, in quam copioſus gratiarum imber influit. Anima hæc gratia irrorante multis virtutum floribus vernat, fitque in dies ſeipſa robuſtior, vt diaboli arietantis impetus frangat, quibus alioquin impar eſt, ſi propria tantùm virtute freta cum dæmone congreditur. Cùm namque anima ſauciata ſit plagâ Adamo inflictâ, nequit proprio Marte validos auſus diaboli ferre impunè; ſed diuinæ opis indiga eſt, duntaxat CREBRIS IMBRIBVS AVCTÆ.

Ex Symbolis. Ioan. Ferrus p. 2. Theatri.

Gratia ſignificata nomine aquæ. Ioan. 4.

Nec id inſolens eſt Scripturæ Sacræ, gratiam cenſere nomine aquæ, iuxta phraſim Chriſti ſic loquentis: *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Hunc locum Chryſoſtomus ita verſat: *Gratiam appellat aquam, vt ſignificet ablutionem, & refrigerium, quibus ipſum accipientes animi fruuntur. Etenim tamquam hortum virentem, & fructiferis & ſemper florentibus arboribus comantem; ita promptam animam diſponit, vt nulla anxietate, nullis Satanæ inſidiis diſtrahi ſinat; ſed omnia ardentia malitiæ tela extinguat.* Rurſus ille explicans illa Chriſti verba affinia ſuperioribus: *Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Ita commentatur: *Gratiam flumen vocat, vt eius abundantiam ſignificet. Et hanc aquam viuam dicit, hoc eſt, ſemper operantem. Spiritus enim gratia, cùm menti illapſa eſt, eamque irrigarit, omni fonte vberiùs ſcaturit, nunquam deficit, nunquam vacuatur, nunquam ſtat. Simul autem, & indeficientem copiam, & incredibilem operationem, & fontes, & fluuios appellauit.*

Ex SS. Patribus. Chryſoſt. hom. 33. in Ioan. Ioan. 7. Chryſoſt. hom. 50. in Ioan. Gratia quare typo aquæ deſignetur.

Idem Homil. 46. in Geneſ.

Profectò animæ his gratiarum CREBRIS IMBRIBVS AVCTÆ florent & congruos parturiunt fructus bonorum operum, & eo veluti ſucco viuido roborantur, iuxta illud gratiæ elogium Chryſoſtomo auctore: *Gratia eſt noſtra armatura ſolida, & inexpugnabilis; hæc, noſtra maxima diuitia, per hanc & Iſmahel quamuis adoleſcens, & in ſolitudine, rerumque omnium inopia ſtatim creuit, & in Gentem magnam factus eſt, quia Deus erat, inquit, cum puero.* Appoſitè equidem explicatur de gratia præfatum illud ſymbolum de imbribus: nimirum multa fauent. Primò pluuia deſurſum eſt; ita gratia de ſupernis. Secundo largiter influit imber; ita & Deus gratiam liberali manu infundit. Tertiò ſtillant aquæ cœlitus, nullo pretio comparatæ; ita gratia dicitur gratia, quia gratis data. Quadrant iſta Hieronymi verba petita ex Scriptura, quam expendit. *Omnes ſitientes venite ad aquas, & qui non habetis pecuniam properate, emite, & comedite. Venite, emite abſque argento, & abſque vlla commutatione vinum, & lac. Hæc aqua gratiam Spiritus Sancti ſignificat, de qua Propheta myſtico ſermone reſonabat: Sitiuit anima mea ad Deum viuum. Et iterum: Apud te eſt fons vitæ. Qui ipſe de ſe loquebatur: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ; & foderunt ſibi lacus contritos, qui aquas continere non poſſunt. Præcipiturque ſitientibus, vt nequaquam bibant aquas turbidas, & tumentes gurgites Aſſyriorum, ſed pergant ad aquas Siloe, quæ vadunt cum ſilentio, nec timeant ſi argentum fortè non habeant, ſed audiant Apoſtolum dicentem: Gratis ſalui facti eſtis. Mirumque in modum emunt aquas abſque pecunia, & non bibunt eas, ſed comedunt. Ipſe enim, & aqua, & panis eſt, qui de cœlo deſcendit.*

Gratiæ cum aqua affinitas multa.

Hieronym. in c. 55. Iſai.

Pſal. 41. Pſal. 35.

Ierem. 2. Iſai. 45. Epheſ. 2.

Cùm Eccleſia Deo afflata rogat, vt rorent cœli deſuper, & nubes pluant iuſtum, nonne orat vt ſint animæ noſtræ gratiarum CREBRIS IMBRIBVS AVCTÆ? Quaſi diceret, eſſe marcidum omne, quod non cœlitus irrigatur. In ea etiam metaphora ſtetit Bernardus, Chriſto affingens nomenclaturam fontis, varioſque enumerans vſus ſcaturientes in gratiam animarum. Sic ille: *Fons nobis Chriſtus eſt, vnde lauemur; vnde aqua ſignificat Chriſtum, quoniam ſicut aqua lauat, ita de ipſo ſcriptum eſt: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris: verumtamen non iſte ſolùm aquarum eſt vſus, nec tantùm ſordes abluunt, ſed & ſitim extinguunt. Beatus, ait ſapiens, qui in iuſtitia morabitur: quia ſapientia ſalutaris potabit illum. Tertius aquarum vſus eſt irrigatio, quam maximè neceſſariam habent nouellæ plantationes, alioquin aut minus proficient, aut ex toto peribunt præ ſiccitate. Quærat ergo deuotionis aquas, quiſquis ſeminauerit bonorum operum ſemina, vt irrigatus fonte gratiæ, bonæ conuerſationis hortus non areſcat, ſed in perpetua viriditate proficiat.* Diceres Sanctum hunc alludere ad ſymbolum apum, quæ ſunt CREBRIS IMBRIBVS AVCTÆ. Si enim Salomon hominem pigrum miſit ad formicam, vt in eius ſchola addiſcat actionis impigræ rudimenta; quidni & fas erit ſuadere hominibus, vt meditentur, quàm feraces ſint apes largo imbre fœtæ, & inde æmulando ſolertiam apum, gratiarum capiant incrementum?

Bernard. ſerm. 1. de natali Chriſti.

Homo inſtruendus à beſtiis.

Redeamus ad Bernardum reponentem ſalutis noſtræ ſummam penes Chriſtum, fontis nomine recenſitum. Sic ille pergens in themate proximo: *Putaſne inueniri poterit quartus fons, vt paradiſum recuperemus quatuor fontium irrigatione amœniſſimum? Nam ſi terrenum paradiſum denuo nobis non reddendum ſperamus, quomodo regnum cælorum ſperabimus? nunc autem & paradiſum habemus multo meliorem, & longè delectabiliorem, quàm primi parentes habuerunt: & paradiſus noſter Chriſtus Dominus eſt, in quo tres quidem fontes iam inuenimus, nunc autem & quartum quæramus. Habemus de fonte miſericordiæ ad diluendas culpas, aquas remiſſionis: habemus*

Bernard. vbi ſupra.

Chriſtus eſt plurium fontium ſcaturigo.

bemus de fonte ſapientiæ ad potandam ſitim noſtram, aquas diſcretionis: habemus de fonte gratiæ ad irrigandas plantas bonorum operum, aquas deuotionis: quæramus ad decoquendos cibos aquas feruentes, aquas æmulationis, hæ nimirum condiunt, & decoquunt affectiones noſtras, ebulliunt de fonte charitatis, vnde ait Propheta: Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis, & vide ne fortè de fontibus iſtis prædixerit Iſaias: Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris: nam vt promiſſionem hanc vitæ præſentis eſſe noueris, non futuræ; ſequitur: Dicetis in illa die, Confitemini Domino, & inuocate nomen eius. Inuocatio quippe præſentis temporis eſt. Porro quatuor iſtos fontes adhuc in carne viuentibus nobis in ſemetipſo Chriſtus exhibet. Quintum, qui eſt fons vitæ poſt hoc ipſum ſæculum repromittens, ad quæ ſitiebat Propheta cùm diceret: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum: fortaſſis propter hos fontes quatuor in locis vulneratus eſt Chriſtus adhuc viuens in Cruce: propter quintum, cùm iam tradidiſſet ſpiritum, transforatus eſt in latere. Viuebat adhuc quando foderunt ei manus, & pedes, vt nobis adhuc viuentibus quatuor fontes ex ſeipſo proferret. Quintum pertulit vulnus, cùm iam expiraſſet, vt in ſe nihilominus quintum fontem poſt obitum aperiret. Hæc Bernardus.

Quare Chriſtus in quinque locis vulneratus eſt.

Athletæ olim vncti oleo, & quare.

Vt olim athletæ vngebantur oleo, rati viuaces eſſe artuum compages; hoc vnguine illito, ita gratiæ vnctione præuia tantùm debet homo ſuum caput obiicere diſcrimini, dum agitur de conflictu animæ cum vitiis, quibus profectò eſt impar anima, ſi gratiæ Dei illapſu & imbre minimè recreetur.

SENSVS MORALIS.

SECVNDA PROPOSITIO.

Seceſſus à mundi conſortio, congruus eſt apparatus ad ſuperanda diaboli tentamenta.

In hæc verba:

Ductus eſt Ieſus à Spiritu in deſertum, vt tentaretur à diabolo.

ARTICVLVS VII.

Ex Sanctis Patribvs.

Plutarch. in Fabio Max.

POpulante Italiam Hannibale, Senatus Romanus eſſe ratus eſt è re ſua, decernere ducem inclytum, qui ſi non armis, ſaltem induſtriâ remoraretur progreſſum Hannibalis. Eo fine Conſulatu inauguratus eſt Fabius ille Maximus, qui viribus impar Hannibali propoſuit agere arte, ſi non Marte. Hæc præcipua eius cautela fuit, vt Hannibale multis belli impedimentis grauato, & permeante campos, ipſe aſſurgens lectiſſima licet exigua militum manu, iugis montium inſideret. Ea namque induſtria cauit inſidias Hannibalis, multo rerũ vſu callidiſſimi hoſtis, & opportunum nactus eſt tempus adoriendi Pœnorum caſtra incuria, quibus ipſe ſemper Fabius imminebat. Quem igitur explicato exercitu Fabius non auſus eſt aggredi in aperto campo, hunc velitari certamine laceſſiuit crebrò, tempeſtiuè de montibus irruendo. Vnde cùm Marcellus Fabij collega duceret Aquilas Romanorum contra Hannibalem, nec tamen Fabius deſcenderet è ſtatione ſua, quam fixerat in montibus, vbi caſtra metabatur, dixiſſe fertur ſuis proceribus manu indicens Fabium montibus incubantem: Nubes illa diſcurrens in montibus, malo omine nobis à tergo eſt; periculum namque eſt ne inſtet in perniciem noſtram, videlicet graui grandine in noſtra capita defluente. Naſuti hominis veridicum fuit præſagium; nam Fabius deſuper irruens in incautos crebras retulit victorias, ſeque ipſum præſtitit incolumem, quamuis æmulum haberet orbe toto rerum gloriâ diffamatum.

Congruum exordiũ pro concione de ſolitudine.

Non eſt aſpernatus illam induſtriam Dominus Ieſus, congreſſurus cum Angelo ſuſurrone; quippe ſe recepit in locum ſemotum à turbis, ſcilicet in deſertum, quod dicere non cunctabor montem, quia locus eſt veluti ſecretus à terra, & proinde homines ſubducens omni populorum commercio. Illinc Chriſtus quaſi deſuper Angelum apoſtatam deſpiciebat, flocci pendens omnem illius armaturam, vt infirmam aduerſus eos, quibus hoc ſtat propoſitum tenax, deſerti montibus inſidere. Nec ſanè ob aliam cauſam ſtrenuus hic athleta deſerti aleam elegit, niſi vt ſuccurreret homini, ſuo exemplo docens, ſeceſſum à mundi conſortio eſſe inſtructiſſimam panopliam ei, qui meditatur amplos triumphos de dæmone reportandos. Experti Patres Sancti, quantùm proſit hic ſeceſſus; & contra, quibus diſpendiis obnoxios efficiat mundus aſſeclas ſuos, longas panegyres texuerunt in gratiam ſolitudinis, vt aptiſſimæ ad Deum demerendum earum virtutum praxi, quibus eſt fœta ſolitudo.

Quare Chriſtus elegit deſertum ad pugnandũ cũ diabolo.

Solitudo locus idoneus ad Deũ demerendũ.

In gratiam eius ſolitudinis, ait Chryſoſtomus, Ezechielem dignatum fuiſſe arcanis Dei, iuxta fluuium Chobar, quaſi illa intercapedo poſita inter vrbes & hoc flumen eſſet idoneus locus ad illapſum gratiarum Dei. Sic ille: *Hic ad Chobar fluuium, quomodo Daniel ad Tigrin diuinam accipit reuelationem. Quoties enim Deus nonnihil explicaturus ſuis famulis eſt, extra vrbem tumultumque hominem ducit, & loco tranquillo conſtituit, vt nullis rebus, quæ ſeſe aut oculis aut auribus offerant, animus interpelletur, ſed liber omnino & otioſus vacet eorum quæ ipſi diuinitus aperiantur contemplationi.* Hieronymus multiplici vulnere ſauciatus, dum ſæculo implicitus attenderet rebus ſæcularibus, altè ingemit eis, quos mundus adhuc implexos tenet ſuis nexibus irretitos. Ille amicum ſuum Heliodorum ſollicitat, vt conſulat ſibi fugâ, dando libellum repudij mundo, oppignerando fidem ſuam ſanctæ ſolitudini. Accipe querulas voces animæ memoris ruinæ à mundo acceptæ. Sic fatur illacrymans: *Ego non integra rate, vel mercibus, nec quaſi ignarus fluctuum præmoneo; ſed quaſi nuper naufragio eiectus in littus, timida nauigaturis voce denuntio: In illo æſtu Charybdis luxuriæ ſalutem vorat. Ibi ore virgineo ad pudicitiæ perpetranda naufragia, Scylla renidens ſaua libido blanditur. Hic barbarum littus, hîc diabolus pyrata cum ſociis portat vincula capiendis. Nolite credere, nolite eſſe ſecuri. Licet in modum ſtagni fuſum æquor arrideat, magnos hic campus montes habet. Intus incluſum eſt periculum, intus eſt hoſtis. Tranquillitas iſta tempe-*

Ex SS. Patribvs. *Chryſoſtom. hom. 3. De incomprehenſibili natura Dei.*

Hieronym. epiſt. 1. ad Heliodorum de laude vitæ ſolitariæ.

Hieronymus ſolitudine ſanat vulnera accepta in ſæculo.

ſtas eſt. Sed forſitan dicturus es: Quid, ergo quicumque in ciuitate Chriſtiani non ſunt? Non eſt tibi eadem cauſa quæ cæteris, &c. Deſertum Chriſti floribus vernans. O ſolitudo, in qua illi naſcuntur lapides, de quibus in Apocalypſi ciuitas magni regis extruitur. O eremus familiarius Deo gaudens. Quid agis in ſæculo qui maior es mundo? Quamdiu te tectorum vmbra premunt? Quamdiu te fumoſarum vrbium carcer includit? Crede mihi neſcio quid plus lucis aſpicio, Infinita eremi vaſtitas terret. Sed tu paradiſum mente deambula. Quotieſcumque illuc cogitatione conſcenderis, toties in eremo non eris. In eo argomento multa luculenter congerit ille ſpatiatus eleganter.

Hieronym. epiſt. 28. ad Lucinum.

Idem Hieronymos, deſerti amore flagrans, hunc ſuum affectum in horrida illa & inculta loca voluit omnibus ingerere. Vnde vbi audiit, familiarem ſuum hoc genus vitæ iniiſſe, ad eum transmiſit iſtam epiſtolam. *Piſcator hominum, miſſo reti Apoſtolica, te quoque inter innumera piſcium genera traxit ad littus. Reliquiſti amaros fluctus, ſalſos gurgites, & Leuiathan regnantem in aquis, cum Ieſu deſerta expetens contempſiſti, vt poſſes illud Propheticum canere: In terra deſerta, & inuia, & inaquoſa, ſic in ſancto apparui tibi. Et iterum: Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine. Expectabam eum qui ſaluum me faceret à puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate. Obſecro te & moneo parentis affectu, vt qui Sodomam reliquiſti, ad montana feſtinans, poſt tergum ne reſpicias, ne aratri ſtiuam, ne fimbriam Saluatoris, ne cincinnos eius, noctis rore madefactos, quos ſemel tenere cœpiſti, aliquando dimittas, ne de tecto virtutum, priſtina quæſiturus veſtimenta, deſcendas, ne de agro reuertaris domum, ne campeſtria cum Loth, & amœna hortorum deligas, quæ non irrigantur de cœlo, vt terra ſancta, ſed de turbido flumine Iordanis, poſtquam dulces aquas maris mortui commixtione mutauit. Abrahæ dicitur: Egredere de terra tua, & de cognatione tua; relinquit Chaldæam, relinquit Meſopotamiam: non enim arbitratus eſt, ſimul ſe habere poſſe & patriam, & Dominum.*

Mundi conſortia lethalia ſunt hominis.

Solitudinis gratia cautè eſt tenenda.

Rurſus ille audito maſculo Bonoſi propoſito, qui conuaſatis mundi ſarcinulis, eas abiecerat, vt ſolitudini nomen daret, miris encomiis nobilem illum hominem effert, & ei applaudit magnâ eloquij pompâ, Ruffino enarrans conſtantiam hominis huius, vaſtæ ſolitudinis deſiderio capti. Ita Hieronymus: *Bonoſus ſcalam Iacob iam ſcandit, portat crucem ſuam, nec de craſtino cogitat, nec poſt tergum reſpicit. Seminat in lacrymis vt in gaudio metat. Ecce puer honeſtus ſæculi nobiſcum artibus inſtitutus, cui opes affatim, dignitas apprimè inter æquales erat, contempta matre, ſororibus, & chariſſimo ſibi germano, inſulam pelago circumſonante naufragam, cui aſperaſantes, & nuda ſaxa, & ſolitudo terrori eſt, quaſi quidam nouè Paradiſi colonus inſedit. Nullus in tanta vaſtitate adhæret lateri comes, ſolus ibi, imò iam Chriſto comitante non ſolus, videt gloriam Dei, quam etiam Apoſtoli niſi in deſerto non viderant. Non quidem conſpicit turritas vrbes, ſed in noua ciuitatis cenſu dedit nomen ſuum. Horrens ſacco membra deformi, ſed ſic melius obuiam Chriſto rapietur in nubibus. Totam circum inſulam fremit mare, & ſinuoſis montium illiſum ſcopulis æquor reclamat. Nullo terra gramine*

Hieronym. epiſt. 41. ad Ruffinum

Solitudinis commoda quam ſint animæ proficua.

viret, nullis vernans campus denſatur vmbraculis. Abrupta rupes, quaſi quemdam horrore carcerem claudunt. Ille ſecurus, intrepidus, nunc Deum audit, dum diuina relegit, nunc cum Domino loquitur, dum Deum rogat, & fortaſſe ad exemplum Ioannis, aliquid videt, dum in inſulis commoratur.

Vt iogenioſa pietas eſt ad reperienda loca Dei obſequiis idonea; Bernardus amore flagrans deſerti, reperit vnde ſuo genio indulgeret, nactus in feraciſſimo ſolo, vbi ſolitudinis alicuius ſpeciem adumbraret. Quippe in Clara-valle iecit fundamina nouæ vitæ monaſticæ, qua illecti plerique nobiles, ſuum abdicauere ſatellitium, quo ſtipati erant in ſæculo, vt in ſeceſſu Deo tantùm comite militarent, æmulati delicias Sponſæ Canticorum, quæ ſecreta à turbis, Deo largius vtebatur. Si ille: *Beatus qui dicere poteſt: Ecce elongauì fugiens, & manſi in ſolitudine. Non fuit contentus exire, niſi & longè ſe faceret, vt poſſet quieſcere: Tranſiliſti carnis oblectamenta, vt minimè iam obedias concupiſcentiis eius, nec tenearis illecebris, profeciſti, ſeparaſti te, ſed nondum elongaſti, niſi & irruentia vndique phantaſmata corporearum ſimilitudinum tranſuolare mentis puritate præualeas. Hus vſque noli tibi promittere requiem. Erras, ſi citra te inuenire exiſtimas locum quietis, ſecretum ſolitudinis, luminis ſerenum, habitaculum pacis. Sed da mihi qui illuc peruenerit, & incunctanter fateor quieſcentem, qui meritò dicat: Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Atque hic verè in ſolitudine locus, & in lumine habitatio prorſus, iuxta Prophetam, tabernaculum in vmbraculum diei ab æſtu, in ſecuritatem, & abſconſionem à turbine & à pluuia. De quo & ſanctus Dauid: Abſcondit me, inquit, in tabernaculo ſuo in die malorum, protexit me in abſcondito tabernaculi ſui. Puto ego in ſolitudinem hanc ſeceſſiſſe Sponſam, ibique præ amœnitate loci, inter amplexus Sponſi ſuauiter obdormiſſe, id eſt, in ſpiritu exceſſiſſe, quando prohibita ſunt adoleſcentulæ expergefacere illam.* Quiſquis ergo ad pugnam ſe accingit contra vitia, is ſecretus à turbis, ſeorſim ſatagat ſua prælia conficere, ne irruente frequentia populorum animus obruatur.

Solitudinis amore captus Bernardus Claræ-vallis cœnobium extruxit.

Bernard. ſer. 51. in cantica.

Solitudo animæ eſt penes vnumquemque.

Solitudo quam ſit bonorum ferax.

SENSVS MORALIS.

Solitudo valida eſt armatura contra illud omne, quod poteſt aliquod faceſſere animæ negotium.

In hæc verba.

Ductus eſt Ieſus à Spiritu in deſertum, vt tentaretur à diabolo.

ARTICVLVS VIII.

Ex Historia, Ex SS. Patribvs.

IMmortale ſibi fecit nomen Leonidas ille Spartanus, qui expedito milite conſcripto occurrit Xerxi Perſarum Regi, quem ſtipabant ter decies centena millia virorum armatorum, qui omnes in Græcorum capita coniurarant. Leonidas fretus præſidio loci eminentis in anguſtiis montium, adorſus noctu caſtra Perſarum poſita in ima cre-

Leonidæ Ducis facinus egregium.

pidine

pidine montis, tantam edidit ſtragem, vt non aliunde finem feriendi fecerit quàm viuendi: quippe toto irruente exercitu magis obrutus eſt, quàm vlla armorum induſtria ſuperatus. Diodorus Siculus ait, proditorem Græcum indicaſſe Perſis cliuū, quo circumeuntes montem poſſent circumuenire Leonidam, eius alta ſtatione fortiter occupata, qua ſtante integra, parua militum manus remorata eſt victorias exercitus numeroſi. Ita etiam res ceſſit pleriſque, qui ſecedentes à ſeculo, & quaſi poſitis caſtris in edito loco, ſæpe ſæpius de dæmone triumpharunt. Sed vbi ſolitudinem pertæſi dederunt locum mundo, repetentes priſcos vitæ abdicatæ ritus, inglonè confoſſi multo vitiorum vulnere ceciderunt. Huius ruinæ indices ſunt apoſtatæ omnes, qui redeuntes ad vomitum, vitam agunt multis vitiis obnoxiam. Vt ſecus, qui emiſſo voto militandi in deſerto religionis, quamdiu ſibi conſtant, innumera propè erigunt trophæa de dæmone luculenta.

Montium commoda in re bellica.

Solitudinem pertæſi religioſi ſunt dyſcoli.

Quamuis opaca Gentium Philoſophia fuerit incuria praxis ſolidæ virtutis; tamen æmulata ſpeciem aliquam virtutis ementitæ, credidit animum diſcretum à turbis eſſe aptiorem ſtudio Philoſophiæ. Ideo Pythagoras diu in ſubterraneo ſpecu delituit, ſortitus hoc ſecreto famam diuini conſortij: credula namque illa ætas, arbitrata eſt hominem gaudere Deo, quem omnino non caperent hominum commercia. Ad arbitrium Pythagoræ ceſſit eius ſecretio ab hominum cœtu: ſiquidem illi ſuſpicionem fecit abditæ deitatis, magnumque auctoritatis pondus adiecit eius diſciplinæ, quam vt cœlo illapſam eius diſcipuli ſuſpexerunt. Exemplo Pythagoræ, Græcia ſubodorata eſt in ſolitaria vita quidpiam ſupra hominum indolem, ideoque venerata eſt Timonem Nicæum, cui potior erat cura à conſortio hominum abhorrere. Magni etiam fecit Hippocrates illud vitæ inſtitutum, quod hominem turbis eripit: ideoque cùm rogaretur ab Abderitis, vt eò ſe conferret, in gratiam Democriti Philoſophi, quem crediderant excidiſſe mente, quia tacitus loca ſemota ſedulus inquirebat. Reſpondit ille Medicorum ſummus, audito inſtituto Democriti, habere in eo quod ſuſcipiat magis quàm quod ſanet: & illud ſchema vitæ eſſe ſartam tectamque animæ ſanitatem, nulloque modo melius ſibi conſuli contra peſtilentem hominum auram, quàm recipiendo ſe in tuta ſolitudinum loca. Chriſtiani ſuperno flamine perciti, ſibi cauerunt capeſſentes illud vitæ genus, rati ſe nacturos illic requiem, cuius in ſæculo fuerunt expertes. Quodque demirere magis, homines, penes quos fuit rerum ſumma, depoſitis infulis abdicarunt ſe principatu, vt ſibi duntaxat in ſeceſſu tutiùs imperarent.

EX HISTORIA. *Laërtius lib. 8. de vitis Philoſophor.*

Pythagoras ſeceſſu quæſiuit ſibi nomen. *Laërtius lib. 9. c. 12. Hippocrates epiſtola ad Abderitas.*

Democriti ſolitudo laudata.

In his occurrit Michaël Curopalates Conſtantinopolitanus Imperator, qui multis trophæis inclytus, ad perennius Imperium anhelans, relicto Imperio ſe contulit in eremum, expertus animum eſſe ſecuriorem in Dei obſequio, quàm mundi regimen ambiendo. Multas ille retulerat victorias: ſed ſemel malè habitus à Bulgaris, vt fortuna aſpirans parum eſt ſui propoſiti tenax, adeò acerbè tulit verſatas proſperæ auræ vices, vt ſe totum mundo ſubduxerit, Chriſto Domino iugiter obſequendo. Vtinam omnes, quos malè quotidie excipit mundus, darent ei libellum repudij, ei indicendo vt valeret, ſuaſque ſibi res haberet: profectò ſors iniqua cederet eis in animæ fœnus, ſi ex vndoſo rerum ponto ſe ſe reciperent ad littus, canentes receptui poſt multa diſpendia accepta. Ita ſibi cauit Salomon Hungarorum Rex, qui regno pulſus, in animum ſuum induxit ambire regnum perennius, quo quis inauguratus eſt, eo nuſquam excidere poteſt. Itaque ſecluſo aditu ad regnum Hungariæ, hoc ſibi penſum indixit, ſcilicet omnem mouere lapidem, vt compos fieret regni cœlorum. Eo intento Iſtrum glacie concretum traiciens, eremum adiit, vbi terreno principatu abdicato, ſe præſtitit dignum cœlo, à quo fortè procul abfuiſſet, ſi ei in proprio regno omnia conſtitiſſent. Non eſt prætereundus in hac ſerie hiſtoriarum beatus Fiacrius illuſtri Scotiæ Regum ſanguine ſatus. Is Eugenij IV. Regis filius, clam ſeceſſit è patria, & appellens in Galliam humili habitu, vt ſuſpicionem ſui regij ſtemmatis adimeret, petiit à Sancto Pharaone Epiſcopo Meldenſi locum, in quo Deo ſedulus inſeruiret. Vbi cum virtutum eius fama recrearet omnes ſua fragrantia; Scoti mortuo Rege ſuo miſerunt in Galliam, vt reducem Fiacrium reciperent: ſed ille Deo reuelante ſubodorans Legatos ad ſe trāſmiſſos, petiit à Domino ſui propoſiti conſtantiam, ne mutaret, ſollicitantibus eam Scotis. Annuit Deus; nam ad ingreſſum Legatorum, Fiacrij corpus leprâ reſperſum eſt, cuius horrore adeò perculſi ſunt Scoti, vt noluerint ei faceſſere negotium. O hominem æquum rerum æſtimatorem! qui ſolitudinem lepra infectam prætulit regno, quia plerumque regiis infulis alia terrior affricat, quam nihil niſi virtus emerita tergit.

Michaëlis Imperatoris ſeceſſus in eremum. *Egnatius lib. 4. c. 5. Bonfinius l. 4. Decad. 2.*

Salomō Rex Hungariæ ſecedit in eremum.

Fiacrij Principis amor in ſolitudinem.

Guaguin. l. 4. hiſtor. Franc.

Quàm conducat ad ſalutem vita diſcreta ab hominum cœtu, palàm oſtendit Petrus Moronus, qui euectus ad ſummum Eccleſiæ apicem, factus Papa nomine Celeſtinus, deſiderio ſuæ ſolitudinis captus, abdicauit ſe Pontificatu, timens iacturam facere in terima earum virtutum, quas obſtetricante eremo congregarat. Sciebat quippe Deū familiariùs adeſſe eis, qui abſunt à tumultu rerum infimarum, vt expertus eſt Ezechiel vates, aſſuetus diuino commercio. Is nimirum ait, manum Dei factam eſſe ſuper ſe, cùm eſſet iuxta fluuium Chobar, quem locum enucleans Gregorius ita commentatur: *Quando egreditur in campum, fit ibi manus Domini. Ad videndam gloriam Dei, non ad pugnandum egreditur. Et hoc animaduertendum, quòd in medio captiuorum ſedentium, ipſe ſedens Propheta, gloriam Domini non viderit. Egreſſuſque in campi latitudinem, vidit ſtantem gloriam Domini, quam priùs viderat ambulantem, & eleuantem ſe, & interdum ſtantem. Quia iuxta fluuium ſæculi huius Chobar, gloria cernebatur, quod ſignificat omnem mundi huius gloriam præterfluere, & gradum ſtabilem non habere. Gloria autem Domini ſtans, & perſeuerans, cum ſtante Propheta videtur in campo, quæ in medio captiuorum, nec ſtare poterat, nec videri.*

Fiacrius ſatiùs ducit leprâ reſpergi, quam deſerere ſolitudinē.

EX SS. PATRIBVS. *Gregor l. 1. in cap. 1. Ezechielis.*

Quia ſeceſſum magni momenti dæmon ſcit eſſe ad victoriam reportandam de vitiis, ea qua poteſt induſtria contendit, vt homines mundi nexibus implectat, eos ita minùs expeditos efficiens ad conflictum. Hoc animarum diſcrimen luget Ambroſius hoc contextu: *Frequens nobis ſermo eſt de fugiendo ſæculo: atque vtinam quàm facilis ſermo, tam cautus & ſollicitus affectus. Sed quod peius eſt, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, & vanitatum offuſio mentem occupat, vt quod ſtudeas vitare, hoc cogites animoque voluas. Quod cauere difficile eſt homi-*

Ambroſius lib. de fuga ſæculi c. 1.

Quàm ſit plenus periculis mundus.

ni

ni, exuere autem impoſſibile. Ad ſæcularia nos reuocant cogitationes noſtra, mundana inſerunt, illecebroſa intexunt, ipſoque in tempore, quo eleuare paramus mentem, ad terrena plerumque deiicimur. Nam quis inter tot paſſiones huius ſæculi, inter tantas illius illecebras, tutum ac intemeratum ſeruare poteſt veſtigium? Omnia vanitas quæ in hoc ſæculo ſunt. Qui vult ſaluus eſſe, ſupra mundum aſcendat: fugiat hunc mundum, terras relinquat, vade niſi prius homo hunc fugerit, non poteſt percipere illud quod ſemper eſt. Et ideo Chriſtus Dominus volens Deo Patri appropinquare, Apoſtolis dixit: Surgite, eamus hinc.

Mundus totus vanitate conſtat.

Vt ſibi caderent Sancti ab hoc ſæculi contagio, nullum præſentius antidotum nacti ſunt, quàm eremum; in quo citò contendere arbitrati ſunt rem eſſe tutiſſimam, ratione periculi, quod imminet eis, qui longiores nectunt moras. Totus in ea parænesi eſt Ambroſius, vrgens homines ad citiſſimam mundi fugam. Sic ille: *Qui fugit, velociter fugiat, ne comprehendatur, velociter deprædetur hunc mundum, vt Hebræus Ægyptum. Qui parturit, pariat, ne onuſto & grauato iniquitatibus mentis vtero fugere non poſſit, & fugiat non quaſi latentem ferens, ſed quaſi expeditum: non paruulum geſtans, ſed perfectum in Chriſto exhibens. Fugiat non quaſi feriatus in Sabbato, ſed tamquam operarius in negotio, nec tamquam ſterilis in frigore, ſed tamquam opimus in meſſe. Ideo enim dictum eſt: Orate ne fiat fuga veſtra hyeme vel Sabbato. Fuga hæc neſcit frigus timoris, contractionem ſollicitudinis, diſſolutionis otium, laſciuiæ ferias: ſed vita cæleſtis requirit impigrum viatorem. Deſertum fuga bona eſt, ad quod fugit Elias, Eliſæus, Ioannes Baptiſta. Fugit Elias mulierem Iezabel, & fugit ad montem Oreb; vt cognoſceret Deum plenius. Ita fugit ſæculum, vt nec cibum corporis eius exquireret, niſi quem aues detuliſſent miniſtræ. Quadraginta diebus ambulauit. Vtique non mulierem fugiebat Propheta tantus, ſed ſæculum. Fugiebat ſæcularem illecebram, & conuerſationis maculoſæ contagionem, & impiæ & præuaricatricis nationis ſacrilegium. Salomon quoque in mulieris illius ſpeciem corruptelam ſæculi huius exponit, & meretricias artes declinandas edocet.*

Solitudo eſt antidotum mundi.
Fugiendum eſt citiùs è ſæculo.

Ambroſ. l. 1. de fuga ſæculi cap. 6.

Periculoſum eſt nectere moras vbi agitur de fugiendo ſæculo.

Hoc contextu Ambroſius locuples eſt in ſuadenda expedita fuga ſæculi, ne homo implexus remotis importunis, nequeat diſſoluere nexus, quibus ſuos mundus illaqueat. Arguit ille à malis, quæ imminent homini aſſueto fugacibus mundi illecebris. Sed gratior eſt arguendi ratio, qua Chryſoſtomus vtitur, vt homines inclinet ad affectum vitæ ſolitariæ. Diceres eum effudiſſe tropos omnes, quorum Rhetorica ſupellectilem conducit ad orationis integræ contexturam. Nihil quippe illibatum ſinit ille, vt eremi laudes accumulet. Sic ille orditur encomia vitæ illius ſingularis: *Solitaria vita cæleſtis doctrinæ ſchola eſt, ac diuinarum artium diſciplina. Eremus, eſt Paradiſus deliciarum, vbi tamquam redolentium ſpecies pigmentorum, vel rutilantes flores aromatum, ſic fragrantia ſpirant odoramenta virtutum. Ibi ſiquidem roſa charitatis igneo rubore flammeſcunt. Ibi lilia caſtitatis niueo candore candeſcunt. Ibi myrrha perfectæ mortificationis, non ſolùm carnis, ſed quod glorioſius eſt, propriæ voluntatis excedit, & thus aſſiduæ orationis indeſinenter emanat, & igne diuini amoris ſuauiter ardet. O eremus, ſanctarum mentium delectatio, & intimi guſtus inexhauſta dulcedo. Tu caminus ille Chaldæicus, vbi ſancti pueri feruentis incendij vires orationibus reprimunt, & ardore fidei crepitantium circa ſe flammarum globos extinguunt, vbi ſcilicet & nexus vruntur, & ardorem membra non ſentiunt, quia & peccata ſoluuntur, & ad hymnum diuinæ laudis anima prouocatur dicens: Dirupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. Tu fornax, vbi superni regis vaſa formantur. O cella, negotiationum cæleſtium apotheca, in qua videlicet illarum mercium ſumma reconditur, quibus terra viuentium poſſeſſio comparatur. Fœlix commercium, vbi terrenis cæleſtia, tranſitoriis mutantur æterna. O cella, ſpiritualis exercitij mirabilis officina, in qua certè humana anima creatoris ſui imaginem in ſe reſtaurat, & ad ſuæ tendit originis puritatem. Tu das vt ieiuniis videantur ora pallentia, & mens diuina gratia ſit pinguedine ſaginata. Tu facis vt homo in mentis arce conſtitutus, cuncta ſub ſe videat terrena defluere. O cella, ſacræ militiæ tabernaculum, caſtrum Dei, turris Dauid, quæ ædificata eſt cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. Tu campus diuini prælij, vbi ſpiritus cum carne congreditur, & fortis ab infirmo ſuperatur. Qui in te ſunt lorica fidei præmuniti, ſub Imperatoris ſui inuicta protectione tripudiant, & de hoſtium ſuorum certè iam deiectione triumphant. Quibus nimirum dicitur: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Et, noli timere, etſi vnus es, quia plures nobiſcum ſunt, quàm cum illis. O eremus, mors vitiorum, ac proculdubio fomes & vita virtutum: quicumque ad perfectionem venerunt, tuum cognouerunt præconium.*

Chryſoſt. l. de laude vitæ ſolitariæ.

Solitudo eſt ſchola virtutum omnium.

Vita ſolitaria eſt omnibus fertæ virtutibus.

Solitudinis elogia.

Luculenta illa elogia, etiam ad cæterarum virtutum inuidiam conglobata, ſuſpectam Chryſoſtomi fidem efficerent, niſi Scripturæ ſanctioris exemplis illa obfirmaret, quibus ille ſacer textus, etiam licitatorem agit, adiiciens encomiis, quæ multa inuexit præfatus auctor, quem denuo audire præſtat, ſuam panegyrim multo comptioris eloquij tractu protrahentem. Accipe eum exemplis adſtruentem ſolitariæ vitæ laudes antea prælibatas. Sic ille. *Moyſes tibi dedit bis accepta legis Decalogum. Per te Elias nouit Domini pertranſeuntis excurſum. Per te Eliſæus duplicem magiſtri ſui ſortitus eſt ſpiritum. Et quid amplius dicam? Quandoquidem Saluator mundi in ipſo redemptionis humanæ primordio præconem ſuum, tuis accolam fecit. Tu ſcala illa Iacob, quæ homines vehis ad cælum, & Angelos ad humanum deponis auxilium. Tu via aurea certa, & compendioſa, quæ homines ducis ad patriam. O vita eremitica, balneum animarum, mortificatiuum, purgatorium ſordiderum. Tu mentium ſecreta purificas, ſqualores diluis ſcelerum, atque ad Angelica nitorem munditia peruenire animas facis. Cella nempe eſt conciliatio Dei & hominum. Ibi ſuperni ciues ad colloquia humana conueniunt, eſtque cella conſcia ſecreti conſilij, quod habet cum hominibus Deus. Cella eſt inſtrumentum, quo pretioſi lapides poliuntur, & eſt ergaſterium, vbi pretioſi lapides reponuntur. Cella Dominicæ ſepulturæ propemodum æmula, quæ peccato mortuos ſuſcipis, & per afflatum Spiritus ſancti Deo reuiuiſcere facis. Tu es ab huius vitæ turbida vexatione ſepulchrum, ſed cæleſtis vitæ pandis introitum. Te portum tranquillitatis inuenimus, qui naufragium mundani fluctus euadunt. Te*

Exempla quibus vitæ ſolitariæ vtilitas approbatur.

Chryſoſtom. vbi ſupra.

Solitudo defæcat animas.

Solitudo homines euehit ad ſpirituum cæleſtium commercia.

Ieremias

Ieremias aſpexerat cùm dicebat: Bonum eſt cum ſilentio præſtolari ſalutare Dei. Bonum eſt viro, cùm portauerit iugum ab adoleſcentia ſua: ſedebit ſolitarius, & tacebit, & eleuabit ſe ſupra ſe. Habitator etenim tuus ſe eleuat ſupra ſe, quia Deum eſuriens anima, & terrenarum ſe rerum obtutibus erigit, & in diuina contemplationis arca ſuſpendit. A mundi ſe actibus ſegregat. Cumque illum, qui ſupra omnia conſpicere ſatagit, ſemetipſum quoque homo cum reliqua mundana vallis deiectione tranſcendit.

Cella quantarū eſt virtutum parens.

Vt columba aduerſo Sole renitens, perfuſa radiis, innumeros ferè colores oculis obiicit, qui pro ſpectatorum ſitu variant; Ita & ſolitudo altè meditata tot & tantis gratiarum dotibus eſt reſperſa, vt ſuccincta oratio nequeat earum ſeriem concludere. Ideo Sancti experti, quàm ſit locuples ſolitudo, fuſiore ſtylo gaudent eius encomia recenſere. Audiendus iterum amaſius vitæ illius Angelicæ, ſcilicet Chryſoſtomus affectus ſui in ſolitudinē vela pandens, hoc tenore: *O cella, quæ de ſuperbis facis humiles, de guloſis ſobrios, de crudelibus pios, de iracundis mites, de odioſis reddis in diuina charitate ſeruentes. Tu ieiuniorum ac vigiliarum nutrix, tu patientiæ & pacis perfectiſſima cuſtos, tu puriſſimæ ſimplicitatis magiſtra, ac omnino fraudulentæ duplicitatis ignara. Tu facis vt indiſciplinati moribus à ſua ſe prauitate compeſcant. Tu noſtri homines ad perfectionis culmen euehere, atque ad conſummatæ ſanctitatis faſtigium ſublimare. Tu homines à ſemetipſis extraneos reddis, & priùs vaſa vitiorum reflorere virtutibus facis. Tu nigra, ſed formoſa, ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis. Tu lauacrum tonſarum, & ſicut piſcina in Heſebon. Oculi tui ſicut columbæ ſuper riuos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident iuxta fluenta pleniſſima. Tu namque es ſpeculum animarum, cuius contemplatione ſe mens humana perſpicaciter intuens, quod minus eſt, impleat; quod ſuperfluum, reprimat, quod obliquum eſt, dirigat; quod deforme, componat. Tu nuptialis es thalamus, in quo ſancti Spiritus annulus tribuitur, & cœleſti ſponſo felix anima fœderatur. Rectè diligunt te; & qui te fugiunt, veritatis luce priuati, quò ponere greſſus debeant, non agnoſcunt. Adhæreat lingua faucibus meis, ſi non meminero tui, ſi non propoſuero te in principio lætitiæ meæ. Illuc enim cum Propheta Dauide voce alacri libet cantare de te: Hæc requies mea in ſæculum ſæculi, hîc habitabo, quoniam elegi eam. Quàm pulchra es amica mea, & quàm decora in deliciis tuis. Tu areola aromatum, tu fons hortorum, tu malum punicum es odoris. Licet enim veſcentibus amara videaris in cortice, ſed magnum eſt, quod intrinſecus latet, cùm peruentum fuerit ad ſuauitatem medullæ. O eremus, mundi perſequentis felix effugium, laborantium quies, mœrentium conſolatio, ab æſtu ſæculi refrigerium, recluſio corporum, libertas animarum. Te Dauid petiit, cùm mundi mala perferret, cùm timidi & tenebroſi cordis tædium ſuſtineret. Ecce, inquit, elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine.*

Solitudo arx tuta contra dæmones, & vitia.

Cella amica puritatis.

Egregij tituli cellæ.

Chryſoſt. Ibidem.

Eſto ſit vberrima ſeges illa laudum, nihilque videatur adiici poſſe huic cumulo: tamen ſolitudo pancarpium eſt adeò ferax & locuples, vt quidquid Sancti in gratiam eius ſcripſerunt, ſit infra dignitatem eius. Charta, quæ excepit ſententias Patrum, incongrua eſt materia ad vitæ huius meritum explicandum. Ne tamen aliquid in eo argumento præteriret Chryſoſtomum, Chriſti incolatu ait fuiſſe deſertum etiā honoratum. Quippe à deſerto auſpicatus eſt eos agones fortiſſimos, quos meminit textus ſacer, ea recenſione probans ſeceſſum à turbis eſſe probatiſſimam, & expeditam contra dæmones armaturam. Sic ille: *Quid amplius memorem? quandoquidem ipſe Saluator omnium exordio ſuæ manifeſtationis inuiſere, ac propria dignatus eſt habitatione conſecrare. Poſtquam enim baptizatus eſt, ductus eſt in deſertum, & erat ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & erat cum beſtiis. Debitorem ſe tibi mundus agnoſcat. Vnde prædicaturum ac mirabilia facturum, ſuſcepiſſe te Deum non ignorat. O eremus, terribile malignis ſpiritibus habitaculum, vbi cellæ Monachorum velut tentoria ordinata caſtrorum, quaſi turres Sion, & quaſi propugnacula Ieruſalem eriguntur aduerſus Aſſyrios, & contra faciem Damaſci, quod tunc fit, cum vno eodemque ſpiritu diuerſa geruntur officia, dum videlicet hic pſallitur, illic oratur, in alia ſcribitur, in aliis verò variis manuum operibus inſudatur. Quis non verba diuina huic congruere videat, quibus dicitur: Quàm ſpecioſa tabernacula tua Iacob, tentoria tua Iſrael, velut valles nemoroſæ, & horti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula quæ fixit Deus, quaſi Cedri prope aquas. Et quid dicam amplius? O vita eremitica, vita ſācta, vita Angelica, vita benedicta, viuarium animarum, curia cœleſtium Senatorum, odor tuus cunctorū aromatum fragrantiam ſuperat, ſapor tuus ſuper diſtillantes fauos guttur obdulcat, atque adeò quidquid eſt, quod de te dicitur, dignitatis tuæ meritis non adæquatur: quia quod tu capis interiori guſtu, lingua exprimere non ſufficit. Illi te nouerunt, qui diligunt te, illi præconia tuæ laudis agnoſcunt, qui in tuis amoris amplexibus fideliter requieſcunt. Cæterum qui ſe ignorant, quomodo præualent noſſe te? Me etiam imparem tuæ laudis fateor, ſed vnum pro certe ſcio, ô vita benedicta, quod indubitanter affirmo, quia quiſquis in amoris tui deſiderio perſeuerare ſtuduerit, ipſe quidē habitator eſt tui, ſed eius inhabitator eſt Deus. Exul mundi, hæres eſt Paradiſi: abnegator ſui, ſectator eſt Chriſti. Hoc auſim dicere: Qui ſingularem vitam vſque ad finem vitæ pro diuino amore tenuerit, de habitaculo carnis egreſſus perueniet ad domum non manu factam, ſed æternam in cœlis.* Hactenus ille.

Chryſoſtom. vbi ſupra.

Deſerta ſunt fortiſſima Dei caſtra.

Solitudinis bona non poſſunt concipi ab his, qui procul ſunt à ſolitudine.

Deus adeſt iis qui eremum incolunt.

Vtinam familiarem haberent iſtam panegyrim omnes illi, qui dedere nomen ſuum clauſtro, profeſſi vitæ genus ſemotum à ſæculo: rarior eſſet religioſorum frequentia, & Chriſti bonus odor eſſet longè ſuauior. O viri Deo ſacri, & initiati ritibus vitæ religioſæ, hoc mementote, non coire ſæculum & inſtitutum religioſum, nec eum procul eſſe à ruina, qui pertæſus clauſtrum, vagus errat in ſæcularium turba. Rarus ille eſt, qui ſuo diſpendio non probarit, virtutes magno labore partas in arctiore viuendi ritu ſeorſim, defluere & peſſum ire ſæcularium conſortio, à quo qui non abhorret, profectò is erit citiùs abhorrendus. Nec alia prorſus via in præceps trahit homines refugas, quàm tædium clauſtri. Ni reduces animi retrogrado greſſu repedent eò vnde deuij aberrarunt, ruina imminet illis omnibus, qui cum cella ineuntes diuortium, fœdo & ſuo ſtatui incongruo obſequio, ſeſe ſæculo mancipārunt.

Exhortatio ad religioſos, vt fugiant ſæculum.

Mundus deprædatur virtutes in ſolitudine comparatas.

SENSVS

SENSVS MORALIS.

Ea præcipuè ſolitudo appetenda eſt, quæ non tam corpus quàm animam abſtrahit à ſæculo.

In hæc verba:

Ductus eſt Ieſus à Spiritu in deſertum, vt tentaretur à diabolo.

ARTICVLVS IX.

Ex Symbolis et SS. Patribvs.

Remora piſcis eſt virtutis abditæ.

VVlgata eſt orbe toto vis abdita piſciculo; quem à facultate præcipua remoram vocant. Is vbi affixit roſtrum ſuum naui velis turgentibus actæ, eam iuxta ſonum ſui nominis illico remoratur. Simili ferè prodigio plerique virtutum candidati, bonis auibus decurrentes aleam vitæ emeritæ, ſtant ingloriè nacti remoras importunas, ſcilicet homines mundi aſſeclas, quorum commercium aliquod ſemper virtutis tædium ingerit iis, qui incautè conuntur hiſce dyſcolis ingeniis, à quibus longè abduci prudenter eſt ſibi conſulere eâ induſtriâ, qua ſibi cauit ille Bernardinus, quem meminit Ferrus, eius ſymbolo recenſito. Pingebat ille aquilam in ſublime latam, hoc titulo appoſito. Elevor dvm segregor. Quid eo ſymbolo prætenderit auctor, penes illum eſt: ſed nequaquam obſtat, quin liberum ſit vnicuique diſcurrere ad arbitrium ſuum in eo argumento. Vnde vt ſe latior campus aperiat, aio aquilam illam genuinè referre altas mentes, quæ Deo propiores ſunt, quo ſe ſæculo magis animo ſubduxerunt. Ea nimirum eſt indoles mentis humanæ, vt magis ad Deum accedat, quò plus terris eripitur: ita vt ſibi aptare queat præfatum hoc ſymbolum, pertinens ad ſeceſſum, Elevor dvm segregor.

Mundus remoratur piа vota.

Ex Symbolis. *Ferrus in p. 2. Theatri.*

Homo terris eieptus, cœlo melius inſeritur.

Si ſe quiſque conueniat, ingenuè fatebitur, animæ ſuæ pennas grauati commercio rerum infimarum, quæ vt luteæ ſunt, fœda aſpergine inficiunt alas, minuſque idoneas efficiunt ad volandum. Quiſquis ergo optat eleuari, is ſi non corpore, ſaltem animo ſegregetur: malim namque corpore eſſe in medio hominum cœtu, & animo verſari in cœlo, quàm corpore eſſe in deſerto, & mente volutari in ſpurciſſima hominum colluuie. Quippe illa propriè humana eſt actio, quæ fluit à forma diſtinguente hominem à beſtiis: atqui hæc eſt anima: Ergo præcipuus actionum humanarum cardo vertitur in animæ ſtatu, qui vt abſtrahitur à ſæculo, hominem totum euehit ad ſuperna. Ad hunc ſeceſſum mentis pertinent illa Ambroſij verba: *Nunquam minùs ſolus ſum, quàm cùm ſolus videor, nec minus otioſus, quàm cùm otioſus. certè pro arbitrio arceſſo, quos volo, atque adiungo mihi, quos magis diligo, aut quos aptiores arbitror, nemo interpellat. Sola erat Maria, & loquebatur cum Angelo; ſola erat, quando ſuperuenit in eam Spiritus ſanctus, & virtus Altiſſimi obumbrauit eam, ſola erat & operata eſt mundi ſalutem.* Ambroſio non obfuit vrbs opulentiſſima, cui præfuit, in his, quæ ad animam ſpectant, imò nec Mariæ ſolitudini moleſta fuit vrbs Nazareth: nempe, licet corpore ſolo affixa eſſet, cœlo tamen firmiter adhærebat.

Solitudo animæ præferenda eſt corporali.

Ex SS. Patribvs. *Ambroſ. l. 6. epiſt. 41. ad Sabinum.*

Solitudo vbique eſt viro ſapienti.

Præcipuam ſolitudinis rationem non eſſe in ſecretione corporis à ſæculo, ſed in ſedula mentis cuſtodia, Sancti Patres eruditè probant, nihil facientes corporis exilium; ſi animus errabundus obambulat & diſcurrit orbe toto. Eò ſpectant illa verba Gregorij: *Vox Dei quaſi per ſomnium auditur, quando tranquilla mente ab huius ſæculi actione quieſcitur, & in ipſo mentis ſilentio diuina præcepta penſantur. Cùm enim ab externis actionibus mens ſopitur, tunc plenius mandatorum Dei pondus agnoſcitur. Tunc verba Dei mens viuaciùs penetrant, cùm ſe admittere curarum ſæcularium tumultus recuſat. Aurem autem cordis terrenarum cogitationum turba dum perſtrepit, claudit, atque in ſecretario mentis quantò minus curarum tumultuantium ſonus compeſcitur, tantò ampliùs vox præſidentis iudicis non auditur. Neque enim perfectè homo ſufficit ad vtraque diuiſus, ſed dum ſic interiùs erudiri appetit, vt tamen exteriùs implicetur, vnde exteriùs auditum aperit; inde interiùs obſurdeſcit. Moyſes admixtus Ægyptiis, quaſi vigilabat, & idcirco vocem Domini in Ægypto poſitus non audiebat: ſed poſtquam extincto Ægyptio, in deſertum fugit, illic dum quadraginta annis degit, quaſi ab inquietis terrenorum deſideriorum tumultibus obdormiuit, atque idcirco diuinam vocem percipere meruit, quia per ſupernam gratiam, quantò magis ab appetendis exterioribus torpuit, tanto veriùs ad cognoſcenda interiora vigilauit. Rurſus Iſraelitici populi turbis prælatus, vt legis præcepta percipiat, in montem ducitur; atque vt interna penetret, ab externis tumultibus occultatur. Vnde & ſancti viri, qui exterioribus miniſteriis deſeruire officij neceſſitate coguntur; ſtudiosè ſemper ad cordis ſecreta refugiunt, ibique cogitationis intimæ cacumen aſcendunt, & legem quaſi in monte percipiunt, dum poſtpoſitis tumultibus actionum temporalium, in contemplationis ſuæ vertice, ſupernæ voluntatis ſententiam perſcrutantur. Hinc eſt, quòd Moyſes crebro de rebus dubiis ad tabernaculum redit, ibique ſecretò Dominum conſulit, & quid certi decernat agnoſcit. Relictis quippe turbis, ad tabernaculum redire, eſt poſtpoſitis exteriorum tumultibus, ſecretum mentis intrare. Ibi enim Dominus conſulitur, & quod foris agendum eſt publicè, intus ſilenter auditur. Hoc quotidie boni rectores faciunt, vt cùm exterioribus officiis inoffensè deſeruiant, ad ſecreta cordis recurrere inceſſabiliter curant, & ſic vocem Dei quaſi per ſomnium audiunt, dum in meditatione mentis, à carnis motibus abſtrahuntur. Hinc eſt, quod Sponſa in Canticis Canticorum, Sponſi vocem quaſi per ſomnium audiret, quæ dicebat: Ego dormio, & cor meum vigilat. Ac ſi diceret: Dum exteriores ſenſus ab huius vitæ ſollicitudinibus ſopio, vacante mente viuaciùs interna cognoſco. Foris dormio, ſed intus cor vigilat. Quia dum exteriora quaſi non ſentio, interiora ſolerter apprehendo; & dum homo ſic iuſtus viuit, quaſi in deſerto commoratur.*

Gregor. l. 23. Mor. c. 12.

Mẽs abſtracta rebus ſæcularibus Deo abundè perfruitur.

Solitudo mentalis, à Deo magis attenditur, quàm ſolitudo corporalis.

Moyſes quomodo fuerit factus compos diuinorum.

Non itaque nimis anxiè conquirenda eſt illa ſolitudo, deportans homines in inſulam: viro etenim ſapienti vbique ſolitudo: Præterea non datur omnibus eremum incolere: ſua namque ſingulis quibuſque hominibus indoles eſt, haudquaquam ſemper idonea culturæ eremi: ſed penes vnumquemque eſt, animum in Deum refundere ſine ſuſpicione vitæ ſingularis, atque ita gaudere dotibus gratiarum, quæ manent eremitas.

Nihil confert ſolitudo, ſi mens anhelat ad ſæculi tripudia.

Huic

Huic mundo ſubduci mente præcipuus eſt, vt memini, ſolitudinis cardo; vt ſecus concludi arctiſſimo ergaſtulo, nihil conducit ad incrementum gratiæ, ſi animus inquies anhelat ad tripudia hominum dyſcolotum. Quia non deſunt homines damnati in hanc iniquam ſortem, vt pertæſi ſuum ſanctum inſtitutum, queruli gemant inuiti concluſi carcere clauſtri ſui; eos carpit Gregorius, vt ſecus applaudit eis, quos à Deo non abſtrahit hominum frequentia.

Solitudo corporis, res eſt ingrata ei qui caret ſolitudine interna.

Greg. lib. 30. Moral. c. 12.

Sic ille: *Quid prodeſt ſolitudo corporis, ſi ſolitudo defuerit cordis? Qui enim corpore remotus viuit, ſed tumultibus conuerſationis humanæ terrenorum deſideriorum cogitationibus ſe inſerit, non eſt in ſolitudine. Si verò prematur aliquis corporaliter popularibus turbis, & tamen nullos curarum ſæcularium tumultus in corde patiatur, non eſt in vrbe. Itaque benè conuerſantibus, primùm ſolitudo mentis tribuitur, vt exſurgentem intrinſecus ſtrepitum terrenorum deſideriorum premant, vt ebullientes ab infimis curas cordis per ſuperni gratiam reſtringant amoris, omneſque motus importunè ſe offerentium leuium cogitationum, quaſi quaſdam circumuolantes muſcas, ab oculis mentis abigant manu grauitatis, & quoddam ſibi cum Domino intra ſe ſecretum quærant, vbi cum illo exteriori ceſſante ſtrepitu, per interna deſideria ſilenter loquantur. Sciendum verò eſt, quia nequaquam culmen contemplationis attingimus, ſi non ab exterioris curæ oppreſſione ceſſamus. Nequaquam nos metipſos intuemur, vt ſciamus aliud in nobis eſſe rationale, quod regit, aliud animale quod regitur, niſi ad ſecretum huius ſilentij recurrentes, ab omni exterius perturbatione ſopiamur. Quod ſilentium noſtrum benè Adam dormiens figurauit, de cuius mox latere mulier proceſſit. Quia quiſquis ad interiora intelligenda rapitur, à rebus viſibilibus oculos claudit, & tunc in ſemetipſo, vel quæ præeſſe viriliter debeant, vel quæ ſubeſſe poſſunt, infirma diſtinguit, vt aliud in illo ſit, quod regere valeat tamquam vir, aliud tamquam fœmina quod regatur.* Hactenus Gregorius.

Quid ſit ſolitudo interna.

Quanti momenti ſit ſolitudo illa interna.

Solitudo præciſè ſumpta, non eſt virtus.

Quare ſolitudo multis noxia ſit.

Multarum animarum funera probant, eremi incolatum, ſi ſit corpore tantùm tenus, non eſſe paludamentum vſquequaque integrum. Ipſa enim ſolitudo præciſè ſumpta non eſt virtus, alioquin ſine vlla alia adiectione hominem meliorem efficeret, cùm de ratione virtutis ſit aliquam bonitatem ei affingere cui inſedit. At multi in ſolitudine deteriores fiunt, iuxta vetus effatum, ſcilicet ſolitarium aut Angelum eſſe, aut dæmonem. Ergo ſola corporum ſolitudo hominem non perficit, ſi non adſciſcat obſtetricantem ſeceſſum animæ, dantis libellum repudij curis inanibus huius ſæculi, ſequaces ſuos perfidè vincientis. Homines tantùm corpore ſecretos à ſæculo, non eſſe in tuto poſitos, ſi non ſe etiam animo totos ſubduxerint mundo, eruditè monet Bernardus, ita fatus: *Multi ſunt filiorum Adam, qui errauerunt in ſolitudine in inaquoſo, illi, qui in ſolitudinem ſuperbia recedentes, ſocialem vitam habere non volunt, quorum ſingularitas aſſociari non poteſt. Sedent in inaquoſo, quia nullo imbre lacrymarum compuncti, in terra ſterili, & arenti perpetua ſiccitate morantur. Propterea viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt, quia inueterati in terra aliena coinquinati ſunt cum mortuis, deputati cum his, qui in inferno ſunt. Non erat ita ſolitarius ille, de quo ſanctus Ieremias ait: Bonum eſt viro, cùm portauerit iugum ab adoleſcentia ſua, ſedebit ſolitarius, & tacebit, quia leuauit ſe ſupra ſe. Illi errauerunt, ſed iſte ſedebit ſemper, ſedebit ſolitarius, cùm habuerit honorem ſingularitatis, ſedebit, & tacebit à ſtrepitu diabolicarum ſuggeſtionum, à ſtrepitu carnalium deſideriorum, à ſtrepitu mundi.* Præcipua ergo animæ cura ſit, omnes affectus ſuos & non corpus tantùm à ſæculu ſegregare.

Bernardus ſermone 1. in die Apoſtol. Petr. & Paul.

Solitudo quædam affectatur à ſuperbis.

SENSVS MORALIS.

PROPOSITIO TERTIA.

Anima, quæ vitiis bellum indixit, opportunè ſibi cauet ieiuniorum armaturâ.

In hæc verba:

Cùm ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

ARTICVLVS X.

Ex Theologia, et Sanctis Patribvs.

NAbuchodonoſor animo concipiens totum terræ dominium, tentauit remotiſſimas orbis oras, Imperij ſui iugum vellent ſubire, necne. Vtque ad arbitrium ſuum inuitas etiam Gentes ſubigeret, copioſum inſtruxit exercitum, eumque lectiſſimo milite, & numero præpotentem. Ingens ille belli apparatus adeò perculit populos, vt plerique Reges dederint manus Holoferni, præfecto militiæ Nabuchodonoſor. Ecce tenorem hiſtoriæ. *Miſerunt legatos ſuos vniuerſarum vrbium ac prouinciarum Reges ac Principes, Syriæ ſcilicet, Meſopotamiæ, & Syriæ Sobal, & Lybiæ, atque Ciliciæ, qui venientes ad Holofernem dixerunt: Deſinat indignatio tua circa nos: melius eſt enim vt viuentes ſeruiamus Regi magno Nabuchodonoſor, & ſubditi ſimus tibi, quàm morientes, cum interitu noſtro ipſi ſeruitutis noſtræ damna patiamur. Omnis ciuitas noſtra, omniſque poſſeſſio, &c. vniuerſa facultates noſtræ, atque familia in conſpectu tuo ſunt: ſint omnia noſtra ſub lege tua. Nos, & filij noſtri ſerui tui ſumus.* In ea hiſtoria egregiè adumbratur indoles Angeli deſertoris: quippe ille à defectione ſua non tulit hominem editum ad regnum Dei, ideoque ſuos omnes conduxit aſſeclas Angelos apoſtatas, vt ſingulos quoſque homines ſuo ſubderent imperio. Spiritus illi nequam morem geſſere Lucifero: ſiquidem conſcripſere voluptates omnes, vt eo veluti ſatellitio impietatis, homines pellicerent ad dæmonis obſequium. Præcipuum robur exercitus diaboli fuit penes Venerem & Bacchum; pòtior namque hominum pars & gulæ & luxuriæ litat, ſua omnia deuouendo Angelo ſuſurroni.

Iudith. 3.

Egregia figura dominij quod diabolus vſurpauit in homines impios.

Dæmon non tulit hominem ſuffectum eſſe in ſuum locum.

Dæmonis ſatellites voluptates.

Sed vt populus Deo ſacer tempſit Holofernem, accingens ſe orationibus & ieiuniis; ita & hodie viri ſancti dæmonum vires frangunt, eâdem ieiuniorum panopliâ ſibi conſulentes. Ecce Iudæorum induſtriam contra irruentes Aſſyriorum turmas. *Miſerunt in omnem Samariam per circuitum vſque Iericho, & præoccupauerunt omnes vertices montium. Et muris circumdederunt vicos ſuos, & congregarunt frumenta in præparationem*

Iudith. 4.

Ieiuniis frãguntur ſatellites diaboli, voluptates.

pugna. Sacerdos etiam Eliacim ſcripſit ad vniuerſos qui erant contra Eſdrelon, quæ eſt contra faciem campi magni iuxta Dothaim, & vniuerſos, per quos via tranſitus eſſe poterat, vt obtinerent aſcenſus montium, per quos via eſſe poterat ad Ieruſalem, & illic cuſtodirent vbi anguſtum iter eſſe poterat inter montes. Et fecerunt filij Iſraël ſecundùm quod conſtituerat eis ſacerdos Domini Eliachim. Et clamauit omnis populus ad Dominum inſtantia magna, & humiliauerunt animas ſuas in ieiuniis, & orationibus ipſi, & mulieres eorum. Auſpicatò ſibi canit ille populus ieiunio accinctus vt probatiſſima panoplia: etenim Deum ita demeruit, & inſignem victoriam retulit de hoſte ſuperbo, aliis populis inſultante. Eâdẽ induſtriâ Chriſtus ſe accinxit, vt fortiter exciperet omnes dæmonum acies, quæ concordi impetu conſpirarant in athletam illum ſtrenuum diabolis illudentem. Non indiguit ſanè Chriſtus, ea cautione, vtpote ſupra dæmonum omnia tentamenta: ſed in gratiam hominum, quos ſuo exemplo erudiit, ieiunus diabolo occurrit, vt iiſdem armis Chriſtiani ſuos acerbos hoſtes facilè ſuperarẽt.

Ieiunium Chriſtus adhibuit ad exemplum hominibus.

Ex Theologia.

Thomas 1. 2. q. 53. art. 2. 1. 2. q. 82. art. 2. q. 83. art. 3. 2.

Quàm autem conducat ieiunium ad compeſcendos dæmonũ auſus, diſce hoc diſcurſu Theologico. Homo vbi gratia originali excidit, & incurrit in diſcrimen peccati originalis, omnium virtutum paſſus eſt deliquium; earum ſcilicet, quæ indiuiduo nexu priſcæ illi iuſtitiæ firmiter adhærebant. Et hoc deliquium excepit fœda propenſio ſollicitans animam ad omnes corporis illecebras; vnde licet originale peccatum vnum ſit ſpecie; tamen à ſancto Thoma dicitur multiplex virtute, quia hominem inclinat ad omnia iniqua: nec vlla prorſus eſt animæ potentia, quæ non in aliquam iacturam incurrerit. Habet autem hoc peccatum duplicem proceſſum; ſcilicet à carne ad animam, ſecundùm ordinem generationis; & ab eſſentia animæ ad potentias eius, ſecundùm ordinem naturæ. Nota tamen, carnem non eſſe ſedem congruam peccati originalis adæquatè ſumpti: nam hic defectus in ſemine eſt inſtrumentaliter, in eſſentia animæ ſubiectiuè, & in carne vt in pœna. Vnde quò caro vegetior eſt, magis etiam pœna diffunditur: & peccatum hoc etſi reatu terſum in Baptiſmo; fomite tamen faceſſit ingens negotium animæ, eam agendo ſtimulis impunè nis, vt corporis illecebris turpiter obſequatur. Ne ergo prævaleat in animam, ieiunium opportunè cauet, fitque anima hac virtute magis expedita ad cohibendos carnis impetus inſurgentes. Aduerte obiter me hic agere de ieiunio, vt virtus eſt, & non vt mera eſt inedia: ſic enim ieiunium, vt dicit negationem cibi, non eſt virtus, ſed tantùm vt à ratione recta dirigitur, & imperatur. Tantùm namque aliquid virtutis indolem induit, quantùm rationis amuſſim participat, cuius moderamen congruum bonitatem affingit actibus humanis. Vt ergo ratio diſcretè moderatur appetitum, & gulæ illecebras frænat, ieiunium ſortitur effectum vtique ſalutarem. Caro ſiquidem reprimitur, & anima in Deum aſſurgit, eò robuſtior, quò carnis ſagina minor eſt.

Originale peccatum quare dicatur vnum ſpecie, & multiplex virtute.

Originalis peccati incommoda.

Ieiunium quando ſit virtus.

Ex SS. Patribus.

Auguſt. lib. quæſtion. vtriuſque teſtamenti.

In eo argumento longè latéque ſpatiantur Patres, ſuo experimento docti, quæ & quanta referat anima dedita ieiuniis. Sic Auguſtinus: *Sicut corpus febricitans ſi accipit eſcam, aut potum, increſcit illi calor; ita & humana corpora, quæ ſanguinis feruore vruntur, vehementer exardeſcunt, niſi fuerint abſtinentiâ gubernata: ignis enim ſi deeſt eſca, ſopitur. Animi eſt ducere corpus: ſi autem dimiſeris illud, præcipitabit ipſum, ſicut equus furioſus negligentem ſeſſorem. Igitur neceſſaria ſunt nobis ieiunia, ſicut vulneribus medicina: medelam enim conferunt vitæ perpetuæ; ita tamen, vt duarum rerum teſtimonio commendentur, id eſt, oratione, & miſericordia. Ieiunia ergo intemperantiam corporis mitigant, motus aduerſos reprimunt, preſſuram animæ auferunt, ſicut ait Dominus: Nolite dediti eſſe in eſca & crapula, ne grauentur corda veſtra. Cùm enim anima ab eſu & potu nimio fuerit liberata, tunc ſe melius recognoſcit. Sicut enim in ſpeculo ſordido non ſe talem homo aſpicit, qualis eſt; ita & ſi eſca & crapula fueris grauatus, alteram ſe ſentit, quam eſt, & tunc excitatur libido, accenditur ira, inflammatur ſuperbia, generatur luxuria, vnde Apoſtolus: Nolite, ait, inebriari vino, in quo eſt luxuria. Quod ſi temperatum fuerit corpus interpoſito ieiunio, cogitatione ſua recepta anima intelligit, qua deuotione obſequi debeat Redemptori: magna ergo ex parte ieiunia ſunt neceſſaria. Sub Eſther etenim Regina cùm Iudaicus populus in periculo poſitus eſſet, ieiuniis ſuffragantibus liberatus eſt. Et Niniuitæ cùm euerſionis ſuæ præſcriptum diem à Propheta audiſſent, ieiunio indicto euadere meruerunt. Et iuſti ac Prophetæ noſtri quando à Deo aliquid impetrare volebant, ieiunio ſe humiliabant, dicente Dauid: In ieiunio humiliabam animam meam. Nam & Saluator, cùm opus non erat, vt nobis exemplum daret, ieiunauit: & vt accepta ſit oratio, conſortium vult ſecum habere ieiunij.*

Ieiunij neceſſitas optimè probata ab Auguſtino.

Ieiunia animæ viſcera exacuunt.

Iona. 3.

Pſal. 34.

Errat itaque, qui benè pranſus, & diſtento corpore aleam virtutum ingreditur; quippè hic conflictus animæ cum vitiis, poſtulat impaſtos tantùm, & ieiunos. Hac panoplia cataphractum Adã Deus ediderat, nec eum callidus hoſtis proſternere potuit, ſtante ieiunio, quo ſoluto hominem turpiter enecauit. Audiendus in eo themate Chryſoſtomus ita fatus: *Deus hominem à principio fouẽs, illico frenum ei ieiunij manibus impoſuit, velut piæ amabiliq; ac matri, & magiſtro optimo committens. Nam de omni ligno quod eſt in paradiſo comedetis; de ligno verò ſcientiæ boni & mali non comedetis, ſpecies ieiunij eſt. Si in Paradiſo ieiunium neceſſarium fuit, extra Paradiſum multò magis. Si ante plagam vtilis medicina fuerat, multò magis poſt plagam. Si needum bello voluptate inſurgente, nobis arma fuerant opportuna, multò magis poſt voluptatum vitiorumque prælium à dæmonis nobis illatam. Igitur neceſſaria à ieiunio nobis ſunt auxilia.* Præfatus ſum, abſtinentiam debere à ratione præſtitui, vt participet rationem virtutis: debet igitur ad prudentiæ trutinam appendi ieiunium, inſtitutum ad animæ ſalutem, ne quid anima peccet in qualitate, aut modo cibi: ſiquidem vtrobique poteſt imprudens anima deuiare. Et quia diſcolor eſt hominum temperies, non eſt ſingulis quibuſque hominibus, eadem ieiunij teſſera præſcribenda. Nimirum erit parca manus vni, quæ alteri prodiga annonam impertiet. Timotheo decernitur vinum, quod aliis litabit Veneri, libidinis incendia ſuſcitando.

Chryſ. hom. 1. de pænit.

Adam ieiunio armatus à Deo creatus eſt.

Ieiunio obſeruato Adã dæmone ſuperior fuit.

Ieiunium eſt prudenter viurpandũ.

Hæc igitur eſto prima regula circa normam ieiunij: ſcilicet vt vitentur ea quæ fomitem luxuriæ fouent, & parcè vtatur homo aliis cibis innoxiis: quippè vndique patent anguſtiæ, vel ſi calidis obſoniis impingueſcat homo, vel ſi quouis cibo ita ſaginetur, vt ad libidinem ſtomachus intumeſcat.

Quibus debeat homo abſtinere.

Hier. ep. ad Furiam de viduitate ſeruanda.

meſcat. Eò ſpectant illa Hieronymi verba: *In ipſis cibis calida quæque deuita, non ſolùm de carnibus loquor, ſuper quibus vas electionis profert ſententiam: Bonum eſt, vinum non bibere, & carnem non manducare: ſed etiam in ipſis leguminibus inflantia quæque & grauia declinanda ſunt, nihilque ita ſcias conducere Chriſtianis adoleſcentibus, vt eſum olerum: vnde & in alio loco, qui infirmus eſt, ait, olera manducet, ardorque frigidorum epulis temperandus eſt. Si autem tres pueri, & Daniel leguminibus veſcebantur, pueri erant, necdum ad ſartaginem venerant, in qua Rex Babylonis ſenes iudices frixit. Nobis non corporis cultus, qui in illis, excepto priuilegio gratiæ Dei, ex huiuſmodi cibis enituerat, ſed animæ vigor quæritur, quæ carnis infirmitate fit fortior: inde eſt, quòd nonnulli vitam pudicam appetentium in medio itinere corruunt, dum ſolam abſtinentiam carnium putant, & leguminibus onerant ſtomachum, quæ moderatè parcèque ſumpta, innoxia ſunt. & vt quod ſentio loquar, nihil ſic inflammat corpora, & accendit ad libidinem, ſicut indigeſtus cibus. Quicquid facit ſeminarium voluptatum, venenum puta; parcus cibus, & venter ſemper eſuriens triduanis ieiuniis præfertur, & multò melius eſt, quotidie parum, quàm rarò ſatis ſumere. Pluuia illa optima eſt, quæ ſenſim deſcendit in terram: ſubitus & nimius imber in præceps arua ſubuertit: quando comedis, cogita quòd ſtatim tibi orandum, vel legendum ſit.*

Abſtinere debet homo rebus quæ ad luxuriam fomitem ſubminiſtrant.

Ieiunium in gratiam caſtitatis ſolli tuſum, vino & carnibus prudenter interdicit.

Luxuria cibis gaudet.

Nimia indulgentia hodie vinum vernaculum quidem fecit, ſed ſanctitatem etiam extorrem ſi non omnino, tamen ex parte effecit. Nempè virtutis rigidi profeſſores, multum ſe profeciſſe autumant, ſi lautioribus eſcis abſtineant, & eorum vinum vix lymphatum tantilla deſudet aqua. Non carpo debiles, ſed caſtigo rubentes vultus, quibus luxurians ſanguis ebullit in venis, virente ætate focum iugiter accendente. Egregiè ſuo more decurrit iſtud argumentum Hieronymus, ieiuniorum ſacer encomiaſtes Sic ille: *Hoc primum moneo, hoc obteſtor, vt ſponſa Chriſti vinum fugiat pro veneno: hæc aduerſus adoleſcentiam prima arma ſunt dæmonum, non ſic auaritia quatit, inflat ſuperbia, delectat ambitio, facilè aliis caremus vitiis, hic hoſtis nobis incluſus eſt, quocumque pergamus, nobiſcum portamus inimicum. Vinum, & adoleſcentia duplex incendium voluptatis eſt. Quid oleum flammæ adiicimus? quid ardenti corpuſculo fomenta ignium miniſtramus? Paulus ad Timotheum: Iam noli, inquit, aquam bibere, ſed vino modico vtere propter ſtomachum tuum, & frequentes infirmitates tuas. Vide quibus cauſis vini potio concedatur, vt ex hoc ſtomachi dolor, & frequens medeatur infirmitas. Et ne nobis forſan de ægrotationibus blandiremur, modicum præcipit eſſe ſumendum, Medici potius conſilio, quàm Apoſtoli, licet Apoſtolus ſit Medicus ſpiritualis, & ne Timotheus imbecillitate ſuperatus Euangelij prædicandi non poſſet implere diſcurſus, alioquin ſe dixiſſe meminerat, vinum non bibere, & carnem non manducare. Noë vinum bibit, & inebriatus eſt: poſt diluuium rudi adhuc ſæculo, & tunc primùm plantatâ vineâ inebriare vinum fortaſſe neſciebat: poſt ebrietatem immolatio ſecuta eſt, & libido iuncta luxuriæ. Priùs enim venter extenditur, & ſic cætera membra concitantur: manducauit enim populus & bibit, & ſurrexerunt ludere. Loth amicus Dei in monte ſaluatus, & de tot millibus populi ſolus iuſtus inuentus inebriatur à filiabus ſuis, & licèt illæ putarent genus humanum defeciſſe, & hoc facerent liberorum magis deſiderio, quàm libidinis; tamen ſciebant, virum iuſtum hoc niſi ebrium non eſſe facturum. Elias cum Iezabel fugeret, & ſub quercu iaceret laſſus, veniente ad ſe Angelo ſuſcitatur, & dicitur ei: Surge, & manduca. Reſpexit, & ecce ad caput eius ſubcinericius panis, & vas aquæ. Reuera non poterat Deus conditum ei merum mittere, & electos cibos, & carnes. Eliſæus filios Prophetarum inuitat ad prandium, & eos herbis agreſtibus alens, conſonum prandentium audit clamorem: Mors in olla. Homo Dei non iratus eſt coquis: lautioris enim menſæ conſuetudinem non habebat; ſed farinâ deſuper iactâ amaritudinem dulcorauit eadem ſpiritus virtute, qua Moyſes mutauerat Maram in dulcedinem. Necnon & illos qui ad eum comprehendendum venerant oculis pariter ac mente cæcatos, cum in Samariam neſcios perduxiſſet, qualibus eos epulis reficere imperauerit, auſculta: Pone eis panem, & aquam, manducent, & bibant, & remittantur ad Dominum ſuum. Potuit & Danieli de regiis ferculis opulenta menſa transferri: ſed Habacuch ei meſſorum prandium portat, arbitror ruſticanum: ideoque vir deſideriorum appellatus eſt, quia panem deſiderij non manducauit, & vinum concupiſcentiæ non bibit. Sollicitè prouidendum eſt, vt quos ſaturitas de Paradiſo expulit, reducat eſuries. Quòd ſi volueris reſpondere, te nobili ſtirpe generatum ſemper in deliciis non poſſe à vino & eſculentioribus cibis abſtinere, nec his legibus viuere; reſpondebo diſtrictiùs: Viue ergo lege tua, qui Dei non potes; non quòd Deus inteſtinorum noſtrorum rugitu & inanitate ventris delectetur; ſed quod aliter pudicitia tuta eſſe non poſſit.*

Vinum eſt lethale virus adoleſcentibus.

Hier. ep 22. ad Euſtoch.

Vinũ luxuriæ fomes eſt improbus.

Exempla eorum, quibus male ceſſit vinum bibere.

Epulæ à ſanctis viris paratæ quàm parcæ fuerint.

Ab hac arctioris ieiunij regula ſe exemerunt etiam clauſtra, vt darent aliquid infirmitati: non tamen deſunt plerique Religioſi homines, ſectantes illud ſalutare genus vitæ, quo quidem fit exilior caro, ſed viciſſim opiparè anima ſaginatur. Quod enim corpori ſubtrahitur adipis, illud in animæ pinguedinem refunditur: Vt enim ſe habet lien ad reliquum corpus, ita ſe habet caro ad animam. Experimento autem vernaculo liquet, extenuari totum corpus, ſi affluxu ſeri melancholici ingurgitatus lien, in molem aſſurgens nimiùm intumeſcit: ſimili ferè modo contabeſcit anima, ſi diſtenta caro dapibus ingraueſcit. Vt ſecus extenuato liene, valet corpus; ita & carne modicè paſta, anima citiùs impinguatur. Opportunè adeſt Chryſoſtomus ita fatus: *Per ieiunium quantò exterior noſter homo corrumpitur, tantò interius renouatur; ieiunium corpus comprimit, & laſciuias inordinatas refrænat, animam autem clariorem efficit, & ſublimem. An non videtis quotidie ex ſumptuoſis menſis, & immodica ingluuie infinita morborum genera induci? Vnde capitis dolores? Vnde corruptorum humorum abundantia? vnde innumeri alij morbi? nonne ab intemperantia, & largiore vini ingurgitatione quàm oportet? Nam ſicut nauis, quæ aquis ita impletur, vt exhauriri nequeat, ſtatim ſubmergitur; ita homo quando crapulæ & ebrietati ſeipſum exponit, in præceps vadit, & rationem ſubmit-*

Pulchra cõparatio lienis & corporis.

Chryſ. ho. 10 in Geneſ.

Gula eſt morborum parens.

Gula locuſ moda.

ſubmergit: denique iacet quaſi viuum cadauer, ad mala quidem operanda ſæpè potens; ad bona autem omnia, nihil ſe meliùs habens, quam mortui: idcircò obſecro, vt ſecundùm beatum Paulum, carnis prudentiam ne feceritis in concupiſcentiis.

Vt terra ſuperfluo humore exhauſto luxuriat in gramina, & multifariam picta viret, ita anima exſiccata ieiuniis vernat virtutibus. Non abhorret ab ea ſimilitudine Chryſoſtomus ſic diſcurrens: *Iucundum quidem nautis eſt ver, iucundum quoque & agricolis; ſed non ita iſtis iucundum eſt ver, vt his, qui philoſophari volunt, iucundi ſunt ieiuniorum dies. Spirituale animarum ver, & fidiſſima tranquillitas animorum. Nam agricolis ver idcircò iucundum eſt, quia delectat aſpicere tunc depictam floribus terram, & variis frondibus virgulta comantia: nautis verò acceptum eſt ver, quod dorſum maris deductis nauibus tutò licebit aſcendere, nec vndarum pericula formidare. Nobis autem iucundum eſt ieiuniorum ver, quod tunc non vndarum, ſed cogitationum, & concupiſcentiarum carnis fluctus ac turbines mitigantur, & corona nobis non florum, ſed ſpiritualium gratiarum parantur. Non ita ergo apparens ſuis hirundo vernaculis fugatam hyemem nuntiat, vt ieiuniorum dies fugari ex viſceribus noſtris vitia carnis & cupiditatis oſtendunt. Ceſſat pugna carnis aduerſus animam, & anima aduerſus carnem, nec inſurgit ancilla in dominam, nec ſerua ſuperbit in liberam; ſed vniuerſa hæc prælia ieiuniorum præſentiâ conquieſcunt.*

Chryſ. hom. de ieiunio.

Ieiunium eſt veluti vernū tempus animæ.

Ieiunij & verni temporis comparatio.

Ne arbitreris meritum ieiunij peti tantùm ab encomiis Sanctorum Patrum, quibus inedia maximè cordi fuit; conſule Sacra Scripturarum oracula, & reſcies inde, quàm benè ceſſerit impaſtis hominibus familiaris ieiuniorum vſus. Audiendus denuò in hoc argumento Chryſoſtomus hæc ſubtexens: *Ebrietas & luxuria ſtantem euertunt ciuitatem, commotam ieiunium ſolidauit. Cum ieiunio Daniel in lacum leonum ingreſſus eſt, & eorum tantam manſuetudinem ſenſit, vt ſimplicitatem ouium arbitraretur: nam beſtiæ in illa feralis ardoris rabie, furoris ſui naturâ lenitâ, oblato ſibi cibo parcebant, & aliquanto tempore famе defectæ præparatam ſatietatis copiam reſpuerunt. Nam diebus ſeptem fuerat eis cibus denegatus, vt in ipſo oblationis aſpectu Prophetæ carnibus auida cupiditate inhærentes, conſumpto ſe corpore ſatiarent. Cum ieiunio & tres pueri in fornacem Babyloniam ingreſſi ſunt, & ingenti flamma ſpatio aliquanti temporis erogato intacti egreſſi ſunt, & eorum corpora ignis lumine ſplendidiùs micuerunt: ſed ſi hæc flamma erat, monſtrabat flammæ naturam, & illa ſi corpora erant, ſubiacebant corporis paſſioni; ſed hanc admirabilem quæſtionem nullus poterit niſi ipſum ieiunium explanare: quæſtio etenim ardua eſt. Humana corpora cum igne pugnabant, & victoria corporum monſtrabatur. Vidiſti admirabilem pugnam, vidiſti admirabiliorem victoriam: mirare igitur ieiunium, & illud cum omni auiditate tuis amplexibus feſtina ſuſcipere; quando enim & in flamma prodeſt, & in lacu leonum ſubuenit, & ſpiritus propulſat immundos, & diuinam ſententiam mitigare nouit, & ad libertatem reuocare conſueuit; quis huius inſania reperitur, qui velit ieiunium tantorum bonorum materiam declinare? Inſuper & Medici parcitatem, ſalutis nominant matrem.* Hactenus ille, cui ego ſubſcribo, dicens, ieiunium plus etiam conferre ad

Exempla eorum, quibus benè ceſſere ieiunia.

Chryſ. hom. de Iona Propheta.

Ieiunio ſanata ſunt ea, quæ gula ſauciat.

Ieiunio leones, & ignes ſuperati.

Ieiunio ſanitas animæ comparatur.

ſalutem animæ, quàm corporis. Huius enim ſanitas parum curatur à Sanctis, quia plerumque noxia eſt, ſed animæ ſalus homines euehit ad gaudia ſempiterna.

SENSVS MORALIS.

Ieiunium conducit ad ardua quæque facinora.

In hæc verba:

Cùm ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

ARTICVLVS XI.

Ex Antiqvitate Plvrivm Nationvm, et ex Sanctis Patribvs.

Celeberrimum eſt Iulij Cæſaris apophtegma, ieiunium homines aptare ad grandia facinora; gulam verò facere homines indecoros. Adeo veracem credidit illam ſententiam præfatus Heros, vt dubiam fecerit fidem Bruti & Caſſij, quos ſciebat à nimiis dapibus abhorrere. Nimirum naſutus homo ſuſpicabatur inediam animos acuere, ac proinde Brutum & Caſſium, ieiunos homines, fore aptiores ad ſuccutiendum iugum ſeruitutis, quod Cæſar ciuibus imponebat. Non fefellit eum malum omen: nam à ieiunis hominibus Cæſar occiſus eſt. Religionem ineſſe ieiunio arbitratæ ſunt præcipuæ orbis nationes, in quibus Hebræis indicere ieiunium ſolenne fuit, etiam ante certamen, eſto tunc maximè corpora cibis indigeant, vt vegetiora viribus haudquaquam excidant. Ad hunc ritum pertinet illud ieiunium ſancitum à Rege Saül, in procinctu pugnæ contra Philiſthæos. Sic textus ſacer. *Adiurauit Saül populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem vſque ad veſperam, donec vlciſcar de inimicis meis. Et non manducauit vniuerſus populus panem: omneque terræ vulgus venit in ſaltum, in quo erat mel ſuprà faciem agri. Ingreſſus eſt itaque populus ſaltum & apparuit fluens mel, nulluſque applicuit manum ad os ſuum; timebat enim populus iuramentum.* Si quando decretum eſſet tale ieiunium, capitale erat illud ſoluere, & dicta eſt capitis ſententia in Ionatham ipſum filium Regis, quia mellis fauum modicè deguſtarat, vigente ieiunio. Iidem Hebræi penes ieiunium conſtituerunt præcipuam ſuæ ſanctitatis partem, eoſque credidere ſanctiores, qui longiorem ferebant inediam. Eamobrem magnum ſibi fecere nomen Eſſæni, ſeu Eſſæi, quos commemorant fusè Ioſephus, Hieronymus, & Euſebius. Hi vt procul eſſent ab omni contagio carnis, ſponte ſua religione ducti, carnibus abſtinebant. Eorum inſtitutum æmulati ſunt illi Indorū Philoſophi, quos Strabo meminit reſpuere vſū vini, vt inde ſibi conquirerent auram popularem. Subiicit ille, eos cælibem egiſſe vitam, ad quod abſtemiū eſſe, maximè conducit.

Suet. in Iulio Caſ.

Ieiunio grādia facinora conſummantur.

Ex antiqvitate plvrivm nationvm.

1. Reg. 14.

Ieiunia indicta multis nationibus.

Qui maximè apud Hebræos ieiunia coluerint.

Ioſeph. l. 18. cap. 2. antiq. & l. 2. c. 7. de bello Iud.

Hier. lib. 2. in Iouini an.

Euſeb. l. 8. c. 4

Strab. lib. 15.

Herod. lib. 2.

Græcia quondam aucupata famam Religionis, peculiaria quædam ieiunia inſtituit, in honorem Cereris, cuius Sacra Herodotus ait adire nefas ab aliis, quàm impaſtis: huius inſtituti Gyraldus varia refert argumenta. A Græcis ad Romanos fluxit ille mos ieiunandi, vt ſe accingerent ad aliquid arduum. Ita ſe aptauit Numa Pompilius, abdicato carnium eſu, ſiquando facienda ſacra forent, vt recolit Ouidius, ſubiiciens etiam eum abſtinuiſſe ab omni libidinis æſtu.

Lil. Gyrald. lib. de diis Gent. Syntagm. 12.

Numæ vetus inſtitutum.

Ouid. lib. 4. Faſtorum.

Vſus abeſt Veneris, nec fas animalia menſis
Ponere, nec digitis annulus vllus ineſt.

Theod. lib. 3. c. 2. hiſt. Eccl. Pomp. Lætus in Iul. Ex Poſſid. Strabo lib. 7. Apuleius lib. 11. Met. Herod. lib. 2. Plin. l. 12. c. 6. Hier. l. 2. in Iouin. Laër. in Proœm.

Iulianus Imperator abiurata fide Chriſtiana, licèt in omnem vitiorum colluuiem corruiſſet, tentauit ieiuniis aliquem pietatis habitum induere: quippe ex Theodoreto, & Pomponio Læto, olera tantùm & legumina ſuis ferculis appoſuit, Religionis ergò. Myſorum etiam fuit ritus abſtinere à carnibus, & melle tantùm & caſeo veſci, vt ex Poſſidonio refert Strabo. Hanc etiam carnium abſtinentiam profeſſi ſunt omnes, qui initiandi erant ſacris Iſidis; nempè eis lex erat, diebus decem parcere carnibus, & vino, vt auctor eſt Apuleius. Et Herodotus apprimè verſatus in ſacris Ægyptiorum, ſcribit, eos habuiſſe dies feſtos, quos erat piaculum celebrare, ſi non pridie ieiunaſſent. Vt Gymnoſophiſtæ aſſurgebant ad ſingulare genus vitæ eminentis, ita etiam addicti erant peculiari inſtituto ieiunandi: etenim ex Plinio ſapientes illi miſſa faciebant omnia obſonia, ſolis frugibus inediæ conſulentes. In hunc morem Euripides ait, in Creta, Iouis ſacerdotes, quos Prophetas nuncupabant, non abſtinuiſſe modò carnibus, ſed ne quidem coctos vllos attigiſſe cibos, vt etiam Hieronymus ait. Eâdem etiam carnium abſtinentiâ fuiſſe conſpicuos in India Solis ſacerdotes, ſcribit Laërtius, quaſi illa abſtinentia Sole dignos efficeret. Et profectò non vana fides; nihil enim hominem magis ſpectabilem facit quàm cibi nauſea lautioris.

Ad hoc caput antiquitatum pertinet illa Hieronymi recenſio facta in gratiam ieiunij, quod laudibus effert, Iouinianum carpens vile abdominis ſui mancipium. Ita fatur Hieronymus: *Dicaarchus in libris antiquitatum, & deſcriptione Græciæ refert in Saturno, in aureo ſæculo, cùm omnia humus funderet, nullum comediſſe carnes; ſed vniuerſos vixiſſe frugibus, & pomis. Perſarum Regis Cyri vitam Xenophon octo voluminibus explicat, polenta, & cardamo, & ſale, ac pane cibario eum aſſerens victitare. Lacedæmoniorum menſam, frugalitatiſque Xenophon, & Theophraſtus, & omnes pene ſcriptores Græci teſtati ſunt. Chæremon Stoicus, vir eloquentiſſimus, narrat de vita antiquorum Ægypti ſacerdotum, quòd omnibus mundi negotiis curiſque poſtpoſitis, ſemper carnibus & vino ſeſe abſtinuerint: pane raro veſcebantur, ne onerarent ſtomachum, & ſi quando comedebant, hyſſopum ſumebant in cibo, vt eſcam grauiorem, illius calore decoquerent, & oleum tantùm in oleribus nouerant, verùm & ipſum parum propter nauſeam & aſperitatem guſtus leniendam. Quid loquar de volatilibus, cùm ouum quoque pro carnibus vitauerint & lac. Quorum alterum carnes liquidas, alterum ſanguinem eſſe dicebant colore mutato, bidui triduique inediam ſuſtinentes. Ioſephus tria deſcribit dogmata Iudæorum, Phariſæos. Sadducæos, Eſſæos, quorum nouiſſimos miris effert laudibus, quòd & ab vxoribus, & vino, & carnibus abſtinuerint ſemper, & quotidianum ieiunium verterint in naturam. Aſclepiades Cyprius, ætate qua Pygmalion in Oriente regnabat, ſcribit eſum carnium in Oriente non fuiſſe. Eubulus quoque, qui hiſtoriam Mithræ multis voluminibus explicuit, narrat apud Perſas tria genera magorum, quorum primos, qui ſint doctiſſimi, & eloquentiſſimi, exceptâ farinâ, & olere, nihil amplius aut in cibo ſumere. Xenocrates Philoſophus de Triptolemi legibus apud Athenienſes tria tantùm præcepta in Templo Eleuſyno reſidere ſcribit, venerandos parentes, & Deos, & carnibus non veſcendum.* Hactenus Hieronymus, ex vetuſtis & obſoletis hiſtoriæ monumentis, quibus ieiunij dignitas aſtruitur.

Hier. lib. 2. in Iouinian. Dicaarch. lib. antiquit. Xenophon in Cyropedia. Plut. in Lycurgo.

Ieiunia aureo ſæculo frequentata.

Abſtinentia ſacerdotum Ægyptiorũ.

Ioſeph. l. 18. antiquitatũ.

Perſæ tria genera Magorum habuere.

Tria præcepta ſolennia ſcripta in templo Eleuſyno.

Ex SS. PATRIBVS.

Hier. lib. 2. contr. Iouin.

Ille idem Sanctus probè ſciens, gulam homines deponere ad infima; congrua ſimilitudine vtitur, vt homines pelliciat ad affectum ieiunij. Nempè ait, corpora obeſa eſſe ſcaturiginem morborum, quibus humorum colluuies fomitem & pabulum ſubminiſtrat. Quos igitur ieiunij decor non iuuitat, hos fortè diſcretæ abſtinentiæ commoda demulcebunt. Accipe Hieronymum, hac benè ſuada oratione ieiunium inculcantem. *Morbi ex ſaturitate nimia excitantur. Hippocrates in Aphoriſmis docet, obeſa & craſſa corpora, quæ creſcendi menſuram compleuerint, niſi citò ablatione ſanguinis minuantur, in paralyſim, & peſſima morborum genera incidere. Vnde & Galenus, vir doctiſſimus, Hippocratis interpres, athletas, quorum vita & ars ſagina eſt, dicit in exercitatione medicina, nec viuere poſſe diu, nec ſanos eſſe, animumque eorum ita nimio ſanguine & adipibus quaſi luto inuolutum, nihil tenue, nihil cæleſte, ſed ſemper de carnibus, & ructu, & ventris ingluuie cogitare. Diogenes tyrannos, & ſubuerſiones vrbium, bellaque vel hoſtilia, vel ciuilia, non pro ſimplici victu olerum, pomorumque, ſed pro carnibus & epularum deliciis aſſerit excitari. Quodque mirandum ſit, Epicurus voluptatis aſſertor, omnes libros ſuos repleuit oleribus, & pomis; & vilibus cibis dicit eſſe viuendum, quia carnes, & exquiſitæ epulæ ingenti cura ac miſeria præparantur, maioremque pœnam habeant in inquirendo, quàm voluptatem in abutendo: corpora autem noſtra cibo tantùm & potu indigere, vbi aqua, & panis ſit, & cætera his ſimilia, ibi naturæ ſatis factum: quicquid ſuprà fuerit, non ad vitæ neceſſitatem ſpectare, ſed ad vitium voluptatis, bibere, & comedere non ad deliciarum ardorem, ſed ſitim, famemque reſtinguere. Qui carnibus veſcuntur, indigere etiam his quæ ſunt carnium, qui autem ſimplici victu vtuntur, eos carnes non requirere. Sapientiæ quoque operam dare non poſſumus, ſi menſæ abundantiam cogitemus, quæ labore nimio & cura indiget: citò expletur naturæ neceſſitas. Qui ægrotat, non aliter recipit ſanitatem, niſi tenui cibo, & caſtigato victu: nec quis putet morbos oleribus concitari. Si autem Milonis illius Crotoniatæ vires olera non miniſtrent, quæ naſcuntur, & aluntur carnibus, quid neceſſe eſt viro ſapienti, & Philoſopho Chriſti tantam habere fortitudinem, quæ athletis & militibus neceſſaria eſt, quam cùm habuerit ad vitia prouocetur? Chriſtiano ſanitas abſque viribus nimis neceſſaria eſt. Legimus quoſdam morbo articulari, & podagra humoribus laborantes, proſcriptione bonorum ad ſimplicem menſam & pauperes cibos redactos conualuiſſe. Sed & ex viliſſimis vitanda ſatietas eſt; nihil enim ita obruit animum, vt plenus venter, & exæſtuans, & huc illacque ſe vertens, & in ructus reſpirans.* Hæc Sanctus ille, Ieiunij encomiaſtes & propugnator acerrimus.

Corpora obeſa inepta ad grandia facinora.

Gula virtutibus inimica.

Epicurus damnat vſum carnis.

Ieiunio ſanitas corporis comparatur.

Ieiunium ab athletis vſurpatum ad fortitudinem.

Hier. lib. 2. contra Iou.

Tanta ſunt commoda, quæ ex hoc ieiunij fonte deriuantur, vt Scriptura Sacra peculiarem de eo panegyrim texuerit, vt aduertit Hieronymus

congerens ſacras hiſtorias, quæ recolit textus ille ſanctus in gratiam ieiunij, & quibus adſtruitur titulus quem expendo, ſcilicet ieiunium conducere ad ardua facinora. Et vt ab incunabulis mundi exordiar. Adam in Paradiſo primum accepit præceptum, vt cætera poma comedens, ab vna arbore ieiunaret. Beatitudo Paradiſi abſque abſtinentia cibi non potuit dedicari. Quamdiù impaſtus & abſtemius, tamdiù fuit Angelorum conſors, & incola Paradiſi; aſt vbi ſoluit inediam, malè paſtus turpiter exulauit. Factus extorris, ſtatim duxit vxorem, qui ieiunus virgo fuerat in Paradiſo: ſatur in terra matrimonio copulatur, qui neſcius cibi, rerum omnium Domino iungebatur. Eiectus è Paradiſo, non protinus accepit ius carnium veſcendarum, ſed tantùm poma arborum, & fruges ſegetum, & olera ei traduntur in cibum, vt exul quoque Paradiſi, non carnibus, quæ in Paradiſo non erant, ſed ſimilitudine frugum Paradiſi veſceretur. Tandem natura ſaceſſente negotium homini, Deus indulſit eſum carnium, vt dum homines intelligunt factam ſibi copiam huius obſonij, nimia cupidine comedendi carnes non vexentur, ne mandatum verterent in cauſam præuaricationis, quamuis & tunc ex parte indictum ſit ieiunium: nam cùm alia munda dicantur, alia immunda, & in arca Noë de immundis introducuntur imparia, & vtique immundorum eſus ablatus ſit, ne fruſtra dicerentur immunda, ex parte ieiunium dedicatum eſt; quaſi Deus ex tunc quorundam reciſione, abſtinentiam omnium decerneret. Cur perdidit Eſau primogenita ſua? Nonne propter ſtimulos & impatientiam gulæ?

Gen. 2.
Ieiunij encomia ex Scriptura.

Gen. 7.

Lex à Deo ieiunijs impetrata.

Quid vnum hominem commemoro paſſum aliquod diſpendium à malè ſuada gula, cùm omnis ferè populus Iſraël, genio indulgens, & eſcarum cupidine flagrans, Moyſem adegerit ad frangendas tabulas legis, quas longè protractis ieiunijs impetrarat. Ille vacuo ventre legem accipit exaratam Dei ſtylo; populus verò factus vile abdominis mancipium, manducans, & bibens, conſurgenſque ludere, aurum conflat in vitulum, & Ægyptium bouem præfert Domini Maieſtati. Tot dierum labor, vnius horæ ſaturitate periit. Frangit audacter Moyſes tabulas: ſciebat enim exleges eſſe homines, quibus nihil de lege conſtabat. Secunda deſcriptio tabularum abſque ieiunio non potuit impetrari. Quod ebrietas amiſerat, reperit inedia: ex quo liquet, poſſe nos per ieiunium redire in Paradiſum, vnde per ſaturitatem fuimus eiecti. In exodo aduerſus Amalec oratione Moyſis, & totius populi vſque ad veſperam ieiunio dimicatum eſt. Ioſuë ſtationem imperauit Soli, & Lunæ, & inediam pluſquam vnius diei victoris exercitus protelauit. Congregatum populum in Maſphat Samuël indicto ieiunio roborauit, quo annatos præualuit in ſaturum hoſtem. Ciuitas Niniue imminentem iram Domini ieiuniorum miſeratione deterſit, quam & ſedaſſent Sodoma, & Gomorrha, ſi voluiſſent agere pœnitentiam, & lacrymas conciliare patrocinante ieiunio. Denique bonorum omnium ferax inedia, occurrit inſtantibus malis, & inducit bona, quorum indigus homo ſummam patiebatur inopiam.

Gula fregit tabulas legis.

Gula homines exleges facit.

Ieiunium facit homines reduces in paradiſum.

Ionæ 3.

Licèt præcipua ieiunij gratia animam afficiat, à qua decernitur inedia; tamen eius vtilitas etiam refluit in corpus, vt paucis ait Chryſoſtomus, ita fatus: *Numquid voluptatem quæris? hanc frugalitate parabis: num ſanitatem? etiam hanc inde: num libertatem? num valetudinem, ac robur corporis? num bonam conſtitutionem? num animæ ſobrietatem? num alacritatem? Iſta bona omnia hinc: in crapula autem contraria, inſuauitas, mala valetudo, infirmitas, illiberalitas, ſumptus.* Ne itaque homo laſciuientis gulæ ſuſurrum audiat; conſulo, vt quiſque dapibus vtatur vt pharmacis, iuxta hoc Auguſtini effatum: *Sicut æger ad medicinam, ſic ad ſumendas dapes debet quiſque accedere. Nequaquam videlicet in illis voluptatem appetens, ſed neceſſitati ſuccurrens.* Hac cautela fiet familiare ieiunium, citrà quod imprudenter homo ſe obiicit diſcrimini vitiorum. Eſt enim ieiunium velut rudimentum omnium virtutum; virtuti namque nemo poteſt operam dare, & ventri; quippè non coëunt venter, & virtutes. Ita Gregorius: *Nullus palmam ſpiritualis certaminis apprehendit, qui non ſemetipſo per afflictam ventris concupiſcentiam prius carnis incentiua deuicerit. Neque enim ad conflictum ſpiritualis agonis aſſurgitur, ſi non prius intra noſmetipſos hoſtis poſitus, gula videlicet appetitus, edomatur: quia ſi non ea, quæ nobis ſunt viciniora proſternimus, nimirum inaniter ad ea, quæ longiùs ſunt, impugnanda tranſimus: incaſſum namque contra exteriores inimicos in campo bellum geritur, ſi intra vrbis mœnia ciuis inſidians habetur. Nonnulli verò ordinem certaminis ignorantes, edomare gulam negligunt, & iam ad ſpiritualia bella conſurgunt, qui aliquando multa etiam quæ ſunt fortitudinis magna faciunt, ſed dominante gulæ vitio, per carnis illecebram, omne quod fortiter egerint perdunt; & dum venter non reſtringitur, per carnis concupiſcentiam ſimul cuncta virtutes obruuntur. Vnde & Nabuchodonoſor vincente ſcribitur: Nabuzardan, id eſt, Princeps coquorum deſtruxit muros Ieruſalem: quid enim per muros Ieruſalem ſignificans Scriptura exprimit, quæ ad pacis viſionem tendit? aut quis coquorum Princeps, niſi venter accipitur, cui diligentiſſima à coquentibus cura ſeruitur? Muros igitur Ieruſalem Princeps coquorum deſtruit, quia virtutes animæ, dum non reſtringitur venter, perdidit. Hinc eſt, quòd Paulus contra Ieruſalem mœnia decertantis vires coquorum Principis ſubtrahebat, cùm diceret: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo. Vnde præmiſerat: ſic pugno, non quaſi aerem verberans; quia cùm carnem reſtringimus, ipſius abſtinentia noſtra ictibus non aerem ſed immundos ſpiritus verberamus; & cùm hoc quod intra nos eſt ſubiicimus, extra poſitis aduerſariis pugnas damus. Hinc eſt, quòd cum Rex Babylonis ſuccendi fornacem iubet, ſtuppa & picis miniſtrari congeriem præcepit; ſed tamen abſtinentes pueros hoc igne minimè conſumit, quia antiquus hoſtis, licèt innumeras ciborum concupiſcentias noſtris obtutibus opponat, quibus libidinis ignis creſcat; bonis mentibus ſuperni ſpiritus gratia inſibilat, vt à carnalis concupiſcentiæ æſtibus illæſa perdurent.* Hæc ſanctiſſimus ille Præſul.

Chryſ. hom. 37. in acta Apoſt.
Ieiunij vtilitas, in corpora redundat.

Aug. lib. de confl. vitiorum, & virtutum.

Cibis vtendũ vt pharmacis.

Greg. lib. 30. Moral. c. 12.

Ieiunium eſt rudimentum aliarum virtutum.

Gula refrænanda eſt ei, qui vult virtutibus operam dare.

Gula figurata in Nabuzardan deſtructe muros Ieruſalem.

Ieiunio dæmones valdè proſternuntur.

Mihi ſeriò perpendenti, quare ſit ſedulò gula cohibenda, ieiunij præſidio, hæc ratio occurrit, videlicèt corpus noſtrum è limo oriundum ſuam ſemper ſapere originem, id eſt, non omnino depoſuiſſe naturam limi. Eſt autem hæc indoles luti, vt quò plus aqua reſperſum fuerit, eò etiã ſordeſcat magis & progignat buffones & ſerpentes, vt congruum prouentũ aquæ ſtabulantis. Editus homo,

Quare ſit ſedulò cohibenda gula.

Gula ferax omnium vitiorum.

gratiâ

gratiâ Dei inſtructus, habebat ius in corpus ſuum, quod congruo tunc rore madens, vernabat pictum miris virtutum floſculis, atque coloribus. Sed vbi gratiâ excidit homo imprudens, & beneficus ille humor exhauſtus, caro ſuo reddita eſt principio, ac proinde limoſa effecta eſt, & hoc cœno enata eſt ſpurca vitiorum colluuies, cui magnum incrementum adfert gula: ſiquidem caro ebrietate deſudans, crapulâ diluitor, & effecta ſordidior, vitiis ingraueſcit. Vt liquidior ſit hæc ratio, & accõmodata magis omnium captui, operæpretium eſt recolere, ineſſe homini duplicem appetitum, vnum rationalem, alium ſenſitiuum. Appetitus rationalis eſt voluntas, cui pro obiecto decernitur quidquid homini conuenit. Appetitus ſenſitiuus eſt facultatis animalis propenſio in omnes ſenſuum illecebras. Homine ſauciato culpa originali, præualuit appetitus ſenſitiuus, hominemque pellexit ad carnalia, non tamen inuitum potuit cogere ad peccandum, libero ſemper appetitu rationali, ad annuendum, aut ad repugnandum. Si tamen homo cedit iuri ſuo, & indulget appetitui ſenſitiuo, viuendo ad corporis arbitrium, voluntas ſenſim immemor ſuæ libertatis, ad præſcriptum ſenſuum agitur, & ſponte ſua dominio excidit, & ingloriè corpori mancipatur.

Gula Adam perdidit.

Appetitus ſenſitiuus quid ſit.

Appetitus rationalis quid ſit.

Ad hanc animæ perniciem præpotens eſt gula: vt enim cuique cupido inſita eſt conſeruandi indiuidui ſui, & corpus indigeat alimentis, vt ſartum tectumque ſit; natura validè hominem ſollicitat ad epulas, conſcia voluntate; cui etiam ratio indicit, vt congruis eduliis corpori conſulat. Vnde cùm neceſſitas, & voluptas, res ſint contiguæ & affines, tranſitus vnius ad alteram facilis eſt, rarusque eſt, qui voluptati non annuat, arbitratus ſe mederi corpori fatiſcenti. Non erubuit confiteri hoc ſuum deliquium Auguſtinus, hiſce querulis vocibus: *Reficimus quotidianas ruinas corporis edendo, & bibendo, priuſquam eſcas, & ventrem deſtruas, cùm occideris indigentiam meam ſatietate mirifica, & corruptibile hoc indueris incorruptione ſempiterna. Nunc autem ſuauis eſt mihi neceſſitas, & aduerſus iſtam ſuauitatem pugno, ne capiar: & quotidianum bellum gero in ieiuniis, ſæpius in ſeruitutem redigens corpus meum, & dolores mei voluptate pelluntur. Nam fames, & ſitis dolores quidam ſunt. Vrunt, & ſicut febris necant, niſi alimentorum medicina ſuccurat. Quæ quoniam præſtò eſt, ex conſolatione tuorum, in quibus noſtræ infirmitati terra & aqua & cælum ſeruiunt, calamitates deliciæ vocantur. Hoc me docuiſti, vt quemadmodum medicamenta, ſic alimenta ſumpturus accedam. Sed dum ad quietem ſatietatis ex indigentiæ moleſtia tranſeo, in ipſo tranſitu mihi inſidiatur laqueus concupiſcentiæ. Ipſe enim tranſitus voluptas eſt: & non eſt alius, quà tranſeatur, quàm quò tranſire cogit neceſſitas. Et cùm ſalus ſit cauſa edendi, ac bibendi, adiungit ſe tamquam pediſſequa periculoſa iucunditas: & plerumque præire conatur, vt eius cauſâ fiat, quod ſalutis cauſâ me facere vel dico, vel volo: nec idem modus vtriuſque eſt. Nam quod ſaluti ſatis eſt, delectationi parum eſt. Et ſæpè incertum fit, vtrum adhuc neceſſaria corporis cura ſubſidium petat, an voluptuaria cupiditatis fallacia miniſterium ſuppeditat: Ad hoc incertum hilareſcit infelix anima, & in eo præparat excuſationis patrocinium, gaudens non apparere quid ſatis ſit moderationi valetudinis, vt obtentu ſalutis, obumbret negotium voluptatis.*

Quàm difficile eſt corpus reficere ſine periculo voluptatis.

Aug. l. 10. confeſſ. c. 31.

Gula quàm ſit induſtria vt hominem prætextu neceſſitatis præpediat.

Gulam compeſcere, eſt operoſum negotium.

Cùm ergo res ſit adeò operoſa gulam refrænare, præcipuam anima curam debet impendere, vt ſeſe expediat à laqueis, quos inde prætendit callidus inimicus; & maximè quia vitium hoc turmatim incedit, vtpotè ſtipatum aliis animæ diſpendiis, vt ſunt, luxuria, acedia, rixæ, quibus ſubditur homo gulæ obnoxius. Statim enim vt præualuit gula, anima velut impos effœta eſt in his, quæ pertinent ad ſalutem: nimirum obeſa caro ſuffocat animam, omnemque ei adimit ſenſum rerum ſupernarum; quippè delinitus animus adipe voluptatum, deſipit ad ſuperna. Idcircò æmulus animarum dæmon, primum arietem, quem impellit in hominem, petit à ſagina. Nemo namque poteſt impaſtus diù degere in hoc æuo: & dùm pabulum ſubminiſtrat, vt homo ſuas obeat vices, præpedit incautos, eos illaqueans vinculo voluptatis. Itaque vt acerbus hominum oſor dæmon incipit à gula animas impetere; ita ſtrenuus athleta Chriſti debet à ieiuniis aleam auſpicari. In ea fuit ſententia Baſilius, adhortatus ita neophytos, vnumquemque eorum ita conueniens. *Vide ne te ſeducat inimicus per primi parentis peccatum, & citò te eiiciat ex Paradiſo voluptatis: qui enim Adam per eſum ſubtraxit à vita, & ſperauit* IESVM *ſe ſupplantaturum; non reuerebitur multò magis etiam tibi temperare primam malorum cauſam, cùm fortè venenum hoc eſſe ſcias: nam guloſitatis vitium non in copia eduliorum proprium robur oſtendere ſolet, ſed in deſiderio, ac immodico guſtu. Si itaque deſiderio breuis alicuius guſtus malueris te ſubiicere, guloſitatis vitio citra laborem te morti trades: quemadmodum enim natura aqua eſt, vt dum per multos ductus diuiditur, omnem circa aquæ ductus locum florere faciat; ſic & guloſitatis vitium, ſi digeſtum fuerit ad cor, omnes ſenſus tuos rigans, malitia ſyluam in te plantans, ferarum habitaculum animam tuam efficiet: multos enim ego vitiis corruptos, in ſanitate eſſe vidi: vnũ autẽ ex omnibus clanculariũ heluonẽ, aut guloſum non vidi, ſed aut à continẽte vita abruptos, & mundo corruptos, aut inter continẽtes occultari conãtes, & per voluptatẽ diabolo cõmilitantes: mendaces enim ſunt, periuri, ſeditioſi, molles, moroſi, tenebris gaudentes, virtuoſa actioni vltro reſiſtentes: quò enim guloſitatis vitium tegant, in examen malorum incidunt, qui habitu ſunt inter eos, qui ſoluantur, re autem ipſa inter condemnatos. Hæc Adam morti tradidit, & mundo conſummationem indixit. Per ventris voluptatem Noë ridetur, & Cham deuouetur. Eſaü primogeniti prærogatiuam amittit, & cum Chananæis affinitatem contrahit. Loth filiæ maritus fit, ipſe ſui ipſius gener, & ſocer, pater, vir, & auus, vtrimque naturæ terminis contumeliam inferens, &c. Daniel autem vir deſideriorum dominatus contra Chaldæorum Regem præualuit, ſimulachrorum deſtructor exiſtens, & draconis peremptor, leonum pædagogus, incarnationis Dei prænuntius, & myſteriorum occultorum enarrator; & vt omnia compendio dicam, ſi dominaberis ventri, habitabis Paradiſum; ſi non dominaberis, factus es mortis acceſſorius ſumptus.* Hactenus Baſilius.

Dæmon auſpicatur ſuas tentationes à gula.

Gula præualente in animam alia vitia ſe inſinuant.

Baſil. ſer. 2. tom. 2.

Gulæ vitium in quo propriè conſiſtat.

Guloſi rari, aut nulli ad Deum conuertuntur.

Gen. 2.

Gen. 9.

Scandala orta ex gula.

Gen. 19.

Ille idem alibi ſuum calculum adiicit illi ſententiæ, qua præfatus ſum, animam pati deliquium corpore præualente, & tantùm ſpiritui adimi;

adimi, quantùm adipis corpori accedit. Ecce eius ſuffragium. *Ieiunium Paulum euexit ad cœlum, quo & nos erudiuit, vt per ieiunia vngamus, & exerceamus nos ipſos ad certamina in tentationibus. Qui carni opitulatur ſpiritum debellat, & qui ſpiritui opem fert, carnem in ſeruitutem redigit: quare ſi mentem fortem vis facere; carnem per ieiunium doma, quia quantùm homo externus corrumpitur, tantùm internus renouatur, & illud, cùm infirmor, tunc fortior ſum. Ignoras te per immodicam ſaturitatem, craſſum tibi ipſi vermem tortorem præparare.* Ex præfatis Patrum ſententiis luculenter adſtruitur illa concluſio, quæ decernit, ieiunium eſſe optimam cautelam contra dæmonum technas, quæ cùm multæ ſint, magnam petunt in homine ſolertiam, vt citra vllum animæ diſpendium valeant euitari. Vnde cùm prudenter eis occurrat ieiunium; opportunè Chriſtus longâ inediâ quadraginta dierum omnes aſtus dæmonis anteuertit.

Baſil. ho. de laud. ieiun.

Ieiunij commoda penſanda ex gulæ incommodis.

SENSVS MORALIS.

Pars Secvnda Sectionis.

Quanam induſtria ſuperandæ ſint tentationes.

QVARTA PROPOSITIO.

Gula compeſcitur appoſitè meditatis incommodis, in qua hoc vitium præcipites agit homines.

In hæc verba:

Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

ARTICVLVS XII.

Ex Theologia, et Ex SS. Patribvs.

Bellantium omnium hæc eſt induſtria, vt dum oppugnant arcem, explorent vnde facilior aditus ad eam pateat, ne ſi muniriora loca tentent, in caſſum obeatur labor. Ita Abſalon viam ſibi fecit ad ſolium, quo patrem ſuum Dauid expulit. Non ſtatim proceres regni conſcios fecit ſuæ perfidiæ; ſed auſpicatus eſt à populo, quem vt in ſuas inflecteret partes, crebris eum amplexibus & oſculo demulcebat. Ita ſacer textus. *Manè conſurgens Abſalon, ſtabat iuxta introitum portæ, & omnem virum qui habebat negotium, vt veniret ad iudicium Regis vocabat Abſalon ad ſe, & dicebat: De qua ciuitate es tu? Qui reſpondens aiebat: Ex vna tribu Iſraël ego ſum ſeruus tuus. Reſpondebatque ei Abſalon: Videntur mihi ſermones tui boni, & iuſti; ſed non eſt qui te audiat conſtitutus à Rege. Dicebatque Abſalon: Quis me conſtituat iudicem ſuper terram, vt ad me veniant omnes qui habent negotium, & iuſtè iudicem? Sed & cùm accederet ad eum homo, vt ſalutaret illum, extendebat manum ſuam, & apprehendens oſculabatur eum. Faciebatque hoc omni Iſraëli venienti ad iudicium, vt audiretur à Rege, & ſollicitabat corda virorum Iſrael.* Hoc aſtu vafer hominum hoſtis dæmon circumuenit homines. Nempe haudquaquam primo impetu quatit hominem totum, ſed primò carnem palpat. Ad inſtar Abſalon manè conſurgens, ſpiritus ille nequam ſtat iuxta introitum portæ: primo enim diluculo ſenſus externos occupat vt animæ fores, & quicquid occurrit idoneum ad faciendos animæ fucos, illud potenter ingerit, & præſertim æmolatur ingenium Abſalonis, qui homines oſculo dementabat. Quicquid enim diabolus ori hominis admouere poteſt, gulam conducit, vt ſtet à partibus Angeli deſertoris, & animam conſciam efficiat defectionis, in quam corpus inducitur ſenſuum illecebris, in quibus illæ quæ pertinent ad gulam cautè hominem pelliciunt, & impellunt in laqueos diaboli: animus enim imprudens, non aduertit gulæ perfidiam, in Ioab homicida graphicè lineatam.

Abſalonis aſtutia vt patrem ſuum ſolio deturbaret.

Quænam ſit dæmonis induſtria vt hominem circumueniat.

2. Reg. 15.

Dæmon carnis obſequio animam fallit.

Accipe hiſtoriam. *Ioab veſtitus erat tunica ſtricta ad menſuram habitus ſui, & deſuper accinctus gladio dependente vſque ad ilia in vagina, qui fabricatus leui motu egredi poterat, & percutere. Dixit itaque Ioab ad Amaſam: Salue mi frater. Et tenuit dextera manu mentum Amaſæ quaſi oſculans eum. Porrò Amaſa non obſeruauit gladium, quem habebat Ioab, qui percuſſit eum in latere, & effudit inteſtina eius in terram, nec ſecundum vulnus appoſuit.* Gula ementitur tunicam ſtrictam, ad menſuram habitus, cùm ſuggerit eſſe ſumendos cibos, pro quantitate molis corporeæ, ne caro deficiat. Gladio accincta eſt, qui fabricatus leui motu egredi poteſt, & percutere: nam huic vitio mille nocendi artes ſunt; quippè à gula in alia crimina tranſitus eſt facilis. Tenuit Ioab mentum Amaſæ, ſimulans oſculum, ita & intempeſtiua cupido eſcarum prætexit ſpeciem neceſſitatis, quæ conſulit homini ciborum obſequio. Porrò Amaſa non obſeruauit gladium, quem habebat Ioab, qui percuſſit eum in latere; ita & rarus eſt, qui gulæ indulgens obſeruat eius inſidias, adeò ſubtiles, vt vix adeatur vſus eſcarum neceſſarius, ſine conſcia voluptate. Ita Auguſtinus: *Non ego immunditiam obſonij timeo, ſed immunditiam cupiditatis, &c. Itaque frani gutturis temperata relaxatione, & conſtrictione tenendi ſunt. Et quis eſt, Domine, qui non rapiatur aliquantulum extra metas neceſſitatis? Quiſquis eſt, magnus eſt, magnificet nomen tuum.* Percuſſo latere Amaſæ, malè periit homo ille infelix, lethali vulnere ſauciatus, nec apponendum fuit ſecundum vulnus. Statim etiam atque gula ſuo implexu præpediit hominem, illa ſatis eſt ad animam enecandam: vt ſuo extremo diſcrimine probarunt incauti parentes noſtri, quos feralis edulij perdidit vſus nequiter aſſumptus.

Egregia figura, quâ denotatur gulæ perfidia ad necandas animas.

2. Reg. 20.

Ioab quàm perfidè Amaſam occiderit.

Gulæ inſidiæ à paucis obſeruantur.

Auguſt. l. 10. conf. c. 35.

Cùm ergo præcipuè Amaſa perierit, quia non cauit inſidias Ioab, cuius gladium non obſeruauit, & ea imprudentia diſpereant omnes, qui genio indulgent, quòd ſcilicet non recolant damna, quibus hoc vitium homines facit obnoxios; operæpretium erit recenſere incommoda, quæ conſequuntur gulam, ne homo delinitus eſcarum illecebris, hoc vitio pereat indecoro. Præcipuum gulæ incommodum eſt, quòd lethaliter animam petat, ita vt ſit animæ funus, illud quod caro fœtus exiſtimat. Nota, nomine gulæ non intelligi appetentiam cibi, quæ pertinet ad vires animæ

Gulæ incōmoda.

Gula quid ſit.

Ex theologia.

funus,

vegetabilis, in quibus nequit eſſe ratio virtutis aut vitij: ſed intelligi concupiſcentiam inordinatam appetitus ſenſitiui, qui à recta ratione deuiat. Poteſt autem ordo rationis concupiſcentiam moderantis bifariam vitiari. Vno quidem modo ſecundùm ea quæ ſunt ad finem, ita vt nimis anxiè cibos homo conquirat ad voluptatem, non tamen vt eſcarum causâ Deum velit lethaliter offendere; patitur eo pacto anima deliquium, ſed non ſummum. Alio item modo tollitur ordo rationis in illa concupiſcentia, ſecundùm ipſum finem, cùm nimia cupido cibi hominem à Deo auertit, qui eſt præcipuus rerum omnium finis, ita vt homo non cunctetur Deum poſtponere voluptati, quam percipit ex gulæ illecebris, flocci faciendo præcepta Eccleſiæ, cibis vetitis abutendo. In hoc ſita eſt extrema gulę pernicies, vim inferens animæ, vt res viles, quales ſunt eſcæ, Deo turpiter anteponat.

Tho. 2. 2. qu. 148. art. 2.

Gulæ quot modis hominem inducat ad peccandum.

Rurſos gulæ malitia hæc eſt, vt ſi quando hominem affecerit, eum validè implexum teneat, ſuis nexibus irretitum. Namque ille finis tenaciùs vinctum hominem tenet, qui magis appetibilis eſt; appetibilitas enim rationem finis affingit vnicuique rei. Illud autem magis appetitur, cui felicitatis vmbra creditur ineſſe. At guloſi felicitatis ſuæ ſummam reponunt penes gulæ cupedias, arbitrati ſe litare Deo, quando viſcera ſaburrant, eſcas crebrò congerentes. Adiice, animam fieri impotem ſui, exundante cibo; quia retunditur acies intellectus, deſudante cerebro nimio affluxu humorum. Quodque magis aggrauat hoc peccatum, gula patens eſt multorum vitiorum, & inſtar gladij ancipitis hominem vtrimque ferit, corpus ſcilicet malè afficiendo, & vim faciendo functionibus animæ. Vnde ad vitium hoc compeſcendum, credidere Lacones ſatis eſſe oſtendere filiis ſuis hominem ebrium, quia habitus eius ita dedecet hominem, vt ſolo aſpectu deterrere queat ſpectatores. Paucis & eleganter Chryſologus ſubiicit ideam hominis, eo vitio conſpurcati. Sic ille: *Ebrietas cadis mater, parens litium, furoris genitrix, petulantia deformiter eſt magiſtra: hanc qui habet, ſe non habet: hanc qui habet, homo non eſt: hanc qui habet, non peccatum facit, ſed eſt ipſe peccatum. Ebrietas eſt dæmon blandus, venenum dulce, rabies voluntaria, inuitatus hoſtis, illecebra honeſtatis & pudoris iniuria: hanc nullus nouerit Chriſtianus, ac auditu quidem ſacerdos attingat: ne, qui eſt forma virtutum, vitiorum inde fiat & inueniatur exemplum.*

Gula, quando ſit peccatum lethale.

Gulæ illecebræ fortes. Gula eſt gladius anceps, corpus & animam feriens.

Ex SS. PATRIBVS.

Chryſol. ſer. 26.

Ebrietas quam ſit homini iniuria

Vt lupo gyrante circa caulas ouium, conclamant paſtores, & canes pecuarios immittunt in feras illas truculentas; ita ſi qua mentio gulæ incidit, Sancti Patres ſuum ſtylum acuunt, vt configant hoc peccatum, multa prole virulenta fœtum. Accipe Chryſoſtomum, ita fatum: *Qui viuit in deliciis, & ebrietati deditus eſt, & carnium vorationi, & vini potatione diſrumpitur, ſæpè & inuitus, & ſponte neceſſe eſt peccare. Nam ſicut nauis oneraria, qua ſupra ſuam magnitudinem vehenda capit, oneris magnitudine grauata ſubmergitur; ita anima, & corporis noſtri natura, ſi plures acceperit cibos, quàm ferat natura ſua, impletur, & iniectorum grauitatem non amat, & in perditionis pelagus demergitur; & nautas, & gubernatores, & eos qui in prora, & alios nauigantes, & ipſum onus cum hominibus perdit. Et qui cibis vacat, & ad præſentem vitam inutilis fit, ad nihil accommodus, & vbique ridiculus, tam in publicis quàm priuatis rebus, & ſi in tumultu aliquando opus eſt fieri, non inueniatur habere aliquid prouidentia, vel gubernationis. De ſobrietate dicit Sapiens: Anima indigenti, & amara dulcia videntur: anima impleta fauis illudit: Vnde ſi voluptatem quærimus, hic magis inueniemus. Quomodo ergo non extrema dementia fugere a menſa frugali, quæ habet voluptatem, & ſuauitatem, & omnia bona, & Dei amorem, & ſtrahere aliam plenam innumeris calamitatibus inſuauem, triſtem, & morboſam, & quod grauiſſimum eſt omnium, incitantem contra nos Deum.* Quod de equo Troiano commenta eſt antiquitas, illud appoſitè poteſt affingi gulæ. Nempè credula nimis ætas arbitrata eſt, equum illum ponderæ molis parturiiſſe milites armatos in perniciem Troiæ, quam totam flammis & ſanguine deturparunt. Penes huius commenti aſſertores fides eſto; ſed indubia ſunt mala, quæ progignit homo diſtento abdomine grauis. Vitiorum alias omnis eſt huius vitij genitura: quodque fabulæ Troianæ congruit, venter obeſus ſæua ſpargit incendia, ſcilicet libidinem, & innumera propè ſemina iurgiorum.

Chryſoſt. ſer. contra luxuriam, & crapulam.

Gula quantis incommodis hominem afficiat.

Gulæ indulgere dementia eſt. Gula Deo eſt inimica.

Gulæ & equi Troiani comparatio. Gulæ & luxuriæ ſocietas.

Fornax illa vitiorum, præambula eſt incendio, quod manet has victimas ſaginatas, vt Cereri & Baccho citiùs immolentur, & demum cum diuite epulone cremetur in inferis. Eò ſpectant illa Baſilij verba: *Timete exemplum diuitis. Illum delicia vitæ igni tradiderunt; non enim ob iniuſtitiam, ſed propter delicatam vitam accuſatus in flamma fornacis torrebatur. Quò itaque illum ignem extinguamus, aquâ opus eſt; & vide ne nunc conſpuens aquam, poſtea guttam concupiſcas, velut etiam diues. Nullus ab aqua grauatus eſt crapula, nullius caput vnquam doluit aqua degrauatum: nullus alienis pedibus opus habuit in aqua potu agens vitam.* Sed quid commemoro Patres, cùm potior medicina gulæ petatur à Scriptura Sacra, qua quicunque paſcitur, hic reuera viuit de verbo quod procedit de ore Dei, expertus hominem non in ſolo pane viuere. Prætereo Adami ſortem damnatam in ſudores inexhauſtos, ob gulæ obſequium. Alia detrimenta commemoro, in quibus occurrit illa ſtrages, quæ extulit multa millia Hebræorum, qui ſe abdomini deuouerant orantes dari ſibi carnes. Sic codex ſanctus, huic guloſo populo parentauit. *Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuſmodi cibus, & ecce furor Domini concitatus in populum percuſſit eum plaga magna nimis.* Illa hominum nequam internecio eſt quidem cenſura grauis; ſed longè deterior eſt ille effectus, quem præſcius Moyſes recolit, dicens populum collapſurum in cultum idolorum, ſi quando gulæ deliciis indulgeret. Sic ille: *Cùm comederint, & ſaturati, craſſique fuerint, auertentur ad Deos alienos, & ſeruient eis, detrahentque mihi, & irritum facient pactum meum.* Huic præſagio fidem facit vita hominum, qui ſe Baccho & Cereri manciparunt. Horum venter Deus eſt, cui & Venus eſt in eadem fornice conſocia, iuxta Hieronymi ſententiam; affirmantem, pro ordine membrorum, eſſe ordinem vitiorum. Quodque probat eſſe deploratas res hominis gulæ addicti, ridet omnia quæ ingerunt aliquod tædium vitæ indecoræ. Exemplum locuples ſuggerit Eſaü, cuius inſaniam meminit Moyſes hoc contextu. *Accepto pane, & lentis edulio, comedit, & bibit, & abiit;*

Baſil. hom. de laud. ieiun.

Gula homines tradit in inferos.

Aquæ viſus neminem inebriauit.

Gula Adamo infinita tulit incommoda.

Mala inſignia quæ gula peperit.

Num. 11.

Gula idololatriæ parens.

Deut. 32.

Gula ridet omnia ſalutaria monita exemplo Eſau.

Gen. 25.

abiit, paruì pendens, quòd primogenita vendidiſſet.

Gulam ſors amara conſequitur.

Genuinè hac figura adumbratur iniqua ſors mancipiorum gulæ. Si eis occurrat homo frugi, carpens eorum mores dyſcolos, & vitam crapulâ infamem. Si, inquam, is ſuggerat illud Pauli: Non in comeſſationibus, & in cubilibus, aliaque ventris ſupellectile ſidera demereri. Triobolares illi homines omnia ſubſannant, & rident quòd primogenita ære paruo dæmoni vendiderunt. Sed eſto rideant, & delitent ad tempus; eos tamen manet illud præſagium viri ſancti Iob: *Panis eius in vtero illius vertetur in fel aſpidum intrinſecus.* Extrema namque gaudij luctus occupabit, & pœnas luent, aliquando cibos indigeſtos æterna flamma vindice decoquente. Hoc alta mente recolere, eſt paſci verbo quod procedit de ore Dei, atque adeò fieri inuium tentationi gulæ: nemo namque benè paſtus incongruos appetit cibos. Sunt autem cibi incongrui, dapes omnes obiectæ animæ verſanti Dei verba, & repetenti ſedula mente ſacræ dogmata diſciplinæ. Vt ſecus, ille qui faſtidit Dei verba, dapibus inhiat, vtpotè cui totum de culina conſtat, & hoc vnum animo incumbit, abiurare Deum, & ſuaſori gulæ diabolo deuoueri. Aliis vitiis ſua ſunt ſtipendia, quibus auctoratus homo, tenaciter iis obſtringitur, ſtante voluptate. qua vt donatiuo meret aſſecla vitiorum. Sed gula expleta grauat, & pro auctoramento, ſeu mercede, faſtidium ingerit, ructus, & nidorem vini aceſcentis, ſtomacho ſub eſcarum pondere fatiſcente. Heluo, Dei incurius, vni tantùm diabolo ſtudet, quo etiam ſuſurrone gula conducit alia vitia, vt eis animus aſſueſcat.

Iob. 20.

Anima verbo Dei intenta non attendit ad gulæ illecebras.

Gulæ ſequela, ructus, grauedo, torpor.

Gula Deo abdicato deuouet hominé diabolo.

Præſtat in eo argumento audire Chryſoſtomum in hoc vitium inuehentem. Sic ille: *Nihil tam gratum dæmoni, quàm deliciæ ſunt, & ebrietas, quoniam omnium malorum fons eſt, & genitrix. Per hanc dæmon Iſraelitas in idolorum cultum præcipitauit. Per hanc Sodomitas in nefarios accendit amores. Per hanc alios perdit innumeros, & gehennæ tradit. Quid enim mali non operantur deliciæ? Ex hominibus porcos efficiunt, & porcis deteriores. Porcus enim inuoluitur cœno, & ſtercore paſcitur: hic autem abominabili magis paſcitur menſa, illicitos excogitans coitus, & nefarios amores: huiuſmodi nihil à dæmoniaco differt: ſimili namque fertur impudentia, ſimilique bacchatur furore, & dæmone quidem preſſum miſeramur, hunc autem odimus. Modico vino vtere, ait Paulus Timotheo, propter ſtomachum, & frequentes infirmitates tuas: ſi verò ſanctus ille morbo laborans, & frequentes patiens ægritudines, vinum non guſtabat, donec præceptor mandauit; quam nos habuerimus veniam, qui in bona valetudine ſectamur ebrietatem? Igitur quidem illi dicebat: Modico vino vtere propter infirmitates tuas: Cuique verò ebriorum dicet: Modico vino vtere propter fornicationes, propter crebra turpiloquia, propter cæteras turpes concupiſcentias, quas ſolet ebrietas parere. Vinum datum eſt ad lætitiam; vos autem & hanc eius virtutem deſtruitis: quo namque lætitia non eſſe in ſemetipſo, innumeroſque pati dolores? quantò melior his eſt aſinus, aut canis? Nam & horum quodlibet animalium, & omnium brutorum ſiue comedere, ſeu ſit opus bibere, neceſſitatem terminum nouit, nec vltra quàm eſt opus progreditur, licèt ſint infiniti, qui cogant in immodeſtiam procedere non patitur: & ſicut tempeſtate ſedata procella, tempeſtatis tamen manet nocumentum; itidem & in iſta: ſicut enim illic merciam fit iactura; ſimiliter & iſthic ferè omnium bonorum efficitur, ſiue modeſtiam inueniat, ſiue pudorem, ſiue prudentiam, ſiue manſuetudinem, aut humilitatem, in iniquitatis omnia proiicit pelagus ebrietas. Illic poſt iacturam ſcapha leuis efficitur, hîc autem magis grauatur: nam pro diuitiis arenam admittit, & omnem ebrietatis ſordem, quæ cum nautis pariter & gubernatore ſcapham illico ſubmergit, & perdit.* Hæc ille, luculentam materiam ſuppeditans deteſtandi gulam, qua vt parente lata, tot animam vitia populantur.

Chryſoſt. ho. 71. ad populum.

Gula diabolo gratiſſima, vt quæ mala patrat innúmera.

Homo guloſus deterior beſtiis.

Egregia cóparatio guloſi cum homine naufragante.

SENSVS MORALIS.

Multa eſt malorum ſupellex, quam gula ſecum vehit.

In hæc verba:

Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

ARTICVLVS XIII.

EX MEDICORVM DISCIPLINA, ET EX SS. PATRIBVS.

VBi homo priſtina ſua ſorte excidit, qua velut Angelorum conſors vitam agebat quaſi neſciam cibi, animâ ipſius deſuper impinguatâ, ita corpori immerſus eſt, vt nihil propè animo valeat concipere ſine ſenſuum obſequio, quibus vt facibus vtitur anima, volens aliqua ſibi priùs abdita ſpeculari. Ego huic animæ infirmitati conſulens, iſto articulo pangam incommoda, quibus afficitur homo gulæ addictus, petita ſimilitudine à morbis, quibus ægrum iacet corpus, crapulâ diſſolutum. Itaque operæpretium eſt illud præfari: ſcilicet cedere in corporis perniciem, quidquid ciborum ingeritur, præter modum vnicuique congruum. Natura namque impar huic oneri, non concoquit eſcas hiante ſtomacho deuoratas, ac proinde ſuccus inde elicitus impurus eſt, & ineptus corpori ſaginando, quod ideo in cacexiam tranſit, & hinc plurium morborum noxia rudimenta. Primò petitur caput vino vapeſcente, & ebulliente cibo mittente fumos, quibus oppletum caput nimio humore deſudat, qui dum refluit in ſinus ventriculi apoplexiam gignit, quia ſpiritus animales liberiore tractu non influunt in neruos. Si verò madens cerebrum alluit exordia neruorum, eos ſic obſtruens, refluens humor defluit in oculos inde lippientes, & in aures ſaniem excernentes. Hinc caligo, & ſurditas. Nec hîc malorum finis: quippè vt ſtabulans ille humor totum corpus alluit, & ad pepaſmum non peruenit, vt egeri queat ſalubriter, ſiſtit in articulis manuum, atque pedum, ita vt ferè inutili tota membrorum compage, homo ſit ſine nomine truncus, vtpotè aure graui, oculo opaco, tumentibus artubus, & corpore expertè motus. Tantaque eſt gulæ vis iniqua prolifica, vt eam Fernelius crediderit omnium ferè morborum fontem. Sic ille: *Euidentium cauſarum ordine cibus, atque potus locum obtinent ſecundum,*

Quæ mala vehat gula ex medicina. Gula morbos creat.

EX RE MEDICA.

Fern. l. 5. Patholo. c. 2.

Gula eſt apoplexiæ parens.

Idem l. 1. Pathol. c. 14.

Gula radix omnium morborum ex Fernelio.

candum, eorumque vis eſt aeri proxima. Hic quidem celeriùs ac promptiùs in plures inuadit: ac cibus atque potus quoniam permanentem ac inhæreſcentem corpori materiam ſuppeditant, id validiùs contumaciúſque afficiunt. Cibi potuſque vitia gignendis morbis pabulum materiamque ſuggerunt, è qua & morbi interdum ſponte emanant, nullo euidentis cauſa impulſu. Imò & quoniam vel ab aëre, vel ab animi perturbationibus, vel aliis cauſis euidentibus morbi nulli excitantur, niſi conſentiat corporis præparatio, & humorum conſtitutio: ſi hæc tota ex cibo potuque profecta eſt, maximum hi ſanè in gignendis morbis vim obtinent. Vt ſemel dicam: Vna gula omnium eſt propè morborum mater.

Hipp. lib. 7. Aphor. 7.

Ait Hippocrates, pleroſque gulæ indulgentes obriguiſſe, deliraſſe, & exanimes illico defeciſſe. Vnde hunc edidit Aphoriſmum. Ἐκ πολυποσίης ῥῖγος καὶ παραφροσύνη, κακόν. Id eſt. *Ex largiore potu rigor, & delirium, malum.* Summus ille medicus, malis inſtantibus ab exceſſu gulæ, famem ait eſſe vnicum antidotum. Ecce ſenis oraculum. Τοῖσι σώματα τοῖσιν ὑγρὰς τὰς σάρκας ἔχουσι, δεῖ λιμὸν ἐμποιέειν, λιμὸς γὰρ ξηραίνει τὰ σώματα. Id eſt. *Corporibus prahumidas carnes habentibus, fames imperanda eſt: famis enim exſiccat corpora.* Profectò hæc ſunt animæ diſcrimina, quando ſe homo ingurgitat eſcis. Nempè gula primò in caput arietat, oppugnans rationem, principem animæ facultatem capite locatam: mentis enim acies obtuſa eſt iis omnibus, qui effuſi in dapes, totos ſe illis infarciunt. Ægrè admodum meminere ea, quæ pertinent ad ſalutem: & ſi quando mentio incidit horum, grauiter audiũt, vt quibus aures ſunt iugiter occluſæ affluxu humoris, in has animæ fores affatim exundantis. Rurſus heluo, omnibus exoſus, & factus velut opprobrium hominum, vtpotè agens vitam porci, non tamen aduertit, in quo turpidinis cœno volutetur, quia caligant oculi mentis, exuberante crapula lippientes. Præterea, ſi aliquod opus arduum eſt tentandum, homo vorax ineptus eſt: quippe qui manus habet obeſo corpore diſſolutas. Nihilo etiam aptior eſt ad frequentandas Eccleſias, vt animæ ſuæ conſulat adſtando ſacris: nam præpeditos habet pedes, ſcilicet affectus habet duntaxat ad coquinas, delubra Bacchi & Ceteris anhelantes. Idcircò homo ſui cultor abdominis, totus in acediam frangitur, & impos fit ad ſalutem animæ capeſſendam. Etenim deliciæ carnis & animæ non coëunt. Denique quod minatur Hippocrates corpori ſaburrato vino & dapibus, anima gratiæ moritur ſuperfluis carnibus impinguata.

Idem lib. 7. Aphor. 39.

Gulæ mala ſanantur ieiunio.

Gula quomodo ſit animæ inimica.

Gula totam animam facit impotẽ.

Ne ſuſpiceris, moralem hunc diſcurſum eſſe ieiuni hominis inuectiuam, contextam ad arbitrium mentis impaſtæ, & ieiuniis aſſuetæ, conſule Sanctos Patres, Eccleſiæ columina, & reſcies inde, me ad eorum trutinam ſingula perpendiſſe. Ita Gregorius ille magnus: *De ventris ingluuie inepta lætitia, ſcurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo ſenſus circa intelligentiam propagatur.* Paucis ille Sanctus concludit omnem perniciem, qua gula hominem totum afficit, nullam omnino facultatem illibatam ſinens. Quomodo autem ventris ingluuies enixa ſit hanc vitiorum ſobolem, Angelicus doctor ſic explicat: Gula conſiſtit circa immoderatam delectationem, quæ eſt in cibis & potibus. Et idcircò inter filias gulæ recenſentur illa vitia, quæ deriuantur

Ex SS. PATRIBVS.

Greg. l. 31. Mor. c. 31.

Gulæ qualis ſit proſapia.

Tho. 2. 2. qu. 144. art. 6.

ex immodica delectatione [illegible]. [illegible] omnes defectus attendi[illegible] parte [illegible] vel corp[illegible]. Ex parte ani[illegible] homo deliquium patitur Pr[illegible] cuius acumen obtund[illegible] & potu, vnde nascitur hebe[illegible] intelligentiam, ob ebullientes in [illegible] qui vaporant, & fumoſitate [illegible] niſque actiones præpediunt, vt fe[illegible] abſt[illegible] confert ad indaginem ſapientiæ, iuxta [illegible] Salomonis: *Cogitaui in corde meo abſtrahere a vino carnem meam, vt animum meum transferrem ad ſapientiam.* Secundum diſpendium ex homine ſubiecti ingluuies, attenditur penes appetitum, qui multipliciter errat in immodica cibi & potus ſumptione, quaſi impedito gubernaculo rationis. Inde ſcaturit inepta lætitia, ad quam multæ paſſiones ordinantur. Tertiò peccat homo in moderamine linguæ, quæ dum æſtuante ventriculo calet, & reſtinente vino madet, impos ſui ſoluitur in longam & importunam verborum ſeriem: & hinc emergit multiloquium, ipſo etiam Gregorio aſſertore, cuius eſt hæc ſententia: *Niſi gula deditos immoderata loquacitas raperet; diues ille, qui epulabatur quotidie ſplendidè dicitur, in lingua grauius non arderet.* Quartò cenſuræ obnoxius eſt homo, ob inordinatum actum, & ſic emergit ſcurrilitas, id eſt, quidam pruritus iocandi enaſcens ex defectu rationis, quæ ſicut non poteſt cohibere verba, ita nequit imponere modum geſtibus externis. Ex parte corporis petitur immunditia, proles indiuidua ventris dapibus inflati.

[illegible] & [illegible] lux gula. *Ecl. 2.*

Gula quot modis animam afficit.

Ieiunium confert ad ſapientiam acquirendã.

Gulæ filiæ quomodo naſcantur.

Greg. p. 3. paſtor. c. 20.

Gula linguoſos homines facit.

Gula ſcurriles actus excitat.

Ingluuies hæc proſapia gulæ, refert incommoda, quæ perſtrinxi ex præfata Medicorum diſciplina, damnante cibos immodicè ſumptos, vt incunabula morborum. Eò etiam ſpectauit Ambroſius hoc contextu: *Maior vis vini eſt, quàm veneni; tollit ſenſus, viſcera exurit, ſomnum infert, caput vexat, denique venenum vino excluditur, non veneno vinum. Meritò Deus per Moyſem non ſolùm veneno, ſed etiam draconum veneno vinum comparauit, dicens: Furor draconum vinum eorum, & ira aſpidum inſanabilis: & pulchrè additur, inſanabilis: multi enim reliquorum ſerpentum veneno curantur, nemo ebrietate; certè veneno caro vulneratur, vino mens. Aduerte etiam perfidiæ venenum, vino declaratum nomine: ait enim Scriptura de alienigenis, qui neſcierunt Deum: De vinea Sodomorum vinum eorum, & vitis eorum, vitis Gomorrhæorum; vua eorum, vua fellis.* Compendioſo hoc eloquio ſacer textus vini nequitiam appoſitè pungit, componens meri potum cum veneno, cuius nomenclatura ducitur à venis, in quas venenum influit, citò permeans hos alueos & canales. Ita & vinum ſtatim ſeſe in venas inſinuat, & virus ſuum veneno citiùs intromittit, pertingens etiam vſque ad intimas animæ compages, quò deuenire virus nequit. Eſt itaque parentandum homini, qui victima gulæ, litat ventri, neſcius in quod barathrum ſua ipſius anima deuoluatur. Audi funus helluonis, Bernardo auctore. Sic ille. *Non eſt regnum Dei, eſca, & potus. Quid ad hæc vos dicitis, guloſi, & luxurioſi, quorum Deus venter eſt; quorum omnis vſus, aut in ventre, aut ſub ventre eſt? Audite, audite, quia eſca ventri, & venter eſcis: Deus autem hunc, & has deſtruet. Vobis qui dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtratis veſtris, qui*

Amb. l. de Elia & ieiu. cap. 4.

Vinum peius eſt veneno.

Vini immodicè ſum[p]ti incommoda.

Venenum vnde dictum.

Bern. ſer. 1. de verbis Apoſt. ad Rom. 14.

Gulæ & regno Dei nihil commune.

comeditis

comeditis de armento, & bibitis vinum defæcatum, & primis vngimini vnguentis. Filij hominum vſqueque graui corde? quid corpore pingui, vt quid diligitis vanitatem, & veritatem negligitis? pinguedo carnis, delicia corporis, ſaturitas ventris, aut ante mortem vos deſerent, aut vos in morte illas relinquetis: Quoniam, inquit Sanctus, cùm interierit non ſumet omnia, neque deſcēdet cum eo gloria eius, ſicut oues in inferno poſitâ ſunt, mors depaſcet eos. Quàm benè ſicut oues quia detracto vellere mūdialium diuitiarū, dureque detōſi, ſempiternis nudi deputabuntur incendiis. Mors depaſcet eos, quia ſemper moriētur ad vitá, & ſemper viuent ad mortem. Ergo hic caro vermibus, illic anima ignibus deputatur, donec rurſus infelici collegio colligatis tormentis pœnalibus ſocientur, qui ſocij fuerunt in vitiis. O delicate, qui deliciis circumfuſus, atque confuſus confuſionem expectas & mortem, non eſt regnum Dei eſca & potus, non purpura & byſſus, quia diues ille his decoratus in puncto ad inferna deſcendit.

Pſal. 48. Gula elegāti diſcurſu pūgitur a Bernardo.

Gula compeſcitur meditatione malorum quæ profluunt ex hoc vitio.

Longior ille contextus malorum à me recenſitus, profluens ex captata gulæ illecebra, ſufficere poteſt ad eſcarum nauſeam ingerendam, ſi homo attento verſaret animo diſcrimina magna, quibus ingluuies obnoxiam facit animam. Hæc meditari, eſt paſci verbo, quod procedit de ore Dei, quia quidquid verax eſt & ſalutare, illud ad nos cœlitus emanauit.

SENSVS MORALIS.

Gula vitium eſt multis titulis indecorum.

In hæc verba:

Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

ARTICVLVS XIV.

Ex Variis Historiis, et ex Ivre Canonico.

Congruum exordium ad concionem de incommodis gulæ.

VBi quidpiam altas radices egit in mente hominis creduli, illud ſibi fidem facit, eſto res non ſit vt anima lineauit. In eo argumento alibi recenſui fatum Caroli VII. Regis Galli, cui vt inſedit opinio veneni propinandi, non potuit adduci, vt vllo edulio paſceretur, ſuſpicatus ineſſe virus cibis omnibus appoſitis. Dumque præualuit error ille, fatiſcens natura Regem defecit, fame fruſtra nitentibus Medicis enecatum. Si errore abductus Rex cauit eſcas innoxias, & neceſſarias ad ſartum tectumque corpus; qua cautela debet homo prudens accedere ad lautiores epulas, quarum ſuperfluus vſus multorum hominum millia dementauit. Frequentes in eo themate proſtant hiſtoriæ, teſtantes in quam perniciem deueniant homines facti viles abdominis aſſeclæ. Aliquas locupletiores ſeligam, & extra communem hiſtoriarum aleam, vt ſuadeam faſtidium eſcarum, congruo tamen vſu ſumpto. Ad quatuor capita referam hiſtorias, quæ ſuâ cenſurâ caſtigant ingluuiem. Primò oſtendam, gulam, & res ſerias non benè conuenire, atque adeò helluones eſſe ſuæ ſalutis incurios. Rurſus aperiam, gulam, & Venerem eſſe res concordes, ac proinde guloſos omnes eſſe obſcœnos. Deinde adiiciam, frequentes epulas abiurare cultum Dei, & inducere ritus peregrinos. Demum liquidò probabo, epulones citiſſimam iram Dei in ſua reproba capita prouocare.

Hiſtor. Gallica in Carolo VII.

Caroli VII. Regis Galliæ mors ob inediam.

Gula fuit parens Michaëlis Imperatoris ſocordiæ.

Vitium hoc homines efficere ineptos ad ardua audendum, ſuo exemplo fecit palàm Michaël III. Imperator Græcus, homo adeò epulis aſſuetus, vt conſtare duntaxat abdomine videretur. Etenim ea ſolùm curabat, quæ ventris ſunt, alia omnia flocci pendens. Homo ille ingurgitans, & vino madens, vt liberiore tractu ructus effunderet, in hyppodromo currum agitabat, cum infimæ ſortis hominibus aurigam agens, totam diem terens in ludicris. Hominis huius nequam indole cognitâ, Saraceni irruptione facta populati ſunt fines Imperij, certiores facti, Bacchum & Martem non in eodem delubro coli. Non fefellit hoſtem coniectura petita à viuendi inſtituto, Principi inolito: quippe ludicra tractans Imperator, vt audiit Saracenos expedita manu velitum procurſare, & graſſari igne & ferro, malè excepit hominem, qui huiuſce cladis nuntium attulit, acriter in eum inuehens, quòd auſus eſſet Principi ſuo ludenti faceſſere negotium vocibus importunis. O hominem factum ludibrium hominum, cui ludus erat res potior ſalute hominum! Dignus planè fuit homo ille, quo fortuna luderet vt pila ventoſa, qui Imperij iacturam ludum ſuum fecit, vt deflet Curopalata, damnans helluonis huius mores inglorios, quos æmulantur omnes ventris aſſeclæ. Nempe vbi gulæ cupido immodica hominem ſibi obſtrinxit, eum ſtatim rebus ſeriis adimit, ludicra tantùm obiiciens, quibus ita ſe deuouet homo litans ventri, vt prorſus incurius ſit ſalutis ſuæ. Huius incuriæ argumenta ſunt conuicia, quæ eructant helluones in eos, qui monent inſtare dæmones, qui in animam incautam irruunt, vt præcipitem agant in barathrum. Nihil frequentiùs audies in epulis, quàm ſcommata in homines abſtemios, & ieiunij cultores impigros. Et quia totum æuum guloſi hominis, ventris obſequium eſt, nulla conceditur mora cenſori opportuna, vt conſulat ſaluti animæ ludicris occupatæ. Idcirco vitia impunè graſſantur in omnes oras, & ditionem animæ huius, quam ſibi gula deuinxit. Oculi eius Veneris igne ſcintillant, aures patulæ hiant ad obſcœna, totuſque homo fit ſummo piaculo omnium propè criminum holocauſtum. Itaque oleum & operam perdunt, qui vilia ventris mancipia tentant ad meliorem reuocare frugem; illis enim omne ſalutare conſilium pertinens ad ſalutem animæ, eſt narratio penitus importuna, concilians eorum iram, quæ plerumque ebulliente bile, in contumelias & verbera debacchatur.

Michaël Imperator gulæ & ludis tantum natus.

Ioannes Curopalata in Michaële III. Imp.

Gula ludicris homines occupat & facit ineptos ad ſeria.

Gula non patitur cenſores aut conſilia.

Eſto gula diris omnibus hominem deuoueat, quem aliàs ſibi Deus in Baptiſmo ſacrauerat; præcipuè tamen hoc vitium in luxuriæ laqueos incurrit, hominemque liquat eius incendio, priſcis eum infulis exuens, ſi quas vnquam ſortitus erat ante profeſſum ventris obſequium. Locuples eſt huius diſpendij teſtis Imperator Conſtantinus IV. qui arbitratus omnia licere Principi, auſpicatus eſt Imperium ſuum à compotationibus, & crapula; vnde in eam exarſit libidinem, vt exauctorata coniuge ſua, multas in torum ſuum pellices induxerit, quibus perculſi proceres Imperij, hominem hunc ſolio pulſum turpiter excæcarunt. Eamobrem nequiſſimus ille, iniquæ etiam ſorti impar, præcoci morte occubuit, ſuo fam

Conſtantini IV. Imper. fatum inglorium in pœnam gulæ & libidinis.

probans,

Theophanes in annalibus ſub ann. 797.

probans, epulas atque luxuriam æqua indole ſemper in hominum capita conſpirare. Fatum inglorium Principis huius nefanj luculenter meminit Theophanes. Eadem ſors manet omnes, qui gulæ ritibus initiati, & velificantes ventri, prouocant Venerem: illis enim gradibus delabuntur in abyſſum, vnde reuocare greſſum, res eſt omnibus inconceſſa. In huiuſce rei typum, Theodoretus meminit facinus impium perpetratum ab Ethnicis, in odium Gentis noſtræ. Nimirum ait, Emeſæ prope Heliopolim, Gentiles irruiſſe in Eccleſiam à Chriſtianis erectam, & ſpurciſſimis actibus eam vſurpaſſe, illic ſtatuentes Bacchum muliebrem nudum, qui vtriuſque ſexus obſcœna templum hoc adeuntibus oſtentabat. Si horrorem parit illa relatio, hoc memento, Chriſtiane, compotationes ſuperfluas eſſe libamina, quibus Baccho anima dedicatur, excidens vnctione, qua quondam Deo conſecrata fuit templum Spiritus Sancti. Hoc item recole, neminem gulæ obſtrictum, eſſe expertum luxuriæ, & poſſe diu vitam agere moribus illibatis.

Theodoret. l. 3. c. 6. ſub ann. 363.

Bacchus impudice pictus in téplo Chriſtianorũ, quid morale ſignificet.

Illa gulæ cum omnibus vitiis affinitas, Dei cultum omnem expungit ab anima effuſa in dapes: nihil etenim præter eſcas diuinum eſt ei, cui Deus venter eſt. Ille totam ſui templi ſupellectilem petit à culina: quidquid palato ſapit, hoc adorato numini dedicatur. Hanc eſſe gulæ nequitiam, probè ſciuit improbus Imperator Iulianus refuga, qui vt multos milites haberet conſcios defectionis ſuæ à Chriſto, publicas inſtituit epulas, vbi temulentos adigebat homines ad cultum idolorum, ita vt inter eſcarum nidorem thura fumarent, & proſtarent impia Simulacra. Eamobrem Iuuentinus & Maximus milites, exoſi nefandas epulas Principis apoſtatæ, ſuſpirantes has voces querulas ediderunt, quas meminit Chryſoſtomus: Heu, heu, in quæ tempora deuenimus? Non licet aërem liberiorem ducere, mediis etiam in epulis, vbi thure impio Chriſtus Dominus abdicatur. Eâ induſtriâ dæmon homines eripit obſequio Chriſti, ſcilicet epulis allicit, & demum aſſuetos illecebris gulæ, deducit in gurgitem vitiorum, vbi Deus penitus ignoratur. Ad hunc abdominis cultum pertinent verba iſta Hugonis Victorini: *Soleat Diis templa conſtrui, altaria erigi, miniſtri ad ſeruiendum ordinari, immolari pecudes, thura concremari, Deo ventri templum eſt coquina; altare, menſa, miniſtri, coqui; immolata pecudes, cocta carnes, fumus incenſorum, odor ſaporum.* Hæc ille.

Chryſoſtom. oratione de SS. Martyrib. Iuuentino, & Maximo.

Hugo Victor. lib. de clauſtro animæ.

Vt nullius planè rei contextus in hoc æuo conſtare ſibi poteſt, neceſſe eſt helluonum vitam in bonis ductam deſinere aliqua lethali & luctuoſa cataſtrophe. Et profectò talis exitus infelix manet eos, quorum dies omnes epulæ ſunt, inſtructæ ad ſaginam corporis; quaſi verò eſſet corpus impinguandum ad victimam: ſic Deus alloquitur hos homines adipoſos: *Audite verbum hoc, vaccæ pingues, quæ eſtis in monte Samaria: quia calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes, quæ dicitis dominis veſtris: Afferte, & bibemus. Iurauit Dominus Deus in ſancto ſuo, quia ecce dies venient ſuper vos, & leuabunt vos in contis, & reliquias veſtras in ollis feruentibus.* Hunc verſum ego literaliter explico de guloſis, quos eſcæ nimiæ adeò diſtenderunt, vt eis obeſa caro ademerit vſum pedum, ita vt neceſſe ſit eos in ſella circumferri. Illis Deus prædicit æternum interitum, dicens, eorum reliquias, ſcilicet animas, quæ ſuperſunt corpore extincto, igne vindice concremandas. Eſto Deus cunctetur in plectendo, tamen nunquam impunes præterijt helluones, vt famoſo exemplo liquet. Rei ſeries hæc eſt. Nilus Abbas, vir celeberrimæ ſanctitatis, deuenit olim in montem Caſſium, pietatis ergò. Ibi demoratus, audiit Manſonem Abbatem præfectum illi cœnobio vacare epulis cum præcipuis ſuis monachis, & poſt prandium opiparè inſtructum, introduxiſſe citharœdum. Rei nouitate perculſus homo ſanctus, illacrymans ait adſtantibus: Exeamus hinc, & confeſtim: quippe ira Dei imminet iſtis hominibus abdicantibus Dei cultum, vt ventri ſuo exquiſitis dapibus obſequantur. Non inane fuit præſagium: nam Abbati paulò poſt eruti ſunt oculi, & monachi omnes eius criminis conſcij perierunt. Quamuis ſit ſera Dei vindicta, pœnas exigens à guloſis, nullus tamen ſe ſubducere poteſt gladio vindicanti.

Amos 4.

Gula ſuos aſſeclas in finē ominoſum adducit.

Baronius Ex vita S. Nili Tomo 10. Annal. ſub 995. ann.

Manſonis Abbatis punitio ob gulam.

O Epicuri de grege ſues, indulgete genio ad arbitrium veſtrum, diſtendite carnes veſtras, adiecta volatilium & quadrupedum carne, conducite citharœdos, vt eructante ſtomacho demulceantur aures: extrema gaudij huius luctus ingruens occupabit. Hoc animo volutate, eſt vti pharmaco ſalutari, contra vrgentes gulæ illecebras, quæ quia magnò conſtant, tantum viris cautis ingerunt faſtidium, quantum incautis ſuggerunt appetitum. Eo argumento vtuntur Canones ſancti, vt effectum ſobrietatis inſinuent. Incommoda gulæ referunt, vt ſecus commemorant abſtinentiæ vtilitates. Prior ille occurrit Canon. *Nihil ſic iucundum eſt, ſicut cibus benè digeſtus, & decoctus. Nihil ſic ſalutem, nihil ſic ſenſuum acumen operatur: nihil ſic ægritudinem fugat, ſicut moderata refectio: ſufficientia quippe cum nutrimento, & ſoſpitatem ſimul procreat, & voluptatem. Abundantia verò morbum facit, & moleſtias ingerit, & ægritudines generat. Quod enim famis facit, hoc etiam plenitudo facit ciborum: magis autem & multò peiora. Fames quippe in paucis diebus aufert hominem, & liberat de hac vita pœnali: exceſſus verò conſumit, & putrefacit corpus humanum, & macerat ægritudine diuturna: & tunc morte crudeli conſumit.* Hoc verſate attenta mente, vices agit antidoti contra gulæ perniciem.

Gula compendioſa exhortatione perſtricta.

EX IVRE CANONICO.

Canone Nihil De conſecr. Diſt. 5.

Sobrietas eſt amica ſanitatis.

Gula procreat morbos.

Eâdem etiam cautelâ vtitur alter Canon: Eccleſia namque arbitrata eſt, homines incurios ſalutis ſuæ æternæ, daturos fortè aliquid ſanitati corporum, cui maximè conſulitur ab homine frugi, vt ſecus conciliato adipe derogatur. Ecce textum Canonicum. *Ne tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comeſos magno partos & perditos labore doleamus. Olerum, pomorum, ac leguminum, & facilior apparatus eſt, & arte impendiiſque coquorum non indiget, & ſine cura ſuſtentat corpus humanum, moderatéque ſumptus, quia nec auidè deuoratur, quod irritamenta gula non habet leniori digeſtione concoquitur. Nemo enim vno aut duobus cibis hiſque vilibus vſque ad inflationem ventris oneratur, qua diuerſitate carnium, & ſaporis delectatione percipitur. Cùm variis nidoribus fumant patina, ad eſum ſui, expleta eſurie, quaſi captiuos trahũt. Vnde & morbi ex ſaturitate nimia concitantur, multique impotentiam gula vomitu remediantur, & quod turpiter ingeſſerunt, turpiùs egerunt.*

Canone Ne tales de conſecr. Diſt. 5.

Sobrietas cibos lautiores ſpernit.

Gula etiam ciborum nimietate ſibi eſt oneroſa.

Eâdem ratione inducta Eccleſia cauit, ne liber eſſet vſus carnium monachis, rata carnium abſtinentiam tutari religioſos homines à malis,

quæ, ſollicitant lautiore obſonio victitantes. Sic decernit Canon. *Carnem cuiquam monacho, nec ſumendi, nec guſtandi eſt conceſſa licentia: non quòd creaturam Dei iudicêmus indignam, ſed quòd carnis abſtinentia vtilis & apta monachis aſtimetur, ſeruato tamen pietatis moderamine erga ægrotos. Quòd ſi quis monachus violauerit, & contra ſanctionem regula vſumque veterum veſci carnibus præſumpſerit, ſex menſium ſpatio retruſioni & pœnitentiæ ſubiacebit.* Vitium hoc adeò turpe cenſuerunt Apoſtoli, vt ſolam ſuſpicionem gulæ in clerico acriter caſtigarint, damnantes omnem ingreſſum in cauponam, quia locus ille eſt veluti alea, vbi ſuos aſſeclas exercet gula. Sic ſæuierunt Apoſtoli hoc Canone. *Si quis clericus in caupona cibum capere deprehenſus fuerit, à communione excluditor* Cùm igitur hiſtoriæ & Canones declament in gulam, neſcio quibus argumentis homo dapibus obſtringetur.

Canone Carnem De conſecr. Diſt 5.
Monachis quare inter dictus carnium vſus.

Canone 53. Apoſtol.
Gulæ clerici obnoxij quomodo ab Apoſtolis caſtigati.

SENSVS MORALIS.

Ingluuies eſt deteſtanda vt res omnibus indecora.

In hæc verba:

Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei.

ARTICVLVS XIV.

Ex Ivre Civili, et ex Antiqvitate Plvrivm Nationvm.

Platonis apophtegma.

PLatonis hoc circumfertur conſilium opportunum, ſcilicet exeundum eſſe ciuitate, vbi maioribus incommodis afficitur homo, quàm commodis. Iuxta hanc ſententiam homo ſollicitè debet cauere frequentes epulas, quia hoc Epicoreum viuendi genus homines multis diſpendiis obſtringit; nullum verò prouentum vtilem affert. Suprà recenſui longam ſeriem malorum, quæ vehit hoc portentum: vnum hoc malum ſupereſt explicandum, quod fortè vrgebit homines ſollicitos, de bono nomine conquirendo: ſcilicet ingluuiem eo etiam argumento deteſtandam eſſe, quòd ſit omnibus indecora. De ea namque leges Cæſareæ, & plurium nationum vetera monumenta fecere mentionem vt de re ingloria. Eò ſpectant leges conditæ in odium popinarum, vbi impunè gula luxuriat. Seuerus Imperator cauponam & lupanar fecit nomina ſynonyma, decernês ancillam non poſſe adigi inuitam ad miniſtrandum in caupona, ratione periculi, in quod pudor incurrit. Ecce edictum Cæſaris. *Eam quæ ita venit, ne corpore quæſtum faceret, nec in caupona ſub ſpecie miniſtrandi proſtitui, ne fraus fiat dictæ legi oportet.* Cùm ergò proſtitui, res ſit inhoneſta; ea quæ conducunt ad facinus hoc obſcœnum, ſunt totò pectore declinanda. Vnde cùm in his caupona cenſeatur, ob ventris ingluuiem, cui dant operam diuertentes in præfata hæc loca; in confeſſo eſt, gulam inurere notam iniuriam homini helluoni, Eiuſdem generis eſt lex, qua datur homini actio in eum, qui ſeruum aut filium ipſius duxit in cauponam: nimirum lex ſanxit fieri iniuriam homini, cuius filius ducitur ad cauponam; dedecus enim filij reſilit in parentem. Ecce legem. *Si quis ſeruum meum vel filium ludibrio habeat, licet conſentientem, tamen ego videor iniuriam accipere, veluti ſi in popinam duxerit illum.*

Ingluuies eſt res ingloria.

Ex Ivre Civili.
Caupona & lupanar res ſynonymæ.

Lege 3. Cod. Si mancipiũ l. 4. tit 56.

Leg. Si quis ſeruum ff. de iniuriis l. 47. tit. 10.

Iiſdem etiam legibus cautum, exauctorari militem ebrioſum: cùm enim cingulo militiæ fiat illuſtrior homo; congruo ſupplicio plectitur ebrius, ſi in ordinem redigatur. Ecce mulctam. *Per vinum lapſis capitalis pœna remittenda eſt, & militia mutatio irroganda.* Lex rem dubiam fecit, eſſet capite animaduertendum in milites ebrios nec ne, ſic hærendo notans, qualem infamiæ teſſeram ſuæ ſorti degeneres illi milites irrogarent Eo etiam nomine malè audierunt olim nationes illæ, quibus de gula conſtitit totum. In his recenſentur Lydij, vt neſcij prorſus honoris, & gloriæ: hos Herodotus ait adinueniſſe cauponarum vſum, vt laxiore ritu vacarent ludis, quorum etiam fuere auctores: gulam namque & ludi res ſunt concolores, & Epicuri de grege ſues, ſunt omnium hominum ludibrium. Ea laborarunt infamia Byzantij, quorum ingenium Ælianus execratur: qui relictis ædibus ſuis, eas locabant peregrinis hominibus, quibus etiam ſuas vxores exponebant, eis illarum copiam facientes, dum ipſi cauponis intendebant, nihil niſi de crapula cogitantes. Quales arbitraris filios inde ſatos, Baccho ſcilicet, & Venere vaga? Credo equidem inde exortam vitiorum omnium colluuiem, & ingens dedecoris argumentum. Ad eos proximè acceſſerunt Argiui, & Corinthij, quibus epulari & viuere perinde fuit: vnde flocci habiti ſunt in Græcorum conuentu, vt inepti ad facinora egregia fortiter exantlanda. Illis Ælianus adiungit Thraces, quos aliæ nationes habuere exoſos, ob immodicum hauſtum vini.

Lege Omne delictum §. Qui ſe vulnerauit ff. De re militari l. 49. t. 16.

Ex antiqvitate plvrivm nationvm.

Herodot. l. 1. Ælian. l. 15. cap. 14.

Idem l. 3. cap. 13. 14. & 15.

Cautiores aliis Gentes cauerunt ſibi audita pernicie, quam gula affingit ſuis mancipiis. In his iſti recoluntur inclyti populi, videlicet Spartani, Athenienſes, & Romani. Spartanos Lycurgus ea frugalitate inſtituit, vt lautiores eſcas ſanxerit exulare. Subdit Ælianus, pulſos fuiſſe Sparta coquos omnes, exquiſitis condimentis & dapibus intendentes. Athenienſes Laconum æmuli, quamdiu anheli ad gloriam ſtuduere rebus egregiis, acerbè exceperunt helluones. Idcirco Athenæus ait, eos creaſſe Oenoptas Erant hi Magiſtratus præfecti epulis, ne nimio vino populus indulgeret. Laërtius ait, Solonem non pepercìſſe Principi Athenienſium; ſed legibus eius, fuiſſe liberum vnicuique occidere Principem ebrium. Et Ariſtoteles probat legem Pittaci decernentis, vt ſi quis ebrius alium percuteret, duplo plecteretur, quàm ſi plagam ſobrius inflixiſſet. Ego equidem illi legi meum calculum adiicio, & conſulo bis plecti temulentum, qui ubuium hominem illato vulnere ſauciauit. Primò, quia in Rempublicam peccat, factus ſcandalum aliis, eos inducens in ſimile crimen. Secundò, quia factus eſt proximo ſuo grauis.

Plutarch. in Lycurgo. Ælian. l. 4. var. hiſt. c. 7. Athen. l. 10. dipno c. 7. Laërtius in Solone.

Ebrius percutiens hominẽ quare dupliciter plectendus.
Ariſt. l. 2. Polit. c. vltim.

Romani experti, quàm noxia eſſet gula, conſulentes Reipublicæ, ſuggeſſere Neroni, vt in gulosos animaduerteret. Annuit ille, & decreuit, ne dapes exquiſitæ venales eſſent in cauponis, vbi antea proſtabat omne delicatum obſoniorum genus. Hoc edictum Neronis Claudij Cæſaris meminit Sueton. Adiicit Dion Caſſius, eodem Principe auctore fuiſſe demolitas tabernas, in quas coibant homines gratis conuiuandi. Veſpaſianus

Sueton. in Nerone c. 26.

Imperator,

Dion. Caſſius l. 60. hiſtor. Xiphilinus in Veſpaſiano. Macrobius l. 3. Saturn. cap. 17.

Imperator, gloriæ Romanorum cauens, legem tulit, ne quidpiam væniret in popinis præter olera, & legumina, vt Xiphilinus ſuis prodidit monumentis. Antea multæ leges fuere latæ, vt iis occurreretur ignominiæ Romani nominis, magnam iacturam gloriæ patiens, ob gulæ illecebras impunè à Romano populo frequentatas.

Quid Orchia lex.

Ad hoc antiquitatis argomentum pertinet integrum caput Macrobij, quod non erit ab re deſcribere, in gratiam illorum, quibus ille auctor non eſt vſitatus. Sic ille: *Imperari cœpit, vt patentibus ianuis pranſitaretur, & cœnitaretur. Sic oculis ciuium teſtibus factis, an luxuria modus fuerit. Prima autem omnium de cœnis lex ad populum Orchia peruenit, quam tulit C. Orchius Tribunus plebis de Senatus ſententia. Summa eius præſcribebat numerum conuiuarum. Et hæc eſt lex Orchia, de qua Cato mox orationibus ſuis vociferabatur, quod plures quàm præſcripto eius cauebatur, tum ad cœnam vocarentur. Cùm auctorem nouæ legis aucta neceſſitas imploraret, poſt annum XXII legis Orchiæ, Fannia lex lata eſt, anno poſt Romam conditam ſecundùm Gellij opinionem DLXXXVIII. De hac lege Sammonicus Serenus ita refert.*

Gulæ modũ variæ leges impoſuere apud Romanos.

Lex Fannia ſanctiſſimi Auguſti ingenti omnium ordinum conſenſu peruenit ad populum. Neque eam Prætores, aut Tribuni, vt pleraſque alias, ſed ex omni bonorum conſilio & ſententia ipſi Conſules pertulêre, cùm Reſpublica ex luxuria conuiuiorum maiora, quam credi poteſt, detrimenta pateretur. Siquidem eò res redierat, vt gulâ illecti plerique ingenui pueri, pudicitiam, & libertatem ſuam venditarent: plerique ex plebe Romana vino madidi in comitium venirent, & ebrij de Reipublica ſalute conſulerent. Hæc Sammonicus.

Quæ mala olim gula inuexit in Romanam Rempublicã.

Fanniæ legis ſeueritas in eo ſuperabat Orchiam legem, quod in ſuperiore numerus tantummodo cœnantium cohibebatur, licebatque ſecundùm eam vnicuique bona ſua inter paucos conſumere: Fannia autem & ſumptibus modum fecit aſſibus centum. Vnde à Lucilio Poëta feſtiuitatis ſuæ more centuſſis vocatur.

Gulam quare non audeant caſtigare homines qui aliis præſunt.

Heu in quæ tempora deuenimus nos, qui adblandimur nobis & perperam Romanæ Eccleſiæ titulo ſpecioſo. Nonne venalis iuniorum hominum pudor eſt, cui pro auctoramento datur copia conuiuandi? Nonnè omnia iura Dei & hominum præterit gula, conſciis etiam illis, ad quos pertinet huic luxuriæ modum imponere. Vnde altum ſilentium, & torpor inſignis ad carpendam gulam, niſi quia Magiſtratus, & Prælatos, fortè plures, quàm par eſſet, pudet commendare abſtinentiam, quam deuorato multiplici ferculo condemnarunt. Vtinam qui Romano nomine cenſemur, æmularemur gloriam Romanorum, quos aliquando pœnituit, ventri nimium indulſiſſe. Accipe alias leges eo intento conditas, vt Macrobius pergit enarrare.

Macrobius vbi ſupra.

Fanniam legem poſt annos decem & octo lex Didia conſecuta eſt. Eius ferendæ duplex fuit cauſa. Prima & potiſſima, vt vniuerſa Italia non ſola vrbs lege ſumptuaria teneretur, Italis æſtimantibus Fanniam legem, non in ſe, ſed in ſolos vrbanos ciues eſſe conſcriptam.

Quid in gulam decreuerit lex Didia.

Deinde vt non ſoli, qui prandia cœnaſve maiore ſumptu feciſſent, ſed etiã qui ad eas vocati eſſent, atque omnino interfuiſſent, pœnis legis tenerentur. Poſt Didiam Licinia lex lata eſt à P. Licinio Craſſo diuite, cuius ferendæ probandæque tantùm ſtudium ab Optimatibus impenſum eſt, vt conſulto Senatu iuberetur, vt ea tantummodò promulgata priuſquam trinundino confirmaretur, ita ab omnibus obſeruaretur, quaſi iam populi ſententia comprobata. Lex verò hæc paucis mutatis in pleriſque cum Fannia congruit. In ea enim ferenda quæſita eſt noua legis auctoritas, exoleſcente metu legis antiquioris: ita Hercules, vt de ipſis XII. tabulis factum eſt, quarum vbi contemni antiquitas cœpit, eadem illa, quæ illis legibus cauebantur, in alia latorum nomina tranſierunt.

Quid lex Licinia ſanxit.

Legis Liciniæ ſumma, vt Kalendis, Nonis, nundinis Romanis, cuique in dies ſingulos triginta duntaxat aſſes edundi cauſâ ſumere liceret: Cæteris verò diebus, qui excepti non eſſent, ne ampliùs apponeretur, quàm carnis aridæ pondo tria, & ſalſamentorum pondo libra, quod ex terra, vite, arboreve natum ſit.

Gulã vt paſſ eſt Romana Eccleſia cõpeſcuit.

Roma Chriſtiana ſanctiores tulit leges, carnibus interdictis toto tempore Quadrageſimæ, aliiſque diebus Canone recenſitis; ſed præcipua harum legum ſanctitas eſt penes tabulas, vbi conſcriptæ ſunt: rarus namque eſt, qui morem gerat illis optimis inſtitutis. Degeneres itaque Chriſtiani labe afficiunt Romanum nomen, cùm vitam agunt ab indicta ſibi abſtinentia penitus alienam. Quia hominum indoles in decliue prona fatiſcit ſemper, & ægrè admodum aſſurgit ad virtutem; præfatæ leges editæ non obſtare potuerunt, quin gulæ illecebræ non arietarint in conſtantes Romanorum animos, quos ſenſim inflexit ingluuies, Cenſoribus etiam conſciis, & populo faſtidiente leges. Sed vt ægritudo non ſtatim permeat totum corpus, ita luxus ſeſe inſinuans, non infecit Senatum omnem. Idcirco Cornelius Sylla ingemens Reipublicæ nutanti, legem Corneliam edidit, de qua ſic Macrobius:

Macrobius Ibidem.

Sequitur lex Cornelia, & ipſa ſumptuaria, quam tulit Cornelius Sylla Dictator, in quo non conuiuiorum magnificentia prohibita eſt, nec gulæ modus factus, verùm minora pretia rebus impoſita: & quibus rebus Dij boni, quamque exquiſitis, & penè incognitis generibus deliciarum? Quos illic piſces, quaſque offulas nominat? Et tamen illis pretia minora conſtituit, auſim dicere, vt vilitas eduliorum, animos hominum ad parandas obſoniorum copias incitaret; & gulæ ſeruire, etiam qui parum eſſent facultatibus, poſſent.

Gulæ patronus Sylla extitit.

Dicam planè quod ſentio. Apprimè luxurioſus mihi videtur, & prodigus, cui hæc tanta in epulis vel gratuita ponantur. Itaque tanto hoc ſeculum ad omnem incontinentiam promptius, vt pleraque earum rerum, quæ Syllana lege, vt vulgo nota comprehenduntur, nemo noſtrûm, vel fando compereris. Syllâ mortuo, Lepidus Conſul legem tulit & ipſe cibariam. Cato enim ſumptuarias leges cibarias appellat.

Gula Romanis quantum noxia fuerit.

Dehinc paucis interiectis annis Antia lex peruenit ad populum, ferente Antio Reſtione: quam legem quamuis eſſet optima; obſtinatio tamen luxuriæ, & firma vitiorum concordia, nullo abrogante irritam fecit. Illud tamen memorabile de Reſtione latore ipſius legis fertur, eum quoad vixit, foris poſtea non cœnaſſe, ne teſtis fieret contemptæ legis, quam ipſe bono publico pertuliſſet. Hactenus Macrobius ille antiquarius.

Roma triumphans æquè gulam cauit ac hoſtes acerbos; ſuo nempe diſcrimine erudita, labare Imperium, quod paſſim gulæ illecebræ populantur. Ad hunc Reipublicæ cultiorem habitum pertinent editæ leges à Platone, è quibus vnicam laudare ſufficiet, vt pateat, quàm

Plato l. 11. de legibus.

Quæ ſit congrua pœna ebrietatis olim Gallis viſitata.

ſollicita fuerit Græcia, ne vigeret gulæ principatus. Sic ille: *Qui illiberali cauponationi cuipiam operam dedit, à quolibet poſſit apud Optimates accuſari, iſque cauſâ in vinculis ducat. Quòd ſi domum indigno ſtudio maculaſſe deprehenditur, vinculis annuis ab hac opera arceatur. Si iterum lapſus, biennium vinciatur, ac deinceps quoties peccaſſe deprehenditur, duplo tempore ſemper detineatur.* Veteres Franci rerum egregiè geſtarum gloria famoſi orbe toto, rati ſunt ingluuiem magnam inferre labem Reipublicæ: ideo mulctarunt aquæ potione immundicos vini hauſtus. Beatus Rhenanus hanc eorum legem è vetuſtis monumentis eruderauit. *Nemo militiæ ſocium, aut quemlibet alium, ad potandum inuitato: quod ſi quis ebrius repertus fuerit, eiectus quoad culpam agnoſcat, aquam bibito.* Priſcæ huius Gallicæ diſciplinæ memores Galli Reges, ſæpius inhibuere ciuibus ingreſſum popinarum, quas duntaxat eo tantùm nomine conceſſerunt, vt ad eas diuerterent viatores. Sed vt venter eſt abyſſus multa, nullæ ei leges potuere modum imponere, Galliaque non habet vnde aliis inſultet nationibus, quas eſcarum luxus inglorias fecit. Faxit Deus vt tandem aliquando Gallia caſtigata ærumnis, & tributis, ſobrietate Deum demereat, beatius ſæculum expertura.

Beatus Rhenanus l. 2. rerum Germanicorum.

Gulam Reges Chriſtianiſſimi congruis legibus amandarunt.

SENSVS MORALIS.

Callidus hoſtis ingluuie ſibi obſtringit animas, quæ ſola ſobrietate poſſunt declinare dæmonis aſtutiam.

In hæc verba:

Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

ARTICVLVS XIV.

Ex Symbolis, et Ex SS. Patribvs.

Quãdo dæmon illudat hominibus.

VT degener homo, Deo abdicato, pecudum indolem æmulatus eſt, terrenis inhians, & nihili faciens ea, quæ cœli ſunt; ita etiam dæmon induſtrius ad circumueniendum, homines aggreſſus eſt eo Marte, quo homines illudunt feris, vt earum carne paſcantur, & corio veſtiantur. Dæmoni maximè arridet ille modus, quo venatores Pantheræ nectunt inſidias. Animal hoc eſt quàm cupidum vini, & auidè fertur eò vbi fragrat odor vini. Venator itaque ſuſpicatus alicubi eſſe pantheras, vas vehit vino plenum deſuper apertum, ita vt commodè bibulum animal, vino queat infundi. Non cunctatus fera meribibula pernice greſſu ferri in dolium, quo expleta fit illico motus expers, vapore inebriata cedens in ius hominis, qui liberali manu vinum propinauit. Inde texuit ſymbolum Ferrus, vtique congruum meo intento. Pinxit ille pantheram iuxta dolium, quo epoto iacet, & capitur. Tabulæ hunc idoneum titulum adiecit, Epota Capitvr. Idonea ſanè hæc eſt pictura ad lineandas dæmonum inſidias, quas prætendunt animæ hominis imprudentis. Hanc variis ferculis ineſcatam largiore etiam vino perfundunt, quo irrigata & velut impos ſui, vaceſcente vino, Epota Capitvr. Dumque putat capere, capitur, ſuas in ſepulchro relictura exuuias, & æterno igne vindice decoquẽda. Eamobrem ſi daretur voce liberiore frui, vltro monerem homines, vt cauerent ab illa anxia indagine cupediarum gulæ, ad quas dum anhelant, congruum locum dant dæmonum inſidiis, animaque ſic Epota Capitvr, & ſic exitus infelix excipit delicias magno labore partas, & induſtriâ improbâ conquiſitas. Appoſitè ad hoc argumentum Petrarcha increpat heluones.

Ex Symbolis. *Ioann. Ferrus p. 2. Theatri.*

Gulæ pernicies egregio ſymbolo depicta.

Gula homines inducit in ius diaboli.

Sic ille caſtigat hominem conquerentem ſibi gulam eſſe moleſtam. *Nulla res tam vilis, tam ſollicitos vos habet. Stupor & pudor eſt cogitare, quo ſe humanum inclinat ingenium ad maiora creatum, niſi reſpuere terrarum tractus, caliique & maris abdita penetratis. Meditati eſtis retia, & hamos, & viſcum, & laqueos, & rapaces volucres imperio parere, & prædari vobis docuiſtis, ad nihil aliud, niſi vt gula ſatisfiat, quam non modò explendo, ſed onerando fatigatis, & anguſtum ventrem varia arte laxatis ac premitis obſequendo, cui aliquantò fames eſſet vtilior, vtiliſſima verò ſobrietas, & fœdo illi ac miſero ſacculo, ſimul & ſyluis, & vrbibus, & fluctibus pacem linquẽs. Ita tamen eunt res. Hic eſt mos nobilium ante alios, hæ ſunt artes, quæ liberales fuerant, mechanicæ euaſere; ipſique, qui bellorum Duces, ac Philoſophi, ac rectores vrbium, ac Patres patriæ eſſe ſolent, venatores atque aucupes facti ſunt: vt quo intelligas nullam eſſe reliquam ſpem ſalutis; nobilitati tribuitur, quod eſt gula, aut proculdubiò vanitatis. Hoc malum nullo meliùs modo, quàm generoſa quadam indignatione & rei ipſius exiſtimatione contunditur, vel ſenſim, vt Ciceroni placuit, vel repente, vt Ariſtoteli viſum eſt. Multum confert cogitatio exitus, quod cùm omnibus vitiis ſit commune, tamen huic proprium atque luxuriæ.* Hæc ille, congruè omninò ad verſum, quem expendo. Qui etenim meditatur infauſtos helluonum exitus, faſtidiet cibos, quibus caro diſtenta capitur, & eſuriem patietur dapium ſupernarum, probans non in ſolo pane hominem paſci, sed eduliis veſci cœlitus illapſis.

Petrarcha de remediis aduerſæ fortunæ Dial. 108.

Gula magnos animos depoſuit ad culinam.

Gulæ faſtidiũ quomodo concipitur.

Hac ventris illecebrâ concluſit olim Sybaritas vitium hoc gulæ. Nempe homines illi in otium fracti, & velificantes abdomini, Spartanos irridebant, eorum frugalitatem ſtolidè ſugillantes. Vnius Sybaritæ delirium notat Athenæus. Is vt audiit Spartanos homines frugi, fortiter mortem oppetere, nec vlla belli diſcrimina detrectare, ſubſannando ait: Non ſe mirari homines malè paſtos temnere vitam, fame aſſidua ingratam; Sybaritas verò eſſe magis de ſua ſalute ſollicitos, quia vitam agebant ſuauem, & conditam multis ſenſuum illecebris. O pecora non homines, quorum anima fuit in adipe! Ad hos ſues acceſſere Sauromatæ, quos fœminæ ſibi ſubiecere, inſtructis opiparis epulis, in quos effuſi homines hi guloſi, multo deſudantes mero, & variis infarti cibis, viriles animos exuebant, totos ſeſe componentes ad arbitrium fœminarum, quibus ſubditi parebant ex præſcripto. Nonne homines illi ignobiles circumtulere animas in ventris ergaſtulo dapibus ineſcatas, vt Stobæus ait? Eo pacto dæmon allicit homines, vt epotos capiat: ita ſæculo Noë inũdante crapula, vindex aqua vinum diluit, quod gula meracius epotarat. Eadẽ ſorte perituros homines ſuprema mũdi ætate, præſcius Chriſtus ait. Vnde Hieronymus anſam capit hæc monendis

Sybaritæ guloſi quàm inepti.

Athenæus l. 4. dipno.

Sauromatæ poſt gulam fœminis ſubditi.

Stobæus ſer. 42.

Ex SS. Patribvs.

Hieron. l. 2. contra Iouinian.

nendi : *Timeamus ne ab adventu æterni Iudicij, ſicut in diebus diluuij, & euerſionis Sodomæ, inueniamur manducantes, & bibentes : nam & diluuium, & ignis de cœlo ſaturitatem, quam deleret, inuenit. Chriſtus eſt, qui diuitem purpuratum propter epulas narrat in tartaro, & Lazarum pauperem ob inediam dicit eſſe in ſinu Abrahæ. Deus in Leuitico præcepit vt ſeptimo menſe, decima menſis omnis populus ieiunet vſque ad veſperam ; & qui non afflixerit animam ſuam, morietur. Quare ſepulchra concupiſcentiæ, vbi carnibus deditus populus ruit, vſque hodie in ſolitudine perſeuerant ? Cur homo Dei, ad cuius prophetiam manus aruerat Regis Ieroboam, qui manducauit contra edictum Dei, illico percuſſus eſt, & leo, qui aſinum cuſtodiuit intactum, Prophetam leunijs ſe de prandio non pepercit. Qui ieiunus miracula fecerat, pranſus illico ſaturitate pœnas luit. Sed & Ioel clamitat : Sanctificate ieiunium, prædicate curationem, vt demonſtraretur ieiunium ſanctificari cæteris operibus, & ſanctificatum ieiunium curationi proficere peccatorum.*

Gulam Deus olim multifariam caſtigauit, vt hiſtoriis patet.

Ex vita S. Ambroſij.

Adeo verax eſt illa ſententia prælibata, ſcilicet animas dapibus ineſcari, vt tenaci propoſito Ambroſius indixerit ſibi, procul abeſſe ſemper ab epulis : quippe multo rerum vſu didicerat, modeſtiam, ſobrietatem, & epulas minimè conuenire. Et Beatus Martinus Epiſcopus vix ſemel adduci potuit, vt ad menſam Imperatoris pranſurus accumberet. Et eſto Chriſtus fuerit omnium virtutum typus, nec vnquam epulis interfuerit, niſi vt ſe beneficum exhiberet, nunc mutando aquam in vinum, & aliàs Magdalenæ veniam erogando; tamen æmuli eius inde captarunt anſam carpendi mores ipſius ionoxios; arbitrari non coïre virtutes & epulas, ac proinde hominem, qui epulis adſtabat, non eſſe vſquequaque vitiis illibatum. At ſecus Ioannes benè audit, quia ieiunus ad pœnitentiam homines inducebat: & Iudæi eo ſolo nomine, quòd impaſtus eſſet hic Ioannes, ſuſpicati ſunt eum eſſe Meſſiam, aut aliquid ſupra vernaculum genus hominum. Idcirco hoc eſt in confeſſo, ſobrietatem eſſe virtutum illecebram ; gulam verò vitiorum omnium rudimentum, ac proinde auſpicandum eſſe à repudio illecebrarum gulæ; ſi virtutum chorum conciliare nobis volumus: abſtinentia namque præit aliis virtutibus, quibus etiam vtitur veluti ſatellitio contra dæmones inſurgentes. Vt contrà callidi hoſtes animarum diaboli gulam conducunt multis eſcarum ſtipendiis, vt hominem palpet ; certiores facti, hominem, qui dat nomen ſuum gulæ, fore etiam breui vitiis omnibus irretitum. Quemadmodum enim in putente fimo ſcaturiunt vermes; ita & caro diſtenta crapulâ, multoque vino madens, benè compoſita eſt in colluuiem omnium peccatorum : nec vllus vnquam helluo fuit virtutis integræ ſectator impiger ; ieiunus vero fuit congruè accinctus ad ſequendum omnium virtutum agmen.

Seuerus Sulpicius in vita S. Martini.

Ambroſij propoſitum tenax nunquam adeſſe epulis.

Ieiuniū homines glorioſos efficit.

Sobrietas eſt virtutum illecebra.

Gula facit corpus ſcaturiginem vitiorum.

Ambr. lib. de ieiunio & Elia.

Eò collimant hæc Ambroſij effata. *Quis deteriorauit domum ſuam ieiunio ? quis immunuit facultates? cui non venerabilis abſtinentia? cuius ſerum appetitus parſimonia? cuius pudorem non læſit ebrietas ? Ieiunium continentiæ magiſterium eſt, pudicitiæ diſciplina, humilitas mentis, caſtigatio carnis, forma ſobrietatis, norma virtutis, purificatio animæ, miſerationis expenſa, lenitatis inſtitutio, charitatis illecebra, cuſtodia iuuentutis, infirmitatis alleuamentum, alimentum ſalutis, &c. Qui graue ieiunium eſſe dicunt reſpondeant : quis ieiunio defecerit; multi in prandio, plerique dum vomunt epulum, fudere animam : quod poſtremo animal ieiunium ſibi cauſam fuiſſe mortis ingemuit? Per eſcam laqueus non cauetur, in eſca hamus latet, & cibus deducit in foueam, cibus deducit in retia, cibus viſco etiam aues alligat, cibus volantes deponit ad mortem : quæ non propter ventris periculum vitam animantia crimen neſciunt, & in hoc ſolo tanquam pro crimine puniuntur: ieiunium ſobrietas mentis eſt, hoc vigeat ſenſus, in hoc iudicia tractantur, in conuiuio pocula, ieiunium cuſtodit diſciplinam, luxuriam ſequitur inopia, mater eſt luxuria famis, ſecundùm Propheticum dictum; ieiunium quietem diligit, luxuria inquietudinem. Obſonator eſt, qui antequam luceat, fores pulſat alienas, turbatum vides, interrogas, quæ cauſa perturbationis ſit : poſcit, inquit, dominus meus, vbi vinum melius inueniat, vbi phaſianus pinguior, vbi piſcis recentior.*

Antitheſes ieiunij, & gulæ.

Gula eſt hamus incitatus.

Luxuria, quænam ſit indoles.

Hoc contextu Ambroſius luculenter enarrat, quale diſcrimen interſit inter epulas & ſobrietatem ; vtque liquidò magis probet ieiunij prouentus vberes, & incommoda gulæ, ſpatiatur ſuo more Præſul ille eloquentiſſimus, receniſitis hiſtoriis congruis intento ſuo. Ne quid eius lepôri deperéat, præſtat eius referre ſeriem contextus, atque ita genuinam reddere venuſtatem. Sic ille: *Bibebant vinum in ebrietate potentes, qui Holoferni principi militiæ Regis Aſſyriorum ſe tradere geſtiebant : ſed non bibebat fœmina Iudith, ieiunans omnibus diebus viduitatis ſuæ, præter feſtorum dierum ſolennitates : his armis munita proceſſit, & omnem Aſſyriorum circumuenit exercitum, ſobrij vigore conſilij abſtulit Holoferni caput, ſeruauit pudicitiam, victoriam reportauit. Itaque vnius mulieris ieiunium innumeros proſtrauit exercitus ebriorum. Eſther quoque pulchrior facta eſt ieiunio : Dominus enim gratiam ſobriæ mentis augebat, & omne genus ſuum, id eſt, totum populum Iudæorum, à perſecutionis acerbitate liberauit, ita vt Regem ſibi faceret eſſe ſubiectum. Aman autem dum ſe regalis iactat conuiuio, inter ipſa vina pœnam ſuæ ebrietatis exoluit. Ergo ieiunium reconciliationis ſacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam fœminas fortiores augmento gratiæ. Ieiunium neſcit fœneratorem, non ſortem fœnoris nouit, non redolet vſuras menſa ieiunantium, non ſtrangulat filium ; etiam ipſis conuiuiis ieiunium dat gratiam, dulciores poſt famem epulæ ſunt, quæ aſſiduitate faſtidio ſunt, & diuturna continuatione viloſcunt: condimentum cibi ieiunium eſt, quantò auidior appetentia, tantò eſca iucundior, vſu etiam pretioſa degenerant, quorum autem difficilis poſſeſſio, eorum grata perfunctio. Ipſe Sol poſt noctem gratior, &c. gratior ergo menſa ieiunij.* Hactenus Ambroſius.

Ambr. eodē lib. cap. 9. Diſpendia gulæ, & commoda ieiunij.

Ieiunio ſiūt epulæ gratiores.

Fortè inſtabis, non damnandas epulas, quia Chriſtus etiam illas ſuâ præſentiâ veluti calculo comprobauit, nec poſſe quemquam in epulas inuehi, quin ſubinde carpat Chriſtum epulas adeuntem. Reſpondeo, quandoque poſſe moderatas epulas inſtrui, in argumentum mutui amoris, aut fœdera renouandi. Nemo namque in frugales epulas inuectus eſt, ſed in nimium epularum vſum; ideoque non eſſe dandum vitio alicui homini probo, ſi quandoque inuitatus ad ſolenne conuiuium adſit, & ſobrius epulatur. Quia tamen ſolis

Epularum vſus quandoque licitus.

Epularum ad peccata facilis eſt tranſitus.

datum eſt Sanctis, non præterire modum poſitum illecebræ; arbitror eſſe rem tutiorem, declinare menſas opiparè inſtructas, quàm ſe exponere ancipiti gulæ diſcrimini. Conuiuari eſſe rem dubiam, & plenam periculi, Iob affirmat, qui poſt epulas filiorum ſuorum, Deum ſacris demerebat, vt ſic dilueret noxas in epulis incautè à ſua familia perpetratas. Vnde patet, eſcas affluenter exhibitas valida & vrgentia eſſe criminum argumenta. Fauet Gregorius ita fatus: *Hoc nobis ſolerter intuendum eſt, quòd peractis diebus conuiuij, purgatio per ſingulos adhibetur holocauſti: vir quippe Sanctus nouerat; quia celebrari conuiuia ſine culpa vix poſſent: nouerat quia magna purgatione ſacrificiorum diluenda ſunt culpa conuiuiorum: nonnulla quippe ſunt vitia, qua à conuiuijs vix ſeparari poſſunt: penè omnia ſemper epulas comitatur voluptas; nam cùm corpus in refectionis delectatione reſoluitur, cor ad inane gaudium relaxatur. Vnde ſcriptum eſt: Sedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere. Penè enim ſemper epulas loquacitas ſequitur, cumque venter reficitur, lingua defrenatur. Vnde rectè apud inferos diues aquam appetere deſcribitur: Mitte Lazarum vt intingat extremum digiti in aqua, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma: prius epulatus quotidie dicitur ſplendidè, & poſt aquam petere in lingua memoratur: quia enim vt diximus inter epulas valde deſluere loquacitas ſolet, ex pœna indicat culpam, cùm eum, quem epulatum quotidiè ſplendidè veritas dixerat, in lingua plus ardere perhibebat. Nihil enim contra diuitem de loquacitate memoratur; ſed dum pœna in lingua dicitur, quæ in conuiuio inter alias grauior fuerit culpa, monſtratur.* Cùm ergo tanta ſit propenſio gulæ ad omnem vitiorum colluuiem, è re eſt animæ cauere dapes ſuperfluas, vtpote quibus ſubiicitur hamus, vnde lethaliter imprudens anima ſauciatur.

Gregor. l. 1. Moral. c. 5.

Epularum, & voluptatis eſt indiuidua connexio.

Gula loquaces & garrulos homines facit.

Epulæ fuere ſuſpectæ viro Sancto Iob.

SENSVS MORALIS.

PROPOSITIO QVINTA.

Diffidentia ſui obſtat, ne præſumat anima.

In hæc verba

ARTICVLVS XVI.

Ex Philosophia, et Theologia.

CHriſti Domini oraculum eſt, dæmonem pulſum aſſumere ſeptem ſpiritus nequiores ſe, & inſtaurare bellum, quod ei malè ceſſit primo congreſſu. Eo Marte vafer ille hominum hoſtis in Chriſtum irruit: primo namque impetu, quaſi procurſando velitari certamine, de gulæ illecebris tentauit ieiunum hominem, quem vt vidit inuium his ſpiculis, ſe accinxit ad alia iacula fortius intorquenda. Quippe ille induſtrius inimicus in perniciem hominum, aduertens Chriſtum non vellicari gula, credidit poſſe inani gloria titillari. Idcirco ei applaudens vt filio Dei, eum ſollicitat, vt periculum faciat ſuæ dignitatis, mittendo ſe deorſum; affore namque Angelos præſtò, ſuum obſequium citiùs exhibentes. Hoc diaboli ingenium meminit auctor operis imperfecti in Matthæum, ſic inducens diabolum garrientem: *Tria hæc habeo retia extenſa ſuper omnem mundum, vt quiſquis euaſerit de retibus gulæ, incurrat in retia vanæ gloriæ: qui euaſerit de retibus vanæ gloriæ, incidat in retia auaritiæ. De his autem retibus tribus nullus hominum ad perfectum euaſit: & ſi euaſit, non integer, ſed contritus euaſit. Hic autem iam retia ventris dirupit, retia vanæ gloriæ tranſiuit. Ponam ei nunc retia auaritiæ, & oſtendam illi omnia regna mundi.* Vt refugæ Angeli conamina Dominus ſuſtinuit ad eruditionem noſtram, operæpretium eſt aduertere, quanam induſtria caſſum fecit inſultum illum, qui pertinet ad præſumptionis ſenſum, & quid reſponderit Angelo deſertori. Suggerebat ille præcipitium, vt probaret inde Dominus, ſe Deo Patre ſatum, & ſatellitium beatorum ſpirituum affuturum. Chriſtus huic ſuſurro oppoſuit verſum illum Deuteronomij: *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Quaſi diceret, non eſſe tranſiliendos modos, ſingulis quibuſque hominibus à Domino præſtitutos, cùm omnia Deus ad trutinam rectæ rationis edideit.

Dæmonis induſtria homines tentando.

Auctor operis imperfecti apud Chryſoſt. hom. 5.

Tentationes diaboli ad tres præcipuè referuntur.

Deut. 6.

Inde elicio hanc ſalutarem ſententiam, ſcilicet, diffidentiam ſui obſtare, ne præſumat anima. Illa namque diffidentia emergit ex adæquata cognitione ſui. Sed illa notitia ſuggerit homini ea non eſſe tentanda, quæ ſuperant vires, ac proinde inducit diffidentiam ſui, cùm agitur de aliquo arduo faciente prætereunte niſus hominis ad grandia prouocari. At, qui diffidit ſe poſſe aſſequi quod occurrit, profectò non tentat illud negotium, & ſic non præſumit. Ad hunc diſcurſum pertinet iſtud Philoſophi axioma: *Nihil inordinatum eſt eorum, quæ à natura, & ſecundùm naturam fiunt. Natura enim cauſa ordinis eſt in omnibus.* Hoc coincidit cùm alio hoc effato, quo opus naturæ dicitur opus intelligentiæ: quicquid enim naturæ rectæ conſentaneum eſt, illud intelligentiæ ductum ſequitur. Eſt autem duplex intelligentia: vna mouens res inanimes & irrationales: altera percellens viuentia conſcia rationis. Res inanimes, & irrationales mouentur ad arbitrium Dei, qui dedit rebus formam, qua præditæ ſunt, & iuxta quam ſuas actiones exerunt, nec vnquam aliquid creaturæ illæ tentant præter vires congruas ſuæ formæ, illoque ordine decurrit hoc rerum omnium vniuerſum. Et quaſi eſſet inſita rebus inanimis diffidentia, nihil prorſus in agendo præterit intentum naturæ, ſed omnia tenorem ſeu ordinem ſuum ſeruant. De hominibus verò diſpar eſt ratio: non enim aguntur vt res inanimæ motæ ab intelligentia extrinſeca formis earum; ſed ipſi ſe mouent œſtro intelligentiæ ad ſuam formam pertinentis. Hæc intelligentia eſt ratio, ſcintillula diuini luminis, vt occinit Pſaltes: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.* Vt formæ rationis expertes non prætereunt ſphæram ſuæ actiuitatis; ita nec agentia conſcia rationis; quidpiam conantur contra indolis ſuæ nutum. Hoc autem modo ſe habere, eſt diffidentiæ ſuarum virium præclarum ſpecimen exhibere, nec vllum periculum præſumptionis inſtat ei, qui ſuæ infirmitatis conſcius non aſſurgit ad altiora ſe, ſic illudens Angelo ſuſurroni. At ſecus ſi quid ordinem naturæ præterit, illud ſortitur rationem monſtri, ac proinde reprobum eſt, ita & in moralibus hoc damnatur, quod deuiat ab ordine cœlitus homini præſtituto.

Naturæ opera quare ordinata.

Ex Philoſophia.

Ariſtot. l. 8. Phyſ. text. 15.

Intelligentia duplex eſt, quæ mouet omnia.

Quomodò opus naturæ ſit opus intelligentiæ.

Pſal. 4.

Monſtrum eſt quidquid præterit naturæ ordinem.

Concluſio

Ex theologia.
Thomas 1. 2. quæſt. 110. art. 2.

Concluſio iſta liquidior eſt ex limpidis Theologiæ fontibus. Nempe illa diſciplina diſtinguit duplicem in homine formam, vnam ſubſtantialem naturalem, quæ eſt principium actionum naturalis ordinis. Hæc forma eſt anima rationalis, cuius eſt amare, & intelligere res eiuſdem cum ea ordinis. Alia eſt forma accidentalis, & ſuperioris ordinis, videlicet gratia, cuius obſequio homo aſſurgit ad ardua facinora naturæ inuia. Vt autem hæc forma nobilis ſarta tectaque ſit, homo id maximè cauere debet, ne ſibi illam arroget, ſed in Deum auctorem omnium bonorum debet refundere quicquid inſigne emergit ab hac forma; & ingenua mente profiteri, actiones à gratia oriundas, eſſe ſupra naturalem hominum ſortem.

Thomas 1. 2. q. 109. art. 9.

Imò eadem Theològia affirmat, animam gratia habituali conſpicuam, indigere tamen alio adhuc peculiari auxilio Dei, ad hoc vt emeritum opus edat dignum æterno ſtipendio. Cùm ergò duo ſint ſupernaturalia, quæ hominem accingunt ad inclyta facinora, gratia videlicet habitualis, & auxilium aliquod ſingulare Dei influentis; homo habet diffidentiæ ſui locuples argumentum. Ideòque Angelo ſuſurroni audacter debet obiicere verſum præfatum dicens: Non tentabo Dominum Deum, id eſt, ſolo meis viribus aggredi negotium, quod exeri nequit à me, niſi Deo Domino miſerante.

Diffidentia ſui neceſſaria homini ardua meditanti.

Gratiæ Dei & humilitatis affinitas.

Rurſus ad gratiæ iuſtificantis inhæſionem pertinet, omnia quæ hominis ſunt dirigere ex præſcripto Dei: At Dei decretum eſt inhibens homini alta ſapere, & conſulens humiliari ſub manu potenti Dei. Vtrumque autem præſtat diffidentia, vtpote refundens in Deum quicquid homo poteſt, & animam ſui nibili conſciam efficiens. Nota, illam diffidentiam non eſſe ſimplicem notitiam exilis ſui eſſe, ſed præterea adiicere praxim eius intuitus; ita vt illa diffidentia perinde ſit ac cognitio practica ſuæ ſortis imbecillæ, qua præeunte tantùm abeſt vt homo aſſurgat in cothurnos, quin potiùs ſe demittit infra ſe, & indignum acceptis à Deo dotibus arbitratur.

Diffidentia ſui, quid ſit.

SENSVS MORALIS.

Diffidentia ſui ſalutare eſt præſumptionis antidotum.

In hæc verba.

Non tentabis Dominum Deum tuum.

ARTICVLVS XVII.

Ex Vtroqve Ivre.

Natura humilitatem quomodo inſinuet.

EA ſeminum omnium indoles eſt, vt ſata radices agant humiles, antequam aſſurgant in caules & ſtipites: priùs enim fibras tenues deponunt, & ima petunt, tum demum emergentes graminis apices enituntur. Vt opus naturæ opus eſt intelligentiæ, ſicuti mox Philoſophia palam fecit; illud omnium ſtipitum ingenium inſinuat nobis ſalutare intentum ſupremæ intelligentiæ, id eſt Dei, qui res omnes ſenſibus obuias conduxit, vt hominem erudirent. Verbi gratiâ, illa radicum propenſio ad infima antequam germinans ſemen habeat, quo eminere queat, homini ſuggerit, vt ſit ſui nihili conſcius, antequam proprio fretus auſu grandia moliatur. Profectò hoc ſchemate procedendi natura damnat præcoces hominum niſus, & conſulit experiri quid quiſque valeat, antequam incautè cogitet intentata. Sic rerum omnium hæc magiſtra intelligentia præſumptionem damnat, & ſtatuit familiarem ſeſe demittendi typum, vt inde reſciant homines, humilem ſui cogitatum obſtare, ne intempeſtiuè emergant, in præſumptionis maculam incurrentes.

Præſumptio damnatur à natura.

Eò ſpectat illa conſtitutio Iuris Cæſarei, quæ decernit eos tantùm promoueri ad honorem ſacerdotij, qui ſe indignos eo titulo profitentur. Ecce edictum Imperatorum Leonis, & Anthemij, quo opportunè occurritur faſtui hominum, quos præſumentis animi typhus erigit vltra modum. Ita ſanxerunt Principes hi præfati. *Caſtus, & humilis noſtris temporibus eligatur Epiſcopus, vt quocumque locorum peruenerit, omnia vitæ propria integritate purificet. Nec pretio, ſed precibus ordinetur Antiſtes. Tantum ab ambitu debet eſſe ſepoſitus, vt quæratur cogendus, rogatus recedat, inuitatus effugiat, ſola illi ſuffragetur neceſſitas. Profectò enim indignus eſt ſacerdotio, niſi fuerit ordinatus inuitus.* O legem conſonam intento Dei!

Sacerdotio quiſnam ſit dignus.

Ex Ivre civili.
Lege Si quiſquam Codice, De Epiſcopis.

Duo meminit hæc lex, quibus diffidentia ſui tota concluditur. Nimirum exigit humilitatis habitum, præcipiendo eligi humilem Epiſcopum. Et quia erumpentes actus indices ſunt habituum, lex adiicit, debere ei decerni infulas, qui ſuæ indignitatis benè conſcius, honorum refuga eſt, ſuumque animum teſtatur effugio, ita vt neceſſe ſit inuitum ſpecioſis titulis honorari. Itaque diffidentia ſui ſalutare eſt præſumptionis antidotum. Eodem Iure Cæſareo præcluditur via ad honores etiam ſæculares iis, qui diffidentiæ neſcij nimium præſumunt. Sic cauerunt Imperatores Arcadius & Honorius. *Honoris argumentum, non ambitione ſed labore, ad vnumquemque conuenit deuenire.* Si ambitione prauâ cadunt homines omni ſpe honoris, profectò longè latèque patet aditus ad gloriam illis, qui ſectantur humilia. Nequis ergo ignominiæ labem incurrat, ſit ſua ſorte contentus, alienæ non inuidens, & ſic ſuas obeundo vices à Deo indictas, nihil præſumet, neque appetet inconceſſa. Hoc etiam Iura clamant, quando monent eſſe nefas præterire honoris menſuram à curia præſtitutam. Ecce legem. *Quicumque ex palatio noſtro cuiuſlibet tituli ad prouincias commeauerit, compulſor, exactor, admonitor, portitor vel præceptis, agens in rebus, vel palatinus, vel apparitor illuſtrium poteſtatum: hoc tantùm poteſtatis arripiat, quod mandatum curia ſua ſpecialiter approbauit, ne quod iniunctum fuerit alteri, collegij iure præſumat: ne dum hoc ſibi inuicem mutui officij licentia patiuntur, agant cuncti, quod ſingulis credebatur.*

Epiſcopi inuiti ſunt eligendi.

Epiſcopi, qualitates.

Lege 14. Cod. De re militari l. 10. tit. 36.

Lege 2. Codice, De Exſecutoribus lib. 12. tit. 61.

Hæc igitur eſto diffidentiæ ſumma, videlicet vt quiſque ſuis concluſus cancellis, agat pro menſura dotis à Deo acceptæ, nihil omnino de alienis titulis vſurpando. In eo argumento proſtant Canones, hoc etiam appoſitè decernentes, ne fiat iniuria aliis, dum à quopiam ſibi nimirum arrogatur. In eo argumento, Concilium Africanum vetuit, Archiepiſcopos appellari Principes ſacerdotum, ne tituli pompa ſuperbos animos ingereret. Placuit Gratiano facere decretum Iuris Pontificij. Ecce Canon. *Primæ ſedis Epiſcopus non appelletur princeps ſacerdotum, vel ſummus ſacerdos, aut aliquid huiuſmodi, ſed tantùm primæ ſedis*

Ex Ivre canonico.
Concilium Africanum canone 6.

Can. Primæ ſedis Diſt. 99.

Epiſcopius. Eadem animaduerſione Pelagius Papa depreſſit faſtum Ioannis Patriarchæ Conſtantinopolitani, qui cothurnos ſumpſerat indebitos, vt ſuæ ſtaturæ quidpiam adiiceret. Epiſtolæ eius ſumma inſerta eſt Iuri Canonico, vnde emerſit hoc decretum. *Nullus Patriarcharum vniuerſalitatis vocabulo vnquam vtatur: quia ſi vnus Patriarcha vniuerſalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur. Sed abſit hoc, abſit à fidelis cuiuſquam mente, hoc ſibi velle quempiam arripere, vnde honorem fratrum ſuorum imminuere ex quantulacumque parte videatur. Quapropter charitas veſtra neminem vnquam ſuis in epiſtolis vniuerſalem nominet, ne ſibi debitum ſubtrahat, cùm alteri honorem offert indebitum.* Bellè igitur Eccleſia conſulit prurigini hominum, quos titillat præſumptionis impetigo, quando præcipit vnumquemque ſuo limite coërceri.

Can. Nullus Patriarcharũ Diſt. 99.

Ioannis Patriarchæ Conſtantinopolitani faſtus depreſſus.

SENSVS MORALIS.

Quiſquis de ſe humiliter ſentit, is infirmitatis ſua conſcius, non tentat inconceſſa.

In hæc verba:

Non tentabis Dominum Deum tuum.

ARTICVLVS XVIII.

Ex Variis Historiis, Et Ex SS. Patribus.

NOn vacat myſterio inſigni, illa nuncupatio lilij conuallium, qua Scriptura ſacra refert Chriſtum. Quid hæc nomenclatura ſonet, res eſt Oedipo non indigens: quippe in confeſſo eſt apud omnes, lineari Chriſti humilitatem illo lilij cõuallium typo. Vt enim lilia valle madente gaudent; ita & Chriſtus humilem animam nactus, luculenter in eo ſolo vernat, neque alibi germinare queunt vlli virtutum flores, quàm in anima vallium ſitus æmulante. Namque ſicut in valle humores deſudant, quia ſe demittunt; ita & animas humiles iugis gratiarum imber alluit, iuxta hoc Pſaltis ſuaue melos: *Inter medium montium pertranſibunt aqua.* Poteſtque homini ſuæ infirmitatis conſcio, conuenire illud Poëtæ effatum.

Chriſtus quare dictus liliũ conuallium.

Pſal. 103.

Complentur valleſque caua, ſaltuſque profundi.

Virgil. 1. Georgic.

Huic adiice alium Naſonis verſum.

Concaua vallis erat, quò ſe demittere riui Aſſuerant pluuialis aqua.

Ouid. lib. 8. Metam.

Cùm igitur gratiarum latices ſint fœcundi; anima hoc ſuperno delibuta rore, multicolor eſt, vario picta flore virtutis, omnigenæ. Vtque non coëunt virtutes, & vitia; anima humilis non præſumit aliquid audens ſupra vires: imò veluti neſcia gratiarum, quibus à Deo dignata eſt aliis refugit eminere, licet honos præmium ſit virtutis. Quomodo igitur homo humilis inconceſſa volet, qui debita etiam ſuæ virtuti ſtipendia votis omnibus aſpernatur.

Humilitas eſt honorũ refuga.

Ex variis historiis

Annales Eccleſiaſtici multiplices in eo argumento ſuppeditant hiſtorias, quibus illa liquet concluſio, affirmans, hominem ſuæ infirmitatis conſcium non tentare inconceſſa, imò etiam reſpuere vltro oblata. Prior in eo genere occurrit Gregorius ille reuera Magnus, quia ſibi paruus. Ille nobili genere ſatus, & pertæſus ſæculi pompam, ſectatus eſt humile genus vitæ, profeſſus regulam S. Benedicti. Sed vt humilitas ſequaces ſuos euehit, vt ſuperbia ſecus deprimit aſſeclas ſuos; mortuo Summo Pontifice, totius Eccleſiæ vota in vnum Gregorium concordi calculo conſpirarunt, vt hominem humilem ſupremo rerum apice dignarentur. Mirum eſt in quas ſe verterit induſtrias vir beatus, vt declinaret illud gloriæ faſtigium. Nempe parum credens ſibi, vtpote arbitratus ſe imparem huic oneri, omnem mouit lapidem, vt ſe honori ſubduceret imminenti. Eo fine à clero Romano prouocauit ad Imperatorem Mauritium, enixè efflagitans fieri irritam electionem ſuam, quod vt nequiit impetrare, diſſimulato habitu Roma excedens, abditus in ſyluis feſellit hominum vota, quibus tamen annuens Deus, Gregorij latebras aperuit, ſpeluncæ illius columnâ igneâ deſuper imminente, ideoque inuitus Eccleſiæ præfectus eſt, & quamuis Summum Pontificem ageret, reſpuit tamen dignitatis ſuæ titulos eminentes, vt videre eſt ex epiſtola, qua carpit Eulogium Patriarcham Alexandrinum, hoc tenore: *Ecce in præfatione epiſtola, quam ad meipſum, qui prohibui, direxiſtis, ſuperba appellationis verbum, vniuerſalem me Papam dicentes imprimere curaſtis. Quod peto, dulciſſima mihi ſanctitas veſtra vltra non faciat, quia vobis ſubtrahitur, quod alteri, pluſquam ratio exigit, præbetur. Ego enim non verbis quæro proſperari, ſed moribus: nec honorẽ eſſe deputo, in quo fratres meos honorem ſuum perdere cognoſco. Meus namque honor eſt, honor vniuerſalis Eccleſia: meus honor eſt fratrum meorum ſolidus vigor. Tunc ego verè honoratus ſum, cùm ſingulis quibuſque honor debitus non negatur. Si enim vniuerſalem me Papam veſtra ſanctitas dicit, negat ſe hoc eſſe, quod me fatetur vniuerſum. Sed abſit hoc. Recedant verba, qua vanitatem inflant, & charitatem vulnerant.*

Humilitas Gregorij Magni vt declinaret Pontificatum.

Ioannes Diaconus lib. 2. vita Greg. cap. 44.

Gregor. l. 7. epiſt. 30.

Prælatus debet eminere moribus magis quàm verbis, & titulis.

Eodem ſpiritu afflati plerique magni nominis homines, non potuere adduci, vt oblatæ gloriæ conſentirent. In his propoſiti ſui tenax fuit Bernardus, qui præpoſitus Eccleſiæ Mediolanenſi, & Genuenſi, conſtanter obſtitit. Eius humilitatis ſectator impiger fuit Thomas Aquinas, quem cum Clemens IV. Romam aduocaſſet; vt eum inauguraret infulis Archiepiſcopatus Neapolitani; ſuos prudenter humeros ſubduxit huic oneri, ratus ſe imparem illi dignitati. Eiuſdem etiam moderationis ſpecimen egregium edidit ſuperiore ſæculo Michaël Ceruinus, vir vſquequaque ſummus, qui electus in Summum Pontificem & nuncupatus Marcellus II. diffluens in lacrymas indices diffidentiæ ſuæ, ait: Heu, heu, quàm ægrè poterit vacare ſaluti ſuæ is, cui incumbit aliorum omnium hominum cura. Præterea, vt probaret ſe non ſufficere regimini Eccleſiæ, vocauit ad ſe S. Ignatium à Loyola, Præpoſitum generalem inclytæ Societatis Ieſu, vt ab eo acciperet duos viros emeritos illius Ordinis emergentis, ad quorum arbitrium tutò poſſet Eccleſiæ gubernacula moderari. O hominem ſibi conſtantem, & inuium auræ populari, quæ vehemens afflat eis, qui infra ſe cernunt omne hominum genus. Sacro Cardinalium collegio ei deferente primas, habitus eſt dignus orbe toto, & ille parum ſibi credens, alios ſibi adſciſcit homines, quorum vſus obſequio ſummæ poſſet ſufficere dignitati.

Ex vita Sanctorum Bernardi & Thomæ.

Vox notanda Papæ Marcelli II.

Ciaconius in Marcello ſecundo.

Marcellus Papa humilites de ſe ſentiens.

Profectò fuit illud omnium inſignium hominum

num ingenium, vt quò eis maior gloriæ ſplendor affulſit, eò etiam magis indignos ſe verbo & opere prædicarint. Scierunt namque Deum conciliari humilitate, vt ſecus ad iracundiam ſuperbiâ prouocari.

Ex SS. Patribus. *Auguſt. in Pſal. 14.*

Accipe in eo themate pauculas Patrum ſententias, in quibus appoſitè Auguſtinus ita fatur: *Ad ſuperbum non accedit Deus; certè altus eſt, non eum attingit elatus. Omnia ſublimia vt contingamus, attollimus nos; & ſi attingere non poſſumus, machinamenta aliqua, vel ſcalas quærimus, vt ſublimati ſublimia contingamus. Contrà, Deus & altus eſt, & ab humilibus contingitur.*

Deus longè eſt à ſuperbis.

Scriptum eſt: Propè eſt Dominus his qui obtriuerunt cor. Tritura cordis, pietas, humilitas. Ergo inuocatus Deus venit, ad ſuperbum non venit.

Humilitas Deo proxima.

Audi aliud teſtimonium: Excelſus Dominus, humilia reſpicit, & alta à longè cognoſcit. Et ne fortè cùm dictum eſſet, quia humilia reſpicit, ſuperbi de impunitate gauderent, quaſi eos ſuperbientes non agnoſcat, qui in excelſis habitas; territi ſunt, & dictum eſt eis: Videt vos & cognoſcit vos, ſed à longè. Vos, ô ſuperbi, non eritis impuniti, quia cognoſcit; non eritis beati, quia à longe cognoſcit. Videte quid agatis, quia ſic agnoſcit.

Vt contrariorum diſpares ſunt effectus; ita & humilitas, & ſuperbia diſcolores ſortientur exitus.

Humiles cœlitus irrigantur.

Superbiâ turgens homo dum præſumit, neſcius eſt gratiæ: ſiquidem hæc declinat animas, quæ aſſurgunt montium inſtar; confluit autem, vt prælibaui, ad ima conuallium, id eſt diuina fluenta gratiarum influunt in humiles, ac proinde non præſumunt de ſe, quia præſumptio vitium eſt; vitia autem & gratia non coëunt. Audi ex Auguſtino, animas humiles deſuper irrigari. Sic ille:

Aug. in Pſ. 103.

Emittis fontes in conuallibus. Conualles depreſſa loca ſunt terrarum, quibus colles & montes opponuntur. Conualles humilitates ſunt terrarum, montes tumores ſunt. Noli contemnere humilitates, inde fluunt fontes, emittis fontes in conuallibus.

Anima poteſt eſſe ſimul mons, & vallis.

Audi montem, dicit Apoſtolus: Plus illis omnibus laboraui. Magnitudo quadam commendatur, ſtatim tamen vt profluant aqua, conuallem ſe fecit: Non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Non repugnat vt qui ſunt montes, ſint & conualles. Sicut enim montes dicuntur propter ſpiritualem magnitudinem; ita & conualles propter ſui ſpiritus humilitatem. Non ego, inquit, ſed gratia Dei mecum. Ergo conuallis eſt, & gratia Dei fons eſt, de qua Dominus dicit: Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat.

Humilitas requiē Deo parat.

Videamus ſi conualles ſunt, vt emittantur fontes in conuallibus. Audi Prophetam: Super quem requieſcet Spiritus meus, niſi ſuper humilem; & trementem verba mea? Quid eſt, ſuper quem requieſcet Spiritus meus? ſuper humilem & quietum; niſi qui habebit fontem meum, conuallis.

Diffidentiam ſui, ſiue humilitatem occurrere præſumptioni liquet exemplo Iob, qui audaciùs fortè quàm par erat aliqua effutiit, quorum pœnituit penſatâ ſuâ ipſius miſeriâ, vt ſcitè aduertit Hieronymus ita fatus:

Hier. l. 2. in c. 3. Lam. Ier.

Beatus Iob ſapientes Domini ſententias audiens, ſe cognoſcendo non eſſe ſapientem, ſemetipſum reprehendit dicens: Ideo inſipienter locutus ſum, & quæ vltra modum excedunt ſcientiam meam. Sed quia nulla eſt cogitatio reprehenſionis, ſi non ſequitur & lamentatio pœnitudinis eorum quæ fecit, poſt reprehenſionem ſubditur: Et ago pœnitentiam in fauilla, & cinere. Ac ſi apertè dicat: De nullo auctoris dono ſuperbio, quia ſumptus ex puluere per illata mortis ſententiam, ad puluerem me redire cognoſco. Cautior fuit Iob meditatâ ſuâ miſeriâ, nec effuſus eſt poſtea in voces immemores ſuæ infirmitatis: Humilitas enim eſt virtutum, & parens, & cuſtos Bernardo aſſertore.

Humilitas virtutũ parens & cuſtos.

Sic ille: *Vt charitas ſeu caſtitas dentur, humilitas meretur, quoniam humilibus Deus dat gratiam. Seruat acceptas, quia non requieſcit Spiritus Domini, niſi ſuper quietum, & humilem. Seruatas conſummat; nam virtus in infirmitate perficitur, hoc eſt in humilitate.*

Bernard.

Inimicam omnis gratiæ, omniſque initium peccati, debellat ſuperbiam. Siquidem cum ex alijs quibuſque bonis virium magis ſuarum capere ſoleat incrementum ſuperbia, ſola hæc omnium propugnaculum quoddam, turriſque virtutum, eius fortiter reſiſtit malitiæ, obuiat præſumptioni. Eſto itaque humilis, ô homo, & ſic non præſumes, nec tibi ſuperbiæ virus à dæmone poterit inſtillari.

SENSVS MORALIS.

PROPOSITIO SEXTA.

Contemptu facultatum occurritur auaritiæ.

In hæc verba:

Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſermes.

ARTICVLVS XIX.

Ex Theologia, Et Philoſophia, Et ex SS. Patribus.

Hebræi illecti ad Palæſtinam, quia illa erat terra montuoſa cœlitus irrigata. *Deut. 11.*

VT Deus Hebræorum animos alliceret ad affectum Palæſtinæ, & ingereret tædium terræ Ægypti, ait ſe eos introducturum in terram, quæ in montes apricos aſſurgit, vbi gramina luxuriant, & terra rore cœli madens, indefeſſa florum editione vernat; ac proinde eos habere vnde faſtidiant campos Ægyptios, quos Nilus inundans limo obducit, vnde virulentæ beſtiæ in hominum perniciem ſæpius exſcunrur. Ita Moyſes populum affatus eſt: *Terra, ad quam ingrederis poſſidendam, non eſt ſicut terra Ægypti, de qua exiſti, vbi iacto ſemine in hortorum morem, aquæ ducuntur irrigua, ſed montuoſa eſt, & campeſtris, de cælo expectans pluuiam, quam Dominus Deus tuus ſemper inuiſit.*

Quare cœleſtia ambienda magis quàm terrena.

Eodem argumento ducti homines ſancti faſtidiunt ditiorem quamque mundi ſupellectilem, & toto pectore anhelant ad opimas cœli gazas. Nempè aduertunt, non eſſe luculentas opes huius ſæculi, quibus error affinxit nomen opum, cùm profectò illæ adulterinæ facultates indigum efficiant hominem rerum cœleſtium. Et ex aduerſo meditantur hi prudentes homines, nihil niſi altum & æternum poſſe beare animas, quas in ea meditatione defixas fruſtra aggreditur dæmon, explicatâ ſæculi pompâ, eam ſuggerens ambiendam.

Mundus quare odio habendus.

Quippè beatæ illæ mentes Deo afflatæ, deteſtantur omne quod deliquium ſapit; non coëunt enim gratia, & peccata. Ergo cùm ſit piaculum deperire pluſquàm par eſt opes mundi, ſollicitè caueant iuſti ne his facultatum laqueis implectantur. Idcircò hoc eis animo inſideat propoſitum tenax, ſcilicet aſpernari ea, quæ mundus magni facit, ne ſe plus nimio afficiant

afficiantur illis crependiis, aberrent ab illo rerum omnium ſcopo, in quem debet aſſiduè prudens anima collimare.

Ex theologia.

Peoes hunc contemptum opum, eſſe antidotum auaritiæ, & eam ſuperari illâ induſtriâ, patet hoc diſcurſu Theologico. Peccatum eſt actio humana nequam: quòd autem aliquis actus ſit humanus, habet ex hoc quòd eſt voluntarius, & id bifariàm eſſe poteſt: oimirum actio illa voluntaria eſt, quæ à voluntate elicitur, vt velle, eligere, ſunt actus voluntarij, vtpote ab ea facultate eliciti. Rurſus eam oomenclaturam voluntarij ſonitur actus à voluntate imperatus, vt ſunt actiones extrinſecæ, ad arbitrium voluntatis editæ. Huiuſmodi omnes actus ſunt humani, in quos cadit malitia, quando carent debita commenſuratione. At omnis commenſuratio attenditur ex relatione ad aliquam regulam, à qua ſi deflectat res regulanda, erit deuia, & obliqua. Regula voluntatis humanæ duplex eſt. Vna propioqoa, & homogenea, id eſt, eiuſdem indolis, & naturæ ac voluntas, videlicet ratio, quæ eſt, vt voluntas, facultas intellectualis. Alia eſt regula eterogenea, & ſuprema, ſcilicet lex æterna, quæ eſt quaſi ratio Dei, à qua ſi deuiat actus humanus, eo ipſo irregularis eſt, & reprobus, quia recedit à norma cœlitus inſtituta. Ex præfatis, auaritia peccatum mortale eſt, quia dicit appetitum immodicum opum cum iniuria Dei, quem auarus poſtponit opibus, prætereundo præcepta Dei, vt per fas & oefas aurum accumulet. In eo enim auarus declinat à ſuprema regula, quia vult frui opibus, quibus vti tantùm, & non frui conceſſit Deus, id eſt, deuius ille eſt appetitus opum, qui eas vt vltimum ſuum finem habet, in quo quieſcit incurius ſuperioris alterius obiecti, ſcilicet Dei, in quem debent ooſtra vota omnia conſpirare. Cùm igitur contemptus opum obſtet ne anima eis adhæreat vt vltimo fini; profectò floccipendium illud eſt ſalutare remedium contra piaculum illud, quo intendit hoſtis incautos homines irretire. Fruſtra namque ſuſurrator hic Angelus inducet cupidinem auri in animum eius, qui arbitratur omnia veluti ſtercora, vt Chriſtum lucri faciat.

Th. 1. 2. q. 71. art. 6.

In quo ſita ſit peccati ratio.

Actus humanus quomodo ſit voluntarius.

Voluntatis humanæ regula duplex.

Auaritia quando ſit peccatum mortale.

Virtus quid ſit.

Ex philoſophia.

Ariſt. lib. 7. Phyſic. tex. tu 17

Idem lib. 1. polit. cap. 6.

Iiſdem ferè argumentis vtitur Philoſophia, vt modum imponat illi cupidini immodicæ facultatum. Ait illa diſciplina, virtutem eſſe diſpoſitionem perfecti ad optimum, iuxta definitionem Ariſtotelis. Vnumquodque autem in tantùm eſt perfectum, in quantùm ſequitur ordinem à natura præſtitutum. Ordo autem ille eſt, vt vtilia amentur vt media, & non vt finis. Ergo qui facultates èditas vt res vtiles, ſufficit in locum Dei, qui eſt vltimus finis, ille aberrat à perfectione inſita ſingulis quibuſqoe rebus, cadens bonitate, quæ competit vnicuique. Nam in quibus bonum conſiſtit in debita menſura, neceſſe eſt malum emergere per exceſſum vel diminutionem illius menſuræ. At in omnibus, quæ ſunt propter finem, bonum conſiſtit in quadam menſura: quippè neceſſe eſt ea, quæ ſunt ad finem, commenſurari fini, vt de medicina patet in ordine ad ſanitatem, ipſo etiam Philoſopho aſſertore. Cùm ergo opes externæ vtiles ſint homini, ac proinde rationem boni habeant; oeceſſe eſt hominem ſe habere circa illud bonum, adhibitâ menſurâ congruâ illi bono. Eſt autem hæc menſura, ſcilicet vt afficiatur homo circa opes vt erga media vtilia, ſi eis anima vtitur opportunè, cauendo ne inıquis artibus eas congreget, aut vltimum ſuum finem in eas refundendo: ſic enim bifariàm homo regulam præteriret. Primò nocendo alteri, eius vſurpando facultates. Secundò detrectando ſuum obſequium mandatis Dei, quæ prætereit, vltra modum opibus inhiando.

Bonum conſiſtit in debita menſura à Deo præſtituta.

Ariſt. lib. 1. Ethic.

Opes non ſunt bona ſimpliciter.

Ex eiſdem Philoſophiæ fontibus ſic occurrendum cenſeo Philargyriæ, id eſt cupidini opum. Aliquid in tantùm bonum eſt, in quantùm conuenit, ratio namque boni in eo ſita eſt vt appeti poſſit: nihil autem incongruum vellicat appetitum. Cùm igitur opum vſus valde dubius ſit, & plerumque magis noxius ſit, quàm ſalutaris; arbitror opes eſſe plenas periculi, atque adeò indignas, quæ animam pelliciant ad ipſarum aucupium. Vnde ſic arguo: Vbicumque periculum eſt naufragandi, tutiùs eſt non velificari, quàm dubio ſe committere ponto: Cùm ergo naufragiis penè infinitis infamis ſit appetitus opum; benè ſibi conſulet ille, qui cauebit hos ſcopulos. Prudenter autem hos declinat ille, qui locupletes huius mundi gazas ſedulus aſpernatur. Nempè is non incurret in diſcrimen à me prælibatum, quando præfatus ſum, eſſe reproborum frui vtendis, quia tunc illud quod medium duntaxat eſſe debet, vendicat ſibi rationem finis, in quo eſt maxima ordinis perturbatio. Vnde cum peccatum periode ſit ac ordinis tranſgreſſio; palàm eſt, quantùm peccent illi, qui affectus ſuos opibus huiuſce ſæculi deuouerunt.

Quare opes aſpernandæ.

Opum cupido periculoſa eſt.

Ex SS. Patribus.

Aug. lib. 83. qu. quæſt. 30.

Præſtat in hac alea decurrentem Auguſtinum conſpicere. Sic ille: *Frui dicimur ea re, de qua capimus voluptatem. Vtimur ea, quam referimus ad id vnde voluptas capienda eſt. Omnis itaque humana peruerſio eſt, quod etiam vitium vocatur, fruendis vti velle, atque vtendis frui. Et rurſus omnis ordinatio, quæ virtus nominatur, fruendis frui, vtendis vti. Fruendum autem eſt honeſtis, vtendum vtilibus. Honeſtatem voco intelligibilem pulchritudinem, quam ſpiritualem nos propriè dicimus: vtilitatem autem, diuinam prouidentiam. Quapropter cùm multa ſint pulchra viſibilia, quæ minus propriè honeſta appellantur; ipſa tamen pulchritudo, ex qua pulchra ſunt quæcumque pulchra ſunt, nullomodo eſt viſibilis. Item multa vtilia viſibilia, ſed ipſa vtilitas, ex qua nobis proſunt quæcumque proſunt, quam diuinam prouidentiam dicimus, viſibilis non eſt. Oportet ergo frui pulchris inuiſibilibus, id eſt, honeſtis. Vtilibus autem vtendum eſt omnibus, vt quoquo eorum opus eſt. Et frui quidem cibo, & qualibet corporali voluptate, non adeò abſurdè exiſtimantur & beſtiæ: vti autem aliqua re non poteſt niſi animal, quod rationis eſt particeps. Scire namque quò quidque referendum ſit, non datum eſt rationis expertibus, ſed neque ipſis rationalibus ſtultis. Nec vti poteſt quiſque ea re, quæ quò referenda ſit neſcit, nec quiſque poteſt ſcire niſi ſapiens. Quare abuti rectiùs dici ſolent, qui non benè vtuntur. Non enim cuiquam prodeſt id quo malè vtitur, & quod non prodeſt, non vtique vtile eſt. Vtile autem quicquid eſt, vtendo eſt vtile: ita nemo vtitur niſi vtili. Non ergo vtitur, quiſquis malè vtitur. Perfecta igitur hominis ratio, quæ virtus vocatur, vtitur primò ſeipſa ad intelligendum Deum, vt eo fruatur, à quo etiam facta eſt. Vtitur autem cæteris rationalibus animantibus ad ſocietatem. Vitam etiam ſuam ad id refert, vt fruatur Deo. ita enim beata eſt. Ergo & ipſa vtitur, quæ profectò inchoat miſeriam per ſuperbiam, ſi*

Quid ſit frui, & vti.

Deo ſolo frui debet anima.

Creaturæ editæ vt eis vtatur homo non fruatur.

ad

ad ſeipſam non ad Deum referatur. Vtitur etiam corporibus viuificandis ad beneficentiam: ſic enim vtitur ſuo corpore, quibuſdam aſſumendis vel reſpuendis ad valetudinem, quibuſdam tolerandis ad patientiam, quibuſdam ordinandis ad iuſtitiam, quibuſdam conſiderandis ad aliquod documentum. Vtitur etiam iis, à quibus ſe abſtinet ad temperantiam. Ita omnibus & ſenſis & non ſenſis vtitur, nec aliquid tertium eſt. Iudicat autem de omnibus, quibus vtitur; de ſolo Deo non iudicat, quia ſecundùm Deum de cæteris iudicat, nec eo vtitur, ſed fruitur. Neque enim ad aliquid aliud eſt referendus Deus: quoniam omne, quod ad aliud referendum eſt, inferius eſt quàm id ad quod referendum eſt. Nec eſt aliquid Deo ſuperius, non loco ſed excellentia ſuæ naturæ. Omnia ergo, quæ facta ſunt, in vſum hominis facta ſunt, quia omnibus vtitur iudicando ratio, quæ homini data eſt. Et ante lapſum quidem non vtebatur tolerandis, nec poſt lapſum vtitur, niſi conuerſus. Hæc ille, equidem eruditè.

Homo qua cautela debet vti rebus.

Cùm itaque rerum editarum in ſubſidium hominis bonitas attendatur ex modo, quo in eas fertur homo; hoc maximè cauere debet anima, ne illecta rebus ſpecioſis totam ſe illis deuoueat; quaſi in eis eſſet ſortita ſuum finem. Ab eo crimine procul erit, ſi nihili facit opes, quibus omnem affectum ſuum tot hominum millia manciparunt.

Bonitas rerum attenditur ex earum vſu.

SENSVS MORALIS.

Homines inducuntur ad peccandum nimio affectu erga diuitias; quæ idcirco ſunt flocci facienda.

In hæc verba:

Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me.

ARTICVLVS XX.

Ex Symbolis, Ex Hiſtoriis, et Ex SS. Patribvs.

Plut. in Philippo. Auri efficacia ad corrumpendos homines.

SCitum eſt illud Philippi Macedonum Regis dictum, ſcilicet expugnabilem eſſe omnem munitionem, in quam poteſt introduci aſinus auro onuſtus. Affine eſt huic aliud apophtegma, nimirum muros ferreos concuti & labare, ſi pulſentur aureo pugno. Locutiones illæ Symbolicæ ſignificant vim maleficam auri ad peruertendum animos, eos ad perfidiam inducendo. Eò etiam ſpectat Metamorphoſis illa Iouis, qui ſpecie imbris aurei Danaën corruptā turpiter impregnauit. Vnde editum eſt hoc Symbolum enuntians auri perniciem. Depicta eſt in tabula mulier ſpecioſa perfuſa guttulis aureis, hoc verſu adiecto. Frangit Marmoreos avrea Gvtta Sinvs. Id eſt, nulla prorſus eſt conſtantia, quam non frangant opes largiore manu infuſæ. Aurum impellere homines in ruinam, diabolus ipſe luculenter oſtendit, ita affatus Chriſtum: *Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me.* Vult tentator caſum præire, quaſi inſinuans, lapſus ſeu peccata eſſe præambula neceſſaria ad congregandas opes. Vnde ex Apoſtolo, qui volunt diuites fieri incidunt in laqueos & in tentationem diaboli: cuius ea fuit induſtria, ſuggerendi idola fieri aurea & argentea, vt rutilante metallo deluſi homines, ſimulacris inde effictis ſua obſequia minimè detrectarent. Ita Ieroboam conflauit vitulos aureos, & populum Iſraël hac auri ſpecie dementauit. Eo etiam aſtu Babylonios illuſit Nabuchodonoſor, dum diuinos ritus ſuæ ſtatuæ voluit exhiberi. Quippè aureum fecit illud ſimulacrum, vt aureus ille ſplendor, rationis aciem obtundens homines excæcaret.

Auro virtutes omnes expugnantur.

Ex Symbolis. *Ambroſ. lib. ſymbol.*

Aurum quare idolis componendis vſurpatum.

Auri malefica vis ad homines dementandos. *3. Reg. 12. Daniel. 3.*

Eo aſtu Iulianus pleroſque milites Chriſtianos traxit ad cultum idolorum, ſcilicet aureis ſtipendiis, & exauctorando eos, qui ante idola procumbere cunctabantur. Fuitque vis auri potior ad perdendas animas, quàm tormenta: quod namque minæ non fecerunt, auri effuſi pondera præſtiterunt. Præſcius Pſaltes idcircò ſic occinit. *Simulacra Gentium aurum & argentum.* Quod perinde eſt, ac auro & argento ineſſe magnum virus ad animas enecandas: quia quiſquis auro obſtringitur, ille venalem habet animam in idola pronam, ac proinde diſpoſitam accepto auctoramento ad Chriſtum Dominum abiurandum. Eamobrem Paulus attendens ad illam auri perniciem, ait, auaritiam eſſe idolorum ſeruitutem. Eſto hoc modo diuitiæ deducant homines in ſummum diſcrimen, cum opibus illecti fide cadant, Deo poſtpoſito gazis; illud tamen ab auri cultu nequaquam abſtrahit homines infideles. Sunt itaque alia conquirenda argumenta, quibus obſtringatur animus vt refuga ſit opum. Hoc vnum reor eſſe præſtantiſſimum, ſi dixero, opes poſſeſſori ſuo ſæpè conciliare fatum præcox, id eſt, mortem immaturam; & non cedere in ius eorum, quibus fuerant auri cumuli congregati. Deo ſic plectente hominum vota iniuſta, incuria propriæ ſalutis æternæ, & ipſi Deo iniuria, cuius obſequium auri gratiâ nequiter abdicatur. Huiuſce ſupplicij teſtis eſt Choſroas, expertus quid malefica vis auri poſſit in homines.

Ex Historia. *Socrat. lib. 3. cap. 12.*

Pſal. 113. Iuliani induſtria in obſequio auri.

Auaritia eſt idolorum ſeruitus.

Aurum ſuo poſſeſſori plerumque eſt ominoſum.

Fuit Choſroas Rex Perſarum eo nomine inglorios, quòd gloriæ ſuæ ſummam reponeret penes aurum, in quo congregando grauis fuit ſuis, hoc duntaxat regium arbitratus, quod ad cumulanda auri pondera conducebat. Sordidus ille, cui iniqua facinora fuere mores, noluit familiam ſuam vacare ab iniuſtis actibus. E duobus namque filiis ſuis maiorem exauctorauit, minore initiato infulis, & aſſumpto in partem regni, cui etiam ſuas omnes deuouit gazas improbo labore partas, vt iniquis artibus aurum congregatum, delectu iniuſto cederet in ius filij, ad quem minimè pertinebat. Hanc iniuriam ægrè tulit Siroes maior natu, qui captata opportunitate tetendit inſidias, in quas Choſroas, & Medarſes, pater ſcilicet, & filius impegerunt. Vtrumque enim concluſit Siroes, qui oblitus ſe eſſe filiū Choſroæ, & fratrem Medarſis, in ambos ſe præſtitit inhumanum. Huius Tragœdiæ ſcenam auſpicatus eſt à vinculis ferreis, quibus onerauit patrem ſuum concluſum in antro opaco, vbi eius reconditæ latebant opes. Illic arcto pane, & aqua breui patrem ſuum pauit, ſugillans eum hac cenſura: Edat illic aurum, quod vt congereret in cumulos, multos fame turpiter enecauit. Dies aliquot egit in hoc ſqualido carcere Choſroas, malè paſtus, vtpotè tantulum annonæ delibans, quantùm ſatis erat vt longioris inediæ tormini conſentiret. Ad eum ſic fame tabeſcentem Siroes Medarſem adduxit, nuper regno inauguratum, quem indecorè exceptum, & grauiter obiurgatum ritu Barbaro iugulauit. Ita infelix pater excidas ſpes vidit ſuas in

Choſroæ Regis ſupplicium ob auaritiam. *Theoph. in Annal. ſub ann. 617.*

Choſroas fame enectus iuxta theſauros ſuos.

occiſo filio, cui tamdiù in congerendis opibus inſudarat. Et quia Choſroas erat prima mali labes, Siroes eum palo alligatum ſagittis leuiter ictum confodit, vt lenta morte ſentiret ſe mori, luens pœnas congruas vitæ, iniquo & crudeli opum obſequio mancipatæ.

Opes crudeles inſpirant animos.

Nonne truces dixeris opes, quæ vbi ſuom virus infuderunt in animam, ſtatim eam ſæuam efficiunt? vt Choſroas expertus eſt, factus immitis exactione truci ſpolians ſubditos ſuos fame enectos. Vnde & Deo alternante vices, ſenſit etiam crudeles opes eſſe ſuo poſſeſſori, quia vt pateant prædæ furum, in ditiorum hominum caput vndique conuratur. Cùm ergo tot & tantis malis opulentiores gazæ ſint fœtæ; non reor eſſe tutum, affectus ſuos rei tam noxiæ deuouere. Si itaque dæmon ſtipulatus opus explicat in gratiam obſequij, quod depoſcit; opportunè occurres illo verſu, quo deſpicatus opum inſonat: *Vade retrò Satana.* Id eſt, adeò flocci pendo tuas opes, vt eas meo aſpectu indignas cenſeam; plura namque diſpendia, & portenta parturiunt, quàm commoda, quæ compendioſè ſignificat Apoſtolus, dicens, auaritiam eſſe idolorum ſeruitutem. Vt namque idola ſuis cultoribus noxia ſunt; ita & infinitæ ærumnæ, clades, atque anguſtiæ, proſapia ſunt facultatum. Ideoque appoſitè dixeris, iſtas eſſe querulas diuitum voces, quæ reſonant in inferis: Seruiuimus diis alienis, qui non dabant nobis requiem die ac nocte; vt nimirum aliquod incrementum accederet opibus noſtris, nihil non ingratum tentauimus, & ſtipendij loco ceſſere nobis hæc tormina ſempiterna.

Quare auaritia eſt idolorum ſeruitus.

Vt ſummam malorum, quæ excepere Hebræos, Scriptura refert in vitulos aureos, quos conflauit Ieroboam; ita & Paulus malorum omnium ſcaturiginem dixit illam immodicam cupidinem auri, vt benè commentatur Ambroſius ita fatus: *Auaritiam idololatriæ comparauit, vt nihil illa ſcelestius demonſtraret; vt malitia non diſpareſſe credatur, licèt diuerſum ſit nomen, vnde Apoſtolus ait: Radix omnium malorum eſt auaritia; omnium enim capax eſt delictorum. Vt auiditatis ſuæ, quod impoſſibile eſt, impleat deſiderium, ſemper bibens, & ſemper ſitiens. Non immeritò ergò ſub vno nomine vtrumque malum oſtendit: penè enim vno explentur opere, quia ſicut idololatria vni Deo auferre nititur gloriam, ne quod eius peculiare eſt, ſolus habeat nomen diuinitatis ſibi ſoli condignum: ita & auaritia in Dei ſe res extendit, vt ſi poteſt fieri ſolus & ſolus creaturam eius ſibi vſurpet, quam Deus omnibus fecit: Vnde Deus dicit per Prophetam: Meum eſt aurum, & meum eſt argentum. Vtrumque igitur Deo eſt inimica: amba enim Deo abnegant quæ eius ſunt.*

Ex SS. Patribus. *Ambr. in ep. ad Tim.*

Auaritiæ & idololatriæ comparatio.

Inde patet, nimium appetitum auri eſſe grauius piaculum, quàm ſuſpicentur homines anheli in gazas, cùm hæc cupido detrahat obſequium vni Deo debitum: nimirum omnis theſaurus deuincit ſibi cor humanum, quod tamen Deus ſibi poſtulat exhiberi. Sicque ille nimius appetitus auri maximè Deo iniurius eſt, ei adiiciens Deum alium conſortem, ſcilicet aurum, vt rurſus explicat Ambroſius hoc tenore: *Vt auaritiam rem periculoſam eſſe doceret, idololatriam hanc nuncupat, qua nullum peccatum maius eſt. Videamus ergo cur auaritia idololatria Dei honorificentiam vſurpat, & vendicat creatura, cùm in nomine diuinitatis, quod ſoli conditori competit, participem illi aſſerit eius facturam; auaritia autem idcirco huic exæquata eſt, quia ſimpliciter ea quæ Dei ſunt, ſibi vſurpat, & recondit auarus, vt quæ vſibus omnium conceſſit communiter, auaritia denegas: quando idcircò hæc congregas apud ſe, ne alij vtantur: quæ res facit vt carè venundentur, ne pauperes viuant. Si enim minimè reconderentur, abundantia omnium rerum faceret vtilitatem. Denique apud veteres, quia auaritia non erat, nec caritas; rectè ergo idololatriæ comparata eſt, quia multos lædit. Creatori ſimiliter inimica: vult enim Deus, ac iubet, de his quæ creauit ſubueniri pauperibus; auaritia contradicit.* Hæc ille.

Amb. in ep. ad Epheſ.

Auaritia quantùm ſit Deo iniuria.

Non deſunt Codici ſacro exempla, quæ referant auri perniciem, & mala quæ inuexit auaritia facta plurium hominum excidium, vt qui beatè noluerunt viuere ſub Deo, grauati nummis morte ingloria diſperirent. Huius vitij nequitiam ita pungit Ambroſius. *Propter auaritiam Balac putauit Balaam præmiis poſſe tentari, vt malediceret populum. Propter auaritiam præcipitatus Achan in exitium deduxerat plebem parentum. Itaque Ieſus Naue, qui potuit Solem ſiſtere, ne procederet, auaritiam hominum non potuit ſiſtere, ne ſerperet. Ad vocem eius Sol ſtetit, auaritia non ſtetit: ſole ſtante confecit Ieſus trophæum; auaritia autem procedente penè amiſit victoriam. Quid fortiſſimum omnium Samſon; nonne Dalila mulieris auaritia decepit? Influxit pecunia in gremium mulieris, & à viro diſceſſit gratia, &c. Auarus habet quod cuſtodiat magis, quam poſſideat: illud enim poſſidemus, quo vtimur: quod autem vltra vſum eſt, non vtique habet poſſeſſionis fructum; ſed cuſtodiæ periculum.* Hactenus Ambroſius.

Quàm ſit noxia auaritia.

Ambr. lib. 2. offic. cap. 26.

Auaritia quos malè habuit ex Scriptura.

Plerique ab aliis vitiis abſtinent, quia notâ afficiunt homines indecorâ. Verbi gratiâ, gula in porcorum ordinem redigit helluones: luxuria fœtore ſuo, Veneris aſſeclas olidos facit, tetrum odorem afflans, ideoque cauent multi in has cautes impingere, dato libello repudij vtrique vitio recenſito. Rari tamen ſunt, qui declinent auri iaculi; nimirum omnes ferè arbitrantur ineſſe opibus vim beandi, quaſi verò diues eſſet diuus, Eo delirio captos homines diabolus opibus illaqueat, ita vt, qui aliis tentationibus ſuperiores extiterant, huic ſuccumbant, auri pondere prægrauati. Hos diaboli laqueos ita Bernardus commemorat: *Dic nobis, B. Paule; quis ſit iſte laqueus diaboli, à quo ſe fidelis anima liberatam congratulatur: Qui volunt, inquit, diuites fieri in hoc ſeculo, incidunt in tentationes, & in laqueum diaboli. Ergone laqueus diaboli diuitiæ ſunt huius ſeculi? quàm paucos inuenimus, qui ab hoc laqueo liberati exultent, quàm multos qui dolent, quod parum ſibi videntur irretiti, & adhuc quantum poſſunt ipſi ſe inuoluere, & intricare laborant. Vos qui reliquiſtis omnia, & ſecuti eſtis eum, qui non habet vbi reclinet caput ſuum, confitemini illi, & totis medullis cordis ei gratias agite, dicentes: Quoniam ipſe liberauit me de laqueo venantium; & vt noueritis, quàm magnum ſit beneficium, hoc audite, quod ſequitur: Et à verbo aſpero. O homo, vel magis beſtia, laqueum non timebas, timere vel mallem à verbo aſpero: quod eſt hoc verbum, niſi illud inſatiabilis gehennæ, niſi illud; tollatur impius ne videat gloriam Dei;* Hæc ille.

Quare auaritia laqueus nuncupetur. Vitia omnia habent aliquid indecorum.

Bern. ſerm. 7. in Pſal. Qui habitat.

Auaritiæ laqueos pauci declinant.

Auari cur quaſi dicantur beſtiæ.

Congruo nomine auaros nuncupat beſtias hic

Sanctus,

Sanctus, beſtiarum enim imprudentium eſt laqueis irretiri. Imò in beſtiis quædam ſunt, quæ cauent retia, vbi aduerterunt laqueos explicari. Proinde meritò dixeris auaros eſſe infrà beſtiarum ſortem, quia non declinant opes, quibus vtitur animarum auceps, vt eas illaqueet. Videiam, Chriſtiane, incongruè necne inſinuarim, eſſe aſpernandas omnes ſæculi facultates, quibus ineſt tanta malorum ilias, vt ſola recenſio faſtidium ingerere queat homini, tot noxia meditanti. Eamobrem libet iſtum articulum concludere, ea Paræneſi, qua Paulus Apoſtolus, compellat Timotheum ſuum, deductis auaritiæ incommodis. *Tu autem, homo Dei, hæc fuge: ſequere autem iuſtitiam, pietatem, fidem.* Quem locum verſans Ambroſius, hæc de ſuo morali penu adiicit. *Quoniam auaritia res iniqua eſt, hominem Dei, vt ab hac diſſentiat, iuſtitiam ſequi iubet, atque pietatem, & alia, quæ memorat: non enim poterit hanc euitare, niſi his adhæſerit, quæ auaritiæ aduerſa ſunt. Quomodo autem fieri poteſt, vt auarus fidelis ſit, qui operibus negat, quod verbis fateri videtur? vnde autem amator fraternitatis, cuius manus ſunt aridæ? quomodo verò patiens qui ſemper ad aliena ſe tendit, aut quatenus quietem animi poſſit habere, qui die noctuque auiditate cupiditatis accenditur.* Hæc recole attentè, & fruſtra tibi opum laquei prætendentur.

1. Tim. 6.

Auaritia impedit omnium virtutum praxim.

SENSVS MORALIS.

Opes eo nomine aſpernandæ, quia ſunt momentaneæ.

In hæc verba:

Luc. 4.

Oſtendit ei omnia regna orbis terræ in momento temporis.

ARTICVLVS XXI.

Ex Variis Historiis, Et ex Sanctis Patribvs.

Exordium ad concionem de gloria mundi momentanea.

Tiberius Cæſar olim dixit capitis ſententiam in hominem, qui eam nactus erat induſtriam, vt vitrum naturâ ſuâ fragile componeret eâ conſtantiâ, ad quam diluendam mallei minimè prævalerent: quippe aiebat Imperator, homines ſpreturos aurum, ſi vitrum ſibi conſtans ſortiretur ſaxeam duritiem. Duriùs adhuc agit Deus cum his, qui labentibus huius ſæculi gazis perpetuitatem quamdam affingunt: eo namque delirio ſtante, contemptâ gloriâ æternâ, homines huiuſce æui vanis opibus inhiarent. Eſto vafer ſit tentator Angelus, & ad ſeducendum induſtrius; non auſus eſt tamen imponere Chriſto, ſuggerendo rutilam mundi ſupellectilem ſtare diù neſciam interitus. Semel & iterum proſtratus à Chriſto ille ſuſurrator, deprehendit non poſſe ei illudi fucis, idcircò facturus ei cupidinem diuitiarum, non eas eminentia duratione finxit perpetuas, ſed iuxta propriam indolem momentaneas & labiles explicauit. Quod enim hodierno Euangelio Matthæus præterit, Lucas adiecit, commemorans totam hanc mundi pompam fuiſſe præoſtenſam Chriſto velut in inſtanti. Sic ille: *Oſtendit ei omnia regna orbis terræ in momento temporis.* Hinc elicio hanc concluſionem, ſcilicet, Omnem hunc prætereuntis ſæculi ornatum eſſe indignum cui litemus, quia non ſtat. Eo etiam argumento vſus eſt Paulus, vt fidelibus enaſcentis Eccleſiæ mundi faſtidium ingereret. Ecce ſuadam orationem. *Tempus breue eſt: reliquum eſt, vt & qui habent vxores, tamquam non habentes ſint: & qui gaudent, tamquam non gaudentes: & qui emunt, tamquam non poſſidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tamquam non vtantur: præterit enim figura huius mundi.*

Gloria mundi momentanea.

Opes labiles ſunt, & non fixæ.

Luc. 4.

1. Cor. 7.

Ideo fortè Deus Sphæricum fecit orbem, vt notaret, non ei eſſe plus nimio confidendum: etenim non ſtant quæ rotunda, ſed leuiter pulſa gyrant. Malè itaque ſibi conſulunt, qui ſe totos deuouent opibus, quaſi illæ fixæ ſint & æternæ, cùm ſæpè ditiores homines, experti diuitiarū inconſtantiam, in ſupremam deuenerint inopiam, vt Valerius probat exemplo M. Craſſi, qui Romanorum quondam ditiſſimus, ideoque diues nuncupatus, eò egeſtatis deuenit, vt eius hæreditas minimè ſuffecerit diluendo æri alieno. Eam etiam opum perfidiam ſenſit Phormio Athenienſis, qui rerum gloriâ nemini impar, & iam pondere etiam ipſi ſibi grauis, eò tandem miſeriæ redactus eſt, vt fœnore depaſcente ſuas opes, coactus fuerit exulare, vt auctor eſt Pauſanias. Alternantis fortunæ vices tulit Claudius Imperator ille, qui Caio ſublato inauguratus eſt. Is olim locuples vſque ad inuidiam, deinde exhauſto penu, in ſumma egeſtate fuit, quam poſtea terſit factus Imperator, vt Suetonius commemorat. Eam rerum inconſtantiam tulit ingloriè Balduinus Imperator Græcus, qui obſidione preſſus Conſtantinopoli à Ioanne Laſcari, precariò æs mutuum accepit à Venetis, quibus Philippum filium ſuum obſidem dedit, vt rebus compoſitis eum repeteret perſoluto ære numerato. Auctores ſunt Egnatius, Æmilius, & Blondus. Nouercantis fortunæ etiam tædio grauatus eſt alius in Occidente Imperator, videlicet Maximilianus I. Qui indigus opum non potuit geminam propulſare iniuriam acceptam à Carolo VIII. Rege Gallo, qui Margaritam filiam Imperatoris repudiauit, & in coniugem accepit Annam Britannicam, ipſi Maximiliano Principi deſponſatam. Hanc iniquam Maximiliani ſortem luget Polydorus.

Exempla eorum, quos defecerunt opes immenſæ.

Ex variis historiis.

Valer. lib. 6. cap. 11.

Pauſanias in Atticis.

Sueton. in Claudio.

Egnat. lib. 7. cap. 6.

Æmil. lib. 7.

Blondus l. 7. decad. 2.

Polydorus lib. 26.

Non eſt ergo quòd ſibi blandiantur meatitè inferioris ſortis homunculi, ſi fortuna ditior eis aſpiret aliquando: ſiquidem nequit ſeruare ſuum tenorem fortuna diu, vtpote aſſueta gyris, quibus, ſi quem aliàs, affecit valde Imperatorem Andronicum ſeniorem, pulſum ſolio à nepote, quo rerum potiente grandæuus Andronicus redactus in ordinem, non habuit, quo veſtis pelliceæ obſequio frigori occurreret hyeme ſæuiente. Præfati omnes locupletes homines viderunt ſibi gazas præoſtenſas potiùs quàm conceſſas; momento namque temporis opes hæ nimiæ fortè plus nimio cultæ, oculis illuſerunt. Faxit Deus vt extrema inopia, quæ excepit ditiorum hominum ſortem, conciliet nobis faſtidium pompæ ſæculi tranſeuntis, quam ſuis coloribus ita delineat Ambroſius. *Benè in momento temporis ſæcularia & terrena demonſtrantur. Non enim tam conſpectus celeritas indicatur, quàm caducæ fragilitas poteſtatis exprimitur. In momento enim cuncta illa prætereunt, & ſæpè honor ſæculi abiit antequam venerit. Quid enim ſæculi poteſt eſſe diuturnum, cùm ipſa diuturna*

Gregor. lib. 9. fuſe explicat Andronici ſortem, inopem.

Andronici ſenioris Imperatoris ſors iniqua.

Ex SS. Patribvs.

Ambroſ. l. 4. in Lucam.

Mundus fugax depingitur.

non ſint ſæcula? Decemur hic, inanie ambitionis flabra deſpicere, quod omnis dignitas ſæcularis diabolica ſubiacet poteſtati. Gloriæ æternæ Dominus non attendit ad gloriam, quæ præterit; quare nos prætereuntes ad vmbratilem illam gloriam votis omnibus anhelemus.

Audiendus denuò Ambroſius ita conſulens: *Si Dominus Ieſus propria non deſiderauit; tu aliena cur quæris? Si Creator omnium ſæculi gloriam ſubeundo paupertatem contempſit: cur tu faſtidias quod natus es, appetas quod indebitum eſt? Cur ea, quæ ad vſum tibi diuturna eſſe non poſſunt, ad ſupplicium diuturna depoſcas? Caue inſidias, caue fraudes. Et hoc ipſo, quòd ad ſubuertendum hominem totum verſuta diabolus mundum fraude concutiat, totius ſæculi pugnet illecebris, eius ſibi blanditia plus cauendæ. Non Euam cibus inflexit, non mandatorum obliuio deſtituit, ſed promiſſi honoris ambitio illecebroſa decepit. Quæ ſi ſolum Dominum adorare voluiſſet, indebita non quæſiſſet. Et ideò remedium datur, quo telum ambitionis obtundas, vt ſoli Domino ſeruias. Caret omni ambitione Religioſa deuotio.* Hactenus Ambroſius.

Ibidem.
Quàm fortis tentatio illecebrarum tacuit.
Mundi inſidiæ multæ.

Vtinam labilis opum conditio eum ſortiretur apud nos effectum, quem mors ſortita eſt apud Legatos barbaræ Gentis, Romam miſſos, vt fœdus inirent cum populo illo armorum gloria præpotente. Hi magnitudine Romani nominis adducti crediderant, Romæ naſci homines immortales, ac proinde ſuſpicati in eo popolo peculiare numen, venerabundi adierunt vrbem illam mundi caput. Sed vbi videre Romæ graſſari mortem, & non eſſe perpetuos illic homines, deſpexere Gentem, quam antea ſuſpexerunt. Eo argumento conor detrahere opibus illecebras, quibus circumueniunt homines imprudentes, qui arbitrantur ſe nullius vnquam rei fore indigos, ſi totis animæ votis opibus obſequantur. Habent ſanè homines incauti, quòd deponant illam ſententiam de perpetua diuitiarum ſorte: illæ namque fluunt, neſciæ ſtatus immobilis, vt præmonent quotidiana exempla, & Sanctiorum Patrum vetera monumenta. In his accipe Baſilium verſantem Pſalmum, prædicantem non eſſe affigendum cor opimæ rerum ſupellectili, cùm affluit. Sic ille: *Si videris aliquem prædiuitem, ne prædicaueris vitam ipſius, ſi ex multis locis & luculentis fontibus affluant pecuniæ, ne amplectaris ipſarum abundantiam: diuitiæ ſi affluant, admirare vocem, fluxa eſt diuitiarum natura, torrente citiùs præterlabitur habentes, alios aliomodo apta mutare Dominos. Quemadmodum fluuius, qui ab alto fertur, appropinquat quidem adſtantibus ripæ, ſimul verò vt contigit, ſtatim ſecedit; ſic etiam diuitiarum promptitudo citiſſimum ac lubricum habet acceſſum, alios ex aliis permutare ſolens. Hodie eſt huius ager, cras alterius, &c. Intuere domos in vrbe, quot iam nomina ex quo extructæ ſunt, tranſmutauerunt, aliud ab alio poſſeſſore nomen ferentes, & aurum ſemper è manibus habentis diffluens, ad alterum tranſit, & ab illo ad alium. Magis poſſibile eſt vt aquam manu comprehenſam contineas, quàm vt diuitias durabiliter conſerues: quare rectè dictum eſt, diuitiæ ſi affluant nolite cor apponere: Ne animi tui affectus apponas, ſed vtilitatem ab ipſis excipe, non vt vnum aliquod bonorum ipſas diligens, ac admirans; ſed inſtrumentorum ipſorum miniſterium eligens ac complectens.* Hæc ille.

Egregia hiſtoria notãs ea quæ tranſeunt non eſſe colenda.
Moralia omnia contemnenda.
Diuitiæ quã ſint labiles.
Baſil. in Pſal. 61.
Mundi ſupellex omnis eſt fugax vt fuse probat Baſil.

Nihil profectò facit ad perpetuitatem opum, quòd aurum conſtantiſſimum eſt metallum, in quod nihil poſſunt incendia, quibus alia metalla liquata deliquium patiuntur. Huic autem etiam colliquato nihil deperit: genius enim auri, defectus impatiens, non obſtat, quin ſaluâ auri conſtantiâ, deficiat eos, qui ſe imprudenter auro labili deuouerunt. Hoc denuò inculcat Baſilius ita fatus: *Si qui aurum ingens in vita collegerunt, non proprium ipſorum perpetuò manet, ſed aut viuentibus adhuc, & vndequaque ipſum coarctantibus anguſtiis aufugit ad potentiores delapſum, aut etiam prope mortem exiſtentes relinquit, & non vult ſimul cum his, qui ipſum acquiſierunt peregrè proficiſci.* Idem hinc anſam captat hortandi homines ad ſpernendas opes, quarum acquiſitio magnò conſtat, & nequit eſſe poſſeſſio diutina. Chryſoſtomus eodem flamine percitus, hæc conſulit. *Deſpiciamus præſentes diuitias, vt veras diuitias inuenire valeamus: neque enim poſſibile eſt, vt qui præſentibus eſt mancipatus, ineffabilium bonorum deſiderium accipiat vnquam. Contra non eſt poſſibile, qui ſolida & immobilia illa bona ament, momentanea illa, & quæ antequam appareant, marceſcunt, concupiſcant. Nam ſanctus amore diuino, & futurorum deſiderio tenetur, aliis oculis videt præſentium ſtatum, & videt quòd omnis præſens vita figura eſt, deceptio, & à ſomniis nihil differt: ideo & Beatus Paulus dicebat: Præterit figura huius mundi, monſtrans, quòd omnia humana in figura tantùm ſunt, & ſicut vmbra, & ſomnium tranſeunt, nihil ſolidum, nihil verum habentia. Quare ergo voluntarius impoſturam fers, & non cogitas quàm ſunt mutabilia, & ea prateris, ad illa autem quæ ſemper durant, ſemper immobilia, ſemper ſtabilia, nullius viciſſitudinis capacia quare deſiderium non transfers?* In diuitias Hieronymus intorquet eadem ſpicula, ſic iaculans. *Verè hæc vita ſomnus eſt, & diuitiæ. Quando enim videmur eas tenere, ſtatim amittimus: ſicut illud quod ſcriptum eſt in Propheta; ſicut cùm aliquis dormit ſitiens, ſi inuenerit aquam bibit, poſtea cùm vigilauerit ipſa ſitis manet: ita ſunt diuitiæ in hoc mundo; dum tenemus, amittimus.*

Idem hom. 23. ex varia.
Impoſſibile eſt homines eſſe in vtroque ſæculo diuites.
Chryſ. hom. 12. in ep. 1 ad Timoth.
Hieron. in Pſal. 75.

Sanctorum Patrum agmen claudet Gregorius ille Magnus, in omnem mundi apparatum ſic inuehens: *Iniquorum potentia floribus fœni comparatur; quia nimirum carnalis gloria, dum nitet, cadit; dum apud ſe extollitur, repentino intercepta fine terminatur. Sic namque aurarum flatu in altum ſtipula rapitur, ſed caſu concito ad ima reuocatur: ſic ad nubila fumus attollitur, ſed repente in nihilum diſſipatur: ſic ab infimis nebula aſcendendo ſe erigit, ſed exortus hanc Solis radius, ac ſi non fuerit, abſtergit: ſic in herbarum ſuperficie nocturni roris humor aſpergitur, ſed diurni luminis ſubito calore ſiccatur: ſic ſpumoſa aquarum bullæ inebeantibus pluuiis excitatæ ab intimis certatim prodeunt, ſed eò celeriùs dirupta dépereunt, quò inflatæ citiùs extenduntur, cúmque excreſcunt vt appareant, creſcendo peragunt ne ſubſiſtant. Ita terrena ſtare nullo modo queunt, quia ipſa quoque fugiunt, quibus innituntur; dumque*

Greg. lib. 17. Moral. c. 15.
Elegans deſcriptio mũdi prætereuntis.

que temporalia diligunt, cum his ex temporis volubilitate percurrunt. Hæc ſi alta mente reponis, profectò depones opum noxium appetitum.

SENSVS MORALIS.

PROPOSITIO SEPTIMA.

Satellitio Angelorum ſtipantur homines, qui ſe fortes praſtitere in agone contra ſpiritus nequam.

In hæc verba:

Ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

ARTICVLVS XXII.

Ex Prædivite Scientiarvm omnivm Penv.

Samſon vir ſtrenuus, præſtans robore lacertorum, irruente Spiritu Domini, leonem obuium aggreſſus eſt nemine conſcio, & fortiter agens, in eum præualuit. Diebus aliquot elapſis rediens Samſon, & declinans à via vt videret cadauer leonis, vidit in faucibus eius examen apum, & fauum mellis, quem decerpens & delibans, opiparè paſtus eſt eo cibo ab apibus inſtructo. Diceres, apes eò conuolaſſe, vt ſuo murmure pæana victori canerent, & explicato melle ſuo, de proprio penu congruas epulas appararent. Victoriam Christi de dæmone excepit illuſtrior exitus: Chriſtus enim Spiritu Dei percitus, & nullo comite conſcio ſeceſſit in deſertum, vbi leo ſæuus & rugiens diabolus ei occurrit, anhelus in cædes, & ore patulo deuorare volens ſtrenuum hunc athletam. Non declinauit agonem Chriſtus; ſed fortiter iuit obuiam furenti beſtiæ, quam proſtrauit tertiò repugnantem. In teſſeram victoriæ non confluxerunt apes tinctæ melle ſuo, ſed coïerunt Angeli, eſcas victori Domino miniſtrantes, vt liquet textu præfixo iſti articulo. *Ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.*

Egregia figura lineãs Chriſti victoriam de dæmone.

Iudic. 13.

Eodem, licèt inuiſibili, Angelorum obſequio gaudent omnes, qui ſtrenuè ſe gerunt contra dæmonum auſus: victoria namque hominum cedit in gaudium Angelorum, quia ſalute hominum reparantur ruinæ beatorum ſpirituum, in quorum ordinibus lacunæ ſunt, quas repleri neceſſe eſt ſtrenuis hominibus, quos vt conſortes ſuos Angeli lautè excipiunt de prælio reuertentes. Accipe luculentam Bernardi ſententiam, quæ pertinet ad hoc thema. Sic ille: *Ipſi nos Angeli ſancti deſiderant: nònne de vermiculis iſtis, & de puluere iſto reſtaurandi ſunt muri cœleſtis Ieruſalem? Putatis quantum deſiderant ciues cœleſtes ſuæ ciuitatis ruinas inſtaurari? quomodo ſolliciti ſunt, vt veniant lapides viui, qui coædificantur eis, quomodo diſcurrunt medij inter nos & Deum, fideliſſimè portantes ad Deum gemitus noſtros, & ipſius gratiam nobis deuotiſſimè reportantes? Planè non dedignabuntur, vt ſimus eorum ſocij, quorum facti ſunt iam miniſtri: Nonne enim omnes adminiſtratorij ſunt ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis? Feſtinemus obſecro, dilectiſſimi; feſtinemus obſecro, feſtinemus, tota nos multitudo cœleſtis curiæ expectat. Exultare Angelos fecimus quando conuerſi ſumus ad pœnitentiam. Proficiamus, & feſtinemus implere in nobis eorum lætitiam. Væ tibi, quicumque es, qui deliberas redire ad lutum, reuerti ad vomitum, putaſne placatos habebis in iudicio, quos tanto & iam ſperato priuare vis gaudio? exultauerunt, cùm nos ad pœnitentiam venimus, tanquam ſuper his, quos ab ipſa inferni porta vidiſſent reuocari. Quid erit nunc, ſi ab ipſa Paradiſi ianua reuerti viderint, & abire retrorſum eos, qui iam pedem alterum in Paradiſo poſuerunt. Currite, currite fratres, ipſi vos Angeli expectant, imò & Angelorum Dominus.* Hactenus ille.

Ex SS. Patribus.

Bern. ſer. 5. in Vigilia Natiu. Domini.

Angeli homines amãt

Angelis ſimiles ſunt homines in gratia.

Angeli lætantur de pœnitentia.

Anima Lazari portata ab Angelis in ſinum Abrahæ clamat, quàm præſtò ſint beatæ illæ mentes ad decernendos triumphos eis, qui agones ſuos fortiter exantlarunt. Si gaudium eſt Angelis ſuper vno peccatore pœnitentiam agente; qualia putas fore tripudia poſt victoriam integram de diabolo reportatam.

Quomodo Angeli adſint iuſtis & triumphantibus, vide in ſecundo Tomo huius Encyclopadia in Tractatu de Angelis, vbi omnium ſcientiarum obſequio decurro illud Argumentum. Conſule pratetrea in eodem Tomo homiliam Dominica prima Quadrageſima, cuius thema eſt: Ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

Tractatus vbi luculenter & fusè ago de auxilijs & obſequiis hominum præſtitis ab Angelis.

ENCOMIA VITÆ RELIGIOSÆ.

ARGVMENTVM.

SAMSON fractus blanditiis fœminæ compoſitæ in omnes Veneris illecebras, ab ea dementatus excidit eo robore portentoſo, quo antea præpollebat. Ideoque deueniens in poteſtatem ſuorum hoſtium acerborum, ab eis excæcatus, ad molam damnatus eſt, factus ludibrium populi infidelis. Non impunè tamen illuſum eſt ei: namque epulantibus inimicis in aula, cuius tectum incumbebat duabus proceris columnis, Samſon illa duo fulcra validè ſuccutiens euertit, ac proinde tegmentum ſuâ ruinâ oppreſſit omnes Philiſtæos, qui conuenerant illuc. Eâdem propè induſtriâ ſæuierunt hæreſiarchæ in Eccleſiam Dei. Nempè illi pertæſi illibatum vitæ genus, quo ſunt conſpicui profeſſores Chriſtianæ diſciplinæ, carnis prurigine illecti dedere manus illecebræ, quæ vt perfida eſt, miſeros excæcauit. Quippè à fide defecerunt illi apoſtatæ, facti opprobrium mundi, & obiectum in quod Eccleſia intorſit ſpicula cenſurarum. Iniquo animo deſertores hi tulere, peti ſe flagris Eccleſiæ, ideoque ſæuientes, & anhelantes in vindictam, præcipuas Eccleſiæ columnas tentarunt euertere. Etenim aduertentes, Pontificatum, & monachatum, eſſe duo fulcra, quibus incumbit Eccleſia, cuius præcipuæ partes ſunt Eccleſiaſtici diuiſi in duas turmas, quarum vna clerum facit, altera monachatum. Perduelles illi rati ſe fore quàm maximè iniurios Eccleſiæ, ſi in has columnas fortiter impingerent, in vtrumque ſtatum implè declamarunt.

Sed res non ſucceſſit pro eorum voto; illis enim occidentibus, Eccleſia non fuit in occaſu; quam tamen illi pereuntes voluere ruinis ſuis inuoluere. Deo influente ſtant hæc duo fulcra, ſcilicet Pontificatus, & monachatus. Prior ille, vt dignior, venerationem ſibi conciliat totius Eccleſiæ, Regibus etiam aduolutis ad pedes Summi Pontificis: ideoque ſuperfluum eſſet ſcribere in gratiam dignitatis, quæ proſcribere poteſt ſcriptores iniurios apici ſuo. Tamen ne deſim partibus meis, cùm expendam Euangelium Feriæ III. Dominicæ II. Quadrageſimæ, vbi Scribæ & Phariſæi dicuntur ſedere ſuper Cathedram Moyſi, tunc texam encomia eorum, qui in clero primas tenent, vt ſunt Pontifices, & Curati, ſeu Paſtores animarum. Iam ſollicitor ad firmandum ſtatum monaſticum. Primò quia Euangelium de Chriſto ſecedente in deſertum, ad hoc me inuitat. Tunc enim ſapiens ille Dominus ſpecimen præclarum edidit monachatus, cuius eſt ſeceſſus, vt profeſſionis huius notio ſingularis. Rurſus ille ſtatus eſt hodie veluti columna nutans, non tam ictibus hæreticorum, quàm libellis famoſis editis ab æmulis Monachorum, qui nomine tantùm tenus Catholici ſunt. Hoc vitæ Religioſæ elogium locuples duo præſtat, quorum vnum frangit impetus hominum impiorum, diluendo probra, quæ liuidi homines offundunt ſtatui monachali. Alterum effuſum in laudes illius inſtituti, ſuppeditat vberem ſegetem materiarum ad conciones componendas in gratiam monachatus.

CONTRO

CONTROVERSIÆ EMERGENTES EX PROXIMO EVANGELIO EXPLICATO LITERALITER ET MORALITER.

EVANGELIVM

SECTVM IN TOT NVMEROS, QVOT controuerſiæ proponuntur.

I. IESVS ductus eſt in deſertũ à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.
II. Et cùm ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta
noctibus, poſtea eſuriit. Et accedens tentator dixit ei: Si Fi-
lius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. Qui reſpondens
dixit.
Scriptum eſt: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni
verbo quod procedit de ore Dei. Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam ciui-
tatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi, & dixit ei: Si Filius Dei es,
mitte te deorſum. Scriptum eſt enim: Quia Angelis ſuis mandauit de te, & in
manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi IESVS:
Rurſum ſcriptum eſt: Non tentabis Dominum Deum tuum. Iterum aſſumpſit
eum diabolus in montem excelſum valde, & oſtendit ei omnia regna mundi, &
gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me.
Tunc dicit ei IESVS. Vade Satana: Scriptum eſt enim:
III. Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Tunc reliquit eum
diabolus: & ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

ORTHODOXA ET CATHOLICA expoſitio Euangelij, diſtributa in tot titulos, quot argumenta controuerſiarum ſuppeditauit textus prælibatus.

I. *SECESSVS à ſaculo, locus eſt adeò opportunus ad pugnam cum damone, vt vita Monaſtica fuerit ſemper eo nomine veneranda, vt cui Chriſtus ipſe dederit initium, factus deſerti incola, ſuo ſpecimine probans, quam ſit ſalutare religionum omnium inſtitutum, quibus hoc commune eſt, vt vale dicant mundo, vt vberius, atque ſuauius Chriſto ſuo amantiſſimo Domino perfruantur,*

II. *Alterâ etiam armaturâ ſe accinxit ſtrenuus ille pugil, ieiunans quadraginta diebus, in typum Quadrageſima, que ſua inde trahit incunabula. Poſt ſeceſſum, & longam inediam, Chriſtus hoſtem acerbum proſtrauit, erudiens nos, quibus ſint cautelis contra damonem homines accingendi.*

III. *Sed quia ſolitudo, & dies impaſti non faciunt hominem immunem auaritia; oſtendit, quo vitium hoc tegmine caueatur. Nempe ait, eſſe cor vni Deo deuouendum, cultu ſcilicet Latria, qui ad ſolum Deum pertinet, & cui non eſt iniurius honor ille, qui defertur ſanctis imaginibus, modo ſanctis Eccleſia regulis inſtituto.*

ELENCHVS, ET RATIO Controuerſiarum, quæ hic agitantur.

Nemo inficiatur, ſeriem cautionum, quibus præuiis Chriſtus tentatus eſt, eſſe typum, ad quem ſe debet componere anima Chriſtiana, prælium initura cum dæmone. Vnde, quia Domi-

nus auſpicatus eſt à ſeceſſu, capiò anſam agitandi controuerſiam:

I. *An vita Monaſtica ſit ſancta, & idonea virtutum praxi.*

Ne quis malè credulus arbitraretur, eſſe licitum homini ſolitario indulgere ventri; Chriſtus opportunè adiecit ieiunium protractum ad quadraginta dies, quod vt æmuletur Eccleſia Quadrageſimam inſtituit. Et hinc argumentum ad hanc quæſtionem:

II. *An Quadrageſima ſuperſtitioſè fuerit inſtituta.*

Demum; vt nulla tentatione perculſus homo poteſt ſuccumbere, quamdiu cor ſuum Deo deuouet illibatum; Chriſtus fortiſſimæ omnium tentationi occurrit, dicens, eſſe ſoli Deo ſeruiendum. & hinc anſa datur vltimæ controuerſiæ.

III. *An licitus ſit ſanctarum imaginum cultus.*

SENSVS ORTHODOXVS.

CONTROVERSIA PRIMA.

Quàm ineptis argumentis impetatur vita monaſtica.

In hæc verba:

Ieſus ductus eſt in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.

IMPETVS PRIMVS

IN NOMEN MONACHORVM.

ADeò eſt tigrium indoles homicida, vt ſi quando furens hoc animal inciderit in hominum veſtes, illas ſtatim ore rabido dilaceret. Eo immani œſtro percelluntur omnes diabolo parte ſati; cùm nequeant veneni ſui noxam offundere Eccleſiæ, ſæuiunt in id omne, quod eſt maximè cordi Eccleſiæ, vt videre eſt in vita monaſtica, quam quia Sancta Sedes Apoſtolica dignata eſt multis & ſingularibus beneficiis, illi arbitrati ſe facturos rem dæmoni gratam, qua contentione poſſunt in cœnobia debacchantur. Hæreticis hoſtibus apertis Eccleſiæ ſe adiunxere comites quidam Catholici, nomine tantùm tenus, qui ſectantes aliqualem pietatis vmbram, ægrè ferunt ſe deſpici, religioſos verò ſuſpici ab omnibus, tanquam profeſſores virtutis omoigenæ, atque adeò multis aliis eminentes. Vt hæretici impoſturis egerunt, atque conuiciis; cauſa etiam illico ceciderunt: eorum ruina cautiores facti pſeudocatholici falſi fratres, clam, & per cuniculos adorſi ſunt ſacrum religionum omnium inſtitutum, petentes illud à fundamine, vota emiſſa pro viribus impugnantes. Habeo itaque debellandam totam hæreſeos proſapiam, & curandam falſorum fratrum inſaniam.

Quale ſit hæreticorũ ingenium.

Auſpicabor à furentibus hæreticis. Hi noluere, in religioſis hominibus eſſe aliquid intactum, ideoque primo impetu venerandum Monachi nomen, vt quid humile aſpernari, tentarunt facere inglorium ſuis dicteriis, imò & picto dæmone cucullato. Vtque mali labes ſerpens ſuo contagio incautos, quibus ſe affricat, inficit; ita & prauitas hæretica, dum traduxit ſuo ſcurrili eloquio Monachi vocem, eam apud impios Catholicos ridiculam fecit, ita vt hodie malè audiat nomen illud apud homines, emendita ſpecie Chriſtianos, qui ſuæ impietatis ſpecimen edituri, & detrahentes viris religioſis, credunt ſe eis ſummam ignominiæ notam inuſſiſſe, ſi eos Monachi nomine nuncuparint. Ita cæcutiunt tenebriones illi, quibus gratia Dei non illuxit, quoſque latet cultioris literaturæ peritia. Ad eos deliros homines pertinet illud ſcomma Apoſtoli Iudæ: *Hi autem quæcumque quidem ignorant, blaſphemant.* Hanc ego ſeriùs ignorantiam, expendam vim nominis huius, ei afferendo lucem, quam nemo adhuc accendit.

Quid ſonet Monachi nomen.

Iudæ epiſt. verſu 10.

Etenim nullus aduertit vocem Græcam, μόνος, vnde deducitur μοναχὸς, non duntaxat ſignificare hominem ſolum, ſed etiam hominem ſimplicem: ſiquidem Græcis μόνος perinde eſt, ac ſolus, & ſimplex, & hinc deducitur illud aduerbium, μοναχῶς, id eſt, ſimpliciter. Iuxta illam nominis anatomen, Monachus duo ſignificat, hominem ſcilicet ſimplicem, & hominem ſolitarium. Nomine ſimplicitatis, Scriptura ſacra puritatem inſinuat, vt videre eſt in encomiis beati viri Iob, cuius puritatem Deus ſic explicat, dæmonem alloquutus: *Nunquid conſideraſti ſeruum meum Iob, quòd non ſit ei ſimilis in terra, vir ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo?*

Noua explicatio vocis, μοναχὸς.

Monachus idem quod ſimplex.

Iob. 1.

Profectò luculenter ipſe Deus aperit, quæ ſint partes ſimplicis hominis, dum ait, non eſſe ei ſimilem in terra, vtpote qui nulla ſui parte deuius ſit à rectitudine, quæ decet hominem ſanctum, Dei timore inſignem, & refugam mali. In eo etiam ſenſu vocem illam Chriſtus Dominus vſurpauit, quando commendauit eo nomine puritatem. Nimirum: *Eſtote ſimplices ſicut columbæ*, perinde eſt, ac æmulamini puritatem columbarum. In ea notione ſimplicis hominis, id eſt, puri & ſancti, Monachi vox inſonuit antequam deſignaret hominem ſolitarium, & eremitam. Etenim trecentis annis ante Paulum primum eremitam, Dionyſius Areopagita Religioſos vitæ Apoſtolicæ ſectatores, Monachos appellauit, dicens hoc eis affingi nomen, quòd rebus diuiſibilibus relictis, Monadi, id eſt, Diuinitati ſoli obſequi ſatagerent. Eſto religioſis in cœnobio degentibus omnia communia ſint; illi tamen dicuntur puri à rerum diuiſibilium contagio, quia nullius rei ſæcularis cupido eos afficit. Nec ſimilis reperitur eis in terra. Id eſt, Nemo eorum hominum, quos cura mundi occupat, ea pollet ſanctitate, quæ refulget in Monachis, qui idcirco ſimplices ſunt, vtpote immunes ab omni rerum huiuſce ſæculi commiſtura. Inde accipit Caſſianus nomenclaturam Monachi, dicens, viros illos beatos ſic vocari, quia à coniugiis abſtinebant, & ſecreti ab iniquo mundi conſortio, vni Deo intenti iugiter inhærebant. Ad hanc vitæ religioſæ puritatem aſpiciens Auguſtinus, concordes admiratus hominum mores, in eodem cœnobio coëuntes collimare ad eumdem ſanctitatis ſcopum, propriè ait illis hominibus conuenire Monachi nomen, & primo fuiſſe dictum de illis Chriſtianis, qui voto emiſſo, ſe ſuaque omnia Domino mancipabant. Sic Auguſtinus.

Matth. 10.

Quàm antiqui ſit Monachi nomen.

Dionyſius c. 6. cæleſt. hierarch.

Monachi à terra ſecreti.

Caſſian. collat. 18. c. 5.

Auguſt. in Pſal. 132.

guſtinus. *Ipſi primò habitauerunt in vnum, qui omnia quæ habebant vendiderunt, pretiumque ſuarum pretia ad pedes Apoſtolorum poſuerunt, ſicut in Actibus Apoſtolorum legitur. Et diſtribuebatur vnicuique, ſicut vnicuique opus erat, & nemo dicebat aliquid proprium, ſed erant illis omnia communia. Et erat illis anima vna, & cor vnum, in Deum. Ergo ipſi primi audierunt: Ecce quàm bonum, & quam iucundum habitare fratres in vnum. Primi audierunt, ſed non ſoli audierunt. Non enim vſque ad illos iſta dilectio & vnitas fratrum venit tantùm. Venit enim ad poſteros iſta charitatis exultatio, & votum Deo. Vouetur enim aliquid Deo, & dictum eſt: Vouete, & reddite Domino Deo veſtro. Melius eſt autem non vouere, quàm vouere & non reddere. Sed debet eſſe impiger animus vt & voueat, & reddat: ne cùm ſe minus idoneum putat ad reddendum, piger ſit ad vouendum. Planè nunquam reddet, ſi de ſuo ſe putauerit redditurum. Ex voce huius Pſalmi appellati ſunt & Monachi, ne quis vobis de iſto nomine inſultet Catholicus.* Hæc ille, affirmans primam fidelium vouentium vitam concordem, ſortitam fuiſſe titulum monachiſmi.

Tempore Apoſtolorũ viguit monaſtica diſciplina.

Monachi nomẽ deductum ex Scriptura.

Hieronymus hoc nomen ait eſſe commune cœnobitis, & eremitis. Cœnobitæ dicti ſunt, qui in communi loco concolorem agebant vitam, inde *κοινοβιον*, locus vbi degunt homines communis vitæ nexu ſociati. Idem Hieronymus aliàs intellexit propriè pertinere ad ſolitarios. Sic ſuum Heliodorum compellat, longiores quàm par erat moras trahentem in ſæculo: *Interpretare vocabulum Monachi, hoc eſt tuum; quid facis in turba, qui ſolus es?* Cùm itaque vox Monachi ſua cœperit exordia à cœnobiis; non eſt quòd erubeſcat vir religioſus, audiens ſe ſuo priſtino nomine nuncupari, cùm maximè Summi Pontifices velint pertinere ad omnes vſquequaque cœnobitas titulos Iuris Canonici inſcriptos De Statv Monachorvm. Ne igitur ego videar habere exoſum Monachi nomen, mihi toto pectore venerandum, titulum iſti controuerſiæ affinxi, De vita monaſtica, eo nomine concludens omnia omnium religionum inſtituta. Erit è re noſtra, ſuſcitare priſcam huius nominis ſanctitatem, cui detraxere ſpurij quidam Monachi, qui etiam æuo Auguſtini, inuſſere maculam illi voci, quæ fuit initio teſſera puritatis. Ita Auguſtinus: *Sunt & qui Monachi falſi ſunt. Et nos nouimus tales: ſed non perit fraternitas pia, propter eos qui profitentur quod non ſunt. Tam ſunt enim Monachi falſi, quàm & clerici falſi, & fideles falſi.*

Hieronym. in epiſt. ad Euſtochium de ſeruanda virgine.
Idem epiſt. ad Heliodor.

Monachus, nomen eſt commune religioſis omnibus.
Auguſt. in Pſal. 132.

Nequitia quorumdam Monachorum mala aſpergine infecit nomen illud, tempore Auguſtini; ſed ſuperiore ſæculo tetrior fuit ille fœtor, quem Lutherus & ſocij eius omnes Monachi turpiter exhalarunt. Et æuo hoc graſſante hæreſi, & dehiſcente pietate, multi Religioſi veſte tenus ſua pertæſi clauſtra, ad caſtra hoſtilia transfugerunt. Idcirco Catholici deteſtantes illorum perfidiam, & ſuſpicantes in aliis Monachis eamdem defectionis indolem, habuere deſpicatui nomina Monachorum, rati ſe nobis inurere notam ignobilem, dum Monachos vocant. Iniquitas illa vigens hodie in aliquibus Catholicis impiis, eſt ſurculus hæreſeos, quæ vt experta eſt ſemper Monachos fortiſſimos Eccleſiæ propugnatores, eis etiam indixit bellum irreconciliabile. Sed vt malorum odia cedunt in gloriam bonorum; ita & conuicia hæreticorum, atque ſodalium ipſorum, nullam omnino labem aſpergunt nomini Monachorum. Imò Deo miſerante floret ille ſtatus, ſuaſque propagines transfert in varias orbis oras, ita vt quò grauiores patitur anguſtias, eò etiam magis aſſurgat fruſtra reflantibus flabris hominum æmulorum. Inepta igitur eſt argumentatio petita à nomine, quaſi verò vita monaſtica reprobanda foret, ſtatim atque apud nebulones eſſet ludibrio Monachi nomen, viris probis vtique venerandum.

Monachi nomẽ quare malè audierit.

Monachi quare inuiſi ſint hæreticis.

Inuitis impiis floret ſtatus monachalis.

Grunniant itaque hæretici ſues, & ſuo roſtro repando feriant illud nomen, in quod etiam latrant ſpurij Catholici; hoc non obſtat, quin rutilus ille ſtatus Monachorum perſtringat oculos inuidorum, & gratias perennes agamus Spiritui Sancto, quo afflante, deſertum vitæ monaſticæ adiimus, impigræ virtutum omnium praxi ſedulò vacaturi.

SENSVS ORTODOXVS.

Non eſſe ludibrio habendas veſtes Monaſticas.

In hæc verba:

Iesvs *ductus eſt in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.*

IMPETVS SECVNDVS

In Habitvm Monachalem.

PLerique dum nucleum eſſe volunt, ori apponunt nucem, vt eam dente tenaci premant, & diuidant, ita futuri compotes voti, & nucleo potituri. Sed ſi fortius fuerit hoc putamen nucis, proculdubio dolent illiſi dentes, & luunt pœnas iniuriæ nucibus intentæ. Ea mulcta excepti ſunt hæretici, bello indicto Monachis: nimirum aggreſſuri beatum illum ſtatum, primò rabiem ſuam in res eius exteras effuderunt, illudentes nomini Monachorum, & habitum monachalem impiè traducentes. Hoc cacodæmonis œſtro percitus Conſtantinus Copronymus, Imperator hæreticus, in circo expoſuit habitum Monachorum, vt in theatro deſidum hominum, veſtis illa pugilum Chriſti eſſet ludibrio. Sed poſtea præcoci damnatorum pœna decumbens in lectulo, igne inuiſibili flagrans, eiulans expirauit. Agrippa viſa tabella, vbi dæmon erat habitu cucullato, ſcripſit, eo artifice compoſitas fuiſſe veſtes Monachorum. Vt Agrippa fuit dæmonum conſortio infamis, vtpote magus; ita diabolo, cui ſe totum deuouerat, gloriam voluit affingere habitus huius ſacri. Blaſphemus homo congrua morte ſublatus eſt. Etenim Paulo Iouio teſte, dum perditus ille circumduceret diabolum ſpecie moloſſi nigri, Lugduni decubuit in xenodochio, vbi morienti canis ille horridus adſtitit, eademque mora, qua periit ſortilegus homo, dæmon trucis beſtiæ ſpeciem referens, præcipitem ſeſe egit in flumen illac præterfluens. Digno ſane fato elatus homo ille, vt qui Monachis inſultarat, attribuens eorum veſtem diabolo; tribueret animam ſuam iuſtè eidem ſpiritui, cui iniquè ſacra vitæ monaſticæ inſignia vendicarat.

Male ſibi cõſulunt hoſtes Monachorũ.

Copronymi rabies in habitum monachalem.

Gregorius Cedrenus in Conſtantino Copronymo.
Agrippa l. de vanitate ſcientiarum.
Paulus Iouius in Agrippa l. de elogiis.

Impia mors Agrippæ hoſtis Monachorum.

Quàm ludicrè habuerit Lutherus veſtes illas ſacras, cum quibus & pudorem omnem depoſuit, videre eſt in eius libris, quos reſperſit dicteriis atque conuiciis in habitum illum ſanctum cœlitus inſpiratum. Eâ armaturâ deſtitutus apoſtata, ceſſit in ius diaboli, qui eum benè paſtum & crapula diſtentum in lectulo ſtrangulauit. Sed ne hæretici videantur agere tantùm contumeliis; eo argumento arietant in habitum monachalem: Scriptura ſacra nullam veſtium facit differentiam: Ergo perperam inuecta eſt diſcolor hæc ſpecies habituum Monachorum. Hoc telum intorſit Vvolfgangus Muſculus, ita fatus: *Reſpondeant Monachi, quo loco cucullos ſuos habeant, & quomodo ab hypocriſi, & ſuperſtitione tueantur, quòd ſingulari & colore, & forma, à conſueto ſeſe ac populari amictu diſiunxerunt.* Illa obiectio arguit in hæreticis animum immemorem veteris & recentioris hiſtoriæ ſacræ, vbi viri profeſſi ſanctius & diſcretum ab aliis vitæ genus, ſingularitate etiam veſtis ſacro Codice commendantur. Ita Ochozias Rex impius, ex recenſione habitus, Eliam credidit hominem ſic veſtitum. Eo enim pacto affatus eſt nuntios reduces: *Cuius figura & habitus eſt vir ille, qui occurrit vobis, & locutus eſt verba hæc? At illi dixerunt: Vir piloſus, & zona pellicea accinctus renibus. Qui ait: Elias Theſbites eſt.* Vides quomodo canes hi tabidi quærentes fragili illidere dentem, inſtingant ſolido, & proprio etiam ſpiculo feriantur.

Ex vita Lutheri.

Vvolfgang. Muſculus in locis communibus c. de votis.

Veſtes Monachorum, quo argumento impetantur ab hæreticis.

4. Reg. 1.

Si prouocare libet ad nouum teſtamentum; ibi deſcribitur veſtis Ioannis Baptiſtæ, in argumentum ſanctitatis eius. Ecce textum ſacrum. *Ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos.* Veſtium aſperitatem conducere ad virtutem, & eſſe pietatis indicium, Paulus Apoſtolus luculenter explicat, dum ſeriem texit ſanctiorum hominum, qui vixere ſæculis Hebræorum. Sic ille: *Lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt; in occiſione gladii mortui ſunt, circuierunt in melotis; in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati; afflicti: quibus dignus non erat mundus.* Melotæ erant ouium exuuiæ aptatæ in veſtes; Græci enim ouem vocant μῆλον. Et ille melotatum vſus fuit frequens apud priſcos Monachos, vnde patet cæcitas hæreticorum qui blaſphemant quæcumque ignorant. Habitum monachalem fuiſſe inſtitutum eodem ſpiritu, quo compactæ fuerunt veſtes Eliæ & Ioannis, ait Chryſoſtomus, hoc contextu. *Veſtis Monachis fortitudine digna. Non enim caudatis vtentes veſtibus, iuxta eneruatos & molles induuntur, ſed iuxta beatos illos Angelos Eliam; Eliſæum, Ioannem, ſecundum Apoſtolos, cùm veſtimenta ſint ipſis parata, his quidem ex caprarum pilis, his autem è camelorum. Sunt autem & quibus ſola ſufficiunt pelles, & hæ iam dudum confecta.* Et tantùm abeſt, vt reprobanda ſit veſtium diſtinctio in Monachis, quin maximis elogiis Sancti omnes eam concordi calculo celebrarunt. In his Dionyſius, coæuus Apoſtolorum, meminit illum ritum vſitatum in Eccleſiæ cunabulis, vbi initiandi monachatui profanas exuebant veſtes, vt alias induerent ſanctiores. Ita Dionyſius: *Eum conſignans Crucis ſigno ſacerdos tondet, trinas diuinæ beatitudinis perſonas inclamans, exutumque veſte omni, aliam induit, & cum ſanctis aliis, qui adſtant, ipſum ſalutans diuinorum myſteriorum participem efficit. Veſtis poſitio, alteriuſque aſſumptio, migrationem illam a media vita, ſacra licet, ad perfectiorem ſignificat: ſicut in diuina regenerationae promotionem inducbat a purgata vita ad contemplatiuam illuminantemque habitum, illa veſtis candentis commutatio.*

Veſtiũ aſperitas arguit ſanctitatem.

Matth 3.

Heb 11.

Melotę quęnam olim veſtes.

Sanctitas habitus Monachalis.

Ex SS. PATRIBVS.

Chryſoſt. hom 56. ad popul. Antioch.

Dionyſ. lib. cæleſtis hierarch. c. 6.

Nota Dionyſium Pauli Apoſtoli diſcipulum illo monachalis habitus vſu dicere, Eccleſiam ſignificaſſe, huiuſmodi homines ſic indutos ad ſchema vitæ perfectioris ſolitos anhelare. Hoc etiam argumentum luculenter verſat Dorotheus Abbas, qui floruit paulò poſt Auguſtinum. Is factâ velut exquiſita anatome habitus monachorum, explicat quid ſingulæ quæque partes inſinuent. Sic ille: *Habitus noſter is eſt, Tunica abſque manicis, & zona pellicea, analabus, & cucullus. Hæc autem ſigna ſunt omnia. A nobis igitur perdiſcendum eſt, quid habitus noſtri ſigna præ ſe ferant. Vt quid autem tunicam feramus abſque manicis, cum cætera quæque manicas habeant? Manica ſigna ſunt manuum. Manus ad practicen pertinent. Cum igitur ſurrepit cogitatio aliqua operandi, & agendi quippiam per priſtinum hominis manus, vtpote furari vel verberare, aut peccatum aliquod perpetrare cogitamus, aduertamus tunc oculos mentis ad habitum noſtrum, diſcamuſque abeſſe illi manicas, id eſt, non habere nos manus ad operandum quippiam priſtini hominis, &c. Habemus & zonam pelliceam circa renes noſtros. Id ſignum eſt, ad opus quodque accincti vt quàm primum ſimus & parati: laboraturus enim quis primo accingitur, & ſic demum opus aggreditur. Mortificatis quoque corporis ſignum eſt: nos enim deſideria noſtra mortificare debemus. Habemus & analabum. Analabus in modum Crucis ponitur. Super humeros autem noſtros Crucis ſignum deferimus, &c. Ferimus & cucullum, innocentiæ ſignum, & puritatis. Pueri enim paruuli cucullum ferunt, non viri perfecti. Nos igitur ideo cucullum ferimus, vt paruuli ſimus malitiâ. Eſt & cucullus ſignum gratiæ Dei. Quoniam vt cucullus tuetur & fouet pueri caput, ſic & gratia Dei mentes noſtras defendit.* Hæc ille.

Habitus Monachalis quid ſignificet in ſuis omnibus partibus.

Doroth. doctrina 2.

Religioſus habitus excitat ad virtutem.

Nec profectò fuit inſtituta fortuitò varietas illa veſtium Monachorum; ſed vt cuique inſtitutori afflauit Spiritus Sanctus; ita & ab eo contextura fluxit habitus inſtituti. Verbi gratiâ, quia Seraphicum Patrem Franciſcum altus amor Crucis perculerat, ille habitum ſibi finxit, in modum Crucis aſſutum, vt vtuntur Capucini, legitima proles tanti Patris. Non inficior, alios omnes Patriarchas, decernendo ſuis alumnis veſtes, habuiſſe pium aliquod intentum, cui congruebat habitus indictus. Quamobrem viros omnes Religioſos compello, hac Dorothei ſententia: *Nobilitemur igitur ex habitu noſtro, & ne alienum ſchema feramus.* Ab auſtero habitu peti argumenta pietatis, Hieronymus probat hoc contextu: *Tu, ſi Monachus eſſe vis, non videri; habeto curam, non rei familiaris, cui renuntiando hoc eſſe cœpiſti, ſed animæ tuæ. Sordida veſtes, candida mentis indicia ſint; vilis tunica contemptum ſæculi probet: ita duntaxat, ne animus tumeat, ne habitus ſermoque diſſentiant.* Ab eo etiam veſtis acerbæ vſu, maximè eidem Hieronymo commendatur virgo Demetrias; illo namque ſæculo fuit in more poſitum, puellis, quæ conceperant propoſitum virginitatis, vilibus indui veſtimentis. Inde celebrat Demetriadem præfatus

Dorotheus vbi ſupra.

Hieron. epiſt. ad Ruſticum.

Idem epiſt. 8. ad Demetriadem c. 2. Idem c. 3. Demetrias virgo laudata ab auſtero habitu.

fatus ille Sanctus, iſto elogio. *Incredibilis animi fortitudo, inter gemmas, & ſericum, inter eunuchorum, & puellarum cateruas appetiiſſe eam ieiuniorum laborem, aſperitatem veſtium, victus continentiam. Legerat enim Domini verba dicentis: Qui mollibus veſtiuntur, in domibus Regum ſunt. Stupebat ad conuerſationem Eliæ, & Ioannis Baptiſtæ, quorum vterque zona pellicea aſtrinxit, & mortificauit lumbos ſuos. His & aliis pluribus inflammata ſtimulis, omnem corporis cultum, & habitum ſæcularem, quaſi propoſiti ſui impedimenta proiecit: pretioſa monilia, & graues cenſibus vniones, ardenteſque gemmæ redduntur ſcriniis, vili tunica induitur, viliori tegitur pallio.*

Non eſt igitur ſuperſtitioſa veſtium diſcolor varietas, diſcreta à ſchemate ſæculari, vt mentiuntur hæretici, neſcij quàm venerandus fuerit ipſis etiam ſanctis habitus ille Monachalis, quem illi confodiunt & lacerant iniuriis. Longè aliter ſenſit Beatus Paulinus, Hieronymo & Auguſtino ſuppar, vtpote eodem ſæculo doctrina & pietate conſpicuus & famoſus. Ille profeſſus vitam monaſticam, deſcribit aliquas ſingularitates huius inſtituti, quod ſuis veluti coloribus ſic depingit: *Nos adeant & reuiſant conſerui & compallidi noſtri; non veſtibus pictis ſuperbi, ſed horrentibus ciliciis humiles; nec clamyde curtati, ſed ſagulis palliati; nec balteo, ſed reſte ſuccincti; nec improba attonſi capitis fronte criniti, ſed caſtè informitate capillum ad cutem cæſi, & inæqualiter ſemitonſi, & deſtituta fronte praraſi, & ornatu pudicitiæ inornati, & decenter inculti ſint, & honorabiliter deſpicabiles, etiam ingenitam quoque ſpeciem corporis pro interiore cultu aſpernantes, etiam ſtudio deformantur, vt fiant prudenter inhoneſti vultibus, dum perficiantur ſalutariter honeſti mentibus.*

Paulinus Nolanus epiſt. 7.

Elegans deſcriptio habitus monachalis.

Hæc ille commemorans illo etiam ſæculo vitam monaſticam patuiſſe ſpiculis inuidorum, qui aduertentes ſuarum veſtium pompam damnari abiecto Monachorum amictu, hunc habitum ſæpe ſæpius irriſerunt, vt meminit ille Sanctus ita pergens: *Huiuſmodi hominum & vultus, & habitus, & odor nauſeam illis facit, quibus odor mortis eſt in odorem vitæ, quibus dulce quod amarum, & turpe quod caſtum, & hoſtile quod ſanctum eſt.* Diceres eum fuiſſe præſcium ærumnarum, quas patitur hodie vita monaſtica, hæreticorum iaculis impetita.

Ibidem.

Ad hanc veſtium diſtinctionem pertinet ille ritus ſolennis in priſca Eccleſia, vbi velatæ virgines, virginitatis ſuæ votum hoc tegmine confirmabant. Inde anſam accepere Tertullianus & Cyprianus conſcribendi libros, De velandis virginibus. Præter applauſum Patrum, qui magni ponderis eſſe debet apud omnes, accedunt Canones editi in Conciliis etiam Generalibus in gratiam habitus Monachorum. Vnde cùm hæretici omnes conclament ſe veniſſe reddere Eccleſiam nitori ſuo, aduertant quàm aberrent à ſuo intento cùm ſubſannant Monachos; eo nomine, quòd non communibus cum laicis vtantur veſtibus. Accipiant in eo themate Canonem editum in primo Concilio generali Nicæno, cui ſe multum deferre ſimulant hæretici. En decretum. *Religioſi, tum Monachi, tum Moniales habeant alia indumenta, & alios mores quàm habeant laici.* Synodus Conſtantinopolitana edita ſub Photio, videns diabolum omnes ſuas collegiſſe vires, vt

Habitus Monachorum, quàm ſint antiqui.

Ex Ivre Canonico.

Concil. 1. Nicænum Canone 76. Arabico.

ludibrio haberetur habitus ille ſanctus Monachorum, vitio eorumdem vitæ monaſticæ profeſſorum, ſanxit neminem indui veſte beata, quin aliquot annorum examine probaſſet ſe dignum hoc habitu. En Canonem. *Multis modis malignus monaſticum venerabilem habitum probroſum efficere contendit, & magnam ad eam rem inuenit eius, quæ præceſſit, hæreſis occaſionem. Statuit Sancta Synodus, vt nemo monaſtico habitu dignus putetur, priuſquam triennij tempus, ad experientiam eis relictum, eos eſſe probatos, & tali vita dignos oſtendat.* Marcellus I. Papa, qui floruit tertio ſæculo, centum annis ſuperior Hieronymo & Auguſtino, luculentam facit mentionem diſtinctionis habituum, commemorans alias omnino fuiſſe veſtes Monachorum. Pontificis huius decretum ſuper hac re Canonem iſtum fecit. *Illud autem ſtatuendum eſſe cenſemus, vt ſi in minori ætate filij monaſterio fuerint oblati, vel ſacram tonſuram, vel velamina ſuſceperint, dignum quidem duximus, vt decimoquinto anno à Prælatis moniti, verbis inquirantur, vtrum in ipſo habitu perſeuerare cupiant, an non? Si verò permanere profeſſi fuerint, vlterius pœnitendi locum minimè amplecti poſſunt. Si verò ad ſæcularem habitum reuerti voluerint, redeunte licentia nullo modo denegetur, quia ſatis inutile eſt, vt coacta ſeruitia Domino præſtentur.*

Concil. Conſtantin. Can. 4 & 5.

Canone Illud autem 20. quæſt.

Monachalis habitus olim magna cautione datus.

Decurrenti tomos Conciliorum, multi Canones occurrunt, decernentes, eos, qui ſeverioris vitæ genus ineunt, debere etiam pietatis ſuæ propoſitum ſpeciali habitu profiteri. Idcirco iuxta numerum perſonarum, in Conciliis habituum diſtinctio decreta eſt. Vt virginibus voto adſtrictis velamen capitis, viduis Deo addictis veſtis humilior, Monachis congruus habitus inſtituto, & clericis inhibitæ veſtes, quæ ſapiunt animum ſæcularem, aut redolent mundi pompam. Ad virgines pertinet hoc decretum editum in Concilio Romano ſub Sylueſtro Papa, enitente iam Chriſtiana diſciplina auſpiciis Conſtantini Magni. Ita ſancta Synodus. *Pudicitia cuſtodiâ virgo vncta vertice introducatur in nuptias Chriſti, velamen capitis ferens, non cordis.* Ne diſcolor habitus eſſet iniurius illi velamini, indictæ ſunt virginibus veſtes congruæ ſanctitati, ita enim Concilio Carthaginenſi cautum. *Sanctimonialis virgo, cum ad conſecrationem ſuo Epiſcopo offertur, in talibus veſtibus applicetur, qualibus ſemper vſura eſt, profeſſioni, & ſanctimoniæ aptis.* Ad virgines Deo ſacras dirigitur hoc effatum Auguſtini. *Non ſit notabilis habitus veſter, nec affectetis veſtibus placere, ſed moribus: nec ſint vobis tam tenera capitum tegmina, ne retiola ſubter appareant.* Viduis etiam præfixa eſt decens & humilis habituum forma, præfato Concilio Carthaginenſi, cuius eſt hæc ſanctio. *Sicut bonum eſt caſtitatis præmium: ita & maiori obſeruantia, & præceptione cuſtodiendum eſt; vt ſi quæ vidua, quantumlibet adhuc in minoribus annis poſita, & matura ætate à viro relicta, ſe deuouerunt Domino, & veſte laicali abiecta, ſub teſtimonio Epiſcopi, & Eccleſiæ, religioſo habitu apparuerint, poſtea verò ad nuptias ſæculares tranſierint, ſecundùm Apoſtolum damnationem habebunt.* Huius habitus vidualis mentionem facit Auguſtinus hoc tenore. *Scriptum eſt quidem, mulieres eſſe non debere in habitu ornato, auroque compoſitione, & intortione crinium, & cætera huiuſmodi, quæ vel ad inanem pompam,* vel

Concil. 1. Romanum c. 10.

Concil. IV. Carthagin. cap. 11.

Auguſt. epiſt. 109. ad Moniales.

Concil. IV. Carthagin. cap. 104.

Auguſtin. epiſt. 199. ad Ediciam.

vel ad illecebram adhiberi fermè ſolent, meritò reprehenſa ſunt. Sed eſt quidam pro modulo perſona habitus matronalis, à viduali veſte diſtinctus, qui poteſt fidelibus coniugatis ſaluâ religionis obſeruantiâ conuenire.

Habuiſſe Monachos ſpecialem veſtem, dixi ſupra, ex primo Concilio Nicæno; ſupereſt vt hoc idem probem de fœmineo ſexu profitente vitam monaſticam, ita vt fœminæ religioſæ in clauſtro haberint congrua veſtimenta. Ecce in eo argumento Canonem editum, in Concilio Aurelianenſi, habito ſexto ſæculo. En ſtatutum. *Quæcumque puella ſeu propria voluntate Monaſterium expetunt, ſeu à parentibus offeruntur, annum in ipſa; qua intrauerint veſte permaneant: poſtmodum ſecundùm ſtatuta monaſterij ipſius, in loco, quo elegerint permanere, veſtimenta religionis accipiant.* De diſcreto habitu pertinente ad eos, qui in vtroque ſexu dedere nomen ſuum vitæ Monaſticæ, aut ſtatui vidoali, locuples eſt ſanctio Concilij Toletani. Sic illa Synodus. *Procliuis eſt curſus ad voluptatem, & imitatrix natura vitiorum. Quamobrem quiſquis virorum vel mulierum habitum ſemel induerit ſpontaneè religioſum, aut ſi vir deditus Eccleſia choro, vel fœmina fuerit, aut fuit delegata puellarum monaſterio: in vtroque ſexu præuaricator, ad propoſitum viuitus reuertis cogatur, vt vir detondeatur, & puella ad monaſterium regrediatur. Vidua quoque, ſicut vniuerſalis Synodus iamdudum ſtatuit, profeſſionis vel habitus ſui deſertrices, ſuperiori ſententia condemnentur.*

Moniales peculiarem habitum acceperunt. Concil. V. Aurelian. cap. 16.

Concil. VI. Toletan. c. 6.

Clericis etiam cautum eſt in Concilio Lateranenſi, qualiter induantur. Oecumenica Synodus hæc decreuit. *Clerici clauſa deſuper indumenta deferant, nimia breuitate vel longitudine non notanda: pannis rubeis, aut viridibus, necnon manicis, aut ſotularibus conſutitius, ſeu roſtratis, &c. non vtantur. Cappas manicatas ad diuinum officium intra Eccleſiam non gerant: ſed nec alibi qui ſunt in ſacerdotio, vel perſonatibus conſtituti, niſi iuſti cauſa timoris exegerit, habitum transforment. Pontifices in publico ſuperindumentis lineis omnes vtantur, niſi Monachi fuerint, quos oportet deferre habitum monachalem.* Vide quàm reuerenter habeat habitum monachalem hoc Concilium generale, vt Pontificem de clauſtro aſſumptum nolit deponere veſtem indicem vitæ monaſticæ, quam Antiſtes dignatus eſt antea profiteri. Sexcentis annis ante Concilium Lateranenſe, Synodus Matiſconenſis clericis hoc indixit. *Vt nullus clericus ſagum, aut veſtimenta, aut calceamenta ſæcularia, niſi quod religionem deceat, induere præſumat. Quòd ſi poſt hanc definitionem clericus, aut cum indecenti veſte, aut cum armis inuentus fuerit, à ſeniore ita coërceatur, vt triginta dierum incluſione detentus, aqua tantùm & modico pane diebus ſingulis ſuſtentetur.*

Concilium Lateran. c. 16.

Concil. I. Matiſconenſe cap. 5.

Chriſtiani etiam Imperatores, qui vixere priſcis Eccleſiæ temporibus, rem glorioſam duxere, veſtiri habitu pertinente ad aliquam earum profeſſionum, quas ſupra recenſui. Ideoque ne fieret iniuria veſti alicui ſanctæ, Imperatores Theodoſius, Arcadius, & Honorius hanc tulere legem, quam ſua etiam auctoritate firmauit Iuſtinianus codici ſuo inſertam. Sic illi omnes. *Mimæ, & quæ ludibrio corporis ſui quæſtum faciunt, publicè habitu earum virginum, quæ Deo dicatæ ſunt, non vtantur.* Nouella etiam conſtitutione edita poſt codicem; voluit Iuſtinianus Imperator, neminem dignari habitu monachi, quin ſe aptaſſet ad honorem illum, multa virtutum praxi. Sic iubet Imperator. *Sancimus ergo ſacras ſequentes regulas, eos, qui ſingularem conuerſationem profitentur, non promptè mox à reuerendiſſimis Præſulibus venerabilium monaſteriorum habitum percipere monachalem: ſed per triennium totum tolerare, nondum monachicum habitum promerentes ſed tonſura, & veſte eorum, qui laici vocantur, vti, & manere, diuina addiſcentes eloquia. Et dum triennio toto ita permanſerint, optimos ſemetipſos, & tolerabiles aliis Monachis, & Præſuli demonſtrantes, hos monachicam promereri veſtem, atque tonſuram.*

Ex Ivre civili.

Lege 5. Cod. De Epiſcop. audientia.

Nouella 5. De Monachis c. 2. & 3. Monachali habitu nemo olim donatus ſine præuia probatione.

Quodque luculentius eſt, aliqui Imperatores pertæſi purpuram, hanc facto Monachorum habitu commutarunt, rati beatam illam veſtem eſſe paludamentum inuium ſpiculis Angelorum nequam. In ea ſerie famoſus eſt Manuel Imperator Græcus, quem ſic Nicetas commemorat: *Manuel Imperator monaſticum habitum poſtulauit. Quo dicto, cùm vt fieri ſolet, tumultus eſſet ortus, & ſpiritualem veſtem nigro panno, omnis ornatus expertem, miniſtri neſcio vbi nacti, mollibus & regiis veſtibus detractis, & aſpero illo diuinæ vitæ indumento illi impoſito, in ſpiritualem eum conueſtiunt militem, & galea thoraceque inſigniore ornatum, in cæleſtis Imperatoris catalogum referunt.* Nonne igitur inſaniunt hæretici, probro habentes habitum monachalem, tot probatum Conciliis emergentis Eccleſiæ, & adeò charum Principibus, vt multi eorum crediderint, illas veſtes eſſe ſuo diademate tutiores.

Ex historia. Nicetas Choniates in Manuele. Monachalis habitus eſt armatura. Manuel Imperator fit Monachus.

SENSVS ORTHODOXVS.

Quàm ardua res ſit, & ſancta, profeſſio conſiliorum Euangelij.

In hæc verba:

IESVS *ductus eſt in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.*

IMPETVS TERTIVS

In Vota:

EXperimento quotidiano liquet, veſpertiliones adeò exoſam habere lucem, vt ſi quis in eorum ſpecum faces inferat, ſtatim videat peti lumen ab illarum impuro agmine beſtiarum. In eam propè ſortem incurrit vita monaſtica. Etenim vbi fulgur eius illuxit Eccleſiæ, hæretici omnes, ſordidum pecus, & aliqui ſpurij Catholici, tenebriones inuidi, huic rutilo inſtituto liuoris ſui nebulas offuderunt. Itaque hæretici, & liuentes Catholici, neſcij virtutis integræ, condixerunt in perniciem profeſſionis religioſæ. Priores hæretici ſuum virus effuderunt in conſilia Euangelica; ſed ne erretur in notione conſilij, operæpretium eſt explicare, ad quæ ſe porrigat illa vox conſilij. Conſilium perfectionis, eſt bonum opus à Chriſto non imperatum quidem, ſed laudatum, & præoſtenſum, vt ſuis encomiis animos auditorum inflecteret ad praxim virtutis adeò commendatæ. Diſpeſcitur autem conſilium à præcepto quadrifariam, primò ratione materiæ, ſecundò

Inuidia multos armauit in vitam monaſticam.

Veſpertiliones odere lucem.

Conſilij & mandati differentia.

ſecundò ratione ſubiecti, tertiò ratione formæ, quartò ex parte finis. Conſilium ex parte materiæ bifariam differt à præcepto. Primò, quia materia præcepti facilior eſt, vtpote ad manum, & naturæ congrua. Materia verò conſilij eſt operoſa magis, & ardua, & ſuperans naturæ vires. Verbi gratiâ, ad præſtandam coniugi fidem, natura eſt benè ſuada; ſed omnino abhorrere à coniugio, haudquaquam eſt vernaculum opus, vt opportunè ait Ambroſius hoc contextu. *Quis humano eam poſſit ingenio comprehendere, quam nec natura ſuis incluſit legibus? aut quis naturali voce complecti, quod ſupra vſum naturæ ſit? è cœlo accerſiuit, quod imitaretur in terra.* De eodem conſilio caſtitatis hæc fatur Hieronymus. *Profectò in carne præter carnem viuere, non terrena vita eſt, ſed cœleſtis.* Secundò materia præcepti bona eſt; ſed conſilij melior, & perfectior, quando videlicet præceptum & conſilium verſantur circa eamdem materiam: quippe conſilium includit præceptum & aliquid præcepto adiicit, vt Auguſtinus inſinuat hoc diſcurſu. *Illæ autem amantes, quibus terrenæ nuptiæ valuerunt, quæ terrenos amplexus non deſiderauerunt, vſque adeò acceptarunt præceptum, vt non recuſarent conſilium, vt plus placerent plus ſe ornauerunt.*

Ex Patribus.
Ambroſ. l. 1. de virginib.
Hieron. ſer. de Aſſumptione.
Auguſt. ſerm. 18. de verbis Apoſtoli.

Si præcepti & conſilij ſubiectum diſcutias, in eo diſcrepant conſilia à præceptis, quòd præceptum concludat omnes, conſilium verò ſecus ad paucos pertinet, vt explicat Auguſtinus ita fatus. *De virginitate dicitur: Qui poteſt capere capiat: De iuſtitia non dicitur: Qui poteſt facere, faciat: ſed, Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, exſcindetur, & in ignem mittetur.* Rurſus inter vtrumque differentia intercedit ex parte formæ, quòd præceptum vi ſua obſtringat hominem vinculo debiti; conſilium verò nequaquam, quia audito eo conſilio, homo ſui iuris eſt, & per eum ſtat, morem gerere dicto, vel ab eo reſilire. Ita Hieronymus. *Vbi conſilium, ibi offerentis arbitrium; vbi præceptum datur, ibi neceſſitas eſt ſeruientis.* Adiice & hoc Auguſtini effatum. *Neque enim, ſicut non mœchaberis, non occides, ita dici poteſt, non nubes: illa exiguntur, iſta offeruntur: ſi fiunt iſta, laudantur; niſi fiunt illa, damnantur.* Demum diſcrimen intercedit inter præceptum & conſilium, ex parte finis, ſiue effectus, quòd præceptum obſeruatum, dignatur præmio, non verò obſeruatum pœnâ afficit animam delinquentem. At conſilium ſi non obſeruetur, nullis hominem pœnis obnoxium facit: & ſi ei quis attendat, ſtipendia ſibi vendicat ampliora. Eò pertinet iſte Auguſtini textus. *Quoniam demiſſis remiſſiſve peccatis, adeunda eſt vita æterna, in qua eſt quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, ſed quibuſdam ibi tribuenda, cui conſequendæ, parum eſt, liberatum eſſe à peccatis, niſi aliquid ipſi liberatori voueatur, quod non ſit criminis non vouiſſe, ſed vouiſſe ac reddidiſſe ſit laudis.*

Idem ſer. 61. De tempore.
Hieron. epiſt. ad Euſtochium de ſeruanda virginit.
Auguſt. de ſancta virginitate c. 30.
Ibid. c. 14.

Tria eſſe conſilia perfectionis, penes quæ verſantur vota religioſa, concors eſt omnium Patrum auctoritas, ſacro etiam Codice roborata, vbi caſtitas, obedientia, & ſpontanea paupertas maximè commendantur. De ſingulis agam ſigillatim, propriis quibuſque titulis aſſignatis. Nunc operæpretium eſt frangere impetus, qui fiunt in conſilia, & in vota, & prænotare diaboli induſtriam ad perdendos homines, captata occaſione indolis eorum, in quos ſe accingit. Verbi gratiâ, quia aduertit, Tertullianum hominem eſſe auſterum, rigidæ abſtinentiæ, & abſolutiſſimæ continentiæ coniugalis; Angelus ille vafer nactos hominem ſatyricum, pronum in vitia, ſuo ſtylo vindice caſtiganda, ægrè ferentem, non ſe electum in Pontificem, armauit in Eccleſiam, ei ſuggerens vt carperet laxiorem Eccleſiæ diſciplinam. Homo ille ratus ſe deſpici, ſuo critico ingenio indulſit, voluitque ſuos mores affricare toti Eccleſiæ, & in eam introducere monogamiam, & tres Quadrageſimas, pro vt ipſe inclinabat, eò etiam omnes volens abducere. Vbi verò vidit homines gulæ obſtrictos, alias inſtruxit machinas, vt eos proſterneret: nimirum ſuggeſſit, Quadrageſimam eſſe ex faſtis Eccleſiæ penitus expungendam, vt ritum corpori iniurium, & ſuperſtitione plenum, vt fusè explicaui in controuerſiis Euangelij feriæ quartæ Cinerum. Ita ſe geſſit ſpiritus ille nequam in his quæ ſpectant conſilia, ſua argumenta aptauit ingenio hominum, quos conduxit ad conſilia impugnanda. Nempe quia in incunabulis Eccleſiæ feruebat adhuc ſanguis Chriſti ebulliens in mente fidelium, illa cruoris aſpergiòe calentium, ille ſuſurro ſuggeſſit aliquibus conſilia eſſe de præcepto, & inde emerſere hæretici Apoſtolici, ita nuncupati, quia omnem ſpem ſalutis adimebant hominibus, ſi non more Apoſtolorum profiterentur caſtitatem, & paupertatem. Horum meminere Epiphanius, & Auguſtinus. Quia hi homines erant ad quæque operoſa proni, nimio tumentes typho, eò aſſurrexere faſtus, vt ſe ſolos idoneos cœlo crederent, & eos, qui inſtar eorum continebant, profeſſi ſpontaneam egeſtatem. Hæc hæreſis proprio Chriſti dogmate configitur: *Si vis*, inquit, *ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Hoc contextu mandata docens ſufficere ad ſalutem congruè capeſſendam. Vt item probauit idem Dominus, qui audito ab adoleſcente, eum obſeruaſſe omnia Dei mandata ab ephebis; *Intuitus eſt eum & dilexit*, vt Marcus ait. At non dilexiſſet eum, ſi gratiæ expers extitiſſet, amor namque Dei, & peccata non coëunt. Non conſtitit ſibi diu præfata hæc hæreſis, ideoque fuit citiùs antiquata. Tepente apud homines Chriſti ſanguine, illi velut immemores conſiliorum, extiterunt etiam pigri ad ſequelam mandatorum. Eamobrem ne mentio conſiliorum faceſſeret eis negotium, carnales illi hæretici cogitarunt ſententiam ſuo dignam abdomine, ſcilicet eſſe ſuperſtitioſa illa conſilia, circa quæ verſatur vita monaſtica, atque adeò Monachos poſſe impunè ab hoc ritu ſibi inolito reſilire. Vtque fidem ſuo errori facerent, hi præcones noui Euangelij, turpiter à Chriſto Domino defecerunt.

Conſilia Euangelica ſunt libertatis.
Conſilia Euangelica quot ſint.
Qui fuerint hæretici Apoſtolici.
Epiphan. hæreſi 61.
Auguſtin. hæreſi 40.
Conſilia Euangelica non omnes obſtringunt.
Matth. 19.
Marc. 10.

In huiuſmodi conſilia ſic Caluinus arietat: Eo ſolo nomine dicitis hæc conſilia, quia conſulunt perfectionem. Sed hæc ratio nulla eſt, quia omnes ad perfectionem obligantur ea voce Chriſti: *Eſtote perfecti, ſicut Pater cœleſtis perfectus eſt.* At nihil omnino deeſt illi, qui perfectus eſt: Ergo fruſtra proponuntur conſilia ei, qui præceptis morem geſſit, cùm ſit ille perfectionem aſſecutus. Reſpondeo, duplicem eſſe perfectionem; vnam quæ obſtringit omnes; aliam, quæ duntaxat conſulitur. Perfectio, quæ obligat

Quibus argumentis hæretici poſtant conſilia.
Matth. 5.

obligat attenditur penes mandata Dei, & hæc hominem Deo conciliat, vt præfatus ſum de illo adoleſcente, qui cùm dixiſſet Chriſto, ſe omnia mandata obſeruaſſe à iuuentute ſua, ſingulari amore dignatus eſt ab illo, tamen audiit ab eodem Chriſto: *Vnum tibi deeſt.* Quale ſit illud vnum, audi ex dialogo Chriſti, & huius bonæ indolis adoleſcentis. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Dicit illi: Quæ? Ieſus autem dixit: Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum, &c. Dicit illi adoleſcens: Omnia hæc cuſtodiui à iuuentute mea, quid adhuc mihi deeſt? Ait illi Ieſus: Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo; & veni, ſequere me.* Profectò nihil deerat illi adoleſcenti ad perfectionem neceſſariam ad ſalutem, quæ omnes obligat homines, vtpote obſtrictos obſequio mandatorum: ſed illi deerat ſequela conſiliorum, pertinens ad illam perfectionem, quæ eſt vitæ monaſticæ, aſpirantis ad maiorem gloriam. Nempe de obſeruatis mandatis ait: *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Nulla ibi fit mentio theſauri, ſed ſimplicis aditus ad gloriam. Aſt vbi agitur de ſchemate & typo vitæ religioſæ, quæ omnia miſſa facit, vt adhæreat Chriſto; Dominus ait hoc eſſe perfectorum, qui auſcultantes illi conſilio, locupletes in beatitudine gazas componunt ſibi; quaſi res eſſent indiuiduæ theſaurus in cœlo, & profeſſio conſiliorum. Duplex itaque eſt perfectio. Vna, quam mandata Dei obſeruata affingunt, & hæc ad omnes vſquequaque homines adultos porrigitur. Alia verò non eſt neceſſitatis vt illa prior, ſed eſt conſilij, homines aptans ad gloriæ latices ampliores. Vna eſt neceſſitatis, altera libertatis, & ad hanc poſteriorem pertinent conſilia, quibus incumbit vita monaſtica.

Marci 10.

Matth. 19.

Conſilia Euangelica maiora manent præmia in cœlo.

Ruſus inſurgunt hæretici, hoc textu Chriſti: *Quàm anguſta porta eſt, & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inueniunt eam.* Ergo ſi mandata, quæ Dominus ait eſſe fores cœli, tantum faceſſunt negotium; nonne temerarium eſt inducere conſilia, quæ ſuo pondere grauant iugum illud aliàs importunum. Reſpondeo, hominem ſpectatum in ſphæra actiuitatis ſuæ naturalis, non poſſe perfectè adimplere omnia, ad quæ lex Dei porrigitur. Accedente tamen gratia Dei, nihil omnino impoſſibile præcipitur, aut conſulitur, ipſo etiam Chriſto aſſertore, cuius iſta vox eſt. *Apud homines hoc impoſſibile eſt: apud Deum autem omnia poſſibilia ſunt.* Quid ergo latrant illi canes, inficiantes eſſe impoſſibilem hanc ſequelam conſiliorum, cùm Deo influente poſſit homo ſufficere conſiliis, æquè ac præceptis, iuxta illud Leonis Papæ effatum: *Nihil arduum eſt humilibus, nihil aſperum mitibus.*

Matth. 7.

Matth. 19.

Ex SS. Patribus.

Leo. ſer. 5. de Epiph.

A conſiliis ad vota tranſeunt hoſtes, explodendi poſtquam retulero aliquas Patrum ſententias in gratiam conſiliorum perfectionis, quæ, vt præfatus ſum, à præceptorum ſerie diſpeſcuntur. Ambroſius: *Vt intelligas diſtantiam præcepti atque conſilij, illum recorderis, cui in Euangelio antè præſcribitur, ne homicidium facias, ne adulterium admittas; præceptum enim ibi eſt pœna peccati: at verò cùm ſe præcepta legis memoraſſet implere, conſilium ei datur, vt vendat omnia, & ſequatur Dominum: hæc enim non pro præcepto dantur, ſed pro conſilio deferuntur.* Appoſitè ſanè ad ea quæ antea prælibaui. Accedit Hieronymus, impugnans Vigilantium hoc diſcurſu. *Quod aſſeris, eos melius facere, qui vtuntur rebus ſuis, & paulatim fructus poſſeſſionum ſuarum pauperibus diuidunt, quàm eos, qui poſſeſſionibus venundatis ſemel omnia largiuntur, non à me, ſed à Domino reſpondebitur: ſi vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Ad eum loquitur, qui vult eſſe perfectum, qui cum Apoſtolis patrem, & naniculam, & rete dimittit: iſte, quem tu laudas, ſecundus & tertius gradus eſt, quem & nos recipimus, dummodo ſciamus prima ſecundis & tertiis præferenda.* Gloriam verò ampliorem mansure eos, qui conſiliis morem gerunt, quàm illos, qui præceptis tantùm obſequuntur, diſertè explicat Auguſtinus ita fatus: *Qui illius perfectionis de vendendis rebus ſuis conſilium tam grande, tamque præclarum non receperunt, & à damnabilibus immunes criminibus eſurientem Chriſtum pauerunt, non ſedebunt quidem cum Chriſto ſublimiter iudicaturi, ſed ad ipſius dexteram ſtabunt miſericorditer iudicandi.* Benè quidem ſe habebunt in iudicio Chriſtiani ſequaces mandatorum Dei; ſed erunt infrà eos, qui profeſſi fuerint conſilia. Eo maioris ſtipendij argumento Chriſtus allexit adoleſcentem illum, cui mentione conſiliorum facta dixit, magnum gloriæ pondus imminere, ſi crederet Domino conſulenti. Ita Chryſoſtomus: *Vt alliciatur, ingentem ei mercedem futuram oſtendit, & voluntati eius omnia relinquit.* Igitur affirmare, conſilia in Euangelio recenſita homines euehere ad gratiæ incrementum, & ad ſtipendia diora, non eſt delirium Monachorum, vt blaſphemant hæretici; ſed eſt ſacri Codicis oraculum, cui concors ſanctiorum Patrum ſententia ſuffragatur.

Sententiæ in gratiam continentiæ.

Ambr. lib. de viduis.

Præceptum eſt vbi eſt pœna non facienti.

Hier. contra Vigilantium.

Conſilia Euangelica perfectiora præceptis.

Aug. ep. 89. quæſt. 4.

Chryſoſt. in c. 19. Matth.

Diluuntur obiectiones in vota Monaſtica.

Ex Theologia, et Ex Sanctis Patribus.

HÆc induſtria inolita eſt viris, qui piraticam exercent, vt ſcilicet ſignis ſeu vexillis ementitis inſtruant naues ſuas, vt faciliùs incautis illudant, quibus imponunt ſigna illa erecta à graſſatoribus, maria infeſtantibus. Ita plerumque fucos faciunt hæretici impugnantes dogmata Chriſtiana. Nimirum fingunt ſe agere cauſam Dei contra Catholicos, quos queruntur Deo inimicos, dum dicunt ſe vouere paupertatem, caſtitatem, & obedientiam, ad maiorem Dei gloriam; quaſi verò humanis obſequiis poſſit gloriæ Dei adiici aliquod incrementum. Sic ſuo argumento affingunt ſpeciem aliquam veritatis. Chriſti Domini lex eſt: *Cùm feceritis hæc omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſumus; quæ debuimus facere, fecimus.* Ergo malè vouent Monachi, arbitrati ſua vota conducere ad gloriam Dei: tunc enim vtiles eſſent Deo, contra Domini Ieſu effatum. Bellarminus in varias ſe torquet partes, vt diluat argumentum. Sed non placet eius ſolutio. Ait ille, eo verſu Chriſtum voluiſſe damnare omnem iactantiam, ideoque ſuaſiſſe voces indices humilis animi: qui namque ſe inutilem ſeruum dicit, profectò ille non captat auram

Aſtutia hæreticorum vt Catholicos decipiant.

Luc. 17.

Seruum inutilem eſſe hominem dixit Chriſtus.

auram popularem de bonis actibus exantlatis. Ait ille, Chiiſtum non dixiſſe : *Serui inutiles eſtis.* Sed : *Dicite : Serui inutiles ſumus.* Non mihi probatur hic diſcurſus, quo Bellarminus intendit aſtruere, Chriſtum voluiſſe homines auertere à iactantia, licèt quandoque ſint ſerui vtiles, ſi mandata perfecerint. Sic ille : *Vult nos humiles eſſe, & non iactare merita noſtra; ſed ipſe tamen poſtea dicit : Euge ſerue bone & fidelis: inutilem autem ſeruum vocans eum, qui non obedierit præceptis, vt patet Matthæi 25. in parabola de talentis : Inutilem, inquit, ſeruum proiicite in tenebras exteriores.* Illa explicatio non arridet, quia vim facit intento Chriſti, qui reuera aliud voluit, quàm quæ Bellarminus ait textu antea prælibato.

Bellarm.to.1. Contr.quinta generali l.2. cap. 13.

EX THEOLOGIA.

Hæc igitur eſto mea explicatio. Gloria Dei bifariàm ſumitur : primò ſubſtantiuè, ſecundò connotatiuè. Gloria Dei ſubſtantiuè eſt ipſe Deus, qui ſeipſo & nulla adiectione beatus eſt, nec vllum poteſt accipere beatitudinis incrementum. Ad gloriam Dei ſic acceptam non pertinet illa locutio, qua dicimus votum emitti ad maiorem Dei gloriam : neſcit namque augmentum gloria illa Dei, cùm ſit ipſe Deus. Gloria verò Dei connotatiuè accepta, eſt gratia Dei inhærens viatoribus, & beatitudo æterna efficiens comprehenſores. Gratia Dei dicitur gloria inchoata à Theologis, imò abſolutè dicitur gloria à Paulo Apoſtolo hoc verſu : *Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei.* Cùm itaque aliquis facit opus, vt inde fiat ei acceſſio gratiæ, profectò illud facinus egregium editum eſt ad maiorem Dei gloriam : nam meritum boni operis porrigitur ad gratiam in hoc æuo, & ad beatitudinem in futuro. Cùm ergo Chriſtus ait, Dominum redeuntem à villa non habere gratiam ſeruo ſuo, à quo debita excepit obſequia, & nos etiam ſortiti eundem exitum, quando omnia præcepta perfecimus, quia quod debuimus facere fecimus, gratia hîc notat peculiare augmentum gratiæ, vltra ſtipendium ſolitum dari illis, qui amore Domini ſui percitì plura exhibent, quàm teneantur. Hi tenere ſunt inutiles Deo quia non prætereunt normam ſingulis quibuſque Chriſtianis impoſitam de Decalogo obſeruando, & hoc eorum obſequium non propagat gloriam Dei connotatiuè ſumptam, id eſt, communis illa deuotio, quæ elucet in his, qui præcepta Dei tantùm obſeruant, non eos apud alios homines ſortitur effectus, quos parit vita eorum, qui ſequaces ſunt conſiliorum Dei. Hi namque quaſi vtiles Deo ſunt, quia ſuo exemplo homines inclinant ad virtutum praxim, & ſic aptiores efficiunt ad influxum gratiæ illius, quæ eſt gloria inchoata. Vnde quia plus præſtiterunt illi ſerui, quàm fuerat eis expenſo indicto impoſitum, Dominus eorum habet eis gratiam, id eſt, eos dignatur ſtipendio ſingulari, præter auctoramentum, de quo conuentum eſt cum eis qui præcepta Dei duntaxat ſeruant.

Auctoris explicatio diluens inſtantiam hæreticorum, cui non facilè ſit ſatis.

Gloria Dei duobus modis accipitur.

Rom. 3.

Luc. 17.

Seruum inutilem eſſe Deo quid ſit.

Gloria Dei quomodo queat eſſe maior.

Quiſquis igitur Deo miſerante viuit ex præſcripto conſiliorum, ille Deo lucratur omnes animas quæ ipſius exemplo redeunt ad meliorem frugem : ideoque illis profeſſoribus Euangelij non eſt iniunctum dicere ſe eſſe ſeruos inutiles, cùm plus egerint quàm conuentum ſit ex pacto obſtringente omnes Chriſtianos, quibus hoc tantùm eſt iugum impoſitum, vt ſcilicet morem gerant Decalogo. Fauet Ambroſius huic meæ ſententiæ, ſic verſans illas voces, quibus inculcat Chriſtus, eos eſſe ſeruos inutiles, qui nihil aliud præſtant, quàm quod eis incumbit ex officio grauiter exhibere. Ita Ambroſius. *Hoc virgo non dicit, hoc non dicit ille, qui bona ſua vendidit, ſed quaſi repoſita expectat præmia, ſicut ſanctus Apoſtolus ait : Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te, quid ergo erit nobis? non enim quaſi inutilis ſeruus, quod debuit facere, feciſſe ſe dicit; ſed quaſi vtilis Domino, qui commiſſa ſibi talenta quaſitis multiplicauit vſuris, mercedem fidei, atque virtutis, benè ſibi conſcius meritorumque ſecurus expectat.* Non igitur Chriſtus ſolam hic iactantiam damnat, vt putat Bellarminus; ſed oſtendit, eos qui mandata Dei tantùm obſeruant, non habere magnum gloriandi argumentum, quia nihil niſi commune aliis præſtant, ideoque debere de ſe humiliter ſentire, & non alte ſapere, quaſi aliquod heroïcum opus fortiter exantlarint. Illa ſiquidem Chriſti ſententia : *Dicite, ſerui inutiles ſumus.* Perinde ſonat, ac cogitate vos eſſe exilis admodum meriti. Etenim vox Hebræa אמרו *imru*, ſignificat, cogitate, quippe אמר *amar*, idem ſonat, ac cogitare, ſeu dicere.

EX SS. PATRIBVS.

Amb. l. de viduis.

Serui Deo vtiles qui ſint.

Igitur malè hæretici vim faciunt, & inſulsè in vota arietant intorquentes illum verſum, cùm potiùs ille in gratiam votorum debeat vſurpari, ita vt ſit is ſenſus eius. Si vultis vobis à Deo Domino aliquam mercedem ſingularem exhiberi, præter commune ſtipendium dari ſolitum illis, qui obſeruant Decalogum, facite aliquid, quod non incumbat vobis ex præcepto, id eſt, vouete profeſſionem conſiliorum, quia tunc eritis vtiles Domino lucrantes animas, quæ cultioris veſtræ vitæ ſpecimine edito reſipiſcent. Dæmon videns hæreticos cauſà cecidiſſe, & neminem ſanæ mentis eorum errori ſubſcribere, conduxit aliquos Catholicos hypocritas, compoſitos in habitum virtutis ementitæ. Hi ſcioli homines, inuiduli, delicatuli, & comptuli, vt facerent aliquod ſibi nomen grande, Monachos aggreſſi ſunt, editis famoſis libellis, quibus detraxere votis, illi offundendo virus ſuæ peſſimæ diſciplinæ. Omnium argumentorum ſumma ad duo capita reducitur. Scilicet votum nihil adiicere merito actionis, quia meritum attenditur ex charitate. Alterum caput eſt, neceſſitatem & amorem non coire, ac proinde decurtari meritum operis editi ex voto, quia votum inducit neceſſitatem, cui ex diametro amor opponitur. O pectora opaca, viridi felle liuentia, & experta virus, cuius aſpergine tentarunt concutere fundamina vitæ monaſticæ, cuius meritum dum nequeunt aſſequi homines hypocritæ veſte tenus pij, nobis triumphandi ſemina protulerunt.

Quomodo poſſimus dici vtiles Deo.

Quomodo falſi Catholici inſurgũt in vota religionis.

Ne conuiciis eorum viria videar traducere, tacitis argumentis, accipe ſolutionem prioris inſtantiæ. Charitas eſt radix meriti : Ergo fruſtra adiicitur votum. Benè antecedens arguit, ſed peſſimè emergit conſequentia, quæ talis eſſe debuit. Ergo vbi votum acceſſerit operi, fiet magna meritorum adiectio, quia voti emiſſio magnum importat amoris pondus : qualis enim amor, tale & donum, & ideo Chriſtus amorem Dei erga mundum probauit, ex magnitudine doni. *Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret.* Quaſi diceret, amorem infinitum.

Amor colligitur ex dono.

Votum conſilij Euangelici amorem importat.

Ioan. 3.

Magdalenæ amor vnde colligitur. Amori proprium eſt dare.

colligi ex dono infinitu. Idemque Dominus inſinuare volens amorem Magdalenæ, parabolam propoſuit eius qui plus amauit, quia plus donatũ eſt, non quòd amarit, quia plus donatum eſt; ſed quia plus donatum eſt ei, quia plus amauit: vt Magdalenæ remiſſa ſunt peccata multa, quia dilexit multum; non autem dilexit multum, quia dimiſſa ſunt ei peccata multa. Cùm ergo proprium ſit amoris ſe totum deuouere ei, qui amatur, & ſeipſum quaſi ſibi ipſi adimere, vt cedat in ius hominis adamati, anima viuente plus vbi amat, quàm vbi animat; appendendus erit amor ad trutinam doni, vt quò locupletius erit donum, potiot etiam amor appareat. At quis non videat, eum, qui ſe totum deuouit Deo, dare illi etiam libertatem aliter faciendi, cùm alter penes ſe integram facultatem retineat nubendi, etſi contineat ex ſimplici propoſito caſtitatis: donat enim ille actum tantùm; at qui vouet, præſtat eundem actum, & inſuper facultatem Deo in æternum dicat. At ex Anſelmo: *Plus donat, qui arborem cum fructibus, quam qui ſolos fructus donat.*

Voti donum eſt maximũ. *Anſelm. l. de ſimil. c. 84.*

Votum quãtæ ſit dignitatis. Votum eſt actus religionis.

Rurſus opus omne bonum eò gratius eſt Deo, quò ex pluribus & ſanctioribus principiis enaſcitur. At continentia ex voto, duo habet principia; ſcilicet temperantiam, quæ eſt communis illi, qui continet abſque voto, & præterea includit religionis actum, ad quem pertinet votum. Sed actus religionis eſt ſupernaturalis, ac proinde ſpecialem dignitatem affingit continentiæ, quam votum nobilitat. Ita Auguſtinus. *Nulla fœcunditas ſancta virginitati etiam carnis comparari poteſt: neque enim & ipſa quia virginitas eſt; ſed quia Deo dicata eſt, honoratur, quæ licet in carne ſeruetur, ſpiritus tamen religione ac deuotione ſeruatur, ac per hoc ſpiritualis eſt etiam virginitas corporis, quam vouet, ac ſeruat continentia pietatis.* Eò etiam ſpectat examen amoris, cui Chriſtus ſubiecit illum adoleſcentem, quem memini ſupra, cui hoc votum deeſſe dixit, ſcilicet quòd penes ſe reconderet facultatem vtendi ſuis opibus ad arbitrium ſuum, cùm amoris Dei ſumma ſit, eas abdicare, vt Deo expeditiùs animus obſequatur. Hoc igitur eſto ratum, plura coïre amoris argumenta in actione edita ex voto, quàm in alia citra votum facta.

Aug. de ſancta virginitate c. 8.

Virginitas quare Deo grata. Votum Deo factum, eſt magni amoris index.

Quænam ſit neceſſitas adiuncta voto.

Alia inſtantia, quæ concutit votum, petitur à neceſſitate. Aiunt enim illi hoſtes acerbi vitæ monaſticæ, gratiam deperire illi actioni, cui neceſſitas hanc legem indicit, vt hoc modo fiat, & non ſecus: quia de ratione meriti eſt, vt actio liberè fiat non coactè. Multos dementauit hic diſcurſus, ſi tamen fas eſt nuncupare diſcurſum, illud delirium, quod imponit aliquam vim homini, iuxta voti ſui indolem operanti. Tantùm enim abeſt vt coactè ſe habeat anima voti ſui cuſtos impigra, quinimò alacrius voto emiſſo facit illud idem, quod alij inſcio voto faciunt, aut fingunt ſe facere. Hoc vt palàm fiat, eſt ratio neceſſitatis inquirenda. Neceſſitas opponitur libertati, ideoque triplex eſt neceſſitas, quia triplex eſt libertas. Prima neceſſitas eſt ex parte debiti, ſiue debitum oriatur ex præcepto, ſiue ex voto. Id enim dicimur liberè facere, quod non tenemur facere; id verò neceſſariò, quod tenemur. Neceſſitas illa nihil adimit merito, aut laudi actionis, imò plerumque adiicit, quia qui præſtat opus, ad quod tenemur ex debito, ille facit opus iuſtitiæ. Vnde ſancti, & iuſti nuncupantur omnes, qui obſeruant Dei mandata, licèt ex debito teneantur ad hæc. Itaque libertas ex parte debiti, non requiritur ad hoc vt opus ſit ſua laude dignum, nec neceſſitas illa ex parte debiti poteſt merita decurtare. Alioquin non peccaret homo cunctando reddere quod tenetur ex debito, quia neceſſitas, quæ tollit meritum, minuit & peccatum: Sed hoc falſum; ergo illud. Igitur eſto præeunte voto quis teneatur ex debito reddere quod promiſit, illa neceſſitas nihil detrahit operanti.

Neceſſitas triplex. Quot modis dicitur neceſſitas tot etiam dicitur libertas.

Quid ſit libertas ex parte debiti.

Alia eſt neceſſitas ex parte naturalis determinationis voluntatis; tunc enim quis dicitur liberè operari, cùm verſatur circa obiectum, in quo voluntas non eſt determinata ad vnum. Propriè hæc libertas pertinet ad liberum arbitrium, & ad vtrumque oppoſitorum porrigitur. Hæc libertas requiritur ad meritum & laudem boni operis, & hinc dicimus beſtias non mereri, aut peccare, quia determinatæ ſunt ad vnum, vtpotè expertes voluntatis, quæ eſt animæ potentia reſpiciens oppoſita. Hæc libertas ſtare poteſt cum neceſſitate ex parte debiti. Verbi gratiâ, voto emiſſo Monachus obſtringitur neceſſitati ex parte debiti, ſed non excidit libertate voluntatis: ea namque poteſt iuxta genium arbitrij ſui, votum non reddere, & peccare. Ideoque cum audis, eum, qui vouit, non eſſe liberum poſt votum, nega de libertate liberi arbitrij, eſtò verum ſit de libertate ex parte debiti, quæ non requiritur ad laudem virtutis exercitæ. Denique tertia neceſſitas eſt, quæ dicitur coactionis, ſiue ea ſit abſoluta coactio, vt cùm quis inuitus trahitur ad ſupplicium, ſiue ſit moralis quædam & quaſi conditionata coactio, vt cùm quis ægrè aliquid facit, quod quidem præſtat, aliquo timore percitus. Profectò iſta neceſſitas eſt iniuria bonitati virtutis emeritæ, quæ ſpontanea debet eſſe, & requirit in homine libertatem ex parte coactionis: nemo namque meretur laudem ex opere, quod inuitus facit, quia voluntarium, vnum eſt ex merendi principiis.

Quid ſit libertas arbitrij.

Votum qualem libertatem ferort.

Quid ſit libertas ex parte coactionis.

Nota, illam libertatem ex parte coactionis ſtare cum neceſſitate ex parte debiti, quia plerumque fit vt alacriùs homo Deo reddat vota ſua: ea nimirum eſt natura voti, vt hominem magis faciat expeditum: cùm enim votum ſit amoris opus, & amor ſit aliger; ille vouenti ſuas alas affingit, vt expeditè decurrat ſtadium, quod ſponte ingreſſus eſt: & quotidiano experimento liquet, eos qui ſanctioris vitæ inſtitutum profeſſi ſunt, præferre ſuo vultu teſſeras hilaris animi, qui vota reddita conſequitur. Ego eo argumento puer concepi propoſitum tranſuolandi ad Capucinos, quia eſto decennis tantùm eſſem, cùm occurrerent homines illi nudipedes in media ſæuiente bruma, barbâ impexâ, habitu auſtero, & ieiuniis aſſueti, admirabar tot corporis anguſtias & hilarem vultum coire poſſe. Quia impubes ætas obſtabat ne experirer vnde emergeret alacritas illa oſtens in hoc viuendi ſchemate rigido, pubeſcente æuo adoleuit hæc cupido dandi nomen meum illis hominibus, qui ſe totos dederant Deo. Ideoque ſtatim vt per ætatem licuit inconſultis & inuitis parentibus, ſeptemdecim circiter annos natus, profeſſus ſum hoc arduum vitæ genus, vbi Deo miſerante degens à pluribus annis, immenſa propè animi alacritate perfuſus, occino illud Dauidicũ melos: *Sicut audiuimus, ſic vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei noſtri.* Experior etenim quàm ſit veridica fama innoxiæ iucunditatis, qua geſtiunt veri & ſinceri Capucini, germana

Alacritas eſt voti comes.

Votum facit homines expeditos.

Pſal. 47. Vota Deo reddita homines hilares efficiunt.

&

& legitima proles B. Franciſci. Ideo vix mihi temperare queo, quin acriter inuehar in obtrectatores vitæ monaſticæ, qui in vota deſæuiunt vt in laqueos & compedes animarum. Quaſi verò religioſi coactè reddant ea quæ vouerunt, ſponte ſua ſeſe Domino conſecrantes. Ne ergo impij ſuſurrones in vota ſuis inſtantiis faciant fucos incautis hominibus, dum dicunt votum inducere neceſſitatem, & ea quæ neceſſariò fiunt carere debita venuſtate; ſeriò recolendæ ſunt illæ tres neceſſitates antea prælibatæ: etenim præuiis his cautelis, itur obuiam blaſphemiis, quas eructant illi ganeones & Sycophantæ, qui ſuſpicantur ſe contemni, dum religioſis applauditur ab omnibus vſquequaque.

Quomodo diluantur obiectiones contra vota.

Hoc igitur eſto antidotum veneni, quod aſpergunt æmuli Monachorum, dum dicunt, neceſſitatem, quæ vota conſequitur, innuere ſeruilem animum, & eſſe nobilius liberè obſequi quàm coactè. Hoc inquam pharmacum eſto præſentiſſimum contra virus illud; ſcilicet vota emiſſa nullam imponere homini neceſſitatem, præter neceſſitatem debiti, quæ nihil detrahit encomiis boni operis, dummodo non habeat adiunctam neceſſitatem coactionis, quia quis inuito & renitente animo ſuis votis obſequitur. Verbi gratiâ, Tobias ille iunior ex debito morem geſſit patri ſuo imperanti vt longum carperet iter ad Medorum oras; ſed quia ad hanc neceſſitatem ex debito non acceſſit neceſſitas coactionis, ſed alacri animo fecit quod debuit, ideò quàm maximè ſacro Codice commendatur. Si ergo debitum non minuit laudem obſequij præſtiti parentibus; ita neque debitum ex voto emergens detrahet merito operis, cui ſe homo alacri animo mancipauit. Vide igitur quomodo ſint diluendæ inſtantiæ hominum inuidorum, quorum hæc eſt prior inſtantia. Illud Deo gratius eſt, quod fit liberius, vt ait Pſaltes: *Voluntariè ſacrificabo tibi.* Ergo cùm votum neceſſariò reddi debeat, & libertas opponatur neceſſitati; ille, qui vouet bonum opus, eſt deterioris conditionis eo, qui ſine vllo præuio voto tale præſtat opus. Reſpondeo vt ſuprà, ſcilicet accedere ad votum neceſſitatem quidem ex debito, ſed non inde ſua libertate excidere hominem; namque libero adhuc arbitrio peccare poteſt, & ſic non ſtare pollicitis. Rurſus adeſt libertas illa, quæ attenditur ex parte coactionis: etenim non cogitur ille qui alacri animo votis ſuis morem gerit, vt profectò illud eſt omnium vt par eſt vouentium ingenium, vota ſua reddere iubilando. Huius ſententiæ vades accipe Hebræos, quos meminit iſte ſacer textus. *Lætatus eſt populus, cùm vota ſponte promitteret, quia toto corde offerebant ea Domino.* Quamuis etiam Dei mandata debitum dicant, cui omnes homines obſtringuntur; illa tamen ratio debiti non obſtat, quin iubilet & lætetur anima ſequax mandatorum. Audi in eo themate voces tripudiantis hominis indices. *In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitiis.* Et rurſus. *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo.*

Votum quale neceſſitatem vehat.

Pſal. 53.

Votum non adimit ſed auget alacritatem animi. 1. Par. vltim.

Pſal. 118.

Sed quia etiam vox illa debiti faceſſit negotium ignaris hominibus, quos eo nomine circumueniunt æmuli noſtri, operæpretium eſt tergere virus inde offuſum votis. Itaque non eo inficias, votum inducere in animam vnam nouam neceſſitatem, quam antea neſciebat; ſed dico, illam neceſſitatem magnos gratiarum prouentus homini adferre. Primò, vt præfatus ſum, anima ſe ſic ita deuinciens, amplioris amoris æſtu percellitur, quia nihil excipit, dum facultatem & actum Deo dicat. Secundò perfectioris eſt virtutis argumentum, agere ex voluntate confirmata in bono, quàm agere ſine ea firmitate, ſicut eſt iniquius peccare animo ad malum obfirmato, quàm delinquere ex imbecillitate. Etenim vt qui animo tenaciter malo adhærente peccant, referunt indolem damnatorum, qui à ſua nequitia nunquam reſilient; ita qui virtuti iugem operam nauant, ex voluntate rata & fixa bono, illi ſortem Beatorum ex hoc æuo pro viribus æmulantur, & ſic emiſſione voti conſulunt nutanti hominum indoli, quæ neſcit ſibi conſtare diu, niſi quibuſdam nexibus obfirmetur. Sed reuera funes ceciderunt in præclaris, his omnibus, quos votorum laquei deuinxerunt: ſiquidem eo modo cauent nutanti hominum indoli, quæ, alternante naturâ vices omnes, neſcit vllius propoſiti conſtantiam ſeruare diu. Sed vbi acceſſerit votum, fixa manet indoles illa labans, & armatur homo contra tentationes diaboli, & conſtantior factus, non reſilit à bono incepto.

Voti neceſſitas felix eſt, & quot bona ſecum vehat.

Votum facit vt homo imitetur indolem beatorum qui conſtantes ſunt in bono.

Denuò inſurgunt aduerſarij, dicentes, Paulum vocare vota laqueos, ac proinde illa damnare; nam laqueus inſidias notat. Vbi enim Apoſtolus virginitatis encomia texuit, ſic concludit: *Porrò hoc ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueum vobis iniiciam, ſed ad id quod honeſtum eſt, & quod facultatem præbeat ſine impedimento Dominum obſecrandi.* Reſpondeo, ſenſum verborum Pauli hunc eſſe: Suadeo continentiam; ſed ea cautela tamen, vt neminem cogam eam vouere animo reluctante: huiuſmodi enim vota, quæ fiunt ab inuitis, non ſeruantur, ac proinde ſunt laquei, qui ad ruinam eorum, qui ægrè vouent, à dæmone prætenduntur. Nemo itaque temerè voueat, ſed hi tantùm quibus Dominus inſpirarit. Eccleſia afflata eodem Spiritu Sancto, quo percitus erat Apoſtolus, grauiſſimâ cenſurâ ferit parentes, qui inducunt filios ſuos in clauſtra inuitos, adigentes eos coactè vota emittere: talia namque vota ſunt in ruinam & laqueum eorum, qui ſe ita Domino deuouerunt. Et hoc Salomon inſinuat hoc contextu, *Ruina eſt homini deuorare ſanctos, & poſt vota retractare* Pro ruina vox Hebræa מוקשׁ *mokeſch* laqueum ſignificat, à radice יקשׁ *iakaſch*, id eſt, illaqueare, vnde & deducitur nomen יקושׁ *iekuſch*, id eſt, auceps. Et ſeptuaginta interpretes probè callentes vim linguæ Hebrææ, dictioni huic ſubſtituerunt nomen hoc Græcum παγὶς, quod laqueum ſignificat. Neque tamen hallucinatus eſt Latinus interpres, qui vocem מוקשׁ *mokeſch*, ruinam vertit; finis namque ſeu intentum laquei, eſt lapſus ſiue ruina. Damnat ergo Paulus vota, quæ non vltro fiunt, ſed coactè & ea vocat laqueos; at non carpit vota, quæ hilari animo fiunt, cùm Spiritus Sanctus ad hæc homines adhortetur hoc verſu: *Vouete & reddite Domino Deo veſtro.*

Vota nõ eſſe laqueos.

1. Cor 7.

Vota non debent eſſe coacta.

Prou. 20.

Quãdo vota ſint laquei.

Pſal. 75.

Paulum intellexiſſe tantùm notare vota illa intempeſtiua, quæ animas cogunt, ait Auguſtinus, ita inducens Paulum loquentem: *Non vt laqueum vobis iniiciam, id eſt, non vt cogam vos.* Huic Sancto præiérat Hieronymus, eo etiam modo verſans locum illum Pauli. Sic ille: *Non imponit nobis Apoſtolus laqueum, nec cogit eſſe quod nolumus.* Iterum aduerſarij, Pauli

Aug. lib. de bono viduitatis c. 5.

Hier. l. 1. in Iouin.

epiſtolis vtuntur vt pharetra, vnde tela educunt, vt ea fortiter intorqueant contra vota. Aiunt, Paulum hanc indixiſſe legem bonis operibus, vt fiant abſque triſtitia, & neceſſitate; Deum namque gaudere tantùm actibus editis animo hilari. Ecce oraculum. *Vnuſquiſque pro vt deſtinauit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate. Hilarem enim datorem diligit Deus.* Inde inferunt nefarij homines, damnari vota, quia aliquam neceſſitatem vehunt. Reſpondeo, Paulum hîc agere de collectis, id eſt, de eleemoſynis, quæ egenis Chriſtianis fiebant ab aliis fidelibus. Has monet Apoſtolus non fieri debere animo inuito, & quaſi coacto oculis ſpectatorum, vt faciunt illi, qui captant auram popularem; ac proinde locum illum non irrita facere vota monaſtica.

2. Cor. 9.

Bona opera non debent fieri coactè.

Maioris eſt momenti iſta ſcientia Hieronymi. *Ideo plus amat virgines Chriſtus, quia ſponte tribuunt quod ſibi non fuerat imperatum: maioriſque gratiæ eſt, offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris.* Inde dicunt aduerſarij, Hieronymum damnare vota, quia res voto emiſſo facta jam imperatur, & non ſponte tribuitur, & ſic melius eſt non vouere, & liberè rem præſtare ſine neceſſitate ex debito. Reſpondeo, Hieronymum loqui de opere, quod exigitur ratione præcepti, & non de eo, quod petitur ex debito voti. Quod enim vouetur, liberè tribuitur, nullo cogente hominem ad vouendum, ideoque licèt vouerit anima, illa tamen dicitur ſponte tribuere; quia nulla neceſſitate inducta eſt ad vouendum. In præceptis verò ſecus, animæ incumbit debitum, quod ab ea exigit obſequium longè minoris meriti, quàm ſit votum obſeruatum in eodem genere, quia tunc votum includit præceptum, & aliquid nobilius adiicit. Verbi gratiâ, non fornicari eſt præceptum, quod perfectiori modo obſeruatur à vouente caſtitatem, quàm ab eo qui citra votum continet, & ſic patet, Hieronymum non carpere votorum vſum, ſed potius eum ſuo calculo commendare.

Hier. l. 1. in Iouin.

Votum quare ſit maioris meriti quàm præceptum.

SENSVS ORTHODOXVS.

IMPETVS QVARTVS

In votum caſtitatis.

AMan Dynaſta potens in Perſide, volens perdere Mardochæum, tetendit inſidias toti Iudæorum Genti, vt eius ruina Mardochæum concluderet. Sed malè ceſſit ei votum illud factum in perniciem Hebræorum: namque inde Deus argumentum cepit ſupplicij huius hominis homicidæ. Eâ induſtriâ tentarunt hæretici expungere votum caſtitatis, quo maximè cruciantur, quia principes eorum ſycophantæ fuerunt apoſtatæ, & vitæ monaſticæ perfidi deſertores. Vt ergo famæ conſulant hominum tranſfugarum, & alios poſt ſe abducant Monachos pertæſos ſuum inſtitutum, hi cauſæ iniquæ peſſimi patroni debacchantur in votum caſtitatis. Sed virtus illa Angelica eſt, vt ſimulacrum illud Palladis, cuius meminit Pauſanias, dicens hanc virginis Palladis effigiem ſub dio poſitam, nullo vnquam fuiſſe ictam calculo grandinis, licèt circumquaque grandine crepitante. Adiicit idem Pauſanias, coruos vnguibus & roſtro fuiſſe inſectatos Palladis inſigne; ſed fruſtra, quia nullam inde iniuriam accepit hæc ſtatua. Ita & caſtitas voto obfirmata, fuit ſcopus, in quem infideles & hæretici facto velut agmine collimarunt. Illibata tamen fuere vota emiſſa in gratiam intemeratæ virtutis huius, cuius odium fuit excidio impuris hominibus, ſortitis exitum Aman, qui petiit dum extrema omnia ſuo æmulo molitetur.

Quare hæretici impugnãt votum caſtitatis.

Pauſan. in Atticis. Palladis ſimulacrum ſub dio poſitum grandine non tactum.

Palladis imago non lædi potuit à coruis.

Quæ autem obtrectatores noſtri ſpicula vibrarint, accipe. Priores pugiles in caſtitatem fuere Gentiles, exoſi genus vitæ, ſibi hoc penſum indicentis, vt æuum ſuum tranſigat corpore defæcato. Ethnici Philoſophi neſcij dignitatis, ad quam aſſurgit caſtitas perpetua, eam damnarunt, arbitrati ſatius eſſe propagari homines beneficio nuptiarum, quàm à Venere penitus abſtinere. Ideoque Mercurius ille Triſmegiſtus inſurgit in eam virtutem, cui non vacat, vacare coniugio. Sic fatur: *Maxima in vita & piiſſima cura eſt prudentibus filiorum procreatio: & maximum infortunium & impietas ſine filiis aliquem ex hominibus excedere, & pœnas iſte dat poſt mortem dæmonibus.* Eâdem Mercurij diſciplinâ tinctus Plato, ſanxit caſtigandos homines, quibus licebat per ætatem nubere, ſi cunctarentur hoc ſubire iugum. Ecce delirium hominis, qui apud erroris ſui conſcios fecit ſibi nomen. *Si quis in cælibe vita ad annum trigeſimum quintum vſque perdurauerit, damnis, & mulcta quotannis plectitor: ſi de maxima cenſu eſt, drachmas centum: ſi de ſecundo, ſeptuaginta: ſi de tertio, ſexaginta: ſi de quarto, triginta. Si quis ſingulis annis mulctam non ſoluerit, decuplum debeto: omnino honorem nullum iuuenes ei debent.* His freta lex Papia, Romanos olim omnes adegit ad nuptias, ita vt ea lege nefas eſſet colere caſtitatem. Et Auguſtus abolere volens ſtudium pudoris illibati, ſtipendia indixit nubentibus, & pœnam innuptis, vt meminit Dionyſius.

Quare Gentiles ſint exoſi caſtitatem perpetuam.

Mercurius Triſmeg. l. 9. qui ſic inſcribitur. Sermo vniuerſalis.

Plato lib. 6. de leg. lex Papia. Dion. l. 54. & 56.

Auguſtus cœlibes habuit inglorios.

Turpiùs errarunt hæretici, quibus Euangelij tenor inſonuit: quippe adeò commendatur Chriſti encomiis caſtitas illa perpetua, vt lectione Euangelij leuiter tincti, meritum huius voti nequeant ignorare. Vnde impugnant agnitam veritatem, quod eſt extremæ nequitiæ. Sed vt quiſque hoſtis ſui acerbi voce concutitur; ita & his, qui à Chriſto defecerunt, hoc animo inſedit, in eius omnia dogmata declamare. Transfugarum princeps fuit Nicolaus ille diaconus, Beati Stephani in officio conſors, ſed quem Venus adorata exortem fecit. Ille impar ſuæ libidinis incendio aiebat, quotidie in Venerem ſolui, eſſe viam vnicam ad ſalutem. O porcum dignum ſuo volutabro! In hunc Irenæus, Epiphanius, & Auguſtinus acriter inuehuntur. Nicolaitarum lacte ſuillo abundè potati ſunt Gnoſtici, in adeò horrendam libidinem fracti, vt charta licèt alba erubeſcat illa referre turpia, quæ hi Veneris aſſeclæ perpetrabant. Hos etiam ſuo ſtylo confodit Epiphanius. Non longè ab illis fuit Eunomius, qui tædio Monachatus, bellum indixit virginitati, inducens virgines vt nuberent, affirmans coniugium multis titulis eminere. Hunc carpunt Hieronymus, & Auguſtinus. Vigilantius eò dementiæ prorupit, vt continentiam dixerit hæreſim, & pudicitiam libidinis ſeminarium. Sed ille obtrectator idoneum cenſorem nactus eſt, ſcilicet Hieronymũ, qui eum

traduxit,

Blaſphemiæ euomitæ in votum caſtitatis.

Irenæus Epiphan. Auguſt. de Nicol.

De Gnoſticis agit Epiph. hæreſ. 26.

Hier. ad c. 4. Oſeæ. Aug. hæreſ. 54.

Hier. c. 1. in Vigilantium.

traduxit, ſicut & Heluidium parum altè ſentientem de virginitate. Eodem cacodæmone afflatus eſt Fauſtus Manichæus, qui profeſſionem virginitatis dixit dæmonum diſciplinam, vt meminit Auguſtinus, damnans illum hominem impudicum.

Idem contra Fauſt. l. 30.

In hanc errorum colluuiem ſe immerſerunt noſtrates hæretici, vtpote conſpurcati fœda aſpergine hæreſeos Lutheri, & Caluini, quos dæmon conduxit, vt Sanſon vulpes illas, quibus alligauit faces, vt perderent ſuo incendio ſegetes opimas Philiſtinorum. Namque hiſce temporibus eo nomine deplorandis, multi apoſtatæ libidinis igne conflagrantes, ſua ſparſerunt incendia, vt Monachi, qui ſunt ſpecioſi & vberes meſſis Chriſtianæ manipuli, hiſce luxuriæ facibus vterentur. Non eſt mei inſtituti texere ſeriem blaſphemiarum, quas in caſtitatem Monaſticam euomuerunt illi lubrici Eccleſiæ deſertores. ſufficiet vnico textu notare inſaniam Lutheri, qui cæteris peruium fecit iter ad interitum. Sic ille: *Decima facies Antichriſti eſt inſignis ille cælibatus, & caſtitatis monaſtica multitudo, plane Angelica facies, ſed diabolica res.* O ſordidum pecus! Ne autem gratis videantur agere hoſtes noſtri, putant ſe arietare in nos validis argumentis. Hoc velitare prælium auſpicantur ab hac Pauli oratione ſuada nuptiarum. Sic ille: *Qui non ſe continent, nubant: melius eſt enim nubere, quam vri.* Ergo malum eſt ingerere hominibus votum caſtitatis, cùm hoc obſtet, ne importuna incendia Veneris extinguantur. Reſpondeo, hoc textu coniugium præcipi tantùm illis, qui non ſe continent, & eo ſemper ſunt animo fornicandi: Coniugium namque remedium eſt eorum luxuriæ. Illis autem, qui reſiſtunt ſtimulis luxuriæ, Paulus non decernit nuptias: nam ipſe validè tentatus ſtimulo carnis ſuæ, virgo fuit. Itaque hoc loco, vri, perinde eſt atque, fornicari, vt eodem capite liquet, vbi hæc Apoſtolus: *Propter fornicationem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat.* Malè ergo aduerſarij explicant, vri, pro, tentari.

Luth. l. contra Ambr. Catharinum.

Quibusnam argumentis hæretici impugnent caſtitatem.

1. Cor. 7.

Coniugium quibuſnam præcipiatur à Paulo.

1. Timoth. 5.

Iterum obijciunt illum locum Pauli: *Volo iuniores nubere, filios procreare, matres familias eſſe, nullam dare occaſionem maledicti cauſa aduerſario. Iam enim quædam abierunt poſt Satanam.* Ergo pereant, qui iuniores obſtringunt voto caſtitatis, cui impar illa luxurians ætas illicitæ Veneri mancipatur. Reſpondeo, illum textum pertinere ad puellas, quæ illectæ ſua libidine omnem pudorem abiecerant, ita vt Gentilibus anſam darent malè ſentiendi de Chriſtiana diſciplina, cuius profeſſores erant incurij caſtitatis. Non porrigi autem hoc præceptum ad puellas, quæ continere poſſunt, idem Apoſtolus liquidò ſignificat, dum virgines adhortatur ad perſeuerantiam in beato illo ſtatu. Sic ille: *De virginibus præceptum Domini non habeo: conſilium autem do.* Item ibidem virginitas ab eodem Apoſtolo maximè commendatur, dum ita conſulit: *Volo omnes eſſe ſicut meipſum.* Profectò non conſtaret ſibi Paulus, ſi aliàs omnibus nubere præcepiſſet. Senſum autem dictionis eſſe de conſenſu in peccatum, & non de ſenſu libidinis, liquet ex Sanctis Patribus, equidem præferendis Luthero & Caluino.

Virginitatis aſſertor fuit Paulus.

1. Cor. 7.

In argumento luxuriæ, quid ſit, vri.

Prior occurrit Chryſoſtomus, ita verſans illum locum Pauli: *Volo iuniores nubere: Volo, quia ipſæ volunt, &c. An verò matrimonium præcipit? Abſit. Sed neque prohibet, &c. Prohibet igitur ob huiuſmodi viduas atque deterret: non quod adoleſcentulas eſſe viduas nolit, ſed quod adulteras fieri vetet.* Ita etiam commentatur Ambroſius verſans locum illum, ſic diſcurrens: *Non puto quod iuniores reuocandas putauerit a viduitatis affectu, maxime cum dixerit: Melius eſt nubere, quam vri: nam vtique pro remedio nuptias ſuaſit, vt periturus ſanetur, non pro electione præſcripſit, caſta & continens quod ſequatur.* Eò etiam ſpectant hæc Hieronymi verba: *Vult Apoſtolus alterum matrimonium, cum ait: Volo iuniores nubere, præferens bigamium fornicationi, ſecundum indulgentiam duntaxat, non ſecundum imperium.* Accedit Auguſtinus concinens aliis hoc diſcurſu. *Quod dicit: Volo iuniores nubere; nuptiarum bonum Apoſtolica ſobrietate, & auctoritate commendat: non procreandi officium etiam eis, quæ continentiæ bonum capiunt, tamquam ad obſequelam legis imponit.* Rurſus aduerte, illum Pauli locum non dirigi ad viduas, quæ vouerunt in poſterum perpetuam caſtitatem; tentatio namque ingruens non dirimit votum. Fauet Ambroſius ita fatus: *Dicis aliquis; melius eſt nubere, quàm vri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam. Ceterùm quæ ſe ſpopondit Chriſto, & ſanctum velamen accepit, iam nupſit, iam immortali iuncta eſt viro.* Ergo nequit anhelare ad alios hymenæos, quin adulterij crimen incurrat. Adeſt & Hieronymus propitius illi ſententiæ, hoc ſuo ſuffragio. *Si nupſerit virgo non peccauit: non illa virgo quæ ſemel Dei cultui dedicata: harum enim ſi qua nupſerit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit: virgines enim, quæ poſt conſecrationem nupſerint, non tam adulteræ ſunt, quàm inceſtæ.*

Ex SS. Patribus.

Chryſ. in 1. Tim. c. 5.

Ambr. in c. 5. 1. ad Tim.

Hier. epiſt. 11. ad Ageruchiam de monogamia.

Aug. l. de bono viduitatis cap. 8.

Ambr. ad virginem lapſam c. 5.

Votum caſtitatis impedit nuptias.

Hieron. l. 1. in Iouin.

In gratiam huius ſententiæ, ſuum calculum adfert Auguſtinus, damnans viduas, quæ emiſſo voto continentiæ repetunt coniugium quaſi licitum auctoritate Pauli dicentis, ſatius eſſe nubere, quàm vri. Sic ille: *Illis, qui ſe non continent, vtique expedit nubere; & quod licet expedit: quæ autem vouerunt continentiam, non licet, nec expedit.* Et alibi rurſus ſibi conſtat, iſta ſubdens: *Proinde quæ ſe non continent, nubant antequam Deo voueant, quod niſi reddant, iure damnuntur.* In re controuerſa potioris eſt momenti, Summi Pontificis oraculum, & præſertim Gregorij Magni, quem etiam hæretici ſuſpiciunt & venerantur. En decretum. *Scriptum eſt: Melius eſt nubere, quàm vri: ſine culpa quippe ad coniugium veniunt, ſi tamen necdum meliora vouerunt.* Malè ergo aduerſarij vſurpant illum verſum Pauli, quaſi reprobantem vota, cùm ſuffragari queat tantùm hominibus, nullis votorum nexibus irretitis, vt conſtat concordi Patrum ſuffragio, cui & ſubſcribit Chryſoſtomus, hoc diſcurſu. *Vidua omnino ſi voluerit, poteſtatem nubendi facit: vt eam, quæ coniugi ſe in ſequens tempus Deo conſecrarit, ſi poſtea nupſerit vehementer accuſat, vt quæ fidem Deo datam poſt fefellerit. non iis ergo, ſed illis dixit, ſi ſe non continent, nubant: melius eſt enim nubere, quam vri.* Ille idem exponens hæc Pauli verba. *Si nupſerit virgo, non peccauit.* Hanc veluti cautelam apponit.

Aug. l. 1. de adulterinis coniugiis c. 15.

Idem lib. de bono viduitatis c. 8.

Greg. par. 3. paſtor. admonit. 28.

Chryſ. lib. de virg. c. 39.

Idem hom. 19 in epiſt. 1. ad Corinth.

Non de ea, quæ ſibi elegerit virginitatem loquitur; quippè quæ iam peccauit. Nullus itaque cauillandi locus relinquitur hæreticis, cùm tot & tanti Patres coëant vt vnanimi ſenſu damnent hæreticos, qui ex eo loco Pauli argumentum capiunt continentiæ votum penitus abolendi.

Aliud argumentum credunt Achillæum hæretici, validum ad continentiæ votum euertendum. Nimirum aiunt, neminem debere vouere id, quod non eſt ſui iuris, verbi gratiâ, ſtultum eſſe vouere ſe fore Prophetam; ita etiam eſſe delirium vouere continentiam, cùm ea ſit donum Dei ſingulare, vt & Prophetia, ac proinde inſtitutas à Deo nuptias, quia tari ſunt homines, quos Deus dignatur eo dono continentiæ. Prætendit ſpeciem humilitatis illa inſtantia iniuria caſtitati: nullum tamen faceſſit negotium hæc obiectio, facilè diluenda. Reſpondeo igitur, verum eſſe antecedens, affirmans continentiam eſſe donum Dei; nempè pro eo effato militant multi textus, quos accipe. *Nemo poteſt eſſe continens, niſi Deus det.* Ita Salomon, cui anteponendus eſt Chriſtus, adſtruens continentiam ſupponere ſingularem Dei influxum: de ea namque ſic loquitur: *Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt, &c. Qui poteſt capere capiat.* Eadem propè clamat Chriſti præco Paulus, homines inducens ad virginitatem, iſta parænesi. *Volo omnes homines eſſe ſicut meipſum, ſed vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo: vnus ſic, alius autem ſic.* Sed eſto verum ſit, continentiam eſſe Dei donum; non deſinit eſſe falſum conſequens, ſcilicet, eam non eſſe materiam voti, quia non eſt in animæ poteſtate. Mentitur enim hæreticus, & facit fucos imprudentibus, aſſeuerans hominem non poſſe continere, quia continentia eſt Dei donum.

Continentia eſt donum Dei.

Sapient. 8.

Matth. 19.

1. Cor. 7.

Sic ſophiſticum illud dilues argumentum. Dona Dei ſunt in duplici differentia. Nempe alia ſunt, quæ influunt in nos inſciis nobis, & nulla comite operatione noſtra, vt gratia prophetandi, pulchritudo, ſanitas, robur. De illis donis nullum conceditur emitti votum, quia nemo aſſurgere poteſt ad has dotes. Alia ſunt dona ſita in auxilio Dei, citra quod non hoc faceremus, quod præſtamus adiuti eius gratia cœlitus influente, vt ſunt, credere, amare, ſperare, perſeuerare, patienter ſe habere in ærumnis. Hæc inquam ſunt Dei dona, quorum nemo fiet vnquam compos, niſi eum Deus præueniat excitando, adiuuet dirigendo, protegendo, & cooperando. Non tamen Deus influendo cogit hominem, vt annuat illis donis, ſed eſt in poteſtate hominis ea refellendi. Rurſus, quamuis homo præeunte tantùm auxilio Dei poſſit aliquod bonum opus exercere; ſpectato tamen auxilio Dei, quo dignantur omnes homines, inſtructi gratia ſufficiente, homo dicitur poſſe credere, ſperare, amare, continere; gratia namque ſufficiens data eſt, ſaltem vt poſſimus facere quod debemus, alioquin non peccarent infideles, qui non credunt, & luxuriantes effuſi in Venerem, quia cauſari poſſent, ſibi eſſe dona continentiæ & fidei denegata. Cùm ergo nemini Deus detrahat gratiam, ſi vt par eſt ſe accingat; in cuiuſque poteſtate ſitum eſt connere, ſi pro viribus à Deo influente datis, velit hoc bonum opus impigrè protireri.

Dona Dei ſunt duplicis generis

Quomodo continentia ſit in poteſtate hominum.

Igitur ſic dilue textus oppoſitos, vt dicas, adulteros, & alios luxuriantes vitio ſuo effeciſſe vt careant illo dono, quod tamen adhuc eſt in eorum poteſtate, ſi reduces Deo litent, conuerſi ad meliorem frugem, vt quotidiano liquet experimento iuniorum hominum, qui ex ſæculo tranſuolant ad clauſtra, caſtra Dei, vbi profitentur æternam continentiam, licèt antea inteſtinis luxuriæ facibus vrerentur: Quippe gratia ſufficiens tranſit in efficacem, ſi ei non deſit homo obicem ponens, negligendo Deum congruè demereri. Præuiis his cautelis de gratia ſufficiente, poteſt homo iuſtam ſpem concipere de ſua conſtantia in obſeruando voto continentiæ. Dicente igitur Chriſto, omnes non capere verbum iſtud continentiæ deuouendæ, ſed eos tantùm, quibus datum eſt; intellige eos, qui non capiunt, noluiſſe capere, reſiſtendo ſcilicet gratiæ ſufficienti, non eam excolendo, & Deum eius obſequio deprecando, vt gratiæ huic incrementum daret. De aliis, qui capiunt verbum iſtud, puta eos morem geſſiſſe auxilio Dei prouocantis ad agonem illum, quo ſedatur ſordida impetigo Veneris æſtuantis. Hæc explicatio ſtabilitur auctoritate Patrum, in quibus Hieronymus ita fatur: *His datum eſt, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulſanti aperietur.* Facilis nempè Deo tranſitus eſt à gratia ſufficiente ad efficacem, ſi anima ſe vt decet aptarit. Conſonant & Gregorij Nazianzeni hæc verba: *Cùm audis, quibus datum eſt; adde datum eſſe iis, qui volunt, & aſſentiuntur.*

Quibus non detur continentiæ donum.

Continentiæ donum quibus detur.

Hier. in c. 19. Matth.

Greg. Naz. oratione 31. in cap. 19. Matth.

Præeunte igitur gratia Dei poteſt homo continere, alioquin fruſtra Dominus ad votũ continentiæ homines inuitaſſet. Concinit Ambroſius, hoc tenore. *Scit creator hominum, affectus eſſe varios ſingulorum, & ideo præmiis virtutem prouocauit, non infirmitatem vinculis alligauit.* Argumentum hoc Theologicum eruditè ſoluit Chryſoſtomus, appoſitè ad præſata. Sic ille: *His datum eſt, qui ſponte eligunt id, quod ideo dixit, vt oſtenderet ſuperiore nobis auxilio opus eſſe, quod quidem omnibus paratum eſt, ſi volumus in hac lucta euadere ſuperiores.* Eſſe in poteſtate noſtra votum continentiæ liquidò etiam innuit Auguſtinus Deum ſic compellans: *Vtique dares continentiam, ſi gemitu interno pulſarem aures tuas.* Omnia equidem vota nequeunt adimpleri ſine Dei dono; nec tamen vllus inficiatur eſſe fas vouere, quaſi ſuperbiam arguat emiſſio voti, vtpotè præſumens habere donum, quod à liberali manu Dei pendet. Audiendus iterum Auguſtinus decurrens hanc aleam. Sic ille: *Ipſe Dauid vouet tamquam in poteſtate habens, & rogat Deum vt impleat quod vouit: eſt deuotio vouentis, ſed eſt humilitas deprecantis. Nemo præſumat ſuis viribus reddere quod vouit. Qui te hortatur vt voueas, ipſe adiuuat vt reddas.* Non ſunt in hoc argumento deſpiciendi Tertullianus & Origenes, etſi aliàs malè audierint. Ita Tertullianus: *Elige quod bonum eſt; ſi non potes quia eſt, non vis, poſſe enim ſi velis, oſtendit, quia ſuo arbitrio vtrumque reliquit.* Idem ferè Origenes ait, ſic conſulens: *Qui vult capere verbum, quod de caſtitate poſitum eſt, petat, credens dicenti, & accipiet non dubitans de illo, quo dictum eſt: Omnis qui petit, accipit.*

Ambroſ. l. de viduis.

Gratia præſtò petentibus.

Aug. l. 6. conf. c. 11.

Idem in Pſal. 137.

Tertull. lib. de monogamia prope finem.

Caſtitas datur petentibus.

Quia

Iudic. 9. Quia Scriptura ſacra non militat hæreticis, confugiunt ad latinnculas, imitantes Abimelech hominem ſpurium & fratricidam, qui fruſtra oppugnata turre Sichem, admota ſtrue lignorum, igne & fumo perdidit mille homines ibi concluſos, viros æquè ac mulieres. Ita & obſcœni ſuſurrones dum impugnant caſtitatem, vbi aduertunt Scripturam ſactam non faoere ſuo ſpurciſſimo intento, cogitant aliam armaturam petitam à ſenſibus, vtpote idoneam ad flammas Veneris excitandas. Struunt igitur argumenta merè carnalia, & coagrua ſuo ingenio in Venerem fracto. Dicunt Deum fruſtra inſtituiſſe diſtinctionem ſexuum, & ſingulis quibuſque hominibus inſeruiſſe propenſionem ad generandum, quæ vſque adeò bona & laudabilis eſt, vt homine ſtante in iuſtitia originali, ea propenſio viguiſſet, vt medium inſtitutum ad propagandum genus humanum. Ideoque malam eſſe continentiam, quia pugnat contra laudabilem inclinationem. Reſpondeo primò, ad ſexuum diſtinctionem, quam meminere Iouinianus, Lutherus, & Eraſmus, non fieri irritam ratione voti continentiæ: quia res inſtitura ad bonum ſpeciei, non eſt fruſtra, ſed vtilitet edita, ſi aliqua indiuidua ea vtantur ad conſeruationem ſpeciei, verbi gratiâ, poma emergunt cum acinis ſuis, quibus tamen tarò vtuntur homines, ad ſeminanda poma: nemo tamen dixerit, fruſtra ſemen hoc concludi pomorum ergaſtulis, quia omnium pomorum acini non ſeruntur: ſufficit enim aliquando ſemen hoc mandari terræ, & ſic pauculi poma ſuis acinis opportunè ſatis conſulunt ſpeciei, & faciunt, ne fruſtra ſemen hoc ſit à tecum omnium Domino procreatum. Ita licet omnes homines haudquaquam vacent generationi, ad quam pertinet illa diſcretio ſexuum inſtituta ad ſartam tectamque ſpeciem ætati poſteræ commendandam: non idcircò tamen perperam erunt illi ſexus, quia plures ſunt, qui conuolant ad nuptias, quàm qui voueant caſtitatem; ſi quidem ſtatus continentiæ rarior, quia difficilio Neque hinc metuendum eſt mundo, quaſi perituro, ſi omnes voueant: alia namque fata manent mundum, cuius libido fortè hoc meruit, vt ſit generali incendio periturus.

Carnalis hæreticorũ inſtantia. Hier. lib. 1. in Iou. Luth. ſerm. de matrim. Eraſmus in encomio matrim.

Continentiæ ſtatus quare ſit rarus.

Hier lib. 1. in Iouin. Non fore hinc periculum mundo, bellè à nunc Patres, in quibus Hieronymus Iouinianum ſic refellit. *Dices: Si omnes virgines fuerint, quomodo ſtabit genus humanum. Noli metuere, ne omnes virgines fiant. Difficilis eſt res [illegible] tas, & ideo rara, quia difficilis.* Rene[illegible] eſſet vtilius mundo deſinere, vigente voto continentiæ, quàm ſtare graſſante flamma vindice, ignis illius infernalis, qui à Venere accenſus depaſcitur animas imprudentes. Hieronymo etiam concinit Auguſtinus, ſubſannans illos, qui inſurgune in continentiæ votum. Sic ille: *Noui quoſdam, qui murmurant: Quid ſi omnes velint ab omni concubitu abſtinere, vnde ſubſiſſet genus humanum? vtinam omnes hoc vellent. Multò citiùs Dei ciuitas compleretur, & acceleraretur terminus ſæculi.* Sic amputatur vnum caput bicipitis inſtantiæ. Aliud hoc caput eſt, bonam eſſe propenſionem illam, qua quiſque inclinat ad propagandam ſpeciem; ac proinde non debere impediri voto continentiæ. Multum laborat Bellarminus in diluendo illo argumento, ſed quia eius ſolutio eſt implexa aliis inſtantiis, & multas ſecum velut ambages, tacitam præterea, aliamque

Aug. lib. de bono coniugali cap. 10.

de proprio penu ſubnecto, quam accipe.

Vnum quodque inclinat ad perpetuitatem ſui eſſe, quod cùm nequeat homo ſortiri in ſuo indiuiduo corruptioni obnoxio, ad generationem inclinat, arbitratus ſe victurum in filiis: ſitque ita, vt maior ſit inclinatio hominis ad ſe efficiendum perpetuum, quàm ad nuptias ineundas, quia intenſior amor eſt finis, quam mediorum. Si ergo homo aliunde ſuæ poteſt perpetuitati conſulere, quàm nubendo; profectò ille eligendo hoc medium vtilius generatione, non facit contra bonam naturæ propenſionem, ſi à Venere abſtineat, vt aptiore medio nanciſcatur finem illum, ad quem carnis ſtimulus inclinabat. Cùm ergo votum continentiæ Deo ſacræ magis ad ſalutem conducat, quàm nuptiæ, & beatitudo dignetur animas & corpora ſtatu perpetuo; is qui vouet non facit contra propenſionem naturalem, qua quiſque immortalitatem aucupatur, ſed potius conſulit [illegible], præferendo media aptiora minùs idoneis: [illegible] coniugium replet terram, continentia verò cœlum. At ſatius eſt fore perpetuum in cœlo beneficio continentiæ, quam paucis annis viuere [illegible]. Vtque allato exemplo liquid[illegible] introductio. Detur homo impaſtus & ſtimulante fame anhelans in cibos, admoueatur menſæ inſtructæ cibis communibus, videlicet carne bubula, & pane pingui. Si ab hac menſa eum prouoces ad aliam lautiorem, profectò ſi ieiunus ſurgat à priori ferculo, vt opiparè excipiatur in aliis epulis, non facit contra naturalem inclinationem, qua auidè ferebatur in carnes bubulas idoneas quidem ad ſedandam famem, ſed non adeò conſonas, vt phaſiani, & perdices, quibus conſtant epulæ, ad quas poſtmodum inuitatur. Eſto nuptiarum propenſio conducat ad faciendos homines aliquali modo perpetuos, corpore ſaltem tenus; continentia tamen medium aptius eſt, minoreſque illecebras ſecum vehit: quippe deliciæ nuptiarum corporales ſunt nobiſque communes cum pecude; at voluptas animæ, quam parturit continentia, nos euchit ad ſortem Angelorum.

Nuptiæ qua re inſtitutæ.

Continentia ſalutẽ animæ confert.

Quomodo votum continentiæ nõ ſit contra naturalem propenſionem.

Ru[illegible]ſus ille non facit contra propenſionem naturæ, quia relicto minori bono, aliud melius amplectitur, quo potiri nequit, niſi priori penitus abdicato. Ergo cùm continentia Deo ſacra, multis gratiarum dotibus hominem [illegible], ideoque præſtet coniugio, ille rationis dictum ſequitur, qui coniugij bonũ poſtponit alteri bono potiori, ſcilicet continentiæ. Hoc vſque adeò verum eſt, vt Caſimirus Rege Poloniæ patre ſatus, adoleſcens virginitatis amantiſſimus, mori maluerit, quàm nubere, vt medici ſuadebant, ita curaturi morbum, quem caſtitas induxerat. Et tantùm abeſt, vt peccarit adoleſcens propoſiti ſui tenax, vt cooptà elatus hoc ſpecioſo funere caſtitatis, claruerit miraculis, vt auctor eſt Cromerus: ideoque relatus in numerum Sanctorum. Faceſſant itaque omnes ſpurciſſimi Veneris aſſeclæ, cum ſuis argumentis prouocantibus homines ad ſuam illam obſcœnam colluuiem luxuriæ, cuius aſpergine conſpurcantur, ſuum fœdum ingenium prætexentes nomine coniugij; quaſi verò queant apoſtatæ conuolare ad legitimum torum, voto continentiæ emiſſo. Sed heu eſto delirent homines hi blaſphemi; Monachos tamen & Moniales aliquot hoc ſuo luxuriæ incendio perdiderunt.

Martin. Cromerus l. 29. de rebus Polonic.

Caſimirus. Princeps vltam poſtponit continentiæ.

SENSVS ORTHODOXVS.

Quam ſit eminens & vtilis Status continentiæ.

EX SS. PATRIBVS, ET EX VARIIS HISTORIIS.

Iuſti non iiſdem argumentis capiuntur ac reprobi.

FOrtuna in perpetuos acta gyros, ludit in humanis alternando vices, ita vt quandoque lethale ſit illud idem quod fuit antea ſalutare. Hoc iocantis fortunæ ludibrium expertus eſt ille Abimelech, quem mox recenſui. Homo ille perduellis, & iniquis artibus factus Hebræorum caput, audita defectione turris Sichem, eam oppugnauit, vti præfatus ſum, ſcilicet ignem admouendo foribus. Sed ei funeſta fuit eadem induſtria in vrbe Thebe: illuc enim aduolans, vt oppugnaret turrim munitiſſimam, cùm ſubiiciebar ignem portæ, mulier deſuper illiſit ſaxum capiti eius, quo vulnere grauiter ſauciatus, mori voluit enſe armigeri ſui, ne diceretur occiſus à fœmina. *Iudic. 9.* Ita hæretici admouere faces libidinis monaſteriorum portis, debacchantes in vota continentiæ; eo graſſante incendio aliquæ animæ conflagrarunt. Sed dum gliſcente nequitià hæretici ſua ſpargere longius lateuſque voluerunt incendia, turpiter exploſi ſunt, non à fœminis tantùm matronis viduis, cælibem vitam agentibus, ſed & à tenellis etiam virginibus puellis, quæ propoſiti ſui tenaces impigræ, damnant homines hæreticos, affirmantes continentiam eſſe ſuprà hominum vires, ac proinde temerarium eſſe huic ſe ſtatui arduo deuouere. Profectò lubrica hæc capita conquaſſantur eo animo maſculo puellarum, quæ ſuo exemplo probant, ſexum muliebrem in puellis virginibus præſtare maſculino in vitis apoſtatis, violantibus votum caſtitatis.

Puellæ virgines ſuo exemplo dãnant luxuriam hæreticorum.

Ne hæretici hoc tantùm luxuriæ vulnus videantur accepiſſe, conquirunt etiam aliorum vitiorum plagas ne credantur periiſſe gladio fœminarum. Et reuera bifariam fœminas habent hoſtes. Primo namque religioſæ omnes damnant libidinem eorum, conſtantes ſibi in propoſito caſtitatis. Rurſus aliæ mulieres impudicæ, quarum conſuetudine vtuntur, animas eorum ancipiti gladio confodiunt, vtpotè peccati mortalis plaga horrenda animas & corpora ſauciantes.

Votum continentiæ probatur ex Scriptura.

Itaque imprudenter agunt obtrectatores continentiæ, quæ tot patronos habet, atque defenſores, in quibus Scriptura ſacra primas tenet, vbi Deus ipſe præconem agit continentiæ hoc contextu. *Iſai. 56.* *Non dicat Eunuchus: Ego lignum aridum, quia hæc dicit Dominus Eunuchis, qui cuſtodierint Sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & ſeruauerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius, à filiis, & filiabus, nomen æternum dabo eis, quod non peribit.* Hęc agi de continentibus voluntariis conſtans eſt ſanctiorum Patrum ſententia, & præſertim Hieronymi, Cyrilli, Auguſtini, Baſilij, Ambroſij, & Gregorij, quibus adhærere præſtat quàm transfugis hæreticis, qui in eo verſu ſubodorantes continentiæ ſuauem odorem, malè eo afficiuntur, more ſcarabæorum, quibus eſt roſa lethalis, licèt afflet ſuauiter. Itaque volunt hæretici referri textum illum ad veros eunuchos, qui humanis artibus abſciſſi ſunt, ita vt Deus in ſolatium diſpendij accepti polliceatur eis

Hier. & Cyrillus in Iſa. 56.
Aug. l. de ſancta virg. c. 8.
Baſil. lib. de vero virg.
Ambr. exhortat. ad virgin.
Greg. 3. parte Paſtoral. cap. 29.

aliquod ſtipendium, velut auctoramentum patientiæ. Sed conuincuntur ipſiſſimis verbis, quæ ſingulariter notant hos eunuchos elegiſſe quod Deus voluit, & ſeruaſſe fœdus initum cum Deo, at abſciſſi non elegere hanc ſortem: ſed inuiti paſſi ſunt illam iniuriam, quæ ideo compenſari nequit gloriâ æterna, quæ eſt tantùm ſtipendium egregiorum operum, quæ ſponte & fortiter exantlamus, vt eſt votum continentiæ vitæ monaſticæ, cuius profeſſores ſunt eunuchi illi, ad quos pertinet hoc Dei effatum: *Dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius, à filiis, & filiabus, nomen æternum dabo eis, quod non peribit.*

Eunuchi Euangelij quinam ſint. *Iſai. 56.*

Quia textus ille continentiæ valde propitius eſt, & eam maxime commendat ex præmio; hæretici fatentur quidem eſſe vtile continere, quia coniugium multas faceſſit anguſtias: ſed aiunt illam vtilitatem eſſe temporalem, & non pertinere ad ſalutem æternam. Hoc commentum excogitarunt homines [illegible] nequam, ne cogerentur admittere, continentiam eſſe meritoriam vitæ æternæ vt diſt[illegible] [illegible] quibus promittitur eunuchis [illegible] nomen æternum. Dicentes Auguſtinus [illegible] nostrate hæreticos [illegible] hæc [illegible]. *Quid tergiuerſaris impia cæcitas? quid temporalem tantummodo vtilitatem p[illegible] omittis continentibus Sanctus? Nomen æternum dabo eis. Et ſi fortè hic ipſum æternum pro diuturno conaris accipere, accumulo, inculco, nec vnquam deerit. Quid quæris amplius? quid dicis amplius? æternum illud nomen, quidquid illud eſt, ſpadonibus Dei, quod vtique gloriam quamdam propriam excellentemque ſignificat, non erit commune cum multis, quamuis in eodem regno, & in eadem domo conſtitutis. Nam ideo fortaſſe & nomen dictum eſt, quod eos quibus datur diſtinguat à cæteris.* Itaque delirium eſt dicere, momentanea tantùm eſſe ſtipendia caſtitatis.

Continentia meritoria vitæ æternæ cum eſt Deo ſacra.

Aug. l. de ſancta virg. c. 25.

Continentiæ encomia.

Brauium æternum decerni eunuchis Euangelij, quos Iſaias indicat, Chriſtus ipſe congruus interpres Scripturæ ſacræ ait hoc oraculo. *Sunt eunuchi qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum.* Textu hoc deſignari continentiam voto obſignatam, canit omnium Patrum chorus, è quo ſuaue melos iſtud edit Clemens Alexandrinus, quem doctiſſimum hominum vocat Hieronymus, ducentis ferè annis eo poſterior. Sic ille: *Nos propter dilectionem in Dominum, & propter ipſum honeſtum, amplectimur continentiam, templum Spiritus ſanctificantes. Honeſtum eſt enim propter regnum cælorum ſeipſum caſtrare ab omni cupiditate, & emendare conſcientiam à mortuis operibus, ad ſeruiendum Deo viuenti.* Quàm arcta ſit continentium & Dei ſocietas, Athanaſius paucis explicat ita fatus: *A quo tempore ſtatuiſti Deo caſta eſſe; corpus tuum ſanctificatum, & Templum Dei eſt, &c. Magna virtus continentia, ingens gloriatio, puritas, magna ex omnia virginis. O virginitas opulentia indeficiens. ò vi[illegible] corona immarceſſibilis! ò virginitas, Templum Dei, & domicilium Sancti Spiritus! ò virginitas, margarita pretioſa, vulgo inconſpicua, & quæ [illegible] niſi à paucis inuenitur! ò continentia [illegible] à Deo, & à Sanctis deprædicata! ò con[illegible], apud multos odioſa, ſed apud dignos [illegible] continentia, mortem & infernum pro[illegible]gans, & quæ ab immortalitate poſſidetur! ò continentia, gaudium*

Matth. 19. Encomia caſtitatis Ex SS. PATRIBVS. *Clemens Alex. lib. 3. ſtromatum.*

Athan. lib. de virg. ſeu de medit.

Continentia facit homines Templũ Dei.

Continentiæ multi ſingulares.

dium Prophetarum, & Apoſtolorum gloriatio! ô continentia, Angelorum vita, & Sanctorum corona! Beatus eſt qui te tenet: beatus qui obdurat in tolerantia, quoniam pauxillulum fatigatus multum in te gaudebit. Hactenus Athanaſius.

Nonne igitur blaſphemi ſunt hæretici, Moniales hortantes ad nuptias, dicentes eas præſtare continentiæ? nonne hoc eſt eas inducere ad adulterium, cùm præuio voto caſtitatis ſint Chriſto Domino deſponſatæ, vt opportunè probat Baſilius ille Magnus, ita monens: *Non ſe fallat, qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexerit. Coniugium quippe illi in peccatum reputabitur. Primum quidem, quia peſſimum coniunctionis huius fundamentum voluptatem fecit, præuaricationiſque malum: deinde quia cauſa non eſt libera: neque enim eſt mortuus vir eius, vt cui velit nubat: viuente immortali viro, meritò cenſetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis vitia Domini thalamis intulit.* Vtinam aduerterent apoſtatæ Præſulis huius effatum ſingulare, notans ſacrilega eorum coniugia. Redeat oratio ad illa Patrum encomia, quibus continentia tranſcendit ſidera. Sic Baſilius: *Virginitas vitam noſtram de corruptione ad ſanctitatis gloriam colligit, &c. Præoccuparunt virtutis opere virgines, quod in regeneratione per eam corporum mutationem, quæ in reſurrectione continget, in ipſis Dei virtute perficiendum eſt. Hi enim Angelorum inſtar, neque nubunt, neque nubentur, verùm & virtute animæ, & corporis integritate Angelis æquales ſunt, &c. Nuſquam Dominus virginitatem inter Veteris vel Noui Teſtamenti mandata conſtituit. Voluit quippe eximia virtutis meritum non iuſſionis neceſſitati obnoxium fieri, ſed egregij ac ſingularis animi ſpecimen, atque indicium eſſe, dum ſponte ſua nulla imperij neceſſitate cogente, quod mandata omnia excellit, & ſupra humanæ naturæ modum eſt, deſiderio affectuque virtutis efficeret. Coniugium quippe naturale eſt, etiam lex conuenientia naturæ diſponit. Virginitas verò ſupergreſſa naturam, legis vinculis non tenetur aſtricta, quæ incorruptionis excellentem virtutem Creatori & auctori legis iure pretioſi muneris offert. Quocirca quoniam integerrima hæc caſtitas pretioſiſſima omnium eſt, maximaque poſſeſſio; his qui eam fuerint adepti, repoſita ſunt glorioſiſſima præmia.* Hæc ille appoſitè ad noſtrum inſtitutum, de merito caſtitatis.

Baſil. lib. de vera virg. paulo poſt principium.
Quare non poſſit nubere virgo.
Continentia facit animas Dei ſponſas.
Baſil. vbi ſuprà.
Virginitas homines facit Angelorum conſortes.
Virginitas, quare à Deo non præcepta.

Eò etiam virginitatem euehit Chryſoſtomus, vt cùm nihil in terra nactus ſit adæquandum, è cœlo petierit typos congruos, vt hinc beatum illum ſtatum dignè commendaret. Ita fatur ille Deo afflatus: *Virginitas tantò nuptiis præſtat, quantò cœlum terra, quantò hominibus Angeli antecellunt, ac ſi quid præterea audendum eſt, etiã magis. Nam ſi neque nubunt Angeli, neque vxorem ducunt, non etiam carne & ſanguine coagmentati ſunt, in terris præterea non commorantur, non cupiditatum aut libidinum perturbationibus ſunt obnoxij.* Ille decurrens eamdem aleam alibi ſic pergit: *Humanum genus cùm natura beatis illis mentibus inferius ſit, omni vi ſtudioque contendit, vt, quà ad eius fieri poteſt, illas aſſequatur. Quomodo? Non nubunt Angeli, neque vxorem ducunt: at neque etiam virgo. Aſſiſtentes illi ſemper ad Deum, eidem inſeruiunt; & iſtud ipſum virgo. Quamobrem Paulus ab omnibus curis eas auocat, vt attentè & aſſiduè Deo ſeruire, neque vlla inde re diſtrahi poſſint, &c. Videſne virginitatis præſtantiam? Quomodo terrarum incolas ſic efficiat, vt iiſdem illis quibus cælites muneribus perfungantur, & qui corpore veſtiti ſunt, eos incorporeis mentibus exæquet, & homines ipſos æmulos ſtudij efficiat Angelorum.* Ita Chryſoſtomus, quo pluribus annis ſuperior Cyprianus multus eſt in virginitate laudibus efferenda.

Virginitatis dignitas eſt cœleſtis.
Chryſ. l. de virg. cap. 10.
Idem Eodem lib. cap. 12.
Virginitas animas cœleſtes facit.

Audiendus ille ſic fatus: *Virginitas æquat ſe Angelis: ſi verò exquiramus, etiam excedit, dum in carne luctata, victoriam etiam contra naturam refert, quam non habent Angeli. Virginitas quid aliud eſt, quàm futuræ vitæ glorioſa meditatio. Virginitas neutrius ſexus eſt: virginitas eſt perſeuerans infantia: virginitas eſt voluptatum triumphus: virginitas filios non habet, ſed quod plus eſt, filiorum contemptum habet: non habet fœcunditatem, ſed non habet orbitatem: felix quod eſt extra partus dolorem: felicior autem, quòd eſt extra funerum filiorum calamitatem. Virginitas quid aliud eſt, quàm ſolum libertas? maritum non habet dominum: virginitas affectionibus omnibus ſoluta eſt. Non matrimoniis eſt dicata, non ſæculo, non liberis.* Coæuus Cypriani Zeno Veronenſis, paucis mirificè ornat hanc virtutem. Ecce eius breuiloquium. *Elige quod velis, remedium, an ſanitatem. Denique ſi videtur, conferamus, quæ ſit inter virginem nuptamque diſcretio. Nupta cogitat quemadmodum placeat marito: virgo quomodo placeat Deo. Hæc ex contrariis ornamentis ornatur: longè illa ornatior, aliunde quia neſcit ornari.*

Cypr. ſer. de diſcipl. & bono pudicitiæ.
Virginitas homines Angelis anteponit.
Virginitas longè præſtantior eſt coniugio.

Profectò ſi in naturæ foro eſſet dirimenda lis virginitatis contra ſortem coniugij, indubiè coniugium cauſâ caderet: quia natura facit homines primò virgines, quorum ſtatus dicitur integritas. Libido verò ſollicitat ad nuptias, vnde corruptela. Fauet Ambroſius hoc diſcurſu. *Prius eſt, quòd nati ſumus, quàm quòd effecti, multoque præſtantius diuini operis myſterium, quàm humanæ fragilitatis remedium. Iure laudatur bona vxor, ſed melius pia virgo præfertur, dicente Apoſtolo: Qui iungit virginem ſuam, benè facit: & qui non iungit, melius facit. Hæc enim cogitat quæ Dei ſunt, illa quæ mundi. Illa coniugalibus vinculis colligata eſt, hæc libera vinculorum: illa ſub lege, iſta ſub gratia. Bonum coniugium, per quod eſt inuenta poſteritas ſucceſſionis humanæ: ſed melior virginitas, per quam regni cæleſtis hæreditas acquiſita, & cœleſtium meritorum reperta ſucceſſio. Per mulierem cura ſucceſſit, per virginem ſalus euenit.* Rurſus ille lepidè texuit iſtas antitheſes vtriuſque ſtatus, mulierum ſcilicet & virginum. Sic bellè. *Iactet licèt fœcundo ſe mulier nobilis partu: quò plures generauerit, plus laborat. Numerat ſolatia filiorum, ſed numeret pariter & moleſtias. Nubit & plorat. Qualia ſunt vota quæ flentur? Audiſtis parentes, quibus erudire virtutibus, quibus inſtruere diſciplinis filias debeatis, vt habere poſſitis, quarum meritis veſtra delicta redimantur. Virgo, Dei donum eſt, munus parentum, ſacerdotium caſtitatis. Virgo matris hoſtia eſt, cuius quotidiano ſacrificio vis diuina placatur.*

Ambroſius epiſt. 81.
Virgines non natura facit.
Idem l. 1. de virginibus.
Virginitatis & coniugij antitheſes.
Virgines ſunt holocauſta.

Congruè nuncupat virgines hoſtias, vt & Hieronymus holocauſta, quia virginitas corpus & animam Deo conſecrat. Ita Hieronymus. *Mihi*

Hieronym. lib. 1. contra Iouin. cap. 7.

illi

illi eunuchi placent, quos caſtrauit non neceſſitas, ſed voluntas: libenter illos in meos ſinus recipio, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cœlorum, & ob Dei cultum noluerunt eſſe quod nati ſunt. Grandis fidei eſt, grandiſque virtutis, Dei templum eſſe puriſſimum, totum ſe holocauſtum offerre Domino, & iuxta Apoſtolum, eſſe ſanctum corpore, & ſpiritu. Non eſt prætereundus Auguſtinus in eo puritatis negotio. Sic ille: *Virginalis integritas, & per piam continentiam, ab omni concubitu immunitas, Angelica portio eſt, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia coniugalis: illa non eſt in poteſtate, illa non eſt in æternitate: fœcunditatem carnalem non habet liberum arbitrium: pudicitiam coniugalem non habet cœlum. Profectò habebunt magnum aliquid præter cæteros in communi illa immortalitate, qui habent aliquid iam non carnis in carne.* Hunc ſuauem Patrum chorum claudet Sanctus Ephræm antiquior Auguſtino, qui luculentum caſtitatis encomium texit; quod quia locuples eſt, & opera Sancti huius non teruntur manibus omnium, arbitror eſſe è re mea recenſere textum illum & ſi fuſiorem in gratiam caſtitatis, vt inde reſciant hæretici, caſtitatem, quam impensè colit vita monaſtica, non eſſe ſomnium Monachorum, quibus impaſtis libido nequit faceſſere negotium: ſed inde agnoſcant; nos hodie eiſdem inſiſtere veſtigiis, quibus Sancti priſcæ Eccleſiæ æterna ſtipendia meruerunt. Itaque accipe quanti fecerit caſtitatem Sanctus Ephræmus, vir magni nominis illo æuo.

Aug. lib. de ſancta virginitate c.13.

Virginitas eſt ſtatus Angelicus.

Ephræmus ſerm. de caſtitate.

Sic ille: *O caſtitas, cui abominationi ſunt deliciæ, venuſtas corporis, & ornatus veſtium! ô caſtitas, dapibus & epulis inimica! ô caſtitas, oculorum frænum, quæ è tenebris ad lucem totum corpus transfers! ô caſtitas, quæ carnem caſtigas, & in ſeruitutem redigis, ac cœleſtia velociſſimè penetras! ô caſtitas, mater dilectionis, & Angelicæ vitæ ratio! ô caſtitas, quæ mundo os corde, ac dulci gutture, hilarique aſpectu! ô caſtitas, quæ homines Angelis ſimiles reddis! ô caſtitas, quæ Dei amicum ita exaltaſti in patria æterna, vt & eos, qui emerant ipſum, redimeret! ô caſtitas, donum Dei benignitatis, diſciplinæ, cognitionis, atque ſcientiæ plena! ô caſtitas, portus tranquillus, in ſumma pace ac ſecuritate conſtitutus! ô caſtitas, cœleſtis prædicatio, & ſancta prudentia! ô caſtitas, quæ cor poſſidentis te lætificas, & animæ ad cœleſtia alas adiungis! ô caſtitas, quæ ſpirituale gaudium paris, & mœrorem aufers! ô caſtitas, quæ malum odio habes, & bono adhæres! ô caſtitas, quæ paſſiones minuis, & animum à perturbationibus liberas! ô caſtitas, quæ iuſtos illuminas, & diabolo tenebras offundis, celerique curſu ad brauium ſupernæ vocationis in Chriſto contendis! ô caſtitas, quæ pigritiam depellis, & patientiam adfers! ô caſtitas, onus leue, quod in aquis non ſubmergitur, æternaque diuitiæ in anima hominis Chriſtum amantis recondita, quas qui poſſederit in tempore neceſſitatis inueniet! ô caſtitas, pulchra poſſeſſio, quæ à feris non vaſtatur, & ab igne non comburitur! ô caſtitas, quæ in manibus haud pœnitendas contines diuitias, deſidiamque fugas! ô caſtitas, currus ſpiritualis, poſſeſſorem ſuum in ſublime euehens! ô caſtitas, quæ in manſuetorum & humilium animis habitas, hominesque diuinos efficis! ô caſtitas, quæ roſæ inſtar in medio animæ & corporis flores vniuerſamque domum odoris fragrantia replies! ô caſtitas, præcurſor atque cohabitator Spiritus ſancti! ô caſtitas, quæ Deum placas, eiuſque promiſſa perſers, & apud quoſcumque homines gratiam inuenis! Hanc Sancti cuncti amarunt. Hanc Sanctus Ioannes Euangeliſta amplexus eſt, amplectendoque ſuper pectus Domini gloriæ recumbere meruit, &c.*

Caſtitas quid ſit.

Varij & luculenti effectus caſtitatis.

Caſtitatis ingenium quale.

His celeberrimis elogiis accedunt hiſtoriæ Eccleſiæ primitiuæ, vbi frequens erat emiſſio voti caſtitatis, vt teſtatur Tertullianus ita fatus: *Sorores noſtræ, quarum nomina penes Dominum, nulla forma vel ætatis occaſione preſſa mariti ſanctitatem anteponunt: malunt enim Deo nubere. Deo ſpecioſæ, Deo ſunt puellæ, cum illo viuunt, cum illo ſermocinantur, illum diebus & noctibus tractant, orationes ſuas velut dotes Domino aſſignant: ab eodem velut dignationem munera maritalia quotieſcumque deſiderant conſequuntur. Sic æternum ſibi bonum Domini occupauerunt, ac iam in terris non nubendo, de familia Angelica deputantur. Talium exemplis fœminarum ad æmulationem te continentiæ exercens, ſpirituali affectione carnalem illam concupiſcentiam humabis, temporalia & volatica deſideria formæ vel ætatis immutantium bonorum compenſans delenda.* Sic rigidus ille aſſertor continentiæ, vxorem ſuam inducit ad propoſitum tenax cælibatus, adiectis etiam exemplis eorum, qui ſtatim à Baptiſmo ſe voto continentiæ fortiter obſtrinxerunt, vt ille enarrat hoc contextu: *Quot ſunt, qui ſtatim à lauacro carnem ſuam obſignant? Quot item, qui conſenſu pari inter ſe matrimonij debitum tollunt? Voluntariis ſpadonibus pro cupiditate cœleſti ſaluo matrimonio abſtinentia toleratur, quantò magis adempto?* Virginis Cæciliæ votum etiam ſtetit cum coniugio, multoſque ſequaces habuit hoc facinus egregium præſtitum à virgine deſponſata. In his Socrates commemorat Ammonem adoleſcentem ingenuum, qui accepta virgine ſpecioſa in coniugem importunitate amicorum, prima nocte nuptiarum, oratione benè ſuada ſuæ ſponſæ ingeſſit amorem continentiæ, quam vt ambo profiterentur arctius, ſe contulerunt in Nitriæ montem, ſimul agentes vitam monaſticam. Sed ne diſcretio ſexus iniurioſa foret propoſito caſtitatis, ambo diuiſi ſunt, reliquum æuum in eo propoſito tranſigentes.

Ex variis hiſtoriis Votum caſtitatis frequens in Eccleſia primitiua.

Tertull. lib 1. ad vxorem cap. 4.

Eodem libro cap. 6.

Ammonis adoleſcentis quantus amor virginitatis. Socrates l.4. hiſtor. c. 10.

Celeberrimo etiam exemplo omnibus teſtatum fecit votum ſuæ virginitatis Pulcheria ſoror Theodoſij Imperatoris. Illa nempe donarium gemmis & auro locuples & rutilans obtulit Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, vt virginitatis ſuæ votum & Imperium fratris ſui Chriſto Domino commendaret. Et vt ſibi ſpem omnem præcideret reſiliendi ab illo propoſito, votum ſuum voluit maiuſculo charactere inſcribi in fronte altaris Eccleſiæ, vt Sozomenus eſt auctor. Ea ferè ætate Pelagius ille, qui poſtea fuit Epiſcopus Laodicenſis, dum adoleſcens deſponſaſſet virginem egregiam, percitus amore caſtitatis, eam voti ſui participem fecit: ideoque vt ſororem ſuam habuit illam virginem illibatam, vt Theodoretus commemorat. Auguſtini æuo viguit Monialium inſtitutum, & Hieronymus meminit, Paulam & Euſtochium vixiſſe in Monialium choro. Meritò igitur Eccleſia fulmina ſua vibrat in eos hæreticos, qui continentiæ vota damnant veluti nugas ab Eccleſia Romana peſſimè cogitatas.

Pulcheriæ votum ſolenne caſtitatis virginalis. Sozomenus lib. 9. cap. 1. Pelagij hiſtoria. Theodoret. lib. 4. c. 12. Hieronym. in epitaphio Paulæ.

SENSVS

SENSVS ORTHODOXVS.

Multis titulis ſtatus continentiæ commendatur.

In hæc verba:

Ieſus ductus eſt in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.

Ex Vtroqve Ivre.

Hæretici vt ſcarabæi turpibus aſſueſcunt.

VT ſcarabæis animantibus fimo aſſuetis eſt inuiſa florum fragrantia; ita & ſecus apes ſtipant hortos peramœnos, qui floribus vernant: natura namque duce callent; rore aſpergi flores idoneo ad mella componenda. Florida continentia nacta eſt ſcarabæos, ſcilicet hæreticos luxuriæ cœno immerſos, qui ſortis huius Angelicæ exoſi ſuaueolentiam, tentauere ſuis conuiciis eam penitus extirpare. In fœtidos illos ſcarabæos, qui voluere ſuis ſtercoribus inficere florentem illum ſtatum, Patres Sancti velut apes ſuos ſtimulos acuerunt: quot enim ſententiæ Patrum proſtant in gratiam continentiæ, tot ferè in aduerſarios aculei, & ſpicula diriguntur. Concilia ſunt velut examina ſanctarũ apũ Eccleſiæ. Eò enim coëunt Patres, vt decernant de fide & moribus. Et quia floridus eſt ille præfatus continentiæ ſtatus? Patres Sancti, quos vt apes mirè afficiunt ſuaues omnium virtutum flores, magni fecerunt continentiam, vt floretum vnde emergunt omnigeni ferè flores. Diceres Concilia habita orbe toto, conſpiraſſe vt edita vota continentiæ clauo velut trabali fortiter obfirmarent. Ecce decretum Eccleſiæ Orientalis, in Synodo Chalcedonenſi generali. *Virginem quæ ſe Domino conſecrauit, ſimiliter & Monachum, non licere nuptialia iura contrahere, quòd ſi hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur.* Vt huic cenſuræ occurreret Eccleſia Africana, Concilium Carthaginenſe hunc Canonem edidit. *Sacræ virgines in monaſteriis diligentiſſimè cuſtodiantur.* Vnde patet, quàm fuerit etiam olim cordi clauſura Monialium.

Continentia ab Eccleſia vbique fuit commendata.

Ex Ivre canonico.

Concilium Chalcedonenſe Generale can. 16.

Concilium III Carth. in canone 31. Monialium clauſura.

Eodem etiam Spiritu Dei afflata Eccleſia Gallicana cauit, ne iniuria fieret voto illi continentiæ. Ecce ſanctionem Concilij Turonenſis. *Si qui in monaſterio conuerſi ſunt, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi; nec, quod abſit, vllus eorum coniugem ducere, & ſi vxorem duxerit, excommunicetur, & de vxoris malè ſociata conſortio etiam Iudicis auxilio ſeparetur. Quòd ſi Iudex ad hoc ſolatium dare noluerit, excommunicetur. Qui infelix Monachus tali coniunctione fœdatus, ſi per cuiuſcumque patrocinium ſe conatus fuerit defenſare, & is qui in hac pertinacitate perdurat, & illi qui eum exceperint defenſandum, ab Eccleſia ſegregentur, donec reuertatur ad ſepta monaſterij, & indictam ab Abbate, quamdiu præceptum ei fuerit, agat pœnitentiam: & poſt ſatisfactionem redeat in gratiam.* Eccleſia Hiſpanica ſubſcripſit noſtræ, in Concilio Toletano, vbi tutata eſt conſtanter iura continentiæ hoc Canone. *Duo ſunt genera viduarum, ſæculares, & ſanctimoniales, &c. Eæ ſi ad nuptias tranſierint iuxta Apoſtolum, non ſine damnatione erunt, quia ſe primùm Deo vouentes, poſtea caſtitatis propoſitum abiecerunt.* Non deſunt Concilia Eccleſiæ Germanicæ, quæ conſuluere voto caſtitatis. En decretum Concilij Moguntini tempore Arnulphi Imperatoris. *Quæ propoſitum caſtitatis aſſumpſerint, aut monaſterij clauſtris regulariter obſtringantur, aut domi manentes caſtitatem ſuæ profeſſionis integerrimè cuſtodiant.*

Concilium II. Turonenſe ante mille annos habitum cap. 16.

Concilium IV. Toletanum can. 55.

Concilium Moguntinum can. vltimo.

Conſultò prætereo Concilium Romanum habitum ſub Sylueſtro tempore Conſtantini Magni, quia præfatæ omnes Eccleſiæ pertinent ad Romanam, extra quam nulla ſtat Eccleſia. In ea Synodo Romana cautum eſt, ne Epiſcopus benediceret virginem, quæ aliàs ad nuptias anhelaſſet, ni ſuam caſtitatem multo virtutum ſpecimine poſtea comprobaſſet. Huius generis eſt illa Apoſtolorum conſtitutio, quam meminit Clemens eorum diſcipulus. Sic decernunt Apoſtoli. *De virginitate mandatum non accepimus. Quare hanc rem poteſtati cuiuſque voluntatis permittimus, vt votum. Illud modò monemus, ne quid facilè vel leuiter promittatur. Siquidem Salomon ait: Melius eſſe non feciſſe votum, quam factum non reddere. Sit igitur hæc virgo ſancta corpore & anima, & templum Dei, & domus Christi, vt Spiritus ſancti domicilium.* O eminentem continentiæ ſtatum, qui depoſcit animas inſtructas omni gratiarum ſupellectile, vt fiant templum Dei, ædes Chriſti, & ſpeciale Spiritus Sancti ſacrarium. Profectò luculentæ ſunt illæ dotes hominum, qui ſe Chriſto Domino deuouerunt.

Concilium I. Romanum canone 10.

Eo etiam Spiritus Sancti flamine perciti Imperatores, magnifecere ſtatum illum continentiæ, cauentes ſub capitis pœna, ne quis eſſet ei iniurius. Ecce in eo genere edictum Iuſtiniani Imperatoris. *Raptores virginum, vel diaconiſſarum, quæ Deo fuerint dedicatæ, peſſima criminum peccantes, capitis ſupplicio plectendos eſſe decernimus.* Ducentis ferè annis ante Iuſtinianum tulerat hanc legem Iouinianus Imperator, qui capeſſens Imperium conſpurcatum ſordibus apoſtatæ Iuliani, qui bellum indixerat continentiæ, præfatam illam tulit legem in raptores virginum, ne Veneris aſſeclæ, freti licentia Iuliani Imperatoris, ea vterentur Iouiniano rerum potiente. Huius conſtitutionis meminit Sozomenus. Iouiniano ſuperior quinquaginta annis Conſtantinus Imperator abrogauit leges, quas in contumeliam virginum ediderant olim Principes infideles, qui nolebant cælibes homines aut ſteriles adire hæreditatem eorum, qui multa prole fœti è medio tollebantur. Conſtantinus ille Magnus iniquam illam legem in gratiam virginum antiquauit. Vbi namque fidei lumen illuxit ei, & aduertit agmina fidelium vouentium caſtitatem, credidit eſſe à ſe ſuis, damnare leges iniurias ſtatui hominum continentium, quem ſuſpiciebat vt diuinum, vt teſtatur Euſebius, qui ei ſæpius aſſidebat. Sic ille: *Virginum chorum tantùm non adorabat, iſthic habitare Deum, cui ſe puellæ deuouerant, arbitrabatur.*

Magni fecere ſtatum continentiæ, Imperatores Chriſtiani.

Ex Ivre civili.

Lege Raptores Codice De Epiſcopis & clericis.

Sozomenus lib. 6. hiſtoriæ Eccleſ. cap. 3.

Raptores virginum ab Imperatoribus morte caſtigari. Virgines honoratæ ab Imp. Conſtantino.

Euſebius lib. 4. de vita Conſtantini.

Conſtantinus antiquauit leges iniquas continentiæ.

Et quia tempore Valentiniani & Martiani Imperatorum, erant ferè irritæ leges editæ in gratiam eorum qui vouerant, quia Conſtantius & Valens Imperatores Ariani, Eccleſiaſticæ diſciplinæ hoſtes acerbi, omnia ſúſque deque verterant; præfati Imperatores Valentinianus & Martianus æquum cenſuere, refricare memoriam legis editæ à Conſtantino illo Magno, faciente copiam virginibus teſtandi, & adeundi nomina defuncto

functorum. Ecce conſtitutionem principum præfatorum, videlicet Valeotiniani, & Martini. *Generali lege ſancimus, ſiue vidua, ſiue diaconiſſa, vel virgo Deo dicata, vel ſanctimonialis mulier, ſiue quocumque alio nomine religioſi honoris vel dignitatis fœmina nuncupatur, vel teſtamento, vel codicillo ſuo, quod tamen alia omni iuris ratione munitum ſit, Eccleſiæ, vel martyrio, vel clero, vel monaſterio, vel pauperibus aliquid, vel ex integro, vel ex parte, in quacumque re vel ſpecie crediderit relinquendum, id modis omnibus ratum firmumque conſiſtat.* Arbitrati ſunt Imperatores, homines continentes eos eſſe, quos deſcribit Cyprianus, illos nuncupans florem Eccleſiaſtici germinis, decus atque ornamentum gratiæ ſpiritalis, lætam indolem, laudis & honoris opus integrum, & illuſtriorem portionem gregis Chriſti. Ideoque Principes hi prudentes credidere ſuo ſe conſulere Imperio, ſi continentiæ ſtatum edicto proprio propagarent.

Lege Generali Codice De ſacroſanctis Eccleſiis. Virginibus copia facta adeundi hæreditatem. Eximij ſæculi virginum.

Cyprian. de diſciplina & habitu virginum.

Ex præfatis traducitur veſania aduerſariorum continentiæ, qui profeſſionem illam damnant vt iniuriam Reipublicæ; cum tamen hi, penes quos eſt ſumma rerum, ſuo cauentes Imperio affecerint illum ſtatum gratia ſingulari, æmulantes Eccleſiæ curam circa continentiam, cuius obſequio fines Eccleſiæ propagantur. Ita Cyprianus: *Gaudet per illas, atque in illis largiter floret Eccleſiæ matris glorioſa fœcunditas: quantóque plus copioſa virginitas numero ſuo addit, tantò plus gaudium matris augeſcit.*

Ibidem. Virginitate propagatur Eccleſia.

SENSVS ORTHODOXVS:

IMPETVS QVINTVS

In votum obedientiæ.

HOmo editus ad imaginem Dei, nactus dominium omnium rerum infra cœlos, habuit ſanè vnde alta de ſe conciperet, arbitratus ſe rebus omnibus eminere. Sed nè hoc iurgeret faſtu Regulus ille, nobilior aliis rebus ſenſibilibus, Deus illi obedientiæ iugum impoſuit, indicta lege de abſtinentia arboris ſcientiæ boni & mali, vt videre eſt hoc contextu. *Ex omni ligno paradiſi comede. De ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas. In quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Eo edicto Deus hominem præmonuit, ius vitæ æternæ eſſe penes obedientiam præſtitam vti par eſt; mortem verò eſſe mulctam animæ delinquentis. Nihilo tamen cautior effectus homo ille imprudens, vtpote nimis alta ſapiens, ſubduxit ſe iugo obedientiæ, volens eſſe ſui iuris, carpens pomum hoc ferale, quod mortis ſemina concludebat. Factumque eſt ita, vt qui noluit eſſe immortalis obediendo, fieret morti obnoxius detrectando debita Deo obſequia. Vt huic diſcrimini extremo occurreret Deus homini conſulturus, hominem induit, vt habitu inuentus vt homo, morem gereret ipſe Deus homini, quia noluit homo Deo iugiter obedire. Itaque ſalus hominum fuit obedientiæ negotium: nam Chriſtus dicitur factus obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis. Quò quis ergo propiùs acceſſerit ad obedientiam Chriſti, is etiam eò ſecurior erit de ſalute ſua, quæ alioquin deploranda eſt, dum cunctatur anima ſuum reddere Deo penſum, quod ſitum eſt in

Congruum exordium ad concionem de obedientia.

Geneſ. 2. Obedientia ius habuit vitæ æternæ

Obedientia eſt antidotũ criminis Adæ.

obſequio mandatorum Dei & Eccleſiæ, cui nos etiam voluit Chriſtus Dominus obedire. Cùm ergo obedientia vitæ monaſticæ præſtantior longè ſit ea, quæ à vulgo Dei & Eccleſiæ legibus exhibetur; proculdubio ſtatus ille beatior erit, vtique hominem dignans ea immortalitate, qua Adam excidit imprudenter: altioris namque obedientiæ eſt obedire homini propter Deum, quàm ſuopte ingenio viuere obſequendo mandatis Dei.

Obedientiæ religioſæ quanta dignitas.

Quia hoc ſchema obedientiæ pertinet ad facinus arduum; non eſt de præcepto, ſed de conſilio. Conſilium autem eſt perfectorum, iuxta illud Chriſti: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia, &c. veni, & ſequere me.* Quid eſt, ſequi Chriſtum à ipſe liquido explicat ita fatus: *Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat Crucem ſuam, & ſequatur me.* Ergo ſequi Chriſtum perinde eſt, ac abnegare ſemetipſum. Et hæc abnegatio obedientiam dicit, qua non amplius ſumus iuris noſtri, & quaſi negamus voluntatem noſtram, vt eam faciamus iuris alieni. In hoc præcipuè ſitam eſſe rationem vitæ monaſticæ ait Caſſianus, ita deſcribens profeſſorem vitæ religioſæ: *Verus ac perfectus Monachus ſimilis crucifixo eſſe debet.* Congrua ſanè deſcriptio: ſiquidem homo Cruci affixus non mouetur niſi ab alio moueatur. Hanc obedientiam commendat Scriptura ſacra hoc tenore: *Ne innitaris prudentia tua.* Ruſſus. *Mens iuſti meditabitur obedientiam.* Itē. *Melior eſt obedientia quam victima.* Alibi. *Filij ſapientia, Eccleſia iuſtorum: & natio illorum, obedientia, & dilectio.* Vt iuſtos Scriptura diſcernit ab obedientia; ita & nefarios homines notat ab inobedientia, quam etiam plectit ſententiâ capitis, vt videre eſt ſacro hoc edicto. *Qui ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis Imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, ex decreto Iudicis morietur homo ille.* Cùm ergo adeò grata ſit obedientia Domino; res erit idonea, circa quam votum verſari poterit. Nimirum votum eſt promiſſio facta Deo de meliori bono libera voluntate ab homine ſui iuris. Et hæc eſt perfecta obedientia, quæ actum & facultatem Deo conſecrat irreuocabili propoſito. De hac eſt controuerſia, quam decurro, cui magnum lumen prætendit Eccleſia primitiua, vbi maximè viguit inſtitutum Monachorum, cuius præcipuam partem Sancti Patres refundebant penes obedientiam, eamque cæcam, cuius periculum faciebant in rebus ſuperantibus omne dictamen rationis, vt videre eſt in ſubiectis exemplis, quibus fidem faciunt probati auctores.

Matth. 19. Obedientia eſt abnegatio ſui. *Matth. 16.* Monachus eſſe debet ſimilis crucifixo.

Caſſianus lib. 4. de inſtitutis cœnobiorum c. 35.

Prouer. 3. Prouer. 15. 1. Reg. 15. Eccleſiaſt. 3.

Deuter. 17.

Obedientia neglecta olim morte punita.

Ne comptioris eloquij lepos, Rhetorica venuſtate fidem detrahat veritati, referam Palladium eo humili ſtylo, quo teritur ab omnibus. Sic ille deſcribit conuerſionem Pauli ſimplicis. *Dicit ei Antonius: Potes eſſe ſaluus, ſi habeas obedientiam & quod à me audieris hoc feceris. Paulus dixit: Faciam quæcumque iuſſeris. Eius ergo mentē probans Antonius, ei dixit: ſta & ora in hoc loco, donec ingrediar, & adferā tibi quod opereris. Ingreſſus autem ſpeluncam, per feneſtram animaduertit eum in eo loco totam hebdomadam manere immobilem, cùm ab æſtu torreretur. Egreſſus autem poſt hebdomadam, cum ex palmis ramos madefeciſſet, ei dixit: Accipe, & contexe catenam vt me vides. Texit ſenex ad horam vſque nonam quindecim vlnas magno labore. Cùm autem vidiſſet Antonius id quod texuerat, id minimè ei placuit, & ipſi dixit: Malè contexuiſti, retexe, & denuo texe.*

Palladius in hiſtoria SS. Patrum cap. 28.

Antonius Abbas obedientiæ virtute probabat nouitios.

Cùm

Pauli ſimplicis mira obedientia.

Cum iam ſeptimo die ieiunus ageret, idque cùm eſſet grandis ætate. Is autem eoſdem ramos & retexuit cum magno labore, quod ex contextura prima fuiſſent corrugati. Cùm ergo vidiſſet magnus Antonius eum nec murmuraſſe, neque animum abieciſſe, neque vultum ſuum omnino auertiſſe, & neque vel tantillum ſuccenſuiſſe, propter eũ eſt compunctus, & Sole occidente ei dixit: Patercule vis comedamus fragmentum panis. Dixit ei Paulus: Vt tibi videtur Abba. O examen rigidum & auſterum, cui impar eſſet hodie fortaſſis obedientia hominum ſanctiorum; & tamen ab eo magiſterio tyrocinium ſuum Paulus ille auſpicatus eſt.

Eſto obedientis animi ſpecimen operoſum ediderit Paulus, ſub dio ſeptem dies agens impaſtus, & æquo animo ferens temporis iniurias; eum tamen ſuperauere duo nouitij, quos recenſet Sulpitius, cuius etiam conte#xtui nihil omnino detraham, neque de meo penu interſeram. Sic ille: *Duo vobis referam incredibilis obedientiæ admodum magna miracula, licet ſuppetant plura recoleati, ſed ad excitandum virtutum æmulationem, cui pauca non ſufficiunt, multa non proderunt. Ergò cùm quidam, ſæculi actibus abdicatis, monaſteriũ magnæ diſpoſitionis ingreſſurus, cœpiſſet rogare, Abbas ei cœpit multa proponere, graues eſſe iſtius diſciplinæ labores, ſua verò dura imperia, quæ nullius facilè implere valeret patientia: aliud potius monaſteriũ, vbi facilioribus legib. viueretur, expeteret: non tentaret aggredi, quod implere nõ poſſet. Ille verò nihil illis terroribus permoueri, ſed magis ita omnem obedientiam polliceri, vt ſi eum Abbas ire in ignem præciperet, non recuſaret intrare. Quam illius profeſſionem vbi magiſter accepit, non cunctatur probare profitentem: Caſu clibanus propè ardebat, qui multo igne ſuccenſus coquendis panibus parabatur: exundabat abruptis flamma fornacibus; & intra camini illius concaua totis habenis regnabat incendium, quod aduenam illum iubet magiſter intrare nec diſtulit parere præcepto, medias flammas nihil cunctatus ingreditur, quæ mox tam audaci fide victa, velut illis quondam Hebræis pueris ceſſere venienti, ſuperata natura eſt, fugit incendium, & qui putabatur arſurus, velut frigido rore perfuſus ſeipſum miratus eſt. Sed quid mirum, ſi tuum Chriſte tyronem ignis ille non attigit, vt nec Abbatem pigeret dura mandaſſe, nec diſcipulum pœniteret imperio paruiſſe? qui eo die quo aduenerat dum tentaretur infirmus, perfectus inuentus eſt; merito felix, merito glorioſus, probatus obedientia, glorificatus eſt paſſione.* Hactenus ille.

Sulpitius dialogo 1. de virtutibus S. Martini.

Rara obedientia nouitij cuiuſdam.

Obedientia fortior eſt flammis.

Singularis obedientiæ exemplum.

Simile prope facinus editum eſt ab alio, qui alibi quærens initiari diſciplina monaſtica, ſecum duxit vnicum filium ſuum puerulum ad Abbatem, qui facturus periculum obedientiæ eius, iuſſit vt puerulum iaceret in fornacem, futurum Deo holocauſtum. Naturâ perperam nectente moras, ille tyro vitæ monaſticæ puerulum apprehendit; & in medias egit flammas, quæ veneratæ illam immaculatam hoſtiam, reddiderunt illam patri ſuo penitus illibatam. Fuitque Deo reuelante ſcitum, hominem illum ea puerili ſui oblatione adeò ſibi conciliaſſe Deum, vt Abrahæ facinus adæquarit. Ego equidem reor, eum ſuperaſſe obſequium Abrahæ: nam illi Patriarchæ præceptum incumbebat, quod præterire nefas, & præcipuè Deo ipſo indicente legem illam de filio immolando. At viduus iſte nullo mandato obſtrictus paruit homini, Dei gratiâ, filium ſuum ardẽti clibano deuouẽdo. Profectò valet hîc argumẽtum Hieronymi affirmantis, maioris eſſe gratiæ offerre quod nõ debeas, quã reddere quod exigaris.

Ex viris Patrum.

Obedientia venerabiliſſimmas.

Lubet affingere obedientiæ ſymbolum illud factum in gratiam Æneæ, qui dicitur illæſus medias præteriiſſe flammas baiulans patrem ſuum. Tabulæ referenti hoc gratum obſequium filij in parentem titulus iſte adiectus eſt. PIETATI CEDITE FLAMMÆ. Suſpicor cõmentum in ea Æneæ hiſtoria, ideoque magis conſentaneum rationi duco, affingere promptæ obedientiæ ſymbolum illud, lemmate commutato; ita vt depicto hominum fornace emineant iſtæ voces: OBEDIENTIÆ CEDITE FLAMMÆ. Tantùm abeſt vt obedientiæ ſectator impiger habeat quod timeat æterna gehennæ incendia; quinimò nihil illi, & Purgatorio.

Ex symbolis. Ambroſ. lib. ſymbolorum.

Obedientiæ ſymbolum egregium.

Singularis etiam obedientiæ argumenta recenſet Climachus, eorum teſtis oculatus, & omni exceptione maior. Ait ille, famoſum latronem innumeris penè vitiis infamem poſtulaſſe ab Abbate gratiam hanc, vt conſcriberetur inter nouitios. Annuit Abbas, ea lege, vt aliquod experimentum daret animi ſui in poſterum obſequentis. Aſſentitur latro, quem ſic compellat Abbas: Volo vt in celebri frequentia fratrum edita voce texas ſeriem omnium criminum, quæ hactenus impiè perpetraſti. Pœnitens ille morem gerit, & proximo die feſto Eccleſiam adit, vbi circumſtante magna corona fratrum, confeſſus eſt enormia piacula, quæ Climachus ait recenſere nefas. Eo obſequio inſigni Deum demeruit homo ille pertæſus ſua facinora: nam eo confitente, quidam cultioris vitæ Monachus vidit Angelum calamo expungentem ſingula quæque peccata ab hoc homine recitata. Idem Sanctus ait, eumdem Abbatem ſic probaſſe animum viri aſpirantis ad vitam monaſticam. Suſpicatus Abbas in homine illo typhum reſiduum ex ſæculi commercio, ſic depreſſit latentem ſuperbiam. Eum hominem, Iſidorum nomine, ita affatus ait: Sta ad fores monaſterij, & aduoluere pedibus omnium introëuntium, petens vt meminerint tui in ſuis orationibus, quia tu tibi malè conſcius es multo crimine perpetrato. Superioris hæc mandata capeſſit Iſidorus alacriter, conuolat ad ianuam, vbi ſeptennium egit æquo animo ferens longum illud ſpecimen obedientiæ, ſuæ, cuius beneficio, expleto ſeptennio, ad cœlos meritis auctus euolauit.

Ioan. Clim. gradu 4. ſcalæ ſuæ.

Obedientiæ meritũ probatur ſingulari exemplo.

Confeſſio peccatorum illa diluit, vt probatur hiſtoriã.

Iſidori nouitij ſingularis obedientia.

Hanc obedientiæ dignitatem pluribus adhuc miraculis Deus aperuit, quorum vnum & alterum ſatis erit meminiſſe. Primum emendicabo à Sulpitio conſorte B. Martini, qui floruit quarto ſæculo. Ita Sulpitius. *Quidam ad Abbatem recipiendus aduenerat, cùm prima ei lex obediẽtiæ poneretur, ac perpetem polliceretur ad omnia vel extrema patientiam, caſu Abbas ſtoracinam virgam iampridem aridam manu tenebat, hanc ſolo fixit, atque illi aduenæ id operis imponit, vt tamdiu virgulæ aquam irriguam miniſtraret, donec, quod contra omnem naturam erat, lignum aridum in ſolo arente vireſceret. Subiectus aduena duræ legis imperio aquam propriis humeris quotidie conuehebat, quæ à Nilo flumine per duo ferè millia petebatur: iamque emenſo anni ſpatio labor non ceſſabat operantis, & de fructu operis ſpes eſſe non poterat: tamen obedientia virtus in labore perdurabat. Sequens quoque annus vanum laborem iam feſſi fratris eludit: tertio demũ ſuccedentium tẽporum labente curriculo, cùm*

Sulpitius dialogo primo de virtutibus Sancti Martini.

Deus miraculo probat ſibi placere obedientiam.

neque noctu, neque interdiu aquarium ille ceſſaret operari, virga floruit. Ego ipſam ex illa virgula arbuſculam, quæ hodie intra atrium monaſterij eſt ramis vir entibus, vidi, quæ quaſi teſtimonium manens, quantum obedientia meruit, & quantum fides poſſit, oſtendit. Hæc ille. Ad hoc argumentum pertinet Mauri Monachi prompta ad obediendum indoles: nimirum ad Abbatis ſui imperium ambulauit ſuper aquas, eo elemento liquido præſtante pedibus eius ſolidum obſequium, auctore Gregorio illo Magno.

Obedientia prolicit frõdes ex arido baculo irrigato.

Gregor. lib 2. dialogor. c. 7.

Obedientia Mauri Monachi.

Ex SS. Patribus.

Ephræmus l. de virtut. & vitiis c. de obedientia.

Obedientia præcipuos ſanctos veteris teſtamenti commendauit.

Operæpretium duxi præmittere illa prodigia facta ad aſtruendum meritum obedientiæ, vt elogia Sanctorum fidem reperirent apud eos, qui decurrent eorum ſententias in hoc opere recenſitas. Prior occurrit Ephræmus ille celebris in priſca Eccleſia. Ecce quid ſentiat de virtute hac, quam expendo. *Beatus, qui vera & minimè ſimulata præditus eſt obedientia: quoniam hic imitator eſt optimi noſtri præceptoris, qui obediens fuit vſque ad mortem. Verè igitur, qui obedientiæ fruitur poſſeſſione, beatus eſt, quia cùm Domini ſit imitator, etiam cohæres illius efficitur. Qui obedientiam obtinet, vinculo charitatis cum omnibus coniungitur, &c. In ea Sanctorum vita illuſtris eſt, & magnifica. Moyſes enim ſeruus Domini, etſi doctrina Iethrò non erat imbutus, veruntamen illi ſe ſubiecit atque ſeruiuit: quamuis in Ægypto ſatis eſſet eruditus. Ieſus quoque Naue filius perfecta ſua obedientia tantum donum promeruit, vt Moyſis ſucceſſor fieret. Et Samuel per obedientiam, quam Heli ſacerdoti præſtitit, dignus habitus eſt, qui vocem Dei audiret. Eliſæus verò huius adminiculo pallium & gratiam ſui accepit magiſtri.* Penes hanc virtutem Sancti ſuum repoſuere ſalutis portum, refugæ dignitatum; arbitrati, tutius eſſe præſtare aliis obſequium obediendo, quàm ab eis exigere præſidendo. In his Gregorius Nazianzenus vltro ſeipſum exauctorauit, cedens alteri ſedem ſuam Epiſcopalem, ingemens ſtatui monachali, quem fuerat antea profeſſus. Vnde vtramque expertus ſortem, monet non eſſe ambiendas dignitates, vt obedientiæ aſylum cum ſalutis diſcrimine deſeratur. Sic ille: *Ne quis caput ſit, qui vix aut manus, aut pes, aut vllum quodam corporis membrum eſt: verum, quò vocatus eſt, in eo gradu quiſque maneat, etiamſi alioqui præſtantiori dignus ſit, plus vtique laudis habiturus ex eo quòd præſenti acquieſcit, quàm ſi eum quærat, quem non accepit. Ne quis, cùm ſine periculo alium ſequi liceat, præire cum periculo expetat: nec obedientiæ lex, quæ tam terrena quàm cœleſtia tuetur atque conſeruat, infringatur.*

Obedire ſatius eſt, quã aliis imperare.

Greg. Naz. oratione 19. quæ eſt de ſuis ſermonibus ad Iulianum.

Omnia ſibi conſtant beneficio obedientiæ.

Bellè ait, omnia conſeruari præſtitâ ſuis ſuperioribus obedientiâ: ſi enim quæque cœlum intelligentiæ ſuæ, à qua agitur, obſtaret, hac ſua inobedientia toti naturæ perniciem adferret. Hinc Philoſophi monſtra nuncupant hos effectus, qui deuiant à regula omnibus inſtituta. Fauet Hieronymus hoc diſcurſu. *Nulla ars abſque magiſtro diſcitur: etiam muta animalia & ferarum greges ductores ſequuntur ſuos. In apibus principes ſunt: grues vnam ſequuntur ordine litteratò. Imperator vnus, Iudex vnus prouinciæ: Roma, vt condita eſt, duos fratres ſimul habere Reges non potuit, & parricidio dedicatur. In Rebecca vtero Eſau atque Iacob bella geſſerunt. Singuli Eccleſiarum Epiſcopi, ſinguli Archidiaconi, & omnis Ordo Eccleſiaſticus ſuis rectoribus nititur. In naui vnus gubernator: in domo vnus dominus: in quamuis grandi exercitu vnius ſignum expectatur. Et ne plura replicando faſtidium legenti faciam; per hæc omnia ad illud tendit oratio, vt doceam te, non tuo arbitrio dimittendum, ſed viuere debere in monaſterio ſub vnius diſciplina patris, conſortioque multorum, vt ab alio diſcas humilitatem, ab alio patientiam: hic te ſilentium, ille doceat manſuetudinẽ: non facias quod vis, comedas quod iuberis, veſtiare quod acceperis: operis tui penſum perſoluas; ſubiiciaris cui nõ vis, laſſus ad ſtratum venias, ambulanſque dormites, & necdum expleto ſomno ſurgere compellaris.* Conſtare omnia obedientiâ, Proſper Auguſtino ſuppar ait, cùm totam generis humani perniciem refundit in obedientiæ deſpicatum. Sic ille: *Perfectè Deus euidenterque monſtrauit, quantum bonum ſit obedientia, cùm hominem in Paradiſo poſitum ab ea re prohibuit, quæ non erat mala: ſola ibi obedientia potuit tenere palmam: ſola inobedientia incidit in pœnam.*

Hieronym. epiſtola 4. ad Ruſticum cap. 6.

Obedientia vbique viget. Malorum omnium parens eſt in obedientia.

Proſper in ſententiis cap. 238.

In encomiis obedientiæ illud eſt maximum, videlicet hominem obedientem ita Deum demereri, vt Deus ipſe non cunctetur annuere votis eius quaſi ei obediret. Locuples exemplum Scriptura ſacra commemorat dum recenſet facinus audax Ioſue Ducis Deo perquàm grati, ad cuius imperium ſtetere gyri Solis & Lunæ. Ecce ſeriem hiſtoriæ illius ſacræ. *Ioſue Domino locutus eſt in die qua tradidit Amorrhæum in conſpectu filiorum Iſraël dixitque coram eis: Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallẽ Aialon. Steteruntque Sol & Luna, donec vlciſceretur Gens de inimicis ſuis, &c. Non fuit antea, nec poſtea tam longa dies, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Iſraël.* Si dixiſſem ſine teſte, Deum obedire voci hominis obſequentis, ſuſpicatus eſſes in ea ſententia blaſphemiam: ſed ne ſcrupulum moueat ille textus quaſi vnicus eſſet, audi ex Dauide Deum paratum vt veluti morem gerat voluntati eorum qui ſe totos compoſuerunt ad arbitrium Dei. Cantor ille ſacer edidit hoc ſuaue melos: *Prope eſt Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet; & ſaluos faciet eos.* Nihil ergo ditius hac virtute, quæ arctè Deum deuincit, & omnium bonorum agmen ſecum vehit vtpote cœlo dignans homines obſequentes.

Obediens homo maximè Deo charus.

Ioſue 10.

Pſal. 144.

Eò ſpectat inſignis ſententia Fauſti Regienſis, qui eodem ſæculo floruit, quo & & Auguſtinus. Sic ille: *Sciendum eſt, quòd quantò humiliores & obedientiores fuerimus Propoſitis & patribus noſtris, in tantùm obedit Dominus orationibus noſtris. Videamus quàm acceptabilia ſunt Domine vel opera vel ieiunia illorum, qui ſuis potius quàm ſeniorum voluntatibus obſequuntur. Clamant illi: Quia ieiunauimus, & non aſpexiſti: humiliauimus animas noſtras, & neſciſti, & ille reſpondens: Ideo quia in diebus ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra. Videmus ergo, per inobedientiam animorum opera non reſpici, ieiunia nõ audiri, vota non ſuſcipi. Vnde nos amplius illius mandata ſectemur: quia ad nos è cœlo deſcendit, non ſolùm vt nos redimeret mortis pretio, ſed etiã vt vita ædificaret exemplo, & cum illo dicamus: Ego non veni facere voluntatẽ meam, ſed voluntatem illius, qui miſit me Patris. Ire autem poſt voluntates proprias tam pernicioſum eſt, vt hoc Deus iam poſtmodum iratus pro damnatione peccati inobedientibus irroget dicens: Et dimiſi illos*

Fauſtus Regienſis ſerm. ad Monach.

Obedientia læſa facit Deo ingratas alias actiones.

Obedientiæ ſpecimen egregium fuit tota vita Chriſti. *Ioan. 4.*

ſecun

Obedientia præferenda pleriſque bonis operibus. Encomia obedientiæ.

ſecundùm deſideria cordis illorum. Quamobrem qui vult opera ſua eſſe recta in conſpectu Dei; nihil obediētia, nihil preceptis præponat: ſiue ille iunior, ſiue ſenior eſt, tantò plus debet ſtudere ædificationi, & perfectioni. Nullū ſibi finē faciat proficiendi, nullum terminum conſtituat acquirendi.

Quia ex Philoſopho cuique in ſua arte credendum eſt, operæpretium eſt in eo themate obediētiæ audire hominem adeò virtutis huius amantem, vt omnem moueat lapidem in gratiam eius, reluctando electioni ſuæ in Summum Pontificem, ne obediendi caderet facultate. Is eſt Gregorius ille Magnus ita fatus: *Sola virtus eſt obedientia, quæ virtutes cæteras menti inſerit, inſertaſque cuſtodit. Vnde & primus homo preceptū, quod ſeruaret, accepit, cui ſe ſi vellet obediens ſubdere, ad æternam beatitudinē ſine labore perueniret. Hinc Samuel ait: Melior eſt obedientia quàm victima: & auſcultare magis, quàm offerre adipem arietum. Quoniam quaſi peccatum ariolandi eſt, repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere. Obedientia quippe victimis iure præponitur: quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò propria voluntas mactatur. Tantò igitur quiſque citiùs Deum placat, quantò ante eius oculos repreſſa arbitrij ſui ſuperbia gladio præcepti ſe immolat. Quo contra ariolandi peccatum inobedientia dicitur, vt quanta ſit virtus obedientia demonſtretur. Ex aduerſo igitur melius oſtenditur, quid de eius laude ſentiatur. Si enim quaſi ariolandi peccatum eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ nolle acquieſcere, ſola eſt, quæ fidei meritum poſſidet, ſine qua quiſque infidelis eſſe conuincitur, etiamſi fidelis eſſe videatur. Hinc per Salomonem in oſtenſione obedientiæ dicitur: Vir obediens loquetur victorias. Vir quippe obediens victorias loquitur: quia dum alienæ voci humiliter ſubdimur, noſmetipſos in corde ſuperamus.*

Greg. lib. 35. Moralium cap. 10.

Obedientia alias virtutes inſerit menti.

Quale vitiū ſit inobedientia.

Obedientiā lædere perinde, ac ariolari.

Prouer. 21.

Ita ſanè, referre quamplurimas victorias, obedientium eſt, qui dum ſe obediendo ſuperant, carnem etiam vincunt, & proſternunt dæmones inſurgentes. Verumenimuerò nulla omnino victoria reportatur citra huiuſce virtutis opē, cuius proprium eſt decernere coronas, & inobedientiæ pœnas infligere. Fauet Gregorius hac compendioſa ſententia. *Cæteris quidem virtutibus dæmones impugnamus; per obedientiam vincimus. Victores ergo ſunt, qui obediunt: quia dum voluntatem ſuam aliis perfectè ſubiiciunt, ipſi lapſis per obedientiam Angelis dominantur.* Ad commendationem virtutis huius quàm maximè conducit iſtud elogium, ſcilicet omne bonum opus reduci ad claſſem virtutis eius: Nemo namque quidpiam edit laude dignum niſi Deo ſuggerente: Sed Deo præmonenti gerere morem, facinus eſt obedientiæ: Ergo omne facinus emeritum eſt obedientiæ negotium. Accedit ad meam ſententiam hic Gregorij diſcurſus. *Per alias virtutes noſtra Deo impendimus; per obedientiam noſmetipſos exhibemus. Samuel ergo ſubiungens ait: Numquid vult Deus holocauſta, & victimas? ac nō potiùs vt obediatur voci Domini? Quid enim ſunt bona electorum hominum opera, niſi victimæ, & holocauſta? Cùm ergo holocauſta & victimas per legem offerri Dominus præcepiſſet, quid eſt, quod Dominus holocauſta & victimas nolle dicitur, velle autem vt ei obediatur, niſi quia quæ præter obedientiam fiunt, holocauſta, & victimæ non ſunt? Quaſi dicat: Tunc bona ſunt opera, quando à Præpoſitorum conſcientia non diſcordant. Si verò hoc dicitur ideo vt virtus obedientiæ commendetur, liquet quàm ſublime bonum ſit, quod victimis & ſacrificiis excellit, &c. Longè altioris meriti eſt, propriam voluntatem alienæ ſemper voluntati ſubiicere, quàm magnis ieiuniis corpus atterere, aut per compunctionem ſe in ſecretiori ſacrificio mactare. Qui perfectè voluntatem præceptoris ſui implere didicit, in cœleſti regno, & abſtinentibus & flentibus excellit.*

Greg. in 1. Regum c. 10.

Idem cap. 15. in l. 1. Regum.

Obedientia in quibus præſtantior ſit aliis virtutibus.

Ex præfatis ſeipſam prodit illa procacitas hæreticorum, qui abiectæ mentis opus credunt hanc virtutem, quæ Chriſto maximè cordi fuit, & tot præcones habet, quot Sanctos cœlum concludit, obedientium gloria perfruentes.

SENSVS ORTHODOXVS.

Diluuntur obiectiones iniuriæ voto obedientiæ.

EX HISTORIA, EX SS. PATRIBVS, ET EX VTROQVE IVRE.

QVò vehementiùs pila ventoſa deorſum impellitur, eò etiam altiùs concuſſa reſilit; ita & apoſtatæ hæretici, voti ſui pœnitētes, ſuperbiæ vento afflati, quò maiora ſpecimina humilitatis ediderant profitendo obedientiam, eò etiā retractantes votum illud, maximo ſcandalo in hoc poſtea declamarunt. Hoc ſibi penſum præcipuè aſſumpſit transfugarum princeps Lutherus, qui vt ſpecioſo aliquo titulo illuderet hominibus deteſtantibus hominis perfidiam, cauſatus eſt obediētiæ votum eſſe contra Scripturam ſacram, quæ monet eſſe obediendum omnibus hominibus, cū tamen votum monaſticum illam obedientiam determinet ad vnum duntaxat hominem, ſcilicet ſuperiorem, quod profectò pugnat huic præcepto Petri: *Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum.* Bellarminus ait, Petrum hic tantùm facere mentionem obedientiæ quæ debetur iis qui eminent, ideoque, in præfato textu, *Omni humanæ creaturæ,* perinde eſſe, ac eis qui ſunt imperandi poteſtate præditi. Sed incongrua hæc eſt ſolutio, vtpote contra mentem Apoſtoli, qui vbi indixit obedientiæ leges, quæ omni creaturæ honorem decernunt, hæc ſubiicit de illa obedientia: *Siue Regi quaſi præcellenti: ſiue ducibus tanquam ab eo miſſis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: quia ſic eſt voluntas Dei, vt benefacientes obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: quaſi liberi, & non quaſi velamen habentes malitiæ libertatem, ſed ſicut ſerui Dei, omnes honorate.* Bellarminus ergo non eſt aſſecutus mentem Apoſtoli, qui reuera vult omnes homines Chriſtianos eſſe ſubiectos omni creaturæ propter Deum, nec obedientiæ votum obſtat, quin morem geramus Apoſtolo.

Superbia eſt inobedientiæ comes.

Inſulſa obiectio hæreticorum contra obedentiam.

Lutherus lib. de votis monaſticis.

Bellarmio. Tom. 3. Controuerſia 5. generali l. 3. cap. 21.

1. Petr. 2.

Itaque refutato Bellarmino, mea hæc eſto ſolutio. Duplex eſt ſubiectio hominis in hoc æuo: vna præcepti: altera conſilij. Prima infligit pœnam refugæ: altera non obligat, neque mulctæ obnoxium facit eum, qui non ſubiicitur. Prima ſubiectio debetur, Regibus à ſubditis, Patribus à filiis, dominis à ſeruis. Secunda verò alterius planè rationis eſt: nam prima ſubiectio externa argumenta petit, vt ſunt tributa Regibus præſtita, & multa obſequia corporalia dominis exhibita à ſeruis. At ſecunda ſubiectio præcipuè ſita eſt in præparatione animi, ita vt nemo, quantumuis

Obedientia duplex, Vna præcepti, altera conſilij.

 emerita

emeritæ ſit virtutis, neminem inferiorem credat, ſed in alio ſemper ſuſpicetur gratiam ampliorem. Quò quis ſanctitate eminet, eò etiam magis omnibus ſubiectus eſt, alios reputans, ſeipſo meliores, vt patet in B. Franciſco, de ſe adeò humiliter ſentiente, vt diceret ſe eſſe maximum peccatorem, quia ſi Deus homines nequiſſimos ſimili gratia affeciſſet, proculdubio illi in maiores cumulos gratiæ ſurrexiſſent. Prima ſubiectio eſt humilitatis neceſſariæ ad iuſtitiam: nemo nàque poteſt eſſe iuſtus, niſi debitum alteri proſum ſoluat, iuxta illud Apoſtoli: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: Non eſt enim poteſtas niſi à Deo, quæ autem ſunt à Deo ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit, &c. Ideo neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiã. Ideo enim & tributa præſtatis; miniſtri enim ſunt, in hoc ipſũ ſeruientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributũ: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Nemini quicquam debeatis.* Detrectando debitum, homo fit proteruus, & irritam facit ordinationem Dei, quam qui præterit, iniuſtitiæ notam incurrit, ac proinde eſt pœnâ congruâ caſtigandus.

Duplex in homine eſt ſubiectio.

Rom. 13.

Obediendum omnibus; quid ſignificet.

Altera ſubiectio eſt humilitatis neceſſariæ ad perfectionem, quam profitebantur Apoſtoli, quos ſuo exemplo Chriſtus initiarat illâ diſciplinâ, quæ deponit omnem animæ faſtum, eam ſubiiciens omnibus vt æmulam Chriſti, qui cùm Deus eſſet, ſe ſubdidit hominibus. Eò ſpectat iſta parænesis Pauli. *Implete gaudium meum, vt idem ſapiatis eamdem charitatem habentes, vnanimes idipſum ſentientes: nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: ſed in humilitate ſuperiores inuicem arbitrantes: non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed ea quæ aliorum. Hoc enim ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu, qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens.* Votum obedientiæ, obſtringens Monachum ſuperiori ſuo, non obſtat, quin ſit ſubiectus omnibus hominibus eo ſenſu, quo ſubiectionem illam prædicat Apoſtolus, ſuadens vt in humilitate ſuperiores nobis omnes homines arbitremur. Ideoque labat illa Lutheri inſtantia, iniquè petens votum obedientiæ, quaſi iniurium huic præcepto de ſubiectione omnibus exhibẽda.

Philip. 2.

Denuo inſurgit ille apoſtata, dicens ſuperiorem monaſterij eſſe ſolutum ab obedientia, & ſic falſum eſſe, votum illud homines deuincire morte tenus. Reſpondeo, ſuperiorem iugiter eſſe obſtrictum obedientiæ voto, licet nemini morem gerat, quatenus eſt ſuperior. Verumenimverò ſuperior ille exauctoratus obedit ſucceſſori ſuo, nullo iterum voto obedientiæ emiſſo, vnde patet in eo viguiſſe ſemper obligationem voti obedientiæ, quam aliàs exhibebat. Tertia inſtantia eſt hominis nihilo Luthero melioris, ſcilicet Petri Martyris, affirmantis, non licere profiteri votum obedientiæ, ipſo etiam aſſertore hoc textu: *Nolite fieri ſerui hominum.* Cùm igitur obedire homini ex voto ſit ei ſeruire, nonne hoc erit præceptum Apoſtoli præterire? Illa inſtantia arguit ignorantiã aduerſarij noſtri, qui dum profitetur ſe expeodere Pauli epiſtolas cæcutit in textu: quippe ex profeſſo Paulus ait, non eſſe ſeruiendum hominibus propter homines, ſed Dei duntaxat intuito, quaſi illi rerum omnium Domino ſeruiremus. Sic ille: *Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes; ſed in ſimplicitate cordis timentes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini ſicut Domino, & non hominibus; ſcientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis.* Tantùm abeſt, vt votum obedientiæ deroget huic præcepto, quinimò adimplet illud vtique eminenter. Nimirum quotidie religioſi & non pauci nobiles obediunt præpoſito ſuo, fortè infimæ ſortis patre ſato, nullo argumento ducti quàm præſentiâ Dei, cuius imaginem in Præſule venerantur. Vnde patet quàm ſit inepta procacitas apoſtatæ inſurgentis in votum obedientiæ, cui ſe imparem factus transfuga demonſtrauit.

Prælati non eximuntur obedientiæ voto.

Pet. Mart. in cap. 7. epiſt. 1. Cor.

1. Cor. 7.
Seruire hominibus quando ſit malum.

Coloſſ. 3.

Obedientia exhibetur ſuperiori propter Deum.

Præter has ſolutiones, duo maximè commendant obedientiam homini redditã propter Deum: miracula videlicet edita in gratiam obedientiæ, vt ſunt illa quæ memini, de igne venerante homines obſequentes, & de natura ſuſcitante virgam aridam, cui Monachus obediens quotidianos aquæ latices infuderat. His adde prodigium inſigne editum poſt mortem Acacij. Fuit is Monachus ætate quidem iuuenis, ſed virtute canus, qui ſe inſtituendum tradiderat ſeni rigido pluſquàm par fuiſſet: ab eo namque plagis quotidie afficiebatur, neque tamen Acacij obedientia ſic tentata vllius vnquam faſtidij ſuſpicionem fecit. Demum præpoſiti illius imprudentis rigor Acacium præcoci morte tulit è medio, quem cum alius Monachus audiſſet eſſe mandatum terræ, inuiſit tumulum eius, & clamauit edita quantum potuit voce: O Acaci, dic amabò mortuus ſis nec ne. Illico reſpondente Acacio vox hæc diſtinctè inſonuit è ſepulchro: Verus obediens haud quaquam moritur: quippe ſancta obedientia facit homines immortales. Verè dignus Acacius, qui mortuus pangeret oracula, quia in gratiam obedientiæ in viuis agens tacitus omnes exceperat iniurias, tametſi crebro vulnere ſauciatus. Præter miracula, quibus adſtruitur illa virtus obedientiæ; magnum adhuc pondus auctoritatis ſibi vendicat à praxi inolita priſcis Eccleſiæ temporibus: viguit enim tunc maximè Monachorum inſtitutũ, cuius pars præcipua fuit obedientia ad vnguem exhibita præpoſitis. vt colligere eſt ex Baſilio illo Magno propagatore inſtituti monaſtici.

Ex historia.
Climachus gradu 4. ſuæ ſcalæ.

Acacij Monachi obedientia.

Obedientia facit homines immortales.

Audi quibus elogiis dignetur hanc virtutem. Sic ille: *Oportet, vt qui ſe ad vitam huius rationem contulerit, is ſtabili, firma, immobilique voluntatis conſtantia ſit, iudicioque eiuſmodi quod à maleuolis ſpiritibus neque tentari poſſit, neque loco depelli: animi præterea firmitate tanta, vt ad mortem vſque Martyrum conſtantiam præ ſe ferat, cùm diuinis præceptis retinendis, tum obedientia aduerſum magiſtros ſuos conſeruanda. Siquidem hoc totius vitæ huius inſtituti caput eſt. Vt enim Deus qui omnium Pater eſt, & appellari ſua ſolius vult dignatione, ſummam à quibus colitur obedientiam requirit: ſic qui ſpiritualis in hominibus pater eſt, cùm præſcripta ſua ad diuinarum legum exemplum accommodet, perfectiſſimam ipſe quoque obedientiam requirit. Etenim ſi quis ſe alicui iſtarum artium illiberalium, ac mechanicarum dediderit, artifici ſuo quacunque ratione parendum putat, neque vlla in re præceptis eius aduerſatur: multo certè credibilius eſt, qui ſe ad pietatis religioniſque percipiendam doctrinam contulerunt, eos Antiſtiti ſuo libentiſſimè obſequi, diligentiſſimè obtemperare.* Nullo ſanè nobiliore titulo potuit prædicare dignitatem

Ex Patribus.
Baſilius in conſtitutionibus monaſticis cap. 20.

Obedientia eſt ſumma vitæ monaſticæ.

Obedientia fuit in Apoſtolis Euangelij rudimentum.

obedien

obedientiæ Baſilius, quàm dicendo, eam eſſe caput monaſtici inſtituti, cuius principale intentum eſt, eoſdem obire calles, quos Chriſti diſcipuli aliàs inierunt. At conſtat hac virtute obedientiæ, eos fuiſſe initiatos à Chriſto, qui ab hoc rudiméto voluit Apoſtolos auſpicari genus illud vitæ ſanctiſſimæ, quam ſtatuit apud ſe Monachus imitari.

Baſil. cap. 23. l. de conſtit. monaſticis.

Ita Baſilius, pergens in eodem argumento, quod ſic verſat. *Cum diſcipuli Ieſu rudes adhuc in eius diſciplina eſſent, ac tantum non eum regnaturum iam putarent. Quid hæc expectantibus illis, & ſperantibus dixit? Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Porro illi re audita ſpei ſuæ ſummè contraria, nequaquam dixerunt: Alia adducti ſpe ad te acceſſeramus, & in contraria nobis atque ſperauimus imperas? Horum nihil omnino dixerunt; ſed his omnibus auditis, ſubmiſſa mentis ceruice obedientiæ iugum ſubierunt, alacrique animo, in pericula, in fora, in contumelias, in lapidationes, in ignominias, in cruces, in varias neces proceſſere, tantaque hæc alacritate ſuſtinebant, vt lætitia efferrentur, cum digni habiti ſunt, qui pro Chriſti nomine illa paterentur. Hanc obedientiam is, qui ſecundùm Deum eſt verè Monachus, Antiſtiti ſuo præſtet oportet. Siquidem diſcipulos Chriſtus in hoc elegit, qui hoc vitæ inſtitutum æmularentur, vt per hos formam relinqueret eamdem ſecuturæ poſteritati. Nihil enim eſt aliud Antiſtes quàm is qui perſonam Chriſti ſuſtinet, & ſequeſter eſt inter Deum & homines, eorum, qui in ipſius officio ſunt, ſalutem ſacrificans Deo. Vt igitur paſtori ſuo oues obtemperant, & viam quamcumque ille vult ingrediuntur; ſic qui ex Deo pietatis cultores ſunt, moderatoribus ſuis obſequi debent, nihil omninò illorum iuſſa curioſius perſcrutantes, quando libera ſunt à peccato: contra verò ea ſumma animi alacritate ſummoque ſtudio conficere.* Hæc dictabat Baſilius æuo Iuliani apoſtatæ, vt eo vexante Monachos, ille eos idoneis regulis obfirmaret.

Obedientia Apoſtolorũ non fuit tentata Paſſione Chriſti.

Quanta fuerit aliàs obedientia Monachorum.

Feruor ille Monachorum ebulliens, Baſilio dirigente cœnobia, non tepuit eo extincto: nam ſæculum, quod excepit tempora Baſilij Magni, Monachos habuit ſequaces impigræ illius obedientiæ, penes quam Baſilius ait eſſe ſummam vitæ monaſticæ. Viguiſſe illam diſciplinam tunc temporis, auctor eſt Caſſianus, teſtis oculatus agonum, quos Monachi iugiter exantlabant. Sic ille.

Caſſ. lib. 4. de inſtitutis cœnobiorum cap. 10.

Tantâ obſeruantiâ obedientiæ regula cuſtoditur, vt iuniores abſque præpoſiti ſui ſcientia vel permiſſu, non ſolum non audeant cellam progredi, ſed ne ipſi quidem communi ac naturali neceſſitati ſatisfacere ſua auctoritate præſumãt. Sicque vniuerſa complere, quæcumque fuerint ab eo præcepta, tamquam ſi à Deo ſint cœlitus edita, ſine vllâ diſcuſſione feſtinant, vt nonnunquam etiam impoſſibilia ſibimet imperata, ea fide ac deuotione ſuſcipiant, vt tota virtute ac ſine vlla cordis hæſitatione perficere ea aut conſummare nitantur, & ne impoſſibilitatem quidem præcepti pro ſenioris ſui reuerentia metiantur. Quàm ſit ſecura hæc obedientiæ via, ille idem paucis explicat ita fatus: *Hoc igitur modo ad ſcientiam diſcretionis veræ peruenire facillimè poterimus, vt ſeniorum veſtigia ſubſequentes, neque agere quicquam noui, neque diſcernere noſtro iudicio præſumant: ſed vt nos vel traditio illorum, vel vitæ probitas informauit, in omnibus gradiamur. Qua inſtitutione firmatus, non modò ad perfectam diſcretionis rationem quiſque perueniet; verùm etiam à cunctis inſidiis inimici tutiſſimus permanebit. Nullo namque alio vitio tam præcipitem diabolus Monachum pertrahit ac perducit ad mortem, quam cùm eum neglectis conſiliis ſeniorum in ſuo iudicio perſuaſerit ac definitione doctrina confidere.*

Obedientiã neſciã nihil olim Monachi factitabant.

Idem collat. 2. cap. 11.

Peſſimè ergo hæretici declamant in hoc votum, quaſi reſtringat ſubiectionem illam, quam ſuadet Apoſtolus omnibus exhibere: feruẽte enim Chriſtiana diſciplina in incunabulis Eccleſiæ, Sancti qui illo floruerunt æuo, ſuá cenſurá caſtigaſſent agmina Monachorum, quibus adeò cordi fuit obedientia, vt ea ſola probarint virtutem Simeonis, vt refert Euagrius. Nempe Simeon ſectatus inaſpectum vitæ genus, fecerat ſibi nomen grande orbe toto; ſtabat enim in columna præalta ſub dio, obnoxius iniuriis omnium tempeſtatum, diu impaſtus, & inſomnis, ita orationi aſſuetus, vt ferè ei perinde eſſet viuere, & orare. Patres eremi coeuntes in concilium, ſuſpectam habuere vitam ſine exemplo; omnia namque noua dubiam ſortem habent. Vt ergo facerent periculum ſanctitatis huius hominis tantopere celebrati, Monachum deſtinant, qui nomine procerum vitæ monaſticæ, ei dicat, diſplicere patribus hoc illius inſtitutum hactenus à nemine comprobatum, proindeque ſciat ſibi eſſe illico deſcendendum. Nuntius aggreditur hanc ſibi demandatam prouinciam, & Simeoni mandata refert, quibus auditis, nihil cunctatus protulit è columna pedem, vt confeſtim inde reſiliret. Quo ſpecimine obedientiæ confeſtim edito, nuntius agnouit, vitam Simeonis eſſe cœlitus inſtitutam; ideoque eũ ſic affatus eſt: Beate pater, ſatis ſuperque teſtatus es, quoniam ſis ſpiritu afflatus, ſectare tuũ viuendi morem: ſic enim mihi iniunxere patres, vt ſi incunctanter mota obedires, ego obſtarẽ quominus è columna referres vtrumque pedem.

Hiſtoria obedientiæ Simeonis Stylitæ.

Euagrius, l. 1. cap. 13.

Obedientia eſt lapis Lydius aliarum virtutum.

Ex IVRE CÆSAREO.

Eodem argumento omnium fidem ſibi obſtrinxit Carolus Magnus. Siquidem ille Cæſareæ maieſtatis apicem nactus, videns Eccleſiam propagari in dies, & augeri numerum fidelium, ſanxit, vt ſinguli quique ordines ſuos haberent præpoſitos, quibus humile obſequium penderent. Quid inde emolumenti collegerit, noſces ex tenore legis eius, cuius eſt hic contextus. *Volumus atque præcipimus, vt omnes ſuis ſacerdotibus, tam maioris ordinis, quàm inferioris, à minimo vſque ad maximum, vt ſummo Deo, cuius vice in Eccleſia legatione funguntur, obedientes exiſtant. Nam nullo pacto agnoſcere poſſumus, qualiter nobis fideles exiſtere poſſint, qui Deo infideles, & ſuis ſacerdotibus inobedientes apparuerint: aut qualiter nobis obedientes, noſtriſque miniſtris ac legatis obtemperantes erunt, qui illis in Dei cauſis & Eccleſiarum vtilitatibus non obtemperant.* Prudenter equidem ſanxit Imperator, ſuoque opportunè cauit Imperio, dum legibus obedientiæ obſtrinxit omnes, arbitratus eos qui excolunt hãc virtutem, fidele obſequium ſuo Principi præſtituros. Alius item Imperator, & is ſuperior ætate Carolo Magno, ſcilicet Iuſtinianus, Codicis inſtitutor, tantùm obedientiæ attribuit, vt ab ea ſola probarit profeſſionem vitæ monaſticæ, vt à teſſera Monachorum, quam qui abiurat, ille etiã excidit monachatu. Ecce Cæſaris edictum. *Præterea iubemus, vt omnes clerici, atque Monachi, qui de ſuis ciuitatibus ad hanc almam vrbem Eccleſiaſtici negotij vel religionis causà proficiſcuntur, litteris Epiſcopi, cui vnuſquiſque iter faciens obſequitur, muniti adueniant; ſcituri, quòd, ſi citra*

Qua induſtria Carolus Magnus fidem ſibi obſtrinxit ſuorum ſubditorum.

Lib. 7. legum cap. 103.

Obedientia indicta clericis à Iuſtiniano Imperatore.

Lege 22. §. Præterea Codice De Epiſcopis & clericis lib. 1. tit. 3.

hanc fiduciam acceſſerint, ſibimet imputabunt, quòd non clerici, vel Monachi eſſe putabuntur.

Ex Ivre-canonico.
Clem. Rom. epiſt. 1.
Obedientia commendata.

Optimè Imperator concludit, eos non eſſe Monachos, qui profeſſionis ſuæ periculum non faciunt congruis iudiciis, quorum potiſſimum eſt virtus obedientiæ, tot etiam Conciliis inculcata, vt & Apoſtolicis monitis illuſtrata. Sic Clemens Apoſtolorum diſcipulus. *Petrus docebat ſeniores venerari, iuniores diligere. Epiſcopos, ſacerdotes ſuos, ac cunctos reliquos Eccleſiæ miniſtros, atque omnem plebem ſibi commiſſam verbo diuino & mandato inſtruere, ac dirigere: hoſque omnes, & eorum Epiſcopos tota animi virtute diligere, vt oculos ſuos, quia oculi ſunt illorum. Eorum præceptis in omnibus obedire, &c. Obedientia enim, & humiliatio, quæ magiſtris agitur, Domino exhibetur.* Concilio Anglicano de ea fit mentio luculenta apud Bedam hoc canone.

Beda lib. 2. hiſtoria Angliæ cap. 5.

Monachi non migrent de loco ad locum, hoc eſt, de monaſterio ad monaſterium, niſi per dimiſſionem proprij Abbatis: ſed in ea maneant obedientia, quam tempore ſuæ conuerſionis promiſerunt. Nec ſuis hoc tantùm Monachis obedientiæ iugum impoſitum, ſed & clericis, vt virtutis huius obſequio aliqualem ideam aſſequerentur vitæ monaſticæ, facti hoc ſchemate ſanctiores En Canonem Concilij Moguntini.

Concilium Moguntinum cap. 9.
Clericis obedientia indicta in omnibus actionibus.

In omnibus quantùm humana permittit fragilitas, decreuimus, vt Canonici clerici canonicè viuant, obſeruantes diuinæ Scripturæ doctrinam, & documenta ſanctorum Patrum, & nihil ſine licentia Epiſcopi ſui, vel magiſtri eorum poſiti agere præſumant in vnoquoque Epiſcopatu: & vt ſimul manducent, & dormiant, vbi his facultas id faciendi ſuppetit, vel qui de rebus Eccleſiaſticis ſtipendia accipiunt & in ſuo clauſtro maneant, & ſingulis diebus manè primo ad lectionem veniant, & audiant quid eis imperetur. Ad menſam ſimiliter lectionem audiant, & obedientiam ſecundùm Canones ſuis magiſtris exhibeant.

Vitæ monaſticæ obtrectatores malè afficiunt textus illi hactenus recenſiti, & præcipuè hæreticos damnant, qui ſubſannant obedientiam illam, quam vita monaſtica profitetur. Sed ſeries illa auctoritatum non obſtat, quin Catholici quidam maledici & adulterini fœtus inſurgant in votum obedientiæ, dicentes bonum quidem eſſe viuere ex præſcripto conſiliorum Chriſti ſuadentis caſtitatem, obedientiam, & paupertatem; ſed ſatius eſſe hoc præſtare ſine voto, quàm vouere, ne fiat neceſſitatis penſum, illud quod eſt teſſera charitatis. Hunc fregi impetum factum in vota generaliter ſumpta, vt ſupra videre eſt titulo de impetu facto in vota, vbi ſolui inſtantias, & ſubdidi rationes in gratiam voti. Ideoque ſatis erit Catholicus hypocritas refellere ex praxi inolita priſcis Eccleſiæ temporibus, à Sanctis maximè commendata, eo nomine quòd votum ſit religionis actus, vtpote promiſſio Deo facta de meliori bono.

Virgo Deipara vouit virginitatem.

Hanc praxim Deipara virgo prior inuexit, edito ſpeciali voto virginitatis ſuæ Domino conſecratæ. Nam vt operari ſequitur modum eſſendi; Maria dignata plenitudine gratiarum omnium, quæ conducunt ad perfectiſſimum ſtatum, ſuas omnes exeruit actiones eminentiore modo, quo potuit. Ergo cùm propoſuiſſet ſeruare decus illibatum pudoris ſui, adiecit votum: parum enim eſt propoſitum virginitatis, niſi hæc Domino conſecretur. Itaque Deipara, nacta perfectionis apicem, non defuit illi parti, ſed propoſitum ſuum voto firmiter obſignauit. Huic ſententiæ militant omnes Sancti, quidquid hodie reclament homines imperiti. Ita Gregorius Nyſſenus:

Ex SS. Patribvs.
Greg. Nyſſ. oratione de natiu. Domini.

Si nuptiarum cauſa aſſumpta erat à Ioſepho, quomodo Angelum de partu prædicentem, quaſi re noua atque inſolita obſtupefacta aduerſata eſſet, cum prorſus ſperaret ſe quoque ipſam aliquando iuxta legem naturæ matrem eſſe futuram? ſed quoniam Deo dicatam, & conſecratam carnem, veluti ſanctum quoddam donarium, intactam ſeruari oportebat; propterea etiamſi Angelus ſis, inquit, ac de cœlo veneris, etiamſi ſupra hominem ſit id quod apparet; attamen vt virum cognoſcam, fieri non poteſt: quomodo mater ero abſque viro? Ioſephum enim ſponſum quidem noui, virum autem non cognoſco. Vouere hîc & conſecrare Deo, ſunt verba ſynonyma. Et ne ſcrupulum moueat dictio voti, conſecrationis nomine deſignata, accipe Auguſtinum, meæ concluſioni liquidò ſuffragantem, facta mentione voti.

Voti emiſſione anima conſecratur.

Sic ille:

Auguſt. lib. de ſancta virginitate cap. 4.

Ipſa quoque virginitas eius gratior & acceptior, quia non eam conceptus Chriſtus viro violaturo, quam conſeruaret ipſe præripuit, ſed priuſquam conciperetur, iam Deo dicatam de qua naſceretur elegit, hoc indicant verba, quæ ſibi fœtum annuntianti Angelo Maria reddidit: Quomodo, inquit, fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? quod profectò non diceret, niſi Deo virginem ſe ante vouiſſet. Sed quia hoc Iſraelitarum mores adhuc recuſabant, deſponſata eſt viro iuſto, non violenter ablaturo, ſed potius contra violentos cuſtodituro, quod illa iam vouerat. Hactenus Auguſtinus, inſinuans votum fuiſſe virginitatem Mariæ Domino conſecratam.

Rupert. lib. 3. in Cantica.

Hac etiam nomenclatura voti vtitur Rupertus, Mariam ſic affatus: *Votum egregium prima Deo vouiſti, votum virginitatis.* In ea etiam commemoratione voti totus eſt Bernardus, vtpote probè callens, quantùm gratiæ accedat operi bono, ſi ex voto fiat. Idcirco audacter affirmat, Beatam hanc virginum omnium Primiceriam, virginitatem ſuam voto æterno vt clauo trabali fortiter obfirmaſſe. Ecce venerandi Patris oraculum.

Bernard. ſer. 4. ſuper Miſſus.

Non dubitat de facto ſed modum requirit, & ordinem: nec enim quærit, an fiet iſtud, ſed quomodo: quaſi dicat; cum ſciat Dominus meus teſtis conſcientiæ meæ, votum eſſe ancillæ ſuæ non cognoſcere virum: qua lege, quo ordine placebit ei, vt fiat iſtud? Si oportuerit me frangere votum vt pariam filium, & gaudeo de filio, & doleo de voto. Ille idem alibi verſans eamdem materiam ſemper ſibi conſtat, aſſertor voti editi à Maria. Ita fatur:

Idem ſerm. Signum magnum.

In libertate ſpiritus legis Moſaicæ decreta tranſcendens, illibatam Deo corporis ſimul & ſpiritus ſanctimoniam vouit: probat enim propoſiti inuiolabile fundamentum, quòd tam conſtanter promittenti filium Angelo reſpondit: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco. Ad virginis votum pertinet illa Bedæ ſententia.

Beda. in c. 1. Lucæ.

Propoſitum ſuæ mentis reuerenter expoſuit, vitam videlicet virginalem ſe ducere decreuiſſe. Quæ quia prima fœminarum tanta ſe virtuti mancipare curauit, iure ſingulari præ cæteris fœminis beatitate meruit excellere. Nonne & voti rationem dicit Anſelmus ita fatus?

Anſelm. lib. de excellentia virginis c. 4.

Virgo & tenera, & delicata, regali ſtirpe progenita, & ſpecioſiſſima, totam intentionem ſuam, totum amorem ſuum, totum ſtudium ſuum

ad

ad hoc intendit, vt corpus & animam ſuam Deo virginitate perpetua conſecraret.

Obedientia olim obſignata voto. *Auguſt. in Pſal 75.*

Huius generis fuiſſe obedientiam Monachorum, id eſt, eam fuiſſe obſignatam voto perpetuo, probant hæc verba Auguſtini: *Nemo poſitus in monaſterio frater dicat: Recedo de monaſterio; neque enim ſoli, qui ſunt in monaſterio, peruenturi ſunt ad regnum cælorum, & illi qui ibi non ſunt, ad Deum non pertinent. Reſpondetur ei; ſed illi non vouerunt, tu vouiſti.* Alibi rurſus. *Dum non perſeueraueris implere, quod vouiſti, ſit deſertor tuta ſancti propoſiti, & rem voti non reddit.* Hanc etiam praxim notat Gregorius ille magnus hoc diſcurſu. *Cum quis ſuum aliquid Deo vouet, & aliquid non vouet, ſacrificium eſt: cum verò omne quod habet, omne quod viuit, omne quod ſapit, omnipotenti Deo vouerit, holocauſtum eſt.* Vide igitur quàm caligent illi, quos nuper Sacra facultas Pariſienſis damnauit, temerariè affirmantes, præſtare actionem ſine voto, ei quæ editur præeunte voto. Habet Chriſtiana religio quòd lætetur, hæc monſtra ſuum virus effudiſſe regnante Ludouico Iuſto, & clauum regni moderante Eminentiſſimo Cardinali Richelæo. Fortè aliàs in Gallia impunè peccatum eſſet: ſed hæc monſtra inciderunt in tempora hæc eo nomine beata, quòd Chriſtiana diſciplina nacta eſt in Ludouico, & pro Rege Cardinali duos incorruptos fidei protectores, qui non tulerunt inſaniam tenebrionum, qui delirij ſui notas voluerunt offundere vitæ monaſticæ. Nam toto applaudente regno concluſi ſunt inglorio carcere nouatores, quorum error præfocatus in incunabulis, religioſos omnes obſtringit Regi & Principi Cardinali, quorum zelus occurrit malo illi ex inferis emergenti.

Idem in Pſal. 99.

Greg. hom. 20. in Ezech.

SENSVS ORTHODOXVS:

IMPETVS SEXTVS

In votum paupertatis.

Phocionis paupertas glorioſa. *Plutarch. in Phocione.*

PHocion, vir olim magni nominis in Græcia, in ea rerum omnium penuria vitam egit, vt licèt Reipublicæ præfecturas gereret eminentes, tamen in aperto profeſſus inopiam nudipes incederet. Spontanea hæc paupertas egenum hominem ipſis etiam Regibus venerandum fecit: ſiquidem Alexander ille Magnus, acceptâ viri famâ, ei vim magnam auri miſit, quâ inſpectâ Phocion Legatis ait: Quare Alexander me hominem inopem dignatur his opibus? Quia inquiunt illi voluntaria hæc paupertas ſuſpicionem fecit ei abditæ probitatis. Ad hæc ſubridens Phocion, ita eos affatus eſt: Ergo ne mihi Alexander inuidet opinionem virtutis emeritæ, quam mihi conciliant diuitiæ tenaci propoſito iugiter abdicatæ. Habeat ille ſibi ſuas opes, nihil enim mihi & illis; quippe inglorium credo homini ſeruire diuitiis, quarum contemptus me etiam fecit Alexandro Principi glorioſum. Equidem optimè vir ille maior opibus, quas conſtanter aſpernatus eſt. Eo ferè titulo paupertatis, Eccleſia Conſtantini Magni animum inflexit ad pietatis argumenta, quæ edidit. Nempe rerum penuria, quæ ſumma fuit tunc in clero, Imperatorem illum adeò perculit, vt reſeratis Imperij gazis, ærarium ſuum exhauſerit in gratiam Eccleſiæ, cui hæc opum affluentia fuit iniuria, pietate ſuffocante matrem ſuam. Nimirum paupertas inolita clero fuit alma parens pietatis. Et hæc opibus afficiens Eccleſiam, paupertatem illam extinxit, quâ veluti matre ſata fuit pietas illa maxima, quam in clerum teſtati ſunt Principes, animum ſuum Chriſtianum ſic magno auri pondere comprobantes.

Paupertas ſocia virtutum eſt.

Opes noxiæ fuerunt Eccleſiæ.

Paupertas olim Eccleſiam commendauit.

Ante Euangelij propagationem, plerique Philoſophi aucupati ſunt auram popularem nomine paupertatis. Imò & famoſi Duces inde fecere ſibi nomen, vt Curius, Fabricius, Scipio, Cato, nullius omnino fuere cenſus, ſuas arbitrati diuitias carere diuitiis. Sed quia mercati ſunt eo facinore gloriam humanam, finis ille adulterinus paupertatem eorum ingloriam fecit. Ne in has inanis gloriæ cautes impingerent diſcipuli Chriſti, ſectatores Euangelicæ paupertatis, hoc habuere in mandatis, ſcilicet vt miſſis opibus Chriſtum ſequerentur, æmuli virtutum eius, præcipuè humilitatis, manſuetudinis, patientiæ, & obedientiæ. Quæ virtutes omnes apud Hebræos vnica dictione efferuntur, ea videlicèt, quæ pauperem ſonat: nam à radice ענה *nghana* deducitur עני *nghani* humilis, pauper, manſuetus, afflictus: ad has enim virtutes maximè conducit hæc paupertas ſpontanea, quia repudiatis opibus, quæ ſunt veluti ſemina ſuperbiæ, homo ſic magis ad ſequelam Chriſti redditur expeditus. Verum enimuerò nemini Catholico in... dit paupertatem ſeorſim ſumptam hominem abſoluere ab aliarum virtutum praxi, cui ſinguli quique debent homines attendere.

Paupertas Philoſophorum quare fuerit ingloria.

Pulchra obſeruatio de voce Hebræa, quæ paupertatẽ ſignificat.

Non eſt incongrua in hoc argumento lex Iuris Cæſarei. *Qui bonis ceſſerint, niſi ſolidum creditor receperit, non ſunt liberati. In eo enim tantummodo hoc beneficium eis prodeſt, ne iudicati trahantur in carcerem.* Ita qui voto emiſſo paupertatis ceſſit bonis ſuis, non liber eſt ab obligatione, quæ omnibus incumbit Chriſti Domini calles ineundi. Sed hoc ſingulare bonum nactus eſt, quòd ſcilicet, ſe ſubduxit rerum omnium nexibus importunis. Quod vbi diabolus aduertit, omnem mouit lapidem, vt profeſſores altiſſimæ paupertatis diſtraheret ab hoc propoſito, certior factus multo experimento, eum propè interitum eſſe, quem pœnitet colere paupertatem.

Ex IVRE CIVILI. *Leg. 1. Cod. qui bonis cedere poſſint l. 7. tit. 71.*

Quibus argumentis dæmon inſtruxerit hoſtes in Eccleſiam debacchantes, dicam infra proximo titulo, vbi diluam obiectiones æmulorum vitæ monaſticæ, quæ adiri nequit ſine voto paupertatis, adeò ſancti omnibus adamatæ, & cuius profeſſionem ipſe Sanctus Sanctorum Dominus conſuluit hoc contextu: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me.* Non quòd perfectio ſita ſit in abdicatione rerum; ſed quia ſic homo aptior eſt ad ſequelam Chriſti, & ſtudium virtutis omnigenæ, vt præfatus ſum. Fauet Clemens Alexandrinus ita fatus: *Aurum, & argentum, & priuatim, & publicè poſſeſſio eſt inuidioſa, ſi vſum excefferit: rara ad acquirendum, difficilis ad cuſtodiendum, &c. Quocirca dicit Dominus. Vende quæ habes, & da pauperibus, & veni, ſequere me. Sequere Deum nudus ab arrogantia, nudus à pompa momentanea, quod tuum eſt quod bonum eſt, quod auferri non poteſt. in Deum fidem, in paſſum confeſſionem, beneficentiam in homines poſſidens.* Paupertas illa Euangelica adumbrata eſt olim in Leuitis ſacerdotibus

Paupertas facit facilem praxim omnium virtutum.

Ex SS. PATRIBVS.

Clem. Alex. lib. 2. Pædag. cap. 3.

Opum eſt poſſeſſio inuidioſa.

Paupertas eſt initium vitæ Euangelicæ.

Paupertatis ſpecies quædam indicta Leuitis.

dotibus legis antiquatæ, quibus in diuiſione terræ Chananæorum, nihil omnino ceſſit in ſortem, Deo nolente ſuos ſacerdotes pollui contagio rerum terrenarum, ſed ſanctificari illo præludio Euangelicæ paupertatis. Eò ſpectat hic diſcurſus Origenis. *Vis ſcire quid interſit inter ſacerdotes Dei, & ſacerdotes Pharaonis? Pharao terras concedit ſacerdotibus ſuis: Dominus autem ſacerdotibus ſuis partem non concedit in terra, ſed dicit eis: Ego ſum pars veſtra. Obſeruate ergo, qui hæc legitis, omnes Domini ſacerdotes, & videte quæ ſit differentia ſacerdotum, ne fortè qui partem habent in terra, & terrenis cultibus ac ſtudiis vacant, non tam Domini, quàm Pharaonis ſacerdotes eſſe videantur. Ille enim eſt, qui vult ſacerdotes ſuos poſſeſſiones habere terrarum, & exercere agri non animæ culturam, ruri, & non legi operam dare. Chriſtus autem Dominus noſter ſacerdotibus ſuis quid præcipit audiamus: Qui non renuntiauerit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Hactenus Origenes.

Origenes ho. 16. in Geneſim.

Paupertas quare à Deo commẽdata ſuis ſequacibus.

Paupertas Euangelica quam deceat ſacerdotes Chriſti.

Quidam etiam Philoſophi aſpernati diuitias, earum faſtidium ingeſſere ſuis diſcipulis, nullo alio argumento ducti, quàm commodorum, quæ ſecum vehit arctior omnium rerum vſus, pauperi cuique vernaculus. Quòd ſi commodis illis adieceris prouentus, quos Dei intuitus ſecum vehit, & adfert eis, qui dant paupertati Euangelicæ nomen ſuum, noſces quàm conferat pauperi Chriſto iugiter adhærere. Ita Minutius Felix. *Quod plerique pauperes dicimur, non eſt infamia noſtra, ſed gloria: animus enim vt luxu ſoluitur, ita frugalitate firmatur: & tamen quis poteſt pauper eſſe, qui non eget, qui non inhiat alieno, qui Deo diues eſt? Magis pauper ille eſt, qui cum multa habeat, plura deſiderat. Nemo tam pauper poteſt eſſe quàm natus eſt. Aues ſine patrimonio viuunt: & hæc nobis tamen nata ſunt, quæ omnia ſi non concupiſcimus, poſſidemus. Igitur vt qui viam terit, eo felicior, quò leuior incedit: ita beatior in hoc itinere viuendi, qui paupertate ſe ſubleuat, non ſub diuitiarum onere ſuſpirat: & tamen facultates ſi vtiles putaremus, à Deo poſceremus vtique. Indulgere poſſet aliquantum, cuius eſt totum: ſed nos contemnere malumus opes, quàm continere: innocentiam magis cupimus, magis patientiam flagitamus: malumus nos bonos eſſe quàm prodigos: & quod corporis humana vitia ſentimus, & patimur, non eſt pœna, militia eſt. Fortitudo enim infirmitatibus roboratur, & calamitas ſæpius diſciplina virtutis eſt: vires denique & mentis & corporis ſine laboris exercitatione torpeſcunt.*

Minutius Felix in Octauio.

Paupertas voluntaria quam iis commoda.

Paupertatis encomia.

Vt pretioſa ſuppellex aliaque molta impedimenta bellica perdidere numeroſas acies, hoc onere importuno graues; ita & diuitiæ remoratæ ſunt multos, quos perculerat antè cupido vitæ terſioris, quam non ſunt aſſecuti multiplici diuitiarum vinculo præpediti. Vnde placet eis affingere emblema Alciati, vbi puer alatis manibus aſſurgens nequit eniti in aëra, eum remorante ſaxo pedibus alligato. Spiritu Sancto afflati homines aſcripti in militiam Chriſti, miſſas fecerunt opes, imitati facinus Alexandri, qui vbi aduertit milites ſuos impediri ſpoliis quæ collegerant, victoriis antea reportatis; iuſſit omnes adeſſe commilitones, & in vnum aceruum congerere ſuam quamque ditiorem ſupellectilem. Præſtò adfuere omnes, idque incunctanter dicto Principis obſequentes. Miratus Alexander hanc diuitem rerum congeriem, eam adhuc ditiorem fecit adiectis opibus, quæ ceſſerant eius arbitrio, & toto circumſtante exercitu magna ſtrue lignorum texit illas gazas, quæ igne ſuppoſito conflagrarunt. Omnes æquo animo tulere iacturam illam, recreati exemplo Alexandri, qui plura perdiderat illo incendio, quàm cæteri omnes: & in patientiæ argumentum reuoluebant animo, ſe fieri aptiores bello, cui nomen dederant, & hoc diſpendio parare viam ſibi ad maiora lucra. Eadem ferè ratione ducti Profeſſores vitæ monaſticæ, abdicarunt opes, vt eſſet anima vegetior, & expedita magis ad vitia depellenda. Alij verò commorantes in ſæculo, ſuis incubantes gazis, iniquam ſortem experti ſunt Caroli Ducis Burgundiæ, qui ſuas circumducens opes ad bella procedens, aſpernatus pauperes Heluetios, ab eis in fugam verſus eſt, qui ſubinde potiti ſunt caſtris Principis opulenti. Paupertas religioſa hodie ludibrio eſt dyſcolis hominibus, anhelis in opes; ſed morte aliquando alternante vices hominum, diuites malè excipientur, & ſuſpicient ſerò pauperes exaltatos. Diſparis huius ſortis locupletes fuere teſtes, Lazarus, & epulo ſepultus in inferis.

Diuitiæ remorantur ſtudium perfectionis.

Emblema opum quæ iniuriæ ſunt virtutum praxi.

Q. Curtius lib. de geſtis Alexand.

Alexander opes in ignẽ iacit, vt impedimenta belli.

Paradinus l. 1. ſ. in Carolo.

Carolo Burgundo malè ceſſit circũducere opes immenſas.

Cyprian. l. de lapſis.

Eò collimant iſta Cypriani eloquia. *Decepit multos patrimonij ſui amor cæcus: nec ad recedendum parati aut expediti eſſe potuerunt, quos facultates ſuæ velut compedes ligauerunt. Illa fuerunt remanentibus vincula, illa catenæ: quibus & virtus retardata eſt, & fides preſſa, & mens vincta, & anima præcluſa: vt ſerpenti terram ſecundum Dei ſententiam deuoranti, præda & cibus fierent, qui terreſtribus cupiditatibus inhæreſcunt. Idcirco Dominus bonorum magiſter, & præmonens, & conſulens in futurum: Si vis, inquit, perfectus eſſe, vade, vende omnia tua, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælis, & veni, ſequere me. Si hoc diuites facerent, per diuitias ſuas non perirent: theſaurum in cælo reponentes, hoſtem nunc & expugnatorem domeſticum non haberent: eſſet in cælo cor, & animus, & ſenſus, ſi theſaurus eſſet in cælo. Nec vinci à ſæculo poſſet, qui vnde vinceretur in ſæculo non haberet. Sequeretur Dominum liber & ſolutus, vt Apoſtoli, & ſub Apoſtolis multi, & nonnulli ſæpè fecerunt, qui & rebus ſuis, & parentibus derelictis, indiuiduis Chriſto nexibus adhæſerunt. Sequi autem Chriſtum quomodo poſſunt, qui patrimonij vinculo detinentur? Aut quomodo cælum petunt, & ad ſublimia & alta conſcendunt, qui terrenis cupiditatibus degrauantur? Poſſidere ſe credunt, qui potiùs poſſidentur: cenſus ſui ſerui, nec ad pecuniam ſuam Domini, ſed magis pecuniæ mancipati. Hoc tempus, hos homines Apoſtolus denotat, dicens: Qui autem volunt diuites fieri, incidunt in tentationem. Dominus autem quibus nos præmiis ad contemptum rei familiaris inuitat? Parua hæc & exigua huius temporis damna, quibus mercedibus penſat? Nemo eſt, inquit, qui relinquat domum, aut agrum, aut fratres, aut vxorem, aut filios, propter regnum Dei, & non recipiat centies tantùm in iſto tempore, in ſæculo autem venturo vitam æternam. Quibus cognitis, & de Domini pollicentis veritate compertis, non tantum timenda non eſt eiuſmodi, ſed eſt optanda iactura, ipſo denuo Domino prædicante, & monente: Beati eritis, cùm vos perſecuti fuerint homines.*

Diuitiarum amor noxius.

Paupertas eſt via compendiaria in cœlum.

Quàm ſit vtilis opum contemptus.

Opes hominẽ poſſidentes, & non poſſidentur.

Non

opes ex ſe non ſunt malæ.

Pauperes quã ſint expediti.

Non hic animus eſt damnare diuitias, eo ſolo nomine, quòd diuitiæ ſunt, quaſi neceſſario quodam fato ſuam nequitiam affingant diuitibus: hoc namque aſſerere nefas eſt, cùm plerique opulenti homines hoc æuum egerint illibati. Sed mihi iſtud penſum indixi, ſcilicet probare, eos qui dedere libellum repudij Mammonæ, eſſe aptiores ad ſequelam Chriſti. In typum huiuſce veritatis, Hebræi onuſti opibus Ægypti, non calcarunt aquas maris rubri, ſed ceſſerunt aquæ, & mare apertum eſt, vt hinc & inde tumentibus aquis ſicco itinere populus ambularet. Petrus verò, qui omnia reliquerat, ambulauit ſuper aquas, venerantes in eo paupertatem ſpontaneam, quæ homines Chriſti ſequaces efficit. Ambulare ſuper aquas & Chriſtum ſequi, eſt calcare diuitias, quæ aquarum more prçterfluunt, & Chriſtum Dominum imitari. Eò ſpectat Cyprianus ita fatus. *Dominus perfectum & conſummatum docet fieri, qui omnibus ſuis venditis, atque in vſum pauperum diſtributis, theſaurum ſibi condat in cælo. Eum dicit poſſe ſe ſequi, & gloriam Dominicæ paſſionis imitari, qui expeditus, & ſuccinctus, nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, ſed ſolutus ac liber facultates ſuas ad Deum antè præmiſſas ipſe quoque comitatur.* Hæc ille. Sed nota, Petrum non ad faſtum ambulaſſe ſuper aquas: nihil enim illi Apoſtolo & pompæ, quam totam cum ſæculo & ſacculo depoſuit, vt Chriſto pauperi iugiter adhæreret. Nempe parum eſt facere miſſas opes, ſi paupertas hæc non conducat ad ſequelam Chriſti, vt ſuggerit Hieronymus, hoc contextu. *Quicumque perfectus eſſe voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vendere, ſicut Ananias fecit, & Saphyra; ſed totum vendere, & cùm vendiderit, dare omne pauperibus, &c. Et hoc non ſufficit ad perfectionem, niſi poſt contemptas diuitias Saluatorem ſequatur, id eſt, relictis malis faciat bona. Facilius enim ſæculus contemnitur, quàm voluptas. Multi diuitias relinquentes, Dominum non ſequuntur. Sequitur autem Dominum, qui imitator eius eſt, & per veſtigia illius graditur.* Ruſſus ille. *Apoſtolici veſtigij eſt, perfectæque virtutis, vendere omnia, & pauperibus diſtribuere, & ſic leuem atque expeditum cum Chriſto ad cæleſtia ſubuolare.*

Hebræi quare non ambulauere ſuper aquas maris rubri, vt Petrus ſuper alias aquas.

Parum eſt pauperẽ eſſe, ſi deſeratur ſequela Chriſti.

Hier. in c. 19. Matthæi.

Chriſtum ſequi quid ſit.

Idem ep. 8. ad Demetriadem de virgin. ſeruanda.

Paupertas eſt beatitudinũ prima.

Paupertatem illam, quam commendo, eſſe veluti præambulam virtutum omnium, Chriſtus liquidò oſtendit, quando beatitudinum ſeriem texens auſpicatus eſt à paupertate ſpiritus, affirmans beatos eſſe pauperes ſpiritu, id eſt, eos qui non actu tantùm laborant inopiâ, ſed affectu etiam huiuſce ſæculi reculas aſpernantur. Fauet Ambroſius ita verſans illum textum. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Primam hanc benedictionem vterque Euangeliſta poſuit. Ordine enim prima eſt, & parens quadam generatioque virtutum: quia qui contempſerit ſæcularia, ipſe merebitur ſempiterna. Nec poteſt quiſquam meritum regni cæleſtis adipiſci, qui mundi cupiditate preſſus, emergendi non habet facultatem.* Eò ſpectauit Eccleſia primitiua, cui vt maximè cordi fuit conuerſio Gentilium, ad eos pelliciendos, in eam ſeſe compoſuit ſanctitatem, quam Chriſtus edocuit; & quia clerici Eccleſiæ miniſtri Deo arctiùs deuincti ſunt, voluit omnium fidelium alma parens Eccleſia, peculiaria ſigna ſanctitatis in clericis elucere, vt eo odore Chriſti afflati Gentiles, ſectarentur illam fidem, cuius profeſſores aliis eminebant. Ad hanc ergo propagandam ſpeciem ſanctitatis multi Canones editi ſunt, quibus paupertatis amor clericis inculcatur, vt inde fiant illorum animæ terſiores. Imò aliàs æmulati ſunt inſtitutum vitæ monaſticæ, ſua habentes clauſtra commonem agentes vitam, vt hoc Canone liquet, edito à Gregorio illo Magno, ſic decernente dum affatur Auguſtinum Anglorum Epiſcopum. *Quia tua fraternitas monaſterij regulis erudita ſeorſum non debet fieri à clericis ſuis in Eccleſia Anglorum, quæ auctore Deo nuper ad fidem perducta eſt: hanc debet inſtituere conuerſationem, quæ in initio naſcentis Eccleſiæ fuit Patribus noſtris, in quibus nullus eorum ex iis quæ poſſidebat aliquid dicebat ſuum eſſe, ſed erant illis omnia communia.*

Ambr. in c. 6. Lucæ.

Ex Ivre canonico.

Clerici olim æmuli vitæ monaſticæ.

Canon. Quia 12. qu. 1.

Paupertas olim clericis commẽdata.

Proceres Eccleſiæ fuiſſe arbitratos, pauperem vitam clericorum multùm valere ad ingerendum aliquem pietatis ſenſum aliis hominibus, liquet hac ſententia Auguſtini, quam Gratianus Canonem fecit. Sic ille: *Nolo vt aliquis de vobis inueniat malè viuendi occaſionem. Prouidemus enim bona, vt ait Apoſtolus, non ſolùm coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus. Propter nos, conſcientia noſtra ſufficit nobis: propter vos fama noſtra non pollui, ſed pollere debet in vobis. Tenete quod dixi, atque diſtinguite. Duæ res ſunt, conſcientia, & fama. Conſcientia neceſſaria eſt tibi, fama proximo tuo. Qui fidens conſcientiæ ſuæ negligit famam ſuam, crudelis eſt, &c. Nulli liceat in ſocietate noſtra habere aliquid proprium; ſed ſi fortè aliqui habent, nulli licet; & qui habuerint, faciũt quod non licet, &c. Qui habere voluerit proprium, & de proprio viuere, & contra iſta præcepta facere; parum eſt vt ita dicam, non mecum manebit; ſed nec clericus erit.* Hæc Auguſtinus. Non inde tamen inferre volo, clericos vbique vouiſſe paupertatẽ, cùm hoc ferè ſingulare fuerit clericis Auguſtini voto obſtrictis. Aliis verò inhibita fuit cura diuitiarum, vt iniuria ſtatui clericali, vt monent Patres, quorum ſenſa Iuri Canonico inſerta ſunt.

Aug. ſerm. de communi vita cleric.

Can. Nolo 12. qu. 1.

Conſcientia & fama, ſunt duo bona neceſſaria viris probis.

Cura diuitiarum iniuria ſtatui clericali.

Ecce in eo themate Hieronymi ſententiam hoc Canone expreſſam. *Clericus, qui Chriſti ſeruit Eccleſiæ, interpretetur primò vocabulũ ſuum: & nominis definitione prolata nitatur eſſe quod dicitur. Si enim κλῆρος Græcè, ſors Latinè appellatur, propterea vocantur clerici, vel quia de ſorte ſunt Domini, vel quia Dominus ſors, id eſt, pars clericorum eſt. Qui autem vel ipſe pars Domini eſt, vel Dominum partem habet, talem ſe exhibere debet, vt & ipſe poſſideat Dominũ, & poſſideatur à Domino. Qui Dominum poſſidet, & cum Propheta dicit: Pars mea Dominus, nihil extra Dominum habere poteſt. Quòd ſi quidpiam aliud habuerit præter Dominum, pars eius non erit Dominus. Verbi gratiâ, ſi aurum, ſi argentum, ſi poſſeſſiones, ſi variam ſupellectilem, cum iſtis partibus Dominus fieri pars eius non dignatur. Si autem ego pars Domini ſum, & funiculus hæreditatis eius, nec accipio partem inter cæteras tribus: ſed quaſi Leuita & ſacerdos viuo de decimis, & altari ſeruiens, altaris oblatione ſuſtentor, habens victum, & veſtitum, his contentus ero, & nudam Crucem nudus ſequar.* Hactenus ille textus Canonicus, cui affinis eſt iſte alter Canon. *Duo ſunt genera Chriſtianorum. Eſt autem vnum genus, quod mancipatum diuino officio, & deditum contemplationi, & orationi,*

Hier ep. ad Nepotianum Can. Clericus 12. q. 1.

Clericus ex nomine ſuo ſuadetur ad amorẽ paupertatis.

Can. Duo ſunt 12. q. 1.

ab

ab omni ſtrepitu temporalium ceſſare conuenit: vt ſunt clerici, & Deo deuoti: κλῆρ☉ enim Gracè, Latinè ſors. Inde huiuſmodi homines vocantur clerici, id eſt ſorte electi. Omnes enim Deus in ſuos elegit. Hi namque ſunt Reges, id eſt, ſe & alios virtutibus regentes: & ita in Deo regnum habent. Et hoc deſignat corona in capite. Hanc coronam habent ab inſtitutione Romana Eccleſia in ſignum regni, quod in Chriſto expectatur. Raſio verò capitis, eſt temporalium omnium depoſitio. Illi enim victu & veſtitu contenti, nullam inter ſe proprietatem habentes, debent habere omnia communia. Alind verò genus eſt Chriſtianorum, vt ſunt laici: λαὸς enim Gracè, eſt populus Latinè. His licet temporalia poſſidere, ſed non niſi ad vſum. Nihil enim miſerius eſt, quàm propter nummum Deum contemnere. Ita ſacer Canon.

Clerici quare coronam in capite gerent.

Clerici quare coma ſit abraſa.

Profectò non opus eſt conſulete illa Canonum oracula, ad probandum, paupertatem conciliare animos hominum, ſi viderint eam ſpontè adamari, vt experti ſunt duo diſcipuli Patris Seraphici Franciſci, quos ille Sanctus in exteras oras emiſerat, vt verbo & opere reuocarent homines ad meliorem frugem. Hi Capucinorum habitu amicti (is enim erat habitus, quo vtebatur ille Pater Sanctus) primo aſpectu habiti ſunt ludibrio ab his, quibus erat nouum illud ſchema veſtis inaſpectæ. Cùm autem ſubiiſſent vrbem quamdam inclinante die, nemo voluit eos apud ſe diuertere: quippè omnibus erat ſuſpectus ille habitus, ſingulis quibuſque timentibus, ne lateret hoc tegmine nequitia ſingularis. Itaque pauperes illi æmuli ſui Sancti Patris repulſam paſſi ab omnibus, æquo animo tulere ludibrium hoc, ſub dio pernoctantes. Vbi autem patuere fores Eccleſiæ, ſeſe illò receperunt audituri ſacrum, matutinum tempus illic Domino conſecrantes. Quos pij quidam homines, adſtantes etiam rei ſacræ, videntes orationi inſtantes, eos voluere dignari ſtipe, nummulos offerentes. Sed beati illi pauperes ſpiritu oblatum æs aſpernati, dixere nihil ſibi & nummis eſſe, quia dederant nomen ſuum vitæ, quæ abhorret à diuitiis. Vt adſtantibus innotuit hoc eorum propoſitum voluntariæ paupertatis, magno honore excepti ſunt ab iiſdem, quos iniquos pridie experti fuerant. Abſit inuidia dicto, ipſi etiam hæretici venerantur in Capucinis indolem Chriſti pauperis, cauſantes, illum affluxum opum, qui nitent apud alios Cœnobitas, multum detrahere imitationi Chriſti, quam debet vita monaſtica profiteri. Hæc ſcribo expertus: nam emenſus aliquos terrarum tractus, diuerti ſæpè apud nobiles hæreticos opiparè exceptus ſum in gratiam duntaxat habitus Capucini ſpirantis paupertatem Chriſti, quam fatentur hæretici præcipuè in Capucinis graphicè lineari.

Ex Chron. Min. in vita S. Franciſc.

Quare Capucini ſint hæreticis venerationi.

Errant tamen hæretici, dum carpunt acriter alios profeſſores vitæ monaſticæ, quia in commune poſſident reditus annuos in ſubſidium vitæ huius indigæ plurium rerum. Ideoque ne videar altiſſimæ tantùm paupertatis Capucinorum texere encomium, ſpeciali titulo patronum ago eorum, qui congruis vtuntur opibus, ex præſcripto ſuæ regulæ ab Eccleſia approbatæ.

***

SENSVS ORTHODOXVS.

Eccleſia licitè bona poſſidet, nec violatur votum paupertatis à religioſis illis, qui ex præſcripto regulæ ſuæ in communi affluunt bonis.

EX SANCTIS PATRIBVS, ET VTROQVE IVRE ET EX HISTORIA.

Pompeio extincto, æmulus eius Cæſar rerum potiens iacentes eius ſtatuas erexit, eaque animi moderatione in apice bonorum conciliauit ſibi gratiam omnium Romanorum, in quibus Cicero lepidè iocatus ait, Cæſarem conſuluiſſe ſuis ſtatuis, quando reſtituit eas, quæ Pompeij erant. Non eo intento hîc ago patronum cleri, vnde prodierunt nuper obtrectatores, & iriſores vitæ monaſticæ, quos damnauit ſemel & iterum ſacra facultas Pariſienſis, prouidens vt è ſpecula, ne qua labes ſe offundat ultori fidei illibatæ. Nullius capto gratiam in hac Apologia pro facultatibus Eccleſiæ: vni nãque Deo & veritati lito, dum inuehor in hæreſes, quæ eo nomine carpunt clerum, quòd ſcilicet bona poſſideat. Priſcis Eccleſiæ temporibus hæreſis illa emerſit: quippe Audeani contendebant peccare Antiſtites, ſi diuites eſſent, vt meminere Epiphanius, & Damaſcenus. In ea hæreſi Vadiani ſeu Anthropomorphitæ erant tempore Auguſtini, negantes licere Epiſcopis opibus affluere. Imperante Friderico reuixit hæreſis hæc damnata: nam Alnoldus Brixienſis hoc lethale virus ſparſit; ſcilicet omnem ſpem ſalutis adimi clericis, & Monachis, qui aliquid in communi poſſidebant: & eamobrem eſſe è re Imperatoris vendicare ſibi eorum bona vt nequiter vſurpata. Delirum hunc hominem carpunt Otto Fruſingenſis, & Guntherus. Eodem diabolo patre ſati fuere Ioannes VViclefus, & Ioannes Huſſus, quorum prior interminatus eſt damnationem Principibus, ſi non quantociùs Eccleſias expilarent, vt ſic caſtigarent clerum, cui nefas dixerunt opibus abundare. Eiuſdem farinæ ſententiam edidit alter, ſcilicet Ioannes Huſſus. Illis præierat Gerardus Sagarellus, prædicans non debere dari decimas ſacerdotibus, quia deuiant à paupertate Apoſtolica, vt commemorant Guido & Eymericus.

Cæſaris induſtria vt conciliaret gratiam Romanorum.

Quinam hæretici in clerum inſurrexerunt.

Epiphan. Damaſcen. de Audeanis. Auguſt. hæreſi 40.

Otto Friſ. de geſtis Fred. lib. 2. *c.* 20.

Gunth. l. 3. *Vuiclef.* 4. *Trial. c.* 10. *Ioan. Huſſ. art.* 3. *per Alanum ex libris eius excepta. Guido de hæreſ. Nicol. Eymer. p.* 2. *qu.* 31.

Duo itaque capita habebit iſta controuerſia. Primò oſtendam, licitè bona poſſideri ab Eccleſiaſticis. Secundò probabo, citra diſpendium paupertatis Euangelicæ poſſideri facultates in communi à Religioſis, per quorum inſtitutum non ſtat quin his opum ſubſidiis occurrant inopiæ extremæ, quæ vitam adducit in diſcrimen. Igitur in gratiam cleri, in confeſſo eſt apud omnes, Leuitas olim noſtros clericos adumbraſſe: Sed Deus ſanxit vt in eorum ius cederent oblationes fidelium, quæ tunc adeò opimæ erant, vt Leuitarum ſors eſſet minimè pœnitenda: Igitur hodie Eccleſiaſtici licitè poſſident opulenta beneficia, quia ſunt oblationes fidelium. Ecce decretum Dei. *Locutus eſt Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi cuſtodiam primitiarum mearum. Omnia quæ ſanctificantur à filiis Iſrael tradidi tibi, & filiis tuis pro officio ſacerdotali legitima ſempiterna. Hæc ergo accipies de his, quæ ſanctificantur, & oblata ſunt Domino. Omnis oblatio, & ſacrificium,*

Eccleſiaſtici licitè poſſident opulenta beneficia.

Num. 18.

cium, & quicquid pro peccato atque delicto redditur mihi, & cedit in Sancta Sanctorum, tuum erit, & filiorum tuorum. Habuiſſe Leuitas vrbes & prædia diſcreta à poſſeſſione aliarum tribuum, liquet hoc contextu. *Hæc quoque locutus eſt Dominus ad Moyſem in campeſtribus Moab ſuprà Iordanem contra Iericho: Præcipe filiis Iſraël, vt dent Leuitis de poſſeſſionibus ſuis vrbes ad habitandum, & ſuburbana earum per circuitum: vt ipſi in oppidis maneant, & ſuburbana ſint pecoribus ac iumentis.* Bona hæc ceſſere Leuitis in gratiam miniſterij ſui, Deo exhibiti in templo.

Num. 35.

Eò alluſit Paulus, probans Eccleſiaſticos homines poſſe ſibi vendicare aliquid facultatum, ratione ſui officij. Sic ille: *Quis militat ſuis ſtipendiis vnquam? Scriptum eſt enim in lege Moyſi: Non alligabis os boui trituranti, &c. Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus? Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt? & qui altari deſeruiunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinauit iis, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuere.*

1. Cor. 9.

Imo & Chriſtus ſuam inſtituens Eccleſiam, loculos habuit, ad recipiendas oblationes fidelium, vt inde ſuis caueret diſcipulis, & egenis, ſuo exemplo decernens poſſe Eccleſiam bona aliqua poſſidere, ad ſubueniendum ſuis miniſtris, & his qui ſumma premuntur inopia. Ita Auguſtinus. *Exemplum Domini accipe conuerſantis in terra. Quare habuit loculos, cui Angeli miniſtrauerunt: niſi quia Eccleſia ipſius loculos ſuos habitura erat? Quare furem admiſit: niſi vt eius Eccleſia fures patienter toleret?* Ille rurſus alibi. *Habebat Dominus loculos, & à fidelibus oblata conſeruans, & ſuorum neceſſitatibus, & aliis indigentibus tribuebat. Tunc primùm Eccleſiaſtica pecuniæ forma inſtituta eſt: vti intelligeremus quod præcepit, non cogitandum eſſe de craſtino, non ad hoc fuiſſe præceptum, vt nihil pecuniæ ſeruaretur à Sanctis, ſed ne Deo propter iſta ſeruiatur, & propter inopiæ timorem iuſtitia deſeratur.* Feruente pietate fidelium, multi ſuas omnes facultates Eccleſiæ conſecrarunt, vt ait Baſilius ille magnus ita fatus: *Multi totas domos, quas poſſidebant, ad Eccleſiarum vſum deſtinari paſſi ſunt: alij verò vltro quoque omnem ſuam attulere ſubſtantiam, atque optimam exercuere negotiationem, dum propter cæleſtes diuitias pauperes facti ſunt.*

Chriſtus quare loculos habuerit.

Ex SS. PATRIBVS.

Aug. tract. 50. in Ioan. Idem tract. 2. in Ioan.

Baſil. epiſt. 140.

Eccleſia diues oblationibus fidelium.

Eccleſia in incunabulis, fidelium oblationibus vt innoxio lacte paſta eſt, & Apoſtoli ſanxerunt, vt penes Epiſcopos eſſet diſpenſatio bonorum Eccleſiæ. Non ergo peccat Eccleſia fruens opibus ſibi conceſſis, vt expedita curis huius ſæculi alacrius Domino iugiter obſequatur. Ecce Canon Apoſtolorum. *Omnium rerum Eccleſiaſticarum curam Epiſcopus gerito, & eas diſpenſato, quaſi inſpectante Deo. Non licitum autem ei eſto quidpiam ex iis ſibi tamquam proprium aſſumere, aut cognatis ſuis elargiri, quæ Deo dedicata ſunt. Quòd ſi pauperes illi ſint, vt pauperibus ſubminiſtrato: non tamen horum prætextu res Eccleſiæ venundato.* Habuit ergo Eccleſia conſtans dominium earum rerum, quas noluerunt Apoſtoli diſtrahi. Huius Canonis Apoſtolorum luculentam mentionem facit Concilium II. generale Nicænum, hoc Canone. *Si quis Epiſcopus, vel Monaſterij præfectus inuentus fuerit ex Epiſcopatus vel Monaſterij agris, in Principis alicuius, aut Magiſtratus manus alienare, vel alteri perſonæ tradere, nullius momenti ſit traditio, vt ſanctorum Apoſtolorum vult Canon, qui dicit: Omnium rerum Eccleſiaſticarum curam Epiſcopus, &c.*

EX IVRE CANONICO.

Can. Apoſt. 37.

Penes Epiſcopos olim fuit cura bonorum Eccleſiæ.

Conc. II. Nicæn. Can. 12.

Huic ſanctioni Apoſtolicæ morem geſſit Eccleſia prioribus ſæculis: nam clerici agentes vitam communem, ab Epiſcopo annonam accipiebant, vt ſuo tempore factum ait Vrbanus I. Papa, qui floruit tempore Tertulliani, anno ſcilicet CCXX. Huius Pontificis Epiſtolam Gratianus in duos Canones ſectam tranſtulit in decretum. En Canonem primum. *Scimus vos non ignorare, quia haſtenus vita communis inter omnes Chriſtianos viguit, & adhuc gratiâ Dei viget, & maximè inter eos, qui in ſortem Domini ſunt electi, id eſt, clericos.* Vnde autem, & à quo ſubueniretur clericis, alio Canone legere eſt. Sic ille. *Videntes autem Summi ſacerdotes, & alij, atque Leuitæ, & reliqui fideles, plus vtilitatis poſſe conferre, ſi hæreditates, & agros, quos vendebant, Eccleſiis quibus præſidebant Epiſcopi traderent, eò quòd ex ſumptibus eorum, tam præſentibus quàm futuris temporibus plura & elegantiora miniſtrare poſſent fidelibus communem vitam ducentibus, quàm ex pretio ipſorum: cœperunt prædia & agros, quos vendere ſolebant, matricibus Eccleſiis tradere, & ex ſumptibus eorum viuere. Ipſæ verò res in ditione ſingularum parochiarum Epiſcoporum, qui locum tenent Apoſtolorum, erant, & ſunt vſque adhuc, & futuris ſemper debent eſſe temporibus.*

Vrban. I. ep. vnica omnibus Cath.

Can. Scimus 12. q. 1.

Eccleſiæ bona non alienanda.

Can. Videntes 12. qu. 1.

Eccleſiæ opes vnde ſint exortæ.

Eccleſiam vendicare ſibi bona quædã, & equidem iuſtè, iure Romano liquet, quo Chriſtiani Imperatores cauent Eccleſiis, & earum prædiis, & annonæ; vnde patet inſania hæreticorum, qui (vt præfatus ſum) dixere eſſe è re Imperatoris, expilare Eccleſiam, quia nequit opibus abundare. Sanctiore ſpiritu afflatus, Conſtantinus ille Magnus, vt audiit Magnates quoſdam vſurpaſſe bona Eccleſiæ, iſtam tulit legem, *Inſtituimus, vt ea quæ Eccleſiæ ante poſſederunt, ad ipſarum ius denuo reuertantur.* Huius legis meminit Euſebius, vt & alterius eiuſdem generis alibi. Vide etiam Imperatores Valentinianum, & Marcianum, patronos fuiſſe bonorum Eccleſiæ: vt probat hæc eorum Conſtitutio. *Quia humanitatis noſtræ eſt egenis proſpicere, & dare operam, vt pauperibus alimenta non deſint: ſalaria etiam, quæ ſacroſanctis Eccleſiis in diuerſis ſpeciebus de publico hactenus miniſtrata ſunt, iubemus nunc inconcuſſa quoque, & nullo prorſus imminuta præſtari, liberalitatique huic perpetuam tribuimus firmitatem.* Leo item & Anthemius Imperatores conſuluere bonis Eccleſiæ, iuxta Canones antea recenſitos, quibus Eccleſiæ facultates vænire nefas eſt. Ecce legem. *Iubemus nulli poſthac Archiepiſcopo, in hac regia vrbe ſacroſanctæ Eccleſiæ præſidenti, nulli œconomo, cui res Eccleſiaſticæ gubernanda mandatur, eſſe facultatem, fundos, vel prædia, ſiue vrbana, ſiue ruſtica, res poſtremò immobiles, &c. ad quamcumque transferre perſonam, &c. Ea quæ ad beatiſſimæ Eccleſiæ iura pertinent, vel poſthac fortè peruenerint, tamquam ipſam ſacroſanctam & Religioſam Eccleſiam intactam conuenit venerabiliter cuſtodiri: vt ſicut ipſa Religionis & fidei mater eſt perpetua; ita eius matrimonium iugiter ſeruetur illæſum.* Iuſtinianus Imperator etiam magni facit eos,

Imperatores Chriſtiani fuere patroni bonorum Eccleſiæ.

EX IVRE CIVILI.

Euſeb. l. 2. cap. 5. Idem l. 2. vita Conſt. c. 39.

Leg. Prim. Cod. de ſanctis Eccl.

Leg. 14. Cod. de ſanctis Eccleſ.

Iuſt. in Auth. de non alien.

rebus Eccl. 5. Innocſtig.

eos, qui è re ſua familiari ampliant Eccleſiæ facultates.

Non eſt in eo argumento prætereunda liberalitas Caroli Magni Regis Francorum, qui & ipſe Imperator innumeras penè Eccleſias ditauit, & leges tulit caſtigantes eos, qui vſurpant bona Eccleſiæ. In his legibus illa ſolenpis eſt, *Nouimus, multa regna, & Reges eorum cecidiſſe, quia Eccleſias ſpoliauerunt, reſque earum vaſtauerunt, alienauerunt, vel diripuerunt Epiſcopiſque, & ſacerdotibus, atque, quod maius eſt, Eccleſiis eorum abſtulerunt, & dederunt pugnantibus. Quapropter nec fortes in bello, nec ſtabiles in fide fuerunt, nec victores extiterunt, &c. Iubemus, vt nullus tam noſtris, quam futuris temporibus à nobis, vel ſucceſſoribus noſtris vllo vnquam tempore, abſque conſenſu & voluntate Epiſcoporum, in quorum parochiis noſcuntur eſſe res Eccleſiarum, petere, aut inuadere, vel vaſtare, aut quocumque ingenio alienare præſumat. Quod ſi quis fecerit, tam noſtris, quàm ſucceſſorum noſtrorum temporibus pœnis ſacrilegij ſubiaceat, & à nobis, atque ſucceſſoribus noſtris, noſtriſque Iudicibus ſicut ſacrilegus, & homicida, vel fur ſacrilegus legaliter puniatur, & ab Epiſcopis noſtris anathematizetur.* Hactenus Imperator.

Carol. Magn. l. legum c. 82 & 91. Hæc lex eſt in lib. 7. legum c. 104.

Eccleſiæ bona ſpoliata perniciem attulere prædonibus.

Vbi conſulatur bonis Eccleſiæ.

Conſtitutiones illæ Imperatorum idem omnino ſancientes quod Canones Apoſtolorum, magnum eis adiecere pōdus, vt & decretis Conciliorum, quæ variis habita ſæculis, ſpeciales de bonis Eccleſiæ Canones ediderunt. Vidi ego varios Canones editos in gratiam facultatum Eccleſiæ. Sed ne eorum ſeries lectorem grauet, ſatis erit prænotare Concilia, annoſque, quibus fuere conuocata, adiecto numero capitis, ſeu Canonis, vt ſic ablato faſtidio, lectori tamen cupido conſulatur. Itaque conſule Concilium Nicænum I. Concilium Chalcedonenſe, Concilium Romanum III. ſub Symmacho & Concil. VI. Conc. Agathenſe, Conc. Aurelianenſe I. & IV. & V. Conc. Turonenſe II. Conc. Bracarenſe I. Aliis retro ſæculis multa Concilia habuere rara decreta hæc, quæ tibi inſinuo paginæ iſtius margine fimbriata.

Conc. I. Nicæn. an. 325. Can. Arabico 63. Concil. Chalced. an. 453. Can. 26. Concil. Rom. III. an. 502. cap. 6. Conc. Rom. VI. an. 506. c. de inuaſ. rerū Eccl. Conc. Agath. an. 506. c. 22. Conc. Aurel. I. an. 506. cap. 5. & c. 17. & 25. Conc. Aurel. III. an. 537. cap. 23. Con. Aur. IV. an. 547. c. 9. Conc. Aur. V. an. 549. c. 13. Conc. Turon. II. an. 570. c. 25. Conc. Matiſc. 2. an. 588. c. 5. Conc. Brac. I. an. 572. c. 39.

Inſtabunt hæretici editos quidem fuiſſe Canones in gratiam facultatum Eccleſiæ; ſed aliam fuiſſe omninò praxim ſanctiorum Antiſtitum, qui pauperem egere vitam, geſtantes Paſtorale pedum ligneum, nullo planè auro graues niſi cœleſti, quo erat eorum anima deaurata. Non inficior, pleroſque Epiſcoporum affluente etiam rerum omnium copia, ſibi temperaſſe ab opibus, vt noſtra ferè ætate Beatus Carolus Borromæus, locupletis Eccleſiæ Præſul, ieiunus & impaſtus, pauperum corpora ſuſtentabat Eccleſiæ annonâ, imò & graſſante lue, ſuam omnem ſupellectilem in pauperes erogauit. Illa tamen indoles Sanctorum parcè viuentium non obſtitit, quin inuigilarint Eccleſiæ bonis, cauendo ne quid eorum incuriâ deperiret. Et hunc vſum fuiſſe inolitum Eccleſiæ eo tempore, quo Caluinus ait eam floruiſſe, accipe exemplo Paulini Epiſcopi, qui floruit initio quinti ſæculi: huic adiice alium Epiſcopum, ſcilicet Hilarium, vno etiam ferè ſæculo ſeniorem. Horum meminit Proſper, qui & ipſe famoſus fuit ſcriptor quinti ſæculi. Sic ille. *Expedit facultates Eccleſiæ poſſideri, & amore perfectionis proprias contemni. Non enim propria ſunt, ſed communes Eccleſiæ facultates: & ideo quiſquis omnibus quæ habuit dimiſſis, aut vendiis, fit rei ſuæ contemptor, cùm præpoſitus fuerit factus Eccleſiæ, omnium quæ habet Eccleſia efficitur diſpenſator. Denique Sanctus Paulinus ingentia prædia, quæ fuerunt ſua, vendidit, & pauperibus erogauit: ſed cùm poſtea factus eſſet Epiſcopus, non contempſit Eccleſiæ facultates, ſed fideliſſimè diſpenſauit. Quo facto ſatis oſtendit, & propria debere propter perfectionem contemni, & ſine impedimento perfectionis poſſe quæ ſunt communia poſſideri. Quid Sanctus Hilarius? nonne & ipſe omnia bona ſua, aut parentibus reliquit, aut vendita pauperibus erogauit? Is tamen cum merito perfectionis ſuæ fieret Arelatenſis Epiſcopus, quod illa tunc habebat Eccleſia non ſolum poſſedit, ſed etiam acceptis fidelium numeroſis hæreditatibus ampliauit. Iſti ergo tam ſancti, tam perfecti Pontifices factis euidentibus clamant, poſſe, & debere fieri quod fecerunt. Qui vtique homines tam ſæcularium quàm diuinarum literarum ſine ambiguitate doctiſſimi, ſi ſcirent res Eccleſiæ debere contemni, nunquam eas debuerant, qui omnia ſua reliquerant, retinere.* Hæc ille.

Ex Historia.

Proſper l. 2. de vita contempl. c. 9.

Sancti Epiſcopi poſſederunt amplas facultates.

Frigeſcente pietate cleri, noluere clerici vitam communem agere, nec adeò paruis ſtipendiis militare Eccleſiæ, ad arbitrium Epiſcopi ſui. Eamobrem creata ſunt alia auctoramenta, & ſingulis quibuſque beneficiis aſſignatæ dotes, vt Antiſtite inconſulto, quiſque congruam annonam acciperet ex prædio aſſignato illi titulo, quo inauguratus erat; ea tamen cautione, vt memores eſſent omnes Eccleſiaſtici, facultates ſibi conceſſas ad vſum rationi conſentaneum non debere litare luxui, ſed velificari pauperibus, qui ius habent in ſuperfluas opes Eccleſiæ, vt ait Proſper, commemorans ſanctos Hilarium & Paulinum Epiſcopos, qui reditus Eccleſiæ communicabant cum egenis. Ita is auctor. *Datur intelligi quod tales ac tanti viri, qui volentes eſſe Chriſti diſcipuli, renuntiauerunt omnibus quæ habebant, non vt poſſeſſores, ſed vt procuratores, facultates Eccleſiæ poſſidebant. Et idcircò ſcientes, nihil aliud eſſe res Eccleſiæ, niſi vota fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, non eas vendicauerunt in vſus ſuos vt proprias, ſed vt commendatas pauperibus diuiſerunt.* O dignam homine Sancto ſententiam! Ita planè diuites illæ gazæ ſunt vota fidelium, & pretia peccatorum, non lenima luxuriæ, gulæ illecebra, & vitiorum fomes, vt ſunt apud pleroſque homines iniurios ſtatui ſuo, quem polluunt ſacris opibus abutentes, quos ad reſtitutionem obſtringi Canoniſtæ probant, quia pauperes fraudant bonis eo nomine collatis Eccleſiæ, vt ſi quid ſupereſſet congruis vſibus clericorum, illud cederet in ius pauperum. Vtinam Eccleſiaſtici malè ſibi conſcij conſulerent Nauarrum, Alexandrum Alenſem, Richardum, Henricum, Gabrielem, Paludanum, Thomam Valdenſem, Petrum à Soto, & Turrianum, qui omnes affirmant eſſe obnoxios reſtitutioni eos, qui dilapidant bona Eccleſiæ, genio ſuo indulgentes, pauperi quod ſuum eſt impiè denegantes. Huic ego ſubſcribo ſententiæ, & contrariam arbitror eſſe plenam periculi in praxi, ac proinde reditus opimos Eccleſiæ eſſe autum Tholoſanum iis qui eo vtuntur ad luxum, aut ad ditandum parentes, aut cognatos, vt hac cenſura cauet ſacra Synodus Tridentina, quam vtinam animo recolerent proceres Eccleſiæ, ſacris opibus abutentes. Ecce oraculum. *Optandum eſt vt ij, qui Epiſcopale miniſterium ſuſcipiunt, quæ ſuæ ſint partes agnoſcant,*

Epiſcopi ſanè facultates ſuperfluas pauperibus erogarunt.

Proſper vbi ſuprà.

Eccleſiaſtici malè diſpenſantes bona Eccleſiæ obligantur ad reſtitutionem.

Nauarr. l. de redit. Eccl. Alex. Alenſ. 3. p. q. 36. n. 5. art. 2. Rich. in 4. diſt. 45. q. 1. circa 3. principale. Henric. quodlib. 8. qu. 27. Gabriel in 4. diſt. 15. qu. 8. art. 2. Palud. d. 24. qu. 3. Tho. Vald. to. 1. l. 4. c. 42. Soto de inſtr. ſacerd. p. 2. Turr. ep. ad Epiſc. Laod.

Ex Ivre canonico.

Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 1. de reformat.

Quales debeant eſſe Prælati in moribus & in ſupellectile.

Prælati ne in cognatos erogẽt opes Eccleſiæ.

agnoſcant, ac ſe non ad propria commoda, non ad diuitias, aut luxum, ſed ad labores & ſolicitudines pro Dei gloria vocatos eſſe intelligant. Hæc cùm ad reſtituendam Eccleſiaſticam diſciplinam præcipua eſſe ſancta Synodus animaduertat, admonet Epiſcopos omnes, vt ſecum ea ſæpe meditantes, factis etiam ipſis ac vitæ actionibus, quod eſt veluti quoddam perpetuum prædicandi genus, ſe muneri ſuo conformes oſtendant. In primis verò ita mores ſuos omnes componant, vt reliqui ab eis frugalitatis, modeſtiæ, continentiæ, ac, quæ nos tantoperè Deo commendat, ſanctæ humilitatis exempla petere poſſint. Quapropter exemplo Patrum noſtrorum in Concilio Carthaginenſi non ſolùm iubet, vt Epiſcopi modeſta ſupellectile, & menſa, ac frugali victu contenti ſint, verùm etiam in reliquo vitæ genere, ac tota domo caueant, ne quid appareat, quod à ſancto hoc inſtituto ſit alienum, quodque non ſimplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ ſe ferat. Omnino verò eis interdicit, ne ex redditibus Eccleſiæ conſanguineos, familiareſque ſuos augere ſtudeant, cùm & Apoſtolorum Canones prohibeant, ne res Eccleſiaſticas, quæ Dei ſunt, conſanguineis donent. Ita ſancta Synodus hæc decreuit.

Ne autem alij Eccleſiaſtici cauſentur, hoc decretum pertinere ad ſolos Epiſcopos; hoc recolant, ſcilicet facultates Eccleſiæ, quibuſuis titulis aſſignatæ ſint clericis, eſſe, vt præmonui, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, quæ aliò diuertere nefas eſt, vt hac decretali liquet. *Ratio nulla permittit, vt quod pro communi vtilitate datum eſſe cognoſcitur, proprijs cuiuſquam vſibus applicetur.* Eſt hoc decretum Summi Pontificis Gregorij Magni, cui affinis eſt ille Canon, negans clericis bona Eccleſiæ, ſi aliunde queant ſibi prouidere. Ecce textum. *Clericos illos conuenit Eccleſiæ ſtipendijs ſuſtentari, quibus parentum & propinquorum nulla ſuffragantur. Qui autem bonis parentum & opibus ſuſtentari poſſunt, ſi quod pauperum eſt accipiunt, ſacrilegium profectò committunt, & per abuſionem talium, iudicium ſibi manducant & bibunt.* Hic Canon effluxit ex epiſtola Hieronymi, ſuper ea re interrogati à Summo Pontifice Damaſo. Eodem etiam flamine percitus Auguſtinus, ſuam in eo themate ſententiam edidit congruam Hieronymo, quam Gratianus etiam Canonem fecit. Sic ille. *Si priuatum poſſidemus, quod nobis ſufficiat; non illa noſtra ſunt, ſed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis vſurpatione damnabili vendicamus.* Profectò non hyperbolen ſapit ille textus, vocans vſurpationem damnabilem, abuſum illum Eccleſiæ facultatum. Verumenimverò Dionyſius Carthuſianus ait, Deo reuelante compertum eſſe, grauiores inferi pœnas eſſe inflictas Prælatis in luxum compoſitis; & hoc quadrat illi oraculo Salomonis: *Potentes potenter tormenta patientur.* Heu, heu, ô tempora! ô ſcelus! Peccatur equidem ſcienter & impunè, poteſtque iocus Spartanorum lepidè reuocari. Athenienſes ſciunt quæ recta ſunt, ſed facere nolunt.

Cap. Ratio de preb. l. 3. decre. tit. 5. c. 3. Greg. epiſt. Anthem. ſubd.

Can. Quoniã §. clericos 16. qu. 2.

Hier. epiſt. ad Damaſum.

Can. Si priuatum 1. q. 2. Aug. ep. 50. ad Boniſaciũ.

Pœnæ Prælatorum qui abutuntur opibus Eccleſiæ.

Dion. Carth. l. de 4. nouiſſim.

Sap. 9.

***

PARS ALTERA TITVLI DE BONIS ECCLESIÆ.

Citra vllum diſpendium voti paupertatis poſſidentur in communi bona à Religioſis.

EX VTROQVE IVRE, ET EX HISTORIA.

NOn in Phyſicis tantùm, ſed & in moralibus valet iſtud axioma: *Quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſeſe.* Verbi gratiâ, domibus religioſis collatæ ſunt opes à fidelibus, vt degentes illic cœnobitæ diſcreti à ſæculo vacarent iugi obſequio Dei, vt eum conciliarent eis, qui liberali manu ſuas ſic opes illis domibus erogabant. Cùm ergo Eccleſia eodem titulò ſuas opes poſſideat; Eccleſiæ, & domus Religioſæ, quoad opes erunt eædem inter ſeſe, ita vt æquè liceat religioſis in communi bona poſſidere, ac quibuſuis Eccleſiaſticis, dummodo regula non reclamet. Ita definitum eſt in Conc. Trid. cuius en decretum. *Concedit ſancta Synodus omnibus Monaſterijs, & domibus, tam virorum, quàm mulierum, & mendicantium, exceptis domibus fratrum ſancti Franciſci Capucinorum, & eorum, qui Minorum de obſeruantia vocantur, etiam quibus aut ex Conſtitutionibus ſuis erat prohibitum, aut priuilegio Apoſtolico non erat conceſſum, vt deinceps bona immobilia eis poſſidere liceat. Quod ſi aliqua loca ex prædictis, quibus auctoritate Apoſtolica ſimilia bona poſſidere permiſſum erat, eis ſpoliata ſint, eadem omnia illis reſtituenda eſſe decernit.* Legitimam hanc bonorum poſſeſſionem adſtruit etiam hoc effatum vetus, ſcilicet: *Monachum quicquid acquirit, non ſibi acquirere, ſed monaſterio.* Quod falſum eſſet, ſi monaſterium in communi non haberet aliquod dominium. Fuiſſe & hanc Eccleſiæ praxim liquet hac decretali Papæ Celeſtini III. *Sanè noſtris auribus eſt relatum, quod cùm B. miles ſe cum filio ſuo diſcretionis annos nullatenus attingente, ad quoddam Monaſterium cum bonis ſuis etiam contuliſſet, dictum filium ſuum fecit habitum ſuſcipere monachalem.* Hanc bonorum poſſeſſionem ita voluit eſſe ſingularem cœnobitis Gregorius Magnus, vt monuerit Antiſtites, qui aliquod tunc ius habebant viſitandi cœnobia, caueant ab vſurpatione bonorum Monaſterij. Inde emerſit iſta decretalis. *Alicui Monaſterio, nec tu, nec preſbyteri tui, præter diligentiam diſciplinæ, aliquid moleſtiæ inferatis. Aut ſiquid illic pro diuerſorũ deuotione acceſſerit, vobis vendicare æſtimetis: cùm Monachis ibi ſeruientibus debeat proficere, quicquid à fidelibus taliter offerri cõtingit.*

Si bonorum poſſeſſio in communi eſſet iniuria ſtatui monachali, Imperatores Chriſtiani, quibus maximè fuit cordi propagatio vitæ monaſticæ, irrita feciſſent teſtaméta, quibus opes maximè adiudicabantur cœnobiis, quæ eodem iure voluerunt gaudere, quo & gaudet Eccleſia, quæ adire poteſt hæreditatem benefici teſtatoris. Ecce Conſtitutionem Imperatorum Valentiniani, & Marciani, qui quinto ſæculo rerum poti ſunt. *Generali lege ſancimus, ſiue vidua, ſiue diaconiſſa, vel virgo Deo dicata, vel ſanctimonialis mulier, ſiue quocumque alio nomine Religioſi honoris vel dignitatis fœmina nuncupata, vel teſtamento, vel codicillo ſuo, quod tamen aliâ omni Iuris ratione munitum ſit, Eccleſiæ, vel martyrio, vel clero, vel*

Poſſunt religioſi bona poſſidere in communi.

EX IVRE CANONICO.

Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 3. De Regul.

cap. Cùm ſimus §. Sanè noſtris l. 3. decret. tit. 31. cap. 14.

Cap. Theod. paragr. Alicui de ſtatu Monach. l. 3. decret. tit. 35. c. 2.

EX IVRE CIVILI.

Leg. Generali Cod. de ſacroſanct. Eccleſiis.

monachis, vel pauperibus aliquid, vel ex integro, vel ex parte, in quacumque re vel ſpecie crediderit relinquendum, id modis omnibus ratum firmumque conſiſtat. Hac Conſtitutione Cæſarea, Eccleſia & domos religioſæ ſunt eiuſdem iuris, & poſſunt vendicare ſibi dominium rerum oblatarum. Vtque conſtantior eſſet illa proprietas, Iuſtinianus Imperator ſanxit, vt eiuſdem omnino rationis eſſent bona Eccleſiæ, & Monaſterij, quoad alienationem, quam hac nouella Conſtitutione prohibuit. *Vnam exiſtimamus oportere legis lationem imponere omnibus ſanctiſſimarum Eccleſiarum, Xenodochiorum, & Noſocomiorum, & Monaſteriorum, & totius ſacrati Collegij rebus, &c. Nos igitur ſancimus, neque Patriarcham, neque Epiſcopum, neque cuiuſque generis piorum locorum œconomum, aut Monaſterij virorum vel mulierum Abbatem, vel Abbatiſſam, aut quemlibet omninò præſidentem venerabilibus Collegiis licentiam habere alienare rem immobilem, aut in domibus, aut in agris, &c. Nec per ſpecialis pignoris occaſionem tradere creditoribus. Alienationis autem nomen generalius poſuimus, vt prohibeamus & venditionem, & donationem, & commutationem, & in perpetuum extenſam emphyteuſim, quæ non procul ab alienatione conſiſtit.* Hactenus Imperator.

Nequeunt alienari bona Monaſterij.

Parag. Vnā in auth. de non alienandis aut permutandis rebus: Eccl.

Quibus rationibus cōuincatur licita bonorū poſſeſſio, communis monaſteriis.

Sed ne poſſeſſio illa bonorum videatur licita cœnobiis ſola auctoritate, accipe validum, argumentum contra noſtrates pſeudocatholicos, æmulos Profeſſorum vitæ Monaſticæ, quos carpunt eo nomine, quòd in communi poſſideant prædia & alia, quæ conducunt ad vitam hanc ſartam tectamque propagandam. Sic arguo: Quicquid iniquum eſt, tale eſt ex natura rei, aut quia prohibitum eſt: Sed poſſeſſio bonorum, qua gaudent cœnobitæ, neutro modo iniqua eſt: Ergo nullo, quia duobus hiſce modis res aliqua malitiam ſuam affricat hominibus. Ex natura rei illa poſſeſſio bona eſt: nam eo intento facultates oblatæ ſunt cœnobiis, vt cœnobitæ diutiùs & expeditiùs Deo inſeruiant, incunj congregare vnde viuant, & tegantur, cùm certi ſint eſſe Religioni in communi, vnde ſingulis quibuſque Religioſis congruè ſuccurratur. Eamobrem illa poſſeſſio ab illo fine, qui eſt amoris Dei & proximi, bonitatem emendicat vtique ſingularem. Rurſus ſi eſſet prohibita illa poſſeſſio, id eſſet legibus, aut voto. Non legibus: nam Iure Canonico & Ciuili præfatos ſum, eſſe licitam illam poſſeſſionem laudatam à Pontificibus, & Imperatoribus. Neque ex voto: ſiquidem illi, qui profitentur regulam alteram, quàm B Seraphici Franciſci, vouent tantùm ſe nihil proprium habituros in ſingulari, ac proinde licet eis in communi oblata fidelium vota poſſidere.

Auguſtinus ſuos Religioſos voluit habere opes in communi.

Ex Historia.

Poſſid. c. 24. vitæ Aug.

Quia Sanctorum praxis in re dubia magni momenti eſt, etiam hoc argumento ſtabilire eſt legitimam poſſeſſionẽ illam, quam refellūt homines iniurij vitæ monaſticæ. Itaque in confeſſo eſt, Congregationem clericorum regularium, quam inſtituit S. Auguſtinus, fuiſſe cœtum hominū, qui dederant nomen ſuum vitæ monaſticæ: Sed hæc Congregatio habuit facultates in communi, quas Beatus Auguſtinus oblatas minimè recuſabat: Cùm ergo Sanctus ille doctiſſimus hoc factitarit, nemine reclamante, imò ipſe magni fecerit illud inſtitutum; neſcio qua fronte aduerſarij declament in eos Religioſos, qui ſibi conceſſis opibus inuigilant. Et tantùm abeſt vt damnarit Eccleſia cœnobitas, vtentes opibus legitimis; vt contra cauſas egerit eorum, ſiquando bona eorum aliquod ſint paſſa diſpẽdium, vt videre eſt hac Gregorij Magni epiſtola. *Indicante mihi Romano defenſore cognoui, quia Monaſterium ancillarum Dei, quod eſt in fundo Monotheo ab Eccleſia noſtra de Villanoua, de fundo iuris ſui violentiam pertulit, qui eidem Monaſterio dicitur dimiſſus. Quod ſi ita eſt, experientia tua eis & fundum reſtituat, & eiuſdem fundi de duabus indictionibus, quas exegiſti, penſiones reſtituat.* Æuo Caroli Magni ampla fuere bona aſſignata Religioſis domibus, & ipſe Imperator acriter inuectus eſt in eos, qui facultates vendicabant ſibi, Religioſis domibus aſſignatas. Ecce in eo argumento legem latam à Carolo Magno. *Omnibus nos ipſos corrigentes, poſteriſque noſtris exemplum dantes, qualiter interdicimus, vt nullus laicus homo, vel Imperator, vel Rex, aut aliquis Præfectorum, vel Comitum, ſæculari poteſtate fultus, ſibi per violentiam rapiat, aut à nobis competere, vel quocumque modo inuadere præſumat monaſterium, aut prædia, vel quaſcumque res de poteſtate Epiſcopi, vel Abbatis, aut Abbatiſſæ, & incipiat ipſe vice Abbatis regere, & habere ſub ſe Monachos, & pecuniam poſſidere, quæ fuit Chriſti ſanguine comparata. Talem hominem antiqui Patres nominabant raptorem, & ſacrilegum, & homicidam pauperum, & lupum diaboli intrantem in ouile Chriſti.*

Greg. lib. 12. epiſt. 30.

Carolus Magnus l. 6. legū cap. 321.

Eccleſiæ opes ſunt Chriſti ſanguine comparatæ.

Eſto tot titulis adſtruatur Religioſa poſſeſſio bonorum in communi; illa tamen nonobſtat, quin pauperes ſint ſinguli quique Religioſi emiſſo voto paupertatis: Ille etenim pauper eſt, qui nihil omnino ſuum habet: At Religioſi ſunt huiuſmodi; quia nemo eorum poteſt dicere, aliquid eſſe ſuum: ſiquidem dominium eſt commune, & non ſingularium perſonarum, quæ proinde nullum ius habent in res etiam eis conceſſas, vt ſunt veſtes: quippe Religioſus nullius omnino rei plenam diſpoſitionem habet, ideoque nequit inuito ſuperiore diſtrahere aliquid è rebus Monaſterij. Idcircò Canones ſancti dum inculcant Religioſis illam paupertatem, eos monitos volunt, nihil planè eis proprium eſſe. En Canonem. *Non dicatis aliquid proprium: ſed ſint vobis omnia communia.* Iniquè igitur in cœnobitas declamant aduerſarij noſtri vt in violatores paupertatis, cùm ſinguli eorum ſponte ſua proprium abdicarint, atque ita precariò viuant.

In quo ſit ſita paupertas religioſa.

Ex Ivre Canonico.

Can. Non dicatis 12. q. 1.

SENSVS ORTHODOXVS.

Diluuntur obiectiones iniuriæ voto paupertatis.

Ex Vtroqve Ivre, ex Historia Ecclesiæ Primitivæ, at ex SS. Patribvs.

NAbuchodonoſor Rex impius inducere volens homines ad cultum ſuæ ſtatuæ aureæ, conduxit muſicos, vt ad eorum ſuaue melos homines dementati prociderent ante molem illam auri, aut ſcirent ſibi vindices eſſe ignes accenſos. Ecce tenorem hiſtoriæ. *Præco clamabat valenter: Vobis dicitur populis, tribubus, & linguis: In hora qua audieritis ſonitum tubæ, & fiſtulæ, & citharæ, & ſambucæ, & pſalterij, & ſymphoniæ, & vniuerſi generis muſicorum; cadentes adorate ſtatuam auream, quam conſtituit*

Dan. 3.

conſtituit Nabuchodonoſar Rex. Si quis autem non proſtratus adorauerit, eâdem horâ mittetur in fornacem ignis ardentis. Ecce typum induſtriæ, qua vſus eſt dæmon ad infatuandos hæreticos apoſtatas, quibus illuſit occinens eis næniam, & ſuggerens, innoxias eſſe delicias huiuſce ſæculi, aut ſi aliquale virus ſubeſt, eis ſupereſſe tempus pœnitendi. Huic ſuſurro apoſtatæ auſcultantes, ſtatim prociderunt ante aurum ſibi propoſitum: nam abiurato voto paupertatis, in diuitias congregatas iniquis artibus anhelarunt. Et quia Religioſi tenaces propoſiti ſui occluſerunt aures ſuas ſibilo diaboli, & noluere litare auro, vendicantes ſibi aliquid proprium ſigillatim; deſertores vitæ monaſticæ, bilem ſuam omnem accendentes, in viros illos ſanctos & conſtantes acriter exarſerunt. Sed vt flamma fornacis Babylonicæ ſæuiit in tortores, qui tres pueros iniecerant in medias flammas, quæ veneratæ ſunt tres illos puerulos illibatos; ita noxia fuit hæreticis ira, qua exaſperati, ſeſe præſtitere iniurios vitæ monaſticæ, quæ nullum patitur diſpendium, licet quotidie è clauſtro dilabantur apoſtatæ, & declament in eos, qui in ſtatione ſua conſtanti animo perſeuerant.

Quare hæretici declament in votum paupertatis.

Quomodo hæretici impugnent votum paupertatis.

Ecce argumentum Achillæum, quod Brentius vt validam machinam aptat & dirigit in votum paupertatis. Quiſquis, inquit ille, vouet ſe nihil in poſterum proprium habiturum, vel diues eſt, vel pauper. Si pauper, profectò Deo imponit, quia nihil omnino relinquit, nec habet vnde Deo dicat, ſe omnia reliquiſſe, cùm rerum omnium penuriam pateretur: atque ita votum illud eſt ſimile illi, quod emitteret æger, ſi voueret ſe ægrotaturum. Si verò diues eſt, ille vouet vt omnes in commune bonum referat ſuas facultates, monaſterio adſcriptas, aut eas erogat pauperibus, vt & ipſe mendicus vitam ſuam eleemoſynis ſuſtentet. Si primum, id eſt, ſi emittat votum paupertatis, vt nihil ſibi in ſingulari vendicet, ſed communibus vtatur ſtipendiis religioſæ domus: is proculdubio cautè & prudenter conſulit ſibi, ita ſe ſubducens egeſtati, quam fingit tamen ille hypocrita profiteri. Nempe in domibus opulentis cœnobitarum, omnia vbertim affluunt viris illic degentibus. Si ſecundum, id eſt, ſi omnes ſuas facultates effundit liberali manu in pauperes, vt ita Deum demereatur, bifariàm peccat. Primò, quia ſuis actibus arbitratur ineſſe meritum. Secundò, quia ſe importunum præſtat fidelibus, vtique contra charitatem, nimirum adeò pauperes moleſti ſunt fidelibus exigẽdo ſtipem, vt magnã eis ingerant moleſtiam.

Ioan. Brent. in confeſſ. Vuitemberg. c. de votis.

Pauperes ritè vouent Deo paupertatem.

Diſcurſus ille fucos fecit incautis hominibus, qui ſuas accommodarant aures ſymphoniæ Angeli nequam, cuius oratione malè ſuada ceciderunt ante ſtatuam auream, immemores voti ſui, & opibus inhiantes. Itaque è re mea eſt ſoluere nodos, qui laqueos illos cõficiunt. Dico ergo, pauperes nihil incongruum committere ſi vouent Deo paupertatem, qui licet inopia tunc premantur; ea tamen eſt rerum omnium ſors alternans, vt Deo verſante vices mortalium ditior aliquando fiat is, qui nunc eget. Vnde aliquid ille magnum præſtat, qui ſuos omnes colligit affectus, vt obſequij diuini ergò abdicet ſuas ſpes de ſæculo conceptas, & proponat dare libellum repudij gazis omnibus, quas æquior fortuna poteſt omnibus elargiri. Eò ſpectat Auguſtinus ita fatus: *Neque mihi minus imputabitur, quia diues non fui: nam nec Apoſtoli, qui primi hoc fecerunt diuites fuerunt: ſed totũ mundum dimittit, qui & quod habet, & quod optat habere dimittit.* Rurſus inepta prorſus eſt ſimilitudo ægritudinis, & paupertatis: vna namque procurari poteſt, ſcilicet paupertas; alia declinari debet pharmacis, eo fine cœlitus inſtitutis. Penes paupertatem ſpontaneam animo conceptã Deus repoſuit beatitudinem. At non conſuluit alicui, vt ægritudinem conciliaret. Poteſt ergo votum emitti de paupertate ſpontanea, & non de ægritudine, cui debemus occurrere remediis idoneis.

Ad alteram partem argumenti, quæ carpit diuitem hominem, ſuas abdicantem facultates, vt domus religioſa, vbi degit, eas poſſideat in communi, & ibi queat inde referre ſubſidium vitæ. Reſpondeo, huiuſmodi hominem reuera pauperẽ eſſe, vbi voto emiſſo paupertatis, profeſſus eſt, ſe deponere omne dominium, ſeu ius in ſuas illas opes: nam reuera pauper ille eſt, qui nihil omnino ſuum habet, quod vendere, dare, aut permutare poſſit. Et hæc paupertas commendatur in primis Chriſtianis, qui ſua ſupellectile, & prædiis diuenditis, ad pedes Apoſtolorum pretia reponebant, vnde poſtea communem agentes vitam, habebant vnde paſcerentur; & veſte congrua tegerentur. Quod autem Brẽtius adiicit, eos, qui vouent paupertatem, vt mendicent, facere contra charitatem, quia ſunt moleſti aliis, & præterea aſſurgere in typhum iniurium Chriſto, cuius merito ſaoati ſumus, & non merito bonorum operum. Reſpondeo, meritum è ſpontanea paupertate fluens nullam facere iniuriam Chriſto: non enim dicimus, bona opera noſtra eſſe meritoria independenter à Chriſto; ſed prædicamus, id omne, quod valemus eniti, habere à merito Chriſti, vt meritorium ſit: quippè Chriſtus nõn meruit tantùm nobis, ſed inſuper hoc præſtitit, vt opera noſtra ſint meritoria, ſi ea qua par eſt cautela fiant. Denique non violatur charitas proximi à mendicis Religioſis: namque illi nemini faceſſunt negotium mendicando, nec vim vllam inferunt, cùm ſit penes vnumquemque erogare ſtipem, aut efficere vota pauperum irrita. Quòd ſi aliquando diuites pudore ſuffuſi annuunt votis pauperum; non ideo tamen deperit illis omnis eleemoſynæ fructus; etiamſi primariò Dei intuitu non communicent ſuas cum paupere facultates. Nempe fit plerumque, vt pauper acceptâ eleemoſynâ preces fundat pro eo, qui inuitus dedit, & Deum illi conciliet, vt duabus famoſis liquet hiſtoriis, quarum vna eſt de S. Ioanne Eleemoſynario, qui fuſis precibus pro auaro, à quo pauper panem extorſerat, Deum fecit illi propitium.

Non eſt cõtra votum paupertatis recipere ſtipendia ex bonis monaſterij.

Paupertas meritoria.

Meritum noſtrum eſt effectus meritorum Chriſti.

Ex HISTORIA. *Ex vita S. Ioan. Eleemoſynarij.*

Altera eſt Seraphici Patris noſtri Franciſci, apud quem frater ille, cuius erant partes oſtiatim emendicare panem quotidiano penſo, cum carperet cuiuſdam auari hominis indolem, adeò auſteram, vt ab eo nec fruſtulum panis vnquam referre potuiſſet; Beatus ille Pater ait huic querulo fratri: Vade, & qua poteris induſtria hoc ſatage, vt à præfato homine referas vnum panem. Incunctante mora Religioſus dicto audiens, hominem illum pauperum incurium conuenit, eique ſe importunum præbens, hoc præſtitit, vt auarus pertæſus vim, quam faciebat mendicus ille frater, panem integrum erogarit. Eo accepto redux ille frater panem illum offert Beato Patri ſuo, qui cõnuocatis ſuis fratribus, vnicuique fruſtulum elargitus eſt, ea lege, vt ſinguli quique recitarent orationem Dominicam in gratiam noui illius benefactoris. Extemplò obediunt omnes, & peragunt impoſitum ſibi penſum præeun-

Ex Chron. Minor. in vita S. Franciſc. Eleemoſynæ effectus declaratur duabus hiſtoriis.

Eleemoſyna non deperit merces.

te Patre Franciſco, cuius oratione cicur effectus eſt homo ferox, adeò propitius, vt neminem deinde Minores experti ſint magis propenſum in pauperes: Vnde liquet, etiam diuitibus à Deo paupeſum obſequio prouideri.

Tertull.
Opes à Deo conceſſæ quomodo ſint noſtræ.

Alio rurſus ariete petitur votum paupertatis, & oſtenditur incongruum: Nimirum vt votum ſit Deo gratum, debet aliquid offerri à vouente: Sed is, qui vouet paupertatem, & dicat Deo ſuas omnes facultates, nihil ſuum dat Deo; quia Dei ſunt omnia. Ideoque blaſphemiã eſt dicere, ſe ſuas opes Chriſto Domino conſecraſſe, cùm nihil omnino habeamus quod Dei non ſit, iuxta illud Tertulliani effatum: *Nihil eſt noſtrum, ſed Dei ſunt omnia, cuius nos quoque ſumus.* Vnde vt ridiculus eſſet filius, qui iuraret Patri ſuo obſequium; ita & ineptus eſt ille, qui Deo offert illud quod eius eſt. Reſpondeo, omnia quidem eſſe Dei, ſed eum nobis multa conceſſiſſe, quibus ad arbitrium noſtrum poſſumus vti, & tunc ea eſſe Dei vt creatoris, & etiam eſſe noſtra, quia facta iuris noſtri; ideoque benè offerri Deo vt noſtra, licet eius ſint omnia. Ita licet filius teneatur obedire patri ſuo; quædam tamen ſunt, in quibus eſt ſui iuris, vt nemo à patre ſuo cogi poteſt, dare nomen ſuum vitæ monaſticæ; ſi tamen voto ſe obſtrinxiſſet, in ea re etiam obedire patri, tunc ſtandum eſſet pollicitis. Eo etiam pacto nemo tenetur abdicare ſuas facultates, & eas Deo dare in perſona pauperum, etſi ſciat eas eſſe Dei: ſiquidem Deus hoc reliquit proprio cuiuſque arbitrio. Si tamen quis hoc vouerit, rem præſtat ille Deo perquàm gratam: quippè Deus ait, dare ſua omnia pauperibus, eſſe compendioſam viam ad ſanctius inſtitutum. *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo.* Ergo cùm Deus non conſuluerit rem ineptam, ſed quæ conducit ad ſalutem animæ capeſſendam; paupertatis Euangelicæ votum laudabile eſt, & magnum meritorum prouentum adfert.

Paupertatis votum Deo gratiſſimum.

Matth. 19.
Paupertas conducit ad perfectioně.

Votũ emiſſum multum adiicit merito boni operiš.

Nouator ille, qui nuper exarſit in vota monaſtica negat votum adiicere merito, imò ſatiùs eſſe, præſtare bonum ſine voto. Sed vt erroris, ita & ignorantiæ conuincitur pluribus argumentis. Primò Iure Canonico, vbi votum paupertatis dicitur eſſe magni præmij, ſi ſeruetur; vt ſecus obnoxium pœnæ eſt, ſi à fœdifrago fiat. En Canon editus ab Vrbano I. Papa, qui floruit æuo Tertulliani, vigente primo feruore fidelium. Sic ille: *Quicumque veſtrûm communem vitam ſuſceptam habet, & vouit ſe nihil proprium habere: videat, ne pollicitationem ſuam irritam faciat: ſed hoc quod Domino pollicitus eſt, fideliter cuſtodiat, ne damnationem, ſed præmium ſibi acquirat: quoniam ſatiùs eſt non vouere, quàm votum, prout melius eſt, non perficere.* Cui amabo credendum eſt, homini temerario, & ignaro, an Summo Pontifici, cuius epiſtola Canonem illum fecit. Ait ille, votum paupertatis dignari præmio, cui opponit damnationem. Ergo peſſimè arguit aduerſarius, votum nihil adiicere ad meritum, cùm præmij magnitudo excellentiam meriti præſupponat.

EX IVRE CANONICO.
Can. Scimus Quicumque 12. q. 1. Vrbanus I. epiſt. vnica ad omnes Catholicos.

Rurſus praxis inſolita Eccleſiæ primitiuæ clamat excellentiam voti paupertatis: nam tunc fideles non abdicabant tantùm facultates ſuas; ſed & voto ſe obſtringebant ſpontaneæ paupertati, vt probatur hiſtoriâ Ananiæ & Sapphiræ, qui ob violatum votum paupertatis ſubitò perierunt. Non enim morte repentina & præcoci Deus in eos animaduertiſſet, ſi grauiter non peccaſſent, vt aduertêre Patres Sancti, verſantes illam hiſtoriam. Ita Chryſoſtomus, qui inducit Petrum carpentem Ananiam hac cenſura: *Quare hoc feciſti? voluiſti habere? oportebat initio habere, & non promittere: nunc autem poſtquam conſecraſti, magnum ſacrilegium commiſiſti; qui enim aliena rapit, forſan alienarum rerum deſiderio rapit; tibi autem licebat tua retinere: cur igitur ſacra feciſti ea, & poſtea accepiſti?* Vide obiter, qua impudentia blaſphemus ille nuper condemnatus irrideat Religioſos, qui vota ſua conſecrationem vocant, cùm noſtra non ſit illa nuncupatio, ſed ſanctorum Eccleſiæ Procerum, vt videre eſt in illa Chryſoſtomi ſententia: illud quippe ſacrum eſt, quod profanis vſibus ſubducitur, & Deo rerum omnium Domino dedicatur. Voti ab Anania emiſſi aſſertores ſunt principes Eccleſiæ doctores, in quibus accipe præcipuum dignitate, Gregorium ſcilicet illum Magnum, ita decernentem. *Ananias Deo pecunias vouerat, quas poſtea victus perſuaſione diaboli ſubtraxit.* In ea ſententia præierat illi Hieronymus hoc tenore. *Ananias & Sapphira diſpenſatores timidi, imò corde duplici, & ideo condemnati, quia poſt votum obtulerunt quaſi ſua, & non eius, cui ſemel ea vouerant, partemque ſibi iam alienæ ſubſtantiæ reſeruarant.* Concinit Auguſtinus hoc congruo accentu. *Dum ex eo quod promiſerat partem ſubtraxit, ſacrilegij ſimul condemnatur & fraudis, &c. Si Deo diſplicuit detrahere de pecunia quam vouerant Deo; quomodo iraſcitur quando vouetur caſtitas, & non exhibetur?* Eò ſpectant hæc monita Fulgentij. *Quam ſit malum, quámque ſollicitè fugiendum, ſi quis de hoc, quod Deo vouerat, aut retinere, aut rapere aliquid mortifera præuaricatione pertentet, exemplo ſunt Ananias & Sapphira.*

Eccleſia primitiua votũ paupertatis frequens habuit.

EX HISTORIA ECCLESIÆ PRIMITIVÆ.
Act. 5. Chryſoſt. hom. 12. in Act. Apoſt.
Paupertatis votum emiſſum ab Anania & Saphira.
Quid ſit res Deo ſacra.
Gregor. l. 1. epiſt. 33.
Hier. epiſt. 8. ad Demetriadem tom. 1.
Aug. ſer. 27. de verbis Apoſtoli.
Fulg. epiſt. de debito coniugali c. 8.

Adeò ſtrictè fuit obſeruatũ illud votum paupertatis tempore Hieronymi, vt cœnobitæ neceſſariam ſibi ſupellectilem non auderent expetere. Ita Hieronymus. *Non licet dicere cuiquam: tunicam, & ſagum, textaque iunceis ſtratu non habeo.* Hieronymo ſuppar in eo argumento Caſſianus ait, illo æuo viguiſſe quàm maximè votum paupertatis. Sic ille: *Illam virtutem inter cæteras eorum inſtitutiones, vel commemorare ſuperfluum puto, quòd ſcilicet nulli peculiarem ſportulam liceat poſſidere, nec tale aliquid, quod velut proprium retinens ſuo debeat communire ſignaculo.* Hanc rerum omnium abdicationem fuiſſe obfirmatam voto, ille ſatis innuit hoc diſcurſu. *Sicut immenſa gloria fideliter ſeruientibus Deo, ac ſecundùm regulæ inſtitutionem ei adhærentibus repromittitur in futurum: ita pœna grauiſſima præparatur his, qui tepidè eam negligenterque fuerint exequuti, & ſecundùm hoc quod profeſſi ſunt, vel quod ab hominibus creduntur, fructus etiam congruos ſanctitatis eidem exhibere neglexerint: meliùs eſt enim ſecundum Scripturæ ſententiam non vouere quemquam, quàm vouere, & non reddere.*

Hier. epiſt. 22. ad Euſtoch.
Caſſ. l. 4. de inſtitutis renunciantium cap. 13.
Idem c. 33. eiuſdem libri.

Eſſe rem arduam & magni momenti, emittere votum paupertatis, Auguſtinus inſinuat hoc contextu: *Alius vouet relinquere omnia, & ire in communem vitam, in ſocietatem Sanctorum, magnum votum vouit.* Rurſus ille. *Dixerũt potẽtes illi: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. Hoc votum potentiſſimi vouerant; ſed*

EX PATRIBVS.
Aug. in Pſal. 75.
Idem l. 17. de ciuit. Dei c. 4.

vnde

vnde hoc eis, niſi ab illo, de quo hic continuò dictum eſt, dans votum vouenti. Ait ille, Apoſtolos afflatos Spiritu Sancto vouiſſe paupertatem.

Votum non fit niſi Deo inſpirante.

Vnde ſic arguo: Si, vt delirat ille nouus tenebrio, quem damnauit ſacra facultas Pariſienſis; Si, inquam, perfectiùs eſſet agere vitam inopem ſine voto, quàm vouere tale genus vitæ. Apoſtoli à Chriſto edocti, non ſe voto obſtrinxiſſent ad ærumnas, quas ſecum vehit hæc paupertas. Ergo cùm illi vouerint paupertatem, vt ait Auguſtinus; res eſt indubia, voti profeſſionem adiicere aliquid merito boni operis: alioquin Apoſtoli degeneres vouendo deuiaſſent à recto perfectionis tramite, quod nemo niſi delirus homo auſus fuerit affirmare.

Apoſtoli vouerunt paupertatem.

Hunc morem vouendi paupertatem eſſe ſanctum, Auguſtinus ait hoc contextu. *Qui ſocietatem communis vitæ iam ſuſceptam, quæ laudatur in Actibus Apoſtolorum deſerit, à voto ſuo cadit, & a profeſſione ſancta cadit.* Duo hîc ait. Primò fideles illos, qui ſuas in commune referebant opes, voto ſe obſtrinxiſſe illi formulæ viuendi. Secundò eos, qui detrectant illud genus vitæ inceptum, cadere à profeſſione ſancta. Quid ergo ſuſurro ſibilat in hoc votum: quaſi verò votis bonorum operum merita decurtentur. Spontaneam illam paupertatem voto obſignatam ipſi etiam Imperatores venerati ſunt, & ſpeciali etiam lege cauerunt, ne quis reſiliret à ſancto illo propoſito. Ita Iuſtinianus conſuluit paupertati, hac nouella conſtitutione. *Ingreſſi monaſteria, ipſo ingreſſu ſe ſuaque dicant Deo: nec ergo de his teſtentur, vtpote nec Domini rerum.* Hoc edicto notat Imperator ſolennem morem vouendi paupertatem, cùm dicit, à Monachis ſua Deo dedicari, ac proinde facultate teſtandi excidere, quia nullum omnino ius habent in eas, rerum omnium Domino conſecratas. Eò etiam ſpectat alia lex, hæc decernens. *Nullus omnino quicquam habeat proprij, ſed diu noctuque in commune viuant, & noctu eamdem inter ipſos cum diebus habeant obſeruationem.* Faceſſant itaque obtrectatores, & blaſphemi iniurij voto paupertatis, cui omnia oracula ſuffragantur.

Aug. ſer. 49. de diuerſis cap. 4.

Votum eſt ſanctitatis negotium. EX IVRE CIVILI.

§. Illud quoque In Authenticis De Monachis collat. 5.

Ibidem Collatione 50.

SENSVS ORTHODOXVS.

Filiis maturæ ætatis liceat nec ne, inuitis parentibus, dare nomen ſuum vitæ monaſticæ.

In hæc verba:

IESVS *ductus eſt in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.*

VLTIMVS IMPETVS

IN INGRESSVM RELIGIONIS.

Quare multi inſurgant in vitam monaſticam.

DVm Iudæi reduces à captiuitate ruinas Ieruſalem inſtaurarent, inſurrexere in eos Gentes, vrbis huius viciniam incolentes, vtque remorarentur opus cœptum, querulas ſcripſere literas Regi Artaxerxi, quem circumuentum in ſuas traxere partes. Simili ferè modo afflicta eſt res monaſtica hoc ſæculo: bellis namque ciuilibus graſſante furore hæreticorum, profeſſio religioſa in magnam iacturam incurrit: quidam

enim propoſiti ſui deſertores apoſtatæ, fuere valde iniurij ſancto illi inſtituto; alij verò ſuperſtites in religione, laxioris vitæ amantiſſimi, Religioſi tantùm veſte tenus, vitiis ſuis fecere exoſum omnibus beatum illum ſtatum, ita vt ipſum Religioſi ſeu Monachi nomen auribus ingratum eſſet. Sed pacato orbe Chriſtiano, & rebus vtrimque compoſitis, plerique Religioſi anhelantes in cultioris vitæ genus, cogitarunt de reformandis regularibus inſtitutis. Reſque illa adeò benè ceſſit, vt vita monaſtica, myſtica ſanè Ieruſalem, fuerit optimè reſtituta. Nimirum hodie variæ congregationes pertæſæ ſuum dyſcolum vitæ ſchema, conſuluere ſibi, redeuntes ad meliorem frugem. Iniquo animo tulerunt hanc fabricam dæmones diſperſi orbe toto, eaſque ſuo principi Lucifero querelas fecere, quas Gentiles Regi ſuo Artaxerxi, cui hanc ſcripſerunt epiſtolam. *Notum ſit Regi, quia Iudæi, qui aſcenderunt à te ad nos, venerunt in Ieruſalem ciuitatem rebellem & peſſimam, quam ædificant extruentes muros eius, & parietes componentes. Nunc igitur notum ſit Regi, quia ſi ciuitas illa ædificata fuerit, & muri eius inſtaurati; tributum, & vectigal, & annuos reditus non dabunt, & vſque ad Reges hæc noxa perueniet, &c. Idcirco miſimus, & nuntiauimus Regi, vt recenſeas in libris hiſtoriarum patrum tuorum, & inuenies ſcriptum in commentariis: & ſcies quoniam vrbs illa, vrbs rebellis eſt, & nocens Regibus, & prouinciis, & bella concitantur in ea ex diebus antiquis: quamobrem ciuitas illa deſtructa eſt. Nuntiamus nos Regi, quoniam ſi ciuitas illa ædificata fuerit, & muri ipſius inſtaurati, poſſeſſionem trans fluuium non habebis.* Hactenus illa ſeries epiſtolæ, cuius tenorem aſſumpſere diaboli, compellantes Angelum illum nequam, cui ſubditi obſequuntur.

Quare vita religioſa diabolo diſpliceat.

1. Eſd. 4.

Religioſi hoc præſtant vt diaboli ditio minuatur.

Sic illum affati ſunt ſpiritus hi refugæ, acerbi hoſtes vitæ monaſticæ: Hoc compertum habe, ô Princeps noſter, habuiſſe te Monachos in ditione tua, quando diffluebant vitiis, & genio indulgebant; ſed eos citò defeciſſe à te, vt in ſuam ſeſe reciperent Ieruſalem, vitam ſcilicet monaſticam, arcem munitiſſimam, quam impigrè reficiunt, validiſque muris inſtruunt, dum regulas & ſtatuta ſua ad vnguem obſeruant. Hoc itaque ratum habe, vigente vitâ monaſticâ, fore vt eo iure excidas, quo tibi reprobi mancipantur. Etenim Religioſi ſuis exemplis obſtant, ne homines peccent; & peccata ſunt præcipua tributa, quæ rependunt tibi homines nequam, qui dum ſuaſione Monachorum abiurant iniquum inolitæ vitæ tropum, fit induſtriâ vitæ monaſticæ vt tua ditio minuatur. Et niſi quàm citò occurras obſtando ne propagetur illa profeſſio monaſtica, multi à te deficient, vt tranſeant ad hæc caſtra, ſicut noſſe potes decurrendo præterita ſæcula, quibus Baſilius, Antonius, Pachomius, Auguſtinus, Benedictus, Dominicus, & Franciſcus, multos induxere ad rebellandum contra te, eos inſcribendo ſuis inſtitutis. Ea oratio dæmoni facta, eum perculit eo ferè modo, quo perculſus Artaxerxes ſe iniquum præſtitit Hebræis, prohibendo ne pergerent in ſtructura ſuæ inclytæ ciuitatis, vt videre eſt hoc reſcripto Regis huius, ſuſpectam habentis indolem Hebræorum, in quos animaduertit ad arbitrium eorum, qui in eos Principem excitarant. Sic ille. *Accuſatio, quam miſiſtis ad me, manifeſtè lecta eſt coram me, & à me præceptum eſt: & recenſuerunt, inueneruntque quoniam*

Religioſi ſuis exemplis præluceant aliis hominibus.

1. Eſd. 4.

ciuitas illa à diebus antiquis aduerſum Reges rebellat, & ſeditiones & prælia concitantur in ea. Nam & Reges fortiſſimi fuerunt in Ieruſalem, qui & dominati ſunt omni regioni, quæ trans fluuium eſt. Tributum quoque, & vectigal, & reditus accipiebant. Nunc ergo audite ſententiam: Prohibeatis viros illos, vt vrbs illa non ædificetur, &c. Videte ne negligenter hoc impleatis, & paulatim creſcat malum contra Reges.

Religioſi pugiles ſtrenui.

Ita etiam deſæuiit ira Luciferi in vitam monaſticam; quippe repetens numerum Sanctorum, quos recolit Eccleſia initiatos diſciplina vitæ monaſticæ querulus ait, in toto terrarum tractu, vbi floret Eccleſia, nullum eſſe ſtatum, qui acriùs pugnet in dæmones, quàm ſtatum monachalem, ad quem confugiunt omnes, qui rebellant in mundum & ſequaces eius. Idcirco ait eſſe pro viribus enitendum, ne profeſſio religioſa in poſterum longius, latiuſque capiat incrementum. Præſtò adfuere omnes luciferi aſſeclæ, vt impedirent hanc ſtructuram myſticæ Ieruſalem; id eſt, vt impedirent, ne quis in poſterum daret nomen ſuum vlli inſtituto monachatus: homines namque ſunt lapides viui, quorum compage exurgit illa Ieruſalem. Eo fine diaboli conduxere miniſtros idoneos, vt homines auerterent ab illo ſanctiſſimo religionis ineundæ propoſito. Primò à partibus diaboli ſteterunt apoſtatæ omnes, qui vt defectioni ſuæ aliquam cauſam prætexerent, ſcripſere irrita eſſe vota monaſtica, quia tollebant libertatem Euangelicam, & ſic ſecum abduxere plures Monachos, & Moniales, quibus erat grauis incolatus myſticæ Ieruſalem, quæ paſſa ruinam in eorum deſertorum defectione, aliquali parte ſui collapſa eſt. Hi dæmonum miniſtri fuere, qui in Monachos ſcriptis & vt potuere debacchati ſunt. In his Socrates recenſet Lucium Arianum Epiſcopũ, qui monaſteria deuaſtauit, & traduxit Monachos degentes in eremo. Eodem cacodæmone afflatus Imperator Valens ſpeciali lege vetuit homines fieri Monachos, & eos, qui iam initiati erant, fuſtibus adegit, vt eum ſtatim penitus abiurarent, & arma capeſſerent, ſicut luget Hieronymus. In illud etiam ſanctum propoſitum ſcripſit Eunapius, vir Ethnicus, querens templa Deorum fuiſſe conceſſa Monachis, quos aiebat illudere hominibus ementita ſpecie virtutis, cùm tamen pecorum ritu vitam rationis expertem agerent.

Socr. lib. 2. c. 12. Idem ait Ruffinus l. 2. c. 3.

Hieron. in chronico. Eunapius l. de vitis Philoſopho. in Ædeſio.

Donatiſtæ Monachos compellebant, vt voto abiecto redirent in ſæculum, teſte Optato. Eodem flamine percitus Vigilantius Monachos à propoſito deterrebat, fruſtra etiam Hieronymo renitente. Nonne & Auguſtinus conqueritur, ſe eſſe expertum grauem inimicum Petilianum, hoſtem acerbum omnium Monachorum? Alij, qui calamo non potuere laceſſere Monachos, in eos igne & gladio ſæuierunt, vt videre eſt in Conſtantino Copronymo, adeo infenſo vitæ religioſæ, vt apud ſe propoſuerit, ferro & igne delere illud inſtitutum, vt ſcribit Theoſteriſtus. Eadem laborauit inſaniâ Theophilus Imperator, qui ſpeciali edicto fecit extorres omnes vitæ monaſticæ profeſſores. Liska Huſſitarum Dux monaſteria incendit, vt & Monachos inibi degentes, vt auctor eſt Cochlæus. Longum eſſet texere catalogum hominum impiorum, quos Angelus lucifuga armauit in Monachos, quos etſi extinxerunt quidam igne & ferro; non tamen tanta clade affecerunt vitam monaſticam, ſicut hi qui calamum aptarunt in hoc genus vitæ defæcatæ: quippe gladius martyres facit, ſed penna ſuam multis affricat leuitatem, dum tingitur odio Monachorum. Locupletes huius nequitiæ teſtes ſunt homines iſti nequiſſimi oſores Monachorum, quos acriter ſuo calamo diuexarunt Arnoldus Brixianus notatus à Gunthero, Valdenſes, & Guillelmus à Sancto Amore, auctore Alphonſo, Gerardus Sagarellus, & Dulcinus Nouarienſis, quos carpit Nicolaus Eymericus. Quàm impiè declamarit in vota monaſtica VVicleuus, patet ex eius ſcriptis Conſtantiæ damnatis. Nihiſo cautior Lutherus apoſtata alios omnes infami nequitia ſuperauit, ita fatus: *Cupio eradicata & extincta & abolita eſſe vniuerſa monaſteria. Quæ vtinam Dominus igne & ſulphure cœleſti ad exemplum Sodomæ & Gomorrhæ demergat, adeò vt ne memoria quidem illorum ſuperſit. Neque ſatis fuerit illis anathema imprecari, &c. Vota monaſtica ſunt impia, Gentilia, Iudaica, ſacrilega, mendacia, erronea, dæmoniaca, hypocritica.*

Optatus l. 2. contra Donatiſtas.

Hier. contra Vigilantium. Auguſt. l. 3. cap. 4. contra Petilianum. Theoſteriſt. oratione funebri in ſanctum Nicetã. Theophil. Imp. in ſuis conſtitut. Cochl. lib. 9. hiſtor.

Guntherus lib. 3.

Alphonſ. contra hæreſes. Nicol. Eym. par. 2. q. 11. Ioan. VVicleuus ar. 22. Conſtantia damnato. Luth. l. de votis monaſticis.

Et hoc lethale virus ebibit Caluinus, qui vocat monaſteria lupanaria, & vota retia Satanæ: ei ſubſcribũt Centuriatores Magdeburgenſes, quorum eſt iſta blaſphemia in profeſſores vitæ monaſticæ. *Quis hæc hominum monſtra non execretur vt inimicos humanæ ſocietatis, & contra ſecundam tabulam delinquentes?* Præfati Monachorum hoſtes conuiciis tantùm armati pulſarunt beatum illum ſtatum. Sed quidam Catholici, conducti à dæmone, leoninæ hæreticorum pelli hypocritarum pellem vulpinam nequiter aſſuerunt: ſiquidem aiunt, Religioſos, tota ſpectante Republica, & ea reclamante, contra omnia iura diuina & humana pellicere filios ad ſua cœnobia, inuitis parentibus, quorum ſpes omnes ſic Monachi demerunt exhaurientes familias. Hoc eorũ facinus dicunt iſti ſuſurrones damnari Iure diuino, quo præcipimur honorare patrem & matrẽ. Adiiciunt è Iure Canonico decretũ Concilij Gangrenſis, vbi damnatur illa praxis hoc Canone. *Quicumque filij à parentibus prætextu diuini cultus abſcedunt, nec debitam reuerentiam dependunt illis, anathema ſint.* Præterea prouocant ad tribunalia Principum, qui Dei interdum ſuffragantes, condidere leges in gratiam parentum, quibus etiam voluere licere multa, extremâ vrgente neceſſitate. In his eſt Conſtantinus, qui voluit patrem tantùm poſſe in filium, vt fas fuerit ei vendere filium in ſumma rerum inopia, vt inde ſibi conſuleret. Ecce legem. *Si quis propter nimiam paupertatem egeſtatemque, victus cauſa filium filiamve ſanguinolentos vendiderit; venditione in hoc tantummodo caſu valente, emptor obtinendi eius ſeruitij habeat facultatem.* Iuſtinianus Imperator tanti fecit reuerentiam illam paternam, vt voluerit parentes ſpoliatos ſententiâ Iudicis animaduertentis in aliquale eorum delictum, non cadere tamen iure, quo tenentur filij alere parentes. Hanc rationem legi ſuæ adiecit. *Nam licet legum contemptor, & impius ſit; tamen pater eſt.* Ergo non licere aiunt admittere ad cœnobia filios inuitis parentibus, quia tunc violantur leges omnes antea recenſitæ, quibus filij obſequium debent parentibus.

Caluin. l. 4. Inſtit. c. 13.

Magdeburgenſes Centuria 10. c. 4.

Obiectiones hæreticorum.

Ex IVRE CANONICO.

Concil. Gangrenſe c. 16.

Ex IVRE CIVILI.

Lege 2. Cod. De patribus l. 4. tit. 43. Nouella 12. cap. 2. In authentica De Inceſtis & nefariis nuptiis collat. 2 tit. 7

Reſpondeo, illas leges intelligi de parente in extrema neceſſitate conſtituto, cui reuera ſubſidium debet filius iure diuino, nec fas eſt Religioſis vendicare ſibi filium, cuius pater neceſſariam requirit operam, citra quam peribit inediâ.

Aliàs

Ex Scriptura ſacra licet filiis adire cœnobia inuitis parentibus.

Aliàs licet filio decurrenti pubertatis annos, patre inuito dare nomen ſuum vitæ monaſticæ. Pro ea ſententia militant, Scriptura ſacra, Canones, & leges Cæſareæ, imò Sancti Patres agmine facto tutantur illam meam concluſionem. Ecce Scripturæ oracula. *Egredere de domo tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui.* Accedit alter textus, qui reuera pertinet ad eos, qui dedere ſuum nomen ſpeciali obſequio Dei, patribus inconſultis. Ita Moyſes. *Qui dixit patri ſuo, & matri ſuæ: Neſcio vos, & fratribus ſuis: Ignoro vos. Hi cuſtodierunt eloquium tuum. & pactum tuum ſeruauerunt.* Præſcius etiam Pſaltes Euangelici inſtituti, monet eſſe Deo ſeruiendum, nullò patris intuitu remorante propoſitum illud. Sic ille: *Obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui, & concupiſcet rex decorem tuum.* Sed in eo argumento præcipuè Chriſto credendum eſt; cuius en decretum. *Qui amat patrem, vel matrem pluſquam me, non eſt me dignus.* Ille idem omnium parens noluit adoleſcentem ire ad patrem ſuum, cui volebat adhærere ſeni, vt eum extinctum ſepeliret, oppignerata fide ſua ſe reuerſurum patre ſuo tumulato. Chriſtus eum patre inconſulto retinuit, eo exemplo probans facinus eorum, qui profitentur Euangelium reclamante patre.

Geneſ. 12. — Deuter. 33. — Pſal. 44. — Matth. 18. Luc. 9.

Bellarmin. Tom. 1. controuerſia 5. Generali l. 2. cap. 36.

Quando nõ liceat filiis adire religioſam vitã inuitis parentibus.

Ad obiectionem Concilij Gangrenſis Bellarminus in vado hæſit, nec diluit inſtantiam, dum dixit, Concilium caſtigaſſe eos, qui non parentes tantùm, ſed & liberos & parentes relinquebant. Nulla profectò eſt illa ſolutio: præfatus enim Canon mentionem tantùm facit filiorum, qui prætextu diuini obſequij, relictis parentibus aliò diuertebant. Miſſâ igitur reſponſione Bellarmini incongruâ, quia non ſoluit argumentum, dico Canonem hunc editum eſſe contra filios, qui parentes in extrema neceſſitate poſitos derelinquebant. Hoc etenim nefas eſt, & iuri diuino contrarium. Hac autem cauſa ablata poteſt filius ſui compos per ætatem, adire cœnobium, & profiteri ſtatum perfectionis Euangelicæ, quæ in eo ſita eſt, vt quis derelinquat patrem & matrem, vt Chriſto iugiter adhæreſcat.

EX IVRE CANONICO. Can. Puella 20. qu. 2.

Filios pubeſcente ætate eſſe ſui iuris, vt contra nitente patre fiant Religioſi, liquet Iure Canonico, vnde eſt iſte Canon. *Puella ſi ante duodecimum ætatis annum ſponte ſua velamen ſibi ſacrum aſſumpſerit, poſſunt ſtatim parentes vel tutores id factum irritum facere ſi voluerint. Si verò in fortiori ætate adoleſcentula vel adoleſcens ſeruire Deo elegerit, non eſt poteſtas parentibus prohibendi.* Nihil ſanè in eo themate liquidiùs recenſeri poteſt. Huius etiam generis eſt hoc decretum Concilij Toletani. *Parentibus filios religioni tradere non ampliùs quàm vſque ad quartumdecimum eorum ætatis annum licentia poterit eſſe: poſtea verò an cum voluntate parentum, an ſuæ deuotionis ſit ſolitarium votum, erit filiis licitum religionis aſſumere cultum.* Ad hanc etiã quæſtionem pertinet illa Decretalis Clementis III. qui rogatus an filia teneatur voto de ſe facto à parente, reſpondit, eam ſi ſit maturæ ætatis non teneri ſequi arbitrium patris. Sic ille. *Tunc quia liberum habet arbitrium in electione propoſiti, parentum ſequi non cogitur voluntatem.*

Concilium Toletan. X. cap. vltimo. — Cap. Cum virum §. Nec obloquatur, de regularibus lib. 3. Decretal. titulo 31. c. 12.

EX IVRE CIVILI. Lege 1. Cod. De patribus l. 4. tit. 43.

Ad obiectionem Iuris Cæſarei reſpondeo, parentes habuiſſe aliquando ius ſummum in filios, quos ad arbitrium ſuum vendebant; ſed eo iure cecidiſſe, expreſſa conſtitutione Imperatorum Diocletiani, & Maximiani, quæ hæc eſt: *Liberos à parentibus neque venditionis neque donationis titulo, neque pignoris iure, aut aliquo quolibet modo, nec ſub prætextu ignorantiæ accipientis, in alium transferri poſſe manifeſtiſſimi iuris eſt.* Quòd ſi Conſtantinus nondum Chriſtianus patribus indulſit vendere filios ſuos, ille duas cautelas appoſuit. Primò vt eâ vrgeatur ediâ pater, cui occurrere non poſſit, niſi vendendo filium ſuum. Secundò vt liceat patri ſuum filium repetere, reddendo pretium, aut aliud ei ſubſtituendo mancipium, item vt fas ſit ipſi filio ad ſuam redire ingenuitatem, reddito auctoramento ſuæ ſeruitutis. Ecce legem integram. *Si quis propter nimiam paupertatem egeſtatemque, victus cauſâ, filium filiamquè ſanguinolentes vendiderit, venditione in hoc tantum caſu valente, emptor obtinendi eius ſeruitij habeat facultatem: liceat autem ipſi qui vendidit, vel qui alienatus eſt, aut cuilibet alij ad ingenuitatem eum proprium repetere: modò ſi aut pretium offerat, quod poteſt valere, aut mancipium pro eiuſmodi præſtet.* Cùm igitur hæc lex edita ſit in gratiam patris conſtituti in ſummo diſcrimine, illa non militat contra morem inolitum cœnobitis, qui nullum omnino filium initiant ſuâ diſciplinâ, ſi per extremam parentum inopiam ſtet.

Lege 2. Cod. De patribus eodem l. & titulo.

Religioſi nullam debent agnoſcere carnalem cognationem.

Itaque Monachi non vim faciunt Iuri Cæſareo, quando parentibus aliunde valentibus, admittunt filios ad perfectius obſequium Dei, à quo omnium patre fluit omnis paternitas, & cui ſtatim atque aliquis ſe deuouit, nullo parentum affectu debet diſtrahi, aut diuelli. Quippe verus profeſſor inſtituti monaſtici debet eſſe neſcius omnis parentelæ carnalis, vtpote ſortitus Angelos in affines; & Chriſtum Dominum in parentem, vt monet Imperator Iuſtinianus, vetans ne Monachi & Moniales ſe inſinuent titulo parentelæ; quia, inquit, Religioſi cognatio debet eſſe alia quàm terreſtris. Sic ille in ſua hac nouella conſtitutione. *Non ingredientur autem neque mulieres in virile monaſterium, neque viri in fœmineum, occaſione mortui, & ibi ſepulti memoriam, vel per aliam cauſam, & maximè ſi quis fratrem fortè vel ſororem, aut aliquem ex genere habere in monaſterio dicat. Cognatio enim Monachis in terra non eſt, cœleſtẽ zelantibus vitam.* O vocem ſanctiore etiam oraculo dignam, & quam vellem omnium Monachorum auribus inſonare, vt ſuperfluum parentum affectum expungerent, qui plerumque animo offundit ſæculi ſpecies importunas!

Iuſtinianus Nouella 133. cap. 3.

Parentes damnantur qui diſtrahunt Religioſos.

EX SS. PATRIBVS. Chryſoſt. l. 3. contra vituperatores vitæ monaſticæ.

Ne ſeuerioris ingenij arguar, conuocans filios ad claſſicum in parentes, audire Sanctos animus geſtit, vt eorum calculis exceptis liquidò conſtet, quid ſit in eo themate decernendum. Ita Chryſoſtomus increpat enitentes auertere filios à ſuo ſancto propoſito. *Sin vos contenderitis, filij quidem ſi fuerint egregia virtute præditi, etiamſi nolueritis, ad hanc peruenient Philoſophiam monaſticam, ſempiterniſque gaudiis fruentur; vos autem infinitos vobis ipſis cruciatus congeretis.* Ille idem monet deferri obſequium parentibus, dummodo non obſtent ſancto filiorum intento. Ecce ſententiam Deo afflante latam. *Cùm ſpiritualia impediunt parentes, nec agnoſcendi quidem ſunt.* Hanc concluſionem à Paulo accepit, qui ea cautione morem geri parentibus ſanxit, dummodo præcipiant congrua pietati. Sic ille Apoſtolus: *Filij obedite parentibus in Domino:*

Idem hom. 84. in Ioan. — Epheſ. 6.

Ita ſanè parentibus auſcultandum in Domino; ſed non contra Dominum, quando ſcilicet filios abſtrahunt à propoſito monachatus. In eo argumento multus eſt Hieronymus in eleganti illa epiſtola ad Heliodorum nectentem moras ob parentes. Ecce conſilium ſancti Patris. *Licet paruulus ex collo pendeat nepos, licet ſparſo crine, & ſciſſis veſtibus, vbera, quibus te nutrierat mater, oſtendat, licet in limine pater iaceat; percalcatum perge patrem, ſiccisque oculis ad vexillum crucis euola, ſolum pietatis genus eſt, in hac re eſſe crudelem.* Idem ſibi conſtans ita virginem adhortatur. *Si quis te corripit, quod ſis Chriſtiana, quod ſis virgo; non cures quòd deſerueris matrem, vt in monaſterio inter virgines viueres: talis detractio laus tua eſt. Item crudelitas iſta pietas eſt, illum enim præfers matri, quem præferre iubes & anima tua.*

Hieronym. epiſt. 1. ad Heliod.

Idem epiſt. 17. de ſuſpecto contub.

Ambroſius recolens Romanos præteriis inultaſſe puellas, vt dicarent ſuam virginitatem Veſtæ, etiam inuitis parentibus, qui iure ſuo excidebant, deteſtatur indolem illorum, qui reuocant filios à cultu Dei, licet Chriſtiano nomine cenſeantur. Ecce cenſuram Ambroſij. *Illic præmiis reuocantur à nuptiis: hic ad nuptias coarctabuntur iniuriis? Illic violentia fit, vt capiantur? hic fiet violentia, ne profiteantur? poteſt eſſe patientia ſacerdotum, vt non vel morte oblata, ſi tamen neceſſe eſt, integritatis ſacrificium vendicet?* Hieronymo & Ambroſio concinit Auguſtinus, animos addens adoleſcenti, cui meditanti ſeceſſum à ſæculo mater erat iugiter importuna. Sic ille. *Sed quid dicis, aut quid allegas? fortè decem illos menſes, quibus viſcera eius onerasti, & dolores parturitionis, ac labores educationis? hoc interfice verbo ſalutari, hoc perde matrem, vt in vitam æternam inuenias eam. Hoc memento, vt oderis in ea, ſi diligis eam, ſi tyro Chriſti es, ſi turris fundamenta poſuiſti.* Gregorius è Sede Petri profert oraculum, totam iſtam dirimens controuerſiam, ita fatus. *Quos aduerſarios in via Dei patimur, odiendo, & fugiendo neſciamus.* Quaſi diceret: præceptum equidem eſt, honorate parentes; ſed cùm filios enituntur abſtrahere à cultu Dei, non parentes agunt, ſed peremptores, & hoſtes acerbos ſalutis noſtræ, atque ita deponunt perſonam patris & matris, vt induant ingenium hoſtium impiorum, ac proinde cauendi ſunt hi parentes, vt nectentes inſidias ſaluti noſtræ, quæ debet eſſe potior omni affectu huius ſæculi, aut parentum.

Amb. l. 3. de virginibus.
Parentes deteſtandi qui filios impediunt à ſtatu Religioſo.

Auguſt. ep. 38. ad Lætū.
Religioſo filio mater non reſiſtat.

Gregorius homil. 37. in Euangel.

Non audiendi parentes ſuadentes aucrſionem vitæ monaſticæ.

Huic meæ explicationi Bernardus aſſentitur, in crudeles hos parentes ſic declamans ex perſona filij, quem parentes eo nomine laceſſebant. *Sola (inquit ille) cauſa, qua non licet obedire parentibus, Deus eſt. Ipſe enim dicit: Qui amat patrem & matrem pluſquam me, non eſt me dignus. Si me, verò vt boni, vt pij parentes diligitis, ſi veram ſi fidelem erga filium pietatem habetis, quid me patri omnium Deo placere ſatagentem inquietatis, & ab eius ſeruitio, cui ſeruire regnare eſt, retrahere attentatis? Verè nunc cognoſco, quia inimici hominis domeſtici eius. In hoc vobis obedire non debeo, in hoc non agnoſco parentes, ſed hoſtes. Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad meum atque veſtrum imò vniuerſorum patrem. Alioquin quid mihi, & vobis? Quid à vobis habeo niſi peccatum, & miſeriam? Hoc ſolum quod geſto corruptibile corpus de veſtro me habere fateor & agnoſco. Non ſufficit vobis quòd me in hanc ſæculi miſeriam miſeri miſerum induxiſtis: quòd in peccato veſtro & peccatores peccatorem genuiſtis: quod in peccatum natum de peccato nutriſtis: niſi etiam inuidendo mihi miſericordiam, quam conſecutus ſum ab eo, qui non vult mortem peccatoris, filium inſuper gehennæ faciatis? O durum patrem! ô ſæuam matrem! ô parentes crudeles & impios! imò non parentes, ſed peremptores, quorum dolor, ſalus pignoris; quorum conſolatio, mors filij eſt. Qui me malunt perire cum eis, quàm regnare ſine eis. Qui me rurſus ad naufragium, vnde tandem nudus euaſi: rurſus ad ignem, vnde vix ſemiuſtus exiui: rurſus ad latrones, à quibus ſemiuiuus relictus ſum, ſed miſerante Samaritano iam aliquantulum conualui, reuocare conantur, & militem Chriſti propè iam rapto cœlo triumphantem, ab ipſo iam introitu gloriæ, tamquam canem ad vomitum, tamquam ſuem ad lutum, ad ſæculum reducere moliuntur. Mira abuſio. Domus ardet, ignis inſtat à tergo, & fugienti prohibetur egreſſus, euadenti ſuadetur regredi. Et hoc ab his qui in incendio poſiti ſunt, & obſtinatiſſima dementia, ac dementiſſima obſtinatione fugere periculum nolunt.* Hæc Bernardus.

Bernard. epiſt. 111.

Quæ debeat eſſe parentū pietas in filios.

Crudeles ſunt parentes qui abſtrahunt filios à cœnobiis.

Parentes qui filios abſtrahunt à cultu Dei duriùs obiurgat Bernardus.

Profectò hæc argumenta valida ſunt, & idonea ad arietandum in affectum filiorum in parentes: nam ſi magnes eſt amoris amor; vbi non erit amor, ibi ſanè nulla prorſus erit amoris illecebra: cùm ergo parentes, qui diſtrahunt filios à clauſtris, non eos vt decent ament, vtpote nolentes eorum bonum, quod ſitum eſt in obſequio Dei, cui bonum eſt in clauſtro iugiter adhærere; Proculdubio indigni ſunt qui à filiis audiantur in eo ſuſurro iniurio vitæ monaſticæ. Eamobrem quia parentes illi neſcij pietatis abeunt in furorem, filij inde cautiores facti, debent affectum ſuum vertere in feruorem, iuxta conſilium Bernardi ita declamantis. *Proh furor! Si vos contemnitis mortem veſtram, cur etiam appetitis meam? Si, inquam, negligitis ſalutem veſtram, quid iuuat etiam perſequi meam? Quare vos non potiùs ſequimini me fugientem, vt non ardeatis? An hoc eſt cruciatus veſtri leuamen, ſi me etiam perimatis? & hoc ſolum timetis, ne ſoli pereatis? Ardens ardentibus quod ſolatium præſtare poterit? Quæ, inquam, conſolatio damnatis, ſocios habere ſuæ damnationis? Quodue remedium morientibus, alios videre morientes? Non hoc mihi perſuadet diues ille, qui in tormentis deſperatus de ſui liberatione, rogabat nuntiari fratribus ſuis, ne & ipſi venirent in locum eumdem tormentorum, timens proculdubio ex ſuorum cruciatu augeri ſuum. Quid ergo? Ibo & conſolabor lugentem matrem meam mei ad tempus viſitatione, vt in æternum lugeam, & me & ipſam ſine conſolatione? Ibo, inquam, & ſatisfaciam patri meo iraſcenti pro mei ad tempus abſentia, conſolandus & ipſe ad tempus de eius præſentia, vt poſtmodum & quiſque pro ſe & vtrique pro alterutro inconſolabili deſolemur triſtitia? En potius exemplo Apoſtoli, non acquieſcens carni & ſanguini, vocem audiam Domini iubentis: Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Hactenus ille Sanctus.

Quare non obediendum parentibus ſi à clauſtro auertant nos.

Bernard. ibidem.

Parentes deponunt perſonam parentum indolem ſi filios à Dei cultu diſtrahant.

Nequeo præterire in eo argumento reſponſum Henrici IV. Regis Chriſtianiſſimi, apud quem Senator famoſus agens, ne Ieſuitæ reduces poſtliminio repeterent primas ſedes, aiebat eos demetere florem iuuentutis, & pellicere in ſuam

Egregium reſponſum Henrici IV. Du Pleix in hiſt. Gall. ſub an. 1603.

Societa

Ieſuitæ laudandi ob delectum ſociorum.

Societatem adoleſcentes terſioris ingenij, magno parentum diſpendio, & inſigni clade Reipublicæ, quæ ſic exhauritur, & patitur inopiam patronorum, qui cauſas agant pupillorum. Exploſit hanc inſtantiam Henricus ille Magnus, dicens, tantùm abeſſe vt Ieſuitæ noxij eſſent, quinimò beneficos eſſe ſuo regno, adſciſcendo adoleſcentes bonæ indolis & magnæ ſpei, quia Reipublicæ intereſt, vt nacta milites triarios ad cuſtodiam temporalem, habeat & doctiſſimos & probatos religioſos, quibus ei ad ſalutem animæ optimè conſulatur. Ita ego affirmo, filios conſulere parentibus, quando reluctantibus illis, conuolant in clauſtra, vbi Deum ſibi & parentibus conciliant, vt ait Bernardus hoc contextu. *Deſinite, parentes mei, deſinite & vos fruſtra plorando affligere, pro meis atque veſtris peccatis iugiter orabo: precibus aſſiduis impetrabo ſi potero, vt qui eius amore, modico tempore hoc, ab inuicem ſeparamur, in alio ſæculo ſimul felices & inſeparabili ſocietate in eius amore viuamus.* Faceſſant igitur in vitam monaſticam impij ſuſurrones.

Reipublicæ intereſt habere religioſos.

Bernard. ubi ſupra.

PARS SECVNDA.

CONTROVERSIÆ.

Encomia Vitæ Monaſticæ.

Ex Theologia, Et Ex SS. Patribus.

Eraſmus. Chiliade.

OLeo cedrino ea dicitur eſſe virtus inſita, vt incorruptas ſeruet diu res eo inunctas, imò & theca è cedro compacta concludens aliquod corpus, ei integro conciliat longum æuum. Inde effluxit prouerbialis illa phraſis, qua dicimus cedro digna, ea quæ æterna eſſe peroptamus. Inter diſciplinas omnes Theologia aſſurgit, veluti cedrus Libani præ arbuſtis: vt igitur poſteræ ætati commendem vitam monaſticam, operæpretium duxi ei componere encomium Theologicum, vt profeſſio religioſa concluſa illa veluti theca cedri, perennet æternùm, quidquid ſecus ſibilent obtrectantes. Vt ergo bonis auibus auſpicemur iſtud encomium, operæpretium eſt recolere, omnes homines editos eſſe à Deo vt perfectionem congruam ſuæ indoli ſortiantur: nihil enim Deus hiulcum, aut mutilum patitur in natura; ideo res omnes inanimes edidit perfectas, qualitatibus idoneis inſtructas, vt non excidant eo ſtatu, quem nactæ ſunt. Sed quia perfectio creaturæ intellectualis eius arbitrium petit, Deus homines & Angelos edidit ſui iuris, inſtructos gratia, cuius beneficio poſſent ſuo fini optimo ſociari, & id media charitate: ſiquidem vnumquodque perfectum eſſe dicitur in quantùm attingit proprium finem, qui eſt vltima rei perfectio: Sed charitas eſt quæ nos vnit Deo, qui eſt vltimus hominum finis, in quo ſolo quieſcit anima, alioquin iugiter inquies. Eò ſpectat illud Ioannis effatum. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Cùm ergo ſtatus Religionis maximè conducat ad charitatem perfectam acquirendam, appoſitè dicitur ſtatus perfectionis acquirendæ.

Cedrus incorruptionis eſt teſſera.

In quo ſita ſit perfectio hominum.

Ex Theologia.

Thomas 2.2. q.184. art.1.

1. Ioan. 4.

Religionis profeſſio quare dicitur ſtatus perfectionis acquirendæ.

Thom. 2.2. q.184. art.2.

Sed ne hallucinandi occaſio irrepat in mentione charitatis perfectæ, è re mea eſt cum S. Thoma præludere, aduertendo in charitate trifariàm attendi poſſe perfectionem. Etenim eſſe poteſt charitas perfecta ex parte obiecti, vel ſubiecti. Perfecta eſt ex parte obiecti, quando Deus pro ſua dignitate diligitur. Eò nemo hominum neque Angelorum aſſurrexit vnquam, nec etiam poteſt; quippe hoc vni Deo tantùm conceditur, ſe ſcilicet amare, vt par eſt. Secũdò ex parte ſubiecti charitas eſt perfecta abſolutè, quando anima tota in Deum effunditur actu neſcio feriatum, ita vt nullas inducias patiatur ille amor actualis. Iſta perfectio non cadit in animam tectam corporis exuuiis, ſed eſt ſors beatarum mentium. Alia rurſus eſt perfectio charitatis hominem afficiens, quando à ſe abegit omne id quod iniurium eſt charitati. Et hæc perfectio duplex eſt; vna videlicet, qua præditus homo nihil omnino æquè ac Deum diligit, mortemque mallet oppetere, quàm Deo ingratum aliquid committere. Hæc perfectio eſt neceſſaria ad ſalutem, vtpote citra quam nemo adultus cœlis adſcriptus eſt. De ea Ioannes agit hoc contextu. *Qui ſeruat verbum eius; verè in hoc charitas Dei perfecta eſt.* Alia verò perfectio eſt, quando quis Deum amat eo modo, vt omnes omnino obices amouerit à ſe, vt faciliore niſu in Deum totus & totaliter efferatur. In eo ſtatu ſunt vitæ religioſæ profeſſores. Et hinc maximum petitur encomium profeſſionis noſtræ monaſticæ, quod ſcilicet hominem totum mundo eripiat, vt ſine vlla exceptione ſui Domino conſecretur. Et inde effluxit nomenclatura beatæ huius vitæ. Nimirum Religioſus ille dicitur, qui Deum quidem in Dominum elegerat, & ei ſe ligarat in ſæculo factus Chriſtianus: ſed quia illa Dei electio comitem habebat & delectum rerum ſæcularium, quibus vt validis nexibus homo implexus alligatur: ille de ſua ſalute ſollicitus dat libellum repudij mundo, quo abdicato, Deum reeligit, & diruptis omnibus huiuſce ſæculi vinculis, Deo rurſus adhibito ligamine voti arctiùs alligatur. Eamobrem congruè nominatur Religioſus, homo ille, qui miſſam fecit omnem mundi ſupellectilem, vt Deum reeligat ſolum, ſine comite alio delectu, & diruptis diaboli, carnis, & mundi laqueis, Chriſto religetur.

Triplex eſt perfectio charitatis.

1. Ioan. 2.

Charitatis perfectio quænam ſit neceſſaria.

Charitas Religioſorum quæ ſit.

Vnde deriuetur nomenclatura Religioſi.

Rurſus ex Beato Thoma, quando multa aliquid participant, illud præcipuè ei attribuitur, cui per excellentiam conuenit, ſicut nomen fortitudinis vendicat ſibi illa virtus, quæ circa difficillima prodit animi firmitatem, licet in ſingulis quibuſque virtutibus aliquod ſpecimen fortitudinis edat anima ſuperans obices, qui occurrunt. Ita quamuis anima ſibi temperet ab aliqua ſemper illecebra, quando exerit aliquem virtutis actum; tamen titulus ille temperantiæ ei virtuti affingitur, quæ refrænat maximas carnis illecebras, gulæ ſcilicet, & Veneris. Eo etiam pacto, religio quidem eſt virtus illa, quæ aliquid ad Dei cultum exhibet; Chriſtiani tamen diuites & coniugati, licèt in ſæculo viuant innoxiè, non ideo dicuntur Religioſi, ſed illi tantùm, qui ſeipſos velut holocauſta totaliter offerentes Domino mancipantur. Ad hos pertinet iſtud Gregorij effatum. *Sunt quidam, qui nihil ſibimetipſis reſeruant; ſed ſenſum, linguam, vitam, atque ſubſtantiam, quam perceperunt, omnipotenti Deo immolant.* Non tali obſequio mundus ſibi Deum conciliat, etſi aliqua videatur offerre Deo. Mundi nomine, noto ſæculares, qui ita mundo affixi ſunt, vt perfunctoriè tantùm obſequia ſua Deo pendant. Hunc mundum totum in maligno poſitum Ioannes ait, cui Saluianus ſic concinit. *Mundus in*

Thomas 2.2. q.186. art.1.

Denominatio rei cuiuſque vnde petatur.

Gregor. hom. 20. in Ezec.

Saluian. l. de prouidentia Dei.

malò

malo poſitus, quia bona ibi locum habere non poſſunt.

Vtriuſque, mundi ſcilicet & Religionis, accipe differentiam, in Cain & Abel graphicè lineatam. Hi duo fratres erant, vni eidemque Deo deuincti, diſpari tamen cultu, vt liquet hoc contextu.

Geneſ. 4.

Factum eſt poſt multos dies vt offerret Cain de fructibus terræ munera Domino. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum. In Cain cogita mundum, vt ſecus in Abel Religionem. קין vox Hebræa perinde eſt ac *poſſeſſus*, à radice קנה *Kana*, *poſſidero*. Mundus equidem diues eſt affluentiâ rerum terrenarum: ſed profectò gazas non poſſidet has opimas, imò magis poſſidetur, vtpote præpeditus opum vinculis infinitis.

Mundus ſerò de Deo cogitat.

Poſt multos dies obtulit Cain de fructibus terræ munera Domino. Benè à Moyſe adiecta eſt illa particula, *Poſt multos dies*, quia vt pietas mundi tepet, ita & eſt eius tarda deuotio: namque ſerò redux eſt mundus ad Deum, & ſi quid offert, illud totum eſt de fructibus terræ vtique maledictæ, quæ nihil niſi ſpinas & tribulos profert. Verbi gratiâ, de malè partis mundus erogat ſtipem, & ſi ſe Deo offert, ſacrificium illud terreum eſt immundum, ideoque Deus exoſus hypocritas, flocci facit mundi ſacra, nulliſque gratiæ dotibus afficit homines, qui frequentant ſacra animo lutulento, vt videre eſt in ſerie huius hiſtoriæ, quæ ſic pergit.

Mundus in Cain graphicè lineatur.

Mundus Deo ingratus.

Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain autem, & ad munera illius non reſpexit. Dùm itaque Dei aura propitia non aſpirat illis diuitibus, nulla propè commoda percipiunt ex theſauris ſuis, ſed quotidianis cruciantur ærumnis, vt Cain, qui etſi rerum omnium vbertate ſtipatus, erat grauis ſibi ipſi, vt videre eſt iſto verſiculo: *Iratus eſt Cain vehementer, & concidit vultus eius.*

Mundus inquies, eſt & quare.

Vide ex præfatis, conueniat nec ne vitæ huic profanæ nomen religionis, eſto quandoque Deo quidpiam offerat, vt inde ſuum teſtetur obſequiû. Nemo ſanus hoc dixerit, cùm homo aliunde poſſeſſus non ſit ſui iuris, vt ſe Deo offerat, & poſſideatur ab eo. Mundum autem poſſideri ab opibus, & angi perpetuis anguſtiis ad inſtar Cain, vide congruâ ſententiâ Cypriani ita declamantis.

Ex SS. Patribus. Cyprian. l. 2. epiſt. 2. ad Donatum.

Quos diuites opinaris continuantes ſaltibus ſaltus, & de confinio pauperibus excluſis infinita ac ſine termino rura latius porrigentes; quibus argenti & auri maximum pondus, & pecuniarum ingentium vel extructi aggeres, vel defoſſa ſtrues, hos etiam inter diuitias ſuas trepidos cogitationis incerta ſolicitudo diſcruciat, ne prædo vaſtet, ne percuſſor infeſtet, ne inimica cuiuſque locupletioris inuidia calumnioſis litibus inquietet. Non cibus ſecurus ſomnuſque contingit. Suſpirat ille in conuiuio, bibat licet gemmas, & cùm epulis marcidum corpus torus mollior alto ſinu condiderit, vigilat in pluma. Nec intelligit miſer ſpecioſa eſſe ſibi ſupplicia, auro ſe alligatum teneri, & poſſideri magis quàm poſſidere diuitias. Atque, ô deteſtabilis cæcitas mentium, & cupiditatis inſanæ profunda caligo! cùm exonerare ſe poſſit, & releuare ponderibus, pergit magis fortunis angentibus incubare, pergit pœnalibus cumulis pertinaciter adhærere. Nulla in clientes inde largitio eſt, cum indigentibus ſit nulla partitio, & pecuniam ſuam dicunt, quam velut alienam domi clauſam ſolicito labore cuſtodiunt. Ex qua non amicis, non liberis quicquam, non ſibi denique ipſis impertiunt. Poſſident ad hoc tantùm, ne poſſidere alteri liceat. Et, ô nominum diuerſitas quanta! bona appellant, ex quibus nullus illis niſi ad res malas vſus eſt.

Elegans deſcriptio diuitis, cui diuitiæ ingens faceſſunt negotium.

Opes huius ſæculi non benè vocantur bona temporalia.

An putas vel illos tutos ſaltem inter honorum infulas & opes largas ſtabili firmitate ſecuros, quos regalis aulæ ſplendore fulgentes armorum excubantium tutela circumſtat? Maior illis quàm cæteris metus eſt: tam ille timere cogitur, quam timetur. Exigit pœnas pariter de potentiore ſublimitas. Sit licet ſatellitum manu ſeptus, & clauſum ac protectum latus numeroſo ſtipatore tutatur, quam ſecuros non ſinit eſſe ſubiectos, tam neceſſe eſt vt non ſit ipſe ſecurus. Ante ipſos terret poteſtas ſua, quos facit eſſe terribiles. Arridet, vt ſæuiat: blanditur, vt fallat: illicit, vt occidat: extollit, vt deprimat. Fœnore quodam nocendi, quò fuerit amplior ſumma dignitatis & honorum, tam maior exigitur & vſura pœnarum. Hactenus Cyprianus, & equidem appoſitè ad hiſtoriam Cain, qui inquies expertus eſt, quàm durum ſit & aſperum ab hoc ſæculo poſſideri.

Opes quàm ſint ærumnoſæ.

Æquior ſanè ſors eſt Religioſi, cuius Abel typum geſſit. Nempe Abel הבל vox Hebræa, anhelitum ſignificat à verbo הבל *habal* quod perinde eſt ac *anhelare*. Ita & Religioſus in Deum ſemper anhelus, ſic eius flamine percellitur, vt diceres nihil niſi anhelitum eſſe, quia Deo ſemper intentus, ad eum tantùm aſpirat. Quibus autem ſacris Deum demereat, audi ex ſacrificio Abel.

Abel eſt figura Religioſi.

Abel quid ſignificat.

Gen. 4.

Abel obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum. Vide amabò Scripturam diſtinguere ſacra Cain & Abel; & notare, Cain obtuliſſe res inanimas, ſcilicet fruges terræ; Abel verò feciſſe ſacra primogenita gregis ſui, res viuas, & præcipuas. Ea animaduerſione reor Deum attendiſſe ad allegoriam illam, quam expendo de ſtatu Monachorum, & ſæcularium, quos Eccleſia mater viuentium parturit: nam ſæculares vitiis obnoxij, dum ſe per tranſennam Deo offerunt, reuera res inanimas illi dicant, quia gratiæ expertes, nullam prorſus auræ vitalis particulam habent; at Religioſi primogenita de gregibus Deo dicant, cùm cor ſuum conſecrant: eſt enim cor primum viuens, & vltimum moriens. Quicquid profeſſores vitæ monaſticæ faciunt Deo ſacrum, illud eſt viuidum, vtpote gratiâ Dei animatum. Ideò vt reſpexit Deus ad Abel, & ad munera eius; ita & benevolo intuitu dignatur animas omnes religioſas, quia nullum omnino commercium habere volunt cum ſæculo, æmulantes ingenium Abrahæ, qui noluit annuere votis Regis Sodomorum, vt habes hoc contextu.

Religioſus in Deum anhelus eſt ſemper.

Religioſi cor ſuum Deo conſecrant.

Gen. 14.

Dixit Rex Sodomorum ad Abraham: Da mihi animas, cætera tolle tibi. Qui reſpondit ei: Leuo manum meam ad Dominum Deum excelſum, quòd à filo ſubtegminis vſque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus quæ tua ſunt, ne dicas: Ego ditaui Abraham.

Mundus ſuſurro importuno laceſſit homines cœnobitas, ab eis animas exigendo, rependens pro eis illecebras omnes, quibus caro deliniri ſolet. Sed conſtantes illi profeſſores, tenaces propoſiti ſui, reſpuunt illicita fœdera, prudenter oblata ſibi pignora deteſtantes. Quippe nolunt ditari in hoc ſæculo, ne mundus in eorum morte illudat eis; dicens, ipſos debere cenſeri cum diuite epulone, qui locuples in hoc æuo, æternùm indigus ſitiet, & dura inedia conſumetur. Demum beati illi conſortes Abel pacatam vitam agunt,

Religioſi quare mundo renuntiant.

neſciam

neſciam ærumnarum, quæ lacetant homines in ſæculo, ſuis opibus incubantes. Ad hos cœnobitas pertinet hic diſcurſus Cypriani. *Vna placida, & fida tranquillitas. Vna ſolida, & firma, & perpetua ſecuritas. Si quis ab his inquietantis ſaculi turbinibus extractus, ſalutaris portus ſtatione fundatur, ad cœlum oculos tulit à terris, & Domini munus admiſſus, ac Deo ſuo iam mente proximus, quicquid apud cæteros in rebus humanis ſublime ac magnum videtur, intra ſuam conſcientiam iacere gloriatur. Nihil appetere, iam nihil deſiderare de ſæculo poteſt, qui ſæculo maior eſt. Quàm ſtabilis, quàm inconcuſſa tutela eſt, quàm perennibus bonis cœleſte præſidium, implicantis mundi laqueis ſolui, in lucem immortalitatis æternæ de terrena face purgari, videris quæ in nos prius infeſtantis inimici pernicies inſidioſa graſſata ſit, plus amare compellimur quod futuri ſumus, dum & ſcire cõceditur, & damnare quod eramus. Nec ad hoc pretiis aut ambitu, aut manu opus eſt, vt hominis ſũma vel dignitas vel poteſtas elaborata mole paretur: ſed gratuitum de Deo munus religioſa mente concipitur, & facile eſt: & vt ſpõte Sol radiat, dies illuminat, fons rigat, imber irrorat; ita ſe ſpiritus cœleſtis infundit, poſtquam authorem ſuum cœlum intuens diuina cognouit: Sole altior eſt, ac omni terrena poteſtate ſublimior, id eſſe incipit, quod eſſe ſe credit. Tu tantùm quem iam ſpiritalibus caſtris cœleſtis militia ſignauit, tene incorruptam, tene ſobriam religioſis virtutibus diſciplinam. Sit tibi vel oratio aſſidua, vel lectio: nunc cum Deo loquere, nunc Deus tecum: ille te præceptis ſuis inſtruat, ille diſponat: quem ille diuitem fecerit, nemò pauperem faciet. Penuria eſſe nulla iam poterit, cùm ſemel pectus cœleſtis ſagina ſaturauerit. Iam tibi auro diſtincta laquearia, & pretioſi marmoris cruſtis veſtita domicilia ſordebunt. Cùm ſcieris te eſſe excolendum magis, te potius ornandum, domum tibi hanc eſſe potiorem, quam Dominus inſedit templi vice, in qua Spiritus Sanctus cœpit habitare. Pingamus hanc domum, pingamus colore innocentiæ, luminemus luce iuſtitiæ. Non hæc vnquam procumbet in lapſum ſenio vetuſtatis, nec pigmento parietis aut auro exoleſcente fœdabitur. Caduca ſunt quæcumque fucata ſunt, nec fiduciam præbent poſſidentibus ſtabilem, quæ poſſeſſionis non habent veritatem. Hoc manet cultu iugiter viuido, honore integro, ſplendore diuturno; aboleri non poteſt nec extingui; poteſt tantùm in melius corpore redeunte formari.* Hæc ille, referens ingenuam ſpeciem animæ, Chriſto ſuo Domino mancipatæ, cuius appoſitè typum gerit Abel.

Cyprian. l. 2. ep. 2.

Religioſi ſtatus encomia.

Religioſi ſtatus eminens perfectio.

Terrena hæc omnia ſordent illi animæ, quæ ſe Chriſto conſecrauit.

Mundus illudit fucis, nihil ſolidũ habens.

Audacter dicam, infra animam religioſam fuit Abel, offerens quidem primogenita de gregibus ſuis, ſed non greges. Anima autem obſtricta votis vitæ monaſticæ, omnia vincula abrupit, quæ remorantur acceſſum eius ad Deum, ideoque ſanctior: nam, ex Beato Thoma, ſanctitas duo dicit; firmitatem ſcilicet, & munditiam, vnde & ſanctus dicitur, quaſi ſancitus, ſeu ratus & fixus: non enim eum dicimus ſanctum, qui vnum aut alterum actum ſanctitatis exerit; ſed ei, qui ſibi conſtat in impigra virtutum praxi, affingimus titulum ſanctitatis. Cùm ergo Religioſi voto emiſſo profiteantur irreuocabilem praxim virtutum; firmitas illa eſt indubia teſſera ſanctitatis. Rurſus munditia, comes indiuidua ſãctitatis, ſumma nitet in vita religioſa: quippe ex doctore Angelico, mundum aliquid eſt, ſi deterioris alicuius rei miſtione caret; vt argentum illud eſt mundum, cui nulla plumbi miſtura acceſſit: Ergo cùm vita monaſtica hominem totum abſtrahat à commercio rerum infimarum, quæ ineptum hominem reddunt ad vnionem Dei, in qua vertitur cardo ſanctitatis; profectò Religioſus, ſancti ſui propoſiti tenax, erit maiore ſanctitate conſpicuus, quàm fuerit Abel, implicitus adhuc curis gregis ſui, & ſui etiam iuris, vt ad arbitrium ſuum viuere poſſet, vxorem ducere, vel non. Vnde ſuas ille remoras habuit, quibus anima diſtrahitur ab apice ſanctitatis.

Abel eſt infra animam religioſam.

Ex theologia.

Thomas 2. 2. q. 81. art. 8.

Sanctitas quid ſit.

Religioſus quare dicatur eſſe Sanctus.

Munditia quid ſit.

Ne gratis videar aſſerere, abeſſe à vita monaſtica obices omnes ſanctitati iniurios; accipe inductionem, qua liquebit illa concluſio. Quidquid homini anhelanti in Deum faceſſit negotium, illud eſt internum, vel externum. Si internum, eſt anima, quæ dum proprio arbitrio relinquitur, in multa deliquia incurrit, quia inſano amore ſui illecta cæcutit in his quæ Dei ſunt, ideoque malè ſibi conſulit. Huic impedimento occurrit anima, voto obedientiæ obſtricta: quippe ſuperiorum ductum ſequens, errare nequit, Deo moderante vitam eius. Si verò obex eſt externus, ille erit coniunctus homini, vel non. Si coniunctus, nullus planè alius eſſe poteſt, præter corpus, quod reuera importunum eſt animæ cœleſtia meditanti. At corporis impetiginem & pruritum frangit votum caſtitatis: illa namque virtus extinguit omnia libidinis incendia, quibus laſciuiente ſæculo, ſolent corpora conflagrare. Demum ſi diſcreta ſunt ab homine externa impedimenta, illa ſunt bona fortunæ, opes videlicet & honores, quibus maximè impeditur anima, cui in votis eſt, Chriſto iugiter adhærere. Cùm itaque rerum omnium indoles hæc ſit, vt remotis impedimentis, ferantur fortiter in finem ſuum; proculdubio Religioſi habent quòd lætentur, quia eorum profeſſio longè ab eis facit obices perfectioni iniurios, & eos aptat ad illam perfectionem citiùs acquirendam Etenim quamuis plerique degentes in ſæculo perfecti ſint; eorum tamen ſtatus eſt infra ſortem vitæ monaſticæ, & id ratione Theologica. Nempe Religio cæteris virtutibus moralibus præſtat: Ergo cùm Religioſi ſuas omnes actiones edant ab eo fluentes principio, ſcilicet à Religione; & ſæculares, qui virtute eminent, alio principio perciti ſint, quod eſt inferius Religione vt religio perinde eſt ac vita monaſtica; profectò ſtatus ille beatior erit vitâ ſæculari.

Quomodo Religioſus remoueat omnia, quæ perfectionẽ impediunt.

Vota Religionis hominem totum aptant ad ſanctitatem.

Quare profeſſio religioſa perfectior ſit vitâ ſæcularium.

Inſtabis, Chriſtianos omnes, tametſi coniugatos, eſſe affectos hac virtute Religionis, quia Chriſtiana diſciplina religio eſt, vtpote hominem erudiens ad cultum Deo exhibendum ſicuti par eſt, ſacrificiis, orationibus, fide, ſpe, & charitate, ac proinde ſæcularium ſortem non eſſe deteriorem ſtatu Monachorum. Reſpondeo, neminem inficiari, Chriſtianos omnes orthodoxos eſſe initiatos virtute religionis, qua dictante ſua Deo reddunt obſequia ſanctiore ritu, quàm Iudæi quondam; ſed non ideo Chriſtianos irretitos coniugali nexu, & diffluentes opibus, dici Religioſos, quantumuis ſanctitate præpolleant; quia, vt præfatus ſum, cùm multa aliquid vnum participant, illud præcipuè de eo dicitur, cui nobiliori modo quadrat. Vnde quia numenclatura Religionis concludit Monachos, & ſæculares, qui Deum vt par eſt colunt; titulus ille tamen Religionis

Thomas 2. 2. q. 81. art 4. art. 8.

Religioſus non dicitur homo ſæcularis etiam ſanctitate conſpicuus.

gionis affingitur tantùm huic ſtatui, qui nobiliore modo in Deum fertur. Hunc autem ſtatum eſſe profeſſionem vitæ monaſticæ, nemo niſi inſanus ambigit: quippe ille præſtantiore modo in Deum agitur, qui amouit à ſe remoras: at Religioſus eſt huiuſmodi; ſiquidem, cælibem agens vitam neſcit impedimenta coniugij, quæ hominem etiam inuitum abſtrahunt quandoque à Dei obſequio, iuxta hanc Pauli ſententiam. *Qui ſine vxore eſt, ſollicitus eſt quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore eſt, ſollicitus eſt, quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt.*

1. Cor. 7.

Religioſis præclara ſanctitatis nomina iniuſta ſunt.

Rurſus ea quæ cælibi etiam enitenti in Deum faceſſunt negotium, omnia procul ſunt à vita monaſtica, vt opum acquiſitio, cuſtodia, & iactura iniuſta. Ergo multis titulis anteit hæc vita ſortem ſæcularium, quantalibet etiam praxi præfulgeant, vt liquidò probat Dionyſius Areopagita hoc contextu. *Initiandorum omnium excellentia, ac ſublimior ordo Monachorum eſt ſancta diſtinctio, expiatione omni tota virtute atque exactiſſima ſuarum operationum caſtitate mundata: omnis item ſacra operationis ſpiritualiter ſpeculatrix, & particeps facta, Pontificumque conſummantibus virtutibus erudita: quorum diuinis fulgoribus, & Pontificalibus traditionibus conſpecta pro ordine ſuo ſanctorum myſteriorum ſacrificia ediſcens, à ſacra eorum ſcientia ad exactiſſimam perfectionē diuina ratione ſubuehitur. Vnde ſancti præceptores noſtri diuinis eos appellationibus ſunt proſecuti, partim Therapeutas, id eſt, cultores à ſincero Dei famulatu, atque cultu: partim Monachos, ab indiuidua & ſingulari vita appellantes, vt quæ illos ſanctis diuiſibilium complicationibus in diuinam & Deo gratam monadem perfectionemque promoueat.*

Ex SS. PATRIBVS.

Dionyſius l. Eccleſiaſtica hierarchia. cap. 6.

Vita religioſa Deo afflata, & ſtipata omnium virtutum choro, cum gratiarum omnium afflatum ſpirat, vt in terris referat ideam paradiſi: etenim vtrobique Deus eſt vnus tantùm ſcopus, ad quē vndique collimatur. Eò ſpectat hic diſcurſus Athanaſij. *Erant in monte monaſteria tanquam tabernacula, plena diuinis choris pſallentium, legentium, orantium: tantumque ieiunandi & vigiliarum ardorem cunctorum mentibus ſermo eius afflauerat, vt futura ſpei auiditate ad charitatem mutuam, & miſericordias indigentibus exhibendas, ingi ſtudio laborarent: qui infinitam regionem quamdam, & oppidum à mundana conuerſatione ſeiunctum, plenum pietatis, & iuſtitiæ videbantur incolere. Quis tantum Monachorum agmen aſpiciens, quis virilem illum concordiæ cætum aſpiciens, in quo nullus nocens, nulla detractio ſuſurronis, ſed multitudo abſtinentium, & certamen officiorum erat, non in hanc ſtatim erumperet vocem: Quàm bona domus tua Iacob! Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Iſrael! vt valles nemoroſæ, vt horti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula, quæ fixit Dominus, quaſi cedri prope aquas.* Hæc Athanaſius, teſtis ſine exceptione maior, quia Epiſcopus, ac proinde fides eius non eſt ſuſpecta, quando encomiaſten agit vitæ huius Angelicæ, quæ ex hoc ſæculo homines vocat in partem beatitudinis, vt alter etiam Præſul affirmat, is eſt Baſilius ille Magnus, ita fatus. *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Dei iſta ſunt verba, quæ ſine vita huius, in qua nunc ſumus, ſine conſequentis refectionem ſignificant; illud certè planum eſt, ea hortari nos, vt quæ quidem depoſitâ ſuperuacanearum diuitiarum ſarcinâ, eaque in egentes diſtributâ, quæ verò, vt innumerabilis penè, quæ ex ſtudio opes congerendi cumulatim accreuit, peccatorum multitudine per largitionem & confeſſionem reiectâ, crucem geſtatur, ad Monachorum accedamus vitam. Quocirca qui ſibi propoſuit Chriſto obedire, & ad vitæ genus rerum omnium poſſeſſione nudum, neque vllis diſtractum ſæculi huius curis feſtinat, verè admirabilis ille eſt beatuſque dicendus.* Hactenus ille Antiſtes, ſubodoratus in vita monaſtica aliqua beatitudinis præambula.

Athanaſius in vita B. Anton. 9.

Religioſi nihil niſi ſanctum ſpirant.

Num. 24.

Religioſorū elegans deſcriptio.

Religioſi verè beati.

Baſilius ſer. commentio-

vie ad amplexum vitæ monaſticæ.

Religioſum ſtatū Chriſtus beatificat.

Religioſi quare beati.

Ex THEOLOGIA.

Thom. 1. 2. q. 5. art. 3.

Theologia non reclamat, eſto audiat beatos Monachos appellari, non quidem perfectè, ſed participatiuè: nimirum perfecta beatitudo non dicit, quæ nemo poteſt ſortiri in hac vita. Primò ſecernit à beato omnem rationem mali corporis, & animæ: aſt in hoc æuo multis anguſtiis homo patet. Rurſus beatitudo ſtatum dicit conſtantem ſibi, vtpote ſempiternum. Sed hîc omnia vergunt ad occaſum, atque adeò longè ſunt à ſorte beatorum, neſcia deliquij. Vita tamen monaſtica poteſt dici beata participatiuè, quia quantùm homini viatori fas eſt, aſſequitur præmia beatorum, quorum ſummum eſt vniri Deo, eum contemplando iugiter, & amando. Aliqualem huius ſtatus ideam refert Religioſus Deo intentus in oratione, & affectu habituali, ei iugiter adhærendo; Vnde liquet, non incongruè Religioſos nuncupari beatos, cùm Deo vniantur pro modulo ſuo, & quantùm ferre poteſt conditio vitæ huius ærumnoſæ.

Beatitudo perfecta quare non competat homini in hac vita.

Ne mihi inuidiam conciliet locuples illud encomium vitæ monaſticæ, nocentis ſpeciem Paradiſi; accipe huius elogij duos ſanctiſſimos Præſules aſſertores; Chryſoſtomum ſcilicet, & Gregorium Nazianzenum. Ita Chryſoſtomus. *Monachi conuerſationem planè cæleſtem elegerunt, nihilque deterius Angelis affecti ſunt. Vt enim illis nulla ineſt inæqualitas, nec aliis ſucceſſibus, ſecundiſque rebus gloriantur elati, alij extremis malis, & incommodis oppreſſi gemunt, ſed omnes pariter in gaudio, & quiete, ſummaque illa & cæleſti gloria exultant: ita fieri quoque perſpicias monaſteriis; nullus ibi paupertatem exprobrat, nullus diuitiis honeſtior eſt. Inde id, quod omnia peruertit & perturbat, Meum, & tuum penitus eliminatum eſt: cuncta quippe illis communia ſunt, menſa, domus, indumentum; & quod ſanè mirabilius eſt, vnus etiam idemque omnibus animus eſt. Omnes eadem ſunt nobilitate nobiles, omnes eadem ſeruitute ſerui, eadem libertate liberi: vna omnibus diuitia illic ſunt, quæ vera diuitia ſunt: vna gloria, quæ verè gloria eſt. Non enim in appellationibus, ſed in ipſis rebus bona eorum conſiſtunt.* In eodem argumento alibi etiam ſpatiatus idem Sanctus, componit vitam monaſticam & profeſſores eius cum vita cœleſti, & Angelis; ſic ille. *Si quis nunc ad Ægypti veniat ſolitudines, Paradiſo quouis omnem illam eremum videbit digniorem, & innumerabiles Angelorum cœtus in corporibus fulgere mortalibus. Eſt enim cernere tota illa regione diffuſum exercitum Chriſti, & admirabilem illum regium gregem, virtutumque cæleſtium conuerſationem in terris micantem.* Item ille conferens ſæcularem vitam cum monaſtica, probat illam

Ex SS. PATRIBVS.

Chryſ. lib. 3. aduerſus vituperatores vitæ monaſticæ.

Religioſorum clauſtra referunt Paradiſum.

Chryſ. hom. 8. in Matthæum.

illam beatam eſſe, vt ſecus ærumnoſam illam, quam ducunt in ſæculo homines vitiis obſequentes. *Ferte* (*inquit*) *obſecro, vt facilè videatis, Monachorum & crucifixorum vitam, quæ oneroſior vobis ac moleſtior ſolet videri, multò hac tenera, molli, & flexibili iucundiorem eſſe, ac magis expetendam. Cuius rei voſipſos audeo teſtes citare, qui in periculis nonnunquam eſtis, ne in calamitates & ærumnas incidatis, mortem optatis: & illos qui in montibus & ſpeluncis degunt, qui cælibem vitam & minimè negotioſam viuunt, beatos verò & ex animo appellatis. Forum, & vrbes, & tumultus platearum fugientes, in montibus viuere maluernot, vbi nihil ſibi cum ſecularibus rebus commune eſt; vbi nihil humanarum rerum perturbat; non mæſtitia, non dolor, non acerbior cura, non pericula, non inſidiæ, non liuor, non turpis amor, non aliud huiuſmodi; ſed quæ ſunt futuri regni ea meditantur.* Hæc ille.

Idem Hom. 69. in Matthæum.

Religioſus tantum cœlo intentus.

Chryſoſtomo antiquior alter Antiſtes, Gregorius Nazianzenus, nihil prorſus humile & abiectum ſenſit de vita monaſtica, ſed petiit è cœlo vnde in terris oſtenderet hanc ſortem aliis eminere. Sic ille. *Nihil mihi tam optandum vnquam eſſe videbatur, quàm vt occluſis ſenſibus, atque extra carnem mundumque poſitus, & in ſeipſum collectus, nec niſi quantum neceſſitas exigit, quicquam humanarum rerum attingens, atque ſecum ipſo & cum Deo colloquens, ſuperiorem iis rebus, quæ in aſpectum cadunt, vitam agit, diuinaſque ſpecies puras ſemper, nec terrenis vllis & errantibus formis admiſtas, in ſeipſo circumfert, Deique rerum ac diuinarum purum ſpeculum omnino, eſt, indieſque efficitur, ac lucem per lucem aſſumit, clariorem videlicet per obſcuriorem, iamque futuri æui bonum ſpe percepit, & cum Angelis verſatur, ac licet adhuc in terris ſit, terram deſerit, atque ſpiritu ſurſum collocatur* Idem compendioſè deſcribit beatam Monachi vitam iſto breuiloquio. *Quid Monachus? Eſt qui viuit Legi, & Deo.* Contra verò, reprobus ille eſt, qui exlex mortuus eſt legi & Deo. Itaque, ô ſancti cœnobitæ, audite ſequaces ſæculi huius ingementes ſorti ſuæ iniquæ, & vobis hiſce vocibus applaudentes.

Greg. Naz. oratione prima in Apologetica.

Idem in definitionibus Iambicis.

Breuis & elegans definitio Monachi.

> *Viuite felices, quibus eſt fortuna peracta*
> *Iam ſua, nos alia ex aliis in fata vocamur.*

Virgil. 3. Æneid.

ENCOMIA VITÆ RELIGIOSÆ.

EX PHILOSOPHIA ET EX SANCTIS PATRIBVS.

INter ſingulares gratias à Deo acceptas, Plato hanc præcipuam recenſebat, quòd ſcilicet eſſet Philoſophus: eà namque diſciplinà ille arbitrabatur hominem diſpeſci à beſtiis, quarum alioquin indolem ſequebatur homo neſcius Philoſophiæ: quippe homo eamdem planè cum brutis participans rationem genericam animalis, ab hac animantium claſſe tantùm ſecernitur beneficio animæ rationalis, cui ſi quando caro ſuam offundit caliginem, anima corpori immerſa vacat, ac proinde homo viuit ad carnis arbitrium inſtar animalis. Huic diſpendio occurrit Philoſophia, quam proinde Plato dixit eſſe contemplationem mortis: quia vt mors animam eripit corpori; ita Philoſophia animā abſtrahit ab impura ſenſuum colluie, quæ ſua aſpergine hominem fœdat, & vti ſuem in obſcœno verſat illecebræ volutabro. Vnde Mercurius in Triſmegiſtus, eum, qui anhelat ad Philoſophiam, hortatur, vt quantùm homini fas eſt corpus hoc deponat, velut veſtem obſoletam, exuat hoc inſcitiæ tegmē, interitus nexum, mortem viuacem, ſentiens cadauer, ductile ſepulchrum, domeſticum furem, qui dum blanditur, acerbum ſe hoſtem præſtat, & mentem deorſum inflectit, eam mundi huius fæcibus inquinando, ita vt ea ſit impos aſtringere ad cœleſtia meditanda. Cùm itaque Philoſophia hoc ſibi penſum indixerit, vt animam ſubducat corporis illecebris, & aptet indagini rerum cœleſtium; ab ea præclaro obſequio homini exhibito, dicitur nunc mortis contemplatio, aliquando ſolutio mentis à corpore, aliàs mortis affectus, ſeu conſuetudo moriendi, vt meminere Xenophon, Proclus, Alcinous, & Apuleius, qui etſi eam Platoni definitionem attribuant, quia hanc recenſet; illa tamen eſt Platone antiquior, vtpote fluens ex ſchola Pythagoræ, vt ait Hieronymus.

Quàm proficua ſit hominibus Philoſophia.

Plato in dialogo de ſapientia.

Mercurius Triſmegiſt. in Aſclepio.

Quid ſit Philoſophia.

Ex Platone Xenophon. l. 4. de dictis Socratis. Proclus l. de anima & dæmone. Alcinous l. de doctrina Platon. Apul. l. de Philoſophiâ. Hieron. in apologia in Rufinum Plato in Gorgia & Theæteto.

Rurſus Philoſophia maximè commendatur illo effato Platonis, qui affirmat, nullam homini eſſe aliam cauſam philoſophandi, quàm vt beatus ſit, quod etiam aduertit Auguſtinus. Aſt humana felicitas in eo ſita eſt, vt homo perfectus ſit ea potiſſimum parte, qua homo eſt, id eſt, quoad animam, quæ quia nequit perfici ſecundùm ſubſtantiam, quæ non intendi poteſt; hoc vnum ſupereſt, vt perficiatur, ſecundum ſuas potentias, quæ ſunt intellectus, & voluntas. Et hoc copioſè præſtat Philoſophia, cuius partes ideo inſtitutæ ſunt, vt voluntatem & intellectum perficiant. Nempe ex Ariſtotele, Philoſophia diuiditur in tres partes; ſcilicet naturalem, moralem, & dialecticam. Naturalis Philoſophia illucens animæ, ei affingit notitiam rerum omnium, quæ natura ſuo penitiore receſſu concludit, & ita perficit mentem, quia vnaquæque potentia ſuum nacta obiectum perficitur: At veritas, eſt obiectum intellectus: Ergo tot veritates influentes in animam, beneficio Philoſophiæ naturalis, menti eius adiicient perfectionis maximum incrementum. Sed quia anima cōparare nequit habitum ſcientiæ huius naturalis, ſine præuia indagine, in diſcurſu ſita; ne hallucinaretur intellectus, Philoſophia prouidit ea parte, quā dialecticam nuncupamus, cuius præcipuū munus eſt dirigere operationes intellectus. Intellectu probè aptato, voluntas eſſe nequit deuia: in hoc namque diſcrimen haud incurrit, niſi decepta, ideoque tota in bonum effunditur, & præſertim edocta à morali Philoſophia, cuius hæ ſunt partes, videlicet hominum mores componere, ingerendo amorem probitatis.

Perfectiō hominis pēnes quid attendatur.

Quomodo Philoſophia homines beatos efficiat.

Anima inſtructa tribus hiſce partibus Philoſophiæ, aliqualem ideam refert beatarum mentium, quæ in beatitudine purgantur, illuminantur, & perficiuntur à ſuperioribus Angelis, vt ait Dionyſius. Intellectum illuminat dialectica, prætendendo faces, ne hallucinetur inueſtigando rerum definitiones, & diſcurrendo ineptè: naturalis Philoſophia intellectum perficit, reſerando ei arcana inuia aliis hominibus. Demum, ſi quid contagij contraxit anima corpori immerſa, vbi multifariàm ſollicitatur à ſenſibus, vt eorum annuat illecebris; moralis Philoſophia detergit illas fæces, ſuadendo affectum virtutum, quas deſcribit illa pars Philoſophiæ. Alij, vt Cicero, & Seneca, dixere Philoſophiam eſſe rerum diuinarum & humanarū notitiam: ea compendioſa definitione

Dionyſ. cap. 8. cœleſt. hierarch.

Philoſophiæ variæ definitiones.

Cic. l. 2. offic. Seneca ep. 15.

Ariſt. l. 10. Metaph. c. 3.

Philoſophiam maximè commendantes, vtpotè facientes iuris eius, quicquid aliquam rationem entis participat. Ab hac deſcriptione, non abhorruit Ariſtoteles, quando ait, Philoſophiam eſſe cognitionem rerum vt ſunt: illo namque breuiloquio concluſit omnia diuina & humana. Enimuerò nihil eſt in hoc rerum vniuerſo, quod non referatur ad Deum vt cauſam, & ad hominem vt finem aliqualem: quia, ex Auguſtino, Deus omnia fecit eſſe hominis; hominem verò ſui. Denique in laudem Philoſophiæ, quicquid infra cœlos eſt, bifariàm ad hominem pertinet, ſcilicet ad notitiam, & ad vſum. Philoſophia naturalis notitiam præſtat, & moralis dictat, qua cautela ſit vtendum rebus. Eamobrem Philoſophi olim σοφοὶ dicebantur, id eſt, ſapientes: ſapere autem, vtramque facultatem animæ concludit, intellectum, & voluntatem; ſiquidem eos deſipere dicimus, qui contra dictamen rectæ rationis aliquid enituntur. Sed quia ſapientis nomen conciliabat inuidiam, Pythagoras ſapientis titulum abdicauit: cùm enim apud Leontium Phliaſiorum Regem luculentam habuiſſet orationem, interrogatus ab eo Rege, in quanam arte ſapiens eſſet, ait ſe non eſſe σοφόν, ſed φιλόσοφον, id eſt, amatorẽ ſapientiæ. Inde antiquatum eſt nomen σοφός, & increbuit Philoſophorum nomenclatura, vtpotè ſapiens moderationem animi, quæ Philoſophum decet. Huius nuncupationis meminere Cicero, Plutarchus, Iamblicus, & ex noſtris, Lactantius, Clemens Alexandrinus, & Auguſtinus.

Philoſophi Sapientes.

Sapere, quid ſit.

Vnde ortum Philoſophi nomen.

Cic. l. 1. & 5. q. Tuſc.
Plut. 1. de placit. c. 3.
Iamblic. 1. de ſecta Pyth.
Lact. l. 4. c. 2.
Clem. Alex. l. 1. ſtrom.
Aug. lib. 14. de Ciuit. c. 1.
Plato de Republ. dial. 5

Illa Philoſophiæ nuncupatio effecit, vt quidam dixerint, illam diſciplinam eſſe amorem ſapientiæ, quia iuxta vetus effatum, amor intelligentem comitatur: quippè amor vacare nequit in anima ſpeculante bona & ſpecioſa quæ condidit Deus. Tanti fecit illam diſciplinam Plato, vt ſolos Philoſophos dixerit beatos, quia tranſcendunt omnes naturæ fines, nequicquam eos mortali corpore remorante. Subiicit ille, tum demum fore beatas Reſpublicas, ſi Philoſophi clauum teneant, quia proprium eſt ſapientis ordinare. Non inficior, Philoſophiam eſſe dignam magno cumulo laudum, cùm tot ſtipata bonis hominem perficit; ſed hoc etiam velim eſſe in confeſſo apud omnes, ſtatum vitæ Religioſæ poſſidere rem, cuius Philoſophia nomine gloriatur: vita namque Monaſtica eſt amor ſapientiæ, non illius creatæ, ad quam dialectica viam ſternit; ſed eius increatæ, quæ illuxit mundo, Chriſti ſcilicet, in quo ſunt theſauri ſcientiæ & ſapientiæ Dei: ſed enim amare, eſt idem velle, & idem nolle; Religioſus, qui vitam perfectam agit, quam ſuis ſequacibus conſuluit increata ſapientia, profectò amat illam ſapientiam, ac proinde verus eſt Philoſophus, vt paſſim dicitur à Sanctis Patribus, qui ſæpe profeſſores vitæ Monaſticæ Philoſophos vocant, arbitrati ſe illos congruo nomine nuncupare.

Vita Religioſa eſt Philoſophia.

Religioſus eſt verus Philoſophus.

Ex SS. Patribus.

Chryſ. lib. 1. contra vitup. vitæ monaſt.

Mundi iniquitas facit, vt multi fiãt Religioſi.

In his frequens eſt Chryſoſtomus, crebrò Philoſophiæ titulo dignans vitam monaſticam, vt hoc contextu. *Frequenter optaui, & deprecatus ſum, tantùm leges ac iura optima in ciuitatibus valere, vt nihil iam opus eſſet monaſteriis, neque ad eremum confugere, quamquam neceſſitas inſtaret. Quoniam verò quæ ſuprà fuerunt, infrà iam facta ſunt, ipſæque ciuitates, in quibus iudicia & leges erant, omni iniquitate & ſcelere repleta ſunt; ſolitudo verò Philoſophiæ fructus vberrimos germinat: profectò non illi in culpa ſunt, qui hac procella & turbine ſe eximere atque ſeruare cupientes educunt, eiſque ad quietis, & tranquillitatis portum duces ſunt: non, inquam, iſti meritò a vobis culpari debent; verùm hi, qui ciuitates ſingulas adeo virtuti inuias & inacceſſas fecerunt, atque ad Philoſophiam penitus inutiles, vt qui ſalui eſſe cupiunt, non aliter id poſſint aſſequi, quàm ſi ſolitudines & deſerta perſequantur.* Eiuſdem ſæculi auctor nequaquam ignobilis, id eſt Nilus, in libro ſuo de Chriſtiana Philoſophia nihil aliud omnino verſat, quàm encomia vitæ monaſticæ, affirmans Religioſos apud nos eum tenere locum, quem vendicabant ſibi olim Philoſophi apud Gentiles.

Nilus l. de Chriſtiana Philoſophia.

Ex Platone præfatus ſum, Philoſophandi cauſam homini eſſe, vt beatus ſit, & ſecretus à corporis contagio, & ſenſuum illecebris. Eò etiam ſpectat inſtitutum vitæ monaſticæ. Nihil niſi Deum rerum omnium finem ſpectat, cùm homines aptat ad ſalutem animæ nanciſcendam. Ita Baſilius. *Monachorum vita ratio vnum ſibi tantummodo propoſitum habet, animæ ſalutem, & quicquid prodeſſe ad eum finem poteſt, id vt tamquam Dei mandatum cum timore obſeruet. Neque enim Dei mandata quicquam aliud ſpectant, niſi vt ſalutem adipiſcatur is, qui ipſis auſcultauerit. Conuenit igitur, vt quemadmodum, qui in balneum ingrediuntur, veſtimentis omnibus ſe denudant; ita & qui colendæ pietatis causâ ad ſolitariam vitam accedunt, omni rerum vitæ huius materiâ exuti, genus vitæ, quod eſt ſecundum Philoſophiam, ingrediantur.* Ad hanc etiam nomenclaturam Philoſophiæ alluſit Hieronymus, carpens Vigilantium hac cenſura. *Nec à ſuo ſtudio Monachi deterrẽdi ſunt à te linguâ vipereâ, & morſu ſæuiſſimo, de quibus argumentaris, & dicis: Si omnes ſe clauſerint, & fuerint in ſolitudine, quis celebrabit Eccleſias? quis ſæculares homines lucrifaciet? quis peccantes ad virtutes poterit cohortari? Hoc enim modo, ſi omnes tecum fatui ſint, ſapiens quis eſſe poterit?* Quaſi diceret: Tu delirus homo, mundi huius amore flagrans, tuam hanc inſaniam tentas omnibus affingere, ſuadendo moras in ſæculo, cui toto pectore adhærentes inſtar tui, fatui ſunt: vt ſecus Monachi ſapientes ſunt, qui declinarunt cautè mundi illecebras, quibus anima dementatur, neſciens ipſa rudimenta Philoſophiæ, quibus regitur intellectus.

Philoſophia conducit ad perfectionẽ.

Baſil. ſer. 2. de inſtit. monachorum.

Religioſi ſtatus inuentum præcipuum.

Religioſi verè ſapientes.

In Philoſophiæ veſtibulo præluditur à magiſtris, vt quibuſdam præambulis tingatur anima leuiter, vt initiari queat arcanis huius abditæ diſciplinæ, pro foribus cuius crebra fit mentio abſtractionum, citra quarum notitiam, inuij ſunt calles, qui conducunt ad ſcientiarum omniũ chorum. Eſt autem mentalis abſtractio, præciſio rei alicuius facta à prima operatione intellectus ſpeculantis rem aliquã, vt eſt ſeorſim ab altera. Verbi gratiâ, qui cogitat, hominem eſſe animal rationale, non ſpectatâ ridendi facultate, ille abſtrahit hominis eſſentiam à ſua proprietate. Huius operationis ea eſt indoles, vt nemini illudat; & hinc fluxit axioma: *Abſtrahentium, non eſt mendacium.* Huius abſtractionis neſcij ſunt omnes mundi aſſeclæ, qui decepti eius illecebris, ſuſpicãtur beari poſſe ſequaces voluptatũ in hoc ſæculo. In hos animaduertit Pſaltes ſic increpans: *Filij hominum vſquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Beneficio

EX PHILOSOPHIA. Abſtractio quid ſit.

Ariſto. lib. 2. Phyſic. text. 18.

Pſal. 4. Mundus neminem beare poteſt.

cio abſtractionis conſulunt ſibi Profeſſores vitæ Monaſticæ: quippè non attendunt illecebras mundi, ſed cogitant quàm ſit hoc ſæculum fugax, & quibus hominem laqueis irretiat, & demum quibus amatores mundi pœnis in altero ſæculo mancipentur. Cœnobitæ in ea meditatione defixi, tædium mundi concipiunt, omnem eius cupidinem penitus abdicantes: omnis enim cupido fluit ab aliquo appetitu: duplex autem eſt appetitus; vnus concupiſcibilis, alter iraſcibilis.

Quotuplex ſit hominis appetitus.

Rurſus concupiſcibilis duplex eſt, & diuiditur in appetitum naturalem, & in animalem. Naturalis appetit bona illa, quorum obſequio natura occurrit tam indiuidui quàm ſpeciei deliquio. Vt cibo & potu prouidet indiuiduo, ſpeciei verò cauet actu generationis. Appetitus ille naturalis, dum diffluit errabundus, dicitur à Ioanne concupiſcentia carnis. Ab hac tyrannide ſe eximit homo, emiſſo voto continentiæ: nimirum illa ponit modum effræni animæ cupidini.

1. Ioan. 2.

Vota Religioſa excindunt omnes noxios appetitus.

Animalis appetitus in ea fertur, quibus æſtimatio humana affingit rationem aliquam bonitatis. Huiuſmodi ſunt pecuniæ, veſtes, gemmæ, aliaque id genus, quorum beſtiæ incuriæ ſunt, quia ea tantùm curant, quæ ad victum & generationem pertinent, in quibus totus eſt naturalis appetitus, quo ſolo gaudent bruta. Appetitus autem ille animalis, cùm deuiat, dicitur à Ioanne concupiſcẽtia oculorum, & ab aliis, auaritia malorum omnium radix, quæ etſi multas mali propagines edat; Religioſi tamen profeſſi paupertatem, noxiæ huius radicis omnes ſurculos exciderunt. Denique appetitus iraſcibilis enititur & aſſurgit ad omne quod eminet, & cùm inordinatus eſt, dicitur à Ioanne, ſuperbia vitæ, quam proculdubio deprimit anima, voto obedientiæ obſtricta. Itaque profeſſio vitæ Monaſticæ hominẽ totum à mundo ſecernit, quia nouit abſtrahere pericula mundi ab illecebris, quod præſtare nequeunt homines nexibus huiuſce ſæculi præpediti. Enimuerò genius ille ſenſuum eſt, & rationis, vt appetitu ſenſitiuo præualente, ratio ferietur: quoniam igitur alumni huius mundi litant illecebris ſenſuum; illæ opacam offundunt caliginem menti, quæ proinde nequit aduertere inſidias, quas prætendit Angelus nequam, mundo vtens vt ſtipendiario milite, conducto ad diſtrahendas animas ab obſequio Dei. In lethales illas cautes non impingunt cœnobitæ: quippe qui ratione integra vtentes, hoc vnum ſatagunt, vt ſe ſæculo ſubducant, dato libello repudij omnibus ſenſuum illecebris. Et illa abſtractio hominis ab huius mundi cupediis, eſt veluti rudimentum Philoſophiæ Chriſtianæ, quam fruſtra quis auſpicatur citra præludium illud.

Quare mundi affeclæ ſint inepti ad cœleſtia meditanda.

Mundi illecebræ hominem excæcant.

Religioſi cautè declinant illecebras mundi.

Eſto fuga ſæculi videatur detrahere emeritæ virtuti, cuius propriũ eſt ire obuiam hoſti, & non detrectare pericula: tamen declinare inſidias; prudentiæ eſt, non timoris; & temeritatis arguitur fortitudo imprudens: atque ita non eſt quòd obtrectatores ſugillent Monachos, inſimulantes eos ignauiæ, quòd declinare malint, quam pugnare: ſiquidem illi tenebriones, æmuli vitæ Monaſticæ, turpiter errant ſi arbitrentur, illam fugam non habere ſua certamina, quæ fortiter exercent pugiles Chriſti, qui etiam hoc receſſu ea reportant commoda, quæ Hieronymus enumerat hac apologia, vbi in Vigilantium hæreticum acriter inuehitur. *Monachus* (inquit) *non Doctoris ſed plangentis habet officium, qui vel ſe vel mundum lugeat, & Domini pauidus præſtoletur aduentum, qui ſciens imbecillitatem ſuam, & vas fragile quod portat, timet offendere, ne impingat, corruat atque frangatur. Vnde & mulierum, maximéque adoleſcentularum vitat aſpectum, & in tantùm caſtigator ſui eſt, vt etiam quæ tuta ſunt pertimeſcat. Cur, inquies, pergis ad eremum? videlicet vt te non audiam, non videam: vt tuo furore non mouear: vt tua bella non patiar: ne me capiat oculus meretricis, ne forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus. Reſpondebis: hoc non eſt pugnare, ſed fugere: ſta in acie, aduerſariis armatus obſiſte, vt poſtquam viceris coroneris. Fateor imbecillitatem meam, nolo ſpe pugnare victoriæ, ne perdam aliquando victoriam. Si fugero gladium deuitaui: ſi ſtetero, aut vincendum mihi eſt, aut cadendum. Quid autem neceſſe eſt certa dimittere, & incerta ſectari? aut ſcuto aut pedibus mors vitanda eſt. Tu, qui pugnas, & ſuperari potes, & vincere. Ego cum fugero, non in eo vinco, quòd fugio; ſed ideo fugio, ne vincar. Nulla ſecuritas eſt vicino ſerpente dormire: poteſt fieri, vt me non mordeat; tamen poteſt fieri, vt aliquando me mordeat. Quod de libidine diximus, referamus ad auaritiam, & ad omnia vitia, quæ vitantur ſolitudine. Et idcircò vrbium frequentias declinamus, ne facere compellamur, quæ nos non tam natura cogit facere, quam voluntas.* Hæc ille.

Mundi fuga prudentiam magnam notat.

Quare Religioſi ſeculũ fugiant.

Ex SS. Patribus.

Hier. in Vigil. cap. 6.

Religioſi eſt cautè ſeipſum omnibus ſe gerere.

Religioſus quàm prudenter declinet mundi laqueos.

Mundi pernicies quanta.

Dixi, illam abſtractionem eſſe rudimentum Philoſophiæ Chriſtianæ, quia tota corporalis eſt, vtpotè corpora transferens in loca ſecreta à communi hominum frequentia. Alia eſt Philoſophica magis abſtractio, quæ animã diſtrahit ab omni ſupellectile mundi huius, ita vt planè nihil ſit illi & mundo. Illa propriè abſtractio decet Philoſophum Chriſti, vt ait Hieronymus ita fatus: *Militum Chriſti perfectio eſt, exutam mentem habere à cunctis terrenis negotiis, & tumultu ſæculi, iuxta illud Apoſtoli: Nemo militans Deo, implicat negotiis ſæcularibus animam; quantùm humana imbecillitas ſinit; feſtinat vnire cum Chriſto. Quam quidem ſpeciem conuerſationis boni eremitæ & Monachi, qui voto Monaſticæ diſciplinæ obligati ſunt, imitari contendunt.* Hactenus Hieronymus appoſitè ad effatum Ariſtotelis, qui dixit Philoſophiam eſſe rem diuinam, quia ſe attollit ſuprà rerum omnium naturas, Deum etiam attingens, vt cauſam omnium entium. Huic Philoſophiæ encomio adiecit Ammonius, Philoſophiam dicens imitari Deum, in quo præcipuè duo ſpeculamur, contemplationem ſcilicet, & actionem. Ad contemplationem Dei pertinent vniuerſa. Actio verò eius porrigitur ad regimen orbis vniuerſi. Ita, inquit Ammonius, nihil omnino latere poteſt eximium Philoſophum: nimirum eius notitia per omnia entia diuagatur; ideoque aptus eſt quàm maximè ad alios gubernandos.

Idem lib. 2. in cap. 3. lamentat. Ieremiæ

2. Tim. 2.

Religioſi perfectio in quo ſita ſit.

Ariſt. 1. 5. l. De mundo

Philoſophia res diuina.

Ammonius in Porphyr.

Philoſophiæ laudes.

Huius etiam eminentiæ meminit Suidas iſto elogio. *Sacrum Monachorum ſanctitatum ordo eſt altior iis omnibus, qui ſanctiantur, omnibus purgatus modis; totis viribus, & perfecta ſuarum actionum caſtitate: eique fas eſt contemplari omne ſacrificium, in contemplatione intelligenti, & communione conſtituta, & Hierarcharum initiatoriis facultatibus tradito, &c. Vnde diuini proceres noſtri cognomenta eis ſacra indiderunt, ac alij eos θεραπευτάς, cultores;*

Quàm ſit ſublimis Monachorũ ſtatus.

Suidas in voce, μόναχος.

Religioſi ſtatus dignitas quibus titulis explicatur

alij μοναχὸς ſolitarios appellarunt, à Dei puro miniſterio, & cultu, & impartibili, & vnica vita, tamquam viuente eos in rerum diuiſibilium ſacris implicationibus in Deiformem monadem, & Dei amantem perfectionem. Hæc ille, probans luculenter eos, qui abdicant opes omnes in gratiam Philoſophiæ Chriſtianæ, nullam omnino iacturam facere, ſed lucrari perennes opes, & bonorum omnium ſummam repoſitam penes Deum, cui anima Religioſa iugiter adhæreſcit. Vnde huic inſtituto monaſtico quadrat iſtud effatum Ariſtotelis: *Meliùs eſt philoſophari, quàm ditari.* Quaſi diceret, hominem non ditari facultatibus illis, quas imperitum vulgus opes vocat: veræ enim diuitiæ ſunt illæ, quæ egeſtatem pellunt: Ergo cum virtutum penuria ſit extrema inopia, cui opes non occurrunt; aliæ ſunt conquirendæ diuitiæ magis idoneæ ad tergendam animæ paupertatem. Has locupletes homo gazas comparat beneficio Philoſophiæ, ad quam contemptus opum viam ſternit: quippè ex Auguſtino, *Philoſophia magiſtra nobis eſt inopia.* Quod de Philoſophia Gentili debere intelligi, ſuo exemplo fecere palàm plerique Philoſophi, relinquentes auri pondera, quibus anima prægrauatur. Hi namque arbitrati, non coire diuitias & ſapientiæ indaginem, opes omnes vt ignobilia puerorum crepundia fortiter abdicarunt.

Ariſt. 2. Topicorum.

Philoſophia hominem ditat.

Aug. in Pſ. 76.

Opes vt noxiæ contemptæ à Philoſophis.

Eſto Philoſophi priſcæ ætatis Ethnicæ ſua ſpontanea egeſtate conciliarint aliqualem ſapientiæ notitiam; illa tamen opaca fuit & rudis, & deſtituta virtutum praxi, ad quam ſollicitat ſuos Profeſſores vita monaſtica, trahens homines ad ſequelam Chriſti, vt ait Hieronymus ita fatus: *Non eſt ſatis perfecto & conſummato viro opes contemnere, pecuniam diſſipare, & proiicere, quod in momento & perdi & inueniri poteſt. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antiſthenes, fecerunt plurimi, quos vitioſiſſimos legimus. Plus debet Chriſti diſcipulus præſtare, quàm mundi Philoſophus, gloriæ animal, & popularis auræ atque rumorum venale mancipium. Tibi non ſufficit opes contemnere, niſi Chriſtum ſequaris, Chriſtum autem ſequitur, qui peccata dimittit, & virtutum comes eſt.* In beatum illum ſtatum aſſurgunt cœnobitæ omnes, veri ſectatores Philoſophiæ Chriſtianæ: nimirum illi ſuum intellectum perficiunt iugi meditatione rerum cœleſtium, ad quas excitatus eorum affectus omnem deponit appetitum huiuſce ſæculi voluptatum, & ita Philoſophia hæc Chriſtiana hominem vtrimque perficit, menti illucendo, & voluntatem à labe cuiuſque vitij repurgando.

Hier. ad Pammachium ep. 26. cap. 4.

Crates & Antiſthenes opes ſpreuerunt.

Philoſophus gloriæ animal.

Vita monaſtica hominem perficit.

Quamuis ea ſit dignitas vitæ monaſticæ, & ſequaces ſuos ad virtutum omnium culmen euehat; illa tamen præcipuæ ſanctitatis ardua profeſſio faſtidiuit omnes titulos indices animæ defæcatæ. Nempè Religioſi dicunt, ſpeciale ſuum viuendi ſchema eſſe ſtatum perfectionis acquirendæ, ſed non acquiſitæ; in eo æmulati modeſtiam illam Pythagoræ, quam ſuprà recenſui, qui ſe amatorem ſapientiæ dixit, & non ſapientem. Itaque luculentas Deo grates rependant illi Philoſophi Chriſtiani, quia profeſſione ſua compendioſè concludunt omnes Philoſophiæ partes, dialecticam, moralem, & naturalem. Ad dialecticam pertinet votum obedientiæ: qui nimirum viuit ad arbitrium ſuperioris, minimè hallucinatur, ſed quàm eruditè eius regitur intellectus. Votum caſtitatis, moralis Philoſophiæ ſummam concludit. Enimuerò caſtitatis eſt, reſpuere omnes ſenſuum illecebras, quæ ſua immunda aſpergine mores inquinant. Denique conſtans propoſitum ſpontaneæ paupertatis hominem aptat ad naturalem Philoſophiam, quam præfatus ſum tranſcendere omnia entia, & ad eorum cauſam Deum, ſuâ induſtriâ deuenire. Hanc etiam partem aſſequitur paupertas illa monaſtica, quia dum aſpernatur omnem mundi ſupellectilem, illa non capitur concupiſcentiâ oculorum, ſed aſſurgit ſuprà omne, quod illudit oculis imperitis, hominemque velut alis inſtruit, vt ad Deum citiùs efferatur.

Quomodo vita monaſtica concludat omnes partes Philoſophiæ.

Vota Religioſa referunt tres partes Philoſophiæ.

ENCOMIA VITÆ RELIGIOSÆ.

EX IVRE CANONICO, ET EX SS. PATRIBVS.

FAmoſus ille Alexander Macedo beatum dicebat Achillem, eò quòd nactus eſſet Homerum præconem ſuorum facinorum. Credidit nempe Alexander, egregium encomiaſten adiicere aliquid ad cumulum laudis virtutis emeritæ. Et equidem præclarè ſenſit homo ille laudis helluo. Sed is pro arbitrio ſuo inuideat Achilli præconem ſuum, reuera aureo diffluentem eloquio, vita Religioſa eò aſſurrexit, vt ad laudem ſuam nihil omnino deſiderare queat: namque Deum habuit laudatorem, & quicquid in humanis eminet, illud ſua elogia impendit in gratiam vitæ monaſticæ, vt videre eſt ex encomiis Pontificum, Conciliorum, & Sanctorum Patrum, quibus præcipuè profeſſionis Religioſæ merita commendantur.

Alexander laudis maximè cupidus.

Religioſi ſtatus laudes eximiæ.

Omnia conſpirant ad laudandum vitam monaſticam.

EX SS. PONTIFICIBVS.

In Pontificũ ſerie prior occurrit Gregorius ille Magnus, qui paucis multa concludit iſto breuiloquio: *Quid eſt habitus Monachi, niſi contemptus mundi.* Quaſi diceret, pixidem commendari ex ſuperſcriptione. Eodem compendioſo ſtylo Innocentius Papa III. vocat vitam Religioſam ſummum bonum. Sic ille compellat profeſſores vitæ monaſticæ: *Propter hoc ſummum bonum adipiſcendum & obtinendum, deſeruiſtis ſæculum.* Non cunctabor omnibus inſtitutis vitæ Religioſæ affingere encomia, quibus dignatus eſt religionem, quam profeſſus ſum, Clemens Papa V. in Concilio Generali, vbi ait, Minorum ordinem eſſe velut hortum deliciarum Chriſti & loquacem imaginem eius. Ita Summus ille Pontifex: *Verbum Dei in vtero Virginis caro factum, exiuit homo ad opus arduum redemptionis humani generis peragendum: exemplar ſe dando cœleſtis vitæ, præbens hominibus ſemetipſum. Verùm quia plerumque mortalis vitæ ſollicitudinibus preſſus homo, mentis aſpectum ab exemplaris huiuſmodi intuitu diuertebat: verus noſter Salomon in ſolo militantis Eccleſiæ hortum voluptatis inter cæteros quemdam fecit à procelloſis mundi fluctibus elongatum, in quo quietiùs ac ſecuriùs vacaretur contemplandis ſeruandiſque huiuſmodi operibus exemplaris, in hunc mundum introïuit ipſe, vt rigaret fœcundis aquis ſpiritualis gratiæ, & doctrinæ. Hic hortus ſiquidem eſt fratrum Minorum ſancta Religio, quæ muris regularis obſeruantiæ firmiter vndique circumcluſa, intra ſe ſolo contenta Deo adornatur abundè nouellis plantationibus filiorum. Ad hunc veniens dilectus Dei filius*

Greg. l. 10. epiſt. 22.

Innoc. ſerm. 2. de feſto omnium Sanctorum.

Clementina exiui de verborum ſignificat. lib. 5. Clementin. tit. 11. cap. 1.

Egregia encomia Religionis FF. Minorum.

morti

mortificantis myrrham pœnitentia metit, cum aromatibus, quæ ſuauitate mira vniuerſis odorem attrahentis ſanctimoniæ circumfundunt. Hæc eſt illa cœleſtis vitæ forma, & regula, quam deſcripſit ille Confeſſor Chriſti eximius S. Franciſcus, ac ſeruandam à ſuis filiis verbo docuit pariter & exemplo.

Eſto illi tituli ſingulares pertineant ad meæ profeſſionis inſtitutum, penes quod eſt Deo miſerante ſtrictiſſima obſeruantia Regulæ, quam commendat hic Pontifex; nolo tamen illud locuples encomium ita proprium meo ordini vendicare, vt ipſius inſtituti Canones lædam, quibus interdicitur omne proprium in communi & in ſingulari, ita vt proprium profeſſionis Seraphicæ ſit, nihil omnino habere proprium. Itaque confluant omnes vitæ monaſticæ Profeſſores, & attentè legant præfatum hunc contextum Papæ Clementis, editum in gratiam fratrum Minorum, qui ſui memores inſtituti abdicant proprietatem huius inſignis elogij, vt illius participes efficiant omnes vitæ Religioſæ profeſſores. Enimuerò quæuis ſacra Religio eſt hortus deliciarum Chriſti, quia quot Religioſi ad hæc loca amœna conuolant, tot ſunt ſtipites viuidi, myrthi pœnitentiæ probatiſſima deſudantes, ac proinde decet omnes Religioſos laos illa, qua affecit Minoritas Pontifex ille Clemens.

Encomia vitæ Religioſæ ex Conciliis.

Singularem etiam egere curam huius venerandi ſtatus ſacra Concilia, vnde in gratiam vitæ monaſticæ glorioſi Canones emerſerunt. In his recenſuit Gratianus Concilium celeberrimum Chalcedonenſe, vbi laudabilis Monachorum fit mentio hoc Canone. *Qui verè puréque ſolitariam eligunt vitam, digni ſunt conuenienti honore.* Vt autem meritos conciliarent ſibi honores Monachi, ſanctiſſima Synodus Nicæna eos monuit, multum intereſſe inter ſtatum eorum, & aliorum hominum ſortem. Illic editus eſt iſte Canon. *Placuit omnibus reſidentibus in ſancta Nicæna Synodo, vt Monachorum conuerſatio & vita ſecundum Etymologiam nominis ab omnibus diſcrepet. Monachus enim Græcè, Latinè ſingularis dicitur. Vnde Monachum per omnia ſingulariter agerere oportet.* De ea etiam profeſſione benè merita eſt Synodus Conſtantinopolitana, ſub Photio, hoc Canone. *Res adeò veneranda, & honorabilis, & à beatis & Sanctis Patribus noſtris iam olim pulchrè excogitata monaſteriorum ædificatio.* In Concilio Foroiulienſi edito anno 790. hoc decretum conditum eſt. *Monaſteria puellarum, quæ ſub diſciplina regulæ degunt, obſtructius munitis clauſtris, nullo pateant, niſi fortè ſumma compellente neceſſitate, aditu virorum, &c. Ne propter incautam præſumptionem, ſancta Eccleſia infametur Angelicus ordo.* Ita planè Angelicus ordo ille eſt, qui Angelica puritate nitens, nihil niſi cæleſtia meditatur. Concilium Meldenſe ſequenti ſæculo conuocatum, magnis honorum titulis illum ordinem dignatur, vt legere eſt hoc contextu. *Sacrum quoque monaſticum ordinem, à Deo inſpiratum, & ab ipſis Apoſtolis fundatum, ſeu à nominatiſſimis ac ſanctiſſimis Patribus exaltatum, atque per iſtud imperium, à veſtris piæ memoriæ prædeceſſoribus propagatum, laïcorum curæ & poteſtati vos commiſiſſe dolemus.* Verè ſacer ordo, qui ſe ſuaque omnia Deo ſacra fecit, & cuius ideo detractores haudquaquam effugient cenſuram Canonis iſtius. *Nulli liceat ignorare, omne quod Domino conſecratur, ſiue fuerit homo, ſiue animal, ſiue ager, vel quicquid ſemel fuerit conſecratum, ſanctum ſanctorum Domino erit, & ad ius pertinebit ſacerdotum. Propter quod inexcuſabilis erit omnis, qui à Domino erit, & Eccleſiæ, cui competunt, aufert, vaſtat, & inuadit vel eripit, & vſque ad emendationem, Eccleſiæque ſatisfactionem, vt ſacrilegus iudicetur: & ſi emendare noluerit, excommunicetur.*

EX IVRE CANONICO.

Can. Qui verè 16. q. 1.

Can. Placuit 16. q. 1.

Conc. Conſtant. Can. 1.

Conc. Foroiulienſe c. 12.

Religioſus ſtatus dictus Angelicus ordo.

Conc. Meldenſe cap. 9.

Can. Nulli liceat 12. q. 2.

Religioſis non detrahendum.

Si carpitur animus inuadentis ſacram Eccleſiæ ſupellectilem, putas fore indemnes homines illos noſtrates, qui in Religioſos impiè debacchantur. Minimè verò; ſed eos congrua manet vltio, ſcelus hoc ipſo Domino vindicante, vt ſuo extremo diſpendio ſenſit Guillelmus à Sancto Amore, qui malè periit poſt edita ſcripta iniuria vitæ Religioſæ. Denique præcipuæ laudis eſt deciſio illa Concilij Toletani, vbi Epiſcopi contendebant, clericos non poſſe fieri Monachos, quia iam erant diuino cultui mancipati, ac proinde eiuſdem ſanctitatis ac Monachi. Litem hanc diremit Concilium hoc decreto demum inſerto Iuri Canonico. *Clerici, qui Monachorum propoſitum appetunt (quia meliorem vitam ſequi cupiunt) liberos eis ab Epiſcopis in monaſteriis largiri oportet ingreſſus nec interdici propoſitum eorum, qui ad contemplationis deſiderium tranſire nituntur.*

Vita monaſtica ſanctior eſt clericatu.

Conc. IV. Toletanum cap. 49.

Can. Clerici 19. q. 1.

Religioſum ſtatum poteſt clericus profiteri.

Sed quid Pontifices & Concilia commemoro, vt adſtruam meritum vitæ Monaſticæ, cùm Chriſtus Dominus fuerit huius ſacri ordinis encomiaſtes, cùm iuueni probo dixit, ei ad perfectionem hoc deeſſe, quod hodie factitant Religioſi, abdicantes opes ſuas, vt Chriſto irreuocabili propoſito iugiter adhæreſcant. Vnde liquet quàm cæteris emineat illa profeſſio, quæ ſuos ſectatores euehit ad apicem ſanctitatis, ſicut aſſerit Auguſtinus hoc tenore. *Simpliciter fateor charitati veſtræ coram Domino Deo noſtro, qui teſtis eſt ſuper animam meam ex quo, Deo ſeruire cœpi, quomodo difficile ſum expertus meliores, quàm qui in monaſteriis profecerunt; ita non ſum expertus peiores, quàm qui in monaſteriis ceciderunt: ita vt hinc arbitrer in Apocalypſi ſcriptum: Iuſtus iuſtior fiat, & ſordidus ſordeſcat adhuc.*

Religioſi ſanctiores aliis hominibus.

EX SS. PATRIBVS.

Aug. ep. 137. clero & populo Hipponenſi.

Chryſoſtomus multus eſt in laude illius inſtituti. Sic ille: *Eamus ambo ad prælia Monachorum, & cernemus inſtructas eorum acies. In prælio enim quotidie ſunt, cùm quotidie aduerſarios ſuos, inſidiantes nobis cupiditates, mirabili victoria fundant, fugent, humique proſternant. Ita illud Apoſtoli opere demonſtrant: Qui Chriſti ſunt carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis, & concupiſcentiis. Non eſt ibi ebrietas, non eſt ibi ſuperfluitas, quod menſa illa facilè oſtendit. Iacet enim ibi aqua potu perempta temulentia, multiformis hæc multiceps beſtia. Omnia ibi iacent, quæ temulentia gignere ſolet, verba ſtolida, mens furioſa, ſuperbia flatus, cæteraque huiuſmodi. Videamus delicias mundi in cibis, &c. Nihil tale eſt apud Angelos illos; ſed huiuſmodi etiam voluptates mortua ibi, atque ſepulta ſunt. Non enim vt repleantur, nec voluptatis ſed viuendi cauſà ſumunt alimonia.*

Chryſ. ho. 72. in Matth.

Religioſi certamen eſt aſſiduum.

Sobrietatis effectus.

Quantùm à ſæculi vita diſcreti ſint Monachi, & quid ſuo receſſu proficiant, idem Præſul eſt locuples teſtis, hanc Synopſim texens vitæ Monaſticæ. Sic ille: *Forum & vrbes, & tumultus plateàrum fugientes, in montibus viuere maluerunt*

Chryſ. hom. 69. in Mat.

Religioſi ſtatus elegans deſcriptio.

runt Monachi, vbi in portu ſedentes, nihil ſibi cum his ſæcularibus rebus commune eſt, vbi nihil humanarum rerum perturbat: non mœſtitia, non dolor, non acerbior cura, non pericula, non liuor, non turpis amor, non aliud huiuſmodi; ſed quæ ſunt futuri regni iam meditantur. Valles & montes in ſolitudine, ac tranquillitates habitantes, & cum Deo ipſo colloquentes, anima paſſione & ægritudine libera, leuis, ſubtilis, & ipſo tenuiſſimo aere purior, quorum corpus id quod Adam etiam ille ante peccatum exercitus, tùm gloriam induitur, & Deum liberè alloquebatur, & Paradiſi regionem magna beatitudine plenam habitabat. Cur enim iſti peius ſe habeant, quàm ille, quando ante inobedientiam in operando Paradiſo fuit conſtitutus? Nulla ibi ſæcularis erat cura, nullâ certè etiam iſti vexantur. Integrâ ille conſcientiâ cum Deo colloquebatur; non aliter iſti, imò verò tantò liberiùs id faciunt, quantò maiore fruuntur gratia dono Spiritus elargita. Multi ante diem è lectulo ſurgentes, integri, ſobrij, vigilantes; nam nec rerum cura, nec grauedo capitis, nec aliud huiuſmodi eos tamquam Angelos in cœlo verſatos perturbat. Illico igitur poſtquam læti ſurrexerint, choro conſtituto, integra conſcientia, omnes quaſi ab vno conſonanter ore diligenter Deum hymnis laudant, gratias pro vniuerſis, tam propriis, quam communibus beneficiis ei agentes. Amictus autem ipſis fortitudini ſua conueniens circumiacet: etenim aliis caprarum, aliis camelorum pilis veſtes confecta ſunt, multis coria ſolùm, & ea vetuſtate conſumpta ſatisfaciunt. Hymnis iam decantatis genibus flexis, Deum vnanimes orant, nihil præſentium petunt rerum; quippè quarum nulla omnino ſibi cura eſt, ſed vt intrepidi, cùm Filius Dei ad iudicandum venerit, ante tribunal illud terribile aſſiſtant, vt nullus iam vocem audiat, neſcio vos, & laborioſam hanc vitam rectâ peragant conſcientiâ, vt difficillimum hoc mare ſecundo nauigent vento. Hactenus ille Sanctus, compendioſè probans, innoxiam planè eſſe vitam Monaſticam.

Vita Religioſa refert ſtatum innocentiæ Adami.

Exercitia Religioſi hominis

ENCOMIA VITÆ RELIGIOSÆ.

EX VTROQVE IVRE ET EX SS. PATRIBVS.

ADeò elegans eſt forma virtutis, vt Philoſophi Ethnici dixerint, eam videre, & amare, perinde propè eſſe, quia ſpecies eius ea venuſtate præſtat, vt eius intuitu concilietur amor hominum etiam impiorum. Cùm ergo apud cœnobitas virtus degat vt apud ſuos indigenas, & clauſtra ſint veluti virtutum omnium caſtra; vltro omnes diſciplinæ conſpirant, vt aliquo ſingulari dignentur encomio vitam monaſticam, quæ concludit omnium virtutum agmen. In his Iuriſprudentia Chriſtiana ſuas partes agit, quia ad eam ſpectat congruis edictis conſulere Reipublicæ, quæ innumera propè commoda percipit ex ſtatu illo Monachorum, quorum exemplis impij reuocantur ad meliorem frugem, & pij altiùs in ſuo propoſito confirmantur. Idcircò Iuſtinianus Imperator magnis hunc ſtatum laudibus accumulat. Sic ille: *Solitaria vita, atque in ea contemplatio res planè ſacra, & quæ ſuapte naturâ animas ad Deum adducat, neque iis tantum, qui eam incolunt, commodet; ſed etiam omnibus aliis puralitate ſua, & apud Deum interpellatione, competentem de ſe vtilitatem præbeat. Vnde & olim ea res Imperatoribus ſtudio fuit habita, & nos non pauca de dignitate & honeſtate eorum legibus complexi ſumus. Sequimur enim in hoc ſacros Canones, & Sanctos Patres, qui hæc comprehenderunt legibus.* Rurſus ille amore captus illius beati ſtatus, præcipit vt ad normam Canonum viuant Monachi, ne fiat iniuria profeſſioni illi ſanctæ. Sic itaque pergit Imperator: *Deſcripſimus quidem iam conſtitutionem, quæ vult, vt Monachi, etſi magno contineantur numero, ſecundùm formam cœnobiorum in commune vitam degant, neque proprias habeant poſſeſſiones, neque opes accumulent, neque clam teſtibus viuant: ſed & communiter cibum capiant, & in communi loco cubent, & vndique benè compoſitam perſequantur vitam, teſteſque ſint inuicem mutuæ honeſtatis.* Nota, Imperatorem non condere nouas leges Religioſis, ſed ſe præbere aſſertorem Canonum, qui ſic cauerunt, quia Reipublicæ intereſt, vt vita monaſtica ſuum tenorem ſeruet & nitorem, vt reliquis hominibus optimè conſulatur. Vnde Imperator ille laturus leges, quæ pertinent ad vitam Monachorum, ita præfatus eſt, vt mox prænotaui, & ita concluſit, vt caſtigare delinquentes Monachos, voluerit eſſe ſingulare munus Abbatum, aut Præſulum.

Quare vita Religioſa laudetur ab Imperatoribus.

Ex IVRE CIVILI.

Egregia laus vitæ monaſticæ.

Iuſtin. Nouella 133.

Quomodo oporteat Monachos viuere.

Vide præfationé huius Nouellæ.

Decernere nouas leges vitæ monaſticæ non eſt iuris Cæſarei.

Eâ Cautelâ Princeps ille Chriſtianus oſtendit, eſſe Iuris Pontificij, & non Cæſarei, decernere aliquid in re ſacra, vt eſt profeſſio vitæ Religioſæ. Sic ille: *Illud quoque omnibus ſeruari volumus modo. Si viſus fuerit aliquis reuerendiſſimorum Monachorum in aliqua tabernarum conuerſari, &c. nuntiari hoc Abbati, quatenus eum expellat monaſterio, qui talia deliquit, vtpotè in confuſionem vitæ Angelicam hanc conuerſationem mutantem. Oportet enim duplex hoc opus eſſe Monachis, aut diuinis vacare Scripturis, aut quæ Monachos decent meditari & operari. Mens enim fruſtra vacans, nihil bonorum parit. Pro his hanc ponimus legem, & in hac Regia ciuitate valentem, & in Gentibus omnibus. Vtique ad ſingulos Patriarcharum dirigimus eam ad cautelam obſeruationemque competentem: illi verò ſub ſe conſtitutis metropolitis mittent. Illi quoque aliis omnibus innoteſcant Epiſcopis, & per Epiſcopos omnia hæc Reuerendiſſimis Monachis & Abbatibus eorum fient manifeſta. In Prouinciis autem earum Iudicibus, primitus à Deo amabilibus Epiſcopis quod agitur agnoſcentibus, vt ſint per omnia & perſonis ſacratis, & Magiſtratibus innoxia ea quæ apud Deum, & præ cunctis Imperio, tamquam nihil ſit ſanctius cuſtodire Rempublicam magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti clementia frui, per Reuerendiſſimorum virorum puritatem, quam cuſtodient quoque clerici, & Monachi, & Epiſcopi maiores, & minores, ſacrorum memores Canonum, ſacrarumque legum, & Conſtitutionum de hoc ſcriptarum, quas & valere, & gratas eſſe etiam per præſentem ſancimus legem.* Hæc Iuſtinianus, arbitratus vitam monaſticam eſſe fulcrum validiſſimum, cui incumbit Reſpublica Chriſtiana, futura beata ſi vigeat illa ſancta profeſſio, cuius

Nouella 133. cap 6.

Pœna Monachi ſcandaloſi.

Quale debeat eſſe officium Monachorum.

Reipublicæ intereſt vt vita Monaſtica vigeat.

Religioſi vtiles Reipublicæ.

partes ſunt, doctrina & exemplo conciliare Deum populo delinquenti.

Itaque poſtquam Epiſcopis & Clericis refricuit memoriam eorum, quæ Canones ſanciunt, voluit & eâdem curâ prouidere ſtatui monachali nouella Conſtitutione, quam inſcripſit, de Monachis, vbi ſic præfatur. *Conuerſationis Monachalis vita ſic eſt honeſta, ſic commendare nouit Deo ad hoc venientem hominem, vt omnem quidem humanam eius maculam detergat, purum autem declaret, ac rationabili natura decentem, & plurima ſecundùm mentem operantem, & humanis cogitationibus celſiorem. Si quis igitur futurus eſt Monachus perfectus, indiget & diuinorum eloquiorum eruditione, & conuerſationis integritate, vt tanta dignus factus ſit mutatione. Credimus igitur & nos explanare quod agendum eſt ab eis, & decertatores eos veros ad ſacram viam conſtituere: & ita nobis intentio præſentis eſt legis, vt poſt illa, quæ de ſanctiſſimis Epiſcopis ſanciuimus, & quæ Reuerendiſſimis clericis diſpoſuimus, neque quod monachicum, extra quod competit, relinquamus.* Hæc ille.

Iuſt. Nouella 5. de Monachis in præfatione.

Elegans encomium vitæ monaſticæ.

Religio quare dicatur ſtatus.

Ad titulum hunc de encomiis vitæ Religioſæ ex Iure Ciuili pertinet explicare quid ſignificet vox illa, *ſtatus*, poſita in definitione religionis, vt ſignificat profeſſionem vitæ monaſticæ, quæ ſic definitur: *Religio eſt ſtatus hominum tendentium ad perfectionem beneficio voti paupertatis, obedientiæ, & caſtitatis.* Nomine ſtatus, apud Iuriſperitos intelligitur conditio perſonæ, ſecundùm quam aliquis dicitur liber vel ſeruus. Vnde ſub titulo Pandectarum, De ſtatu hominum, proſtat hæc lex. *Summa itaque de iure perſonarũ diuiſio hæc eſt, quòd omnes homines aut liberi sũt, aut ſerui.* In ea vſurpatione, vita Monaſtica eſt ſtatus integræ libertatis: nam eo ſolo quòd quis profeſſus eſt hoc genus vitæ illibatæ, eò ipſo liberatur patria poteſtate, vt docent Bartolus, Dynus, Felinus, Angelus, Guido, & Boërius. Hoc priuilegio non gaudent clerici, vt probat Iaſon. Secundò ingenuitatem illius ſtatus maximè commendat illud edictum Imperatoris Iuſtiniani, quo decernit, liberos eſſe ſeruos, qui ad cœnobia confluxerint, eo ſolo argumento ducti, vt ſcilicet Deo ſuum ænum conſecrent, qua libertate voluit eos cadere, ſi tædio vitæ monaſticæ redeant in ſæculum. Ecce legem in gratiam ſerui cupidi vitæ Religioſæ. *Maneat in monaſterio venerabili, trahentium aſperitate liberatus. Trienniĳ verò ſemel expleto tempore, indicatus quia monaſtica dignus eſt honeſtate, maneat in monaſterio. Nequaquam enim damus licentiam vlli penitus perſcrutari quæ eius ſunt: ſed ſiue liber, ſiue ſeruus ſit, manere eum in conuerſatione volumus: nam etſi vitium in priori ab eo fortè geſtum eſt vita, humana enim natura quodammodo labitur ad delicta; attamen ſufficit ad mediocrem purgationem peccatorum, & ad virtutis augmentum triennalis temporis teſtimonium, &c. Si verò ſeruitiĳ neceſſitatem effugiens, tentauerit monaſterium quidem derelinquere, aliam autem vitæ ſectari figuram: licentiam damus Domino retrahere eum, & probanti fortunam, inter ſeruos habere. Non enim iniuriam patietur tantùm ad verum ſeruitium tractus, quantùm ipſe iniuriatus eſt, Dei culturam refugiens. Et hæc quidem de fortuna horum, qui inter Monachos profiteri volunt.* Ita pius ille Imperator ſanxit, propagare volens ſtatum monachalem, quem credidit conducere ad perennitatem Imperij ſui.

Status eſt conditio perſonæ.

Quid ſit Religio, vt notat vitam monaſticam.

Leg. Sum. ff. de ſtatu hominum, l. 5. tit. 5. leg. 3.

Bart. in leg. Patre furioſo ff. de iis qui ſunt ſui vel alieni iuris. Dynus in leg. Ergo ff. de acquirendo rerũ dominio. Felin. in capitulũ Paroch. Angelus in leg. Sic tumulo. Guid. Pap. in ſin. ſuo 26. Boërius deciſ. 520. n. 15. Iaſon in leg. Patre furioſo ff. de iis qui ſunt ſui vel alieni iuris. Iuſt Nouella 5. De Monachis c. 2. §. Si verò.

Religio facit ſeruos liberos.

Eſto ſint locupletes illi tituli libertatis ſtatus Religioſi, quem Cæſar vindicat ab omni nota ingloriæ ſeruitutis; aliunde tamen adſtruitur libertas eius conditionis, eo potiſſimum nomine ingenuæ & nobilis, quòd libera eſt ab omni vitiorum tyrannide; quippe incunctante niſu illa profeſſio ſuos ſectatores perficit, nulla alia ſollicitudine diſtractos. Vnde licet Epiſcopatus ſit ſtatus perfectionis acquiſitæ; tamen Petrus Moronus, qui fuit Papa Cæleſtinus V. & plerique Epiſcopi, ſe Pontificatu abdicarunt, vt propriæ perfectioni tutius intenderent, profeſſi vitam monaſticam. Sed quia hoc incongruum videtur, hominem abdicare Epiſcopatum, vt perfectioni vacet in conditione minus perfecta, qualis eſt monachatus; audiendus eſt S. Thomas, qui ipſe noluit Epiſcopari. Ait ille ſpiritualem hominis libertatem poſſe attendi dupliciter. Primò ſecundùm id quod interiùs agitur, & eo modo conditio ſtatus ſpiritualis in homine accipitur per comparationem ad iudicium Diuinum: namque penes Dei intuitum eſt vera libertas interior. Secundò ſtatus hominis conſiderari poteſt ſecundùm ea quæ exteriùs aguntur in ordine ad Eccleſiam, prout vt ſcilicet Eccleſia ex diuerſitate ſtatuum compacta eſt. In ea acceptione vſurpatur vox illa, *ſtatus*, quando Doctores agunt de perfectione ſtatus Epiſcopalis, comparati ad ſtatum Monachorum: nimirum vtrumque ſtatum conſiderant ſecundùm illud quod quiſque illorum ſtatuum confert ad propagationem & moderamen Eccleſiæ, in quo ſenſu Epiſcopatus eſt perfectior, quia Epiſcopus ſe obligat ad alios perficiendos. At ex Auguſtino ſemper agens eſt perfectius patiente. In genere autem perfectionis, ſecundùm Dionyſium, Epiſcopi ſe habent vt perfectores; Religioſi verò vt perfecti, quorum illud pertinet ad actionem, iſtud autem ad paſſionem. Rurſus Monachus fieri poteſt Epiſcopus; ſed Epiſcopus non poteſt fieri Monachus ſine explicita facultate Pontificis, ei relaxantis obligationem procurandi bonum ſui gregis. Vnde cùm bonum commune, quod procurat Epiſcopus ex obligatione, præferatur bono ſingulari, cui ex voto ſtudet Monachus ſibi ſoli intentus; ſtatus Præſulum perfectior eſt ſtatu Monachorum, vtroque ſtatu conſiderato in ordine ad Eccleſiam.

Religioſus ſtatus deſideratus à Prælatis.

In quo ſenſu Epiſcopatus ſit ſtatus perfectionis acquiſitæ.

Th. 2. 2. q. 184. art. 4.

Aug. l. 12. in Gen. cap. 16. Dion. c. 6. Eccleſ. Hierarch.

Si verò ſtatus vterque conſideratur in ordine ad indiuidua illius ſtatus, ſecundùm illud quo afficiunt perſonas; ille ſtatus erit perfectior, qui erit liberior: cùm enim ſtatus dicat conditionem libertatis, nobilitas ſtatus eſt petenda ex ratione libertatis. Ergo cùm profeſſio Religioſa maiore libertate hominem afficiat, quàm ſtatus Epiſcopalis; magis etiam conducit ad perfectionem cuiuſque hominis: nam vita Religioſa omnes remouet obices, qui remorantur hominem anhelantem ad Deum; at ſecus Epiſcopatus hominem nouo debito aggrauat, imponens ei curam diœceſis, cum extremo etiam diſcrimine animæ illius, ſi ſegniorem ſe præſtet in procurando bono gregis. Accedit obligatio erogandi pauperibus bona Eccleſiæ, quæ vt plurimum aliò diſtrahuntur. Vnde ſi vix homo poteſt ſufficere ad procurandam ſalutem ſuam; profectò res erit plena periculi, humeros ſupponere dignitati, quæ obſtringit hominem ad aliorum ſalutem promouendam. In eo argumento celebratur nobile effatum Mar-

Quomodo Epiſcopatus perfectior ſit monachatu.

Epiſcopatus eſt ſtatus plenus periculi.

Marcelli II. Papæ inſigne apophtegma.

Victorellus in Marcel. 10. 11.

celli II. qui vt audiuit ſe electum in Summum Pontificem, ſibi ipſi ingemuit querulis his vocibus: Heu, heu, quàm ægrè ſaluabitur homo, qui animam ſuam ſidecubendo oppignerat pro ſalute aliorum. In eo ſenſu Gregorius Magnus ſtatum ſuum monachalem præſerebat Summo Pontificatui, ad quem vbi euectus eſt, ſibi ipſi ingemuit, querulaſque diù ſcripſit Epiſtolas, ſui indices amaroris. Etenim vir ille Magnus inuitus ad Apoſtolicum culmen euectus, ibi oppreſſus infinita propè rerum congerie, priſtinæ ſuæ quietis memor abibat in lacrymas, quia Summo Pontifici non licebat vti gratia Monachorum. Sic ille conqueritur: *Omnem mentis rectitudinem funditus perdens, contemplationiſque aciem amittens, non per propheticũ ſpiritum, ſed per experimentum dicam: Incuruatus ſum, & humiliatus ſum vſquequaque. Tanta quippe me occupationum onera deprimunt, vt ad ſuperna animus nullatenus erigatur. Multis cauſarum fluctibus quatior: & poſt illa quietis otia, tumultuoſa vitæ tempeſtatibus affligor; ita vt rectè dicam: Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me.*

Ex SS. PATRIBVS.

Greg. epiſt. Anaſtaſio Patriarchæ Antioch.

Rurſus ille recolens pacatum animum, quem verſat homo deditus ſtatui Monachali, ſibi temperare nequit à gemitu, vt videre eſt hoc reſcripto eius. *Dum contemplationis dulcedinem altè deſcribitis, ruinæ meæ mihi gemitum renouaſtis, quia audiui quod intus perdidi, dum foras ad culmen regiminis immeritus aſcendi. Tanto autem me perculſum mœrore cognoſcite, vt vix loqui ſufficiam. Oculos enim mentis meæ doloris tenebræ obſident: triſte eſt quicquid aſpicitur: quicquid delectabile creditur, cordi meo lamentabile apparet. Penſo enim ab alto quietis meæ culmine corruens, ad quàm decretum exterioris prouectus culmen aſcendi: & pro culpis meis in exilium occupationis à facie dominantis miſſus, quaſi deſtructa Iudæa vocibus, cum Propheta dico: Qui conſolabatur me, longè receſſit à me.* Item alibi. *Quod me ad Epiſcopatus ordinem cognoſcitis perueniſſe, ſi me diligitis, plangite; quia tanta hic huius mundi occupationes ſunt, vt per Epiſcopatus ordinem penè ab amore Dei me videam eſſe ſeparatum, quod inceſſanter defleo.* Profectò qui alienæ ſaluti inuigilat, de ſuo ipſius profectu minùs curat, quia animus in varia diſtractus, ad omnia non ſufficit. Et quomodo placidam Epiſcopus mentem circumferre poteſt, dum negotiorum fluctus iugiter intumeſcunt, vt idem Gregorius facto periculo commemorat hoc contextu. *Tantis in hoc loco fluctibus mundi quatior, vt vetuſtam ac putreſcentem nauim, quam regendam occulta Dei diſpenſatione ſuſcepi, ad portum dirigere nullatenus poſſim. Nunc ex aduerſo fluctus irruunt, nunc ex latere cumuli ſpumoſi maris intumeſcunt: nunc à tergo tempeſtas inſequitur: interque hæc omnia turbatus, cogor modò in ipſam clauum aduerſitatem dirigere, modò curuato nauis latere, minas fluctuum ex obſequio declinare. Ingemiſco, quia ſentio quòd negligente me creſcit ſentina vitiorum, & tempeſtate fortiter obuiante, iam iamque putridæ naufragium tabulæ ſonant. Flens reminiſcor, quòd perdidi meæ placidum littus quietis, & ſuſpirando terram conſpicio, quam tamen rerum ventis aduerſantibus tenere non poſſum.* Hactenus ille Pontifex.

Idem epiſt. Narſi Patricio.

Religioſus ſtatus placidior eſt Pontificatu.

Idem ep. Andreæ illuſtri.

Idem ep. Leandro Epiſc. Hiſpal.

Quàm periculoſus Epiſcoporum ſtatus.

Pontificatus magnis æſtibus agitatur.

Quis nunc audeat aſſerere, Epiſcopatum maximè conducere ad perfectionem eius, qui baiulauit illud onus reformidabile etiam Angelorum humeris, vt loquitur Concilium Tridentinum: cùm Gregorius in Epiſcopatus apice conſtitutus, lugeat ſe diſtractum à ſuo ſtatu monachali, magis idoneo ad perficiendam animam ſuam, quàm ſit ille apex omnium dignitatum, vbi anima multis rerum flabris agitata nutat vel inuita. Et quia habet euecta vnde timeat; fortè ante Deum deiecta habet vt inde timeat exemplo Gregorij, qui largo lacrymarum imbre, quo ſolium ſuum aſpergebat, gloriæ externæ compeſcebat flatus, quibus vndique & iugiter afflabatur. Ratione periculi imminentis tutior eſt vita monaſtica, & citiùs animam Deo conciliat, vtpote ab omnibus remotis expedita. Et in eo tantùm ſenſu ſunt intelligendi Patres Sancti, quando ſtatum Religioſum præferunt aliis omnibus. Eò ſpectant verba hæc Bernardi. *Heu me miſerum qualemcumque Monachum! cur adhuc viuo, videre ad id deueniſſe ordinem noſtrum, ordinem ſcilicet, qui primus fuit in Eccleſia, imò à quo cœpit Eccleſia, quo nullus in terra ſimilior Angelicis ordinibus, nullus vicinior ei, quæ in cœlis eſt Ieruſalem mater noſtra, ſiue ob decorem caſtitatis, ſiue propter charitatis ardorem, cuius Apoſtoli inſtitutores, cuius hi, quos Paulus tam ſæpè Sanctos appellat, inchoatores extiterunt.* Hæc ille, cui concinunt viri illuſtres, & lumina eiuſdem ſæculi, quo floruit hic Bernardus. Hi encomiaſtæ vitæ Religioſæ ſunt, Petrus Bleſenſis, Hildegardis, Ioannes Salesberius, & Helmoldus, quorum accipe breues ſententias in gratiam monachatus.

Quo ſenſu vita Religioſa præfertur ſtatui Epiſcopali.

Religioſi ſtatus elogia luculenta.

Bern. in apologia ad Guilel. Abbatē.

Religioſi ſtatus relaxatio deploratur.

Religioſi cũ Angelis comparati.

Ita Petrus Bleſenſis. *Diſciplina monaſtica vnica eſt clauis innocentiæ, Religionis anchora, cuſtos ordinis, & per quam ſpiritualiter motus animi reuocantur à malo, & ſtabiliuntur in bono.* Affinia ſunt quæ ſcripſit Hildegardis hoc tenore. *Monachi, qui propter Chriſtum ſæculo renuntiauerunt, ſine ſocietate ſæcularis pompæ viuere debent, ſicut virgo poſt virum ſine memoria viri: quia virgines & Monachi inter Angelicos ordines idem ſunt: Quoniam ſicut Angeli nihil aliud quàm faciem Dei inſpicere deſiderant, ſic & ipſi omnibus ſæcularibus pompis abiectis, Agnum Dei, Chriſtum ſcilicet, crucem eius baiulantes ſequuntur.* Vides quomodo comparentur Angelis ſectatores huius vitæ reuera Angelicæ, ſecretæ ab impura carnis colluuie, & abſtractæ ab omni commercio mundi huius, vt deſcribit Salesberius ſuppar his Patribus, mox laudatis. Sic ille. *Clauſtrales, qui verè Religioſi ſunt, dum profeſſionibus ſeruiunt, ab hac malitia immunes ſunt. Nulla vita fidelior, nulla ſimplicior, nulla felicior quàm eorum, qui in clauſtris fideliter degunt, & humiliter abiectione ſua gaudentes, obedientes Prælatis ſuis, in omni ſubiectione, & reuerentia, nec appetentes ſub obedientiæ nomine dominatum, aut fraudandi, aut vagandi, aut otiandi licentiam; vaſa ſua poſſidentes in ſanctificatione & honore, præſtolantes in ſilentio & patientia ſalutare Dei, à detractione & murmure alieni, excipientes ab ore Domini in quiete verbum, quod poteſt ſaluare animas ſuas, grata miſcentes cum Deo colloquia, & quaſi terreſtres Angeli ſunt totius perturbationis mundanæ ignari.* Nemo ſanè in gratiam vitæ monaſticæ diſſeruit, quin eam euexerit ad choros Angelorum, quo etiam

Petrus Bleſenſis ep. 40.

Hildeg. qu. ſolutionum.

Religioſi æquæ Angeli.

Ioan. Salesberius l. 7. Polycratic. cap. 21.

Religioſi ſtatus præclari tituli.

Helmoldus in Chron. Sclauorũ l.3. c.9.

etiam ſtylo Helmoldus ita fatur. *Quid olim erat vita Monachorum, niſi puritas innocentia, ſemita iuſtitia, viuendi forma, via paradiſi? Hac enim eſt Angelorum ſocia, Apoſtolorum aſſecla, Martyrum latitia, Confeſſorum gloria, Virginum corona.* Hacteous ille.

Ex Ivre canonico.

In quibus religioſi ſubditi ſint Epiſcopis.

Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 4. de regular.

Sed oe tituli inſignes malè Religioſos afficiant erga Epiſcopos; hoc hoc recolant, diſtinctionem ſtatuum in Eccleſia peti ab officio & non à moribus, & ita Epiſcopum etiam vitiis obnoxium, ratione ſui ordinis & officij, Religioſis omnibus eminere. Et ad Epiſcopos pertinere etiam curam ſectatorum vitæ monaſticæ, nec tanta eſſe priuilegia indulta Religioſis, quin Epiſcopi caſtigare queant Religioſos dyſcolos, vt videre eſt hoc decreto Conc. Trident. *Nec liceat regularibus à ſuis Conuentibus recedere, etiam prætextu ad ſuperiores ſuos accedendi, niſi ab eiſdem miſſi, aut vocati fuerint. Qui verò ſine prædicto mandato inſcriptis obtento repertus fuerit, ab Ordinariis locorum tanquam deſertor ſui inſtituti puniatur.* Rurſus in his, quæ pertinent ad curam animarum, Religioſi indigent auctoritate Præſulis annuentis. Imò etiam Curati, ſeu presbyteri Paſtores animarum præſtant Religioſis, ſi vtriuſque ſtatus officium ſpectes: nam Curati officium propriùs accedit ad ſtatum Epiſcopalem, ad quem pertinet iouigilare gregi. Et ſi quandoque Religioſi audiant confeſſiones, & prædicationi inſiſtant; in eo tamen officio ſunt infra Curatos, quia paſtoribus illis animarum primò conuenit, Epiſcopis adeſſe in eo officio: Religioſis verò tantùm per accidens, quia omnino extranea eſt cura animarum ſtatui monachali: atque ita in eo ſenſu presbyteri Curati præſtantiores ſunt Monachis, vt etiam Canones ſancti clamant, in quibus iſte eſt inſignis. *Eccleſia habet Senatum cœtum preſbyterorum; ſine quorum Concilio nihil Monachus agere licet.* Rurſus. *Sic viue in Monaſterio, vt clericus eſſe merearis.* Ergo clericatus eſt quid dignius monachatu, cùm ibi proponatur in auctoramentum, ſeu ſtipendium optimi Monachatus.

Can. Eccleſia 16. q. 1.

In quo Curati Monachis digniores.

Can. Si clericatus 16. qu. 1.

Ratio eminentiæ illius officij obligat paſtores animarum ad maiorem ſcientiæ ſupellectilem, quæ etiam paſtores animarum venerabiles efficit, vt hoc Canone liquet. *Si clericatus te titillat deſiderium, diſcas quod poſſis docere: & rationabilem Chriſto hoſtiam offeras: ne miles antequam tyro, ne prius magiſter ſis, quàm diſcipulus. Non eſt humilitatis meæ, neque menſuræ iudicare de clericis, & de miniſtris Eccleſiarum ſiniſtrum quidpiam dicere. Habeant illi ordinem & gradum ſuum.* Canon ille auctorem habet Hieronymum, à quo Gratianus eum mutuò accepit. Vtinam Religioſi omnes recolerent hunc contextum; profectò noo adeò incautè indulgerent zelo illi, quo declamant in paſtores animarum, quos traducunt, & è pulpito lacerant, ſuâ imprudentiâ facientes inglorium officium Curatorum, cùm tamen præſtet officio Monachorum. Imò in ſolamen Curatorum dicam, eos ſi caſtè vixerint, & flocci fecerint opes, & ſacra mente illibata tractent, eos eſſe maioris virtutis, quàm ſint Religioſi, quia ex S. Thoma, virtus illuſtrior eſt tentata multis periculis, in quibus ſunt Curati, ratione officij ſui conuerſantes cum fœminis, aliaque multa diſcrimina iugiter obeuntes, quæ ſi inoffenſo pede decurrunt, maſcula eorum virtus eſt, & fortior ea, qua Religioſi nitent, quibus in clauſtro omnia fauent, & conducunt ad virtutum omnium praxim. Ad hanc concluſionem pertinet iſta Chryſoſtomi ſententia. *Si talem mihi adducas Monachum, qualis vt ſecundùm exaggerationem dicam Elias fuit: non tamen ille comparandus eſt, qui traditus populis, & multorum peccata ferre compulſus, immobilis perſeuerat & fortis, &c. Si quis mihi daret optionem, vbi mallem paſcere; in officio ſacerdotali, an in ſolitudine Monachorum? ſine comparatione eligerem illud quod prius dixi. Si quis benè adminiſtrato ſacerdotio illius propoſiti, ſcilicet Monachalis, ſudores conferat; tantum eos diſtare reperiet, quantùm inter priuatum diſtat & Regem.* Hæc ille.

Hier. ad Ruſtic. epiſt. 4

Curatorum virtus fortior virtute Religioſorũ.

Tho. 2. 2. qu. 184. art. 8.

Curatorum virtus quàm admiranda.

Chryſoſt. l. 6. de ſacerdotio.

Aug. ep. 148. ad Valerium tom. 2.

Curatorum officium valde periculoſum.

Can. Clerici 19 qu. 1. Tho. 2. 2. qu. 184. art. 8.

Conſonat Auguſtinus io eodem ſpatiatus argumento. *Cogites* (inquit) *Religioſa prudentia tua, nihil eſſe in hac vita, & maximè hoc tempore difficilius, laborioſius, periculoſius Epiſcopi aut preſbyteri aut diaconi officio. Sed apud Deum nihil beatius, ſi eo modo militetur, quo noſter Imperator iubet.* Crediderit fortè aliquis me immemorem eſſe meæ profeſſionis, quam ſacri Canones affirmant eſſe meliorem clericatu, vt iſto Canone liquet. *Clerici, qui Monachorum propoſitum appetunt, quia meliorem vitam ſequi cupiunt, liberos eis ab Epiſcopis in Monaſteriis largiri oportet ingreſſus: nec interdici propoſitum eorum, qui ad contemplationis deſiderium tranſire nituntur.* Quo decreto præfertur ſtatus Monachorum clericatui. Eruditè nodum iſtum ſoluit B. Thomas, dicens Presbyteri Curati officium eſſe dignius officio Religioſi, quia bonum vniuerſale procurat gerendo curam animarum ſub Epiſcopo, cùm Religioſi officium ſit vacare ſibi. At vniuerſale præſtantius eſt ſingulari. Si verò res ſit de ſtatu, & oon de officio, tunc ſtatus Monachalis melior eſt ſtatu Curatorum. Primò quia ſtatus Monachalis eſt perpetuus, & irreuocabili propoſito confirmatus, ita vt inde non reſilire queat Monachus profeſſus; at penes eſt presbyterum Curatum, pro arbitrio ſuo deponere curam animarum, & ad clauſtrum conuolare, vt plerique hodie factitant, experti quàm ſit oneroſum conſulere ſaluti alienæ ſimul & propriæ. Ruſus ſtatus Curatorum oon eos totos Deo conſecrat, ſed liberam ſui ipſius facultatem vnicuique Curato permittit, vt & patrimonij curam; ſtatus verò Monachalis hominem totum Deo dicat in holocauſtum: quippe profeſſor emeritus vitæ monaſticæ omnia bona abdicat, vt expeditè ſummo bono, Chriſto ſcilicet Domino, conſecretur. Omnia namque bona reducuntur ad tres claſſes: nimirum bona ſunt externa, vt facultates, & dignitates, quibus paupertas Religioſa æternum vale dixit. Alia ſunt bona corporis, vt licitæ voluptates coniugij, & epularum. His etiam bonis renuntiat caſtitas Religioſa. Demum alia bona animæ ſunt ſita io libero vſu ſuæ voluntatis, & aliarum animæ facultatum. Et hoc etiam boni genus obedientia Domino mancipauit.

Curati poſſunt fieri Religioſi.

Quare Religioſus ſit holocauſtũ.

Religioſus nihil excipit, ſed omnia abdicat.

Religioſus ſtatus beatior eſt profeſſione Curatorum.

Ex præfatis, vt Curati officium dignius eſt, ita ſtatus monachalis melior, atque adeò beatior, quia gloria æterna non datur dignitati, ſed bonitati. Eamobrem non Curati tantùm, ſed & Cardinales, & Epiſcopi multi, depoſitis infulis, ſuam exuerunt dignitatem, vt induerent Monachi bonitatem. Si verò comperetur conditio ſæcularis cum profeſſione Religioſa, dicam vtrumque

ſtatum

Differentia Religioſi & ſæcularis explicata egregiâ figurâ.

ſtatum fraternizare quidem in eo quòd eodem parente Deo ſatus ſit, quo inſtitutore coniugium licitum eſt, vt meritoria facultatum diſpenſatio iuſta. Tamen eadem ferè ſors eſt illorum ſtatuum, quæ fuit olim duorum fratrum, Eſaii, & Iacob, quos Scriptura ſacra commemorat hoc contextu. *Factus eſt Eſau vir gnarus venandi, & homo agricola. Iacob autem vir ſimplex habitabat in tabernaculis.* Præcipua ſæcularium cura eſt penes culturam terræ, quaſi nihil eſſet eis in cœlo. At Religioſi habitabant in tabernaculis, id eſt, in locis minimè fixis, cùm & ipſi mobiles ſint de loco in locum ad ſuperiorum arbitrium. Nihil nempè diuturnum habere volunt in ſæculo homines qui anhelant ad aliud ſæculum, vbi omnia ſunt æterna. Quo verò fine defunguntur illi fratres, accipe. *Cum veniſſet Eſau de agro laſſus, ait: En morior, quid mihi proderunt primogenita.* Sæcularis ſtatus eſt primogenitus; ſed morte inſtante lugent ſæculares plerique, & querulas edunt voces, nihil ſibi profuiſſe præcipuas mundi dotes, honores ſcilicet & opimas auri gazas. Iacob ſecus placidè mortuus eſt, ſtipatus omnibus Patriarchis. *Collegit pedes ſuos ſuper lectulum, & abiit: appoſituſque eſt ad populum ſuum.* Ita Religioſus fato imminente, ſuos omnes affectus colligit, eos in Deum eiaculans, quia nullis omnino rebus afficitur, quibus aliorum hominum animi demulcentur; & in præmium vitæ ſuæ innoxiæ, Angelorum choris inſeritur, quia ſæculum hoc decurrens vixit moribus Angelorum.

Gen. 25. Mundi ſequaces tori ſunt terræ addicti, & moriuntur inquieti.

Gen. 49. Religioſi moriuntur placidè.

ENCOMIA VITÆ RELIGIOSÆ.

EX MEDICORVM DISCIPLINA, ET EX SS. PATRIBVS.

Medicina in Codice ſacro allegoricè ſignificat ſalutē animarum.

QVia rerum ſenſibus obuiarum idea nobis ingerit notionem rerum abditarum, & omnino ſpiritualium, Scriptura ſacra conſulens infirmæ hominum indoli, terminis vtitur homini notis, vt eum faciat conſcium arcanorum Dei. Verbi gratiâ, ſalutem animarum explicat nomine Medicinæ, vt videre eſt hoc contextu. *Super contritione filiæ populi mei contritus ſum, & contriſtatus, ſtupor obtinuit me: Nunquid reſina non eſt in Galaad, aut Medicus non eſt ibi? quare igitur non eſt obducta cicatrix filiæ populi mei?* Ibi Iudæorum iniquitas carpitur vocabulo ægritudinis, & ſacerdotes Medici titulo denotantur, quo ſeipſum deſignauit Chriſtus ita fatus: *Non eſt opus valentibus Medicus, ſed malè habentibus. Euntes autem diſcite quid eſt: Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores.* Quotquot igitur ſunt homines, qui medentur animæ morbis, tot ſunt Medici, tantò aliis præſtantiores, quantò anima corpore nobilior eſt; & profeſſio illa, quæ conducit ad medendos animæ morbos, iure poteſt dici myſtica diſciplina. In eo ſenſu vita monaſtica principem ſibi locum vendicat inter illas diſciplinas, quæ propriæ cuiuſque hominis saluti inuigilant.

Ierem. 8.

Matth. 9. Religioſus ſtatus eſt profeſſio Medica.

EX RE MEDICA.

Fernel. in præfatione phyſiologiæ.

De ea itaque profeſſione Religioſa erit hic diſcurſus, petitus partim è fontibus Medicinæ, quam ſic definit Fernelius: *Medicina eſt ars ad humani corporis ſanitatem tuendam, profligandoſque morbos comparata.* Vnde & Medicus dici poteſt, artis perinde atque naturæ miniſter, cuius eſt officium curare appoſitè ad ſanandum. Finis autem cuius gratiâ ſanitas procuratur, eſt vitæ functionum integritas. Itaque Medicus in eo totus eſt, vt nimirum morbos elimine, & corpora ſarta tectaque tueatur, quorum neutrum præſtare poteſt ille peritus artifex, niſi eorum quot differentiæ ſunt & genera, quæ cauſæ, & quibus ſignis noſcuntur, iam ante perſpectum habeat & cognitum. Quocirca totius Medicinæ anatome quinque partibus perficitur, quarum prior eſt φυσιολογικὴ, quæ hominis validi naturam, vires, & functiones accuratè perſequitur. Altera pars παθολογικὴ rimatur morbos, & affectus, qui præter naturam laceſſunt hominem. Tertia προγνωστικὴ ſigna enucleat, quibus Medici futura præſentiunt, & quis morborum decurſus, quis exitus ſit futurus. Quarta ὑγιεινὴ, quæ firmam corporis conſtitutionem congrua viuendi lege conſeruat, & ingruentia mala arcet, ſimul ægris propriam & accommodatam morbo victus rationem decernit. Denique pars vltima θεραπευτικὴ ægram corporis affectionem, ſalutarium vſu & admonitione propulſat, ſanitatemque reſtituit.

Quæ ſint Medicinæ partes.

Profectò pars illa ordine poſtrema, eſt totius Medicinæ ſumma: quippe hanc diſciplinam experientia & ratione condit, variaque præſidia ſuggerit, quibus & toti corpori, & cuique etiam laboranti particulæ opportunè ſuccurrit. Ego compendioſiùs dixerim, totam Medicinam in duas diſſecari partes, videlicet in ſpeculatiuam, & in practicam. Ad primam pertinet inſpicere morbos, & prædicere eorum cataſtrophen, periodus, ſymptomata, & paroxyſmos. Ad practicam ſpectat curandi modus, qui totus perficitur diætâ, pharmaciâ, & Chirurgiâ; id eſt, ſpeciali quadam lege viuendi, aut pharmacorum vſu congruo, & deinum adhibitâ manus operâ, quæ inungit, ſecat, incidit, vritque ferramentis. Medicinæ ſpeculatiuæ caput eſt prognoſis, cuius eſt præuidere veraciter, adhibitâ maturâ inſpectione morbi, de qua pronuntiare debet Medicus eruditus, iuxta hoc præceptum Hippocratis. Προσκοπεῖσθαι δὲ καὶ τοὺς πυρετοὺς, ἤν τε ἐπιτείνωσιν, ἤν τε ἀνιῶσι καὶ οὕτως ἀποφαίνεσθαι. Id eſt. *Contemplari oportet febres, num ingraueſcant, an vero miteſcant, atque ita pronuntiare.* Practicæ verò Medicinæ præcipua ratio ſita eſt in diſcreta cautione pharmaca propinandi; & decernendi opportunam manum Chirurgi induſtrij.

Medicina diuiſa in ſpeculatiuam & practicam.

Hippoc. l. 2. coacarū prænotionum c. 4. coaca 10.

Ex præfatis ferè liquet notio monachatus, ſeu Religioſi inſtituti: quippe illa poſſeſſio eſt ſtatus, qui hoc ſibi penſum indixit, vt ab anima eliminet omne genus vitiorum, & eam innoxiam perfectamque Deo exhibeat. Totius vitæ huius ſumma, ad duo capita reuocatur; ad ſpeculationem ſcilicet, & ad praxim. Speculatio concludit ea quæ ad orationem pertinent, vt ſunt meditationes altæ rerum cœleſtium, pſalmodia, & ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium. Praxis verò porrigitur ad omnium virtutum vſum, qui multus eſt apud cœnobitas. Verbi gratiâ, diæta, ſeu tenuis victus viget apud eos, ob continuata ieiunia: pharmacia notat familiares eis mortificationes, quæ inſtar calicis epotantur. Demum chirurgia, cuius eſt ſecare, vrere, & ſanguinem detrahere, concluditur trium votorum profeſſione: caſtitas namque hominem ſollicitat, vt luxuriantis ſanguinis copiam flagellis alleuiet. Paupertas abſcindit opes, quarum affluxus parit animæ cacexiam,

Vitæ monaſticæ profeſſio diuiſa in ſpeculationem, & in praxim.

Tria vota quomodo reducantur ad Medicinā practicam.

id

id eſt, malum habitum. Denique obedientiæ ligamine, effrænis animæ voluntas ſtringitur errabunda. Medicinæ obſequio, Hippocrates & Galenus vegeti & morborum neſcij diuturna tempora decurrerunt. Ita & in clauſtro plerique Religioſi ſine noxa lethali totum ſuum æuum egere beneficio vitæ monaſticæ, Deo deſuper aſpirante.

Luculentum encomium Medicinæ ex Fernelio in præfatione phyſiologiæ.

Vt ergo dignitas vitæ monaſticæ liqueat, hanc collige ex hac luculenta Fernelij oratione in gratiam Medicinæ, cuius encomium texuit hoc tenore. *Si omnes omnium artium commoditates, facultates copiaſque deſpicis, nihil eſt Medicinâ melius, nihil optabilius, nihil hominum generi datum præſtabilius. Nam ſi eſt vita cunctis mortalibus chariſſima, ſi lux ea in primis expetenda, in qua viuimus, ſpiramus, & iucunda conſuetudine inter nos coniungimur: ſi ea primum eſt & præſtantiſſimum munus animantibus attributum: ars quæ illam ſeruat, continet, ac tuetur, quo pacto non ſit omnium præſtantiſſima? quid eâ poteſt homini magis in votis eſſe, quæ infeſtiſſimos humani generis hoſtes, morbos inquam, & aduerſam valetudinem propulſat? quæ vitam incolumem ab omni ærumna & languore liberam quàm diutiſſimè tuatur? Vt corporis firma conſtitutione nullæ opes, nullæ fortunæ ampliores: ſic imbecilla & labante illa nihil laborioſius, nihil calamitoſius. Quis ergo in hoc periculum diſcrimenque adductis ſubuenire & opitulari queat, tantùm abeſt vt in illorum offenſionem incurrat, vt etiam illos ſumma conſuetudine & amicitiâ ſibi coniungat, atque quaſi pro numine, inquit Hippocrates, colatur, qui tantas opes reſtituerit, per quas externa quoque fortunæ obtineri poſſint, illarumque vſus iucundus, atque dulcis habeatur: Cæterùm ad ea quæ Medicinâ ratione perluſtras conuerſus, quàm præclara & nobili contemplatione rerum plurimarum naturam perſequatur atque peruestiget, intelliges. Vt enim admirabilem hominis fabricam naturamque explicat, & euoluit, ita rerum cunctarum ortus, & occaſus, ipſamque omnium ex elementis compoſitionem, animalium, ſtirpiumque proprias vires, tametſi non abſolutè, quatenus tamen homini ſalutares ſunt aut peſtifera, inquirit atque parat. Quin & altius ſubiens, quæcumque ex patefactis terræ faucibus eruuntur, ſcrutatur; indeque ſublata, cœlorum, & ſiderum conuerſiones, & quæ inde fluunt dimanantque virtutes orbis inferioris moderatrices obſeruat. Tanta igitur rerum cognitione præcellit Medicina, vt omnium quæ mundus complexu ſuo coercet, naturam atque vires ſolerter conſequatur, quas demum ad vnius hominis, cuius illi præcipua cura eſt, commoda ſalutemque referat, vt illorum & appulſu integram corporis valetudinem conſeruet, aduerſam depellat.* Hactenus ille Medicorum eloquentiſſimus.

Quàm magnâ rerũ notitiâ polleat Medicina.

Vitæ Monaſticæ præſtãtia ſupra Medicinam.

Si ob aliqualem rerum inferarum notitiam, quam Medicina ſuo ſectatori conciliat, dignam cenſet Fernelius illam artem, quæ ab omnibus ſuſpiciatur, quia totam ſuam peritiam confert, vt morbos eliminet, & hominum ſanitas obfirmetur. Quonam cumulo laudum afficiemus Medicinam noſtram ſpiritalem, nimirum vitam monaſticam, quæ pertæſa omnem mundi ſupellectilem, aſſurgit in cœlos, vbi ſoluto curis animo luſtrat Angelorum choros, agmina Sanctorum, & demum ſolio diuinitatis aduoluitur, vt inde referat gratias idoneas ad morbos animæ caſtigandos, & confirmandam eiuſdem animæ ſanctitatem. Euimuerò quicquid ſpeculatur illa profeſſio ſalutaris, illud omne aptat ad ſuæ & aliorum perfectionis incrementum: ita vt præcipua huius diſciplinæ cura ſit in conciliandis virtutibus, & vitiis extirpandis, in quo ſtudio occupata vita hæc cœleſtis, & ſtudium eſt, & ſtadium perfectionis, vt per ſingula diſcurrens Chryſoſtomus ait.

Ex SS. PATRIBVS. Chryſoſt homil. 70 in Matth. Religioſi mens qualis ſit, ex Chryſoſtomo.

Ne ergo meam ſuſpectam habeas fidem in laude ſtatus, quem ego Deo miſerante profiteor, accipe ſententiam ſanctiſſimi illius Antiſtitis. *Si* (inquit) *poſſes meatus eorum atque animi ianuas reſerare, & nudas cogitationes eorum, & omnem interiorem ornatum conſpicere, fulgere perculſus in terram concideres. Nihil in tabernaculis ſuis triſte inuenies, ſed tamquam in cœlo tuguria fabricati, ſic longè a ſæculi perturbationibus habitant, aduerſus diabolum militantes, & cum lætitia eum expugnantes. Idcirco enim in ſolitudine domicilium conſtituerunt, ciuitatibus, & celebri habitatione hominum omnino relicta, quoniam qui bellum gerit, non poteſt domi ſedere. Tuguria ſibi conſtituunt, quæ ſi relinquere oportebit, ita facilè id faciunt, ſicut milites caſtra, vt abſque vllo dolore relinquant. Nam ſi in ſolitudinem abierimus, & illorum militum tuguria conſiderabimus; non tentoria, non mucronem, non indumenta aurea, quibus Imperatoris tegmen contexitur, ſpectabimus. Verùm vt ſi quis ſuper terram hoc multo feliciorem, immenſaque magnitudinis complures cœlos extenderet, is nouum, inauditumque, & mirabile ſpectaculum monſtraret, non aliter illuc intueri licet. Non enim cœlo diuerticula eorum minora æſtimanda ſunt: Angeli enim, imò ipſe Angelorum Dominus, ad eos ſæpenumerò diuertunt. Nam ſi Angeli Abraham illum virum mulieri coniunctum, & filios nutrientem, liberalitate hominis allecti petierunt; multò magis, cum virtutum maiorem inuenerint, & homines carnis contemptores, ac penè extra corpus, tam illic morabuntur, & conſentaneam eis choream conſtituent. Menſa enim eorum omnis luxus immunis, ſupremâ Philoſophia referta eſt: non ſunt ſanguinis riuuli apud eos, ex arietũ occiſione, non inciſiones carnium, non fumus pinguedinem redolens, ſed panis & aqua; altera ex fonte, alter ex iuſtis laboribus. Nullus hinc metus animos quatit, nemo Principum interpellat, non irritauit vxor, non triſtitiam intulit infans, non atminus riſus emolliunt, non multitudo adulatorum inflauit, ſed omnium huiuſmodi remotâ turbâ, Angelorum quaſi menſa fruuntur. De futuris ſemper philoſophantur, & quaſi alium quàm nos orbem incolentes, quaſi in cœlum tranſlati, ne ibi viuentes, ſic de cœleſtibus ſemper, de coronis Sanctorum, de ſocietate Chriſti diſputant: præſentium autem nulla ibi memoria eſt, ſed ſicut nos nunquam quid formicæ in cauernis ſuis faciant dicimus, eodem illi modo, quid nos faciamus, nolunt cogitare: ſed de ſummo Rege, de bello aduerſus diabolum, de fugiendis inſidiis eius, de virtutibus, & vita Sanctorum diligenter meditantur. Quod igitur inter nos & formicas intereſt, hoc idem ſi collati ad illos fuerimus. Sed Monachi Angelis æquales, longè à nobis omnibus abſunt; omnibus enim alio quodammodo quàm nos vtuntur, omniaque ſibi à noſtris aliena ſunt. Si quis verè colloquentes illos audiret, cognoſceret*

Quæ ſint exercitia vitæ monaſticæ.

Religioſi quare gaudeãt ſæpe Angelorũ conſortio.

Quæ ſibi colloquia Monachorũ.

Quàm Monachi cæteris hominibus emineant.

cognoſceret continuò dignos cælorum illos, non verò etiam indignos terrarum ciues eſſe. Cur igitur non quaſi transfugæ ab hac miſeria ad illam ſponte beatitudinem conuolabimus? non gradiemur ad Angelos! Hæc Chryſoſtomus.

Reipublicæ intereſt habere Medicos.

Ex Ivre civili.

Lege Si duas §. 2. ff. De excuſationib. l. 27. lege 6. titulo 1.

Dio Caſſius lib. 53

Zonaras tom. 2 annalium.

Autem Medicos Reipublicæ intereſſe veteri Iure patet, vbi immunitas decernitur Medicis, vt eo quaſi ſtipendio deliniti vrbes inhabitent. Ecce legem. *Minores quidem ciuitates poſſunt quinque Medicos immunes habere; maiores ciuitates ſeptem qui curent, maxima ciuitatis decem Medicos.* Ea gratia Vſus eſt Antonius Muſa ob ſanatum Auguſtum, qui etiam alios omnes Medicos voluit eſſe immunes, expertus quàm ſit Medicina Reipublicæ ſalutaris, vt meminere Dio, & Zonaras. Hanc Imperatorum curam circa corpora humana æmulati ſunt Summi Pontifices in his quæ animam ſpectant: quippe illi Monachos educere è cœnobiis ſuis, vt ſaluti incumberent animarum, hoc ducti argumento, ſcilicet Monachos ex ſuo ſtatu debere eſſe ſanctiores presbyteris ſæcularibus, ac proinde ratione ſuæ vitæ terſioris, eſſe magis idoneos ad ſalutem animarum procurandam. En Canonem. *Decernantus igitur monaſticæ profeſſionis presbyteros ſacerdotalis potentia arcere officio omnimodo præcipimus, vt ab huiuſmodi nefandis auſibus reprimuntur in poſterum, quia quanto quiſque eſt celſior, tantò eſt & in his potentior.* Sic decreuit Papa Bonifacius, qui nomine ſacerdotalis potentiæ intelligit curam animarum, vt videre eſt initio Canonis huius. *Sunt nonnulli nullo dogmate fulti, audaciſſimè quidem, zelo magis amaritudinis quam dilectionis inflammati, aſſerentes Monachos, quia mundo mortui ſunt, & Deo viuunt, ſacerdotalis officij potentia indignos; neque pœnitentiam, neque Chriſtianitatem largiri, neque abſoluere poſſe per ſacerdotalis officij diuinitus ſibi iniunctam poteſtatem: ſed omnino labuntur.*

Ex Ivre canonico.

Canon. Sunt nonnulli §. Decernantes 16 qu. 1.

Rurſus alter Pontifex, Gregorius ſcilicet Magnus, ad curam animarum traxit hos Medicos ſpiritales hoc decreto. *Ex auctoritate huius decreti quod Apoſtolico moderamine, & pietatis officio a nobis eſt conſtitutum, ſacerdotibus Monachis Apoſtolorum figuram tenentibus liceat prædicare, baptizare, communionem dare, pro peccatoribus orare, pœnitentiam imponere, atque peccata ſoluere.* Syricius Papa etiam ſpeciali edicto voluit hoc curæ animarum iugum imponi Monachis, vt valde idoneis ad hanc Medicam artem exercendam. Ecce Canon. *Monachos quoque, quos tamen morum grauitas, & vita ac fidei institutio ſancta commendat, clericorum officiis aggrauari & optamus & volumus.* Et quia dignus eſt operarius mercede ſua, Gregorius Magnus ſanxit, Monachos ſuam impendentes ſolertiam ad procurandam ſalutem animarum, debere eiſdem gaudere ſtipendiis, quibus Eccleſia dignatur Curatos, ſeu paſtores animarum. En decretum. *Moderamine Apoſtolicæ auctoritatis decernimus, vt Monachi, ſi presbyterij honore dedicati ſunt cum ligandi ſoluendique poteſtate, decimarum, primitiarum, oblationum, donationum, quæ fiant pro viuis & pro defunctis, portionem iuxta canonem ad ſuam proximorumque vtilitatem meritò perfectioris iuſtitiæ non minùs quàm cæteri ſacerdotes laudabiliter ſibi vendicent.* Nota quæſo dignum Papæ elogium, egregiè commendans dignitatem vitæ monaſticæ. Ait ille Præſul, Monachos eſſe dignos annona conceſſa aliis ſacerdotibus; quia in eis elucet meritum perfectioris iuſtitiæ.

Canone Ex auctoritate 16. qu. 1.

Monachi vocati ad curam animarum.

Syricius Papa epiſt. 1. ad Himerium.

Canone Monachos 16. qu. 1.

Canone Moderamine 16. qu. 1.

Religioſi curã animarum gerẽtes dignati ſtipendiis Eccleſiæ.

Et licet hodie Eccleſia ſtipata ſit doctiſſimis ſacerdotibus, ad quos pertinet cura animarum; fideles tamen de ſua ſalute ſolliciti Religioſos presbyteros conueniunt, ſubodorantes in ſtatu Religioſo illam perfectiorem iuſtitiam, quam Gregorius Papa commemorat. Non defuere Monachi centum annis ante Gregorium, qui detrectauere, munus hoc, vtpote alienum ab inſtituto vitæ monaſticæ, cuius præcipuus ſcopus eſt animam Monachi perpolire. Hos hortatur Auguſtinus, vt ſuum obſequium non denegent Eccleſiæ depoſcenti. Sic ille: *Vos autem fratres exhortamur in Domino, vt propoſitum veſtrũ cuſtodiatis, & vſque in finem perſeueretis: ac ſi quam operam veſtram mater Eccleſia deſiderauerit; nec elatione auida ſuſcipiatis, nec blandiente deſidia reſpuatis: ſed miti corde obtemperetis Deo, cum manſuetudine portantes eum, qui vos regit, qui dirigit mites in iudicio, qui docet manſuetos vias ſuas: nec veſtrum otium neceſſitatibus Eccleſiæ præponatis: cui parturienti ſi nulli boni miniſtrare vellent; quomodo naſceremini, non inueniretis.*

Monachi ſanctiores presbyteris ſæcularibus.

Rurſus Iure Pontificio cautum eſt, vt Medici corporales cedant his Medicis ſpiritalibus, monentes ægros, vt confugiant ad Medicos animarum, quorum obſequio Deus pharmacis corporalibus vim ſalutarem impertit. Imò ſilentibus plerumque Medicis, ægroti ſuopte ingenio Religioſos viros vocant, arbitrati ſe eorum præſentiâ meliùs habituros. Ea populorum pietas maximè illuxit Lugduni anno M. DC. XXVIII. vbi graſſante lue tot millia hominum extincta ſunt. Ille, ego tunc agebam partes concionatoris, in platea prædicans verbum Dei, quia in ſacris ædibus non licebat, ne loci anguſtia anhelitu coëuntis populi accenſa, peſtis incendium adaugeret. Inſtante lue vidi vrbem conſternatam animos reſumere, vbi audiit Capucinos vt holocauſta ſe ad preces Antiſtitis populi obſequio deuouiſſe. Eccleſiæ Lugdunenſis clauum tunc regebat R. in Chriſto Pater Carolus Miroonius, qui ſpectata populi pietate in Capucinos, conuocauit duos RR. patres Capucinos, illos vtique, qui erant ſuprema capita illius prouinciæ meæ, ſcilicet Lugdunenſis. Tunc Prouincialem agebat R. P. Hierotheus Diuionenſis, vt & cœnobio Lugdunenſi præerat R. P. Melchior Viennenſis, qui & ipſe bis triennium egit in munere Prouincialatus. Vbi duo illi virtutis emeritæ viri conuenerunt Antiſtitem, is eos ſic affatus eſt: Fratres mei dilectiſſimi, video peſtem ſcintillantem, ſua ſparſuram incendia, quæ iam ciuitatis huius ſuburbia depaſcuntur. Profectò non illic deſinet flamma deuorans; ſed Deo ſubirato & ſæuiente, flagellum hoc inundans feriet nos omnes. Ego ſuſpicatus in Capucinis aliquod pietatis incrementum, quod alibi deſideratur, operæpretium duxi vos rogare, vt mecum diuidatis curam animarum, quas multas concludit vrbs iſta ampliſſima. Oro rem plenam periculi, cuius conſilium cum nullis aliis cœnobitis communicaui, arbitratus me non paſſurum repulſam voti mei, & me benè ominaturum eſſe, quando in conciliandis animæ præſidiis duxi eſſe à ſanctioribus auſpicandum, & Capucinos præ aliis eſſe ad ardua prouocandos.

Medici corporales debent monere ægros vt cõſulant Medicos ſpiritales.

Vix meritiſſimus ille Præſul mentem ſuam aperuit, cùm duo præfati proceres Capucinorum ad

Capucinorũ pietas erga

ægrotos peſte laborantes.

ad pedes illius procumbentes, ſe ſuoſque ſaluti publicæ conſecrarunt. Quod vt à noſtris reſcitum eſt, certatim omnes ſe importunos præſtitere, rogantes vt ad hanc vitæ ſuæ cataſtrophen quantociùs offerrentur. Itaque Capucinis ægrorum cura demandata eſt, qui ſoli ex omnibus Religioſis electi ſunt, vt noſocomij ſeu hoſpitalis infirmorum peſte laborantium curam agerent, vbi aliquot annos conuerſati ſuauem pietatis odorem iugiter afflauerunt. Vt autem increbruit illa Capucinorum peritia in Medicina ſpiritali, quam exercebant Lugduni magno animarum beneficio, aliæ omnes ciuitates eadem lue laborantes, nulla tutiora quæſiere præſidia, quàm Capucinorum ſuffragia, quorum exemplo alij etiam cœnobitæ audacter hanc aleam ingreſſi ſunt. Cum enim omnibus competat ratio eadem generica vitæ religioſæ, omnes etiam idonei ſunt ad animas congruè ſoſpirandas. Eamobrem Eccleſia, cuius eſt inuigilare ſaluti ægrotantium animarum, vult ipſos Medicos corporales ſuadere decumbentibus, vt depoſcant opem aliorum, ſcilicet animæ Medicorum, quia quicquid vtiliter corpori præſtat ars Medica, illud cum fortiore animo impertit myſtica Medicina.

Decretum obſtringens ægrotos vt Medicos ſpiritales aduocent potiuſquam corporales.

Capite Cùm infirmitas De pœnitentiis & remiſſionibus l. 5. Decret. tit. 38. c. 13.

En decretum Concilij Generalis Lateranenſis. *Cùm infirmitas corporalis nonnunquam ex peccato proueniat, dicente Domino languido, quem ſanauerat: Vade, & ampliùs noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Præſenti decreto ſtatuimus, & ſtrictè præcipimus Medicis corporum, vt cùm eos ad infirmos vocari contigerit, ipſos ante omnia moneant, & inducant, vt Medicos aduocent animarum: vt poſtquam fuerit infirmo de ſpiritnali ſalute promſum, ad corporalis Medicinæ remedium ſalubriùs procedatur; cùm cauſa ceſſante, ceſſet effectus. Hoc quidem inter alia huic cauſam dedit edicto; quod quidam in ægritudinis lecto iacentes, cùm eis à Medicis ſuadetur, vt de animarum ſalute diſponant, in deſperationis articulum incidunt, vnde faciliùs mortis periculum incurrunt. Si quis autem Medicorum huius noſtræ conſtitutionis, poſtquam per Prælatos locorum fuerit publicata, tranſgreſſor extiterit, tamdiu ab ingreſſu Eccleſiæ arceatur, donec pro tranſgreſſione huiuſmodi ſatisfecerit competenter. Cæterùm cùm anima ſit multò pretioſior corpore, ſub interminatione anathematis prohibemus, ne quis Medicorum, pro corporali ſalute aliquid ægroto ſuadeat, quod in periculum animæ conuertatur.*

Reges quare in Scriptura nuncupentur Medici.

Non eſt hoc prætereundum ſingulare in laudibus Medicinæ, ſcilicet Reges in Codice ſacro dici Medicos, quia è re eorum eſt mederi Reipublicæ ruinis, quibus ſi nequeunt occurrere, & obire munus Medici, ſubinde debent refugere principatum, exemplo illius quem meminit Iſaias hoc contextu. *Apprehendet vir fratrem ſuum domeſticum patris ſui: Veſtimentum tibi eſt, Princeps eſto noſter, ruina autem hæc ſub manu tua. Reſpondebit in die illa dicens: Non ſum Medicus; & in domo mea non eſt panis, neque veſtimentum; nolite me conſtituere Regem.* Profectò homo neſcius reparare ruinas animæ ſuæ, ineptus eſt vt conſulat Reipublicæ collabenti. Eo ſanè reſpexit clerus Romanæ Eccleſiæ, inauguraturus aliquem in Summum Pontificem priſcis Eccleſiæ temporibus, vbi plerumque Monachos ad ſupremas infulas aſſumebat. Vt videre eſt ex ſerie Pontificum, vbi ex ſolo ordine S. Benedicti quadragiota ſex Summi Pontifices numerantur: quemadmodum enim nemini ſapit ille, qui non ſibi ſapit; ita qui ſuæ ſalutis curam gerit induſtriam, valde aptus erit, vt aliorum etiam hominum ſtudeat & ſaluti. Idcirco euocati ſæpius Monachi ad regimen Eccleſiæ, vt mederentur populo afflicto, & vitiorum ægritudine peſſima laboranti. Nec ille mos cœpit poſt tempora S. Benedicti, ſed viguit in ipſis Eccleſiæ incunabulis, vbi Teleſphorus & Dionyſius ex monachatu aſſumpti ſunt ad Apoſtolicum culmen, vt Medici idonei ad inſtaurandas ruinas, quas patiebatur Eccleſia ex perſecutione rabida tyrannorum.

Iſai. 3.

Quare Monachi facti Pontifices.

Damaſus in vita Teleſphori & Dionyſij.

In eo themate Medicinæ, cuius encômia Monachis affingimus, eſt opportunè refricanda memoria nomenclaturæ priſcæ, qua fuere olim Monachi recenſiti. Nimirum ipſo Apoſtolorum æuo beatæ illius vitæ profeſſores fuere nuncupati θεραπευταὶ; vox autem illa deducitur à θεραπεύειν, quod perinde eſt ac *medeor*, vel *colo*: vnde θεραπευτὴς duo ſignificat, medicum ſcilicet, & cultorem, & vtroque modo Religioſis congruè affingitur hic titulus, quia præ aliis Chriſtianis ſanctiore ritu Deum colunt, & ſpeciali cautela declinant animæ morbos, imò & alios curant homines ægrotantes. Huius nuncupationis luculentam mentionem facit Dionyſius Areopagita, illo textu quem laudaui alibi, & quem non pigebit reuocare. Sic ille: *Initiandorum omnium excellentior, ac ſublimior ordo Monachorum eſt ſancta diſtinctio, expiatione omni tota virtute atque exactiſſima ſuarum operationum caſtitate mundata: omnis item ſacra operationis ſpiritualiter ſpeculatrix, & particeps facta, &c. Vnde ſancti præceptores noſtri diuinis eos appellationibus ſunt proſecuti, partim Therapeutas, id eſt, cultores, à ſincero Dei famulatu, atque cultu, partim Monachos, ab indiuidua & ſingulari vita appellantes.* Hæc ille, aduertens præceptores ſuos, ſcilicet Apoſtolos, Therapeutarum nomen Monachis indidiſſe.

Religioſi olim vocati Medici.

Quid ſignificet θεραπευτὴς.

Ex SS. PATRIBVS.

Dionyſ. c. 6. Eccleſ. hierarchiæ.

Religioſis Apoſtoli nomen Medici induxerunt.

Hoc autem nomen fuiſſe Monachis inditum, intuitu Medicinæ illius ſpiritalis, quam profitentur eximiè, Philo ſubindicat; qui & ipſe coæuus fuit Apoſtolis. Ille in venerationem compoſitus, honorificè orditur orationem hiſtoricam profeſſionis monaſticæ: *Dicamus* (inquit) *quæ dicenda ſunt de contemplationi deditis; nihil affingendo rei ornandæ gratiâ, ſicut poetæ ſcriptoreſque ſolent, deſtituti vera honeſtaque materia; ſed ſimpliciſſimè veritatem ſectando, quam vix vlla eloquentia poteſt aſſequi: conabimur tamen, & operam ei nauabimus pro viribus. Inſtitutum autem huius Philoſophiæ mox apparet ex ipſis appellationibus: vocantur enim Therapeutæ, Therapeutrideſque, hoc eſt curatores, & curatrices, ſiue cultores, & cultrices vero nomine, vel quia profitentur Medicinam præſtantiorem iſtâ vulgatâ, per oppida omnia. Hæc enim medetur ſolis corporibus; illa & animas liberat morbis grauibus, & aduerſus medelas contumacibus, quos inflixerunt voluptates.* Hactenus Philo, appoſitè equidem ad titulum iſtum de Medicina, quam vita monaſtica profitetur, longè vtilior ſuis ſequacibus, quàm ſit ſuis ſectatoribus ars Medica corporalis: quippe hæc nequit Medicum grandæuum reuocare ad pubeſcentis ætatis florem, nec corpus eius ab origine malè affectum facere eucraticon, id eſt, benè compoſitum; quod tamen noſtra myſtica Medicina poteſt: nam congrua profeſſio vitæ religioſæ, facta vt decet, hominẽ puerili innocẽtia

Philo. l. de vita contemplatiua, ſiue de ſupplicum virtutibus.

Religioſi quam medicinalem artem profiteantur.

Quare ſtatus religioſus cum Baptiſmo confera-tur.

reſtituit, licet antea effœtum ſenio vitiorum. Vnde & hic ſtatus à Patribus Baptiſmati comparatur.

Bernard. l. de præcepto, & diſpenſatione cap. 23.

Quare autem ſtatus ille conferatur cum ſalutari hoc lauacro, diſce ex Bernardo: *audire* (inquit) *& hoc vultis a me, vnde inter cætera pœnitentiæ inſtituta monaſterialis diſciplina meruerit hanc prærogatiuam, vt ſecundum Baptiſma nuncupetur? Arbitror ab perfectam mundi abrenuntiationem, & ſingularem excellentiam vitæ ſpiritualis, qua præminens vniuerſis vitæ humanæ generibus huiuſcemodi conuerſatio, profeſſores & amatores ſuos Angelis ſimiles, diſſimiles hominibus facit: imò diuinam in homine reformat imaginem, configurans nos Chriſto inſtar Baptiſmi. Et quaſi denique ſecundo baptizamur, dum per id, quod mortificamus membra noſtra, quæ ſunt ſuper terram, ſurſum Chriſtum induimus, complantati diuino ſimilitudini mortis eius. Sed & quomodo in Baptiſmo eruimur de poteſtate tenebrarum, & in regnum transferimur claritatis æternæ; ita & in ſancti huius ſecunda quadam regeneratione propoſiti de tenebris æquè non vnius originalis, ſed multorum actualium delictorum, in lumen virtutum euadimus, redaptantes nobis illud Apoſtoli: Nox præceſſit, dies autem appropinquauit.* Hæc Bernardus, cui ſuppar

Religioſus ſtatus diuinā in homine reformat imaginem.

Honorius Auguſtodunenſis, eodem ſæculo vir famoſus pietate & doctrina, ſcribit quàm conducat ad animæ ſanitatem religioſi conditio. *Clauſtralis* (inquit) *diſciplina obſeruatio eſt quaſi cuiuſdam camini examinatio, in qua rubigo peccatorum noſtrorum debet purgari, & imago Dei in animabus noſtris reformari. Poſtquam vero in igne tribulationis, vt aurum probabimur, tunc de fornace ſumpti, in palatio cæleſtis Regis Angelis coæquabimur. Qui enim Monachi nuncupamur, inter Martyres computamur, ſi pro conſeſſione factis exæquamur. Martyres namque quamuis grauia, tamen breuia ſunt perpeſſi ſupplicia. Clauſtralis enim incluſio, regularis diſtrictio, veſtium abiectio, peccatorum inuectio, iuge ſilentium, alienum imperium, crebra ieiunia, aſſidua flagella, inges vigiliæ, quotidianarum horarum excubiæ, inſuper confeſſionis confuſio, pœnitentiæ amaritudo, publica coram fratribus obiurgatio, vel corporis caſtigatio, orationum inſtantia, lectionum vigilantia, hæc omnia ſunt magna carnis cruciamenta. Et ideò quantum ab argento auri pretium, tantùm differt ab aliis iuſtis noſtris remunerationis præmium.*

Profeſſio religioſa eſt martyrium diuturnum.

Hactenus Honorius, & equidem honorificè locutus de ſuſpicienda ſorte Monachorū, quorum profeſſio adeò opportunè conſuluit ſaluti ſuorum ſectatorū quos facit Indigetes ſeu beatos, & indigenas Paradiſi.

Clauſtri & Paradiſi cōparatio.

Petrus Damianus ſer. 4. de S. Nicolao Epiſcop.

Enimuerò viuifica illa & beata conditio Paradiſus eſt, idque aſſertore Petro Damiano: *Verè* (inquit) *clauſtrum eſt Paradiſus. Hic prata virentia Scripturarum, & præterfluens lacrymarum vndoſitas, quam de puriſſimis affectibus amor ille cæleſtis eliquat. Hic ſunt arbores erectiſſimæ chori Sanctorum, nullaque eſt, quæ non multa fructuum gaudeat vbertate. Hæc eſt illa ſublimis menſa, in qua Deus eſt & cibans & cibus, munerans & munus, offerens & oblatum, conuiua & conuiuium. Hic aggeſta ſunt omnipotentis diuitiæ: hic refuſa eſt gloria Angelorum. Putaſne nullas hic eſſe nundinas, & otiari illos, qui habitant vnius moris in domo? vides hunc ſacris lectionibus intendentem, illum incumbentem orationibus, hunc pro ſuis exceſſibus lacrymantem, illum in Dei laudibus exultantem, hunc vigilantem, hunc ieiunantem, & officia pietatis ſibi adinuicem inuidere.* Vt in Paradiſo nemo ægrotat, nec etiam quiſpiam in Paradiſo terreſtri decubuiſſet æger; ita & in clauſtro, ſi viuitur vti par eſt, nullus eſt omnino locus animæ morbis: quia vt Hebræis exeuntibus ex Ægypto, non erat in tribubus eorum infirmus; ita & in cœtu clauſtralium, qui ſecedunt ex ſæculo, nulla prorſus anima iacet ægra, quia viget illic myſtica Medicina longè alia ab hac, quæ corpori adblanditur, & quam carpit Bernardus, ſi Monachus ſequitur arbitrium Medicorum: quippe clauſtralis diſciplina canones habet Medicos, qui animæ curam ſpectant, diſſonos à regulis Hippocratis, vt Bernardus eruditè monet: *Hippocrates* (inquit) *& ſequaces eius docent animas ſaluas facere in hoc mundo; Chriſtus & eius diſcipuli perdere. Quemnam vos e duobus ſequi magiſtrum eligitis? At manifeſtum ſe facit, qui ſic diſputat: Hoc oculis, hoc capiti, & illud pectori, vel ſtomacho nocet. Epicurus, atque Hippocrates, corporis alter voluptatem, alter bonam valetudinem præfert. Meus magiſter vtriuſque rei contemptum prædicat: quod vera ſapientia in voluptate non efflucat: audiſti profectò à ſapiente, ne inueniri quidem hanc in terra viuentium ſuauiter. Qui autem inuenit dicit: Super ſalutem, & pulchritudinem, quanto magis ſuper voluptatem, & turpitudinem? Quid vero prodeſt temperare a voluptatibus, & inueſtigandis diuerſitatibus complexionum ciborumque varietatibus exquirendis quotidianam expendere curam? Legumina, inquis, ventoſa ſunt, caſeus ſtomachum grauat, piſces de ſtagno aut de lutoſa aqua meæ penitus complexioni non congruunt. Puta te, quæſo, Monachum eſſe, non Medicum; nec de complexione iudicandum, ſed de profeſſione.* Hæc ille.

Cauent religioſus à nimia obſeruatione Medicinæ corporalis.

Bern. ſer. 30. in Cantic.

Iob 28. Sap. 7.

Religioſus non viuit ex præſcripto Hippocratis.

Tantùm abeſt vt clauſtrales viuendi ritus obſint ſaluti corporeæ, quinimò parcior eſcarum vſus ad vtramque, corporis ſcilicet & animæ, ſanitatem confert: ego namque vidi pleroſque infirma valetudine vtentes in ſæculo, qui vbi dedere nomen ſuum vitæ illi monaſticæ, corpore vt & animo vegetiores extiterunt. Sed quia præcipua cœnobitarum cura collimat in ſalutem animæ, quam indubiè conciliat illa profeſſio ſalutaris; ideo ſimilis cœtui Prophetarum, ad quos quiſquis accedebat, ſtatim eodem Dei œſtro percitus prophetabat, vt & Sauli contigit, cuius Scriptura ſacra meminit, hoc contextu. *Abiit etiam ipſe Saül in Ramatha, & venit vſque ad ciſternam magnam, & factus eſt etiam ſuper eum Spiritus Domini. Et expoliauit etiam ipſe ſe veſtimentis ſuis, & cecinit nudus tota die illa, & nocte. Vnde & exiit prouerbium: Num & Saul inter Prophetas.* In hiſtoria ſynopſin habes, quæ concludit ſeriem totam vitæ monaſticæ. Vox, Saul, Hebræa eſt, שאול *Saul* perinde ſonans ac *poſtulatus*, à radice שאל *ſchaal, poſtulare*. Religioſus non tam poſtulat, quàm poſtulatur, iuxta illud Chriſti effatum: *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos.* Itaque Religioſus eſt à Deo poſtulatus, ſeu vocatus. ideoque propoſitum Religionis appellatur vocatio, id eſt, poſtulatio: nemo namque Religionis votum concipit, quin à Deo poſtuletur. *Abiit Saül in Ramatha.* Vox & hæc Hebræa eſt רמתה *Ramatha*, & idem ſignificat ac *excelſa*, à radice רום *Rum*, id eſt, *exaltare*. Profectò excelſa petit is, qui anhelat ad ſublimem illum

Vita religioſa confert ad ſalutem animæ & corporis.

1. Reg. 19.

Religioſus à Deo electus.

Religioſus bene figuratus in Saul.

Vita monaſtica eſt ſublimis.

ſtatum, quem vita monaſtica profitetur. Venit Saül ad ciſternam magnam, quæ erat in excelſis. Reuera clauſtris, vbi viget diſciplina monaſtica, eſt ciſterna inſignis: quæ autem ſit illa, collige ex differentia fontis, & ciſternæ.

Quæ aquæ in clauſtra influunt.

Fontis aquæ ſunt terreſtres, ex cæcis alueolis ſcaturientes; ſed aquæ quibus ciſterna madet & deſudat, ſunt cœleſtes, vtpote pluuiales. Quoniam igitur gratiarum omnium latices deſuper influunt in clauſtra, illic meritò dicimus eſſe ciſternam, quæ inſtar piſcinæ probaticæ, curat omnes morbos, non corporis ſed animæ, quòd longè potiùs eſt. Vbi ad hanc ciſternam Saül acceſſit, factus eſt Spiritus Domini ſuper eum. Ita & Spiritu Sancto aguntur omnes, quos cœnobij alicuius ſacra ciſterna tingit. Expoliauit ſe Saül veſtimentis ſuis. Eodem effectu gaudent illi, quos Spiritus Sancti ardor accendit in fornace amoris, id eſt, in clauſtro: ſiquidem illi non veſte tenus exuuntur, ſed deponunt omnes iniquos habitus, quos anima conceperat in ſæculo vitiis aſſueta. Emiſſione votorum anima renuntiat; non ſæculari tantùm indumento, ſed & omnibus, quibus incauti hominum animi dementantur. Saül exutus cecinit nudus tota die, & tota nocte. Sed breuiuſcula fuit hæc cantio, ſi conferas illam cum pſalmodia Monachorum, qui diu noctuque ſacris cantibus occupantur. Demum Saül Prophetarum breui conſortio adeò mutatus eſt in alium virum, vt ſua hac indole noua locum fecerit illi adagio: *Num & Saül inter Prophetas.* Momentanea fuit illa mutatio Saülis: quippe homo ille malo poſtea ſpiritu percitus, Dauidi multas lethales ſtruxit inſidias. Sors ſanè æquior eſt hominum; qui in cœtum Monachorum cœlitus adſciſcuntur: nimirum eos ſic afficit vita monaſtica, vt reuocet à vitiis inolitis, & eos imitiet diuturnæ ſanctitatis myſtica diſciplina, qua ſanitas animæ redux æternùm ſoſpitat homines antea decumbentes.

Quales in homine fortiatur effectus vita religioſa.

Elegans encomium vitę religioſæ.

Eò colliniant illa luculenta Bernardi elogia in gratiam vitæ religioſæ, quam ſic commendat homo ille, eo nomine beatus, quòd profeſſoribus huius inſtituti Religionis illibatæ integrum ſpecimen ediderit. Ecce religioſi ritus breuem panegyrim eo Sancto auctore. *Quæ eſt tam pretioſa margarita, pro qua vniuerſa dare debemus, id eſt, noſmetipſos, quia totum Deo dedit, qui ſeipſum abſtulit, vt poſſimus eam habere? Nonne hæc Religio ſancta, pura & immaculata, in quâ homo viuit puriùs, cadit rariùs, ſurgit velociùs, incedit cautiùs, irroratur frequentiùs, quieſcit ſecuriùs, moritur fiduciùs, purgatur citiùs, præmiatur copioſiùs? O religio glorioſa & mirabilis! Quæ mens cogitare, quis intellectus plenè cognoſcere, quæ lingua humana te poterit ſufficienter & dignè extollere? Hæc enim, fratres mei, quæ miſerante Deo peccata remittis, & reſeras Paradiſum. Quæ contritum ſanas hominem, & triſtem exhilaras; vitam de interitu reuocas, ſtatum reſtauras, hominem renouat, fiduciam reformat, vireſque & abundantiorem gratiam refundit. O religio virtutibus ornata! O margarita praefulgida! quid noui de te referam? Omnia enim ligata tu ſoluis, omnia ſoluta tu reſeras, omnia aduerſa tu mitigas, omnia deſperata tu animas. O religio rutilantior auro, Sole ſplendidior! Si verè ſeruatur, non vincit peccatum, nec detractio ſuperat, nec deſperatio delet: vſque in finem Deo dante, vt brauium apprehendat, perſeuerat. Hæc eſt quæ reſpuit auaritiam, horret luxuriam, fugit furorem, firmat amorem, calcat ſuperbiam, linguam continet, componit mores, odit malitiam, excludit nequitiam, cogitque hominem Dei amore omnia libenter ſufferre. O religio gratiſſima, & toto corde perquirenda! Nonne per te cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, pauperes euangelizantur? O religio pacifica, ſtrepitu malignæ ſæculi elongata, & pro Chriſto ſæculo mortua, vbi Spiritus Sanctus ſuper humilem venit & quietum, ſuper deuotum Chriſti aſcendit! O religio habitaculum Dei & Angelorum eius! O religio vita beata, vita Angelorum, &c. Verè clauſtrum, verè religio eſt Paradiſus. O religio! vallo diſciplinæ munita, in qua eſt pretioſarum virtutum fœcunda fertilitas, & ei O porta præclariſſima per quam in ſanctam ciuitatem intratur, per quam regnum cœlorum rapitur & poſſidetur, &c. O religio mirabilis officium! in te fidelis anima Creatoris ſui in ſe reſtaurat imaginem, & ad ſua redit imaginis puritatem. Tu ſeruas vbi vaſa ſuperni Regis formantur, vbi peccata ſoluuntur, & cum Angelis in diuinis laudibus eliquantur. Poſſeſſio quæ terra viuentium comparatur. O ſancta vita! balneum animarum, mors peccatorum, & animarum purgatorium ſordidarum. Tu mentium ſecreta purificas: tu conſcientiarum ſqualorem diluis, atque ad Angelica munditia puritatem peruenire facis animas.* Hæc ille.

Bernard. homil. in hæc verba: Simile eſt regnum cœlorum.

Religioſus ſtatus quàm ſit animæ ſalutaris.

Vita religioſa omnia peccata eliminat.

Religioſus ſtatus intentus praxi omnium virtutum.

Compendioſa hæc oratio, texta in gratiam vitæ religioſæ, luculenter adſtruit meam ſententiam, ſcilicet profeſſioni monaſticæ eminenter competere in ordine ad animas omnia encomia, quæ ſibi vendicat ars Medica corporalis; de qua hoc vulgo iactatur adagium.

In quo maximè vita religioſa præſtet Medicinæ.

Non eſt in Medico ſemper, releuetur vt æger. Nempe licet homo decumbens ſe totum componat ad arbitrium eruditi Medici; non ſemper refert præmium obſequij ſui ſanitatem. At ſecus anima ſauciata deliquiis propè infinitis, ſi vixerit appoſitè ad ritus religioſi inſtituti, illico ſoſpitatur.

ENCOMIA VITÆ RELIGIOSÆ.

EX PRISCIS HISTORICIS, ET EX SS. PATRIBVS.

QVaſi in cothurnos aſſurrexere quondam Ægyptij; & flocci fecere alias omnes orbis Gentes, quia ſacrorum multiplex vſus vigebat in Ægypto. Hunc ægrè tulere typhum Æthiopes, arbitrati eſſe è re ſua demittere ſuperbiam populi huius, aliis Gentibus inſultantis. Hoc præſtitere vno argumento; dicentes, ſacrorum omnium ritus defluxiſſe ab Æthiopia in Ægyptum, ſuoque dicto fecere fidem multis titulis obſoletis. Huius controuerſiæ meminit Diodorus ille Siculus, inclinans in partes Æthiopum, à quibus arbitratur omnes nationes effluxiſſe, vt ab his qui primam lucis vſuram acceperunt. Argumentum illud Achillæum eſt, vtpote ab antiquitate petitum: nimirum in his, quæ ad nobilitatem pertinent aſſerendam, antiquitas præcipuum locum tenet. Vnde Romanis in more poſitum fuit, exeſas maiorum imagines religioſè aſſeruare, vt his

Diodorus Siculus l. 2. bibliotheca hiſtoriarum.

Æthiopes initiarunt Ægyptios ſacris ritibus.

collabentibus vetuſtate tabulis, ſuam nobilitatem adſtruerent. Inde Hieronymus Paulam commendauit, dicens, eam Scipionum & Gracchorum

Hieronym. in epitaphio Paulæ.

ſtemmate priſco ſatam. Si quidpiam laudis ab antiquitate poteſt accedere ſtatui religioſo, ſuppetunt in gratiam eius tituli peruetuſti. Nempe ſuperſtite Adamo, Enos filius Seth primus dicitur inuocaſſe nomen Domini, id eſt, Enos peculiarem quemdam ritum inſtituit, cuius ſectatores dicti ſunt magis ad Deum pertinere, quàm reliquum vulgus.

Quàm antiquum ſit Religioſorum inſtitutum.

Vt Deus dictus eſt Deus Abraham, Iſaac, & Iacob; quia tres illi Patriarchæ Deum cæteris hominibus æui illius ſanctiùs adorarunt. Ita Enos vitam agens diſcretam & ſeorſim ab aliis hominibus, orationi vacans, primatum meruit obtinere inter eos, qui in incunabulis mundi ſua Deo obſequia reddiderunt.

Gen. 4.

Hoc ſanctiore inſtituto ſuos filios imbuit, qui tenaces in paterno propoſito, dicti ſunt Enoſlæi, quorum inſtitutum ſanctum ita perculit homines, vt aliqui ſe eis adiunxerint deſiderio vitæ cultioris, cuius profeſſores dicti ſunt Enoſlæi, à primo inſtitutore Enos.

Enoſlæi Eſſæi, Eſſeni Aſidæi & Cedmonæi vnde deducti.

Vt nomina vetuſtate deliquium literæ alicuius patiuntur, illi Enoſlæi poſtea dicti ſunt Eſlæi, & metatheſi factâ literæ, n, Eſſeni. Item ratione ſanctitatis appellati ſunt Aſidæi, id eſt, probi, benefici, miſericordes; hæc nempe omnia ſignificat vox Hebræa חסיד *chaſid*, à radice חסד *cheſed*, quæ ſignificat, miſericordiam, pietatem, beneficium, & probitatem. A tempore ſuæ inſtitutionis dicti ſunt Cedmonæi, id eſt, priſci ſeu veteres; huc enim ſonat dictio Hebræa קדמונים *Kidmonim*, à radice קדם *Kadam*, incipere, vnde nomen ſex punctorum קדם *Kedem*, id eſt, Oriens, principium, antiquitas. Horum inſtitutum perſeuerauit vſque ad Chriſtum moribus illibatis, vnde cum crebro carperet Scribas & Phariſæos, nuſquam tamen rigidus ille vitiorum cenſor inuectus eſt in Eſſæos,

Mores Eſſenorum.

qui licet à prima ſua inſtitutione non cælibes fuerint, quia recens erat homo ſatus, ac proinde propagandum erat genus humanum; tamen vigente lege Moſaïca, & multiplicatâ Adami proſapiâ, neſcij vxorum cœlibes extiterunt, vt meminere etiam ethnici ſcriptores, in quibus Plinius hæc recenſet.

Plinius l. 5. cap. 17.

Ab Occidentali Aſphaltita littore Eſſeni, quos fugiant vſquequaque nocentes. Gens ſola, & in toto orbe præter cæteras mira, ſine vlla fœmina, omni Venere abdicata, ſine pecunia, ſocia palmarum per ſæculorum millia, incredibile dictu, gens æterna eſt, in qua nemo naſcitur.

Solinus lib. Antiquit. c.

De illis etiam mentionem haudquaquam ingloriam facit Solinus, Plinio ſuppar, & ipſe Gentilis. *Interiora* (inquit) *Iudææ, quæ Occidentem contuentur Eſſeni tenent, qui præditi memorabili diſciplina receſſerunt à vita Gentium vniuerſarum, maieſtatis, vt reor, prouidentia ad hoc deſtinati. Nulla ibi fœmina, Venere ſe penitus abdicant, palmis victitant, nemo ibi naſcitur: nec tamen deſinit hominum multitudo. Locus ipſe addictus eſt pudicitia, ad quem plurimi licet vndique Gentium properant: nullus admittitur, niſi quem caſtitatis fides, & innocentia meritum proſequatur.*

Eſſeni cælibes.

Nam qui reus eſt vel leuis culpa, quamuis ſumma ope adipiſci ingreſſum velit, diuinitus ſubmouetur. Itaque per immenſum ſpatium ſæculorum, incredibile dictu, æterna gens eſt.

Eſſeni viri Religioſi.

Hactenus ille, religioſi noſtri inſtituti ſynopſim lineans in Eſſenis, à quibus profectò fluxerunt diuerſæ profeſſiones ſanctæ, quæ religioſè viuebant ante Chriſtum, ex omni natione congregatæ, vt teſtatur Lucas hoc contextu: *Erant in Ieruſalem habitantes Iudæi, viri Religioſi, ex omni natione quæ ſub cœlo eſt.*

Act. 2.

Eſſeni facti Chriſtiani.

Viri Religioſi ex omni terrarum tractu conuenerant Ieroſolymam ad diem Paſchæ; & vt ſuæ pietati longiùs indulgerent, longiores ibi moras traxerant, acturi diem Penteceſtes, quem præſtolantes habitabant illic, ſuas poſtea ſinguli quique petituri varias orbis oras. Deo miſerante, Iudæi illi eximii pietate conſpicui confluxerant illuc, vt opportunè audirent Apoſtolos, variis linguis prædicantes Dominum Ieſum, cui facili negotio dedere manus, aduertentes quàm affine eſſet Euangelium inſtituto Eſſenorum.

Chriſtiani quare dicti ſunt Eſſeni.

Vnde quia plerique Eſſenorum facti Chriſtiani, compoſuere mores ſuos ad normam Euangelij, Apoſtolico more abiurantes omnia, quæ ſæculi ſunt; Chriſtiani, qui religioſè viuebant emiſſo religionis voto, dicebantur Eſſeni à Iudæis, quia hæc profeſſio religioſa non abhorrebat à moribus Eſſenorum.

Philo l. de vita contemplatiua.
Hieron. l. de ſcriptoribus Eccleſ.
Euſ. l. 2. hiſt. c. 16. 17.
Epiphanius hæreſ. 29.
Caſſian. inſtitutionum c. 5.
Chryſ. hom. 4. Acta.
Beda præfatione in Marcum.
Sozom. l. 1. hiſt. c. 12.
Niceph. l. 2. hiſt. c. 55.

Itaque deluſus eſt Philo Iudæus ille notus Apoſtolis, qui admiratus Alexandriæ Beati Marci diſcipulos communem agere vitam diſcretam à populo, & vacare pietatis operibus ritu ſingulari, dixit omne hoc ſpecimen virtutis arduæ congruum eſſe ritibus Eſſenorum, in quorum præconium librum texuit, vbi commemorat Chriſtianorum morem, ſub nomine Eſſenorum, vt benè aduerterunt Hieronymus, Euſebius, Epiphanius, Caſſianus, Chryſoſtomus, Beda, Sozomenus, & Nicephorus. Qui autem fuerint Eſſeni apud Iudæos, Ioſephus palàm facit.

Ioſeph. l. 2. de bello Iudaico c. 7.
Pſal. 52.
Pſal. 35.
Pſal. 52.
Ioſeph. l. 1. antiq. c. 2.

Hoc Enoſlæorum ſeu Eſſenorum inſtitutum, receſſu gaudens longè à turmis, aliud habuit genus vitæ affine ſibi, cui dedit initium Cainam filius Enos. Vir ille ſanctiſſimo patre ſatus, eadem qua & ille diſciplina tinctus, nimirum Deo addictus ſpeciali quodam obſequio diſcipulos inſtituit, quibus hoc penſum indixit, ſcilicet vt prædicarent hominibus imminentem Dei iuſtitiam vindicem criminum, quibus ſeſe Cain nequiſſima ſoboles obſtringebat, dubiam faciens iuſtitiam Dei vltricem peccatorum, vt meminit Pſaltes. *Dixit inſipiens in corde ſuo: Non eſt Deus. Dixit iniuſtus vt delinquat in ſemetipſo: non eſt timor Dei ante oculos eius.* Nefandi homines iniquo ſanguine concreti, patris ſui Caio lethale virus ebiberant, negantes vllum fore iudicium, vt ſic impunè peccarent. Hos pungit Pſaltes eodem Pſalmo, vbi poſtquam induxit inſipientem dicentem: Non eſſe Deum vltorem, ſtatim hæc addit. *Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in iniquitatibus: non eſt qui faciat bonum.* Quæ verba pertinere ad Caini proſapiam, liquet hoc contextu Ioſephi Iudæi hiſtorici. *Cæterum ſuperſtite etiam Adamo, Caini ſoboles ſceleratiſſima euaſit, dum poſterior quiſque ſit deterior, nec ſolum imitatur priorum vitia, ſed ea ſuperat, interim nec à bellis, nec à latrociniis temperando. Et qui à cædibus abſtinebant, alioqui auarè & ſuperbè apud eos viuebant.* Hæc Ioſephus.

Qui fuerunt Cinæi, & quare inſtituti.

Caini proſapia iniqua.

Laſciuiente petulcâ Caini proſapiâ, Deus edidit Cainam velut antidotum Caini: vt iſtius vitia corrigerent virtutes alterius: quippe à Cainam orti ſunt Cinæi, qui verbo & opere reproborum crimina condemnarunt. Vt enim Eſſeni ſemoti à vulgo, ſuo hoc ſolitario viuendi modo condemnabant homines errabundos; ita & Cinæi profitentes omnium virtutum praxim,

praxim, nefarios impiorum mores ſuo hoc ſancto viuendi ſchemate caſtigabant: vt prophetando Balaam diſertè ſignificat ita fatus: *Cinne robuſtum eſt habitaculum tuum, & pone in petra nidum tuum. Quinimò, eris ad depaſcendum Cain.* Arbitror ego, Vatem illum ſermone illo præſcio dixiſſe Cinæos fore diuturnos, vtpote à Deo editos ad medelam vitiorum, quæ Caini ſoboles

Zelotæ quale genus Religioſorum.

reproba ſeminauit. Fidem fecit præſagio perpetua Cinæorum ſucceſſio, vſque ad Ioſephi hiſtorici tempora perſeuerans: nimirum ille eos *Zelotas* nuncupat, à feruido zelo, quo in vitia declamabant. Eorum inſtitutor Cainam, ſic à patre ſuo Enos appellatus eſt, quia ſpiritu præſago ſciebat hunc filium ſuum à Deo electum, vt dam-

Cainā quare ſic appellatus.

naret iniquos hominum ritus, quos à Caino per manus acceperant. Vnde ſicut Scipio dictus eſt Africanus, à deuicta Africa; ita & Cainam nomen accepit ab extincta ſecta Cain. Itaque

Quæ fuerit differentia inter Eſſenos & Cinæos.

Enoſtæi, ſeu Eſſeni, & Cinæi profeſſi ſunt vitæ tropum æmulum inſtituto vitæ monaſticæ, diuiſæ in duo capita, quorum vnum ſectaos vitam eremiticam pertinet ad Eſſenos, qui ſeorſim ab aliis habitabant. Alterum verò carpens hominum piacula, propiùs accedit ad Cinæos. Enoſtæi dicti ſunt ſerui Dei, quia eorum Patriarcha Enos prior inſtituit ſingularem normam Deo ſeruiendi: nimirum in ſolitudine ſuos cogebant choros, cele-

Enoſtæi quare dicti ſerui Dei.

brantes Deum in hymnis & canticis. Cinæi verò dicti ſunt Angeli, ſeu nuntij, quia ad hoc fuere inſtituti, vt cenſorum vices agerent, in hominum vitia declamando. Quandoque ſimul conueniebant

Cinæi quare dicti Angeli.

Enoſtæi & Cinæi, & licet penes Cinæos eſſet cura præcipua ſtatus Eccleſiæ illius ſæculi adhuc rudis; aliquando tamen Cinæi deponebantur, & vocabantur Eſſeni ad regimen animarum. Quod ſubobſcurè inſinuat Eliphaz, ita compellans Iob: *Qui ſeruiunt ei non ſunt ſtabiles, & in Angelis ſuis reperit prauitatem. Quantò ma-*

Cinæi erant proceres Eccleſiæ.
Iob. 4.

gis hi qui habitant domos luteas. Textus Hebræus religiosè redditus à Pagnino hic eſt. *Ecce in ſeruis ſuis non credet, & in Angelis ſuis ponet gloriationem. Etiam habitantes domos luti, quorum in puluere fundamentum eorum: contererent eos ad facies tineæ.* Nota, extrema illa verba Pagnini ex Hebræo poſſe ita reddi *Contererent eos ante congregationē ſtellarum.* ידכאום לפני עש *iedaccum liphne ngbaſch.* Vox עש *ngbaſc* duo ſignificat, tineam, & congregationem ſtellarum: quippe deriuatur hæc vox à radice עוש *nghuſch*, id eſt, *congregare.*

Eliphaz itaque volens oſtendere exemplo vernaculo, nullas eſſe hîc ſtatas rerum vices, ait, Eſſenos ſeu Enoſtæos ſeruos Dei non ita eſſe con-

Cenezæi, Hebræi, Filij Prophetarū, Rechabitæ.

firmatos in gratia, vt eis Deus credat velut ſemper innoxiis; nec Cinæos, qui vocabantur Angeli, penes quos erat tota gloria, & eminentia ſtatus Eccleſiæ, ita vendicare ſibi hunc decorem, quin poſſent eo honore cadere in Comitijs generalibus, quæ coacta ab Eſſenis habitantibus tuguriola lutea crebrò deponebant Cinæos, ſui plerumque impotes ob gloriæ radios affulgentes. Poſt diluuium, duæ congregationes ſanctæ exortæ ſunt veluti ſurculi Eſſenorum, & Cinæorum; Hæ fuerunt Cenezæorum, & Hebræorum. A Moyſe ad Chriſtum, tres aliæ floruerunt, videlicet Nazaræorum, filiorum Prophetarum, & Rechabitarum. Et quia omnes illæ ſodalitates aliquali modo æmulabantur Eſſenos, omnium congregationum profeſſores appellati ſunt communi

nomine Cedmæoni, id eſt, antiqui & veteres, quo etiam ſtylo Plinius & Solinus vocant Religioſos Gentem æternam, id eſt, ferè à ſæculo condito nominatam. Non eſt prætereunda alia nomenclatura filiorum Enos, quos Scriptura ſacra vocat filios Dei iſto verſiculo: *Videntes filij Dei filias hominum.* Quaſi diceret Moyſes, eos pro modulo humano Deum imitati, qui vitam agunt ſanctam, qualis eſt religioſa profeſſio.

Gen. 6.

Qui plura volet in eo argumento, conſulat R. Patrem Iacobum Bolducium Capucinum, quem non ego diffiteor mihi in hoc themate præluxiſſe: quippe iubar eſt pellucidum illis omnibus, qui in opaca antiquitatis notitia cæcutiunt; nec in Scriptoribus vllum credo emerſiſſe coniectorem peritiorem in eruderandis peruetuſtis hiſtoriæ monumentis. Dixi, priſcos illos ſectatores cultioris inſtituti fuiſſe vocatos filios Dei; ſed illa nuncupatio potiore titulo defluxit ad Chriſti Domini ſectatores. Nempe ille Filius Altiſſimi ſuos ſequaces inſtituens, nullam aliam eis normam præſcripſit ab ea, quam vita monaſtica profitetur: vnde Religioſi effecti fratres Chriſti, proinde ſunt filij Dei. Non ergo profeſſio noſtra delirium eſt, & nouum hominum inuentum, vt mentiuntur hæretici; ſed patronos habet Chriſtū & Prophetas, vt meminit Hieronymus: *Habet* (inquit) *vnumquodque propoſitum duces ſuos & Principes. Romani duces imitentur Camillos, Fabricios, Scipiones. Philoſophi proponat ſibi Pythagoram, Socratem, Platonē, Ariſtotelem. Poetæ æmulentur Homerū, Virgilium, Menandrū, Terentium. Hiſtorici Saluſtium, Liuiū, Herodotum. Oratores, Demoſthenem, Lyſiam, Tullium. Et vt ad noſtra veniamus; Epiſcopi & presbyteri habeant in exemplū Apoſtolos, & Apoſtolicos viros, quorum honorem poſſidentes habere nitantur & meritum. Nos autem habeamus propoſiti noſtri Principes Paulos, Antonios, Hilariones, Macarios: Et vt ad Scripturarum auctoritatē redeam, noſter princeps Elias, noſter Eliſæus, noſtri duces filij Prophetarum, qui habitabant in agris, & ſolitudinibus, & faciebāt ſibi tabernacula prope fluenta Iordanis. De his ſunt & filij Rechab; qui vinum & ſiceram non bibebant, qui morabantur in tentoriis, qui Dei voce laudantur per Ieremiam, & promittitur eis, quod non deficiat de ſtirpe eorum vir ſtans coram Domino. Sit vilis & veſpertinus cibus olera & legumina, interdumque piſciculos pro ſummis ducas deliciis. Semper in manu tua ſit ſacra lectio. Frequenter orandū flexo corpore, mens erigenda ad Dominum. Crebræ vigiliæ, & ventre vacuo ſæpius dormiendum. Quid tibi neceſſe eſt videre ea, quorū contemptu Monachus eſſe cœpiſti.* Hæc ille.

R. P. Iacob. Bolducius l. 1. de Eccleſia ante legē c. 13. 14. 15.

Ex SS. PATRIBVS.

Hieron. epiſt. 13. ad Paulinum.

Qui ſint duces Monachorum.

Quæ exercitia Monaſtica.

Quia autem parum eſt eſſe filium Abrahæ, niſi & contingat facere opera Abrahæ, idem Sanctus ait vitam monaſticam, non temerè gloriari in Prophetis, & ſanctis inſtitutoribus ſuis, quorum aſſecuta mores ſanctum etiam retulit inſtitutum, cuius ideam deſcribit ipſe Hieronymus: *Referā* (inquit) *vobis quedā de aliquibus ſanctiſſimis viris, vt bonorum exempla, & crebra memoria ſanctorum geſtorum, veſtra religionem inſtruant, & virtutem. Dum igitur per eremum autem ſeptem annis ſanctos Patres degentes, ibidem in terris velut in cælis Angelos aſſiſtentes aſſiduo labore itineris, arduiſque viuendi incommodis, cæteriſque innumeris calamitatibus peragrando viſitarem, de cuiuſque vita, moribuſque mirificis, quæ luculenter perſpexi libellum compegi, qui vobis ſit vt*

Hieronym. in regul. monac. ad Paulam, & Euſtochiū c. 10. tom. 9.

lucerna in candelabro ad meditationem religioſæ
Quanta fuerit Monachorum veterum ſanctitas.
vitæ. Nihil ita charum, ita ſtudioſum appetebatur à Monachis, quàm quid in eis, qui iuberet, poſſet inuestiri. Tantam charitatem, tantamque humilitatem, quam facta illa mentis habebant vidi, vt eremos humanæ naturæ tam deſectabiles, & ingratas, in Paradiſos putarem penè conuerſas. Mirum auditu, ſed felix obtentu, ſic ſanctorum hominũ corda charitas transformauerat in creaturas Deificas, vt caro penè eſſet neſcia carnis.
Qualis fit Monachorũ obedientia.
Nam ſic ſimplicia & humilia corda obedientiæ & humilitatis innitebantur veſtigiis, vt quaſi quorumdam Philoſophorum videretur in eis verificari optatio, qui vnam ponunt in vniuerſis hominibus animam ſolam. Nam Abbates, & Patres nihil omnino velle ſciebant, niſi illud, quod ſubditi antea conabantur iuſſa implere, quàm forent omiſſa, & quibuſdam quodammodo indiciis, conabantur prophetare de voluntate mandantis. Hactenus Hieronymus.

Eiuſdem vitæ monaſticæ ſanctitatem com-
Chryſoſt. hom. 98. ad populũ.
mendat Chryſoſtomus multis, vnde licet aliqua prælibaui idonea ad adſtruendam dignitatem profeſſionis huius arduæ; illis adhuc velim adiicias ſubiectum iſtud encomium, eodem Sancto auctore textum hoc tenore. *Ad virtutis ciuitatem eamus, ſanctorum tabernacula, dico montes, & ſaltus. Veſte, domo, miniſteriis, & tamquam literis per omnia Monachi ſcribunt humilitatem, & quæ ſunt ſuperbiæ fomenta bene veſtiri, & ſplendidè ædificare, & multos habere miniſtros,*
Vita monaſtica eſt eximium ſpecimen humilitatis.
hæc illis omnia ſublata ſunt. Non poteſt illic quiſdam audiri contumeliam inferens, vel patiens, nec imperans, nec cui imperetur; ſed omnes ſunt ex miniſtrantium numero, & hoſpitum quiſque pedes abluit, & multa de hoc contentio, & hoc facit, non examinans quis ille ſit, liber ne ſit, an ſeruus, ſed vnicuique miniſterium hoc exhibet nullus ibi magnus, nullus ibi paruus. Quid igitur? Confuſio? Abſit, ſed perfectiſſimus ordo. Iacet enim quis, paruus ſit, magnus hoc non reſpicit, ſed & ille ſe rurſum inferiorem exiſtimat eſſe, & ita maior efficitur magnus illic, vilius opus arripiens. Non eſt ibi meum, & tuum, ſed hoc verbum eliminatum eſt infinitorum cauſa bellorum. Et quid
Magna concordia inter Religioſos.
miraris, quòd vna ſit omnibus menſa, & veſtis; quippe cum omnibus ſit vna anima? Qualiter igitur hæc vnquam contra ſeipſam inſurget? Non eſt ibi paupertas, & diuitiæ, & gloria, & ignobilitas: qualiter igitur aditum inueniet arrogantia, vel ſuperbia? Nam ſunt quidam parui, & magni ſecundum virtutis rationem, ſed nullus hoc intuetur. Paruus non dolet, quaſi contemnatur, nec vllus eſt qui contemnat: quòd ſi quis tamen aſpernetur, hoc maximè docetur contemni, reſpui, &
Studium humilitatis quantum vigeat apud Monachos.
vilipendi. Et quanta penes nos eſt pugna primas partes aſſequendi, tantùm apud illos certamen ne conſequantur, ſed repellant. Et multum eſt ſtudium, quis magis præcellat, contemptum patris non honorem admittens. Et ſicut hic eſt difficile modeſtè ſe gerere propter plaudentium multitudinem, & admirantium; illic perquàm facile. Etenim ille tantùm ſolitudini vacat, & aues videt volantes, & arbores concuti, & flantem zephyrum, & riuos per valles deferri. Igitur vnde talis viuens in ſolitudine extollatur? Hactenus Chryſoſtomus.

Baſilius quare captus amore vitæ monaſticæ.
In Philoſophiæ commendationem referunt Gentiles hiſtorici iuuenem quendam petulcum ſalacem ingreſſum ſcholam Xenocratis adeò captum virtutis amore, de qua panegyrim texebat Xenocrates, vt illico mores ſuos compoſuerit, factus deinceps virtutis ſectator impiger. Eum effectum ſortita eſt apud Baſilium illum Magnum ſola lectio inſtituti monaſtici, in ſacro Euangelij codice lineati. Tantò enim benè affectus eſt erga ſtatum illum, quantò ei magis innotuit, vt ipſe ſuæ conuerſionis aſſertor palàm facit. *Ego* (inquit)
Baſil. ep. 99. ad Euſt. Epiſc.
poſteaquam multum tempus vanitati impendiſſem, & omnem penè iuuentutem inani ſtudio atriuiſſem, quo tenebar tandem aliquando vbi velut ex graui ſomno expergefactus, ad Euangelicæ veritatis admirabile lumen reſpexi, deploratâ plurimum miſerabili meâ vitâ ductorem mihi dari optabam, qui ad pietatis me dogmata introduceret. Et cum primis hoc mihi cura erat, morum correctionem aliquam inſtituerem, quos per diutinam conſuetudinem cum improbis contractam peruerteram. Lecto itaque Euangelio,
Paupertas ad perfectionẽ conducit.
animaduerſoque illic, quòd plurimum occaſionis & momenti afferat ad perfectionis ſtudiũ, ſiquis bona ſua vendat, deque illis egenis fratribus communicet, & prorſus nulla teneatur vitæ iſtius cura, neque patiatur mentem ſuam aliqua rerum præſentium affectione turbari; optabam dari ex fratribus aliquem, cui iſtud vitæ genus arrideret, cum quo vnà profundum vitæ huius pelagus ſuperare liceret. Inueni ſanè multos apud Alexandriam, nec paucos apud reliquam Ægyptum, deinde & alios in Palæſtina, & in Cœle-Syria, & Meſopotamia, quorum admiratus ſum, cum in ſeruanda diæta temperantiam, tum in obeundis laboribus tolerantiam, ad quorum obſtupui precandi vigorem, & conſtantiam. cùm obſerua-
Quàm dura Monachorũ auſteritas.
rem, quo pacto nec ſomno victi, nec aliqua alia naturæ neceſſitate deflexi, ſublimem ſemper & inuictum animæ ſenſum in fame & ſiti, in frigore ac nuditate ſeruarent, nec corporis rationem habentes ipſi, nec ab aliis aliquid illi curæ impendi ſuſtinentes, ſed quaſi in aliena carne degerent ipſo opere oſtendentes, quid ſit in rebus huius vitæ peregrinum eſſe & conuerſationem in cœlo habere. Hæc ille.

Religioſi à Deo inſtituti velut antidotum vitiorum.
Prouidus rerum Dominus mundo pubeſcente Cinæos homines Religioſos inſtituit, vt eorum probitate nequitiam corrigeret hominum impiorum, vt antea prælibaui. Ne lex gratiæ deterioris eſſet conditionis quàm fuerit olim ſors naturæ, idem Deus omnium rerum ſator, mundo ſeneſcente, Religioſos quaſi è cœlo in terras tranſmiſit, velut antidotum vitiorum: nulla namque piacula terras inficiunt, quorum remedia non proſtent apud apothecas monachorum, quibus hoc præcipuè penſum à Deo indictum eſt, vt ſuo exemplo reſtaurent hominum ruinas. Eò ſpectant illa Chryſoſtomi elogia. *Domus* (inquit) *luctus*
Chryſoſt.
monaſteria ſunt, vbi cinis, atque cilicium, vbi ſolitudo, vbi riſus nullus, nullus ſæcularium negotiorum ſtrepitus, vbi ieiunia, vbi terrenorum duritia lectulorum, vbi munda ſunt omnia, nullus ibi nidoribus locus, abſunt procul ſanguinis riui, perturbationes, curæ, tumultus. Tranquillo in portu nauigant, ac veluti luminaria ſunt ſublimi de loco nauigantibus, fulgere ſua iter aperientes. In littore placido ſedent, omnes ad quietem ſuam inuitantes, ac pertrahentes, neque naufragium pati ſinentes eos qui intuentur, non permittunt in tenebris degere eos qui ſuas aſpiciunt ſedes. Ita Chryſoſtomus, quaſi dicens ad hoc ferè inſtitutos Religioſos,

vt

vt aliis præluceant, quòd vtique luculenter præſtant, ſcriptis, ore, & opere. Scriptis quidem, quia Sancti, quorum monumenta habemus in Scripturam ſacram, omnes (paucis exceptis) ex aliquo cœnobio prodierunt. Nonne & Religioſi fuere principes Theologiæ ſcholaſticæ, Albertus Magnus, Alexander Alenſis, Thomas Aquinas, Bonauentura, Scotus, Okam, & alij ſexcenti, quorum ſcripta ditant bibliothecas, illa Monachorum ſupellectile prædiuites. Ore etiam orbi proſunt Religioſi, vtpote miſſi in varias mundi plagas, vbi diſſeminant verbum Dei, ſanctæ Eccleſiæ ſic pomeria dilatantes. Demum opere proſunt multis, quia vita monaſtica eſt veluti cenſura tacita vitiorum.

Religioſi vtiles ſcriptis, ore, & exemplo.

Vna ſupereſt diluenda inſtantia Magdeburgenſium hæreticorum, qui execrandam aiunt vitam Monachorum longè ab Apoſtolorum æuo à Baſilio & aliis inſtitutam. Eorum ineptia eſt traducenda teſtimonio Philonis Iudæi noti Apoſtolis, qui vitæ monaſticæ ſpeciem quaſi oculis ingerit, talem quam videmus adhuc hoc ſæculo conſtare ſibi. Eo itaque auctore diſcant hæretici, ritus inolitos cœnobiis ad nos fuiſſe tranſmiſſos ab Apoſtolis, quorum ſic tempore viuebatur. Ita Philo. *Relictis facultatibus fugiunt ſine reſpectu fratrum, liberorum, parentum, vxorumque, & deſerunt numeroſas cognationes, ſocietates, amicitias, ipſas denique patrias, in quibus geniti educatique ſunt, quandoquidem conſuetudo magnum momentum habet ad allectandos animos. Demigrant autem non in aliam ciuitatem, ſicut ſerui, qui ſe vendi aliis heris impetrant, miſeri, vt qui ſeruitutē mutant, nō effugiunt. Quæuis enim ciuitas, vel optimè ornata legibus, plena eſt tumultu plurimo, quem nemo ſapientiæ ſectator ſuſtineat: ſed extra mœnia degūt in hortis ſolitariis, aut villis ſolitariis, amantes ſolitudinē, non hominū odio; ſed ad cauendos congreſſus cum diſſimilibus, quos ſciunt bonis moribus officere. Hoc genus reperitur in multis orbis regionibus, meritò vt abſoluta probitatis receptum a Græcis atque Barbaris, maximè tamen in Ægypto frequentatur per præfecturas ſingulas, præſertim circa Alexandriam. Ex omnibus autem locis optimus quiſque Therapeutarum, tamquam in huius generis patriam colonus mittitur in locum quemdam aptiſſimum, ſitum ad ſtagnum Mariam. Singuli habent ſacras ædiculas, quas ſemnea vocant, ſiue monaſteria, vbi ſolitarij, ſancta vita myſteriis dant operam, nec cibi potuſque quicquam eò inferunt, aliudue in vſum corporis; ſed Legem tantum, & Prophetarum oracula diuinitus prodita, hymnoſque, & quædam alia pietati ſcientiæque promouendæ vtilia. Itaque perpetuam habent Dei memoriam, vt ne in ſomnis quidē aliud eis obuerſetur, quàm imagines diuinarum pulchritudinū. Quotidie bis precari ſolent, manè, ac ſub veſpera: oriente Sole petentes diem verè felicem, vtque mentes eorum cœleſti repleantur lumine: occidente verò, vt anima in totum exonerata ſenſibus, moleque rerum ſenſibilium, veritatem veſtiget in conſiſtorio domeſtico: medium verò matutini veſpertinique temporis interſtitium totum meditationi attribuitur. Verſantes enim ſacra volumina dant operam Philoſophiæ per manus acceptæ à maioribus, ſcrutando eius allegorias, quoniā ſub opertis verbis latere credunt ſecreta naturæ coniecturis explicanda probabilibus. Itaque non ſolùm contemplantur, ſed etiam cantica, hymnoſque in Dei laudem componunt, variis metrorum carminumque genere, rithmis concinnatos in auguſtiorem ac religioſam ſpeciem. Per ſex dies ſeorſum quiſque in ſuis illis modo dictis monaſteriis philoſophantur, non progredientes foras, imò ne proſpicientes quidem. Septima verò conueniunt in cœtum communem, & iuxta ætatis ordinem conſidunt, decenti habitu manus continentes ſub pallio.* Hactenus Philo, ſilentium indicens hæreticis, cùm declamant in profeſſionem monaſticam, quaſi nouiter emerſiſſet.

Magdeb. Centuria 10. cap. 4.

Philo lib. de vita contemplatiua.

Qui fuerint ritus Monachorum tēpore Apoſtolorum.

Quàm alta fuerit meditatio Monachorum naſcentis Eccleſiæ.

Antiquus eſt monaſticæ vitæ ritus.

Aduerſarij huius vitæ innoxiæ, quam laceſſunt vt inuentum recens, ſuam ineptiam produnt, neſcij ſe ſuam explicare ignorantiam, dum liuori indulgent. Nimirum, vt præfatus ſum, Eſſeni ſuperſtite Adamo inſtituti, profeſſi ſunt eoſdem ferè ritus, quibus Monachorum vita præcipuè commendatur. Audiendus in eo themate homo Iudæus ſuæ Gentis hominum lineamenta inſtitutum. Ille eſt Ioſephus ita fatus: *Miranda eſt etiam Eſſenorum iuſtitia, quæ omnes Græcos & Barbaros longè ſuperant, multis iam ſæculis triti in eius continuis ſtudiis. Facultates omnes in communi poſſident, nec aliquis diues magis vtitur ſuis bonis, quàm quiuis nihil poſſidens. Atque hoc inſtituto viuunt virorum ſupra quatuor millia, nec vxores habentium, nec ſeruos: quòd alterum ad iniuriam communis naturæ pertinere cenſeant: alterum tranquillitati vitæ parùm commodum. Quare per ſe ipſi viuentes, inuicem ſibi miniſtrant. Quæſtores creant viros probos, ex ſacerdotum numero, qui ex agrorum reditibus & frugum prouentu cibos eis conficiunt.* Rurſus ille alibi refricat memoriam prædictorum hominum, quos enucleatiùs ſic deſcribit. *Tria ſunt apud Iudæos genera Philoſophiæ. Horum vnum Phariſæi profitentur: alterum Saducæi: tertium verò, quod etiam probabilius habetur, Eſſeni colunt, gente quidem Iudæi, verùm inter ſe mutuo amore coniunctiſſimi, & qui præter cæteros voluptates quidem quaſi maleficia vitarent: continentiam verò ſeruare, neque cupiditati ſuccumbere virtutem maximam ducerent. Itaque nuptias quidem faſtidiunt, alienos verò filios, dum adhuc molles ſunt, eruditioni traditos, pro cognatis habent, ſuis moribus diligenter inſtitutos: non quia coniugia, vel humani generis ſucceſſionem cenſeant perimendam: ſed quia cauendam putent intemperantiam fœminarum; nullam earum vni viro fidem ſeruare credentes. Quia & diuitiarum contemptores ſunt, rerumque apud eos communicatio admirationi habetur, neque inuenias alteri alteram opulentia præſtare: legemque ſibi dixerunt, vt qui diſciplinam ſuam ſectari vellent bona contubernio publicarent, vt permiſtis facultatibus, velut inter fratres, vnū eſſet omnium patrimonium.* Hæc ille, quaſi deſcriberet mores Monachorum, quorum normā vt recentem ſugillant hæretici, cauillantes omnia noua in his quæ ad religionem ſpectant, eſſe eliminanda procul. Quàm verò incongruè reponant inter nouitates vitæ religioſæ arduum inſtitutum, liquet ex præfatis, vbi videtur Ioſephus recenſere Canones vitæ monaſticæ.

Quale fuerit Eſſenorum inſtitutum.

Ioſephus l. 18. cap. 2. antiquitat. Iudaicarum.

Idem l. 2. c. 7. de bello Iudaico.

Peculiares Eſſenorum ritus.

Rurſus ille enarrat quàm cautè ſuos probarent nouitios, ne temerè eos ad ſuum cœtum aggregarent. Ecce quali tyrocinio tentarent animos hominum, qui volebant initiari Eſſenorum diſciplinâ: *Secta* (inquit ille) *ſua ſtudioſis, non ſtatim cum eis vna collectio, ſed per integrum an-*

Quale fuerit Eſſenorum tyrocinium.

Ioſephus vbi ſuprà.

num extrinſecus commoranti, cuique eumdem victus ordinem tribuunt: dolabellam quoque, & quod prædictum eſt perizoma, & albam veſtem tradentes. Cum vero proceſſu temporis experimentum continentia dederit, accedit etiam ad communem cibum, & purioribus, ob caſtificationem ſcilicet, aquis participat; neque tamen in conuictum aſſumitur. Poſt oſtenſionem quippe continentiæ, duobus annis aliis eius mores probantur. Cumque dignus apparuerit, tunc demum in conſortium aſſumitur, &c. Viuunt autem quàm longiſſimè, ita vt plurimi eorum vſque ad centenariam perueniant ætatem, propter ſimplicitatem victus, vt equidem puto, & inſtitutionem in omnibus benè ordinatam. Hactenus hic Ioſephus, tota hac ſerie hiſtorica adſtruens, peruetuſtum eſſe Monachorum inſtitutum. Vnde in gratiam vitæ religioſæ ſic arguo. In confeſſo eſt apud omnes Synagogam fuiſſe velut rudimentum Eccleſiæ, cuius prima tantùm lineamenta fuere præoſtenſa Iudæis, in quos proinde minor gratia influxit. Cùm ergo Eſſeni affines ſint inſtituto Monachorum, quod viget in Eccleſia ab incunabulis eius; liquidò eſt, noſtros Cœnobitas præſtare Eſſenis, quia Eccleſiam Dei copioſiores gratiæ latices alluerunt.

Nouitij Eſſenorum quomodo probabantur.

Sobrietas confert longam vitam.

Quare Religioſi ſint ſanctiores Eſſenis.

Ex prælibatis nemo inficiari poteſt, eſſe alta monachatus initia ducta ab Eſſenis, in lege naturæ, & à Chriſto & Apoſtolis in lege gratiæ. Quamobrem libet compellare profeſſores huius vitæ eo modo, quo Raguel affatus eſt adoleſcentē ingenuum Tobiam, vbi audiit eum eſſe filiū Tobiæ ſenioris. Accipe ex Codice ſacro tenorem rei geſtæ. *Dixit Angelus ad Raguelem: Tobias, de quo interrogas, pater iſtius eſt. Miſit ſe Raguel, & cum lacrymis oſculatus eſt eum, & plorans ſuper collum eius dixit: Benedictio ſit tibi, fili mi, quia boni & optimi viri filius es.* Hanc tibi lubens benedictionem impertior, ô homo Religioſe, cuiuſuis fueris inſtituti ab aliquo Sanctorum editi: *Benedictio ſit tibi, quia boni & optime viri filius es.* Nimirum omnes inſtitutores ordinum, profitentium hoc beatum genus vitæ terſioris, adſcripti ſunt numero Beatorum. Præterea, quidquid oganniant hæretici, non imminet nobis ſors iniqua, quæ affecit filios Berzellai, quos Atherſata ingloriè iuſſit ſe abdicare ſacerdotio, quia nullis congruis titulis probare potuerunt, ſe ſacerdotali tribu ſatos, vt textus iſte ſacer enuntiat. *De filiis ſacerdotum: Filij Hobia, filij Accor, filij Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis vxorem, & vocatus eſt nomine eorum. Hi quæſierunt ſcripturam genealogiæ ſuæ, & non inuenerunt, & eiecti ſunt de ſacerdotio. Et dixit Atherſata eis, vt non comederent de Sanctaſanctorum.* Nos Religioſi habemus vnde probemus, inſtitutum noſtrum eſſe ſanctiſſimum, quia viri ſanctiores eo ferè ritu vixere, mundo adhuc impubere, vt videre eſt in Enoſſæis, qui primi cœperunt inuocare nomen Domini ſingulari ritu, & veluti Monachorum more, vt laudatus à me Boldueius eruditè probat. Item filij Prophetarum degentes in Carmelo communem agentes vitam, & doctore Eliſæo Propheta clamant monachatum habuiſſe probos & optimos viros in parentes.

Tobiæ 7.

Vnde probetur origo Monachorum.

1. Eſd. 2.

Gen. 4.

4. Reg. 4.

Præter Scripturam ſacram indicem noſtræ genealogiæ, habemus titulos humanæ hiſtoriæ aſſertores moris noſtri. Hos ego recenſui cùm produxi in medium Philonem, Ioſephum, Plinium, & Solinum, memores Eſſenorum. Cùm itaque nobilitati decor inſignis accedat, ſi vetuſtis titulis innitatur; habet noſtra profeſſio quod lætetur, vtpote cui vetuſta mundi tempora ſuffragantur.

Religioſorum inſtitutum eſt antiquiſſimum.

ENCOMIA VITÆ RELIGIOSÆ.

Ex Variis Religionvm Institvtis.

Æſtuantis pelagi inſtar fluctuans mundus æſtatas neſcit ſeruare vices: ſicut enim fluctus idem aſſurgens nubium tenus, altera ſequente mora dehiſcit ad abyſſos; ita & homines aliquando de ſumma rerum decidunt ad extrema, teſte Dauide Rege, qui rebellante filio ſuo Abſalon, nudis pedibus & illacrymans fugit lethales filij ſui perduellis inſidias. Quia receſſus huius Regis ſubolet myſterium pertinens ad varia Religionum inſtituta, placet huc reuocare textum, quo ex ſacro Codice deſcribitur illa hiſtoria, hoc tenore. *Venit nuntius ad Dauid dicens: Toto corde vniuerſus Iſraël ſequitur Abſalon. Et ait Dauid ſeruis ſuis, qui erant cum eo in Ieruſalem: Surgite fugiamus: neque enim erit nobis effugium à facie Abſalon: feſtinate egredi, ne fortè veniens occupet nos, & impellat ſuper nos ruinam. Dixerunt ſerui Regis ad eum: Omnia quæcumque præceperit Dominus noſter Rex, libenter exequemur ſerui tui. Egreſſus eſt ergo Rex & vniuerſa domus eius pedibus ſuis, &c. Vniuerſi ſerui eius ambulabant iuxta eum, & legiones Cerethi, & Phelethi, & omnes Gethæi pugnatores validi, &c. Porrò Dauid aſcendebat cliuum oliuarum ſcandens, & flens, nudis pedibus incedens.* Hactenus ſacer ille textus, quem allegoricè ſic expendo.

Eximia figura deſcribuntur varij Religioſorum ordines.

2. Reg. 15.

Dauidis luctuoſus egreſſus de vrbe Ieroſolyma.

In Dauide meditor ego Chriſtum Regem Regum, in quem inſurgit mundus vniuerſus, eſto fuerit ab eo conditus, iuxta illud Ioannis: *Mundus per eum factus eſt, & mundus eum non cognouit.* Mundo rebellante monet Chriſtus, quantocyùs eſſe fugiendum, ne iuſti etiam occupentur ruinis hominum impiorum. *Orate* (inquit) *vt non fiat fuga veſtra in hyeme, vel Sabbato.* Tropicè vult Chriſtus fugiendum eſſe mundum feruenter, & non frigidè quaſi in hyeme, aut Sabbato, id eſt, tardè, quando nefas eſt operari. Illa fugæ neceſſitas ſemper homines iuſtos ſollicitat: quippe vt toto corde Iſraël vniuerſus ſequebatur Abſalonem iniurium patri ſuo Regi, ita mundus totus in maligno poſitus infinitos prope ſequaces habet, qui conſpirant in Chriſtum iuxta Vatis præſciam hanc ſententiam: *Aſtiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum, aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius.* Mundi partes adiuuant caro & Angeli nequam, Chriſti regnum ſcilicet Eccleſiam pro viribus impugnantes. Vnde quia moleſta eſt mundi vexatio, Chriſtus conſuluit dari mundo libellum repudij, ſuo ipſius exemplo: nempe ait, regnum ſuum non eſſe de hoc mundo. Huic conſilio Chriſti morem geſſere præcipui Chriſtiani, id eſt religioſi, qui ſpecialis obſequij votum emittunt, ratione cuius Deo adſtant vt expeditæ legiones Cerethi, Pheleti, & Gethæi. Dauid egreſſus Ieroſolyma nudis pedibus fleuit: Chriſtus etiam pulſus Ieroſolyma, imò & mundo,

Ioan. 1.

Matth. 24.

Quare & quomodo ſit è mundo fugiendum.

Pſal. 2.

Mundi percuntis & Abſalonis occiſi ſors eſt eadem.

do, flenit hominum ruinam. Sed vt variant hominum ſortes neſciæ conſtare ſibi; Abſalon luxurians in palatio, vbi ſe accinxit ad perdendum patrem ſuum Regem ſuſpenſus eſt in arbore, & ibi tribus lanceis confoſſus malè periit. Eadem propè ſorte mundus extinguitur à Religioſis: ſiquidem cruci affigitur, vbi tria vota veluti toridem ſpicula illum confodiunt.

Mundo extincto profligantur eius auxiliares turbæ, ſcilicet carnis illecebræ, & dæmones importuni. Etenim quiſquis profeſſione religioſa valedixit mundo, ille præcipuos carnis impetus fregit, vtpotè procul ab obiectis, quæ peccandi ſuggerunt argumenta, & proinde fortiùs occurrit dæmoni laceſſenti. Etſi Dauidis præſentia multum contulerit ad proſternendas acies Abſalonis; tamen Cerethi, Phelethi, & Gethæi, viri omnes fortiſſimi, ſuas obiere partes ad hanc victoriam inſignem ſuâ induſtriâ reportandam. Ita & Chriſtus ſemetipſo potuit omnes mundi niſus compeſcere, vt & carnis illecebras obtundere, ita vt in poſterum nihil omnino faceſſeret negotium hominibus. Sed ſatius duxit varios Religionum ordines inſtituere, vt in partem tantæ victoriæ etiam homines aduocaret. Iraque in pertinaci animæ diſcrimine cum mundo, Religioſi hi ſunt, qui fuere Celethi, Phelethi, & Gethæi pugnatores validi. Et hoc inſigne eſt vitæ monaſticæ encomium, quod eam Deus aſſumpſerit ad ſupremam mundi ruinam, ad quam procurandam inepti ſunt alij ſtatus; vtpotè coniugio implexi, & diuitiarum nexibus irretiti.

Quare inſtituti Religioſi.

Quare varij ſunt ordines religioſi.

Quare autem Deus in Eccleſiam varios ordines induxerit, in quos diſpeſcitur vita religioſa, omnes hanc rationem proferunt in medium: ſcilicet Deum, qui diſponit omnia ſuauiter, in ea inſtitutione plurium ordinum conſuluiſſe indoli humanæ, quæ multiplex eſt pro diuerſa humorum temperie, quæ ſingulos quoſque homines multifariàm afficit. Vnde qui ad ſolitudinem propendent, habent quò conuolent, ſcilicet Carthuſianos: qui diſcendi & docendi cupidine pruriunt, peruia habent Collegia Ieſuitarum: qui magno ſæculi tædio capti anhelant ad arduum vitæ genus omnino diſcretum à ſæculo, & æmulum vitæ Chriſti, illi voto ſuo indulgere queunt aſſurgendo ad Capucinorum inſtitutum, cui ego pubeſcente ætate litaui, eo tantùm nomine ductus, quòd nulla profeſſio propiùs accederet ad pauperem & nudipedem Chriſtum. Sunt item & alij cœtus affines aliis ingeniis. Eſto hæc ratio variorum ordinum, graues habeat auctores, qui hanc recenſent vt congruam; ego tamen poſtremam hanc iudico, & demiror magni nominis auctores ſtetiſſe hîc. Quaſi verò Deus adſpexerit tantùm ad diſcolores hominum animos, quando diſpeſcuit varia ordinum inſtituta. Alia igitur eſt inueſtiganda ratio digna Deo: & ego reor hanc eſſe veriſſimam; ſcilicet Chriſtum inſtituendo varios ordines, ſeipſum primò attendiſſe vt cauſam exemplarem & finalem omnium ordinum. Quatenus eſt cauſa exemplaris, operæ pretium duxit profeſſionem religioſam diſpeſcere in multiplex inſtitutum. Enimuerò non eſt vnius inſtituti reddere virtutes, quæ in Chriſto Domino coruſcarunt. Vnde quia intentum Chriſti fuit, imaginem ſuam in Eccleſia graphicè lineare, ad hoc Religioſos è ſæculo aſſumpſit, & ex eorum animo expunxit quidquid eis mundus ſuum offoderat, vt eos faceret veluti tabulas raſas, ac proinde idoneos ad excipiendos ſacri penicilli ductus congruos ad germanam Chriſti ſpeciem oculis ingerendam. Res ſucceſſit ad arbitrium Chriſti: quippè collegit Apoſtolos, quos ſuis ritibus initiauit, & ita ſibi aptauit, vt Chriſti æmuli extiterint quantùm fas eſt homini Chriſtum Dominum imitari. Quamobrem Apoſtolus prouocans homines ad imitationem Chriſti, ſuadebat vt non ad Chriſtum attenderent, quia ſcopus ille erat extra iactum; ſed collimarent ad Apoſtolos, vt ad typos propiùs accedentes ad imbecillum hominum ingenium.

Singularis ratio in Deo inſtituendi varios ordines.

Apoſtolos fuiſſe a Chriſto aptatos, vt ex eorum imitatione homines aſſurgerent ad ſequelam Chriſti Paulus ait hoc contextu: *Deus nos Apoſtolos nouiſſimos oſtendit, tanquam morti deſtinatos: quia ſpectaculum facti ſumus mundo, & & Angelis, & hominibus. Nos ſtulti propter Chriſtum, &c. Vſque ad hanc horam & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cadimur, & inſtabiles ſumus, & laboramus operantes manibus noſtris: maledicimur, & benedicimus: perſecutionem patimur, & ſuſtinemus: blaſphemamur, & obſecramus: tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus, omnium peripſema vſque adhuc, &c. Rogo ergo vos, imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti.* Series illa paſſionum, quas commemorat Paulus experiri Apoſtolos, eſt ſynopſis ærumnarum, quas obiit Chriſtus hominum ergò. Ne autem Chriſtiani detrectarent ſubire anguſtias illas, Paulus ait Apoſtolos eſſe à Deo miſſos in ſpecimen, ad quos homines attendentes, ſe tandem componerent in Apoſtolorum modum, qui æquo animo moleſtiis omnibus occurrebant, ita facti ſpectaculum mundo, Angelis, & hominibus. Mundo quidem caſtigantes eius vitia, virtutum omnium profeſſione, vt cenſurâ tacitâ vitiorum. Angelis, eos afficientes ineffabili gaudio: nam ſi lætantur aſpectu reprobi peruerſi ſuam nequitiam; profectò iubilabunt, ſi viderint ad virtutum omnium apicem homines anhelantes. Hominibus demum facti ſunt ſpectaculum illi proceres Eccleſiæ, dum illos ad ſequelam Chriſti, & profeſſionem Euangelicæ perfectionis pellexere ſuis moribus illibatis, penes quos fuere ritus omnes inoliti variis ordinũ inſtitutis: quippe in Apoſtolorum collegiũ confluxere virtures omnes illæ ſingulares, quæ ſingulos quoſque ordines diſcernunt ab inuicem. Ideoque vita religioſa ſuum eſt nacta decus & nitorem viuentibus Apoſtolis, quos Spiritus Sancti illapſus ad virtutum omnium culmen euexerat.

Apoſtoli quomodo imitatores Chriſti. 1. Cor. 4.

Apoſtoli, quomodo ſint ſpectaculum, & quibus.

Plèroſque ſequaces habuerunt Apoſtoli, licet non paſſibus æquis: tandem feruore tepeſcente hominum, & priſca pietate ſuum relaxante rigorem, Deus in Eccleſia præſtitit illud idem, quod aliàs in Synagoga perfecerat, vbi ſic Moyſem affatus eſt: *Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos tu noſti, quod ſenes populi ſint ac Magiſtri: & duces eos ad oſtium tabernaculi fœderis, facieſque ibi ſtare tecum, vt deſcendam, & loquar tibi: & auferam de ſpiritu tuo, tradamque eis, vt ſuſtentent tecum onus populi.* Ita adoleſcente Eccleſia, & fatiſcente hominum ingenio, nullum planè fuit inſtitutum, quod ſibi voluerit hoc penſum indicere, vt ſcilicet profiteretur omnimodam Apoſtolorum vitam: omnes namque homines ingenuè confeſſi ſunt, ſe impares eſſe illi ſanctiſſimæ diſciplinæ. Eamobrem

Numer. 11.

Quomodo & quare Apoſtolorũ vita in varios ordines Religioſorũ influxit.

obrem ne collaberetur Apoſtolica illa profeſſio æmula Chriſti; prouidus ille Dominus moderator Eccleſiæ, conuocauit Baſilium, Antonium, Pachomium, Auguſtinum, Benedictum, Brunonem, Franciſcum illum Seraphicum, & alterum de Paula, Dominicum, Ignatium, & alteros ſub Benedicti regula recenſuos, vt ſunt omnes Bernardi alumni. Spectatiſſimis illis omnibus vitis Deus diuiſit Apoſtolorum ſpiritum, aliis ſic, aliis autem ſic, iuxta menſuram donationis Chriſti, vt ſinguli quique ſingularem aliquam virtutem ſeligerent, quam proponerent ſuis ſequacibus vt medium opportunum ad Chriſtum Dominum imitandum. Inde vt è pixide Pandoræ variæ virtutes euolarunt in omnes orbis oras, quia nulla viget profeſſio religioſa, quæ non diſcreta ſit ab aliis, aliqua ſaltem conſtitutione, quæ ſuadet praxim virtutis alicuius Apoſtolis inolitæ. Et meo animo inſedit hanc eſſe præcipuam cauſam, quæ diſcreuit vitam monaſticam in tam multiplex inſtitutum; ſcilicet Chriſtum, indulgendo infirmitati hominum, noluiſſe hoc eis imponere iugum, vt referrent vſquequaque ritus omnes Apoſtolorum: ideoque eorum virtutes diuiſiſſe variis inſtitutis, quibus ex ſpeciali voto competit aliqua perfectio, cui non adeò incumbunt alij vitæ monaſticæ ſectatores. Vnde fit vt Religioſi omnes collectiuè ſumpti imitentur Apoſtolos, & proinde citra periculum inuidiæ fas eſt dicere, vitam religioſam eſſe æmulam perfectionum Chriſti.

In quibus SS. Benedictus & Bruno imitati ſint Chriſtum.

1. Cor. 4.

Verbi gratiâ, ſi requiras Chriſtum in deſerto, & frequenter à turbis ſegregatum vt ſeorſim oraret: adi cœnobia Sanctorum Benedicti & Brunonis, ad quos pertinet illud Apoſtoli: *Deus nos oſtendit tamquàm morti deſtinatos.* Namque perfecti alumni Benedicti, & Carthuſienſes adeò ſemoti ſunt à ſæculo, vt ſi dixeris eos mundo mortuos, à vero non aberres. Et vt mortui Deo ſiſtuntur iudicandi, & beandi, aut plectendi; ita præfati Monachi in ſuo tumulo clauſtrali, Deo ſemper adſtant, ei iuges fundendo preces vt mitiùs agatur cum eis in die iudicij, & congruas ſibi ſedes ſortiantur in gloria. Si deſideras auſtera Chriſti ieiuuia, conſule Minimos, ſpeciali voto omnia pinguia detrectantes, vt ſolo oleo inuncti vt fortiſſimi athletæ decertent contra carnis aſſeclas importunos. Vt ignis oleo aſperſus ſua longè lateque ſpargit incendia; ita & Minimi oleo tantùm paſti probant apud ſe ardere diuini amoris incendia, quæ opimis epulis extinguntur. Eamobrem placet Symbolum quod hic ordo vſurpat: nimirum vox hæc CHARITAS eſt teſſera Minimorum.

In quibus Minimi Chriſtum imitentur.

Ruſus quia perfectio non proprium tantùm afficit ſuppoſitum, ſed etiam vrget vt & ſalus aliorum hominum impigrè procuretur; Chriſtus cauſa exemplaris ſtuduit ſaluti animarum, prædicando, & docendo homines ingratos, conuiciis impetentes præceptorem illum ſuum beneficum, qui non etiam dedignatus eſt obtrectatorum ſuorum pueros paruulos erudire, vt hæc illius verba ſonant: *Sinite paruulos venire ad me.* Hunc zelum animarum in Chriſto feruidum imitantur præcipuè illi Religioſi, quibus ipſe Ieſus ſuum nomen iuſſit. Hi ſunt Ieſuitæ, quibus hoc eſt propoſitum conſtans non prædicare modò, ſed etiam puerulos ſacro tingere catechiſmo, licet plerumque parentes eorum patiantur hoſtes acerbos. Ideoque quadrat eis ille Apoſtoli verſus: *Maledicimur, & benedicimus: perſecutionem patimur, & ſuſtinemus: blaſphemamur, & obſecramus.* Nulla namque religio emerſit, in quam plura ſpicula dæmones intorſerint, quàm in Ieſuitas. Sed aquæ illæ inundantes non potuerunt extinguere zelum illum, quo ab incunabulis Societas inclyta conflagrauit. Qui plura volet in eo argumento, ille me conſulat ſecundo Tomo meæ Moralis Encyclopediæ, & decurrat homiliam quam ego Pariſiis declamaui in Collegio eiuſdem Societatis die ſacro Patriarchæ illius. Si doctrinæ huius, quam in Chriſto Iudæi mirabantur, arcana petis, pete gemellos ordines Dominici & Franciſci, vbi ſacra reperies oracula, quæ Eccleſiam Dei libris ferè innumeris illuſtrarunt, vnde alij poſteriores Theologi ſcientiæ ſuæ omnes latices exhauſerunt.

Marci 10.

In quibus Ieſuitæ imitentur Ieſum.

1. Cor. 4.

In quibus SS Dominici & Franciſci profeſſores imitentur Chriſtum.

O arduum Capucinorum inſtitutum! te ne præteribo tacitum? Minimè verò: adhæreat lingua faucibus meis ſi non meminero tui, cuius obſequio Deus ab æterno ineffabili ſua pietate & miſericordia me libro vitæ inſcripſit. Tu illa es profeſſio ſancta, quæ labante obſeruantiâ Regulæ Patris Seraphici mundo cœlitus illuxiſti, vt reuocares homines ad ſequelam Chriſti, vnde turpiter aberrarant. In argumentum meæ gratitudinis audi, ô vita excelſa, quantis te gratiarum dotibus Chriſtus Dominus illuſtrarit. Inde fies fortaſſe cautior, ne ea dignitate cadas, quam ſingularem tuum tibi vendicat inſtitutum. Tu, ô ſanctiſſima congregatio, ſola gaudes germano habitu Patris tui, quem tibi Summi Pontifices adiudicarunt vt hæredi virtutum Sanctiſſimi Patriarchæ, cuius vitam defæcatam hoc ſæculo graphicè depinxiſti. Ad te pertinet ille Apoſtoli verſus: *Nos ſtulti propter Chriſtum, &c. Vſque ad hanc horam, & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & inſtabiles ſumus, & laboramus operantes manibus noſtris.* Nimirum illo habitu Beatus Pater Franciſcus amictus initio ſuæ conuerſionis fuit ludibrio & deſpicatui ſuis conciuibus. Item eſurire & ſitire tui ſunt prouentus, ô vita paupertima, cuius epulæ quotidianæ ſunt crebra ieiunia, & dapes quas miniſtrat extrema rerum inopia, qua vnica gloriaris. De nuditate nemo planè contendit tecum, ô profeſſio denudata bonis, & nudipes, ad cuius inſtar alij Religioſi præter ſuum inſtitutum nudauerunt pedes, ſed non ſe tamen opibus abdicarunt, quas flocci pendere & vt impedimenta deſpicere Capucinorum eſt facinus operoſum. Inſtabilem eſſe, vitio datur aliis hominibus; ſed tibi, ô vita æmula Chriſti, inſtabilem eſſe, eſt argumentum ſimilitudinis Chriſti, qui non habuit vbi caput ſuum reclinaret. Nimirum nullas habes fixas in hoc mundo ſedes: tuis namque alumnis inolitum eſt, quotannis ferè ſolum vertere, in cœnobia alia diuertendo, ne diuturna mora ſuſpectum faciat incolatum. Etenim nulla profeſſio ſuos ita ventilat ſectatores ac tu, ne altas radices agant in hoc ſæculo. Demum laborare manibus ſuis, nullius planè eſt inſtituti ac tui; ſiquidem Regulæ tuæ conſilium eſt, vt Minoritæ caueant ab otio, & congruo labori aliquam impendant operam, vt factitant Capucini, quibus cultura hortorum eſt laboris locuples argumentum.

In quibus Capucini Chriſtum imitentur.

1. Cor. 4.

Capucinorum encomium.

Præterea quaſi parum eſſet tibi, viuere ad amuſſim Regulæ tuæ Seraphicæ, quicquid alibi eminet, ô Religio ſancta, hoc æmulata fortiter aſſequeris. Nonne zelo animarum perculſa tentaſti extremas orbis oras, vt vbique Crucis labarum erigeres?

Capucinorum zelus in animarum conuerſione.

geres? Etenim, quaſi tuæ charitati haudquaquam ſufficeret orbis Chriſtianus, traiecisti mare, vt Floridæ & Braſiliæ feras Gentes Chriſto ſubiiceres, vitæ tuæ diſcrimine manſuetas. Te etiam minimè remoratur auſtero ſchemate viuendi, numquid eam es aſſecuta peritiam omnium literarum, vt vbique terrarum Capucini prædicent in præcipuis Eccleſiæ ſubſelliis. In argumentum omniſciæ literaturæ, quæ viget in clauſtris tuis, ô profeſſio Deo doctore erudita, hoc compertum eſſe volo, multa volumina quæ molior ſtylo omniſcio eſſe compoſita ex eo penu quod confeci Capucinus: nimirum per ætatem immaturam non licuit mihi vllam literarum ſupellectilem traiicere mecum quando nomen dedi iſti diſciplinæ. Itaque velim quoſdam obtrectatores temperare ſibi à calumnia, quam offundunt Capucinis, eos inſimulantes inſcitiæ, cùm luce meridianâ clariùs illa liqueat impoſtura.

Noticia literarum viget apud Capucinos.

Ad Capucinus pertinet illa ſponſio ſacta Dei: *Omnis locus, quem calcauerit pes veſter, veſter erit.* Fuit hæc Dei benedictio præſcia bonorum, quæ manebât Hebræos derelicta Ægypto, & Ieroſolymam verſus toto pectore contendentes: quippe eis calcare Palæſtinam, & eam poſſidere, perinde fuit. Duo ſunt præcipuè, quæ Capucini calcant initiati arcanis ſuæ rigidæ diſciplinæ. Nimirum aſpernantur gloriam omnem, ſolo ſaturati Crucis opprobrio, cui Præfecti nouitiorum eôs ſic adaptant, vt prioribus annis nouella illa germina nihil aliud diſcant niſi Ieſum Chriſtum & hunc Crucifixum: adeò namque flocci faciunt alias ſcientias, quæ non collimant in ſcopum illum, & ſcientiarum omnium Dominum, vt inde fluxerit illa calumnia, Capucinos eſſe homines imperitos. Sed eſto prima argumẽta pietatis Capucinorum ſint præſtare ſe refugas gloriæ, & honoris, & quaſi incurios ſcientiæ; illa duo tamen ita hanc Religionem afficiunt, vt nulla prorſus in Eccleſia Dei honoratior ſit; quia ex Hieronymo, Gloria ſicut vmbra ſequentem fugit, & appetit contemptorem. De doctrina Capucinorum ſuperfluum eſt dicere, cùm ſi tacuerim, lapides ipſi clament, ſcilicet totius orbis Eccleſiæ, vbi præcipua habent pulpita Capucinos. Nonne Roma caput mundi vidit è familia noſtra duos celeberrimos præcones verbi Dei eſſe Summis Pontificibus à Concionibus? Nimirum Paulus V. Gregorius XV. & Vrbanus VIII. vnum elegere R. P. Hieronymum Narnienſem, quem cum audiiſſet R. P. Arnulphus Ieſuita Gallus, & ipſe ſummus prædicator, ait ſe audiiſſe Paulum Apoſtolum. Eô mortuo, in locum eius ſuffectus eſt R. P. Franciſcus Genuenſis, quaſi penes Capucinos eſſet ſcientiarum omnium ſacrarium.

Deuter. 11.

Hier. in Epitaph. Paulæ.

Si verò res eſt de ſcriptoribus induſtriis & peritis; quis vnquam doctiùs ſcripſit Titelmanno, & Coriolano, Capucinis, quorum iſte poſterior doctiſſimam Conciliorum & hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſynopſim contexuit? Cùm ab Eccleſia defeciſſet Marcus Antonius de Dominis Archiepiſcopus Spalatenſis, quis deſertorem hunc confodit præter R. P. Zachariam Bouerium Capucinum, qui antea duobus Tomis ediderat demonſtrationes Symbolorum fidei? Et ne extra Pariſios curſitem errabundus, nonne ibi nuper excuſi ſunt libri R. P. Iacobi Bolducij in Iob, & de Eccleſia ante legem, quos quis attentè decurret, ille fatebitur ſe non tres tantùm Tomos ſed Bibliothecam integram euoluiſſe? Nonne & ſtupendo propè miraculo R. P. Yuo Pariſienſis Capucinus Theologiæ arcana hactenus inuia pleriſque, ita peruia fecit omnibus, vt neſcias quod mirere magis, aut omniſciam hominis eruditionem, aut eloquentiam, quæ à diſertiſſimis etiam hominibus illud demeruit encomium, videlicet omnes Veneres Atticas, & lepores terſioris eloquij in præfati Patris opera confluxiſſe. Habet & eadem Prouincia Pariſina Capucinos abundè tinctos omnimodâ ſcientiâ, qui fidem faciunt, Capucinorum eſſe honorem & doctrinam aliaque omnia quæ in cœnobij limine conculcarunt.

Scriptores aliqui Capucini.

Denique eiuſdem familiæ proprium eſſe arbitror illud conſtans propoſitum Ethæi Gethæi, qui Dauidi afflicto iugiter adhæſit, hoc ſpecimine amoris edito: *In quocumque loco fueris, Domine mi Rex, ſiue in morte, ſiue in vita, ibi erit ſeruus tuus.* Nempè Capucini ita ſuos componunt mores, vt vitam inopem & humilem Chriſti pro ſuo modulo referant: imò mortuum Chriſtum oſculis obiiciunt, quia ſunt vita etiam ſuperſtite crucifixi. Ea gratiarum ſeges, quam vberrimam Capucini metunt ex ſua familia, anſam dedit celeberrimo illi elogio, quod iactatur in gratiam ſacri illius inſtituti: ſcilicet Capucinorum intuitu homines non reuocatos tantùm ad meliorem frugem, ſed & Religioſos, qui ſupra homines ſunt, compoſuiſſe mores ſuos adinſtar Capucinorum, vt reduces eò repeterent, vnde antea deuiarant: namque aliqui capucium ſuum rotundum aptarunt in acumen. Doleo inter ſectatores Seraphici Patris eſſe contentionem de capitis tegmine vero, quod ſolis Capucinis redditum eſt, & ſummam eſſe incuriam imitari Capucinorum pietatem, cùm ſit illa profeſſionis Seraphicæ caput, & ſanctitatis apex, & non in apicem deſinens capitis indumentum.

Egregiâ figura notans amorem in Deũ, quo afficiũtur Capucini.

2. Reg 15.

Capucini omnibus ſalutares.

Fortaſſe quiſpiam liuore perfuſus obganniet, me compendioſè perſtrinxiſſe encomia cuiuſuis alterius inſtituti, & me fuſiore ſtylo ſpatiatum eſſe in Capucinorum campo. Reſpondeo, longiuſculum hunc ſermonem eſſe veritatis obſequium, & meæ gratitudinis argumentum. De veritate encomij non eſt ambigendi locus; quia, vt præfatus ſum, alij Religioſi aliquid à Capucinis mutuò accepere, vt virtutis aliquod inde caperent argumentum. Enimuerò præter eos, qui Capucium aptauere ſibi, alij decurtatum pallium induerunt, vt & quidam ſandalia, noſtram æmulari nuditatem. Nemo tamen aſſurrexit ad æqualem obſeruantiam ieiuniorum, & altiſſimæ paupertatis: eæ ſiquidem ſunt teſſeræ Capucini. Cæterùm monitos volo Profeſſores omnes vitæ monaſticæ, alta ſapere de omnibus aliis inſtitutis, vtpotè Deo auctore cœlitus editis, tamen ita ſuæ obſtringi profeſſioni, vt ſuos omnes colligant affectus in cultum ſuæ diſciplinæ, quia Deus hunc aſſumpſit, vt medium aptiſſimum ad ſe ipſum æternæ gloriæ nanciſcendum. Etenim Carthuſianus ſolitudine ſua cœlò aptatur, quo excideret ſi fieret Capucinus; vt & iſte, deficeret ſi tranſiret ad caſtra & clauſtra alterius. Itaque ſua cuique profeſſio eſt toto pectore amplectenda, ſine pœnitentia voti emiſſi in ſuo hoc tali inſtituto, in quod iniquo animo fert aliquos irrepere næuos: ſiquidem hoc compertum omnibus eſſe debet, nullum librum adeò correctè è prælo exire, quin variante typo mendi alicuius patiatur iniuriam, & nullam etiam Religioſam diſciplinam vacare næuis, quos ſuos quoſque vi-

Nihil in hoc ſæculo ſine næuis.

dea

det vnaquæque profeſſio; errores alterius neſciens inſtituri. Vbi ergo quiſque Deo miſerante ſatus eſt, illic & ſatagat inſtar ſtipitis adoleſcere primùm, & poſtea fructus vberes afferre ſolo, cui commiſſus eſt.

Porrò operæpretium duco, tergere inuidiam, quam fortè conciliabunt elogia affixa Capucinis, proteſtando me ſecutum ingenium Bernardi Ciſterclenſis, ſuos ita laudibus efferentis, vt alias etiam omnes Religiones ſuſpexerit; ea tamen cautione, vt ſuam religioſam vitam dixerit eſſe reſpectu ſuiipſios, vnam ſpecioſam columbam & perfectam. Sic ille, dicens omnes ordines eſſe inconſutilem tunicam Chriſti. *Omnes* (inquit) *concurramus pariter in vnicam tunicam, & ex omnibus conſtet vna. Nam etſi ex pluribus, & diuerſis, vna eſt tamen columba mea, formoſa mea, perfecta mea. Alioquin nec ego ſolus, nec tu ſine me, nec ille ſine vtroque, ſed ſimul omnes ſimul illa vna, ſi tamen ſolliciti ſumus ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Non, inquam, tantùm ordo noſter, aut ſolus veſter, ad illam pertinet vnam, ſed noſter ſimul & veſter; niſi fortè (quòd abſit) inuicem inuidentes, inuicem prouocantes, inuicem mordeamus, & ab inuicem conſumamur, & ſic non poſſit nos Apoſtolus vni illi viro, cui deſpondit, virginem caſtam exhibere Chriſto. Veruntamen illa dicit in Canticis: Ordinauit in me charitatem, vt etſi vna in charitate, diuiſa tamen ſit in ordinatione. Quid ergo? Ciſterſienſis ſum, damno igitur Cluniacenſes? Abſit. Sed diligo, ſed prædico, ſed magnifico. Cur ergo, inquis, ordinem illum non tenes, ſi ſic laudas? Propter hoc quod Apoſtolus ait: Vnuſquiſque in ea vocatione, in qua vocatus eſt, permaneat. Quod & ſi quæras, cur & à principio non elegerim, ſi talem ſciebam? Reſpondeo, propterea, quod rurſus ait Apoſtolus: Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. Non quòd ordo ſanctus, & iuſtus non ſit; ſed quia ego carnalis eram, venundatus ſub peccato, & talem animæ meæ languorem ſentiebam, cui fortior eſſet potio neceſſaria. Et diuerſis morbis, diuerſa conueniunt medicamenta, & fortioribus fortiora. Denique requiratur etiam à me, cur omnes ordines laudem, omnes non teneo? Laudo omnes & diligo, vbicumque piè & iuſtè viuitur in Eccleſia; vnum opere teneo, cæteros charitate. Faciet autem charitas, vt ne illorum quidem fructu frauder, quorum inſtituta non ſequor. Et quid mirum, ſi in hoc exilio, peregrinante adhuc Eccleſia, quædam huiuſmodi ſit pluraliter vnitas, vnaque pluralitas, cùm in illa quoque patria, quando iam ipſa regnabit, nihilominus fortè talis aliqua diſpar quodammodo æqualitas futura ſit? Inde enim ſcriptum eſt: In domo Patris mei manſiones multæ ſunt. Sicut itaque illic multæ manſiones in vna domo; ita hic multi ordines ſunt in Eccleſia vna. Et quomodo hic diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus; ita ibi diſtinctiones gloriarum quidem, ſed vna domus. Vnitas hic conſiſtit in vna charitate: diuerſitas autem in ordinum vel operationum multifaria diuiſione. Intelligens denique Eccleſia hanc ſuam quodammodo diſcordem concordiam, concordemque diſcordiam. Deduxit me, inquit, ſuper ſemitas iuſtitiæ propter nomen ſuum. Ponens quippe ſemitas pluraliter, & iuſtitiam ſingulariter, nec diuerſitatem prætermiſit operationum, nec vnitatem operantium. Prænidens quoque & illam in cœleſtibus diſcretam vnitatem futuram, deuotiſſimè læta decantat: Platea tua Ieruſalem ſternentur auro mundo, & per omnes vicos tuos Alleluya cantabitur. Audiens enim plateas, vicos, coronas, & glorias diuerſas intellige. In auro, quo vno metallo illa ciuitas ornata deſcribitur, & vno Alleluya, quod cantandum perhibetur, diſſimilium ſpecierum ſimilem pulchritudinem, & multarum mentium vnam deuotionem attende. Non igitur vna tantùm ſemita inceditur, quia nec vna eſt manſio in cœlo, quò tenditur. Viderit autem quiſque, quacumque incedat, ne pro diuerſitate ſemitarum ab vna iuſtitia recedat; quoniam ad quamlibet manſionem ſua quiſque ſemita peruenerit, ab vna domo Patris exors non erit.* Hactenus Bernardus.

Bernard. in apologia ad Guillelmum Abbatem.

Omnes ordines in eãdem vanitatem conſpirant.

Quare quiſque vnum ſibi tantùm eligat ordinem.

Charitas vni homini affingit bona omnium ordinum.

Varij ordines pertinẽt ad diuerſas in cœlo manſiones.

Fuſior hic diſcurſus ſancti huius Patris ad meam ſpectat ſententiam, qua præfatus ſum, ideo inſtitutos eſſe varios ordines, quia vnus ordo ſolus non poterat genuinè referre conuerſationem Chriſti in terris, ideoque fuiſſe neceſſe dari varias in Eccleſia familias, vt Regina hæc adſtaret mira varietate circumdata: Eccleſia namque vt præclaro Satellitio ſtipatur variis ordinibus, qui collectiuè ſumpti vitam Chriſti Domini profitentur. Vnde ſicut Seneca moriens, ait amicis ſuis, ſe illis in amoris æternum pignus relinquere imaginem vitæ ſuæ, vt ipſi ſuos aſſecuti mores euaderent in ſummos Philoſophos, ita Chriſtus Eccleſiæ ſuam relicturus imaginem, familias varias inſtituit ſequaces ſuorum rituum, vt quiſque in vita monaſtica cerneret ideam Chriſti Domini Crucifixi. Præterea vt Saladinus ille famoſus Rex Orientis, extremum agens ſpiritum ſanxit, vt Regia ipſius tunica appenſa cuſpidi haſtæ, toto ſpectante exercitu, circumferretur præcone clamante: Hoc ſolùm reſtat ex victore Orientis. Vnde Paradinus Symbolum hoc pingit, veſtem ſcilicet pendulam, hoc titulo: Hoc Solvm Restat. Quaſi diceret, homine extincto nihil omnino illius ſupereſſe præter memoriam operum & virtutum, quæ ſunt habitus animæ. Ita Chriſtus in Eccleſia ſublimem voluit eſſe vitam religioſam, quia illa eſt velut tunica polymita Ioſeph, & ſpecimen aliquale morum Domini Redemptoris, ad cuius normam ſeſe componere, ſunt omnium ſtudia Monachorum.

Vita religioſa eſt imago Chriſti.

Senecæ morientis extrema verba.

Paradinus li. Symbolorum.

Saladini morientis verba extrema.

Saladini morientis qualis fuerit ſanctio de ſeipſo.

Hoc ſacrum viuendi ſchema, id eſt, profeſſionem monaſticam eſſe veluti tunicam inconſutilem Chriſti aut Ioſeph, audi ex Bernardo. *Non* (inquit) *ſum tam hebes, vt non cognoſcam tunicam Ioſeph, non illius qui liberauit Ægyptum, ſed qui ſaluauit mundum. Notiſſima quippe eſt, quia polymita, id eſt, pulcherrima varietate diſtincta; ſed & ſanguine apparet intincta, non quidem hœdi, qui peccatum ſignificat, ſed agni, qui deſignat innocentiam, hoc eſt, ſuo ipſius non alieno: quam tunicam hoc pretioſo ſanguine ſuo tinctam reliquit Eccleſia ſuæ pignus hæreditatis polymitam, inconſutilem, & deſuper contextam per totum. Sed polymitam ob multorum ordinum, qui in ea ſunt, multimodam diſtinctionem: inconſutilem verò, propter indiſſolubilis charitatis indiuiduam vnitatem. Audi, quomodo polymitam: Diuiſiones gratiarum ſunt, ait; idem autem ſpiritus: & diuiſiones operationum ſunt; idem verò Dominus. Deinde diuerſis enumeratis chariſmatibus, tamquam variis tunicæ coloribus, quibus conſtet eam eſſe* polymi-

Bernard. in apologia ad Guillelmum Abbatem.

Vita religioſa eſt tunica Chriſti.

polymitam, vt oſtendat etiam inconſutilem, & deſuper contextam per totum, adiungit: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem ſpiritus diuidens ſingulis prout vult; Charitas quippe diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis. Non ergo diuidatur, ſed totam & integram hæreditario iure ſortiatur Eccleſia, quia & de illa ſcriptum eſt: Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato circumdata varietate. Itaque diuerſi diuerſa accipientes dona; alius quidem ſic; alius verò ſic: ſiue Cluniacenſes, ſiue Ciſtercienſes, ſiue Canonici regulares, ſiue etiam laici fideles: omnis denique ordo, omnis lingua, omnis ſexus, omnis ætas, omnis conditio, in omni loco, per omne tempus, à primo homine vſque ad nouiſſimum. Nam & propter hoc talaris dicta eſt, quòd ad finem vſque pertingat. Hæc Bernardus.

Pſal. 44.

Neminem igitur tædeat profeſſionis ſuæ religioſæ, cùm quodlibet inſtitutum pertineat ad tunicam Chriſti, & omnes ſectatores vitæ monaſticæ participent eamdem rationem genericam ſtatus hominum, qui anhelant ad perfectionem, beneficio votorum paupertatis, obedientiæ, & caſtitatis. Ad omnes, inquam, Profeſſores huius diſciplinæ ſpectant encomia, quibus Sancti Patres affecere ritum illum ſingularem obſequendi Deo, & conciliandi gratiam eius mundo, in Dominum ſæpe ſæpius inſurgenti: quippe ſingulis quibuſque inſtitutis ſequacibus Chriſti poteſt affingi illa Iſaiæ prædictio de Chriſto Domino: *In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti, clamabunt ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis Saluatorem, qui liberet eos. Et cognoſcetur Dominus ab Ægypto, & cognoſcent Ægyptij Dominum in die illa, & colent eum in hoſtiis, & in muneribus, & vota vouebunt Domino, & ſoluent.* Ad literam explico vaticinium de Religioſis, qui Eccleſia emergente miſſi in Ægyptum, non prædicauere modò Saluatorem; ſed ibi adeò ſtatas fixere ſedes, vt ibi floruerint multa millia Monachorum. Illic altaria erecta, ritúſque ſacri ab illo populo frequentati. Porrò vita monaſtica vigente in Ægypto, multi Ægyptij profeſſi ſunt illud innoxium vitæ genus, emittendo vota Religionis. Sed ne intra fines Ægyptios concludere videar præſcitum illud elogium in gratiam ſortis illius innoxiæ; aliam accipe allegoriam lineantem ſtatum Eccleſiæ.

Religioſi quomodo ſaluatores mundi. *Iſai. 19.*

Mundus eſt Ægyptus, infamis omnium vitiorum cultu. Vnde Deus vitiorum vltor acerrimus crebrò ſæuit in homines tricuſpide telo, famis, belli, & peſtis. Sed vt Dei miſeratio vacare nequit, benignitas eius prouidit antidotū idoneū repurgio criminum, quibus inficitur mundus: nimirum altare erexit, quando inſtituit vitam religioſam, cuius eſt præ aliis ſtatibus orare, & adſtare ſacris altaribus. Quilibet ſtatus religioſus eſt ſaluator mūdi bifariàm. Primò precibus ſuis auertit iram Dei, internecionem orbi minitantem, vt liquet in Sanctis Dominico & Franciſco, qui occurrerunt excidio extremo, quod mundo imminebat, Deo iam librante haſtas vltrices criminum hominum impiorum. Rurſus quiuis ordo religioſus eſt Saluator mundi, eo planè modo, quo Ioſeph in Ægypto dictus eſt Saluator mundi. Nempe is Patriarcha nomenclaturam illam meruit ob annonam præſtitam eſurienti populo: ita & conditio quæque regularis, ſui propoſiti tenax, mundum paſcit egregio ſpecimine editæ virtutis eius, cui incumbit vnaquæque profeſſio. Verbi gratiâ Monachi arcto clauſtri ſui ergaſtulo concluſi carpunt hominum vanitatem, ſuoque exemplo monent eos ſæculi illecebras aſpernari. Minimorum ſtatus caſtigat ingluuiem ventris, cui nullæ opimæ dapes ſufficiunt: & reuera animas hominum paſcunt, dum obſtant ne adipe perfuſa corpora diſtendantur. Ordines SS. Dominici, Franciſci, & Ignatij, prædicando paſcunt animas, vt & iugi ſua virtutum praxi. Demum dum ficuti par eſt viuunt Religioſi, mundi ſaluti incumbunt, ad vota etiam emittenda plurimos inuitantes. Huic etiam ſtatui religioſo quadrat titulus ille propugnatoris: quis enim contra hæreſes inſurgentes decertauit acriùs Hieronymo, Baſilio, & Auguſtino, ſectatoribus vitæ monaſticæ?

Religioſi propugnatores fidei.

Vt inſtante deliquio mundi, Angelus refuga ſuas omnes colliget vires in hominum perniciem; ita hæc ætas noſtra imminens ſæculo extremo, experta eſt procellas vtique acerbas, vndequaque inſurgentes in Eccleſiam, coëuntibus hæreticis, vt impetu facto peſſū iret illa nauis Petri; in qua Religioſi non inferiora ſecuti excepere conamina omnia hominum inſanorum. Etenim ſi ſeriem recenſeas ſcriptorum, qui ſuo ſtylo confixere perduelles hæreticos; Religioſi turmatim occurrent, quaſi hoc eis eſſet penſum indictum; vt in exterminanda hæreſi, & in Eccleſiæ repurgio præcipuas agerent partes, cui ſanè operi omnes cœnobitæ fortiter inſudarunt. Quippe, vt tacitos præteream agones aliorum agminum, nonne vna cohors Eccleſiæ, floridus ſcilicet ordo B. Dominici: Nunquid (inquam) illa hæc animoſa phalanx terribilem ſe præſtitit hæreticis, quos odit cane peiùs & angue? Dum Sancta ſedes Apoſtolica adiciuit illam Congregationem in partem dignitatis Inquiſitionis ſanctæ, nonne eam fecit propugnaculum fidei, munimen Eccleſiæ, arcem veritatis, & ſpeculam è qua denuntiantur hoſtes Catholicæ noxij diſciplinæ? Illa nimirum Eccleſia, Deo afflata, probè callet, illis pugilibus induſtriis & impigris competere propugnare fidem, quibus ex inſtituto incumbit aſſidua virtutum omnium praxi, ſinceræ fidei pangere ſanctitatem.

Religioſi ſe, ſuumque caput obiecerunt hæreſi.

Ordinis S. Dominici præclara elogia.

SENSVS ORTHODOXVS.

CONTROVERSIÆ II.

An Quadrageſima fuerit ſuperſtitioſè inſtituta.

In hæc verba:

Cùm ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus; poſtea eſuriit.

CHriſto Domino aſſertore, nihil in ſcriptura vacat; ſed ipſi etiam apices vocales ſunt, & aliquid ſignificant. Cùm ergo frequens in ſcriptura mentio fiat ieiunij quadraginta dierū, vt in Moyſe, Elia, & Chriſto patet, non eſt illa ferenda veſania hæreticorum, qui ſuperſtitionis inſimulant Catholicos, quotannis Quadrageſimæ ieiunia decurrentes. Quandoquidem illi infideles Eccleſiæ deſertores ſuſpicantur in numero delirium aliquod; profectò congruè dixerim, eos nullius eſſe numeri, ac proinde dignos non diſputatio-

Hæretici inſani dum ſugillāt Quadrageſimam.

ne, ſed contemptu: ſiquidem omne quod eſt extra numerum, flocci habendum eſt vt nihili. Etenim, ens, bonum, verum, aliquid, res, & vnum, adeò conuertuntur, vt quod vnum non eſt, aliquid proinde non ſit, neque verum, neque bonum. Hæretici ergo, qui odere numeros, vnum aliquod non ſunt; vnitas namque ad Eccleſiam pertinet, à qua perduelles illi impiè defecerunt. Non eſt itaque quòd me torqueam in adſtruendo numero dierum Quadrageſimæ contra homines nullius numeri, cùm eorum inſtantiæ, numero iniuriæ, æquè impugnent veritatem, atque vanitatem, à qua fluit ſeries reliqua numerorum.

Nullum cum victis certamen, & æthere caſſis.

In eo Quadrageſimæ diſcrimine abundè certatum eſt ſuprà, cùm expendi orthodoxè Euangelium Feriæ IV. cinerum, vbi diſcuſſi abundè omnia quæ pertinent ad hoc ieiunij lócuples argumentum. Conſule, Lector, Controuerſias illic agitatas; & proculdubio occurret vnde queas te expedire à tricis, quas hæretici nectunt in Quadrageſimæ iniuriam, arbitrati ſe impunè ſuo litare ventri ingeſtione carnium, quia in Quadrageſimam impiè debacchantur. Eſto ebrij homines ſui impotes ſint, atque adeò intempeſtiua ſit diſputatio cum his; nolui tamen meis deeſſe partibus in illo themate, magis conſulens Catholicis, quàm hæreticis, vtpote damnatis ad coquinam. Habent itaque Catholici in primo Euangelio huius Tomi vnde irritos faciant æmulorum impetus contra Quadragenarium illum numerum, Chriſti ieiunio conſecratum. Ideo ſuperſedeo, nequid nimis.

SENSVS ORTHODOXVS.

CONTROVERSIA TERTIA.

An licitus ſit ſanctarum imaginum cultus.

In hæc verba:

Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

IN vitiis equorum & mulorum, hoc vnum recenſetur inſigne; ſcilicet ſi ad alicuius corporis vmbram ferociant. Nemo inficiatur, equos & mulos eſſe idoneos hæreticorum typos, ipſo etiam Deo auctore, qui B. Antonio mulos oſtendit, altare ſuis calcibus impetentes, hoc inglorio mulorum Symbolo figurando Arianos, in Eccleſiam nequiter inſurgentes. Hanc indolem, ſcilicet equorum & mulorum, propè aſſecuti ſunt noſtrates hæretici, qui ad cuiuſque Sancti vmbram ſeu imaginem ſtatim inſaniunt, & declamant in cultum imaginum. Miſeranda ſanè ſors eſt hæc mulorum, qui ſpreta Catholicorum ſorte, cùm in honore eſſent non intellexerunt, ideoque comparati ſunt iumentis inſipientibus, & ſimiles facti ſunt illis. Textus Euangelij hodierni de adoratione debita vni Deo ſoli, latum aperit campum ad congreſſum cum illis Iconoclaſtis: ſed quia alibi diſcutiam illam Controuerſiam; ego me accingo ad alia Euangelia decurrenda.

Hæretici bellè figurati in mulis & equis. *S. Athan. in vita S. Antonij.*

FERIA SECVNDA
DOMINICÆ PRIMÆ QVADRAGESIMÆ.
EVANGELIVM
SECTVM IN TOT NVMEROS, QVOT ſunt textus literaliter expenſi iuxta intentum Spiritus Sancti.

I. CVM venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ. *Matth. 25.*

II. Et congregabuntur ante eum omnes Gentes.

III. Et ſeparabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis: & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris.

IV. Tunc dicet Rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.

V. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me: nudus, & cooperuiſtis me: infirmus, & viſitaſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad me.

VI. Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, & pauimus te: ſitientem, & dedimus tibi potum? quando autem te vidimus hoſpitem, & collegimus te: aut nudum, & cooperuimus te? aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te? Et reſpondens Rex, dicet illis.

VII. Amen dico vobis, quamdiu feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.

VIII. Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris eius erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & Angelis eius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & non dediſtis mihi potum: hoſpes eram, & non collegiſtis me: nudus, & non cooperuiſtis me: infirmus, & in carcere, & non viſitaſtis me. Tunc reſpondebunt ei & ipſi dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non miniſtrauimus tibi? Tunc reſpondebit illis, dicens: Amen dico vobis: Quamdiù non feciſtis vni de minoribus his, nec mihi feciſtis.

IX. Et ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in vitam æternam.

LITERALIS EXPOSITIO, cuius paragraphi exquiſitè enucleant textus Euangelij recenſiti.

§. I. *BIDVO ante Paſſionem ſuam Chriſtus hunc ſermonem texuit de gloria, qua rutilus apparebit in die iudicij, ne Apoſtoli videntes corpus eius inglorie acceptum, ſputis & ſanguine conſpurcatum, exciderent ea fide, quam conceperant de ipſo, eo intento recolente indeſtatem corporis ſui glorioſi, quam Paſſione ſua mereatus eſt.*

§. II. *In argumentum gloriæ ſuæ Angelis vtetur vt miniſtris, ad congregandos cineres omnium hominum, vt iis compactis ad figuram humanam fiant omnes homines rediuiui, ab iiſdem Angelis ſiſtendi Chriſto Domino ſedenti in nube pellucida.*

§. III. *A cuius dextris erunt Beati, realiter diſcreti à reprobis, miniſterio Angelorum.*

§. IV. Vt autem conſtet, precipuam cauſam prædeſtinationis Beatorum eſſe bonitatem Dei, & non eorum merita prauiſa, vocat eos benedictos Patris ſui: quaſi diceret, eos vocari in partem regni, quia ab æterno benedicti ſunt à Patre.

§. V. Cuius tamen benedictio ſeu prædeſtinatio æterna, ſuum non ſortiatur effectum in adultis, ſine bonorum operum praxi, comite charitate.

§. VI. Illa tamen praxis non eſt iuſtis argumentum ſuperbiæ, ſed humilitatis, cuius eſt gloriam Dei pro ſuo modulo propagare.

§. VII. Nimirum in Dei decus & gloriam redundat omne quod fit eius intuitu.

§. VIII. Beatis ita benè acceptis à Deo, reprobi congruas accipient ſortes vtique malas, quas ipſi mali æterno ſuo malo malè confecerunt. Vnde Iudex non eos vocat maledictos Patris ſui, ſed ſimpliciter maledictos, Vt peſſimos artifices ſui, maledicti.

§. IX. Quod æternum ſortietur effectum in gehenna, quæ erit intermina, ſicut ex aduerſo gloria illa erit ſempiterna, qua beatæ mentes in gloria dignabuntur.

PRÆFATIVNCVLA.

Prælegenda, vt conſtet de intento Auctoris.

ESto deinceps agam expoſitorem literalem Euangeliorum, & præcipua laus commentatatoris ſita ſit in aſſequenda mente Auctoris operum quæ expendit; hoc tamen non obſtat, quin interpres Euangelij, expeditâ literâ, non poſſit inſerere aliqua moribus excolendis, ea ſaltem cautione, vt alij ſenſus non ſua mole grauent paginas pertinentes ad ſenſus literalis anatomen. In hoc ego diſcrimen impegi diſcutiens quatuor prima Euangelia Quadrageſimæ. Nempe aperto cortice literali ita ſpatiatus ſum in ſenſu morali, & ſic me effudi in controuerſias emergentes, vt quatuor illa Euangelia maximam huius Tomi partem conficiant. Non idcircò tamen credo fore iniquos Lectores meos præmonitos, materias illic à me agitatas, eſſe præcipuas in argumento morũ: nimirum fusè ago de floccipendio mundi, & de morte inſtante. Multus ſum in deteſtanda ſeruitute peccati; & extollenda ſorte ſeruorum Dei. Segetem vberrimam demeto ad inſinuandam iniuriarum obliuionem. Pluribus argumentis commendo ieiunium, & in his quæ ad controuerſiam pertinent, ſalebroſas dirimo difficultates, quas Bellarminus ipſe implexas præterijt.

Parcior ero decurrens alia Euangelia, vbi præcipuum ſcopum præfigo mihi ſenſum literalem, ne alius videar ab eo quem propono edens accuratum Commentarium in Euangelia, quæ tamen ita literaliter abſolutè rimabor, vt ſemper adiiciam exquiſita quædam & non peruulgata in gratiam morum, ne quid hiulcum deſideret Momus in hoc opere teſſellato, id eſt, multa rerum varietate ſatis congruè diſpertito.

* * *

SENSVS LITERALIS.

Non ea maieſtate qua Deus eſt, Chriſtus apparebit in die iudicij, ſed ea quam meruit humilitate ſua.

In hæc verba:

Cùm venerit filius hominis in maieſtate ſua & omnes Angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ.

§. I.

CONIECTVRA PRIMA.

Ex Ratione.

INdubium editurus argumentum infirmitatis humanæ Chriſtus Dominus, ſic ſuos affatus eſt diſcipulos: *Quis veſtrum cogitando poteſt adiicere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum?* (*Luc. 12.*) Quaſi diceret, non eſſe hominis aſſurgere ad arbitrium ſuum, ſed ſtatas vnicuique vices eſſe à Deo rerum omnium Domino præſtitutas, quas præterire nefas. Ab hac imbecilla hominum ſorte ſeipſum hodie excepit Chriſtus: is namque recolens extremum iudicij diem, cogitando apparatum illum, quo ſtipatus adueniet, adiecit pluſquam cubitum ad ſtaturam ſuam, commemorans maieſtatem, quæ omnium hominum Iudicem decet. Ad coruſcos maieſtatis huiuſce radios caligauit acies oculorum Remigij, arbitrati maieſtatem illam Iudicis eſſe diuinitatem eius. Sic ille: *Maieſtatem appellat diuinitatem, qua æqualis eſt Patri, & Spiritui Sancto.* (*Remigius in Mat. c. 25.*) Hanc ego ſic tergo caliginem Remigij. (Quare Chriſtus Iudex non apparebit in maieſtate ſua increata.) Chriſtus ea ſe maieſtate prodet, qua videri poſſit ab omnibus, qui debent vtrâque Iudicis ſententiâ recenſeri. Sed maieſtas increata ſeu diuinitas non erit omnibus iudicandis obuia, iuxta illud Iſaiæ, animam reprobam perſtringentis: *In terra ſanctorum iniqua geſſit, & non videbit gloriam Domini.* (*Iſai. 26.*) Cùm ergo reprobi viſuri ſint maieſtatem Iudicis; profectò hæc maieſtas non erit diuinitas, vt vult Remigius, ſed præmium quod Chriſtus humilitate ſua promeruit: quipe licet ex Theologia Chriſtus non meruerit ſibi aliquod gratiæ augmentum, quia (Ex THEOLOGIA. Thom. 3. p. qu. 19. a. 3.) ipſo momentò conceptionis eius, tota in eum influxit gratiæ plenitudo; in confeſſo tamen eſt apud omnes etiam Theologiæ candidatos, Chriſtum Paſſione ſua meruiſſe corporis ſui gloriam & decorem, cuius generis eſt maieſtas illa, quam ipſe meminit hoc contextu, quem expendo, concludens maieſtatem illam eſſe dotem creatam, & affixam Chriſto pro dignitate, qua eum Deus affecit, illum conſtituendo Iudicem orbis vniuerſi, vt ipſemet ait hoc contextu: *Neque Pater iudicat quemquam: ſed omne iudicium dedit Filio, vt omnes honorificent Filium.* (*Ioan. 5.*)

Rurſus diuinitas non poteſt videri ab homine, niſi obſequio luminis gloriæ: at hoc lumen inuium eſt impiis, vtpote beatis tantùm mentibus affulgens: Ergo gratis Remigius ait maieſtatem

illam

illam Iudicis fore diuinitatem eius; cùm de maieſtate Iudicis ſit vt videatur ab omnibus, ad quos porrigitur eius auctoritas. Vnde cùm ſit æquè Iudex impiorum, & iuſtorum, & ab vtriſque videri debeat; eſt aſſignanda maieſtas peruia cunctis hominibus; illa vtique, quam meminit ipſe Dominus aſſertor huius maieſtatis, cuius ſumma erit omnium Angelorum præſentia circumcingens tribunal lucidum Iudicis incorrupti. Vt autem adſtantes Angeli appareant, ille ſeſe ſpecie corporea in conſpectū dabunt; hoc namque pertinet ad ſenſibilem Iudicis maieſtatem, qui pellucidis nubibus inſidebit. Nota, ſeſſionem Beatorum non dicere grauedinem corporis fatigati; corpora nempe Beatorum neſcia ponderis haudquaquam deorſum inclinant, ſed pro rei cuiuſque dignitate ſitum variant. Verbi gratiâ, Chriſtus adiouans partes Stephani in ſupremo agone poſiti, viſus eſt ſtans, quia ſtatus ille eſt hominis adiuuantis. Aſt vbi decernenda erunt præmia & ſupplicia in die iudicij, tunc ſedebit, quia ſeſſio ſpectat ad Iudicem. Iudicis huius thronum fore nubem, & non quidpiam aliud, multis adſtruitur. Primò ipſa ſapientia ſui tribunalis artifex, nullum aliud ſibi effinxit eo libro, quo ſuppellex ipſius ſapientiæ deſcribitur. Ita Dominus ipſe ſuum thronum inſtituit: *Thronus meus in columna nubis.* Secundò Chriſtus in cœlum euectus die ſuæ Aſcenſionis, à nube ſuſceptus eſt, & eodem temporis articulo Angeli adſtantes dixere Apoſtolis, eumdem Dominum rediturum eodem habitu. Ecce textum. *Videntibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Cumque intuerentur in cœlum euntem illum, ecce duo viri aſtiterunt iuxta illos in veſtibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid ſtatis aſpicientes in cœlum? hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum.* Cùm itaque ad gloriam Aſcenſionis adfuerit nubes eum ſuſcipiens, & debeat idem Dominus eâdem eſſe gloriâ conſpicuus in die iudicij; aderit & nubes futura thronus Iudicis illi ſolio inſidentis.

Quare corpora Beatorum ſtent aliquando, & quandoque ſedeant.

Sedes Iudicis in die iudicij erit nubes pellucida.

Eccl. 24.

Actor. 1.

Illa tamen nubes lucida iuſtis, erit quaſi opaca reprobis, quibus omnia nigricabunt vt cum Sol ad arbitrium Ioſue ſtetit, in gratiam filiorum Iſraël perſequentium Amorrhæos, Iſraëlitæ aſpirante victoria gratam habuere lucem illam, egregij ſui facinoris obſtetricem. Sed Amorrhæi fugientes ſtupuere prodigium Solis immemoris inoliti ſibi gyri, quo inclinat ad occaſum. Nec obſtupuere modò Amorrhæi ad diem hanc protractam; ſed horruere lucem illam maleficam ſibi; quia eius obſequio deſæuiens mucro victoris ipſos Amorrhæos internecione demetebat. Ita Chriſto Domino in Iudicis habitum compoſito, & diſcutiente hominum facta, maieſtas eius erit perquàm grata & coruſca bonis, ſumentibus inde partem ſuæ beatitudinis: at ſecus illa omnis pompa cruciabit impios, quibus attonitis & malè conſciis omnia tenebreſcent. Sic vna eademque gloria rutila iuſtis, erit velut opaca malis, ad quos pertinet iſta deſcriptio tribunalis Chriſti: *Nubes & caligo in circuitu eius: iuſtitia & iudicium correctio ſedis eius. Ignis ante ipſum præcedet, & inflãmabit in circuitu inimicos eius.* Diſpares autē fore effectus gloriæ Iudicis, quæ neminem latebit, idem Pſaltes enunciat, dicens fore gloriam illam argumentum lætitiæ Beatis, & contra inde iniquorum capita confundenda. Sic ille: *Annuntiauerunt cœli iuſtitiam eius: & viderunt omnes populi gloriam eius. Confundantur omnes qui adorant ſculptilia, & qui gloriantur in ſimulacris ſuis. Adorate eum omnes Angeli eius, audiuit & lætata eſt Sion, & exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine.* Vide infrà in ſenſu Morali luculentam expoſitionem huius textus.

Quæ lucida erunt iuſtis, illa reprobis erunt ſubobſcura.

Ioſue 10.

In die iudicij Maieſtas iudicis recreabit bonos, vt ſecus cruciabit impios.

Pſal. 96.

Ibidem.

Tom. III.

SENSVS LITERALIS.

Maieſtatem, qua coruſcus apparebit iudex, non eſſe diuinitatem, ſed gloriam corporis Chriſti.

In hæc verba:

Cùm venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli eius cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ.

CONIECTVRA SECVNDA

Ex Lingvis.

SPecie coruſcante ignis pellucidi diſpertitæ quondam linguæ inſederunt Chriſti diſcipulis, antequam Scripturæ ſanctioris pangerēt oracula, eo arcano Deo præmonente omnes interpretes Scripturæ ſanctæ, linguas diſpertitas in varias orbis oras, Hebræam ſcilicet, Chaldæam, Syriacam, & Græcam, multum locis adferre ad intelligentiam textus ſacri, qui cùm vario & diſpertito idiomate prodiſſet, ille incongruus eſt interpres Scripturarum, qui non eſt abundè tinctus notitiâ linguarum, quas conſuluere ſemper Patres Sancti, ſiquando vulgata editio Latina tenebras offunderet. Hunc fuiſſe morem ſanctiorum Patrum vide in præfatione huius tertij Tomi, vbi ex profeſſo probo quanti ſit momenti callere linguas ad penetranda penitiora quæque arcana Dei, quandoque variis textibus inuoluta. Plerique alioquin docti, ſed in hoc genere imperiti, vt ſuam ſolentur ignorantiam, faſtidiunt indaginem illam ſenſus literalis petitam à diſpertitis linguis, cauſantes illud ſcrutinium ſubolere delirium Rabbinorum, qui fidei ſuæ præcipuam partem refundunt in literas, & apices dictionum. O ſtolidum pecus! ô pectoris opaci nequitiam non ferendam! Quaſi verò fas ſit carpere quod ignoras, hocque vnum ſit vitium linguis, quòd earum peritia fugiat imperitos.

Principes linguas conſulere in his quæ pertinēt ad intelligētiam Scripturæ ſacræ magnam lucem adferre.

Quàm ſtolidi ſint hi qui carpunt linguarum notitiam.

Ne videar extra lineam diſcurriſſe, ô lector, adſtruendo fidem linguarum, vide quàm proficua ſit docto hæc ſupellex, exemplo textus quem expendo contra Remigium aliàs nobilem interpretem octaui ſæculi. Ait ille, iudicis maieſtatem poni pro diuinitate; hanc ego ſententiam expunxi proxima coniectura, ſuperinducens ſenſum meum, qui adſtruit, maieſtatem eo loco ſignificare gloriam illam, quæ Chriſti Domini corpus conſequitur: ita vt maieſtas in propoſito verſu perinde ſit ac gloria. Huic meæ veridicæ ſententiæ concinunt omnes linguæ, quarum dialecto concluditur facer textus. Prior lingua Hebræa occurrit. יבא כן דאדם בכבורו *iabo ben haadam bicbodo. Veniet filius hominis in gloria.* Vox namque בכבירו *bicbodo* perinde eſt ac gloria, nec tamen maieſtatem ſignificat. Etenim no-

Probatur concluſio Ex linguis. Hebræa.

men כבוד *kabod* gloriam ſonat, à radice כבד *cabad*, id eſt, gloriari. Eſt autem hæc differentia inter maieſtatem & gloriam, quæ inter abſolutum, & relatiuum: nimirum maieſtas regiam quandam excellentiam dicit in ſubiecto, quod afficit, etiamſi nemini pateat hæc maieſtas; gloria verò ſecus dicit reſpectum ad alios, quibus eminentia alicuius hominis dignitas innoteſcit: ſiquidem gloria eſt clara notitia meritorum alicuius cum laude, ideoque poteſt tacita præteriri maieſtas eâ ſtante, ſed non gloria, quia illa haud quaquam elinguis eſt; vtpote affluens encomiis, quibus glorioſi hominis merita propalantur.

Quæ ſit differentia inter maieſtatem & gloriam.

Syriaca.

Huic deſcriptioni ſuum opportunè ſuffragium adiicit verſio Syriaca, quam accipe בשובחה מא דאתא דין ברה דאנשא *ma dathe deu bereeh denaſcho beſchuuecheh. Cùm venerit autem filius hominis in gloria ſua.* Dictio Syriaca בשובחה *beſchuuecheh, in gloria ſua*, deducitur à radicali שבח *ſchabach*, quæ apud Chaldæos & Syros periode eſt ac laudauit, glorificauit, encomiis celebrauit, hymnodiam dixit, vt refert Guido Fabricius recenſens hæc omnia ſignificata. Ab hac radice velut ſurculus emergit dictio Syriaca שובחא *ſchubecho*, quam vſurpauit textus Syrus præpoſita præpoſitione, & adiecto ſuffixo. Nomen autem illud ſignificat, gloriam, laudem, & encomium. Vnde ex textu Syriaco, Chriſtum venire in gloria ſua perinde eſt, ac Chriſtum venire ſtipatum Beatis, effuſis in hymnos & encomia Domini iudicantis.

Chaldæa

Guido Fabricius in Lexico Syro. Chaldaico שבח ſchabach.

Non eſt itaque aſpernandum linguarum ſuffragium, vnde lumen affulget propitium illis, qui cæcutiunt in denſa caligine Scripturarum. Suum etiam calculum adfert lingua Græca reſonans gloriam, hoc contextu Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. *Cùm autem venerit filius hominis in gloria*; δόξα gloriam ſignificat, vt Græcis ſuppetunt aliæ dictiones, quæ maieſtatem ſignificant, quales ſunt, σεμνότης, μεγαλειότης, vt Hebræis maieſtas eſt, הוד *hod*, & Syris æquè ac Chaldæis vox, הדרא *hadro*, maieſtatem ſonat. Concordi igitur omnium linguarum, ſuffragio, Iudicis maieſtas non erit diuinitas eius, ſed gloria conſequens Beatam humanitatem Chriſti, cui tunc à beatis mentibus applaudetur.

Græca.

SENSVS LITERALIS.

Chriſtus Paſſione ſuà meritatus eſt gloriam illam, qua in die iudicij recreabuntur iuſti, dum territi eo fulgore impij percellentur.

In hæc verba:

Cùm venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli eius cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ.

CONIECTVRA TERTIA.

Ex SS. Patribvs.

Quare credendum ſit Patribus explicantibus ſeriem iudicij extremi.

SPeculatoribus in edito loco conſtitutis, nemo eſt qui non fidem adhibeat, ſiquando præmoneat inſtare quidpiam fauſti aut ſiniſtri. Quidni & nos creduli aſſentiemur Patribus Sanctis explicantibus ſeriem iudicij extremi? Hi nempe poſiti in culmine ſanctitatis, inde aſſidua meditatione ſpeculantes omnia, quæ pertinent ad gratiæ Dei incrementum, nihil reliquere illibatum ex myſteriis fidei noſtræ, vt inde quidpiam adiicerent priſtinæ ſanctitati. Hinc frequens apud eos commemoratio diei huius, in quo fiet exquiſita diſcretio meritorum. Profectò illi emeriti Patres, crebrò recolentes hanc ſupremam mundi cataſtrophen, à Deo dignati ſunt lumine ſingulari, cuius præſidio multa illis patuere arcana, aliis omnino mentibus inaſpecta. In his prior occurrit Hieronymus, cui adeò familiaris fuit meditatio iudicij, vt crediderit, tubam Archangeli conuocantis homines ad iudicium, ſuis ſemper auribus inſonare. Doctiſſimus ille interpres Scripturarum, ſæpe meditatus gloriam Iudicis, non cunctatur affirmare, eam aliud omnino eſſe à diuinitate Chriſti, affirmans illam maieſtatem eſſe veluti ſtipendium Paſſionis ingloriæ, quam ſaturatus opprobriis erat biduò poſt ſobiturus. Et reuera arbitror Chriſtum ſe accingentem ad ſupremum agonem ſuum texuiſſe hunc ſermonem de gloria ſua vt reſcirent diſcipuli, corpus ſuum fore tunſum aliquando, licet poſt biduum viderent illud ſputis, luto, & plagis pluribus indecorum. Quaſi diceret: Cauete, ô filioli ſequaces mei, ne imbecilla fides veſtra nutet, impetita probris quæ me manent pridie ſabbathi inſtantis. Eſto liuore Iudæorum facies mea futura ſit liuida, hoc memento, me fore conſpicuum in die iudicij, vt fides veſtra nutrita radiis futuræ huius gloriæ non dehiſcat. Audiendus in eo argumento Hieronymus ita fatus: *Poſt biduum paſcha facturus, & tradendus cruci, & illudendus ab hominibus, & aceto ac felle potandus, rectè præmittit gloriam triumphantis, vt ſecutura ſcandala pollicitationis præmio compenſaret. Et notandum, quòd qui in maieſtate cernendus eſt, filius hominis ſit* Hæc ille.

Familiaris fuit, Hieronymo meditatio iudicij extremi.

Ex SS. Patribvs.

Hieron. in cap. 25. Matth.

Nonne prædixerat Apoſtolus, dicens Chriſtum in gloria exaltatum, quia fuit obediens vſque ad mortem crucis. Ecce oraculum. *Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.* Spiritu Sancto recludente qualitatem gloriæ, quam Chriſtus Paſſione ſua ſortitus eſt, nullus ſupereſt ambigendi locus. Non deſunt aliorum Patrum ſententiæ coëuntes in meum intentum, & confirmantes, gloriam illam eſſe veluti ſtipendium Paſſionis Chriſti. Accipe Chryſoſtomum mihi concolorem hoc tenore. *Crebro gloriæ meminit, quoniam crucis tempus iam aderat, quæ res maximo probro habebatur: quocirca extollit auditorem, ac erigit, & ante oculos ipſum iudicium ponit, & vniuerſum orbem coram ſe ſiſtit.* Concordat Hilarius, & quaſi effictus ad arbitrium meum ita fatur: *Poſt ſermonem, quo ſe venturum in reditu claritatis oſtenderat, nunc paſſurum ſe eſſe admonet, vt ſacramentum crucis admiſtum eſſe gloriæ æternitatis agnoſcerent. Sumitur inter hæc perimendi eius à Iudæis conſiliũ, & congregatis principibus ſacerdotum, occaſio tanti facinoris expectatur.* Hæc ille appoſitè ad contextum ſermonum Chriſti, qui poſt ſermonem de pompa & maieſtate iudicij, ſubiecit ſeriẽ Paſſionis ſuæ, cuius acerbitatem lenire voluit illo præambulo gloriæ ſuæ in die iudicij reuelandæ.

Iudicij ſermonẽ quare Chriſtus texuit biduo ante Paſſionem.

Chryſoſtom. homil. 80. in Matth.

Hilarius Canon. 28. in Matth.

Hanc

Hanc deſcriptionem Paſſionis excepiſſe ſermonem de iudicio, liquet ex contextu Euangelij, vbi ſcriba ſacer, expleta narratione diſtricti huius iudicij, ita pergit: *Et factum eſt, cùm conſummaſſet* IESVS *ſermones hos omnes, dixit diſcipulis ſuis: Scitis quia poſt biduum paſcha fiet, & Filius hominis tradetur vt crucifigatur. Tunc congregati ſunt principes ſacerdotum, & ſeniores populi in atrium principis ſacerdotum, qui dicebatur Caiphas; & conſilium fecerunt vt* IESVM *dolo tenerent, & occiderent.* Ne igitur mentione iniuriarum, quæ inſtabant, fides diſcipulorum in diſcrimen incurreret, condiendus fuit ille amaror Paſſionis, commemoratione gloriæ, quam erat Chriſtus illo agone aſpero mercaturus. Eamobrem miror quomodo Euthymius & Gloſſa ordinaria errarint adhærentes Remigio explicanti maieſtatem Iudicis de diuinitate. Sic enim commentatur Euthymius: *Suam gloriam dicit, qua Deo propria.* Gloſſa verò ordinaria ſic expendit locum illum: *Cum venerit filius hominis in maieſtate ſua; in diuinitate, qua iudicabit, qui priùs venit in humilitate.* Lyranus ab hac Gloſſa deuiante receſſit, explicans maieſtatem illam Iudicis de forma glorioſa corporis Chriſti. Sic ille: *In maieſtate ſua; quia tunc apparebit in forma hominis glorioſa, qui in primo aduentu apparuit in forma paſſibili, & infirma.*

Math. 26.

Euthymius in Matth. 25.

Gloſſa ordinaria ibidem.

Lyranus in Matth. 25.

Vnde deriuetur vox illa, maieſtas.

Maieſtas iudicis futura ſolatio bonis, & tormento reprobis.

Quare autem vulgata editio gloriam illam comparatam anguſtiis & ærumnis Paſſionis, explicet nomine maieſtatis, arbitror eſſe petendum ex etymologia nominis. Nempe maieſtas dicitur, quaſi maior ſtatus: ideoque nemini infra Reges conceditur illa teſſera maieſtatis. Cùm ergo humanitas Chriſti in gloria ſortiatur Dei vices, decernendo gloriam iuſtis, & ſupplicia æterna reprobis; maior ille ſtatus Chriſti iudicantis, congruè effertur nomine maieſtatis, quæ reuera diſpares omnino ſortietur effectus, vtpote futura bonis ſolatio, & tormento reprobis, vt expendit Hieronymus: *Ignis (inquit) in conſpectu eius ardebit. Duplicem hic ignis intelligitur habere virtutem. Illuminat enim, & exurit. Gaudeant iuſti, quia illuminantur ex eo. Timeant peccatores, quia exurendi ſunt ab eo. Et in circuitu eius tempeſtas valida, quæ flagellat & corripit peccatores, triticumque ſecernit à paleis.* Diſpar Beatorum & iniquorum ſors, eos etiam diuerſimodè afficiet, Chriſto ſuam explicante gloriam: ſicut enim Dei prodigia edita in Ægypto, fuere grata Hebræis eodem temporis articulo, quo ingrata Ægyptiis totam illam plagam duriùs exceperunt; ita gloria illa Chriſti Iudicis recreabit iuſtos, & impios ſimul cenſura aſpera caſtigabit.

Hieronym. in Pſalm. 49.

Concinit Hieronymus: *Quomodo* (inquit) *in Exodo, quando percuſſa eſt Ægyptus, & percuſſit Deus vineas eorum, & ficulneas eorum, & occidit primitiua hominum, & iumentorum, & Ægyptias fruges locuſta bruchuſque conſumpſit; ficus in Ægypto non attulit fructum, nec erat germen in vineis, mentiebatur opus oliuæ, & arua non dabant cibum, non erant ob id armenta in præſepibus, populus autem Iſraël exultabat in Domino, & gaudebat in Deo ſalutari ſuo. Sic in conſummatione mundi, quando multiplicata iniquitate refrixerit charitas, & ficus non attulerit fructus, & vinea non habuerint vuas, tunc quicumque iuſtus & electione Dei dignus fuerit inuentus, loquetur exultans: Ego autem in Domino gaudebo, Dominus Deus fortitudo mea. Et ſuper excelſa mea deducet me victor in Pſalmis canentem, ſcribam canticum triumphantis, ſumam citharam.* Hæc ille, eximia figura diſpeſcens diſcordes bonorum & impiorum hominum ſtatus. Hieronymo præluxerat Origenes, dum expendit diſpana Hebræorum & Ægyptiorum fata: *Sicut* (inquit) *ad mare rubrum venerunt Hebræi, venerunt & Ægyptij; ſed Hebræi quidem tranſierunt mare rubrum; Ægyptij autem demerſi ſunt in ipſo: hoc etiam modo nos, ſiquidem Ægyptij ſumus, & ſequimur Pharaonem diabolum, præceptis eius obedientes, demergemur in illum fluuium, ſiue lacum igneum, cùm inuenta fuerint in nobis peccata. Si autem ſumus Hebræi, & ſanguine agni immaculati ſumus redempti, ingredimur quidem fluuium ignis: ſed ſicut Hebræis erat aqua dextrà lauáque; ita etiam ignis erit murus.*

Idem lib. 2 in c. 3. Habac.

Egregiis figuris oſtenditur quomodo gloria Chriſti Iudicis erit ſolatio bonis, & tormento reprobis.

Origen. hom. 3. in Pſal. 36.

Diuerſos etiam hominum affectus decurrit Auguſtinus ſic diſcurrens: *Quando illi confundentur, illi exultabunt in aduentu Domini Dei noſtri, cùm venerit ferens in manibus retributiones, damnationem impiis, regnum iuſtis, ſocietatem cum diabolo iniquis, ſocietatem cum Chriſto fidelibus. Quando ergo hoc oſtendit? quando ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt. Illi autem dicent intra ſe pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes: Quid nobis profuit ſuperbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſierunt iſta omnia tamquam vmbra, & tamquam nuntius præcurrens, & tamquam nauis, quæ pertranſit fluctuantem aquam. Et quid dicunt de iuſtis? Quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter Sanctos ſors illorum eſt? Tunc erit dedicatio domus, quæ modò in tribulationibus fabricatur. Tunc rectè dicet populus ille: Exaltabo te Domine, quoniam ſuſcepiſti me; nec delectaſti inimicos meos ſuper me.*

Auguſt. in Pſal. 29.

Quare gloria Iudicis diſpares ſortietur effectus in iuſtis, & impiis.

Non eſt hîc incongruum vulgare id effatum, quo dicimus, vnumquemque iudicare ſicut affectus eſt: reprobi namque malè affecti erga Chriſtum, vtpote fœdifragi, eam ſolam habebunt gloriam Iudicis accincti ad eorum crimina caſtigãda; Iuſti verò, qui olim ſeſe totos compoſuerunt ad arbitrium Dei, & præſtituere ſibi gloriam Dei in ſcopum, ea demũ illucente in die iudicij, impensè geſtient eius intuitu, erga quam benè ſemper affecti ſunt, pro ſuo modulo gloriam Chriſti Domini procurantes. Itaque bonis erit vberrima collætandi ſeges, Chriſto tutelari aſpecto; ſed reprobis erit multiplex argumentum triſtitiæ: nimium olim hoc vnum ſibi induxere penſum, vt Chriſto iniuriam facerent, eius obſequia detrectantes, & quantùm per eos ſtetit, Paſſionis eius ludibria renouantes. Cùm ergo Chriſti Iudicis gloria redundans ex corpore rutilo ſit velut auctoramentum, id eſt, ſtipendium Paſſionis, gloria illa irradians ſugillabit impios, quaſi ingerens opprobria ab eis perpeſſa, quibus mercatus eſt corporis ſui immortale decus, & gloriæ claritatem, vt ſupra recenſui auctoritate Patrum, qui cenſuere, Chriſtum inſtante Paſſione ſua ſermonem habuiſſe de maieſtate ſua explicanda illo die extremo, vt vel ſic innueret, hanc gloriam eſſe veluti præmium Paſſionum.

Maieſtas corporis Chriſti in die iudicij erit præmium Paſſionis.

Patribus antea recenſitis adiice & Hugonem Cardinalem, cuius ecce ſententiam. *Elegantèr poſtquam præmiſit de aduentu ſuo in maieſtate, ſubdit de Paſſione, quam ſuſtinuit ex ſumma*

 humilitate,

humilitate, coniungens gloriam æternitatis merito Paſſionis, vt effectum cauſa. Paſſionis enim effectus vel cauſa finalis, eſt gloria æternitatis. Hæc ille.

SENSVS LITERALIS.

Beneficio Angelorum omnia hominum capita ſiſtentur Chriſto Domino iudicanti.

In hæc verba:

Congregabuntur ante eum omnes Gentes.

§. II.

CONIECTVRA I.

Ex Ratione.

Origenis errores familiaris in exponendis Scripturis.

EST deplorãda ſanè ſors iniqua humani ingenij, quantumuis etiam perſpicacis: nemini namque conceſſum eſt inoffenſo pede decurrere, imò quandoque deterior deprehenditur lapſus, vbi prodiga naturæ manus ſe totam effudit. Huius miſerandi ſtatus ſpecimen infauſtum edidit Origenes, qui alta nimis ſapiens expendendo Scripturam ſacram, faſtidiit vt plurimum literalem ſenſum, affingens textui ſancto commenta à Spiritus Sancti intento penitus aliena. Huius generis eſt illa ſententia eiuſdem interpretis, arbitrantis non fore localem hominum congregationem in die iudicij; ſed eſſe illum locum myſticè recenſendum. Sic ille: *Non localiter intelligamus, quòd congregabuntur ante eum omnes gentes; ſed quia iam non erunt diſperſa in dogmatibus falſis & multis de eo. Manifeſta enim fiet diuinitas Chriſti, vt non ſolùm nullus iuſtorum, ſed nec aliquis peccatorum ignoret. Non enim in aliquo loco apparebit Filius Dei, & in altero non apparebit, ſicut ipſe ſecundum comparationem fulguris voluit demonſtrare. Quamdiu ergo iniqui nec ſe cognoſcunt, nec Chriſtum, vel iuſti per ſpeculum in ænigmate vident, tamdiu non ſunt ſegregati boni à malis. Cum autem propter manifeſtationem Filij Dei omnes ad intellectum venerint ſuum, tunc Saluator ſegregabit bonos à malis.* Hæc ille, proculdubio hallucinans in eo

Origen. tract. 34. in Matth.

Quare literaliter ſint intelligenda verba Chriſti de die iudicij.

quòd non vult intelligi, localiter congregandos homines ante tribunal Chriſti: ſic enim adimit fidem omnem dictis Chriſti, qui literaliter intelligi debet, quando citra parabolas aliquid enuntiat geſtum aut gerendum. Stante delirio illo Origenis, Chriſtus imponeret nobis, factâ illâ exquiſitâ anatome partium & actuum huius tragœdiæ, cuius exitus eſt exitium omnium hominum impiorum. At dicere, Chriſtum aliquid eloquendo, tale feciſſe, blaſphemum eſt. Ergo prout ſonant verba textus, ita ſunt excipienda fide indubiâ, ac proinde fides eſt adhibenda Chriſto aſſerenti Gentes omnes congregandas, vt ſiſtantur Iudici, æterna hominibus ſupplicia aut præmia decernenti.

Quare Deus vtetur miniſterio Angelorum in die iudicij.

Sit itaque hæc prima concluſio pertinens ad ſenſum literalem. Angelorum miniſterio congregabuntur omnes, qui aderunt illis comitiis toti humano generi indictis: Ille enim Deus, qui hoc vniuerſum moderatur, conductis Angelis ad gyrum cœlorum, & ad cuſtodiam hominum, non illis inſciis concludet totam mundi hiſtoriam in ſupremo die iudicij conſummandam: quippe ad miniſterium Angelorum pertinet illud ſupremum officium congregandi homines ad iudicium; ſiquidem ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſterium miſſi, in gratiam hominum, quos Deus edidit ad hæreditatem æternam adeundam. Præterea homines mortui non poterunt ſuos cineres diſperſos orbe toto colligere, vt adunatis illis corporum exuuiis, iidem homines in priſtinam formam poſtliminio inducti, denuo coaleſcant. Eſt itaque decernenda illa prouincia Angelis, quos Deus aſſumpſit vt miniſtros arbitrij ſui.

Hiſtoriæ quibus adſtruitur miniſterium Angelorum in die iudicij.

Gen. 19.

In figuram præſtandi huius obſequij ab Angelis, Deus exterminare volens Sodomitas, duos Angelos miſit, qui congregarent familiam Lot, vt ſeorſim eam reponerent, antequam flamma vindex in illa obſcœna corpora deſæuiret. Angeli item obſequio primogenitos Ægypti gladius vltor abſtulit, vt & vitio Dauidis populus occubuit Angelo caſtigante. Nonne & alter Angelus numeroſas acies Regis Sennacherib multo ſanguine cruentauit? Res igitur indubia eſt, Deum in iudicio vniuerſali hominum, vſurum obſequio Angelorum, quos frequenter adhibuit caſtigare volens aliquas mundi plagas. Sed quid commemoro veteris hiſtoriæ monumenta, cùm Scriptura recentior illud enuntiet eo textu, quo rerum gerendarum in die iudicij ſeries explicatur. Chriſtus enim ita fatur, explicans quo contextu fiet illud iudicium: *Plangent* (inquit) *omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli, cum virtute multa, & maieſtate. Et mittet Angelos ſuos cum tuba, & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à ſummo cœlorum vſque ad terminos eorum.* Audis à Chriſto mittendos Angelos; nullus eſt ergo locus ambigendi, quin illa miſſio decernatur ad congregandos homines ſiſtendos tribunali Iudicis. Idipſum ingerit Paulus iſto breuiloquio: *Ipſe Dominus in iuſſu & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœlo, & mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi.* Illa iuſſio Angeli conuocantis mortuos perinde eſt, ac congregatio mortuorum facta ab Angelis, quorum erit trifariàm homines congregare. Primò congregabunt cineres diſperſos. Secundò congregatos hos cineres aptabunt in hominum formam, in quam Deus inducet animam, qua reduce reſurget homo, deferendus ſtatim ab Angelo ſuo cuſtode in locum à Chriſto Domino præſtitutum.

Matth. 24.

1. Theſſ. 4.

Angelorum triplex officium circa corpora ſuſcitanda in die iudicij.

Nota, alternante natura rerum omnium vices, multa corpora humana ſubiiſſe plures formas, ſtante tamen eadem numero materiâ. Verbi gratiâ, corpora concremata abiere in formam ignis, quo extincto forma aëris induit illam materiam, & ille demum aër ventilatus & rarior effectus, euectus ad ſphæram ignis, accenſus eſt: ideoque aliquorum corporum materia erit congreganda à ſummo cœlorum, quia ei adiecta eſt forma ignis, omnia infra cœlos corpora tranſcendentis. Aliorum vero corporum ſubmerſorum materia formam aquæ ſubiit, quæ denſior effecta, ac proinde deorſum vergens ſubſidit in abyſſis: ſic erunt ab extremo terræ illa corpora reuocanda. Ad hoc vtetur Deus induſtria manu Angelorum, qui in Verbo vident omnia quæ pertinent ad obſequium quod ab ipſis exigitur. Nota, cuſtodiam Angelorum dare eis ius in homines, donec ſint in

termino: At homines rediuiui non erunt in termino, donec nacti ſint locum eis à Chriſto Iudice præfigendum: Ergo operæpretium eſt, Angelos exercere aliqua munia circa illa corpora rediuiua. Nec vllum video patere locum inſtantiis in re adeò pellucida.

Beati prius reſurgent quàm reprobi.

Rurſus aduerte, Angelos auſpicaturos iſtud officium ab electis, vt à dignioribus; miſerationes namque Dei præeunt operibus ſonantibus vltionem. Idcirco laturus ſententiam Iudex primò compellabit beatas illas mentes, & has brauio congruo dignabitur, antequam conterat impia capita reproborum. Fauet Apoſtolus prælibato verſu. *Mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi.* Nemo ſanus dixerit, damnatos eſſe mortuos in Chriſto. Et eſto dos agilitatis competat corpori Beatorum ab ipſa motula reſurrectionis, ac proinde queant ad arbitrium ſuum moueri; credo tamen illa corpora ab Angelis euehenda ſurſum obuiam Chriſto. Primò ad maiorem gloriam Beatorum, quorum triumphi ſpecies erit auguſtior, ſi ab Angelis efferantur. Secundò, vt prælibaui, ad curam Angeli cuſtodis pertinebunt adhuc illa corpora ſuſcitata, donec ſint ſuum ſortita locum: quod enim Theologi dicunt, cuſtodiam Angelorum finiri in morte cuiuſque hominis, hoc debet intelligi de anima, quæ reuera in morte ſuum ſortitur iudicium, quo accepto cuſtodia Angeli feriatur.

1. Theſ. 4.

Angelorum cuſtodia etiã porrigitur in corpora rediuiua.

Fore rediuiua corpora Beatorum ante corpora reproborum; Chriſtus ipſe liquidò enuntiat hoc ſermone reſerante ſeriem iudicij: *Et mittet Angelos ſuos cum tuba, & voce magna, & congregabunt electos eius.* Electos ibi tantùm commemorat, vt primos, ad quos Angelorum obſequia porrigentur: hoc tamen nequaquam obſtat, quin reprobi omnes etiam congregentur. Vox enim, gentes, concludit omne hominum genus, ita vt neque vnus tantùm homo deſit illis comitiis: alioquin non eſſet iudicium generale, ſi non pertineret ad omne hominum genus. Accedit ſacra auctoritas Scripturæ veridicæ, vbi Ioannes præſcius arcanorum Dei, ita enarrat: *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus.* At ſi quis inde abeſſet, dubiam faceret fidem dicti huius; ſiquidem tunc non omnis oculus eum videret: Adde hoc Pauli effatum: *Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti.* Præterea eadem eſt ratio reſurrectionis, & iudicij: At de fide eſt omnes ſurrecturos: Ergo & omnes ſiſtentur Chriſto Domino iudicanti, ad cuius integram gloriam pertinet, vt flectatur ei omne genu, quod tamen non eſſet, ſi quiſpiam effugeret illud iudicium.

Matth. 24.

Nemo planè aberit ab illo iudicio.

Apoc. 1.

Rom. 14.

SENSVS LITERALIS.

Miniſterio Angelorum ſiſtentur omnes Iudici.

In hæc verba

Congregabuntur ante eum omnes Gentes.

CONIECTVRA SECVNDA

Ex Lingvlis.

Angelis eſſe demandatã prouinciam congregandi homines.

LOcalis hominum congregatio negata ab Origene, arbitrante ſpiritualiter eſſe intelligendum textum illum, qui ſonat congregandas ante iudicem omnes Gentes. Localis inquam illa congregatio in dubium reuocata, me obſtringit ad congreganda argumenta, quibus conglomeratis rationibus adſtruam genuinum ſenſum textus, quem literaliter explico de cura demandata Angelis, vt colligant omnes hominum reliquias, vt illis aſſequutis hominum formam, denuo coaleſcant corpora rediuiua. Potuiſſet quidem Deus ſeipſo ſolo in inſtanti totam illam hiſtoriam concludere, ſed ſatius eſſe duxit adhibere obſequium Angelorum, ideoque modus congregandi homines non efferetur voce actiua, ſed paſſiua. Non enim iſte tenor eſt hiſtoriæ recenſitæ: Cùm venerit filius hominis in maieſtate ſua, congregabit omnes Gentes; quod tamen fuiſſet explicandum, ſi Iudex ipſe ſua poteſtate tantùm, omnia hominum agmina conuocaret. Sed quia Angelos adſciuit ad illud miniſterium, ſacer ille textus adhibet paſſiuum verbum: Congregabuntur (inquit) ante eum omnes Gentes. Lingua Hebræa accuratiùs explicat, Angelis eſſe indictam illam prouinciam congregandi homines. Accipe ſacrum idioma propitium concluſioni meæ, titulo recenſitæ. ויקה לפניו כל גוים *veiakeb lo lephanau colgoim.* *Et faciet congregare ante ſe omnes Gentes.* Alibi præmonui, Hebræos habere coniugationes, quibus effertur modus actionis ſignificatæ verbo quod tunc inflectitur. Verbi gratiâ; ſi actio perfunctoriè fiat, exprimitur congruè adhibitâ coniugatione primâ; quam vocant *Kal*, id eſt, leuem. Si verò alius adhibeatur ad faciendum opus, quod hortatur verbo, tunc adhibent coniugationem *Hiphil*, vt in propoſito textu vox, ויקה *veiake*, idem ſonat, ac congregare faciet: nimirum eſt futurum verbi *Hiphil* à radice, נקה *nakah*, quæ multa ſignificat, vt mundare, vacuum eſſe, abſoluere, & ex Rabi Salomone, congregare, cui נקה *nakah*, & קוה *Kauach* ſunt verba ſynonyma.

Ex lingvlis. Hebræa.

Pulchra animaduerſio Hebræa ad confirmandam auctoris ſententiam.

Senſus itaque textus Hebræi vſurpantis coniugationem *Hiphil*, iſte eſt: Iudex aliis demandabit curam congregandi eos, qui purgati ſunt, & mundati, ſicut & eos, qui vacui ſunt meritorum; iuſtos ſcilicet, & impios. Itaque peregrina eſt illa ſententia, quæ ſefellit, homines eſſe localiter congregandos. Verſio Syriaca concolor eſt textui Hebræo, vt & Latino. Accipe idioma Syrum. ומתכנשון קדמוהי כלהון עממא *venethcanneſchun Kadmauhi cuellehum ngamme.* *Et congregabuntur ante eum omnes Gentes.* Vox illa Syriaca, ונתכנשון *venethcanneſchum*, *& congregabuntur*, deducitur à voce, כנש *canaſch*, quæ Syris, Chaldæis perinde eſt, ac colligere, & congregare; ita vt ſenſus Syriaci textus adæquatè ſumpti ſit iſte: colligētur, & congregabuntur ante eum omnes Gentes. Congrua equidem eſt, & veridica explicatio illa verbi כנש, quod Guidone Fabricio teſte, duo ſignificat, videlicet, colligere, & congregare. Vnde & abſoluta erit traductio ex mente Chriſti, ſi ſic Latinè reddas illum verſum paraphraſticôs explicatum. Hæ erunt partes Angelorum in die iudicij, ſcilicet colligere cineres hominum mortuorum, vt illis adunatis, & compactis ad inſtar corporis humani, anima redux inducatur in illud ergaſtulum compoſitum induſtria Angelorum. Collectis hominum reliquiis, & corporibus excitatis, miniſterio eorundem Angelorum, congregabuntur homines

Syriaca. Eadem ſententia adſtruitur notabili obſeruatione petita a Chaldæis, & Syris

Chaldæa. *Guido Fabricius in lexico Chaldaico in voce* כנש *canaſch.*

homines antea diperſi, vt ſiſtantur omnes Iudici.

Eiuſdem ſententiæ confirmatio ex ſpeciali notione linguæ Græcæ. — In eamdem ite ſententiam Græcus interpres, ita fatus: *Συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη. Congregabuntur ante eum omnes Gentes.* Imò præ aliis linguis Græca fauet titulo paragraphi huius: nimirum futurum illud *συναχθήσονται, congregabuntur,* deducitur à verbo *συνάγω*, quod tria ſignificat, videlicet colligo, congrego, & conduco, ita vt omnimoda explicatio textus Græci ſit iſta: colligentur, congregabuntur, & conducentur ante eum omnes Gentes, ita vt eo verbo triplex intelligatur officium Angelorum: primum erit colligere ſuperſtites corporum exuuias, vt ſunt oſſa, cineres: alterum erit, eâ induſtriâ congregare, & aptare, vt ad ſimilitudinem humani corporis effingantur: tertium denique munus erit homines ſuſcitatos conducere in condictum locum. Concordi itaque linguarum ſuffragio, inconcuſſa manet mea concluſio, nacta licet iniquiorem Origenem, in illam ſententiam perperàm inſurgentem.

GRÆCA.

SENSVS LITERALIS.

Angeli localiter congregabunt omnes, ſiue bonos, ſiue malos, in die iudicij.

In hæc verba:

Congregabuntur ante eum omnes Gentes.

CONIECTVRA TERTIA.

Ex SS. Patribvs.

Sancti Patres prætererunt explicationem adæquatam huius verſiculi. — IN re ancipiti, ſiquando vacet numeroſa teſtium depoſitio, vni quandoque creditur teſti ſi ſit omni exceptione maior: virtus namque emerita alicuius hominis inſignis, plurium teſtium ſibi vendicat pondus & momentum. Cùm ergo Sancti Patres, Scripturæ ſanctioris interpretes, tacitam prætererint ſuam ſententiam, dum præſentem textum expenderunt; à quo congregabuntur omnes Gentes, haudquaquam expreſſerint: non cunctabor tamen confirmare meam ſententiam auctoritate Patrum; quippe vnum habeo Auguſtinum vocalem in eo argumento, vbi alij omnes elingues ſunt: etenim nemo ſanctiorum Patrum, quos ego conſului, affirmauit aut negauit ſiſtendas Iudici Gentes omnes, beneficio Angelorum, quorum induſtriam in eo ſupremo mundi agone Chriſtus Dominus adhibebit. Tacitis omnibus, vnus Auguſtinus audacter eloquitur, & præit mihi affirmanti, Angelorum miniſterio homines congregandos, imò & bonos à malis ſeparandos, & muneris Angelorum fore ea, quæ ſacro Codice recenſentur in eo argumento congregationis hominum, & ſeparationis ab inuicem, ſuamque ſententiam ille Sanctus adſtruit auctoritate Pſaltis ita occinentis: *Deus noſter manifeſtè veniet, & non ſilebit. Ignis in conſpectu eius ardebit, & in circuitu eius tempeſtas valida. Aduocabit cœlum deſurſum, & terram diſcernere populum ſuum. Congregate illi ſanctos eius.* (*Pſal. 49.*)

Auguſt. l. 20. de ciuit. Dei. c. 24. — Beatus ille interpres ſpeculans illum Pſalmum, ita commentatur: *Hoc nos de Domino noſtro Ieſu Chriſto intelligimus, quem de cœlo ſperamus eſſe venturum ad viuos & mortuos iudicandum. Manifeſtus enim veniet, inter iuſtos & iniuſtos iudicaturus iuſtè, qui prius venit occultus ab iniuſtis iudicandus iniuſtè, &c. Aduocabit cœlum ſurſum & terram, nihil melius intelligi exiſtimo, quam homines, qui rapientur obuiam Chriſto in aëra, ſed cœlum dictum propter animas, terram propter corpora. Diſcernere porrò populum, quid eſt, niſi per iudicium ſeparare bonos a malis, tamquam oues ab hœdis? Deinde conuerſio ſermonis ad Angelos facta eſt: Congregate illi Sanctos eius. Profectò enim per Angelicum miniſterium tanta res peragenda eſt.* Non ergo deeſt locuples teſtis & aſſertor eſtati, quo decernitur Angelis munus homines ſiſtendi Chriſto Domino iudicanti.

Angelorum miniſterio multa fient in die iudicij, ex ſententia Auguſtini.

SENSVS LITERALIS.

In die iudicij realis erit bonorum & malorum diſcretio, & collocatio ad dextram & ſiniſtram.

In hæc verba:

Separabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hædis, & ſtatuet oues quidem a dextris ſuis, hædos autem a ſiniſtris.

§. III.

CONIECTVRA PRIMA

Ex Ratione.

Duplex erit iudicium in die vltimo iudicij generalis. — OMnium doctorum eſt concors ſententia, in vltimis mundi comitiis fore duplex iudicium. Vnum retributionis, aliud diſcuſſionis. Præmij aut ſupplicij aſſignatio, dicitur iudicium retributionis: nemini à iudice decernitur præmium aut ſupplicium iniuſtè. Eo iudicio iudicabuntur omnes homines: quippe nemo die illo indonatus abibit; ſed iuxta Apoſtoli effatum, vnuſquiſque recipiet prout ſe geſſerit, ſiue bonum, ſiue malum. Hoc iudicio concludetur omne hominum genus; at non ad Angelos aut dæmones pertinet directè illud iudicium, quia beatis & reprobis Angelis fuere congrua ſupplicia & præmia conſtituta, nam ſunt nacti finem merendi & demerendi, poſtquam Angeli nequam abdicauere Dei obſequium, & beati ſecus illibato affectu ei iugiter adhæſerunt. Vnde quia Deus non iudicat bis in id ipſum, iudicium ad Angelos minimè pertinebit. Et profectò de Angelo nequam extat illa Chriſti ſententia: *Princeps huius mundi iam iudicatus eſt.* Ad quid ergo repetere iudicium antea conſummatum. (*Ioan 16.*)

EX THEOLOGIA. Thom. lib. 4. ſentent. diſt. 47.

Iudicium non pertinet ad Angelos bonos, aut malos.

Ad quos ſpectet iudicium diſcuſſionis. — Iudicium diſcuſſionis dicitur illud, quo præuio examine merita appenduntur ad trutinam, pondere ſanctuarij. Hoc iudicium ad eos tantùm ſpectat, qui habuerunt in ſe merendi principium, fidem ſcilicet & charitatem, vt ſunt Chriſtiani omnes. De aliis verò hominibus infidelibus nulla prorſus erit diſcuſſio, quia illi totum ſuum æuum egerunt neſcij meritorum, ac proinde non erit vllum argumentum diſcutiendi vitam repetito diu crimine conſpurcatam. Rurſus eo iudicio non cenſebuntur illi, qui næui expertes, gra-

tiam

ciam in Baptiſmo acceptam eodem tenore non illibatam tantùm aſſeruarunt vſque ad mortem; ſed eam excoluere pluribus incrementis. Itaque iudicio diſcuſſionis ſubiicientur hi duntaxat, quorum diſcolor quandoque vita, diſpares vitiorum, & virtutum teſſeras induit. Huius claſſis erunt plerique & Beati, & damnati; hac cautione tamen, vt Beati non excidant certitudine ſuæ ſortis, nec vllum inde metum concipiant, cùm illa diſcuſſio fiat ad comprobandam Dei iuſtitiam, quæ vt deprehendit in pœnitentibus congrua merita, expunxit eorum culpas, præmio afficit eos animas facti pœnitentes. Ita & ſecus in reprobis, qui ceſſere fatis malè ſibi conſcij, illa diſcuſſio nullam ſalutis dubiæ ſpem conferet, cùm eos lancinans conſcientia clamet indignos miſeratione Iudicis, ideo diſcutientis Chriſtianorum impiorum vitam, vt omnibus peruium ſit iuſtum illud iudicium, quo impia hæc capita caſtigantur.

Quare ad vtrumque iudicium, retributionis, & diſcuſſionis, pertineat realis ſeparatio bonorum, & malorum.

Vtrumque illud iudicium, retributionis ſcilicet & diſcuſſionis, diſcretionem loci petit in Beatis & damnatis, quippe ex momento ipſo reſurrectionis, Beatorum corpora dignata dote agilitatis, & dedignata ſolum, rapientur in aëra obuiã Chriſto, ſortita locum dexterum, vt conſonum eorum dignitati. Impiorum verò corpora importuna vitiorum grauedine ponderoſa, deorſum vergent, & quaſi ſolo affixa eniti non poterunt; ideoque locali diuortio bonorum & malorum corpora diſpeſcentur, nec promiſcuè adinuicem miſti erunt, ſed ſingulis quibuſque locus aſſignabitur pro pondere meritorum. Quod verò boni nuncupentur oues, & mali nominentur hœdi, hoc graphicè delineat indolem vtriuſque claſſis, beatæ ſcilicèt & damnatæ. Nimirum in oue nihil omnino vacat, etiam ipſa ſuperſtite; ſiquidem eius vellere induitur homo, & eius lacte paſcitur, & potatur: hœdus verò nihil occiſus homini confert.

Quare oues & hœdi bonos & malos ſignificent.

Ita boni, dum in viuis eſſent ſeſe omnibus præſtitere beneficos, pro natura boni, cuius eſt hoc ingenium, vt fontis vberrimè inſtar in varios latices effundatur: aſt iniqui ſimiles hœdis, per inuia & petroſa incedentes, nihil niſi olidum afflarunt; vnde operæpretium eſt, vt mactentur gladio diuinæ iuſtitiæ, vt ſaltem morte æterna mulctati proſint iis, qui ante iudicium ſpeculantur iniquam eorum ſortem.

Quomodo poſſit Origenes excuſari explicãs myſticè ea quæ de iudicio recenſentur.

Illa accurata deſcriptio rerum gerendarum in illo iudicio, ſatis ſuperque damnat delirium Origenis, arbitrati ſingula hæc quæque capita commemorata à Chriſto poſſe capi ſpirituali modo; quod reuera non negarim, dummodo fateatur Origenes, ſtare fidem literæ, & fore realia omnia prout ſonant. Hoc namque poſito, per me non ſtat, quin præuio ſenſu literali ſoſpite, quiſque poſſit ad mores inſtruendos myſticos adhuc ſenſus elicere, vt fortè voluit Origenes, cui ritus ille inolitus eſt, cuiuſque literæ ſacræ corticem præterire, vt myſteriorum nucleum edendum proliciat; nec tamen illud obſtat, quin penes hunc hominem eruditum fortè ſteterit integra fides ſenſus literalis, ſacro codice recenſiti.

SENSVS LITERALIS.

Realis erit diſcretio bonorum, & malorum; ſicut & collatio ad dexteram, & ſiniſtram Chriſti, in die iudicij.

In hæc verba:

Separabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis, & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris.

CONIECTVRA SECVNDA

Ex Lingvis.

Quare ſtatim à reſurrectione boni ſeparabũtur à malis.

Rerum omnium inclinatio in finem hæc eſt, vt quò propriùs ad centrum ſuum accedunt, eò etiam maiori œſtro percitæ deferantur. Cùm ergo explicata die iudicij, Beati omnes nacti ſint ſua corpora rediuiua, & eorum finis ſit adhærere & ſociari Chriſto; inſipiens eſt, aliqualem cogitare moram, qua Beati degant in nefando iniquorum cœtu. Namque Beatorum ille ſtatus, morarum impatiens, non concordat cum ſpurciſſima illa damnatorum colluuie. Eamobrem diſplicet illa quorumdam ſententia, qui bonos & malos gregatim ſiſtunt Iudici, qui ſimul adunatos poſtea ſegregabit facta diſcuſſione meritorum. Sententia illa labat auctoritate Pauli, qui commemorando diem iudicij, ait Iuſtos rapiendos in aëra obuiam Chriſto. Si eunt obuiam Chriſto diſcreti à reprobis, profectò anteuertent omnem diſcuſſionem meritorum: etenim ire obuiam alicui, eſt ei occurrere antequam eò perueniret, quò pergit. Vnde ex hoc Pauli præſcij eloquio conijcio, ſeponendos ab Angelis ſeorſim cineres Beatorum, & ab eis incipiendam reſurrectionem hominum, ſicut prima Iudicis ſententia feretur in gratiam illorum Chriſti Domini cohæredum.

Quando boni a malis ſeparabuntur.

Ex Lingvis.

Hanc ſeparationem fore ante omne iudicium diſcuſſionis & retributionis, egregiè ſuggerit textus Hebræus, qui vt deſcripſit Iudicem venientem congruâ ſtipatum gloriâ, ſtatim ſubiicit eum demandatorum hanc curam, ſcilicet vt ſeparentur Gentes. Ecce idioma ſanctum, ויפריד אותם *veiaphrid otham, & faciet eas ſeparare.* Quod vulgata editio dixit, *ſeparabit,* dialectus Hebræa reddit, *faciet eas ſeparare*, hoc enim ſonat ſeries hæc verborum, ויפריד אותם *veiaphrid otham*: ſiquidem radix פרד *parad*, quæ diuiſionem ſignificat, coniugatur in *Hiphil*, & non in *Kal*, ac proinde notat illam ſeparationem fore miniſterio eorumdem, qui congregabunt Gentes: nimirum duo verba Hebræa נקב *nakab* פרד *parad*, congregare, ſeparare, ſunt futuri *Hiphil*, adiecta coniunctione *van*, vt illa copulans particula ſignificet eodem temporis articulo fore collectionem, & ſeparationem reliquiarum hominum, qui ſiſtentur Chriſto venienti ad cenſenda præmia meritorum. Itaque neſcio qua ratione fieri arbitrentur quidam, fore ſimul & velut in eadem claſſe Beatos & reprobos diſcutiendos, antequam ſeparentur, & accipiant congruas ſuæ ſorti ſententias.

Hebræè.

Congregationem hominum, & ſeparationẽ ſimul probat textus Hebræus.

Quàm accelerata ſit futura illa ſeparatio bonorũ à malis liquet ex textu Syro.

Verſio Syriaca abhorret ab ea opinione, quæ pro

promiſcuam facit illam ſocietatem bonorum, & malorum: enim verò quaſi non ſufficeret dicere: *Congregabuntur ante eum omnes Gentes, & ſeparabit eos ab inuicem.* Idioma Syrum elimatiùs expreſſit, quàm accurata ſit futura illa diuiſio. Ecce dialectum notam huius exquiſiti diuortij. ונפרש אנון חד מן חד *venaphreſcg enun chadmē*

Chaldæa

chad, & faciet eas ſeparare vnam ab vna. Hoc nempe ſonant illæ voces, חד מן חד *chad men chad, vnā ab vna.* Quaſi diceret: Tantùm abeſt, vt futura ſit promiſcua bonorum & malorum ſocietas, quin potiùs adeò ſingularis erit *vtrorumque* diſcretio, vt nequidem vnus cum altero reſiduus ſit futurus. Nota obiter, vocem ונפרש

Syriaca.

venaphreſch, deduci à radice; פרש *pheraſch*, quæ apud Syros & Chaldæos ſignificat ſpecialem ſeparationem, qualis fuit ea, quàm profitebantur doctores illi Iudæorum, qui ita à populo ſecreti erant, vt ab ea diſcretione dicerentur Phariſæi, id eſt, ſingulariter à populo ſeparati. Vt ergo Syrus interpres oſtenderet fore bonos procul à malis in diſcuſſione illa meritorum, adhibuit vocem פרש *pheraſch*, cuius proprium eſt denotare ſeparationem inſignem, qualis erit illa bonorum & malorum.

Græca.

Accedit & Græca dialectus ſic concinens. *Ἀφοριεῖ αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων. Separabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis*, Nota futurum illud, *ἀφοριεῖ*, quod eſt Atticum, pro communi *ἀφορίσει*, id eſt, *ſeparabit*, deduci ab *ἀφορίζω*, id eſt, *ſeorſum pono.* Vnde ſententiæ præcipuæ Hippocratis collectæ ex diuerſis eius operibus, & ſeorſim repoſitæ dicuntur Aphoriſmi. Vt ergo ſacer textus exprimeret iuſtos eſſe procul à reprobis ſeponendos, vſus eſt verbo *ἀφορίζω*, cui ad lineandam illam exquiſitam diuiſionem ineſt gratia ſingularis. Fauet & ſimilitudo paſtoris ſegregantis oues ab hœdis: eſto namque oues & hœdi ſimul in paſcuis errent; eſt ratio tamen diſpar in vtriſque, quando referre intendit paſtor aliquod commodum ab hoc grege: quippe ſeponit oues ad mulgendum, & tondendum; hœdos verò deſtinat ad macellum. Mundus iſte ager eſt vtique apertus bonis & malis indiſcriminatim: illic eſt promiſcua ſocietas impiorum & iuſtorum, vt communi conſortio diſcordes illi hominum ſtatus conſulant ſibi: etenim malorum iniquitas plerumque bonis proficit ad examen virtutis inolitæ, & ad gratiarum multiplex incrementum; ſiquidem virtus irrigata probris impiorum hominum fortiùs adoleſcit. Ita ex aduerſo, noxiorum hominum & proborum conſuetudo vt plurimum ſiſtit præcipitem vitiorum fluxum, quia etiam impudentes pudet non pudere, dum occurrunt homines virtutis impigræ profeſſores; imò quandoque mali ex bonorum commercio reſipiſcunt. Et hæc ſunt argumenta, quibus innititur illud bonorum & malorum commune in hoc ſæculo commercium. Sed quia in die iudicij quiſque ſuum finem nactus erit, illa communis hominum diſparium frequentia diſſoluetur.

Diſcretionem locorū belle probat textus Græcus.

Quare in hoc ſæculo promiſcua ſit ſocietas bonorum, & malorum.

***

SENSVS LITERALIS.

Non promiſcuè congregabuntur homines in die iudicij, ſed ſeorſim boni à malis diſpeſcentur.

In hæc verba:

Separabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hædis, & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hædos autem à ſiniſtris.

CONIECTVRA TERTIA

Ex SS. Patribvs.

OMne hominum impiorum commercium adeò diſplicuit Sanctis, vt Ioannes Apoſtolus noluerit balneum ingredi, quo Ebion vtebatur. Ambroſius item audiens hominem prædiuitem ſe iactantem de ſecunda fortuna, ſibi hactenus aſpirante, ſuſpicatus in eo homine nequitiam, continuò ſeceſſit ab eius ædibus, quæ concuſſæ ſubitò corruerunt. Antonius ille Magnus eo iniquo animo fuit contra Origenem, vt conſcios homines errorum eius fuerit velut olidos aſpernatus: affirmabat enim, hæreticos ſpirare odorem tetrum, & ingratum quibuſque bonis hominibus. Qui ergo ægrè tulerunt in hoc ſæculo conſortium impiorum hominum, profectò iam beati ſuo corpore rediuiuo non ferent contactum corporum obſcœnorum; ſed ſtatim iuſti ſuo corpore ſuſcitati ad ouium caulas euolabunt, derelictis hœdis ad lanienam & macellum: virga namque comburetur tunc, qua duriùs excepti ſunt ab iniquis iuſti homines, tunc à damnatis illico diſtinguendi, & reponendi ad dexteram Iudicis, ſingulorum merita recenſentis.

Societas impiorum ſemper diſplicuit bonis.

Ex vitis Ioan. Apoſt. Ambroſij, & Antonij.

Audiendus in eo argumento Auguſtinus, ita fatus: *Non relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum, vt non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas. Modò quidem iuſti aliquantum laborant, & modò aliquantum iniuſti dominantur iuſtis, veniunt ad honores, fiunt Reges, quia hoc facit Deus ſuper diſciplinam plebis ſuæ, exhibendus eſt ille honor debitus poteſtati. Sed nunquid ſic erit ſemper, vt iniqui imperent iuſtis? Non ſic erit, & ideo Pſalmus ait: Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum; ſed non ibi relinquitur, non erit in æternum. Veniet tempus, quando vnus Chriſtus in claritate ſua apparens, congreget ante omnes Gentes, & diuidet eas, ſicut diuidit paſtor oues ab hædis; oues ponet ad dexteram, hædos ad ſiniſtram. Et videbitis ibi multos ſeruos inter oues, & multos dominos inter hædos; & rurſus multos dominos inter oues, & multos ſeruos inter hædos. Sed ferant iuſti ad tempus dominos, quia non erit hoc in ſempiternum; ſed præparent ſe ad poſſidendam hæreditatem, vt non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas. Nam ſi videant, quia ſemper eſt virga peccatorum ſuper ſortem iuſtorum, cogitant apud ſe, & dicunt: Quid mihi prodeſt, quia iuſtus ſum? Semper mihi dominabitur iniquus, & ego ſemper ſeruus ero? Ne autem hoc dicat, dicitur illi, quia ad tempus poteſt eſſe virga peccatorum ſuper ſortem*

Auguſt. in Pſal. 124.

Iniuſti in hoc ſæculo bonis præficiuntur vt plurimum.

Quinā myſticè intellexerunt collocationem Beatorū ad dexteram Chriſti.

tem iuſtorum, non tamen eam relinquet Dominus ſuper ſortem iuſtorum. Vnde ſubdit: Benefac Domine bonis, & rectis corde.

Auguſtinus hoc contextu literaliter intelligit dexteram & ſiniſtram, atque adeò ei non probatur ſententia Hieronymi arbitrati dexteram & ſiniſtram eo loco ſignificare bonum & malum, vt antea cenſuerat Origenes, cui reponi ad dexteram perinde eſt, ac recipere præmia congrua meritorum. Sic ille: *Sancti, qui dextra opera operati ſunt, acceperunt pro mercede ſuorum dexterorum dexteram Regis, in qua requies eſt & gloria. Mali vero propter opera ſua peſſima & ſiniſtra ceciderunt in ſiniſtram; id eſt, in triſtitiam tormentorum.* Hieronymus multum deferens Origeni, eumdem cum eo callem iniit decurrendo locum illum, in quo ſubodoratus allegoriam ita eum expendit. *Quod ſequitur: ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hædos autem à ſiniſtris; iuxta illud intellige, quod alibi legis: Cor ſapientis in dextra eius, & cor ſtulti in ſiniſtra illius. Et ſupra in hoc eodē Euāgelio: Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextra tua. Oues in parte iuſtorum ſtare iubentur ad dexteram: hædi, hoc eſt peccatores, ad ſiniſtram.* Non carpo Hieronymi allegoriam, dummodo ſtet illibata fides hiſtoriæ, quæ literaliter intelligi debet, vbi nihil obſtat, ſicut in eo textu, quem expendo, dicens reuera bonos ſeparandos à malis, & reponendos ad dexteram Chriſti, ſicut expoſuit Auguſtinus, ſequutus Hilarium, eo ſæculo magni nominis interpretem, qui ſic commentatur recolens ſeriem rerum gerendarum à Chriſto in die iudicij. *Fideles, inquit; ab infidelibus ſeparabit, atque ab infructuoſa diſcerneret, hædos videlicet ab agnis, & in dextra ac ſiniſtra collocans vnumquemque, digna aut bonitatis aut malitiæ ſua ſede conſtituet.* Sunt & alij nobiles interpretes eiuſdem mecum ſententiæ, vtrique literam prout ſonat intelligentes, in eo præcipuè textu, vbi res eſt de ſeparatione iuſtorum, & ſeſſione eorum ad dexteram Chriſti. In his eſt celeberrimus interpres Chryſoſtomus.

Origenes tract. 34. in Matthæum.

Hieronym. in c. 25. Matth.

Hilarius Canone 28. in Matth.

Chryſoſtom. hom. 80. in Matth.

Accipe eius concordem mihi ſententiam. *Nunc* (inquit) *non ſegregati, ſed miſti ſunt vniuerſi; tunc verò exquiſitiſſimè ſeparatio fiet, & ab ipſa vtriuſque partis ſtatione ita diſtincti, vt pateant vniuerſis: quamuis etiam has appellatione mores vtriuſque partis aperiantur, cum alij hædorum, alij ouium nuncupatione nominentur, vt alterum ſterilitas, quia nihil ab hædis producitur, alterum fertilitas oſtendatur. Vberes enim & multi ab ouibus fructus proficiſcuntur, à lactis copia, ab elegantia lanæ, à fœtu, quibus omnium hædorum genus omnino caret. Sed expertes rationis arimantes natura duce fructificant, aut ſteriles ſunt: homines vtrumque illorum faciunt, quapropter meritò alteri puniuntur, alteri coronis decorantur.* Ille idem ſibi conſtans alibi affirmat, fore vt iuſti omnes ſurſum euecti Chriſto Domino occurrant; malis interea derelictis in infimo loco, vt congruo meritis hominum, qui rerum ſuperarum incurij, ad terrena tantùm iugiter anhelarunt. Ecce viri ſancti ſenſa: *Nos* (inquit) *qui viuimus; ſimul rapiemur cum illis in aera obuiam Chriſto. Si deſcenſurus eſt Chriſtus, vt quid rapiemur? Honoris gratiâ. Nam Rege ciuitatem ingreſſuro, qui illuſtres quidem ſunt, ad occurſum eius egrediuntur, qui verò rei ſunt & iudicio obnoxij, intus expectant iudicem. Et patri beneuolo, & pro aduentante filij quidem, & qui digni eſſent filiorum loco, per vehiculum educuntur, vt videant, & exoſculentur, qui verò de ſeruis interea illum offenderunt, intus expectant eum. Ipſe Pater in nubibus ſuſcepit Chriſtum. Et nos in nubibus rapiemur. Vides quantus eſt futurus honor? Et occurſum deſcendenti faciemus, & quod omnium eſt feliciſſimum, ita ſemper cum Domino erimus. Qualis igitur tremor, qualis timor eos, qui tunc in terra erunt, qui iudicem expectabunt, obtinebit? Vna namque rapietur, & altera relinquetur: vnus accipietur, & vnus relinquetur. Quis erit tunc animus eorum, quando iſtos quidem ſublatos videbunt, ſe verò ipſos relictos? An non quauis gehenna terribilius, eos ita deiectos ac conſternatos.* Hæc ille, qui denuo recolens illos à ſe inuicem diſſitos ſtatus bonorum & malorum, ita eos recenſet vt diſcretos, commemorans malos vt abiectos procul à Beatorum cœtu.

Quare boni & mali oues & hœdi nominentur.

Iuſti Chriſto occurrēt ſurſum euecti.

Chryſoſtom. homil. 8. in Epiſt. ad Theſſalon.

Ne deſideres illum etiam textum, animus fert eum dictare tibi. *Quomodo* (inquit) *fieri poteſt, vt tunc non concutiatur quælibet potentia? Si enim fluuius ignem non volueret, neque Angeli aſſiſterent adeò formidabiles; ſoli autem conuocati homines, quorum pars laudata eſt, & in admiratione habita, pars ablegata ingloriè, ne gloriam Dei videat, num illud per ſe pœna foret totâ gehenna longè acerbior? Quare obſecro ob oculos modò ponas, non dico immaniſſimam illam pœnam, & ſuffuſos graui pudore, necnon palam conſpicuos, defixis in terram oculis ob conſcientiam ignominiæ, ſed illam viam teterrimam, quæ ad ignem abripit, ſed & ferentes tormenta, traditoſque atrocibus punitoribus, idque eo tempore, quo coronis adornati celebreſque exultantibus Angelis, regio throno aſſiſtunt, quicumque hic bona facientes, digni habiti ſunt vitâ æternâ.* Hactenus ille Sanctus, ſuo ſuffragio multum luminis adiiciens concluſioni meæ, de diſcretione bonorum & malorum, quos crederete quidam promiſcuè iudicandos.

Idem epiſtola ad Theodorū lapſum.

Quare clamore horribili quatientur reprobi in die iudicij.

SENSVS LITERALIS.

Præcipuus effectus prædeſtinationis, eſt corporis & animæ glorificatio, refundenda in benedictionem Dei.

In hæc verba:

Tunc dicet Rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.

§. IV.

CONIECTVRA PRIMA

Ex Ratione.

TAmetſi Chriſtum regiæ deceant infulæ, à primo temporis articulo, quo hominem induit, & in teſſeram regni ſui voluerit ſibi vagienti in cunis aduolui Reges, ſuo teſtantes obſequio, puerulum illum eſſe Regem Regum; non vſquequaque tamen ille rerum Dominus degens

Quomodo ſit Chriſtus omnium hominum caput.

 in

in humanis Regẽ egit: non enim venerat miniſtrari, ſed miniſtrare, virtutũ omnium & præcipuè humilitatis ſpecimen editurus. Se præſtare Regem perſona fuit demandanda in extremum dehiſcentis mundi deliquium, quando ſcilicet idem Chriſtus cinctus corona Beatorum, in partem regni adſciſcet beandos homines. In argumentum eius veritatis, idem IESVS rogatus à Latrone pendulo in cruce, & agnitus vt Rex, copiam fecit illi regni cœleſtis, eum ſic affatus: *Hodie mecum eris in paradiſo.* Quaſi diceret: Non eſt hæc caſſa fides, qua concepiſti in me regiam maieſtatem: Equidem Rex ſum ego, & mei iuris eſt ad arbitrium efficere homines conſortes regni mei.

Luc. 23.

EX THEOLOGIA. *Thom. 3. p. q. 8. art. 2.*

Chriſtum eſſe Regem ſeu hominum caput, clamat verſus expendendus, cui ex Theologia lumen adiicio ſic diſcurrens. Omne hominum genus aliquali modo dici poteſt Eccleſia: nam eſto plerique non ſint fideles actu; ſunt tamen potentia, nullius quippe eſt deploranda ſalus quamdiu degit in humanis. Sicut autem tota Eccleſia nominatur corpus myſticum, petita ſimilitudine è naturali corpore humano, cui pro ratione membrorum diſpares etiam actus conueniunt: eo etiam modo Chriſtus cenſetur Eccleſiæ caput, iuxta ideam humani capitis, in quo tria coëunt, ſcilicet ordo, perfectio, & virtus. Ordo quidem, quia caput eſt prima pars hominis ſpectati à ſuperiori parte. Ab eo ſchemate, ſeu modo loquendi, hoc omne dicimus eſſe caput, cui aliqua congruit ratio principij, vt Ezechielis 16. *Ad omne caput viæ, ædificaſti ſignum proſtitutionis tuæ.* Ruſus perfectio attendi poteſt, quia in capite vigent ſenſus omnes, cùm interni, tum externi, è quorum ſerie ſolus tactus in cætera membra diffunditur. In eo ſenſo hominem muſiſcium dicimus eſſe caput, vt Iſaiæ 9 *Senex & longæuus ipſe eſt caput.* Demum virtus conſiderari poteſt, quatenus omnia membra reguntur & mouentur à capite, vbi vis motiua & ſenſitiua maximè dominatur. Hinc Regem dicimus eſſe caput regni, vt de Saüle fatus eſt Vates: *Nonne* (inquit) *cùm paruulus eſſes in oculis tuis, caput in tribubus Iſraël factus es.* Iuxta hæc tria, Chriſtus eſt caput Eccleſiæ, videlicet ratione ordinis, perfectionis, & virtutis. Nempe vt propius ad Deum accedit, gratia eius altior eſt, & prior etſi non tempore; quia omnes alij receperunt gratiam per reſpectum ad gratiã Chriſti, vt Paulus enuntiat hoc tenore: *Quos præſciuit, hos & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui: vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus.* Si de perfectione res eſt, illa in Chriſto nitet tanta quanta poteſt eſſe maxima, Ioanne aſſertore: *Vidimus* (inquit) *eum plenum gratiæ, & veritatis.* Denique Chriſtus ea virtute præpollet, vt eius muneris ſit quod gratiæ latices alluunt omnia ſana membra Eccleſiæ. Eò pertinet illa Ioannis ſententia: *De plenitudine eius nos omnes accepimus.*

Capur multifariàm dicitur.

Ezech. 16.

Iſaiæ 9.

1. Reg. 15.

Rom. 8.

Ioan. 1.

Ibidem.

Latiùs patet nomen Regis quàm capitis.

Aduerte tamen, Regem, & caput, non eſſe voces adeò ſynonymas, quin plerumque ſeparari queant; latius enim patet nomenclatura Regis, quàm capitis: quippe caput dicit vnionem cum membris ſaltem in potentia, vt in ea poſſit influere, & munia capitis exercere: vnde Chriſtus non eſt caput damnatorum, quia præciſi ſunt à capite illo, cuius gratia nuſquam influet in putida illa membra ſeorſim repoſita. Sed eſto caput non ſit, Rex tamen eſt, vtpote ius habens in omne hominum genus, imò & in omnes Angelorum choros, iis vtens ad arbitrium ſuum. Summæ illius poteſtatis Dominus ipſe fuit aſſertor, ſuos ita præmonens diſcipulos: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra.* Regiam hanc Chriſti maieſtatem, qua eminet Angelis, & rationem capitis Eccleſiæ, eleganter Apoſtolus adſtruit hoc contextu: *Credimus ſecundùm operationem potentiæ virtutis eius, quam operatus eſt in Chriſto, ſuſcitans illum à mortuis, & poteſtatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non ſolum in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. Et omnia ſubiecit ſub pedibus eius, & ipſum dedit caput ſupra omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius, & plenitudo eius.*

Matth. 28. Quantum Chriſtus emineat. *Epheſ. 1.*

Ex præfatis, in die iudicij non erit Chriſtus omnium hominum caput, ſed Beatorum tantùm, quia viuida illa membra gratiæ obſequio, illi Domino vt capiti ſuo iugiter adhærebunt. At reprobi procul ab hoc capite non cenſebuntur membra eius; ſubiicientur tamen regiæ poteſtati, quæ tunc maximè ſe prodet, cùm decernet vnicuique præmia, aut ſupplicia æterna: Ius namque vitæ & necis eſt præcipua teſſera regiæ maieſtatis. Ideoque in titulo præfixo iſti paragrapho, Chriſtus non ſe Iudicem modò, ſed Regem nuncupat: *Tunc* (inquit) *dicet Rex his, qui à dextris eius erunt.* Et hic eſt germanus literæ ſenſus. Quare autem non dixerit: Venite benedicti mei; ſed: *Venite benedicti Patris mei.* Illud eſt petendum ex Theologia, quæ in æternam prædeſtinationem refundit, vt in cauſam, omnia quæ pertinent ad glorificationem corporis & animæ Beatorum. Sic illa diſciplina Deo afflata, ſua pangit oracula. *Prædeſtinatio eſt præcognitio Dei de ſaluandis, & bonis gratiæ, quibus hic liberantur, & in futuro coronabuntur.* Ita Magiſter; vel ex S. Thoma: *Prædeſtinatio eſt ratio tranſmiſſionis creaturæ rationalis ad vitam æternam in mente Dei.* Nota, prædeſtinationem vt in Deo eſt, actiuè ſumi, & dicere actionem immanentem, quæ nihil aliud eſt quàm ipſe Deus æternus, ab æterno prædeſtinans. Vnde planè alia ratio eſt prædeſtinationis paſſiuè ſumptæ; illa nempe dicit actionem tranſeuntem in creaturam prædeſtinatam: connotat enim prædeſtinatio illa effectus æternæ prædeſtinationis, quæ perinde eſt ac diuina eſſentia, vt cauſa gratiæ & gloriæ ſecundùm ordinatam ab æterno diſtributionem vtriuſque. Ruſus aduerte, illam Dei præordinationem non tantùm pertinere ad intellectum Dei, ſed & ad voluntatem & potentiam: nimirum illic eſt ſcientia vt diſponens, voluntas vt efficiens, potentia vt exequens. Idcirco definitur prædeſtinatio ab Auguſtino in ordine ad potentiam, ſcientiam, & voluntatem.

Chriſtus in die iudicij non erit omnium hominum caput, ſed Rex.

EX THEOLOGIA. Variæ definitiones prædeſtinationis.

Magiſter ſent. l. 1. ſent. diſt. 40. Tho: 1. p. q. 23. art. 1.

Prædeſtinatio in Deo dicit ſcientiam, voluntatem, & potentiam.

Verbi gratia illa definitio pertinet ad potentiam exequentem: *Prædeſtinatio eſt gratuitæ donationis præparatio.* Ruſus idem Sanctus attendens ad ſcientiam Dei, ita fatur: *Prædeſtinatio eſt præſcientia beneficiorum Dei.* Demum ne tacitam videretur prætetiiſſe voluntatem Dei, ſic ſuam in eo argumento prodit ſententiam: *Prædeſtinatio eſt propoſitum miſerendi.* Quamuis prædeſtinatio importet hæc tria; tamen præcipuè & magis ad voluntatẽ pertinet quàm ad intellectum, quicquid reſonet cõtrà omnis ſchola Thomiſtarum, refundens in intellectum formalitatem prædeſtinationis. Ex aduerſo ſtant Scotiſtæ omnes, quibus antea præiuit Beatus Bonauentura Doctor Seraphicus, ita ſuum probans intentum:

Aug. l. de fide ad Petr. c. 35.

Idem l. de prædeſtinat. Sanct. c. 10.

Scotus l. 1. ſent. diſt. 40. qu. 1.

Prædeſti

Prædeſtinatio eſt cauſa gratiæ, & gloriæ: ſed gratia, & gloria immediatè ſunt à voluntate: Ergo in voluntatem Dei refundenda eſt prædeſtinatio, licet etiam connotet ſcientiam. Etenim quando illa duo coeunt, ſcilicet ſcientia & voluntas; voluntas ſe habet per modum conſequentis, & addentis ad ſcientiam: ſed quod conſequitur, & addit, ſe habet per modum differentiæ, & complementi, & à tali eſt res denominanda: Ergo magis ad voluntatem pertinet prædeſtinatio, quàm ad intellectum: nimirum præcipuus prædeſtinationis cardo, non eſt in præſcientia beneficiorum Dei, ſed in propoſito vocandi creaturas in partem benefactorum Dei.

Bonau. lib. 1. ſent. diſt. 40.

An prædeſtinatio magis pertineat ad voluntatem, quàm ad intellectum.

Ex præfatis colligere eſt, ea omnia quæ conducunt per ſe directè ad gloriam æternam eſſe effectus prædeſtinationis: cùm enim æternum Dei propoſitum ſuo effectu cadere nequeat, & Deus ab æterno propoſuerit dignari gloriâ æternâ eos, quos præordinauit; illa glorificatio, quæ eſt vltimus effectus, ſeu finis prædeſtinationis, eſt refundenda in volutatem Dei, quæ eſt practica rerum, quas proponit. Hinc emerſit illa Theologorum ſententia, quæ concludit, prædeſtinationem cauſaliter & effectiuè ſumptam omnia ponere in ſubiecto, quæ faciunt ad æternam gloriam aucupandam. Eamobrem ſenſus literalis huius ſententiæ latæ in gratiam Beatorum, hic eſt. O beatæ mentes. illud omne, quod emicat in vobis & rutilat, effectus eſt propoſiti æterni, quo Deus vos diſcreuit ab iniqua colluuie damnatorum. Vobis nondum exiſtentibus benedixit Deus: dicere autem Dei, perinde eſt ac facere, ita vt, quia benedicti, ideo etiam beati facti ſitis, effecti conſortes illius gloriæ æternæ, ad quam præordinati eſtis longè ante incunabula mundi.

Quot modis prædeſtinatio ſit cauſa gratiæ.

Rex itaque Beatos vocat benedictos Patris, antequam decernat eis gloriam æternam, vt non videatur humanitati ſuæ aſſignare cauſam beatitudinis noſtræ, ſed prædeſtinationi æternæ, quæ ex Bonauentura ratione ſcientiæ, quam includit; eſt cauſa gratiæ in genere cauſæ formalis, ſeu exemplaris: ratione verò beneplaciti eadem prædeſtinatio cauſa eſt efficiens gratiæ: at conſiderata in ordine ad diſpoſitionem ſeu bonitatem diuinam eſt cauſa gratiæ in genere cauſæ finalis. Præterea prædeſtinatio plurium cauſarum proprietates participat, ſine vllo imperfectionis earum commercio: quippe cum cauſa vniuerſali porrigitur ad multos & varios effectus: cum cauſa particulari non eſt indiga rerum, quas vendicat ſibi productio ſingularium effectuum: cum cauſa neceſſaria habet immutabilitatem: denique cum cauſa contingente prædeſtinatio nihil officit libertati arbitrij, ita vt contingens ſit hominem hunc ſaluari. Sed eſto per varias cauſarum claſſes diſcurrat prædeſtinatio; gratiam impertiens paſſiuè ſumpta, ſiue vt præordinationis æternæ executionem ſignat: attamen illa neſcit næuos, quibus obnoxiæ ſont cauſæ illæ proximè recenſitæ. Nempe prædeſtinatio expers eſt inſufficientiæ illius, quæ comes eſt indiuidua cauſæ vniuerſalis: procul enim eſt à limitatione cauſæ ſingularis: nec habet ſociam ineuitabilitatem, quæ ſequitur cauſam neceſſariam: nec demum prædeſtinatio vertibilis eſt inſtar cauſæ contingentis. Quod ergò Iudex Beatos nuncupat benedictos Patris, eſt velut explicatio cauſæ primariæ beatitudinis æternæ, quæ eſt finis prædeſtinationis, à qua iuſti habent vt ſint benedicti.

Prædeſtinatio eſt cauſa vniuerſalis, ſingularis, neceſſaria & contingens.

Cæterùm quando audis, Beatos eſſe benedictos Patris, caue ne ſurrepat tibi, illam benedictionem eſſe à Patre æterno tantùm: illud nempè delirium eſt ſi ſpectat effectum, cuiuſmodi eſt prædeſtinatio connotans in creatura rationali vocationem, iuſtificationem, & glorificationem. Idcircò Patris vox in eo loco debet ſumi eſſentialiter, & non perſonaliter: vt cùm in oratione Dominica Deus dicitur Pater noſter, qui eſt in cœlis; vox illa Pater, non deſignat primam perſonam, cui ſoli ad intra competit generare, ſed Deo affingitur vt eſt rerum omnium auctor. Nec obſtat, Chriſtum Filium Dei vocare illum Patrem, ac proinde eſſe anſam dubitandi, an vox illa, Pater, cadat in eſſentiam, aut perſonam. Etenim illa diluitur inſtantia, ſi recolimus Chriſtum vt hominem loqui, qui vt homo eſt, eodem Deo ſatus eſt, quo & nos, qui eum vocamus Patrem, non ratione perſonæ, à qua procedit Verbum, ſed ratione eſſentiæ, quæ vna eſt tribus in perſonis. Vnde vocare Beatos benedictos Patris, perinde eſt, ac vocare benedictos eius, à quo prædeſtinati ſunt: At prædeſtinati ſunt à Deo trino in perſonis: Ergo ſunt benedicti Dei, vt Deus eſt trinus in perſonis, & non benedicti tantùm primæ perſonæ ſanctiſſimæ Trinitatis.

Pater in diuinis non ſemper excludit Filiū, & Spiritum Sanctū. quia eſſentialiter accipitur.

SENSVS LITERALIS.

Inauguratio Beatorum eſt vltimus effectus ſeu finis prædeſtinationis æternæ, cuius cauſa eſt bonitas Dei.

In hæc verba:

Tunc dicet Rex his, qui à dextris erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.

CONIECTVRA SECVNDA

Ex Lingvis.

Ex concordi Theologorum aſſenſu, dicere in Deo perinde eſt ac facere, iuxta illud Pſaltis: *Dixit & facta ſunt.* Hinc proximè intuli, Beatos fuiſſe bonos effectos, quia benedicti fuere à Deo. Illud idem liquidiùs patet, ſi ad trutinam Hebræorum expenditur verbum, dico. Etenim, אמר *amar*; non ſolùm ſignificat dicere, ſed & perinde eſt ac ordinare, ſuſcitare voluntatem eius ad implendum illud, quod indicitur: itèm illud verbum idem ſonat, quod condicere in aliquem locum, & exaltare. Habes in Mercero exempla cuiuſque ſignificati. Hebræis ergò, Deum benedicere alicui, eſt quaſi eum ordinare ad bonum finem, & voluntatem eius percellere ad aſſequutionem finis, diuino eloquio præſtituti; quo adepto ille ſortitus eſt præmium; quo habet vnde iugiter exaltetur. Diceres, de induſtria eſſe inuentum illud verbum, vt exquiſitam faceret anatomen effectuum prædeſtinationis; antea eodem verbo deſcriptæ: quippe illa radicalis, אמר *amar*, præter voces aſſignatas, ſignificat adhuc cogitare in corde ſuo. Et hæc notio bellè delineat prædeſtinationem actiuè ſumptam, vt eſt actio immanens ab æterno in Deo, qui quaſi ſinu ſuo fouit

Pſal. 148.

Quid ſit benedicere alicui.

Ex Lingvis.

Hebræi.

Qui ſint effectus prædeſtinationis.

eos, quibus ab æterno benedixit: vbi autem explicata ſunt momenta & tempora congrua vocationi, Deus prædeſtinatos ad ſui obſequium fortiter aduocauit; & ne irrita foret illa vocatio, voluntatem inolita ſibi ſuauitate pellexit, vt citra libertatis diſpendium, ſeſe componeret ad vocantis æternum arbitrium, & ſic iuſtificaretur anima dignata hocce Dei illapſu, bonis inde initenta operibus, quibus gratia excolitur, vt demum depoſitis huius corporis exuuiis, in gloria Dei iugiter exaltetur.

Non incongruè dixi, Chriſtum Beatos nuncupare benedictos, vt oſtenderet prædeſtinationem eſſe ſcaturiginem, vnde in beandos homines omnium gratiarum laticea effluxerunt. Præter obſeruationes præfatas ex verbo, אמר *amar*, textus Hebræus Matthæi opportunus adeſt, אני לכו ברוכי *lecu beruche ani. Venite benedicti Patris mei.* Vox ברוכי *beruche*, eſt nomen plurale participij paſſiui ברוך *baruc*, quod ſignificat multa, quæ apprimè conueniunt homini prædeſtinato: nimirum vox illa Mercero perinde eſt, ac benedictus, laudabilis, celebrandus, fauſtus, fortunatus, auguſtus. Prædeſtinatus æterna Dei præordinatione eſt reuera benedictus; quia Deus ei bona dixit, id eſt, cogitauit. In vocatione fortunatus eſt, vtpote ſecunda percitus aura cœlitus aſpirante. Vbi Deo vocanti annuit præſtito aſſenſu libero, facinus egit laude dignum. Demum laudabilis ille pugil, poſt edita ſpecimina virtutis omnigenæ, meritis inauguratus infulis, & gloria impertita rutilans auguſtus eſt: atque ita vides, quam opportunè adhibeam linguas, velut obſtetrices meæ ſententiæ, affirmantis, ideo Chriſtum iuſtos præmiandos nuncupare benedictos Patris ſui, vt refundat in prædeſtinationem æternam, gloriam illam quam hæ felices animæ ſortientur.

Quàm ſit ampla ſignificatio apud Hebræos vocis quæ benedictum ſignificat.

Mercerus in lexico Hebræo in voce ברך *barac.*

CHALDÆA. SYRIACA. Vox quæ benedictum ſignificat multiſona eſt apud Chaldæos, & Syros. *Guido Fabricius in Lexico Syro-Chaldæo in voce* ברך

Syrus interpres eadem radicali Hebræorum voce, ſic reddidit verba Chriſti תו בריכוהי דאבי *theau berichauchi dabi. Venite benedicti Patris mei.* Illa vox ברוכוהי *berichauhi, benedicti*, deducitur à verbo ברך *berac*, quod apud Chaldæos & Syros quatuor ſignificat, quæ recenſet Guido Fabricius, ſcilicet, fodere, arare, propagare, & nidificare, ita vt vox, benedictus, poſſit ex idiomate Syro & Chaldæo ſonare idem ac, foſſus, aratus, propagatus, & nidificatus. Et hæc omnia ſignificata meo intento apprimè quadrant: ſiquidem graphice delineant exordium & ſeriem prædeſtinationis, cuius incunabula ſunt æterna & adeò altè defoſſa, vt ea tentare nefas ſit, quia impenetrabilis eſt illa abyſſus iudiciorum Dei, ab æterno ſancta, & noxia capita ſecernentis. Itaque prædeſtinatio illa in Deo dicit prædiuitem auri fodinam, inuiam Angelorum & hominum indagini. Anima ita altè defoſſa aratur, id eſt excolitur, quando vocatur ab illo cœleſti agricola, ſua vocatione reddens animam idoneam cœlo, vnde gratia illapſa propagat animam iuſtificatam eo influxu, cuius obſequio tandem aliquando nidum ſuum efferent Beati in præaltas cœlorum ſedes. Hoc igitur conſtans eſto, ſcilicet omnes qui regno Dei cenſendi ſunt, debere hunc gratiæ ſuæ colophonem illi actioni æternæ Dei, à qua benedicti Patris congruè nuncupantur.

Prædeſtinatio non fit ex præuiſis meritis ſed ex mera bonitate Dei.

Illa Chriſti locutio aſſignans benedictioni Dei gloriam illam ſingularem, qua dignabitur animas innoxias, egregiè dirimit litem illam, quæ diſcindit totam Theologorum ſcholam in duas claſſes ex aduerſo, dum inquirunt cauſam prædeſtinationis: quippè omniſcius ille Iudex liquidò oſtendit, eam non fieri ex præuiſione meritorum, ſed ex mera Dei bonitate, qua qui affecti ſunt illi reuera benedicti æterna præmia ſortientur. In argumentum meæ concluſionis Chriſtus gloriam illam æternam explicat nomine regni, & non mercedis, licet alibi vtramque nomenclaturam regni & mercedis illa eadem gloria ſortiatur. Si enim ſtipendium & mercedem nomine aſſet ſummum illud bonum, dediſſet anſam dubitandi an gloria æterna eſſet aſſignanda bonitati Dei, vel meritis tantùm. Huic dubio occurrit Chriſtus, vſurpato titulo regni, quod datur iure hæreditatis, & non ſtipendij: ad filios autem & non mercenarios pertinet hæreditas. Quòd autem ſimus Filij Dei, non eſt ex aliquo præuio merito ante influxum primæ gratiæ, à qua fidelibus ille titulus inuritur, ſed eſt merum donum Dei, iuxta illud Ioannis oraculum: *Dedit eis poteſtatem Filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.* Nota, datam eſſe poteſtatem illam fieri Filios Dei, & non fuiſſe promeritam, quia non eſt carnis aut ſanguinis opus, aſſurgere ad illam maieſtatem Filiorum Dei, ad quam euehimur beneficio gratiæ Dei, quæ amoris eſt donum, & non præmium meritorum: prima namque gratia Dei non cadit in merita, ideoque charitatis diuinæ munus dicitur à Ioanne: *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt Filij Dei nominemur, & ſimus.*

Quod Filij Dei ſimus eſt merum donum Dei. *Ioan. 1.*

1. Ioan 3.

Concordat & Matthæi textus Græcus inſinuans non dari Beatis regnum nomine mercedis, ſed hæreditatis; non quòd inutilia ſint merita, quæ alibi neceſſaria diximus in adultis hominibus ad gloriam conſequendam; ſed quia ita ſe habet prædeſtinatio in Deo, vt ex mera eius bonitate fiat, à qua habemus hoc donum, vt ſimus Filij Dei & nominemur. Si verò prædeſtinatio ſpectetur vt paſſiua, id eſt in executione, illa nunquam in adultis hominibus eſt ſuum ſortita finem abſque ſuffragio meritorum. Sed quia prædeſtinatio actiua in Deo prior eſt paſſiuâ, quæ concludit obſequium meritorum; Chriſtus in die iudicij gloriam Beatorum recenſebit nomine hæreditatis in ordine ad prædeſtinationem in executione, ob quam ſæpe in ſacris ſcripturis gloria æterna mercedis nomine connotatur. Idcircò ait, regnum eſſe eis paratum à conſtitutione mundi, quo momento fuere benedicti, nullis meritis antea conquiſitis Et hunc credo eſſe ſenſum literalem, quicquid contra ſentiat Maldonatus, non rimatus intentum Chriſti, quia curſim nimis & quaſi raptim decurrit verba Chriſti, cuius intentum nemo poteſt aſſequi, niſi alto ſcrutinio, quantúque ſatis eſt ſingulis quibuſq; textibus immoretur. Chriſtum autem decernendo gloriam priùs attendiſſe ad prædeſtinationem æternam quàm ad executionem eius, quæ in tempore ſuos effectus nacta eſt, liquidò probat ille tenor ſententiæ, quæ antequam commemoret merita Beatorum, qui ſe præſtitere beneficos in pauperes, vocat eos benedictos Patris, quaſi diceret eos ideo vacaſſe bonis operibus, quia præuenit eos Deus in benedictionibus dulcedinis.

GRÆCA. Prædeſtinatio in executione vult merita hominũ adultorum.

Maldonati ſententia diſplicet.

Accedit illa nuncupatio regni, quæ prius in Beato depoſcit qualitatem filij quàm meriti: prior namque eſt gratia merito, quod gratiam præſuppoNit. Habemus autem à gratia quòd

Gloria æterna in die iudicij recenſetur titulo hæreditatis.

ſimus

ſimus Filij Dei, cuius donum eſt & benedictio gratia illa prima inaugurans homines infulis Filiorum Dei: idcircò textus Græcus poſſeſſionem regni vocat hæreditatem. Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἑτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. *Venite benedicti Patris mei, hæreditate accipite præparatum vobis regnum à constitutione mundi.* Vbi vulgata editio ait, *poſſidete*, Græcus interpres ait, κληρονομήσατε, id eſt, *hæreditario iure accipite*: hoc namque ſonat verbum, κληρονομέω. Rurſus, vbi Latinum idioma dicit, *paratum vobis regnum*, Græca dialectus ſic enunciat, ἑτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν, id eſt, *factum vobis expeditum regnum*: quippe participium illud, ἑτοιμασμένην, deducitur à verbo, ἑτοιμάζω quod perinde eſt ac præparo & expeditum facio. Vnde ſenſus Græci textus eſt hic. O Beati, habetis à prædeſtinatione æterna quòd ſitis Filij Dei, ad quos ſpectat hæreditario iure poſſeſſio regni Dei, cuius adeptio fuit vobis facilis & expedita, quæ prædeſtinationem vt approbationem & beneplacitum Dei dicit, eſt cauſa efficiens gratiæ, cuius obſequio fit facilis acquiſitio regni, ad quod nemo poteſt efficaciter propriis viribus anhelare.

Quare bona opera recenſeantur in die iudicij.

Ne tamen vlla daretur hæreticis anſa cauillandi & expungendi merita bonorum operum, Chriſtus in eadem ſententia commemorat eleemoſynas Beatorum, vt oſtendat, non fuiſſe inanem & inertem illum æternum prædeſtinationis actum, quo Deus Beatos omnes adultos ad æterna præmia deſtinauit.

SENSVS LITERALIS.

A mera Dei bonitate eſt prædeſtinatio, cuius finis eſt glorificatio Beatorum.

In hæc verba:

Tunc dicet Rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.

CONIECTVRA TERTIA
Ex SS. PATRIBVS.

Nilus vnde oriatur.

EXundantis Nili fluminis illuuies adeò benefica eſt Ægypto irrigatæ viuacibus aquis almi huius fluuij, vt ſpeciali cultu dignatus ſit Nilus ab illa Gente, demetente vberes fructus fluminis alluentis oras ſibi conterminas. In argumentum gratitudinis ſuæ Gens illa aduerſo enitens flumine, eius conquiſiuit exordia, vt illis faceret Sacra, velut ſcaturigini bonorum omnium, quibus locuples hæc Regio fœcundatur. Sed eſto plures anxiè ſcrutati ſint incunabula Nili, decurrentes alueum eius; ſua tamen exciderunt ſpe deuenientes in abrupta montium, è quorum ſcopulis & cautibus præcipites aquæ effuſæ ſuas fecere cunas non inaſpectas tantùm, ſed & inuias ſedulo ſcrutatori. Ne autem viderentur oleum & operam perdidiſſe omnes, qui illi ſtuduerant indagini, hoc vnum ſui laboris retulere penſum, vt dicerent huiuſce fluuij caput eſſe in montibus Lunæ. Similem ferè aleam ingreſſi ſunt omnes, quibus animus fuit inquirere

Ex THEOLOGIA.

An prædeſtinatio ponat aliquid in prædeſtinato.

prædeſtinationis initia ſeu cauſas. Conuenere quidem omnes, illa quæ conducunt ad gloriam æternam infallibiliter aliquando ſortiendam, eſſe effectus prædeſtinationis, quæ licet vt prædeſtinatio eſt formaliter nihil adiiciat prædeſtinato, nullam induenti formam, à qua denominetur talis; tamen in confeſſo eſt apud omnes, illam prædeſtinationem vt paſſiuè ſumptam in homine, dicere actionem tranſeuntem in ipſum prædeſtinatum, cui adeò benefica eſt, vt ab ea Beati omnes habeant primariò, quòd rutili in æternum gaudeant illa gloria coruſcante.

Omnia itaque bona Beatorum fluunt ab æterno illo propoſito beandi hos & illos homines: ſed quæ ſint initia, aut cauſæ, ſeu potius rationes motiuæ huius æterni propoſiti, hoc eſt quod faceſſit negotium pleriſque ſummis Theologis; quia dum in eo deſudant ſcrutinio, incurrunt in præaltas montium rupes, quas ſuperare labor eſt adeò improbus, vt his omnibus ferè ſufficiat dicere, bonorum omnium effluxum ortum habere à montibus æternis, ab illo ſcilicet æterno Dei propoſito, quo decreuit beatis mentibus gratiam & gloriam erogare. Sed quia variant Doctores dum decurrunt illos montes, non incongruè dixeris, eos permeare montes Lunæ, quia non ſibi conſtant in eo argumento, varias circa illud referendo ſententias, quas referre non eſt mei inſtituti, ſed agere expoſitorem ſenſus literalis, vt memet obſtrinxi. Meæ igitur ſunt partes adſtruere meam ſententiam, affirmantem rationem prædeſtinationis non peti à præuiſione meritorum, ſed à mera bonitate ſeu voluntate Dei; ita vt illa benedictio Patris ab æterno, in benedicente ſuam rationem omnem habeat, & non in præuiſione meritorum. Meas tutatur partes Auguſtinus refundens in gratiam, prædeſtinationem. Sic ille: *Gratiâ prædeſtinatus, gratiâ electus, gratiâ peregrinus deorſum, gratiâ ciuis ſurſum.* Ergo non ex præuiſione meritorum: implicat enim dari in prædeſtinato meritum vllum ante illapſum gratiæ, quæ ex Theologia, eſt participatio diuinæ bonitatis. Vnde ſi ex meritis Beatorum aliqua poteſt colligi ratio prædeſtinationis, argumentum longè validius militat pro bonitate Dei; ab ea namque eſt gratiæ influxus, ſine qua vacant merito opera humana, quantumuis ardua. Ergo à bonitate Dei erunt illa merita, quorum ſic præuiſio nequit eſſe ratio prædeſtinationis, cùm totum illud quod eſt in merito attendatur ex gratia, quæ ipſa eſt donum Dei, gratiæ obſequio facientis conſortes diuinæ ſuæ naturæ eos, quos dignatur illa ſua bonitate.

An prædeſtinatio fiat ex meritorum præuiſione.

Ex SS. PATRIBVS.

Aug. lib. 15. de ciu. Dei c. 1.

Opera noſtra habent à gratia Dei quòd ſint meritoria.

Et profectò illa concluſio, aſſignans bonitati Dei rationem prædeſtinationis noſtræ, & non præuiſioni meritorum, vt eſt veridica, eſt etiam Catholica, & longè à typho, quem redolet illa præuiſio meritorum: nimirum magis humilitatem ſapit ingenuè fateri, nihil eſſe in prædeſtinato dignum gloriâ æternâ, quod non à Deo acceperit; quàm mordicus hoc tueri, ſcilicet merita præuiſa à Deo fuiſſe motiuum, quo Deus Beatos ad gloriam deſtinauit. Audi Auguſtinum, Deo tribuentem omnia, quæ conducunt ad meritum. Sic ille: *A Deo dictum eſt: Miſerebor, cui miſertus ero; & miſericordiam præſtabo, cui miſericors fuero: quia cui miſertus erit Deus, vt eum vocet, miſericors miſerebitur eius vt credat: & cui miſericors fuerit vt credat, miſericordiam præſtabit, hoc eſt, faciet eum miſericordem, vt etiam*

Aug. lib. 1. ad Simplicianũ.

Quomodo Dei miſericordia nos præueniat antequam bonum operemur.

benè operetur? Unde admonemur nec ipſis operibus miſericordiæ quemquam oportere gloriari, & extolli, quòd eis quaſi ſuis Deum promeruerit: quandoquidem vt haberet ipſam miſericordiam ille praſtitit, qui miſericordiam praſtabit, cui miſericors fuerit. Quòd ſi eam credendo ſe meruiſſe quis iactitat, nouerit eum ſibi praſtitiſſe vt crederet, qui miſeretur inſpirando fidem cuius miſertus eſt, vt adhuc infideli vocationem impertiret. Iam enim diſcernitur fidelis ab impio: Quid enim habes, inquit, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?

Homo ex ſe impos aſſurgere ad diuina.

Toto hoc contextu adſtruitur mea concluſio, clamans gratiam & gloriam eſſe in Beatis, quia à Deo benedicti ſunt, id eſt, prædeſtinati mera eius bonitate, quippe nihil in homine eſt, quo Deum demerere queat antequam ipſe Deus hominum mentibus illabatur, gratiæ ſuæ latices infundendo. Etenim ſiquid in homine Deum inclinare poſſet ad amorem, illud maximè eſſet bona voluntas: ſed hæc tantùm Deo miſerante bona eſt; nam naturâ humanâ in Adamo paſsâ deliquium, deorſum vergunt omnes animæ facultates, nec ad cœleſtia aſſurgunt, niſi eas Domino ſuſcitante. Denuò audiendus in eo themate Auguſtinus ita ſpatiatus. *Non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei: non hoc Apoſtolus propterea tantùm dixiſſe videbitur, quod adiutorio Dei ad id quod volumus perueniamus; ſed etiam ex illa intentione, qua & alio loco dicit: Cum timore, & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini, Deus enim eſt, qui operatur in nobis, & velle, & operari pro bona voluntate. Vbi ſatis oſtendit, etiam ipſam bonam voluntatem in nobis operante Deo fieri. Nam ſi propterea ſolùm dictum eſt: Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei: quia voluntas hominis ſola non ſufficit, vt rectè iuſtéque viuamus, niſi adiuuemur miſericordiâ Dei; poteſt & hoc modo dici: Igitur non eſt miſerentis Dei, ſed volentis eſt hominis, quia miſericordia Dei ſola non ſufficit, niſi conſenſus noſtra voluntatis addatur. At illud manifeſtum eſt, fruſtra nos velle, niſi Deus miſereatur. Illud autem neſcio quomodo dicatur, fruſtra Deum miſereri niſi nos velimus. Si enim Deus miſeretur, etiam volumus: ad eamdem quippe miſericordiam pertinet vt velimus. Deus enim eſt qui operatur in nobis & velle, & operari pro bona voluntate. Nam ſi quæramus, vtrum Dei donum ſit bona voluntas: mirum ſi negare quiſquam audeat. At enim quia non præcedit voluntas bona vocationem, ſed vocatio bonam voluntatem, propterea vocanti Deo rectè tribuitur quòd benè volumus, nobis verò tribui non poteſt, quòd vocamur. Non igitur ideò dictum eſt putandum, non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, quia niſi eius adiutorio non poſſumus adipiſci quod volumus, ſed ideo potiùs, quia niſi eius vocatione non volumus.* Hæc ille opportune ad concluſionem, Dei bonitati aſſignantem gloriam Beatorum; quia ſi ex ſe homo nequeat ad gratiam pertingere, ſine ſpeciali influxu bonitatis Dei; Ergo neque ad gloriam, cùm illa ſit gratia conſummata.

Aug. vbi ſuprà.

A Deo voluntas humana habet vt bona ſit

Quanta ſit hominis inopia in his quæ pertinent ad gratiam comparandam.

Ille idem Auguſtinus noſtram miſeratus inopiam in his quæ pertinent ad gratiam aſſequendam, probat nullum poſſe bonum opus edi, niſi fuerit antea meditatum: Sed ipſa etiam cogitatione ſe accingere ad actus virtutis emeritæ, hoc (inquit) eſt Dei donum: Ergo ſolus homo impos eſt ad merendum, ac proinde prædeſtinatio non poteſt fieri ex præuiſione meritorum hominis, cùm merita potiſſimum à Deo habeant quòd merita ſunt: ideoque ratio motiua omnium effectuum prædeſtinationis, eſt ipſa bonitas Dei, cuius proprium eſt ſeſe effundere ad arbitrium ſuum. Sic ille: *Opera bona, ſi non præceſſiſſent ea cogitationes bona, nulla eſſent: de cogitationibus autem ipſis Paulus ad Corinthios ſcribens dicit: Non ſumus idonei cogitare aliquid de nobis, tanquam ex nobis; ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Alibi rurſus eam verſans materiam ſic diſcutit: *Si non ſumus idonei cogitare aliquid, quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, profectò non ſumus idonei credere aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, quod ſine cogitatione non poſſumus, ſed ſufficientia noſtra, qua credere incipimus, ex Deo eſt. Quocirca ſicut nemo ſibi ſufficit ad incipiendum, vel perficiendum quodcumque opus bonum; vnde in omni opere bono, & incipiendo vel perficiendo ſufficientia noſtra ex Deo eſt: ita nemo ſibi ſufficiat ad incipiendam vel perficiendam fidem, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, quoniam fides, ſi non cogitetur, nulla eſt, & non ſumus idonei cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis.* Ad eamdem pertinent ſententiam ea quæ ſcripſere Sancti Proſper & Fulgentius, acriter perſtringentes Maſſilienſes Theologos, nimium tribuentes humanæ facultati ad conciliandam ſibi primam gratiam.

Aug. lib. de gratia, & lib. arb. c. 7. Idem lib. de prædeſt. ſanctorum c. 2. Proſper Aquit. lib. reſponſionis ad capitula Gallorum. Fulgent. l. de incarn. & gratia c. 13.

Cùm Doctores Theologi ſingularem etiam ſibi locum vendicent inter Patres, non ego extra aleam diſcurram, ſi recolo rationes, quibus meam ſtabiliunt ſententiam, quæ concludit, Chriſtum vocare Beatos, benedictos Patris ſui, antequam commemoret regnum, cuius inſulis hos dignatur, vt reſciant omnes, eſſe à bonitate Dei inaugurationem illam, & nullam eſſe in prædeſtinatis rationem meritorum, qua præuiſa Deus eos ad beata illa præmia deſtinarit. Non eſt diſcutienda illa materia ſine præambulis; ea namque ſalebroſa eſt, ideoque cautè illa quæſtio dirimenda. Itaque primò nota, nos non quærere cauſam prædeſtinationis, vt dicit actum Dei internum: nam eo modo ſumpta prædeſtinatio perinde realiter eſt, ac eſſentia Dei, cuius inueſtigare cauſam, nefas eſt. Prædeſtinatio igitur hîc ſumitur obiectiuè, pro iis omnibus, circa quæ verſatur, vt ſunt auxilia gratiæ, quorum obſequio prædeſtinatus indubiè euehitur ad gloriam.

Multa ſunt prænotanda ad hoc vt intelligatur quæſtio de ratione motiua prædeſtinationis ex parte prædeſtinati.

Rurſus aduerte, in prædeſtinatione obiectiuè ſumpta non in vniuerſum quæri, an detur aliqua cauſa; in confeſſo namque eſt apud omnes, Deum eſſe veram cauſam phyſicam efficientem talis prædeſtinationis: quippe realiter vocat, iuſtificat, & glorificat homines, quos ad has omnes dotes antea deſtinauit. Nemo præterea diffitetur, Chriſtum eſſe cauſam meritoriam prædeſtinationis noſtræ. Eſt ergo intelligenda quæſtio in hoc ſenſu: ſcilicet an ex parte prædeſtinati detur aliqua cauſa eius prædeſtinationis, aut ratio aliqua motiua, cuius intuitu Deus ab æterno ei talia auxilia præpararit, & voluerit. Licet enim actus diuini intellectus & voluntatis, ſpectatus ſecundùm ſe & abſolutè non habeat cauſam ſuiipſius, quia quicquid in Deo eſt, Deus eſt: ſi tamē attendatur

attendatur actus intellectus & voluntatis vt ordinatur & terminatur ad hoc vel illud obiectum, eo modo poteſt eſſe ratio motiua in Deo, quare potiùs ille actus terminetur ad hoc obiectum, & non ad illud. Etenim ſicut in diuinis attributis, nullius attributi poteſt dari cauſa, tamen vnum attributum poteſt eſſe ratio alterius: ita quòd voluntas Dei terminetur ad hoc obiectum, ſcilicet ad gloriam huius hominis, & non alterius, aliqua ratio congruentiæ poteſt aſſignari ex S. Bonauentura.

Bonau. in lib. 1 Sent. d. 40. & 41. ar. 10.

Eſto in Deo non multiplicentur actus, nec alius ſit præter vnum actum voluntatis, quo vult omnia quæcumque vult, & ab æterno voluit; tamen ſicut in his quæ vult, vnum eſt cauſa alterius; ita nempe Deus vult, vt vnum ſit cauſa alterius, & quòd diuina voluntas ſic terminetur ad vnum illorum, vt ſit illi tanquam ratio, quòd terminetur ad aliud. Exempli gratiâ, Deus vnico actu vult hominem eſſe rationalem, & eſſe riſibilem: ſed quoniam à parte rei rationale eſt cauſa riſibilis, idcircò Deus non ſolùm vult vt rationale in homine ſit cauſa riſibilitatis, imò etiam volitio huius, quòd homo ſit rationalis, eſt Deo tamquam ratio vt velit eum eſſe riſibilem: eſt namque congruum, vt quia Deus voluit hominem eſſe rationalem, voluerit conſequenter eum eſſe riſibilem. Hinc ſequitur, quòd ſi obiecta, ad quæ terminatur diuina voluntas, ita ſe habeant, quòd vnum illorum ſit cauſa alterius, tunc voluntas vnius erit ratio voluntatis alterius; etenim noſtro concipiendi modo, eum ordinem quem habent inter ſeſe obiecta, ſeruant etiam actus diuinæ voluntatis: quippè rerum ordo ſeu tenor haudquaquam variat in intellectione Dei, ſed hæc earum contextum & habitudinem ſeruat, licet eiuſdem actus diuini ſint variæ, & diuerſæ terminationes.

Quomodo poſſit eſſe in Deo ratio motiua quare actus eius voluntatis terminetur potiùs ad vnum obiectum quam ad aliud.

Ex præfatis; quærere vtrum detur ratio quare Deus velit hoc, perinde eſt, ac quærere, vtrum huius voliti à Deo detur aliqua cauſa à parte rei: nam ſi volitum habet cauſam à parte rei, tunc voluntas illius cauſæ erit in Deo ratio volendi effectum, id eſt, terminandi voluntatem ſuam ad talem effectum. At ſecus, ſi à parte rei volitum non habeat cauſam, tunc nec diuina volitio habebit rationem. Itaque cùm quærimus, vtrum detur ex parte noſtra in Deo ratio diuinæ prædeſtinationis, idem eſt, ac ſi quæramus, vtrum eius rei, quam Deus voluit & ſtatuit in æterna prædeſtinatione facere in tempore, à parte rei detur aliqua cauſa: ſi nimirum datur, illud profectò eſt ratio quare Deus ab æterno id prædeſtinauit fieri. Indubia namque regula inueſtigandi quid & quomodo Deus aliquid voluerit & ordinauerit ab æterno facere, eſt ſcrutari quid & quomodo in tempore fecerit; ſiquidem in hoc etiam argumento valet commune effatum Philoſophiæ: Sicut ſe res habet ad eſſe, ita & ſe habet ad cognoſci: nam res in intellectione diuina nullo cadunt ordine, ſed iuxta cuiuſque rei indolem adæquatè à Deo omnia cognoſcuntur.

Quid ſit ratio motiua in Deo.

Res à Deo intelliguntur vt ſunt.

Prætereà aduerte, noſtram in hac quæſtione indaginem non verſari circa omnes cauſas; ita vt ſenſus ſit, an ex parte prædeſtinati poſſit aſſignari aliquid vnde queat dici cauſa efficiens, aut materialis, vel finalis ſuæ prædeſtinationis. Patet enim prædeſtinatum aliquid habere de tribus hiſce cauſis: quia vt elicit actum charitatis amando Deum, & phyſicè præbet conſenſum ſuum Deo iuſtificanti, non eſt omnino iners, & actionis expers in his quæ pertinēt ad iuſtificationē, ideoque aliquali modo participat rationē cauſæ efficientis, quamuis omnino & adæquatè nequeat homo dici cauſa efficiens prædeſtinationis. Rurſus quia effectus prædeſtinationis tranſeunt in hominem vt in ſubiectum, & quia gratia educitur de potentia obedientiali animæ; homo ſe habet per modum cauſæ materialis, gerendo vices eius. Demum licet manifeſtatio gloriæ Dei ſit præcipua cauſa finalis prædeſtinationis; hoc non obſtat, quin etiam aliquali modo ſuas etiam partes obeat homo in illo etiam genere cauſæ, quia prædeſtinatio eſt præparatio & volitio mediorum, quæ conducunt ad beandos homines electos. Præcipuus igitur cardo, in quo vertitur hæc quæſtio, eſt cauſa meritoria, ſeu impetratoria; ita vt ſit ſenſus quæſtionis: An ex parte prædeſtinati aliquid ſit, cuius intuitu & occaſione Deus ab æterno decreuerit in tempore tribuere, & de facto impertiat ea omnia chariſmata, & dotes, quibus prædeſtinatio concluditur.

Strictè ſumendo rationem cauſæ homo non eſt cauſa ſuæ prædeſtinationis.

In quo ſenſu poſſit dici prædeſtinatus cauſa efficiens, materialis, & finalis prædeſtinationis.

Denique obſerua, vt ex parte prædeſtinati detur aliqua cauſa meritoria ſeu impetratoria prædeſtinationis, non ſufficere vt prædeſtinatus mereatur ſibi, aut impetret aliquod bonum pertinens ad prædeſtinationem: nam in confeſſo eſt apud omnes, hominem præuiâ gratiâ iuſtificante poſſe mereri gloriam æternam, quæ eſt finis & præcipuus effectus prædeſtinationis. Vt ergo detur ex parte prædeſtinati cauſa meritoria prædeſtinationis, operæpretium eſt aliquid in eo dari, cuius intuitu & occaſione Deus decreuerit erogare, & de facto eroget omnia illa dona gratiæ, quibus prædeſtinatio tota coaleſcit, in quibus ipſa vocatio gratiarum ſeriem auſpicatur. Vnde ſi nulla poteſt aſſignari cauſa meritoria ſeu impetratoria ex parte prædeſtinati, quare cum Deus vocatione illa dignetur; profectò nulla etiam prædeſtinationis integræ cauſa meritoria in prædeſtinato poterit aſſignari: ſi enim eſſet aliqua cauſa totius prædeſtinationis, eadem eſſet & vocationis, quandoquidem illa eſt primus effectus prædeſtinationis. Hæc neceſſariò fuere præmittenda, vt his veluti facibus magna fieret luminis acceſſio.

Quid ſit propriè dari ex parte prædeſtinati cauſam meritoriam ſuæ prædeſtinationis.

His prælibatis, liquet ſenſus literalis verborum Chriſti, quæ expendo: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum.* Quaſi diceret: ô beati, tales eſtis, quia benedicti à Patre: benedicti autem eſtis, non ex cauſa aliqua meritoria præexiſtente aut præuiſa in vobis, ſed quia Pater meus eſt benedictus, atque beneficus, in quem ideo eſt tota prædeſtinatio refundenda, licet vltimus effectus eius, qui eſt glorificatio requirat in adultis opera, quoad executionem prædeſtinationis. Hoc bellè innuit Apoſtolus, hoc effato: *O altitudo diuitiarum, ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, &c. Quis prior dedit ei, & retribuetur ei?* Si daretur aliqua in homine prædeſtinato cauſa meritoria prædeſtinationis, nullum Paulo eſſet argumentum ſtuporis in indagine iudiciorum Dei, quia conſtaret cauſa meritoria illius præſcientiæ, & propoſiti æterni. Rurſus illæ voces, *Quis prior dedit ei, & retribuetur ei.* Satis ſuperque ſignificant hominum inopiam in his, quæ pertinent ad prædeſtinationem.

Non datur ex parte prædeſtinati cauſa meritoria prædeſtinationis.

Rom. 11.

Et ſanè miror quomodo hi, qui affirmant prædeſtinationem fieri ex præuiſione meritorum,

Auguſtinus confitetur ſe lapſum in his quæ pertinent ad gratiã promerendam. *Aug lib. de prædeſtinat. Sanct. c. 3*

citent Auguſtinum in gratiam ſuæ ſententiæ, cum idem Auguſtinus ingenuè fateatur ſe aliquando lapſum eſſe in his, quæ pertinent ad cauſam meritoriam gratiæ, quam prædeſtinatio reſpicit obiectiuè. Itaque palinodiam cecinit Auguſtinus refellens ea, quæ ſcripſerat incongruè. Sic ille: *Cyprianus dixit, in nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit. Quod vt oſtenderet, adhibuit Apoſtolum teſtem dicentem: Quid autem habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Quo præcipuè teſtimonio etiam ipſe conuictus ſum, cùm ſimiliter errarem, putans fidem, qua in Deum credimus, non eſſe donum Dei, ſed à nobis eſſe in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona, quibus temperanter, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo. Neque enim fidem putabam Dei gratia præueniri, vt per illam nobis daretur quod poſceremus vtiliter: niſi quia credere non poſſemus, ſi non præcederet præconium veritatis. Vt autem prædicato nobis Euangelio conſentiremus, noſtrum eſſe proprium, & nobis ex nobis eſſe arbitrabar. Quem meum errorem nonnulla opuſcula mea ſatis indicant, ante Epiſcopatum meum ſcripta. In quibus eſt illud quod commemoraſtis in literis veſtris, vbi eſt expoſitio quarumdam propoſitionum ex Epiſtola quæ eſt ad Romanos. Denique cùm mea cuncta opuſcula retractarem, eamque retractationem ſtylo proſequerer, ſic inde loquutus ſum: Diſputans (inquam) quid elegerit Deus in nondum nato, cui dixit ſeruiturum eſſe maiorem: & quid in eodem maiore ſimiliter nondum nato reprobauerit: de quibus propter hoc commemoratur, quamuis longè poſtea prolatum propheticum teſtimonium: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui: ad hoc perduxi ratiocinationem meam, vt dicerem: Non ergo elegit Deus opera cuiuſquam in præſcientia quæ daturus eſt ipſe: ſed fidem elegit in præſcientia, vt quem ſibi crediturum eſſe præſciuit, ipſum elegerit, cui Spiritum Sanctum daret, vt bona operando, etiam vitam æternam conſequeretur. Nondum diligentiùs quæſieram, nec adhuc inuueneram qualis ſit electio gratiæ, de qua idem dicit Apoſtolus: Reliquiæ per electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Quæ vtique non eſt gratia, ſi eam vlla merita præcedunt: ne iam quod datur non ſecundùm gratiam, ſed ſecundùm debitũ reddatur potius meritis quàm donetur. Proinde quòd continuò dixi: Dicit Apoſtolus: Idem Deus qui operatur omnia in omnibus: nuſquam autem dictum eſt, Deus credit omnia in omnibus: ac deinde ſubiunxi: Quod ergo credimus noſtrum eſt: quod autem bonum operamur, illius eſt qui credentibus dat Spiritum Sanctum, profectò non dicerem, ſi iam ſcirem ipſam etiam fidem inter munera Dei reperiri, quæ dantur in eodem ſpiritu. Vtrumque ergo noſtrum eſt, propter arbitrium voluntatis: & vtrumque tamen datum eſt per ſpiritum fidei, & charitatis. Neque enim ſola charitas, ſed ſicut ſcriptum eſt: Charitas cum fide à Deo Patre & Domino Ieſu Chriſto.*

Fides non eſt ex nobis in nobis, ſed eſt donum Dei.

Opera noſtra bona à Deo ſunt, quòd bona ſunt.

Ex Conciliis.

Vide igitur quàm delirent illi, qui auctoritate Auguſtini ſuam adſtruunt ſententiam, de prædeſtinatione facta ex præuiſione meritorum. Ad titulum hunc de ſententiis Patrum ſpectat auctoritas Concilij Tridentini damnantis eos, qui decernunt, exordia iuſtificationis eſſe à nobis. Sic illa Synodus œcumenica. *Declarat præterea, ipſius iuſtificationis exordium in adultis, à Dei per Chriſtum Ieſum præueniente gratia ſumendum eſſe, hoc eſt, ab eius vocatione, qua nullis eorum exiſtentibus meritis vocantur, vt qui per peccata à Deo auerſi erant, per eius excitantem atque adiuuantem gratiam, ad conuertendum ſe ad ſuam ipſorum iuſtificationem, eidem gratiæ liberè aſſentiendo, & cooperando diſponantur.* Quod perinde eſt, ac ſi Concilium declaraſſet, rationem iuſtificationis hominum peti à benedictione Dei, id eſt, ideo iuſtificari homines in tempore, quia ab æterno benedicti ſunt à Deo, qui ſola bonitate ſua ductus, & nullo intuitu meritorum, benedixit eis. Illud antea decreuerat Concilium Arauſicanum hoc canone. *Hoc etiam profitemur, quòd in omni opere bono nos non incipimus, & poſtea per miſericordiam Dei adiuuamur, ſed ipſe nobis nullis præcedentibus meritis, fidem, & amorem ſui inſpirat, vt & Baptiſmi ſacramenta fideliter requiramus, & poſt Baptiſmum cum eius adiutorio ea quæ ſunt ſibi placita implere poſſimus.* Accedit & Cœleſtinus Papa, qui Auguſtinum, Proſperum, & Hilarium aſſertores eiuſdem ſententiæ, de iuſtificationis initio ſine merito præuio, miris effert encomiis, eos nuncupans. *Piiſſimos diſputatores, & magiſtros noſtros.* Alios verò affirmantes, quædam merita præire iuſtificationi, Pontifex ille perſtringit acriter, & decernit vt Epiſcopi in eos animaduertant, dicens eos, ratione huius doctrinæ erroneæ, *In damnatis hæreticorum Pelagij, & Cœleſtij ſenſibus, ſeu prauitate, ſeu imperitia demorari.*

Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 5.

Initium iuſtificationis noſtræ non eſt à nobis.

Conc. Arauſican. I. In Can. 25.

Cœleſtinus Papa Epiſtola ad Epiſcopos Galliæ.

Si quis ab auctoritate prouocat ad rationes, ille me conſulat titulo conſequente.

SENSVS LITERALIS.

Quòd Beati fuerint benedicti à Deo ab æterno, illud eſt ratio prædeſtinationis eorum, ideo refundendæ in ſolam Dei voluntatem.

In hæc verba:

Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum.

CONIECTVRA QVARTA

Ex Theologia Scholaſtica.

STante veteri Romanorum diſciplina, bello indicto multi excipiebantur à præſcripto munere militari. Sed ſi res eſſet cum Gallis imminentibus Vrbi, erat vnicuique vacare nefas; omnes namque Roma ſuos commilitones ad claſſica conuocabat. Ita ego in aſtruendo ſenſu literali, ſatis ſuperque credo factum eſſe meis lectoribus, ſi mea ſenſa probem tribus capitibus, videlicet ratione, conſultis item linguis, & demum conductis Patribus. Sed iam cogor neminem excipere, quia cum priſcis Gallis res eſt vtique acerba in argumento, circa quod verſatur ille verſiculus pertinens ad prædeſtinationem, quam affirmo ex parte prædeſtinati nullam habere in Deo rationem, ſed eam totam eſſe aſſignandam benedictioni, ſeu bonæ voluntati Dei: nam alioquin eſſent admittenda in homine aliqua merita ante vllum gratiæ iuſtificantis influxum. In meam hanc

Galli olim terribiles Romano Imperio.

Gallorum olim error circa gratiæ Dei illapſum in animam.

hanc concluſionem inſurrexere quidam Galli Catholici, ſcilicet Maſſilienſes, in quibus numeratur Caſſianus ille cæteroquin vir magni nominis, & orbe toto celebris ob collationes ſuas. Hi Galli Doctores magnam ſecum abduxere hominum partem in ſuam ſententiam, quæ decernebat eſſe in homine aliqua merita, veluti præambula primæ gratiæ. Hos (vt proximè prælibaui) Gallos compeſcuit Papa Cœleſtinus tranſmiſſâ Epiſtolâ, eſſe monens è re cuiuſque Epiſcopi obſtare ne gliſceret hæc hæreſis initia gratiæ, quæ reuera excideret naturâ ſuâ gratuitâ, ſi prima gratia peteret aliquod præuium meritum: ſortiretur enim tunc rationem debiti, & non gratiæ, quæ eo maximè titulo gaudet, quòd gratis detur, & non vt auctoramentum, ſeu ſtipendium aut merces meriti præuotis.

De hoc fermento veterum Gallorum aliquid eſt reconditum in ea ſententia, quæ decernit prædeſtinationem fieri ex præuiſione meritorum. Licet enim illa concluſio graues habeat aſſertores, & citra ſuſpicionem erroris hodie doceatur; ego tamen ei non ſubſcribo: ſed quia in ea ſubodoror priſcum Gallorum Maſſilienſium ingenium, ideo conduxi in has Gallorum quaſi reliquias expeditam manum ſtrenuorum militum, quos veteranos diù exercuit ſacra palæſtra Theologiæ. Hi ſunt Scotiſtæ & Thomiſtæ omnes coëuntes in meam ſententiam, quæ negat prædeſtinationem fieri ex præuiſione meritorum; quod tamen vt indubium illa vetus diſciplina Gallica prædicabat. Nota, Thomiſtas, & Scotiſtas vtplurimum digladiari inter ſe, & in contrarias abire partes, quando aliqua quæſtio diſcutitur, & eſſe vice adagij in ſcholis, illam ſententiam eſſe velut ex fide, in qua Thomiſtæ & Scotiſtæ ſunt concordes. Hos ego principes Theologiæ pugiles & veluti Triarios milites conduco ad bellum contra Gallos illos, qui dederunt anſam ſententiæ, quæ hodie defenditur innoxiè, quæ eſt de prædeſtinatione ex præuiſione meritorum; quam ejus aſſertores ita ſtabiliunt, vt ſecernant omne virus ei quondam aſperſum à Semiplagianis. Ab hac ego recedens ſententia, illam ſequor, cui militant Thomiſtæ omnes, & Scotiſtæ ſacræ diſciplinæ optimi veterani, qui ita ſe accingunt vt probent, nullam eſſe ex parte prædeſtinati rationem quare Deus ab æterno ei benedixerit, ſed hoc omne bonum eſſe ei ex mera voluntate Dei, qui eſt benedictus, & pater totius conſolationis.

Thomiſtæ & Scotiſtæ concordant in ſententia de prædeſtinatione ex mera voluntate Dei.

EX THEOLOGIA.
Th 1.p. q.23. art. 5.
Scot. in 1. Sent. d. 41. q. 1.
Magiſt. ſent. l. 1. Sentent. diſt. 41.

Diceres præcipua Theologorum capita conueniſſe vt eam adſtruerent concluſionem meam, quæ etiam fuit Magiſtri ſententiarum: Ecce argumenta propitio huic intento. Voluntas prius in finem fertur, quàm in media aptata ad conſecutionem finis: Sed gratia, & bona opera noſtra, & omnia alia omnia, quæ ſe tenent ex parte noſtra, ſunt media ad finem ſupernaturalem: Ergo Deus dare priùs voluit gloriam homini prædeſtinato, quam voluerit & ordinarit media, quæ ſe tenent ex parte noſtra: Ergo iſta media non ſunt cauſa volitionis finis; cùm Deus noſtro concipiendi modo finem antè voluerit quàm media. Secundò magis pertinet ad gloriam & beneficentiam Dei, prædeſtinare homines ex mera liberalitate ſua, ſine præuiſione meritorum: alioquin homo diceretur eſſe cauſa & radix ſuæ ſaluationis; quod tamen blaſphemum eſt, & damnatum ab Eccleſia. Ne igitur impingamus in has cautes, in quas incautè Pelagius incurrit, ſatiùs eſt refundere prædeſtinationem in meram Dei voluntatem: aliàs enim fruſtra Paulus in hoc themate homines ita compellaſſet: *Quis te diſcernit? quid autem habes quod non accepiſti?* Ex quo Pauli effato Auguſtinus infert, vnum hominem non diſcerni ab alio per propriam fidem, aut iuſtitiam, aut diligentiam, neque per ſola bona communia gratiæ, & auxilij ſufficientis, quæ omnibus Deus dat; ſed per ſpecialiſſimam gratiam Dei præparantis voluntatem, ita vt efficaciter operetur ſecundùm exigentiam gratiæ ipſius. Ille idem Sanctus ſibi conſtans, alibi ait, diſcretionem illam prouenire ex ſola Dei voluntate, & non ex parte noſtra. Item multi, vt Paulus, aliique Apoſtoli ſunt prædeſtinati ad maxima Eccleſiæ munia obeunda, ſine præuiſione meritorum, ſed ex mera Dei voluntate, quæ ipſum Paulum aſſumpſit eo met temporis articulo, quo maximè procul erat à Chriſto, anhelans in cædes famulorum Chriſti. Ergo cùm par ſit ratio omnium prædeſtinatorum, neceſſe eſt confiteri omnes eſſe prædeſtinatos ex mera Dei voluntate, cùm de multis hoc conſtet, vt de Paulo liquet, & latrone, qui pendulus è cruce in ſupremo vitæ agone, ſuæ ſalutis ſponſionem à Chriſto accepit.

Argumenta, quæ probant prædeſtinationem non fieri ex præuiſione meritorum.

1. Cor. 4.

Aug. l. de prædeſt. Sanctorum c. 5. & 6. Idem in Enchir. cap. 32.

Rurſus ſi præuiſa merita eſſent cauſa prædeſtinationis, eadem res eſſet cauſa ſuæ cauſæ: nimirum in confeſſo eſt, prædeſtinationem eſſe in prædeſtinato cauſam omnium bonorum, quæ conducunt ad gloriam: non poſſunt ergo illa merita eſſe cauſa ſuæ cauſæ, ſcilicet prædeſtinationis æternæ, quæ non elegit bonos, quaſi eos bonos inuenerit, ſed quia eos eligendo, bonos fecit. Et hoc vellem ſeriò aduerterent aduerſarij aſſertores præuiſionis meritorum: ſic enim merita in prædeſtinato attendunt vt obiectum aliquod diſcretum à prædeſtinatione; cum tamen merita ipſa ſuapte naturâ ſequantur prædeſtinationem, & hanc non præcedant: ſunt namque effectus prædeſtinationis. Vnde cùm effectus non ſit cauſa ſuæ cauſæ; implicat prædeſtinatum habere quidpiam, cuius intuitu & occaſione Deus eum prædeſtinarit, cùm illud omne, quod in prædeſtinato rutilat & eminet, ſit poſterius prædeſtinatione, quæ eſt omnium bonorum ferax, vtpote fœta bonis gratiæ & gloriæ, quibus concluditur ſeries illa tota, qua coleſcit prædeſtinatio.

Omnia bona quæ prædeſtinatus agit, & facit, ſunt effectus prædeſtinationis.

Præterea Chriſtus eſt exemplar illuſtre noſtræ prædeſtinationis. At fuit illi ab æterno decreta vnio hypoſtatica, ac proinde ſecundùm humanitatem prædeſtinatus eſt ſine illa præuiſione meritorum, cum vnió illa hypoſtatica non cadat in meritum. De infantibus è medio ſublatis poſt Baptiſmum nulla dari poteſt ratio ex eorum parte, cur fuerint prædeſtinati. Non ergo ſtatuenda eſt alia prædeſtinationis ratio pro adultis hominibus, cum ad inſtar Chriſti, ſola Dei voluntas nos ab æterno elegerit. Adde, ex contraria ſententia hoc emergere abſurdum: Videlicèt, gratiam non fore gratiam, & ſimul tamen fore gratiam, ſi daretur in prædeſtinato quidpiam, ratione cuius eſſet prædeſtinatus: eſſet gratia ex ſuppoſitione: deinde non eſſet gratia, quia illud non eſt prima gratia (de hac enim eſt hîc quæſtio) quod non gratis datur, ſed habet præuium aliquod meritum, iuxta illud Pauli: *Si gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia.* Et vt Auguſtinus ait, dicere illam primam gratiam

Chriſtus eſt exemplar prædeſtinationis noſtræ.

Rom. 11.
Aug. l. de bono perſeuerant. c. 20. & 21.

retri

retribui meritis noſtris, illud eſt gratiam impiè denegare, & præſtare ſe Deo ingratum. Accedit & Fulgentius ita fatus: *Si noſtrum eſt velle credere, priuſquam nos Dei gratia incipiat adiuuare: iniuſtè gratia dicitur, quia non gratis datur homini, ſed bona retribuitur voluntati: hanc enim ſicut illi volunt gratia in nobis inuenit, quam ipſa non dedit: imò ſi ſic eſt, nos priores Deo voluntatem damus, atque ita gratiam non miſeratione tribuentis, ſed æquitate Dei retribuentis accipimus. Veruntamen quis prior dedit illi, & retribuetur ei? nemo vtique.* Non ergo eſt aliquid in prædeſtinato, ratione cuius detur illa gratia prima, quæ eſt primus effectus prædeſtinationis: etenim ſi daretur illa prima gratia intuitu alicuius meriti præuiſi, non daretur illa gratis: gratis enim dati ex Auguſtino perinde eſt, ac pro nihilo dari: at illud non datur pro nihilo, quod erogatur ratione alicuius meriti præuiſi; ſicque patet fore gratiam illam primam, & non fore gratiam, ſi prædeſtinatio fieret ex præuiſione meritorum, quod quia abſurdum eſt, non placet illa ſententia obſtetrix illius incommodi.

Fulgentius lib. de gratia cap. 18.

Auguſt. lib. de prædeſt. Sanct. cap. 6.

Poſtremò, vt ſe res habet ad eſſe, ita & ad cognoſci: Sed homo ex ſe ſpectatus nihil omnino poteſt, vnde Deum demerere queat, cùm nec ſit in eius poteſtate vllum cogitare bonum ſine ſpeciali Dei præſidio, vt Auguſtinus doctè & piè meditatur: *Cogitantes* (inquit) *credimus, cogitantes loquimur, cogitantes agimus quicquid agimus. Quod autem attinet ad pietatis viam, non ſumus idonei cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis, ſed ſufficientia noſtra eſt Deo eſt: non enim eſt in poteſtate noſtra cor noſtrum, & noſtra cogitationes.* Si ergo Deus ab æterno deprehendiſſet in prædeſtinato quidpiam, ratione cuius illum dignaretur tanto bono; profectò videret hominem alio longè modo, quàm ſit à parte rei, cùm ſit adeò imbecillus ad ea, quæ pertinent ad gratiam & gloriam, vt nequeat ea ſibi Marte proprio comparare. Cùm itaque Dei notitia non hallucinetur, aut caliget, ac proinde viderit hominem impotem, neſcium meritorum; nihil ſanè aduertit in prædeſtinato vnde eum elegerit, ideoque ſoli voluntati Dei eſt aſſignanda ratio prædeſtinationis, & fatendum, omnium bonorum ſummam eſſe petendam à benedictione Dei, vt fert textus, quem expendo commemorans benedictionem Patris, antequam beatos afficiat poſſeſſione regni: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum.*

Quàm ſit impos homo ex ſe ad benè operandum.
Aug. lib. de bono perſeuerantiæ, c. 13.

Dei cognitio æterna hominem videt imbecillum ex ſe, ac proinde expertem meriti quod ſit ratio prædeſtinationis.

Sunt aliquæ expungendæ ſententiæ Patrum, Chryſoſtomi ſcilicet & Caſſiani, apud quos aliqui extant textus, adſtruentes aliquale meritum ante primæ gratiæ illapſum. In his eſt hic diſcurſus Chryſoſtomi. *Admoneri poſſumus, Deum ſuis in nos benefitiis nō noſtras præuenire voluntates, ſed à nobis incipiendum eſſe: ſed cùm nos prompto paratoque animo ad ſuſcipiendam gratiam exhibemus, tunc multas nobis offert ſalutis occaſiones.* Idem rurſus. *Oportet nos quippe eligere primò quæ bona ſunt, & tunc ipſe, quæ ſua ſunt introducit; non antecedit noſtras voluntates, ne lædatur arbitrium: cùm autem nos elegerimus, tunc multam adfert auxiliationem.* Audiit Chryſoſtomum Caſſianus, & hanc ab eo diſciplinam hauſit, qua ſuos aſperſit libros. Sed nota, hoc diſcrimen intereſſe inter Chryſoſtomum, & Caſſianum, quòd tempore Chryſoſtomi ita ſentire de gratia non cenſebatur error; nimirum mortuo tantùm Chryſoſtomo Eccleſia in Pelagium aduertit: ideoque non potuit Chryſoſtomus ſuam retractare ſententiam explicitè, licet implicitè illam alibi reuocarit, refundens in meram Dei gratiam omnia noſtra merita, vt his locis vbi Chriſtum, & Apoſtolum inducit ſic loquentes: *Non veſtris meritis debitum perſolui, ſed ego incepi.* Ita Chriſtus ore Chryſoſtomi, benè iam de gratia ſapientis. Iam Paulum ſic laudat: *Quod accepiſti habes, non hoc tantum, aut illud, ſed quicquid habes; non enim merita tua ſunt, ſed Dei gratia.*

Chryſoſtomus quid ſenſerit de prima gratia, & quomodo excuſetur.
Chryſoſt. in Ioan. ho. 17. & ho. 12. in epiſt. ad Hebræos.
Idem ho. 71. in Ioan. ho. 12 in ep. 1. ad Corinth. in hæc verba: Quis te diſcernit.

Diſpar eſt ratio de Caſſiano, quia eo ſuperſtite damnata eſt illa ſententia inuehens aliquale meritum ante illapſum primæ gratiæ, & vt erat Caſſianus vir magnæ eruditionis & pietatis, cecinit palinodiam, deditque manus Eccleſiæ decernenti contrariam ſententiam. Grauior eſt inſtantia ex parte Hieronymi, cuius ecce effatum: *Scio, Bapt iſmum præterita donare peccata, non futuram ſeruare iuſtitiam, quæ labore, & induſtria, ac ſuper omnia Dei clementia cuſtoditur, vt noſtrum ſit rogare, illius tribuere quod rogatur; noſtrum incipere, illius perficere; noſtrum offerre quod poſſumus, illius implere quod non poſſumus.* Eiuſdem generis eſt hoc Ambroſij eloquium. *Talem te ergo præbe bonis ſtudiis & promptu fide, vt Deus tui miſereatur, & vocet te.* Non faceſſunt negotium illi textus, quia non ſpectant ad primam gratiam, ſed ad gratiæ augmentum: nemo autem neſcit, hominem gratia habituali affectum poſſe bonis operibus mereri eiuſdem gratiæ aliquod incrementum.

Hieron. lib. 3. contra Pelagianos.

Ambr. lib. 2. de Abraham cap. 10.

Sed ne multus ſim in recenſendis & ſoluendis inſtantiis, quæ petuntur ex ſententiis Sanctorum Patrum; accipe regulas atque cautiones, quarum obſequio itur obuiam illis anguſtiis. Primò ſiquando dixere Sancti, aliquos prædeſtinari ob bonum vſum gratiæ; dic illum bonum vſum gratiæ à Deo præuiſum, non eſſe cauſam prædeſtinationis efficientem, ſed habere rationem cauſæ finalis, quia Deus eo fine prædeſtinat, vt quis benè vtatur gratia ſibi cœlitus eroganda. Secundò aduerte, nomen prædeſtinationis aliquando ſumi apud Patres, pro vltimo effecto prædeſtinationis, ſcilicet pro conſecutione gloriæ, & vltimi finis. Vnde quando Sancti clamant, merita noſtra eſſe cauſam prædeſtinationis noſtræ, perinde eſt ac ſi dicerent, merita noſtra eſſe cauſam conſecutionis gloriæ, quod nemo Catholicus vnquam dubium fecit: nimirum principalis effectus ſeu finis prædeſtinationis correſpondet meritis. Sed ſi ſumatur prædeſtinatio pro tota ſerie & contextu meritorum quibus concluditur, nihil omnino eſt ex parte prædeſtinati, cuius intuitu fiat ab æterno illa prædeſtinatio in Deo.

Elegantes modi, & induſtriæ cautiones, quibus itur obuiam omnibus argumentis petitis ab auctoritate Patrum vt adſtruatur prædeſtinatio ex præuiſione meritorum.

Præſcire, & prædeſtinare aliquando ſonant idem

Tertiò obſerua ex Auguſtino, quandoque voces iſtas, præſcire, & prædeſtinare eſſe eiuſdem ſignificati apud Patres: ideoque apud eos Deum præſciuiſſe bona opera prædeſtinatorum, eſſe perinde, ac Deum prædeſtinaſſe & prædiffiniiſſe eos habituros eſſe talia bona opera, quæ eſſent media ad conſecutionem gloriæ. Quartò nota, poſſe explicari Patres dicendo Deum præuidiſſe bona opera prædeſtinatorum per concomitantiam. In eo ſenſu quando Sancti affirmant, Deum prædeſtinaſſe aliquos, quia præuidit eos benè vſuros gratiâ ſuâ; illa particula, quia, non ſupponit pro cauſa, ſed importat concomitantiam infallibilem bonorum operum ad prædeſtinatio-

Aug. l. 2. de bono perſeuerantiæ c. 18.

Prædeſtinatio alio ſe modo habet ſpectata viâ intentionis, & viâ executionis.

nem:

nem: facit enim hunc ſenſum; quòd ſi Deus non præuideſſet bona opera in prædeſtinatis, non prædeſtinaſſet eos: ſed hæc opera bona non præuidentur vt antecedentia prædeſtinationem, ſed vt infallibiliter conſequentia. Demum eſt recolenda illa diſtinctio, ſcilicet prædeſtinationem via intentionis non præſupponere merita, ſed via tantùm executionis, quia nemo adultorum gloriâ æternâ dignabitur ſine obſequio meritorum.

Argumenta quibus petitur concluſio de prædeſtinatione ſine præuiſione meritorum.

Vt ſarta tectaque ſit mea concluſio, diluenda ſunt argumenta illa Achillæa, quibus aduerſarij arietant in meam ſententiam. Primò obiiciunt, Deum eſſe acceptorem perſonarum, ſi nulla habita ratione præeuntis meriti, aliquos prædeſtinet ad gloriam ſecluſis aliis. Reſpondeo, non ideo fore Deum acceptorem perſonarum; harum namque acceptio nunquam eſt, niſi vbi intercedit debitum ex iuſtitia, quale nullum eſt in Deo, quo obſtringatur ad influxum ſuarum gratiarum.

Quare Deus non ſit acceptor perſonarum.

Vnde ſi totâ hominum proſapiâ Adamo perduelli patre ſatâ, ac proinde obnoxiâ piaculo, aliquibus tantùm ſingulares gratiarum dotes impertit, quibus tergitur ille næuus diffluens è lumbis Adami, hoc ſolum arguit in Beatis animum Dei beneficum in ipſos, quos abſoluit à nexibus, quibus reprobi homines implicantur. Non inde tamen infertur cuiquam iniuria, quia Deus nemini debitor eſt, ideoque eius beneficentiæ dandum, cùm gratiarum eius latices influunt in aliquos, cæteris arentibus.

An prædeſtinatus poſſit damnari.

Rurſus obiiciunt, prædeſtinationem ſine præuiſione meritorum eſſe iniuriam libertati, quæ arbitrium hominum decet: etenim neceſſariò ſuos ſortitur effectus, quos nemo declinare poteſt, quia fieri nequit, vt prædeſtinatus non moriatur in gratia. Reſpondeo, infallibilem fore gratiam illam prædeſtinati, ſed non neceſſariam abſolutè, quia prædeſtinatus in ſenſu diuiſo poteſt damnari, id eſt, ſpectatus vt homo eſt ſui iuris, habetque facultatem reſpuendi gratiam, aut illam amplectendi, vt eſt Concilio Tridentino cautum. Vnde liberè annuit gratiæ illi finali deſuper illabenti. Et eſto prædeſtinatus vt ſic & in ſenſu compoſito nequeat damnari, & excidere fine æterni illius in Deo propoſiti; omnia tamen homini conſtant, quæ ſunt libertatis.

Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 5 & can. 4.

Tertiò ſic inſurgunt: Data hac prædeſtinatione ex mera voluntate Dei, homines naſcerentur iudicati, & non iudicandi, id eſt, independentes à futuris eorum bonis operibus, ſed intuitu gratiæ, quam Deus ab æterno dare vel negare decreuit, iudicati eſſent ad pœnam, aut gloriam. Reſpondeo; falſam eſſe illam conſequentiam: nemo enim iudicatur ad gloriam aut pœnam ſine prauis aut bonis operibus: ſiquidem conſecutio gloriæ, quæ eſt finis prædeſtinationis, præſupponit merita. Sed, vt prænotaui, licet vnus effectus prædeſtinationis præſupponat merita; tota tamen prædeſtinatio fit ſine aliquo ex parte prædeſtinati; cuius intuitu Deus ab æterno illum ad gloriam ordinarit: cùm ipſa etiam merita, quibus gloria æterna decernitur, non ſint merita niſi præuio influxu primæ gratiæ, quæ ſine vllis meritis datur. Huius inſtantiæ artifex fuit Fauſtus; cuius meminit Auguſtinus.

Aug. lib. 1. de gratia c. 6.

Orationes & conciones quomodo conducant ad effectus prædeſtinationis.

Quartò æmuli inſurgunt inſtantes, fruſtra fieri orationes pro gratia Dei impetranda, & caſſas eſſe conciones & paræneſes ad populum, ſi in æternam Dei voluntatem bona ſunt omnia refundenda. Reſpondeo non eſſe irritas preces, & conciones: licet enim oratione nequeat impetrari primæ gratiæ illapſus, quia ante orationem neceſſaria eſt gratia præueniens, qua excitamur ad orandum; tamen gratiâ Dei præuiâ, orationum ſuffragio poſteriora dona nobis à Deo cœlitus erogantur: imò Deus ab æterno decreuit talia dona dare mediante oratione; ita etiam Deus voluit adhiberi conciones, vt earum obſequio reſeraret hominum corda.

Vnde petatur diſcrimen, quod Deus ab æterno vidit eſſe inter prædeſtinatos, & reprobos.

Quintò inſtant: Deus ab æterno vidit, magnum intereſſe diſcrimen inter prædeſtinatos & reprobos, & hoc ratione meritorum: Ergo illa diſparitas meritorum ex prædeſtinati parte fuit ratio prædeſtinationis. Reſpondeo, Deum ab æterno vidiſſe res prout ſunt, atque adeò vidiſſe merita prædeſtinatorum eſſe dona ſua, & non conamina hominum in puris naturalibus, ideoque illa merita ſequi prædeſtinationem, & non illam antecedere ratione vt cauſam: fieri namque nequit, vt meriti initium habeat aliquod meritum antecedens. Vnde ſi aliquod diſcrimen intercedit inter prædeſtinatos & reprobos, quòd iſti expertes ſint gratiæ, quæ in illis rutila commendatur; illa gratia non fuit ratio prædeſtinationis, ſed effectus eius.

Datur ex parte Dei aliqua ratio prædeſtinationis, ſcilicet manifeſtatio gloriæ eius.

Demum obiiciunt, nihil prorſus irrationabile fieri à Deo: Ergo dandam eſſe aliquam rationem, quare Deus hunc & non illum ab æterno prædeſtinarit. Reſpondeo, prædeſtinationis in communi dari rationem, ſcilicet manifeſtationem gloriæ Dei, quæ patet in Beatis viâ miſericordiæ, & in reprobis viâ iuſtitiæ; ſed ex parte hominum nihil dari, ratione cuius eos Deus prædeſtinet; & hoc totum eſſe dandum eius voluntati, quæ eſt ipſa rectitudo, in quam nihil omnino irrationabile poteſt irrepere: nota tamen nos non negare Chriſtum eſſe cauſam meritoriam noſtræ prædeſtinationis: ſed hoc non obſtat, quin ſit prædeſtinatio refundenda in bonitatem Dei, cuius hoc fuit maximum argumentum, ſcilicet vnio hypoſtatica facta ſine vlla præuiſione meritorum humanitatis Chriſti: nimirum gratia vnionis, nõ potuit attingi ab humanitate Chriſti præciſè ſumpta.

Chriſtus eſt cauſa meritoria noſtræ prædeſtinationis.

Stat ergo noſtra inconcuſſa theſis: nihil omnino dari ex parte prædeſtinati, ratione cuius ei Deus ab æterno benedixerit; ſed contrà illa omnia bona afficere prædeſtinatos, quia à Deo benedicti ſunt: nihil enim homo habet ex ſe, vnde Deus inflectatur ad primam ei gratiam erogandam; ſed quidquid ab homine emergit meritorium, illud eſt omne ex ſingulari dono Dei. Ad hoc faciunt iſtæ Auguſtini ſententiæ. *Non habeo quod intuear in eligendis hominibus ad gratiam ſalutarem; ſi ad examen huius electionis aliqua cogitatione præmittor, niſi vel maius ingenium, vel minora peccata, vel vtrumque. Addamus etiamſi placet, honeſtas & vtiles doctrinas: Quiſquis ergo fuerit quam minimis peccatis irretitus, nam nullis quis poteſt? & acer ingenio, & liberalibus artibus expolitus eligendus videtur ad gratiam. Sed hoc cùm ſtatuero, ita me ridebit ille, qui infirma mundi elegit, vt confundat fortia, vt eum intuens pudore correptus irrideam multos, & præ quibuſdam peccatoribus caſtiores, & præ quibuſdam piſcatoribus oratores.* Quaſi diceret, virtutes morales, & omnium ſcientiarum penu non obſtitiſſe, quin multi ſint reprobi addicti flammis; cùm tamen alij indocti, & multa illuuie peccatorum infecti vocati ſint ad gratiam, & demum ad gloriam.

Aug. lib. 1. ad Simplicianum q. 2. propè finem. Quàm alta Dei iudicia vocantis indoctos & ſceleſtos ad gratiam, & gloriam.

Nec

Non aliqua ſaltem diſpoſitio detur ad gratiam in puris naturalibus.
1. Tim. 1.

Nec dicas, eſſe aliquas ſaltem diſpoſitiones merè naturales ad gratiam, vt fuit illa Pauli, quam meminit hoc contextu. *Qui prius blaſphemus fui, & perſecutor; ſed miſericordiam conſequutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate mea.* Reſpondeo, Paulum hîc loqui de diſpoſitione negatiua, quæ obicem tollit; ſed non de vlla poſitiua, cuius intuitu poſſit Deus dici dare primam gratiam. Vnde commune illud effatum: Facienti quod in ſe eſt Deus non denegat gratiam; non debet intelligi de prima gratia, ſed de augmento gratiæ; ita vt ſit iſte Catholicus ſenſus: Quiſquis Dei gratia præueniente affectus, pro modulo ſuo ad arbitrium Dei ſe componit, proculdubio Deo miſerante maiorem gratiæ influxum recipiet. Si quando igitur audieris, hominem viuendo ex præſcripto rationis, ita diſponi ad gratiam Dei, hoc bifariàm intellige. Primò de homine præuento à gratia Dei, quæ etiam neceſſaria eſt, vt quis viuere poſſit ex præſcripto rationis: natura quippe humana deorſum vergit, vtique in vitium prona. Secundò intellige, in homine infideli vitam compoſitam ex rationis inſtituto eſſe diſpoſitionem tantùm remotam; & negatiuam ad gratiam, & non poſitiuam. Illud autem diſcrimen intereſt inter diſpoſitionem poſitiuam, & negatiuam, quòd poſitiua diſpoſitio dicat aliqualem rationem meriti ſaltem de congruo ad gratiæ primæ illapſum, & hoc Semipelagianum ſapit; ideoque fugiendum, quia quicquid ab homine procedit non affecto gratiâ iuſtificante; illud profectò fluit ab inimico Dei: at inimicum poſſe Deum demerere in eo ſtatu, delirium ſapit: Ergo nec de congruo talis mereri poteſt gratiam primam, nec ad eam habere diſpoſitionem poſitiuam in puris naturalibus: habere enim proximam diſpoſitionem poſitiuam ad aliquam formam, perinde eſt ac habere phyſicè aliquid reale prouocans illam formam. Cùm igitur in homine experte gratiæ nihil poſſit eſſe, quo conciliare queat gratiam Dei; nulla proinde dari poteſt in eo diſpoſitio poſitiua: licet de diſpoſitione negatiua diſpar ſit ratio; illa namque duntaxat tollit obices, & nihil adiicit animæ, cuius intuitu debeat Deus illi gratiam erogare: nec ea diſpoſitio negatiua facit, vt gratiæ initium ſit ex nobis: nempe initium dicit aliquid reale & poſitiuum; at vita hominis infidelis; compoſita ex rationis norma, nihil reale dicit habens ordinem ad gratiam, ſed tantùm negat aliquot obices; qui quandoque remorari ſolent gratiæ Dei influxum: In eo ſenſu cùm Paulus ait ſe miſericordiam conſecutum, quia ignoranter Dei inimicus fuit, in Chriſtianos ſæuiendo, perinde eſt ac ſi diceret; ſuam ignorantiam detraxiſſe ponderi peccatorum, & peccatorum diminutionem eſſe veluti quandam diſpoſitionem remotam & negatiuam ad gratiam, quam Deus impertit ex ſua mera voluntate, & non aliquo merito poſitiuo; quia ſi non peccare diceret aliquid reale, illud etiam eſſet gratiæ aſſignandum, iuxta effatum illud Auguſtini, ita Deum compellantis: *Gratiæ tuæ deputo, quæ non feci mala.*

Quomodo quis poſſit habere diſpoſitionem ad gratiam viuendo ex præſcripto rationis.

Diſpoſitio ad gratiam alia poſitiua, alia negatiua.

Differentia diſpoſitionis negatiuæ & poſitiuæ ad primam gratiam.

Aug. lib. 2. conf. c. 7.

Idem l. 50. hom. in 23.
Nemo ſibi arrogare debet quòd nõ in peccata dilabatur.

Ita planè ad ſingulare Dei donum ſpectat, quòd non præpediatur homo multis nexibus peccatorum, vt explicat Auguſtinus hoc tenore. *O tu qui dicis, te non multa commiſiſſe, quare? quo regente? Deo gratias. Hic multa commiſit, & multorum debitor factus eſt: ille gubernante Deo pauca commiſit. Cui deputat ille quod dimiſit, & huic iſte deputat quod non commiſit. Adulter non fuiſti. Hoc tibi dicit Deus tuus: Regebam te mihi, ſeruabam te mihi, vt adulterium non committeres: ſuaſor defuit; & vt deeſſet ego feci: locus & tempus defuit; & vt hæc deeſſent ego feci: affuit ſuaſor, non defuit locus, non defuit tempus; vt non conſentires ego terrui. Agnoſce igitur gratiam eius, cui debes, quod non admiſiſti. Mihi debet iſte quod factum eſt, & dimiſſum vidiſti; mihi debes & tu quod non admiſiſti. Nullum eſt enim peccatum, quod fecit homo, quod non poſſit facere alter homo, ſi deſit rector à quo factus eſt homo.* Hæc ille, probans à Deo eſſe in nobis omne quod gloriandi ſubiicit argumentum.

SENSVS LITERALIS.

Ad prædeſtinationem in exequutione ita pertinet bonorum operum praxis, vt nemo planè adultorum euehatur ad gloriam ſine bonis operibus.

In hæc verba:

Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me: nudus, & cooperuiſtis me: infirmus, & viſitaſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad me.

§. V.

CONIECTVRA PRIMA

Ex Ratione.

Qua ratione Cato Cenſor dabat extraneis ius ciuitatis.

CONgruo examine Cato Cenſor explorauit quondam indolem hominum, qui petebant ius ciuitatis. Vir ille virtutis emeritæ apud ſuos, & arduorum patrator operum, id maximè habuit cordi, ſcilicet ne quis in inertiam fractus cenſeretur ciuis Romanus; ea potiſſimum ratione ductus, quòd agere & pati fortia Romanum erat. Cùm igitur quiſpiam extraneus accederet ad Catonem ſupplex in gratiam adeundæ ciuitatis, vir ille auſterus inſpecto oris habitu hominis ſupplicis, ambas etiam attrectabat manus, vt videret callum obduxiſſent nec ne, eaque præuia indagine annuebat hominum votis, ſi manus inueniſſet bonis actibus aſſuetas: ſecus verò habebat ingloriosos omnes, quorum molliebres erant manus otio diſſolutæ. Sicque Cato ius illud inſigne Romanæ ciuitatis non linguæ tantùm ſed laborioſis manibus erogabat, ne fieret iniuria nomini Romano, ſi homines flocci & inertes hoc glorioſo nomine cenſerentur. Ad ſimile etiam examen Chriſtus omnes homines prouocabit in die iudicij, vbi omnes anhelabunt ad ius ciuitatis ſupernæ Ieruſalem: non tunc ille æquus omnium hominum Cenſor rationem linguæ habebit, ſed manuum. Fruſtra Chriſtiani petent ſuo nomini Chriſtiano decerni gloriam: totum namque negotium illud erit penes manuum indaginem; ita vt manus deſudantes myrrham, id eſt, redolentes pœnitentiam, cœlo tunc dignentur, vt & illæ tornatiles plenæ hyacintis, quæ liberales in egenos homines extiterunt. Quamuis enim

Ignaui nõ donabantur olim ciuitate Romanâ.

Gloria æterna decernitur bonis operibus.

præde

prædeſtinatio, vt dicit totam congeriem effectuum prædeſtinationis, non habeat ex parte prædeſtinati rationem, cuius intuitu talis ſit illa in Deo; tamen alia longè ratio eſt prædeſtinationis in via intentionis, & in via exequutionis: quippe priori modo nulla à Deo fit commemoratio bonorum operum, quæ nulla prorſus eſſe poſſunt ante illapſum primæ gratiæ, quæ eſt effectus prædeſtinationis in prædeſtinato; ſed altero modo, ſcilicet via exequutionis, nemo planè adultorum ſortietur effectum vltimum prædeſtinationis, id eſt gloriam, quin manus habeat tornatiles, & plenas hyacintis, id eſt mobiles ad bonorum operum praxim, & rutilas actibus cœlo dignis, quales ſunt omnes actiones, quæ emergunt à gratia iuſtificante, & conducunt ad æterna præmia ſortienda.

Quid ſit habere manus tornatiles & plenas hyacintis.

In gratiam huius concluſionis, gloria æterna lineatur variis nominibus, quæ ordinem habent ad bona opera vt præambula gloriæ illius. Ad id genus pertinent iſta vocabula merces, brauium, corona, quibus vtitur Scriptura ſacra, vbi Chriſtus ita ſuos affatur diſcipulos: *Merces veſtra copioſa eſt in cœlis.* Eadem nomenclatora Paulus affecit hanc gloriam iſto eloquio: *Vnuſquiſque accipiet propriam mercedem.* At merces condignam operam præſupponit, vt egregiè explicat Chriſtus ea parabola patrisfamilias, qui conduxit operarios conducta mercede affectos poſt laborem impigrum exantlatum, vt liquet hoc contextu: *Tolle quod tuum eſt; numquid ex denario conueniſti mecum?* Suſpicor ego in illo denario obſeruationem Decalogi, qui legum denario numero coaleſcit; ita vt dicamur cum Deo conueniſſe, vt completo illo denario legum, qui omnia mandata ſignificat, æterna præmia nanciſcamur. Fauet illud monitum Chriſti: *Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata.* Nimirum ſtatim vt de labore, id eſt, de bono opere Chriſtiano conſtiterit; dicetur homini: *Tolle quod tuum eſt.* Nam gloria æterna ſub meritum cadit vtique condignum, præuiâ gratiâ iuſtificante.

Quibus vocabulis æterna gloria deſignetur. — *Matth. 5.* — *1. Cor. 4.* — *Matth. 20.* — *Idem 19.*

Eumdem etiam vſum bonorum operum ſignificat hæc dictio, brauium: nimirum eſt præmium, quod dabatur olim in circo, tota circumſtante Roma, & ea applaudente ei qui præcucurrerat. Vnde Apoſtolus argumentum capit ad bona opera homines adhortandi, ratione præmij inſtantis, quod nunquam deficiet, ſuumque adiicit exemplum, dicens, ſe ſeriò vacare bonis actibus, qui conducunt ad brauium. Sic ille: *Neſcitis quòd ij qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium? Sic currite vt comprehendatis. Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet: & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aerem verberans: ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne fortè cùm aliis prædicauero, ipſe reprobus efficiar.* Nota, brauij adeptionem non prærequirere modò curſum, ſed & alia adſciſcere ſibi, vt abſtinentiam à Venere, & victum moderatum, ne diſtento abdomine nimia pinguedine fieret homo ineptus ad aleam, in quod etiam diſcrimen potuit incurrere, Veneris vſu corpore colliquato. Iiſdem etiam præludiis itur ad gloriam, cui idcirco brauij nomen effingitur, vt ad eam ſe homo accingat mediis congruis, vt ſunt ea proximè recenſita.

Gloria æterna nemini adultorum conceditur ſine præuiis bonis operibus. — *1. Cor. 9.* — *Quare gloria æterna dicatur brauium.* — *Quibus præambulis olim curſores ſe aptabant ad brauium.*

Eò etiam collimat regia illa vox, corona, quæ egregia & ardua facinora præſupponit, vt Paulus inſinuat recolens quomodo ſe aptarit ad coronam illam gloriæ demerendam: *Bonum* (inquit) *certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex; non ſolùm autem mihi, ſed & his qui diligunt aduentum eius.* Quando in alea concurritur, nihil omnino vacat, ſed membra omnia collaborant, ita & in certamine, miles non ignauè ſe gerit, ſi tamen eſt anhelus ad coronam. Hinc collige, quàm impigram operam conferre debet homo, qui adſpirat ad gloriam. Alius item Apoſtolus non ignauis ait dandam hanc coronam, ſed hominibus tantùm ſtrenuis, & expeditis: *Accipiet* (inquit) *coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe.* Dum dicit dari coronam diligentibus, compendioſè multa concludit; ſiquidem amanti nihil difficile. Præ aliis textibus fauet, ille quem verſamus, vbi Chriſtus Beatos vocans in partem regni, ſubiicit ideo dari hanc eis eminentem ſortem, ratione bonorum operum: *Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare.* Particula, *enim* eſt cauſalis. Vndelicet in prædeſtinato non ſit ratio, cuius intuitu à Deo prædeſtinetur ſecundùm omnes effectus prædeſtinationis, vt proximo capite diſſerui; tamen effectus vltimus prædeſtinationis, id eſt gloria æterna, prærequirit in adultis meritum de condigno: nimirum gloriæ æternæ pondus appenditur ad trutinam meritorum, iuxta illud Pauli: *Id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.*

2. Tim. 4. — *Quomodo ſe debeat homo aptare ad coronam gloriæ.* — *Iacobi 1.* — *Gloriæ pondus appenditur ad trutinam meritorum.* — *2. Cor. 4.*

Sed ne rationis expers videatur iſta concluſio, decernens gloriam bonis tantùm actibus adultorum, quos mediante gratia iuſtificante fortiter exantlarunt; accipe argumentum. Vt Chriſtus via intentionis, ita etiam via exequutionis eſt cauſa exemplaris noſtræ prædeſtinationis, ipſo etiam Paulo aſſertore: *Quos* (inquit) *præſciuit, & prædeſtinauit, conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus.* Ergo cùm Chriſtus glorificationem corporis ſui meruerit multis anguſtiis, oportuit enim eum pati, & ita intrare in gloriam ſuam: profectò eſſet indecorum, homines gratis aſſequi gloriam nobis propoſitam iiſdem ſtipendiis, quibus eam Chriſtus mercatus eſt, vt ipſe Dominus aſſeruit hoc diſcurſu: *Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in meis tentationibus. Et ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum.* Id eſt, vt ego ærumnis nundinatus ſum gloriam illam, qua corpus meum breui dignabitur; ita & vos eaſdem debetis inire vias, vt efficiamini compotes eiuſdem gloriæ. Eodem argumento vſus eſt Petrus, vt ſimili oratione ſuada homines induceret in praxim actionum Chriſti, & præſertim earum, quæ ad Paſſionem eius ſpectant. Sic ille Apoſtolorum Princeps: *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius.* Itaque Iudex dum decernet præmia, recolet bona opera, ne damnati liuore perciti querulas edant voces, eſſe in Iudice acceptionem perſonarum, ſi Beatos adſciſceret in partem regni ſine vlla commemoratione meritorum.

Rom. 8. — *Chriſtus cauſa exemplaris noſtræ prædeſtinationis.* — *Luc. 22.* — *Chriſti imitatio eſt certum prædeſtinationis argumentum.* — *1. Petri. 2.*

Rurſus nota quoad ſenſum literalem, illam recenſionem bonorum operum dirigi ad Beatos Chriſtianos, & non ad Beatos è lege veteri. Quàuis enim par ſit ratio Beatorum omnium homi-

Singularis animaduerſio conducens ad ſenſum literalem verborũ quæ proferet Chriſtus in die iudicij.

num adultorum; tamen in hoc Euangelio hodierno ſuos Chriſtus diſcipulos inſtituens, vt eorum fides altas radices ageret, præmonuit hoc diſcorſu, quanta eos manerent bona, ſi ſibi conſtarent in obſequio hactenus præſtito Domino Redemptori. Eamobrem ad eos ait pertinere regnum, quia omnia ſua bona erogarant in pauperes,& ſeduli vacabant operibus miſericordiæ. Aduerte, Chriſtum applaudendo Beatis, dignaturum omnes laude ſua, vt ipſemet ait idem argumentum verſans: *Vnuſquiſque accipiet propriam mercedem ſuam.* Cùm ergo ad ſingulos quoſque Beatos pertineat vocari in partem laudum, quibus efferentur Iuſti; nemo planè ſecernetur ab encomiis Chriſti, ſed quiſque pro dignitate ſua eorum particeps erit, Iudice recolente merita ſingulorum. Vt enim eadem dictione Apoſtolorum, diſpares omnino Gentes audiebant illos loquentes ſua lingua magnalia Dei: ita ſententia vna eademque Iudicis efferet merita omnia Beatorum, quæ quia in charitate facta ſunt, Chriſtus hodie ſuccinctè perſtringens ea, quæ diffusè agentur in die iudicij, ſatis eſſe credidit proponere exemplum vnum pertinens ad charitatem, eam præſertim, cui ſtudebant tunc diſcipuli eius, quibus mutuam dilectionem præfixerat vt teſſeram indubiam fidei Chriſtianæ. Vnde vt diſcipuli maiora fidei ſuæ in Chriſtum caperent incrementa, & eorum amor in proximos augeretur, ait homines eſſe de miſericordia præſtita iudicandos. Et profectò hic eſt ſenſus literalis huius verſus, quem nemo adhuc recenſuit adæquatè.

Matth. 25.

Quare Chriſtus dixerit ſuis diſcipulis homines in die iudicij eſſe de miſericordia iudicandos.

Siquis Prophetarum in Iudaiſmo recenſuiſſet ſeriem rerum gerendarum in die iudicij, profectò induxiſſet Iudicem recolentem opera, quæ diſcernebant Iudæos à Gentibus, & ſententiam tunc ferendam hanc dixiſſet: Venite benedicti, poſſidete hæreditatem Abrahæ, Iſaac, & Iacob: circumciſi enim fuiſtis, & mihi vni litaſtis victimis & in cenſo. Ita Moyſes benedicturus Leuitis in ſupremo agone ſuo, non meminit opera bona, quæ communia habebant cum cæteris tribubus: ſed his tacitis, ea tantùm extulit, quæ erant propria Leuitarum, qui gladio vltore ſæuierant in parentes ſuos ob cultũ vituli aurei. Sic Moyſes. *Perfectio tua, & doctrina tua viro ſancto tuo, quẽ probaſti in tentatione & iudicaſti ad aquas contradictionis. Qui dixit patri ſuo, & matri ſuæ: Neſcio vos; & fratribus ſuis: Ignoro vos: & neſcierunt filios ſuos. Hi cuſtodierunt eloquium tuum, & pactum tuum ſeruauerunt, iudicia tua ò Iacob, & legem tuam ò Iſrael: ponent thymiama in furore tuo, & holocauſtum ſuper altare tuum. Benedic Domine fortitudini eius, & opera manuum illius ſuſcipe.* Ita Chriſtus ſuos alloquens diſcipulos, & deſcribens contextum ſententiæ ferendæ in gratiam Beatorum, ita aptauit illam ſententiam, vt ea tantùm opera recenſeret, quæ tunc Chriſtus ſuis ſequacibus maximè commendabat, præfigens eis dilectionem mutuam tanquam peculiarem notam ſuæ ſanctæ diſciplinæ.

Leuitarum qualis fuerit benedictio diſtincta à cæteris.

Deuter. 33.

Nota, eos interpretes à Chriſti ſcopo ſeu intento aberraſſe, qui credidere, adeò literaliter eſſe accipiendam illam ſententiam, quæ ſola commemorat opera miſericordiæ, vt nulla prorſus aliorum operum ſit futura memoria. Illa namque aliquorum Patrum eleemoſynæ commendatio nimis iniuria eſt aliis bonis operibus, quæ vult tunc à Chriſto Domino præteriri, cùm de ratione iudicij generalis ſit, vt nullum opus bonum abeat indonatum. Hoc igitur eſto ratum, ſua ſcilicet fore præconia ſingulis quibuſque bonis operibus, iuxta hoc Pſaltis effatum è perſona Dei: *Cùm accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo.* Iudicare autem iuſtitias, eſt eis decernere congrua ſtipendia, in quibus non erit hoc poſtremum, videlicet meritis encomiis à Iudice celebrari. Itaque demiror, graues auctores in hoc veluti vado hæſiſſe, neſcientes quare Chriſtus in ſua hac ſententia ſolam mentionem faciat operum miſericordiæ, quod vt exponerent, literà prætermiſsâ ſenſus myſticos inuenerunt.

Omnia bona opera iuſtorum recolentur in die iudicij & dignis encomiis efferentur.

Pſal. 74.

Aduerte item vice coronidis, Chriſtum meminiſſe tantùm opera miſericordiæ, vt reſcirent omnes, Beatorum teſſeram eſſe charitatem, cuius perfectio non hominem tantùm Deo obligat, ſed & proximo obſtringit. Vnde vt diſcipulorum ſuorum animos Chriſtus inflecteret ad ſtudium charitatis, ait, penes eam eſſe rationem ſententiæ ferendæ in die iudicij in gratiam Beatorum. Et quia eo tempore rudes adhuc erant diſcipuli, nec poterant capere quænam eſſet illa charitatis indoles; Chriſtus illam eis propoſuit in effectu operum miſericordiæ: ſiquidem per effectum facili negotio deuenitur ad cauſam. Quare autem propoſuerit opera corporalia potiùs quàm ſpiritualia, quæ Deo ſunt gratiora ſpiritualibus, hoc fecit duobus ductus argumentis. Primò quia in perſona diſcipulorum poſteros inſtruebat omnes, quorum plerique non capiunt alta ſpecimina charitatis, ideoque animis cadunt quando proponitur eis aliquid ſupra captum. Ne ergo Chriſtiani rudes cauſarentur importunam eſſe charitatem, Chriſtus propoſuit opera vernacula, quibus etiam homo redditur humanior, vt ſunt illa opera corporalia exhibita egenis & infirmis, quæ adeò humana ſunt, vt eorum hodie praxis ſolita ſit Perſis, & Turcis, Gentibus inhumanis. Secundò licet opera miſericordiæ ſpiritualia maioris longè ſint momenti, quàm opera corporalia; illa tamen non pertinent ad omnes, ſed plerumque requirunt in homine dotes, quibus multi carent. Vt erudire indoctos, corrigere delinquentes, opera ſunt quæ requirunt ab homine diſciplinam, atque poteſtatem ſeu ius aliquod in animam delinquentem. Itaque occurrens Chriſtus omnibus inſtantiis, ſtetit in operibus miſericordiæ, quæ ad corpora diriguntur. Ad ea namque omnes pro modulo ſuo ſunt idonei, ſuamque ſic produnt charitatem, quæ eſt ſumma rerum ſeu meritorum, quæ tunc à Chriſto Iudice recolentur.

Quare ſolius miſericordiæ meminerit Chriſtus in ſua ſententia.

Quare in die iudicij Chriſtus recenſebit opera miſericordiæ corporalia potiùs quàm ſpiritualia.

Latiùs patent opera miſericordiæ corporalia quàm ſpiritualia.

Ex prælibatis collige, eos deuiare à ſenſu literali, qui arbitrantur, non vocalem fore Iudicis ſententiam, ſed totam iudicij hiſtoriam eſſe intelligendam mentaliter, vt Abulenſis arbitratur, licet probabilem putet aliam ſententiam. Pace viri tanti dixerim, non ſolùm probabilis eſt mea ſententia, affirmans fore vocalẽ ſententiam Chriſti; ſed ita aliam Abulenſis opinionem refellit, vt ea ſtare nequeat. Vt liquidior ſit mea ſententia, hoc eſt prænotandum, ſcilicet ea quæ ſacro Codice proſtant de die iudicij, eſſe relata à Chriſto aut à Sanctis: & hoc diſcrimen intereſſe inter Chriſtum & Sanctos, quòd Chriſtus ea quæ facturus eſt dixit: Sancti verò retulerunt ea, quæ ipſis in viſu obiecta ſunt, ideoque viſiones illæ typis aſſuetæ ſapiunt metaphorã, ac proinde non ad literam eſt earũ recenſio accipienda, ſed ex intento Spiritus Sancti varios loquendi tropos vt plurimum

Tota iudicij hiſtoria eſt intelligenda literaliter.

Prophetarũ viſiones de die iudicij intelligendæ ſunt metaphoricè & non literaliter.

Daniel.7. timum vſurpantis. Ecce Danielis viſum. *Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit: veſtimentum eius candidum quaſi nix, & capilli capitis eius quaſi lana munda: thronus eius flamma ignis: rota eius ignis accenſus: Fluuius igneus rapiduſque egrediebatur à facie eius, millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei: iudicium ſedit, & libri aperti ſunt.* Eorumdem etiam librorum mentionem facit Ioannes Apoſtolus commemorans diem iudicij. *Apoc.20* Sic ille: *Vidi thronum magnum, & candidum, & ſedentem ſuper eum, & vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in conſpectu throni, & libri aperti ſunt, & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ, & iudicati ſunt mortui ex his, quæ ſcripta ſunt in libris.*

Quid ſignificent libri aperti in die iudicij.

Nemini ſano inſidebit eas Sanctorum viſiones eſſe ad literam exponendas, quaſi Chriſtus in die iudicij habitu ſenioris hominis appareat, & ignea fluenta prodeant de vultu Iudicis ſic deſcripti à Propheta, cui eo contextu Dominus obiectus eſt. Quaſi verò volumina ſint tunc explicanda, quæ ſeriem actuum referant humanorum? Ad quid illa volumina? fortè vt conſulant memoriæ Chriſti? minimè verò: ſiquidem omnia nuda & aperta ſunt oculis eius. An rurſus illi libri maiorem facient fidem, cùm viderint homines illic ſua omnia opera recenſeri: nequaquam. Nempe Deo moderante rerum omnium pondera & momenta, vnicuique adeò fixa tenaxque erit memoria delictorum, vt nullo prorſus libro quiſque indigeat, conſcientiâ ipsâ gerente vices magni voluminis iuxta hoc Pauli effatum: *Oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam deffendentibus, in die cùm iudicabit Deus occulta hominum.* Ita liber ille apertus eſt metaphoricè accipiendus pro conſcientia: alioquin liber ille literaliter intellectus magnam in noſtra mente molem & ſtruem librorum erigeret, quod tamen male ſapit Auguſtino, eique videtur incongruum: *Si* (inquit) *liber, ex cuius ſcriptura omnes iudicabuntur, carnaliter cogitetur; quis eius magnitudinem, aut longitudinem valeat æſtimare? aut quanto tempore legi poterit liber, in quo ſcripta ſunt vniuerſæ vitæ vniuerſorum.* Hæc ille.

Conſcientia erit liber apertus in die iudicij.

Rom. 2.

Aug. l. 20. de ciuit. Dei.

De iudicio recenſito à Chriſto alia prorſus eſt ratio; ille namque principem ibi perſonam acturus, ſcilicet Iudicis, ſimplici contextu ea enarrauit, quæ conſcio ipſo iudicante fient. Vnde cùm corporaliter ſe venturum enunciet Chriſtus, procul dubio corporaliter etiam faciet alia, quæ ibidem enumerat: eritque vocalis illa ſententia quam deſcripſit, non tamen ita lata in gratiã bonorum operum miſericordiæ, vt alia bona ſileat indonata. Si namque ſolùm mentaliter eſſent iudicandi homines, ex ſententia mentaliter tantùm lata, ad quid ille corporalis apparatus præcedens iudicium? ad quid ſigna in Sole, & Luna, & apparitio ſenſibilis crucis in nubibus, ſi hæc omnia præludia terminare debet iudicium hoc mente tenus? Irrita ſanè foret illa pompa Iudicis venientis in maieſtate ſua corporaliter exhibita, ſi tacitus ille Iudex inde recederet; Fruſtra Paulus hoc ſcripſiſſet: *Viuo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu: & omnis lingua confitebitur Deo. Itaque vnuſquiſque noſtrum pro ſe rationem reddet Deo.* Verſu præcedente has præmiſerat voces: *Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti.* Cùm ergo omnis lingua confiteri debeat Chriſtum, & vocare rerum Dominum; valde abſurdum eſt fore tacitum & elinguem Iudicem, quando erit omnis lingua loquax.

Corporalis erit & vocalis ſententia iudicis.

Rom. 14.

SENSVS LITERALIS.

Prædeſtinatio in ordine ad executionem petit ſuffragium bonorum operum.

In hæc verba:

Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me: nudus, & cooperuiſtis me: infirmus, & viſitaſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad me.

CONIECTVRA SECVNDA

Ex Lingvis.

Quomodo vna eademque Chriſti ſententia recolet omnia bona opera Beatorum.

ESto naturæ humanæ ingenium non ſit interminum, ſed ſuos cancellos habeat vtrique anguſtos, quibus concluditur; Deo tamen propagante fines indolis hominum, nihil obſtat, quin homo queat aſſurgere ad notitiam digniorem eâ, cui fuerat hactenus aſſuetus. Hanc beneficam Dei manum experientur Beati omnes, vnâ eademque Chriſti ſententiâ exceptâ auribus corporeis: quippe vox illa vegeta & efficax innumera propè ſignificata mentibus ingeret cõgrua intento Chriſti, debitis encomiis Beatorum ſingula quæque merita propalantis. Nempe ſi manna hoc habuit ſingulare, vt ad arbitrium comedentis palatum afficeret ſapore cibi, cuius cupidinem fecerat appetitus: quare eadem Chriſti ſententia non diſtinctè concludet præconium omnium actionum, quæ conduxere ad æterna præmia ſuſtienda? Itaque arbitror, Chriſtum Hebraicâ linguâ dicturum ſententiam, quæ Dei virtute ab omnibus excepta inſinuabit animis merita ſingulorum. Linguâ Hebræâ loquetur, quia eſt omnium linguarum princeps, qua ipſe Deus eſt vſus in Paradiſo Adamum affatus. Vt concolor ergo dialectus ſit verborum, quæ Deus initio protulit, & proferet in hoc mundi deliquio; Chriſtus illud idioma etiam vſurpabit, faciens omnibus palàm, decerni regnum adultis hominibus obſequio meritorum, gloriamque æternam & bona opera non eſſe modò res concordes, ſed comites indiuiduas.

Chriſtus lingua Hebræa dicet ſententiam.

Elegans eſt in eo argumento Hebræa lingua, quæ eadem dictione honorem & laborem effert, Hebræis enim verbum, כבד *cauad*, ſignificat aggrauare, & honorare: ea tamen cautione, vt hoc verbum in coniugatione *Kal*, quam leuem vocãt, ſignificet aggrauare, affligere. At in coniugatione *piel*, quam fortem vocant, dictio illa ſonat gloriã & honorem. Sed hanc eſſe obſeruationem Mercerus ait. Vnde ad meum inſtitutum videtur alludere lingua illa ſancta; quaſi diceret, afflictiones leues hominem quidem laceſſere, ſed eum non honorare niſi fortes ſint & veluti duplicatæ. Etenim coniugationis *piel* proprium eſt duplicare ſecundam radicalem adiecto puncto *daghesch*, cuius eſt fortiore ſono literam afficere: ita vt in *Piel* vox כבד *cauad* amittat ſuũ *beth* lene, quod ſonabat vt v conſonans, & in *piel* efferatur veluti coaleſcens ex duplici *beth* כבד *chibbed*. Hinc elimatè liquet, gloriam illam æternam, quæ ſumma eſt, non conciliari niſi fortibus anguſtiis,

Ex lingvis. Hebræa.

Gloriæ æternæ, & laborum ſocietas eſt indiuidua.

Pulchra obſeruatio Hebræa valde moralis de gloriæ iuncta anguſtiis.

ſtiis, aut impigra virtutum praxi, quæ vt carnem grauat eſt ideo corpori importuna. Ab hac voce כבד *cauad* deducitur nomen כבוד *caued*, quod ſignificat gloriam, & animam ſuperiorem. Nota, Hebræos duas in homine facultates animæ diſtinguere, ſuperiorem vnam, qua homo aſſurgit ad cœleſtia meditanda; inferiorem alteram, qua vtitur homo corpori conſulturus: non quòd reuera duæ ſint animæ, ſed quia ratione diuerſorum actuum eadem numero anima ſortitur diuerſa nomina. Cùm ergo à verbo, quod afflictionem ſonat, Hebræi deducant vocem, quæ ſignificat gloriam, & animam ſuperiorem, perinde eſt ac ſi dicerent, hominem non fore ſeipſo ſuperiorem, niſi ad ardua aptetur bonis operibus, quæ faceſſunt corpori negotium. Sicque liquet ex Hebræorum penu, non eſſe res diſſitas, gloriam, & virtutum frequentiam.

In homine anima vna ſuperior, altera inferior.

Caro afflicta bonorū operum praxi, animam facit idoneā ad cœleſtia meditanda.

SYRIACA.

Conſonat & verſio Syriaca textus noſtri, vbi vox enim cauſalis gloriæ exprimitur, כפנחני *chephneth geir. Eſuriui enim.* Vox illa, גיר *geir, enim*, eſt dictio peregrina petita à Græcis, quibus γὰρ eſt idem ac nobis, enim. Adhibita hæc dictio Syriaca facit concordes textus noſtros, vbi dictio hæc cauſalis liquidò notat, Chriſtum aſſignare bonis operibus vltimum effectum prædeſtinationis; ita vt nemo planè adultorum hominum ad gloriam ſine bonis operibus euehatur, iuxta concluſionem titulo præfixam, quæ affirmat, prædeſtinationem in ordine ad exequutionem petere ſuffragium bonorum operum. Græcus interpres non receſſit ab hoc ſchemate loquendi. Vbi enim expreſſit ſententiam Chriſti vocantis Beatos ad regnum; ſtatim inducit Chriſtum, ſic loquentem: Ἐπείνασα γὰρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν. *Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare.* Cauendum igitur ſedulò, ne qua ignauia diſſoluat gloriæ æternæ & bonorum operum nexum.

Bonorum operum & gloriæ æternæ nexus exprimitur particulâ vnâ recenſitâ in ſententia Chriſti.

GRÆCA.

SENSVS LITERALIS.

Nemo adultorum dignabitur gloriâ æternâ, quin eam mercatus ſit obſequio bonorum operum.

In hæc verba:

Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare, &c.

CONIECTVRA TERTIA.

EX SS. PATRIBVS.

IN recenſione filiorum Iſraël, Scriptura ſacra filios Aſer afficit præcipuis encomiis: eorum nempe hiſtoriam ſic concludit: *Omnes hi filij Aſer, principes cognationum, electi atque fortiſſimi, Duces Ducum.* Vox Hebræa, *Aſer* אשר, perinde eſt ac beatitudo: & reuera filij hominum dignandi hoc ſtatu, id eſt filij beatitudinis, ſunt Principes, vtpote Deo Rege ſati, qui eos etiā vocat in partē regni eis parati à conſtitutione mundi. Sunt electi, quia à Deo benedicti, & prædeſtinati. Sunt item fortiſſimi: ſiquidem aſſidua bonorum praxis arguit in eis impigrum animum, inuictúmque robur pectoris ænei, & neſcij formidinis huius ingloriæ, quam ignaui concipiunt, ſtatim atque virtutis nomen inſonuit. Heroës hi beandi, ſunt Duces, quia reuera ſuo exemplo ducunt alios ad beatitudinem, edentes ardua virtutum ſpecimina, quæ maximè conducunt ad æterna præmia ſortienda. Sicque eâ figurâ liquet, Beatos non duntaxat eſſe electos, ſed etiam eſſe fortiſſimos, quod planè coincidit cum titulo prælibato: videlicet neminem adultorum dignari gloriâ æternâ, quin eam mercatus ſit obſequio bonorum operum. Etenim eſto Deus via intentionis, ſua mera bonitate nos prædeſtinet; via tamen exequutionis ad gloriam opera prærequirit.

1. Paral. 7.

Gloria æterna decernitur tantùm viris magnanimis aſſuetis arduis operibus.

Ad concluſionem iſtam adſtruendam adiciſco Patres. In his prior occurrit Hieronymus, qui expendens illum locum Iſaiæ: *Si volueritis, & mandata mea ſeruaueritis, bona terræ comedetis*, ita commentatur: *Liberum ſeruat arbitrium, vt in vtramque partē non ex præiudicio Dei, ſed ex meritis ſingulorum, vel pœna ſit, vel præmiū.* Ruſſus ille probat neceſſitatē bonorum operum, quæ Deus voluit eſſe præambula ad gloriam, vt inde liqueret hominibus, quàm iuſtè Deus decernat præmia, & infligat pœnas. Accipe Hieronymum. *Vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam, non irrationabiliter ſaluat, ſed cauſis præcedentibus: quia alij non ſuſceperunt filium Dei; alij ſuaſſione recipere voluerunt: ex quo oſtenditur, non eligi Gentes, ſed voluntates.* Liquidiùs adhuc Ambroſius iſtud expendit argumentum. *Deus* (inquit) *non ſolet petitionibus deferre, ſed meritis, quia perſonarum acceptor non eſt; vnde & Apoſtolus ait: Quos præſciuit, hos & prædeſtinauit; quia non ante prædeſtinauit, quàm præſciret: ſed quorum merita præſciuit, eorum præmia prædeſtinauit.* Accedit & Proſper, compendioſè diffiniens hoc quæſitum: *Fruſtra* (inquit) *dicitur ratio operandi non eſſe in electis, cùm nempe ad hoc etiam operantur, vt eligantur.*

EX SS. PATRIBVS.

Hieronym. in cap. 1. Iſaiæ.

Idem epiſt. 150. q. 10.

Ambr. lib. 5. de fide cap. 3.

Proſper lib. de vocatione Gentium.

Præfati textus ita neceſſitatem bonorum operum inuehunt ad gloriam comparandam, vt eorum auctoritate ducti magni nominis homines credant prædeſtinationem fieri ex præuiſione meritorum: ſed pace eorum dixerim, hallucinantur non capientes intentum Patrum, qui hîc prædeſtinationem capiunt pro vltimo eius effectu, id eſt, pro gloria æterna: alioquin Proſper non conſtaret ſibi dicens electos ad hoc operari, vt eligantur, ſi hîc intelligeret æternam Dei electionē ſecundùm omnes effectus, quos connotat in prædeſtinato. Etenim inde ſequeretur, homines operando Marte ſuo proprio, mereri vt eligerentur ad gratiam primam, quod tamen Proſper impium eſſe probat ſcripto edito contra Collatorem, id eſt Caſſianum huius hæreſis aſſertorem. Illæ igitur Patrum ſententiæ hoc concludunt; ſcilicet idem quod Petrus monens eſſe ſatagendum vt per bona opera certam faciamus vocationem noſtram: gloriam nempe Deus, quam ab æterno ſtatuit dare nobis ex mera bonitate, non ſine præuiis bonis actibus erogabit. Et eſto fidei confeſſio ore facta bonum ſit opus; caſſa tamen eſt ſi charitas illa deſit, quæ bonorum operum teſſerâ comprobatur. Eamobrem Chriſtus recenſendo rationem præmij, quo Beatos afficiet in die iudicij, ſic ſuam protuliſſet ſententiam: Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum paratum vobis à conſtitutione mundi; credidiſtis enim in me. Vt ergo cauillandi anſa omnis tolleretur; præſcius ille Iudex, *gloriæ æternæ* ſtipendium refudit in bona opera ſata beneficio charitatis.

Quomodo ſint intelligendi Patres dum dicunt prædeſtinationem fieri ſine præuiſione meritorum.

Fides ſola non ſufficit adultos ſine bonis operibus.

In

Ambr. lib. 2. officior. c. 2.

In eo argumento concordant Patres, in quibus accipe Ambroſium ita fatum: *Scriptura diuina vitam beatam in cognitione poſuit diuinitatis, & fructu bonæ operationis. Denique vtriuſque aſſertionis teſtimonium ſuppetit Euangelicum: nam & de ſcientia ita dicit Dominus Ieſus: Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcamus te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, & de operibus ita reſpondit: Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit, &c. Habet ergo vitam æternam fides, quia fundamentum eſt bonum: habent & bona facta, quia vir iuſtus & dictis & rebus probatur.* Idem rurſus in hac ſpatiatus alea, ſic decurrit, commemorans Chriſti Domini diſciplinam: *Ne fides vos ſtudioſos, faciat operum negligentes, perfectionem fidelis viri breui ſermone concludit: vt & fide, & operibus approbetur, dicens: Hæc autem oportuit facere, & illa non obmittere.* Adduce & hoc Hieronymi effatum: *Fruſtra nobiſmet applaudimus, cuius mandata non facimus: ſcienti bonum, & non facienti illud, peccatum eſt: quomodo corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ſic & fides ſine operibus mortua eſt.* Hæc ille.

Fidei & bonorum operum ſocietas indiuidua.

Ambr. in cap. 2. Luc.

Hieron. l. 2. contr. Iouin. cap. 1.

SENSVS LITERALIS.

Iuſti de ſe humiliter ſapiunt, vtique deponentes omne quod conducit ad faſtum.

In hæc verba:

Tunc reſpondebunt ei iuſti dicentes: Domine quando te vidimus eſurientem, & pauimus te: ſitientem, & dedimus tibi potum? quando autem te vidimus hoſpitem, & collegimus? aut nudum, & cooperuimus te? aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te?

§ VI.

CONIECTVRA PRIMA

Ex Ratione.

Stellæ in meridie videntur ex ima puteorum ſede.

QVotidiano experimento liquet, homines qui dehiſcunt in imas puteorum ſedes, inde rutilas videre ſtellas etiam in meridie, nihil obſtante Sole, quin ſidera ſuum offundant lumen illis, qui refugæ diurnæ lucis ſectantur abdita latibula. Mirúmque eſt, homines in edito loco ſitos, alto Sole non videre ſtellas, quæ tamen peruiæ ſunt hominibus in profunda ſpecu degentibus. Huiuſce rei indubiæ ratio eſt penes Philoſophos naturæ interpretes. Habet Theologia quòd miretur ſimile ferè arcanum: videlicet homines alta ſapientes cæcutire in his quæ Dei ſunt: cùm tamen homines humiles, & ſui nihili conſcij, gratiæ Dei indolem optimè ſpeculentur. In eo humili habitu iuſtorum, qui ſeipſos deprimunt, gratiæ indoles totam ſe eis prodit; beneficio illius norunt, omne illud, quod in gratia rutilum eſt, & coruſcum, deſuper eſſe, vtpote à Deo, & non humanæ facinus induſtriæ. Eamobrem ſiquando meritis dignantur encomiis ab aliquo præcone, ſtatim abeunt in ſtuporem, nihil planè deprehendentes in ſe dignum elogio: quippe ſciunt illud omne quod eſt argumentum laudis egregiæ, à Deo peti, non ab homine, qui eſt ſcaturigo vitiorum, & impos aſſurgere ad ardua, quibus conciliatur honos. Cùm ergo Beati audient ſe laudari à Chriſto, recenſente, ſe ab eis dignatum pleriſque pietatis officiis, memores adhuc inolitæ ſibi humilitatis, quæ in Deum omnia ipſorum opera refundebat, in has prorumpent voces, quas præfixi titulo. Etenim Chriſto texente ſeriem operum miſericordiæ, quibus ſibi deuinxere Deum, *Reſpondebunt ei dicentes: Domine quando te vidimus eſurientem, & pauimus te: ſitientem, & dedimus tibi potum? quando autem te vidimus hoſpitem, & collegimus te? aut nudum, & cooperuimus te? aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te?*

Humilibus multa patēt quæ aliis ſunt inuia.

Quare in die iudicij iuſti ſtupebunt audientes ſe pauiſſe aliquando Chriſtum & dediſſe ei potum.

Ratio autem huius effati Beatorum hæc eſt, quæ genuinum huius loci ſenſum literalem explicat. Nuſquam animo iuſtorum inſedit, ea quæ faciunt eſſe Deo digna, ſed ſemper ſuſpicati ſunt in ſuis operibus næuos, & hiulcum aliquid: idcirco memores conſilij Chriſti, quotieſcunque bonum opus aliquod enixi ſunt, toties ſeſe ſeruos inutiles arbitrantur, adeóque altas radices agit apud eos illa ſui imbecillis ſtatus cogitatio, vt ægrè ad modum ferant ſe laudari, quaſi illæ laudes eſſent iniuriæ Deo, à quo in eos influxit illud thema laudis, qua præfans laudibus efferuntur. Cùm ergo præcipua laus ſit, laudari à laudato viro, & Chriſtus ſit omni laude maior; profectò rapiet in ſtuporem iuſtos, quando in illa celebri hominum corona dicet, ſe ab eis deuinctum fuiſſe pluribus obſequiis. Illi aſſueti Deo rependere quod eius eſt, ſcilicet gloriam, quæ ſurculus eſt ſtipitis operum, illa glorioſa encomia in Deum refundent, illo textu proximè recenſito; quaſi diceret: Tuæ pietatis eſt, Chriſte Deus, hanc gloriam affingere noſtris operibus, vt hæc fuerint tibi grata, & velut in vſus tuos exhibita: nihil omnino tale ſuſpicati ſumus in actibus à te prælibatis. Fuit debiti obſequij omne quod fecimus, eſt gratiæ meræ quod gratanter habeas illa ſeruitutis noſtræ modica argumenta: ideoque meritò petimus quandonam te pauimus, aliiſque officiis excepimus, quos palam inſigni præconio memoraſti.

Iuſti in ſuis bonis operibus nihil omnino laude dignum ſuſpicantur.

Hunc reuera eſſe ſenſum illo textu reconditum probat ille ſenſus, quem de ſe concipiunt iuſti omnes, quos ſi compellas gratulabundus ob egregia facinora, quibus iugiter aſſueſcunt; confeſtim ab eis querulas voces accipies, elata in eorum gratiam encomia detrectantes. Sed quia in die iudicij nefas eſſet refellere Chriſti præconia; iuſti quidem annuent illis encomiis; ſed ſtupentes, opera etiam ſua præter condignum à liberali Iudice recenſeri. Quiſquis itaque ſuſpicatur in ſe reconditam Dei gratiam, ille inueſtiget, ad quam meritorum trutinam appendat ſuos actus. Si ſua facta credit digna cedro, eſt ſanè miſeranda ſors eius: nam ſunt illa opera afflante diabolo patre ſata, quia ſuperbia diſtenta tument. At ſi ſecus anima demiſſior eſt aſſiduâ virtutum praxi, nulliſque flabris gloriolæ percutitur; habet profectò, quo geſtiat & lætetur, quia eam manet ſors interminа Beatorum.

Quomodo diſcernantur iuſti ab iniuſtis.

SENSVS LITERALIS.

Iuſti ſui nihili conſcij ſtupent ad recenſionem ſuarum laudum, ſi quando inſonuerint.

In hæc verba:

Tunc reſpondebunt ei iuſti dicentes: Domine quando te vidimus eſurientem, & pauimus te, &c.

CONIECTVRA SECVNDA

Ex Lingvis.

Gallorum laus edita à Ioanne Barclaio cap 3. lib. de icone animorum.

EAm ab exteris etiam retulere laudem Galli, videlicet eſſe penes eos, vario & multiplici veſtium genere integram ſeruare venuſtatem, quam ſpecialem illi Genti natura affinxit, & quam æmulari volentes vicinæ prouinciæ Gallicè indutæ, ſuſpicantes aliquam recondi gratiam in veſtibus, diceres eſſe ſimias in purpura. Hoc Gallorum elogium eſt ab homine Scoto Gallici lepôris amantiſſimo. Ecce peregrini viri ſententiam noſtrates graphicè lineantem. *Sic venuſtè compoſiti qualemcumque veſtium de ſua mutationis infinita ſerie, tamquam de inexhauſta penu deprompſerint, quocumque ſalutationis artificio corpus inflectant, putes nihil magis illa inſtitutione conuenire. Vicina autem Gentes ridiculo errore decepta, ad illorum quoque mores, per earumdem veſtium, ac motuum variam imitationem putant accedere, ignara lepôris & gratiæ virtute in nonnullis hominibus vno genio cuncta placere: in aliis autem, in quibus natura ad hos mutabiles habitus propitia non eſt, eiuſdem venuſtatis imitationem, & curam ingratam ac ludicam eſſe.* Hæc effutiit homo natione à Gallis diſcretus multa intercapedine cœlique, ſolique, ſalique.

Propoſitio veridica Scripturæ ſacræ, ſemper ſibi conſtat variis traducta linguis ab auctoribus orthodoxis.

Si encomiaſtes ille ad aſſentationem compoſitus, eloquij ſui flores liberali manu ſparſit in decus & gloriam noſtræ Gentis, non cunctabor citra ſuſpicionem erroris, adſcribere veritati coſdem titulos laudis quibus Gens Gallica commendatur. Etenim propoſitâ aliquâ veridicâ ſententiâ, quacunque dialecto eam referre ſit animus, veritas conſtabit ſemper. Et id præcipuè liquet in re ſacra, petita è fontibus Scripturæ ſanctioris, quæ licet induerit varias plurium idiomatum veſtes, nihil omnino deperit ei ſenſus veri à Deo intenti cortice literali. Ne laboremus in indagine exemplorum, ſiſtamus in textu, quem impræſentiarum multiplicis linguæ ſuffragio commentamur.

Quæritur. à pleriſque, quare dictâ à Chriſto ſententiâ illâ beneficâ iuſtis, hi beati reſponſuri ſint: *Domine, quando te vidimus eſurientem, & pauimus te, &c.* Variant hic interpretes, & ad arbitrium ſuum rationes fingunt, quas refellere animus non fert: quippe ſat eſt meo commentario ſua ſenſa promere, & ea congruè pro modulo confirmare. Cùm igitur enucleans verſum propoſitum dixerim, germanum eius ſenſum literalem eſſe petendum ab indole gratiæ, quæ vt affecit animam, dignatur illam ſingulari luce,

Ex lingvis.

cuius obſequio talis anima ſui nihil conſcia non ſibi adſcribit opera ſua laude digna, ſed gloriæ Dei tantùm velificatur: ideoque fore vt iuſti memores ſuæ humilitatis abeant in ſtuporem, cùm audient ſua præconia; ita vt dicere, *Domine quando pauimus te*, perinde ſit ac dicere: Chriſte Deus, nuſquam animo noſtro inſedit, opera noſtra eſſe talis momenti, vt ea accepta velut in vſus tuos conſcriberes in rationibus tuis: etenim hoc vnum nobis maximè cordi fuit; ſcilicet placere tibi. Itaque ex mea ſententia, illæ voces, *Tunc reſpondebunt ei iuſti*, idem ſonant ac, *Tunc humiliabunt ſe iuſti.*

Pulchra obſeruatio petita ab Hebraiſmo, tamquam humilitatis iuſtorum.

Diceres, ad notum meum & de induſtria eſſe compoſitum Euangelium Hebræū Matthæi, cuius hic eſt cōtextus אז יענו הצדקים *az ianghanu hatſodakim.* Id eſt. *Tunc humiliabunt ſe iuſti.* Nimirum vox, יענו *ianghanu*, ſignificat illa duo, reſpondebunt, humiliabunt: quia radix, ענה *nghanah*, idem ſonat ac humiliare ſe, & reſpondere: quæ duo ſignificata bellè coëunt in eo iuſtorum colloquio cum Chriſto, cui ſe humiliant reſpondentes, & reſpondent ſeſe humiliantes. Rurſus nota, illos de miſericordia laudari, & apud Hebræos dictionem illam, עני *nghani*, ſignificare hominem miſericordem, & humilem, & obedientem, & mitem: quaſi penes humiles eſſet locuples omnium virtutum penu. Et reuera, vt prælibaui, non ſaluabuntur iuſti propter ſolam miſericordiam, ſed etiam propter aliarum virtutum praxim, quæ humilitatem ſtipat, & velut vmbra conſequitur. Proinde patet, illud colloquium Beatorum cum Chriſto fore negotium humilitatis, quæ ad inſtar vigintiquatuor ſeniorum ſuas omnes coronas deponit ad imam crepidinem tribunalis Chriſti: etenim licet aliquarum virtutum actus repugnent ſtatui Beatorum, vt verbi gratiâ, patientiæ actio nequit cadere in Beatos, vtpote neſcios ærumnarum; ille tamen humilitatis actus, qui proprij cuiuſque meriti diadema reponit ad pedes Chriſti, non detrahit gloriæ Beatorum.

Hebraica.

Humilitatia & omnium virtutum nexus.

Aliquæ virtutes repugnant ſtatui Beatorum, ſed non illæ quæ gloriam ſuam refundit in Deum.

Hanc humilitatis ſocietatem cum aliis virtutibus agnouit Syrus interpres: ſiquidem ab eodem verbo Hebræo, ענה *nghanah*, quod Matthæus vſurpauit, Syri & Chaldæi nomina deducunt, quæ pertinent ad multas virtutes. Vt in Pſalmis vox Syriaca & Caldæa, עניא *nghanio*, ſignificat hominem patientem, inopem, afflictum. Chaldaica verſio Sophoniæ hominem manſuetum, & mitem vocat ענותן *nghanuthan.* Et dictio ענותא *nghunето* promiſcuè manſuetudinem ſignificat, & humiliationem. Ita Tharghum Ieroſolymitanum Exod. 16. & Thargum Onkelos Exodi 21. Vnde ſi adæquatè foret vertenda vox illa Matthæi, יענו *ianghanu*: ſi inquam eſſet illa dictio enucleanda ex latitudine, quam ſibi vendicat apud Hebræos, Syros, & Chaldæos; hunc profectò ſenſum inureret textui, cuius ſcalpello linguarum anatomen facimus exquiſitam: Tunc iuſti omnium virtutum infulis ſpectabiles & decori, haudquaquam in cothurnos aſſurgent, illâ ſuâ recenſione laudum factâ à Chriſto; ſed memores vnde tot in ipſos gratiarum latices influxerint, ingenua confeſſione ſuæ imbecillæ ſortis, gloriæ Dei tantùm litabunt, & non ſuæ.

Syriaca. *Pſal* 10. & 34

Chaldaica. *Sophon* 3.

Fauet & verſio Græca. Τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι. *Tunc reſpondebunt ei iuſti.* Nota, futurum illud, ἀποκριθήσονται, idem prorſus ſignificare, ac reſpondebunt, ſecernent, abſtrahent, ſeligent: verbum enim ἀποκρίνω perinde ſonat,

Græca.

ac

ac reſpondeo, ſecerno, abſtraho, ſeligo. Eamobrem textus noſter ad Græcorum ſerutinium expenſus, ita reddi poteſt: Statim atque panegyrica Chriſti ſententia, lata in gratiam iuſtorum, auribus eorum inſonuerit, beatæ illæ mentes animo recolentes egregia ſua facinora, illico ſecernent & abſtrahent quod ſuum eſt, quod Dei verò ſeligent, & Deum ſic affabûtur: Æquiſſime omnium hominum Iudex, quidquid à nobis effluxit virtutis emeritæ, qua parte fuit ſincerum illud, tuum omne fuit: atque ita tuus ille influxus in nos ſepoſitus & abſtractus, laude indigno prodit: Ne illa tamen præconia tua, bonorum operum noſtrorum ergò, peſſum eant, illa damus gratiæ tuæ, cuius ſunt omnia præcipua bonorum actuum argumenta: dum namque dotes tuas à nobis ſeponimus, opera ſanè noſtra vacant laude. Non ſit ergo importuna tibi hæc quæſtio petens, quo fato, & mutuo accepto ſis in nominibus noſtris. Ita enucleatus textus noſter humilitatem ſapit, quam afflat ſenſus literalis, quem affingo verbis illis. *Tunc reſpondebunt ei iuſti dicentes: Domine quando te vidimus eſurientem, & pauimus te?* Benè nec ne commentatus ſim, iudicium eſto penes peritos.

Humilitas quæ ſua ſunt ita abſtrahit & ſeponit, vt in Deum refundat illud omne quod eſt laude dignum.

SENSVS LITERALIS.

Iuſti nihil omnino ſibi arrogant eorum, quæ ſunt laude digna in ſuis bonis operibus.

In hæc verba:

Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes: Domine quando te vidimus eſurientem, & pauimus te?

CONIECTVRA TERTIA

Ex SS. Patribvs.

In his quæ ad virtutum praxim pertinent credendum eſt Sanctis.

IN his quæ pertinent ad varias mundi plagas deſcribendas, multi ludunt Geographi, qui nuſquam retulere pedem de paternis laribus. Hi profectò dubios ſemper lectores habent, quia quod deſcribunt, illud oculis minimè perluſtrarunt. Idcirco in eo argumento creditur his, qui longè latéque ſpatiati ſunt in emenſo hoc terrarum tractu. Eadem propè ratio eſt ſcriptorum, qui longas texunt panegyres in gratiam virtutum omnium. Plerique oratores ſuum acuendo ſtylum ſatis ſuperque credunt virtuti factum eſſe, ſi eam Rhetoricæ pigmentis & floſculis adornarint, quamuis nec primoribus quidem labris ſuauitatem eius aliquando prælibarint. Huiuſce farinæ fuerunt Philoſophi omnes, qui gloriolæ inanis perquàm cupidi, ore tenus tantùm virtutis encomia decantarunt. Non ſunt conſulendi illi encomiaſtæ, quibus in argumento virtutis verba duntaxat proſtant viduata factis. Ab his inanibus virtutum ſimulacris prouocandum eſt ad Sanctos, quibus inolita praxis egregiorum facinorum, virtutem familiarem fecit. Eorum eſt captanda ſententia, vt adſtruam concluſionem meam, quæ affirmat, Sanctos eò magis ſeſe deprimere, quò plus laudibus extolluntur.

Sancti non de ſuis laudibus extolluntur.

In meam coëunt ſententiam Origenes, & Rabanus ille Maurus, egregius Scripturæ commentator. Ita Origenes mecum ſentit, inueſtigans rationem, quare Beati Chriſtum compellant dicentes: *Domine quando te vidimus eſurientem, & pauimus te?* Sic inquam ille *Humilitatis causâ, laude beneficiorum ſuorum indignos ſe proclamant, non obliti eorum quæ fecerunt.* Concinit & Rabanus hocce commentario. *Hoc quidem dicunt non diffidentes de verbis Domini; ſed ſtupent de tanta ſublimatione, & de maieſtatis ſuæ magnitudine: vel quia videbitur eis paruum eſſe bonum quod egerunt, ſecundum illud Apoſtoli: Non ſunt condigna paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Illa interpretatio loci huius, petitur ab indole Sanctorum, quam Gregorius ſic deſcribit: *Sancti viri aliena opera, etiam parua, mirantur: ſua verò, etiam magna, deſpiciunt.* Adeò veridicum eſt hoc Gregorij effatum, vt probari poſſit inductione facta per omnes omnium Sanctorum claſſes. Aliquot exempla lubet proferre, conducto in eum finem Chryſoſtomo. *Audi* (inquit) *Paulum dicentem: Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus. Vides quàm ſe non extulerit, ſed modis omnibus deiecerit, atque humiliter enarrauerit, idque cùm ad ſupremum virtutis culmen perueniſſet. Tres etiam pueri ignibus iniecti, quid in media fornace dicebant? Peccauimus cum patribus noſtris, iniquitatem fecimus, ſed in corde contrito, & ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur. Ita & cùm in fornacem incidiſſent, humiliores, quàm ante fuerant, claruerant. Nam poſtquam miraculum illud circa ſe patratum viderant, ſeipſos ſalute indignos arbitrantes, ad humilitatem protinus conuerſi ſunt.* Vides hoc contextu, eſſe Sanctorum ingenium, vt quò eis maior gratiarum radius affulſerit: eò etiam magis vtantur, vt dehiſcant in abyſſum ſui nihili, ſortis ſuæ memores imbecillæ.

Origenes tract. 34. in Matth. Rabanus Maur. in Matth. 25.

Ex SS. Patribvs.

Greg. l. 26. Moral. c. 26.

Quo maior eſt Sanctorũ virtus, eò etiã magis ſe deprimunt

Chryſoſt. hom. 1. in epiſt. Pauli ad Philemonem.

Ille idem Sanctus alia ſubiicit exempla propitia meæ ſententiæ, quæ etiam conducunt ad ſimilia edenda ſpecimina humilitatis. *Si* (inquit) *magna vis reddere merita tua, ea ne magna eſſe putes, & magna tunc erunt. Sic & Centurio dicebat: Non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum; & propterea dignus factus eſt, & admirationi ſuper omnes Iudæos habitus. Sic & Paulus dicens: Non ſum dignus vocari Apoſtolus, & propter hoc omnium primus factus eſt. Itidem & Ioannes: Non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamentorum eius; & ideo amicus quoque fuit ſponſi, & manum, quam calceamento eſſe indignam dixit, hanc ſuper caput ſuum Chriſtus attraxit. Sic & Petrus dicebat: Exi à me, quia homo peccator ſum, Domine; idcirco factus eſt Eccleſiæ fundamentum. Nihil enim Deo tam gratum, quàm cum extremis peccatoribus ſemetipſum connumerare.*

Idem hom. 38. ad populũ Antiochen.

Humilitatẽ merita magnum capiũt incrementũ.

Alio item exemplo liquet ille Sanctorum genius, humilitatis cultor eximius. Præſtat audire Gregorium illum Magnum, ſingularem hiſtoriam huius generis è ſacro codice recenſentem. Sic ille: *Quia origo virtutis humilitas eſt, illa in nobis virtus veraciter pullulat, quæ in radice propria, id eſt, in humilitate perdurat. Vnde Eliu dixit: Non audebant contemplari omnes, qui ſibi videntur eſſe ſapientes. In quibus verbis excelſa cordis elatio reprobatur. Intueri libet, quanta virtutum munera Dauid perceperat, atque in his omnibus, quàm fortis ſe humilitate ſeruabat. Quem enim non extolleret, ora leonum*

Greg. l. 27. Moral. c. 27.

Dauidis humilitas valde commendatus.

 frangere,

frangere, vrſorum brachia diſſipare, deſpectis prioribus fratribus eligi, reprobato Rege ad regni gubernacula iungi, timendum cunctis vno lapide Goliam ſternere, promiſſum tandem regnum percipere? Et tamen cum arcam Dei in Ieruſalem reuocat, quaſi oblitus ſe prælatum omnibus, admiſtus populis ante arcam ſaltat. Ecce quem Dominus cunctis ſingulariter prætulit, ſeſe ſub Domino, & exæquando minimis, & abiecta exhibendo, contemnit. Non poteſtas regni ad memoriam reducitur, non ſubiectorum oculis ſaltando vileſcere metuit: ante cuius arcam qui dederat honorem recognoſcit. Coram Deo egit vilia, vel extrema, vt illa ex humilitate ſolidaret, quæ coram hominibus geſſerat fortia. Quem Michol Filia Saül adiuit, ex tumore regij generis inſana, cùm humilitatem deſpiceret dicens: Quàm glorioſus fuit hodie Rex Iſrael diſcooperiens ſe ante ancillas ſeruorum ſuorum, & nudatus eſt, quaſi ſi nudetur vnus de ſcurris: protinus audiuit: Viuit Dominus, quia ludam ante Dominum, qui elegit me, potius quàm patrem tuum. Ac paulo poſt ait: Ludam, & vilior fiam pluſquam factus ſum, eroque humilis in oculis meis. Ita Gregorius.

Gratiarum incremẽtum eſt humilitatis maximũ incrementũ.

Aliâ demum hiſtoriâ conſtans eſt mea ſententia de humilitate Sanctorum, quæ ex gloria eis conceſſa capit maximum incrementum. Vatem ſe præbet Ezechiel, qui conſcius arcanorum Dei, non inde ſuperbus intumuit, ſed ſe ad ima depreſſit. *Hæc* (inquit) *viſio ſimilitudinis gloriæ Domini, & vidi, & cecidi in faciem meam.* Si quis Phariſæo ſimilis, diducto ſupercilio, dignatus eſſet hac gratia, procul dubio non cecidiſſet ad pedes Domini, ſed in tumorem aſſurgens ſtetiſſet ante tribunal diuinæ illius gloriæ coruſcantis. Ab hac inſania longè fuit hic Propheta: quò namque Dei ſacrario præſentior eſt, eò etiam propior humilitas. Vnde Hieronymus ita verſat illum locum: *Non eſt elatus viſionum magnitudine; ſed conſcientia fragilitatis humanæ, procidit in faciem ſuam. Vnde & Apoſtolus Paulus poſt aſcenſionem cæli, & Paradiſi, & auditionem verborum ineffabilium, datum ſibi dicit Angelum Satanæ, qui ſe colaphizet ne extolleretur. Et Abraham cecidit in faciem ſuam poſtquam audiuit ſermones Dei.* Cùm ergo Beati nullam ſuæ ſanctitatis iacturam fecerint euecti ad apicem gloriæ, eò magis ſe deprimunt in die iudicij, quò magis à Domino laudibus extolleruntur.

Ezech. 1.
Quantò fuere Sancti à Deo honorati, tantò etiam humiliores ſeſe præſtiterũt.
Gratia Dei & humilitas ſunt comites indiuiduæ.
Hieron in c. 1. Ezech.

SENSVS LITERALIS.

Omnia opera Iuſtorum, ſolo Dei intuitu facta, cedunt in ipſius Dei gloriam.

In hæc verba:

Reſpondens Rex dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu feciſtis vni ex fratribus meis his minimis, mihi feciſtis.

§. VII.

CONIECTVRA PRIMA
Ex Ratione.

Gloria Principum emi-

DYnaſtæ omnes & Magnates præcipuam gloriæ ſuæ partem repoſuere penes magna agmina famulorum: imò & codice ſacro nobis deſcribitur aliqua ſpecies gloriæ Dei ab infinito propè numero miniſtrorum. Nempe Daniel aliqualem volens ingerere nobis ideam diuinæ maieſtatis, ita penicillum ſuum aptat. *Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei.* Vt autem conſtaret omnibus, ad quem pertinerent ſerui, hoc fuit priſcis ſæculis inolitum, vt ſeruis inurerentur nomina dominorum, vt liquidò ſonat illud Senecæ effatum: *Non me cuiquam mancipaui, nullius nomen fero.* Id eſt, nulli ſeruio. Ignobili mancipio plerumque character inglorius fronti inſcriptus, aliquam eius ſortem omnibus explicabat. Sed quia militia, gloriæ & honoris profeſſio eſt, integra cuique militi ſua frons erat, dummodo impreſſa ſuis manibus militiæ nomina circumferret, vt Lipſius ille antiquarius commemorat. Teſſera illa militum olim fuit nomen Imperatoris manibus inſculptum, vt videre eſt hoc contextu Ambroſij. *Charitate Domini inſcribuntur & ſerui, & nomine Imperatoris ſignantur milites.* Ad hunc morem alludit Paulus, iſto loquendi tropo: *Ego ſtigmata Domini IESV in corpore meo porto.* Eſt namque ſingularis Chriſti militia, cui dedere ſuum nomen Chriſtiani omnes, qui ſacræ huius militiæ ſignum manibus inuſtum ſe habere probant, quando bonis operibus vacant: nimirum ſedulâ virtutum praxi edoctâ à Chriſto, maximè illius anteſignani gloria propagatur.

net in multitudine miniſtrorum.
Daniel 7.
Seruis olim inuſta nomina dominorum.
Senec. ep. 38.
Lipſius l. 1. de militia Romana dial. 9.
Ambr. Ob. de ob tu Valentiniani.
Galat. 6.

Hinc eſt, quòd Chriſtus hodie ſua accepta refert opera charitatis exhibita egenis, eo nomine, quòd talia opera ſint ab ipſo Domino commendata. Cùm enim in moralibus actiones ſpeciem ſortiantur à fine; omnia iuſtorum opera eo intento facta vt Deo debitus rependatur honos, cedunt in gloriam Dei: ſiquidem gloria eſt clara notitia excellentiæ alicuius cum laude. Quia igitur opera iuſtorum ſunt argumenta obſequij quod Deo præſtant, illius ita dominium non ore modò, ſed & opere comprobantes; profectò illæ actiones emeritæ eo fine editæ congruè Deum magnificant: tacente equidem linguâ, ſuam facundiam habent bona opera, ſicque in ore hominum gloria Dei bonis actibus ampliatur. Etenim is, qui alium prædicat eſſe ſummum rerum Dominum, ei maximam defert gloriam. At iuſti in ſingulis quibuſque ſuis operibus Deo vt ſuo ſoli Domino litant, detrectantes omne aliud dominium Deo contrarium. Ergo cùm iuſtorum actus ſint indices Supremæ Maieſtatis, profectò bonis operibus laudatur Dominus eloquenter. Ideoque Deus ſe quaſi debitorem Beatorum dicit, dum accepta refert in rationes ſuas opera miſericordiæ exhibita egenis ſolo Dei intuitu. Vnde & hos fratres ſuos vocat, in quos Dei gratiâ collata ſunt aliqua beneficia; nam frater perinde eſt, ac ferè alter: quiſquis igitur in egeno meditatur inopiam Chriſti; & meminit pauperes à Domino cõmendatos, magnam concipit opinionem de homine illo afflicto, ac proinde timatur in eo diuinum quidpiam, ratione cuius ſe ei beneficum præſtat: fitque ita vt egenus induat habitum Chriſti; primò, quia in eo attenditur imago pauperis Chriſti; ſecundò, quia in ſtipe erogata huic mendico, Chriſtianus ſibi præſtituit obſequium Chriſti vt ſcopum. Cùm ergo in paupere coëant tot lineamenta Chriſti appoſitè dicitur à Chriſto frater, quaſi ferè alter Chriſtus.

Quare Chriſtus accepta ſibi refert opera miſericordiæ egenis exhibita.
Quare in gloriam Dei cedunt bona opera.
Quare egenos Chriſtus vocat fratres ſuos.

Quò itaque plura concurrent in paupere, quæ referant

Pauperes ſpiritu Religioſi, ſunt præcipui fratres Chriſti.

referant ſimilitudinem Chriſti; eò etiam magìs participabit titulum fratris Chriſti. Idcirco Hieronymus pauperes hîc non quoſque intelligit, ſed ſolos pauperes ſpiritu, vt ſunt Religioſi, quia hi perfectiori modo referunt inopiam Chriſti, quæ ſpontanea fuit, & non coacta, ſicut illa quam iniquè ferunt homines, qui inuiti ſuſtinent egeſtatem. Ita Hieronymus: *Libera nobis erat intelligentia, quod in omni paupere Chriſtus eſuriens paſceretur: ſitiens potaretur: hoſpes induceretur in tectum: nudus veſtiretur: infirmus viſitaretur: clauſus carcere haberet ſolatium colloquentis. Sed ex hoc quod ſequitur: Quamdiu feciſtis vni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis: non mihi videtur dixiſſe generaliter de pauperibus; ſed de his, qui pauperes ſpiritu ſunt, ad quos tendens manum dixerat: Fratres mei, & mater mea hi ſunt, qui faciunt voluntatem Patris mei.* Eſto bona ſit explicatio Hieronymi; eſt tamen accipienda ſine diſpendio pauperum cæterorum: ita vt ſenſus ſit, maioris meriti eſſe erogare ſtipem homini Religioſo egeno, quàm alteri mendico moribus iniquis, iuxta hanc Chriſti ſententiam: *Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet, & qui accipit iuſtum in nomine iuſti mercedem iuſti accipiet, & qui dederit vni ex minimis poculum in nomine diſcipuli, non perdet mercedem ſuam.* Non ſunt ideo fruſtrandi pauperes alij, quorum etiam Dei inſtitu leuanda eſt inopia licet eis ingrata. Paulus etiam hoc ſuaſit, vt neminem etiam infidelem exciperemus à beneficentia noſtra, eo tamen ordine ſeruato, vt fideles primas obtinerent, quandò in bonorum partem pauperes aduocamus. Sic ille: *Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes; maximè ad domeſticos fidei.* Ratiò maioris meriti petitur ex eo, quòd plura argumenta charitatis coëunt in eleemoſyna data Religioſo: illi ſiquidem ad Deum propiùs accedunt profeſſione ſua, quàm alij huius ſæculi pauperes errabundi.

Eleemoſyna data Religioſo maioris eſt meriti quàm data alteri egeno.

Matth. 10.

Meritoria eſt eleemoſyna in charitate facta etiam malis hominibus.

Galat. 6.

Quis ſit ſenſus literalis verborum Chriſti, ſibi adſcribentis bona erogata pauperibus.

Ex præfatis collige, ſenſum literalem textus noſtri, vbi Chriſtus ſibi adſcribit bona erogata egenis, non hunc eſſe, vt eleemoſynæ omnes conducant ad gloriam; ſed ea opus eſſe cautione; vt illæ eleemoſynæ fiant in gratia: iuſtos enim Chriſtus alloquitur illic, vbi eorum ſtipem egenis memorat erogatam. Præterea aduerte, ſenſum adæquatum illius ſententiæ eſſe: Gloriam æternam rependi iuſtis, quia ſuis operibus non conciliauere ſibi gloriam hominum, vtpote incurij popularis auræ; ſed ad maiorem Dei gloriam ſua omnia opera direxerunt. Ita vt ſenſus verborum Chriſti ſit iſte germanus: O Beati, quotieſcunque bonis operibus veſtris præfixiſtis gloriam meam in ſcopum, & vltimum finem, ego opera veſtra ſic edita feci mihi ſacra, vtpote æterno dignanda ſacrario; quidquid enim mihi affingitur ab anima gratiæ dotibus illuſtri, diuinum eſt, ac proinde ſuo præmio compenſandum. Cùm ergò placituri tantùm mihi, præſtitiſtis vos beneficos in pauperes, ego tunc in nominibus veſtris memet inſcripſi; congruum gratiæ veſtræ fœnus vobis hoc tempore repenſurus, ſicut & alia omnia opera bona ſuis dignor ſtipendiis; quaſi debitor auctoribus: quia illa teſtantur obſequium, quo ſeſe iuſti omnes mihi vt rerum Domino deuouerunt.

Deus ſuo recondit ſacrario illud omne quod fit ad maiorem Dei gloriam.

SENSVS LITERALIS.

Deus in ſuas refert rationes opera illa bona, quæ eduntur à iuſtis ad maiorem Dei gloriam.

In hæc verba:

Reſpondens Rex dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu feciſtis vni ex fratribus meis his minimis, mihi feciſtis.

CONIECTVRA SECVNDA

Ex Lingvis.

Lata & ſpatioſa eſt apud Theologos ſacrificij vſurpatio: illa nimirum vox non affingitur tantùm victimis, & holocauſtis; ſed iis omnibus rebus, quæ conducunt ad gloriam Dei propalandam. Etenim ex concordi Theologorum ſuffragio, ſacrificium eſt oblatio facta Deo in argumentum ſupremi eius dominij in nos: quocunque autem modo fiat illa oblatio, profectò participat rationem ſacrificij, ſiue ſigno interiori fiat; aut externo. Vnde Theologorum apex Thomas ait, illud omne quod Deo exhibetur ad hoc vt ſpiritus hominis feratur in Deum, poſſe dici ſacrificium. In eo ſenſu contritio, qua pœnitentis animus ſiſtitur Deo ſollicitus de meliori fruge, vendicat ſibi rationem ſacrificij; ipſo etiam Dauide aſſertore, cuius occinentis ecce ſuaue melos: *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus.* Ad idem etiam ſacrificium pertinet pſalmodia, eodem Pſalte auctore, vbi Deum ſic inducit loquentem: *Sacrificium laudis honorificabit me.* Illa ſacrificij notio appoſitè quadrat meo intento, cuius eſt probare, Deum in ſuis conſcribere rationibus omnia bona opera edita ad maiorem Dei gloriam. Sic enim adſtruitur illa concluſio: Deus accuratè recenſet numerum ſacrificiorum, & pro eis fœnus exoluet: At bonum opus Deo exhibitum ad gloriam eius, eſt ſpecies ſacrificij: Ergo Deus recondet illud opus, & in numero ſacrorum illud ſuo tempore recenſebit, vt hoc textu patet de eleemoſyna, quam Chriſtus à ſe acceptam ait in perſona hominum egenorum.

Quid ſit ſacrificium.

Th. 3 p. q. 22. art. 2.

Contritio eſt ſpecies ſacrificij.

Pſal. 50.

Pſalmodia eſt ſacrificium.

Pſal. 49.

Bona opera edita ad gloriã Dei ſunt ſacrificia.

Matthæi idioma Hebræum bellè obſtetricatur, & quaſi de induſtria compactus eſſet ille textus. Vbi enim legimus: *Quamdiu feciſtis vni ex his.* Hebræi ſic efferunt: *Amen dico vobis, quòd ſicut ſacrificaſtis:* אמן אני אומר לכם שעשיתם *amen ani lecem ſcheſchanghaſthiem.* Etenim verbum, עשה *nghaſcha*, quod ex radix huius dictionis, שעשיתם *ſceſchanghaſitem*, duo ſignificat; videlicet, facere, & ſacrificare. Primi ſignificati multiplex eſt vſus, de quo non ambigitur. Altioris indaginis eſt recenſere exempla, vbi verbum hoc perinde ſonat ac ſacrificare. Ecce vnum vtique inſigne. Cùm Moyſes, ſibi conſtans in propoſito educendi populum de Ægypto, petiit copiam exeundi à Pharaone, cùm ſic affatus eſt: *Hoſtias quoque & holocauſta dabis nobis, quæ offeramus Domino Deo noſtro.* Hebræa dictio pro, *offeramus*, habet, ועשינו *nghaſinu*, adiecta litera *Vau*, quæ eſt conuerſiua temporis præteriti in futurum. Sicque liquet vocem עשה *nghaſa* ſonare idem ac facere,

Ex Linguis.

Hebræã.

Facere & ſacrificare apud Hebræos verba ſunt ſynonyma vt & apud Latinos.

Exod. 10.

LATINA.

facere, & ſacrificare, vt & apud Latinos, quibus aliquando, facere perinde eſt ac ſacrificare, teſte Virgilio, cuius eſt hic verſus.

Virg. Eglog. 3.

Cùm faciam vitula, pro frugibus, ipſe venito.

Id eſt, cùm ſacrificabo. Itaque ex ſenſu Hebræo ita reddi poteſt Chriſti effatum meo iudicio prænotatum: Petitis à me, ô Beati, quando me pauiſtis, & potaſtis? Huic facio quæſito ſatis, & reſpondeo, meàrum partium eſſe omnia ſacrificia, ideoque ceſſiſſe mihi veſtras eleemoſynas, aliaque omnia bona opera edita ad maiorem meam gloriam; quia quicquid mihi offertur ad teſtandum meum dominium, illud eſt ſpecies ſacrificij. Nota, apud Chaldæos & Syros eſſe illud etiam verbum vſitatum, עשה, licet verſio Syriaca adhibuerit aliud verbum, ſcilicet לעבדתון *danghauadithun*, id eſt, feciſtis, ſeu coluiſtis. Etenim vox illa Syriaca deducitur à radicali, עבד *nghauad*, quæ idem ſignificat ac ſeruire, colere; ita vt Chriſti verba ad trutinam Syriacam poſſint ſic referri: Quamdiu, ô Beati, potaſtis & pauiſtis pauperes, tamdiu mihimet ſeruiſtis, & ſpecialem cultum detuliſtis. Quid ergo mirum ſi digna cedro ſint opera iuſtorum, cùm Deus annuendo votis hominum, per quàm gratum habeat, ſibi præclara quæque opera conſecrari.

CHALDÆA. SYRIACA.

Bonorum operum praxis, eſt ſingularis Dei cultus.

SENSVS LITERALIS.

Deus præclaris quibuſque bonis operibus excolitur, in quibus eleemoſyna ab eo maximè prædicatur.

In hæc verba:

Reſpondens Rex dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.

CONIECTVRA TERTIA

EX SS. PATRIBVS.

Leuitis tantum fas fuit attrectare vaſa ſacra.

NEfas olim erat aliis quàm Leuitis verſare ſupellectilem templi, quæ ad ſacrificia pertinebat, quia penes illos tantùm erant ſacra. Dixi bona opera eſſe ſpeciem ſacrificij, quia edita ſunt in obſequium Chriſti, cuius ita dominium crebro & præclaro opere profitemur. Non omnium eſt tractare ſacra iſta, & texere ſermonem de bonis operibus. Argumentum hoc ad Sanctos tantùm ſpectat, vtpote aſſuetos ſacris illis, quibus ritè Deus excolitur. Cõſulamus itaque ſacerdotes ſanctos, vt illis velut oraculis rationem bonorum operum citius addiſcamus. Prior occurrit Baſilius, quaſi ad meum arbitrium compoſitus: ille nimirum ait, nos bonis operibus litare Deo, & gloriæ illius; & ita nos morem gerere Pſalti prouocanti: *Afferte Domino gloriam & honorem.* Sic ille commentatur. *Quomodo nos, qui terra & cinis exiſtimus, magno Domino gloriam afferimus? Quomodo & honorem? Gloriam quidem per bona opera, cùm opera noſtra ſplendore probitatis irradiarint hominum oculis: ſic vt perſpectis operibus noſtris homines glorificent Patrem noſtrum, qui in cœlis eſt.* Sanè *per ſobrietatem, perque ſanctimoniam eos peculiariter contingentem, qui ſe ex profeſſo obſtrinxerunt tuendæ religioni, poteſt quis afferre Deo, iuxta Pauli admonitionem dicentis: Glorificate Deum in corpore veſtro. Hanc ille gloriam Dominus requirit ab his qui in ſe credunt, & adoptionis gratià ſunt digni.* Hæc ille, ſuam ſententiam ſtabiliens pleriſque locis ſacris, vbi opera bona recenſentur vt idonea ad gloriam Dei in hoc ſæculo propagandam. Huius generis ſunt hi verſus: *Ego te glorificaui ſuper terram, opus conſummaui, quod dediſti mihi, vt faciam: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.*

Opera bona Deum laudant.

Pſal. 28.

EX SS. PATRIBVS.

Baſil. ho. l. 5. in Pſal. 28.

Ioan. 15.

Matth. 5.

Paulus vt præco Chriſti, afflatus eodem ſpiritu, Philippenſes adortatur ad virtutum praxim, quia inde Deus maximè honoratur: *Oro* (inquit) *vt charitas veſtra magis ac magis abundet in ſcientia, & in omni ſenſu: vt probetis potiora, vt ſitis ſinceri, & ſine offenſa in die Chriſti, repleti fructu iuſtitiæ per IESVM Chriſtum, in gloriam, & laudem Dei.* Quaſi diceret, in die iudicij fore vt recenſeantur iuſtitiæ noſtræ, id eſt opera bona, vt quid pertinens ad gloriam, & laudem Dei, iuxta meam ſententiam, quæ hoc Pauli textu maximè comprobatur. Præterea aliundè liquet, præclara opera nos adſcribere militiæ Chriſti, & ea quantùm fas eſt homini gloriam Chriſti Domini procurare. Eò alludit Cyprianus ita monens. *Tu tantùm, quem iam ſpiritalibus caſtris cœleſtis militia ſignauit, tene incorruptam, tene ſobriam religioſis virtutibus diſciplinam.* Ad id etiam morale genus pertinet illud Dei effatum: *Neque figuras aliquas, aut ſtigmata facietis vobis, ego Dominus.* Quaſi Deus hoc notaret, ſcilicet non eſſe manibus noſtris inſculpenda nomina dominorum terreſtrium; id eſt, non eſſe opera noſtra facienda in gratiam alicuius præmij temporalis: quippe, vt ſuprà recenſui, milites in manibus inuſta præferebant nomina ſuorum Imperatorum. Radulphus apprimè hoc diſcutit argumentum. *Stigmata* (inquit ille) *dicebantur quædam ſigna, quæ in manibus militum fiebant: vt de militia Imperatoris eſſe cognoſcerentur. Prohibet ergo ne huiuſmodi characteres faciant ſibi, quibus humanam videantur profeſſi potiùs ſeruitutem. Nam etſi hominibus ſeruiunt electi; ibi tamen Deum attendunt, iuxta illud Apoſtoli: In hoc ipſo Domino ſeruientes. Vnde & idem nos admonet, dicens: Pretio empti eſtis, nolite ſerui fieri hominum. Cur autem non debeant humanæ ſeruitutis teſtimonium ferre, reddit cauſam, dicens: Ego Dominus. Ipſe namque verus Dominus eſt, de quo per Pſalmiſtam dicitur: Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Ipſe enim nobis ſubtractis, minor non eſt: nobis verò ſine ipſo benè eſſe non poteſt.*

Philipp. 1.

Bona opera nos adſcribunt militiæ Chriſti.

Cyprian. ad Donatum.

Leuit. 19.

Radulphus in c. 19. Leu.

Quid eſſent olim ſtigmata in manibus.

Vt præclara militum facinora redundabant ad gloriam Imperatorum, qui ſua nomina manibus illorum pugilum inſcripſerant; ita etiam ad gloriam Dei pertinent egregia quæque facta hominum ſanctorum, qui Dei tantùm intuitu ſuos exerunt actus, ideoque procuratores illi gloriæ Dei, æternâ gloriâ dignabuntur. Nempe manet eos eadem ſors, quæ olim homines conductos ad opus publicæ fabricæ ex decreto Imperatorum. His ne quando forent transfugæ inurebantur ſtigmata, quibus diſpuncta brachia notabantur, ſicque indices erant illæ notæ, huiuſmodi hominum

Stigmata olim inuſta brachiis fabricenſium ne transfugæ forent.

EX IVRE CIVILI.

Lege Stigmata Cod. de fabricenſ. l. 11. tit. 9. leg. 3.

minum brachia Regiæ fabricæ deuoueri. Vnde nefas erat hoſpitio recipere deſertores illos fabricarum, qui fugâ arreptâ inuiti ſuo ſtigmate prodebantur. Ecce legem, quam tulere Imperatores Arcadius, & Honorius. *Stigmata, hoc eſt nota publica fabricenſium brachiis, ad imitationem tyronum infligantur, vt hoc ſaltem modo poſſint latitantes agnoſci: his qui eos ſuſceperint, vel eorum liberis ſine dubio fabricæ vindicandis, & qui ſubreptione quadam declinandi operis, ad publica cuiuſlibet ſacramenta militiæ transierint.* Beati omnes ab æterno inſcripti ſunt libro vitæ, qui eos duntaxat recenſet, quos exercere debet fabrica templi gloriæ æternæ. Horum artificum ſtigmata manibus inſcripta, ſunt bona opera, quæ Beatos etiam inuitos produnt: bonâ nimirum arbor neſcit malas parturire fruges. Hos itaque fabros Templi gloriæ, glorioſa manent ſtipendia, ſcilicet illa æterna, quæ eis propitiâ ſententiâ Iudicis explicantur.

Quare eleemoſyna præ alijs operibus à Chriſto commẽdatur.

Tametſi ſingula quæque bona opera Deo accepta ſint, ſuis afficienda præconiis in die iudicij; eleemoſyna tamen à Chriſto maximè commendatur. Fortè quia maior teſſera charitatis in ea rutilat & coruſcat: aut quia in ſtipe erogata magis æmulamur indolem Dei, cuius eſt miſereri, & in omnes influere, bonis ſuis liter impertitis. Denique ſuſpicor, à Chriſto eleemoſynam magni pendi, vt à cordibus infidelium omnes auaritiæ ſurculos auerruncet, inſinuando quibus theſauris debeant occupari. Ea arbitror eſſe argumenta, quibus explicari poteſt ſenſus literalis à Chriſto intentus, dum ait, homines beneficos in pauperes ſibi ipſi rerum omnium Domino fœnerari.

Eleemoſynas vt ſibi ipſi factas Chriſtus compenſat.

Hunc autem Dominum præcipuè affici eleemoſynâ, clamant paginæ omnes ſacræ, & earum interpretes Sancti Patres. In hoc themate de auro expenſo in gratiam Chriſti, audiendus ille Pater, qui ab aureo eloquio Chryſologus appellatur. Aureum illud eloquentiæ flumen in aurato eleemoſynâ alueo ſic decurrit. *Clamat Deus, miſericordiam volo. Homo, da Deo quod vult, ſi vis tibi dari a Deo quod vis. Miſericordiam volo, Dei vox eſt, Deus à nobis miſericordiam petit, & ſi dederimus, quid dicturus eſt? illud quod hodie lectum eſt: Eſuriui, & dediſtis mihi manducare; ſitiui & dediſtis mihi potum. Et quid? Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Qui dederit eſurienti panem, dabit ſibi regnum: negabit ſibi fontem vitæ, ſitienti aqua calicem qui negarit. Amore pauperis Deus ſuum regnum vendit: & vt emere illud omnis homo poſſit, fragmentum panis ponit in pretium, quia vult habere omnes, qui tantùm petit pretij, quantùm ſcit hominem habere. Deus regnum ſuum fragmento panis vendit: quis excuſare poterit non ementem, quem tanta vilitas venditionis accuſat? Fratres, prandium noſtrum ſit pauperis cœna, vt menſa Chriſti noſtrum paretur in prandium; promittente ipſo, cùm dixit: Manducabitis in menſa mea in regno meo. Fratres, ſint deliciæ pauperum noſtra ieiunia, vt temporale ieiunium noſtrum in æternas poſſit nobis delicias immutari. Homo, dando pauperi, das tibi: quia quod pauperi non dederis, habebit alter. Tu ſolùm quod pauperi dederis, hoc habebis.* Hæc eruditè Chryſologus.

Ex SS. Patribus.

Chryſol. ſerm. 41.

Eleemoſynæ elegãs commendatio petita à præmio regni æterni.

Eleemoſyna Chriſto fœneratur acceptura regnum pro fragmento panis.

Rurſus eſſe Deo gratam eleemoſynam, quia induſtrio veluti penicillo lineas ducit, referentes ſpeciem miſericordiæ Dei, cuius eſt totum quod ſtamus, & quo conſtamus, idem Sanctus ſic recenſet. *Miſericordia implet cælum; replet terram: Domine, inquit, in cælo miſericordia tua. Et idem ipſe: Miſericordia Domini plena eſt terra. Et reuera periſſet totum quod Deus fecerat, niſi miſericordia ſubueniſſet: culpa & vitia quicquid in hunc mundum venerat, auferebant: quia & fragilitas ſemper tendebat ad lapſum, & cogebatur ad vindictam ſemper cenſura iudicantis. Sic Angelus deijcitur a cælo: ſic de paradiſo exulat homo, ſic mundus diluuio deletur, ſic Gentes confunduntur linguis, dantur gladio, ſic exuruntur vrbes incendio diuino, &c. Hæc eſt Chriſti magna miſericordia, larga, & ſola, quæ iudicium omne in diem ſeruauit vnum, & homini totum tempus ad pœnitentiæ deputauit inducias, vt quod de vitiis infantia ſuſcipit, rapit adoleſcentia, inuadit iuuentus; corrigat vel ſenectus: & de peccato vel tunc pœniteat, quando ſentit iam ſe non poſſe peccare, & tunc ſaltem reatum deſerat, quando illum reliquerit iam reatus: faciat de neceſſitate virtutem, moriatur innocens, qui totus vixit in crimine. Hinc eſt quòd Propheta ad miſericordiam currit totus, quia fiduciam de ſua Iuſtitia non habebat. Miſerere, inquit, mei Deus ſecundùm magnam miſericordiam tuam. Et quare magnam? quia miſericordia tua, inquit, magna eſt ſuper me, & eruiſti animam meam ex inferno inferiori. Et ſi Deus reddit per miſericordiam, quod per iudicium deperierat; homo, tibi quid ſtare, quid conſtare ſine miſericordia putabas? Probatum eſt ergo tibi, non ieiunium ſolùm ſed omnes ſine miſericordia virtutes nutare. Abraham cæleſtis conuiuij principem humanitas ardens Deo impenſa perficit: nam quia duos cum Deo terrenam ſuſcepit ad menſam, Orientis & Occidentis populos menſam ſuſcepit ad cæleſtem. Venient, inquit, ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cælorum. Loth, quia hoſpitio ſuſcepit Angelos, iudicium praeuenit. Hinc gehennam vicit in carne: miſericordiam neſcit diuinus ignis exurere. Faciat ergo miſericordiam, qui vult gehennæ incendium non timere. Denique veniens Chriſtus, ante de miſericordia diſputat, quàm iudicet de reatu. Cùm ſederit, inquit, ſuper thronum gloriæ ſuæ, dicet: Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare. De crimine non præſtabit cauſas, cui de miſericordia cauſa conſtabit. Quare? quia date eleemoſynam, & ecce ſunt vobis omnia munda. Non iudicabitur de culpa, cui de largitate laus defertur à iudice: vindictam non exiget, humanitatis debitum qui fatetur. Eſuriui, inquit, & non dediſtis mihi manducare. Manducat Deus in cælo panem, quem perceperit in terra. Quamdiu feciſtis vni ex minimis iſtis, mihi feciſtis. Da ergo panem, da potum, da veſtimentum, da tectum, ſi Deum debitorem, non iudicem vis habere, nihil nobis nocebit in terra, ſi nobis in cælo miſericordia ſit patrona.* Ita Chryſologus, cuius hoc fuſius eloquium prætetire non potui, quia textum quem expendo egregiè commentatur.

Chryſol. ſerm. 42.

Egregia miſericordiæ Dei deſcriptio petita ab effectibus eius.

Miſericordiam Dei, miſericordia in pauperes conciliat.

Eleemoſynâ extinguit ignem infernalem.

Dixi ſuprà, Chriſtum hunc ſermonem de commendatione operum miſericordiæ ideo texuiſſe curam diſcipulis, quibus miſericordiæ ſtudium voluit ingerere: ſed hoc non obſtare, quin Iudicis ſententia ſpeciali modo nobis iam inuio commemoret aliorum facta, quibus non licuit

Opera bona Sanctorum omnia ſuis cenſebuntur encomiis in die iudicij.

licuit ſe præſtare beneficos in pouperes : alioquin Paulus ille Eremitarum Princeps, meritis grauis vt grandæuus, nullius eſſet encomij : ſiquidem longo annorum tractu diſcretus ab omni hominum commercio, non potuit miſericordem ſe aliis exhibere. Cùm ergo in die iudicij mentionem Chriſtus faciet operum miſericordiæ, Chriſtianos tunc effabitur ſolùm, quibus maxime fuerunt illa opera prædicata. Ne ſuſpiceris in hac meo ſententia delirium, accipe teſtem Euthymium, non ignobilem ſacri codicis interpretem peruetuſtum. Sic ille. *Manifeſtum eſt, quòd ad ſolos Chriſtianos verba facit, ad quos Euangelij ſui præcepta facta ſunt : nam ad infideles nullus tunc erit ſermo : omnes enim ſimul per ſe condemnati erunt. Ideo enim dicit: Non reſurgent impij in iudicio, hoc eſt, non reſurgent vt iudicentur, ſed vt puniantur. Siquidem manifeſtum eſt, quòd quando apparebit ſignum filij hominis in cœlo, tunc plangent omnes tribus terræ, ſolam habentes condemnantem conſcientiam. Nunc ergo ad Chriſtianos vt diximus ſermo eſt. Vide autem quomodo de ſola humanitate ſiue amore erga proximos diſſerat, & hac ſola iuſtos honore dignos indicet, peccatores verò ſupplicio. Non quòd cætera vel iuſtorum bona opera, vel peccatorum delicta ſine examinatione, vel diſcuſſione relinquenda ſint : omnium ſiquidem cuncta inquiret, & opera, & verba, & cogitationes, vt ipſemet frequenter ſuâ doctrinâ manifeſtauit, & à multis diuinæ Scripturæ locis diſcimus, & bonis quidem operibus præmia rependet, delictis autem pœnas. Sed nunc de ſola hac, vt dictum eſt, virtute diſſerit, confirmare volens quod hanc maximè requirit, & hanc præ omnibus expetit, vtpotè Chriſtianis maximè neceſſariam. Cuiuſque enim Chriſtiani inſigne, quo dignoſci poteſt, eſt dilectio. In hoc, inquit, cognoſcent omnes quòd mei diſcipuli ſitis, ſi dilectionem habueritis inter vos mutuam. Huius autem optima pars eſt pauperum amor, & erga proximum miſericordia ac compaſſio, iuxta Gregorium Theologum : Nulla enim alia re, inquit, inter omnes ita colitur Deus vt miſericordiâ : neque alij cuiquam magis rependitur humanitas, quàm humanitati. Præcipuè ergo diſſerit de præcipuo Chriſtianorum opere, hoc modo nos exterrens, & attrahens, vt qui homines ſumus, humani efficiamur, vtentes ea, qua ipſe tunc vtetur, humanitate. Iuſtiſſima eſt autem merces, vt inhumanis inhumanitas, & miſericordibus miſericordia rependatur. Etenim ipſe, qui miſericors eſt paruis operibus magnum præmium retribuit : quid enim regno illi æquale eſſe poterit? Manifeſtum eſt autem quòd ex his quæ poſſumus humanitatem requirit : his enim qui non poſſunt ſufficit quòd velint. Varias enim humanitatis partes recenſet, vt ſiquidem poſſumus, omnes impleamus : ſin autem, at ſaltem eas quas poſſumus.* Hactenus Euthymius, hoc contextu latè meam adſtruens ſententiam.

Euthym. in c. 25. Matth.

Ad ſolos Chriſtianos pertinet iſta ſententia quæ ab argumento eleemoſynæ homines iudicabit.

Dilectio eſt teſſera Chriſtiani.

Miſericordiâ impensâ maximè colitur Deus.

Miſericordia miſericordi iuſtè rependitur.

SENSVS LITERALIS.

Reprobi nullo defectu ex parte Dei, ſed ſuo duntaxat vitio conſciuere ſibi maledictionem.

In hæc verba:

Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris erunt : Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & Angelis eius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare : ſitiui, & non dediſtis mihi potum, &c.

§. VIII.

CONIECTVRA PRIMA
Ex Ratione Theologica.

Alto iam Sole, & cubiculi ei obiecti feneſtrâ opertâ, in his profectò ædibus illuceſcit ; non abſolutè quia feneſtra operta eſt, ſed quia Sol influit. Si verò eodem Sole gyrante præcludatur aditus radiis eius in penetralia domus, proculdubio illic omnia nigricabunt : neque tamen illa tenebrarum occaſio refundenda eſt in Solem, cùm nulla acceptione ædium in omnes influat ; vnde caligo omnis eſt occluſis ædibus aſſignanda. Ita quòd Beatis illuxerit Sol iuſtitiæ, non eſt abſolutè adſcribendum eorum meritis & conſenſui ; ſed totum illud negotium eſt præcipuè dandum diuinæ gratiæ, & prædeſtinationi, quæ ab æterno Beatos præuenit in benedictionibus dulcedinis. Quòd verò reprobis omnia tenebreſcant, non eſt aliquod gratiæ Dei deliquium, ſed culpa hominum impiorum, qui ſe refugas præſtitere Deo, & illius gratiæ coruſcanti. Hinc eſt illa malorum diſparitas recenſita textu propoſito, qui reprobos non nuncupat maledictos Patris, ſicuti bonos dixit eſſe benedictos Patris. Sed ſimpliciter ait : *Diſcedite à me maledicti*. Ita liquidò ſignificans, Dei quidem eſſe quòd Beati euehuntur ad gloriam ; & malorum eſſe, quòd damnantur : nimirum homines illi nequam Deo inconſulto ſibi æternum hoc maledictum ſuo vitio conſciuerunt. Hoc quippe diſcrimen intercedit inter prædeſtinationem, & reprobationem, quòd ex parte noſtra nulla datur ratio ſeu cauſa, quare Deus ab æterno nos prædeſtinarit : at ſecus ex parte noſtra datur ratio ſeu cauſa reprobationis. Vnde ſingulari Dei beneficio prædeſtinantur iuſti, idcirco benedicti Patris appellati, quia eorum ſors beata refundenda eſt in Dei æternam & gratuitam voluntatem : mali verò anſam præbuere Deo cur ab eo reprobentur ; nempè ex præuiſione finalis eorum impœnitentiæ Deus eos abiecit, ſuo ſic vitio maledictos.

Gratiæ & peccati diuerſa ſunt principia.

Ex theologa.

Prædeſtinationis & reprobationis differentia quænam ſit ex parte rationis ſeu cauſę vtriuſque.

Vt ſit hæc doctrina liquidior, auſpicandum eſt à nomine reprobationis. Reprobatio obiectiuè malum aut falſum reſpicit, ſicut approbatio bonum aut verum ſpectat : approbare enim & reprobare pertinet ad vtramque potentiam, ſcilicet ad intellectum & voluntatem ; ſiquidem voluntas dicitur approbare quod vult, & reprobare quod faſtidit. Ita dicitur intellectus approbare cùm iudicat rem eſſe veram, aut bonam ; contra

Quid ſit reprobatio.

verò

verò cenſetur reprobare, ſi indicat obiectum eſſe malum & falſum. Hac reprobationis nomenclatura Theologi vtuntur ad ſignificandum actum diuinæ prouidentiæ, vel voluntatis circa eos homines, qui ob ſcelera ſua ſunt damnandi. Quia autem reſpectu damnandorum, non duntaxat eſt in Deo diuina præſcientia & prouidentia punitionis illorum; ſed etiam eſt voluntas permittendi vt deuient in peccatum, vtique mortetenus, & inde ſortiantur æterna ſupplicia: idcirco talis actus diuinus nomen accepit, non quidem à permiſſione Dei, quæ bona eſt, vtpote ordinata in bonum finem, ſed ab vltimo effectu huius prouidentiæ, qui eſt damnatio, propter culpam, ob quam propriè mali reprobantur, odio habentur, & damnantur. Vnde etiam reprobi nominantur præſciti, quia Deus præſciuit eorum piacula, ratione quorum futuri ſunt obnoxij pœnis æternis.

Vnde reprobatio ſuam denominationem accipiat à præſcientia Dei nec ne.

Rurſus operæpretium eſt aduertere, in eo, qui non eſt acceptatus ad gloriam, quatuor concurrere poſt hanc reprobationem. Primum eſt permiſſio peccati. Alterum eſt ipſum peccatum. Tertium eſt Dei derelictio, negans gratiæ efficacis influxum. Quartum eſt pœna æterna indicta reprobis. Sicut à pari quatuor etiam deprehendimus in prædeſtinato. Primum eſt diſpoſitio ad gratiam. Secundum eſt ipſa gratia. Tertium eſt opus meritorium. Quartum vitæ æternæ conſecutio. Differentia tamen multiplex intercedit inter effectus reprobationis, & prædeſtinationis: quia nimirum effectus prædeſtinationis omnes ſunt prædeſtinationis, & ad eam ſpectant, vt ad cauſam efficientem. At ſecus eſt de effectibus reprobationis: non enim omnes ſunt effectus ipſius reprobationis; ideoque potius dicendi ſunt effectus, qui ſunt in reprobo, quàm effectus reprobationis. Verbi gratiâ, peccatum non eſt effectus Dei reprobantis, ſed animæ reprobatæ, iuxta illud Oſeæ: *Perditio tua ex te Iſraël.* Secundò differunt effectus, qui ſunt in prædeſtinato & reprobo, quia effectus prædeſtinationis ſubordinata ſerie nectuntur ad inuicem: alij namque ſunt aliorum cauſa. Verbi gratiâ, priores effectus reſpectu poſteriorum ſunt cauſæ diſpóſitiuæ, aut meritoriæ, vel efficientes: quippe vltima diſpoſitio ad gratiam, eſt cauſa diſpoſitiua gratiæ; & gratia eſt cauſa meriti, & meritum eſt cauſa gloriæ. Poſteriores autem effectus eiuſdem prædeſtinationis, ſunt cauſæ priorum in genere cauſæ finalis: nam finis meriti eſt gloria: & finis gratiæ, eſt meritum: & finis diſpóſitionis eſt gratia.

Quatuor attendenda in reprobis & prædeſtinatis.

Quomodo differant inter ſe effectus prædeſtinationis, & reprobationis.

Oſeæ 13.

Effectus prædeſtinationis ſunt ſibi inuicé cauſę, in genere cauſæ efficientis & finalis.

Iſte tenor ſeu contextus cauſarum non ſeruatur in effectibus, qui reperiuntur in reprobo. Vt permiſſio peccati non eſt cauſa peccati, licet peccatum ſit ſuo modo cauſa derelictionis à Deo; & peccatum & derelictio ſint cauſæ pœnæ æternæ: neque etiam peccatum eſt cauſa finalis permiſſionis, quia non ideo permittit Deus reprobum peccare, vt peccet; ſed vt ſeruetur ordo naturæ, qui poſtulat vt ſingula quæque ſuam ſequantur indolem. Vnde cùm homo naturâ ſuâ peccare queat, ideo Deus permittit hunc peccare, ne hominis arbitrio vim aliquam facere videatur. Tertiò differunt effectus prædeſtinationis, quia ſunt voliti à Deo, & intenti per ſe, & primaria intentione: Dei enim proprium eſt miſereri, & parcere. At effectus, qui in reprobo ſunt, nequeunt dici abſolutè & per ſe à Deo voliti: nempe Deus non vult peccatum, niſi permiſſiuè. Præter hæc prælibata, Scotus inuexit quatuor inſtantia aduertenda in hoc themate reprobationis. In primo inſtanti oblati ſunt boni & mali voluntati diuinæ æquales. In eo momento bonis vult beatitudinem, malis verò nihil vult. Circa bonos habet ſe poſitiuè, & reſpectu malorum negatiuè. In ſecundo inſtanti Deus media vult bonis neceſſaria ad conſecutionem gloriæ, & per conſequens gratiam: at in malos nullum exerit actum poſitiuum. In tertio inſtanti Deus vult permittere, bonos & malos eſſe peccato obnoxios, quia eorum arbitrij eſt poſſe peccare. Et hic eſt actus primus poſitiuus & vniformis circa bonos & malos, ex quo ſequitur malos malè morituros, non quòd Deus operetur aliquid poſitiuum influens in reprobos; ſed quia habet ſe negatiuè reſpectu eorum, non infundens gratiam, nec gloriam impertiens. In quarto inſtanti mali obiiciuntur diuinæ voluntati vt decedentes in peccato, & tunc Deus vult illos caſtigare, & reprobare: obiiciuntur item boni ſtipati meritis & finali gratia, & hos vult dignari gloria æterna.

Effectus reprobationis non ſunt à Deo voliti per ſe, & intenti.

Quatuor inſtantia benè aduertenda in argumento reprobationis.

Ex prælibatis inſtantibus ita recenſitis, reprobatio poteſt attendi bifariàm. Vno modo negatiuè, altero poſitiuè. Reprobatio negatiua potiùs eſt dicenda prouidentia ſupernaturalis, quàm reprobatio: quia ſicut illa volitio, quâ Deus generaliter vult aliquos homines ſaluos eſſe, non eſt dicenda prædeſtinatio, ſed illa, qua vult efficaciter iſtos fieri ſaluos, per talia media; ita illa volitio generalis, ſeu illa negatio volitionis, qua Deus vult aliquos homines non admittere ad regnum æternum, non eſt dicenda reprobatio, ſed prouidentia quædam ſupernaturalis: illa namque volitio diuina, qua Deus vult efficaciter iſtum excludere à regno cœleſti, & relegare in gehennam, eſt dicenda abſolutè & ſimpliciter reprobatio poſitiua. Quòd autem eadem volitio diuina, ſecundùm aliud & aliud inſtans ſortiatur aliam denominationem, ſcilicet reprobationis negatiuæ, vel poſitiuæ; hoc fit ob diſcolorem terminationem voluntatis diuinæ ad aliud & aliud obiectum: vel illa diſparitas ſortitur ſuas denominationes à diuerſo terminandi modo idem obiectum. Hinc ſequitur, quòd cùm prouidentiæ ſupernaturalis nulla queat aſſignari ratio, ſeu cauſa præter voluntatem diuinam; ita neque reprobationis negatiuæ vlla dari poteſt ratio, præter eamdem voluntatem Dei. Quare enim Deus non elegerit eos, quos non elegit, hoc ſuperat omnem indaginem; ideoque nefas eſt hoc anxiè perſcrutari.

Reprobatio eſt duplex, negatiua, & poſitiua.

Reprobationis negatiuæ nulla poteſt aſſignari ratio ex parte hominum.

De reprobatione poſitiua non eſt periculum incurrendi in diſcrimen, ſi alto ſcrutinio cauſam inquiramus ex parte hominum: nempe in confeſſo eſt apud Theologos, peccatum à Deo præuiſum, eſſe rationem ex parte hominum, propter quam Deus iniqua damnatorum capita reprobauit. Cùm enim reprobatio importet odium Dei, & odium non feratur niſi in malum: profectò debuit Deus obiectiuè malum culpæ attendere in damnatis, vt eos ſpectato hoc malo præuio reprobaret. Fauet Scriptura hoc contextu: *Odio eſt Deo impius, & impietas eius.* Ergo ſicut odium præſupponit peccatum præuiſum; ita etiam reprobatio. Præterea ante peccatum, tantùm præintelligitur in Deo permiſſio peccati: ſed illa permiſſio peccati non eſt reprobatio, alioquin prædeſtinati

Reprobationis poſitiuæ cauſa eſt peccatum præuiſum à Deo.

Sapient. 14.

multi eſſent reprobi, quia Deus permiſit eos grauia crimina perpetrare: ergo ante peccatum nullus eſt reprobatus, atque adeò ſi ſint aliqui maledicti, illi non ſunt maledicti Patris æterni vitio, ſed culpâ ſuâ; nam peccatū eſt cauſa ex parte noſtra, quare à Domino reprobemur. Rurſus reprobatio eſt actus iuſtitiæ vindicatiuæ: Ergo præſupponit peccatum; nihil enim eſt in vitis innoxiis, quod pœna æterna à Domino vindicetur. Item ex S. Thoma, ſicut prædeſtinatio eſt præparatio gloriæ; ita reprobatio eſt præparatio æternæ pœnæ: Sed hominibus benè ſibi conſciis, vtique neſcius peccatorum, præparare æternam pœnam, hoc repugnat Dei bonitati: Ergo neceſſe eſt vt peccatum ſit præuiſum; veluti ſcopus, in quem iuſtitiæ ſæuientis ſpicula Dominus intorquebit. Demum Deus voluntate antecedenti vult omnes homines ſaluos fieri: ſed voluntas illa antecedens præcedit omne peccatum: ergo neminem condemnat ante præuiſum peccatum, alioquin falſa eſſet illa propoſitio; ſcilicet Deum velle omnes homines ſaluos fieri.

Thom. in c. 9. epiſt. ad Rom. lect. 2.

Non omne peccatum à Deo præuiſū eſt cauſa reprobationis

Sententia lata in reprobos ſatis ſuperque clamat cauſam reprobationis; ſiquidem ſortis eorum iniquæ rationem ſubiicit hoc tenore: *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, &c. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare, &c.* Quaſi diceret: Quia noluiſtis igne charitatis vri, patiemini æterna dæmonum incendia. Nota tamen, non qualecumque peccatum præuiſum à Deo eſſe cauſam reprobationis: nam plerique Beati degentes in humanis grauia crimina perpetrarunt, vt Magdalena, & latro; nec illa præuiſio ſcelerum beatas mentes expunxit de libro vitæ. Vt ergo certa & indubia aſſignetur ratio reprobationis, ſtandum eſt concluſioni Scoti affirmantis, peccatum finale in quo quis moritur eſſe cauſam reprobationis poſitiuæ, ita vt nullius ſit deſperanda ſalus ante finale hoc peccatum; quippe ex Paulo: *Chriſtus pro omnibus mortuus eſt.* Cùm ergo Paſſio Chriſti ſit remedium ſufficiens omnibus hominibus; nemo planè ſuperſtes in hoc æuo ſecernitur ab illo remedio, alioquin Chriſtus non eſſet mortuus pro omnibus: nullus ergo excludendus eſt ab illo remedio ante finale peccatum, ac proinde nemo eſt poſitiuè reprobatus ante illud extremum piaculum, quod concludit ſeriem vitæ hominum impiorum: alioquin fruſtra Deus prædicaretur eſſe longanimis, & miſericors, & patiens vſque in finem, ſi omnia vitæ noſtræ momenta non pertinerent ad reducem gratiam. Ad quid enim illa Petri ſententia: *Non tardat Dominus promiſſionem ſuam, ſicut quidam exiſtimant: ſed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti.* Ergo quamdiu ſpirat homo, tamdiu et ſperare licet, & Deo miſerante poteſt eò vnde excidit velut poſtliminio repedare. Ergo finale ſolùm peccatum eſt cauſa reprobationis poſitiuæ.

Scot. in lib. 1. Sent. diſt. 41. quæſt. vnica.

Peccatum finale eſt cauſa reprobationis poſitiua.

1. Cor. 15.

Nullum vitæ hominis momentum excipitur à poteſtate pœnitendi.

2. Petr. 3.

Deus vſque ad mortem homines expectat ad pœnitentiā.

Rurſus ſi reprobatio eſſet poſitiuè ſtata & fixa ante finale peccatum, nec vlla foret malis potentia Deum demerendi, reſiliendo à peccatis; Deus non indiſcriminatim omnes homines hortaretur ad pœnitentiæ tramites ineundum. Ergo cùm promiſcuè Deus per Prophetas tentet inducere malos in meliorem frugem; nullius eſt deplorãda ſalus ante ſuprema funera in finali peccato. Alioqoin Scriptura ſacra nobis illuderet, Deum explicando propitium, & anxium de ſalute omnium, vt teſtantur iſtæ Dei voces: *Vocaui, & renuiſtis: extendi manum meam, & non fuit qui aſpiceret.* Item. *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, qui graditur in via non bona poſt cogitationes ſuas.* Alibi *Vocaui manè conſurgens, & non audiſtis me.* Explicitè ſuam longanimitatem aperuit Chriſtus Apoſtolo ſuo dilecto, vocibus hiſce querulis in hominem nequam. *Dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret, & noluit pœnitere à fornicatione ſua.* Ipſemet Chriſtus nonne miſeratus eſt Iudæorum indolem obſtinatam, hac cenſura: *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alis, & noluiſti?* Nemo ergo reprobatur ante finale peccatum, cùm nullum ſit paſſa ſui deliquium miſericordia Dei, quæ ad ſupremum vitæ tractum porrigitur, vt mortis æternæ diſcrimen effugiat impius, iuxta illud Sapientiæ: *Deus mortem non fecit, neque lætatur in perditione viuorum.* Imò diceres, quandoque obdormire Deum ne ſæuiat in peccantes, & proinde tempus eroget pœnitendi, vt videre eſt hoc contextu: *Diſſimulat Deus peccata hominum propter pœnitentiam.* Eò ſpectat vox hæc Domini miſerantis: *Non eſt voluntatis mea mors impij, dicit Dominus; ſed magis vt conuertatur, & viuat.* Illa Dei ſollicitudo de ſalute animarum hanc ab eo cenſuram extorſit in homines incurios ſui. *Quid vltra debui facere vineæ meæ, & non feci? an quòd expectaui, vt faceret vuas, fecit autem labruſcas?* Huius miſericordiæ Dei conſcius Iſaias ſic perorat: *Propterea expectat vos Dominus vt miſereatur veſtri.*

Prou. 1.

Iſa. 65.

Ieremiæ 7.

Apocal. 2.

Matth. 23.

Magna eſt Dei ſollicitudo de ſalute animarum.

Sapient. 1.

Sapient. 11.

Ezech. 18.

Iſaiæ 5.

Iſa. 30.

Itaque nefas eſt malè ominari de miſericordia Dei, quamdiù ſumus viatores: illa nimirum nemini præcluditur, niſi poſt finale peccatum, quo excidit ſpes omnis charitatis rediuiuæ, quæ extincta finaliter eſt ratio reprobationis poſitiuæ. Nec aliam Chriſtus rationem affert quare ſæuiat in reprobos, niſi quia fuere expertes illius viuidæ charitatis, vt liquet perpendenti ſententiam illam vltricem, quæ caſtigat homines iniurios huic virtuti beneficæ in proximos. Etenim illa ſententia: *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, &c. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare.* Ita reddi poteſt paraphraſticῶs. O iniqui homines, non eſt quòd refundatis in me veſtram nequitiam, cùm bonus ſim, & præſtiterim vobis omnia auxilia, quæ conducunt ad ſalutem: præueni namque vos multifariàm & vocaui diu, inſpirans fomites idoneos ad concipienda charitatis incendia. Flocci feciſtis omnia miſericordiæ meæ argumenta, benedictionis incurij, ideoque facti eſtis maledicto æterno obnoxij, idque veſtro vitio, & non defectu ſufficientis auxilij. Vnde quòd maledicti ſitis, & gratiæ expertes totum eſt hoc negotium veſtrum, & non Patris mei, qui eſt benedictus, & Deus totius conſolationis. Ite ergo maledicti in ignem æternum, quem vobis conſciis veſtra crimina ſuccenderunt. Ego charitatis incendia ſuſcitaram igne cœlitus allato: eſtis auerſati ſalutarem ignem, ideoque manent vos vindices flammæ, quibus luetis æternùm pœnas perditæ charitatis.

Charitatis defectus in ſupremo vitæ articulo eſt cauſa reprobationis poſitiuæ.

Theologica paraphraſis ſententiæ quæ feretur in reprobos.

SENSVS LITERALIS.

Reprobatio non adigit malos in peccatum, ſed ſuo ſunt vitio maledicti & damnati.

In hæc verba:

Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, &c. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare, &c.

CONIECTVRA SECVNDA

Ex Linguis.

Caluinus Deum auctorem peccati fecit. *Lib. de æterna prædeſt. & l. 3. inſtit.*

CAluinus ſycophanta, blaſphemiis aſſuetus, parum credidit polluiſſe ſacra omnia, niſi & Deum aſpergeret iniquum virus ſuum. Vt ergo colophonem imponeret ſuis auſibus nefariis, commentus eſt iſtam ſententiam omnibus execrandam: ſcilicet Deum eſſe auctorem peccati, & eos homines efficaciter inducere in peccatum, quos reprobauit, ſicut efficaciter inducit ad gratiam eos, quos prædeſtinauit. Illa blaſphemia diluitur auctoritate Chriſti, qui Beatos quidem vocat benedictos Patris, à quo reuera influit omne quo beamur: ſed malos non nuncupat maledictos Patris, quia illi Deo inconſulto, & ſua ſponte conſciuere ſibi illud æternum maledictum, facti vitio ſuo inuij charitati. Impios eſſe ſui huius maledicti artifices bellè exprimit textus Hebræus Matthæi. סורו ממני ארורים *ſuru mimmeni arurim. Recedite à me maledicti.* Vox, ארורים *arurim*, deducitur à radice ארר *arar.* Verbum autem hoc tria ſignificat, ſcilicet malefacere, detrahere, maledicere, ita vt participium paſſiuum, ארורים *arurim*, ſignificet, maleficientes, detrahentes, & maledictos homines. Vnde ex mente Hebræorum ſic reddi poteſt Latinè illa Hebraica ſententia: O reprobi quando negaſtis pauperi ſtipem, profectò iniquè egiſtis, & ideo malè facientes, fuiſtis opifices actus inhumani, quo exoſi charitatem, detraxiſtis vobis gratiam, quæ eſt indiuidua ſocia charitatis. Cùm itaque ſitis exortes gratiæ, quæ ſola benedictos facit; hoc vitio veſtro effectum eſt, vt ſitis maledicti, ac proinde incurratis in ingrata ſtipendia veſtro congrua maledicto.

Ex linguis. Hebræa. Reprobi ſunt artifices ſui maledicti.

Quibus gradibus reprobi conſciſcãt ſibi æternũ maledictum.

Paraphraſis illa petita ex ſenſu adæquato Hebræi textus, palàm facit quibuſnam gradibus anima præceps dehiſcat in hoc maledictum. Primò malè facit. Secundò detrahit ſibi gratiam. Tertiò tandem anima ſublata è medio citra gratiæ ſignaculum, fit æterno obnoxia maledicto. Verſio Syriaca maledictos illos nuncupat iſto vocabulo, ליטא *lite.* Nomen hoc Syrum fluit à radice Syriaca, לוט *lut*, id eſt, execrari, deuouere diris. Ita vt ſit ſenſus ſententiæ Chriſti: Ite execrabiles, & diris deuoti. At Deus neminem execrabilem fecit, & diris deuotum. Ergo impiorum eſt facinus, quod ſint execrandi, vt ſonat radix, לוט *lut*, à qua Chaldæi deducunt nomen, לוטתא *lewata*, quod execrationem ſonat. Conſonat & Græca verſio. Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι. Id eſt. *Ite à me maledicti.* Vox, κατηραμένοι, alludit ad Syros & Chaldæos: propriè enim ſignificat homines execrandos; & diris deuotos. Dicito illa compoſita eſt ex præpoſitione κατὰ, & nomine ἀρὰ, quod imprecationes, & diras ſignificat. Hinc κατάρα perinde ſonat, ac imprecatio, execratio. Cùm ergo bona ſint, & valde bona quæcunque Deus fecit; non Dei facinus eſt, quòd iniqui homines ſint execrabiles, & maledicti; ſed hoc omne vitium eſt hominum nequam. Vt enim Deus exoſus defectionem Adami, ſic in eum inuectus eſt: *Maledicta terra in opere tuo.* Quaſi diceret: Me Deo opifice terra fuit peramœnis floribus vernans; ſed te defectore, & tefugâ rebellante, fuit facta noxiis vepribus indecora. Me influente benedicta fuit; ſed te peccante ſortita eſt in tuo iniquo opere maledictum. Ita homo quà à Deo eſt, bonus eſt; à bono nempe malum culpæ nequit effluere: quòd ergo nequam & reprobi homines dicentur à Chriſto maledicti, id fiet appoſitè ad opera, quibus mercati ſunt hunc titulum indecorum.

Syriaca. Chaldæa.

Deus nihil prorſus execrabile fecit.

Gen. 3. Quare reprobi dicentur maledicti in die iudicij.

Adiice, Deum nihil omnino feciſſe eo intento, vt diris deuoueret; ſed omnia congruè ordinaſſe ad meliorem finem, à quo qui deuiant, in lethales maledicti cautes incurrunt, Deo habente ſe negatiuè, cùm ſit à ſemetipſa anima maledicta. Ita quondam occinit Pſaltes, velut agens Dei cauſam, & refundens rationem maledicti in homines immiſericordes. Sic ille: *Diſpereat de terra memoria eorum, pro eo quòd non eſt recordatus facere miſericordiam, & perſecutus eſt hominem inopem & mendicum, & compunctum corde mortificare. Et dilexit maledictionem & veniet ei, & noluit benedictionem & elongabitur ab eo: & induit maledictionem ſicut veſtimentum, & intrauit ſicut in aqua in interiora eius.* Itaque non influente Deo reprobi fiunt maledicti; ſed quia maledictionem volunt, & benedictionem Dei nequiter aſpernantur.

Pſal. 108.

SENSVS LITERALIS.

Maledictio reproborum eſt in eorum tantùm peſſima opera refundendo, & non in Deum.

In hæc verba:

Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, &c. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare.

CONIECTVRA TERTIA

Ex SS. Patribus.

MAlè ſibi conſcius Caïn fratricida, præſcia mente ſibi ominatus eſt mortem, vtique violentam, vltricem necis, quam intulit fratri ſuo iuſto Abel: habet enim hoc omne nefas, vt ſuum auctorem torqueat incunctanter. Credidit Caïn, omnibus obuiis patere ſuum ſcelus, ac proinde peri vltionem actos impij perpetrati. Non defuit ſtata fides præſagio; ille nimirum luit pœnas ſimili fato, cui Abel innoxium ſubiecerat: nam occiſus eſt à Lamech, qui neſcius ſpiculum intorſit in Caïn, hoc telo transfixum morte tenus. Ecce ideam hominum, quos finalis impœnitentiæ ſors iniqua gehennæ interminæ manci-

Vitio cita manet opera impiè perpetrata.

Caïn quare ſibi ominatus ſit mortem.

mancipabit. Reprobi omnes, qui egere ſuum ſupremum agonem incurij conciliare Deum, ſunt veluti fratricidæ, & conſcij mortis Chriſti; catenus enim eum occiderunt, quatenus in eorum poteſtate ſitum fuit: quippe ſicut bonis operibus glorificatur Deus; ita malis operibus iniquorum hominum ab eis ille Dominus gloriæ redditur indecorus.

Reprobi Deum inhonorant.

Ex SS. Patribus.

Audiendus in eo themate Baſilius. *Non affert Domino gloriam, & honorem, qui humanam gloriam attonitus miratur. Non item qui argentum in pretio habet, non qui corporis voluptates magni æſtimat, non quiſquis abhorrentia à pietate, & Dei cultu demiratur dogmata. Quemadmodum enim per bona opera Domino offerimus gloriam: itidem ex contrario eam ipſam auferimus per malignitatis & nequitiæ opera. Quid enim dicit peccantibus? Nomen meum per vos blaſphematur inter gentes. Et rurſus Apoſtolus: Per prævaricationem legis Deum inhonoras. Legiſlatori ſiquidem contumelia eſt deſpectio legum, atque contemptus. Domus niſi ritè gubernetur: nimirum in qua indignatio, & clamor ſint, contumelia, item riſus, voluptas, prodigus ac profuſior luxus, immunditia, & ex conſuetudine flagitioſa ſcortatio, eorum quæ fiunt ignominia, atque turpido, in eum referuntur, ac reſiliunt, qui domui præſidet. Conſentaneum igitur fuerit ipſi, vt intelligamus, quoniam Deus, quemadmodum per bonam operationem glorificatur; ſic & per malignam & flagitioſam inimicus. Quando enim ſumens membra Chriſti, facio membra meretricis, tunc gloriam ab eo, qui me ſeruat, ad eum transfero, qui me perdit. Nam quicumque Chriſto non credit, gloriam incorruptibilis Dei in imaginem corruptibilis hominis, & volucrum, & ſerpentium, & quadrupedum, quæ ſunt in terra, commutat; vt ait Apoſtolus. Qui colit creaturam, aut veneratur præter creatorem, creaturis & non Deo affert gloriam. Cum timore igitur prouideamus, ne ſi gloriam & exaltationem diabolo afferamus per peccatum, ipſi cum eodem æterna confuſione addicamur.*

Baſil. hom. 5. in Pſal. 28.

Reprobi opere iniquo diabolum glorificant.

Reprobi quibus ſtipēdiis mercari ſoleant pœnas dæmonum.

Baſilius hoc contextu docet, opera iniqua, & non reprobationem Dei negatiuam, homines facere participes pœnarum diaboli, cui multifariàm delinquendo reprobi militarunt, & litarunt. Crimina namque perpetrata ab hominibus nequam, ſunt congrua ſtipendia, quibus mercari ſolent æterna ſupplicia, idcircò ſolis hominum vitiis aſſignanda, quicquid latrent & blaſphement Caluinus, & deliri ſequaces eius, contra quos non conducerem Patrum ſententias ad faciendum Deum innoxium, ſi meo more non probarem ſenſum literalem Patrum oraculis. Adeò namque putet Caluini blaſphemia, faciens Deum auctorem peccati, vt non indigeat Antidoto ſanctiorum Patrum, quorum chorus damnationem hominum refert in eorum piacula: etenim inde iudicabuntur & plectentur impij, vnde fiet diſquiſitio iudicij: at illa fiet ex operibus, & non ex æterna præuiſione Dei: nempè Iudex non feret ſententiam in reprobos, quia Deus præſciuit eos fore malos, ſed quia reuera malos ſe ſuo vitio præſtiterunt.

Reprobi ex operibus iudicandi, & non ex præuiſione Dei.

Hoc eſſe Catholicum dogma, liquet ex illa catecheſi, qua Auguſtinus olim initiauit neophytos ſeu catechumenos, quos induxit ad bonorum operum praxim eo argumento; ſcilicet ſingulos quoſque homines eſſe de ſuo opere iudicandos. Sic ille: *Stabunt animæ omnes, vt referat vnaquæque ſecundùm ea quæ per corpus geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Preſtò enim erit aduerſarius diabolus, recitabuntur verba profeſſionis noſtræ. Et ſi talis inuentus fuerit quiſque, vt debitor ex hac vita migret, exultabit ille aduerſarius in conſpectu ſereniſſimi iudicis, ſuperiorem ſe eſſe declamans, agenſque talem cauſam apud talem iudicem. Æquiſſime, inquit, iudex, iudicia, iuſtitia, & iudicium, præparatio ſedis tuæ. Iudica meum eſſe qui tuus eſſe noluit: meus eſt, mecum damnandus eſt. Poſt renuntiationem, vt quid inuaſit pannos meos? Quid apud eum impudicitia faciebat, cui ipſe renuntiauerat? Quid intemperantia, quid auaritia, quid ira, quid cætera mea? Poſtremo æquiſſimè fugientem à me, confugientem ad te, poſtea cum meis, quibus renuntiauerat, apprehendi, inuaſorem detinui. In ipſa quodammodo mea poſſeſſione à me apprehenſus eſt. Quid in theatro faciebat renuntiator turpium voluptatum? Theſaurizauit iram in die iræ. Hæc omnia mea poſt renuntiationem inuaſit, meus eſſe voluit, & mea concupiuit iudicia æquiſſimè, quoniam quem tu non dedignatus es tanto pretio liberare, ipſe mihi ſe poſtmodum voluit obligare. Poteris ne os aperire, is qui poſt ſuam profeſſionem talis inuenitur, vt iuſtè diabolo addicatur? Videte quid agatis, filij mei, fratres mei, videte quid agatis, quomodo hanc profeſſionem cuſtodiatis. Conteſtamur vobis iudicem ipſum, omneſque poteſtates cæleſtes, quæ & nos audiunt admonentes, & nos excipiunt profitentes, ne in vacuum gratiam recipiatis, ſed corde integro, tota virtute renuntiate tam damnoſam diaboli hereditatem.* Hactenus Auguſtinus.

Aug. ſerm. ad Catech. Tom. 6.

Elegans deſcriptio dæmonis accuſantis reprobos in die iudicij.

Diceres ex Patrum ſententia, diem iudicij eſſe nundinas, atque mercaturam operum. Vt nempè Deus opera ſelecta & ſancta ſuo recondet ſacrario dignanda cœlo; ita & diabolus tanquam ſua hominum nequam opera recenſebit, vt iiſdem cum ipſo ſuaſore vitiorum ignibus addicantur. Itaque perperam hæretici refundunt in antecedentem Dei voluntatem æternam hominum ruinam, cùm Scriptura ſacra petat iniqua animarum fata à malis actibus, & non ab æterno Dei arbitrio, quod fuit omnibus propitium hominibus, ipſo etiam Deo aſſertore, cuius iſta vox eſt: *Numquid voluntatis meæ eſt mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis ſuis, & viuat? Si autem auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, ſecundùm omnes abominationes, quas operari ſolet impius, numquid viuet?* Quaſi diceret, neminem eo fine feci vt aliquando deficeret à me: imò omnes homines condidi vitæ, & non morti, dummodo non ſtet per eorum opera deuia; quibus & non mihi eſt adſcribenda iactura animarum. Hieronymus illum eumdem textum enucleans ita commentatur: *Ergo Domini voluntas eſt, omnes ſaluos fieri, & ad notitiam veritatis venire. Vbicunque autem Dei videtur ſeuera & truculenta ſententia, non homines ſed peccata condemnat. Sicut iuſtum, antea peccatorem, non prægrauant antiqua delicta; ſic peccatorem, qui priùs iuſtus fuerit, non iuuant veteres iuſtitiæ. Vnuſquiſque enim in quo inuenietur, in eo iudicabitur.* Ita Hieronymus.

Iudicij dies aperiet nundinas atque mercaturam operum hominum.

Ezech. 18.

Hier. in c. 18 Ezech.

Inſtant hæretici, Pharaonem à Deo induratum, & hoc fuiſſe argumentum ruinæ eius,

Deus non eſt auctor pec-

quam

cari reprobotum, ſed eorũ pœnis vtitur ad correctionẽ aliorum.

quam declinare haudquaquam potuit, Domino illum in præceps deſuper impellente. Diluet inſtantiam Origenes hoc diſcurſu. *Volens Deus interitum Pharaonis ad emendationem proficere cæterorum, mittens eum ad illos, quos morte eius corrigi cupit, dicit ei: Quin ad hoc ipſum te ſuſcitaui, vt oſtendam in te virtutem meam, & vt annuntiem nomen meum in vniuerſa terra. Vide enim quia non dixit: Quin ad hoc ipſum te feci: alioquin ad conditorem referri videretur culpa; ſed ait: Ad hoc ipſum te ſuſcitaui; hoc eſt vt per animi tui malitiam, quam tibi infrunitè, & ſine Dei timore viuendo quæſiſti, & in alios irrogetur vtilis & fructuoſa correctio, & in teipſum ad poſteritatis exemplum famoſiſſimus conferatur interitus. Indurabatur cor Pharaonis hoc modo: noluit Deus ſubitam & plenam dare in eum vindictam. Quamuis enim eſſet conſummata malitia; tamen per patientiam ſuam, nec ipſi facultatem conuerſionis excluſerat: & ideo primò leniotibus, tum etiam paulatim ingraueſcentibus in eum verberibus vtebatur. Sed quod Deus gerebat per patientiam, ex hoc ille indurabatur ad contemptum, maiorem ſibi iram recondens, ita vt ad ipſum dici conueniat illud quod ſcribit Apoſtolus: An diuitias bonitatis & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm duritiam autem tuam, & cor impœnitens theſaurizas tibi ipſi iram in die iræ. Non ergo quem vult Deus indurat, ſed qui patienter obtemperare noluerit, induratur, &c. Vt boni aut mali ſimus, noſtræ voluntatis eſt: malus autem ad cuiuſmodi verbera, & bonus ad cuiuſmodi gloriam deſtinetur, voluntatis eſt Dei.* Hæc ille procul ab ineptiis & blaſphemiis, quas noſtrates hæretici infames Caluini reliquiæ Deo turpiter irrogarunt.

Origenes in c.9. epiſt. ad Romanos.

Quomodo reprobus indurerur.

Ne cauillentur hæretici, diſtinctiones noſtras de voluntate antecedente & conſequente eſſe fucos Theologiæ nouæ, placet contulere vetuſtum Theologum, Ioannem ſcilicet Damaſcenum, qui octauo ſæculo floruit, id eſt trecentis annis ante Magiſtrum ſententiarum Theologiæ Scolaſticæ anteſignanum. Quid ergo cenſuerit ille de toto contextu actuum humanorum, videre eſt hoc diſcurſu. *Illud noſſe operæpretium eſt, rerum quæ ſub actionem cadunt, electionem quidem in nobis ſitam eſſe: cæterùm probarum actionum finem, Dei auxilio adſcribendum eſſe, iuſtè videlicet iis, qui rectâ conſcientiâ bonum amplexi ſunt, ſecundùm præſcientiam ſuam non immeritò deſerentis. Deſertionis porrò duplex eſt genus. Eſt enim quædam deſertio, quæ certo conſilio ac diſpenſatione, atque ad eruditionem noſtram contingit. Eſt rurſus quædam deſertio ab omnimoda deſperatione proficiſcens. Quæ certo conſilio contingit, ea eſt, quæ ad eius qui patitur emendationem, & ſalutem, & gloriam, aut etiam ad alios æmulationis ſtudio inflammandos, aut denique ad Dei gloriam exiſtit. Omnimoda autem deſertio, tum demum locum habet, cùm nullo ſalutiferi remedij genere à Deo prætermiſſo, ſtupidus tamen & incuratus, vel vt rectiùs loquar, incurabilis, propria animi deſtinatione homo remanet: ac tum in extremum exitium traditur, vt Iudas. Illud nos ne fugiat, Deum vt bonitate præſtantem, primariè quidem omnes homines ſeruari, ac regni ſui compotes eſſe velle. Neque enim ſupplicij ac cruciatus cauſâ, verùm ad hoc vt bonitatis ipſius participes ſimus nos effinxit; vt iuſtum autem, eis quoque, qui peccant, pœnam inferre nihilominus velle. Ac prius illud antecedens voluntas, ſeu beneplacitum dicitur, ex ipſo manans: ſecundum autem, inſequens voluntas, atque permiſſio, à noſtro vitio ortum ducens. Atque huius quoque permiſſionis duplex eſt genus; alterum diſpenſatorium, & erudiendi vim habens, quod ad noſtram ſalutem ſpectat: alterum à deſperatione proficiſcens, quod ad extremam certamque pœnam ducit. Ex iis quæ in noſtro arbitrio conſiſtunt, ea quidem, quæ bona ſunt, primariè vult, gratáque habet Deus: mala contrà nec primariè, nec ſecundariè, verùm libero arbitrio permittit. Nam quod per vim efficitur nec rationi conuenit, nec virtutis nomen obtinere poteſt.* Ita Damaſcenus Anteſignanum agit huius Theologiæ, quam carpunt hæretici, quia non ſubſcribit eorum erroribus, ſed eos damnat, velut iniurios diuinæ bonitati.

Catholica doctrina Damaſceni probans Deum non eſſe auctorem malorum operum.

Damaſc. l.2. de fide Orth. cap. 29.

Duplex genus deſertionis animarum.

Voluntas in Deo alia eſt antecedens, & alia conſequens.

Præfatæ illæ omnes ſententiæ liquidò probant, impios homines non ideo reprobos eſſe, quòd Deus tales eo fore præſcierit: ſed eos eſſe ſuo vitio maledictos, & iuxta ſuam nequitiam igne æterno vindice caſtigandos.

SENSVS LITERALIS.

Status Beatorum, omnium bonorum aggregatione perfectus, nomine vitæ congruè deſcribitur,

In hæc verba:

Ibunt iuſti in vitam æternam.

§. IX.

CONIECTVRA PRIMA
Ex Ratione.

SCriptura ſacra aſſueta tropis, ſpecies rerum communium ſæpe aſſumit, vt inducat nos in notitiam rerum, quæ fuere nobis hactenus inaſpectæ. Huius generis eſt illa Chriſti phraſis, vbi ſtatus Beatorum vſurpato vitæ nomine lineatur. Vt namque rerum omnium beatitudo ſita eſt in optimo rerum eſſe; appoſitè beata ſors iuſtorum deſcribitur nomine vitæ æternæ, cùm hoc vitæ hominum deſit in hoc æuo, vbi non beatè viuitur, etſi aura ſecunda aſpiret, quia vitæ hominum momenta ſunt minimè diuturna. Ne quid ergo ſuperſit animæ deſiderandum in ſuperna felicitate, vita Beatorum erit interminia, vtpotè neſcia defectuum, quorum conſcia vita noſtra mors eſt potiùs dicenda, quàm vitæ nomine recenſenda. Cùm ergo ad beatitudinem omnium entium ſpectet, vt eſſe ſuum ſartum tectumque habeant ſemper; & viuentium eſſe ſit viuere, vt Aleoſis ait, & in numero viuentium homo medius ſit inter Angelos, & pecudes; beatitudo ei fixa erit & ſtata, cùm vitæ æternæ compos erit.

Beatitudo quare appelletur vita æterna.

Chriſtus beatitudinem dixit vitam æternam, nullo tamen diſcrimine vitæ interiecto, vt vel hinc inſinuaret, vitam in tota ſua latitudine ſumptam pertinere ad Beatos. Primò ſi vita ſumitur

Alex. Alenſis in l.12. Metaphyſ. tex. 39.

pro

Vita multifariàm vſurpatur.
Deus eſt vita.

pro cauſa exemplari & efficiente omnis vitæ, talis vita Deus eſt, & hæc vita ad Beatos attinet obiectiuè: quippe Deus eſt obiectum Beatorum, cuius fruitione beatitudo eis tota conſtat. Si verò res eſt de vita creata; illa ſumitur vel in actu primo, aut ſecundo. Priori modo vita perinde eſt ac natura viuentis. Altero verò modo, id eſt, vita in actu ſecundo, eſt operatio cuius anima per ſe eſt intrinſecum principium. Vtroque modo Beati viuent. Primò naturam habebunt viuacem, & procul ab omni metu mortis, vtpotè expertem omnis deliquij. Secundo cùm nobiliſſima viuentis operatio ſit intelligere, vt quæ propiùs ad Deum accedit, qui eſt ens intellectuale, cuius indefeſſa actio eſt intelligere; profectò Beati erunt illa vita conſpicui, ſiquidem perſpicaci mentis intuitu Deum intelligent, quantùm homini fas eſt. Vnde cùm illa intellectio ſit diuina obiectiuè, & ſubiectiuè ſit in anima; proculdubio Beatis inerit vita diuina. Demum vita ſumitur pro operatione, qua viuens maximè delectatur. In eo ſenſu dicimus, epulas eſſe vitam heluonum, & bellum vitam militum. Eo etiam ſchemate loquendi vita Beatorum erit æterna, quia nuſquam ceſſabunt à viſione Dei, qua ſic capientur, vt ab ea nullâ vnquam morulâ diſtrahantur. Quòd ſi is, qui Deo adhæret per gratiam, vnus cum eo ſpiritus efficitur; in confeſſo eſt, eum, qui Deo adhærebit in gloria, fore conſortem diuinæ huius naturæ, cuius eſſe eſt vita æterna, ac proinde Christus apprimè lineauit præclatum Beatorum ſtatum; dum hunc vitæ æternæ nomine nuncupauit.

Omnes rationes vitæ pertinent ad ſtatum Beatorum.

Nota, vitæ vocabulum pertinere etiam ad corpora viuentia, & ſic concludere beatam ſortem corporum hominum, quos vita æterna manet: Beati nimirum Dei viſio ſic animam afficiet, vt geſtiat etiam inde caro, iuxta illud Pſaltis: *Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea.* Senſus itaque omnes, qui etiam ſuo modo viuunt, ineffabili voluptate illecti participes erunt vitæ æternæ.

Pſal. 62.

SENSVS LITERALIS.

Vndequaque perfectus Beatorum ſtatus apprimè exprimitur nomine vitæ æternæ.

In hæc verba:

Ibunt iuſti in vitam æternam.

CONIECTVRA SECVNDA
Ex Lingvis.

Diues vnde dictus diues.

HOmines ſpeculati in auro facultatem conciliandi hominibus quicquid conducit ad benè beatéque propagandam vitam animalem, eos qui præpollent opibus dixere diuites, quaſi diuos: nempe parum diſtant illæ voces, diues, diuus. Et reuera mundi aſſeclæ beatum dixere populum cui hæc ſunt, quia concludunt opes multas, ad quæ homo anxius anhelat: his nimirum opiparè corpori conſulitur epulis inſtructis, & veſtibus idoneis. Opibus item euocantur homines eruditi, qui animam excolunt ſalutari diſciplina, qua etiam via ſternitur ad honores, quibus maximè homines anxij percelluntur. Iuxta hunc loquendi modum Christus hodie Beatorum ſtatum lineare volens, vſurpauit nomen idoneum, & maximè faciens ad intentum: Etenim peritus ille rerum omnium nomenclator ſtipendia Beatorum dixit eſſe vitam æternam.

Qualis ſit vita Beatorum.
Ex Lingvis.
Hebræa.

Quàm congruè Chriſtus expreſſerit beatitudinem illo vocabulo, magis liquet ex Hebræo textu Matthæi, vbi verba Chriſti plures vitas commemorant. ילכו הצדיקים לחיי עולם *ielecu hatſedikim lenghelam ibunt iuſti in vitas æternas.* Vox, לחיי *lechaie*, vitas in plurali ſignificat. Nec ſunt audiendi imperiti linguæ Hebrææ, arbitrati nullum ſuppetere nomen ſingulare, quo Hebræi vitam ſignificent. Vox enim, חיות *chaiuth*, vitam ſignificat numero ſingulari. Illâ tamen non eſt vſus Chriſtus, ſed aliam adhibuit, quæ pluralitatem vitæ mentibus ingereret, vt vel ſic innueret, illud omne quod coïre debet ad contextum vitæ felicis, conſpirare ad Beatorum ſtatum firmiter adſtruendum. Cùm enim vita multifariàm vſurpetur, & habeat vnaquæque vita ſuas dotes, & ſua tripudia; ne quid hiulcum ſuſpicarentur homines in beatitudine, Chriſtus eam omnium vitarum nomine deſignauit, vt ſic erudiret nos, beatitudini æternæ nihil deeſſe eorum, quæ faciunt ad vitæ integræ complementum.

Dictio Hebræa ſignificans vitam, concludit omniū beatorū dotes.

Quadrat & intentio radicalis illa, vnde fluit dictio prælibata, לחיי *lechaie*, deducta à verbo, חיה *chaiah*, quod non ſignificat tantùm viuere, ſed & commodis vitæ vti: eſſet namque parùm viuere æternùm, ſi vitæ huius æternæ læta fruitio & commoda negarentur, iuxta tritum hoc effatum.

Quid mihi diuitiæ ſi non conceditur vti?

Eadem radix, חיה *chaiah*, ſignificat etiam ſecurum & incolumem eſſe, ita vt beatitudo appenſa ad trutinam Hebræorum perinde ſit ac ſtatus ſecurus, incolumis, in quem coëunt omnia commoda, quibus homo beari poteſt; ita vt ab hoc ſtatu nullæ prorſus corporis & animæ dotes beatitudini congruæ ſecernantur.

Verſio Syriaca acceſſit ad Hebræum textum, vtpote vſurpans dictionem Hebræam, quam more Syriaco inflexit, ſic referens vitam æternam: לחיא דלעלמין *lechaie dalenghalam* Hoc tantùm diſcrimen intereſt, quòd radicalis huius vocis eſt apud Hebræos, de quieſcentibus *lamed he*, & apud Syros & Chaldæos eſt de quieſcentibus *lamed aleph*, ſic nempe deſcribitur, חיא *chaia.* Cùm itaque Syris, Chaldæis, & Hebræis eadem ſit notio vocis huius, liquidò eſt quàm concordent omnes illæ linguæ ad Beatorum ſortem graphicè lineandam, tanquam ſtatum propoſitum cunctis Gentibus inuidendum: quandoquidem omnibus hominibus id maximè in votis eſt, beatè diuque viuere.

Syriaca.
Chaldæa.
Syri & Chaldæi conueniunt cum Hebræis in notione vitæ.

Græcus contextus concinit aliis linguis. *Ἀπελεύσονται δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον*, id eſt, *Ibunt iuſti in vitam æternam.* Vox Græca, *ζωὴ*, non vitam ſolùm ſignificat, ſed & reditum annuum, ſiue cenſum, & omnia quæ conſpirant ad tuendam vitam. In eo ſenſu accepit Homerus, amplos cenſus & opima ſubſidia vitæ humanæ vocans, *ζωὴν ἄσπετον*, id eſt, *cenſum ineffabilem.* Vnde Chriſtus hodie dicens, iuſtos ituros in vitam æternam, *εἰς ζωὴν αἰώνιον*, idem propè refert ac ſi diceret, iuſtos accepturos à Deo prædiuitem ſuppellectilem, quæ nuſquam deficiet. Benè ergo aſſumptum eſt nomen vitæ, vt inde liquerent

Græca.
Dictio Græca vitam ſignificans, porrigitur etiam ad omnem beatitudinis ſupellectilem.
Homer. Odyſ.

rent illa bona, quibus in æternum iuſti homines accingentur.

SENSVS LITERALIS.

Vita, nomen idoneum eſt ad exprimenda ea quæ conducunt ad æternam beatitudinem.

In hæc verba:

Ibunt iuſti in vitam æternam.

CONIECTVRA TERTIA

Ex SS. Patribvs.

Amor vitæ huius homines ad ingloria ſæpè cogit.

TAntus amor vitæ omnibus inſedit, vt ingloria quæque appetant homines, vt inſtanti vitæ diſcrimini occurrant. Nonne ideo Romani rerum domini concurrentes cum hoſte iniquo Marte ſub iugum miſſi ſunt, vt dubiæ ſuæ vitæ conſulerent? Mitti autem ſub iugum fuit olim res cunctis Gentibus indecora, quam ſubiere tamen Romani illecti cupidine vitæ. Nonne & Regina Eſther audita ſententia lata in populum ſuum iugulandum, optauit mutari illam necis legem in ſtatum iniuriæ ſeruitutis, ſatiùs indicans eſſe ſuæ Genti malè eſſe, quàm non eſſe. Sic illa Regem affata eſt: *Si inueni gratiam in oculis tuis, ô Rex, & ſi tibi placet, dona mihi animam meam, pro qua rogo, & populum meum, pro quo obſecro. Traditi ſumus ego & populus meus, vt conteramur, iugulemur, & pereamus. Atque vtinam in ſeruos & famulas venderemur: eſſet tolerabile malum, & gemens tacerem.* Hæc Heroina vocat tolerabile malum, ſeruitutem illam, quam quiſque ſubit, ne occumbat. Si ergo mancipiorum vita multis anguſtiis obnoxia, aliqualem ſui cupidinem facit, eò ſolo quòd vita ſit; qualia putas fore tripudia Beatorum, qui vitâ æternâ geſtient, ſecuri non poſſe vitam deficere, qua æternùm viuent.

Eſther. 7. Beatitudini quare ſit affixum nomen vitæ.

Ex SS. Patribvs. *Auguſt. l. de ſpiritu & anima.*

Ab eo argumento amoris vitæ Auguſtinus beatitudinem vocat vitam, vt vel ſic homines excitet ad affectum beatitudinis. Sic ille: *Si delectat longa & ſalubris vita; ibi eſt ſana æternitas, æterna ſanitas, quia in perpetuum viuent, & ſalus iuſtorum à Domino. Si ſatietas; ſatiabuntur, cum apparuerit gloria Domini. Si ebrietas; inebriabuntur ab vbertate domus Dei.* Recenſere commoda beatæ huius vitæ, Auguſtinus ait eſſe rem quæ faceſſit ingens negotium. *Faciliùs* (inquit) *dicere poſſumus in illa vita æterna, quid ibi non ſit, quàm quid ibi ſit. Non eſt ibi mors, non eſt ibi luctus, non eſt ibi laſſitudo, non eſt infirmitas, non eſt fames, nulla ſitis, nullus æſtus, nulla corruptio, nulla indigentia, nulla mæſtitia. Ecce diximus quid ibi non ſit, quid autem ibi ſit, vultis noſſe? hoc nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit: ſi in cor hominis non aſcendit, cor hominis illuc aſcendat.* Ne tamen ille tacitam præterire videretur beatitudinis ſupellectilem, hanc animis noſtris ingeſſit petito themate à bonis, quibus ſtipatur vita hæc ærumnoſa: quaſi diceret, multa Deum nobis erogaſſe, vt hæc vita ſibi diu conſtans eſſet; ſed multò plura manere vitam illam, quæ neſcia occaſus in æterna ſæcula porrigetur.

Idem l. 3. de ſymbolo ad Catechum.

Vitæ æternæ dotes intelliguntur ex ſubſidiis vitæ huius ærumnoſæ.

Audiendus ipſe Auguſtinus in hoc ſpatiatus argumento, vbi Deum ſic: *Corpori noſtro corruptibili, & ignobili, vt videret, dediſti cœli claritatem: vt ſpiraret, largitus es aeris puritatem: vt audiret, ſonorum varietates: vt odoraret, odorum ſuauitates: vt guſtaret, ſaporum qualitates. Adiumenta ſuis neceſſitatibus dediſti iumenta, volucres quoque cœli, & piſces maris, & fructus terræ ad reficiendum impendiſti. Medicinas de terra propter ſingulas quaſque ſuas corruptelas creaſti, ſingula ſolatia ſingulis malis obuiantia præparaſti; quoniam es miſericors, & noviſti figmentum noſtrum figulus noſter. Si ergo pro hoc corpore corruptibili tam magna & innumera beneficia præſtas, à cœlo & aere, à terra & à mari, à luce & tenebris, à calore & vmbra, rore & imbre, ventis & pluuia, volucribus & piſcibus, beſtiis & arboribus, & multiplicitate herbarum, & germinum terræ, vt alleues faſtidium noſtrum: qualia quæſo, & quàm magna erunt, & innumerabilia illa bona, quæ præparaſti diligentibus te, in illa cœleſti patria, ibi te videbimus de facie ad faciem? Si tanta nobis facis in carcere, quid ages in palatio? cùm enim ſint hæc valde bona & delectabilia, quæ bonis & malis pariter communia tradidiſti; qualia ſunt futura illa, quæ ſolis tuis es largiturus amicis? ſi tanta ſolatia in hac die lacrymarum; quanta conferes in die nuptiarum? ſi tanta delectabilia continet carcer; quanta, quæſo, continet patria? Oculus non vidit, Deus abſque te, quæ præparaſti diligentibus te: magnus enim tu es, Domine Deus, & immenſus, nec eſt finis magnitudinis tuæ, nec eſt numerus ſapientiæ tuæ, nec eſt menſura benignitatis tuæ: nec eſt finis, nec numerus, nec menſura retributionis tuæ: ſed ſicut magnus eſt tu, ita magna ſunt dona tua.* Hactenus Auguſtinus.

Aug. lib. Soliloq.

Vitæ noſtræ infirmæ Deus multimodè conſulit ne ſtatim deficeret.

Vitæ æternæ quanta felicitas eſt futura.

Fuit & aliis Patribus familiaris illa vitæ nomenclatura, vt apprimè explicarent beatum illum ſtatum, cui lineando impares ſunt ductus eruditi cuiuſque penicilli. Eo vocabulo vſus eſt Chryſoſtomus, Beatorum ſortem deſcribens ſub titulo vitæ expertis omnium ærumnarum, ad quas damnata eſt vita noſtra plerumque fatiſcens nimiis preſſa moleſtiis. Ita Chryſoſtomus. *Concipe animo ſtatum vitæ illius, quantùm homini concipere datur: ex iis enim quæ audimus, ceu per ænigmata coniecturam qualemcumque faciemus: abiuit, inquit, dolor, & triſtitia, & gemitus: quid igitur eà vita beatius erit? Non eſt cur illic pauperiem metuas, & morbum: nemo videbis contumelioſum, nec iniquè oppreſſum, nemo iraſcentem exaſperatum, aut inuidentem; nemo ardentem abſurdâ concupiſcentiâ: omnis enim affectuum turba, quæ hic ſedata eſt, perimetur: omnia erunt pax, lætitia, gaudium: omnia ſerenitas, & tranquillitas: omnia dies, & ſplendor, & lux; lux non quæ nunc eſt, ſed alia, quæ hanc tantùm excedit fulgore, quantùm ea, lumen lychni: nec enim occulitur ibi, aut nocte aut congreſſu nubium, nec vrit neque inflammat corpora; nam nox non obumbrat, nec aderit veſpera, nec frigora, nec æſtus, nec alia huius generis immutatio. Non eſt illic ſenium, nec ſenectæ mala; quæque obnoxia ſunt corruptioni, è medio tollentur, omnia occupabit vbique incorruptibilis gloria.* Hæc ille.

Chryſoſt. epiſt. ad Theodorū lapſum.

Vita æterna expers ærūnarū quibus ſubditur hæc vita.

Ea etiam phraſis vernacula eſt Scripturæ ſacræ, quæ paſſim beatitudinem vocat terram

Iſa. 38. viuentium, vt videre eſt in Iſaia. *Non videbo Dominum in terra viuentium.* Nomine huius terræ, vbi omnia viuida ſunt, & vegeta, Beatorum ſtatum intelligi, diſce ex Hieronymo, ita commentante. *Paradiſus eſt terra viuentium, terra diuitiarum, & bonorum Dei. De hac terra dicit Malachias: Beatos vos dicent omnes, dicit Dominus, quoniam eritis vos in terra voluptuaria.* Elimatiùs adhuc Auguſtinus, & appoſitè ad textum, quem expedio eius hoc diſcutiu. *Quando ſe demonſtraturus eſt dilectoribus ſuis? Poſt reſurrectionem corporis, quando tolletur impius, ne videat claritatem Dei. Tunc enim cùm apparuerit ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Ipſa eſt vita æterna. Nam totum quidquid dicebamus, nihil eſt ad illam vitam qua viuemus quidem qui ſalui ſumus. Quid eſt, quia videbimus eum? Magnum. Ipſa eſt vita æterna. Ipſe hoc dicit: Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te vnum verum Deum, & quem miſiſti Iesvm Christvm. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant, videant, capiant, norint quod crediderant, percipiant quod nondum capere poterant. Iam videat mens quod oculus non viderat.* Hæc ille, diſertè nos erudiens quid ſit vita æterna.

Hieron. epiſt. ad Dardan. Tom. 3.

Aug. ſer. 64. de verbis Domini in Ioan.

SENSVS LITERALIS.

Reproborum ſors iniqua nomine ſupplicij congruè deſignatur.

In hæc verba:

Ibunt hi in ſupplicium æternum.

CONIECTVRA PRIMA

Ex Ratione.

Quid ſignificet à fabis abſtinere. VVlgare fuit ſymbolum Pythagoræ, eſſe à fabis abſtinendum. Quid autem ingerere noſtris mentibus voluerit ille Philoſophus, res eſt alij ſcrutinij, quæ diſcolores habent interpretes. Meam ego non cunctabor promere ſententiam, explicando fabas eſſe ſymbola voluptatum: quippe ex ſtipite virente flores qui emergunt albicant ſimul & nigricant, imò & ipſæ fabæ alioquin candidæ nigrorem porrigunt in extremis. Eſt hæc pictura loquax in odium voluptatis: illa nempe ridet, & omnia læta primo intuitu pollicetur ſuis ſequacibus; ſed extrema gaudij luctus occupat: nimirum vnaquæque voluptas improba luit pœnas congruas ſuo deliquio, quas ſi euaſit in hoc ſæculo, non tamen fugiet in futuro, vt hodiernâ liquet ſententiâ, latâ in impios voluptatis aſſeclas, qui ſuæ ſalutis incurij, genio ſuo nequiter indulſerunt. Quas autem pœnas dabunt, vox ſupplicij palàm facit: ea quippe eſt ſumma pœna decreta deliquiis rei, in quem iudex dixit capitis ſententiam. Cùm ergo dixi in titulo, reproborum ſortem iniquam congruè deſignari nomine ſupplicij, hoc confirmatum eſſe volui ratione petita à Iure Romano, vbi Celſus ita fatur: *Vltimum ſupplicium, eſſe mortem ſolam, interpretamur.*

Voluptatis initia læta, ſed infauſtus eſt exitus.

Supplicium quid ſit.

Ex Ivre civili.

Lege Vltimum ff. De pœnis l. 48 tit. 16. lege 21. Celſus l. digeſtorum.

Quia igitur mors decernitur impiis, illa appoſitè ſortita eſt nomen ſupplicij potiùs quàm pœnæ, licet ſupplicium omne dicat pœnam; at non ſecus omnis pœna ſupplicium eſt: quippe de ratione ſupplicij eſt, vt indictum ſit reo, præuiâ iudicis indagine, vt diſquiſitione facta iuridicè, plectatur homo reos pro pondere deliquij. Etenim non omnia iniqua facinora, vna manet ratio ſupplicij, ſed diuerſa, vt diſparia ſunt merita reproborum. Habet quidem hoc commune ſupplicium extremum, vt eo affecti vnâ cadant; ſed differunt ſupplicia pro numero & formula tormentorum. Ita concolor erit ſtatus impiorum in hoc, quòd omnes vna manet mors æterna; tota verò diſparitas attenditur penes varia genera tormentorum. Cùm ergo Chriſtus omnes iudicis partes obeat in die iudicij, & præuio examine diſtricto traducat impios, in eos ferens ſententiam mortis; pœna indicta reis optimè ſupplicij nomine recenſetur. Nimirum hoc nomine ſpes omnis veniæ reprobis adimitur, in gratiam noxiorum hominum nemine perorante.

Supplicium & pœna quomodo differant.

SENSVS LITERALIS.

Pœna reprobis indicta à iudice, in die iudicij appoſitè nominatur ſupplicium.

In hæc verba:

Ibunt hi in ſupplicium æternum.

CONIECTVRA SECVNDA

Ex Lingvis.

SAnctos fore aſſeſſores Chriſti in die iudicij, & dicturos ſententiam in reprobos, Chriſti Domini vox eſt præſcia futurorum. Sic ille ſuos ſequaces alloquitur: *Amen dico vobis, quòd vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione, cùm ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël.* In eo conſeſſu, vbi omnis terrarum orbis pugnabit contra inſenſatos, principes etiam linguæ ſuas obire volunt partes, impia capita nigro calculo ferientes. Sic in eos Hebræa dialectus ſæuit: ילכו אל ענש העולם *ielecu al nghoneſeh hangholam. Ibunt in mulctam corporalem in æternum.* Latinus interpres ſatis eſſe arbitratus eſt dicere, reprobos ituros in ſupplicium, nulla mentione facta qualitatis ſupplicij, vt ſic fortè innueret, ineffabilem eſſe grauitatem pœnæ, quæ malè ſibi conſciis hominibus à Iudice ferebatur. Et in hoc, vt & ſemper, vulgata placet editio, abdita recondens myſteria ſuo breuiloquio, nec ad eam carpendam conſulo priores linguas, ſed vt inde ſolùm aliquod lumen adiiciam meis ſententiis, more Patrum, quos æmulor hiſce commentariis in Euangelia.

Matth. 19.

Ex Lingvis. Hebræa: *Supplicium reproborum erit corporale, vt notio Hebræa ſonat.*

Itaque opportunè Matthæi textus Hebræus vocem ſupplicij retulit illa dictione, ענש *nghoneſeh*, quæ ſignificat mulctam corporalem. Nomine mulctæ dicit pœnam dictam à iudice condemnante reum. Et quia non defuere deliri homines, qui negarunt fore corporalia ſupplicia, ſed totam iudicij hiſtoriam fore mentalem in ſcio corpore; vox illa Hebræa tempeſtiuè inſerta eſt, vt idonea ad dirimendam illam controuerſiam. Licet enim radicalis huius vocis ſit verbum ענש *nghanaſch*, quod ſignificat tria hæc ſcilicet, condemnare, mulctare, interficere: nomen tamen inde

Vulgatæ editionis commendatio.

Tria conſideranda in ſupplicio reproborum.

inde deriuatum porrigitur ad pœnam corporalem, quæ refertur ad illa tria ſignificata. Illa nimirum pœna corporalis affitit tantùm condemnatos. Secuudò oon erit indicta loco pœnitentiæ, vt diluat noxas; ſed in ſupplicium inglorium, quo inflicto rei homines omni ſpe excident tedueis vitæ, quia pœna hæc morte æterna animas & corpora caſtigabit.

SYRIACA.

Syrus interpres aliam dictionem adhibuit, qua apprimè refertur illa malorum ilias, quæ reprobos excipiet ונאזלון הלין לחשניקא דלעלם *vemizelu halen lethaſchnike dalenghalam. Abibunt iſti in cruciatum æternum.* Vox Syra, לחשניקא *lethaſchnike*, non qualecunque ſupplicium ſignificat; ſed illud præcipuè, quo diris anguſtiis animæ & corpora lancinantur. In hoc vocabulum Syriacum omne ſuum virus infudit radix illa, à qua deducitur, ſcilicet שנק *ſchanak*, verbum commune Syris & Chaldæis, apud quos innumera ferè mala ſonat hæc dictio, cuius hæc ſunt ſignificata, inſanire, coarctare, cruciare, ſubmergere, ſuffocare, repudiare. Ita vt fas ſit dicere, reprobos inſaniæ ſuæ multiplices luere pœnas, & ſubire cruciatus omnes, qui à Deo repudiata manent capita in ſtagnum ignis demergenda. Benè & Chaldæi cruciatus impiorum deducunt à verbo, שנק *ſchanak*, inſanire: tota namque vita hominum nequam, inſania eſt, vt & ipſi ſerò fatebuntur teſte hoc contextu. *Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperata ſalutis, dicentes intra ſe, pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes: Hi ſunt quos habuimus aliquando in deriſum, & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore.* Ecce in quas cruciatuum anguſtias, ob ſuam inſaniam reprobi deuenerunt.

Supplicium reproborum omnia mala concludit vt vox Syriaca inſinuat.

CHALDÆA. Vita impiorũ eſt iugis inſania.

Sapient. 5.

GRÆCA.

Græcus interpres paucis concluſit totam tragœdiam. ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον. id eſt. *Ibunt hi in vindictam æternam.* Nimirum κόλασις perinde eſt ac vindicta, & ſupplicium: vindicta tamen ſuperaddit ſupplicio aliquid acerbum: pœna namque omnis, cuius eſt vindicta comes, magis exaſperat eum cui infertur. Vox illa, κόλασις, non quamcunque vltionem refert; ſed illam, quæ magnos cruciatus infert: etenim nomen hoc verbale eſt deductum ἀπὸ τοῦ κολάζειν, quod ſignificat, vlciſci, & pœnis afficere. Heu quàm miſeranda malorum inſania, quam debent excipere ſupplicia hæc præfata, quibus omnes anguſtiæ coucluduntur!

Supplicium reproborũ acerbitatem omnimodã dicit ex notione Græca.

SENSVS LITERALIS.

Supplicium reproborum omnes concludet anguſtias.

In hæc verba:

Ibunt hi in ſupplicium æternum.

CONIECTVRA TERTIA

II. Ex SS. Patribvs.

Quomodo dignoſci

NEmo miſer niſi comparatus: tritum eſt effatum iſtud, vtique tempeſtiuum ad ingerendas aliquas ſpecies huius ſupplicij æterni, cui ſeſe vitio ſuo reprobi manciparunt. In confeſſo eſt apud omnes, eſſe ineffabiles anguſtias, quæ coëunt ad torquendos impios, nec earum poſſe deprehendi pondus, niſi ad miſeriarum huius ſæculi trutinam appendantur. In his combuſtio ſummum locum tenet, neque decernitur niſi nefandis hominibus, quibus congruè plectendis, non ſuppetunt grauiora ſupplicia. Eamobrem Tertullianus, peritus rerum nomenclator, ignium pœnam ſummam vocat, quia nihil omnino reperire eſt corpori moleſtius, quàm ſit dolor emergens ex vindice incendio, eorum corpora depaſcente. Inde poteſt aliquali modo recenſeri grauitas eius ſupplicij, quo luent impij pœnas, acceptâ ſententiâ, in eorum crimina ſæuiente: ea namque meminit flammas æternas communes iniquis hominibus, & diabolo. Fore autem ignem illum corporalem, liquidò eſt ex natura ſententiæ Iudicis, qui vt corporaliter aſſidebit ſuo ſolio, adſtantibus hinc & inde bonis & reprobis; corporalia etiam ſupplicia congrua vitiis aſſignabit. Ideoque erronea eſt illa ſententia, quæ negat in inferno fore corporalem ignem: illa nimirum detrahit omnem fidem, quam adhibere deberemus verbis Chriſti, qui paſſim commemorat ignem dum incidit mentio tartarorum. Ter namque dixit ignem, cùm monuit eſſe à ſcandalis abſtinendum. Sic ille: *Bonum tibi eſt ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quam duas manus vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum.* Iterum adhuc & tertio ignem illic nominat, vbi dicit eſſe extirpandos oculos, & pedes, ſi inducunt ad peccandum, ne eorum vitio æternis ignibus addicamur.

queat grauitas ſupplicij damnatorũ.

Ignis infernalis eſt realis & non metaphoricus.

Matth. 18.

Quomodo damnati torqueantur igne & verme.

Ex SS. Patribvs.

Auguſtinus benè aduertit, Chriſtum ſociaſſe ignem & vermem, vt corporis & animæ ſupplicia connecteret: quippe ignis corporalis ſæuiet in corpora, & vermis conſcientiæ lancinabit animas morſibus indefeſſis. Sic ille: *Abſurdum eſt, ibi dolorem aut corporis aut animæ defuturum; ego tamen facilius exiſtimo, vt ad corpus dicam vtrumque pertinere, quam neutrum, & ideo tacitum in illis diuinæ Scripturæ verbis animi dolorem, quoniam conſequens eſſe intelligitur, etiamſi non dicatur, vt corpore ſic dolente, animus quoque ſterili pœnitentia crucietur. Legitur quippe & in veteribus Scripturis: Vindicta carnis impij, ignis & vermis. Potuit & breuiùs dici, vindicta impij. Cur ergo dictum eſt, carnis impij, niſi quia vtrumque, id eſt, & ignis & vermis, pœna erit carnis?* Rurſus ille dirimit ſic iſtam controuerſiam. *Gehenna illa dicta etiam ſtagnum ignis & ſulphuris, corporeus erit ignis & cruciabit corpora damnatorum.* Quare autem interminæ ſint illæ reproborum pœnæ, id petendum eſt ab æterno bono, quod nequiter offenderunt. Etenim par eſt vt in malum æternum incurrat is, qui boni æterni incurius peſſimè deuiauit.

Aug. lib. 19. de ciuitate Dei c. 9. & 10.

Concinit Auguſtinus hoc diſcurſu *Pœna æterna ideo dura, & iniuſta ſenſibus videtur humanis, quia in hac infirmitate moribundorum ſenſuum deeſt ille ſenſus altiſſimæ puræque ſapientiæ, quo ſentiri poſſit quantum nefas in illa prima præuaricatione commiſſum ſit. Quantò enim magis homo fruebatur Deo, tantò maiore impietate dereliquit Deum, & factus eſt malo dignus æterno, qui in ſe peremit bonum, quod eſſe poſſet æternum.* Eſſe literaliter accipienda verba Chriſti, relegantis

Idem eodem lib. cap. 12. Ignis inferni quare æternus erit.

relegantis

legantis impios in ignem æternum, concolor eſt ſententia Sanctorum Patrum, qui vt rem indubiam illum ignem corporalem credunt. Ita Chryſoſtomus. *Non ignoro, multos etiam nunc in Pharaonis impietate viuere, qui non in rubro mari demergentur, ſed in ignis fluuiũ atque pelagus intrudentur, pelagus impertranſibile, atque magnitudine acerbiſſimum, in quo ignei fluctus montium inſtar eriguntur: ignei dico, non huius ignis, ſed certè multò quàm hic horribilioris, cuius flamma maximam conficit abyſſum, ita vt vndique ignis, immaniſſima ſimilis fera tranſcurrere videatur. Quòd ſi ſenſibilis iſte, atque materialis, eos qui extra fornacem erant abſorpſit? quid iſte ignis faciet peccatoribus? Eu audi quid Propheta de illo die precantarunt: Dies Domini incurabilis, furore ac ira plenus.* Hæc ille, commemorans ſæuos ignium globos, quibus hominum nequam animæ & corpora torquebuntur. Calculum etiam ſuum adiecit Hieronymus, vt adſtruat eſſe corporalem ignem, qui in inferis corpora cruciabit. Sic ille: *Iſti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die. Cuius teſtimonij ſenſus eſt, quòd ignis Dei atque vindicta ſemper ardeat peccatoribus, & eos vſque ad inferos perſequatur. Qualis erat diues ille purpuratus, qui requieſcente Lazaro in ſinu Abraha, æternis torquebatur ardoribus. De quo igne & in Deuteronomio ſubditur: Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima, deuorabitque terram cum germine ſuo, & montium fundamenta comburet, & ſagitta mea conſument eos. Terrom, id eſt, carnem noſtram, eadem flamma comburet, & fundamenta montium, qua eleuant contra ſcientiam Dei. Ipſos quoque montes Dei iacula diſperdent, & humiliati in pœnis, montes eſſe deſiſtent.*

Chryſoſt. homil. 44. in Matth.

Deſcriptio ignis infernalis.

Hieronym. in cap. 65. Iſai.

Ignis infernalis præcipuè deſæuiet in carnales homines.

Quòd ſi è cathedra Petri requiris teſtimonium faciens ad intentum meum, quod eſt probare, ſenſum literalem ſupplicij æterni eſſe ignem corporalem, qui corpora depaſcatur: præſtò eſt Gregorius ille Summus Pontifex, qui vſurpat nomen ignis, inſinuans quales erunt plagæ, quæ carnalia pectora cruciabunt. Ille verſans locum illum Iob: *Affligetur relictus in tabernaculo ſuo.* Textum hunc aptat igni infernali, quo carnales homines luent pœnas congruas obſcœnæ voluptati, qua degentes in hoc ſæculo conflagrarunt. Ecce Summi Præſulis oraculum. *Iniqui tabernaculum caro eſt, quia ipſam lætus inhabitat, & ſi ſit poſſibile optat, vt eam nunquam relinquat. Quam videlicet carnem cùm in reſurrectione receperit, cum ea gehennæ igni traditus ardebit, tunc ab ea educi appetit, tunc eius tormenta euadere ſi valeat quærit, tunc incipit velle vitare quod amauit. Sed quia eamdem carnem Deo prepoſuit, iudicante Deo agitur, vt ex ea amplius in igne crucietur. Hic itaque eam relinquere non vult, & tamen ab ea abſtrahitur; illic eam relinquere appetit, & tamen ea propter ſupplicia ſeruatur. Ad augmentum itaque tormenti, & hic de corpore nolens educitur, & illic in corpore tenetur inuitus: & propterea de talibus dicitur: Affligetur relictus in tabernaculo ſuo.* Hactenus ille Antiſtes.

Iob 20.

Gregor. l. 15. Mor. cap. 8.

Quia ignis ille erit inſtrumentum diuinæ vltionis, omnia concludit mala, quæ iniquos malè habere poſſunt, Deo ita diſpenſante ſupplicia, vt pœnæ congruæ cuiuſque vitiis irrogentur. Has ærumnas Bonauentura ſic deſcribit. *Damnati ſub tributo pœnarum ſemper ſeruient, & tamen nunquam perſoluent. Erit ibi calor ignis, ſtridor rigoris, tenebræ, fumus, lacrymæ, mœrores, aſpectus dæmonum, clamor improperij, ariditas ſitis, fœtor ſulphuris, vermis conſcientiæ, vincula, carcer, timor, dolor, pudor, inuidia, rancor, carentia viſionis diuinæ, ablatio ſpei omnis ſalutis. Ipſum etiam eſſe, quod omnis creatura appetit, erit eis pœna; quia quærent mortem naturalem, & non inuenient. Ibi erit, ſicut ait Dionyſius, proterua phantaſia, demens concupiſcentia, & furor iraſcibilis.* Ilias hæc malorum à Chriſto Iudice ſupplicij nomine deſignatur.

Enumeratio malorũ quibus reprobi in inferis torquebuntur.

Bonau. lib 2. Compendij Theologicæ veritatis cap. 22.

MORALIS
EXPOSITIO EVANGELII, PROXIME LITERALITER EXPENSI.
EVANGELIVM
SECTVM IN TOT NVMEROS, QVOT ſunt ſectiones diſcuſſæ moraliter.

Matth. 25. I. CVM venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ.

II. Et congregabuntur ante eum omnes Gentes.

III. IV. Et ſeparabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis.

V. Et ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris.

VI. Tunc dicet Rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum paratum vobis à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me: nudus, & cooperuiſtis me: infirmus, & viſitaſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad me. Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, & pauimus te: ſitientem, & dedimus tibi potum? quando autem te vidimus hoſpitem, & collegimus te: aut nudum, & cooperuimus te? aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te? Et reſpondens Rex, dicet illis: Amen dico vobis, quandiu feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.

VII. Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris eius erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & Angelis eius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & non dediſtis mihi potum: hoſpes eram, & non collegiſtis me: nudus, & non cooperuiſtis me: infirmus, & in carcere, & non viſitaſtis me. Tunc reſpondebunt ei & ipſi dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non miniſtrauimus tibi. Tunc reſpondebit illis, dicens: Amen dico vobis: Quamdiù non feciſtis vni de minoribus his, nec mihi feciſtis.

VIII. IX. X. XI. Et ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in vitam æternam.

SENSVS MORALIS. IN QVO EXPENDENDO collaborant omnes ſcientiæ.

I. MEDITATIO Chriſti venturi in maieſtate ſua, ſuggerit homini induſtriam, qua ſe aptare debet ad occurſum Iudicis, generalia mundi comitia celebrantis.

II. Summa huius induſtriæ in eo ſita eſt, vt quiſque ſuos omnes recolat actus, ita congregando indigenas omnes animæ ſuæ.

III. Ea recenſione actiuum, iuſti vitia eliminant.

IV. Imò & abiurant mala conſortia, ne impiorum contagio polluantur.

V. Fuga ea ſolertia, vt iuſti recolentes diem iudicij, ſe accingant ad dextram Chriſti Iudicis aucupandam.

VI. Et præcipuè obſequio bonorum operum, citra quorum praxim nemo adulterum fiet conſcius gloriæ æternæ.

VII. Vt ſuo extremo diſpendio reſcient improbi, quos penuriâ bonorum operum, æterna mala manent.

VIII. Vnde & deploranda eſt eorum ſors iniqua,

qua, licet ad merulas aliquales huius præterennis ani genio indulgeant, & captent impunè ſenſuum illecebras. Namque fiet, vt eos ſerò pœniteat: cùm nemini fas ſit inulta crimina perpetrare.

IX. Quippe à ſæculo inauditum eſt, aliquem non luiſſe pœnas ſceleris.

X. Nempe voluptatis hoc eſt ingenium, vt dulcorem ſuum condiat amarore.

XI. Quod vt omnibus ferè Gentibus innotuit, ita & Chriſtianos minimè fugit, ideo maiori culpa obnoxios, ſi delinquant: cùm lux veritatis liquidior eis affulgens, debeat ipſis ingerere ampliores animos ad virtutis obſequium, & ad vitia deteſtanda, cùm infideles etiam populi acerbis ſupplicijs vitia caſtigarint.

SENSVS MORALIS.

Meditatio Chriſti venturi in maieſtate ſua ſuggerit homini quomodo ſe aptare debeat, vt Iudici occurrat.

In hæc verba:

Cùm venerit Filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ.

SECTIO PRIMA.

Ex SS. Patribvs.

Echini mira induſtria ad cauendam tempeſtatem.

EA dicitur ineſſe prudentia echino animalculo ſpinis hirſuto, vt inſtantis procellæ turbinem præſagiat: quodque magis eius ſolertiam prodit, vbi præludentis auræ leuiuſcula flabra excepit, illico ſuam ſpecum admota gleba occludit ea regione, qua teſtat ventus, ne ipſo inuito antrum eius infeſtet ingruens hæc tempeſtas. Non erit inglorium homini ad ſalutem imitati beſtiarum ſagacem indolem, quandoquidem ſæpe ſuam ad perniciem ſalax ingenium pecudum æmulatur. Verbi gratiâ, hodie ex Euangelio Eccleſia præmonet homines, magnam cunctis Gentibus ingruere procellam inſtante mundi deliquio, cùm ſcilicet Chriſtus veniet in maieſtate ſua, ſtipatus toto Angelorum choro, vt exquiſita indagine facta omnium rerum humanarum, dicat ſententiam mortis æternæ in capita reproborum. Quiſquis illo Euangelij eruditus oraculo audit imminere mundo turbinem hunc magnum, profectò ſuis ſi vult cauere rebus, omnem mouebit lapidem, ne præfata hæc tempeſtas animam eius obruat imparatam. Vtque fiat voti compos, occludet omnes aditus, quibus ſe ira Dei inſinuare ſolet in animam malè ſibi conſciam.

Qua ſolertia debeat homo meditari diem iudicij.

Primus effectus meditationis iudicij eſt nos arcere à peccatis.

Illi aditus ſunt externi ſenſus, qui dum incautè cuſtodiuntur ab homine, patent obuiis quibuſque obiectis, quorum illecebræ illudunt animæ imprudenti. Has obſerare fores ſataget anima de ſua ſalute ſollicita, ne ſententia procelloſa deſæuiens in reprobos, ad ipſam etiam portigatur. Et hoc ſanè præcipuum eſt commodum, quod percipitur ex meditatione Chriſti venturi in maieſtate ſua, quòd ſcilicet anima fit cautior, nec adeò facilè ſequitur dæmonis arbitrium noxia ſuggerentis. Eò alludit illud Bernardi conſilium, ſuadentis vt altas radices agat in mentibus noſtris illa iugis extremi iudicij recenſio. Sic ille: *Attende quam citò veniet dies vltima. Præſentaberis ante tremendum iudicem, accuſaberis multis & magnis offenſis, non vno, non paucis, ſed innumeris criminibus, non dubiis, ſed certis, non breui accuſatione, ſed tam longa quam eſt vita tua, non vno accuſatore, ſed tot, quot ſunt delicta tua. Ipſe iudex erit diſtrictus accuſator tuus. Omnes enim ſpiritus boni & mali coram Deo te accuſabunt: boni, quia Deo debent æquitatem; mali, quia tuam ſeruant iniquitatem. Tot iudicibus & populis adſtabis, quot præceſſerunt te in opere bono. Tot arguentibus te confunderis, quot tibi præbuerunt benè viuendi exemplum. Omnibus populis nudabuntur iniquitates tuæ, & cunctis agminibus patebunt vniuerſa ſcelera tua. Multa verò peccata tunc proruent ex improuiſo, quaſi ex inſidiis, quæ modò non vides, & forſitan plura & terribiliora, quàm ſint quæ nunc vides. Vndique tibi erunt anguſtiæ, hinc erunt accuſantia peccata, inde terrens iuſtitia, ſubtus patens horridum chaos inferni, deſuper iratus iudex, intus vrens conſcientia, foris ardens mundus. Si iuſtus vix ſaluabitur; peccator ſic deprehenſus in quam partem ſe premet? Latere erit impoſſibile, apparere intolerabile. In tanto diſcrimine torquebit totum conſcientia malè ſibi conſcia, cruciabunt cordis arcana. Cogente etiam conſcientia, tu ipſe eris accuſator, & iudex tuus. Conuictus teſte propriâ conſcientiâ, & teſtibus oculis ipſius iudicis fugere non poteris, ſed tremens & anxius ſtabis ſuſpenſus ad grauiſſimam ſententiam, in periculoſa anguſtia, tamquam illico recepturus quod in perpetuum amittere non poteris.*

Ex SS. Patribvs. Elegans deſcriptio diei iudicij.

Bernard. tractatu de interiori domo c. 38.

Meditatio diei iudicij ex Bernardo eſt antidotũ malarum cogitationum.

Totus hic diſcurſus à Bernardo eſt contextus, in capitulo cuius titulus hic eſt: *Remedium ad fugiendum prauas cogitationes.* Quaſi ſubſcriberet ille Sanctus induſtriæ, quam propoſui ex echino, qui occludendo fores ſuæ cellulæ ex aduerſo venti inſtantis, ſibi cauet à procellis: quippe ille conſulit, meditatione diei iudicij refellere iniquas rerum ſpecies, quas ingerunt diaboli ſuſurrantes. Huic meæ morali concluſioni aſſentitur Anguſtinus, affirmans Chriſtum ideo recenſuiſſe diem iudicij, vt illum homines mente recolerent, & inde magis idonei fierent ad repellendos dæmonum inſultus. Sic ille: *Ab auditu malo nos liberare dignetur Deus, vt in nobis impleatur id quod ſcriptum eſt: In memoria æterna erit iuſtus, ab auditione mala non timebit. Hoc eſt auditum malum quod audituri ſunt impij: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum. Irreuocabilis ſententia erit, quæ à piiſſimo Deo ideo multò ante prædicitur, vt à nobis totis viſceribus caueatur. Si enim nos Deus noſter vellet punire, non nos ante tot ſæcula commoneret. Inuitus quodammodo vindicat, qui quomodo euadere poſſimus multò antè demonſtrat. Non enim te vult percutere, qui tibi clamat; obſerua te. Ergo qui ad ſiniſtram ſtabunt audient: Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare. Et qui ad dexteram ſunt, non accipient regnum, quia nunquam peccauerunt, ſed quia benefecerunt, Eſuriui, & dediſtis mihi manducare. Si in ignem mittetur, qui eſurienti non dedit panem ſuum; putas vbi mittendus es, qui rapuit alienum? Si in ignem mittetur, qui nudum non veſtit; vbi mittendus eſt, qui veſtitum expoliauit? Rogo vos, fratres chariſſimi,*

Quare Chriſtus ſermonem de die iudicij contexuit.

Auguſtin. ſerm. 38. de Sanctis.

Non facere mala parum eſt, niſi bona benè fiat.

chariſſimi, hinc attendite, quam ſpem habere poſſunt, qui mala faciunt, quando illi perituri ſunt, qui bona non faciunt. Sanè potens eſt illa meditatio, non ad arcenda mala tantùm ab affectu, ſed valde conducit ad virtutum omnium praxim conciliandam.

Profectò cogitatus ille validæ tempeſtatis excitandæ in die iudicij nos prouocat ad ſectandam induſtriã echini ſeu herinacij, cuius meminit etiã Pſaltes ita occinens: *Petra refugium herinaciis.* Scit quippe hoc animal eruditum, eſſe rupes inconcuſſas turbine ſæuiente. Ego moraliter intelligo petras eſſe virtutes altè radicatas, quarum tegmine munitus homo ſiſtetur impauidè Iudici in iniqua capita declamanti. Meam hanc tropologiam eſſe ingenuam clamat Iſaias, explicando quales effectus ſortietur illa meditatio iudicij. Sic ille: *In die illa proiiciet homo idola argenti ſui, & ſimulacra auri ſui, quæ fecerat ſibi vt adoraret talpas, & veſpertiliones. Et ingredietur ſciſſuras petrarum, & in cauernas ſaxorum à facie formidinis Domini, & à gloria maieſtatis eius, cùm ſurrexerit percutere terram.* Quaſi diceret: Eſto nimius amor rerum inferarum ſit quædam ſpecies idololatriæ, & præcipuè homines aurum colant; attamen ille omnis cultus deſinet, ſiquando recolant homines diem iudicij: namque cogitantes de meliori fruge, conſulent ſibi, aſperum & petroſum virtutis tramitem ineundo. Etenim meditantes Chriſtum venturum in maieſtate ſua circumſtante choro Angelorum, ſatagent ipſi etiam occurrere Chriſto ſtipati ea maieſtate, quam impertit rutilus virtutum amor. Et quia egregiis actibus æmulantur homines Angelorum ſortem; quiſquis intuitu diei iudicij ſanctior efficitur, & magnum gratiarum cumulum cogit, ille vti par eſt aptatur ad occurrendum Iudici: quippe anima, in quam gratia Dei influxit, maieſtate ſingulari afficitur, & virtutes eius vicem Angelorum gerunt; fitque iugi meditatione diei huius, vt homo ſe accingat ad occurrendum cum maieſtate & Angelicis virtutibus Chriſto venienti cùm maieſtate ſua & Angelis.

Pſ. 103.
Altera induſtria herinacij.
Quàm ſit ſalutaris timor diei iudicij.
Iſai. 2.
Effectus meditationis iudicij.

Cùm itaque ſalutaris adeò ſit ille cogitatus iudicij, ô Dei præco, tuis hunc ingere auditoribus, vſurpando voces Iſaiæ alludentis ad herinacij ſolertiam, ſic hominem adhortando: *Ingredere in petram, & abſcondere in foſſa humo à facie timoris Domini, & à gloria maieſtatis eius.* Vtque luculenta ſit illa parænesis, ſuaſura reprobis cultioris vitæ ritum; diſcurre per ſingula vitia, appoſitis ex aduerſo virtutibus. Exempli gratiâ, ita poteris impium adoriri: Quid trepidas, homo nequam, ad claſſicum iudicij? fortè ob Veneris monumenta nefandæ? profectò eſt quod horreas; ſed ſi mihi conſultori credis, abſcondere in foſſa humo, id eſt, redde te tibi, & accurato examine defode præteritæ vitæ tuæ geſta, & humiliare ſub potenti manu Dei, & memor eſto, caſtitatem eſſe petram munitiſſimam contra lethalem Iudicis ſententiam, in reprobos intorquendam. Si tibi malè conſcius es, ob malè partas opes, confuge ad eleemoſynæ petram, ibi tutus eris.

Iſa. 2.
Exemplum moralis diſcurſus ad hortandos homines, vt conſulant ſibi contra mala in die iudicij reprobis irroganda.

Facilè eſt inuentis addere; ac proinde hæc indicaſſe ſatis eſt.

***

SENSVS MORALIS.

Iudicium extremum meditatum ſollicitat hominem, vt omnes ſuos actus recolat, & repurget.

In hæc verba:

Congregabuntur ante eum omnes Gentes.

SECTIO SECVNDA.

EX SYMBOLIS ET SANCTIS PATRIBVS.

VT eſt omnis natura refuga malorum, quæ ingruunt; nullum non lapidem mouet homo, vt ſeſe morti eripiat, & præſertim ſi deforis immineat ab aliquo vim faciente. Ipſa etiam animalia de ſua ſalute ſollicita, nihil inexpertum linquunt vt ſe ſubducant neci, quam præuident imminere. Elephanti ſiquando venatores inſtant, dentes alliſos in rabiem deponunt, probè docti à natura, peti eorum ebur ab homine mortem minitante ſi immanis illa fera non dimittat has prædiuites exuuias. Ea etiam induſtria ſibi conſulit Caſtor, animal eruditum à natura, qua benè ſuada ſe execat vt venatori tradat eam partem corporis ſui, ratione cuius totum animal homines inſequuntur. Huius induſtriæ non inſcius homo, omnia miſſa facit, quæ obſtant ad vitam hanc diuturno tempore propagandam. Huiuſce veritatis locuples exemplum proſtat in eo facinore induſtrio, quod Carolus IX. Rex Galliarum Chriſtianiſſimus ſuperiore ſæculo perpetrauit. Audiit ille ærarium ſuum expilatum à præpoſitis fiſci, atque adeò graue rei bellicæ diſcrimen imminere penuriâ facultatum, quas callidè diſtraxerant quæſtores ipſi. Vt ingruenti periculo Rex callidus occurreret, diem dixit omnibus ærarij præfectis, iudice aſſignato, cui protinus homines hi malè ſibi conſcij ſiſterentur. Vtque necis infligendæ timor eos percelleret ad ſana conſilia, numiſma cudit Rex, in quo erat liber apertus, & incumbens throno, ad cuius crepidinem erat ignis accenſus. In ora iconis erant circumductæ voces iſtæ. SVBDVCENDIS RATIONIBVS. Ad Regis arbitrium illa fuere diuulgata numiſmata, vt rei & iniqui expilatores inde reſciſcerent, ſe vocari ad examen opum, quas malè congeſſerant, nec eſſe locum refellendi obiecta argumenta, quia liber rationum Regis eos liquidò condemnabat ad ſubeundam ſummam ignium pœnam, quam penes eos erat adhuc effugere, ſi vellent refundere in ærarium regium ſublatas antea facultates.

Elephanti induſtria vt mortẽ euadat.
Caſtoris aſtus vt neci ſe ſubducat.
Caroli Regis induſtria ad ſuadendam reſtitutionẽ regiarum facultatum, quas plerique expilarant.
Ex Symbolis.
Lukius lib. numiſmatũ.
Pœna ignis in Gallia decreta crimini peculatus.

Regi ex voto ſucceſſit tempeſtiuum illud conſilium: etenim plerique facti pœnitentes fecere ſatis fiſco, ſeque ita ſubduxere pœnis, quæ hominibus his auri nimium cupidis imminebant. Nempe liber apertus in ſolio regio, & flammæ accenſæ adeò perculerunt iniquos homines, vt illico dederint manus, vt fierent aptiores SVBDVCANDIS RATIONIBVS. Sic autem conſuluere ſibi quæſtores rei peculatus. Congregatis opibus ſuis, diſcreuère malè partas ab eis quas innoxiè collegerant, peculioque iuſto ſibi adſcito, reddidere pondus auri, quod in ſuos

Meditatio iudicij homines ſollicitat vt ſe ſeriò examinent.

 cumulos

cumulos nequiret adſportarant. Euangelio hodierno proponitur ſimilis hiſtoria. Chriſtus in maieſtate ſua ſolio inſidens, eſt liber apertus incubans throno: omnia namque aperta ſunt oculis eius, nihilque latere poteſt huoc peracutum animæ ſcrutatorem. Sub throno eius vindices flammæ aſſurgunt, reprobis æterna ſupplicia minitantes. Huius autem tragœdiæ ſumma hæc eſt: SVBDVCENDIS RATIONIBVS. Id eſt. Horribilis ille iudicij contextus deſcribitur, vt quiſque ſe conueniat, quomodò ſuarum omnium actionum rationem reddat. Eo intento Chriſtus propoſuit ſeriem rerum gerendarum in die iudicij, vt quiſque ſuos omnes actus congregaret, & alto ſcrutinio perpenderet eſſent boni nec ne, vt malè facta dilueret pœnitendo, & bona reponeret augenda bonis actibus in poſterum. Sic moraliter omnes Gentes congregandas interpretor, ſcilicet vt homo, cui familiaris eſt meditatio diei iudicij, ſe ita totum ſibi explicet, vt quidquid vile & reprobum eſt ſecernat & mactet, quod verò laude dignum eſt ſeruet, imò adiiciat, ne gratia Dei aliquale patiatur deliquium, ſed nouis ſemper turgeat incrementis.

Ex SS Patribus.

Cogitationis iudicij mira vis ad conciliandam virtutum praxim.

Chryſoſt. homil. 33. in Ioann.

Dies iudicij indicta SVBDVCENDIS RATIONIBVS præfatos ſortitur effectûs in anima de ſua ſalote ſollicita: ſtatim enim atque auribus inſonat ratio reddenda Deo, illico anima ſe ad meliora accingit. Eo argumento Chryſoſtomus olim vſus eſt ad componendos dyſcolos hominum mores. Sic ille: *Inſtat iam tempus reddendæ rationis. Ideo Paulus ait: Dominus propè eſt, nihil ſolliciti ſitis. Dominus propè eſt, non longè à fine abſumus, ſed iam mundus properat, hoc bella, hoc afflictiones, hoc terræ motus, hoc extincta charitas ſignificat. Vt enim corpus, iam aduentante morte, innumeris malis afficitur, & domus prope caſum in rimas fatiſcit: ita orbis terrarum ad finem properans, tantis vndique malis conteritur. Quid nunc dicendum? cohibeamus igitur affectus noſtros, exerceamur in Dei timore: etenim nobis licentiâ perditis, nihil tale expectantibus, ex improuiſo Dei aduentus aderit.* Si libri aperti, & ignis accenſi ſpecies noſtris obuerſaretur animis quotidie, profectò non eſſemus rationibus Dei luituri pœnas congruas noſtris exceſſibos: ſed seriò ſtuderemus SVBDVCENDIS RATIONIBVS, vt egregiè enarrat Chryſoſtomus, reddendæ illius rationis faciens mentionem ſingularem. *Summâ* (inquit) *nobis in omnibus vtendum eſt diligentiâ, fratres: quia reddenda ratio eſt, & verborum, & operum, & pœna ſubeunda. Non enim in præſenti vita finis nobis eſt, formidoloſo iudicio aderimus. Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis prout geſſit ſiue bonum ſiue malum. Hoc iudicium præ oculis habeamus ſemper: ita ſemper virtuti vacare poterimus. Nam ſicut qui diei illius obliuiſcitur, tamquam fræno obiecto, in præcipitium defertur: inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore; & cauſam affert: auferuntur iudicia tua à facie eius: ita quem continuus percellit timor, modeſtè viam viuendi ingreditur. Recordare, inquit, nouiſſima tua, & in æternum non peccabis. Qui enim dimittis nunc nobis peccata miſerendo, is tunc iudicando pandet.* Faxit Deus vt experimento comperta ſint commoda, quæ parturit illa iugis meditatio rationis reddendæ in illo diſtricto iudicio.

Idem homil. 92. in Ioan.

Obliuio diei iudicij funeſta hominibus.

SENSVS MORALIS.

Metus iudicij extremi confert ad ſecretionem vitiorum iis qui ſunt prædeſtinati, reprobi verò hinc deſperant.

In hæc verba:

Separabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hædis.

SECTIO TERTIA.

EX MEDICINA, ET EX SANCTIS PATRIBVS.

Rigor in morbis quid ſit.

Ex re medica.

Duret. in primam præn. lib. 1. coac.

QVamuis dubiæ ſint aliquando teſſeræ, quibus Medici malè aut benè ominantur ægris; hoc non obſtat quin ſummus rei medicæ moderator de hoc argumento libros ediderit, quos prænotiones inſcripſit, vnde petuntur oracula, propitia, vel iniqua decumbentibus. In his illa ſingularis eſt prænotio, quæ pertinet ad rigorem, qui ſic deſcribitur à Dureto Medico inſigni. Sic ille: *Rigor eſt concuſſio totius compaginis, maximè autem partium poſticarum, quæ adiacent lumbis, metaphreno, ceruici ad caput, dum ſcilicet pruritantur appulſu cacochymiæ illuc è vaſis expreſſæ, & viam ad exitum affectantis: quem quia tam citò non habet; partes exacti ſenſus, vbi ſubſiſtit, vellicando laceſſit, cum incredibili afflictione caloris viuifici, qui eſt in corde: tum enim viuificus ille calor intro recurrit, dum, cacochymia foras excurrens, ac primo appulſu paſſa repulſam, concuſſionem mouet, cum frigore partium calore viuifico defraudatarum. Non enim caloris afflictio concuſſionem infert, ſed ipſa concuſſio afflictionem.* Hæc ille, ſua deſcriptione ſuppeditâs anſam diſſerendi de timore, quo vt horrido frigore concutitur anima quæ recolit diem iudicij. Profectò ille metus, animæ rigor eſt, exordium ducens ab aliqua vitiorum cacochymia expreſſa ex valuulis memoriæ, referentis ideas illicitæ voluptatis. Et hic metus vellicat animam memorem criminum, quæ calorem charitatis viuidum extinxerunt. Vt enim nullus eſt corporum rigor, ſi noxius humor abſit; ita & cùm recolitur hiſtoria iudicij extremi, animæ ſanctæ non metuunt, imò magis habent quòd geſtiant & lætentur, quia nullo prorſus morbi ſeu vitij ſemine fatigantur.

Vnde habeat ortum ille metus qui laceſſit homines dum recolitur hiſtoria iudicij.

A rigore res medica petit argumenta ſalutis, & fati extremi; iuxta hanc Dureti ſententiam: *Nullus feracior locus eſt in Medicina ad ineundam διάγνωσιν febrium, quàm de rigore.* Ita & ego peto validas coniecturas ruinæ aut ſalutis animarum, ab illo metu, quo quiſque afficitur in recenſione iudicij: eodemque modo omnino ex hoc metu, quo medici ex rigore. Nempe rigor, quando ſalutis eſt prænuntius, præit quidem febri, ſed humores noxios foras trudit, ſudore, alui profluuio, vomitione, hæmorragia. Huc pertinet illa Coaca prænotio Hippocratis. Ἢν ἐκ ῥίγεος πυρετὸς κοπιώδης, αἱμοῤῥαγικόν. Id eſt. *Quibus ex rigore febris eſt laborioſa, hæmorragiam prouocat.* Ita quando quis meditato die iudicij, metu concutitur horrido rigente coma,

Duret. vbi ſupra.

Quando rigores in morbis boni ſint.

Hippocrat. lib. 3 coac. tract. 3. de morbis mulier. prænot. 46.

ſi inde calet contritione concepta, & peccata in confeſſione vomit, animâ deſudante lacrymis: ſi malè partas opes, quæ ſunt ſanguis egenorum, vltro abundè fundit in manus eorum, ad quos opes antea pertinebant; proculdubiò ille rigor omnia fauſta clamat: nam ſecernit omne virus illud, quo hactenus ſanitas animæ fatiſcebat. Collige hinc, Chriſtiane, quæ te fata manent, & perpende ſeriò, quem finem apud te ſortiatur horror ille, qui emergit ex die iudicij animo refricata.

Hippocr. lib. 1 coac. præn. 56.

Obliuio ſanctis propoſiti lethalis eſt animæ ſuæ ſalutis incuriæ.

Hippocrat. lib. 1 coac. præn. 6.

Vt contrariorum diſcolores etiam ſunt effectus; ita & rigoris funeſti alia ſunt argumenta, quibus ægris malè Medicus ominatur. Audiendus Hippocrates. Ὁσοι κατὰ ψύξιος ἱδρῶσι, καὶ ταχὺ ἀναθερμαινόμενοι, κακόν. Id eſt. *Si qui a frigore cùm ſudaris, citò rurſum ardeat, grauiſſimum habet malum.* Ita in moralibus quiſquis horrore iudicij extremi perculſus timore concutitur, & deſudat lacrymas, & poſtea ſalutaris propoſiti immemor libidine exardeſcit, profectò malè ſe habet æger ille, & hunc eadem fata manent quæ meminit Hippocrates hoc effato. Μετὰ ῥίγος ἄγνοια, κακὸν, κακὸν δὲ καὶ λήθη. Id eſt. *Quæ à rigore incidit ignoratio, mala eſt: obliuio item mala.* Arbitror ego, Hippocratem malè decumbenti ominari ex hac obliuione poſt rigorem, quia aliquod vitium in cerebro ſuſpicatur. Hæc eadem ratio militat in perniciem eorum, qui à metu concepto iudicij extremi, conſilij melioris immemores, iiſdem ſe obſtringunt piaculis, quibus fuerant antea conſpurcati. In his fuit Præſes ille Gentilis, qui tremefactus eſt Paulo Apoſtolo recenſente diem iudicij, & de fide Chriſtiana benè ſenſit; poſtea tamen memor auaritiæ ſibi inolitæ, oblitus eſt conceptos de ſalute ſuæ animæ cogitatus, vt Lucas commemorat hoc tenore. *Felix cum Druſilla vxore ſua, quæ erat Iudæa vocauit Paulum, & audiuit ab eo fidem, quæ eſt in Chriſtum Ieſum. Diſputante autem illo de iuſtitia, & caſtitate, & de iudicio futuro, tremefactus Felix reſpondit: Quod nunc attinet, vade: tempore autem opportuno accerſam te: ſimul & ſperans, quòd ei pecunia daretur à Paulo, propter quod & frequenter accerſens eum, loquebatur cum eo.* Cupido pecuniarum, qua exarſit Præſes ille, effecit vt è memoria eius exciderit oratio ſalutaris Pauli, de die iudicij diſputantis. Vnde ruinæ æternæ obnoxius fuit homo hic, nomine tantùm felix.

Felix Præſes præpeditus auaritia oblitus eſt diem iudicij. *Actor. 24.*

Quomodo ſ[illegible] ſalutaris metus obortus ex recenſione iudicij extremi.

Ex SS. PATRIBVS.

Chryſoſt. homil. 5. in ep. ad Rom.

Eadem veheris naue, ô lector, ſi à concepto metu diei extremi, refricas priora crimina perpetrata. Nempe viget illud Hippocratis oraculum, quo damnatur obliuio emergens poſt rigorem. Vt ergo ſalutaris ſit rigor obortus, quando inſonuit recenſio iudicij extremi, colligendi ſunt ſedula indagine omnes noſtri actus, vt ſincera confeſſione extrudantur noxij animæ humores, & ſic fiat anima hac ſecretione vegetior, iuxta conſilium Sanctorum Patrum, qui eo fine commemorant diem iudicij vt anima horrore percita corrigatur. Eò alludit Chryſoſtomus ita fatus: *Vnuſquiſque in ſuam ipſe conſcientiam deſcendens, peccatis ſuis diligenter expenſis, exactam vita rationem anteacta ſibi repoſcat; vt ne tunc damnemur, cùm orbis vniuerſi iudicium fiet. Nam illud quidem iudicium terrificum, horrendum tribunal, timoris plena eiuſdem quæſtiones, & inquiſitiones. Illud perpende: ſi noſtrum cuiuſquam occultum crimen aliquod, hoc ipſo die in medium delatum, huic modò conſeſſui innoteſceret, nonne fieret vt ille interire, ac terram ſibi potiùs dehiſcere, quàm tam multos peccati ſui teſtes habere mallet? Quid igitur tunc nobis fiet miſeris, cùm omnia orbi vniuerſo palàm facta, in tam aperto támque illuſtri theatro denudata, hominum nobis partim cognitorum partim incognitorum oculis ſubiicientur?* Rurſus ille ſubindicans debere eſſe practicam illam recenſionem iudicij extremi, ſic ſuadet. *Cogitemus illud tribunal, & putemus ipſum nunc adeſſe, & pœnas exigere, & vnuſquiſque ſuam conſcientiam diiudicet, & iam cogitet adeſſe iudicem, omniaque reuelari & in medium adduci.* Ex mente Patrum, conſcientiam ſuam diiudicare, eſt ſtudere repurgio illius, obſequio ſcoparum pœnitentiæ, qua verrente & vertante animas, vitia deterguntur.

Meditatio iudicij extremi debet eſſe practica.

In eo ſenſu Hieronymus iudicium caſtigationem dixit, ita vt iudicare ſe, perinde ſit ac commiſſa crimina caſtigare. Sic ille: *Vtinam nos in hoc ſæculo poneremus ante nos peccata noſtra, & non Deus ea in iudicio ſtatueret ante faciem noſtram, vbi iam non caſtigatio ſed iudicium mortis accedit. Intelligite hæc qui obliuiſcimini Deum, & ſua mandata: nequando rapiat, & non ſit qui eripiat. Nequando rapiat ad mortem? vel ad diem iudicij. Vnde dixit: Et non eſt qui de manu tua poſſit eruere. Vel rapit ille, hoc eſt, in mortem præcipitat obliuiſcentes ſe. & nemo eripi poteſt.* Qui hac caſtigatione præuia recolit iudicium, is profectò in rigorem vltra non incidit, quia eum non laceſſit timor, ſed eius animus omnium virtutum ſupellectile ornatus ſe accingit, vt iubilans Chriſto occurrat venienti ad iudicium, vt Hieronymus optimè meditatur, *Poſtquā dixerat Paulus: Sobriè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo; ſubdit: Expectantes beatam ſpem & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hæc pietas expectat beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei. Sicut enim impietas magni Dei reformidat aduentum; ita pietas illum præſtolatur.* Hactenus Hieronymus, benè arguens; fore metus expertes eos, quos teſſera virtutis emeritæ ſecuros efficiet.

Diiudicare ſe perinde ac ſeipſum caſtigare.

Hieronym. in Pſal 49.

Hier. l. 3. in c. 2. ep. ad Titum.

Illa fuit etiam mens Bernardi, affirmantis animam Chriſti ſponſam cogitare ſuum Sponſum miſericordem in die iudicij, licet in reprobos deſæuiat dictâ in eos capitis ſententiâ. Audiēdus ille, ſic ſacra Cantica commentatus: *Reuertere, ſimilis eſto, dilecte mi, capreæ, hinnuloque ceruorum. Poſtulat Sponſa ſecundum Sponſi aduentum, vt ille non ſolùm ſit cū velocitate, ſed fragilitatem etiā exprimit, & ſexus in caprea, & ætatis in hinnulo. Vult itaque eum (vt mihi videtur) etſi cum poteſtate venire, non tamen in forma Dei in iudicio apparere, ſed ſanè in ea, qua non modò natus, ſed & paruulus natus eſt nobis. Nempè vt ex vtroque admoneatur; in infirmo miteſcere in die iræ, memineritque miſericordiam ſuperexaltare iudicio: Etenim ſi iniquitates obſeruauerit etiam electorum, quis ſuſtinebit? Aſtra non ſunt munda in conſpectu eius, & in Angelis ſuis reperit prauitatē. Vt ergo cùm iratus fuerit, miſericordiæ recordetur, rogatur ab iſta apparere in miſericordiæ habitu illo, de quo Apoſtolus: Et habitu, inquit, inuentus vt homo. Neceſſario quidē. Si enim etiam hoc quoque temperamento tanta erit in iudicio æquitas, in iudice veritas, in maieſtate ſublimitas, vt ſecundum Prophetam, non poſſit cogitari dies aduentus eius; quid putas foret, ſi ignis ille conſumens (Deum loquor omnipotentem) in illa ſua*

Bernard. ſer. 73. in Cant.

Quare Deus in die iudicij nō apparebit in maieſtate ſuæ diuinitatis.

Quare Deus apparebit in die iudicij in ſpecie hominis.

diuinitatis magnitudine, fortitudine, puritate veniſſet contra folium, quod vento rapitur, oſtendere potentiam ſuam, & ſtipulam ſiccam perſecuturus? Et homo eſt, inquit, & quis videbit eum? Et quis ſtabit ad videndum eum? Quantò magis Deum nobis abſque homine exhibentem nemo hominum ferret, vtpote claritate inacceſſibilem, celſitudine inattingibilem, incomprehenſibilem maieſtate? Nunc verò cùm exarſerit in breui ira eius, quam grata propter filios gratia apparebit quædam blanda viſio hominis, ſpei robur, fiduciæ augmentum, quod ſcilicet gratia & miſericordia ſit in Sanctos eius, & reſpectus in electos illius. Denique Pater ipſe Deus dedit Filio iudicij poteſtatem, non quia ſunt, ſed quia filius hominis eſt. O verè patrem miſericordiarum! vult per homines iudicari, quo in tanta trepidatione & perturbatione malorum, electis fiduciam præſtet naturæ ſimilitudo. Liquet ex his omnibus, Sponſam in ſe diuinum habere conſilium, & myſterium ſuperna voluntatis minimè ignorare, quæ ſub vmbra imbecillium animantium naturam inferiorem in iudicio exhibendam enuntiat, quatenus qui cœlum terramque mouebit in virtute ſua, accinctus potentia contra inſenſatos, & ſuauis nihilominus & mitis, & quaſi omnino inermis appareat propter electos. Hæc Bernardus appoſitè ad præfata.

Quare Spōſa Chriſtum recenſeat nomine capreæ & hinnuli ceruorum.

SENSVS MORALIS.

Fugienda ſunt mala conſortia ei qui non vult recenſeri inter hædos in die iudicij.

In hæc verba:

Separabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hædis.

SECTIO QVARTA.

Ex Philosophia, Et Sanctis Patribvs.

Talis eſt homo quales ij ſunt quos frequentat.

NEminem derepente fieri ſummum, aut imum, eſt commune effatum, quo apprimè liquet, omnia ſtatis fixiſque momentis agi, quæ ſuam bonitatem aut malitiam inuruot rebus, quæ librantur hiſce ponderibus & momentis. Verbi gratiâ, talis erit homo ſenſim ſine ſenſu, quales erunt illi, quibus vtetur; eorum namque mores ebibendo quos frequentat, ad eorum ſeſe arbitrium vel inuitus aptat & componit, fitque eiuſdem claſſis, cuius ſunt & ſocij, quibus iugiter adhæreſcit. Si ergo animo tuo inſedit, Chriſtiane, non cenſeri inter hœdos in die iudicij, caue ab eis degens in humanis: ſiquidem illi ſuam nequitiam tibi certo certiùs affricabunt: quippe ex Philoſopho, *Similes actus ſimiles generant habitus.* Ea nimirum indoles eſt cuiuſque actus ſæpe repetiti, vt habitum altè inurat animæ illis actibus aſſuetæ. Eſt autem habitus ex Ariſtotele qualitas ſubiecto firmiter inhærés, qua vel bene vel malè ad effectus nos habemus; ſe ſic autē illa qualitas inſinuat in animá præuiis actibus qui præludunt. Ex Boëtio: *Habitus eſt diſpoſitionis forma, & non facilè permutabilis acceſſio.* Dicitur autem habitus ab habendo, quia ab aliquo immutabiliter vel ægrè mutabiliter habetur. Illa tenax inhærentia præſtat vt habitus ex diuturnitate habendi naturæ ſimilitudinem induat, nec ad habentis arbitrium deponi queat. Ex Alexandro Alenſi: *Habitus eſt regula regulans potentiam reſpectu illius actus, qui educitur è potentia.* Habitus autem Thomas ille Angelicus Doctor vult definiri per actus, & actus per obiecta.

Ex philosophia.

Ariſtot. lib. 2. Ethic. c. 1. & 4.

Quid ſit habitus.

Vnde habitus acceperit ſuam denominationem.

Alex. Alenſ. Metaph.

Thom. 1. Eth. c. 7.

Operæpretium fuit illa prælibare, vt probem eſſe fugienda mala conſortia, quorum vitio multi homines cenſebuntur inter hœdos, quando Gentes in duo capita diſpeſcentur. Sic adſtruo intentum: Actus ex S. Thoma deſcribuntur per obiecta: Ergo qualia obiecta frequentiùs homini occurrent, tales etiam actus ab eo prolicient, etſi obiecta hæc valida habeant illecebras ad mouendum, eò etiam erit actio vegetior quam exeret homo illectus ab obiecto, ac proinde tenacior inde exurget habitus, quo homo accinctus ad repetendos actus ſibi inſolitos validè percelletur. Cùm ergo reprobis omnia de voluptate conſtent, & nihil ſuis ſodalibus obiiciant præter ſenſuum illecebras, quibus ad conciliandos appetitus magna virtus ineſt; indubiè eorum conſortia ſuam nequitiam illorum ſociis affricabunt. Verbi gratiâ: Veneris aſſeclæ, dum nihil niſi obſcœnum effutiunt ſociorum animis ingerunt ſpecies indecoras. Vnde quia facilè inhoneſta cupido flagrat, vltro manus luxuriæ dant ſocij reproborum. Dumque vacant rei impudicæ, creatur habitus adeò pertinax, vt cùm res eſt de eo deponendo, faceſſat ingens negotium animæ pœnitenti. Rurſus vt pro ordine membrorum eſt ratio vitiorum; obſcœni homines quæſituri fomitem ſuæ libidini, ſuo etiam ſtudent abdomini ſaburrando cibis, quos dum mero alluunt, caro tota calet Venere depaſcenda. Homines incauti, qui frequentant has nundinas vitiorum, rei operoſæ vacant, ſi inde reſiliunt citra certiſſimum animæ ſuæ diſpendium: nihil enim potentius arietat in animam Venere & Baccho, quibus nefarij quique litant, & ſodales ſuos ad hæc ſua ſacra nefanda trahunt.

Mala conſortia potēter inducunt homines ad peccandum.

Voluptatis illecebra potens ad proliciendos actus ex anima incauta

Præterea quamuis actiones humanæ ab interno rationis principio debeant emanare; natura humana, paſſa deliquium in Adamo, plerumque immemor huius principij, deforis agitur ab ſenſuum illecebris, aut à ſuaſore iniquo. Cumque ſit hominum indoles imbecilla, cauere debet homo à malè ſuada ſocietate hominum impiorum, ne eorum ſuſurro deceptus agat ratione nequiter inconſulta. Cauebit autem ſi declinet mala conſortia veluti cautes, in quas qui incurrit, lethali naufragio addicitur: vtque fuit in hoc ſæculo conſors impij negotij, vitam hircorum agens, nutritus ad ſaginam; cum hœdis mactabitur, ſuo æternùm adipe decoquendus. Imò quando certiſſima pœnitendi ſpes ineſſet quibuſque dyſcolis hominibus, & de gratia Dei reduce daretur indubia certitudo; tamen eſſent vitanda conſortia hæc iniqua, vt iretur obuiam habitibus prauis, quibus quandoque redux anima vſque ad mortem & ſenium anxiè vellicatur. Noui ego hominem iam grandæuum, quadraginta propè annos ingementem propenſioni iniquæ, quam ſuggerebat habitus contractus actibus editis ante rationis vſum. Ne ergo, Chriſtiane, patiaris anguſtias vtique graues, eripe te conſortio hominum obſcœnorum, memor obiecta prolicere actus, & ex actibus coaleſcere habitus importunos.

Duo principia actionum humanarum.

Mala conſortia inſinuant in animas prauos habitus.

Habitus iniquus pleruīque inuitos homines laceſſit vſque ad mortem.

Multis

Reprobi vt leproſi fugiendi.

Multis olim figuris fuere damnata commercia hominum nequam, quibus animarum ruina pro lucro maximo reputatur. Huius generis eſt lex pertinens ad leproſos, quos adeò exoſos voluit eſſe Deus, vt extra caſtra ſanxerit habitare. Eo decretum Dei. *Omni tempore quo leproſus eſt immundus, ſolus habitabit extra caſtra.* Lepræ pernicies atque fœtor, aliaque ſymptomata morbi huius inglorij, bellè referunt ſpeciem ingenij hominum nebulonum, qui nihil niſi putidum exhalant, ſuoſque prauos habitus affricant eis, quorũ conſuetudine vtuntur. Hanc hominum peſtem vult Deus arceri à bonorum cœtu, qui eſt velot caſtrorum acies ordinata. Etenim ſiquando bonos videris adunatos, audacter pronuntia: Caſtra Dei ſunt hæc, equidem conſcripta in exterminium vitiorum. Profectò nihil eſt reprobis, & caſtris illis, ideoque ſolertia ſingularis eſt adhibẽda bonis, vt ab illa lethali lue malorum hominum, eorum commercia repurgentur. Tale nimirum eſt vitij contagium, vt præſentiſſimum virus offundat eis, qui dyſcolos homines impensè colunt, eaque mali clades tanta eſt, vt animam eiſdem pœnis faciat obnoxiam, quæ reprobos manent in die iudicij. Eamobrem appoſitè conſului, fugiendos eſſe reproborum cœtus ei qui non vult reponi inter hœdos, igne æterno vindice puniendos.

Leuit. 13.

Bonorum hominum cœtus ſunt Dei caſtra.

Reprobi lethale virus offundunt bonis ſi eos frequentant.

Moyſes hac olim cautela cauit Hebræis innoxiis: vt namque vidit Dathan, Core, & conſortes conciliare ſibi iram Dei, Hebræos præmonuit vt ab his reprobis abſtinerent, ſi nollent eſſe participes vindictæ horrendæ, quæ his omnibus imminebat. Ecce Moyſis oraculum. *Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum, &c. Confeſtimque vt ceſſauit loqui, dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens, os ſuum, deuorauit illos cum tabernaculis ſuis, & vniuerſa ſubſtantia eorum, deſcenderuntque viui in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Iſrael, qui ſtabat per gyrum, fugit ad clamorem pereuntium, dicens: Ne fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egreſſus a Domino interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incenſum.* Hoc & ego conſilium refrico, quantaque voce queo maxima diuerbero veſtras aures, ô Chriſtiani minimè mali. Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum. Tabernacula impiorum ſunt cauponæ, choreæ, ludi, lenonum ædes, aliæque vitiorum & dæmonis officinæ. Nolite tangere quæ ad eos pertinent: etenim multa fluunt à tactu deliquia. Verbi gratiâ, opes malè partæ, malè manibus attrectantur, vt per ſummum nefas ereptæ pauperi, inhumanâ arculâ recondantur. Ille iniquus etiam tactus eſt, qui ad carnes porrigitur, indicto ieiunio. Eiuſdem piaculi eſt attrectatio corporum obſcœnorum. In ea claſſe ſunt oſcula, quibus vt fomite faces Veneris accenduntur. Itaque reſcindite hos tactus, vnde tanta pernicies contrahitur, alioquin vltio talis inſtat, quam ſubeunt quotidie reprobi omnes, qui decedunt vitiis irretiti. Fugite ad clamorem pereuntium, ne fortè & vos terra deglutiat.

Num. 16.

Exhortatio ad fugienda mala cõſortia.

In hæc impia conſortia Deus inuehitur, hac querula voce: *Inuenti ſunt in populo meo impij inſidiantes, quaſi aucupes laqueos ponentes & pedicas ad capiendos viros. Sicut decipula plena auibus, ſic domus eorum plena dolo.* Ita ſanè apud impios omnia inſidiis parent: nulla planè alia eſt ſupellex, quàm compedum & pedicarum. Animarum ruina negotium eſt & mercatura vitorum, qui Deo abdicato dedere nomen ſuum vitiis, & proinde ſeſe diabolo deuouerunt. Quoties igitur, ô Chriſtiane, tibi adblandientur illi voluptatum amaſij, tèque pellicient ad ſuas epulas, & choreas; ſuſpicare nexus & pedicas, & memor eſto, illos hœdos velle te facere conſortem pœnarum, quibus addicentur in die iudicij, Chriſto Domino eorum ſcelera caſtigante. Quid miraris menſas opiparè inſtructas, & nidore ferculorum conciliantes gulæ tuæ aſſenſum? Illæ ſunt pedicæ, quibus diues ille captus olim, collectum hinc adipem igne æterno vindice colliquabit. Quid ſtupes obuiam factus mulieri eleganti, & ſororiante ſinu in Venerem fractæ; hæc venuſtas, & gratiæ omnes illudunt oculis, dum quidpiam referunt amabile: nempe inſidiæ ſunt & laquei, quibus & aliàs fuit obnoxius prodigus adoleſcens, ideo damnatus ad ſortem ingloriam cuſtodiæ porcorum, vbi in eum fames ſæuiit importuna.

Ierem. 5.

Mala conſortia quantis pateant inſidiis.

Voluptates ſunt pedicæ & nexus.

Itaque ſedulò cauendum eſt ab omni iniquorum cœtu, & fugiendæ eorum amicitiæ, quamcumque boni ſpeciem mentibus ingerant, vt conſultor eſt Baſilius, ita fatus. *Reuera noxia ſunt amicitiæ, quæ cum malitia contrahuntur. Nam ea eſt amicitiæ huius lex & vis, vt per ſimilitudinem malitiam coniunctis indat. Ideo rectè in Prouerbiis dicit: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Vt enim in peſtilentibus locis ſenſim attractus aër, latentem corporibus morbum iniicit; ſic itidem in praua conſuetudine, & conuerſatione, maxima nobis mala hauriuntur, etſi ſtatim incommoda non ſentiantur.* Ille idem alibi damnans omnem conſuetudinem cum homine nequam, ita fatur: *Ne oculis auribuſue inſtigationes ad peccatum admittamus, eiſque imprudenter aſſueſcamus, neue earum rerum, quas vel viderimus, vel audierimus, impreſſa peſtilentes capitaleſque in animis noſtris forma ac veluti notæ quadam inſideant, contraque vt animum in officio ſuo attentum tenere poſſimus, principio quod ad habitationem attinet, ſeparata eſt à cæteris nobis quærenda eſt.* Ne quis autem ſuæ priſtinæ ſanctitati confiſus, impunè credat, ſe poſſe reprobis immiſceri; Iſaias non ſe innoxium arbitratus eſt, quia vel inuitus erat miſtus populo vitiis obnoxio. Sic ille: *Vir pollutus labiis ego ſum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito.* Vbi Hieronymus ita commentatur. *Prouidendum eſt, ſub hoc exemplo, non ſolum vt ipſi ſimus iuſti, ſed ne cum peccatoribus moremur, quia hoc in peccatis & miſeria parte ducit Propheta, habitans in medio populi polluta labia habentis.*

Ex SS. PATRIBVS.

Baſil. ho. l. 9. ex variis Tom. 1.

Peſtilens eſt reproborum amicitia.

Baſil. lib. reg. in reſponſione ad 6. interrog.

Iſa. 6.

Hier. in c. 6. Iſai.

Ex aduerſo Iſaiæ, Ieremias credidit eſſe partem Innocentiæ ſuæ, quòd procul ab impiis extiterit: *Non* (inquit) *ſedi in concilio ludentium, & gloriatus ſum à facie manus tuæ: ſolus ſedebam, quoniam amaritudine repleſti me.* Quem locum benè ſuo more verſans Hieronymus ait: *Hæc verba ex perſona Prophetæ accipienda ſunt de ſermonibus ſancti viri, qui non ſederit in concilio ſiue ſecreto ludentium, quòd timuerit impendentem ſibi manum Dei, ſiue magis gloriatus ſit ſe malorum non habere conſortium. Solus,*

Ierem. 15.

Hier. in c. 15. Ierem.

Reproborũ cœtus ſunt concilia ludentium.

inquit, ſedebam, ſecundum illud quod ſcriptum eſt: Non ſedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo. Odiui Eccleſiam malignantium, & cum impiis non ſedebo. A facie, inquit, manus tuæ ſolus ſedebam, dum te timeo, dum impendentem mihi manum tuam ſemper expecto. In concilio ludentium ſedere nolui, ſed meam amaritudinem deuorabam, vt in futuro mihi gaudium præpararem. Vtinam Dominus præſtet & nobis non ſedere in concilio ludentium, & eorum qui futura non cogitant, ſed ſemper Dei ſententiam formidare, & dicere cum Propheta: Solus ſedebam, quia amaritudine repletus ſum. Ita Hieronymus.

Pſal. 1. Reprobi vnius aurâ virtus corrumpitur.

Aduerte obiter, omnes reproborum cœtus eſſe concilia ludentium: quidquid enim reprobis ingeritur pertinens ad eorum ſalutem, illud omne deridetur ab eis, credentibus eſſe ludibria omnia quæ conducunt ad æternam Dei gloriam aucupandam. Vnde in Pſalmis Cathedra peſtilentiæ ſeu iniquitatis, dicitur Hebraicè, cathedra ſeu conſeſſus deriſorum מושב לצים *moſchau leſim*. Ne hunc ergo peſtilentem ebibamus aërem, & ludicra ſint nobis ea quæ faciunt ad meliorem frugem; magna ſolertiâ ſunt omnes cœtus impij declinandi. Maximè ea ratione, quam ſuggerit Hieronymus, affirmans vnius nebulonis aurâ vitiari bonos mores. Sic ille: *Per vnum ſtultum multa bona ſubuertuntur, quòd ſic malus iuſtus bonis contaminet plurimos, quomodo ſi muſcæ moriantur in vnguento, perdant odorem illius, & ſuporem.*

Hier. in c. 10. Eccl.

Non conſortia tantùm, ſed & conſilia hominum malè audientium eſſe fugienda monet Ambroſius hoc diſcurſu: *Aduertimus quòd in acquirendis conſiliis plurimum adiungat vitæ probitas, virtutum prærogatiua, beneuolentiæ vſus, frugalitatis gratia. Quis enim in cœno fontem requirat? Quis è turbida aqua potum petat? itaque vbi luxuria eſt, vbi intemperantia, vbi vitiorum confuſio: quis inde ſibi aliquid hauriendum exiſtimet? Quis non deſpiciat morum colluuionem? Quis vtilem cauſæ alienæ iudicet eum, quem videt inutilem vitæ ſuæ? Quis iterum improbum, maleuolum, contumelioſum non fugiat, & ad nocendum paratum? Quis non eum omni ſtudio declinet? Pulchrè autem & de illo conuenit, qui habens prudentium, commaculat eum vitiorum ſordibus, eò quòd aqua exitum contaminet. Quomodo enim eum potes iudicare conſilio ſuperiorem, quem videas inferiorem moribus. Supra me debet eſſe, cui me committere paro. An verò idoneum eum putabo, qui mihi det conſilium, quod non dat ſibi, cuius animum voluptates occupent, libido deuincat, auaritia ſubiuget, cupiditas perturbet, quatiat metus? Quomodo hic conſilij locus, vbi nullus quieti? Admirandus mihi & ſuſpiciendus conſiliarius, quem propitius Dominus Patribus dedit, offenſus abſtulit.* Moyſem intelligit, cuius probitatem, aut ſaltem aliqualem eius partem, Ambroſius deſiderat in his, quos iubet conſulere, ſiquando ſumus ancipites & dubij de mediis pertinentibus ad ſalutem.

Amb. l. 2. offic. c. 12.

Reproborũ conſilia ſunt cauenda.

Quare ſint ſuſpecta reproborum conſilia.

Non demitor eſſe Patres adeò ſollicitos, vt diſtrahant probos ab iniquo conſortio, cum quotidiano experimento liqueat, adoleſcentes indolem ſortitos ingenuam, fieri degeneres familiari conſuetudine ſodalium, quos iniquior natura in vitia pronos fecit. Hanc ſe contraxiſſe labem conqueritur Auguſtinus, commemorans furtum quod iuuenis fecerat, ſuaſione & conſortio ſociorum illectus. Sic meminit huiuſce piaculi. *Et illud ego ſolus non facerem omnino ſolus. Ecce eſt coram te Deus meus viua recordatio animæ meæ. Solus non facerem furtum illud, in quo non libebat quod furabar: ſed quia furabar, quod me ſolum facere prorſus non liberet, nec facerem. O nimis iniqua amicitia, ſeductio mentis inueſtigabilis! ex ludo, & ioco, nocendi auiditas, & alieni damni appetitus, nulla lucri mei, nulla vlciſcendi libidine: ſed cùm dicitur; eamus, faciamus, & pudet non eſſe impudentem.* Hæc ille, qui ſuo diſcrimine cautior effectus, & factus conſultor optimus, hoc maximè in votis habuit, ſcilicet vt homines induceret ad frequentandos viros innoxios, & ſubeunda illorum conſilia, vtpotè Deum ſpirantia, & ea quæ pertinent ad ſalutem.

Aug. lib. 2. conf. cap. 9. Auguſtinus luget furtũ factum ob malum conſortium.

Audiendus ille: *Perfectorum* (inquit) *virorum conſortio fruere, & à verbis eorum ne auertas aurem tuum, & eorum conſilio delectetur anima tua: verba enim vitæ ſunt, verba hominum Deum timentium; & incolumitas animæ iis, qui ea libenter audiunt, & attendunt. Sicut enim Sol oriens effugat caliginem; ita Sanctorum doctrina à ſenſibus noſtris pellit tenebras. Deuita quæſo viros ſuperbos, inuidos, detractores, mordaces, periuros, ſeipſos & ſalutem ſuam negligentes, qui mortui ſunt virtutibus, & lætantur in propriis voluptatibus, vt gaudiis careant diuinis. Non dico, vt vel vnum talem habeas in domo tua, ſed etiam vbicunque tales audieris eſſe, hos deuita. Cum huiuſmodi hominibus nulla ſit tibi connexio, vel familiaritas, nec velis cum eis ſermocinari, ſi non valeas, Domino miſerante, eos ab errore ſuo reuocare. Nam ſæpe per vnam ouem morbidam polluitur totus grex, & modica pars fellis magnum dulcorem vertit in amaritudinem. Nam talis, ſi in habitu videatur clarus ac nobilis, ac dulcia verba proferat, operibus tamen ſi agat tecum contrarius; magis nocet illius talis fictura, quàm placeat ex verbis figura: non enim ex verbis ſed ex virtutibus homo probatur.* Rurſus ille in eo argumento decurrens, elimatè docet, quanti momenti ſit reſilire à malo conſortio, ratione periculi inde emergentis. *Si* (inquit) *ſanctus tetigerit immundum, non ſanctificabitur. Si immundus tetigerit ſanctum, inquinabitur, id eſt, faciliùs ſanctus, qui iunctus fuerit genti huic peſſimæ peſſimabitur, quàm gens iſta in melius commutetur, quia procliuiùs ad imitationem malorum curritur, quam ad virtutes bonorum, animus excitatur. Sicut mellis plurimo parum abſinthij iniectum, velocem amaritudinem trahit; mellis verò etiamſi duplum iniciatur, non poterit eius dulcedo trahi. Exeundum ergo nobis eſt è medio malorum.*

Aug. lib. de ſalutaribus documentis Tom. 4. Quàm vtile ſit adhibere viros probos ad ſuũ conſortium.

Præſens imminet periculum ei, qui temerè ſe malo immiſcet conſortio.

Aug. l. contra Fulgentium Donatiſtam Tom. 7.

Ne quis ſuſpicetur, Auguſtinum moroſè nimis iſtam verſare materiam, & trepidare vbi deeſt trepidationis argumentum, adiicio Gregorium illum Magnum, vt eius oraculo liquidior res iſta tota fiat. Sic ille: *Vnum eſt, pro quo vitari debet ſocietas malorum, ne ſi fortaſſe corrigi non valent, ad imitationem trahant. Et cum ipſi à ſua malitia non mutantur; eos, qui ſibi coniuncti fuerint, peruertunt; vnde Paulus ait: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Et ſicut per Salomonem dicitur. Noli eſſe amicus homini iracundo, nec ambules cum viro*

Greg. hom. 9. in Ezech.

furtoſo,

furioſo, ne fortè diſcas ſemitas eius, & ſumas ſcandalum animæ tuæ. Sicut ergo perfecti viri, peruerſos proximos non debent fugere, quia & eos ſæpè ad rectitudinem trahunt, & ipſi ad peruerſitatem nunquam trahuntur: ita infirmi quoque ſocietatem declinare debent prauorum, ne mala, quæ frequenter aſpiciunt & corrigere non valent, delectentur imitari. Sic enim verba proximorum audiendo quotidie, ſumimus in mente, ſicut flando atque reſpirando aërem trahimus corpore. Et ſicut malus aer aſſiduo flatu tractus inficit corpus: ita peruerſa locutio aſſiduè audita infirmantium inficit animum, vt tabeſcat delectatione praui operis, aſſidui iniquitate ſermonis. Hæc Gregorius concolor Auguſtino. Si itaque mihi detrahis fidem, eam adhibe Sanctis, quos Eccleſia ſuſpicit velut Antiſtites ſuæ ſacræ diſciplinæ.

Mali conſortij, & peſtis ſimilitudo ad inficiendum.

SENSVS MORALIS.

Meditatio iudicij extremi potens eſt, vt obſequio eius homines fiant idonei ad occupandam Dei dexteram.

In hæc verba:

Statuet oues quidem à dextris ſuis, hædos autem à ſiniſtris.

SECTIO QVINTA.

Ex Variis Historiis, et Ex SS. Patribvs.

REgis Aſſueri, ſedentis in ſolio maieſtatis ſuæ, habitus adeò terribilis extitit, vt Eſther Regina ſocia regni Principis huius, poſita ex aduerſo throni, cui Rex ille gemmis rutilus inſidebat, corruerit paſſa deliquium, vtpotè percita metu, quem ingeſſit ſpecies illa Regis è ſolio coruſcantis. Præſtat ex codice ſacro accipere ſeriem hiſtoriæ huius, meo intento propitiæ. Sic ibi deſcribitur ille rei euentus. *Eſther ſtetit contra Regem, vbi ille reſidebat ſuper ſolium regni ſui, indutus veſtibus regiis, auroque fulgens, & pretioſis lapidibus, eratque terribilis aſpectu, Cúmque eleuaſſet faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicaſſet, Regina corruit.* Deus bone, ſi homuncionis iudicis partes agentis idea fuit adeò terribilis, vt ipſa etiam regni eius conſors innoxia defecerit gloriæ huius obiectu, vt pergit enarrare ſacer is contextus, Reginam Eſther ſic inducens alloquentem Regem, poſtquam animæquior effecta eſt: *Vidi te, Domine, quaſi Angelum Dei, & conturbatum eſt cor meum præ timore gloriæ tuæ. Valde enim mirabilis es, Domine, & facies tua plena eſt gratiarum. Cúmque loqueretur, rurſus corruit, & penè exanimata eſt.* Si, inquam, mortalis iudicis obtutus auſtetior Reginam perculit morte tenus; in quos quæſo horroris anfractus deuenient homines malè ſibi conſcij, alta meditatione recolentes Iudicem accinctum ad plectendum reprobos ignibus exquiſitis; imò cogentem omnia ſupplicia horrenda, vt ea congerat in caput hominum impiorum? Nihil ſanè ea recenſione aptius ad reuocandos homines ad meliorem frugem, ſiquando indulgentes genio, à recto virtutum tramite deuiarint.

Eſther 15. Quàm formidabilis fuerit aſpectus Regis Aſſueri de ſolio coruſcantis.

Ibidem

Rei huius locuples eſt teſtis Bogoris Dux Bulgarorum, homo ferox, vtpote feris aſſuetus, quarum tantùm ferè conſuetudine vtebatur, venationi impensè deditus. Is vt fero erat ingenio, nihil niſi ferale & horridum habeat gratum, ideoque in votis ei fuit habere picturas rerum, quæ ſua ſpecie horrorem concutiunt, vt ſic ſuam ferocem indolem congruo paſceret alimento. Methodium Monachum pictorem egregium conduxit Princeps hic idololatra, neſcius Chriſtianæ diſciplinæ. Præſtò eſt Methodius, facturus ſatis intento Bogoris: ſciſcitatur pictor ille induſtrius, qualium rerum Princeps horrida lineamenta velit. Reſpondit Bogoris, ſe relinquere ad arbitrium pictoris delectum imaginum dummodo fierent horribiles. Non diù hæſit pictor in quam ſe picturam componeret; nempe diem iudicij commemorans, totam illam hiſtoriam apud ſe propoſuit oculis ſubiicere, aptato eo fine ſuo optimo penicillo. Itaque Iudicem pinxit, facie ſpirante necem, & tormenta decernendo reis. Circum ſæuientem hunc rerum Dominum pinxit innumera propè fulmina, detorquenda in homines malè ſibi conſcios, qui à ſiniſtra ſolij horrido vultu præ timore anteuertebant ſupplicia. Adiecit pictor egregius diabolos, vt tortores truculentos, armatos vncis & fuſcinis, ad lanienam compoſitos. Illic hians terra tetra ſpitabat incendia miſta fumo. Demum depicta hæc tabula adeò terrifica Ducem Bulgarorum ſic perculit, vt eo argumento initiatus fidei noſtræ myſteriis, Chriſto dederit manus, inanibus Gentilium ritibus abdicatis. Vt autem Bulgari accepere, Ducem ſuum Bogorim abiuraſſe Deos, & auitæ Bulgarorum Religionis omnia ſimulacra; numeroſum conſcripſere militem, vt Bogori capto, alium Ducem præficerent, priſcorum rituum impigrum aſſertorem. Ex aduerſo Bogoris parua quidem manu militum, ſed brachio Dei armatus occurrit, Cruce accepta pro labaro, & ita perduelles fregit, vt eos adegerit ad Chriſti fidem quantocyùs amplectendam. Non ominoſa fuit victis illa victoria, ſed maximè ſalutaris; quippe diaboli nexu vincti, ſtatim vt fuere victi à Bogori, dedere manus Deo liberas ab idolorum priſtina ſeruitute.

Ex Hiſtoriis. Mira conuerſio Bogoris Regis Bulgarorum viſa imagine iudicij.

Georg. Cedren. in compendio hiſt.

Methodi induſtria in iudicij hiſtoria depingenda.

Iudicij horrenda deſcriptio.

Bogoris conſtantia in fide Chriſti.

Si tanta fuit virtus picturæ referentis horrorem iudicij, vt feras alioquin Gentes adegerit ad ſectandam Chriſti fidem, & mores componendos; quanta putas emerſura bonorum compendia in gratiam animæ, diem iudicij ſeriò recolentis. Vna tabella potuit Deo miſerante Gentem vnam totam à ſtabulo hædorum adducere ad ouium caulas: quidni & meditatio ſagax eiuſdem iudicij extremi poterit animam pœnitentem reponere inter oues. Dux Bulgarorum, vna iudicij pictura perterritus, maluit dubiam armorum ſortem experiri, quàm negare fidem profeſſam intuitu diei huius extremi; profectò is ſuæ fidei conſortes habebit omnes, quos iudicij extremi recenſione ſocios adhibebit.

Meditatio iudicij quantum ſit proficua.

In eo argumento locuples etiam eſt hiſtoria Beati Hieronymi, qui in viſu ductus ad tribunal Iudicis, ob nimium affectum librorum gentilium, illic acerbè flagello vindice vapulauit: adeoque tenax memoria iudicij ei poſtea infixa fuit, vt obiectum crimen ſedulus emendarit. Audiendus ille in propria cauſa, ſuam ipſius ita recolens hiſtoriam. *Miſer ego; lecturus Tullium,*

Hiſtoria Hieronymi.

flagellati ante tribunal Chriſti ob nimiam lectionem Ciceronis. *Hier ep. 22. ad Euſtoch. de cuſtodia virginitatis.*

ieiunabam, poſt noctium crebras vigilias, poſt lacrymas, quas mihi præteritorum recordatio peccatorum ex imis viſceribus eruebat, Plautus ſumebatur in manus: ſiquando in memetipſum reuerſus, Prophetas legere cœpiſſem; ſermo horrebat incultus: & quia lumen cæcis oculis non videbam, non oculorum putabam culpam eſſe, ſed Solis. Cùm itaque me antiquus ſerpens illuderet, in media fermè Quadrageſima medullis infuſa febris corpus inuaſit exhauſtum & ſine vlla requie, quod dictu quoque incredibile ſit, ſic infelicia membra depaſta eſt, vt oſſibus vix hærerem. Interim parantur exequiæ, & vitalis animæ calor, toto frigeſcente iam corpore, in ſolo tantùm tepente pectuſculo palpitabat: cùm ſubitò raptus in ſpiritu, ad tribunal iudicis pertrahor: vbi tantùm luminis, & tantùm erat ex circumſtantium claritate fulgoris, vt proiectus in terram, ſurſum aſpicere non auderem. Interrogatus de conditione, Chriſtianum me eſſe reſpondi. Et ille, qui præſidebat: Mentiris, ait: Ciceronianus es, non Chriſtianus: Vbi enim theſaurus tuus, ibi & cor tuum. Illico obmutui, & inter verbera (nam cædi me iuſſerat) conſcientiæ magis igne torquebar, illum mecum verſiculum reputans: In inferno autem quis confitebitur tibi? Clamare autem cœpi, & eiulans dicere: Miſerere mei Domine, miſerere mei. Hæc vox inter flagella reſonabat. Tandem ad præſidentis genua prouoluti qui adſtabant, precabantur vt veniam tribueret adoleſcentiæ, & errori locum pœnitentiæ accommodaret, extractum deinde cruciandum, ſi gentilium literarum libros aliquando legiſſem. Ego, qui in tanto conſtrictus articulo, vellem etiam maiora promittere, deierare cœpi, & nomen eius obteſtans dicere: Domine, ſi vnquam habuero codices ſæculares, ſi legero, te negaui. In hæc ſacramenti verba dimiſſus, reuertor ad ſuperos, & mirantibus cunctis oculos aperio, tanto lacrymarum imbre perfuſos, vt etiam incredulis fidem facerem ex dolore. Nec verò ſopor ille fuerat, aut vana ſomnia, quibus ſæpè deludimur: teſtis eſt tribunal illud, ante quod iacui: teſtis iudicium triſte, quod timui, ita mihi nunquam contingat in talem incidere quæſtionem, liuentes fateor habuiſſe me ſcapulas, plagas ſenſiſſe poſt ſomnum, & tanto dehinc ſtudio diuina legiſſe, quanto non antè mortalia legeram.

Deus offenditur lectione librorum gentilium.

Iudicij extremi memoria potẽs ad motum emendationem.

Hactenus ille, qui aſſuetus erat hœdis, quando decurrebat libros hominum Ethnicorum. Sed vbi ſpecie iudicij extremi fuit perterritus, dedit libellum repudij aliis his libellis, totumque ſe adiecit lectioni ſacræ, miſſos ita faciens hœdos, vt aſſueſceret ouibus, ad dexteram Iudicis ſic tranſiens, antea poſitus ad ſiniſtram.

Ex SS. Patribus.

Iuſti non reformidant diem iudicij, & peccatores eius meditatione reſipiſcunt.

Plura in vitis Patrum exempla proſtant, quibus illa meditatio iudicij, quàm maximè commendatur. Ibi enim fit mentio ſingularis aliquorum, qui priùs in cœnobio ſegnes, & incuriam ſuæ ſalutis vitam agentes, recogitato iudicio extremo ſanctiores poſtmodum euaſerunt, pertæſi ſiniſtram illam Iudicis, in quam ipſos ſua crimina relegarant. Illam meditationem animos etiam obduratos inflectere ad pœnitentiam, vnanimes aiunt Patres, in quibus Auguſtinus egregiè probat, hominem, qui animo ſuo verſat diem iudicij, timorem inde emergentem dirigere ad reparandas animæ ſuæ ruinas, virtutis obſequio, vt cultior ſic anima effecta, diem iudicij nequaquam poſtea reformidet. Sic ille: *Quiſquis fiduciam habet in die iudicij, perfecta eſt in illo charitas. Quid eſt fiduciam habere in die iudicij? non timere ne veniat dies iudicij. Sunt homines, qui non credunt diem iudicij, iſti non poſſunt fiduciam habere in die, quem non credunt eſſe venturum: cœpit aliquis credere diem iudicij, ſi cœpit credere, cœpit & timere: ſed quia timet, nondum habet adhuc fiduciam in die iudicij, nondum eſt in illo perfecta charitas. Nunquid tamen deſperandum eſt? In quo vides initium, cur deſperas finem? Initium timor eſt, quia initium ſapientiæ timor Domini. Cœpit ergo timere diem iudicij, timendo corrigit ſe, vigilat aduerſus hoſtes ſuos, incipit viuere interius, & mortificat membra ſua, quæ ſunt ſuper terram: incipit deſiderare quod timebat: timebat enim, ne veniret Chriſtus, & inueniret impium, quem damnaret; deſiderat vt veniat, quia inuenturus eſt pium, quem coronet. Iam cùm cœperit deſiderare venientem Chriſtum caſta anima, quæ deſiderat amplexus ſponſi, renuntiat adultero, habet iam fiduciam in die iudicij, & clamat: Et tu Domine vſquequo? Conuertere Domine, & eripe animam meam. Gemebat ſe differri. Sunt enim homines, qui cum patientia moriuntur; ſunt autem quidam perfecti, qui cum patientia viuunt, ſicut qui cupit diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Ergo, fratres, date operam intus agere vobiſcum, vt deſideretis diem iudicij; aliter non probatur perfecta charitas. Ille autem deſiderat, qui fiduciam habet in eo; ille autem fiduciam habet in illo, cuius conſcientia non trepidat in charitate perfecta atque ſincera.*

Timor diei iudicij eſt quaſi aurora virtutum, ad quarum praxim nos ille timor adhortatur.

Vides hoc diſcurſo, timorem eſſe ſalutarem, quem iudicij dies ingerit, & eum eſſe velut auroram diei inſtantis prænuntiam: quippe timor ille, obortus ex alta meditatione iudicij, animam ſollicitat, vt caueat à ſiniſtra Dei, ſectando ea, quæ ad dexteram Dei faciunt occupandam. Alioquin infœcunda foret illa iudicij extremi recenſio, ſi hac meditatione non fieret anima tertior; quod tamen eſt contra quotidianum experimentum; quo videre eſt, homines, qui ſeriò attendunt ad diem iudicij, hinc protinus emendari. Vnde eâ induſtriâ vſus eſt Beatus Ignatius à Loyola, vt homines induceret ad pœnitentiam. Ille nimirum omnes ſuos ſermones eo ſale condiebat: ſiquidem omnes homines ſæculo addictos, ea comitate, qua præditus erat, excipiebat humaniter, non degener, aut immemor ſanguinis, quo nobili ſatus erat. Sed vbi ſæcularium ſermo productior diffluebat in argumenta inania, vir Sanctus alta trahens ſuſpiria, thema iudicij proponebat, & diei huius horrorem ingerens, auditores ſuos illo metu perculſos ad ſanctioris vitæ ritum ſeriò prouocabat. Sæpius ei ex voto ſucceſſit illa ſalutaris intentio: namque plures animo reuoluentes hos Ignatij ſermones de iudicio extremo ſe aptabant ad caſtigandum vitæ ſuæ iniquæ ſeriem & contextum, moribus emendatis. Illa nimirum eſt vis iudicij meditati, vt eius obſequio ſtatim anima reſipiſcat.

Ex Historia.

S. Ignatij à Loyola induſtria ad prouocãdos homines ad emendationem morũ. *Ribadeneira in vita Ignatij.*

Ex SS. Patribus.

Greg. lib. 8. Moral. c. 9.

In illam abiit ſententiam Gregorius ita fatus: *In iudicio peccator cùm reſpicitur, non ſubſiſtit, quia cùm diſtrictus iudex merita ſubtiliter inquirit, reus ad tormenta non ſufficit. Quamuis etiam hoc voci iuſtorum congruit, quorum mens ſemper ſollicita venturo examini intendit: omne enim quod agunt, metiuntur, dum cautè conſiderant, ante quem iudicem ſtabunt. Enumerant*

mala proprij operis, & contra hæc exaggerant bona gratiæ conditoris. Conſiderant praua quàm diſtrictè iudicet, bona opera quàm ſubtiliter penſet, & perituros ſe abſque ambiguitate præſciunt, ſi remota pietate iudicentur, quia hoc ipſum quoque quòd iuſtè videmur viuere, culpa eſt, ſi culpam noſtram dum iudicat, hanc apud ſe diuina miſericordia non excuſat. Hinc ſcriptum eſt: Aſtra non ſunt munda in conſpectu eius, quia apud eum diſtrictè iudicari, ipſi quoque maculas habent, qui per munditiam ſanctitatis lucent. Benè ergo iuſti voce dicitur: Oculi tui in me, & non ſubſiſtam: hoc eſt, ſi ſubtili examinatione diſcutior, ad perferendum iudicium non aſſurgo. Non eſt ergo incongrua mea moralis aſſertio, quæ ſuadet, meditationem iudicij extremi eſſe medium idoneum, vt eius ope Iudicis dexteram aucupemur.

Iudicij dies cogitata ſectio facit vt ipſi etiam Sancti in ſe minutiores maculas deprehendant.

SENSVS MORALIS.

Abſque bonorum operum ſuffragio gloria æterna in die iudicij adultorum nemini concedetur.

In hæc verba:

Venite benedicti Patris mei poſsidete regnum, &c. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere, &c.

SECTIO SEXTA.

Ex Theologia, et ex SS. Patribvs.

Ex theologia.

VT ſegnior equus ſeſſorem prouocat ad repetendos calcarium ictus, ne pigrior inceſſus ignaui animalis, longiores trahendo moras, iniurius ſit equiti vrgentis alicuius negotij causâ aliò properanti; ita indoles hominum, pigra & tarda ad bonorum operum praxim, me ſollicitat, vt denuo vellicem aures hominum ignauorum, ne illis acedia affricante ſuum torporem, præcludatur eis aditus ad regnum, quò vocantur iuſti in die iudicij. Habeo igitur hoc probandum, ſcilicet, beatitudinem in adultis depoſcere bona opera edita, Deo cœlitus influente. Primò reuocandæ ſunt hic rationes, & auctoritates Patrum ex profeſſo recenſitæ in expoſitione literali huius Euangelij ſuprà. §. V. Tu conſule paragraphum illum eo intento contextum, vt bonorum operum neceſſitas adſtruatur. Rationibus illic recenſitis adijce & hæc argumenta. Talis eſt collatio gloriæ æternæ, qualis eſt prædeſtinatio hominis ad illam gloriam: Sed hæc facta eſt ex præuiſis meritis in homine adulto: Ergo neque collatio fiet ſine meritis, quæ talia bona opera conſequuntur. Sed hoc cautè memento, quod ſuprà præmonui, ſcilicet prædeſtinationem, vt dicit omnes effectus prædeſtinationis, videlicet vocationem, iuſtificationem, perſeuerantiam in gratia finali, & gloriam æternam, non fieri ex præuiſis meritis, quia nulla præuideri potuerunt merita ante primam gratiam, quæ influxit in homines; aliàs enim illa prima gratia non eſſet prima, quia meritum illam antea præceſſiſſet. Vnde noſtra hæc concluſio non eſt de prædeſtinatione eo modo accepta, ſed de prædeſtinatione hominum adultorum ad gloriam, ſeu de prædeſtinatione in ordine ad executionem, vt etiam ſemel & denuo prælibaui, neque iterum refricarem iſtam materiam ſuprà diſcuſſam, niſi ea directè ad praxim virtutis, & ad mores pertineret, ac proinde locum ſingularem ſibi vendicaret in expoſitione morali huius Euangelij.

Prædeſtinatio ad gloriã æternam facta eſt ex præuiſione meritorum.

Theologi affirmantes prædeſtinationem etiã ordine intẽtionis fieri ex præuiſis meritis ſunt iſti.

Alex. Alenſis 1. p. q. 28. memb. 3. art. 3. Albert. Magn. Gabriel. Ioan. Maior, Argentinas in l. 1. ſent. diſt. 40. & 41. Bonau. ibid. Marſil. in 1. lib. ſent. diſt. 18.

Itaque omiſſis Summis Theologis, qui cenſuere, etiam prædeſtinationem in ordine intentionis fieri ex præuiſis meritis. In his numerantur Alenſis, Bonauentura, Albertus Magnus, Argentina, Marſilius, Gabriel, Maior, & alij. Prætermiſſis, inquam, hiſce auctoribus, qui ſine controuerſia à partibus noſtris ſunt, quandoquidem etiam ordine intentionis inuehunt neceſſitatem meritorum. Hoc eſto potens argumentum. Si prædeſtinatio efficax ad gloriam, eſt in mera voluntate Dei, non ex proprijs etiam operibus à gratia Dei fluentibus, profectò erit ante præuiſa Chriſti merita: ſi namque abſque vllis medijs & cauſis externis eſt facta talis prædeſtinatio, illa præiuit præuiſioni meritorum Chriſti, quæ ſunt media externa ad ſalutem adeò neceſſaria, vt citra eorum ſuffragium nemo participet hanc gloriam æternam, iuxta illud Apoſtoli: *Non eſt in aliquo alio ſalus.* Et rurſus. *Non eſt aliud nomen, in quo oporteat nos ſaluos fieri.* Sed hoc dicere eſt abſurdum. Nam Chriſtus eſt primus prædeſtinatorum, vt Paulus ait, à quo proinde dicitur *Primogenitus in multis fratribus.* In ea prædeſtinatione Chriſti ad gloriam, Deus ab æterno præuidit corpus Chriſti non fruiturum gloria æterna, niſi præuijs anguſtiis & ærumnis, quas ipſe lubens Dominus fortiter exantlauit, nec Deus ab æterno vidit Chriſtum meriturum corporis ſui gloriam, ſed & vltra præuidit eumdem Chriſtum meriturum nobis eamdem gloriam æternam, & fore vt eam mereremur operibus bonis, habentibus à merito Chriſti quòd ſtipendia ad gloriam congrua cenſeantur. Cuncta nimirum quæ bona ſunt, illud habent à Chriſto, à quo etiam habent vt ſint ea quæ bona ſunt, iuxta illud Pauli. *In ipſo condita ſunt vniuerſa in cœlis, & in terra, & ipſe eſt ante omnes, & in ipſo omnia conſtant, & ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, primogenitus ex mortuis.* Cùm ergò ordine rationis prædeſtinatio Chriſti noſtram præceſſerit, & præuiderit Deus, Paſſionem Chriſti fore cauſam meritoriam gloriæ noſtræ, & homines adultos fore participes huius Paſſionis, eam applicando ſibi bonorum operum praxi; ſequitur, homines non eſſe prædeſtinatos ad gloriam, ſine præuiſis meritis eorum, quorum radix fuit in Chriſti meritis præuiſis ordine rationis ante prædeſtinationem Beatorum omnium, qui ſunt infra Chriſtum.

Actor. 4.

In prædeſtinatione Chriſti ad gloriam, præuiſa ſunt eius merita, vt cauſa meritoria glorificationis hominum.

Coloſſ. 1.

Hinc argue, delirare eos, qui otiando putant ſe ſaluandos, ſine adminiculo bonorum operum. Rurſus ad adſtruendam meam concluſionem, nota fore vt Deus eſſet acceptor perſonarum, ſi ſuo ſolo arbitrio, & non attentis meritis, aliquos tantùm homines efficaciter eligeret ad gloriam, aliis prætermiſſis, eis auxilia duntaxat communia & inefficacia tribuendo: Sed Deus non eſt acceptor perſonarum, vt ait Petrus: Ergo non ex arbitrio tantùm ſuo, ſed ex ratione bonorum operum gloriam beatis mentibus impertitur.

Actor. 10.

Dices, eum eſſe tantùm acceptorem perſonarum, qui ex debito tenetur eis: Sed Deum nemini teneri,

Suppoſitis meritis Chriſti.

ſti, & pacto Dei, Deus eſſet acceptor perſonarum ſi daret gloriam non attendendo merita.

teneri, atque ita poſſe ad arbitrium ſuum dare gloriam ſine nota acceptionis perſonarum. Illa reſponſio vera eſt de primo effectu prædeſtinationis, ſeu de prima gratia hominis prædeſtinati comparatiuè ſumpti; ſed non de gloria æterna: ſuppoſito hoc rerum ſtatu, in quo reſponſio illa labat. Verum quidem eſt, abſolutè loquendo, Deum nihil omnino debere cuiquam, iuxta

Iob. 9. illud Iob: *Quis ei dicere poteſt: Cur ita facis?*

Rom. 9. Hinc adiice hoc Pauli effatum: *Numquid figmentum dicet figulo: Quid me ſic feciſti?* Si

Quare Deus obligetur ad bona opera præmianda.

tamen Deus ſpectetur poſt merita Chriſti, & pactum, quo ſe obligauit daturum gloriam his, qui ſe ad eam accinxerint ſicuti par eſt. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Tunc rerum ille Dominus omnibus ſufficienter adeſſet; quippe neminem prorſus ille hominum ſator & Redemptor excepit à beneficio Paſſionis ſuæ, vt liqui-

1. Ioan. 2. dò probant iſti textus: *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris; non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi.* Item Paulus beneuolum Deum eſſe omnibus ait, intuitu meritorum Chriſti, qui factus eſt Dei & omnium ho-

1. Tim. 2. minum mediator. Sic ille: *Omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus* IESVS, *qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus.* Cùm ergo Deus his nexibus vltro ſe omnibus hominibus obſtrinxerit; profectò acceptor perſonarum eſſet, ſi non attenderet bona opera, quorum ſuffragio homines participes Paſſionis Chriſti fiunt, ac proinde ad gloriam æternam meritò diriguntur.

Imò non aliunde Petrus probauit olim Deum non eſſe acceptorem perſonarum, niſi quia quiſquis benè agit, is certiſſimè ſibi conciliat Dei

Actor. 10. gratiam. Sic ille: *In veritate comperi, quia non*

Quomodo verum ſit Deum non eſſe acceptorem perſonarum.

eſt perſonarum acceptor Deus: ſed in omni Gente, qui timet eum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Quaſi diceret: Eſto Cornelius Centurio ſit Romanus, & haudquaquam initiatus ritibus Iudæorum; Deus nulla habita ratione Gentis alienæ, habuit perquàm grata bona opera, quibus ille fuit aſſuetus, non inanem prætetiens gratiam præuenientem, qua benè ſuada annuit Domino ſuggerenti bonorum operum praxim: ea quippe virtus eſt boni operis, vt vbicunque ſatum fuerit opus emeritum, illic etiam gratia ſtatim cœlitus illuceat. Et reuera hoc eſſe intentum Petri probat hic contextus, qui pertinet ad hiſtoriam Cornelij, quæ eſt recenſenda vt eliciatur mens Petri, quem ſic affatus eſt Corne-

Act. 10. lius: *A nudius quarta die vſque ad hanc ho-*

Cornelius præuiis bonis operibus ſe accinxit ad gratiam Baptiſmi.

ram, orans eram hora nonâ in domo mea, & ecce vir ſtetit ante me in veſte candida, & ait: Corneli, exaudita eſt oratio tua, & eleemoſynæ tuæ commemoratæ ſunt in conſpectu Dei. Mitte ergo in Ioppen, & accerſi Simonem, qui cognominatur Petrus: hic hoſpitatur in domo Simonis coriarij iuxta mare. Confeſtim ergo miſi ad te, & tu benè feciſti veniendo. Nunc ergo omnes nos in conſpectu tuo adſumus, audire omnia, quæcumque tibi præcepta ſunt à Domino. Aperiens autem Petrus os ſuum dixit: In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus: ſed in omni Gente, qui timet eum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi.

Exemplo Cornelij probat ille Apoſtolorum apex, Deum non eſſe acceptorem perſonarum, nec ſuam tantùm gratiam erogare in Iudæos, ſed in omnes; vt in Cornelium; qui præuiis orationibus & eleemoſynis ita Deum demeruit, à quo fuerat excitatus, & adiutus, vt Baptiſmi gratiâ dignatus ſit, & illapſu Spiritus Sancti: vnde Iudæi ad Chriſtum conuerſi, arbitrantes ſibi ſolis aduenisse Chriſtum, & Spiritum Sanctum influxiſſe, ſtupuerunt aduertentes Deum non eſſe acceptorem perſonarum, ſed in omnes influere pro dignitate actionum, quibus ſinguli quique homines occupantur. Ita Lucas rem enarrat.

Actor. 10. *Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus Sanctus ſuper omnes qui audiebant verbum. Et obſtupuerunt ex circumciſione fideles, qui venerant cum Petro, quia & in nationes gratia Spiritus Sancti effuſa eſt. Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum.* Vt ergo Petrus oſtenderet, Deum eſſe debitorem omnibus, ex ſuo ipſius pacto, & ratione meritorum Chriſti, ait vnumquemque conciliare ſibi Deum vacando bonis operibus.

Huic concluſioni concinit omnis Sanctorum chorus, qui vitam æternam detenit operibus editis à gratia. Ita Clemens Alexandrinus compendioſè. Χάριτι γὰρ σωζόμεθα, οὐκ ἄνευ μέντοι τῶν καλῶν ἔργων. Id eſt. *Gratia enim ſaluamur, ſed non abſque bonis operibus.* Ruſus ille alibi. Ὡς δὲ ὁ ἰατρὸς ὑγείαν παρέχεται τοῖς συνεργοῦσι πρὸς ὑγείαν, οὕτως καὶ ὁ θεὸς τὴν ἀΐδιον σωτηρίαν τοῖς συνεργοῦσι πρὸς γνῶσίν τε καὶ εὐπραγίαν. Id eſt. *Vt Medicus ſanitatem confert iis, qui cum eo cooperantur ad ſanitatem, & ad bonas actiones.*

Ex SS. PATRIBVS. Clemens Alex. l. 5 ſtromat. Idem l. 7. ſtromat.

Pulchra ſanitatis corporeæ. & ſalutis æternæ comparatio.

Congrua ſanè allutio eſt ſalutis æternæ ad ſanitatem corpoream capeſſendam, ſi quando decumbit homo. Illa nimirum non influit niſi æger pro modulo ſuo adiuuet Medici ſolertiam, abſtinendo à noxiis, & ſubeundo vitæ ritum à Medicis inſtitutum: alioquin fruſtra Medicus inſudaret reduci ſoſpitati. Eo etiam pacto perperam eſſent indicta media illa, quæ conducunt ad gloriam, niſi & ea homo adhibeat. Cùm ergo bona opera ſint eo fine à Deo præſtituta, vt eorum ſuffragio ſaluetur homo; profectò ineptiunt illi, qui anhelant ad gloriam illam æternam, bonis actibus abdicatis.

Paucis Cyrillus ſuam in boethemate prodit ſententiam. Ταῦτα ἐὰν ποιῇς, συμβασιλεύσεις· εἰ δὲ μὴ ποιῇς, κατακρινῇ. ἤδη τοίνυν ἄρξαι τῶν ἐργάζεσθαι ταῦτα, καὶ ἐπίμενε ἐν πίστει. Id eſt. *Si hæc nunc facis, conregnabis ei: ſi verò non feceris, condemnaberis. Itaque nunc auſpicare & hæc facito. & perſeuera in fide.* Chriſti prædeſtinatio ad gloriam eſt cauſa exemplaris noſtræ prædeſtinationis: At Dominus ille glorificationem corporis non eſt aſſecutus niſi præuiis ærumnis acerbæ Paſſionis: Vt conregnemus, operæpretium eſt vt compatiamur, deponentes errorem illum, qui bona omnia & mala nobis imminentia refundit in præſcientiam Dei, quæ tamen neminem facit obnoxium pœnis, vt eruditè docet Theodoretus ita fatus: *Dominus Deus non ſolet condemnare ex præſcientia. Quapropter transgreſſionem Adæ præuidens, bona illi conceſſit: deinde voluit illum cognoſcere beneficia diuina, vt iis priuatus, odio graui proſequeretur peccatum, per quod tantis bonis careret. Præterea conueniebat, iuſtum agonothetam athletis virtutis proponere præmia victoriæ; quamobrem & de regno inquit: Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum vobis paratum à conſtitutione mundi.*

Cyrill. Ieroſol. catech. 15.

Quare ſit compatiendum Chriſto eis, qui volūt conregnare.

Theodoret. in 24 qu. in Geneſim

Egregio exēplo liquet, præſcientiā Dei non eſſe cauſam noſtræ ruinæ.

Bellè

Iob.22.

Bellè Iob diſcutit iſtam controuerſiam hoc breuiloquio: *Saluabitur innocens, ſaluabitur autem munditiâ manuum ſuarum.* Quem locum dum expendit Gregorius, concolor eſt Theologis, qui omne meritum boni operis reponunt penes gratiam Dei, vt & gloriam penes bonorum operum praxim, ita vt ad aſſequutionem vltimi effectus prædeſtinationis tria coëant, ſcilicet gratia Dei, liberum arbitrium, & meritum. Ecce ſummi Pontificis oraculum. *Deus reddit vnicuique ſecundùm opera eius: illum in extremo examine iuſtitia æterni iudicii ſaluat, quem hic eius pietas ab immundis operibus liberat. Sin verò ſaluari ad hoc quiſque hic munditiâ manuum ſuarum creditur, vt ſuis viribus innocens fiat, proculdubio erratur, quia ſi ſuperna gratia nocentem non præuenit, nunquam profectè inueniet quem remuneret innocentem. Vnde Moyſi voce dicitur: Nullus apud te per ſe innocens eſt. Superna ergo pietas prius agit in nobis aliquid ſine nobis, vt ſubſequente noſtro libero arbitrio, bonum quod iam appetimus agat nobiſcum, quod tamen per impenſam gratiam in extremo iudicio ita remunerat in nobis, ac ſi ſolis proceſſiſſet ex nobis. Quia enim diuina nos bonitas, vt innocentes faciat, præuenit; Paulus ait: Gratia Dei ſum id quod ſum. Et quia eamdem gratiam, noſtrum liberum arbitrium ſequitur; adiungit: Et gratia eius vacua in me non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboraui. Qui dum ſe de ſe nihil eſſe conſpiceret, ait: Non autem ego. Et tamen quia ſe eſſe aliquid cum gratia inuenit, adiunxit: Sed gratia Dei mecum. Non enim diceret, mecum, ſi cum præueniente gratia ſubſequens liberum arbitrium non haberet. Vt ergo ſe ſine gratia nihil eſſe oſtenderet, ait: Non ego; vt verò ſe cum gratia operatum eſſe per liberum arbitrium demonſtraret, adiunxit: Sed gratia Dei mecum. Munditiâ itaque manuum ſuarum innocens ſaluabitur, quia qui hic præuenitur dono, vt innocens fiat, cum ad iudicium ducitur, ex merito remuneratur.* Hactenus ille Præſul.

Greg.l.16. Moral.c.10.

Exod. 34.

Gratia Dei, & liberum arbitrium concurrunt ad bonum opus.

1. Cor.15.

Cauendum igitur ne irrepat aliqualis ſenſus inanis gloriolæ, cùm bonorum operum nomen auribus inſonat. Quaſi verò à nobis haberent tantùm opera bona, vt eſſent illa bonitate conſpicua, & non à Deo, cuius eſt omne bonum. Deus in his præcipuas agit partes; nos verò adſciſcit veluti coadiutores gratiæ efficacis, quæ non in nobis ſortitur effectum ſuum, libero arbitrio inconſulto, vt elimatè Bernardus explicat hoc tenore. *Deus Rex noſter ante ſæcula, cum operatus eſt ſalutem in medio terræ, merita ſua quæ dedit hominibus, in merita diuiſit & præmia, vt & præſentia per liberam poſſeſſionem noſtram interim fierent merita, & futura per gratuitam ſponſionem expectaremus, imò expectaremus vt debita. Itaque non liberi arbitrij, ſed Domini eſt ſalus. Imò ipſe ſalus, ipſe eſt & via ad ſalutem, quia ait: Salus populi ego ſum. Qui item perhibet: Ego ſum via. Se facit viam, qui ſalus erat, & vita, vt non glorietur omnis caro. Si ergo bona vitæ ſunt merita; ſicut & patria, ſalus & vita; & nemo bonus niſi vnus Deus; Dei ſunt proculdubio munera, tam noſtra opera, quàm eius præmia. Et qui fecit ſe debitorem in illis, fecit & nos promeritores ex his. Ad quæ tamen condenda merita, dignatur ſibi adhibere creaturarum miniſteria, non quibus egeat; ſed quibus per hoc, vel de quibus proſit, &c. Paulus de ſe pronuntiat: Dei adiutores ſumus. Ibi itaque Deus homini benignè merita conſtituit, vbi per ipſum, & cum ipſo, boni quippiam operari dignanter inſtituit. Hinc coadiutores Dei, & cooperatores Spiritus Sancti, promeritores regni nos eſſe præſumimus, quod per conſenſum vtique voluntarium diuinæ voluntati coniungimur.* Hæc Bernardus. Eſt itaque bonis operibus ita inſiſtendum, vt dum gloriam omnem in Deum refundimus, ab eo etiam æternam gloriam expectemus.

Bernard in tract. de gratia & libero arbitr.

Ad Deum pertinet omnis gloria reſiliens ex bonis operibus noſtris.

Vnde ſit petenda ratio meritorum boni cuiuſque operis.

SENSVS MORALIS.

Chriſtus in die iudicij reprobos durè excipiet, ideoque cauendum eſt omnibus à ſiniſtrâ.

In hæc verba:

Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & Angelis eius.

SECTIO PRIMA.

Ex Symbolis, Ex Mathematica, et Ex SS. Patribvs.

Dvo nomina valde diſſona ſortitur Chriſtus, variè nuncupatus à Ioanne, referente diſcolores rerum ideas, quas habuit poſitus in ecſtaſi. Nempe is Chriſtum nunc nominat agnum, aliàs verò leonem victorem de tribu Iuda. Vtriuſque nomenclaturæ multiplex eſt ratio, & hæc vna meo maximè intento quadrat: ſcilicet Chriſtum eſſe bonis agnum mitem & manſuetum; reprobis verò leonem, vnguibus exertis & ore patulo ſæuientem. Eò alluſit olim Philibertus Dux Sabaudiæ, qui vt benignus erat optimis quibuſque; ita & cenſorem aſperum ſe præſtabat hominum iniquorum. Vtque omnes ſuam ipſius indolem agnoſcerent, ille numiſma cudit, vbi elaphas proboſcide ſua adblandiebatur ouibus, alioquin ferox obuius vrſis atque leonibus. In ora iconis hæc duo erant inſculpta vocabula: INFESTVS INFESTIS. Quaſi diceret: Ego me in illum habitum compono, quem poſtulat ingenium meorum ſubditorum; quippe bonos humaniter excipio, noxios verò ſecus peſſimè habeo. Chriſtus ipſe hodie ſe inducit duas veluti perſonas agentem, dum ſe beneficum fore ait bonis, & acerbum malis. Oues quidem eo vtentur propitio vtpotè regno editæ; hædi verò experientur eum vt leonem ſæuum & anhelum in cædes, ita vt Chriſtus futurus ſit valde INFESTVS INFESTIS. Etenim velut immemor inſitæ ſibi miſerationis, deponet agnum vt leonem induat, ad diſperdendos hædos ad læuam ſuam peſſimè collocatos.

Quare Chriſtus nominetur agnus, & leo.

Ex Symbolis.

Iulius lib. numiſmat.

Chriſtus bonus bonis, & acerbus impiis.

Aſtronomia pars Mathematicæ obſeruat in cœlis quidpiam, quod conducit ad hunc terribilem habitum Chriſti. Namque Columella aduertit, quarta die Auguſti Leonem exoriri, & prima die Octobris hædos apparere in cœlis exortos, & vtrumque ſidus ſeu conſtellationem magnas ſecum vehere tempeſtates, ita vt turbines & procellæ ingentes malè afficiant homines degen-

Ex Mathematica.

Colum.l.11.

tes in plagis, in quas maximè influunt hæc ſidera ſuis radiis importuna, Chriſtus in die iudicij exorietur vt leo hominibus impiis, & hi hœdorum nomine cenſebuntur, quia olidi, & obſcœni, hircorum egere vitam. Leo ille furens, & hœdorum grex numeroſus nihil niſi procellas & tempeſtates arguunt horribiles vltra omnes quæ fuerunt hiſtoriis antea recenſitæ.

Præſtat audire in eo argumento Patres dum recolunt has procellas, & mala quæ quatient iniqua capita, in quæ ſua ſpicula Iudex Chriſtus Dominus intorquebit. Hanc tragœdiam ſic deſcribit Hieronymus memor tempeſtatis, quæ eam conſequetur. *In die iudicij Deus manifeſtè veniet; quia vt in Apocalypſi legitur: Videbit eum omnis oculus. Ignis in conſpectu eius exardeſcet. Duplicem hic ignis intelligitur habere virtutem. Illuminat enim, & exurit. Gaudeant iuſti, quòd illuminentur ex eo: Timeant peccatores, quia exurendi ſunt ab eo. Et in circuitu eius tempeſtas valida, qua flagellat & corripit peccatores, triticumque ſecernit à paleis. Et quos ignis exurit, tempeſtas inuoluit. Purgabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum: paleas autem comburet igne inextinguibili: diſcernereque nunc dicitur populum ſuum: diſcernit terrenos, vt cùm cœleſtes ponuntur ad dexteram, hi ad ſiniſtram collocentur; vel diſcernit populum ſuum in iudicio, quando dicturus erit: Ite maledicti in ignem æternum; & ad Sanctos: Venite benedicti.* Hæc Hieronymus.

Ex SS. Patribus.

Hier. in Pſal. 49.

Excandeſcente leone hoc de tribu Iuda, erit in circuitu eius tempeſtas validè hœdos diſperſura malè ſibi conſcios. Et quia tempeſtas quæque ſuos habet nimbos, & nebulas, quibus denſior aër inuios eſt lumini, vnde & nigricant omnia, caligine offuſa; ita & in die iudicij tenebræ inuoluent reprobos poſitos ad ſiniſtram. Has tenebras Scriptura commemorat, vt homines inde fiant cautiores, & tranſeant ad dexteram Iudicis haudquaquam obnoxiam his procellis. Ita Ioël præmonet: *Vlulate in monte ſancto meo, conturbentur omnes habitatores terræ, quia venit dies Domini, quia propè eſt dies tenebrarum, & caliginis, dies nubis, & turbinis, quaſi manè expanſum ſuper montes, populus multus ac fortis, ſimilis ei non fuit à principio, & poſt eum non erit.* Hæc verba Vatis præſcij pertinere ad diem iudicij nemo iuit adhuc inficias. Hieronymus ea ſic expendit, vt velit inde ſollicitari homines, ad hæc mala inſtantia præcauenda: *Præcipitur*, inquit, *ſacerdotibus, vt exaltent vocem ſuam, vt confundantur omnes habitatores terræ, & confuſio eos pertrahat ad pœnitentiam. Diem autem Domini, diem intellige iudicij. Dies tenebrarum eſt, & anguſtiæ, dies nubis, & turbinis: quia cuncta pœnarum ſunt plena, atque cruciatuum. Veniet Angelorum populus, multus & fortis, vt reddat vnicuique ſecundùm opera ſua. Et ſicut manè aurora conſurgens, primum occupat montes, ſic iudicium ab excelſis & potentibus incipiet, vt potentes potenter tormenta patiantur, &c. Tantus erit timor omnium, & tanta conſcientia peccatorum, vt nullus luceat, nec ſplendorem habeat gaudij, ſed inſtar aduſtæ ollæ, facies eius vertatur in tenebras.*

Horrida tempeſtas in die iudicij diſperdet hœdos.

Caligo denſa inuoluet reprobos in die iudicij.

Ioël 2.

Hier. in c. 2. Ioëlis

Iudicij dies erit dies tenebrarum.

Huius turbinis & procellæ horrorem benè inſinuat Iob, ita fatus: *Cùm vix paruam ſtillam ſermonis eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?* Quaſi diceret: Si Chriſtus degens in humanis, ſe diabolis terribilem præſtitit, imò & hominibus quibuſdam, vt Herodi Regi, qui turbatus eſt & tota Ieroſolyma cum ipſo ſtatim à Natiuitate Chriſti; quis ſæuientem in iudicio extremo feret, vbi tonabit è nubibus, & vibrato fulmine impiorum capita conquaſſabit. Fauet Gregorius ita commentatus. *Qui mira fecit in humilitate veniens, conſiderari non poteſt cum quo terrore venturus ſit in maieſtatis ſuæ fortitudine apparens. Ordo primi ſtilus aduentus penſari & conſpici in tantùm potuit, in quantùm ad redimendos carnales veniens, diuinitatis ſuæ magnitudinem carnalibus oculis temperauit. Quis verò eius celſitudinis terrorem ferat, cùm ſecundi aduentus potentia, per ignem iudicium exercens, in poteſtatis ſuæ maieſtate canduerit? De primo aduentu loquens, illum paruam ſtillam ſermonem eius appellat, quia quidquid altum, quidquid terribile in hac luce poſiti de eius conſideratione cognoſcimus, ex immenſitate cœleſtium ſecretorum velut tenuis ad nos gutta ſuperni liquoris emanat, & quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri? Ac ſi dicat: ſi humilitatis eius admiranda vix ferimus; horrendum atque terribilem maieſtatis eius aduentum, qua virtute tolerabimus? Hoc tonitruum aduentus eius etiam Pſalmiſta inſinuat, dicens: Deus manifeſtè veniet, Deus noſter, & non ſilebit. Ignis in conſpectu eius ardebit, & in circuitu eius tempeſtas valida. Hunc Sophonias Propheta denuntiat, dicens: Iuxta eſt dies Domini magnus, iuxta & velox nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies illa, dies iræ, dies tribulationis & anguſtiæ, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum, & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. Terrorem ergo diſtricti examinis, quem Sophonias tubam, beatus Iob tonitruum appellat; Ioel quoque conſiderans ait: Conturbentur omnes habitatores terræ, quia propè eſt dies Domini, dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis. Magnus enim dies Domini, & terribilis valde, & quis ſuſtinebit eum? Sed quàm incomprehenſibilis ſit atque inconſiderabilis illa magnitudo, quæ in ſecunda oſtenſione venturus eſt, benè vtcumque perpendimus, ſi primi aduentus pondera ſollicita conſideratione penſamus. Cùm enim moriturus diceret: Quem quæritis? & vocem ſolummodo mitiſſimæ reſponſionis ederet, dicens: Ego ſum; armatos perſecutores ſuos protinus in terram proſtrauit. Quid ergo facturus eſt, cùm iudicaturus venerit, qui vna voce ſuos hoſtes perculit etiam cùm iudicandus venit? Quod eſt illud iudicium, quod immortalis egerit, qui in vna voce non potuit ferri moriturus? Quis eius iam toleret iram, cuius & ipſa non potuit manſuetudo tolerari?* Hactenus ille Antiſtes ſummus.

Iob. 26.

Chriſtus terribilis erit reprobis in die iudicij.

Gregor. l. 7. Moral. c. 28.

Rationes quæ probant fore valde terribilem illam diem iudicij extremi.

Pſal. 49.

Sophon. 1.

Chriſti vox olim in humanis fuit valde terribilis hoſtibus eius.

Me charta deficeret, ſi recolere vellem Patrum ſententias, quæ horrorem inducunt diei huius, ideò recenſiti vt homines caueant à ſiniſtra Iudicis, quæ ſola ſpiculis eius erit obnoxia. Cùm igitur Deus ore Prophetarum, & Sanctorum Patrum crebrò præmoneat, inſtare diem illam vindicem actionum omnium iniquarum: nonne eſt facinus extremæ dementiæ, non fugere arcum iuſtitiæ Dei, qui nobis ſpectantibus intenditur, eo fine vt eius lethalia iacula declinemus? Ita Auguſtinus. *Arcus eſt extentus, adhuc in communicatione eſt, nondum in præſentatione. Et videte*

Deus diem iudicij vult recoli vt declinemus iram eius.

qui d

quid ſit in area. Nonne ſagitta in priora mittenda eſt? Neruus tamen retrò extenditur in contrarium, quà illa mittenda eſt; & quantò plus eius erit extenſio retrorſum, tantò maiore impetu illa currit in priora. Quantò magis differtur indicium, tantò maiore impetu venturum eſt. Horreamus itaque, & ſedulò caueamos.

SENSVS MORALIS.

Imprudenter agunt impÿ genio indulgentes, cùm omne peccatum ſuum auctorem efficiat pœnis obnoxium.

In hæc verba:

Ibunt hi in ſupplicium æternum.

SECTIO OCTAVA.

Ex Ivre Civili, et SS. Patribvs.

Apes ſunt egregia ſymbola voluptatis.

Ex Ivre civili.

Leg. Si qua pœn. ff. De verbor ſignif. l. 50. tit. 16. l. 244.

Iacob. Tuſanus in lexico.

Quid ſit pœna, & vnde vox illa deducta ſit.

Varro l. 4. de lingua Latina.

NOn ille aberrauit, qui finxit, apes eſſe peccati typos idoneos: quia mellito quidem ore dulcorem præferunt; ſed dulcia carpentibus infigunt aculeos importunos. Ea etiam indoles eſt peccati: nempe ſuauitatis aliqualem ideam ſenſibus ingerit; ſed vbi homo imprudens genio indulſit, ſtatim punctione acerbâ inquies animus vellicatur. Nullumque peccatum impunè committitur, iuxta illud iuris effatum: *Pœna certa ſingulorum peccatorum ſunt.* Illa autem pœna eſt vltio, ſiue mulcta, vt Labeo eodem lege fatur. *Si qua pœna eſt, mulcta eſt.* Anouit & Tuſanus in definitione pœnæ. *ποινὴ ἐπὶ ἁμαρτήματος ἐκδίκησις.* Id eſt. *Pœna eſt peccati vltio.* Vocabulum hoc Græcum eſt, nec longè à voce *πόνος*, quæ laborem ſonat: omnis enim pœna laborioſa eſt. Pœnæ notionem Varro deducit à puniendo, vel ponendo: quaſi veniat ponè, id eſt retrò, ſiquidem ſtatim adeſt poſt peccatum. Eamobrem Euſtathius in Homerum, *ποινὴν* interpretatur *ἀντισήκωσιν*, id eſt, compenſationem. Et equidem pœna eſt digna peccati compenſatio, vt plectatur amatore is qui illicita dulcia delibauit. Quòd ſi minimè ſalutaris amator ille fuerit reo vitiis aſſueto; proderit tamen aliis, qui formidine pœnæ à noxiis actibus abſtinebunt. Hinc effluxit illa Platonis ſententia: *Conuenit omnem, qui ab aliquo rectè punitur, vel ipſum fieri meliorem, vtilitatemque percipere; vel cæteris exempla dare, vt illi pœnas aſpicientes, meliores efficiantur. Quidam verò apud Deos & homines ita donat pœnas, vt vtilitatem aliquam referant, ſi ſunt qui peccata ſanabilia commiſerint, quibus dolor cruciatuſque prodeſt, & apud homines, & apud inferos. Non enim poteſt aliter quis ab iniuſtitia liberari. Qui autem extremâ iniuſtitiâ deſinentur, ac propter huiuſmodi delicta ſunt inſanabiles, non pro eorum vtilitate dant pœnas, ſed in exemplum aliorum.* Sic iure Romano cautum eſt, ne quis impunè peccet, quia Reipublicæ intereſt crimina caſtigari.

Plato l. 34. in Gorgia.

Pœnæ indictæ ad aliorum exemplum, & ad correctionẽ peccantium.

Leg. Ita vulneratus ff. Ad leg. Aquil.

Leg. ſi longius §. 1. ff. De iudiciis.

Leg. In delictis ff. De nox. actiõ.

In eo argumento leges editæ ſunt quamplures, quas conſule ex margine: quippe veteres hoc maximè in votis habuere, vt compeſceretur illa libido effrænis crimina perpetrandi. Vtque voti fierent compotes, indixere ſupplicia, profutura etiam hominibus innoxiis, qui metu cenſuræ grauis à ſcelere deterrentur. Et hoc textus ipſe ſonat legis latæ. *Vt quos maiorum exempla à malis non reuocant, pœna caſtiget.* Nimirum eodem iure, pœnarum acerbitas ſæpe cogit eos, qui leuitate peiores fiunt. Rurſus ad conſeruandam legum dignitatem, pœnæ ſunt indictæ: fit enim iniuria legi, quando quis exlex efficitur, ideoque leges ſuam iniuriam propulſantes coërcent delicta contra ius impiè perpetrata. Eamobrem Papinianus legem ita definiuit vt legitur in Digeſtis: *Lex eſt commune præceptum, virorum prudentiũ conſultum: delictorum, quæ ſponte, vel ignorantia contrahuntur coërcitio: communis Reipublicæ ſpõſio.* Hanc rationem legis, quæ ſita eſt in coërcitione delictorum, maximè ſibi vendicauit illa Draconis lex, quæ peccatis omnibus mortem indixit, ne repetita crimina Reipublicæ virus ſuum turpiter affricarent. Ecce rigidæ legis textum. *Ἅπασι τοῖς ἁμαρτάνουσι μία ζημία θάνατος.* Id eſt. *Omnium flagitiorum vna pœna, mors eſt.* Ex Plutarcho Solon modum fecit illi legi. Sed hoc non obſtat, quin peccato fuerit mors indicta legibus, iuſtitiâ iudicante ſatiùs eſſe hominem deficere, quàm malè facere.

Leg. 1. Cod. De emend. propinq.

Leg. 1. ff. De iuſtitia & iure.

Papinian. l. 1. definitionum.

Leg. Lex eſt ff. De legibus l. 1. tit. 3 leg. 1.

Draconis lex valde auſtera.

Plutarch. in Solone.

Peccatum & pœna res ſũt indiuiduæ.

Vlpianus l. 8. diſputationũ.

Lege Quoties ff. De pœnis l. 48. titul. 19. leg. 1.

Peccati, & pœnæ nexum adeò indiuiduum eſſe ſanxerunt leges, vt ſiquando eſſet pœna reo infligenda longo tempore poſt editũ ſcelus, ſtatus eius attẽdatur pro tempore, quo peccauit. Etenim ab illo temporis articulo, quo peccauit, reus extitit, ac proinde pœnæ obnoxius iam eſt, quam tunc temporis incurrit, nec vllum debet à meliori ſorte referre ſuffragium. Ecce legem, cuius meminit Vlpianus. *Quoties de delicto quæritur, placuit non eam pœnam ſubire quem debere, quam conditio eius admittit eo tempore, quo ſententia de eo fertur: ſed eam quam ſuſtineret, ſi eo tempore eſſet ſententiam paſſus, quo deliquiſſet.* Noluit legiſlator delinquentes aliquo vti patrocinio adblandientis fortunæ, ne cui liceret impunè peccare, ſub ſpe ſtatus melioris. Eamobrem paragrapho primo eiuſdem legis hæc ſubdit Vlpianus. *Proinde ſi ſeruus crimen commiſerit, deinde libertatem conſecutus dicetur, eam pœnam ſuſtinere debet, quam ſuſtineret, ſi tunc ſententiam paſſus fuiſſet cùm deliquiſſet.*

Lege Si quis §. 3 ff. De pœnis.

Ne quid autem mali inultum eſſet magno Reipublicæ diſpendio, indictæ ſunt variæ pœnæ, pro dignitate piaculi, vt fert iſte iuris textus. *Sunt pœnæ, quæ aut vitam adimant, aut ſeruitutem iniungant, aut ciuitatem auferant, aut exilium: aut coërcitionem corporis contineant: veluti fuſtium admonitio, flagellorum caſtigatio, vinculorum verberatio.* Demum ita cautum eſt contra nefarios homines, vt dum ſiſtentur iudici, nuſquam abeant indonati. Si ergo zelus ille iudices etiam Gentiles aduſſit, vt nequirent vllum ferre crimen inultum; qualem fore putas vltionem, quam Deus expetet à noxiis hominibus in die iudicij, vbi actiones cuiuſque hominis expendentur? Ex ingenti ſerie & contextu legum, quas Pandectæ commemorant, hæc vna ſtabit in illa die extrema *Hoſtes autem transfugæ ea pœna afficiantur, vt viui exurantur.* Cuiacius transfugas tenera putat ſingulatiter dici hoſtes Reipublicæ, à qua non defecere tantùm, ſed & in perniciem eius, pro ſuo modulo conſpirarunt. In ſupremis mundi comitiis, vbi crimina appẽdentur ad trutinam diſtincti examinis, reprobi omnes cenſebuntur hoſtes Chriſti, cuius imperium non detrectauere modò, ſed pro viribus illi quaſcunque potuere iniurias intulerunt. In hos profectò dicet capitis ſenten-

Ignis pœna indicta trãſfugis.

Lege Aut damnum §. 2. Hoſtis ff. De pœnis.

Cuiac. l. 6. obſeruationum 16.

tiam, non qualemcunque, ſed incendij æterni, in animas ſimul, & corpora ſæuientis. Eò ſpectauit ipſe Chriſtus in illa patabola, quam ſic concluſit:

Luc. 19.

Verumtamen inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare ſuper ſe, adducite huc, & interficite ante me.

Matth. 13.

Ex SS. PATRIBVS.

Auguſt. ſerm. 39. de Sãctis.

Idem Dominus in alia parabola, dicens fore vt colligantur zizania, & alligentur in faſciculos ad comburendũ, liquidò oſtendit, reprobos omnes eſſe ignibus addicendos, ita tamen vt pares paribus aggregentur. Ita Auguſtinus. *Ligate faſciculos, hoc eſt, rapaces cum rapacibus, adulteros cum adulteris, fornicatores cum fornicatoribus, homicidas cum homicidis, auaros cum auaris, iracundos cum iracundis, falſos teſtes cum falſis teſtibus, fures cum furibus, deriſores cum deriſoribus, ſimiles cum ſimilibus.* Hoc igne depaſci corpora ſimul & animas, egregiè probat Antiſtes ſummus Gregorius, ita fatus: *Natura ignis eſt, vt ex ſeipſo lucem exhibeat, & concremationem. Sed vltrix illa flamma vitiorum cõcremationem habet, & lumen non habet. Vnde Pſalmiſta ait: ſupercecidit ignis, & non viderunt Solem. Ignis enim ſuper impios cadit: ſed Sol igne cadente non cernitur, quia illos, quos gehenna flamma deuorat, à viſione veri luminis cæcat, vt & foris eos dolor cõbuſtionis cruciet, & intus pœna cæcitatis obſcuret, vt ſimul corde & corpore puniantur, & vtrobique pœnas ſentiant, qui dum hic viuerent, prauis ſuis delectationibus ex vtroque ſeruiebant. Vnde benè per prophetam dicitur: Deſcenderunt in infernum cum armis ſuis. Arma quippe peccatorum ſunt membra corporis, quibus diuerſa deſideria quæ concipiunt, exequuntur. Cum armis ergo ad infernum deſcendere, eſt cum ipſis quoque membris, quibus deſideria voluptatis expleuerunt, æterni iudicij tormenta tolerare.*

Gregor. l. 9. Moral. c. 38.

Ignis inferni animas ſimul & corpora cruciabit.

Ezech. 32.

Ne ſuſpicare tamen, vnam fore omnium pœnam, quia vnus & idem erit ignis omnibus accẽſus: ſingulos enim quoſque reos ſua manebunt ſupplicia congrua piaculis, quæ homines impij perpetrarunt. Vt ſicut in Beatis eodem Deo fruentibus eſt diſcretio coronarum; ita & in fornace illa vindice criminum, etiam tormina diſpeſcãtur. Nihil namque Deus inordinatè facit; ſed ſicuti par eſt omnia ſuis librata ponderibus ordinat, vt benè Gregorius explicat hoc contextu. *Deus qui mala benè punit, inordinata eſſe vllo modo vel tormenta permittit: quia ipſa quoque ſupplicia, quæ ex lance iuſtitiæ prodeunt, inferri ſine ordine nequaquam poſſunt. Quomodo namque in ſuppliciis ordo non erit, dum damnatum quemque iuxta modum criminis, retributio ſequitur vltionis? Hinc quippe ſcriptum eſt: Potentes potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior inſtat cruciatio. Hinc in Babylonis damnatione dicitur: Quantùm ſe exaltauit, & in deliciis fuit, tantùm date illi tormẽtum, & luctum. Si igitur iuxta modum culpa, pœna diſtinguitur; conſtat nimirum quod in ſuppliciis ordo ſeruatur. Et niſi tormentorum ſummam, meritorum acta dirimerent, nequaquam iudex veniens dicturũ ſe meſſoribus eſſe perhiberet: Colligite primũ zizania, & ligate ea in faſciculos ad comburendum. Si enim nullus in ſuppliciis ordo ſeruabitur, cur comburenda zizania in faſciculos ligantur? Sed nimirum faſciculas ad comburendũ ligare, eſt hos qui æterno igni tradendi ſunt, pares paribus ſociare: vt quos ſimilis culpa inquinat, par etiam pœna conſtringat; & qui nequaquã diſpari iniquitate polluti ſunt, nequaquam diſpari tormento crucientur: quatenus ſimul damnatio conterat, quos ſimul elatio ſubleuat: quoſque non diſſimiliter dilatauit ambitio, non diſſimilis anguſtet afflictio, & par cruciet flãma ſupplicij, quos in igne luxuriæ par ſuccendit flamma peccati. Sicut enim in domo Patris manſiones multæ ſunt pro diuerſitate virtutis, ſic dãnatos diuerſo ſupplicio, gehennæ ignibus ſubiicit diſparilitas criminis. Quæ videlicet gehenna quamuis cunctis vna ſit, non tamen cunctos vna eademque qualitate ſuccendit. Nam ſicut vno Sole omnes tangimur; nec tamen ſub eo vno ordine omnes æſtuamus: quia iuxta qualitatem corporis ſentitur etiam pondus caloris. Sic damnatis & vna eſt gehenna quæ afficit; & tamen non vna omnes qualitate comburit: quia quod hic agit diſpar valetudo corporum, hoc illi exhibet diſpar cauſa meritorum.* Hactenus ille, probans eruditè, reprobos diuerſo tormentorum ſchemate cruciari.

Gregor. l. 9. Mor. c. 47.

Sapiens 6.

Apoc. 18.

Quare diuerſimode eadem flamma inferni reprobos afficiat.

Egregia comparatio oſtẽdens quomodo damnati diuerſa tormenta patientur.

Illa prælibata recenſio ſupplicij æterni, non adeò frequenter obiicitur nobis, vt ſciamus tantùm quo tenore luant reprobi pœnas, ſed vt eas ſedulò caueamus. Itur autem obuiam illis pœnis, quando ſagax animus eas meditatione practica ſpeculatur, vt Bernardus ait. *A cella in cœlum ſæpè aſcenditur, vix autem vnquam à cella in infernũ deſcenditur, niſi ſicut dicit Pſalmiſta: Deſcendãt in infernum viuentes, videlicet, ne deſcendant morientes. Hoc enim modo ſæpè cellarum incolæ in infernum deſcendunt. Sicut enim aſſiduè contemplando, reuiſere amant gaudia cœleſtia, vt ardentiùs ea appetant; ſic & dolores inferunt, vt horreant & fugiant.* Faxit Deus, vt in hoc ſæculo frequentes adſimus in inferno, ne in futuro cogamur adeſſe illic perperam & inuiti.

Bernard. l. de vita ſolitaria ad fratres de monte Dei.

SENSVS MORALIS.

Ea eſt peccati nequitia, vt indubiam pœnam affricet eis, qui aliquale nefas perpetrant.

In hæc verba:

Ibunt hi in ſupplicium æternum.

SECTIO NONA.

Ex Ivre Canonico, et Ex SS. Patribvs.

ORbem vniuerſum pugnaturũ contra inſenſatos, non eſt prophetia, ſed enarratio rei gerendæ, vt geſta eſt, & geritur hocce temporis articulo: ideoque omnique fuit, eſt, & erit ſemper animus hominum improborum; nihilque adeò pacatum eſt, quod non ſe accingat ad vindictam criminum, quibus nefarij quique homines Deum exaſperant. Quid mitius atque ſuauius Eccleſiâ, quæ eſt omnium fidelium alma parens, neſcia ſanguinis, vtpote de vita tantùm ſollicita, & exoſa necem? illa tamen durè animaduertit in peccantes ſuis cenſuris, quas etiam adhibet contra res inanimes, quæ relationem habent aliquam cum homine delinquente. Hinc effluxit apud Canoniſtas illa diſtinctio interdicti, in reale, & perſonale. Reale interdictum eſt id, quo cauetur, ne in aliquo loco indicto ſacramenta adminiſtrentur, celebrentur diuina officia, &

Eccleſia, etſi, licet alma parens, durè animaduertit in noxios.

Ex Ivre CANONICO.

Cap. In articulis De verborum ſignif. in 6.

exerceantur

exerceantur quidam alij actus ſpirituales à Iure recenſiti, & id omne in horrorem peccati illic commiſſi, vt in pollutione Eccleſiarũ, vel quia talia loca ſunt hominum qui ſe nefandis actibus obſtrinxerunt. Ne autem quis præſumat violare interdictum, cui ſubijcitur ille locus, aliæ decretæ ſunt pœnæ in huius criminis obnoxios.

Cap. Cum ſententia. De ſententia excomm. 6.

Sententiis Eccleſiæ verbera potiora ſunt hæc, quibus arcentur à valuis Eccleſiæ malè ſibi conſcij homines, in ſententiam excommunicationis incurrentes. Hos reſecat Eccleſia vt putrida membra, vetans ne his homines alij conuerſentur. Inde iſti Canones emerſerunt. *Excommunicatos quo-cunque à ſacerdotibus nullus recipiat ante vtriuſque partis iuſtam examinationem: nec cum eis in oratione, aut cibo, aut potu, aut oſculo communicet, nec aue eis dicat: quia quicunque in his, vel alijs prohibitis, ſciens excommunicatis communicauerit, iuxta Apoſtolorum inſtitutionem & ipſe ſimili excommunicationi ſubiacebit.* Ita ſanxit Calixtus Papa, qui ſubſcripſit Concilium Carthaginenſe quartum, hoc decreto *Qui communicauerit vel orauerit cum excommunicato; ſi laicus eſt, excommunicetur; ſi clericus, deponatur.* Eccleſia ſuo gregi inuigilans, non eſt anxia tantùm de meliori frugi peccantium; ſed & hoc intendit, vt qui ſani ſunt, procul ſiant à crimine reproborum. Scit quippe hæc erudita parens, ſerpere contagium hominum nequam, ac proinde operæpretium eſſe compeſcere delinquentes. Inde effluxit Extrauagantis huius textus iſte *Dierum creſcente malitia vidimus mundum in deteriora iugiter prolabi, ſic hominum mentes aſſueta deprauante nequitia, malis paſſim cumulum ſuperaddi, vt & boni, qui alias odirent virtutis amore delinquere, interdum eam peruerſis admiſtis, concurrere cum illis in illicitis hactenus, & in apertam malitiam proſilire. Eſt enim compeſcenda malorum audacia, vt ſaltem pœnæ formidine retrahantur à noxiis, ſicque boni ſectando virtutem meliores effecti, non cogantur cum illis perire.* Ita Ioannes Papa XXII.

Excommunicati ſollicitè ſunt vitandi.

Can. Excommunicatos 11. qu. 3.

Conc. Carth. 4 can. 73.

Quanta ſit pernicies peccati lethalis.

Excommunicatione traditur homo Sathanæ in interitum carnis, & id ab Eccleſia. Hunc quoque effectum patitur omne peccatum mortale. Quiſquis enim præpeditus eſt lethali noxa, is ſtatim abigitur à Chriſto, & ita cedit in ius diaboli, vt ſi cederet fato in eo ſtatu, in æternum cum diabolo miſerè diſperiret. Hoc clamat iſte Canon. *Audi Apoſtolum, dicentem de eo qui peccauerat: Tradidi huiuſmodi hominem Satanæ, in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus fiat. Vides ergo, quia non ſolùm per Apoſtolos ſuos tradidit Deus delinquentes in manum inimicorum; ſed & per eos, qui Eccleſiæ præſident, & poteſtatem habent non ſolùm ſoluendi, ſed etiam ligandi: tradantur peccatores in interitum carnis, cùm pro delictis ſuis à Chriſti corpore ſeparantur. Et vt mihi videtur, dupliciter etiam nunc traduntur homines de Eccleſia in poteſtatem zabuli. Vno modo, quo ſuperius diximus, cùm delictum eius manifeſtum ſit Eccleſiæ, & per ſacerdotes de Eccleſia pellitur, vt notatus ab omnibus erubeſcat: & conuerſo conueniat illi illud quod ſequitur: Vt ſpiritus ſaluus fiat in die Domini noſtri Iesv Chriſti. Alio autem modo quis traditur zabulo, cùm peccatum eius non manifeſtum ſit omnibus: Deus autem, qui videt in occulto, perſpiciens eius mentem & animam, vitiis ac paſſionibus ſeruientem, & in corpore eius non ſe diligi, ſed aut auaritiam, aut libidinem, aut iactantiam, vel alia huiuſmodi, iſtum talem ipſe Dominus tradit Satanæ. Quomodo eum tradit Satanæ? Diſcedit à mente eius, & auertit ſe, & relinquit à cogitationibus eius malis, & deſiderijs indignis, & relinquit domum eius cordis vacuam.* Ex ſcriptis Origenis, hunc textum fecit eſſe iuris Canonici Gratianus.

Can. Audi 11 qu. 3.

Peccatum mortale nos tradit diabolo.

Origenes hom. 2. in 2. iudicum.

O vtinam altas radices ageret in hominum mente aureum hoc effatum, ſcilicet Chriſtum diabolo tradere ſingulos quoſque homines, qui ſe lethalibus vitiis obſtrinxerunt. Fortè atrocitas huius reatus nefarios homines abſtraheret à petulca indole, qua effrænes feruntur in nefas, arbitrati reatum nihil ſecum noxij poſtmodum importare. Diabolo mancipari, & æterno incendio deuoueri, res ſunt ſynonymæ; ac proinde peccare & damnari, res ſunt concolores. Quiſquis igitur voluerit cauere à peccato, is ſeriò recolat pœnas iudicij extremi, quæ manent eos, qui ſe peccando diabolis addixerunt. Etenim recenſionis iudicij extremi fructus omnis eſt in emendatione vitæ retroactæ, vt Chryſoſtomus aliàs ingerebat. *Ideo vt quando de gehenna quidquam audimus, compungamur. Nihil enim certe hoc ſermone iucundius eſt, nihil his rebus amarius. Et quomodo, inquies, de gehenna audire quicquam ac dicere iucundum aſſeris eſſe? Quippe quoniam res triſtis eſt, ideirco qui ab ea re procul ſe amouent, ſermones ſuauiſſimi ſunt. Præterea hæc audiendo, anima ad ſe conuertitur, & cautior facta effertur altius, & volat ſublimius, malignæ cupiditatis expulſa tyrannidem. Ita hæc de gehenna verba, ne in gehennam venias, efficiunt:* Si pœnæ à legibus inſtitutæ & vitiis indictæ potuere modum ponere libidini delinquendi; quidni & pœnæ infernales animo attento reuolutæ, homines diſtrahent à peccato?

Emendatio morum eſt fructus iudicij meditati.

Ex SS Patribvs.

Chryſoſtom. hom. 44. in Matth.

Si verba ſufficerent idonea ad inſinuandas animæ pœnas illas, lubens ego effunderem me totum ad hæc ſupplicia graphicè lineanda, vt vel ſic impij à ſuo inſolito crimine reſilirent. Itaque in mea dictionum inopia, quæ nunc impotem facit, ego conſulo Gregorium, qui paucis expedit illud negotium de tartaro deſcribendo. Sic ille: *Tunc edax flamma comburit, quos nunc carnalis delectatio polluit: tunc infinitè patens inferni barathrum deuorat, quos nunc inanis elatio exaltat, atque qui quolibet ex vitio hic voluntatem callidi perſuaſoris expleuerunt: tunc cum duce ſuo reprobi ad tormenta perueniant.* Hanc totam tragœdiam homines prouocare vt ſeſe recipiant in meliorem frugem, ille idem conſultor optimus monet ſic perorans: *Ecce quæ maneat damnatos pœna cognouimus, & inſtruente nos ſacro eloquio, quantus in damnatione ignis, quanta in igne obſcuritas, quantaſque in obſcuritate pauor ſit, nullatenus ambigimus. Sed quid prodeſt iſta præuoſſe, ſi non contingat euadere? Tota ergo intentione curandum eſt, vt cum vacationis tempus accipimus, benè viuendi ſtudio, malorum vltricia tormenta fugiamus. Hinc quippe per Salomonem dicitur: Quodcunque manus tua poteſt facere, inſtanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erit apud inferos, quò tu properas. Hinc Iſaias ait: Quærite Dominum dum inueniri poteſt, inuocate eum, dum propè eſt. Hinc Paulus dicit: Ecce nunc tempus acceptabile: Ecce nunc dies ſalutis. Dum tempus habemus, operemur bonum.*

Breuis Inferni deſcriptio.

Gregor. l. 9. mor. c. 49.

Ibidem.

Eccleſ. 9.

Iſai 55.

2. Cor. 6.

SENSVS MORALIS.

Inconſultè peccat homo illectus amore voluptatis, cùm ſingula quæque peccata, ſua maneant ſupplicia.

In hæc verba:

Ibunt hi in ſupplicium æternum.

SECTIO DECIMA.

Ex Antiqvitate Ivdæorvm, Et SS. Patribvs.

Ab Hebræis vt à fonte ortum habent omnes ſcientiæ.

EO limpidior atque ſuauior eſt aqua, quò propior eſt ſcaturigini fontis, vnde illa ſaliens ebullit aqua; ita & moralis Philoſophia eò ſincerior erit, quò magis accedit ad eam diſciplinam, qua Deus Hebræos tinxit, vt Gentem ſuā præ aliis ſingulariter ionotuit. Vnde ab Hebræis, eos erudiente Deo, ſcientiarum omnium latices effluxerunt. Hinc Pythagoras, Plato, aliique magni nominis Philoſophi, ſuas illas hauſere ſententias, quibus apud ſuos benè poſtmodum audierunt. Itaque Hebræi conſulendi ſunt, vt inde capiamus oracula, à Deo edita & dictata Moyſi, qui ea populo palàm fecit, & poſteris etiàm ſacro Codice cōmendauit. Si ergo libet inueſtigare qualis fuerit ſenſus Hebræorū de impiis ſiue nefariis hominibus, reſciés ex Scriptura ſacra nefas omnē traductum à iudice, ita vt negatus ſit omnis latebrarum locus homini nebuloni. Ecce legem Deo legiſlatore ſatam. *Iudices impium condemnabunt impietatis.* Primò inglorij facti ſunt homines illi nequam, vtpote peſſimè notati à iudice. Secundò ne inolita peccandi illecebra redux, impiorum animos rurſus inflecteret ad peccandum, Deus voluit infligi plagas ad trutinam grauitatis vitiorum, quibus fuit impius irretitos. En decretum. *Si eum qui peccauit viderint dignum plagis, proſternent, & coram ſe facient verberari. Pro menſura peccati, erit & plagarum modus.* Eò ſpectauit pœna talionis, refundens in capita noxiorum hominum mala eadem ſpecie, quæ aliis irrogarunt. Hic eſt tenor legis. *Qui irrogauerit maculam cuilibet ſuorum ciuium: ſicut fecit, ſic fiet ei: fracturam, pro fractura: oculum pro oculo: dentem pro dente reſtituet: qualem inflixeris maculam, talem ſuſtinere cogetur.*

Impij apud Iudæos notati.

Ex antiqvitate Ivdæorvm.

Deut. 25.

Pœna appendēda ad trutinam grauitatis criminum.

Deut. 25.

Pœna talionis indicta à Deo Hebræis.

Leuit. 24.

Poſteriores Hebræi, vt ſuum zelum probarent in legem, teſtato odio criminum, hoc ex ſuo penu adiecerunt, ſcilicet eſſe capite punienda ea facinora, quæ præuidentur eſſe ab homine reprobo perpetranda: nempe fore ſic vt pereat homo nequam, non adeò facinoroſus. Ea lege Thalmudica cenſetur affectus pro effectu, & peccatum plectitur in radice. Accipe Thalmud. *Filius immoriger & rebellis iudicatur propter id ad quod tandem deueniet. Dicit enim lex: Moriatur potiùs immunis à tanto flagitio, quàm poſtquam ſe eo obſtrinxerit. Nam mors improborum & ipſis & mundo prodeſt: iuſtorum autem & ipſis & mundo mala eſt. Viuum & ſomnus improborum, iuuant ipſos & cæteros: piorum, ipſis & reliquis malum important. Diſſipatio improborum, ipſis & aliis vtilis eſt: proborum, cum ipſorum & aliorum damno coniuncta eſt. Congregatio improborum, ipſis & mundo toti damnoſa eſt: proborum, & ipſis & toti mundo adfert emolumentum. Quies improborum, ipſis reliquiſque detrimento: proborum & ipſis & reliquis commodo eſt. Similiter, qui cum perfoſſorio ingreditur alienam domum, iudicatur, ob id, in quod prolapſurus erat.* Gloſſa Thalmudica, quam Gemaram vocant, vult vtrumque necari, filium ſcilicet rebellem, & eum qui alienas inuadit ędes. Itur enim obuiam latrocinijs & cædibus, inquit, quibus vacabit dyſcolus ille adoleſcens abſorpto patrimonio. Latronis etiam morte conſulitur neci, quam ille paratus erat inferre domino domus, ſi is fortiter obſtitiſſet.

Thalmud lib. Sanhedrin c. 8. §. 5. & 6.

Gemara in lib. Sanhedrin. cap. 8.

Exterminare ſua manu maleficos homines Hebræi non credidere negotium indecorum, imò in ſtipendium teſtium, quorum obſequio capitis erat lata ſententia, ipſi teſtes primi mactabant hominem lethali lapide caſtigandum. Sic eam refert hiſtoriam Thalmud. *Quando à loco lapidationis abeſt quatuor cubita, veſtes ei detrahuntur. Maris anteriora velantur: mulieris & poſteriora. Locus lapidationis altus erat geminam hominis longitudinem. Teſtium alter inde reum detrudebat, vt in lumbos caderet. Si conuerſus in pectus eſſet, in lumbos conuertebatur. Hoc caſu mortuus ſi eſſet, ſatisfactum legi: alioquin, alter lapidem ſublatum in pectus immittebat. Si hoc ictu moreretur, ſatisfactum: ſin, à toto Iſraele cædebatur.* Viguit ille ritus in ſupplicio Stephani protomartyris, in quem teſtes iniqui animaduerterunt primi, vt ex Codice ſacro liquet. *Teſtes depoſuerunt veſtimenta ſua ſecus pedes adoleſcentis, qui vocabatur Saulus: & lapidabant Stephanum.* Ritus ille non adeò Thalmudicus eſt, quin etiam Deo fluxerit aſſertore. Namque Dei ſanctio iſta fuit: *Manus teſtium prima interficiet eum, & manus reliqui populi extrema mittetur, vt auferas malū de medio tui.* Vnde cùm auferre malum ſit facinus emeritum, occidere reprobos ſtante Iudæorum Republica, res non fuit indecora. Quodque demirere magis, leges illæ Thalmudicæ neque Regem neque ſummum ſacerdotem excipiunt à flagellatione, ſi quidpiam admiſerit dignum verberibus. Et eſto Codex legum Hebræis indictatum, quas recenſet Thalmud, non attingat in molem Codicis Iuſtiniani; ego qui vtrumque codicem legi, & collegi, cenſeo Hebræos maiorem nauaſſe operam plectendis reis quàm Romanos. Nam præter duos libros Thalmudicos, Sanhedrin, & Maccoth, vbi multa recenſentur piacula multifariàm detergenda congruis ſuppliciis; alter editus codex de legibus forenſibus minima quæque perſtringit crimina, quæ eſſe Gens Hebræa noluit impunita.

Quo ritu olim apud Hebræos lapidabantur rei.

Thalmud lib. Sanhedrin, c. 6. §. 3. 4.

Teſtes primi lapidabant reos damnatos.

Actor. 7.

Deut. 17.

Codex legum forenſium Hebræorum traductus à Conſtantino.

Hoc præcipuè aduerti in libro Maccoth, id eſt pœnarum, hominem flagris adductum non eo modo cædi, quo noſtrates rei, ſed ſingulari modo, quem meminit Thalmud, vnde accipe totam flagellationis hiſtoriam. *Adſtringit quis ambas manus ad columnam. Tum miniſter publicus veſtem eius arreptam detrahit, ſiue rumpatur ſiue diſſuatur, vſque dum denudet pectus. Lapis pone illum collocatus eſt, in quo ſtat lictor, manu tenens lorum bubulum complicatum primò vt ex ſimplici ſit duplex; iterum vt ex duplici fiat quadruplex. In illo duo lora ſunt, quæ aſcendant, & deſcendant. Manubrium, palmi longitudinem habet: latum eſt palmum: extremitas eius ad os ventris pertingit. Hoc cum ferit trifariam, ita vt trientem ictuum aduerſo, beſſem verſo infligat. Non ferit ſtantem, neque ſedentem ſed inclinatum. Qui ferit, vna manu cædit, quantùm*

Thalmud lib. Maccoth c. 3. §. 12. 13. 14.

Flagellandi apud He-

hxos eo habitu componebantur, quo reuera peccatum conſtituit homines noxios.

tum poteſt. Et præco clamat. Niſi cuſtodieris, & feceris omnia verba legis huius, quæ ſcripta ſunt in hoc volumine, &c. augebit Dominus plagas tuas & plagas ſeminis tui, plagas magnas & perſeuerantes. Si moriatur ſub manu eius, liber eſt. Ecce tragœdiam, in quam peccati illecebra incautos homines inducebat, vigente Hebræorum ſtatu.

Quatuor notanda in flagellatione Hebræorum quæ genuinã ideam referunt animæ peccatricis.

Ille ritus Hebræorum valde moralis eſt, vtpote inſtitutus ad caſtigandos mores hominum improborum. Quatuor præcipuè obſeruo in eo flagellandi modo. Primò manus vincta liberiorem ſui vſum adimebat reo ad columnam turpiter alligato. Secundò lictor à tergo rei hominis inſtabat flagro armatus. Tertiò non ſtans, aut ſedens, ſed pronus cædebatur. Quartò in pectus apertum tortor verbera fortiter intorquebat præcone clamante, pœnas infligi illi viro oequam, quia legum incurius, ipſi Deo aſſertori legum fuit iniurius. Profectò ille damnari habitus ingenuam ſpeciem refert animæ peccatricis: eá quippe lethali peccato obnoxia vacat à bonis actibus, quaſi manca, aut trunca manibus eſſet: namque crimen capitale manus afficit eo torpore, vt ſtante peccato nequeat anima ſpecimen aliquod edere virtutis integræ, & cœlo dignæ. Rurſus à tergo eſt lictor; ſtatim enim atque deliquit anima, tortor adeſt. Illa nimirum anima quæ deliquit, eodem temporis articulo, quo peccauit, vltricem ſynderesim patitur importunam. Benè retrò deſcribitur hæc nemeſis ſeu furia vindex: ſiquidem extrema gaudij luctus, occupat, omniſque vitiorum dulcor plectitur amarore. Reus pronus & incuruus vapulat, quia ille habitus eſt, in quem ſe componit homo deuius: etenim gratiâ conſpicuus, ſtantis agebat partes; ſed ſuperimpoſitâ graui mole peccati, pronus ille homo reprobus incuruatur.

Peccatum lethale bonum & gratum Deo manuũ vſum adimit.

Anima aliàs Deo grata ſtabat, ſed poſtea vitiis obnoxia deorſum inclinatur.

Vinctas animæ manus, & criminum pondus inſuaue meminit Iſaias, ita monens hominem vitiis irretitum. *Diſſolue* (inquit) *colligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimentes.* Faſciculus equidem eſt deprimens ille quem componit ſibi impius, noua quotidie piacula adiiciens cumulo peccatorum. Ne ergo demirere, reprobos eſſe cœli incurios; totam rerum ſuperarum abiecere curam, & ſpem, ſuæ autem felicitatis ſummam repoſuere penes ea quæ deorſum. Adiice, grauem peccatorum molem non eis facere copiam attollendi rectos ad ſidera vultus. Demum pectore aperto plagis vapulabat homo nefarius; qui ſi lapidandus erat, pectore nudato excipiebat primos lapidum ictus. Inde liquet animus inquies, ſeu vermis ille, qui corrodit pectora vitio mancipata: pectus enim, quod ſuo receſſu fouit peccatum admiſſum, congruo Dei iudicio luit pœnas criminis exantlati. Hunc etiam credo fore habitum damnatorum. Erunt vincti, diabolo tortore luent pœnas, & vermis conſcientiæ eorum ſemper pectora cruciabit.

Iſa. 58.

Synderesis animam lancinat aculeis importunis.

Ex SS. PATRIBVS.

Chryſoſt. epiſt. l. 5. ad Theod. lapſum.

Peccata cuiuſque hominis in die iudicij omnibus innoteſcent.

Ad hoc fortè alluſit Chryſoſtomus; ita commemorans diem iudicij. *Quid tunc erit, quando cognoſcetur de vniuerſo terrarum orbe, ſub iudice non requirente teſtes, nec iudicia; ſed quando abſque illis facta ſimul & verba ipſorum in medium exactè prodet, oſtendetque ſcelera ipſorum, iſtorum auctoribus, pariterque illis, qui ea ignorant? Quomodo fieri poteſt, vt tunc non concutiatur qualibet potentia? Si enim flumina ignem non voluerent, neque Angeli aſſiſterent adeò formidabiles, ſoli autem conuocati homines, quorum pars laudata eſt, & in admiratione habita, pars ablegata ingloriè, ne gloriam Dei videat; num iſtud per ſe pœna foret tota gehennâ longè acerbior? Quare obſecro ob oculos modò ponas, non dico inhumaniſſimam illam pœnam, & ſuffuſos graui pudore, nec non palam conſpicuos, defixis in terram oculis, ob conſcientiam ignominia; ſed illam viam teterrimam, qua ad ignem abripit, ſed & ferentes tormenta, traditoſque atrocibus punitoribus, idque eo tempore, quo coronis adornati, celebroſque excantantibus Angelis, regio throno aſſiſtunt, quicunque hic bona facientes, digni habiti ſunt vita æterna.*

Deſcriptio malæ conſcientiæ, & cruciatuum quibus animam lancinat.

Chryſoſtom. hom. 17. in Gen.

Cùm iudicio extremo deeſſent vincula ignita, & tortores Angeli nequam; ipſa reproborum conſcientia malè ſibi conſcia ſuam gehennam facit, vtique feracem tormentorum, & multorum. Nullas namque moras impunes impio concedit illa Nemeſis, ſæua criminum vltrix, vt eleganter ait idem Chryſoſtomos hoc contextu. *Mox vt intrauit peccatum, & præuaricatio, erubeſcentia, & tumultuatio inuadit. Quippe iudex incorruptus, conſcientiam puto, cùm aduerſus hominem exurgit, clara voce clamat, & accuſat, & oſtendit, & quaſi ante oculos ſcribit peccatorum multitudinem. Eamque ob rem miſericors Deus principio cùm formaret hominem, conſcientiam illi indidit accuſatricem perpetuam, quæ decipi nunquam poſſet. Et licet quis admiſſo peccato omnes homines celet; ab illa tamen accuſatrice non poterit delitefcere; nam hanc intrinſecus habentes, vbicunque ſumus circumſcrimus. Ipſa nos circumit, obturbat, laniat, flagellat, nunquam quieſcit, ſed domi, in foro, & in templis, & in menſa, & dormientem, & ſurgentem adoritur, rationem delictorum exigit, obque oculos proponit, & delictorum grauitatem, & ſubſequuturam pœnam. Et quaſi Medicus optimus, non ceſſat ſua medicamenta apponere, etſi ſemel depellatur; neque ſic deſiſtit, ſed continuam curam gerit.*

Impoſſibile eſt deponere ſynderesim poſt admiſſum peccatũ.

Diceres, hoc fuſiore eloquio Chryſoſtomum recenſere aliquid affine ritui inolito Hebræis, cùm apud eos homines noxij vapulabant, pectore exerto, & manibus arctiore ad columnam vinculo colligatis. Has etiam anguſtias conſcientiæ iniquæ acutè Hieronymus enuntiat, & præclara animaduerſione notans verſum illum Ezechielis, *Porta confuſionem tuam*, ita redditũ à Septuaginta: *Suſtine tormentum tuum.* Quem locum ille intelligit de conſcientia vitiorum punctioni obnoxia, quam alibi ſic deſcribit. *Iniquorum corda fluctuabunt quaſi mare feruens, & quieſcere nunquam poterunt. Sicut igitur mare feruens quieſcere nunquam poteſt, ſed redundant fluctus eius, & reuoluuntur ad littora, atque iterum reſorbentur, & in ſe fracti lutum efficiunt, quod pedibus conculcatur: ſic impij habentes cor vt mare, æterna conculcationi ſubiacebunt, quorum nullum eſt gaudium, & nulla pace requieſcunt.* Diceres, ſemper intonate reprobis extremam illam ſententiam, qua ad tartara protruduntur. Et quaſi flagris eorum pectora tunderentur, cor eis palpitat ſēper, licet in obuias quaſque illecebras ſe effundant. Has ærumnas Iob præſenſit, ita carpẽs homines hac lue tabida marceſcentes. *Sonitus terroris ſēper in auribus illius, & cùm pax ſit, ille inſidias ſuſpicatur.* Ita planè quidquid auribus inſonat reproborum, illud omne ad horrorem tinnit;

Hieron. l. 5. in c. 16. Ezech.

Idem l. 18. in c. 56. Iſaiæ.

Cor impij quare aſſimiletur mari inquieto.

Iob. 15.

Gregor. l. 13. Mor. c. 12.

Nihil niſi horridum inſonat auribus impiorũ.

Accipe in eo argumento Gregorium. *Mens praua ſemper eſt in laboribus, quia aut molitur mala, quæ inferat, aut metuit, ne hæc ab aliis inferantur. Cui ergo tranquillitatis ſecuritas deeſt, huic proculdubio terroris ſonitus ſemper in auribus eſt, &c. Terrebit eum tribulatio, & anguſtia vallabit eum, ſicut Regem qui præparatur ad prælium. Qui apud ſemetipſum in labore timoris deficit, qui ſecuritatis ſociam, viam veritatis relinquit. Qui benè Regi præparato ad prælium comparatur, quia in eo ipſo malo quod agit, & terretur, & feſtinat, & ex conſcientia trepidat, & ex deſiderio anhelat, metuit, & pauceſcit.*

Si reprobi adhuc in humanis degentes, vbi affulget aliqua ſpes miſericordiæ Dei, ad quam in hoc ſæculo nemini via præcluditur. Si, inquam, dum eſt aliqualis aura ſpei dulciter aſpirans, vermis conſcientiæ adeò eſt reprobis importunus: qualem putas fore cladem damnatorum in die iudicij, vbi diabolo tortore vinctis poſt terga manibus, flagris acerbis fortiter impetentur? Hoc tu mecum alta mente repone, ô lector, & nos ambo bonis actibus eamus obuiam Chriſto, ſupplicia & præmia decernenti.

SENSVS MORALIS.

Chriſtiani maximè plectendi quando peccant, cùm Gentes etiam infideles ſemper aſperè crimina caſtigarint.

In hæc verba:

Ibunt hi in ſupplicium æternum.

SECTIO VNDECIMA.

Ex Antiquitate Plurium Nationum.

Omnes Gẽtes acriter crimina caſtigarunt.

PHiloſophiæ effatum eſt indubium, rationem genericam concludi ſpeciebus cunctis, quæ participant tale genus, vt omnibus animalibus competit habere corpus ſenſibile. Cùm ergo de ratione hominis ſit, vt rationis ſit compos, nulla plane mundi plaga homines edet rationis impotes, cùm rationis vſus ad omnes homines pertineat ſi ſani ſint. Inde effluxit omnium nationum concors animus vitia caſtigandi: poſſem enim ſi liberet præcipuarum orbis terræ Gentium recenſere leges editas in crimina perpetrata. Cur autem vnanimes populi omnes peſſimè habuerint reprobos, id petendum eſt ab indole vitij: omne nimirum vitium eſt contra rationem, & degenerem hominem facit. Vnde quia nemo ſuam ruinam optat, ſed quiſque ſibi conſulit, vt non deficiat; id maximè fuit cordi Gentibus, vt vitium pœnis acerbis funditus extirparent. In his primi occurrunt Græci Athenienſes, quibus à Dracone, vt ſupra memini, mors indicta eſt pro ſingulis quibuſque criminibus, ita vt Athenis peccare & incurrere in vitæ diſcrimen aliquando fuerint res concolores, vt meminit Plutarchus. Satiùs Draco credidit eſſe homini in mortem incurrere, quàm in vitia. Et hoc ſæpe Blanca Regina Galliarum inculcabat filio ſuo Ludouico duodenni, eum ſic affata: Fili, tanta eſt peccati capitalis noxa, vt ſatiùs ſit occumbere, quàm peccato incumbere: maloque mortem oppetas innoxius, quàm vt peccato graui noxius impetaris. Tantùm valuit illa ſanctiſſimæ parentis oratio, vt multùm contulerit ad efficiendum Sanctum Ludouicum, qui cùm audiſſet nobilem quemdam dicentem ſe potiùs peccaturum lethaliter, quàm incurrere in diſcrimen vitæ, grauiter in eum animaduertit, dicens ſe malle infici & incruſtari lepra, quàm peccati mortalis macula conſpurcari. Hoc peccati odio, virtutis amor incanduit in pectore Regis huius Chriſtianiſſimi, & ea pietatis incrementa accepit, quæ deſiderat Eccleſia, vt quis Sanctorum titulo gaudeat, & numero cenſeatur.

Draconis leges morte quæuis crimina caſtigabant.

Plutarchus in Solone.

Blanca Regina mortẽ optat filio ſuo potiùs, quàm peccatum.

Ioinuilleus in vita S. Ludouici.

Fortè eò reſpexit Draco, rigidus ille legiſlator, cùm ſingulis quibuſque peccatis mortem indixit. Id eſt Auſterus ille vitiorum cenſor animaduertit, hominem eatenus tantùm eſſe hominem, quatenus benè ratione vtitur, & tunc deſinere eſſe hominem, quando rationalis non eſt. Vnde ſic arguit: Homo peccans rationis vſu cadit, ac proinde deſinit eſſe, necando illud quo homo eſt, ſcilicet rationem: Ergo reus ille mortuus eſt, ideoque tumulandus, ne olidum hoc cadauer cæteros homines inficiat. In ea ferè fuere ſententia Meſſenij, quibus ex Plutarcho & Liuio carcer erat ſubterraneus, vbi noxij necabantur. Quaſi dicerent Meſſenij, eum qui peccauit eſſe iam mortuum, ac proinde carcerem ei eſſe pro tumulo, vt apud eos captus eſt Philopœmen extinctus in illo carcere recondito, quem etiam Theſaurum nuncupabant, arbitrati magno Reipublicæ commodo eſſe carceres inſtitutos. Nempe diteſcit Reſpublica malorum exterminio, quod fit carceris obſequio; illo quidem, quo allata nece reprobi tolluntur è medio. Ille ritus Meſſeniorum placuit Dionyſio tyranno, qui Syracuſis carceres è petra excidit vt tumulos, quos Latomias ſeu lapidicinas dixit. Vnde Syracuſis peccare, erat mortale; nam conijci in carcerem, erat perinde ac carcere tumulari. Hunc morem æmulatus eſt Verres, ſimili ergaſtulo ſæuiens in Romanos, vt in eum ita Tullius inuehitur: *Carcer ille, qui eſt à crudeliſſimo tyranno Dionyſio factus, Syracuſiſque Latomiæ vocantur, in iſtius imperio domicilium Romanorum fit.* Meminere huius carceris, ſeu latomiarum, Plautus, Varro, Saluſtius, Liuius, Suetonius, Seneca, Feſtus Pompeius, & Aſconius Pedianus.

Quare Draco morte punierit omne nefas.

Meſſeniis carcer erat ſubterraneus vbi noxij necabantur.

Plutarch. in Philopœmene.

Liuius 4. Decad. l. 9.

Quare Meſſenij carcerẽ ſuum vocauere theſaurum Latomias.

Apud Syracuſanos celeberrimi carceres.

Cic. act. 7. in Ver.

Plaut. in captiuis

Varro l. 1. de ling. Lat.

Saluſt. in Catil

Liu. 3. Dec. l. 6

Suet. in Tib.

Sen. l. 9. Decl.

Feſt. Pomp. l. 10. Plut. in Nicia.

Aſcon. in 5. Verrinam.

Lacedæmones, quibus virtutis ampliandæ ſumma cura fuit, vt & vitiis procul à ſuis finibus amandandis: hi inquam Græciæ proceres, vt ſuum teſtarentur horrorem, quem de vitio conceperant, ſiquando reus eſſet ſiſtendus iudicio, damnabant eum nocte. Quaſi dicerent, nullum ei lumen affulgere, qui excidit omni rationis vſu, qualis eſt omnis homo peccans, eo ipſo cæcus, quo factus eſt vitiis obnoxius: ideoque noctu damnari eum, qui ſpreto lumine rationis, vitiorum ſibi tenebras offudit. Pudeat Chriſtianos, nunc adeò cæcutire, vt nec peccando ſuæ ſint ipſi conſcij cæcitatis. Eos profectò manet ſimile iudicium: illi nimirum noctu damnabuntur in noctem ſempiternam. Noctu dicetur eis capitis ſententia, quia in die illo extremo iudicij peccatorum caligine offuſa reprobis omnia nigricabunt, eoſque inuoluent tenebræ exteriores vindices tenebrarum, quas peccando ſibi ſæpiùs offuderunt. Lacedæmoniorum in plectendo morem recolunt Herodotus Valerius, & Polyenus.

Quare Lacedæmonij noctu reos damnent.

Noctu peccant reprobi, noctu ideo puniendi.

Herod. l. 4.

Valer. Max. l. 4. c. 6.

Polyenus l. 7. ſtratagematum.

Mortem

Theſſalorũ mos in plectendis reis. Peccatum animam in præceps agit. Zenodotus in collectaneis Menander apud Zenodotum. Eraſmus Adagior. chiliad. 2. cent. 1. adagio 96.

Mortem eſſe congruum peccati ſtipendium, Theſſali dixere, nuncupantes coruum locum illum ſupplicij, ex quo nefarij, homines agebantur in præceps: vnde effluxit vulgare adagium, ἐς κόρακας, id eſt, ad coruos. A Theſſalis eſt adhibita mulcta crimini concolor: nempe ſceleris omne hominem præcipitem per abrupta trahit, lacerat; & diſcerpit, eumque ad coruos damnat, id eſt, deuouet diris, atque dæmonibus, qui coruorum inſtar, peccatori meditanti meliorem frugem, Cras, Cras, iugiter inſuſurrant. Dies iudicij reprobos illis addicet coruis, & præcipites aget in abyſſum, quia ſeſe ſubducentes albo columbarum agmini, dare nomen ſuum coruis turpiter elegerunt. Hunc Theſſalorum ritum recenſent Zenodotus, Menander, & Eraſmus. Ad hunc etiam noxios præcipitandi morem reſpexere Athenienſes, qui carcerem ſuum dixere barathrum, fortè quia carcer ille altè defoſſus erat, vnde repedare nemini fas erat: vt qui vltro delinquendo ruerant in præceps ſeu barathrum vitiorum, inuiti in aliud barathrum meritò truderentur. Hoc nomine barathri vtimur etiam ad notandas inferi pœnas, vnde reſilire copia negabitur impiis. Ea nomenclatura barathri Romanos fuiſſe vſos, Plutarchus ait, dicens Iugurtham fuiſſe truſum in barathrum, & illic fame interemptum, vt & recolit Saluſtius. Græcis verò fuiſſe pro carcere familiarem nomenclaturam barathri, teſtes ſunt Plutarchus, Herodotus, & Xenophon.

Carcer appellatus eſt barathrum apud Romanos & Græcos. Plutarch. in Mario. Saluſtius in Iugurt. Plutarch. in Ariſtid. Herod lib. 7. Xenophon l. 1. de rebus Græcanicis.

QuareCõſuli præferrẽt faſces & ſecures. Plut. probl. cap. 81. Metij Suffetij ſupplicium graue. Dionyſ. Halicar. l. 3. Liuius 1. Dec lib 1. Alexarch lib 3. rerum Italic. Plutarch. paral. lib. 1. cap. 14. Item. de viris illuſtrib. cap. 4. Gellius l. 20. cap. 1. Paul Oroſ. lib. 2. cap. 3. Virgil. lib. 8.

Romani Græcorum æmuli ſuum etiam animum teſtati ſunt eſſe à vitiis alienum, idque multifariàm. Primò prodeunte in publicum ſummo magiſtratu, præibant ei faſces & ſecures: Conſule ſic monente, grauia ſcelera ſecuri id eſt morte lui; leuiora verò faſcibus expiari. Vnde ne quid impunè foret actum, faſces & ſecures præſtò ſemper erant, vt vindices criminum, & vt teſſeræ Conſulatus, vt videre eſt in Plutarcho. Nec ſecuri tantùm aut faſcibus Romani rerum domini in nefarios homines aduertere: ſed pro dignitate facinoris adiecere pœnis congruam ſceleri grauitatem, ſicut expertus eſt Metius Suffetius, qui malè meritus de patria, cuius libertati inuiderat, quatuor pernicibus equis actis in varia diſtractus eſt, vt memioere Dionyſios Halicarnaſſeus, Liuius, Alexarchus, Plutarchus, Plinius ſecundus, Gellius, Paulus Oroſius, & Virgilius his verſibus.

Non procul inde citæ Metium in diuerſa
quadrigæ.
Diſtulerant:

Meminit & Claudianus huius ſupplicij ex perſona demonis, quem inducit ſic loquentem:

Et ſi non cupidis eſſem prareptus ab aſtris,
Exemplum ſequerer Tulli, laniandaque
duris
Impia diuerſis aptarem membra quadrigis.

Fuit equidem hoc immane creditum ſupplicium, & rarò vſurpatum; ſed huic ſucceſſere alia duriora, vt cùm nefandos homines palo alligatos induerunt tunica ſulphure illita & pice, vt igne admoto reus lenta morte decederet. Seneca ſic recolit hoc tormentum ita ſuum affatus Lucilium: *Cogita hoc loco illam tunicam alimentis ignium & illitam & contextam, & quicquid aliud præter hæc commenta ſecutum eſt.* Eò ſpectant illi Iuuenalis verſus.

Pone Tigillinum, tæda lucebis in illa.
Auſi, quod liceat tunica punire moleſta.

Ad hoc etiam tormenti genus pertinent hæc Martialis carmina.

Nec ſcombris tunicas dabis moleſtas.

Idem alio epigrammate refricans memoriam illius ſupplicij, ita fatur.

Nam cùm dicatur tunica præſente moleſtâ
Vre manum, plus eſt dicere, non faciam,

Vulcatius Gallic. in vita Auidij. Syllæ crudelitas in ſupplicio Marij iunioris.

Rurſus Seneca commemorat ſtipitem per obſcœna adactum, vt per omnes viſcerum ſinus emergeret. Vulcatius Gallicanus Auidij Caſſij referens feritatem, eam ſic recenſet. *Primus id genus ſupplicij inuenit, vt ſtipitem grandem ponerent pedum octoginta & centum, & à ſummo vſque ad imum damnatos ligarent, & ab imo focum apponerent, incenſis aliis, alios fumi cruciatu, timore etiam alios enecaret.* Præ omnibus Sylla ferox, ſuam rabiem effudit in Marium, iuniorem fratrem famoſi illius Marij maioris, in quem animaduertit eo modo quem meminit Iulius Firmicus ita fatus: *Prætorio viro, minori ſcilicet Mario, Syllana iuſſione eliſa ſunt prius crura, deinde detecta de ſtatu corporis brachia, humerorum tenus diſſoluta reciderunt, tertiò amputata lingua necem reliquit in faucibus: ad poſtremum omni parte corporis mutilata, oculi qui fuerant ſpectatores, & ſuperſtites eruuntur, & vix anima tantis vulneribus erogata eſt, cùm hinc inde membris fluentibus minutatim ſpiritus carperetur.* Hanc & tragœdiam explicat Valerius ille Maximus, eam deteſtatus ita carpens Syllam: *Quin porrò crudeliter ſe in M. Mario geſſit, quem per ora vulgi ad ſepulchrum Luctatia Gentis pertractum, non priùs vita priuauit, quàm oculos infelicis erueret, & ſingulas corporis partes confringeret.* Hanc Syllæ ſæuitiam horruere Florus, Seneca, & Lucanus, quorum poſtremus Mario hoc carmine parentauit.

Iulius Firm. lib. 1. cap. 1.

Val. Maxi lib. 9. c. 2. Florus l. 3. cap. 2. Seneca l. 3. de ira.

Egregia deſcriptio hominis deformati diris ſuppliciis.

—— Quid ſanguine Manes
Placatos Catuli referam? cùm victima triſtis
Inferias Marius, forſan nolentibus vmbris,
Pendit inexpleto non fanda piacula buſto?
Cùm laceros artus, æquataque vulnera mẽbris
Vidimus, & toto quamuis in corpore cæſo,
Nil animæ lethale datum, moremque nefandæ
Dirum ſæuitiæ, pereuntis parcere morti:
Auulſæ cecidere manus, exectâque lingua
Palpitat, & muto vacuum ferit aera motu.
Hic aures, alius ſpiramina naris aduncæ
Amputat, ille cauis euoluit ſedibus orbes,
Vltimaque effodit ſpectatis lumina membris.

De Regibus etiam maleficio Romani ſumpſere ſupplicia. Plutarch. in Mario. Saluſtius in Iugur. Iugurtha, Antigonus, Bogud, Reges ſupplicio affecti à Romanis. Strabo l. 8. Liuius l. 1. Plutarc. in Anton. Priſcian. l. 6. Aſinius Pollio in epiſt.

Ne quis autem dignitate ſua fretus crederet omnia licere ſibi, Romani quandoque Reges vltimo ſupplicio turpiter affecerunt. In his primas tenet Iugurtha Rex Numidarum, quem reum fratricidij Marius tulit è medio, vt legere eſt in Saluſtio & Plutarcho. Antigonus etiam Rex Iudæorum, quia apud Antonium malè audiit, ſecuri percuſſus eſt, eius imperio, vt auctor eſt Plutarchus: Bogud Mauruſiorum Rex extremo ſupplicio affectus eſt ab Agrippa, quia ſteterat à partibus Antonij, vt recenſent Strabo, Liuius, Priſcianus, Aſinius Pollio, Cicero, & Appianus. Tantumque valuit Romæ zelus iuſtitiæ, vt nemini delinquenti ſpes affulſerit criminis impuniti. Vnde apud Cumæos fuit Magiſtratus nomine Phylactus, cuius partes erant adducere in Senatum Reges, quorum cauſa anceps diſcutiebatur. Et ad hunc Phylactum pertinebat Reges

familiar. Cicero l. 10. epiſt. 31. Appianus l. 5. bellorum ciuil. Plut. problem. cap. 115.

Frænum ori impoſitũ noxiis hominibus.

Plutarchus in Cleomene Diodor. Sic. l. 2. cap. 2. Strabo l. 16. Seneca l. 3. de ira.

illos noxios ſedulò cuſtodite, donec eorum cauſâ diſcuſſâ Senatus tuliſſet ſententiam in gratiam vel in eorum caput pro dignitate piaculi, cuius indagini iudices inſudabant. Ita Plutarchus.

Ex præfatis collige aliqualem ideam iudicij extremi, & memor eſto, Deum haudquaquam cedere Romanis in his quæ pertinent ad criminum vltionem: nulla namque Regibus illic erit copia fugiendi; quippe rei omnes diabolos habebunt in Phylactos. Ibi tormenta deſæuient duriora eis, quæ Roma vetus adhibuit ad vitiorum ſurculos extirpandos. Non in Græcia & ditione tantùm Romanorum vitia malè audierunt; ſed & apud alias Gentes incultas, & deditas luxui, vt fuere Ægyptij, Æthiopes, & Perſæ. Ægyptij noxiis hominibus iniiciebant frænum velut equis & eos illa equorum ſpecie ducebant ad ſupplicium capitis, vt Plutarchus ait. Artiſanes Æthiopum Rex noxiorum hominum ora deformabat truncando naſum, vt vel ſic à vitiis abhorrerent. De ea pœna conſtat apud Diodòrum Siculum, Strabonem, & Senecam. In Elephantina Æthiopia, nefarij homines ophiuſam herbam bibere cogebantur, qua epota ita terroribus angebantur, vt ſibi morte conſulerent. Perſæ ſuis maleficis ipſi etiam adeò erant malefici, vt eorum capita ſaxis allidererent, vt teſtis eſt Plutarchus, ſicut & Plinius, auctor eſt ritus Elephãtinæ Æthiopiæ. Iidem Perſæ, quos Derbices vocant, adeò exoſi fuere ſcelus omne, vt Strabo referat eos ſic quæque crimina caſtigaſſe, vt proceris curuatis arboribus, & reo in deflexis culminibus alligato, illis ſubitò laxatis, lacerum corpus in diuerſa diſtraherent. Plutarchus item memorat, viguiſſe apud eoſdem Perſas hanc cenſuram; videlicet vt duabus ſcaphis fabrefactis, ibique homine occluſo, ita vt manus & caput extarent, tetro odore, & immunda tabe, atque vermium ſcaturigine crimina vindicarent.

Noxij homines terroribus importunis agitati.

Plin. l. 24. cap. 17. Plutarch. in Artaxerxe.

Horrenda ſuppliciorũ genera Perſis vſitata.

Strabo l. 11. Plutarch. in Artaxerxe.

Iſidorus l. 1. Etymologiarum. Nicolaus περὶ ἐθῶν. Stobæus collectaneorum ſerm. 42.

Indorum Gens, morte quempiam afficere, rem credidit inhumanam: non defuere tamen mulctæ, quibus abſtrahebantur Indi à noxiis quibuſque actibus. In pœnis ea fuit maximè ingloria, qua more ſeruorum homines noxij tondebantur. Exui nempe coma, populo huic res fuit indecora. Morem illum meminere Iſidorus, Nicolaus, & Stobæos. Non eſt prætereundus teter ille Perſarum carcer nomine Lethes, id eſt, obliuio. Illud ergaſtulum erat refertum cineribus, nemoque niſi laniandus illo carcere condebatur, vt auctor eſt Alexander. Illa omnis prælibata recenſio pœnarum, quas à nefandis hominibus experiuere diſſitæ nationes, probat primò, indolem eſſe vitij deteſtandam, & maximè Chriſtianis, quibus præter rationis vſum communem cum cæteris hominibus, fidei lumen illuxit, quo affulgente magis ſuam nequitiam vitia manifeſtant. Adiice, fidelium noxam eſſe grauioribus pœnis obnoxiam; quia eis conſtat de præcepto Dei inhibente piacula, ſeu omnia iniqua facinora. Rurſos eorum inde liquet inſania extrema: ſcilicet peccare poſt audita tormenta horrenda, quæ reprobis poſt hæc ſuprema funera decernentur. Quodque facit ad criminis incrementum, Chriſtiani experti, quàm durum ſit peccare, non faciunt peccandi modum. Diceres eos coniectos in illum Perſarum carcerem cineribus plenum, cui nomen eſt Lethes, id eſt, obliuio. Sui nempe & cœli, & inferni immemores, voluptuoſi vacant illecebris, tandem aliquando in cineres redigendi. More Æthiopum herbam ophiuſam potant; quippe bibunt ſicut aquam iniquitatem, & inde eis terroribus omnia plena, vt Deus aliàs eſt ſuo populo minitatus, hoc tenore. *Niſi cuſtodieris & feceris omnia verba legis huius, quæ ſcripta ſunt in hoc volumine, &c. augebit Dominus plagas tuas, & plagas ſeminis tui, plagas magnas, & perſeuerantes, infirmitates peſſimas, & perpetuas, & conuertet in te afflictiones omnes Ægypti, quas timuiſti, & adhærebunt tibi. Inſuper vniuerſos languores, & plagas quæ non ſunt ſcripta in volumine legis huius, inducet Dominus ſuper te, donec te conterat. Diſperget te Dominus in omnes populos, &c. In Gentibus quoque illis non quieſces, neque erit requies veſtigio pedis tui. Dabit enim tibi Dominus ibi cor pauidum, & deficientes oculos, & animam conſumptam mærore. Et erit vita tua quaſi pendens ante te. Timebis nocte & die, & non credes vitæ tuæ.*

Poenæ vſurpatæ à pleriſque Gentibus in noxios homines peccati indolem egregiè produnt.

Quis ſit habitus hominis poſt peccatum.

Deut. c. 28.

Anima peccatis obnoxia magnis angitur curis & inquies eſt ſemper.

Nonne diceres, eos qui voluptati indulgent bibiſſe ophiuſam, cùm iis terroribus afficiantur, quos memiuit ille ſacer textus. Eſto iaceant in cubili molliter ſtrato viri vacantes obſcœnis actibus; profectò lectulus ille non eſt floribus conſitus, ſed ſpinis; & duas illas refert ſcaphas, quas memini fabrefactas à Perſis, vbi corpora concluſa manibus extra pendulis & capite, tabida conſumuntur à vermibus. Ille nimirum Veneris amaſius, cui pro voto aſpirant fœminæ impudicæ, diris agitur ſpiculis in pectore, quibus citra vllas temporis inducias anima lancinatur. Demum omnes artifices operum nequam excipiet tandem illa pœna etiam inolita Perſis, qui corpora diſtrahunt arboribus inflexis: vrgente namque fato, vt ſiſtantur homines tribunali Iudicis incorrupti, corpus effœtum deliciis vermibus addicetur. Anima verò vitiis propè innumeris ſcatens exuta ſuo corpore ad tartara protrudetur. Præco Dei, hoc erit negotij tui, ex hoc prædiuite antiquitatum penu decerpere argumenta eo intento, quo ſeriem hanc collegi: ſcilicet vt recolendo pœnas vitiis debitas, homines efficaci virtutum praxi à noxiis actibus abſtrahantur.

Pœna hominis qui impune vacat voluptati.

Peccati pœna diffunditur in corpus, & animam.

CONTROVERSIÆ
EMERGENTES
EX PROXIMO EVANGELIO
EXPLICATO LITERALITER
ET MORALITER.

EVANGELIVM
SECTVM IN TOT NVMEROS, QVOT controuerſiæ agitantur,

Matth. 25.

I. II. III. CVM venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli eius, &c Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & Angelis eius.

Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & non dediſtis mihi potum: hoſpes eram, & non collegiſtis me: nudus, & non cooperuiſtis me, &c.

IV. Tunc reſpondebit illis, dicens: Amen dico vobis: Quandiu non feciſtis vni de minoribus his, nec mihi feciſtis. Et ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in vitam æternam.

ORTHODOXA ET
catholica expoſitio Euangelij, diſtributa in tot titulos, quot argumenta controuerſiarum ſuppeditauit textus literalis.

I. C*HRISTVS infirmitatis hominum compos, & probè callens, quàm deorſum inclinet homo, vt compeſceret effrænatam peccandi libidinem, & excitaret dolorem de piaculis antea perpetratis, opportunè commemorat diem iudicij, & pœnas reprobis inflictas, vt homo ſibi conſulat adhibito Pœnitentiæ ſacramento.*

II. Ea quippe virtus eſt inſita ſacramento Pœnitentiæ, vt ſanctificet animas, quas perculit ille timor ſupplicij æterni, ſuggerens tædium vitæ retroactæ, cum propoſito redeundi ad meliorem frugem: quæ pœnitentiæ ſupellex ſufficit ad hoc vt ſacerdos ſacramenti obſequio realiter influat in animam, eam iuſtificando per modum cauſæ inſtrumentalis.

III. Anima redux beneficio pœnitentiæ, ſedulò ſatagit bonis operibus ſuas reparare ruinas, & æterna gaudia demereri.

IV. In his celebrantur eleemoſynæ, vt maximè congruæ ad merendam illam gloriam æternam. Namque illæ ſunt velut traiectitium fœnus, quo terrenæ opes, pauperum ſalutiferâ manu, in gazas ſuperas efferuntur.

ELENCHVS ET RATIO
controuerſiarum, quæ diſcutiuntur captata occaſione materiarum huius Euangelij.

I. Quia commemoratio iudicij extremi & gehennæ terrorem incutit, & validè ſollicitat homines ad pœnitentiam, vt eo pacto ſibi conſulant, capto anſam diſputandi:

An attritio congrua ſit diſpoſitio ad iuſtificationem, accedente ſacramento Pœnitentiæ.

II. Rurſus quia anima beneficio abſolutionis redux efficitur, alia quæſtio exurgit:

An ſacerdos abſoluendo animam attritam, veraciter eam ſanctificet, aut duntaxat indicet de foris, eam eſſe cœlitus abſolutam.

III. Gratia Dei influens in animas, non eſt otioſa, neque vacare poteſt, idcircò hominem vrget ad egregia audenda facinora, quibus nundinari queat gloriam æternam eo nomine datam adultis in die iudicij, quod

Chriſtum

Chriſtum egentem in paupere refecerint. Et hinc tertiæ controuerſiæ petitur argumentum:

An bona opera adultis neceſſaria ſint ad ſalutem.

IV. Dato, & conceſſo, bona opera ſuam manere mercedem; Chriſtus, cui maximè cordi fuit charitas, præcipuè hanc virtutem ſuis conſuluit ſequacibus, eam aſſignando velut teſſeram animæ Chriſtianæ. Cùm autem charitas animam Deo & proximo deuinciat, Chriſtus ſpecialem mentionem eleemoſynæ fecit, vt operis congrui ad æterna ſtipendia conquirenda. Inde emerſit vltima controuerſia:

An eleemoſynam erogare ſit opus meritorium vitæ æternæ.

SENSVS ORTHODOXVS.

Attritio congrua eſt diſpoſitio ad gratiam, accedente ſacramento Confeſſionis, ac proinde ſalutare eſt non peccare timore pœnæ.

In hæc verba:

Diſcedite à me maledicti in ignem æternum.

CONTROVERSIA I.

ARGVMENTVM PRIMVM.

EX RATIONE, ET SCRIPTVRA SACRA.

Congruum exordium ad texendam concionem de timore iudicij extremi.

ALternante ſua fortunâ vices, & diſpari armorum ſorte; ſanctiùs dixerim, libtante Deo rerum omnium ſeriem & contextum, & moderante omnium fata; Hebræi Gentium victores haud quaquam ſemper conſtitere ſibi ſed ſæpè iniquo Marte conſeruere manus cum hoſte acerbo. Vtque homo plagis crebrò ſauciatus bello non ſufficit, factus ineptus ad prælium; ita Hebræi ſæpiùs fracti à Philiſtæis, tandem ſub iugum miſſi, & herbam porrigentes prorſus eis impares extiterunt. Itaque Philiſtæi rerum potiti, hoc maximè habuere in votis, ſcilicet, ne Hebræi ſæpè ſæpiùs antea proſtrati, denuò rebellarent. Idcircò futuri compotes huius voti, omnem mouerunt lapidem vt defectioni eorum occurrerent: huius autem negotij ſummam ſeu caput crediderunt, adimere Hebræis omnem armorum vſum, imò nec eis concedere ferrum ad vomeres, & ligones, aliamque ſupellectilem, quæ ſpectat ad culturam terræ, cui committenda ſunt ſemina propaganda. Deploratum hunc ſtatum populi ſubacti ſacer textus ita commemorat. *Porro faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Iſrael: cauerant enim Philiſthiim, ne fortè facerent Hebræi gladium, aut lanceam. Deſcendebat ergo omnis Iſrael ad Philiſthiim, vt exacueret vnuſquiſque vomerem ſuum, & ligonem, & ſecurim, & ſarculum. Retuſæ itaque erant acies vomerum, & ligonum, & tridentum, & ſecurium, vſque ad ſtimulum corrigendum. Cumque veniſſet dies prælij, non eſt inuentus enſis, & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saüle & Ionatha.* Hactenus ille codex ſanctus,

Induſtriæ Philiſtæorũ ne Hebræi proſtrati reſurgerent à miſera ſeruitute.

1. Reg. 13.

Eo aſtu dæmon perpetuam fecit captiuitatem hominum, quos ſuo iniquo adegit imperio. Ille nimirum callidus hoſtis, & multo experimento vafer, vt deprehendit memoriam iudicij extremi eſſe ſalutare remedium contra vitus omnium peccatorum, ratione timoris, quem ingerit animis in ea meditatione defixis; duo præſtitit. Primo, vt memoria iudicij prorſus excideret, ſuggerens impiis, illam hiſtoriam eſſe anilem fabulam, effictam ad terrorem credulis nimium mentibus impingendum. Sic obliterata recenſione iudicij extremi, ſublata fuere repagula, quæ obſtabant, ne effrænes homines vltro ſe in vitiorum præceps darent. Huius induſtriæ diabolis inolitæ meminit Pſaltes. *Propter quid irritauit impius Deum? Dixit enim in corde ſuo, non requiret.* Quaſi diceret, homines inde Deum prouocare repetitis flagitiis, vnde diem iudicij dubium eſſe putant. Huiuſmodi hominum res peſſimè ſe habere Auguſtinus ait, hoc commentario: *Irremediabile periculum eſt, ſic aliquem vitij & cupiditatis fræna laxare, vt ſe rationem Deo non meminerit redditurum.* Concinit Cæſarius Arelatenſis iſto breuiloquio. *Quando ſubrepit peccandi delectatio, ſtatim futuri iudicij diem abſcondit obliuio.* Plerique incauti vitio indulgentes, hoc iudicij extremi obliuionem inducente toxico perierunt.

Homo immemor iudicij extremi facilius ruit in peccata.

Pſal. 9.

Aug. in Pſ. 9.

Cæſar. Arelat. ho. 29.

Sed vbi Euangelij veritas illuxit, rati fuerunt impij, qui fecerint ancipitem fidem illius hiſtoriæ, quæ quotidie in ſubſelliis Eccleſiæ recolitur, vbi inſtare diem iudicij præcones ſacri quotidie populis inſuſurrant; Itaque ſecunda fuit adhibenda nequitia ab Angelo nequam, vt ſuo conſuleret imperio, & ne perditi homines defectionem cogitarent, pertæſi ſuos ritus iniquos, ob diem iudicij ex improuiſò omnibus imminentem. Secundò igitur arietauit in homines perculſos horrore diei huius formidandæ reprobis. Perſuaſit, timorem illum, quo concutitur anima reuoluens animo pœnas indictas impiis non eſſe ſalutarem, ſed potius inferre Deo iniuriam, cuius obſequium ſincerum ſua non de timore ſed amore potiùs expetit argumenta. Vt autem magis adhuc ſuſpectum faceret hunc timorem, acerbus ille hominum oſor ſuſcitauit hæreticos, qui damnarunt contritionem illam imperfectam, quam vocamus attritionem, eo ſolo nomine quòd dolor de peccatis emergit intuitu diuini iudicij, & pœnarum, quæ tunc in criminа decernentur. Huius farinæ fuit Lutherus ſic blaſphemans: *Contritio duplici via comparatur. Primò per diſcuſſionem, collectionem, ac deteſtationem peccatorum, qua quis (vt dicunt) recogitat annos ſuos in amaritudine animæ ſuæ, ponderando peccatorum ſuorum grauitatem, damnum, fœditatem, multitudinem, deinde amiſſionem æternæ beatitudinis, ac æternæ damnationis acquiſitionem, & alia quæ poſſunt dolorem ac triſtitiam excitare, ſpe ſatisfaciendi per bona opera. Hæc autem contritio facit hypocritam, imò magis peccatorem: quia ſolum timore præcepti & dolore damni id facit, & tales omnes*

Dæmon inſuſurrat, timorem pœnarum & diei iudicij non eſſe ſalutarem.

Luther. ſer. de pœnit. habito an. 1517.

Lutherus genio indulgens damnauit meditationem pœnarum inferni quia moleſta erat homini dedito deliciis.

omnes indiguè abſoluuntur, & communicantur.

Ita ſuum virus euomuit homu perduellis, eo ſolo damoans timorem iodicij extremi, & pœnarum inferni, quia porcus ille Epicuri de grege, nihil niſi ſenſuum illecebras, & placentia corpori, obſcœno ſuo animo reuoluebat. Eamobrem vt audiit, illam ſuam ſententiam fuiſſe à Leone Papa damnatam, libellum edidit Summo Pontifici iniurium, vbi ſuum illud dogma de timure pœnarum rurſus adſtruit hoc ſuperbo effato:

Luth. lib. contra bullã Anti-Chriſti.

Qua ratione Lutherani dicunt damnandum eſſe dolorẽ peccatorum quem ingerit timor iudicij & pœnarum

Meus certè eſt iſte articulus, & Chriſtianiſſimus, quem mihi ab innumerabilibus Papis & Papiſtis non patior extorqueri. O belluam ita ſuo carnis volutabro aſſuetam, vt timeat hiſce diuelli ſtimulis, quos ingerit alta meditatio iudicij extremi! Vt Lutherus babuit aſſeclas & ſequaces vitæ ſuæ obſcœnæ; iidem etiam conſcij voluptatum eius, diſciplinam illam, vt deliciarum volutabrum, atteret, & pro ſuo modulo propugnarunt. Et ne conuiciis, quibus maximè valent in Sanctam Romanam Eccleſiam, viderentur tantùm ſuam adſtruere ſententiam, hanc commenti ſunt rationem; videlicet hoc intereſſe diſcrimen inter Eccleſiam, & Synagogam, quòd Synagoga minis & terroribus inducenda fuit ad obſequium Dei: Eccleſia verò ſecus, amore illecta eſt ad ſubeundum Chriſti iugum, gratuita fide illi rerum Domino mancipata. Tanti faciunt illam rationem Lutherani, vt nullam prorſus velint fieri mentionem pœnarum inferni, cum de peccatis agitur, ne fiat iniuria amori diuino, quo ſolu duci debet anima ſibi Deum conciliare volens. Huius delirij propugnator acerrimus extitit Ioannes VVigandus, vt videre eſt in colloquio Altemburgenſi, vbi diſcutitur illa Lutheri inſana ſententia.

Ioan. Vuigand. colloq. Altemb. collat. 4.

Quomodo delirent hæretici impugnando cõtritionem natam ex timore pœnarum.

Ecce ſycophantæ ſententiam. *Tam lex, quàm Euangelium, ad conuerſionis doctrinam pertinent, quæ tamen confundenda non ſunt. Lex quidem ad contritionem pertinet; ſed Euangelium ad ſecundam partem conuerſionis, nempe ad fidem referendum eſt, &c. Contritio non eſt opus noſtrum, eſt potiùs paſſio noſtra, qua conterimur, & concutimur, &c. Nos paſſiui tantùm ſumus, nos nihil agimus, ſed patimur: ipſe Deus nos conterit, non ipſi nos, &c. Proprietates contritionis ſunt, hominem vel pertinacem, vel hypocritam, exuere, & expoliare ab omnibus ſuis bonis operibus, eumque replere innumerabilibus peccatis, hoc eſt, cognitione peccatorum, concutere eum timore, tremore, horrore, &c. Manifeſtum eſt igitur, legem ad contritionem pertinere; contritionem autem nos priuare omnibus operibus bonis coram Deo in negotio ſalutis, & peccatis atque maledictione nos replere.*

Kemn. 2. p. examinis.

Sic inſaniunt homines qui à ſana defecerunt Eccleſiæ diſciplina. Hoc lethale virus ebibit Kemnitius, ſuam etiam faciens ſententiam illam, quæ eo præfato colloquio proſtat, eamque iiſdem rationibus firmat, quas recenſet textus ille proximè delibatus. Infrà diluam has rationes, & alia argumenta obiecta Catholicis aſſertoribus attritionis. Conſule titulum de ſolutione argumentorum, quibus aduerſum nos in hoc themate procacitas hæretica gloriatur.

Alia doctrina falſorum Catholicorum erronea, attritionem accedente ſacramento pœnitentiæ non iuſtificare.

Non demiror hæreticos malè ſentire de attritione, cùm proprium ſit hæreſeos inſectari præcipua quæque dogmata Chriſtiana; ſed ſtupeo inter Catholicos doctrinam hæreticam hanc præfatam ſuos habere patronos, huic errori tamen alio titulo militantes. Nempe quidam non auſi damnare palàm dolorem de peccatis, & propoſitum vitæ cultioris intuitu iudicij extremi & pœnarum, dixere attritionem accedente ſacramento pœnitentiæ oon ſufficere ad gratiæ illapſum, & ſic iniurij Concilio Tridentino carpunt dolorem à ſacra illa Synodo commendatum.

Conc. Trid. c. 3. de pœnit. & cap. 4.

Itaque diſputatio hæc bicornis erit, æmulata explicatas acies in modum lunæ duo cornua prætendentis. Vna parte feriam hæreticos; altera concludam Catholicos malè ſentientes de attritione, quam inſufficientem dicunt, etiam accedente confeſſione integra peccatorum facta cum deteſtatione peccati, & propoſito emendandi totum illud quod fuit impiè perpetratum, abſolutione congrui ſacerdotis adiecta.

Ratio probans attritionem eſſe bonam, & ſanctam.

Auſpicor hunc conflictum ab hæreticis abſolutè damnantibus hunc dolorem, qui emergit ex recenſione iudicij & pœnarum, & quem dicunt facere magis hominem peccatorem. Sic arguo: Illud abſolutè bonum eſt & ſanctum, quod per ſe conducit ad bonitatem, ſeo ſanctitatem aucupandam; Ergo cùm dolor de peccatis, cui obſtetricatur intuitus iudicij extremi, hominem ſollicitet ad ſanctiorem vitam, ille dolor ſanè bonus eſt cenſendus, & quantum fieri poteſt ab anima refricandus. Rurſus, illud quod à Deo cœlitus inſeritur animæ, vt inde fiat melior reſiliendo à peccatis, profectò bonum eſt, & toto pectore amplectendum, vtpotè faciens ad ſalutem: Sed attritio eſt huiuſmodi: nam ipſo hæreticorum teſtimonio Deus nos conterit, ac proinde Dei eſt negotium, qui obſtetricat animam concipientem propoſitum vitæ cultioris: & Dei intentum eſt, vt anima perculſa timore pœnarum, conſulat ſibi pharmaco pœnitentiæ; cùm itaque dolere de peccatis, intuitu iudiciorum Dei, non ſit res merè naturalis, ſed ſuperioris ordinis, vtpotè pertinens ad gratiam Dei excitantem, & præuenientem; carpere dolorem illum, eſt damnare Dei gratiam, qua ad meliora cœlitus excitamur.

Obſequium Deo impenſum formidine pœnæ placet ei, quia habet reuerentiam implicitam.

Prætererea obſequinm Deo impenſum formidine pœnæ haudquaquam ei iogratum eſt, imò ei arridet, vtpote vehens reuerentiam qua ſeruus ſuo Domino obſtringitur, vt ipſe Deus ait Iudæos increpans, quòd hoc timore ſalutari penitus excidiſſent. Sic in eos inuehitur:

Malach. 1.

Deus ipſe obſequium ab homine petit.

Filius honorat Patrem, & ſeruus Dominum ſuum: ſi ergo Pater ego ſum, vbi eſt honor meus? & ſi Dominus ego ſum, vbi eſt timor meus? dicit Dominus exercituum. Et tantùm abeſt, vt Deo ſeruire formidine pœnæ ſit peccatum; quinimò ſtimulus eſt valdè ſalutaris, quo Deus ipſe vſus eſt ad deuinciendum ſibi Adamum: quippe prouidus ille rerum moderator deuincire volens ſibi hominem illum editum recens, præceptum ei indixit de abſtinentia pomi; vtque tenacior eſſet homo propoſiti Deo iugiter obſequendi, ipſe Legiſlator non eum induxit ad obediendum aliquo argumento amoris, ſed pœnâ crimen illico ſequutura.

Geneſ. 2.

De ligno ſcientia boni & mali ne comedas, in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris. Nonne & ille timor in Scriptura paſſim maximè commendatur? Accipe Salomonem.

Prou. 1.

Timor Dei, intuitu pœnarũ, maximè commẽdatur ex Scriptura.

Initium ſapientia timor Domini. Non ibi loquitur de timore filiali, qui eſt indiuiduus comes gratiæ, & charitatis: ille nimirum timor non eſt initium ſapientiæ, ſed eſt ipſamet ſapientia conſummata; ſiquidem ſic timere, eſt perfectè ſapere. Perpetam igitur hæretici damnant

nant hunc timorem iudiciorum Dei, cùm Scriptura ſacra dicat penes illum eſſe incunabula ſapientiæ Dei, vt videre eſt alio textu Ieſu Syracidæ. *Timor Domini expellit peccatum: nam qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari.* Rurſus ille idem. *Timor Domini initium dilectionis eius.*

Eccleſiaſt. 1. & 25.

Timorem illum vicarias obſtetricis partes agere, cùm anima ſe accingit ad partum aliquem ſalutarem, bellè ait Iſaias ex verſione Septuaginta interpretum. *Timore tuo concepimus, & peperimus ſpiritum ſalutis.* Hoc timore Deus ad meliorem frugem ſemper homioes excitauit. Audi Dominum deſuper intonantem. *Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima.* Eadem calcaria Pſaltes intorquet in latera peccatorum. *Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrabit, arcum ſuum tetendit, & parauit illum, & in eo parauit vaſa mortis, ſagittas ſuas ardentibus effecit.* Eiſdem aculeis Iſaias vellicat impios immemores iudiciorum Dei. *Quis poterit habitare de vobis cum ardoribus ſempiternis?* Nonne & ea punctione excitati Niniuitæ redierunt in gratiam cum Deo, quem audierant inſtare ſæuientem? Sic nempe eos adortus eſt Ionas: *Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur.* Et ne vllus cauillandi locus ſuperſit hæreticis; Chriſtus ipſe in Euangelio nonne ſollicitauit homines ad debitum ſibi penſum reddendum, eodem etiam argumento pœnæ æternæ, vt hoc eius effato liquet? *Timete eum, qui poteſt corpus & animam perdere in gehennam.* Eſt ergo inepta diſtinctio illa, quam confinxere hæretici, confitentes equidem viguiſſe timorem illum pœnarum ſtante Synagoga, flagris & ictibus aſſueta, ſed Chriſtum eliminaſſe timorem illum à ſua Eccleſia initiata amore, non timore. Eſt inquam futilis & inſulſa illa diſtinctio Synagogæ & Eccleſiæ in his quæ pertinent ad dolorem de peccato, cùm Chriſtus ipſe Legiſlator ſuadendo Dei timorem, pœnas æternas ſæpe ſæpius inculcarit. Res nunc eſt nobis cum quibuſdam Catholicis malè ſentientibus de attritione.

Iſai 26.
Deuter. 32.
Pſal. 7.
Iſai. 33.
Iona 3.
Matth. 10.

SENSVS ORTHODOXVS.

Eadem Controuerſia diſcutitur contra quoſdam Catholicos temerè affirmantes attritionem non ſufficere ad iuſtificationem etiam accedente Pœnitentiæ ſacramento.

In hæc verba:

Diſcedite à me maledicti in ignem æternum.

ARGVMENTVM II.

EX IVRE CANONICO, ET EX SENTENTIIS SS. PATRVM.

Sybaritarum luxus immodicus.
Ælian. de varia hiſt. l. 1. c. 19. l. 14. c. 30.
Plut. in Pe-

IS fuit olim Sybaritarum luxus, vt in eum meritò declament Ælianus, Plutarchus, Athenæus, Rhodiginus, Maximus Tyrius, & Leonicus. Apud eos viguerunt omnium voluptatum illecebræ: nihil omnque demulcere poteſt carnem, quod non fuerit vernaculum illi Genti, cui nulla prorſus alia cura fuit, quam corporis. Vt autem Sybaritæ pleniùs genio indulgerent, voluerunt eſſe extorres omnes fabros, imò & gallos gallinaceos, quia ſuo antelucano cantu erant moleſti Sybaritis crapulæ ſuæ indormientibus. Sybaritæ vilia voluptatum mancipia, hac lege edita in fabros, & gallos gallinaceos iniurios ſomno longiori hominum ebriorum, impoſuere colophonem vinis, quibus vſque ad notam ignominiæ ſingularis antea diffluebant. Eo nempe modo noluere excitari à veterno. Vigiles Sybaritæ vacabant epulis omnigenis, quibus adhibebant muſicorum ſuaue melos, & ſomno inſtante arcebant illud omne, quod poterat aliqualem ſtrepitum excitare.

lepida.
Athen l. 12. Dipnoſoph. c. 6.
Max. Tyrius ſer. 11. 31. 33.
Celius Rhod. l. 7 cap. 9.
Leon. varia hiſt. l. 3. c. 97.

Ad hanc ferè iodolem acceſſere quidam noſtrates Catholici, nuper afflati aura peſtilenti libelli nefarij, quem damnauit ſacra facultas Pariſienſis orbe toto celeberrima, quæ velut è ſpecula cauet, ne qua exotica ſeu à fide peregrina ſententia labem affricet Galliæ Chriſtianæ. In erroribus notatis à ſacra facultate iſte fuit: ſcilicet attritionem etiam accedente ſacramento Confeſſionis non ſufficere ad iuſtificationem animæ, ſed operæpretium eſſe, vt perfectè anima conteratur, nullo intuitu pœnæ, & tota amore Dei flagret, vt gratiam ſibi conciliet. Eſto rigida ſit hæc doctrina; habuit tamen ſuos aſſeclas & patronos, vt nihil adeò eſt peregrinum, quod non hoſpitem inueniat, cuius ſubeat tectum. Diceres prima fronte nouos Euangeliſtas exſtinguere ignem æternum ſæuientem in peccatum, vt ſpargant & accendant ſuauia ſacri amoris incendia. Sed reuera hoc impio ſuſurro dæmon bifariàm petiit Eccleſiam. Primò in votis id fuit ei, ſcilicet exoſam facere memoriam iudicij extremi, & inferni, qua ſcit maximè compeſci homines à peccatis. Cui namque bono eſſet recolere pœnas illas, ſi earum timor non conducit ad ſalutem, quamuis dolorem excitet de peccatis, & ingerat propoſitum vitæ ſanctioris. Aliud diaboli intentum fuit facere homines incurios Confeſſionis, quandoquidem anima pœnitens perfectè contrita, iam eo ſolo argumento quòd Deum amet, ſit in gratia, & ſic in ea opinione, abſolutio non abſoluat, ſed duntaxat indicet abſolutum.

Sacra facultas Pariſienſis an 1638. damnauit illam ſententiam quæ adſtruit attritionem etiam accedente ſacramento pœnitentiæ non ſufficere ad iuſtificationem.

Duo ex hac impia doctrina diabolus intendit ſcil. ex expungere memoriam ſalutarem pœnæ æternæ & facere homines incurios Confeſſionis.

Accepi, pleriſque comatulis atque delicatis Sybaritis placere ſententiam illam, vt quæ expungendo omnem ſenſum iudicij & pœnarum, copiam eis facit liberè genio indulgendi, ſine vlla cura confitendi ſuas nequitias, quandoquidem tota ſalus animæ petenda ſit ab amore filiali & ſincero, quo adblandiuntur ſibi delicata hæc pectora conflagrare. Quaſi verò ad cuiuſque peccatoris arbitrium charitas influeret in animas, & hoc negotium gratiæ reducis, non eſſet ſuprà hominum vires, & gratia mera Chriſti Domini miſerantis, cùm initium ſalutis noſtræ non ſit à nobis, ſed à Deo cœlitus influente. Duo itaque habeo hîc probanda, Primum, dolorem qui naſcitur ex peccatis intuitu pœnæ æternæ accedente propoſito melioris inſtituti, valere ad iuſtificationem, accedente ſacramento integro pœnitentiæ. Alterum eſt, ſacerdotem abſoluendo non indicare ſolùm eſſe abſolutum, ſed reuera abſoluere à peccatis, Deo vtente Sacramento velut inſtrumento iuſtificationis animæ pœnitentis. Hoc vnum prænotandum, attritionem nomine etiam contritionis aliquando connotari, ita vt contritio perfecta ſit illa quæ ſolius amoris argumento cor vellicat; contritio verò ſeu attritio intuitu

Contritio duplex, vna perfecta, alia imperfecta.

intuitu pœnæ alicuius hominem abſtrahit à peccatis.

Ex IVRE CANONICO.

Conc. Trid. Seſſ.14. c. 4.

Quia cum Catholicis res eſt, armis vtendum eſt communibus, ideoque ſtandum Conciliis atque ſententiis Sanctorum Patrum. Accipe Concilij Tridentini decretum. *Contritio, quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor, ac deteſtatio eſt de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero, &c. Illam verò contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehenna & pœnarum metu communiter concipitur, ſi voluntatem peccandi excludat, cum ſpe veniæ: Declarat ſancta Synodus, non ſolùm non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verum etiam donum Dei eſſe, & Spiritus Sancti impulſum, non adhuc quidem inhabitantis, ſed tantùm mouentis, quo pœnitens adiutus viam ſibi ad iuſtitiam parat. Et quamuis ſine ſacramento pœnitentiæ per ſe ad iuſtificationem perducere peccatorem nequeat: tamen eum ad Dei gratiam in ſacramento pœnitentiæ impetrandam diſponit. Hoc enim timore vtiliter concuſſi Niniuitæ, ad Ionæ prædicationem plenam terroribus pœnitentiam egerunt, & miſericordiam à Domino impetrarunt.*

Ex attrito fit contritus homo in ſacramento.

Hoc Concilij Tridentini decretum facit quaſi articulum fidei, hoc commune Theologorum effatum: *Homo de attrito fit contritus in Sacramento pœnitentiæ.*

Ne autem aduerſariis detur anſa cauillandi, nota eam fuiſſe mentem Concilij, quæ eo effato proditur, ſcilicet attritionem accedente ſacramento pœnitentiæ ad iuſtificationem ſufficere. Ait Synodus hæc ſacroſancta, attritionem diſponere ad Dei gratiam impetrandam in ſacramento pœnitentiæ. Vnde ſic arguo: Diſpoſitio omnis tollit obices, qui remorantur introitum formæ: Sed ex Concilio illo œcumenico, attritio in ſacramento pœnitentiæ diſponit animam ad gratiam impetrandam: Ergo tollit obices, qui impediebant gratiæ influxum, & ſic attritio ſufficit ad iuſtificationem accedente ſacramento pœnitentię: nam gratia influit ex opere operato in eum qui remoto obice percipit ſacramentum. In eo namque diſpeſcuntur ſacramenta nouæ legis ab illis Iudæorum, quòd ſcilicet Iudæis ſua prodeſſent tantùm ex opere operantis, id eſt, iuxta fidem & deuotionem accipientium ſacramenta Iudaica: noſtra verò gratiam communicant ex opere operato, id eſt, remoto obice, gratia influit ex ipſa virtute ſacramenti, quo Deus vtitur vt inſtrumento ad gratiam illico producendam. Nullus eſt ergo hallucinandi locus in captanda mente Concilij.

Sacramenta nouæ legis ex opere operato gratiam cauſant remoto obice.

Quomodo homo in ſacramento pœnitentiæ de attrito fiat contritus.

Itaque attritio accedente abſolutione, quaſi ſigillata merito Chriſti eleuatur in genere moris, vt ſit ſufficiens gratiæ diſpoſitio. Vt gratia habitualis finita in genere entis in humanitate Chriſti, fit ex vnione Verbi cuiuſdam dignitatis infinitæ, & vile cuprum ex Regio ſigillo impreſſo fit numiſma valens ad mercandum. Huiuſmodi attritionem Sanctus Thomas vocat rem ſacramenti, & ſacramentum. Rem quidem ſacramenti, quia confert ad gratiam talis attritio, facta contritio virtute ſacramenti. Eſt etiam ſacramentum ſeu pars ſacramenti pœnitentiæ, quod contritione, confeſſione, & ſatisfactione coaleſcit. Accipe textum Doctoris Angelici. *In pœnitentia eſt aliquid, quod eſt Sacramentum tantùm, ſcilicet actus exterius exercitus, tam per peccatorem pœnitentem, quàm etiam per ſacerdotem abſoluentem. Res autem & ſacramentum eſt pœnitentia interior peccatoris: res autem tantùm, & non ſacramentum, eſt remiſſio peccati. Quorum primum totum ſimul ſumptum, eſt cauſa ſecundi: primum autem & ſecundum, ſunt quodammodo cauſa tertij.* Ait illic, confeſſionem & abſolutionem, id eſt, ſacramentum pœnitentiæ, eſſe cauſam pœnitentiæ interioris, ſeu contritionis, quam ideo rem ſacramenti vocat, quòd ante ſacramentum erat attritio, ſed eſt facta contritio virtute ſacramenti, cuius eſt res. Eò ſpectat Scotus quando probat, claues ſua poteſtate hominem facere contritum de attrito, id eſt, abſolutionem ſupplere defectum, qui eſt in dolore imperfecto pœnitentis. Rem hanc velut indubiam tractant Paludanus, Caietanus, Soto, & Henriquez, aliique permulti.

S. Th. 3. p. q. 84. ar. 5. in reſponſione ad 3.

Scot in l. 4. Sent. d. 18. q. vnica.
Palud. in 4. Sent. d. 14. q. 3. a. 3. d. 17. q. 2.
Caietan. opuſc. de contrit.
Henriq. l. 4. c. 17
Soto l. 2. de natura & grat. c 14. idem d. 24. in l. 5. Sent. q. 2. ar. 2. ad 3.

Non eſt ergo quòd nouatores clament, illam Eccleſiæ ſententiam eſſe nouam, & contra ſenſum Sanctorum Patrum, qui contritionem voluere ſemper præire ſacramento pœnitentiæ. Non eo inficias, contritionem fuiſſe ſemper creditam eſſe partem pœnitentiæ: ſed vt alia eſt contritio perfecta, alia imperfecta, quæ dicitur attritio; Concilium Tridentinum opportunè definiuit, attritionem ſufficere ad iuſtificationem, accedente ſacramento pœnitentiæ. Alioquin ſi neceſſaria eſſet contritio perfecta, rari omnino eſſent, qui fruerentur beneficio ſacramenti, cùm pauci ſint, qui dignentur eo dono contritionis exquiſitæ, quæ pertinet ad gratiam efficacem, ad quam Deus erogandam omnibus non ſe obſtrinxit, ſicut reuera ſe ex pacto obligauit ad gratiam ſufficientem, ſiue excitantem, & præuenientem ex merito Paſſionis Chriſti, qui pro omnibus mortuus eſt. Cùm ergo latiùs pateat gratia ſufficiens, quàm efficax, ac proinde plures atterantur, quàm conterantur; meliùs conſulitur animæ, dicendo attritionem ſufficere ad iuſtificationem accedente ſacramento pœnitentiæ, quàm procaciter affirmando, caſſum eſſe & irritum ſacramentum pœnitentiæ, ſi quis non contritus perfectè eo initietur. Illa nimirum rigida ſententia diſtraheret homines à confeſſione, cùm timerent incurrere in ſacrilegium frequentando ſacramentum abſque præuia ſupellectile, quam poſtulat illud antidotum vitiorum.

Rurſus, Baptiſmus & Pœnitentia dicuntur ſacramenta mortuorum, vt ſecus Euchariſtia eſt ſacramentum viuorum. Vnde alia eſt diſpoſitio requiſita ad Euchariſtiam, quàm ad illa duo prælibata. Nempe cibus datur viuis, ac proinde panis ille ſacer nemini conceditur conſcio ſibi alicuius peccati mortalis: at ſecus eſt de Baptiſmo, & de Pœnitentia, quorum obſequio anima mortua ſuſcitatur. Etenim in adultis requiritur attritio tantum vt Baptiſmi gratiam ſuſcipiant, ſi nequeant perfectè conteri; nec alia de rigore petitur diſpoſitio ad Sacramentum pœnitentiæ, quàm ea præfata ad Baptiſmum, qui namque nequit perfectè conteri, ille atteratur, & ex attrito contritus fiet, accedente ſacramento, quo vt ſigillo inuſto attritioni, illa induit efficaciam contritionis, fitque homo compos gratiæ, quam ſacramenta cauſant ex opere operato. Accipe ex Auguſtino paritatem Baptiſmi & Pœnitentiæ, & ab eodem diſce, ſolam attritionem ſufficere ad percipiendam Baptiſmi gratiam: & ſic liquidior

Baptiſmus, & pœnitentia ſunt ſacramenta mortuorum & de rigore nō aliam petunt diſpoſitionem præter attritionem in adultis.

erit mea concluſio, ſeu potius Eccleſiæ definitio.

Ex SS. Patribus.

Auguſtinus interrogatus ab Honorato Epiſcopo, an Præſul graſſante perſecutione queat ſibi conſulere fugâ; reſpondit, illam Antiſtitis fugam eſſe noxiam & lethalem gregi ſuo, quia eo refugâ, multi nequeuntes baptizati, & abſolui, morientes in eo ſtatu damnantur. Profectò damnantur, quia ſola attritio non iuſtificat ſine ſacramento; nec damnarentur ſi ad attritionem accederet ſacramentum. Accipe textum Auguſtini. *An non cogitamus, cùm ad iſtorum periculorum extrema peruenitur, nec eſt poteſtas vlla fugiendi, quantus in Eccleſia fieri ſoleat ab vtroque ſexu atque ab omni ætate concurſus, aliis Baptiſmum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam pœnitentiæ ipſius actionem, omnibus conſolationem, & ſacramentorum confectionem, & erogationem? Vbi ſi miniſtri deſint, quantum exitium ſequitur eos, qui de iſto ſæculo, vel non regenerati exeunt, vel ligati? Quantus eſt etiam luctus fidelium ſuorum, qui eos ſecum in vita æterna requie non habebunt?* Vides hoc contextu paritatem Baptiſmi & Pœnitentiæ, & homines attritos tantùm perire licèt in voto habuerint Baptiſmum & Pœnitentiam, quia miniſtro caruerunt, qui ſi opportunus adfuiſſet, ex attritis contritos effeciſſet accedente Sacramento.

Aug. ep. 180. ad Honorat. Thomo II.

Baptiſmi & Pœnitentiæ paritas in his quæ ſpectant diſpoſitionem.

Iam Baptiſmum ſuſceptum ab attrito tantùm, ſufficere ad iuſtificationem, audi ab eodem Sancto, diſſerente de catechizandis rudibus. Sic ille: *Qui propter beatitudinem ſempiternam, & perpetuam requiem, quæ poſt hanc vitam ſanctis futura promittitur, vult fieri Chriſtianus, vt non eat in ignem æternum cum diabolo, ſed in regnum æternum intret cum Chriſto, verè ipſe Chriſtianus eſt: cautus in omni tentatione, ne proſperis rebus corrumpatur, ne frangatur aduerſis, & in abundantia bonorum terrenorum modeſtus, & temperans, & in tribulationibus fortis & patiens.* Nota eo loco, velle fieri Chriſtianum, & baptizari, perinde eſſe, quia illic eſt ſermo de catechumenis, quibus Auguſtinus ait ſufficere attritionem ad Baptiſmum, vt eo ſacramento accedente ad attritionem, participes fiant gratiæ, quæ influit in animas ritè diſpoſitas. Adiicit ille Sanctus, animas factas Chriſtianas præuia attritione iuncta ſacramento, poſtea mutare ſuam attritionem in contritionem. Hæc enim verba immediatè ſubiicit textui prælibato: *Qui etiam proficiendo perueniet ad talem animum, vt plus amet Dominum, quàm timeat gehennam, vt etiamſi dicat illi Deus: Vtere deliciis carnalibus ſempiternis, & quantũ potes pecca, nec morieris, nec in gehennam mitteris, ſed mecum tantummodo non eris; exhorreſcat, & omnino non peccet, non iam vt in illud quod timebat non incidat, ſed ne illum, quem ſic amat, offendat.* Hactenus Auguſtinus, & equidem elimatè notans ſolam attritionem in ſacramento Baptiſmi ſufficere; ſed eam accepto ſacramento in ea incrementa pietatis aſſurgere vt perfecta fiat charitas. Vnde cum ex eodem Sancto ſit paritas inter Baptiſmum & pœnitentiam ſacramenta mortuorum, vtrobique ſufficiet attritio, vt accedente ſacramento fiat homo Deo gratus.

Aug. l. de catechiz. rudibus c. 17. to. 4.

Efficaciâ ſacramenti anima attrita conteritur, noua pietatis incrementa accipiens.

Ne autem contritionis vocabulum aliquale faceſſat negotium, dum audis ſacramentum pœnitentiæ conſtare tribus; ſcilicet, contritione, confeſſione, ſatisfactione; recole duplicem eſſe contritionem, vt præfatus ſum, imperfectam videlicet, & perfectam: & imperfectam, quæ dicitur attritio, ſufficere in ſacramento pœnitentiæ, ad hoc vt anima percipiat beneficium ſacramenti. Ita liquere & eſſe hanc orthodoxam ſententiam patet auctoritate Innocentij III. Pontificis, cuius iſta eſt diſciplina. *Pœnitentia debet habere tres partes: Contritionem in corde: Confeſſionem in ore: ſatisfactionem in opere: In contritione debet habere pœnitens timorem de pœna, dolorem de culpa.* Magiſter ſententiarum contritionem appellat compunctionem, quia vt Guillelmus Aluernus ait, irradiante Spiritu Sancto, pœnitentis cor pungitur aculeis peccatorum. Attritionem autem & compunctionem perinde eſſe, accipe ex Smaragdo viro vtique docto, qui floruit decimo ſæculo. Sic ille: *Compunctio cordis eſt humilitas mentis cum lacrymis, exoriens de recordatione peccati, & timore iudicij.* Non eſt itaque noua hæc doctrina Concilij Tridentini in gratiam attritionis, ſeu compunctionis ortæ ex metu iudicij, & pœnarum.

Contritio alia imperfecta, alia perfecta.

Innoc. III. in Pſal. 2. pœnit.

Magiſt. ſent. l. 4. di. 16.

Guill. Alu. de ſacramento pœnit. c. 5.

Smaragdus ad cap. 49. Regulæ S. Benedicti.

Accipe item præclaram in eo themate ſententiam, editam ante quadringentos annos, ac proinde multò antiquiorem Concilio Tridentino. Ea eſt Iacobi Vitriaci Cardinalis doctiſſimi, & Epiſcopi Tuſculani. Sic ille: *Compunctio dicitur cordis humilitas cum deuotione ſeu lacrymis punctio, ſiue ex recordatione delicti, ſiue ex beneficiorum recordatione, ſiue ex timore gehennæ. Compunctio cor hominis purgat, mentem illuminat, ſpiritum confortat, & corroborat. Oportet quòd pœnitens cum amaritudine doleat. Ieremias ait: Luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum. Et Ioel: Plange quaſi virgo accincta ſacco ſuper virum pubertatis ſuæ. Quoniam igitur Dominus ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum; recogitemus annos noſtros in amaritudine animæ noſtræ, dicentes cum ſapiente muliere: Nolite me vocare Noëmi, id eſt, pulchram: vocate me Mara, id eſt, amaram, quia amaritudinibus me repleuit omnipotens. Talis enim amaritudo vermes malæ conſcientiæ, & carnalium deſideriorum interimit.* Hactenus ille Cardinalis peritiſſimus rei cuiuſque ſacræ.

Quid ſit cõpunctio, & vnde ortum ducat & quã ſit ſalutaris.

Iacob. Vitriac. ſer. in ca. ieiunij.

Ierem. 6.

Ioël. 2.

Ruſus, attritionem ſufficere ad ſalutem in Sacramento pœnitentiæ, probant multi alij textus Sanctorum Patrum, qui dum homines hortantur ad pœnitentiam, dolorem præcipuè meminerunt, qui emergit ex intuitu pœnarum, & iudicij extremi. Ita Gregorius: *Tantò arctiori manu pœnitentia mens à pollutione tergenda eſt, quantò ſe per conſenſum conſpicit ſordidiùs inquinatam. Cùm vehemens pœnitentiæ ſpiritus mentem occupat, omnem in ea explorationem reprehenſibilis gaudij perturbat, vt nihil ei iam niſi flere libeat, nihil niſi quod ſe terrere poſſit attendat. Ponit namque ante oculos illinc diſtrictionem iuſtitiæ, hinc meritum culpæ: conſpicit quo ſupplicio digna ſit, ſi parcentis pietas deſit, quæ per lamenta præſentia, ab æterna eruere pœna conſueuit.* Si dolor ille de peccatis, emergens intuitu pœnarum & iudicij extremi, eſſet inſufficiens cum Sacramento pœnitentiæ ad tergendas animæ maculas, Gregorius non dixiſſet eum procedere ex vehementi pœnitentiæ ſpiritu, mentem occupante. Sed vt liquidior extet Gregorij ſententia, audi eum explicicitè affirmantem, illum dolorem natum intuitu ſupplicij

Sancti Patres maximè ſuadent dolorem de peccatis intuitu pœnarum & iudicij extremi.

Greg. lib. 4. Moral. c. 17.

æterni

æterni tergere vitia, ſaltem accedente ſacramento; ſic enim intelligo Gregorium ita fatum: *Quid eſt hoc, quòd ſeris concremantur carnes, intus aromata? niſi hoc, quod quotidie videmus, quia duo ſunt compunctionis genera. Quia alij adhuc per timorem plangunt: alij verò iam ſe per amorem in lamentis afficiunt. Multi namque peccatorum ſuorum memores, dum ſupplicia æterna pertimeſcunt, quotidianis ſe lacrymis affligunt. Plangunt mala quæ fecerunt, & incendunt vitia igne compunctionis, quorum adhuc ſuggeſtiones in corde patiuntur.*

Idem hom. 22. in Ezech.

Attritionis efficacia ad compeſcendos omnes vitiorum æſtus.

Audis incendi vitia igne compunctionis huius, quam recolit ortam dum quis æterna ſupplicia pertimeſcit: Ergo ſatis eſt ille dolor ad ſalutem in pœnitentiæ Sacramento. Timorem hunc ideo nuncupauit Baſilius ſanctitatis operatorium, quia reuera ſufficit cum Sacramento pœnitentiæ, vt fiat anima ſanctior. Sic ille Antiſtes magni nominis, vtpote Magnus appellatus. *Timor ſalutaris, & qui ſanctitatis operatorius eſt.* Et Sanctus Ephræm coæuus Baſilio, nullo alio intuitu quàm pœnarum & iudicij compunctionem excitat hoc contextu. *Compungere, ò anima mea! compungere ſuper vniuerſis bonis, quæ à Deo accepiſti, & non cuſtodiſti. Compungere de omnibus, quæ feciſti malis: compungere in cunctis, in quibus eadiù patienter Deus expectauit: compungere, & pœnitentiam age, ne tenebris tradaris exterioribus. Reſipiſce miſera & afflicta anima, ne coram horrendo Chriſti tribunali confundaris.* Noluere Patres perfectam contritionem prædicare eſſe neceſſariam: cùm enim illa pertineat ad gratiam efficacem, quæ paucorum eſt; homines profectò in deſperationem induxiſſent, ſi eos addixiſſent huic dolori, qui non poteſt æquè facilè concipi ac attritio, quæ pertinet ad gratiam ſufficientem nemini denegatam. Et hanc ſolam attritionem dixere Patres neceſſariam, non quòd excluſerint contritionem perfectam, quam ſecus miris encomiis celebrarunt, vtpote conducentem ad gratiæ maximum incrementum: ſed quia dum fuere initiandi peccatores ad pœnitentiam, operæpretium fuit explicare neceſſaria tyronibus, & non ea, quæ prouectos in gratia decent. Eò ſpectant illa Chryſoſtomi eloquia: *Hoc ſolum eſt, quod expoſcitur à nobis, vt ſemper recordemur, & ad animum reuocemus mala noſtra, & conſcientiam geſtorum noſtrorum habeamus ante oculos, vt pro his ſupplicemus Deo, vt gehennam ponamus in conſpectibus noſtris, & Angelos, qui in die iudicij vbique diſcurrunt, & congregant de omni orbe terrarum eos, qui tradendi ſunt in gehennam, ac ſuppliciis tradendi.* Hæc ille.

Baſil. in Pſ. 33.

Ephræmus ſer. 2. de compunct.

Quare Sancti Patres non prædicarint perfectam contritionem eſſe neceſſariam ad dignè ſuſcipiendum ſacramentũ pœnitentiæ.

Chryſ. l. de compunct. cordis in fine.

Aduerte amabò, Chryſoſtomum dicere, hoc ſolum eſſe, quod expoſcitur à fidelibus: ſcilicet vt intuitu iudicij & gehennæ Deum conciliemus nobis. Non eſt in eo argumento prætereundum ſingulare effatum Tertulliani, ſuadentis vt quiſquis de Confeſſione ineunda cogitat, is ſe aptet commemorando gehennam, quod perinde eſt ac dicere, hominem vt par eſt accingi ad Sacramentum pœnitentiæ, ſi ſit attritus. Ecce viri magni parænesim. *Si de exomologeſi retractas, gehennam in corde conſidera, quam tibi exomologeſis extinguet: & pœnæ prius magnitudinem imaginare, vt de remedij adeptione non dubites.* Ambroſius conſultor idoneus in his quæ animarum curam ſpectant, nulla alia præludia petiit ad Sacramentum pœnitentiæ, quàm dolorem de peccatis emergentem ex intuitu iudicij aut ſupplicij æterni. Sic ille quondam affatus eſt virginem, quæ ſuo malè pudori conſuluit: *Pœnitentia non verbis agenda eſt, ſed & actu. Hæc autem ſic agitur, ſi tibi ante oculos ponas, de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum ſit, & ſi te iam credas prope ipſas tenebras poſitam exteriores, vbi erit fletus, & ſtridor dentium.* Profectò impoſuiſſet nobis Ambroſius, & equidem ſummo animæ diſpendio, ſi pœnitentiæ Sacramentum irritum eſſet illis, quos angit dolor de peccatis excuſſus à timore gehennæ. Sed vt is erat Deo afflatus, ſua etiam ſententia Concilij Tridentini decretum multis ſæculis anteuertit, illud idem enuntians, quod placuit Eccleſiæ in gratiam attritionis.

Tertull. lib. de pœnit. c. 12.

Ambr. ad Virginem lapſam c. 8.

Nec valet inſtantia, dolorem illum, quem ſuggerit intuitus iudicij extremi, eſſe rudimentum animæ recens initiatæ, nec eſſe illic immorandum cùm ſint æmulanda chariſmata meliora: & eſſe indecorum homini Chriſtiano pœnis vrgeri, & non amore, quo præcipuè omnia conſtare debent Chriſti ſequacibus, quorum amor eſt teſſera ſingularis. Hanc diluo inſtantiam, confitendo quidem, contritionem perfectam eſſe præſtantiorem attritione, ſed dico, quæ ſunt perfectionis amplioris non eſſe de neceſſitate Sacramenti, & ſufficere ideo contritionem imperfectam, vt beneficio Sacramenti pœnitentiæ attrita anima perfruatur. Imò ſatiùs eſt certam ſibi procurare attritionem meditando iudicium & ſupplicia æterna, quàm fruſtra ſibi adblandiri de dubia contritione, ſola recenſione amoris Dei parta. Plerumque nimirum anima, tota ſe amore Dei percitam, fallitur effecta pigrior, dum ſe amore decoctam credit: ſicque ſibi eatenus eſt iniuria, quatenus eſt incuria meditari ea, quæ conducunt ad impigram virtutum praxim, vt ſunt iudicia Dei. In ea fuit ſententia Rabanus Maurus, ille famoſus Abbas ſæculo nono, à quo Strabo Fuldenſis eius diſcipulus excepit Gloſſam ordinariam. Sic ille opportunè conſulit. *In peccatoris vtique pectore incessanter debeat ſpes & formido coniungi: quia incaſſum miſericordiam ſperat, ſi non etiam iuſtitiam timeat: incaſſum iuſtitiam metuit, ſi non etiam de miſericordia confidat.*

Cõtritio attritione præſtantior, non eſt de neceſſitate ſacramenti pœnitentiæ.

Iuſtitia Dei & miſericordia vt comites indiuiduæ debent recoli ab anima pœnitente.

Rabanus Maur. in Eccleſ. l. 2. c. 18.

Vellem reſcire à nouatoribus noſtris, qui damnant timorem iudicij, nec aliud volunt animis ingeri, præter amoris & miſericordiæ Dei ſpeciem & tinnitum, an ſint ſanctiores Bernardo, qui voluit indiuiduum eſſe nexum iudicij extremi & miſericordiæ Dei in meditatione noſtra, ne anima amori & miſericordiæ aſſueta fiat remiſſior, vtpote in inertiam fracta. Accipe conſilium viri Sancti. *Pedes Chriſti ſunt miſericordia, & iudicium: quorũ alterum ſine altero oſculari, vel temeraria ſecuritas eſt, vel deſperatio fugienda. Quis enim Dei miſericordiam indeſinenter attendens, non ſtatim tepidioris vitæ quietem exoptet? Cùm enim recogitat vniuerſitatis Dominum formam ſerui pro ſeruis ſuſcipere, triginta & tribus annis operari ſalutem noſtram, &c. ſtatim deceptoria ſpe ſibi blanditur, & illudit: gaudet obſeruare in miſericordia, & miſerationibus, iudicium neſcit, ignorat iuſtitiam, & punienda æſtimat non puniri. Fallitur qui ſic oſculatur miſericordiæ pedem, vt pedem iudicij non attendat, qui totum de miſericordia pede præſumit, hoc ſolum ad ſalutem ſufficere credens, quod argu-*

Bern. ſer. in feſto B. Mariæ Magd.

Hæc Bernardus, illo penicillo delineans diſcipulos eorum, qui carpunt attritionem, vt faceſſentem animæ negotium, in eo quòd iudicij extremi & pœnarum ſpecies horribiles ingerit menti. Qui autem ſint illi nouatores, diſce ex eorum moribus. Hi nempe ſunt delicatuli homines, toti in corporis ſui cura, vtpote acerbi hoſtes cuiuſque rigidæ diſciplinæ: quia, inquiunt, hoc eſt ſeruire Deo more ſeruorum, qui duntaxat increpitante ſcutica diriguntur. O nouos Euangeliſtas, nouo etiam paradiſo dignos, eo videlicèt, quem ſuis porcis finxerat Epicurus!

Qui nolunt recolere diē iudicij, illi ſunt pigri.

In attritione commendanda ſuadent Sancti eſſe recolendam miſericordiam ſimul cum memoria iudicij extremi, ne anima formidine concuſſa deficiat. Sic Bernardus: *Rurſus cùm adducit os, & iudicij pedem crebrioribus oſculis intertangit, ſubcutitur carnis animaque ſubſtantia, & vtriuſque hominis ſtatum vehementior aura percellit. Horrendum eſt enim incidere in manus Dei viuentis, offendere creatorem, neſcire Dominum, recalcitrare dominantis imperio, qui habet poteſtatem corpus & animam ponere in gehennam. Terribilis certè quædam expectatio iudicij, quando ignis in conſpectu eius exardeſcet, & virtutes cœlorum mouebuntur, & vacillantibus conſcientiis latitudinem mundi validiſſimus ignis aduret. Nihil prorſus terribilius, quam videre latronis officinam plenam ſanguine, cumulatam opprobriis, tormentis vndantem. Quis hæc diutius cogitans, non ſtatim contremiſcat, & in deſperationis rotetur abyſſum? Non eſt igitur huic pedi moroſius incumbendum, ne pietatis intuitum ferocia iudicantis excludat. Vtrumque igitur inungat pedem animæ pœnitentis affectus, & nunc miſericordiam amplectens; nunc iudicium deoſculans, contribulati ſpiritus offerat holocauſtum.* Tota hæc Bernardi doctrina fauet attritioni, ad quam excitandam laborauere Patres Sancti, vtpote certiſſimi eam ſufficere ad Sacramentum pœnitentiæ.

Bern. vbi ſupra.

Holocauſtū contribulati ſpiritus quomodo fiat.

Vide an non etiam Auguſtinus ad attritionem attenderit, cum ita affatus eſt hominem male ſibi conſcium: *Aſcendat* (inquit) *homo aduerſum ſe tribunal mentis ſuæ, exiſtimet illud, quod oportet nos exhiberi ante tribunal Chriſti, vt illic recipiat vnuſquiſque quod per corpus geſſit, ſiue bonum, ſiue malum: conſtituat ſe ante faciem ſuam, ne hoc ei poſtea fiat. Nam minatur Deus hoc peccatori, dicens: Arguam te, & ſtatuam te ante faciem tuam. Atque ita conſtituto in corde iudicio, adſit accuſatrix cogitatio, teſtis conſcientia, carnifex timor. Inde quidam ſanguis animi confitentis per lacrymas fluat. Poſtremò ab ipſa mente talis ſententia proferatur, vt ſe indignum homo iudicet participatione corporis & ſanguinis Domini: vt qui ſeparari à regno cœlorum timet per vltimam ſententiam ſummi iudicis, per Eccleſiaſticam diſciplinam à Sacramento cœleſtis panis interim ſeparetur. Verſetur ante oculos imago futuri iudicij, vt cùm alij accedunt ad altare Dei, quò ipſe non accedit, cogitet quàm ſit contremiſcenda illa pœna, qua percipientibus aliis vitam æternam, alij in mortem præcipitantur æternam.* Profectò totus hic diſcurſus pertinet ad attritionem, quam ſatis ſuperque Auguſtinus hoc tenore oſtendit eſſe congruam ſupellectilem, qua pœnitens anima gaudere poteſt ſalutari obſequio Sacramenti pœnitentiæ, quidquid ſecus nouatores noſtri impiè & procaciter inſuſurrent.

Aug. lib. de pœnit. qui eſt hō. 50. variar. cap. 4.

Conſilium Auguſtini de modo quo anima ſe debet aptare ad attritionem antequam accedat ad Sacramentum pœnitentiæ.

Eſto ſonet quidpiam indecorum atque ignobile timor hic ſeruilis, vtpote poſitus infra contritionem perfectam; hoc tamen non obſtat, quin anima redux, & ſui compos effecta, bellum indicat vitiis inteſtinum. Dum enimque reuoluit animo ſe delinquendo effectam obnoxiam pœnis æternis, ea qua cura poteſt ſatagit emendare quod iniquè fuit antea perpetratum. Exemplo tibi ſit Hieronymus, recolens delicta iuuentutis ſuæ. Is nullum aliud argumentum auſteræ ſuæ pœnitentiæ commemorat, præter metum gehennæ, quod nequaquam faceret, ſi dolor de peccatis conceptus ex metu gehennæ non ſufficeret ad integritatem Sacramenti pœnitentiæ. Sic ille: *O quoties ego ipſe in eremo conſtitutus, & in illa vaſta ſolitudine, quæ exuſta Solis ardoribus, horridum Monachis præſtat habitaculum, putabam me Romanis intereſſe deliciis. Sedebam ſolus, quia amaritudine repletus eram. Horrebant ſacco membra deformia, & ſqualida cutis ſitum Æthiopicæ carnis obduxerat: quotidie lacrymæ, quotidie gemitus: & ſi quando repugnantem ſomnus imminens oppreſſiſſet, nuda humo vix oſſa hærentia colliſebam. De cibis verò & potu taceo, cùm etiam languentes Monachi aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accepiſſe luxuria ſit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipſe damnaueram, ſcorpionum tantùm ſocius, & ferarum, ſæpè choris intereram puellarum.* Hæc ille.

Attritione perculſus homo caſtigat pœnis congruis omne quod iniquè antea perpetrarat vt patet exemplo Hieronymi.

Hier. ep. 22. ad Euſtoch. cap. 3

Quanta fuerit auſteritas veterū Monachorum.

Hinc arguo ſic: Hieronymus vir ſanctitate conſpicuus, editurus egregia pœnitentiæ ſpecimina, ad diluendos noxios pubertatis actus, dolori ſuo de peccatis obiectum gehennam fecit, & eius intuitu, obiit calles ſalebroſos pœnitentiæ aliis inuios: Ergo ſalutaris erit ille dolor de peccatis, cuius incunabula gehenna facit, & penes eum ſita tota diſpoſitio neceſſaria ad iuſtificationem, quæ conſequitur Sacramentum pœnitentiæ adiectum huic dolori, de quo indubiè loquitur idem Hieronymus, inſinuans liquidò, illum eſſe ſatis ad beneficium Sacramenti pœnitentiæ. Sic ille: *Neceſſe eſt, vt prius peccatorem mœror pœnitentiæ ſalubriter humiliet, & ita poſtmodum per iudicium ſacerdotis ſermo data reconciliationis lætificet.* Profectò non alium à pœnitente mœrorem quæſiit Hieronymus ab eo, cui erat tunc temporis aſſuetus, animo ſuo verſans ſemper diem iudicij, & anguſtias ſupplicij ſempiterni. Hunc mœrorem ait peti, ad hoc vt ſortiatur effectum ſuum abſolutio ſacerdotis. Cùm ergo nihil aliud præterea exigat; non eſt ambigendi locus, dolorem illum accedente Sacramento pœnitentiæ reducem facere gratiam, tota nouatorum claſſe perperàm & temerè reluctante.

Hier. in c. 12. Prou.

SENSVS ORTHODOXVS.

Soluuntur inſtantiæ, quæ carpunt vt malum, dolorem de peccatis, ortum intuitu pœnæ æternæ.

Ex Sententia Sanctorvm Patrvm.

OMne infirmum naturâ querulum eſt, vt videre eſt in ſenibus & paruulis, in quos ſi vel

leuiter

Delicatis hominibus non placet attritio ſeu dolor de peccatis ortus intuitu pœnæ æternæ

leuiter impingas, eo ſolo ſuppeditas argumentum & liuoris, & querelæ. Ita hoc ſæculo ſecta quædam exorta eſt, cui vita delicata cunas fecit. Profeſſores huius inſtituti nihil niſi amorem clamant, cunctaque volunt opera fidelium eſſe illo amoris Dei ſaccharo condienda. Suauitate nominis illecti plerique dedere manus illi ſectæ enitenti in perniciem Eccleſiæ: ſiquidem ſequaces huius diſciplinæ nouæ, hoc lethale virus ebibunt; ſcilicet dolorem de peccatis, ortum intuitu pœnarum & iudicij extremi, eſſe dolorem inordinatum, ac proinde malum, ideoque animam non eſſe paſcendam ideis, quæ recolunt diem iudicij & ſupplicia æterna, quia ſacer & illibatus amor Dei refugit hæc horrida ſimulacra. Expunctâ memoriâ iudiciorum Dei, iidem ſectarij arcent à corpore quidquid ei ingratum eſt, cilicia, ieiunia, vigilias, prolixas preces, aliamque omnem pœnitentiæ ſupellectilem, quæ bellum indicit corporis illecebris, ſicque viâ lacteâ & nullis ſtratâ ſpinis cœlos obambulant, Beatorum etiam hinc gaudia delibantes. Graſſatur iſta lues, eoque contagiu plerique infecti genio indulgent, ſpecie amoris Dei retundentes aculeos pœnitentiæ, dum affirmant, veram pœnitentiam eſſe amoris negotium, & non ingratas corporis anguſtias. Sic hodie erratur impunè, & in ſæculo rarus eſt, qui ſalutares adhibere velit ſcopas pœnitentiæ, ad nævos ſuæ animæ detergendos. In hos intorquere libet hoc Tertulliani effatum:

Inſtantia contra dolorem de peccatis ex metu iudiciorum Dei. Quænam accideat pœnitentia vilibus carnis & mundi mancipiis.

Tertull. l. de pœnitentia.

Num ergo in coccino & Tyrio pro delictis ſupplicare nos condecet? cedo acum crinibus, diſtinguendis & puluerem dentibus elimandis, & biſulcum aliquid ferri, vel æris, vnguibus repaſtinandis: ſi quid ficti nitoris, ſi quid coacti ruboris in labia aut genas vrgeat: præterea exquirito balneas latiores, hortulani maritimive receſſus adijcito ad ſumptum, conquirito altilium enormem ſaginam, defæcato ſenectutem vini. Cùm quis interrogaris, cur anima largiaris? Deliqui (dicito) in Deum, & periclitor in æternum perire.

Hoc induſtrio Tertulliani penicillo lineatur indoles iners eorum hominum, qui referentes ore tenus amorem Dei, reuera altum odium in pœnitentiam circumferunt pectore delicato. Sed ne dicterijs & ſpiculis iſtam eorum inſtantiam videar eluſiſſe; nego quod intendunt, obiicientes timorem ſupplicij æterni eſſe inordinatum, quia plus eſt timenda culpa, quàm gehenna. Conſequenter inficior, eum dolorem eſſe inordinatum, qui animam malè conſciam angit, memorem ſe factam fuiſſe obnoxiam pœnis æternis cùm peccauit. Illud namque non eſt inordinatum, quod ordinem ſeruat à Deo rerum omnium Domino præſtitutum: At Deus ipſe recolit in Scripturis diem iudicij, vt timeatur gehenna, eo tempore in animas & corpora ſæuitura. Sic Chriſtus: *Timete eum, qui poteſt corpus & animam perdere in gehennam.* Ergo nihil omnino inordinatum eſt in illo timore, nec in dolore de peccatis inde enato: Ita enim à natura comparatum eſt, vt quiſque doleat ex apprehenſione rei moleſtæ. Et eſto contritionis perfectæ dolor ſit nobilior; hoc tamen non obſtat, quin alius ille timor ſit bonus & vtilis, vt adſtruit Auguſtinus ita fatus. *Ille timor nondum caſtus, præſentiam Domini & pœnas timet, timore facit quidquid boni facit, non timore amittendi bonum illud, ſed timore patiendi illud malum: non timet ne perdat amplexus pulcherrimi ſponſi; ſed timet ne mittatur in gehennam. Bonus eſt & iſte timor, vtilis eſt.*

Timor iudiciorum Dei eſt bonus atque ſalutaris.

Matth. 10.

Ex SS. PATRIBVS.

Aug. in Pſal. 127.

Quare timor ſupplicij æterni ſit ſalutaris.

Aug. ibidem.

Vtilis ſanè, quia conducit ad charitatem, dum homines metu gehennæ bonis actibus aſſueſcunt. Sic ille: *Alius gehennam timet, vnde terruit & Dominus. Audiunt hæc homines: & quia verè futura ſunt impiis, timent, & continent ſe à peccato. Timent quidem, ſed non amant iuſtitiam. Cùm autem per timorem continent ſe a peccato, fit conſuetudo iuſtitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulceſcit Deus: & iam incipit homo iuſtè viuere, propterea non quia timet pœnas, ſed quia amat æternitatem.* Hactenus Auguſtinus.

Meditatio iudicij extremi timorem excitat, qui refrænat peccandi libidinem.

Eo timore Gregorius Magnus vt valido argumento compeſcebat effrænem peccandi licentiam. Ille nimirum eo fine diem iudicij menti fidelium ſæpiùs inculcabat. Quod profectò non feciſſet, ſi ſuſpicatus eſſet in eo dolore de peccatis, ex metu iudicij quidpiam indecorum. Sic ille: *Vitam veſtram, fratres, moreſque componite. Si qui mitis reſurrexit ex morte, quàm diſtrictus in iudicio veniat, prouidete. Certè in die tremendi examinis ſui, cum Angelis apparebit: cœlis ac terris ardentibus, cunctis videlicet elementis in ſui obſequij terrore commotis. Hunc ergo tanti pauoris iudicem ante oculos ponite. Hunc venturum timete: vt hunc cum venerit, non timidi, ſed ſecuri videatis. Timendus ergo eſt, ne timeatur. Terror eius nos ad vſum bonæ operationis exerceat: metus illius vitam noſtram à prauitate compeſcat. Mihi, fratres, credite ſuſpecti de culpa.* Reuera diaboli induſtria eſt, pellere hunc timorem, vt charitatem prorſus eliminet; quippe rudimentum charitatis eſt timor ille iudiciorum Dei: hinc etenim anima redux auſpicatur meliorem inire frugem. Quod vt probè callet Angelus ille nequam, charitati bellum indicit acerbum, vtique ſpecie charitatis: dum namque ſuggerit hominibus, omnia eſſe ex charitate agenda, & timorem ſupplicij eliminat; hominem ferè facit impotem ad charitatem congruè capeſſendam. Nempe pubeſcente timore iudiciorum Dei, charitas etiam adoleſcit, quæ nacta ſuam perfectam indolem poſtea timorem pellit, ita componens animam ad arbitrium Dei, vt tota Deo iugiter adhæreſcat. Eò tamen non aſſurgit anima niſi præambulo hoc timore, vt erudite probat Auguſtinus hoc contextu: *Si nullus eſt timor, non eſt qua intret charitas. Sicut videmus per ſetam introduci linum, quando aliquid ſuitur: ſeta priùs intrat, ſed niſi ſeta exeat non ſuccedit linum: ſic timor primò occupat mentem, non autem ibi remanet timor; quia ideo intrauit, vt introduceretur charitas.*

Timor iudiciorum Dei, eſt rudimentum charitatis.

Aug. tr. 9. in epiſt. Ioan.

Alia inſtantia contra dolorem de peccatis ex metu iudiciorum Dei.

Ieremiæ 23.

Ioel. 2.

Secundò inſtant delicatuli homines, Euangelium diſpeſci a lege antiquata, quòd hæc minis atque terroribus ageret cum Hebræis, vt videre eſt hoc diſcurſu Dei apud Ieremiam. *Numquid non verba mea ſunt quaſi ignis, dicit Dominus, & quaſi malleus conterens petras.* Item ille idem Dominus ex Ioële. *Conuertimini ad me in toto corde veſtro, ſcindite corda veſtra.* Adiiciunt, omne Hebræorum onus eſſe remotum procul ab humeris fidelium, iuxta illud Petri Apoſtoli, carpentis eos, qui in Eccleſiâ

Act. 15. Quænam Dei præcepta fuerint commenta Eccleſiæ, & Synagogæ.

volebant ritus inducere Iudæorum. *Quid tentatis Deum, imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod neque patres noſtri neque nos portare potuimus.* His textibus volunt ſectarij, eliminati ab Eccleſia recenſionem eorum quæ faciunt ad terrorem, vt ſunt ſupplicia æterna, & nihil aliud fidelium mentibus ingeri, quàm amorem Dei, quo maximè ducuntur Chriſtiani, vt hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti, quia valde incongruum eſt filiis incutere timorem patris, potiuſquàm amorem. Reſpondeo, Eccleſiam reuera neſcire iugum Synagogæ, cuius mentionem fecit Petrus; ſed hoc iugum non eſſe ſitum in timore ſupplicij æterni, aut dolere de peccatis intuitu iudiciorum Dei, aut minarum: quippe ibi Petrus agebat de circumciſione, & aliis Iudæorum ritibus antiquandis. Vnde labat inſtantia, nullamque arietandi vim habet, imò magis noſtram concluſionem adſtruit: nam etſi præcepta quædam ceremonialia & iudicialia Eccleſiam non obligent; illa tamen, quæ ad mores ſpectant, non exciderunt virtute ſua, vt ſunt præcepta Decalogi, & timoris Dei, & pœnitentiæ à reprobis incundæ. Vigere autem præcepta pœnitendi, & timendi Deum, qui poteſt mittere corpus & animam in gehennam, proximè oſtendi ex Scriptura, & Patribus.

Præceptum pœnitendi, & timendi Deum vt vindicem malorũ viget in Eccleſia vt & olim in Synagoga.

Adiice rationem validiſſimam petitam ex Concilio Tridentino in gratiam doloris orti ex intuitu ſupplicij. Sacra nimirum Synodus definiens, attritionem in Sacramento pœnitentiæ diſponere ad iuſtificationem, liquidò eam afflata deſuper approbauit. Vnde neſcio quo fato nouatores quidam inſurgant in hoc Catholicum dogma, niſi fortè vt procul ab Eccleſia faciant vſum Confeſſionis, quam reuera parum prodeſſe inſinuant, affirmantes ſacerdotem abſoluendo Chriſtianum confitentem, non cauſare gratiam inſtrumentaliter cum Sacramento, ſed indicare ſolùm eum eſſe abſolutum in virtute contritionis perfectæ, qua accinctus antea reſiliit à peccatis. Eâ doctrinâ effectum eſt, vt pleræque mulierculæ deceptæ ab hypocritis & ſuſurronibus impiis, impunè accedant ad ſacram ſynaxim, malè paſtæ cibo, qui negatur malè ſibi conſciis hominibus, niſi Sacramento Confeſſionis ſuas ſordes diluerint. Proximæ Controuerſiæ partes erunt, adſtruere ſacerdotum efficaciam cum Sacramento pœnitentiæ ad iuſtificationem animæ pœnitentis.

Confeſſionẽ odioſã reddit doctrina damnans dolorẽ de peccatis ex metu ſupplicij æterni.

SENSVS ORTHODOXVS.

CONTROVERSIA II.

An ſacerdos abſoluendo hominem ritè confeſſum, conferat aliquid ad iuſtificationem eius, aut tantùm ſignificet, hominem hunc eſſe à Deo abſolutum.

ARGVMENTVM EX RATIONE, CONCILIIS, ET SANCTIS PATRIBVS.

Induſtria Ieroboam vt auerteret populum à templo Dei.

VT Ieroboam auerteret Samaritanos ab aditu templi Ieroſolymitani, vbi ſoli Deo incenſo & victima litabatur; homo perduellis & refuga vitulos aureos finxit, quos propoſuit incautis populis adorandos. Vt eſt populus rei nouæ perquàm cupidus, vitulis auro rutilis & coruſcis adeò captus eſt, vt Dei immemor coluerit illa inania ſimulacra. Accipe rem à codice ſacro. *Ieroboam fecit fana in excelſis, & ſacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Leui.* Lixas, calones, & fæcem populi initiauit Ieroboam ſacerdotio vitulorum, & reuera fuit tali patella dignum operculum, vt ſcilicet Diis ingloriis ſacrificulos daret populum indecorum. Vbi autem Samaritani deſierunt adire ſacras ædes, & ſe addixere totos vitulis aureis, captauere omnes ſenſuum illecebras, & quaſi induiſſent indolem vitulorum, mentis impotes homines illi nullo non vitio diffluxerunt. Hac peſſima induſtria dæmon callidus hominibus impoſuit: ille nimirum vafer æmulus hominum, vt eos inflecteret ad vitiorum omnium obſequium, ſuggeſſit eſſe inutilem aditum templi, qui eo animo fit, vt ſacerdoti fiat ſincera & ingenua confeſſio peccatorum: à Deo eſſe petendam veniam, & non à ſacerdote vicarias agente Dei vices, qui nihil in animas poteſt: hoc ſuſurro diabolus innumeros penè homines ſuperiore ſæculo dementauit.

3. *Reg.* 12.

Dæmon reddidit odioſã confeſſionẽ, vt homines impuꝫ genio indulgerent.

Huiuſce delirij fuere Anteſignani, Lutherus, Caluinus, & ſequaces eorum. Inde vt ex equo Troiano emerſit malorum ilias, quæ effuſa Europam infecit peſſimo contagio, quo laborant Angli, Germani, & Gallorum non pauci. Hinc præterea impunè peccatum eſt, nullo confeſſionis metu vitia remorante. Damnatus quidem eſt ille error à Leone X. & à Concilio Tridentino, ideoque nullos Catholicos habuit aſſertores. Sed ex hac radice virulenta, nuper alius ſurculus emerſit iniurius ſacramento pœnitentiæ. Nempe quidam ementita ſpecie Catholici, nuper emerſi ſparſere libellos, quibus ita contritioni iuſtificationem animæ attribuunt, vt faciant omnino irritam opem ſacerdotis ad gratiæ influxum, affirmantes ſacerdotem non reuera abſoluere à vinculis peccatorum, ſed duntaxat declarare hominem abſolutum antea virtute contritionis. Vnde iuxta illud delirium, abſolutio ſacramentalis nihil efficit, ſed declarat tantùm illud quod antea effectum eſt.

Lutherus lib. 1. *de captiuitate Babylon. Caluin. l.* 3. *inſtit. cap.* 4. §. 7. *Leo in Bulla contra errores Lutherĩ. Concil. Trid. ſeſſ.* 14. *can.* 7. *De ſanctiſſimo pœnit. ſacram.*

SENSVS ORTHODOXVS.

DECISIO CONTROVERSIÆ.

Sacerdos vt miniſter Dei & inſtrumentum vnà cum ſacramento pœnitentia concurrit effectiuè ad iuſtificationem animæ pœnitentis.

ARGVMENTVM PRIMVM.

EX RATIONE, ET SS. PATRIBVS.

PRophetante Ieremia, & ſalutaribus monitis imbuente populum Iſraël, viri quidam typho ſuperbiæ inflati obſtitere, ne populus attenderet ad Prophetam, Dei ſcita veraciter explicantem. Ecce ex Codice ſacro hiſtoriam. *Cum compleſſet Ieremias loquens ad populum vniuerſos ſermones Domini Dei eorum, pro quibus miſerat eum Dominus Deus eorum ad illos, omnia verba hæc: dixit Azarias filius Oſaiæ, & Iohanan filius Caree, & omnes viri ſuperbi, dicentes ad Ieremiam: Mendacium tu loqueris: non miſit te Dominus Deus noſter.* Ita & nuper

Ierem. 43.

viri

viri reuera ſuperbi eò tumoris aſſurrexerunt, vt dixerint, mendacium loqui ſacerdotes, cùm dicunt ſe teipſa abſoluere pœnitentes, nec ad hoc eſſe à Deo miſſos, ſed vt tantùm declarent pœnitentes iam fuiſſe à Deo abſolutos, ita vt Abſolutio ſacramentalis ſit tantùm index reconciliationis antea factæ, non efficax ad reconciliationem faciendam ex vi ſacramenti. Iniuria ſanè eſt hæc doctrina Sacramento pœnitentiæ, & damnata à Concilio Tridentino, cuius Canones vide infra proximo titulo, vbi arguo ex Conciliis. Ratione eſt hîc erronea illa ſententia confutanda.

Concil. Trid. ſeſſ. 14. Can. 9 d. ſanctiſſimo pœnitentiæ ſacram.

Nemo it inficias, Sacramenta nouæ legis in eo diſtingui à ſacramentis Iudæorum, quòd noſtra gratiam inſtrumentaliter efficiant, cùm alia Hebræorum gratiam ſignificarint, ſed non effecerint, aut ſi aliquam ſanctificationem ſuſcipientibus erogarint, in confeſſo eſt apud omnes eam fuiſſe legalem, cute tenus, & non internam, vt eſt ea Sacramentorum nouæ legis. Vnde Magiſter ſententiarum, Albertus Magnus, Thomas, & Bonauentura affirmant, Sacramenta nouæ legis eſſe ſigna practica gratiæ, eam efficiendo inſtrumentaliter, & ita ſignum ſenſibile, quo vt genere definiuntur ſacramenta Iudaica & Euangelica, non prædicatur (vt inquiunt hi doctores) vniuocè de ſacramentis Iudaicis & de noſtris: quippe vetera ſacramenta erant ſigna gratiæ futuræ & elargiendæ à Deo fidelibus Baptiſmo initiatis, ſed non erant practica illius gratiæ. Noſtra verò ſacramenta ſunt ſigna, quæ reuera graphicè delineant gratiam, & modum operandi eius; ſed ſignificando gratiam illam, hoc præterea eis adiectum eſt incrementum, vt eam etiam gratiam efficiant. Verbi gratiâ, dum ſacerdos idoneus audita confeſſione pœnitentis, has profert voces: *Ego te abſoluo ab omnibus peccatis tuis.* His vocibus non ſignificat tantùm animam eſſe antea liberam à nexibus peccatorum, ſed realiter his nexibus expedit, & ſanctificat, vt miniſter Dei, & inſtrumentum ad illam ſanctificationem congruum, vtpote cœlitus inſtitutum. Modus verò ſanctificationis innuitur egregiè illo Sacramento, vbi homo in habitum rei compoſitus, ſua recenſet piacula, & audit ſe abſolui. Vnde liquet, gratiam hîc ſanctificare animam per modum reconciliationis, & nouæ libertatis acceptæ ſolutione vinculorum.

Magiſter ſentent. Albertus Magnus. Thomas, & Bonauent. in lib. ſentent. diſt. 1.

Quomodo abſolutio ſacerdotalis ſanctificet hominem pœnitentem

Hinc arguo contra nouatores: Si ſacerdos abſoluendo pœnitentes indicat tantùm remiſſa eſſe peccata, & ſignificat gratiam influxiſſe in animam contritam, aut ſi illæ voces, *Ego te abſoluo*, ſunt à Deo inſtitutæ, vt indices gratiæ habitualis; pœnitentia non eſt Sacramentum: illa nimirum munia non exercet præter ea, ad quæ aſſumpta eſt columba illapſa in Chriſtum hiante cœlo, dum eum fluenta Iordanis alluerent. Namque columba illa fuit index gratiæ incolentis animam Chriſti; & nemo tamen dixerit hanc columbam fuiſſe Sacramentum. Rurſus linguæ igneæ, quæ in die Pentecoſtes inſederunt capiti fidelium, erant ſymbola feruidæ charitatis, qua illi Eccleſiæ proceres æſtuabant: præterea notabant dona linguarum illis omnibus impertita. Nec inde poteſt quiſquam inferre, fuiſſe Sacramenta linguas illas, quia non fuere practicæ rerum, quas graphicè lineabant. Illa nimirum flamma referens ſpeciem linguæ congruè expreſſit charitatem, & donum linguarum. Sed quia ſignum hoc non efficit res, quas ſignificando ingerebat menti, idcirco non competit ei ratio Sacramenti, in eo ſita vt ſignum efficiat ex opere operato illud quod ſignificat. Defectu illius efficaciæ, ſacramenta legis antiquatæ, quæ fuere ſigna ſenſibilia gratiæ, non prædicantur vniuocè noſtris ſacramentorum ſymbolis adæquata. Eo nempe titulo noſtra ſacramenta præſtant aliis, quòd ſcilicet ſanctificent animas ea ſanctitate, quæ duntaxat fuit priſcis Iudæorum ritibus indicata. Bellè Auguſtinus: *Sacramenta (inquit) non ſunt eadem, promiſſa non eadem: quia alia ſunt ſacramenta dantia ſalutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui teſtamenti dant ſalutem: ſacramenta veteris teſtamenti promiſerunt Saluatorem* Hactenus ille, probans quantùm noſtra præpolleant ſacramenta.

Quare columba quæ Chriſto baptizato apparuit, & linguæ igneæ in die Pentecoſtes inſidentes Apoſtolis non fuerint ſacramenta.

Ex SS. PATRIBVS.
Auguſt. in Pſalm. 73.

Nullus ergo relinquitur ambigendi locus, an ſacerdotalis abſolutio ſanctificet, cùm vt ait Auguſtinus ſacramenta noſtra dent ſalutem: vetera verò ſecus eam ſolummodo promittebant. Hinc priſca Iudæorum ſacra vocantur vmbræ, noſtra verò veritatis rem & titulum meritò ſortiuntur. Ita Ambroſius: *Signum circumciſio corporalis, veritas circumciſio ſpiritalis: illa membrum amputat, iſta peccatum.* Cùm ergo veritas ſit velut indiuidua comes ſacramentorum Eccleſiæ, reuera ſacerdos ſanctificat animam pœnitentem, cùm ei Sacramentum pœnitentiæ impertit: alioquin pœnitentia non eſſet Sacramentum, ſi nihil aliud præſtaret ſacerdos quàm indicare ſuo ſuffragio hominem abſolutum. Imò noſtra ſacramenta deterioris eſſent conditionis, quàm ſacramenta Iudæorum in modo ſignificandi. Nam nobilius eſt certò præſagire rem futuram, quàm præſentem oculis ſubiicere: ſed vetera ſacramenta præſcia fide Iudæis gratiam illam ingerebant menti, quam Chriſtus Dominus erat ſuo ſanguine meriturus. Præterea ſanctitatem legalem hæc ſacra ritè ſuſcepta fidelibus populis erogabant: & hinc ſanè præſtarent noſtris, ſi tota ratio ſacramentorum Eccleſiæ in hoc ſita eſſet, vt inhabitantem gratiam deforis indicarent.

Sacramenta Iudæorum fuere velut vmbra, noſtra verò veritatem habent.

Ambr. ep. 72. ad Irenæum.

Dicunt aduerſarij, non omnino otioſam eſſe illam abſolutionem ſacerdotis; ſed eſſe neceſſariam, vt Eccleſia acceptet vt iuſtum hominem iam contritum, qui ideo eſt ſiſtendus Eccleſiæ tribunali, vt ea declaratione liber fidelibus aliis innoteſcat. Si ſic hoc eſſet, profectò forent inutiles omnes illæ confeſſiones, quæ fiunt inter priuatos parietes, aliis omnibus inſciis, quod tamen nemo ſanus dixerit, & hoc tantùm quia pœnitentia eſt Sacramentum nouum à Chriſto Domino inſtitutum, ac proinde conuenit cum aliis ſacramentis in ratione generica ſigni practici gratiæ, quam ſenſibili ſymbolo præfigurat, vt ex ſacramenti definitione liquet, quæ multiplex eſt, vt à multis recenſetur. Tres tamen præcipuæ proſtant. Prima eſt Hugonis Victorini, viri doctrina & pietate conſpicui. Altera Magiſtri ſententiarum; & tertia Catechiſmi Concilij Tridentini. Ita Hugo. *Sacramentum eſt corporale vel materiale elementum, foris ſenſibiliter propoſitum, ex ſimilitudine repræſentans, & ex inſtitutione ſignificans, & ex ſignificatione continens aliquam inuiſibilem & ſpiritalem gratiam.* Qui ergo accipit ſine obice Sacramentum, is etiam participat gratiam Sacramenti, atque ita ſacerdos abſoluendo pœnitentem, eum verè ſanctificat.

Diluitur inſipida ratio eorum qui volunt abſolutionem ſacerdotis indicare ſolùm eſſe hominem abſolutum.

Hugo lib. 2. par. 9. c. 2.
Quid ſit ſacramentum.

Rurſus ita Sacramentum definitur à Magiſtro ſententiarum: *Sacramentum eſt inuiſibilis gratiæ*

Magiſt. ſent. l. 4. diſt. 5.

viſibilis forma, eiuſdem gratiæ imaginem gerens, & cauſa exiſtens. Si cauſa eſt gratiæ; inepta ſanè eſt ſententia, & hæretica proteruia hallucinans, quæ denegat Sacramento pœnitentiæ hanc virtutem cauſandi gratiam, quæ illi communis eſt cum ſingulis quibuſque ſacramentis. Adiice & definitionem Catechiſmi Concilij Tridentini, quæ hoc tenore circumfertur: *Sacramentum eſt res ſenſibus ſubiecta, quæ ex Dei inſtitutione ſanctitatis, & iuſtitiæ tum ſignificandæ, tum efficiendæ vim habet.* Illa Sacramenti definitio compendiosè dirimit litem iſtam: namque duo dicit ineſſe Sacramento, rationem ſcilicet ſignificandi, & vim efficiendi ſanctitatem & iuſtitiam, quam ſuo ſigno res ſenſibus ſubiecta ſignificat. Perperam itaque nouatores inſtringunt in efficaciam Sacramenti pœnitentiæ, dum ineptiunt & affirmant, ſacerdotem duntaxat abſolutione ſua declarare ſed non facere hominem Deo gratum.

Catechiſm. Concil. Trid.

Aduerte obiter, nullum omnino faceſſere negotium inſtantias, quæ petuntur à Patribus, dum affirmant, Dei ſolius eſſe peccata remittere. Verbi gratiâ Ambroſij textus iſte obiicitur: *Ille ſolus dimittit peccata, qui ſolus pro peccatis noſtris mortuus eſt.* Ad hunc & ſimiles textus vltro confitemur, Deum per ſe & primariò ſolum remittere peccata, nec eo modo cuipiam remiſſionem competere peccatorum: ſed hoc non obſtare, quin ex inſtituto Dei ſacerdotes vt miniſtri vnà cum ſacramento vices obeant cauſæ inſtrumentalis, ſanctificandi animam pœnitentem. Vnde ad argumentum reſpondeo, ſolius eſſe Dei remittere peccata per ſe & primariò; ſed ex Dei inſtituto eſſe ſacerdotis & Sacramenti pœnitentiæ remittere peccata per modum cauſæ inſtrumentalis. Nota, ad hanc cauſam inſtrumentalem eſſe reuocandas omnes Patrum ſententias, quæ ſanctificationem animæ, aut remiſſionem peccatorum attribuunt ſacerdoti. Huius generis eſt iſte locus Auguſtini: *Sacerdotes poſſunt confitentibus parcere; quibus enim remittunt, remittit Deus.* Quaſi diceret: Sicut cauſa efficiens adhibens inſtrumentum, ſimul cum eo operatur, ita vt quod inſtrumentum perficit, ſit etiam opus cauſæ, quæ perculit inſtrumentum: eo etiam pacto ſacerdos à Deo adhibitus vnà cum Sacramento pœnitentiæ ad iuſtificationem animæ pœnitentis, eſt miniſter & inſtrumentum ſanctitatis & gratiæ quam Deus vt principalis cauſa pœnitenti deſuper impertitur.

Ambr. l. 1. de pœnit. c. 11.

Quomodo ſacerdos ſanctificet animas & in quo genere cauſæ.

Auguſt. l. de vera & falſa pœnit. c. 10.

Denique Catholici incautè ſuſtinentes illam erroneam ſententiam, quæ glíſcit hodie, non aduertunt ſe impingere in hæreſim Caluini, & aliorum, qui procaciter adſtruunt, Sacramenta eſſe ſigna & ſymbola nuda gratiæ, quam denotant, ſed ſine vlla virtute efficaci ad gratiam illam animis erogandam, quæ nudo ſymbolo deſignatur. Vnde iuxta delirium illud, Eccleſia cum Synagoga coit in eodem genere ſacramenti, cùm vtrobique ſit concolor ille modus ſignificandi gratiam, ſine reali vllo influxu gratiæ eiuſdem. Quod quàm fatuum ſit, & peregrinum à Theologia, ſatis ſuperque oſtendit apex Theologorum Thomas, hoc diſcurſu: *Sacramenta veteris legis Apoſtolus vocat egena & infirma elementa, quia gratiam non continebant, nec cauſabant: noſtra autem ſacramenta continent, & cauſant.* Quomodo autem cauſent gratiam inſtrumentaliter illa hæc Eccleſiæ Sacramenta, idem Angelicus doctor eruditè enarrat loco margine prænotato. Vnde demiror audaciam, ne dicam temeritatem, auctoris libelli quem refello poſt ſacram facultatem Pariſienſem. Is nec leuiter tinctus vlla notitia Theologiæ doctorem agit, inuehens hæreſes, quas vt ſincera dogmata profitetur. Nempe ſpoliat Eccleſiam efficacibus Sacramentis, quibus ille explicator Theſauri Eccleſiæ ſubſtituit ſigna merè theórica, id eſt, ſacramentorum inania ſimulacra.

Quid ſentiãt hæretici de ſacramentis Eccleſiæ. *Caluin. l. 4 Inſtitut. cap. 14 § 1.*

Thom. 3 p. q. 62. art. 1.

SENSVS ORTHODOXVS.

Sacerdos abſoluens hominem attritum, non ſolùm declarat eum eſſe Deo gratum, ſed reuera vt miniſter & cauſa inſtrumentalis ſanctificat animam attritione diſpoſitam.

ARGVMENTVM II.

EX CONCILIIS, ET SS. PATRIBVS.

THemiſtocles coactis Græciæ comitiis, ſuos contribules atque municipes interrogauit de aliquo medio ſalutari, quo iretur obuiam malis, quæ Græcis oratione ſua dixerat immittere. Vnus adſtantium occurrere volens diſcrimini vrgenti, ſe præſtitit conſultorem optimum, rem proponens induſtriam ad fulcrum Reipublicæ quæ nutabat. Sed quia opportunus hic conſultor malè audiit apud Themiſtoclem, qui ſuſpectam eius fidem habuit, Præfectus ille comitiorum iuſſit eamdem ſententiam præfati hominis proponi ab aliquo Areopagita virtutis emeritæ, ſicque effectum eſt, vt Græcia annuente conſilio propoſito ab homine virtutis indubiæ, caueret ſibi Themiſtocles, & Athenis. Hanc ego volo æmulari Themiſtoclis induſtriam, conſulendo ſectariis viri damnati, quibus adhuc animo inſedit, attritionem non ſufficere vnà cum Sacramento pœnitentiæ ad iuſtificationem pœnitentis; quia, inquiunt, ante Sacramentum pœnitentiæ anima debet eſſe in gratia, vt gaudeat beneficio abſolutionis, quod eſt declarare aliis hominem cœlitus abſolutum, & non reconciliare Deo, eum ſanctificando aliqua virtute practica Sacramenti. Scio ſequaces impij dogmatis ebibiſſe virus antesignani ſui, qui ſe libello ſuo oſorem profitetur vitæ religioſæ, vbi etiam deſipit in vota, in quæ velut in rem ingloriam ille rabula debacchatur. Eius argumenta eluſi ſuperiori Euangelio, ut eo tractatu quem ſubieci de Encomiis vitæ religioſæ. Eamobrem profeſſio mea religioſa, meam ſuſpectam faciet fidem, ſi meo tantùm Marte probo errare nouatores illos, qui carpunt attritionem, & detrahunt virtuti Sacramenti pœnitentiæ. In mea adſtruenda ſententia orthodoxa contra flagitioſiſſimos homines expeditæ iam paginæ collaborant.

Plutarchus in Themiſtocle.

Induſtria Themiſtoclis, vt conſilium opportunum hominis ingrati adſtantibus placeret.

Iidem qui negant efficaciam pœnitentiæ, in vota Religioſa etiam impiè debacchantur.

Ne mei tamen inſtituti religioſi ſpecies, exoſam æmulis noſtris faciat illam meam ſententiam de attritione & efficacia pœnitentiæ, volo inducere viros fidei indubiæ, teſtes omni exceptione maiores; ſcilicet Sanctos Patres, quibus præibunt Cõcilia, vt omnis dematur ſectariis occaſio cauillandi. In eos primò arieto hoc valido argumento: Agens validum & efficax informare volens aliquod ſubiectum, ſi in illud agit tota virtute ſibi inſita,

Argumentũ potens ad probandum ſufficiẽtiam attritionis, & efficaciam abſolutionis.

inſita, profectò inducit formam propoſitam in ſubiectum, à quo abſunt obices, qui remorati queunt formæ aditum in illam materiam: Ergo cùm attritio remoueat omnes obices, qui arcere ſolent gratiam ab anima, ſi accedat pœnitentiæ Sacramentum, indubiè ſacerdos, cui à Deo virtus eſt indita ſanctificandi animas ritè diſpoſitas, abſoluens hominem attritum, inducet in animam eius formam, ſcilicet gratiam, cuius valde indiga erat anima illa vitio mancipata.

Diſpoſitio ad formam arcet obices qui ſubiectū efficiunt inuium formę.

Inſtabunt æmuli, attritionem non ſufficientes obices ad gratiam expungere, quia cum attritione culpa viget. Reſpondeo, hoc equidem verum extra Sacramentum pœnitentiæ, ſed vnà cum Sacramento pœnitentiæ remoras omnes gratiæ refugas penitus amaudari. Nempe diſpoſitio ad formam ſecernit obices, qui ſubiectum efficiunt inuium formæ. At ex Concilio Tridentino, attritio diſponit gratiam impetrandam in Sacramento pœnitentiæ: Ergo ſacerdos, qui eſt agens inſtrumentale ſufficiens ad ſanctificandas animas, ex vi Sacramenti attritum hominem emundabit. Reuoco textum Cōcilij, vt denuo opportunum; ſic enim de attritione loquitur: *Declarat ſancta Synodus, etiam donum Dei eſſe, & Spiritus Sancti impulſum, non adhuc quidem inhabitantis, ſed tantum mouentis, quo pœnitens adiutus viam ſibi parat ad iuſtitiam. Et quamuis ſine Sacramento pœnitentia per ſe ad iuſtificationem perducere peccatorem nequeat: tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentia impetrandum diſponit.*

Ex Conciliis. *Concil. Trid. ſeſſ. 14. c. 4.*

Rurſus quia probè ſciebat hæc Synodus ſacroſancta, non deeſſe obtrectatores, nec etiam defuturos, qui malè ſentirent de dolore illo de peccatis concepto, ex metu ſupplicij æterni; hunc Canonem edidit. *Siquis dixerit, eam contritionem, qua paratur per diſcuſſionem, collectionem, & deteſtationem peccatorum, qua quis recogitat annos ſuos in amaritudine animæ ſuæ, ponderando peccatorum ſuorum grauitatem, multitudinem, fœditatem: amiſſionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incurſum, cum propoſito melioris vitæ, non verum & vtilem dolorem, nec præparare ad gratiam, ſed facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, &c. anathema ſit.* Itaque liquet auctoritate Concilij, attritionem vt par eſt diſponere animam ad gratiam: iam videre eſt an ex mente Concilij Sacramentum pœnitentiæ gratiam inducat in animas ita accinctas. Ecce Canones illic editos in eo argumento. *Si quis dixerit, ſacramenta nouæ legis non continere gratiam, quam ſignificant, aut gratiam ipſam non ponentibus obicem non conferre, quaſi ſigna tantùm externa ſint acceptæ per fidem gratiæ vel iuſtitiæ, & notæ quædam Chriſtianæ profeſſionis, quibus apud homines diſcernuntur fideles ab infidelibus, anathema ſit. Qui dixerit, non dari gratiam per huiuſmodi ſacramenta ſemper, & omnibus, quantùm eſt ex parte Dei, etiamſi ritè ea ſuſcipiant, ſed aliquando, & aliquibus, anathema ſit. Si quis dixerit, per ipſa nouæ legis Sacramenta, ex opere operato non conferri gratiam ſed ſolam fidem diuinæ promiſſionis ad gratiam conſequendam ſufficere, anathema ſit.*

Eadem ſeſſ. 14.

Eadem titulo can. 6. 7. 8. Doctrina Concilij Tridentini de efficacia Sacramentorum.

Canones hi præfati dicunt anathema his, qui dubiam effecerint efficaciam Sacramentorum, nec vllum video Catholicis locum cauendi fulmina Eccleſiæ, ſi negarint ſacerdotem reuera ſanctificare animas, dum eis adminiſtrat Sacramentum pœnitentiæ. Rurſus Baptiſmus, & Pœnitentia in hoc conueniunt, quòd ſunt Sacramenta mortuorum, id eſt, hominum quos peccati contagium expertes gratiæ Dei fecit: At Baptiſmus efficaciter viuificat animam, & non ſolùm oſtendit eſſe rediuiuam: Ergo & Pœnitentia non erit tantùm index peccati remiſſi, ſed & erit cauſa effectiua per modum inſtrumenti. Eò ſpectant Canones editi in gratiam efficaciæ Baptiſmi. En decretum Concilij Nicæni. *Baptiſma noſtrum, non oculis corporis conſiderandum eſt, ſed mentis oculis: aquam vides, conſidera virtutem Dei in aquis abſconditam, &c. Deſcendit quidem is, qui baptizatur, peccatis obnoxius, & ſeruitutis corruptione detentus: aſcendit autem ab ea ſeruitute & peccatis liber, filius Dei, & hæres, & cohæres Chriſti.* Non eſt ergo noua deciſio Concilij Tridentini de efficacia Sacramentorum, cùm eo decreto Concilij Nicæni vetuſtiſſimi conſtet de virtute præſentiſſima Baptiſmi, quam etiam aſſeruit Concilium Conſtantinopolitanum, dicens Baptiſma eſſe in remiſſionem peccatorum; non verò in oſtenſionem remiſſionis peccatorum. Liquidò demonſtratur illa vis Sacramenti hoc textu Concilij Milevitani. *Paruuli, qui nihil peccatorum in ſemetipſis adhuc committere potuerunt, ideò in remiſſionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.*

Quare Baptiſmus, & Pœnitentia dicantur Sacramenta mortuorum.

Concil. Nicænum cap. inſcripto: διατύπωσις, doctrina de Baptiſmo circa octauum Canon.

Concil. Conſtantin. in ſymbolo illic edito.

Concil. Mil. cap. 2.

Vt tergiuerſandi in nomine titulus omnis excideret, illa Synodus ait, paruulos veraciter baptizari in remiſſionem peccatorum. Non ergo cute tenus, & inane ſymbolum ablutionis à Deo factæ, ſine obſequio inſtrumentali ſacerdotis. Rem hanc ancipitem apud nouatores indubiam fecit iſte Canon Concilij Arauſicani II. *Hoc etiam ſecundum fidem Catholicam credimus, quod acceptâ per Baptiſmum gratia, omnes baptizati, Chriſto auxiliante, & cooperante, quæ ad ſalutem pertinent, poſſint, & debent, ſi fideliter laborare voluerint, adimplere.* Vides quàm copioſa ſit ſupellex bonorum, quam ſecum vehit gratia per Baptiſmum fidelibus impertita. Hanc Sacramentorum efficaciam fuiſſe agnitam Eccleſiæ ab ipſis incunabulis, audi ex Iuſtino Martyre. *Remiſſionem ante commiſſorum peccatorum conſequimur in aqua.* Quòd ſi cauſæ nomenclaturam petis, accipe Gregorium Nyſſenum *Baptiſma peccatorum expiatio eſt, remiſſio delictorum, renouationis & regenerationis cauſa.* Non ergo hallucinamur affirmantes Sacramenta eſſe cauſas gratiæ inſtrumentales. Accipe & ſingularem Tertulliani ſententiam. *Prius liquor, quo viueret, dedit, id eſt, aqua produxit animantia; vt in Baptiſmo mirum non ſit, ſi aqua animare nouerunt.* Rurſus ille probaturus fore vt aliquando caro diuina reſurgat, ait Sacramenta corpori adhiberi, ſed eorum vim tranſmitti in animas. Vnde à ſimilitudine Baptiſmi licet de aliis agere Sacramentis. Namque decreta Conciliorum, & Sanctorum Patrum ſententiæ de efficacia Baptiſmi, non pertinent ad Baptiſmum, vt ſimpliciter eſt corporis ablutio, ſed vt eſt Sacramentum nouæ legis. Cùm ergo Pœnitentia ſit etiam Sacramentum nouæ legis, illi etiam quadrabit virtus effectiua gratiæ, quam Concilia & Patres Sancti recolunt in Baptiſmo.

Conc. Arauſic. II. can. 25.

Ex SS. Patribus. *Iuſtinus in Apologia ad Antoninum.*

Greg. Nyſſ lib. de Baptiſmo.

Tertull. lib. de Baptiſmo.

Eamobrem Tertullianus non vni tantùm Baptiſmo aſſignat virtutem ſanctificandi animas,

ſed

Lib. de reſurrectione carnis.

ſed & aliis Sacramentis. Sic ille: *Caro abluitur, vt anima emaculetur: caro vngitur, vt anima conſecretur.* Ecce Baptiſmi efficaciam, poſt quam ſubiicit virtutem Confirmationis quæ carnem ſignat, & vim manuum impoſitionis in ordinatione ſacerdotum: *Caro ſignatur, vt anima muniatur: caro manus impoſitione adumbratur, vt anima Spiritu illuminetur.* Demum adiicit Sacramentum Euchariſtiæ, ita fatus: *Caro corpore Chriſti & ſanguine veſcitur, vt anima de Deo ſaginetur.* Tertullianus ſic diſcurrit per varia Sacramenta, vt faciat palàm eorùm vim præſentiſſimam ad animas ſanctificandas, ſic damnans errorem qui gliſcit in confeſſionis iniuriam, quandoquidem ſectarij, quos impugno, procaciter aiunt ſacerdotem in eo Sacramento non reconciliare Deo animas, ſed declarare tantùm eſſe à Deo abſolutas, qui etiam error cenſorem acerbum habet Chryſoſtomum, qui fusè libro de ſacerdotio oſtendit, quantùm ſacerdotes legis nouæ emineant ſacerdotibus priſcæ legis, & in dotibus eminentiæ ſacerdotum Euangelici titus ait ſacerdotes generis Leuitici non curaſſe lepram, ſed declaraſſe ſolùm quando curata fuit: at ſacerdotes Eccleſiæ non declarare peccatores mundatos, ſed reuera mundare. Quid elimatiùs deſiderare queas in iſta controuerſia.

Chryſoſt. l. 3. de ſacerdotio. Sacerdotes Eccleſiæ reuera ſanctificant animas pœnitentes.

Illa Chryſoſtomi ſententia ſæpè refricatur ab eo in gratiam efficaciæ Sacramenti pœnitentiæ. Sic ille alibi: *Confeſſio præteritorum, eſt abolitio delictorum.* Si antiquiora petis teſtimonia, quæ adſtruāt, ſacerdotem non indicare ſolùm abſolutum, ſed efficaciter abſoluere, accipe Apoſtolorū diſcipulum, & ſucceſſorem Petri, Clementem. Sic ille: *Si fortè alicuius cor, vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malum latenter irrepſerit, non erubeſcat, qui animæ ſuæ curam gerit, confiteri hac huic, qui præeſt: vt ab ipſo per verbum Dei, & conſilium ſalubre curetur, quò poſſit integra fide, & operibus bonis pœnas æterni ignis effugere.* Non ergo ſolùm iudex eſt ſacerdos peccati remiſſi, vt volunt deliri homines; ſed ex ore ſummi Pontificis Clementis, ſacerdos ſalubriter curat, id eſt, iuſtificat, vt ait Dionyſius Areopagita, ſic increpans hominem, qui duriùs exceperat ſacerdotem, qui homini nefario adminiſtrarat Sacramentum pœnitentiæ. Sic Dionyſius inuehitur: *Tu vt tuæ indicant literæ, procidentem ſacerdoti impium atque peccatorem, neſcio quo pacto contra diſciplinæ ordinem adſtans calce abieciſti, ac repuliſti. Cùm ille quidem verecundè quod oportuit fateretur, ſe ad peccatorum remedia quærenda veniſſe: neque exhorruiſti inſuper & ſacerdotem optimum lacerare conuitiis, miſerabilem eum dicens, qui pœnitentem atque impium iuſtificaſſet.* Audis à Dionyſio Pauli diſcipulo, fuiſſe penes ſacerdotem vim ſeu virtutem iuſtificandi.

Chryſoſtom. hom. 10. in Geneſim.

Clemens Rom. epiſt. 1.

Dionyſius Areopagita epiſt. 8. quæ eſt, ad Demophilum Monachum.

Sacerdos abſoluendo iuſtificat ex Dionyſio.

Accipe & Lactantium vetuſtiſſimum teſtem, vtique luculentum in controuerſia de efficacia Sacramenti confeſſionis. Sic ille: *Quia ſinguli quique cœtus hæreticorum ſe potiſſimùm Chriſtianos, & ſuam eſſe Catholicam Eccleſiam putant; ſciendum eſt, illam eſſe veram, in qua eſt confeſſio, & pœnitentia, quæ peccata, & vulnera, quibus eſt ſubiecta imbecillitas carnis, ſalubriter curat.* Rurſus. *Deus volens vitæ ac ſaluti noſtræ pro æterna ſua pietate conſulere, pœnitentiam nobis in illa circumciſione propoſuit, vt ſi cor mundauerimus, id eſt, ſi peccata noſtra confeſſi, ſatis Deo fecerimus, veniam conſequamur.* Nulla planè mentio de Sacramento, vt index eſt remiſſionis, ſed vt ſalubriter curat. Si ad principes Eccleſię Latinę Patres eſt prouocandū, proculdubio cauſa cadent ſectarij; habebunt enim hos iudices aduerſos, vtpote ſtantes à partibus noſtris. Prior occurrit Ambroſius ita fatus: *Si vis iuſtificari, fatere delictum tuum: ſoluit enim criminum nexus verecunda confeſſio peccatorum.*

Lactantius lib. 4 diuin. Inſtitut. c. 17.

Ambr. l. 2. de pænit. c. 6.

Nota, ſoluere criminum nexus, eſſe aliud planè quàm indicare hominem abſolutum: ac proinde dicere realem influxum ad iuſtificationem, quam loquitur Ambroſius, in cuius ſententiam abiit Hieronymus hoc contextu. *Si quem ſerpens diabolus occultè momorderit, & nullo conſcio, peccati veneno infecerit, ſi tacuerit qui percuſſus eſt, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus ſuum fratri & magiſtro voluerit confiteri: magiſter qui habet linguam ad curandum, facilè ei prodeſſe non poterit. Si enim erubeſcat ægrotus vulnus medico confiteri; quod ignorat, medicina non curat.* Si ergo ſacerdoti peruia ſunt peccata, curantur, reali influxu gratiæ, ad quam effectiuè concurrit ſacerdos hominem abſoluendo. Accipe Auguſtinum liquidò affirmantem, ſacerdotem vicarias agere Dei vices, ſanando pœnitentes. Sic ille: *Cicatricum tuarum arbiter Dei vice, dominus adhibeatur presbyter, & reuela ei vias tuas, & ipſe tibi exhibebit antidotum reconciliationis.* Nota, ibi reconciliationem dici antidotum, vt intelligas gratiam, quæ ſola virus peccatorum pellit. Rurſus ille recolens virtutem confeſſionis, hæc eruditè eloquitur. *Quomodo nobis peccatorum vulnera nunquam deeſſe poſſunt, ſic & confeſſionis medicamenta deeſſe non debent. Non enim ideo vult Deus, vt confiteamur peccata noſtra, quòd ea ipſe ſcire non poſſit, ſed quia Diabolus hoc deſiderat, vt inueniat, quod nobis antè tribunal iudicis æterni obiiciat. Ideo vult, vt magis defendere, quàm accuſare peccata velimus. E contrario autem Deus noſter, quia pius eſt, & miſericors, vult vt ea confiteamur in hoc ſæculo, ne pro illis confundamur poſtmodum in futuro. Si enim nos confitemur, ille parcit: ſi nos agnoſcimus, ille ignoſcit.* Hactenus Auguſtinus.

Hieron. in c. 10. Eccleſiaſt.

Aug. l. 2. de viſitatione infirmorum cap. 4.

Auguſt. l. 50. homiliar. hom. 12.

Ex præfatis ſatis ſuperque liquet, quàm deuij ſint à doctrina Patrum illi qui dubiam faciunt efficaciam Sacramenti pœnitentiæ. Et ne quid deſiderandum ſuperſit in argumento attritionis, accipe quatuor magni nominis Sanctos, & Doctores vno ſæculo antiquiores Gregorio magno, qui ſuo calculo probant, ſolam attritionem ſufficere ad Sacramentum Baptiſmi, aut Pœnitentiæ. Memini Chryſoſtomum, & Auguſtinum ſuprà, vt locupletes vades; non eos fortè pigebit nec vadimonium deſerent, ſi eos huc denuo reuocare eſt animus. Ita Auguſtinus. *Qui vult fieri Chriſtianus, vt non eat in ignem æternum cum diabolo, ſed in regnum æternum intret cum Chriſto, verè ipſe Chriſtianus eſt.* Nota, hîc Auguſtinum agere de modo, quo initiandi ſunt catechumeni: ideoque maturè explicaſſe ea, quæ erant abſolutè neceſſaria ad gaudendum beneficio Baptiſmi, ad quem vtiliter percipiendum ſolam dixit ſufficere attritionem, id eſt, dolorem de peccatis ex metu ſupplicij æterni. Concolor eſt ratio Sacramenti pœnitentiæ, cum quo attritio ſola iuſtificat, vt ipſe Auguſtinus ait, hoc contextu. *Aliis Baptiſmum flagitantibus, aliis*

Auguſt. l. de catechizandis rudibus. c. 27. Tomo IV.

Idem ep. 180. Tomo II.

recencilia

reconciliationem, aliis etiam pœnitentia ipſius actionem, omnibus conſolationem, & ſacramentorum confectionem, & erogationem. Vbi ſi miniſtri deſint, quantum exitium ſequitur eos, qui de iſto ſæculo, vel non regenerati exeunt, vel ligati? Quantus eſt etiam luctus fidelium ſuorum, qui eos ſecum in vita æterna requie non habebunt? Aduerte, Auguſtinum dicere hos pœnitentes, qui concurrunt ad petendum Sacramenta Baptiſmi & confeſſionis, perire quia miniſtri deſunt, qui illa ſalutaria adminiſtrent Sacramenta. Vnde liquet eum loqui de attritione, quæ reuera vna cum Sacramento eos ſanctificaſſet, quapropter Auguſtinus definit, Epiſcopum ingruente imo graſſante perſecutione non debere eſſe ſuæ Eccleſiæ deſertorem, vt attritis ſubueniat obſequio Sacramenti.

Sola attritio non ſufficit ad ſalutem ſi deſit ſacramentum.

Recole eſſe ſententiam Chryſoſtomi, qui ex profeſſo commemorat ſolam attritionem, dum ad compunctionem homines adhortatur. Sic ille: *Hoc ſolum eſt, quod expoſcitur à nobis, vt ſemper recordemur & ad animum reuocemus mala noſtra, & conſcientiam geſtorum noſtrorum habeamus ante oculos, vt pro his ſupplicemus Deo, vt gehennam ponamus in conſpectibus noſtris, & Angelos, qui in die iudicij vbique diſcurrunt, & congregant de omni orbe terrarum eos, qui trudendi ſunt in gehennam, ac ſuppliciis tradendi.* Nota quæſo has voces. *Hoc ſolum eſt, quod expoſcitur à nobis.* Si alius dolor de peccatis fuiſſet neceſſarius ad compunctionem excitandam, illam ſcilicet, quæ cum Sacramento ſufficit ad iuſtificationem; proculdubio Chryſoſtomus ad excitandum hunc dolorem non ſubieciſſet diem iudicij, & ſupplicia æterna, vt congrua doloris argumenta: ſed potiùs perfectam contritionem, quæ ab amore Dei petitur vt obiecto, mentibus ingeſſiſſet.

Chryſoſt. l. 1. de compunct. one cordis in fine tom. 5. Compũctionis vnà cum Sacramento neceſſariæ deſcriptio.

Vide iam ex Ambroſio, pœnitentibus fuiſſe datam olim abſolutionem ſacramentalem, etiamſi conſtiterit ſacerdoti, homines hos eſſe attritos tantùm, id eſt, dolere duntaxat de peccatis metu ſupplicij. Sic ille: *Plerique futuri ſupplicij metu, peccatorum ſuorum conſcij, pœnitentiam petunt, & cùm acceperint, publica ſupplicationis reuocantur pudore.* Non hos carpit Ambroſius, quòd ſola attritione, id eſt, metu ſupplicij ad Sacramentum pœnitentiæ ſe accinxerint: ſed in eos inuehitur quòd poſt confeſſionem factam ſacerdoti, noluerint publicas fundere Deo preces indictas, velut in mulctam criminis exantlari. Pergit Ambroſius: *An quiſquam ferat, vt erubeſcas Deum rogare, qui non erubeſcis rogare hominem? & pudeat te Deo ſupplicare, quem non latet; cùm non pudeat peccata tua homini, quem lateat, confiteri?*

Abſolutio olim data dolentibus de peccatis ſolo metu ſupplicij.

Ambr. l. 2. de pœnit. c. 9.

Idem l. 2. de pœnit. c. 10.

Demum Leo Papa ſolus dirimere poteſt iſtam controuerſiam, vtpote loquens de cathedra Petri, & non vt doctor ſingularis; quippe à Theodoro Epiſcopo Foroiulienſi interrogatus de hoc argumento, ſic reſpondit: *Multiplex miſericordia Dei ita lapſibus ſubuenit humanis, vt non ſolùm per Baptiſmi gratiam, ſed etiam per pœnitentia medicinam ſpes vita repararetur æterna, vt qui regenerationis donum violaſſent, proprio ſe iudicio condemnantes, ad remiſſionem criminum peruenirent, ſic diuina bonitatis præſidiis ordinatis, vt indulgentia Dei niſi ſupplicationibus ſacerdotum nequeat obtineri.* Vides hoc decretali reſponſo, abſolutionem ſacerdotalem eſſe de neceſſitate medij ad indulgentiam Dei obtinendam, quam ipſe Deus reuera per ſe impertit vt præſens & influens, & adhibens ſacerdotem vt miniſtrum & congruum inſtrumentum vnà cum Sacramento ad animas iuſtificandas. Sic Leo Magnus: *Cui vtique operi inceſſabiliter ipſe Saluator interuenit, nec vnquam ab his abeſt, quæ miniſtris ſuis exequenda commiſit, dicens: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi: vt ſi quid per ſeruitutem noſtram bono ordine, & gratulando impletur effectu, non ambigamus per Spiritum Sanctum fuiſſe donatum.*

Abſolutionis ſacerdotalis neceſſitas & effectus.

Leo Papa epiſt. 91. ad Theodorum, & recenſetur in Canone Multiplex De pœnit. diſt. 1.

Ibidem. Spiritus Sanctus per ſe animam ſanctificat, ſed ſacerdos vnà cum Sacramento inſtrumentaliter.

Rurſus quod maximè probat, ſacerdotalem abſolutionem iuſtificare hominem attritum, ait multos damnari, quia eo beneficio caruerunt. *Si* (inquit) *aliquis eorum, pro quibus Domino ſupplicamus, quocumque interceptus obſtaculo, à munere indulgentia præſentis exciderit, & priuſquam ad conſtituta remedia perueniat, temporalem vitam humana conditione finierit: quod manens in corpore non receperit, conſequi exutus carne non poterit: cum Dominus Deus noſter, cuius iudicia nequeunt comprehendi, quod ſacerdotale miniſterium implere non potuit, iuſtitia reſeruauerit, in poteſtatem ſuam timeri volens; vt hic error omnibus proſit.* Hæc ille, probans eſſe abſolutionem ſacerdotalem neceſſariam ad ſalutem, ex eorum ruina, qui periere fruſtrati illo beneficio. Eamobrem beneuolus hic Pontifex, vrgente aliqua neceſſitate, vt mortis inſtantis, aut periculi inſignis, decreuit, nemini denegari abſolutionem, ſi eam poſtulet. Quod & adhuc in Eccleſia viget, vbi homini quantumuis nefario Eccleſia ſe propitiã atque beneficam præſtat, ne pereat homo attritus, ſi decedat pœnitentiæ Sacramento deſtitutus: poſitis namque in articulo mortis reſeruata omnia crimina relaxantur, ſi aliquale ſpecimen ediderint animæ pœnitentis.

Leo vbi ſupra.

Nemini quantumuis nefario deneganda abſolutio in articulo mortis ſi eam petat.

Eo decretum Papæ. *Multùm vtile ac neceſſarium eſt, vt peccatorum reatus ante vltimum diem ſacerdotali ſupplicatione ſoluatur. His autem, qui in tempore neceſſitatis, & in periculi vrgentis inſtantia, præſidium pœnitentiæ, & mox reconciliationis implorant: nec ſatisfactio interdicenda eſt, nec reconciliatio deneganda: quia miſericordia Dei nec menſuras poſſumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conuerſio. Quòd ſi aliqua vi ægritudinis ita fuerint aggrauati, vt quod paulò ante poſcebant, ſub præſentia ſacerdotis ſignificare non valeant, teſtimonia eis fidelium circumſtantium prodeſſe debebunt, vt ſimul & pœnitentia & reconciliationis beneficium conſequantur.* Hactenus ille Antiſtes ſummus, cuius ſanctione liquet, attritionem ſufficere ad iuſtificationem vnà cum Sacramento, quo denegato perit anima dolens de peccatis metu ſupplicij æterni. Vnde & patet, ſacerdotem dum abſoluit non indicare ſolùm gratiam, ſed practicè influere in animam per modum cauſæ inſtrumentalis, & non primariæ agentis per ſe, quod Dei ſolius eſt.

Decretum concedens beneficium abſolutionis omnibus in articulo neceſſitatis poſitis, ſi eam petierint. *Leo epiſt. 91. ſuprà citata.*

Reclamabunt nouatores, fieri iniuriam humanitati Chriſti, quam tota Theologia admittit eſſe inſtrumentum Dei in productione gratiæ, ac proinde non eſſe alia adſciſcenda inſtrumenta, vt ſunt Sacramenta, quibus ſatis ſuperque eſſe poteſt, vt ſignificent gratiam, & non

Humanitas Chriſti & Sacramenta ſunt inſtrumenta gratiæ Dei, ſed diuerſimodè.

eam

Ex theologia. *Thom. 3. p. q. 62. art. 5.*

eam attingant inſtrumentaliter. Inſtantia eſt hominis neſcij Theologiæ, vt eſt auctor libelli blaſphemi, quem inſector. Itaque Reſpondeo cum Sancto Thoma, eſſe duplex inſtrumentum, vnum ſeparatum, vt eſt ſecuris, aliud coniunctum, vt eſt manus, principalem autem cauſam efficientem gratiæ eſſe Deum, ad quem comparatur humanitas Chriſti, ſicut inſtrumentum coniunctum; ſacramentum autem velut inſtrumentum ſeparatum. Eamobrem neceſſe eſt, virtutem ſalutiferam à diuinitate Chriſti per eius humanitatem in ipſa ſacramenta deriuari. Paſſione ſua quidem nos liberos fecit à peccatis, non ſolùm efficienter, & meritoriè, ſed etiam ſatisfactoriè: & præterea Paſſione ſua initiauit ritum Chriſtianæ religionis, offerens ſemetipſum hoſtiam Deo. Vnde palàm eſt ſacramenta Eccleſiæ ſpecialiter habere virtutem ex Paſſione Chriſti, cuius virtus quodammodo nobis copulatur per ſuſceptionem Sacramenti.

Tertull. l. de pœnitentia.

Porrò vnum eſt aduertendum, ſcilicet pleroſque nouatorum hallucinari, dum decurrunt & explorant ſententias Sanctorum Patrum: quippe apud Tertullianum & alios aduertunt, ſacerdotes reconciliaſſe in foribus Eccleſiæ pœnitentes, & feciſſe eis ius ad aditum templi, quo ſuis ante reatibus exciderāt, & eo ritu ſacerdotes indicaſſe, eos eſſe realiter abſolutos. Inde ab hac ſpecie reconciliationis arguunt, ſacerdotem nihil aliud efficere abſoluendo, quàm declarare hominem abſolutum. Sed hi peſſimè errant, neſcientes eſſe duplicem reconciliationem, vnam quæ fit in Sacramento pœnitentiæ, qua verè à ſacerdote ſanctificatur anima; alteram, qua homo extra Sacramentum publicè admittitur ad participationem ſacrorum, qua exciderat aliquâ cenſurâ in ipſum latâ. Si itaque proponitur aliquis textus Patrum, qui referat, ſacerdotem declarare hominem abſolutum cùm eum abſoluit; hoc concede de publica reconciliatione peccatoris cum Eccleſia, cui præiuit alia priuata reconciliatio cum Deo virtute abſolutionis ſacramentalis, qua veraciter & citra ſuſpicionem fuci iuſtificatur homo iuxta prælibatam hanc Ambroſij ſententiam: *Si vis iuſtificari, fatere delictum tuum: ſoluit enim criminum nexus verecunda confeſſio peccatorum.*

Duplex eſt in Eccleſia reconciliatio pœnitentis, vna in ſacramento quæ ſanctificat, alia extra ſacramentum, quæ indicat abſolutum. *Ambr. l. 2. de pœnit. c. 6.*

SENSVS ORTHODOXVS.

Controversia III.

An bona opera adultis neceſſaria ſint ad ſalutem.

In hæc verba:

Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare.

Sententia Iudicis in die extremo lata in reprobos, vtique neſcio bonorum operum, ſola poteſt dirimere litem ab hæreticis intentatam bonis operibus: ſed ne argumenta deſint, conſule Euangelium feriæ quintæ cinerum; in ſenſu orthodoxo reperies agitatam fusè & pro votis iſtam controuerſiam. Itaque ſuperſedeo: ingrata namque forent denuo repetita.

SENSVS ORTHODOXVS.

Controversia IV.

An eleemoſynam erogare, ſit opus meritorium vitæ æternæ.

In hæc verba:

Quamdiu non feciſtis vni de minoribus his, nec mihi feciſtis.

Conſule quartum Tomum iſtius Moralis Encyclopædiæ, & luſtra Euangelium diuitis epulonis, & Lazari; videbis in ſenſu orthodoxo, pro votis hanc controuerſiam agitatam iis quæ ad eam pertinent omnibus argumentis.

FERIA

FERIA TERTIA
DOMINICÆ PRIMÆ QVADRAGESIMÆ.
EVANGELIVM

SECTVM IN TOT NVMEROS, QVOT ſunt textus literaliter expenſi, iuxta intentum Spiritus Sancti.

Matth. 21. I. CVM intraſſet IESVS Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic?
II. Populi autem dicebant: Hic eſt IESVS Propheta à Nazareth Galilææ.
III. Et intrauit IESVS in templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & menſas numulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit: & dixit eis: Scriptum eſt: Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Et acceſſerunt ad eum cæci, & claudi in templo; & ſanauit eos. Videntes autem Principes ſacerdotum & Scribæ mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes: Hoſanna filio Dauid; indignati ſunt, & dixerunt ei: Audis quid iſti dicunt? IESVS autem dixit eis: Vtique nunquam legiſtis: Quia ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem?
IV. Et relictis illis, abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam, ibique manſit.

LITERALIS EXPOSITIO,
cuius paragraphi exquiſitè enucleant textus Euangelij recenſiti.

I. VT corpora omnia infra cœlos mobilia mouẽtur influxu accepto a primo mobili; ita homo aſſurgens in motus ſupra naturam, ab eo percellitur, infra quem eſt natura. Itaque omnis motio, animam inducens ad quærendum Deum, arguit Chriſti acceſſum ad hanc animam.

§. II. Huius autem acceſſus, ſeu illapſus Chriſti in animam, præcipuè participes ſunt humiles: Namque Deus potiſſimum humilibus aſſueſcit, quorum idcirco partes ſunt, Dei magnalia aliis explicare.

§. III. Deo ipſo prodigiis, dictis annuente encomiis, quæ humiles in gratiam Chriſti Domini decantarunt.

§. IV Quodque magis Dei & humilium conſuetudinem probat: Deus optimus maximus, etſi vltro occurrat hominibus incurus ſalutis ſuæ; illos tamen auerſatur impios, quibus nihil niſi de ſuperbiæ typho cõſtat: Nempe eos diu fruſtra admonitos, & illectos ad meliorem frugem, tandem enomit, & deſerit, diuertens ad alios, quorum obſequio Dei gloria propagatur..

SENSVS LITERALIS.

Omnis motio, animam inducens ad quærendum Chriſtum, arguit Chriſti acceſſum ad hanc animam.

In hæc verba:

Cùm intraſſet IESVS *Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic.*

§. I.

CONIECTVRA PRIMA

EX RATIONE.

AQuilegi, id eſt, homines qui fontium ortus & capita ſagaciter inueſtigant, vt rem indubiam aſſerunt, aquarum latices, qui defluunt ex edito loco collecti tubis atque canalibus, poſſe reſilire vſque ad culmen quod adæquet ipſius fontis exordium. Huic aſſerto experimentum fidem fecit: nempe hi, qui fontanam aquam à capite arceſſunt, repetunt, & ſcrutantur, ſalientis aquæ ſiphunculos deducunt, vt ferre Quomodo colligatur altitudo capitis fontiũ.

poteſt altitudo fontis, ita vt enitentis aquæ diabetes ſeu rubus arguat eminentiam loci vbi eſt ſcaturigo. Simili ferè modo Theologi inueſtigans in homine motiones diſcolores, quæ ſunt veluti variæ ſalientes aquæ, quibus tota alluitur hæc viſa fugax: quippe bifariàm mouetur homo

Actus humani in duplici ſunt genere, ſcilicet naturales, & ſupernaturales.

dum ad aliquod ſe accingis opus, idque iuxta duos diſſimiles operandi modos. Si merè naturalis fuerit actio, quam exeris homo, vt ſunt bibere, ambulare, ridere, impetus à quo percellitur animus ad hus actus, erit eiuſdem ordinis, ac proinde ſolius naturæ cancellis optimè concluditur: generalis nimirum Dei concurſus, indiuiduus naturæ comes, ſufficit ad exerendas illas actiones. Si verò homo aſſurgit ad ea, quæ Dei ſunt, & laborat in indagine rerum, quæ pertinent ad ſalutem ſuam; tunc dicitur homo ſanctiore aura afflatus, & actionis eminentia, motionem arguet eſſe ſuperioris ordinis: id eſt, natura impote ad ſupernaturales actus, homo indiget alio concurſu Dei, vtpote impar actioni ſuperioris ordinis. Concurſus autem ille, ſuum tenorem ſeruans, & concomitans actionem, dicitur gratia adiuuans. Motio verò, quæ præceſſit hunc concurſum, excitans gratia nuncupatur, quæ tota Dei eſt, & ad quam anima ſe habet merè paſſiuè: at ad gratiam adiuuantem ſeu cooperantem ſe habet promiſcuè, paſſiuè ſcilicet, & actiuè. Paſſiuè quidem, quia Deus in hominem influit vt in ſubiectum idoneum ſuis gratiarum donibus informandum: actiuè, quia ſuam adhibet operam, ne gratia defluat incaſſum, ſed illud quod eſt intentum à Chriſto Domino ſortiatur.

Sēſus literalis commotionis, quæ totam Ieroſolymā concuſſit Chriſto introeūte.

His prælibatis, accipe genuinum ſenſum literalem verſus quem enucleo. Commota eſt vniuerſa ciuitas motione ſupernaturali ad introitum Chriſti. In illo nimirum Ieroſolyma ſuſpicata eſt quid diuinum, cuius indagini occupata identidem repetiit illas voces: *Quis eſt hic.* Namque

Motio illa ciuitatis fuit ſupernaturalis vtpote facta ad ſalutem Iudæorum.

ciuitas illa aſſueta Chriſto ſæpe ſæpius hunc videbat in plateis, & in templo, nec vlla tamen fit mentio percitæ ciuitatis. Etenim Gens illa incredula lippis duntaxat oculis Chriſtum inſpexerat, de eo nihil diuinum ſapiens, ſed terrenum hominem arbitrata, inglorios ei næuos affinxerat, dicens eum fabro patre ſatum, & eſſe potatorem vini, publicanorum epulis aſſiſtentem. Vnde liuore perculſi homines, non supernè commoti ſunt, ſed tunc temporis ſuæ indolis nequiſſimæ congruum facinus ediderunt. Hodie verò ſecus, vndique concurritur, vt videatur idem Chriſtus ingreſſus Ieroſolymam ſpecie triumphantis, & dignatus à turbis non regali tantùm titulo, ſed diuino. Nempe Chriſto inſidenti aſinæ occurrerunt turbæ accinctæ palmarum ramis, & decantantes verſus Pſalmi editi in gratiam Meſſiæ: *Benedictus, qui venit in nomine Domini.* His velut

Pſal. 117.

inſulis diuinitatis Chriſtus inſignis Ieruſalem ingreditur. Vt autem ſuſpicio diuinitatis increbruit Vrbe tota ciuitas eò effuſa eſt, quà erat eo temporis articulo tranſiturus. Scribæ, & Phariſæi, aliique proceres Iudæorum attoniti, & ſubodorantes in Chriſto homine quidpiam eterogeneum, id eſt, alterius naturæ quàm humanæ, non potuerunt temperare ſibi, quin ſæpius inquirerent: *Quis eſt hic.* Chriſto Domino ita ſuas moderante vices, vt inſtante Paſſione ſe Meſſiam eſſe proderet, ne eſſet ſuſpecta fides Apoſtolorum, cùm poſt Pentecoſten annunciantes Chriſtum, illi hunc Meſſiæ titulum affricarent. Potuere nimirum Apoſtoli refricare memoriam triumphi huius Iudæis incredulis, & eis ingerere, Chriſtum mox paſſurum, fuiſſe Ieroſolymis habitum vt Meſſiam, ac proinde eorum animos inflectere ad fidem Chriſti.

Quare Chriſtus voluit ante ſuam Paſſionem excipi Ieroſolymis vt Meſſias.

Illa ciuitatis vniuerſæ commotio, ſingulare fuis beneficium Chriſti illucentis populo infideli, vt præuia fide eum apparet ad colligendos fructus Paſſionis ſuæ, quæ inſtabat. Fuiſſe hanc motionem ſuperioris ordinis, & non æſtum populi perquàm cupidi rei nouæ, liquet ex ſerie & contextu hiſtoriæ, quæ vt recenſuit honores fuiſſe exhibitos Chriſto vt Meſſiæ, ſtatim ſubiicit eo introeūnte Ieroſolymam, fuiſſe commotam vniuerſam ciuitatem, eo ſolo argumento percitam quòd audiret Ieſum Saluatoris nomine nuncupari Audit quidem ciuitas hunc titulum à populo prædicante Chriſtum, ſed eius motio non fuit à populo, qui habuit ſe per modum proponentis, vt hodie præcones verbi Dei eaſdem vices agunt; ſed diuini eſt impetus, quòd pectora commouentur. Ibidem Chriſtus infinita propè prodigia priùs ediderat: nec vlla tamen eſt facta recenſio motæ ciuitatis in gratiam alicuius obſequij Chriſto exhibendi. Itaque ſapit diuinum aliquid illa commotio: etenim præter rerum ordinem, Scribæ & Phariſæi paſſi hactenus Chriſtum cenſorem acerrimum ſuorum vitiorum, vrgente Deo conſulunt populum, vt eo erudiente ſciant: *Quis eſt hic.* Nec vana fuit hæc quæſtio: nimirum audiere à populo, Chriſtum eſſe ſupra hominum vulgus, & penes eum eſſe ſtipendium ſalutis omnium noſtrûm. Vnde, quia hæc inquiſitio pertinens ad ſalutem ſuperat omnes naturæ vires, proculdubio fuit ſingulare beneficium Chriſti, cuius iſta vox eſt apud Iſaiam: *Quæſierunt me qui ante non interrogabant.* Eſt enim Theologiæ effatum, Chriſtum eſſe Eccleſiæ caput, ac proinde ab eo in omnia membra defluere gratias omnes, quæ hominem ſollicitant ad ſalutem. Non enim gloriæ noſtræ tantùm eſt cauſa meritoria Chriſtus, ſed & auctor gratiæ omnis, quæ conducit ad ſalutem, iuxta Ioannis ſententiam: *Lex per Moyſem data eſt: gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.*

Quare cōmotio ciuitatis fuerit diuina.

Iſai 65.

Chriſtus eſt caput Eccleſiæ.

Ioan. 1.

Eò ſpectat & illud Pauli elogium in gratiam Chriſti: *Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus in Chriſto.* Id eſt, quidquid in animas cœlitus influit pertinens ad aſſecutionem gloriæ æternæ, illud eſt benedictio Dei, mediante Chriſto fidelibus impertita. Eiuſdem generis eſt & hic verſus. *Aſpicientes in auctorem, & conſummatorem Ieſum.* Non enim tantùm à Chriſto habemus gratiæ incrementum, ſed etiam eiuſdem exordium. Itaque citra dubium eſt, illam commotionem, qua percita fuit Ieroſolyma, de Chriſto ſollicita, quiſnam eſſet ille, fuiſſe donum ſeu gratiam ſingularem eiuſdem Domini Redemptoris, qui gratiarum aſpergine rigaturus orbem vniuerſum in Paſſione ſua quæ imminebat, illud generale profluuium hodie excitatis ad fidem Iudæorum mentibus anteuertit. Et profectò arbitror, eo intento à Spiritu Sancto recenſeri illam commotionem, quæ totam ciuitatem ſollicitam fecit de Chriſto, quiſnam eſſet, vt inſinuaret quàm beneficus eſſet ille Dominus, hominum corda pelliciens ad obſequium ſuum, tametſi præſcius ærumnarum, quas

Epheſ. 1.

Hebr. 12.

Quare Spiritus Sanctus voluerit recenſeri commotionem Ieroſolymæ ad introitū Chriſti.

quinto

quinto poſt die paſſurus erat ab eodem populo reprobandus.

Maldonati ſentẽtia carpitur faciens diaboli cõmotionem, illam quæ profectò fuit Dei.

Maldon. in c. 21. Matth. verſu 10.

Eamobrem longè à ſenſu literali aberrat Maldonatus, cùm carpit illam commotionem ciuitatis, vt diaboló auctore ſatam: diabolo namque eſt adſcribere motionem illam, affirmare fuiſſe motum illum inuidiæ & liuoris. Sic ille: *Commota autem ciuitas non gaudio, non admiratione, non metu; ſed inuidia, & maligna quadam indignatione, quod videret Chriſto tantùm honoris tribui, vt ex verbis ſequentibus intelligitur, ſicut monuit Euthymius: Quis eſt hic. Non ignorabant, quis eſſet Chriſtus, cùm eum per tres iam annos cognouiſſent: ſed ſenſus eſt; quantus eſt hic, vt tantùm honoris mereatur.* Nota, Euthymium malè aſſignari in teſtem à Maldonato, vt ſuam adſtruat ſententiam, cùm vt infrà dicam Chryſoſtomus totum hoc negotium attribuat motioni Spiritus Sancti. Quod & reuera quadrabat pompæ & triumpho Chriſti. Ille nimirum adeò lautè exceptus à ciuitate effuſa obuiam ipſi, pro ſua humanitate & beneficentia, prodiga manu ingreſſus illam vrbem non miſſiles nummos fudit, aut pecuniariam largitionem fecit, vt Regem decebat; ſed ex ſuo ærario ſpirituali deprompſit gratias idoneas ad conuerſionem ciuitatis hactenus infidelis. Et hæc largitio gratiarum maximè prodit liberalem indolem Chriſti, cuius vt regnum non erat de hoc mundo; ita nec eius dona fuere ſignata numiſmata, ſed gratiæ congruæ ad æterna gaudia comparanda.

Chriſtus vt Rex gloriæ, ingreſſus Ieroſolymam largitiones fecit gratiarum quæ cõducunt ad gloriam.

Itaque Maldonatus malè diabolo attribuit illam motionem, vno Euthymio fretus, qui auctoritate & multis ſæculis eſt infrà Chryſoſtomum, qui Spiritus Sancti illapſum ſingularem agnoſcit in hac hiſtoria Chriſti, pompaticè introëuntis Ieroſolymam. Adiice, incongruam eſſe Maldonati gloſſam, qua vult voces illas: *Quis eſt hic?* Perinde ſonare ac: *Quantus eſt hic, vt tantùm honoris mereatur?* Si enim ironica fuiſſet petitio: *Quis eſt hic?* profectò fuiſſet iniuria Chriſto, & turbæ benè affectæ erga Chriſtum, malè habuiſſent eos, qui ſic Chriſto Domino detraxiſſent, nec adeò benignè quærentibus, quiſnam eſſet Chriſtus, reſpondiſſent eum eſſe Prophetam à Nazareth. Quòd ſi Maldonatus inſtet, Euangeliſtam dicere, Chriſto prædicante in Templo, & repurgante ſacras ædes, vbi exercebantur nundinæ, ſeu commercia rerum, quæ ſpectabant ad ſacrificia, aliquos Phariſæos fuiſſe indignatos; hoc tamen non eſt ſufficiens argumentum, vt ideo dicatur vniuerſa ciuitas commota. Quaſi verò aliqui Phariſæi notentur titulo totius ciuitatis, vbi reuera erant multi à Deo electi, qui dedere Chriſto manus, illa perciti motione. Igitur eſto ratum, commotionem illam fuiſſe à Chriſto, de Chriſto, & propter Chriſtum.

Cur turbæ reſponderint Chriſtũ eſſe Prophetam.

***

SENSVS LITERALIS.

Salutaris fuit commotio ciuitatis Ieroſolymæ introëunte Chriſto, vtpote ab eo facta ad eius ſalutem.

In hæc verba:

Cùm intraſſet IESVS *Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas dicens: Quis eſt hic?*

CONIECTVRA SECVNDA

EX LINGVIS.

IN confeſſo eſt apud omnes, corpora quæ infrà cœlos ſunt, cœlitus agi dum mouentur, quia omnia mobilia reduci debent ad vnum primum mobile, quo indefeſſo motu reliqua debent corpora commoueri. Quod in Phyſicis certum & indubium eſt, illud in moralibus ſuperioris ordinis eſt de fide: namque anima nequit eniti ad opera ſupernaturalia, niſi perculſa deſuper, & Chriſto Domino cœlitus influente, qui eò ſpectans, ita ſuos diſcipulos affatus eſt: *Sine me nihil poteſtis facere.* Eo præambulo liquet, Ieroſolymam Chriſto eam ſubeunte motam, vt inquireret quiſnam eſſet Chriſtus, fuiſſe à Chriſto commotam, & non à diabolo, vt vult Maldonatus, affirmans illam motionem fuiſſe argumentum inuidiæ & liuoris. Quam ſententiam ſic explodo: Nulla diaboli motio animam ſollicitat ad ea quæ conducunt ad ſalutem: Ergo illa motio Ieroſolymæ non fuit æſtus dæmonis impellentis: ſiquidem illa homines induxit, vt ſagaciore ritu quàm antea Chriſtum attenderent, in quo antea nihil præter humanum ſuſpicati, iam audientes eum à turbis dici Saluatorem, altiùs inquirunt: *Quis eſt hic?*

Anima immota cœlitus nequit aſſurgere ad opera ſupernaturalia.

Ioan. 15.

Quare refellatur Maldonati ſententia aſſignans diabolo commotionem ciuitatis Ieruſalem introëunte Chriſto.

Profectò quæſtio illa fuit de Chriſto vt homine, cuius conſuetudine edocta ciuitas didicerat eum eſſe Maria matre ſatum: Ergo ſubodorata ciuitas quid diuinum in Chriſto triumphante, ſe accinxit pro viribus ad ſcrutinium abditæ veritatis. Vnde quia veritas illa, cuius indagini ſe aptauit hæc ciuitas, ad ſalutem ſpectat; citra omne dubium, fuit hæc motio ſalutaris, ac proinde effecta Chriſto Domino moderante. Fauet textus Hebræus Matthæi ex Tilio, vbi Chriſtus ipſe dicitur commouiſſe ciuitatem. Sic enim fert Hebræa dialectus רעשה כל העיר *ranghaſcha col hanghir*, id eſt, *commouit totam ciuitatem.* Mercerus ait radicalem רעש *ranghaſch*, ſignificare etiam, conterere, ſicut & commouere, & proinde eſſe eiuſdem ſignificati ac verbum רעץ *rangarbs*, quod contritionem ſignificat. Eamobrem ad trutinam linguæ Hebrææ, Chriſto introëunte Ieroſolymam, ciuitas illa eodem Domino percellente excitata eſt ad contritionem ſuæ infidelitatis, quam vt detergeret, ſedulò inquirit de Chriſto quiſnam ſit, vt erudita, ſibi conſulat exhibitis obſequiis Domino Redemptori. Hebræa loquutio deferens Chriſto commotionem illam conſonat Theologiæ effato, decemen tieſſe à Chriſto gratias omnes, quæ faciunt ad momenta ſalutis noſtræ.

EX LINGVIS. HEBRÆA.

Commotio ex Hebræa notione petẽda inde eſt ac contritio.

Ruſus fuiſſe quid diuinum illa motione reconditum, Syrus interpres bellè ſubindicat hoc tenore: אתחזיעת כלה מדינתא *ethbezinghath cullaah*

CHALDÆA. SYRIACA.

Commotio ciuitatis ex notione Chaldæa & Syriaca fuit pauor ille qui præire ſolet diuino influxui.

cullaah mediuetho. Id eſt. *Expauit omnis ciuitas magna*. Nempe vox אתזעזעת *ethbeſinghat*, deducitur à verbo quadrato זעזע *zanghzāgh*, quod perinde eſt ac זוע *zuangh*, quod apud Chaldæos & Syros ſignificat pauere & tremere. Itaque cōmotio illa ciuitatis non fuit, vt vult Maldonatus, acerba indignatio exaſperās animos Hebræorum, ſed pauor ille ſalutaris; qui præire ſolet Deo in animas cœlitus influenti. Quem & experta eſt Maria turbata Angeli affatu, quando fuit deſuper imprægnata. Proculdubio Chriſto ſubeunte ciuitatem, in gratiam illius introitus quidam radius emicuit index abditæ deitatis, cuius euidens argumentum fuit illa mercatorum expulſio de Templo, vbi nundinatores impunè antea mercabantur. Etenim, niſi aliquid diuinum in Chriſto ſuſpicata eſſet Gens illa, non adeò facilè ceſſiſſet loco ſacro, vbi ſuas agebat nundinas: quippe non eſt vnius hominis negotium, agere in fugam multos ſimul homines adunatos. Vnde liquet, illam commotionem fuiſſe à Deo, ſalutem populi huius infidelis validè procurante.

GRÆCA. Commotio ciuitatis paſſiua fuit magis quàm actiua.

Conſonat & Græcus textus opportunè, qui illam commotionem explicat notione paſſiua, quaſi inſinuans aliquo deforis œſtro fuiſſe percitam vrbem, & non ſuo Marte *ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις*, id eſt, *commota eſt vniuerſa ciuitas*. Quòd ſi, ſtante ſententia Maldonati, illa commotio fuiſſet index animi iniquioris Chriſto, ciuitas ſeipſam commouiſſet potiùs quàm commota eſſet: illa nimirum à principio intrinſeco, ſcilicet à liuore, quo ardebat in Chriſtum, ſeipſam pro arbitrio commouiſſet.

SENSVS LITERALIS.

Commotio ciuitatis diuina fuit, non liuoris aut animi iniquioris Chriſto argumentum.

In hæc verba:

Cùm intraſſet IESVS *Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic?*

CONIECTVRA TERTIA

EX SS. PATRIBVS.

Arduū est ferre iudicium de motibus animæ, Dei ſint, necne.

EX pulſu tentato conijcere ſanitatem decumbentis ægri, arguit in Medico magnam peritiam; namque motus arteriæ diſſoni pleriſque imponunt, etſi à corde momenta arteriarum ſuum capiant exordium. Eſto quandoque variet, & diſcolor ſit in homine pulſus; altioris tamen indaginis eſt inueſtigare motus animæ: illa nimirum variis acta modis plerumque imponit: dum namque creditur impulſa diuinitus, aliunde percellitur; vt & ſecus multi ſuſpicantur, aliquos homines agi à dæmonis æſtu, qui tamen cœlitus excitantur. In his hallucinatus eſt Maldonatus, diabolo attribuens illam commotionem ciuitatis introëunte Ieſu ciuitatem Ieroſolymorum. Profectò Maldonatus oblitus eſt conſilium Apoſtoli ſuadentis, vt probemus ſpiritus, an ex Deo ſint: quippè is nullo præuio examine tulit ſententiam iniquam in homines haudquaquam malè affectos in Chriſtum, affirmans illam ciuitatis motionem fuiſſe argumentum inuidiæ, qua populus ille conflagrabat. Itaque conſulendi ſunt doctiores homines in hac arte, motus animæ dignoſcendi. Et quia nemo dubiam facit peritiam Sanctorum Patrum, hos ego adhibeo conſultores, vt his ducibus benè liceat ominari.

Ex SS. PATRIBVS. Commotio ciuitatis fuit admirationis. Chryſoſt. in Matth. c. 21.

Prior occurrit Chryſoſtomus, de ea commotione nihil omnino ſiniſtrum ſuſpicatus, vtpote dicens Deum influxiſſe in turbas, quæ laudabant, & ciuitatem totam fuiſſe admiratione commotam. Sic ille: *Meritò commouebantur videntes rem mirabilem: homo laudabatur quaſi Deus: ſed Deus laudabatur in homine. Puto autem, quòd nec ipſi qui laudabant, ſciebant quid laudabant: ſed ſpiritus ſubitè ingreſſus in eos, veritatis verba fundebat.* Admirationi etiam dedit iſtam motionem Origenes, alludens ad Chriſti introitum in cœlos mirantibus Angelis. Ita fatur Origenes: *Quando intrauit Ieſus Ieroſolymam veram, admirantes virtutes cœleſtes, dicebant: Quis eſt hic?* Subſcribit Hilarius, motum illum fuiſſe ſtuporis aſſeuerans hoc contextu: *Commouetur Ieroſolyma: rerum enim nouitas motum attonitis afferebat.* Concors Hieronymus, adſtruit illud de hac commotione iudicium in gratiam illorum, qui dederant admirationi totam illam motionem. Sic ille: *Introeunte Ieſu cum turbis, tota Ieroſolymorum ciuitas commouetur, mirans frequentiam, neſciens veritatem.* Cùm igitur admiratio ſit ſoboles rei magnæ occurrentis animo; proculdubio ciuitas illa tota, ſubodorans in Chriſto quædam argumenta deitatis, abiit in ſtuporem, qui fuit ab eodem Chriſto Domino deſuper excitatus: vtpote inducens homines ad inueſtigandum, quiſnam Chriſtus eſſet. Quamuis illa præceps inquiſitio videatur fieri ab inuitis; hoc tamen non obſtat, quin illa motio fuerit cœlitus excitata, vt hîc benè obſeruat Hilarius, ita commentatus: *Quamuis mox diuerſa eſſent conſecutura; rerum tamen cœleſtium fidem, etiam inuitorum meditatur operatio.*

Origenes in Matth. tract. 15.

Hilarius Can. 21 in Matth.

Hieron. in Matth. c. 21.

Deo auctore fuit facta commotio.

Hilarius vbi ſuprà.

Auctor neminem ſibi in ſcopum præfixit vt eum vbique refellat. Abulen. c. 21. Matth. q. 48.

Meæ etiam ſuffragatur ſententiæ Abulenſis, auctor minimè pœnitendus, quem vbique refellere animo meo non inſedit, vt neque Maldonatum, aut alios, quibus paſſim ego fidem detraho, ſiquando deuiant à ſenſu literali, quem adſtruo. Nempe illis omnibus aſſentior, quos ſuſpicor ad intentum Spiritus Sancti propiùs acceſſiſſe. Vt in propoſito themate de commotione ciuitatis Ieruſalem introëunte Chriſto placet Toſtatus ille Abulenſis Præſul, affirmans Deo impellente motam fuiſſe ciuitatem. Sic ille commentatur, illam populi motionem verſans: *Fuit hoc, quia Deus impulit corda hominum Ieroſolymitarum, vt irent ad videndum iſtud ſpectaculum; erat enim valde conueniens ad Chriſti manifeſtationem, & ad oſtendendum peccatum Gentis Iudæorum. Nam tunc publicè vocabatur à turbis Chriſtus Meſſias, & Rex Iſraël: & ita cùm tota ciuitas ad hoc ſpectaculum conueniret, non poterant negare ſe audiſſe illum eſſe Meſſiam, vt ſaltem circa hoc cogitandi locus eſſet an verum eſſet.* Hoc igitur conſtans eſto iudicium de commotione ciuitatis: hanc nempe Deo auctore factam, vt hac ſibi conſuleret populus ille ad Chriſti obſequium deſuper excitatus.

SENSVS LITERALIS.

Chriſtus ſe communicans humilibus tantùm, turbis innotuit vt Meſſias.

In hæc verba:

Populi autem dicebant : Hic eſt IESVS *Propheta à Nazareth Galilææ.*

§. II.

CONIECTVRA PRIMA

EX RATIONE.

Humilibus amplior Dei notitia aſſolet affulgere, & ad alios poſtea deriuari.

CVm radij Solis incurrunt in ſpeculum concauum, non imaginem Solis ibi tantùm delineant, ſed præterea accendunt materiam ex aduerſo poſitam, ſi concipere poſſit ignem. Ita Dei notitia nacta humiles animas vt ſubiectum idoneum, eſt coruſca & liquidior quàm dum influit in homines intumentes typho, imò ab humilibus illa diuina lux ſpargitur, nouoſque amoris ignes ingerit cordibus aptis ad hæc incendia, vt videre eſt Euangelio hodierno, vbi ſuperbi Scribæ, & Phariſæi excutiunt in his quæ pertinent ad Meſſiam; turbæ verò depoſito omni faſtu ei occurrunt, & prædicant eum vt Meſſiam, omneſque volunt pellicere ad obſequium eius, quando introëunte Chriſto Ieroſolymam, audacter de Chriſto ſciſcitantibus reſpondent : *Hic eſt Ieſus Propheta à Nazareth Galilææ.* Profectò ea Confeſſione potenter ſollicitant hominum corda in gratiam Chriſti : nempe nihil adeò gratum fuit Iudæis ac mentio Meſſiæ, penes quem repoſuere ſuorum bonorum omnium ſummam. Vnde prædicare Ieſum eſſe Meſſiam, perinde eſt ac ei omnium corda validè deuincire. Hoc ſibi hodie penſum indixere populi, conclamantes Ieſum eſſe Prophetam : hîc enim vox Prophetæ, ſupponit pro Meſſia.

Dei notitia non eſt ad ſplendorem tantùm, ſed etiam ad amorem.

Senſus literalis verborum quæ populi prædicabant de Chriſto.

Itaque ſenſus literalis verſiculi quem decurro iſte eſt. Concurrente Ieroſolyma ad ſpectaculum Chriſti Domini triumphantis, & ea ſtupente deferri honorem nemini hactenus exhibitum, turbæ conſciæ meritorum & dignitatis Chriſti, terſere ſtuporem ciuium, quos ingens admiratio perculerat, eos ſic affantes : Quid miramini, ô Ieroſolymitæ, populum effuſum obuiam Ieſu Nazareno, & deferentem ei palmas ? Ille eſt deſideratus cunctis Gentibus, & enixè à priſcis Patribus exoptatus. Propheta eſt alterius omnino notæ à cæteris ; is ſcilicet, de quo Moyſes ita præfatus eſt : *Prophetam de gente tua & de fratribus tuis ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus : ipſum audies.* Quid ergo cunctamini in reddendo obſequio, longiores veſtræ moræ iniquæ ſunt, & veſtros animos arguunt infideles. In ea profectò fuere ſententia turbæ illæ conclamantes, Chriſtum Dominum eſſe Prophetam. Illic enim non intellexere Prophetam eo ſenſu, quo vulgo vox illa habita eſt in Iudæa, vbi quiſquis edebat aliqua prodigia, aut ſpecimina virtutis emeritæ, is Prophetæ nomine cenſebatur, vt cùm Matthæus recolens Ioannem Baptiſtam ita fatur : *Omnes habebant Ioannem ſicut Prophetam.* Aliàs Propheta excellentiori modo accipitur, pro homine Prophetis etiam cæteris eminente. Et ita vox hæc vſurpata eſt à turbis, quando Chriſtus rediuiuum Naimitam reddidit matri. Sic Lucas : *Accepit omnes timor ; & magnificabant Deum dicentes : Quia Propheta magnus ſurrexit in nobis : & quia Deus viſitauit plebem ſuam.*

Deuter 18. Propheta quot modis dicatur aliquis in Scriptura Sacra.

Matth. 25.

Luc. 7.

Demum Propheta accipitur pro Meſſia, iuxta nomenclaturam vſurpatam à Deo ipſo ſic affante Moyſem : *Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui : & ponam verba mea in ore eius, loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illi : qui autem verba eius, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor exiſtam.* Ex præfatis, trifariàm vſurpatur titulus hic Prophetæ, & Chriſto inditus eſt tribus hiſce modis, prout fides populorum facta fuit liquidior. Vnde quia inſtante Paſſione Chriſti, turbæ ſatis ſuperque fuerant eruditæ à Chriſto, turbæ illæ ſequaces Domini audacter, eum eſſe Meſſiam prædicarunt. Et miror hîc eſſe hallucinatum Abulenſem, dum tenaciter affirmat, turbas conclamantes Ieſum eſſe Prophetam, noluiſſe dicere eum eſſe Meſſiam. Sic ego impugno hominem alioquin doctum : Turbæ illæ hodie recenſitæ effuſæ in laudes Chriſti, erant ex diſcipulis eius, & proinde ſequaces illius præceptoris, cui ita auſcultabant, vt & immemores annonæ eſſent. Fuiſſe hos encomiaſtas Chriſti diſcipulos, Lucas ait hoc contextu. *Cæperunt omnes turba diſcipulorum gaudentes laudare Deum voce magna ſuper omnibus quas viderant virtutibus, dicentes : Benedictus qui venit Rex in nomine Domini.* Cùm ergo præcones illi fuerint diſcipuli Chriſti, profectò fuere fideles; nempe fides eſt quæ Chriſti diſcipulos initiat : at fidei ſumma erat credere in Chriſtum vt Meſſiam, & Saluatorem mundi. Huiuſce fidei populus hodie edidit locuples argumentum : quippe in gratiam eius, gratulabundo percitus œſtro cecinit Pſalmum Meſſiæ conſecratum. *Benedictus qui venit in nomine Domini.*

Deut. 18.

Fallitur Abulenſis negãs Chriſtum à turbis fuiſſe prædicatum Meſſiam.

Abulenſis in c. 25. Matth. q. 54.

Rationes quæ ſuadent Chriſtũ prædicatũ Meſſiã à turbis.

Luc. 19.

Pſal. 117.

Illud inſigne præconium, decernens Chriſtum eſſe Meſſiam, conciliauit ei inuidiam Procerum, quos indignantes Chriſtus egregiè compeſcuit. Sic Matthæus : *Videntes autem principes ſacerdotum & Scribæ mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in Templo, & dicentes : Hoſanna filio Dauid, indignati ſunt, & dixerunt ei : Audis, quid iſti dicunt ? Ieſus autem dixit eis : Vtique numquam legiſtis : Quia ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem.* Ecce validum argumentum contra Abulenſem. Laus illa Chriſto exhibita hodie fuit præſcita à Dauide, præſente fore vt perfecta laus ederetur à paruulis prædicantibus Chriſtum : Ergo illa encomia hodie edita in honorem Chriſti, non præteriere titulum præcipuum à Iudæis hactenus expectatum. Id eſt, in contextu laudum, quas geſtientes turbæ decantarunt ad honorem Chriſti, non defuit confeſſio aſſeuerans eum eſſe Meſſiam : alioquin non fuiſſet perfecta laus, quæ dignitatem illam Meſſiæ Chriſto Domino detraxiſſet. Præcipua argumenta petenda ſunt ex linguis.

Matth. 21.

Validum argumentum contra Abulenſem, quo Chriſtus oſtenditur prædicatus à turbis vt Meſſias.

SENSVS LITERALIS.

Turba conclamantes in triumpho Chriſti, eum prædicauere Ieroſolymitis vt Meſſiam & Deum.

In hæc verba:

Populi autem dicebant: Hic eſt IESVS *Propheta à Nazareth Galilaa.*

CONIETVRA SECVNDA

Ex Lingvis.

Tvrbæ concrepantibus buccis effuſæ in laudes Chriſti, multa edidere encomia ingrata auribus Phariſæorum, qui velut impotes ſui, ita Chriſtum adorſi ſunt: *Magiſter increpa diſcipulos tuos. Quibus ipſe ait: Dico vobis, quia ſi hi tacuerint, lapides clamabunt.* Vulgata editio ſatis ſuperque clamat, Chriſtum fuiſſe à populis habitum vt Meſſiam: Abulenſis acriter hoc impugnat, ſed ineptè; namque tacente vulgata editione noſtra Latina, aliæ linguæ clamabunt, turbas agnouiſſe Chriſtum, & eum prædicaſſe vt Meſſiam. Lingua Hebræa prior expediet illam veritatem, petito argumento à nomine Chriſti, quod apud Hebræos eſt יהושע *iehoſchuangh.* Sic enim lineantur in Codice ſacro nomina Ieſu Naue, & Ieſu Ioſedech, quos nemo inficiatur fuiſſe typos Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui proculdubio Hebraicè debet ſic efferri, cùm nomen eius Græcè redditum exprimatur iiſdem notulis, quibus Septuaginta interpretes reddidere nomina Ieſu Naue, & Ieſu Ioſedech, quorum vbi mentio occurrit, ita nomen Ieſu Græca nomenclatura donant, Ἰησοῦς. Vnde quia eadem dictio Græca vſurpata à priſcis auctoribus conſciis linguæ Hebrææ, repetitur à Græcis in gratiam Chriſti, proculdubio vox Hebræa Chriſtum denominans eadem eſt, quæ communis fuit Ieſu Naue, & Ieſu Ioſedech, ſed ſignificatio eiuſdem nominis eſt Chriſto Domino ſingularis: quippe יהושע *iehoſchuangh* perinde eſt ac Saluator, à radice ישע *iaſchangh*, id eſt, ſaluauit.

Luc. 19.

Ex Lingvis. Hebræa.

Nomen Ieſu quid ſignificet apud Hebræos.

Vulgo tamen Chriſtus appellatus eſt ישוע *ieſchuangh* vt Syrus interpres probat ſuo exemplo, ſemper hoc nomine Dominum Ieſum indigitans. Fuit autem lingua Syriaca vernacula turbis, quæ Chriſto Ieſu tunc temporis applaudebant, ac proinde ſuo idiomate Syro, ita Chriſtum Dominum appellarunt. Vox illa ſurculus eſt radicis Syriacæ & Chaldaicæ ישע *ieſchangh*. Id eſt, ſaluum fecit, ſeruauit. Adiicit Guido Fabricius, eamdem vocem, quæ ſignificat Ieſum, vſurpari etiam pro redemptione, ita vt ישועה *ieſchuangh*, perinde ſic ac Ieſus, & redemptio. Cùm ergo turbæ clamabant: *Hic eſt Ieſus Propheta*; hoc profectò referre voluerunt: Ieſus iſte ſalus eſt, & redemptio noſtra promiſſa à Moyſe, nomine Prophetæ ſuſcitandi ex ſemine Abrahæ. Concinit Apoſtolus, Chriſtum nuncupans redemptionem noſtram. Sic ille: *Ex ipſo vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio.*

Syriaca. Chaldæa.

Nomē Ieſus quid ſignificet apud Syros.

1. Cor. 1.

Rurſus, turbæ identidem repetentes oſanna, liquidò profeſſæ ſunt, ſe credere Dominum hunc eſſe Meſſiam. Illa nimirum vox aliud planè ſignificat, quàm id quod intellexerunt Hilarius, Auguſtinus, & Euthymius, qui non callentes idioma Hebræum decepti ſunt. Vox illa Hebræa eſt הושיע נא *hoſchiangh annah*, *ſalua obſecro*; ſeu mauis: *Redime quaeſo.* Eſt enim vox illa Imperatiui modi coniugationis *hiphil*, id eſt, coniugationis tertiæ Hebræorum à radice præfata ישע *iaſchangh*, id eſt, ſaluauit, ſeu redemit. Vnde etiam hallucinatus eſt Maldonatus, voces illas ſæpè repetitas affirmans nil aliud inſinuare, quàm fauſtam precationem Chriſto. Si enim, inquit ille, voces illæ ſignificarent, *ſalua nos*; turbæ Chriſtum agnouiſſent vt Redemptorem; quod tamen non concedit ille, negans illis turbis tantam de Chriſto notitiam fuiſſe à Deo conceſſam. Proximo titulo agam contra Maldonatum, & conducam Patres Eccleſiæ proceres in gratiam meæ ſententiæ. Nunc ratione arietandum eſt contra Maldonatum. Turbæ illæ geſtientes, & concinētes hoſanna, fuere ex diſcipulis Chriſti, vt probaui ex Luca ſic recolente triumphum Chriſti: *Cæperunt omnes turba diſcipulorum gaudentes laudare Deum voce magna, &c. dicentes: Benedictus qui venit Rex in nomine Domini.* Si erant hi populi diſcipuli Chriſti, profectò ille ſe eis aperuit: omnes enim catecheſes Chriſtus à ſua diuinitate auſpicatus eſt, ita vt prima fidei rudimenta fuerint credere Ieſum eſſe Filium Dei, & Meſſiam. Ne multus ſim in exemplis, tria tantùm promam. Primum erit mulieris Samaritanæ libidini aſſuetæ, quam beneficus ille Dominus conciliare volens ſibi, ait illi ſe Meſſiam eſſe. Ita Ioannes recenſet hiſtoriam. *Dicit ei mulier: Scio quia Meſſias venit, qui dicitur Chriſtus, cùm ergo venerit ille, nobis annũtiabit omnia. Dicit ei Ieſus: Ego ſum, qui loquor tecum.* Nec illam duntaxat mulierem Chriſtus tanta dignatus eſt gratia, vt ſe proderet eſſe Saluatorem mundi, ſed toti Samariæ ſe beneficum præſtitit, fidem illi populo impertiens, vt pergit Ioannes explicare. *Cum veniſſent ad illum Samaritani, rogauerunt eum vt ibi maneret. Et manſit ibi duos dies. Et multò plures crediderunt in eum propter ſermonem eius. Et mulieri dicebant: Quia iam non propter tuam loquelam credimus: ipſi enim audiuimus, & ſcimus, quia hic eſt Saluator mundi.*

Malden. in c. 21. Matth. verſu 9.

Ratio valida ſuadens turbas concinentes Chriſto, eum agnouiſſe vt Redemptorē & Meſſiam.

Ioan. 4.

Ibidem.

Samaritanis Chriſtus prædicat ſe eſſe Saluatorem mundi.

Si ergo biduo totam ciuitatem Chriſtianam fecit, ſe vt Saluatorem prodens populo illi nequam ſchiſmatico, & diſſito à Iudæis; profectò incongruum eſt negare, eumdem Dominum ſuis illis diſcipulis, qui turmatim ſequebantur eum, aperuiſſe ſuam deitatem. Nec ſibi conſtat Maldonatus immemor eorum quæ dixit. Nempe in calce eiuſdem verſus, vbi negat turbas credidiſſe Dominum Ieſum eſſe Deum, & Redemptorem, vel inuitus meæ ſubſcribit ſententiæ, expendens has populi voces: *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Sic ille commentatur. *In nomine Domini venire dicitur non ſolùm vt pleriſque interpretibus viſum eſt, quia à Deo miſſus veniebat: ſed etiam quia perſonam gerebat Dei, qui per eum populum ſuum viſitabat.* Profectò iſta & præcedentia non cohærent, vbi impugnat opinionem eorum, qui ſentiunt turbas clamando hoſanna voluiſſe idem reſonare ac, Salua nos quæſo. En cenſuram Maldonati. *Huic ſententiæ multa repugnant. Primùm quod non videatur turba tunc tantam de Chriſto opinionem habuiſſe, vt verum Deum, ac Redemptorem eſſe crederet.*

Matth. 21.

Malden. in c. 21. Matth. verſu 9.

Quid ſignificet oſanna.

deret. Miror in eodem verſiculo enucleando hominem eruditum eſſe diſcolorem. Sed quare turbæ illæ aſſuetæ Chriſto, vtpote ſequaces eius, non de eo altè ſentirent; cùm, vt præfatus ſum, Samaritani viri nebulones ſtatim prædicarint Dominum Ieſum eſſe Saluatorem mundi.

Cæco illuminato Chriſtus, ait ſe eſſe Filiũ Dei.

Nonne & cæcus ille oculorum compos effectus à Chriſto, adſcitus in numerum diſcipulorum eius, fidei ſuæ incunabula fecit profeſſionem diuinitatis eius, qui nouos oculos ingeſſerat lumini peruios? Prima namque theſis propoſita cæco, lumini reſtituto, fuit de diuinitate ſui Medici ſalutaris, qui eum ſic affatus eſt, vt Ioannes teſtis oculatus commemorat, illam recolens hiſtoriam, hoc tenore.

Ioan. 9.

Audiuit Ieſus, quia eiecerunt eum foras: & cùm inueniſſet eum, dixit ei: Tu credis in Filium Dei? Reſpondit ille, & dixit. Quis eſt, Domine, vt credam in eum? Et dixit ei Ieſus: Et vidiſti eum, & qui loquitur tecum, ipſe eſt. At ille ait: Credo, Domine. Et procidens adorauit eum. Nec tantùm diſcipulis ſuis Chriſtus palàm fecit ſuam diuinitatem, ſed Scribis & Phariſæis æmulis ſuis affirmauit ſe eſſe vnigenitum Dei, vt liquidò eſt hoc contextu Ioannis.

Ioan. 10. Chriſtus Scribis & Phariſæis prædicat ſe eſſe Deum.

Ego, & Pater vnum ſumus. Suſtulerunt ergo lapides Iudæi, vt lapidarent eum. Reſpondit eis Ieſus: Multa bona opera oſtendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? Reſponderunt ei Iudæi: De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia: quia tu homo cùm ſis, facis teipſum Deum. Reſpondit eis Ieſus: Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra: quia ego dixi Dij eſtis? Si illos dixit Deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, & non poteſt ſolui Scriptura: quem Pater ſanctificauit, & miſit in mundum, vos dicitis: Quia blaſphemas: quia dixi Filius Dei ſum? Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si ergò ſuis oſoribus acerrimis Chriſtus non abdidit infulas ſuæ diuinitatis, vt eos ad ſuum pelliceret obſequium, inepta ſanè eſt illa ſententia, quæ affirmat ſequaces Chriſti ignoraſſe eum; quippe abſurdum eſt, eſſe diſcipulum Chriſti, & neſcire Chriſtum, qui ſuos ſemper inaugurabat diſcipulos, ingerendo eis notitiam ſuæ diuinitatis.

Propheta quid ſignificet apud Hebræos. HEBRÆA. GRÆCA. Propheta quid ſignificet apud Græcos. *Plato in Timæo. de def. orac.*

Non erit abs re aduertere, turbas, dum tripudiantes acclamabant Ieſum eſſe Prophetam, potuiſſe præter prophetiam illud intelligere, quod vox Hebræa ſonat: nempè הַנָּבִיא *hannabi* perindè eſt ac Propheta, & vir Dei. Ita vt acclamationes turbarum ſonent, Ieſum Nazarenũ eſſe virum Deo Patre ſatum. Habet & Græcus interpres vocem, cui ſuus quoque lepos ineſt. οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον, οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ προφήτης. Id eſt, *Populi autem dicebant: Hic eſt Ieſus Propheta.* Nota, dictionem Græcam, quæ Prophetam ſignificat, vſurpari à Platone & Plutarcho pro Antiſtite, ita vt προφήτης ſit perinde ac Antiſtes. In eo ſenſu turbæ exauctorabant Pontificem Hebræorum, vt vmbram iſtius Antiſtitis, qui verè Magnus eſt Pontifex, quo præſente Pontifex Hebræorum ſcidit veſtimenta ſua, vel inuitus ominans Synagogam ſuo excidere Pontificatu, vt cederet iſti Summo Pontifici, quem Paulus meminit hoc contextu:

Hebræ. 4.

Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetrauit cælos, Ieſum Filium Dei: teneamus confeſſionem. Non enim habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris.

Ex præfatis liquet, omnia conſpirare in gratiam fidei populorum, qui vt diſcipuli Chriſti ſtipabant Dominum illum ſuum hodie triumphantem, cuius gloriæ vt litarent hi populi, recenſuere titulos omnes, maieſtati Chriſti Domini ſuffragantes: in quibus nomina Meſſiæ, & Filij Dei principatum tenent, & ambo congruè deſignantur illa voce, *hoſanna in excelſis*, quam Maldonatus ait faceſſere ſibi negotium. Vnde & ſe torquet diſcutiendo particulas grammaticales dicens; in excelſis, perinde eſſe ac de excelſis, ita vt ſenſus turbarum ſit: Domine Deus de excelſis ſerua Ieſum Regem noſtrum. Non miror Maldonatum ſi deſudat: nempè mouet fruſtra lapidem omnem, vt probet vocem, *Hoſanna*, non exprimere affectum turbæ deſiderantis pectore anhelo ſaluari à Meſſia, cùm tamen Sole ipſo clariora ſint vota illius populi iubilantis, & cuius ecce ſuaue melos.

Quare turbæ hoſanna applicuere Chriſto, illi applaudẽtes & poſtea illud idem hoſanna applicuere ſibi. *Matth. 21.*

Hoſanna Filio Dauid: Benedictus qui venit in nomine Domini: hoſanna in altiſſimis. Dicere, *hoſanna Filio Dauid*, eſt omnia fauſta precari Chriſto, vt Meſſiæ oriundo ex Dauide. Quia autem Meſſias ille Deus erat; turbæ non immemores ſui, orauere Deum in humanis, vt non ſalutem temporalem, ſed illam quæ erat deſuper impertiret. Ita vt, *Hoſanna Filio Dauid*, ſit votum pro Chriſto homine & Meſſia: & *hoſanna in altiſſimis*, ſit votum ad Chriſtum Deum, vt ſequaces ſuos compotes efficiat regni cœleſtis; ac proinde patet, hos populos, quos Lucas nuncupat turbas diſcipulorum Chriſti, eum agnouiſſe & Meſſiam & Deum verum, quidquid contra reſonent Abulenſis, & Maldonatus, quibus oppono Patres Eccleſiæ proximo titulo recolendos.

SENSVS LITERALIS.

Quamuis populi conclamarint Ieſum eſſe à Nazareth Galilææ, hoc non obſtat, quin crediderint eum eſſe Meſſiam, atque Deum verum.

In hæc verba:

Populi autem dicebant: Hic eſt Ieſus Propheta à Nazareth Galilææ.

CONIECTVRA TERTIA.

EX SS. PATRIBVS.

CONclamantibus turbis in inſigne decus & gloriam Chriſti triumphantis, echo ſuas vices egit editis vocibus annuendo: quippe populo reſonante in radice collis; cui Ieroſolyma ciuitas incubat, vox refracta ſonos edebat multiplices. Sancti Patres, qui pietate & doctrina eminent aliis, habentur vt montes Eccleſiæ. Vbi ad hos montes pertigit vox illa populorum, profeſſa Ieſum eſſe Meſſiam, & vnigenitum Dei; montes illi conſoni turbis, in gratiam Domini Ieſu ſimili etiam tono illico reſonarunt. Nempe locupletes illi Scripturæ ſacræ interpretes vt rem indubiam credunt, diuinitatem Chriſti illis populis affulſiſſe, & eos Spiritu Sancto afflatos, illa Chriſti encomia protuliſſe. De Spiritus Sancti aura luculentum eſt teſtimonium Chryſoſtomi, antea recenſitum. Sic ille: *Spiritus ſubitò ingreſ-*

Ex SS. PATRIBVS. *Chryſ. in c. 21. Matth.*

ſus in eos, veritatis verba fundebat. Itaque conſtaos eſt, populum illum cœlitus eruditum, fudiſſe laudes, quæ ad diuinitatem Chriſti Domini pertinebant.

Chriſtus habitus & prædicatus à populis vt Meſſias.

Vtrumque autem populus ingeſſit de Chriſto, videlicet eum eſſe Meſſiam, Deumque, penes quem erat omnis hominum ſalus. Meſſiam dixit, cùm ſciſcitantibus de Domino triumphante, ſic reſpondit: *Hic eſt Ieſus, Propheta a Nazareth.* Ibi enim, Propheta perinde eſt ac Meſſias, vt aduertit Hieronymus, ita commentatus: *Propheta, quem & Moyſes ſimilem ſui dixerat eſſe venturum.* Dicebat quidem turba diſcipulorum, Chriſtum eſſe Prophetam illum diù expectatum, vt à nomine communi alijs etiam viris ſanctitate conſpicuis auditores ad eius diuinitatem aſſurgerent. Ita Hieronymus: *Alijs autem vel ambigentibus, vel interrogantibus, vilis plebecula confitetur, à minoribus incipiens, vt ad maiora perueniat.* Quaſi diceret, plebem prædicaſſe Dominum Ieſum eſſe ſuprà hominem, vt inde liqueret eius diuinitas eis, qui altioris ſcrutinij obſequio ſe præſtarent dignos illo arcano. Tripudiantis verò populi mentem fuiſſe, annuntiare Chriſtum vt Meſſiam, & Deum Redemptorem, pergit Hieronymus oſtendere, dicens, illos verſus, qui in ore populi reſonabant, petitos eſſe à Pſalmo compoſito in Meſſiæ argumentum.

Hier. in c. 21. Matth.

Ibidem.

Hier. epiſt. 145. ad Damaſum to. 3.

Audiendus ille. *Dico de centeſimo decimo ſeptimo Pſalmo, qui manifeſtè de Chriſto prophetat, & in Synagogis Iudæorum creberrimè legebatur, vnde & populis notior erat, hos verſus eſſe aſſumptos; quod illo, qui repromittebatur de genere Dauid, venerit ſaluaturus Iſrael, dicente Dauid. Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput Anguli. Vnde & Euangeliſtarum Scriptura commemorat, Phariſæos & Scribas ſuper hoc indignatione commotos, quod viderent populum, Pſalmi Prophetiam ſuper Chriſto intelligere completam. & clamantes pueros, hoſanna Filio Dauid, dixiſſe ei: Audis, quid iſti loquuntur? Et Ieſum reſpondiſſe: Nunquàm legiſtis, quia ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem, &c. Vbi nos legimus in Latino: O Domine ſaluum me fac, ò Domine benè complace: Benedictus qui venit in nomine Domini, iuxta Hebræum ſenſum legere poſſumus? Obſecro Domine, ſaluum fac, obſecro Domine proſperare: Saluum autem fac, dicitur, vt ſubaudiamus, populum tuum Iſraël, ſiue generaliter mundum. Denique Matthæus, qui Euangelium Hebræo ſermone conſcripſit, ita poſuit* הוטיענא ברמה *hoſchiangh na berama, id eſt, hoſanna in excelſis: quod Saluatore naſcente, ſalus in cœlum vſque, id eſt, etiam ad excelſa peruenerit, pace facta non ſolum in terra, ſed & in cœlo: vt iam dici aliquando ceſſaret: Inebriatus eſt gladius meus in cœlo.*

Luculenta expoſitio huius vocis hoſanna.

Chriſtus à turbis agnitus vt Deus

Non ergo benè affirmat Maldonatus, voces illas, *hoſanna in excelſis*, eſſe vota populi deprecantis Deum vt ſaluum faceret Regem illum triumphantem: cùm Hieronymus probè callens idioma Hebræum, illas voces explicet de ſalute, quam populus ille à Chriſto Domino depoſcebat. Vnde patet, Chriſtum habitum fuiſſe à populis vt Deum. Nempe Dei tantùm erat reſerare cœlos, quos Adami labes occluſerat. Hanc turbarum fidem ſubindicat Gregorius ille Magnus, decurrens obiter illum locum, vbi licet allegoriam ſapiat eius explicatio, non erit abs re eam recenſere in ſubſidium meæ ſententiæ, quæ affirmat, voces illas, *hoſanna*, perinde eſſe ac ſalua nos, & ſubodorari in Chriſto inſulas altè reconditæ deitatis. Sic ille: *Qui præibant, & qui ſequebantur, clamabant hoſanna. Præceſſit quippe Iudaicus populus, ſecutus eſt gentilis. Et quia omnes electi: ſiue qui in Iudæa eſſe potuerunt, ſiue qui in Eccleſia nunc exiſtunt, in mediatorem Dei & hominum crediderunt, & credunt, qui præeunt, & qui ſequuntur, hoſanna clamant. Hoſanna autem Latina lingua, ſalua nos, dicitur. Ab ipſo enim ſalutem, & priores quæſierunt, & præſentes quærunt, & benedictum qui venit in nomine Domini confitentur; quoniam vna ſpes, vna fides eſt præcedentium, atque ſequentium populorum.* Hæc ille, quaſi ſignificans populos illos Chriſti encomiaſtas, illud idem de eo ſenſiſſe, quod & nos confitemur, Eccleſia deſuper edocente.

Quare turbæ dixerint, hoſanna in altiſſimis.

Greger. hom. 18. in Exec.

Nota ex Luca, præter turbas aduenas, quæ Chriſtum ſtipabant, exiſſe obuiam illi alias turbas de ciuitate, quæ ab alijs eruditæ, Chriſtum vt Deum exceperunt, licet eædem turbæ, huiuſce profeſſionis immemores, fidem poſtmodum abiurarint. Vt enim Saül inter Prophetas agebatur ſpiritu prophetico; ita & turbæ Ieroſolymitæ, ſociatæ turbis diſcipulorum, ſtatim illibatæ fidei ſpiritum ebiberunt. Fauet Ambroſius hoc contextu. *Pulchrè ſecundum Lucam turbas laudantes Deum ad deſcenſum montis occurriſſe legimus, vt operatorem myſterij ſpiritalis ſignificarent ſibi veniſſe de cœlo. Turba igitur agnoſcit Deum, Regem appellat, prophetiam repetit: Hoſanna Filio Dauid, hoc eſt, Redemptorem domus Dauid, expectatum quoque ſecundùm carnem Dauid Filium veniſſe declarat: & hoc turba illa poſt exiguum crucifixura momentum. Verè memorabile diuinæ operationis inſigne, vt aduerſum ſe teſtimonium extorqueatur inuitis, cùm Deum negant affectibus, quem vocibus confitentur.* Vides quàm meritò impugnem Maldonatum, & Abulenſem, negantes Chriſtum fuiſſe agnitum à turbis vt Deum: cùm id tamen ex Patribus liquidò comprobetur.

Luc. 19.

Ambr. in c. 19. Luc.

SENSVS LITERALIS.

Chriſtus annuendo profeſſioni fidei editæ à turbis, templum ingreditur, vbi ſuæ diuinitatis exhibet argumenta.

In hæc verba:

Intrauit Ieſus in templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes, & ementes in templo, & menſas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit; & dixit eis: Scriptum eſt: Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Et acceſſerunt ad eũ cæci, & claudi in templo, & ſanauit eos.

§. III.

CONIECTVRA PRIMA

Ex Ratione.

Chriſtus inſtante Paſſione ſua maiora miſericordiæ edidit argumenta.

PHiloſophia rimans cuiuſque rei naturam, obſeruat motum omnem violentum in ſuo fa-

tiſcere,

tiſcere, naturalem verò qui ad centrum fertur, in progreſſu nouos colligere impetus. Huic Philoſophico effato fidem fecit hodie Dominus Ieſus, cui vt miſericordia naturalis erat, inſtante Paſſione, ad quam vt ad centrum properabat, miſerationis ſuæ maxima edidit argumenta. In his illud ſingulare fuit, quòd ſe Meſſiam & Deum omnibus palam fecit, conductis etiam turbis, illud ipſum concrepantibus buccis apertè fatentibus. Namque penes illam Chriſti Dei notitiam erat cardo fidei Chriſtianæ, necnon & vita æterna, vt Chriſtus ipſe ait, ſic affatus Patrem ſuum: *Hoc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Chriſtus antea multifariàm adſtruxerat illam ſuæ diuinitatis fidem; ſed quia iniquos patiebatur æmulos, Scribas ſcilicet, Phariſæos, & principes ſacerdotum, ingruente morte ſpecie triumphantis ingreſſus eſt Ieroſolymam, inuitis æmulis ipſum eſſe Deum populo perſonante. Vtque liquidior eſſet illa profeſſio diuinitatis eius, ad templum illico ſe contulit magnificus ille triumphator, vt in ædes ſuas, quas vt ſibi ſacras oſtenderet, inde flagello amandauit omnes illic vendentes & ementes, quaſi ſuam propulſans iniuriam. Etenim vt Dominus templi, ſuas partes egit, cùm eiecit omnes homines iniurios domui ſuæ: fiebat autem iniuria templo ab ementibus & vendentibus, quia ſic templum habebatur vt platea profanis vſibus aſſueta. Et reuera Deum ſe præſtitit, ineffabili virtute ſua repurgando templum, & protrudendo foras nundinatores, & eorum merces nemine reluctante. Quamuis enim Gens illa lucro dedita ſupra modum, magnam faceret iacturam ex euerſione tabularum, quibus proſtabat pecunia populo commodanda; nemo tamen prætexens iniuriam ſibi factam, in Chriſtum Dominum inſurrexit.

Ioan. 17.

Quare Chriſtus ingreſſus eſt Templum pollutum à nundinantibus.

Quare Chriſtus eiecerit, oues, boues, & columbas de Templo.

Rurſus, quando domum ſuam dixit templum, nonne ſe apertè Deum confeſſus eſt? Boues, oues, columbas, & omnem ſacrificiorum ſupellectilem eiecit de templo, vbi ſe Deum exhibuit, vt oſtenderet imminere deliquium Synagogæ, & eam fore ſine Sacris, & inſtare tempus, quo Eccleſia ſuffecta in locum Synagogæ gauderet templo, vbi Chriſtus ipſe hoſtia eſſet & ſacerdos. Et hoc ille ſatis innuit, ſic increpans ſacrilegos homines: *Scriptum eſt: Domus mea domus orationis vocabitur.* Nota, hoc ſcriptum eſſe ab Iſaia lineante typum Eccleſiæ conuocatæ de populis aduenis. Ecce præſagium Vatis deſuper afflati, & Dei perſonam induentis. *Filios aduenæ, qui adhærent Domino, vt colant eum, & diligant nomen eius, vt ſint ei in ſeruos, &c. Adducam eos in montem ſanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocauſta eorum, & victimæ eorum placebunt mihi ſuper altari meo: quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis.* Chriſtus figuratus hoſtiis Iudæorum, pecudes omnes hodie è templo pellit, futurus ipſe poſt quinque dies victima, pro omnibus immolanda. Vt autem liquidior eſſet demonſtratio diuinitatis, quam Dominus ille mentibus ingerebat; ibidem cæcorum oculos aperuit, & curauit claudos, ſic probans ſe eſſe ſuprà naturam, quia membra reformabat, vbi nouercans natura defecerat.

Matth. 21.

Iſai. 56.

Maldon. in 21. Matth. verſu 12.

Aduerte obiter placere ſententiam, quæ neget ementes & vendentes fuiſſe in templo, ſed adſtruit eos fuiſſe in atrio, ſeu porticu Salomonis; quia, inquit, in atria fas erat profanis hominibus adſtare, at in reliquis templi partibus aditus erat tantùm liber ſacerdotibus. De bobus & ouibus veridica eſt ſententia; ſiquidem incongrua res illa fuiſſet pecudes fimo conſpurcare ſacras ſedes: nec dicitur Chriſtus eiecisse boues & oues de templo, ſed ementes & vendentes, qui profectò fuere ſacerdotes ipſi diuendentes ea, quæ ad ſacra pertinebant, vnde ſtat ſententia innixa ritibus Hebræorum, quibus interiorem partem templi adire nefas erat, niſi ſacerdotes eſſent. Cùm ergo ſacerdotes ipſi perquàm cupidi eſſent lucri, ipſi diuendebant ea, quæ ſpectabant ad ſacrificia, vt columbas; quippe egreſſi de ſanctuario ſuo occurrebant populo meditanti ſacra facere, & fidelibus diſpenſabant ea, quæ ſpectabant ad cultum Dei, coëmpta tamen ære præſentiſſimo, quod ſi non ſuppetebat, mutuò accipiebant à nummulariis, qui eas excogitauere technas, quas infrà recenſebo ex Hieronymo, cùm referam ſententias Patrum.

Ementes & vendentes non erant in interiori parte Templi, vbi ſacerdotes ſoli ſacris intendebant; ſed in atrio ſeu porticu Salomonis.

Itaque ſacerdotum fuit omne piaculum, in quod hodie Chriſtus inuehitur; namque ſacrificuli anheli in ſordida compendia diteſcendi, inducebant in atrium pecudes idoneas ſacris, vt facta copia victimarum, populus vel inuitus ſæpius hoſtias aris imponeret, & ſic auaritiæ ſacerdotum fomitem adhiberet. Vnde beatus Bonauentura eruditè conſicit, nequitiam ſacerdotum fuiſſe præcipuam cauſam excidij templi huius. Sic ille: *Attendendum quòd Dominus ſtatim poſt annuntiationem excidij Ieruſalem, intrauit ad Templum purgandum, vt oſtendat quòd maxima cauſa deſtructionis eius fuit peccatum ſacerdotum.* Hanc ciuitatis ruinam Propheta veridicus etiam refudit in auaritiam ſacerdotum & Doctorum, ita vaticinans. *Audite hæc, principes domus Iacob, & iudices domus Iſrael, qui abominamini iudicium, & omnia recta peruertitis, qui ædificatis Sion in ſanguinibus, & Ieruſalem in iniquitate. Principes eius in muneribus iudicabant, & ſacerdotes eius in mercede docebant, & Prophetæ eius in pecunia diuinabant, propter hoc cauſa veſtri, Sion quaſi ager arabitur, & Ieruſalem quaſi aceruus lapidum erit, & Mons Templi in excelſa ſyluarum.*

Bonau. in c. 19. Luc.

Mich. 3.

Nec duntaxat hodie Chriſtus abſtinuit ingreſſu partis interioris templi; ſed nuſquam tentauit illuc introire, vtpote oriundus de Tribu Iuda, ad quam non pertinebat liber aditus in penetralia Templi. Vt ergo conſtet vnicuique de veritate hiſtoriæ Euangelicæ, quæ ſæpè recolit Chriſtum in Templo docentem, & prodigia perpetrantem, operæpretium eſt ſcire, templum Salomonis editum fuiſſe ferè adinſtar tabernaculi Moyſis, quod erat veluti domus Deo ſacra, vt habetur in Exodo. Erat præfata domus illa bipartita. Pars ad occaſum vergens erat longitudinis decem cubitorum, & totidem latitudinis, ac proinde hæc ædium ſacratum portio quadra fuit. Pars altera Orientem ſpectans, & qua peruius erat aditus, porrigebatur ad viginti cubitos longitudinis, latitudine verò & altitudine decem tantùm cubitos adæquabat. Prior pars quadrangula ſita ad occaſum dicta fuit, Sancta Sanctorum. Altera verò longior, & proximè recenſita nuncupata eſt, Sanctum, ſeu Sanctuarium. Vtrāque partem diuidebat velamen pendulum è poſtibus, & columnis quatuor. Aditus ad Sanctorum, vnì tantùm Summo ſacerdoti liber erat, idque

Quomodo verum ſit Chriſtum introiſſe in Templum cum non fuerit ſacerdos generis Leuitici.

Exod. 26.

Exquiſita deſcriptio tabernaculi Moyſis, ad cuius ideam effictum eſt Templum Salomonis.

idque ſemel in anno in die expiationis, & hoc ritu ſingulari ſanguinis aſperſi. In alteram partem, quam diximus vocari Sanctuarium, & quam Paulus priorem vocat, quia eius obſequio Pontifex introibat in Sancta, hi tantùm intrabant ſacerdotes, quibus ex officio aut ſorte competebat miniſtrare. Vnde Leuitis erat aditus interdictus in Sanctum. Vtriuſque huius partis meminit Paulus hoc contextu. *Tabernaculum factum eſt primum, in quo erant candelabra, & menſa, & propoſitio panum, quæ dicitur Sancta. Poſt velamentum autem ſecundum tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum, aureum habens thuribulum, & arcam teſtamenti, &c. In priori quidem tabernaculo ſemper introibant ſacerdotes, ſacrificiorum officia conſummantes. In ſecundo autem, ſemel in anno ſolus Pontifex.* Hactenus Apoſtolus, apprimè eruditus in ſchola Iudæorum.

Hebræ. 9.

Vtriuſque olim tabernaculi Moyſis aditus interdictus eſt Leuitis

Vt maiorem Deus reuerentiam conciliaret hiſce tabernaculis, interdixit eorum aditu Leuitis, quibus nec fas erat videre nuda vaſa tabernaculi, pœnâ mortis indictà ei, qui ſecus faxit, vt habes libro Numerorum. Vtrumque hoc tabernaculum vallabat murus, ſeu potiùs ſpecies quædam muri facta ex tentoriis byſſinis. Vallum hoc velaminum erat quadrilaterum. Boreale latus longitudine ſua cubitos centum explebat, habens columnas viginti, quibus vela pendula incumbebant. Auſtrale latus eiuſdem erat ſchematis, atque ſupellectilis. Latus Occidentale longitudine ſua diſcurrebat ad quinquaginta cubitos & fulciebatur columnis decem. Latus Orientale eiuſdem fabricæ fuit, & numeri columnarum. In medio huius lateris ad ortum poſiti, erat porta, qua ibatur ad ſpatium illud concluſum tentoriis, quod dicebatur atrium tabernaculi, de quo fusè in Exodo. In illo atrio, id eſt, extra tabernaculum, erat altare holocauſtorum, quod quotidie victimarum ſanguine deſudabat. Leuitæ ad arbitrium ſuum illuc introibant. Laïci vero homines, liberam introëundi facultatem habebant tantùm cùm accincti erant ad hoſtias offerendas, eiſque fas erat ibi comedere partem ſacrificij. Ita ſe habuere ſacerdotes, Leuitæ, & laici ad tabernaculum Moyſis, ad cuius ideam effictum eſt templum Salomonis, ſaltem quoad diſtinctionem partium; nam de menſuris diſcolor eſt ratio. Nempe fuit domus illa Deo ſacra longitudinis ſexaginta cubitorum, latitudinis verò viginti, altitudinis autem centum viginti cubitorum, vt videre eſt in libro Paralipomenon.

Num. 4.

Exod. 27.

Deſcriptio Templi Salomonis.

2. Paral. 3.

Secundum longitudinem domus illa erat diſtincta in duas partes, quarum anterior erat cubitorum quadraginta in longitudine, & viginti in latitudine, & hæc portio templi nuncupata fuit Sanctuarium. Pars altera ſeſe porrigens ad occaſum, erat cubitorum viginti in longitudine, & totidem latitudinis. Iſta fuit dicta Sancta Sanctorum. Omnis hæc præfata domus erat operta tecto, & in modum turris eminebat, quia altitudo dupla erat ad longitudinem, & ſextupla ad latitudinem. In partem anteriorem non intrabant laici nec Leuitæ, imò neque ſacerdotes indiſcriminatim; ſed illi dumtaxat, quibus ſorte vel Pontificis inſtituto competebat facere ſacra. At in Sancta Sanctorum vnus Pontifex & is Summus ſemel in anno ſupplex introibat. Tota itaque domus illa Deo ſacra fuit inuia laicis & Leuitis, ac proinde Chriſtus nunquam illuc introiuit, etſi dicatur in templum ſæpius introiſſe. Eſt ergo Templum latè accipiendum pro ea parte, quam mox recolam. Nempe extra Templum Salomonis modo recenſitum erat ad partem Orientalem ſpatium quoddam viginti cubitorum in longitudine, & in latitudine cubitorum decem, quod vocabatur porticus, iuxta quam viſebatur platea quadra cincta muro ſed non tecta, quæ dicebatur atrium ſacerdotum. In hoc atrio ſub dio poſito patebat omnibus altare holocauſtorum, cum ſua tota ſupellectile. In illo atrio fiebant omnia ſacrificia. Peruium erat hoc atrium Leuitis, quorum erat miniſtrare ſacerdotibus. Laicis verò volentibus offerre hoſtias licitum erat tantùm portam attingere, & illuc victimam adducere.

3. Reg. 6.

Partes Templi Salomonis interdictæ laicis.

Rurſus præter porticum & atrium erat ingens murus cingens præfata loca, & eius muri ambitu concludebantur ſpatia quædam ad orandum, & audiendam legis expoſitionem. Illuc introire fas erat laicis omnibus, fœminis ſeorſim poſitis, ne quid fieret indecorum. Quia autem circuitus ille magnus concludens ſpatia deſignata ad orandum dicebatur circuitus templi, partes etiam illic concluſæ nomenclaturam templi ſibi vendicarunt, licèt propriè templum Salomonis fuerint illæ ædes ſacræ, quæ compoſuere Sanctuarium, & Sancta Sanctorum. Cùm igitur audis Chriſtum eieciſſe è templo vendentes & ementes, ne animum tuum ſubeat idea Sanctuarij, aut porticus, aut atrij ſacerdotum, ſed cogita ſpatia illa diſcreta à præfatis locis, quæ permiſſa fuere laicis hominibus in ſacros vſus, vt ſunt oratio, & expoſitio legis Dei. Vnde Chriſtus locuples habuit argumentum ſuccenſendi in profanos homines nundinas agentes, vbi debuere litare Deo feruidis precibus inſiſtentes.

Quare Chriſtus meminerit cathedras vendentium columbas potius, quam numulariorũ.

Laborant quidam interpretes in indagine cauſæ, quæ Matthæum impulit ad recolendum Chriſtum euertiſſe cathedras vendentium columbas, cùm tamen cathedræ potius pertineant ad numularios, qui menſis aſſidere ſolent æri ſuo iugiter incubantes. Maldonatus & alij ſuſpicantur abditum myſterium, hos non carpo de ſuſpicione myſterij, quod reuera latet. Sed in his deſidero rationem mentionis cathedrarum, quam quia taciti prætetiere, accipe genuinam, & veracem. Ad Sacra Iudæorum ſpectabant res animatæ, aut res inanimæ. Si ſacra fiebant de carnibus animalium, dicebantur illa propriè ſacrificia. Animalia congrua erant quadrupedia, & volatilia; nulla verò ſerpentia. Quadrupedia triplicis tantùm erant ſpeciei, ſcilicèt oues, boues, & hirci; vt & volatilia tres etiam ſpecies faciebant: mactabantur enim paſſeres, turtures, & columbæ. Quadrupedia erant ditiorum hominum ſacra, vt & volatilia pauperum, Deo ſic ſanciente: *Si non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, aut duos pullos columbarum.* Imò vrgente inopia in gratiam pauperis fiebant libamina. Erant autem hæc de rebus inanimis, vt ſunt ſimila, vinum, oleum, ſal, & thus. Ecce legem. *Si non quiuerit manus eius offerre duos turtures, aut duos pullos columbæ, offeret de ſimila decimam partem Ephi.* Cùm ergo multò plures eſſent pauperes quàm diuites, plura etiam fiebant ſacrificia pauperum quàm diuitum, ac proinde plures erant venditores columbarum quàm ouium, atque ita fuit opus multis cathedris, vt ſederent illic Domini columbarum.

Animalia congrua ad ſacrificium Iudæorum quænã fuerint.

Leuit. 5.

Toſtatus hîc ait, nomen cathedræ ſumi latè pro

Toſtatus in Matth. c. 21. quæſt. 63.

pro ſedili, quia cathedra propriè pertinet ad ſacerdotes; ſed pace dixerim, Præſulis huius Abulenſis, ibi cathedra ſtrictè accipitur; nã ipſi venditores columbarum erant ſacerdotes, qui ſpecie pietatis, & quaſi egenis ſuffragantes, has in templo nundinas excercebant. Vnde ne mercatorum habitu viderentur iniurij ſuo ſacerdotio, ſuas in templo cathedras præclaro ordine & contextu locauerant, vbi aſſidebant poſitis iuxta caueis columbarum. Ideo Christus in hos potiſſimum animaduertit, Ioanne aſſertore. *His qui columbas vendebant dixit: Auferte iſta hinc, & nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis.* Facilè adducor vt credam, ſacerdotes lucri amantes de illis ſuis cathedris texuiſſe ſermones, quaſi catechiſticos, & inducentes homines ad demerendum Deum ſacris, quod quia eo intento fiebat, vt velificarentur auaritiæ, in eos Christus ſuccenſuit, vt cathedra indignos, quam ſic ſordida lucri cupidine polluebant. Cùm ergo rari fuerint illic numularij, & multa aſtiterit turba ſacerdotum, meritò Matthæus cathedras meminit vendentium columbas, ad quos etiam directa eſt hæc cenſura. *Scriptum eſt: Domus mea, domus orationis vocabitur: vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum.* Quaſi diceret: ô ſacerdotes, veſtrarum præcipuè partium eſt prælucere populo, inſiſtendo orationi, cui vacando domus mea ſuis gaudet obſequiis, ad quæ fuit cœlitus inſtituta: vos autem curæ ſacerdotalis immemores, nihil niſi lucra ſordida cogitatis. Specie quidem pietatis veſtras cathedras intuliſtis in templum, velut populos edocturi; ſed illa venalis columbarum exhibitio arguit animum infidelem Deo, & perquàm cupidum auri, cuius gratiâ pauperum loculos emungitis, columbas eis carius erogantes. Vnde fit, vt prædam agentes, ſacerdotio excidatis, vt latronum induatis mores ingloríos.

Venditores columbarũ erant ſacerdotes.

Ioan. 2. Quare venditores columbarum cathedris inſidebant.

Matth. 21.

Quomodo ſacerdotes fecere Templum ſpelũcam latronum.

Sunt qui putent, ſacerdotes iniiſſe ſocietatem etiam cum numulariis, & aliis vendentibus oues, & boues, vt participes eſſent lucri emergentis ex illo commercio. Ego meliùs (vt opinor) ſubodoror, ſacerdotes vt nihil ſuæ auaritiæ intactum relinquerent, etiam egiſſe prædam de iis qui vendebant oues & boues titulo templi locati in vſus illos hactenus inconceſſos: ideoque reprehenſos à Christo, & inſimulatos furti, quia iniquis artibus opes in ſua compendia referebant.

SENSVS LITERALIS.

Chriſtus triumphantis habitu Templum adit, vbi ſuæ diuinitatis edidit argumenta, damnans ſacerdotum auaritiam.

In hæc verba:

Intrauit Ieſus in templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & menſas numulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit: & dixit eis: &c.

CONIECTVRA SECVNDA

Ex SS. Patribvs.

VT Christus gratiæ ſuæ obſequio effecit Chriſtianos omnes diuinæ conſortes naturæ, ita & quoſdam virtutis emeritæ ex eis aſſumpſit in iudices hominum impiorum, quaſi cum eis diuidens iudicis dignitatem. Has iudicum partes agunt Sancti Patres, dum ſubſcribunt ſententiæ Chriſti inuehentis in auaritiam ſacerdotum, qui litantes auro, nundinas inuexerant in ædes Deo ſacras. Iudices hi æquiores mihi, etiam ſunt contra Abulenſem, & Maldonatum, negantes Christum fuiſſe prædicatum vt Deum. Habeo itaque duo probanda hîc ex ſententia Sanctorum Patrum. Primum eſt, Christum ſubiiſſe templũ, vt illic ſuæ diuinitatis ederet argumenta, & prædicaretur vt Deus. Alterum eſt, ipſos ſacerdotes vendidiſſe ea, quæ ad ſacrificia conducebant. In gratiam primæ veritatis ſiſto auctorem operis imperfecti, quem Doctor Angelicus ſemper laudat nomine Chryſoſtomi, licèt reuera non ſit opus Chryſoſtomi, qui alium iam librum edidit in Matthæum. Magni tamen eſt nominis auctor ille, vtpotè multiſcius, licèt Arriani maculis reſperſerint eius opus. Ille ſacer interpres ait, Christum rectà diuertendo in templum duo præſtitiſſe, ſcilicet probaſſe ſe Filium Dei; & indicaſſe, malorum omnium labem Iudæos inficientem, habere ſua incunabula penes ſacerdotes. Et ſic ille meas adſtruit ſententias, ſuo vno hoc contextu. *Intrauit Ieſus in Templum. Hoc erat proprium boni Filij, vt & veniens ad domum curreret Patris, & illi honorem redderet, qui genuit eum, vt tu imitator Chriſti factus, cùm in aliquam ingreſſus ciuitatem fueris, primùm ante omnem actum ad Eccleſiam curras. Hoc erat boni Medici, vt ingreſſus ad infirmam ciuitatem ſaluandam, primùm ad originem Paſſionis intenderet. Nam ſicut de templo omne bonum egreditur; ſic & de templo omne malum procedit. Quemadmodum Medicus quando primò ingreditur ad infirmum, ſtatim de ſtomacho eius interrogat, & eum componere primum feſtinat, quia ſi ſtomachus ſanus fuerit, totum corpus validum eſt: ſi autem diſſipatus fuerit, totum corpus infirmum eſt. Ita ſi ſacerdotium integrum fuerit, tota Eccleſia floret: ſi autem corruptum fuerit, omnium fides marcida eſt.* Hactenus ille.

Ex SS. Patribvs.

Auctor operis imperfecti non eſt Chryſoſtomus.

Auctor operis imperfecti, in Matth. hom. 37.

Quare Chriſtus triũphali ſpecie recta diuerterit Templũ.

Nota, Chriſtum aliàs ſimili modo repurgaſſe templum, initio ſcilicet prædicationis Euangelicæ, cùm non adhuc clareret miraculis, nec eius fama tantùm apud homines inualeret. Et eam intereſſe differentiam inter illud, & hoc repurgium, quòd tunc Scribæ & Phariſæi aliquod petierint ſignum, iam verò taciti prodigia non ab eo rurſus extorſerint: tota namque ſeries vitæ Chriſti, prodigij vice fuit. Ego maximum puto miraculum, quòd infantes, pro ætate ſua elingues, iam vocales extiterint, præcones facti diuinitatis Chriſti, ſic ſuo præconio Chriſto Domino famulantes, qui eos naturâ ſuâ tacitos, virtute ſua loquaces effecerat. Præſtat in eo argumento audire Chryſoſtomum, probantem Christum bis templum à nundinis expurgaſſe. Sic ille. *Bis id, diuerſiſque temporibus factum credendum eſt, quod tam à tempore quàm à reſponſo colligi poteſt. Apud Ioannem enim in ipſo Paſcha; apud iſtum verò multò antè in templum dicitur Chriſtus aduenîſſe: & tunc Iudæi dicebant: Quod ſignum nobis oſtendis? nunc verò quamuis acriter reprehenſi; tamen, quia iã mirabilis apud omnes videbatur, conticuerunt: quod certè maiorem culpã Iudæorum oſtendit, qui ſemel & bis reprehenſi, perſeuerabant cauponantes, & Deo aduerſarium*

Infantes facti præcones diuinitatis Chriſti.

Chryſ. in Matth. hom. 68.

Chriſtus bis templum repurgauit à nundinis.

appellan-

appellantes, cùm debuiſſent hinc & vires ipſius, & honorem quem Patri tribuebat, agnoſcere. Nam & ſigna tam multa, & verba ſignis conuenire videbant; dedignabantur tamen inobedientes, neque Prophetam clamantem audiebant, nec infantium præter ætatem præconia percipere poterant. Illi enim tamquam Deo canebant. Quid igitur Ieſus his, qui tam manifeſtis ſignis & rebus aduerſabantur? Acrius, vt corrigeret, carpſit, dicens: Numquid legiſtis, quia ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem? Quàm rectiſſimè, ex ore dictum eſt: non enim ex mente illorum illa verba procedebant; ſed virtute ipſius, tenera illorum lingua ad formanda hæc verba ducebatur. Quæ res balbutientes tunc Gentes, quæ poſt ex fide maximè ſonuerunt, figuratè ſignificauit, Apoſtolos quoque mirum confert auxit. Nam ne ambigerent, quomodo rudes homines tantam rem poterant prædicare, hoc infantium exemplo, vniuerſa huiuſmodi mentis anguſtia ſedari potuit, cùm dubitare nequiſſent, quin & ipſis facultatem dicendi daturus ſit, qui paruulos fecerat eloquentes. Ad hæc natura Dominum, atque creatorem miraculum demonſtrabat. Infantes igitur, quamuis natura ætatem non haberent, fauſta tamen, & rebus ſupernis conuenientia decantabant. Ita Chryſoſtomus.

Quare Chriſtus dicatur perfeciſſe laudem ſuã ex ore infantium.

Non ergo liuoris gratiâ impugno negantes Chriſtum hodie impiis hominibus ſuæ diuinitatis ſpecimina maxima præſtitiſſe, cùm Chryſoſtomus liquidò & citra ambages affirmet, ipſos infantes Chriſto vt Deo ceciniſſe. Eiuſdem etiam ſententiæ Ambroſius ſic ſubſcribit *Turba Deum agnoſcit, &c. Ergo compugnantibus licet affectibus ſuis, turba tamen Deum ad templum ſuum cum laude deducit. Sed templum ſuum non mercatoris vult eſſe diuerſorium, ſed domicilium ſanctitatis; nec vendibili religionis officio, ſed obſequio gratuito vſum miniſterij ſacerdotalis informat.* Siſtendus etiam eſt Hieronymus, vtique affirmans in illo repurgio templi Chriſtum ſe præſtitiſſe Deum, radiis ex eius facie micantibus, qui indices erant humanitati inſitæ deitatis. Sic ille: *Mihi inter omnia ſigna quæ fecit, hoc videtur mirabilius eſſe, quod vnus homo, & illo tempore contemptibilis, & in tantùm vilis vt poſtea crucifigeretur, Scribis & Phariſæis contra ſe ſæuientibus, & videntibus lucra deſtrui ſua, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam eiicere multitudinem, menſaſque ſubuertere, & cathedras confringere, & alia facere, quæ infinitus non feciſſet exercitus. Igneum quiddam & ſydereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maieſtas lucebat in facie. Cumque manum non audeant inijcere ſacerdotes, tamen opera calumniantur, & teſtimonium populi atque puerorum, qui clamabant: Hoſanna filio Dauid, vertunt in calumniam, quod videlicet hoc non dicatur niſi Filio Dei* Hactenus ille, palàm faciens Chriſtum ſe probaſſe Deum, quamuis ancipitem fecerint eius dignitatem Scribæ & Phariſæi.

Chriſtus habitus & prædicatus vt Deus.

Ambr in Luc. cap. 19.

Hieron. in Matth. 21.

Chriſto eiiciente mercatores è templo radius diuinitatis ex facie eius emicuit.

Ad aliam partem tituli me accingo, licet iam aliquid in gratiam eius prælibarim, dicens Chriſtum ſubiiſſe templum vt infirmorum ædes. Cõſule Hilarium, & reiicies eum mihi præiuiſſe, & fuiſſe eiuſdem mecum ſententiæ; ſcilicet cathedras vendentium columbas fuiſſe ſacerdotum. In eo nempe literali ſenſu ponit fundamina myſterij, quod ille in eo negotio meditatur, ſuſpicans hic notari ſimoniam ſacerdotum, qui dona Spiritus Sancti faciunt venalia. Profectò nutaret illa allegoria, ſi literaliter illæ cathedræ euerſæ, non fuiſſent ſacerdotum. Audiendus ille. *Templum introiit, id eſt, Eccleſiam tradita a ſe prædicationis eſt ingreſſus: a qua primùm omnia ſacerdotalis miniſterij vitia iure poteſtatis expellit. Reddenda enim ab omnibus gratuita tradiderat, quæ gratuita fuerant conſecuti: quia neque enim aliquid per corruptelam ſacerdotis, aut vendi, libertas doni debebat admittere. Cathedras autẽ, præcipuè vendentium columbas euertit. Quæ porrò dignitas eſt in nundinis columbarum? aut quod priuilegium, in auium iſtarum commerciis reſeruatum eſt: vt vendentes eas honorem ſibi arrogent cathedrarum? Sed in omni loco admonemur, altius verborum virtutes in iſtiuſmodi ſignificationibus contuendas. In columba, ſecundùm prophetiæ exempla, Spiritum Sanctum intelligimus: in cathedris, ſacerdotij ſedes eſt.* Series hæc verborum eſt myſtica, nutans reuera fuiſſe ſacerdotum ſedes, quarum euerſio malè impiorum Eccleſiæ ſacerdotum cathedris ominatur.

Cathedræ euerſæ fuerunt ſacerdotum.

Hilar. in Matth. canone 21.

Quid myſticè ſignificet illa euerſio cathedrarum eorum, qui vendebant columbas.

Simili modo commentatus Origenes, ſatis ſuperque annuit, has cathedras euerſas fuiſſe Sacerdotum, cùm inde capit argumentum diuertendi ad noſtrates ſacerdotes, vt conſulat eorum cathedris, quas ſimilis manet euerſio, ſi conſcij ſint eiuſdem piaculi, quo ſe ſacerdotes obſtrinxere, venales faciendo columbas, mercatores ſic agentes, & non ſacerdotes. Sic Origenes. *Epiſcopi & presbyteri, quibus credita ſunt cathedra, qui tradunt Eccleſias, quibus non oportet, & conſtituunt principes, quos conſtituere non expedit, ipſi ſunt, qui vendunt columbas, quorum cathedras Chriſtus euertit. Vnuſquiſque ergo ſedentium ſuper cathedram Eccleſiaſticam, & amantium primas cathedras in Synagogis, videat ne fortè ſic ſedeat in eis, vt veniens Dominus eas euertat, quaſi dignas euerſione.* Totam hanc negotiationem in tẽplo fuiſſe ſacerdotũ induſtriam, in lucrum compoſitam, concors eſt ſententia Sanctorum Patrum, vnde non cunctor explicare, cathedras vendentium columbas fuiſſe ſacerdotum, qui fortè indecorum credidere boues diuendere, at non columbas, quaſi pietatis hoc eſſet facinus, parare egenis vnde litarent. Homines illos anhelos in auri congeriem bellè deſcribit Hieronymus, commemorans technas, quas excogitauere illis in templum nundinis introductis.

Origenes tract. 15. in Matth.

Quare ſacerdotes potiùs vendiderint colũbas quàm boues & oues.

Siſto Hieronymum ita fatum. *Hoc primum ſciendum, quòd iuxta mandata legis, auguſtiſſimo in toto orbe templo Domini, & de cunctis penè regionibus Iudæorum illuc populo confluente, innumerabiles immolabantur hoſtiæ, maximè feſtis diebus: taurorum, arietum, hircorum: pauperibus ne abſque ſacrificio eſſent, pullos columbarum, & turtures offerentibus: accidebat plerũque, vt qui de longè venerant, non haberent victimas. Excogitauerunt igitur ſacerdotes quomodo prædam de populo facerent, & omnia animalia, quibus opus erat ad ſacrificia, vendebant, vt & venderent non habentibus, & ipſi rurſum empta ſuſciperent. Hanc ſtropham eorum crebra venientium inopia diſſipabat, qui indigebant ſumptibus, & non ſolùm hoſtias non habebant, ſed ne vnde emerent quidem aues, & vilia munuſcula. Poſuerunt itaque, & nummularios, qui mutuam ſub cautione darent pecuniam. Sed quia erat lege præceptum, vt nemo vſuras acciperet, & prodeſſe non poterat pecunia fœnerata, quæ commodi nihil haberet,*

Induſtria ſacerdotum vt de ſacris lucrũ aliquod impunè referrent.

Quid ſignificet Collybiſta.

haberet, & interdum ſortem perderet: excogitauerunt & aliam technam, vt nummularios collybiſtas facerent, cuius verbi proprietatem Latina lingua non exprimit. Collyba dicuntur apud eos, quæ nos appellamus tragemata, vel vilia munuſcula. Verbi gratia, frixi ciceris, vuarumque paſſarum, & poma diuerſi generis. Igitur quia vſuras accipere non poterant collybiſtæ, qui pecuniam fœnerati erant, pro vſuris accipiebant varias ſpecies: vt quod in numo non licebat, in his rebus exigerent, quæ nummis coemuntur, quaſi non hoc ipſum Ezechiel prædicauerit, dicens: Vſuram, & ſuperabundantiam non accipietis. Iſtiuſmodi Dominus cernens in domo Patris negotiationem, ſeu latrocinium, ardore ſpiritus concitatus, iuxta quod ſcriptum eſt: zelus domus tuæ comedit me: fecit ſibi flagellum de funiculis, & tantam hominum multitudinem eiecit de templo, dicens: Scriptum eſt: Domus mea, domus orationis vocabitur: vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum. Latro enim eſt, & templum Dei in latronum conuertit ſpecum, qui lucra de religione ſectatur; cultuſque eius, non tam cultus Dei, quàm negotiationis occaſio eſt. Hactenus ille ſacer interpres, eruditè locum iſtum enucleans.

Quare cathedræ ſacerdotum euerſæ non appellentur cathedræ ſacerdotum.

Itaque ex Hieronymo conſtat, ſacerdotes vendidiſſe illam ſacrificiorum ſupellectilem. Non ergo mea eſt incongrua ſententia, fuiſſe ſacerdotum cathedras euerſas. Nec obſtat inſtantia clamans, Matthæum dixiſſe fuiſſe euerſas cathedras vendentium columbas, & non ſacerdotum; quod tamen dicendum fuiſſet, ſi conſtaret has cathedras fuiſſe ſacerdotum. Nempe reſpõdeo primò, Matthæum conſuluiſſe ſacerdotũ dignitati, parcendo titulo profanato. Secundò dico, cathedras illas fuiſſe quidem ſacerdotũ, ſed quia ſacerdotes non agebant partes ſui ordinis cœlitus inſtituti, ſed ſe gerebant vt mercatores, & venditores columbarũ arbitror, & non ineptè, Matthæum homines illos nuncupaſſe ab officio, cui tunc temporis intendebant: id eſt, quia ſacerdotes velut immemores officij ſui, perſonam agebant mercatorum, eorum cathedræ nominantur ab arte quam profitebantur inibi ſacerdotes.

SENSVS LITERALIS.

Scribæ & Phariſæi audiere, diuinitatem Chriſti altè prædicari in templo, vt hinc inexcuſabiles eſſent.

In hæc verba:

Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem.

CONIECTVRA TERTIA

Ex Lingvis, Et SS. Patribvs.

Deus hominum ſuperbiam frangit vilibus inſtrumentis.

Moyſe incaſſum ſollicitante Pharaonem ad obſequium Dei, Deus ipſe ſuæ iniuriæ vindex acerrimus, Principis huius obdurati animum fregit conducto exercitu muſcarum, quæ irruptione facta in palatium Pharaonis, eum induxere ad laxandas Hebræorum turmas in deſertum, vt recolit Moyſes hoc contextu. *Venit muſca grauiſſima in domos Pharaonis, & ſeruorum eius, & in omnem terram Ægypti: corruptaque eſt terra ab huiuſcemodi muſcis. Vocauitque Pharao Moyſem, & Aaron, & ait eis: Ite, & ſacrificate Deo veſtro.* Nec muſca illa grauis, ſed minuti etiam ciniphes adegere magos ad confeſſionem fortitudinis Domini præpotentis. Ita Moyſes. *Erant ciniphes tam in hominibus, quàm in iumentis. Et dixerunt malefici ad Pharaonem: Digitus Dei eſt hic.* Mirare obſecro induſtriam Dei proſternentis hominum proteruiam humili panoplia. Ille idem Dominus ſemper ſibi conſtans hodie aggreditur infideles Scribarum & Phariſæorum animos, & quaſi irruptione facta in eorum arcem, templum ingreditur editurus illic ſpecimina ſuæ diuinitatis indubiæ. Vt fieret voti compos præpollens hic Dominus, non doctiores diſcipulos aſſumpſit in præcones, non Nicodemo & Gamalieli Magiſtris in Iſraël demandauit illam prouinciam: ſed puerulis lactentibus illud omne negotium indixit, vt iis ſupra ætatem clamantibus Ieſum eſſe Deum, ſtuperent æmuli eius, & agnoſcerent illa eſſe veridica præconia, quæ pangebat diuinitus acta ætas illa tenellula loquax & garrula, effuſa in Chriſti Domini laudes eaſdem, quas turba proximè decantarat. Infantiũ indoles tacita dũ pendula ſugit vber, Chriſto ſubeunte templum, oblita matrem, vocalis effecta, vt ſe totam patri omniũ Chriſto Domino conſecraret. Vnde diſplicet illa Strabi Fuldenſis opinio, negãs pueros illos fuiſſe infantes, & affirmãs fuiſſe maiuſculos pueros, repetentes encomia auribus excepta populo reſonante. Illa nimirum detrahit gloriæ Chriſti, quæ lactentium laude liquidior, magnum inde capit apud homines incrementum.

Exod. 8.

Ibidem.

Pueri Chriſtum laudãtes in templo fuere reuera infantes, lactentes & nõ maiuſculi.

Strabus in Gloſſa ordinaria Matth. 21.

Quare potiùs lactentes encomiaſtas Chriſtus aſſumpſit, quã puerulos grandiores.

Adde nihil fore mirabile, ſi pueri, quibus per ætatem licuit, voces populi repeterent: hoc enim Echo facit licet inanimis. Et niſi prodigium illic eluceret, Propheta non hoc repoſuiſſet ſignum Dei in humanis, quòd ſcilicet eum lactentes laudibus afficerent. Sic Dauid. *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem propter inimicos tuos, vt deſtruas inimicum & vltorem.* Conſonant Hebræa, vbi pueruli non lactentes ſed ſugentes eſſe perhibentur מפי עוללים ויונקים *mippi ngolelim veionekim.* Id eſt. *Ex ore paruulorum, & ſugentium.* Quippe radicalis ינק *ianak*, ſugere ſignificat. Rurſus vbi editio vulgata: *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem.* Sic habet textus Hebræus: *Ex ore paruulorum, & ſugentium, fundaſti fortitudinem.* Nimirum עז יסדת *iſſatha ngboz*, voces ſunt, non ſignificantes, *perfeciſti laudem*: ſed perinde ſonant ac, *fundaſti fortitudinem*, nec aliud planè ſignificare poteſt vox יסדת *iſſadtha, fundaſti*, contra tamen morem Hebræorum, quorum lingua ferax multa ſignificata ſingulis quibuſque verbis affricat. Iſtud vero verbum, nihil aliud planè ſignificat, quàm fundare. Quodque notandum ponitur à Dauide in ſecunda coniugatione actiua, quàm vocat *Pinghel*, vbi verba vehementiam & ſingularem quandam energiam contrahunt. Quaſi diceret Dauid: Domine illa ſugentium laus tibi præcox exhibita, fuit ſufficiens fundamentum ad ingerendam fidem tuæ diuinitatis oſoribus tuis.

Pſal. 8.

Ex Lingvis. Hebræa.

Ex lingua Hebræa paruuli laudantes Chriſtũ erant ſugentes vbera.

Quid Chriſtus intenderit laude puerorum lactentium.

Rurſus eſt ſiſtendus Hebræus Vatis textus, vtpote idoneus ad probandum intentum meum. Vulgata editio ſic exprimit Dauidis præſcium eloquium: *Perfeciſti laudem propter inimicos tuos, vt deſtruas inimicum, & vltorem.* Hebræa dialectos ſic effert. *Fundaſti fortitudinem propter anguſtiatores tuos, ad ceſſare faciendum inimicum.* Nempe voces hæ ſunt extremæ אויב להשבית *lehaſchbith oieb*, id eſt, *ad ceſſare fa-*

Pſal. 8.

ciendum inimicum. Profectò eo intento Dominus lactentes adhibuit in præcones, vt modum imponeret blaſphemiis Scribarum & Phariſæorum, qui deſpicatui habebant Chriſtum, eum velut filium fabri multiplici ſcommate configentes. Vox Hebræa לְהַשְׁבִּית *lehaſchbith*, id eſt, *ad ceſſare faciendum*, eſt infinitiui modi tertiæ coniugationis actiuorum, quæ dicit impulſionem ſeu actionem ab alio demandatam. Vnde Dauidis ea fuit mens vt diceret, pueros aſſumendos à Chriſto Domioo, vt eorum encomiis damnati Phariſæi ceſſarent iactare conuicia, quibus patientiſſimum hunc Dominum impetebant.

Laudes infantium adhibuit Chriſtus, vt illo obſequio præpararet animos hominum ad fidem ſuæ diuinitatis.

CHALDÆA. SYRIACA. *Guido Fabricius in Lexico ſuo Syrochaldaico.*

Syrus interpres, meo intento propitius eſt תַּקְנַת תְשׁבּוּחְתָא *thaknath theſchbuchtho*, id eſt, *direxiſti laudem.* Nempe, תַּקְנַת *thaknath*, deducitur à verbo תְּקַן *thakan*, quod apud Chaldæos, & Syros, ſignificat, aptare, confirmare, dirigere, vt videre eſt apud Guidonem Fabricium. Itaque ad trutinam Syri interpretis, Chriſtus ad laudes lactentium, aptauit, confirmauit, & direxit animos auditorum, qui fuere diſperſi in tres claſſes hoc triplici ſignificato congruè lineatos. Omnes enim illic aſtantes, cùm lactentes laudauere Chriſtum, erant fideles, vel dubij in fide, aut penitus infideles. Si infideles, potuere laudibus infantiom aptari ad fidem potiori modo, quàm catechumeni, quos Eccleſia variis ſermonibus initiat, vt in Chriſtum Deom credant. Hîc namque præter diſtincta encomia, quibus erudiebantur indocti, accedebat prodigiũ præcocis loquelæ in ætate elingui. Si homines confluentes in templom Chriſti causâ, fidei fuerunt ancipitis, & notantis, potuerunt infantium præconiis dirigi in diuinitatem Chriſti, vt in ſcopum à quo hactenus aberrarant. Demum ſi io hac frequenti corona populorum plures adfuere fideles diſcipuli Chriſti, hi profectò confirmati ſunt in ea fide, quam de Chriſto Deo conceperant, ſuam admirati fidem admirando lactentium calculo comprobari. Laudes item illas non dirigi tantùm ad applauſum triumphantium, vt credidit Maldonatus, componens iſtam Chriſti Domini pompam cum triumphis Regum, quibus acclamatur Io Pæan, aut Viuat Rex: Sed præterea ſpectaſſe ad diuinitatem Chriſti omoibus explicandam, liquere poteſt ex nomine Syriaco, תֶשְׁבּוּחְתָא *theſchbuchtho*, quod non laudem tantùm, ſed gloriam ſignificat; ita vt laudes illæ à puerulis Chriſto dictæ non fuerint in gratiam popularis auræ conciliandæ Chriſto, ſed ad gloriam diuinitatis eius liquidò propalandam. Etenim vox illa Syriaca fluit à verbo Chaldæo & Syro, שְׁבַח *ſchabach*, id eſt, *glorificauit*.

Tres hominum claſſes audiere Chriſtum laudari ore lactentium.

Ad omnium fidem auditorum profecit laus ex ore infantiũ exhibita Chriſto.

Laudes infantiũ ideo exhibitæ vt inde haberetur Chriſtus vt Deus.

GRÆCA.

Græcus interpres eò alloſit, ita fatus: Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον. id eſt, *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem.* Verbum καταρτίζω, integritatem rei ſignificat. Vnde ſic arguo: Laus illata Chriſto à puerulis ſarta tectaque fuit: Ergo illa infantium encomia diuinitatem Chriſti omnibus explicarunt: Alioquin non perfecta ſed hiulca fuiſſet illa laus, quæ tacitam prætериiſſet naturam diuinam cum humana coëuntem io Chriſto. Summa laudum editarum à puerulis fuit: *Hoſanna filio Dauid: hoſanna in excelſis. Hic eſt Ieſus Propheta à Nazareth Galilææ.* Quia conceptus, educatus, & multos annos egit in Nazareth, ideo dictus eſt Chriſtus Nazarenus, vt fidem faceret Iſaiæ, qui præſciit Chriſtum eâdem nomenclaturâ. Vbi enim vulgata editio fert: *Egredietur virga de radice, Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet.* Textus Hebræus ſic habet: *Egredietur virga de ſtirpe Iſai, & Netſer de radicibus eius.* Gloſſa Chaldaica, quam Thargum vocant, ita commentatur: *Egredietur Rex de filiis Iſai, & Chriſtus de filiis filiorum eius creſcet.* Multi ludunt in radicali nominis huius, & ſe torquent vt benè coniiciant vnde dicatur Ieſus Nazarenus. Quidam deducunt à radice, נזר *nazar*, id eſt, *ſeparauit.* Separantur autem homines, ratione ſanctitatis, vel dignitatis: inde fluit, נזר *nezer*, id eſt, *corona.* Ab hoc fonte, Nazarenus, perinde eſt ac homo dignior aliis, ſanctificatus, & coronatus. Qui profectò tituli omnes Chriſtum ita decent, vt ſolus ſit illo Nazareni nomine nuncupandus.

Quare Chriſtus eſt dictus Nazarenus.

Iſai. 11.

HEBRÆA.

CHALDÆA.

Nazarenus à duplici fonte Hebræo deducitur.

Non eſt incongrua nominis deriuatio, vtpote freta auctoritate Hieronymi apprimè verſati in lingua Hebræa. Sed quia ille peritus interpres aliam etiam radicem ſuſpicatur, quam indigitat laudando Iſaiam, qui Chriſtum vocat, נצר *neſer*, & liberum vnicuique relinquit eligendi, dico Chriſtum appellatum eſſe Nazarenum, à ciuitate Nazareth. Ciuitas illa Hebraicè vocatur à Matthæo, נצרת *natſrath*: Syriacè verò נצרת *notſrath*. Et quotieſcumque incidit mentio Chriſti vt Nazareni, apud Hebræos ſcribitur per צ *tſade*, & non per ז *Zain*. Namque Hebraicè Nazarenus eſt נוצרי *notſeri*; Syriacè verò נצרייא *notſroio*. Vnde liquet radicalem eſſe נצר *natſar*, id eſt cuſtodiuit, ſeu præſeruauit à corruptione. Et hoc reuera quadrat Chriſto, qui ſolus eſt mediator redemptionis noſtræ, licet Sancti queant dici mediatores participatiuè, vt patroni agentes cauſas hominum pœnitentum. Sed ſeipſo præſeruare à corruptione proprium eſt Ieſu Nazareni, aliis omnibus hominibus ſepoſitis, & diſcretis ab hac dignitate. Apud Syros נצר *natſar*, Perinde eſt ac auxiliatus eſt, ita vt Nazarenus, idem ſit ac adiutor. Quàm benè hæc nomenclatura Chriſto conueniat, vnicuique patet: quippe rebus deploratis opportunus adiutor extitit, iuxta Vatis præſagium. *Deus noſter refugium & virtus: adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis.*

Nazarenus apud Hebræos quid ſignificet.

SYRIACA.

Nazarenus apud Syros quid ſonet.

Pſal. 45.

Vulgata editio Chriſtum recoleos, vocat eum Ieſum Nazarenum: ſed vt inducit eum prædictum à Prophetis, vocat eum Nazaræum, vt legere eſt in Matthæo, ſic commemorante Chriſtum: *Veniens habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth, vt adimpleretur, quod dictum eſt per prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.* Eadem editio canonica hoc diſcrimen ponit inter Nazaræum, & Nazarenum, quòd Nazaræus hominem ſignificet Domino conſecratum: Nazarenus verò hominem ortum à Nazareth. Græcus interpres vtramque vocem eodem modo effert. Nempe Ναζωραῖος ſignificat & Nazatæum, & Nazarenum. Itaque turbæ & pueruli in templo clamantes Ieſum eſſe Prophetam à Nazareth, multa elogia indubiè hoc nomine concluſerunt. Vodeois enim deducatur vox illa, Nazarenus; eſt fœta pluribus elogiis petitis à verbis נזר *nazar*, & נצר *natſar*: ita vt ſenſus literalis adæquatus iſte ſit elogij huius: Hic eſt Ieſus propheta, non qualiſcumque, ſed is qui à Deo Moyſi promiſſus eſt deſideratus cunctis Gentibus, vt deſiderium collium æternorum. Ille eſt Nazaræus ita Deo ſacer, vt mundus in eo nihil omnino ſuum queat aduertere. Neſcius nempe næui

Matth. 2.

Senſus literalis adæquatus laudum quas pueruli in templo detulere Chriſto.

ſanctus

ſanctus eſt, & ea ſanctitate, quæ influit in omnes homines ſanctitate conſpicuos, qui ſuas omnes coronas idcirco deponent in crepidine ſolij huius ſancti ſanctorum euehendi ſupra choros etiam Angelorum. Hic eſt Ieſus vnus Dei & hominum mediator, ſolus adiutor opportunus homini; in quem fuerat antea conclamatum.

Quare à Deo edantur miracula.

Porro hoc ego indubium credo, voces infantium, vt fuere Deo auctore efficta, nihil niſi ad diuinitatem Chriſti pertinens, hominum auribus inſonuiſſe. Nempe miracula eduntur in ſignum diuinitatis & gloriæ ſummi Dei, vt ipſe Dominus Ieſus ait, curaturus cæcum à natiuitate. Sic ille beneficus procreator oculorum, quos natura nouercans illi homini denegarat: *Neque hic peccauit, neque parentes eius; ſed vt manifeſtentur opera Dei in illo.* Cùm ergo Chriſtus apertè ſe dixerit eſſe Filium Dei, & in argumentum veritatis huius, pueruli lactentes, & penduli de ſinu matris, oracula ætate fuderint immaturæ, & miracula non fiant ad adſtruendum mendacium; bellè Propheta, Deum ex ore infantium & lactentium perfeciſſe laudem ſuam. Imò arbitror hoc infantium ſuaue melos fuiſſe mercatoribus vt tonitru, quo perculſi ſacrilegi homines acti ſunt in fugam, vtpote malè ſibi conſcij, ob ſacras ædes ſuo iniquo commercio profanatas. Quippe loquelæ præcocis indicio audiere adeſſe Dominum templi, vltorem iniuriæ, ſuis ſacris ædibus illatæ, nec tam ceſſere flagris, quam vi diuinæ, vitia caſtiganti.

Ioan. 9.

Ex SS. PATRIBVS.

Hieron. in Matth. c. 3.

Prælibata interpretatio, recludens quare Chriſtus dicatur in Scripturis Nazaræus & Nazarenus, vadem habet Hieronymum, commentatum locum illum Matthæi: *Et veniens habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth, vt impleretur quod dictum eſt per Prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.* Sic ille apprimè eruditus in dialecto Hebræa: *Si fixum de Scripturis poſuiſſet exemplum, nunquam diceret: quod dictum eſt per Prophetas; ſed ſimpliciter: Quod dictum eſt per Prophetam: nunc autem pluraliter Prophetas vocans, oſtendit ſe non verba de Scripturis ſumpſiſſe, ſed ſenſum. Nazaræus ſanctus interpretatur: Sanctum autem Dominum futurum, omnis Scriptura commemorat. Poſſumus & aliter dicere, quod etiam iiſdem verbis iuxta Hebræos in Iſaia ſcriptum ſit: Exiet virga de radice Ieſſe, & Nazaræus de radice eius conſcendet.* Hactenus ille, ſubindicans poſſe dici Chriſtum eſſe Nazarenum à verbo, נצר naiſar, vnde deducitur נֵצֶר, id eſt, *flos*, quo nomine etiam Dominus ille deſignatur in Canticis, appellatur flos campi, & lilium conuallium. Nazareth reuera locus floridus fuit Mariæ incolatu, cuius lectulus floridus Chriſtum velut apem cœlitus aduocauit. Ita Bernardus. *Apis eſt, quæ paſcitur inter lilia, quæ florigeram inhabitat patriam Angelorum. Vnde ad ciuitatem Nazareth, quod interpretatur flos, aduolauit, & ad ſuaueolentem perpetuæ virginitatis florem aduenit, illi inſedit, illi adhæſit.*

Chriſtus apis floribus capitur.

Bernard. ſer. 2. de Aduentu.

Rurſos dicere Ieſum eſſe Prophetam à Nazareth Galilææ, perinde eſſe ac edere diuinitatis eius validum argumentum, eruditè docet Bernardus, ſic decurrens in alea quæ hos iam exercet. *Nazareth interpretatur flos. Videtur autem mihi quoddam ſemen fuiſſe diuinæ cogitationis tamquam è cœlo iactatum in terras, allocutiones, & promiſſiones factæ cœlitus ad patres, Abraham ſcilicet, Iſaac, & Iacob, de quo ſemine ſcriptum eſt: Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma fuiſſemus, & quaſi Gomorrha ſimiles eſſemus. Floruit autem hoc ſemen in mirabilibus, quæ oſtenſa ſunt in exitu Iſraël de Ægypto in figuris, & ænigmatibus per totum iter in deſerto vſque in terram promiſſionis, & deinceps in viſionibus, & vaticiniis Prophetarum, in ordinatione quoque regni ac ſacerdotij vſque ad Chriſtum. Chriſtus autem huius ſeminis & horum florum non immeritò fructus eſſe intelligitur; dicente Dauid: Dominus dabit benignitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum. In Nazareth ergo nuntiatur Chriſtus naſciturus: quia in flore ſperatur fructus proceſſurus. Sed prodeunte fructu flos decidit, quia veritate apparente in carne, figura pertranſiit. Vnde & Nazaret ciuitas Galilææ dicitur, id eſt, tranſmigrationis: quia naſcente Chriſto, omnia illa tranſierunt, quæ ſuperius enumeraui.*

Bernard. homil. 1. ſup. Miſſus eſt.

Chriſtus finem impoſuit figuris Hebræorū.

Non erit ineptum eius opus, qui meditabitur hodie infantes identidem inſonantes Ieſum à Nazareth, vt apes in floreto circumſtipantes florem afflantè inſignem fragrantiam. Vt enim præfatus ſum, pueruli diuino flamine perciti, Deum ſubodorantes in homine, præteriere leges tacitæ infantiæ, vt Chriſtum eſſe Deum omnibus explicarent. Et huic intento fauet iſte Bernardi contextus, editus in gratiam Ieſu Nazareni. *Nazarenus florens interpretatur. Vitis ergo noſtra Chriſtus, id eſt, Nazarenus, id eſt, ſalutaris, vncta & florens, qui non attraheret omnes, qui ſalutem, gloriam, diuitias, vel delicias concupiſcunt? Venient omnes ad vitem hanc. Dabit enim Ieſus ſalutem, quia ſalutaris eſt: dabit Chriſtus regnum, in quo gloria cum diuitiis habetur, quia vnctus eſt, quod propriè ad Reges pertinet: dabit Nazarenus delicias, quia florens eſt. Quid enim iucundius flore? Multi autem, imò omnes, id eſt, omnium virtutum flores in noſtro Nazareno ſunt, quarum delectabili odore totum mundum trahit poſt ſe. Nam qui veniunt ad ipſum propter humilitatem, violæ eius ſequuntur odorem: qui propter caſtitatem, lilij: qui propter charitatem Paſſionis, roſæ: qui propter abſtinentiam, croci ſequuntur odorem. His ergo virtutibus optimi Ieſu Chriſti vbique prædicatores, tanquam quodam pretioſo vnguento effuſo attraxerunt odorem eius, & adoleſcentulæ odore eius mirifico delectatæ cucurrerunt poſt vnctum Ieſum. Et adhuc nimirum clamantes currunt in toto corde ſuo: Trahe nos poſt te, vt curramus in odorem vnguentorum tuorum: ſcientes quòd neque volentis, neque currentis, ſed ſolius Dei miſerentis eſt. Superat autem omnes odores omnium virtutum vncti Ieſu, odor Crucifixi, vbi perfectio præcipuè efflorebat, & de floribus vulnerum ſuorum inæſtimabilem odorem effudit.* Hactenus ille, cui ego annuens, dico, puerulos ſæpius ingeminaſſe Ieſum eſſe à Nazareth, vt vel ſic indicarent, quàm ſuaueoleret ille flos conſitus in Nazareth, loco qui ſuo ſignificato florilegium ſapit, vnde emerſit iſte flos diuinitatem afflans.

Bernard. lib. de Paſſione Domini c. 48.

Egregius diſcurſus in gratiam Ieſu Nazareni.

Vox illa Nazarenus ſpirat quid ſuaue pelliciens omnes animas ad imitationem virtutum Chriſti.

Non eſt tacitus in iſto argumento prætereundus Euthymius, de hoc infantium præconio opportunè, & veraciter elocutus. Sic ille: *Stupore pleniſſimum eſt hoc miraculum. Tunc enim chorus puerorum lactentium clarè loquutus eſt. Siquidem non ſimpliciter pueri erant, ſed pueri infantes ac lactentes. Perfeciſti verò, id eſt, perfectam ex imperfecto ore feciſti. Benè autē dixit: Ex ore*

Euthymius cap. 46. commentary in Matth.

Quid myſticum præſagiere præconia Chriſti facta ore lactentium.

infantium. Nam os erat infantium: id autem quod dicebatur, potentia ipſius erat, quæ diſertam reddebat immaturam lactentium linguam. Et hoc quoque miraculosè factum eſt ad diſcipulorum conſolationem, vt de ſeipſis confiderent, quòd qui diſertam fecerat balbutientem linguam, ſapientem etiam facturus erat eorum ruditatem. Erat & hoc figura Gentium, quæ cùm ad Theologiam & diuina verba balbutirent, repentè ita perfectè reſonarunt, vt ab omnibus exaudiri poſſent. Hactenus Euthymius, annuens ingenuè, prodigium ineſſe puerorum encomiis in gratiam Chriſti, qui inde Deus fuit liquidò promulgatus.

SENSVS LITERALIS.

Chriſtus non conuiuitur impiis, ideo exoſus nequitiam Iudæorum, ab eis ſeſe expedit & recedit.

In hæc verba:

Relictis illis, abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam, ibique manſit.

§. IV.

CONIECTVRA PRIMA

EX RATIONE.

Chriſtus imitatus Medicorum ſolertiam ad curandos ægros.

ÆGris omnibus opportunus adeſt Medicus, ſi ex præſcripto velint ſuam vitam componere: deplorata nempe ſalus decumbentium, plerumque fuit arte medica reuocata. Sed vbi iacentes in lectulo inualeſcente morbo volunt ad arbitrium ſuum viuere, & paſci noxiis eduliis, Medicus hinc ſecedit, faſtidiens hos deliros homines vt pabula mortis, & opprobria Medicinæ. Ecce typum rerum, quas hodie Ieroſolymis geſſit Ieſus, cuius nomen Græcum ἰησοῦς affine eſt futuro *ἰάσομαι*, id eſt, *medebor*, à themate *ἰάομαι, medeor*. Peritiſſimus ille Medicus animarum, Ieroſolymam venit, & rectà perrexit in templum, vt in locum vbi erat peſſima valetudo. Illic enim nundinis vigentibus, erant crebra periuria mercantium, fraudes multiplices, & furta animo meditata. Sacrilegis hiſce commerciis, templum abierat in ſpeluncam hominum iniquorum. Eamobrem eos malè habentes ægros hodie inuiſit Chriſtus, eorum ſanitati optimè conſulturus. Materiam morbi foras pellit; facto quippe repurgio templi, eiectis mercibus fermentum aufert morbi delitentis. Vtque Medicus valida plerumque pharmaca adhibet, vt humoris noxij contumaciam frangat: ita Chriſtus hodie flagello vtitur, vt inſolitam mercatorum auaritiam coërceat. Et quia numiſmata vitiorum ſeminatium ſunt, quando iniquè diſpenſantur; Chriſtus hodie menſas numulariorum euertit, effundens illud æs, in cuius acquirendi gratiam homines toti ſæpius effunduntur.

Nomen Ieſu vnde deducatur apud Græcos.

Quare in téplo Chriſtus edidit miracula & pueros præcones adhibuit.

Domitâ ſic auaritiâ, Chriſtus animum appulit ad curam grauioris longè morbi: ille nimirum Medicus omniſcius probè callens, Scribas & Phariſæos negare Deum in humanis, ac proinde remorari fidem plurium hominum, qui alioquin dediſſent manus Chriſto; hoc ſibi beneficus ille Dominus penſum indixit, ſcilicet vt ſanaret Scribas & Phariſæos infidelitate lethali peſſimè laborantes. Potentiſſima & maximè congrua medicamina peritiſſimus ille Medicus adhibuit, vt leuaret morbi malitiam, & curaret animos infideles. Pueros ætatis immaturæ adhibuit encomiaſtas, & teſtes abditæ deitatis; cæcis lumen reſtituit, vt caliginem denſam tergeret animarum. Non potuere magis idonea excogitari remedia, quàm hæc à Chriſto adhibita. Primò propoſuit rem credendam omnibus obſequio lactentium, quorum loquela præcox pangens elogia Domini Ieſu, congruum erat medium ad animos inflectendos, vt crederent in eum, qui ſoluerat ora tacita paruulorum. Secundò illi prodigio adiecit alia miracula, ſanando cæcos & claudos, & probando ex Dauide, ſuam laudem debere perfici vocibus infantium. Illa tamen remedia nacta morbum altis animæ medullis inſitum, non ſortita ſunt effectum illum ſalutarem, quem Medicus exoptabat. Nempè decumbentes & infidelitate ſua oppreſſi Scribæ, & Phariſæi Chriſto iniurij, grauiùs quàm antea laborarunt. Namque voluerunt ſilentium imponere puerulis diuino flamine percitis, & ægros confluentes in templum duriùs exceperunt.

Scribarum & Phariſæorum quantus fuerit liuor in Chriſtũ.

Cùm itaque Chriſtus nihil omnino proficeret apud illos homines incredulos, deteriores factos pharmaco ſalutari, deteſtatus illorum proteruiam, & deſperatam indolem, inde abiit, repetens Bethaniam, & diuertit in domum Lazari rediuiui. Repudio namque dato iniquis hominibus ſalutis ſuæ incuriis, Dominus ſe contulit in ædes Dei obſequio mancipatas. Illic enim Lazarus, Maria, & Martha bonis vacabant operibus; quibus Chriſtum in ſuam domum pellexerant. Rurſus ad ſenſum literalem pertinet, ſcire Chriſtum duabus aliis de cauſis ſeceſſiſſe foras, & non ſtetiſſe Ieroſolymis. Primò quia adeò pauper erat, vt non haberet illic vbi quieſceret, & pernoctaret: ſuo ſiquidem exemplo voluit Euangelij pauperes efformare. Secundò foras abiit Chriſtus, ne cuipiam eſſet offendiculo, & moleſtiarum anſam daret: namque liuor exaſperans adeò perculerat Scribas & Phariſæos, vt dixerint anathema iis omnibus qui Ieſum dicerent eſſe Chriſtum. Ne ergo quiſpiam in ciuitate conciliaret ſibi inuidiam ſacerdotum æmulorum Chriſti, ille noluit inibi pernoctare, ita conſulens hoſpiti apud quem diuertiſſet. Præterea noluit Chriſtus anteuertere horam ſuæ Paſſionis ab æterno præfixam, idcirco dedit locum iræ, ſuam ſubducens præſentiam furori æmulorum, quos reliquit, occaſionem ſic adimens maioris deliquij. Reuera credo illas omnes cauſas coiuiſſe ad ſeceſſum Chriſti, ſed in his arbitror eam primas obtinere, quæ petitur à nequitia inimicorum Chriſti, qui vt non conuiuitur nefariis hominibus, pertæſus eorum iniquos animos, ſuo exemplo nos erudiit, quàm cautè oporteat impiorum hominum conſortia declinare. Etenim ſi præcipua ſeceſſus Chriſti cauſa nõ fuiſſet Scribarum & Phariſæorum perduellis iniquitas, ſatis fuiſſet Euangeliſtæ dicere, Chriſtum Bethaniam rediiſſe. Sed quia adiecit voces illas: *Relictis illis, abiit foras*, liquidò cauſam intempeſtiui receſſus ſubdidit oculis; inſinuans, homines illos, quos linquebat, eſſe cauſam exitus ſui ab illa perfida ciuitate.

Quare Chriſtus ſeſe receperit in Bethaniam.

Multæ cauſæ Chriſtum adegerunt vt Ieroſolymã relinqueret poſt triumphum exhibitum.

SENSVS

SENSVS LITERALIS.

Quia Scribæ & Phariſæi erant fidei deſertores, ideo Chriſtus illos deſeruit.

In hæc verba:

Relictis illis, abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam.

CONIECTVRA SECVNDA

Ex Lingvis.

Perfidia Scribarum fuit Chriſto argumentum ſecedendi extra Ieruſalem.

VT orbis vniuerſus pugnat contra inſenſatos, Deo inſtruente in obſequium ſuum etiam res inanimes; ita & linguæ omnes acuuntur ad configendam Scribarum & Phariſæorum perfidiam, quæ Chriſto ſecedenti foras præſtitit argumentum. Prior lingua Hebræa ſua ſpicula intorquet ויעזב אתהם *veianghazob otham*, id eſt, *Et deſeruit illos*. Nota, Hebræum textum adhibuiſſe in Scribas & Phariſæos idem verbum, quo Iſaias carpit Iudæos aliàs infideles, ſic ſuccenſus ואתם עזבי יהוה *veothem nghozebe iehoua*, id eſt, *Et vos deſertores Domini*. Ab eadem radicali עזב *nghazab*, id eſt, *deſeruit*, illæ duæ voces fluunt יעזב *ianghazob*, id eſt, *deſeruit*, & עזבי *neghozebe*, id eſt, *deſertores*. Lingua Hebræa ſic inſinuante, Chriſtum ideo deſeruiſſe Ieruſolymam, quia erant inibi deſertores.

Ex lingvis.

Chaldæa. Syriaca.

Syrus interpres aliud verbum adhibuit meæ ſententiæ propitium ושבק אנון *vaſchbak enun*, id eſt, *& repudiauit eos*, Verbum שבק *ſchebak*, Chaldæis & Syris, ſignificat, *relinquere, & repudiare*. Ab eo nempe verbo fluit nomen hoc verbale שובקנא *ſchubkono*, id eſt, *repudium*, vt videre eſt Marci cap. 10 vbi dictio illa vſurpatur. Vnde falluntur illi interpretes, qui arbitrantur, Chriſtum eo ſolo Ieroſolymam dereliquiſſe, quia nemo eum auſus eſt hoſpitio excipere. Non inficior, illam rationem fortè Chriſto occurriſſe, ſed nego eam fuiſſe adæquatam cauſam abeundi foras: & Syrus interpres nodum hunc diluit eruditè, monens, Dominum Ieſum derelinquendo Scribas & Phariſæos, eis dediſſe libellum repudij, vt & aliàs interminatus erat dicens: *In peccato veſtro moriemini*.

Quid Chriſtus voluit ſignificare relinquendo Scribas, & Phariſæos.

Ioann. 8.

Ruſus dixi, Dominum receſſiſſe, vt vel ſic daret locum iræ ſuorum æmulorum, quos liuor exaſperans peſſimè lancinabat. Græca verſio eò collimat. Καταλιπὼν αὐτοὺς, ἐξῆλθεν ἔξω, id eſt, *ceſſit eis, & abiit foras*: ſiquidem, καταλιμπάνω ſignificat, *relinquere, & cedere*. Ita Plato vſurpauit illam vocem, χώραν καταλιμπάνειν φαύλοις ἀνθρώποις, id eſt, *locum dare improbis hominibus*. Si quis ergo plenam atque luculentam velit explicationem textus, qui affirmat, Chriſtum dereliquiſſe Scribas & Phariſæos, & in Bethaniam abiiſſe, ille poterit ita optimè commentari. Vbi aduertit Chriſtus, Scribas & Phariſæos vt fidei deſertores velle ſuis immori deliriis, ille ſe talem eis exhibuit, quales ſe erga ipſum antea præſtiterunt. Namque deſertores Chriſti, eumdem etiam experti ſunt deſertorem, vtique ſuo extremo diſpendio: ſiquidem Dominus ille auerſatus hominum nequam animos infideles, eos feriit æterno repudio, paſſurus ipſe quinto poſt die repudium Synagogæ, clamantis ſe non habere Regem alium præter Cæſarem. Ne autem perduelles homines aliquid tentarent ante tempus definitum, præſcius ille Dominus loco ceſſit, ne pernoctando Ieroſolymis, æmuli eius ſtruerent inſidias, ante motas ab ipſo temporum omnium Domino præſtitutas.

Plato epiſt. 9.

Chriſtus abeundo foras dedit locum iræ Scribarum.

Senſus adæquatus illius textus vbi Chriſtus dicitur reliquiſſe Scribas.

Itaque varia illa ſignificata petita à linguis, ſubſcribunt variis auctoribus, varia promentibus, dum expendunt cauſas, quibus vrgentibus Chriſtus abiit foras. Lingua Hebræa cauſam refundit in Scribas, qui deſeruere priùs Chriſtum, à quo eadem mulcta excepti ſunt, deſerti à Chriſto. Chaldæi & Syri infidelitatis arguunt Scribas & Phariſæos, quibus ideo dedit libellum repudij. Græcus interpres ſeceſſum Chriſti refundit in manſuetuetudinem eius, quæ dedit locum iræ hominum, quos omniſcius ille Dominus apprimè nouerat noxia machinari. Illa animaduerſio facta conſciis præcipuis linguis, me diſtrahit à ſententia Maldonati, qui ſolam cauſam ſeceſſus Chriſti affirmat fuiſſe nequitiam Iudæorum, quorum Chriſtus ideo commercia dedignatus aliò tranſmigrauit. Eſto enim ille liuor æmulorum Chriſti ſuffecerit ad ſeceſſum illum; hoc tamen non alias eliminat cauſas, quæ ad exitum hunc Dominum induxerunt: & præcipuè cùm magni nominis auctores in illam eant ſententiam, quæ etiam linguas poſſidet obſtetrices. Aduerte obiter, lector, eum eſſe Canonem obſeruandum ab eo qui ſacras enucleat Scripturas, vt ſiquando contrarios habeat Patres Sanctos; non eos ſtatim explodat, ſed ſatagat explicare ſententias eorum, adhibito etiam honoris elogio, vt decet Sanctos, quibus in hac alea coruſca lumina cœlitus affulſerunt.

Regula obſeruanda ab eo qui Sacras Scripturas interpretatur.

SENSVS LITERALIS.

Chriſtus impietatem hominum nequam exoſus, eos tandem derelinquit.

In hæc verba:

Relictis illis, abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam.

CONIECTVRA TERTIA

Ex SS. Patribvs.

Quare quis debeat velociter aliqua cedere ciuitate.

INſigne ſcitum Platonis eſt, debere quempiam velociter cedere ciuitate ſi tres iſtæ cauſæ eum perurgeant. Prima eſt, dum Præfectus ciuitatis eſt homo nequiſſimus. Altera ſi ciuium improborum numerus potior eſt numero ciuium optimorum. Tertia demum, quando diſpendia tanta ſunt, vt commodis præponderent. Tres illæ coïerunt cauſæ ad accelerandum exitum Chriſti ex Synagoga. Nimirum Præfectus Synagogæ Caïphas Pontifex maximus erat homo nefarius, vtpote iniquis artibus euectus ad Pontificatum, quem alternis gerebat cum ſocero. Adeò præualuerat nequitia ſacerdotum, vt rarus eſſet in illa nebulonum turba, qui non eſſet peſſimus. Denique Chriſtus illic oleum & operam perdiderat, nactus animos infideles. Vnde longiores

Cauſæ quæ ſollicitarunt

Chriſtum, vt exiret fo ras extra Ieroſolymam.

giores ibi moras facere non cenſuit opportunum: maiora namque diſpendia illic paſſurus erat, quàm commoda collecturus, perfida quippe Synagoga anhela in cædes Prophetarum, nihil mortem Chriſti Domini cogitabat. Itaque deſertores illos hodie Dominus equidem prudenter deſeruit, vtique ſui ſeceſſus habens multiplex argumentum, infidelitatem ſcilicet Iudæorum, & paupertatem ſuam, qua vegente caruit diuerſorio magnificus ille triumphator.

Ex SS. PATRIBVS. Hieron. in cap 21. Matthæi.

Ita Hieronymus. *Relinquit incredulos, & vrbem egreſſus contradicentium, vadit Bethaniam, quod interpretatur domus obedientiæ, iam tunc vocationem Gentium præfigurans: ibique manſit, quia in Iſrael permanere non potuit. Hoc quoque intelligendum eſt, quòd tanta fuerit paupertatis, & ita nulli adulatus ſit, vt in vrbe maxima nullum hoſpitem, nullam inuenerit manſionem: ſed in agro paruulo apud Lazarum ſororeſque eius habitaret: eorum quippe vicus Bethania eſt.* Hactenus ille ſacer interpres, Duas ſubiiciens cauſas exitus Chriſti, quas & ego mea concluſione recenſui.

Auctor operis imperfecti, meæ etiam ſubſcribit ſententiæ commemorans & aliam cauſam à me prælibatam, cùm dixi Chriſtum ceſſiſſe ciuitate, ne perfidi homines irarum atque odij caperent incrementum. Sic auctor anonymus, qui Chryſoſtomi nomine circumfertur. *Relictis eis, abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam, & manſit ibi. Vt recedendo compeſceret, quos reſpondendo non potuit: quia malitia non compeſcitur ſermonibus, ſed excitatur. Malum enim hominem meliùs locum dando potes vincere, quàm reſpondendo. Nam ſi contendis irrationabilem ratione placare; & illum non placas, & teipſum ſubuertis. Et manſit ibi. Noluit manere in Ieruſalem, de qua iam voluntate receſſerat, quæ in mortem Domini ſui iam manus armatas tenebat, ſeipſam magis occiſura, quàm Dominum: ſed manſit apud Lazarum, & ſorores eius, vt illic requieſceret corporaliter, vbi & ſpiritualiter repauſabat. Nam ſanctorum virorum eſt, non ibi quærere manſionem, vbi clariores ſunt viri, ſed vbi fideliores: nec gaudent vbi epulæ largæ ſunt, ſed vbi ſanctitas floret.* Vide quàm concordes ſint Patres, & linguæ, ex quibus palàm feci tres cauſas exitus Domini Redemptoris.

Auctor operis imperfecti, in Matthæum hom. 38.

Auctoris ſententia de exitu Chriſti extra Ieruſalẽ probatur ex cõcordia linguarum, & Sanctorũ Patrum.

Adiice præfatis adhuc Hilarium, liquidò affirmantem Chriſtum reprobatum à Synagoga eam deſeruiſſe vt infidelem, & feciſſe ſibi præcones paruulos pendulos ab vbere. Sic ille: *Ceſſantibus prudentium iudiciis, hanc ſibi à pueris & infantibus, quorum ſit regnum cælorum, confeſſionis gloriam præparatam: quia prudentes & principes ſæculi ſapientiam Dei reprobauerunt, Chriſtum autem regenerationis paruuli lactentiſque ſint prædicaturi. Et his dictis, ciuitatem egreſſus relinquit eos, atque in Bethania manſit: infidelem ſcilicet Synagogam deſerens, in Eccleſia Gentium demoratur.* Proximo titulo ex indagine linguarum traduxi Hebræum textum, quo Iudæos oſtendi deſertos à Chriſto, quia erant ipſimet impij deſertores. Subieci & ſenſum Syri interpretis, cuius idioma vocat repudium, illum ſeceſſum Chriſti, indicem repudij æterni, quod dabat Chriſtus illi generationi nequam. Hæc duo ſignificata concolores habent Patres antea recenſitos, qui Chriſti receſſum refuderunt in Iudæorum perfidiam, & in liuoris æſtum, quo in Chriſtum Gens illa percita iactabatur. Vna ſupereſt notio petita à Græcis: illa nempe qua oſtendi Chriſtum abeundo foras dediſſe locum iræ æmulorum, ne quid tentarent ante momenta à Domino præſtituta. Ita Chryſoſtomus. *Verùm quoniam multa erant, quibus inflammabantur turbæ, videlicet facta ſimul & dicta, eiectio vendentium de templo, miracula, paruulorum laudes: ne tumor eorum omnino exardeſceret, non incepit docere, ſed relinquens eos, diſceſſit.* In eam etiam ſententiam veluti pedibus abiit Euthymius ita fatus: *Relictis illis exiuit è ciuitate in Bethaniam, & demoratus eſt illic. Exiuit, vt affectus tumorem in illis remitteret, & accenſum inuidiæ eorum ignem extingueret.* Habet itaque mea concluſio quòd geſtiat, vtpote cui ſanctiora Patrum oracula ſuffragantur.

Hilarius Canone 21. in Matth.

Chryſoſtom. homil. 68. in Matthæum.

Euthymius cap. 46. commentarij in Matth.

MORALIA

MORALIS EXPOSITIO EVANGELII, PROXIME LITERALITER EXPENSI.

EVANGELIVM SECTVM IN TOT NVMEROS, QVOT *ſunt propoſitiones diſcuſſæ moraliter.*

Matth. 21.

I. CVM intraſſet IESVS Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic?

II. Populi autem dicebant: Hic eſt IESVS Propheta à Nazareth Galilææ.

III. Et intrauit IESVS in templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & menſas numulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit: & dixit eis: Scriptum eſt: Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Et acceſſerunt ad eum cæci, & claudi in templo; & ſanauit eos. Videntes autem Principes ſacerdotum & Scribæ mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes: Hoſanna filio Dauid; indignati ſunt, & dixerunt ei: Audis quid iſti dicunt? IESVS autem dixit eis: Vtique nunquam legiſtis: Quia ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem?

IV. Et relictis illis, abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam, ibique manſit.

SENSVS MORALIS

distributus in tot titulos, quot proſtant ſectiones moraliter diſcutientes textus prælibatos.

I. QVia ſuperbia tinea eſt egregij cuiuſque facinoris, hanc ſedulo cauere debet anima bonis actibus aſſueta. In hoc diſcrimen non incurret homo, qui recolet, ipſa virtutis incunabula eſſe Dei & non animæ negotium. Primus namque boni cogitatus, hominem ad praxim inducens, diuina eſt motio, non humana, quod quiſquis alto verſabit animo, deponet ille typhum, indiuiduam ferè comitem boni operis: quippe gloriandi omne decidet argumentum.

II. Hac meditatione cautior anima effecta, edito aliquo ſpecimine virtutis arduæ, refundet gloriam eius in Deum, qui præuia motione ſubiit hominem, facturus eum myſticam Ieroſolymam, ſi vt par eſt excipiatur ab anima, cui impertit affines omnino dotes illis, quibus olim Ieroſolymam dignatus eſt.

III. Vt fiat homo compos harum gratiarum, humili Deum ſibi conciliet obſequio. Nempe Deus refuga ſuperborum, humilibus aſſueſcit, qui hac conſuetudine illuſtrati plura de Deo norunt, quàm elati homines, qui ſæculi ſcientia tincti tument.

IV. Huiuſmodi homines recreati hoſpitio Dei, ſiunt templum eius, vbi ne quid offendat oculos hoſpitis inclytæ maieſtatis, hoc ſibi indicunt penſum; ſcilicet, vt foras trudant quicquid beſtiam ſapit, & irrepſit in cor, cuius penetralia Deo ſacra brutis haudquaquam debent eſſe communia. Vnde quia procul eſt ab hoc ſacrilegio anima facta Dei templum; ſedulò vacat illi repurgio, quo pelluntur omnia brutalia, id eſt, vitia deterguntur.

V. Anima verò, quæ ſecus faxit, tantùm abeſt vt Dei conſuetudine geſtiat, quinimò patitur eum auerſum, & dantem libellum repudij: Qualem namque Deo ſe exhibet homo, talem & ipſe Deum pariter experitur. Vnde deſertores Dei, iniquè ſuas texunt querelas, cauſantes ſe vitiis indulgere, quia Deus non influit. Querulum hoc lamentum gratis effictum eſt: quippe Deus omnibus eſt propitius, nec omnino deſerit, niſi prius ab impio procul fuerit amandatus.

SENSVS MORALIS.

Anima ſuo Marte nequit aſſurgere ad actiones ſupernaturales.

In hæc verba:

Cùm intraſſet IESVS *Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic.*

SECTIO PRIMA.

ARTICVLVS PRIMVS.

EX PHILOSOPHIA, ET THEOLOGIA, ET SS. PATRIBVS.

Animæ cum naui comparatio in his quæ ad motũ ſpectant.

NAuis alto commiſſa mari, inſtructa velis explicatis, atque rudentibus opportunè tenſis, immota manet nullo reflante vento: quod namque naues varias orbis oras luſtrent, & reduces portum ſubeant vnde ſoluerunt, illud non eſt virtutis alicuius nauibus inſitæ negotium, ſed beneficium auræ, quæ benefica velis afflans, naues vel inuitas quatit & euehit ad arbitrium æſtus, quo procera hæc corpora lignea percelluntur. Nempe ſua natura naues nulla valent facultate progrediendi, ſed eam omnem ſi qua vigent deforis emendicant. Ecce typum animæ aſſurgentis ad ardua facinora. Illa nimirum auſa quidpiam in ordine ad gratiam & gloriam, ſuas naturales agendi metas præterit aliunde percita, æmulata motionem Ieroſolymæ ad introitum Chriſti. Vrbs illa ingrata, aſſueta Chriſto, flocci fecerat conſuetudinem eius, incuria ſalutis ſuæ. Sed hodie cœlitus acta, & de Chriſto impensè ſollicita, ciuitas hæc confluit tota, quiſnam ſit Chriſtus à populis auditura. Vt illa motio, Ieroſolymitas inducens ad obſequium Chriſti, fuit à Deo ſuggerente meliora; ita & omnes animæ motus, dirigentes hominem in meliorem frugem vt ſuæ ſaluti conſulat, ſunt ab eodem Chriſto Domino cœlitus influente.

A Chriſto ſunt omnes animæ motiones quæ conducunt ad gratiam.

EX PHILOSOPHIA. *Ariſtot. l. 7. Phyſic initio. Idem lib. 8. Phyſic. c. 5.*

In eo argumento poteſt opportunè adduci hoc Philoſophi effatum: *Omne quod mouetur ab alio mouetur.* Vnde Philoſophus probare intendit dari primum aliquod principium immobile, à quo omnia mobilia motum accipiant. Vt enim ſubiicit idem Ariſtoteles: *In mouentibus, & motis, non fit progreſſus in infinitum.* Verbi gratiâ, ſecuris à fabro mouetur obſequio manus, & hæc in virtute brachij; brachium autem à corde capit & à neruis vnde moueatur: in cor verò iugiter influit anima neſcia feriarum: Quòd autem anima motum impertiat cordi, arteriis, & muſculis, habet à Deo, qui ſtabilis immotuſque manens dat cuncta moueri. Sicque voti compos fit ille Philoſophus, inſinuare volens eſſe deueniendum ad aliquod ens immotum, cuius influxu omnia alia entia perculſa ſuo motu gaudent. Cùm ergo animæ motiones reduci poſſint ad naturam motus, etiamſi ſint ſupernaturalis ordinis, vt & gratia ipſa habitualis participat naturam qualitatis, valebit axioma ad probandum titulum huius ſectionis, cui incumbit adſtruere, animam eſſe impotem ad cœleſtia facinora niſi cœlitus agitetur. Sic enim arguo ex meris Philoſophiæ fontibus: Omnis animæ niſus, eam dirigens ad gratiam & gloriam, motio eſt: Ergo habet illum motum ab alio, niſi velis Philoſophum argui falſitatis, dum affirmat vt rem indubiam, illud omne quod mouetur, ab alio moueri. Si dicas, motionem illam internam eſſe ab anima; contrà inſiſto: Qui dat eſſe, ille & dat conſequentia ad eſſe: Ergo Deus, qui dedit animæ totum illud eſſe quo conſtat & vegetat, dedit etiam omnem illam ſupellectilem, qua ſtipatur anima mouens ſe ipſam; ac proinde motus animæ refundendus eſt ad illud ens entium, à quo ſuum eſſe primitus emendicat.

In motibus eſt deueniẽdum ad aliquod immobile principium.

Et reuera ſenſus Ariſtotelis ille eſt, vt omne quod mouetur, habeat ab aliquo agente extrinſeco vt ſit in actu primo ad motum, contineatque in ſeipſo principium elicitiuum motus: nihil namque infra Deum ſuum eſſe ſibi vendicare poteſt, cùm omnia precariò tantùm ſint, & ad Dei nutum peſſum ire queant. Sed quia concluſio illa eſt extra aleam Philoſophiæ, ad Theologiam prouoco, cuius eſt verſare materias Deo dignas, vt ſunt illæ omnes animæ motiones, quibus ad Deum animæ deducuntur. Nota, motiones illas quibus allicitur anima ad meliorem frugem, vocari gratias Dei per Chriſtum; non quòd formaliter animam Deo gratam efficiant; ſed quia ſunt auxilia, & dona Dei gratis data homini, cui Chriſtus illa Paſſione ſua meruit. Nempe beneficus hic Redemptor meruit hominibus ea omnia, quæ conducunt ad id propter quod carnem induit, & paſſus eſt: At redemptionis humanæ omne negotium confectum eſt, vt homo reſurgeret à peccato redux ad gratiam, & demum fieret compos gloriæ æternæ. Quia igitur omnia bona opera edita ab homine, eum aliquali modo diſponunt ad remiſſionem peccatorum, vt videre eſt ex Daniele ſuadente Regi nefario, vt redimeret eleemoſynis peccata ſua: profectò citra dubium eſt, hos omnes animæ impetus, quibus vrgetur ad virtutum praxim, aut aſſurgit ad ſupernam aliquam notitiam eſſe gratias Dei per Chriſtum, illi animæ cœlitus erogatas.

EX THEOLOGIA. *S. Thom. 1. 2. q. 110. art. 1.*

Quid gratiæ nomine propriè intelligant Theologi.

Ne tamen gratiæ nomen imponat cuipiam imprudenti, illud eſt ſedulò recolendum: ſcilicet gratiam diſtingui in habitualem, & in actualem, & vtrique gratiæ hoc eſſe commune, vt ſit ſuperioris ordinis, vtpote Dei donum ſuperans omnes naturæ vires. Rurſus hoc eſt alto animo commendandum, videlicet gratiam habitualem, qua formaliter homo Deo gratus efficitur, ſtare non poſſe cum peccato mortali: quod tamen ſecus eſt de gratia actuali, quam coïre in homine obnoxio lethali noxæ, res eſt vernacula. Nempe nuncupamus gratiam actualem, omnem animæ motionem, qua vel illuſtratur intellectus enitens ad aliquam notitiam boni amplectendi, vel affectus accenditur ad amorem virtutis. Hi omnes æſtus, quibus anima percita fertur in bonum, gratiæ actualis nomine recenſentur. Huius generis fuit illa commotio Ieroſolymæ, confluentis obuiam Chriſto, & quærentis quiſnam eſſet: illa nimirum indagine cautior hæc ciuitas effici potuit, ſoſpitatori ſuo quantocyus obſequendo. De huiuſmodi motione graues olim controuerſiæ doctores in varias diſtraxere partes, & ingraueſcente diſcordia, Eccleſia compoſitura litigium plura coëgit Concilia, vbi noſtra concluſio vt orthodoxa & de fide fuit definita.

Gratia, alia eſt habitualis, alia actualis.

Præcipuæ

Quid Pelagius ſenſerit de gratia actuali.

Præcipuæ tragœdiæ in hac alea excitatæ ſuot à Pelagio, euius hoc fuit hæreticum dogma: videlicet hominem ſolius naturæ obſequio, ſe aptare poſſe ad gloriam æternam, & eam mereri ex condigno. Non ibat inficias homo ſacrilegus, motiones diuinas eſſe vtiles ad aſſequendum finem illum faciliùs; ſed negabat eſſe homini neceſſaria talia auxilia, cùm natura ſufficeret ad præſtanda ea, quæ neceſſaria ſunt ad æterna præmia comparanda. Deo ſanè fuit iniuria ac proinde blaſphema illa Pelagij ſententia, quam meminit Auguſtinus. Hoc Pelagij virus ebiberunt alij homines, hoc iniquo patre ſati. Hi dicti fuere Semipelagiani, quia partim cum eo concordabant, & partim ab eo diſſidebant. A Pelagio diſcordabant in eo, quòd neceſſariam gratiam actualem affirmabant ad promerendam de condigno vitam æternam: Pelagio tamen conueniebantur in hoc, quòd credebant talia auxilia à Deo concedi intuitu boni alicuius operis editi ſolius naturæ viribus. Hos hæreticos refellere non eſt mei moralis inſtituti, ſed hîc tantùm mihi incumbit probare, motiones, quæ conducunt ad gratiam & gloriam, eſſe à gratia Dei actuali, quæ eſt toto cœlo diſſita à concurſu illo generali, quem rebus etiam inanimis Deus exhibet, vt ſuas actiones exerant; qualis eſt cooperatio Dei cum igne comburente, & lapide deorſum inclinante.

Quid Semipelagiani ſenſerint de auxiliis diuinæ gratiæ actualis.

Quare natura nequeat hominem ſollicitare ad actiones ſupernaturales.

Eſſe motiones illas à ſpeciali auxilio & concurſu Dei, ſic probo: Nemo ad bonum amplectendum fertur, quin aliqua boni cogitatio præluſerit: Ergò cùm omnis notitia practica boni ſit à Deo & non à natura tantùm, impetus ille voluntatis percitæ ad amplexum boni erit ab eo qui menti deſuper illuxit. Tota namque notitia naturalis petitur à ſenſibus, qui vt corporei ſunt, plerumque animæ imponunt, capti ſuis illecebris, quarum dum ſpecies affricant animæ, illa hallucinans in delectu boni miſerè dementatur. Et quia natura à Deo deuia prona eſt in malum; ſolo ſenſuum obſequio nequit homo aſſurgere ad audendum aliquod virtutis emeritæ facinus, atque ita homo eſt indigus alicuius auxilij, quo vt obſtetrice queat bona opera parturire. Quippe nequit natura imbellis ſeipſa ruinas ſuas vt par eſt reparare: quotidiano namque experimento liquet, nihil omnino ſuggeri à ſenſibus præter corporea, in quæ incurrunt ſenſus. Vnde tantùm abeſt vt anima ſubſidium inde petat ad virtutum praxim, quinimò patet, eam obſtringi multis diſpendiis. Inde palàm eſt, animam ſiquando enititur ad opera ardua & ſenſibus inimica, aliunde moueri quàm à natura, cuius ingenium eſt ſenſuum obſequio mancipari.

Quare motiones animæ enitentis ad egregia virtutis facinora, non ſint naturales, ſed à ſpeciali Dei auxilio.

Taceram prætereà rationem illam Theologicam toties decantatam: videlicet nullum omnino agens præterire ſuam ſphæram actiuitatis, & modum agendi ſequi rationem eſſendi, ideoque animam ex ſe non habere quo anhelet ad ſupernaturalia, ſi non aliunde, id eſt, à Deo percita moueatur: omnes namque animæ facultates ſunt in ordine naturali, quo concluſæ vt cancellis nequeunt proprio Marte aliò tranſilire. Si ergo anima meditatur aliquod egregium facinus, & ſe accingit ad edendum ſpecimen aliquod virtutis heroicæ, profectò diuino percellitur œſtro. Imò Doctor Angelicus, Theologorum apex, ait bonum virtutis politicæ eſſe quidem commenſuratum humanæ naturæ, ideoque poſſe voluntatem ferri in tale bonum ſine gratia gratum faciente; indigere tamen auxilio gratiæ actualis. Idem Sanctus ſuſpicatur, Ariſtotelem conſcium infirmitatis hominum circa virtutum praxim, ſubodoratum fuiſſe hominem indigere aliquo auxilio deforis illato, vt opus aliquod optimum auſpicetur. Sic Ariſtoteles: *Initium bonæ conſultationis eſt à bona fortuna.* Id eſt, à Deo ingerente ſcilicet vel per ſe, vel per Angelos, vel per res externas prouidentia ſua vt par eſt aptatas, bonas cogitationes in animam. Ita S. Thomas explicat illud effatum Philoſophi.

Thom. 1. 2. q. 136. art. 3 ad 2.
Ariſt. l. 7. moral. ad Eudemum c. 18.
Thom. 1. 2. q. 109 art. 2. ad primum.

Concordant Patres: nec vllus eorum vnquam dubium fecit ortum illarum motionum, quibus anima ſe accingit ad bonum aliquod opus. Duo exempla traducit Auguſtinus, quæ licet ſint in genere morum, nec directè ad beatitudinem explicitam ſpectent, tamen ait fuiſſe edita Deo percellente. Primum eſt Aſſueri, qui, Deo conuertente cor hominis iracundi, factus eſt propitius Reginæ Eſther. Ita Auguſtinus: *Intelligendam atque fatendam, non lege, atque doctrina inſonante forinſecus, ſed interna atque occulta mirabili ac ineffabili poteſtate, operari Deum in cordibus hominum, non ſolum veras reuelationes, ſed etiam bonas voluntates.* Alterum exemplum eſt Polemonis diſcoli adoleſcentis, qui audito Xenocrate ſe recepit in meliorem frugem. Sic Auguſtinus: *Xenocrates Polemonem de frugе temperantiæ diſputando, non ſolum ebrioſum, verùm etiam tunc ebrium ad mores alios conuertit. Quamquam ergo ille non Deo fuerit acquiſitus, ſed tantùm à dominata luxuria liberatus: tamen ne idipſum quidem, quod melius in eo factum eſt, humano operi tribuerim ſed diuino.* Si ergo motio hæc fuit diuina, hominem tantùm ſollicitans ad virtutes naturæ conſonas, vnde putas fore motus, qui animam euehunt ad fidei & charitatis actus exerendos?

Ex SS. PATRIBVS.
Auguſt. l. de gratia Chriſti cap 14. & epiſt. 130.

SENSVS MORALIS.

Non propriæ virtutis, ſed gratiæ Dei eſt, quòd homo ſe accingat ad edenda ardua facinora, vnde & hinc operæpretium eſt humilitatis captat argumentum.

In hæc verba:

Cùm intraſſet IESVS *Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic?*

ARTICVLVS SECVNDVS.

Ex SS. Patribvs; et Ex Ivre Canonico.

VT editio cuiuſque facinoris egregij non vulgares animos petit, ſed cordatos; ita etiam Inanis gloriolæ præſentiſſimum periculum inſtat, inſigni aliquo opere perpetrato. Idcirco operæpretium eſt, animam virtutibus fœtam cautè inuigilare ſibi, ne imprudens abortiat. Incurrit autem in diſcrimen abortus anima, ſingulare facinus editura, ſi ſuis viribus aſſignat glorioſum illum partum, cuius in Deum vt auctorem eſt omnis gloria refundenda. Ne in hæc diſpendia impingat

Virtutes abortiunt obſtetricante inani gloria.

Quomodo conſulitur animæ enixæ bonas actiones.

impingat anima incauta, obſtetricante inani gloria, articulus iſte cauet, cum ſuperiore articulo fraternizans; vtpote verſans illud idem argumentum, cui incumbit probare, diuinas eſſe & non ab homine motiones illas, quibus vrgetur homo ad actiones ſuperioris ordinis, vt fidei, charitatis, & virtutum, quas ſtipendia æterna manent. Probato nimirum hoc titulo, conſulitur animæ enixæ probas actiones: dum namque recolet, ſe imparem eſſe ſupernis actibus, Dei feriante influxu; omne ſuarum virtutum pondus referet in præuiam Chriſti Domini motionem. Nempe anima, cum ſenſerit ſe impotem eſſe ad obeundos cœli calles ſine ducatu Dei, nuſquam de editis aliquando bonis actibus inſoleſcet, imò ſupplex eò ſemper vota diriget, ſcilicet vt ſupernè moueatur, velutì conſcia ſuæ indolis imbecillæ. Quàm autem ſit indignus homo ſuperni auxilij, vt aſſurgat ad ſtatum gratiæ & gloriæ æternæ, accipe hoc diſcurſu.

Homo ſuo Marte nequit ferri ad virtutes naturales ſed ſingulari indiget auxilio Dei

Ex SS. Patribus.

Si homo ſuoptè Marte nequit ferri ad virtutes naturales, qualis eſt temperantia; ſed ſpeciali auxilio Dei indiget: Ergo maius ei faceſſet negotium actio ſuperans omnia naturæ conamina, vt eſt propoſitum conciliandi ſibi gratiam Dei, cuius iacturam fecit impiè delinquendo: Sed ex ſuperiore articulo patet, hominem eſſe moralibus virtutibus imparem, niſi cœlitus adiuuetur. Auguſtinus enim recenſito exemplo Polemonis, qui ebrietate deſudans, vt audiit Xenocratem Philoſophum, ſobrietatis amore captus compoſuit mores ſuos in poſterum, ait illud propoſitum virtutis amplexandæ fuiſſe ſingulare Dei donum, quo ſi vt par erat vſus fuiſſet hic Polemo, Deus ei potiora chariſmata, quæ ad gratiam conducunt, cœlitus erogaſſet. Nullus ergo relinquitur ambigendi locus, motiones quæ ad Religionem ſpectant, eſſe à Deo, cùm eius ſint etiam illi cogitatus, qui pertinent ad affectum virtutis alicuius inferioris ordinis. Habes in calce ſuperioris articuli hiſtoriam Polemonis ex Auguſtino ibidem affirmante propoſitum illud temperantiæ in homine infideli, fuiſſe facinus gratiæ actualis, diſcolum animum excitantis. Accipe nunc eumdem Sanctum, vt inſinuat, Polemonem beneficio motionis huius ad virtutem temperantiæ, potuiſſe ſe ad aliam motionem accingere, quia Deo miſerante ſanctior conſiſtet. Ita

Qui benè vtitur Dei auxilio, is ſe aptat ad alia maiora auxilia.

Aug. ep. 130.

Auguſtinus: *Polemo ergo, ſi ex luxurioſo continens factus, ita ſciret cuius eſſet hoc donum vt eum abiectis ſuperſtitionibus gentium piè coleret, non ſolum continens, ſed etiam veraciter ſapiens, & ſalubriter Religioſus exiſteret, quod ei non tantum ad præſentis vitæ honeſtatem, verùm & ad futuræ immortalitatem valeret.* Ita Auguſtinus.

Quare homo petat in oratione Dominica ne inducatur in tentationem.

Hos impetus, quorum obſequio anima ſanctior fit, aut ſe expedit à laqueis diabolo inſidiante prætenſis, eſſe à Deo, Chriſtus ipſe liquidò ſubindicat, monens, iugi oratione petendum eſſe à Deo, ne nos inducat in tentationem, quod fit Deo denegante motiones congruas ad cauendas omnes technas Angeli deſertoris. Si namque ſuis anima viribus poſſet declinare malum, oratio illa foret incongrua, quam Chriſtus precum omnium typum fecit. Auguſtinum accipe denuò reuocatum. Sic ille: *An & iſta irriſoria petitio eſt, cùm id ab eo petitur, quod ſcitur ipſum non dare, ſed ipſo non donante eſſe in hominis poteſtate? ſicut irriſoria eſt etiam illa gratiarum actio, ſi ob hoc gratiæ aguntur Deo, quod non donauit ipſe nec fecit.* Ruſſus alibi decurrens eamdem hanc aleam, ſibi conſtans hæc ſubiicit: *Prorſus non oramus Deum, ſed orare fingimus, ſi nos ipſos non illum credimus facere quod oramus: prorſus non agimus gratias Deo, ſed agere fingimus, ſi vnde illi gratias agimus, ipſum facere non putamus.*

Aug. in lib. de bono perſeu. cap. 2.

Idem epiſt. 107.

Quare fidelibus frequens ſit vſus orationum.

Præterea ſi penes hominem eſſet, Deo inconſulto grandia audere, Chriſtus inſtante Paſſione ſua præſcius defectionis Apoſtolorum, non eos præmonuiſſet, vt vigilarent, & orarent, ne intrarent in tentationem; quid namque precibus opus animæ, ſi ei omni, quo valere poteſt, de proprio penu conſtat. Eò ſpectant Proſperi Aquitanici verba hæc erudita: *Si de vigilando tantum, non etiam de orando ſuos diſcipulos admoneret; ſolas liberi arbitrij vires videretur hortatus: ſed cum addidit, & orate, ſatis docuit ſupernè futurum munus, vt eos etiam vigilantes tentationum procella non vinceret.* Nec aliunde manat frequens orationum vſus in Eccleſia, quàm ex mente conſcia ſuæ impotentiæ ad opus optimum exerendum: alioquin delira foret illa crebrò orandi conſuetudo, ſi quiſque ſuâ poſſet induſtriâ illud quod impensè à Chriſto Domino deprecatur. Ita Auguſtinus: *Quid ſtultius, quàm orare vt facias, quod in poteſtate habeas.*

Proſp. l. 2. de vocat. Gent. cap. 28.

Aug. l. de natura & gratia c. 18.

Anima etiã gratia habituali conſperſa, indiget auxiliis aliis vt aſſurgat ad actiones ſupernaturales.

Adeò verax eſt illa ſententia, quæ refundit bonas omnes motiones in gratiam Dei actualem, vt nemo planè excipiatur ab eo influxu, quantumuis emineat ſanctitate. Licet enim gratia habituali præpotens ſit anima Deo grata; illa tamen aliis indiget auxiliis, vt actiones expediat virtutis emeritæ & ordinis ſupernaturalis: ſiquidem eſto vegetior ſit anima inſtructa ſuppellectile gratiæ; eſt tamen indiga motionis, qua trahitur ad ſuperna, vt in ſanctiſſima paret Sponſa Canticorum, quæ vult trahi, vt currat in odorem Chriſti. Audiendus in eo themate Bernardus, vtpotè egregiè commentatus. Sic ille: *Sponſa ne ergo neceſſe habet trahi, & hoc poſt ſponſum? Quaſi verò inuita eum & non libens ſequatur. Sed non omnis qui trahitur, inuitus trahitur. Nec enim infirmum, aut debilem, eum videlicet, qui per ſe ire non valet, trahi ad balneum, vel ad prandium piget. Denique trahi vult, quæ & hoc rogat. Non autem rogaret, ſi ſequi per ſe ipſam dilectum, prout vellet, valeret. Vt quid verò non vales? An infirmam fateamur & ſponſam? Si vna quæuis ex adoleſcentulis infirmam ſe diceret, & peteret trahi, nequaquam miraremur. At verò de ſponſa, quæ trahere & alios, vtpote fortis & perfecta, poſſe ſufficere videbatur, cui non durum ſonet, quod & ipſa trahi tamquam infirma vel debilis neceſſe habeat? De quanam anima iam confidimus, quòd valida ſit & ſana, ſi illam infirmam dici conſenſerimus, quæ pro ſui ſingulari perfectione, & excellentiori virtute, ſponſa Domini nominatur? Quantæuis perfectionis, anima quamdiu quidem gemit ſub corpore mortis huius, & huius ſæculi nequam retinetur incluſa carcere, vincta neceſſitatibus, torta ſceleribus, lentiùs ſegniúſque aſſurgat neceſſe eſt ad contemplanda ſublimia, nec omnino liberum habeat, ſequi ſponſum quocumque ierit. Hinc lacrymoſa vox illa gementis: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis? Hinc ſupplex illa precatio: Educ de corpore animam meam. Dicat proinde, dicat cum gemitu etiam ſponſa: Trahe me poſt te: quia corpus quod corrumpitur aggrauat*

Bern. ſer. 21. in Cantic.

Roman. 7.

Sapient 9.
Corporis ſarcina importuna hominem indigum facit gratiæ actualis, vt ſe accingat ad virtutum praxim.

grauat animam, & deprimit terrena habitatio ſenſum multa cogitantem. Poſtulat ergo, vt conuerſationis ipſius valeat veſtigia ſequi, vt poſſit æmulari virtutem, & normam tenere vitæ, & morum queat apprehendere diſciplinam. In his quippè maximè opus eſt adiutorio, quo valeat abnegare ſemetipſam, & tollere crucem ſuam, & ſic ſequi Chriſtum. Hic prorſus trahi neceſſe habet ſponſa, nec ſanè trahi ab alio, quàm ab eo ipſo, qui ait: ſine me nihil poteſtis facere. Hæc Bernardus, equidem ſæpe ſæpius expertus, quàm opportunè mouebatur anima diuinitus.

Ex Ivre canonico.

Doctrina hæc concolor eſt ſacris Canonibus, quibus ita cautum eſt in variis Conciliis, ne quis in poſterum Pelagij virus ebiberet. Nempè Deo afflata Eccleſia ſic decreuit in Concilio Tridentino. *Si quis dixerit, ad hoc ſolùm diuinam gratiam per Chriſtum Ieſum dari, vt faciliùs homo iuſtè viuere, ac vitam æternam promereri poſſit; quaſi per liberum arbitrium, ſine gratia vtrunque, ſed ægrè tamen, & difficulter poſſit, anathema ſit.* Illud idem aliàs fuit prædefinitum in ſecundo Concilio Arauſicano, cuius accipe Canones editos in eo argumento per quàm opportunos. *Nemo ab vlla miſeria liberatur, quem miſericordia Dei non præuenerit.* Quaſi diceret, neminem ſeſe expedire à noxa ſine actuali gratia, quam diuinæ motionis nomine nuncupamus. Rurſus ibidem ſic decretum eſt: *Debetur merces bonis operibus ſi fiant: ſed gratia, quæ non debetur præcedit vt fiant.* In Concilio Mileuitano, & altero Africano ſic fuit & ſancitum, vt & in Concilio Carthaginenſi, cuius decreta laudans Innocentius Papa, Patribus Concilij hæc reſcripſit: *Deus quotidiana præſtat beneficia, quibus niſi freti nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores, &c. Neceſſe eſt enim, vt quo auxiliante vincimus, eo non adiuuante vincamur.* Ea & fuit ſententia Gregorij Magni Pontificis ita decernentis: *Superna pietas prius agit aliquid in nobis ſine nobis, vt ſubſequente noſtro arbitrio, bonum quod appetimus agat nobiſcum.*

Conc. Trid. ſeſſ. 6. Can. 2.
Concil. II. Arauſic. can. 14 & 18.
Conc. Mileu. can 5.
Conc. Afric. can. can. 80.
Innoc. Papa apud Aug. epiſt. 91.
Gregor. l. 16. Moral. c. 10.

Ex præfatis abundè liquet, an homini ſuppetat argumentum gloriolæ inanis poſtquam aliquod facinus operoſum fortiter exantlauit. Namque homini moto deſuper ad opus inſigne, gloriari perinde eſt ac ſi ſpicula validè intorta gloriarentur de victoria reportatâ. Itaque Deo ſunt rependendæ grates congruæ ab eo, qui animum ſuum ad aliquod virtutis ſpecimen applicuit: quia boni cuiuſque operis initia, progreſſus, & colophon, ſuum eſſe cœlitus emendicant. Ita Bernardus: *Deus tria hæc, hoc eſt, bonum cogitare, velle, & perficere; operatur in nobis. Primum profectò ſine nobis, ſecundum nobiſcum, tertium per nos facit. Siquidem immittendo bonam cogitationem, nos præuenit; immutando etiam malam voluntatem, ſibi per conſenſum iungit: miniſtrando & conſenſui facultatem, foris per apertum opus noſtrum, internus opifex innoteſcit. A Deo ergo ſine dubio noſtra fit ſalutis exordium, nec per nos vtiquè; nec nobiſcum. Verùm conſenſus, & opus, etſi non ex nobis, nunquam tamen ſine nobis. Cauendum ergo, ne cùm hæc inuiſibiliter intra nos ac nobiſcum actitari ſentimus, aut noſtra voluntati attribuamus, quæ infirma eſt, aut Dei neceſſitati, quæ nulla eſt, ſed ſoli gratiæ, qua plenus eſt. Ipſa liberum excitat arbitrium, cùm ſeminat cogitatum; ſanat, cùm immutat affectum; roborat, vt perducat ad actum; ſeruat, ne ſentiat defectum.* Anima conſcia huius doctrinæ, fiet virtutibus humilior, vtque fiat diuina motio vegetior, ſedula crebris à Deo precibus impetrabit.

Omnis bonorum omnium operis ſumma eſt à Deo
Bern in tract. de gratia, & libero arbitr.
Quomodo ſe habeat anima ad gratiam excitantem & cooperantē, an paſſiuè tantùm, aut actiuè.

SENSVS MORALIS.

Anima, quam Deus inhabitat, iiſdem ferè priuilegiis gaudet, quibus olim Ieroſolyma, & alibi omnes ciuitates dignata Regum incolatu.

In hæc verba:

Cùm intraſſet IESVS *Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic.*

SECTIO SECVNDA.

ARTICVLVS PRIMVS.

Ex Antiqvitate, Ex SS. Patribvs, Et Ex Ivre Cæsareo.

Deus non ſimili modo omnes animas inhabitat.
Ex Antiqvitate Ivdæorvm.

ETſi Deus nullo ſingularis alicuius loci carcere concludatur; aliquo tamen locorum delectu gaudere dicitur in Scripturis, vt de Ieroſolyma in confeſſo eſt apud omnes; quippè illic erat fas tantùm ſacrificare, & Deum colere ritibus inſtitutis. Ita eſto Deus permeet omnium hominum mentes; non eas tamen omnes ſimiliter afficit, neque dignatur influxu conſimili. In has duntaxat propitius influit, quas incolit gratiâ decoratas. Cùm nempe ſua ſtipatus gratia tales animas ſubit, eaſdem ferè dotes illis impertit, quibus olim Ieroſolyma geſtiit. Primò ciuitas illa fuit Iebuſæorum arx munitiſſima, & ſpelunca hominum impiorum. Sed Dauide eam oppugnante repurgata eſt hæc ciuitas, & Deo rerum omnium Domino conſecrata. Ciuitas illa prius vitiorum omnium colluuie infamis, nacta fuit nomen congruum ſuæ nequitiæ. Nimirum, יבוס *iebus*, perinde eſt ac pollutio, prædatio, conculcatio, & præſæpium, à radicali, בוס *bus*, id eſt, polluit, prædatus eſt, conculcauit. Hoc nomen ei inditum eſt à Iebuſæo filio Chanaan. Aſt vbi facta fuit iuris Hebræorum, dicta eſt Ieruſalem, quaſi ירְאֶה. שלם *ireeh-ſchalem*, id eſt, videbit perfectionem: alij interpretantur viſionem pacis. Ita anima prius diabolo mancipata fuit Iebos, id eſt, conculcata vitiis, & præda peccati, ac proinde polluta Dei expers; ſed Deo miſerante initiquam huius animæ ſortem, vbi illa Dei hoſpitio dignata eſt, excidit nomine hoc profano, & ſancto fuit Ieroſolymæ titulo decorata. Nec nominis vmbra ſolùm geſtit anima redux Deo ſacra, verùm etiam dotes omnes participat, quæ vrbem Ieruſalem præ aliis omnibus ætati poſteræ commendarunt.

Vnde dicta fuerit Iebus & quid hæc vox ſignificet.
Gen. 10.
Animæ ad Deum reducis comparatio cum vrbe Ieroſolyma.

Euangelio hodierno fit mentio gratiæ ſingularis, qua Ieruſalem affecta eſt, Chriſto ſubeunte pomœria eius: illa nimirum commota eſt tota, & de Chriſto fuit maximè ſollicita, quaſi cœlitus illuſtrata. Hoc etiam beneficio fit anima ditior, ſtatim atque Dominus Ieſus in eam illabitur. Hæc ſiquidem ſagaci ſcrutinio inquirit: Quis eſt hic? Id eſt ſe accuratè luſtrat, & ſuis omnibus actibus

inuigilat,

inuigilat, an quidpiam intimis animæ receſſibus deliteat, quod offendere queat oculos Domini Redemptoris. Nempe illa ſagax inueſtigatio ſuarum actionum arguit Chriſtum cordis intima ſubiiſſe.

Thalmudici decem alia commemorant priuilegia, quæ congruè poſſunt beatis mentibus adaptari. Primum eſt, Ieroſolymis domum non diuendi lege mancipij: nihil enim ex Thalmude poteſt deperire Ieroſolymis proprio Domino.

Gemara Cod. Baba Kam. edit Venet. fol. 82. pag 2.

Eximiæ dotes animæ, quam Deus inhabitat petitæ à priuilegiis vrbis Ieruſalē.

Hæc reuera ſors eſt animæ Deo gratæ: quicquid agit hoc refertur in eius compendia, nihilque omnino deperit animæ Chriſto Domino mancipatæ. Alterum priuilegium eſt, Ieroſolymam non teneri lege, qua homine confoſſo in agro proximæ ciuitatis ſeniores vitulam deducebant mactandam, vt cædes ſic expiata non eſſet malo omini proximæ ciuitati. Anima quæ Deo ceſſit, nullius omnino criminis eſt conſcia, quicquid alij homines peccent: non enim inficiuntur iuſti contagio hominum impiorum.

Tertium priuilegium eſt, Ieroſolymam non ſubiacere minis, quæ in alias ciuitates cœlitus intorquentur. Eſto Dei flagella deſæuiant in iniqua capita, & populentur orbem; iuſti tamen impauidi ſemper ſibi conſtant. Quartum priuilegium eſt, Ieroſolymis nullas debere pergulas tendi, ne quid ex edito loco cadens in die feſto noxium fit alicui ex populo confluente. Pij homines adeò ſunt omnibus benefici, vt nemo planè querulas voces edat in illos. Sextum priuilegium eſt, nulla cogi Ieroſolymis ſterquilinia: fortè quia ciuitas illa bonis odoribus aſſueta, fœtorem exoſa, ab omni fimo penitus abhorrebat. Probi quique Chriſti bonus odor ſunt vbique, nullumque fœtorem vnquam exhalant: ſed morte peius & angue oderunt omne ſubolidum. Septimum priuilegium eſt, Ieroſolymam non habere fornaces calcarias, quia fumus inde exhalans officit plerumque locis, quos infeſtat. Luxuria fornax accenſa ſeptuplum non adurit mentes Deo addictas, nec vlla alia libido flagrans depaſcitur illa corda deuota Deo: nihil enim prorſus ibi calet præter charitatem. Octauum priuilegium eſt, nullos Ieroſolymis hortos eſſe, præter roſeta; nam arbores frugiferæ, & herbæ ſatiuæ fimo indigent, vt pingueſcant: vnde cum ciuitas illa ſancta abhorreat à ſtercore, cautum eſt ne pomaria inibi componantur. Anima ſancta veluti floribus conſita vernat ſemper, humili ſuo habitu violas referens, non proceras arbores, quæ redolentes ſuperbiam, vitij alicuius ſtercore turpiter adoleſcunt.

Syndereſis cum gallo gallinaceo genuina cōparatio.

Nonum priuilegium eſt, fuiſſe nefas alere Ieroſolymis gallos gallinaceos, quia illi ſcalpendo reptilia foras deducunt, quæ ſunt immunda, ſuoque contagio mundos homines inficiunt. Galli gallinacei ſunt ſymbola ſyndereſis, quæ garrula noctu cantat, ſuoque importuno cantu hominum noctes inſomnes facit: vbi enim quis peccauit, ſtatim nocte opaca illius anima tenebreſcit, & inquies animus vrgetur conſcientiæ ſtimulis importunis.

Quare ſyndereſis non ſit importuna mentibus innoxiis.

Præterea ſyndereſis illa lancinans cor, inde trahit foras crimina quæ latebant: quippe nolens & inuitus ſibi homo noxius innoteſcit. Anima innoxia graues illas neſcit anguſtias, vtpote procul à piaculis, vnde ſyndereſis oritur, ac proinde grato vtitur ſomno anima nequaquam ſibi malè conſcia, vitam pacatam agens, nullis inferni metibus inquietam. Decimum tandem priuilegium vrbis fuit, non licere mortuis pernoctare: Ieroſolyma namque nihil niſi viuidum ſuis vnquam voluit concludere pomœriis; hinc fiebat vt cùm ceſſerat homo fatis comet die ciuitate corpora pellerentur. Nihil aptius dici poteſt in gratiam animæ iuſtæ, apud quam nulla pernoctat culpa: licèt enim ſepties in die cadat iuſtus; haudquaquam tamen vlla lethalis noxa perennare poteſt apud eum, imò neque leuiuſcula ex affectu vitia pernoctare: quia vt oculus eſt pulueris impatiens; ita & anima Deo ſacra eſt prorſus neſcia peccatorum. Nimirum virtutes & vitia coire nequeunt.

Cur anima iuſta ſit vitiorum impatiens.

Ecce ſynopſim gratiarum, quibus afficitur anima, quam Deus incolit, vt ſuam cœleſtem Ieruſalem, de qua Pſaltes ita fatur: *Ieruſalem qua ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipſum* Id eſt, anima facta myſtica Ieruſalem Deum participat, qui mutationis expers eſt ſemper idipſum, vt Auguſtinus optimè commentatur. Sic ille: *Quiſquis erigit aciem mentis, quiſquis deponit caliginem carnis, quiſquis mundat oculum cordis, eleuet & videat, quid eſt idipſum. Idipſum quomodo dicam, niſi idipſum? Fratres ſi poteſtis, intelligite quid eſt idipſum. Nam & ego quicquid aliud dixero, non dico idipſum. Conemur tamen quibuſdam vicinitatibus verborum, & ſignificationum perducere infirmitatem mentis ad cogitandum idipſum. Quid eſt idipſum? Quod ſemper eodem modo eſt: quod non modò aliud, & modò aliud eſt. Quid eſt ergo idipſum, niſi quod eſt? Quid eſt quod eſt? Quod æternum eſt. Nam quod ſemper aliter atque aliter eſt, non eſt: quia non manet. Non omnino non eſt, ſed non ſummè eſt. Et quid eſt, quod eſt, niſi ille qui quando mittebat Moyſem, dixit illi: Ego ſum, qui ſum.*

Pſal. 121.

Ex SS. PATRIBVS.

Auguſt. in Pſal. 121.

Quid ſit idipſum, & quare Deus ita nominetur.

Ecce quid participet anima, quæ euaſit in myſticam Ieruſalem, quam Dauid ita commemorat. *Illuc aſcenderunt tribus, tribus Domini, teſtimonium Iſraël ad confitendum nomini Domini.* Quaſi diceret: Illi omnes qui ad Deum pertinent hoc ſatagunt, vt aſſurgant ad beatum illum ſtatum, videlicet vt fiant myſtica Ieruſalem. Anima namque euecta ad ſortem illam votis omnibus optabilem eſt inſtar Iſraël, id eſt, Deum videt quantùm ei fas eſt, & participans idipſum, ſuo etiam modo fit idipſum, ſeu immobilis de bono in malum. Denuò eſt ſiſtendus Auguſtinus ita fatus: *Audite teſtimonium Iſrael. Iſraël videns Deum interpretatur: imò diligentiùs excuſſo verbo. ſic interpretatur: Iſraël eſt videns. Vtrumque eſt videns Deum, quia homo in ſe non eſt. Mutatur enim, & vertitur, ſi non participatio eius, qui eſt idipſum. Tunc eſt, quando videt Deum. Tunc enim eſt, quando videt eum qui eſt: & videndo eum qui eſt, fit & ipſe pro modo ſuo vt ſit. Ergo ipſe eſt Iſrael, & videns Deum.* Hactenus ille.

Quid ſit Iſrael, & quomodo fiat homo Iſraël.

Auguſt. vbi ſuprà.

Benè igitur Ieroſolymitæ properant & confluunt ad videndum Ieſum, inquirentes quiſnam eſſet: tunc namque Deum viſuri in humanis, erunt populus Iſraël, & eorum participatio erit idipſum. Ita & anima facta myſtica Ieruſalem ob inhabitantem Deum, Iſraël eſt, vtpote videns Deum, quem quia participat, participatio eius eſt in idipſum, ac proinde procul eſt ab indole illa inconſtanti, quæ dubias & alternas facit rerum omnium vices: qui enim Deo adhæret, vnus ſpiritus efficitur, nec habet talis anima quòd

inuideat

inuideat ſortem vrbium, quæ capita quondam fuerunt Imperij, & quas in gratiam incolatus ſui Imperatores pleriſque gratiis affecerunt. Siquidem Deus hiſce dotibus imò & longè potioribus participes facit animas, in quas illabitur. Profectò fuit ſingulare beneficium quo Romanos dignati ſunt Imperatores Honorius, & Theodoſius hac edita ſanctione. *Nulli ſit liberum, nulli permiſſum, vt nouum aliquid vrbis incolæ in vrbe ſuſtineant: ſed in honorem æternæ vrbis, corporatis indulta ſuffragia valere præcipimus. Curæ autem rectorum Prouinciarum, corporati vrbis Romæ, qui in peregrina transgreſſi ſunt, redire cogantur, vt ſeruire poſſint functionibus, quas impoſuit antiqua ſolemnitas.*

Ex Ivre civili.

Singulare priuilegium vrbis Romę. *Leg. Nulli ſit Cod. de priuilegiis corporatorum vrbis Romæ l. 11. tit. 14. lege vnica.*

Si indulto Imperatorum Roma ſuos ciues potuit efficere immunes ab omnibus anguſtiis, quæ vexare ſolent vrbes ignobiles; qualem putas ſeſe præſtare Deum erga animas, quas incolit? has ſanè liberas facit ab innumeris ferè moleſtiis, quæ faceſſunt importunum negotium illis hominibus, qui Deo abdicato vitiis aſſueſcunt. Angeli rectores talium animarum, illis inuigilant ſtudio indefeſſo, & ſiquando deuiarint à recto pietatis tramite, hoc impensè curant, vt reduces animæ, nequaquam degeneres, inolitæ virtutum praxi iugiter adhæreſcant. Iidem Cæſares degentes Conſtantinopoli, in gratiam ſui incolatus, illam vrbem fecere participem gratiarum, quibus Roma caput Imperij geſtiebat. Ecce conſtitutionem editam. *Vrbs Constantinopolitana non ſolum iuris Italici, ſed etiam ipſius Romæ veteris prærogatiua lætetur.* Non eſt abbreuiata manus benefica ſoſpitatoris Dei: illa nimirum larga eſt in homines, qui ſibi talem conciliant hoſpitem, accinctum omni agmine gratiarum. Eaſdem hodie dotes impertit Deus ſuis hoſpitibus, quas olim ſingulis quibuſque probis propitius atque liberalis ille Dominus impertiuit. Vnde ex gratiis Sanctorum colligere eſt, quanta bonorum omnium ſeges maneat animas benefico illi Domino conſecratas, cùm non ſit deterioris conditionis ille locuples Deus, nec ſit manus eius hoc ſæculo decurtata.

Conſtantinopolis dignata priuilegiis eiſdē quibus olim Roma. *Lege Vrbs Conſt. Cod. de priuilegiis vrbis Conſt. l. 1. tit. an. lege vnica.*

SENSVS MORALIS.

Locuples & beata eſt anima, quam Deus ſubit.

In hæc verba:

Cùm intraſſet IESVS *Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic?*

ARTICVLVS SECVNDVS.

Ex Mathematica, Ex Historia, Ex Symbolis, Et Ex SS. Patribvs.

Ex Mathematica.

Schon. l. de iudiciis planet. c. de Ioue. Quare Iupiter ſit planeta beneficus.

EX multo rerum experimento, quo ſcientiarum omnium incunabula conſtant, ſcitum hoc apud homines inualuit: ſcilicet in planetis eſſe quoſdam infauſtos, alios verò propitios atque beneficos. Beneficos vocant eos, quibus creduntur ineſſe vitæ omnimodæ præcipua rudimenta, quæ duo ſunt, humidum ſcilicet, & calidum. Vnde garrula Matheſis bonitatem affingit ſideribus ad trutinam humidi & calidi. Hinc Iupiter eſt planeta viuificus, quia vt par eſt inferiora calent, & humeſcunt, cùm beneuolo aſpectu dignantur huiuſce ſideris errabundi. Valeat pro dignitate ſua illa Mathematica obſeruatio in rebus Phyſicis, quæ cœlo moderatore gyrant, & vegetant; & ad arbitrium ſuum geſtiant homines Iouis hoc ſidere dominante ſati: per me non ſtat, non equidem inficior, benè valere corpora æquiore cœlo edita, & compacta: ditiora tamen geſtiendi argumenta proſtant eis, quos Chriſtus Dominus inhabitat; quippe via, veritas, & vita eſt, animas afficiens gratiis, quarum ille ferax eſt atque diſtributor. Duo vitæ principia abundè impertit homini, calorem ſcilicet, & humorem. Nempè infundendo charitatem, corda accendit; & impertiendo gratiam, ſacer humor animam alluit, quæ ſic illapſu Dei congruè vegetatur.

Non eſt profectò domus Dei inferioris momenti, quàm ædes Regum huiuſce ſæculi, quæ vice aſyli miſeros vitæ ancipitis fecere ſecuros, morti indubiæ ereptos. In his Dio Caſſius celebre exemplum commemorat, quod eſt Themiſtocis, qui impunè verſatus eſt in aula Regis Perſarum, ibi lautè exceptus, licet nepotes eius Salaminæ aliàs occidiſſet. Et licet occiſorum iuuenum querula parens, Regis Perſarum ſoror, eum vrgeret ad vindictam; noluit Rex annuere votis huius læſæ matris anhelæ in cædem Themiſtoclis, ne fieret iniuria Regis ædibus, hoſpite trucidato. Noſtrates hiſtoriæ luculenta exempla ſuppeditant huius beneficij annexi palatio. Chilpericus enim quartus Rex Galliæ, regno pulſus à ſuis ſubditis opiparè habitus eſt in aula Ludouici Regis Lotharingi. Gallia huius humanitatis ſpecimen edidit perquàm celebre, cùm Carolus VIII. Rex Chriſtianiſſimus Zizimum Turcam fratrem Baiazethis exulem Regio dignatus eſt hoſpitio: Gallia ſic teſtante populis exteris neminem prorſus excipi à benefico influxu Regum Galliæ præpotentis.

Ex Historia.

Regum palatia ſut aſyla. *Dio Caſſius l. 56. hiſtor.* Themiſtocles lautè exceptus ab hoſte ſuo Rege Perſarum. Chilpericus oppiparè habitus in aula Ludouici Regis Lothar. *Hiſtor. Gall. in Chilp. I. ſub ann. 461. Hiſt. Gall. in Carolo VIII.*

Eadem etiam humanitate conſpicuos ſeſe præſtitere erga Chriſtianos principes, Reges Mahumetici, quamuis ſæpius inhumani. In eo argumento occurrit Tilleda Rex Granatenſis, qui miſerabiliter iniquam ſortem Alphonſi Regis Luzitaniæ, quem Sanchez eius frater Rex Caſtiliæ nequiter expulerat, eum perhumanè excepit. Et licèt homines venefici, magicis artibus aſſueti, ſuggererent fore vt Alphonſi poſteri regnum Granatenſe inuaderent; non deſtitit tamen à ſuo propoſito Rex ille Alphonſo propitius, quem propterea etiam ſedibus reſtituit. Vide ex primo Tomo iſtius Moralis Encyclopædiæ, quàm beneficus & vtilis fuerit Genuenſibus Regis Ludouici XII. introitus in eorum ciuitatem. Rex ille Chriſtianiſſimus aliquales ibi moras faciens, eas omnes impendit in commodum vrbis huius, cui armis & conſilio abundè conſuluit, tantaque bonorum omnium copia affecit & ditauit, vt Genua grati ſui animi ſpecimen editura ſanxerit in poſterum fore feſtiuum & ſolennem diem illum, quo Rex ille beneficus ſubiit mœnia ciuitatis. Habes eodem Tomo hiſtoriam opportunam gratiarum, quas Cardinalis Ximenez impertiuit vrbi Alcalæ, quia inibi natus eſt Ferdinandus Germanus Caroli V. Imperatoris meritiſſimi. Cardinalis ille

Tilledæ Regis Granatenſis Mahumetici facinus perhumanum. Sanchi Regis Caſtellæ crudelitas. *Hiſt. Luzitania in Alphonſ.*

Ludouic. XII. quàm vtilis Genuenſibus.

Cardinalis Ximenis facinus egregium, in gratiam natalis Ferdinandi. *Robles. in vita Card. Ximenii.*

ampliſſimus ſiquis vnquam alius, regni Hiſpaniæ moderator ſub Ferdinando & Iſabella Regibus magni nominis, vt accepit ortum pueruli Ferdinandi, auctoritate Regia fecit immunem illam vrbem à tributis, quæ diuexant vrbes inglorias, indignum ratus tributariam eſſe ciuitatem illam, quam Deus natali tanti Principis illuſtrarat.

Ex prælibatis hiſtoriis liquidò colligere eſt, quàm locuples ſit hæc ſuppellex gratiarum, quibus afficitur anima facta palatium Chriſti. Primò in confeſſo eſt apud omnes, animam quam Deus inhabitat eſſe viuidam, & longè ab omni lethali piaculo. Nulla nempè luci conuentio eſt cum tenebris; neque Deus & vitia cohabitant. Rurſus nemo ſanus it inficias, animam illam immunem eſſe à tributis, quæ ſenſuum illecebræ extorquent ab incautis; nimirum homo factus hoſpitium Dei, ſollicitè cauet ne quid alienum & Deo iniurium irrepat in cor Chriſto Domino conſecratum. Eſto fortè aliàs Deum offenderit hæc anima imprudens, iam Deo propitio facta redux, non eo vtitur vliore, ſed hoſpite, ſuum incolatum maximo fœnore compenſante.

Ex Mathematica.

Dictus olim eſt Iupiter quaſi iuuans pater, & hoc nomen ſalutare ideo inditum eſt ſideri maximè benefico, quo ſubeunte domum aliquam cœli, dicunt Aſtrologi, omnia quæ pertinent ad domum illam fore fauſta, planeta hoc proſperè deſuper influente. Sed apage aniles fabulas; tutiora nempe mihi ſuppetunt & ſanctiora oracula in argumento quod decurro: quoties enim Chriſtus ſuo ingreſſu dignatur animam, proculdubio bonis illam omnibus afficit, vt teſtis locuples eſt Zachæus ille princeps publicanorum, qui poſt Chriſtum lautè exceptum, audiit ab eodem bonorum omnium fonte: *Hodie huic domui ſalus à Deo facta eſt.* Siquis ergo nondum Chriſti hoſpes effectus eſt: is ſe accingat quantocyùs ad Chriſti Domini occurſum, vt beneficus ille Dominus corde patulo recoodatur.

Deo ſobeſite animos copioſa gratiarum ſeges ab homine demetitur.

Luc.19.

Ex Symbolis.

Egregio ſymbolo gratiæ commoda deſcribuntur. *Ioann. Ferrus p.2. Theatri.*

Commoda illa, quæ percipit anima ex Dei introitu, compendiosè poſſunt lineari egregio ſymbolo, cuius meminit Ferrus, pingens concham apertam, in cuius vniones Sol influit, hoc lemmate adiecto: Hinc Corpvs, Inde Decvs. Reuera concha ſuppeditat corpus Margaritis; ſed ſi Sol irradians non influeret, abeſſet ille decor omnis, quo diteſcunt ſingulæ quæque Margaritæ. Ita & terra multum conducit ad ſaginam corporis, & valetudinis incrementum; ſed ſi gratiæ Sol rutilus haudquaquam illuceret, anima nullo prorſus eſſet decore conſpicua, ac proinde Deo eſſet deſpicatui. Itaque quadrat ei pictura Symboli tantiſper immutato. Nempe deſcribitur homo terram calcans, & oris habitu ad Solem verſo, epigraphe adſcita. Hinc Corpvs, Inde Decvs. Id eſt, à terra eſt omne quod in me carne & ſanguine coaleſcit, nempe meum corpus vt eſt terra ſatum, inde ſuum capit carnis & ſanguinis incrementum. Hinc à terra ſcilicet emergit quicquid in me vile & reprobum eſt. Si quid carnale, & ſenſuum illecebris litans me diuexat, illud omne corporeum hinc eſt, nec Deum habet criminis impulſorem: quod verò coruſcum eſt & rutilum in me, illud omne deſuper influit, à Deo ſcilicet, cuius eſt gratiarum omnium ſingulare decus; quippe Hinc Corpvs, Inde Decvs.

Quidquid carnale lenocinatur hominem, illud omne eſt à carne, & non à Deo criminis impulſore.

Breuiùs dixerim, non duntaxat à Deo eſſe decus, ſed in vniuerſum omne bonum corporis & animæ nobis cœlitus erogari. Auguſtinus apprimè eruditus in ea myſtica Theologia, hoc vnum ſatagebat, vt conciliaret Dei ingreſſum in animam ſuam, probè callens, illum introitum Chriſti in cor ſocium habere bonorum omnium agmen. Accipe Sanctum hunc anhelum in occurſum Chriſti. *Oſtende te mihi, conſolator meus: videam te, lumen oculorum meorum. Veni gaudium ſpiritus mei; videam te, lætitia cordis mei. Diligam te, vita animæ meæ. Appare mihi, delectatio mea magna, ſolatium meum dulce, Domine Deus meus, vita mea, & gloria tota animæ meæ. Inueniam te, deſiderium cordis mei: teneam te, amor animæ meæ. Amplectar te, ſponſe cæleſtis, exultatio mea ſumma intus & extra. Poſſideam te, beatitudo ſempiterna: poſſideam te in medio cordis mei, vita beata, dulcedo ſumma animæ meæ. Diligam te, Domine fortitudo mea, Domine firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus. Amem te, Deus meus, adiutor meus, turris fortitudinis mihi, & ſpes mea dulcis in omni tribulatione mea. Amplectar te bonum, ſine quo nihil bonum: fruar te optimo, ſine quo nihil eſt optimum. Aperi penetralia aurium mearum verbo penetrabiliori omni gladio ancipiti, vt audiam vocem tuam. Illuſtra oculos meos, lux incomprehenſibilis: fulgura coruſcationem, & diſſipa eos, vt non videant vanitatem. Fulgura multiplica, & conturba eos, vt appareant fontes aquarum, & reuelentur fundamenta orbis terrarum. Tribue viſum, lux inuiſibilis, qui te videat. Crea nouum olfactum, odor vitæ, qui poſt te currat in odorem vnguentorum tuorum. Guſtum ſana, qui ſapiat, & cognoſcat, & diſcernat, quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abſcondiſti his, qui pleni ſunt charitatis tua. Da cor, quod te cogitet; animum, qui te diligat: mentem, quæ te recolat: intellectum, qui te intelligat: rationem, quæ tibi ſemper ſummè delectabili fortiter adhæreat. Te ſemper amor ſapiens diligat. O vita, cui omnia viuunt! vita, quæ das mihi vitam; vita, quæ eſt mea vita, per quam viuo, ſine qua morior, ſine qua pereo; vita, per quam gaudeo, ſine qua tribulor. Vita vitalis, dulcis & amabilis, ſemper memorialis, vbi quæſo es? vbi te inueniam, vt in me deficiam, & in te ſubſiſtam propè eſto in animo, propè in corde, propè in ore, propè in auribus, propè in auxilio: quia amore langueo: quia ſine te morior: quia te recolens ſuſcitor. Odor tuus me recreat, memoria tui me ſanat: ſed ſatiabor cùm apparuit gloria tua, & vita animæ meæ.* Hactenus Auguſtinus.

Ex SS. Patribvs.

Aug. l. Soliloq. c.1.

Oratio effectuoſa ad conciliandum Deum.

Quàm ſuauis ſit Dei introitus in animam.

Miſerandus eſt ille ſtatus animæ, à qua Deus abeſt.

Vtinam illa recenſio bonorum, quæ ſecum vehit Deus inhabitans hominum corda, eum ſortiretur effectum in nobis, quem in Dauide nacta eſt commemoratio gratiarum, quibus arca Dei affecit domum Obededom Gethæi, apud quem diuerterat. Nempe vt audiit Rex fuiſſe beneficam arcam hoſpiti ſuo, ſtatim animo ſuo propoſuit illam excipere apparatu congruo dignitati. Auguſtino auctore didicimus, Deum inhabitantem animas noſtras, eſſe vitam cui omnia viuunt, & cuius expertes animæ mortuæ ſunt: igitur operæpretium eſt, occurrere Deo, per quem non ſtat, quin corda hominum ſint eius ſacraria.

2. Reg. 6. Obededom vnde bonis omnibus affectus.

Quibus

Quibus autem præambulis anima demerere queat beneficium illud ſingulare introitus Dei in cor, illud inueſtigare non eſt arduum negotium, cùm donum illud inſigne ſit in genere gratiarum, ad quas prima animæ acceſſio fit, eas feruidè peroptando.

Auguſt. vbi ſuprà.
Optimum conſilium Auguſtini de morte obeũda vt anima Dei compos fiat.

Quia verſamur in moralibus, non pigebit ſubiicere vota quibus Auguſtinus ſe aptabat ad gratiam illam. Sic ille: *Concupiſcit & deficit anima mea de memoria tua, quando veniam & apparebo tibi, lætitia mea? Quare faciem tuam auertis, gaudium meum, per quod gaudeo? vbi eſt abſconditus pulcher, quem deſidero? Odorem tuum haurio, viuo, & gaudeo; te autem non video. Vocem tuam audio, & reuiuiſco. Sed cur faciem tuam abſcondis? Forte dicis: Non videbit me homo, & viuet. Eia Domine moriar vt te videam, Videam, vt hîc moriar. Nolo viuere, volo mori: diſſolui cupio, & eſſe cum Chriſto. Mori deſidero, vt videam Chriſtum; viuere renuo, vt viuam cum Chriſto. O Domine Ieſu, accipe ſpiritum meum: vita mea, ſuſcipe animam meam: gaudium meum, attrahe cor meum: dulcis cibus meus, comedam te: caput meum, dirige me: lumen oculorum meorum, illumina me: melos meum, tempera me: odor meus, viuifica me: Verbum Dei, recrea me: laus mea, lætifica animam ſerui tui. Intra in eam, gaudium meum, vt in te gaudeat. Intra in eam dulcedo ſumma, vt dulcia ſuſcipiat. Lumen æternum, illuſtra ſuper eam, vt te intelligat, cognoſcat, & diligat.*

Dei expers eſt anima quæ ſibi adhuc viuit.

O ſingulare arcanum ad captandam beneuolentiam Dei! O viam compendioſam ad Deum attingendum! mori videlicet omnibus huiuſce ſæculi crepundiis, & ſoli Chriſto Domino reſpirare. Pie lector, teipſum conſule, Deum receperis necne hoſpitio cordis tui: & ſi procul à te eſt Deus, hanc vnam eſſe cauſam receſſus eius ſcias, quòd ſcilicet adhuc tibi viuas & non Deo. Immorere ergo tibi, macte, & macta omne tuum, vt nihil omnino vitale ſit in te, niſi deſuper illabatur. Eneca fortiter omnia carnalia, vt ſpiritus inde fiat vegetior. Teipſum conueni, & explora ſagaciter an libido flagret, an gula vorax ſit inſatiabilis ſemper, an auara cupido ſitiat iugiter opes, & has malè partas. Denique feriò teipſum luſtra an aliquo ioiquo affectu turpiter vrgearis. Tunc demum aguitâ causâ, quæ eſt mali labes, hanc incunctante animo ſatage reſecare. Porrò hoc memento, Deum videlicet non incolere animas noſtras, quia nos D[?]um non colimus, ſed inculti rebus exteris occupamur.

Quomodo anima moriatur ſibi.

Aug. ibidem.
Quare anima non plenè afficiatur Dei amore.

Hoc delirium in ſe luget humilis Auguſtinus, noſtram ſuo exemplo carpens veſaniam. Sic ille: *Expelle tenebras deſuper faciem abyſſi mentis meæ, vt videat te intelligendo: vt cognoſcat te, comprehendendo: vt diligat te cognoſcendo, Quiſquis enim te cognoſcit, diligit te, ſe obliuiſcitur, amat te pluſquam ſe, relinquit ſe, & venit ad te, vt gaudeat de te. Hinc eſt ergo Domine, quòd non tantùm diligo, quantùm debeo, quia non plenè cognoſco te. Sed à te vero gaudio interiori per exteriora recedens, dum te ſolo careo, adulterinas amicitias in his exterioribus quæro. Et ſic miſer ego, cor meum quod tibi ſoli debui toto amore totoque affectu impendere, vanis dedi, & ideo vanus effectus ſum, dum vanitatem dilexi. Hinc etiam eſt, Domine, quòd in te non gaudeo, & tibi non adhæreo; quia ego in exterioribus: ego in temporalibus, tu in ſpiritalibus: ego in tranſitoriis animo diffundor, cogitatione verſor, locutione implicor: & tu Domine in æternis habitas, & æternitas es. Tu in cœlo, ego in terra: tu diligis alta, ego infima: tu cæleſtia, ego terreſtria. Et quando poterunt hæc contraria conuenire?*

Aug lib. meditationũ c. 35.
Congrua oratio ad demerẽdam Dei gloriã.

Hæc ille, quem quis æmulatus fuerit, ſtudens indagini cauſæ, quæ remoratur acceſſum Dei in animas noſtras, is profectò ruinas animæ ſuæ illico reparabit, Deumque breuì habebit hoſpitem, & maximè ſi vſurpet hanc Auguſtini ſupplicationem: *Ieſu noſtra redemptio, amor & deſiderium, Deus de Deo, adiſto mihi famulo tuo. Te inuoco, ad te clamo amore magno, in toto corde meo. Te inuoco in animam meam, intra in eam, & coapta eam tibi, vt poſſideas eam ſine ruga, & ſine macula. Mundiſſimo namque Domino, munda debetur habitatio. Sanctifica ergo me vas tuum, quod feciſti: malitia euacua, imple de gratia, & plenam conſerua: ita vt dignum habitationis tuæ efficiar Templum, hîc & in perpetuum. Dulciſſime, benigniſſime, amantiſſime, chariſſime, potentiſſime, deſideratiſſime, pretioſiſſime, amabiliſſime, pulcherrimè, tu melle dulcior, lacte & niue candidior, nectare ſuauior, gemmis & auro pretioſior, cunctiſque terrarum diuitiis & honoribus mihi charior.* O homo, ſi Auguſtini compos es deliquij, hunc ſequere pœnitentem.

SENSVS MORALIS.

Anima debet humilitate ſincera aptari, vt ſeſe Deus in eam inſinuet, velut in congruum ſuæ diuinitatis ſacrarium.

In hæc verba:

Populi autem dicebant: Hic eſt IESVS *Propheta à Nazareth Galilææ.*

SECTIO TERTIA.

EX THEOLOGIA, ET EX SS. PATRIBVS.

Michol aſpernatur humilitatem Regis Dauid. 2. Reg. 6.

DAuid Regio diademate clarus, adducturus arcam Dei in ciuitatem ſuam, omnia depoſuit inſignia Regiæ maieſtatis, & in humilem ſeſe compoſuit habitum, vt dignaretur arcam Dei congruis honoribus. Humilem hunc Regis animum atque ritum aſpernata Michol eius coniunx, eum hoc ſcommate confixit: *Quàm glorioſus fuit hodie Rex Iſrael diſcooperiẽs ſe ante ancillas ſeruorum ſuorũ, & nudatus eſt, quaſi ſi nudetur vnus de ſcurris.* Dauid inſanæ mulieris ſuperbiam deteſtatus, ita depreſſit faſtum eius, & ſuum animum benè affectum erga Deum prodidit: *Ante Dominum, qui elegit me potiùs quàm patrem tuum, & quàm omnem domum eius, & præcepit mihi vt eſſem dux ſuper populum Domini in Iſrael, & ludam, & vilior fiam pluſquã factus ſum: & ero humilis in oculis meis, & cum ancillis de quibus locuta es, glorioſior apparebo.* Optimè ſanè Rex cœlitus eruditus: quippe anima de ſe humiliter ſapiens, & omnem

Humilitas animam di[...]

ſponit ad gratiam.

exoſa typhum, eo ſolo præambulo ſortita eſt veræ gloriæ rudimentum. Cùm enim gratia ſit gloria inchoata, & ſincera humilitas animam diſponat ad gratiam; proculdubio non deuiabit ille qui dixerit, animam humilem eſſe in confinio gratiæ.

Ex THEOLOGIA. Anima debet ſe aptare ad gratiã, quia requirit aliquas diſpoſitiones.

Nota, me hîc agere de actibus humilitatis, quos exerit homo adiutus diuina gratia: hoc enim fixum ratumque tenet Theologia, actiones editas ſolo naturæ dictamine non attingere gratiam: alias verò, quæ auxiliante Deo fiunt, accipere à gratia præueniente dignitatem, cuius intuitu de congruo Deus inclinatur ad chariſmata potiora mentibus eroganda. Quare autem humilitas hominem aptet ad Dei beneficia, diſce hoc diſcurſu. Ad hoc vt anima Deum demereri queat, debet ſe vt fas eſt aptare ad gratiam adiuta ſupernis auxiliis. Hæc autem diſpoſitio attenditur penes facultates rationales animæ, quæ duæ ſunt, intellectus ſcilicet, & voluntas. Vtraque potentia mouetur bifariàm. Primò naturaliter, & ſic aſſurgere nequit ad gratiæ indaginem. Secundò vtraque facultas à Deo percellitur mediante gratia actuali, cuius obſequio præparatur anima ad gratiam habitualem, ad quam à Deo tales impetus ordinantur: namque Dei intentio ſuum ſemper effectum conſequitur: vnde ſiquis à Deo moueatur vt efficaciter aptetur ad gratiam, infallibili illapſu gratiam talis anima conſequetur. Ad hanc autem ſic ſe accingit homo: Deo illucente ſuam anima meditatur inopiam, altè conſiderat ruinas atque diſpendia, in quæ incurrit vitio præualente: attentè recolit, ſe à Deo deuiam, eſſe diris deuotam, & in hoc elucere miſericordiam Dei ſingularem, quòd non ſtatim ad tartara protrudatur. Mens in ea meditatione defixa ſe ſibi ſiſtit, & quaſi deprehenſam in flagranti facinore carpit cenſura vtique vehementi. Tundit pectus malè ſibi conſcium, aëra replet gemitibus, & lacrymis aſpergit oculos olim libidinis igne turpiter æſtuantes. Vtque Dei auxilia opportunè accepta capiunt incrementum, anima ſibi patens beneficio ſuperni luminis tantum peccati tædium concipit, quantum poteſt maximum, & ſe gratiæ Dei indigam aduertens, ac proinde ad tumulum lapſam, adeò vilem ſe reputat vt nihil omnino infrà ſe facti pœnitens arbitretur.

Tho. 1. 2. qu. 112. art. 3.

Quibus gradibus humilietur anima quondam vitiis obnoxia

Quænã ſint pœnitenti argumenta humilitatis.

Non inde tamen ſpe diuina cadit, ſed quò maiori premitur inopia, eò etiam maiori cura ſatagit ſuam leuare penuriam, conſulendo Deum, qui ſolus gratiæ diſcutit egeſtatem. Et quia proprium Dei eſt misereri ſemper & parcere, vbi anima ſui nihili conſcia diuinis ſiſtitur obtutibus, fit illico voti compos, vtpotè Deum inflectens ad gratiam erogandam. Huiuſce effati locuples eſt teſtis ille publicanus, qui ſibi ipſi apprimè notus vtique malis actibus aſſuetus, procul ab altari animo pudibundo ſic orabat: *Deus propitius eſto mihi peccatori.* Litatit necne, audi à Chriſto commemorante facinus egregium huius animæ reducis. Sic Dominus ille. *Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus.* Hinc maximè liquet, humilitatem ſternere viam Domino meditanti ingreſſum in cor animæ pœnitentis. Eò etiam ſpectat illud luculentum Beatæ Virginis elogium: *Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes.* Quaſi diceret: Anima humilis, quæ ſe egenam agnoſcit, ſuæ paupertati conſultura Deum adit, vt is de ſuo prædiuite penu inopis animæ paupertiem ter-

Luc 18.

Luc 1. Chriſtus toto ſuæ vitæ contextu humilitatem ſapuit.

gat: Deus autem annuendo votis humilium, ſtatim eorum precibus aſſentitur. Attenditur verò hic aſſenſus penes largum imbrem gratiarum, quibus alluitur anima, quæ perfectæ humilitatis ſpecimen explicauit.

Quàm maximè cordi fuerit humilitas Chriſto Domino, ille toto vitæ ſuæ contextu liquidò comprobauit: primò namque paſtoribus innotuit quàm Regibus & Phariſæis. Inſtructurus Collegium Apoſtolorum, non conſcripſit Scribas & Doctores, qui ex pulpito Moyſis ſcita populis enarrabant: ſed rudium hominum delectum fecit, quos ſuis initiauit ritibus, & inſtituit præcones Euangelij ſui; hocque Deus tenore voluit humilitatis Eccleſiæ pomœria propagari: ſiquidem Eccleſia in incunabulis pauperes fideles habuit plures quàm potentes: Spiritus namque Dei reſpuens elatos animos, aſſolet humilium mentibus inſidere. Vnde Apoſtolus Græcus affatus, rationem reddit quare Deus ſpretis Philoſophis & Dynaſtis Græciæ, populis innotuit. Ita Paulus: *Græci ſapientiam quærunt: nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam: ipſis autem vocatis Iudæis, atque Græcis, Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam: quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus. Videte enim vocationem veſtram, fratres; quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: ſed quæ ſunt ſtulta mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtrueret: vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius.*

Quare Deus ſpretis Philoſophis & Dynaſtis, populis innotuit.

1. Cor. 1.

Nonne & humilis Dominus infantium humili captus habitu, eos propoſuit in exemplum? nunquid & reprehendit eos, qui obſtabant ne pueruli ſiſterentur ipſi infantium conditori? Accipe hiſtoriam. *Afferebant ad illum infantes, vt eos tangeret. Quod cùm viderent diſcipuli increpabant illos.* IESVS *autem conuocans illos dixit: Sinite paruulos venire ad me, & nolite vetare eos: talium eſt enim regnum Dei. Amen dico vobis: Quicunque non acceperit regnum Dei ſicut puer, non intrabit in illud.* Et hodie ipſo Domino introëunte Ieroſolymam, diuinitas eius populis innotuit, quam tamen Scribæ & Phariſæi legis interpretes nequiter impugnabant. Turbis humilibus ſe credidit Deus, ſuperbis Phariſæorum mentibus abdicatis. Non humilis tantùm plebecula, ſed & infantuli ætatis immaturæ præcoci loquela contitebantur eum eſſe Deum, dum intumentes inanis gloriolæ typho perperam infremebant: Deo ſic teſtante in infantium typo, humilitatem atque puritatem eſſe comites indiuiduas, & eſſe qualitates quas depoſcit ab anima ſuo ſacro obſequio mancipanda. Non itaque laborandum eſt in conquirendis aulæis ſtrandis in occurſum Chriſti: nimirum illa omnis pompa in duplici cardine vertitur, videlicet in humilitate, & puritate. Præit humilitas, cui proximè niueus animæ candor ſubiicitur.

Quare Chriſtus infantiũ humili habitu captus fuit.

Luc 18.

Quare Chriſtus infantibus innotuit

Siſtendi ſunt in hac alea Patres, vt concurrant mecum in gratiam humilitatis, quæ eadem Chriſto pendit obſequia, quibus in aula Regis occupatur oſtiarius contubernìorum adſcriptor. Nempè vt cretaceus hoſpitiorum metator teſ-

Ex SS. PATRIBVS.

Quale officiũ ſortiatur

ſera

humilitas in aula Dei.

ſera ſuæ cretæ deſignat ſingulis quibuſque nobilibus hoſpitium, nec quiſpiam ſubire poteſt alicuius tectum, niſi ad arbitrium cretacei metatoris, ita nullæ omnino virtutes diuertunt apud homines inſcia humilitate, quæ etiam ipſi Deo rerum Domino præit antequam mentibus illabatur. Eius enim partes ſunt in aula Dei, animas componere, & aptare in ſacrarium Dei, qui ſuperbos exoſus animos, duntaxat apud humiles hoſpitatur. Ita Auguſtinus. *Quidam de turba cùm vellet ſequi Dominum; vidit Dominus, ſuperbum non quærere viam humilitatis, ſed typhum potentiæ, & ait: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos. Filius autem hominis non habet, vbi caput ſuum reclinet. Vulpes dolus eſt, volucris cœli ſuperbia eſt. Sicut enim volucres alta petunt; ſic ſuperbi: & vt vulpes cauernas doloſas; ita omnes inſidiatores. Quid ergo reſpondit Dominus? Poteſt in te habitare ſuperbia, & dolus: Chriſtus non habet vbi in te habitet, vbi reclinet caput ſuum, quia reclinatio capitis, humilitas Chriſti eſt: niſi reclinet caput, non iuſtificaberis. Vnde diſcipulis duobus poſtulantibus ſedes in regno Dei, dictum eſt: Neſcitis quid petatis: Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum? Quid cogitatis altitudinem regni, & non imitamini humilitatem meam?*

Aug. in Pſal. 90.
Chriſtus apud humiles tantùm reclinat caput ſuum.

Adeò Chriſtus humilitate capitur, vt inde dicatur lilium conuallium: imò quia deliciæ eius ſunt eſſe cum filiis hominum, ne ſuo fruſtraretur intento degens in humanis, humilitatem præcipuè coluit, vt ſui exemplo ad affectum virtutis huius homines erudiret, ſicque ſuum diuerſorium, & cœleſte tabernaculum in præcordiis humilis animæ deſignaret. Accipe Gregorium mihi in ea ſententia ſuffragantem. *Ad hoc Dei Filius formam infirmitatis noſtræ ſuſcepit, ad hoc viſibilis imò & deſpectus apparuit, paſſionumque tormenta tolerauit, vt ſuperbum non eſſe hominem doceret humilis Deus. Quanta ergo humilitatis virtus eſt, propter quam veraciter edocendam, is qui ſine æſtimatione magnus eſt, vſque ad Paſſionem factus eſt paruus? Quia enim originem perditioni noſtræ ſuperbia præbuit diaboli, inſtrumentum redemptionis noſtræ inuenta eſt humilitas Dei. Hoſtis noſter magnus inter omnia conditus, videri ſuper omnia voluit elatus: Redemptor autem noſter magnus manens ſuper omnia, fieri inter omnia dignatus eſt paruus. Mortis auctor ait: In cœlum conſcendam. Ille autem per Prophetam ait: Repleta eſt malis anima mea, & vita mea inferno appropinquauit. Ille dicit: Supra aſtra cœli exaltabo ſolium meum. Iſte humano generi à Paradiſi ſedibus expulſo dicit: Ecce venio citò, & habitabo in medio tui. Ille dicit: Sedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis. Iſte dicit: Ego ſum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Ille dicit: Aſcendam ſuper altitudinem nubium, & ſimilis ero Altiſſimo. Iſte, cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens. Ille nihil aliud mentes ſibi ſubditas docet, quàm celſitudinis culmen appetere, ſocietatem omnium hominum alta elatione tranſire, ac ſeſe & contra potentiam Conditoris erigere: ſicut de eiſdem per Pſalmiſtam dicitur: Tranſierunt in affectum cordis, cogitauerunt, & locuti ſunt nequitias, iniquitatem in excelſo locuti ſunt. Iſte ad ſputa, & ad mortem veniens,*

Chriſtus ideo homo factus, vt humilitatē ſuo exemplo cōmendaret.

Greg. l. 34. Moral. c. 18.
Antitheſes Chriſti humilis, & diaboli ſuperbi.

Iſai 14.
Pſal. 87.
Iſai. 14.
Philip. 2.
Pſal. 72.

membra ſua admonet, dicens: Si quis mihi miniſtrat me ſequatur. Quia ergo Redemptor noſter corda regit humilium; & Leuiathan iſte Rex dicitur ſuperborum: apertè cognoſcimus, quod euidentiſſimum reproborum ſignum ſuperbia eſt; at contra humilitas electorum. Cùm ergo quam quiſque habeat cognoſcitur, ſub quo Rege militet inuenitur. Hactenus ille.

Ioan. 12.

Et ego hiſce humilitatis elogiis editis à Summo Pontifice Gregorio, illud encomium adiicio: ſcilicet hanc virtutem non eſſe ſolùm notam inhabitantis Chriſti, ſed & inſuper Deum prouocare reducem, ſiquando degener homo, genio indulgens, tantiſper ab hoc hoſpite declinauit. Vt enim humili thymo ſuum odorem afflante confluunt apes, rorem quo tenus herba madet & deſudat auidè delibantes; ita Chriſtus quaſi recreatus illâ fragrantiâ, quam ſpirant animæ de ſe nihil altum ſapientes, vltro adeſt eis propitius, & eò diuertens, illo mirificè capitur incolatu. Eâ ferè metaphorâ vſa eſt Sponſa Canticorum, dicens nardum ſuam afflaſſe ſuauem odorem dum eſſet Rex in accubitu ſuo. Quem textum Bernardus de humilitate optimè commentatur. Sic ille: *Bonus humilitatis odor, qui de hac valle plorationis aſcendit, & perfuſus circumquaque regionibus vicinis, ipſum quoque Regium accubitum grata ſuauitate reſpergat. Eſt nardus, humilis herba, quam & calidæ ferunt eſſe naturæ. Et idèo per hanc videtur mihi virtutem humilitatis in hoc loco conuenienter accipere, ſed quæ ſancti amoris vaporibus flagret.* Quòd ſiquis inſtet lectulum Chriſti floridum eſſe, ac proinde animam debere ſtipari virtutum omnium choro, vt Chriſtum hoſpitem excipiat; non inficiabor, neque tamen cauſa cadet humilitas: quippe illa ſuæ ſubiectionis haudquaquam immemor, ita ſubiicitur aliis virtutibus, vt hac inconſulta nutet virtutum fabrica cæterarum. Ita Chryſoſtomus. *Nihil humilitati comparandum eſt. Hinc Chriſtus beatitudini principium fecit; tanquam enim quoddam immenſi ædificii fundamentum, humilitatem primùm iecit, ſine qua nemo ſalutem conſequitur. Sed ſiue quis ieiunauerit, ſiue orauerit, ſiue ſuas pauperibus erogauerit facultates; ſine humilitate, hæc, & huiuſmodi omnia nihil afferunt vtilitatis: contrà ipſius condimento grata omnia & iucundiora redduntur.*

Humilitas nardo comparata & quare.
Cantic. 1.

Bernard. ſer. 42. in Cant.
Humilitas eſt fundamentum omnium virtutum.
Chryſoſt. hom. 34. in Iſaiam.

Concinit & Bernardus, dicens Mariam Deiparam humilitate ſua ſtrauiſſe viam Deo, vt ſacrarium ſuum faceret huius præcordia virginis illibatæ. *Semper* (inquit) *ſolet eſſe gratiæ diuinæ familiaris humilitas. Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Humiliter ergo reſpondet, vt ſedes gratiæ præparetur, Ecce,* inquit, *ancilla Domini.* Si quis ergo Dei illapſum in ſe anhelo pectore deſiderat, is ſe eodem modo aptet, quo Maria, id eſt pro modulo ſuo humilitatem Beatæ huius Virginis æmuletur. Hoc namque recolat homo neceſſe eſt; Chriſtum ſcilicet, & ſuperbiam non coire, ſed Dominum hunc gloriæ, maximè humilitate, vt virtute ſibi congrua delectari. Vide quò diuertat Spiritus ille Domini ex Gregorio. *Niſi quis priùs humilitatem habuerit, ad gradus ſeptem donorum Spiritus Sancti, non aſcendit. Sicut ſcriptum eſt: Super quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem, & quietum, & trementem ſermones meos? De quo per Pſalmiſtam dicitur:*

Bern. ſerm. 4. ſuper Miſſus eſt.

Gregor. l. 35. moral. c. 7.
Humilibus tantum Sanctus Spiritus aſſueſcit.

Aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit in valle lacrymarum. Conuallis quippe, humilis locus eſt. Et peccator quiſque dum ſe in lacrymis humiliter affligit, in corde per aſcenſum virtutum proficit. Qui rurſus ait: Qui emittis fontes in conuallibus; quia omnipotens Deus dona ſpiritalis gratia humilibus præſtat.

Hanc etiam humilitatis vim, ad conciliandum omnium virtutum agmen, luculenter probat Bernardus hoc contextu.

Bern. ſer. ſup. Miſſus.

Vt charitas, ſeu caſtitas detur, humilitas meretur, quoniam humilibus Deus dat gratiam. Seruat acceptas; quia non requieſcit Spiritus Domini niſi ſuper quietum, & humilem. Seruatas conſummat; nam virtus in infirmitate perficitur, hoc eſt in humilitate. Dixi Chriſtum hodie puerulis innotuiſſe, quia habitus infantium duo ſignificat, quæ indiuiduo nexu coëunt ſemper. Duo hæc ſunt puritas, & humilitas, quæ à ſe inuicem minimè diſpeſcuntur. Vnde quiſquis verè humilis eſt, is etiam puritate nitet, qua coaleſcit animæ decor. Et hinc fortè Sponſa Canticorum bis vocatur pulchra à dilecto, quia videlicet erat humilis, & decora nitore gratiæ.

Humilitas vera ſemper diuinæ gratiæ ſociatur.

In eo argumento Bernardus opportunus adeſt ita commentatus.

Bern. ſer. 45. in Cantica.

Quæramus geminam animæ pulchritudinem; hoc enim mihi videtur innuere, quod Deus eam vocat pulchram. Decor animæ humilitas eſt, Propheta hoc dixit: Aſperges me Domine hyſſopo, & mundabor. Humili herba, & pectoris purgatiua humilitatem ſignificans; hac ſe poſt grauem lapſum Rex & Propheta lauari confidit, & ſic niueum quemdam innocentiæ recuperare candorem. Verùm in eo qui peccauit grauiter, etſi amanda, non tamen admiranda humilitas. At ſi quis innocentiam retinet, & nihilominus humilitatem iungit, nonne is tibi videtur geminum animæ poſſidere decorem? Sancta Maria ſanctimoniam non amiſit, & humilitate non caruit: & ideo concupiuit Rex decorem eius, quia humilitatem innocentiæ ſociauit. Deníque reſpexit (inquit) humilitatem ancillæ ſuæ. Ergo beati, qui cuſtodiunt veſtimenta ſua munda innocentiæ, ſi tamen & decorem induere humilitatis adiiciant. Profectò audiet, quæ huiuſmodi inuenitur: Ecce tu pulchra es amica mea; ecce tu pulchra. Vtinam vel ſemel dicas animæ meæ, Domine Iesv: *Ecce tu pulchra es.* Hæc Bernardus.

Humilitas & puritas ſunt ſymbola paruulorum.

Quiſquis ergo anhelus ambit excipere hoſpitem Chriſtum, ſatagat, & equidem impensè, ſibi comparare dotes illorum infantium, quibus Dominus innotuit, licèt à primoribus populi reprobatus. Anima hac virtutum ſuppellectile, nimirum humilitate, & puritate accincta fidenter ſociari poteſt illi innoxio puerorum choro, & occurrere Chriſto paruulis aſſueto. Nullum planè repulſæ periculum eſt vbi tot gratiarum coëunt argumenta: hoc namque ratum, & fixum eſt, eum cuius vota in Chriſtum collimant, debere eſſe humilem, & gratiâ Dei deſuper illuſtratum.

* * *

SENSVS MORALIS.

Chriſtus facturus animam templum ſuum, eam repurgat ab omni vitiorum colluuie.

In hæc verba:

Et intrauit Iesvs *in templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes & ementes in templo.*

SECTIO QVARTA.

Ex Historia, Ex Medicorvm Disciplina, et Ex SS. Patribvs.

Gratia quomodo imitetur naturã, licet emineat ordine naturali.

Vulgare eſt effatum, opera gratiæ in ſuo ordine ſuperiori plerumque ſequi ritum, quem Deus ſingulis quibuſque rebus præſtituit. Verbi gratiâ, in contextu rerum naturalium, nulla omnino forma ſubit materiam niſi congruè præparatam. Ita in ſerie ſupernaturali gratia non afficit animam niſi ea ad hanc formam cœlitus accingatur. Rurſus ſanitas ægro corpori haudquaquam reſtituitur, niſi præuio repurgio humorum, quorum colluuies iniqua fuit ægro. Et hunc etiam tenorem ſequitur gratia, naturam imitata, licet emineat ordini naturali. Siquidem illa non influit in animam niſi ritè diſpoſitam, id eſt, ab omni vitio defæcatam.

Chriſtus ſubire volẽs animã, priùs hanc repurgat.

In huiuſce rei ſymbolum Chriſtus hodie in templo non doctrinæ ſuæ ſacros latices fudit, neque ſanitatem ægris impertiuit, quin ſacras illas ædes penitus emundarit. Ille nimirum beſtias è templo eiecit, & effudit æs nummulariorum, à quibus non citra ſuſpicionem fœnoris, pecuniam accipiebant homines nundinas exercentes. Hac item cautione vtitur Chriſtus ſubire volens animam vitiis obnoxiam: quia enim peccatum eſt veluti pecoris actum; peccata omnia vt bruta animalia ſtabulantia in eurde foras pellit flagello facto ex tribus funiculis. Flagellum illud eſt pœnitentia, tribus coaleſcens partibus, contritione ſcilicet, confeſſione, ſatisfactione, quibus exquiſitè homo pœnitens expurgatur.

Motio ſupernaturalis præcedit illapſum gratiæ habitualis.

Vt primò commota eſt Ieroſolyma antequam Dominus ædes ſuas euerteret; ita & animam purgaturus ille Medicus opportunus, à ſalutari motione auſpicatur ſanitatem animæ decumbentis. Diceres, excompoſitò Deum profiteri regulas artis Medicæ, cuius hoc eſt ſcitum, & ſolenne:

Hippocrat. l. 2. Aph. 29.

Ἀρχομένων τῶν νούσων ἤν τι δοκῇ κινεῖν, κίνει. Id eſt. *Ineuntibus morbis, ſi quid mouendum eſt, moue.* Nempe tenax humor noxius nequit erumpere, niſi dilutus pharmaco congruo minuatur. Gratia excitans rationem ſibi vendicat pharmaci illius præuij, quo percitus humor accingitur ad exitum, & totale repurgium, penes quod attenditur ſanitas illa redux, cui ars Medica collaborat.

Deiectiones puræ, & lacrymæ ſalutares ſunt animæ purgationes.

Nempe obſequio gratiæ illius excitantis perculſus homo meditatur meliorem frugem, & Deo illucente recolit retroacta piacula, quæ vt confeſſus euomuit, ſtatim anima ſoſpitatur. Meminit huius ſtatus Hippocrates.

Hippocr. l. 3. tract. 4. coac. 80. Duretus in hunc locum.

Διαχώρημα καθαρὸν ἐπιγενόμενον, λύει πυρετὸν ὀξὺν μεθ' ἱδρῶτος. Id eſt. *Deiectio pura cum ſudore febrem ſoluit.* Medici deiectionem puram appellant illam, quæ expers eſt miſtionis, & quæ eſt optimè figurata.

Et

Et in his, quæ ad confeſſionem ſpectant, ego illam moraliter explico deiectionem eſſe puram, quæ ſincera eſt, nullas excuſationum ambages prætexens, vt minuat vitij grauitatem, quòd ſi lacrymis homo deſodat trudendo foras crimina inolita, profectò benefica erit illa deiectio, vtpote optimè figurata. Et ne ab allegoria templi videar recedere, cuius repurgio comparo Medicorum obſeqnio corpora repurgata. Ars illa hominibus propitia plerumque animaduertit, animalia ſtabulari in viſceribus, & equidem ſummo vitæ diſpendio, quod declinare nequit æger, niſi lethales illæ beſtiæ foras idooeis pharmacis educantur.

Vermes in corpore humano progeniti ad perniciem ægrorum.

Hippocr. l. 2. coac. c. 12. pranot. 15.

Vermes in corpore humano quibus ſeſe indiciis produnt.

Gal. lib. περὶ χυμῶν

Quales anguſtias patiatur homo, cuius viſcera lancinant illi vermes paucis enarrat Medicorom apex hoc effato: Τὰ καρδιαλγικὰ μετὰ στρόφου, κοιλίης θηρία καταῤῥήγνυται. Id eſt. *A cardialgia cum torminibus, ventris fera prorumpunt.* Qua prænotione vides, cardialgiam, id eſt, ventriculi & cordis moleſtiam pari ſæoa tormina eos, qui viſcere immundo feras enutriunt; θηρία, id eſt, feras vocauit Hippocrates, quia mirum in modum ferociunt illi vermes, hominis intima corrodentes. Galenos quædam argumenta prodit, quibus illa lues dignoſcitur Τὸ θηριῶδες τῶν φθινοπώρου, καὶ καρδιαλγίαι, καὶ τὸ φρικῶδες, καὶ τὸ μελαγχολικόν. Id eſt. *Ferinum autumno: eius index cardialgia, horror, triſtitia.* Moralis Theologia iiſdem præludiis erudita, malè impiis hominibus omioatur. Vbi namque videt hominum neqoam mores deperditos, & aduertit malè ſibi conſcios homines eſſe inquieto animo, frigere ad virtutum praxim, horrere ad omoem inferi mentionem, & mœrore alto confici; concludit indubiè, oebulones illos agitari conſcientiæ vermibus importunis. Vtque decernitur à Medicis amara potio laborantibus illa lue; ita & Theologi, peritiſſimi coofultores animarum, vt occurrant diſcrimini mortis æternæ, quæ imminet obſtinatis hominibus, eis medentur amarore pœnitentiæ, quæ confeſſionis obſequio educendo foras iniqua facinora, feras eliminat, quibus antè viſcera mordebantur.

Confeſſionis virtus explicata metaphorá medicamenti.

Ex SS Patribus.

Hieron. ad c. 10. Eccleſiaſtæ.

Vnde patet analogia templi & animæ, cui & ars Medica ſuum adiicit ſuffragium: quemadmodum enim expulſio beſtiarum fuit præuia repurgio templi; ita deiectio noxij humoris, & vermiom integram ſanitatem corporis anteoertit. Vtque gratia naturam imitatur, ſicuti præfatus ſum; anima lethaliter ægra non reſurget, niſi confitens euomat crimina quæ patrauit. Hac medicinæ metaphora vſi Patres Sancti, confeſſionis vim ſingularem fecere palàm. Ita Hieronymus. *Si quem ſerpens diabolus occultè momorderit, & nullo conſcio cum peccati veneno infecerit; ſi tacuerit, qui percuſſus eſt, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus ſuum fratri ac magiſtro voluerit confiteri: magiſter, qui linguam habet ad curandum, facilè ei prodeſſe non poterit. Si enim erubeſcat ægrotus vulnus Medico confiteri; quod ignorat medicina, non curat.* Ad hanc etiam artem medicam alluſit Auguſtinus ita fatus. *Cicatricum tuarum arbiter Dei vice Dominus adhibeatur presbyter, & reuela ei vias tuas, & ipſe tibi exhibebit antidotum reconciliationis.* Item alibi. *Quomodo nobis peccatorum vulnera nunquam deeſſe poſſunt; ſic & confeſſionis medicamenta deeſſe non poſſunt.* Rurſus adhuc ille liquidiùs. *Triſtis eſto antequam confitearis: confeſſus exulta, iam ſanaberis. Non confitentis conſcientia ſaniem collegerat, & apoſtema tumuerat, cruciabat te, requieſcere non ſinebat. Adhibet Medicus fomenta verborum, & aliquando ſecat, adhibet medicinale ferrum. Tu agnoſce Medici manum, confitere, exeat in confeſſione & defluat omnis ſanies.*

Aug. l. 2. de viſitatione infirmorum cap. 4.

Ad hanc etiam figuram pertinet hic diſcurſus Magni Gregorij. *In cutis vulnere virus à viſceribus trahitur, & foras erumpit. Quid ergo peccatorum confeſſio, niſi quædam vulnerum ruptio? Quia peccati virus ſalubriter aperitur in confeſſione, quod peſtiferè latebat in mente. Vulnera enim cutis, in ſuperficiem trahunt humorem putredinis. Et confitendo peccata quid aliud agimus, niſi malum, quod in nobis latebat, aperimus.* Concinit & Beda Patrum choro, ita fatus: *Peccati virus ſalubriter aperitur in confeſſione, quod peſtiferè latebat in mente.* Nonne & Pacianus eleganter texit ſuam parænesim ad pœnitentiam, vſurpando figuram illam artis Medicorum? Sic ille: *Deſinite vulneratam tegere conſcientiam. Prudentes ægri Medicos non verentur, ne in occultis quidem corporum partibus etiam ſecaturos, etiam peruſturos. Meminimus quoſdam remota etiam & verecunda membrorum non erubeſcentes, in ferro, & cauterio, & grauiſſima illa pulueris mordacitate duraſſe. Et quantum eſt illud, quod homines præſtiterunt? Peccator timebit? peccator erubeſcet, perpetuam vitam præſenti pudore mercari? & offerenti manus Domino vulnera malè tecta ſubducet? Et habet aliquid, quod in illo erubeſcat, qui Dominum læſit? An ſic illi meliùs eſt perire, ne tu pudore timidus, ſine pudore moriaris, non faciens pudori locum, plus de detrimento eius acquiras, cui pro te meliùs eſt perire. Quod ſi fratrum oculos erubeſcitis, conſortes caſuum veſtrorum timere nolite. Nunc ad eos ſermo ſit, qui benè ac ſapienter vulnera ſua pœnitentia nomine confitentes, nec quid ſit pœnitentia, nec quæ vulnerum medicina norunt; ſimileſque ſunt illis, qui plagas quidem aperiunt, ac tumores, Mediciſque etiam aſſidentibus confitentur; ſed admoniti, quæ imponenda ſunt, negligant, & quæ bibenda faſtidiunt.* Ita Pacianus.

Gregor. hom. 40. in Euang.

Beda in c. 16. Luca.

Pacianus paræneſi ad pœnitentiam.

Quàm noxius & lethalis ſit pudor eorum, qui ſua peccata tacent in confeſſione.

Non eſt ergo inepta mea moralis expoſitio, depellendis affectibus, brutis etiam animantibus inolitis, ſi velimus hoſpitio Chriſtum, vt par eſt, excipere. Neſcit nempe Deus coeti pecudibus; rationale petit obſequium: hoc autem præſtat homo, qui beneficio pœnitentiæ ſeſe à cunctis fecit vitiis expeditum. Et ne excidat metaphora Medicorum, ſedulò purganda eſt bilis, ſeu fellis illuuies, quæ redundat in anima vitiis aſſueta, vt Petrus ait Simoni Mago, cuius indicare volens iniquam indolem, ait: *Cor tuum non eſt rectum coram Deo. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum, ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te eſſe.* Fellis amaror ingratus eſt Chriſto ſed multò magis diſplicet peccatum omne, fellis ſymbolo denotatum. Itaque repurgandus eſt humor ille, ſi Chriſtum velimus excipere cordis ergaſtulo, alioquin periculum eſt, ne quis indignè accedens ad altare, felle ſuo Dominum aſperſurus, congruas crimini ſuo luat pœnas, futurus conſors hominis nefarij, qui morte inſtante malè ſibi conſciùs Chriſtum pectore impuro concluſit. Damianus

Anima impia multo felle deſudat.

Actor 8.

Ex Historia.

Qui communicāt indignè, mala morte mulctantur.

Hiſtoria horrēda hominis iniqui.

accedentis ad communionem. Petr. Dam. epiſt. 3.

Cardinalis auritus rei teſtis hoc facinus ita enarrat: *Mox vt ſacroſanctum myſterium de manu ſacerdotis accepit, cum felle ſimul & animam exhalauit, quod videlicet fel vſque ad ſepulturam ex ore eius effluere non ceſſauit, adeò vt donec in feretro corpus iaceret exanime, iugiter ſanies illa pauimentum Eccleſiæ largiùs irrigaret. Hoc autem iuxta fidem rei idcirco refero, vt audiant, & pertimeſcant, qui crimen admiſſum ſub conſcientiæ ſuæ vberibus confouentes, confiteri ad obitum præſtolantur.*

Chriſtus vt ſubiit felleum illud pectus, amaroris impatiens, illico repurgauit humorem hunc morbidum, & morte repentina caſtigauit immane nefas ſacrilegi hominis. Chriſtiane, fias hinc cautior, acceſſurus ad altare, fel euome confeſſionis obſequio, ne cogaris vltore Deo animam turpiter eructare. Obiter aduerte, pleroſque poſt communionem habere os felle deſudans, dum ſcilicet aliis detrahunt, & hoc arguere animam lethali peccato obnoxiam, ac proinde graui cenſura morte vindice puniendam.

SENSVS MORALIS.

Deus exoſus iniquos hominum impiorum ritus, longè fit ab eis, vtpote dedignantibus gratiæ illapſum.

In hæc verba:

Et relictis illis, abiit foras extra ciuitatem.

SECTIO QVINTA.

Ex Theologia, Ex Antiqvitate, Et Ex Vtroqve Ivre.

Dei præſentiæ nemo poteſt ſe ſubducere.

QVia Deus immenſus eſt, nihil omnino poteſt effugere præſentiam eius. Vnde nemo poteſt à Deo derelinqui eo modo, quo homines aliis aquarũ diuortiis & longa intercapedine ſoli quotidie diſpeſcuntur. Hinc fit palàm, quantùm hallucinatus ſit Cain ille fratricida, Deum ſic affatus: *Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Ecce eiicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abſcondar, & ero vagus, & profugus in terra.* Quaſi verò queat homo ſeſe ſubducere diuinis obtutibus. Totum itaque Dei & animarum diuortium non eſt penes locorum diſtantiam, ſed petitur ab affectu diſſuno. Nempe voluntas auerſata Deum, & terræ velificans, ab hoc rerum omnium Domino dicitur aliena: nec Theologia peccatum alia notione nobis delineat, quàm receſſus voluntatis à Deo, aut deuiationis à ſcopo, in quem perpetuò debent hominum vota omnia collimare. Namque Thomas genius ſcholæ ſic definit: Peccatum eſt actus deuians ab ordine debiti finis contra regulam naturæ, rationis, vel legis æternæ. Scotus verò liquidiùs ait, peccatum eſſe auerſionem à Deo, & conuerſionem ad creaturam. Ioannes Gerſon, Theologus magni nominis, ait, illam auerſionem eſſe diſconformitatem voluntatis creatæ à voluntate diuina. Ita ſecus animæ deuiæ reditus ad Deum fit mente non pedibus, vt eleganter ait Chryſologus, dum deſcribit reditum prodigi adoleſcentis. Sic ille: *Surgens venit ad patrem ſuum. Surrexit iſte mentis & corporis de ruina: ſurrexit de profundo inferni, cæli alta contingens: apud cæleſtem patrem filius ſurgit plus de venia, quam corruit de reatu. Surgens venit ad patrem ſuum. Venit non greſſu pedum, ſed mentis inceſſu: longinquus terreni itineris duce non indiguit: quia compendia viæ ſalutaris inuenit: Diuinum patrem neſcit viarum curſu quærere, qui fide quærens, mox ſibi illum inuenit eſſe præſentem.*

Gen. 4. Quid ſit peccatum. Ex Theologia. Thom 1.p.q. 63. art.1.2.&. q.162 art.1. Scot. in l.2. ſent.-diſt.43. Gerſon p.2. in compend. Theol.tract. de vitiis naturæ, & voluntat. Quomodo redux homo accedat ad Deum.

Chryſolog. ſerm. 3.

Cùm ergo audis, Chriſtum reliquiſſe in templo Scribas & Phariſæos, hoc recole, Deum videlicet fuiſſe derelictum ab eis, antequam ipſe eos penitus abdicaret. Nempe poteſt impiis affricari duplex exilij mulcta ſequens iniqua facinora. Vna eſt voluntaria; altera inuita, legibus inflicta. Voluntaria exilio ſe plectebant olim noxij quique homines, ne ſuperſtites grauiori pœnæ ſucumberent. Ita conſulere ſibi Iudæi homicidæ, qui caſu & non vltro rei ſanguinis extiterunt. Hi nimirum ſuo exules arbitrio ad ciuitates refugij confluebant. Ecce legem: *Si interfector extra fines vrbium, quæ exulibus deputata ſunt, inuentus fuerit, & percuſſus ab eo, qui vltor eſt ſanguinis; abſque noxa erit, qui eum occiderit.* Vt ergo ſe inſtanti morti eriperent ſontes, de induſtria fugam aliò capeſſebant. Fuit & hoc Memphitis inolitum, vt homicidæ ſibi cauerent ſpontaneo exilio, & ſe conferrent ad Gymnoſophiſtas, vt ad eorum arbitrium reduces fierent, aut pergerent errabundi. Ita Philoſtratus. Illud etiam Græcis in more fuit poſitum, vt ipſæ etiam fortuitæ cædes vltrò plecterentur voluntario exilio, vt auctor eſt Xenophon: quippe ex Demoſthene fas erat vnicuique occidere homicidam, donec de eo cognitum fuiſſet. Hi exules proprio ſuo dictamine dicebantur αὐτόμολοι, quaſi αὐτοὶ μολοῦντες, id eſt, ipſi ſua ſponte proficiſcentes.

Duplex exilij mulcta ſequens iniqua facinora. Ex Antiqvitate plvrivm natiorvm. Homicidæ niſi exularēt ad vrbes refugij, poterant occidi. Num 35. Ritus Memphitarum circa homicidas. Philoſtr. lib.6. de vita Apollon.c.3. Xenophon l.4. de Cyri minoris expedit. Demoſthenes aduerſus Ariſtocratē.

Ita Canon Athenienſium Dux inclytus, impatiens cladis acceptæ à Lyſandro Lacedæmonio nauali pugna, hac ſola ſuada clade fugit ad Artaxerxem Perſarum Regem, cuius etiam obſequio fuit vindex & aſſertor patriæ libertatis, vt auctor eſt Liuius. Protagoras Abderites, Menandri filius, & auditor Democriti, accuſatus Athenis, quod Perſarum magiam & diſciplinam didiciſſet, ſupplicij timore perciens exulauit. Experta eſt, & hunc Roma ritum. Nempe L. Apuleius Saturninus, populo exoſus ob legem Agrariam, Rhodum profectus eſt, lubenter exulans, vt ſic furentis vulgi rabies intepeſceret. Huiuſce moris vltro fugiendi patrato aliquo, luculenter meminit Cicero hoc contextu: *Exilium non eſt ſupplicium, ſed perfugium, portuſque ſupplicij. Nam qui volunt pœnam aliquam ſubterfugere, aut calamitatem, eò ſolum vertunt, hoc eſt, locum, & ſedem mutant. Itaque in nulla noſtra lege reperitur, apud cæteras ciuitates maleficium vllum exilio eſſe mulctatum; ſed cum omnes vincula, neces, ignominiaſque vitant, quæ ſunt legibus conſtituta, confugiunt quaſi ad aram in exilium. Qui ſi in ciuitate legis vim ſubire vellent, non prius ciuitatem, quàm vitam amitterent.*

Illo voluntario exilio in ſeipſos animaduertunt omnes, qui iniquè peccant: etenim ne legibus Dei teneantur, & viuant ex præſcripto mandatorum Eccleſiæ, genio indulgent, ſicque fiunt Chriſti Domini deſertores. Ideoque poteſt in eos detorqueri ſpiculum hoc Dauidis: *Numquid adhæret tibi ſedes iniquitatis, qui fingis laborem*

Pſal. 93.

Quomodo reprobis adhæreat ſedes iniquitatis.

laborem in præcepto? Quaſi diceret; mutaſti ſalutare ſolum, in quod te Baptiſmus induxerat, incolis alias ſedes, equidem inſalubres. Tuas nempe ſedes & patriam feciſti, aſſuetum peccandi morem, arbitratus viuere ad arbitrium diuinæ legis perinde eſſe ac inducere compedes importunos. Itaque videre eſt, quàm delirent impij transfugæ, & incutij patriæ noſtræ, quæ ſurſum eſt, vt errones vitam agant non inquietam tantùm, ſed & vitiis omnibus indecoram. Etenim nemine vim inferente, nutu proprio, à Deo aberrant, duri exilij legem ſibi imponentes, ne ad amuſſim mandatorum Dei ſuos mores componere cogantur inuiti, iniquam hanc ſortem exulandi à Deo ducentes potiorem, quàm obſequi legi, & in paterno Dei ſinu velut in propria patria demorari. Optimè Dauid ait adhærere ſedem iniquitatis eis, qui fingunt laborem in præcepto: ſiquidem impij ita capiuntur illecebra voluptatis, vt inibi degant tenaciter velut in propria ſede & patria, detrectantes ſubire iugum legis Dei, quaſi graue ſupplicium eſſet, vitæ omnis ſeriem & contextum diuinis legibus adaptare.

Homo voluptatum illecebris captus voluntarium ſibi indicit exilium.

Quid ſit abire in reprobum ſenſū.

Ex Ivre civili.

Quotuplex exilium.

Pomp. l. 4. ad Sabinum

Leg. 1. ff. De int.

Paul. l. 11. ad Edictum.

Leg. Tutelas § 3 ff. De capite minutis l. 4. tit. 5. lege 7.

Eſto miſeranda ſit ſors illa hominis exulantis proprio ſuo arbitrio; Deo tamen infligente mulctam illam, reprobi conditio longè deterior eſt, quippe dictâ exilij ſententiâ nefariis hominibus, illi abeunt in reprobum ſenſum. Ex Iure Romano: *Exilium triplex eſt; aut certorum locorum interdictio; aut lata fuga, vt omnium locorum interdicatur, præter certum locum; aut inſulæ vinculum, id eſt, relegatio in inſulam.* Ea Iure Cæſareo fuit differentia inter relegatos & deportatos, vt relegati minimè ſuis opibus exciderent, deportati verò ſecus ſpoliati bonis omnibus exularent. Relegatis præſtitit hanc gratiam Traianus hoc reſcripto. *Scio relegatorum bona, auaritia ſuperiorum temporum, fiſco vendicata. Sed aliud clementia mea conuenit, qui inter cætera, quibus innocentiam rationum meorum temporum hoc quoque remiſi exemplum.* Huius indulti meminit Pomponius, à quo exceptus ille textus fecit legem primam tituli Digeſtorum, De interdictis, & relegatis & deportatis. Deportatos verò nudos abire liquet iſta lege. *Cùm ciuitas amiſſa eſt, nulla reſtitutionis æquitas eſt aduerſus eum, qui amiſſit bonis, & ciuitate relicta nudus exulat.* Ita Paulus famoſus ille legum interpres. Rurſus deportato nefas erat hæredem conſcribere: qui namque bonis exciderat, non habebat vnde tabulas conderet teſtamenti. Ecce legem. *Eum qui ciuitatem amitteret, nihil aliud iuris adimere liberis, niſi quod ab ipſo peruenturum eſſet ad eos, ſi inteſtatus in ciuitate moreretur, hoc eſt hæreditatem eius, aut libertos, & ſi quid aliud in hoc genere reperiri poteſt.* Iure antiquo decreti ſunt gradus pœnarum exulibus pro dignitate nequitiæ. Legem illam commemorat Calliſtratus ita fatus: *In exulibus gradus pœnarum conſtituti edicto Diui Hadriani, vt qui ad tempus relegatus eſt, ſi redeat, in inſulam relegetur: qui relegatus in inſulam exceſſerit, in inſulam deportetur: qui deportatus euaſerit, capite puniatur.* Textus ille in Pandectas tranſlatus peculiarem paragraphum fecit.

Lege Eum ff. De interdictis.

Calliſtr. l. 6. de cognitionibus.

Leg. Capitalium ff. De Pœnis § 13. l. 48. tit. 19. leg. 28.

In odium deportati quandoque fuerunt ædes ſolo adæquatæ, & dicta capitis ſententia in homines, qui eos humaniter ſuis ædibus excepiſſent. Et hi dicebantur interdicti igne & aqua. Ita malè affectus eſt Cicero: pulſus enim Româ, domus eius euerſa eſt ſolóque æquata, & area templo Libertatis conſecrata: iuſſus abeſſe Româ 468. millia paſſuum: prætereaque cautum, vt ſi intra eos fines redux occurreret, impunè necaretur. Tragœdiæ huius mentionem facit Dion Caſſius. Auſtera ſanè fuit & rigida hæc cenſura: ſed grauior eſt ſententia, qua Deus ferit homines impios, eos à ſe procul amandando. Nempe bonis omnibus gratiæ ſpoliantur, nec vnquam ad gloriam eis cedent bona opera edita, quia finalis impœnitentia illos deportatos in æternum ad tartara relegabit. Inde reuocare gradum nemini conceditur, & ſumma miſeriarum eſt, illic eſſe infælicem, ſine ſpe ſortis vllius æquioris.

Dion. Caſſ. l. 38. hiſtor. Rom.

Ex Ivre canonico.

Can. Sacerdos de pœnitentia diſt. 6.

Vt hoc infelix exilium declinare poſſint impij, Iure Canonico indictus eſt alius exulandi modus animæ pœnitenti, ſcilicet peregrinatio, vt hoc Gregorij Magni decreto ratum eſt. *Sacerdos ante omnia caueat, ne de his, qui ei confitentur peccata, alicui recitet, non propinquis, non extraneis, neque, quod abſit, pro aliquo ſcandalo. Nam ſi hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus vitæ ſuæ ignominioſus peregrinando pergat.* Ne quis autem detrahat illi modo ſalutariter exulandi à paternis laribus, Canones editi ſunt in gratiam peregrinationis ad ſanctiora loca. Ecce Concilij Gangrenſis edictum opportunum. *Si quis per ſuperbiam tamquam perfectum ſe exiſtimans, conuentus, qui per loca, & baſilicas ſanctorum Martyrum fiunt, vel accuſauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, ſpernendas eſſe crediderit, memoriaſque Sanctorum contemnendas; anathema ſit.* Eccleſia non hanc pœnam inſtituit, vt peregrinando litaret homo libidini, quæ animum ſollicitat ad indaginem rei nouæ; ſed vt conſuleret animæ ſuæ, moleſtiâ longioris viæ corpore fatigato. Hinc emerſit admonitio ſalutaris Petri Apoſtoli, occurrentis impetigini, qua prurit animus anhelus in aſpectum vrbium, & plagarum, in quas peregrinatio Canonica decernitur. Sic ille: *Chariſſimi, nolite peregrinari in feruore, qui ad tentationem vobis fit, quaſi noui aliquid vobis contingat: ſed communicantes Chriſti paſſionibus gaudete.*

Conc. Gangrenſe. c. 20. inde Can. Si quis per ſuperbiam. Diſt. 30.

1. Pet. 4.

Canones editi in gratiam peregrinorum.

Canone. Si quis Romipetas 24 q. 3.

Vt Eccleſia peregrinis illud onus impoſuit; ita ſuarum etiam credidit eſſe partium, prouidere pœnitentibus illis exulibus, ne quis eis faceſſeret negotium errabundis. Ecce Canon. *Si quis Romipetas, & peregrinos, & Apoſtolorum limina, & aliorum ſanctorum oratoria viſitantes capere, ſeu rebus quas ferunt ſpoliare, & mercatores nouis teloneorum & pedagiorum exactionibus moleſtare tentauerit; donec ſatisfecerit, communione careat Chriſtiana.* Proſtat & altera ſanctio Nicolai Papæ, in gratiam huius voluntarij exilij. Siue enim decernatur ab Eccleſia peregrinatio, ſiue vltro & ſponte vſurpetur ab homine ſollicito de meliore fruge ineunda; curam ſemper ſuſcipit Eccleſia illorum, qui ad tempus ſic geſtiunt exulare. Ecce Iuris Canonici oraculum. *Illi, qui peregrinos depradati fuerint, vel bona eorum rapuerint, vel in malum eis obuiauerint, anathematis vinculo feriantur, niſi dignè emendauerint.*

Canone Illi qui peregrinos 24 q. 3.

Quare Eccleſia decernat peregrinationes pœnitentibus.

Eccleſia diuino afflata ſpiritu congruè peregrinationes inſtituit, vt conſona pœna diluat facinora hominum impiorum. Cùm namque nebulones ſeipſos imò Deum deſeruerint, vt ab illo ſummo bono deuij turpiter aberrarent: nonne par eſt, eos à propriis abeſſe laribus, vt volun-

tarię

tario exilio plectant crimen, cui ſe diu fecere obnoxios, procul à Deo poſiti, vtpote errones, Veneri & Baccho ſua omnia deuouentes? Priori exilio deportati in vitiorum omnium gurgitem & abyſſum à Deo diſcreti erant malè ſibi conſcij homines, ſed poſteriori exulandi modo reduces ſunt animæ pœnitentes. Eſto ſalutaris ſit ille ritus, ſuos ad tempus relinquendi Penates, vt aſperi itineris anguſtiæ caſtigent illecebras vtique

Quænam ſint veræ pœnitentiæ incunabula.

iniquas, quibus olim fuit animus aſſuetus: ego tamen rem iudico potiorem, vt homo ſua retroacta pertæſus exeat à ſeipſo iniquo, vt redeat ad contritum, & demum Deo ſiſtatur habitu terſiore. Quemadmodum enim homo deſipit, & quaſi ſibi ſubducitur, antequam Deo; id eſt, à ſeipſo priùs exit homo, quàm à Deo procul abſit: ita operæpretium eſt hominem à Deo derelictum, redire priùs ad ſe, vt ſibi conciliare queat Deum, quem grauiter offendit, eius obſequium impiè detrectando. Sic prodigus adoleſcens in ſe reuerſus cogitauit demùm reditum ad patrem, à quo defecerat hactenus imprudenter: Ille quippe reditus ad ſe facit incunabula veræ pœnitentiæ.

Ex SS. Patribus.

Ita Chryſologus: *In ſe reuerſus eſt, in ſe antè redit, vt rediret ad patrem, qui à ſe ante receſſerat, cùm receſſit à patre. A ſe migrat, & ab homine totus tranſit in beſtiam, paterna pietatis immemor, gratia genitoris oblitus.*

Anima effecta ſui compos, meditata ſuam ſortem iniquam, ſe accinget ad acceſſum ad Deum, & hoc votis anhelis, quæ ſataget vſurpatis crebris precibus explicare. Erit profectò idonea hæc oratio

Aug. Manual. c. 4.

Auguſtini. *Væ miſera anima, quæ Chriſtum non quærit, nec amat, arida manet, & miſera. Perdit quod viuit, qui te Deum non diligit. Qui curat viuere non propter te Domine, nihil eſt, & pro nihilo eſt. Qui tibi viuere recuſat, mortuus eſt. Qui tibi non ſapit, deſipit. Miſericordiſſime tibi me commendo, reddo, & concedo, per quem ſum, viuo, & ſapio. In te confido, ſpero, & totam ſpem meam pono: per quem reſurgam, viuam, & requieſcam. Te cupio, diligo, adoro, cum quo manebo, regnabo, & beatus ero. Anima quæ te non quærit, nec diligit;*

Congrua oratio ad conciliandum Deum.

mundum diligit, peccatis ſeruit, & vitiis ſubiecta eſt: nunquam quieta, nunquam ſecura eſt. Famuletur tibi ſemper mens mea piiſſime: ſuſpiret tibi ſemper PEREGRINATIO mea, ardeat in amore cor meum. Requieſcat in te Deus meus anima mea, contempletur te in mentis exceſſu: cantem laudes tuas in iubilatione: & hæc ſit in hoc EXILIO meo conſolatio mei. Confugiat mens mea ſub vmbra alarum tuarum ab æſtibus cogitationum huius ſæculi. Repauſet in te cor meum, cor mare magnum, tumens fluctibus. O diues omnium bonarum dapum, ſuperna ſatietatis opulentiſſime largitor Deus, da laſſo cibum, collige diſperſum, libera captiuum, & redintegra ſciſſum. En ſtat ad oſtium, & pulſat.

Feruida vota animæ Deum ſitientis.

Obſecro per viſcera miſericordiæ tuæ, quibus viſitaſti nos oriens ex alto, iube miſero pulſanti aperiri, vt liberis greſſibus ingrediatur ad te, & requieſcat in te, & reficiatur de te pane cœleſti. Tu enim es panis, & fons vitæ: tu lumen claritatis æternæ; tu omnia, ex quibus viuunt recti, qui diligunt te. Hactenus Auguſtinus.

Ex præfatis, duo ſunt colligenda. Vnum pertinet ad intellectum: alterum ad effectum ſpectat. Primò eruditur homo, & addiſcit cauſas ſeceſſus Dei ab anima, vt has caueat, aliorum lapſu factus ſagacior. Secundò, animæ deuiæ conſulitur, dum calles ei demonſtrantur, quos obire debet futura redux ad Dominum, à quo delinquendo ſæpe ſæpius aberrauit. Fuiſſet profectò trunca & hiulca ſectio indicans oſtium quo ſeceſſit Deus, niſi adieciſſet induſtriam, qua transfuga poſſet homo rectà ad Deum vt ad propria repedare.

Summa iſtius ſectionis, Dei receſſum, & reditum côcludit.

CONTROVERSIÆ
EMERGENTES
EX PROXIMO EVANGELIO
EXPLICATO LITERALITER
ET MORALITER.

Matth. 21.

EVANGELIVM
SECTVM IN TOT NVMEROS, QVOT controuerſiæ agitantur.

I. II. CVM intraſſet IESVS Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciui-
III. tas, dicens: Quis eſt hic? Populi autem dicebant: Hic eſt IESVS Propheta à Nazareth Galilææ.

IV. Et intrauit IESVS in templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & menſas numulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit: & dixit eis: Scriptum eſt: Domus mea domus orationis vocabitur, &c.

ORTHODOXA ET catholica expoſitio Euangelij, diſtributa in tot titulos, quot argumenta controuerſiarum ſuppeditauit textus literalis.

I. *ANIMA edita à Deo beatitudinis æternæ capax, facta eſt diuinis motibus obnoxia, vt aſſurgat ad opera ſupernaturalia cœlitus excitata.*

II. Sed eſto percita ſit diuinitus anima quando ad præclara virtutum emittitur ſpecimina, nulla tamen vis infertur libero arbitrio, cuius eſt annuere Deo vocanti, vel ab eius gratia reſilire.

III. Quantumuis enim denuo Adam offenderit: non libero tamen excidit arbitrio, ſed ſui ſemper iuris extitit, nulla vi deforis impellente. Nempe de induſtria peccat homo, & ſponte ſua diuinis gratiæ motibus aſſentitur.

IV. Quòd autem anima repurgetur, cooperantis arbitrij & gratiæ adiuuantis facinus eſt: quo præclarè exantlato gratia inhærens animam afficit, tota peccatorum colluuie deterſa. Nempe Deus haudquaquam inhabitat animam, niſi prius illa vitiorum fæcibus emundetur.

ELENCHVS ET RATIO controuerſiarum, quæ diſcutiuntur captata occaſione materiarum huius Euangelij.

I. Chriſto ſubeunte Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, ipſo etiam Chriſto Domino percellente populos ſibi obuios. Hinc capio anſam diſputandi:

An anima moueatur ad opera ſupernaturalia.

II. Poſito quòd anima moueatur, exurgit aliud dubium; ſcilicet:

An illa diuina motio tollat liberum arbitrium.

III. Rurſus alia dubitandi enaſcitur anſa; nimirum.

An in homine reſideat liberum arbitrium.

IV. Eo tandem conceſſo libero arbitrio, emergit alia difficultas enata ex textu Euangelij, vbi Chriſtus noluit adſtare templo, niſi prævio repurgio, quo eiecit vendentes & ementes oues & boues. Vnde iſta diſcutitur controuerſia:

An gratia Dei in iuſtificatione impij expellat peccata, vel ea tantùm tegat; & an ſit hominis propria iuſtitia, vel imputatiua Chriſti tantùm.

SENSVS ORTHODOXVS.

CONTROVERSIA PRIMA.

Quibuſnam ſit motibus obnoxia anima, cui Deus illabitur gratia cœleſtis obſequio.

In hæc verba:

Cùm intraſſet IESVS *Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas dicens: Quis eſt hic?*

ARGVMENTVM

EX SCRIPTVRA, RATIONE, ET SS. PATRIBVS.

PLerique vecordes homines pauperes & mendici, corpus apertum plagis circumferunt, vt faciant inde quæſtum; quippe arbitrantur obuios quoſque flecti ad miſericordiam, intuitu corporis luridi, & fœtida ſanie diffluentis. Sed dum ſuæ ſic inertiæ iugiter indormiunt, eorum vlcera putreſcunt, & gliſcente malo conficiunt homines illos, inde incurrentes in diſcrimẽ vitæ, vnde vitam credideram antea propagari. Ita ſanè fuit plectenda ſocordia nebulonum, qui ſuas nolunt curare plagas, ne qua manuum induſtriâ cogantur aliquando ſibi comparare victũ. Profectò deterior eſt illa veſania, quam Caluinus aſſeclis atque ſequacibus ſuis affricuit. Ille nimirum Adami vitio ſauciatam naturam ſic depingit, vt anima etiam iuſtificata ſuas circumferat plagas ſitque velut iners & impos ad egregia facinora fortiter exantlanda. Idcirco ridet Catholicos reponentes iuſtificationem penes illapſum gratiæ habitualis, & delirans hoc commentum adſtruit, ſcilicet vt iuſtificatio hominis nihil aliud planè ſit, quàm ipſa iuſtitia Chriſti nobis imputata, cùm nulla tamen qualitatis alicuius nouæ fiat acceſſio animæ. Audiendus eſt ille ſycophanta ſuas eructans blaſphemias, dum carpit decreta Concilij Tridentini. Sic ille rudit aſinus; *Falſum eſſe contendo, vllam iuſtitiæ partem, in qualitate ſitam eſſe, vel habitu, qui in nobis reſideat, ſed gratuita acceptione nos eſſe iuſtos.* Hinc ſequitur, animam ſemper eſſe ſuis peccatis obnoxiam, quia nulla qualitate cœlitus inſita defæcatur.

Stulta, induſtria quorundam mẽdicantium.

Caluini & aſſeclarum eius delirium circa iuſtificationem.

Caluin. in Antidoto Conc. Trid. Seſſ. 6. cap. 7.

At fides orthodoxa ſecus affirmat; animam iuſtificatam affici gratia inhærente, qua mediante Deus animam ſubit, magnas in adultis excitans motiones. Ita Catechiſmus Concilij Tridentini. *Eſt gratia, quemadmodum Tridentina Synodus ab omnibus credendum pœna anathematis propoſita decreuit, non ſolum per quam peccatorum ſit remiſſio, ſed diuina qualitas in anima inhærens, ac veluti ſplendor quidam, & lux, quæ animarum noſtrarum maculas omnes delet, ipſaſque animas pulchriores & ſplendidiores reddit.* Stante ineptâ Caluini ſententia, Deus nunquam ſubiret hominum corda: nimirum ille inſanus ait, peccata non deleri, ſed tegi tantùm, non imputari quidem nobis, ſed tamen abdita delitere: Vnde ſic arguo: Deus & peccata non coëunt: Ergo cùm in anima iuſtificata, ex Caluino, peccata ſuperſint; nefas eſt affirmare, Deum illic cum fœtida peccatorum colluuie commorari.

Vera ſententia de gratia iuſtificante.

Catechiſmus Concilij Trid. tract. de ſacram. Baptiſmi.

Quomodò impugnetur Caluini ſententia de iuſtificatione.

morari. Scriptura tamen locuples eſt teſtis Deum inhabitare animas, quæ ſacro amore flagrant. Ergo operæpretium eſt Deo illabenti præiuiſſe repurgium animæ vitio conſpurcatæ: alioquin inibi Deus ſordido exciperetur volutabro, & non mundo vt par eſt ſacrario. Quod quàm ineptum eſt, eodem codice ſancto liquet, vbi Iſaias ait, Deum non coiuiſſe Hebræis, quia apud eos impunè multa vitia graſſabantur. Sic vates ille inuehitur: *Ecce non eſt abbreuiata manus Domini, vt ſaluare nequeat, neque aggrauata eſt auris eius: vt non exaudiat. Sed iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos, & Deum veſtrum, & peccata veſtra abſconderunt faciem eius a vobis ne exaudiret. Manus enim veſtræ pollutæ ſunt ſanguine, & digiti veſtri iniquitate.* Ergo ſi peccata remorantur Dei introitum in nos, ſequitur nulla inibi eſſe peccata reſidua, vbi Deus inhabitat, vt in anima conſcia charitatis, de qua Chriſtus ita pronuntiat: *Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & apud eum manſionem faciemus.*

Deus & peccata non coeunt.

Iſai. 59.

Ioan. 14.

Rurſus ratione Theologica palàm fit, remiſſionem peccati ſupponere gratiæ influxum. Sic ſcholæ huius ſacræ genius Thomas arguit: Peccatum eſt auerſio à Deo; parturit autem auerſio illa offenſam, & reatum, ſicque peccatum omne lethale hæc tria conſequuntur, videlicet auerſio, offenſa, & reatus, quorum cura neceſſariò gratiæ obſequium petit. Auerſio eſt a bono incommutabili, quod quis poterat adipiſci, & cuius iactura hominem reddidit impotentem: Ergo nequit illa remoueri auerſio, niſi anima redux incommutabili bono liter, à quo perpetrato crimine deuiauit. Hæc autem vnio ſummi boni & animæ haudquaquam perficitur, niſi beneficio gratiæ, qua mediante Deus animam inhabitat. Nec aliunde poteſt ſanari illa animæ infirmitas, quàm hoc gratiæ pharmaco ſalutari, ſicut vt cæcitas detergatur, requiritur reſtitutio potentiæ viſiuæ.

Quare gratia ſit neceſſaria ad remiſſionem peccatorum

Quid ſit auerſio concomitans peccatum.

Thom. q. diſputat. 28. art. 2.

Præterea offenſa, quæ ſurculus eſt peccati, bifariàm attenditur. Primò ex parte hominis, inquantùm homo delinquendo Deum offendit. Secundò ex parte Dei, quatenus eſt peccatori offenſus, iuxta illud Pſalmi: *Odiſti omnes, qui operantur iniquitatem.* Quiſquis enim rem indignam digniori præfert, tantò rei præſtantiſſimæ iniurius eſt, quantò res illa eminet alteri. Quicumque autem in re temporali præſtituit ſibi finem, vt facit omnis lethaliter peccans, eò ipſo creaturam conditori turpiter anteponit. Vnde cùm numeris infinitis Deus creaturis præualeat, delinquentis animæ offenſa erit infinita ex parte dignitatis eius, cui peccatum iniuriam facit, dum flocci penditur Deus, & præceptum eius contemnitur. Ideoque ad tergendam hanc offenſam omnes hominum vires impares ſunt; non enim ſufficiunt ad reparandam iniuriam infinitam. Hinc emergit diuinæ gratiæ neceſſitas: Deus enim peccatores odit odio quod opponitur amori, quo diligit Sanctos, bona æterna eis præparando. Huius autem amoris effectus eſt donum gratiæ gratum facientis: & idcirco offenſa, quæ in odium Dei incurrit, haudquaquam diluitur ſine tali dono, quod habitualis gratia nuncupatur.

Pſal. 5.

Duobus modis intelligitur offenſa Dei.

Quare offenſa Dei requirat gratiæ illapſum.

Demum reatus, vltima peccati ſoboles, duo importat. Primò animam obſtringit pœnæ ſenſibili. Secundò æterno anathemate ferit animam, à gloria immarceſſibili eam penitus excludendo. Itaque ſuperſtes eſt reatus, donec fiat homini copia nanciſcendi gloriam, qua excidit; hoc autem non fit, niſi obſequio gratiæ: ineptè igitur hæretici adſtruunt iuſtificationem in commentitio & inani iuſtitiæ ſimulacro. Veriùs Catholici, ingenui alumni Eccleſiæ, refundunt in gratiam beatum illum animæ ſtatum: & quia gratia non eſt iners; anima cœlitus adiuta aſſurgit ad opera ſupernaturalia. Mouetur intellectus ad indaginem omnium rerum, quæ conducunt ad ſalutem; & affectus pertæſus omnia, quæ ſunt infra Deum, totus amore illius feruidus incandeſcit. Corporis etiam membra ſuas partes agunt in choreis, vbi virtutum chorus omnis agitur. Namque manus refundunt malè parta, in penu domini rerum: brachia ſe explicant ad amplexum hominum, cum quibus acerbas exercuerat anima ſimultates: pedes neſcij pergere ad ſacras ædes, iam properant eò, quò confluit plebs deuota, ſiue ſint proceſſiones, ſiue laborioſæ peregrinationes. Demum nihil omnino vacat in homine, quem gratia totum Domino mancipauit.

Quid ſit reatus, & ad quid animã obliget.

Quomodo mouetur anima, Dei gratia inſtructa.

Hominem impotem hæreſis finxit, vt ſuæ ſic conſuleret inertiæ. Nempe tenaciter affirmant hæretici, omnia hominum opera eſſe mala, naturâ ſcilicet vitio Adami deorſum iugiter inclinante. Nullos proinde motus bonos in homine agnoſcunt hi æmuli noſtri, quicquid ignorant impiè blaſphemantes. Proprio experimento edocti, id eſt, illi nefarium quidpiam animo reuoluentes aſſiduè, ſuam hanc omnibus hominibus affricare volunt nequitiam, arbitrantes omne hominum genus eadem laborare ſocordia. Vt cuique in ſua arte credendum eſt; ſatiùs eſt in eo argumento audire Patres Sanctos, vtpote diuinis hiſce motibus aſſuetos. Ita Dionyſius ille Areopagita: *Primus ad diuina motus, Dei dilectio eſt. Porrò ſacræ dilectionis ad diuina mandata facienda, principalis omnino progreſſus eſt, ſecretiſſima illa & ineffabilis operatio, qua diuinus in nobis ſtatus efficitur.* Vides non vno tantùm impetu ferri animam in Deum, ſed pluribus aliis etiam motibus ad cœleſtia perurgeri.

Quare hæretici negẽt diuinas in homine motiones.

Dionyſius p. 1. l. de Eccleſiaſt.

Cyprianus etiam meminit œſtrum, quo cœlitus agitur anima, ſacris initiata myſteriis. Sic ille Donatum afflatus expertum inſultus hos diuinos: *Poſtquam vndæ genitalis auxilio, ſuperioris æui labe deterſa inexpiatum pectus, ac purum deſuper ſe lumen infudit, poſtquam cœlitus ſpiritu hauſto, in nouum me hominem natiuitas ſecunda reparauit. Seu ipſo profectò, quid detraxerit nobis, quidue contulerit mors iſta criminum, vita virtutum.* Gratiam nuncupat vitam virtutum; at vitæ animalis, motus eſt maximum argumentum. Cùm ergo virtutum quædam animam perficiant, aliæ verò etiam in corpus reſiliant, ſi gratia virtutum eſt vita, debet & animas & corpora ad grandia commouere. Baſilius illi etiam motioni militat hoc contextu: *Sicut cernendi vis eſt in oculo ſano; ſic & operatio Spiritus in anima purgata.* Nota, Spiritus Sancti operationem in anima duplicem eſſe, vnam videlicet quæ excitat, alteram quæ adiuuat. Ad primam operationem patitur anima; gratia namque excitans eſt in nobis. Ad ſecundam verò operationem, qua Deus opitulatur, anima cœlitus adiuta mouet ſe, credendo, amando, ſperando, & ad bona æterna iugiter anhelando.

Cypr. l. 2. epiſt. 2.

Baſilius l. de Spiritu Sancto cap. 26.

Spiritus Sancti duplex eſt operatio in anima.

SENSVS

SENSVS ORTHODOXVS.

Controverſia Secvnda.

An motio diuina tollat humani libertatem arbitrij.

Cùm intraſſet Iesvs *Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic?*

ARGVMENTVM.

Ex Scriptvra, Et SS. Patribvs.

Quare hæretici impugnent liberum arbitrium.

VT impunè peccare liceat hæreticis, & omnis bonorum operum praxis adimatur, illi impugnant liberum arbitrium, refundendo malum quod fit, in præſcientiam Dei, & ita attribuendo bonum omne motioni diuinæ, vt nequeat arbitrium aliò reſilire. Præſcientiam Dei non irritum facere liberum arbitrium, dicam proximo Tomo, vbi expendam hanc Chriſti ſententiam latam in Iudæos: *In peccato veſtro moriemini.* Meatum hîc partium eſt, adſtruere concordiam motionis diuinæ, & libertatem arbitrij, quam Caluinus nequiter inſectatur. Sic ille: *Voluntatem monet gratia, non qualiter multis ſæculis traditum eſt, & creditum; vt noſtra poſtea ſit electionis, motioni aut obtemperare, aut refragari, ſed illam efficaciter efficiendo.*

Tom. 8. Sententia Caluini de motione diuina colliéte libertatem arbitrij. Caluin l. 2. Inſtit. c. 3. §. 10.

In hac Caluini ſententia duo occurrunt impugnanda. Primùm, gratiam non inferre vim homini libero, ſed eſſe penes eum annuere Deo vocanti, aut irritam obſtando facere gratiam cœlitus excitantem. Alterum refellendum eſt expunctio libertatis humani arbitrij. Primus error ita diluitur: Si gratia excitans, ſeu diuina motio, vim inferret libero arbitrio, nulla Deo prorſus eſſet querelæ occaſio, quòd homines non dediſſent manus gratiæ vrgenti eos ad meliorem frugem: Cùm igitur in Scriptura ſacra proſtent queruli textus, & carpentes obſtinatos hominum animos, refugas gratiæ deſuper affulgentis; nemo ſui compos inficiari poteſt, hominem eſſe ſui iuris, ſi gratia non eſt ſortita ſuos effectus, ob defectum aſſenſus. Accipe querimonias Dei in eo argumento. *Habitatores Ieruſalem, & viri Iuda, iudicate inter me & vineam meam, quid eſt quod vltra debui facere vineæ meæ, & non feci ei? An quod expectaui vt faceret vuas, & fecit labruſcas?* Profectò ſi Iudæi non ſe præſtitiſſent impares gratiæ Dei, id eſt, ſi non reſtitiſſent Deo vocanti eos, gratis Deus in eos inueheretur: quod quia blaſphemum eſt dicere, ſatius eſt Caluinum arguere erroris vtique pertinacis. Motionem Dei fuiſſe eius generis, cuius opus erat, vt Iudæi ſuæ ſaluti conſulerent, ſatis ſuperque liquet hiſce verbis: *Quid vltra debui facere vineæ meæ, & non feci?* Locuples etiam eſt hæc Chriſti animaduerſio. *Ieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt: quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti?* Si noluit Ieruſalem annuere Chriſto volenti congregare filios eius, profectò ſui iuris & arbitrij fuit, nec gratia excitans vllam omnino vim attulit.

Quomodo refellatur error Caluini de motione diuina vim inferente libero arbitrio.

Iſai. 5.

Anima poteſt reſiſtere gratiæ Dei oblatæ.

Matth. 23.

Rurſus Leuita Stephanus in Iudæos inuehens, liquidò damnat hunc Caluini errorem. Sic Stephanus Deo plenus ſugillat Iudæorū animus obſtinatos: *Dura ceruice, & incircumciſis cordibus, vos ſemper Spiritui Sancto reſiſtitis.* Si reſtitere Deo vocanti, caſſa fuit gratia, verumque fuit dogma Eccleſiæ, quod impugnat hæreticus hoc contextu: *Voluntatem monet gratia, non qualiter multis ſæculis traditum eſt, & creditum; vt noſtra poſtea ſit electionis, motioni aut obtemperare, aut refragari, ſed illam efficiendo.* O hominis inſaniam! non abnuit, nobiſcum ſenſiſſe priſcam Eccleſiam circa gratiam; & tamen delitus homo ſuam hæreſim vult præferri ſententiæ Catholicæ, ratæ & fixæ albo calculo ſæculorum.

Actor. 7.

Caluin. vbi ſupra.

Accipe Auguſtinum. *Ad illam cœnam, quam Dominus dicit in Euangelio præparatam, nec omnes qui vocati ſunt, venire voluerunt, neque illi qui venerunt, venire poſſent, niſi vocarentur. Itaque nec illi debent ſibi tribuere, qui venerunt, quia vocati venerunt, nec illi qui noluerunt venire, debent alteri tribuere, ſed tantùm ſibi: quoniam vt venirent vocati, erat in eorum libera voluntate: propterea etſi quiſquam ſibi tribuit, quòd vocatus venit; non poteſt ſibi tribuere, quòd vocatus eſt. Qui autem vocatus non venit, ſicut non habuit meritum præmij vt vocaretur, ſic inchoat meritum ſupplicij, cùm vocatus venire neglexerit.* Non ergo ſua libertate cadit homo, quem gratia diuina ſollicitat: ſed penes eū eſt, morem Deo gerere, aut ſeſe vitio deuouere.

Ex SS. Patribvs. Aug l. 83. q. q. 68.

Ita Canones Concilij Tridentini. *Siquis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum nihil cooperari aſſentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendam iuſtificationis gratiam ſe diſponat, ac præparet, neque poſſe diſſentire, ſed velut inanime quoddam nihil omnino agere mereque paſſiuè ſe habere, anathema ſit.* Caluinus, qui Dei & hominum iura tempſit, flocci etiam facit Canones, & placita Synodorum.

Ex Ivre canonico. Concil. Trid. ſeſſione 6. cap. 16. Canone 4.

SENSVS ORTHODOXVS.

Controvrsia Tertia.

An in homine reſideat liberum arbitrium.

In hæc verba:

Cùm intraſſet Iesvs *Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas.*

ARGVMENTVM PRIMVM.

Ex Scriptvra, Et Ratione.

OMnium Patrum concors auctoritas eſt in gratiam liberi arbitrij, quidquid reclament hæretici. Sed eſto conueniant omnes orthodoxi, hominem affirmantes eſſe ſui iuris; laborant tamen in nomenclatura: dum namque enucleant illud vocabulum, diſcolor eſt eorum deſcriptio. Bellarminum inòpem copia fecit; ſiquidem ille diſcutiens aliorum ſententias, ita fatur: *Alij, quorum videtur eſſe optima veriſſimaque ſententia, per liberum arbitrium, ſolius voluntatis actum ſignificari docent.* Beatum Thomam laudat vt aſſertorem huiuſce concluſionis; ſed pace viri tanti dixerim, is inadæquatè de libero loquitur arbitrio,

Explicatio nominis liberi arbitrij.

Bellarmin. Tom. 3. controuerſiarum contr. 3. l. 1. cap. 2.

Liberum arbitrium dicit actum intellectus, & voluntatis.

Magiſt. Sentent. l. 2. diſt. 24.

& parum fideliter ait, à ſuis partibus ſtare Thomam. Quippe liberum arbitrium, ex vi nominis duo dicit. Vnum qood pertinet ad rationem, ſeu intellectum; & illud eſt iudicium. Alterum verò ſpectat ad voluntatem: & eſt electio. Itaque liberum arbitrium ex nuncupatione ſignificat electionem cum iudicio, ac proinde non eſt actus ſolius voluntatis; ſed intellectus ſuas etiam vices obit, quidquid Bellarminus obſtet. Ita Magiſter ſententiarum, imò & Doctor Angelicus in eam propendet ſententiam ea ipſa quæſtione, quã Bellarminus indigitat, vt ſuam opinionẽ adſtruat.

Thom. 1 p. q. 83. art. 1.

Eadem q. art. 3.

Sic beatus ille Thomas: *Homo agit iudicio; quia per vim cognoſcitiuam iudicat aliquid eſſe fugiendum, vel proſequendum. Sed quia iudicium iſtud non eſt ex naturali inſtinctu in particulari operabili, ſed ex collatione quadam rationis; ideo agit libero iudicio, potens in diuerſa ferri. Ratio enim circa contingentia habet viam ad oppoſita. Particularia autem operabilia ſunt quædam contingentia. Et ideo circa ea iudicium rationis ad diuerſa ſe habet, & non eſt determinatum ad vnum. Et pro tanto neceſſe eſt quod homo ſit liberi arbitrij, ex hoc ipſo quod rationalis eſt.* Rurſus ille: *Proprium liberi arbitrij eſt electio. Ex hoc enim liberi arbitrij eſſe dicimur, quod poſſumus vnum recipere, alio recuſato. quod eſt eligere, & ideo naturam liberi arbitrij ex electione conſiderare oportet. Ad electionem autem concurrit aliquid ex parte cognitiua virtutis, & aliquid ex parte appetitiua. Ex parte autem cognitiua requiritur conſilium, per quod diiudicatur quid ſit alteri præferendum. Ex parte autem appetitiua requiritur, quod appetendo acceptetur quod per conſilium diiudicatur.*

Arbitrium ſignificat iudicium, & voluntatem.

Cic. in proœmio officiorũ

Suet. in Claudio c. 2.

Senec. c. 8 de conſolat. ad Pol.

Ouid lib. 4. Faſt.

l. 3. Faſt.

Liberum arbitrium connotare duas potentias, ſcilicet intellectum, & voluntatem, ex vocis notione liquet: nam arbitrium ſignificat iudicium, atque voluntatem. Hinc Cicero, ita fatus eſt: *Iudicio arbitrioque noſtro, quantùm quoque videbitur haurienus.* Voluntatẽ ſignt apud Suetonium, *Arbitrij alieni eſſe.* Item apud Senecam. *Iuris, & arbitrij ſui.* Demùm arbitrium poteſtatem ſignificat. Ita Ouidius.

Statur, & arbitrium Romulus vrbis habet.

Idem & hanc vocem alibi pro poteſtate vſurpat.

------- Arbitrium eſt in ſua tecta Ioui.

Vlp de recept. arbit.

Apud Iuriſperitos non adeò fusè patet hæc dictio: nempe eſt addicta ſoli iudicio. Sic enim Vlpianus hanc vſurpat, ita fatus: *Si quis litigatorum defuerit, quia per eum factum eſt, quò minus arbitretur, pœna committetur.* Ibi arbitrari perinde eſt ac iudicare. Triplex illa vſurpatio arbitrij bellè refert duos actus quos memini pertinere ad intellectum & voluntatem, iudicium ſcilicet, & electionem; & præterea adiicit dignitatem liberi arbitrij, vt denotat poteſtatem in homine, quæ non eſt in brutis. Eſto tria hæc coëant in libero arbitrio; præcipuè tamen eſt actus voluntatis, ſed non ſolius, vt Bellarminus ait.

Aug. l. de gratia, & libero arbitrio cap. 2.

Proſper. l. 1. de vocatione Gentium c. 3.

In eo ſenſu ſunt intelligendi Patres, quando recolunt voluntatem mentione facta liberi arbitrij. Verbi gratiâ Auguſtinus ita fatus: *Reuelauit nobis Deus per Scripturas, eſſe in homine liberum voluntatis arbitrium.* Quaſi diceret; tametſi ſuas obeat partes intellectus in libero arbitrio; primas tamen obtinet voluntatis actus. Proſper vtriuſque potentiæ vices agnoſcit, hoc contextu: *Iudicium voluntatis deprauatum eſt, non ablatum* His prælibatis, vltro ſequor Magiſtrum ſententiarum, ita definientem liberum arbitrium: *Liberum arbitrium eſt facultas rationis & voluntatis, qua bonum eligitur gratiâ aſſiſtente, vel malum ea deſiſtente.* Nomine facultatis, intellige liberam potentiam: nempe facultas illa non eſt habitus vel actus, ſed eſt potentia indeterminata. Facultas illa dicitur rationis atque voluntatis, quia ſoli naturæ intelligenti quadrat liberum arbitriũ, vt Deo, Angelis, & homini; licet in Deo ſit alio longè modo, quàm in nobis, nec illi quadret illa definitio proximè recenſita. Cùm audis facultatẽ eligendi bonum: bonũ illic non ſignificat finem, ſed media ad finem, quibus reuera competit ratio boni, ſcilicet vtilis. Liberum arbitrium propriè non verſatur circa finem; quippe electionem dicit; at electio eſt quædam concluſio conſultationis. Porrò conſultatio de mediis ad finem eſt, & non de fine ipſo. Hinc videre eſt, quale diſcrimen interſit inter voluntatem, & liberum arbitrium: quòd ſcilicet eadem appetendi potentia rationalis vt ſpectat finem, dicitur voluntas; vt verò collimat in media, dicitur liberum arbitrium. Vt & eadem potentia intelligendi, vt reſpicit prima principia, dicitur intellectus; vt reſpicit concluſionem, quæ per diſcurſum ex principiis colligitur, ratio nuncupatur.

Quid ſit liberum arbitrium.

Magiſt ſentent. l. 2. diſt. 24.

Quomodo diſtinguatur voluntas à libero arbitrio.

Triplex eſt libertas, & quænã ſpectet ad liberum arbitrium.

Bern. l. de gratia, & arb. l

Magiſt. Sentent l. 2. diſt. 25.

1. Corint. 7.

Rom. 6.

Rom. 8.

Facultatis huius germanus actus à Magiſtro aſſignatur, cùm ſubiicit iſtas voces: *Qua bonum eligitur gratia aſſiſtente, vel malum ea deſiſtente.* Ille nimirum actus proprius liberi arbitrij eſt electio. Et hæc bifariàm fit. Vno modo, ſeligendo vnum ex pluribus propoſitis, & hæc dicitur libertas contrarietatis. Altero modo fit electio, vno duntaxat propoſito, illud acceptando, vel reiiciendo, & hæc dicitur libertas contradictionis. Vtraque libertate gaudet liberum arbitrium. Quia tollendæ ſunt ambages vocibus implexæ, operæpretium eſt adnotare, triplicem libertatem recoli à Bernardo, & Magiſtro Sententiarum. Prima dicitur libertas naturæ, altera libertas gratiæ, tertia libertas gloriæ. Vel libertas à neceſſitate, libertas a peccato, libertas à miſeria. Primæ libertatis mentionem facit Paulus hoc tenore: *Non habens neceſſitatem, ſed poteſtatem habens ſuæ voluntatis.* Secundæ item meminit, ita fatus: *Liberati à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ.* Tertiam demum ſic deſcribit. *Tunc & ipſa creatura liberabitur a ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Ne quis ergo cæcutiat in delectu, hoc ratum eſto; ſcilicet libertatem, à qua dicitur liberum arbitrium, eſſe tantùm libertatem naturæ, ſeu libertatem à neceſſitate: licet enim impij non ſint liberi à peccato, & à miſeria; non tamen à libertate naturæ penitus exciderunt.

Libertas naturæ duplex, vna à coactione, altera à neceſſitate.

In quanam libertate ſitum ſit liberum arbitrium.

Quid ſentiſſe hæretici de libero arbitrio.

Bucerus l. de concordia doctrinæ

Caluin. l. 2. inſtitut c. 2.

Rurſus libertas naturæ bimembris eſt: vna nẽpe opponitur coactioni: altera non duntaxat eſt coactionis impatiens, ſed & coire nequit cum neceſſitate. Dicuntur eſſe libera à ſimplici coactione, illa quæ tametſi fiant neceſſariò, hæc poſſint haudquaquam fieri; tamen ſpontè & de induſtria fiunt, nemine vim deforis inferente. Vt cùm volumus eſſe felices, illa volitio ſecundũ ſpecificationem neceſſaria eſt; ſed vltro anima vult, & non coacta: & hæc eſt libertas à coactione. Illa verò dicuntur eſſe libera à neceſſitate, quæ pro arbitrio poſſumus velle, & nolle, ſiue etiam velle, & non velle, vt currere, orare, aliaque id genus. Totius controuerſiæ cardo vertitur in aſſignanda libertate, penes quam ſit ratio liberi arbitrij. Bucerus & Caluinus non eunt inficias, hominem

minem eſſe liberum à coactione; ſed omnino negant libertatem à neceſſitate: vtque ſuo errori Caluinus inurat ſigillum hæreſeos, perfidiam, atque mendacium, traducit impudenter Lombardum, famoſum illum Magiſtrum Sententiarum, vt vadem ſui delirij. Sic ille ſycophanta imponit viro illuſtri, & Theologo nominatiſſimo. *Pronunciat tandem Lombardus, non liberi arbitrij ideo nos eſſe, quòd ad bonum, & malum, vel agendum, vel cogitandum peraquè polleamus, ſed duntaxat, quod coactione ſoluti ſimus.*

Fides orthodoxa ſecus adſtruit, ad liberum arbitrium peti libertatem à coactione, & à neceſſitate, ita vt homo moueri queat ad hoc vel ad illud prout liberalis indoles ei dictauerit. Siſto à partibus Eccleſiæ Lombardum, cui maximè fuit iniurius Caluinus, ei ſuam affricans nequitiam. Non deſeret vadimonium ille vir magnus, ſic ſua ſenſa prodens: *Poteſtas ipſa, quam ſupra diximus eſſe liberum arbitrium, libera eſt ad vtrumlibet, quia liberè poteſt moueri ad hoc, vel ad illud, &c. Vnde ſi diligenter inſpiciatur, liberum arbitrium videtur dici, quia ſine coactione & neceſſitate valeat appetere vel eligere quod ex ratione decreuerit.* Quid ad hæc Caluinus? quo clypeo nequiſſimus ille hominum occurrere poterit ſpiculis impoſturæ?

Textus Scripturæ adſtruentes liberum arbitrium.
Eccleſ. 15.

Accipe & alia tela deprompta ex pharetra Scripturæ ſacræ. *Deus dereliquit hominem in manu conſilij ſui, adiecit mandata, & præcepta. Si volueris mandata ſeruare, conſeruabunt te. Appoſuit tibi ignem, & aquam; ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi.* Nonne & Moyſes liberi

Numer. 30.

aſſertor arbitrij eſt hoc contextu? *In arbitrio viri erit, ſiue faciat, ſiue non faciat.* Ioſue eodem flamine percitus, Iudæos ſic compellat:

Ioſue 24.

Optio vobis datur, eligite hodie quod placet. Nunquid defectu liberi arbitrij illuſorium fuiſſet hoc Prophetæ Gad colloquium cum Dauide:

2. Reg. 24.

Trium tibi datur optio, elige vnum quod volueris ex his. Imò Deus ipſe vindex eſt humani arbitrij liberi à neceſſitate. Nempe Regem Salomonem ita Deus affatus eſt:

3. Reg. 3.

Poſtula quod vis, vt dem tibi. Huius optionis Salomon conſcius, egregium ſpecimen edidit eius quam adſtruo libertatis. Spretis namque diuitiis, quas concupiſcere potuit, aliam potiorem animæ ſupellectilem, ſcilicet ſapientiam petiit cœlitus eruditus. Vnde maximè conciliauit ſibi Deum teſtem humani arbitrij, vt hæc eius verba probant:

Ibidem.

Quia poſtulaſti verbum hoc, & non poſtulaſti diuitias, aut animas inimicorum tuorum, ſed poſtulaſti ſapientiam, &c. Profectò Salomon non haberet hunc rerum Dominum encomiaſten, ſi eius optio non libera fuiſſet à neceſſitate.

Scriptura deprauata ab hæreticis, vbi adſtruit liberum arbitrium.
Geneſ. 4.

Sunt & alij textus, quorum vim hæreſis pertimeſcens, falcem ſuam iniecit in vberrimam illam meſſem. Verbi gratiâ, Deus liberum definiens arbitrium, ancipitem & nutantem animum Cain ſic firmauit: *Nonne ſi benè egeris, recipies? ſi autem malè, ſtatim in foribus peccatum tuum aderit: ſed ſub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.* Caluinus hîc vult dominium illud ſpectare Abel, & non appetitum; ita vt ſenſus ſit: O Cain, cur liuore tabes & marceſſis intuitu fratris tui Abel? ille tibi inferior natu eſt, ac proinde manet te dominium atque principatus, ſicque frater tuus erit infra te. Quàm inepta ſit induſtria cauillandi in homine proteruo, videre eſt ex ipſo textu, & ex Paraphraſi Thargumiſtæ Ieroſolymitani, quam accipe.

Tharg. Ieroſol. in cap. 4. Geneſ.

In manum tuam tradidi poteſtatem concupiſcentiæ tuæ, & tu dominare ei, ſiue ad bonum, ſiue ad malum.

Ex SS. PATRIBVS.

Principes Eccleſiæ Patres hunc locum referunt vt patronum & vindicem libertatis arbitrij humani. Ita Ambroſius:

Amb. lib. 2. de Cain c. 7.

Non frater ei addicitur, ſed error adſcribitur, cuius ipſe ſibi auctor eſt. In te, inquit, reuertetur crimen, quod à te cœpit. Non habes in quo neceſſitatem magis arguas quam mentem tuam. Diceres Ambroſium ex compoſito Caluinum configere, vt à ſcopo ſeu intento Dei deuium. Magiſtri ſui Ambroſij ſortitus ingenium Auguſtinus, ita fatur:

Aug. lib. 15. de ciuit. Dei cap. 7.

Quieſce ad te conuerſio eius, & tu dominaberis illius: Nunquid fratris? abſit. Cuius igitur, niſi peccati? Accipe & Summum Pontificem Gregorium illum Magnum. Sic ille:

Greg. lib. 4. Moral. c. 22.

Tunc peccatum cordis ſub iuris noſtri poſſeſſionem reducitur, ſi cùm incipit, reprimatur. Vnde & diuina voce, Cain praua cogitanti dicitur: In foribus peccatum tuum aderit: ſed ſub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Vide an potior ſit Caluini ſententia, & præualere debeat ſanctiorum Patrum textibus allegatis.

Ioan. 1.

Subiice & hiſce locis verſum hunc Ioannis valde propitium libero arbitrio: *Dedit eis poteſtatem Filios Dei fieri.* Beza Caluino litans, noluit ſubſcribere vulgatæ editioni, ſed ita reddidit textum illum: *Dedit eis hoc ius, vt Filij Dei ſint facti.* Nomen poteſtatis nimium propendebat in partes liberi arbitrij, ideoque fuit infenſum hæreticis, licet Græca editio, quam propugnant hæretici, eos damnet. Ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι. Id eſt.

Biblia à Beza traducta.

Dedit eis poteſtatem Filios Dei fieri. Vox namque ἐξουσία poteſtatem ſignificat. Hoc præcipuè oraculo Chryſoſtomus probat liberum arbitrium ſic arguens:

Chryſoſt. in c. 1. Ioann.

Cur non dixit: fecit eos Filios Dei fieri? Vt oſtenderet multa nobis opus eſſe diligentia, vt adoptionis nobis per Baptiſma impreſſam imaginem, puram ſeruemus, atque intactam. Præterea quòd nemo hanc nobis poteſt auferre poteſtatem, niſi primum nobis ipſis abſtulerimus. Si enim qui ab hominibus auctoritatem aliquam accipiunt, tantùm ferè poſſunt, quantùm qui dederint: longè magis nos, qui hunc à Deo honorem aſſecuti ſumus, ſi nihil hac indignum poteſtate fecerimus, omnium erimus potentiſſimi; cùm qui nos in hoc honore dignatur, inter omnes maximus ſit, & præſtantiſſimus. Simul autem declarare voluit gratiam non temerè, neque ſine labore noſtro in nos infundi, ſed cùm ipſi volumus, cùm eam inquirimus. In noſtra enim poteſtate eſt Filios Dei fieri. Quippe niſi primum ad eum accipiendum promptum animum exhibeamus, neque diuinum ad nos munus accedit, neque quicquam in nobis operatur. Vbique igitur, non violentum, non coactum, ſed voluntarium penitus & liberum nobis oſtendit arbitrium, quod in hoc loco ſignificauit. Garriant itaque, & malè ſuo vtantur arbitrio procaces hæretici in perniciem liberi arbitrij: non

tamen hoc virus aſpergent nobis, quibus Eccleſia & Patres Sancti propinant antidotum ſalutare.

Quibus rationibus ſuaderi poſſit liberum arbitrium.

Accedit & ratio multiplex benè ſuada in gratiam liberi arbitrij. Primò incaſſum eſſent indictæ leges hominibus, & decreta malis ſupplicia, ſi penes hominē haudquaquam eſſet electio boni operis, aut iniqui. Siquidem ea, quæ neceſſaria ſunt, eadem etiam neceſſitate ſuum ſortiuntur effectum. Ad quid inſtituta ſacramenta, à Chriſto, & quorſum præcones verbi Dei declamant in vitia? imò quare dæmones adeò ſe ſedulos & ſagaces præſtant in ſeducendis hominibus, ſi non ſit penes eos liberum arbitrium, cuius obſequio ſuum præbeant vel negent aſſenſum dæmoni percellenti? Adiice, fore inutilia miracola eo fine edita à Deo, vt homines Deo obſtringant arctiùs, & vt fidei pomœria latiùs & longiùs diffundantur. Omnia namque media cœlitus inſtituta, ad meliorem hominum frugem caſſa ſunt, ſi penes hominem non eſt, eligere, aut refellere ea quæ conducunt ad ſalutem.

Quid ſit virtus.
Ariſt. l. 2. Ethic. c. 6.

Rurſus ſtante illo delirio hæreticorum, nulla omnino viget virtus in humanis: quippe Ariſtoteles virtutem vocat ἕξιν προαιρετικήν. Id eſt, *habitum electiuum.* Et rurſus ait. *Nullam actionem virtutis eſſe, niſi quæ ex electione facta eſt.* Demum tollenda ſunt præmia, quia non inclinare poſſunt homines in bonum, vrgente eos neceſſitate ad peccandum, ſi veridicus eſt Caluinus. Rurſus illa neceſſitas homini indicta ad peccandum, eſt à Deo, vel ab aſtris, aut à carne faceſſente negotium ſpiritui. Non eſt à Deo: nempe vetat ille nefarios omnes actus, & acerba definiit

Refelluntur tres cauſæ, quæ aſſignari poſſunt in gratiam neceſſitatis, quam hæretici affricant homini, vt deſtruant liberum arbitrium.

ſupplicia vitio præualenti. Imò & ipſe Deus carnem induit, vt ſuo exemplo nos pelliceret ad virtutem, & Paſſione ſua mereretur gratiam illam, cuius obſequio vitia declinamus. Præterea ineptire eſt, refundere in ſidera neceſſitatem illam, quam hominibus affricant hæretici: corpora namque ſunt ſidera, & animam ſollicitare nequeunt ad peccandum, iuxta vulgare hoc effatum: *Sapiens dominabitur aſtris.* Demum caro poteſt quidem eſſe moleſta ſpiritui: ſed illa moleſtia nequit animam carnis legibus adſtringere, ac proinde ruit illa peccandi neceſſitas, quam hæretici exoſi liberum arbitrium turpiter inuexerunt.

SENSVS ORTHODOXVS.

Denuò propugnatur humani libertas arbitrij.

In hæc verba:

Cùm intraſſet IESVS *Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas.*

ARGVMENTVM II.

Ex Conciliis, Et Ex SS. Patribvs.

Quinam hæretici tentarint expúgere liberum arbitrium.
Clemens l. 3. recognit.

VBi veræ pietatis ſenſus omnis exoleuit, ibi etiam longè latéque vitiis indulgetur: nec patroni deſunt, qui vitiorum agant partes, ſicuti probant hæretici omnes, qui liberum arbitrium expungere tentauerunt. Illorum Anteſignanus fuit Simon Magus, qui nihil humano fieri voluit arbitrio, ſed fato omnia prorſus aſſignabat, vt meminit Clemens Papa coæuus hominis huius apoſtatæ. Hoc ebibere virus Manichæi, libertatem arbitrij fortiter impugnantes. Hos ſuis confixere telis Hieronymus, Auguſtinus, Chryſoſtomus. Hunc eorum errorem notat Socrates hiſtoricus. Alphonſus à Caſtro hanc hæreſim affingit Petro Abailardo, cum quo etiam Albigenſes poſtea delirarunt, vt aduertit Antoninus.

Hier. in proœmio. dial. aduerſ. Pelagian.
Aug. contra Fortun. Manicha.
Chryſ. ho. 45. in Ioan.
Socrat. l. 1. cap. 17.
Alph. c. de libero arbitrio.
Anton. p. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5.
Vvicl. 2. Trial. c. 13.
Laur. Valla l. de libero arbitrio.
Luth. in aſſertion. ar. 36.

Vt ſuperiore ſæculo recrudure mala omnia, quæ faceſſerunt olim negotium Eccleſiæ; ita & hæreſis illa de nullitate liberi arbitrij graſſata eſt, multoſque tulit de gremio Eccleſiæ, vt ad caſtra hoſtilia transmigrarent. Principes illi transfugæ atque deſertores fuere Vviclefus, Laurentius Valla, Lutherus, Melanchthon, & Caluinus; quorum hîc recenſere blaſphemias piget. Sufficiat in margine prænotare libros, ſiue cloacas, quæ eorum ſententias putidas exhalarunt. Satiùs erit pharmaco ſalutari conſulere fidelibus, ne eis hæreticorum turma ſua aſpergine virus aliquod offundat. Hoc itaque ſtatum nobis inſideat, ſcilicet eſſe de fide, hominem non excidiſſe ſuo libero arbitrio. Ita ſanxit Sacroſancta Synodus Tridentina, cuius eſt iſte Canon. *Si quis dixerit hominis arbitrium, poſt Adæ peccatum, amiſſum, & extinctum eſſe, aut rem eſſe de ſolo titulo, imo titulum ſine re, figmentum denique à Satana inuectum in Eccleſiam, anathema ſit.* Pluribus antea ſæculis fuerat illud dogma prædicatum, in Concilio Toletano IV. celebrato anno ſexcenteſimo quadrageſimo tertio. Hinc effluxit hoc decretum: *Præcepit ſancta Synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre. Cui enim vult Deus miſeretur, & quem vult indurat. Non enim tales inuiti ſaluandi ſunt, ſed volentes, vt integra ſit forma iuſtitiæ. Sicut enim homo propria arbitrij voluntate ſerpenti obediens periit: ſic vocante ſe gratia Dei, propriæ mentis conuerſione homo quiſque credendo ſaluatur. Ergo non vi, ſed liberi arbitrij voluntate, vt conuertantur ſuadendi ſunt, non penitus impellendi.* Rurſus Concilium Valentinum coactum anno octingenteſimo quinquageſimo quinto liquidiùs in eo argumento ſanxit, ſic decernens. *De libero arbitrio, per peccatum in primo homine infirmato, ſed per gratiam Domini Ieſu fidelibus eius redintegrato, & ſanato, idipſum conſtantiſſimè, & fide plena fatemur, quod ſanctiſſimi Patres auctoritate ſacrarum Scripturarum nobis tenendum reliquerunt.*

Ex Conciliis.
Conc. Valent. cap. 6.

Ex SS. Patribvs.

Quid autem ſenſerint in eo themate ſancti proceres Eccleſiæ, meatum eſt hîc partium recolere, delibando Patrum ſententias. Chorum ducet Clemens Papa, vtpotè fax lucida primi ſæculi. Sic ille: *Si quis ſanè audiens ſermonem veri Prophetæ, velit recipere, aut nolit, & amplexiones eius, id eſt, mandata vitæ, habet in ſua poteſtate. Liberi enim arbitrij ſumus.* Eiuſdem ſæculi pharus Dionyſius Areopagita, ſic poſteræ ætati illuxit. *Neque coactam habemus vitam, neque liberi arbitrij gratia diuinitus data mortalibus prouidentiæ diuina luce & ſplendore obtunditur.* Conſonat Ignatius ille Martyr, & rutilum iubar Eccleſiæ naſcentis. Nempe is palàm facit liberam indolem arbitrij, ita ſua pangens eloquia. *Quandoquidem actiones ipſæ ſua habent præmia, & obedientiæ proponitur vita, mors autem inobedientiæ, & ſinguli, qui aut hoc, aut illud elegerunt, in eius quod*

Clem. Rom. lib. 3. Recognit.
Dionyſ. Areop. lib. de cœleſti Hierarch. cap. 9.
Ignatius ep. ad Magneſian.

elegerunt

elegerunt locum abituri ſunt: fugiamus mortem, & eligamus vitam. Si quis pietati ſtudet, Dei homo eſt: ſi impiè agit, diaboli eſt: non id factus per naturam, ſed per animi arbitrium. Iuſtinus Martyr egregiè probat liberam illam hominum ſortem, ratione cuius ſupplicia & præmia decernuntur. Ecce viri ſancti verax effatum. *Quin liberi arbitrij, & Angelorum, & hominum genus ab initio Deus creauit; iuſto iudicio pro delictis ſuis ſupplicium igne ſempiterno reportabunt. Nec quicquam eorum quæ creata ſunt, laude dignum eſſet, niſi vim ac poteſtatem alterum verſus ſe conuertendi obtineret.* Eò etiam ſpectat argumentum, quo Irenæus propugnat illam animæ facultatem. Ecce diſcurſum meo intento propitium. *Frumentum quidem, & palea, & animalia irrationabilia exiſtentia, naturaliter talia facta ſunt. Homo verò rationabilis, & ſecundùm hoc Deo ſimilis, liber in arbitrio factus, & ſuæ poteſtatis, ipſe ſibi cauſa eſt, vt aliquando, quidem frumentum, aliquando autem palea fiat.*

Iuſtin. Mar. oratione ad Gentiles.

Irenæus l. 4. cap. 9.

Concordis eſt ſuffragij Clemens ille Alexandrinus, Magiſter Origenis, ſic ſubſcribens aliis Patribus. *Nec laudes, nec vituperationes, nec honores nec ſupplicia iuſta ſunt, ſi animus non habeat vim liberum, & appetendi, & aggrediendi, ſed ſit vitium inuoluntarium.* Eſto ab hoc ſuo præceptore deuius Origenes defecerit, multas condens & meditans erroneas ſententias; cum eo tamen conuenit, vbi res eſt de libero arbitrio. Sic ille: *Sui arbitrij eſt anima, & in quam voluerit partem eſt ei liberum declinare: ideoque iuſtum eſt Dei iudicium, quia ſponte ſua bonis ſeu peſſimis monitoribus paret.* Rurſus ille magni nominis, rem illam dixit eſſe definitam vt indubiam: *Eſt* (inquit) *& illud definitum in Eccleſiaſtica prædicatione, omnem animam rationabilem eſſe liberi arbitrij, & voluntatis.* Diceres, de induſtria concatenatos eſſe Patres, vt velut agmine facto tueantur partes illius hominum liberæ facultatis. Accipe Baſilium. *Vnde anima mali capax eſt? Quoniam libero facta eſt arbitrio, quod creaturæ rationis participi maximè conueniebat.*

Clemens Alex. l. 1. ſtrom.

Origenes ho. 20. in lib. Numer.

Idem in proœmio l. 1. de principiis.

Baſil. Homilia quod Deus non eſt auctor malorum.

Illam ſententiam de libertate arbitrij, fuiſſe in rudimentis fidei, apprimè docet Cyrillus ille Ieroſolymitanus, famoſus catechiſta priſcæ Eccleſiæ. Huius eſt illa inſtructio. *Cognoſce animam eſſe ſui iuris, ſeu voluntatis liberæ, opus Dei pulcherrimum, ſecundùm factoris imaginem.* Hanc controuerſiam luculenter diluit Gregorius Nazianzenus in Theologis ſummus. Ecce ſenſa hominis eruditi. *Ipſum ſummæ ac ſingularis Dei bonitatis argumentum eſt, nimirum facere vt virtus noſtra quoque aliqua ex parte ſit, nec naturâ tantùm nobis inſeratur; ſed etiam per voluntatem, liberique arbitrij in vtramque partem agitationes putiatur. Altera rurſum, vt deteriorem quoque partem craſſitie ſua paulatim ſolutam ad ſe pertrahat, atque in ſublimi collocet.*

Cyrill. Ieroſ. catech. 4. de ſtatu homin.

Greg. Naz. Apolog. 1.

Non eſt prætereundus eruditus diſcurſus Gregorij Nyſſeni, graphicè lineantis ingenium liberi arbitrij. Accipe viri ſancti ſententiam maximè opportunam. *Dicunt, Deum poſſe ſi velit eos etiam qui reſiſtunt, neceſſariò compellendo attrahere ad ſuſcipiendam prædicationem. Vbi eſt ergo in his liberum arbitrium? vbi autem eſt virtus, vbi eſt laus eorum, qui rectè ſe gerunt? Eſt enim ſolùm inanimorum, ante eorum quæ ſunt expertia rationis, alienâ voluntate ad id quod videtur adduci. Rationis autem particeps, & intelligens natura, ſi liberum depoſuerit arbitrium, ſimul etiam perdit gratiam intelligentiæ. Ad quid enim ſua vtetur mente, & cogitatione, ſi poteſtas eius eligendi, quod ſuo arbitratu conſtituit, ſita eſt in alio. Si manet autem inefficax, & nullius vſus liberum animi inſtitutum, & electio, neceſſariò etiam abolita eſt virtus, impedita immobilitate liberi arbitrij. Si non ſit autem virtus, honore priuata eſt vita, ablata eſt laus eorum, qui rectè ſe gerunt. Vitium eſt immobile, diiudicari non poterit vitæ agendæ diſcrimen. Quis enim, vt eſt rationi conſentaneum, amplius vel intemperantem reprehenderit, vel temperantem laudauerit, cùm quilibet in promptu hanc habeat reſponſionem, quòd nihil eorum, quæ noſtro arbitratu ſtatuimus, in noſtra eſt poteſtate.*

Virtus nulla eſſet, ſi homo non eſſet liberi arbitrij.

Greg. Nyſſ. oratione catechet. c. 3.

Nonne Gregorius ille fortiter agit partes liberi arbitrij, probans induſtriè veritatem dogmatis Eccleſiæ, contra hæreſes inſurgentes. Præcipua ferè Patrum ratio libero velificans arbitrio petitur à præmiis & ſuppliciis cœlitus inſtitutis, vt boni coronentur, mali verò ſecus plectantur egregiè. Non præteriit hanc rationem Chryſoſtomus, cauſam agens liberi arbitrij. Sic ille: *Si velle, aut nolle veſtrum non eſſet, hoc eſt, ſi viuendi rectè, an ſecus libertas adempta nobis fuiſſet, nec bonus vnquam cœleſte munus dignè perciperet, nec malus ſupplicium competens inueniret: ſed totum Deo deputaretur auctori, qui alios impingeret in contemptum, formaret alios in obſequium. Sed cùm diuinæ legis edicta in Eccleſia pendeant, quibus quid fieri Deus aut velit, aut nolit, eius familia inſtruatur, vt libera quis voluntatis arbitrio præcepta aut impleat, aut contemnat: Vnde ſibi quiſque quod meretur, inſtituat nec poſſe aliud mereri, quàm velit: quippe cui legis tenor ſit propoſitus, ex quo quod velit, eligat, & quod nolit contemnat: vt iudicio hominis, Dei iudicium celebretur, vt qui libertatem conceſſum in obſequium dederit, muneretur: qui in contemptum duxerit, condemnetur.* Ille idem Præſul peruiſſimus in his quæ fidei ſunt, ſæpe ſæpius refricat eamdem materiam, & potenter aſſerit libertatem arbitrij locis in margine recenſitis.

Vitium non eſt caſtigandum, ſi homo non ſit liberi arbitrij.

Chryſ. ſer. in illud Iſaiæ: Si volueritis & audieritis me, bona terra comedetis.

Idem ho. 22. in Gen. ſer. 2. de prodit. Iudæ. ſer. 8. in epiſt. ad Philippenſes.

Fortè inſtabunt hæretici, Græcos quidem Patres fuiſſe aſſertores liberi arbitrij, & plerumque nouatores Græciam diuexaſſe, quorum aſpergine fuit ſæpè illa Eccleſia conſpurcata. Idcirco operæpretium eſſe ſiſtere Patres Latinos, vt ſic conſtet de re controuerſa. Non cunctabor & hæc oracula conſulere, ne qua declamandi ſuperſit hæreticis occaſio. Tertullianus occurrit prior ita fatus: *Liberum & ſui arbitrij & ſuæ poteſtatis inuenio hominem à Deo inſtitutum, nullam magis imaginem & ſimilitudinem Dei in illo animaduertens, quàm eiuſmodi ſtatus formam. Neque enim facie, & corporalibus lineis, tam variis in genere humano, ad vniformem Deum expreſſus eſt, ſed in ea ſubſtantia, quam ab ipſo traxit, id eſt, animæ, ad formam Dei ſpondentis, & arbitrij ſui libertate & poteſtate ſignatus eſt. Hunc ſtatum eius confirmauit etiam ipſa lex, tunc à Deo poſita. Non enim poneretur lex ei, qui non haberet obſequium debitum legi in ſua poteſtate: nec rurſus comminatio mortis tranſgreſſioni*

Tertull. lib. 2. contra Marcion. cap. 5.

Lex à Deo homini impoſita probat liberum arbitrium: fruſtra enim eſſet lex ſine libero arbitrio.

adſcriberetur, ſi non & contemptus legis ob arbitrij libertatem homini deputaretur. Sic & poſteris legibus creatoris inuenias proponentis ante hominem bonum & malum, vitam & mortem: ſed nec aliàs totum ordinem diſciplinæ per præcepta diſpoſitum, auocante Deo, & minante, exhortanteve, niſi & ad obſequium & ad contemptum libero & voluntario homine.

Liberi arbitrij libertas eſt à neceſſitate.

Caluinus inſtabit, ineſſe quidem homini liberum arbitrium, ſed libertate tantùm à coactione, non à neceſſitate: quia non eſt penes eum in vtramque partem inclinare. Tertullianus illam diluet inſtantiam, ſua falce acuta dubiorum omnes ſurculos exſcindente. Sic ille: *Tota libertas arbitrij in vtramque partem conceſſa eſt illi, vt ſui Dominus conſtanter occurreret, & bono ſponte ſeruando, & malo ſponte vitando: quoniam & aliàs poſitum hominem ſub iudicio Dei, oportebat iuſtum efficere de arbitrij ſui meritis, liberi ſcilicet. Cæterùm nec boni nec mali merces iure penſaretur ei, qui aut bonus aut malus neceſſitate fuiſſet inuentus, non voluntate. In hoc & lex conſtituta eſt, non excludens, ſed probans libertatem de obſequio ſponte præſtando, vel tranſgreſſione ſponte committenda, ita in vtrumque exitum libertas patuit arbitrij.* Hactenus ille acerrimus liberi arbitrij propugnator. Et quaſi Caluinum ſibi in ſcopum præfixiſſet, meminit huius neceſſitatis, cui Caluinus obnoxium facit liberum arbitrium, & eam procul arcet ab illa libera facultate. Alibi rurſus id inculcat.

Tert. l. 2. c. Marcion. cap. 6.

Cap. 8. item lib. de exhortat. ad caſtitatem c. 2.

Cyprianus apprimè verſatus in lectione Tertulliani, tutatus eſt & ipſe partes liberi arbitrij, ſic profeſſus illam veritatem. *Dominum magnalia & mirabilia ſumma facientem, & virtutes Dei Patris factorum ſuorum teſtimonio comprobantem, diſcipuli reliquerunt. Et tamen ille non increpuit recedentes, aut grauiter comminatus eſt, ſed magis conuerſus ad Apoſtolos ſuos dixit: Nunquid & vos vultis ire? ſeruans ſcilicet legem, qua homo libertati ſuæ relictus, & in arbitrio proprio conſtitutus, ſibimet ipſe, vel mortem appetit, vel ſalutem.* Denuò ſibi conſtans ille alibi commemorat illam animæ libertatem. Ecce ratam eius ſententiam. *Hæreſes & facta ſunt frequenter, & fiunt, dum peruerſa mens non habet pacem, dum perfidia diſcordans non tenet veritatem. Fieri verò hæc Dominus permittit ac patitur, manente propria libertatis arbitrio, vt dum corda & mentes noſtras veritatis diſcrimen examinat, probatorum fides integra manifeſtâ luce clareſcat.* Sæpius item recolit illam veritatem.

Cyp. ep. 55. libr. de vnitate.

Idem lib. 3. ad Quirinum cap. 52. Serm. de Nat. Chriſti.

Ab Africa in Europam tranſeamus, vbi maximè peſtis hæreſeos graſſatur hodie. Vtinam Gallia, quondam neſcia monſtrorum, ſemper ſibi conſtitiſſet: non euomuiſſet illa olim diſciplinarum alma parens monſtrum horrendum & immane, ſcilicet Caluinum liberi arbitrij deſtructorem. Accipe ab Hilario fidem Galliæ Chriſtianæ. Sic ille: *Vnicuique noſtrum libertatem vitæ ſenſuſque permiſit, non neceſſitate in alterutrum affigens, vt vnumquemque ex natura bonum malumue eſſe lex cogeret: ſed qui nos per beneuolentiam vtenda beatitudinis ſuæ creaſſet, profectum nobis ad id meritum vitæ innocentis honeſtaque conſtituit. Quid autem honoris ac præmij bonitatis neceſſitas mereretur, cùm malos nos eſſe vis quædam nobis conſerta non ſineret? Voluntati ergo permiſſa bonitas eſt, vt præmium ſibi voluntas bonitatis acquireret, eſſetque nobis æterna huius beatitudinis profectus, & vſus ex merito, non neceſſitas indiſcreta per legem. Et quamquam nos ad voluntatem bonitatis, id eſt, ad benè honeſteque viuendum per ſpem promerenda & vtendæ ſuæ bonitatis illiceret, pœnam tamen deuitata & contempta bonitatis adiecit, vt cùm libertatem nobis voluntatis ad promerendam bonitatem reliquiſſet, quia meritum neceſſitas naturæ non haberet, libertatem ipſam quotidie prepoſitus è contrario pœnæ terror argueret.* Item alibi compendioſè litem hanc dirimit iſtâ ſententiâ: *Eſſe filios Dei, eſt opus voluntatis, non neceſſitatis.*

Hilarius in Pſalm. 2.

Non decernuntur præmia, neque ſupplicia, vbi non eſt liberum arbitrium.

Hilar. lib. 5. de Trinit.

Vt plenior ſit probatio auctoritate Patrum, conducendi ſunt principes Eccleſiæ doctores, quatuor ſcilicet illi famoſiſſimi, Gregorius, Ambroſius, Auguſtinus, atque Hieronymus, vt veritas Catholica in hoc velut quadro poſita nutare nequeat, hæreticorum ictibus impetita. Sic Gregorius: *Superna pietas prius agit in nobis aliquid ſine nobis, vt ſubſequente quoque noſtro libero arbitrio bonum, quod iam appetimus, agat nobiſcum: quod tamen per impenſam gratiam in extremo iudicio ita remunerat in nobis, ac ſi ſolis proceſſiſſet ex nobis. Quia enim diuina nos bonitas, vt innocentes faciat, præuenit; Paulus ait: Gratia Dei ſum, id quod ſum. Et quia eamdem gratiam noſtrum liberum arbitrium ſequitur; adiungit: Et gratia eius in me vacua non fuit, ſed abundantiùs illis omnibus laboraui. Qui dum ſe nihil eſſe conſpiceret; ait: Non autem ego: & tamen quia ſe eſſe aliquid cum gratia inuenit, adiunxit: Sed gratia Dei mecum. Non enim diceret mecum, ſi cum præueniente gratia ſubſequens liberum arbitrium non haberet.* Neſcio quid liquidiùs optet hæreticus ab illo Pontifice ex Sede Apoſtolica definiente rem, quam dubiam fecit indoles illa procax hominum deſertorum. Qui plura volet ab hoc Præſule conſulat illum locis in margine prænotatis

Gregorius lib. 16. Moral. cap. 10.

Gloriæ Dei & liberi arbitrij mira concordia.

Greg. lib. 33. Mor. cap. 20. Lib. 1. in Ezech. hom. 5.

Audiendus Ambroſius, ſic concinens in illo Patrum choro. *An fortè verendum eſt, ne liberum tollere videamur arbitrium, cùm omnia, per quæ propitiatur Deus, ad ipſum dicimus eſſe referenda? Quod nequaquam eſſe conſequens oſtenditur. Operante enim Spiritu Dei, iuuatur arbitrium, non aufertur; & hoc agit gratia, vt voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria, ſeductionibus circumſepta, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus ſuis, ſed per opem miſerantis Medici curata reualeſcat.* Rurſus ille ſui memor eloquij, ſic propugnat ius illud in homine ſartum tectum. *Non ſeruili ad obediendum conſtringimur neceſſitate, ſed voluntate arbitra, ſiue ad virtutem propendemus, ſiue ad culpam inclinamur. Et ideò nos aut liber affectus ad errorem trahit, aut voluntas reuocat, rationem ſecuta.*

Ambroſ. epiſt. 84.

Lib. 1. de Iacob. & vita beata cap 2.

Vt diſcipulus magiſtro, ita Auguſtinus eſt concolor Ambroſio, decurrens illam materiam liberi arbitrij, de qua digladiantur hæretici, dum pertæſi iura Dei & hominum, animam faciunt impotentem. Sua Auguſtinus ſcita palàm facit, ita fatus: *Liberum arbitrium euacuamus per gratiam? abſit. Sed magis liberum arbitrium ſtatuimus. Sicut enim lex per fidem; ſic liberum*

Concordia legis gratiæ, & liberi arbitrij.

Aug. lib. de Spiritu & gratia c. 30.

arbitrium

arbitrium per gratiam non euacuatur, ſed ſtatuitur. Neque enim lex impletur, niſi libero arbitrio: ſed per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum, per gratiam ſanatio animæ abolitione peccati; per animæ ſanitatem libertas arbitrij, per liberum arbitrium iuſtitiæ dilectio, per iuſtitiæ dilectionem legis operatio. Ac per hoc, ſicut lex non euacuatur, ſed ſtatuitur per fidem, quia fides impetrat gratiam, qua lex impleatur: ita liberum arbitrium non euacuatur per gratiam, ſed ſtatuitur: quia gratia ſanat voluntatem, qua liberè diligatur iuſtitia.

Diuina motio animam percellens, nullam vim facit libero arbitrio.
Aug. lib. de Spiritu & gr. c. 34.

Item adhuc elimatè Sanctus ille diſcutiens iſtam controuerſiam, diſertè pronuntiat, nullam fieri vim libero arbitrio, licet Deus motione præuia influat in animas. Sic ille: *Conſentire, vel diſſentire, propria voluntatis eſt. His ergo modis quando Deus agit cum anima rationali, vt ei credat (neque enim credere poteſt quolibet libero arbitrio, ſi nulla ſit ſuaſio, vel vocatio, cui credat,) profectò & ipſum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus miſericordia eius præuenit nos: conſentire autem vocationi Dei, vel ab ea diſſentire, propria voluntatis eſt.* Non ergo hallucinati ſunt Patres Concilij Tridentini, quando Canonem illum ediderunt, quo dicitur anathema iis, qui dixerint, liberum arbitrium habere ſe merè paſſiuè, & nihil coöperari, aſſentiendo Deo excitanti. Qui plura volet oracula Auguſtini in themate iſto, conſulat eum locis in margine prælibatis, & videbit quàm Caluinus inſaniat, qui ſe iactat tanti facere vnum Auguſtinum, vt eius auctoritate ſua ſenſa velit eſſe fixa.

Conc. Trid. ſeſſ. 6. can 4.
Auguſt. l. de grat. & lib. arbit. c. 2.

Sanctorum Patrum agmen claudet Hieronymus, eidem etiam veritati litans, & proinde ſugillans opportunè proteruiam illam, qua noſtrates hæretici nequiter inſoleſcunt. Accipe congruum aſſertorem liberi arbitrij hoc diſcutu: *Liberi arbitrij nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia neceſſitate trahimur: alioquin vbi neceſſitas eſt, nec condemnatio, nec corona eſt, ſicut in bonis operibus perfectior eſt Deus. Non enim eſt volentis, neque currentis, ſed miſerantis & adiuuantis eſt Dei, vt peruenire valeamus ad calcem: ſic in malis atque peccatis ſemina noſtra ſunt incentiuà, & perfectio diaboli.* Rurſus pro voto noſtro illud idem refricat argumentum: *Aliud* (inquit) *eſt Dei opus, aliud hominum. Dei opus eſt vocare: hominum vel credere, vel non credere. Et ſicuti alibi de Scripturis liberum hominis affirmatur arbitrium, vt ibi: Si volueritis, & audieritis me.* Demum idem acutè concludit, nullam fore ſapientiæ micam apud homines, peſſum eunte libero arbitrio. Vnde arguit vigere hanc animæ facultatem, quia multa ſapientiæ ſpecimina quotidie à viris optimis eduntur egregiè, luculenter. Sic ille: *Hoc fecit Deus, vt habeat ſapientia locum in eligendo bonum, & vitando malum, & liberum homini relinquatur arbitrium. Ne dicat ſe inſenſibilem ac ſtolidum à Deo eſſe generatum.* Hactenus ille, ſtans à partibus liberi arbitrij.

In 1. Ioan. cap 4.
Lib 2. contra duas epiſt Pelagij c. 5.
Cont. Fauſt. Manicha. diſput. 2. epiſt 47 ad Valēt. de fide cont. Manichæum cap. 9. & 10.
Hieron. l. 2. cont. Iouin. cap. 2.
in cap 5 ad Galat.
Nulla prorſus eſſet ſapientiæ mica apud homines ſine arbitrio.
Hieron. ad c. 7. Eccleſ.

Ieroſolyma Chriſto applauſit primum, & eum poſtea refutauit.

Illud etiam Euangelium, quod expendo orthodoxè, idoneum ſufficit argumentum. Quippe, cùm intraſſet Ieſus Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic? Profectò fuit illa commotio gratiæ excitantis & vocantis Ieroſolymam ad agnitionem Chriſti; vt fusè probaui in ſenſu literali contra Maldonatum. Sed eſto populus ille diuino percitus œſtro litarit Chriſto, ei applaudens, & effuſus obuiam æmulatus indolem diſcipulorum, qui ſternebant veſtes in via, & cantica reſonabant: non tamen conſtitere ſibi ciues vrbis ingratæ; nempe ſuſurrantibus Scribis atque Phariſæis, libero perculſi arbitrio in Chriſtum Dominum morte tenus impiè ſæuierunt. Siquidem plerique ex iis, qui ſteterant à partibus Chriſti Dominica Palmarum, terga verterunt quinto poſt die, defectionis ſuæ ſignum hoc edentes, quòd Pilatum vrgentes, ab inuito Chriſti Domini necem nequiter extorſerunt. Itaque liberi ſui arbitrij argumentum dedit illa duplex commotio Ieroſolymæ, velificantis Chriſto primùm, & eumdem velut Regem exauctoratum turpiter abiurantis. Alternantes has populi vices ſtupet Bernardus hoc tenore: *Ab eodem populo, in eodem loco, & ipſo tempore, pauciſſimis diebus interpoſitis, primò cum tanto triumpho ſuſcepitur, poſtea crucifixus eſt. O quàm diſſimile eſt: Tolle, tolle, crucifige eum; & Benedictus qui venit in nomine Domini, hoſanna in excelſis! Quàm diſſimile: Rex Iſrael; & Non habemus Regem niſi Cæſarem. Quàm diſſimiles rami virentes, & crux; flores, & ſpinæ. Cui priùs ſternebantur veſtimenta aliena, ecce ſuis exuitur.*

Bern. ſerm. 2. de Dominica in ramis.

SENSVS ORTHODOXVS.

CONTROVERSIA QVARTA.

An gratia influens in animas, peccata expellat, aut homo dicatur iuſtus iuſtitiâ Chriſti imputatiuâ tantùm.

In hæc verba:

Intrauit IESVS *in templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & menſas numulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit.*

ARGVMENTVM

EX SCRIPTVRA, RATIONE, ET SANCTIS PATRIBVS.

PHiliſtæis infidelibus, & neſciis veri Dei, non fuit res peregrina miſcere ſacra profanis, eodemque templo reponere arcam Dei, & idolum Dagon. Non tulit hanc impietatem Chriſtus in Iudæis, inducentibus oues & boues in locum ſanctum, imò foras flagello eiecit vendentes & ementes in templo, damnans has nundinas vti ſacrilegas, & docens non coïre ſacra & profana. Voluit Chriſtus repurgium templi præire ſanitati, quam cæcis, claudis, aliiſque ægris pluribus impertiuit. Namque ſalutis ille Deus, vt benignè influat, aliqua depoſcit præludia, quibus eius gratia conciliari queat. Vnde miror hæreticos affirmantes, in anima iuſtificata, præterita ſemper vitia reſidere: quippe nolunt, iuſtificationem animæ fieri beneficio gratiæ inhærentis, ſed duntaxat obſequio gratiæ, ſeu iuſtitiæ Chriſti, nobis deſuper imputatæ. Caluinus hocce delirio inſanijt, ita deſipiens: *Iuſtificare nihil eſt aliud, quàm*

Error Caluini de iuſtificatione animæ.
Caluinus l. 3. Inſtit. c. 11. §. 3.

eum qui reus eſt, vel agitur, tamquam approbata innocentia à reatu abſoluere. Cum itaque nos Chriſti interceſſione iuſtificet Deus, non propria innocentia approbatione, ſed iuſtitiæ imputatione nos abſoluit, vt pro iuſtis in Chriſto cenſeamur, qui in nobis non ſumus. Negat ille ſycophanta dari in anima iuſtitiam ſeu gratiam diſtinctam realiter ab ea, quæ afficit animam Chriſti.

Deprauatio inſignis facta à Beza Roman. 6.

Beza veliſicans inſaniæ Caluini, cuius virus ebiberat, vt huic errorem adſtrueret, codici ſacro vim intulit. Vbi enim Paulus Romanos initians ſacris fidei myſteriis ait: *Qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato.* Beza maledicus perfidè ſic reddidit illum verſum: *Qui mortuus eſt, liber eſt à peccato.* Vult quidem callidus apoſtata, iuſtificatos ita liberari, vt non imputentur eis peccata, quæ tamen reſtagnant & ſtabulantur in anima. Arguitur hic transfuga perfidiæ, ipſo hoc

Biblia traducta à Beza Rom. 6.

Quid ſit & quomodo fiat iuſtificatio peccatoris.

textu Græco: Ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Id eſt. *Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato.* Vox ſiquidem *δεδικαίωται* perinde ſonat ac *iuſtificatus eſt*, à verbo *δικαιόω iuſtifico.* Maluit infida verſione Beza Paulum inducere, quam reddere fideliter eius oraculum Catholicis propitium, quorum dogma proſtat hoc decreto Concilij Tridentini. *Vnica formalis cauſa eſt iuſtitia Dei, non qua ipſe iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit, qua videlicet ab eo donati, renouamur ſpiritu mentis noſtræ, & non modo reputamur, ſed verè iuſti nominamur, & ſumus, &c. Id in hac impij iuſtificatione fit, dum eiuſdem ſanctiſſima Paſſionis merito, per Spiritum Sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iuſtificantur, atque ipſis inhæret.*

Concil. Trid. ſeſſ. 6. c. 7.

Beza ſubodorans in prælibato textu Pauli veritatem ſententiæ Catholicæ, quæ iuſtificationem animæ refundit in gratiam inhærentem, quæ expungit culpam, reatum, & offenſam, fatetur ingenuè, ſuopte Marte locum illum ad ſuam ſententiam adaptaſſe. Sic ille: *Vulgata, & Eraſmus, iuſtificatus eſt, quidam etiam conuertit abſolutus eſt. Ego verò has interpretationes hoc loco vt ambiguas reſeci, ne quis de peccati vel peccatorum remiſſione ſeu abſolutione à peccatis hoc dictum acciperet.*

Beza in annotationibus in epiſt. ad Rom. c. 6.

Caluinus rem iniquam cenſuit, imponere Apoſtolo, ideoque textui genuino maluit affingere gloſſam deuiam ab intento Pauli, dum ſic commentatur: *Iuſtificatum accipe pro abſoluto, & à ſeruitute vindicato.* Quia tentauit ille nequam expungere ab anima gratiam inhærentem, accipe textus Scripturæ ſacræ gratiæ illius vindices opportunos. Ita Paulus: *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis.* Charitas hæc diffuſa notat quidpiam aliud, quàm quid deſuper imputatum. Eò ſpectat hoc eiuſdem Pauli effatum: *Qui vnxit nos Deus, & ſignauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris.* Profectò naribus emunctis hoc pignus ſubolet gratiæ fragrantiam, quam experimento quotidiano conſtat iuſtorum animas exhalare. Eiuſdem generis eſt hoc Ioannis eloquium: *Vnctionem, quam ab eo accepiſtis, maneat in vobis.* Et rurſus: *Qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quia ſemen eius manet in eo.* Semen illud eſt gratia cœlitus inſita.

Caluin. in epiſt. ad Roman 6.

Textus probantes gratiã inhærentem. Rom 5.

2. Cor. 1.

1. Ioan. 2.

1. Ioan. 3.

Quare gratia iuſtificãs & peccata nequeant eſſe ſimul.

Iam rationibus eſt expedienda hæc controuerſia. Sic arguo: Paulo auctore, Spiritus ſanctus inhabitat animas Deo acceptas: Ergo cùm Spiritus ille ſtipetur omni gratiarum agmine; indubia res eſt, animam effectam ſacrarium Dei, multis gratiarum dotibus inſigniri. Vnde cùm gratia & peccata non cocant, neceſſe eſt aboleri penitus peccata eius, qui iuſtificatur: alioquin Deo gratus & ingratus ſimul eſſet, quod affirmare incongruum eſt. Gratus eſſet, quia iuſtus; ingratus, quia Deus exoſus omne nefas, homines impios auerſatur. Rurſus ſi teguntur tantùm peccata in iuſtificatione, & non abiguntur; peccata illa etiam Beatis inerunt in gloria: Sed illuc nemo malè ſibi conſcius inducitur; nempe nihil coinquinatum ſubire poteſt illud ſacrum Palatium, iuxta illud Iſaiæ effatum: *Miſereamur impio, & non diſcet iuſtitiam: in terra ſanctorum iniqua geſſit, & non videbit gloriam Domini.* Si non videbit gloriam Domini, quia impius; quomodo impietas & gloria concordabunt? Nonne impij erunt beati, ſi eos impietas etiam comitetur ad gloriam. Iſai. 26.

Præterea ſi iuſtitia illa iuſtorum non ſit eis propria, vt à Deo accepta & diſtincta realiter à iuſtitia Chriſti; non poſſet intendi illa ſanctorum iuſtitia, ſeu gratia, quia in ſingulis quibuſque hominibus eſſet infinita: Sed hoc eſt abſurdum, ipſo etiam codice ſacro nos adhortante ad noua gratiæ incrementa. Sic enim perorat Angelus ille, qui Ioannem Apoſtolum fecit conſcium arcanorum Dei: *Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & ſanctus ſanctificetur adhuc.* Fruſtra Salomon Deo afflatus hoc dictaſſet: *Iuſtorum ſemita, quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſque ad perfectam diem.* Neque etiam veridica poteſt eſſe ſententia Pſaltis, ſtante theſi illa hæretica. Ait enim Pſaltes iuſtos procedere permeantes omnes virtutum calles: *Ibunt de virtute in virtutem.* Ad illud augmentum gratiæ pertinet ille Pauli textus: *Qui adminiſtrat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum præſtabit, & multiplicabit ſemen veſtrum, & augebit incrementa frugum iuſtitiæ veſtræ.* Aliud etiam ſequitur incongruum ex inepta hac hæreſi de iuſtitia imputatiua Chriſti; ſcilicet fore Beatos omnes æquales, & iuſtos omnes in hoc æuo concolores eſſe, nullo alium præcedente, merito, gradu, vel pondere ſanctitatis: Sed ex Scriptura ſecus omnino patet; quippe Dominus ipſe IESVS ita fatur: *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt.* Id eſt, vt diſcolor & inæqualis eſt gratia fidelium, ita & eos præmium inæquale manet.

Gratia Dei poteſt intendi in hoc ſæculo.

Apocal. 22.

Prouerb. 4.

Pſal. 83.

2. Cor. 9.

Iuſtorum multiplex & inæqualis eſt ſanctitas.

Ioan. 14.

In Sanctorum choro quoſdam aliis eminere probat iſtud Dei cum dæmone colloquium: *Nunquid conſideraſti ſeruum meum Iob, quòd non ſit ei ſimilis in terra, homo ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo?* Nota, illam diſparitatem ſancti Iob & aliorum hominum peti à ſimplicitate, rectitudine, timore Dei, aliiſque gratiæ dotibus, quibus alios homines anteibat. Eſſe varias meritorum claſſes, vt & gratiarũ quas etiã gloria diſcolor excipiet, bellè ait Paulus hoc contextu: *Non omnis caro, eadẽ caro: ſed alia quidẽ hominum, alia verò pecorum, alia volucrũ, alia autem piſcium. Et corpora cœleſtia, & corpora terreſtria: ſed alia quidem cœleſtium gloria, alia autem terreſtrium. Alia claritas Solis, alia claritas Lunæ, & alia claritas Stellarum. Stella enim à ſtella differt in claritate: ſic & reſurrectio mortuorum.* Quaſi diceret: Sicut rutila ſiderum corpora haudquaquam in æquali lumine conueniunt; ita & Sanctorum merita non ad eamdem

Iob 1.

Beati in cœlo non diſtinguuntur iiſdem gradibus gloriæ.

1 Cor. 15.

ſanctuarij

ſanctuarij trutinam appendentur. Deſipiunt ergo hæretici, dum refellunt iuſtitiam inhærentem, quam & ego iterum ſic adſtruo: Gratiam Deus non eo ſolo nomine impertit, vt ea nos flammis æternis eripiat, ſed vt nos aliquando gloriæ æternæ compotes efficiat: Sed hoc præſtare nequit illa iuſtificatio inuecta, & ſomniata ab hæreticis; illa nimirum ſita eſt in forenſi ſchemate, quo quiſquis abſoluitur, declaratur quidem ſupplicio exemptus, ſed non afficitur aliquo præmio: Ergo ad hoc vt homo repurgio peccatorum elatus, conſors fiat diuinæ naturæ, & gloria æterna dignus, indiget aliqua qualitate ſuperioris ordinis, cuius obſequio beatis mentibus adſcribatur.

Hanc gratiam Paulus indigitat, quaſi de induſtria dirimens iſtam controuerſiam. Sic ille:

Roman. 6.

Nunc vero liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem; finem verè, vitam æternam. Si liberati à peccato: ergo peccatum non remanet etiam poſt Baptiſma, vt ſtultè Caluinus tentat adſtruere. Si libertatem illam à peccato excipit ſanctificatio; profectò illa quidpiam aliud eſt à remiſſione peccatorum: vt enim præfatus ſum, is qui à crimine abſoluitur, non eo ipſo eſt dignus præmio, quod fuerint illi eius crimina relaxata. Paulus à ſe prælibata in eo argumento, denuò ſic confirmat: *Hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis.* Congruè diſtinguit ablutionem à ſanctificatione: aliud nempe eſt ſimplex remiſſio peccati, hoc tegendo, vt ineptiunt hæretici; & aliud eſt ſanctificatio illa, qua quis conciliatur Deo eo modo, quo Paulus intelligit. Audiendus Pauli interpres Chryſoſtomus ita commentatus: *Valde appoſitè ad eos pudore ſuffundendos ſubiunxit, dicens: Cogitate à quantis malis vos Deus eripuit, quantam ſuæ benignitatis & clementiæ vobis exhibuit experientiam, & demonſtrationem, & neque vſque ad ſolam à malis liberationem vos eſt remuneratus: ſed longè amplius ſuam protexit beneficentiam; etenim mundum fecit. Nunquid hoc ſolum? Nequaquam. Sed & ſanctificauit. Sed neque hoc ſolum, verum etiam iuſtificauit. Atqui vel à peccatis eſſe liberatum, magnum eſt donum: nunc autem etiam bonis impleuit innumerabilibus.*

Caluin. lib. 3. inſtitut. c. 3. § 10. & §. 11. Lib. 4 inſtit. c. 15. §. 10.

1. Cor. 6.

Ex SS. PATRIBVS.

Chryſoſt. hom. 16. in 1. Cor.

Præter remiſſionem peccatorum eſt adhuc gratia neceſſaria ad iuſtificationē impij.

Vides quàm liquido Sanctus ille ſcholiaſtes Pauli, mentem eius vt par eſt aſſecutus, duas eſſe res aſſerat, remiſſionem peccati, & iuſtificationem. Concinit Ambroſius iſto verſu: *In eo iuſtificatio Dei eſt, ſi non ad indignos & obnoxios, ſed ad innocentes per ablutionem factos videatur & iuſtos ſua munera tranſtuliſſe.* Cum audis munera impertita lotis, intellige varias gratiarum dotes, quibus pœnitentes animas liberalis Dominus inſigniuit. Adiice Sanctum Hieronymum, qui iuſtificatum hominem compellans, iuſtitiam eius commemorat vt propriam & adhærentem, licet à Deo ſit conceſſa. Sic ille: *Hæc eſt hominis ſumma iuſtitia, quicquid potueris habere iuſtitiæ, non tuum eſſe putare, ſed Domini, qui largitus eſt.* Item alibi. *Nunc mundus factus es in lauacro, & de te dicitur: Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata, & lota quidem ſit, ſed cuſtodire non valeat puritatem ſuam niſi à Domino ſuſtentetur.* Profectò Hieronymus non inſcius arcanorum fidei, non adhiberet pronomina poſſeſſiua in themate iuſtificationis animæ, niſi reipſa homo propriam iuſtitiam infuſam à Chriſto Domino poſſideret.

Ambroſ. l. 6. in Lucam.

Hieron lib. 1. contra Pelagianos.

Idem lib. 3.

Concolor his Patribus Auguſtinus multus eſt in probando hoc dogmate Chriſtiano, quo concludit Eccleſia, iuſtificatam animam nitore proprio coruſcare. Accipe viri ſummi opportunam ſententiam. *Natura cùm à ſuo conditore iuſtificatur, à deformi forma formoſam transfertur in formam.* Et ne hæreticus obganniat, Eccleſiam aſſignare viribus animæ iuſtitiam illi adhærentem, Auguſtinus eam in Deum auctorem ſic refundit: *Quis facit in homine iuſtitiam, niſi qui iuſtificat impium? Hoc eſt per gratiam ſuam de impio facit iuſtum.* Diceres, eumdem cenſorem aſperum hæreſeos voluiſſe ſuo ſtylo configere Caluiniſtas, mentientes noſtram iuſtitiam eam eſſe, qua Chriſtus eſt iuſtus. Ecce Auguſtini ſpiculum in delitos homines intortum: *Iuſtitia Dei, non quà Deus iuſtus eſt, ſed qua induit hominem, dum iuſtificat impium.* Alibi liquidiùs rem factam ancipitem ab æmulis noſtris ſic decernit: *Non propterea iuſtitia Dei dicitur, quoniam Deus iuſtus eſt; ſed quia homini ex Deo ineſt.* Neceſſarium eſſe huoc gratiæ illapſum probat rationibus à me antea recenſitis, ſcilicet Deum & crimina non coïre, & peccatorem vitiis obnoxium non eſſe congruum Spiritus Sancti ſacrarium. Ne ſuſpectam meam habeant fidem æmuli noſtri, audiant Auguſtinum. *Poſt remiſſionem peccatorum, niſi mundatam domum habitet Spiritus Sanctus, nonne cum aliis ſeptem redit ſpiritus immundus? Vt autem inhabitet Spiritus Sanctus, nonne vbi vult ſpirat, & charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris, non à nobis, ſed à Spiritu Sancto, qui datus eſt nobis.* Paulò poſt hoc ſubiicit: *Nemo liberatur, nec iuſtificatur, niſi gratiâ Dei per Ieſum Chriſtum, non ſolùm remiſſione peccatorum, ſed priùs ipſius inſpiratione fidei, & timoris Dei impartito ſalubriter orationis affatu, & effectu.*

Aug. lib. 15. de Trin. c. 2.

Idem in Pſalm. 18.

Idem lib. de Spiritu & littera c. 9.

Lib. 3. contra duas ep. Pelagian. c. 7.

Idem epiſt. 105. ad Sixtum.

Demum ille ſic concludit controuerſam iſtam materiam, vt nullus planè ſuperſit dubitandi locus, niſi ſolis Pyrrhoniſtis, quibus nihil omnino conſtare eſt ſecta ſingularis. Ita vir emeritæ diſciplinæ: *Quid eſt, quòd abundantiam gratiæ & iuſtitiæ accipiunt, niſi quòd non ei tantùm peccato, in quo omnes peccauerunt, ſed eis etiam, quæ addiderunt, gratia remiſſionis datur, abſque hominibus tanta iuſtitia donatur, vt cùm Adam conſenſerit ad peccatum ſuadenti, non cedant iſti etiam cogenti.* Huius etiam gratiæ, ſeu iuſtitiæ inhærentis partes validè propugnat Proſper ille Aquitanus ſuppar Auguſtino, & in his quæ ad gratiam ſpectant peritiſſimus ſi quis vnquam alius. Sic ille in hac decurrit alea: *Iuſtificatus homo, id eſt, ex impio pius factus, nullo præcedente bono merito accepit donum, quo medio acquirat & meritum: vt quod in illo inchoatum eſt per gratiam Chriſti, etiam per induſtriam liberi augeatur arbitrij, nunquam remoto adiutorio Dei, ſine quo nec proficere, nec permanere in bono quiſquam poteſt.* Huiuſce veritatis ſe aſſertorem Chriſtus Dominus præſtitit, quando ſuos diſcipulos ita compellauit: *Regnum Dei intra vos eſt.* Quaſi diceret: Cùm gratia veſtras animas afficit, eius obſequio aptamini ad regnum Dei; quippe citra gratiam nemo ad illud regnum euehitur. Ita ferè textum illum explicuit Gregorius Nyſſenus ita commentatus: *Vt doceamur, quòd qui cor ſuum ab omni creatura & vitioſa affectione expurgauit, in ſua ipſius pulchritudine diuinæ naturæ imaginem intuetur.*

Aug. lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſ. c. 13.

Proſper in reſponſione ad capita Gallorum.

Luc. 17.

Greg. Nyſſ. orat. 6. de beatitudinibus.

Itaque

Itaque conſonante choro Sanctorum Patrum, tota hæc controuerſia dirimitur, & hoc vnicuique fidelium conſtans eſſe debet; ſcilicet iuſtitiam illam imputatiuam, quam clamant hæretici, eſſe inane tantùm iuſtitiæ ſimulacrum; ac proinde operæpretium adſtruere & credere gratiam Dei altè iuſtorum animis inſidentem.

FERIA QVARTA
DOMINICÆ PRIMÆ QVADRAGESIMÆ.

EVANGELIVM

Matth. 12.

SECTVM IN TOT NVMEROS, QVOT ſunt textus literaliter expenſi, iuxta intentum Spiritus Sancti.

I. Acceſſerunt ad IESVM Scribæ & Phariſæi, dicentes: Magiſter volumus à te ſignum videre.

II. Qui reſpondens ait illis: Generatio mala & adultera ſignum quærit.

III. Et ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; ſic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.

IV. Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Et ecce plus quàm Ionas hic. Regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam: quia venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis, & ecce plùs quàm Salomon hic.

V. Cùm autem immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit. Tunc dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Et veniens inuenit eam ſcopis mundatam, vacantem, & ornatam. Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe, & intrantes habitant ibi: & fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus. Sic erit & huic generationi peſſimæ.

VI. Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius & fratres ſtabant foris, quærentes loqui ei. Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant, quærentes te.

VII. At ipſe reſpondens dicenti ſibi, ait: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?

VIII. Et extendens manum in diſcipulos ſuos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt: ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt.

LITERALIS EXPOSITIO,
Cuius Paragraphi exquiſitè enucleant textus Euangelij recenſiti.

I. Illud eſt prauum cuiuſuis perfidia ingenium, vt ſeſe etiam latendo prodat, exemplo Iudaeorum, qui dum Chriſtum ſollicitant ad edendum aliquod ſignum de cœlo, vt vel ſic ſibi conciliet fidem eorum, tunc maximè ſeſe faciunt infideles.

II. Vnde & Chriſtus iniquam eorum pertæſus indolem, à ſignis abſtinuit, apprimè callens, ſiniſtro animo peti prodigia à Gente vitiis omnibus irretita.

III. Ne tamen ſuo Saluatoris officio deeſſe videretur Chriſtus, non ad arbitrium Iudaeorum fecit prodigia, at ſignum dedit congruum ad fidem hominum valdè demerendum.

IV. Sed

IV. Sed vt obſtinatus animus nullo flecti-tur obſequio, reſurrectione Christi data Iudæis in ſignum ſalutis procuranda, illi nequiores inde effecti ſunt, illam impugnando: & hac eorum ſumma nequitia, eludis inſtantis ſuis noxium argumentum. Itaque fiet in die iudicij, vt comparatione illorum hominum impiorum, Niniuita & Regina Saba meliores meritò cenſeantur.

V. Quippe illi vltro pœnitentiam egerunt, ſcilicet Niniuita: & Regina Auſtri procul poſita venit Ieroſolymam, perculſa fama ſapientia Salomonis. Iudai verò ſecus poſt repurgium cultus idolorum, Deo miſerante factum obſequio Prophetarum, vitiis ſeſe omnibus obſtrinxerunt.

VI. Vt adeò malè habentes Iudaos Christus reuocaret ad meliorem frugem, noluit imponere modum pradicationi ſua, licet admonitus adſtare foris matrem, & fratres ſuos: potior namque fuit ei cura animarum, quàm temporalia ſolatia propinquorum.

VII. Dixi ſolatia propinquorum, & non fratrum, quia Christus nullos habuit fratres nec ſorores: ſed ſtylo Scriptura inolito propinqui eiuſdem generis fratrum nomine recoluntur.

VIII. Loco fratrum & ſororum carnalium, Christus affines ſibi facit animas omnes, qua ſe componunt ad arbitrium Dei: quippe hac eſt eius propria parentela.

SENSVS LITERALIS.

Iudai defectionem ſuam à Deo probant, volentes ſuam adſtruere fidem, editis de cœlo prodigiis.

In hæc verba:

Acceſſerunt ad IESVM *Scriba & Phariſai, dicentes: Magiſter volumus à te ſignum videre. Qui reſpondens ait illis: Generatio mala & adultera ſignum quærit.*

§. I.

CONIECTVRA PRIMA

Ex Ratione, Et Lingvis.

Benadad Rex Syrus Deum non credidit omnipotentem.

BEnadad Rex Syriæ, homo ſupra modum inſolens, gratis indixit bellum Achab Regi Iſrael, obſidione magna cingens Samariam caput regni eius. Achab, Deo moderante bellum illud, parua militum manu fudit acies Regis Syri, qui vt palantes agi ſuos milites aſpexit, neſcius vnde tanta ſtrages edita fuiſſet, accepit hoc ab aſſentatore conſilium: *Dij montium ſunt dij eorum, ideo ſuperauerunt nos: ſed melius eſt, vt pugnemus contra eos in campeſtribus, & obtinebimus eos.* Annuit Rex illi conſilio ſuſpicatus Deum Iſraël valere duntaxat in montibus. Idcirco vertente anno ſuas explicuit acies procul à montibus, arbitratus Deum eſſe in vallibus impotentem. Deus non impunem præteriit illam blaſphemiam, creduli nimium Principis conſilio nequiſſimo. Nempe Deo afflatus Propheta Regem Iſraël adorſus ita affatus eſt: *Hac dicit Dominus: Quia dixerunt Syri: Deus montium eſt Dominus, & non eſt Deus vallium, dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua, & ſcietis quia ego ſum Dominus.*

3. Reg. 20.

Ibidem.

Syri huius Principis infidelis æmulati ſunt inſaniam Scribæ & Phariſæi. Hi nimirum hactenus aſpexerant Chriſtum multa edidiſſe prodigia, malè affectos reſtituens integræ ſanitati. Imò impræſentiarum viderant diabolum ceſſiſſe loco, quem prius occuparat. Vt ergo tantis detraherent prodigiis, commenti ſunt iſtud conuicium: videlicet Chriſtum valere quidem in vallibus, ſed eſſe imparem ſibi, ſi quis ad excelſa montium prouocaret. Id eſt, hanc euomuere blaſphemiam; Chriſtum quidem pro votis edere terrena prodigia, vt erant miracula facta in gratiam redditæ ſoſpitatis. Vtque ſuæ nihil deeſſet blaſphemiæ, hanc adiecere nequitiam, vt dicerent, Chriſtum iniiſſe cum dæmone commercium, & obſequio huius pacti, eum patrare prodigia in his quæ pertinent ad corpora infra cœlos poſita; at non poſſe aliquod facinus exerere circa corpora cœleſtia. Vnde vt fucos facerent populo meditanti dare manus ſuas Chriſto, audacter, meliùs dixerim impudenter, aggreſſi ſunt Chriſtum, prouocantes eum ad aliquod ſignum de cœlo protinus explicandum. Quod enim Matthæus ſimpliciter ſignum vocat; Lucas & Marcus nuncupant ſignum de cœlo. Quaſi dicerent: Edita à te ſigna hactenus æquiuoca ſunt; vtpote facta circa corpora terreſtria, quæ plerumque Dæmon ad arbitrium ſuum verſat, vt fecere Magi Pharaonis: Vt omnem veneficij ſuſpicionem tergas, & probes te Deo cœleſti Patre ſatum, hinc operare aliquid circa cœlos, vt tuæ poteſtatis à cœlo acceptæ euidens argumentum.

Iudæi ſuſpicati Chriſtũ eſſe Magum, & tantùm poſſe edere miracula circa res infimas ſed nõ circa cœleſtes.

Luc 11. Marc. 8.

Quale ſignum peterint non expreſſit ſcriba ſacer: ſunt qui dicant eos petiiſſe vt ignem de cœlo quantocyus educeret ad inſtar Eliæ, aut vt Samuel æſtiuo tempore contra naturam loci fulgura & tonitrua protinus excitaret. Quia graues habet auctores illa ſententia, non audeo illam pungere, & multò minùs expungere. Habeat illa opinio ſuum pondus & momentum: nihil illi detraho; ſed ego aliud planè ſubodoror in ea petitione Scribarum: non enim ignem tantùm aut tonitrua tunc intendebant, ſed quidpiam dignius. Et reuera hæc ſigna non ſunt de cœlo, niſi aërem dicas cœlum ſtylo vernaculo codici ſacro. Itaque mea hæc eſto concluſio includens apprimè ſenſum literalem. Scribæ & Phariſæi obſeruantes Chriſtum aliam ferre legem à lege Moſaica diſſitam, & prædicare contemptum rerum omnium terreſtrium, quas Ioſuë ſummo labore congeſſerat, vt Chriſtus ſuam doctrinam ſartam tectamque efficeret, petierunt ab eo eadem ſigna, quæ edita ſunt in gratiam Moyſis & Ioſuë. Et hæc profectò ſigna non fuerunt ex aëre, ſed è cœlo. Nempe de cœlo Angelus illapſus eſt, qui incubans monti Sinaï legem dictauit eo apparatu, quem recolit ipſe legiſlator. Rurſus cœli citum præſtiterunt obſequium Ioſuë remoranti Solis impetum aſſuetum.

Quale ſignũ petierint Scribæ & Phariſæi in argumentũ diuinitatis Chriſti.

Ignis deductus ab Elia deſuper & tonitrua non ſunt propriè ſigna de cœlo quæ petebant Iudæi à Chriſto.

Huiuſmodi ſigna de cœlo petiere Scribæ, quæ à dæmone nequaquam edi poſſunt. Si enim tantùm ignem de cœlo, aut fulgura, & tonitrua flagitaſſent, imprudenter elegiſſent alia ſigna quàm ea priùs explicata. Si enim detraxere ſignis illis, quia potuere fieri magicis artibus, inconſultè ignem & tonitrua meminiſſent, cùm diaboli præſtigiis eadem ſigna poſſint edi. Euidens hoc fuit

Fidei nõ innititur prodigiis ſed primæ veritati.

argumen

argumentum defectionis Iudæorum à Deo, velle ſuam fidem adſtruere prodigiis, ita vt dubiam facerent dignitatem Chriſti, niſi eam aliquo cœleſti ſigno vt congrua teſſera conſignaret: quippe fides ingenua, eſt incuria prodigij, vtpote ſuum præbens aſſenſum Deo reuelanti, à quo procul abeſt omnis ſuſpicio mendacij. Dixerat Chriſtus ſe eſſe viam, vitam, & veritatem, hocque ſuum effatum pleriſque miraculis fecerat indubium. Obſtitere tamen Scribæ & Phariſæi, ne turbæ darent manus Chriſto, veridicis eius vocibus annuentes. Fidei ſuæ ſummam repoſuere penes ſigna externa: quaſi verò miracula aſpecta fidem concilient, proteruia minimè remorante. Pectora illa opaca fecere palàm, obſtinatos & infideles animos non flecti miraculis: ſiquidem Chriſtus infinita propè ſigna patrarat hactenus, & Synagoga procax habuit illa deſpicatui, cauſata dæmonum obſequio poſſe prodigia talia procurari. Gens illa infidelis dederat terga Deo, ideoque tota fuit addicta ſenſibus, eorum indagini committens fidem ſuam, contra naturam fidei, quæ abſtrahit à ſenſuum ſcrutinio, vt reuelatæ annuat veritati.

Ex linguis. Hebræa. Hebræi fidē ex auditu eſſe ſignificant.

Hinc fides Hebræis dicitur אמונה *emunah*. Vox autem illa Hebræa ſignificat fidem, veritatem, & certitudinem. Deducitur à radicali אמן *aman*, quæ in coniugatione *hiphil*, perinde eſt ac, *dictis acquieuit*. Hebræo ſic idiomate teſtante fidem eſſe quidem ex auditu, ſed nihil habere commune cum oculis. Eò alluſere Chaldæi & Syri, qui ab eadem radicali deduxere nomen אמון *emun*, quod pædagogum ſignificat; at proprium pædagogi eſt diſciplinam ſuam non oculis ſed auribus inſtillare. Eamobrem imprudenter conſuluere ſuæ fidei Scribæ & Phariſæi, quando voluerunt eam ſubiicere oculorum examini. Fauet & Græca dialectus, cui fides eſt πίστις, à verbo πιστεύω, id eſt, *credo*, ſeu, *verum admitto*. At quod videtur non creditur, ſed ſcitur aut cernitur: Fidei namque ratio non eſt viſus, ſed diuina reuelatio auribus explicata.

Chaldæa. Syriaca. Syri & Chaldæi dicunt fidem non oculis, ſed auribus indigere.

SENSVS LITERALIS.

Infidelitas omnis eſt diabolo patre ſata, ideoque Iudæi infideles Chriſto, generationis adulteræ nomine ſunt velut inglorio ſtigmate caſtigati.

In hæc verba:

Acceſſerunt Scribæ & Phariſæi ad IESVM, *dicentes: Magiſter volumus à te ſignum videre. Qui reſpondens ait illis: Generatio mala & adultera ſignum quærit.*

CONIECTVRA SECVNDA

Ex SS. Patribvs, Et Lingvis.

Omnis infidelitas à diabolo ſuſurrante capit exordium.

OMnis à veritate deuius animus eſt mendacio velificans, ac proinde ſatus patre mendacij, id eſt diabolo, qui in veritate non ſtetit, & mentiens homini fucos fecit, ſuadendo eſum pomi. Pater ille mendacij ſuum virus inſtillauit animis Scribarum & Phariſæorum, ſuggerendo Chriſtum eſſe maleficum hominem, vtentem præſtigiis ad miracula quæ hactenus perfecerat. Vtque nequitia omnis ſuo contagio cæteras hominibus aſtricatur; ita & proceres Iudæorum incautam plebem infidelitatis ſuæ aſpergine dementarunt. Nempe hoc ſuſurro ſuam perfidiam fecere palàm: ſcilicet dixere, Chriſtum in nomine Beelzebub eiicere dæmonia: & vt colophonem imponerent illi indoli iniquæ, hodie Chriſtum adorſi ſunt ſpecie quidem humilium diſcipulorum, ſed linguâ ſuffuſâ veneno. Ecce fucos humilitatis: Magiſtrum vocant, eo mendaci titulo profitentes ſe diſcipulos eius, vt aſſentatione demulcerent, quem conuiciis frangere non poterant. Vt petitus iniuriis Chriſtus haudquaquam iræ ſtimulis ſtimulis incanduit; ita nec ſpecioſa verborum pompa captus fictis diſcipulis annuit, faciendo ſatis eorum poſtulatis. Imò ſuum tunc zelum acuit, vt eos congruo ſcommate configeret. Ecce ſpiculum intortum in aſſentatores: *Generatio mala & adultera ſignum quærit.*

Quare Scribæ & Phariſæi Chriſtū appellarunt magiſtrum.

Hac cenſura Chriſtus inuehitur in infidelitatem Iudæorum, quos vocat generationem malam, id eſt, progeniem patrum iniquorum, quorum contraxere perfidiam. Nempe Iudæi in deſerto multis à Deo beneficiis affecti, defluxerant ad idola, & inſurrexerant ſæpe in Dominum, murmurantes, & promiſſiones eius in dubium reuocantes. Perfidiam hanc notauit Moſes, eos ſic increpans: *Generatio praua & peruerſa: Haccine reddis Domino, popule ſtulte & inſipiens &c. Deum qui te genuit dereliquiſti, & oblitus es Domini creatoris tui.* Rurſus ille carpens eorum animos obſtinatos, ita pungit illos: *Scito quòd non propter iuſtitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc opimam in poſſeſſionem, cùm duriſſimæ ceruicis ſis populus.* Hanc meminit iniquam indolem Stephanus, inſtante agone ſuo, ita inuectus: *Dura ceruice, & incircumciſis cordibus, & auribus: vos ſemper Spiritui Sancto reſiſtitis, ſicut patres veſtri, ita & vos.* Iiſdem etiam flagellis Paulus excipit Cretenſes, vt conſcios vitiorum, quibus olim fuerant eorum parentes obnoxij. Sic ille: *Cretenſes ſemper mendaces, ventres pigri, malæ beſtiæ.* Itaque intentum Chriſti fuit iſtud: O Iudæi, ego vos eoſdem patior, quos Pater meus tulit in deſerto. Ille beneficus hos omnium bonorum affluxu dignatus eſt, panem etiam Angelorum, id eſt manna, adiiciens; & illi immemores largitoris, turpiter ab eo defecerunt. Ita & ego Filius Dei liberali manu gratiarum dotes ſparſi, curans ægros veſtros, imò & mortuos faciendo rediuiuos, & inſuper ſum ego pollicitus daturum me carnem meam & ſanguinem in eſcam & in potum. Nihilo tamen inde gratiores extitiſtis: ſed iniquiore animo in caput meum velut facto agmine coniuraſtis.

Quare Chriſtus vocat Iudæos generationem malam.

Deut. 32.

Deuter. 9.

Act. 7.

Tit. 1.

Generatio illa mala fuit, quia infidelis, & exoſa Chriſtum, cuius idcirco egregia facta vt crimina ſugillabat. Accipe Hieronymum, vt par eſt inuehentem in illos perduelles homines. *Sic ſignum poſtulant, quaſi quæ viderant ſigna non fuerint. Sed in alio Euangeliſta quid petant plenius explicatur. Volumus à te ſignum videre de cœlo. Vel in morem Eliæ ignem de ſublimi venire cupiebant: vel in ſimilitudinem Samuelis tempore æſtiuo contra naturam loci mugire tonitrua, coruſcare fulgura, imbres ruere: quaſi non poſſint & illa calumniari, & dicere, ex occultis & variis aeris paſſionibus accidiſſe. Nam qui*

Ex SS Patribvs. Hieron. in c. 12. Matth.

Animus obſtinatus non poteſt flecti ad fidei obſequium.

calumniaris

calumniaris ea qua oculis vides, manu tenes, vtilitate ſentis: quid facturus es de his, quæ de cælo venerint? Vtique reſpondebis, & Magos in Ægypto multa ſigna feciſſe de cælo. Cùm igitur pectora illa opaca ſuis aſſueta tenebris noluerint eſſe peruia luci, quam Chriſtus vt Sol irradians abundè diffudit: nonne ſufficiens argumentum habuit, in eorum perfidiam acriter inuehendi? Non potuere Iudæi infidelis animi argumenta prodere potiora.

Ille nimirum eſt genius perfidi & procacis hominis, vt veritates omnes faciat ancipites, nihilque omnino ratum habeat & conſtans, niſi hoc vnum; ſcilicet eſſe nihil credendum. Fauet au-

Auctor operis imperfecti hom. 30. in Matth.

ctor operis imperfecti, ita exclamans: *O malitia, quomodo ſapere neſcis. Dum volunt malitiam ſuam abſcondere, magis eam manifeſtant. Nam cùm multa ſigna vidiſſent, tamquam ſi nullum vidiſſent, ita ſignum petebant. Verè enim nullum viderunt, quia corporali aſpectu viderunt, non ſpirituali affectu. Nam mens ſine oculis videt aliquando, oculi autem ſine mente nunquam viderunt. Similis eſt natura infidelitatis terra arenoſæ, quæ quamuis pluuiam ſuſceperit; tamen, quia nullos in ſe tenet humores, ſemper adhuc*

Egregia deſcriptio hominis infidelis.

aret. Talis eſt conditio febrium. Quantumuis biberint febricitantes; calore totum conſumitur quod biberint, ſemper adhuc ſitiunt. Sic & maligni homines, quicquid boni viderint, aut audierint; infidelitate totum conſumente quod vident, aut audiunt, ſemper vacui ſunt, tamquam qui nihil viderint, aut audierint. Ecce ſi quis exponat tibi res, quas non libenter audis; ſi tota die audieris, nihil eorum retines, quæ audiſti. Aut ambulans in via, ſi mens tua aliquo cogitatu fuerit occupata, quamuis omnes videas tranſ-

Quare animus infidelis nihil credat.

euntes; tamen neminem vides. Sic & Iudæi frequenter ſigna videntes, adhuc ſignum petebant, quia hoc videbant, quod videre nolebant. Nam ſicut ſemper diſcere, ſignum eſt nihil poſſe proficere; ſic ſignum ſemper petere, teſtimonium eſt, nunquam velle credere.

ET LINGVIS.

SYRIACA.

Suſpicor ego, malitiam Iudæorum illos excitaſſe, & infidelitatem illorum fuiſſe veluti colophonem impoſitum nequitiæ. Vbi namque legimus Chriſtum ſic arguentem: *Generatio mala & adultera ſignum quærit.* Syrus interpres non malam ſimpliciter, ſed malè facientem vertit

HEBRÆA.

בישחא *biſchcho* perinde eſt ac *malè faciens.* Textus Hebræus ſic effert דור רע *dor rangh.* Id eſt. *Generatio maligna, & inuida.* At proprium eſt inuidiæ & liuoris, oculos excæcare: inuidus enim dicitur, quaſi inuitus videns. Græcus interpres

GRÆCA.

ſic effert, γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλίς. Id eſt *Generatio maligna, & adulterina.* Malignus dicitur quis, quaſi malè ignitus. Igne diaboli, id eſt inuidiæ, flagrabant hi Iudæi, malè affecti erga Chriſtum: eamobrem congruè diaboli nomen eis affingitur, vt diabolo patre ſatis, vt alibi Chriſtus

Ioan 8. Quare Iudæi fuerint generatio mala.

apertè ſignificat, eos ſic caſtigans: *Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis perficere.* Dicitur diabolus πονηρός. Et ab hoc Iudæos dixit Chriſtus γενεὰν πονηρὰν, id eſt, *generationem diabolicam.* Vt enim diabolus in veritate non ſtetit, neque Deo fidelis extitit, ita nec Iudæi, tot dignati beneficiis, turpiter à Chriſto Domino defecerunt.

Hos deſertores congruo etiam nomine vocat generationem adulteram: non quòd ex reali adulterio nati ſint; hinc enim non eſſent illi cenſuræ obnoxij: ſed quia ipſi adulterij ſpiritualis erant rei. Dicitur adultera mulier, quæ ad alterius viri torum vadit: adultera, quaſi ad alterum. Synagoga Deo deſponſata fuit Angelo pronubo in monte Sinaï; ſed pertæſa virum ſuum, diabolo adhæſit, illi litans, pluribus eo fine erectis ſimulacris: ſicque Dei cultum tranſtulit ad idola. Eadem naue vehuntur hodie Scribæ & Phariſæi adſcribentes diabolo virtutem Chriſti, illam vtique qua clarebat miraculis. Præterea ſpreto Domino ſuo; & ſponſo legitimo Chriſto, ſuſurroni & adultero diabolo turpiter adhæſerunt. Iniquam ſortem Synagogæ luget præſcius Iſaias hac querula voce: *O quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis Sion.*

Quare Chriſtus vocarit Scribas & Phariſæos generationē adulteram.

Iſai. 1.

EX SS. PATRIBVS.

Auctor operis imperfecti hom. 30 in Matth.

Siſto, in gratiam præfatorum, auctorem operis imperfecti. Sic ille: *Anima hominis fidelis ſponſa eſt Chriſti: quæ autem infidelis eſt, meretrix eſt. In Oſee dicit: Sponſabo te in fide, & cognoſces Deum. Item: Filij in quibus non eſt fides in illis, ipſi in zelum compulerunt me in non Deum, & ego in zelum expellam eos in non Gentem. Sicut meretrix vxor virum ſuum ſe fingit amare; verè autem amat adulterum, & in facie quidem eſt iſtius, in corde autem alterius: ſic & Iudæi videbantur eſſe Dei cultores, erant autem diaboli amatores. Ideo malam & adulteram generationem eos appellat. Mala quidem erat, propter opera eorum mala: adultera autem, quia relicto viro, qui eſt verus Deus, idolis ſubdebantur. Signum vultis videre? Vbi eratis quando dæmones caſtigati à me, non flagello, ſed verbo, clamabant: Quid nobis, & tibi, IESV Nazarene: veniſti ante tempus torquere nos? Scimus te, quia es filius Dei. Dæmones virtutem meam ſenſerunt, & vos quomodo ſignum operum meorum non aſpexiſtis?* Ita & Hieronymus etiam commentatur. *Egregiè dixit adulteram: quia dimiſerat virum, & iuxta Ezechielem, multis ſe amatoribus copulauerat.*

Hieron. in Matth. 12.

Chryſoſt. hom. 44. in Matth. *Ezech. 16.*

Eò etiam ſpectat ſcholium iſtud Chryſoſtomi, inducentis Chriſtum aſperè obiurgantem iniquam Iudæorum indolem. Ecce commentarium viri ſancti, Chriſti nomine diſcurrentis. *Quid mirum eſt, ſi ita perperam me tractatis, quem nondum cognouiſtis, cùm etiam Patrem, quem plurimis & maximis periculis noſcere deberetis, pariter offendatis, quem crebrò derelinquentes, dæmonum cultus ſecuti eſtis, malos vobis (velut Ezechiel aſſiduè carpere ſolebat) amatores alliciates. Quibus verbis, & ſe conſonum atque concordem eſſe Patri oſtendit, & eos nihil alienum maioribus ſuis facere. Arcanaque mentis ipſorum reuelat, quòd ſimulantes, & tamquam inimici miracula petebant: propterea & generationem malam nuncupauit, tum quia ſemper ingrati benefactoribus extiterant, tum quia ſuſceptis beneficiis, quod extremæ vitioſitatis eſt, ad malignitatem excitantur. Adulteram porrò generationem appellauit tam priorem quàm præſentem ipſorum infidelitatem deſignans. Vnde rurſus Patri ſeipſum æqualem eſſe demonſtrat. Siquidem pariter qui ſibi, quemadmodum qui Patri non credunt, adulterij crimine notantur.*

* * *

SENSVS LITERALIS.

Chriſtus non edidit ſigna ad arbitrium Iudæorum, quia non ad ædificationem ea petebant, ſed animo iniquo.

In hæc verba:

Sic erit & huic generationi peſſimæ.

Coniectvra Ex Ratione, Ex Lingvis, Et Ex SS. Patribvs.

Quare non dederit Chriſtus Iudæis ſignum de cœlo.

Esto vinum ſit editum in gratiam hominum; cautè tamen ſubtrahitur febrienti, quia merum ad perniciem ſuam ſibi poſtulat exhiberi: ſua namque opportuna tempora quæque manent. Ita & miracula, Diuina duntaxat virtute fiunt, in gratiam animarum, quas Deus vult ſacris initiare myſteriis. Sed vbi quis iniquo animo carpẽs dogmata fidei, prouocat à ſermone ad prodigia, curioſã eius indaginem vt intempeſtiuã Dominus aſpernatur: etenim deficiente cauſa, effectus patitur & deliquium. Quia ergo fuit incongrua petitio Iudæorum, qui vrgebant Chriſtum ad ſignum aliquod circa corpora cœleſtia quantocyùs exhibendum: eamobrem Chriſtus eos habuit deſpicatui, vocans generationem adulteram; quia prorſus erant alieni ab Abraham, quo vt Patriarcha gloriabantur. Degeneres illos nuncupauit Chriſtus, quia ab eo toto cœlo diſſiti diſcrepabant. Fidei ſingularis extitit Abraham; iſti autem eius poſteri increduli, vbi ſe viderunt impares Chriſto, validis argumentis adſtruenti ſuam diſciplinam, à verbis prouocant ad opera, vt aliqualem anſam arripiant Chriſto Domino detrahendi. Suſpicabantur Chriſtum habere ius aliquod in corpora terreſtria; quippe redux ſanitas ægris impertita pluribus index erat eius præcipuæ poteſtatis. An verò ſubderentur ei corpora cœleſtia, res erat anceps apud eos: Idcirco faceſſunt Domino negotium, & eum moleſtè ſollicitant ad faciendum periculum ſuæ virtutis circa gyros cœli; eo tamen animo Chriſtum tentant, vt etiam ſi annuat votis eorum, non ſint daturi manus illi Domino præpotenti.

Quare Iudæi petiere ſignũ de cœlo.

Signum à Iudæis petitum non fuit nota curioſitatis, ſed malitiæ.

Chriſtus omniſcius, eorum rimatus ingenium maleuolum, non annuit petitioni inſulſæ: hoc namque conſilium animo Iudæorum inſederat, vt ſi non ederet Chriſtus ſignum de cœlo, conſtanter affirmarent, eum habere dæmonium, cuius miniſterio faſcinans homines, oculis illud ebat: ſi verò morem gereret arbitrio ipſorum, deprimerent hoc facinus, illud cauſis abditis aſſignando. Sunt qui arbitrentur, eos ſola curioſitate ductos petiiſſe aliquod facinus inſigne, ſtuporem concilians. Ego non ſubſcribo illi ſententiæ, ſed ſummam ſubodoror nequitiam, qua dubiam fecere potentiam Chriſti, non qualecumque ſignum flagitantes, ſed portentum, ſeu inſigne prodigium, vt ſonat vox Hebræa vſurpata à Matthæo, אות *oth*, Syrus interpres eamdem vocem adhibuit, ſed Syrorum ſchemate terminatã אתותא *othe*. Vnde videre eſt, eos tentaſſe Chriſtum, & voluiſſe ſubiicere examini virtutem eius: & hoc etiam abundè poteſt conici ex præfatione ſubolente typhum, atque proteruiam. Sic enim ſuperbè auſpicati ſunt: *Magiſter, volumus à te ſignum videre.* Vox

Ex Lingvis. Hebræa. Chaldæa. Syriaca.

illa, *Volumus*, animum ſapit in faſtum & tumorem compoſitum.

Ex SS. Patribvs. Chryſoſt. hom 44. in Matthæum. Iudæi conuicti ſermonibus Chriſti ad portentoſa opera prouocaſſe.

Accipe Chryſoſtomum, vt par eſt malè ominantem Iudæis ex hoc eorum præambulo. Sic ille: *Poteritne quidquam, non dico impium magis, ſed ſtolidius iſtis inueniri, qui etiam poſt tot tantaque ſigna, quaſi nullum ſignum eſſet factum, dicere audent: Volumus abs te ſignum videre. Cuius igitur rei gratiâ ſtultè loquuntur? Profectò vt rurſus carpant. Nam quoniam, non ſemel ſed bis atque ſæpius inuerecundorum linguam argumentis compeſcuit, opera rurſus quærunt, ac ideo quaſi admirans Euangeliſta ſcribit: Tunc reſponderunt ei quidam Scribarum & Phariſæorum, ſignum petentes. Tunc iſtud quando ſignificat? Quando ſcilicet flexos iam eſſe oportet, quando admirari, atque obſtupeſcere, quando ſaltem confuſi decedere debeant, tunc in malignitate atque pertinacia ſua pertinaciter perſeuerant.* Gloſſa ordinaria, deteſtata generationem illam malam iniquo percitam œſtro, applaudit Chriſto deneganti cœleſtia ſigna, quæ debuere ſolis diſcipulis exhiberi. *Signum* (inquit) *quærit de cœlo, quod indigna eſt videre. Diſcipulis dedit ſignum de cœlo, quibus & gloriam æternæ beatitudinis prius in monte figuraliter, & poſt veraciter ſubleuatus oſtendit.* Fauet Euthymius hoc diſcurſu *Signum non dabitur ei: quia non ex dolo, tentando ſignum quærit. Quid ergo, non fecit deinceps ſignum vllum? Fecit vtique: at non propter illos, ſed ad aliorum vtilitatem.*

Gloſſa ordin. in Matth 12.

Euthym c. 23. ſui commẽtarij in Matth.

Ex Lingvis. Græca.

Infidelem Iudæorum animum colligere eſt ex textu Græco. Διδάσκαλε θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν. Id eſt. *Magiſter volumus à te videre prodigium, probationem, argumentum, & vexillum.* Vox enim, σημεῖον, illa quatuor ſignificat. Itaque ſenſus adæquatus huius poſtulati Iudæorum iſte eſt: Iudæi detrahentes Chriſto apud populum alta ſentientem de eo, conuenerunt eum, flagitantes opus aliquod portentoſum, vt eo velut argumento probaret virtutem ſuam, quam ipſi eius æmuli dixerant valere duntaxat in corpora inferiora. Et quia Scribæ ſuo ſtatuerant animo carpere etiam ſigna cœleſtia, ſi quæ proderet in medium; congruè ſignum illud exprimitur Græcè vno nomine, quod ſignificat portentum, & vexillum: quippe miraculum hoc edinum fuiſſet velut vexillum, ſeu teſſera belli indicti. Nempe obtrectatores Chriſti nullo flecti poterant obſequio, & præclara quæque facinora eius damnantes perperam explicabant. Eamobrem appoſitè dixeris, Scribas petiiſſe noua rixarum argumenta, quando tumentes adorti ſunt Chriſtum, vt vel ab inuito portentum aliquod inſigne cœlitus extorquerent. Illo nimirum prodigio volentes abuti, ad cudendas calumnias, illorum petitio erat vt claſſicum excitans ad vexillum pangendum quantocyùs, & Chriſtum denuo laceſſendum.

Quàm multa Iudæi intenderint illo ſigno quod petebant.

Quãdo petĩ poſſint tutè à Deo ſigna de cœlo.

Nota hîc obiter, non damnari omnes qui ſigna petunt è cœlo; ſed eos tantùm pungi, qui curioſitate aut iniquo animo ducti talia poſcunt prodigia. Elias, Samuel, & Ioſuë portenta de cœlo petiere, & id ad gloriam Dei propagandam apud homines: ideoque Deus eorum votis annuit. Plerique etiam Sancti, vt Gentiles inducerent in obſequium Chriſti, fidei ſuæ periculum fecere miraculis. Sed inſtabis: Cùm prædicatio Euangelij antiquaret legem Moyſis Deo auctore latam, ac proinde miraculis opus eſſet ad adſtruendam nouam diſciplinam, quare

Chriſtus

Chriſtus ſignis cœleſtibus potiùs quàm terrenis haudquaquam ſua dogmata comprobauit ? Reſpondeo, non defuiſſe Chriſto ſigna cœleſtia in argumentum veritatis, cuius erat vindex & aſſertor. Nimirum auſpicatus eſt Euangelij prædicationem à ſigno cœleſti: priuſquàm enim Synagogam intraret explicaturus textum ſacrum, baptizatus eſt, præcone cœlo diuinitatis eius, vt Matthæus enuntiat. *Matth. 3.* *Baptizatus* Iesvs, *confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt ei cœli: & vidit Spiritum Dei deſcendentem ſicut columbam, & venientem ſuper ſe. Et ecce vox de cœlis, dicens: Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Eadem vox de cœlo fuit edita in monte Thabor. Denique beneficus ille Dominus, volens conſulere infirmitati plebis, quam dementarant Scribæ & Phariſæi, conuiciis afficiendo Chriſtum, præclarum de cœlo in gratiam ſuæ dignitatis præſtitit argumentum. Namque Deum Patrem affatus orauit, vt faceret palàm cuiuſnam indolis atque maieſtatis eſſet ipſe Chriſtus. Ecce ſeriem rei geſtæ: *Ioan. 12.* *Pater clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cœlo: Et clarificaui, & iterum clarificabo. Turba ergo, quæ ſtabat, & audierat, dicebat tonitruum eſſe factum. Alij dicebant: Angelus ei locutus eſt. Reſpondit* Iesvs, *& dixit: Non propter me hæc vox venit, ſed propter vos.*

Ter fuere edita ſigna de cœlo in gratiam diuinitatis Chriſti.

Itaque Iudæis debuerunt ſufficere illa ſigna cœleſtia, vt crederent Chriſtum inde veniſſe, vnde voces in gratiam eius edebantur. Rurſus multò plura edidit prodigia circa corpora humana malè affecta, quàm circa corpora cœleſtia: quia ſic præcipuè ſuas Saluatoris mundi partes agebat, animas ſimul & corpora ſoſpitando. Præſcius enim Iſaias dixerat debere Meſſiam attendi per res curationum dona. Ecce oraculum vatis veridici: *Iſai. 35.* *Deus ipſe veniet, & ſaluabit vos. Tūc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt. Tūc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum.* Eamobrem rarò exhibuit miracula, quæ non pertinebant ad beneficium aliquod miſeris erogandum. Verbi gratiâ tertiò tantùm de cœlo voces elicuit indices ſuæ dignitatis, ſemel & iterum ſicco veſtigio ſuper aquas ambulauit; ſed ſæpe ſæpius curauit ægros, & extincta fecit corpora rediuiua.

Quæ potiſſimum fuere ſigna à Prophetis aſſignata, vt his Meſſias innoteſceret.

SENSVS LITERALIS.

Chriſtus congruis argumentis adſtruit hominum fidem, & non miraculis editis ad eorum libitum.

In hæc verba:

Signum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; ſic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.

§. III.

Conjectvra, Ex Ratione, Ex Lingvis, Et Ex SS. Patribvs.

Quare Chriſtus dederit ſignū Ionæ.

PRudentis & periti Medici negotium eſt, conſulere reduci ſanitati decumbentis ægri; ea cautione tamen, vt nequaquam indulgeat arbitrio noxio hominis ægrotantis: namque reprobo humore alluente fauces, congrua obſonia faſtidiunt ægri, & cibos appetunt inſalubres. Itaque noxius ille appetitus eſt cauendus, ne ſi Medicus annuat, incurrat æger in vitæ diſcrimen: hinc fit vt ſubtrahantur ægris ſalobriter cruda quæ appetunt, & eſculenta ingrata faucibus apponantur. Ita Chriſtus cauit Iudæis inſanientibus, & noxio liuore percitis: quippe denegauit ſignum incongruum, quod petebant, vt fidem ſuam adſtruerent, & ſignum Ionæ dedit, vt magis idoneum intento quod fingebant. Vnde arbitror, Maldonatum procul aberraſſe ab intentu Chriſti, quando affirmauit, Chriſtum non dediſſe Iudæis ſignum Ionæ ad ſuadendum eis ſe Saluatorem eſſe, ſed ad eos condemnandum. Illa nempe ſententia Maldonati beneficæ detrahit indoli Chriſti, qui etiam pendulus in cruce non eſt pertæſus ſuos homicidas, ſed de induſtria fudit preces, vt conciliaret eis Patrem. Rurſus non negauit Dominus abſolutè ſignum, ſeu argumentum, quo homines induceret ad credendum: ſed ſigno, quod petebant è cœlo, ſubſtituit ſignum Ionæ, vtpote magis opportunum ad animos inflectendos: gratia nempe fit efficax, quando à Deo momentis congruis exhibetur. Quia igitur tunc temporis Iudæi erant malè affecti erga Chriſtum; fuiſſet tunc intempeſtiua miraculorum editio; ac proinde melius conſultum fuit ægris animis, eorum curam in magis apta tempora refundendo.

Maldonatus reprehenditur. *Idem commentario in Matth. 12. verſu 39.*

Adde, vocem illam, *ſignum*, nullas habere linguas obſtetrices in gratiam Maldonati. Etenim Hebraicè, אות *oth*, nihil omnino ſignificat pertinens ad condemnationem: ſed præciſè ſonat idem ac ſignum vſurpatum ad aliquid ſuadendum. Eadē notione viget vox Chaldæa, & Syriaca, אתא *otho*, nihil omnino hîc ſignificans præter ſignum editum ad quidpiam adſtruendum. Vox etiam Græca liquidior eſt; ſiquidem σημεῖον præciſè ſignum clamat ad probandum: ideoque etiam perinde eſt ac probatio, ſeu argumentum: nec mouere debet quòd pro vexillo etiam vſurpetur; nam tunc ſignum illud ſuadens obſequium Chriſti, bellum indicet infidelitati. Idcirco ſenſus verborum Chriſti eſt hic: Generatio iſta incredula mihi moleſta eſt, vt exhibeam aliqua ſigna de cœlo in argumentum meæ poteſtatis; ſed nulla volo talia oſtenta deſuper educere, quia nunc eſſent incongrua ad eorum animos inclinādos; ſiquidem proteruia nullis frangitur oſtentis: ne tamen deeſſe videar officio Saluatoris, ego luculenter eis conſulam alio ſigno, mea videlicet reſurrectione: cùm namque conſtiterit vnicuique me tertia die rediuiuum ſurrexiſſe à mortuis, plerique dabunt mihi manus, qui iam ſigna à me de cœlis edita condemnarent. Mea ſententia adſtruitur auctoritate Chriſti, qui alibi Iudæos affatus, prædixit eos credituros ipſum eſſe Deum, poſtquam eum morti turpiter addixiſſent. Sic ille omniſcius rerum Dominus: *Cùm exaltaueritis Filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum.* *Ioan. 8.* Id eſt, poſtquam me cruci affixeritis, eritis meæ diuinitatis conſcij. Vt enim Niniuitæ, audientes Ionam tertio die egreſſum de ventre ceti, egere pœnitentiam; ita & vos, audientes me tertia die ſuſcitatum ab inferis, non vltra meo nomini detrahetis.

Ex lingvis. Hebræa. Chaldæa. Syriaca. Græca.

Signum Ionæ fuit datum Iudæis, ad ſuadendum fidem.

Obiicit Maldonatus, Chriſtum dixiſſe, fore vt Niniuitæ in iudicio condemnent generationem illam,

Niniuitæ in die iudicij

non cōdemnabunt omnes Iudæos, ſed infideles tantùm.

illam, quia in prædicatione Ionæ crediderunt: Ergo ſignum Ionæ, ſeu mortis & reſurrectionis Chriſti, non fuiſſe ad ſuadendam, ſed ad condemnandum. Reſpondeo, omnia ſigna edita fuiſſe à Chriſto ad procurandum ſalutem animarum, ſed non fuiſſe ſortita effectum à Chriſto Domino præſtiturum; & id vitio hominum, quorum quidam conuerſi ſunt, alij verò ſuo relicti arbitrio miſerè perierunt. De his poſtremis refugis eſt intelligenda cenſura illa Niniuitarum, qui omnes credidere ſuaſioni Ionæ: at hoc non obſtat, quin ſignum mortis & reſurrectionis Chriſti fuerit ad conciliandam fidem, & ſalutem Iudæorum. Vna namque prædicatione Petri facientis palam ſignum Ionæ Prophetæ, id eſt reſurrectionem Chriſti, tria millia crediderunt. Sic Petrus hos Chriſticidas affatus eſt: *Hunc* IESVM *reſuſcitauit Deus, cuius omnes nos teſtes ſumus, &c. Certiſſimè ſciat ergo omnis domus Iſrael, quia & Dominum eum, & Chriſtum fecit Deus, hunc* IESVM, *quem vos crucifixiſtis. His autem auditis, compuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apoſtolos: Quid faciemus, viri fratres? Petrus verò ad illos: Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur vnuſquiſque in nomine* IESV *Chriſti, in remiſſionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donum Spiritus Sancti. Vobis enim eſt repromiſſio, & filiis veſtris, &c. Qui ergo receperunt ſermonem eius, baptizati ſunt: & appoſitæ ſunt in die illa animæ circiter tria millia.* Hæc Lucas in actis Apoſtolorum.

Plerique Iudæi audita reſurrectione Chriſti facti ſunt illico Chriſtiani.

Actor. 2.

Omnia ſigna à Chriſto edita pertinebant ad ſalutem animarum.

Ex SS. PATRIBVS.

Thom. 2. 2. q. 178. art. 1.

Nota, ſignum Ionæ Prophetæ ſortitum fuiſſe effectum à Deo intentum: ſtatim enim atque Petrus mentionem fecit reſurrectionis Chriſti, tria millia eorum, qui conſcij fuerant mortis eius, illico crediderunt. Adiice Petrum liquidò profitentem repromiſſionem factam Iudæis, ac proinde ſequi, omnia ſigna edita à Chriſto fuiſſe exhibita ad procurandam eorum ſalutem, & non ad eorum condemnationem, vt vult Maldonatus. Accedit illa animaduerſio Sancti Thomæ; ſcilicet miracula edi ad notitiam Dei in hoc ſæculo propagandam, quod perinde eſt ac ſi diceret, omnia ſigna à Chriſto exhibita fuiſſe, vt Iudæos inflecteret ad credendum. Fauet Euthymius ita commentatus: *Hoc verè ſignum erat, & ſignorum omnium maximè admirandum: nullius enim facta eſt vnquam talis reſurrectio à mortuis. Datum eſt autem huiuſmodi ſignum Iudæis infidelibus, hoc eſt, opere impletum eſt apud eos hoc miraculum, quo certiores ſint, hunc Deum eſſe omnipotentem.* Si hoc Ionæ ſignum præſtitutum eſt, vt Iudæi fierent de Chriſto Domino certiores; profectò fuit ad ſuadendum, & non ad damnandum. Non tamen inficior, pleroſque Iudæorum præter intentum Chriſti non fuiſſe cautiores illo ſigno, ſed miſerè periiſſe. Eamobrem præfatus ſum hos habituros Niniuitas in die iudicij cenſores acerrimos, quia irritum fecere intentum Chriſti, ſingulis quibuſque miraculis ſalutem hominum intendentis.

Euthymius cap. 23. commentarij in Matth.

Raban. Maur. in Matth. 12.

Signum Ionæ, fuit teſſera ſingularis miſericordiæ Dei.

Rabanus ille Maurus Abbas Fuldenſis, ex cuius ſcriptis Strabus compegit Gloſſam ordinariam. Vir inquam ille apprimè eruditus nihil ſiniſtri ſuſpicatur Iudæis in hoc ſigno Ionæ Prophetæ, imò ſecus benè ominatur eis, hoc tenore: *Chriſtus oſtendit Iudæos ad inſtar Niniuitarum criminoſos, & niſi pœniteant ſubuerſioni proximos. Sed ſicut illis & denuntiatur ſupplicium, & demonſtratur remedium; ita Iudæi non debent deſperare veniam, ſi ſaltem poſtquam reſurrexit Chriſtus à mortuis, commoniti egerint pœnitentiam: quia mors Chriſti reconciliatio eſt mundi.* Si ergo hoc ſigno Ionæ Deus Iudæis oſtenderit, eis ſupereſſe locum pœnitentiæ; incongrua eſt illa ſententia, quæ concludit, ſignum illud fuiſſe datum non ad ſuadendam fidem, ſed ad populum Iudæum aſperè caſtigandum. Denique ſic arieto contra Maldonatum: Quale datum eſt ſignum Niniuitis in perſona Ionæ, tale & fuit Iudæis exhibitum in perſona Chriſti rediuiui, cuius typum ille Propheta geſſit: Sed Ionas fuit Niniuitis ſignum pelliciens eos ad credendum, & pœnitendum: ergo Chriſti reſurrectio eo animo fuit exhibita Iudæis; ſcilicet vt crederent, & pœnitentiam agerent, ſicuti ſuaſit eis Petrus recolendo Chriſtum Dominum ſuſcitatum.

Comparationes Chriſti cum Iona.

Quomodo autem Chriſtus & Propheta Ionas conueniant in eodem ſigno, fusè enarrat Hieronymus in commentario Ionæ; hunc conſule: ſed ne abeas indonatus circa relationes figuræ, & rei adumbratæ, accipe Chryſologum compendiosè diſcutientem hanc figuram. Sic ille: *Ionas fuit Chriſti typus. Vt enim Ionas fugit à facie Dei; ita Chriſtus, in ea ratione, qua hominem aſſumpſerat, adeo ſe exinaniuit, vt à facie deitatis aufugiſſe videretur. Vt Ionas deſcendit in Ioppem; ita Chriſtus de cælo deſcendit in terram. Vt Ionas in nauem ſe contulit; ita Chriſtus nauem Eccleſiæ nauigaturus aſcendit. Vt ſtatim venti & tempeſtates Ionæ; ita inimici Chriſto, Iudæi, Phariſæi, & Principes aduerſati ſunt. Vt ſorte Ionas miſſus in mare; ita iuxta prophetica oracula Chriſtus morti expoſitus eſt. Sicut Ionas non niſi ſuo conſenſu demerſus eſt; ita Chriſtus ſuam ipſe animam poſuit, & oblatus eſt, quia ipſe voluit.* Ita Strabus Chryſologum ſuo calamo decurtauit: etenim fuſiore ſtylo figuram Ionæ enucleat. Si Chryſologus integer arridet magis, ecce eum ſiſto tibi in eo argumento ſigni, quod Ionas anteambulo Chriſti fuit. *Adeſt bellua de profundo, totum dominicæ reſurrectionis impletura & proditura ſinu conceptura & paritura myſterium: adeſt bellua, adeſt imago horrida & crudelis inferni, quæ dum fertur auidis faucibus in Prophetam, vigorem ſui ſenſit & guſtauit auctoris: incurrit namque ieiunium deuorando, ſed domicilium cordis ſui tremens ad ſuperni hoſpitis aptat & præparat manſionem: vt ipſa quæ fuerat tota cauſa diſcriminis, ipſa fieret neceſſaria nauigationis inaudita vectura: vectorem ſuum ſeruans, & poſt triduum referens ad ſuperna: & hoc daret Gentibus, quod abſtulerat à Iudæis, quibus ſignum quærentibus, ſolum dandum Dominus eſſe ſignum hoc decernit: per quod ſcirent, gloriam, quam in Chriſto ſperauerant, totam eſſe Gentibus conferendam.* Hactenus ille liquidò commentatus: quippe ait, ſignum illud eſſe datum Iudæis, vt ſcirent, id eſt, ad eruditionem, qua inducerentur ad fidem Chriſti.

Chryſol. apud Strabum in Gloſſa ordin. in Matth. 12.

Chryſolog. ſerm. 37.

Elegans deſcriptio Ionæ & Chriſti.

In ea ſententia fuit auctor operis imperfecti, ſic effatus: *Sicut fuit Ionas triduo in ventre ceti; ſic erit Filius hominis in corde terræ. Vt per myſterium ſimilitudinis huius, & per Chriſtum Ionas Propheta fuiſſe conſideraretur, & per Ionam Chriſtus Dei filius eſſe demonſtraretur.* Nullum namque fuit ſignum adeò potens ad ingerendam animis fidem Chriſti, ſicut reſurrectio eius:

Auctor operis imperfecti hom. 30. in Matth.

illa

illa nimirum probauit, eum eſſe ſuperiorem morte, & peccata noſtra fuiſſe illius ſanguine repurgata. Vnde reſurrectio Chriſti eſt veluti ſigillum fidei Chriſtianæ, quæ præcipuè aſtruitur hac teſſera, vt ait Paulus: *Si Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt fides noſtra.* Quàm autem ſit hoc validum argumentum ad ſuadendam fidem, accipe à Chryſoſtomo, ita decurrente locum Pauli: *Vniuerſum perdidimus: pereunt omnia ſi non reſurrexit Chriſtus. Vidiſti quantum ſit myſterium ſuſceptæ carnis diſpenſationis. Nam ſi mortuus non potuit reſurgere, neque abolitum eſt peccatum, neque mors eſt perempta, neque ablatum eſt maledictum, & execratio; & non ſolum nos inania prædicauimus, ſed vos quoque credidiſtis inania.* Ambroſius ait, reſurrectionem Chriſti prædicatam fuiſſe magnam credendi illecebram, dum homines eruditi hocce myſterio ſperauerunt, ſe etiam mortuos ſtato tempore ſuſcitandos. Sic ille: *Hoc crediderunt Apoſtolo prædicante, quia mortui reſurgent: & hac ſpe attracti ſunt ad fidem.* Demum reſurrectio Chriſti eſt myſterium redemptionis noſtræ: ſed myſteria redemptionis noſtræ non ſunt ſigna condemnationis, ſed ſalutis: ergo gratis Maldonatus aſſerit, ſignum Ionæ Prophetæ dandum eſſe Iudæis à Chriſto non vt fidem inſinuet, ſed vt eos damnet velut homines obſtinatos.

Reſurrectio Chriſti eſt veluti ſigillum fidei Chriſtianæ. 1. Cor. 15.

Chryſoſtom. hom. 39. in 1. ep. ſt. ad Corinth.

Ambroſ. in 1. Cor. c. 15.

SENSVS LITERALIS.

Plerique Iudæi, comparati Niniuitis & Reginæ Saba, erunt deterioris conditionis in die iudicij.

In hæc verba:

Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Et ecce pluſquàm Ionas hic. Regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam, &c.

§. IV.

Conjectura, Ex Ratione, Ex Lingvis, Et Ex SS. Patribvs.

ÆGrotantis vitio plerumque fit irrita peritia & ſollicitudo Medicorum: fruſtra namque decernitur remedium, ſi decumbens homo, ſuo credens arbitrio, renuit morem gerere Medico decernenti. Hinc effluxit iſtud adagium:

Non eſt in Medico ſemper releuetur vt æger.

Huius eloquij veritas maximè refulſit in Iudæis, quibus Chriſtus mortem & reſurrectionem ſuam exhibuit in argumentum ſuæ diuinitatis, vt ſuum vltro præberent aſſenſum fidei, quam tale oſtentum ſibi meritò vendicabat. Plerique tamen nihilo cautiores extitere: ſiquidem audita reſurrectione Chriſti à cuſtodibus ſepulchri, dementarunt eos datâ pecuniâ, ſuggerentes eis ſacrilegum conſilium, vt ſcilicet plebi imponerent; affirmantes, diſcipulos Chriſti ſtatione dormiente Chriſti corpus aliò tranſtuliſſe.

Iudæi tentarunt expungere veritatẽ reſurrectionis Chriſti.

Hos peſſimos blaſphemiæ conſultores, prædi-

Quare Iudæi deteriores

cta à Domino reſurrectio, & prædicata à militibus illic adhibitis, non potuit conciliare Iudæos Chriſtu, renitente eorum libero arbitrio, caſſumque fuit apud eos ſignum Ionæ aſſumptum ad Catholicam fidem omnibus populis ingerendam.. Vnde meritò deteriores illis Aſſyriis videbuntur in die iudicij, quòd illi Niniuitæ ſuadente ſola figura Chriſti, id eſt obſequio Ionæ, dederint Deo manus; Iudæi verò veritatis incurij Chriſto Domino detraxerint. Et profectò ſic eſt intelligendus textus iſte: *Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam, &c.* Surgent, id eſt, eminebunt illis Iudæis, & facta comparatione obedientiæ ſuæ, eos Scribas & Phariſæos improbos eſſe & infideles liquidò demonſtrabunt. Et Iudice inuehente in perfidiam Iudæorum, Niniuitæ & Regina Saba etiam elingues confirmabunt & ſtabilient Iudicis ſententiam, pietatis ſuæ exemplo cognito adſtantibus.

fuerint Niniuitis.

Quomodo Niniuitæ ſurgent in die iudicij aduerſus Iudæos.

Hac mea explicatione reiicio Maldonati ſenſum, quo affirmat, ita eſſe interpretanda verba Chriſti: Viri Niniuitæ accuſabunt Iudæos, & ita conuincent, vt condemnati dici queant. Mihi linguæ omnes ſuffragantur. Prior Hebræa, ויקומו *iakomu*. Vox illa, perinde eſt ac, *exurgnet*, ſeu, *confirmabunt*: nec vllo modo ſignificat, *accuſabunt*, vt Maldonatus commentatur: nempe radicalis קום *kum* ſignificat, *ſtare, ſurgere, ſtabilire*, ſeu, *confirmare*; ſed nullibi Gentium vſurpatur pro, *accuſare*. Ruſus pro verbo, *condemnabunt*, textus Hebræus adhibet hoc verbum, וירשיעו *raſchiughu*, id eſt, *facient vt improbi videantur.* Nam radicalis, רשע *raſchaugh*, eſt tertiæ coniugationis actiuæ, quæ impulſum notat. Vnde ſi adæquatè textum Hebræum velis explicare, ſic efferes: Si conferas Niniuitas cum Iudæis, iſti multo inferiores erunt; quippe iacebunt vt infideles, & Niniuitæ ſtabunt, vtpore qui geſſere morem Ionæ, ac proinde Deo carpenti perfidiam Iudæorum locuples exemplum miniſtrabunt acriter inuehendi in hos homines obſtinatos.

Ex Lingvis.

Hebræa.

Surgere Hebræis idem ac ſtabilire & confirmare.

Syrus interpres mutuo accepit ab Hebræis radicalem. קום *Kum*: ſed ſuo more eam coniugauit, נקומון *ne Kumun*, id eſt, *eminebunt*. Nam Chaldæi & Syri ab ea radicali deducunt vocem, קומא *Kome*, quæ altitudinem, & ſtaturam ſignificat: ita vt Syrus interpres velit innuere, Niniuitas fore ſtaturæ potioris in die iudicij, & Iudæos fore meriti decurtati. Pro verbo, *condemnabunt*, Syrus habet, נחיבון *nechabun*, id eſt, *facient debitorem*: quippe radicalis, חוב *chub*, perinde eſt ac, *debitor ſum*. Et reuera Iudæi compoſiti cum Niniuitis, & Regina Saba, multum debent illis. Græcus interpres ita reddit textum illum: *Ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν.* Vox *ἀναστήσονται* non ſolum ſignificat, *ſurgent*, ſed etiam, *abigent*, ſeu, *ſedibus pellent*. Nam verbum, *ἀνίστημι* idem ſonat ac, *ſurgo*. &, *ſedibus pello*, vt Homerus Iliade alpha. *Τοὺς μὲν ἀναστήσειν.* Id eſt, *hos ſedibus pellere.* Hinc Niniuitæ Iudæos pellent ſedibus debitis Synagogæ, ſeu populo Dei, ſuffecti in eorum locum.

Chaldæa. Syriaca.

Surgere Syris & Chaldæis aliquã notat dignitatis eminentiam.

Græca.

Surgere Græcis aliquãdo ſignificat, ſedibus expellere.

Totum itaque iudicium Niniuitarum erit tacitum, & ſola vtriuſque populi comparatione fiet, quicquid Maldonatus ſecus obiiciat. Habeo Patres Sanctos à meis partibus. Præſtò eſt Hieronymus ita fatus: *Viri Niniuitæ ſurgent in indicio*

Ex SS. Patribvs.

Hieron. in Matth. 12.

cum generatione iſta, & condemnabunt eam. Non ſententia poteſtate, ſed comparationis exemplo. Ita etiam appoſitè commentatur Euthymius: *Dicere ſolemus, hunc aut illum in futuro iudicio nos condemnaturum: non quaſi ille futurus ſit iudex; ſiquidem vnus omnium Iudex erit Chriſtus: ſed quòd illius operatio noſtris collata confundet nos. Hanc quoque conſuetudinem ſecutus eſt Chriſtus.* Quare autem Iudæi appoſiti ad Niniuitas & Reginam Saba fuerint deteriores, textus Euangelij palàm facit, nec vlla indiget explicatione: ne tamen ſententias Patrum in eo themate deſideres, accipe Chryſologum ſtrictiore ſtylo conficientem hocce negotium. Sic ille. *Quia Judaica perfidia fluctuante, inferni Chriſtus demerſus eſt in profundum, & triduano curſu tota tartari occulta percurrens, & Iudaica crudelitatis, & maieſtatis ſuæ, ac peremptæ mortis dedit iudicium cùm reſurgeret: meritò ergo ſurgent Niniuitæ in iudicio, & condemnabunt illam generationem, quia illi vnius Prophetæ naufragi, aduenæ ignoti, præconio corriguntur: iſti poſt virtutes tantas, mirabilia tanta, cum toto reſurrectionis coruſco, ad fidem non veniunt, ad pœnitentiam non mouentur: ipſum namque reſurrectionis ſignum non credunt, ſed geſtiunt infamare: dum pretio militum claudunt oculos, corda corrumpunt, quod ſcierant, quod viderant, vt tacerent, redimentes mendacium: vt tollerent veritatem, facinus ſuum in Chriſti retorſere diſcipulos, cùm dicunt: Dicite, quia diſcipuli illius nocte venerunt, & furati ſunt. Erras Iudæe: hoc diſcipuli non tulerant, ſed Magiſter, & ipſe ſe furatus eſt, qui videbatur occiſus. Sed miror quòd Iudæus Chriſtum requirit, quem inter duos latrones feraliter collocarat: committit malè, cuſtodit impiè, iniquius quærit. Iudæe, Chriſtus perire non poteſt, ſed tu eum tibi tuo ſcelere perdidiſti. Veniet in iudicium regina auſtri, & eo ipſo, qui furatus putatur, iudice te condemnabit: quia illa venit ab extremo terræ audire ſapientiam Salomonis; & tu aduenientem ſapientiam Dei infeliciſſimus occidiſti. Niniuitæ crediturarum Gentium, regina Auſtri Eccleſia tunc prouiſa eſt in figuram. Beati ſumus, fratres, quia quod præceſſit in typo, quod promiſſũ eſt in figura, nos ſpecie, veritate veneramur, cernimus, & habemus.* Ecce quã diſcolor indoles fuerit Iudæorum, & Gentium.

Euthym. cap. 23. commentarij in Matth.

Chryſol. ſerm. 37.

Iudæi tentarunt delere ſignum Ionæ Prophetæ dum reſurrectionis Chriſti veritatem pretio dato cuſtodibus voluerunt abſcondere.

SENSVS LITERALIS.

Iudæi Deo miſerante reuocati ab idolorum cultu, immemores huius gratiæ; poſtmodum grauioribus ſeſe deliquiis atque vitiis obſtrinxerunt.

In hæc verba:

Cùm autem immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit. Tunc dicit: Reuertar in domum meam, vnde exiui. Et veniens inuenit vacantem, ſcopis mundatam, & ornatam. Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe, & intrantes habitant ibi, & fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus. Sic erit & generationi huic peſſimæ.

§. V.

CONIECTVRA PRIMA

Ex Ratione, Et Ex Lingvis.

CORpora malè affecta, recens reddita ſoſpitati, in vitæ diſcrimen incurrunt, ſi ſtatim ægrotarint, humore noxio præualente: fitque ita deterior ſtatus ægri poſt reducem ſanitatem, ſi eius incuriâ non conſtiterit ei ſarta tectaque valetudo. Hunc Iudæis inſtare ſtatum Chriſtus ait, reſpiciens ad paulò poſt futurum tempus, & non ad præſens, vt perperàm interpretatur Maldonatus, dicens hoc diſcurſu notari præſentem perfidiam Iudæorum, quorum tunc nequitia in eum cumulum ſurrexerat, vt obſtaret quin crederent in Chriſtum: adiicit ille, hunc diſcurſum Chriſti eſſe parabolam, petitam à ſimilitudine viri domo ſua pulſi, qui poſtliminio redux, illic lætiùs & lautiùs inhabitat, quàm antea. Pace illius magni viri dixerim, longè aberrat ab intento Chriſti, qui non hic texuit parabolam; ſed rem, quæ eo momento gerebatur, oculis ſubiecit. Nempe eo temporis articulo dæmonem expulit ab homine in magna populi frequentia, vnde plerique ſuſpicati ſunt in Chriſto quidpiam ſupra omne hominum genus. Eo dæmone expulſo, Dominus aperit nequitiam callidi illius hominum hoſtis. Ait, ſpiritum illum nequam ambulare per loca arida, & quærere requiem. Arbitror ego, loca illa arida, eſſe corda hominum iniquorum, vbi gratiæ deliquio, nihil eſt viuax, ſed morales etiam virtutes marcidæ contabeſcunt: vt enim muſcæ putidis inſidere ſolent; ita & reprobis hominibus geſtiunt dæmones incubare: Illic tamen inquies eſt dæmon, quia anhelus in omnium hominum perniciem, meditatur ruinam plurium animarum. Itaque moleſtè ferens ſe pulſum ab homine, & inglorié habitum, tentabit aliam viam ſubeundi animam eius, quam vt aduertit repurgatam ſcopis diuinæ gratiæ, vitiorum omnium illecebras prætendit huic animæ, vt ea annuente cedat in ius diaboli, qui inducendo animam ad peccandum, grauius ei detrimentum adfert, quàm ſi corporis intima poſſideret: namque deterior eſt animæ conditio in peccato, quàm corporis à diabolo cruciati.

Recidiuæ in morbis lethales.

Maldonati interpretatio refellitur. Maldon. in Matth. 12. verſu 43.

Quæ ſint dæmonis aridæ poſtquã pulſus eſt aliquo hominis habitaculo.

Beneficus hic Dominus hoc diſcurſu cauit animæ hominis liberari à ſpiritu illo nefario, eum ſic erudiens, ne immemor gratiæ acceptæ, ſeſe vitio deuoueret. Alteri etiam ægro reſtituto ait: *Noli peccare, ne deteriùs tibi aliquid contingat.* Quaſi diceret, ſatiùs eſſe grauiter ægrotare, quàm aliquo lethali piaculo obſtringi: etenim Chriſto fuit potior cura animæ, quam corporis. Itaque palàm faciendo dæmonis artes, præmonuit hominem mox ereptum poteſtati diabolicæ, & Iudæis adſtantibus apprimè conſuluit, prædicendo mala, quæ ipſis perfidis imminebant. Vbi enim dixit, nouiſſima eſſe peiora prioribus, ſiquando dæmon ruſus irreperet in animam, vnde turpiter abactus fuerat, ſtatim ſubiecit ſimilitudinis epilogum iſtum: *Sic erit & generationi huic peſſimæ.* Id eſt, Deo miſerante Synagoga abiurauit dæmonum cultum, cui ſe totam addixerat litans ſimulacris. Dæmon hocce habitaculo pulſus per-

Chriſtus corpora ſoſpitando, animæ etiã conſuluit.

Quomodo Synagoga facta fuerit

ambulauit

Seipſa deterior poſt reſurrectionē Chriſti.

ambulauit fana & delubra Gentium: ſed ibi moras longiores haudquaquam traxit, quia vigente cultu idolorum omnia illic erant iuris tartarei. Vt ergo lucrum aliquod ſuis gazis adiiceret, denuò Synagogam adorſus eſt ſcilicet ſuperbiâ, auaritiâ, hypocriſi, impietate, perfidiâ, tantumque profecit vt eam armarit in Chriſtum, quo extincto, etiam obſtitit quin crederet in propitium hunc Dominum, licet certo certius reſciuiſſet à cuſtodibus ſepulchri, crucifixum IESVM ſeipſum die tertia ſuſcitaſſe. Vnde nouiſſima facta ſunt peiora prioribus: grauior enim noxa fuit Deum agnitum impugnare, quàm morti hominem tantùm creditum addixiſſe.

Chriſtus vt Iudæos renocaret ad meliorem frugem prædixit eis inſtantem Ieroſolymæ ruinam.

Suſpicor etiam eum ſpectaſſe ad ruinam temporalem, qua delenda Ieroſolyma, & Iudæi erant in varias orbis oras turpiter abigendi. Et id grandior e plaga, quàm fuerit illa olim clades accepta à Chaldæis. Suſpicionem auget ille alius Chriſti diſcurſus, quo Ieroſolymam affatur illacrymans, prædixit eam vallo circumducto funditus euertendam. Et reuera ſi præſcius ille Dominus pœnas de populo ingrato depoſcendas refudiſſet in diem iudicij, quo Niniuitæ debent Iudæorum impia capita condemnare; cenſura hæc Chriſti parum perculiſſet hos animos infideles, frangendos potiùs formidine ſupplicij inſtantis, quàm terrore iudicij poſt multa ſæcula decernendi. Fortè inſtabis: quomodo dæmon abdicato cultu idolorum inuenerit Synagogam ſcopis mundatam, & ornatam, cùm fuerit ipſa multiplici vitio conſpurcata? Reſpondeo, Chriſtum hoc ſermone concluſiſſe totum æuum Synagogæ, quæ ſub Ioſuë & Ioſia fuit cultior & mundata; ſed repente pietate rediit ad vomitum, & tempore Chriſti proceres habebat diabolo mancipatos, quos Dominus ſic notauit: *Vos ex patre diabolo eſtis.*

Ioan. 8.

Summa tamen tragœdiæ ſpectabat annos ſubſequentes, vt liquidò Chriſtus ipſe notat commemorans futurum tempus & non præſens, ſicuti Maldonatus gratis ait; contra tenorem & ſeriem verborum Chriſti, qui recolens cladem Iudæorum, comparatione facta miſeriæ quam patitur anima dæmoni addicta, non dixit: Sic eſt & generationi huic peſſimæ; ſed: *Sic erit, & huic generationi peſſimæ.* Ideoque miror, Maldonati ſententiam longè ab intento Chriſti Domini deuiaſſe.

Ex Lingvis.
Hebræa.
Syriaca.
Græca.

Textus Hebræus futurum liquido recolit, כןיהיה *chen ihieh, Sic erit*, Concordat & Syrus interpres, הכנאנהוה *hocno nehueuh, Sic erit.* Græcus interpres etiam ſtetit in intento Chriſti: *οὕτως ἔςαι καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ. Sic erit generationi huic peſſimæ.* Cùm ergo Iudæorum nequitia non fuerit tanta ſuperſtite Chriſto; quanta poſt reſurrectionem, & extrema eorum clades refuſa ſit poſt Chriſti mortem, cui Ieroſolyma euerſa, ſuis ruinis & Iudæorum ſanguine parentauit; luce meridiana liquidius eſt, Dominum eò ſpectaſſe, quando meminit tragœdias, quas excitat dæmon redux, & proinde eum eſſe ſenſum verborum Domini IESV: Dæmon iſte, quem mox abire coëgi, actus in rabiem quia foras expulſus eſt, nihil intentatum relinquet, vt denuo ſubeat animam hominis iſtius liberati, cuius voti ſi quando compos extiterit, malè habebit hominem hunc illi nequiſſimo hoſpiti mancipatum. Nempe vitiis pluribus irretitum raptabit in deuia & abrupta criminum, donec præcipitem agat in abyſſum. Et hæc eadem ſors manet generationem iſtam maleuolam, quæ neſcia cultus idolorum, Deo propitio ſic olim dæmonem abegerat: ſed immemor gratiæ acceptæ, denuo dæmonem ſuo ſinu excepit, non quidem literando ſimulacris, ſed ſeſe innumeris propè vitiis obſtringendo. Nec hîc malorum finis, ſed deterior adhuc imminet pernicies: ſcilicet mens adeò obſtinata, vt Iudæi in poſterum putent ſe præſtare obſequium Deo, præſtando ſeſe iniurios nomini Chriſtiano.

Paraphraſis explicans ſēſum literalē textus iſti paragrapho præfixi.

Rei euentus fidem fecit præſagio Chriſti, licet enim ſuaſore diabolo iniquos ſe probarint, vrgentes Pilatum in caput Domini IESV; illa tamen nequitia tetrior effecta eſt pluribus incrementis, vt videre eſt in libris Thalmudicis, qui ſcatent blaſphemiis in Chriſtum. Eamobrem vt ſingula quæque piacula, etiam congrua manent ſupplicia, Iudæi extorres & ludibrio omnibus hominibus, ſuo exemplo probant, pœnas quas luunt eſſe multo grauiores eis, quas Iudæi idololatræ Deo vindici aliàs exoluerunt.

Iudæi poſt mortē Chriſti multò nequiores extiterunt, quā antea.

SENSVS LITERALIS:

Iudæi excidentes gratiâ à Deo acceptâ, abiurato idolorum cultu, innumeris ſeſe vitiis obſtrinxerunt, in quorum vltionem Deus in eos animaduertit multiplici clade.

In hæc verba:

Sic erit & huic generationi peſſimæ.

CONIECTVRA SECVNDA

Ex SS. Patribvs.

Quanta ſit nequitia Iudæorum.

ADeò exoſum fuit Romæ nomen Tarquinij, vt vrbe pulſus homo nefarius, tot habuerit hoſtes, quot conciues. In ea claſſe ſunt Iudæi apud nos Chriſtianus: nemo namque miſeratur eorum iniquam ſortem, ſed concordi ſuffragio omnes inuehuntur in peſſimum hoc hominum genus, Deo & quàm maximè Chriſticolis exoſum. Siquis ergo in gratiam Iudæorum conſulat oracula ſanctiorum Patrum, profectò nihil indè referet præter cenſuras aſperas, & anathema ſempiternum. Nimirum Sancti, qui verſarunt Euangelium quod expendo, talem dixere nequitiam Iudæorum, qualem depinxit Chriſtus ineſſe homini, cuius animam diabolus incolit ſtipatus toto agmine vitiorum. Et reuera quantumuis acerba ſint conuicia, quibus configitur gens illa portentoſa; tamen cum ea ſemper mitiùs agitur, quàm mereatur eius indoles abhorrenda.

Ex SS. Patribvs.
Hieron. in Matth. 12.

In huncpopulum confluxiſſe vitia omnia, & præſagium Chriſti de completa nequiſſimæ Gentis malitia ſpectaſſe ad futurum tempus, & non ad præſens vt voluit Maldonatus, accipe ex Hieronymo, ita decurrente locum illum: *Immundus ſpiritus exiuit à Iudæis, quando acceperunt legem, & ambulauit per loca arida quærens ſibi requiem. Expulſus videlicet à Iudæis, ambulauit per Gentium ſolitudines: quæ cùm poſtea Domino credidiſſent, ille non inuento loco in nationibus, dixit: Reuertar in domum meam; hoc eſt, abibo ad Iudæos, quos antè dimiſeram. Et*

Ioan. 12. Luc. 13.

veniens inuenit eam vacantem, ſcopis mundadatam. Vacabat enim templum Iudæorum, & Chriſtum hoſpitem non habebat dicentem: Surgite; eamus hinc. Et in alio loco: Dimittetur vobis domus veſtra deſerta. Quia igitur & Dei & Angelorum præſidia non habebant, & ornati erant ſuperfluis obſeruationibus legis, & traditionibus Phariſæorum; reuertitur diabolus ad ſedem priſtinam, & ſeptenario ſibi numero dæmonum addito, habitat priſtinam domum, & fiunt illius populi nouiſſima peiora prioribus. Multò enim nunc maiori dæmonum numero poſſidentur, blaſphemantes in ſynagogis ſuis Chriſtum Ieſum, quàm in Ægypto poſſeſſi fuerant ante legis notitiam: quia aliud eſt, venturum non credere; aliud eum ſuſcepiſſe, qui venerit. Septenarium autem numerum adiunctum diabolo, vel propter ſabbathum intellige, vel propter numerum Spiritus Sancti: vt quomodo in Iſaia ſuper virgam de radice Ieſſe, & florem qui de radice conſcendit, ſeptem ſpiritus virtutum deſcendiſſe narrantur; ita è contrario vitiorum numerus in diabolo conſecratus ſit. Ita Hieronymus commentatur in hunc locum, & incrementum nequitiæ Iudæorum petit à blaſphemiis, quibus hodie laceſſunt Chriſtum in ſuis conuenticulis: ſicque Hieronymus carpit illam ſententiam, quæ affirmat, verba Chriſti non pertinere ad futurum tempus, ſed præſentem Iudæorum perfidiam denotare.

Quare Iudæi tepore Chriſti facti ſint deteriores ſuis anteceſſoribus.

Quare dicãtur aſſumi ſeptem ſpiritus nequiores aliis.

Ruſus Dominum adhibuiſſe ſimilitudinem illam dæmonis malè habentis eos, in quos ſeſe rurſus inſinuat, vt inde linearet anguſtias & ærumnas quæ inſtabant, fusè probat Chryſoſtomus, ſuo etiam calculo mihi fauens, contra illos qui ſecus ſentiunt. Sic ille: *Ne quis tales Iudæorum exitus futuros, quales Niniuitarum fuerunt, quorum vrbem, quoniam pœnitentiam egerunt, ab irruentibus Barbaris eripuit. Ne igitur quis putet poſt reſurrectionem pœnitentiam Iudæos hanc quoque acturos, audias quemadmodum contrarium deſignatur. Nam quod nihil fructus ex tot tantiſque beneficiis conſequantur, imò etiam econtrà intolerabiles ærumnas patientur ſimilitudine dæmonis denotauit, ac futurarum afflictionum cauſam reddidit, oſtendens quòd meritò in ipſos incident: calamitates autem, & deſolationem ipſorum per hoc exemplum repræſentauit.* Optimè Chryſoſtomus ſimilitudinem illam dæmonis ſæuientis poſt reditum ſuum, exemplum vocat, & non parabolam, vt Maldonatus. Arguit enim Chriſtus ab exemplo dæmonis, quem eo temporis articulo deturbarat. Præterea explicitè notat, Chriſtum reſpexiſſe ad futuram cladem Iudæorum, & inſinuaſſe cauſam miſeriarum, quibus erat infidelis ille populus addicendus

Chryſoſt. hom. 44. in Matth.

Adieci ſuprà, Dominum handquaquam refudiſſe in diem iudicij omnia ſupplicia Iudæorum, ne diuturni temporis prolixitas faceret ſegniores ad pœnitendum: ſed de induſtria meminiſſe ruinam proximam Gentis, ſi illa ſibi minimè conſuleret, vt pœnæ inſtantis interitus obſtringeret eos ad meliorem frugem. Ita Chryſoſtomus: *Fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus. Sic erit & huic generationi peſſimæ. Hinc dilucidius oſtendit, non in futuro ſæculo ſolùm, verùm etiam hîc grauiora duriorаque ipſos paſſuros. Nam quoniam Niniuitas dicebat reſurrecturos in iudicio, & condemnaturos generationem hanc: ac prolixitate temporis ad iniuriam deuoluantur, ac circa virtutes negligentiores reddantur, hac in vita futuras ipſis afflictiones ſubtexit, &c. Quemadmodum, ait, dæmoniaci cùm ab infeſto dæmone ſunt liberati, ſi negligentià corrumpuntur, grauiores aduerſum ſe attrahunt imaginationes, ſic vobis accidet. Dæmonio enim tunc vexabamini, quando idola colebatis, & dæmoniis filios veſtros occiſos offerebatis, ingentem hac ex re inſaniam oſtendentes; nec tamen dereliqui vos, ſed per Prophetas dæmonem eieci, & nunc per memetipſum curare penitus vos conſtitui. Verùm quoniam aduertere non vultis, ſed ad maiorem prauitatem ſponte ruitis; quippe cùm multò deterius ſit in meum quàm in Prophetarum interitum ſæuire: idcirco multò grauiora vobis imminent, quàm Babylonis, quàm Ægypti, quàm Antiochi mala fuere. Nam quæ Veſpaſiano duce ac Tito ipſis acciderunt, multò magis omnibus illis aſperiora duriora que fuerunt. Quapropter dicebat: Erit tribulatio magna, & qualis nunquam fuit, nec erit.*

Quare Chriſtus nõ refuderit in diẽ iudicij omnia Iudæorum ſupplicia, & mentionẽ fecerit cladis illius Gẽtis. Chryſoſtom. vbi ſupra.

Qualis fuerit tribulatio Iudæorum grauior priore.

Etſi Chriſtus proximo ſermone non apertè notarit illam Ieroſolymæ cladem, quam meminit Chryſoſtomus; alibi tamen eam tacitam minimè præterit: vt quando dixit illacrymans, validos hoſtes obſidione cinctam vrbem funditus euerſuros. Vnde lubens aſſentior Chryſoſtomo explicanti nouiſſima fuiſſe peiora prioribus: quia vt grauior fuit nequitia Iudæorum poſt reſurrectionem Chriſti, ita etiam grauiore pœna fuit Deo vindice caſtigata. Demum dixi, ſeptem ſpiritus nequiores à diabolo aſſumptos ad ſummam perniciem Iudæorum, inſinuare cateruam omnium vitiorum, quæ appoſitè ſeptenario numero deſignantur. Non fuiſſe vanam meam coniecturam diſce ex Chryſoſtomo texente catalogum vitiorum & criminum, quibus ſeſe Iudæi poſtea deuouerunt. Sic ille peſſimæ Gentis recolit ingenium: *Omnium virtutum munere contempto, faciliùs à prauis ſpiritibus, quàm priùs occupantur. Nam quamuis olim aſſiduè peccarent, habebant tamen emendantem doctoris diſciplinam, aderat illis ipſa Dei prouidentia, non omnino dereliquerat eos ſpiritus gratia, caſtigatione, omniumque remedio iuuans, nunc verò penitus à diligenti cura ſpiritus deſolatos fore prædicit. Quare cùm virtutis penuria ſit, crimina incenduntur, dæmones acriùs in eos inſurgunt. Nemo enim veſtrùm ignorat, memoria noſtra, quando Iulianus qui omnes homines impietate ſuperauit, contra Chriſtianos ſæuiret, quomodo plerique Gentibus adhærebant, & cultus idolorum præferebant. Quare ſi aliquo modo modeſtiùs nunc degere videntur, formidine Principum id ſimulant, quæ ſi nulla eſſet, crudeliora quàm antea vmquam facere auderent, cùm omni prauitate atque malitia priſcos nimium antecedant, maleficas artes, atque magicas, petulantiam, audaciam, cæteraque vitia ſupra modum colentes, & quamuis tanto fræno coerceantur, ſæpenumerò tamen in Principes conſpirarunt, & in extremas inde calamitates inciderunt. Vbi ergo nunc, vbi nunquam ſunt, qui ſigna & miracula curioſè inquirunt? Audiant, & intelligant, mente atque animo grato nobis opus eſſe, quæ res ſi non adeſt, nihil vtilitatis à ſignis adipiſcimur.*

Quomodo ſeptem ſpiritus nequiores Iudæos inuaſerint.

Quã iniqua fuerit Gens Iudæorum poſt reſurrectionẽ Chriſti.

Chryſoſtom. homil. 44. in Matth.

Tempore Iuliani apoſtatæ Iudæi vltro idola coluerunt non aſpernati ritus Gẽtium.

Non ergo deuius aberro à ſcopo Chriſti, cùm dico, ſeriem omnem ſermonis huius reſpicere

iniquam

iniquam Iudæorum indolem, quam conciliare Deo non potuere beneficia, neque oſtenta, neque minæ cladis Gentis vniuerſæ, & ruinæ vrbis ſolo Romanorum machinis adæquandæ. Pergit Chryſoſtomus in adſtruenda mea ſententia, de nefario ingenio peſſimæ nationis, vt par eſt dantis pœnas Iudici ſæuienti. *Niniuita abſque vllo penitus ſigno, animo cediderunt: Iudæi verò etiam poſt tot & tanta miracula in peius deuoluti, domicilium dæmonum facti ſunt, & innumeras contraxerunt ærumnas, neque id iniuria. Nam quando quiſpiam ab afflictionibus liberatus non modeſtior fit, multò grauiora quàm prius patietur, idcirco enim dixit: Non inuenit requiem, vt oſtendat neceſſario ad huiuſmodi hominem inſidias dæmonum peruenturas. Nam qui duabus his præcipuis cauſis caſtigatus non eſt; à præcedentibus videlicet calamitatibus, & à liberatione ſecuta, quibus tertiam quoque addere poſſemus, comminationis ſcilicet peioris, niſi reſipuerit, qua ratione ſperare de illo poteris ampliùs, quòd melior futurus ſit?*

Chryſoſt. vbi ſupra.

Eſt deſperata ſalus animæ, quæ calamitatibus, & variis Dei beneficiis non fit cautior.

Quod autem Maldonatus ſobiicit, Chriſtum illa oratione docuiſſe animam Dei gratiâ repurgatam, ſi denuo peccet, eſſe deterioris conditionis quàm antea, id extra aleam eſt ſenſus literalis enucleantis præcipuum intentũ Chriſti: quippe totus hic contextus primariò ad Iudæos pertinet, quos vt ad meliorem frugem reuocaret, nihil intentatum reliquit. Si quid verò poteſt elici pertinens ad mores noſtros componendos appoſitè, illud eſt refundendum in moralem ſenſum, & non in literalem, cuius indagini, mei omnes paragraphi collaborant. Aduerte obiter, Lector, textum hunc, quem tibi feci expeditum, eſſe vnum de ambiguis, qui faceſſont negotium peritis etiam ſcriptoribus, qui impegere in lapidem offenſionis, arbitrati Chriſtum ſuo more texuiſſe parabolam, vt per ambages deductos animos erudiret. Sed liquidò oſtendi hunc ſermonem de dæmonis induſtria, & aſtu, fuiſſe petitum ab hiſtoria dæmonis tunc electi, & meditantis regreſſum quaſi poſtliminio in hominem, à quo fuerat tunc turpiter amandatus.

Diſcurſus Chriſti de dæmone redeunte in domum ſuã, non eſt parabola, ſed vera hiſtoria.

SENSVS LITERALIS.

Chriſto fuit potior cura, ſeu ſalus animarum, quàm temporale obſequium fratrum eius, id eſt hominum qui ad ipſum cognatione pertinebant.

In hæc verba:

Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius, & fratres ſtabant foris, quærentes loqui ei. Dixit autem ei quidam; Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant, quærentes te.

§. VI.

CONIECTVRA, EX RATIONE, LINGVIS, ET SANCTIS PATRIBVS.

VT in charitate gradus quidam aliis eminent; ita Chriſtus amoris ſui in homines ſpecimina dedit congrua charitati. Scilicet cognatos, & affines ſpeciali amore dignatus eſt, non improbans amorem naturalem, cui nos natura obſtringit: ſed vbi ſalus animarum interuenit, remorata eſt obſequia, quæ ab eo naturalis inclinatio depoſcebat. Verſus iſti paragrapho præfixus id aſtruit: cùm enim domi prædicaret Chriſtus, & omnem moueret lapidem, vt Scribas & Phariſæos initiaret ſacris fidei myſteriis, monitus eſt adſtare foris matrem ſuam & cognatos, cupidos ei loqui. Sed ne deeſſe ſuo Saluatoris officio videretur, noluit prædicationi ſuæ modum imponere, pluris faciens ſalutem animarum, quàm temporale ſolatium exhibitum ſuis affinibus & cognatis. Quærit hic Maldonatus, quorſum pro foribus adſtiterint mater Chriſti & cognati eius Apoſtoli quidam, & quorſum ei fuerint importuni. Ego hanc quæſtionem arbitror intempeſtiuam, cùm ſcriba ſacer conſultò prætererit cauſam, quæ eos vrgebat ad monendum Chriſtum ipſos adſtare in limine domus. Magis adhuc incongruam cenſeo ſententiam eiuſdem auctoris, ſuſpicantis matrem Chriſti ſtipatam aliquo numero cognatorum eò acceſſiſſe, vt filium ſuum eriperet manibus Iudæorum, quos probè nouerat iniquo eſſe animo in Chriſtum, ac proinde ſuppoſuiſſe aliquod vrgens negotium, vt ea ſpecie filium ſuum ſubduceret inſidiis hominum impiorum.

Quarè Chriſtus voto cognatorum ſuorum non fecerit ſatis exeundo foras.

Profectò illa ſententia non vt par eſt ſentit de Virgine Deipara, vtpote faciens illam eſſe diſcordis animi cum Chriſto, qui oblatus eſt quia voluit, & totum ſe compoſuit ad arbitrium Patris, cuius fuit decretum hoc, vt Chriſtus occumberet ictibus æmulorum. Alma parens Chriſti eo doctore facta eſt conſcia decreti huius æterni, ac proinde ſuum præbuit aſſenſum diuino arbitrio. Itaque Maldonatus ei imponit dicens eam fuiſſe conductam à cognatis, vt ſimul conuenientes Chriſtum, facerent ei copiam citiùs euadendi. Quaſi verò Dominus pro arbitrio ſuo non effugerit & irritos fecerit impetus illorum hoſtium acerborum. Quare ergo, inquies, adſtitere mater & parentes eius? Reſpondeo, non eſſe officium interpretis diuinare, ſed congruis ſcholiis appendere textum ſacrum ad trutinam ſeu intentum Spiritus Sancti. Ne tamen tacitus prætериiſſe videar illam quæſtionem, dico præ turba non potuiſſe Matrem & diſcipulos introire; & cùm magno deſiderio tenerentur audire Chriſtum, miſiſſe ad eum ſe adſtare pro foribus, vt hoc audito Chriſtus faceret eis ius ingrediendi. Aut fortè intercedebant pro aliquo, indigo opis Chriſti. Sed ne Chriſtus occupatus in procuranda ſalute animarum, videretur illi ſalutari negotio præponere affectum cognatorum, non annuit eorum votis, liquidò definiens non eſſe ſe obſtrictum adeò parentibus & cognatis, quàm huic naturali affectui præponeret cuiuſque animæ ſoſpitatem.

Quare cognati Chriſti eum prædicantem domi monuerint ſe foris adſtare.

Accipe Ambroſium, opportunè expendentem locum iſtum. *Moralis Magiſter, qui de ſe cæteris præbet exemplum, atque ipſe præceptor, ipſe etiam ſuorum executor eſt præceptorum. Præſcripturus enim cæteris: quoniam qui non reliquerit patrem, aut matrem ſuam, non eſt Filio Dei dignus, ſententiæ huic primus ſe ſubiecit, non quod maternæ refutet pietatis officia, ipſius enim præceptum eſt: Qui non honorauerit patrem, & matrem, morte moriatur: ſed quia paternis ſe myſteriis amplius quam maternis affectibus debere cognoſcat. Neque tamen iniurioſè refutantur parentes, ſed religioſiores copulæ mentium*

Ex SS. PATRIBVS.
Ambroſ. in Luc. cap. 8.

mentium docentur eſſe quàm corporum. Ergo non debuerunt foris ſtare, qui Chriſtum videre querebant. Propè eſt enim verbum in ore tuo, & in corde tuo. Intus igitur verbum, intus & lumen. Vnde & ille ait: Accedite ad eum, & illuminamini. Si enim foris ſtantes nec ipſi agnoſcuntur parentes, & propter noſtrum fortaſſe non agnoſcuntur exemplum: quemadmodum non agnoſcimur, ſi foris ſtemus? Nec putet aliquis offendiculum eſſe pietatis, vbi mandatum legis impletur. Si enim relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna; rectè ſacramentum hoc in Chriſto ſeruatur, & Eccleſia. Et ideo parentes corpori proprio non oportuit auferri. Ergo hic non (vt quidam hæretici tendiculas aucupantur) mater negatur, quæ etiam de cruce agnoſcitur; ſed neceſſitudinis corporali præſcriptorum cœleſtium forma præfertur. Illud quoque intelligere non abhorres, quia per figuram parentum demonſtrat, Iudæos, ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, Eccleſiam quæ credidit eſſe præferendam.

Chriſtus plus detulit paternis myſteriis, quàm maternis affectibus.

Chriſtum renuiſſe foras exire ad matrem & cognatos, vt impenſius incumberet ſaluti animarum, liquidò probat Euthymius, obſeruans nullum omnino typhum ſubolere verba Chriſti, etſi cunctatus ſit cognatorum, imò & matris ſuæ votis annuere. Sic ille: *Hæc dixit non abnegans matrem ſuam. Qui enim hoc facere potuit, qui morti ſuæ vicinus magnam illius curam habuit: neque dedignatus eſt ipſam habere matrem? Quomodo inquam hoc feciſſet, qui propter reuerentiam, quam erga illam gerebat, aquam in Cana conuertit in vinum, & ſubditus erat non ipſi ſolùm, verùm etiam ei, qui pater ſuus dicebatur: Et erat (inquit) ſubditus illis. Si enim negaturus illam fuiſſet, aut ob eam pudore afficiendus, nequaquam ab ea natus fuiſſet. Sed quia tunc multitudinem docebat, nec æquum erat, vt hos relinqueret, & ad matrem ac fratres procurreret, ait: Quæ huiuſmodi mater mea eſt, aut qui huiuſmodi fratres mei ſunt, vt propter illorum obſequium, tantæ multitudinis vtilitatem paruipendam? Non ergo vilipendens illos hunc locutus eſt ſermonem: ſed docens quòd præponendam iudicet perditorum ſalutem, parentum ac conſanguineorum obſequio. Nec mirum, cùm propter hos, parentes ac conſanguineos habere ſuſtinuerit.*

Quàm impensè matrē ſuā coluerit Chriſtus. *Euthymius cap. 23. commentarij ſui in Matth.*

Quis fuerit Chriſti ſenſus in ea reſponſione, qua detrectauit morem gerere parentibus ſeu cognatis deforis adſtantibus, abundè licet coniicere ex voce Hebræa vſurpata à Matthæo. ענה והו *vehu ngheneh*, Id eſt, *ipſe reſpondens*, vel, *ipſe humilians ſe, & affligens*, vel, *ipſe occupatus in graui negotio*. Nempe radicalis Hebræa, vt alibi recenſui, id eſt, ענה *nghanah*, ſignificat, *reſpondere, affligere, humiliare:* Item & *occupari in graui negotio*, vt ſumitur Eccleſiaſtæ primo capite verſu 13. Vnde ſic reddi poteſt textus, quem recolo. Iesvs vt audiit adſtare matrem, & cognatos, non eos faſtidiit, ſed inſita ſibi humilitate reſpondens, ait ſe occupari negotio perarduo, id eſt, ſaluti animarum, præferendæ ſolatio temporali ſuorum affinium. Syrus interpres adhibuit idem verbum, quod Chaldæis, & Syris deſinit in *aleph*, more inolito illis populis terminantibus in *aleph* verba Hebræorum deſinentia in *he*. Itaque Syrus interpres hæc habet. הו דין ענא *hu den ughana*, id eſt, *ipſe autem reſpondit*, vel, *ipſe valde negotiis implicitus*. Quaſi diceret, Chriſtum valde ſoccupatum non proſiliiſſe foras, ne deeſſet grauiori negotio, cui ſedulus incumbebat. Græcus interpres ſic, Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ εἰπόντι αὐτῷ. Id eſt, *reſpondens dixit dicenti ſibi*, Vox ἀποκριθεὶς deducta ab ἀποκρίνομαι, ſignificat, *reſpondens*, & *ſeparans*; veluti ſi de induſtria Matthæus dixiſſet, Chriſtum adeò tunc fuiſſe intentum ſaluti animarum, vt de hoc maximè ſollicitus negotio, non annuerit petitioni cognatorum.

Ex Linguis. Hebræa. Chriſtus grauiori negotio implicitus, noluit proſilire foras annuendo votis cognatorum. Chaldæa Syriaca. Græca.

Maldonatus hîc inuehitur in Chryſoſtomum, quòd ille matrem Chriſti dixerit aduocaſſe foras Chriſtum, vt inde aliqualem gloriolam mendicaret, vtpote iactans ſe poſſe aliquid in Chriſtum. Sed Maldonatus meliùs ſibi & Chryſoſtomo conſuluiſſet, ſi tentaſſet ſanctiſſimum æquè ac doctiſſimum Patrem ab errore vendicare, vt & ego Deo fauente faciam. Nempe in confeſſo eſt apud omnes, aſtutiâ hæreticorum irrepſiſſe menda propè infinita in libros ſanctiorum Patrum, vt ſic impij deſertores Eccleſiæ ſuis erroribus atque delitiis patronos conquirerent. Hanc præcipuè iacturam paſſus eſt Origenes, & poſt eum Leo Papa, qui de ea re querimonias texit apud Martianum Imperatorem. In hoc diſcrimen etiam venit auctor operis imperfecti in Matthæum, quem tacito conſenſu Eccleſia credit eſſe Chryſoſtomum, eius nomine præfixo lectionibus, quas inde deduxit in nocturno officio prælegendas. Gratianus in Decreto Canones multos inde oriondos notat titulo Chryſoſtomi, ſicut & Strabus in Gloſſa ordinaria, & Angelicus Doctor in catena aurea ſententias referunt inde nomine Chryſoſtomi. Homiliæ quæ nemine reclamante ſunt Chryſoſtomi & huic diſpendio fuerunt obnoxiæ. In eas nempe virus aliquod effuſum eſt à Pelagianis in argumento gratiæ; & in textu quem expendo, quiſpiam de ſuo penu ſcholium hoc adiecit. *Ex facto matris nonnihil importunitatis quoque acceſſit. Conſidera igitur tam matris quam fratrum importunitatem. Nam cùm debuiſſent intrare, atque cum turbis ſimul audire, aut ſaltem expectare foris ſermonis finem, ac demum accedere; ambitione quadam, ac oſtentatione commoti, foris eum in præſentia omnium euocarunt, vt viderentur facilè ac magna cum poteſtate Chriſto imperare.*

Sanctorum Patrum opera ſæpe ſæpius fuere deprauata ab hæreticis.

Leo epiſt. ad Martian.

Chryſoſtomus excuſatur, vt neſcius expoſitionis, quæ illi affingitur.

Chryſ. hom. 44. in Mat.

In illo commentario inſerto libris Chryſoſtomi ſubodorot quid olidum, quod Marcionis, Arij, Neſtorijque hæreſes exhalarunt: nemo namque ſuadebit mihi, Chryſoſtomum adeò malè ſenſiſſe de Virgine Deipara, vt crediderit eam fuiſſe vanæ gloriæ mancipium ſicut reſonat ille textus iniurius eo nomine matri Chriſti, cui ineptè affingitur ingloria teſſera vanitatis. Quaſi verò parens inclyta Chriſti, gratiâ plena, fuerit alicui peruia piaculo. Hanc autem ſententiam incongruam non eſſe Chryſoſtomi, ſed deterioris farinæ viri, facilè eſt coniicere ex luculentis elogiis, quibus Chryſoſtomus Mariam Virginem dignatus eſt, de ea ſicuti par eſt ſentiens, vt videre eſt iſtis encomiis. *Magnum reuera Virgo hæc mundi eſt miraculum. Ecquid enim in rerum vniuerſitate queat hac maius, & ſublimius inueniri? Sola hæc cœlum, & terram amplitudine*

Chryſoſtomus altè ſenſit de Beata Virgine Maria.

Chryſ. hom. in hypapantem Domini. Præclara encomia B.V. Mariæ.

pliſudine ſuperauit. Quidnam illa ſanctiuſ non Propheta, non Apoſtels, nea Martyros, non Patriarcha, non Patres, aoa Angeli, neu Throni, noa Dominationes, nen Cherubim, uoa Seraphim, aoa aliud donique quippiam iater creatas res viſibiles, aut inuiſibiles, vaa hac maius aut excellentius inueniri poteſt. Ita Chryſoſtomus, idque procul ab inepto illo commentario aſpergente virus peccati huic Virgini, quam diſertè Chryſoſtomus ait puritate inſigni omnes Angelos anteire.

Chryſoſt. in Liturgia.

Rurſus ille benè affectus erga Mariam, ita ſpatiatur in campo ſpatioſo laudum eius. *Verè dignum eſt glorificare te Deiparam, & ſemper beatiſſimam, & penitus immaculatam Matrem Domini noſtri, honorabiliorem Cherubim, glorioſiorem incomparabiliter Seraphim, quæ citra corruptionem Deum peperiſti, verè te Deiparam magnificamus.* Demum alibi aſſertorem egregium ſe præſtat ſanctitatis Deiparæ, ſic recenſens delegationem Angeli Gabrielis. *Miſſus eſt ſeruus incorporeus ad Virginem immaculatam: miſſus eſt à peccato integer, ad corruptionis expertem.* Si ergo Chryſoſtomus adeò eminenter ſenſit de ſanctiſſima Dei Genitrice, vt eam ſanctiorem Angelis fuiſſe crediderit, & Angeli peccare nequeant; profectò abſurdum eſt, affingere Chryſoſtomo commentarium, quo peccato inanis gloriæ Maria deſcribitur obnoxia. Parum namque ſibi conſtaret ille auctor doctrinæ atque pietatis emeritæ, ſi Virginem hanc aliàs prædicatam innoxiam, ſubditam poſtea vanitatis vitio propalaret.

Idem Oratione in Annuntiationē ſanctiſſimæ Dei Genitricis.

Auctor operis imperfecti in Matthæum.

Adiice & locuples teſtimonium eiuſdem Chryſoſtomi, ſi is eſt auctor operis imperfecti in Matthæum, vbi hæc proſtant in gratiam Mariæ prægnantis, cuius ſanctitas agnita Ioſepho, ancipitem eius animum fixit, ne quid ſiniſtrum de fœta Virgine cogitaret. Sic ille prælibatus auctor. *O ineſtimabilis laus Mariæ! magis credebat caſtitati eius, quam vtero eius, & plus gratiæ, quam naturæ. Conceptionem manifeſtè videbat, & fornicationem ſuſpicari non poterat. Poſſibilius eſſe credebat mulierem ſine viro poſſe concipere, quàm Mariam poſſe peccare.* Accedit & Theolologiæ effatum valde glorioſum Deiparæ, quam ſanctiſſima hæc diſciplina profitetur nunquam peccaſſe. Audiendus apex illius ſcientiæ ſacroſanctæ, ſcilicet Angelicus Doctor. Sic ille: *Illos quos Deus ad aliquid eligit, ita præparat, & diſponit, vt ad id, ad quod eliguntur, inueniantur idonei, ſecundùm illud 2. Cor. 3. Idoneos nos fecit miniſtros noui Teſtamenti. Beata autem Virgo fuit electa diuinitus, vt eſſet Mater Dei: & ideo non eſt dubitandum, quia per ſuam gratiam Deus ad hoc idoneam eam reddiderit, ſecundùm quod Angelus ad eam dicit, inueniſti gratiam apud Deum. Non autem fuiſſet idonea Mater Dei, ſi peccaſſet, aliquando: tum quia honor parentum redundat in prolem, ſecundùm illud Prouerbiorum 17. Gloria filiorum, patres eorum: vnde & per oppoſitum ignominia matris ad filium redundaſſet. Tum etiam quia ſingularem affinitatem habuit ad Chriſtum, qui ab ea carnem accepit: dicitur autem 2. Cor. 6. Quæ conuentio Chriſti ad Belial? Tum etiam, quia ſingulari modo Dei Filius, qui eſt Dei ſapientia, in ipſa habitauit: non ſolùm in anima, ſed etiam in vtero: dicitur autem Sapientiæ primo: In maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Et ideo ſimpliciter fatendum eſt, quod Beata Virgo nullum actuale peccatum commiſit, nec mortale, nec veniale: vt ſic in ea impleatur, quod dicitur Cantic. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te.*

Maria nunquam peccauit venialiter.

Tom. 3. par. qu. 27. art. 4.

Quare Maria fuerit immunis ab omni peccato.

Hoc diſcurſu Thomas ille in Theologis ſummus damnat illam ſententiam falsò attributam Chryſoſtomo, quam meminit idem Thomas eo ipſo articulo, fatens ingenuè Chryſoſtomum exceſſiſſe. Breuiùs dixiſſet, inſcio Chryſoſtomo hoc irrepſiſſe mendum in opera eius: nimis enim altè ſenſit Chryſoſtomus de Beata Maria, vt antea præfatus ſum. Vnde miror, Theophylactum apprimè verſatum in ſcriptis Chryſoſtomi, haudquaquam aduertiſſe, illam ſententiam de ambitione Mariæ non eſſe conſonam elogiis editis à Chryſoſtomo in gratiam Deiparæ, quam ideo ipſe Theopylactus imprudenter hoc veneno aſperſit ita hallucinans: *Humanum quid volebat oſtendere mater, videlicet quòd in filium poteſtatem haberet: nihil enim magnum adhuc de eo intelligebat: propter hoc, ipſo adhuc loquente, volebat ad ſe illum attrahere, quaſi ambitioſula tanto ſibi filio ſubdito. Quid igitur Chriſtus? quoniam intentionem eius ſciebat, audi, quid dicat: Quæ eſt mater mea: non iniuriâ afficiens matrem, hoc dixit, ſed corrigens mentem eius gloriæ auidam.*

Thom. 3 pa. qu. 27. art. 4. in reſponſione ad 3.

Theophyl. in Matth 12.

Egregium decretum editum in gratiā Virginis Deiparæ.

Profectò auctor ille rediuiuus palinodiam caneret percitus hoc decreto Concilij Tridentini. *Si quis hominem ſemel iuſtificatum dixerit amplius peccare non poſſe, neque gratiam amittere, atque ideo eum, qui labitur & peccat, nunquam verè fuiſſe iuſtificatum, aut contra poſſe in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, niſi ex ſpeciali Dei priuilegio, quemadmodum de Beata Virgine Maria tenet Eccleſia, Anathema ſit.*

Conc. Trid. ſeſſ. 6. can. 23.

SENSVS LITERALIS.

Chriſto non fuere fratres nec ſorores.

In hæc verba:

Qui ſunt fratres mei.

§. VII.

Conivctvra, Ex Ratione, Ex Lingvis, Et Ex SS. Patribvs.

QVerulus Seneca plangebat hanc hominum ſortem, quòd ſcilicet pecorum ritu viuerent, euntes quò itur, & non quo eundum eſt. Vt namque præeuntem arietem conſequuntur oues nullo habito delectu viæ quæ teritur; ita plerique in his quæ ad doctrinam ſpectant, dum iurant in verba magiſtri, deuiant à recto tramite veritatis. In hoc diſcrimen erroris adduxit Origenes ferè omnes Græcos, dum expendit iſtum Matthæi textum. Is nempe fratres dixit Iesv, filios Ioſeph ab eo ſuſceptos ex alia vxore ante Mariam deſponſatam. Auctoritate viri huius magni nominis alij illecti dedere manus, idque incautè, neſcij Origenem innixum libris apocryphis, ſuamque ſtabilire ſententiam, quam &

Origenes dedit anſam errori in quem plerique impegerunt arbitrati Chriſtū habuiſſe fratres.

Origen. in Matt. 12.

tentas

Apoſtolus appellatur Iacobus minor, non quidem intuitu Iacobi Zebedæi fratris Ioannis, ſed reſpectu Iacobi Alphæi, ſeu Cleophæ, quo patre ſatus eſt hic Iacobus. Non concordant Patres in diſcuſſione ſororis Deiparæ, dum quidam duas volunt eſſe matronas, Mariam Cleophæ, & Mariam Iacobi. Sed ego in re opaca defero litem hanc penes iudicium R. P. Bolducij Capucini, viri vſquequaque docti in his præcipuè quæ ſpectant ad Iudæorum ritus atque proſapiam. Tu eum conſule.

Bolducius Capucinus in epiſtol. B. Iudæ Apo.

SENSVS LITERALIS.

Quiſquis ſe componit ad arbitrium Dei, ille ſingulari affinitate Chriſto Domino ſociatur.

In hæc verba:

Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt: ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt.

§. VIII.

CONIECTVRA, EX RATIONE, EX LINGVIS, ET EX SS. PATRIBVS.

Euangelium eſt iugum Chriſti.

Quare Chriſtus voluerit diſcipulos ſuos abnegare ſuam voluntatem.

NOn arandum eſſe in boue & aſino cautum eſt olim, & præceptum vt eiuſdem generis & ſpeciei animalia ceruices ſubderent vni eidemque iugo. Cùm itaque Chriſtus appellarit iugum, ſuam Euangelij diſciplinam, cuius ipſe profeſſor fuit religioſiſſimus, antequam prædicator (quippe cœpit facere, & docere;) prudens ille Dominus ſuos diſcipulos inſtituens, ad hoc vt coniugales eſſent, id eſt, idonei ad ferendum idem iugum, quòd vltro ſubierat ipſe Chriſtus, illos initiauit præcipua cautela ad hoc iugum congruè ſubeundum. Quippe præambulum hunc voluit eſſe apparatum; videlicet vt abnegarent ſemetipſos, id eſt non ad arbitrium ſuum viuerent, ſed ad nutum Dei, voluntati eius iugiter inſiſtendo: ſic enim ait fore idoneos ad profeſſionem Euangelij, quod iugum ſuum appoſitè nuncupauit. Vt namque iugum duos petit vt feratur, ita & Euangelii diſciplina duorum obſequium petit, vt ſequaces habeat idoneos: Deo nempe adiutore opus eſt, vt influat, & homine ſua ſponte colla iugo ſubmittente, vt ex animo adiutus deſuper obſequatur.

Quare Euangelium dicatur iugum Chriſti.

Iugum Chriſti non tollitur ſine Chriſti influxu.

Chriſtus ipſe tulit illud iugum, & influit in animas, quas hortatur ad tollendum illud iugum: influit inquam in animas, vt pro ſuo modulo cum Chriſto conueniant, ſicque fiat ſatis legi quæ vetat vni iugo diſſona colligari. Chriſti influxus attenditur penes intellectum, & penes voluntatem hominis applicandi iugo. Nimirum cœlitus eruditur homo, & voluntas tota componitur ad arbitrium Dei; ſicque pro virili parte Chriſto ſimilis efficitur, qui de voluntate Dei ſollicitus tantùm fuit vt de opimo cibo, quo congruè paſcebatur. Sic ille: *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius, qui miſit me, vt perficiam opus eius.* Rurſus: *Non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me.* Imò ſui aduentus in mundum, hoc præcipuum recenſuit argumentum: *Deſcendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me.* Itaque quiſquis ſe effingit totum ad nutum Dei, ille refert Chriſtum, vtique quantùm poteſt; eaque ſimilitudine cognatus eius efficitur, imò & frater, quia ferè alter.

Ioan. 4.

Ioan. 5.

Ioan. 6.

EX LINGVIS. HEBRÆA. CHALDÆA GRÆCA.

Galen. lib. de vſu partium.

Huc reuoca notiones Hebræas, Chaldæas, Syriacas, & Græcas, ſuperiore paragrapho recenſitas, quibus oſtendi dici fratres eos, qui ſunt eiuſdem generis, vt videre eſt in dictione, אח *ach*, quam Hebræi, Chaldæi, & Syri adhibent, vt fratres & propinquos ſignificent. Magis iotenm meo quadrant Græci, quibus vox, *ἀδελφὸς*, id eſt, *frater*, aptatur etiam rebus ſimilibus. Vnde & deducunt verbum, *ἀδελφίζω*, id eſt, *fraternizo*, ſeu *ſimilis ſum*. Et Galenus affinitatem, communicationem, conſpirationémque partium corporis vocat *ἀδελφίξιας*. Cùm ergo nulla maior ſit communicatio quàm amoris, qui facit idem velle & idem nolle; quiſquis erit eiuſdem voluntatis cum Deo, erit & ille vnus cum Chriſto, quia quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſeſe.

Voluntas humana ad diuinam aptata quomodo dignetur animas cognatione Chriſti.

Ruſus vt præuio amore Dei tantùm Chriſtus inhabitat animas noſtras; & charitas eſt chara vnitas voluntatis humanæ cum diuina: quiſquis voluntatem ſuam perfectè aptabit ad diuinam, is aliquali modo concipiet Chriſtum, & ſic pater materque eius erit, tropicè colloquendo. Quàm beata ſit hæc cognatio, animas Chriſto deuinciens, accipe à Chryſoſtomo ſic in ſtuporem acto. *O mirabilem honorem! ô virtutis incredibiles vires! quo ducitu benè viuentes homines? mulieres ſanctiſſimam Virginem beatificarunt, quotquot vterum illum admirantur, quotquot optarunt tales fuiſſe matres, & cætera contemnere omnia. Quid igitur prohibet? Ecce namque rectam atque facilem nobis viam propoſuit, vt non fœminis ſolum, verùm etiam viris ad hunc ordinem peruenire liceat; imò verò etiam ad maiorem. Multò enim propinquiores Deo ſunt, qui voluntatem eius faciunt, quàm qui ſumma carnis neceſſitudine coniunguntur. Non ergo ſimpliciter propinquitatem illā deſidera, verùm etiam viam capeſſe, magnoque ſtudio confice, quæ ad hoc deſiderium te perducat.* Auctor operis imperfecti in Matthæum, luculenter etiam ait, ſatius eſſe pertinere ad Chriſtum ſpiritali cognatione, quàm carnali: *Præponenda* (inquit) *eſt cognatio ſpiritualis carnali. Nam carnalis cognatio, non volentibus nobis, neque ſcientibus contingit. Non enim vnuſquiſque veſtrum conſuetus eſt cogitare, quorum ſit filius, aut quorum cognatus. Spiritualem autem cognationem ex propoſito vnuſquiſque per fidem ſibi acquirit. Voluntaria enim eſt obauditio, per quam quicumque voluerit voluntatem Patris facere, efficitur filius Dei & frater Chriſti.* Hæc ille.

EX SS. PATRIBVS.

Chryſ. hom. 45. in Matth.

Qua ratione queat quiſque fieri frater Chriſti.

Auctor operis imperf. hom. 30. in Matth.

Vt ſe Deo Patre ſatum oſtenderet Chriſtus, homines Deo addictos pluris fecit, quàm cognatos: namque parentela mentium præſtantior eſt, quàm corporum. Fauet Hilarius verſans illum locum: *Quia totum iſtud in paterna maieſtatis virtute loqueretur, nuntianti ſibi quòd foris à matre atque à fratribus expectaretur, manum in diſcipulos extendens, eos ſibi fratres eſſe matrémque reſpondit: quicumque voluntati paternæ obſecutus eſſet, eum eſſe & fratrem, & ſororem, & matrem: formam ſeipſum vniuerſis agendi ſentiendique* [*conſtituens,*]

Hilarius Canone 12.

conſtituens, propinquitatum omnium ius atque nomen, non iam conditione naſcendi, ſed de Eccleſiæ communione retinendum. Adiice Ambroſiũ compendioſè ſuum huc calculum afferentem. Sic ille: *Nec iniurieſè refutantur parentes, ſed religioſiores copulæ mentium docentur eſſe, quàm corporum.* Itaque voluntas humana compoſita ad amuſſim voluntatis Dei, dignatur hominem dignitate fratris & matris Chriſti; eo ſcilicet ſenſu, quem meminit Gregorius ille Magnus, ſic enucleans textum iſtum: *Fideles quidem diſcipulos, fratres nominare dignatus eſt Dominus, dicens: Ite, nuntiate fratribus meis: qui ergo frater Domini fieri ad fidem veniendo potuit, quærendum eſt, quomodo etiam poſſit eſſe mater. Sed ſciendum nobis eſt; quia qui Chriſti frater vel ſoror eſt in credendo, mater efficitur prædicando: quaſi enim parit Dominum, quem cordi audientis infundit; & mater eius efficitur, ſi per eius vocem amor Domini in proximi mente generatur.*

Ambros. in cap. 8. Luc. — Greg. hom. 5. in Euang.

MORALIS
EXPOSITIO EVANGELII PROXIME LITERALITER EXPENSI.
EVANGELIVM
SECTVM IN TOT NVMEROS, QVOT ſunt propoſitiones diſcuſſæ moraliter.

I. ACceſſerunt ad IESVM Scribæ & Phariſæi, dicentes: Magiſter volumus à te ſignum videre. Qui reſpondens ait illis.

II. Generatio mala & adultera ſignum quærit.

III. Signum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; ſic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus, &c.

IV. Cùm immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit. Tunc dicit: Reuertar in domum meam, &c.

SENSVS MORALIS
IN QVO ENVCLEANDO ludunt omnes ſcientiæ.

I. NIquitas nulla eſt adeò opaca & craſſa; quæ non ementita bonitatis ſpeciem geſtiat induere, vt fuciendo fucos oculis illudat oculis. Ne igitur incautis hypocritæ imponant, ſignum de cælo datum eſt, cuius obſequio diſcernuntur diſcipuli Chriſti: cæleſte ſignum eſt gratia Dei, cælitus influens in animas congruè diſpoſitas.

II. Hoc ſigno inconſulto nihil auſpicandum eſt homini de ſalute ſua ſollicito: namque caligo tanta ſe effudit hominum rebus, vt ſingulis quibuſque negotiis impar homo, vbique cæcutiat, ac proinde nutante veſtigio incedat ſemper, niſi cælitus adiuuetur.

III. Vt fiat homo compos huiuſce ſalutaris ſigni, debet ſe componere in habitum Ionæ Prophetæ, qui piſcis immanis alto pectore concluſus mundo mortuus triduo fuit, & poſtea rediuiuus cautior effectus ſe effinxit totum ad arbitrium Dei. Ita anima anhelans ad gratiam, qua excidit, ſi de meliori fruge cogitat, neceſſe eſt vt hunc Ionæ typum pro viribus aſſequatur: id eſt, operæpretium eſt, vt caro moriatur, occiſa gladio pœnitentiæ; quippe mortificatio appetitus ſenſitiui indubium eſt argumentum & teſſera animæ pœnitentis.

IV. Quæ nacta beatum reducis gratiæ ſtatum, nullo planè madet humore noxio, ſed aquoſa eſt, & arida, nuſquam dæmoni placitura. Ille nimirum genius eſt diaboli qui vermium & ſerpentum, quorum ebulliens ſcaturigo locis humentibus gaudet. Vnde anima voluptate deſudans, ſtratum ei congruum eſt: vt & ſecus procul abeſt ab anima arente, quæ deterſit omnem colluuiem; ſiquidem obſequio huiuſce repurgij, talis anima cultior eſt neſcia vitiorum.

SENSVS

SENSVS MORALIS.

Gratia eſt ſignum de cœlo, probans nos perfectos eſſe Chriſti diſcipulos.

In hæc verba:

Magiſter volumus à te ſignum videre.

SECTIO PRIMA.

Ex Theologia, et ex SS. Patribvs.

OMnibus hoc ſectis olim commune fuit, affingere ſibi nomen Philoſophi cuius dogmata ſeqoebantur. Et ne nominis tantùm vmbra hominibus illuderet, ſingulis quibuſque Philoſophis hæc vna fuit eura præcipua; ſcilicet ſuos proceres imitari. Vnde hoc ſibi indixere penſum, vt ſuos componerent mores ea præſcripto Philoſophi cuius ſectatores erant. Chriſtus Dominus deſiderauit hunc zelum in Iudæis gloriantibus ſe pattem habere Abraham: *Si* (inquit) *fily Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite.* Et ſecus à Deo Rechabitæ laudati ſuot, quia conſtanti animo nuſquam præteriere dogmata ſibi à patre ſuo congruè præſtituta. Ecce elogium à Ieremia pronuntiatum Deo dictante. *Pro eo quod obediſtis præcepto Ienadab patris veſtri, & cuſtodiſtis omnia mandata eius, & feciſtis vniuerſa quæ præcepit vobis. Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: non deficiet vir de ſtirpe Ienadab fily Rechab, ſtans in conſpectu meo cunctis diebus.* Quiſquis itaque volet probare, ſe eſſe diſcipulum Chriſti, is ſe accingat ad praxim mandatorum eius, iuxta Domini eiuſdem ſententiam: *Si quis* (inquit) *diligit me, ſermonem meum ſeruabit.* Quia autem mandata à Chriſto indicta ardua ſunt, & eis impar eſt anima citra gratiæ Dei obſequium, appoſitè dixi gratiam eſſe ſignum de cœlo, probans nos perfectos eſſe Chriſti diſcipulos.

Ioan. 8.
Conſtantia Rechabitarũ laudata à Deo.
Ierem. 35.
Ioan. 14.

Ex theologia.
Duplex hominum ſtatus, ſcilicet naturæ corruptæ, & naturę integrę.
Thom. 1. 2. qu. 109 art. 3.

Chriſtianum inſtitutum prætenite vires animæ, res eſt indubia Theologis, qui duplicem hominis ſortem attendunt; vnam iniquam, alteram æquiorem. Prima eſt, In quam incurrimus Adami deliquio: altera eſt, qua geſtiit Adam ſibi benè conſcius, ſtipatus originali iuſtitia. Dicitur iſte ſtatus naturæ integræ, qua ſtante potuit homo Deum diligere ſuper omnia ſine ſuperadditione gratuiti doni, vt loquitur Angelicus Doctor, licet non abſque auxilio Dei mouentis; quia homo vigente eo ſtatu potuit virtute ſuæ naturæ operari bonum, quod eſt ſibi connaturale. Diligere autem Deum ſuper omnia, eſt quiddam connaturale homini, imò & cuilibet creaturæ, non ſolùm rationali, ſed irrationali, & etiam inanimatæ, ſecundùm modum amoris, qui vnicuique congruus eſt: etenim vnicuique naturale eſt, appetere, & amare aliquid, ſecundùm quod aptum natum eſt eſſe, vt Ariſtoteles ait. Eſt autem in confeſſo apud omnes, bonum partis velificari bono totius: vnde naturali appetitu, vel amore, ſingula quæque anhelant in bonum ſuum proprium, intuitu boni totius vniuerſi, quod eſt Deus. Hinc Dionyſio aſſertore, Deus conuertit omnia ad amorem ſuiipſius. Superſtite igitur integra hominis ſorte, dilectionem ſuiipſius homo referebat ad amorem Dei ſicut ad finem; vt & dilectionem omnium aliarum rerum in eum ſcopum dirigebat, ſicque Deum diligebat pluſquam ſeipſum, & ſuper omnia. Sed vbi natura eſt paſſa deliquium, homo deuiauit ab eo recto fine; & hæc corruptela ita inualuit, vt voluntas propendeat in bonum priuatum, incuriâ boni totius vniuerſi, niſi illapſu gratiæ ſoſpitetur.

Ariſt. lib. 2. Phyſ. tex. 78.
Omnes creaturæ colliniant ad bonum vniuerſi, quod eſt Deus.
Dionyſ. lib. de diuin. nom. part. 4. cap. 4.

Gratia Dei eſt teſſera diſcipulorũ Chriſti.

Ex præfatis liquet; Euangelij diſciplinam ſitam in amore Dei ſuper omnia, non poſſe obſeruari ſine influxu gratiæ, quæ vt animæ inſedit, illa poteſt exhibere ſignum de cœlo; quia non deorſum ſed deſurſum gratia deriuatur. Si quis ergo ſe iactat diſcipulum Chriſti, is prodat ſignum de cœlo; id eſt, edat is opera conſona diſciplinæ, quam ventilat: egregia ſpecimina prodat actionum Chriſti: eſt namque gratia fœta virtutibus, vt & virtuti deeſt decor ſuus, ſi eſt gratia deſtituta. Præco verbi Dei, hoc vti par eſt ingere de pulpito; ſcilicet homines fruſtra vſurpare nomen Chriſtianum, ſi eaþertes ſint gratiæ Chriſti, quæ ſola poteſt facere nobis peruios calles mandatorum Chriſti, qui ſunt inuij hominibus gratiæ neſciis, qui ideò fruſtra tentant adimplére legem ſine gratiæ ſanantis auxilio, quo duntaxat præſtito diuinitus homo poteſt viuere Chriſtianè.

Fruſtra quis tentat ſine gratia obſeruare mandata Dei.

Ex SS. Patribvs.
Aug. lib. de ſpiritu & litera c. 26.

Accipe Sanctum Auguſtinum vadem huiuſce veritatis: quam ille ſic adſtruit: *Factores legis iuſtificabantur, vt ſciamus aliter eos non eſſe factores legis, niſi iuſtificentur, vt non iuſtificatio factoribus accedat, ſed vt factores legis iuſtificatio præcedat. Si enim ita loqueremur, vt diceremus, homines liberabantur, hoc vtique intelligeretur, eis qui iam homines eſſent accedere liberationem: ſi autem diceremus, homines creabuntur, non vtique intelligeretur eos creari, qui iam homines erant, ſed ipſa creatione homines fieri. Ita ſi dictum eſſet, factores legis honorabuntur, non rectè acciperemus, niſi honorem illis, qui iam eſſent factores legis, accidere: cùm verò dictum eſt, factores legis iuſtificabuntur, quid aliud dictum eſt, quàm iuſti iuſtificabantur? factores enim legis vtique iuſti ſunt. Ac per hoc tantumdem eſt, ac ſi diceretur, factores legis creabuntur, non quia erant, ſed vt ſiat.* Hactenus Auguſtinus, erudìtè probans, hominem non iuſtificari, quia legi morem geſſit; ſed ſecus hominem legi morem gerere, quia beneficio gratiæ iuſtus effectus eſt.

Beneficiô gratiæ Dei mandata poſſunt obſeruari.

Rurſus ille recoleos auſus hominum, inſinuat eſſe adeò imbecilles, vt ſine gratia Dei nulli ſint ad opera ſupernaturalia, qualia ſunt illa, ad quæ nos ſollicitat ſacra Chriſti Domini diſciplina. Sic ille: *Valde remota eſt à ſenſibus carnis ſchola, in qua Pater auditur, & docet vt veniatur ad filium. Cum igitur Euangelium prædicatur, quoſdam credere, quoſdam non credere: ſed qui credunt prædicatore forinſecus ſonante, intus à Patre audire, & diſcere: qui autem non credunt, foris audire, intus non audire, neque diſcere, hoc eſt, illis dari vt credant, illis non dari.* Quaſi diceret, fideles homines eſſe tantùm gratiæ Dei obſequio, quam qui reſpuunt, illi ſunt iugiter

Auguſt. lib. de prædeſt. Sanctor. c. 8.
Quidquid homo facit egregium & perfectum, illud opus eſt gratiæ Dei.

infideles. Homo nimirum impos eſt, ad aſſequendam praxim vitæ Chriſtianæ, niſi ſigno cœlitus edito vegetetur. Accedit Gregorius eodem afflatus ſpiritu veritatis. Ille incidens in verba Chriſti dicentis Spiritum Sanctum nos docturum omnia, ſic commentatur: *Niſi idem Spiritus cordi adſit audientis, otioſus eſt ſermo Doctoris. Nemo ergo docenti homini tribuat, quod ex ore docentis intelligit, quia niſi intus ſit, qui doceat, Doctoris lingua exterius in vacuum laborat, &c. Cùm ergo vox diſpar non ſit, cur in cordibus veſtris diſpar eſt vocis intelligentia? niſi quia per hoc quod vox loquentis communiter admonet, eſt magiſter interior, qui de vocis intelligentia quoſdam ſpecialiter monet.*

Greg. hom. 30. in Euang.

Ad hoc gratiæ ſignum influens de cœlo eſſe referenda præclara quæque facinora, luculenter ait Lucas, enarrans quomodo Lydia purpuraria mulier annuit Paulo prædicanti, vnde & initiata fuit fidei myſteriis. Sic ille: *Huius Dominus aperuit cor, intendere his, quæ dicebantur à Paulo.* Non defuere Catholici hallucinantes in eo argumento, arbitrantes ſolo naturæ conamine hominem poſſe quæpiam facinora ardua perpetrare. In his Proſper Aquitanus acriter inuehitur in Collatorem, id eſt in Caſſianum, virum alioquin doctrinæ ſingularis, ſed nimium tribuentem viribus humanis. Dixerat ille, virum ſanctum Iob, vt erat indolis ingenuæ, huius naturæ beneficio irrita feciſſe diaboli conamina, & glorioſam de illo ſpiritu nefario victoriam, Marte proprio reportaſſe. Hanc erroneam ſententiam ita carpit Proſper. *Quis hæc prædicari à Catholicis inter Catholicos crederet, niſi quæ in colluctationibus domeſticis ſæpè defenſa ſunt, etiam ſcripta legerentur.* Paulò poſt zelo fidei orthodoxæ percitus in Caſſianum, ſic acuit ſtylum ſuum, acriter incandeſcens: *Cur inuictiſſima veritatis arce deſertâ, gradatim ad præcipitia Pelagiana decurris.* Tandem concludit, victoriam Iob fuiſſe facinus arduum, ac proinde opus gratiæ, & non ſolius naturæ negotium, vt Caſſianus deuius arbitratur. Ecce cenſuræ epilogum: *Si ergo hac magnitudine animi, quam illata per ſingulos, omnéſque artus, tot mortium pœna non ſuperat, nihil inter Sanctorum palmas memorabilius, nihil inuenitur illuſtrius, eámque aſſeris ex humana tantùm virtute ſubſiſtere; quid erit laudis & meriti, quòd inter ſtudia quietis ac pacis nequeat arbitrij obtinere libertas, quam in tanti fine certaminis de ſuis viribus coronaſti?* Quaſi diceret, neminem poſſe tutò procedere ad bellum contra dæmones, niſi ſignum propitium cœlitus affulſerit.

Act. 16.

Iob non propriis naturæ viribus ſed gratiæ ſingularis auxilio diabolum vicit.

Proſper. lib. in Collatorem cap. 33.

capite 34.

* * *

SENSVS MORALIS.

Nihil omnino auſpicandum inconſultâ gratiâ, quæ eſt ſignum de cælo valde propitium.

In hæc verba:

Generatio mala & adultera ſignum quærit.

SECTIO SECVNDA.

ARTICVLVS PRIMVS.

EX ANTIQVITATE PLVRIVM NATIONVM ET EX SS. PATRIBVS.

NOcte opaca ſuam diffundente caliginem, homines ſeſe in ſua tabernacula recipiunt, præſtolantes reducis Solis ortum, vt cœpto operi incumbant, eius cœleſti lumine recreati. Ita & homo expertus vitio Adami tenebras, quas peccata offundunt, ſuo redditus ergaſtulo, id eſt, proprio derelictus arbitrio, nihil inſigne potuit exerere citra beneficium gratiæ cœlitus affulgentis. Vnde homine meditante perarduum opus, & mendicante gratiæ Dei illapſum deſuper, fas eſt ita declamare in iniquam eius ſortem: *Generatio mala & adultera ſignum quærit.* Id eſt, infelix Adami proſapia, adultera matre ſata eſt, ſcilicet Euâ, quæ cordis ſui thalamo diabolum excepit, & hoc cacodæmone afflata, virus eius effudit in ſobolem ſuam, ideo nactam generationis malæ & adulteræ titulum infelicem. Eâ iniquâ aſpergine conſpurcata matris adulteræ progenies altè cæcutit: nempe caligine permeante cordis humani penitiores quoſque receſſus, & præualente ignorantiâ, hominibus omnia nigricarunt. Et quia rationis humanæ lumen exiguum pertingere non potuit ad res ſuperioris ordinis; operæpretium fuit edi cœlitus aliquod ſignum, quo illuſtratus homo in eis quæ ad ſalutem pertinent minimè cæcutiret. Huiuſmodi ſignum eſt gratia, qua excidit homo, quondam illa inſtructus: namque citra Dei auxilium ſingulare, homo velut impos nequit vllum operæſum facinus exantlare.

Quare cæcutiat Euæ miſera progenies.

Inde effluxere ritus familiares pleriſque Gentibus, conſulendi oracula in re faceſſente negotium. Namque populi omnes ſuſpicari quidpiam diuinum in oraculis, credidere ſuis rebus abundè conſuli, ſi ad nutum oraculi alicuius omnia perpetrarent. In his primas occupant Hebræi, quorum præfecti Moyſes & Aaron præcipua Gentis ſuæ negotia concludebant ad arbitrium Dei, quem ad portam tabernaculi conſulebant. Huius moris inoliti Moyſi Scriptura ſic meminit: *Cumque ingrederetur Moyſes tabernaculum fœderis, vt conſuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad ſe de propitiatorio, quod erat ſuper arcam teſtimonij inter duos Cherubim, vnde & loquebatur ei.* Imò longè vetuſtior Moyſe fuit illa praxis vſurpata à Rebecca fœta gemellis Eſau & Iacob. Quid egerit illa diſtracta ancipiti cura, audi ex Codice ſacro. *Perrexit vt cõſuleret Dominũ. Qui reſpondẽs, ait:* *Duæ*

Quare pleræque Gentes oracula cõſuluerint.

EX ANTIQVITATE PLVRIVM NATIONVM.

Num. 7.

Antiquus fuit ritus conſulendi oracula.

Geneſ.25.

Duæ gentes ſunt in vtero tuo, &c. Vbi terra promiſſionis ceſſit in ius Hebræorum, celeberrimum atque veridicum fuit oraculum in Silo, quo inconſulto nihil omnino perarduum tentabat populus Hebræorum. Vnde cùm tribus omnes iuraſſent in caput vnicæ tribus Beniamin, belli illius ſummam detulere ad dictamen oraculi. Ita textus ſacer.

Iudic.20.

Surgentes venerunt in domum Dei, hoc eſt in Silo: conſuluerúntque Deum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu noſtro princeps certaminis contra filios Beniamin? Quibus reſpondit Dominus: Iudas ſit dux veſter. Nonne & Dauid diuino aſſuetus oraculo, dubiis rebus caſiis, vt videre eſt hoc contextu?

2.Reg.21.

Facta eſt quoque fames in diebus Dauid tribus annis iugiter: & conſuluit Dauid oraculum Domini. Dixitquè Dominus: propter Saul, & domum eius ſanguinum, quia occidit Gabaonitas.

Græci geſtiere diu ſuo Delphico oraculo, nec fuit Gens adeò peregrina, quæ Deos non conſuluerit in re aliqua facellente negotium. Sufficeret his adiicere impræſentiarum, Romanos ab auium volatu vario Dei arbitrium priſcis ſæculis indagaſſe, & id iuxta morem plurium nationum: Ethruſca nimirum ſæcula priſca, nimis credula, arbitrata ſunt aues habere aliquod cum Deo commercium, ac proinde volucres nobis ingerere ſcita Dei. Itaque duas auium claſſes conſtituit ſuperſtitioſa antiquitas, vnde peterentur auguria: Alias dixit oſcines, quia ore canoro ſua dant auguria; aliàs alites ſeu præpetes, quia volatu præſagiunt. De his ita fatur Cicero: *Aues quaſdam & alites, & oſcines, vt noſtri augures appellant, rerum augurandarum cauſa eſſe natas putamus.* Rurſus ille ſubodorans quidpiam diuinum in auibus, ſic concludit: *Eadem efficit in auibus diuina mens, vt tum huc, tum illuc volent alites, tum à dextra, tum a ſiniſtra parte canant oſcines.* Hanc & diſtinctionem auium Plinius abundè recolit, vt & Virgilius hoc verſu,

Aues aliæ oſcines, aliæ præpetes, obſeruatæ ad auguria.
Cicero lib. 2. de natura Deor.
Cic. lib. 5. de diuinat.
Plin. lib. 10. cap. 19.

Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ.

Virgil. 3. Æneid.

Cùm igitur aliquid arduum voluerunt veteres adoriri, crediderunt eſſe ſuarum partium, precibus aues demerere, vt teſtatur Horatianum illud

Oſcinem coruum prece ſuſcitabo
Solis ab ortu.

Horat. lib 3. Ode 27.

Occinens bubo Deum auerſum denotabat, ideò Plinius ait luſtratam Romam, quia Capitolij cellam ſubiit bubo. Fuiſſe hanc auem inauſpicatam, & mali ominis auctor eſt Statius, hiſce carminibus,

Bubo auis peſſimi ominis.
Plin. l. 10. cap. 12.

——Dira ſtrident in nube volucres;
Nocturnæque gemunt striges, & feralia bubo
Dira canens.

Statius lib. 3. Thebaid.

His adiice calculum Ouidij, exoſi hoc peſſimum alitum genus.

Fœdaque fit volucris, venturi nuntia luctus
Ignauus bubo, dirum mortalibus omen.

Ouid. lib. 5. Metamorph.

Hoc lethale præſagium expertus eſt Commodus Imperator, auctore Lampridio: bubo nimirum cubiculo eius inſidens fuit illi mortis ingloriæ prænuntius. At ſecus aquilæ volatus à dextera parte bono fuit omini, vt teſtatur Suetonius, ita fatus: *Prætermiſſo agmine lætum euenit auſpicium; ſiquidem à parte dextera repente aquila deuolauit: luſtratiſque ſignis: ingreſſos viam ſenſim anteceſſit.* Meminere Liuius & Dionyſius aquilæ, cuius auſpiciis Tarquinius inauguratus eſt Rex Romanorum, qui vt Græcorum ſimiæ, hunc auium cultum à Græcia mendicarunt. Ibi Ariſtander aquilæ augurio victoriam Alexandro portendit. Et Alitherſa ſenex apud Homerum reditum Vlyſſis, & procorum interitum inaugurat, aquilæ volatu altè meditato. Item & Priamus admonitus ab Hecuba Iouem orat, vt decernat aquilam, cuius volatu propitio, concipiat ſpem victoriæ de Græcis reportandæ. Sic orat Rex grandæuus.

Bubo præſagit mortem Commodi.
Lampridius in Comm.
Aquila fuit auis fauſti ominis.
Sueton. in Vitellio c. 9.
Liuius 1. Decade l. 1.
Dion. lib 3.
Homer. lib. 2. Odyſſ.
Priami Regis oratio ad Iouem.

Πέμψον δ' οἰωνὸν ταχὺν ἄγγελον, ὅς τέ σοι αὐτῷ
Φίλτατος οἰωνῶν, καί ἑ κράτος ἐστὶ μέγιστον.
Mitte autem alitem velocem nuncium, qui tibi ipſi
Dilectiſſimus inter alites, & cuius fortitudo eſt maxima.

Homer. lib. 24. Iliad.

Philoſtratus ait percelebrem fuiſſe in Arabia ritum illum. Sic ille: *Arabes ab auibus, non ſecus atque ab oraculis, eorum quæ ventura ſunt auguria captant.* Nominatiſſimi Cares etiam fuere ex Plinio, in hac arte diuinandi ab alitum voce, & volatu, vt & Thebani edocti à Tireſia Thebano, quem auctorem huiuſce moris Plinius arbitratur. Præter Arabes, & Cares, Cicero commemorat Phryges, Cilibes, Pamphilios, & Piſcides, vt valde addictos his obſeruationibus auium. Tacitus in re antiqua verſatiſſimus vult Myram ſeu Thamytam Cilicia accitam, artem hanc aruſpicum in templum Paphiæ Veneris intuliſſe, quàm benè ceſſerint multis talia auguria videre eſt apud pleroſque veteres, vt apud Xenophontem, & Ciceronem, qui Deiotarum Regem ait ſalutem ſuam debuiſſe aquilæ. Quam veraces fuerint aquilæ in pugna Crotonenſium & Locrenſium, Iuſtinus aperit. Sunt & alia exempla apud Appianum, Ælianum, Diodorum Siculum, & Valerium Maximum, quibus adiice Homerum, Plinium, Plutarchum, atque Suetonium, omnes tibi fideliter in margine recenſitos, vt ſi ſpatiari lubet in hoc ſpatioſo auium campo, hinc habeas diſcurrendi locuples argumentum.

Aues fuerſe Arabum oracula
Philoſt. l. 1. c. 14. in vita Appollonij.
Tireſias auctor auguriorum ex auium conſpectu.
Plin. lib. 7. cap 56.
Xenophon l. 1. Cyropædia.
Cicer. l. 2. de diuin.
Iuſtin. l. 20.
Appian. l. 4. bellor ciuil.
Ælian. de natura animal. l. 13. c. 4.
Diod. Sic. l. 16. c. 6.
Val. Max. l. 1. c 4.
Homer. l. 15. & 20. Od.
Plin. l. 15. c. 13. & l. 25. c. 5.

Illa omnium ferè nationum cura anxia captandi Dei nutum ex auium placito, ſatis ſuperque probat, omnes gentes petiiſſe ſigna de cœlo, vtpote conſcias ſuæ infirmitatis, cui vt conſulerent, fundebant preces antelucanas, vt ſuprà memini. Ille ritus olim orbe toto patens, apprimè ſuggillat peſſimos, & impios homines duntaxat nomine Chriſtianos, qui ſuis viribus freti, ſe ſibi putant ſufficere ad ſalutem ſuam. Nempe genio indulgent valetudine integra, pœnitentiæ ſuæ ſummam refundentes in ſupremum vitæ agonem, arbitrati eſſe humanum negotium, conciliare ſibi Deum ſine vlla gratia cœlitus influente. O generatio peruerſa & adultera! ſignum quære, vtique de cœlo. Gratiam Dei ſupplex efflagita, ne æternùm eius inopiâ cum reprobis ad tartara demergaris. Habeat delira antiquitas ſuas aues oſcines, & præpetes, quas conſulat vt interpretes diuini conſilij: fides Chriſtiana nobis potiores ſuppeditat alites, ſcilicet Angelos, quorum ſuſurro ſeu interiore afflatu fiunt animæ cautiores. Quid Angelos loquor: nonne Eccleſia acta ſuperno flamine Deum rogat, per Chriſtum Dominum noſtrum, qui mediator Dei & hominum factus, cauſa fuit meritoria gratiæ, quam generatio noſtra mala & adultera deſuper emendicat. Si delectant aquilarum auguria, Chriſtus dicitur aquila prouocans ad volan-

Plut. in Dion. Mar. Bruto, Tim.
Suet. in Galba c 1. & in Veſp. c. 5.
Angeli ſunt alites Dei, quorum ſuſurro diſcit anima diuinum conſilium.
Adhibendū Chriſti præſidium, vt confidenter adeamus Deum Patrem.

Ex SS. Patribus. *Aug. l. med. cap. 5.*

volandum pullos ſuos. Huius aquilæ obſequio Dei Patris ſiſtamur obtutibus, æmulati induſtriam Auguſtini, qui conducto Filio conciliabat ſibi Patrem, ſolitus gratiam eius illa cautione præuia procurare.

Ecce feruidos æſtus huius Sancti, anheli in Dei Patris obſequium, mediante filio: *Inuoco te Deus meus, inuoco te, quia propè es omnibus inuocantibus te in veritate. Tu enim veritas es: doce me, quæſo, per clementiam tuam, ſancta veritas, te inuocare in te: quia hoc fieri quomodo oporteat neſcio: ſed à te doceri beata veritas, humiliter imploro. Abſque enim te ſapere, desipere: te verò noſſe, eſt perfectè ſcire. Erudi me diuina ſapientia, & doce me legem tuam. Credo namque, beatus erit, quem tu erudieris, & de lege tua docueris eum. Deſiderò inuocare te, quod quæſo fiat in veritate. Quid eſt in veritate inuocare veritatem, niſi in Filio Patrem? Ergo, Sancte Pater, ſermo tuus veritas eſt, principiúmque verborum tuorum veritas: hoc quippe eſt verborum tuorum principium, quod in principio erat Verbum. In ipſo principio, te ſummum adoro principium. In ipſo veritatis Verbo, te perfecta inuoco Veritas: in quo ipſa eadem Veritas dirigas me in veritate, & doceas. Quid enim eſt dulcius, quàm genitorem in nomine vnigeniti inuocare? Patrem in recordatione Filij ad pietatem inflectere? Regem chariſſima ſobolis denominatione mitigare? ſic enim ſolent rei carceribus eripi: ſic commancipati vinculis liberari: ſic triſtem accipientes ſententiam capitis, non ſolùm abſolui, ſed inſuper nanciſci inſolitam gratiam, dummodo iratis Principibus dilecta prolis intimauerint charitatem. Sic delinquentes ſerui ſi euadunt ſupplicia dominorum, dum pro eis interuenit dulcedo filiorum. Sic te, omnipotens Pater, per omnipotentis Filij charitatem poſtulo, educ de carcere ad confitendum nomini tuo animam meam. Libera me à vinculis peccatorum, per coæternum ſtagitio vnicum tibi natum, meque cui propria merita lethalem minantur ſententiam, pretioſiſſima ad dexteram tuam aſſidentis prolis interpellatione, reſtaura placatus ad vitam.* Hactenus Auguſtinus, hanc cæleſtem adhibens aquilam, quæ recubat in ſinu Dei, vt eius auſpiciis ſuum moderetur æuum. Hac & tu, Chriſtiane, ſolertia factus induſtrius, Solis ab ortu conſule Patrem per Filium, ſic cuncta tibi cedent bonis auibus, diéſque tui decurrent iugiter auſpicatò.

Quid ſit inuocare veritatem in veritate.

Filij apud Patrem quã efficax ſit poteſtas.

SENSVS MORALIS.

Labes contracta ab incunabulis hominem ſic affecit, vt nihil ſine supernis auxiliis tutò valeat auſpicari.

In hæc verba:

Generatio mala & adultera ſignum quærit.

ARTICVLVS II.

Ex re Medica, ex Mathematica, ex SS. Patribus, et ex Philosophia.

Omnia inferiora, ſuperiorum præſidiis indigent.

Rerum omnium ſeries tota, ſic à Deo compacta eſt, vt corpora inferiora ſibi nequeant conſtare diu, niſi deorſum influente aliquo benefico ſidere recreentur. Hinc Medici peritiſſimi diuinum quidpiam arbitrati ſunt in reduce ſanitate: quippe natura fatiſcens morbo recrudeſcente nequit propitio cælo inſcio ſoſpitari. Itaque ne quid incongruum agant Medici circa decumbentes homines, ſigna petunt, vt iuxta eorum indolem ſuo honori conſulant, vt & valetudini ægrorum. Namque habetur inglorius is Medicus, qui pharmacis intempeſtiuè decretis, enititur deſperata corpora reuocare: tantáque fides adhibetur ſignis in re Medica, vt facilius ſit errare in ſymptomate morbi, quàm in ſigno, vt Duretus eruditè fatur hoc tenore: *Firmiora ſunt argumenta diſceſſionis vitæ, aut morbi, quæ ducuntur è ſignis, quàm è ſymptomatis. Nam è ſymptomatis crebra ſæpè naſcitur, vt tempeſtatum, ſic opinionum varietas. At certè ſignorum conſtans & firma debet eſſe prognoſis in alterutram partem. Nec vlla excuſatio Medicis accipienda, qui de ſignis errauit in prænoſcendo.* Ne ergo Medicus obnoxius ſit cenſuræ, de ſignis maximè ſollicitus, eorum qualitates ſedulus inueſtigat. Etenim infidam iudicat eſſe ſanitatem, cui non præiere ſigna præambula, quæ decoctum eſſe humorem noxium nuntiare ſolent, iuxta decantatum hoc Hippocratis præſagium: Ὁκόσοισι δ' ἂν οἱ πυρετοὶ παύωνται, μήτε σημείων γενομένων λυτηρίων, μήτε ἐν ἡμέρῃσι κρισίμῃσιν, ὑποστροφὴν προσδέχεσθαι χρὴ τουτέοισιν. Id eſt. *Quibus febris deſinit, non cum ſignis ſolutionis, neque diebus decretoriis, recidiuam expectare oportet.*

Ex re Medica. *Duret. in l. 2. Coacar. Hipp. c. 16. pranot. 11.*

Quando recidiua in morbis ſit metuenda.

Hipp. l. 3. præſagior.

Diceres Hippocratem petere ſignum de cælo, vt benè ominetur ægro: dies namque decretorij naturam ſiderum imitantur; ſiquidem quotidiano experimento liquet, Lunam cùm tarda eſt, aut velox, ſuam tarditatem, aut præcipites gyros affingere diebus his criticis; ita vt cita ſit futura criſis dum Luna properat, tardior verò dum cunctatur. Nec Luna modò, ſed etiam ſidera fixa potenter influunt in corpora malè affecta, vt Quercetanus obſeruat, monens non eſſe tutum menſe Septembri pharmaca propinare. Etenim inſtante æquinoctio autumnali Sol ſubeſt aſtris ominis infauſti. In his Plinius meminit Arcturum, quo oriente dicit maria perturbari. Vnde quia homo microcoſmus agitur ab aſtris vt hoc vniuerſum, non eſt tutum remediis catharticis, id eſt, purgantibus verſare humores, aliquo ſidere infauſto cælitus influente. Non in re Medica tantùm Aſtrologi, ſed & in aliis pleriſque negotiis ſuas conſulunt Ephemerides, vt congrua ſigna captent operi meditato. Eamobrem garrula Mathematica in argumento ſiderum magni fecit librum de electionibus, quo ſingulis quibuſque negotiis congruè auſpicandis, & gerendis, idonea ſulcra decernuntur.

Ex Mathematica. *Quercetan. l. pharmac. Plinius l. 18.*

Arcturus ſidus infauſtũ & tempeſtatibus fœtũ.

Schonerus Organum de electione.

Ex prælibatis patet ſolertia Medicorum, & Aſtrologiæ in captandis ſignis de cælo, vt nihil fiat incongruum. Maximè inde liquet veritas effati huius perquàm celebris Chriſti Domini, notantis incuriam hominum impiorum. Nempe veridicus hic Magiſter ait, filios huiuſce ſæculi prudentiores eſſe in generatione ſua, quàm ſint filij regni, id eſt, homines cælo nati. Vt enim rebus humanis & morti obnoxiis conſulant homines, venantur è cælo ſigna benefica, vt illis pro voto influentibus proſpera cedant negotia; & Chriſtiani ſeipſos deſerentes in his quæ æternitatem ſpectant, parum curant diuina auxilia, quæ ſunt

Filij ſæculi cautiores in his quæ pertinent ad ſua negotia, quã Chriſtiani in his quæ ad ſalutem ſpectant.

ſigna

ſigna congrua, procurare. Profectò inde mali labes, iuxta Chryſologi eloquium: *Quid de malo queritur, qui ſibi proſpera non precatur.* Video pleroſque abire in ſtuporem, eò quòd hodie Chriſtianus orbis ſuas quaſi meditans exequias, in ſeipſum perditè deſæuiat, furente bello, graſſante lue, & fame multa hominum millia depaſcente. In his non moueor, vt neſcius cauſæ ærumnarum: nimirum malorum omnium ſumma hæc eſt; rari ſunt qui Deum conſulunt, & multi qui proprio Marte ſuo credunt virtuti operam dare: quaſi verò virtutum praxis eſſet ſolius humani arbitrij negotium. Hinc fit vt maledicta terra in opere ſuo, nihil niſi ſpinas & tribulos germinet, vnde emergunt tot noxiæ punctiones. Id eſt, homo ſuo derelictus arbitrio, ſuæ confiſus induſtriæ, deuius per abrupta rapitur virtutis inops, & innumeris propè vitiis irretitus.

Quare flagella Dei deſæuiant in homines.

Salomon opportunè occurrit illi dementiæ ita fatus: *Scius quoniam aliter non poſſem eſſe continens, niſi Deus det.* At Deus gratiarum ſuarum ſtipendia hominibus non impertit affluenter, niſi ab homine crebris precibus vrgeatur. Omne donum optimum eſſe deſuper abundè clamat Auguſtinus, hoc effato: *Cum Apoſtolus ad pudicitiam coniugalem coniuges hortaretur: Vellem, inquit, omnes homines eſſe ſicut meipſum, ſed vnuſquiſque proprium donum habet a Deo, alius ſic, alius autem ſic. Vbi ſatis oſtendit, non tantùm continentiam donum Dei eſſe, ſed coniugatorum etiam caſtitatem.* Eò etiam collimat iſta Papæ Cœleſtini I. ſententia: *Nemo etiam baptiſmatis gratia renouatus, idoneus eſt ad ſuperandas diaboli inſidias, & euincendas carnis concupiſcentias, niſi per quotidianum Dei adiutorium, perſeuerantiam bonæ conuerſationis accipiat.* Cùm ergo irreconciliabile bellum dæmonis cum homine nullas habeat inducias, ac proinde vafer hoſtis clam per cuniculos agat, captata occaſione fomitis ad peccandum, & palàm nos feriat ſenſuum illecebris; nemo ſibi cauere poteſt, niſi Deo iugiter influente. Vnde quia plerique ſuæ ſalutis incurij Deo inconſulto viuunt, quaſi proprio conamine queant colluctari cum vitiis; experiuntur ſe impares huic palæſtræ, & turpiter à dæmone proſternuntur.

Sapient. 8
Omnia virtutum dona à Deo ſunt.
Ex SS. PATRIBVS.
Aug. l. de bono perſeuer. cap. 14.
Cœleſtin. I. epiſt. 2. ad Epiſcop. Gall. cap. 6.

Crebra hominum deliquia ob Deum inconſultum probat hoc effatum Philoſophi: *In repentinis, actio fit ex præexiſtente habitu.* Nempe homo totus in peccatis natus, tot ſtipatur iniquis habitibus, quot reprobis moribus agitur in malum. Tantáque eſt varietas æſtuum, quibus vrgetur homo in malum, & adeò iniqua ſoboles inde emergens, vt operoſum ſit negotium, eius vitia recenſere. Et quia recrudeſcunt improbi habitus repetitis actibus; homo genio indulgens copiam ſui facit vitiis omnibus, quæ altas radices agunt in appetitu ſenſitiuo, vnde voluntatem ſollicitant vt hominem totum rapiat ad conſenſum, quando ex improuiſo quidpiam illicitum ei deforis affricatur. Ne igitur iniquo præexiſtente habitu homo propendeat ad aſſenſum, quem multifariam proritat Angelus ille nequam; duo præſtet. Primum oratione iugi conciliet ſibi Deum, vt eius præſidio frangatur impetus hoſtis acerbi, & crebris ictibus importuni. Alterum eſt homini cautè prouidendum: ſcilicet vt virtuti incumbat pro viribus, vt praui habitus moliti contrariis actibus expungantur. Vt namque laudabilis habitus ſufficiatur in locum habitus ingloríj, extirpandi ſunt ſurculi iniqui, & potiores in anima conſerendi. Etenim ſtat illud Ariſtotelis eloquium: *Similes actus, ſimiles generant habitus.*

Ex PHILOSOPHIA.
Ariſt. l. 3. Ethic. c. 8.
Quomodo & quare homines ſint faciles ad aſſenſum vitiorum.
Quomodo praui hominum habitus corrigi debeant.
Ariſt. l. 2. Ethic. c. 5. & 2.

O homo quid querulus cauſatis te generatione mala ſatum, ac proinde impotem ad illa virtutis edenda ſpecimina? Tua hæc querela non patrocinatur vitio, cui turpiter aſſueſcis: imò erroris incrementum clamat, quia cùm ſis generatio mala & adultera ſignum non petis de cælo, id eſt, non ſatagis demereri Deum precibus idoneis, vt in gratiam vitæ terſioris tibi deſuper illabatur. Signum pete Eliæ conceſſum, ſcilicet ignem de cælo, ignem inquam amoris, vt eo conflagrante in penitiore receſſu cordis tui, vitiorum omnium humor noxius abſumatur. Si arridet aliud Samuelis ſignum, quo cælo ſereno intonuit: penes te eſt & hoc efflagitare prodigium, quo profectò dignaberis, ſi non detrectet Deus ſalutari inſpiratione tuis auribus inſonare. Vt litare queas, accipe preces tuo intento congruas, futuráſque Deo gratas; has ſcilicet, quas in ſimili argumento Auguſtinus ſæpius vſurpauit,

Quænam ſint a Deo petẽda ſigna de cælo.

O vtinam qui Auguſtino ſuppar extitiſti in fœtida vitiorum colluuie, eundem iam reducem aſſequaris. Fies fortè voti compos Deum ſic affando: *Da mihi Deus, vt amem te ſemper, quantùm volo, & quantùm debeo, vt tu ſolus ſis tota intentio mea, & omnis meditatio mea. Te mediter per dies, ſine ceſſatione, te ſentiam per ſaporem, in nocte te alloquatur ſpiritus meus, tecum fabuletur mens mea. Lumine ſanctæ viſionis tuæ illuſtretur cor meum, vt te rectore, te duce ambulem de virtute in virtutem, tandémque videam te Deum Deorum in Sion: nunc quidem per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, vbi cognoſcam te, ſicut & cognitus ſum. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt: beati qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te. Rogo itaque te Domine, per omnes miſerationes tuas, quibus de morte æterna liberati ſumus, mollifica cor meum durum & lapideum ſaxeum & ferreum tua ſacratiſſima & potenti vnctione, & fac me per ignem compunctionis coram te omni hora hoſtiam viuam fieri.* Hactenus Auguſtinus, qui dum recoleret libidinis incendia, quibus olim turpiter exarſerat, vt hanc tartaream fornacem extingueret, ſacris à Deo petit amoris ignibus inardere. Arridet & Hieronymo familiare ſignum de cælo: nempe is ſibi hoc quotidianum penſum indixerat; ſcilicet iudicij extremi tonitrua & fragores recolere, vt inde ſibi caueret. Ad meliorem frugem, vt te recipias, Chriſtiane, opto tuis hunc fragorem ſemper auribus immugire.

Oratio idonea ad amorem Dei cælitus obtinendum.
Ex SS. PATRIBVS.
Aug. l. meditat. c. 35.
Iudicij extremi meditatio familiaris Hieronymo.

* * *

impos aſſurgere ad ſuperna: aſt vbi pœnitentiæ gladio ſalutari peremptus eſt, confeſtim SVMPSIT EX FVNERE VIRES: ſiquidem vegetior anima ex deliquio carnis, incipit decurrere virtutis calles inuios ſibi hactenus, & id reuera indubium eſt gratiæ reducis argumentum.

Ex SS. PATRIBVS.

Peccati natura eſt incraſſare animas.

Origen. hom. 1. in Pſal 38.

Hunc pœnitentiæ effectum opportunè Origenes inſinuat ita fatus: *Talis eſt natura peccati, vt incraſſet animam, ſicut ſcriptum eſt: Incraſſatum eſt cor populi huius. Sicut autem peccatum incraſſeſcere facit; ita è contrario virtus ſubtilem animam reddit, omneque quod in eo corporeum eſt abſtergit, & perimit, & purius eam incorpoream reddit. Quod autem craſſeſcat, & vt ita dicam, carnea efficiatur anima peccatoris, indicatur ex eo quod ſcriptum eſt: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quia caro ſunt: Carnem ſine dubio nominat animas craſſiores, & peccatrices. Si ergo incraſſeſcat anima, vt efficiatur caro, quid remedij Deus præparet, docet: In increpationibus, inquit, pro iniquitate erudiſti hominem, & tabeſcere feciſti ſicut araneam animam eius. Eſt ergo opus Dei, vt tabeſcere faciat, & conſumat omne quod eſt craſſioris materiæ, quo circumdatur anima, vt extenuet & eliminet prudentiam carnis, & ita demum animam ad ſubtilem rerum cœleſtium & inuiſibilium reuocet intellectum.*

Pœnitentia detergit craſſitiem animarum, quam caro inuexit.

Origenes vbi ſuprà.

Ezech. 24.

Hanc ſuam ſententiam Origenes adſtruit teſtimonio Prophetæ Ezechielis, quem ille aptè pro ſuo arbitrio, ita commentatus: *Talia quædam inuenimus ſub ſacramento non minimo apud Ezechielem Prophetam deſignari, cùm in lebetem, vel cacabum carnes immitti dicuntur, & decoqui: & dicitur, quia cocta ſunt, & detabuerunt, vel decocta ſunt carnes, & excoctum eſt ius. Scripta ſunt hæc iiſdem ſermonibus pro eo, quod lebetes, vel cacabos ſuſcipient flammis ſuccenſi, in quos mittemur nos, qui animas noſtras incarnauimus, vel incraſſauimus, ſi non prius, dum in hoc mundo ſumus, præuenimus per pœnitentiam, vt tabeſcant carnes noſtræ, & craſſitudo animæ noſtræ ad ſubtilitatem deducatur araneæ. Si hinc, adhuc carnei fuerimus ingreſſi, & mittemur in illos cacabos, qui ſuccenduntur lignis, vel fœno, vel ſtipula; id eſt, operibus noſtris, quæ ſuperpoſuerimus fundamento Chriſti.*

Virga vigilans & olla accenſa quare ſimul ſint apud Ieremiam.

Origenes hoc contextu fauet ſymbolo, quod affinxi pœnitentiæ, quam dixi ſumere ex funere vires: dum namque detergitur anima fæcibus inductis contagio carnis, illa deterſio facta pœnitentiæ obſequio carnem mactat, ſicque anima carnis funere recreatur. Inde Ieremias virgam vidit, & ollam ſuccenſam ab Aquilone: quippe neceſſe eſt homines vitiis obnoxios, incolas Aquilonis, incidere in virgam pœnitentiæ, qua caro extinguitur, aut carnales damnari ad ollas, vbi luent pœnas igne inferni vindice ſæuiente. Vidit ille Vates virgam vigilantem, quia dum pœnitentiæ virga ſtertentes cædit, hos excitat: vt enim peccantium eſt dormire; ita & eſt pœnitentis animæ vigilare. Huius generis eſt alia allegoria Origenis, rationem referentis, quare Iſaias prophetarit in anno, quo Ozias Rex impius occubuit. Sic ille: *Erat Ozias peccator, & faciens malum ante conſpectum Domini, &c. Talem igitur principem animæ oportet mori, vt viſionem Dei videre poſſimus. Neque enim fruſtra ſcriptum eſt: Et factum eſt in anno, quo mortuus eſt Ozias Rex, vidi Dominum. Vnicuique noſtrûm viuit Ozias, ſiue Pharao, & non ſuſpiramus, Ægyptia opera facientes. Si Ozias viuit, non videmus gloriam Dei; ſi autem moritur, tunc videmus ſtatim gloriam Dei, hoc fit, vt regnet in nobis ſermo eius, qui dixit: Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo. Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Miſerabilis ille homo, in quo peccatum regnat, qui tali ſe tradidit Regi deſpiciens regnum Dei, & ſubiiciens ſe voluptati. Propterea voluptatis amator, non eſt amator Dei. De quibus Paulus dicit: Amantes voluptatem magis quam Deum, habentes quidem ſpeciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Quando homo conuertitur ad Deum, & agit pœnitentiam, tunc moritur Ozias; & videtur Deus ſedens in ſolio eleuato.* Hactenus Origenes allegoriarum amantiſſimus.

Orig. hom. 1. in c. 6. Iſai.

Peccatum obſtat ne Deo aſſueſcamus.

Pſal. 2.

Rom. 8.

Profectò nihil in hoc themate poteſt efficacius dici, ad ſtabiliendam mei tituli veritatem, qua benè ſuada ſollicito reprobos homines, vt audacter carnis iugulum petant, ſicque melioris vitæ cupidi reſipiſcant.

SENSVS MORALIS.

Anima pœnitens & neſcia noxij humoris importunum dæmonis recipit incolatum.

In hæc verba:

Cùm immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit.

SECTIO QVARTA.

EX SANCTIS PATRIBVS, ET EX VTROQVE IVRE.

Dæmon delectatur locis humentibus, & quare.

OMnia loca vligine, id eſt humore putido madida, ſunt fœta beſtiis corruptione ſatis, vt ſunt ſerpentes, & buffones: cùm namque nutriantur omnia iiſdem quibus conſtant, animalia hæc impura colluuiem amant vt ſua incunabula. Scriptura ſacra, tropis aſſueta, non deuiat ab hac obſeruatione: nimirum vt nobis inſinuet deſertoris Angeli ſtatum corruptum, nuncupat hunc draconem, volutabro aſſuetum, & locis humentibus, vt ſunt laci & paludes. Eamobrem dicitur ſpiritus ille immundus inquies in locis aridis; quippe fœtido vitiorum humore exhauſto, non eſt locus diabolo reſidendi. Deus apprimè callens ſpurcum dæmonis ingenium damnatum ad beſtias æmulandas; Deus inquam probè ſciens Angelum deſertorem, à defectione ſua, pecudum animos induiſſe, vt peritus nomenclator congruum illi nomen affinxit vocans eum Behemot. Vox illa Hebræa eſt pluralis numeri: ham, בהמה *behema*, beſtiam ſignificat. Vnde pluralis numerus, בהמות *behemoth*, multas beſtias ſignificat, vel vnam quæ eſt nacta mores omnium belluarum. Sic à Deo deſcribitur illud grande pecus: *Ecce Behemoth, quem feci tecum, fœnum quaſi bos comedet, &c. Sub vmbra dormit, in ſecreto calami, in locis humentibus. Protegunt vmbræ vmbram eius, circumdabunt eum ſalices torrentis.*

Behemot quid ſignificet.

Iob 40.

Dæmonis ſtudia, occupationes & bella deſcribuntur egregio ænigmate.

Angelus hic tefuga fuit editus ad Dei gloriam capeſſendam; ſed propriæ gloriæ velificans, factus eſt inglorius, & Deo ineffabili bono derelicto, conuerſus in rabiem, horrendas de homine ſtrages

ſtrages edit : ideoque appoſitè dicitur comedere fœnum; quia omnis caro fœnum. Gaudet humentibus locis, vtpote idoneis ad omnia corrumpendum, illic enim ſtabulatur ebulliens ſcatutigo vermium, & ſerpentum. Id eſt, diabolus maximè in mundo geſtit, vbi cuncta voluptate madent, & inanis gloriolæ calamo ſeu iunco virent.

Reprobi quare dicantur vmbra diaboli.

In vmbra dormit ille apoſtata eum poſſidet animas conſcias ſuæ nequitiæ. Vt namque typus vmbræ componitur ad habitum prototypi, cuius corpus inſinuat, ita nefarij homines motibus impiis graphicè referunt ingenium diaboli. Prælu-

Ex SS. Patribus. Greg. l. 33. Mor. c. 4.

xit mihi in hac alea Gregorius ſic decurrens : *Appellatione calami mentes ſecularium temporali gloria dedita deſignantur? Qui tantò apud ſemetipſos intus inaneſcunt, quantò alti & nitidè exteriùs oſtenduntur : quia dum exteriorem gloriam per ſuperficiem deſluunt, nulla intus firmitate ſolidantur. More quippe calami intus ſunt quidem per fatuitatem vacui, ſed foris per ſpeciem & oſtentationem pulchri : ſed quanto ab eis exterior gloria ſtudioſiùs quæritur, tantò eorum corda grauioribus cogitationum ſtimulis agitantur.*

Ambitio multis ſtimulis homines exagitat.

Vnde rectè nunc Behemoth iſte in ſecreto calami dormire perhibetur : quia quorum ſtudia ad appetitum temporalis nitoris, atque altitudinis commouet, eorum corda tenaciùs tenet, & quaſi ipſe ibi quietus dormit, vbi eos quos poſſidet, quieſcere non permittit. Dum enim excedere cæteros bonorum altitudine ambiunt : dum more calami per nitorem exterioris munditia, iuſtorum ſpeciem quaſi ſolidarum arborum corticem vincunt : in hoc quòd ipſi interiùs vacui remanent : locum Behemoth iſti, vbi apud ſe requieſcere debeat, præbent.

Dixi, homines nequam eſſe genuinam dæmonum vmbram, quia peccatis indormiunt, & reprobis actibus ingerunt oculis ideam diaboli. Ecce rurſus in ea ſententia ſuffragium Gregorij.

Greg. l. 33. Moral. c. 5.

Vmbra ſunt diaboli, omnes iniqui; qui dum imitationi iniquitatis eius inſeruiunt, quaſi ab eius corpore imaginis ſpeciem trahunt. Sicut autem vmbra eius ſunt pluraliter reprobi; ita ſingulariter vmbra eius eſt vnuſquiſque peccator. Sed dum doctrinæ iuſtorum mali contradicunt : dum ab eis iniquum quemlibet corrigi non permittunt: vmbra Behemoth iſtius, vmbram eius protegunt : quia peccatores quique in quo ſibi malè ſunt conſcij, in eo & alium peccantem defendunt. Vmbra vm-

Reprobi non ſunt aliorum mores corripiunt, & quare.

bram eius protegunt : dum nequiſſimorum facta, nequiores peruerſis patrociniis tuentur. Quod hoc nimirum ſtudio faciunt : ne dum culpa, in qua & ipſi obligati ſunt, in aliis corrigitur, ad ipſos quandoque veniatur. Se igitur tegunt, dum alios protegunt : quia ſuam vitam prouident impeti, vnde alios conſiderant, libera correctione confundi. Sicque fit vt ſumma criminum, dum defenditur, augeatur, & vniuſcuiuſque nequitia eo fit ad perpetrandum facilis, quò difficilis ad puniendum Scelera quippe peccantium, tantò maiora incrementa percipiunt, quantò per defenſionem potentium diu inulta tolerantur. Hactenus ille Præſul, ſuo penicillo adumbrans fœdam dæmonis imaginem, vt & cubile, quo quieſcit Angelus ille nequam, dicens eum ſectari loca quæ deſudant, & amœno iunco virent, calamis opacata.

Impunitas patrona vitiorum.

Dæmon nequit habitare in anima arenti & ſicca.

Illa accurata deſcriptio loci humentis, vbi diabolus ad arbitrium ſuum iacet, ſatis ſuperque notat, callidum hunc ſerpentem eſſe procul ab anima aſſueta virtuti, & neſcia vitiorum. Nihil namque madet illic vligine, ſocia labis & peccati; imò ſecus aret hæc anima, beneficio æſtuantis amoris Dei, humore iniquo penitus exſiccato. Accipe denuo Gregorium vt patronum meę ſententiæ. Sic ille :

Greg. l. 33. Mor. c. 5.

Quia fluxa fit terra, quæ infunditur; loca arentia atque inaquoſa ſunt corda iuſtorum, quæ per diſciplinæ fortitudinem ab omni carnalis concupiſcentiæ humore ſiccantur. Vnde hîc quoque adhuc vbi Behemoth iſte dormiat, neceſſariò demonſtratur, cùm protinus ſubditur : In locis humentibus. Loca enim humentia, ſunt terrenorum hominum mentes : quas humor carnalis concupiſcentiæ, quia replet, fluidas facit. In quibus Behemoth iſte iniquitatis ſuæ veſtigia tantò altiùs imprimit, quantò in eiuſdem mentibus pertranſitus illius, quaſi in fluxa terra deſcendit. Loca quippe humentia ſunt opera voluptuoſa. Pes quippe in arida terra non labitur : fixus verò in lubrica vix tenetur. In locis ergo humentibus iter vitæ præſentis faciunt, qui in hac ad iuſtitiam recti ſtare non poſſunt. In iis itaque locis humentibus Behemoth dormit : quia in reproborum hominum lubrica operatione requieſcit, &c. Apertè locis humentibus luxuria deſignatur : vt & per calamum gloria ſuperbia, & per loca humentia luxuria corporis exprimatur. Duo quippe hæc ſunt vitia, quæ humano generi immaniter dominantur: vnũ videlicet ſpiritus, aliud carnis. Elatio namque ſpiritum erigit : luxuria carnem corrumpit. Antiquus itaque hoſtis humanum genus, vel per elationem præcipuè, vel per luxuriam premens, in ſecreto calami, atque in locis humentibus dormit: quia hominem damnatum, ſub ditione ſuæ dominationis, aut per elationem ſpiritus, aut per carnis corruptionem tenet. Quoſdam verò in vtroque poſſidet : quia cùm eos ſuperbia ſpiritus eleuat à tumore ſuæ altitudinis nec verecundia corruptionis inclinat. Hactenus ille Antiſtes, eruditè docẽs, quanã induſtria debeat homo cauere dæmonis incolatũ. Cùm enim loca humentia diabolis arrideant, ſi quis declinare velit hoſtem hunc acerbum, ille quantocyus humore noxio repurgetur.

Dæmon quare geſtiat in locis humentibus.

Dæmon homines omnes tenet irretitos vinculis ſuperbiæ, aut luxuriæ.

David arente animo Deum ſibi conciliauit.

Ita ſibi conſuluit olim Dauid factus hoſpitium diaboli; vtpote ſibi malè conſcius, & obſcœna libidine madens. Is largo fletuum profluuio exhauſit omnem colluuiem animæ lubricantis : ſicque arente animo terſior effectus Deum ita demeruit, vt teſtatur ipſe hoc verſu: *In terra deſerta, & inuia, & inaquoſa : ſic in ſancto apparui tibi, vt viderem virtutem tuam, & gloriam tuam.* Anima inaquoſa & arida, eſt deſerta; quia diabolus eam deſeruit pulſus igne amoris Dei, quo æſtuante anima malè humida deſiccatur. Rurſus anima hæc deſerta, dicitur inuia, quia nulla via patet diabolo eiecto inſinuandi ſe in diuerſorium illud, vbi pro voto ſuo priùs placidè recubabat. Anima hæc inaquoſa Deo apparet vt in Sancto, id eſt, in templo : etenim illa Dei templum eſt, vtpote Deo ſacra: ac proinde nequit dęmon illic fingere ſibi domum. Vt namque iure Cæſareo cautum eſt, nemini priuato licèt nouũ opus extruere in loco ſacro. Prohibitũ autẽ opus eſt id, quod faciem loci mutat. Ecce legem. *Opus nouum facere videtur, qui aut ædificando, aut detrahendo aliquid, priſtinam faciem operis mutat.* Ita Vlpianus, qui paragrapho primo huius legis vetat, in loco ſacro & religioſo quidpiam extrui à priuato. Et quia cuiuſque intereſt, ne quis in propriis irrepat; lex nullum omnino tempus excepit à noui operis nunciatione, ne tacito domino,

Pſal. 62.

Dæmon nequit inhabitare animam Deo ſacram.

Ex Ivre civili. Non licet priuato ædificare in loco ſacro.

Vlpian. l. 52. ad Edictum.

mora

mora locum daret homini ſpatium vetitum vſurpanti. Ecce legem. *Item nuntiatio omnibus diebus fieri poteſt.* Si igitur vſurpator Angelus, vitiorum aſpergine vliginoſa tentat faciem animæ tuæ conſpurcare; fortiter obſta, & occurre toties, quoties enitetur. Nulla momenta excipias, ne te incurio inuigilare tibi, reprobo humore deſudet anima dæmoni mancipata, quo hoſpite denigratur animæ facies, ſuper carbones, quæ Deo adſtante fuit candidior niue, nitidior lacte, & ebore antiquo pulchrior, vt ſacro codice comprobatur.

Leg. 1. §. 1. ff. De operis noui nuntiatione. Item §. 11. & §. 4.

Threnor 4.

Ex Ivre canonico.

Opportunè etiam Iure Canonico cautum, ne quidpiam pertinens ad Dei domum, quæ eſt Eccleſia, cedat in profanus vſus. Ecce Canonem Papæ Igini. *Ligna Eccleſiæ dedicata non debent ad aliud opus iungi, niſi ad aliam Eccleſiam: vel igni ſunt comburenda, &c. In laicorum verò vſum non debeat admitti.* Eiuſdem generis eſt Canon editus à Clemente Papa. *Altaris palla, cathedra, candelabrum, velum, ſi fuerint vetuſtate conſumpta, incendio dentur: quia non licet ea, quæ in ſacrario fuerint, malè tractari: ſed vniuerſa incendio tradantur. Cineres quoque eorum in baptiſterium inferantur: vbi nullum tranſitum habeat.* Ad te ô anima Deo ſacra pertinet hoc decretum: nuſquam eſſe debes iuris profani, nec in te debet induci ſentina fœtida vitiorum: Tuæ ſunt partes, conflagrare ſacro amoris igne, quo tergitur humor ille patans diabolo ſtratum. Hoc namque ratum est, & conſtans: ſcilicet voluptate deſudantes animas malè haberi à diabolis: vt & ſecus in confeſſo eſt, maleficos ſpiritus aſſuetos humentibus, longè ab aridis mentibus exulare.

Can. Ligna, De conſecr. diſt. 1.

Can. Altaris deConſ diſt. 1. Clemens Papa epiſt. 2. Iacobo Ieroſolymitano Epiſcopo.

CONTROVERSIÆ EMERGENTES EX PROXIMO EVANGELIO EXPLICATO LITERALITER ET MORALITER.

EVANGELIVM

Sectum in tot numeros, quot controuerſiæ agitantur.

Matth. 12.

I. Accesservnt ad Ieſum Scribæ & Phariſæi, dicentes: Magiſter volumus à te ſignum videre Qui reſpondens ait illis.

II. Generatio mala & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus.

III. Sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.

IV. Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Et ecce plus quàm Ionas hic, &c.

ORTHODOXA ET catholica expoſitio Euangelij, diſtributa in tot titulos, quot argumenta controuerſiarum ſuppeditauit textus literalis.

I. *Sic quibuſque vitiis ſua ſit inſita pernicies, caliginem animæ offundeat; hoc ſingulare tamen diſpendium adfert infidelitas, vt ſcilicet cæcitate feriat animam, quam affecit: nullis namque argumentis imò neque prodigiis inflectitur animus infidelis. Sed ſemper iniquus ſigna petit ſenſibus obuia, licèt fides & oculi non cœant.*

II. *Aliis omninò ſignis anima fidelis & pœnitens ſuam fidem adſtruit; contritione videlicet, confeſſione, & ſatisfactione, quibus vt partibus pœnitentia ſarta tectáque coaleſcit.*

III. *Huius beneficio repurgata anima, nullas aliquando moras nectet in Purgatorio, ſeu alio quouis loco in terra intimo conſtituto.*

IV. *Ille nimirum alio repurgio non indiget, qui pœnitentiæ partes omnes vt par eſt confecit, indicendo ſibi pœnas congruas illecebris, quibus fuit antea dementatus.*

ELENCHVS ET RATIO controuerſiarum, quibus proximum Euangelium anſam dedit.

Scribarum & Phariſæorum pertinax animus, dubia faciens omnia oracula Chriſti, genuinè refert noſtrates hæreticos,

ticos, qui ad dogmata quæque Chriſtiana, ſigna petunt, id eſt, vel miracula, aut textus explicitos in Scriptura. Vnde anſam arripio diſputandi:

I. An fides ſubiiciatur ſenſuum obſequio.

Licet ſigna exteriora fidem non adſtruant: tamen anima fidelis & pœnitẽs luculenta argumenta promit ſuæ pœnitentiæ, tria præſtando, quæ ſigillatim enucleo, diſcutiens iſtam quæſtionem:

II. An pœnitentia coaleſcat contritione, confeſsione, & ſatiſfactione.

Ionas abditus triduo in pectore ceti, viam ſtrauit ad præfatam controuerſiam; & Chriſtus prænuntians ſe triduo abdendum in corde terræ, ſuppeditat mentionem alterius diſcordiæ, quæ magnas excitauit tragœdias, Catholicis affirmantibus corde terræ notari Limbum, aut Purgatorium. Et hinc obſtringor ad tertium hoc quæſitum:

III. An ſit aliquod Purgatorium, expiandis animis inſtitutum.

Demum Chriſtus Dominus commemorans auſterã Niniuitarum pœnitentiam, qui ſuadẽte Iona crediderunt, & prædicauere ieiunium, liquidò dirimit litem, quam intentarunt æmuli noſtri, mentientes omnem pœnitentiæ ſummam eſſe ſitam in emendatione, ita vt pœnitere, ſit à vitio feriari. Hoc ego damno deliriũ, hoc themate propoſito:

IV. An ad rationẽ pœnitentiæ pertineat caſtigare corpus ieiuniis, aliiſq; conſonis anguſtiis.

SENSVS ORTHODOXVS.

An fides ſubiiciatur ſenſibus, & neceſſarium ſit oculorum obſequium ad adſtruendam fidem.

In hæc verba:

Magiſter volumus à te ſignum videre.

CONTROVERSIA I.

Rebecca typus fidei ſinceræ.

REbecca virgo eleganti ſpecie deſponſata viro ſibi inaſpecto, videlicet Iſaac, vltro perrexit ad ſponſum hunc ſtipata pediſſequis; vt autem audit à ductore inſtare virum ſuum Iſaac, illa feſtina deſcendit de camelo, & operuit ſe pallio. Habitus ille pudibundæ virginis, ita illi conciliauit gratiam ſponſi, vt in huius amaſiæ amorem totus effuſus ſit. Ecce ex codice ſacro ſeriem hiſtoriæ. *Iſaac egreſſus fuerat ad meditandum in agro, inclinata iam die; cumque eleuaſſet oculos, vidit camelos venientes procul. Rebecca quoque conſpecto Iſaac, deſcendit de camelo, & ait ad puerum: Quis eſt ille homo, qui venit per agrum in occurſum nobis? Dixitque ei: Ipſe eſt Dominus meus. At illa tollens citò pallium operuit ſe. Seruus autem cuncta quæ geſſerat, narrauit Iſaac. Qui introduxit eam in tabernaculum Saræ matris ſuæ, & accepit eam uxorem: & in tantùm dilexit eam, vt dolorem, qui ex morte matris acciderat, temperaret.* Hoc contextu anima à Deo deſponſatur in fide: nimirum anima velut pallio operit ſe, audiens ea quæ Dei ſunt, corporeis interdicens oculis aſpectu, vtpote cœlitus erudita. Vt enim inchoata die ſponſus venit in occurſum amaſiæ ſuæ; ita & Deus, quaſi ſerò, id eſt, ſubobſcurè ſuis fidelibus innoteſcit. Namque fides vt detractat oculorum obſequium; aliquid opacum vehit, & humanis ratiunculis inuium, quantumuis homo deſudet ad adſtruendam fidem ſuam validis argumentis.

Geneſ 24.

Rebecca quo habitu ad ſponſum ſuũ acceſſerit.

Fides non oculorum obſequium.

Hinc emerſit illa locuples diſtinctio ſcientiæ, & fidei; quòd ſcientia vult videre, id eſt, cognoſcere priuſquàm ſuum præbeat aſſenſum; fides verò ſecus, antequam videat, aſſentitur. Hoc conſcio Pſalte liquet; is enim ita hortatur: *Guſtate, & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus.* Præcentor ille ſacer præmiſit guſtum, id eſt, animæ aſſenſum; deinde viſum ſubiecit: credere namque oportet antequam cognoſcere, vt eleganter ait Ambroſius, ſic decurrens: *Cùm principium verborum Dei veritas, vtique fidei fundamentum eſt. Primùm etenim oportet vt credamus, vera eſſe Dei ſummi, quæ in Scripturis legimus, oracula: ſecundum eſt, vt virtutem eorum pleniore cognitione diſcamus. Sicut enim initium ſapientiæ timor Domini; ita plenitudo ſapientiæ dilectio. Lex enim ſapientia, plenitudo autem legis dilectio: ita plenitudo verborum Dei, ſapientia cognitióque iuſtitiæ. Namque ſicut à timore Domini proceſſus quidam eſt ad gratiam charitatis; ita à veritate ad iudicium iuſtitiæ diuinæ quidam videtur fieri proceſſus. Veniſti ad Eccleſiam, audiſti vnum Deum dici. Vnde lex incipit, ſicut habes ſcriptum: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. Crede vnum Deum eſſe, non plures Deos. Cùm autem cœperis legere, Dominum Ieſum Dei Filium in carne veniſſe propter totius mundi redemptionem; diſtingue ſapienter, vnum Deum Patrem eſſe ex quo omnia, & vnum Dominum Ieſum per quem omnia. Cognoſce, quia ideò venit, vt virtutis ſemitis noſtros informet actus, vt morum manſuetudinem, conuerſationis eius diſceremus exemplo, vt aboleretur culpa per gratiam; & tunc à veritatis cõfeſſione ad cognitionem iuſtitiæ proceſſiſti.*

Fidei & ſciẽtiæ quænam differẽtia ſit.

Pſal 33.

Ex SS. Patribus.

Ambr. in Pſal. 118 litera 20. verſ. 8.

Fides primò credit, deinde cognoſcit.

Chriſtus ſuo exemplo venit informare mores hominum.

Vides hoc diſcurſu, in his quæ fidei ſunt aſſenſum eſſe veluti præambulonem, & cognitionem pediſſequam, vt ille rurſus inſinuat ita fatus: *Verba humanæ ſapientiæ hunc ſenſum non vident, neque literatura ſtudiis apprehenditur, ſed per fidem ſpiritali ratione concipitur: dicente Iſaia Propheta: Niſi credideritis, neque intelligetis.* Sunt itaque ſugillandi noſtrates hæretici, qui viſionem volunt eſſe obſtetricem fidei ſuæ: quaſi verò fides pendeat ab oculis, vt Scribæ & Phariſæi quondam perfidè delirarunt. Animales illi homines, poſt defectionem ſuam ab Eccleſia, nihil niſi ſenſuale meditantes, pecudum inſtar, fidei etiam ſuæ ſummam ſenſuum obſequio deuouerunt. Pergit Ambroſius, ſpicula velut intorquens in æmulos noſtros. *Euangelium animis noſtris loquitur ſpiritualia, excitans illos ad cognitionem ſui creatoris: ſpiritalibus ſpiritalia comparantes. Hoc eſt eis, qui mundanam prudentiam refutant, ſpiritalem efficaciam tradere, quæ myſterio fidei continetur ad illuminandos ſenſus beneuolorum hominum. Credentes enim, quæ mundi ſapientia ſtulta iudicat, ſpiritales ſunt. Animalis autẽ homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei: ſtultitia*

Ambr. in 1. Cor. cap. 11.

Fides hæreticorum eſt animalis. certa inſenſibus.

Ambroſ. ibid.

ſtultitia enim eſt illi. Pecoribus enim ſimilis, ſenſum ſuum in terram deprimit: ideoque non aſſequitur niſi quæ videt: nec putat aliquid aliter poſſe fieri, quàm quomodo ſcit. Ideo quicquid aliter audit quàm nouit, ſtultitiam iudicat. Nihil enim æſtimat poſſe fieri ſine commiſtione. Vnde ridet audiens Filium genuiſſe Deum, quem ſcit ſimplicem, & incorporeum; & virginem peperiſſe; & reſoluta corpora rurſum reuocari ad vitam, cùm hæc magis ad laudem Dei proficiant, vt credatur feciſſe, cuius operis ratio inueſtigari non poſſit. Deus enim eſt, qui fecit. Imbecillitas enim humana ſtultum putat, quod ſcientia ſua non concludit, cùm hoc magis deberet habere, & illud prudens: quod quia Dei factum dicitur, comprehendi non poteſt. Et non poteſt ſcire, quoniam ſpiritualiter diiudicatur. Humanam traditionem ſequentes, dum vnius Dei fidem abnegãt, ſpiritualiter factum eſt, quod ratione carnis inflati, putant fieri non poſſe: & ſic reprobi annotati, ſpiritualiter condẽnati ſunt. Hactenus Ambroſius

Fides ſuo aſſenſu altè de Deo ſentit.

[F]ides hæreticorum in[di]gnè de [De]o ſentit.

Ne incurram in repetita, conſule ſupà Euangelium feriæ quintæ cinerum, & reuolue controuerſias illic agitatas circa fidẽ Centurionis, & inde reſcies abundè, quid ſit fides, & penes quid præcipuè donum illud infusũ cœlitus attendatur.

SENSVS ORTHODOXVS.

An pœnitentia coaleſcat tribus hiſce partibus, ſcilicet contritione, confeſsione, & ſatisfactione.

In hæc verba:

Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus.

CONTROVERSIA II.

PRÆFATIO.

An pœnitentia ſit ſacramentum.

AD gloriam victoriæ reportatæ à Dauide de Goliath, homine ſputio & iniurio Domino Deo Iſraël, pertinet aduertere, ipſum Dauidem pugilem, qui agebat partes Dei, andagoniſtam ſuum proprio eius gladio confodiſſe. Volo & ego adſciſci in partem huius gloriæ, dirimens iſtam controuerſiam de pœnitentia, quam hæretici inficiantur eſſe ſacramentum. Nempe animo meo inſedit, appendere pœnitentiam ad trutinam illã ſeu definitionem, quam hæretici de induſtria inuexerunt, vt numerum ſacramentorum quæ recolit Eccleſia decurtarent. Itaque traducendi ſunt duo errorum principes atque anteſignani, Caluinus & Kemnitius, vt eorum definitione accepta, hanc pœnitentiam eſſe ſacramentum, veluti lapide Lydio comprobemus. Vt diabolus eſt ſerpens, qui in gyros & ſpiras ſe inflectit, vt illudat; ita hæreſis hoc callido patre ſata gaudet voluulis & implexu, vt diſputando circumueniat homines imprudentes. Nactus illud ingenium Kemnitius, vt Catholicis imponeret, & ſacramento pœnitentiæ fidẽ detraheret, commentus eſt octo conditiones neceſſarias, vt res aliqua geſtiat titulo ſacramenti. Non cunctabor eis adaptare pœnitentiã vt inuitis etiã hæreticis, illa cẽſeatur in ſacramentorũ claſſe.

Pœnitentia eſt ſacramẽtum ex ipſis conditionibus quas hęretici petunt vt ſit ſacramentum.

Hæretici omnes fraudulenti.

Kemnitius 2. part. exam. Concil. Trid. pag. 41.

Prima conditio aſſignata à Kemnitio eſt, vt adſit externum ac ſenſibile ſymbolum: huic intento non deeſt Eccleſia; quippe profert ſignum externum ſenſibus obuium: videlicet has voces gratiæ teſſeras influentis: *Abſoluo te ab omnibus peccatis tuis.* Secunda conditio, qua nos vrget æmulus ille procax, eſt vt ſymbolum illud ſenſibile Deo auctore proſtet, nec ſit tantùm humanis artibus inſtitutum. Nec hic aleam refugit Eccleſia, vtpote congruis munita præſidiis: Chriſtus enim remiſſionis ſignum inſtituit, ita ſuos affatus diſcipulos: *Quorũ remiſeritis peccata, remittuntur eis.* Tertia, vt teſſera aſſignata ſacro teſtamenti noui codice recolatur: & hæc quadrat conditio ſigno memorato; ſiquidem poteſtas remittendi peccata, explicata ſigno ſenſibili, à Ioanne recolitur. Quarta, vt ritus ille à Deo inſtitutus ſit perpetuus, & minimè fugax: eſt hæc conditio propitia pœnitentiæ, quæ ab incunabulis Eccleſiæ viguit, neque deficiet, ſtante ſemper in Eccleſia poteſtate crimina diluendi.

Ioan. 20.

Sacramentũ quibus conditionibus coaleſcat ex mente hæreticorum.

Quinta, vt liqueat de promiſſione gratiæ. Sexta, vt gratia illic recenſita pertineat ad iuſtificationem. Septima, vt promiſſio gratiæ annexa ſit ſigno externo. Præſto adſumus hiſce tribus conditionibus, quibus abundè occurritur prælibatã Chriſti ſententiâ: *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.* Nempe tenor verborum Chriſti pertinet ad gratiam promiſſam, non qualemcumque, ſed iuſtificantem, quæ excipit remiſſionem peccatorum, factam obſequio abſolutionis, quæ ſigno externo atque ſenſibili deforis explicatur. Vnde liquet tres conditiones illas proximè recenſitas non deeſſe pœnitentiæ. Octaua demum conditio eſt, vt promiſſio illa gratiæ non ad omnes in genere pertineat, ſed etiam ſingula quæque capita complectatur. Illa porrò conditione inſignis eſt pœnitentia. Vox namque: *Quorum remiſeritis peccata,* ſpectat ad ſingula quæque indiuidua, quæ peccatunt: nam actiones ſunt ſuppoſitorum; ſicque Kemnitius causâ cadit, ſuis ipſe ſpiculis impetitus.

Audiendus & Caluinus ſacramentum ita definiens: *Sacramentum eſt externum ſymbolum quo beneuolentiæ erga nos ſuæ promiſſiones conſcientiis noſtris Dominus obſignat, ad ſuſtinendam fidei noſtræ imbecillitatem: & nos viciſſim pietatem erga eum noſtram, tam coram eo, & Angelis, quàm apud homines teſtamur.* Satis ſuperque probaui pœnitentiæ ſymbolum extrinſecum ſitum in vocibus his: *Abſoluo te, &c.* Conſtitit etiã de promiſſione gratiæ: nimirum remiſſio peccatorum clamat gratiæ influxum. Sacramenti finis ille, qui Caluino interprete decernitur: videlicet ad ſuſtinendam fidem, & pietatem teſtandam, ipſo pœnitentiæ ſymbolo congruè deſignatur. Quiſquis enim audit in ſacramento pœnitentiæ ſe ſolutum vinculis peccatorum, is vegetior atque alacrior factus, fidei & ſpei magnum accipit incrementum.

Sacramenti definitio ex Caluino. *Calu. l. 4. inſtit. c. 14. §. 1.*

Singulæ cõditiones requiſitæ ad ſacramentũ, probantur ineſſe pœnitentiæ.

Vt liquidior ſit Catholica ſententia, eruderanda ſunt vetera monumenta Eccleſiæ, & conſulenda ſanctiorum Patrum oracula, vt ſingulæ quæque partes ſacramenti pœnitentiæ eorum calculis adſtruantur. Prior occurrit Clemens Apoſtolorum diſcipulus, & Petri in Sede Apoſtolica conſors. Sic ille meminit miniſtrũ ſacramẽti huius, & gratiæ influxũ. *Tu Epiſcope ſic indica vt Deus: Domini enim eſt iudicium. Itaque primùm poteſtate fretus, reum condemna: deinde cum miſericordia, & commiſeratione, & ſuſceptione allice, promiſſa ei ſalute, ſi mores mutet, & peccatorum pœniteat. Pœnitentem verè caſtigando recipe, memor*

Ex SS. PATRIBVS.

Clemens l. 2. conſtitut. Apoſtolic. cap. 13.

Domini, cùm dixit : Gaudium eſſe in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Profectò illa abſolutio cadens in hominem pœnitentem eſt ipſo Clemente conſcio ſacramentum. Illa nimirum recolit ſignum ſenſibile, miniſtrum, & gratiam. Accipe & alium Sanctum magni nominis, in ipſis etiam Eccleſiæ incunabulis; ſcilicet Ignatium ita fatum : *Obſecro vos, quotquot pœnitentia ducti fuerint ad vnitatem Eccleſiæ, recipite illos cum omni manſuetudine, vt per bonitatem & patientiam veſtram reſipiſcentes, ex diaboli laqueis, digni iam Chriſto facti, ſalutem conſequantur æternam in regno Chriſti.*

Ignatius ep. ad Philadelphienſes.

Fidem verò radicati beneficio pœnitentiæ, ait Clemens ille Alexandrinus hoc contextu : *Jis, qui vocati ſunt, proponitur pœnitentia, expurgans locum animæ à peccatis, vt fides funditur.*

Clemens Alex. l. 2. ſtromatum.

Chryſoſtomus alludens ad gratiam, quæ influit in animas obſequio pœnitentiæ, cuius proprium penſum eſt crimina relaxare, multus eſt in encomiis huius ſacramenti. Sic ille : *O pœnitentia, quæ peccatum miſerante Deo remittis, & paradiſum reſeras : quæ contritum ſanas hominem, & triſtem exhilaras, vitam de interitu reuocas, ſtatum reſtauras, honorem renouas, fiduciam das, & reformas vires, gratiamque abundantiorem refundis. O pœnitentia, quid de te noui referam? Omnia tu ligata ſoluis, omnia ſoluta reſeras, omnia aduerſa tu mitigas, omnia contrita tu ſanas, omnia confuſa tu lucidas, omnia deſperata tu animas. O pœnitentia rutilantior auro, ſplendidior Sole, &c. O pœnitentia miſericordiæ mater, & magiſtra virtutum, magna opera tua, quibus reos ſoluis, ac reficis delinquentes, lapſos releuas, recreas deſperatos.*

Chryſoſt. ſer. de pœnit.

Pœnitentiæ luculenta encomia.

Præſtat audire Tertullianum longa ſerie texentem encomia huius ſacramenti, quo Deus occurrit inſidiis Angeli deſertoris, iniquè ferentis hominem ſuffectum eſſe in locum, quo excidit, propria ſuperbia dementatus. Ita Tertullianus : *Peruicaciſſimus hoſtis ille nunquam malitiæ ſuæ otium facit. Atqui tunc maximè ſæuit, cùm hominem plenè ſentit liberatum, tunc plurimum accenditur, dum extinguitur. Doleat, & ingemiſcat neceſſe eſt, venia peccatorum permiſſa, tot in homine mortis opera diruta, tot titulos damnationis ſuæ retro craſos. Dolet, quòd ipſum & Angelos eius, Chriſti ſeruus ille peccator iudicaturus eſt. Itaque obſeruat, oppugnat, obſidet, ſi qua poſſit aut oculos concupiſcentia carnali ferire, aut animum illecebris ſæcularibus irretire, aut fidem terrenæ poteſtatis formidine euertere, aut à via certa peruerſis traditionibus detorquere : non ſcandalis, non tentationibus deficit. Hæc igitur venena eius prouidens Deus, clauſâ licet ignoſcentiæ ianuâ, & intinctionis ſerâ obſtructâ, aliquid adhuc permiſit patere. Collocauit in veſtibulo pœnitentiam ſecundam, quæ pulſantibus patefaciat, ſed iam ſemel, quia iam ſecundo : ſed amplius nunquam, quia proximè fruſtra. Non enim & hoc ſemel ſatis eſt? Habes quod iam non merebaris, amiſiſti enim quod acceperas. Si tibi indulgentia Domini accommodat, vnde reſtituas quod amiſeras : iterato beneficio gratus eſto, &c. Verùm non ſtatim ſuccidendus ac ſubruendus animus eſt deſperatione, ſi ſecundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit : pigeat ſanè peccare rurſus; ſed rurſus pœnitere non pigeat : pigeat iterum periclitari; ſed non iterum liberari. Neminem pudeat. Iterata valetudinis, iteranda medicina eſt. Gratus in Dominum extiteris, ſi quod tibi Dominus offert, non recuſaueris. Offendiſti, ſed reconciliari adhuc potes.* Hæc ille.

Tertull. l. de pœnitent. cap. 7.

Diaboli induſtria & conatus vt animam conuerſam rurſus circumueniat.

Verba illa pertinent ad pœnitentiam vt eſt ſacramentum, cuius eſt animas reduces conciliare Deo. Cyprianus in eo argumento liquidior eſt, vtpote recolens in pœnitentia ſacerdotem & confeſſionem, vt miniſtrum, & materiam ſacramenti. Sic ille : *Si inuenimus à pœnitentia agenda neminem debere prohiberi, & deprecantibus, atque exorantibus Domini miſericordiam, ſecundum quod ille miſericors & pius eſt, per ſacerdotes eius pacem poſſe concedi : admittendus eſt plangentium gemitus, & pœnitentiæ fructus dolentibus non negandus. Et quia apud inferos confeſſio non eſt, nec exomologeſis illic fieri poteſt : qui ex toto corde pœnituerint, & rogauerint, in Eccleſiam debent interim ſuſcipi.* Rurſus ille contritionem commemorat & abſolutionem in argumento pœnitentiæ, vt partes neceſſarias huius ſacramenti. Ecce Cyprianum denuo decurrentem. *Si precem toto corde quis faciat, ſi veris pœnitentiæ lamentationibus & lacrymis ingemiſcat : ſi ad veniam delicti ſui, Dominum iuſtis & continuis operibus inflectat, miſereri eius ipſe poteſt, qui & miſericordiam ſuam protulit, dicens : Cùm conuerſus ingemueris, tunc ſaluaberis, &c. Poteſt ille indulgentiam dare, ſententiam ſuam poteſt ille deflectere. Pœnitenti, operanti, roganti poteſt clementer ignoſcere, poteſt acceptum referre, quicquid pro talibus & petierint Martyres, & fecerint ſacerdotes.* Contritio, confeſſio, ſatisfactio, & miniſter ſacramenti hac Cypriani ſententia congruè recenſentur.

Cypr. epiſt. 52. ad Antonian.

Pœnitentia nemini denegand.

Cyprian. de lapſis.

Pœnitentiæ efficacia ſingularis.

Conſonat Ambroſius in gratiam pœnitentiæ, quam citra ambages dictionum probat eſſe ſacramentum, conferens illam cum Baptiſmo. Accipe oraculum, quo Nouatores acriter increpat. *Cur baptizatis, ſi per hominem peccata dimitti non licet? In Baptiſmo vtique remiſſio omnium peccatorum eſt. Quid intereſt, vtrum per pœnitentiam, an per lauacrum, hoc ius ſibi datum ſacerdotes vendicent? Vnum in vtroque miniſterium eſt. Sed dices, quia in lauacro operatur myſteriorum gratia. Quid in pœnitentia? Nonne Dei nomen operatur? Quid ergo? Vbi vultis, vendicatis vobis Dei gratiam? vbi vultis, repudiatis? Sed hoc inſolentis arrogantiæ, non ſancti timoris eſt, vt faſtidio vobis ſint, qui volunt agere pœnitentiam. Perpeti videlicet flentium lacrymas non poteſtis. Non ferunt oculi veſtri vilia veſtimentorum, illuuiem ſordidatorum, ſuperbo oculo, & tumido corde delicati mei, arroganti voce dicentes ſinguli : Noli me tangere, quia mundus ſum.* Meminit ille miniſtros ſacramenti, & eius obſequio gratiam cœlitus influentem.

Ambroſ. l. 1. de pœnitentia cap. 7.

Nouatiani negarunt efficaciã pœnitentiæ.

SENSVS ORTHODOXVS.

De contritione, vt eſt prima pars pœnitentiæ.

SAcri epithalamij ſponſus amore flagrans, quem amaſiæ ſingularis decor accenderat, aliqua prodens argumenta ſui incendij ſic affatur ſponſam : *Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es. Oculi tui columbarum, abſque eo, quod intrinſecus latet.* Inde ſubodoror elegantiam animæ coaleſcere ex duobus, quorum vnum deforis emicat, alterum eſt inuium

Cant. 4.

oculis

Animæ elegantis coaleſcit ex duobus.

oculis hominum. Cùm itaque pœnitens anima conſcia ſit gratiæ, quæ ſola fomes eſt amoris, quo ſponſus ille facet exæſtuat, anima redux ſtipari debet ornamentis, quæ recolit eius amaſius, commemorans externum quidpiam, & internum. Oculos columbarum obſeruo in pœnitente loto lacrymis, vnde feruidus eius amor deforis explicatur. Intrinſecus verò, contritio perfectionem ſuam omnimodam nacta, potens eſt ad amorem Christi Domini prouocandum. Contritio illa dicitur prima pars pœnitentiæ materialiter ſumptæ. Quia enim pœnitentia ſacramentum eſt, conſtare debet materia & forma. Forma attenditur penes illa verba: *Abſoluo te, &c.* Materia duplex eſt; vna remota, altera proxima. Materia remota eſt ea circa quam operatur ſacramentum, vt humo & peccata. Materia proxima, eſt ex qua coëunte cum forma, exurgit ſacramentum. Materiam hanc proximam dicimus eſſe actus pœnitentis conſtitutos in triplici differentia, ſcilicet contritione, confeſſione, ſatisfactione.

Pœnitentiæ forma, quænam ſit.

Pœnitentiæ materia duplex, vna remota altera proxima.

De hac principe materiali parte pœnitentiæ fuſiùs egi ſuprà in controuerſiis Euangelij[1] de iudicio extremo feria ſecunda Dominicæ primæ Quadrageſimæ. Illic habes definitionem Concilij Tridentini hoc tenore. *Contritio, quæ primum locum inter pœnitentis actus habet, animi dolor ac deteſtatio eſt de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero.* Sacra ſynodus datâ operâ & maturè diſcutiens illam materiam, totam illam concludit ſeptem capitibus, in quæ iurare debent omnes orthodoxi. Primum eſt, contritionem eſſe dolorem animi, ac deteſtationem de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. Secundum, contritionem lapſis fuiſſe ſemper neceſſariam ad veniam demerendam. Tertium, contritionem poſt Baptiſmum debere ſociari fiduciæ miſericordiæ Dei, & habere votum annexum præſtandi cætera, quæ ad ſacramentum pœnitentiæ requiruntur. Quartum, contritionem charitate formatam reconciliare hominem antequam actu ſacramentum percipiatur. Quintum, contritionem imperfectam, quæ nuncupatur attritio, concepta intuitu gehennæ, ſi peccandi affectum eliminet, eſſe donum Spiritus Sancti, viam ſternens ad iuſtificationem. Sextum, attritionem ſine reali ſacramenti perceptione non poſſe per ſe initiare ſacris gratiæ dotibus hominem pœnitentem. Septimum, contritionem non eſſe coactam, & extortam, ſed liberam, & voluntariam. Concluſiones illæ ſeptem extirpant varias hæreſes, quæ fecere fucos hominibus, quos incautos à neceſſariis pœnitentiæ ritibus auerterunt.

Conc. Trid. ſeſſ. 14. ca. 4.

Contritiò quid ſit.

Contritionis doctrina tota ſeptem capitibus concluditur.

In hoc themate recolenda eſt ſolennis illa diſtinctio contritionis perfectæ, & imperfectæ, id eſt, attritionis: ſiquidem prima iuſtificat cum voto ſacramenti; altera verò ſecus realis ipſius eſt indiga ſacramenti. De hac attritione conſule me ſuprà loco prælibato: etenim iam res eſt tantùm de contritione nota etiam priſcis ſæculis Hebræorum. Namque licet pœnitentia non eſſet illo tempore ſacramentum; contritio tamen ſtipata charitate, gratiæ infulis homines inſigniuit. Locupletes in eo argumento textus hos accipe. *Cùm quæſieris Dominum Deum tuum, inuenies eum: ſi tamen toto corde quæſieris, & tota tribulatione animæ tuæ.* Pſaltes hoc ſuaue melos Moyſis approbat hoc concentu: *Iuxta eſt Dominus iis, qui tribulato ſunt corde. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.* Gratiæ influxum excipere hunc dolorem intrinſecum conceptum ſicuti par eſt, probat Iſaias, Deum ſic referens: *Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos.* Ille propitius Dei aſpectus, gratiæ illapſum inſinuat.

Contritionis vſus etiam Iudæis innotuit.

Deuter. 4.

Pſalm 33.

Pſalm. 50.

Iſai. 66.

Vltro ſuum ſuffragium Scripturæ ſacræ ſubiiciunt Sancti proceres Eccleſiæ. In his prior occurrit Clemens, maximè conſcius intenti Apoſtolorum, quorum conſuetudine aliàs vtebatur. Sic ille: *Acriùs intendendum eſt, vt dum eſt temporis ſpatium, collecta mala conſuetudinis vitia recenſeantur. Quod non aliter facere poteritis, niſi vt iraſcamini quodammodo aduerſum voſmetipſos pro iis quæ inutiliter geſſiſtis, ac turpiter. Hæc enim eſt iuſta ac neceſſaria iracundia, quâ vnuſquiſque in iis, quibus errauit, & perperam geſſit, indignatur, & ſemetipſum incuſat: ex qua indignatione accenditur in nobis quidam ignis, qui velut agro ſterili immiſſus, conſumptis & excoctis radicibus peſſimæ voluntatis, bono ſemini verbi Dei fæcundiorem parat glebam.*

Contritionis mira virtus.

EX SS. PATRIBVS.

Clemens l. 6. Recognit.

Concilio Niceno cautum eſt, contritionem agnitam à Præſule debere detrahere pœnis, quæ diluendis iniquis actibus imponuntur. Ecce Canon. *Ab omnibus illud præcipuè obſeruetur, vt animus eorum, & propoſitum, vel ſpecies pœnitentiæ attendatur. Quicumque enim cum omni timore, & lacrymis perſeuerantibus, & operibus bonis conuerſationem ſuam demonſtrant, licebit Epiſcopo humanius aliquid circa eos cogitare.* Quaſi diceret, eſſe incongruum duriore flagro excipere vt ſeruum transfugam, eum, qui beneficio contritionis in filiorum Dei numero recenſetur. Opportunus adeſt Gregorius Nyſſenus ita fatus: *Dominus non vult mortem peccatoris, ſed expectat, vt reſipiſcat, & eò fit, vt ne illi quidem, qui priorem gratiam contumelioſius abiecerunt, meritò afficiantur ſupplicio: ſed à poſteriore miſericordia prior excipiatur, & obliuio cum venia coniungatur, vt lacrymarum effuſio lauacri vim habeat, gemituſque reducat gratiam, quæ paulisper receſſerat.*

Conc. Nic. canon. 11.

Contritio præcipuam pœnitentiæ partem facit.

Greg. Nyſſ. hom. ad eos qui durius alios iudicant.

Adeò locuples eſt gratiarum ſeges, quæ demetitur falce contritionis, vt illa ſola ſortiatur titulum pœnitentiæ, vt videre eſt eo textu Chryſoſtomi: *Pretioſus eſt, fratres chariſſimi, pœnitentiæ fructus, quia quod defendi non poteſt, ablui poteſt. Lauant lacrymæ congeriem peccatorum. Quàm pretioſæ lacrymæ, quæ extergunt culpam, & exigunt veniam! Profuit Petro verè iſta amaritudo: quoniam quicquid in eo delicti tabidum fuit, ferramento pœnitentiæ reſecauit.* Paucis Hilarius concludit prouentum gratiarum, quem contritio refundit in horrea noſtra. Sic ille: *Hæc pœnitentiæ vox eſt, lacrymis orare, lacrymis ingemiſcere, & per hanc confidentiam dicere: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo. Hæc venia peccati eſt, ſomno fletuum flere, & largo lacrymarum imbre madeſieri.*

Chryſ. ſerm. 2. de prodit.

Hilar. in Pſalm. 118.

Pœnitentiæ quænam ſit vox.

Auguſtinus certitudinem pœnitentiæ reponit penes hunc dolorem annexum amori Dei. Et hinc oritur magna ſalutis fiducia, vt ſi quan-

dn deſit copia ſacordotis à confeſſionibus, nemò deſperandi aliquod capiat argumentum, cùm Deo miſerante queat vnuſquiſque dolere de peccatis, aut ſaltem nrate vt Deus ingerat hunc dnlnrem, vt ipſe Auguſtinus edocuit hnc tenore: *Pœnitentiam non facit, niſi odium peccati, & amor Dei. Quando ſic pœnites, vt tibi amarum ſapiat in animo, quod ante dulce fuit in vita, & quod te priùs oblectabat in corpore, ipſum te cruciat in mente, iam tunc benè ingemiſcis ad Deum, & dicis: Tibi ſoli peccaui, quia nullus hominum ſine peccato eſt. Da Domine miſericordiam miſere, qui tamdiu pepercisti crimino-ſo. Inclinet ad remedium humilitas pœnitentis, quem permouere non potuit diuturnitas peccantis peccatoris. Dic illi in fletu cordis. Aſpice infelicem pietas immenſa: reſpice crudelem miſericordia publica. Deſperatus ad omnipotentem venio, vulneratus ad medicum curro.*

Aug. ſerm. 3. de natali Domini.

Contritionis neceſſitas.

Inutilem eſſe confeſſionem peccatnrum ait Gregorius ille Magnus, niſi annexam habeat illam partem, quam recolo, id eſt contritionem. Sic ille: *Qui culpas ſuas deteſtans loquitur, reſtat vt has in amaritudine animæ loquatur: vt hæc ipſa amaritudo puniat, quicquid lingua per mentis iudicium accuſat. Sciendum verò eſt, quia ex pœna pœnitentiæ, quam ſibi mens irrogat, aliquatenus ſecuritatem percipit, atque ad interrogationem superni iudicis fidentior exurgit, vt ſemetipſum ſubtiliùs inueniat, & erga ſe quoque quomodo diſpenautur agnoſcat.* Cùm itaque Patres omnes conſpirent in aſtruenda hac parte pœnitentiæ, & tantùm ei tribuant; non poſſum non mirari delitia hæreticorum, qui totius ſuæ ſalutis ſummam reponunt penes fidem, ſeu fiduciam in miſericordia Dei, quaſi inutilis ſit ille dolor de peccatis, à ſancto Patrum agmine commendatus.

Greg. lib. 9. Moral. c. 24.

SENSVS ORTHODOXVS.

De confeſſione vt eſt ſecunda pars pœnitentiæ.

Egregia figura delineans contritionem & confeſſionem.

Cant. 4.

NE quis hallucinandi anſam arriperet ex eo quòd Sponſa Canticorum pulchra dicitur abſque eo, quod intrinſecus latet, & crederet inde totum pœnitentiæ negotium eſſe penes contritionem, ſeu dolorem intimum, qui penitiore cordis ergaſtulo concluditur; ſacer amaſius quaſi occurrens illi incommodo, vbi ſuam ſponſam ſic affatus eſt: *Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es! oculi tui columbarum, abſque eo, quod intrinſecus latet.* Paulò poſt ſubiicit voces iſtas confeſſionis indices: *Sicut vitta coccinea, labia tua, & eloquium tuum dulce. Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, abſque eo quod intrinſecus latet.* Eſto leniores armaturæ ſint allegoriæ ad probandum intentum contra hæreticos; non ideo tamen ſunt penitus aſpernandæ, & præcipuè quando non aſſumuntur vt probent, ſed vt orationis ſeriem auſpicentur. Huius generis erit prælibatus à me textus, quo genuinè ſpecies animæ pœnitentis ingeritur: illa nimirum inſtar columbæ gemebunda ſua retroacta commemorans, pudore genas ſuas tingit, & confeſſione accedente rubor ille diffunditur, & inſtar vittæ coccineæ labia purpuraſcunt.

Quia hæreticis frons effecta meretricis exuit ruborem omnem, idcirco reſpuunt confeſſionem illam, quæ colorem hunc virtutis inducit. Nolo hîc ſpatiari tantùm, quantùm rei dignitas exigeret: integro namque volumine poteſt adſtrui veritas confeſſionis, fruſtra ſecus impura hæreticorum colluuie reclamante. Proteruos homines vno aut altero telo ſauciaſſe ſatis erit, & id morte tenus, ne importuna moles huiuſce Tomi turgeat nimiis argumentis. Primò hoc eſt prænotandum, hæreticos aduertiſſe quidem neceſſitatem confeſſionis ex contextu Euangelij, ſed negaſſe eam eſſe iuris diuini, vt ſic eius vſum relinquerent arbitrio hominum impiorum. Ne ſalutaris ille ritus abeſſe videatur ab eorum conuenticulis, inuexere ſimulacrum aliquod confeſſionis, quo gloriatur Kemnitius ita fatus: *Priuata confeſſionis vſus apud nos ſeruatur, vt generali profeſſione peccati, & ſignificatione pœnitentiæ petatur abſolutio. Cumque non ſine iudicio vſurpanda ſit clauis, vel ſoluens, vel ligans; in priuato illo colloquio Paſtores explorant auditorum iudicia.* Viget & hodie apud ſectarios vmbratilis ille ritus confitendi, quo fucata confeſſione decipiunt homines imperitos. Quid namque ſpei concipere poſſunt hæretici ex illa confeſſione, quam Caluinus ipſe negat eſſe Iuris diuini, ſic blaſphemans: *Miror, qua fronte auſint contendere, confeſſionem de qua loquuntur, Iuris eſſe diuini: cuius equidem vetuſtiſſimum eſſe vſum fatemur, ſed quem facilè euincere poſſumus olim fuiſſe liberum.* Deinde virus ſuum ſpargens, abundè furit in hoc ſacramentum. Ecce ſpiculum intortum ab homine debacchante: *Nihil mirum, ſi auricularem iſtam confeſſionem, rem adeò peſtilentem, totque nominibus Eccleſiæ noxiam damnamus, ac ſublatam è medio cupimus.*

Hæretici confeſſionis aliqualem ideã ſeruant.

Kemnit. 2. part. Exam. c. 5. de pœnitentia.

Caluin. l. 3. inſtit. cap. 4. §. 7.

Idem §. 19.

O delirum hominem! damnat Chriſti Domini inſtitutum, annuente tota Eccleſia receptum omnibus ſæculis, & ſacro codice conſignatum. Ecce argumentum in gratiam confeſſionis, cuius ſolutio fatigauit omnes hæreticos, adhuc perperam in illo opere deſudantes. Quiſquis lethali crimine ſaucius, malè ſibi conſcius eſt, ille Iure diuino obſtringitur, pœnitentiam agere & reconciliari Deo, vt ipſe Dominus aſſertor eſt hoc effato. *Si non pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis.* Sed medium neceſſarium ad reconciliationem cum Deo poſt Baptiſmum, eſt cõfeſſio peccatorum omnium facta congruo ſacerdoti, penes quem Chriſtus repoſuit poteſtatem ligandi & ſoluendi. En diploma facultatis: *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.* Vnde cùm ſacerdos in eo tribunali pœnitentiæ iudicis partes agat, & iudex indicta cauſa non decernat ſententiam, neceſſe eſt reum ingenuè ſuas recenſere noxas, vt gaudeat beneficio abſolutionis, quam ſacerdos accepta poteſtate cœlitus impertitur. Eò ſpectat illud Iſaiæ de confeſſione præſcium eloquium. *Narra ſi quid habes, vt iuſtificeris.* Quas commenti ſint interpretationes hæretici, vt ſe expedirent ab hoc argumento, tacitus prætereo, vt alium textum recolam, quo Nouatores etiam validè configuntur. Ille locus eſt Iacobi Apoſtoli: *Confitemini alterutrum peccata veſtra.* Caluinus, & Beza agazo illius aſini, explicant locum illum de offenſis mutuis, quibus homines quandoque ſibi iniurij ſunt, vt fit nimium altercando. Sicque nolunt illam confeſſionem,

Confeſſionis neceſſitas adſtruitur.

Luc. 13.

Ioan. 20.

Iſai. 43.

Iacob. 5.

nem, cuius meminit Apoſtolus, pertinere ad peccata in Deum, ſed ad offenſas hominum, quæ diluuntur quando quis æmulum ſuum conueniendo deprecatur eum humiliter, vt offenſæ memoriam expungat, & fidem ſuam oppigneret ſe fore cautiorem in poſterum.

Illa expoſitio iniqua, non malitiam tantùm, ſed & ignorantiam prodit Bezæ, & illius anteſignani. Græcus nimirum textus, ad quem prouocare ſolent hæretici, vt ad eius trutinam appendantur omnes controuerſiæ, ſic habet: Ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα. Id eſt, *Confitemini alterutrum peccata*. Nota, vocem Græcam in Scripturis diſcernere inter offenſam proximi, & peccatum quo Deus offenditur. Nempe peccatum in Deum dicitur παράπτωμα: & hæc vox nunquam occurrit vſurpata pro offenſa proximi. Quodque litat veritati orthodoxæ, quotieſcumque in nouo Teſtamento recolitur offenſa ſeu offenſio, Græca lectio adhibet voces, προσκόμμα, & προσκοπήν, & numquam aliam dictionem, quæ vſurparur à Iacobo. Vnde quia, παραπτώματα, vox eſt ſignificans peccata in Deum, incongrua eſt explicatio Nouatorum, à quibus veridicus Apoſtoli ſenſus aliò detorquetur. Hoc Iacobi præceptum pertinere ad confeſſionem ſacramentalem Auguſtinus egregiè pronuntiat ita commentatus: *In omnibus Scripturis diuinis, fratres dilectiſſimi, vtiliter ac ſalubriter admonemur, vt peccata noſtra debeamus iugiter, & humiliter, non ſolùm Deo, ſed etiam Sanctis, & Deum timentibus confiteri. Sic enim per Iacobum Apoſtolum nos admonet Spiritus Sanctus: Confitemini alterutrum peccata veſtra*. Videant nunc ſectarij, an deliria Caluini & Bezæ præponderare debeant oraculis Auguſtini.

Confeſſio validè probata ex linguis.

Ex SS. PATRIBVS.

Aug. homil. 12. lib. 50. homil.

Confeſſionis vſus inoliuit æuo Apoſtolorum.

Confeſſionis huius praxim percelebrem fuiſſe Apoſtolorum æuo, Lucas abundè commemorat, hoc contextu: *Multi credentium veniebant, confitentes, & annuntiantes actus ſuos*. Ad hunc ritum inolitum Catholicis, ab ipſis incunabulis Eccleſiæ alludit Cyprianus iſta paræneſi. *Confiteantur ſinguli, quæſo vos fratres, delictum ſuum; dum adhuc qui deliquit in ſæculo eſt, dum admitti eius confeſſio poteſt, dum ſatisfactio, & remiſſio facta per ſacerdotes, apud Dominum grata eſt*. Vt confeſſionis neceſſitatem eluderent hæretici, dixere ſacerdotes non abſoluere confitentes, ſed declarare tantùm eſſe cœlitus abſolutos, atque ita detrahi vim argumento, quo Catholici inuehunt neceſſitatem confitendi petitam à dignitate conceſſa ſacerdoti, qui realiter abſoluit, & ideo debet percipere auribus ſeriem & contextum actionum eius, quem abſoluit. Hoc commentum hæreticorum multa Patrum auctoritate labat: vnum ſufficiat conducere Chryſoſtomum nè ſim Patribus importunus. Accipe itaque Præſulem illum, recolentem quantùm ſacerdotes emineant, quibus poteſtas illa realiter eſt conceſſa abſoluendi reos, & non tantùm declarandi eos eſſe deſuper abſolutos. Sic ille: *Corporis lepram purgare, ſeu veriùs dicam, haud purgare quidem, ſed purgatos probare, Iudæorum ſacerdotibus ſolis licebat: neque neſcis quanta cum ambitione, quantò cum ſtudio, & concertatione ſacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò noſtris ſacerdotibus non corporis lepram, veriùm animæ ſordes non dicam purgatas probare; ſed purgare prorſus conceſſum eſt.*

Act. 19.

Cyprian. de lapſis.

Confeſſionis praxim inculcant Sancti.

Sacerdotibus data eſt poteſtas non probandi abſolutos, ſed reuera abſoluendi.

Chryſoſt. li. 3. de Sacerd.

Ruſus ille perpendens pondus tantæ poteſtatis, totus effunditur in encomia ſacerdotum, quos Deus ipſis etiam Angelis prætulit in illo negotio reconciliationis. Ecce facultatis elogium in gratiam ſacerdotum. *Iis qui terram incolunt, atque in eo verſantur, iis commiſſum eſt, vt ea quæ in cœlis ſunt, diſpenſent: iis datum eſt, vt poteſtatem habeant, quam Deus neque Angelis, neque Archangelis datam eſſe voluit; neque enim ad illos dictum eſt: Quæcumque alligaueritis in terra, &c. Habent quidem & terreſtres Principes vinculi poteſtatem; veriùm corporis ſolùm: id autem quod dico, ſacerdotum vinculum, ipſam etiam animam contingit; atque ad cœlos vſque peruadit, vſque adeò: vt quæcumque infernè ſacerdotes confecerint; ita eadem Deus supernè rata habeat; ac ſeruorum ſententiam Dominus confirmet.* Accedit & Gregorius, quaſi me inuito, ſacerdotum enuntians dignitatem. *Principatum* (inquit) *superni iudicij ſortiuntur, vt vice Dei quibuſdam peccata retineant, quibuſdam relaxent.* Irenæus ille Antiſtes, qui floruit prope Apoſtolorum æuum; meminit confeſſionem ſuo ſæculo frequentatam: ille nimirum commemorans quaſdam mulierculas à Marco hæretico conſtupratas, ait eas pœnitentes facti conſuluiſſe ſibi pharmaco confeſſionis. Ita Sanctus ille: *Hæ ſæpiſſimè conuerſæ ad Eccleſiam Dei, confeſſæ ſunt, & ſecundùm corpus exterminatas ſe ab eo velut cupidine, & inflammatas, valdè ſe illum dilexiſſe.* De alia item incauta muliere paſſa ſtuprum mentionem faciens, hæc ſubiicit: *Cùm magno labore fratres eam conuertiſſent, omne tempus in exomologeſi conſummauit, plangens, & lamentans ob hanc quam paſſa eſt ab hoc mago corruptelam.*

Sacerdotalis poteſtatis pondus Angelis ipſis inconceſſum.

Chryſoſt. ibidem.

Greg. hom. 26. in Eu.

Confeſſio frequentata primo ſæculo.

Irenæus lib. 1. cap. 9.

Ibidem.

Inſtabit æmulus infidelis, exomologeſim ſignificare pœnitentiam ſeu confeſſionem publicam; & non illam auricularem, quam Eccleſia Catholica hodie profitetur. Reſpondeo, eſſe promiſcuum vſum vocis huius apud veteres, & pro vtraque confeſſione; publica ſcilicet & priuata; ſæpius vſurpari. Tertulliano aſſertore mea liquet reſponſio: is nempe hanc vocem plerumque inducit, vt notet confeſſionem publicam; aliàs hanc adhibet vt confeſſio priuata, hac dictione vt congrua teſſera deſignetur. Sic ille: *Is actus, qui magis Græco vocabulo exprimitur, & frequentatur, exomologeſis eſt, quâ delictum noſtrum Domino confitemur.* Et ne quis ſuſpicaretur confeſſionem ſeu exomologeſim ſoli Deo fieri, & non homini; adiicit multos præ pudore tacitos interire. At neminem pudet ſoli Deo reſerare ſuos actus, quantumuis nefarios. Accipe cenſuram eius: *Pleroſque hoc opus vt publicationem ſui aut ſuffugere, aut de die in diem differre præſumo, pudoris magis memores, quàm ſalutis: velut illi, in qui partibus verecundioribus corporis contracta vexatione, conſcientiam medentium vitant, & ita cum erubeſcentia ſua pereunt, &c. Grande planè emolumentum verecundiæ, occultatio delicti pollicetur: videlicet, ſi quid humanæ notitiæ ſubduxerimus, proinde & Deum celabimus. Adeone exiſtimatio hominis, & Dei conſcientia comparantur? an melius eſt damnatum latere, quàm palam abſolui.* His præfatis, quæ adſtruunt

Exomologeſis quid propriè ſignificet.

Tertullian. lib. de pœn.

Pudor ille noxius eſt, qui præpedit linguam in confeſſione ne explicet crimina perpetrata.

neceſſitatem confeſſionis, non occurrit quid hæretici more canum poſſint vt aſſolent oblatrare.

SENSVS ORTHODOXVS.

De ſatisfactione, vt eſt tertia pars pœnitentiæ.

Satisfactionis neceſſitas.

VT ſponſa Canticorum graphicè linearet ideam animæ pœnitentis, non oculos tantùm habuit largo fletuum imbre lotos, & genas pudibundo rubore purpureas, & labia coccinea, vt hac ſupellectile myſtica denotaret contritionem atque confeſſionem, ſed præterea manus habuit tornatiles, id eſt, ita compoſitas ad arbitrium ſponſi, vt accincta fuerit ſemper ad eius libitum operari. Audi eius elogia: *Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis.* (Cant. 5.) Ille loquendi tropus ſignificat opera, quibus ſatisfacere Deo nititur anima contrita & confeſſa. Namque parum eſſet dolere de peccatis, & ea confiteri, ſi deeſſet ſatisfactio, ſaltem in votis: nempe talis hiulca foret, & mutila pœnitentia, vtpote nequaquam ſuis omnibus numeris abſoluta. Aduerte obiter, eos hallucinari, quibus animo inſedit, ſatisfactionem & reſtitutionem eſſe voces ſynonymas in argumento pœnitentiæ: etenim reſtitutio rem ſpectat, & damnum reipſa illatum; ſatisfactio verò reſpicit perſonam iniuria affectam, licet nullum inde fuerit paſſa diſpendium. Itaque reſtitutio in rebus, ſatisfactio in actionibus attenditur, vt cùm is, qui alteri fuit iniurius, ab eo veniam humili corporis habitu deprecatur.

Reſtitutio, & ſatisfactio, quomodo differant.

Satisfactio duplex.

Satisfactio reſarcit iuſtitiam, quoad æqualitatem actionum, perfectam & abſolutam, cùm actio ingloria inter duos homines æquales per aliam diſſonam compenſatur, qua tantùm honoris homini offenſo defertur, quantùm iniuriæ fuerat irrogatum. Anima redux nequit eo modo ſatisfacere Deo: nihil quippe poteſt de ſuo penu Deo rependere, quo poſſit ad trutinam exquiſitæ iuſtitiæ reparare iniuriam illatu Domino dignitatis infinitæ. Alia eſt ſatisfactio, quæ importat æqualitatem imperfectam, vt cùm homo grauiter offenſus acceptat obſequium alterius ſibi antea iniurij, licet ſit infra iniuriam acceptam. Illa ſatisfactio petita ab acceptatione & donatione locum habet in ſacramento pœnitentiæ. Præterea vt ſarta tectaque ſit ſatisfactio, debet compenſari inæqualitas iuſtitiæ, & amicitiæ: vt enim homo alterum lædens iuſtitiam ſimul & amicitiam violat; ita is, qui ſe accingit ad ſatisfactionem, debet eam ſtipare ſuis omnibus cautelis, atque adeò ſe aptare debet ad reparandas iuſtitiæ & amicitiæ ruinas. Fieri autem poteſt vt quis in gratiam alterius redeat, ſed longo tempore indigeat ad iniuriam reſtaurandam.

Quænam ſatisfactio poſſit exhiberi Deo ab anima pœnitente.

Satisfactio non fit ab homine pro culpa de cōdigno, ſed pro pœna.

In hoc themate notanda eſt iſta concluſio: Pro inſtauranda amicitia cum Deo lethaliter offenſo, nequeunt homines propriis viribus ſatisfacere, ideoque Deus illi liberaliter veniam impertitur, & pœnitentes adſciſcit in numerum amicorum. Fieri quippe nequit, vt homo propio Marte ſuo ſatisfaciat de condigno pro culpa: ſiquidem illa clamat iniuriam infinitam. Homine reuocato gratis in gratiam, ſupereſt æqualitas iuſtitiæ reſtauranda: nam remiſſa culpa ſupereſt debitum pœnæ luendæ. Qui autem bonis vacat operibus, & à ſe congruas expetit pœnas, vt iuſtitiæ Dei congruum penſum reddat, is dicitur ſatisfacere. In his operibus, ea quæ laborioſa ſunt, vt oratio, ieiunium, eleemoſynæ, principem locum tenent, quia congruè illis occurritur pœnis, quæ manere ſolent crimina perpetrata.

Euangelio perſonante liquet, neceſſariam eſſe ſatisfactionem illam. Sic illic Dei Spiritus adhortatur: *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* (Luc. 11.) Eiuſdem generis eſt illa paræneſis: *Facite fructum dignum pœnitentiæ.* (Matth. 3.) Qui ſint fructus hi congrui, vt eorum obſequio, pœnitentiæ colophon imponatur, accipe à Gregorio, luculenter explicante locum illum. Is ita commentatur: *Aliud eſt facere fructum pœnitentiæ; aliud, dignum pœnitentiæ fructum facere. Vt enim de dignis pœnitentiæ fructibus loquamur, ſciendum eſt, quòd quiſquis illicita non commiſit, huic iure conceditur vt licitis vtatur, ſicque opera pietatis faciat, vt tamē ſi voluerit, ea quæ mundi ſunt non relinquat. At ſi quis in fornicationem, vel fortaſſis, quod grauius eſt, in adulterium lapſus eſt, tantò à ſe licita debet abſcindere, quantò ſe meminit & illicita perpetraſſe.*

Qui ſint fructus digni pœnitentiæ.

Gregor. homil. 20. in Euang.

In eum etiam ſcopum collimat Chryſoſtomus, explicans qua ratione queant fieri ſalutares illi fructus pœnitentiæ, quos præfatus ſum pertinere ad ſatisfactionem. Sic ille: *Quomodo fructificare poterimus? Si vtique peccatis aduerſa faciamus: Verbi gratia: Aliena rapuiſti? incipe iam donare propria: longo es tempore fornicatus? a legitimo quoque vſu ſuſpendere coniugij, ac perpetuam continentiam ſæpius paucorum dierum caſtitate meditare. Iniuriam vel opere cuiquam vel ſermone feciſti? refer benedictionis verba conuiciis; & percutientes te, nunc officiis, nunc etiam beneficiis placare contende: neque enim vulnerato ſufficit ad ſalutem, tantummodo ſpicula de corpore euellere, ſed etiam remedia adhibere vulneribus. Delicijs antea & temulentia diffluebas? ieiunio & aquæ potu vtrumque compenſa.* Non ergo gratis & incongruè Concilium Tridentinum tres partes pœnitentiæ aſſignauit; videlicet contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem, quibus vt ritè indictis, omnia ſanctiorum Patrum oracula ſuffragantur.

Fructus pœnitentiæ quomodo in homine germinent.

Chryſ. homil. 10. in Matt.

Voluptatis illecebra ſuo dulcore obſtringit animas ad carpendum fructus acerbos pœnitentiæ.

SENSVS ORTHODOXVS.

An ſit aliquod Purgatorium expiandis animis inſtitutum, poſtquam homines ceſſere fatis.

In hæc verba:

Erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus.

CONTROVERSIA III.

IN portentis ſacro codice recenſitis, iſtud recolitur, & equidem ſingulare; ſcilicet ignem ſanctum, & diuinis vſibus accenſum, fuiſſe altè defoſſum, & quaſi degenerem mutatum in aquam luteam, poſtquam Iudæi libertate (2. Mach.)

ſua

Purgatoriũ adſtruentes textus ſcripturæ hæretici deprauarunt.

ſua turpiter exciderunt. Ignis ille extinctus argumentum fuit iræ Dei ſæuientis in Hebræos, ſed vbi ærumnis propè infinitis ſuas diluere noxas, & Deo miſerante reduces facti ſunt è Perſide Iudæi pœnitentes, aqua illa craſſa adhibita ſacrificio, & expoſita Soli rutilo, ſubitò exarſit, & abiit in ignem magnum. Ita & ſuperiore ſæculo, dum Lutherus, Caluinus, & eorum aſſeclæ à Ieroſolyma ſancta, id eſt ab Eccleſia, defecerunt, ignis Purgatorij apud multos extinctus eſt; clamantibus hæreticis, ignem hunc eſſe Papiſtarum commentum: ſicque eſt obliterata fides Purgatorij, cuius loco exundantes luteæ voluptatis aquæ animas reſperſere hominum Eccleſiæ deſertorum. Sed peracto Concilio Tridentino Sol fidei factus illuſtrior eduxit ignem Purgatorij, quem hæreſis abſconderat deprauando textus omnes Scripturæ vbi vindex illa flamma fuit credita ſcintillare.

Exempli gratià eſt verſus Euangelij, quod expendo orthodoxè: quod enim dixit Chriſtus ſe futurum in corde terræ, hæretici explicant de ſepulchro, ne cogantur admittere limbos, aut Purgatorium. Hebræa dictio, בלב *beleb*, ſignificat, *in medio*, vel, *in corde*; at ſepulchrum Chriſti non fuit in medio terræ depreſſum. Eadem nequitiæ aſpergine vitiarunt locum illum Pauli recolentis deſcenſum Chriſti ad inferos: *Deſcendit in inferiores partes terræ.* Caluinus non tulit genuinum illum textum, ſed pro comparatiuo, adiecit poſitiuum: quaſi Paulus dixerit Chriſtum deſcendiſſe vel in terram, vel in ſepulchrum, ſed non in inferiores partes, quas explicat Eccleſia de tertio loco diſtincto ab inferno. Ecce textum Græcum: Κατέβη εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς. Id eſt, *deſcendit in inferiores partes terræ.* Eiuſdem delirij eſt deprauatio illa ſolennis verborum Petri, dicentis Chriſtum reſurrexiſſe ab inferis, iuxta prophetiam Pſaltis. Sic ille: *Prouidens locutus eſt de reſurrectione Chriſti, quia neque derelictus eſt in inferno.* Peruicax hæreſeos ingenium vertit: *Anima eius non eſt derelicta in ſepulchro.* Et hoc contra fidem Græci textus, ὅτι οὐ κατελείφθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς ᾅδου. Id eſt. *Non eſt derelicta anima eius in inferno:* εἰς ᾅδου, non perinde eſt ac, ἐν τάφῳ, *in ſepulchro.*

Epheſ. 4.

Act. 2.

Limbis adfuit Chriſtus triduo mortis ſuæ.

Beza fatetur ſe vitiaſſe locum illum, vt declinaret fabulam Limbi, ſeu tertij loci in alio ſæculo conſtituti. Sed vide, Lector, ſit præferenda necne blaſphemia Bezæ ſententiis Sanctorum Patrum, qui defendunt hanc de Limbo fidem. Ita Sanctus Auguſtinus: *Quòd illa anima in infernum deſcenderit, Apoſtolica doctrina prædicat. Quandoquidem Beatus Petrus ad hanc rem teſtimonium de Pſalmis adhibet, vbi de ipſo prædictum eſſe demonſtrat: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Illud de anima dictum eſt, quia non eſt ibi derelicta, vnde tam citò remeauit. Iſtud de corpore, quod in ſepulchro corrumpi celeri reſurrectione non potuit.* Diceres Sanctum Auguſtinum propoſuiſſe ſibi Bezam, vt eum ſtylo ſuo configeret. Accipe & Summum Pontificem Leonem Magnum litem, hanc dirimentem ſicuti par eſt de Cathedra Petri. *Reſurrectio Saluatoris nec animam in inferno, nec carnem diu morari paſſa eſt in ſepulchro.* Accedit & Fulgentius ita fatus: *Carnē nec in morte diuinitas deſeruit ſicut nec in inferno animam dereliquit.* Non pigebit fortè audire Tertullianum procul ab explicatione Bezæ, qui ſepulchrum loco inferni ſubſtituit. Sic ille: *Chriſtum in corde terræ triduum mortis legimus expunctum, id eſt, in receſſu intimo, & interno, & ex ipſa terra operto, & intra ipſam clauſo, & inferioribus adhuc abyſſis ſuperſtructo.*

Ex SS. Patribus.

Aug. epiſt. 57. ad Dardanũ.

Leo ſerm. de Reſurrect.

Fulgent. l. 3. ad Thraſim. cap. 23.

Tertull. lib. de anima c. 31.

Eſt nunc adſtruenda fides ignis Purgatorij, idque auctoritate Chriſti, qui recolens blaſphemiam in Spiritum Sanctum, eam hac æterna cenſura damnat: *Qui dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro.* Ergo ſunt aliqua piacula, quæ ſuam rubiginem exuunt in illo ſæculo, vbi repurgans ignis plectit opera minimè caſtigata. Et id iuxta Pauli effatum: *Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur: ipſe autem ſaluus erit; ſic tamen, quaſi per ignem.* Hunc locum Auguſtinus ait pertinere ad eos, qui decedunt obnoxij reatibus, quos non pœnitentiæ congruis actibus expunxerunt. Ille liquidiùs adhuc ait, animas quæ torquentur ignibus illis eſſe recenſendas aliquando inter agmina Beatorum. *Tales* (inquit) *fideles conſtat ante iudicij diem per pœnas temporales, quas eorum ſpiritus patiuntur, purgatos, receptis corporibus æterni ſupplicij ignibus non tradendos.* Scintillare repurgantes flammas Sanctus Ambroſius ait præfato Pauli verſiculo, quem ille ſic expendit: *Cum dicit: ſic tamen quaſi per ignem, oſtendit ſaluum quidem illum futurum: ſed pœnas ignis paſſurum, vt per ignem purgatus ſaluus fiat, & non ſicuti perfidi, æterno igne in perpetuum torqueatur.*

Ignis Purgatorij veritas adſtruitur. Matth. 12.

1. Cor. 3.

Aug. hom. 16. lib. 50 hom.

Idem l. 21. de ciu. Dei c. 24.

Ambroſ. in c. 3. epiſt. 1. ad Corinth.

Quòd ſi rationis eſſe poteſt compos hæreticus, non inficiabitur, multos morte repentina tolli de medio, quos pœnitentiæ abſolutæ lima non deterſit. Hinc infero, neceſſarium eſſe Purgatorium, ne quidpiam noxium & immundum ſubeat cœlos, quorum ſtipendia Deus defæcatis tantùm mentibus impertitur. Ad hanc rationem, & ad Pauli textum pertinet hoc Auguſtini effatum: *Si ædificarent aurum, argentum, lapides pretioſos, de vtroque igne ſecuri eſſent: non ſolum de illo æterno, qui in æternum cruciaturus eſt impios; ſed etiam de illo, qui emendabit eos, qui per ignem ſalui erunt.* Locuples etiam argumentum in gratiam fidei noſtræ petitur à Scriptura ſacra, vbi luculenta mentio fit ignis huius, quo reliquiæ omnes peccatorum penitus emundantur. Ita fatur Malachias præſcius aduentus Chriſti, cui ſiſti debent omnes ſemel in momento mortis, & iterum in comitiis generalibus extremi iudicij. *Quis poterit cogitare diem aduentus eius? quis ſtabit ad videndum eum? Ipſe enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum. Et ſedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos, quaſi aurum, & quaſi argentum. Et erunt Domino offerentes ſacrificia, in iuſtitia.* Senſit Origenes hoc contextu æſtuare repurgantis ignis incendia, quorum veritati ſic litauit: *Veniendum eſt ergo omnibus ad ignem, veniendum eſt ad conflatorium. Sedet enim Dominus & conflat, & purgat filios Iuda: ſed & illuc cùm venerit ſi quis multa opera bona, & parum iniquitatis attulerit, illud parum tanquam plumbum igni reſoluitur, ac purgatur, & totum remanet aurum purum: ſi quis plus illuc plumbi detulerit, plus exuritur, vt amplius decoquatur: vt & ſi parum aliquid ſit auri purgatum, tamen reſideat.* Hactenus Origenes.

Purgatorium omnes peccati reliquias tergit.

Auguſt. in Pſalm. 37.

Purgatorium dicitur herba fullonum.

Malach. 3.

Origen. hom. 6. in Exod.

Hieronymus item non eſt cuoctatus hunc Malachiæ locum appendere ad trutinam Eccleſiæ, decernenis inde locum ſingularem animis expiandis. Sic eruditus ille interpres Malachiam enucleat: *Ignis dicitur Dominus, & ignis conſumens, vt ligna noſtra, fœnum, ſtipulamque conſumat: & non ſolùm ignis, ſed & herba fullonum. Ipſe his, qui peccant grauiter, ignis conflans eſt, atque conſumens: iis autem, qui leuia peccata committunt, herba fullonum, vt lotis munditiam reſtituat, ſecundum illud, quod ſcriptum eſt in Iſaia: Lauabit Dominus ſordes filiorum, & filiarum Sion, & ſanguinem emundabit de medio eorum ſpiritu iudicij, & ſpiritu combuſtionis. Qui ſordes habent, ſpiritu iudicij indigent, vt lauentur: qui ſanguine pleni ſunt, ſpiritu combuſtionis.* Non ergo gratis & Scripturâ ſacrâ inconſultâ credit Eccleſia eſſe Purgatorium. Rem fortè gratam fecero hæreticis, ſi dixero non eſſe Purgatorium. Aſſentior, & non diffiteor: ita eſt, ô hæretici, nulla vos Purgatorij flamma manet: nullum eſt Purgatorium vobis; ſed vos æterna incendia caſtigabunt. Nullum planè Purgatorium vobis inſtructum eſt, quibus cœlorum aditus inuiſus eſt. Sed nobis Catholicis illa fornax eſt conceſſa, ſi ſuperſint aliquæ reliquiæ criminum expungendæ.

Hieron. in c. 3. Malach.

SENSVS ORTHODOXVS.

An ad rationem pœnitentiæ pertineat faceſſere corpori negotium laborioſis operibus, vt ieiuniis, &c.

In hæc verba:

Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ.

CONTROVERSIA QVARTA.

MAgna ſanè dignitas eſt pœnitentiæ, quæ adoleſcenti prodigo reduci reſtituit ſtolam illam primam, qua dignatus erat in Baptiſmo. Non eo inficias, animam pœnitentem denuo induci vt ſponſam in torum nuptialem Domini Redemptoris, dummodo ſit ornata ſupellectile, quam recolit ſponſa illa myſtica Canticorum: *Surrexi* (inquit) *vt aperirem dilecto meo: manus mea ſtillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatiſſima.* Hæretici totam pœnitentiæ ſummam refundunt in actionem, qua anima aſſurgens aperit Deo, faciens peccandi finem; ita vt pœnitentia nihil planè aliud ſit quàm morum emendatio, ſeu feriæ & induciæ vitiorum. At Catholica diſciplina ſecus contendit, animam pertæſam ſua piacula, debere ſpecimina pœnitentiæ edere ſimilia Niniuitis, quorum manus diſtillauerunt myrrham vtique probatiſſimam, indicto triduano ieiunio in ſacco & cinere, vnde & hodie à Chriſto Domino commendantur.

Cant. 5.

Pœnitentiæ auſteritas eſt hæreticis odioſa.

Hæretici velificantes ſenſuum illecebris, ſtant à partibus carnis, à qua omnes pœnitentiæ ſecernunt anguſtias, vt ieiunia, vigilias, atque cilicia. Idcirco vbi Ioannes Baptiſta ait: *μετανοεῖτε*, id eſt, *pœnitentiam agite*; Beza ſubſtituit hanc vocem: *Reſipiſcite.* Quaſi verò, reſipiſcere, & pœnitere, ſint termini ſynonymi. Caluinus ridet pœnas vltro aſſumptas, vt pœnitens anima Deo ſatisfaciat, dicitque Deum remiſſa culpa nihil amplius exigere ab homine pœnitente. Sed damnatur ille tenebrio ſententiâ Scripturæ ſacræ, vbi Dauidi recepto in gratiam illa grauis pœna inflicta eſt, cuius decretum ei à Propheta indictũ eſt: *Quoniam blaſphemare feciſti inimicos nomen Domini, propter verbum hoc, filius qui natus eſt tibi, morte morietur.* Rurſus culpa originalis abundè tergitur aquis Baptiſmi; mors tamen infligitur, quam Caluinus agnoſcit vt pœnam primæ labis: Ergo malè affirmat ille deſertor Eccleſiæ, derersâ culpâ nullas ſupereſſe reliquias laborioſis actibus expungendas.

Beza in Matth. c. 3.

Caluin. l. 3. inſtit. cap. 4. §. 31. 32.

Culpa remiſſa pœnæ infliguntur pro reatu.

2. Reg. 12.

Poſſe voluntariâ pœnâ redimi pœnas à Deo infligendas, multis textibus ſacris videre eſt: duos referre ſatis erit. Primus eſt Dei apud Ieremiam: *Repente loquar aduerſus gentem, & aduerſus regnum, vt eradicem, & deſtruam, & diſperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, agam & ego pœnitentiam ſuper malo quod cogitaui, vt facerem ei.* Alius locus eſt Danielis, ita hortantis Regem nefarium: *Rex conſilium meum placeat tibi, peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum.* Illa redemptio ſeu ſatisfactio, non reſpicit culpam: illa namque Deo miſerante detergitur: Ergo ad pœnam reſiduam ſpectat, quæ in altero ſæculo manet homines incurios in hoc ſæculo pœnitere.

Pœnas à Deo infligendas ſatisfactio remouetur.

Ierem. 18.

Daniel. 4.

Audiendi Patres in hac alea. Ita Gregorius: *Non ſolùm confitenda ſunt peccata; ſed etiam pœnitentia auſteritate delenda.* Profectò ratio velificatur hiſce ritibus pœnitendi: qui namque deliquit placitis illecebris, debet ſuas reparare ruinas anguſtiis vltro aſſumptis, quibus corpora caſtigantur. Ita Hieronymus inducit Paulam ſe aptantem ad operoſa ſpecimina pœnitentiæ: *Turpanda eſt facies, quam contra Dei præceptum purpuriſſo, & ceruſſa, & ſtibio ſæpe depinxi: affligendum corpus, quod multis vacauit deliciis. longus riſus perpeti compenſandus eſt fletu: mollia linteamina, & ſerica pretioſiſſima, aſperitate cilicij commutanda.*

Ex SS. PATRIBVS.

Greg. lib. 6. in 1. Reg. c. 15.

Paulæ Romanæ pœnitentia.

Hieron. in epitaphio Paulæ.

Chryſoſtomus ad hunc ritum ſuos hortatus eſt. *A nobis vltionem ſumamus, ita placabimus Iudicem.* Non eſt prætereunda acuta ſententia alterius: *Præterita peccata, pœnitentiâ corrigamus, præſenti fletu redimamus futura gaudia, aculeoque conſcientiæ in morem apum, noxios peccatorum fucos repellamus.* Faceſſant itaque deſides hæretici, & ad arbitrium ſuum genio indulgeant; nemo ſanus Catholicorum capietur hoc veterno: quippe ſatius eſt cum Paulo, Apoſtolorumque choro, caſtigare corpus ſuum, quàm epulis & Veneri litare, & membris offundere pinguedinem, quæ, inſtante vitæ deliquio, æterno igne vindice decoquetur.

Chryſoſt. hom. 41. ad pop. Antioch.

FERIA QVINTA
DOMINICÆ PRIMÆ QVADRAGESIMÆ.

EVANGELIVM

Matth. 15.

SECTVM IN TOT NVMEROS, QVOT ſunt textus literaliter expenſi, iuxta intentum Spiritus Sancti.

I. EGreſſus IESVS ſeceſſit in partes Tyri, & Sidonis.
II. Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa.
III. Clamauit, dicens ei. Miſerere mei Domine fili Dauid: filia
mea malè à dæmonio vexatur. Qui non reſpondit ei verbum.
IV. Et accedentes diſcipuli eius rogabant eum dicentes: Dimitte
eam, quia clamat poſt nos.
V. Ipſe autem reſpondens ait: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt
domus Iſraël. At illa venit, & adorauit eum, dicens: Domine adiuua me.
VI. Qui reſpondens ait: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.
VII. At illa dixit: Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ
cadunt de menſa dominorum ſuorum.
VIII. Tunc reſpondens IESVS, ait illi: O mulier, magna eſt fides tua: fiat
tibi ſicut vis. Et ſanata eſt filia eius ex illa hora.

LITERALIS EXPOSITIO,
Cuius paragraphi exquiſitè enucleant textus Euangelij recenſiti.

§. I. INdubium eſt fidei Chriſtianæ dogma, Dominum IESVM *eſſe Saluatorem Iudæorum, & Gentium, ac proinde neminem excipi à benefico eius influxu, quo & quandoque dignatus eſt Tyrios & Sidonios populos infideles.*

§. II. Quorum velut primitiæ fuit fœmina illa Chananæa, ſic nuncupata quia oriunda de ſemine Chananæorum, & non quia reſidens in vrbe Kana, vt quidam perperam ſomniarunt.

§. III. Mulier hæc, Chriſti famâ increbreſcente, credidit eum eſſe Deum, & hac de eo rerum Domino fide concepta, multis tentata conuiciis, alacrior ſemper effecta eſt, profitens Dominum hunc eſſe Chriſtum.

§. IV. In eumque apicem fides Chananææ ſurrexit, vt admirabundi Apoſtoli cauſam eius egerint apud Chriſtum, arbitrati fidem hanc ſinceram fore voti compotem, iuxta morem inolitum Chriſto, optatis fidelium cito citiùs annuenti.

§. V. Irrita tamen fuit ad morulam illam oratio Apoſtolorum; quia Chriſtus ſolis duntaxat Iudæis ait ſe eſſe miſſum, ex vi pacti initi cum Abraham, Moyſe, & Dauide, licet vt Filius Dei curam omnium hominum gereret ſingularem.

§. VI. Vnde vt ſtaret Deus pollicitis iureiurando obſignatis, miraculis alenda fuit fides Iudæorum, vt ſic enutrita pubeſceret, & litaret Chriſto.

§. VII. Ut ventis arbor acta in varias partes altiores radices agit; ita fides Chananææ multifariàm probata liquidior effecta eſt, & alias etiam virtutes adſciuit: fides namque perfecta ſtipatur aliis virtutibus, animamque totam componit ad arbitrium Dei.

§. VIII. Et eſto Deus ad examen reuocet fidem noſtram; nihil inde tamen detrahitur fidei: imò oratio fuſa ad Deum fide indubia & perfecta, licet ad arbitrium ſuum non geſtiat facta voti compos, non ideo abit indonata, ſed Deo librante momenta temporum, oratio illa opportunè adiecto fœnore compenſatur.

SENSVS LITERALIS.

Chriſtus Iudæorum & Gentium ſaluator eſt, ſicque nemo excipitur à benefico eius influxu.

In hæc verba:

Egreſſus IESVS *ſeceſsit in partes Tyri, & Sydonis.*

§. I.

CONIECTVRA PRIMA

EX RATINOE.

Chriſtus quare dicitur lux mundi.

NIgricabant omnia caligine offuſa ante exortum Chriſti in humanis; ſed, eo illucente, liquidior rerum omnium habitus emicuit, & præcipuè cœleſtium, quarum ſincera notitia fugiebat homines, errore Gentilium, & commentariis Scribarum & Phariſæorum miſerè dementatos. Idcirco ait Chriſtus ſe eſſe lucem mundi: quippe caligantis orbis tenebras terſit coruſca face ſui eloquij, cuius oracula inotuere omnibus hominibus obſequio prædicationis Euangelicæ, cuius prouincia demandata fuit Apoſtolis. Vtque Sol irradians omnes terræ ſinus luſtrat; ita Chriſtus nullas omnino Gentes excepit à benefico influxu ſuo, vt videre eſt hodierno Euangelio, vbi Chriſtus poſt damnatas traditiones Scribarum & Phariſæorum, ſe ad Gentes contulit, præcipuè Sydonios inuiſens, vt Marcus animaduertit hoc contextu: *Iterum exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilaæ inter medios fines Decapoleos.* Vnde diſplicet Maldonatus negans Chriſtum ſubiiſſe terras Gentilium; quia, inquit, Chriſtus feciſſet contra præceptum hoc indictum Apoſtolis: *In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: ſed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Iſrael.* Quaſi verò Chriſtus fuerit obſtrictus, legibus, quas præfixit Apoſtolis, & non intrauerit Samariam, vbi biduum egit ciuitatem illam initians ſacris fidei myſteriis.

Chriſtus viſitauit terras Gentilium.

Marc. 7.

Maldonati ſententia reiicitur.

Matth. 10.

Incongrua etiam eſt animaduerſio Maldonati ſuſpicantis illam vocem, *per Sidonem*, eſſe mendum, quod irrepſit in textum Euangelij. Etenim ſi vnicuique licet interpreti reſcindere ad arbitrium ſuum voces Scripturæ ſacræ, profectò nihil omnino ſibi conſtabit ex Codice ſacroſancto. Itaque contra Maldonatum, hoc conſtans eſto, ſcilicet Chriſtum pertæſum indolem ingratam Iudæorum, ſeſe contuliſſe in terras Gentilium conterminas Galilææ, vt erant Tyrus & Sidon, vrbes idolorum cultui mancipatæ. Harum vrbium aliquam notitiam ingerere, eſt loci huius, vbi recolam ſingularia quædam, quæ interpretum nemo recenſuit. Tyrus eſt metropolis Phœniciæ, vrbs bello potens, inſtaurata à Phœnice Rege fratre Cadmi, & filio Agenoris, qui primus literarum notitiam Phœnicibus dedit, iuxta illud Luciani:

Hiſtoria vrbis Tyri.

Phœnicia dicta à Phœnice Rege.

Tyrus vbi ſita, & quo auctore.

Phœnix Rex primus literas inuenit.

Lucanus.

Phœnices primi (fama ſi creditur) auſi
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.

Fratris ſui ingenium æmulatus Cadmus, Græcis earumdem literarum copiam fecit; vnde Ioſephus ait Phœnices literas in Græciam tranſmiſiſſe. Tyrus Phœniciæ caput verſus Aquilonem vno milliari diſtat à Puteo aquarum viuentium, contra Auſtrum diſpeſcitur ab Eleuthero fluuio, tertio milliari contra Occidentem: recedit ab Aſor ciuitate nono milliari, vt & viceſimo à Cæſarea Philippi, & Tiberiade trigeſimo milliari diſtat, & id calculo Hieronymi. Vrbs illa ſita eſt in rupe fortiſſima, alto muri circumducta, vnde ab Ezechiele dicitur eſſe in corde maris, ideſt, in medio maris. Primùm induſtriâ Nabuchodonozor Chaldæorum Regis, & iterum operâ Alexandri Magni, vt facilius cederet hoſti, multis adiectis aggeribus breui freto Tyrus ex inſula facta eſt peninſula, vt Curtius commemorat. Vrbs illa prædiues orbis emporium fuit, & vt opes conducunt ad omnia, vrbs illa fuit marmoreis ædibus conſpicua, ſic glorians apud Ezechielem: *Perfecti decoris ego ſum, & in corde maris ſita.* Præcipua loci ſuppellex attendit or penes muricum ſeu conchyliorum ſuccum, quo ſingulari artificio pannos inficiunt, inde purpureos. Vnde quia Tyrus dicta eſt etiam Sarra, Virgilius vtramque vocem meminit, purpuram commemorans.

Cadmus literas Græcis dedit.

Ioſeph. l. 1. ſ. antiqu. c. 12.

Hieron. lib. de locis Hebraicis.

Q. Curtius lib. 4. de geſtis Alex.

Ezech. 27.

Tyrus famoſa ob purpuram.

---Tyrioque ardebat murice lana
Vt gemmâ bibat, & Sarrano dormiat oſtro.

Virgil. l. 4. Æneid.

Et quia Tyrus erat vrbium Phœniciæ princeps, purpureus color dictus eſt ab ea puniceus, quaſi Phœniceus. Beroſus ait, vrbem hanc conditam à Tyro ſeptimo filio Iaphet, hinc ab Iſaia dicitur à diebus priſtinis in conditionis ſuæ antiquitate gloriata. Tempore Ioſuë reſtaurata eſt à Phœnice Rege. Iuſtinus ait, vno anno ante Troianum excidium, Tyrum à Sidoniis extructam; ſed hoc intellige renouatam, non conditam: ſic enim eſt Ioſephus explicandus, qui & idem ſcribit. In glorioſis Tyri titulis iſte eſt inſignis, quòd Carthago æmula Romæ, Tyriorum eſt colonia, conſcio Virgilio, cuius ille eſt verſus.

Tyrus à Tyro condita.

Iſai. 23.

Iuſt. l. 18. hiſt.

Ioſeph. l. 8. antiqu. c. 3.

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni.

Virgil. Æneid. 1.

Eamobrem Carthaginenſe regnum à Tyriis ſiue Phœnicibus Punicum quaſi Phœnicum nominatum fuit. Quod enim Occidentales dicunt, Pe, Orientales efferunt, Phe. Cùm Ioſuë moderatore terra Iſraël diuiſa eſt, Tyrus ſorte ducta tribui quidem Aſer obuenit: ſed quia tribus illa fuit impar victoriæ reportandæ de Tyriis, nunquam iuris fuit Hebræorum. Ideoque propagatus illic fuit cultus Idolorum: nimirum Herculi dedicata Tyrus, alios etiam Deos adſciuit, Saturnum ſcilicet, Iouem, & Aſtarten, quorum illic proſtabant impia ſimulacra, & præſertim Herculis, vt vrbis Genij tutelaris, cui Rex Hiram columnam auream dedicauit, & ſacerdotes inſtituit. Ad hos Tyriorum Deos venerandos Pſeudopontifex Hebræorum Iaſon, Tyrum miſit donaria vt hoc textu ſacro liquet: *Cùm quinquennalis agon Tyri celebraretur, & Rex præſens eſſet, miſit Iaſon facinoroſus ab Ieroſolymis viros peccatores, portantes argenti didrachmas trecentas in ſacrificium Herculis.*

Tyrij condidere Carthaginem.

Tyrus nunquam fuit iuris Hebræorum.

Tyriorum Dij quales.

Ioſeph. l. 1. contra Appionem.

2. Machab. 4.

Eſto Reges Tyri fuerint idololatræ, & Gentiles; tamen fœdere ſempiterno coiere cum Regibus Iuda, vt videre eſt in Hiram, ſuam opem conferente ad ſtructuram templi. Adeoque fuit conſtans Tyri & Ieroſolymæ commercium, vt Zorobabeli ad inſtaurationem templi, Tyrij ſuppeditarint Cedros: vnde & eis liberum fuit incolere ciuitatem ſanctam & ibi venales merces

Tyriorum cum Iudæis fœdus ſempiternum.

omnibus

1. Eſd. 3. 2. Eſd. 13. Iſa. 23. Ierem. 47. Ezech. 26. Ioël. 3. Amoſ. 1. Zachar. 9.

omnibus explicare. Ita videre eſt in monumentis Eſdræ. Vt autem affinia ſunt diuitiæ & peccata, Tyrus inſoleſcens opibus Deo vindice deleta eſt, iuxta vaticinium Prophetarum Iſaiæ, Ieremiæ, Ezechielis, Ioëlis, Amos, & Zachariæ, quos omnes conduxit Deus, vt ſuo præſagio Tyriorum animos inflecterent ad pœnitentiam. Illis tamen deſipientibus, Nabuchodonoſor poſt tredecim annorum obſidionem, ex Ioſepho, vrbem ſolo adæquauit, milleſimo ſeptingenteſimo anno à fundatione eius. Poſt ſeptuaginta annos deſolationis inſtaurata ciuitas illa denuo floruit vſque ad Alexandrum Magnum, qui illam rurſus excidit; ſed illo ſublato, Tyrus tertiò emerſit & ad Chriſti tempora refloruit dedita ſemper idolorum cultui. Poſt Chriſtum fœdus iniere Tyrij cum Romanis, & ab eis dignati iure Italico, vt refert Vlpianus illinc oriundus.

Tyrus ſolo adæquata à Nabuchod. Ioſeph. l. 10. antiq. c. 13.

Tyrij martyres multi.

Fuiſſe Tyrios indolis aptæ ad Dei cultum, & pœnitentiæ ritus obeundos ait Chriſtus, dicens, ſigna facta in Bethſaida & Chorozaim fruſtra, potuiſſe conuertere Tyrum, & Sidonem. In argomentum veritatis huius, mulier Chananæa, acceptâ famâ Chriſti, inſigne ſpecimen edidit abditæ pietatis. Et Euſebio Cæſarienſi ſpectatore multa millia Tyriorum ſub Diocletiano & Maximiano martyrium fortiter obierunt. Eiuſdem Phœniciæ, Sidon ſui vrbs nobilis, condita à Sidone primogenito vndecim filiorum Chanaan, qui hanc vrbem poſuit iuxta Libani montis ortum. Phœnices piſcem vocant ſidon, ideoque Sidonem dicunt ſic vocatam à copia piſcium. Diſtat Sidon à Sarepta verſus Aquilonem duobus, contra Auſtrum à Beryto quinque, & verſus Occidentem in Antilibano monte, vno; à Cæſarea autem Philippi vndecim milliaribus: ab Occidente mari magno alluitur. Sidonij, vt & Tyrij cædendis lignis Libani, vt & ſecandis lapidibus ſuam induſtriam collocarunt. Vrbs illa ſicut & Tyrus neſciit iugum Hebræorum, ideoque viguit illic cultus idolorum vſque ad Chriſtum. Præcipuè adorati Baal, Aſtaroth, & Aſtarte dea, quam Salomon ipſe adorauit à ſuis vxoribus impiè dementatus.

Euſeb. l. 8. Eccl. hiſt. c. 7. Hieron. de locis Hebr.

Sidon à quo condita. Sidoniorum Dea Aſtarte adorata à Salomone.

Inde vxorem nequiſſimam duxit Achab Rex Iſraël, ſcilicet Iezabel, filiam Ethbaal Regis Sidoniorum, cuius malè ſuadâ induſtriâ coluit Baal Deum Sidoniorum. Idolorum cultus, aliaque ſcelera Sidoniis inolita, Deum prouocarunt in Gentem illam, quæ vt conſcia fuit criminum Tyri, eoſdem tortores experta eſt, quos Tyrus euerſa tulit, videlicet Nabuchodonoſor, & Alexandrum Macedonem, quibus furentibus paſſa eſt bis excidium; vnde poſtea inſtaurata floruit quo Chriſti, qui miſeratus ingenium populi huius propenſi ad pœnitentiam, Sidonē ſe contulit, probè callens illorum hominum indolem, quam Iudæis exprobrauit hoc contextu: *Væ tibi Chorozaim, væ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sidone facta eſſent virtutes, quæ facta ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. Verumtamen dico vobis: Tyro & Sidoni remiſſius erit in die iudicij, quàm vobis.* In gratiam bonæ huius indolis aptiſſimæ Euangelio Chriſtus inuiſit Sidonios raptim; vt enim biduum tantùm dedit Samaritanis Iudæis ſchiſmaticis; ita & breue tempus conceſſit Sidoniis, quos tamen multo gratiarum affluxu dignatus eſt, præter ſanitatem, quam citam ægris pluribus impertiuit.

Iezabel fuit Sidonia.

Sidon à quibus euerſa. Mar. 3. Luc 6. Matth. 11.

SENSVS LITERALIS.

Chriſtus etiam Gentiles inuiſit præſtans ſe eis beneficum, animas & corpora ſoſpitando.

In hæc verba:

Egreſſus IESVS *ſeceſsit in partes Tyri, & Sydonis.*

CONIECTVRA SECVNDA

Ex SS. Patribvs.

VT clauo truditur clauus; ita Maldonati auctoritas, ſi alicuius eſt ponderis apud ſuos, ea eſt retundenda ſanctioribus oraculis, quæ maioris ſint momenti, quàm fuerit vnquam ipſe Maldonatus, qui dum negat Chriſtum ſubiiſſe terras Gentilium, in duo diſcrimina incurrit. Primò detrahit bonitati Chriſti, quæ etſi in Iudæos primò ſe effuderit, hoc non obſtat, quin Gentes etiam conterminas oris Hebræorum, fontis huius benefici inexhauſti latices inundarint: vt namque ſalutis noſtræ aſſertor Chriſtus ipſe ait: lucerna accenſa non occluditur tegmine modij, ſed candelabro imponitur, vt inde ſuum diffundat lumen, & diſpergat; ita Dominus ille lux mundi non Iudæorum tantùm, ſed & Gentium tenebras terſit. Secundò Maldonatus conuincitur auctoritate Patrum illorum, qui præ cæteris enuclearunt ſenſum literalem Euangelij, inter quos facilè principes ſunt Hieronymus, atque Chryſoſtomus, quos ſi habeo conſcios meæ ſententiæ, quæ adſtruit, Chriſtum non permeaſſe fines tantùm Gentilium, ſed eorum prouinciam decurriſſe, causâ ſuâ cadet Maldonatus.

Maldonati ſententia quare ſit incongrua.

Chriſti bonitas à Iudæis in Gentiles etiam decurrit.

Chriſtus ipſe decurrit prouinciam Gentilium.

Siſtendus itaque Hieronymus ita fatus: *Scribis & Phariſæis calumniatoribus derelictis, tranſgreditur in partes Tyri & Sidonis, vt Tyrios Sidonioſque curaret.* Nihil ergo credidit incongruum Hieronymus, ſi præſtaret ſe vindicem eius ſententiæ, quæ Chriſtum inducit in prouinciam infidelem. Lubens ego aſſentior Hieronymo arbitranti Chriſtum decurrendo plagas Tyrias atque Sidonias, curaſſe multos, animas ſcilicet & corpora ſoſpitando. Quippe ſeries tota miraculorum Chriſti non eſt conſignata chartis, ſed paucis beneficam indolem eius concluſit ſcriba ſacer, ſcilicet Lucas inducens Petrum ita recolentem Chriſtum: *Vnxit eum Deus Spiritu Sancto, & virtute, qui pertranſiit benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos a diabolo.* Chryſoſtomus in tranſitu Chriſti ad Gentes ſuſpicatur eſſe myſterium, quia eo temporis articulo, quo ſeceſſit in partes Tyri & Sidonis, confutarat errorem Scribarum & Phariſæorum, qui ciborum eſu pollui animas prædicabant populis imperitis. Ecce Chryſoſtomum. *Quamobrem in illas partes profectus eſt? Cùm obſeruationem contemnendam eſſe docuiſſet, tunc recto itinere ac ordine progrediens, Gentibus etiam ianuam aperit. Sic & Petrus, cùm ſoluere iuſſus eſſet has obſeruationes, tunc ad Cornelium miſſus fuit. Si verò quiſpiam dixerit, & quonam modo cùm diſcipulis iniunxerit, dicens: In viam Gentium ne abieritis, ille ipſe abiit? Primum illud adducemus, quia non tenebatur*

Ex SS. Patribvs. Hieron. in Matth. 15.

Chriſtus curat Tyrios, & Sidonios.

Act. 10.

Chryſoſtom. hom. 53. in Matth.

tenebatur ipſe, quæ diſcipulis ſeruanda præcepit, omnino conſeruare.

Remigius in Matth. 15. In ea etiam ſententia eſt Remigius, quem accipe. *Iuit autem vt Tyrios Sidoneſque curaret.* Accedit & Strabus Fuldenſis, cuius gloſſa in Scri- *Gloſſa ord. in Matth. 15.* pturam eſt minimè pœnitenda. Sic ille: *Relictis calumniatoribus, intrat fines Tyri & Sidonis, vt filiam liberaret, & per fidem Gentilis fœminæ perfidiam Scribarum argueret. Relictis calumniatoribus ſignificat quod poſt reſurrectionem relicturus eſſet perfidiam Iudæorum, per prædicationem iturus ad Gentes.* Suum calculum adiicit Lyranus, apprimè eruditus in ſacris literis. *Lyranus in Matth. 15.* Ecce ſuffragium eius. *Reprobato errore Phariſæorum, hic Christus tranſit ad Gentiles, vt ex deuotione Gentilium oſtendatur iuſta reprobatio Iudæorum. Et hoc eſt quod dicitur: Et egreſſus inde* I E S V S *ſeceſſit in partes Tyri, & Sidonis.* Iuxta Patrum ſenſum ingenuum, tranſitus ille Christi in partes Tyri & Sidonis ſignauit inſtare tempus, quo repudiata prædicatione Euangelij à Iudæis, ſacra fides Gentibus illuceret. Itaque operæpretium fuit Chriſtum realiter ingredi plagas *Chriſti tranſitus ad Tyrios figura fidei prædicandæ Gentibus.* Gentilium, vt concordes eſſent & res, & figuræ: quippe Apoſtoli miſſis Hebræis, vt indignis, non dumtaxat luſtrauere fines Gentilium, ſed permearunt orbem totum Ethnicis ritibus impeditum. In eo argumento locuples eſt ille textus, quo Paulus & Barnabas exoſi perfidiã Iudæorum, qui iniquo animo audiebant encomia Chriſti Domini propagati, ſic in eos inuecti ſunt: *Vobis oportebat* *Actor. 13.* *primum loqui verbum Dei; ſed quia repellitis illud, & indignos vos iudicatis æterna vita, ecce conuertimur ad Gentes.* Non eſt igitur, quo moueamur Maldonati ratione, videlicet Chriſtum inhibuiſſe Apoſtolis tranſitum ad Gentes: vt enim prudenter aduertit Chryſoſtomus, non faceſſit negotium illa inſtantia; nam legiſlator ſua lege minimè coërcetur.

SENSVS LITERALIS.

Chriſtus non dedignatus eſt inuiſere terras Gentilium.

In hæc verba:

Egreſſus I E S V S *ſeceſſit in partes Tyri, & Sidonis.*

CONIECTVRA TERTIA

EX LINGVIS.

Linguarum notitia eſt neceſſaria interpreti ſacro. VT qui errabundi decurrunt varias orbis oras, nomenclatore, id eſt interprete conſcio linguarum indigent, ne pateant anguſtiis, quibus obnoxij ſunt homines peregrini idiomatis; ita qui diſcurrunt in alea Scripturæ ſacræ, callere debent omnia idiomata priſca, quibus fuere ſancti codices exarati: alioquin erroris periculum ſubeſt, vbi vulgata editio ſenſum æquiuocum ancipiti dictione prodit. Profectò deuius haudquaquam extitiſſet Maldonatus, ſi conſcium adhibuiſſet interpretem linguarum, quarum notitia occurrit dubiæ phraſi Latini codicis. Verbi gratià, dicere Chriſtum ſeceſſiſſe in partes Tyri & Sidonis, bifariàm explicari poteſt. Primò ſecedere in partes alicuius prouinciæ perinde eſt ac contendere verſus illam prouinciam, licet quis non eam ſubeat. Secundò ſecedere in partes alicuius prouinciæ, ſignificat ire in aliquam portionem prouinciæ illius, & non totam peragrare. In hoc poſteriore ſenſu Matthæus expreſſit iter Chriſti in partes Tyri & Sidonis. Sic enim Hebræa ſonant: רבאאל חלקי צור *iabo el chelake tſor*, id eſt, *iuit in portiones Tyri.* Quaſi diceret, Chriſtum non totam regionem illam decurriſſe, ſed aliquas tantùm plagas. Nam vox Hebræa, חלק *chelek*, quam Matthæus adhibuit, ſignificat portionem ſeu fundum agri diſpertitum ab aliis. Nempe radicalis huius dictionis quinque punctorum, eſt חלק *chalak*, quæ perinde eſt ac diuidere, & partiri. *ET LINGVIS. HEBRÆA.*

Syris & Chaldæis ab eadem radicali deducitur vox, חלקא *chelka*, ita vt Syriacè & Chaldaicè textus Hebræus ſic reddendus eſſet: *Iuit* IESVS *in agros, & prædia Tyri & Sidonis.* Vox enim, חלקא *chelka*, agrum & prædium ſignificat. Græcus interpres Matthæi intentum apprimè aſſecutus ita reddidit: Ἐξελθὼν ἐκεῖθεν ὁ ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τύρου καὶ σιδῶνος. Id eſt. *Egreſſus inde* IESVS *ſeceſſit in partes Tyri, & Sidonis.* Nota voces illas, *in partes*, eſſe æquiuocas apud Latinos, & accipi bifariàm, vt prælibaui; & tamen non eſſe ancipites in textu Græco nimirum, εἰς τὰ μέρη τύρου καὶ σιδῶνος, idem ſonat ac, *in aliquas plagas Tyri & Sidonis.* Namque μέρος partem ab alia ſecretam ſignificat. Vnde ἐν μέρει perinde eſt ac *ſigillatim.* Cùm itaque Patres Sancti & linguæ priſcæ concordes ſint, meamque fulciant ſententiam de ingreſſu Chriſti in terras Gentilium, non cunctabor repudiato Maldonato Patribus aſſentiri. Nec eſt quòd Maldonatus obiiciat, non eſſe conuentionem Deo & Belial, nec Chriſto cum idololatris, ac proinde fieri iniuriam Chriſto, dum in terras idololatras dicitur introiſſe. Nullius momenti eſt hæc inſtantia: nam Samaritæ initiati fidei myſteriis, & conſcij librorum Moyſis, peregrinos ritus induxerant, atque adeò deterioris erant conditionis, quia in legem agnitam impiè delinquebant. Sed hoc non obſtitit quin Chriſtus in Samariam diuerterit, & ciuitatem illam vitiis ingloriem diuino cultui manciparit. Perperam igitur eadem gratia denegatur Tyro & Sidoni, & maximè cùm Patres ex Scriptura ſacra coniiciant, Chriſtum Dominum in Gentiles populos influxiſſe. *SYRIACA. CHALDÆA. GRÆCA.*

SENSVS LITERALIS.

Mulier Chananæa fuit de ſemine Chananæorum.

In hæc verba:

Ecce mulier Chananæa.

§. II.

CONIECTVRA EX RATIONE, EX LINGVIS, ET EX SS. PATRIBVS.

VT non omnis fert omnia tellus; ita nec omnes in eadem terra benè valent: ſed quibuſdam aër eſt adeò inſalubris, vt ſi ſemel ægrotarint, nuſquam ibi valetudine firma queant vti. Huius generis eſt Maldonato plaga Tyri & Sidonis, *Maldonatus reiicitur.*

Sidonis, in cuius ora vt impegit negans Chriſtum ſubiiſſe plagam illam, denuo labat; & quaſi inde afflaret aura iniqua in errorem inducens, ait mulierem, quæ conuenit Chriſtum, dici Chananæam, quia erat ex Cana ciuitate tribus Aſer. Hoc ego ſuſpicor eſſe commentum, vtique gratis confictum: ſi enim ex Cana oriunda fuiſſet illa mulier, diceretur Canea, aut Canita, vel Canenſis mulier, & non Chananæa geminata litera, N. Itaque conſtans eſt, dici Chananæam à Matthæo de induſtria, vt omnibus innoteſcat, eam eſſe ſatam parte orto de reliquiis Chananæorum, quorum vitio Deus ſubiratus, eorum terram diſtribuit filiis Iſraël; tota namque terra promiſſionis fuit olim Chanaan nomine nuncupata. Vt ergo liquidior ſit commendatio fidei huius fœminæ, recolitur eius impia parentela deducta à Chananæis eiectis, quorum reliquiæ ſuperſtites erant apud Tyrios & Sidonios, quos delere non potuit tribus Aſer, cui ceſſerat illa terræ plaga.

Mulier Chananæa vnde dicta.

Chananææ fides commendatur ab eius origine infideli.

EX SS. PATRIBVS. *Chryſoſtom. hom. 53. in Matth.*

Quia igitur ad ſenſum literalem pertinet, ſcire quare dicatur mulier hæc Chananæa, cogor explodere fabulam illam, cui credulus Maldonatus fidem adhibuit dum ſcripſit eam dici Chananæam, quia è Cana fuit oriunda: ſiquidem alia longè fuit mens Euangeliſtæ, vt præfatus ſum. Nempe genus Chananæum commemorat in laudem fœminæ, cui auita impietas non obfuit, quin Chriſto maius obſequium referret quàm Iudæi ſuffecti in locum procerum huius fœminæ Chananææ. Fauet Chryſoſtomus, ita commentatus: *Accuſare mulierem Euangeliſta videtur, vt & miraculum oſtendat, & ipſam laude dignam fuiſſe confirmet. Cùm enim audiueris Chananæam, non poteris non meminiſſe iniquiſſimarum illarum Gentium, apud quas etiam leges ipſius naturæ funditus euerſa fuerant: quod cùm memoria repeteris, virtutem quoque aduentus Chriſti diligentius cogita. Qui enim eiecti ſunt, ne Iudæos peruerterent, hi adeò ipſis Iudæis meliores fuerunt, vt terminis ſuis relictis, ad Chriſtum accederent, cùm Iudæi ad ipſos venientem extruſerunt.*

EX LINGVIS.

HEBRÆA.

Si ſiſto Maldonatum linguis, eius adoratores non habebunt qui detergant ruborem. Nempe illa Cana vrbs Phœniciæ, ſic ſcribitur, קנה *Kanah*: aſt populus Chananæus, כנעני *Chenanghani*, & apud Matthæum illa mulier dicitur כנענית *Cheneghanith*. Id eſt *Chananæa* orta ex populo Chananæo, & dicere ſecus hoc arguit altam ignorantiam linguæ Hebrææ, cuius obſequio interpres eruditus adiicere poteſt ſuis commentariis in Scripturam magnum luminis incrementum. Et ne quis cauilletur, Euangelium Hebræum, quod circumfertur nomine Matthæi, non eſſe legitimum, ac proinde nomen Chananææ non benè colligi ex litteris illo codice recenſitis; conſulendus eſt Syrus interpres, & is ſententiam feret in gratiam meæ concluſionis contra commentum Maldonati: quippe mulier illa dicitur Syriacè כנעניתא *Cheranghanithe*. id eſt, *fœmina ex populo Chananæo*. Accedit & Græcus interpres.

Chananæa nô denominatur ab vrbe Cana, ſed à Chananæa.

GRÆCA.

Ἰδοὺ γυνή τις χαναναία. Id eſt. *Ecce mulier quædam Chananæa*. Ibi prima litera, C, habet aſpirationem, quæ non competit literæ, *Koph* ק, quæ eſt prima vrbis קנה *Kanah*, vnde Maldonatus educit fœminam illam ab ea vrbe per ſomnium baptizatam, quicquid reclament Patres & linguæ primitiuæ, quarum Græca adhibens literam χ Chi, ſatis ſuperque notat ſubeſſe errorem illi coniecturæ, quam tanti facit Maldonatus, vt non cautè eam appenſam ad trutinam linguarum, ſuam voluerit eſſe ſententiam.

SENSVS LITERALIS.

Quare mulier Chananæa dicatur Syrophœniſſa.

In hæc verba:

Ecce mulier Chananæa.

RATIO EX HISTORIA GEOGRAPHICA.

Chananæa quare dicta Syrophœniſſa.

Plin. l. 5. c. 20. Strabo l. 6.

MVlier hæc Chananæa dicitur à Marco Euangeliſta Syrophœniſſa, ideoque ſolertiam noſtram ſollicitat, vt ex Geographia conſtet, vnde fluat illa nuncupatio. Itaque operæpretium eſt ſcire ex Plinio, Tyrum & Sidonem eſſe in Phœnicia, vt & Strabo ait. Quia autem duæ ſunt Phœniciæ, vna in Aſia, altera in Africa, vtriuſque Phœniciæ incolæ expreſſere ſuam Gentem adiectione prouinciæ, in qua tunc degebant. Verbi gratiâ, Phœnices Aſiatici dicti ſunt Syrophœnices, quia eorum Phœnicia erat in Syria, & terra Chanaan. Et hinc effluxit nomenclatura duplex mulieris hodiernæ, quæ dicitur Chananæa à populo Chananæo, & Syrophœniſſa à Phœnicia Syriæ; ſicut Phœnices Africani dicti ſunt Lybiophœnices, quia Lybiam incolebant. Quomodo autem Phœnices Aſiatici pertinebant ad Syriam, eſt è re mea recolere, ne quidpiam deſideret lector in hoc argumento, quod altè repetitum magnam lucem adiiciet ad luſtrandam animo terram illam à Deo præ aliis tot naturæ dotibus illuſtratam. Vt autem inoffenſo pede permeem omnes Syriæ tractus, inuium mihi laborem illum aggredior ſub ducatu Ioſephi, Hieronymi, & Plinij, quos conduxi, ne contingat in hoc tramite deuiare.

Phœnicia duplex Aſiatica, & Africana.

Ioſeph l. 1. antiq. c. 14.

Syria olim dicta Aram.

Euſeb. in chronic. an. 325.

Syria à quo nomen hoc accepit.

Plin. l. 5. c. 12.

Aſſyria pars Syriæ à quo ſic appellata.

Hieron. in Iſa. 19.

Syriæ totius ſitus in ordine ad quatuor mundi plagas.

Syria, ſiue Suria, regio eſt pertinens ad maiorem Aſiam. Dicitur Aram ſeu Aramæa regio ab Hebræis, qui iuſſere nomen illud in gratiam Aram filij Sem, qui Ioſepho aſſertore Aramæos, ſeu Aramenos inſtituit. Euſebius ait ante ortum Moyſis totam illam plagam fuiſſe nuncupatam Syriam à Græcis ex nomine Syri cuiuſdam indigenæ, à quo & incolæ à Latinis Syri & Syrij fuerunt poſtmodum appellati. Plinius ait regionem illam fuiſſe quondam maximam orbis vniuerſi, & diſtinctam pluribus nominibus. Syriæ partem facit Aſſyria, ſortita nomen hoc ab Aſſur filio Sem, qui vrbem Niniuen condidit. Eius ſubditi Aſſyrij primum condiderunt Imperium, quod hinc tranſiit ad Chaldæos, & Babylonios, vbi ſtante diu Monarchia, tandem deſiit armis Perſarum, & Medorum. Scitè monet Hieronymus, Aſſyrios promiſcuè vocari Syros, parte ſic ſortiente nomen totius. Tota autem Syria porrigitur à flumine Tigri vſque ad Ægyptum, ab Oriente habens Tigrim, à Meridie ſinum Arabicum, ab Occidente mare Mediterraneum, ab Aquilone Armeniam, & Cappadociam.

Syria in decem diuiſa prouincias, quæ & ipſæ fuerunt appellatæ Syriæ.

Aliàs Syria vſurpatur pro aliquali tantùm ſinu huius immenſi tractus, qui diſpeſcitur in decem prouincias, quæ & ipſæ ſibi vendicantes Syriæ nomen, ita decem Syrias effecerunt. Et hinc orta labes, quæ erroris aſpergine infecit pleroſque

roſque interpretes, in delectu Syriæ caligantes. Illi nimirum neſcij eſſe decem Syrias, hallucinati ſunt, vni prouinciæ tribuentes illud, quod de alia cenſebatur. Prima Syria extenditur ab Aquilone, ita vt vltima ſit maximè Meridiana, vtpote accedens ad Ægyptum. Illa prior Syria ſita eſt in illa intercapedine ſoli, quam concludunt celeberrima flumina Tigris & Euphrates; diſcurrit hæc Syria à monte Tauro vſque ad ſinum Arabicum. Vocatur hæc Syria ab Hebræis, Aram Naharaim, id eſt, Syria duorum fluuiorum, quia terminos eius alluunt Tigris & Euphrates. Græci eodem argumento ducti vocant hanc Syriam, Meſopotamiam, id eſt, mediam inter flumina: ſiquidem μέσος perinde eſt, ac medius, & ποταμὸς fluuium ſignificat. In hac Syria eſt ciuitas Edeſſa, quæ & Rages dicitur, inter montes Taurum & Caucaſum condita. Denium iſta prior Syria diſpeſcitur in tres prouincias, videlicet Mediam, Perſidem, & Chaldæam.

Prior Syria quare vocetur Meſopotamia.

Edeſſa ſeu Rages vbi ſita.

Meſopotamia diuiſa in Mediam, Chaldæam, & Perſidem.

Secunda Syria prealtis montibus circumuallata dehiſcit in valles, ac proinde caua eſt & depreſſa, vnde & nomen accepit Cœleſyriæ. Nempe κοῖλος Græcis cauum ſignificat. Idcirco quia termini huius Syriæ in montes aſſurgunt, & ea media concluduntur his cancellis, humilis, incuruata dicitur Syria Cœle, id eſt Syria depreſſa, ſeu caua. Hæc Syria quà reſpicit Aquilonem, caput habet ab Euphrate, & Tauro monte, & quà ad Meridiem vergit extenditur vſque ad fluuium Abana, qui vnus eſt è fluuiis Damaſci, quos meminit Naaman Syrus celebrans aquas Abanæ & Pharphar. Hæc Syria celebres habet ciuitates, videlicet Adrach, Canathan, Damaſcum, Abilam, Heliopolim, Antiochiam, Apamiam, & Laodiceam. Tertia Syria eſt Phœnicis, ſua ducens exordia à fluuio Abana, qui & Villania hodie dicitur, ad Auſtrum vergens excurrit vſque ad petram inciſam, quam diſtrictum vocant, & cui imminet mons Carmelus. Tertia hæc Syria Orientem verſus, vſque ad introitum Emath porrigitur. Famoſæ ciuitates huius Syriæ ſunt Tyrus metropolis prouinciæ, Sidon, Capharnaum, Tripolis.

Secunda Syria quare dicta Cœleſyria.
4. Reg. 5.
Damaſcus Apamia & Antiochia vrbes Cœleſyriæ.
Tertia Syria eſt Phœnicis cuius vrbes Tyrus, Sidon Capharnaũ.

Quarta Syria eſt Damaſcena, ſic dicta à Damaſco metropoli: dicitur etiam Syria Libanica à monte Libani. Hæc Syria abſolutè Syria nominatur ab Iſaia: *Caput Syriæ Damaſcus.* Tres ſequentes Syriæ dicuntur, tres Palæſtinæ; nam omnis Palæſtina Syria eſt ſed non omnis Syria eſt Palæſtina. Itaque Quinta Syria, quæ eſt prima Palæſtina, metropolim habet Ieruſalem, & contra Orientem pertinet vſque ad mare mortuum, ſiue mare Sodomorum, & extenditur vſque ad deſertum Cadesbarnæ. Iſta Syria ſtrictè Iudæa nominatur. Sexta Syria, quæ eſt ſecunda Palæſtina, concludit terram, quam incoluere Philiſtiim, cuius metropolis eſt Cæſarea Palæſtinæ, vbi ſedit Euſebius ille Cæſarienſis, qui malè audiit ob Arij contagium. Cæſarea Philippi in quarta Syria celebris eſt. Secunda hæc Palæſtina ſua habet incunabula verſus Aquilonem à caſtro peregrinorum, & ad Meridiem vergens deſinit in Gaza ciuitate. Septima Syria, quæ eſt tertia Palæſtina, cuius metropolis eſt ciuitas Bethſan, ſita ſub monte Gelo ad Iordanis oram, dicta eſt quondam Scythopolis. Ad hanc Syriam ſeptimam pertinet Galilæa, necnon & campus magnus Eſdrelon.

Iſa. 7.

Quarta Syria Damaſcena,
Quinta Syria eſt prima Palæſtina quæ & Iudęa vbi Ieruſalẽ.
Sexta Syria eſt ſecunda Palæſtina, ibi Cæſarea.
Septima Syria eſt tertia Palæſtina, ibi eſt Galilæa.

Præterea in Syria, vt genericè accipitur, ſunt tres Arabiæ, quibus etiam affingitur nomen Syriæ: ſicque octaua Syria eſt prima Arabia; cuius metropolis eſt ciuitas Beſtion, cui & olim nomen Vſus fuit. Huic Syriæ confinis eſt regio Trachonitidis & Ithuteæ ab occidente, & ab Aquilone ei annectitur terra Damaſci: ideoque ratione viciniæ, prima Arabia dicitur aliquando Syria Damaſci. Vnde Aretha Rex Arabiæ dicitur, qui reuera Rex erat Damaſci, vt meminit Paulus. Nona Syria eſt ſecunda Arabia, cuius metropolis eſt ciuitas Petra dicta olim Rabath filiorum Ammon 2. Reg. 11. ſita in confinio terræ Ammonitarum, & Moabitarum. Iſta Arabia ſecunda fuit iuris filiorum Ammon, ſubdita Regi Seon, qui Rex erat Eſebon. Eius etiam fuit Regnum Baſan, cum monte Galaath.

Octaua Syria eſt prima Arabia.

2. Cor. 12.
Nona Syria Terra filiorum. Ammon.

Demum decima Syria eſt tertia Arabia, cuius caput eſt ciuitas nuncupata Petra Deſerti, ad hanc Arabiam pertinet tota terra Moab, diciturque Syria Sobal, ſiue Zobal. Eius eſt tota terra iuxta mare mortuum vſque ad Cadesbarne, & aquas contradictionis. Porrigitur verſus mare rubrum per latiſſimas ſolitudines. In gratiam eorum, qui fuſiorem deſiderant Arabiæ ideam reſumo idem argumentum, & dico triplicem eſſe Arabiam. Prima dicitur Deſerta, altera Felix, tertia Petræa. Prima, quæ eſt Deſerta, ab Occidente Traconitidi regioni coniungitur; ab Aquilone Damaſco contermina; ab Oriente Babyloniæ; à Meridie montibus Felicis Arabiæ concluditur. Arabia hæc reuera deſerta arenoſa, camelis abundat, incolæ eius rari, iique omnes paſtores viuunt in tabernaculis, quæ ſubinde mutant, vt eos pinguiora paſcua ſollicitant. Idcirco Græci eos Nomades, id eſt, vagos vocant.

Decima Syria.
Altera diuiſio Arabiæ, in Deſertam, Felicem, & Petræam.

Arabia Deſerta quænam ſit.

Arabia Felix eſt ſita inter duos ſinus Oceani: illa nimirum Perſici, & Arabici, rubri ve maris peninſulæ formâ procurrit. Arabia hæc, Ioſepho & Hieronymo teſtibus, dicitur etiam Saba, vel Saba, à Saba filio Chus nepote Cham. Is condidit Saham metropolim huius Gentis, vbi regnauit Gaſpar vnus ex Magis cultoribus Chriſti. Sexcentis & amplius leucis Gallicis diſtat à Ieruſalem Adeò eſt omnium florum & fructuum copia exuberans, vt à Græcis dicta ſit εὐδαίμων. Id eſt, *Felix*, Plinius vocat eam λιβανοφόρον καὶ ἀρωματοφόρον Id eſt, *thuriferam, & aromatiferam.* Annuit Virgilius ſic occinens:

Arabia Felix vbi ſita.
Ioſeph. l. 1. antiq. c. 12.
Hieron. de locis.
Arabia quare dicta ſit Felix.
Plin. l. 5. hiſt. cap. 11.

India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi.

Virgil. l. 1. Geor.

Adiicit Plinius vbertate aromatum fieri, vt cibos coquant igne accenſo lignis odoratis. Et eſt hæc Arabia ferax auri, & gemmarum. Phœnix vnica ſemper auis in hac regione degit. Ibi floruere Magi, qui conuenere Chriſtum ducatu ſideris inſpecti. Illuc ſe contulit Paulus ſtatim à conuerſione ſua, & totum egit triennium diſſeminans verbum Dei. Troglodita hanc regionem occuparunt. Æuo Vvilhelmi Tyrij, vrbs Becerra, quæ Archiepiſcopalis ſedes erat, habuit ſub ſe triginta quinque Epiſcopatus.

Plin. l. 12. cap. 17.

Vvilhel. Tyrius l. 14. belli ſacri c. 12.

Arabia Petræa à Septemtrione, Arabiæ Felici, Iudææ, ac Palæſtinæ confinis eſt: ab occaſu tegmen habet Caſſij montis, & alluitur mari Ægyptio: ab Auſtro cingitur Ægypto, & interiori Arabici ſeu rubri maris ſinu. Tandem ad Orientem excurrit ad Euphratem per inuias & inaquoſas ſolitudines. Petræa dicta eſt à vetuſtiſſima ciuitate metropoli, cui nomen Petra deſerti. Alias hæc vrbs dicta Nabatha fecit vt Arabes illi appellati ſint Nabathæi, vt & regio vocata Nabathæa à Coſmographis, in quibus eſt Strabo, licet Hieronymus

Arabia Petræa.
Arabia hæc dicta Nabathea.
Strabo l. 16.
Hieron. l. q. Hebraic. in Gen. 25.

Ioſeph. l. 1. antiq. c. 21.

Hieronymus & Ioſephus illam nomenclaturam aliunde petant, arbitrati populos hos dictos fuiſſe Nabatheos, Nabutheos & Nabathenos, à Nabaioth primogenito Iſmahelis. Arabia hæc Petræa ſuis veluti cancellis concludit has regiones, videlicet terram Moab, Cedar, Amalech, & Idumæam. Tota hæc ſoli Arabia eſt ingrati: nempe ſolum petroſum eſt, & vt plurimum infœcundum.

Guilelh. Tyr. l. de bello ſacro. Iacobus de Vitriaco l. de mirabilib. terra ſancta. Bonauent. Brocard in delineatione terra ſancta. Mecha vbi eſt corpus Mahometis.

In Petræa hac Arabia eſt vrbs ampla Mecha Turcis veneranda eo nomine, quòd delubro Mahometi ſacro ſit famoſa. Nempe moles illic eſt inſignis haudquaquam impar amphitheatro, vbi ædes concamerata conſpicitur longitudine centum paſſuum, latitudine vero octoginta. Quadringentis columnis incumbit ædes hæc profana. Parietes auro obducti rutilant illuſtrati lumine lychnorum penſilium, qui ad tria millia numero ſemper ardent. Illic ſtupendo artificio viſitur arca ferrea ſuo concludens ergaſtulo cadauer Mahometis. Nempe ferrea hæc arca lapide magnete euecta penſilis eſt, apta ſic facere fucos Turcis vtique populis imperitis, qui ex omnibus terræ plagis eò confluunt in gratiam Mahometis.

Ecce quò nos egit mulier Chananæa, & Syrophœniſſa, cui hanc debeo gratiam: videlicet eius intuitu me luſtraſſe Syrias decem, adhibitis coſmographis, qui eam coram poſiti accuratè poſtea linearunt. Præter Ioſephum & Hieronymum, celebres fuere Vilhelmus Tyrius Archiepiſcopus, Iacobus Vitriacus Cardinalis legatus in Syria, Bonauentura Brocardus.

SENSVS LITERALIS.

Sincera fides tentata ærumnis conſtat ſibi ſemper.

In hæc verba:

Mulier Chananaa à finibus illis egreſſa clamauit, dicens ei: Miſerere mei Domine fili Dauid: filia mea malè à dæmonio vexatur. Qui non reſpondit ei verbum.

§. III.

CONIECTVRA PRIMA

Ex Ratione.

Chriſti fama ſtatim increbuit ab ortu prædicationis Euangelicæ.

VT eſt fama loquax & garrula; ita hæc concrepitans aura multiſono rumore ſuo tulit miracula Chriſti non in Iudæam tantùm, ſed in Syriam omnem ab ipſis incunabulis Euangelicæ prædicationis: ſic enim Matthæus ait, Chriſtum coruſcaſſe miraculis, quando auſpicatus eſt promulgationem Euangelij, vt eius fama quantocyus omnes plagas Syriæ permearit. Ita ſcriba ſacer recolit exordia Euangelicæ diſciplinæ: *Circuibat* IESVS *totam Galilaam, docens in ſynagogis eorum, & prædicans Euangelium regni, & ſanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. Et abiit opinio eius in totam Syriam.* (*Matth. 4.*) Cùm ergo in Syria illa vbi tunc erat Chriſtus, fuerint Tyrus & Sidon, mulier Chananæa degens in illa prouincia auribus excepit famam illam, quæ tunc increbruit in gratiam mirabilium, quæ patrabat Chriſtus: vtque primùm dæmon inuaſit filiam mulieris huius Ethnicæ, ſtatim animo matris inſedit conuenire Chriſtum, vt ab eo depoſceret ſuæ malè habitæ filiæ ſoſpitatem. Itaque dæmone importunum faceſſente negotium filiæ arreptæ, illa parens venit in Galilæam, vbi tunc Gentiles impunè habitabant, Romanis illic in ſtatione poſitis, quia iure belli nuper eorum ditioni acceſſerat illa plaga, quæ proinde fuit peruia Gentibus & Iudæis. Chriſtus omniſcius, vt quem nihil omnino latet, præſciuit mulierem illam anxiam proprios reliquiſſe Lares, & fide ſuada contendere in Galilæam, eò ſe contulit vbi mulier adſtare coram poſſet, & facere palàm vota ſua, vt illorum compos fieret iuxta ſuæ fidei dignitatem.

Gentes impunè habitabant in Galilæa tempore Chriſti.

Chananæa mulier primò conuenit Chriſtum domi exiſtentem.

Mulier illa ſollicita de ſalute ſuæ filiæ, vt accepit Chriſtum occultè ſubintraſſe domum ſitam in illo confinio, fidenter ingreſſa aduoluta eſt pedibus Chriſti, explicans anguſtias, & ærumnas, in quas à dæmone correpta filia deuenerat. Chriſtus quaſi aliò abſtractus tacitus è domo retulit pedem, atque ita dereliquit illam fœminam indonatam. Nihilo tamen ſegnior effecta mulier anhela in ſalutem chari ſui pignoris acrius inſtat, & abeuntem Chriſtum conſequitur, preces ingeminans indices fidei magnæ, quam de Chriſto conceperat. Illa mulieris conſtantia in fide perculit Apoſtolos, & ſuaſit vt cauſam eius agerent apud Dominum, qui aſperè obiurgatam poſtea dignatus eſt gratiâ quam poſcebat. Si conciliandi ſunt Marcus & Matthæus, quorum profectò non eſt diſcolor hiſtoria, licet Marcus dicat Chriſtum intraſſe domum, quam poſtea ſubiit Chananæa. Ita Marcus recolit Chriſtum. *Surgens abiit in fines Tyri, & Sidonis: & ingreſſus domum, neminem voluit ſcire, & non potuit latere. Mulier enim ſtatim vt audiuit de eo, cuius filia habebat ſpiritum immundum, intrauit, & procidit ad pedes eius. Erat enim mulier Gentilis, & Syrophœniſſa genere.* Vt concolor ſit hic textus & Matthæi, meditare Chriſtum nihil omnino domi fœminæ reſpondiſſe; vt Matthæus enuntiat hoc tenore: *Non reſpondit ei verbum.* At reliquum hiſtoriæ puta (nec vana fides) foris eſſe à Domino factitatum, vt fœminæ Gentilis ſincera fides ſe proderet, vt damnaret perfidiam Iudæorum, qui erant iniurij Chriſto.

Non diſcordant Marcus & Matthæus in hiſtoria Chananææ. *Marc. 7.*

Matth. 15.

Chananæa quare egreſſa de finibus ſuis.

Expeditâ ſynopſi verborum huius paragraphi, iam ſunt enucleandæ voces ſingulæ, & appendendæ ad lances ſenſus literalis. In argumentum fidei inſignis dicitur mulier egreſſa de finibus ſuis, vt pertæſa ſuos Penates, alioſque Deos Gentiles, tanquam impotes, & neſcios conferre ſalutem filiæ ſauciatæ. Prætereundo fines ſuos ſubiit Galilæam, vt conterminam oris Tyri & Sidonis: illic quaſi nacta ſpiritum Hebræorum, ad quos pertinebat notitia Chriſti filij Dauid, profeſſa eſt indubiam Meſſiæ fidem, quam principes Iudæorum impiè detrectabant. Et ne qua ſubeſſet ſuſpicio infidelis animi, mulier illa initiata cœlitus notitiâ Chriſti, edita voce confeſſa eſt eum eſſe filium Dauid, illum vtique Meſſiam, & Redemptorem promiſſum Dauid, ſicut & ipſe Pſaltes occinit: *Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum: de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* (*Pſalm. 131.*) Quare autem Chriſtus rogatus, vt eſſet miſeris propitius, fuerit vocatus à vexatis filius Dauid, & non filius Abrahæ, cùm vtriuſque filius extiterit; accipe rationem ſcitu digniſſimâ, & non liquidò ſatis ab aliis expeditam.

QuareChriſtus fuerit vocatus filius Dauid potius quàm filius Abrahæ.

Abrahæ & Dauidi facta eſt equidem à Deo promiſſio, ſed longè diſpar. Illa nimirum Abrahæ pertinet ad multiplicationem eius proſapiæ, cui Deus induxit ritum circumciſionis, vt eam ſibi ſic recto fœdere deuinciret: totiuſque huius promiſſi ſumma fuit; fore Abraham patrem multarum Gentium. Ecce titulum fœderis huius ſacri, quod meminit hoc tenore: *Apparuit ei Dominus; dixitque ad eum: Ego Deus omnipotens: ambula coram me, & eſto perfectus. Ponamque fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te vehementer nimis. Cecidit Abram pronus in faciem: Dixitque ei Deus: Ego ſum, & pactum meum tecum: eriſque pater multarum Gentium. Nec vltra vocabitur nomen tuum Abram, ſed appellaberis Abraham: quia patrem multarum Gentium conſtitui te.* Chriſtus ergo ab Abraham Patre nullum alium titulum traxit, quàm illum memoratum, ſcilicet vt eſſet pater multarum Gentium, vel, quod perinde eſt, pater futuri ſæculi. Profectò longè nobilior extitit promiſſio facta Dauidi de regno ſempiterno: nempe potior eſt res eſſe Regem perpetuum, quàm patrem multarum Gentium, ſeu futuri ſæculi. Vt ergo populi benè affecti erga Chriſtum oſtenderent ſe credere illum eſſe Regem, profeſſi ſunt illum eſſe filium Dauid, ac proinde ad eum ius æterni ſolij pertinere.

Gen. 17. Fœdus Dei cum Abrahã, ad quid pertinebat.

Fœdus Dei cum Dauide quale fuit.

Chriſti nomina quænam ſint. *Iſai. 9.*

Arbitror eò reſpexiſſe Iſaiam, cùm præſago ſpiritu ita prophetauit: *Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum eius: & vocabitur nomen eius, Admirabilis, conſiliarius, Deus, fortis, Pater futuri ſæculi, princeps pacis. Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis: ſuper ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, vt confirmet illud.* Cùm vates ille veridicus Meſſiam vocat Patrem futuri ſæculi, attendit ad Abraham, vt ad figuram eius. Cùm verò meminit regnum æternum Meſſiæ, Dauidem ſpectat, cui Deus velut oppignerata fide ſua pollicitus eſt filium tantæ dignitatis, vt futurum eſſet regnum eius interminum. Quia igitur in filio Abrahæ attenditur tantùm propagatio Gentis, & eùm tempore Chriſti magnopere Hebræorum ſoboles explicata præ aliis Gentibus excreuiſſet; Iudæi eo nomine Meſſiam non curabãt, nec petebant vt multiplicaret Gentem: ſed anxiè efflagitabant eum, vt regnum Iſraël, collapſum Romanorum induſtriâ, citò cituùs inſtauraret. Vnde quia regni intermini promiſſio ad Dauidem pertinet, omnes qui voluere Chriſto applaudere vt Redemptori, illi affinxere nomen filij Dauid, regiam eius dignitatem hoc congruo nomine profitentes.

Chananæa à quo accepit Chriſtũ eſſe filiũ Dauid.

Mulierem Chananæam non latuit hocce myſterium: nempe ratione viciniæ, Tyrij & Sidonij conuentes Iudæis crebrò audiebant ab eis expectari Meſſiam ex ſtirpe Dauid, cuius obſequio Gens Hebræa erat ad priſcas regni infulas euehenda. Idcirco mulier illa prudens, vbi accepit Chriſtum eſſe omnibus beneficum, non ſuſpicata eſt tantùm, ſed indubia fide credidit, illum hominem tot & tantis clarum miraculis, eſſe Redemptorem à Iudæis hactenus expectatum. Vnde & in argumentum fidei ſuæ, vocat eum filium Dauid, Hebræorum ritu, quibus potior erat promiſſio facta Dauidi de ſtabiliendo regno, quàm illa prior facta Abrahæ de illius ſobole propaganda. Quodque magis commendat fidem Chananææ, Iudæis aſſuetis Chriſto, & non credentibus eius prodigiis, Gentilis fœmina ſolo auditu miraculorum percita credidit Dominum IESVM eſſe filium illum Dauid, quem Scribæ & Phariſæi nequiter abiurabant. Adiice, non fuiſſe ſatis huic fœminæ, vltro profiteri Chriſtum eſſe filium Dauid; ſed præterea Dominum præteriiſſe tacitum eius vota, vt inde liquidior eius vota, vt inde liquidior eius fides omnibus appareret. Non diſtulit Chriſtus annuere optatis eius, vt exploraret, fides fœminæ conſtaret ſibi nec ne; ſiquidem Dominus ille maximè conſcius erat eius fidei, vtpote qui in eam priùs influxerat: ſed ideo duriuſculè hanc excepit, vt ſic tentata fides fieret illuſtrior, & perfidia Iudæorum confuſionis inde caperet argumentum.

Chananæa quare à Chriſto duriuſculè excepta.

Vt fidei lumen irradians aperit multa hactenus inuia, facilè adducor vt credam, illam mulierem dignatam cœlitus fide inſigni, aduertiſſe Chriſtum eſſe Regem, non hoſtibus Iudæorum, ſcilicet Romanis, ſed diabolis terribilem, & hanc eo nomine ductam conueniſſe Dominum illum præpotentem, vt filiæ ſuæ conſuleret contra ferociam dæmonis inſolentis. Quaſi diceret, Deos omnes Gentilium eſſe impares illi negotio, quo vel inanimes erant imagines, vel dæmones, qui vt concordes ſunt in hominum perniciem, ſe inuicem non deturbant, cùm Deo annuente hominum corpora penetrarunt: ac proinde prouocandum eſſe ad potentiam quæ maioris eſſet ponderis & momenti, qualis erat illa Chriſti, cui litabat & voce & humili corporis habitu, Domini pedibus aduoluta.

Chananæa quare mentionem fecerit dæmonij reclamando opẽ Chriſti.

SENSVS LITERALIS.

In Chananaa perfecta fidei ſpecimen proponitur.

In hæc verba:

Mulier Chananaa à finibus illis egreſſa clamauit, dicens ei: Miſerere mei Domine fili Dauid: filia mea malè à dæmonio vexatur. Qui non reſpondit ei verbum.

CONIECTVRA SECVNDA

EX LINGVIS, ET EX SS. PATRIBVS.

ESto moralis videatur eſſe titulus iſte, vt profectũ eſt; hoc tamen haudquaquam obſtat, quin ſit etiam ſenſus literalis & primario intentus à Spiritu Sancto, quo afflatus eſt ſcriba ſacer, qui texuit ſeriem huius hiſtoriæ, quam verſamus: quidquid enim codice ſancto recolitur, vergit totum ad eruditionem noſtram procurandam, & gloriam Dei apud homines in hoc ſæculo propagandam. Vt ergo Deus eligit infirma, vt fortia quæque illidat; ita & mulierem Cananæam aſſumpſit in ſpecimen fidei, quam deinceps orbe toto ipſi etiam Apoſtoli commendarunt. Illa nimirum mulier primo egreſſa eſt è finibus Gentilium profeſſura poteſtatem Chriſti: nemo namque conuens infideli, ingenua fide poteſt eſſe conſpicuus. Secundò vt facta eſt ei copia adeundi Chriſtum, prona eum cito citiùs adorauit, & ne corpore toto addicto obſequiis Chriſti vacaret lingua, eam fecit interpretem animi ſui Chriſto Domino

Chananææ fides ſuis omnibus fuit numeris abſoluta.

Ex LINGVIS.

Domino mancipari. Nempe voces edidit indices ſuæ illibatæ fidei, quam de Chriſto conceperat, idque tenore quanto potuit maximo, vt Hebræa ſonant, תצעק *thitſengðak*. Radix, צעק *tſanghak*, ſignificat contentionem magnam in vociferando. Vt corde quidem creditur, & ore fit confeſſio ad ſalutem; ita Chananæa aduoluta pedibus Chriſti, hoc humili ſtatu teſtata eſt, quàm altè ſentiret de Chriſto, quem vt Deum præfato illo habitu corporis adorabat.

HEBRÆA.

Miſerere Hebræis idem quod gratiam impertire.

Vtque Dei proprium eſt miſereri ſemper & parcere, & demum facere copiam gratiarum; mulier illa benè tincta ſacris fidei myſteriis, orationem ſuam auſpicata eſt vt decebat. Vbi namque Latinus interpres eam ſic inducit: *Miſerere mei.* Textus Hebræus hanc ita refert: חנני *choaneni*, Id eſt, Nulla ratione habita meritorum parce mihi, & te beneficum præſta impertiendo gratiam: etenim radicalis חנן *chanaa* hæc omnia ſignificat. Quodque prodit ſummũ Domini ius, illa petit vt dæmonem eliminet è corpore filiæ, quam nuper inuaſerat. At Deus ſolus ad arbitrium ſuum deturbare poteſt ſpiritum illum nequam è ſede, quam hoſtis ille acerbus nequiter vſurpauit. Illa Chananææ compendioſa oratio ad nullum infra Deum dirigi poteſt: Ergo vt par erat, & pro modulo ſuo fœmina hæc acta ſuperno flamine, ingenuæ fidei omnes numeros adimpleuit. Syrus interpres hanc vocem adhibuit: אתרחמ *ethrachem*, id eſt, ita miſerere vt amoris tui aliqua in me influant argumenta. Nam vox רחמ *racham* Syris, & Chaldæis ſignificat, miſereri, & amare. Vnde, quia Chriſti ortus in humanis, amoris & miſericordiæ negotium fuit, orationem ſuam voce quæ vtrumque ſignificat ſapiens hæc mulier auſpicatur; vtrobique Deum ſignificans eſſe illum, cuius opem ſupplex efflagitat Græcus interpres generali voce concluſit omnia beneficia, quibus anxia illa parens ſuis precibus inhiauit. Nimirum, ἐλέησόν με κύριε, ſignificat, *Miſerere mei Domine*: cùm enim miſericordiæ latices ſint omnia fluenta gratiarum, Græca dialectus miſericordiam commemorans, ſatis ſuperque credidit omnes gratias illo nomine recenſeri.

Miſereri Syris & Chaldæis idem quod amare.

Ex SS. Patribus.

Ne quid ſupereſſet fidei Chananææ, Chriſtus ipſe colophonem impoſuit: tacitus enim prætenit ſupplicem hanc mulierem, quæ ſuas faciebat filiæ ſuæ anguſtias, quibus æquè ac filia torquebatur; quippe non ait: Miſerere filiæ meæ; ſed ſæpius ingeminat: Miſerere mei; fortè, quia metuebat ne vitio ſuo caſtigando dæmon ſæuiret in filiam, quia plerumque filij temporaliter & corpore tenus luunt cùm parentes ſeſe vitiis obſtrinxerunt. Chriſtus dedignando preces afflictæ matris acuebat fidem eius, quæ ſic lapidi Lydio affricta probata eſt. Suſpicor ego Apoſtolorum gratiâ Chriſtum Chananææ fidem dediſſe in conſpectum, vt vegetior eorum eſſet inde fides. Fortè inſtabis, non conſtare mulierem illam agnouiſſe Chriſtum eſſe Deum, & me gratis confingere encomia in gratiam fidei, quæ rudis erat, & velut adhuc in incunabulis. Diluet hoc dubium Gloſſa ordinaria Strabi Fuldenſis hoc contextu: *Magna fides Chananæa hic notatur, Deum credit, vbi Dominum vocat: hominem vbi dicit filium Dauid. Nihil ex merito poſtulat, ſed ſolam miſericordiam Dei efflagitat, dicens: Miſerere. Nec dicit: Miſerere filia meæ, ſed: Miſerere mei, quia dolor filiæ, dolor eſt ma-*

Chananæa credidit Chriſtũ eſſe Deum.

Gloſſa ord. in Matth. c. 15.

tris. Mulierem hanc ſurrexiſſe vſque ad Dei notitiam Hieronymus eſt aſſertor, hiſtoriam Chananææ ſic concludens: *Nota quòd iſta Cananitidis perſeueranter primum filium Dauid, deinde Dominum vocet; & ad extremum adoret vt Deum.*

Hieron. in Matth. 15.

Ad eiuſdem mulieris encomium pertinet illa prolixior meditatio Chryſoſtomi, verſantis acutè minutias omnes, quæ conducunt ad illuſtrandam fidem fœminæ Chananææ, quam nimirum Dominus ipſe laudibus extulit. Hanc non dedignati ſunt laudare Patres elogiis congruis vſurpatis. Sic ſuam panegyricam orationem texit Chryſoſtomus: *Cùm acceſſiſſet mulier, nihil aliud, niſi: Miſerere mei, exclamabat; & ingens ſpectaculum clamore ſuo concitauit. Erat enim certè quædam miſerabiles res, mulierem aſpicere tam magno dolore coactam exclamare: mulierem inquam, & matrem, & pro filia, quæ malè vexabatur: miſerabilis res erat exclamantem præ dolore aſpicere. Nec enim auſa fuit ad magiſtri & Domini conſpectum dæmoniacam filiam adducere: ſed illa domi iacere dimiſſa, ſola ipſa ad ſupplicandum proficiſcitur: & morbi quidem genus exponit tantummodo, nec quidquam addidit, medicum autem, non domum ſuam, vt Regulus ille adducere conatur, qui dicebat: Veni, & impone manum tuam, & deſcende antequam moriatur puer meus; ſed calamitatibus ſuis expoſitis, & morbi magnitudine narrata, miſericordiam à Domino poſtulabat, vehementiùs clamans. Nec dicit: Miſerere filia mea: ſed miſerere mei: nam illa inſenſata iacet: ego verò illa ſum, quam ſenſus morbi non fugit, quæ ſentiens atque intelligens inſanio, mille vexor ærumnis. Ille autem, non reſpondit ei verbum. Quàm nouum, atque inauditum hoc eſt. Iudæos ingratos rationibus etiam inducit, & blaſphemantes rogat, & tentantes non negligit: hanc autem, quæ ſponte venit, quæ deprecabatur, & ſupplicabat, quæ quamquam nulla lege, nullis Prophetis fuit commonita; tamen tanta cum reuerentia acceſſit, nec reſponſo quidem dignam putare videtur. Et quis non moueretur, cùm aliter, quàm fama prædicaret, fieri videret? Audierunt certè quia vicos & ciuitates Iudææ circumiens, ægrotos curabat, & hanc vident mala ſua deplorantem depelli. Quis porrò miſericordia flexus non fuiſſet, cùm ita humiliter illam pro laborante filia ſupplicare oculis cerneret? nec enim quaſi digna, nec quaſi debitum efflagitans adiit; ſed miſericordiam petebat, & calamitates ſuas tragica oratione narrabat, nec reſponſo digna viſa fuit. Multi forſan eorum, qui audiebant ſcandalum paſſi ſunt; ipſa verò nec commota fuit.* Hæc ille.

Chr. hom. 53. in Matth.

Matth. 9.

Chananææ fides multò præſtantior fide Reguli.

Chananææ fides vnde commendetur.

Rurſus vt proceræ arbores validis ventorum flabris actæ, eò etiam magis altas radices agunt; ita fides tentata liquidior eſt, & quaſi ærumnis atque opprobriis irrigata iugiter adoleſcit. Eccleſiæ pubeſcentis ille fuit tenor. Nempe velut incurius eſſet Deus huiuſce ouilis, Tyranni ſæuientes igne & ferro palantes egerunt oues: item hæretici ementitis ouium exuuiis ſubiere caulas Eccleſiæ, multaſque oues incautas patulis faucibus & dente rabido fauciarunt. Illud elogium non defuit fidei Chananææ: quippe repulſam paſſa à Chriſto fide non excidit; ſed fidei ſuæ præoſtenſæ noua ſubdidit incrementa.

Eccleſia ærumnis irrigata adoleſcit.

Pergit Chryſoſtomus ita commentatus: *Chriſtus ait: Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierant*

Chryſoſt. hom. 53. in Matth.

domus Iſraël. Quid igitur mulier, poſteaquam hoc audiuit, non tacuit, ac deſtitit, aut alacritatem remiſit? nequaquam, ſed magis inſtabat. At nos haud ita, verum cum quod volumus non aſſequimur, deſiſtimus, cùm propterea magis inſtare oporteret. Atqui quem non perplexum reddidiſſet iſta reſponſio? Sufficiens equidem erat Chriſti ſilentium, vt illam in deſperationem coniiceret; reſponſio verò id multo magis efficiebat. Cùm enim videret patronos etiam ipſos repulſam paſſos fuiſſe, ac perplexos eſſe, audiretque rem iſtam fieri non poſſe, iſtud ſanè ſufficiens erat, vt ipſam in permagnam deſperationem coniiceret. Attamen non deſperauit mulier; ſed cùm videret patronos ſuos nihil efficere, pulchrâ quadam inuerecundiâ inuerecunda fuit.

Chananæa paſſa repulſam fuit facta fidelior.

Antea enim in conſpectum venire non audebat (clamat enim, inquiunt, poſt nos) quando verò conſentaneum erat vt ipſa rebus deſperatis longius abiret, tunc propius etiam accedit, atque adorat, dicens: Domine, adiuua me. Quid hoc eſt, mulier? num plus fiducia habes quam Apoſtoli? num plus virium? Fiduciæ quidem, inquit, & virium nequaquam, quin & pudore abundè ſuffundor; attamen ipſam inuerecundiam pro ſupplicatione propono. Meam ſpero fiduciam & libertatem reuerebitur. Sed quid hoc? an non audiuiſti ipſum dicentem: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael? Audiui, inquit; ſed ipſe Dominus eſt. Propterea non dicebat: Ora & precare; ſed, adiuua me. Quid igitur ipſe Chriſtus? ne ſtis quidem fuit contentus; ſed rurſus deſperationem auxit, dicens: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus. Ita quando reſponſum ei dedit, tunc magis quàm prius ſilentio exulcerauit. Digna planè fides laude Chryſoſtomi, quia tentata multifariàm non nutauit, imò reperta fuit & probata ſuis omnibus numeris abſoluta.

SENSVS LITERALIS.

Meritis fidelium, Sanctorum preces adiuuantur.

In hæc verba:

Accedentes diſcipuli eius rogabant eum dicentes: Dimitte eam: quia clamat poſt nos.

§. IV.

Conjectvra, Ex Ratione, Ex Lingvis, Et Ex SS. Patribvs.

Hebr. 11.

SCitè admodum Paulus ait: *Oportere credere accedentem ad Deum quia eſt.* Quaſi diceret, irritas eſſe preces, quibus illibata fides non affingit alas. Et reuera infidelis oratio non miſericordiam Dei ſollicitat, ſed iram prouocat vtique vindicem iniuriæ, quam irrogat Deo animus infidelis. Vt ſecus ſincera fides Deum conciliat, & velut obſtetricem agit precum, quas fundunt Sancti in gratiam hominum, à quibus adhibentur patroni apud Deum. Quiſquis enim animo indubio, & ſpe plenus, de miſericordia Dei non deſperat, is de Deo altè ſentit: nempe ratus proprium Dei eſſe miſereri & parcere, inde confitetur, ſummum ius, ſcilicet vitæ & necis, eſſe penes Deum, atque ita Deum eſſe rerum omnium moderatorem, fidelis hæc anima profitetur. Mulier Chananæa ſic ſe aptauit, vt congruè ſiſteretur Chriſto: præuia namque fide conuenit Chriſtum, prona litans Deo, & orans eâ conſtantiâ, quæ decet inconcuſſam fidem, cuius conſcij Apoſtoli, ſua etiam adiecere ſuffragia, vt Chriſtum huius fidelis animæ precibus inclinarent. Etenim duo maximè inflectunt animos ad ferendas alicui ſuppetias. Primum eſt ærumna grauis, aliquem lancinans & diuexans adeò acerbè, vt ſit impar illi anguſtiæ. Alterum eſt dignitas hominis, hac iniqua ſorte excepti. Coiere hæc duo in Chananæa; ſiquidem vexata fuit, quantùm eſſe poteſt alma parens: fides item eius ingenua eam adſciuit in numerum filiorum Dei, ideoque Apoſtoli duobus hiſce argumentis ducti, egerunt cauſam eius apud Chriſtum, cui mulierem hanc probatæ fidei feruidè commendarunt.

Fides debet eſſe comes indiuidua orationis.

Miſericordiam quid præcipuè conciliet.

Præcipua tamen cauſa, quæ induxit Apoſtolos, vt patronos ſe præſtarent Chananææ, fuit fides eius inconcuſſa, licet in eam multimodè arietatum eſſet. Accipe Apoſtolorum cum Chriſto colloquium: *Accedentes diſcipuli eius, rogabant eum dicentes: Dimitte eam, quia clamat poſt nos.* Id eſt, annue precibus eius: dixiſti enim aliàs, eſſe poſſibilia omnia credenti; & hæc mulier nullum finem facit teſtandi fidem ſuam, te Chriſtum Dominum voce qua poteſt edita prædicando. Hoc enim ſignificat vox Hebræa, צועקת *tſongheketh*, id eſt, contentione magna vociferans: plus namque Hebræis eſt radicalis, צעק *tſanghak*, adhibita à Matthæo, quàm radicalis, קרא *Kara*, quæ quidem ſignificat clamorem, ſed non æquè intenſum, vt eſt ille priori teſtera lineatus. Syrus interpres voce vtitur ſignificante clamorem magnum, דקעיא *dekanghio*. Radicalis, קעא *Kangha*, Syris & Chaldæis perinde eſt ac *vociferari*. Concordat Græcus interpres: *Ἀπόλυσον αὐτὴν, ὅτι κράζει ὄπισθεν ἡμῶν.* Id eſt: *Dimitte eam: quia clamat poſt nos:* Verbum *κράζω* vocis elationem inſinuat; & hæc vocis contentio magna prodit fidem mulieris, quæ dum ingeminat ſonora voce ſuæ fidei profeſſionem, Apoſtolorum animus ſibi obſtringit, quos & ego ſuſpicor eam adhibuiſſe patronos, & ſponſores animi ſui Deo deuincti.

Matth. 15.

Chananææ fides cauſa fuit cur Apoſtoli pro ea rogarint.

Ex Lingvis. Hebræa. Syriaca. Chaldæa. Græca.

Quòd Apoſtoli propitios ſeſe præſtiterint mulieri Chananææ, Patres Sancti aiunt fuiſſe miſericordiæ negotium. Ita Hieronymus: *Diſcipuli adhuc illo tempore myſteria Domini neſcientes, vel miſericordia moti rogabant pro Chananaa muliere.* Concolor eſt Chryſoſtomi ſententia hæc: *Diſcipulos ipſos calamitate mulieris commotos fuiſſe atque turbatos arbitror? nec tamen auſi fuerunt dicere: Concede ipſi quod petit. Sed accedentes diſcipuli eius rogabant eum dicentes: Dimitte eam, quia clamat poſt nos.* Vox Græca, ἀπόλυσον, adæquatè refert intentum Apoſtolorum in ea oratione facta intuitu fœminæ Chananææ. Nempe verbum, ἀπολύω, multa ſignificat, ad quæ proculdubio Apoſtoli attenderunt, quando adorſi ſunt Chriſtum, orantes vt eſſet beneficus illi afflictæ matri. Verumenimverò verbum illud, ἀπολύω, perinde eſt, ac dimitto, purgo, libero, vinculis ſoluo. Non itaque voluerunt Apoſtoli vrgere Chriſtum, vt hanc abiiceret mulierem procul, velut auribus importunam: tunc

Ex SS. Patribvs.

Hieron. in Matth. 15.

Chryſoſtom. hom. 53. in Matth.

Quid Apoſtoli petierunt pro Chananæa.

namque

namque non oraſſent Apoſtoli, ſed potiùs aſperos ſe præſtitiſſent, & immites, vtpote non curantes anguſtias fœminæ huius participantis ærumnas filiæ ſuæ à dæmone diuexatæ. Cùm itaque omnis oratio collimet ad gratiam aliquam impetrandam, vt in ſcopum idoneum intento animæ deprecantis; ex ſignificatis pertinentibus ad verbum ἀπόλυσον illa ſunt reſpuenda, quæ non conueniunt orationi, vt ſecus ea ſunt deligenda, quæ orationem ſtipant, vt ſunt, purgo, libero, vinculis ſoluo, ita vt verba hæc, ἀπόλυσον αὐτήν, hæc ſignificare queant: Libera eam à moleſtia, qua angitur, & ſolue à vinculo dæmonis irretitam. Vnde coniicio, ſic oraſſe Apoſtolos: Chriſte Deus, corporis & animæ moderator, cui nihil omnino inuium eſt, ſiquid te offendit in anima Chananææ, ratione cuius filia illius diabolo addicta eſt, tu qua vales eam purga, vt peccato expuncto, libera ab hac ſeruitute ingloria, mereatur accipere libertatem filiæ ſuæ, à diabolis abſolutæ.

Ex Linguis. Græca.

Dimittere Græcis, Syris, & Chaldæis perinde ac ſoluere.

Græco huic textui concolor eſt Syrus interpres, שריה ſcheriah. Dictionis huius Syriacæ radicalis eſt שרא ſchera, quæ Syris & Chaldæis ſignificat, dimittere, ſoluere intricata, condonare, parcere, remittere. Ita vt ſenſus orationis habitæ ab Apoſtolis ſit iſte appenſus ad trutinam verbi Syriaci, & Chaldæi: Dimitte hanc mulierem, & ſicuti peccato obnoxia eſt, pietate tibi inolita, qua peccata remittis, fac eam participem eiuſdem gratiæ, quam vltro aliis erogaſti, vt ſic mulier accincta fiat voti compos, dæmone procul abacto virtute tua, quam voce indefeſſa fidelis & conſtans hæc fœmina confitetur: Et profectò Domine tua intereſt; ſiquidem à tergo clamat, te eſſe filium Dauid, illum vtique promiſſum manſuetiſſimo Regi. Memento itaque Domine Dauid & manſuetudinis eius, annuendo votis parentis anxiæ atque ſollicitæ de ſalute filiæ à dæmone cruciatæ.

Syriaca. Chaldæa.

SENSVS LITERALIS.

Promiſſio incarnationis Chriſti facta eſt ſolis Iudæis, licet Chriſtus miſſus ſit in gratiam omnium hominum.

In hæc verba:

Ipſe autem reſpondens ait: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſraël. At illa venit, & adorauit eum, dicens: Domine adiuua me.

§. V.

CONIECTVRA PRIMA

Ex Ratione, Et Ex SS. Patribus.

Chriſti incarnatio promiſſa Patriarchis.

NAſcituri Chriſti ſponſio facta Patriarchis adeò ſuſpenſos tenuit animos Iudæorum, vt increduli etiamnum expectet Chriſti exortum in humanis. Vbi Maria ergaſtulo virginalis vteri ſui concluſit hunc Dominum, & nacta eſt Elizabeth matronam conſciam arcani huius, non tacitum hoc voluit præterire myſterium, ſed magnificans Dominum in iubilo confeſſa eſt, Deum reſpexiſſe humilitatem ancillæ ſuæ, cùm eius carnem induit illibatam, & ſic ſtetiſſe pollicitis, quibus ſub ſacramento iuriſiurandi ſeſe Patribus obſtrinxerat. Ecce Mariæ geſtientis iubilum: *Suſcepit Iſrael puerum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ: Sicut locutus eſt ad patres noſtros Abraham, & ſemini eius in ſæcula.* Zacharias etiam Deo afflatus, Chriſto adhuc in vtero matris ſic occinit, recolendo Deum annuiſſe votis Hebræorum: *Erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui: ſicut locutus eſt per os ſanctorum, qui a ſæculo ſunt Prophetarum eius. Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium, qui oderunt nos. Ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris, & memorari teſtamenti ſui ſancti. Iuſiurandum, quod iurauit ad Abraham Patrem noſtrum, daturum ſe nobis.*

Luc. 1.

Ibidem.

Chriſtus itaque ſolis eſt Iudæis promiſſus, quamuis ſuo aduentu eſſet toti Adæ ſoboli conſulturus. Vnde cùm audis, hunc Dominum dicere, ſe non eſſe miſſum niſi ad oues quæ perierunt domus Iſraël, hoc ad literam intellige de miſſione facta, ex vi promiſſionis antiquæ Abrahæ, Moyſi, & Dauidi. Ita vt ſit iſte ſenſus à Chriſto intentus in refutatione precum, quas Apoſtoli tunc fundebant: Quid mihi eſtis importuni ô diſcipuli mei, vt me beneficum præſtem huic fœminæ peregrinæ. Quaſi verò miſſus ſim ad populum exotici ritus, & neſcium Diuini cultus. Iudæis tantùm ſum promiſſus; ideoque Pater ſtando pollicitis me delegans ad eos, quibus ſe obſtrinxit, ad ſolos Iudæos miſit, & non ad Gentiles. Et quia argumenta meæ miſſionis ſunt oſtenta, & prodigia; incongruè petitis miracula in gratiam Ethnicæ huius mulieris, cùm illa ſit Gentis à Iudæis ritibus alienæ.

Chriſti miſſio quomodo pertineat ad Iudæos ſolos.

Deuiat igitur ab intento Chriſti Maldonatus, cum explicat Chriſtum primò miſſum ad Iudæos, dein ad cæteros: ſenſus ille allegoricus eſt, & non literalis, explicans incunabula Eccleſiæ poſt repudium Synagogæ. Siſtendum eſt in terminis, & explicanda particula excluſiua, *niſi*, quæ non reddit ſenſum quem Maldonatus inſinuat, ſufficiens in locum eius vocem, *primùm*: ita vt ſenſus ſit, Chriſtum eſſe miſſum ad omnes Gentes; ea cautione tamen vt in ſerie populorum Iudæi primas occuparent. Ita commentari eſt aliò detorquere & verba & ſenſum Chriſti, vt deprehendet Lector eruditus, qui meam ſententiam appendet ad pondus ſanctuarij, id eſt, ad trutinam textus Euangelij quod decurro.

Vt hæc Chriſti miſſio liquidior eſſet, & nemo Iudæorum iret inficias, Dominum hunc rerum eſſe Chriſtum, operæpretium fuit miſſionem illam adſtruere prodigiis, & portentis, vt ſibi conciliaret inde fidem, miraculis vtens tamquam validis argumentis. Si ergo miſſio humanitatis Chriſti ſpectetur ex vi pacti à Deo initi cum Abraham, hæc pertinet tantùm ad Iudæos, & particula, *niſi*, quidquid ſecus coniiciat Maldonatus excludit omnes Gentes alias à Iudæis: nulli namque Deus iureiurando aſſeruit daturum ſe Regem, quem Zacharias nuncupat Saluatorem, vocans eum *Cornu ſalutis nobis in domo Dauid pueri ſui, &c. Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos.* Si verò miſſio Chriſti ſpectetur vt pignus amoris & miſericordiæ Dei; nemo planè tunc ab ea ſecernitur, ſed toti mundo impenſa decernitur, ipſo

Chriſtus quare tot ediderit prodigia.

Chriſtus promiſſus vt Saluator.

Ioan. 3.

etiam aſſertore Chriſto, qui huius arcani conſcium fecit Nicodemum, eum ſic compellans: *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Non enim miſit Deus Filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.*

Chriſti miſſio in quo ſenſu pertineat ad Gẽtiles.

Cùm ergo Chriſtus negauit ſe miſſum Gentibus, intellexit de miſſione priori modo ſumpta, ad quam illa Chananæa mulier alludebat, vocans eum filium Dauid; vt namque filius Dauid, ad ſolos Iudæos pertinuit, vtpote promiſſus eis tantùm: vbi verò ſe beneficum præſtitit Chananææ, Centurioni, Tyriis, atque Sidoniis, hoc fuit negotium pertinens ad miſſionem miſericordiæ, & amoris æſtu factam, quæ neminem excepit ab influxu gratiarum Dei: ille nimirum Chriſtus in argumentum amoris Dei, in gratiam omnium hominum miſſus eſt, neminem prorſus ſeternens ab ouili ſuo, vt ipſemet ait hoc contextu:

Ioan. 10.

Adhuc alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & erit vnum ouile, & vnus Paſtor.

Chriſti miſſio bifariàm accipitur.

Quòd ergo Chriſtus miſſus ſit ſolis Iudæis; hoc ad iuſiurandum ſeu promiſſiones Patrum ſpectat: quòd verò etiam quandoque propitius in Gentes influxerit; hoc fuit beneficium miſericordiæ, vt Paulus diſſerit elimatè:

Rom. 15.

Dico (inquit) *Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis, propter veritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones Patrum: Gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum.* Vnde & ſic commentari fas eſt in verba Chriſti, ita vt ſit ſenſus literalis anteponẽdus aliis omnibus: O diſcipuli benè affecti erga Chanæam, incongruè me vrgetis vt annuam votis eius, quia clamat me eſſe filium Dauid:

Chananæa quare repulſam paſſa.

illo namque nomine procul eſt hæc mulier amandanda. Nempe vt filius Dauid pertineo tantùm ad Iudæos; ſed vt Filius Dei vnigenitus ſalutem orbis vniuerſi meo etiam ſanguine procurabo. Quòd itaque recolit hæc mulier me eſſe filium Dauid, eo ipſo ſibi malè conſulit; ſiquidem eo nomine nihil mihi & illi, vtpote Gentili: filius namque Dauid, vt ex ſemine Iudæorum cretus, ad hanc ſolam Gentem teſte illibato Dei fœdere delegatur.

Chananæa quare poſtea dignata votis optatis.

Nota, mulierem illam paſſam fuiſſe repulſam à Chriſto, vt filius Dauid erat; ſed poſtea laudatam, & dignatam votis optatis ab eodem Chriſto vt Domino rerum: nam vtrumque profeſſa eſt; & Dominum vocans, & Filium Dauid. Etenim vbi audiit Chriſtum caſſas facere preces Apoſtolorum, eo ſolo nomine quòd filius Dauid non eſſet miſſus niſi ad oues, quæ perierant domus Iſraël, accedens ad eum mulier illa cœleſti flamine percita, non eum amplius appellat filium Dauid, ne ſic cauſâ cadat;

Chananæa quare poſtremò vocauit Chriſtum Dominum, & non filiũ Dauid.

ſed illum nuncupat Dominum, id eſt Deum, ad cuius ouile pertinebant etiam Gentes, in caulas eius eo ipſo tempore congregandæ. In ea nuncupatione Domini, fœminam hanc intellexiſſe Deum, ſatis ſuperque liquet ex cultu comite verborum eius: quippe adiecit pronum corporis habitum, adorando Chriſtum vt Deum, ſic concilians ſibi Chriſtum, qui vt Deus, omnium Dominus eſt, neminemque facit impotem gratiarum, quas ſecus liberali influxu geſtit omnibus erogare. Huicce meo commentario fidem facit ſeries hiſtoriæ.

Matth. 15.

Ipſe autem reſpondens ait: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael. At illa venit, & adorauit eum, dicens: Domine adiuua me.

Chriſtus miſſus Iudæis, & Gentibus.

Vtriuſque miſſionis mentionem facit Hieronymus, dicens & Iudæis & Gentibus miſſum eſſe Chriſtum. Sic ille: *Ieſus reſpondens ait: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael. Non quòd & ad Gentes non miſſus ſit; ſed quòd primùm miſſus ſit ad Iſrael: vt illis non recipientibus Euangelium, iuſta fieret ad Gentes tranſmigratio.*

Ex SS. PATRIBVS. Hieron. in Matth. 15.

Audacter dixerim, vberiorem fuiſſe in Gentibus fructum miſſionis Chriſti, quàm in Iudæis, quibus exhibita eſt præſentia corporalis vt promiſſa, ſed iis ſeſe indignos præſtantibus, gratiæ Chriſti latices aliò deriuarunt. Namque vbi Euangelij clangor inſonuit, confluxere Gentes in ouile Chriſti, propagantes ſic obſequio ſuo caulas Eccleſiæ.

Aug. tract. 31. in Ioan.

Quomodo etiam Gentibus copiam ſui fecerit Chriſtus, id ab Auguſtino accipe luculenter. *Illis* (inquit) *non audierunt, in quorum oculis fuit; illi audierunt in quorum auribus ſonuit. Illius enim Eccleſiæ venturæ de Gentibus typum gerebat mulier, quæ fluxum ſanguinis patiebatur: tangebat, & non videbatur; neſciebatur & ſanabatur. Figura quippe erat, quod Dominus interrogauit: Quis me tetigit? Quaſi ignorans ignoratam ſanauit. Sic fecit & Gentibus. Non eum didicimus in carne, & carnem eius meruimus manducare, & in carne eius membra eſſe. Quare? quia miſit ad nos. Quos? præcones ſuos, diſcipulos ſuos, ſeruos ſuos, redemptos ſuos quos creauit, ſed quos & redemit fratres ſuos. Totum parum dixi, membra ſua, ſeipſum: miſit enim ad nos membra ſua, & fecit nos membra ſua. Tamen ſecundùm ſpeciem corporis, quam Iudæi viderunt, & contempſerunt, non apud nos fuit Chriſtus: quia & hoc de illo dictum erat, ſicut Apoſtolus dicit: Dico enim Chriſtum miniſtrum fuiſſe circumciſionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones Patrum. Ad illos debuit venire, à quorum patribus, & quorum patribus eſt promiſſus: ideo & ipſe ſic ait: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſraël. Sed quid dicit Apoſtolus in ſequenti? Gentes autem ſuper miſericordia glorificare Deum. Quid & ipſe Dominus? Habeo alias oues, quæ non ſunt ex hoc ouili. Qui dixerat: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierant domus Iſrael: quomodo habet alias oues, ad quas non eſt miſſus, niſi quia ſignificauit præſentiam corporalem non ſe miſſum exhibere niſi ſolis Iudæis, qui viderunt, & occiderunt? Et multi tamen inde, & antea, & poſtea crediderunt.*

Chriſti miſſio in mundum vtilior fuit Gentibus, quàm Iudæis.

Chriſti præſentia corporalis exhibita præcipuè Iudæis.

Non eſt itaque nobis quòd inuideamus Iudæis miſſionem Chriſti reſtatam miracolis, cùm fuerimus & nos dignati dotibus gratiarum, quarum plerique Iudæi Chriſto tunc conuerſantes fuere neſcij, vtpote mortui in peccatis, igne æterno vindice caſtigandis. Nota obiter, Chriſtum ſolis debitum fuiſſe Iudæis, ex vi pacti quod memini; ſed hoc non obfuiſſe quin dignatione ſua ſe Gentibus raptim & quaſi per tranſennam oſtenderit, eas curſim initians ritibus, quos eædem Gentes ebiberunt, ab Apoſtolis poſtmodum eruditæ.

SENSVS

SENSVS LITERALIS.

Chriſtus eo tempore miſſus eſt ad Iudæos, quo fuerunt apud eos omnia deplorata.

In hæc verba:

Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſraël.

CONIECTVRA SECVNDA

Ex Lingvis,

Chriſtus miſſus cum Synagogæ res peſſimè haberent.

VT deſperatis rebus ægri magni nominis, Medicus quiſque peritior conſulitur, ne quid deſiderandum ſuperſit reduci ſanitati; ita Deua tentata velctudine Iudæorum multifariàm occurrit eorum deliquiis, mittendo Prophetas, qui prædicatione ſua eos abſtraherent à vitiis, in quæ turpiter inclinabant. Sed vbi mali labes totam Synagogam infecit, ipſa præcordia labefactans, deuentum eſt ad anchoram ſacram, & morbo extremo adhibitum eſt ſupremum remedium: tunc namque Chriſtus in orbem influxit, cùm videlicet Synagoga quaſi animam ageret ſpiritu Dei penitus abdicato. Nempe ſacerdotes, penes quos erat ſumma rerum & Scribæ & Phariſæi legis Doctores, inſtar ſepulchri dealbati aliquam nitoris ideam deforis oſtentabant; ſed reuera intrinſecus erant ſpurciſſimi, & vermium conſcientiæ ſcaturigo importuna ebulliens cordis eorum intima depaſcebat. Illa tamen vitiorum omnium colluuies non obſtabat, quin populus ille eſſet grex Dei. Vnde quia vndequaque lupis erat obnoxius grex ille ſine paſtoribus idoneis, Deus Chriſtum miſit vt paſtorem congruum, qui diſperſas oues reuocare poſſet in ouile, à quo receſſerat Iudæorum populus errabundus.

Chriſtus ad quas oues perditas ſit miſſus.

Senſus itaque literalis non eſt is, quem Toſtatus affingit verbis Chriſti, dum ait Chriſtum non veniſſe vocare iuſtos ad pœnitentiam, ſed peccatores; atque adeò voluiſſe hîc dicere, ſe eſſe tantùm miſſum ad illos, quibus pœnitentiam conſuluit. Non eſt hæc explicatio adæquata, nec proinde refert ſicut decet intentum Chriſti. Hæc igitur eſto mea concluſio: Cùm Chriſtus homo concluſus eſt ſacro virginis ergaſtulo, Synagoga ferè tota in hanc vitiorum ſentinam deuenerat, vt ſacerdotes ipſi, faciendo fucos hypocriſi ſua, prætenderent tantùm hominibus pietatis mutuatitiæ inania ſimulacra. Deus miſeratus hanc iniquam ſui gregis ſortem, paſtor opportunus occurrit, induens exuuias ouium habitu inuentus vt homo; atque ita mitti ad oues, quæ perierant domus Iſraël, perinde eſt ac mitti ad totam Synagogam, cuius præcipuè partes, Pontifex & Sacerdotes à recto virtutum tramite deuiabant. Non inficior, aliquos fuiſſe ſed pauculos ſanctos; vnde quia præcipua dignitate capita Iudæorum errabant, dicitur Synagoga tunc periiſſe, & turpiter aberraſſe.

Gentilitas non fuit grex Chriſti.

Et Lingvis.

Voluit igitur Chriſtus hoc verſu inſinuare, quàm infelix eſſet ſtatus ille, in quem tunc deuenerat grex ille deuius à ſincero Dei cultu: quod namque Latinus interpres dixit oues; textus Hebræus dixit, הַצֹאן *hatſon*. Vox hæc non ſimpliciter oues ſignificat, ſed gregem pecoris omnigeni, vt ſunt oues, capræ, boues. Eamobrem ſic conijcio Chriſtum compellaſſe ſuos diſcipulos: Non damno zelum, quo perciti, ô diſcipuli mei, me rogatis vt faciam ſatis anhelo voto fœminæ Chananææ, poſtulantis vt abigam dæmonem importunum. Lupus ille ferox alias edit ſtrages in ouili, cuius cura magis eſt mearum partium nunc, quàm ſollicitudo Gentilium, qui Deo vero abdicato litarunt lapidi, & metallo. Tota ferè Synagoga à Deo inſtituta defecit, & deorſum inclinans illudit hominibus, ſuos ſeruando ritus vtique cute tenus. Populus quidem ille Deum ſonat concrepantibus buccis, & voce ſonora pſalmos ingeminat, ſed cor diris eſt deuotum, vtpote delubrum omnium vitiorum. Mearum itaque partium eſt, plus inuigilare gregi, qui mihi incumbit ex miſſione promiſſa Patriarchis, quàm vnam ouem palantem anxiè reuocare.

Hebræa. Syriaca. Chaldæa.

Græca. Synagoga tota ritibus externis occupata.

Concors eſt Syrus interpres: nam vox Syriaca, ערבא *ngherbe*, oues miſtas, id eſt, gregem ſignificat. Nempe radicalis, ערב *ngherab*, Syris & Chaldæis ſignificat *commiſcere*. Quòd ſi Græcus interpres dixit ſimpliciter *πρόβατα*, id eſt, *oues*, non eſt intelligendus eo modo, quo Toſtatus ait de aliquibus pecoribus, ſed in vniuerſum de toto grege, qui adeò malè habebat, vt lupi in paſtorum locum ſuffecti eſſent: nam Pontifices & Phariſæi proceres Synagogæ tumidi & elati diducto ſupercilio nihil niſi faſtum ſapiebant. Scribæ legis interpretes de ſuo penu gloſſas degeneres aſſuebant textui ſacro, vt verbi gratiâ, odio eſſe habendos inimicos, aliaque id genus dogmata iniqua populis ingerebant. Eò tandem ſuperbiæ ſurrexerat Synagoga, vt venienti Chriſto noluerit aſſurgere, licet Magi ab Oriente properantes, venerati cunas eius, paruulum adorarint. Hanc eorum ſuperbiam carpens ille Dominus omniſcius ait, ſe paſtorem ſollicitum reliquiſſe nonaginta nouem oues, nouem ſcilicet ordines Angelorum, vt vnam ouem errantem in montibus, id eſt, Synagogam ſuperbiæ typho laborantem reduceret in ouile

Synagogæ peccatum præcipuum fuit ſuperbia.

Chriſtus quare dicatur Medicus, & Paſtor.

Chriſtus itaque notat Synagogæ infelicem ſtatum, qui Deum inflectens ad miſericordiam, ab eo accepit eumdem Chriſtum adiutorem opportunum. Vnde & is inſtaurando ruinas Synagogæ, dicebat ſe Medicum & Paſtorem, quia Gens illa velut decumbens, erat ſicut æger corpore hiante plagis animam agens, vel ſicut grex damnatus ad macellum. Eò ſpectans Chriſtus dixit Apoſtolis, populum Iudæorum, cum quo Deus iniit fœdus data circumciſione in teſſeram pacti, eſſe curandum ante Gentes, quæ ſuccuſſo Dei iugo præfecerant ſibi impia ſimulacra. Cautè tamen eſt intelligendum illud Synagogæ deliquium, ne ſubrepat hæreticum dogma, clamans Eccleſiam poſſe errare & deficere: etenim tametſi vitiis implexa fuerit Synagoga; fide tamen non excidit, ſed adeò liquida Dei notitia viguit in Iudæis, vt Herode ſciſcitante vbi naſceretur Chriſtus, illico Prophetam laudauerint, quo præſcio vicus Bethlehem erat incunabulis Chriſti Domini conſecratus. Rurſus idem Dominus, vitiorum Synagogæ cenſor rigidus, hortatus eſt Iudæos, vt Scribis & Phariſæis morem gererent loquentibus è cathedra Moyſis; ſic inſinuans, apud eos ſinceram eſſe fidem, & omnem mali labem eſſe in moribus multiplici vitio deprauatis. Quòd ſiquando Phariſæi dogmata peregrina & proprias gloſſas ingeſſere plebi, illud omne fuit extra Cathedram Moyſi, ac proinde non obfuit quin

Synagoga fide nunquã excidit.

Scribæ & Phariſæi loquentes è Cathedra Moyſis non errarunt.

quin fides Synagogæ ſemper illuxerit, & ſteterit illibata, donec Eccleſia ſuffecta eſt in locum eius, à recto fidei tramite deuiantis.

SENSVS LITERALIS.

Miraculis alenda fuit fides Iudæorum, vt ſic enutritita pubeſceret, & litaret Chriſto.

In hæc verba:

Non eſt bonum mittere panem filiorum canibus.

§. VI.

CONIECTVRA PRIMA

Ex Ratione.

Miſſionis Chriſti argumẽta fuere miracula. *Iſa. 35.*

PRæſcius Iſaias aduentus Chriſti, ait miſſionis eius indubiæ argumenta fore miracula. Ecce Vatis oraculum: *Deus ipſe veniet, & ſaluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt. Tunc ſaliet ſicut ceruus, claudus, & aperta erit lingua mutorum.* Eo duntaxat argumento Dominus ſatis ſuperque fecit quæſtioni ſui præcurſoris: Ioanni namque ſciſcitanti per internuntios, Iesvs eſſet Meſſias nec ne; ipſe Dominus recenſuit edita miracula à ſe, concilians inde fidem miſſioni ſuæ, quam Ioannes anteambulo Chriſti dubiam facere videbatur. Ita Matthæus ſeriem huius recolit hiſtoriæ: *Ioannes cùm audiſſet in vinculis opera Chriſti, mittens duos de diſcipulis ſuis, ait illi: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? Et reſpondens Ieſus ait illis: Euntes renuntiate Ioanni quæ audiſtis, & vidiſtis. Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizantur, & beatus eſt, qui non fuerit ſcandalizatus in me.* Vt Scribæ & Phariſæi erant conſcij Scripturarum, quas populo prælegebant, haudquaquam mens eos ita defecerat vt probè non callerent, prodigiis & oſtentis debere Meſſiam populis illucere. Hinc erupit illa petulans Scribarum proteruia, petens ſignum de cœlo, vt portentis de cœlo elicitis, Chriſtus diſciplinæ ſuæ nouæ dogmata comprobaret.

Matth. 11.

Miracula ſunt indubia fidei ſignacula.

Congrua ſanè fuiſſet illa petitio miraculi alicuius inſignis, ſi hactenus Dominus ille mirabilium patrator aſſiduos non ſe præſtitiſſet Thaumaturgum: namque non potuit vllus homo antiquare legem Moyſis cœlitus indictam, niſi fuerit is Deo auctore ſatus ad hoc myſterium. Vt autem quis Deo delegante ſuam eſſe miſſionem proderet, opus fuit miraculis, vt idoneis fidei ſignaculis, quæ Deus crebrò adhibuit quando Apoſtoli ſatores Euangelij in omnes orbis oras Eccleſiæ pomœria propagarunt. Ne ſuis itaque deeſſe partibus videretur Chriſtus, infinita propè edidit miracula in ipſo Euangelij exordio, prædicationem ſuam ita mirandis actibus auſpicando: & præſertim in oſtentis ſe beneficum præſtitit ſanando infirmos, vt corpore reſtituto, infideles ſic animas initiaret ſacris fidei myſteriis. Matthæus Euangelij exortum ait fuiſſe velut ſcaturiginem oſtentorum. Sic ille: *Circuibat Ieſus totam Galilæam, docens in Synagogis eorum, & prædicans Euangelium regni, & ſanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. Et abiit opinio eius in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes malè habentes, varijs languoribus & tormentis comprehenſos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curauit eos: & ſecutæ ſunt eum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Ieroſolymis, & de Iudæa, & de trans Iordanem.*

Matth. 4.

Chriſtus auſpicatus eſt prædicationem Euangelij editione multorum miraculorũ.

Ex præfatis videre eſt, miracula fuiſſe alimentum fidei Chriſtianæ, quæ paſta prodigiis, ea poſtmodum ſortita eſt incrementa, quibus coaleſcit Eccleſia. Vnde ſenſus literalis verborum Chriſti eſt iſte: Miracula à me edita in gratiam infirmorum eo intentò proſtant, vt ſic Iudæorum fidem conciliem: nempe eis promiſſus ſum vt Saluator, nec nanciſcar ego finem meæ miſſionis, ſcilicet ſalutem populi à Deo electi & ſecreti ab aliis teſſerâ circumciſionis, quin dederint mihi manus, quas ideo beneficiis impleo, vt qui detrectant auſcultare prædicanti, credant ſaltem gratias eroganti. Cùm igitur miraculis ſit paſta fides hæc tenella Iudæorum, portenta hæc ſunt velut panis filiorum, quem non par eſt diuidere cum Gentibus, quæ ſe Dei obſequio ſubtrahentes, dedignatæ ſunt habere illum in patrem, titulum hunc perhumanum degeneres & impij detrectantes.

Chriſtus vt Saluator debuit agere miracula.

SENSVS LITERALIS.

Chriſto exiſtente in humanis tempus nondum effluxerat, quod Deus ab æterno præſtituit idoneum conuerſioni omnium Gentium.

In hæc verba:

Non eſt bonum mittere panem filiorum canibus.

CONIECTVRA SECVNDA

Et Linguis, Et Ex SS. Patribus.

Gratia Dei efficax petit momenta quædam cõgrua & apta.

ESto momentis omnibus Deus adfuerit hominibus, nec vllam omnino Gentem exceperit ab influxu gratiarum, quæ ſufficiunt ad ſalutem; in confeſſo tamen eſt apud omnes, etiam Theologiæ candidatos, ad gratiam efficacem requiri quædam momenta adeò congrua & apta, vt iis elapſis, anima gratiam ſoleat oblatam alio tempore detrectare. Si ad ſingulas quaſque animas pertinet illa animaduerſio, potiori ratione ſpectat omnium Gentium vocationem ad caulas Eccleſiæ: namque momenta eis aptiora ad ſalutem fuere illa, quibus Apoſtoli decurrentes orbem ferè totum, ſacra Euangelij dogmata ſeminarunt. Cùm igitur audis Chriſtum dicere: Non eſſe bonum mittere panem filiorum canibus; noli ſuſpicari, Chriſtum voluiſſe inferre, malum eſſe prædicare Gentibus pro tunc, & coram eis facere miracula, vt quidam malè coniiciunt: ille nimirum haudquaquam fuit Chriſti Domini cogitatus, ſed voluit hoc mentibus ingerere; ſcilicet eſſe præcox negotium, diuinitatis ſuæ argumenta eo temporis articulo Gentibus explicare. Etenim Deo moderante res hominum, & eas appendente ad trutinam prouidentiæ ſuæ, par erat Chriſtum ſe primò prodere Iudæis, vt populo cui à ſæculo Deus innotuit, ab eo indictis

Gentiũ conuerſio reſeruata poſt Paſſionem Chriſti.

Euangelium quare primò prædicatum eſt Iudæis.

deſuper

deſuper ſacris,& ritibus honoratus. Itaque in pignus, & in fœnus exhibiti Deo cultus, æquum fuit auſpicari prædicationem Euangelij in Iudæa, & fulcire miraculis veritatem diſciplinæ Chriſtianæ hactenus inauditæ, vt ſi Iudæi refellerent ſuauem hanc doctrinam, iuſta fieret ad Gentiles diuerſio.

Bonum & commodum voces ſunt ſynonymæ Hebræis.

Sic igitur eſt intelligendus Chriſtus, vt cùm dicit,non eſſe bonum mittere panem filiorum canibus, perinde ſit, ac non eſſe conueniens, ſeu eſſe incongruum tempus ad edenda miracula corã Gentilibus, quorum erat vocatio tunc temporis immatura. Quod enim Latinus interpres ait: *Non eſt bonũ.* Textus Hebræus ita refert, לאטוב *lo tob*, id eſt, *non commodum eſt*: ſiquidem, טוב *tob*, bonum ſignificat, ex quo commodum percipitur, vt Mercerus aduertit exemplo allato ex Pſalmo 16. Vbi verſus ille: *Bonorum meorum non indiges.* Sic redditur à Dauide in fonte Hebræo, טובתי בל עליך *tobathi bal nghalaca.* Id eſt, *bonum meum non eſt tibi bonum, quia minimè commodum eſt.* Chriſtus ergo raptim,& curſitando tantùm illuxit Gentibus, quia prædicatio Euangelij, nec ipſa miracula edita tunc fuiſſent eis boni, id eſt commoda, quia non fuiſſent ſortita ſuum effectum, ſcilicet ſalutẽ animarum, ad quam omnia Chriſti opera collimabant.

Ex Linguis.

Hebræa

Syriaca.

Syrus interpres adhibuit vocem, שפיר *ſchaphir*, quæ perinde ſonat ac, *complacens*, ſeu *pulchrum*, à radice, שפר *ſchephar*, quæ Syris & Chaldæis idem ſignificat ac, *complacens fuit.* Vnde Chriſtus tunc Syriacè locutus, (erat enim illi vernacula dialectus Syriaca) ſic ſuos affatus eſt diſcipulos: Bona equidem ex ſe eſt, pulchra & complacens editio portentorum, ſi congruos habeat ſpectatores, qui inde referant commodum à Deo intentum talia opera perpetrando; ſed ſi miracula offendunt homines incongruè diſpoſitos, dicent illa eſſe veneficia & præſtigias, quæ illudunt oculis. Idcirco nolo imprudenter edere miracula in plaga Tyriorum, quia præpropera talis eſſet editio portentorum, referẽnda poſt agones meos & repudium Synagogæ, cuius paucula animæ ſelectæ nomen ſuum mihi dabunt, reliquis peſſum abeuntibus in pœnam ſuæ perfidiæ credere dedignantis.

Chaldæa.

Bonũ Syris & Chaldæis idem ac pulchrum ſeu complacens.

Græca. Bonum Græcis perinde eſt, ac pulchrum, ſeu honeſtum.

Vox Græca, καλὸν, eò etiam ſpectat: οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις. Id eſt: *Non eſt bonum, ſeu pulchrum, accipere panem filiorum, & proiicere catellis*, καλὸν, hæc duo ſignificat, bonum ſcilicet,& pulchrum. Vt pulchritudo ſita eſt in proportione debita ſingulis quibuſque membris; ita & actionum bonitas, ſeu pulchritudo attenditur ex circumſtantiis idoneis, quæ ſtipare debent actionem, cui eſt apta & conſona bonitas affingenda. Fauet & hoc ſæpe decantatum proloquium. Bonum non eſt bonum, niſi debitè fiat, quod perinde eſt ac, pulchrum non eſt pulchrum, niſi iis omnibus accingatur, quæ coëunt ad ſpecioſum aliquid appellandum. Cum ergo ante Paſſionem Chriſti tempus eſſet incongruum ad vacandum conuerſioni Gentilium; Chriſtus ait, nolle ſe aggredi hoc intempeſtiuum opus, auſpicando à gratia curationum, qua vt pane fuit ſuſtentata fides Iudæorum. Panem hîc ſumi pro eo omni quod ſuſtentare poteſt, liquet ex voce Hebræa, לחם *lechem*: illa nimirum dictio ſignificat omne quod conducit ad vitæ huius corporeæ nutricatum; nãque radicalis, לחם *lacham*, nutrire ſignificat. Ab

Bonum pluribus indiget, vt ſit bonum.

Panis quid ſignificet apud Hebræos & Syros.

hoc fonte Hebræo fluxit dictio Syriaca, quam induxit Syrus interpres לחמא *lachmo*, id eſt, omne quod alimenti vices gerit.

Ruſus vbi Latinus interpres ait: *Non eſt bonum ſumere panem filiorum.* Græca dictio pro, *ſumere*, ſubſtituit, λαβεῖν, id eſt, *auferre*: ſiquidem verbum, λαμβάνω, à quo vt ſtipite, λαβεῖν, tamquam ſurculus enaſcitur, ſignificat, *capio*, & *aufero.* Vnde hic eſt ſenſus literalis ſermonum Chriſti: Tempus quod decurro Iudæorum ſaluti decernitur: pro mea virili parte huic incumbo, in gratiam animarum etiam corpora ſoſpitando: etenim reſtituto corpore ſanitati priſtinæ, homines ita inſtaurati non cunctantur dare mihi nomen ſuum; ſicque cura ægrotorum eſt congruum alimentum fidei Iudæorum, quorum iam eſt tempeſtiua conuerſio. Si itaque curo filiam Chananææ, ego quaſi aufero & detraho Iudæis illud quod erogo Gentibus alimentum. Nempe Iudæis debetur hæc gratia, quam ſi diuido cum Gentibus, illud eſt proiicere panẽ filiorũ catellis.

Gratia curationum debita Iudæis.

Hebræa.

Syriaca.

Græca.

Vt nihil omnino vacat in verbis Domini Iesv, altè rimandus eſt eorum ſenſus. Iudæos vocauit filios, quia ipſi à Deo fuerant præ cæteris populis adoptati. Gentes nuncupando canes, oſtendit eas excidiſſe ratione, ſtatim atque cultum Deo debitum tranſtulerunt ad impia ſimulacra. Vbi Angelus apoſtata deſertor effectus eſt, quaſi beſtiarum indolem nactus eſſet, exutus eſt infulis & titulis Angelorum, & nomine inglorio beſtiarum notatus eſt: quippe vocatus eſt Behemoth. Eſt autem vox illa Hebræa pluralis numeri, & beſtias ſignificat potiùs quàm beſtiam; ita & Gentes idolis addictæ degeneres abierunt in beſtiarum ſortem. Quare autem in genere beſtiarum canes vocentur populi idololatræ, arbitror ego id petendum eſſe à contrario ritu Hebræorum, quibus ſpeciali edicto cautum erat abſtinere à ſuffocato, & ſanguine. Ecce legem: *Hoc ſolum caue, ne ſanguinem comedas.* Vnde, quia Iudæis fuit ſemper id propoſitum tenax obſeruandi hoc ſtatutum, Ethnicos omnes vocauere canes, quia ad arbitrium ſuum more canum, & ſuffocato, & ſanguine paſcebantur.

Gentiles quare canes appellati ſint à Iudæis.

Deut. 12.

Imò pubeſcente Eccleſia, & confluentibus in eam Gentilibus, ſanxere Apoſtoli, ne quis ſuffocato & ſanguine veſceretur, ne fideles ex Iudæis inde anſam arriperent Chriſtianos ex Gentibus nuncupare canes, ſi daretur eis copia qua gaudebant, comedendo carnem & ſanguinem. Ecce Canonem Concilij Ieroſolymitani indicti ab Apoſtolis. *Viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris quàm hæc neceſſaria: vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione, à quibus cuſtodientes vos, benè agetis.* Vt ergo Iudæi abhorrebant ab indole canum, quos quotidie videbant ſanguinem lingere, eo nomine Gentes etiam recenſebant, quia & ſuffocato & ſanguine veſcebantur. Itaque ſaturandi fuere filij miraculis, vt ab eis repudiata fide, Deus etiam beneficum ſe præſtaret & Gentibus, vt benè aduertit Hieronymus, obſeruans vitio Iudæorum fuiſſe inuerſa nomina, dum coaleſcente Eccleſia ex Gentibus, Iudæi more canum in rabiem turpiter abierunt. Sic ille: *O mira rerum conuerſio, Iſrael quondam filius, nos canes. Pro diuerſitate fidei, ordo nominum commutatur. De illis poſtea dicitur: Circumdederunt me canes multi.* Gentiles autem eſſe voca-

Abſtinentia à ſãguine & à ſuffocato quare indicta primis Chriſtianis.

Actor. 15.

Gentiles facti filij, & Iudæi in canes tranſmutati.

toi

tos canes, ob rationem prælibatam de eſu ſanguinis, inſinuat Hieronymus hoc contextu: *Canes Ethnici propter idololatriam dicuntur, qui eſui ſanguinis dediti, & cadaueribus mortuorum feruntur in rabiem.*

Hieron. in Matth. 15.

Fuiſſe autem tempus immaturum conuerſioni Gentilium, ideoque Chriſtum noluiſſe annuere votis fœminæ Chananææ ſubiicit Gloſſa ordinaria. *Filij ſunt Iudæi generati, & nutriti ſub cultu vnius Dei per legem. Panis eſt Euangelium, miracula, & alia quæ ad ſalutem noſtram pertinent: non eſt ergo conueniens, vt à filiis auferantur, & dentur Gentibus, qui ſunt canes, donec Iudæi repudient.* Chriſtus ipſe liquidiùs ait Chananææ: *Sine ſaturari filios*: id eſt, ſuſtine vt Iudæi ad ſatietatem ſaginentur beneficiis meis, quæ ex præuio pacto inito cum patribus ad eos pertinent: hi gratiæ meæ incurij, illam faſtidient, tuncque locus erit optatis tuis, quibus nunc annuere, illud eſſet anteuertere tempus ante ſæcula præſtitutum. Et id profectò fuit intentum Chriſti, quando duriùs obiurgauit fœminam hanc Gentilem: Hoc tamen nequaquam obfuit, quin idem Dominus & Rex ſæculorum immortalis, pertæſus degenerem Iudæorum indolem, Gentiles Tyrios & Sidonios inuiſerit, eos vocans in partem panis filiorum, curans ægros, & alia beneficia illis Gentibus erogando.

Gloſſa ord. in Matth. 15.

SENSVS LITERALIS.

Fides perfecta ſtipatur aliis virtutibus, animamque totam componit ad arbitrium Dei.

In hæc verba:

Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum.

§. VII.

CONIECTVRA PRIMA

EX RATIONE, ET EX LINGVIS.

Geneſ. 14. VErnaculus Abrahæ, nomine Eliezer, conductâ Rebeccâ in ſponſam Iſaac, protulit inaures & armillas in pignus coniugij Domini ſui cum hac virgine deſponſata. Eadem ſupellectile Deus dignatur animam, quam ſibi in fide deſponſat. Auribus eius inaures aptat, vt quicquid ad fidem pertinens auribus exceperit anima hæc fidelis, ſuum ſtatim aſſenſum præbeat: adiicit Deus & armillas brachio inſertas, gratiam ſcilicet impertiens magna audendi, & operandi fortia. Nempe fides nacta ſuum complementum, id eſt, charitate rutilans atque conſpicua, ſocias habet alias virtutes, vt cognatas eiuſdem proſapiæ. Locuples effati huius exemplum eſt fœmina Chananæa: quippe edito ſpecimine egregio fidei ſuæ, confitendo palàm Chriſtum eſſe Dominum, id eſt Deum, & filium Dauid, illum vtique Meſſiam optatum & deſideratum cunctis Gentibus, luculenter oſtendit, fidem ſinceram & perfectam, non ſeorſim ab aliis virtutibus incedere, ſed eſſe accinctam indiuiduo virtutum omnium comitatu. Namque repulſam paſſa, imò & durius obiurgata, & nomine inglorio canis affecta à Chriſto, fide non excidit; ſed incremento potiùs fidei accepto, alias ineſſe ſibi virtutes, præcipuè humilitatem atque in bono conſtantiam, factis illico comprobauit. Cùm namque Dominus ageret argumentis, vt liqueret hanc fœminam eſſe ſubiectum incongruum gratiæ miraculorum, quæ tunc temporis erat deſtinata Iudæis vt filiis, ac proinde eſſe indecorum poſtulare panem filiorum, vt canibus inſeruiret. Mulier illa prudens cœlitus erudita reſumens argumentum Chriſti, induſtriè intentum obtinuit ſic arguens.

Fides ſtipatur aliis virtutibus.

Chananæa multis ornata virtutibus.

Chriſte Deus, veritas indubia, nullus eſt effato tuo inficiandi locus. Argumenti tui ſeries tota ſibi conſtat, & concludit illud omne, quod animo tuo inſinuare geſtis. Eſt ſanè nefas eumdem panem diuidere filiis & canibus, nec id vnquam animo meo inſedit proponere tibi; ſatis ſuperque edocta ſum, quàm eſſe congrua debeat oratio, quæ te ſollicitat ad alicuius gratiæ influxú. Hoc vnum ambio, vt mecum agas pro rei dignitate. Appellaſti me canem; & equidem merita nuncupatione: ego nempe canis ſum, ac proinde tui iuris, cuius eſt id omne, quod toto terræ ambitu concluditur: itaque habe me vt catellum: nemo catello vetat colligere micas affatim è menſa Domini decidentes. Tu Domine accingeris ad decurrendam partem prouinciæ huius Ethnicæ, quantumuis oderis impios & Gentiles; non poteris tamen temperare tibi, quin his canibus aliquam buccellam panis filiorum propitius impertias: ego vt catellus micas efflagito quando ſanitatem procuro filiæ meæ, à dæmone diuexatæ. Etenim es adeò aſſuetus oſtentis atque prodigiis, vt vnum petere miraculum ſit perinde ac expectare micam panis de menſa opiparè inſtructa.

Chananææ argumentatio qualis fuerit ad obtinendam ſanitatem.

Qua induſtria argumentata ſit Chananæa, & quàm efficaciter, perpendere eſt ex indagine ſenſus verborum eius. Chriſtus eam abegerat, dicens rem incongruam eſſe cani partiri panem ſolis filiis apponendum. Illa reſumens argumentum egregiè adſtruit intentum ſuum, etſi propoſitio, quam concedit, videatur illi iniuria. Dixerat Chriſtus ſe negare panem ei, quia canis erat. Illa inſtat: Ideo Domine debes annuere votis meis; nam catelli micas edunt Dominorum. Cùm itaque catellus ſim, & tu Dominus, & actiones tuæ ſint velut epulæ lautæ ſaginantes gratiis opimis animas & corpora Iudæorum; nihil obſtat, quin ſanitatem impertias filiæ meæ. Illa nempe ſalus impertita filiæ laboranti erit mica panis, & equidem valde exilis, ſi ſit compoſita cum crebris & magnis miraculis editis in Iudæa.

Hanc Chananææ inſtantiam fuiſſe approbantis, & non inficiantis, linguæ conductæ clamant: nam textus Hebræus ſic effert, אמת כן *emeth chen.* Id eſt: *Veritas ſic ſe habet*, quod coincidit cum editione noſtra canonica: *Etiam Domine.* Concolor eſt Græcus interpres: ἡ δὲ εἶπε, ναὶ κύριε. Id eſt. *At illa dixit: Etiam Domine.* Dictio, ναὶ, eſt particula, ſeu aduerbium affirmantis. Quaſi diceret Chananæa: Annuo dictis à te, ô Chriſte; illa nempe litant meo intento: nam non peto buccellas panis, quales filij accipiunt de manu benefica patris; ſed hoc ego ſupplex efflagito, ſcilicet vt ad inſtar catellorum admittar ad micas, & has

EX LINGVIS.

HEBRÆA.

GRÆCA.

has exiguas, quæ decidunt de prædiuite menſa tua. Dictio Syriaca concors eſt, אין *in*, vox ſolita vſurpari ad deſignandum conſenſum eius qui loquitur. Mulier hæc fidelis, annuendo dictis Domini refellentis preces in gratiam filiæ oppreſſæ à diabolo, humilitatem ſimul & fidem palàm fecit, itavt ſi fidei deeſſet aliquod meritum, humilitas illud adiiceret, vtique cum fœnore gratiarum.

SENSVS LITERALIS.

De induſtria virtus omnis emerita tentatione concutitur, vt ſic eliminata, & facta palàm, cæteros homines prouocet ad exemplum.

In hæc verba:

Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa Dominorum ſuorum.

CONIECTVRA SECVNDA.

Ex Sanctis Patribvs.

Virtus emerita multis tentatur anguſtiis.

RApbaël Archangelus, apprimè conſcius arcanorum Dei, recolens anguſtias quibus exceptus eſt Tobias ille ſenex, in ſchola virtutis omnigenæ exercitus, ærumnarum eius hoc vnum eſſe argumentum dixit; ſcilicet virtutes inſignes probari moleſtiis, vt egregio ſpecimine patientiæ facto palàm, virtutis amorem concipiant cæteri homines excitati. Sic beatus ille ſpiritus: *Quia acceptus eras Deo; neceſſe fuit vt tentatio probaret te.* Ad hanc trutinam appenſa fides eſt fœminæ Chananææ: namque licet ei Dominus faceſſere negotium videretur, irritas faciendo preces, & eam laceſſendo punctione nominis inglorij, vocando canem; illa tamen ſeries omnis actionum Chriſti ceſſit ad gloriam fœminæ ſic tentatæ: quippe fidei eius largitor Chriſtus, probè callens cuius ponderis & momenti eſſet meritum huius fidelis animæ, de induſtria Chananæam examini ſubdidit antea recenſito.

Tob. 12.

Virtutes inſignes quare Deus velit ad examen omnibus agnitum reuocari.

Quare autem Deus hoc contextu virtutibus imponat colophonem, illud eſt petendum ex cõmuni omnium hominũ ſorte: quiſque nimirũ partem facit vniuerſi & omne hominum genus eſt corpus vnum coaleſcens ex pluribus membris iuxta illud Pauli: *Multi vnum corpus ſumus in Chriſto; ſinguli autem alter alterius membra. Habentes autem donationes ſecundùm gratiam, quæ data eſt nobis, differentes.* Vnde ſicut membra non ſibi duntaxat, ſed & in gratiam totius corporis edita ſunt; ita & ſinguli quique homines pertinent ad alios, quorum ſaluti inuigilant, ſiquando bonis actibus inſudarint. Si itaque vegetint eſt in aliquo virtus, operæpretium eſt eam deſcendere in apertum campum, vt ſuo agone prouocet ad exemplum omnes conſcios actionum, quas probati homines fortiter exantlarunt; ſiquidem egregiis actibus eſt inſita virtus ad mouendum maior quàm in verbis, quæ viduata factis vtplurimum erubeſcunt.

Roman. 12.

Cùm igitur in fœmina Gentili virtutes ſurrexerint in eum apicem, infra quem fuerunt omnes Scribæ & Phariſæi; Chriſtus prouidens vnicuique, ratus è re ſua prodere virtutes illas Chananææ, has probauit multimodè, vt ſic omnibus illucerent. Et hoc ſanè debet eſſe ſingulare argumentum patientiæ iis omnibus, quos variæ lancinant anguſtiæ, ſi videlicet animo recolunt, ſuas moleſtias conducere ad ſalutem eorum, qui virtutis exercitæ hiſtorias commemorant. Et profectò fuit hoc intentum Chriſti, quando aſperiore ritu & dictione acerba excepit fœminam Chananæam.

Chananæa quare à Chriſto probata & durius obiurgata.

Audiendus in eo themate Chryſoſtomus, vtpote ſuo ſuffragio meam fulciens ſententiam. Sic ille: *Quantò illa feruentius orat, tantò ipſe vehementius retrudit, nec oues Iudæos amplius, ſed filios, ipſam verò canem appellat. Quid igitur mulier? Ab ipſis Chriſti verbis deprecatoriam orationem connectit. Nam & ſi canis ſum, inquit, non penitus tamen aliena ſum. Rectè igitur Chriſtus dicebat, in iudicium ſe in mundum veniſſe. Philoſophatur alienigena fœmina, & dum contemnitur, ſingularem patientiam, præcipuámque fidem oſtendit. Iudæi verò tanto affecti honore, tot tantiſque miraculis admoniti, mala pro bonis referunt. Non enim ignoro, inquit, quàm neceſſaria hæc alimenta filiis ſeruanda ſint; verumtamen cur ego vetor, etiamſi canis ſum? Nam ſi nefas eſt quicquam accipere, nec mica quidem ſumendo ſum; ſin verò licet quodammodo participare canibus, non omninò ipſa prohibeor, ſed potius hac ratione participare debeo. Hac de cauſa certè Chriſtus eam repellebat: nouerat enim ipſam iſta dicturam, ideo negabat gratiam, vt philoſophiam eius omnibus patefaceret, non quia curare filiam eius nolebat, quam certè curauit, ſed quod ad Centurionem dixit: Ego veniens curabo ipſum, vt reuerentiam & fidem illius nos perdiſcamus, ac audiamus dicentem: Non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum, quodque in fluxum ſanguinis patiente fecit: Ego, inquit, noui virtutem ex me egreſſam, vt & miraculum & fides illius pateret, quod denique in Samaritana, vt nec redargutа quidem deſtitiſſe noſceretur, hoc in loco fecit; noluit enim talem tantámque mulieris virtutem ignorationis tenebris obfuſcari. Non ergo quia negligebat, verùm vt repoſitum atque abſconditum in animo eius virtutis theſaurum in lucem protraheret, eam repellebat.*

Ex SS. Patribvs. *Chryſoſt. hom.* 53. *in Matth.*

Chriſtus ſuos fideles affligit ad gloriam eorum amplificandam.

Dum Chriſtus tacitus illam fœminam præterit, licet illa filium Dauid, & Dominum ore diducto ſæpius inclamaret, tunc fidei eius aperuit liquidum argumentum. Cùm verò viſus eſt illam habere deſpicatui, illam componendo cum canibus, tunc conſtantiæ illius atque humilitatis inſigne thema dedit, eò magis imitationi peruium, quò virtutes illæ à Gentili fœmina prodiere, Chriſto in eam deſuper influente. Si ſolius fidei ſymbola mulier illa feciſſet palàm, plerique hallucinantes penes fidem tantùm refudiſſent ſalutis noſtræ ſummam, vt factitant hodie Caluiniſtæ.

Fides ſola nõ ſufficit ad ſalutem.

Pergit Chryſoſtomus in oratione panegyrica fœminæ Chananææ: *Tu* (inquit) *non ſolùm fidem illius, verùm etiam humilitatem mecum admirare: nam cùm ipſe Iudæos filios appellaſſet, adeò procul aberat, ne liuore aliena laudis contaminaretur, vt maius adiecerit, atque Dominos nuncuparit: Etenim catelli, inquit, edunt de micis, quæ cadunt de menſis dominorum ſuorum. Vides prudentiam mulieris? vides quomodo nec contradixit, nec aliorum*

Chryſoſtom. vbi ſuprà.

Chananææ mira humilitas.

laudibus doluit, nec quia contemni videbatur, moleſtè tulit? vides magnitudinem animi, atque conſtantiam? non eſt bonum, ipſe dicebat: atque illa, vtique Domine, reſpondebat. Filios ipſe Iudæos vocauit; illa dominos: in conditionem canum illam locauit, & confeſtim ipſam conditionem canum atque ſtatum vltrò illa ſubiunxit. Mirabilis tibi videtur hæc humilitas; audias & Iudæorum iactantiam. Semen, inquiunt, Abrahæ ſumus, & nulli vnquam ſeruiuimus, &

Ioan. 8.

ex Deo nati ſumus. Non ſic certè mulier; ſed quemadmodum ſe canem, ita illos dominos appellauit, & hac humilitate ex abiecta conditione canum vendicata, filia facta eſt. Quid igitur Chriſtus? Magna eſt fides tua, ô mulier! Ideò certè eam repellebat, vt ad hanc vocem conſequentia rerum conueniret, vt fulgente corona mulierem ornaret. Hactenus ille encomiaſtes.

Chananæa ſapientior Scribis atque Phariſæis.

Diceres ex condicto confluere Patres, ad decantandas laudes mulieris, quæ degebat in plaga neſcia veri Dei: & reuera fuit maior omni laude, vtpote in opaco Gentium venerata Deum, quem in rutilo & coruſco Iudaiſmi Scribæ & Phariſæi dicteriis imò & blaſphemis vocibus impetebant. Sic eam Hieronymus inducit conuenientem Chriſtum:

Hieron. in Matth. 15.

Scio me filiorum panem non mereri, nec integros poſſe capere cibos, nec ſedere ad menſam cum patre: ſed contenta cum reliquiis catulorum, vt per humilitatem micarum, ad panis integri veniam magnitudinem. Idem Sanctus adeò ſingularem ſuſpicatur fuiſſe virtutem omnimodam in hac muliere, vt ſpeciem præ ſe tulerit Eccleſiæ:

Ibidem.

Mira (inquit) *ſub perſona mulieris Chananitidis Eccleſiæ fides, patientia, & humilitas prædicatur. Fides qua credidit ſanari poſſe filiam ſuam. Patientia, qua toties contempta, in precibus perſeuerat. Humilitas, qua ſe non canibus, ſed catulis comparat.* Ita ſanè mulier adiecit deſpicatui, quo Chriſtus eam habuit: illa nimirum infra canes ſe demiſit, dum ſe catulum diminuto nomine nuncupauit. Vnde ſuauis odor inde fragrat humilitatis altæ, quæ dignata eſt gratiâ ſanitatis, ad quam hæc ſollicita mulier anhelabat.

SENSVS LITERALIS.

Viua fides etſi quandoque in oratione paſſa repulſam nunquam indonata recedit.

In hæc verba:

Tunc reſpondens Ieſus, ait illi: O mulier, magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis. Et ſanata eſt filia eius ex illa hora.

§. VIII.

CONIECTVRA, EX RATIONE, SS. PATRIBVS, ET LINGVIS.

Virtutes omnes concatenatæ.

IS eſt virtutum omnium tenor & contextus, vt gregatim ſemper eant, non ſeorſim; ideoque nequit vna perfectè acquiri aliis inconſultis. Hoc elimatè clamat fœmina Chananæa, cuius intemerata fides deuinxit ſibi virtutes omnigenas, quarum hæc matrona prudens ſpecimen edidit opportunè. Sed vt noctu Luna prælucet aliis ſideribus; ita fides huius Ethnicæ mulieris præiuit aliis virtutibus, ſolaque Deum meruit habere in præconem: nempe citra fidem virtutes aliæ æterna laude cadunt. Quia ergo virtutes aliæ fide vtuntur vt congruo fundamine, Chriſtus omnes præteriit vt fidem tantùm eius elogio cōſono prædicaret. Nota pro rei dignitate Chriſtum fidem Gentilium magni feciſſe ſemper.

Fides quare à Chriſto ſæpè ſæpius inculcata, & laudata.

Primò quia Gentiles procul à notitia veri Dei, non fuere ſacris initiati vt Iudæi, ideoque manet eos ſingulare argumentum laudis, ſiquando benè ſentiunt de Chriſto, quem tametſi Iudæi Scripturarum conſcij debuerunt ex lege cognoſcere, dubij in fide probris iugiter impetebant. Secundò præcipuè Chriſtus fidem extulit, quia eſt ianua Eccleſiæ, qua occluſa virtutes omnes gratiæ Dei expertes, ſunt inanes ideæ boni, & pietatis inanima ſimulacra. Cùm itaque fides ſit fundamentum Eccleſiæ, & ea ſubſtrata virtutibus aliis, eas Deo ſiſtat, vtpote tunc dignas eius obtutibus; operæpretium fuit commendare fidem, cuius deliquium erat lethale bonis operibus, quæ fide extincta mortua ſunt.

Fides eſt fundamentum Eccleſiæ.

Fidei Chriſtianæ propagationem tentarunt impedire Scribæ & Phariſæi.

Ruſus Scribæ & Phariſæi propagationem fidei pro ſua virili parte remorabantur, Chriſtum afficiendo conuiciis, vocando ſeductorem, & dæmone afflatum. Vt ergo blaſphemus occurreret, portenta edebat in gratiam fidei hominum, qui inaugurati ſacris fidei myſteriis credebant in eum. Eodem flamine acta Eccleſia tota fuit in aſtruendis articulis fidei, quos ancipites aliquando fecit hæretica proteruia. Vt inſaniente Pelagio, & adſtruente, hominem proprio Marte ſuo poſſe fieri compotem gloriæ; Eccleſia adeò depreſſit hominum indolem, vt gratiæ Dei detulerit præcipuam ſalutis noſtræ ſummam. Vbi verò diffuſus ab eo error emerſit, Caluino anteſignano tollente liberum arbitrium; Eccleſia ſemper ſibi conſtans, nihil gratiæ detraxit, ſed ita prudenter explicuit ſalutem noſtram eſſe negotium gratiæ, vt liberum arbitrium ſuas etiam in adultis obeat partes, & poſſint annuere Deo vocanti, vt & reſiſtere prout animus dictauerit.

Fidem quare toties Chriſtus commendarit.

Quia igitur primus Eccleſiæ cardo vertitur in fide, & citra eam caſſa erat prædicatio Chriſti; ille fuit multus in commendanda fide, non quòd ſola iuſtificet; vt delirant noſtrates hæretici, ſed quia hominem initiat ſacris myſteriis, & citra eam nihil omnino viuidum ſit, & efficax ad ſalutem.

Eamobrem Dominus ille conſulturus infirmæ hominum indoli, vt fidē ſuæ diuinitatis adſtrueret, miracula appendebat ad trutinam fidei eorum, qui oſtenta & prodigia depoſcebant. Sic ille patrator mirabilium affatus eſt hominem anhelum in miraculum tunc edendum: *Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti.*

Marc. 9.

Et ne longiùs excurram in recenſione operum Chriſti; Ioannes ait, Dominum hunc reſtauratorem hominum tot & tantis fuiſſe conſpicuum miraculis, vt ſic hominum fidem adſtrueret, & eius fidei obſequio ſalutem animarum congruè procuraret. Ita Ioannes non neſcius arcanorum Chriſti:

Ioan. 20.

Multa alia ſigna fecit Ieſus, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc, vt credatis, quia Chriſtus eſt filius Dei, & credentes vitam habeatis. Fortè inſtabis, debuiſſe magis cōmendari charitatē, quàm fidem: charitas nempe maior eſt fide, & vt potior eam debuit anteire. Reſpondeo, fidem eſſe naturâ priorem charitatē, quia ignoti nulla cupido:

Fides quare ſæpius à Chriſto cōmendata quàm charitas dum ederet miracula.

nemo

nemo nempe Deum amare poteſt ex charitate, quin fidei obſequio peruia ſit ei Dei notitia. Hinc dico fuiſſe auſpicandum à rudimentis antequam deueniretur ad apicem Chriſtianæ diſciplinæ. Chriſtus itaque fidem hominum demerere volens, eam depoſcebat vt idoneum præambulum ad gratias erogandas: & vbi aliquod inſigne miraculum ediderat in gratiam alicuius enixè flagitantis illud prodigium, fidem obſequentis huius animæ vt quid conducens ad illud oſtentum illico recenſebat. Sic increbreſcente fama miraculorum Chriſti, in gratiam fidei eorum, qui conſulebant illum, multi ſuam acuebant fidem, vt nomen ſuum darent Euangelio, cuius ille fuit Dominus inſtitutor.

Eſto igitur ille literalis ſenſus verborum Chriſti extollentis fidem Chananææ: vt non fides eius ſola, & ſeorſim ſumpta meruerit hoc miraculum, quod meminit ſcriba ſacer; ſed ideò crede laudatam eſſe fidem eius mulieris, vt fidei dignitate excitati auditores, non cunctarentur credere in Chriſtum, quem hæc Deo afflata fœmina prædicabat. Ne autem fidei ſingularis auctoramentum ſeu ſtipendium eſſet totum ore tenus, & ſic alma parens de filiæ ſuæ ſalute ſollicita referret tantùm laudes in præmium ſui fidelis animi; Chriſtus eam voti compotem fecit, illico ſanans filiam à dæmone diuexatam. Ille itaque rumor increbuit, ſcilicet eos, qui in Chriſtum animo nequaquam ancipiti crederent, non indonatos ab eo recedere. Inde effluxit illa ſupplex diſcipulorum oratio. *Domine adauge nobis fidem.* Profectò operæpretium fuit encomiis atque miraculis commendare fidem: quippe fuit negotium ſupra omnem hominum captum, ſuſpicari Deum in homine. Vnde quia veritatis huiuſce fides erat rudimentum Chriſtianæ diſciplinæ, Dominus ille lator Euangelij incunabula Eccleſiæ fecit eſſe fidem, qua concepta ſicuti par eſt charitas exardeſcit. Nempe viua fides & charitas indiuiduæ ſunt comites: vt namque Solis lux rutila caloris eſt ſocia; ita fides, Deum obiiciens animo, excitat magna amoris incendia, ideoque ſatis credidit Chriſtus fidem ingerere, quæ eſt præambula charitatis.

Luc. 17.
Fides Chriſtiana quare in incunabulis Eccleſiæ miraculis indiguit.

Fides ſincera paſſa repulſam prima oratione, nō tamen indonata recedit.

Aliud item occurrit intentum Chriſti, dum encomiis extulit fidem fœminæ Chananææ. Illè nimirum occurrit dubiæ diſcipulorum menti, neſciæ quare beneficus ille Dominus ſupplicem hanc fœminam ſemel & iterum affatu aſpero repuliſſet. Illud inquam fuit propoſitum Chriſti, quod præfixi titulo huius paragraphi; ſcilicet voluit oſtendere Chriſtus, viuam fidem numquam recedere indonatam, etſi in oratione repulſam patiatur aliquando: ſiquidem Deus de induſtria non exaudit in momento quod ſignamus, vt oratio noſtra crebrior atque vegetior fiat, ſicque reportato pignore optato cum fœnore compenſetur. Exemplo eſt hæc mulier abacta conuiciis, & eiecta velut canis: hoc congreſſu ingrato nihilo ſegnior effecta parens hæc anxia, fidei iacturam non paſſa eſt; ſed conſtitit ſibi, Deum ſemper vrgens ingeminando preces. Oleum ſanè & operam non perdidit Chananæa: quippe perſeuerans atque tenax in laudabili propoſito, meruit habere Chriſtum in præconem ſuæ fidei; & quæ ſuppetias petiit contra feros dæmonis impetus, non duntaxat auxilium aliquale tulit, ſed eſſe audiit illa mora ſartam tectámque ſuæ filiæ ſoſpitatem. Ecce elogia, & gratiam

Chananææ perſeuerātia quali fuerit gratiâ compenſata.

impertitam. *Reſpondens Ieſus, ait illi: O mulier magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis. Et ſanata eſt filia eius ex illa hora.*

Plus præſtitit Chriſtus, quàm oratio Chananææ recoleret. Sic orauit: *Domine adiuua me.* Et Dominus non adiutor tantùm, ſed & liberator extitit opportunus. Inglorio quidem nomine canis affectam fœminam primò abegit; ſed quia patiens illa parens ſaturata opprobriis, fidei ſuæ nil detraxit, nacta eſt hunc patronum, imò & laudatorem, quem experta fuit duriùs obiurgantem. Eodem & tenore Deus ſuas hodie gratias diſſeminat: etenim plerumque tacitus præterit orantium vota, differens optatis annuere, vt tempore opportuno ſua munera largiatur. Eò ſpectant illa Chryſoſtomi verba. *Fiat* (inquit) *tibi ſicut vis. Ac ſi diceret: Fides quidem tua maiora quàm petis poſſet impetrare, verumtamen fiat vt vis. Hæc vox illi aſſimis eſt, qua dictum eſt: Fiat cælum, & factum eſt cælum. Saluata eſt enim, ait, filia eius ab illa hora. Perſpicis iam non parum ab ipſa ad curationem filiæ collatum fuiſſe, propterea nec dixit Chriſtus: Sanetur filia tua; ſed: Magna eſt fides tua, fiat tibi vt vis: vt nos diſcamus, non otiosè, nec aſſentationis gratiâ ita ipſum dixiſſe: ſed eximiam illius virtutem ac fidem prædicare voluiſſe, rerum enim euentus facili fidem illius docuit: Sanata eſt enim, inquit, ſtatim filia eius. Tu verò diligenter conſidera, cùm nihil ab Apoſtolis in re mulieris factum fuerit, totum ab ipſa fuiſſe perfectum; tantum quippe iugis & feruens oratio poteſt. Mauult enim noſtram Deus, qui rei ſumus, quam aliorum pro nobis orationem. Nam quamuis maiore illi ad Chriſtum potiebamur libertate; magnam tamen mulier patientiam oſtendit, & exitu ipſo rerum faciliimè intellexerunt Apoſtoli, quamobrem non ſtatim ipſis quod pro ea petebant conceſſit.*

Chananææ oratio plus retulit quàm petiit.

Ex SS. Patribus.
Chryſoſt. hom. 53 in Matth.

Chananæa quare non fuerit exaudita ab initio ſuæ orationis.

Titulo à me præfixo fauet & Rabanus, ita commentatus in gratiam Gentilis huiuſce fœminæ, quam & Chriſtus ipſe ſuis dignatus eſt encomiis. Sic ille: *Fides magna dicitur & meritò; quia cùm Gentes nec lege fuerint imbutæ, nec vocibus Prophetarum inſtructæ, ad prædicationem mox Apoſtolorum, in auditu auris obedierunt: ideoque ſalutem impetrare meruerunt. Verùm ſi ad primas Eccleſiæ rogantis lacrymas Dominus ſalutem animæ differt dare, non eſt deſperandum, vel à petendo ceſſandum, ſed magis precibus inſiſtendum.* Etenim cùm ſua merces quodque bonum opus maneat; quò productior erit oratio, extenſiuè bonum maius efficiet, ac proinde cæteris paribus compendioſas preces oratio longior anteibit. Adice, Deum quaſi diſſimulando præterire preces noſtras, vt oratione repetita fides capiat incrementum.

Rabanus in Matth. 15.
Oratio prolixior quare ſit præſtantior breuiore cæteris paribus.

Fides nutritur repetitis actibus.

Ex Linguis.

Huic effato fauent linguæ illæ priſcæ, quibus ad nos tranſmiſſa eſt hiſtoria Chananææ: etenim vbi Latinus interpres ita inducit Chriſtum cum Gentili hac fœmina colloquentem: *Magna eſt fides tua;* textus Hebræus ſic effert: כמה גדולה אמונתך *camma gedolah emunathecha*, id eſt, *quo excreuit*, ſeu *quanta exaltata fides tua.* Nempe radix, גדל *gadal*, ſignificat, *creſcere, educare, nutrire, exaltare.* Syrus interpres aliam dictionem adhibuit, ſed quæ eiuſdem eſt emphaſis. רבא הי הימנותכי *rabbo hi haimonuthechi*, id eſt, *multiplicata*, ſeu *magnificata eſt fides tua.* Etenim radicalis, רבא *reba*, ſignificat, *multiplicare,* &

Hebræa.

Syriaca.

magnificare: mulṫàque proſtant exempla vtriuſque nomenclaturæ apud Syros & Chaldæos, quibus eſt inolita vocis huius vſurpatio.

Græca. Orationis perſeuerãtia non recedit indonata. Græca lectio nou deuiat. ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις. Id eſt. *O mulier magna ſeu ſublimis eſt fides tua.* Vox, μεγάλη, magnam & ſublimem ſignificat. Græcus itaque interpres voluit ingerere, mulierem Chananæam tantùm profeciſſe conuiciis,& repulſa quam paſſa eſt, vt fides eius inde ſublimior effecta meruerit magnificari à Chriſto miris encomiis. Hoc itaque velim recoli ab omnibus qui profitentur ſtudium orationis; videlicet Deum cauere nobis, quando non ſtatim & ad arbitrium noſtrum impertit gratias, quibus noſtra velificatur oratio. Reuocandum eſt in eo themate vetus adagium; ſcilicet: Quod differtur, non aufertur. Imò plerumque ſatius eſt ad tempus carere dono quod oramus, vt dum anima tentationibus obnoxia, omnia tuta timet, cautior ſit, & decurtat alacriùs virtutum aleam, in qua fortè remiſſior eſſet & ſegnior ſi facta voti compos, eam citiſſimè Dominus exaudiret.

MORALIS

EXPOSITIO EVANGELII, PROXIME LITERALITER EXPENSI.

EVANGELIVM

Sectum in tot numeros, quot inde morales ſectiones exurgunt.

Matth. 15. I. EGreſſus IESVS ſeceſſit in partes Tyri, & Sidonis. Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa, dicens ei. Miſerere meî Domine fili Dauid: filia mea malè à dæmonio vexatur. Qui non reſpondit ei verbum.

II. Et accedentes diſcipuli eius rogabant eum dicentes: Dimitte eam, quia clamat poſt nos. Ipſe autem reſpondens ait: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſraël.

III. At illa venit, & adorauit eum, dicens: Domine adiuua me.

IV. Qui reſpondens ait: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa dixit: Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum. Tunc reſpondens IESVS, ait illi: O mulier, magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis. Et ſanata eſt filia eius ex illa hora.

MORALIS EXPOSITIO digeſta in tot titulos, quot proſtant ſectiones moraliter diſcutientes textus prælibatos.

I. INcongruum fuit olim, hominem indutum ſacco, & cinere aſperſum, ſiſti obtutibus Regis Aſſueri; imò nefas erat adire palatium veſtibus obſoletis. Acceſſus ad Deum cautiones exigit momenti potioris, in anima redux à defectione ſua, cui hoc imprimis indicitur, vt exeat è finibus eius iniqua ſortis, in quam incurrit Deo nequiter abiurato.

II. Dato libello repudij prauis omnibus affectibus, & præteritis ita ſuis finibus, anima pœnitens orationis ſuffragio tentabit conciliare Deum, qui vt par eſt orantibus ſe præſtare ſolet propitium. Ea nempe vis eſt inſita precibus, vt oratio iugis nunquam abeat indonata.

III. Nimirum è re Dei eſt annuere votis eorum omnium, qui ſuas ſpes omnes refundunt in ipſum vt in rerum Dominum, penes quem ſolum eſt bonorum ſumma, quæ ſola beare poteſt, ad ſummum bonum animas anhelantes.

IV. Quæ vt nihil niſi Deum ſpirant, vt adſcita in ſortem filiorum Dei paſcuntur illo pane, qui decoctus eſt ſolis filiis adoptiuis, & infertur menſa, à qua procul abiguntur canes, quibus eſt lethale panem illum vel modicè degustare. Ille panis eſt Sacramentum corporis adorandi Domini Ieſu, cuius copia fit tantùm defæcatis pectoribus; vſu eius interdicto canibus, id eſt, ſacrilegis hominibus, in quorum viſcere impuro vitiorum fæces olidæ ſtabulantur.

SENSVS

SENSVS MORALIS.

Quo apparatu anima refuga, facta redux & pænitens debeat accingi aditura Chriſtum.

In hæc verba:

Mulier Chananaa à finibus illis egreſſa clamauit.

SECTIO PRIMA.

ARTICVLVS PRIMVS.

EX PHILOSOPHIA, THEOLOGIA, ET EX SS. PATRIBVS.

Semei viri nequam pœnitentia.

PErduellis Abſalon, patri ſuo iniurius, inuaſit regnum eius. Pulſo Regi & abacto turpiter, occurrit Semei homo nefarius, qui inſultans Regi, & eum conuiciis impetens, atrociter offendit. Sed vt in ancipiti poſita eſt ſors armorum, ac proinde vices verſat pugnantium; proſtratus eſt Abſalon, & Dauid quaſi poſtliminio repetens regnum, Ieroſolymam petiit ſtipatus agmine laureato. Vt fortuna aſpirans perſtringit oculos æmulorum; Semei malè ſibi conſcius, ſedulò cogitauit, qua ratione poſſet conciliare ſibi Regem grauiter offenſum. Vt fieret voti compos, propoſuit exire de finibus ſuis, id eſt de Bahurim vbi morabatur, & tranſuadare Iordanis aquas, vt tranſeunti Regi occurrens prono corporis habitu tergeret iniurias, quibus hunc rerum dominum nequiter obiurgarat. Fuit hæc induſtria ſalutaris homini nequam; quippe ſibi cauit exeundo de finibus ſuis, vt ſancta memorat hiſtoria hoc tenore: *Feſtinauit Semei filius Gera filij Iemini de Bahurim, & deſcendit cum viris Iuda in occurſum Regis Dauid, &c. Semei autem proſtratus coram Rege, cùm iam tranſiſſet Iordanem dixit ad eum: Ne reputes mihi, domine mi, iniquitatem, neque memineris iniuriarum ſerui tui, &c. Ait Rex Semei: Non morieris.*

2. Reg. 19.

Semei pœnitentia propoſita in exemplum.

Subolet ille typus omnem ſeriem & contextum pœnitentiæ ineundæ ab anima ſuos exoſa ritus nefarios. Nempe debet illa fines ſuos abdicare, & tranſnadare flumen, vt congruè aptetur ad occurſum Chriſti. Quidquid anima ſibi præſtituit in ſcopum, in quem ſuas omnes dirigit actiones, illud eſt animæ finis, & hic finis indit actioni editæ qualitatem, qua maximè pollet. Vnde quia fines impiorum hominum peruerſi ſunt, nam omnis eorum intentio nequam eſt; ſi eis animo inſedit adire Chriſtum, operæpretium eſt, eos egredi de finibus ſuis, alios ſibi præſtituendo fines, mutando intentum, & viuendo animo defæcato. Huiuſce veritatis conſcia Philoſophia ventilat iſtud axioma Ariſtotelis: *Cuius finis bonus eſt, ipſum quoque bonum eſt.* Vnde infert, omne ens eſſe bonum, quia quidquid editum eſt, illud ab agente ſupremo dirigitur in bonum finem. Sed præcipua vis huius effati liquet in moralibus, vbi finis intentus ſpecificat actiones. Quia igitur reprobi tales extitere præſtituto ſibi fine malo, ſi anhelant ad occurſum Chriſti, fœminam Chananæam, & contritum Semei citò citiùs æmulentur: ambo namque exierunt de finibus ſuis, vt fruerentur optatis.

Finis ſpecificat actiones.
EX PHILOSOPHIA.
Ariſtot. 3. Topicorum.

Exitus ille de finibus priſtinis elimatiùs oſtenditur eſſe neceſſarius, conſultâ Theologiâ. Illa nimirum ait, gratiam habitualem egere iugi Dei influxu, vt Deus erga animam benè affectus ſit: adiicit illa ſacra diſciplina, deſinere hunc influxum, inſinuante ſe aliqua lethali noxa, quia toto cœlo peccata & gratia diſpeſcuntur. Ergo cùm peccatum ſit actio edita fine iniquo, quiſquis repedare volet ad gratiam quæ excidit, ille debet quantocyùs mutare fines ſuos, & aliud præſtituere ſibi intentum: gratia quippe non influit in animam, quandiu eſt illa ſuis iniquis finibus aſſueta. Vterque ſtatus animæ congruo nomine deſcribitur: dicitur enim auerſio, ille peccatoris habitus, qui vltimum ſibi finem præſtituit in creatis: & quia peruerſus eſt ille finis ſuffectus in locum potioris longè finis, anima hæc inde deuia peruertitur. At ſecus eſt de anima pœnitente, huius propoſitum de meliori fruge vocatur conuerſio, quia repudiato priore fine & poſito à tergo, Deum verſus tendit, præfigendo ſibi illum in ſcopum æternum, reprobos omnes affectus priſtinos abiurando.

Pœn[illegible] anim[illegible] ſariò [illegible] abdicar[illegible] prauos af[illegible]ctus ſuos.
EX THEOLOGIA.
Gratia vno ſolo peccato mortali patitur deliquium.
Thom. 1. 2. q. 113. art. 2.

Igitur egregiè cauit ſibi Chananæa, quando egreſſa eſt de finibus ſuis: ſiquidem alioquin Chriſtum non feciſſet ſibi propitium, ſicut nec hunc Dominum placant hypocritæ, qui ementito pietatis habitu vacant bonis operibus, ieiunio ſcilicet, & eleemoſynæ; ſed non egrediuntur è finibus ſuis, prauis videlicet affectibus indulgēdo. Quàm ſit hæc incongrua pœnitentia, tui muneris eſt oſtendere, præco verbi Dei, auditores tuos admonendo, eos incautè agere, ſi ſuos incolendo fines, id eſt, indormiendo malis affectibus, credunt ſuas eleemoſynas, ieiunia, aliaque id genus bona opera fore accepta Deo. Hoc delirio laborant illi, qui odia acerba & æterna fouent memores iniuriæ acceptę, cuius vltionem ſemper iniquo animo meditantur. Eiuſdem farinæ homines ſunt illi, qui Venere malè ſuada toro alieno vtuntur adulteri, arbitrantes ſe talia redimere piacula bonis operibus. Prædicator erudite, occurrendum eſt gliſcenti errori, qui præcipuam hominum partem hactenus infatuat: ratus quippe eſt exire volens de finibus ſuis, etſi non deſint homines alioquin bonis actibus incumbentes. Hoc igitur inculca, hunc eſſe cardinem præcipuum, in quo pœnitentiæ ſumma vertitur: videlicet vt anima egrediatur de finibus ſuis, mutato priore intento, ſi vt par eſt optat ſiſti ſacris Dei obtutibus, & gratiam eius congruè demereri.

Pœnitentia nulla eſt ſi non exuantur affectus veteres praui.

Sed quid alloquar pœnitentes, illud conſilium eſſet ingerendum viris pleriſque probis, qui ſe aliis commendatos eſſe volunt nomine ſanctitatis: hi nimirum incurij extirpare prauos habitus, qui ipſis quaſi inſciis adoleſcunt irrito conamine tentāt occurrere Chriſto, quia ſemper finiū ſuorū carcere cōcludūtur. Et hoc ego caput arbitror eſſe momēti inſignis in myſtica Theologia, vtpote cuius incuriâ multi incaſſum profitentur arduū vitæ genus cute tenus, nec vllū virtutis ingenuæ & ſinceræ prouentū faciunt, quia ſuo viuentes arbitrio, geſtiunt ſemper aſſuetis finibus immorari.

Pleriqque viri ſpirituales cute tenus prauos caſtigant affectus ſuos.

Ne cui imponant tropicæ phraſes, explica ô doctor, egreſſum de finibus Gentilium eſſe compoſitionem morum in melius, ſi non in effectu, ſaltem in affectu; prima namque rudimenta pœnitentiæ petuntur à voto reformandi ea, quæ ſunt cenſuræ obnoxia. Auſpicandam eſſe pœnitentiam ab illo intrinſeco affectuum

EX SS. PATRIBVS
Pœnitentiæ ſeries exquiſita deſcribitur.

ſcrutinio, Chryſoſtomus bellè enuntiat ita fatus: *Vt neque puniamur neque pœnas demus, in ſuam quiſque conſcientiam ingrediatur, vitámque explicet: cunctíſque commiſſis diligenter excuſſis, condemnet animam, quæ hæc patrauit, puniatque cogitationem, affligat crucietque ſuam ipſius mentem, ſupplicium à ſeipſo exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligenter actam pœnitentiam, per lacrymas, per confeſſionem, per ieiunium, per eleemoſynam, per continentiam ac charitatem, vt poſſimus omnes omni modo hic depoſitis peccatis multa cum fiducia illuc proficiſci.* Diceres eruditum hunc doctorem de induſtria commentari moraliter verſum quem expendo: ait enim, ſingulos quoſque pœnitentiæ candidatos debere ſeipſos conuertire, luſtrare ſuos affectus omnes, vt iis diſcuſſis, terſioris vitæ ſpecimen præbere queant: & hoc ſanè perinde eſt ac dicere, eſſe egrediendum de finibus ſuis, vt Christus Dominus adeatur.

Pœnitentia virtutes opponit vitiis. Ad hunc egreſſum de finibus inolitis pertinet illa pœnitentia, quam ſatisfactionem vocant; illa namque vitiis virtutes opponit, ſic in alios inducendo fines animam, cui inſedit Chriſtum Dominum inflectere ad parcendum. Hunc eſſe pœnitentiæ contextum Ambroſius enuntiat, ſic hortatus virginem lapſam: *Imprimis omnis huius vitæ cura intermendа eſt tibi, & quaſi te mortuam exiſtimans, ſicut es, quomodo poſſis reuiuiſcere cogita. Deinde lugubris tibi accipienda eſt veſtis, & mens ac membra ſingula digna caſtigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanam gloriam occaſionem luxuriæ præſtiterunt: defluant oculis lacrymæ, qui maſculum ſimpliciter non aſpexerunt; palleſcat facies, quæ quondam viruit impudicè. Denique totum corpus incuria maceretur, cinere aſperſum, & opertum cilicio perhorreſcat; quia malè ſibi de pulchritudine placuit. Cor verò ſit liquefactum ſicut cera, ieiuniis inquietans ſemetipſum, & cogitationibus ventilans, quare ſit ab inimico ſubuerſum. Senſus etiam crucietur, quia in membra corporis cùm haberet dominationem, malè ceſſit imperio. Talis vita, talis actio pœnitentia ſi fuerit perſeuerans, audebit ſpectare, etſi non gloriam, certè pœnæ vocationem. Peccator ergo ſi ſibi ipſi non pepercerit, à Deo illi parcitur: & ſi futuras pœnas gehennæ perpetuas in hoc paruo vitæ ſpatio compenſauerit, ſeipſum ab æterno iudicio liberat. Grandi plagæ alta & prolixa opus eſt medicina. Grande ſcelus grandem neceſſariam habet ſatisfactionem.*

Ambr. ad virginem lapſam c. 8.

Pœnitentia debet eſſe proportionata vitæ noxiæ.

Illa Ambroſij oratio refricat memoriam eius ſententiæ, quam memini, dicens animam pœnitentem debere egredi de finibus ſuis, vt eò deueniat vbi eſt Chriſtus. Ille nimirum degit in medio virtutum chori, quem adire nemo poteſt, niſi vitiis omnibus abdicatis. Quòd ſi quis hanc peregrinam tropologiam ſuſpicatur, is ſuccenſeat Origeni, qui mihi anſam dedit commentandi hoc tenore, quem decurri. Siſtendus ille ita fatus: *Arbitror quòd ſi non fuiſſet egreſſa*

Origenes in Matth. 15. *Chananæa à finibus illis, non potuiſſet clamare ad Ieſum, videlicet ex ingenti fide, quod ipſius Ieſu teſtimonio probatur. Et ſanè iuxta portionem fidei egreditur quis à finibus Gentium. Hic igitur fines quidam dicti ſunt Tyri, & Sidonis. Et quidem exiſtimandum eſt quemque noſtrum, vbi peccat, in finibus eſſe Tyri, & Sidonis, ſiue Pharaonis, ſiue Ægypti, aut alterius cuiuſpiam, qui ſit extra Dei diſtributionem. Rurſus vbi mutatur à malitia ad virtutem, egreditur à vitiorum finibus, venit autem in fines partis Dei.* Quaſi diceret, eum, qui dato libello repudij vitiis omnibus, vt virtuti vacet, reuera exire de finibus ſuis, & congruè accingi in occurſum Chriſti Domini venientis.

SENSVS MORALIS.

Anima de meliori fruge ſollicita debet prauos abdicare ritus inolitos, vt Deum faciat ſibi propitium.

In hæc verba:

Mulier Chananæa à finibus illis egreſſa clamauit.

ARTICVLVS II.

Ex Historia, et ex SS. Patribvs.

VT canis in proprio fimo latrans, erutus inde mitior eſt; ita & reprobi, ſiquando fines ſuos exceſſerint, omne lethale virus euomunt, & idoneo apparatu ſe componunt in occurſum Chriſti, qui vt eſt Rex Regum, eo vult ritu conciliari à reprobis, quem indixere Reges hominibus iniuriis ſuæ maieſtati. In his occurrit Rex Angliæ Edoardus qui Itium portum Morinorum, id eſt Caletum, obſidens; videns ſe obſidione longa nihil proficere, credidit eſſe è re ſua non ſoluere hinc ante deditionem vrbis, à qua inglorié & dicteriis fuerat exceptus. Inuito quaſi exercitu & repugnante hyberno tempore ſtetit armata claſſi, velificans intento Regis, qui internecionem vrbis indixerat. Quod non potuit armorum impetus crebrò repetitus in arcem illam munitiſſimam, id pertinax ſubirati Regis animus & longiores præſtitere moræ. Namque rei frumentariæ penuriâ, annona omnis exhauſta eſt, & ſpes omnis adempta ciuibus conquirendi cibos, ſicque effectum eſt, vt cederent famі milites Galli, qui hactenus illuſerant Angliæ cataphractæ.

Ex Historia. Regis Angliæ ſeueritas in Caletenſes. Hiſtoria Gallica in Philippo Valeſio ſub an. 1347.

Vrgente itaque inediâ, Galli caduceatorem mittunt, qui de vrbis deditione Regem faciat certiorem. dummodo iniuriæ acceptæ ſenſum omnem expungeret. Adſpirantis fortunæ aurâ ferociens Anglus, habuit deſpicatui hominem miſſum nomine ciuitatis, adiiciens hoc animo ſuo inſidere propoſitum, vt Caletenſes omnes occiſis illic Anglis ſuo ſanguine parentarent. Sed vt hoc decretum erat inhumanum, proceres Angliæ inflectentes animum Regis, ingeſſere mitius conſilium; videlicet vt optimates vrbis munitiſſimæ, egreſſi de finibus ſuis reorum habitu, & fune inglorio collo intorto, conuenirent Regem ſupplices, & compoſiti ad arbitrium eius, claues vrbis deditæ referentes, & experturi quidquid Rex dictaret, adeptus ius vitæ & necis in homines illos ægrè admodum profligatos.

Caletenſes qua conditione iniqua recepti in gratiam à Rege Angliæ.

Iniquam hanc conditionem credidere Galli, quibus in votis eſt glorioſè potius occumbere, quàm aliquid turpe pati. Sed vt mulierum atque lactentium vagitus inſonuit, ſtrenui ciues nihil iniurium credidere nomini Gallico, ſi cede-

rent fato inſtanti, patriæ ſic ſuo ſanguine conſulturi. Eo intento plerique nominatiſſimi optimates depoſito cingulo aperto capite, & nudis pedibus inermes adiere Regem, dedentes ita ciuitatem, & in gratiam ſuorum contribulum atque municipum ſua capita deuouentes. Regina, quæ tūc in caſtris aderat, perculſa hac ſpecie miſeranda ciuium, pro eis interceſſit, inclinans Regem ad veniam: vnde vt ciuibus armatis, & ſuo præſidio vallatis, arma & arx prævalida fuere argumenta inſultandi in Regem Angliæ, ita & deſerta hac munitione ſua, & habitu inermi adire Regem, fuit induſtria prouocandi illum, ad recipiendum eos in gratiam ſuam.

Eo planè ritu conciliatur Deus ſubiratus impiis hominibus: nempe nefarij homines vitiis aſſueti degunt in malis habitibus vt in arce, & quamdiu genio ſuo indulgent, tamdiu Deo illudunt, irritas faciendo leges eius: vtque patientia læſa in furorem abit, quandoque Deus vltor acerbus, fame, lue, & bello ſæuit in homines fœdifragos, populans omnes plagas malè ſibi conſcias. Plerumque homines ſæuiente gladio vindice reſipiſcunt, idque eo ritu quem depoſcebat Anglus. Nam reprobi ſuo vallo derelicto, id eſt, iniquo peccandi affectu abiurato, inermes Deum conueniunt quando prauos exuunt habitus, quibus vt armis Deum laceſſiebant: conciliato Deo claues offerunt, cùm ei reſerant & explicant omnes animæ facultates, vt eis illabatur. Adſunt & largi lacrymarum imbres, indices animi contriti, & omnino compoſiti ad nutum Dei.

Ioãnis Apoſtoli diſcipulus deſertor pietatis.

In eum ſe morem aptauit ille adoleſcens apprimè initiatus à Ioanne Apoſtolo. Is impubes à Ioanne ſacris tinctus, argumenta dedit virtutis inſignis, & abditæ ſanctitatis. Sed vt indoles hominum prona in ſcelus animam ſollicitat ſenſuum illecebris, quæ incautis ſuum lethale virus affricant; puer ille ingenuos virtuti dedit libellum repudij, corpore pubeſcente. Et quaſi parum eſſet eſſe transfugam, atque pietatis deſertorem, ea adiecit vitiis ſuis incrementa vt licet iunior, fieret tamen anteſignanus hominum nequam, prædonem agens. Ioannes ingemuit homini deſertori, & apud ſe ſtatuit eſſe defectioni eius cito citiùs occurrendum. Vtque zelus animarum eſt morarum impatiens, grandæuus ille Apoſtolus equitando ſe contulit in ſyluam, quam prædo ille homicida viatorum multo ſanguine diffamarat. Ioanne ſubeunte lucum hunc famoſum, adſtitit turba infamis quæ eum circumſtans ſciſcitata eſt, quænam cauſa viæ: ille intrepidus ait ſe eò acceſſiſſe de induſtria rei grauiſſimæ gratià, cuius conſilium communicare cum eorum duce operæpretium erat, ac proinde ſibi eſſe faciendi copiam adeundi ducem. Satellites impij nihil ſiniſtri ſuſpicantes in venerando ſene, ſiſtunt eum quantocyus præfecto ſuo. Quid autem ille occurſus præſtiterit, accipe ex Clemente Alexandrino, ita recolente facinus illud egregium. Sic ille: *Vt Ioannem aduentantem agnouit, præ pudore arripuit fugam. Ioannes illum pro viribus properè inſequitur, atque clamans: Quid, inquit, fili fugis? Ne formides: adhuc tibi ſalutis ſpes reliqua eſt: ego Chriſto pro te reddam rationem. Chriſtus miſit me ad te. Ille vbi hæc audiit, primùm oculis humi defixis conſtitit, deinde arma abiecit: tum horrore perfuſus, grauiter & acerbè lamentatus eſt. Senem ad ſe aduentantem complectitur, fletu & mœ-*

Clement. Alexand. l. qui inſcribitur: Quis ſit diues, qui ſaluetur.

rore quod poterat pro culpa ſatisfacit, & dextra ſola occultata, lacrymarum vndâ ſecundò baptizatur. Apoſtolus verò & conſtanti aſſeueratione ei ſe à Seruatore veniam & remiſſionem peccatorum precibus ſuis impetraturum pollicetur, atque ad genua accidens, ipſam manum dexteram, tanquam aqua pœnitentiæ ablutam purgatámque oſculatus, illum ad Eccleſiam reducit. Crebris item precibus Deum pro illo inuocat, continuis ieiuniis vnà cum eo ſe macerat, variis diuinæ ſapientiæ ſententiis eius animum quaſi quibuſdam lenociniis mitigat, tranquillátque. Huius conuerſione magnum veræ pœnitentiæ exemplum, præclarum ſecundæ regenerationis ſpecimen, illuſtre denique trophæum à peccatis reſurrectionis per exteriora pœnitentiæ ſigna hominibus propoſuit ad imitandum.

Pœnitentia diſcipuli Ioannis Apoſtoli.

Cùm audis, dyſcolum hominem arma abieciſſe, cogita eum illo temporis articulo proceſſiſſe de finibus ſuis, non dumtaxat excedendo loco infami, ſed iniquos ſuos affectus priſtinos exuendo: ſeipſum depoſuit impium in ſylua, vt pium Deo reponeret in Eccleſia: geſtierat impunè luxurians, & opiparè conuiuans cum ſuis ſicariis, poſtea adſcitus in numerum pœnitentium largè fleuit, mœrore iugi terſit delicias noxiæ voluptatis. Ecce ideam ſalutarem animæ reducis, cui non ſatis eſt vt fœminæ Chananææ exire, de finibus ſuis, niſi & virtutum omnium praxim adiiciat, vt hoc ſanctiore ſtudio præterita vitia detergantur. Eò ſpectat iſtud Baſilij conſilium: *Medicina magna delicta ſedabit: ieiunium ebrietatem curet, Pſalmus turpes cantus, lacryma riſum: pro ſaltatione genu Deo flectatur, pro tripudio pectus pulſetur, pro veſtium ſumptu & ornatu humilitas. In omnibus verò eleemoſyna peccata diluat. Redemptio animæ viri diuitiæ.* Vt Baſilius & Gregorius Nyſſenus ſanguine fraternizant; ita & in doctrina ſunt concordes, dum concurrunt in themate prælibato.

Vitia quomodo curentur.

Ex SS. PATRIBVS.

Virtutes ſunt antidotū vitiorum. *Baſil. hom. 14. in ebrietatem.*

Ecce Gregorij concolorem ſententiam: *Deliciis indulgens in morbum delapſus es? eum inediis, & ieiuniis cura. Animus laborat incontinentiâ? Adhibeatur temperantia medicamentum. Multiplici ac nimia pecuniæ cupiditate in febrem incidiſti? liberalitate & eleemoſyna depellatur: hac enim eſt nimium expletæ mentis curatio. Laſit te rerum alienarum direptio? quæ rapta ſunt, ad proprios dominos reuertantur. Mendacium te proximè duxit ad interitum, veritatis ſtudio periculum euitetur. Inducantur omnia arma pœnitētiæ, vt ſecuris acies & ictus propulſetur. Quid enim aliud eſt pœnitentia, niſi diſſolutio & euerſio præteritorum, quæ vel re vel cogitatione ſunt admiſſa? Explora celeriter, & diligenter aduerte morbum, quo affectus es; ſuſcipe ex eo dolorem quantum maximum potes, affige ea, &c.* Ne ſuſpiceris, Græcorum hominum eſſe hunc feruorem tantùm, audi ex Africa hominem etiam talia ſuggerentem, ducentis ferè annis ante tempora Baſilij. Is eſt Tertullianus vitiorum cenſor vtique rigidus, qui animæ pœnitenti non ſuadet tantùm egreſſum de finibus ſuis, mutando propoſitum ſeu intentum; ſed hortatur ad comparandam ſupellectilem omnium virtutum, quibus flagrantia vitia citiùs extinguntur.

Gregor. Nyſſen. oratione in eos, qui alios iudicare præſumunt.

Tertull. l. de pœnitent. c. 9.

Sic conſulit auſterus ille Afer: *Satisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentiâ Deus mitigatur. Itaque exomologeſis proſternendi & humilificandi hominis eſt*

diſciplina, conuerſationem iniungens miſericordia illicem. De ipſo quoque habitu atque victu mandat ſacco & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus deiicere, illa quæ peccauit, triſti tractatione mutare: cæterum paſtum & potum pura noſſe, non ventris ſcilicet ſed animæ cauſâ: plerumque verò ieiuniis preces alere, ingemiſcere, lacrymari, & mugire dies noctéſque ad Dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & caris Dei adgeniculari: omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ iniungere. Hæc omnia exomologeſis, vt pœnitentiam commendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorem ipſa pronuntians pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna ſupplicia non dicam fruſtretur, ſed expungat. Cùm igitur prouoluit hominem, magis releuat: cùm accuſat, excuſat: cùm condemnat, abſoluit. Inquantùm non peperceris tibi; crede, Deus parcet. Non ergo ſatis eſt exiiſſe de finibus ſuis, & renuntiare prauis affectibus; ſed operæpretium eſt, pœnâ inflictâ caſtigare voluptatis ſenſum, quem concepit caro vitiis indulgendo. Etenim Chananæa egreſſa de finibus ſuis, patientiæ, fidei, & humilitatis ſpecimina edidit egregia, prudenter erudiens nos, pœnitentiam vt ſit ſarta tecta debere ſtipari toto virtutum choro, vt vel ſic pœnitens homo queat reſiduos vitiorum ſurculos extirpare.

Pœnitentia vt ſincera ſit multis auſteris actibus hominem obſtringit.

Ad hoc argumentum pertinet illa parenesis Chryſologi: *Si quo fortè noſtro mens ſæculo fuerit confixa peccati, ſi caro tumeſcat ex crimine, ſi vitiorum ſanie fragilitas humana corrumpatur: tunc ægris illa quæ non ſanis pœnitentia medicina ſuccurrat, ferrum compunctionis accedat, apponatur tunc aduſtio doloris, adhibeantur ſuſpiriorum tunc fomenta, tumentis conſcientiæ feruor tunc euaporet: tunc reatus vlcera lacrymis abluantur, immunditiem corporis cilicia tunc detergant. Ferat amaram pœnitentiæ curam, qui ſeruare debitam noluit ſanitatem. Cui vita ſua chara eſt, dura nulla eſt cura. Medicus non ſit ingratus, qui per dolorem reuocat ad ſalutem. Qui innocentia creditum ſeruat, pœnitentia non ſoluit vſuram. Ipſe Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum. Accepit tortuoſiſſimi piles animantis, nihil habeatis recti, nihil decoris: quem natura dedit labori dure, addixit magno ponderi, extrema tradidit ſeruituti; talis pœnitentia magiſter indui debuit veſtimento: vt qui à recta detorſerant diſciplina, & deformes ſe totos formis reddiderant peccatorum, magnis pœnitentiæ ſarcinis ſubderentur, addicerentur duris ſatisfactionis angoribus, ſuſpiria compunctionis laborioſa portarent: vt directi ac attenuati in modum acus, per anguſtum pœnitentiæ foramen amplæ remiſſionis intrarent.* Ita Chryſologus.

Chryſolog. ſerm. 167.

Pœnitentiæ amaror oppoſitus voluptatis ſuauibus illecebris.

* * *

SENSVS MORALIS.

Oratio indefeſſa ſalutare ſubſidium eſt contra moleſtias omnes, quæ ingruunt vndequaque.

In hæc verba:

Dimitte eam, quia clamat poſt nos.

SECTIO SECVNDA.

Ex Symbolis, Ex Antiqvitate Plvrivm Nationvm, et ex SS. Patribvs.

VT Gentibus orbe toto ſatis ſenſus quidam ineſt Dei alicuius, quo moderante vigent quæcumque videt; ita creber fuit templorum vſus apud omnes nationes, quæ illuc conueniebant oraturæ Deum, vt votis annueret quæ ſupplices hi populi recenſebant. Ne autem quis indonatus abiret à conſpectu Dei, quem credula gentilitas credidit in idolis reſidere, in variis mundi plagis poſita ſunt aſyla, id eſt templa, quorum aditus erat adeò ſalutaris, vt homo ſubiens hæc aſyla fieret inuius omnibus anguſtiis, quibus illum eius æmuli laceſſebant. Conſule me ſuprà, & reſcies, nullas fuiſſe orbis oras, neque nationes quibus non fuerit familiare illud aſylorum præſidium. Sed illud obiter hîc notandum, longiores fuiſſe moras in aſylo protrahendas, vt quis fieret voti compos, vt & priſcis Eccleſiæ temporibus, quamdiu viguit immunitas Eccleſiarum, exeunte reo extra ſepta templi, gratiâ & iure aſyli protinus excidebat. In hoc ritu obſoleto ſubodoror defæcatæ orationis ingenium. Illa nimirum minimè optatis gaudet, niſi anhela diu perſeueret: namque cadit votis oratio, quæ initio feruida in progreſſu tepet; nec alio argumento ducti Apoſtoli cauſam egere Chananææ: nempe hoc vno freti vrgebant Chriſtum, videlicet quia indefeſſa oratione mulier inſiſtebat.

Ex Antiqvitate plvrivm nationvm.

Perſeuerantia quantùm ſit neceſſaria orationi.

Quare Deus tantùm perſeuerantiæ tribuat dixi ego fusè ſuprà, vbi copioſa ſeges materiarum proſtat ad texendas conciones de perſeuerantia in ſtudio orationis. Ad hanc perſeuerantiam Chriſtus adhortatur nos induſtriâ illâ parabolâ hominis, qui media nocte importunus amico ſuo panes retulit, quos alioquin nec vt amicus accepiſſet. Hieronymus recolens illam parabolam ita commentatur: *Poſtquam Chriſtus Dominus diſcipulos orationem Dominicam docuit, hanc ſubiecit parabolam, vt intelligeremus, importunos nos amicos eſſe debere pulſando Chriſtum, ipſe enim ſi rectè viuamus, amicus noſter eſt. Huius amici oſtium inceſſabiliter pulſare debemus, & horis eum inquietare nocturnis, & vſque adeò moleſti eſſe, vt importuni etiam iudicemur. Sed non huius importunitatis vereamur offenſam, quia hæc apud Dominum importunitas opportuna eſt. Acceptior enim eſt illi imprudens deprecatio, quàm ſecura præſumptio, hoc eſt plus meretur qui ſollicitè orat inſtanter, quàm qui confidens diſſimulat negligenter. Ait enim: Si perſeuerauerit pulſans. Perſeuerans igitur meretur accipere, quia qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Non multum ergo iuuat orare frequenter, cui contigerit aliquando ceſſare. Semper igitur & ſine*

Ex SS. Patribvs.

Hieronym. homil. in Euang. in Luc. 11. Tom. 6.

Perſeuerantia in oratione quàm ſit potens.

intermiſſione petendum eſt , & pulſandum , ne precatio anteacta nihil proſit , ſi non ad finem eodem quo cœpit tenore peruenerit. Dico enim vobis , & ſi non dabit illi ſurgens , eò quod amicus eius ſit , propter improbitatem eius ſurget, & dabit. Magna perſeuerantia eſt , qua quamdiu importuna eſt , quamquam moleſta ſit , Deo tamen plus amica eſt , quàm amicus. Ecce enim quod amico negatur , perſeuerantia promeretur. Ille recuſat de fiducia , huic de contentione compatitur. Ille non largitur familiariter pulſanti, huic pertinaciter miſeratur oranti. Pulſemus igitur oſtium Domini , non ſolùm per fidem, ſed etiam perſeuerantiâ , vt aperiatur nobis. Et nos pulſemus hoc oſtium , & perſeueranter oremus, vt ſapientia & ſcientia panem accipere mereamur. Noli mihi moleſtus eſſe , &c. Diſtulit quidem deſiderium , ſed non abſtulit , vt plus nos quaramus , & inuentus ſtrictius teneatur. Ideo negat petitionem , vt probet cuiuſlibet perſeuerantiam.

Ingerenda ſanè eſſet hæc doctrina populo Chriſtiano,pertæſo orationum praxim,quia non ſit voti compos ad arbitrium ſuum,quando ſupplex fundit Deo preces. Et reuera hæc eſt mali labes , quòd ſcilicet orationi non inſtamus , & faſtidimus longiores in orando moras , quibus tamen vtplurimum gratiæ conceduntur. Itaque non pigeat æmulari conſtantiam Chananææ, quam eo nomine duntaxat Apoſtoli voluere eſſe Deo commendatam , quòd videlicet clamaret inſtanter poſt ipſos : quaſi dicerent : Chriſte Deus , perſeuerans oratio tibi quàm maximè eſt cordi ; annue igitur eo argumento precibus huius fœminæ , tibi & nobis hactenus importunæ, quia clamat poſt nos. Si in eo themate deſideras oracula Patrum , habeo ad manum quàm plurima,quibus perſeuerans oratio optimè commendatur. Accipe Ambroſium ita fatum : *Pernoctabat Dominus in oratione,non vt ſibimet prodeſſet, ſed vt nos doceret. Frequens enim oratio quandam operatur diſciplinam orandi,quia ipſe vſus docibiles Dei facit , indocibiles negligentia.*

Chriſtus quare in oratione pernoctarit.

Ambr. l. 1. de Abel , & Cain,c.8.

Ex Symbolis. *Ioan Ferr. 2. part. Theatri.*

Occurrit in eo argumento ſymbolum idoneum ad perſeuerantiam in oratione inſinuandam.Illud eſt cicada depicta à Ferro,hoc adiecto lemmate. Canit vsqve cicada. Is nempe genius eſt cicadæ , vt dic tota canat rore ſolo cœli paſta , & parum ſollicita congregare ſibi dapes in futurum , ſicut formicæ factitant , congerentes triticum in cumulos hyberno tempore depaſcendos. Vt cuncta Deus fecit eſſe hominis, hominem verò Dei ; ego non ambigo , cicadam ſuos protrahere cantus ab ortu ad occaſum, vt indeſinens ille tenor & iuge melos ſonoræ vocis exilis animantis hominem prouocet ad orandum aſſiduè , ſi cœli rore velit , id eſt gratia Dei vt cibo ſibi congruo ſaginari. Cùm itaque prolixior oratio faſtidium ingeret homini ſupplicanti , ille ſuum ſic repotem accendat : Canit vsqve cicada. Id eſt , pudeat te hominem editum ad imaginem Dei non poſſe moras protrahere fundendo preces , cùm cicada vile animaculum,in reſſeram gratitudinis ſuæ ob guttulas roris,quibus aſperſa madet, occinat vſquequaque. Tu non ſtillicidiis aſpergeris vt cicada, ſed te largi gratiarum imbres alluunt, vnde grates ampliores Deo debes, quibus te imparem fecit breuis oratio. Caue igitur,ne compendioſæ preces te deponant infra breuiuſculum animal, quo edente ſuam qualemcumque melodiam ſerie indefeſſa , ad orandum iugiter homines edocentur.

Symbolum egregium orationis aſſiduæ.

Oratio aſſidua quomodo frequentari queat.

Nota obiter , orationis nomine cùm aſſidua ſuadetur , Deum non intelligere contextum dictionum,quæ ad multam horam ex aperto codice recenſentur : ex hoc multiloquio Chriſtus ait Gentes ſuarum precum petere bonitatem , ſed aliam longè rationem eſſe orationis aſſiduæ, quam volebat frequentari à ſuis ſequacibus. Illa nimirum eſt ſumma precum diſciplinæ Chriſtianæ ; ſcilicet, vt anhelus animus ſpretis huiuſce ſæculi quiſquiliis ad cœleſtia totis niſibus enitatur.Ecce typum huius orationis : *Quærite primum regnum Dei & iuſtitiam eius,& hæc omnia adiicientur vobis.* Hoc Chriſti effatum,eſt epilogus capitis vbi præſcribitur Apoſtolis formula deprecandi. Vnde liquet Dominum hoc ſermone ſuis ſuaſiſſe diſcipulis, orationem eſſe mentis aſcenſum in Deum,& ſic orare iugiter animam, quæ duntaxat cœleſtibus afficitur : hic tamen affectus aſſiduè directus ad ſuperna non obſtat, quin vtiliter aliquando preces ore tenus ad Deū fundantur, vt indices animi amore rerum cœleſtium æſtuantis : anima namque precibus externis vt argumentis eget , quibus ſe excitet homo pronus ad ſectandū ea quę ad hoc ſæculū ſpectāt.

Matth.6.

Ne ſuſpicere,gratis eſſe à me inuectam illam ſententiam de hoc indefeſſo modo orandi, accipe vadem idoneum meæ concluſioni adſtruendæ.Hic eſt Auguſtinus,ita commentatus : *In ipſa fide,ſpe,& charitate, continuato deſiderio ſemper oramus. Sed ideo per certa interualla horarum & temporum, etiam verbis rogamus Deum, vt illis rerum ſignis nos ipſos admoneamus, quantùm in hoc deſiderio profecerimus nobis ipſis innoteſcamus, & ad hoc agendum nos ipſos acrius excitemus. Ac per hoc,quod ait Apoſtolus : Sine intermiſſione orate ; quid eſt aliud,quàm beatam vitam ab eo , qui eam ſolus dare poteſt , ſine intermiſſione deſiderare. Semper ergo hanc à Domino deſideremus,& oremus ſemper. Sed ideò ab aliis curis,atque negotiis , quibus ipſum deſiderium quodammodo tepeſcit , certis horis ad negotium orandi mentem reuocemus. Verbis orationis nos ipſos admonentes in id quod deſideramus intendere,ne quod tepeſcere cœperat,omnino frigeſcat, & penitus extinguatur , niſi crebrius inflammetur. Quæ cùm ita ſint etiam,cùm diu orare vacat, cùm aliarum bonarum actionum neceſſaria non impediuntur officia,quamuis & in eis,vt dixi,deſiderio illo ſemper orandum ſit,non eſt improbum, nec inutile.Neque enim,vt nonnulli putant, hoc eſt orare in multiloquio, ſi diutiùs oretur. Aliud eſt ſermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipſo Domino ſcriptum eſt : Quia pernoctauerit in orando , & quòd prolixius orauerit , vbi nobis præbebat exemplum in tempore precator opportunus , cum Patre exauditor æternus. Dicunt , fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes , ſed eas tamen breuiſſimas , & raptim quodammodo iaculatas ; ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimum neceſſaria eſt , per productiores moras euaneſcat atque hebetetur intentio. Ac per hoc etiam ipſi ſatis oſtendunt,hanc intentionem,ſicut non eſt obtundenda,ſi perdurare non poteſt ; ita ſi perdurauerit , non citò eſſe rumpendam. Abſit enim ab oratione multa locutio , ſed non deſit multa precatio,ſi feruens perſeueret oratio.Nam multum loqui,eſt in orando rem neceſſa-*

Ex SS. Patribvs. *Auguſt. epiſt. 121. ad Probam viduam Tomo 2.*

Oratio vocalis aſſumitur ad animos excitandos.

Orationes iaculatoriæ frequens vſus apud Monachos in Ægypto.

riam

Orationis virtus præcipua conſiſtit in gemitu.

riam ſuperfluè agere verbis. Multum autem precari, eſt ad eum quem precamur diuturna & pia cordis excitatione pulſare. Nam plerumque hoc negotium plus gemitibus quàm ſermonibus agitur, plus fletu quam affatu. Ponit autem lacrymas noſtras in conſpectu ſuo, & gemitus noſter non eſt abſconditus ab eo: nobis autem verba neceſſaria ſunt, quibus commoueamur, & inſpiciamus quid petamus, non quibus Dominum ſeu docendum ſeu flectendum eſſe credamus.

Orationis clamor validus Deo gratus quiſnam ſit.

Aug. l. 1. q. in Euāg. Tom. 4.

Ille idem Sanctus moraliter explicans, quomodo cæci iuxta Hiericho ſuis clamoribus fuerint importuni turbis ſtipantibus Chriſtum, ſtrepitum hunc totum refundit in affectum ſeruidum Deo addictum, & terrena omnia ſuperantem, cuius intuitu Deus annuit votis ita defæcatis. Sic ille meminit vociferantes cæcos: *Oportebat vt tantùm clamarent, donec reſiſtentis ſibi turbæ ſtrepitum vincerent, id eſt, tam perſeueranter animum intenderent orando, atque pulſando, quouſque conſuetudinem deſideriorum carnalium, quæ tanquam turba obſtrepit cogitationi, lucem veritatis æternæ videre conanti, fortiſſima intentione ſuperarent. Et ſic Deus petenti dat, & pulſanti aperit.*

SENSVS MORALIS.

Rebus afflictis homo debet ſuas omnes ſpes in Deum refundere, vt in Dominum ſuum adiutorem.

In hæc verba:

Illa venit, & adorauit eum, dicens: Domine adiuua me.

SECTIO TERTIA.

Ex Theologia, ex Philoſophia, ex Ivre Civili, et ex SS. Patribvs.

NE in repetita incurram vide ſuprà Feria V. Cinerum: ibi namque copioſa ſeges rationum proſtat, quibus Dei dominium in homines adſtruitur ex Theologia, Philoſophia, & Iure ciuili. Hoc probato, & ſtante dominio Dei, congruè ſpes hominum eſt erigenda; quia vt ſeruorum eſt, debito cultu ſuos excipere dominos, ita & dominorum eſt, non benè duntaxat affici erga ſeruos ſuos, ſed & incumbit eis, curam illorum ſuſcipere ingruentibus anguſtiis, quarum oneri impares ſunt ſerui. Itaque ſibi malè conſulunt homines, qui male ominantes de prouidentia Dei, hoc vnum in votis habent, vt captent gratiam Principum, & congerant opes in cumulos ita ſuas ſpes omnes in hæc inania refundentes. Hoc morbo hodie maxima hominum pars malè habet; quippe rarus eſt, qui Deum tantùm præſtituat ſibi in ſcopum, & eum faciat ſummam ſpei ſuæ.

Confidere in homine res eſt inutilis.

Singulos quoſque homines qui reponunt ſuam fiduciam penes Magnates, & prædiuites auri gazas, ſugillare liber eo modo, quo Rabſaces Aſſyrius inuectus eſt in Regem Ezechiam, qui defecerat ab Aſſyriis adiutus partibus Ægyptij Regis. Sic rebellantem Ezechiam Rabſaces increpauit: *Quæ eſt iſta fiducia, qua confidis? aut quo conſilio, vel fortitudine rebellare diſponis? ſuper quem habes fiduciam, quia receſſiſti à me? Ecce confidis*

Rabſacis oſano blaſphema.

Iſai. 36.

ſuper baculum arundineum confractum iſtum, ſuper Ægyptum, cui ſi innixus fuerit homo, intrabit in manum eius, & perforabit eam: ſic Pharao Rex Ægypti omnibus, qui confidunt in eo. Quotidiano experimento liquet, has eſſe inanes hominum ſpes, quæ diriguntur in aliquid infra Deum: omnia namque labunt, & deſinunt, ſicque ſuo deliquio fruſtrant hominum ſpes, dum litare volunt aureis huiuſce ſæculi ſimulacris. Imò Deus de induſtria fugaces res iſtas omnes ſenſibiles fecit, ne illis nutantibus homo confideret.

Mundus Deo prouidente fugax eſt, ne homo illi adhæreſcat.

Laudatus in eo argumento Gregorius eſt huc denuo reuocandus, ne excidat eius congrua ſententia. Sic ille: *Ecce iam mundus in ſeipſo aruit, & adhuc in cordibus noſtris floret. Vbique mors, vbique luctus, vbique deſolatio, vndique percutimur, vndique amaritudinibus replemur; & tamen cæca mente carnalis concupiſcentiæ, ipſas eius amaritudines amamus, fugientem ſequimur, labenti inhæremus. Et quia labentem retinere non poſſumus, cum ipſo labimur, quem cadentem tenemus. Aliquando nos mundus delectatione retraxit à Deo, nunc tantis plagis plenus eſt, vt ipſe nos iam mundus mittat ad Deum. Penſate ergo, quia nulla ſunt quæ temporaliter currunt. Finis temporalium oſtendit, quam nihil ſit quod tranſire potuit. Caſus rerum indicat, quia res tranſiens, & tunc propè nihil fuit, cùm ſtare videretur.* Deus quaſi ſuam propulſans iniuriam irrita facit hominum vota, quando collimant in hanc mundi ſupellectilem: quiſquis enim ita creaturis afficitur, vt Dei incurius confidat & ſe credat eis, de Deo parum altè ſapit; dubiam namque facit bonitatem eius, ſuſpicans eam fore parcam, & ſic Deo iniquus eſt, meliùs ſibi fore ratus cum creaturis, quàm cum ſatore rerum omnium. Et ne arbitrare crimen hoc leuioris eſſe momenti; hoc tibi ratum eſto, videlicet eum, qui ſpes ſuas omnes reponit penes aliquid ſub Deo, eſſe idololatram, quia rem illam, cui ſuam deuouet fiduciam, Dei vice conſtituit, fornicis concameratæ loco dicans ei cor ſuum, & affectus ſuos in delubrum; ideoque velim recolas, Deum zelotem congruas expetere pœnas huius piaculi, mutando deos illos in tortores: inde nimirum cruciantur homines vt plurimum, vnde ventura ſibi proſpera confidebant.

Ex SS. Patribvs.

Greg. hom. 28. in Euang.

Mundus labilis eſt.

Reprobi inde puniuntur maximè, vnde ſperauerunt ſe ſolamen accepturos.

Has alternantis ſæculi vices ſuo diſpendio extremo pleríque experti fidem faciunt meæ concluſioni veridicæ, affirmanti torqueri homines iis maximè rebus, quibus ſuam totam fiduciam atque obſequia omnia manciparunt. In his occurrit locuples hiſtoria Regis Amaſiæ. Is debellata Idumæa Deos Gentis afflictæ ſecum tulit in Iudęam, vbi eos & ipſe colens turpiter adorauit. Quid inde? Accipe ex Codice ſacro. *Quamobrem iratus Dominus contra Amaſiam, miſit ad illum Prophetam, qui diceret ei: Cur adoraſti Deos, qui non liberauerunt populum ſuum de manu tua? Cumque hæc ille loqueretur, reſpondit ei: Num conſiliarius Regis es? quieſce ne interficiam te. Diſcedenſque Propheta: Scio, inquit, quòd cogitauerit Deus occidere te, quia feciſti hoc malum, & inſuper non acquieuiſti conſilio meo, &c. Noluit audire Amaſias, eò quòd Domini eſſet voluntas, vt traderetur in manus hoſtium propter Deos Edom.* Itaque malè diſperiit Amaſias in pœnam ſpei ſuæ collocatæ in Diis Idumæis.

Amaſias Rex Iuda deuoluitur in cultum idolorum.

2. Paral. 25.

Amaſias ille ſui piaculi conſortes habet omnes amaſios adblandientis fortunæ; hi namque

Auaritia quare dicatur idolorū ſeruitus.

velut immemores gratiarum Dei, tot ſibi præfixere Deos, quot res in quibus ſperant. Nec aliunde auaritia dicitur à Paulo, *Simulacrorum ſeruitus*, niſi quia auarus ſpes ſuas omnes regerit in gazas, quas ſuæ incurius animæ conquiſiuit. Alij præſtituere ſibi Reges vt ſummam ſuæ ſpei, arbitrati beneuolentiam principum eſſe bonorum omnium compendium. Sed vt opes immenſæ, penes quas Crœſus reponebat felicitatem ſuam, fuerunt illi argumentum ingloriæ ſeruitutis; ita & plerique Reges fortunæ ſuæ cultores nimios vt par erat duriùs exceperant. Nonne Achitophel vir magni nominis in Iudæa, videns Regem Dauid pulſum ſolio iniquis artibus Abſalon, vſurpatori adhæſit, velificatus auræ, quæ ſecunda aſpirabat illi degeneri filio? Quem ſortita fuerit exitum ſpes illa locata in Principe perduelli, recolit hiſtoria ſacra, commemorans virum hunc Ieroſolymis antea famoſum, ob conſilia eius habita velut oracula, fuiſſe ſpretum ab Abſalon. Vnde deſertor ille videns repudiari ſuas ſententias à Principe, cui litabat, ſpes omnes ſuas imprudenter collocatas pendulus inſerto ſibi laqueo præfocauit. Eodem fato ſublatus eſt Aman Perſa, ſuſpendio addictus ab Aſſuero, quem ſibi in Deum præfixerat. Eadem ſorte caſtigatæ ſunt ſpes Beliſſarij Ducis, qui pluris faciens arbitrium fœminæ Theodoræ, quàm Dei nutum, ſacrilegas manus iniecit in Papam Syluerium; ſed Deo vltore Iuſtinianus Imperator, cui rem gratam facere ratus eſt homo ſacrilegus; morem gerens iniquo imperio coniugis eius, Beliſſarium effoſſis oculis puniit, plus nimio ſuæ purporæ confidentem.

Achitophel defectio à Rege Dauid punita diuinitus.

2. Reg. 17.

Aman quare ſuſpendio necatus. *Eſther 7.*

Beliſſarius quare malè perijt. *Hiſtoria Imperialis in Iuſtiniano.*

Eſſet importuna ſeries exemplorum, quæ concludunt malè ſibi conſulere eos omnes, qui ſperant in creatis, nec eſt opus eruderare monumenta vetera, cùm quotidie crucientur homines iis ferè rebus, quas fecerant ſpei ſuæ vltima ſimulacra. Participant omnes anguſtias Rebeccæ & Rachelis: illæ nimirum ſteriles ægrè tulerunt eſſe ſuum vterum infœcundum; ſed Deo facto votis earum propitio, ſerò pœnitentes expertæ ſunt, quàm manes ſint hominum ſpes. Nempe Rebecca gemellis fœta, collidentes pueros ſenſit in vtero, ſua ſic viſcera lancinantes. Rachel verò pertæſa vitam ſi non conciperet, extincta eſt in puerperio, vitâ ſuâ mercata lucis vſuram, quam dedit puerulo Beniamino.

Rebecca & Rachel inde cruciatæ, vnde ſibi benè ominabantur.

Geneſ. 25.

Geneſ 35.

Pleroſque diuites auro graues vidimus hoc ſæculo ſiſti regio tribunali; quia locupletes gazæ ſuſpicionem faciebant expilati fiſci. Alios vidimus fortunæ ſuæ impares exauthoratos à Principe, cuius ſe ſuáſque ſpes numini conſecrarant. Quodque malorum omnium caput eſt, ſi quis Deo afflatus meliora conſilia ſuggerit deliris hominibus, illi velut Amaſias ſupra recenſitus, iniquo animo excipiunt benè ſuadas illas orationes, & in conſultores optimos protinus excādeſcunt. Ideoque rari ſunt, qui ſpe cadant, quam deuouent auro & Principi; ſed hos omnes opum & fortunæ Amaſios ſors manet Amaſiæ, quem Scriptura ſacra ferit hocce maledicto: *Noluit audire Amaſias, eò quòd Domini eſſet voluntas, vt traderetur in manus hoſtium, propter Deos Edom.* Videre eſt hodie Chriſtianos frequentes adeſſe ſacris concionibus, vbi zelo Dei perciti præcones ſacri declamant in inanem hominum fiduciam; quale verò commodum inde metant amaſij huius mundi, non eſt quòd recolam: quippe nolunt auſcultare amaſij huius mundi; quia Deo vltore momentum inſtat, quo tradentur arbitrio dæmonum, vt ſpes eorum immaturæ igne æterno vindice decoquantur.

2. Paral. c. 25.

Veridicum etiam Iſaiæ præſagium hodie ſortitur homines, qui adſtruant illi fidem, dum plectuntur iis ferè rebus, quas plus nimio dilexerant. Sic ille Vates Deo afflatus carpit homines, qui Deo dant libellum repudij, vt confiſi rebus inanibus, illis iugiter adhæreſcant. *Qui dereliquerunt Dominum, conſumentur. Confundentur enim ab idolis, quibus ſacrificauerunt: & erubeſcetis ſuper hortis, quos elegeratis, cùm fueritis velut quercus defluentibus foliis, & velut hortus abſque aqua. Et erit fortitudo veſtra, vt fauilla ſtupæ, & opus veſtrum quaſi ſcintilla: & ſuccendetur vtrumque ſimul, & non erit qui extinguat.* O prædicator, habes eo textu thema diues ad componendos hominum mores: quippe potes ingerere diuitias ſimulacra inania, quibus animo in ſupremo agone poſita confundetur. Nihil namque opes malè partæ conducunt ad ſalutem, imò noxiæ Dei vindictam ſollicitant in cultores auri, qui morte inſtante cadunt omni ſpe ſalutis æternæ, quia fuere plus nimio addicti ſupellectili huius ſæculi. Ingere fidelibus è pulpito, fiduciam illam poſitam in homine eſſe incongruam, vtpote inutilem illo momento, ex quo pendet æternitas, ac proinde ſatius eſſe ſperare in Deo, & ei ſua vota omnia deuouere.

Mundi amaſij ab iis rebus plectuntur, quas coluerunt.

Iſai. 1.

Spes collocata in rebus huius ſæculi parit confuſionem in hora mortis.

Huic argumento propitia eſt illa paræneſis Auguſtini ita ſuadentis: *Sit Dominus Deus tuus ſpes tua, non aliud aliquid à Domino tuo ſperes; ſed ipſe Dominus Deus tuus ſit ſpes tua: namque multi de Deo ſperant pecuniam, honores caducos, aliud quodlibet a Deo præter ipſum Deum; ſed tu ipſum Deum tuum pete: imò verò contemptis aliis perge ad illum; obliuiſcens alia, memento illius; relinquens retro alia, extendere in illum, ipſe ducit rectum. Ergo ſit ipſe ſpes tua, qui ducit, & perducit quò ducit. Et quò perducit terrena auaritia? fundos quærebas, terram poſſidere cupiebas, vicinos excludebas, illis excluſis aliis vicinis inhiabas, & tam diu tendebas auaritiam, donec ad littora peruenires: perueniens ad littora inſulas concupiſcis: poſſeſſâ terrâ cœlum fortaſſe vis prendere. Relinque omnes amores; pulcher eſt ille, qui fecit cœlum & terram, & non reſpexit in vanitates. Vnde enim inſania mendaces, inſania mendax, ſanitas verax. Quæ vides bona putas, falleris; ſanus non es, nimia febre phreneticus factus es, verum non eſt quod amas.*

Auguſt. in Pſal. 39.

Spes in Deo collocanda ex egregia ſuaſione Auguſtini.

Quare autem ſit ſpes noſtra detrahenda rebus huius æui, id pete ex natura rerum omnium, in quibus homo imprudens & anhelus ſpirat. Illæ etenim ſæpè malis hominibus cedunt potiùs quàm probatis; Deo ſic inſinuante, nihil eſſe res, quas quandoque nequiſſimi homines participant æquiori ſorte, quàm viri virtutis emeritæ. Dum itaque probi homines æqua lance penſant indolem omnium horum, quibus inhiant incauti affeclæ mundi; illi cautiores facti aliorum diſcrimine, hæc omnia flocci faciunt, & penitus aſpernantur. Opportunus adeſt Gregorius, ita meditatus: *Dum iuſtus hypocritam ex peruerſa voluntate obtinere ea quæ mundi ſunt intuetur; ipſe ad amorem cœleſtium robuſtiùs ſtringitur, ſciens quia bonis deſideriis præmia æterna non decerunt; dum & prauis & duplicibus cordibus bona temporalia non negantur, quæ ex re mundi quoque*

Spes quare non eſt affigenda rebus huius ſæculi.

manibus

Gregor. l. 13. Moral.

manibus addit fortitudinem; quia conſpiciens peruerſos obtinere terrenam gloriam, bona opera ſua prouehit ad perfectionem. Et tantò altiùs temporalia deſpicit, quantò hæc abundare etiam malis cernit. Quum enim ſint deſpicienda conſiderat, quæ Deus etiam peruerſis præſtat. Si enim principaliter magna eſſent, nequaquam hæc conditor aduerſariis ſuis tribueret. Vnde & indignum ſibi eſſe perpendit, vt illa bona appetat quæ abundare conſpicit & malis. Sed ad percipienda cæleſtia mentem ſuam dirigit, quæ ſibi cum reprobis communia eſſe non poſſunt.

Opes æquè malis ac bonis dantur.

Iob vir ſanctioribus etiam probatus oraculis, in argumentum ſuæ pietatis dixit, ſe nullam habuiſſe fiduciam in cumulis auri, quos pleríque colunt vt ſinceræ felicitatis rutila ſimulacra. Gregorius in ſeriem verborum ita commentatur: *Sanctus Iob ait: Si putaui aurum robur meum, & obrizo dixi: Fiducia mea. Sanctus ergo vir, nec aurum robur, nec ſibi eſſe obrizum, id eſt, rudis auri molem, fiduciam credidit, quia ſpem atque delectationem ſuam in ſolius gratia conditoris figens, neque de quantitate auri, neque de ſpecie peccauit. De Creatore quippe deſperaſſe fuerat ſpem in creatura poſuiſſe. In rebus autem dubiis ſpem fixerat diues ille qui dicebat: Anima mea habes multa bona poſita in annos plurimos, requieſce, comede, bibe. Sed hunc ſuperna vox increpat, dicens: Stulte, hac nocte repetent animam tuam, quæ autem paraſti cuius erunt? Eadem enim nocte ſublatus eſt, qui in rerum abundantia ſibi multa tempora fuerat præſtolatus, vt ſcilicet qui in longum ſibi ſubſidia colligenda proſpiceret, ſubſequentem diem non videret. Quaſi enim in aquis defluentibus fundamentum ponere eſt, in rebus labentibus ſpei fiduciam velle ſolidare: ſtante enim in perpetuum Deo tranſeunt omnia. Quid ergo ab ſtante fugere eſt, niſi tranſeuntibus rebus inhærere? Quis namque vnquam decurrentium fluminum tumidis vorticibus raptus manere ipſe fixus potuit, deorſum vndâ defluente? Quiſquis ergo defluere deuitat, ſupereſt, vt quod defluit fugiat, ne per hoc quod amat, in hoc cogatur peruenire quod vitat. Qui enim rebus labentibus inhæret, illis videlicet trahitur. Priùs itaque curandum eſt, ne quis temporalia diligat, ac deinde ne in eiſdem temporalibus, quæ non ad delectationem ſibi, ſed ad vſum retinet, fiduciam ponat. Quoniam coniunctus decurrentibus, mox ſtatum ſuum animus perdit; nam valde demens eſt, qui in vnda voluitur, & plantam configere conatur.* Hactenus ille Antiſtes explicuit, quàm cautè ſuas ſpes viri probatæ fidei diſpenſarit.

Greg. l. 22. Moral. c. 1.
Iob. 31.

Spem ſuam iuſti non collocant in bonis mundi huius.

Cæterùm ne cui imponat hæc ſectio de ſpe collocanda in Deo ſolo, operæpretium eſt aduertere, ſpes noſtras etiam debere bonis operibus ſtipari, ne alioquin ſuboleant præſumptionem. Ideoque proponenda nobis eſt Chananææ ſolertia, qua ſtuduit primò egredi de finibus ſuis, deinde adſcita humilitate, & repetita ſuæ fidei profeſſione luculenta ſpei ſuæ collocatæ in Chriſto protulit argumenta. Qui ſecus faxit, hic delirat: namque labat hæc ſpes, quæ nullis virtutum freta præſidiis, arbitratur Deum fore ſibi propitium. Eò ſpectat iſtud ſuaue melos Pſaltis: *Spera in Domino, & fac bonitatem.* Quem locum ita decurrit Origenes: *Sperans in Domino non ſis otioſus, ſed bonitatem faciens, ſpera in eo, & inhabita terram, hoc eſt, cor tuum. Hanc qui ſperat in Domino inhabitare iubetur, hoc eſt, non longiùs euagari, non vltra citráque diſcurrere, ſed habitare & conſiſtere intra animæ noſtræ terminos, & conſiderare eam diligentiùs, atque effici eius agricola, & excolere terram quæ intra nos eſt, & noſtra anima innouare noualia, & non ſeminare ſuper ſpinas: quod facimus, cùm animam noſtram purgamus à vitiis, & incultos atque aſperos mores ad manſuetudinem Chriſti excolimus.* Vt charitas ſeorſim non incedit, ſed comites indiuiduas habet fidem & ſpem; ita nec ſpes valida poteſt eſſe ſine virtutibus, quibus vt alis accincta ſpes euehitur ad ſuperna.

Spes in Deo collocata petit bonorũ operum præſidia.

Pſal. 34.
Orig. hom. 4. in Pſal. 34.

Spes valida non eſt ſine charitate & fide.

Accipe huic concluſioni obſtetricem Auguſtini ſententiam. *Quiſquis cognouerit finem præcepti eſſe charitatem de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta, omnem intellectum diuinarum Scripturarum ad iſta tria relaturus eſt. Cum enim diceret, Charitas; addidit de corde puro, vt nihil aliud, quàm id quod diligendum eſt, diligatur. Conſcientiam verò bonam ſubiunxit propter ſpem. Ille enim ſe ad id quod credit & diligit peruenturum eſſe deſperat, cui malæ conſcientiæ ſcrupulus ineſt. Tertiò, & fide, inquit, non ficta. Si enim fides noſtra caruerit mendacio, tunc & nos diligimus, quod eſt diligendum, & rectè viuendo id ſperamus, vt nullo modo ſpes noſtra fallatur.* Sic ſpera, ne deſperes.

Aug. l. 1. de doctr. Chriſt.

SENSVS MORALIS.

Ominoſum eſt & lethale homini male ſibi conſcio, indignè accedere ad Euchariſtiam.

In hæc verba:

Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.

SECTIO QVARTA.

ARTICVLVS PRIMVS.

EX HISTORIA, ET EX SS. PATRIBVS.

INiqua canum indoles fecit hoc animal eſſe typum omnium vitiorum. Primò canes inuerecundè flagrant libidine obſcœna palàm indulgentes ei, cùm pleráque tamen animalia pudeat in aperto in Venerem ſolui. Ab hoc impudenti canum ingenio, illi Philoſophi dicti ſunt Cynici, qui perfricta fronte ſuæ libidinis æſtû fœdis actibus extinguebant. Ruſus obtrectatores dente acerbo rodentes aliorum famam ſortiuntur in cane ſymbolum idoneum; nempè latrant importunè, quando ſuos æmulos conuiciis afficiunt, in eos ore tabido debacchantes. Præterea canis vt inquies eſt ad vindictam pronus; quippe leuiter læſus naſo repando diducit os, & dentes exerit ad mordendum. Adiice, canem lambere ſanguinem, adeóque gulæ deditum eſſe, vt rapiat carnes vndequaque poteſt. Itaque vitiorum omnium colluuies hocce canis ſymbolo congruè deſignatur, quo etiam Angelus ille vſus eſt, qui inſinuare volens Ioanni Apoſtolo, reprobos omnes eſſe arcendos à gloria, ratione vitiorum, quibus obſtringuntur, ita expreſſit impiorum hominum exilium: *Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis ſeruientes, & omnis qui amat & facit mendacium,* Vſurpatâ nomẽclaturâ canis

Canis eſt ſymbolum hominis vitiis omnibus obnoxii.

Apoc. 22.

ſubiicis

ſubiecit Angelus vitiorum omnium compendium, vt rem aptè canis ſymbolo lineatam. Erit igitur ſincera moralis expoſitio textus quem decurro, ſi dixero ſacrum panem Euchariſticum, ſolis decoctum filiis adoptiuis Dei, non debere canibus, id eſt reprobis, impertiri.

Ex SS. PATRIBVS.

Ominoſum ſanè eſt & lethale canibus illud edulium, imò & eis qui ſcienter adminiſtrant impiis illud ſacramentum. Proſtat in eo argumento locuples hiſtoria eorum infidelium qui in dedecus Eccleſiæ conſecratum panem obiecerunt. Quo ſubodorato canes in rabiem acti ſæuierunt in ſacrilegos homines iniurios pani filiorum Dei. Ne incautè nequiſſimi homines accederent ad hunc panem, Deus ſæpe animaduertit in ſecus agentes, idque expetendo ab eis pœnas acerbas, quibus in aperto recondita eorum crimina caſtigabat. Quoſdam malè habitos, ob incongruum hunc acceſſum ad viuificum illum panem Cyprianus ita commemorat: *Vnus poſtquam Chriſtum negauit obmutuit, pœna inde cœpit, vnde cœpit & crimen, vt nec rogare iam poſſet, qui verba ad precandam miſericordiam non haberet: alia ab immundo ſpiritu correpta cecidit, laniauit dentibus linguam, quæ fuerat vel paſta impiè, vel locuta. In perniciem ſuam rabies oris armata eſt, ipſa ſui carnifex extitit: alia ſacrificantibus nobis latenter obrepſit, non cibum ſed gladium ſibi ſumens, & velut venena quædam lethalia inter fauces & pectus ſanguinem admittens, angi, & anima æſtuante poſtmodum concludi cœpit: & cùm quædam arcam ſuam, in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis tentaſſet aperire, igne inde ſurgente deterrita eſt ne auderet attingere.* Hactenus ille Sanctus, teſtis oculatus pœnæ, in quam incurrêre ſacrilegi homines, immemores panem filiorum, non eſſe canibus apponendum.

Pœnæ eorũ qui in ſacram Euchariſtiam peccant.

Cyprian. ſerm. de lapſis.

Euchariſtia veneno infecta à ſubdiacono qui luit inde pœnas.

Pectore iniquo recondere panem illum, perinde eſt ac ei virus aſpergere, imò panis ille magis horret lethale piaculum, quàm venenum: ideoque manet indignè paſtos eadem mulcta, qua dirè exceptus eſt ſubdiaconus ille, qui Victori II. ſacrificanti virus in ſacro calice propinauit. Vbi Pontifex ſceleris inſcius ſe aptauit ad hauſtum calicis conſecrati, impar fuit leuando huic poculo venenato, & ſubinde diaconus ille fuit abreptitio dæmone caſtigatus, vt fuſe meminit Abbas Vſpergenſis. Fuit beneficum illud ſacramentum optimo Pontifici; homini verò ſacris iniurio dirus adfuit tortor, ſcilicet dæmon, quo ſuaſore panis filiorum à canibus abſorbetur. Inde potes, ô prædicator, anſam arripere declamandi in eos, qui temerè ſacris adſtant epulis, dicendo, virus eos aſpergere pani Angelorum, quando deglutiunt illam eſcam tacito aliquo lethali piaculo in confeſſione. Verbi gratiâ, quiſquis malè partas opes non erogat, & ſic iniquis artibus diues accedit ad communionem, is ſanguine pauperum cruentat illum panem ſacrum, qui idcirco etiam Dei vltionem ſollicitat, hominum egenorum ſanguine purpuraſcens. Alius animo adultero, aut obſcœnis amoribus æſtuante, communionis ſanctæ effectus particeps, fœda aſpergine panem illum inficit, luto ſaliente ex ſpurco luxuriæ volutabro. Homo ferus & aſſuetus verſare dolos, & iniuriarum memor odiis indormiens, immiſcens ſe ſacris animo anhelo in cædes, felle aſpergit panem illum, amoris ſaccaro condiendum. Demum quiſquis in vitiorum fæce degens paſcatur illo cibo, ſolis inſtituto piis hominibus, ille ſerò ſciet non eſſe bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus: ſecreto namque hominum cibo, congruis eduliis indoli ſuæ ſunt beſtiæ ſaginãdæ.

Abbas Vſpergenſ. in chron. ſub ann. 1055.

Euchariſtiã quiſquis indignè ſumit, conſpurcat panem ſacrum.

Euchariſtia ſanctum eſt accipienda à mundis.

Ex SS. PATRIBVS.

Chryſ. ſerm. 3 in epiſtol. Pauli ad Epheſ.

Exod. 19.

Eò ſpectant illa Chryſoſtomi eloquia. *Menſa iſti Angeli adminiſtrant, ipſe Rex adeſt, & ſqualet ſordibus vitiorum pallium animæ tuæ? Sed pura eſt anima tua ſtola, inquies. Igitur accumbe menſæ, & eſto particeps Dominici corporis. Venit quotidie Rex, vt intueretur diſcumbentes, texit cum vniuerſis ſermones familiariter, & nunc quidem in quorumdam conſcientia tacitus inſuſurrat: Amici, quomodo huc acceſſiſtis, non habentes veſtem illam nuptialem? Quomodo huc intraſti, ait, & quomodo diſcubuiſti? Omnis enim, qui non eſt ſacramentorum particeps, impudens admodum ſit hic oportet, vt qui ſic temerè adſtiterit ſacris. Ob hoc enim qui flagitiis noſcuntur eſſe contaminati, prius eliminantur templi foribus, quam communio ſumenda dignis proponatur. Scriptum eſt: Beſtia quæ tetigerit montem, lapidibus obruetur. Vſque adeò indigni cenſebantur montis illius aſcenſu, id eſt, ſacra communione, qui ſancti non ſunt.*

Sancta Sanctis vox fuit diaconi antè communionem.

Cùm Euchariſtiam dico panem filiorum, ſatis ſuperque clamo munditiam, qua vt cautela debent eſſe conſpicui omnes qui accedunt ad hanc menſam, ſolis inſtructam filiis, & non alienis, vt etiam apprimè liquet eo ritu veteri, quo diaconus ante comunionem edita voce depoſcebat ſanctas animas, vt ſolas idoneas, quæ hoc ſacro epulo paſcerentur. Siſtendus denuo Chryſoſtomus vt recolens illum morem priſcis ſæculis inolitum. Sic ille: *Sanctis hæc Sancta conceſſa ſunt. Hoc etiam diaconus inſinuat in illa hora Sanctos vocans ad communionem, & dicens: Sancta Sanctis. Ac ſi diceret: Si quis non eſt ſanctus, non accedat. Non ſimpliciter dicit à peccatis mundus, ſed ſanctus. Sanctum enim non mundatio peccatorum tantùm facit; ſed etiam præſentia ſpiritus, & bonorum operum opulentia. Si enim Rex Babylonius, ex captiuitate eligens iuuenes, honeſtos forma & decoros facie elegit; multò magis & vos adſtantes menſæ regali, honeſtos ſpecie animæ eſſe oportet, ornatum habentes aureum, ſtolam mundam, calceamenta regalia, vultum animæ formoſum, oportet eam ornatu aureo circumdatam eſſe, cingulum veritatis habere.* Vides hoc contextu, non quibuſuis hominibus inſtrui menſam hoc cœleſti pane opiparam, ſed filiis duntaxat; iis videlicet, qui ſanctitate morum propius accedunt ad Deum, quo Patre ſati ſunt omnes Sancti.

Chryſ. hom. 17. in epiſt. ad Hebræos.

Eodem etiam intuitu dicitur Euchariſtia, panis Angelorum, frumentum electorum, & cibus fortium, vt illis elogiis homines eruditi, ſe accingant ad munditiem beatarum mentium, ſatagant aſſurgere ad nitorem electorum, & demum æmulentur, & ſtudeant comparare robur cœleſtium athletarum. His conſonat illa Hieronymi ſententia: *Electorum frumentum Chriſtus Dominus eſt. De hoc tritico efficitur ille panis, qui de cœlo deſcendit, & qui confirmat cor hominis. Hunc panem comedunt, qui in Chriſto robuſti ſunt, de quibus dicitur: Scribo vobis iuuenes, quia ſermo Dei in vobis manet, & fortes eſtis, & viciſtis malignum. Quod frumentum eſt electorum, ipſe eſt & vinum quod lætificat cor hominis;*

Euchariſtia quare dicta ſit panis Angelorum & frumentum electorum.

Hieron. l. 2. in cap. 9. Zachariæ.

hominis, & bibitur ab his virginibus, quo ſunt
2. Ioan. 2.
ſancta corpore & ſpiritu, vt inebriata atque gaudentes adducantur Regi in lætitia & exultatione. In eo item Themate opportunis aduſt Dauid, adhortatus filios Dei, vt dona Deo ferant; ſiquidem acceſſus ad Deum propriè filiorum eſt, & non eorum de quibus Pſalres ait:
Pſal. 118.
Longè à peccatoribus ſalus. Accipe Baſilium ita
Euchariſtia panis eſt filiorum.
commentarum in gratiam meæ ſententiæ: *Afferte Domino filij Dei. Quoniam non cuinſuis donum eſt Domino Deo acceptum, ſed eius*
Baſil. hom. 5. in Pſal. 28.
tantùm, qui corde puro offert illud, ideo dicit, vt offerant illud, qui filij ſunt Dei. Non enim eſt accepta oblatio ex meretricis mercede. Et rurſus Ieremias: Numquid carnes ſancta auferent malitias tuas à te, aut per hac purus eris. Ideo Pſalmus primo nos vult eſſe filios Dei, deinde vltroneos accedere ad offerenda Deo dona.

Euchariſtia indignè accepta mala multa ingerit.
Si tanta decet mundiria offerentes Deo dona, vt oporteat eſſe compoſitos in habitum filiorum Dei, profectò cultiores eſſe debent illi, qui ſui iuris eſſe volunt panem filiorum Dei,
Greg. lib. 3. in cap. 4. Reg.
quo quiſquis incongruè paſcitur, in diſcrimen vitæ æternæ incurrit, præter mala quibus etiam in hoc ſæculo caſtigatur. Accipe Gregorium bis conſona recenſentem: *Percuſſit* (inquit) *Dominus de viris Bethſamitis eò quòd vidiſſent arcam Domini, & percuſſit de populo ſeptuaginta viros, & quinquaginta millia plebis, inquiuntque aſpicientes hac: Quis poterit ſtare in conſpectu Domini Dei ſancti huius. Si hi, qui digni ſunt, videndo mo-*
1. Reg.
riuntur; contrectantes quomodo viuunt? Bethſamitæ quippe in ſancta Eccleſia ſunt mortui ſacerdotes, & miniſtri ſacri altaris reprobi, quia de domo quidem Solis iuſtitia ſunt, dignitate miniſterij, non virtute, & gratia ſanctitatis. Bethſamita quidem ſunt, quia per ſancta oblationis officium in domo Dei conuerſantur; ſed tanto ſunt acriori damnatione percutiendi, quantò non ſolùm videre audent ſacra myſteria, ſed contrectare; quantò non iam
1. Cor. 11.
veteris Teſtamenti arcam reſpiciunt, ſed quod omnia ſuperat, indignè ſe corpori & ſanguini ingerunt Redemptoris. Quos percuſſos inſinuat Paulus, dicens: Qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, & bibit. Verò etenim fideles dicunt: Quis poterit ſtare in conſpectu Domini ſancti huius? Altitudinem quippe tanta adminiſtrationis conſiderant, & tanti Sacramenti dignitatem formidant. Sed dum tanta rei officium metuunt, qui id exhibere valeant digniores quærunt. Vnde ſequitur: Et ad quem adſcendet à nobis? Quaſi ergo ſacra myſteria fugientes dicant: Quia nos infirma conuerſatione percutimur, miniſtri, ex altiori vita quærendi ſunt.

SENSVS MORALIS.

Malè ſibi conſulunt illi, qui conſcientiâ infirmâ, & ſauciatâ vitiis, panem ſanctum deglutiunt.

In hæc verba:

Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Ex Medicorum Diſciplina, Et Ex SS. Patribus.

QVamtumuis valeant & opimi ſint cibi; non idcirco tamen proſunt ingeſti viſceribus hominum: nempe ſtabulantes in aluo fæces obſtant, quin eſca ſucci laudabilis ſuum ſortiatur effectum, ac proinde repurgium decernitur à Medico illi cuius interiora putent, impura colluuie viſcera farciente. Circumfertur in hoc argumento ſolenne effatum Hippocratis: Ἀποπατέειν τὴν ἕωλον κόπρον ἀνὰ πάσας ἡμέρας, ἢν μέλλῃ ὑγιαίνειν ὁ ἄνθρωπος. Id eſt. *Pridianas fæces ſingulis diebus excernit, qui valet aut valere debet homo.* Illi oraculo fidem facit quotidianum experimentum hominum, qui opiparè paſti, non vegetiores inde fiunt, aluo humore noxio qui reſtagnat ægrè admodum impedita. Vt itaque ſibi conſulant ægri, non ingerent cibos in viſcera ſaburrata fæcibus olidis; ſed præuia cautione, quam recolit Hippocrates, quicquid impurum eſt egerent, vt ſalutari queant cibo poſtea ſaginari. Parum eſſet nullum capere commodum ex talibus eduliis tranſmiſſis in aluum impuram, ni & graue periculum inſtaret, vt præfatus Hippocrates enuntiat hac Coaca prænotione: Οἱ ἐκ μακρῶν ἀναλαμβάνοντες ἐσθίοντες μηδὲν ἐπιδιδόντες ἐπιστρέφουσι κακοήθως. Id eſt. *Qui diuturno defuncti morbo, ex animi ſententia cibum capiunt, neque proficiunt, grauiſſimè relabuntur.*

Cibi optimi non proficiunt viſceri impuro.
Ex re medica.
Hippocrat. lib. de ratione victus.
Ciborũ nimietas conualeſcentibus noxia.
Hippoc. lib. 1. Coacar. prænot. 133.

Obſeruationes illæ omnes medicæ militant in gratiam panis ſacri, non ſumendi, niſi animâ repurgatâ à fæce vitiorum, quæ hactenus in receſſu cordis intimo reſtagnarunt. Nempe lethalis eſt ſumptio cibi huius ſancti, ſi incautè accipitur, peccato non remorante ſolùm ſalutarem effectum ſacramenti, ſed animam etiam æternis ignibus addicente. Imò quiſquis dum pœnitet, & quaſi à morbo reſurgens ſæpe accedit ad epulas illas, & nullum inde capit incrementum gratiæ, is non procul à lapſu eſt; quippe ingruente valido tentationis æſtu repetet inolitum ſibi antea volutabrum. Itaque non ſatis eſt euomere graue virus vitiorum, ſed & operæpretium eſt ſeriò diſcutere affectus omnes incongruos, vt ſiſtatur vtiliter anima menſæ Dei. Prælibata Medicinæ metaphora vſus eſt Chryſoſtomus hoc contextu: *Sicut cibus naturaliter nutritorius exiſtans, ſi in eum, qui prauis cibis corruptus eſt, incidat, omnia perdit, & corrumpit, efficitur occaſio morbi; ſic etiam iſta, quæ ad hæc terribilia pertinent ſacramenta. Frueris menſa ſpiritali, menſa regali, & iterum polluis cœno os tuum. Perungis vnguento pretioſo, & iterum fœtoribus illud imples.*

Euchariſtia quam cautè eſt ſumenda.
Ex SS. Patribus.
Chryſ. hom. 17. in epiſt. ad Hebr.

Denuo

Denuo repetens idem argumentum Sanctus hic præfatus, totus eſt in ſuadenda puritate congrua Sacramento. Vt autem congruat illi menſæ ſacræ, audi qualem animæ ſupellectilem velit eſſe beatus ille Chryſoſtomus. Ecce beneſuadam eius parænesim. *Cum puritate, & anima ſinceritate ad ſumendum hunc cibum accedo ſemper, ſine hac ne præſumas vnquam: Quoties hac facietis, ait Paulus, mortem Domini annuntiabitis, hoc eſt, ſalutis veſtra memoriam inſtaurabitis, nempe munificentia mea, Chriſti ſcilicet, omnibus collata. Conſidera nunc quanta illi veteris ſacrificij participes vita frugalitate vtebantur. Quid enim non hi faciebant? Omni tempore purificabantur: & tu ad ſalutarem hanc hoſtiam acceſſurus, quam Angeli ipſi cum tremore ſuſcipiunt, rem tantam circumſcribis temporis in ambitu? Qua fronte teipſum ſiſtes ad tribunal Chriſti, qui impuris manibus, ac labiis ſic impudenter ipſius corpus auſus ſis attingere? Atrox ſanè contumelia eſt res huiuſmodi. Dic tu mihi, num eligas illotis manibus ad tam venerabilem victimam accedere? Non puto. At interim in paruo tam religioſus cùm ſis, animam autem habens cœno vitiorum ſqualentem accedis, & audes impudens contingere? Quin perſpicis variam illam vaſorum ſupellectilem, ſic perfuſam aquis, tanto ſplendore interlucentem? Atqui noſtras animas par eſt reddi iſtis longè puriores, ſanctiores, ac multò ſplendidiores virtutum ornamentis. Iam verò nolis vti eo vaſe, quod ſordet, & anima ſic contaminata accedis.*

Idem ſerm. 3. in epiſt. ad Epheſ.

Quàm autem graue piaculum ſit, indignè ſiſti ſacris altaribus, idem Chryſoſtomus luculenter explicat hoc tenore: *Dico horribile quoddam atque tremendum, non eſt ita malum dæmoniacos intra Eccleſiam eſſe, ſicut iſtos, qui peccatorum ſordibus polluuntur. Illud enim peſſimum eſt, ſicut Paulus ait, conculcare Chriſtum, & ſanguinem pollutum ducere, & ſpiritus gratia contumeliam facere. Multò igitur dæmoniaco peior eſt, qui peccati ſibi conſcius accedit, qui enim indignè adeunt, æternis tradentur tormentis. Nullus communicet niſi ex diſcipulatis. Nullus impuro animo ſicut Iudas panem aſſumat, ne ſimilia patiatur.* Non impunè peccari in eſcam hanc diuinam, paucis Hieronymus enuntiat, ita ſonans: *Adhuc eſca eorum erant in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper eos. Hac de his qui Deum poſt acceptum manna dereliquerunt intelligit. Et nunc in Eccleſia, ſi quis carne & ſanguine Chriſti reficitur, & declinat ad vitia, nouerit ſibi Dei iudicium imminere, ſicut Paulus Apoſtolus ait: Qui manducauerit panem, vel biberit calicem Domini indignè, iudicium ſibi manducat, & bibit.*

Chryſ. hom. 83 in Matth.

Euchariſtiæ indigna ſûptio eſt lethalis.

Hieron. in Pſalm 77.

Vt ergo quiſque malo ingruenti occurrat, prælibatam Medicinæ cautelam adhibeat acceſſurus ad menſam Dei, id eſt, egerat omnes fæces vitiorum, quæ reſident in penitiore receſſu cordis, & aduertat ne animo febrienti cibum hunc in ſuam perniciem incautè deglutiat: febris namque accenſa cibos noxios efficit. Ita Chryſoſtomus: *Si febre laboraremus ſenſibili, non communicaremus menſa, ne perderemur: longè magis homini panem hunc tangere nefas eſt, abſurdis cupiditatibus impedito, quæ febribus grauiores ſunt. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Quid dicis? Dic quæſo. Tantorum bonorum cauſa, & quæ vitam exhibet menſa, iudicium fit? Minimè propter eius naturam, ſed propter accedentis voluntatem. Non diiudicans corpus Domini, hoc eſt, non inueſtigans, non conſiderans, vt oporteat magnitudinem propoſitorum, non reputans muneris magnitudinem, propter hoc multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi.*

Euchariſtiæ effectus impeditur ægritudine animæ.

Chryſ. hom. 28. in epiſt. 1. ad Cor.

SENSVS MORALIS.

Quibus præcipuè apponendus ſit panis regius.

In hæc verba:

Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.

ARTICVLVS TERTIVS.

Ex Vtroqve Ivre, Et Ex SS. Patribvs.

Singulis quibuſque diebus propoſiti panes ſacri in templo dicti ſunt panes propoſitionis, & panes facierum. Panes quidem propoſitionis fuere nuncupati, petito nomine à ritu, quo panis ille ſacer in templo proſtabat quotidie propoſitus. Nomenclatura verò panis facierum inde effluxit; quòd ſcilicet facies multæ Regum eſſent induſtriè effictæ in ora menſæ, cui panes illi iugiter incubabant. Vnde potuit & ille panis eodem titulo panis regius appellari. Cuinam myſterio velificatæ ſint illæ Regum facies, non omnino liquet; per me non ſtat, quin pius interpres ad arbitrium ſuum in re implexa ſatis ſua ſenſa promat. Dixi aliàs, facies Regum menſæ inſcriptas ingerere, Regum eſſe, annonam populo prouidere. Fortè magis appoſitè ad meum morale inſtitutum dixerim, facies illas diademate inſignes adiectas illi menſæ panum propoſitionis ſuggeſſiſſe, panes ſanctos ad ſuum vſum depoſcere animas regio cultu conſpicuas, ita vt dignè pane illo paſci, ſit viuere more Regum, aut ſaltem profiteri cultum aliquem ſingularem Regis, cuius ſunt illi panes. Hinc illi panes ſancti ſolis erant permiſſi ſacerdotibus, quia præcipuè pertinebant ad Deum, cuius erant illi panes obſequio conſecrati, nec facta eſt Dauidi copia comedendi panes illos, niſi poſt fidem oppigneratam munditiæ, qua nitebat. Ecce colloquium eius cum ſacerdote Achimelech: *Si quid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi, aut quidquid inueneris. Et reſpondens ſacerdos ad Dauid, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, ſed tantùm panem ſanctum: ſi mundi ſunt pueri, maximè à mulieribus? Et reſpondit Dauid ſacerdoti, & dixit ei: Equidem, ſi de mulieribus agitur: continuimus nos ab heri, & nudius tertius, quando egrediebamur, & fuerunt vaſa puerorum ſancta, &c. Dedit ergo ei ſacerdos ſanctificatum panem: neque enim erat ibi panis, niſi tantùm panes propoſitionis, qui ſublati fuerant à facie Domini, vt ponerentur panes calidi.*

Ioſeph. lib. antiquit.

Panes propoſitionis quare dicti panes facierum.

Menſa panis propoſitionis referebat facies Regum.

1. Reg. 21.

Quia Deus Sanctus Sanctorum eſt, cui Seraphim hoc ſuaue melos occinunt: *Sanctus Sanctus, Sanctus*; panes ſibi propoſitos voluit duntaxat

Panis ex ærario publico conſtitutus olim militibus.

Ex Ivre civili.

Panis opimus appoſitus militibus.

eſſe Iuris eorum, qui profeſſione ſua ſancti eſſent. Ita & Imperatores ex ærario ſuo decreuere panes illis hominibus, qui dederant nomen ſuum militiæ, & ſic totos ſe Principum obſequio manciparant: tantaque fuit cura panis huius Imperatoribus in gratiam militum, vt Valentinianus & Valens hac lege Præſidem prouinciæ obſtrinxerint. *Cum ad quamlibet vrbem manſionemve acceſſeris, protinus horrea inſpicere te volumus, vt deuotiſſimis militibus deputata & incorrupta ſpecies præbeantur. Nam ſi per incuriam officij grauitatis tuæ ſartorum tectorum neglecta procuratione, aliqua pluuiis infecta perierint: ad damnum tuum referentur.* Nota, panem illum probatiſſimum decerni non ignauis, transfugis, aut deſertoribus militiæ, ſed *Deuotiſſimis militibus.* Id eſt illis; qui nulla ſui exceptione totos ſe componunt ad arbitrium Principum. Nempe militem totum pendere ex nutu Principis, hoc eſt eſſe deuotiſſimum. Eodem quoque zelo perciti Arcadius & Honorius cauere panibus militum, ne vlla vnquam ſubeſſet annonæ penuria. En decretum. *Nulli poſthac horreaticas ſpecies contingendi copia præbeatur, ſi verò quiſquam temerator horreorum extiterit: qui ſibi ex prædictis aliquid audeat vſurpare: hanc pœnam ſciat noſtro arbitrio definitam, vt deportationis pœna ſubiectus, totius ſubſtantiæ cogatur ſubire iacturam.*

Leg. Cum ad Cod. De condiiis in publ. horreis l. 10. titul. 26. lege 2.

Lege Nulli. Codice eodem libro, & tit. lege 3.

Vtque certior eſſet annonæ militaris prouiſio, ſpeciali edicto cauit Anaſtaſius Imperator, neminem excipi à cenſu, qui deſtinatus erat ad horrea inſtruenda. Sic ille conſtituit: *Quoties urgente neceſſitate comparationes frumenti, vel olei, aliarumque ſpecierum quibuſlibet prouinciis indicuntur, nulli penitus poſſidentium ſeſe ſub cuiuſcumque priuilegij occaſione excuſandi tribui facultatem cenſemus omnique cuicumque poſſidentium, quocumque modo, quocumque tempore, per ſacros apices, vel etiam pragmaticam ſanctionem, aut iudicialem fortè diſpoſitionem, huiuſmodi excuſatio data eſt, vel poſtea data fuerit, licentia vnquam minimè contra tenorem noſtræ legis ſaluberrimæ valitura. Adeò namque huiuſmodi onera cunctis, pro qua ſingulos portione contigerit, volumus irrogari, vt ab iiſdem comparationibus nec ſacratiſſimam noſtræ pietatis, nec ſereniſſimæ noſtræ coniugis domum patiamur ſubtrahere.* Magnâ equidem ſolertiâ prouiſum eſt militibus, Imperatorum munificentiâ; ita vt nullis omnino exceptis hominibus voluerint omnes de ſuo penu conferre ad annonam militum, Principum etiam ſumptibus erogatam. Sed hæc cura longè fuit infra prouidentiam Chriſti, qui non de ſuo duntaxat ærario, ſed de carne ſua & ſanguine ſuis fidelibus inſtruxit epulas, exemplo hactenus inaudito.

Panis olim datus militibus ſumptibus publicis.

Leg. Quoties Cod. Vt nemini liceat. lib. 10. tit. 27. lege 2.

Panis Chriſti quinam ſint participes.

Prouerb. 9.

Quibus præcipuè decoctæ dapes illæ ſacræ fuerint, accipe ex Salomone, præſcio opimi huius conuiuij. *Sapientia ædificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptem. Immolauit victimas ſuas, miſcuit vinum, & propoſuit menſam ſuam. Miſit ancillas ſuas vt vocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis.* Cùm audis inuitatos duci ad arcē, & ad mœnia ciuitatis, Vates inſinuat, in his ſacris & diuinis epulis ſtrenuos homines & pugiles exercitatiſſimos locum principem obtinere: quippe deſides homines panis ille fortium non admittit. Ne tamen inediâ cæteri diſpereant homines, omnibus abundè conſulitur dummodo ſiſtantur epulis ea cautione, quam Salomon ipſe commemorat, inducens Sapientiam, id eſt Chriſtum, ita omnes homines inuitantem: *Si quis eſt paruulus, veniat ad me. Et inſipientibus locuta eſt: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miſcui vobis. Relinquite infantiam, & viuite, & ambulate per vias prudentiæ.* Audis virtutes eſſe numiſmata, quæ appenduntur in pretium aditus ad epulas illas ſacro Codice recenſitas: nempe panis hic regius non frangitur inimicis. Si itaque tibi cupidinem ſui faciunt epulæ illæ opimæ, ô homo Chriſtiane, compone te in habitum conuiuarum, quos recolit Dominus ipſe Rex conuiuij. Primò meminit homines editos ad ardua, cuſtodes ſcilicet arcis munitiſſimæ, & mœnium ciuitatis. Secondò recolit paruulos, animas ſcilicet humiliter de ſe ſentientes. Demum inſipientibus copiam ſuæ menſæ facit, dummodo nouum vitæ genus ineant, recipientes ſeſe in meliorem frugem.

Ibidem.

Panis Chriſti quibuſnā hominibus denegetur.

Ex Ivre canonico.

Canone Quando ergo 11. qu. 3.

Ex præfatis colligere eſt, arceri ab hoc Dei conuiuio reprobos omnes, qui ita deſipiunt, vt ſuis ſemper vitiis indormiant. Homines item de ſe alta ſapientes, & hi qui ad egregia facinora edenda tepent, à deſcriptis epulis amandantur. Et proinde domus regia innixa columnis ſeptem eſt peruia tantùm hominibus ſanctis in effectu, aut affectu: panis nempe filiorum non mittitur canibus. Accipe Canonem opportunum. *Quando ergo vir Eccleſiaſticus, & prudens, atque intelligens, multas impietatis in ea, quæ vocatur Domus Dei, eſſe cognouerit, & non ſolùm multas, ſed & fortes, & quæ opprimere poſſunt iuſtitiam, & in tantùm doctorum rabiem proceſſiſſe, vt accipiant pretium in iudicio, & omnia pro muneribus faciant, pauperes quoque deuitent in portis, & audire contemnant: taceat illo tempore, ne det ſanctum canibus, & ne mittat margaritas ante porcos, qui conuerſi conculcent eas.* Non ſolùm fruſtrantur epulis Dei viri ſacrilegi; ſed etſi adſtiterint eis, cedunt in perniciem, Deumque prouocant ad vindictam actus nefarij impiè perpetrati. Ecce Canonem teſtem huiuſce effati. *Per Iſaiam Dominus dicit: Facinoroſus, qui ſacrificat mihi vitulum, quaſi qui canem occidat: & qui coquit ſimilaginem, quaſi ſanguinem porcinum, & qui offert thus in memoriam, quaſi blaſphemus. Quilibet vbilibet offert ſacrificium tali corde, vel factis, hoc vt mereatur audire, perniciem ſibi infert, non illis bonis, qui accipiunt ab eis ſacramenta eadem, qui ſecundùm Prophetam Ezechielem gemunt, & mœrent peccata, quæ fiunt in medio eorum, quamuis non ſe inde corporaliter ſeparent. Sacrificia impiorum eis ipſis oberunt, qui offerunt impiè. Nam vnum atque idem ſacrificium propter nomen Domini, quod inuocatur, & ſemper ſanctum eſt, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum acceſſerit. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit.*

Canone Per Iſaiam. 1. qu. 1.

Si audire vacat ex ſanctiore Patrum choro; quibus tantùm ſit fas accedere ad menſam, quam Sapientia inſtruxit, concolores erunt omnes Sancti in teſſeris aſſignandis, & concordes omnes eorum ſententiæ, ſuffragantes illi obſeruationi,

tioni, quam memini dicens, inuias eſſe ſacras ædes aliis quàm ſtrenuis hominibus, humilibus, & meditantibus meliorem frugem. Inopem me copia Patrum facit, & hæreo in delectu, cùm gregatim occurrant illi, meum intentum ſuo calculo fulcientes. Prior Cyprianus occurrit, validos pugiles ad hanc menſam inuitans hoc generoſo affatu: *Armemus & dexteram gladio ſpiritali, vt ſacrificia funeſta fortiter reſpuat, & Euchariſtiæ memor, qua Domini corpus accepit, ipſum complectatur, poſtea à Domino ſumptura præmium cæleſtium coronarum.* Nonne & triarios milites alloquitur Chryſoſtomus, ita recolens acceſſum ad hanc menſam: *Ab hac menſa ſurgamus tamquam leones ignem ſpirantes, facti diabolo terribiles.*

Ex SS. Patribus.
Cyprian. epiſt. 56.
Chryſ. hom. 45. in Ioan.

Audiſti primæ claſſis indolẽ, quæ tota petitur ab œſtro generoſo, accingente homines ad prælia acerba, quibus vitia profligantur. Accipe iã ſecundi ordinis ingeniũ, quod eſt eorum, quos Sapientia ſic deſignat: *Si quis eſt paruulus, veniat ad me.* Dixi inde lineari animas, quæ depreſſo, ſupercilio non alta ſapiunt, ſed infra alios ſe demittunt. Hunc humilem habitum eſſe idoneum apparatum ad hanc menſam, luculenter enarrat Caſſianus, ita ſollicitans homines. *Tanta cor noſtrum humilitatis debemus vallare cuſtodia, vt hanc definitionem perpetua ſenſuum ſtabilitate teneamus, nequaquam nos poſſe ad tantum purificationis meritum peruenire, vt ſi hæc quæ ſupra dixi, per Dei gratiam omnia fecerimus, indignos tamen nos communione ſacri corporis eſſe credamus. Primùm, quia cæleſtis illius mannæ tanta maieſtas eſt, vt nemo hac lutea carne circumdatus, per ſuum meritum, eius edulium, & non ex gratuita Domini largitate percipiat. Deinde, quia nullus ita circumſpectus in huius mundi poteſt eſſe conflictu, vt eum ſaltem rara vel leuia peccatorum tela non feriant: quia impoſſibile eſt, vt non aut ignorantia, aut negligentia, aut vanitate, aut obreptione, aut cogitatione, aut neceſſitate, aut obliuione peccetur.* Multa ſanè occurrunt humilitatis argumenta, quæ inducunt nos, vt conſcij infirmitatis noſtræ ad menſam Chriſti humiles accedamus.

Humilitas eſt congruus apparatus ad ſacram ſynaxim.
Caſſian. collat. 22 c. 7.

Tertius demum ſtatus eorum eſt, qui pertæſo vitio ſeſe recepere in meliorem frugem vt virtutis candidati: hi puluere excuſſo, æmulantes aquilarum indolem, pro ſua virili parte enituntur, vt Chryſoſtomus loquitur elimatè: *Aquilæ in hac vita facti, ad ipſum cælum euolemus; vel potiùs ſupra ipſum cælum: vbi enim fuerit corpus, illic congregabuntur, & aquilæ. Corpus, Domini corpus eſt propter mortem: aquilas autem appellat, vt oſtendat ad alta eum oportere, contendere, qui ad hoc corpus accedit, & nihil cum terra debere ei eſſe commune, neque ad inferiora trahi, & repere; ſed ad ſuperiora ſemper volare, & in Solem iuſtitiæ intueri, mentiſque oculum acutiſſimum habere: Aquilarum enim, non gracculorum hæc menſa eſt. Ad eam igitur cum feruore accedamus, & dilectione quam vehementiſſima, ne grauius ſubeamus ſupplicium. Quantò enim maius beneficium accepimus, tantò magis puniemur, quando eo indigni apparebimus. Hoc corpus in præſepi reuerìti ſunt Magi & barbari longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerunt. Imitemur igitur ſaltem barbaros, nos qui ciues cælorum ſumus.*

Euchariſtia præmium petit virtutum omniũ praxim.
Chryſ. hom. 24. in epiſt. 1. ad Cor.

Seipſum quiſque conueniat, & alta indagine rimetur, ad quam pertineat claſſem earum trium, quas memini. Inueſtiget, ſi ſit ſtrenuus pugil nec ne, qui pectore armato queat adſtare ſacris. Si ſe inermem & imbecillum deprehendit, ac proinde indignum, qui in prima claſſe cenſeatur; ſecundo ſiſtatur ordini, deponendo typhum, vtpote qui malè ſibi conſcius propter acediam habet humilitatis maximum argumentum. Si demum homo nequam peccando ſuperbiat, ſicque deſipiat; alto recolat animo prælibatum Salomonis effatum: *Sapientia inſipientibus locuta eſt: Venite comedite panem meum, & bibite vinum quod miſcui vobis. Relinquite infantiam, & viuite, & ambulate per vias prudentiæ.* Id eſt: Eſto quis nulla prorſus virtutum ſupellectile conſpicuus ſit, imò vitiis innumeris ſcateat; non inde tamen arguat eſſe procul à ſacris epulis abeundum; ſed ſecus conceptâ animo virtutum praxi, properet ad hanc menſam, vt factus eo paſtu vegetior, in tertio tandem ordine reponatur, eorum videlicet, quorum virtus tota eſt in votis, egetque cibo hoc vitali, vt diuinâ gratiâ ſuſtentetur. Nempe ſalutaris eſt adeò panis ille, vt compeſcat feros æſtus inſurgentes concupiſcentiæ, quæ importuna ſuis aculeis omne bonum propoſitum animæ remoratur.

Prouerb. 9.
Euchariſtia confert vires incipientibus & minuit concupiſcentiam.

Hanc vim beneficam Euchariſtiæ expertus Bernardus, eius ſe encomiaſten præſtat, commemorans iniquam hominum ſortem, & ſubiiciens, Euchariſtiam eſſe tuinis animæ, id eſt vitiis, pharmacum opportunum. Sic decurrit ille hanc aleam: *In caſu primi hominis cecidimus omnes; cecidimus autem ſuper aceruum lapidum, & in luto, vnde non ſolùm inquinati, ſed etiam vulnerati, & grauiter quaſſati ſumus. Lauari quidem citò poſſumus, ad ſanandum verò opus eſt curatione multa. Lauamur igitur in Baptiſmo, quia deletur chirographum damnationis noſtræ, atque ita tamquam ſanies inueterati vlceris, remouetur concupiſcentia ne noceat, ſi tamen à conſenſu abſtineamus. Sed quis poterit tam efferos motus frangere? Quis pruritum vlceris ferre? Confidite, quia & in hoc gratia ſubuenit, & vt ſecuri ſitis, Sacramenti Dominici corporis, & ſanguinis pretioſi inueſtituram habetis. Duo enim illud Sacramentum operatur in nobis, vt videlicet & ſenſum minuat in minimis, & in grauioribus peccatis tollat omnino conſenſum. Si quis veſtrûm non tam ſæpe modò, non tam acerbos ſentit iracundiæ, motus, inuidiæ, luxuriæ, aut cæterorum huiuſmodi; gratias agat corpori & ſanguini Domini, quoniam virtus Sacramenti operatur in eo, & gaudeat quòd peſſimum vlcus accedat ad ſanitatem.* Hæc Bernardus.

Bern. ſerm. in cœna Domini.

Itaque ſibi malè conſulunt illi, qui ab Eccleſia impaſti recedunt, cauſantes ſe indignos eſſe tanto beneficio, cùm & ad hoc fuerit inſtructa hæc menſa, vt ſe participantes efficiat accepto Domini corpore digniores. Vnde non ignobiles quidam Sancti & Doctores in ea ſunt ſententia, Chriſtum ſuaſiſſe frequentem vſum Euchariſtiæ; quando ſuos diſcipulos erudiit, vt peterent à Deo panem quotidianum. In his eſt Ambroſius, ita iſtud recolens argumentum: *Si quotidianus eſt panis, cur poſt annum illum ſumis? accipe quotidie, quod quotidie tibi proſit: ſic viue, vt*

Euchariſtia quare dicitur panis quotidianus.
Ambroſ. lib. 5. de Sacramentis cap. 4.

quotidie mereatis accipere: quomodo Iob ſanctus pro filiis ſuis offerebat quotidie ſacrificium, ne fortè aliquid vel in corde vel in ore peccaſſent. Ergo tu audis quòd quotieſcumque offertur ſacrificium, mors Domini, reſurrectio Domini, eleuatio Domini ſignificetur, & remiſſio peccatorum; & panem illum vitæ non quotidianum aſſumis? qui vulnus habet, medicinam requirit; vulnus eſt, quia ſub peccato ſumus; medicina eſt cæleſte & venerabile Sacramentum. Hactenus Ambroſius.

Eucharistia multi imprudenter abſtinent.

Porrò hallucinantur omnes, qui idcirco putant abſtinendum ſacris, quia Sancti inuehuntur acriter in temerè accedentes ad menſam illam omnibus impiis hominibus interdictam. Erroris patrocinium petitum inde labat: ſiquidem eſto Patres multi ſint in commendanda virtutum omnium ſuppellectile, ad congruum vſum viuifici panis huius; ille ornatus haudquaquam debet arcere animas ab hac menſa, ſed prouocare magis ad illas epulas, quibus ita conſulitur hominibus, vt animæ ſimul & corpora recreentur. In præfatum illud delirium acuit ſtylum ſuum Chryſoſtomus, qui vbi ſollicitè admonuit, quàm accuratè debeat anima aptari ad hoc Sacramentum, ſic concludit: *Hæc autem non dico, ne accedamus, ſed ne temerè accedamus. Vt enim frigida acceſſio periculoſa eſt; ita nulla myſtica illius cœnæ participatio, peſtis eſt & interitus. Ipſa namque menſa animæ noſtræ vis eſt, nerui mentis, fiducia vinculum. Si hinc hoc ſacrificio muniti migrabimus, maxima cum fiducia ſanctum aſcendimus veſtibulum, tamquam aureis quibuſdam armis vndique contecti. Et quid futura commemoro? Nam dum in hac vita ſumus, vt terra nobis cœlum ſit, facit hoc myſterium.*

Chryſoſt. 24. in epiſt. 1. ad Corinth.

SENSVS MORALIS.

Initis tantùm hominibus, & non canibus, eſt inſtructa ſacra Dei menſa.

In hæc verba:

Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.

ARTICVLVS QVARTVS.

Ex Mathematica, Et Ex SS. Patribus.

Canes odere vinum.

NVllius rei copiam deeſſe ſacris epulis, quas Sapientia ſuis Symmyſtis inſtruxit, compendioſè Salomon ingerit, memorando panem & vinum: ſymbolo namque panis, cibus omnis exprimitur, vt & vinum eſt teſſera potus omnigeni. Satis ſuperque ſpatiatus ſum in argumento panis, vt ſic arguerem eſſe cautè frequentanda myſteria vbi panis apponitur filiis tantùm Dei, & non inimicis, aut canibus, id eſt, hominibus aliquo vitio conſpurcatis. Non erit abs re refricare materiam illam, petito argumento à calice, ſeu vino, vt vtroque typo, panis videlicet & calicis, arceantur ab hac menſa canes, id eſt, impij omnes, quos canina impudentia ſacris ſiſtit altaribus. Primò occurrit indoles illa canum, adeò exoſa vinum, vt nulla ratione queant adigi canes ad hauſtum vini, cui tamen plures quadrupedes aſſueſcunt: quippe vitis non deſudat canibus. Chriſtus vitis vera fuit, & botrus de vineis Engaddi; ſed inde fluens vinum non canibus aſt homini propinatur. Imò nec omnibus ſine delectu hominibus fluit ille liquor, ſed dilectis tantùm, iuxta illud Canticorum: *Comedite amici, & bibite, & inebriamini chariſſimi.* Amaſius ille ſacer nullos prouocat ad edendum, & bibendum præter amicos, & chariſſimos. Adiice antiquitus calicem fuiſſe amoris ſymbolum, itavt porrigere calicem alicui fuerit ſemper amoris præcipua teſſera ſingularis. Cùm ergo Deus & reprobi minimè conueniant, hos profectò canes adhibere poculis vini ſancti, res eſſet incongrua.

Cant. 5.

Ex Mathematica. Columella lib. 11. c. 11.

Opportuna ſanè eſt in hoc themate animaduerſio Matheſeos cœleſtis, id eſt Aſtronomiæ. Diſciplina hæc intenta momentis atque gyris ſiderum, aduertit duas eſſe in cœlo conſtellationes ſeu imagines, quibus indictum eſt nomen Canis & Calicis, quæ ita ſe habeot, vt Sole exiſtente in Cane, Calix occultetur, cœlo ſic inſinuante, canes & calicem altaris non eſſe res concordes, Solemque iuſtitiæ Chriſtum, ſi ad eum canis, id eſt homo ſacrilegus accedat, occultare ſuum calicem, negando influxum gratiarum, quæ manent homines vt par eſt vſum calicis vſurpantes. Quodque facit maximè ad meum inſtitutum, Columella benè obſeruat, Calicis ſidus apparere ſtatim atque Sol ſubiit illud ſignum Zodiaci, cui nomen Libra, quaſi cœlo annuente dari calicem ſacrum his qui decurrunt Libram, quæ eſt ſymbolum iuſtitiæ. Cùm quis itaque ſe aptabit ad hauſtum calicis Chriſti, is ſedulò inueſtiget, an ſit in Cane, vel in Libra: namque rei huius cardo omnis vertitur in duobus hiſce ſideribus; ita vt Canis procul à Calice faciat impios, vt ſecus Libra copiam facit iuſtis poculi conſecrati.

Euchariſtiæ vſus quibus detur & negetur, ex pulchra obſeruatione Aſtronomica.

Ex SS. Patribus. Bern. ſerm. 46. in Cant.

Quicitra hanc cautionem præſumpſerit Chriſtum immundo ſui pectoris ergaſtulo recipere, is erit obnoxius huic cenſuræ, qua Bernardus inuehitur in homines illos ſacrilegos, ſic declamans: *Miror valde impudentiam aliquorum qui inter nos ſunt, qui cùm omnes nos ſua ſingularitate turbauerint, ſua impatientia irritauerint, ſua rebellione contempſerint, ſua inobedientia coinquinauerint, audent nihilominus ad tam fœdum concupiſcentiæ ſuæ lectulum totius puritatis Dominum inuitare. At cùm extenderitis, ait, manus veſtras, auertam oculos meos. Quid enim? Lectulus noſter floridus? Magis autem & putridus eſt, & tu illuc Regem gloriæ trahis? Ad pauſandum hoc facis, an ad cauſandum, & irritandum? Centurio vetat illum intrare ſub tectum ſuum propter indignitatem ſuam, cuius tamen fides in vniuerſo redolet Iſrael, & tu ad te compellis intrare tantorum ſordens ſpurcitiâ vitiorum? Clamat Apoſtolorum princeps: Exi à me Domine, quia homo peccator ſum; & tu dicis: Intra ad me Domine, quoniam ſanctus ſum? Emunda conſcientiam tuam ab omni inquinamento iræ, & diſceptationis, & murmuris, & lmoris, & quicquid omnino aduerſari cognoſcitur, aut paci fratrum, aut obedientiæ ſeniorum, de cordis habitaculo eliminare feſtines. Deinde etiam circumdare tibi flores bonorum quoque actuum, & laudabi*

laudabilium ſtudiorum, atque odoramentu virtutum: id eſt, quæcumque ſunt vera, quæcumque pudica, quæcumque iuſta, quæcumque ſancta, quæcumque amabilia, quæcumque bona fama, ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ. Ad iſtiuſmodi lectum ſecurè vocabis ſponſum, quoniam cùm introduxeris eum, veraciter poteris dicere & tu: Lectulus noſter floridus eſt, redolente nimirum conſcientia puritatem, pacem, manſuetudinem, iuſtitiam, obedientiam, hilaritatem. Qui his caret peccator, lectulus fœtidus eſt, quem ſponſus abhorret. Hæc Bernardus, ita foras eliminans canes, arbitratus immane piaculum, Chriſtum impuro pectori ſociare.

Lectulus animæ quomodo ſit floridus.

Quo apparatu calix Chriſti ſumendus ſit, Paulus enuntiat, paucis dicens, eos debere annuntiare mortem Chriſti donec veniat, qui calicem Domini bibunt, quod perinde eſt, ac dicere, eum qui calice ſancto potatur debere ita eſſe diſcretum à ſæculo, vt Deo tantùm viuat. Eſſe autem huiuſmodi, illud eſt decurrere ſignum Libræ, & ſortiri perfectam rationem iuſtitiæ illius, quam exigit ille calix. Conſonat Baſilius ita commentatus: *Oportet accedentem ad corpus & ſanguinem Domini, non ſolùm purum eſſe à quouis inquinamento carnis ac ſpiritus, ne ad iudicium edat & bibat; ſed oſtendere in vita memoriam eius, qui pro nobis mortuus eſt; in eo quòd & mortificatus eſt à peccato, mundo, ac ſibi ipſi, & Deo viuit.* Diſplicere Deo, calicem ſanctum aſſumi ab impuris hominibus, luculenter ipſe Dominus ſuæ iniuriæ vindex acerrimus oſtendit in Balſaſar Rege Chaldæorum, qui temerè bibens in vaſis templi Dei, inductis in profanas epulas, eadem nocte gladio occubuit.

Baſil. hom. 1. de Baptiſmo.

Denique Dei hoc edictum ſtat & apud nos; videlicet Sancta eſſe comedenda in loco ſancto. Vnde peccat in hanc legem quiſquis panem Domini & calicem eius ingerit in pectus olidum fœda vitiorum ſcaturigine, qua Deus offenditur magis quàm porci alicuius fœtido volutabro. Eò collimauit Origenes ita commentatus: *Manducabunt eum in loco ſancto, id eſt, in anima pura. Neque enim conuenit, vt Sancta, anima non ſancta ſuſcipiat: ſed cùm purificaueris ſe ab omni inquinamento carnis, & morum, tunc locus ſanctus effectus, capiat panem illum, qui de cælo deſcendit. Ecce iſta tibi proponuntur, vt cùm acceperis panem myſticum, in loco mundo manduces eum, hoc eſt, ne in anima contaminata & peccatis polluta Dominici corporis ſacramenta percipias. Quicumque enim manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat: Sancta enim Sanctorum ſunt. Vides quomodò non dixit, Sancta, tantummodo, ſed Sancta Sanctorum; ac ſi diceret: cibus iſte ſanctus non eſt communis omnium, neque cuiuſque indigni, ſed Sanctorum eſt.*

Euchariſtiæ panis edendus in loco ſancto.

Origen. hom. 13 in Leuit.

Cæterùm vice coronidis in themate calicis hoc ſenò velim recoli ab impiis, qui more canum templa ſubeunt impudenter; videlicet inſanire canes, & in rabiem agi, ſi vinum in eorum viſcera transfundatur. Et hoc diſcrimen canum lineare mala, in quæ incurrunt ſacrilegi homines, malè paſti corpore Chriſti, & potati vino ſacro, mundis tantùm faucibus infundendo.

CONTROVERSIÆ
EMERGENTES
EX PROXIMO EVANGELIO
PROXIME LITERALITER ET MORALITER EXPEDITO.

EVANGELIVM

Matth. 15.

SECTVM IN TOT NVMEROS, QVOT controuerſiæ agitantur.

I. EGreſſus IESVS, ſeceſſit in partes Tyri, & Sidonis. Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa clamauit, dicens ei, &c.

II. Accedentes diſcipuli eius rogabant eum.

III. Dicentes: Dimitte eam: quia clamat poſt nos. Ipſe autem reſpondens ait: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſraël, &c.

IV. At illa dixit: Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum. Tunc reſpondens IESVS, ait illi. O mulier, magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis.

ORTHODOXA ET Catholica expoſitio Euangelij, diſtributa in tot titulos, quot argumenta controuerſiarum ſuppeditauit textus literalis.

I. *PRima editionis hominum terminus à quo, eſt momentum illud, quo homo concipitur affricta labe originali, quæ Adami contagio omnibus nobis inuritur. Terminus ad quem eſt mors, quæ eſt vltima linea rerum. Itaque homo peccato & morte velut finibus concluditur. Sicque ſuos preterire fines hominis perinde eſt, ac non peccare lethaliter, & depoſuiſſe labem originalem. Vtrumque præſtat Chriſti acceſſus in animam Baptiſmi obſequio, & gratia, quæ in adultis hominibus congruis actibus adoleſcit.*

II. Ad hoc multum confert iuge præſidium Sanctorum, id eſt, Sancti adhibiti interceſſores apud Deum, gratiæ incrementum poſſunt nobis ſuis precibus impetrare. Nempe licet multa loci intercapedine diſſiti ſint Sancti à nobis; hoc non obſtat, quin Deo reuelante peruia ſint eis vota noſtra, quibus annuunt ſi conducunt ad ſalutem eorum, qui ſunt beatis illis mentibus aduoluti.

III. Namque iugis oratio, nuſquam ſuo intento cadit; ſed nacta Deum propitium, in gratiam fidei ſuæ, humilitatis, & partium cæterarum quibus ornata viget, nuſquam recedit cælitus indonata.

IV. Vt ſecus oratio perfunctoriè fuſa, & nullis ſtipata virtutibus, Deum nequaquam conciliat; non eſt ſiquidem oratio ſuis abſoluta numeris, ſi corde impuro manat: vt neque fides magna eſt, quæ virtute vacat, & omni bono eſt opere viduata.

ELENCHVS ET RATIO Controuerſiarum, quibus præfatum Euangelium anſam dedit.

I. Mulieris Chananææ egreſſus à finibus ſuis præludium fuit rerum præclarè ab ea geſtarum; nempe ſuos trangreſſa fines mulier illa Chriſto occurrit, qui needum ſubierat natale ſolum fœminæ Chananææ. Series huius hiſtoriæ refricat memoriam gratiæ baptiſmalis, influentis in animam cùm educitur è finibus originalis peccati, vt Chriſto Domino ſiſtatur, ſancti illius lauacri obſequio repurgata. Inde emergit iſta quæſtio:

An Chriſto illabente in animam Baptiſmi obſequio, homo ſortiatur ſtatum neſcium peccati originalis.

II. Mulier hæc Gentilis vſa diſcipolis Chriſti vt patronis, ſuo exemplo eſt æmulata ritum hactenus inoliturn adhibendi Sanctos interceſſores apud Deum. Et hic mos, qui priſcis ſæculis inualuit, dirimit hoc quæſitum:

An adhibere Sanctos interceſſores apud Deum, ſit actio congrua fidei Chriſtianæ.

III. Apoſtoli vrgentes Chriſtum in gratiam fœminæ huius, meminerunt orationem iugem atque indefeſſam, vt vel ſic annueret Chriſtus precibus importunis. Inde ſumo argumentum componendi litem iſtam:

An oratio accincta ſuis partibus vt decet, ſit actio meritoria.

VI. Demum Chananæa edito ſpecimine egregio pietatis, fidei, humilitatis, atque conſtantiæ, Chriſtum habuit encomiaſten fidei ſuæ, quæ & hodie celebratur. Hoc locuples encomium Domini IESV, recolentis fidem illam, viam ſtrauit ad hanc controuerſiam:

An fides in adultis debeat eſſe accincta bonis operibus.

SENSVS ORTHODOXVS.

An Chriſto illabente in animam Baptiſmi obſequio, homo ſortiatur ſtatum neſcium peccati originalis.

In hæc verba

IESVS *ſeceſſit in partes Tyri, & Sidonis. Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa.*

CONTROVERSIA PRIMA.

PRimi omnium hominum fines ſeu termini, ſunt momenta illa quibus ſinguli quique homines ſtatim editi ſunt, & concepti in hoc rerum vniuerſo. Hi profectò fines ſunt veluti Tyri & Sidonis, vbi peccati caligine offusà omnia nigricabant. Namque ſuperſtite peccato originali cenſetur anima ſacinæ eiuſdem ac Tyrij & Sidonij, Dei videlicet neſcia, vitiis propè infinitis obnoxia, exul paradiſi, ſurculus infelix arboris degeneris atque vitiatæ. Sed vt Chriſto ſecedente in partes Tyri & Sidonis, mulier Chananæa egreſſa de finibus illis, fidei ſingularis ſpecimen edidit egregium; ita eodem Domino illucente homini miniſterio Baptiſmi, anima protinus egreſſa de finibus peccati originalis, conſcia efficitur habituum fidei, ſpei, & charitatis, ſicque prócul ponitur à Tyro & Sidone, iniquam eius ſortem Chriſto Domino miſerante. Hæreſis edita flammine tartareo in hominum perniciem ſugillat iſtud dogma Chriſtianum, & inficiatur originale piaculum dilui vnda ſalutari Baptiſmi homines alluentis. Ideoque delirans commenta eſt, in gratiam Baptiſmi non imputari quidem hoc peccatum, ſed reſidere tamen actu atque realiter, vt indelebilem notam.

Peccati originalis effectus quàm noxij ſint.

Peccatum originale tollitur in Baptiſmo.

Baptiſmi obſequio influunt in animã fides, ſpes, & charitas.

Huius

Originale peccatum remanere poſt Baptiſmum quinam hæretici affirmarunt.

Epiph. hæreſ. 64.
Theod. l. 4. de fabulis hæret.
Guido de Armeniis errore 16.
Trithemius in Chronico Hirſaug.

Huius hæreſeos anteſignani fuerunt Origeniſtæ militantes pro peccato originali, ſuperſtite etiam poſt Baptiſmum. In his præcipuè Proclus quidam ab Epiphanio condemnatur. In idem barathrum ſeſe præcipites dedere Meſſaliani Baptiſmo iniurij, quem dixere inutilem ad extirpationem peccati originalis, vt Theodoretus ait. Horum hominum ſacrilegorum contagio laborarunt Armenij, quos Guido recolit efficaciam omnium ſacramentorum perfidè refutaſſe. His ſe adiecere Lollardi, & ebiberunt hocce lethale ſvirus, vt meminit Trithemius. Sed eſto priora ſæcula ſuas hæreſum fæces ſordidas habuerint; ſæculo tamen noſtro, vt deterioris longè conditionis, ſeſe cloaca aperuit tetrior multò, quàm fuerint vnquam putida volutabra. Diceres in hæc vltima & opaca tempora confluxiſſe errores omnes, in quos olim exterminij ſententiam tulit Eccleſia. De induſtria Lutherus, Caluinus, & eorum aſſeclæ, nefanda capita, commenti ſunt ſectam, quæ coaleſcit ex deliriis omnibus hactenus obſoletis. Vtque nefarij homines hoc ſibi indixere penſum, vt turbarent pacem Eccleſiæ, & cœlum facerent inuium hominibus; auſpicati ſunt bellum illud ab incunabulis animatum, mentientes eis inſidere peccatum originis, etiam poſtquam illas ſacri lauacri latices alluerunt.

Luther. in captiu. Babylon. c. de Baptiſm.

Ne videar ego tenebrionibus illis imponere, recenſebo blaſphemias, quæ ex eorum ſcriptis vt è ſentina exhalant. Sic Lutherus: *Baptiſmus neminem iuſtificat, nec vlli prodeſt.* Ruſus ſimia hæc ſemper ſimia ſic ineptit: *Aliud eſt, omnia peccata remitti, aliud omnia tolli: Baptiſmus omnia remittit, ſed nullum penitus tollit.* Ab eo crocitare didicit & Melanchthon, ita ſtrepens: *Non iuſtificant ſigna vt Apoſtolus ait: Circumciſio nihil valet; ita baptiſmus nihil eſt.* Zuinglius, & Bucerus eo nomine declamarunt in Baptiſmum, quòd Catholici affirment, tolli virus peccati originalis eo pharmaco ſalutari. Caluinus præ aliis induſtrius ad peccandum, Baptiſmi encomia recenſita à Patribus reponit inter pigmenta Rhetorices, & eloquij ſpatiantis extra metas. Sic ille ſycophanta notat Patres Sanctos, quos habet Eccleſia velut oracula. Ecce blaſphemiam hominis bipedum nequiſſimi: *Cauendum ne in errorem nos inducant, quæ ad amplificandam ſacramentis dignitatem paulò magnificentius à veteribus ſcripta ſunt, vt ſcilicet arbitremur aliquam virtutem ſacramentis innexam.* Præterea deſertor ille & transfuga propugnans partes peccati originalis ſic deſipit: *Manet verè peccatū in nobis, neque per Baptiſmum vno die extinguitur.*

Idem art. 2. ex damnatis à Leone X. an. 1520.
Melanchthon. in locis commun. cap. de Signis.
Zuinglius ad Vrbanum Regium de pecc. origin.
Bucerus l. de Baptiſmo.
Calu. l. 4. inſtit. cap. 14. §. 17.
Idem in Antidoto Concil. Trid. ſeſſ. 5.

Originale peccatū deletur per Baptiſmum.

Hoc præcipuè argumento delirant hæretici, quòd concupiſcentiam, quæ remanet poſt Baptiſmum, peccatum eſſe procaciter aſſerunt, licet Deo miſerante ſtatum illum infelicem hominis, noxa hæc in diſcrimen mortis æternæ homines non inducat, nec eis poſtmodum imputetur. Decreto Concilij Tridentini vt gladio ancipiti amputatur error ille biceps. Ecce oraculum. *Si quis per* IESV *Chriſti Domini noſtri gratiam, quæ in Baptiſmate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam aſſerit, non tolli totum id quod veram & propriam peccati rationem habet, ſed illud dicit tantùm radi, aut non imputari, anathema ſit: in renatis enim nihil odit Deus: quia nihil eſt damnationis iis qui verè conſepulti ſunt cum Chriſto per Baptiſma in mortem, qui non ſecundùm carnem ambulant, ſed veterem hominem exuentes, & nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt, induentes; innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti ſunt: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti; ita vt nihil prorſus eos ab ingreſſu cœli remoretur. Manere autem in baptiZatis concupiſcentiam vel fomitem, hæc ſancta Synodus fatetur, & ſentit, quæ cùm ad agonem relicta ſit, nocere non conſentientibus, ſed viriliter per Chriſti* IESV *gratiam repugnantibus, non valet. Quinimò, qui legitimè certauerit, coronabitur. Hanc concupiſcentiam, quam aliquando Apoſtolus peccatum appellat, ſancta Synodus declarat, Eccleſiam Catholicam nunquam intellexiſſe peccatum appellari, quòd verè & propriè in renatis peccatum ſit, ſed quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium ſenſerit, anathema ſit.*

Concil. Trid. ſeſſ. 5. Decreto de peccato origin.

Fomes peccati quid ſit.

Fomes peccati non eſt peccatum.

Nota; Concilium Tridentinum ſubtexuiſſe ſuo decreto rationes ex epiſtolis Pauli Apoſtoli deriuatas, quibus abundè liquet tolli piaculum illud originale. Ita Paulus: *Conſepulti ſumus cum Chriſto per Baptiſmum.* Quem locum verſans Auguſtinus validè tutatur partes Eccleſiæ, & confodit hæreticos hallucinantes dum adſtruere tentant, nullam eſſe veram peccati remiſſionem, ſed duntaxat eſſe non imputationem peccati. Sic ille: *Quemadmodum in illo vera mors facta eſt, ſic in nobis vera remiſſio peccatorum: & quemadmodum in illo vera reſurrectio; ita in nobis vera iuſtificatio. At Chriſti mors & reſurrectio vera fuerunt omnibus modis; non autem vera quoad aliquid, & quoad aliud falſa. Igitur & remiſſio peccati vera mors eſt peccati, non quoad reatum tantum, ſed quoad omnia quæ peccati rationem habent.* Rurſus, ſi realiter iniquitas eſſet aliqua reſidua, formaliter iniqui eſſemus, ac proinde Deus exoſos haberet nos ſemper, etſi non imputaret hoc peccatum, iuxta illud Pſalmi: *Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem.* Cui concinit ille verſus Salomonis: *Odio eſt Deo impius, & impietas eius.*

Rom. 6.
Auguſt. in Enchirid. cap. 52.
Pſalm. 44.
Sap. 14.

Præterea textus propè infiniti, qui recolunt iuſtificationem animæ, ſatis ſuperque notant, expungi ab homine quidquid peccatum eſt. Huiuſce effati aſſertor eſt Chriſtus, ita ſuos compellans diſcipulos: *Qui lotus eſt, non indiget, niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus.* Profectò nutaret veritas huius eloquij ſtante delirio Lutheri & Caluini, perperam arbitrantium, nuſquam ab homine abeſſe crimen. Nonne ad Baptiſmi effectum illum propitium aſpexit Deus, quo afflatus præſcius Ezechiel ita prophetauit? *Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris.* Illa recenſio munditiæ eſt equidem næuorum omnium impatiens. Paulus tacitè laudatus decreto præfatæ Synodi Oecumenicæ, recolit quàm ſint iuſtorum animæ defæcatæ. Sic ille: *Elegit nos vt eſſemus ſancti, & immaculati.* At ſanctitas & peccata non coëunt: Ergo neceſſe eſt tergi ad vnguem omnes peccatorum rugas, vt illa ſuccedat ſanctitas illibata. Adiice eiuſdem Pauli locum iſtum: *Reconciliauit vos in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos ſanctos, & immaculatos; & irreprehenſibiles.* Reuera foret incongrua hæc deſcriptio animæ Deo reconciliatæ, ſi ſtabularentur in ea reſiduæ peccatorum fæces: quippe reprehenſibilis eſſet hæc anima, quam afficeret peccatum originale.

Ioann. 13.
Ezech. 36.
Epheſ. 1.
Coloſſ. 1.
Anima iuſtificata nullū lethale peccatū habet.

Idipſum

Idipſum etiam voce ſonora clamant Prophetæ *Pſalm. 50.* Dauid, & Iſaias. Ita prior, ſcilicet Pſaltes: *Lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.* Albicans anima, & compoſita ad æmulationem niuis, nullâ poteſt peccati maculâ nigreſcere. Conſonat Iſaias hoc *Iſai. 1.* accentu Deum inducens: *Si fuerint peccata veſtra vt coccinum, ſicut nix dealbabuntur: & ſi fuerint rubra vt vermiculus, ſicut lana alba erunt.* Gratis itaque Caluinus inſurgit in Concilium Tridentinum, quaſi perperam decreuerit tolli omnino peccatum, quod ab Adamo influxit in totam proſapiam. Non eſſe fidem illam peregrinam, & nudius tertius inuectam ab Eccleſia, videre eſt longa ſerie Sanctorum Patrum, qui in gratiam baptiſmalis gratiæ conſcripſerunt: concordi namque ſtylo omnes concludunt, eliminari procul hanc maculam originalem, gratiâ baptiſmali cœlitus influente. Auſpicabor ab incunabulis Eccleſiæ, & laudabo diſcipulum Apoſtolorum Petri & Pauli, ſcilicet Clementem, ipſa etiam Sede Petri prænobilem. Accipe oraculum. *Quid confert aqua Baptiſmus ad cultum Dei? Primò quidem, quia quod placuit Deo, impletur. Secundò, quia regenerato ex aquis, & Deo renato, fragilitas prioris natiuitatis, quæ vobis per hominem facta eſt, amputatur, & ita demum peruenire poteritis ad ſalutem.* Nomine fragilitatis amputatæ, peccatum originale notat, nec vllus eſt hæreticis euadendi locus.

Baptiſmi gratia tergit peccata omnia.

Ex SS. Patribvs. *Clem. epiſt. 4.*

Coæuus Clementis, & eiuſdem Pauli diſcipulis, Dionyſius Areopagita, liquidior eſt in definienda iſta controuerſia; ſic quippe decernit, *Sacrum diuinæ generationis ſacramentum, primi luminis conſortium tradit, omniumque diuinarum illuſtrationum principium eſt, ex ipſo effectu, ipſo veriſſimo illuminationis cognomine prædicamus.* O compẽdioſam, & propitiam fidei noſtræ ſententiam! Nihil ſanè poteſt elimatiùs ingeri, ad ſuadendum exterminium peccati originalis, quàm dicere, ſuffragio Baptiſmi tradi hominibus conſortium primi luminis. Vt ergo lux & tenebræ non coëunt, nec ſimul aërem afficiunt; ita nec peccatum originale poteſt ſtare cum gratia cœlitus illucente. Siſtendus etiam eſt in hoc agone Chryſoſtomus. Strenuus ille pugil ſic repugnat: *Id quod illic operatur circumciſio in depoſitionem carnis, hoc agit hîc Baptiſmus in depoſitionem peccatorum.* At circumciſio realiter amputabat carnale præputium: Ergo & Baptiſmus non imputatiuè tantùm, ſed & realiter emunget hoc peccatum, ad cuius exterminium fuit cœlitus inſtitutum.

Dionyſ. Eccleſiaſtica Hierarchia cap. 3.

Baptiſmus vocatur illuminatio.

Chryſoſt. hom. 39. c. 2 Gen. ſ.

Baptiſmi encomia.

Ne videar affingere Chryſoſtomo, audi liquidiùs eam ſententiam, de expunctione peccati in Baptiſmo: *Ecce* (inquit) *libertatis ſerenitate perfruuntur, qui tenebantur paulò ante captiui: & ciues Eccleſiæ ſunt, qui fuerunt in peregrinationis errore; & in iuſtitia ſorte verſantur, qui fuerunt in confuſione peccati. Non enim tantùm ſunt liberi, ſed & ſancti, ſed & iuſti: nec ſolùm iuſti, ſed & filij: nec ſolum filij, ſed & hæredes: nec ſolùm hæredes, ſed & cohæredes: non ſolùm cohæredes, ſed & membra: non membra tantùm, ſed & templum: nec tantùm templum, ſed & organa Spiritus. Vides, quot ſint largitates Baptiſmatis? Sed multis quidem videtur, cœleſtem gratiam in peccatorum tantùm remiſſione conſiſtere: nos autem honores computauimus decem. Hac de cauſa etiam infantulos baptizamus, vt non ſint coinquinati peccato; vt iis addatur ſanctitas, iuſtitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Chriſti, vt eius ſint membra omnes, vt Spiritus habitatio fiant.* Diceres, Chryſoſtomi animo inſediſſe propoſitum, noſtrates hæreticos exerto multiplici ſpiculo configendi. Nempe nequit ſubſiſtere ſarta tecta ſeges illa encomiorum Baptiſmi, ſi hoc lauacro peccatum originale minimè diluatur.

Chryſoſt. hom. ad Neophytos.

Baptiſmi effectus præcipui.

SENSVS ORTHODOXVS.

Beneficio Baptiſmi homo educitur è finibus iniquis peccati originalis.

In hæc verba:

Egreſſus IESVS *ſeceſſit in partes Tyri, & Sidonis. Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa.*

Argvmentvm Ex Conciliis, et Ex SS. Patribvs.

Congruas ſibi ſues nacti delicias in ſordido volutabro, ægrè admodum ſeſe expediunt ab illa immunda colluuie, vt ſe aliò recipiant; Ita & hæretici, Epicuri de grege ſues, adeò ſunt vitiis aſſueti, vt ex ſua cloaca nolint in Eccleſiæ ſanctiores ædes diuertere. Vtque magis cœno indormiant procaciter affirmant, peccatum originale vigere ſemper in homine, Baptiſmo gratis & perperam operante. Fidei deſertores iniquo animo ferunt, ſi quis tentet repurgium volutabri immundi, cui ſe ſues hactenus immerſerunt. Idcirco grunniunt, & dente minaci roſtroque repando ferociunt contra diſciplinam Catholicam, quæ adſtruit, peccatum originale abeſſe ab anima, quam Baptiſmus ritè ſuſceptus alluit.

Hæretici vt ſues immundi delectantur ſordido volutabro.

Non eſſe hoc Papiſtarum neotericum dogma, vt delirant hæretici; ſed hanc fuiſſe fidem priſcæ Eccleſiæ; palàm eſt ex Concilio Nicæno, cuius ecce fidem. *Deſcendit qui baptizatur reus peccatorum, & obnoxius ſeruituti corruptionis, & aſcendit liberatus ab hac ſeruitute, & peccato, factus filius Dei, & hæres eius gratia, cohæres autem Chriſti, indutus ipſum Chriſtum, ſicut ſcriptum eſt: Quicunque in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* Ita Synodus hæc famoſa, quæ dum profitetur in homine libertatem à peccati ſeruitute, non ſubſcribit illi commento hæreticorum, dicentium peccatum originale remanere quidem, ſed non imputari, in gratiam Baptiſmi. Vt eſt ouum ouo ſimile, iuxta vetus adagium; ita & hoc oraculum Concilij Nicæni quadrat & concinit huic decreto præfato Concilij Tridentini. *Si quis per* Iesvm *Chriſtum Domini noſtri gratiam, quæ in Baptiſmate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam aſſerit non tolli totum id, quod veram & propriam rationem peccati habet, ſed illud dicit tantùm radi, aut non imputari, anathema ſit.* Concilium Toletanum editum ante mille annos ſic decreuit: *In aquis merſio, quaſi ad infernum deſcenſio eſt, & rurſus ab aquis emerſio, reſurrectio eſt.* Ergo vt qui reſurrexit à morte ſolutus eſt; ita & qui baptizatus, ille

Baptiſmo omne ſcelus eluitur.

Ex Conciliis. Concil. Nicænum De Baptiſmate.

Concil. Trid. ſeſſ. 5.

Conc. Tolet. IV. cap. 5.

ille non amplius peccati originalis nexibus irretitur.

Baptiſmi figura egregia.
Ex SS. PATRIBVS.

Sunt denuo reuocandi Patres in antidotum veneni, quod ſparſere deſertores Eccleſiæ, vt ſic abſtraherent homines à bonorum operum praxi, cauſantes, non eſſe iuris noſtri aliquod facinus edere laude dignum, quia etiam nobis inuitis peccatum lethale in cordis intimo deliteſcit. Sic in eos arguit Chryſoſtomus: *Tranſitus Iudæorum futuri Baptiſmatis typus erat. Nam ibi aqua, & hic aqua: lauacrum hic, & ibi pelagus: omnes hic in aquam ingrediuntur, & ibi omnes. Poſtea vis cognoſcere illorum veritatem? Ibi quidem liberati ſunt ex Ægypto per mare, hic autem ab idololatria: & ibi quidē Pharao ſubmerſus eſt, hic autem diabolus: ibi Ægyptij ſubmerſi, hic autem vetus homo peccatis defoditur.* Nemo niſi vecors dixerit, Chryſoſtomum eſſe concolorem hæreticis in eo argumento, vbi res eſt de peccato originali quod ſupereſt poſt Baptiſmum. Ille idem repetito telo confodit æmulos ſic intorquens. *Christus pharmacum quaſi quoddam antidotum lauacrum dedit: seu omnem euomuimus vitioſitatem: ita omnia ſimul in fugam ſe dederunt: inflammatio ceſſit, febris extincta eſt, & ſanies exſiccata. Omnia enim, & quæ ab auaritia, & quæ ab ira, & cætera omnia mala per Spiritum euanuerunt: aperti ſunt cœli, aperta ſunt aures, aperti ſunt oculi: aptam vocem locuta eſt lingua, vires acquiſiuit animus.*

Chryſoſt ad cap 10. 1. Corinth.

Baptiſmus antidotum quare dicatur a Sāctis.

Chryſoſtom. ſerm. 12. in epiſt. ad Eb.

Fortè inſtabunt hæretici, hanc fuiſſe fidem Græcæ Eccleſiæ, quæ quandoque fuit diſcrepans à Latina, vt in pane liquet, quo corpus Chriſti Domini conſecratur: namque Latinis facientibus rem diuinam in azymo, Græci non conſecrant panem niſi fermentatum. Nullius eſt momenti illa inſtantia; quippe Patres Latini in hoc themate non variant, ſed concordi ſuffragio militant pro Baptiſmo, noxam originis penitus expungente. Prior Hilarius deſcendit in arenam: *Quia* (inquit) *non renaſci in innocentiam volet, cùm peccati remiſſionem Sacramentum nouæ natiuitatis indulgeat.* Si vigeret adhuc peccatum originis poſt Baptiſmum, alius hoc lauacro renaſci non eſſet in innocentiam, vt Hilarius ſuo prælibato dogmate profitetur. Hilario Ambroſius, in eadem profeſſione conſors, ſic conſonat: *Chriſtus viuificat animas, delicta reſtinguit, has lauacri ſui refrigerio reparat, illas gurgitis ſui vnda conſumit.* Ruſus ille: *Qui per hunc fontem tranſit, tranſit a terrenis ad cæleſtia. Hoc eſt enim Paſcha, id eſt, tranſitus eius, tranſitus à peccato ad vitam, à culpa ad gratiam, ab inquinamento ad ſanctificationem.* Demum eruditè totam iſtam concludens controuerſiam ita decernit: *Ideo per aquam Baptiſma celebratur, vt ſicut aqua ſordes corporis abluit: ita & nos per Baptiſmum ab omni peccato ſpiritaliter purgatos, nos & innouatos credamus, vt quod incorporale eſt, inuiſibiliter abluatur.* Textus illi adeò liquidi ſunt, vt nomenclatore non ſit opus ad Ambroſium in re velut ancipiti diſcernendum.

Baptiſmo renaſcimur.

Hilarius in Pſalm. 63.
Baptiſmi virtus ſingularis in peccata.

Ambr. ſer. 38.

Lib. 1. de Sacrament. c. 4.

Hieronymus veteranus pugil, aſſuetus proſternere hæreticos, hanc ſingularem edidit ſententiam de efficacia Baptiſmi: *Omnia ſcorta, & publicæ colluuionis ſordes, impietas in Deum, parricidium, & inceſtus in parentes, atque in extraordinarias voluptates vtriuſque ſexus mutata natura, Chriſti fonte purgantur, &c. Omnia in Baptiſmate condonata ſunt crimina: nec poſt indulgentiam, iudicis eſt metuenda ſeueritas, dicente Apoſtolo: Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis.* Sanctificatio, ablutio, iuſtificatio, non concordant cum reſiduo peccato originali. Hieronymo dilectus Paulinus Nolæ Epiſcopus, peccati originalis excidium omne notat his verſibus, editis ad Baptiſmi meritum explicandum.

Baptiſmi vim nulla peccata quātumuis grauia effugiūt.

Hieron. epiſt. 38. ad Oceanum c. 2.
Baptiſmus eſt extinctio veteris Adami.

Mira Dei pietas, peccator mergitur vndis,
Mox emergit, ea iuſtificatus aqua.
Sic homo & occaſu fœlici functus & ortu,
Terrenus moritur, perpetuus oritur.
Culpa perit, ſed vita redit: vetus interit Adam
Et nouus æternis naſcitur imperiis.

Paulinus Nolanus epiſt. 12.

Quia Caluinus increpitans ſæpe ſæpius Auguſtinum laudat, ad eum ſolum prouocans, vt ad tribunal congruum dirimendis rixis, quæ tot tragœdias excitarunt; placet Caluinum ſiſtere Auguſtino, vt ſic cauſâ cādat. Ecce ſententiam doctrinæ Catholicæ propriam: *Dicimus, Baptiſma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quaſi raſorum in capite capillorum, vnde creſcunt iterum reſecanda peccata.* Neſcio qua fronte Caluinus Auguſtinum recolat, quo cenſore carpitur eius opinio reprobata. Ne cauſetur hæreticus, Auguſtinum prætermiſiſſe peccatum originale, quando recenſuit vim Baptiſmi alia crimina detergentis. Ecce alium viri Sancti textum: *Baptiſmus quidem abluit peccata omnia, prorſus omnia; factorū, dictorū, cogitatorum; ſiue originalia, ſiue addita, ſiue quæ ignorāter, ſiue quæ ſcienter admiſſa ſunt: ſed non aufert infirmitatem, cui regeneratus reſiſtit, quando bonum agonem luctatur.* Nonne hæc eſt idea fidei Catholicę? quæ licet aſſerat, tolli omnino peccatum originale, virtute lauacri ſancti, id eſt Baptiſmi, fatetur tamen, reliquias peccati reſidere in ſingulis quibuſque hominibus peccati fomite ſauciatis. Nec infra Chriſtum, quemquam ſancti Canones excipiunt ab hoc fomite importuno. Benè quidem Angelicus Doctor ait fuiſſe ligatum in Maria necdum nata, & omnino ſubtractum in eo temporis articulo, quo concepit Chriſtum.

Baptiſmus nō radit, ſed tollit omnia crimina ex Auguſtino.
Aug l. 1. contra duas epiſt. Pelag. c. 13.

Ibidē l. 3. c. 3.
Thom. 3 part. qu 27. art. 3.
Fomes peccati quomodo affecerit Mariam & Ioſeph.

Aliquali modo Ioſephum acceſſiſſe ad hanc gratiam credidit Gerſon, famoſiſſimus ſui ſæculi Theologus, qui in Concilio Generali habito Conſtantiæ, toto Patrum audiente conſeſſu, nemine reclamante prædicauit, piè credi poſſe, fomitem extinctum fuiſſe in Ioſepho, intuitu matrimonij initi cum Maria. Huic piæ ſententiæ dedere nomen ſuum Ekius, Andreas à Soto, Buſtus, Salmeron, Caniſius, & alij non ignobiles viri. Sic tamen velim intelligi propoſitionem illam, quæ dicit, Chriſto, Maria, & Ioſepho exceptis, peccati fomitem eſſe omnibus inſitum, vt ſit de fide hoc credere de Chriſto, quia naturam humanam induit neſciam corruptelæ; eſſe verò penes Eccleſiam decernere, an reuera ſit ſubtractus in Maria, & extinctus in Ioſepho: nemini namque fas eſt ad arbitrium ſuum condere ſententias, quibus in argumento gratiæ & peccati noua dogmata proponuntur. Ex prælibatis in aperto eſt, omnes ſa-

Gerſon 3. p. ſer. de Nat. Mariæ.

Ekius ſer. de S. Ioſeph.
And. de Soto l. de Ioſeph. cap. 10.
Buſtus in Marial. 4. part. ſer. 12.
Salm tom. 3. tract. 29
Caniſ l. 2. de virgine c. 13

cro

cro fonte tinctos eſſe egreſſos de finibus ſois, id eſt, eſſe procul à peccato originali, cuius contagio inficitur humana conceptio.

SENSVS ORTHODOXVS.

An adhibere Sanctos intercеſſores apud Deum ſit actio congrua fidei Chriſtianæ.

In hæc verba.

Accedentes diſcipuli eius rogabant eum.

CONTROVERSIA II.

Sancti ſunt Patroni apud Deum.

MVlier Chananæa, anxia pro ſalute filiæ ſuæ, omnia tentauit media propitia ad inflectendum Chriſtum. Vtque irradiante fide, parens illa ſollicita Deum nouit in homine, arbitrata ſe indignam quæ ſiſteretur obtutibus Chriſti; piâ induſtriâ congruos patronos conſuluit, ſcilicet Apoſtolos, quos interceſſores adhibuit. Eccleſia Catholica eodem percita flamine veneratur Sanctos, & illis vtitur vt patronis apud Deum, qui & gratum habet cultum illum, quo dignamur beatas illas mentes, quas vt Dæmon fruſtraretur debito honore, armauit hæreticos in omnes cœlicolas, ſuggerens, eorum cultum eſſe iniurium Chriſto, qui ſolus eſt Dei & hominum mediator.

Daniel 6.

Ita quondam nefarij homines, vt perderent Danielem, dixere inferri contumeliam Regi, ſiquis funderet preces alteri quàm Regi. Vt dubiam hominum ſalutem efficiant hæretici, obſtant quominus Sanctos inuocent vt patronos. Ne verò videantur eſſe liuore perciti ſycophantæ, ritum

Sanctorum cultū quare impugnent hæretici.

Chriſtianum de Sanctorum cultu, & inuocatione, alium omnino delineant, quàm ſit à parte rei, nobiſque affingunt infinita propè abſurda, quæ reuera dāmnat Catholica diſciplina. Proximo titulo diluam impoſturas. Nunc operæpretium eſt præfari in hoc argumento de Sanctorum cultu, vt illa materia liquidior omnibus innoteſcat.

Sanctorum cultus quibus nominibus exprimatur.

Primùm quod occurrit eſt nomenclatura ſeu nuncupatio cultus, qui defertur Sanctis: multis namque modis exprimitur honos exhibitus Deo, & Sanctis. Ille nimirū dicitur adoratio, latria dulia, cultus, inclinatio, nullaque earum vocum in Scriptura ſacra Deo ſoli competit ex vi verbi. Vt autem tolleretur anceps ſignificatio vocum communium, Eccleſia cultum Deo ſoli appellauit latriam, eum verò, qui defertur Sanctis, dulio nomine deſignauit. Nempe licet Græcis, λατρεύειν, & δουλεύειν, in ſignificatione fraternizent, & perinde ſignificent cultum ſingularem; Eccleſia tamen credidit è re ſua, ſeligere vocem vnam, quæ ex peculiari inſtituto inter Chriſtianos ingereret cultum illum ſingularem, qui Deo rependitur. Peculiares deſignare voces ad ſpeciale intentum fuiſſe iuris Eccleſiæ, appoſitè probant tres illæ denominationes famoſæ, ſcilicet θεοτόκος, ὁμούσιος, & Tranſubſtantiatio, quibus Scriptura non vtitur

Eccleſia noua nomina adinuenit contra hæreſes inſurgentes.

eo ſolo intento, quo adhibentur à Patribus. Prima nimirum vox, θεοτόκος, id eſt, *Dei genitrix*, adinuenta eſt contra Neſtorium, Virgini matri detrahentem titulum Deiparæ. Altera vox, ὁμούσιος, id eſt, *conſubſtantialis*, vigere incœpit in incunabulis hæreſeos, quæ iniuria Chriſto negabat eum eſſe ſecundùm diuinitatem eiuſdem ſubſtantiæ cum Patre æterno. Denique Berengario faciente dubium tranſitum panis in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti, Eccleſia huic errori occurrit vſurpata voce Tranſubſtantiationis, quæ apprimè ſignificat illud myſterium adorandum.

Quid ſonent nomina latriæ, duliæ, & hyperduliæ.

Voluit Eccleſia, aduertens pleroſque imbecillos homines ægrè admodum inclinari ad Sanctorum cultum, & cunctari ſua exhibere obſequia beatis illis mentibus, ac eodem quaſi æſtu velificarentur Deo & Sanctis, ſcrupulum hunc terſit, dicens Deum eſſe colendum cultu latriæ, Sanctos verò cultu duliæ. Et ſubiunxit, hyperduliam eſſe cultum medium pertinentem ad humanitatem Chriſti ſeorſim ſumptam, & ad Dei Genitricem. Itaque tria hæc vocabula ſingulas quaſque ſpecies honoris ſacri conſtituunt: & ſpecies illæ licet vtplurimum coëant in ſigno externo; toto tamen cœlo affectu intrinſeco diſpeſcuntur.

Adoratio ex quibus actibus coaleſcat.

Siquidem honos ille Deo & Sanctis exhibitus, qui æquiuoco nomine dicitur adoratio, tres ſecum vehit actus, quibus adoratio omnis integra coaleſcit. Primus actus pertinet ad intellectum, cuius eſt apprehendere meritum & apicem eius, qui honore excipitur. Alter actus voluntatem ſpectat, cuius eſt benè vel malè affici erga eum, cui penſum debitum exhibemus. Tertius demum actus ſe foras prodit aliquo ſymbolo externo, vt eſt capitis inclinatio, genuflexio, & alia id genus. Ex his omnibus actibus homines eum tantùm attendunt præcipuè, qui eſt reuera minor: nemo namque curat nec rimatur penitiores animæ receſſus, vt ea indagine ſcrutetur affectus eorum, à quibus exigit obſequia ſibi debita; ſed totus eſt in eo exteriori cultu. Verbi gratiâ, non ſatis eſt aperire caput loquendo Regi; ſed & eſt adiicienda genuflexio, vt agnitæ in Rege teſſera maieſtatis.

Dæmones coacti exorciſmis Deū non adorant perfecta adoratione.

Tamen, vt præfatus ſum, dubium eſt hoc ſignum extrinſecum, & reddi poteſt ab hoſtibus, vt videre eſt in ſacrilegis Chriſto illudentibus genuflexo. Cardo præcipuus adorationis vertitur in affectu, quo vltrò ſpontaneè inclinamur ei, quem colimus. Defectu huius actus in voluntate ſiti, dæmones in corpore obſeſſo acti exorciſmis Deum non adorant, etſi procumbant humi, & Deum apprehendant vt rerum Dominum, & confiteantur eſſe Deum, adiectis etiam præclaris elogiis ſupremæ huius maieſtatis, quam commendant hominibus.

Sanctorum adoratio nō eſt idololatria.

Illa nebulonis Angeli adoratio, licet ſarta tectaque videatur, quia de Deo benè ſentit, quando ſummum eius dominium profitetur, & illi proſternitur obſeſſi corporis obſequio; hiulca tamen eſt & deficit hæc adoratio, quia voluntatis actus abeſt, penes quem potiſſimùm attenditur formalitas eius ſpeciei, ad quam pertinet vnaquæque adoratio. Vt quiſquis idolum toto affectu veneratur, apprehendens illud vt Deum ſuum, is omnino defert latriæ cultum illi ſtupido ſimulacro. Si verò quis proſternitur imagini alicuius Sancti, apprehendens illum Sanctum vt Deo charum, apud quem orando valet interceſſorem agens; is qui procumbit, adorat Sanctum duliæ cultu, qui citra piaculum religioſè exhibetur Sanctis, ſpectatis vt in eis emicat gratia ſingularis.

Dæmonis affectus in Deū ſemper iniquus eſt.

Vnde quia dæmon in corpore poſſeſſo inuitus adigitur ad confitenda Dei attributa,

buta, & ad exteriorem cultum ; non dicitur adorare Deum ſicuti par eſt, imò neque deſertor ille ſpiritus adorare Deum poteſt adoratione cógrua, quia voluntas eius obduruit, ac proinde amoris impatiens nequit benè affici erga Deum.

Adorationis externæ ſigna habent ſemper modũ materiæ, & non formæ, veræ adorationis.

Itaque in adoratione externa, corporis inflexio, aliique geſtus peruij ſenſibus, cauſæ materialis agunt partes ; actus verò intellectus & voluntatis vices gerunt cauſæ formalis. Hinc dicimus, Chriſtianos, qui neſcij adorant hoſtiam non conſecratam, eſſe idololatras materialiter, ſed non formaliter ; quia actus voluntatis non fertur in nudum panem, ſed in Deum, quem inuolucris obiecti ſibi panis abditum arbitrantur. Sicque tota latriæ & duliæ diſtinctio non petitur à ſignis externis, in quibus etiam cultus ciuilis communicat cum diuino: ſiquidem procumbimus in genua antè Reges vt & ante Deum, neque tamen ille ritus adorandi Reges pertinet ad latriam & duliam, ſed ciuilis eſt, & naturæ cancellis concluditur. Rei ſumma attenditur ex apprehenſione intellectus, & affectu voluntatis. Inde patet, quàm delirent hæretici quando latrant in fideles ob cultum Sanctorum, inſtantes, eos eſſe idololatras, quia genuflexo preces fundunt ante eorum imagines: nemo namque fidelium icones apprehendit vt Deum, nec eis inflectitur affectu, qui ſolum Deum decet ; alioquin ipſi etiam hæretici eſſent idololatræ, quando genuflexo ſua Regi pendunt obſequia, quod tamen minimè conceſſerint, vtpote dicentes ſe non apprehendere Reges vt Deos, ſed vt homines aliis eminentes.

Adoratio Regum quænam ſit.

Cultus duplex, ciuilis, & religionis.

Annuimus & nos Catholici, & fatemur, omnem adorationem non eſſe religionis cultum, ſi adoratio ſpectetur vt eſt deiectio corporis in genua deuoluti. Nempe duplex eſt cultus. Vnus merè humanus & ciuilis, qui rependitur ei, in quo apprehenditur aliqua humana excellentia. Alius eſt religionis, qui Deo defertur, aut iis, in quibus emicat aliquid diuinum, vt ſpecies aliqua gratiæ ſingularis. Cultus autem ille religionis diuiditur (vt memini ſuprà) in latriam, & duliam, & iuxta duas illas nuncupationes Sancti vocabula religionis & adorationis vt quandoque negant creaturis, ita & aliàs negant eſſe detrahendum illis eum cultum, ſi vt par eſt congruè diſpenſetur. Ita Hieronymus ait, nec Martyrum reliquias, nec Angelos, nec aliquid creatum coli poſſe, vel adorari ; & tamen ipſe epitaphium Paulæ ſic concludit: *Vale, ô Paula, & cultorem tuum orationibus iuua*. Idem alibi: *Veni Bethlehē, præſepe Domini, & incunabula adoraui*. Eodem flamine percitus Auguſtinus ait, religionis cultum nec Angelis nec Sanctis hominibus defunctis deberi, ſed ſoli Deo ; & tamen aliàs ſic commendat illum cultum exhibitum Sanctis; ſiquidem ita fatur: *Memorias Martyrum populus Chriſtianus religioſa ſolennitate concelebrat*. Siquando Patres negant creaturis cultum religionis, explicandi ſunt de cultu latriæ: vbi verò Sanctos afficiunt illo cultu ſunt intelligendi de cultu duliæ.

Cultum religionis non debere deferri creaturis in quo ſenſu Patres dicunt.

Hieron. ep. ad Riparium.

Idem in epitaph. Paulæ & l. 2. Apologia contra Ruffinum.

Auguſt. l. de vera religione c. 55.

Idem l. 20. contra Fauſtum c. 21.

Cultus Sanctorum ad Deum præcipuè refertur.

His præfatis, patet Mulierem Chananæam congruè adhibuiſſe Apoſtolos intercesſores apud Chriſtum, imò citra ſuſpicionem idololatriæ eam fuiſſe eorum pedibus aduolutam, eos ſuſpiciendo veluti familiares & diſcipulos Chriſti. Licet enim adoratio ſeu cultus Sanctorum illos ſpectet; præcipuè tamen Deus in Sanctis ſuis hiſce ritibus honoratur. Ita maximus ille fidei orthodoxæ propugnator Athanaſius: *Si homo iuſtus ades tuas intrauerit, cum timore & tremore occurrens illi, adorabis eum ad pedes illius. Non enim eum, ſed Deum adorabis, qui illum miſit. Dominus enim ait: Qui recipit iuſtum, me recipit*. Baſilius Athanaſio ſuppar ſic concinit: *Honor, quem bonis conſeruis exhibemus beneuolentiæ erga communē Dominum ſignificationem de ſe præbet*. Nec Græca fides illa fuit, ſed & Patrum Latinorum, in quibus Ambroſius ſic definit: *Quiſquis honorat Martyres, honorat & Chriſtum ; & qui ſpernit Sanctos, ſpernit & Dominum*.

Athanaſ. l. de virginitate.

Baſil. oratione in 40. Mart.

Amb. ſer. 6.

Sãctos adhibere intercesſores ipſe Deus imperat.

Ad hunc Sanctorum cultum pertinet eorum inuocatio, quam eſſe legitimam Deus ipſe probat, quo ſuaſore, neceſſarij Iob virum hunc probatiſſimum adhibuere intercesſorem apud Deum, qui annuit eorum votis intuitu Iob, eorum cauſam agentis. Ecce ſuadam Dei vocem: *Ite ad ſeruum meum Iob, & offerte holocauſta pro vobis. Iob autem ſeruus meus orabit pro vobis: faciem eius ſuſcipiam, vt non vobis imputetur ſtultitia.* Quod autem æmuli noſtri obganniunt, Iob fuiſſe ſuperſtitem, & nunc Sanctos eſſe ſublatos è medio, ac proinde incongruam rem adhibere in patronos apud Deum homines, qui ceſſere fatis; hoc nullius eſt momenti, nec obſtat, quin ſit legitima Sanctorum inuocatio. Nempe in viuis ſint nec ne, non curat iſta controuerſia de congrua inuocatione Sanctorum; ſiquidem abſtrahit à viuis & defunctis; datoque & conceſſo, non eſſe iniuriam Deo inuocationem Sanctorum, qui apud nos degunt, abundè liquebit eſſe etiam congruam intercesſionem eorum, qui Deo adſtant in gloria.

Iob 42.

SENSVS ORTHODOXVS.

Legitima eſt & Chriſtiana Sanctorum inuocatio.

In hæc verba:

Accedentes diſcipuli eius rogabant eum.

ARGVMENTVM EX SCRIPTVRA ET EX SS. PATRIBVS.

VT in Phyſicis Deus vim actiuam tribuit infinitis propè rebus, cum quibus ipſe tamen influit primariò; & ita liberalem ſuam hanc indolem teſtatus eſt in rebus ſuperioris ordinis, vt eſt animarum ſalus: quippe in confeſſo eſt apud omnes orthodoxos, prædeſtinationem adiuuari precibus Sanctorum, Deo ſic diſpertiente dotes gratiarum ſuarum precibus vrgentibus animæ ſanctioris. Tantumque abeſt, vt damnetur illa inuocatio Sanctorum, velut contumelioſa Deo, quinimò potiùs ſacro Codice commendatur, vtpote vſurpata à Patriarcha Iacob, cuius hæc fuit oratio in gratiam filiorum Ioſeph: *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis*: Si Deo quidpiam detraheret alterius cuiuſuis patroni inuocatio, peccaſſet ille Patriarcha litans Angelis, quos inuocare frequens fuit vſus in lege naturæ, ſicut palàm fit illo loco Iob: *Voca, ſi quis eſt qui tibi reſpondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere*. Nomine Sanctorum illic notatur Angeli, vt eruditè recolit Auguſtinus. Quia Sancti ante exortum Chriſti erant limborum ergaſtulo concluſi, ideò non audiebant preces hominū ſuperſtitum: eamobrem ad eos haudquaquam dirigebatur oratio; ſed qui Deum conciliare ſibi optabant,

Sancti adiuuant prædeſtinationē in executione.

Angeli inuocati à Iacob.

Gen. 48.

Iob 5.

Sanctorum merita Deo recenſita in veteri lege vt fieret propitius.

optabant, illi Sanctorum merita recenſebant, vt eorum intuitu Deus fieret propitius. Ita Moyſes Deum affatus eſt: *Recordare Domine Abraham, Iſaac, & Iſrael, ſeruorum tuorum.* Nonne & Salomon patris ſui meritum Deo obiecit, in argumentum gratiæ depoſcendæ? Sic ille: *Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius.* Eodemque Pſalmo ſua ingeminans vota, denuo commemorat Dauidem, ita Deum ſollicitans: *Propter Dauid ſeruum tuum, non auertas faciem Chriſti tui.*

Exod. 32.
Pſal. 131.
Ibidem.

Profectò haudquaquam vana fuit illa fides hominum orantium Deum interpoſitis meritis Sanctorum; quippe Deus illa recenſione virtutum piorum hominum beneficum ſe præſtabat, vt Salomon ipſe luculenter expertus eſt, ſacto Codice aſſertore, vnde fluit iſte verſus: *Propter Dauid dedit ei Dominus Deus ſuus lucernam in Ieruſalem, vt ſuſcitaret filium eius poſt eum, eò quod feciſſet Dauid rectum in oculis Domini.* Eodem ſpiritu Dei afflatus Daniel, meminit merita Sanctorum, vt hoc ſuaue melos Deum inflecteret. Ecce preces Danielis: *Ne auferas miſericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iſraël ſanctum tuum.* Non fuiſſe hæc inania precantium vota, & præludia gratis adhibita precibus anhelis, Auguſtinus opportunè docet, ita commentatus; *Admonemur, cum merita noſtra nos grauant ne diligamur à Deo, releuari nos apud eum illorum meritis poſſe, quos Deus diligit.*

2. Paral. 6.
Daniel. 3.

SSācti viuentes adhibiti à fidelibus in patronos apud Deum.

Fuit & ille ritus ſolitus quondam ex ſacra hiſtoria, vt fideles viuentes Sanctos ſumerent in patronos, vt iis anxiè Deum rogantibus, eorum clientes fierent ita voti compotes. Hebræi numquid ſe præſtitêre importunos Samueli, cum ſic vrgentes: *Ne ceſſes pro nobis clamare ad Dominum Deum noſtrum, vt ſaluet nos de manu Philiſthinorum.* Ipſe Paulus Apoſtolus Deo doctore initiatus ſacris fidei arcanis, nonne precatores adhibuit Sanctos, qui tunc mentis eminebant? Ecce votum vaſis huius à Deo electi, & mundati: *Obſecro vos, fratres, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum.* Si valeret argumētum hæreticum, clamans fieri Deo iniuriam cùm Sanctos oramus, æquè contumelioſum eſſet inuocare viuentes ac mortuos, & tunc Paulus non ſollicitaſſet orationes fidelium horum, quos apprimè notat eſſe emeritæ ſanctitatis. Nonne & commendatur Eſther, quæ vrgente anguſtia inſigni quæſiuit ex Iudæorum oratione præſidium, ſic affata Mardochæum: *Vade & congrega omnes Iudæos, quos in Suſan reperreris, & orate pro me.*

1. Reg. 7.
Rom 15.
Eſther 4.

Sanctorum inuocatio vtilis.
Ex SS. Patribvs.
Dion. Eccl. Hierar. 7.

Eccleſiæ Catholicæ fidem inconcuſſam circa inuocationem Sanctorum rimari poſſemus ab exortu eius, & id aſſertore Dionyſio, Pauli famoſo diſcipulo. Sic ille: *Scriptura ſacra acquieſcens, vtiles eſſe in hac vita dixerim Sanctorum preces, &c. Si quis quempiam Sanctorum adeat, oretque ſibi adiutorem & precatorem accedere, capiet ex hoc omnino vtilitatem commoda cuncta excedentem.* Non ergo incaſſum funditur oratio directa ad Sanctos. Priſcis ſæculis vigente quàm maximè diſciplina Chriſtiana, ſic ſcripſit Origenes: *Incipiam me genibus proſternere, & deprecari vniuerſos Sanctos, vt mihi non audienti petere Deum propter nimietatem peccati, ſuccurrant.* Gregorius Naziãzenus ſummus ſui ſæculi Theologus, ita Baſilium recens ſublatum è medio deprecatur: *Tu verò ſacrum & diuinum caput, è cælo nos quaſo inſpice, carniſque ſtimulum à Deo nobis ad diſciplinam datum, aut precibus tuis ſiſte, aut certè, vt cum forti animo perferamus, perſuade: atque omnem noſtram vitam ad id, quod maximè conducit, dirige: noſque poſteaquam ex hac vita migrauerimus, illic quoque tabernaculis tuis excipe.* Nemo ſanus erroris aut ignorantiæ eum inſimulabit. Chryſoſtomus eiuſdem claſſis ac ille Gregorius, ſic compellat Sanctos: *Apoſtoli, Martyres, Prophetæ, Sacerdotes, Confeſſores, & iuſti cum mulieribus ſanctis, qui benè certamen conſummaſtis, & fidem ſeruaſtis, fiduciam ſeruantes ad Saluatorem, pro nobis ipſis orate ſaluari animas noſtras.*

Origenes in Lamentat.
Greg. Naz. orat. 40. quæ eſt in laudem Baſilij.
Chryſoſt. in Liturgia.

Quàm vegetus etiam fuerit in Eccleſia Latina ille Sanctorum cultus, probat Ambroſius hoc tenore: *Obſecrandi ſunt Angeli pro nobis, qui ad præſidium dati ſunt. Martyres obſecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vendicare. Poſſunt pro peccatis rogare noſtris, qui proprio ſanguine etiam ſi qua habuerunt peccata lauerunt. Non erubeſcamus eos interceſſores noſtræ infirmitatis adhibere, quia ipſi infirmitatem corporis, etiam cùm vincerent, cognouerunt.* Deum gaudere ritu, quo cælites inuocamus, ait ille: *Non* (inquit) *clauditur locis, quod diffunditur meritis. Inuocaſti vbique Martyrem, vbique te exaudit ille qui honoratur in Martyre. Moderante itaque eo, qui penſat vota tua, & diſpenſat munera ſua in tantùm vicina præſentia efficacis præbebitur aduocati, in quantū fuerit fides depoſita ſuſcepti.* Itē alibi: *Mortuis Regibus, in perpetuum Martyres regnū cæleſtis gratiæ honore ſuccedunt: & illi ſiunt ſupplices, hi patroni.* Huic adiice Hieronymum, qui huius inuocationis Sanctorum propugnator acerrimus, ſic inuehitur in Vigilantium, qui hunc Sanctorum cultum nequiter impugnabat. Ecce ſpiculum intortum in hominem ſacrilegum, cuius blaſphemiam ita carpit rigidus ille cenſor: *De barathro pectoris cænoſam ſpurcitiem euomens audes dicere: Ergo ciues ſuos amant animæ Martyrum, & circumuolant eos, ſemperque præſentes ſunt: ne fortè, ſi aliquis precator aduenerit, audire non poſſint? O portentū in vltimas terras deportandū!*

Ambr. l. de viduis.
Sanctorum inuocatio vbique ſemm ſortitur aſſenſum.
Amb. ſer. 93. de SS. Nazario, & Celſo.
Idem in cap. 21. Luc.
Sanctorum inuocationē negare eſt blaſphemia & portentū.
Hieron. in Vigil. c. 3.

Denique Hieronymus ſuo exemplo adſtruit illum morem adhibendi Sanctos in patronos apud Deum; ſic nempe ſuam Paulam Sanctorum choris inſertam affatur venerandus ille ſenex: *Vale, ô Paula, & cultoris tui vltimam ſenectutem orationibus iuua. Fides, & opera tua Chriſto te ſociant: præſens faciliùs quod poſtulas impetrabis.* Auguſtinus illud Eccleſiæ inſtitutum Sanctos inuocandi viguiſſe credit apud Gentiles ante incunabula Chriſtianæ diſciplinæ, ſicque ſugillat inſaniam illam, qua noſtrates hæretici ferociunt, cauſantes illum morem inuocandi Sanctos eſſe delirium Romanæ Eccleſiæ ſeneſcentis. Ita ille: *Cùm campos Elyſios Virgilius deſcribit, vbi putat animas habitare beatorum: non ſolùm ibi poſuit eos, qui propriis meritis ad eas ſedes peruenire potuerunt: ſed adiicit, & ait: Quique ſui memores promerendo fecerunt. Id eſt, qui promeruerunt alios, eoſque ſui memores promerēdo fecerūt. Prorſus tanquam iis diceret, quod frequentatur ore Chriſtiano, cùm ſe cuique Sanctorum humilis quiſque commendat, & dicit: Memor eſto mei: atque vt id eſſe poſſit, promerendo efficit.* Rurſus ille: *Si exauditus eſt Stephanus, vt eius orationibus deleretur peccatum, quod commiſerat Saulus,*

Idem Epiſt. 27. ad Euſtoch. de epitaph. Paulæ c. 14.
Sanctorum inuocationis typum Gentiles agnouere.
Aug. lib. 21. de ciuit. Dei cap. 27.
Idem ſer. 1. de S. Stephano.

commmen

commendemus ergo nos eius orationibus. Multò magis enim nunc exauditur pro veneratoribus ſuis, qui ſic exauditus eſt pro lapidatoribus ſuis. Sic & Leo Papa commendat illum Sanctorum cultum: *Horum diuitias concupiſcite, & per bonam æmulationem, ipſorum ambite ſuffragia.* Hilarius & hæc ſua vota ſcripſit, quibus Sanctum Honoratum proſequitur: *Memento, amice Dei, memento iugiter noſtri. Deo incoinquinatus aſſiſtis, canens illud canticum nouum, & ſequens agnum quocumque ierit. Tu illi pediſſequus, tu pro nobis patronus, orationum noſtrarum interpres, acceptabilis & fortis aſſertor: profuſas ad ſepulchrum tuum alumni gregis preces perfer.* Non eſt itaque ſugillandus honor, qui defertur Sanctis, quando precibus inuocantur.

Leo ſer 5. de Epiph. c. 4.

Hilarius in vita S. Honorati.

SENSVS ORTHODOXVS.

Sanctorum inuocatio dignè fuit priſcis ſæculis vſurpata.

In hæc verba:

Accedentes diſcipuli eius rogabant eum.

ARGVMENTVM EX CONCILIIS, ET EX HISTORIA ECCLESIÆ PRIMITIVÆ.

In Conciliis Sanctorum inuocatio approbata.

ESto ſit concolor Eccleſia, nec variet in argumento fidei operæpretium duco dare ſolamen hoc hæreticis, ſcilicet vt alto ſcrutinio inueſtigetur, qualis fuerit ſenſus Eccleſiæ ante mille annos in argumento inuocationis Sanctorum. Vt hoc liquida indagine palàm fiat, neceſſe eſt defodere vetera monumenta Synodorum, vbi fit eius cultus mentio ſingularis. Prior occurrit illa celebris Synodus Chalcedonenſis, vbi hæc habentur in gratiã Martyris Flauiani: *Flauianus poſt mortem viuit, Martyr pro nobis oret.* Rurſus in ſexta Synodo generali editus eſt iſte Canon: *Solo Deo creatore adorato inuocet Chriſtianus Sanctos, vt pro ſe intercedere apud maieſtatem diuinam dignentur.* Eodem ſancto flamine percita ſeptima Synodus generalis, ſic decreuit: *Cum timore omnia agamus, poſtulantes interceſſiones incontaminata Deipara, item ſanctorum Angelorum, omniumque Sanctorum.* De hoc legitimo ritu luculenter agitur in pleriſque aliis Conciliis, & præcipuè in Gerundenſi, Aurelianenſi, Moguntino (Carolo Magno rerum potiente) Toletano V & VI. & Bracarenſi II. In his præcipuè Synodis fuerant decretæ & inſtitutæ preces; & præſertim Litaniæ in honorem Sanctorũ populis indictæ ſunt.

EX CONCILIIS.
Conc. Chalc. actio. 11.
Synodus VI. Generalis c. 7.
Conc. Ger. c. 3.
Conc. Aur. I. can. 29.
Conc. Mog. c. 33.
Conc. Tol. V. cap. 1.
Conc. Tol. VI. cap. 2.
Conc. Brac. II. c. 9.

Sancti inuocati à Gregorio Magno graſſante lue.

Canones editos in illis Conciliis fuiſſe reuocatos in praxim, videre eſt ex hiſtoria Eccleſiaſtica, vbi Gregorius ille Papa Magnus, graſſante lue, & populante Romam, Litanias indixit, vbi pleríque Sancti ex nomine recoluntur: tantumque valuit deprecatio Sancti adhibentis alios etiam Sanctos, vt cauſam vrbis afflictæ agerent apud Deum, & vrbs lethali contagio infecta, priſtinæ ſit reddita ſanitati. Duobus ſæculis antiquior Gregorio Theodoſius Imperator, in negotio magni momenti conſuluit Simeonem Styliten, virum ſanctiſſimum, eiuſque precibus voluit eſſe ſuum imperium commendatum. Ecce exemplar epiſtolæ Theodoſij, quæ extat in conſilio Epheſino: *Quoniam exploratum habemus totam reuerentia tua vitam ad Deum eſſe conuerſam, eaque integritate vixiſſe hactenus, vt diuinam erga nos beneuolentiam certa quadam fiducia prouocare queas: non potuimus in præſentia has ad te litteras non perſcribere, teque etiam rogare, vt hoc pacis concordiæque negotium, quod à diuina prouidentia verè pendet, hoc potiſſimum tempore quàm maximè promouere ſatagas, diſſidiumque diaboli technis, pace rectè aliquando radicata, & conſtituta inſectum, confeſtim è medio tollere contendas. Id quod tua ſanctitatis precibus, eiuſdemque apud illos, qui eam confirmare, diſſipatamque reſtituere poſſunt hortatu, impulſuque confiſi, breui futurum, minimè dubitamus.*

EX HISTORIA ECCLESIASTICA.
Lib. vita Greg. c. 42.
Symeonis Stylitæ famoſa ſanctitas Theodoſio Imperatori ſuſpicienda.
Conc. Eph.
tom. 5. c. 55.
Epiſt. Theodoſij ad Simeonem Stylitem.

Theodoſio in ea pietate præierat alius Imperator, & ipſe Magnus, ſcilicet Conſtantinus, cultor eximius Antonij Abbatis, quem frequentibus epiſtolis conciliauit ſibi, poſtulans orationum eius ſuffragia. Idem Imperator pronus ad ſepulchrum Petri & Pauli Chryſoſtomo præbuit argumentum ita Apoſtolos illos duo Eccleſiæ culmina compellandi: *Saluete, beata biga, quæ vna es anima in duobus corporibus, Petre & Paule. Saluete vos ſemper in Domino: ſine intermiſſione pro nobis, rogamus, orate.* Deinde ille commemorãs Imperatorem Arcadium, hunc commendat Petro meritis vinculorum, quibus quondam fuerat irretitus. Ecce votum Chryſoſtomi: *Omnium maximè pium & fideliſſimum Imperatorem noſtrum pro telis militaribus, his catenis armes, munias, cuſtodias; victoriis & trophæis corones.* Demum meminit ille Sanctus quomodo purpurati homines procumberent ad ſepulchrum horum beatorum, & quomodo Conſtantinus hoc vnum habuerit in votis, ſepeliri in veſtibulo templi illorũ.

Conſtantinus Magnus Antonij Abbatis cultor eximius.
Ex vita Conſtantini Imperatoris.

Chryſoſt. hom. in natali SS. Petr. & Pauli.

Idem ſerm. de catenis Petri c. 26.

Accipe quàm venerabundi fuerint Principes olim accedentes ad ſepulchrum illud. *Ille qui purpuram geſtat, ad ſepulchra illa ſe confert, vt ea exoſculetur, abiectoque faſtu ſupplex ſtat, Sanctoſque obſecrat, vt ipſi apud Deum ſibi præſidio ſint; atque vt & tentoriorum opificem, & piſcatorem, & quidem fato functos, & patronos habeat, precibus ts contendit, quia diademate cinctus eſt. Ergone, dic quaſo horum Dominum mortuum dicere audebis, cuius ſerui etiam defuncti, eorum qui, vniuerſo orbi imperant, patroni ac defenſores ſunt? Atqui id non Romæ ſolùm fieri quiſpiam videris, ſed etiam in vrbe Conſtantinopolitana. Nam & hic quoque Conſtantinum Magnum, filius ita demum ingenti honore ſe affecturum exiſtimauit, ſi eum in piſcatoris veſtibulo conderet.*

Principes proni ad ſepulchrũ SS. Petri & Pauli.
Chryſoſt. hom. 26. in 2. Corinth.

Deus ipſe miraculis palàm fecit, Sanctorum inuocationem eſſe ſibi perquàm acceptam: quippe Suidas commemorat, S. Nicolaum in ſomnis apparuiſſe Conſtantino Magno, & monuiſſe vt indemnes relaxaret tres nobiles viros iniquè carceri mancipatos, quorum præſidium ſuſceperat ipſe Nicolaus, adhuc in viuis agens, & abſens ab eis precibus inuocatus. Hieronymus etiam commẽdat pietatem fœminæ ſanctiſſimæ, quæ ſæpius inſomnes egit noctes ad ſepulchrum Hilarionis, vt vel ſic Sancti huius ſuffragia demereret. Ecce Hieronymi elogium: *Non mihi videtur in calce libri tacenda Conſtantiæ illius ſanctiſſimæ mulieris deuotio, quæ perlato ad ſe nuntio, quòd corpuſculum Hilarionis Palæſtinæ eſſet, ſtatim exanimata eſt, veram in ſeruum Dei dilectionem etiã morte comprobans. Erat enim ſolita peruigiles in ſepulchro eius noctes ducere, & quaſi cum præſente, ad adiuuandas orationes ſuas ſermocinari.*

Sanctorũ inuocatio Deo grata probatur miraculis.
S. Nicolaus adhuc in viuis abſens oratus.
Suidas in Nicolao.

Hieron. in vita S. Hilarionis.

Illo etiam ſæculo Imperatores Valentinianus

Valentiniani, & Marciani Imperat. pietas in Sanctos.

Ex epiſtolis præambulis ad Concil. Chalced.

Theodoſij cultus erga Sanctos.

Sozomen. l.7 c.24.

& Marcianus ſolenni legatione demandarunt ad Patres Concilij Nicæni, vt precibus ſuis conſulerent Imperio. Ecce ſynopſim Epiſtolæ eius, quæ extat in epiſtolis præambularibus in Synodum Chaldonenſem. *Orare ergo dignemini pro noſtro Imperio, quatenus & hoſtes ſubditi nobis efficiantur, & pax in vniuerſo orbe firmetur, & Romana res ſecurè conſiſtant.* Penes Sanctorum ſuffragia Theodoſius etiam Imperator æquiorem rerū ſuarum ſortem ſemper repoſuit, vt Soxomenus ait eum feciſſe in ſolenni expeditione. Sic illes *Theodoſius Imperator Conſtantinopoli egreſſus, cùm ad ſeptimum milliaro perueniſſet, Deo preces nuncupauit in Eccleſia illa, quam in honorem Beati Ioannis Baptiſta conſtruxerat, ac petiit, vt expeditionis iſtius alea, tum ſibi, tum exercitui ſuo, tum Romanis omnibus feliciter caderet, & auxiliarem ſibi inuocauit ipſum Baptiſtam.*

Clodouæi ſalus commendata Sanctis.

Rege Clodouæo initiato ſacris fidei myſteriis, Gallia Chriſtiana geſtiens, illa præcipuè ſui iubili edidit argumenta, videlicet vt Sanctos faceret Regi ſuo propitios. Sic Præſules Galliæ adunati in Concilio Cabilonenſi teſtati ſunt, & pietatem ſuam in Sanctos, & obſequium erga Regem.

Concil. Cab. cap. 1.

Nunc tam ex communi omnium voluntate, quam ex euocatione, vel ordinatione Domini Clodouæi Regis, pro Zelo religionis, vel orthodoxæ fidei dilectione, in Cabilonenſi vrbe, in Eccleſia Sancti Vincentij pariter conglobati, ipſius Sancti Martyris interceſſionem poſcentes, vt longanitatem ſupradicti Principis ſuo ſuffragio mereremur. Siquis plura velet luculenta monumenta hiſtoriæ Eccleſiaſticæ in gratiam inuocationis Sanctorum frequentatæ priſca ætate à viris pietate famoſis, is conſulat vtrumque Gregorium, Magnum ſcilicet, & alium Turonenſem. Nempe duo illi Scriptores Eccleſiaſtici in eo argumento plures hiſtorias indubias ſtylo congruo texuerunt.

Greg. Magn. l. 3. dialog. c. 25. Lib. 11. epiſt. 8. In Antiphonario. Greg. Tur. l. 2. hiſt. c. 9. l. de gloria Mart. c. 27.

SENSVS ORTHODOXVS

Retunduntur ſpicula, quæ hæretici intorquent in Catholicos, qui frequentant Sanctorum interceſſionem.

In hæc verba:

Accedentes diſcipuli eius rogabant eum.

Ex Sententiis Sanctorvm Patrvm.

Exploratores terræ Chanaan perfidi, & ignaui.

SPeculatores miſſi à Moyſe in terram Chanaan, vt referrent eſſet illa terra ferax necne, & cautè timarentur indolem incolarum, morem geſſere quidem prouinciæ ſibi demandatæ, & luſtrauere terram illam, quam Deus huic ſuo populo mancipara: ſed ſuſpicati fore graue bellum ineundum cum indigenis; viri illi animo cadentes, in ignauiam fracti, ſuæ etiam ſocordiæ Iudæos omnes conſcios effecerunt. Peſſimè namque locuti ſunt de plaga illa, & homines illic degentes adeò fecere terribiles, vt nemo voluerit ad eos accedere. Infideles exploratores ira carpit Moyſes:

Num. 13.

Detraxerunt terræ quam inſpexerant, apud filios Iſrael, dicentes: Terra, quam luſtrauimus, deuorat habitatores ſuos: populus, quem aſpeximus, proceræ ſtaturæ eſt. Ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enac de genere giganteo, quibus comparati, quaſi locuſtæ videbamur. Profectò deterioris ingenij fuere Caluinus & Melanchthon, vt ſuum virus aſpergerent, & homines efficerent conſortes odij, quo in Sanctos nequiter exarſerunt. Illi deſertores fidei, vt Catholicos abſtraherent à cultu & inuocatione Sanctorum, eructauere turpia, & nefanda.

Caluini & Melãchthonis blaſphemiæ in Sanctos.

Caluin l. 3. Inſtit. c. 20. §. 20. & 22. Melãchthon in Apologia art. 21. Conf. Auguſtana.

Caluinus enim vocat Sanctos, qui ceſſere fatis, vmbras, laruas, & colluuiem. Sanè illæ blaſphemiæ congruunt gurgiti impuro, vnde turpiter emerſerunt. Melanchthon verò Sanctis affingit ſpeciem idolorum, mentiens Catholicos inuere beatis illis mentibus dignitatem, quæ ſolius eſt diuini iuris.

Caluinus etiam hoc toxico dementatus ait, Catholicos in hymnis & orationibus ſuis nullam omnino Chriſti mentionem facere, ſed duntaxat longam ſeriem Sanctorum contexere, quod reuera Chriſto iniurium eſt, qui ſolus ſanctuarium cœli ſubiit, vbi ille vnus offert Deo Patri vota populi in atrio deforis anhelantis. Vtque colophonem mendaciis imponant hæretici, Melanchthon ait hunc ritum inuocandi Sanctos cœpiſſe tempore Gregorij. Kemnitius nullam huius moris mentionem ait fuiſſe, niſi poſt tempora Auguſtini. Demum Caluinus affirmat, incongruas eſſe preces fuſas Sanctis, quia illi à nobis multa intercapedine loci diſiti ſunt, ac proinde nequeunt annuere votis eorum, qui ſe litare putant. Hi ſunt impetus præcipui, quibus ſacrilegi homines arietant in cultores Sanctorum Hæc ſpicula retundere par eſt, ne eorum acies credita acuta penetret homines imprudentes.

Kemnitius in examine Conc. Trid. ſeſſ. 22.

Sanctorum inuocatio quibus argumentis impugnetur.

Auſpicabor ab eo argumento, quod imponit pleriſque incautis; illo videlicet, quo ſimulant illi transfugæ ſe agere cauſam Chriſti, cùm detrahunt Sanctis. Quaſi verò Catholici deferant Sanctis cultum latriæ, quem ſibi vendicat Chriſtus vtpote Deus coæqualis Patri. Itaque prima Caluini inſtantia impudentiſſimi mendacij conuincitur, cùm carpit Catholicos vt immemores Chriſti in orationibus ſuis & Litaniis. Nempe priuſquam fiat commemoratio vllius Sancti in Litaniis, Chriſtus ter recolitur hoc tenore: *Chriſte audi nos, Chriſte exaudi nos, Fili Redemptor mundi Deus, miſerere nobis.* Rurſus orationes omnes vſurpatæ ab Eccleſia, aut dirigũtur ad Chriſtum, aut concluduntur eiuſdem Chriſti Domini nomine recenſito. Sic etenim quæque terminatur oratio: *Per Chriſtum Dominum noſtrum.* Romana nimirum Eccleſia cœlitus erudita docet, ſolum Chriſtum eſſe Mediatorem Redemptionis; Sanctos, verò eſſe mediatores interceſſionis, quibus indigemus vt patronis apud ipſum Mediatorem Chriſtum, iuxta illud Bernardi: *Opus eſt mediatore ad Mediatorem iſtum, nec alter nobis vtilior, quàm Maria.*

Chriſtus Mediator Dei, & hominum.

Chriſtus ſolus Mediator redemptionis.

Ex SS. PATRIBVS.

Maria mediatrix.

Bern. ſerm. Signi Magni.

Chriſtum immediatè Deum conciliaſſe nobis annuit Eccleſia, recolens illum locum Pauli. *In ipſo complacuit, omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia, pacificans per ſanguinẽ crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cælis ſunt.* Eadem alma parẽs fidelium Eccleſia ſubſcribit huic effato Ambroſij: *Ipſe Chriſtus eſt os noſtrum, per quod Patri loquimur: oculus noſter, per quem Patrem videmus: dextera noſtra, per quam nos Patri offerimus.* Huius generis eſt illa profeſſio Auguſtini in gratiã Chriſti mediatoris: *Oratio, quæ non fit per Chriſtum, non ſolum non poteſt delere peccatum, ſed etiam ipſa fit peccatum.* Hoc tamen non obſtat, quin nomen mediatoris affingatur & Sanctis; inferiori tamen longè

Coloſ. 1.

Ambr. l. de Iſaac c. 8.

Auguſt in Pſalm. 108.

gè modo quàm Chriſto, vtpote qui ſint mediatores interceſſionis, cùm Chriſtus ſolus ſit Mediator redemptionis, quo indigent alij mediatores interceſſionis, vt innuit Auguſtinus ita fatus:

Idem l.2. contra Parm. cap. 8.

Homines omnes Chriſtiani inuicem ſe commendant orationibus ſuis: pro quo autem nullus interpellat, ſed ipſe pro omnibus, hic vnus veruſque mediator eſt.

Moſes dictus mediator.

Galat. 3.

Præuia cautione, quam memini, & Sancti dicuntur mediatores, vt in eo ſenſu Paulus ait, legem veterem ordinatam fuiſſe per Angelos, *in manu mediatoris*, id eſt, Moyſis, qui ſeipſum mediatorem nuncupat, dum ſic affatur Hebræos:

Deut. 5.

Ego ſequeſter medius fui inter Dominum & vos, in tempore illo. Nulla itaque contumelia infertur Chriſto, cùm amplioris venerationis ergò, Sanctos apud ipſum adhibemus mediatores interceſſionis: nemo namque ſanus Catholicorum dixit, Sanctos redimere clientes ſuos, ſed intercedere & ſupplicare.

Beda l. 3. in Matth. c. 15.

Sancti ſunt firmiſſima Eccleſiæ præſidia.

Beda l. 4. in Cantica.

Ita Beda aduertit, eam fœminam, quæ dedit anſam iſti controuerſiæ, id eſt Chananæam, ſupplices adhibuiſſe Apoſtolos apud Chriſtum, vnde ſic concludit: *Sanctorum ſunt petenda ſuffragia, vt ipſi ſupplicent pro Eccleſia.* Rurſus ille: *Sanctorum, vel Angelorum, vel hominum crebras pro nobis interceſſiones apud miſericordiam pij conditoris quæramus: hæc ſunt etenim firmiſſima ac tutiſſima S. Eccleſiæ præſidia.*

Sanctorum inuocatio ab incunabulis Eccleſiæ vſurpata.

Ad commentum illud, quod meminere Melanchthon & Kemnitius, affirmantes morem illum inuocandi Sanctos cœpiſſe poſt Auguſtini tempora, Reſpondeo mendacium illud configi tot ſpiculis, quot fuere Patres ante Auguſtinum, qui meminere ritum illum ſuis ſæculis inolitum. Dionyſius aleam prior ingreditur, ſic recenſens illum morem:

Dion. Eccl. Hierar. c. 7.

Idem fit, ac ſi quis Sole ſuos radios ſanis largiente oculis, ſibi oculos eruens, ſolaris luminis particeps fieri poſtulet, ſi impoſſibilium ſuperflua ſpe ille ſuſpenſus eſt, qui Sanctorum flagitat preces, & natura ipſorum conſentaneas ſacras operationes abigit. Vides hoc contextu, citra omnes dictiouum ambages, recoli Sanctorum inuocationem. Origenes ducentis annis ante Auguſtinum commentatus in librum Iob, cum ſic compellat:

Origenes in Iob l. 2.

O beate Iob viuens in perpetuum apud Deum, & victor permanens in conſpectu Regis Domini, ora pro nobis miſeris. Baſilius etiam ſuperior Auguſtino, commemorans quadraginta Martyres, ſic hortatur:

Baſil. hom. 20 in 40. Martyres.

Qui aliqua premitur anguſtia, ad hos confugiat: qui rurſus lætatur, hos oret. Hic vt à malis liberetur; ille vt duret in rebus lætis. Baſilio ſuppar Ephraëmus, luculenter orat Martyres, iſtas fundendo preces:

Ephr ſerm. de Sanctis Martyribus.

Precamur, beatiſſimi Martyres, qui pro Domino Saluatore, proque illius charitate ſponte & integrè tormenta ſubiiſtis, atque ideo familiarius Domino coniuncti eſtis, vt pro nobis miſeris, & peccatoribus, & negligentia ſqualore ſordentibus, Dominum interpellare dignemini, vt ſuperueniat in nos gratia Chriſti, quæ corda noſtra radio ſanctæ charitatis illuſtret. Adiice & conſortem Baſilij Gregorium Nazianzen. qui ſic concludit ſermonem habitum in laudē Athanaſij:

Greg. Naz. oratione 21. quæ eſt in laudem Magni Athanaſij.

O charū & ſacrum caput! tu inquam, qui præter cæteras tuas laudes, ſermonis & ſilentij modum eximiè coluiſti, orationi quidem noſtræ finem hîc conſtitue, ſi virtutum tuarum præſtantiam haudquaquam aſſecuta, at viribus certè noſtris minimè inferiori. Nos autem vtinam ipſe benignus deſuper & placidus aſpicias.

Occinens ille chorus Patrum damnat hæreticam proteruiam, cui mentiri & ineptire, argumentari eſt contra Eccleſiam, benè ſemper affectam erga Sanctos, citra tamen vllum diſpendium cultus debiti Chriſto: nam ipſa eadem Eccleſia dixit olim anathema quibuſdam cultoribus Mariæ, & Angelorum, quia imprudenter Deiparæ & Angelis deferebant latriæ cultum, vni tantùm rerum Domino conſecratum.

Maria olim adorata vt Dea à quibuſdam hæreticis.

Deliros homines Mariam venerantes vt Deam carpit Epiphanius, vt & in Angelolatras Theodoretus inuehitur hoc contextu: *Qui legem defendebant, eos etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes legem per eos datam: manſit autem diu hoc vitium in Phrygia, & Piſidia.* Fuit hæreſis illa Simonis Magi, qui voluit Angelos adorari, vt meminere Iren. Tertull. & Epiph.

Theodor. in c. 2. ad Coloſ. Iren. l. 1. c. 20. Tertull. lib. de præſc. Epiph. in hæreſi Simonis.

Quia vigebat illa hæreſis tempore Pauli Apoſtoli is ita occurrit. *Nemo vos ſeducat in humilitate, & religione Angelorū.*

Coloſ. 2. Hieron. q. 10. ad Algaſiā.

Hieronymus hoc loco reprehendi docet eos, qui Angelis ſacrificabant, contra quos etiam coactum eſt Concilium Laodicenum. Eſt autem Laodicæa vrbs Metropolis Phrygiæ, vbi maximè graſſabatur ille error de Angelis adorandis. Ecce Canonem eius Concilij in eo argumento.

Conc. Laod. cap 35.

Non oportet Chriſtianos derelictâ Eccleſiâ abire, & ad Angelos idololatria abominanda congregationes facere, quæ omnia interdicta ſunt. Quicumque autem inuentus fuerit occultè huic idololatriæ vacans, anathema ſit. Quoniam derelinquens Dominum noſtrum Iesvm Chriſtum, acceſſit ad idola.

Hæretici hoc Canone freti magnas tragœdias excitant, increpantes Eccleſiam Romanam velut degenerem cùm Sanctos congrua veneratione proſequitur. Sed reuera deſipiunt: nam præfato hoc decreto carpitur tantùm latriæ cultus, quem Angelis deferri vetat Eccleſia. Demum ille nodus ſupereſt diſſoluendus, penes quem eſt præcipuus ferè cardo iſtius controuerſiæ; videlicet inutiles eſſe preces fuſas Sanctis, quia longo interuallo diſpeſcuntur à nobis beatæ illæ mentes. Prætermiſſis multis modis, qui recenſentur à variis, explicantibus quî fieri poſſit vt innoteſcant Sanctis vota fidelium, dico Gregorium Magnum velut è Sede Petri diluiſſe nodum illum, quando dixit, beatos in Deo videre quidquid ad eorum ſortem pertinet. Deus enim vt ſpeculum eis obuerſatur, ingerens ſpecies rerum omnium, quæ conducunt ad beatum ſtatum illarum mentium. Sic Summus ille Pontifex:

Greg. l. 12. Moral. c. 1.

Quid eſt quòd ibi neſciant, vbi ſcientem omnia ſciunt. Quod rurſus obiiciunt hæretici; Sanctorum interceſſionem pro nobis repugnare beato ſtatui, quia hæc cura noſtri eos abſtraheret à fruitione Dei.

Sanctorum interceſſio pro nobis in cœlo, beatorum ſtatui non repugnat, ſed eſt maximè conueniens.

Reſpōdeo, illud ineptum eſſe: nam tantùm abeſt, vt repugnet indoli Beatorum, fundere Deo preces pro nobis, quinimò magis hoc adſtruit eorum ſortem omnibus inuidendam. Illa nimirum oratio ab eis fuſa dotes arguit valde ſuſpiciendas in Beatis. Primò notat charitatem, quæ & in cœlo viget quàm maximè. Secundò preces illæ, factæ in gratiam noſtri, produnt eorum poteſtatem apud Deum, qui intuitu Sanctorum multa impertit, quæ non aliàs erogaret.

Beatas mentes eſſe ſollicitas de nobis, maximè probat earum ſtatus; nempe deſiderant compleri numerum Beatorum, & hæc anxietas vt non eſt inquies, ſed tota compoſita ad arbitrium Dei, nihil omnino detrahit gloriæ Beatorum, vt conſcio etiam ſacro Codice comprobatur. Nempe Zacharias Propheta vidit Angelum oran-

Zachar. 1.

Michaël Angelus patronus Synogagæ.

tem pro Iudæis. Sic ille: *Angelus Domini dixit: Domine exercituum vſquequo tu non miſereberis Ieruſalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es? Iſte iam ſeptuageſimus annus eſt. Et reſpondit Dominus Angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba conſolatoria.* Rurſus Daniel accepit à Deo, Michaëlem Archangelum eſſe patronum Synagogæ, cui conſulebat beatus ille ſpiritus precibus indefeſſis. Veridicus ille Vates hæc cœlitus audiit: *Conſurget Michael Princeps magnus, qui ſtat pro filiis populi tui.* Ille zelus Beatorum in gratiam Eccleſiæ militantis petitur ex eius communione cum Eccleſia triumphante, cui & ipſa ſuo tempore congaudebit. Vnde vt eſt gaudium in Angelis ſuper vno peccatore pœnitentiam agente; ita & viciſſim homines infinita propè commoda percipiunt ex iugi præſidio Beatorum, quos agere cauſam noſtram apud Deum Hieronymus ſic eruditè probat: *Si Apoſtoli, & Martyres, adhuc in corpore conſtituti, poſſunt orare pro cæteris, quando pro ſe adhuc debent eſſe ſolliciti: quantò magis poſt coronas & triumphos? vnus homo Moyſes ſexcentis millibus armatorum impetrat à Deo veniam, & Stephanus imitator Domini ſui, & primus Martyr in Chriſto, pro perſecutoribus veniam deprecatur, & poſtquam cum Chriſto eſſe cœperint, minùs valebunt? Paulus Apoſtolus ducentas ſeptuaginta ſex ſibi dicit in naui animas condonatas; & poſtquam reſolutus eſſe cœperit cum Chriſto, tunc ora clauſurus eſt, & pro iis qui toto orbe ad ſuum Euangelium crediderunt, mutire non poterit?*

Daniel. 12.

Sanctos poſt mortem intercedere pro nobis quomodo adſtruat Hieronymus.

Hieron. lib. contra Vigilant. c. 3.

Calu. l. 3. Inſtit. cap. 20. §. 24.

Quia Caluinus ſcurram agit, dicens Sanctos non habere aures vſque adeò diffuſas, vt ſe queant porrigere ad preces noſtras, quæ eos proinde latent. Illi opponendus Auguſtinus, quandoquidem Sancto huic Caluinus multum deferre ſimulat. Ita Auguſtinus: *Cùm anima noſtra aliquid ſecundum Deum deſiderant, & hoc ſibi à Deo per Sanctos dari, ſine corde, ſine lingua, ſine voce poſtulans; animæ Sanctorum, quibus eſt idem audire, quod videre; & è conuerſo, non voces, ſed verba intuentes, deſideria ab eis, à Deo impetrant, vt habetis ſcriptum: Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus.* Non inficiari poteſt Caluinus, homines in hoc æuo Deo reſerante fuiſſe conſcios rerum quæ alibi gerebantur: quid ergo vetat Sanctos in gloria dignari à Deo eadem gratiâ, ſiquando à nobis precibus vrgeantur. Hoc eodem argumento vt valde propitio intento noſtro vtitur Auguſtinus, quem accipe. *Si Propheta Eliſæus puerum ſuum Giezi, abſens corpore, vidit accipientem munera, quæ dedit ei Naaman Syrus, quem Propheta memoratus à lepra deformitate mundauerat, quòd ſeruus nequam, Domino ſuo non vidente, latenter ſe feciſſe putauerat; quantò magis in illo corpore ſpirituali videbunt Sancti omnia, non ſolùm ſi oculos claudant, verùm etiam vnde ſunt corpore abſentes? Tunc enim erit perfectum illud, de quo loquens Apoſtolus: Ex parte, inquit, ſcimus, & ex parte prophetamus: cùm autem venerit quod perfectum eſt, quod ex parte eſt euacuabitur, &c. Si ergo in hac vita, vbi hominum mirabilium prophetia ita comparanda eſt illi vitæ quaſi paruuli ad iuuenem; vidit tamen Eliſæus accipientem munera ſeruum ſuum, vbi ipſe non erat; itáne, cùm venerit quod perfectum eſt, nec iam corpus corruptibile aggrauabit animam, ſed incorruptibile nihil impedierit, illi Sancti ad ea, quæ videnda ſunt, oculis corporeis, quibus Eliſæus abſens ad ſeruum ſuum videndum non indiguit, indigebunt? Corde ſuo ergo ſe dixit hoc vidiſſe Propheta, adiuto quidem mirabiliter, nullo dubitante, diuinitus. Sed quantò ampliùs tunc omnes munere iſto abundabunt, cùm Deus erit omnia in omnibus.*

Aug. l. de curâ pro mort. gerenda c. 15.

Aug. l. 22. de ciuit. Dei cap. 29.

Sancti in gloria amplioribus priuilegiis vtentur, quàm cum in hoc ſæculo degebant.

Auguſt. l. 22. de ciuit Dei cap 31.

Sanctis non faceſſit negotiū, intercesſio pro nobis.

Sanctorum charitas porrigitur ad curam noſtram.

Ad Caluini inſtantiam, quæ ineptit garriendo, preces noſtras eſſe importunas ſtatui Beatorum, à quo procul abigendum eſt illud omne, quo inquies eſt diuina fruitio: Reſpondet Auguſtinus, illud pietatis officium, nullum faceſſere negotium beatis mentibus, quæ vt cognoſcendi facultate vigent; ita & ſuccurrendi poteſtate valent. Sic ille: *Sancti Angeli, ad quorum ſocietatem & congregationem ſuſpiramus in hac peregrinatione laborioſiſſima, ſicut habent permanendi æternitatem; ita cognoſcendi facilitatem, & requieſcendi felicitatem. Sine difficultate quippe nos adiuuant, quoniam ſpiritalibus motibus, puris, & liberis non laborant.* Rurſus hanc curam hominum eſſe congruam maximè charitati Beatorum, quæ porrigitur ad vota noſtra precibus explicata, præfatus doctor annuit, ita fatus: *Quiſquis Angelorum Deum diligit, certus ſum quod etiam me diligit. Quiſquis in illo manet, & poteſt humanas preces ſentire, in illo me exaudit.* Demum quia argumentum Achillæum, quo Sectarij iactitant in nos adſtruentes inuocationem Sanctorum, petitur ab iniuria Dei, quam irrogat ille ritus inuocandi Sanctos; Auguſtinus ait eſſe Deum ipſū qui in Sanctis nos exaudit, atque ita nodum ſoluit, refundendo in Deum gratias omnes, quibus homines alluuntur. Ecce breuiloquam ſolutionem Auguſtini: *Cùm exaudiunt Angeli eius, ipſe in eis exaudit, tamquam in vero, non manu facto templo ſuo.* Itaque ritus ille, tot & tantis probatus oraculis, legitimus eſt, ac proinde Romana Eccleſia Sancta & Catholica vtiliter adhibet Sanctos interceſſores, hæreſi perperam inſultante.

Aug. l. de vera religione cap. 55.

Sanctorum inuocatio non eſt Deo iniuria.

Aug. l. 10. de Ciuit. Dei cap. 22.

SENSVS ORTHODOXVS.

An oratio ſit opus meritorium.

In hæc verba:

Dimitte eam; quia clamat poſt nos.

CONTROVERSIA III.

ARGVMENTVM EX SCRIPTVRA ET SS. PATRIBVS.

Abſalon qua induſtria induxit homines ad rebellandum.

2. Reg.

Quinam dixere orationem eſſe inutilem.

ABſalon homo nefarius pertæſus imperium patris ſui Dauid, cogitauit de defectione iniqua; vtque ſuæ rebellionis conſcium efficeret populum, dicebat caſſa eorum omnium vota, qui ſupplices libellos offerebant. Tantumque potuit illa perduellis induſtria, vt multi ſtantes à partibus huiuſce filij degeneris, impiè defecerint à ſuo Rege, licet cœlitus aſſignato. Ecce ideam aſtus, quo hæreſis vſa, callidè ſubtraxit homines obſequio Romanæ Eccleſiæ, & eos abſtraxit à ſanctiſſimo ritu fundendi preces aſſiduas. Dixere preces eſſe inutiles; quaſi nemo eſſet conſtitutus à Deo, qui votis hominum annueret, & accommodaret aurem

Clem. Alex. l. 7. Strom. Aug. l. de hæreſib. c. 88. & epiſt. 106. ad Paulinũ. Clem. V. c. 3. De hæreticis. Thom. Vald. Tom. 3. c. 1. & 2. Luth. ſerm. de Aſcenſione.

autem precibus iteratis. In his ſe anteſignanum præbuit Prodicus quidam, quem meminit Clemens Alexandrinus. Eodem toxico periere Pelagiani, ideo notati ab Auguſtino. Horum contagio infecti Begardi paſſi ſunt cenſuram Clementis V. Pontificis. De oratione etiam iniquè ſenſit VViclefus, ideoque malè habitus à Thomā VValdenſi. Ad eorum nequitiam hoc Lutherus adiecit, vt damnaret orationem hoc contextu blaſphemo: *Conſtanter dicimus, orando etiam peccare iuſtum, iuxta illud, Et oratio eius fiat in peccatum.* Hoc ebibere virus multi aſſeclæ viri huius nefarij, declamantes in meritum & virtutem precum.

Oratio Chananææ commendata ab Apoſtolis.

Vt Abimelech homo nequam à fœmina necatus eſt ictu lapidis fortiter illiſi, ita & mulier Chananæa, ſatis ſuperque hæreticos confodit. Illa nimirum orans, & voce ſonora quantum valuit ſuas ingeminans preces, habere meruit Apoſtolos & patronos & præcones orationis ſuæ, cuius meritum tecum fuere Chriſto, vt eius intuitu ſeſe propitium exhiberet illi fœminæ deprecanti. Summa namque rationum, quas meminere diſcipuli, vt Chriſtus non indonatam abigeret hanc fœminam, fuit iſta: *Dimitte illam, quia clamat poſt nos.* Quaſi dicerent: Eſto mulier hæc Gentilis, vt Chananæo ſemine ſata, gratiæ tuæ influxum minimè mereatur, vt implexa ritibus alienis; eius tamen oratio iugis, ſuo tenore indefeſſo debet conciliare tuam miſericordiam, aliàs inflecti humilium precibus aſſuetam.

Matth. 15.

Oratio Moyſis quā efficax.

Exod. 17.

Oratio Regis Ezechiæ quam potens.

Nonne commendatur oratio Moyſis in gratiam agminum Iſraël contra Amalec? Ecce hiſtoriæ veridicæ ſeriem: *Pugnante Ioſue cum Amalec, cùm leuaret Moyſes manus, vincebat Iſrael: ſin autem paululum remiſiſſet, ſuperabat Amalec.* Quodque prodigium ſapit, oratio Ezechiæ Regis de Dei decreto indicto prouocauit à Deo ſubitato ad placatum. Ecce miraculi huius ſynopſim ex ſacro Codice recenſitam. *In diebus illis ægrotauit Ezechias vſque ad mortem: & venit ad eum Iſaias filius Amos, propheta, dixitque ei: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non viues. Qui conuertit faciem ſuam ad parietem, & orauit Dominum, dicens: Obſecro Domine, memento quæſo quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum eſt coram te fecerim. Fleuit itaque Ezechias fletu magno. Et antequam egrederetur Iſaias mediam partem atrij, factus eſt ſermo Domini ad eum dicens: Reuertere, & dic Ezechiæ duci populi mei: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui: Audiui orationem tuam, & vidi lacrymam tuam, & ecce ſanaui te.*

4. Reg. 20.

Oratio eſt actus religionis.

Rurſus omnis religionis actus eſt laudabilis atque meritorius: at oratio eſt religionis actus; illa namque vehit mentem in Deum, cui ſiſtitur homo orationi intentus. Si præterea preces noſtræ inanes eſſent & peccata, vt Lutherus latrat; Paulus Apoſtolus homines ſollicitaſſet ad peccandum, cùm ita hortatus eſt fideles: *Sine intermiſſione orate.* Imò Chriſtus Dominus ſuos initians Apoſtolos, ruinæ argumentum præbuiſſet, ita eos affatus: *Vigilate omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia.* Rurſus idem Dominus meritum orationis adſtruit, quando commemorat, publicanum in gratiam ſuæ orationis compendioſæ fuiſſe iuſtificatum. Rurſus ille aſſertor orationis, meritum & virtutem eius porrigit ad exterminium dæmonum. Ecce diuinum oraculum: *Hoc genus dæmoniorum non eiicitur, niſi in oratione, & ieiunio.* Itaque non occurrit, quomodo Lutherani queant conſulere famæ ſui ſycophantæ, in orationis dignitatem impiè debacchantis.

1. Theſſalon. cap. vltimo.

Luc. 21.

Orationis meritum adſtruitur.

Matth. 17.

Orationis Stephani effectus.

Ex SS. PATRIBVS.

Auguſt. ſer. de S. Stephano.

Præter textus indubios Scripturæ ſacræ militantis in orationis obſequium, recole ſententias Auguſtini inſinuantis quanti ſit meriti oratio ſuis omnibus numeris abſoluta. Ecce ſuffragium Sancti huius: *Si Stephanus non ſic oraſſet, Eccleſia Paulum non haberet.* Eſto Deus ad arbitrium ſuum diſpenſare queat bona ſua; non tamen aſſolet ille gratis erogare dotes gratiæ, niſi crebrò precibus vrgeatur. Ita Auguſtinus: *Conſtat, Deum alia dona non orantibus, ſicut initium fidei, alia non niſi orantibus præparaſſe, ſicut vſque in finem perſeuerantiam.* Ne Patrum ſeriem importunam laudem in argumento orationis, ſatis ſuperque erit ſubiicere textum vnum luculentum Chryſoſtomi, ſpatiantis dignè ſuo more in hoc themate controuerſo. Sic ille: *Vitam piam, ac Dei cultu dignam, miris modis oratio conciliat, conciliatam auget, & ceu theſaurum recondit animis noſtris, &c. Neque enim fieri poteſt, vt qui poſtulant à Deo pudicitiam, iuſtitiam, manſuetudinem, ac benignitatem non aſſequantur id quod petunt. Petite, inquit, & dabitur vobis. Quiſquis enim non orat Deum, nec diuino colloquio cupit aſſiduè frui, is mortuus eſt, & vita carens, experſque ſanæ mentis. Arbitror itaque cunctis eſſe manifeſtum, quòd ſimpliciter impoſſibile ſit, abſque precationis præſidio cum virtute degere, cumque hac huius vitæ curſum peragere. Etenim qui fiat, vt quis virtutem exerceat, niſi continenter adeat, & ſupplex ad genua accidat ei, qui virtutem omnem ſuppeditat, ac largitur hominibus, &c. Quid itaque maius, aut diuinius obtingere poſſit, quàm deprecatio, cùm hanc animis ægrotantibus pharmacum quoddam eſſe liqueat. Iam verè quod animam peccatis obnoxiam deprecatio facilè puram reddit, docet nos Publicanus ille, qui petiit à Domino remiſſionem peccatorum, & impetrauit.* Si plura deſideras oracula, conſule Iuſtinum, Irenæum, Clementem Alexandrinum, Athanaſium, Baſilium, Gregorium Nyſſenum, Tertullianum, Cyprianum, Hilarium, Ambroſium, Hieronymum locis in margine recenſitis; vt chorus ille Patrum occinens opponatur ſtridori ingrato, qui editur à transfugarum impia ſynagoga.

Idem l. 2. de bono perſeu. cap. 16.

Orationis encomia.

Chry. l. 1. de orat. Iuſtin. l. de veritate Chriſtiana relig. Clem. Al. l. 6. ſtr. Athan. in vita Ant. Baſil. de precat. Greg. Nyſſ. de orat. Tert. de or. cap. 9. Cypr. de orat. Hil. in pſal. 54 & 60. & in Matth. can. 6. Ambr. ſer. 93. in natali SS. Nazarij, & Celſi. Hier. ad c. 7. Ieremiæ.

SENSVS ORTHODOXVS.

An fides indigeat ſuffragio bonorum operum.

In hæc verba:

O mulier magna eſt fides tua.

CONTROVERSIA IV.

Conſule ſuprà ſenſum orthodoxum Euangelij Centurionis, illic fusè diſcutitur iſta controuerſia.

FERIA SEXTA
DOMINICÆ PRIMÆ QVADRAGESIMÆ.
Ioan. 5. EVANGELIVM.

SECTVM IN TOT NVMEROS, QVOT ſunt textus literaliter expenſi, iuxta intentum Spiritus Sancti.

II. POST hæc erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit IESVS Ieroſolymam.

Eſt autem Ieroſolymis probatica piſcina, quæ cognominatur Hebraicè Bethſaida, quinque porticus habens.

III. In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus autem Domini deſcendebat ſecundùm tempus in piſcinam; & mouebatur aqua. Et qui prior deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacumque infirmitate detinebatur.

IV. Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate ſua. Hunc cùm vidiſſet IESVS iacentem, & cognouiſſet, quia iam multum tempus haberet dicit ei: Vis ſanus fieri? Reſpondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, vt cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam: dum venio enim ego, alius ante me deſcendit. Dicit ei IESVS: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille; & ſuſtulit grabatum ſuum, & ambulabat. Erat autem ſabbatum in die illo.

V. Dicebant ergo Iudæi illi qui ſanatus fuerat: Sabbatum eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum. Reſpondit eis: Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula. Interrogauerunt ergo eum: Quis eſt ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, & ambula. Is autem, qui ſanus fuerat effectus, neſciebat quis eſſet. IESVS enim declinauerat à turba conſtituta in loco. Poſtea inuenit eum IESVS in templo, & dixit illi: Ecce ſanus factus es: iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Abiit ille homo, & nunciauit Iudæis quia IESVS eſſet, qui fecit eum ſanum.

LITERALIS EXPOSITIO, cuius Paragraphi exquiſitè enucleant textus Euangelij recenſiti.

I. VT omnium hominum Paſcha fuit Chriſtus; ita ſingulis quibuſque annis prædicationis ſuæ reddidit feſtum hoc inſigne ratione alicuius facinoris egregij editi circa diem feſtum illum inſtitutum in memoriam libertatis, in quam aſſerti ſunt Iudæi educti ab Ægypto die Paſcha. Vnde dies ille propriè dicitur dies feſtus Iudæorum, quia nullis aliis omnino Gentibus feſti huius competit argumentum. Cùm itaque audis Paralyticum à Chriſto ſanatum circa diem feſtum Iudæorum, cogita diem Paſcha, vtpote Iudæis ita affectum, vt illi duntaxat populo feſtum illud peculiari ritu maximè commendetur.

II. Ad myſterium Paſchæ accedit denominatio Piſcinæ, quæ dicta eſt probatica ab ouibus immolandis: ſiquidem oues πρόβατα nuncupantur.

III. Quamuis enim aliæ piſcinæ Ieroſolymis eſſent; iſta ſolùm dicta eſt probatica, quia à Salomone conſtructa eſt prope templum, inter quod & piſcinam erant mediæ domus Nathinæorum, quorum erat lauare in piſcina cruentas carnes ouium, quæ erant ſacris ignibus apponendæ.

Vt

Vt ergo agnus Paſchalis à die Paſcha ſuam nomenclaturam accepit, ita & piſcina probatica dicta fuit ab ouibus, quas piſcina latices abluebant,

IV. Piſcina hac Deo influente ſalutaris atque benefica ſanabat eum, qui prior aquas attigerat poſt motionem Angeli. Illic patientia inſignis typum ſe fecerat homo corpore adeò malè affecto, vt velut impos ſui iaceret in ſtrato à triginta octo annis. Deploratis eius rebus Chriſtus opportunus adfuit; & quia morbus inflictus fuerat in pœnam peccati, auſpicatus eſt curam eius à conſenſu explicito in ſanitatem corporis & animæ, quam volebat ei protinus erogare. Annuit æger & ſanus effectus, obedientia & fidei penſum exoluit, ſubeundo iugum grabati ſui.

V. Vtque magis liqueret gratia influxus afficiens hunc hominem, Iudæi eum carpentibus quòd die ſabbati baiularet lectum ſuum; ille ſatiùs duxit morem gerere Chriſto, quàm obedire legi. Credidit namque eum eſſe ſupra legem, qui ad arbitrium ſuum moderabatur naturæ leges, & corpora extincta poterat facere rediuiua.

SENSVS LITERALIS.

Dies Paſchæ recolitur in recenſione Piſcinæ, ad cuius oram ſanatus eſt Paralyticus.

In hæc verba:

Poſt hæc erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit IESVS *Ieroſolymam.*

§. I.

CONIECTVRA EX RATIONE, LINGVIS, ET SS. PATRIBVS.

Carolus V. Imperator quare diem ſuum natalem præcipuè coluerit. *Ex vita Caroli V.*

CArolus V. Imperator præcipua veneratione coluit diem Beato Mathiæ Apoſtolo ſacrum, quia tunc primò lucis vſuram accepit, eodem die coronatus, & eodem potitus victoria illa famoſa, quam retulit de nominatiſſimo inter Heroës Franciſco I. Rege Chriſtianiſſimo. Quod proſpera illa Carolo ceſſerint, die qua primùm editus eſt, non fuit hoc ad arbitrium eius, ſed totum fuit Dei negotium, quo moderante vices hominum diſcolor eſt hominum vita. Aliò planè modo ſeſe res habuit in ſerie actionum Chriſti; nempe penes eum fuit refundere in diem natalem ſuum egregia quæque facinora: ille nimirum qui æternus eſt, ad nutum ſuum librat momenta temporum. Vt ergo Chriſti conceptio, id eſt, prima eius editio in mundo Virginis ergaſtulo, facta eſt die vigeſima quinta menſis Martij circa feſtum Paſchæ; ita diem illum vt inſignem Chriſtus quotannis toto ſuæ prædicationis tempore celebrauit. De die Paſchæ intelligo feſtum illum, quem reticet Ioannes commemorans miraculum Paralytici illius grandæui, quem iacentem in ora piſcinæ reſtituit priſtinæ ſanitati.

Dies Paſchæ fuit feſtum quod recolitur in hiſtoria Piſcinæ.

Maldonatus ſuſpicatur, illum diem feſtum fuiſſe Pentecoſten, Patreſque aliquos laudat conſcios ſuæ ſententiæ. Non per me ſtat, quin ſuos ſequaces hæc habeat opinio; à qua tamen ego quaſi pedibus abeo in aliam ſententiam, & concludo fuiſſe diem Paſchæ, feſtum illum, quem tacitum prætetit Ioannes. Ecce meas coniecturas. Nemo it inficias, feſtum illum fuiſſe vnum ex quibus indictis populo Hebræo, vt ſiſterentur Domino in templo. Fuerunt dies illi tres, Paſcha, Pentecoſte, & Scenopegia, id eſt, tabernaculorum. Nota in ſerie feſtorum trium, Paſcha principem obtinuiſſe locum, tum ratione temporis, tum intuitu myſterij, cuius memoriam feſtum illud mentibus ingerebat. Auſpicabantur annum Hebræi ab æquinoctio verno, circa quod erat Paſcha, proinde primum feſtum Iudæorum. Argumentum verò feſti huius fuit commemoratio libertatis Hebræorum, quos eduxit Dominus de Ægypto vbi ærumnis & ſeruitute ingloria premebantur. Rurſus illud feſtum in agno Paſchali lineabat Chriſtum agnum immaculatum, cuius ſanguine litatum eſt. Alia duo feſta, ſcilicet Pentecoſtes, & Scenopegiæ, erant infra Paſcha & ordine & ratione inſtituti. Vnde cum Ioannes abſolutè dixit: *Erat dies feſtus Iudæorum. & aſcendit* IESVS *Ieroſolymam.* Dies ille feſtus Iudæorum ſine additione ſignificat Paſcha, quod propriè erat feſtum Iudæorum; ratio namque huius inſtituti ad ſolos Iudæos pertinebat, vt idem Ioannes alibi meminit, ita fatus: *Erat proximum Paſcha dies feſtus Iudæorum.* *Ioan 6.*

Paſcha quando & quare inſtitutum.

Paſcha quare fuit feſtum Iudæorum tantùm.

Exod. 12. Ratione inſtituti, ad ſolos Iudæos pertinebat feſtum Paſchæ, quia eo tempore aſſerti ſunt in libertatem ſuccutientes iugum importunum, cui impares erant in Ægypto. Feſtum verò Pentecoſtes celebratum tempore meſſis, & feſtum tabernaculorum poſt collectos omnes fructus terræ, habuere ſimilia feſta apud Gentiles, qui ſacra Eleuſyos frequentarunt io honorem Cereris, cui indixere feſta Cerealia in gratiam meſſis opimæ. At nemo Gentium habuit feſtum indictum eo nomine, vt populus ille recoleret tranſitum Angeli percutientis primogenita Ægypti, vt ſic plecterentur Ægyptij remorantes exitum Hebræorum. Ergo, quicquid ſecus obiiciat Maldonatus, dies ille feſtus, circa quem accidit miraculum piſcinæ, erat Paſcha. Rurſus in confeſſo eſt, Chriſtum quater celebraſſe Paſcha: quippe tres annos & aliquot menſes impendit prædicationi nouæ legis; vt Daniel præſcius admonuit. Primum Paſcha meminit Ioannes poſt recenſitum miraculum editum in Cana Galilææ. Sic ille: *Propè erat Paſcha Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam. Et inuenit in templo vendentes boues & oues.* Hieronymus ait, omnium miraculorum Chriſti illud fuiſſe præcipuum, quòd ſcilicet homo mitis alioquin, repurgarit templum à nundinis, ære effuſo, cathedris euerſis, & hominibus egregiè caſtigatis. De ſecundo Paſcha explicitè nominato ſilet Ioannes, qui tamen tertium religioſè meminit capite quod ſubiicitur quinto, vbi fit mentio Piſcinæ probaticæ. Ecce locum: *Subiit in montem Ieſus: & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis. Erat autem proximum Paſcha, dies feſtus Iudæorum. Cùm ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus, & vidiſſet quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Vnde ememus panes.* Vides, circa feſtum Paſchæ tertiò celebratum Chriſtum patraſſe miraculum panum, qui fuere typus eius panis, quem in Paſcha vltimo conſecrauit.

Deut. 16.

Chriſtus tres annos & aliquot menſes prædicauit.

Daniel 9.

Ioan. 2.

Ioan. 6.

Denique quartum Paſcha commemorat Ioannes, hoc contextu: *Ante ſex dies Paſchæ venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus.* In- *Ioan. 12.*

ſtante

Paſchæ tempore Chriſtus præcipuas actiones ſuas fecit.

ſtante die illo vltimi Paſchæ, luculentas & præcipuas actiones fecit, quæ impoſuere colophonem vitæ ſuæ. Ille ſiquidem Lazarum quatriduanum mortuum, fecit rediuiuum. Triumphanus habitu ſubiit Ieroſolymam, exceptus vt Meſsias, & Filius Dei à populo prædicatus. Denuo repurgauit templum à mercatorum colluuie conſpurcatum. Inſtituit venerabile ſacramentum & ſacrificium corporis & ſanguinis ſui. Demum ipſe vices agens agni Paſchalis in ara Crucis immolatus eſt, totam ſic Adami proſapiam liberans à ſeruitute inglotia peccatorum.

Paſchæ tempore ſanatus eſt Paralyticus in piſcina.

Cùm ergo Ioannes adeò religioſè meminerit primum, tertium, & quartum Paſcha, & notarit in diebus illis qui præibant, Chriſtum prodigia maxima perpetraſſè, facilè adducor vt credam, diem illum feſtum Iudæorum, qui hodie recolitur à Ioanne, pertinere ad ſecundum Paſcha, cuius alioquin nulla planè fiet commemoratio à Ioanne, cui tamen in votis præcipuè fuit texere hiſtorias rerum, quæ circa dies Paſchæ à Domino præclarè geſtæ ſint.

Piſcina fuit typus corporis Chriſti aperti quinque plagis.

Accedit contextura loci, atque miraculi Locus ille piſcina nuncupatus habebat quinque porticus, vbi vt in diuerſoriis idoneis, ægri homines conſulebant ſibi contra iniurias variæ tempeſtatis, ibi ſanguine hoſtiarum rubebat aqua, vtpote qua lauabantur exenterata viſcera victimarum. Vnde licet augurari, Piſcinam illam fuiſſe typum corporis Chriſti petuij quinque plagis, quarum purpureo liuore ſanatum eſt omne hominum genus, quod languebat, & appoſitè figuratum in annoſo Paralytico, qui hominem non habebat: nemo namque hominum potuit ſoluere Paralyſim, in quam fracti homines, veterno atque ignauia laborabant.

Paralyticus in piſcina ſanatus tempore Paſchæ quid ſignificet.

Tempore Paſchæ ſanatus Paralyticus in Piſcina præſignabat homines breui ſoſpirandos, tempore Paſchæ, quo Chriſti Domini corpus hians quinque plagis aquas ſanguine huius hoſtiæ purpureas funderet animæ ſalutares. Myſtica hæc ſpeculatio maximè conducit ad indaginem ſenſus literalis, quem ego modis omnibus inueſtigo

Ex LINGVIS.

Fauet & nomenclatura Hebræa Paſchæ: quippe vox illa, פסח *peſach*, tranſitum ſignificat beneficum, illum ſcilicet, quo Angelus mactans filios primogenitos Ægypti, tranſiliit indemnes domos Hebræorum reſperſas ſanguine agni. Cùm ergo vita omnis Chriſti fuerit tranſitus propitius ægris, & ſanitas integra fuerit reſtituta homini languenti in Paſſione Chriſti circa feſtum Paſchæ;

HEBRÆA SYRIACA.

redemptionis noſtræ ſeries congruum eſt nacta typum in Paralytico illo ſanato tempore Paſchæ.

CHALDÆA.

Syris & Caldæis vox, פסחא *Paſcha*, deducitur à radicali, פסח *peſach*, petita ab Hebræis, quæ ſignificat pertranſire, quo verbo vſus eſt Petrus recolens indolem Chriſti, & ſeriem actionum eius.

Act. 10.

Sic ille: *Pertranſiit benefaciendo, & ſanando omnes.* Profectò Maldonatus nihil habet quo irritas faciat meas coniecturas. Præcipuum eius argumentum eſt auctoritas Patrum aliquorum, qui credidere, Pentecoſten fuiſſe feſtum deſignatum à Ioanne. Crediderim ego, Patres illos fuiſſe arbitratos rem illam non eſſe momenti adeò grauis, vt operæpretium eſſet illam appendere ad trutinam examinis exquiſiti, ideoque obiter eam perſtrinxiſſe.

His oppono duos Patres non inferiora ſecutos; videlicet Irenæum, & Rupertum, qui maturè diſcuſſerunt iſtud argumentum.

Ex SS. PATRIBVS.

Christus quater venit Ieroſolymam celebrare Paſcha tempore prædicationis Euangelij.

Ita Irenæus: *Eſt valde admirari, quenam modo profunda Dei adinueniſſe ſe dicentes, non ſcrutati ſint in Euangeliis, quoties ſecundum tempus Paſchale Dominus poſt baptiſma aſcenderit in Ieruſalem, ſecundum quod moris erat Iudæis, ex omni regione, omni anno, tempore hoc conuenire Ieruſalem, & illic diem feſtum Paſcha celebrare. Et primum quidem vt fecit vinum ex aqua in Cana Galilææ, aſcendit in diem feſtum Paſcha. Dehinc iterum ſubtrahens ſe inuenitur in Samaria, quando & cum Samaritana diſputabat; & filium Centurionis abſens verbo curauit, dicens: Vade, filius tuus viuit. Et poſt hæc iterum ſecunda vice aſcendit in diem feſtum Paſcha in Ieruſalem, quando Paralyticum, qui iuxta natatoriam iacebat triginta octo annos, curauit, iubens vt ſurgeret, & auferret grabatum ſuum.*

Irenæus lib. 2. cap 39.

Si his duobus feſtis Paſchæ, alia duo ſubiicias, quæ meminit Ioannes, commemorans miraculum panum, & mortem Lazari, palàm fiet, Chriſtum quater conueniſſe Ieroſolymam, vt illic Paſcha celebraret.

Rupertus in cap. 5. Ioan.

Rupertus concinit Irenæo, probans diem feſtum, quem Ioannes præterit ſilentio, fuiſſe Paſcha. Ecce non aſpernandi interpretis ſententiam: *De Paſcha primi anni iam dictum eſt, &c. Ecce hoc ſecundo anno, eodem feſto aſcendens Ieroſolymam, veniens ad probaticam Piſcinam, &c. hoc menſe primo menſium, qui iuxta Solem iſtum viſibilem primus eſt in menſibus anni, quid fecerit, quid dixerit iſte foſtiuus Sol iuſtitia, in hoc vt cœptum eſt Euangelica lectionis ſpeculo contemplemur. Poſt hæc erat feſtus dies Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam. Hic Euangeliſta Paſchale feſtum non exprimit apertè, dum dicit: Erat dies feſtus Iudæorum; ſed ex ſuperioribus feſtum Paſchale fuiſſe intelligitur. Nam aliam ob cauſam ſuperius vbi mulieri Samaritana eſt locutus, dixit diſcipulis ſuis: Nonne vos dicitis, quia adhuc quatuor menſes ante meſſem interſunt. Paſchalis feſtiuitas non pluſquam duobus menſibus aberat, quo vtique ſpatio temporis alia feſtiuitas non occurrit, qua ſecundum præceptum legis, omne maſculinum deberet apparere ante conſpectum Domini. Igitur & hoc Paſchale feſtum eſt, quo noſtrorum Sacramentorum principium reperitur.*

Circa diem Paſchæ feſtũ à Chriſto fuit quotannis aliquod miraculum inſigne editum tempore prædicationis eius.

Hæc Rupertus ſuo calculo fidem conciliaus argumento meo, quo oſtendi, Chriſtum aſcendiſſe ad primum Paſcha capite ſecundo Ioannis, capite vero ſexto recoli tertium Paſcha, ideoque neceſſe eſſe, vt feſtus ille Iudæorum, cuius eſt mentio capite quinto, ſit dies Paſchæ ſecundi, cuius alioquin nulla fieret mentio à Ioanne, aliàs religioſo in vnoquoque Paſchate recenſendo.

***

SENSVS LITERALIS.

Probatica Piſcina fuit hoc nomine nuncupata ab extis ouium, quæ inibi tingebantur.

In hæc verba:

Eſt Ieroſolymis probatica piſcina, quæ cognominatur Hebraicè Bethſaida.

§. II.

CONIECTVRA EX RATIONE, LINGVIS, ET SS. PATRIBVS.

Maldonati incongrua interpretatio reijcitur.

COmpendioſa ſectantes itinera plerumque deuiant: at ſecus qui decurrunt via regia non aberrant. In hoc diſcrimen deuij interpretis Maldonatus incurrit, inueſtigans rationem, cuius intuitu Piſcina illa famoſa ſita Ieroſolymis fuerit probatica nuncupata. Vbi ille alioquin peritus ſcholiaſtes in varias ſe inflexit partes, laborans in indagine nominis huius inuſti Piſcinæ, quaſi in ſcyrpo nodum reperiſſet, commentum nobis ingerit pro commentario. Ille nimirum ait, Piſcinam fuiſſe ſitam ad portam, quæ nominatur ab Eſdra porta gregis, quia pecudes immolandæ illac tranſmiſſæ afferebantur in templum: vultque Maldonatus ſenſum literalem huius loci eſſe hunc. In porta gregis erat Piſcina dicta probatica, quia illac immittebantur oues quæ Græcè *πρόβατα* nuncupantur. Bifariam peccat opinio

EX LINGVIS.

Maldonati. Primò contra topographiam, ſeu deſcriptionem loci & ſitus Piſcinæ, quæ erat ſita inter templum & portam vallis Ioſaphat, è regione namque Piſcinæ porta vallis erat, nullis ædibus interiectis. Porta verò gregis, quam meminit Eſdras, erat longiùs ad ſiniſtram, habebatque domos Nathinæorum medias inter ſe & Piſcinam, ſicque non potuit eſſe ſita ad portam

2. Eſdr. 3.

tanta intercapedine ſoli diſſitam. Secundò porta

HEBRÆA.

illa dicta eſt, porta gregis & non ouium Sic enim effertur ab Eſdra שער הצאן *hatſon ſchengh ar.* Id eſt, porta boum, caprarum, ouium, ſeu cuiuſnis pecoris: vox enim, הצאן *hatſon*, hæc omnia

Porta gregis longe poſita à Piſcina.

ſignificat. Et in deſcriptione vrbis Ieroſolymæ typis æneis cuſa iuxta ideam Brocardi Monachi, qui Ieroſolymis anno milleſimo ducenteſimo octogeſimo tertio accuratè inſpexit omnia ſcitu digniſſima. In illa inquam delineatione vrbis,

Chriſtianus Adrichomius in Theatro terra Sancta in deſcriptione Ieruſalem, numero 66.

porta illa dicitur porta equorum. Audiendus in ea re Chriſtianus Adrichomius, qui conſultis omnibus peregrinis Palæſtinæ, & luſtratis omnibus libris de ea re conſcriptis, & inſpectis omnibus chartis referentibus ſinceram imaginem vrbis, ſic deſcribit portam ab Eſdra recenſitam: *Porta equorum ſic nominata; quòd homines ad illum vſque locum equitare poterant: ſed inde dimiſſis equis, in templum pedites procedebant: à quo loco incipiebant habitacula ſacerdotum.*

Ille vt omnem ſuſpicionem alterius portæ tollat, laudat in margine caput tertium libri ſecundi Eſdræ, & Lyranum ibi, & in caput 31. Ieremiæ. Quare Maldonatus hac porta ruat, accipe. Ille aduertit textum Græcum alio modo texere hiſtoriam Piſcinæ. Vbi enim Latinus interpres ait: *Eſt Ieroſolymis probatica Piſcina*; Græci legunt: Ἔστι δὲ ἐν τοῖς ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρα. Id eſt. *Eſt Ieroſolymis in probatica Piſcina.*

GRÆCE.

Probatica platea vbi oues venales.

Vnde Maldonatus ait, Piſcinam fuiſſe in loco, qui dicebatur porta probatica, quia nulla platea fuit dicta probatica, quaſi in ea venales eſſent oues. Reſpondeo, errare Maldonatum in hiſtoria. Brocardus ſupra laudatus, qui attentè luſtrauit omnē Ieroſolymam, ait ſe vidiſſe plateam magnam dictam probaticam, quia celebres illic erant ouium nundinæ, quę vt *πρόβατα* dicuntur, affinxere ſuum nomen huic plateæ, vbi venales erant. Platea illa probatica excurrebat

Brocard. numero 6.

vſque ad portam vallis Ioſaphat, quæ & participauit nomenclaturam plateæ illius, vtpote dicta porta egregis: ſed planè diuerſa ab illa, quam meminit Eſdras, & à qua malè Maldonatus petit denominationem Piſcinæ. In hac itaque platea probatica, quàm vidit Brocardus, erat Piſcina non ideo nominata probatica, quia erat ſita in platea probatica; ſed quia carnes ouium illic tingebantur à Nathinæis, quorum ædes erant de induſtria ſitæ inter templum & Piſcinam. Erant

Nathinæi quales erant.

autem Nathinæi homines ignobiles, oriundi ex Gabaonitis, qui illuſerant Ioſue & Iudæis, & ideo fuere damnati ad cædenda ligna, & hauriendas aquas in miniſterium Hebræorum. Dicti ſunt

Nathinæi vnde ſic dicti.

Nathinæl, id eſt, dati, ſeu vltro oblati à voce, נתן *nathan*, quæ ſignificat dare, vel offerre: eis affines ſunt apud quoſdam Religioſos viri quidam diſcreti ab aliis, quos vocant Oblatos, ſeu donatos, quia ſua ſponte ſe totos in monaſterij obſequia deuouerunt.

Piſcina vnde dicta ſit probatica.

Probaticum illud forum non potuit nomen ſuum affingere Piſcinæ eò quòd inibi eſſet ſita; ſicut charta alba non denominat characteres albos, qui ſunt in ea lineati, ſed literæ à pictura ſibi propria nuncupantur. Ita nec oues venales in probatico foro, eo ſolo quòd illic vænibant, inuſſere nomen ſuum Piſcinæ, quia vt ſic nihil ad

Chriſtianus Adrichomius in deſcriptione vrbis Ieruſalem num. 62.

piſcinam illam pertinebant; ſed ideo oues affinxere ſuum nomen huic piſcinæ, quia illic oues factæ victimæ mundabantur. Accipe locuples teſtimonium Brocardi, teſtis oculati, quo conſulto, Adrichomius ita fatur: *Piſcina, quæ vocatur Græcè probatica, hoc eſt, ouina, ſeu pecualis, eò quòd oues, aliaque pecuales lauandæ, in ea lauabantur, ſita inter portam vallis, & templum, ampla & præcipua erat Piſcina totius vrbis, quinque porticus habens, quam Rex Salomon fecit pro miniſterio templi, atque hinc à Ioſepho ſtagnum Salomonis nominatur. In hac enim Piſcina Nathinæi lauabant beſtias, quas tradebant ſacerdotibus in templo offerendas.*

Ioſeph. lib. 6. de bello Iudaico.

Piſcinæ aquis mundatæ carnes ouium occiſarum ad ſacrificium.

Nemo ſanè hoc auctore ſagaciùs eſt rimatus omnes minutias vrbis Ieruſalem. Sed quia Maldonatus negat, Piſcinam fuiſſe mancipatam his vſibus; nec fuiſſe tinctas inibi carnes hoſtiarum vult fateri: vt liquidior ſit illa ſententia de porta quam memorat Eſdras, à qua Piſcinam denominat, ſiſtendi ſunt Patres Sancti meam ſententiam ſuo calculo confirmantes.

EX SS. PATRIBVS.

Hieron. lib. de locis Hebraicis.

Prior occurrit Hieronymus, qui perluſtratâ Ieroſolymâ, adhibitis Iudæis rerum Hebraicarum peritiſſimis, Piſcinam ſic meminit: *Piſcina in Ieruſalem quæ vocabatur προβατικὴ, & à nobis interpretari poteſt, pecualis. Hæc quinque quondam porticus habuit, oſtenduntur que gemini lacus, quorum vnus hybernis pluuiis adimpleri ſolet: alter mirum in modum rubens, quaſi cruentis aquis, antiqui in ſe operis ſigna teſtatur.*

ſtatur. Nam hoſtias in eo lauari à ſacerdotibus ſolitas fuerunt : vnde & nomen accepit. Hanc nominis famam Hieronymus non accepit à vulgo imperito ; ſed eam hauſit à doctiſſimis Hebræis, & apprimè in cunctis ſuæ Gentis ritibus eruditis. Strabus auctor celeberrimæ illius Gloſſæ ordinariæ laudat Cyrillum in gratiam eius ſententiæ, quam profitetur Hieronymus. Sic ille: *Probaton Græcè, dicitur ouis Latinè. Probatica ergo pecualis, quia ibi abluebantur cadauera hoſtiarum.* Lyranus ex Iudæo factus Chriſtianus, & Minorita, maximè conſcius arcanorum ſuæ Gentis; in eo Piſcinæ argumento ita commentatur : *Ibi lauabantur hoſtia primo, & poſtea in lateribus in atrio ſacerdotum exiſtentibus.* Euthymius Lyrano antiquior tribus ferè ſæculis, ſic eum locum verſat : *Eſt Ieroſolymis Piſcina in loci ſitu, qui dicitur probatica : aut ſimpliciter ita dictio iuxta veterum traditionem, aut vt quidam dicunt, quod oues, quæ Græcis πρόβατα appellantur, olim illuc congregarentur, quæ in feſtis erant immolandæ, & harum inteſtina in aqua illa purgarentur.*

Cyrill. apud Strabum in Ioan. cap. 5.

Lyranus in Ioan. 5.

Euthymius in Ioan. 5.

Non eſt ergo quòd Maldonati cultores nimij ſuſpicentur eſſe fabulam, illam plateam probaticam, quæ deſcribitur in tabulis æneis Ieroſolymam graphicè lineantibus, cùm ante quadringentos annos vegeta fuerit adhuc Ieroſolymis memoria fori probatici, vt notat Euthymius, commemorans etiam fuiſſe frequentatas aquas Piſcinæ ad mundandas partes intimas hoſtiarum. Concinit & Rupertus eiuſdem ſæculi auctor minimè pœnitendus. Sic ille: *Piſcina non à piſce dicta eſt, ſicut nec fiſcina à fiſco, nec muſina à muto, niſi fortè per antiphraſim, eò quòd piſces minimè habeat. Erat autem aqua gemino lacu inſignis, quorum alter plerumque impletur imbribus hybernis, alter rubris eſt diſcolor aquis, vnde hoſtiæ lauabantur. Quamobrem probatica quoque dicta eſt. Græcè namque πρόβατα, Latinè oues dicuntur. Vnde vt prædictum eſt, Piſcina hæc probatica dicitur, eò quòd ibi hoſtiæ lauarentur.* Hæc Rupertus.

Rupertus in in Ioan. 5.

Quare autem Piſcina vocetur Hebraicè Bethſaida, non eſt vnicolor ſententia interpretum, nec vllus intimè radices inueſtigauit vocis huius ancipitis, quam ipſe apparatus regiorum Bibliorum non auſus eſt diſcutere, ſed appoſita litera, D, confeſſus eſt eſſe dubiæ ſignificationis. In re aliis intentata dicam. Piſcinam ab Hebræis trifariàm eſſe nuncupatam, & tria nomina eundem ferè ſonum fuiſſe ſortita licet radicales literæ non ſint concolores. Tria hæc nomina ſunt. בחצידא *bethſaido*, id eſt, *domus piſcationis.* בחאשדא *bethesihda*, id eſt, *domus effuſionis* בתחסדא *bethcheſdo*, id eſt, *domus miſericordiæ.* Tria hæc nomina ſunt merè Syriaca, vt videre eſt ex eorum terminatione in, o, quæ dum Græcè aut Latinè redditur deſinit in, a, dicimus enim bethſaida, bethcſchda, bethcheſda. Vnde cum Euangeliſta dicit, Piſcinam vocari Hebraicè bethſaida, non ſequitur, vocem illam eſſe Hebræam, ſed eſſe illam, quam tunc Hebræi adhibebant ad ſignificandam Piſcinam. Cùm ergo Hebræis tunc lingua vernacula eſſet Syriaca ; voces illæ tres ſunt merè Syriacæ, licet fuerint ab Hebræis vſurpatæ. Poſſunt & originaliter dici Hebrææ voces illæ, quia earum radicales ſunt peritæ ab Hebræis. Verbi gratiâ, צידא *tſaida*, id eſt, *piſcatio*, deducitur à radicali, צוד *tſud*, quæ Hebræis idem eſt ac, *inſidiari*, & Syris perinde eſt ac, *piſcari*, quæ ſignificatio Hebrææ concolor eſt; nam piſcatio nectit piſcibus inſidias. Dicta eſt Piſcina à Latino interprete, bethſaida, domus piſcationis, quia Hebræi confluentes aquas in vnum locum vbi reſtagnant vocant Piſcinas : Quaſi dicerent, eſſe domum piſcibus idoneam, quippe aquæ ſunt piſcium congruum elementum.

Bethſaida quid ſignificet.

Ex Lingvis.

Syriaca.

Hebræa.

Betheſda quid ſignificet.

Bethcheſda quid ſignificet.

Vocare locum illum continentem aquas, domum piſcium, phraſis eſt Hebræa, & Syra: quicquid enim aliquid continet, vocatur ab eis domus, vt horreum vocatur domus frumenti, pharetra domus ſagittarum, & ager domus ſementis. Græcus interpres vſus eſt voce βηθεσδά, quæ ſignificat domum effuſionis. Nempe imbrium affluxus decidens in Piſcinam obſtabat ne deficerent illic aquæ. Hebræis, אשד *eſched*, effuſionem ſignificat : & hæc denominatio notat vnde ſcaturigo aquarum Piſcinæ ſuum ceperit incrementum. Hieronymus, vt memini ſuprà, teſtatur ſe vidiſſe adhuc Piſcinæ reliquias in ſtagnum compoſitas ; & adiicit, ſtagnum illud debuiſſe ſuas aquas imbribus hybernis. Syrus interpres adhibuit vocem, *bethcheſdo* ביתחסדא, quæ ſignificat domum miſericordiæ : illi enim quotannis Deo miſerante ſinguli quique ægri primi iniecti in Piſcinam dignabantur integra ſoſpitate. Itaque variant illi omnes textus in aſſignanda voce Hebræis vſitata ad Piſcinam congruè deſignandum. Neuter tamen à ſcopo aberrat, & ſunt omnes illi textus veridici, & nuncupationes illæ reuera fuerunt Hebræis inolitæ, quia vt par eſt explicant Piſcinam. Vox, bethſaida, dum eam dicit eſſe domum piſcationis, inſinuat aquas illic non in fluenta mobiles extitiſſe, ſed immotas inſtar ſtagni in ſuo ergaſtolo conſtitiſſe. Betheſda, clamat illas aquas imbribus auctas. Bethcheſda, ſonat miſericordiam Dei illic languidis erogatam.

Domus apud Hebræos ſignificat omne quod aliquid continet.

Piſcina trifariàm nominata ab Hebræis.

Itaque per vnumquemque ſtetit vſurpare vocem, quæ magis arriſit; & arbitror diuinâ prouidentiâ factum, vt tres illi textus, ſcilicet Latinus, Græcus, & Syrus, non conuenerint in referenda voce tunc Hebræis maximè vſitata, vt vel ſic liqueret tres præfatas dictiones familiares atque vernaculas fuiſſe ad Piſcinam vt par erat mentibus ingerendam : quippe vt in pronuntiatione parum ab inuicem abſunt, earum etiam æquiuocatio totum ſignificat quo Piſcina maximè præpollebat. Vt cùm Latini dicunt Deiparam virginem eſſe Reginam cœlique, ſolique, ſalique, tres efferunt voces in ſono concordes, quæ totum Mariæ imperium graphicè referunt.

Piſcina quare ſortita ſit tria nomina.

Vnde patet alta ignorantia quorumdam interpretum, quibus hic parco, qui dicunt, Piſcinam corruptè vocari Hebraicè bethſaida, cùm debeat vocari betheſda. Illi nempe duo committunt incongrua, quæ eos faciunt cenſuræ obnoxios. Primò peccant in decretum Concilij Tridentini, quo omnes Scripturæ Sacræ interpretes obſtringuntur adhibere textus vulgatæ editionis, quam authenticam prædicauit illa Synodus congregata Deo cœlitus aſpirante : ſicque dubiam fidem faciunt noſtræ verſionis illi auctores imperiti, dum aſſerunt irrepſiſſe mendum in textum illum, quem Concilium Tridentinum voluit ab omnibus adhiberi. Secundò ſuam ignorantiam produnt in his quæ pertinent ad linguas primitiuas, Hebræam ſcilicet, & Syriacam : quippe

Vulgata editio Scripturæ ſacræ quanti ſit ponderis.

Conc. Trid. ſeſſ. 4.

tantum

tantùm abeſt vt Latinus interpres corruptè vocem, Bethſaida, ſuffecerit in locum dictionis, beteſda, vt imperiti quidam interpretes affirmant, quinimò melius non potuit vocabulum inibi recenſeri. Cùm namque res eſſet de Piſcina, dicta à piſcando, Latinus interpres eruditè & prudenter dixit eam vocari bethſaida, id eſt domum piſcationis. Etſi aliam vocem vſurpaſſet, ſcilicet betheſda, quæ ſignificat domum effuſionis, illa dictio non expreſſiſſet Piſcinam dictam à piſcando, & non à pluendo. Itaque faceſſant homines neſcij linguarum, vbi res eſt de inueſtigatione ſenſus literalis Scripturæ ſacræ, quæ vt reperſa eſt Hebraïſmis, exercitatiſſimum nomenclatorem petit, qui calleat idiomata, quibus fuere ſacri codices exarati.

Bethſaida vox congruè vſurpata ad ſignificandã Piſcinam.

SENSVS LITERALIS.

A quo, & ad quid Piſcina extructa ſit, vnde, & quando virtus ſalutaris illi ſit indita.

In hæc verba:

Probatica Piſcina, quinque porticus habens. In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus autem Domini deſcendebat, &c.

§. IV.

CONIECTVRA EX HISTORIA, LINGVIS, ET EX SANCTIS PATRIBVS.

Piſcinarum Ieruſalem hiſtoria.

HIſtoria Piſcinæ probaticæ, licet digniſſima ſcitu, neminem adhuc interpretum nacta eſt, qui eam vel primoribus tantùm labris attigerit. Me itaque manet illa prouincia, futura grata præconibus ſacris, vel eo nomine quòd ſit argumentum iſtud hactenus illibatum. Antequam alluantur illis aquis, illud eſt vt præuium notandum, Iudæos fuiſſe ſemper ablutionibus addictos, & quàm maximè, quia lex eorum crebrò meminerat hæc lauacra: quippe legalis mundities, vt erat extrinſeca & cute tenus, indigebat aquis, vt Iudæi ſancti deforis apparerent. Eamobrem quotieſcumque Reges hoc ſibi indixere penſum, vt vrbem Ieruſalem inſtruerent neceſſaria ſupellectile, tunc præcipuè ad congregandas aquas animum appulerunt. Ille verò locus, qui ſuo alueo concludebat aquas illic reſtagnantes, dicebatur Piſcina, id eſt, locus congruus piſcibus alendis: eáque fuit diſtinctio fontis, & Piſcinæ, quòd in fonte ſalientes aquæ diſcurrebant, ſed in Piſcina latices aquarum, amplo carcere concluſi, referebant ideam ſtagni idonei ad piſces aſſeruandos: nemo namque dixerit, ſcaturientis fontis aquas volubiles & fugaces eſſe aptas piſcibus aſſeruandis. Idcirco nuncupatio aquarum diſcolor eſt, pro ratione modi quo ſe produnt.

Fontis & Piſcinæ diſtinctio.

EX LINGVIS. HEBRÆA Fons quid ſit.

Scaturiens vena aquarum dicitur Hebraïcè, מקור *makor*, id eſt, *fons*, à radice, קור *Kur*, id eſt, *fodere venam aquæ*. Piſcina verò dicitur, ברכה *berecha*, à radice ברך *barach*, quæ ſignificat, *benedicere & genu flectere*. Vnde & vox illa Hebræa natatoriam ſignificat, quia genuum crebro inflexione natant homines. Eò reſpexit Græcus interpres vſus voce, κολυμβήθρα, quæ *lauacrum*, & *natatoriam* ſonat, à verbo, κολυμβάω, quod perinde eſt ac, *nato* Fons verò, πηγὴ, dicitur fortè à verbo πηγνύω id eſt, *congelaſco*. Nempe friget aqua potiùs in fontibus vbi ſalit, quàm in Piſcina, vbi percuſſa ſolis radiis aqua placida ſæpius incaleſcit. Rabbi Dauid ait, hoc eſſe Piſcinæ proprium, vt ſit locus lapidibus & calce conſtructus, ad confluentes aquas illuc congruè reſeruandas. Huiuſmodi Piſcinam celebrem Ezechias ſtruxit Ieroſolymis, deductis aquis fontis Gihon per tubos & canales altè defoſſos, qui aquam in Piſcinam illam memoratam vbertim aduehebant.

GRÆCA. Piſcina quid ſit.

Rabbi Dauid apud Merceram in Lexico Hebraico in voce ברך barac;

Huius Piſcinæ luculentam mentionem facit Ieſus Syracides hoc contextu: *Ezechias muniuit ciuitatem ſuam, & induxit in medium ipſius aquam, & fodit ferro rupem, & ædificauit ad aquam puteum.* Huic & teſtimonium perhibet ille locus Paralipomenon: *Ipſe eſt Ezechias, qui obturauit ſuperiorem fontem aquarum Gihon, & auertit eas ſubter ad Occidentem vrbis Dauid.* Brocardus ſuo ſæculo vidit adhuc reliquias huius Piſcinæ inſignis. Præter hanc fuit & alia Piſcina vetus, quam recolit Iſaias, ita Iudæos increpans: *Congregaſtis aquas Piſcinæ inferioris, &c. Et lacum feciſtis inter duos muros ad aquam Piſcinæ veteris.*

Piſcina Regis Ezechiæ. *Eccleſ. 48. 2. Paral. 32.*

Piſcina vetus qualis fuerit. *Iſaiæ 22.*

Duæ illæ Piſcinæ extructæ fuerunt ad profanos vſus, & multis ſæculis poſt Piſcinam probaticam, cuius auctor extitit Salomon, à quo denominatur à Ioſepho ſtagnum Salomonis, cuius monumenta non extitere tantùm æuo Hieronymi, qui deſcribit hanc Piſcinam; ſed ante centum annos, id eſt ſuperiore ſæculo, Bartholomęus à Saligniaco Protonotarius Apoſtolicus rudera inſpexit Piſcinæ illius probaticæ, ſitæ inter templum & portam vallis, quam Ioſephus vocat ſtagnum Salomonis. Adrichomius ait, quoſdam affirmarę, locum illum eſſe hunc, vbi altè fuit defoſſus ignis ſanctus, conuerſus in aquam craſſam. In re annoſa ſine teſte nihil volo tale. Sed citra inficias eſt, iuxta Piſcinam fuiſſe domos Nathinæorum, qui cruentas ouium carnes illis aquis placidis abluebant. Vnde & Piſcinæ probaticæ nomen accepit, vt proximo paragrapho probaui cõtra Maldonatum, negantem Piſcinam illam vnquam victimas alluiſſe; quia, inquit, in templo erant ſcaturientes aquæ ſufficientes ad hoc opus. Quàm infirma ſit hæc ratio, vt opponatur auctoritati Hieronymi, Ruperti, Euthymij, Cyrilli, & aliorum, quos memini ſuprà, prudens lector ſeriò perpendat.

Brocard. itinere 6.

Barth. à Salig. itinerarij Ieroſolymitani tom 8. c. 5. & 6. Ioſeph lib 6. belli Iudaici cap 6. Adrichomius in deſcriptione vrbis Ieruſalem n. 62.

Adeò verum eſt, Piſcinam probaticam, cuius auctor eſt Salomon, eo intento fuiſſe conſtructam, vt illic tingerentur carnes aris imponendæ, vt Syrus interpres Piſcinam vocarit baptiſterium, & non Piſcinam: vox enim, מעמודיתא *manghamuditho*, non ſignificat aquas reſtagnantes in gratiam piſcium, vt Piſcina ſonat, ſed ſignat aquas deſignatas ad lauacrum. Vnde is qui ad verbum explicuit textum Syriacum, non Piſcinam vertit, ſed baptiſterium. Et equidem appoſitè reddita vox eſt: ſiquidem radicalis Syriaca, עמד *nghamad*, ſignificat, *baptizare*, licet apud Hebræos perinde ſit, ac ſtare. Conſonat & Græca dictio, κολυμβήθρα, quæ ſignificat

Piſcina dicta Syriacè baptiſterium.

SYRIACA LINGVA. Piſcinæ probaticæ aquæ pluuiales erant.

natatoriam & lauacrum. In hanc Piſcinam collectæ aquæ pluuiales induſtriè confluebant, & inde nomen, בית אשדא *bethesda*, id eſt, *domus effuſionis*, quia imbres effuſi ſuas illuc aquas tranſuehebant, compoſitis ad hoc tubis, atque canalibus. An circumcingentes quinque ſuas porticus habuerit tempore Salomonis illud baptiſterium, ſuperfluum eſt inquirere, cùm tota hæc ſtructura ordinem habeat ad ægrotos, quibus non fuit illa Piſcina propitia, niſi paulò ante Chriſtum: nam de eo miraculo Piſcinæ apud priſcos Iudæorum auctores nulla planè fit mentio. Adiice, Iudæos pronos in idolorum cultum, non meruiſſe gratiam illam eo tempore, quo in excelſis adolebat incenſum, ne anſam ex hoc miraculo arriperent Angelos adorandi.

Præterea ad intentum Salomonis ſufficiebat, vt Piſcina hæc ſub dio proſtaret. Nempe addicta lauandis ouibus occiſis ad ſacrificium, nullis indiguit porticibus, vt earum tecto ſibi conſulerent Nathinæi deſignati ad lauacrum illud: quippe

Quo tempore Piſcina mouebatur.

domus eorum erant iuxta Piſcinam illam, vt videre eſt in graphica deſcriptione Ieroſolymæ, facta ante trecentos annos à Brocardo. Illic Piſcina egregiè lineata cingitur muro in orbem ducto, & peruio quinque portis, quæ ſingulas quaſque porticus habent, id eſt ſpatia quædam in longum producta, & tegmine operta contra aeris iniurias. Illic iacebat multitudo ægrotorum, vt Angelo influente motu ſenſibili, quo agebatur aqua, primus qui in has ſe citus aquas dabat, caperet beneficium integræ ſanitatis. Quo verò tempore Angelus illic adſtiterit inuſturus aquis illam facultatem beneficam, res eſt in ancipiti, variis pro ſuo arbitrio varia dicentibus. In eo argumento ſententiam fero more Romanorum, qui in re opaca ſic decernebant: NON LIQVET. Nec etiam liquidior eſt reſponſio ad quæſtionem: Quoties Angelus quotannis illo beneficio dignaretur

Ambroſ. de Sacramentis lib. 2 c. 2.

ægros. Obiter dicam, non eſſe ſatis liberalem Ambroſij ſententiam, quæ ſemel concludit Angelum cœlitus influxiſſe. Ego nimirum arbitror, numeroſum agmen ægrotorum illic iacentium arguere frequẽtiam, & nõn huius gratiæ raritatem.

Piſcina quoties in anno mota ab Angelo.

Si in re plena caliginis eſt meæ coniecturæ locus. Dico, ter in anno Angelum ſe illic præſtitiſſe beneficum, & præcipuè circum tria illa feſta ſolemnia, quibus Iudæi confluebant Ieroſolymam: ſcilicet in die Paſchæ, Pentecoſtes, & Scenopegiæ, vt plures eſſent teſtes miraculi, quo Deus dignabatur ægros. De momento deſcenſus Angeli nemini conſtitit vnquam, vt vel ſic acueretur ægrotorum diligentia, & patientia vocaretur ad examen, Deo ſic moderante ſuas gratias etiam temporales, vt velit homines ſe ad illas accingere actibus idoneis, quales erant illi, quorum ſpecimina tunc edebant homines hi languidi, qui degebant ad oram Piſcinæ probaticæ.

Piſcina Chriſti figura fuit.

Quo intento Deus illud miraculum ediderit, non eſt humani negotij diluere & præcipuè cùm Patres Eccleſiæ proceres in ea re non concordent, licet ſinguli quique vera dicant: namque plus omnis ſenſus elicitus ex Scriptura ſacra cœlitus influxit; nemo nimirum ex ſe ſufficit ad aliquid ſanctum animo voluendum. Sed quia quæſtio eſt de præcipuo Dei intento in editione prodigij huius, arbitror inſtante natiuitate Chriſti cœpiſſe hoc oſtentum in Piſcina, vt & eodem die Natalis ſcaturiit fons olei, & aliqua alia prodigia fuere præambula Chriſti in humanis, qui & ipſe fuit maximum omnium miraculum, & cuius figura fuit hæc Piſcina: is nempe quinque porticus habuit ſcilicet quinque plagas. Purioris aquæ latices habuit ita ſalientes, vt ſæpe ſitientes ad aquas vocauerit. Non habuit Angelum, ſed fuit ipſe Angelus magni conſilij, quo homines admoniti, motione interna ſani fiunt beneficio aquæ illius cruentæ, quæ exiuit de latere Chriſti.

Ad hanc meam ſententiam collimant illi Sancti, qui commentantur, hoc Piſcinæ prodigium diſpoſuiſſe Hebræos ad credendum effectus ſalutares, quos aquæ baptiſmales in homine ſortiuntur. Eo quippe miraculo potuit Chriſtus adſtruere virtutem baptiſmatis: imò vt ipſe probaret ſe eſſe Piſcinam, fecit imperio ſuo, quod Piſcina ſuis aquis erat ſolita præſtare. Quia intentum Dei in Piſcinæ miraculo pertinet ad ſenſum literalem, non erit abs re recolere Chryſoſtomum, qui mihi maximè arridet in hoc argu-

Ex SS. PATRIBVS. Chryſoſt. hom. 35. in Ioan. Piſcina fuit figura Baptiſmi.

mento. Sic ille: *Quis hic curationis modus? quid per hoc nobis myſterium ſignificatur? Non temerè, nec abs re hæc, ſed futura nobis tanquam imagine & figura quadam deſcribuntur, ne rei nimium incredibilis, & inexpectata accedente fidei virtute multitudinis animos offenderet, &c. Deſcendens Angelus, mota aqua ſanandi virtutem largiebatur, vt intelligerent Iudæi, longè magis Angelorum Dominum omnia animæ impedimenta ſanare poſſe.* Vides hoc contextu, Chryſoſtomum in eadem mecum eſſe ſententia, & crediidiſſe, Dei intentum fuiſſe, in Piſcina typum lineare Chriſti. Non eo inficias, & Piſcinam præſignaſſe Baptiſmum; ſed affirmo, præcipuum Dei ſcopum in Piſcinæ oſtenſo fuiſſe Chriſtum, licet vno eodémque miraculo, & ſtructura Piſcinæ Deus alia arcana plurima deſignarit.

In gratiam Baptiſmi ſic verſat iſtud thema Sanctus Chryſoſtomus: *Vt huius aqua natura per ſe non ſanabat, ſiquidem ſemper ſanaſſet, ſed dumtaxat cùm ab Angelo mouebatur: ita & in nobis non ſimplex aqua operatur, ſed cùm ſpiritus gratiam accipit, omnia abluit peccata. Iuxta hanc Piſcinam iacebat multitudo languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Verùm tunc infirmitas corporis ſanari volentem impediebat, nunc vnuſquiſque poteſtatem habet accedendi. Non enim Angelus aquam mouet, ſed Angelorum Dominus totum perficit: iam non habet excuſationis locum infirmus, non habere ſe hominem; qui ſibi opituletur, &c. Hoc autem factum eſt, vt qui in aqua corporis morbos ſanari poſſe didiciſſent, in eo aliquamdiu exerciti, animæ morbos per aquam curari poſſe faciliùs crederent.* Ad Baptiſmum etiam reſpexit Ambroſius, ſpeculans aquas ſalutares

Chryſoſtom. vbi ſuprà.

Piſcinæ, in cuius themate ſpatiamur: *Crede, (inquit) quia non ſunt vacuæ aquæ, ideo tibi dictum eſt, quia Angelus Domini deſcendebat ſecundùm tempus in natatoriam, & mouebatur aqua, & qui primus deſcendiſſet in natatoriam poſt commotionem aquæ, ſanus fiebat à languore quocumque tenebatur. Hæc Piſcina Ieroſolymis erat, in qua vnus annuus ſanabatur. Sed nemo antè ſanabatur, quàm deſcendiſſet Angelus, vt eſſet indiciũ, quia deſcẽderat Angelus, mouebatur aqua propter incredulos. Illis ſignũ, tibi fides;*

Ambroſ. lib. 1. de Sacramentis cap. 2.

illis

illis Angelus deſcendebat, tibi ſpiritus Sanctus. Illis creatura mouebatur, tibi Chriſtus operatur, ipſe Dominus creatura. Tunc curabatur vnus, nunc omnes ſanantur, aut certè vnus ſolus populus Chriſtianus. Hactenus Ambroſius.

Maldonatus tanti facit illam allegoriam, vt affirmet, ſenſum illum myſticum eſſe etiam ſenſum literalem, quia Deus præcipuè ad Baptiſmum intendit cùm influxit in Piſcinam. Rectiùs ego dictum puto, Deum potiùs attendiſſe ad Chriſtum, quàm ad Baptiſma; ſiquidem Chriſto quadrat illud omne quod fuit ſalutare in Piſcina. Eſt enim fons aquarum viuentium, ad quas aditus patet quinque plagis, quæ ſunt veluti porticus, vbi tutò manent ægri, vt antea prælibaui. Si verò res eſt de Angelo illo benefico, quo motore ſalus in has influebat aquas, Chriſtus etiã Dominus, ſalus, & Saluator quàm maximè illo Angelo deſignatur. Mihi concors eſt Rupertus ita fatus: *Notandum quòd non eſu hoſtiarum, quæ illius Piſcinæ aquâ lauabantur, ſed ex eadem, quâ & hoſtiæ lauabantur aquâ ſanabatur vnus, quicunque poſt motionem eius primò deſcendiſſet infirmus. In his tantum continetur myſterium, tantúmque præfiguratum eſt ſacramentum, quantò opus habebant, quæ cœleſti templo inferenda erant hoſtiæ viuæ, ſcilicet animæ & corpora Sanctorum, quantò opus habebamus omnes nos homines, qui vniuerſi ex primo parente noſtro verum languorem, veram & omnimodam tam corporis quàm animæ contraximus infirmitatem. Scimus enim & credimus, quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui vocatur iuxta Prophetam, magni conſilij Angelus de cœlo venit, id eſt, non de deorſum, vt cæteri homines; ſed de ſurſum; non de terra, vt primus homo terrenus; ſed de cælo venit homo cæleſtis. Venit in populum Iudæorum, de illo carnem aſſumens, dum prædicat, & annuntiat ſalutem, & pacem, mota eſt Gens inquieta, & grauiſſimæ veritatis eius impatiens, & verſa in ſeditionem, tradidit morti, vitæ æternæ largitorem. Qui morte ſua, vitæ mundo condidit ſacramentum.*

Angelus Piſcinam mouens ad ſalutem fuit figura Chriſti.

Rupert. in c. 5. Ioan.

Chriſtus magni conſilij Angelus. Iſai. 9.

Rurſus ille decurrens hanc aleam dicit populum Iudæorum fuiſſe Piſcinam, ſed Chriſtum fuiſſe Angelum beneficum, quo propitio ſalutem Iudæi fideles & creduli conſequuntur. *Piſcina* (inquit) *illa ſacra in qua hoſtiæ lauabantur, vniuerſas populi Iudæorum cæremonias, vniuerſum veterem ſacrificiorum ritum ſignificat: Quæ cùm vmbra eſſent futurorum; ita antequam Chriſtus deſcenderet, & in ſemetipſo legem impleret neminem iuſtificare, vel ad perfectum adducere poterant, ſicut Piſcina illa ante deſcenſum Angeli neminem ſanare poterat: Quæ ſicut quinque porticibus cingebatur, in quibus iacebat multitudo languentium, motum aquæ expectantium; ita lex Moyſis, cuius quinque libri ſunt, peccatores interim cohibebat ſacrificiis illis obumbraticiis emundari non valentes, donec veniens Chriſtus ea, quæ ſacrificiis iiſdem præfigurabantur, in veritate perficeret: Vel certè, quia non ſolùm illos, qui ſub lege Moyſis fuerant, ſed & cunctos, qui ante legem, & ab initio mundi electi per fidem Deo complacuerunt, Chriſtus Dei Filius ſaluare venit, & omnibus erat neceſſaria Paſſio Chriſti: Benè quinque porticus erant, & in omnibus languentes iacebant, expectantes aquæ motum; quia videlicet ante aduentum Chriſti, à quo ſexta mundi ætas incipit, quinque ætates fuerunt: quarum in nulla defuiſſe credendum eſt fideles & iuſtos viros, qui circa eamdem ſpem repoſiti, ſalutarem noſtri Redemptoris expectabant aduentum. Quorum omnium vnam eamdémque fidem rectè ſignificabat ille vnus, qui prior deſcendebat in Piſcinam, & ſanabatur. Nam vnus Dominus, vna Fides, vnus in omnibus electis eſt Spiritus, & idcirco electorum omnium, ſiue mortuorum, ſiue viuorum, ſiue ante, ſiue poſt Paſſionem Chriſti vocatorum, vna Eccleſia, & vnum corpus eſt. Igitur in hoc loco tam pulchra, tam ſplendida ſuæ Paſſionis figura illuſtrato, Dominus quid fecerit, audiamus.*

Piſcina fuit figura populi Iudaici.

Rupert. in 5. Ioan.

Lex Moyſis neminem ſanabat.

Chriſtus Dominus expectatus vt ſalutem omnibus impertiret.

In hac allegoria ſuum ſtylum fusè Rupertus exercuit, ſecutus Auguſtinum, vbi aquam Piſcinæ comparat Populo Iudæorum; vbi verò componit Angelum illum ſalutarem cum Chriſto Angelo magni conſilij, & omnium Saluatore, meum illum ſenſum firmat, quem induxi dicens, Deum præcipuè attendiſſe ad Chriſtum, quando Piſcinam dignatus eſt eo miraculo, quod ſuſpicor tantùm incœpiſſe circa natiuitatem Chriſti, quem Deus in Piſcina typicè lineauit. Ne tamen cuiquam imponat hæc mea explicatio de Piſcina referente Chriſtum, licet ſit appoſita, & confirmata Patrum teſtimonio; fateor ingenuè, illam pertinere magis ad ſenſum myſticum, quàm ad ſenſum literalem, vnde errat Maldonatus quando Piſcinam illam probaticam explicat de Baptiſmo, affirmans illum ſenſum myſticum eſſe etiam ſenſum literalem iſtius hiſtoriæ, in quo peccat contra Canones interpretis ſacri, qui in commentario hiſtoriæ Scripturæ ſanctioris debet attendere literæ ſenſum ſi aucupatur titulum Scholiaſtæ literalis: nemo quippe ambigit, myſteria ſignificata ſacris hiſtoriis eſſe à ſenſu literali penitus aliena. Itaque verus eſto hic ſenſus literalis de intento Dei pro tunc, id eſt, eo tempore, quo ſtante Synagoga viguit illud miraculum. Deus eo oſtento palàm fecit non ſolùm templum, ſed & ciuitatem Ieruſalem eſſe in præſidio Angelorum, quo præſidio maximè deſtituta fuit vrbs illa infidelis, poſtquam in Chriſtum deſæuiit: conſcio namque Ioſepho hiſtorico Iudæorum, paulò ante excidium vrbis huius, auditæ ſunt voces Angelorum in aëre clamantium: *Tranſeamus ex his ſedibus.* Quibus vocibus exceptis à pluribus, in palàm eſt, vrbem illam antea fuiſſe ſpeciali Angelorum agmini commendatam. Hoc Angelorum beneficium Deus voluit eſſe illo Piſcinæ miraculo perennem, vt & ipſi Gentiles, qui tempore Chriſti frequentabant Ieroſolymam occupatam à Romanis, vel ſic in notitiam veri Dei rerum omnium Domini deuenirent.

Aug. tract. 17. in Ioan.

Angelorum præſidio ſingulari dignata vrbs Ieruſalem.

Ioſeph de bello Iudaico lib. 7. c. 12.

Angeli deſertores Ieruſalem poſt Chriſtum crucifixum.

SENSVS LITERALIS.

Colloquium Chriſti cum homine illo Paralytico, qui iacebat ad oram probaticæ Piſcinæ.

In hæc verba:

Erat quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate ſua. Hunc cùm vidiſſet Ieſus iacentem, & cognouiſſet, quia iam multum tempus haberet, dicit ei: Vis ſanus fieri?

§. IV.

Conictvra, ex ratione, lingvis, et ex SS. Patribvs.

Paralyticus Piſcinæ an reuera paralyſi fuerit affectus.

VT rebus deploratis, & maximè in morbis fallentibus peritiam Medicorũ, ægri Deum ſerò cõſulunt, qui plerumque opportunus adeſt, cùm humana pharmaca defecerunt; ita & Chriſtus vltro conuenit ægrum, præualente morbo veteri factum inutilem, cui & nemo hominum congruam præſtabat opem, vt tingeretur aquis ſalutaribus Piſcinæ probaticæ. Qua infirmitate laborarit homo ille, non meminit textus ſacer, ſic illum ægrum commemorans: *Erat quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate ſua.* Pleóque arbitrantur fuiſſe hominem illum Paralyticum, ducti illâ coniecturâ, quòd infirmus ille iacebat in grabato. Quacumque infirmitate laboraret homo, ſi eò deuenit inertiæ, vt corpore immobili iaceat in grabato, is quaſi Paralyticus eſt; & ita Patres, quibus de vera & ſpeciali infirmitate non conſtabat, hominem illum Paralyticum congruo nomine nuncuparunt. Si verò res eſt de morbo ſpecifico, quo infirmus erat homo ille; ſuſpicor ego, illum laboraſſe podagra, & chiragra adeò diotoma; vt pedes, genua & manus gypſatis articulis vſum ſuum illi homini denegarint.

Hanc eius fuiſſe ægritudinem coniicio primò ex ſtylo Euangelij, vbi Paralyſis nominatur, quando homines verè Paralyticos ſanauit Chriſtus. Quem morem non præteriiſſet Ioannes ſi ægrotus iſte propriè Paralyticus extitiſſet. Secundò paralyſis non eſt morbus, qui ad triginta octo annos ſolitus ſit corpora conſeruare. Ille nimirum morbus, quando omnia membra occupat, atrophiam parit, id eſt, inopiam alimenti ſecum vehit, vnde citò corpora contabeſcunt. At ſecus eſt in podagra illa præfata: ea ſiquidem vtplurimum eſt beneficium naturæ validæ, ſecernentis humores noxios à præcordiis, quibus conſulitur, vtique abundè in partibus extimis ſucco morbido deſudante. Fitque eo modo vt homines ad multam ætatem in grabato degant, vbi omnes ferè vacant artus & compages corporis malè affecti.

Paralyticus quare præ aliis ſanatus à Chriſto.

Ex pluribus ægris illic iacentibus, hunc præcipuè conuenit Chriſtus, quia deſtitutus erat ope humana, & patientiæ inſignis indubia dederat argumenta. Suſpicor ego, hominem illum ægrum in ſumma rerum inopia nonnullas etiam fudiſſe Deo preces, quibus ſibi Deum efficeret propitium. Etſi Chriſtus omniſcius ſcientiâ æternâ haberet omnia præſentia; tamen illic audiuit, hominem hunc decumbentem plures annos egiſſe corpore vitiato: vnde hæc Ioannis verba: *Hunc cùm vidiſſet Ieſus iacentem, & cognouiſſet quia iam multum tempus haberet.* Debent intelligi de cognitione illa, quam auribus illic acceperat, & non de cognitione æterna, aut infuſa: quippe Ioannes teſtis oculatus rei geſtæ, hiſtoriam narrat prout eam ipſe oculis hauſit: vnde cùm illemet præſens audierit, dictum fuiſſe Chriſto hominem illum à triginta octo annis laborare illa infirmitate, refert Chriſtum cognouiſſe, id eſt, ab aliis accepiſſe: ideóque non placet illa Maldonati opinio, ferens Chriſtum ſeipſo cognouiſſe abſque vllo deforis indice; hoc namque repugnat intento Chriſti, qui de induſtria voluit ſibi referri diuturnum tempus malæ affectæ valetudinis, vt qui adſtabant audirent, inueteratum morbum non eſſe iuris humanæ medicinæ, ac proinde ſoſpitatem huius ægri eſſe Dei facinus omnipotentis.

Chriſtus quare inquireret tempus ægritudinis.

Dominus ille prudens, vt adſtrueret fidem diuinitatis ſuæ in editione alicuius miraculi, ad commendandam prodigij dignitatem aliquando petebat tempus, à quo talis anguſtia laceſſebat ægros, vt præſentes, audito tempore quo inualuerat infirmitas, in Chriſto Medico ſpecimen agnoſcerent abditæ deitatis. Locuples huius moris exemplum adfert Marcus de homine malè habito à dæmone. Hominis huius infelicis pater, accepta Chriſti famâ, eum conuenit. Quomodo Chriſtus eum ſit affatus, Marcus ita enarrat: *Interrogauit patrem eius: Quantum temporis eſt, ex quo ei hoc accidit? At ille ait: Ab infantia: & frequenter eum in ignem & in aquas miſit, vt eum perderet.* Marc. 9. Illa Chriſti interrogatio de induſtria facta eſt, vt adſtantes inde reſcirent, quanti momenti eſſet miraculum tunc patrandum. Ita & in cura hominis huius, Dominus operæpretium duxit audire ſeriem annorum, quos egerat in illa infirmitate, vt qui aderant illi reduci ſanitati, de Chriſto ſentirent vt par erat.

Quare autem opportunus hic Medicus ab ægroto petierit an vellet ſanari, hoc arguit benignitatem Chriſti, vltro ſe offerentis egenis, & facientibus quod decet ad indaginem boni quo indigent. Suſpicor ego, hominem illum ægrotaſſe in pœnam alicuius peccati; huic enim reſtituto Chriſtus ait: *Iam noli amplius peccare.* Vnde cùm diuturno morbo afflictus ſatis ſuperque eruditus eſſet, quale virus peccatum aſpergeret; proculdubio doluit de peccato, cuius intuitu tanto tempore mulctabatur. Cùm ergo Chriſtus ait illi. *Vis ſanus fieri.* Non eo inficias, ea voce ſimul inſpiraſſe votum declinandi malum, quo perpetrato incurrit in diſcrimen infirmitatis hactenus importunæ. Fuiſſe ſalutarem illam vocem Chriſti, colligo ex placido reſponſo ægroti, qui alioquin habebat anſam indignandi ad quæſitum Chriſti, vtpote intempeſtiuum. Nempe res eſt incongrua petere ab ægroto velit ſanari necne. Sed tantùm abeſt, vt is quidpiam aſperum dixerit, aut malè ſenſerit de Domino, quinimò ſuæ miſerãdæ ſortis hiſtoriã breuiloquo contextu ſtatim aperuit arbitratus aliqualẽ opẽ ſibi imminere obſequio Chriſti, ſciſcitantis an eſſet cupidus integræ ſoſpitatis.

Paralyticus Piſcinæ ægrotauit ob peccata.

Paralyticus quàm reuerenter Chriſto reſponderit.

Maldonatus ait, Chriſtum non exegiſſe fidem ab homine illo, quia nondum Chriſtus erat agnitus, & fidem ſupponere præuiam prædicationem: nam fides ex auditu. Sed hæc ſententia peccat in fidem hiſtoriæ ſacræ, qua liquet, Chriſti nomen fuiſſe celebre in tota Syria, ipſo primo anno prædicationis eius ob infinita propè miracula

cula edita in gratiam hominum ægrotorum. Ita Matthæus recolit exordia prædicationis Chriſti: *Circuibat Ieſus totam Galilaam, docens in Synagogis eorum, & prædicans Euangelium regni, & ſanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. Et abiit opinio eius in totam Syriam.* Adice, Chriſtum ſuperiore anno, in eodem feſto Paſchæ eiiciſſe de templo vendentes & ementes, & curaſſe omnes infirmos, qui illuc inducti ſunt, quod non potuit ignorari ab illo homine paralytico iacente in Piſcina, quæ adeò vicina fuit templo, vt nihil medium eſſet præter ædes Nathinæorum. Vnde coniicere eſt, hominem illum, increbreſcente fama Chriſti, de eo tantam concepiſſe fidem, quanta ſatis erat ad conciliandam ſibi gratiam ſanitatis. Quamuis ergo æger ille neſciret Chriſtum ex facie; ſciebat tamen eum reſonante fama miraculorum eius, ad quam proculdubio anxiè optauit ſiſti Chriſto, quem audierat ſanitatem eitam ægris omnibus erogare. Itaque ſatis fuit illa fides implicita, cuius liquidius argumentum non exegit Chriſtus, occultè ingreſſus in Piſcinam, & ignotus è facie languidis hominibus, & præcipuè iſti neminem habenti, qui ſuggereret, hominem illum eſſe Chriſtum, cuius acceperat tot & tanta prodigia.

Matth. 4. 23.

Paralyticus habebat fidē implicitam.

Chriſtus quare petiit conſenſum explicitum paralytici.

Vt Chriſtus obtulit vtramque ſanitatem, corporis ſcilicet, & animæ; ita & conſenſum explicitum elicuit ab homine indigo fortè vtriuſque ſortis æquioris. Conſenſum infirmi expreſſit Syrus interpres, אין מרי *in mori*. Id eſt. *Etiam Domine mi.* Vt gratia aſpirans hominem benè afficit, nihilque patitur hiulcum in anima; ita homo ille infirmus, Chriſti affatu & afflatu recreatus, in eum ſe compoſuit habitum corporis & animæ, quem Chriſtus Dominus expoſcebat. Itaque ad imperium Chriſti, ſoſpes ille homo protinus effectus eſt, & in argumentum integræ ſoſpitatis, grabatum ſuum baiulans vegeto corpore pedes ambulauit. Erat dies ille Sabbati, quo baiulare nefas. Quare Chriſtus hoc ei penſum impoſuerit, nemo adæquatè hactenus explicuit, nec ego forſan expediam omnimodum intentum Chriſti: quis namque poteſt inuiam penetrare abyſſum iudiciorum Dei: tentabo tamen altum illud ſerutinium, & dicam, Chriſtum illo prodigio voluiſſe palàm facere diuinitatem ſuam, quæ vt miraculó ſatis elucebat, iuſſit ſolui ſabbatum ab illo homine baiulo grabati ſui, hoc ſuó imperio inſinuans eſſe Dominum ſabbati, ac proinde Deum: nemo namque poteſt eſſe ſupra legem niſi legiſlator: vnde cùm ſabbathi inſtitutio eſſet à Deo, ipſe Deus ſolus poterat in ſabbato diſpenſare. Eamobrem Chriſtus indicio ſuæ diuinitatis probatæ miraculó adiecit imperium derogans ſabbatho, vt ſe Deum bino ſic proderet argumento. Rurſus ea induſtria miraculum hoc toti Ieroſolymæ innotuit: quippe homine baiulante ſuum grabatum, alij omnes obuij ſtupentes in re inſolita, audiebant ab illo prodigium factum in gratiam eius. Et licèt Scribæ & Phariſæi inde liuoris anſam arriperent, carpentes hominem iniurium ſabbato; tota tamen eorum tragœdia ceſſit in honorem Chriſti, cuius eo modo facinus hoc præclarum omnibus innotuit.

Ex Linguis. Syriaca.

Chriſtus quare die Sabbati præceperit paralytico tollere ſuum grabatum.

Præterea in teſſeram obſequij, cui obſtringitur Deo anima reſtituta gratiæ, qua priùs exciderat, Deus aliquod penſum imponit, cui ſtatim obſequitur homo redux factus frugi, qui antea nequam erat. Ideo prudenter Ioannes aduertit, paralyticum incunctanter geſſiſſe morem Chriſto, & ſuſtuliſſe ſuum grabatum, non obſtante die ſabbati, nec mandatum Chriſti appendiſſe ad trutinam examinis ſui, quaſi Dominus rem incongruam præciperet, vnde obedientiæ & fidei eius fuit hoc facinus argumentum. Ne fortè deſideres auctoritatem Patrum, vt eius ſuffragio liquidior fiat mea hæc exegeſis, ſeu expoſitio, ego tuis occurro votis, & ſingulis quibuſque meis ſententiis adiicio calculum Patris alicuius emeriti. Dixi, ex multis languentibus in Piſcina fuiſſe hunc prælectum miraculo in gratiam patientiæ inſignis, cuius hactenus ediderat ardua ſpecimina, quæ compendioſè perſtringit Chryſoſtomus, ita fatus: *Admirabilis profectò paralytici tolerantia, octo & triginta annos, vt ſanaretur, nunquam diſcedens expectauit: quòd niſi ſapientiſſimus fuiſſet, ſi non præterita, at futura ſaltem inde eum abducere potuiſſent: quoniam incredibile erat reliquos ægrotos priorem illum ingredi dimiſſuros.*

Paralytici obedientia & fides.

Ex SS. Patribus.

Paralytici mira patientia.

Chryſoſt. in Ioan. hom. 35.

Hanc eius in ærumnis animi conſtantiam ſollicitaſſe Dei miſericordiā dicit Euthymius, hoc contextu: *Eum, qui multo tempore aſſiduus fuerat ac tolerantiſſimus cæteris præponit: tum quòd miſeratione dignior eſſet, tum etiam docens, quòd inter eos, qui ſuperno egent medicamine, Deum magis flectunt qui ſunt conſtantiſſimi.* Vt patientiæ germana eſt humilitas, ita & virtutis huius locuples exemplum dedit interrogatus vellet ſanari necne. Ita Chryſoſtomus: *Vides hominem longo languore confectum? vides humilitatem? Non maledixit, vt nonnullos in afflictionibus audiuimus, non execratus eſt diem ſuum, non ſe irrideri arbitratus eſt, rogatus an velles ſanus fieri; ſed perquàm manſuetè & humiliter: Domine, inquit. Atqui ignorabat percontantem, & ſe ſanatum iri neſciebat, nec quidquam poſtulat, vt qui medicum rogant; ſed tantum morbum ſuum narrare contentus eſt.* Suſpicatus ſum, malè affectum fuiſſe hominem illum decumbentem in pœnam peccati alicuius, cuius pœnitentiam interiùs ſuggeſſit Chriſtus, quando deforis cupidinem ei fecit ſanitatis. Incongrui iudicij labem mihi adimit Chryſoſtomus. Is haudquaquam temerè iudicauit, cùm dixit, Ieſum monuiſſe paralyticum, ne ampliùs peccaret, quod tamen non ingeſſit cæcis, & claudis, quos curauit. Sic ille: *Quid igitur, cùm claudos, & cæcos curauit, id non admonuit? Ità mihi perſuadeo, ſuum hunc morbum propter peccata, illos corporis imbecillitate prouocaſſe.*

Euth. c. 7. ſui commentarij in Ioan.

Paralytici humilitas.

Chryſoſt. hom. 36. in Ioan.

Peccata morbos parturiunt.

Chryſoſt. homil. 37. in Ioan.

Vt ergo ſibi malè conſcius erat homo ille, memor piaculi, cuius intuitu luebat pœnas, Chriſtus interrogando, ſanus fieri vellet nec ne, vtrique cauit ſanitati, corporis ſcilicet & animæ: vt namque decumbens homo ille in votis haberet integrum corporis ſtatum, Chriſtus ei deſiderium animæ ſartæ tectæque cœlitus inſpirauit. Ita vt: *Vis ſanus fieri?* perinde ſit ac: Nonne tædet te peccatorum, quæ has pepererunt anguſtias? Eò reſpexit Rupertus, ita commentatus: *Vis ſanus fieri? Et quidem deſiderium pauperum iam exaudierat, & præparationem cordis eorum audierat auris eius. Quomodo ergo patientem omnibus vtrius languidi voluntatem neſcire poterat? Verùm ad hoc interrogat, & ad hoc ſolùm dicit: Vis ſanus fieri? vt oſtendat, quòd de homine nihil ampliùs debeat quæri, id eſt, non qualis perſona, vel ex qua Gente ſit; ſed hoc ſolùm, vtrum ſua peccata relinquere, iuſtitiámque velit operari.* Sexcentis annis ſuperior Ruperto Cyrillus Alexandrinus,

Paralytici conſenſus ad ſanitatem quare petitus à Chriſto.

Rupert. in c. 5. Ioan.

recenſuit illam Chriſti Domini indolem, prouocantem hominum vota, vt ſic influat in animas. Ita Cyrillus: *Manifeſtum argumentum ſumma Chriſti bonitatis, quod vtique laborantium preces non expectet, ſed petitionem benignitate ſua praeueniat. Occurrit enim, vt vides, iacenti, & miſeratur ægrum, antequam ei ſupplicet. Quòd autem interrogat vtrum velit infirmitate liberari, non iſtud eſt ignorantis, id quod omnibus certò patebat, ſed ad vehementius illius rei ſtudium excitantis, & ad flagitandam ſanitatem inſtigantis. Quòd autem interrogat, vtrum velis re optata frui, emphaſim quamdam habet, qua ſignificat ſe eam præbere poſſe, iamque ad id præſtandum paratum eſſe, ſolámque petitionem eius, qui gratiam accepturus erat, præſtolari.*

Cyrill. Alex. in Ioan. c. 5.

Chriſtus ſua bonitate vota hominũ præuenit.

Denique Chriſtum ab homine ſanando petiiſſe obedientiæ & fidei obſequium, in argumentum ſuæ diuinitatis, quam probauerat liquidò, ſanans hominem illum imperando, & non orando, vt Prophetæ aliàs præſtiterunt, Cyrillus appoſitè meditatur. *Deo conuenienſ eſt illud iuſſum, & virtutis ac poteſtatis humanam mediocritatem excedentis manifeſtiſſimum habet argumentum. Non enim precatur ſanitatem ægro, ne ſanctis aliquibus Prophetis ipſe quoque ſimilis eſſe videatur, ſed tamquam virtutum Dominus pro nutu ac poteſtate fieri præcipit, iubens vt lætus domum redeat, & lectulum humeris tollat, vt ſpectatores virtutem eius qui ſanauit inde colligerent. Iuſſa autem facit æger illico, & per obedientiam ac fidem, optatiſſimam ſibi gratiam conciliat.*

Cyrillus ibid.

Paralyticus in ſabbato curatus, quid ſignificet.

Arbitror etiam, Chriſtum ſanando hominem illum in ſabbatho, impoſito ei penſo obedientiæ & fidei, inſinuaſſe populum Iudæorum ſanatum iri ſub finem ſæculi, mediante obſequio fidei: eſt enim ſabbatum vltima dies hebdomadis. Eò collimat & Cyrillus enucleans iſtum locum. *In ſabbatho Chriſtus hominem ſanat; ſanatum verò, ſtatim obſeruationem legalem ſoluere iubet, ſuadens vt in ſabbato iter faciat, idque lectulo oneratus, licet apertè clamet alicubi per vnum ſanctorum Prophetarum Deus: Neque exportabitis die ſabbati pondera è domibus veſtris. Neque verò dixerit quiſquis ſanæ mentis, hominem illum diuinorum mandatorum reddi contemptorem: Chriſtus enim velut in typo Iudæis oſtendebat, eos quidem ſanatum iri per obedientiam, ac fidem in extremis ſæculi temporibus: hoc enim arbitror ſignificare ſabbatum: qui dies vltimus eſt hebdomadis.* Si quid ergo commentatus ſum, illud maxima ex parte ſuos habet patronos ex ſuſpiciendo omnibus Patrum choro; cui concinere, animo meo iugiter infidebit.

Cyrillus vbi ſuprà.

Ierem. 17.

Iudæi ſub finem mundi conuertentur ad Chriſtum.

SENSVS LITERALIS.

De his quæ geſta ſunt poſt ſanitatem homini paralytico erogatam à Chriſto Domino.

In hæc verba:

Dicebant ergo Iudæi illi qui ſanatus fuerat: Sabbatum eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum, &c.

§. V.

CONIECTVRA, EX RATIONE, ET SS. PATRIB.

Vitiis omnibus illud inolitum eſt, vt ſcilicet prodi nolint. Cùm itaque anno ſuperiore Chriſtus acriter inuectus ſit in Scribas & Phariſæos conſcios nundinarum, quæ agebantur in templo; iniqui homines ægrè ferentes ſe traduci à Chriſto, anno vertente memores cenſuræ, nacti occaſionem euomendi virus ſuum, eò quòd præcepiſſet Dominus paralytico tollere grabatum ſuum, primò inuecti ſunt in hominem illum baiulum. Sunt qui ſuſpicentur, Iudæos illos, qui increpabant hominem ſanatum, adfuiſſe miraculo: ſed hæc ſententia incongrua eſt, & erroris arguitur ipſo textu hiſtoriæ; ſiquidem paralytico reſpondente ſe habere in mandatis à Medico ſuo, vt ſubiret onus grabati ſui, Iudæi ſtatim, vt abſentes & neſcij huius oſtenti, illico ſubiecerunt: *Quis eſt ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, & ambula.* Quæ interrogatio abſurda foret, ſi eſſet hominum, qui adſtitiſſent quando Chriſtus hoc præcepit. Nota primò, Iudæos innocenter imò laudabiliter increpaſſe hominem hunc baiulum; quia reuera quidpiam iniurium ſabbato perpetrabat; ideoque vrgente zelo fuiſſe ſciſcitatos argumentum rei inſolitæ: quippe ad eos pertinebat occurrere ſcandalis & peccatis in legem. Sed vbi audiere, hominem illum fuiſſe de repente ſanum ad imperium alterius hominis, non hæſerunt in notitia Medici, ſed certo certius hunc eſſe Dominum Ieſum cogitarunt. Cùm audis Iudæos ſimpliciter, intellige proceres eorum, ſcilicet Scribas & Phariſæos, in quorum vitia præcipuè Chriſtus Dominus declamabat.

Iudæi quare infenſi fuere Chriſto.

Iudæorum zelus laudabilis.

Iudæorum zelus in liuorem mutatus.

Vt ergo eis conſtitit eſſe Chriſtum qui hoc inſigne miraculum ediderat, & adiecerat imperium de hoc onere baiulando, illi in increpatione ſua tacuerunt prodigium ſubolens diuinitatem Chriſti, & recenſuere tantùm præceptum de grabato in domum vetito tempore referendo, ſic prætereuntes gloriam Chriſti, vt genio ſuo anhelo in cædes acrius indulgerent. Hunc eorum liuidum animum pungit Ioannes hoc ſpiculo: *Propterea perſequebantur Iudæi Ieſum, & quærebant eum interficere, quia hæc faciebat in Sabbatho.* Quia ſuum odium in Chriſtum zelo ſabbati prætexebant, Ioannes allegat cauſam, quam illi populis ingerebant, cùm in Chriſtum debacchantes aiebant, illum non eſſe à Deo qui ſabbatum non cuſtodit. Eorum inuidiæ & odii lethale virus enituit, cùm vt furerent in Chriſtum, voluere etiam hominem innoxium iræ ſuæ nexibus irretire, detrectantes meditari Deum in illo miraculo, vt nocendi Chriſto locuples caperent argu

Ioan. 5.

Iudæorum animus iniquus in Chriſtum.

Cyrillus in Ioann. 5.

argumentum. Sic ſpeculatur hic Cyrillus: *Inexplebili cædis cupiditate ardet Iudæorum animus. Indagant eum, qui ægrum iuſſit ambulare, ſtatuentes ipſum vnà cum eo, qui mirabiliter ſanatus fuerat eos irretire.*

Paralyticus quàm altè de Chriſto ſenſerit.

Nota gratiæ Dei effectum ſingularem. Paralyticus ille factus alacrior, & reſtitutus in integrum, ſciebat ſe tollendo ſuum grabatum die ſabbati fore obnoxium cenſuræ Iudæorum, vt qui violaret legem ſabbati: hoc tamen non obſtitit, quin morem gereret Chriſto, credens eum eſſe Dominum etiam ſabbati, ad cuius arbitrium ſiebant extincta quaſi corpora rediuiua. Vnde Iudæis obiurgantibus Chriſtum, qui hoc penſum indixerat, ille baiulus cauſam egit Chriſti, dicens eum, qui ad arbitrium ſuum corpora recreabat, imperaſſe, vt nihil remorante die ſabbati, grabatum ſuum illicò baiularet. Et huic profectò deberi obſequium, quandoquidem morem gerebant ei etiam morbi diuturni. Non ambigo reſponſum illud fuiſſe negotium gratiæ illius, quæ recens influxerat.

Paralyticus agit cauſam Chriſti.

Hominis huius animum benè affectum erga Chriſtum demiratur Cyrillus ille Alexandrinus, iam laudatus: *Sapientiſſimam* (inquit) *hæc verba ſententiam pariunt, qua Iudæorum peruerſitas explodetur. Cum enim dicant non licere in Sabbato, ſublato grabato in domum proficiſci, præuaricationis crimen ei qui ſanatus fuerat intentantes, neceſſariò his acriorem defenſionem opponit, dicens, ab illo ſe ambulandi mandatum accepiſſe, à quo etiam ſanitatem accepit, & huiuſmodi quiddam tacitè non ait: Summam auctoritatem, qua ſabbatum coli aut violari iubeat in eo eſſe dico, cui tantum vis ineſt atque gratia, vt meum morbum abegerit. Nam ſi ea laus à quouis aliena eſt, virtutique ac poteſtati diuinæ conuenit, quomodo ea excidet, inquit, qui operatur iſthæc? aut quomodo non & accepta Deo conſulet, qui diuina poteſtate præditus eſt?* Huius hominis conſtantiam atque obedientiam præſtitam Chriſto demiratur etiam Euthymius. Ego nihil inſolitum hic ſtupeo: quippe ſcio quàm certa ſit gratiæ operatio, Deo ita ſuos poſſeſſores deuinciens, vt non curent ea quæ pertinent ad homines.

Cyrill. in c. 5. Ioan.

Gratiæ Dei certa & præſens eſt operatio.

Paralyticus oſtendit quàm præſentes ſint gratiæ effectus.

Euthymius c. 7. ſui commentarij in Ioan.

Sic Euthymius: *Simul & audiuit & ſanitatem ſentiens erectus eſt: itaque nullius habita ratione, tulit lectum ſuum & ambulabat. Vide libertatem: neque enim ſolùm non obediuit illis, ſed & beneficij auctorem prædicauit, ac omnibus præſtantiorem demonſtrauit dicens: Ipſe mihi dixit, ipſi obediui: ſiquidem eum qui ſanum me fecit, maiorem cunctis ducere decreui.* Neſciebat homo ille Ieſum, eò quòd fama increbreſcente receſiſſet eum. Sed quia non nouerat ex facie, & Chriſtus declinarat inde, docens nos ſuo exemplo fugere applauſum hominum; ille velut libertus eductus ex ſeruitute importuni morbi diuturni, patroni ſui beneficium pro modulo ſuo prædicat & extollit. Iudæi verò liuoris œſtro perciti, non inquirunt quis ſit ille prodigiorum auctor mirificus, ne ſic eum mirabilem populis inſinuent; ſed ementito pietati zelo furentes, vrgent hominem illum, vt accuſet eum, qui iniurius ſabbato præceperat, vt grabatum ſuum coram ſpectante populo baiularet. Vnde quòd ſiluere miraculum, fuit inuidiæ; quòd verò recenſuere datum mandatum de onere ſubeundo humeris die ſabbati, hoc fuit propoſitum necis inferendæ Chriſto, cùm tempus caderet opportunum.

Iudæorum inuidia in Chriſtū quales fuerit.

Hoc ante me aduertit Rupertus ita meditatus: *Vide nunc in primis aduerſarios Chriſti quàm inſipientes in ipſa ſua interrogatione ſint, & iniqui. Ille homo qui ſanus effectus fuerat, & de tam longæua infirmitate repentè tam perfectè conualuerat, vt grabatum ſuum valentibus humeris, & collo irreflexo portaret, bimembrem illis reſponſionem reddiderat, dicens: Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit. Tolle grabatum tuum, & ambula. At illi partem vnam vel membrum ab auditu ſuo excluſerunt, hunc ſcilicet qui me ſanum fecit: Aliam verò partem, id eſt: ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula, protinus ex ore eius rapientes, linguarum ſuarum ſagittis confodiendum pro ſigno ſibi poſuerunt. Non enim dixerunt: Quis eſt, qui te ſanum fecit? ſed dixerunt: Quis eſt ille, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum & ambula? Illud quippe manifeſtum tantæ virtutis beneficium, diſparere mallent, vtpote laudis & gloriæ eius cauſam vel materiam non leuem: hoc autem ſciri, hoc audiri, vel publicari idcirco ſtudebant, quia videbatur, quod quaſi legitima accuſatione in calumniam trahere poſſent.*

Rupert. in Ioan. 5.

Inuidia virtutes aliorū ſilet, vt dubias actiones vitij alicuius inſimulet.

Tota illa tragœdia ſtrepitum fecit innoxium homini baiulo grabati ſui, quem Deus ſubtraxit furori Iudæorum. Vnde & is compoſitus in meliorem frugem cœpit frequentare templum, vt illic congruas Deo rependeret grates pro fœnore beneficij accepti. Chriſtus templo aſſuetus illic clientem ſuum reperit, vtque ſanitati conſuleret, admonuit ne incautè ea cõmitteret, quæ fuerant in eo tanto tempore caſtigata. Chriſtus hic notauit, peccatū repetitum poſt influxum gratiæ eſſe grauius peccato iam remiſſo, ratione ingrati animi, qui ſe hinc maximè Deo iniurium præſtat, quòd gratiam Dei flocci pendat, cuius intuitu tamen cautior eſſe debuit. Vnde vox illa Chriſti, *Iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat*, poteſt habere hunc ſenſum literalem: Alias peccato perpetrato malus extitiſti; ſed Deo miſerante tua eſt terſa iniquitas: itaque caue à lapſu; repetita quippe vitia te peiorem efficient, quàm fueris à principio vnde tuus ille morbus ſua incunabula cœpit. Nec tota mali labes animam inquinatem afficit; ſed & corpus, in quod pœna deſæuiet grauior illâ, cuius diſcrimine ſaucius effectus antea laboraſti. Et profectò deterior eſt corporis & animæ ſtatus poſt repudiatam gratiam quàm fuerit à principio, id eſt à momento illo, quo peccantes iram Dei prouocauimus.

Peccatum poſt recuperatam gratiā nouâ ingratitudinis notâ animam inficit.

Syrus interpres hoc fuiſſe Chriſti intentum aperit, adiectis his vocibus: מן קדמיא *men Kadmoio*, id eſt, *quàm à principio.* Ita vt ſenſus ſit iſte: Peccatum fuit principium ſeu ſcaturigo malorum, quæ in tot annos decoxere tuum corpus; ſi gratiæ acceptæ immemor extiteris, vt genio indulgeas, fies inde deterior, quàm fueris in exordio tuæ infirmitatis: ſiquidem illi piaculo adiicies crimen gratiæ meæ ſpretæ, & notam ingrati animi, beneficum ſuum Dominum turpiter abiurantis. Cùm ergo Chriſtus ait, non eſſe peccandum denuò poſt gratiam reducem, ne quid deterius contingat quàm à principio, malum illud potiùs animam reſpicit quàm corpus, vt & Græcus interpres ſubindicat. Μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τι σοὶ γένηται. Id eſt. *Ne amplius*

Ex Lingvis. Syriaca.

Peccatum grauiter afficit animas & corpora.

Græca.

plius pecces, vt non tibi aliquid peius fiat. Quod namque Latinus interpres dixit, *deterius*, Græca

Græca.

dialecticus habet, χεῖρόν τι, id eſt, *peius quid.* Vox autem, *peius*, reſpicit quid morale potiùs quàm phyſicum, ita vt grauius ſit malum, quo anima peccans afficitur, quàm illud quo in corpora deſæuitur.

Arbitror ego, Chriſtum inſinuaſſe, malum corporis huic homini inſtare grauius, ſi peccaret: corporis namque moleſtiæ, & ſpiritus anxij ærumnæ, aliæque omnes mulctæ homini inflictæ à Deo, ſemper ad trutinam criminis appenduntur: ideoque ſenſus literalis eſt, fore vt morte acerba plecteretur homo ille, ſi denuò in lethale crimen incurreret: etenim vt plurimum peccam vrgente Deum, nefarij homines morte vindice puniuntur. Ita Cyrillus. *Hinc porrò docet, non ſolùm in futurum iudicium peccatoribus Deum reſeruare ſupplicia, ſed in corporibus adhuc degentes etiam ante magnum & manifeſtum illum Iudicij vniuerſorum diem varijs modis punire. Quòd autem ſæpe ferimur percutientes & offendentes Deum, teſtabitur porrò ſapientiſſimus Paulus his verbis: Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Quòd ſi noſmetipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.*

Ex SS. Patribus.
Cyrill. in Ioan. 5.
Cor. 11.

Licet illa Chriſti oratio ad paralyticum pertineat, qui ſanitatis ſuæ diſpendio didicerat, quàm ſit graue derelinquere Dominum: attamen hæc benè ſuada parænesis porrigitur ad omnes homines, in duas claſſes vtique diſtributos. Boni nimirum habent quòd geſtiant, & ſatagant excolere gratiam, cuius obſequio occurrunt flagellis Dei: homines verò nequam, inde debent ſumere argumentum reſipiſcentiæ; nempe eruditi, Deum acriter inuehi in ſceleſtos, ſi ſapiunt conſulent ſibi, quantocyus recipientes ſeſe in meliorem frugem. Eò vergit Euthymius. *Cùm (inquit) iam & miraculi rumor defeciſſet, & tumor Iudæorum, occurrit ei qui ſanatus fuerat, volens animam quoque illius meliorem reddere, reperit eum non in otio & ſegnitie, ſed in templo orantem, vt opinor, ac Deo gratias agentem, & admonet illum ne deinceps peccet, oſtendens quod propter peccata ægrotabat. Minatur autem grauiùs puniendum, ſi peccauerit: docent eos qui poſt pœnam peccati rurſus delinquunt, atrociùs puniendos tanquam inſenſatos ac contemptores, ſiue in præſenti vita, ſiue in futura, ſiue in vtraque, &c. Admonet eos quidem, qui nondum ægrotauerunt, vt timeant ne morbo corripiantur, & ita corrigantur: eos verò, qui iam morbo ſubiacuerunt, vt timeant ne deteriùs ægrotent, & deinceps cautiùs viuant. Quiſque ergo noſtrûm, ſi iam ægrotauit, dicat apud ſeſe: Ecce ſanus factus es, non pecces deinceps, ne quid deterius tibi contingat. Quod ſi nondum morbo detentus eſt, Apoſtolicum oraculum apud ſe decantet: Bonitas Dei ad pœnitentiam te inuitat; ſed iuxta duritiam tuam, & cor impœnitens, iram tibi recondis.* Hæc ille, & literaliter, atque moraliter.

Euthymius c. 7. ſui commentarij in Ioan.

Rurſus illa verba, *Iam noli amplius peccare*, ingeſſere animo paralytici ſidem diuinitatis Chriſti, qui illa ſuccincta correptione ſignificauit illi homini ſe compertam habere ſeriem totam vitæ eius, & pernium habere finem, quem ſortiturus erat, ſi denuò vitiis indulgeret. Fauet mihi Chryſoſtomus, iſto ſuffragio meam fulciens coniecturam: *Neque ſanando duntaxat corpus, aliunde etiam magnum præ ſe tulit Chriſtus diuinitatis argumentum. Illa enim particula, Iam noli peccare, omnia ipſum vidiſſe indicat, quæ ille ſuperiore tempore commiſit, vnde in poſterum ſibi fidem comparauit.* Huic homini curato, tollere grabatum ſuum, & ambulare fuere leuia fidei rudimenta. Sed vbi valentior effectus eſt, & templi aditu vegetior, Chriſtus eum potioris artani participem fecit, & initiauit gratiæ myſteriis, admonendo eum, ne illâ excideret gratiâ, quam nuper acceperat, Deo cœlitus influente.

Chriſtus præſcius ſecrū omnium.
Chryſoſt. hom. 37. in Ioan.

SENSVS LITERALIS.

Qualibus obſequiis paralyticus teſtatus ſit animum ſuum benè affectum erga Chriſtum Dominum.

In hæc verba:

Abiit ille homo, & nunciauit Iudæis, quia Ieſus eſſet, qui fecit eum ſanum.

§. VI.

Coniectura, ex ratione, et linguis, et ex SS. Patribus.

VT ſcintillulæ emicantes produnt ignem abditum; ita & egregia quæque facinora produnt gratiam Dei, ſiquando influxit in animam arduis illis actibus aſſuetam. Cùm enim operari ſequatur eſſe; anima dignata Dei gratiâ, & ſic nacta nouum eſſe, congruas etiam actiones edit illi ſtatui, ad quem euecta eſt, ſingulari dignatione Dei illi cœlitus aſpirante. In eo argumento vadem ſiſto paralyticum; is nempe iacuit quandiu diſſolutæ compages artuum reddidere corpus hoc effœtum: ſed vbi Deo miſerante redux ei ſanitas affulſit, non vt antea decubuit fractus inertiâ, ſed vegetos ſpiritus induens, ſe accinxit ad opera conſona beatæ ſorti, quam ei Chriſtus opportunus Medicus erogauit. Ille nimirum anhelus in obſequium Dei frequens adſtitit templo, vacans orationi, rependendo grates Deo ob beneficium nuper acceptum, & ne ingrati animi notam contraheret, luſtrata vrbe tota prædicauit Chriſtum: quodque omnium ſumma fuit, ille ſeipſo melior effectus eſt, adiecto ſibi virtutum omnium incremento.

Gratia Dei ſe ſtrenuis actibus prodit.
Paralytici mira mutatio.

Fortè eò alluſit Syrus interpres, ita fatus: ואזל הו גברא veezal hau gabro. Id eſt. *Profectus eſt vir ille generoſus.* Græcus interpres non aſſecutus eſt leporem illum. Ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρωπος. Id eſt. *Abiit ille homo.* Vox, אזל azal, Hebræis, Syris, & Chaldæis eſt communis, & perinde eſt ac, *proficiſci*, ſeu, *ambulare*. Ambulare autem in Scriptura ſacra quandoque ſonat idem, ac proficere in alea virtutis. In eo ſenſu verbum, *ambulo*, vſurpatur à Deo, ſic hortante Abraham ad virtutis impigræ ſtudium indefeſſum: *Ambula coram me & eſto perfectus.* Eodem quo Abraham flamine perculſus homo iſte ſanus ambulauit ſenſu intento à Chriſto, cùm dixit illi: *Tolle grabatum tuum & ambula.* Hoc virtutis ſtudium, cui ſe totum dedit, conciliauit illi nomen emphaticum, גברא *gabro*, potuiſſet adhibere Syrus vocem, אדם *adam*, vſitatiſſimam Hebræis ad ſignificandum hominem:

Ex Linguis.
Hebræa.
Syriaca.
Chaldæa.
Græca.

ſed

ſed adhibuit dictionem deductam à radicali, גבר *gebar*, quæ ſignificat, *roborare*; ita vt paralyticus ille infractum animi robur teſtatus ſit in gratiam Chriſti, quando Iudæi obiurgantes cum fecere reum ſabbati violati, ob grabatum die prohibito, toto ſpectante populo, baiulatum. Is conſtanter obiecit, potioris eſſe momenti obedire Chriſto, quàm legi, caputque ſuum intrepidè oppignerauit pro ſuæ vindice ſanitatis: & eſto neſciret nomen Chriſti; tamen expertus poteſtatem, qua valebat, plus dedit agnitæ eius virtuti, quàm legi Moſaicæ: & hoc recenſeo vt actum non pubeſcentis modò virtutis, ſed adultæ.

Paralyticus inuictum animi robur oſtendit.

Ex SS. Patribus. Chryſoſt. hom. 36. in Ioan.

Hoc inuictum robur in paralytico demiratus Chryſoſtomus ita ſpeculatus: *Id mirabile fuit, non quòd à principio non crederēt Iudæi; ſed quod poſt miraculum Chriſtum perſequerentur, calumniarentur, deteſtarentur, dicerent: Non licet tibi tollere grabatum tuum. Hic autem nihil eorum curaret inſaniam, ſed fidenter in medium, acceptum prædicaret beneficium, & impudentes compeſceret: hoc profectò magnæ fortitudinis indicium eſt. Audi quid reſpondit: Qui me ſanum fecit, is mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula. Tantùm non dicens eos deliros, & inſanos, cùm præciperent ne ei, qui tam graui & diuturno morbo ipſum liberauerat, mandatis pareret, & magiſtrum ſectaretur. At ſi malignius reſpondere voluiſſet, poterat non ſponte ſua, ſed alterius iuſſu id facere: neque id ſuum, ſed imperantis peccatum, & depoſito lecto, acceptum occultare beneficium. Norat enim, non tam propter ſabbati præuaricationem, quàm propter morbi curam Iudæos id reprehendere. Verùm neque beneficium ſiluit, neque deprecatus eſt; ſed clara voce quid acceperit profitetur, & prædicat.* Ita Chryſoſtomus.

Paralyticus maluit adhærere Chriſto, quàm Iudæis.

Si ergo gratulabundus homo præteriit nomen Ieſu, de hac re poſtulatus, non fuit hoc liuoris, ſed ignorantiæ nominis huius: quippe hactenus in lecto iacuerat, nec vltra viderat Chriſtum, quem vt denuò aſpexit in templo, & de eius dignitate certior effectus eſt, ſtatim detulit ad Iudæos, arbitratos eſſe è re ſua pendere nomen Medici ſui benefici, vt inde omnes venerationis caperent argumentum. Cùm enim detulit nomen Chriſti, meminit tantùm miraculi, quo conciliare poſſet cultum Chriſto Domino deferendum, & & de induſtria reticuit imperium, quod ei indixerat de lectulo baiulando. Namque nuper aduerterat, Iudæos ex hoc præcepto anſam arripuiſſe liuoris & odij in Chriſtum. Eius prudentiam in deferendo Chriſtum recolit Ioannes hoc tenore: *Abiit ille homo, & nuntiauit Iudæis, quia Ieſus eſſet, qui fecit eum ſanum.* Nulla hic prorſus mentio Chriſti præcipientis vt tolleret grabatum ſuum, quia tunc ille dediſſet argumentum ſuſpicandi, ſe iniquo animo detuliſſe nomen Chriſti, vt ſic proderet auctorem piaculi perpetrati in violato ſabbato. Vnde quia ſolum recenſuit beneficium acceptum; in palàm eſt, eum egiſſe ſuas partes, eas vtique, quæ decent hominem memorem gratiæ inſignis acceptæ. Eamobrem neſcio quomodo hallucinatus ſit Maldonatus, qui verſans illum textum Ioannis mox laudatum, ita commentatur: *Si ſpectemus, quo animo Iudæi illum priùs interrogauerint: Quis eſt ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, & ambula: videbitur eodem ad eos animo detuliſſe, fuiſſe Chriſtum.* Neſcio ſanè cui hoc videbitur niſi cæco, cui & lux ipſa meridiana tenebras ingerit, & opacum.

Paralyticus factus prædicator omnipotentiæ Chriſti.

Paralytici prudentia in deferendo nomine Ieſu.

Maldonat. in c. 5. Ioan. verſu 55.

Itaque tantùm abeſt, vt liuida Iudæorum aſpergine ſauciatus ſit homo ille reſonans nomen Ieſu, quinimò in teſſeram gratitudinis & amoris audacter profeſſus eſt ſe deuinctum eſſe Domino Ieſu, cuius beneficio ſoſpes erat. Ergo hanc vltimam gratiam potiorem cenſeo, ac proinde eam præfero ſanitati acceptæ: ſatiùs namque eſt eſſe præconem & diſcipulum Chriſti, quàm vegeto corpore recreari. Nec inferioris notę virtutis eſt ſpecimen, hominem de fæce populi conuenire Scribas & Phariſæos, præcipua capita Iudæorum, & coram agere encomiaſten Chriſti, quem mox audierat à Iudæis peti conuiciis. Hoc profectò fuit donum eius, qui compages artuum reſtituens in integrum, dignatus eſt etiam animam præcipuis illis dotibus gratiarum, quas ipſe Deus voluit ſacro Codice recenſeri. Huius hominis, ſpirantis obſequium Chriſti, Patres cauſam agunt, vt patroni hominis, cuius quidam imperiti interpretes dubiam fecere fidem, quaſi traduxerit Chriſtum eo animo iniquo, vt ſic ſibi conciliaret gratiam Iudæorum. Sic Cyrillus: *Iudæis indicat Ieſum, non vt mali quippiam in ipſum machinari audentes impij eſſe deprehenderentur, ſed vt admirabilem iſtum medicum agnoſcerent, ſi quis etiam eorum curari vellet.* Eaſdem etiam vices egit Chryſoſtomus Cyrillo ſuperior.

Paralyticus tentauit Iudæos inducere in amorē Domini Ieſu.

Paralyticus quo animo detulit nomen Ieſu Scribis & Phariſæis.

Sanctus ille, aliàs pupillorum pater & patronus, incurrit in commentarios, qui carpebant hominem iſtum velut immemorem gratiarum Dei, arbitrantes illum abdicato obſequio Chriſti tranſiiſſe ad partes Scribarum, & Phariſæorum, quibus aperuit nomen Ieſu de quo priùs ſolliciti vrgebant hominem, vt traduceret conſultorem violati ſabbati. Hos ſcholiaſtas calculo nigro notat Chryſoſtomus, & hoc ſibi animo penſum indixit, vt vindicem agat innocentiæ paralytici, cuius ſic ſe præbuit aſſertorem: *Intuere hominem in pietate perſeuerantem: non dixit, Ieſum præcepiſſe, vt grabatum tolleret, & cùm illi creditum ſemper crimen adducerent, hic ſemper excuſationem, & Medicum profitetur & prædicat, vt populum ad eius cognitionem & familiaritatem alliciat: non enim tam ſtupidus erat, neque tam inhumanus, vt tanti beneficij oblitus, & admonitionis, benefactorem proderet, ac maleuolo id animo loqueretur. Beneficium namque & metus facilè vel inhumaniſſimum poterant cohibere: nam cùm manifeſte minas accepiſſet, timuit ſanè peiora, & maximè cùm minantis poteſtatem eſſet expertus. Ad hæc ſi accuſandi gratiâ id dixiſſet, non ſanitatem ſed mandati tranſgreſſionem meminiſſet: ſed profectò magno & fideli animo Medicum & acceptum beneficium profeſſus eſt:*

Chryſoſt. hom. 37. in Ioan.

Paralytici zelus pro Chriſto.

Vtinam tot ſequaces in gratitudine
ſua paralyticus habeat, quot
conſcios numerare poteſt
criminis antea
perpetrati.

MORALIS

MORALIS
EXPOSITIO EVANGELII, PROXIME LITERALITER EXPENSI.

EVANGELIVM

Sectum in tot numeros, quot ſunt textus diſcuſſi moraliter.

Ioan. 5. I. ERAT dies feſtus Iudæorum, & aſcendit IESVS Ieroſolymam. Eſt autem Ieroſolymis probatica piſcina, quæ cognominatur Hebraicè Bethſaida, quinque porticus habens. In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum.

II. Angelus autem Domini deſcendebat ſecundùm tempus in Piſcinam, & mouebatur aqua. Et qui prior deſcendiſſet in Piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate.

III. Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate ſua. Hunc cùm vidiſſet Ieſus iacentem, & cognouiſſet quia iam multum tempus haberet, dicit ei: Vis ſanus fieri? Reſpondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, vt cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam: dum venio enim ego, alius ante me deſcendit. Dicit ei Ieſus: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille, & ſuſtulit grabatum ſuum, & ambulabat, &c.

IV. Poſtea inuenit eum Ieſus in templo, & dixit illi: Ecce ſanus factus es; iam noli peccare ne deterius tibi aliquid contingat. Abiit ille homo, & nuntiauit Iudæis, quia Ieſus eſſet, qui fecit eum ſanum.

SENSVS MORALIS
Textuum, quos ſinguli numeri diſtinxerunt.

I. *DÆMON acerbus hominum hoſtis, & nihil niſi perniciem animarum ſpirans, omnem mouet lapidem, vt hominem circumueniat. Callidus ille draco in tot ſe gyros intorquet, vt tandem ſuis volutis implicet homines imprudentes. Sic enim præludit illecebris, vt earum aſpergine delinitus homo bibat ſicut aquam iniquitatem, quæ quinque aditus in cor habet, id eſt, quinque ſenſus, quibus vt foribus ſeſe voluptas in animam inſinuat. Illi malæ labi gliſcenti Deus occurrit inſtituens pœnitentiam, quæ eſt inſtar piſcinæ ſalutaris, cuius quinque fores ſunt quinque plagæ Chriſti.*

II. Piſcinæ huius aquis immergimur præuia motione Angeli cuſtodis. Ille nimirum beatus ſpiritus arcanis motibus animum ſollicitat ad pœnitentiam, ſuoque ſic præſidio, multùm confert ad ſalutem animæ procurandam.

III. Quam etiam Deus impertit hominibus corpora vexando variis anguſtiis, dummodo in ærumnis homo animæquior factus, ſeſe patienter habeat. Quippe patientiæ tantùm obſequio, moleſtiæ quæque ſalutares fiunt: & alioquin fruſtra gemit impatiens anima. Quiſquis itaque volet recolere tempus benè impenſum, is omnia momenta vitæ ſuæ appendat ad trutinam patientiæ: illa ſiquidem gratiâ Dei comite moleſtiis noſtris affingit magna pondera meritorum: Tantùmque annorum habet homo in æſtimatione Dei, quantùm temporis patienter egit in aduerſis.

IV. Ne autem merito congregato cadat anima, cui Deus eam affligendo conſuluit, in illam influens; omnem ſuam debet adhibere induſtriam ne peccata refricet, quibus iram Deī antea prouocauit. Vt nempe recidiua lethalis eſt plerumque conualeſcentibus: ita & vitia repetita poſt reducem gratiam, grauiora inducunt diſcrimina, fitque deterior anima denuò peccans, quàm fuerit primo crimine perpetrato.

* * *

SENSVS

SENSVS MORALIS.

Dæmon traducit animas per quinque ſenſuum portas, vt eas immergat voluptatum aquis vbi eas infatuat. Deus huic malo occurrit beneficio pœnitentia, qua eſt piſcina ſalutaris.

In hæc verba:

Eſt Ieroſolymis piſcina probatica, quinque porticus habens.

SECTIO PRIMA.

Ex Scientiarvm omnivm choro.

NE deſudantes chartæ gemant ſub onere ſuperfluo, nolo hîc refricare dicta fusè ſecundo Tomo iſtius Encyclopædiæ, vbi in homiliis Quadrageſimæ, ex profeſſo texui homiliam, cuius argumentum eſt titulus ſectionis iſtius, quem abundè probo conſultis omnium ſcientiarum oraculis. Itaque vide homiliam Feriæ ſextæ Dominicæ primæ Quadrageſimæ, ibi fies voti compos.

SENSVS MORALIS.

Anima morem gerens motioni Angelorum, vt par eſt ſe accingit ad gratiam reducem qua exciderat.

In hæc verba:

Angelus Domini deſcendebat ſecundùm tempus in piſcinam, & mouebatur aqua. Et qui prior deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacumquè detinebatur infirmitate.

SECTIO SECVNDA.

Scientiarvm omnivm floscvlis polymita.

Angelorum beneficio anima percellitur.

RVpertus appoſitè dixit, animam ſapientis eſſe cœlum, quia ſuos ſtatutos habet motus, & ſidera coruſcantia. Adiicio ego, concordare cœlos & animas ſapientum, quod in his Angelorum motio vigeat indefeſſa; concinnis quippe periodis & choreis agitur anima, quæ ad arbitrium Angelorum gyrat: quodque bonorum omnium ſumma eſt, anima procul eſt à deuiandi periculo, quæ duntaxat Angelorum motione percellitur. Quàm autem ſalutares, & cuius generis ſint illi Angelorum motus, fusè oſtendo ſecundo Tomo iſtius Encyclopædiæ, vbi in tractato de Angelis ſectiones ex profeſſo contexui, vbi ſelectis omnium ſcientiarum floſculis cuncta floris omnigeni ſpirant fragrantiam. Illius igitur hortuli areolas luſtra, & in argumento motionis Angelorum decerpe tibi flores, qui quàm maximè tuis ſenſibus arridebunt.

SENSVS MORALIS.

Patientia eſt gratiarum ferax, & virtutum cuſtos.

In hæc verba:

Erat quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate ſua.

SECTIO TERTIA.

Articvlvs Primvs.

Ex Philosophia, ex SS. Patribvs, et ex Historia.

Habitus, ſeu habere, quale ſit prædicamentum.

VT temporis eſt natura fugax atque verſatilis, vtpote menſurata gyris cœlorum; non leue negotium faceſſit illa phraſis, cuius ſenſum inueſtigo: *Erat quidam homo ibi, triginta octo annos habens in infirmitate ſua.* Habere volubiles annos perinde eſt, ac reuocare diem heſternam, quæ totaliter euanuit. Cùm itaque regreſſus impatiens ſit æuum quod labitur, Euangelicus ille loquendi tropus reuocandus eſt ad moralem ſenſum, quia prætereuntes anni nullo carcere concluduntur. In hoc themate conſulenda eſt Philoſophia, vt obſtetrix congrua moralium conceptuum. Diſciplinæ huius eruditæ circumfertur hoc effatum; ſcilicet in homine, cui veſtis adiacet, exurgere prædicamentum habitus, ſeu habere. Sic autem definitur illa categoria à Gilberto Porretano ſummo Philoſopho: *Habitus eſt corporum, & eorum, quæ circa corpus ſunt adiacentia.* Vnde liquet, habitum eſſe modum reſultantem in re veſtita ex veſtium circumpoſitione. Cui ſententiæ ſubſcribit Ariſtoteles, affirmans habitum eſſe actu medium inter habentem & rem habitam, ſicut & actio media eſt inter cauſam & effectum: At actio eſt modus diſſitus à cauſa & effectu: ergo & habitus, vt dicit adiacentiam rei veſtientis hominem, aliquid innuit aliud ab homine, & re deforis adiecta. Sit hæc diſtinctio realis necne, nihil ad moralem Philoſophiam pertinet: nempe ſatis eſt ad intentum meum demonſtrare quanam induſtriâ poſſit anima dici habere tempus quod prætervolat.

Ex philosophia. Gilbert. Porret. l. de ſex principiis.

Ariſtot. l. 5. Metaph. c. 19.

Habitus dicit paſſionē præuiam.

Vt huius arcani fiat liquida ſolutio, operæpretium eſt aduertere, prædicamentum habitus dicere paſſionem in ſubiecto, quod denominatur habere. Illud nimirum patitur, cui deforis aliquid adiicitur, & accidit: ſicque præuia paſſione contrahitur prædicamentum habitus. Ita & in moralibus anima patiens accingit ſe ad habendum multa bona, quæ citra patientiæ præſidium nequeunt adiacere. Verbi gratiâ, Paulo aſſertore: *Virtus in infirmitate perficitur.* Vt ergo infirmitas ſalutariter adiaceat homini, illa neceſſarium patientiæ conſortium quærit, alioquin infirmitas illa caſſa protinus euaneſcet. Huius autem patientiæ ſpecimen edit anima compoſita ad arbitrium Dei, aſſenſum ſuum præbens iis omnibus aduerſis, quæ cœlitus erogantur. Animæ ſic effictæ ad nutum Dei, nihil omnino perit temporis, quo decumbit: ſiquidem illa lubens patitur omne acerbum, nec inuita mœret aſpera ſibi deſuper infligi: vnde licet propero curſu fluat tempus;

Patientiæ neceſſitas.

2. Cor. 9.

Patientia obſtat ne tempus inutiliter excidat hominibus.

tempus ; nihil tamen eius excidit, quandiu patienter ærumnis corpora decoquuntur. Cùm ergo Ioannes ait, paralyticum, qui iacebat ad oram piſcinæ probaticæ, habuiſſe triginta octo annos in infirmitate ſua, ita velim intelligas moraliter, vt ſuſpicias patientiam inſignem in illo homine decumbente: quaſi diceret ille ſcriba ſacer, paralyticum ſingularis patientiæ dediſſe typum toto illo tempore, quo iacuit, ſicque effectum fuiſſe, vt triginta octo anni infirmitatis cederent in eius compendia luculenta.

Reproborũ anni non numerantur in Scriptura ſacra.

Meæ huic ſententiæ fauet pulchra moralis obſeruatio ; videlicet Scripturam ſacram non texere ſeriem annorum hominum nequam. Nempe codex ſanctus non recolit numerum annorum Cain, Eſau, & aliorum, qui malè audierunt. At ſecus de viris probis eſt cura Deo, qui & numerum annorum quos vixere voluit recoli à Moyſe, quia viri nequam nihil omnino reſiduum habent de toto ſuo vitæ curriculo ; ita bonis nihil præterit incaſſum, ſed patientiæ obſequio vtiliter eorum ſingula quæque tempora recoluntur. Conſonat & Pſaltes, dicens eorum eſſe dies plenos, qui conuertuntur ad Dominum : *Conuertetur populus meus hic, & dies pleni inuenientur in eis.* Vt contrà eorum qui à Deo defecere dies ſunt vacui, vt eorum perſonam agens Iob lugebat : *Ego* (inquit) *habui menſes vacuos, & noctes laborioſas enumeraui mihi.* Hos dies inanes & vacuos excipiet æterna perditio : æquum enim eſt, eos malè diſperire, quibus vitio ſuo omnia tempora perierunt. Sic ille reprobos commemorat : *Inuoluta ſunt ſemita greſſuum eorum, ambulabunt in vacuum, & peribunt.* Vbi verò res eſt de viro virtutis eminentæ, Scriptura ſacra meminit plenitudinem dierum, & ſalutem animæ illius. Ecce locum opportunum : *Fuerunt dies vita Abraha, centum ſeptuaginta quinque anni. Et deficiens mortuus eſt in ſenectute bona, prouectaque atatis, & plenus dierum, congregatuſque eſt ad populum ſuum.* Id eſt, adſcriptus eſt in numero Sanctorum, quibus adiectus eſt. Sectatus eſt illum loquendi tropum Iacob, quando interrogatus à Pharaone de ſerie ætatis ſuæ, ſic reſpondit : *Dies peregrinationis mea, centum triginta annorum ſunt, parui, & mali.* Non auſus eſt dicere dies ſuos plenos, & magnos, præualente in eo humilitate, cui inolitum eſt ſuam ſemper ſupellectilem flocci pendere.

Pſalm. 72.

Iob. 7.

Reproborũ anni ſunt vacui.

Iob. 6.

Iuſtorum anni quare recoluntur in Scriptura.

Geneſ. 25.

Geneſ. 47.

Puer centum annorũ quis ſit.

Prædicator hîc habes locuples argumentum excurrendi per omnes hominum ſortes, ſciſcitãdo ab eis, quot vixerint annos. Dic audacter, reprobos omnes etſi annoſos, & prolixa canitie venerabiles hominibus, non habere diem vnum reſiduum ex tot annis, quia eos omnes ſubtraxere Deo, vt illos ſæculo deuouerent. Imò neque teipſum deſeras, ô præco verbi Dei ; ſed ſiſte te tibi, & ſeriò inueſtiga, quot dies recenſere queas probatæ vitæ. Proculdubio deprehendes, dies ferè omnes eſſe malos, & paruos, quia non compoſuiſti vitam tuam vt decebat. Vnde ſi longæuus aliquando cedas fatis, hoc tuum erit congruum epitaphium. HIC IACET PVER CENTVM ANNORVM. Is nempe puer eſt, qui velut impos rationis, percitus illecebris ſenſuum, totum ſe vitio mancipauit. Huius anima eſt puerilis, nullo annorum tractu enutrita, quæ & fluxit cum annorum lapſu. Et eſto vita hominum ærumnis ſit pluribus obnoxia, deliri homines nihil omnino commodi referentes ex moleſtiis quæ ingruunt, hoc effecere tantùm, vt nihil prorſus effecerint : namque munus eſt patientiæ præſtare, vt fruſtra reſtantibus vndequaque moleſtiis, ſarta tectáque anima conſeruetur. Etenim ingruentibus malis, & dirè afficientibus animam, ſi ea patienter onus illud ſubeat, non perperam effluet cum pernice annorum fluxu, ſed illam homo patiens meritis fœtam, & plenam gratiâ poſſidebit.

Patientia eſt animarum optima conſeruatrix.

Adhibitâ hac patientiæ induſtriâ poſſideri animas ſæuiente tentationum æſtu, Chriſtus aſſerit, ita cauens hominibus, ſiquando furentibus æmulis, rebus aſperis vrgerentur. Ecce oraculum Chriſti conſulentis imbecillæ hominum indoli : *Trademini à parentibus, & fratribus, & cognatis, & morte afficient ex vobis, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum, & capillus de capite veſtro non peribit. In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.* Quaſi diceret : Non eſt arbitrij veſtri declinare procellas malorum, quæ imminent orbi ; ſed penes vos eſt id præſtare, ſcilicet vt meâ comite gratiâ, æquo animo ſubmittatis colla iugo : ſiquidem tunc patienter habitæ illæ moleſtiæ referentur in cenſus veſtros, vtpote dignatæ magno pondere meritorum. Hac diſciplina fideles enaſcentis Eccleſiæ Paulus initiauit, eos ſic compellans: *Quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtra, ſupra modum in ſublimitate æternum gloria pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis qua videntur, ſed qua non videntur. Qua enim videntur, temporalia ſunt : qua autem non videntur, æterna ſunt.* Quod perinde eſt, ac ſi diceret ; aduerſa omnia, quæ lancinant homines, eatenus proficere ad gloriam, quatenus ad æquam patientiæ trutinam appenduntur.

Luc. 21.

2. Cor 4.

Patientia eſt pondus ad quod gloria æterna appenditur.

Vtque redeat eò vnde fluxit oratio, Chriſtus dicens in patientia poſſideri animas vrgentibus hominum anguſtiis, & Paulus concinens Domino ſuo præcentori, affirmans beneficio patientiæ appendi gloriam ; ambo dixere, animam non cenſeri in prædicamento habere, ſeu habitus glorioſi, niſi mediante patientia, qua fit vt animi non vacui ſint, ſed vt pleni gratia turgeant, & meritis imprægnentur. Non eſt prætereundus in hoc themate Gregorius ; nempe lucem affert multam meæ ſententiæ ſic diſcurrens : *Idcirco poſſeſſio anima in virtute patientia ponitur, quia radix omnium cuſtoſque virtutum patientia eſt. Per patientiam verò poſſidemus animas noſtras, quia dum nobis ipſis dominari diſcimus, hoc ipſum incipimus poſſidere quod ſumus, &c. Quanto culmine virtus patientia polleat, Salomon indicat, dicens: Melior eſt patiens viro forti, & qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbium. Minor eſt ergo victoria, vrbes expugnare, quia extra ſunt qua vincuntur. Maius autem eſt, quod per patientiam vincitur, quia ipſe à ſe animus ſuperatur, & ſemetipſum ſibimet ſubiicit, quando cum patientia in humilitate tolerantia ſternit, &c. Et nos ſine ferro Martyres eſſe poſſumus, ſi patientiam in animo veraciter cuſtodimus.*

EX SS. PATRIBVS.

Greg. hom. 35. in Euang.

Patientiæ mira fortitudo.

Gregorius hoc contextu annuit illi morali Philoſophiæ, quæ profitetur, animam nihil habere ex malis, quibus afficitur, ſi patientiæ neſcia patiatur iniquo animo ſpicula, quæ in nos quandoque cœlitus intorquentur. Vt noſtro diſcrimini occurrat ille Antiſtes, facilem nobis viam ſternit ad patientiam comparandam : *Tribus* (inquit) *modis virtus patientia exerceri ſolet. Alia namque*

Patientia quot modis exercеatur.

Gregor. vbi ſuprà.

ſunt

ſunt quæ à Deo, alia quæ ab antiquo aduerſario, alia quæ à proximo ſuſtinemus. A proximo perſecutiones, damna, contumelias; ab antiquo hoſte tentamenta; à Deo autem flagella toleramus. Sed in his omnibus tribus modis vigilanti oculo ſemetipſam debet mens circumſpicere, ne contra mala proximi pertrahatur ad retributionem mali, ne contra tentamenta aduerſarij ſeducatur ad delectationem mali, vel conſenſum delicti, ne contra flagella opificis ad exceſſum perruat murmurationis.

Patientia facit vt nihil humilibus pereat.

Perfectè enim aduerſarium vincitur, quando mens noſtra & inter tentamenta ad delectationem & conſenſum non trahitur, & inter contumelias proximi cuſtoditur ab odio, & inter flagella Dei compeſcitur a murmuratione. Et hunc pro labore patientia bona ſperantes ſequentis vitæ audiamus: Non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem. Quaſi enim periiſſe patientia pauperum cernitur, cùm nihil pro illa in hac vita humilibus recompenſatur. Sed patientia pauperum in finem non peribit, quia tunc eius gloria percipitur, cũ ſimul omnia laborioſa terminantur.

Patientia neceſſaria eſt in oratione.

Huius patientiæ locuples commodum accepit homo ille paralyticus, qui triginta & octo annis eruditus in hac palæſtra, meruit habere conſolatorem Chriſtum, qui reſtitutâ ei integrâ ſanitate conſuluit corpori ſimul & animæ, affatim remunerans, patientiam tanto tempore comprobatam. Chryſoſtomus inde ſumit anſam ſugillandi hominum ingenium inquies: rarus enim eſt, qui æquo animo ſuſtineat vota ſua non quantocyus exaudiri. Hinc decurtatæ preces, imò ſæpius obmiſſum ſtudium orationis, veluti inutile negotium, in quo credimus oleum & operam perdidiſſe. Ecce cenſuram viri ſancti:

Chryſ. hom. 35. in Ioan.

Pudeat nos, dilectiſſimi, & incredibilem ſocordiam noſtram deploremus: octo & triginta annos hic expectauerat, expectabatque, neque impletum eſt eius deſiderium, neque negligentiâ ſuâ non ſanabatur, ſed præuentus ab aliis, neque propterea deſperauit: nos autem ſi vel decem dies orationibus

Patientiam depoſcit praxis cuiuſque virtutis.

inuigilantes non exaudimur, iam tepeſcimus: hominibus verò quàm diligentiſſimum exhibemus miniſterium, in militia, in difficultatibus ſeruientes, & tandem frequenter omnem ſpem amittimus; Dominum autem noſtrum, vbi ſine dubio merces ſequitur longè laboribus amplior, debito ſtudio & diligentia proſequi non patimur: & quonam hoc ſupplicio dignum? nam ſi nihil accepturi eſſemus, ipſius tamen frequens conſuetudo nonne nobis innumera bona attuliſſet? Sed laborioſa eſt aſſidua oratio? & quid non laborioſum, quod à virtute proficiſcatur?

Chryſoſtomus hoc contextu longanimem orationem Paralytici commendat, & proponit vt ideam orationis idoneæ ad flectendum Deum. Ego liberalior ero, & hominem illum deſignabo vt exemplar virtutis arduæ, & probatæ triginta annorum curriculo, quod ſpatium eſt palæſtra ſpatioſa ſatis ſuperque, vt ea ſtrenuos quoſque

Patientia eſt charitas primogenita.

pugiles exerceat. Non eſt itaque recolenda virtus Paralytici in ordine ad orationem tantùm, cui minimè defuit, eſto Deus anhela eius vota non ſit dignatus obſequio, cui litabant: ſed præcipuè eſt ſuſpicienda patientia eius, morbo protracto in longos annos minimè fatigata. Ad hanc vos virtutem ſollicito, ô mortales, quam Paulus primogenitam charitatis fecit, dum charitatis encomia commemorans, dixit charitatem eſſe patientem. Quod Chryſoſtomus accuratè perpendens, ita ſe effundit:

Chryſ. hom. 33. in I. ad Corinth.

Vide vnde primum omnium exordiatur, & cui in iſtis laudibus ſummas tranſcribat, quid iſtud eſt: patientia omnium bonorum cauſa, vniuerſa Philoſophia radix. Vnde non abs re Salomon dixit: Multa prudentia vir tolerans eſt, inquit, intolerans validus ſtultitia, & ciuitati conferens munita, hanc illa tutiorem eſſe dicit. Eſt enim ſcutum inexpugnabile, turris firma, mala omnia repellens, & vt in abyſſum maris ſcintilla delata, huic quidem nil obeſt, ipſa extinguitur: ſic animum tolerantem quidquid inciderit maximarum etiam rerum poteſt, facilè abſumitur ipſum, ille conturbabitur prorſus nihil, quando rebus omnibus ſolidior eſt patientia. Hic velut in portu ſedens, ſumma ſemper fruitur tranquillitate. Iniice mulctam, nihil hanc petram mouebis: contumelia pete, nondum turrim concuſſiſti: plagas incute, nihil dum adamantem illum perterruiſti: longanimus enim idcirco vocatur, quia longum & ingentem a[illegible]um habet.

Patientia hominem infractum facit.

Omnis hæc contextura verſuum Sanctorum Patrum clamat, patientiam eſſe modum illum, quo medio dicitur anima habere, ſeu quod perinde eſt, mediante patientia nihil penitus excidit animæ eorum omnium, quæ ſors iniqua ei infligit: ſed inde ditior anima fit, in ſua referens compendia, quidquid aliis hominibus eſt durum & acerbum pati: vt ſecus omnes moleſtiæ illatæ homini neſcio patientiæ, meritò cadunt, imò ipſum martyrium, ſi patientiæ deliquium patitur, eſt expers gloriæ, quæ æterna manet eos, qui æquo animo agones ſuos fortiter exantlarunt.

Ex Hiſtoria.

Inde argumentum ſumpſit olim Antonius Epiſcopus vir famoſus æuo Theodoſij iunioris. Is inquam ex præfatis hactenus accepit thema epiſtolæ, quam direxit ad Arcadium virum prænobilem, qui poſt perpeſſa dira ſupplicia in perſecutione Vvandalica, Genſerico Rege immanes edente ſtrages, tædio pœnarum fractus, hoc Chriſtianos metu affecerat, ne nutante fide tranſiret ad Eccleſiæ deſertores. Vt dubiam Antoninus audiit Arcadij ſortem, induſtriè iacentem erexit animum eius, admonendo fore irritos agones omnes, quibus ſuperior hactenus extiterat, ſi in media palæſtra deficeret, & vna duntaxat patientia effectum iri, vt meteret aliquando geſtiens vberes manipulos ærumnarum, quas Dei cauſa ſubierat

Tomo I. Bibliotheca Patrum column. 455.
Antonini Epiſcopi induſtria vt Arcadium Martyrem confirmaret in patientia tormentorum.

Ecce ſeriem epiſtolæ dictatæ ab illo optimo conſultore:

Patientiæ in Martyrio conciliandæ valida argumenta.

Perge fidelis anima, perge, & confeſſor vnitatis gaude, quia pro nomine Chriſti pati meruiſti. Ecce ſerpens ſub pedibus tuis iacet; confligere potuit, ſed cecidit; quia te elidere non potuit. Preme caput eius, ne ſurgat in agone martyrij. Ecce gaudet Chriſtus, & inſpicit te, lætantur Angeli, & adiuuant te: turba dæmonum calcaneum obſeruat; rogo te tene quod tenes, ne alter accipiat coronam tuam. Quantùm temporis eſt, quo pugnaturus eris, & quàntum temporis erit, quo in æternum victurus eris. Deus qui te fecit, vult ſuſcipere pro fide morientem, vt tibi plenam exhibeat maieſtatem. Reſpice mundum, periturus eſt: reſpice Sanctos, quos rogare ſolebas vt patronos, habebis amicos: modò eſt vt viuas, aut pereas: quid tibi prodeſt, ſi diabolo conſenſeris, & corpus non amiſeris: an neſcis, quia vita corporis tui in poteſtate

eſt Dei tui, qui tibi confeſtim auferre poteſt carnem, ſi dereliqueris fidem. Cùm ait: *Tene quod tenes.* Idem prorſus ingerit animo, ac patiens eſto, ne te deficiente patientia, cadas merito verberum, quæ lacero corpore ſubiiſti.

SENSVS MORALIS.

Anima tentata moleſtiis, patientia redditur illuſtrior.

In hæc verba:

Erat quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate ſua.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Ex Symbolis, Ex SS. Patribvs, Et Ex Antiqvitate.

Hominem erudiunt creaturæ omnes ſenſibiles.

VT creaturæ omnes ſenſibus obuiæ famulantur homini, vtpote in gratiam eius editæ; ita & omnes ſunt ſonoræ, mouentque hominem, vt fiat eruditior aſpecta indole rerum, quæ ipſius oculis obuerſantur. Verbi gratiâ, dum chalybs ſaxo illiditur, non petra gemit ſed ſcintillat, ſuggerens ſic animæ cautæ, qualiter habère ſe debeat in aduerſis. Illa nimirum ſpeculans lapidem attritu ſplendeſcere, & quaſi parturire igniculos, æmulabitur hoc lapidis ingenium, & propoſitum iſtud concipiet, videlicet ingruentibus anguſtiis patienter ſe habere, occurrendo illis alacriter, & ſic patientiæ praxi impigra aliis illucendo. Erit inſtar obſtetricis huius conceptus, ſymbolum illud proſtans in theatro Ferri. Vir ille peritus rei ſymbolicæ pingit petram incendiariam chalybis ictibus ignes euomentem, hoc titulo deſuper appoſito. Percvssa Micabo. In hunc ſe habitum componet anima ſibi cauens, ne frangatur acerbis quandoque caſibus, quibus eſt obnoxia vitæ hominum miſera contextura. Hoc ſe vrgebit ſymbolo aliqua ingruente procella. Percvssa Micabo. Animo ſuo voluet, anguſtias perpolire animas, quæ ſe aptant vt par eſt ad patientiam. Hoc igitur tibi ſymbolum inſideat, ô anima Chriſtiana, hoc nempe vigente fies illibata licet impetita duris: imò & dirè Percvssa micabis.

Patientiæ ſymbolum egregium. Ex Symbolis. *Ioan. Ferrus part. 2. Theatri ſymbolorum.* Patientiæ ſuffragio fit anima præfulgida & ſcintillans.

Patientia Iob commẽdatur. Ex SS. Patribvs. *Chryſ. hom. 4. de patientia Iob.*

Iob ſuo exemplo anteuertit huius ſymboli veritatem: ſiquidem percuſſus emicuit, patientiæ inſignis ſpargens igniculos, qui illuxerunt nobis, & in ſacro Codice ſcintillarunt. Patientiæ eius prodigium ſtupet Chryſoſtomus, hoc contextu: *Iob extra ciuitatem ſedet in ſtercore, & expectat ſuſcitantem de terra inopem, de ſtercore erigentem pauperem. Videbat proprium corpus labens, animam verò ſtabilitam. Videbat corpus vermibus ebulliens, animam verò pietatem parturire: videbat corruptum terreum vas, atque ante Paulum recordatus eſt verborum Pauli: licet is, qui foris eſt, noſter homo corrumpatur; tamen is, qui intus eſt, renouatur de die in diem. Teſta quidem ebulliebat; hoſtis verò patientiâ frangebatur. Decuit ipſum dicere habentem teſtam: Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus.*

Ex Antiqvitate.

Virtutis arduæ ſpecimen peti magis ex patientia, quàm ex actione, liquet præclaro veteri monumento. Nempe fuit ille vetus Athenienſium ritus, vt ſtatuæ victorum in Olympia pingerentur habitu hominis patientis, & non aliquam plagam fortiter infligentis. Quippe auctore Probo Æmylio, cùm Athenis ex Olympia quiſpiam victor renunciatus erat, patria geſtiens huic ponebat ſtatuam, delineans Olympionicam, qui depreſſo genu, & ſcuto obtento, hoſtis impetum expectabat. Ratio picturæ petita fuit à Duce experto, cui nomen Chabrias. Hic congreſſurus cum Spartanis famoſiſſimis orbe toto militibus, ſuos docuit vt irruentem hoſtem fortiſſimum genu flexo, & ſcuto obiecto fortiter exciperent, vt hac patientia fractus ille prior impetus, illæſos ſeruaret commilitones; qui poſtea ſuas agentes vices, in æmulos inſurgentes, eos magna ſtrage edita proſtrauerunt.

Plvrivm Nationvm. Athenienſes quo habitu fingerent ſtatuas athletarum victorum. *Probus Æmilius in vita Chabriæ.*

Penes patientiam gloriæ ſummam repoſuit Reſpublica Spartanorum, vbi prima rudimenta virtutis emeritæ petita ſunt à patientia probata flagris quandoque ad necem, & id in delubro Dianæ Orthiæ, vt Plutarchus ait. Philoſtratus Dianam hanc Scythicam vocat. Meminere moris huius etiam Pauſanias & Cicero. Quodque fidem humanam ſuperat, pueri etiam impuberes alacriter hæc examina verberum rigida ſubierunt. Nonne & athletæ apud omnes ferè Gẽtes habiti in honore, credidere decus, conſtanter ictus inflictos excipere aperto pectore. Ad quod inſtitutum quaſi alludens Iob, quando inſpirante Deo agnouit ſe peti à dæmone ad luctam, ſcidit veſtimenta ſua, vt nudus occurreret hoſti, plagas eius fortiter excepturus.

Plutarch. in Lycurgo. Philoſtr. in vita Apol. lib. 6. cap. 10. Pauſan. l. 3. Cic. lib. 2. Tuſc. Spartanorũ ritus erudiẽs pueros ad patientiam. Patientiæ editurus ſpecimina Iob quare ſua ſcidit veſtimenta.

In eo themate ludit Origenes, & ipſe delibans plurium nationum vetera monumenta. Sic ille: *Cur conſcidit Iob veſtimenta ſua? Conſcidit ob hoc vt expeditior eſſet, atque conſtantior in prælio, vt illa quæ retardant deponeret, vt illa quæ impediunt à ſe proiiceret, vt tamquam audaciſſimus præliator, aduerſus inæſtimabiles aduerſarios ſingulariter immobilis perſtitiſſet. Ob hoc ergo conſcidit veſtimenta ſua. Nam & verè talis mos eſt in aliquibus Gentibus, vt cùm ad durum prælium venerint, tunc nimirum ſcindentes veſtimenta ſua, cum furore atque indignatione currant contra aduerſarios intemperanter nudo pectore cum fiducia ſe offerentes: vt eſt Syrorum gens. Item verò aliæ barbaræ gentes expoliantes ſe, atque in ipſis tunicis ſe præcingentes nudo pectore, atque ſcapulati, viriliter eunt in prælium. Hic itaque admirabilis Iob, conſcindens veſtimenta ſua, atque omnia deponens impedimenta, nudus atque audax ſtetit in ſpirituale prælium. Aut adhuc conſcidit veſtimenta ſua, ſine mora ſemetipſum ad ipſas præparans plagas. Qui inquiens dorſo nudo: Ecce corpus detectum: Vos flagellate; ego autem ſufferam.*

Origenes l. 2. in Iob. Syrorum ritus cùm eũt ad prælium.

Potuit profectò virilis hæc anima ſumere ſibi petram in ſymbolum, adiecta epigraphe ſupra inducta: Percvssa Micabo. Tanta eſt virtus illa patientiæ, vt & etiam de Deo rerum omnium Domino prædicetur. Ita Auguſtinus: *Virtus animi, quæ patientia dicitur, tam magnum Dei donum eſt, vt etiam ipſius, qui nobis eam elargitur, quâ malos, vt corrigantur expectat, patientia prædicetur, eſtque patiens ſine vlla paſſione. Patientia hominis, quæ virtus eſt, ea perhibetur, quâ æquo animo mala toleramus, nec animo iniquo bona deſideramus, per quæ ad meliora perueniamus. Quapropter impatien*

Patientia de Deo prædicatur. Ex SS. Patribvs. Patiẽs Deus ſine paſſione. Patientia minuit pondus ærumnarum.

Auguſtin. lib. de patientia.

impatientes dum mala pati nolunt, non efficiunt, vt à malis eruantur, ſed vt mala grauiora patiantur. Patientes autem, qui malunt ueu committendo ferre, quàm non ferendo committere, & leuiora faciunt, quam quæ per patientiam patiuntur, & peiora euadunt, quibus per impatientiam mergerentur. Bona verò æterna & magna non perdunt, dum malis temporalibus breuibusque non cedunt.

Patientia vſurpatur à ſceleratibus.

Non parùm conducit ad comparandam patientiam, meditari pleroſque homines vltro pati acerba, vt ad arbitrium ſuum luxurient, ac proinde ſatiùs eſſe patientiam adhibere ad virtutis obſequium, vnde bonorum omnium ſeges animom manet. In ea meditatione defixus Auguſtinus ſic appoſitè fatur: *Cùm pro libidinibus, & ſceleribus, pro iſta temporali vita & ſalute multa homines horrenda mirabiliter ſufferunt, ſatis nos admonent, quanta etiam ſufferenda ſint pro vita bona. Dominus ait: In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Non ait, villas veſtras, laudes veſtras, luxurias veſtras, ſed animas veſtras. Si ergo tanta ſuffert anima, vt poſſideat, vnde pereat, quanta debet ſufferre ne pereat? Cùm ergo torquent alia mala, ſed non extorquent opera mala; non ſolùm anima per patientiam poſſidetur, verùm etiam cùm per patientiam corpus ipſum ad tempus affligitur, vel amittitur, in æternam ſtabilitatem ſalutemque reſumitur, & ei per dolorem, & mortem inuiolabilis ſanitas & felix immortalitas comparatur. Vnde & Dominus Ieſus ad patientiam exhortans Martyres aiebat: Et capillus de capite veſtro non peribit. Et quoniam nemo vnquam, ſicut Apoſtolus dicit, carnem ſuam odio habuit; magis homo fidelis per patientiam, quàm per impatientiam pro ſtatu ſua carnis inuigilet, & futuræ incorruptionis inæſtimabili lucro quantalibet eius præſentia damna compenſet.*

Auguſtin. ibidem

Patientia quibus argumentis ſuadeatur.

Patientia bona facit æterna, mala momentanea.

Patientia circa quæ occupetur.

Quid autem patientia in homine attendat, & circa quæ occupetur; animam ſolam nec ne, vel vtramque hominis partem exerceat, bellè idem explicat Auguſtinus. Ecce nodi ſolutionem vtrique liquidam. *Quamuis patientia virtus ſit animi; partim tamen ea vtitur animus in ſeipſo, partim verè in corpore ſuo. In ſeipſo vtitur patientiâ, quando illæſo & intacto corpore aliquid quod non expediat, vel non deceat facere, aut dicere, quibuſlibet aduerſitatibus aut fœditatibus rerum, ſeu verborum ſtimulis incitatur, & patienter mala omnia tolerat, ne ipſe mali aliquid ore vel opere committat. Per hanc patientiam ſuſtinemus etiam cùm corpore ſani ſumus, quod inter huius ſæculi ſcandala beatitudo noſtra differtur. Inde dictum eſt: Si quod non videmus, ſperamus, per patientiam expectamus.* Hactenus ille. Sed eſto luculenta ſint quæ dicuntur in gratiam patientiæ; paucis attamen Apoſtolus Iacobus perſtrinxit, ità fatus: *Ecce beatificamus eos, qui ſuſtinuerunt.* Illa nimirum virtus, ſcilicet patientia, cœlis animas interſerit, vbi rerum omnium ſummam Deum & beata gaudia ſortiuntur.

Auguſtin. ibidem.

Patientia cœlis animas interſerit.

Iacob. 5.

SENSVS MORALIS.

Peccati recidiua, malorum omnium ſummam parit.

In hæc verba:

Noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

SECTIO QVARTA.

ARTICVLVS PRIMVS.

Ex Re Medica, Ex Historia, Et Ex SS. Patribvs.

Ex Re Medica.

Recidiua quid ſit.

VT peccatum eſt omne dictum, factum, & concupitum contra legem Dei, ita & in corpore humano morbus intemperiem dicit, quâ quidquid fit & appetitur, eſt diſſonum, atque procul ab integra ſanitate. Pulſo hoc morbo, & reduce ſanitate, ſi denuo decumbit homo, ſors eius iniqua dicitur recidiua, oriunda ex aliquo facto præter & contra ordinem præſtitutum à natura: namque recidiua omnis, ex Hippocrate, tres tantùm cauſas habet, quas ille Medicorum ſummus ita commemorat. ἐὰν προεκρύγηνται, ἢ προεκκρίνηται, ἢ ἐγκαταλείπηται. Id eſt. *Si quid ante tempus aut erumpat aut iudicetur, tum ſi quid reſiduum ſuperſit.* Nempe egeſtio facta alio die quàm critico ſuſpecta eſt. Rurſus excretio cruda, quæ pepaſmum ſeu coctionem anteuertit, eſt prorſus incongrua. Demum ſi ex humore noxio foras pulſo ſuperſunt reliquiæ, illæ vices agent fermenti & fomitis proximæ recidiuæ. Eò vergit eiuſdem Hippocratis hoc decretum: τὰ προκρινόμενα ἢν ὠμῶς κριθῇ, ὑποςροφαί. ἢν δὲ μη, ἀκρίσιαι. Id eſt. *Quæ criſin ſubeunt ante diem, ſi cruda ſit criſis, hinc veniunt recidiuæ: ſin minus acriſia manent.*

Recidiua tres cauſas habet.

Hippocrat. lib. περὶ χυμῶν. Idem lib. 2. Epidem. part. 2.

Recidiua quare peior morbo.

Dicitur autem recidiua ſemper morbo deterior, quia prior morbus ingruit corpore non effœto ſed valido, ac proinde idoneo ad obſtandum, ne ſerperet infirmitas: at recidiua petit corpus nuper infirmum, cuius recuperata ſanitas nudiuſtertius impar eſt oneri quod incumbit. Nempe recens morbos exhauſit vires ægri, quarum deliquio recidiua peius afficit hominem, vtpote magis imbecillum: malum quippe malo additum deteriorem ſortem facit, iuxta hanc Galeni ſententiam: Γίνεται ἐπ' ἀῤῥωστίᾳ τῆς δυνάμεως, καὶ πάλιν αὐτὴν ἀπεργάζεται ἀῤῥωστοτέραν. Id eſt. *Nata ex imbecilla virtute, ipſam rurſus imbecilliorem facount.* Effatum hoc Galeni, magni ponderis in Phyſicis, fidem habet & in moralibus: nam anima, quæ poſt peccati repurgium, denuo polluitur, in grauius diſcrimen incurrit, quàm cum deliquit ab initio: ſiquidem primò anima imprudens illecta dedit manus voluptati, quæ diu frequentata radices altas egit, parturiens iniquum habitum, ita malè afficit animam, vt licet pœniteat, & gratia mediante Deum ſibi conciliet, adeo tamen propenſa eſt in peccatum inolitum, vt ingruente tentatione valida, faciliùs ruat in conſenſum, quàm ante prauum hunc habitum ingenitum, qui & hoc fit recidiua valentior, ac proinde peccans rurſus anima prægrauatur.

Galen. lib. 5. de morbis.

Recidiua peccati quâ malè afficiat animam.

Recidiua in peccatum, morte præcoci plerúmque plectitur.

Ex Historia.

Abſaloo ob recidiuam occiſus. 2. Reg. 18.

Iniquitas huius ſtatus in eo præcipuè attenditur, quòd gratia ſpreta rariùs influit in animam immemorem beneficij accepti, vnde etiam pœnitentia malè ſapit ei, quem pœnituit aliàs pœnitere, atque ita recidiua reprobos homines io præceps & abruptum vitiorum ducit, impotens propriâ ſuâ induſtriâ reuocare gradum. Vtque Deus plectit pleiumque delinquentes ex hoc ſæculo, fit vt qui abdicata vitia refricant, acerbas luant pœnas, eaſque inglorias, iuſtitiæ Dei ſuo ſanguine ſic litantes. Effati huius veridici Abſalon eſt teſtis omoi exceptione maior: ſiquidem is occiſo fratre ſuo Ammone tulit ægrè mulctam exilij indicti à Dauide, qui poſtea miſeratus ſortem ſibi pœnitentis recepit eum in gratiam, qua denuo perduellis ille filius excidens ambiit regnum præcox, patrem ſuum ſolio pellens, cuius recidiuæ mulcta fuit ſuſpendium. Semei item Salomonem offenderat, ob conuicia iactata in Dauidem patrem eius; ad expiationem piaculi concluſus eſt pomœrlis Ieroſolymæ vt carcere inſtituto ad diluendam noxam. Annuit ille penſo ſibi impoſito, trienniumque totum egit pœnitens facti, & morem gerens Regi Salomoni: ſed vt quiſque reprobus vitæ illecebroſæ memor, tædio boni operis afficitur; Semei præteriit mandatum Regis, ideoque fuit gladio vindice caſtigatus.

Recidiua Semei morte caſtigata. 3. Reg. 2.

Recidiuam peius afficere delinquentes, probè nouit Seraphicus ille Pater Franciſcus, quem cùm Apoſtata quidam frater conueniſſet pœnitentis habitu, poſcens indulgeri ſibi defectionem ab ordine, humaniter exceptus eſt hic deſertor, deforis animum contritum explicans. Sed vt hominom nequam ſuſpecta ſunt omnia ſpecimina pœnitentiæ, Beatus Franciſcus apprimè eruditus in ſchola diſcretionis ſpirituum, metuens huic homini reduci, mente præſaga ſic eum affatus eſt, indigitans patibulum, quod inde videbatur: Fili, lubens te gremio mei ordinis excipio; ſed caue recidiuam, alioquin ſcito te ſuſpenſum iri in hac furca: namque mala crux decet eum, qui transfuga renuit crucem Chriſti æquo animo baiulare. Nihilo cautior effectus hic nebulo, rediit ad vomitum: pertæſus enim meliorem frugem, ad quam ſeſe receperat, denuo defuit votis ſuis, & deſertor effectus religionis ſuæ, fidem fecit præſagio Beati Patris, qui præſcius malorum, quæ repetita manent piacula, ſententiam de morte tulerat indecora. Ille nimitum apoſtata, gratiæ acceptæ iocurius, rediens ad volutabrum ſuum, vt genio indulgeret aſſueto vitiis, ita prouocauit iram Dei, vt pendulus è furca laqueo modum poſuerit vitiis, probando res eſſe concolores, ſuſpendium, atque recidiuam.

Ex Chronicis Minorum in vita B. Franciſci.

Recidiua apoſtatæ ſuſpendio punita.

Ad hanc etiam claſſem pertinet hiſtoria Chariſij clerici, in vitia proni vſque ad ſcandalum totius Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ. Ille admonitus ab Epiſcopo ſuo Gennadio de terſioris vitæ cultu; ſæpius tamen obſcœno voluptatum cœtuo immerſus eſt. Vnde fatigata Gennadij patientia miſit alium clericum bonæ indolis, qui ad ſepulchrum Martyris Eleutherij ſic oraret: *Miles tuus, Sancte Dei Eleutheri, multùm peccator eſt: aut emenda illum, aut excide.* Non fuere irrita vota Gennadij: ſiquidem poſtera die Chariſius periit morte repentina, clamans hoc præcoci fato recidiuam malè plectere delinquentes. Si Deo reſerante fores arcanorum, quibus occluditur ſeries tota rerum fas eſſet intueri quænam ſit ſcaturigo malorum omnium, quibus homines exercentur; proculdubiò conſtaret, ærumnas omnes, quæ ingruunt, eſſe ſupplicia recidiuæ. Vt enim anima delinquente corpus eſt conſcium deliquij; ita gladius idem vindex deſæuire ſolet io vtramque hominis partem, Deo expetente pœnas à corpore, quando lues graſſatur, & bella ferociunt. Quiſquis itaque volet cautè conſulere corpori ſimul & animæ, is pœnitentiæ ſacris ritibus initiatus, ſatagat impigrè fugere recidiuam, animoque ſuo voluat, eſſe deploratas res hominis, quem pœnitet in gratiam rediiſſe, & dediſſe libellum repudij vitiis, quibus hactenus aſſueuit.

Recidiua Chariſij morte punita.

Chariſij mors ſubita.

Pratum ſpirituale c. 145.

Peccatum prouocat irã Dei in animas & corpora.

Chryſoſtomus probè callens ingenium Dei circa repetentes vomitum ſuum, fusè enarrat, Chriſtum monuiſſe Paralyticum Piſcinæ probaticæ, ne peccaret denuo: quia, inquit, huius hominis infirmi labes prima duxit initium à peccato; ac proinde, vt ſarta tectaque foret ſanitas illa reſtituta, operæpretium fuit admonere virum hunc, vt declinaret mali cauſam: hoc autem abundè præſtitum eſt, quando Chriſtus indixit vt caueret à peccato, ne quid deterius accideret. Audiendus in eo argumento Chryſoſtomus ita fatus: *Res profectò grauis eſt peccatum, grauis inquam res, & animi pernicies, vt nonnunquam vi & exuperantia ſua corpora quoque inficiat. Sed cum grauiter ægrotante anima nullo dolore afficiamur, paruo corporis morbo ſumma diligentia medicinam perquiramus: ideo Deus ob animi peccatum corpus flagellat, vt deterioris partis ſupplicio, melior ad quærendum remedium conuertatur. Ita Corinthium fornicatorem Paulus corrigit interitu carnis, & ſectione corporis animi morbum coërcens, tamquam optimus Medicus, qui cùm hydropiſim vel ſplenem potionibus & lenioribus medicinis ſanare non poſſit, extrinſecus ferro & igne vtitur. Hanc artẽ Chriſtus in Paralytico exercuit, quod ſignificans dixit: Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Quid hic admonemur? Primum, quòd ex peccatis morbi generantur, deinde quòd verum eſt, apud gehennam maximum & perpetuum eſſe ſupplicium. Breuì peccatum patratur, morbi tormenta diuturna ſunt. Non enim tempore peccata, ſed peccantium animus iudicatur. Illud præterea conſiderandum eſt, quòd ſi grauem priorum ſcelerum pœnam dedimus, deinde in eadem inciderimus, dabimus longè maiorem, & meritò ſanè. Qui enim ſupplicio non fit melior, tamquam ſtupidus quidam & contemptor grauiorem ſibi pœnam præparat. Ipſum namque peccatum ſemel lapſum ſatis ſuperque cohibere & reddere ſapientiorem debebat, ne iterum in idem prolaberetur. Verùm cùm neque ſupplicium ſontem corrigit, non iniuria flagello vtitur vehementiore. Quòd ſi poſt datas pœnas, in eadem iterum crimina prolapſi, grauiori pœna afficimur: quid in his ſperandum eſt, qui nullo affecti ſupplicio, in iiſdem ſceleribus pertinaciter perſeuerant?*

Ex SS. Patribus.

Chryſ. hom. 37. in Ioan.

1. Cor. 5.

Recidiua quare grauiùs plectat hominem.

SENSVS

SENSVS MORALIS.

Peccati recidiua delinquentes in maiora inducit diſcrimina.

In hæc verba:

Noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Ex Mathematica, Ex Symbolis, Et SS. Patribvs.

Sidera influunt in corpora.
EX MATHEMATICA.
Schonnerus Organum De reuolutionibus.

CORpora cœleſtia deorſum influere res eſt indubia, cùm in plenilunio multa deſudent humore ſuperfluo, quæ, Lunâ patiente deliquium lucis, arent, & veluti marcida contabeſcunt. Hunc præcipuè influxum percipiunt ægri, quorum reſluens humor ad arbitrium ſiderum ſiſtitur, aut exundat. Lunâ nempe pigrâ ſeu tardâ, vt loquuntur Aſtrologi, reſtagnat ſubſidens humor in corpore, nec die critico ſecernitur: vt ſecut perniciore Lunâ ſalit humor, & peruiis vndequaque poris foras ſeeffundit. Vnde quia in his, quæ pertinent ad rem Medicam, ſidera plerumque ſibi conſtant; iſta obſeruatio eſt ſcitu digniſſima: ſcilicet eſſe quoſdam ſiderum habitus, qui malè quoſdam homines afficiunt, quoad ſanitatem, eaſque ſiderum poſitiones, dum recurrunt, eſſe iniorias ſanitati. Verbi gratiâ, quis editus eſt aſcendente primo gradu Tauri: is, quoties Mars decurrit illam partem Tauri, febre corripitur, quia Planeta ferus atque iniquus irradiat. Quodque deterius eſt, ſi in reuolutione decubuit æger, illa recidiuâ lethalis erit, quia ſidens infauſti nequitia ex hoc decubitu malitiæ ſuſcipit incrementum.

Sydera plerumque malè afficiunt corpora.

Vt detorquere licet omnia ad morales vſus; nemo it inficias, virtutes & vitia influere in homines. Virtutes ſiquando irradiant, benè omnia cedunt eis, quos ſuo dignantur aſpectu benefico; at contrà, vitia vbi dominantur, omnia ſuſque deque verſant. Idcirco cautè ſunt obſeruanda hæc vitia, quæ fuere nobis magis iniuria: ſiquidem eſto donante Deo anima pœniteat; periculum tamen eſt, ne recurrente obiecto vitia refricentur. Nam cùm omnium vitiorum fomes alto corde reſideat; facilè anima capitur illecebra, cuius cupediis fuit aliàs irretita. Eamobrem curâ quàm maximâ eſt occurrendum illi recidiuæ, ne animæ torpeſcenti peſſimè conſulatur: etenim præter noxam, quæ altius in anima radicatur, quando repetitis actibus vitia recoluntur; Deus multo hominum crimine percitus ad vindictam dirè malos habet, multifariàm caſtigando nequitiam, quæ immemor gratiæ nuper acceptæ luxuriat.

Siderũ mala reuolutio eſt ægris pernicioſa.
Recidiua facilis eſt in vitia aliàs inolita.
Recidiuæ aniam præbet fomes peccati.

EX SYMBOLIS.
Ioan. Ferrus part. 2. Theatri.

Hoc appoſitè innuit flagellum illud, cui ſtella imminet, hoc titulo adiecto. NON SINE CAVSA. Eſt hoc ſymbolum deſcriptum à Ioanne Ferro, qui meo iudicio ſignificare voluit, luem, bella, famem, aliaque id genus flagella nobis cœlitus irrogari. Sidus hoc infauſtè rutilans eſt cometa, cui terra ortum dedit, ſpirans materiam pinguem, non ſemel & iterum, ſed crebrò repetitis vicibus. Vnde & multiplex illa exhalatio lata vſque ad ſphæram ignis, illic accenditur, & fit flamma minax, ſiniſtra omnia præſagiens terræ, quæ fomitem illi noxio ſideri miniſtrauit. Egregia ſanè hæc eſt idea voluptatis, quæ adſpirat hominibus aſſeclis illecebræ. Illa voluptas noxiis actibus excolitur, & quoties ei animus indulget, toties illa fomitem accipit: vnde illo incremento potens ita ſibi deuincit animas, vt nihil omnino in eas influat præter hoc ſidus infelix, cuius aſpectu anima Dei flagellis obſtringitur. Flagella nimirum & peccata minimè diſpeſcuntur.

Symbolum quo flagella Dei explicantur.
Flagella Dei vnde ortum habeant.

Itaque ſi quando reprobos aſpexeris lancinari ærumnis, & ſauciari ſæuiente Deo, flagellum ita conſidera, vt cometa ditus deſuper affulgeat; & conclude, totam illam tragœdiam NON SINE CAVSA hominum oculis obuerſari. Nempe poteſt huc appoſitè reuocari vetus Prouerbium: *Ex boue lorum*; vt namque lorum, quo bos alligatur iugo, ex bouis corio emergit, & vt nundinantes in templo Ieruſalem ſuis funiculis præbuere materiam Chriſto ad faciendum flagellum illud, quo eiecit è templo profanam omnem ſupellectilem; ita homines ſuâ recidiuâ in peccatum, copioſum argumentum Deo ſuppeditant, falce ſuæ iuſtitiæ reproba capita demetendi. Ne ergo capiaris, ô homo imprudens, rutila voluptate cùm emicat; ſed ſubinde diuerte oculos ad flagellum deorſum iacens, hoc etiam titulo inſcripto: NON SINE CAVSA.

Flagella Dei excipiunt voluptates.
Flagella id homines cœlitus intorquentur.

Cometæ indices iræ Dei, caſtigantis hominum facinora, ſunt ignes accenſi vitio noſtro, nec eſt quòd cauſemur grauem eſſe Dei manum, cùm ſcelere inundante totum terrarum orbem, noſtro tantùm vitio pereamus. Hoc & aliàs meditatus eſt Saluianus ita fatus: *Cùm ſint omnia diſsonis ſacra, & nutu Dei cuncta moderentur, quidquid malorum quotidie pœnarumque perferimus, cenſura eſt diuina manus, quam vtique cenſuram nos inardeſcere facimus, & peccatis noſtris ingiter commouemus. Nos cœleſtis iræ ignem accendimus, & excitamus incendia, quibus ardeamus. Iſaia 50. Ite in flammam ignis, quam accendiſtis.* Nec recens eſt illud Dei inſtitutum, hominum deliquia flagellis excipere; à ſæculo viget ille Dei titus, vt fusè probat Baſilius, longam texens ſeriem hiſtoriarum, quas ex codice ſacro commemorat, oſtenſurus quantùm Deo diſpliceant crimina perpetrata.

Flagellis Dei homines materiam ſuppeditant.
EX SS. PATRIBVS.
Saluian. li. 8. de prouid. Dei.

Sic ille: *Cùm diuinarum literarum memoriam animo colligo, reperio tam in Veteri quam in Nouo Teſtamento, neque in numero, neque in magnitudine peccatorum, ſed vna tantummodo cuiuſcumque tandem generis præcepti violatione contumeliam aduerſus Deum iudicari, à Deoque in omnes promiſcuè, qui dicto ipſius audientes non fuerint, ſupplicium conſtitutum. Atque in Veteri quidem, quando horribile illud Achan exitium legi, aut hiſtoriam illius, qui ſabbatho ligna collegerat, de quorum neutro, quòd aut aliter in Deum peccauerit, aut hominem quempiam vlla in re vel magna vel mediocri prorſus violauerit, vſquam reperitur. Atqui tamen alter ob vnam modò eamque primam lignorum collectionem, pœnas inexpiables luit, & ne ſpatij quidem tantùm inuenit, in quo poſſet pœnitere: ſiquidem Dei iuſſu, confeſtim à cuncto populo lapidibus obruitur: alter autem quod neſcio quid tantummodò*

Baſilius in proœmio li. de moribus.
Peccata nulla impunita.

Peccata à Deo grauiter olim caſtigata.

ſublegerat eorum, quæ Deo fuerant dedicata, neque tamen adhuc intra ſynagogam aſportata, neque ab iis recepta, ad quos rerum huiuſmodi receptio pertinebat, non ſibi modò, ſed filiis etiam & coniugi exitio fuit, atque vnà cum tabernaculo, vniuerſis etiam propinquis ſuis. Iamque in eo res erat, vt hæc peccati lues cunctum populum ignis inſtar populatura videretur, & quod magis mirandum eſt, qui neque peccati auctorem ſciret, & ſi ſciſſet, nullo modo ei condonaturus fuiſſet, niſi quàm primùm ex ipſa virorum, qui occiderant, calamitate, animaduerſa Dei indignatione miſerè ſe affligare cœpiſſent, & niſi Ieſus filius Naue vnà cum ſenioribus capite puluere conſperſo ſeſe in terram abieciſſet.

Peccata etiã ſanctiorum hominum Deus acriter obiurgat.

Vt patum fellis inſertum magnæ copiæ ſacchari colliquati dulcorem eius inficit; ita & peccatum ſuo contagio coinquinat magnam bonorum operum molem: ardua namque facinora priùs edita à Sanctis & eorum virtutes emeritæ non obſtant, quin Deus acriter animaduertat in deliquia hominum probatorum, vt luculenter idem Baſilius probat hoc tenore: *Maria ſororis Moyſi virtutes nullum arbitror fidelẽ eſſe qui non cognouerit. Hæc quòd ſemel aliquando ſecus neſcio quid locuta eſt de Moyſe, idque ipſum verè: Mulierem enim, inquit, Æthiopiſſam accepit ſibi; adeò vehementer Deum aduerſum ſe incitauit, vt ne ipſe quidem ſuppliciter pro ea deprecatus Moyſes, quominus mulctam peccato irrogatam ſuſtineret, ipſe impetrare potuerit. Quoties igitur animo mecum Moyſem ipſum intueor Dei miniſtrum, magnum illum virum, cui talis à Deo ac tantus fuerat honos delatus, magnificuſque adeò ſumma virtutis data teſtimonia, vt audire promeruerit illud: Noui te præter cæteros, & inueniſti gratiam coram me: hunc ipſum quoties conſidero ad aquam contradictionis, nullam aliam ob rem niſi quòd tantummodo dixerat populo propter aquæ penuriam murmuranti: Num de petra hac aquam vobis poterimus eiicere? hac ſola de cauſa confeſtim ei fuiſſe denunciatum, non ingreſſurum illum in terram promiſſionis, quæ omnium, quæ Iudæis promiſſa fuerant, erat tunc caput. Quoties igitur hunc orantem video, & nihil exorantem, quotieſque reputo mecum, nihil ei prodeſſe potuiſſe præclara adeò multa quæ fecerat, vt veniam tam breui verbo impetraret, verè vt eſt apud Apoſtolum, rigidam Dei ſeueritatem video, veréque illud dictum eſſe, perſuadeo mihi: Si iuſtus vix ſaluabitur, impius & peccator vbi parebunt.* Hactenus Baſilius abiens in ſtuporem, ob aſperè crimina caſtigata.

Baſilius vbi ſuprà.

Maria ſoror Moyſis grauiter à Deo punita.

Moyſes à Deo caſtigatus.

1. Petr 4.

Meminit & ille alia exempla Noui Teſtamenti, vt Ananiam, & Saphiram, quibus abundè liquet, non mitiùs agi cùm Eccleſia quàm cum Synagoga, ſi homines aliquando ſuæ ſalutis incurij, gratiæ Dei deſint, vt liberaliùs indulgeant animo. Ex præfatis videre eſt, quàm prudenter Chriſtus Paralyticum hodie admoneat, vt caueat à peccatis, ne quid deterius accidat: quippe ſi ipſa præludia peccantium, & prima rudimenta reproborum Deum ſollicitant ad vindictam; quid ſpei reſiduum eſt ei, qui à iuſta terſiore vitâ pœnitens factus, tandem tædio ſanctitatis malè ſoada percitus illecebra, redit ad ſordida volutabra? Ad hos pertinet illud præſagium Iſaiæ: *Væ filij deſertores.* Quale autem *Væ* maneat deſertores, vide proximo articulo, vbi omnigena mala manent eos, qui Deo renunciant, vt in vitiorum omnium colluuie fœtida volutentur.

Iſa. 3o.

SENSVS MORALIS.

Peccatum malorum omnium ſummam ſecum vehit.

In hæc verba:

Noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

ARTICVLVS TERTIVS.

Ex Theologia, Ex Historia, Et Ex Vtroqve Ivre.

Malum quid ſit.

NEmine inficiante, Malum eſt priuatio boni; quæ ſuccincta deſcriptio coincidit cum hac breuiloqua Auguſtini ſententia: *Malum eſt corruptio modi, ſpeciei, & ordinis.* Vnde vt priuationum numerus petitur à formis, quibus idonea ſubiecta carent; ita malorum, quæ hominem afficiunt, diſtinctio eſt petenda à bono, cuius eſt homo capax. In boni illius indagine, ſic procedo: Omne bonum quamdam perfectionem clamat: perfectio autem eſt duplex; prima ſcilicet, & ſecunda. Perfectio prima, eſt forma vel habitus; ſecunda verò perfectio, eſt operatio. Ad perfectionem primam, cuius vſus eſt operatio, poteſt reduci omne illud, quo vtimur operando. Vnde ex diametro duplex malum emergit. Vnum quidem in ipſo agente, vt priuatur forma, vel habitu, vel quocumque organo neceſſario ad agendum. In eo ſenſu cæcitas eſt malum quoddam, quia facultatem adimit neceſſariam homini ad actiones congruas exercendas. Aliud verò malum attenditur ex ipſo actu deficiente, vt claudicationem dicimus eſſe malum, quia deuius ille hominum greſſus inclinans in vtramque partem eſt actio incongrua. In natura intellectuali, vt in Angelo & homine, priuatio formæ vel habitus vel organi dicitur malum pœnæ. At priuatio debiti ordinis in actione voluntatis dicitur malum culpæ, & hoc malum vt totam rationem mali participat, malorum etiam omnium ſummam in animam inducit, quando malum illud affingitur animæ, quæ peccauit.

Auguſt. li. de natura boni cap. 4.

Malum quotuplex ſit.

Ex Theologia.

Thomas in quæſt. diſputatis, qu. de Malo ar. 4.

Malum pœnæ quid ſit.

Malum culpæ quid ſit.

Eſſe autem malum culpæ grauius omni malo, ſic liquere poteſt: Propter quod vnumquodque tale eſt, & illud magis: Sed omne malum pœnæ eſt propter malum culpæ: nam vitio Adami propagato in totam proſapiam, mala propè infinita pœnæ, omnes homines inundarunt: Ergo malum culpæ erit maximè malum, cum ab eo velut ſtipite mala omnia pœnarum velut noxij ſurculi deriuarint. Rurſus illud eſt magis tale, quod ſubiectum magis facit tale: Ergo cùm malum pœnæ afficiens hominem non denominet illum malum, & malum culpæ iniectum in hominem liquidò dicat eum eſſe malum; profectò malum culpæ deterius erit malo pœnæ, cuius intuitu nemo malus eo ipſo cenſendus eſt, vt videre eſt in Iob, Tobia, aliiſque viris virtutis probatiſſimæ, quibus non obfuere mala pœnæ, quin optimi tunc etiam à Deo rerum æquo æſtimatore & Domino cenſerentur. Præterea quòd aliquid

Malum culpæ grauius necne malo pœnæ.

Malum culpæ eſt cauſa mali pœnæ.

Malum culpæ quare grauius malo pœnæ.

aliquid magis recedit ab ipſo fonte boni, ſeu ab ipſa bonitate, eò etiam plus participat rationem mali: Sed malum culpæ velut è regione opponitur Deo, & priuat nos eo, penes quem eſt bonorum omnium gaza, malum verò pœnæ non ſecernit hominem à Deo, cùm Martyres in diris etiam cruciatibus, & acerbis pœnis Deo iugiter adhæſerint: Eſt ergo malum culpæ cæteris omnino malis iniquius, quia hominem exuit ſummo bono, & mediis quæ conducunt ad fruitionem eius Dei optimi maximi: culpa nimirum gratiam eliminat, & gloriæ æternæ neſcios, & expertes facit.

Malum pœnæ infligitur vt caueatur malum culpæ.

Item malum, quod ſapiens artifex inducit ad cauendum aliud malum, minùs habet de ratione mali, quàm illud malum, ad quod vitandum infligitur; vt ſi Medicus induſtrius decernat præciſionem manus, vt toti corpori conſulat. Palàm autem eſt, ſapientiam Dei pœnas adhibere ad hoc vt qui plectitur effugiat culpam, vel ſuo ſaltem ſupplicio alios inducat ad culpam seriò declinandam. Eò ſpectat ille verſus Iob: *Fugite a facie iniquitatis, quoniam vltor iniquitatis eſt gladius.* Igitur illud malum pœnæ inductum à Deo, vt caueatur malum culpæ, minus habebit de ratione mali, quàm ipſa culpa ad quam declinandam fuit pœna inuecta. Demum malum culpæ ſitum eſt in operari; malum verò pœnæ eſt penes paſſionem: quod autem habet operationem malam, oſtenditur iam eſſe malum; quod verò patitur, illud non eſt malum, eo tantum nomine quòd patitur, quia tale malum eſt à principio extrinſeco inferente malum pœnæ, quod ingerit ſenſum ingratum ſubiecto patienti. At ſecus eſt de malo in operatione ſito: illud verbi gratiâ in intellectuali agente fluit à principio interno, id eſt à voluntate, ad cuius arbitrium facultates omnes animæ percelluntur, atque ita malum culpæ, quod eſt actio deuiæ voluntatis, ſuam maximè malitiam affricat homini, qui vltro & ſponte incurrit in id malum, quo etiam plerumque reprobi gloriantur, vtpote gratis in rebus peſſimis exultantes.

Iob. 19.

Malum culpæ eſt voluntarium, malum pœnæ eſt coactum.

Pernicies mali culpæ, id eſt peccati, maximè colligitur ex ſequela: mala nimirum omnia pœnæ ſunt propagines culpæ Adami, cuius aſpergine fuit eius ſoboles inquinata. Si nempe ſibi conſtitiſſet homo editus in gratia, neſciiſſet inſutias, quibus afficimur, Deum etiam vrgentes, vt miſericordiæ immemor ſæuiat in peccantes. Ita declamauit Saluianus Epiſcopus æquus vitiorum cenſor. Is ſuo ſæculo infinitis propè vitiis inglorio ſæpius ingemuit, vnde & dicitur Ieremias Chriſtianus. Sic ille. *Qui caſtigat malos, non reddit mala: agnoſcere nos peccata noſtra mauult, quàm ſuſtinere: ſcilicet vt piis ne ſalutaribus flagellis oſtendat nobis quæ ferre mereamur; ſed tamen non inferat quæ meremur. Vim Deo facimus, ipſi nos irrum dinenitatis armamus, thesaurizamus iram, cogimus ad vleiſcenda criminum noſtrorum immanitates nolentē Deum. Prope eſt vt eum non permittamus vt parcat.*

Peccata Deū vrgent ad vindictam.

Saluian li. 5. de prouidentia Dei.

Peccata à Deo acriter caſtigata.

Si defodienda ſunt vetera monumenta hiſtoriæ, conſtabit vniuerſum orbem eſſe velut tortorem hominis inſenſati, & mala omnia pœnæ ad vindictam culpæ cœlitus irrogari. Vt namque præteream mundi excidium ſæuiente aquarum illuuie, vt ſileam repentinum incendium totius plagæ Sodomorum, innumera ferè exempla probant, pœnas & culpam eſſe res indiuiduas, & mutuò ſociari implexu. In his eſt celeberrima ſeries rerum geſtarum à Baſiliſco Imperatore, qui poſt iniquis artibus vſurpatum Imperiū, adeò ſcelerate vixit, vt regnum eius fuerit indefeſſus atque iugis vitiorum tenor: vnde Deus ad iram excitatus, eum vt par erat corripuit. Nempe rebellantes Græci eum exauctorauerunt, & nudum cum vxore & filiis in inſulam deportarunt, vbi frigore & inedia omnes conſumpti ſunt, vt fusè Procopius enuntiat. Hominis huius nefarij vitia ſuum affricuere virus toti etiam familiæ quoad ſupplicium, quamuis fortè tota nebulonis familia non fuerit vſquequaque criminis conſcia perpetrati. Auaritia Baſiliſci congruo tortore punita eſt, ſcilicet egeſtate. Gula, quam epulis ad crapulam vſque fouerat, nacta eſt cenſorem idoneum, ſcilicet inediam, qua impaſtus ille miſer & tabidus emarcuit.

Ex Historia.

Procopius lib. 1. de bello Vvandal.

Baſiliſci tyranni crimina caſtigata.

Iniquiore fato ſublatus eſt Phocas, alius vſurpator Imperij. Ille hominum nequiſſimus in Mauritium Imperatorem legitimum inſurrexit, quo occiſo ingloriè cum filiis & coniuge vitiorum omnium cœno immerſus, ita ſuum caput deuouit iræ Dei, vt Heraclius in illum inſurgens, diro & acerbo torſerit ſupplicio, exectis partibus conſciis nefandæ libidinis, & in fruſta corpore lacerato. Nonne & Seuerus Imperator Chriſto iniurius, in quem gladium ſtrinxerat ſæuiens in Martyres, proprio filio quaſi carnifice vſus, meritas luit pœnas? Filius enim eius velut vltor iniuriæ Chriſti, licet alio intento, gladio exerto patrem voluit imperere, qui rei inſperatæ obiectu adeò conſternatus fuit, vt malè perierit.

Phocæ Imperatoris ſupplicium.

Hiſtor. Imper. Phoc.

Seueri Imperatoris mors horrenda.

Dion in Seuero.

Quales peccata tragœdias excitare ſoleant, Deus egregiè oſtendit Sancto Porphyrio Gazæ Epiſcopo. Is nauigio traiiciens mare placidum, miratus eſt ſubinde exortam horribilem tempeſtatem, qua inualeſcente, nauis erat iamiam fluctibus inundanda. Sanctus ille Præſul ſubodorans in ea repentina maris nequitia flagellum Dei, hunc rerum Dominum conſuluit de cauſa pelagi ſæuientis. Deus annuendo votis eius ait, nauclerum eſſe Arianum, & in pœnam hæreſeos eius, vltrices aquas ſuos gurgites aperire. Accepto oraculo Antiſtes ad nauclerum accedens, eum ſollicitat ad profeſſionem ſinceræ fidei, & abiurationem erroris Chriſto iniurij, ſi vellet morti inſtanti ſe ſuoſque omnes eripere. Deo miſerante perfidus ille reſipuit, & Chriſto manus dedit, cauſâque procellæ ſic abactâ, furens mare ſuas minaces vndas depoſuit, fueruntque tranquilla omnia; ſic innuente Deo, omnia ſeſe accingere ad vindictam hominum impiorum, quorum iniquo conſortio viri etiam innoxij in periculi cautes impingunt, eodem plerumque gladio vindice caſtigati.

S. Porphyrius audit à Deo peccatū eſſe cauſam horribilis tempeſtatis.

Marcus in actis ſancti Porphyrij Gazæ Epiſcopi.

Peccatum mare turbat, & excitat tempeſtates.

Boni plerūque reprobis admiſti cum eis puniuntur.

Eò ſpectat iſte Canon: *Turbatur nauicula Petri, in qua erat Iudas; quia qui ſuis meritis erat firmus, turbatus eſt alienis.* In Canonem hunc Gratianus ita commentatur: *Ignorabat Petrus peccatum Iudæ. Non ergo ignorantia excuſauit illum. Sed turbatio hac non peccati coinquinatio, ſed corporalis perſecutio intelligitur: quia meritis malorum nonnunquam adeò premuntur boni, vt eorum turbetur firmitas.* Non ergo gratis & inconſultè huic articulo præfixi titulum, qui affirmat, peccatum inducere omnium malorum ſummam: nam præter Dei iacturam, quam patitur anima nequam, corpus etiam plectitur acerbe à ſupremo iudice ſubirato.

Ex Iure Canonico.

Can. Turbatur 1. q. 4.

Mala conſortia bonos quandoque faciunt pœnis obnoxios.

Vt enim, fulmina quatiunt ædes ſacras, ob iniqua plerumque illic geſta; ita Deus ferit corpus, vbi degens anima vitio ſe obſtrinxit. Sic & Imperatores Arcadius & Honorius dixere ſententiam in ædes, vbi fuere celebrata impia comitia. Ecce legem: *Conuenticula illicita etiam extra Eccleſiam in priuatis ædibus celebrari prohibemus, proſcriptionis domus periculo imminente, ſi Dominus eius in ea clericos noua ac tumultuoſa conuenticula extra Eccleſiam celebrantes ſuſceperit.* Si peccati vitus inficit ædes, vbi peccatum eſt; quomodo & quantùm ebulliet ita Dei ferientis corpora ſociata animæ delinquenti?

Ex Ivre civili. *Lege Conuenticula Cod. De Epiſcopis l.1.tit.3 leg. 25.*

CONTROVERSIÆ
EMERGENTES
EX PROXIMO EVANGELIO
PROXIME LITERALITER ET MORALITER EXPEDITO.

Ioan. 5.

EVANGELIVM
SECTVM IN TOT NVMEROS, QVOT Controuerſiæ agitantur.

I. ERAT dies feſtus Iudæorum, & aſcendit IESVS Ieroſolymam. Eſt autem Ieroſolymis probatica piſcina, quæ cognominatur Hebraicè Bethſaida, quinque porticus habens. In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum.

II. Angelus autem Domini deſcendebat ſecundùm tempus in Piſcinam; & mouebatur aqua.

III. Et qui prior deſcendiſſet in Piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate.

IV. Erat autem quidam homo, &c. Dicebant ergo Iudæi illi qui ſanatus fuerat: Sabbatum eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum.

CATHOLICA ET Orthodoxa expoſitio Euangelij.

I. VT ſancta Eccleſia Catholica Apoſtolica & Romana præſtantior eſt Ieroſolyma; ita & præſtantiore Piſcina a Deo dignata eſt: ſcilicet pœnitentia, cuius beneficio nullum planè eſt peccatum, quod non deleatur. Quinque nimirum plagis Chriſti vt tot fontibus merita Paſſionis Chriſti diffluunt in animas, quæ Piſcina huius myſtica fluctibus abluuntur.

II. Vt eſt caro refuga cuiuſlibet importuni ſenſus, horret accedere ad Piſcinam pœnitentiæ; ſed Angelus cuſtos proprio pupilli ſui bono inuigilans, eum ſecretò percellit, & vrget ad ſubeunda pœnitentiæ pharmaca ſenſibus ingrata.

III. Sic quippe à Deo decretum eſt, vt anima illecta dulcedine voluptatis ſana fiat redux, niſi hauſto calice acerbo pœnitentiæ: namque amarore propinato opportunè dulcia caſtigantur.

IV. Anima ſic ſoſpitata, diem beneficij huius habere debet feſtum, & illum ſingulari recolere cultu, eo ſcilicet quo Catholicè feſta omnia recenſentur.

ELENCHVS, ET RATIO Controuerſiarum, Quæ ex hoc Euangelio emergunt.

I. Hiſtoria Piſcinæ probaticæ, conſulentis omnibus ægrorum morbis in vrbe Ieroſolyma, congruum argumentum dedit diſputandi:

An in Eccleſia pœnitentia gerat vices Piſcinæ probaticæ, diluendo omnes animæ noxas.

II. Quia plerumque hyberno tempore, vt circa Paſcha, ſalutaris illa aqua prouocabat ægros, vt tingerentur, nequaquam

quaquam eos rigore remorante; probo, pœnitentiam dicere aliquid aſperum ingratum ſenſibus, ſicque emergit iſta controuerſia:

An pœnitentia ſecum aliquam pœnam vehat.

III. Cunctanti homini ſubito dura, datus eſt Angelus vt conſultor, referens officium eius, qui mouebat aquas piſcinæ, à quo ſumo argumentum diſputandi:

An ſinguli quique homines ſuis ſtipentur Angelis.

IV. Paralyticus à Chriſto reſtitutus in integrum, & baiulans grabatum ſuum, cenſores acerbos paſſus eſt Iudæos, carpentes actionem illam vt iniuriam ſabbato. Vnde opportuna emergit anſa diſcutiendi quæſtionem iſtam:

An congruè decernantur dies feſti; vt corpore feriante, anima recolat merita & agones Sanctorum.

SENSVS ORTHODOXVS.

An in Eccleſia proſtet pœnitentia diluens omnes noxas.

In hæc verba:

Eſt Ieroſolymis probatica Piſcina, quinque porticus habens.

Controversia Prima.

Comparatio omnimoda Piſcinæ cum pœnitentia.

Ex Scriptvra, Et Ex SS. Patribvs.

Æquinoctialis plaga gaudet æquiore cœlo.

PRiſcis olim ſæculis nemo voluit velificari in plagas ſubiacentes lineæ æquinoctiali, quia malè audiebant illæ prouinciæ, vtpote creditæ inſalubres, iniquiore cœlo in eas iugiter influente. Sed vt à peritis nauticæ artis tentatus eſt ille ſitus orbis, deprehenſus eſt longè alius ab eo, quem deſcripſerant homines imperiti, mentientes illic homines haudquaquam degere, quia omnia Sole feruido conflagrabant. Appellentes ad has auras nautæ experti ſunt cœli æquioris influxum beneficum, & fauonij aſpirantis afflatum propitium. Hac ſorte iniqua fuit damnata pœnitentia ab hæreticis, dicentibus hanc lineam non æquinoctialem, ſed æquitatis, & iuſtificationis, eſſe hominibus inuiam, & neminem poſſe congruâ pœnitentiâ conciliare ſibi Deum. Huius blaſphemiæ primos aſſertores facit Montaniſtas Hieronymus, dicens eos ad omne delictum obſerare fores Eccleſiæ. Hoc contagio periit & Nouatus, aſpergens illud lethale virus ſuis ſequacibus, affirmando, ſacerdotibus à Deo nullam eſſe copiam factam recipiendi pœnitentes in gratiam: ſicque Nouatus habuit pœnitentiam ſicuti ludibrium, & inane gratiæ ſimulacrum, vt meminere Cyprianus, Euſebius, Socrates, & Ambroſius. Mali huius eorui fuerunt etiam oua iſta virulenta, videlicet Meletius, Aceſius, & Sympronianus, homines de pœnitentia peſſimè ſentientes. Hos notant, Epiphanius, Sozomenus, & Patianus.

Pœnitentiam qui negarint.

Hieron. ep. 54. ad Marcellã. Cypr. l. 4. c. Euſeb. l. 6. c. 39. Socrat. l. 4. c. 23. Ambr. l. 4 de pœnit. c. 2. Epiphan. hæreſ. 68. Sozom. l. 1. c. 21. Patian. ep. 1. ad Sympr.

Alio longè tramite deuiarunt noſtrates hæretici: hi nimirum transfugæ & deſertores Eccleſiæ, vt voluptuoſos de grege ſuo porcos inirarent horrore pœnitentiæ, commenti ſunt pleraque abſorda, quæ affinxerunt Catholicis, vt ſic à pœnitentiæ ritu ſuos aſſeclas diſtraherent. Calumniarum omnium, quas eructant, ſumma ad tres præcipuas reducitur. Prima eſt, Catholicos reponere pœnitentiam inter opera merè naturalia, vtpote negantes, fidem eſſe neceſſariam ad congruè pœnitendum. Illa fuit impoſtura Lutheri, ſic mentientis: *Lege libros illorum Sophiſtarum de pœnitentia, & videbis eos nec promiſſionis nec fidei vllam mentionem facere. Has enim partes pœnitentiæ viuas omittunt, & ſolis mortuis contritionibus homines exagitant.* Ecce alium ructum hominis aſſueti mendaciis: *Non hoc contenta Babylonia noſtra, fidem quoque adeò extinxit, vt impudenti fronte eam negaret neceſſariam eſſe in ſacramento iſto: imò Antichriſtica impietate definiret hæreſim eſſe, ſi fidem neceſſariam quis eſſe aſſereret.*

Lutheri calumnia de pœnitentia Catholicorum.

Luther lib. aduerſus bullam art. 6.

Idem lib. de captiuitate Babylonica cap. de pœnitentia.

Secunda calumnia eſt, Catholicos in pœnitentia non meminiſſe meritorum Chriſti, imò omnem eorum virtutem expungere, vt totum tribuant clauium poteſtati. Sic ille hiſtrio traducit Papam in ſuam Scenam, & illi virus hoc inſtillat, vt blaſphemias iſtas euomat: *Nemo extra me, meas claues, & Miſſas poteſt opem ferre. Chriſtus, & fides hic nihil poſſunt.* Ita furit homo inſanus, dum Pontifici affingit os illud ſacrilegum. Tertia demum calumnia eſt, Catholicos decurtare meritum pœnitentiæ, & dicere eam tantùm eſſe de peccatis parui momenti, ſed non de lethalibus. Hoc ſpiculum in nos Caluinus intorſit, ita fatus: *Turpiter & impiè definiunt, non niſi de venialibus peccatis quotidie agi pœnitentiam.* Rurſus ille imponit nobis, cùm mentitur apud Catholicos præcipuum pœnitentiæ cardinem verti in edomanda carne, & nullam eſſe eis curam de renouatione mentis. Ecce deliri hominis ſcomma gratis eiaculatum. *Sic ſunt in externis exercitiis mordicùs infixi, vt nihil aliud ex immenſis voluminibus colligas, quàm pœnitentiam eſſe diſciplinam, & auſteritatem, quæ partim domandæ carni, partim caſtigandis puniendiſque vitiis ſeruiat: de interiori mentis renouatione, quæ veram vitæ correctionem ſecum trahit, mirum ſilentium.*

Lib. aduerſus Papatum.

Caluini impoſturæ circa pœnitentiam.

Caluin. l. 3. inſtitut. cap. 4. §. 1.

Hæc omnia conuicia refellit Eccleſia, pœnitentiam comparans cum Piſcina probatica. Primò nemo niſi cœlitùs admonitus in eas inſiliebat aquas: nempe motus Angeli expectabatur, vt eſſet illa ſalutaris aqua. Ita & Eccleſia cœlitus erudita docet in pœnitentia motionem ipſius attritionis eſſe impulſum Spiritus Sancti. Ecce in eo themate decretum Concilij Tridentini. *Sancta Synodus illam contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, ſi voluntatem peccandi excludat, cum ſpe veniæ declarat, non ſolùm non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verùm etiam donum Dei eſſe, & Spiritus Sancti impulſum; non adhuc quidem inhabitantis,*

Pœnitentiæ comparatio cum piſcina probatica.

Pœnitentia non fit ſine motione diuina.

Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 4.

bitantis, ſed tantùm mouentis, quæ pœnitens ad-intus viam ſibi ad iuſtitiam parat. Illo oraculo ruit impoſtura deſertorum Eccleſiæ, qui imponunt, nos dicere hominem proprio Marte, etiam ſecluſa fide, poſſe pœnitere.

Chriſti meritum influit in animas pœnitentes.

Rurſus ad Piſcinam quinque erant aditus, quibus Nathinæi, id eſt homines vltro oblati, victimas abloturi in Piſcina, illuc introibant: vnde & aquæ illæ cruentæ vſque ad Hieronymi tempora perdurarunt. Chriſtus victima ſalutaris ſuo ſanguine tinxit aquas pœnitentiæ, & quinque plagæ corporis eius ſunt veluti quinque fores, quibus peruia pœnitentia ſalubriter influit in homines: etenim ſancta Eccleſia nullum omnino meritum agnoſcit vitæ æternæ, niſi Chriſto Domino deſuper influente. Ecce ſenſum Concilij Tridentini. *Cùm ille ipſe Chriſtus* IESVS *tamquam caput in membra, & tamquam vitis in palmites, in ipſos iuſtificatos virtutem iugiter influat: quæ virtus bona eorum opera ſemper antecedit, & comitatur, & ſubſequitur, & ſine qua nullo pacto Deo grata & meritoria eſſe poſſent, nihil ipſis iuſtificatis ampliùs deeſſe credendum eſt, quo minus plenè illis quidem operibus, quæ in Deo ſunt facta, diuinæ legi pro huius vitæ ſtatu ſatisfeciſſe.*

Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 16. Chriſti meritum noſtra opera præuenit, comitatur, & ſequitur.

Hoc decreto liquet orthodoxa fides Eccleſiæ, & mendacij arguitur impoſtor hæreticus, clamans Catholicos, vt ſuam pœnitentiam adſtruant, Chriſti Domini merita prætereue. Demum Piſcina probatica fuit adeò propitia morbis omnibus, vt eorum omnes reliquias plenè deterſerit, reſtituens in integrum corpora vitiata. Ea etiam virtute præſtat pœnitentia: fides namque Catholica nullum excipit animæ morbum, ſed in genere confitetur, hoc ſacramentum pœnitentiæ eſſe inſtitutum ad gratiam reducem, ſiquando quis ab ea defeciſſet poſt Baptiſmum. Ecce ſynopſim fidei noſtræ ex Concilio Tridentino. *Si ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum eſſet, vt iuſtitiam in Baptiſmo, ipſius beneficio & gratia ſuſceptam, conſtanter tuerentur, non fuiſſet opus aliud ab ipſo Baptiſmo ſacramentum ad peccatorum remiſſionem eſſe inſtitutum. Quoniam autem Deus, diues in miſericordia, cognouit figmentum noſtrum, illis etiam vitæ remedium contulit, qui ſeſe poſtea in peccati ſeruitutem, & dæmonis poteſtatem tradidiſſent; ſacramentum videlicet pœnitentiæ, quo lapſis poſt Baptiſmum beneficium mortis Chriſti applicatur. Fuit quidem pœnitentia vniuerſis hominibus, qui ſe mortali aliquo peccato inquinaſſent, quouis tempore ad gratiam & iuſtitiam aſſequendam neceſſaria.* Itaque mentitur impudenter Caluinus, cùm dicit Eccleſiam decernere tantùm venialibus peccatis pœnitentiam, & non lethalibus, quaſi parum altè ſentiret de hoc beneficio præſtito malè ſibi conſciis hominibus, quibus beneficio huius ſacramenti ritè conſulitur, nullo crimine ſuperſtite, ſi vt par eſt pœnitentia congruis actibus obeatur.

Pœnitentia medetur omnibus animæ morbis.

Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 1.

Pœnitentiæ nullum peccatum ſubtrahitur quod non ab ea deleatur.

EX SCRIPTVRIS.

2. Paral. 33.

Antequam pœnitentia vendicaret ſibi rationem ſacramenti, ſanitatem reſtituit ægris etiam deploratis, vt videre eſt in Manaſſe, quem obſtrictum innumeris penè piaculis Scriptura ſic recolit: *Ceperunt Manaſſem, & vinctum catenis, atque compedibus duxerunt in Babylonem. Qui poſtquam coangustatus eſt, orauit Dominum Deum ſuum, & egit pœnitentiam valde coram Deo patrum ſuorum, deprecatuſque eſt eum, & obſecrauit intentè, & exaudiuit orationem eius, reduxitque eum Ieruſalem in regnum ſuum.* Nemo ſanè deterior hoc Principe; horrenda tamen eius facinora, non obſtitere quò minùs eius pœnitentia ſartam tectamque ſanitatem animæ cœlitus impetrarit. Deus inducendo ritum illum, non excepit aliquod facinus, cui aliquando foret impar pœnitentia. Sic ex perſona Dei Vates prouocat impios: *Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes iniquitates veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum, & quare moriemini domus Iſrael.* Concinit huic Prophetæ alius illi ſuppar, ſcilicet Ieremias, Deum ſic inducens homines adhortantem: *Conuertimini filij reuertentes, & ſanabo auerſiones veſtras.*

Ezech. 18.

Ierem. 3.

Eccleſia Catholica fidem adhibens his Scripturis, longè eſt ab illa commentitia ſententia, quam ei Caluinus homo procax turpiter affingit, dicens à nobis pœnitentiam decerni venialibus tantùm noxis, & non aliis momenti potioris. Quòd ſi vadimonium non deſerit Caluinus, illum ego ſiſto iudicio Sanctorum Patrum, quos vt proceres ſuos Eccleſia Romana ſuſpicit atque veneratur. Prior occurrit Athanaſius ſoluens inſtantiam eorum, qui iniurij pœnitentiæ dicunt eam non purgare peccatum blaſphemiæ in Spiritum Sanctum. Sic ille: *Obſeruandum eſt, non dixiſſe Chriſtum: blaſphemanti, & pœnitentiam agenti remiſſionem dandam non eſſe: ſed blaſphemanti, & in blaſphemia manenti. Quandoquidem nullum peccatum eſt irremiſſibile apud Deum in illis, qui verè ex animo & vt par eſt pœnitentiam agunt.* Compendiosè Athanaſius omnem omnium peccatorum ſeriem dicit tergi ſcopis pœnitentiæ. Nullum etiam repetitum crimen ſecerni à gratia pœnitentiæ Deus ait, dicens peccatorem quotieſcumque ingemuerit ſaluum fore. Eò vergit hoc effatum Gregorij Nyſſeni: *Moyſes rurſus per lapidem inundare aquis riuum fecit. Quæ res quantum qualeque ſit pœnitentia ſacramentum docet. Nam qui poſtquam ſemel biberunt è lapide, quamuis ad ventrem & Ægyptias voluptates lapſi, bonorum priuatione, ac doloris perpeſſione in deſerto condemnentur: poſſunt tamen virtute pœnitentiæ lapidem, quem dereliquerunt, inuenire, ac fontes, quos delinquendo obſerarunt, pœnitendo reſerare.*

EX SS. PATRIBVS.

Peccatum in Spiritū Sanctum quādo non remiſsū.

Athanaſius de annuntiatione naturali Patris, & Filij, & Spiritus S.

Peccatū poſt recidiuam poteſt pœnitentia dilui.

Greg. Nyſſ. de vita Moyſi.

Fortè obgannient Sectarij, fidem Romanæ Eccleſiæ incongruè oſtendi ſententiis Græcorum Patrum, ideoque diluenda eſt obiectio, productis in medium textibus idoneis, & petitis à priſcis ſcriptoribus Eccleſiæ. Fortaſſe ſapiet hæreticis Tertullianus, enuntians quid Eccleſia Romana de pœnitentiæ merito prædicarit. Sic ille: *Deus poſt tot ac tanta delicta humanæ temeritatis à principe generis Adam auſpicata, poſt condemnatum hominem cum ſæculi dote, poſt eiectum à Paradiſo, mortique ſubiectum: cùm rurſus ad ſuam miſericordiam maturaſſet, iam inde in ſemetipſo pœnitentiam dedicauit, reſciſſâ ſententiâ irarum priſtinarum, ignoſcere pactus operi, & imagini ſuæ. Itaque & populum ſibi congregauit, & multis bonitatis ſuæ largitionibus fouit, & ingratiſſimum toties expertus, ad pœnitentiam ſemper hortatus eſt, & prophetando vniuerſorum Prophetarum emiſit ora: mox gratiam pollicitus, quam in extremitatibus temporum*

Tertull. lib. de pœnitentia cap. 2.

Pœnitentiam hominum quàm patienter Deus ſemper expectarit.

Pœnitentia euertit ſordes omnes.

Pœnitentia mundum habitaculum præparat Spiritui Sancto.

ram per Spiritum ſuum daturus eſſet, praire intinctionem pœnitentia iuſſit, vt quos per gratiam vocaret ad promiſſionem ſemini Abraham deſtinatam, per pœnitentia ſubſignationem antè componeret. Non tacet Ioannes: Pœnitentiam inite, dicens: iam enim ſalus nationibus appropinquabit, Dominus ſcilicet afferens ſecundum Dei promiſſum. Cui praminiſtrans pœnitentiam deſtinabat purgandis mentibus prapoſitam, vti quicquid error vetus inquinaſſet, quicquid in corde hominis ignorantia contaminaſſet, id pœnitentia verrens & radens, & foràs abiiciens, mundam pectoris domum ſuperuenturo Spiritui Sancto paret. Horum bonorum vnus eſt titulus, ſalus hominis, criminum priſtinorum abolitione pramiſſa.

Pœnitentiæ meritũ nullo peccato retunditur.

Audis, Tertullianum nullum omnino crimen ſubtrahere ſcopis pœnitentiæ, & ſic conuincere erroris atque mendacij Caluinum, qui traducit Catholicos velut iniurios dignitati pœnitentiæ, & docentes eam iudici tantùm peccatis venialibus. Sed quia interdum hæretici dubiam faciunt fidem Tertulliani, quia transfuga & deſertor Eccleſiæ Montano hæreſiarchæ adhæſit, operæpretium eſt laudare Patres, qui maximè pertineant ad Romanam Eccleſiam, ne qua cauillandi anſa ſuperſit hæreticis. Opportunus adeſt Gregorius ille Magnus, moderator Eccleſiæ Romanæ, cuius fidem ſic explicat: *Per veram pœnitentiam, quamuis multa & grauiſſima ſint, peccata per miſericordiam Dei facilè relaxantur.* Rurſus idem pœnitentiæ dignitatem ſic aperit: *Tribunal iudicis æterni ſecurus aſpiciet, quiſquis reatus ſui conſcius, dignâ cum modò pœnitentiâ placare contendat.* Accipe & alium Pontificem ætate ſuperiorem Gregorio. Is eſt Leo Magnus, ſuccinctè concludens quanti ſit ponderis pœnitentia: *Multiplex* (inquit) *miſericordia Dei ita lapſibus ſubuenit humanis, vt non ſolùm per Baptiſmi gratiam, ſed etiam per pœnitentia medicinam ſpes vita repararetur æterna.* Textus ille liquidò prodit, mentem Præſulis huius ſummi fuiſſe, pœnitentiam occurrere diſcrimini, in quod peccata mortalia incurrunt. Nempe ſolo lethali piaculo homines excidunt ſpe vitæ æternæ, quæ vt reparatur obſequio pœnitentiæ, in confeſſo eſt, Pontificem, qui hoc profeſſus eſt, aliter omnino ſentire de pœnitentia, quàm Caluinus mentitus ſit.

Gregor. l. 7. Moral. c. 2.

Lib. 2. ep. 44.

Leo epiſt. 9. cap. 2.

Pœnitentiâ reparatur ſpes vitæ æternæ.

Si etiam priſcos Eccleſiæ Doctores in animo eſt conſulere; conclamabunt, nullo crimine retundi virtutem pœnitentiæ. Ita Hilarius: *Nefas eſt, nos ex præſcripto legis, dandæ veniæ numero concludi, cùm per Euangelij gratiam ſine modo nobis à Deo fuerit indulta.* Si ſine modo; ergo modum illi Eccleſia non imponit, vt delirant hæretici. Concolor Ambroſius ita ſatur: *Omnibus conuerſis pollicetur veniam, quia ſcriptum eſt: Omnis quicumque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.* Hieronymus item elimatè palàm facit Eccleſiæ ſententiam orthodoxam in argumento pœnitentiæ: *Fruſtra* (inquit) *mortuus eſt Chriſtus, ſi aliquos viuificare non poteſt: mentitur Ioannes Baptiſta, & digito Chriſtum & voce demonſtrans: Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi, ſi ſunt adhuc in ſæculo, quorum Chriſtus peccata non tulerit.*

Hilar. can. 18. in Matth.

Ambr. l. 2. de pœnitẽtia c. 2.

Hieron. in ep. ad Oceanum de digamia.

His adiice Auguſtinum, qui aliàs viſus eſt dicere eſſe peccatum tanti ponderis, vt aditum ſibi ad veniam occluderet. Quod effatum ipſe reuoluens cenſuit ſuà intereſſe, liquidiùs ſuam promere ſententiam circa illam concluſionem, quam velut indigeſtam ſcripſerat libro primo de ſermone Domini: *Addendum* (inquit) *fuit: Si in hac tam ſcelerata mentis peruerſitate finierit hanc vitam: quoniam de quocumque peſſimo in hac vita conſtituto non eſt vtique deſperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non deſperatur.* Porrò quia hæretici poſſunt obiicere, fuiſſe quidem fidem hanc Eccleſiæ veteris, cui conſtitere omnia ſarta tectaque ad fidem pertinentia, ſed Romanam Eccleſiam vt degenerem defeciſſe: accipe decretum Concilij Lateranenſis celebrati ſub Innocentio III. vndecim ſæculis poſt incunabula Eccleſiæ. Sic ſancta Synodus illa Generalis: *Si poſt ſuſceptionem Baptiſmi, quiſquam prolapſus fuerit in peccatum, per veram poteſt ſemper pœnitentiam reparari.* Non ergo à ſacris Patrum inſtitutis Romana Eccleſia deuiauit.

Aug. l. 1. Retractat. c. 19.

Peccatum graue quodo non remittatur.

Concil. Later. cap. 6.

Nota, me non conduxiſſe Patres eo ſolo intento, vt probarem Eccleſiam profiteri, vim pœnitentiæ porrigi ad peccata omnia quantumuis grauia; hæc ſiquidem concluſio nullas patitur inſtantias hæreticorum, ſed Caluini tantùm calumniam. Itaque præcipuus ſcopus, ad quem collimat omnis hic diſcurſus, eſt intentum damnandi errorem hæreticorum, qui principem pœnitentiæ partem faciunt fidem, quam dicunt nihil aliud eſſe, quàm fiduciam in miſericordia relaxante piacula noſtra. Quod commentum abundè conuincitur ſolo Patrum ſilentio; nemo nimirum Sanctorum Eccleſiæ procerum quidpiam tale ingeſſit, cùm fuere ab eis luculenta pœnitentiæ encomia celebrata.

SENSVS ORTHODOXVS.

An pœnitentia ſecum aliquam pœnam vehat:

In hæc verba:

Qui prior deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate.

CONTROVERSIA II.

Ex Scriptvra Sacra, Et Ex SS. Patribvs.

VT nihil in piſcina probatica lauabatur præter oues iam mactatas, quarum laceræ carnes ſanguine diffluebant; ita ad pœnitentiam pertinent tantùm homines, qui de ſua ſalute ſolliciti, ſpontaneâ pœnâ aſſumptâ plectunt in ſe quod nequiter antea perpetrarunt. Vnde pœnitentis habitus cum ſacrificio componitur à Dauide: *Sacrificium* (inquit) *Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.* Spiritus dicitur contribulatus, quando cum corpore tribulatur. Teritur autem corpus cilicio, ieiuniis, & flagellis. Rurſus qui in piſcinam mittebantur hyberno tempore, rigoris ſenſum & pœnam ſuſtinebant, veluti inſtantis præludia ſanitatis. Hæretici mollibus aſſueti abhorrent ab hoc pœnitendi ritu, nihilque aſperum volunt ineſſe pœnitentiæ, à qua prorſus eliminant illud omne, quod acerbum ſapit. Ideoque totam pœnitentiæ

Pœnitentia eſt ſacrificium.

Pſal. 50.

Pœnitentia quomodo deſcribatur ab hæreticis.

nitentiæ ſummam conſtituunt in fiducia remiſſionis peccatorum, & in propoſito emendandi retroacta facinora, ſicque volunt, pœnitentiam perinde eſſe ac reſipiſcentiam, quod etiam vocabulum ſuffecerunt in locum pœnitentiæ, quando in Scripturis vox illa occurrit.

Homines comatuli, & omnis illecebræ vilia mancipia, declinant pœnæ nomen, ne deliciarum voluptatem minuat ille pœnitentiæ titulus importunos. Ita Eraſmus prælulit aliis hæreticis:

Eraſmus in annotat. ad c. 3. Matth.

Noſtrum (inquit) *vulgus putat eſſe pœnitentiam agere, præſcripta pœna quapiam luere commiſſa: quod apud Chriſtianos, qui publicè peccaſſent, etiſti è conſortio propalam affligerentur, eaque ſatisfactio ſiue pœna, pœnitentia vocari cœpta. Quæ quidem ex re non mediocris error Theologis quibuſdam obrepſit, qui quod Auguſtinus de pœnitentia, hoc eſt de publica ſatisfactione ſcripſit, ad animi dolorem, quam contritionem vocant, detorquent. Alioqui μετάνοια dicta eſt à μετανοεῖν, hoc eſt à poſterius intelligendo, vbi quis lapſus, re peracta tum demum animaduertit errorum ſuum.* Hoc largè vinis ebibit Beza, qui

Beza in c. 3. Matth.

inuehitur in eos, quos vox Græca μετανοεῖτε induxit vt verterent: *Pœnitentiam agite.* Cùm debuiſſent vertere: *Reſipiſcite.* Ecce hominis inſani deliriam ſententiam: *Quam interpretationem multas ob cauſas repudio, ſed ob eam potiſſimum, quod multi imperiti occaſionem ex hoc dicendi genere arripuerint falſarum opinionum de ſatisfactione, quibus hodie agitatur Eccleſia.*

Pœnitentia pœnam ſecū vehit.

Arguo primò in transfugas illos, petita auctoritate Gentilium Latinorum, ad quos maximè pertinet enucleare voces Latinas, quarum ſenſum ancipitem credunt hæretici, quos ſiſto ad ſubſellia Grammaticorum, quandoquidem Patres Eccleſiæ dedignantur habere magiſtros. Pœnitentia, nomen eſt deductum à verbo, pœnitere, quod ex etymologia perinde eſt, ac pœnam tenere. Vnde cùm ipſi Gentiles apprimè callentes vim verbi huius, meminere pœnitentis actum, ſtatim etiam fecere mentionem aut pœnæ alicuius inflictæ, aut doloris acerbi, cordis intima lancinantis. Audiendus in re Latina is, qui in ea principatum tenet Cicero: *Quomodo* (inquit) *ſi naturalis eſſet ira, aut alius alio magis iracundus eſſet, & finem haberet priùs quàm eſſet vlta, vlciſcendi libido, aut quemquam pœniteret, quod feciſſet per iram? vt Alexandrum Regem videmus, qui cùm interemiſſet Clytum familiarem ſuum, vix à ſe manus abſtinuit: tanta vis fuit pœnitendi.* Vides ex Cicerone, pœnitere & reſipiſcere non eſſe verba ſynonyma, ſed pœnitentiam inducere mulctam indictam, pro dignitate iniqui facinoris, qualem voluit ſibi Alexander infligere, ſic vlturus mortem, quam amico ſuo ebrius intulerat. Rurſus Ouidius, Latinæ linguæ non ignarus, ita recenſet verbum illud.

Cicer. in 4. Tuſculana.

Ouid. l. 1. de Ponto.

> *Pœnitet, ô ſi quid miſerorum creditur vlli,*
> *Pœnitet, & facto torqueor ipſe meo.*
> *Cùmque ſit exilium, magis eſt mihi culpa dolori:*
> *Eſtque pati pœnam, quàm meruiſſe minus.*

Pœnitentia credita Dea & quomodo deſcripta.

Non eſt prætereundus Auſonius, vtpote nobis æquos arbitret. Sic ille deſcribit ſimulacrum pœnitentiæ.

Auſonius Epigramm. de occaſione & pœnitētia.

> *Sum Dea, quæ facti, non factique exigo pœnas:*
> *Nempe vt pœniteat, ſic Metanœa vocor.*

Quia Caluinus Auguſtinum ſibi eligit in arbitrum controuerſiarum, audiant omnes ſymmyſtæ huius nouatoris, quid Auguſtinus ſentiat de ſignificatione nominis huius. Sic ille: *Eſt pœnitentia bonorum & humilium fidelium pœna quotidiana, in qua pectora tundimus, dicentes: Dimitte nobis debita noſtra.* Hæretici toti ſenſibus addicti horrent ad vocabulum pœnæ, ideoque nolunt illam vocem eſſe ſuis auribus importunam. Et tamen Scriptura ſacra commemorans pœnitentiam, ſimul etiam recolit pœnas inflictas vt indices doloris acerbi, quo angitur anima lugens crimina retroacta. Hunc pœnitendi ritum Deus exigit à Iudæis, eos ſollicitans iſta benè ſuadâ parænesi: *Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & fletu, & planctu.* Non igitur ex ſola fiducia & reſipiſcentia pœnitentia integra coaleſcit; ſed largo lacrymarum imbre deſudat, marcet inedia, & cinere reſpergitur. Pœnitentia Niniuitarum minimè commendatur ab eorum reſipiſcentia, ſed à ieiunio & ſaccis, quibus populus ille declinauit iram Dei. Ipſe Dominus, hominum reparator, recolens quænam ſit idea perfectæ pœnitentiæ, non eam penes reſipiſcentiam poſuit tantùm, ſed ſupellectilem pœnarum ei adiecit. Ecce Christi ſententiam: *Si in Tyro & Sidone factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere ſedentes pœniterent.*

August. epiſt. 108. ad Seleucianum. Pœnitentia integra quid importet.

Ioël 2.

Ionæ 3.

Matth. 11.

Luc. 10.

Reſipiſcentia eſt veluti rudimentum pœnitentiæ; ſed pœnæ inflictæ colophonem imponunt, & ſunt indubiæ teſſeræ animæ pœnitentis. Confeſſio namque poteſt eſſe mutila, atque adeò nullius momenti: contritio eſt hominibus inuia, imò & ipſum pœnitentem latet, cùm nemo ſciat amore ſit dignus nec ne: ſolæ ſuperſunt pœnæ indictæ pœnitentibus, quibus conſtat de voto hominis anhelantis ad meliorem frugem. Eam obrem quando Patres effunduntur in laudes pœnitentiæ, non eam eo nomine laudant, quòd reſipiſcant homines, ſed quòd ſuſpiria, lacrymæ, gemitus, & aliæ anguſtiæ vltro aſſumptæ miſericordiam Dei concilient, & peccatorum reliquias tergant. Vide pœnitentiam ſtipatam vt par eſt à Baſilio Magno: *Attende* (inquit) *tibi ipſi pro delicti proportione, hinc quoque muneris ex admora tibi medela valetudinis inſtauranda ſubſidium. Magnum eſt & graue peccatum? Multa opus habet confeſſione, lacrymis amarulentis, peracri contentione vigiliarum, indiuulſo, & continenti ieiunio. Leuis eſt, nec intoleranda offenſio? Huic quoque exæquetur pœnitentia.*

Pœnitentia lacrymis accingitur.

Ex SS. Patribus.

Baſilius hom. 3. in hæc verba: Attende tibi.

Non ergo reſipiſcentia ſola totum pœnitentiæ negotium perficit: imò Chryſoſtomus ex profeſſo ſugillat illos, qui reſipiſcentiæ veluti carceribus & cancellis pœnitentiam incongruè coarctabant. Ecce cenſuram viri magni: *Agamus pœnitentiam, etiamſi indulgentia modum peccata excedere videantur, & non modò venia peccatorum, verùm etiam præmiorum gloriâ perfruemur. Pœnitentiam verò dico, non ſolùm vt à malis prioribus deſiſtamus, verùm etiam vt bonorum operum fructibus impleamur: Facite, inquit, fructus dignos pœnitentia. Quo autem modo fructificare poterimus? Si vtique peccatis aduerſa faciamus: verbi gratiâ. Aliena rapuiſti? incipe donare iam propria. Longo es tempore fornicatus? A legitimo quoque vſu ſuſpendere coniugij, ac perpetuam continentiam ſapius paucorum dierum caſtitate meditare. Iniuriam* vel

Chryſoſt. hom. 10. in Matth. Pœnitentia contraria contrariis apponit.

vel opere cuiquam vel ſermone feciſti? Refer benedictionis verba conuiciis, & percutientes te nunc officiis nunc beneficiis placare contende. Neque enim vulnerato ſufficit ad ſalutem, tantummodo ſpicula à corpore euellere, ſed etiam remedia adhiberi vulneribus oportet. Deliciis antea & temulenta defluebas? Ieiunio & aqua potu vtrumque compenſa.

Pœnitentia quare amarorem decernat animæ pœnitenti. *Cyprian. l. 2. epiſt. 12.*

Belle equidem Chryſoſtomus medicamina contraria decernit morbis animæ, quæ vt peccauit genio nimis indulgendo, & ſectando placitas ſenſuum illecebras; rectæ rationi conſentaneum eſt, vt pœnitentiæ amarore ſibi conſulat: namque amaris dulcia caſtigantur. In his pharmacis commendatur fletus vt ſua mordaci ſalſedine ſalutares, quibus ſi pœnitentium opera bona madent, magni ſunt momenti apud Deum. Ita Cyprianus: *Eluenda ſunt impio ſacrificio manus inquinatæ bonis operibus, & nefario cibo ora miſera polluta pœnitentiæ ſunt vera ſermonibus expianda, & in ſecretis cordis fidelis nouellandus & conſerendus animus: crebri pœnitentium gemitus audiantur, & iterum fideles ex oculis lacrymæ profundantur, vt illi ipſi oculi, qui malè ſimulacra conſpexerunt, quæ illicita commiſerant, ſatisfacientibus Deo fletibus deleant.* Profectò hæretici abundè potati dulcedine voluptatis, aſpernantes amarorem pœnitentiæ, ſic ſibi occludunt fores gloriæ æternæ, quæ eſt inuia adultis hominibus, qui poſt ſacros Baptiſmi latices, ſeſe vitiis obſtrinxerunt, niſi confugiant ad pœnitentiam vt ad ſecundam poſt naufragium tabulam. Ideoque manet noſtrates hæreticos, ſenſus adagij iſtius:

Dulcia non meruit, qui non guſtauit amara.

SENSVS ORTHODOXVS.

An ſinguli quique homines ſuis ſtipentur Angelis.

In hæc verba:

Angelus Domini ſecundùm tempus deſcendebat in Piſcinam.

CONTROVERSIA III.

Ex Sanctis Patribvs.

Plutarch. in Demoſthene. Philippi Macedonis induſtria ad perdendam Græciam.

PHilippus Macedo imminens Græciæ, vt eam armis adiiceret ſuæ ditioni, noluit ſupplices audire Græcos, niſi ſuos Oratores obſides darent. Quod vt innotuit Demoſtheni principi Oratorum, is in concione acriter inuectus eſt in Philippum, & oſtendit eum æmulari luporum perfidiam, qui, vt in fabula eſt, pactum inierunt cum ouibus, ea lege, vt canes pecuarij lupis darentur in obſides, quos vt recepere ſtatim iugularunt, & inde inſilientes in gregem inermem eum penitus exterminarunt. Ita (inquit Demoſthenes) Philippus à vobis, ô Græci, petit Oratores veſtros, quorum conſilio vt cuſtodiâ ſecurâ Reſpublica ſibi conſtat, vt hoc præſidio pulſum eat Græcia deſtituta. Hac induſtria Caluinus voluit dementare fideles, vt faceret eos transfugas, & ſuæ defectionis ab Eccleſia participes: nempe ſacrilegus ille ludens in re ſacra, riſit fidem Eccleſiæ, affirmantis ſingulos quoſque homines ab ortu ſuo fortis atque præſidiis occurrerent petitos eſſe Angelos cuſtodes, qui ſuis conſiliculis, quæ multa faceſſunt negotia homini ea ſe penitus imbecillo.

Angeli cuſtodes quare negati ab hæreticis.

Caluinus vt inſanit, ita credit omnes deſipere, ideoque vocat delirium illam Eccleſiæ fidem, quæ aſtruit cuſtodes Angelos ſingulis quibuſque hominibus. Sed hominis huius blaſphemia conuincitur ipſo aſſenſu Eccleſiæ, quæ tempore Apoſtolorum, rem hanc vt indubiam habuit. Namque congregatis Apoſtolis, Petrus eductus è carcere, adſtans foribus ædium, vbi pulſauit, & Oſtiaria Rhode nuntiauit Apoſtolis adeſſe Petrum; illi increduli ſuſpicati ſunt eſſe Angelum eius, & dixerunt adinuicem: *Angelus eius eſt.*

Caluin. in Harmon. in h. a th. 18. verſ. 10.

Angelus cuſtos vnicuique datus. *Act. 12.*

Caluinus nuſquam ſibi conſtans, hunc reatum reformidans cogitur annuere fuiſſe fidem Eccleſiæ illius exiſtentis adhuc in prima velut lanugine ſua. Sic ille: *Vnus eſt locus, qui videtur ad confirmandum alius paulò clarior: nam cùm Petrus è carcere deductus pulſaſſet fores domus, in qua congregati erant fratres, cùm ſuſpicari non poſſent eum eſſe, dicebant Angelum ipſius. Videtur hoc illis in mentem veniſſe ex communi conceptione, quòd ſingulis fidelibus præſides aſſignati ſint ſui Angeli.*

Caluin. l. 1. Inſtitut. c. 14. §. 7.

Hæc illibata fides enitentis Eccleſiæ ad hæc vſque tempora tranſmiſſa eſt, habetque Patres vt congruos aſſertores. Ita Hieronymus: *Magna dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in cuſtodiam ſui Angelum delegatum.* Hanc Angelorum cuſtodiam indefeſſam, & præſentiam ingem velut certiſſimam Chryſoſtomus ſic adſtruit: *Videte ne deſpiciatis vnum ex iſtis puſillis: Angeli enim eorum perpetuò vident faciem Patris mei, qui eſt in cœlis: vnuſquiſque enim fidelis habet Angelum. Nam etiam ab initio vnuſquiſque vir probus habet Angelum, ſicut dicit Iacob: Angelus qui paſcit me, & liberat me à iuuentute mea. Si ergo habemus Angelos, modeſtè nos geramus: tamquam nobis adſint quidam pædagogi.* Iuſtinus Philoſophus & Martyr, multò antiquior Chryſoſtomo, Angeli cuſtodis beneficium meminit vtique luculenter, hoc contextu: *Omnes quidem Angeli, & qui præſunt, & qui parent, functionem explent, cœlis & iis quæ ad homines pertinet vtilem. Qui autem id numerus*

Ex SS. Patribvs. *Hieron. in c. 18. Matth. Chryſoſtom. hom. in c. 1. ep. ad Coloſſ.*

Iuſtinus Martyr in reſponſione ad qu. 30.

Angelus cuſtos peccatis hominum offenditur.

acceperunt , vt comites hominum ſint & cuſtodes , ſemper augentur , minuuntur nunquam. Aut enim vtrumque comitantur , animam dico & corpus ; aut certè animam comitantur poſt diſceſſum animæ à corpore , Baſilius initiatus eiſdem fidei arcanis , non ancipitem fecit illam de Angelo cuſtode ſententiam ; ſed eam velut ratam & fixam habuit , ita fatus: *Velut fumus apes fugat , & fœdus odor columbas expellit : ſic Angelum vitæ noſtræ cuſtodem abigit multa lacrymarum aſpergine dignum ac graueolens peccatum,* &c. *Conſidera quanta ſit Angelorum natura : quoniam vniuerſo exercitui , & caſtris numeroſa hominum multitudinis vnus aſſimilatur Angelus. Ob magnitudinem itaque eius qui te cuſtodit, caſtra tibi munitioneſque præbet Deus : propter verò Angeli virtutem veluti circumuallat te vndique ſecuritate, quæ eſt per illum.*

Baſil. in Pſal. 33.

Dæmon expertus à ſæculo , quàm ſit illa potens Angelorum cuſtodia , ſuggeſſit hæreticis , vt hanc impugnarent, & homines auerterent ab illa ſententia , vt ſic abſtracti à cultu Angeli cuſtodis , & dedignantes eius obſequia, oues illæ imbelles ſine præſidio faciliùs cederent in fauces patulas lupi infernalis. Eccleſia prudenter occurrit aſtutiæ huic lethali , conſtanter addicta beatis illis ſpiritibus , quorum cuſtodia cœlitus armatur. Præter Scripturam , & Patres Græcos iam laudatos , accipe & hos è choro Latinorum. Ecce Tertullianum : *Omnem hominis in vtero ferendi , ſtruendi , fingendi paraturam , aliqua vtique poteſtas diuinæ voluntatis miniſtra modulatur quamcumque illam rationem agitare ſortita. Hac æſtimando etiam ſuperſtitio Romana Deam finxit Alemonam , alendi in vtero fœtus ; & Nonam , & Decimam à ſollicitioribus menſibus ; & Partulam , quæ partum gubernet ; & Lucinam , quæ producat in lucem. Nos officia diuina Angelos credimus.* Adiice Ambroſium : *Obſecrandi ſunt Angeli pro nobis , qui nobis ad præſidium dati ſunt.* Vide in eo argumento cap. 27. Soliloquiorum Auguſtini , quod magna ex parte deſcripſi Tomo ſecundo iſtius Encyclopediæ, quem conſule in Tractatu de Angelis, cui in ſeconda editione adieci omnia quæ pertinent ad controuerſias de Angelis. Ibi rationes plurimæ proſtant, adſtruentes illam Catholicam de Angelorum cuſtodia diſciplinam.

Tertull. l. de anima c. 37.
Alemona, Nona, Decima, Partula, Lucina, Deæ olim Gentilium.

Ambr. lib. de Vidui.

SENSVS ORTHODOXVS.

An congruè decernantur feſta, vt diebus illis præcipuè Sanctorum memoria recolatur.

In hæc verba:

Sabbatum eſt , non licet tibi tollere grabatum tuum.

CONTROVERSIA IV.

EX SCRIPTVRA SACRA, ET SS. PATRIBVS.

VT dies feſti fuere inſtituti ad impigrum ſtudium ſalutis animarum, non mirum eſt dies illos ſacros fuiſſe impugnatos ab hæreticis , quibus nulla prorſus eſt cura ſalutis æternæ. In feſta præcipuè declamarunt VValdenſes , vt meminit Guido : cum illis inſaniit VVicleuus, cui & Thaboritæ litarunt , ex Ænea Syluio. Sed omnium errorem vicit impudentia Lutheri , qui ſic ſcribit : *Duodecima facies Antichriſti eſt feſtorum dierum obſeruatio , cùm omnes dies liberi ſint , & ad feriandum , & ad laborandum. In hac autem facie inſigniùs lucent magni illi feſti dies : Viſitationis , Corporis Chriſti , Apoſtolorum , Conceptionis , & ſimilium : & neceſſe eſt peccare , & perire animas , ſi qua non ſeruant , vel inuitè ſeruant hæc ſtulta & inutilia præcepta.* Si omnes dies liberi ſunt ad feriandum , & ad laborandum, vt deſipit ille ſacrilegus , quare Deus tot indixit feſta , quando Iudæos initiauit ad ſingularem Dei cultum ? Ad quid feſta Paſchæ , Pentecoſtæ , Scenopegiæ , Neomeniæ, quibus vt ſabbatis omnibus erat hoc commune , ſcilicet ab omni ſeruili opere feriari?

Quinã impugnarint feſta.
Guido de VValdenſibus c. 17. Ioan. Vi cleuus Trialogo 3. Æneas Syl. ep. 130. Luther. lib. contra Ambroſiũ Catharinum. Exod. 12. Deut. 16.

Profectò Eccleſia deterioris eſſet conditionis , quàm fuerit olim Synoga , ſi non haberet dies aliquos inſtitutos ad ſingularem Dei cultum , quibus anima Deo vacaret corpore feriante. Viguiſſe ritum illum in Eccleſia pubeſcente, liquet hac conſtitutione Apoſtolica Clementis Papæ , decernentis dies , quibus famuli vacare debent. Sic ille : *In diebus Apoſtolorum vacent : magiſtri enim veſtri fuerunt , ad docendum vos de Chriſto.* Ad hunc inolitum Eccleſiæ morem ſpectat hæc obſeruatio Origenis : *Priores diem natiuitatis celebrabant , vnam vitam diligentes , & aliam poſt hanc non ſperantes, Nunc verò nos non diem natiuitatis celebramus , cùm ſit dolorum atque tentationum introitus : ſed mortis diem celebramus : Propterea memorias Sanctorum facimus.* Inuito etiam Iuliano Apoſtata floruit illud inſtitutum, vt conſtat iſta inuectiua Gregorij Nazianzeni , carpentis infidelem animum

Feſta fuere inſtituta ab exordio Eccleſiæ.

Clem. Rom. l. 8. conſtit. Apoſt. c. 33.

Origen l. 3. in Iob.

animum Principis huius Eccleſiæ deſertoris. Sic ille inuehitur in transfugam: Greg. Naz. orat. 3. *Non victimas pro Chriſto caſas veritus es, nec magnos pugiles extimuiſti; Ioannem illum, Petrum, Paulum, Iacobum, Stephanum, &c. quibus preclari honores & feſta ſunt conſtituta.*

Non ceſſit Græcis Latina Eccleſia in his quæ ſpectant ad Sanctorum cultum. Huiuſce pietatis in feſta ſpecimen edidit Ambroſius ſerm. 67. Ambroſius ita fatus: *Natalem beatiſſimorum Apoſtolorum Petri & Pauli hodie celebrantes, diuerſis epulis nos reficere debemus, & tantam feſtiuitatem magna cum* Feſta ſemper religioſè obſeruata in Eccleſia. *lætitia celebrare. Quis enim talium virorum ſolennitatem non magna cum lætitia debet celebrare. Quis enim talium virorum* Aug. l. 20. contra Fauſt. Manich. c. 21. *ſolennitate non magnos ſibi exhibeat apparatus? vt quò plus expenderit, plus ſe Apoſtolos confirmet amare.* Quàm religioſus fuerit populus Chriſtianus in celebrandis feſtis ſæculo Auguſtini, patet hoc eius diſcurſu: *Populus Chriſtianus memorias Martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen, vt nulli Martyrum, ſed ipſi Deo Martyrum, quamuis in memorias Martyrum conſtituamus altaria.*

Feſta ad quid ſint inſtituta. Habuere quondam Gentiles ſuos feriarum dies ad celebrandos ludos in memoriam Heroum, quorum egregia facta publico gaudio recolebant. Quidni & Chriſtianis fas ſit ſeponere dies aliquot feſtos, quibus operi ſeruili datis induciis meditentur agones Sanctorum, vt ſe componant ad eorum modum, & ſic feſta fidelibus ſint fauſta, & boni ominis. Ita Auguſt. in Pſal. 63. Auguſtinus: *Paſſionis Sanctorum Martyrum diem hodie feſtum habentes, in eorum recordatione gaudeamus, recolentes quid patiebantur, & intelligentes quid intuebantur.* Idem in Pſal. 32. Rurſus: *Natalia Sanctorum cum ſobrietate celebrate, vt imitemur eos, qui præceſſerunt, & gaudeant de vobis, qui orant pro vobis.* Demum compendioſè docet, quomodo ſint celebrandi dies feſti: Idem. ſer. 47. de Sanctis. Feſta quomodo celebranda. *Quotieſcumque, fratres chariſſimi, ſanctorum Martyrum ſolennia celebramus, ita, ipſis intercedentibus, expectemus à Domino conſequi temporalia beneficia: vt ipſos Martyres imitando, accipere mereamur æterna. Ab ipſis enim ſanctorum Martyrum in veritate feſtiuitatum gaudia celebrantur, qui ipſorum Martyrum exempla ſequuntur. Solennitates enim Martyrum exhortationes ſunt martyriorum, vt imitari non pigeat, quod celebrare delectat.*

OBSERVATIO NECESSARIA In quæſtionem de prædeſtinatione.

Pſal. 96. ESſe arcana Dei hominibus inuia, breuiloquo verſu Pſaltes ait, ita cecinens: *Nubes & caligo in circuitu eius.* Quaſi diceret, in indagine rerum, quæ Dei ſunt, perſpicacis etiam mentibus omnia nigricante. Indubiè huius oraculi veritas ſe totam prodit in themate prædeſtinationis. Illa nimirum inſtar tabernaculi, tot eſt pendulis obducta velis, vt illa velut in opaco ſita fugiat oculorum aciem, vtpote degentibus in hoc æuo hactenus inaſpecta. Hinc fit vt tractatus ferè omnes de prædeſtinatione referant templum illud famoſum Salomonis, vbi nubes index erat maieſtatis Dei illabentis. Miraculi ſeriem ſic expreſſit ſcriba ſacer: *Longè ſonitus audiebatur, ita vt cùm Dominum laudare cœpiſſent & dicere: Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum miſericordia eius; impleretur domus Dei nube, nec poſſent ſacerdotes ſtare & miniſtrare propter caliginem. Compleuerat enim gloria Domini domum Dei.* 2. Paral. 5. Quiſquis enim alto ſcrutinio inueſtigat & rimatur ſenſa ſcriptorum de hac materia, quæ conducit ad gloriam Dei, is offuſa caligine ſtat dubius in quam pedibus eat ſententiam, quia argumenta ſingula quæque propoſita nubibus opacantur.

Hæc nubila ſeſe mihi obiecere ſupra expendenti ſententiam à Chriſto ferendam in die iudicij in gratiam iuſtorum, quos ideo dixi vocari benedictos Patris, vt reſciſcent omnes, prædeſtinationem non fieri ex præuiſis meritis, ſed ex mera bonitate Dei, qui ab æterno voluit electis ſuis benedicere, id eſt, benè facere: dicere namque Dei, practicum eſt, & bonorum quæ influunt in iuſtos homines effectiuum. Ne igitur, lector, offuſa caligo moras & remoras ingerat tibi in capiendo ſenſu meo, non illic aperto ſatis ob ſalebras flexuoſas, & anfractus quibus hoc tricis implexum ſubditur argumentum; ecce tibi filum, cuius ductu & te meque ſimul expediam ex labyrinthi huiuſce gyris & voluulis importunis. Nempe cruda ſi quæ occurrere tibi ſuprà in tractatu indigeſto, hæc eadem reddita fornaci coctiura tibi denuo proponuntur. Subiectis itaque cautelis vtere, vt me inoffenſo pede decurras.

Prædeſtinatio vt connotat effectus prædeſtinationis in homine, duabus quæſtionibus argumentum fecit. Prima eſt, an prædeſtinatio conſiderata ſecundùm ſuos omnes effectus fiat ex præuiſis meritis, quod perinde eſt, ac quærere, an prima gratia cadat ſub meritum: etenim prima gratia eſt effectus prædeſtinationis. Hæc quæſtio Catholicos omnes concordes habet; nam de fide eſt, prædeſtinationem hoc modo acceptam eſſe ex mera bonitate Dei: quippe homo in puris naturalibus, & ſine ſuperioris ordinis gratiâ Dei ableтricante, nequit aſſurgere ad primam gratiam, ideoque contraria ſententia vt hæretica totius Eccleſiæ calculo reprobatur.

Altera quæſtio eſt, an prædeſtinatio ad gloriam æternam fiat ex præuiſis meritis. Prior quæſtio hominem reſpicit naturali

taotùm ſupellectile inſtuctnm ; ſed iſta conſidetat illum pıædioirem , vtpote gratiæ iuſtificantis dotibus inſignitum. Vnde quæſtionis cardo totus in hoc vertitur; videlicet an homo prædeſtinatus ſit ad gloriam ex præuiſis operibus, ab eo gratiæ diuinæ obſequio fortiter exantlatis. In hoc aıgumento Theologia dıſcolor eſt, & in duas ſciſſa claſſes : qnippe magni nominis auctores propngnant ſententiam, quæ affirmat , fieri prædeſtinationem ad gloriam ex præuiſis meritis. Ego in bac ſententia ſuſpicor aliquale periculum vanitatis , cuius prurigo titillare poteſt animam ſi ei conſtet gloria æterna ex proprio penu : illa tamen opinio , vt explicatur cautè , tuta eſt , & graues Theologos numerat aſſertores.

Sententia negatiua mihi magis atridet, vt imitata Reges illos , qui diadema ſuum deponunt ad pedes Agni : ac ptoinde mihi inſedit hanc tutari , & dicere , prædeſtinationem fieri ex præuiſis metitis, ſed ex mera bonitate Dei. Argumenta, quæ probant , pıædeſtinationem ad gloriam ,& prædeſtinatiooem ſecundùm ſuos omnes effectus non fieri ex præuiſis meritis, ſuprà ſubtexui promiſcuè ſine delectu ordinis , vt peritus lector poterit aduertete, & cuique concluſioni ſuas tationes aſſignare.

Tertia demum quęſtio , an prædeſtinatio in exequutione requirat merita in adultis , non agitator inter Catholicos, qui conueniunt , homines adultos receptutos provt geſſerint , ſiue bonum , ſiue malum : Ideoque contra hæreticos dirigitur acies argumentorum , qoæ adſtruunt, merita conducere ad gloriæ æternæ ſtipendia nanciſcendum. Ad adſtruenda merita pro executione prædeſtinationis, conduxi tationes,quæ militant prædeſtinationi ex ptæuiſione meritorum; quia illæ propitiæ ſunt concloſioni , quæ propognat neceſſitatem bonorum operum, vt quis æterna gaudia ſortiator.

INDEX SYMBOLORVM.

PRÆFATIO.

SYMBOLA ſparſa tomo iſto rara ſunt & pauca comparatione tomi ſubſequentis, id eſt quarti, qui vbertate rerum omnium ditior eſt. Vt ergo fraternizet vterque tomus æquè ferax Symbolorum; aliis inſertis huic libro plura annecto, quia alioquin lector amans Symbolorum fortè meam carperet inopiam, ſi me hic Symbola defeciſſent. Illa quibus deeſt numerus arithmeticus, ſunt adiecta libro iſti, vt fimbriæ ad ornatum: alia verò tomo iſto tertio concluſa ſuas habent paginas inſcriptas, fideli numero deſignatas.

A

SYMBOLVM.

A Domino regnum venit Imperiique poteſtas.

PICTVRA.

MAXIMILIANI II. Imperatoris Symbolum eſt hoc, quod inſcripſit oræ numiſmatis, in cuius meditullio corona Imperialis erat. *Lukius libr. numiſmatum.*

APPLICATIO.

Fruſtrà ſua obſequia Mundo pendit homo, ratus honores, opes, & gloriam ſe pro ſtipendio ab illo ſuo domino recepturum. Mundus enim ipſe totus vt in maligno ſitus eſt, nihil omnino boni neque poteſt, neque ſolet incautis & illuſis ſuis aſſeclis impertire. Idcirco benè ſibi conſulunt omnes, qui repudiato Mundo, veram ad gloriam anhelantes, eam deſuper expectant, conſcij veritatis huius effati à Maximiliano Cæſare aliàs vſurpati. *A Domino regnum venit, Imperiique poteſtas.*

SYMBOLVM.

A Domino factum eſt iſtud.

PICTVRA.

Ferdinandi Medicei Cardinalis eſt hoc Symbolum, quod inſcripſit ſtemmati ſuo gentilitio, cui cardinalitius pileus imminebat. *Ægid. Sadeler. lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Proſpera fortuna ſuis amaſiis plerumque fucos facit: nam quiſque ſuæ fortunæ fabrum ſe fuiſſe vanè & temerè gloriatur. Hi verò, quibus cum aura rerum omnium ſecunda Dei gratia aſpirat, non in merita ſua, ſed in ſingulare Dei beneficium refundunt bonorum ſuorum omnium incrementum.

SYMBOLVM.

A via ne torſeris.

PICTVRA.

Nicolai Fliſci Cardinalis erat hoc Symbolum, adiectum ſerpenti via regia tranſeunti. *Typotius lib. 2. Symbol.*

APPLICATIO.

Chriſtus baiulando crucem æuo ſuo toto, nobis ſtrauit iter ad gloriam æternam; ſiquidem oportuit illum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Quiſquis ergo ſuum traducit æuum genio indulgens, ille procul à prudentia ſerpentis abit aliò quàm quò Chriſtus iuit, ſcilicet in dedecus, & opprobrium æternum. Chriſtiane, caue deulos hos homines, & altè tuæ memoriæ inſideat, non eſſe via à regia deflectendum.

SYMBOLVM.

A bono malum.

PICTVRA.

Cardinalis Innocentius Cybo voces has inſcripſit cribro, bonum ſemen à puluere ſegreganti. *Petrus in theatro Symbol.*

Applicatio.

Confeſſio ſincera, cribri inſtar eſt; illa bona à malis ſic ſecernit, vt prauia conſcientiæ diſcuſſione foras egerat omnia crimina perpetrata.

Alia Applicatio.

Ioannes ait, in manu Chriſti ventilabrum eſſe, ſuam vt aream purget: Ego reor, eum intellexiſſe diem iudicij, in quo bonis à malis poſt appenſa ad trutinam eorum merita diſcernentur.

SYMBOLVM.

Abſque metu.

Pictvra.

Carolus Burgondiæ Dux in icone voces illas inſcripſit, adiecto homine in edita rupe ſito, vnde manu anchoram in ſubiectum pelagus immittebat. *Lukius lib. numiſm.*

Applicatio.

Vndoſo mari Mundus perſimilis eſt: illic enim procella frequens tentationum, & vitiorum omnium intumeſcentes aquæ ſolent animas abſorbere. Homo, cui ſe infudit gratia diuina, ridet & contemnit ea pericula: namque Deus eum ſic confirmat, vt ille ſuam omnem ſpem in Deum dirigens, ſit *abſque metu*, vtpote ſupra feros æſtus & deſpumantes vortices pelagi ſæuientis.

SYMBOLVM.

Accipio nullas ſordida turris aues.

Pictvra.

Chriſtierna Regis Daniæ Chriſtierni filia pinxit turrim, ex qua procul omnes alites euolabant. *Anſelm. Boodt. lib. Symbol.*

Applicatio.

Anima dignata Dei gratia, templum eſt, ad quod turmatim conuolare ſolent aues cœli, ſcilicet Angeli. Sed cùm ſordeſcit homo Deo offenſo, domus fit deſerta, chorus vnde ſacer auolat Angelorum. Ioſephus ait, inſtante caſu extremo plebis Iudæorum, auditas fuiſſe ſæpe voces iſtas; *Recedamus hinc*: cuſtodes enim Angeli Iudæorum, qui in Chriſti nece Deum grauiter offenderant, diutius ferre non potuere fæces populi deſertoris.

Senſit & ipſe Dauid ſe derelictum ab Angelis poſt peccata, quibus ſe turpiter obſtrinxerat. Sic ille memor acceptæ cladis pœnitentis habitu lamentatur: *Cor meum conturbatum eſt, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipſum non eſt mecum. Amici mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſteterunt: & qui iuxta me erant de longè ſteterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam.* Pſal. 37. Planctus ille quaſi concolor eſt Symbolo quod congruit animæ peccatrici. *Accipio nullas ſordida turris aues.*

SYMBOLVM.

Acuit vt penetret.

Pictvra.

Ioannis I. Regis Luſitani Symbolum eſt hoc in icone cuium, vbi erat expreſſa manus gladium traiiſcens per ſilicem illo gladio terebratur. *Lukius libr. numiſmatum*

Applicatio.

Strenuus in virtutum omnium paleſtra pugil nullas omnino ſibi ferias indulget, nec illi vnquam à mortificatione vacare vacat; ſed ſe ſemper ad ardua, *acuit vt penetret*, & occurrentes omnes obices eluctetur. Ignauus verò ſecus, hæret in via virtutis quando leuis obex occurrit ei ratio morarum hæc eſt: Animum non *acuit vt penetret*. Id eſt, otio torpet iners, ideoque nequit penetrare truces dæmonum turmas, ſed à tentatione minima ſuperatur.

SYMBOLVM.

Ad meliora.

Pictvra.

Ioannis Caretri Marchionis Finatij Symbolum eſt, cuius pictura fuit equus gramina vilia dedignans, & progrediens ad paſcua meliora. *Anſelmus Boodt lib. Symbol.*

Applicatio.

Generoſus equus eò vergit, vbi in gramina opima videt luxuriare prata, docens homines hoc exemplo, rebus in abiectis, & plebeiis non ſiſtendum eſſe, ſed debere *ad meliora* quæque ſemper aſſurgere, & illa ſibi, quæ maximè conducunt ad ſalutem animæ, procurare.

SYMBOLVM.

Aduerſus pondera ſurgo.

Pictvra.

Caſimirus II. cognomine Iuſtus, Rex Poloniæ, iuſſit iconis oræ extremæ voces illas inſculpi, depictâ priùs palmâ, cuius in apice Mundus erat eam valde premens, ſed non opprimens, in altum, fruſtra reluctante pondere, nitebatur. *Lukius lib. numiſm.*

Applicatio.

Iuſtus non vt palma ſolùm florebit, ſed etiam nactus indolem palmæ Regis huius præfati, nulla ſinet ſe orbis huius mole premi, ſed qualecunque graue onus ei incumbat, *aduerſus pondera ſurget.* Nec deorſum vnquam vt oppreſſus aut fatiſcens eius animus inclinabit.

SYMBOLVM.

Æqua durant ſemper.

Pictvra.

Ludouicus Andegauenſis Rex Neapolitanus numiſma cudit, vbi erant bilances, quas æquo pondere libratas exiens è cœlo manus pendulas omnibus oſtendebat. In nummi limbo voces erant iſtæ, Regis intentum liquidè referentes. *Æqua durant ſemper.* Lukius lib. numiſm.

Applicatio.

Nihil iniuſtum perennare poteſt, imò ſui ipſius eſt tortor iniquus homo, luens in hoc æuo pœnas quæ atroces eum in æternum alibi cruciabunt. Iuſtitia verò ſecus, ſuos ſectatores æui participes

ticipes in cœlo facit, quod æterna ſæcula propagabunt. Vt ergo dures, homo, ſuus ſectetur animus æquitatem.

SYMBOLVM.

Æterna quæ mundo.

PICTVRA.

Speciale fuit numiſma Regis Angliæ Richardi III. Illic erat ara foco accenſo lucens, & puella manu vtraque foco imponens ſerpentem in orbem ductum deſcriptis illam vocibus exaratis. *Æterna quæ mundo.* Lukius lib. numiſmatum.

APPLICATIO.

Anima in peccato lethale virus hauſit tartarei anguis: ſed contritione Dei amoris ignem accendente in cordis eius ara virus omne priùs conceptum ab anima repurgatur. Quando malè habebat homo reus peccati mortiferi, manebat eum mors æterna; ſed expiatus amoris igne viuet in æternum, vtpote vitæ conſcius immortalis.

SYMBOLVM.

Agnoſce, dole, emenda.

PICTVRA.

Guillelmi IV. Ducis Bauariæ Symbolum eſt, adiectum picturæ vbi mundus erat aquis immerſus & ſuprà, ſtadium curſorum, cui corona intertexta lauris & oleis imminebat. *Sadeler. lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Penes illa tria præfata, tota ſita eſt conuerſio animæ pœnitentis. Mundus ei primò patet aquis immerſus id eſt fluctuans & inconſtans, ac proinde fugax & indignus cui homines obſequantur. Ex notitia illa clara dolos emergit: nempe dolet homo dies recolendo vitæ malè impenſæ, & ille dolos eum ſollicitat ad currendum in ſtadio virtutis, ita vitam in meliùs emendando.

SYMBOLVM.

Amat victoria curam.

PICTVRA.

Mathiæ Imperatoris erat hoc Symbolum antequam Imperij infulis ornaretur. Pingebat ille gruem vigilantem in medio aceruo armorum; ita notans, victorias à ſe crebras fuiſſe quidem relatas, ſed has non ignauiam aut ſomnum, ſed excubias vigiles anteiſſe. *Typotius lib. 2. Symbol.*

APPLICATIO.

Chriſtus apprimè ſciens, eſſe ſuos hoſtes in procinctu, ita ſuos Apoſtolos hortatus eſt ad congreſſum: *Vigilate & orate*, quaſi diceret: vos de morte obeunda mei causâ votum ſolenne edidiſtis; inſtat hora, manus cum hoſte mei interitus cupido conſerendi. Vigiles eſtote, quia *amat victoria curam.* Apoſtoli excubiarum incurij præoccupati ab hoſte fugam turpiter inierunt.

Chriſtiane, vita tua militia eſt ſuper terram cingeris vndequaque feris hoſtibus; ne vincare, decet inuigilare ſuis ſenſibus, ne fortè dæmon irrepat in animam, aſtutè tuis oculis aut auribus occupatis. Proderit ad vigiles excubias præſaturis hoc Symbolum ſæpe tuo animo teſticare. *Amat victoria curam.*

SYMBOLVM.

Amore tantum.

PICTVRA.

Illæ voces ſunt inſcriptæ iugo pluuia conſperſo, quod Ægidius Sadeler exarauit. *Typotius lib. 1. Symbol.*

APPLICATIO.

Euangelica præcepta reor eſſe iugum, ſed profectò ſuaue viro, cuius amor erga Deum adeſt. Igitur anima fidelis ama, iugum Chriſti ſi vis facilè baiulare.

SYMBOLVM.

Amor omnia vincit.

PICTVRA.

Familiares fuere voces illæ Regi Galliæ Henrico III. qui has eſſe ſibi voluit Symbolicas, eo intento cuſas in icone referente duas manus implexas, coronâ deſuper impendente. *Lukius lib. numiſmatum.*

APPLICATIO.

Homo reus; id eſt obnoxius peccato, nequit coërcere feros dæmonis inſultus: namque ſolus amor Dei generosè poteſt dæmoni præualere.

SYMBOLVM.

Animam in vulnere ponit. *p. 313. c. 1*

PICTVRA.

Delineatur apis, quæ iniuriam vlctura, ſuum infigit aculeum; & illa leui punctione necem eamque citam ſibi conſciſcit, ita luens pœnas, quos voluit homini procurare. *Symbolum deſumptum ex Virgilio in Georgicis.*

APPLICATIO.

Profectò nihil æquè ſicut apis refert inſaniam hominis, quem cupido vltionis exagitat. Ille ſuam animam in vulnere ponit, imò deponit animam antequam ponat vulnus. Nam ſatius eſſet huic homini rabido & inſano mori, quàm gratiâ Dei excedere, ſtultè ſuam iniuriam perpetrato crimine vindicando.

SYMBOLVM.

Ardentior ibo.

PICTVRA.

Edoardi II. Regis Angliæ Symbolum eſt in icone viſum, vbi inſculpta tela araneæ, muſcis erat paruulis capiendis idonea, à validis verò citò & facilè rumpebatur. *Lukius lib. numiſm.*

APPLICATIO.

Diaboli tentationes & technæ velut araneorum telæ nobis prætenſæ ſolas animas præpediunt infirmas & muliebres, quæ vltro ſe voluere capi; ſed illæ telæ omnes à ſtrenuis hominibus mediante Dei gratia lacerantur. Vnde videns homo, Dei gratia inſtructus, ab hoſte ſibi texi telas & laqueos, gratia diuina fretus ait: *Ardentior ibo.* Me generosè gerens, ita niſus omnes dæmonis eluctabor.

SYMBOLVM.

Ardua virtutem.

PICTVRA.

Innocentij V.III. Pontificis Symbolum eſt hoc, inſcriptum ab illo ramis olinæ & lauri, quos pingebat in excelſi montis apice compiantatos. *Lukius lib. numiſm.*

APPLICATIO.

Gloria cœleſtis in alto poſita eſt, ideoque petit emeritæ virtutis homines. Namque ſicut caro, dæmon, & Mundus iter cæli obſident, & ſe opponunt iis, qui alta petunt; ita docet eos generoſos eſſe, quibus in ſedit eò contendere, quò nemo poteſt appellere, niſi virtus eum ad agones omnes præſtanti robore præparatit. Etenim *ardua virtutem.*

SYMBOLVM.

Aſſentatione morior.

PICTVRA.

Edoardi III. Regis Angliæ Symbolum eſt in icone cuſum, depicto ceto piſce molis magnæ, cuius indoles hæc eſt, vt palpatus hærens ſabulo moriatur. *Lukius libr. numiſmatum.*

APPLICATIO.

Deliciis palpata caro vitâ cadit: nempe ſicut cetus aquis in amaris habet optimè, & in terra perit; ita caro duris & auſteris pœnitentiæ exercitiis aſſueta, Deo viuit & gratiæ, & contra necem animæ conſciſcit quando voluptas ei turpiter aſſentatur.

SYMBOLVM.

Aſſiduitate.

PICTVRA.

Albertus Archidox Auſtriæ ſumpſit hoc Symbolum, cuius pictura fuit Iaſon victrice manu præferens aureum vellus, quod ſe *aſſiduitate* dicit & labore iugi & improbo meruiſſe. *Typotius lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Aureum vellus agni pretium non eſt & præmium agonum athletarum Chriſti, ſed ipſe Deus agnus qui tollit peccata Mundi. Vt dignetur eo ſtipendio pretioſo miles, eſſe debet aſſiduus in conflictu cum dracone, qui ſe opponit iis, qui contendunt ad gloriam. Nam incepiſſe cum diabolo decertare ſatis eſt, nec eum viciſſe ſemel ſufficit. *Aſſiduitate*, & conſtantiâ indefeſſâ totum hoc negotium conficitur, nec agni immaculati fruitio beata datur, quin aſſiduè dimicando vitæ extremi limites attingantur.

SYMBOLVM.

Atri ianua ditis.

PICTVRA.

Anonymi cuiuſdam patriarchæ fuit hoc Symbolum adiectum picturæ inferni cuius apertæ fores habent cuſtodem tricipitem canem, ſcilicet Cerbeum, aduenis omnibus adlatrantem. *Sadeler lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Pſalmiſtæ votum eſt Pſalm. 54. *Veniat mors ſuper illos, & deſcendant in infernum viuentes.* Quiſquis enim attentè ſuo animo recolit, eſſe fugax æuum quod decurrit, vtpote obnoxium morti, & illi ſuccedere infernum ſi malè viuit homo: profectò vitam à vitiis tranſiget illibatam. Ne ergo ſuo officio deſit homo, *atri ianua ditis* eius animo iugiter obuerſetur.

SYMBOLVM.

Auctor ego gaudendi.

PICTVRA.

Caroli à Lotharingia Cardinalis erat hoc Symbolum adiectum picturæ manus armatæ gladio, flammiuomo, conceptum inſigne facinus exprimente. *Typotius lib. 2. Symbolorum.*

APPLICATIO.

Chriſtus emi gladium voluit ab Apoſtolis: *Qui non habet* (inquit) *gladium, vendat tunicam, & emat.* Ego reor hunc gladium eſſe iugem mortificationis vſum, quo omnia membra animæ noxia reſcinduntur Cunctatur homo ſuos eruere oculos, quando impudicè vibrant: horret amputare manus atque pedes, quando necem animæ conſciſcunt: recolat hunc gladium à Chriſto cuſum, atque ſuis diſcipulis cinctum; diſtringat eum & exclamet. *Auctor ego audendi.* Si carnis impetigo mihi ſuggerit aliquid obſcœnum, ego meis membris vim faciam, nequid faciant indecorum.

SYMBOLVM.

Audaces fortuna iuuat.

PICTVRA.

Symbolum eſt Guillelmi de Naſſau, quem vulgo vocant Principem Orangiæ. Ille primò Batauos induxit ad defectionem à Philippo II. Rege Catholico, cuius imperio ſeſe perduelles illi populi ſubtraxerunt. Rebellionis auctor extitit hic Guillelmus, quem numeroſa plebis transfugæ turba Ducem vnanimi voto ſibi præfecit eo ſucceſſu, vt illo Generali Præfecto ſæpe Batani triumpharint. Ille ſuæ fortunæ caput & principium dicebat eſſe plebem, à qua rei bellicæ præpoſitus, inde ſibi grande nomen fecit. Vt ergo grates ageret huic populo, numiſma cudit, vbi erat arbor dicta populus, his vocibus adiectis: *Audaces fortuna iuuat.* Id eſt. Ego prior auſus bellum inferre Regi Catholico, à populo adiutus eum in Ducem euaſi, qui aduerſas acies ſtrenuè profligauit. *Lukius lib. numiſm.*

APPLICATIO.

Fortunæ nomen non benè ſonat in diuinis, ideoque nomen gratiæ vſurpabo, quia quidpiam anguſtius fortunâ ſapit, & congruit magis euerſis à vitio moribus inſtaurandis. Ita ſanè, *Audaces gratia diuina iuuat*, & contra pigros deierit & ignauos. Qui namque deſunt gratiæ, non merentur eius influxu cœlitus adiuuari. Audaci verò ſeu facienti quod in ſe eſt Deus non denegat gratiam, & hanc copioſam deſuper illabentem.

SYMBO

SYMBOLVM.

Aurea virtutis merces ſudore paranda.

PICTVRA.

Symbolum hoc eſt Caroli Friderici Principis Iuliacenſis, qui depinxit Herculem conterentem clauacaput huius draconis, qui obſtabat, ne horti Heſperidum mala aurea carperentur. *Typotius lib. 2. Symbolorum.*

APPLICATIO.

Draco, dæmon ſcilicet, obſtat ne dona Dei aurea ſanè manu porrecta ſumat homo, Deo cooperans ad gratiæ influxum: ſed homo ſuæ ſalutis amans, vt carpat illa cœli aurea mala, ſudat, alget, & cuncta acerba ſubit, quæ conducunt ad æterna præmia conſequenda.

B

SYMBOLVM.

Beneuolentia.

PICTVRA.

BAbo Comes Habsburgenſis coronam pinxit inter clypeos & haſtas, hac inſcripta voce, *Beneuolentia*, inſinuare volens, amorem ſubiectæ plebis eſſe tutam cuſtodiam Principi, haſtæ & clypeo præualentem. *Typotius lib. 2. Symbol.*

APPLICATIO.

Non inficior, ieiuna auſtera, preces, aliaque bona opera facta, veluti clypeos & haſtas eſſe, quibus homu vallatus æuum tranſigit incolumis à ſpiculis, quæ à dæmone & Mundo in animam ſæpius intorquentur. Sed profectò maior & tutior eſt cuſtodia amoris, cuius vis eſt neſcia vinci. Qui ergo dura pati, aut auſterè diu ieiunare nequit, amet; & ille Dei & proximi ſincerus amor eum à Mundo, carne & dæmone vindicabit.

SYMBOLVM.

Bonæ ſpei.

PICTVRA.

Carolus IX. Rex Chriſtianiſſimus in icone cudit puellam, vna manu libram, altera verò cornu-copiæ præferentem. In iconis ora voces erant inſculptæ, quibus hoc Symbolum exprimebat. Bonæ ſpei. *Lakius lib. numiſm.*

APPLICATIO.

Homo, cui nulla cura ſuæ ſalutis ineſt, profectò librum id eſt iuſtitiam non habet, iniuſtus enim eſt; ideoque cadit ea ſpe boni æterni, qua gaudet homo benè ſibi conſcius, & ſectator iuſtitiæ, cui ſperare magis congruit, quàm illi, cuius eſt æterna ſalus animæ deplorata.

C

SYMBOLVM.

Cælitus impendet.

PICTVRA.

DIonyſij Regis Siculi Symbolum fuit & effatum, cui concordat pictura diſtricti gladij cælitus impendentis. *Paradinus lib. Symbolor.*

APPLICATIO.

Eſtò mali luxurient, & in bonis agant impunè dies ſuos; diuturna tamen proſperitas haud vigebit: nam vindicta velox *cælitus impendet*, ſceleſtos de medio deletura, pœnas eis congruas infligendo.

SYMBOLVM.

Cælitus ſublimia dantur.

PICTVRA.

Sigiſmundus III. Rex Polonus peculiare ſibi fecit hoc Symbolum, quod vnum eius numiſma refert, vbi depictæ coronæ voces habent has inſcriptas, apprimè gratum erga Deum Principis huius animum exprimentes. *Lakius lib. numiſ.*

APPLICATIO.

Corona gloria non eſt naturæ ſolius aut artis alicuius opus, ſed ſingulare Dei beneficium, qui prædiuite corona beat eos, in quos vberes gratiæ cœlitus influxerunt.

SYMBOLVM.

Cælitus datum.

PICTVRA.

Ioannis Hieronymi Moroni Cardinalis Symbolum eſt hoc, adiectum picturæ araneæ, quæ exorſa telam liciis vinxit, & ſtamine percurrit, Cardinalis ait, araneam debere Deo ſoli illam texendi induſtriam, quam à regulis artis homines emendicant. *Sadeler lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Ad exercitium meritumque manus hominum, è cœlo datum eſt ſeu permiſſum dæmoni nos tentare telas ſic texendo, quibus vitiis impliciti homines inuoluantur. Diabolus vſurpare nequit plus roboris in homines quàm ſit ei *cælitus datum*. Cùm ergo nemo queat vltra vires tentari, non formidare debet homo telas, quas declinare poteſt, aut facilè mediante Dei gratia lacerare.

SYMBOLVM.

Comminuam aut extinguam.

PICTVRA.

In Maximiliani II. Imperatoris icone voces illæ cuſæ clamant quid deſignet ibi aquila depicta, premens vtroque pede duo cornua lunæ, quæ vt eſt Turcarum ſtemma, notat Imperium Turcarum, cuius excidium Imperator eo Symbolo meditatur. *Lakius lib. numiſmatum.*

APPLICATIO.

Quotidie meditatur homo pius imò rogat ruinam regni dæmonum: nam in Dominica oratione Deum ſic vrget: *Adueniat regnum tuum*, quod petitde ſonat ac Imperium dæmonis comminuatur, & penitus extinguatur. Quia verò ſolæ preces opus hoc arduum, non præſtant; homo bonis operibus atque Dei gratia inſtructus agit, vt ſi non orbe toto tale dæmonis imperium non deſinat, ſaltem generosè ſua in anima deſtruatur.

SYMBOLVM.

Canit vſque cicada. *p.703.c.1*

PICTVRA.

Ioannis Camerarij ſymbolum eſt, à quo pingitur hîc cicada, cuius genius eſt vt die tota canat, rore cœli paſta, & parum ſollicita congreganne ſibi dapes in futurum, vt formicæ ſolent, congerentes triticum in cumulos, hyberno tempore depaſcendos. *Camerar. lib. centuriar.*

APPLICATIO.

Vt cuncta Deus, hominis eſſe fecit, hominem verò Dei; ego non ambigo, cicadam ita ſuos protrahere cantus ab ortu ad occaſum, vt indeſinens ille tenor & iuge melos ſonoræ vocis exilis inſecti hominem prouocet ad orandum aſſiduè, ſi rore cœli velit, id eſt, gratia diuina velut cibo ſibi congruo ſaginari. Cùm ergo iugis aut longior oratio faſtidium ingeret homini ſupplicanti, ille ſuum ſic teporem accendat: *Canit vſque cicada*, id eſt, Pudeat te hominem editum ad imaginem Dei, non poſſe moras protrahere fundendo preces, cùm cicada vile animalculum in teſſeram gratitudinis ſuæ ob guttulas roris, quibus aſperſa madet, occinat vſquequaque.

SYMBOLVM.

Conficere eſt animus.

PICTVRA.

Ioannis Caraccioli Principis Melphi Symbolum eſt inſcriptum gladio & accenſæ faci, fortè ſuum vt ſic proderet animum bello natum; ſiquidem igne & ferro ſolent omnia ſuperari. *Boodt. lib. Symbolorum.*

APPLICATIO.

Accinctus homo gladio mortificationis, & amore diuino flagrans, non horrere debet aduerſas dæmonum acies; armis enim illis ſtrenuè debellantur. Illa fuit armatura viri infracti, ſcilicet Pauli Apoſtoli, vt generoſæ voces iſtæ probant: *Quis me ſeparabit à charitate Chriſti?* Inſtructus ea panoplia, Angelos ad certamen & cuncta quæque fortia prouocabat.

SYMBOLVM.

Congratulamini mihi.

PICTVRA.

Pij V. Pontificis ſymbolum eſt, cuius pictura manum exprimit, quæ clauſa claues Petri porrigit, indices maximæ dignitatis. *Typotius lib. 1. ſymbolor.*

APPLICATIO.

Anima contrita ſicut par eſt, & confeſſa, poteſt Angelis demonſtrare claues Petri, quæ fecere cœlos ei peruios, poſtquam ſacerdotis ore fuit ab omnium noxarum vinculis abſoluta. Etenim Angeli exultant quando claues Petri reſerant cœlos animæ pœnitentiæ.

SYMBOLVM.

Conſcia virtus.

PICTVRA.

Belzo Comes Habsburgenſis depicto tauro voces has inſcripſit. *Conſcia virtus.* Taurus enim edoctus à natura quale ſibi robur ſit inſitum, ad nullius occurſum refugit animalis. *Sadeler. lib. 2. ſymbol.*

APPLICATIO.

Anima iuſti, conſcia virtutis & efficaciæ gratiæ diuinæ, ferus dæmonum inſultus, fœdam impetiginem carnis, aliaque ſuæ ſaluti aduerſa minimè pertimeſcit. Audi quid *conſcia virtus* ait & ſonorè clamat apud eum, ſcilicet Paulum, quem gratia ad pugnam fortiter excitabat: *Si* (inquit) *Deus pro nobis, quis contra nos?* Rom. 8.

SYMBOLVM.

Conſiderate lilia agri.

PICTVRA.

Aloyſius Venetus Cardinalis tria lilia pinxit, eo ſymbolo adiecto, cuius ſenſum eſſe reor illum, quem Chriſtus olim aperuit, quando Dei curam de hominibus ex venuſtate lilij commendauit. *Typotius lib. 2. ſymbol.*

APPLICATIO.

Lilij ſtipes habet folia acuta, quibus vt gladiis armatur; ita pudor, caſtitatis illibatæ comes, diſtrictos habere debet gladios, id eſt, vigilare debet ſollicitè, nequando leui etiam contactu ſordido corrumpatur.

SYMBOLVM.

Conſpicua qua conſpicit. *pag. 194. col. 1*

PICTVRA.

Proſtat apud Ioannem Ferrum hoc ſymbolum, cuius eſt pictura, luna Solis aſpectu coruſca micans: nam aliunde nequit reſplendere luna, quàm irradiante Sole, eius excepto lumine decorata. *Ferrus in theatro ſymbol.*

APPLICATIO.

Nihil credo aptiùs poſſe reperiri ad explicandos gratiæ effectus, & ad ingerendos humiles animos, ſiquando ſua ſpecie captus homo tumens aſſurgat in cothurnos, cùm recolit ſe gratia cœlitus inſignitum. In confeſſo quidem eſt, animam, quam Dei gratia illuſtrat, rutilam eſſe Lunæ inſtar; ſed ne gloriæ vanæ comes tumor aſſurgat, operæpretium eſt animam recolere, nullam eſſe ſibi lucem inſitam niſi à diuino Sole deſuper affulgente. Vnde breui ſi momento Deus contineret radios ſuos, id eſt influxum, rutilans hæc anima prorſus opaca foret, vernaculis ipſi tenebris obnubrata.

Rurſus vt luna lucis expers non refulget, niſi Solem coruſcum aſpiciat; ita gratis & perperam eſt quòd Deus irradiat ſi anima non conſpicit, id eſt, ſi non annuit præbendo ſuum conſenſum vltro Deo, à vita noxia reuocanti. Vide plura pag. 194. col 2

SYMBO

SYMBOLVM.

Conſtanter, & ſincere.

PICTVRA.

Symbolum eſt Ioannis Caſimiri Comitis Palatini Rheni & Ducis Bauariæ, qui pingebat annulum in pala, cuius erat adamas & ex aduerſo duæ manus implexæ totom annuli circulum obſetantes. Inſerebat ille ſuo boie annulo Symbolico duos virentes ramos, lauri ſcilicet & oleæ, decuſſatos. *Sadeler. lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Animæ prædeſtinatæ quadrant illæ voces Symboli & pictura. Conſtanter enim & ſincere vitam agit: Conſtantia nempe paret in gratia finali, ſinceritas in fide, quam coluit illibatam. Olea ſignificat opportunè pacem cum Deo & proximo. Decuſſata demum laurus, huius animæ electæ notat victorias & triumphos, de hoſtibus eius, Mundo ſcilicet, carne, & dæmone, celebratos.

SYMBOLVM.

Conſtricta eſt hæc diſcordia vinclo.

PICTVRA.

Carolus IX. Rex Chriſtianiſſimus edita magna rebellium hæreticorum ſtrage, cudit illas in icone voces, depicto cingulo in orbem fibula conſtricto, pœnam perfidorum illo ſuo Symbolo deſignando. *Lukius lib. numiſmatum.*

APPLICATIO.

Diſcordes appetitus hominem diuexant, in varias partes agunt; concupiſcit enim caro aduerſus ſpiritum. Dei mandata funes ſont, de quibus Pſaltes ait Pſalm. 15. *Funes ceciderunt mihi in præclaris.* Reuerà funes illi ita Deo deuinciunt omnes appetitus animæ quando viuit ad amuſſim mandatorum Dei, vt nequeant diſcolores appetitus animæ rebellare. Sic *conſtricta eſt hæc diſcordia vinclo.*

SYMBOLVM.

Contemnit tuta procellas.

PICTVRA.

Hieronymi Columnæ Ducis Paliaoi Symbolum eſt, inſcriptum Sireni, quæ depicta ludit mediis in procellis, ad quas præ timore ſolent homines inhorrere. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Anima electa cui ſe gratia diuina infudit *contemnit tuta procellas*, etenim immota ridet omnes dæmonum inſultus. Et quando totus diſſoluetur orbis in die iudicij, impauidam ferient ruinæ, namque foras egeret omnem metum anima diuinæ gratiæ robore confirmata.

SYMBOLVM.

Copia me perdit.

PICTVRA.

Auguſtioi Barbarici Ducis Venetorum Symbolum eſt, aidectum picturæ arboris, vnde rami, fructus, & folia decidebant. Illæ voces Symboli querulæ ſunt: nempe deflet Dux ille dotes egregias corporis & animi, quarum intuitu Reſpublica auguſta ſibi præfecit eum, à quiete priuatâ rebus turbidis implicando. *Boodt. lib. Symbolorum.*

APPLICATIO.

O auare diues, opportunè tuum hic carpitur ingenium: nempe ſicut arbor fœcunda ſibi noxia eſt vbertate frugum, franguntur enim rami vt carpantur fructus; ita nocet auaro gaza diues: quippe fures eam defodiunt, vel potentes opum percupidi intentant auaro litem, qui ſæpe ſuâ causâ cadit, vt omnibus exoſus opum intuitu quas exucto pauperum ſanguine congregauit. Quodque peius ei inſtat, eſt animæ iactura, quam patietur opum causâ; dum namque malè parta diues reddere cunctatur, habet vnde clamet: *Copia me perdit*, indubiam æternamque necem animæ conſciſcendo.

SYMBOLVM.

Cor Principum in manu Dei eſt.

PICTVRA.

Ioaonis Guillelmi IV. Ducis Iuliacenſis Symbolum eſt, inſcriptum cordi coronato, cui ſanctus Spiritus irradians deſuper affulgebat. *Sadeler. lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Qui fidele Deo obſequium præſtant, profectò Reges ſunt; nam ſeruire Deo regnare eſt. Et qui vtriuſque ſui appetitus habent dominium, hi Principes ſunt. Horum omnium corda Deus dirigit, & ad ſalutem æternam congruè moderatur.

SYMBOLVM.

Crebris imbribus auctæ. *p. 402. c. 1*

PICTVRA.

Ioannis Ferri Symbolum eſt, qui pingit examen apum, quod auctum imbre defluente tumet. Illa nimirum eſt indoles apum, vt pluuia inundante diues capiant incrementum. *Ferrus in theatro Symbolorum.*

APPLICATIO.

Hoc Symbolum apprimè quadrat animæ, in quam copioſus gratiarum imber influit. Hæc anima, gratiá irrorante, roſis & aliis virtutum floribus exornata, Dei oculis vernat. Ita ſanè *crebris imbribus auctæ*, florent animæ, & congruos bonorum operum fructus edunt, & illo velut ſucco viuido vegetantur.

Cùm Eccleſia afflata Deo rogat, vt rorent cœli deſuper, & nubes pluant iuſtum; nonne ſupplex orat, vt ſint animæ noſtræ gratiarum *crebris imbribus auctæ?* quaſi diceret, eſſe velut marcidum omne quod non cœlitus irrigatur.

SYMBOLVM.

Cura rerum publicarum.

PICTVRA.

Xiſti IV. Pontificis Symbolum eſt hoc, in icone cuſum, vbi ſculptura pontis erat in medio coronæ laureæ fabricati. *Typotius lib. 1. Symbolorum.*

APPLICATIO.

Quiſquis exemplo ſuo ſternit iter ad virtutem, ille ſuis ſumptibus inſtruit pontem, cuius ope

ope queant homines ad meliorem frugem derelićto vitio tranſmigrare. Hunc profectò *curarerum publicarum* ſollicitat; proximi namque ſalus eum vrget ratione cuius procuratæ debet æterna laurea coronari.

SYMBOLVM.

Cur non vtrumque?

PICTVRA.

Ferdinandus Luſitaniæ Rex voluit eſſe ſibi Symbolicas haſce voces, duobus cordibus adſcitis, vno tantùm gladio terebratis. *Typotius lib. 1. Symbol.*

APPLICATIO.

Amore Deus incanduit hominum causâ, necem vltro ſubire volens, vt ita ſibi omnium corda amore ſuo affećtui conſotio deuinciret. Quare Dei corde accenſo tepet hominum cor? *Cur non vtrumque*, telum ignitum amoris vrit? O homo, flagra eo charitatis incendio, alioquin igne inferni vindice combureris.

SYMBOLVM.

Cum patientia.

PICTVRA.

Ioannes Mocenigus Venetorum Dux habuit hoc Symbolum adiećtum ſerpenti in orbem dućto, ſuam caudam ori inſertam optimè continenti. In orbis huius medio duæ implexæ manus erant, quas propè focus accenſus non poterat æſtu nimio ſeparare. *Typotius lib. 2. Symbol.*

APPLICATIO.

Credo Ducem hunc Mocenigum fuiſſe caput huius ſerpentis, Symboli prudentiæ, caudam verò fuiſſe plebem, quam ille ſuâ induſtriâ continuit in Republica, concordiam amore ſuo præuio procurando.

Non inſulsè poteſt attribui Symbolum illud animæ iuſtæ, cuius vita, Dei & proximi amor eſt & prudentia. Namque Dei & proximi ſic amore flagrat, vt nihil faciat imprudenter.

D

SYMBOLVM.

Decus & tutamen in armis.

PICTVRA.

DVx Trauetti Veſpaſianus Gonzaga ſibi hoc Symbolum aſſumpſit, cuius pićtura fuit hiſtrix, animal acceptis à natura telis hirſutum: namque decus pili diſcolores huic beſtiæ conciliant, ſed qua parte duri ſunt & acuti, illi contra feras alias & venatores ſpicula ſubminiſtrant. *Boods. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Orationi quadrare poteſt hoc Symbolum, ornat enim animas gratiis & virtutibus, quas impetrat, deinde telis hoſtem confodit quando Dei auxilium attentè fuſis & repetitis precibus imploratur. Fas ſit ergo voces iſtas in orationis gratiam vſurpare. *Decus & tutamen in armis.*

SYMBOLVM.

Deorſum nunquam.

PICTVRA

Olympia Vrſina ſui Symboli voluit eſſe voces illas, quarum pićtura fuit, implexa manus alteri, flammâ cœlum verſus ex his coniunćtis manibus aſſurgente. *Boods. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Poſtquam anima contrita & confeſſa manus Chriſto dedit, illa ſuos omnes affećtus ita debet ei deuouere, cælum vt verſus eant ſemper, alioquin ſortitur homo ille nomen fœdifragi, ſi in confeſſione Deo oppigneratus amor eius deorſum iterum inflećtatur.

SYMBOLVM.

Dies & ingenium.

PICTVRA.

Ioannes Paulus Chieſia Cardinalis pinxit prætenſam è cœlo manum, quæ cicurem leonem fræno pro libito moderatur. Huic pićturæ ſuum hoc Symbolum adiecit, ſcilicet has voces. *Dies & ingenium.* Fortè volens inſinuare, nihil adeò eſſe ferum, quod non induſtriâ & tempore mitigetur. *Ruſcell. lib. Symbolor.*

APPLICATIO.

Perſeuerantiæ quadrare reor hoc Symbolum: quippe *dies & ingenium*, hæc requirit, opus vt omne ſuis ſit numeris abſolutum.

SYMBOLVM.

Diligentibus legem tuam.

PICTVRA.

Proſtat apud Typotium hoc Symbolum cum depićto copiæ cornu prædiuite vbertate rerum, quæ conducunt ad felicitatem homini procurandam. *Typotius lib. 1. Symbol.*

APPLICATIO.

Chriſto aſſertore, datur beata vita frui his qui mandata Dei obſeruant: *Si vis* (inquit) *ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Hoc perinde ſonat ac, *diligentibus legem*, Dei bonorum omnium copiam aſſeruari.

SYMBOLVM.

Diſperſit pauperibus.

PICTVRA.

Georgij Draſcouitij Cardinalis Symbolum hoc eſt, cuius eſt pićtura, leo prædam diſtribuens abundè feris, quæ imbelles & infirmæ cibos nullo ſibi poſſunt tempore procurare. *Sadeler. lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Mens generoſa ſuas neſcit opes commendare feris, vt magno auari diſpendio omnibus indigis occludantur. Reuera vile ſonat & obiećtum, obſerare gazas; vt contra, Dei æmulus eſt ille, ſuas qui opimas opes hominibus egenis & miſeris elargitur.

SYMBOLVM.

Domi foriſque.

PICTVRA.

Ludouici X. Regis Chriſtianiſſimi Symbolum eſt, inſcriptum teſtudini tećtæ domo impenetrabili, diſtrićto gladio deſuper intorto, quo

Symbolo

& pictura Regis huius impauidus animus innoteſcit. *Typotius lib. Symb.*

APPLICATIO.

Gratia diuina tutum eſt animæ tegmen contra fœdos diaboli ſibilos, quos intus audit homo, ſine tamen vlla labe contracta domi, id eſt, corde ab ideis impuris & turpibus illibato. Huius item gratiæ beneficio ſe tutatur homo tali armatura potens contra truces impetus hoſtium animæ frequenter in illam deforis inſurgentes. Ita *Domi foriſque* viget & triumphat homo, telis omnibus dæmonum inuius, quia gratia diuina tegit eum clypeo quem nulla valent ſpicula penetrare.

SYMBOLVM.

Domine, vias tuas demonſtra mihi.

PICTVRA.

Antonij Lutharingiæ Ducis eſt Symbolum, inſcriptum naiculæ deſtitutæ remis atque velis, alto mari expoſitæ ad certum naufragium, niſi fortè Deo moderante nauis ad portum propitiis fluctibus impellatur. *Typotius lib. 2. Symb.*

APPLICATIO.

Deſtitutus homo Dei gratiâ, profectò nauis eſt alto mari commiſſa ſine ſupellectile neceſſaria ad ſecurè in vndoſo pleno periculis Mundi huius pelago transfretandum. Vt ergo tutò nauis eat per medios ſcopulos, vortices, & procellas, impetita gratis ab aduerſis validorum æſtuum flabris, familiares habere debet ab Antonio præfato Duce voces iſtas ſæpius vſurpatas: *Domine, vias tuas demonſtra mihi.*

SYMBOLVM.

Duabus.

PICTVRA.

Coſmæ Medicæi magni Ducis Hetruriæ Symbolum eſt hoc, cuius pictura fuit duplex anchora decuſſata. Coniicio, voluiſſe Ducem illum inſinuare, leges & arma duas anchoras eſſe, quibus contra motus omnes & hoſtium & ad defectionem concitatæ plebis, Principum ditio confirmatur. *Boodt. lib. Symb.*

APPLICATIO.

Hæretici voluere ſuam Synagogam & ſectam anchora duntaxat vna niti, quando ſolam ſcripſere fidem ſufficere ad ſalutem. Sed obſtare non potuit anchora illa ſola quò minùs hæc hæreſis ab erroris ſcopulo frangeretur. Eccleſia verò ſecus, vtpote tuta nauis, duas decuſſatas habet anchoras, nempe fidem & opera: fide ſicut cynoſura duce nauis hæc dirigitur, operando benè, Dei gratiâ freta ſicut remis, agit ſe & impellit eò quò ſincera fides eam dirigit, ad vitam ſcilicet immortalem.

SYMBOLVM.

Dulce & decorum.

PICTVRA.

Alberti II. Comitis Habsburgenſis Symbolum eſt, quod adiecit picturæ gallinæ ſuos pullos ab vnguibus & roſtro feri & inſidiantis milui ſtrenuè protegentis. Hæc gallina clamat: *Dulce & decorum* pro ſua prole mori. *Sadeler. lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Homini pœnitenti conuenire poteſt hoc Symbolum: namque ſuam vt protegat animam à dæmonum inſidiis, ille debet recolere, *Dulce & decorum* corpori eſſe debere mori pro anima à lethali crimine defendenda.

SYMBOLVM.

Dum voluitur iſte.

PICTVRA.

Petri Bembi Veneti Cardinalis Symbolum adiectum picturæ floris ſolſequij ſe ab ortu ad occaſum iuxta Solis radios inflectentis. *Sadeler. lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Anima iuſta, Dei ſemper ſiſtitur obtutibus, ne contingat ei deſtitutæ Solis huius luce, cæcis peccatorum tenebris opacari.

E

SYMBOLVM.

Ea ſola voluptas.

PICTVRA.

OTto Antonius Rouereus Dux Vrbini noctuam pingebat auem, quæ ſola degit, & deſerta loca gemens incolit, triſtia nuntians hominibus quando ſonat, ideoque nomen ſortita volucris ominoſæ. Huic picturæ voces has adiecit Otto: *Ea ſola voluptas.* Boodt. lib. Symb.

APPLICATIO.

Aptare ſolet hoc Symbolum homini Religioſo procul à turbis, quia in clauſtro velut in deſerto degit, die & nocte gemens, ita ſua peccata fuſis lacrymis abluendo. *Ea ſola voluptas* ei eſt, flere, preces fundere, victu parco dies tranſigere, pſallere noctu, & à ſuſpectis huius ſæculi cœtibus elongari. Quòd ſi quando vocem eius contingat audire plebi, ille tonat ex ſuggeſtu, triſtia & horrenda reis prædicendo, niſi à vita ſua peſſima reſipiſcant.

SYMBOLVM.

Ego ſemper.

PICTVRA.

Petrus Franciſcus Ferrarius Cardinalis pinxit montem flammiuomum, illis vocibus inſcriptis *Ego ſemper.* Typotius lib. 2. Symb.

APPLICATIO.

Omnes quos ad alta vehit ſupremus honos aut dignitas ſublimis videntur hominibus aliis inſtar montium eminere. Si eorum vita micat virtutibus vt ſidera ſurſum fixa lucent, orbemque totum illuminant, ſuo exemplo nequam homines ad virtutis ſtudium inducentes.

SYMBOLVM.

Ego mouebor?

PICTVRA.

Albertus Comes Habsburgenſis hoc Symbolum aſſumpſit, cuius pictura fuit noctua contemnens auiculas, quæ illam impunè ſuis roſtris & vnguibus impetebant. *Sadel. lib. 2 icon.*

APPLICATIO.

Quia noctè vigil eſt noctua Palladi dedicata, fuit olim Symbolum ſcientiæ, quæ multa nequit abſque vigiliis & labore improbo comparari. Illa notat hominem ſcientificum & à plebeia vita procul qui calumnias & conuitia iacta ridet vſurpando voces illas, *Ego mouebor?* id eſt. Abſit hominum iniuriis animam dignatam cœleſtis ſcientiæ lumine commoueri.

SYMBOLVM.

Eleuor dum ſegregor. *pag.408.col.1*

PICTVRA.

Hoc Symbolum in ſuo theatro refert Ferrus, aquilam depingens, quæ in ſublime lata procul à terra infima ſegregatur. *Ferrus in theatro Symbolorum.*

APPLICATIO.

Aquila illa genuinè refert altas mentes, quæ Deo propiores eò ſunt, quò ſe Mundo magis animo ſubduxerunt. Mentis enim humanæ talis indoles eſt, vt illa magis ad Deum accedat, quò plus terris eripitur, ita vt iure ſibi aptare queat præfatum hoc Symbolum pertinens ad ſeceſſum, *Eleuor dum ſegregor.* Quiſquis ergo cupit ad Deum efferri, ille ſuam omnem adhibeat induſtriam vt a luto rerum infimarum ſaltem animo ſegregetur.

Vide plura & egregia de illa ſolitudine. *p.408. col.1. & 2*

SYMBOLVM.

Emergit preſſa,

PICTVRA.

Hippoliti Medicei Cardinalis Symbolum eſt. Pinxit ille pilam ventoſam, quæ *emergit preſſa,* nitens ſurſum maiore niſu. *Typotius lib 2. Symbolorum.*

APPLICATIO.

Ad animam afflictam & conſtantem pertinere credo voces illas, *emergit preſſa*; quò namque magis ad terram alliditur, eò etiam altiùs aſſurgit. Ærumnæ graues inflictæ premunt, ſed hac preſſura cœlo altiùs homines euehuntur.

SYMBOLVM.

Epota capitur. *pag.424. col.1*

PICTVRA.

A Ioanne Ferro voces illæ Symbolicæ inſcribuntur pantheræ depictæ, quia illa vorax beſtia auidè fertur eò vbi fragrat odor vini, ideoque capi facilis eſt: venator enim ſuſpicatus alicubi eſſe pantheras, illò vehit dolium vino plenum deſuper apertum, ita vt commodè bibulum hoc animal vino queat infundi. Non cunctatur merribibula fera citò ferri ad dolium, quo expleta motus expers, & velut extincta iacet, & ſic inebriata cedit in ius hominis, qui manu larga vinum incautæ beſtiæ propinauit. Itaque venatoris induſtria tota feræ huic capiendæ magis apta penes vinum eſt, quo Panthera pota capitur, & ſic picta monet ebrios & guloſos, eos idem manere fatum, ſi litando gulæ, vino largiùs ioundentur. *Ferrus in theatro Symb.*

APPLICATIO.

Pantheræ caſus hîc deſcriptus maximè idoneus eſt ad exprimendas dæmonum inſidias, quas hi venatores prætendunt animæ hominis imprudentis. Variis ferculis ineſcatus homo & largiore vino potus, vapeſcente vino, ſui impos efficitur, dumque putat capere, tunc capitur delicüs anima dementata.

SYMBOLVM.

Erit altera merces.

PICTVRA.

Franciſci Sfortiæ Cardinalis erat hoc Symbolum, cuius pictura fuit occaſio nuda præceps, & ventorum validis æſtibus agitata. *Typotius lib.2. Symbol.*

APPLICATIO.

Errat homo, ratus in hoc æuo dari occaſionem propitiam ad beandos homines in hac vita; nam electos maiora manent præmia in cœlis, quàm quæ ſuis aſſeclis Mundus aſſolet impertiri. Ideoque cœlo natus homo, rebus huius ſæculi haudquaquam afficitur, imò quaſi nihil flocci facit eas, iſta voce ſuam ſpem enutriens: *Erit altera merces* ſtipendia Mundi villa ſunt, ſed merces diuina diues eſt & æterna, qua beatæ in cœlis animæ compenſantur.

SYMBOLVM.

Et vitæ mortiſque comes.

PICTVRA.

Iacobi Sabelli Cardinalis erat hoc Symbolum, cui adiecta fuit pictura coronæ, quam ſpicæ tritici componebant. *Sadeler.lib.2.iconum.*

APPLICATIO.

Triticum Symbolum eſt laboris; nam excultum magno labore ſolum, & repurgatum noxiâ herbâ, ſatum triticum producit, ſic improbo labore vita viget: corona demum indefeſſo labore parta datur in morte viris, qui æuo ſuo toto ſtrenuè laborarunt.

SYMBOLVM.

Ex frugalitate vbertas.

PICTVRA.

Iacobus Archiepiſcopus Treuirenſis, Elector Imperij, Symboli loco voces iſtas ſæpius vſurpauit. Pingebat ille bouem, qui parcè viuens, improbo labore nobis parturit vbertatem. *Typotius lib.2. Symb.*

APPLICATIO.

Parſimoniam magnum vectigal eſſe vetus ait adagium, & Religio Chriſtiana docet eos, qui parcè rebus vtentes, æuum agunt temperantiæ virtute clarum, ita ſibi in cœlis futuram procurare rerum ſeu bonorum omnium vbertatem.

SYMBOLVM.

Ex fumo lucem.

PICTVRA.

Ioannis Georgij Comitis Palatini Symbolum, eſt cuius pictura fuit lucerna licèt extincta fumans, cuius flamma poteſt huiuſce fumi obſequio facilè reuocari. *Sadeler. lib.2.Symb.*

APPLI

Applicatio.

Flamma fumo vicina lucet; quippe fumus & flamma velut res concordes facilè coaleſcunt. Ita fœda conſortia maſculi cum fœmina, epulæ, choreæ, verba obſcœna, fumus luxuriæ ſunt, ideoque focus ille rebus his tanquam fomiribus acriùs inflammatur. Ergo procul age fumum illum, ô homo tuæ caſtitatis amans, ne fonè tibi contingat eo incendio luxuriæ cum iactura tuæ animæ conflagrare.

SYMBOLVM.

Ex hoc in hoc.

Pictvra.

Chriſtiani Principis Anhaltini Symbolum eſt. Gladium pinxit ille, voces iſtas ei inſcribens: *Ex hoc in hoc*; ſignificare volens, ita ſuam in bello tranſegiſſe vitam, vt vno prælio confecto: nouum aliud inchoaret. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

Applicatio.

Virtutis ea indoles eſt, vt neſciat inducias: Chriſtus eo intento ſuis diſcipulis conſuluit, vt gladium venditâ tunicâ compararent. Ait ipſe pacem ſe non veniſſe mittere, ſed gladium. Cùm namque vita genus ſit militiæ, nemo debet vnam poſt victoriam gladium in vaginam recondere. Sed *ex hoc in hoc*, id eſt, dæmone proſtrato, debet homo vires omnes colligere ad vitia omnia profliganda.

SYMBOLVM.

Expiabit aut obruet.

Pictvra.

Edoardi IV. Regis Angliæ Symbolum eſt, quod depicto fulmini inſcripſit. *Typotius lib. 1. Symbolorum.*

Applicatio.

Si ærumna grauis ſit, *expiabit, aut obruet.* Etenim nacta ſuæ ſalutis hominem ſollicitum, hunc à contractis omnium peccatorum ſordibus expurgabit. Si verò nequam homo duris vigeatur anguſtiis, ille mole earum oppreſſus, vt omnino Dei incurius, & gratiæ expers, protinus obruetur.

F

SYMBOLVM.

Facilis iactura.

Pictvra.

Bernheri Comitis Habsburgenſis eſt Symbolum illud, arbori adiectum, quæ fœcunda ſuo fructu annuo ſpoliatur. *Typotius lib. 1. Symbolorum.*

Applicatio.

Vt arbor, quæ altè ſuas radices egit in opimo ſolo, fructus haud auara ſibi non aſſeruat, ſed maturos vltrò ſinit excidere facili iactura, quia denuo parturiet; ita plus quiſque ſuos redditus annuos non coegerit in aceruos, vni fortè ſibi proficuos, ſed in cælo ſuas radices habens, cum egenis partitur opes, apprimè ſciens, hanc iacturam debere breui cum magno gratiarum fœnore compenſari.

SYMBOLVM.

Famam ſeruare memento.

Pictvra.

Leonora de Toledo, Coſmæ Medicei Ducis Herruriæ coniux, habuit hoc Symbolum quod applicuit imagini Lucretiæ, quæ pugione ſibi necem ſeruandæ famæ gratiâ conſciſcebat. *Boodt lib. Symbolor.*

Applicatio.

Mortificationis gladius multum confert ad illibatam conſeruandam animæ Chriſtianæ famam, quæ quouis vitio, ſed præcipuè lethali crimine, temeratur.

SYMBOLVM.

Fata obſtant.

Pictvra.

Ioannis Tolledani Cardinalis Symbolum eſt hoc. Pinxit ille rotam fortunæ, cuius motum inconſtantem ſiſtebant ex lauro rami, immotæ rotæ radiis intertexti. Dicebat ille, fata obſtare, talis ne rotula volueretur. *Typotius lib. 2. Symbol.*

Applicatio.

Religio Chriſtiana fatum non agnoſcit, cui Gentiles olim voluere Deos ſubdi, ſed prouidentiæ diuinæ rerum omnium caſus & occaſus attribuit. In eo ſenſu dico, fata obſtare, ſuos ne fortuna vehat cultores eò quò contendunt animo: etenim non iuxta vota hominum, ſed ad arbitrium ſuum iuſtè Deus omnia moderatur. Quid ergo colis, homo, numen fictitium fortunæ, tuam omnem induſtriam impendens vt illa tibi propitia aſpiret? *Fata obſtant.* Ex intimo corde totum te permitte Deo, nec aliud opta niſi quæ diuinæ ſunt congrua voluntati.

SYMBOLVM.

Fato prudentia maior.

Pictvra.

Henrici VIII. Regis Angliæ vxoris erat hoc Symbolum, cuius pictura fuit, coronatus anguis, in orbem ductus, qui ſingulare ſidus arctè ſuo circulo concludebat. *Sadel. lib. 1. icon.*

Applicatio.

Serpens ſidera concludit quando prudens homo ſuam ita vitam inſtituit, vt virtute malum ſideris influxum corrigat. Ita *fato prudentia maior* eſt. Igitur nemo fatum carpat, ſed ſeriò ſatagat meritis influxum gratiæ promereri.

SYMBOLVM.

Felicitas temporum.

Pictvra.

Sancti Ludouici Galliæ Regis Symbolum eſt. Pingebat ille duas manus, vnà pacis figuram, ſcilicet caduceum, & ſpicas tritici complectentes. Illo ſymbolico typo ſui æui & Chriſtiani regiminis eſſe beata tempora prædicabat. *Typotius lib. 1. Symbol.*

Applicatio.

Anima, quæ electorum frumento ſuam vitam ſuſtentat vnita Deo & proximo vinculo charitatis, habet vnde ſibi poſſit de felicitate æterna bonis auibus ominari.

SYMBOLVM.

Fero lucem.

PICTVRA.

Ludouicus Madrutius Cardinalis vſus hoc Symbolo pinxit columbam, quæ vtroque pede globum terræ terens circumfuſa luce rutila coruſcabat. *Sadeler. lib. 2. Symbolor.*

APPLICATIO.

Nemo ſuæ induſtriæ attribuat illud omne quod ſcit, & maximè de diuinis. Namque Vates ait, Spiritus ſancti eſſe donum ſcientiæ. Eius enim eſt dicere: *Fero lucem.* Vnde lucis ſpecie Apoſtolis ſe infudit quando die Pentecoſtes igneæ linguæ ſingulis inſederunt.

SYMBOLVM.

Feſtinata minuuntur.

PICTVRA.

Pyrrbus Gonzaga Princeps Imperij Symbolum hoc habuit pygmæo ſiue homuncioni inſcriptum. *Boodt. lib. Symbolor.*

APPLICATIO.

Qui ad perfectionis apicem aſſurgat homo rarus eſt, quia nemo ſuos paſſionum æſtus præcipites ſatagit iniecto rationis fræno ſeriò moderari. Plerique preces ingeminant, & noctes agunt inſomnes vſi parco cibo; ſed cunctantur coërcere motus incongruos animæ præcipitis & pronæ ad iram, aliaque mala, quibus emolumenta talis feſtinæ animæ minuuntur.

SYMBOLVM.

Feſtina lentè.

PICTVRA.

Andreæ Grimani Ducis Venetorum Symbolum eſt. Pinxit ille vitem, quæ columnæ innixa ſuos ramos multiplicat ſenſim ſine ſenſu, id eſt, inuiſo oculis incremento. Voluit hic Princeps inſinuare, nihil abſque conſilio eſſe viris magnis, & præſertim aliorum Ducibus auſpicandum. *Boodt. lib. Symbolor.*

APPLICATIO.

Eſt pœnitentia ſera rerum quæ inconſulto Deo ex impetu naturæ fiunt: paſſiones enim noſtræ, ſicut & indoles humana præceps, ſunt peſſimi conſultores. Ne ergo ſerò pœniteat ob aliquid præcipitanter actum, præuia oratione manè factâ debet homo Deum conſulere, & ſunt agenda dein ſeriò perpendenda.

SYMBOLVM.

Fidem fati virtute ſequemur.

PICTVRA.

Coſmæ Medicei Ducis Hetruriæ Symbolum eſt. Pinxit ille Sidus, ſub quo aſcendente natus eſt, ſcilicet Capricornum. quo dominante recèns edito infanti maximæ naturæ dotes, & omnia fortunæ munera promittuntur. Ille dicit generoſè, ſuâ virtute fore fatum veridicum; maluit namque ſuis meritis, gloriam attribui egregiè factorum, quàm Capricorno cœlitus influenti. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Homine baptizato, ſidus gratiæ diuinæ dotes præclaras ei communicat; ſiquidem habitus fidei, ſpei, & charitatis, eius in animam influunt; ille tamen gratiæ illapſus ab homine adulto petit aliarum virtutum conſortium, vt (ſi fas eſt dicere) *Fidem fati virtute ſequatur*: namque Dei gratia fœta bonis operibus eſſe debet; quippe ſuæ ſalutis in diſcrimen incurrit homo, cuius incuriâ, vacua gratia feriatur.

SYMBOLVM.

Fide & vide.

PICTVRA.

Matthæi Langi Cardinalis erat hoc Symbolum. Pingebat ille manum oculatam appoſitè ad voces has: *Fide & vide,* quas ipſe ſuum vt Symbolum vſurpabat. *Typotius lib. 2. Symbol.*

APPLICATIO.

Profectò rebus fidei addiſcendis inepti ſunt oculi corporei, quorum etiam in perſcrutandis arcanis naturæ viuax acies hebetatur. Itaque, Chriſtiane, fide primò, deinde vide. Præbe tuum aſſenſu articulis propoſitis ad credēdum, deinde cura ſcire tuam ad ſalutem neceſſaria, & quæ neſcire ſcelus eſt animæ hæc turpiter ignoranti.

ALIA APPLICATIO.

Sincera fides habet in oculata manu Symbolum egregium. Quod namque fides orthodoxa ratum & fixum habet, illud omne debet congruo opere demonſtrare.

SYMBOLVM.

Flaueſcent.

PICTVRA.

Ioannes Farnezius Dux caſtri pinxit manipulos frumenti, qui maturitatem perfectam expoſiti Soli rutilo conſequuntur. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Nullius hominis eſt deſperanda ſalus; quippe Deo influente poteſt homo reſipiſcere, & flagrare Dei amore, ſicut plenè ſuam maturitatem obiectæ Soli ſpicæ tritici ſortiuntur.

SYMBOLVM.

Fluctus eius tu mitigas.

PICTVRA.

Pius V. Pontifex vndoſo mari expoſitam nauem pinxit, ei inſcribendo voces illas: *Fluctus eius tu mitigas.* Fortè Papa ſciens Turcas imminere plagis Eccleſiæ, enixè Deum orat vt compeſcat impetum Gentis inhumanæ, necem fidelium omnium anhelantis. Non caſſa Papæ fuit oratio; nam litauit: ſiquidem ad Naupactum Turcarum claſſis, inſtructa licèt electa manu militum, à Chriſtiana claſſe fuit integrè profligata. *Typotius lib. 1. Symbol.*

APPLICATIO.

Res eſt profectò noua videre nauem coërcere maris vndas, cùm è contra naues ſoleant à commotis fluctibus abſorberi. Eccleſia Sancta nauis eſt, quæ mitigat & componit ſæculi fluctus quando Papa ſedat bella, quibus ſanguinis effuſi fluctibus homines abſorbentur.

SYMBO

SYMBOLVM.

Fons virgo.

PICTVRA.

Iulius III. Pontifex, Villæ Iuliæ fontem commendare volens, pinxit eum adiectis illis vocibus, *Fons virgo*; quaſi diceret, fontem illum eſſe fœdis à ſæculi deliciis immunem, & vitiis inacceſſum. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

APPLICATIO.

Beata Virgo facet eſt fons lacte manans, vnde Ieſus infans ſæpe potus ita ſuam ſitim extinxit, vt non exhauſerit fontem, cuius orbe toto pias in animas inundantes latices influxerunt. O homo, foco fœdo flagras luxuriæ, ad Mariam perge, quia *fons virgo*. Vt fons effuſis aquis ſopiet incendium, qua verò parte pura eſt virgo, illa tibi caſtitatis affectum cœlitus inſpirabit.

SYMBOLVM.

Fortibus reſiſtit.

PICTVRA.

Maximilianus Archidux Auſtriæ leonem pinxit accinctum ad certamen, cum fortibus æmulis ineundum. *Typotius lib. 1. Symbol.*

APPLICATIO.

Chriſtus leo de tribu Iuda ſuum cœleſte robur exerit in ſuperbos, quibus vt *fortibus reſiſtit*, humilibus autem gratiam impertitur.

SYMBOLVM.

Frangit marmoreos aurea gutta ſinus. *pag. 431. col. 1*

PICTVRA.

Scribunt Poetæ, Iouem ſpecie aurei imbris illapſt in Danaën, illam quantumcunque probam & caſtam turpiter impregnaſſe. Mulier hæc pro tabella Symbolica depicta fuit à Barbara coniuge Sigiſmundi Imperatoris, inſinuate probos auro affricato labi, magno ſuæ animæ detrimento. *Typotius lib. 1. Symbol.*

APPLICATIO.

Illa rara eſt conſtantia, quam non frangit opum largior influxus. Aurum impellere homines in ruinam diabolus ipſe probat ita Ieſum affatus: *Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me.* Vult tentator præire caſum, quaſi ſignificans, lapſus; id eſt, peccata velut præambula eſſe neceſſaria ad opes homini congregandas. Vide in eo argumento plura ſcitu digna. *p. 431. col. 1. & 2*

SYMBOLVM.

Frangit & attollit.

PICTVRA.

Maximilianus Archidux Auſtriæ Palladem pinxit armatam quæ leonem & porcum tenet vinculis alligatos. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

APPLICATIO.

Virtus cataphracta duos appetitus, ſcilicet iraſcibilem & concupiſcibilem, ſubiicit rationis imperio, quo ſtante leo feras, id eſt ira; & porcis id eſt concupiſcentiæ omnes, ſtrenuè debellantur. Dum verò truces frangit hoſtes virtus armata Dei gratiâ, animam attollit ad ſidera triumphantem.

SYMBOLVM.

Fraus fraude compenſata.

PICTVRA.

Symbolum eſt hoc Hugonis de Verdala Cardinalis & Magni Magiſtri equitum Melitenſium. Pinxit ille gruem, quæ vulpi aſtutè fucos fecit coniiciendo cibos in vas ore anguſto, vnde ſuo roſtro foras eos grus eduxit edens, vulpe impaſtâ, licèt eam acerba fames ad edendum validè perurgeret. *Typotius lib. 2. Symbol.*

APPLICATIO.

Aſtuta caro ſæpè ſuis technis animæ imponit, ſuggerens, multis opus eſſe, ſalus vt corporis intendatur. Perſuaſus homo vafris his ſuſurris, edit lautè, bibit largè, diu dormit, eaque fugit cuncta, quibus affligitur corpus, ita ſuis in animæ perniciem ſenſibus indulgendo. A ſanctis hæc *fraus fraude compenſata* fuit: namque ſuæ vt ſaluti conſulerent, noctes inſomnes egere preces fundendo, flagris afflixere ſuam carnem & ieiunando cibos impaſto corpori ſubtraxerunt.

SYMBOLVM.

Fortuna fidem mutata nouauit.

PICTVRA.

Childericus Rex Galliæ pulſus regno ſuis à ſubditis, poſtliminio tandem recepit regnum, à familiari quodam ſuo aulico reuocatus. Nam antea nummo aureo fracto dederat Rex mediam partem amico, velut teſſeram, qua ad ipſum exulem miſſâ, redux Rex fieret agnoſcendo ſibi fortunam propitiam iterum afflate, quaſi illatæ nuper iniuriæ maximè pœnitentem. Ludouicus IV. Rex Galliæ duas partes huius nummi aurei fracti pinxit, eis adiiciendo voces iſtas: *Fortuna fidem mutata nouauit.* Significans, ad trutinam fortunæ fidem hominum appendi, ac proinde ſibi parum conſtare fidem hanc concolorem fortunæ, quia hæc eſt indolis inconſtantis. *Typotius lib. 1. Symbolorum.*

APPLICATIO.

Bellè quadrat hoc ſymbolum Mundo, cuius eſt tanta fides, quanta fortuna viri, quem fictè colit, cum deſerens in aduerſis. Quàm verò ſibi conſtet amor Dei erga ſuos cultores, ait Propheta, cuius ore Deus ipſe fatur hoc tenore: *Cum ipſo ſum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.* Pſalm. 90.

SYMBOLVM.

Fruſtrata non deſinam.

PICTVRA.

Iolius Cæſar Gonzaga Princeps S. Imperij pinxit aquilam pulſam arbore fulmine conquaſſata, quæ nullo tamen ideòcò metu inhorruit; ſed alium inſtructura nidum aliò tranſmigrauit. *Bends. lib. Symb.*

APPLICATIO.

Animæ cōſtantis, vrgente graui ærumna, voces ſunt iſtæ: *Fruſtrata non deſinam.* Faſtidio fortunæ alternantis opes amiſi: his *fruſtrata non deſinam* ampliores opes inquirere, gratiam ſcilicet, & virtutes,

tutes, quas fortuna nequit vllo tempore ſuffurari. Caro iacet ægra, vitá pertæſa, quia deſperata ſalus corporis eſt: attameo *fruſtrata non deſinam*, ſiquidem vacabo meæ animæ ſanitati.

SYMBOLVM.

Fugam victoria neſcit.

PICTVRA.

Albertus II. Imperator ſigniferam pinxit, bellica ſigna ferentem medios in cuneos hoſtium ſub ſpe victoriæ glorioſæ, fuſo latè ſuo ſanguine comparandæ. Symbolum hoc adiecit anteſignaoo fugæ neſcio. *Fugam victoria neſcit.* Typotius lib. 1. Symbol.

APPLICATIO.

In Baptiſmo crucis ſignum accepimus militiæ Chriſti, bellum indiximus diabolo, carni, & Mundo; quid ergo deſes cuctaris, homo, manos conſerere cum æmulis his præfatis. *Fugam victoria neſcit.* Cùm pugnare fugis, eo ipſo momento peris, ludibrium factus hoſtium, qui iuſtè tuam ignauiam in æteroa ſæcula caſtigabunt.

SYMBOLVM.

Fulget Cæſaris aſtrum.

PICTVRA.

Rudolphi II. Imperatoris Symbolum eſt hoc, quod in icone cudit, vbi erat inſculpta ſpecies Capricorni ſideris, quo aſcendente natus eſt, ille ſuo Symbolo beata eſſe ſua tempora, deſignando. *Lukius libr. numiſmatum.*

APPLICATIO.

Animæ iuſtæ ſidus propirium eſt gratia, quæ reuerà ſuum fulgorem conſpicuum facit, quando micat homo bonis operibus, quæ ſunt indubia argumenta Dei gratiæ cœlitus affulgentis.

SYMBOLVM.

Fulminat hic bello.

PICTVRA.

Guillelmus Malateſta Marchio Terraſanæ voces illas vtpote bello clarus Symboli loco ſibi adſciuit, eas inſcribens manui flammiuomæ, & gladio armatæ, cuius aciem ſerpens voluulis implectebat. Dextra manus inſinuat induſtriam ſeu dexteritatem, ignis ardorem animi ſignificat, diſtrictus gladius arma ootat, & in ſerpente lego prudens ingenium, quæ quatuor in Duce ſi coëunt, *Fulminat hic bello*, metum atque necem hoſtibus illaturus. *Boods. lib. Symbolorum.*

APPLICATIO.

Anima Chriſtiana Dei dexteram implorat; nam dextera Domini facit virtutem: præterea amore diuino flagrat, mortificationis gladium diſtringit, & prudenter agens in omnibus, *fulminat hac bello*, crebras victorias de Mundo, carne, & dæmooe referendo.

G

SYMBOLVM.

Gloria immortalis.

PICTVRA.

CAroli Vindocinenſis Cardinalis Symbolum eſt. Pinxit ille ſupra globum terreſtrem lauream coronam, vt ſignum gloriæ, quam nuncupat immortalem. *Typotius lib. 2. Symbolor.*

APPLICATIO.

Profectò vera gloria infra cœlos non eſt, ſed ſupra globum terræ ſua viget immarceſcibis; ideoque malè ſibi conſulunt homioes imprudenter huius ſæculi gloriam aucupantes.

H

SYMBOLVM.

Hac natam me ratio necat.

PICTVRA.

MArgaretæ cooiugis Philippi Audacis Ducis Burgundiæ Symbolú eſt, inſcriptum viperę deſcriptæ penicillo, cuius virulenta proles eam maternæ oecis conſciam enecabat. Illa pœnam talionis eſſe ſibi iuſtè inflictam præfato Symbolo coofitetur. *Typotius lib. 2. Symbol.*

APPLICATIO.

Anima delinquendo, Deum, quo conditore fata eſt, ingrata lædit & offendit: ſed ſynderesis inde nata, Dei vindicat ioiuriam; ſiquidem à peccatis vt a viperina prole, matris, id eſt, peccatricis animæ viſcera corroduntur.

SYMBOLVM.

Hæc mihi tuba.

PICTVRA.

Ottebertus Comes Habsburgenſis hoc Symbolum adiecit depictæ lyræ ſeu citharæ quam cataphtacta manus omnibus oſtendebat. *Sadeler lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Chordæ lyræ, ſicut par eſt, & congruit arti, tenſæ gratè ſonant, & ſuaue melos edunt; concentus autem ille pacis & beneuolentiæ Symbolum eſt: quippe lyra ſono perſuaui non placeret, niſi intenſi oetui fidium concordes, idem ad intentum muſicæ conſpiratent. Ita plebis cum Principe concordia, ſicut tuba robur & animos addit ad ardua audenda; etenim quid non audet amor vbi intensè flagrat: inertes odit; amantes enim, vt moras neſcit amor, ad patranda fortia percelluntur.

O Chriſtiane, memor eſto lyræ, id eſt concordiæ cum proximo. Sit hæc tibi tuba, robur & animos addens: imò tuum relinque munus ad altare, lites, rixas, & ſimultates omnes vt componas cum proximo litigante.

SYMBOLVM.

Hærent ſub corde ſagittæ.

PICTVRA.

Caroli Ioannis Amadei Ducis Sabaudiæ Symbolum eſt, cuius pictura, latens eſt bombarda oretenus, quod emergit è defoſſa terra, globo in bombardæ ſinu recondito, donec ad arbitrium Principis explodatur. *Boods lib. Symbolor.*

APPLI-

APPLICATIO.

Sagittas & tela dico motus omnes iræ, quibus vrgetur homo, mala ad omnia æqoè ſibi ac amicis noxia propulſanda. Hærere debent ſub corde ſagittæ, id eſt, coërcere debet homo feros omnes iræ motus, niſi fortè zelus aut Superioris onus eum vrgeat ad ſuccenſendum animæ delinquenti.

ALIA APPLICATIO.

Nemo debet alium contemnere ratione vilis & humilis ſortis eius: quamuis enim videatur inops eſſe quaſi terræ defixus homo; tamen *Hærent ſub corde ſagittæ*, quia à ditiore læſos habet ore preces emiſſas, & vota, quibus enixè Deum exoret in perniciem hominis incurij, & in hoc ſæculo præpotentis. Illud idem Scriptura Sacra clamat hoc contextu: *Deprecationem læſi exaudiet: non deſpiciet preces pupilli, nec viduam ſi effundat loquelam gemitus.* Eccleſ. 35. Quando gemit inops à diuite oppreſſos, *Hærent ſub corde ſagittæ.*

SYMBOLVM.

Haud facilè virtus extinguitur.

PICTVRA.

Petrus Erneſtus Comes Mansfelt laurum pinxit, quæ hyeme rigente viret, & exciſa redux & repullulans denuo ſuſcitatur. *Sadeler. lib. 2. Symbol.*

APPLICATIO.

In hoc æuo poteſt ærumnis iiſqoe duris & acerbis aliquando premi virtus oon opprimi; nam depreſſa radices agit altiores, vt etiam altiùs euchatur.

SYMBOLVM.

Hebetat & acuit.

PICTVRA.

Ioannis Alphonſi Ducis Fernaodini ſymbolum eſt, congruum picturæ hominis in magnæ molis ſaxum malleum ferreum intorquentis. Nam iuxta modum, quo ferro lapis affricatur, illud. *Hebetat & acuit.* Verbi gratiâ, induſtriè & lentè coti lapidi admotus acuitur idem qui illiſus gladius hebetatur. *Bood. lib. ſymb.*

APPLICATIO.

Profectò quadrat imperio ſymbolum illud: nam pro ratione modi, quo aliis præfectus homo regit eos, *hebetat & acuit* affectum. A ſuperiore ſeuero velut hebes amor retunditur; affectus verò ſecus acuitur & accenditur, cùm ſuaui & perhumano modo ſubditi gubernantur.

SYMBOLVM.

Hic clypeus aheneus eſto.

PICTVRA.

Caroli Friderici Principis Iuliacenſis ſymbolum eſt, & hoc ioſcriptum limbo clypei, quem Princeps ille ſatum cordibus exprimebat. Voluit hic inſinuare plebis affectum & beoeuolentiam eſſe Regom & Principum cuſtodiam omni clypeo tutiorem. *Typotius lib. 2. ſymb.*

APPLICATIO.

Conuenire credo eleemoſynæ ſymbolum iſtud: hæc enim virtus habet pauperum corda; quibus contra Dei iuſtitiam ſæuientem miſericordes homines obtegontur. Vergit eò Chryſologus hoc contextu. *Fruſtrà peccata accuſant, quem pauper excuſat.*

SYMBOLVM.

Hinc corpus, inde decus. *pag. 614. col. 1*

PICTVRA.

Eſt hoc ſymbolum Ioannis Ferri, à quo pingitur in tabella oitens concha aperta, cuius in vniones ſol influit. Concha qoidem ſuppeditat corpus margaritis: ſed ſi ſol irradians non influeret, abeſſet ille decor omnis, qoo reſplendent ſingulæ margaritæ. *Ferrus in theatro ſymbol.*

APPLICATIO.

Terra quidem multum confert ad corporis elegantiam & augmentum; ſiquidem illa panem atque vinum homini ſuppeditat: ſed anima nullo prorſus eſſet decore nitens, ac proinde Deus haberet eam deſpectui ſi haudquaquam illi gratias ſol rutilus affulgeret. Itaque deſcribatur homo pede ſolum calcans, & ore cœlum verſus directo, voces ei præfati ſymboli poterunt adaptari: *Hinc corpus, inde decus.* Id eſt, habeo à terra totum quo ex carne & ſanguine coaleſco ſatus. Hinc, ſcilicet à terra fluit quicquid in me vile & reprobum eſt. Si quid carnale titans ſenſuum illecebris me diuexat, illud omne ſapit terram, neqoe Deum habet criminis impulſorem: quicquid verò micat & rutilum eſt in me, totum deſuper influxit, ſcilicet à Deo, cuius eſt omnium gratiarum ſingulare decus animas afficiens diuinis dotibus inſignitas.

SYMBOLVM.

Hinc aliquando eluctabor.

PICTVRA.

Alexandri Medicei Cardinalis ſymbolum eſt, cuius pictura refert eclipſim lunæ, cuius ſingulare lumen terra ſolem inter & ipſam lunam media ſuffuratur. Hîc luna dicit ſe aliquando ſuis è tenebris emerſuram. *Paulus Iouius lib. ſymb.*

APPLICATIO.

Anima pertæſa vitam, quam in hoc æuo ducit, intensè cupit diſſolui, & eſſe cum Chriſto, cuius amore flagrat, & ita ſua vota anxia conſolatur: *Hinc aliquando eluctabor:* corporis ergaſtulum aliquando rimas aget, & ſubinde ruet, ſicque locus erit peruius exitui animæ, quæ ſoluta ſuis vinculis ad oras ſuperas euolabit.

SYMBOLVM.

His ornari aut mori.

PICTVRA.

Iacobus V. Stuardus Rex Scotiæ ſymbolum hoc aſſumpſit, & inſcripſit coronæ, quam traiiciebat ſceptrum gladio decuſſatum. Ita vitam ille nihili duxit ſi non eſſet regiis infulis inſignita. *Typotius lib. 1. ſymb.*

Quandoquidem Deo miſerante virens æterna corona manet eos omnes, in quos Chriſtiana

fides influxit; quid moratur homo vitam componere ea qua ratione ſolent Principes regno nati, qui ſtudioſè cauent, ne committant vnde ſuo ſolio detrudantur. Eo intento, ſuo animo ſæpe debet homo recolere, coronam æternæ gloriæ traiici gladio, id eſt, duntaxat eos regnare in cœlo, quibus in hoc æuo fuit familiaris vſus eius gladij, quo noxia quæque vitia reſcinduntur.

SYMBOLVM.

His ducibus.

PICTVRA.

Roberti Regis Neapolitani ſymbolum eſt hoc, adiectum gladio depicto, cuius aciem inuoluit ſerpens ore gerens lauream coronam, quam Rex ita notat ſe prudentia & exerto gladio meruiſſe. *Sadoler. lib. 1. iconum.*

APPLICATIO.

Quando ſuos milites Chriſtus inſtituit ad bellum, quo peracto datur corona gloriæ vincentibus, iuſſit eos qui inermes erant, vendere tunicam & emere gladium, & prudentiam ſerpentis pro viribus æmulari. Etenim *his ducibus*, armis & diſcretione, cœli gloria proſtat iis, qui prudenter agunt, & ſe generoſè gerunt in his quæ pertinent ad vitia debellanda.

SYMBOLVM.

His impij terrentur.

PICTVRA.

Veſpaſianus Gonzaga Pro-Rex Nauarræ voces has inſcripſit picturæ trium fulminum, quæ cuſpide ignita necem impiis deſuper intentabant. *Bood. lib. ſymbol.*

APPLICATIO.

Ad huius ſymboli veritatem pertinet illa Vatis ſententia concolor Veſpaſiani Principis effato.

Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Homo graui malo perpetrato ſuum tortorem vehit, qui inſtantia ſupplicia horrenda malè ſibi conſcio animo iugiter inſuſurrat.

SYMBOLVM.

His Deus otia fecit.

PICTVRA.

Horatius Gonzaga Princeps S. R. Imperij Cæſari Maximiliano ſoloque ſaloque ſua præſtitit obſequia, ſe generoſè gerens; ingraueſcente demum ætate cœpit canere receptui, & depictâ nauis fractæ puppi iunctâ rotæ, duas illas res factas inutiles laurea coronauit, adiiciendo voces illas: *His Deus otia fecit.* Oſtendit in decrepita ætate Deum velle Duces & milites eluctato labore frui, & æterna laurea coronari. *Boodt. lib. ſymb.*

APPLICATIO.

Sanctis in cœlo licet vti hoc ſymbolo, & dicere: *His Deus otia fecit.* Nam ſtrenuè ſe geſſerunt quamdiu ſub Chriſti auſpiciis & ſignis in hoc ſæculo militarunt.

SYMBOLVM.

His artibus.

PICTVRA.

Bonifacius III. Marchio Montisferrati pinxit arcum & pharetras ſagittis inſtructas, his vocibus adſcitis, in ſymbolo recenſitis. *Boodt. lib. ſymbol.*

APPLICATIO.

Quando Deus in humanis ait: *Petite & accipietis*; & quando modum orandi præſcripſit, tunc arcum & ſagittas vnicuique dedit, quaſi dicens: *His ducibus*, ſine intermiſſione orate, quia orantibus indefeſsè Dei gratiæ conceduntur.

SYMBOLVM.

His ducibus.

PICTVRA.

Conſtantia Colomna Mutij Sfortiæ vxor arborem pinxit, quæ ſemper in vmbra perit, ſed affulgente Sole viret, adiectis vocibus his, ita ſuum omne decus, imò vita in ſponſi prædilecti gratiam & merita refundendo. *Boodt. lib. ſymbol.*

APPLICATIO.

Hominem arborem eſſe Plato dixit olim, cùm radices eius agi ſurſum voluit, innuit fortè, Dei eſſe rorem quo arbor illa floret & fructificat; alioquin fruſtrata Solis huius influxu & lumine moritura.

SYMBOLVM.

Hoc vno Iupiter vltor.

PICTVRA.

Pauli III. Pontificis ſingulare fuit hoc ſymbolum, quod aſſumpſit quando iuuit partes Caroli V. contra veræ fidei deſertores. Tunc iuſſit Papa cudi in icone typum fulminis vtrimque dira cuſpide ferientis. In iconis ora fuere voces illæ inſculptæ: *Hoc vno Iupiter vltor.* Huius ſymboli ſe auctorem fuiſſe Papæ dicit *Paulus Iouius lib. Symb.*

APPLICATIO.

Synderesi applicare libet hoc Symbolum: illi namque duplex eſt cuſpis vt fulmini Pontificis; quippe ſæuit in hominem totum; dum nempe ſuis ſtimulis animam exagitat, acerbitate dira huius anguſtiæ cruciata corpora contabeſcunt. *Hoc vno Iupiter vltor.* Nemo tale poteſt fulmen euadere; ſtatim enim atque graue nefas perpetrauit homo, ream in animam illud ſpiculum intorquetur.

SYMBOLVM.

Hoc opus.

PICTVRA.

Raphaël Riarius Cardinalis vſus eſt hoc ſymbolo, depicto globo terræ cum temone nauis. Adiectæ voces, *Hoc opus*, ſuſpicionem fecere, virum illum ſupremas inſulas affectare. Malè ceſſit ei ille tumens animus, cujus abundè typhum

phum ſuperbo ſuo ſymbolo deſignauit. Huioſce ſiois traiici vt & ſymboli meminit. *Paulus Iouius lib. Symb.*

APPLICATIO.

Ego ſanctiore tono dico, nobis conuenire tale ſymbolum, quo gubernaculum ſeu regimen mundi Cardinalis ille deeſſe ſibi voce querula deſignabat. Ita ſanè, *Hoc opus*, id eſt, regimine: namque nemo ſibi ſufficit ad regimen proprium; indigemus omnes ope Dei, qua regamur, & ad præſtitutum ab æterno finem anima dirigatur. Veritatis huius conſcius Pſaltes ait: *Dominus regit me, & nihil mihi deerit.* Pſal. 22. Vt nihil omnino deeſt animæ ſub illo Dei regimine; ſic illa ſine Deo rectore, rerum omnium ſpiritualium patitur egeſtatem.

SYMBOLVM.

Hoc quoque feciſſem, ſi mihi vita foret.

PICTVRA.

Renato Principi Vraniæ, mortuo io obſequio Regis Hiſpaniæ, amici attribuêre voces illas cum pictura canis ſe in flammas ſubiectas ex alto præcipitem dantis, vt cum domini ſui illic vſti corpore cremarentur. *Typotius lib. 2. Symb.*

APPLICATIO.

Chriſtiane, vides Chriſtum in cruce velut in ligno accenſo mori; quid moraris eo amoris igne mori, quo Chriſtus ipſe tui gratiâ conflagrauit. Hoc igne tuo in corde extincto riges, pectore concreto gelu, ideoqoe tua poſt fata tibi nemo voces picto cani aptatas poterit applicare. *Hoc quoque feciſſem, ſi mihi vitæ foret.*

SYMBOLVM.

Hoc opus eſt.

PICTVRA.

Sigobertus Comes Habsburgenſis hoc ſymbolum inſcripſit picturæ pedis ocreati in ſtapede ſiti, vt equum aſcenſurus eques admoto calcare concitaret. *Sadeler. lib. 2. Symb.*

APPLICATIO.

Pes ocreatus & calcare armatus, amor Dei eſt, qui ad omnia ardua audenda facit homines expeditos. *Hoc opus eſt.* Hac armatura Deus diſcernit ſtrenuos milites ab ignauis, quorum profanus amor huic ſæcolo mancipatur.

I

SYMBOLVM.

Iactæ creſcimus.

PICTVRA.

Symbolum eſt Amadei VIII. Ducis Sabaudiæ, qui faces miſſiles & ignitas pinxit, quæ dum mittuntur in hoſtes, agitatæ flabro aëris acrius accenduntur. *Boodt. lib. Symb.*

APPLICATIO.

Iuſtis vti ſolet Deus vt facibus accenſis in Mundum miſſis, vt ille Dei amore totus inardeſcat. Variis ærumnarum æſtibus agitatæ faces illæ, neque lucis neque foci iacturam faciunt, imò ſacer eorum ignis vrit ardentius, & mœrorum inde maius accipit incrementum.

SYMBOLVM.

Ille meos primus qui me ſibi iunxit amores Abſtulit, ille habeat.

PICTVRA.

Felix à Sancta Seuerina, Duciſſa Grauinæ, viro ſuo defuncto, voces has inſcripſit turturi depictæ ramis emortuæ arboris inſidentis. Vt ſymbolo præfato fidem faceret, florente ætate cælebs manſit, & omnium virtutum laude clara ſuum æuum tranſegit, neglectis plurium Principum hymenæis. *Boodt. lib. Symb.*

APPLICATIO.

Anima Religioſa, ſui ſponſi recolens mortem, in clauſtro vitam cælibem ducit, vni inſidens cruci arbori emortuæ, atque typum Chriſti mortui referentis. Vna viuit vni, omniſque rei alterius reſpuit vnionem.

SYMBOLVM.

Illuminatio mea.

PICTVRA.

Chriſtophori de Monte Aretino Cardinalis ſymbolum eſt hoc, inſcriptum depictæ lunæ cæcis in tenebris, errantibus in vndoſo mari nauibus illucenti. *Typotius lib. 2. Symb.*

APPLICATIO.

Homo velut aquis commiſſa nauis æuum tranſigit in tenebris, niſi gratia cœleſtis atram caliginem tergat ſeſe noſtris mentibus offundentem.

SYMBOLVM.

Infeſtus infeſtis. *p. 563. c. 2*

PICTVRA.

Philiberti Ducis Sabaudiæ ſymbolum eſt Princeps ille ſicut propitius & benignus erat ſingolis quibuſque probis; ita durum ſe & acerbum cenſorem præſtabat hominum iniquorum. Vnde ſuam hanc indolem ingenioſè volens exprimere, numiſma cudit, vbi elephas circumducta ſua proboſcide adblandiebatur oui, eſtò ferox eſſet vrſis, leonibus, & moloſſis, qui omnibus infeſti ſunt, in obuia quæque viua corpora ſæuientes. In iconis ora ſeu limbo voces erant iſtæ *infeſtus infeſtis*. Boodt. lib. Symb.

APPLICATIO.

Duo nomina profectò parum conſona ſortitur Chriſtus, variè nuncupatus à Ioanne referente rerum ideas diſcolores, quas habuit animo impreſſas poſitus in eeſtaſi. Nempe vocat Chriſtum agnum & leonem; agnum ſeuerà bonis, leonem verò malis, vnguibus exertis & ore patulo ſæuientem.

Chriſtus in iodicio extremo duas perſonas aget: oues eo vtentur propitio, vtpote cœlo natos; hœdi verò durum experientur eum, ſcilicet vt leonem anhelum in cædes: ſic Chriſtus erit *infeſtus infeſtis*: namque velut immemor miſericordiæ, deponet agnum, vt leonem induat ad laniandos hœdos ad ſiniſtram ſuam peſſimè collocatos.

SYMBO

SYMBOLVM.

In viridi teneras exurit flamma medullas.

PICTVRA.

Petri Medicei filij Laurentij Ducis Vrbini ſymbolum eſt hoc, ei effictum ab Angelo Politiano cum pictura foci ligoum viride depaſcentis. *Paulus Iouius lib. Symb.*

APPLICATIO.

Quando rebus huius ſæculi deuincitur homo, tunc ſanè viret Mundo totus, & amori obſcœno viror ille cedit; quippe libido ſibi hoc penſum indixit, ſcilicet vt faciat omnes Mundi aſſeclas impudicos. Vergit eò ſymbolum hoc. *In viridi teneras exurit flamma medullas.*

SYMBOLVM.

In fide & iuſtitia fortitudo.

PICTVRA.

Symbolum eſt hoc Nicolai III. Marchionis Eſtenſis & Ferrariæ, qui pinxit clauem & gladium decuſſantes columnam, in pelago deſpumante ſitam, & fruſtra feris eius fluctibus impetitam. In claue Petri eſt denotata fides, vt gladio iuſtitia, fortitudo verò columna immobili congruè deſignatur. *Boods. lib. Symb.*

APPLICATIO.

Profectò fides abſque iuſtitiæ operibus non infirma ſolùm eſt, ſed ab Apoſtolo Iacobo Deo afflato fides huiuſmodi mortua nuncupatur. Illa verò quam bona opera ſtipant, erecta viuit, & infracta ridet omnes tyrannorum & dæmonum impetus irruentes.

SYMBOLVM.

In æternum.

PICTVRA.

Margareta Duciſſa Mantuæ, Friderici vxor, eo intento duas pinxit manus arctè ſibi annexas, vt erga ſuum ſponſum animum fidelem & conſtantem eâ picturâ vocum ſymboli denotaret. *Boods. lib. Symb.*

APPLICATIO.

Actionis arduæ & ſinceræ manus eſt dextra typus: illa fuit Chriſti manus, cui homo ſuam implectit, cùm illa bonas exerit actiones. Sed quia incepiſſe parum eſt; homo debet *in æternum*, id eſt æuo toto, bonis actibus inſudare.

SYMBOLVM.

In fluctibus emergens.

PICTVRA.

Hoc ſymbolum eſt Innocentij IX. Pontificis, qui pinxit nauem ex mediis fluctibus emergentem. *Typotius lib. 1. Symb.*

APPLICATIO.

Animæ prædeſtinatæ quadrat præ aliis hoc Symbolum: quamuis enim Mundus iſte maris inſtar vortices habeat & ſcopulos animæ infeſtos, ſenſuum ſcilicet illecebras; attamen inde piæ animæ emergunt, & occurrentes omnes obices eluctantur.

SYMBOLVM.

In æternum non commouebitur.

PICTVRA.

Innocentij VII. Pontificis Symbolum eſt hoc, adiectum picturæ rupis præaltæ, cui tiara pontificia incubat, & variis ventorum æſtibus agitata, manet immobilis, neſcia deturbari. *Typotius lib. 1. Symb.*

APPLICATIO.

Gratia diuina rupes eſt, cui anima innixa, gratis à Mundo, carne, & diabolis impugnatur.

SYMBOLVM.

In virtute tua.

PICTVRA.

Iacobi II. Stuardi Regis Scotiæ Symbolum eſt, inſcriptum laureæ coronæ, cuius in medio Hebraicâ linguâ nomen eſt Numinis exaratum. *Typotius lib. 1. Symb.*

APPLICATIO.

Gratiæ diuinæ munus eſt corona gloriæ: quippe nemo poteſt eam naturæ ſolis viribus adipiſci.

SYMBOLVM.

In patientia ſuauitas.

PICTVRA.

Caroli vtriuſque Siciliæ Regis Symbolum eſt. Pinxit ille roſam ſuppoſitam cruci, fortè volens inſinuare, crucem germinare roſas ſi æquo animo baiulatur. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

APPLICATIO.

Roſa cruci ſubſtrata mihi aliquid ſublime ſapit & reddet, ſcilicet, neminem poſſe dura & acerba pari meritoriè & vltro, niſi diuinâ priùs gratiâ fulciatur. Inde liquet, eos eſſe Dei expertes, quibus crux adoranda fœtet, vni hoc ſtudio vacantes, ſcilicet, vt delicioſè viuant vt omnium aſſeclæ voluptatum.

SYMBOLVM.

Inuia virtuti nulla via.

PICTVRA.

Ricardi Comitis Palatini Rheni Symbolum eſt. Pinxit ille duas manus, lauri & oliuæ ramos præferentes annulo concluſos, vnde micans adamas effulgebat. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

APPLICATIO.

Adamante reor iouui conſtantiam, vt annulo perſeuerantiam, quæ in orbem ducta finem neſcit. Homo ſibi conſtans in virtute ſuo æuo toto, Deo ſic fauiente, debet æternâ gloriâ coronari.

SYMBOLVM.

Inculpata tutela.

PICTVRA.

Fabritius Columna Generalis Præfectus exercituum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, gruem pinxit, quæ ab accipitre impetita necem illi infert coactè, vitam vt æmuli fuſo ſanguine tueatur. *Boodt.lib.Symb.*

APPLICATIO.

Vnuſquiſque ſuis ita rebus ſtudere debet, vt nulli prorſus iniurius ſit, eſtò vitæ in diſcrimen incurrat, ſi poſſit aliunde vitæ ſuæ conſulere, ſaluo tamen belli iure, quo iuſtè indicto, miles in prælio dimicando debet hoſtes ſui Principis extirpare.

SYMBOLVM.

Ingreſſus, non regreſſus.

PICTVRA.

Cardinalis Hyppoliti Medicei Symbolum eſt. Pinxit ille ſpeculam in excelſæ turris faſtigio. Quid voluerit inde palàm facere, inſcriptæ voces Symboli non declarant, niſi earum ſenſum altè ſagax animus inueſtiget. *Typotius lib. 2. Symbol.*

APPLICATIO.

Quia Archiepiſcopus Auenionenſis erat iſte Præſul, ego totum Symbulum eius explico de Epiſcopatu: nempe liquet, turris inſtar eam dignitatem multis aliis eminere. Turris illa tota velut ſpecula eſt; quippe nomen Epiſcopi, deducitur à verbo *ἐπισκοπέω*, id eſt, *deſuper conſidero.* Vt character Epiſcopi eſt indelebilis, ita nequit egredi è ſpecula Præſul ingreſſus eam turrim, id eſt, ab inuigilandu gregi nullo debet tempore feriari.

SYMBOLVM.

Inſtar omnium.

PICTVRA.

Emmanuëlis Philiberti Ducis Sabaudiæ Symbolum eſt, appoſitum coronæ laureæ, quam roſa gemmea concludebat. *Boodt.lib.Symb.*

APPLICATIO.

Gloriæ æternæ typus eſt & figura Ducis huius Symbolum. Illa namque ſuis olympionicis habet & aſſeruat lauream, quæ æterna viret, vtpote immarceſcibilis, ob victorias de diabolo, mundo, ſuo & corpore reportatas. *Inſtar omnium* eſt. Quicquid enim conducere poteſt ad felicitatem illud omne Deus beatæ animæ largietur.

SYMBOLVM.

Integer vitæ, ſceleriſque purus.

PICTVRA.

Coſmæ Medicei Magni Ducis Hetruriæ Symbolum eſt. Pinxit ille nudam Dianam, cui ſubſtratus erat ſerpens: tenebat illa ſuum arcum vna manu, & altera Capricornum. De Diana fœdum nihil dixere Vates, licèt Iniurij aliis Gentium Numinibus, illam idcirco vitæ ſuæ illibatæ typum voluit eſſe probus hic Princeps. Capricornus erat horoſcopi Coſmæ ſidus, inſinuauit ille, vitam integram cum ſerpente & arcu, id eſt cum prudentia & armis, ſidera moderari. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Conuenire credo Ducis huius picturam cum figura viri vſquequaque probi. Ille ſicut Diana die nocteque feras, id eſt, vitia intortis ſpiculis inſectatur. Rurſus vt Coſmæ Ducis Diana pede terit anguem, & victrice manu Capricornum ſtrictè quaſi vinctum tenet, ita Deo gratus homo caput anguis infernalis habet ſibi ſubſtratum & contritum; manu verò ducit capros in triumphum: illa manus Dianæ puræ notat operà caſta Deo charæ animæ, exoſæ capros Symbola voluptatum. Homo, cui competit hæc ſupellex, eſt. *Integer vitæ, ſceleriſque purus.*

SYMBOLVM.

Inter omnes.

PICTVRA.

Cardinalis Hyppoliti Medicei Symbolum eſt; explicans phoſphorum ſidus quod depinxit; etenim hæc ſtella *micat inter omnes*, vt ſcribit Horatius, à quo voces huius Symboli deſumuntur. Cardinalis ille ſicut erat Clementis VII. Papæ frater, ita ſuum ſplendorem & ſingulare decus præ aliis Senatus purpurei Patribus hac phoſphori teſſera voluit explicare. *Typotius lib. 2. Symbol.*

APPLICATIO.

Apto iure Dei gratiæ in animam infuſæ voces illas, *inter omnes*; namque licèt multæ dotes animæ conceſſæ, lucem & ſplendorem illi conferant, vt virtutes naturales abundè probant: attamen gratia diuina micat *inter omnes*, præſtoque Soli, Deo ſcilicet, animæ cœlitus illabenti.

SYMBOLVM.

Interna præſtant.

PICTVRA.

Symbolum hoc eſt Annæ, Regis Daniæ filiæ, & coniugis Auguſti Ducis Saxoniæ Electoris: Fuit Symboli pictura pauo, cuius forma nihil pulchrius eſt quando eius diſcolores plumæ Solis radiis explicantur. Erat Anna donis naturæ diues, vtpote ſpecioſa, prolis & numeroſæ ferax; attamen illa viro atque toti prouinciæ placuit virtute magis quàm genere, formà, gazis, aut inclyta dignitate. Idcirco voces iſtæ benè quadrant ei. *Interna præſtant.* Sadeler.lib.2.iconum.

APPLICATIO.

Chriſtiane, pete primò Dei regnum & iuſtitiam eius; opes exteriores habe nihili inſtar; ſtude, tuamque omnem induſtriam impende, choro vt virtutum omnium ſtiperis; nam *interna præſtant*: externa fucos oculis faciunt, vt paonis plumę quibus plus coloris apparentis ineſt, quàm veri ſolidè ſubſiſtentis.

SYMBO

SYMBOLVM.

Inundatione ferax. *p.81.c.2*

PICTVRA.

Maphæus Barberinus Cardinalis, qui poſtea Pontifex Vrbanus VIII. eo animo liberali fuit, vt cuncta ſua faceret communia. Symboli loco ſibi aſſumpſit aquas Nili fluminis cui virtus ea indita eſt, vt illuuione ſua fœcundet oras omnes quas alluit. Huic fluuio depicto voces iſtas adiecit, *inundatione ferax*; quaſi diceret: Liberalis natura mihi non eſt ingloria; ſiquidem hoc habeo quodcunque dedi. Qui mea bona participant, iidem me fœcundant, nec vlla gazis ineſt gratia præter eam, quam conciliat illis anima liberalis. *Scipio Bargaglius lib. Symb.*

APPLICATIO.

O auare, gratis imò tuam in perniciem coaceruas opes, futuras æuo tuo toto tibi inutiles, quia illarum fructus in alios homines minimè deriuantur. Quid, ô pectus opacum, caligas in indagine artis, quæ componit gazas auro fœtas: explicato manus, & abundè dato pauperi quod recondis; hac profectò fies *inundatione ferax*: namque totus fructus opum eſt in earum diſcreta ſitus effuſione, quæ facit eas beneficas; vt contrà retinendi cupido malas facit opes, ſicut arcta nimis cuſtodia in horreo frumento nocet, quod porrecta manu ſatum multiplicat, terra ſemen hoc reddente cum fœnore ſeminanti. Vide plura pag. 81. c. 2

SYMBOLVM.

Iræ modereris & ori.

PICTVRA.

Ludouici Bauariæ vtriuſque Ducis erat olim Symbolum iſtud, inſcriptum Herculi depicto, cuius vtraque manu leonis edomiti fauces ſtrenuè frangebantur. *Typotius lib. 2. Symb.*

APPLICATIO.

Si æmularis, homo, decus & gloriam; *iræ modereris & ori*: etenim, iuxta Vatis veridicum hoc effatum,

Fortior eſt qui ſe quàm qui fortiſſima vincit
Mœnia, nec virtus altiùs ire poteſt.

SYMBOLVM.

Iter impiorum peribit.

PICTVRA.

Sadeler in icone nobis expreſſit draconem ictum fulmine, deuorantem beſtiam, quæ crudelis & guloſa plures homines enecarat. Sculpturæ voces adiectæ clamant, non poſſe nequam homines in hoc ſæculo perennare. *Typotius lib. 1. Symbol.*

APPLICATIO.

Iter impiorum eſt omnis vita nequam, quam perpetrata ſolent crimina decurtare. Vindictæ Dei fulmen præcipuè conterit homicidas. Et id iuxta Vatis oraculum: *Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos.* Pſal. 54.

SYMBOLVM.

Inter eclypſes exorior.

PICTVRA.

Ludouici XII. Regis Galliæ Symbolum eſt. Pingebat ille ſidus, cui nomen erat, oriens XV. Kal. Martias: fit autem conſtellatio illa ſicut inter eclypſes. Mortuo Rege Carolo VIII. fuit euectus ad ſoliū Ludouicus iſte, ſicut capto Duce Inſubriæ ditionem illam victor inclytus occupauit. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

APPLICATIO.

Vt Ludouico Regi eclipſes ſeu funera ſtrauere viam ad ſolium; ita cœli regno duas ob eclipſes Christiana anima potietur. Eclipſis prima fuit mors Chriſti, qua mediante nobis iter ad ſolium cœleſte fuit peruium. Eclipſis ſecunda notat mortem corporis, quæ duplici modo debet accidere, vt in æternum anima æternâ laureâ coronetur. Mors prima notat diſſolutionem corporis & animæ: namque ſemel mori ſtatutum eſt omnibus hominibus. Secundò caro mori debet omnibus ſenſuum illecebris noxiis animæ ſaluti. Ita plures inter eclipſes homo ſicut inſigne ſidus in cœlo micans poterit exoriri.

SYMBOLVM.

Iudice fulua Iouis Phœbo hinc nihil eiicit ales.

PICTVRA.

Symbolum eſt hoc Mariæ vxoris Maximiliani I. Imperatoris, quæ multos Principes enixa fœta fuit ſobole glorioſa. Pinxit aquilam, quæ in nido ſuis pullis ſtipata, Solis eos exponebat radiis, vt probaret, degeneres necne forent. Symboli deſcriptæ voces perinde ſonant ac à Sole totam ſobolem approbari. *Sadeler. lib. 5. iconum.*

APPLICATIO.

Anima iuſta cœlo ſata, & Spiritu Sancto fœta, nihil omnino parit reprobum; ſed vt ſemine ab æthereo concepit, ita fœtus eius, qui ſunt virtutum actus, appenſi ad trutinam diſtricti examinis cælitus approbantur.

SYMBOLVM.

Iupiter plue mel.

PICTVRA.

Gregorij XIV. Pontificis eſt Symbolum, quod in icone eudit, vbi arbores excelſæ nouâ Dei gratiâ melle cælitus aſperguntur. *Typotius lib. 1. Symb.*

APPLICATIO.

Prælatis omnibus conuenire credo Papæ votum: nam præfecturâ tumet homo pronus ad iracundiam & noxiam quando ſuis ſubditis ſuccenſens Præſul ita tumidus excandeſcit. Optare debet melleum cor, vt ſit ſuaue totum quod molitur, & cenſura etiam mellita reos ſic afficiat, vt illa ſuum intentum in eorum anima ſortiatur.

SYMBO

SYMBOLVM.

Iuſtus non derelinquetur.

PICTVRA.

Symbolum eſt Erneſti Ducis Brunſuicenſis, qui hominem pinxit clypeo tectum & gladio armatum, draconem pedibus atterentem. *Sadeler. lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Fruſtra Dei præſtolatur opem contra feros dæmonis inſultus homo ſine clypleo & enſe rogans, id eſt, non cauendo ſibi à peccatis, nec tantiſper reſiſtendo malo ſpiritui fortiter oppugnanti. Iuſto Deus adeſt propitius, & ſubſternit ei aſpidem, baſiliſcum, leonem, & draconem; quia tempeſtiuè cauet dæmonis inſidias, & ſe generosè gerit omnia vitia profligando.

SYMBOLVM.

Iuuat empta labore gloria.

PICTVRA.

Veſpaſiani Gonzagæ Ducis Traietti Symbolum eſt, adiectum depicto camelo, cui præ cæteris animalibus inſitum eſt à natura, ſuas vt vltro vires impendat ad congrua quæuis onera baiulanda. *Boods. lib. Symb.*

APPLICATIO.

Adultus homo nequit gloria æterna frui, niſi ille ſibi hanc coronam immarceſcibilem congruo labore præuio compararit.

SYMBOLVM.

Iuuat aër & imber.

PICTVRA.

Antonij Caſtrioti Ducis Fernandini & nepotis Scanderbegi Symbolum eſt, appoſitum pictuτæ nauis, cuius dum vela madent imbre, flabris ventorum fortiùs impelluntur. *Boods. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Homo nauis eſt commiſſa mari; ſed nulla ratione poteſt ad gloriæ æternæ tutum & optatum portum appellere, niſi Spiritus Sancti ſuauis aura perflet eum largis gratiarum imbribus inundatum.

L

SYMBOLVM.

Labor viris conuenit.

PICTVRA.

Hugo Capetus, ignauo Rege ſuo ſolio pulſo, rerum potitus eſt, vtque ſui auſus rationem aliquam exprimeret, in icone edidit brachium manu armata gerens lanceam, quaſi æmulos ad certamen ſingulare ſuo hoc ſymbolo prouocaret. *Typotius lib. 1. Symb.*

APPLICATIO.

Profectò virum ſe mentitur homo deſes & ignauus; namque viri nomen eſt à viribus: ſed homo vires non exerens, otio fractus, habet fruſtra viri nomen, ac proinde iure debet iners fœmina nuncupari.

SYMBOLVM.

Labores manuum tuarum manducabis.

PICTVRA

Sadeler huic Symbolo adiecit apes, quæ melle viuunt quod ipſæ ſuâ induſtriâ & labore iugi ſedulæ confecerunt. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

APPLICATIO.

De beatis Ioannes ait: *Opera illorum ſequuntur illos*; quod perinde ſonat ac gloriam æternam non ſola fide ſed fidei annexo bono opere comparari ab adultis, quorum ſi otio fractæ manus ab actione bona vacant hîc, æterna fame in alio ſæculo mulctabuntur.

SYMBOLVM.

Laceſſitus.

PICTVRA.

Margaretæ Duciſſæ Alberti Symbolum eſt, aptatum cygno, qui aquilam roſtro ferit imò necat, ab illa nequiter impetitus. *Typotius lib. 2. Symbol.*

APPLICATIO.

Sæpe Deo vltore vicit homo probus iniuſtè ſuo à potentiori æmulo laceſſitus. Nempe Deus ſtat à partibus infirmorum, quando ſua virtute freti potentiores eis iniquè volunt in hoc ſæculo præualere.

SYMBOLVM.

Læſæ libertatis affectus.

PICTVRA.

Petri Mocenigi Ducis Venetorum Symbolum eſt. Turrim pinxit ille ſitam in medio mari, vndique commotis fluctibus impetitam. Voluit ille typum hunc eſſe. *Læſæ libertatis affectus*: turris namque refert tyrannum, vt excandeſcens mare plebem apprimè notat, vindicem oppreſſæ ſuæ libertatis, in tyrannum fortiter inſurgentem. *Boods. lib. Symb.*

APPLICATIO.

Quando vafris dæmonum technis homo ſua libertate cadit, eam opprimente ſæuo tyranno, ſcilicet peccato, cuius vinculis opprimitur, ſtatim inquies ſynderesis inſurgit, & importuna clamat, libertatem animæ procurando.

SYMBOLVM.

Legitimè certantibus.

PICTVRA.

Ferdinandus Archidux Auſtriæ Dux Stiriæ Symbolum hoc inſcripſit aureæ coronæ ramis laureis traiectæ, ſuum ſic fortè notans animum ad meritas laureas anhelantem. *Typotius lib. 2. Symbol.*

APPLICATIO.

Plerique ſuum dedere nomen militiæ Chriſti; ſed vitio prævalente, cedunt diabolo, ideoque rari ſunt, qui morte receſſui canente, cœlo inſerti æternæ gloriæ laurea coronentur.

SYMBOLVM.

Liberalitate & mora.

PICTVRA.

Hoc Symbolum eſt Ioannis Baptiſtæ Caſtaldi Præfecti generalis exercituum Ferdinandi Imperatoris. Depinxit ille tigrim in via ſiſtentem illuſam ſpeculo, quod venator ibi conſultò liquit, vt illic nectente moras deceptâ ferâ, tutò ille tigris raptos catulos aſportaret. Venator ita ſua liberalitate, morâ tigris, & expeditâ fugâ, vitæ ſuæ conſulit, & securè prædam defert, alioquin à crudeli beſtia diſcerpendus. *Boods.lib.Symb.*

APLICATIO.

Liberalitate, morâ, fugâ vitæ æternæ compos eſt futurus homo; nam eleemoſynas erogando, moras diabolo nectit; & anſas peccandi declinando fugit, ad portum ſalutis æternæ lætus & integer appulſurus.

SYMBOLVM.

Libertas ſub metu.

PICTVRA.

Franciſci Donati Ducis Venetorum Symbolum eſt. Hic pinxit equum effrænem, qui ſine ſeſſore liber incautè lupis occurrens, ab his miſerè devoratur. *Boods.lib.Symb.*

APPLICATIO.

Beatus homo, qui ſemper eſt pavidus; quippe licèt à peccato liber ſit, vndequaque lupis cingitur, id eſt dæmonibus, quorum inſidiis peccare poteſt, & ſic excidere gratiæ libertate.

SYMBOLVM.

Litatur.

PICTVRA.

Rudolphus Pius de Carpi Cardinalis hoc verbum inſcripſit altari depicto, cuius è ſummo focus lucidus emergebat. *Hieronymus Ruſcellus lib. Symb.*

APPLICATIO.

Exemplo ſuo nos Propheta docet orare, dicens: *In meditatione mea exardeſcet ignis.* Pſal. 38. Vt namque preces fuſæ liceant & impetrent intentum, flagrare debet amore Dei cor hominis exorantis.

SYMBOLVM.

Loco & tempore.

PICTVRA.

Eduardi Regis Luzitaniæ Symbolum eſt, adiectum lanceæ depictæ, cui eſt anguis callidus involutus. *Sadeler.lib.1. iconum.*

APPLICATIO.

Symboli ſerpens & haſta monent, debere bella geri prudenter & conſtanter, captando loca & tempora prælis opportuna. Homo in Baptiſmo ferum indixit bellum dæmoni, Mundo, & carni: ſed non indiſcretè debet provocare ſuos illos hoſtes, at huic certamini ſunt apta loca & tempora ſeligenda.

SYMBOLVM.

Longo ſplendeſcit in vſu.

PICTVRA.

Ioannis Franciſci Gombaræ Cardinalis eſt Symbolum, cuius pictura vomer aratri eſt pellucidus; quamuis enim primò vomer atro colore fœdus ſit, multo tamen labore nitet, vſu plurimo reſplendeſcens. *Typotius lib. 2. Symb.*

APPLICATIO.

Vomere deſignari abiecta ſæpe fortuna ſati homines induſtria & labore lucem dignitatem etiam ſupremarum fauſte ſuis meritis adiecerunt.

ALIA APPLICATIO.

Quid querimonias texis, homo, tua de natura rudi & informi vitiis obnoxia? ſi vis in virtutum ſtadio exerceri, vſus ille tibi propitius erit, eius enim obſequio gratus infuſis è cœlo tua anima reſplendeſcet.

SYMBOLVM.

Lux publica Principis igne.

PICTVRA.

Caroli à Lotharingia Cardinalis eſt Symbolum, inſcriptum depictæ faci accenſæ, quæ olim Principes anteibat: *Typotius lib. 2. Symb.*

APPLICATIO.

Voluit Cardinalis ille denotare, tales eſſe mores hominum, qualis eſt vita Regum ſeu Præfectorum, ad quorum indolem, qualiſcumque ſit illa, ſolet ſe populus adaptare. Chriſtiane, venit Chriſtus ignem mittere in terras, amore ſacro flagrans: hocce tui Principis igne luce, niſi velis in perpetuis tenebris ambulare.

M

SYMBOLVM.

Magnos vana fugant. *p. 51. c. 2*

PICTVRA.

IOannis Ferri in theatro tale Symbolum proſtat, appoſitè ad picturam, quam Beatrix Luzitaniæ Regina fecit, vbi leo accenſæ facis aſpectum ſuſtinere nequit eâ viſâ citam arripiens fugam, alioquin obiecta face ignea periturus. *Ferrus in theatro Symb.*

APPLICATIO.

Superbis vanitas eſt infeſta: namque facis inſtar vanitas exiguo lumine irradians perſtringit oculos hominum, gloriæ futilis aſſeclarum. Stabant atque lumen ſuum hoc tenue virtuti offundit; illa omnis virtus percuſſa radiis gloriæ inanis, quaſi in fugam acta, loco cedit, imò protinus evaneſcit.

SYMBOLVM.

Maieſtate tantum.

PICTVRA.

Ferdinandi tertij Magni Ducis Hetruriæ Symbolum

bolum eſt hoc, congruum picturæ Regis apum, qui aliis maieſtate ſola præſtat, eas amicè regens, vtpote ſpiculo deſtitutus. *Boodt. lib. Symb.*

APPLICATIO.

Omnes qui aliis præſunt, carere debent aculeis; & maieſtate ſola, quæ petitur à virtute, debent aliis eminere.

SYMBOLVM.

Maior erit Hercule.

PICTVRA.

Aula Regi Galliæ Carolo IX. fecit hoc Symbolum, iuuene depicto, qui duas columnas humero baiulabat. *Sadeler. lib. 1. icon.*

APPLICATIO.

Pietas & iuſtitia duæ ſunt columnæ, quibus ſecurè totus innititur orbis. Rex ille, cuius humeris incumbunt hæ columnæ, *maior erit Hercule*; ſiquidem in æternum eius parta præfato modo gloria perennabit.

SYMBOLVM.

Maturè.

PICTVRA

Pauli III. Pontificis Symbolum eſt hoc, quod picturæ quadrat, vbi Delphin cameleonti implexus, eius in gradiendo moras vrget à natura ſibi inſita leuitate. *Typotius lib. 1. Symb.*

APPLICATIO.

Vox hæc compendioſa Papæ grauis ætate concors eſt & conſona ſententiæ iſtius olim à Plinio celebratæ: *Ira & præcipitatio peſſimi conſultores.*

SYMBOLVM.

Me trahit altus honos.

PICTVRA.

Galeatius Maria Sforcia Dux Mediolani Symbolum hoc habuit adiectum depicto cœli globo, ſato ſtellis, & perfuſo lumine coruſcanti. *Boodt. lib. Symb.*

APPLICATIO.

Deſpectui habetur à Sanctis honos huius mundi; quippe fugax vno ſolo momento durat, & velut in gyrum actus turbo rotat eos importunè, quibus afflat; at cœleſtis honos eſt perennis, eos plenè beans, qui à Deo cœlitus honorantur. Animam reprobam, quæ deorſum vergit, terrenus honos afficit, iuſtos verò cœlo natos trahit altus honos, ad hunc vnum votis omnibus anhelantes.

SYMBOLVM.

Me tuis ornari.

PICTVRA.

Aſcanius Columna Dux Paliani hoc Symbolum inſcripſit obeliſco vitis palmite conſtrato, Ducis & corona deſuper exornato. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Obeliſcus deſinens in acumen cœlum verſus, eum ſignificat, qui ad ſuperna ſuæ mentis apicem dirigit & attollit; ille ſibi conſtans in gratia diuina viret virtutibus, & poſt fata manet eum corona bonis & ſtrenuis actibus acquiſita.

SYMBOLVM.

Me iuuat auſpiciis magnorum adoleſcere diuûm.

PICTVRA.

Caroli Friderici Principis Iuliacenſis eſt Symbolum, pullo aquilæ inſcriptum, qui generoſo parente ſatus ait, ſe auitæ gloriæ reſponſurum. *Sadeler. lib. 2. icon.*

APPLICATIO.

O homo, Dei gratia inſignite, Rege patre ſatus es, ſcilicet Chriſto; caue ne quid committas inglorium, & indignum tantis natalibus, vt degener in vitia declinando.

SYMBOLVM.

Meliora quæro.

PICTVRA.

Ioannis Iordani Vrſini Ducis Tagliacozæ Symbolum eſt, quod picturæ quadrat Tauri, in paſcuis meliora gramina ſeligentis. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Edoctum à natura pecus omne ſolet optima paſcua diſcernere à noxiis; homo verò, quaſi nouercante naturâ, malo volens geſtit adhærere, bonis paſcuis abdicatis. Sic infra pecus homo dici poteſt ille, quia noxia voluptate ſuam ingurgitat animam ſtudio virtutis penitus abdicato.

SYMBOLVM.

Mens immota manet.

PICTVRA.

Clotarij Regis Galliæ Symbolum eſt. Pinxit ille rotam piſtrini immotam, quamuis aqua ruens illam in gyrum agere niteretur. *Typotius lib. 1. Symbol.*

APPLICATIO.

Damnabantur olim ad piſtrinum capita abiecta, velut vilia mancipia, vt rotæ loco molam circumagerent; vnde rota notat & piſtrinum, & vile caput, & hominem inconſtantem. Si verò rota non ſit verſatilis illa refert hominem iuſtum, quem irruentes aquæ, id eſt circumfuſæ plebis vita neque mores perditi tantiſper in hoc æuo valent à ſtatu diuinæ gratiæ dimouere.

SYMBOLVM.

Meo commodo.

PICTVRA.

Ludouici à Guiſia Cardinalis eſt Symbolum. Pinxit ille ciconiam, quæ ſerpentem virulentum roſtro ſuo captum validè conterebat. Serpens erat hæreſis Caluiniana, cuius excidium ille Regi conſuluit, & ita ſuæ ſaluti prouidit; ſiquidem virum hunc magnum perdere tentabat: ſed is magna clade totam hanc ſectam ipſi & regno noxiam fregit, ita ſibi & Chriſtianæ fidei conſulendo. *Typotius lib. 2. Symbol.*

Applicatio.

Vnguibus & roſtro ferum iudicitur bellum ſerpenti tartareo, quando preces ore fuſæ, bono operi ſociantur. Hoc ſerpente trito ſeu victo ſalus aſtruitur animæ victricis, quæ maleficum anguem illum magno ſuo commodo ſuperauit.

SYMBOLVM.

Mira fides lapſas releuat manus vna columnas.

Pictura.

In gratiam Caroli IX. Regis Galliæ numiſma cuſum fuit poſtquam magnam hæreticorum edidit ſtragem: in nummo Regis erat imago, duas erigens columnas, ſcilicet pietatem, & iuſtitiam, quas hæreſis euerterat, totius regni maximo detrimento. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

Applicatio.

Anima grauiter delinquendo duas columnas humi ſternit, ſcilicet timorem Dei, quo initiatus homo ſapit; & gratiam, qua ſtante viget homo, ſicut eâ euerſa perit. Sola manus diuina poteſt inſtaurare duas has columnas fractas & proſtratas, id eſt, efficaci tantùm auxilio diuino poteſt ad gratiam poſt lapſum anima ſuſcitari.

SYMBOLVM.

Modò fruantur oculi, ardeant plumæ.

Pictura.

Aloyſius Gonzaga Princeps S. R. Imperij aquilam ad Solem pinxit, quæ lumine perfuſa, nihil curabat alas vri, modò ſuo hoc gauderet ſidere coruſcante. *Boodt. lib. Symbol.*

Applicatio.

Sunt reuerà plumæ typi vanitatis, honos, opes, deliciæ, & optima quæque ſupellex Mundi. Chriſtiane, tua hæc ſint vota: Dignitates, diuitiæ voluptates, aliæque plumæ ardeant omnes, modò Deo meæ mentis oculi perfruantur.

SYMBOLVM.

Monſtrat iter.

Pictura.

Sancti Caroli Borromæi Cardinalis erat Symbolum. Pingebat ille cœlum, vbi ſtellis innumeris ſtrata via lactea præ aliis ſpheræ cœli partibus albeſcebat. *Typotius lib. 2. Symbol.*

Applicatio.

Norma vitæ veris & ſinceris virtutibus ſtratæ, cœli *monſtrat iter* ei, qui in hoc Mundo timet à præſtituto nobis æternæ gloriæ trâmite deuiare.

SYMBOLVM.

Mors vltima linea rerum.

Pictura.

Alberti Cardinalis Electoris Imperij, & Moguntini Archiepiſcopi Symbolum eſt, inſcriptum picturæ Dei termini, cuius erat agros certo quodam limite definire. *Typotius lib. 2. Symbol.*

Applicatio.

Erat homo, Dei ad imaginem factus, æterna quærens infra cœlos, vbi omnia conſtituta fini obnoxia deſinent; & ſi viuunt, ſunt indicto ſibi tempore moritura. Qui ergo debet eſſe Dei conſors in gloria æterna, ſuum affectum non obſtringat iis rebus, quæ perituræ nocent; ſed impensè Deum amet, qui æternus eum beate poteſt gloriâ nullo prorſus termino concludenda.

SYMBOLVM.

Motu clarior.

Pictura.

Guido Ferrarius Cardinalis puteo depicto ſuum hoc Symbolum inſcripſit, quod profectò fuit conſtantis eius animi locuples argumentum. *Sadeler. lib. 2. iconum.*

Applicatio.

Quò ærumna grauis inflicta plures actus patientiæ elicit ab anima ferente ſuas anguſtias conſtanter; eò etiam afflictus homo, Dei gratia & meritis amplior eniteſcit.

N

SYMBOLVM.

Naſcetur.

Pictura.

Leonardus Loredanus Dux Venetorum elephantis picturæ ſuum hoc Symbolum adiecit. Elephantes, aiunt, decennio toto fœtum vtero gerere, ſed compenſare moras tantas partu nobilis animalis. *Boodt. lib. Symbol.*

Applicatio.

Gratia diuina, pias animas impiægnans, eſt gloriæ æternæ ferax. Itaque patiens eſto tuis in ærumnis, homo; dura ſolet & acerba pati parturiens; Gloria æterna tibi tandem *naſcetur*; & perpeſſas omnes anguſtias permoleſtas immenſo gaudio compenſabit.

SYMBOLVM.

Naturæ non artis opus.

Pictura.

Ferdinandus cognomine Iuſtus Rex Arragonum cryſtallo depictæ ſuum hoc Symbolum adiecit; ita ſuam fortè volens ingenuam indolem explicare. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

Applicatio.

Virtus ſincera procul eſt ab hypocriſi, quæ eſt artis opus, ac proinde fucos abundè facit, iis imponens, qui illam pro virtute colunt. Sed virtutis natura nihil artis habet, neminem fallit, & propriis radiis eniteſcit.

SYMBOLVM.

Natura dictante feror.

Pictura.

Marcus Antonius Columna Dux Paliani hoc Symbolum habuit inſcriptum ciconiæ depictæ, nubes ala præpete tranſcendenti. *Boodt. lib. Symbolor.*

Applicatio.

In bonum naturâ dictante debet homo ferri, ſed dæmon ei illudendo, malis eum ſtudiis obſtringit, prætendendo veri boni ſpecies ementitas. At natura, Dei gratiâ adiuta, fucos diaboli diſcernit; & ne inſoleſcat homo, ratus ſe ſuo Marte cœlum ſcandere, ſonota voce elamat: Gratia dictante feror eò vnde me natura praua trahit: namque cœlum ſolo naturæ niſu ſuperare gratis contendit homo, quia hoc nudis eius eſt viribus inconceſſum.

SYMBOLVM.

Nemo ſine te.

Pictvra.

Ferdinandus Gonzaga Dux Dariani ſuum hoc Symbolum adiecit picturæ manus candelam ſancto Spiritui porrigentis. *Boedt. lib. Symbol.*

Applicatio.

Sumus à natura ſicut extinctæ faces; namque rebus in diuinis & quæ ad ſalutem pertinent, abſque gratia diuina nobis omnia tenebris inhorreſcunt.

SYMBOLVM.

Neſcio qua exibo.

Pictvra.

Alphonſus Piccolomineus Princeps Melphi labyrintho ſuum hoc Symbolum adiecit. *Boedt. lib. Symbolor.*

Applicatio.

Quando iacet homo reus in peccato, peius ei eſt quàm captiuis, qui concluſi labyrinthi carcere tenebantur. Aliqui namque rei huius; ergaſtuli voluulis impliciti, mediante globo fili, cautè ſibi peruias fecere fores eius; at in peccato gyri ſunt & anfractus tanti, vt ſine Spiritu ſancto nemo queat ſe expedire cæcis à meandris eius, & induſtriæ humanæ prope innumeris abditis inuolucris.

SYMBOLVM.

Nil moror ignauos.

Pictvra.

Camillus Vrſinus Princeps Nolæ, & Præfectus Generalis Reipublicæ Venetorum, picturæ virginis alatæ typi diligentiæ aut victoriæ ſuum hoc Symbolum applicuit, fortè ſuos vt adegregia facta milites excitaret. *Boedt. lib. Symbol.*

Applicatio.

Victoria vt alata nequit apprehendi ab ignauis, ideoque mirum non eſt, ſi otio diſſolutus homo crebro victus à dæmone, vitiorum omnium vinculis alligetur.

SYMBOLVM.

Nihil ille reliquit.

Pictvra.

Clementis VIII. Papæ fuit hoc Symbolum, quo vt ingenioſè ſuam induſtriam oſtenderet in bello & pace, lyram pinxit & Pontificale pedum gladio decuſſatum. *Typotius lib. 1. Symbolorum.*

Applicatio.

Non ſufficit Prælato pedum paſtorale, niſi & gladio ſit accinctus, eo ſcilicet, quem Chriſtus in cœlo cuſum obtulit Apoſtolis, quando ingenti mortificationis vſum illis ſetiò commendauit. Gladius ille pedi Pontificali adiectus habet opportunè lyram adiectam; quippe vita veri huius Pontificis ſuaue melos edit; nempe benè audit apud omnes, qui ideirco Deum laudant: namque *nihil ille reliquit*, vnde gratus concentus omnibus oriretur.

SYMBOLVM.

Nil linquere inauſum.

Pictvra.

Pompeij Columnæ Ducis Paliani Symbolum eſt, qui hominem alatum pinxit, ita ſuos auſus omnes arduos exprimendo. *Boed. lib. Symb.*

Applicatio.

Homo gratia diuina accinctus, alis inſtruitur, & Paganis olim inauſa facit: nempe volar quando cœlum verſus agit & dirigit animam ſuam flocci faciendo ſolum, & ad ſuperna votis omnibus anhelando.

SYMBOLVM.

Non ſine cauſa.

Pictvra.

Ludouici VIII. Regis Galliæ Symbolum eſt, quod depicta manus regia gladio armata ſatis explicat, terrorem incutiens illis, qui iniquis actibus inſoleſcunt. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

Applicatio.

Chriſtus ait, non ſe veniſſe pacem mittere, ſed gladium. Profectò *non ſine cauſa*, talem hunc gladium attulit. Inermis erat homo, ſuis hoſtibus, id eſt vitiis omnibus vndequaque patens. Chriſtus eum gladio accinxit, quando ſuo exemplo modum oſtendit, omnes hoſtes animæ profligandi.

SYMBOLVM.

Non pluuiâ neque vento.

Pictvra.

Pyrrhus Columna Marchio Mortaræ ſuum hoc Symbolum applicuit turri depictæ flabris ventorum & magnis pluuiis impetitæ. *Boedt. lib. Symbolor.*

Applicatio.

Vanitas ueque voluptates, imbre denotatæ, Dei gratia inſtructæ nequeunt animæ præualere.

SYMBOLVM.

Non dormit qui cuſtodit.

Pictvra.

Henrici VII. Regis Angliæ Symbolum eſt. Pinxit ille gruem ſupra globum terræ ſitam, & illic onus cuſtodis vigilis exercentem. *Typotius lib. 1. Symbolor.*

Applicatio.

Vnicuique Deus mandauit de proximo ſuo, & præcipuè Prælatis, ac proinde nemo debet eorum in re quæ ad ſalutem ſubditorum pertinet indormire.

SYMBOLVM.

Nocturno renidet.

PICTVRA.

Pauli II. Papæ fuit Symbolum iſtud, congruum picturæ lunæ, cæcis in tenebris emicanti. *Typotius lib.1. Symbol.*

APPLICATIO.

Beata Virgo ſicut luna tempore *nocturno renides*, quando ſua ope dignatur eos, qui denſis peccati tenebris opacantur.

SYMBOLVM.

Non quouis teror.

PICTVRA.

Friderici Rouerei Ducis Vrbini; Symbolum eſt, cuius pictura ſilex, & igniarius chalybeus. Princeps ille ſuo hoc Symbolo ſe ſimilem ſaxo dicit, quod chalybe ſolo teri poteſt, ferro nequit, quod ſilici illiſum fortiter emollitur. *Boodt. lib. Symbolor.*

APPLICATIO.

Corde rei hominis obdurato, nemo poteſt inde focum Dei amoris elicere. Concionatores ibi fruſtra ſuam omnem adhibent induſtriam; namque ſilex ille teri arte humana nequit. Eſt gratiæ cœleſtis opus, quòd obſtricta graui peccato nequam anima conteratur.

SYMBOLVM.

Non degener addam.

PICTVRA.

Franciſcus Maria Rouereus Dux Vrbini hoc Symbolum aſſumpſit cum pictura manus, magnæ faci accenſæ plures faculas admouentis. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Vnaquæque debet congregatio religioſa ſibi aptare zelo plenum hoc Symbolum: *Non degener addam.* Nam recolendo, ſuum Patriarcham illuxiſſe toti Eccleſiæ Sanctæ facis inſtar, illa velut eo claro parente ſata, ſuas omnes applicare entas attentè debet, vt huic ſplendori magno luce ſuæ illibatæ vitæ nouum addat luminis incrementum.

SYMBOLVM.

Non deeſt generoſo in pectore virtus.

PICTVRA.

Franciſcus Maria II. Rouereus Dux Vrbini, Præfectus Vrbis Romæ, ſuum hoc ſymbolum adiecit picturæ leonis, æmulum ad certamen exerto gladio prouocantis. *Boodt. lib. Symbolor.*

APPLICATIO.

Chryſoſtomus ait, diſcipulos Chriſti eſſe debere velut leones ignem ſpirantes, fortè quia certamen eis eſt cum leone fero, ſcilicet diabolo, fortiter ineundum. Non eſt vnde metu inhorreſcat homo trucis huiuſce feræ aſpectu, cui namque Deus adeſt, *non deeſt generoſo in pectore virtus:* omnes enim acies infernales facilè cœleſti gladio profligantur.

SYMBOLVM.

Non cæca condemur in aluo.

PICTVRA.

Ioannis Friderici Ducis Andri Symbolum eſt, inſcriptum equo Troiano depicto, cuius aluo concluſi milites abdebantur. *Boodt. lib. ſymbol.*

APPLICATIO.

Vt fuere Græcis inutiles concluſi milites aluo magnæ molis equi; ita diues habet inutiles concluſas opes, imò ſibi noxias quando malè partas haudquaquam reſtituit, aut legitimè comparatas renuit indigis elargiri.

SYMBOLVM.

Non tali auxilio.

PICTVRA.

Mutius Sfortia Marchio Carauatij Symbolum illud applicuit picturæ montis Ætnæ, cuius flamma nequit pluuiis extingui; igne, ſicut aiunt, inferi præualente. *Boodt. lib. ſymbol.*

APPLICATIO.

Obſcœna libido ſicut ignis infernalis vrit; homo nequit eam extinguere viribus humanis; ope ſola diuina poteſt hæc fornax Veneris aboleri. Caſtigo meum corpus, inquis, *Non tali auxilio* ſolo. Vigilo, laboro, fleo, libido ſuum vt mitiget ardorem: *Non tali auxilio* tantùm: enixè Deum ora, fuge fœdos aſpectus & ſuſpecta loca; tibi tunc auxiliante Deo flamma lubrica ſopietur.

SYMBOLVM.

Non cedit vmbra Soli.

PICTVRA.

Ioannes Iacobus Triuultius Præfectus Generalis Galliei exercitus hoc Symbolum inſcripſit horologio ſolari, cuius ſtylus illucente Sole facit vmbram præſente iugi lumine ſubſiſtentem. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Anima obſtinata, Deo dum reſiſtit, *Non cedit vmbra Soli.* Die & nocte gyrat gratia diuina lucens & affulgens, animam excitando, frugem ve in meliorem ſeſe recipiat: Sed animâ conſtante ſibi in nequitia, tenebræ peccatorum ſufficientis gratiæ diuinæ luce minimè detergunrur.

SYMBOLVM.

Non mihi Domine, ſed nomini tuo da gloriam.

PICTVRA.

Marcus Barbaricus Dux Venetorum hoc Symbolum habuit cum Samſone depicto, qui leonem ſtrenuè lacertorum robore ſuffocabat. *Boodt. lib. Symb.*

APPLICATIO.

Sua natura dæmon præualet: ſi ergo nobis contingat eum debellare, Deo & non nobis eſt victoriæ de hoc leone citò gloria deferenda.

SYMBO

SYMBOLVM.

Non ſunt tales amores.

PICTVRA.

Petrus Loredanus Dux Venetorum duos manipulos haſtarum vinctos pinxit, eis inſcribens hoc Symbolum, inſinuare volens, Rempublicam infractam fore quamdiu ſtrictè ciues amor concordiæ vinculo colligaret. *Boodt.lib.Symb.*

APPLICATIO.

Honoris, opum & cupido, plebis, imò fratrum concordiam frangit, ideoque dæmon facilè proſternit eos, qui incautè volunt cum illo, rupto pacis & concordiæ vinculo, decertare. Si vigeret amor ſanctus in orbe, ſanè dæmon nuſquam concordes homines expugnaret.

SYMBOLVM.

Noſtra latens.

PICTVRA.

Marcelli II. Pontificis eſt Symbolum, quod inſcripſit aræ foco accenſæ. De intento Papæ benè licet vnicuique ſuum ad libitum ominari. *Typotius lib.1.Symbol.*

APPLICATIO.

Diuinus amor erga genus noſtrum, in ara nobis conſpicuus, illic enim Euchariſtia ſacra velut flamma lucet & ardet, vrens eos, qui accedunt. Sed heu *noſtra latens* eſt flamma, tepet amor noſter erga Deum, nemo videt vel minimas ſcintillas eius, vnde queat conijcere, amore Dei, noſtri cordis intima conflagrare.

SYMBOLVM.

Noſtri ſimulacra doloris.

PICTVRA

Anna Poloniæ Regina, Regis Stephani vxor, crocodilum pinxit, qui homine deuorato foras edit lacrymas, mœrore ſic falſis fletibus ementito. Anna Regina volens ſuggillare virum præpotentem, qui fingebat ſe dolere grauem ob iniuriam illatam Annæ, voces illas applicuit huic homini, præfata truci beſtia figurato: *noſtri ſimulacra doloris*. Typotius lib.1.Symb.

APPLICATIO.

O homo, tuis aſtutè votis obſtat Mundus, quando vitæ Religioſæ ſanum inis conſilium; ſed flendo, tibi obſiſtendo necat animam tuam: proinde fuge crocodilum illum, & memento, fletus eius eſſe tuam in perniciem mœroris efficti noxia ſimulacra.

SYMBOLVM.

Noxa nocenti. *p.313.c.1*

PICTVRA.

Symbolum hoc à Camerario effictum eſt, & inſcriptum regulo ſerpenti, qui obiecto ſibi ſpeculo moritur; nempe nequit ipſe ſuum ferre virus quod exhalat, iuſtè luens pœnas mortis, quam conſciſcere ſolet iis, quos virulentis oculis intuetur. *Camerarius in centuriis Symb.*

APPLICATIO.

Hoc Symbolum de baſiliſco ſe necante ſuo aſpectu explico de homine cupido vindictæ, qui cùm toruis oculis inimicum aſpicit, ille malus ſeu virulentus intuitus reſilit in ipſum lethali vulnere ſauciatum. Vltionis enim genius hic eſt, vt appetitus eius animam vltricem lædat antequam exhalando ſuum lethale virus exoſo ſuo noceat inimico. Itaque vindictæ inſana cupido fit *noxa nocenti*; imò ſolet animus inquies vlciſcendi libidine grauior eſſe ſibi, quam ſuis inimicis, quibus duntaxat inferre poteſt iniuriam cute tenus, dum ipſe ſuam conficit animam lethali plaga, & plerumque ſuo etiam corpori iniurius eſt, cùm appetitu vindictæ furens ſuccenſa bile feruidus excandeſcit.

SYMBOLVM.

Nulli cedit.

PICTVRA.

Andreæ Vendraminij Ducis Venetorum Symbolum eſt hoc, cuius pictura fuit quercus arbor, quæ inter alias omnes, æuo, mole, eſt & robore ſingularis. *Boodt.lib.ſymbol.*

APPLICATIO.

Animi conſtantis homo poteſt aptare ſibi Symbolum illud: nam que Dei gratia mediante ridet omnes temporis iniurias, nec vlli animæ inimico ſerit, imò robur eius in hoc quercui præſtat, quod nulla poteſt æui carie vitiari.

O

SYMBOLVM.

Officium natura docet.

PICTVRA.

FErdinandus Princeps Salerni, Præfectus generalis exercitus Caroli V. Imperatoris, hoc Symbolum applicuit depictæ grui, quam natura docet pro aliis vigilem excubare. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

¶ Epiſcopus vox eſt Græca, perinde ſonans ac ſpeculator. Vt ergo ſuis ouibus inuigilet, dignitatis eius titulus exhortatur. *Officium natura docet*, id eſt, natura vocis, quæ diſcernit eum ab aliis & nuncupat epiſcopum, ad excubias pro commiſſo grege iuges & vigiles excitatur.

SYMBOLVM.

Omnia fortunæ committo.

PICTVRA.

Ioannes Andreas Doria Princeps Melphi pictæ naui Symbolum illud applicuit. *Boodt.lib.Symb.*

APPLICATIO.

Homo Dei deſertor abit in longinquas oras omnia fortunæ committens, qua rotante gyrat, iuxta Vatis oraculum: *Impij in circuitu ambulant*: ita miſer à centro rerum omnium, ſcilicet Deo, tot implicitus volutis elongatur.

SYMBOLVM.

Omnia ventus.

PICTVRA.

Ioannes Iacobus Mediceus Marchio Marignani, Præfectus Generalis exercituum Caroli V. Imperatoris, applicuit hoc Symbolum picturæ pilæ ventoſæ, quæ aëre inſpirato follibus intumeſcit. *Boodt. lib. Symb.*

APPLICATIO.

O ambitioſe, Reges abundè ſibi aërem inſpirant quando nouis te titulis augent, ſed caue, ne fortè crepes: quippe tali vento tibi inſufflato quaſi follibus intumeſcis.

SYMBOLVM.

Omnia.

PICTVRA.

Erneſtus Elector Colonienſis hanc vocem inſcripſit oculo depicto, cœlum, terram, & omnia perluſtranti. *Sadeler. lib. 2. icon.*

APPLICATIO.

O homo, cui oculus humanus obex eſt ad peccandum, quando caro, dæmon, & Mundus te ſuſurris allicient ad peccandum, memento Dei te ſemper obtutibus ſiſti, & proculdubio à nefandis actibus abhorrebis.

SYMBOLVM.

Omnis habet forma finem.

PICTVRA.

Camilla Pallauicina voces has inſcripſit eleganti flori, qui demorſus à teſtudine tardigrada beſtia marceſcebat. *Boodt. lib. Symb.*

APPLICATIO.

Ne pereas cum te peritura caue, Dei ſerue, tuum ne affectum ſummâ Dei iniuriâ obſtringas alicui creaturæ, quia ſpecioſa quæque gradu lento ſuâ formâ cadent, & præſtituto tempore deperibunt.

SYMBOLVM.

Omnia vincit.

PICTVRA.

Theodobertus Rex Auſtriæ, extinctæ faci in aquis applicuit hoc Symbolum. *Typotius lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Lacrymis conuenire credo voces illas; namque fletus vber, à contritione foras elicitus, *Omnia vincit*, & extinguit incendia inferni, huic peccatrici animæ præparata.

SYMBOLVM.

Omnibus gratus.

PICTVRA.

Pius VI. Pontifex hoc Symbolum inſculpſit oræ ſeu limbo iconis, vbi erat figura globi terreſtris Pontificia tiara coronati. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

APPLICATIO.

Mundus heu *omnibus gratus*, ideoque bonis eſt ingratus & exoſus; namque boni eſſe nolunt de genere multorum, quippe rari & pauci ſunt ad gloriam æternam ante ſæcula prælecti.

SYMBOLVM.

Onus meum ſuaue.

PICTVRA.

Staniſlaus Hoſius Cardinalis vſus eo Symbolo, pinxit venatorem ceruo onuſtum, quem læto, licèt magnæ molis, animo baiulabat. *Typotius lib. 2. Symbol.*

APPLICATIO.

Magni ponderis & momenti ſunt mandata Dei; ſed hoc onus amor Dei perſuaue facit: Ergo Deum ama, ſicut par eſt, homo; legis eris ita verus cultor, & integer obſeruator.

SYMBOLVM.

Opes non animum.

PICTVRA.

Felix Vrſina Duciſſa Paliani Symbolum hoc inſcripſit picturæ domus, quæ ardebat. *Boodt. lib. Symb.*

APPLICATIO.

Inſenſus homo poteſt flammis delere domum æmuli ſui; ſed illo inuito nequit eius animam luxuriæ facibus inflammare.

SYMBOLVM.

Os tuum abundauit malitiâ.

PICTVRA.

Sadeler has voces ſculptas in icone vidit, & ipſe denuo ſculpſit & adiecit aui cothurnici depictæ, quæ nocte lunam inceſſit garrula voce ſuis auribus importuna. *Sadeler. lib. icon.*

APPLICATIO.

Detractor huius indolis eſt; quidquid ei virtute clarum & conſpicuum occurrit, illud omne ſuo ore proteruo curat & ſatagit inficere, & conuitiorum tenebris opacare.

P

SYMBOLVM.

Pacatum ipſe regam auitis virtutibus orbem.

PICTVRA.

Henrici II. Regis Galliæ Symbolum eſt. Pinxit ille globum terræ ſuo annulo concluſum, cuius palæ nitens adamas inſertus erat. Rex ita robur animi infracti & anheli in regimen orbis vniuerſi præfato ſuo hoc ſymbolo deſignabat. *Lukius lib. numiſm.*

APPLICATIO.

Homo velut epitome Mundi dicitur microcoſmus, id eſt, paruus Mundus. Quiſquis

animo

animo pacatu vitam compoſuit ſanctiorum Patrum more, iure poteſt regium hoc Symbolum vſurpare. *Paratum ipſe regam auitu virtutibus orbem.*

SYMBOLVM.

Par obitus.

PICTVRA.

Henricus II. Borbonius Rex Nauarræ duas vrnas pinxit inuerſas; vnam, quæ fundebat aquas humo citò exhauſtas, & aliam, quæ focum lucidum exhalabat. Vtrique ſuum Symbolum affinxit. *Par obitus.* Typotius lib. Symbol.

APPLICATIO.

Mors acutâ ſuâ falce metit æquè bonos atque malos; horum enim *par obitus*, corporeis hominum qui ſuperſunt oculis obuerſatur. Sed cum impij anima exhalata prodit illuuies peccatorum exhauſta lacu tartareo congruo ſepulchro nequam huius animæ: moriente verò probo viro nitens flamma cœlum verſus abit, vbi in æternum inſtar ſideris aſſulgebit.

SYMBOLVM.

Par vbique poteſtas.

PICTVRA.

Hyppolita Gonzaga Principiſſa Melphetæ ſuum hoc Symbolum inſcripſit Dianæ, cui Sole deſuper aſſulgente canis triceps cuſtos inferni Cerberus adlattabat. *Boodt. lib. Symbolor.*

APPLICATIO.

Gratia diuina iugi influxu caſtis adeſt, quorum famæ labem affricare nequit lattatus detractorum, neque liuor hominum inuidorum.

SYMBOLVM.

Parcere ſubiectis & debellare ſuperbos.

PICTVRA.

Albertus Dux Bauariæ duos leones pinxit: vnum claua domitum ab Hercule; alium verò mitem, agnum dulciter amplectentem. Picturæ voces Symboli concordant. *Sadel. lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Superbus homo Deum exaſperat, quem humilitate lenit & inclinat ad veniam cœlitus indulgendam.

SYMBOLVM.

Patere & abſtine.

PICTVRA.

Carolus Dux Burgundiæ Smbolum hoc inſcripſit picturæ manus, quæ contracta florum faſciculum oculis exhibebat. *Typotius lib. Symbolorum.*

APPLICATIO.

Mundus iſte florum manipulus eſt. Aliqui ſalutares, habent vnde nares odore grato benè afficiant; alij verò ſecus, vt virulenti naribus admoti citò necant, vel ſaltem ſunt noxij ſanitati. Diſcolor ille rerum ordo debet ab homine aduerti, vt caute bonis vti ſciat, & à noxiis abſtinere.

SYMBOLVM.

Paulatim, paulatim.

PICTVRA.

Hieronymi Prioli Ducis Venetorum Symbolum eſt hoc, congruum teſtudini, quam ille ſuo concolorem Symbolo depingebat. *Boodt. lib. Symbolor.*

APPLICATIO.

Hominis natura præceps eget fræno rebus vt feſtinis ita modum ponat. Credo ſanum conſilium eſſe, Deum conſulere initio: namque moras operi nectunt fuſæ preces, & obſtant ne quid homo præcipiti animo moliatur.

SYMBOLVM.

Perfero.

PICTVRA.

Guillelmi I. Regis Angliæ Symbolum eſt, adiectum aquilæ depictæ, Solem fixis & non niuentibus oculis intuentem. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

APPLICATIO.

Ille profectò ſolus imperio dignus eſt, cuius oculos non perſtringit ei affulgentis fortunæ lumen, & in eminenti ſorte ſuæ infirmitatis conſcius omnia moderatur.

SYMBOLVM.

Percuſſa micabo.

PICTVRA.

Ionnes Ferrus habet hoc Symbolum igniarij chalybis & petræ. Dum chalybs illiditur ſaxo haudquaquam cæſa petra gemit, ſed ſcintillas, habens ab inflictis ictibus hunc ſplendorem, quo non percuſſa caret. Vnde cedit ei ad gloriam atque lucem, quando chalybs in illam fortiter intorquetur. *Ferrus in theatro Symbol.*

APPLICATIO.

Percuſſa petra micans & ſcintillans opportunè docet qualiter in ærumnis homo gerere ſe debeat: nempe videns lapidem reſplendere tritum, & parturire lucem, æmulabitur hoc lapidis ingenium, & propoſitum iſtud concipiet, videlicet ingruentibus anguſtiis patienter ſe habere, Dei ad arbitrium ſe componendo totum, & ſic patientiæ praxi aliis illucere.

SYMBOLVM.

Perit vt viuat.

PICTVRA.

Chriſtophorus Madrutius Cardinalis hoc Symbolum inſcripſit phœnici, qui accensâ pyrâ necem conſciſcendo ſibi, fit eo funere rediuiuus. *Typotius lib. 2 Symbolorum.*

APPLICATIO.

Anima religioſa ſibi in cella parat buſtum ex lignis aromaticis quando vacat omnium virtutum praxi, quæ amore Dei accenſæ, necem vitio & carni conſciſcunt, vt inde fiat & reſorgat animus immortalis.

SYMBO

SYMBOLVM.

Poſt tenebras lucem.

PICTVRA.

Iulius II. Pontifex hoc Symbolum applicuit picturæ Solis è denſis tenebris emergentis. *Typotius lib.1. Symbolor.*

APLLICATIO.

Alternis agunt ærumnæ ſuas cum proſpera fortuna vices, ideoque nemo degens in opaco debet de oritura luce proxima deſperare.

SYMBOLVM.

Premitur non opprimitur.

PICTVRA.

Alexander Mediceus primus Hetruriæ Dux hoc Symbolum inſcripſit depicto Soli obiectâ lunâ ſuo lumine præpedito. *Boods. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Splendor opum & honorum in hoc æuo ſolet affulgere malis, ſpiſſa verò caligo premit plerumque bonos, eos omni luce priuans, ſicque vitam in obſcuro ducunt; anima corpori ſubducta luce æternæ gloriæ coruſcabit.

SYMBOLVM.

Probantur fortes impetu.

PICTVRA.

Alphonſus II. Carretus S. R. Imperij Princeps hoc Symbolum inſcripſit picturæ rupis in ſummo, cuius erat caſtrum validis procellarum æſtibus imperitum. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Homo deſes & ignauus habet ſe pacificè cum dæmone & Mundo, qui iuxta vota illorum omne ſuum componit æuum. Sed accinctus gratia diuina pugil inſigne robur animi infracti in tentatione probat, generosè ferens & frangens vndequaque feros Mundi & dæmonis impetus irruentes.

SYMBOLVM.

Pudeat nos perdidiſſe diem.

PICTVRA.

Danielis Archiepiſcopi Moguntini Electoris Imperij Symbolum eſt, conſonum picturæ nauis, vbi piſcator ſerò ſua retia vacua complicabat. *Typotius lib.2. Symbol.*

APPLICATIO.

In ſupremo agone vitæ vani omnes aſſeclæ Mundi poterunt vſurpare voces illas: *Pudeat nos perdidiſſe diem.* Etenim quamuis honores opes aliquando ſuis amaſiis Mundus impertiat, illa nihil conferunt, ad ſalutem, ideoque vita tota lucro huic impenſa debet iactura animæ nuncupari.

Q

SYMBOLVM.

Quaque vocat vertamus iter. *p.60. col.1*

PICTVRA.

EXperimento liquet, echinos ſpinis hirſuta animalia degere in antris & ſpecubus multiplici aditu peruiis, vt explorare queant vnde ſpiret aura, & ita ſibi contra illam conſulere, ſiquidem ſinguli quique venti iniurij ſunt echino, qui eſt pictura vocum ſymboli prænotati. Itaque cùm leuiuſculè iactatus aër præludit, & ſe aptat ad valida ventorum flabra, echinus præſentiens illa præambula, occludit oſtiolum quod vergit eò vnde reflare debet aër æſtibus agitatus. *Ferrus in theatro Symbolor.*

APPLCATIO.

Iniurius eſt & noxius animæ ventus vndequaque nobis afflet: namque nihil leuius aura, ac proinde ſunt cauenda ſingula quæque flabra ventorum, è quocunque loco ſpirent: nequitiam quippe ſuam non deponit aura popularis etiamſi virtutes emeritæ ſint argumenta gloriæ quà perflamur. Itaque ſuſpecta nobis ſit aura plebis dum laudamor, aliò diuertamus ea encomia; *quaque vocat, vertamus iter.* Ne decantata lædant præconia, aures noſtras laudibus occludamus.

SYMBOLVM.

Quietum nemo impunè laceſſet. *pag.313. col.2*

PICTVRA.

Franciſcus Sfortia Dux Mediolani vſurpauit olim hoc Symbolum, cuius pictura fuit canis in gyrum actus, quem quiſquis incautè ferit; ille ſuæ impudentiæ pœnam citò luit, rictu canino ferâ ſuam iniuriam infixis dentibus vlciſcente. *Boodt. lib. Symbolor.*

APPLICATIO.

Apprimè quadrat hoc Symbolum illis, qui inhumanè ſuos æmulos afficiunt: quippe ſuas iniurias vindicando, ſibi conſciſcunt iram Dei, vnde diu non impunè ferent conuitia aliaque mala ſuis proximis intentata.

SYMBOLVM.

Quis ſeparabit.

PICTVRA.

Boniſacius IX. Papa pinxit anguem in flammis, vnde nequit emergere, capite erecto; voces iſtas ei Pontifex adiecit: *Quis ſeparabit?*

APPLICATIO.

Serpens dæmonis arte foco præcipitem ſe dat, nec inde poteſt exire, licèt fruſtrà ſuam omnem adhibeat induſtriam. Acrior flamma, qua, diabolo ſubmittente faces, homo flagrat, dum obſcœnus amor vrit eum: ab illa nequit ſe expedire, niſi deſuper imbre gratiæ largiter influente.

SYMBOLVM.

Quis noſtros expiet ignes.

PICTVRA.

Claudij Ducis Atri Symbolum eſt aptum picturæ rupis altæ, ſitæ in medio mari, flammas atras iugiter euomentis. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Vt plurimum ſuperbos vrit luxuria; quodque peius eſt, eorum corda, rupis inſtar, ad cenſuras acres atque ſana conſilia fortiter obdurantur.

SYMBO

SYMBOLVM.

Quis dicere falſum audeat.

PICTVRA.

Ioannes Paulus Sfortia Marchio Cara uatij Symbolum hoc applicuit picturæ Solis poſt nocturnas tenebras orientis. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Hæc cenſura quadrat hæreticis, quos dicere falſa nihil pudet, quamuis ex Scriptura ſacra ſicut ex Conciliis œcumenicis liquida veritas oriatur.

SYMBOLVM.

Quod hîc deeſt me torquet.

PICTVRA.

Franciſcus Gonzaga Dux Mantuæ Symbolum hoc adiecit ſtellioni depicto, cuius indoles hæc eſt, vt nuſquam luxuriæ ſtimulis agitetur. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

De amore ſacro poteſt vſurpari Symbolum illud à reprobis. Quia namque focum illum extinxere ſuis in cordibus grauiter offendendo, diris conſcientiæ ſtimulis ſic vexantur, vt ſit vita viris illis impiis onerosa.

SYMBOLVM.

Quoniam infirmus ſum.

PICTVRA.

Sadeler hoc Symbolum in icone cudit, vbi elephas multis morbis obnoxius nocte lunam erectis oculis intuetur. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

APPLICATIO.

Homo reus, id eſt, in peccato, velut elephas eſt beſtia magnæ molis; quippe caro totus, ea non ſapit quæ Dei ſunt: in opaco iacet æger, nec alia ratione ſibi, ſecurè poteſt conſulere, quàm reſpiciendo lunam, ſeu Beatæ Deigenitricis opem precibus inuocando.

R

SYMBOLVM.

Reconduntur, non retunduntur.

PICTVRA.

EManuel Philibertus Dux Sabaudiæ hoc Symbolum applicuit depicto palo, vnde deterſa, ſicut in erecto trophæo ſolet, omnis generis arma pendula videbantur. *Boodt. lib. Symbolor.*

APPLICATIO.

Non ſunt ieiunia auſtera viris ſanctis æuo toto continua, neque preces foſæ diem ſemper committunt nocti inſomni; prudenter & cautè vacant aliquando, ſuis ab exercitiis, vt tantiſper animum laxent, qui profectò ſicut arcus tenſione iugi & anima frangeretur. Reconduntur eo tempore tela & arma, quibus agunt in dæmones & alios hoſtes animæ; ſed recreatione breui tempore conceſſa, vitæ Religioſæ pila & gladij minimè retunduntur.

SYMBOLVM.

Redde cuique ſuum.

PICTVRA.

Eugenius I I. Pontifex hoc Symbolum adhibuit depictæ libræ, quam prætenſa manus omnibus oſtendebat. *Typotius lib. 1. Symbolor.*

APPLICATIO.

O inique, Deo da gloriam, redde te tibi, ſublatas opes atque famam proximo reſtitue, & tunc reddes vnicuique ſuum, vt ad iuſtitiæ trutinam appendaris.

SYMBOLVM.

Reddit agmine dulci. *p. 322. c. 1*

PICTVRA.

Proſtat apud Ioannem Ferrum Symbolum iſtud, cuius eſt pictura, cœlum, quod à mari amaro iraſcit & exugit aquas ſalſas & ingratas; ſed has ionata quadam virtute ſibi purgat aquas, & reddit ita bonum pro malo, ferax faciendo ſolum irrigatum pluuiis opportunis. *Ferrus in theatro Symbolorum.*

APPLICATIO.

Credo voces has præfatas poſſe ritè intelligi de homine nacto bonam indolem, qui inardente charitate nouit acceptas iniurias collatâ gratiâ compenſare. Profectò pius ille cœli inſtar eſt, cuius dulcedinem ſalſedo maris nequit corrumpere; namque licèt mare exhalet & ſurſum mittat ſalſos vapores; attamen benignè cœlum ſuauitate ſibi inoata quadam melle linit & condit amarorem illum, & defœcat omnem hanc maris colluuiem cœleſti lumine repurgatam. Sic, eſtò mare velut ingratum ſit, nebulis plerumque ſuis opacans Solem, atque totam faciem cœli fœdans; nihilominus illas pelagi fæces cœlum tranſcolat in pluuiam dulcem, quodque fuit illi amarum, hoc *reddit agmine dulci*, terram fœcundis imbribus alluendo.

Vt ergo cœlis apta fias, ô anima Chriſtiana, caue ne ex conuitiis æmulorum incautè legas amarorem; quinimò cura, ſicut apes, fabricarè fauos mellis ex acerbis quoque rebus ab ingrato tibi æmulo procuratis.

SYMBOLVM.

Redibo plenior.

PICTVRA.

Selimus Ottomanus Turcarum Imperator hoc Symbolum aſſumpſit & inſcripſit picturæ lunæ, cui perfectum deerat incrementum. *Typotius lib. 1. Symbol.*

APPLICATIO.

Vtinam anima Chriſtiana, tali zelo percuſſa, Dei gratiæ augmento ſuam omnem impenderet induſtriam; quippe nouos quotidie adiiciendo gradus gratiæ illapſæ, deſes otio non vacares; ſed omnium virtutum incremento diues, & aucta luce Dei gratiæ, ſemper plenior emicares.

SYMBOLVM.

Regna firmat pietas.

PICTVRA.

Chriſtianus I I I. Rex Daniæ patris ſui Friderici

tici primam literam F, coronatam ſculpſit in icone, cuius ora voces has habuit inſcriptas. *Regna firmat pietas.* Malcbat ille cuſo ralinummo patris extincti memoriam, quàm ſuam in hoc ſæculo perennare. *Lukius lib. numiſmatum.*

APPLICATIO.

Inſcribi cordibus opto nomen Ieſu patris noſtri cuius cruore cœlo nati ſumus: illic item, ſcilicet in penitiore receſſu animę noſtrę, voto ardere ſacrum eius amorem, quo flagrante, nobis erit iter ad cœli regna patens: namque tali erga Ieſum pietate ſalus, id eſt, regni æterni gloria confirmatur.

SYMBOLVM.

Reliquum datur.

PICTVRA.

Philippus II. Rex Catholicus hoc Symbolum aſſumpſit, depicto globo terræ, ſola media parte ſui conſpicuæ, ita notans ſe reſidiuum orbis anhelo ad triumphos animo poſſidere. *Typotius lib. 1. Symbol.*

APPLICATIO.

Chriſtiane, noli ſiſtere in terris, mente cœlum contuere; tibi namque datur hæc regia, modò vacet animo, generosè tali pro gloria dimicare.

SYMBOLVM.

Repetita placebunt.

PICTVRA.

Henricus I. Rex Chriſtianiſſimus hoc Symbolum aſſumpſit & tres depinxit è cœlo manus, anguem ſpiculo confingentes. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

APPLICATIO.

Diabolum callidum ſerpentem generosè ſatis non eſt confixiſſe ſemel; ſunt refricandæ plagæ, necem ne nobis conſciſcat lethale virus eius: eo intento diuinæ manus opem conciliare nobis oportet; nam facinus hoc præclarum non humanis viribus exantlatur.

SYMBOLVM.

Requies hæc certa laborum.

PICTVRA.

Carolus Rex Nauarræ voces has inſcripſit Palladi armatæ, notans ita, vitam eſſe ſibi ſine diſtrictis gladiis inquietam. *Typotius lib. 1. Symbolorum.*

APPLICATIO.

Hominis vita genus quoddam eſt palæſtræ, quia viuere militare eſt. Quicunque ſicut pareſt, id eſt, ſtrenuè ſe geſſerit contra feros dæmones, ille ſui roboris in præmium glorioſâ finis neſciâ requie perfruetur.

SYMBOLVM.

Rerum viciſſitudo.

PICTVRA.

Virginius Vrſinus Dux Bracchiani, depicto piſtrino, rotæ eius aqua motæ ſuum hoc Symbolum inſcripſit. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Homo gratis & fruſtrà credit ſe poſſe vitam beatam in hoc ſæculo nanciſci: cùm namque fugax Mundus eat præcipiti curſu; eſt neceſſe, ſimul eos & gyrare, quibus inſedit cuncta ſua vota rotæ committere, quæ voluitur inceſſanter. Chriſtiane, fige pedem in conſtante ſolo, cœlo ſcilicet, vbi cuncta velut æterna ſibi conſtant, homineſque beant dignatos eâ gloriâ ſempiternâ.

SYMBOLVM.

Reſpice finem.

PICTVRA.

Virginius Vrſinus Dux Celſi hoc Symbolum adiecit depicto globo terræ, cui corona deſuper impendebat. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

In Mundo velut in horto peramœno roſis omnia vernant, quibus ſe coronant omnes ij quorum obſcœna libido prata florida pertranſit. Sed quiſquis attentè finem omnium planè rerum Mundi reſpicit, ille totam eius ſupellectilem pertæſus, vni Deo qui ſemper idem eſt abundè ſuos beans; iugiter adhærebit.

SYMBOLVM.

Rutilans roſa ſine ſpina.

SYMBOLVM.

Henricus VIII. Rex Angliæ depictæ roſæ coronatæ ſuum hoc Symbolum appoſuit. *Typotius lib. Symbolor.*

APPLICATIO.

Adæ proles eſt roſetum germinans vndequaque roſas purpureas & candidas, homines ſcilicet virginitate niuis inſtar albos, & alios effuſo propagando fidem ſanguine rubeſcentes. Sed illæ roſæ velut ſpinis ſtipatæ natæ ſunt; quippe labes originalis eas ab ortu infecit. Vna puris in creaturis Virgo Maria dici poteſt *rutilans roſa ſine ſpina*; ac proinde liber ei Symbolum illud regium applicare.

S

SYMBOLVM.

Salus & victoria noſtra.

PICTVRA.

FRanciſcus II. Sfortia Dux Mediolani Symbolum hoc adiecit depictæ coronæ ramis oliuę traiectis, ſignificans ſe conciliando pacem ſubditis, ita bona ſimul omnia congeſſiſſe. *Boodt. lib. Symbolorum.*

APPLICATIO.

Chriſtus oliua fuit fructifera in domo Dei, ipſum quoque nomen eius oleum effuſum, ſanxit æternum hominum cum cœlo fœdus, ideoque pacem naſcente Ieſu præcones Angeli promulgarunt. Illa pace toto hominis æuo ſibi conſtante, bona præclara, dotes ſcilicet cœleſtes, in pergratas Deo animas illabuntur. Vnde liquet, benè quadrare voces illas Chriſto: *Salus & victoria noſtra.*

SYMBOLVM.

Sapientia fortunam.

PICTVRA.

Eduardi III. Regis Angliæ Symbolum eſt. Pinxit ille duas manus, quæ in terræ globo rotam ſiſtunt, ſignificans hac pictura, ſua ſe virtute vices fortunæ conſtantes & ſolidas effeciſſe. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

APPLICATIO.

Naturâ ſuâ ſemper homo gyrat vt inconſtans, ideoque nemo ſcit an in bono diu conſtare ſibi poſſit: quid namque vehat veſper incertum eſt. Gratia diuina modum ponit huic hominum inconſtantiæ: etenim neſcit homo nutare, cuius in animam gratia cœlitus influxit; quippe fugax eius natura tali pondere retinetur.

SYMBOLVM.

Se necat vt viuat.

PICTVRA.

Andreas Bathorius Cardinalis hoc Symbolum iunxit phœnici depicto, necem accenſo foco ſibi ſponte propria conſciſcentis. *Typotius lib. Symbolor.*

APPLICATIO.

Pœnitentes vltro ſuum corpus mactant, vt carne macerata vitam æternam ſibi concilient. Huic effato quadrat concolor hæc ſententia Chriſti: *Qui odit animam ſuam in hoc Mundo, in vitam æternam cuſtodit eam.* Quod perinde ſonat ac, qui debitas peccato pœnas ſponte luit, *Se necat vt viuat.*

PICTVRA.

Se ſibi.

PICTVRA.

Petrus Aloyſius Farneſius Dux Parmæ hoc Symbolum applicuit arbori frugiferæ, quæ illæſa ſuos fructus habet ſeruatque diu in loco ſita feris & populis inacceſſo. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Eſt ſolitudo tuta Dei ſeruis; ibi namque dotes animæ cœlitus illapſæ ſolent abſque metu furum, id eſt, vanæ gloriæ perennare.

SYMBOLVM.

Se ipſum ſuſtinet.

PICTVRA.

Ludouicus Arragonius Cardinalis depicto vitis ſtipiti Symbolum hoc applicuit. *Typotius lib. 2. Symbolor.*

APPLICATIO.

Homo nequit aptare ſibi Symbolum illud; palmes enim eſt ille, cuius vera vitis eſt Chriſtus, cui vt Deo apprimè quadrant illæ voces, *ſe ipſum ſuſtinet*, & ab illo quæcunque vigent & ſtant omnia ſuſtinentur.

SYMBOLVM.

Semper viua.

PICTVRA.

Vincentius Gonzaga Dux Mantuæ Symbolum hoc adiecit depictæ lunæ, quæ aliquando nobis inaſpecta latet, vtpote iuncta Soli; illa tamen nuſquam accepto ſuo ab ortu lumine ſpoliatur. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Virgo Beata primo à momento ſuæ conceptionis vt altera luna luce fuit eſperſa, licèt hoc ſingulare lumen Mariæ ex tunc vnitæ Deo per gratiam fuerit aliquibus Sanctis Patribus inaſpectum. Cùm ergo ſidus hoc inſigne ſuo ab ortu rutilans fulſerit & coruſcans, Maria ſicut *ſemper viua*, iure luna ſacro codice nuncupatur.

SYMBOLVM.

Semper immota.

PICTVRA.

Hugo de Verdala Cardinalis & Magnus Magiſter Equitum Melitenſium Symbolum hoc appoſuit picturæ globi terræ ſuſpenſi in aëre, & vndique procellarum æſtibus impetiti. *Typotius lib. 2. Symbolorum.*

APPLICATIO.

Honoribus auctus homo minor eſt Mundus in aëre ſuſpenſus, vbi valida flabra vanæ gloriæ potenter eum perflant: ſed vt magna moles Mundi induſtriâ diuinâ ſuis ponderibus congruis librata ſibi conſtat immobilis; ita Dei gratiâ anima inſtructa, licèt honorata, manet *ſemper immota*, nec vllis vnquam dignitatum infulis aut humanis laudibus inſoleſcit.

SYMBOLVM.

Seruata manebunt.

PICTVRA.

Depicta poma horti Heſperidum cuſtodita à dracone voces habent has inſculptas apud Typotium lib. 1. Symbolorum.

APPLICATIO.

Multis incuriâ ſenſuum periere dona Dei quamplurima cœlitus accepta; ſed illa diu *ſeruata manebunt* ſarta tecta piis quibuſque viris, qui ad omnium ſenſuum oſtiola excubias vigiles obſeruabunt.

SYMBOLVM.

Si me fata vocant.

PICTVRA.

Margareta Duciſſa Lotharingiæ depinxit arborem illam, vnde ramo exciſo vates ait Æneam incolumem defunctorum animas inuiſiſſe. Margareta tali arbori depictæ manum adiecit, quæ carpebat inde ramum, hoc ſymbolo adſcito: *Si me fata vocant.* Huius heroïnæ vota credo fuiſſe rerum arduarum, vt illa ſuo hoc ſymbolo deſignauit. *Sadeler. lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

O homo, ramos carpe crucis, ſcilicet fel, acetum, ſputa, clauos, flagella, vepres, illa demum cuncta, quibus afflicta caro Deo ſubiicitur & animæ; virtute crucis, & ramorum eius, id eſt, mortificationis vſu, non Elyſios cãpos vt Æneam falsò Vates ait permeaſſe, ſed reuerà cœlos & ſidera traiicies, ob ærumnas in Mundo graues perpeſſas æterna gloria compenſatus.

SYMBOLVM.

Si Deus nobiſcum, quis contra nos?

PICTVRA.

Philippus Boncompagnus Cardinalis vſus eo ſymbolo pinxit Danielem incolumem medios inter leones. *Typotius lib. 2. Symbol.*

APPLICATIO.

Ego ſecus dico: In ſopremo vitæ agone, ſi Deus à nobis abeſt, vt infenſus, quis ſtabit à partibos noſtris, opem vt tempeſtiuè ferat? An fortè caro, dæmon, honores, opes, & aſſeclæ Mundi, noſtrorum conſcij peccatorum? Nequaqoam; imò ſecus vt tortores erunt iique truces, infligentes ſupplicia horrenda reis, qui duxere dies ſuos in bonis huius ſæculi, ita diris vltro ſua capita deuouentes.

SYMBOLVM.

Sic.

PICTVRA.

Vincentius Gonzaga, Dox Mantuæ, Symbobolum hoc inſcripſit cornutæ lunæ, notans ſic maiora ſibi affulgentis luminis incrementa. *Boods lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Virtus illa procul oon eſt ab extremo ſoo deliquio, quam nulla cupido ſui augmenti ſollicitat: etenim in via virtutis non progredi eſt retrogredi; ne ergo fœdam eclipſim patiatur homo, noua lucis incrementa ſuæ virtuti adiiciat, & tandem aliquando ſuis erit omnibus numeris abſoluta.

SYMBOLVM.

Sic quieſco.

PICTVRA.

Curtius Gonzaga, S. R. Imperij Prioceps, hoc Symbolum inſcripſit vitulo marino, coius indoles hæc eſt, vt mediis dormiat io procellis vbi incuſſo metu homines inhorreſcũt. *Boods. lib. Symb.*

APPLICATIO.

Anima ſancta, Dei amore flagrans, eſt tuta ſæuis in procellis, imò vocat eas vt quieſcat, ſonore clamans: *Aut mori aut pati.* Indolis huius erant Apoſtoli gaudentes quia digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. O quàm diſtamus ab hoc animi robore generoſo!

SYMBOLVM.

Sic diua lux mihi.

PICTVRA.

Ferdinandus Caraffa Marchio S. Lucidi, in Caroli V. Imperatoris aula degens, hoc Symbolum aſſompſit. Pinxit ille lotum florem in aquis, vnde Sole irradiãte foras emergit: ille tali pictura ſui Principis gratiam ambiebat. *Boods. lib. Symb.*

APPLICATIO.

Statim atque ſuis lacrymis inundatur homo, vitam noxiam pertæſus, cum gratia diuina ſnis radiis illuſtrat, qua influente floret, & erumpit ex illuuie ſordida vitiorum.

SYMBOLVM.

Sic ſperare licet.

PICTVRA.

Antonius Marchio Bergiæ Princeps S. R. Imperij Symbolum hoc applicuit depictæ grui, quæ cantè pedi dumtaxat vni innixa vigil excubat indefeſsè. *Typotius lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Quando ſuis vitiis indormit homo, cadit omni ſpe ſalutis æternæ, quia omnium planè rerum incurius eſt, quæ illi poſſunt conciliare bonum hoc ſopremum. Sed magnâ cautelâ ſuis inuigilando rebus æuum tranſigere, *ſic ſperare licet*; ſiquidem ita ſalus animæ procuratur.

SYMBOLVM.

Sic ſemper.

PICTVRA.

Chriſtophorus Morus Dux Venetorum hoc Symbolum adiecit depicto obeliſco ſupra tumulum eleuato. *Boods. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Obeliſcus eſt memoriæ diuturnæ typus: vt virtus eſt poſt fata ſuperſtes, ita viro cuius animam exornat, æternum conſtruit obeliſcum.

SYMBOLVM.

Sic immortalis ſum.

PICTVRA.

Thomas Mocenigus Dux Venetorum ad hoc Symbolum adiecit duas manus, vnam laurum firmiter amplectentes. *Boods. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

In Baptiſmo data fides & ſeruata Deo ſincerè, fata vſque ad ſuprema facit homines immortales.

SYMBOLVM.

Sidera cordis.

PICTVRA.

Marinus Grimanus Dux Venetorum pinxit à leone crucem erectam, ita ſuum affectum inſiouans erga fidem, & Rempublicam gentilitij leonis ſtemmate deſignatam. *Boods. lib. Symbolorum.*

APPLICATIO.

Eſt animoſa fides eius, eam qui altè ſuo cordi infixit: is namque velut leo generoſus cum ſe præſtat in agone, quem præclara petunt opera fortiter exantlanda.

SYMBOLVM.

Silua renaſcens.

PICTVRA.

Inſula Elba diues olim ſiluis extitit. Magnus

Henrutiæ Dux Coſmas Mediceus ibi arcem cum propugnaculis congruis extruxit, cui depictæ voces has inſcripſit: *Silua renaſcens*; inſinuando, fore locum illum ſiluam militum electorum. *Boods. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Quando dæmon, gratiâ eliminatâ, reum hominem inceſſit, apud eum cautè ſibi fabricat arcem, quando cor indurat. Ibi tunc eſt *ſilua renaſcens*: ſiquidem cuncta feris reuera ſæuis id eſt vitiis, inhorreſcunt.

SYMBOLVM.

Simul & ſemper.

PICTVRA.

Margaretæ Valeſiæ vxoris Henrici II. Nauarræ Regis Symbolum eſt hoc. Concluſit illa Solem & Lunam voo annuli circulo, quem in orbem ductum cornu copiæ componebat. *Typotius lib. 2. Symbolor.*

APPLICATIO.

Maria Virgo tota teres atque rotunda fuit, ac proinde benè quadrat ei Symbolum annuli, perfectionem omnimodam aptè ſuo circulo referentis. Illa ſuâ à conceptione fuit vnita Soli id eſt, Deo per gratiam, qua in Virginem ex tunc influente *ſimul & ſemper*. Deus & gratia in Maria ſicut in circulo concludente bona omnia concurrerunt.

SYMBOLVM.

Sola mihi redolet.

PICTVRA.

Iacobi Foſcarini Ducis Venetorum Symbolum eſt hoc, appoſitum depicto ſerto florum, è quibus vna roſa ſola Duci Veneto redolet. *Boods. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Animæ omnes electæ fuere Ieſu Chriſto ſicut faſciculus florum. Sed ille ſua de genitrice voces has edidit: *Sola mihi redolet.* Nam pigmentis gratiarum omnium reſperſa fuit ab ortu ſuo, ideoque gratum odorem ſola putas inter creaturas Adamo patre ſatas ab illo inſtanti iugiter exhalauit.

SYMBOLVM.

Spes non confunditur.

PICTVRA.

Pij V. Pontificis Symbolum eſt, adiectum depicto Spiritui ſancto cœlitus affulgenti. *Typotius lib. 1. Symbol.*

APPLICATIO.

Maledictus homo qui confidit in homine; ſiquidem omnis homo mendax. Mundus item & caro ſuis non ſtant pollicitis, ſed aſtutè ſuis ſequacibus imponunt, qui in pœnam erroris meritò confunduntur.

SYMBOLVM.

Spoliatis arma ſuperſunt.

PICTVRA.

Emmanuel Philibertus Dux Sabaudiæ depinxit arma palo appenſa, ſuum illis hoc Symbolum inſcribens in teſſeram animi generoſi. *Boods. lib. Symbolorum.*

APPLICATIO.

Dæmonum arte ſuis plerumque bonis exuuntur iniquè viri ſancti: Sed *ſpoliatis arma ſuperſunt*; nempe preces, & auxilia diuina, quibus frangunt auſus dæmonis irruentis.

ALIA APPLICATIO.

Pœnitentia ſincera genus eſt armorum, quæ ſpoliatæ Dei donis adhuc ſuperſunt animæ, poſt iacturam quam peccando fecit omnium gratiarum, quarum ſplendore nitens inſtar ſideris effulgebat.

SYMBOLVM.

Spoliat mors munera noſtra.

PICTVRA.

Elizabetha Auſtriaca, filia Ferdinandi Imperatoris, hoc Symbolum inſcripſit arbori depictæ, & vibrato manu valida fulmine conquaſſatæ. *Boods. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Animæ peccato obſtrictæ, quadrat hoc Symbolum, *ſpoliat mors munera noſtra*: quicquid enim gratiarum cœlitus influxit in animam, illud omne delet admiſſum lethale crimen, ſpolians hominem infauſtè donis ei omnibus impertitis.

SYMBOLVM.

Suaue.

PICTVRA.

Leo X. Papa iugo depicto ſuum hoc Symbolum inſcripſit, inde volens inſinuare ſuum dominandi modum fore toti populo perhumanum. *Typotius lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Gratia diuina, iugo Euangelij ſi quod pondus ineſt, illud omne demit, ideoque grauis & fruſtrà gemit iners & ignauus homo, clamans querula voce, iugum Chriſti eſſe ſuis humeris oneroſum.

SYMBOLVM.

Subducendis rationibus.

PICTVRA.

Carolus IX. Rex Chriſtianiſſimus audiit ærarium ſuum expilatum à præpoſitis fiſco, idcirco diem dixit omnibus ærarij præfectis, iudice aſſignato, cui protinus homines hi malè ſibi conſcij ſiſterentur. Vtque necis infligendæ timor eos vrgeret ad ineunda ſana conſilia, numiſma cudit Rex, in quo liber apertus erat, & incumbens throno, cuius in imo focus ardebat; iconis oræ voces has inſcripſit: *Subducendis rationibus.* Numiſmata illa Regis ad arbitrium fuere diuulgata, rei vt inde ſcirent ſe vocari ad examen opum, quas malè congeſſerant, nec eſſe locum refellendi argumenta obiecta, quia liber rationum Regis condemnabat eos ad ſubeundam ſummam ignium pœnam, quam penes vos erat adhuc effugere, ſi maturè Regis in gazas refunderent expilatas antea facultates. *Lakius lib. numiſmatum.*

Applicatio.

Iudicio extremo quadrat hoc Symbolum. Chriſtus enim in maieſtate ſuâ ſolio inſidens, eſt incubans throno liber apertus: omnia namque patent oculis eius, nihilque latere poteſt hunc peracutum animæ ſcrutatorem. Sub eius throno flagrat ardens incendium: huius autem tragædiæ ſumma hæc eſt, *ſubdicendis rationibus*. Id eſt, horribilis ille Dei iudicij contextus deſcribitur, vt conueniat ſe quiſque, ſibi vt conſulat, & ita pœnis ſe eximat reprobis infligendis.

SYMBOLVM.

Sub Sole, ſub vmbra virens.

Pictvra.

Ioannes Albretus Nauarræ Rex hoc Symbolum adiecit depictæ naui ad omnia audenda ardua præparata. *Sadeler. lib. 1. Symbol.*

Applicatio.

Religioſo quadrat hoc Symbolum, cùm ſuperioris agens partes, & ſpoliatus præfectura, viret omnium virtutum laude clarus, vbique ſibi ſimilis, in omni ſorte vacans ita Dei obſequio, vt inde diues gratiarum congerat incrementum.

SYMBOLVM.

Sub cortice tego.

Pictvra.

Theobaldus Arragonius Cardinalis hoc Symbolum adiecit depicto malo punico, quod colorem purpureum, gratum ſaporem, & alia naturæ dona tegit ſub duro cortice conſeruata. *Typotius lib. 2. Symbolorum.*

Applicatio.

Ezechias incantè ſuas iactauit opes, & expandit ante viros extraneos, ſcilicet Babylonios ideoque ſui theſauri paſſus eſt iacturam, quam proculdubio, illo ſuo theſauro ſeris occluſo, locuples euaſiſſet. Homo diues gratiis & virtutibus, *ſub cortice tegit*, eas: qui namque manu expanſa gerit opes in plateis, furibus exponit, eos ad prædam ſic ſtolidè prouocando.

SYMBOLVM.

Sumit ex funere vires.

Pictvra.

A Ioanne Ferro pingitur cupreſſus arbor exciſa, cuius indoles eſt hæc, vt emortua, ſit incorruptibilis, vt abundè liquet ex ſupellectile cupreſſina neſcia corruptelæ. Huic arbori demortuæ congruus iſte titulus apponitur. *Sumit ex funere vires*; id eſt, cùm mors ſua falce metit cupreſſum, hanc perimendo quaſi viuificat; ſuperſtes enim hæc cupreſſus morti fuit obnoxia ſecurim timens; ſed exciſa, ſua morte nouum induit ſtatum, ſcilicet immortalem. *Ferrus in theatro Symbolorum.*

Applicatio.

Homo pœnas exigens à ſe retroactæ vitæ in peccatis, pœnitentiam agendo, crucis beneficio moritur carni, quæ repetitis pœnitentiæ ſpiculis enecatur. Sed eſt mors illa vitæ prænia diurnæ. Etenim anima ſic defuncta *ſumit ex funere vires.* Dum namque reus erat homo, malè habebat, vtpotè impos aſſurgere ad ſuperna; ſed ſtatim atque necem carni pœnitentiæ gladio conſciuit, *ſumpſit ex funere vires*; ſiquidem anima vegetior ex deliquio carnis, iter antè ſibi inuium virtutis init, & ita vitam eſt nacta, vitâ priſtinâ potiorem.

SYMBOLVM.

Sumus.

Pictvra.

Marcus Antonius Triuiſanus Dux Venetorum hoc Symbolum applicuit horologio ſolari depicto, cuius eſt vmbra fugax, ita præceps æuum huius ſeculi deſignando. *Boods. lib. Symbolorum.*

Applicatio.

Cur tanta vitæ cupido nobis ineſt, cùm illius cuncta momenta fluant, & peritura vehant magnos cumulos ærumnarum? eſt concilianda vita, necis expers; idque bonis operibus; quod vt ritè fiat, eſt aliò collimandum.

SYMBOLVM.

Superabo.

Pictvra.

Coſmas Medicæus, Magnus Hetruriæ Dux, Symbolum hoc habuit, & adiecit ei tres annulos adamantibus inſtructos, ac ſe mutuò connectentes. *Boods. lib. Symbolor.*

Applicatio.

Turmatim virtutes eunt, vtpote connexæ: robur item inſigne ſolent adiicere quando Dei gratia naturæ donis accedit. Homini ſic inſtructo licet dicere: dæmones obſtantes vt aduerſa mihi vitia *ſuperabo*.

T

SYMBOLVM.

Tandem bona cauſa triumphat.

Pictvra.

Auguſtus Dux Saxoniæ elector pinxit duos oliuæ ramos ductos in orbem coronæ modo, voces ſymboli inſcribens, ita vices fortunæ notans, quæ ſecunda tunc temporis aſpirabat. *Typotius lib. 1. Symbolor.*

Applicatio.

In hoc æuo boni quique mœrent, infinitis propè malis à reprobis afflicti; reprobi verò ſecus in deliciis & voluptate vitam tranſigunt. Sed tandem aliquando rerum omnium vices ad iuſtitiæ trutinam appendente Deo, pœnas ſeuerè luent homines iniqui; contrà verò boni dignati laurea triumphabunt.

SYMBOLVM.

Te nunquam timui.

Pictvra.

Henricus II. Rex Nauarræ ſuo huic Symbolo mortis effigiem adiecit. *Typotius lib. 1. Symbolorum.*

Applicatio.

Seruire Deo, regnare eſt, ac proinde velut

Rex

Rex eſt qui iuſta Deo pendit obſequia. Ille metu non concutitur quando fatis eſt cedendum: Mors namque cedit ei ad vitam, quæ in æterna ſæcula perennabit.

SYMBOLVM.

Tempeſtati parendum.

PICTVRA.

Venceſlaus Imperator hoc Symbolum applicuit depictæ naui in commoto flabris ventorum pelago fluctuanti. *Typotius lib. 1. Symbolor.*

APPLICATIO.

Imprudenter agit homo nitens contra flumen, quod præcipiti curſu voluit aquas. Concolor eſt huic inſano, nolens cautè fugâ ſibi conſulere quando poteſt & expedit ingraueſcente malo, ſicut fecere plures Sancti; & hoc perinde ſonat ac cedere tempeſtati.

SYMBOLVM.

Tempore perficitur.

PICTVRA.

Carolus Comes in Aremberg, eques velleris aurei, Symbolum hoc inſcripſit depictæ naui. *Sadeler. lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Vno nequit momento nauis, ea inſtrui ſupellectile, quam depoſcit opus, ad quod aptatur; ita nequit homo tyro ſacra Deo in congregatione ſuam citò vitam ſic componere, vt omnimodam perfectionem breui tempore nanciſcatur: Errant plerique ſanè zelo indiſcreto, vitam ſubditorum quando volunt eſſe næuis ab omnibus immunem, idque breui: *tempore perficitur*, quoduis opus, vbi ſeriò laboratur.

SYMBOLVM.

Tentanda via.

PICTVRA.

Alexander VI. Pontifex tres ſcipiones ſeu baculos viatorios pinxit traiicientes vnam coronam, & adiecit eis hoc Symbolum vt teſſeram animi ſe ad arduum aliquid accingentis. *Typotius lib. 1. Symbolor.*

APPLICATIO.

Proſtat vnicuique ſuus baculus; nemini namque deeſt gratia diuina, cui innixus homo ſicut fulcro, tutò debet inire viam cœli, qua decurſa pede inoffenſo manet eum corona congrua laboribus, quos fortiter exantlauit.

SYMBOLVM.

Terreor aſpectu Domini.

PICTVRA.

Carolus Dominicus Carretus Cardinalis magnum incendium pinxit, & adiecit ei Symbolum illud. *Sadeler. lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Vellem ego, fœda luxuriæ mancipia, quando ſuis ardent incendiis, reuocare Deum in memoriam; namque foco vindice libidinis ſtipatus, eos à peccato protinus abſterreret.

Tom. III.

SYMBOLVM.

Timentem time.

PICTVRA.

Rupertus Comes Habsburgenſis pinxit manum cautè ferum & exertis dentibus armatum piſcem è retibus extrahentem. Picturæ voces ſymboli inſcripſit. *Sadeler. lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Caro timet ſpiritum, qui diuexat eam ieiuniis, & flagellis: ſed eſtò caro ſic mactata cedat rationi, ſemper deteriora timens; non ideirco tamen expers eſſe metus homo debet, ne præſumptione cadat proſtratus, quia victor tumidus inſoleſcit.

SYMBOLVM.

Tracta magis feriunt.

PICTVRA.

Ludouici Ducis Sabaudiæ Symbolum eſt, inſcriptum arcui depicto, cuius neruus erat fractus & tela languentia, quia arcus inermis ea non poterat remittere. *Boodt. lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Ieiunia arcta, preces, vigiliæ, & flagella, tela ſunt peracuta, quibus carnem & dæmones impetimus; ſed hæc profectò tela iacent vt languida, quando manus ad cor non trahitur ſagittantium more: namque bonæ actionis hebes eſt virtus ſi charitate mota manus eam non exerat, quod perinde ſonat ac opus bonum in hoſtes animæ fortiter intorqueri.

SYMBOLVM.

Tu ne cede malis.

PICTVRA.

Rudolphus II. Imperator leonem ferum pinxit, cui diſtrictum gladium & clypeum oppoſuit, ita notans ſe eſſe velut clypeum oppoſitum Turcis, infenſis numini Chriſtiano. *Typotius lib. 1. Symbolor.*

APPLICATIO.

Vnicuique Petrus hoc Symbolum attribuit ita fatus: *Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes.* 1. Petr. 5. Si ergo dæmon inſurgat, homo, memor eſto tui huius ſymboli: *Tu ne cede malis*; ſed contra ardentior ito: qui namque fero cedit huic leoni tentationi ſuccumbens, ille perit, & à victore dæmone deuoratur.

SYMBOLVM.

Tu autem idem ipſe es.

PICTVRA.

Paulus III. Pontifex hoc Symbolum inſcripſit aræ ſuppoſitæ Chriſto, quem ſtipabant Apoſtoli, Prophetæ, & Sybillæ, velut omnes concordi voce Ieſum eſſe Deum omnium Gentium oribus inſonantes. *Typotius lib. 1. Symbol.*

APPLICATIO.

Ore tenus habet Chriſtus ſuæ diuinitatis teſtes innumeros & præcones; ſed profectò voces atque manus non ſunt concolores: verbis enim plerique Ieſum confitentur eſſe Deum; ſed dum renuunt obedire, voces & opera non concordant ac proinde ſuæ ſunt fidei deſertores.

SYMBOLVM.

Tutiſſima iures.

PICTVRA.

Philippus I. Rex Galliæ pinxit Euangelia Scorpio ſuppoſita, cuius caudam gladius amputabat. Scorpius hic denotat aſturom & perfidum hoſtem, qui in aperto manus & brachia porrigit ad amplexus, vltro ſuam oppignerando fidem; ſed nacto tempore opportuno ſua cauda ferit, violato fœdere, quod ſanciuit: idcirco benè monet Rex, vt *tutiſſima iures*, & præſcindas ſcorpij caudam, aſtute modos omnes nocendi hoſtibus amputando. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

APPLICATIO.

Plerique frugem in meliorem ſe recipiunt macerando ſuam carnem ieiuniis & flagellis, emendando vitam, quam aliàs impiè tranſegerunt. Sed dum attentè vacant huic ſtudio virtutis adeſt Mundus eis ſuggerens, mitiùs agendum eſſe ſua cum carne, zelus ne fortè nimis acer quidpiam faciat imprudenter. O homo, caue tibi; conſultores enim illi conducti à carne, tibi nectunt inſidias, ideóque noliſ cum carne fœdus inire niſi *tutiſſima iuras*, omnes peccandi anſas callidè reſcindendo.

SYMBOLVM.

Tutiſſimus.

PICTVRA.

Clodouæus primus Rex Chriſtianiſſimus ſymbolo præfato duas manus iunctas & erectas in cœlum adiecit, à ſubiectis aliis manibus commodè ſuſtentatis. *Typotius lib. 1. Symbol.*

APPLICATIO.

Credo tutos eſſe Reges, alioſque, quibus eſt familiaris vſus precum: cùm namque bonum omne Deo largitore nobis cœlitus influat, illud è cœlo debet attentè fuſis precibus impetrari. Sed ſymboli pictura, monet, erectas ad ſuperna manus aliis manibus indigere, quibus innixæ ſicut fulcris orent diutius: namquè preces parui ſunt ponderis & momenti, niſi quoque vitâ innoxiâ atque bono opere fulciantur.

V

SYMBOLVM.

Væ illi.

PICTVRA.

Gildelbertus Rex Auſtriæ leonem pinxit haſta armatum, & ſuccenſum furore, dira & noxia minitantem. *Typotius lib. 1. Symbol.*

APPLICATIO.

Leonis inſtar ira fremit dæmon, multiſque telis eſt accinctus in perniciem hominum: peccata, quibus animas obſtringit, ſunt haſtæ veneno litæ, reos homines lethali vulnere ſauciantes. *Væ illi*, quem diaboli ſpicula configunt; nam peccato necem ille leo tartareus animæ conſciſcit & corpori, etenim plerumque ſimul cum anima corpora præcipiti morte velut peccati conſcia caſtigantur.

SYMBOLVM.

Vanitas.

PICTVRA.

Ioanna Regina Hiſpaniæ, viduata Rege Philippo ſuo coniuge, Symbolum hoc aſſumpſit; picturæ quadrans quam adiecit. Stans in globo terræ pauo fuit ab illa depictus, in Sole ſuas pangens diſcolores pennas, quæ dum rotæ modo gyrant, ille vanâ gloriâ elatus, vt pulchrior aliis auibus inſoleſcit. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

APPLICATIO.

Terra tota velut pauo gyrat, & diſcolor planè rerum eius facies eſt. Sed voluptates, honores, opes, & alia præclara, quibus illa placet Mundo, rotant; quippe ſibi minimè conſtant; vnde ſuos affectus homo vouet terræ, litat plumæ leuis inſtar fragili vanitati.

SYMBOLVM.

Vbique ſimilis.

PICTVRA.

Franciſcus Villadam Magiſter equitum Rhodienſium, pulſos à Solymanno ſua inſula & vrbe Rhodo, voces has inſcripſit depicto Soli, qui *vbique ſimilis*, beneficus eſt terræ ſuis radiis, ab illo bonis frugibus imprægnatæ. *Typotius lib. 2. Symbolor.*

APPLICATIO.

In quaſcunque vices agat fortuna virum iuſtum, fulgebit ille ſicut Sol *vbique ſimilis*: ſplendor enim virtutis eius in proſperis & aduerſis longè latéque ſuo diffuſo lumine radiabit.

SYMBOLVM.

Vela ventis.

PICTVRA.

Alphonſus IV. Rex Luſitaniæ Symbolum hoc inſcripſit depictæ naui, quæ expeditè ſua cuncta vela flabris ventorum validis explicabat. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

APPLICATIO.

Non ſtat per Spiritum ſanctum quò minùs homo citò & proſpero curſu tranſeat ſoſpes vortices & abyſſos huius Mundi, qui deſpumantis inſtar pelagi ſæpe feris fluctibus intumeſcit. Pange *vela ventis*, homo, tui cordis omnia vota ſolum in Deum infundens; eius aura rebus infimis te ſubducet, inde tuam animam ad ſuperos euehendo.

SYMBOLVM.

Veritas perſuadet.

PICTVRA.

Alexander V. Papa Symbolum hoc adiecit calici depicto, cui ſubſtratus erat clauſus Scripturæ ſacræ codex. *Typotius lib. 1. Symbol.*

APPLICATIO.

Induſtria humana fidem animæ non infundit, ſed *veritas perſuadet*; veritas, inquam, illa prima cuius auctoritate freta fides orbe toto fuit valde breui tempore propagata. Non eſt ergo fides Chriſtiana proles humanæ ſcientiæ; ſed illa merum Dei donum eſt, & ſupremæ gratia veritatis.

SYMBO

SYMBOLVM.

Victrix caſta fides.

PICTVRA.

Nicolaus VI. Papa crucem pinxit coronatam, & traiectam palmæ ramis, & Symbolum inſcribens victrici fidei dedicatum. *Typotius lib. 1. Symbol.*

APPLICATIO.

Caſta fides eſſe debet vt ſit victrix. Si namque fidem detrectet homo ſoli duntaxat vni concluſioni ab Eccleſia decretæ adhibere, talis eſt temerata fides, ac proinde nequit ea victrix meritò nuncupari.

SYMBOLVM.

Victoria teſtis.

PICTVRA.

Baiazethes Turcarum Imperator hoc Symbolum aſſumpſit in dedecus & iniuriam nominis Chriſtiani, ratione pacis quam Hungari Eucharistha teſte ratam fecerant, & immemores oppigneratæ fidei temerarant. Victis fœdifragis Turca ſuis in vexillis Euchariſtiam pinxit vt victoriæ teſtem; Chriſtianis ita perfidiam Barbarus exprobrauit. *Sadeler. lib. 1. icon.*

APPLICATIO.

In die iudicij Euchariſtia ſacra velut teſtis erit ſacrilegij, quod patrarunt pleriqoe nequam homioes, ad Communionem conſcij mortiferi criminis accedentes.

SYMBOLVM.

Vi & virtute.

PICTVRA.

Leo X. Papa pilam ventoſam pinxit, ei inſeribens hoc Symbolum: quippe duo hæc concurrunt, ſcilicet vis & virtus, vt hæc pila ſicut conuenit emittatur. *Typotius lib. Symbol.*

APPLICATIO.

Induſtria profectò debet eſſe comes virtutis, alioquin quicquid aget homo, virtute clarus, hoc faciet imprudenter.

SYMBOLVM.

Vi nulla inuertitur ordo.

PICTVRA.

Stephaoi Regis Angliæ Symbolum eſt. Pinxit is galeæ criſtam plumatilem, quam aura gratis & perperam perflat, fruſtrà niſi plumas diſſoluere vinculo colligatas. *Sadeler. lib. 1. ſymbol.*

APPLICATIO.

Fruſtrà dæmon rixas & ſimultates amans, enititur turbare liuore cœtus religoſos, quos ſacratæ pacis vnio ſociauit.

SYMBOLVM.

Vis coniuncta maior.

PICTVRA.

Paſchalis Maliperius Dux Venetorum hoc Symbolum aſſumpſit. Depinxit hic ſagittam, quæ vi fulminis adiota metam attigit antea meditatam. *Boods. lib. ſymb.*

APPLICATIO.

Homo nequit induſtria naturæ metam beatitudinis æternæ ſibi præfixam attingere, niſi naturæ niſus incongrui ad hunc ſcopum contingendum, influente Dei gratia cœlitus adiuuentur. Accedente Dei auxilio ad conatus naturæ vires, eſt *vis coniuncta maior.*

SYMBOLVM.

Vi parua non inuertitur.

PICTVRA.

Aloyſius Mocenigus Dux Venetorum depicto elephanto voces illas inſcripſit, fortè robur atque vires Reipublicæ Venetæ præfato ſuo hoc Symbolo præfigurans.

APPLICATIO.

Dæmon ouocupatur in Scriptura Sacra, draco, leo, Leuiathan monſtrum immane, cui nemo poteſt oſſium & neruorum robore comparari. Idcirco Deus terribilem hominum hoſtem ſic deſcribit, vt homo velut impar huic æmulo, primò Dei imploret opem, deinde ſuam omnem adhibeat induſtriam, vt potentem hunc & robuſtum conterat inimicum.

SYMBOLVM.

Vigilat ſacri theſauri cuſtos.

PICTVRA.

Xiſti V. Papæ fuit Symbolum illud, congruum leoni depicto, qui inſomnis ad arcam plenam opibus excubabat. *Typotius lib. 1. Symbolorum.*

APPLICATIO.

Indicant illæ voces quale munus & officium ſit Antiſtitis, cui eſt commiſſa cura ſacri theſauri, ſcilicet animarum in quas cœleſtes opes, id eſt, diuinæ dotes & gratiæ deſuper influxerunt: Vigilare debet cuſtos huius theſauri, ne faciat ipſe ſuæ animæ iacturam, ſi dæmon latro ſacras opes callidè deprædetur.

SYMBOLVM.

Vincit potentia fati.

PICTVRA.

Ferdinandus Archidux Auſtriæ Symbolum hoc adiecit picturæ Ionæ Prophetæ, quem contra Dei decretum non potuere maris monſtra, neque furens ipſum pelagus enecare. *Sadeler. lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Princeps iſte fati voce, Dei decretum aut prouidentiam intelligit, quam fruſtra conatur homo ſuis artibus eludere. Nempe, ſicut ait Vates, *Non eſt conſilium, non eſt prudentia, non eſt ſapientia contra Dominum*, cuncta ſuum ad arbitrium congruè moderantem. Ergo Dei vt ad nutum te componas homo decet; ſi namque ſecus agas, oleum & operam perdes: quippe tuam omnem induſtriam *vincit potentia fati.*

SYMBOLVM.

Virtuti fortuna cedit.

PICTVRA.

Ludouici VII. Regis Chriſtianiſſimi ſymbolum eſt, cuius pictura refert elephantem vnius anguis ſpiris habens ſtrictè pedes implicitos, quos aſtutè tamen à ſerpentis huius implexi voluulis expediuit. *Typotius lib. 5. ſymbol.*

APPLICATIO.

Vt fortuna rerum proſperarum & aduerſarum eſt viciſſitudo quædam, alternis in orbe ludis agens; ſic virtus inſigne robur animi infracti & constantiam dicit, in quam fortuna gratis & perperam arietat, quia vis eſt neſcia ſuperari.

SYMBOLVM.

Virtutem extendere factis.

PICTVRA.

Andreas Sfortia Cattetus, S. R. Imperij Princeps, pinxit brachium armatum gladio flammiuomo, vt deſiderium ardens pogoæ mucro totus igneus indicaret. *Bordt lib ſymbol.*

APPLICATIO.

Plerique voce, votis, ore, ſuæ virtutis edunt ſpecimina feriante manu, quæ adiuta Dei amoris igne, ſola poteſt *Virtutem extendere factis.* Ardet ignea virtus, iners oon eſt, neque rubigo terit eius enſem diſtrictum, & hoſtium proſtratorum ſanguine rubeſcentem.

SYMBOLVM.

Virtus in infirmitate perficitur.

PICTVRA.

Caroli Borbonij Cardinalis ſymbolum eſt, adiectum homini depicto, quem omnes iniuriæ aëris impetebant. *Typotius lib. 2. ſymbolor.*

APPLICATIO.

Diſſoluitur aurum in fornace iacens, illic ægrum & infirmum patiens ab igne dirum ſupplicium & tormentum; ſed hæc tortura cedit ei ad gloriam: nam ſortitur ibi ditiorem ſtatum; ſiquidem exoit impurum, & quicquid erat ab aori pretio penitus alienum. Sic anima diuexata diris anguſtiis & ærumnis, vt afflicta gemis ægra dolens, & iniquè ferens moleſtias, & preſſuras: illa tamen infirmitas, eſtò grauis, ei conciliat gratiarum omnium incrementum.

SYMBOLVM.

Viſitauit nos oriens ex alto.

PICTVRA.

Henricus Dux Brunſuicenſis hoc ſymbolum inſcripſit depictæ lunæ, ſuum à Sole lumen habere liberè confitenti. *Sadeler lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Si quid ſplendoris habet homo, totum illud aduentitium eſt; nimirum duntaxat ea parte ſola micas, qua è cœlo Deus illum rutilus inſuetur. Vt luna luce aliena lucet; ſic aliqua virtute clarus homo nihil fulgoris huius habet à ſe, verùm illud omne nitens & coruſcans cœlitus emendicat.

SYMBOLVM.

Vix nata ſuſtentor.

PICTVRA.

Ioannes Angelus Mediceus Cardinalis hoc ſymbolum aſſumpſit, hederâ depictâ, cuius indoles hæc eſt, vt vix nata, muro, rupe, vel arbore fulciatur. *Typotius lib. 2. Symb.*

APPLICATIO.

Profectò benè quadrat hoc ſymbolum Virgini Dei genitrici: nam concepta, labis expers, quæ Adamo ſatæ proli ſe infudit, vix orta, fuit diuina gratia ſuſtentata.

SYMBOLVM.

Vna fuit.

PICTVRA.

Hieronyma Arragonia Duciſſa Paliani, vt notaret ſe amore puro & ſincero ſui ſponſi deuinxiſſe ſibi affectum, pinxit argutè duas faces voo vinculo colligatas. *Boodt lib. Symb.*

APPLICATIO.

Indoles humana quaſi concreta gelu frigebat ante Dei in humanis ortum; nam ſorpebat amor hominum erga Deum: ſed illo ſacro foco à Chriſto accenſo, cœpit homo Dei amore percitus inardere. Vnde libet de flamma Dei amoris vſurpare voces has præfatas, *Vna fuit*; ſed ſe diffundendo, plura hominum corda accendit, quæ amore Dei poſtea conflagrarunt.

SYMBOLVM.

Vndique fruſtra.

PICTVRA.

Antonius Corarus Cardinalis machinam tetragonam, id eſt quadrangularem, pinxit, quam procellæ gratis euertere vel frangere conabantur. *Typotius lib. 2. Symbol.*

APPLICATIO.

Vt ciuitas beatorum eſt in qoadro ſita, ita ciues eius inſtar machinæ quadrangolaris æuum tranſigunt in hoc mundo, nihil curantes turbines & procellas, quibus ita Deo diſpenſante, probi quique homines impetuntur. Namque benè ſibi conſcios omoes *vndique fruſtra* feris fortuna nouerca ludens in humanis; eos quippe parum vel certè nihil afficiunt verbera inflicta, verba dura, velut probra, neque perditæ facultates.

SYMBOLVM.

Vnica ſemper auis.

PICTVRA.

Eleonora Regina, Regis Franciſci I. Galli vxor, auem phœnicem pinxit, ei illud ſymbolum inſcribens. *Sadeler lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

De Maria Dei genitrice ſola, ſine ſuſpicione vanæ ſiue turpis aſſentationis, ſeuerà poteſt & aptè ſale ſymbolum vſurpari. Illa parem non habuit, ac proinde fuit *vnica ſemper auis*; ita Soli, ſcilicet Deo, conſecrata, ſolam vt ille ſibi matrem elegeris, & ſic vnam præ omnibus arcto fœdere ſociarit.

SYMBOLVM.

Vnita valent.

PICTVRA.

Guillelmus VI. Marchio Montisferrati hoc ſymbolum aſſumpſit, ei adiiciens ſagittas vno vinculo colligatas. *Boeds. lib. Symb.*

APPLICATIO.

Reuera ſacræ preces ſunt ſagittæ ſeu tela, quibus hoſtes animæ dæmones impetimus. *Vnita valent*, id eſt, illa tela ſuam vim præcipuè exerunt, quando preces ore fuſæ attento animo concordant: tunc namque prolatæ voces & erectus ad Deum animus vniuntur.

SYMBOLVM.

Vnitas.

PICTVRA.

Chriſtophorus Madrutios Cardinalis hoc ſymbolum inſcripſit depictæ rupi, in culmine cuius erat faſciculus ſagittarum vinculo colligatus. *Typotius lib. 2. Symbol.*

APPLICATIO.

Aurea naſcentis Eccleſiæ tempora, videre plebem tanta charitate ſibi vnitam, vt eſſet omnium fidelium cor vnum & anima vna. Fluxit ea ab vnitate robur animi, quo inualeſcente, neque Reges, neque feri dæmones potuere fidem & conſtantiam frangere fidelium, quos *Vnitas* infractos fecit, de tyrannis & dæmone triumphantes.

SYMBOLVM.

Voce mea ad Dominum clamaui.

PICTVRA.

Sadeler hoc ſymbolum adiecit picturæ galli gallinacei qui oriente Sole canit. *Sadeler. lib. 2. iconum.*

APPLICATIO.

Obſtrictus homo peccato in confeſſione ſua peccata non referat neque ſupplex orat ea ſibi dimitti, niſi propitius gratiæ diuinæ radius affulgeat; ſed illo oriente primò ſe accuſat, deinde canit agens impensè Deo grates pro gratiis deſuper erogatis.

SYMBOLVM.

Volentes.

PICTVRA.

Daniel Barbarus Patriarcha Aquilegienſis pinxit ignem in ſubiectum holocauſtum cœlitus illabentem. Inſcriptæ tali picturæ voces non ſunt multæ; paucis enim ille ſuum intentum vno ſolo verbo notum fecit hoc ſymbolo recenſito. *Typotius lib. 2. ſymbol.*

APPLICATIO.

Diuinus amor eos accendit igne ſacro, quibus vri placet eâ flammâ, pij cordis intima depaſcente.

SYMBOLVM.

Votis ſubſcribent fata ſecundis.

PICTVRA.

Aſcanius Sfortia Cardinalis pinxit tabulam nudam, illo ſuo ſymbolo deſuper imminente. *Paulus Iouius lib. ſymbolor.*

APPLICATIO.

O homo, cura, tuum vt cor ſit omnino nudum, & ſolutum à noxiis affectibus; tunc namque tuis in Deum anhelis *Votis ſubſcribent fata ſecunda.*

SYMBOLVM.

Vrget maiora.

PICTVRA.

Iacobi V. Stuardi Scotiæ Regis ſymbolum eſt inſcriptum piſciculo, qui ceto præit, ei ducatum præſtans, ne aqua deficiente, vado præcipitem ſe det, & ita cedat in ius callidi piſcatoris. *Sadeler. lib. 1. iconum.*

APPLICATIO.

Ita Deo ſanciente, Reges & potentes huius ſæculi indigent hominum infimæ ſortis ope, ne fortè ſuos ob ſupremos titulos inſoleſcant.

SYMBOLVM.

Vt ipſe finiam.

PICTVRA.

Adrianus VI. Papa muro incepto depicto ſuum hoc ſymbolum adiecit. *Typotius lib. 1. Symb.*

APPLICATIO.

Quiſquis ope ſua dignatur vnam vel animam vt ſaluetur, ille ſacro ædificio Ieruſalem cœleſtis vnum lapidem apponit, ideoque debent omnes & præcipuè Prælati curare, tale vt perficiatur opus, ſalutem ſubditorum verbo & opere procurando.

SYMBOLVM.

Vtcunque.

PICTVRA.

Ioannis Ducis Burgundiæ ſymbolum eſt, inſcriptum columnæ, quam hinc & inde manus euertere tentabant. Vna manus erat alata, notans diligentiam; teſtudo verò manum aliam occupabat. Voluit hinc inferre, nihil ſtare diu ſi celeres aut lentos habeat impulſores. *Sadeler. lib. 2. icon.*

APPLICATIO.

Magna mole vitiorum deterretur homo, vitæ ſanctioris meditans inſtitutum. Sed non idcirco debet animo cadere. Si namque citò nequit extirpare totam hanc cateruam vitiorum, nullas ei ferias indulgeat, & perſeuerando, licèt pedetentim, omnia vitia profligabit. Duntaxat opus eſt animo; quicquid enim generosè volet homo, fiet, eum præſertim Deo vrgente, ſuam & gratiam largiter erogante.

SYMBOLVM.

Vt nihil iuuat.

PICTV

Pictvra

Alphonſus Cardinalis Luzitanus frater Ioannis III. Regis depioxit vnum baculum viatoris,et præfatum ſymbolum inſcribens. *Typotius lib.2. Symbol.*

Applicatio.

Opis humanæ reor eſſe typum hunc baculum, qui reuera ſicut nihil iuuat, iter vt cœleſte pede inoffenſo terat homo, niſi cœlitus adiuuetur.

INDEX THEOLOGICVS.

A

ADORATIO ſumpta adæquatè ſecum vehit tres actus. Vnus eſt actus intellectus, cuius eſt apprehendere meritum & apicem eius, qui honore excipitur. Alter actus voluntatem ſpectat, cuius eſt benè vel malè affici erga eum, cui penſum debitum exhibemus. Tertius demum actus ſe foras prodit aliquo ſymbolo externo, vt ſunt capitis inclinatio, genuflexio, & alia id genus. Ex his omnibus actibus homines duntaxat eum præcipuè attendunt, qui eſt reuerà minor. Nemo namque curat nec rimatur penitiores animæ receſſus, vt ea indagine ſcrutetur affectus eorum, à quibus exigit obſequia ſibi debita; ſed totus eſt in eo exteriori cultu. Verbi gratiâ, non eſt ſatis aperire caput loquendo Regi, ſed & eſt adiicienda genuflexio, vt agnita in Rege teſſera maieſtatis. Illa tamen adoratio externa poteſt etiam exhiberi ab hoſtibus, vt videre eſt in ſacrilegis illudentibus Chriſto flexis genibus, quem ideirco nemo ſanus dixerit hos illuſores milites adoraſſe. pag.718. col.a

Adorationis præcipuus cardo vertitur in affectu, quo vltro & ſponte inclinamur ei, quem colimus. Defectu huius actus in voluntate ſiti, dæmones in corpore obſeſſo acti exorciſmis, Deum non adorant, etſi procumbant humi, & Deum apprehendant vt rerum Dominum, & confiteantur eſſe Deum, adiectis etiam præclaris elogiis maieſtatis huius, quam videntur explicitis encomiis maximè commendare. Hæc dæmonis adoratio, quamuis videatur eſſe ſarta tecta, quia diabolus de Deo benè ſentit, quando ſummum eius dominium profitetur, & illi proſternitur obſeſſi corporis obſequio; hiulca tamen eſt & deficit adoratio, quia voluntatis actus abeſt, penes quem potiſſimum attenditur formalitas huius ſpeciei, ad quam vnaquæque pertinet adoratio. Vt quiſquis idolum toto affectu veneratur, apprehendens illud vt Deum ſuum, is omnino defert latriæ cultum illi ſtupido ſimulacro. p.718. c.2

Adorationis externæ notæ, vt corporis inflexio, & geſtus alij peruij ſenſibus, cauſæ materialis agũt partes; actus verò intellectus & voluntatis formalis cauſæ vices gerunt. Hinc dicimus, Chriſtianos, qui neſcij adorant hoſtiam non ſacratam, eſſe idololatras materialiter, ſed non formaliter, quia actus voluntatis non fertur in nudum panem, ſed in Deum, quem inuolucris obiecti ſibi panis abditum arbitrantur. ibid.

Adoratio duplex eſt, vna ciuilis & verè humana, quæ exhibetur ei, in quo apprehenditur aliqua excellentia humana. Altera adoratio eſt religionis, quæ Deo defertur, aut iis, in quibus emicat aliquid diuinum, vt eſt ſpecies aliqua gratiæ ſingularis. pag.719.c.1

Amare ſupra modum hæc inferiora nefas eſt. Fit namque Deo iniuria, quando cor adhæret alicui obiecto infra Deum. Quippe Deo iniurium eſt quicquid ſibi vſurpat locum Dei. Aſt homine reponente finem ſuum penes aliquid ſenſibile, illud incautè ſibi præſtituendo velut terminum, & bonorum omnium compendium, res hæc ſenſibilis indecenter irrepſit in locum Dei, ſcilicet in cor, quod vni tantùm debet Domino mancipari.

Rurſus vt aliquid ſibi cor humanum deuinciat, participare debet rationem vltimi finis noſtri, cuius eſt plenè hominem vtraque ſui parte beare, & perficere. At mundus nihil planè habet huius argumenti. Nam dum corpori adblanditur epulis & Venere, animam vitiat & corrumpit. Dum verò ſpiritum ventilat aura populari, hominem euehit vt pesſundet. Præterea cùm homo ſit finis, cuius gratiâ editæ ſunt ſingulæ quæque res corporeæ, ſuperior quoque rebus eſt his corporeis. Ergo ſuos ſi theſauros eas ille facit, ſe illis deuouendo totum, degener eſt, & ingloriam ſuam ſortem facit, eam ſubiiciendo rebus editis ad vſum & non ad fruitionem. Et inde anima in lethale piaculum incurrit, Deum poſtponens ementito bono, quo vt fine fruens anima, Deum maximè offendit, ab eo auerſa, vt illa rebus infimis adhæreſcat. *Thom. 1. 2. qu. 71. art. 3.* pag.84.c.2

Amare debet homo ſuos inimicos ſi compos eſſe velit gratiæ, & probare ſuum hunc amorem congruis actibus. Nam cùm dilectio proximi ſit in præcepto, neceſſe eſt etiam ſub præceptum cadere illa ſine quibus extinguitur dilectio. Sed profectò vigere nequit amor proximi tardus ad neceſſaria obſequia fratribus exhibenda. Vnde Ioannes: *Non diligamus verbo, neque lingua; ſed opere, & veritate.* Rurſus, in omni præcepto attenditur ſubſtantia, & modus. Natura quidem aliquali modo pertingit obſequium præcepti quoad ſubſtantiam; naturaliter enim homo obſeruare poteſt aliqua præcepta, vt non occidere, non furari; & alia id genus. Sed vt quis ea obſeruet ad demerendam Dei gloriam, & conciliandum incrementum gratiæ, hoc ſuperat naturæ vires, & iſte modus gratiæ, Dei influxum deſuper emendicat. At qui gratiæ Dei compos eſt, ille charitatis conſcius eſt, gratia enim & charitas ſunt res concolores, & quæ indiuiduo nexu coëunt ſemper. Ergo qui charitate conſpicuus dignatur amore ſuos inimicos, ille erit eis beneficus,

dum

dum res feret, quia charitas eſt gratiæ conſors, quæ hominem totum componit ad arbitrium Dei. Vnde cùm Deus velit amari inimicum corde, ore, & opere; proculdubio ille amator ſincerus inimici, benefaciet æmulis ſuis tempore opportuno, ſuáſque preces fundet in gratiam illorum. Alioquin eſſet implicatio in adiecto, ſi ille qui eſt in charitate, non amaret ore, & opere. Nam eſſet in charitate, & non eſſet in charitate. Eſſet quidem ex hypotheſi, quia amore afficere inimicum, illud eſt charitate inſigniri. At aliunde non eſſet in charitate, ſi non ſe beneficum præſtaret inimicis cùm res poſtulat. Etenim ille excidit charitate, qui expers eſt gratiæ, quia charitas, & gratia realiter minimè diſpeſcuntur. Sed ille cadit gratia, qui incurius eſt præceptorum Dei. Ergo cùm ſit ſingulare Dei edictum, vt diligamus inimicos benefacientes eis, profectò ille legi iniurius eſt, qui eam vltro præterit denegando ſuo inimico gratiam, quam facili negotio potuit impertire. *Thom. 2. 2. qu. 32. ar. 5. Item 1. 2. qu. 109. art. 4.* pag. 30 a c. 1

Amare aliquem ex charitate, eſt illi velle bonum ſupremum ſcilicet Deum, cuius nos compotes gratia diuina facit in hoc æuo, ſicut gloria in futuro. Itaque quamuis licitum ſit velle malum pœnæ inimicis Reipublicæ, quos iuſtitiæ gladius vltor exterminat; attamen nuſquam licet, eis velle malum culpæ, quo excidant gratia neceſſaria ad communicandum nobiſcum in beatitudine. Quamobrem iuſtitia vindex publici piaculi, quando deſæuit in reorum capita, nemini prorſus denegat copiam ſacerdotis, cuius obſequio ſupplicium decretum ad mortem corporis, ſalutem poſſit animæ procurare. *Hæc colliguntur ex S. Thom. 2. 2. qu. 23. art. 4* pag. 314. c. 1

Amanda ſunt ex charitate duntaxat ea quæ participare debent Deum, aut conducunt ad hunc finem. Ratio enim obiecti charitatis eſt penes illud ſummum bonum. *Thom. 2. 2. qu. 26. art. 7.* pag. 314. c. 2. p. 320. c. 1

Amandi ſunt inimici, ſed non vitia eorum. Et hoc ſic aſtruitur: Omnis actus debet proportionari obiecto & agenti: Ex obiecto habet ſpeciem: ex virtute autem agentis habet modum ſuæ intenſionis; ſicut motus habet ſpeciem ex termino ad quem eſt; ſed intenſionem velocitatis habet ab agente, aut diſpoſitione mobilis. Itaque dilectio, quæ eſt actus internus, ſpeciem habebit ex obiecto, & intenſionem ex parte diligentis. Obiectum autem charitatiuæ dilectionis Deus eſt, homo autem diligens eſt. Quicquid ergo deſtruit obiectum charitatis illud non eſt amandum, & ſi inſuper noxium eſt diligenti, actio agentis eſſe debet intenſior, ad hoc vt anima refuga ſibi ſic conſulat auerſando. Cùm igitur vitia inimicorum deſtruant in eis participationem Dei, quæ eſt ſummum bonum, & præterea periculum ſit, ne vitia illa ſuo contagio animam labefactent, quæ inimicos amat; prudenter illa ſuos diliget inimicos, ita vt in eis diſcernat vitium à perſona, amando naturam Dei capacem, & vitia perſequendo. Hinc tantùm abeſt vt inimicorum hominum correctio, eo nomine facta vt afferat repurgium, mala ſit, quinimò charitatis officium eſt, ſollicitare eos, ad quos pertinet, vt inimici noſtri caſtigentur, non ad vindictam, ſed ad correctionem, vt ſic fiant idonei ad gloriam Dei capeſſendam. *Hæc ad mentem S. Thomæ 2. 2. qu. 26. art. 7.* pag. 315. c. 1

Attritio bona eſt, & non mala, ſicut garriunt hæretici. Eſt autem attritio dolor qui emergit ob peccata metu pœnæ reo deſuper imminentis. Illud eſt abſolutè bonum, & ſanctum, quod per ſe conducit ad bonitatem ſeu ſanctitatem capeſſendam: Ergo cùm dolor de peccatis ob pœnam inſtantem, hominem ſollicitet ad ſanctiorem vitam; ille dolor ſanè bonus eſt cenſendus, & quantum fieri poteſt ab anima refricandus. Rurſus, illud quod à Deo cœlitus inſeritur animæ, vt inde fiat melior reſiliendo à peccatis, profectò bonum eſt, & toto pectore amplectendum, vtpote faciens ad ſalutem: ſed attritio eſt huiuſmodi; nempe Deus nos conterit, atque metum pœnarum incutit, vt anima perculſa metu pœnæ, ſibi conſulat pharmaco pœnitentiæ. Cùm itaque dolere de peccato metu pœnæ, non ſit res merè naturalis, ſed ſuperioris ordinis, vtpote pertinens ad gratiam Dei excitantem, & præuenientem; carpere dolorem illum, eſt damnare Dei gratiam, qua ad meliora cœlitus excitamur. Vide plura pag. 575. col. 2

B

BEATITVDO hominis eſt perfectio eius. Ex S. Thom. 1. 2. qu. 3. art. 2. Sed hæc perfectio ſita in vnione animæ cum Deo apprehenſo in gloria, negatur huic ſæculo, vbi eſt ſtatus viatorum. Ergo ad aliud ſæculum vbi ſunt comprehenſores, eſt votis omnibus anhelandum. pag. 337. col. 2

Benedicere propriè quid ſit. pag. 519. c. 2

Bonorum operum neceſſitas ad ſalutem. pag. 248. col. 1

C

CHARITAS eſt anima virtutum ex S. Thom. 1. 2. qu. 65. art. 3. Vnde bonum opus erit exanime, ſi anima ſit expers charitatis. Namque ſicut cum charitate infunduntur omnes virtutes morales; ita nec vlla etiam eſt virtutum perfecta inſciâ charitate. In his quæ ad naturam pertinent, vbicunque viget aliquod principium operandi, ſtatim accingitur iis omnibus, quibus indiget ad agendum, vt videre eſt in animalibus, quorum natura rudimentum delineans, illa ſimul organis inſtruit idoneis ad ſuos actus congruos exercendos. Quia natura infra gratiam eſt, operæpretium eſt, ea quæ ſunt ſuperioris ordinis, ſtatim atque eo ſtatu gaudent beneficio charitatis, accipere etiam omnem illum apparatum neceſſarium ad agendum congruè. Nequit autem anima conſcia charitatis exercere actiones emeritas ſine virtutum obſequio; vnde patet, virtutes & charitatem arcto vinculo ſociari. pag. 80. col. 1. pag. 298. col. 2

Charitatis obiectum eſt bonum diuinum, inquantum eſt obiectum beatitudinis, ex S. Thom. 2. 2. qu. 23. art. 4 pag. 501. c. 2

Chriſtus quomodo ſit omnium hominum caput. Vide pag. 517. c. 2

Chriſtus eſt exemplar prædeſtinationis noſtræ. pag. 526. c. 2

Concupiſcentia non eſt peccatum, quia non eſt voluntaria. Vide plura pertinentia ad hanc materiam. pag. 364. col. 2

Confeſſionis neceſſitas aſtruitur, & probatur. pag. 674. col. 2

Contritio duplex eſt, & quænam ſit vtriuſque differentia. pag.673.col.1

Contritio, quæ primum locum inter pœnitentis actus habet, eſt animi dolor ac deteſtatio de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. Ita Concilium Trident. ſeſſ. 14.cap. 14. pag.674.col.1

Contritionis materia tota concluditur ſeptem capitibus. Primum eſt, Contritionem eſſe dolorem animi, ac deteſtationem de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. Secundum, contritionem lapſis fuiſſe ſemper neceſſariam ad veniam demerendam. Tertium, contritionem poſt Baptiſmum debere ſociari fiduciæ miſericordiæ Dei, & habere votum annexum præſtandi cætera, quæ ad Sacramentum pœnitentiæ requiruntur. Quartum, contritionem charitate formatam reconciliare hominem antequam actu Sacramentum percipiatur. Quintum, contritionem imperfectam, quæ nuncupatur attritio concepta intuitu gehennæ, ſi peccandi affectum eliminet, eſſe donum Spiritus Sancti, viam ſternens ad iuſtificationem. Sextum, attritionem ſine reali Sacramenti perceptione, non poſſe per ſe initiare ſacris gratiæ dotibus hominem pœnitentem. Septimum, contritionem non debere eſſe coactam, & extortam, ſed liberam, & voluntariam. pag.673.col.1

D

DEi dominium in creaturas, quibus rationibus adſtruatur. pag.165.col.1

Deus omnium planè rerum perfectiones habet eminenter vt indeficiens ſcaturigo boni omnigeni, quod varios influit in canales. Etenim in tantum res eſt perfecta, in quantum eſt. Cùm ergo Deus ſit eſſe, à quo omnia fluunt entia, quicquid erit perfectum in entibus, illud erit illic, vnde omnia entia proceſſerunt. Et ſic è re hominum eſt, attendere Deum vt omnimodæ perfectionis typum primigenium, ad quem quiſquis propius accedit, ille etiam maiores gratiarum latices hauriet. pag.349.col.2

E

ECclesia quid ſit, & quot modis ea vox vſurpetur. pag.253.col.1

Eccleſiæ veræ quales ſint notæ ſinceræ. p.254. col.1

Eccleſia Romana ſola eſt Catholica. Vide rationes huius concluſionis. pag.254.col.2

Eccleſia quomodo ſit ſancta. pagina 254. col.1

Eccleſia quare dicatur Catholica. pagina 254. col.2

Eccleſia ſola fidem illibatam profitetur. p.275. col.1

Epiſcopatus quomodo ſit ſtatus perfectionis acquiſitæ. pag.487.col.2

F

FIdes eſt habitus deſuper infuſus, atque ita participat rationem genericam omnium habituum, quorum quantitas ea duobus attendi poteſt. Vno modo ex obiecto, alio modo ſecundùm participationem ſubiecti. Obiectiua fides poteſt attendi dupliciter. Vno modo ſecundùm formalem rationem, alio modò ſecundùm ea quæ materialiter credenda proponuntur. Formale autem obiectum fidei eſt vnum, & ſimplex, ſcilicet veritas prima, vnde ea hac parte fides non variat in credentibus, ſed eſt vna ſpecie in omnibus fidelibus. Si verò res ſit de his, quæ credenda proponuntur, ea profectò ſunt plurima, ac proinde poſſunt à diuerſis hominibus accipi magis vel minus explicitè, & ſic vnus plura poteſt credere, quàm alius, quia plurium articulorum fidei notitiam expreſſam habet; & in eo ſenſu ratione obiecti materialis in aliquo fides eſſe poteſt amplior ratione plurium obiectorum, circa quæ fides occupatur.

Fides item conſiderari poteſt ſecundùm participationem ſubiecti, idque bifariàm. Quippe fidei actus emanat ab intellectu, & voluntate; & ita poteſt dici maior fides ex parte intellectus, & voluntatis. Maior erit ex parte intellectus, ratione maioris certitudinis, & firmitatis; quando ſcilicet aliquis adeò tenaciter aliquid habet animo ſuo infixum, vt nullatenus inde queat excidere. Apoſtoli ea certitudine dignati ſunt, experti ſcommata Phariſæorum, & eorum anathema, quo ſanxerant, eſſe ex Synagoga expellendos eos omnes, qui dicerent Dominum Ieſum eſſe Chriſtum. pag. col.

Fidei Eccleſiæ, & Synagogæ fuit idem obiectum formale, ſcilicet veritas prima reuelata; ideoque fides vniformis vtrobique fuit ſpectata in ordine ad primam illam veritatem, quæ nec intendi, neque remitti poteſt. Non enim alius eſt Eccleſiæ Deus ab eo, qui Synagogæ affulſit. Sed ſi materiale obiectum fidei attenditur, id eſt, ſi res ſit de articulis à Deo reuelatis, circa quos occupatur fides, plura ſanè arcana fidei innotuere Eccleſiæ, quàm Synagogæ.

Fides etiam Eccleſiæ exceſſit Synagogæ fidem, ratione ſubiecti fidei, id eſt, ratione intellectus, & voluntatis. Namque fuit promptior Eccleſia ad tutandam fidem ſuam, quàm fuerit Synagoga, cuius maxima pars ſæpè à Deo defecit, vt idolorum cultui turpiter adhæreret. pag.col.

Fides multa ſignificat. Primò ſonat idem ac fidelitas & conſtantia, qua ſtatur pollicitis, cui fidelitati quando deeſt aliquis, ille iure dicitur infidelis. In eo ſenſu, Deo tribuitur fides, quia ille ſibi ſemper conſtat, nec vnquam reſilit à promiſſis. Ita fidem vſurpat Paulus hoc contextu Rom. 3. *Nunquid incredulitas illorum, fidem Dei euacuauit?*

Fides etiam aliquando ſignificat promiſſionem ipſam, ſeu votum emiſſum de re aliqua præſtanda: Ita nomen fidei Paulus aſſumit hoc verſu 1. Timoth. 5. *Primam fidem irritam fecerunt.* Id eſt, incurij fuere ſeruare ea, ad quæ implenda, voto ſe priùs obſtrinxerunt. In eo ſenſu vſitata phraſi dicimus, illum fidem fallere, qui non ſtat pollicitis. pag. 218. col.2

Fides iterum ſumitur pro conſcientia vt patet eo loco Pauli: *Quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Rom.14 pag.218.c.2

Fides demum ſumitur pro adæquato obiecto, circa quod fertur aſſenſus intellectus ob auctoritatem primæ veritatis. Huius acceptionis meminit Apoſtolus ita fatus: *Vna fides, vnum Baptiſma.* Epheſ.4. Quaſi diceret; Vt eodem ritu baptizati ſumus, ita eodem modo omnes credimus: nempe

nempe fides catholica de iiſdem eſt, ac proinde vna eſt, quia fideles omnes feruntur in idem formale obiectum, aſſentientes iis omnibus, quæ à prima veritate reuelante proponuntur. pag. 218. col. 2

Fides à ſcientia diſtinguitur. Nam ſcientia vult videre, id eſt, cognoſcere priuſquàm ſuum præbeat aſſenſum: fides verò ſecus, antequàm videat aſſentitur. Hoc conſcio Pſalte liquet: *Guſtate* (inquit) *& videte quoniam ſuauis eſt Dominus.* Præcentor ille ſacer præmiſit guſtum, id eſt animæ aſſenſum, deinde viſum ſubiecit. pag. 670 c. 2

G

GLORIA Dei bifariàm ſumitur. Primò ſubſtantiuè, ſecundò connotatiuè. Gloria Dei ſubſtantiuè, Deus ipſe eſt, qui ſeipſo, & nulla adiectione beatus eſt, nec vllum poteſt accipere beatitudinis incrementum. Ad gloriam Dei ſic acceptam non pertinet illa locutio, qua dicimus votum emitti ad maiorem Dei gloriam. Neſcit enim augmentum gloria illa Dei, cùm ſit ipſe Deus. Gloria verò Dei connotatiuè accepta, eſt gratia Dei inhærens viatoribus, & beatitudo æterna afficiens comprehenſores. Gratia Dei dicitur gloria inchoata à Theologis, imò dicitur abſolutè gloria à Paulo Apoſtolo hoc verſu Rom. 3. *Omnes peccauerunt & egent gloria Dei.* Cùm itaque aliquis facit opus egregium, vt inde fiat ei acceſſio gratiæ, profectò bonum illud opus editum eſt ad maiorem Dei gloriam: nam meritum boni operis porrigitur ad gratiam in hoc æuo, & ad beatitudinem in futuro. pag. 445. col. 1

Gratia ex Sancto Thoma 1. part. qu. 95. cauſa fuit triplicis rectitudinis in homine. Prima rectitudo ſic hominem compoſuit, vt Deo ſubderetur totus. Alia rectitudine, inferiores animæ facultates rationi ſubiectæ ſunt. Recto demum homine, corpus animæ ſubditum morem geſſit ei. Hac profectò regula, id eſt gratia, indiguit homo vitiis incuruatus. Etenim nuſquam ſuoptè ingenio potuiſſet homo pronus aſſurgere, ſi rectus Dominus hominem ad ſuam imaginem rectum effectum non denuò miſerans erexiſſet. pag. 187. c. 2

Gratiæ Dei neceſſitas ſic aſtruitur ex Sancto Thoma 1. 2. qu. 109. art. 4. Natura humana ſauciata lapſu Adami, auerſa à Deo, & conuerſa ad creaturas, & præſertim ad ſe, finem vltimum actu, vel habitu, vel certè propenſione ſibi præſtituit in creatis, & non in Deo. Vnde quando occurrunt aliqua agenda, vel euitanda ex fine illo præconcepto, quaſi naturaliter inclinetur ad malum, & violenter feratur in bonum, neceſſaria eſt vis quædam, vt homo vigil cautè ſibi attendat, & contra prauam propenſionem & amorem proprium pugnet. Vis autem hominem accingens ad ardua non eſt naturalis, ſed ſuperioris ordinis, vt eſt gratia animam inſtruens ad vitia profliganda. pagina 358. columna 1

Gratia diſtinguitur in habitualem, & actualem, & vtrique commune eſt vt ſit ſuperioris ordinis, vtpote Dei donum, ſuperans omnes naturæ vires. Gratia habitualis, qua formaliter homo Deo gratus efficitur, ſtare nequit cum peccato lethali. Actualis verò gratia ſtare poteſt cum peccato, quia non iuſtificat, vt in actuali attritione liquet. pag. 608. c. 2

Gratia diuina, quibus diſpoſitionibus præuiis influat in animam. pag. 528. c. 1

Gratiæ habitualis & inhærentis obſequio iuſtificatur homo. pag. 373. c. 1

Gratia diuina licèt abundè potens & efficax, non tollit liberum arbitrium. pagina 630. col. 2

Gula dicit concupiſcentiam inordinatam appetitus ſenſitiui circa cibos, quatenus à recta ratione talis eſt deuius appetitus. Poteſt autem ordo rationis concupiſcentiam moderantis bifariàm vitiari. Vno quidem modo ſecundum ea quæ ſunt ad finem, ita vt nimis anxiè cibos homo conquirat, ad voluptatem, non tamen vt eſcarum causâ Deum velit lethaliter offendere. Patitur eo pacto anima deliquium, ſed non ſummum. Alio item modo tollitur ordo rationis in illa concupiſcentia ſecundùm ipſum finem, cùm nimia cupido cibi hominem à Deo auertit, qui eſt præcipuus rerum omnium finis, ita vt homo non cunctetur Deum poſtponere voluptati, quam percipit ex gulæ illecebris, flocci faciendo præcepta Eccleſiæ, cibis vetitis abutendo. In hoc eſt ſita gulæ pernicies extrema, vim inferens animæ, vt res viles, quales ſunt eſcæ, Deo turpiter anteponat. Vide pag. 416. columna 2.

H

HOMO poteſt duobus modis conſiderari, ſcilicet Phyſicè, & Theologicè. Phyſicè attenditur vt compoſitus ex materia & forma. Theologicè verò quatenus eſt editus vt æterna gloria frueretur. pag. 396. col. 1

I

IEIVNIVM multiplex eſt, ſcilicet ſpirituale, morale, naturale, & Eccleſiaſticum. pag. 93. col. 2

Ieiunium ſpirituale eſt abſtinentia à vitiis iuxta Vatis Iſaiæ effatum, capite 58. *Nonne hoc eſt magis ieiunium quod elegi: Diſſolue colligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimentes.* Eò reſpexit Auguſtinus tractatu 17. in Ioann. *Ieiunium magnum & generale eſt abſtinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus.* ibid.

Ieiunium morale eſt parcior ille ciborum vſus quem plerique Philoſophi ſectati ſunt, quia conducit ad mores componendos, & ſcientiam comparandam. ibid.

Ieiunium naturale vocant Theologi abſtinentiam ab omni prorſus cibo, & potu, quacunque ratione ſumpto. Dicitur autem ſumptus cibus vel potus, quando iam ad ſtomachum eſt tranſmiſſus. Si quis enim cibum aliquem degu-

ſtaret, & continuò expueret, non ſolueret naturale ieiunium, quod præire debet ſumptiooi Euchariſtiæ, vt monet Auguſtinus hoc contextu epiſtolæ 118. *Placuit Spiritui Sancto, vt propter honorem tanti Sacramenti, priùs in os Chriſtiani Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi.* pag.93.col.2

Ieiunium Eccleſiaſticum eſt abſtinentia cibi ſecundùm Eccleſiæ regulam aſſumpta. Dicitur hoc ieiunium, abſtinentia cibi, quia quæcunque per os ad ſtomachum tranſmittuntur, ad tria reuocari poſſunt. Primò, illud dicitur cibus, quod primariò refertur ad corpus alendum, vt panis, caro, &c. Rurſus aliquid traiici poteſt in ſtomachum, quod non refertur per ſe ad corpus alendum, ſed potius ad alium effectum, verbi gratià ad iuuandam cibi digeſtionem, vel reſtinguendam ſitim, vt vinum, aqua, ſicera, quæ dicuntur potus, & non cibus. Denique alia quæ tranſcolantur in ſtomachum, referuntur ad morbos pellendos, vel vitandos, ac proinde vocantur phamiaca, non autem cibus aut potus, quamuis interdum alant, & ſitim ſedent: diſtinguntur enim à cibo & potu ratione finis, qui eſt dubiæ conſulere ſanitati. Ex præfatis facile eſt inferre quid ſit ieiunium Eccleſiaſticum. Quippe non eſt abſtinentia potus aut pharmacorum, ſed ſolius cibi inſtituti per ſe ad corpora nutrienda.p.93. col.2

Ieiunij Eccleſiaſtici regula quadruplex eſt. Prima, vt obſeruetur certis quibuſdam diebus. Verbi gratiâ vigiliarum, quatuor temporum, & Quadrageſimæ dies ieiunio decernuntur. Altera regula ieiunantes obligat ad vnum tantùm paſtum ſingulis quibuſque diebus ieiunio ſacris. Tertia regula refectionem illam vult eſſe cœnam, vt longiore inedia luat pœnas corpus, quas peccando demeruit. Poſtrema demum ieiunandi norma hæc eſt, vt ſcilicet habeatur delectus ciborum, & præcipuè à carnibus abſtineat ille qui ieiunio obſtringitur. Vide plura de hac materia. pag.94.c.1

Iudicium fore duplex in generalibus & extremis omnium hominum comitiis, concors eſt ſententia omnium Doctorum. Iudicium vnum dicitur retributionis, aliud diſcuſſionis. Præmij aut ſupplicij aſſignatio dicitur iudicium retributionis. Eo iudicio iudicabuntur omnes homines; nemo namque die illo indonatus abibit, ſed iuxta Apoſtoli effatum vnuſquiſque recipiet prout ſe geſſerit, ſiue bonum, ſiue malum. Iudicio illo concludetur omne hominum genus. Ad Angelos autem aut dæmones non pertinet directè illud iudicium, quia beatis & reprobis Angelis fuere congrua ſupplicia & præmia conſtituta; ſunt enim nacti finem merẽdi & demerendi, poſtquam Angeli nequam abdicauere Dei obſequium, & beati ſecus illibato affectu ei iugiter adhæſerunt. Vnde quia Deus non iudicat bis in idipſum, iudicium ad Angelos minimè pertinebit. Et profectò de Angelo nequam extat illa Chriſti ſententia. Ioan.16. *Princeps huius mundi iam iudicatus eſt.* Ad quid ergo repetere iudicium antea conſummatum. pag 514.c.2

Iudicium diſcuſſionis dicitur illud, quo præuio examine merita appenduntur ad trutinam pondere ſanctuarij. Hoc iudicium ad illos tantùm ſpectat, qui habuerunt in ſe principium merendi, fidem ſcilicet, & charitatem, vt ſunt Chriſtiani omnes. De aliis verò hominibus infidelibus nulla prorſus erit diſcuſſio, quia illi totum ſuum æuum egerunt neſcij meritorum, ac proinde locus non erit diſcutiendi vitam repetito diu crimine conſporcatam. pag.514.c.2

Iudicio illo diſcuſſionis non expendentur illi, qui næui expertes, gratiam in Baptiſmo acceptam eodem tenore non illibatam tantùm ſeruauerunt vſque ad mortem, ſed illam excoluere pluribus incrementis. Itaque iudicio diſcuſſionis ſubiicientur ij duntaxat, quorum diſcolor quandoque vita diſpares vitiorum & virtutum teſſeras induit. Huius claſſis erunt plerique & beati, & damnati; hac cautione tamen, vt beati non excidant certitudine ſuæ ſortis, nec vllum inde metum concipiant, cùm illa fiat diſcuſſio ad comprobandam Dei iuſtitiam, quæ vt deprehendit in pœnitentibus congrua merita, expunxit eorum culpas, præmio afficiens animas facti pœnitentes. Ita ſecus in reprobis, qui ceſſere fatis malè ſibi conſcij. Illa diſcuſſio nullam ſalutis dubiæ ſpem conferet, cùm eos lancinans conſcientia clamet indignos miſeratione Dei, qui ideo diſcutiet Chriſtianorum impiorum vitam, vt omnibus peruium ſit iuſtum illud iudicium, quo impia capita caſtigantur. Vide plura ad hanc materiam ſpectantia. pagina 514. col.2

Iuſtificatio tranſilit omnes naturæ fines; non omnino tamen iners eſt anima in illo operoſo negotio: nempe Deus aliqua præludia prærequirit ab illa, quibus ſe accingat ad donum illud, cui ex ſe impar eſt. Has diſpoſitiones Theologia refundit in principes animæ potentias, intellectum ſcilicet, & voluntatem, ita vt illæ potentiæ moueantur ritu planè contrario illi quem antea deuiæ nequiter inierunt. Verbi gratiâ, hallucinans intellectus antea delicias propoſuit appetitui veluti congrua quædam bona conducentia ad vitam neſciam ærumnarum. Illa ſpecie ementita boni decepta voluntas effuſa eſt in obiectas illecebras, quarum fruitione delinitum cor, magnam concepit lætitiam. Vt ergo tantis deliquiis eatur obuiam, ratio adiuta supernâ luce debet intueri delicias vt lethale virus, iniurium ſaluti æternæ; voluntas item acerbè debet odiſſe malum, quod antè fuit amplexata, boni illucentis abditum inuolucris. Quia verò malum noxium, non odium tantùm ſui ingerit, ſed & triſtitiam conciliat quando premit animum; idcirco parum eſt odiſſe voluptates, ſed inſuper eſt mœrendum, quia reſidua culpa malum eſt, faciens animam obnoxiam flagello Dei. Non quòd pœnæ intuitus debeat eſſe ſeu potiſſimum argumentum luctus pœnitentium, qui ſponte debent occurrere Deo caſtiganti: ſed ideo triſtandum eſt, quia commiſimus vnde poteſt ita Dei in nos meritò deſæuire. pag.20.c.2

Iuſtificationis noſtræ initium à nobis non eſt, ſed à Deo, iuxta ſacri Concilij Tridentini decretum iſtud ſeſſ.6. cap.5. *Declarat ipſius iuſtificationis exordium in adultis, à Dei per Chriſtum Ieſum præueniente gratia ſumendum eſſe; hoc eſt, ab eius vocatione, qua nullis eorum exiſtentibus meritis vocantur, vt qui per peccata à Deo auerſi erant, & per eius excitantem, atque adiuuantem gratiam ad conuertendum ſe, ad*

ſuam

ſuam ipſorum iuſtificationem, eidem gratia liberè aſſentiendo, & cooperando diſponantur. Vide pag. 374. col. 2

Iuſtitia iuſtificans animas inhærens eſt, & non imputatiua, ſicut garriunt & nugantur hæretici. Vide argumenta, quibus adſtruitur hæc veritas. pag. 374. col. 2

L

LIBERTAS qualis ſtet cum obligatione voti. Vide pag. 626 col. 2

Liberum arbitrium ex vi nominis duo dicit. Vnum quod pertinet ad rationem, ſeu intellectum, & illud eſt iudicium. Alterum verò ſpectat voluntatem, & eſt electio. Et ſic liberum arbitrium ſignificat electionem cum iudicio, vt diſertè docet Thomas 1. p. qu. 83. art. 1. Vide plura pag. 626. col. 1

Liberum arbitrium eſt facultas rationis, & voluntatis, qua bonum eligitur gratiâ aſſiſtente; vel malum, ea deſiſtente. Ita Magiſter ſentent. lib. 2. diſtinct. 24. Nomine facultatis intellige liberam potentiam: facultas enim illa non eſt actus vel habitus, ſed eſt potentia indeterminata. Facultas illa dicitur rationis, atque voluntatis, quia ſoli intelligenti naturæ quadrat liberum arbitrium, vt Deo, Angelis, & hominibus, licèt in Deo ſit alio longè modo, quàm in nobis, nec illi quadret definitio proximè recenſita. Cùm dico facultatem eligendi bonum, bonum illic non ſignificat finem, ſed media ad finem. pag. 626. c. 1

Liberum arbitrium propriè non verſatur circa finem: quippe dicit electionem; at electio eſt quædam concluſio conſultationis. Porrò conſultatio, de medijs ad finem eſt, & non de fine ipſo. Hinc abundè liquet, quale diſcrimen interſit inter voluntatem, & liberum arbitrium, quod ſcilicet eadem appetendi potentia rationalis vt ſpectat finem, dicitur voluntas; vt verò collimat in media, dicitur liberum arbitrium. Vt & eadem potentia intelligendi, cum reſpicit prima principia, dicitur intellectus, ſi verò ſpectat concluſionem, quæ per diſcurſum ex principiis colligitur, ratio nuncupatur. pag. 626. col. 2

Liberi arbitrij germanus actus aſſignatur à Magiſtro ſententiarum quando dicit: *Eſt facultas, qua bonum eligitur gratiâ aſſiſtente, vel malum ea deſiſtente.* Ille nimirum actus proprius liberi arbitrij eſt electio. Et hæc bifariàm fit. Vno modo, eligendo vnum ex pluribus propoſitis; & hæc dicitur libertas contrarietatis. Altero modo fit electio, vno ſcilicet propoſito, illud acceptando, vel acceptando pro arbitrio, & hæc dicitur libertas contradictionis. Vtraque libertate gaudet liberum arbitrium. pagina 626. col. 2

Libertas triplex recolitur à Bernardo libro de gratia, & à Magiſtro ſententiarum lib. 2. diſtinct. 25. Libertas ſcilicet naturæ, gratiæ, & gloriæ. Prima dicitur libertas à neceſſitate, ſecunda libertas à peccato, tertia libertas à miſeria. Primæ libertatis meminit Paulus hoc tenore. 1. Corinth. 7. *Non habens neceſſitatem, ſed poteſtatem habens ſuæ voluntatis.* Secundæ libertatis idem memor eſt ad Romanos 6. *Liberati à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ.* Tertiam demum libertatem ſic deſcribit idem Apoſtolus: *Tunc & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Rom. 8. ibid.

Libertas, à qua liberum dicitur arbitrium, eſt libertas naturæ, ſeu libertas à neceſſitate, Quamuis enim impij non ſint liberi à peccato, & à miſeria; non tamen à libertate naturæ penitus exciderunt. ibid.

Libertas naturæ duplex eſt. Vna opponitur coactioni: altera non duntaxat eſt coactionis impatiens, ſed coire nequit cum neceſſitate. Dicuntur eſſe libera à coactione illa, quæ licèt fiant neceſſariò, nec poſſint aliter fieri; ſponte tamen & de induſtria fiunt, nemine vim deforis inferente. Vt cùm volumus eſſe fœlices, illa volitio ſecundùm ſpecificationem neceſſaria eſt; ſed vltro anima vult, & non coacta: & hæc eſt libertas à coactione. Illa verò ſunt libera à neceſſitate, quæ pro arbitrio ſuo poſſunt velle, & nolle eamdem rem. Vide plura pagina 626. col. 2

M

MAndata Dei duobus modis ſpectari poſſunt. Primò quoad ſubſtantiam, ſecundò quoad modum. Quoad ſubſtantiam aliquod præceptum poteſt attendi ſine vllo ordine ad vitam æternam promerendam, obſeruatione illius præcepti. Vt in mandato, *Non mœchaberis*, ſi attendatur candor puritatis vt valde congruus homini quem maximè fœdat obſcœna colluuies, tunc dicetur hoc præceptum ſpectari ſecundùm ſuam ſubſtantiam, & de mandato Dei ſic conſiderato Thomas ait 1. 2. qu. 109. art. 2. hominem in ſtatu naturæ lapſæ non poſſe omnia mandata ſeruare citra auxilium gratiæ ſanantis animam grauiter Adami crimine ſauciatam. Ratio petitur ex iugi diſſidio corporis & animæ, quo vigente non concordant diſſiti animæ & corporis appetitus. Gliſcente ea rixa, & præualente carne in ſpiritum imbecillum, ob corruptelam indolis humanæ, vigente aliqua vegeta tentatione, nequit homo ſtare ſine gratia, ab ingruentibus vitiis illibatus. pag. 321. col. 1

Mandata Dei quoad modum conſiderata, dicunt ordinem ad beatitudinem, cùm influente Dei gratia cœlitus obſeruantur. pag. 201. c. 1

Mandata Dei mediante Dei ipſius gratia poſſe obſeruari, multis adſtruitur argumentis, quæ in conſole. pag. 201. col. 2

Meritum affingitur bonis operibus propter tria. Primum eſt gratia ſeu charitas, alioquin actio humana ſuis concluſa carceribus non poſſet attingere finem ſuperioris ordinis, videlicet Deum beantem animas factâ ſui copiâ. Alterum, quod concurrit ad meritum, eſt voluntarium, id eſt, actus à voluntate elicitus adeò plenè, vt anima cauſari nequeat, ſe inuitam obſtrictam fuiſſe tali actioni. Huius cautelæ defectu inſani homines non merentur, neque etiam ſapientes cùm ſomniant, tunc enim voluntas non eſt ſui iuris: & quamuis anima ſomnio vigente credat ſe eſſe ſui iuris, & reuerà velle; tota tamen illa hiſtoria eſt phantaſiæ facinus imponens animæ ſomnianti. Demum ad meriti incrementum accedit difficultas, quæ quantò maior eſt inſita negotio quod patratur, tantò etiam augetur ratio demerendi. Nimirum par & æquum eſt texi coronas iuxta dignitatem diſcri-

minimum, quæ quiſque Dei gratia comite ſuperarit. Vide plura pag. 166. col. 1

Mors bifariam conſiderari poteſt. Primò vt eſt malum naturæ humanæ deſtructiuum. In eo ſenſu mors eſt defectus conſequens peccatum, à primo omnium homine perpetratum. Mors ſic ſpectata nequit habere Deum auctorem. Alio modo poteſt attendi mors, vt pœna iuſtè inflicta homini incurio mandatorum Dei, & ſic ad iuſtitiam Dei pertinet, cuius eſt iniquos hominum coërcere niſus, & caſtigare nefarios eorum actus. Eo intuitu mors aſpecta, bonum quoddam eſt iuſtitiam Dei explicans, qua eliminantur omnes obſequia debita Deo reddere dedignantes. Vt miſericordiâ inconſultâ, Dei iuſtitia nihil caſtigat, ita Dei miſericordia maxima elucet in morte decreta toti generi humano; miſeratur enim iniquam hominum ſortem infinitis propemodùm anguſtiis obnoxiam, quam ne diuturna foret, morte inſtante, & vnicuique obuiâ decurtauit. Quis namque Angelorum non homini ingemeret, ſi damnatus ad ærumnas perpetuas, in hoc ſæculo perennaſſet? Itaque licèt mors iuſtitiam Dei prodat, eſt etiam illa diues argumentum miſericordiæ eius; ſalutaris enim eſt mors; hominem expediens à longa & importuna ſerie malorum, quibus ſcatet hæc vita, bonis etiam omnibus ærumnoſa. Vide plura pagina 38. col. 2

N

NATVRÆ corruptio iniquus eſt habitus, nobis inolitus à teneris vnguiculis, & huius habitus illa indoles eſt, vt hominem inclinet ad omnes ſenſuum cupedias. Homo validè rapiatur ad omnia quæ titillant ſenſus; imò nemine tentante, malè ſuada carne, quaſi inuitus ad turpia prouocatur. Et eſtò penes animam ſit, rationis obſequio coërcere motus importunos; ſi tamen gratia Dei non influat, procuidubio repentinus validæ tentationis æſtus animam abripiet, & inducet ad peccandum. Namque ſicut corruptio illa totum permeat corpus; ſenſus omnes pernij ſunt peccato, & ſic vndique diffluens anima effunderetur in ſenſuum illecebras. Ne igitur illa corruptio habitualis homini, ſtans à partibus Angeli refugæ, ſit lethalis animæ; operæpretium eſt, Deum adſciſcere in auxilium. Quippe ſicut in Phyſicis omnes corporum motus cientur à primo mobili raptante cœlos inferiores; ita in moralibus anima moueri nequit, niſi perculſa à Deo; & maximè cùm agitur de diſcrimine cum diabolis fortiter ineundo. Vide plura pagina 397. col. 1

Neceſſitas opponitur libertati, ideoque triplex eſt neceſſitas, quia triplex eſt libertas. Prima neceſſitas eſt ex parte debiti, ſiue debitum oriatur ex præcepto, ſiue ex voto. Id enim dicimur liberè facere, quod non tenemur facere; id verò neceſſariò, quod tenemur. Neceſſitas illa nihil adimit merito, aut laudi actionis, imò plerumque adiicit, quia qui præſtat opus, ad quod tenetur ex debito, ille facit opus iuſtitiæ. Vnde viri ſancti & iuſti nuncupantur omnes, qui obſeruant mandata Dei, licèt ex debito teneantur ad hæc. Itaque libertas ex parte debiti, non requiritur ad hoc vt opus ſit laude ſua dignum, nec neceſſitas illa ex parte debiti aliqua ratione poteſt operum merita decurtare. Alioquin non peccaret homo cunctando reddere quod tenetur ex debito; quia neceſſitas, quæ tollit meritum, minuit & peccatum. Sed hoc falſum eſt. Ergo & illud. Igitur quamuis præeunte voto, quis teneatur ex debito reddere quod promiſit, neceſſitas illa nihil detrahit operanti. pag. 446. col. 1

Neceſſitas alia eſt ex parte naturalis determinationis voluntatis. Tunc enim dicitur quis liberè operari, cùm verſatur circa obiectum, in quo voluntas non eſt determinata ad vnum. Propriè hæc libertas pertinet ad liberum arbitrium, & ad vtrumque oppoſitorum porrigitur. Hæc libertas requiritur ad meritum, & ad laudem boni operis. Hinc dicimus, beſtias non mereri, aut peccare, quia determinatæ ſunt ad vnum, vtpote expertes voluntatis, quæ eſt animæ potentia reſpiciens oppoſita. Hæc libertas ſtare poteſt cum neceſſitate ex parte debiti. Verbi gratiâ, emiſſo voto Religioſus obſtringitur neceſſitati ex parte debiti, ſed non excidit libertate voluntatis. Illa namque poteſt iuxta genium arbitrij ſui votum non reddere, & peccare. Ideoque cùm audis, eum qui vouit non eſſe liberum poſt votum; nega de libertate liberi arbitrij, eſtò verum ſit de libertate ex parte debiti, quæ non requiritur ad laudem virtutis exercitæ. pag. 446. col. 1

Neceſſitas tertia eſt coactionis, ſiue ea ſit abſoluta coactio, vt cùm quis trahitur inuitus ad ſupplicium, ſiue ſit moralis quædam & quaſi conditionata coactio, vt cùm quis ægrè aliquid facit, quod quidem præſtat aliquo timore perculſus. Profectò iſta neceſſitas eſt iniuria bonitati virtutis emeritæ, quæ ſpontanea eſſe debet, & requirit in homine libertatem ex parte coactionis. Quippe nemo meretur laudem ex opere quod animo inuito facit, quia voluntarium, vnum eſt ex principiis emergentium de bono opere meritorum. Nota, illam libertatem ex parte coactionis ſtare cum neceſſitate ex parte debiti, quia plerumque fit vt alacriùs homo Deo reddat vota ſua: illa nimirum eſt natura voti, vt hominem efficiat magis expeditum. Cùm namque votum ſit amoris opus, & amor ſit aliger, ille ſuas alas affiugit vouenti, vt expeditè decurrat ſtadium, quod ſponte ingreſſus eſt: & quotidiano experimento liquet, eos qui ſanctioris vitæ inſtitutum profeſſi ſunt, præferre ſuo vultu teſſeras hilaris animi, & voluptatum, quæ vota ſicut par eſt reddita conſequuntur.

Vide plura pag. 446. col. 2

O

ORATIO eſt Religionis actus, animam ad Dei cultum dirigens, & euehens ad ſuperna. Vide plura pertinentia ad orationem. pag. 725. c. 1

Originale peccatum dicitur à S. Thoma vnum ſpecie, & multiplex virtute, quia hominem inclinat ad omnia iniqua, nec vlla prorſus eſt animæ potentia, quæ non in aliquam iacturam incurrerit. Habet autem hoc peccatum duplicem proceſſum, ſcilicet à carne ad animam ſecundùm ordinem generationis; & ab eſſentia animæ ad potentias eius ſecundùm ordinem naturæ. Nota tamen, carnem non congruam eſſe ſedem peccati originalis adæquatè ſumpti: defectus enim hic eſt in ſemine inſtrumentaliter, in eſſentia animæ ſubiectiuè, & in carne velut pœna.

Vnde

Vnde quo caro vegetior eſt, eò magis etiam pœna diffunditur; & peccatum hoc, etſi terſum reatu in Baptiſmo, fomite tamen faceſſit ingens negotium animæ, eam agendo ſtimulis importunis, vt corporis illecebris turpiter obſequatur. Vide plura. pag. 410. col. 1

P

PATER eſt vox quæ in diuinis ſumitur eſſentialiter quando Deum ſignificat trinum in perſonis, & tunc vniuocè prædicatur de Patre, & Filio, & Spiritu Sancto. Sumitur verò perſonaliter quando primam perſonam Trinitatis in ordine ad generationem Verbi ſignificat. p. 333. col. 1

Peccatum eſt actio humana nequam: quod autem aliquis actus ſit humanus habet ex hoc, quòd eſt voluntarius, & id bifariàm eſſe poteſt: nimirum actio illa voluntaria eſt, quæ à voluntate elicitur; vt velle, eligere, ſunt actus voluntarij vtpote à voluntate eliciti. Rurſus eam nomenclaturam voluntarij ſortitur actus à voluntate imperatus, vt ſunt actiones extrinſecæ ad arbitrium voluntatis editæ. Huiuſmodi actus omnes ſunt humani, in quos cadit malitia, quando carent debita commenſuratione. At omnis commenſuratio attenditur ex relatione ad aliquam regulam, à qua ſi deflectat res regulanda, erit deuia & obliqua. Regula voluntatis humanæ duplex eſt: Vna propinqua, & homogenea, id eſt, eiuſdem indolis & naturæ ac voluntas, videlicet ratio, quæ eſt vt voluntas facultas intellectualis. Alia eſt regula eterogenea, & ſuprema, ſcilicet lex æterna, quæ eſt quaſi ratio diuina, à qua ſi deuiat actus humanus eo ipſo irregularis eſt, & reprobus, quia recedit à norma cœlitus inſtituta. pagina 430. col. 1.

Peccatum mortale eſt auaritia ex præfatis, quia dicit opum appetitum immodicum, cum iniuria Dei, quem auarus poſtponit opibus, prætereundo præcepta Dei, vt per fas & nefas aurum accumulet. In eo enim auarus declinat à ſuprema regula, quia vult frui opibus, quibus vti tantùm & non frui conceſſit Deus. Id eſt, deuius eſt ille appetitus opum, quia illas habet vt vltimum ſuum finem, in quo quieſcit incurius ſuperioris alterius obiecti, ſcilicet Dei, in quem vt in ſupremum finem noſtra vota debent omnia conſpirare. Vide plura de hac materia. p. 430. col. 1

Peccatum eſt receſſus à Deo, aut deuiatio à ſcopo, in quem perpetuò & directè debent hominum vota omnia collimare. Ex S. Thom. 1. p. qu. 63. art. 1. & 2. Peccatum eſt actus deuians ab ordine debiti finis contra regulam naturæ, rationis, vel legis æternæ. pag. 614. col. 1

Peccatum ex Scoto in lib. 2. ſent. diſt. 43. eſt auerſio à Deo, & conuerſio ad creaturas. Ioannes Gerſon in compendio Theologiæ, tractatu de vitiis, ait auerſionem illam eſſe diſconformitatem voluntatis creatæ, à voluntate diuina. pag. 624. c. 1

Perfectionis ſtudium omnes obſtringit, quia omnibus indictum eſt hoc præceptum, cuius ecce tenor: *Eſtote perfecti ſicut Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* Præceptum legis cùm ſit obligatorium, eſt de aliquo factibili, quòd verò aliquid debeat fieri, hoc prouenit ex neceſſitate finis alicuius: ſicque patet, de ratione præcepti eſſe, vt importet ordinem ad finem, inquantùm illud præcipitur quod eſt neceſſarium vel conducens ad finem. Ergo non ſufficit ad legiſlatoris intentum, implere præceptum, ſi talis obſeruatio non aſſequatur finem præſtitutum huic præcepto. Verbi gratiâ hoc homini penſum impoſitum eſt, vt ſeruet mandata, ſi velit ad vitam ingredi. Si ergo morem gerat mandatis aliquibus, & non tamen fiat compos gloriæ æternæ, profectò aliquali parte ſui deeſt partibus requiſitis ad integritatem legis, quæ reuerà non integrè & perfectè ſeruatur, ſi non deducat ad finem ſuum, qui eſt beatitudo æterna. Itaque qui non perfectè obſequitur mandatis Dei, quamuis ea obſeruet quoad ſubſtantiam, non plenè tamen obedit, quia non perfectè, & ſic eſt exlex & præuaricator. Nam ex S. Thoma 2. 2. qu. 44. art. 8. Modus, qui pertinet ad rationem virtuoſi actus, cadit ſub præceptum, quod datur de actu virtutis eius. Modus autem requiſitus vt mandata Dei ſuum ſortiantur effectum eſt perfectio, quæ eſt in amore ſita, ſicut concluſit Chriſtus. Hanc eſſe legis ſummam, vt obediat homo ſocia charitate, docet Paulus ita fatus ad Roman. 13. *Plenitudo legis eſt dilectio.* Quaſi diceret: Si quis legem totam ſeruat, & ab amore tamen deuius, huic profectò lex eſt vacua, neque ſuum pondus habet requiſitum ad hoc, vt quis donetur æterna ciuitate Dei. Idcircò perfectionis neceſſitas eſt homini indicta, ne excidat effectu obſeruatæ legis. Etenim non merentur gloriam præcepta Dei, quibus anima morem gerit aliquo lethali crimine ſauciata. pag. 338. col. 2

Perfectio creaturæ intellectualis eius arbitrium petit: idcirco Deus Angelos & homines edidit ſui iuris, inſtructos gratia, cuius beneficio poſſent ſuo fini optimo ſociari, & id media charitate: ſiquidem vnumquodque perfectum eſſe dicitur inquantùm attingit proprium finem, qui eſt vltima rei perfectio. Sed charitas eſt quæ nos vnit Deo, qui eſt vltimus omnium hominum finis, in quo ſolo quieſcit anima, alioquin iugiter inquieta.

Perfectio charitatis ritè poteſt ex triplici fonte peti. Primò poteſt charitas eſſe perfecta ex parte obiecti, vel ſubiecti. Eſt perfecta ex parte obiecti quando Deus pro ſua dignitate diligitur, & pro modulo diligentis. Secundò eſt perfecta charitas ex parte ſubiecti, quando tota anima in Deum effunditur, ita vt nullas prorſus inducias in amando pia anima patiatur. Iſta perfectio non cadit in animam rectam corporis exuuiis, ſed eſt ſors beatarum mentium. pag. 477. col. 1. & 2

Perfectio charitatis alia eſt hominem afficiens, quando à ſe abegit omne id quod inimicum eſt charitati. Et illa duplex eſt perfectio. Vna, qua præditus homo nihil omnino æquè ac Deum diligit, & mallet oppetere mortem, quàm Deo ingratum aliquid committere. Hæc perfectio eſt neceſſaria ad ſalutem, vtpote citra quam nemo adultus cœlis eſt adſcriptus. De hac charitate Ioannes agit hoc contextu. 1. Ioan. 2. *Qui ſeruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt.* Alia verò perfectio eſt, quando Deum aliquis amat eo modo, vt omnes omnino obices amouerit à ſe, vt faciliore niſu in Deum totus & totaliter efferatur. In eo ſtatu ſunt omnes religioſæ vitæ inclyti profeſſores. pag. 477. col. 2

Pœna à Theologis bifariàm attenditur. Primò in ratione pœnæ, vt dicit anguſtias, & moleſtiam patit. In eo ſenſu pœna eſt quid conſequens peccatum, quia pœna ſic ſpectata conſulit æqualitati iuſtitiæ inquantùm is, qui deliquit adhærendo tenaciter voluntati ſuæ, aliquid iam inuitus patitur voluntate ſic domita. Vnde cùm omne peccatum ſit voluntarium, in mulctam eius ſunt indictæ pœnæ, à quibus abhorret noxius appetitus. Alio item modo pœna poteſt ſpectari, ſcilicet, vt eſt ſalutare malo præterito remedium, cautióque malo inſtanti occurrens. In eo ſenſu, quandoque pœna ſine culpa infligitur, ſed non ſine cauſa. Vt quando Deus morbis corpora Sanctorum quatit; illa moleſtia non præſupponit culpam, quæ cultiores animas non inquinat, ſed eo intento cœlitus infligitur, vt ſubducantur alicui malo, quod Deus præſcius inſtare vidit his quos aſſolet nullo præuio crimine caſtigare.

Pœnæ modo illo duplici ſumptæ rationem habet ieiunium Eccleſiaſticum. Eſt enim in confeſſo, ægrè admodum ieiunare homines, & voluntatem inferre ſibi vim magnam quando annuit Eccleſiæ decernenti inediam. Renuens appetitus in ea rixa luit pœnas deuiæ voluntatis. Nempe licèt gula reluctetur, & hominem impaſtum vrgeat ad epulas; attamen deuota ſibi conſtat voluntas Deo debitum pendens obſequium, ſuoque luctamine expungit pœnas quibus ſe antea homo reprobus obſtrinxerat.

Pœna item ſalutaris eſt ieiunium, rationem medicinæ ſibi vindicans, curantis præterita mala, & euntis obuiam ingruenti morbo. Ieiunium quippe ſanat vlcera contracta gulæ piaculo, & occurrit incendio Veneris æſtuantis. Vide plura pag.64.c.1

Pœnitentiæ varias deſcriptiones è Patribus. Vide pag.672. c.1.& 2

Pœnitentia eſt Sacramentum coaleſcens ex contritione, confeſſione, & ſatisfactione. p.671. col.2

Pœnitentia ſincera ſuis omnibus numeris abſoluta, non idcirco ſolùm eſt ſpecialis virtus, quòd dolet de perpetrato malo, ſed ex eo quòd pœnitens dolet de peccato inquantum eſt offenſa Dei, cum propoſito diluendi peccatum, illud emendando. At emendatio offenſæ contra aliquem commiſſæ, non fit ex ſola ceſſatione offenſæ, ſed præterea operæpretium eſt intercedere aliquam recompenſationem, quam exigunt omnes iniuriæ alij illatæ, quas nemo expiare poteſt, niſi beneficio compenſationis, & retributionis. Recompenſatio ex S. Thoma 3. part. qu. 85. art. 3. eſt ex parte eius qui ſatisfacit homini à ſe perperam impetito. Retributio verò eſt penes illum, qui iniuriam accepit. Vtrumque ſanè ad materiam iuſtitiæ pertinet, quia vtrumque eſt commutatio quædam. Ita liquet, pœnitentiam, quatenus eſt virtus, eſſe partem iuſtitiæ commutatiuæ, cuius eſt pro beneficiis gratias agere, & pro iniuriis illatis reddere penſum, quo aliunde ſatisfiat ei, cui ſe reus præſtitit iniurium.

Quòd ſi fortè reus eſt impar conditione offenſo, vt filius reſpectu patris, & homo Dei reſpectu; Ariſt.l.8 Ethic.cap.vltimo ait, eſſe in arbitrio ſuperioris imponere modum debito obſequio in gratiam ſceleris abſtergendi. Cum ergo redux homo cupit fieri, acerbè Deo offenſo, cuius iniuria perfectè nequit compenſari, ob diſparem ſtatum Dei, infra quem ſunt homines; Dei erit præſcribere normam, qua obſeruata queat homo conciliare ſibi gratiam Dei ſubiratí. Vt huiuſce voti compos homo fiat, debet recolere, ſe iniquum fuiſſe Deo, ſibi, & proximo: Deo quidem, in quem inſurrexit, flocci pendens illius imperium: ſibi verò, quia gratiâ excidit, vtpote conſpurcatus macula peccatorum. Denique proximum offendit exemplo ſuo, eum pelliciens ad peccandum. Itaque trifariàm obligatur homo vulens pœnitentiæ obſequio reſtitui in integrum. Ne autem pœnitentes hærerent dubij in delectu obſequij Deo exhibendi, vt redirent ad meliorem frugem, ipſe Deus præſcripſit ſchema reis omnibus obeundum. Scilicet, vt ſincero animo reprobos affectus exuerent, corque ſuum plecterent amara triſtitia, in pœnam ſuauitatis illicitæ, qua geſtiit animus deliciis irretitus. pag.32.c.1

Pœnitentiæ pars præcipua eſt ille dolor vltro aſſumptus, & conceptus ob Deo illatas iniurias; ſed præterea voluit Deus adiici aliquid deforis, quo correi homines inducerentur etiam ad terendos calles concoloris pœnitentiæ, vt quos impius ſocios illexerat ad peccandum, eoſdem quoque ſibi comites adſciſceret reſiliens à peccato. Ita Deus aliquando deuium populum reuocauit miſſo Ioële Propheta, cuius iſta fuit parænesis, id eſt, cohortatio cap.2. *Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & fletu. & planctu, & ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra, ait Dominus omnipotens.* Cordis anguſtias ſciſſio illa commemorata probat, qua Deus congruè delinit. Ieiunium caſtigat illecebras; & lacrymarum profluuium aliis ſatisfacit hominibus, quos illo intuitu plerumque tædet commiſiſſe nefas, cui expiando debet aliquando crebris fletibus anima deſudare. Vide plura de hac materia pag 33. col.1

In Pœnitentia eſt aliquid quod eſt Sacramentum tantùm, ſcilicet actus exteriùs exerciti, tam per peccatorem pœnitentem, quàm etiam per ſacerdotem abſoluentem. Res autem & Sacramentum eſt pœnitentia interior peccatoris: res autem tantùm, & non Sacramentum, eſt remiſſio peccati. Quorum primum, totum ſimul ſumptum, eſt cauſa ſecundi: primum autem & ſecundum, ſunt quodammodo cauſa tertij. Ita Thom. 3. p. qu.84.art.1.in reſponſione ad 3.

Vide locum hunc explicatum.pag.577.c.2

Prædeſtinatio eſt præcognitio Dei de ſaluandis, & bonis gratiæ, quibus hîc liberantur, & in futuro coronabuntur. Magiſt. lib.1. ſent. diſt.40. pag.518 c.2

Prædeſtinatio eſt ratio tranſmiſſionis creaturæ rationalis ad vitam æternam in mente Dei. Ita Thom.1.part.qu.23.art.1. ibid.

Prædeſtinatio vt eſt in Deo actiuè ſumitur & dicit actionem immanentem, quæ nihil aliud eſt quàm ipſe Deus æternus ab æterno prædeſtinans. pag.521.c.1

Prædeſtinatio paſſiuè ſumpta dicit actionem tranſeuntem in creaturam prædeſtinatam; connotat enim prædeſtinatio illa effectus æternæ prædeſtinationis, quæ eſt ipſa Dei eſſentia vt cauſa gratiæ & gloriæ ſecundùm ordinatã ab æterno diſtributionem vtriuſque. Illa Dei præordinatio non tantùm pertinet ad intellectum Dei, ſed etiam ad voluntatem & potentiam eius; nimirum illic eſt ſcientia vt diſponens; voluntas vt efficiens; potentia vt exequens. pag.525.

Prædeſtinatio magis pertinet ad voluntatem Dei quàm ad intellectum: nam prædeſtinatio eſt cauſa gratiæ & gloriæ; ſed illa duo ſunt immediatè a voluntate Dei, in quam præcipuè eſt prædeſtinationis ratio refundenda. Cùm illa duo coeunt ſcientia & voluntas, voluntas ſe habet per modum conſequentis, & addentis ad ſcientiam: ſed quod conſequitur & addit, ſe habet per modum differentiæ & complementi, & ab hoc eſt res denominanda. Ergo magis ad voluntatem pertinet prædeſtinatio, quàm ad intellectum: nam præcipuus prædeſtinationis cardo non eſt in præſcientia beneficiorum Dei, ſed in propoſitò gloriam æternam & conducentes ad eam gratias erogandi. p 525.col.1

Prædeſtinationis effectus ſunt omnia quæ per ſe & directè conciliant gloriam æternam: nam prædeſtinatio cauſaliter & effectiuè ſumpta, ponit in ſubiecto omnia quæ faciunt ad æternam gloriam aucupandam. ibid.

Prædeſtinationis cauſa quænam ſit, vide latè. pag 525. col 1

Prædeſtinatio non fit ex præuiſione meritorum, ſed ex mera Dei bonitate. Ita Thom. 1. part. quæſt. 23. art. 5. Magiſter lib. 1. ſent. diſt. 41. Scot. in 1. ſent. diſt. 41. quæſt. 1. Nam voluntas priùs fertur in finem quàm in media apta ad conſecutionem finis. Sed gratia & bona opera noſtra ſunt media ad finem ſupernaturalem. Ergo Deus gloriam æternam dare priùs voluit quàm media & gratiam merendi; & ſic illa media, ſcilicet merita noſtra non ſunt cauſa volitionis huius, id eſt, præuiſis meritis Deus non prædeſtinauit ad gloriam, quæ eſt finis prædeſtinationis: nempe Deus noſtro concipiendi modo finem voluit antequam media & gratias ordinarit. p. 525. col. 1

Ruſus ſi præuiſa merita eſſent cauſa prædeſtinationis, eadem res eſſet cauſa ſuæ cauſæ; namque liquet, prædeſtinationem eſſe cauſam omnium bonorum, quæ conducunt ad gloriam: ergo nequeunt illa bona, ſeu merita, eſſe cauſa ſuæ cauſæ, id eſt, prædeſtinationis æternæ, quæ non elegit bonos, quaſi tales inuenerit; ſed quia eos eligendo, bonos fecit. p. 525

Prædeſtinationis noſtræ exemplar illuſtre eſt Chriſtus; ſed ab æterno fuit illi decreta vnio hypoſtatica, ac proinde ſecundùm humanitatem prædeſtinatus eſt ſine vlla præuiſione meritorum, ſiquidem vnio hypoſtatica non cadit in meritum.

Prædeſtinatio infantium, qui ceſſere fatis poſt Baptiſmum non facta fuit ex præuiſione meritorum. Non eſt ergo alia ſtatuenda ratio pro adultis, cum ad inſtar Chriſti ſola Dei voluntas nos elegerit ab æterno ſine trutina meritorum. Vide plura. p. 526. col. 1

Purgatorij veritas quibus Scripturæ locis conſtet, & quibus argumentis congruis adſtruatur. Vide pag. 677. col. 1. & 2

R

Ratio motiua volendi aliquid potius quàm aliud, quænam ſit in Deo. p 523. col. 2

Reprobationis effectus habent cauſam præuiſam à Deo. Sed prædeſtinationis effectus ſunt à mera bonitate Dei. pag. 540. col. 2

Reprobationis effectus non omnes propriè dicendi ſunt effectus reprobationis, ſed potius effectus qui ſunt in reprobo: Verbi gratiâ, peccatum non eſt effectus Dei reprobantis, ſed animæ reprobatæ, iuxta illud Oſeæ 13. *Perditio tua Iſrael.* Secundò differunt effectus qui ſunt in prædeſtinato & reprobo, quia effectus prædeſtinationis ſubordinata ſerie nectuntur adinuicem; alij namque ſunt aliorum cauſæ. Verbi gratiâ priores effectus reſpectu poſteriorum ſunt cauſæ diſpoſitiuæ, aut meritoriæ; vel efficientes. Quippe vltima diſpoſitio ad gratiam eſt cauſa diſpoſitiua gratiæ; & gratia eſt cauſa meriti; & meritum eſt cauſa gloriæ. Poſteriores autem effectus eiuſdem prædeſtinationis ſunt cauſæ priorum in genere cauſæ finalis. Nam finis meriti eſt gloria: finis gratiæ eſt meritum; & finis diſpoſitionis eſt gratia. p. 541. col. 1.

Ille tenor ſeu contextus cauſarum non ſeruatur in effectibus qui reperiuntur in reprobis. Vt permiſſio peccati non eſt cauſa peccati, licèt peccatum ſit ſuo modo cauſa derelictionis à Deo, & peccatum & derelictio à Deo ſint cauſæ pœnæ æternæ. Neque etiam peccatum eſt cauſa finalis permiſſionis, quia non ideo permittit Deus reprobum peccare vt peccet; ſed vt ſeruetur ordo naturæ, qui poſtulat vt ſingula quæque ſuam ſequantur indolem. Vnde cùm homo naturâ ſuâ peccare queat, ideo Deus permittit hunc peccare, ne hominis arbitrio vim aliquam facere videatur. pag. 541. col 1

Reprobationis effectus qui ſunt in reprobo, nequeunt abſolutè dici, & per ſe voliti à Deo: quippe Deus non vult peccatum; at effectus prædeſtinationis ſunt voliti à Deo, & intenti per ſe & primariâ intentione; Dei enim proprium eſt miſereri & parcere. p. 541. col. 1

Reprobatio ex Scoto quatuor inuehit inſtantia. In primo inſtanti oblati ſunt boni & mali voluntati diuinæ æquales. In eo momento Deus bonis vult beatitudinem, malis verò nihil vult. In ſecundo inſtanti Deus media vult bonis neceſſaria ad conſequendam gloriam; at in malos nullum exerit actum poſitiuum. In tertio inſtanti Deus vult permittere, bonos & malos eſſe peccato obnoxios, quia ad eorum arbitrium pertinet poſſe peccare. Et hic actus eſt primus poſitiuus & vniformis circa bonos & malos, ex quo ſequitur malos malè morituros, non quòd Deus operetur aliquid poſitiuum influens in reprobos: ſed quia habet ſe negatiuè reſpectu eorum non infundens gratiam, neque gloriam impertiens. In quarto inſtanti, mali obiiciuntur diuinæ voluntati vt morientes in peccato, & tunc Deus vult illos caſtigare & reprobare: obiiciuntur item boni ſtipati meritis & finali gratia, & hos vult æterna gloria compenſare. p. 541. col. 1

Reprobatio poteſt bifariam attendi, vno modo negatiuè, alio modo poſitiuè. p 541. c. 2

Reprobatio negatiua potius eſt dicenda prouidentia ſupernaturalis, quàm reprobatio, quia ſicut illa volitio, qua Deus generaliter vult aliquos homines ſaluos eſſe, non eſt dicenda prædeſtinatio, ſed illa ſolùm, qua vult efficaciter iſtos fieri ſaluos per talia media; ita illa volitio generalis, qua Deus vult generaliter aliquos homines non admittere ad regnum æternum, non eſt dicenda reprobatio, ſed prouidentia quædam ſupernaturalis. pag. 540. col. 2

Reprobationis negatiuæ nulla poteſt dari ratio præter voluntatem Dei: quare namque Deus non elegerit eos quos non elegit, hoc ſuperat omnem indaginem, ideoque nefas eſt hoc anxiè perſcrutari. p. 541. col. 2

Reprobatio poſitiua eſt volitio illa, qua Deus vult efficaciter hunc excludere à gloria æterna, & ſupplicio peccatis eius congruo caſtigare. ibidem.

Reprobationis poſitiua cauſa eſt præuiſum finale peccatum, quo præpeditus homo fatis cedit. ibidem.

Reprobatio eſt actus iuſtitiæ vindicatiuæ: ergo præſupponit peccatum; quippe nihil eſt in homine iuſto, quod æterna pœna à iudice vindicetur. Item ex S. Thom. in cap. 9. epiſt. ad Rom. lect. 1. ſicut prædeſtinatio eſt præparatio gloriæ; ita reprobatio eſt præparatio æterni ſupplicij: ſed præparare pœnam æternam homini benè ſibi conſcio, hoc repugnat Dei bonitati. Ergo neceſſe eſt vt peccatum ſit præuiſum, vt ſcopus, in quem iuſtitiæ ſæuientis ſpicula Dominus intorquebit. Denique antecedente voluntate Deus vult omnes ſaluos fieri: Ergo neminem damnat ante præuiſum peccatum, alioquin falſa eſſet illa propoſitio, quæ affirmat, velle Deum omnes ſaluus fieri. pag. 540. col. 1

Vide plura. pag. 541. col. 1. & 2. p. 542. col. 1

S

SACERDOS abſoluendo reos pœnitentes, illos reverà abſoluit, nec duntaxat eos indicat abſolutos. Nam ſacramenta nouæ legis non ſunt nuda ſolùm ſigna, ſed effectiua rei, id eſt gratiæ, quam ſignificant. pag. 582. col. 1. & 2

Vide fusè totam quæſtionem. pag. 583. c. 1. & 2

Sanctorum cultus eſt duliæ, non latriæ: quomodo autem diſtinguantur illi cultus, vide fusè p. 719. c. 1. & 2. p. 720. col. 1. & 2

Satisfactio & reſtitutio non ſunt in pœnitentiæ argumento voces ſynonymę: etenim reſtitutio rem ſpectat & damnum reipſa illatum; ſatisfactio verò reſpicit perſonam iniuriâ affectam, licèt nullum inde paſſa fuerit diſpendium. Itaque reſtitutio in rebus, ſatisfactio in actionibus attenditur; vt cùm is qui alteri fuit iniurius, ab eo veniam humili corporis habitu deprecatur. pag. 676. col. 1

Satisfactio reſarcit iuſtitiam quoad æqualitatem actionum perfectam & abſolutam, cùm actio ingloria inter duos homines æquales compenſatur per aliam actionem, qua tantùm honoris homini offenſo defertur, quantum iniuriæ illi fuerat irrogatum. Anima pœnitens eo modo nequit ſatisfacere Deo; nihil quippe poteſt de ſuo penu Deo rependere, quo poſſit ad trutinam exquiſitæ iuſtitiæ reparare iniuriam illatam Domino dignitatis infinitæ. p. 676. col. 1

Satisfactio quædam eſt importans æqualitatem imperfectam; vt cùm homo grauiter offenſus acceptat obſequium alterius, à quo iniuriam accepit, eſtò tale obſequium ſit infra iniuriam acceptam. Huiuſmodi ſatisfactio petita ab acceptatione & donatione locum habet in ſacramento pœnitentiæ.

Vide plura pag 676. col. 1

Status hominis conſiderari poteſt ſecundùm ea, quæ exteriùs aguntur in ordine ad Eccleſiam, prout ſcilicet Eccleſia ex diuerſitate ſtatuum compacta eſt. In ea acceptione vſurpatur vox illa, *ſtatus*, quando Doctores agunt de perfectione ſtatus Epiſcopalis comparati ad ſtatum Monachorum: nimirum vtrumque ſtatum conſiderant ſecundùm illud quod quiſque illorum ſtatuum confert ad propagationem & regimen Eccleſiæ, in quo ſenſu Epiſcopatus eſt perfectior, quia Epiſcopus tenetur ad alios perficiendos: at agens ſemper eſt perfectius patiente. In genere perfectionis ex Dionyſio cap. 6. cœleſtis hierarch. Epiſcopi ſe habent vt perfectores, Religioſi verò ſicut perfecti ſe habent. Rurſus Monachus fieri poteſt Epiſcopus; ſed Epiſcopus non poteſt fieri Monachus ſine explicita facultate Papæ, relaxantis ei obligationem procurandi bonum ſui gregis. Vnde quia commune bonum, quod procurat Epiſcopus ex obligatione, præfertur bono ſingulari, cui ex voto vacat Religioſus, vni ſibi intentus, idcirco Præſul Monachos antecellit. pag. 487. col 2.

Status Religioſus tutior eſt Epiſcopatu: cùm namque graue negotium faceſſat homini cura ſuæ ſalutis; res erit profectò plena periculi humeros ſupponere dignitati, quæ hominem obſtringit ad procurandam aliorum ſalutem. Accedit obligatio erogandi pauperibus bona Eccleſiæ, quæ vt plurimùm aliò diſtrahuntur. p. 487. c. 2

Vide plura p. 488. col. 1

V

VOTVM eſt promiſſio Deo facta, cedens ad ipſius Dei gloriam, & animam obſtringens ſub pœna peccati ad ſtandum pollicitis. Actioni bonæ votum dat gratiæ & meriti locuples incrementum. Omne bonum opus eò gratiùs eſt Deo, quò ex pluribus & ſanctioribus principiis enaſcitur. At, exempli gratiâ, continentia ex voto duo habet principia, ſcilicet temperantiam, quæ communis eſt illi, qui continet abſque voto, & præterea includit religionis actum, ad quam votum pertinet: ſed actus religionis eſt ſupernaturalis, ac proinde ſpecialem dignitatem affingit continentiæ, quam votum nobilitat, vt ſic aſtruit Auguſtinus lib. de ſancta virginitate cap. 8. *Nulla fœcunditas ſancta virginitati etiam carnis comparari poteſt: neque enim & ipſa quia virginitas eſt, ſed quia Deo dicata eſt honoratur, quæ licèt in carne ſeruetur, ſpiritu tamen religione ac deuotione ſeruatur, ac per hoc ſpiritualis eſt etiam virginitas corporis, quam vouet ac ſeruat continentia pietatis.*

Voti dignitatem, vide p. 445. col. 1

INDEX PHILOSOPHICVS.

A

Textus Philoſophicus.

ABSTRAHENTIVM *non eſt mendacium.* Ariſtot. lib. 2. Phyſic. text. 18. p. 482. col. 1

In Philoſophiæ veſtibulo præluduntur à magiſtris, vt quibuſdam præambulis tingatur anima leuiter, vt initiari queat arcanis huius abditæ diſciplinæ, pro foribus cuius crebra fit mentio abſtractionum, citra quarum notitiam inuij ſunt calles, qui conducunt ad ſcientiarum omnium chorum, Philoſophiæ neſciis inacceſſum.

Abſtractio mentalis eſt præciſio rei alicuius facta à prima operatione intellectus, ſpeculantis rem aliquam, vt eſt ſeorſim ab altera. Verbi gratiâ, qui cogitat hominem eſſe animal rationale, non ſpectatâ ridendi facultate, ille abſtrahit hominis eſſentiam à ſua proprietate. Huius operationis ea eſt indoles, vt nemini illudat; & inde ſuam originem traxit illud quod hîc reſonat axioma. *Abſtrahentium non eſt mendacium.* p. 482. col. 2

APPLICATIO MORALIS.

Abſtractionis huius praxim ignorant omnes aſſeclæ Mundi, qui decepti illecebris eius, ſuſpicantur beati poſſe ſequaces voluptatum in hoc ſæculo. In hos animaduertit Pſaltes hac cenſura: *Fily hominum vſquequò graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Pſalm. 4.

Abſtractionis huius beneficio conſulunt ſibi omnes Religioſæ vitæ profeſſores; etenim non attendunt illecebras Mundi, ſed cogitant quàm ſit hoc ſæculum fugax, & quibus hominem laqueis irretiat, & demum quibus pœnis amatores Mundi in altero ſæculo, mancipentur. Religioſi in ea meditatione defixi tædium Mundi concipiunt, vtentes eo tanquam non vtentes, omnem cupidinem eius penitus abdicantes.

Textus Philoſophicus.

Actionum humanarum duo ſunt principia: vnum internum, aliud externum. p. 556. col. 2

Actionum humanarum principium internum eſt voluntas, externum verò ſunt obiecta aut ſuaſiones, quarum indoles hæc eſt, vt illis homo validè percellatur.

APPLICATIO MORALIS.

Homo naturâ pronus ad lapſum in hac vita ſicut in lubrico, veſtigio nutante cadit facillimè, ac proinde cauere debet à mala ſocietate nequam hominum, ne eorum ſuſurro deceptus agat ratione nequiter inconſulta. Cauebit autem ſi declinet mala conſortia veluti cautes, in quas qui incurrit, lethali naufragio addicitur, vtque fuit in hoc ſæculo conſors impij negotij, vitam hircorum agens nutritus ad ſaginam, cum hœdis mactabitur, ſuo in æternum adipe decoquendus.

Principia etiam interna actionum ſunt habitus, qui quandoque prauí hominem inuitum vrgent & percellunt ad turpia perpetranda. Ne ergo, Chriſtiane, duras patiaris anguſtias prauorum habituum, eripe te conſortio obſcœnorum hominum, memor obiecta ſuis illecebris prolicere actus, & ex refricatis actibus his noxiis coaleſcere habitus importunos.

Textus Philoſophicus.

Actus actiuorum non fiunt niſi in patiente benè diſpoſito. Ariſtot. lib. 2. de anima. p. 179. col. 1

Ad hoc vt ſit patiens benè diſpoſitum ad ſuſceptionem nouæ formæ, tria præuia requiruntur. Primò, debet materia deponere qualitates contrarias illis, quæ ſtipare ſolent formam deforis imminentem. Exempli gratiâ, lignum antequam induat formam ignis, exuit humorem & frigus; qualitates enim illæ opponuntur iis, quas ſibi vendicat ignis. Secundò, debet adſciſcere ſibi qualitates concolores formæ nouæ. Poſtremò demum neceſſe eſt, ſubiectum forma ſua veteri ſpoliari. Nota, materiam in illa tota hiſtoria generationis compoſiti reduci quaſi in compendium, & ad nihili confinia; ſed quantitatem nunquam excidere, quia illa eſt ſubiectum, quo mediante accidentia omnia, ſeu diſpoſitiones omnes ſeſe in materiam inſinuant, præambulis illis præmiis impræguandam.

APPLICATIO MORALIS.

Anima deteſtata ſuam vitam reprobam, & quam ſancta cupido tenet aduocandi Chriſtum in penitiora ſui cordis receptacula, ſeriò inueſtigare debet quænam ſint qualitates ei contrariæ, vt eas ſtatim eliminet, & ita viam Chriſto paret cœlitus illapſuro. Paulus eò vergit hoc contextu: *Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio.* 1. Cor. 5. Id eſt, ratione iniquorum habituum ſortiti eratis iniquam indolem; nunc abdicate ritus inolitos, vt noui hominis, id eſt, Chriſti cenſeamini diſcipuli, miſſis vetuſtis actibus obſoletis. Rurſus ſtudioſè vacet ſedulæ virtutum omnium praxi, vt faciliùs inde cita procuretur acceſſio Chriſti, à vitiis omnibus abhorrentis.

De quantitate deponenda nihil eſt ſollicita materia, quia quantitas non eſt inimica formæ, quæ ſubintrat; ita neque reus homo, vitæ qui ſanctioris init conſilium ſi eſt quantus, id eſt, dignitate clarus & eminens, non tenetur ea ſe protinus abdicare. Abſurdum enim eſſet Principem redigi in ordinem eo nomine duntaxat, quòd in meliorem frugem ſe recepit. Sortem quam vnuſquiſque,

quiſque, Deo moderante vitæ noſtræ vices, ſortitus eſt, hanc ille colat; ſi tamen coire poteſt cum eoktiore Dei obſequio; ſi verò ſalus animæ incurrit in diſcrimen, tunc eſt ſtatus ille Deo iniurius & animæ noxius abiurandus. p. 179. c. 2

Textus Philoſophicus.

Actus deſcribuntur per obiecta. Thom. in 2. Ethic. Ergo qualia obiecta frequenter homini occurrent, tales etiam actus ab eo prolicient, & ſi obiecta illa validas habeant illecebras ad mouendum, eò etiam erit actio vegetior, quam exeret homo illectus ab obiecto, at proinde tenacior inde exurget habitus, quo accinctus homo ad repetendos actus ſibi inolitos validè percelletur. pag. 556. col. a

APPLICATIO MORALIS.

Cùm reprobis omnia de voluptate conſtent, nihilque ſuis ſodalibus obiiciant præter ſenſuum illecebras, quibus ad conciliandos appetitus magna virtus ineſt; indubiè ſuam nequitiam illorum conſortia ſociis affricabunt. Verbi gratiâ, veneris alleclę dum nihil niſi obſcœnum effutiunt, ſodalium ſeu conuictorum animis ingerunt ſpecies indecoras. Vnde quia facilè inhoneſta cupido flagrat, vltro faces luxuriæ concipiunt, & vruntur eo igne tartareo ſocij reproborum. Dumque vacant rei impudicæ, creatur habitus adeò pertinax, vt cùm res eſt de eo deponendo, graue faceſſat negotium animæ pœnitenti.

C

Textus Philoſophicus.

CVIVS *finis bonus eſt, ipſum quoque bonum eſt.* Ariſtot. lib. 3. Topicorum. Inde liquet, ens omne bonum eſſe, quia ab agente ſupremo, bonum ad aliquem finem entia omnia diriguntur. pag 699. col. 1

APPLICATIO MORALIS.

Quicquid homo præſtituit in ſcopum, in quem ſuas omnes dirigit actiones, illud eſt animæ finis; & hic finis inurit actioni editæ qualitatem, qua maximè pollet. Vnde quia fines impiorum hominum peruerſi ſunt, omnis enim eorum intentio nequam eſt, ſi Chriſtum adire volunt, exire debent de finibus ſuis, alios cautè ſibi præſtituendo fines, mutando intentum, à quo contrita debet anima defæcari. Ita ſibi aſtutè cauit mulier Chananæa, quæ egreſſa de finibus ſuis adiit Chriſtum, cui alioquin nonquam fortè niſi egreſſa ſuis de finibus occurriſſet.

Homo, cuius eſt finis malus, ipſe quoque malus eſt, ideoque bonus non eſt ille, qui in mortifero peccato iacens, bona quædam facit, & vult inolitis vitiis indormire. Hic eſt cardo præcipuus, in quo pœnitentiæ ſumma vertitur, videlicet vt anima egrediatur de finibus ſuis mutato priore intento, ſi vt par eſt optat ſiſti ſacris Dei obtutibus, & gratiam eius congruè demereri.

Vide plura ſcitu digna. pag 699. col. 1. & 2. & pag. 700

F

Textus Philoſophicus.

FINIS *melior eſt iis quæ ſunt ad finem.* Ariſt. lib. 2. Phyſic. text. 31. pag. 45. col. 2

APPLICATIO MORALIS.

Iſtud axioma notat & arguit hypocritas inſaniæ, qui eo intento ſolo vacant ſtudio virtutum, vt inde nomen grande ſibi concilient, & ita flabris inanis gloriæ ventilentur.

In eorum actione duo attendo. Primum, eſt finis; alterum, eſt medium, quo in finem deuenitur. Finis hypocritæ eſt inſana ſuæ actionis iactatio, & laudis indebitæ recenſio, quam prætendit ille ſuis auribus inſonare. Medium ad finem illum, eſt ſedula virtutum praxis, vt eleemoſyna, oratio publicè fuſa, ieiunium auſterum, quo carnis indomitæ petulca ſalacitas ritè compeſcitur. Cùm ergo virtus ſit præſtantior gloriâ humanâ, ſanè fit iniuria virtutibus, quando ſumit eas hypocriſis vt media ad finem degenerem: nonne eſt proſtituere virtutum dignitatem, quando cogit eas hypocrita inglorio fini turpiter ancillari? Ita ſanè res eſt omnino præpoſtera, virtuti præponere inanem hominum gloriam, quæ multò inferior eſt virtutum praxi: nam virtus eſt qualitas hominem perficiens; gloria verò, cui hypocritæ cupido veſana litat, eſt inanis aura ſuo ſuſurro ſonum tacitum auribus ingerens, hominem, cui aſpirat, vna breui morula demulcentem.

Ex præfatis, agit imprudenter homo vanæ gloriæ percupidus, quando bonis operibus enixè vacat vt laudetur; virtus enim illa ſuâ mercede verâ & æternâ cadit: nam deuiat à præſcripta piis & ſanctis operibus congrua bonitate.

Vide fusè materiam hanc diſcuſſam. pag. 45. col. 1.

Textus Philoſophicus.

Finis eſt optimum vniuſcuiuſque rei. Ariſtot. lib. 2. Phyſic. text 74. pag 84. col. 1

APPLICATIO MORALIS.

Cùm nihil infra Deum ſit homini optimum, nihil planè ſortietur rationem vltimi finis, cui tantùm vt termino adæquato debet cor hominis adhærere. Nempe illud eſt optimum, quo nihil melius eſſe poteſt, & ex Themiſtio in text. 74. lib. 2. Phyſic. finis dicitur optimum cuiuſcunque rei; comparatione facta mediorum & finis, illud quod ſibi vendicat rationem vltimi finis, debet ſingulari bonitate mediis omnibus eminere. At ſi præcipua quæque Mundi ſtipendia congerantur in cumulos theſauris idoneos, minoris ſunt pretij quàm media, quibus ad eum finem fertur homo: etenim hominis affectus feruidi & anheli, quibus gratia mediante Deum demerere poteſt, longè præſtant illecebris Mundi, quæ hominum corda pelliciunt. Præterea hominis optimum debet aliquam bonitatem affingere toti homini; at Mundus eo bono caret, quo beari queant omnes hominis partes. Nam tantùm abeſt vt deliciæ corpora demulcentes, illa perficiant; quinimò extremam corpori perniciem conſciſcunt, vt videre eſt in lue venerea, & podagra & cachexia, luxuriæ & gulæ ſequacibus & ſociis importunis.

Si res eſt de animæ bonis, vnde fiat hæc ditior, profectò

profectò nequam hic Mundus harum opum ſummam patitur inopiam, vtpote neſcius luminis, quo illuſtratur intellectus & indigus boni, quo adepto bona fit voluntas. Anima lumen ſuum emendicare nequit ab hoc ſæculo in ignorantiæ opaco conſtituto, nec habere poteſt bona ſibi congrua ab hoc mundo, qui totus in maligno poſitus eſt. Faciliùs eſt colligere ex tribulis ficus, & ex ſenticeto botros, quàm ex Mundi illecebris argumenta finis optimi, qui hominem decet, ac proinde poteſt ſibi cor eius meritò vendicare. p. 84. col. 1. & 2

Textus Philoſophicus.

Forma eſt qua dat eſſe rei. Ariſtot. lib. 2. Ethic. cap. 6. Forma parente ſata eſt accidentium copioſa proles, qua compoſitum accingitur ad actiones vt congruit exerendas. Verbi gratiâ, lignum deorſum vergit, quia grauitas conſequitur formam ligni: ſi verò accendatur lignum, & eadem materia induat formam ignis, nouum illud compoſitum aſſurget, & feretur ſurſum ratione formæ ignis, cuius eſt eniti & ſurſum ferri, infima dedignando. pag. 61. col. 1

APPLICATIO MORALIS.

Forma virtutum eſt charitas; virtutis enim proprium eſt, facere bonos eos, quos inceſſit: at nemo bonus eſt, qui ſupremo bono non adhæret, à quo bonitas omnis influit in animas. Cùm ergo ſit charitatis opus, animas vnire bono ſupremo; boni expers erit anima neſcia charitatis. Inde liquet eſſe meras virtutis laruas eas virtutes, quas homines mortiferis peccatis obnoxij iactant ſe habere cute tenus earum ſpecies ementitas oculis ingerentes. Cùm namque verum ſit, formam eſſe dare rei; virtus, quam charitas non informat, eſt deformis, ea forma carens, quæ ſpeciem & elegantiam affingit iis omnibus vſquequaque rebus, quæ pulchreſcunt, ideoque nequit virtus congruè nuncupari.

H

Textus Philoſophicus.

Habitus eſt qualitas ſubiecto firmiter inhærens, qua mediante benè vel malè nos habemus ad effectus huic habitui conſonos exerendos. Ariſt. lib. 2. Ethic. c. 1. pag. 556. c. 1

Qualitas illa ſuas radices agit in anima præuiis actibus ſæpius antea refricatis.

Habitus eſt regula regulans potentiam reſpectu illius actus qui educitur è potentia. Alexander Alenſis in Metaphyſ. pag. 556. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

A prima ſua editione fuit ſtipatus homo Dei gratia, quæ perfectè Deo ſubdebat omnes animæ facultates. Sed ſtatim atque Dei imperio ſe ſubtraxit homo reus perfidiæ, non iuſtitia originali tantùm, ſed præcipuis naturæ donis excidit, & magno ſuæ animæ detrimento ſenſit omnes facultates animæ rebellaſſe. Hæc ſors iniqua totam Adæ prolem infecit, vt rebelli parente ſatam, ideoque praua voluntas amat ea quæ odiſſe debet, niſi actus eius omnes à ſancto virtutis habitu regulentur. Virtus enim effrenes appetitus dirigit & coërcet, qui alioquin in præceps & abruptum omnium vitiorum per infinita propè deuia raperentur. Quippe quadrat ei, ſcilicet virtuti, definitio habitus, quam Alexander Alenſis ait eſſe regulam regulantem potentias reſpectu actuum, qui ab illis potentiis educuntur.

Textus Philoſophicus.

Habitus eſt corporum & eorum quæ circa corpus ſunt adiacentia. Gilbert. Porretan. lib. de ſex princip. Inde liquet habitum eſſe modum reſultantem in re veſtita ex veſtium circumpoſitione, cui ſententiæ ſubſcribit Ariſtoteles, affirmans habitum eſſe actu medium inter habentem & rem habitam, ſicut & actio media eſt inter cauſam & effectum: at actio eſt modus diffluus à cauſa & effectu: ergo & habitus vt dicit adiacentiam rei veſtientis hominem aliquid innuit aliud ab homine, & à re deforis accidente. pag. 741. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Operæpretium eſt aduertere, prædicamentum habitus dicere paſſionem in ſubiecto quod denominatur habere: illud enim patitur, cui ab extrinſeco quidpiam adiicitur, & ſic præuia paſſione contrahitur prædicamentum habitus. Ita & in moralibus anima patiendo ſe accingit ad habendum multa bona, quæ citra patientiæ præſidium nequeunt adiacere. Etenim Paulo aſſertore: *Virtus in infirmitate perficitur.* 2. Cor. 9. Vt ergo infirmitas ſalutaris ægro ſit, & vtiliter adiaceat, illa neceſſarium patientiæ conſortium quærit, alioquin infirmitas illa caſſa velut expers virtutis & meriti vt nihil conducens ad ſalutem penitus euaneſcet.

Huius patientiæ ſpecimen edit anima compoſita ad arbitrium Dei, aſſenſum ſuum præbens iis omnibus aduerſis, quæ cœlitus infliguntur. Animæ ſic effictæ ad nutum Dei nihil omnino perit temporis, quo decumbit; ſiquidem illa lubens patitur omne acerbum, nec inuita mœret ſe deſuper affligi: vnde licèt curſu præcipiti & indefeſſo fluat tempus, nihil tamen eius excidit quamdiu patienter ærumnis corpora diuexantur. Cùm ergo Ioannes ait c. 5. paralyticum, qui iacebat ad oram piſcinæ probaticæ, habuiſſe triginta octo annos in infirmitate ſua, ita velim intelligas moraliter, vt ſuſpicias patientiam inſignem in illo homine decumbente. Illa phraſi fortè ſacer Scriba notat, ægrum illum patientiæ ſingularis expreſſiſſe typum toto tempore quo iacuit, & ſic triginta octo annos ei ceſſiſſe lucro, & magno cumulo meritorum.

Scriptura ſacra ſilet & præterit annos Cain, Eſaü, & aliorum, qui malè audierunt: at ſecus eſt cura Deo iuſtorum; nam ſeriem & numerum annorum, quos vixere, ſacro voluit Codice recenſeri. Quippe ſicut homines facinoroſi nihil omnino reſiduum habent de toto ſuæ vitæ curriculo; ita bonis nihil præterit incaſſum; ſed patientiæ obſequio vtiliter eorum ſingula quæque tempora recoluntur.

Conſonat & Pſaltes quando canit eſſe dies eorum plenos qui conuertuntur ad Dominum. Pſal. 72. *Conuertetur populus meus hic, & dies pleni inuenientur in eis.* Vt contrà, eorum, qui à Deo defecere, dies ſunt vacui; & hoc in eorum ſorte

luget

luget agens Ipſorum perſonamIob, ita mœtens cap. 7. *Ego habui menſes vacuos, & noctes laborioſas ennumeraui mihi.* Hos dica inanes & vacuos excipiet æterna perditio: æquum enim eſt eos malè diſperire; quibus vitio ſuo omnia tempora perierunt.

Vide plura ſcitu digna pag. 742. col. 1. & 2

Textus Philoſophicus.

Honor eſt exhibitio reuerentia in teſtimonium virtutis, aut excellentia: gloria verò quadam cognitio clara bonorum alicuius cum laude eius, encomio congruo prædicata. Ariſtot. lib. 1. & 4. Ethicor.

Honor depoſcit hominis præſentiam; nam abſenti non defertur reuerentia, quæ tunc exhibetur, cùm meditatâ viri alicuius eminentiâ, alter ei ſignificat exteriori ſigno quantùm illum faciat: at nemo tale ſignum præſtat niſi eo aſtante, cuius magnitudo recolitur, & quæ ſuo intuitu noſtrorum oculorum aciem perſtringit, & ſuggerit aliquale corporis obſequium, vt dare locum, inclinari, aperire caput, & alia argumenta, quibus honorem exhibentes ingenuè nos fatemur impares honorato. Gloria verò poteſt etiam deferri abſentibus, quorum virtutes & merita aliis innoteſcunt.

Vide fuſiùs hanc materiam diſcuſſam pag. 44. c. 2. & pag. 45. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Quando ſua opera præclara palàm exhibent hypocritæ, primò quærunt gloriam, quæ eſt honoris præludium: namque primum quod ambiunt hypocritæ eſt vt ſciant omnes ea virtutum ſpecimina, quæ omnibus faciendo fucos edunt, vt illa bona opera nota, ſuos ſpectatores ſollicitent ad laudandum hos parentes fœtuum optimorum. Vt ſerpit iniquitas, gloria comparata ſollicitat animum ad honorem ambiendum, exigendo reuerentiam ab aliis vt tributum excellentiæ ſuæ, quæ laudibus innoteſcit.

Ille profectò latro ſacrilegus eſt qui gloriam & honorem inſulsè petit & venatur, quaſi verò decus aliquod inſigne ſibi poſſit homo veris & inſtis titulis arrogare. Si quæ pretioſa nobis ineſt virtutum ſupellex, illa tota Dei eſt, ac proinde nihil eſt inde nobis gloriæ vindicandum.

I

Textus Philoſophicus.

IN repentinis agimus ex habitu præexiſtente. Ariſt. lib. 3. Ethic. c. 8. Quò autem tenaciorem habitus, & fortiora habuerit argumenta proſiliendi foras, eò faciliùs erumpet, anima etiam non aduertente quid agat, & præcipuè obiecto aliquo pelliciente eam deforis applicato. pag. 397. col. 1

APPLICATIO MORALIS.

Corruptio naturæ malus eſt habitus, infauſtè nobis inſitus ab incunabulis; indoles habitus illius ea eſt, vt hominem inclinet ad omnes ſenſuum illecebras, idcirco nemine tentante, malè ſuadâ naturâ, quaſi inuitus homo ad ſordida prouocatur. Eſtò penes animam ſit, rationis obſequio coërcere motus appetitus ſenſitiui; ſi tamen gratia Dei non influat, proculdubio repentinus validæ tentationis æſtus animam abripiet & inducet ad peccandum: vt enim corruptio naturæ totum permeat corpus; ſenſus omnes peruij ſunt peccato, & ſic anima validè tentata, Deo inconſulto velox ad interitum in obiectas illecebras ſenſuum protinus effundetur. Ne ergo prauus habitus deuiæ naturæ nobis ſit noxius, eſt concilianda Dei gratia; namque ſicut in phyſicis omnes corporum motus habent impetum à primo cœlo mobili raptante cœlos inferiores; ita & in moralibus anima moueri nequit, niſi perculſa à Deo, & maximè cùm agitur de diſcrimine cum diabolis fortiter ineundo.

Sit ergo tenax iſtud propoſitum contra motus repentinos, ſcilicet ita fini ſupremo rerum omnium Deo iungi, vt illo inconſulto nihil planè fiat: ſicut enim in ſpeculatiuis ille nequit errare, qui non deuiat à primis principiis; ita & in practicis, ille qui ſupremum omnium rerum finem ſibi præſtituit, non facilè ab eo recedet, quamuis eum aſturè dæmon tentet, pruriatque caro ſalax motibus importunis.

Vide plura ſcitu digna pag. 397. c. 2

Textus Philoſophicus.

In mouentibus & motis non fit progreſſus in infinitum. Ariſtot. lib. 8. Phyſic. cap. 5. pag. 608. col. 1.

APPLICATIO MORALIS.

Quamuis ſit infinita Dei miſericordia; infinitæ tamen non ſunt miſerationes eius, id eſt, concluduntur definito quodam numero ignoto nobis gratiæ illæ, quibus abundè Deus animæ miſeretur. Idcirco Dauid orans ait Pſal. 50. *Secundùm multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam.* Eſſe quidem multas miſerationes ait; ſed non infinitas eſſe dicit, ne fortè ſciens homo nequam innumeras eſſe Dei miſericordias, illis, indulgendo ſuis vitiis, abutatur.

O homo, memor eſto Deum pulſaſſe diu fores cordis tui fruſtrà; fortè tuam pertæſus incuriam in poſterum à te procul erit, quia gratias larga manu oblatas excipere cunctando, viam pœnitentiæ extremæ tuæ animæ tot peccatorum conſciæ præcluſiſti.

N

Textus Philoſophicus.

NIhil agit vltra gradum perfectionis ſuæ. Ariſtoteles textu vltimo Metaphyſicæ pag. 202. c. 1

Nihil agit vltra ſuam ſpeciem: omnium enim cauſarum indoles hæc eſt, vt exercendo ſuos effectus, non diſcurrant extra fines & cancellos à natura ſibi inſita præſtitutos.

APPLICATIO MORALIS.

Concolores eſſe debent cauſæ & effectus, & eodem entis genere concludi; idcirco nequit accidens immediatè producere ſubſtantiam, quia illa nobiliori gradu entis pollet, quàm geſtiat accidens,

nequiens

nequiens ſubſiſtere per ſe, quia eius eſt proprium ancillari. Sic homo, quia cauſa merè naturalis eſt ſpectatus ſeorſim ſine gratiæ influxu, proprio Marte nequit eniti ad beatitudinem Sanctorum, nec congruos actus exercere ad æternam illam gloriam aſſequendam. Quippe natura nequit hominem facere immortalem, qualis erit in gloria, quæ idcirco ſupra naturam eſt, vt conſequenter & gratia, quæ naturæ vires ideo excedit, quia illa mediante poteſt homo æternam gloriam adipiſci.

Paulus inde ſumit anſam homines admonendi, nihil eos poſſe ſibi arrogare rerum, quæ illos conſpicuos efficiunt: *Quid* (inquit) *habes homo quod non accepiſti? ſi accepiſti, quid gloriaris?* Si es in gratia, caue ne tuâ culpâ tali excidas dote, de qua Deo congruas age grates. Quòd ſi fortè cares ea gratia, roga Deum enixè, donum vt hoc ſingulare tibi cœlitus erogetur.

Textus Philoſophicus.

Nihil eſt inordinatum eorum, quæ à natura, & ſecundum naturam fiunt: natura enim cauſa eſt ordinis in omnibus. Ariſtoteles lib. 8. Phyſicor. text. 15.

Conſonat huic aliud axioma, docens opus naturæ eſſe opus intelligentiæ non errantis: nam quicquid naturæ rectæ conſentaneum eſt, illud intelligentiæ ductum ſequitur. Eſt autem duplex intelligentia; vna mouens res inanimes & irrationales; altera percellens viuentia conſcia rationis. Res inanimæ & irrationales mouentur ad arbitrium Dei, qui dedit rebus formam, qua præditæ ſunt, & cui congruas actiones edunt; nec vnquam aliquid tentant res illæ præter vires congruas formæ ſuæ; ordine illo fluit omnium planè rerum harum ſeries vniuerſa.

De hominibus diſpar eſt ratio: non enim aguntur vt res inanimæ motæ ab intelligentia extrinſeca formis earum; ſed ſe ipſimet œſtro mouent intelligentiæ pertinentis ad hominum formam. Hæc intelligentia ratio nuncupatur. pag. 426. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Vt formæ rationis expertes non prætereunt ſphæram ſuæ actiuitatis; ita nec agentia conſcia rationis agunt quidpiam vel conantur contra naturam indolis ſuæ: at illo modo ſe habere eſt diffidentiæ ſuarum virium præclarum ſpecimen exhibere. Nullum periculum præſumptionis inſtat ei, qui conſcius infirmitatis humanæ nihil audet aut conatur ſupra vires, ad altiora ſe aſſurgens: ille profectò cauet à ſtimulis ſuperbiæ, & à ſibilis Angeli ſuſurronis.

Quicquid præterit aut violat ordinem naturæ, malè olet, & ſortitur rationem monſtri, ac proinde velut reprobum exploditur; ita & in moralibus hoc damnatur quod deuiat ab ordine cœlitus homini præſtituto.

Vide plura ſcitu digniſſima ad hanc materiam pertinentia, pag. 427. c. 1

Textus Philoſophicus.

Nullum violentum perpetuum. Ariſtot. lib. 1. de cœlo, text. 18. pag. 344. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Iſtud axioma probat non fore diuturnas has virtutes, quas ignauus homo raró & remiſſo animo profitetur. Virtutū enim indoles hæc eſt, vt vim faciat hominis ingenio corrupto; vnde liquet virtutis profeſſionem eſſe quidpiam illi violentum, laceſſens animam, cui propenſio in malum abiit in naturam: homines namque ſatis parente vitiis obnoxio, eius contagio virus illud participant. proinde inualeſcente ætate, ſimul & procliuitas in vitia turpiter adoleſcit. Cùm ergo ſicut experimento liquet ſit in homine altè radicata mala propenſio, ſitque velut habitus valde tenax hominem ſollicitans ad peccandum, indiget magna cura, vt emergentes inde mali ſurculi protinus euellantur. Vnde licet aliquando anima aſſurgat ad aliquos virtutum actus; ſi poſtea feſſa labore breues capiat inducias, praxis illa parum proficit; nempe ſicut violenta parum durat, in illam deprauata primi hominis indole præualente.

Vt ergo fiat anima cautior, omnem mouere debet lapidem, vt quod hactenus violentum fuit, habeat in naturam. Hoc præſtabit, ſi refricet crebros virtutum actus: nam ex placito Philoſophorum, habitus acquiſiti repetitis actibus ingeruntur. Vide plura ſelecta de hac materia, pag. 344. col. 1. & 2

O

Textus Philoſophicus.

Omne quod mouetur, ab alio mouetur. Ariſtot. lib. 7. Phyſic. c. 1. Verbi gratiâ, ſecuris à fabro mouetur obſequio manus; & hæc à brachio: brachium autem à corde capit & à neruis vnde ſe moueat, in cor verò iugiter influit anima neſcia feriarum. Quod autem anima motum impertiat cordi, arteriis, & muſculis, illud habet à Deo, qui

Stabilis immotúſque manens dat cuncta moueri. pag. 608. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Omnis animæ Chriſtianæ niſus, eam dirigens ad gratiam & gloriam, motio eſt: ergo motum illum habet ab alio motore, niſi velis Philoſophum argui falſitatis. Si dicas motionem illam internam eſſe ab anima, ego contrà inſiſto. Qui dat eſſe, ille dat & conſequentia ad eſſe: ergo Deus qui dedit animæ totum illud eſſe quo conſtat & vegetat, abundè dedit & illam omnem ſupellectilem, qua ſtipatur anima ſeipſam mouens, ac proinde motus animæ refundendus eſt ad illud ens entium, à quo illa ſuum eſſe deſuper emendicat.

Si quis ergo velox ad bonum fertur, eos non contemnat qui cunctantur eò ferri: quippe motus ille merum Dei donum eſt, & non naturæ niſus, qua dictante pronus homo in malum ad perpetranda noxia prouocatur.

Vide plura in hoc argumento ſcitu digniſſima, pagina 608. columna 1. & pag. 609. columna 1. & 2

P

Textus Philoſophicus.

P*Aſſionibus neque laudamur, neque vituperamur.* Ariſtot.lib.3.Ethic.cap.5.

Paſſiones ſpectatæ ſicut ſoboles appetitus ſenſitiui neſcij rationis, vituperium neque laudem ex illa ſua indole ſortiuntur. Namque debent præcipua laudis argumenta peti ab actibus, qui congruunt rationi vel deuiant ab illa: at paſſiones ex natura ſua ſunt expertes rationis: ergo ſua ex natura decus nec dedecus important homini accincto talibus inſtrumentis. pag.316.c.5

APPLICATIO MORALIS.

Si paſſiones expenduntur ad trutinam rectæ rationis, prout ſubeunt modetamen animæ dirigentis eas in conſonum vnicuique ſcopum, tunc paſſiones animam perficiunt in genere ſupernaturali accedente gratia moderante motus illos in ordine ad Deum vt finem noſtrum, & bonorum omnium ſummam, quam qui participat beneficio gratiæ, is eſt æterna gloria laureandus.

Textus Philoſophicus.

Peccare contingit multipliciter, rectè verò agere vno tantùm modo. Ariſtot. lib. 2. Ethic. cap. 6. pag.45.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Vnus ille modus rectè agendi eſt vt bono fine fiat actio præmio dignanda; at gloria humana præfixa in ſcopum boni operis, non eſt congruus neque bonus finis: ergo quiuis actus eo fine tantùm elicitus, vt inde vanam gloriam aucupetur homo, bonus non eſt, ac proinde caret mercede, quia in debitum finem noluit anima collimare.

Vide plura egregia ibid.

Textus Philoſophicus.

Philoſophia eſt cognitio rerum vt ſunt. Ariſtot. lib. 10.Metaph.cap.3. pag.482.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Philoſophus perinde ſonat ac amicus ſapientiæ. Cùm ergo ſita ſit ratio philoſophiæ in cognitione rerum vt ſunt, ille procul erit à ſapientia, ac proinde velut inſanus erit, qui creaturas eo cultu dignabitur, qui eſt duntaxat vni ſupremo rerum omnium Domino deferendus.

Concinnator, habes hîc locuples argumentum inuehendi in homines, qui incautè ſuum affectum deuouent rebus his caducis quem debuere ſoli Deo optimo maximo conſecrare. Auarus opes non cognoſcit vt ſunt, quando ſuum cor illis addicit: neſcit eas innumeris propè curis eſſe plenas, & tandem homines opulentos æternis ſuppliciis obſtringere. Aſſecla Veneris ignorat, incendia æterna manere viros, qui luxuriæ facibus inardeſcunt.

Denique dic creaturas omnes eſſe velut media, quæ ad Deum conducunt, ac proinde malè ſibi conſulere, imò deſipere omnes eos, qui ſibi hæc creata loco finis debiti præfixerunt.

Textus Philoſophicus.

Propter quod vnumquodque tale, & illud magis tale eſt. Ariſtot.lib.1.poſt.c.1.pag.53.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Gloria humana non quæſita ſed vltro oblata pleroſque malè affecit, quos perflauit aura vanæ huius gloriæ. Ergo malus eſt appetitus huius gloriæ, ſi etiam ipſa gratis aſpirans noxia eſt, & declinanda ſicut ventus vrens & & decoquens omnia ſemina meritorum.

Vide qua cautione queat appetitus ille bonus eſſe.pag.53.c.1

Q

Textus Philoſophicus.

Q*Vicquid corrumpitur, à ſuo contrario corrumpitur.* Ariſtot.1.de cœlo.tex.20.p.37.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Corruptionis humanæ ſemen & origo fuit peccatum Adæ, quo parente ſatum omne genus noſtrum factum eſt corruptioni obnoxium, nec aliunde poteſt cauſa dari cur animæ & corpora corrumpantur. Inde liquet peccatum eſſe nobis maximè contrarium, quia Philoſopho teſte: *quicquid corrumpitur, à ſuo contrario corrumpitur.* Igitur inſanit homo reus peccati lethalis; quippe necem vltro ſibi conſciſcit, & hanc æternam, mortifera crimina conſequentem.

Beſtiæ quæque ſibi noxia omnia declinant, ne pereant; homo ſolus abit in præceps & abruptum lætus, ſponte malum omnium malorum ſummum quærens & amplectens, ſcilicet peccatum, inuehens æternam animæ corruptelam. Reſpexit eò ſcriba ſacer, quando gemens ait, ſtultorum eſſe infinitum numerum: nempe genus eſt ſtultitiæ extremæ, malum æternum peccando ſuæ animæ procurare.

Si quis in horto peramœno ludens, illectus ſpecioſo flore, manum porrigeret ad carpendum, & ſubinde vocem hanc audiret: caue, latet anguis in herba; profectò citò pedem atque manum referret inde, ſuo ſic corpori conſultutus. Paulus ait, eos, quos cupido tenet opum, incidere in laqueos diaboli. Iacobus item opportunè monet; concupiſcentiam parere peccatum, & peccatum conſummatum generare mortem; attamen ille rarus eſt qui peccata velit vt contraria & noxia declinare.

Infantes needum conſcij rationis horrent vbera quæ ſuxerunt poſtquam fuere ſucco amaro lita; & grandæuus homo ſciens & expertus, illud quod in voluptate primò placet vt ſuaue, ſecum vehere amarorem, iuxta Vatis eloquium: *Amarum eſt dereliquiſſe te Dominum tuum.* Homo, inquam, conſcius ærumnarum & tormentorum, quibus peccata ſuos auctores obſtringunt, non vult à vitiis abhorrere.

Textus Philoſophicus.

Quod maximè tale eſt, cæteris cauſa eſt, vt talia ſint. Ariſtot.l.2.Metaphyſ.c.2.pag.37.c.5

APPLI

APPLICATIO MORALIS.

Omnem ſuppellectilem Mundi hominum cauſâ fecit opifex ſummus, qui vt hominem deleuit aquis diluuij, voluit quoque ſimul aquis iiſdem cætera diſperire. Sic quod maximè tale fuit, cæteris cauſa fuit vt talia eſſent. Iſtud etiam axioma probat ex eo quòd homo deſinat in cinerem, peritura quoque omnia homine viliora. Homo tenet principatum in hiſce rebus ſenſibus obuiis, ac proinde præſtare debet eis. Ergo cùm nobiliſſimum illud opus Dei deſinat in cinerem, ſunt etiam alia quantumuis nobilia corpora diſſoluenda.

Diſcolor omnium corporum pompa fucos facit & imponit hominibus quando ſibi eorum affectum conciliat: namque Deus eo intento nihil condidit vt coleretur ab homine; ſed contrà, rerum omnium ſeriem polymitam contexuit ad hominis obſequium: Vnde ſuo iuri cedit homo, quando ſuum cor addicit iis rebus, quæ non debuere vota hominum obſtringere, ſed illis potiùs inſeruire.

R

Textus Philoſophicus.

R*Elatorum eſſe eſt, ad aliud eſſe.* Ariſtot. lib. 7. de prædicamentis. pag. 164. c. 1

Relationes aliæ ſunt tranſcendentales aliæ prædicamentales, quarum diſcolor habitus ad duas ferè differentias reduci poteſt, quarum prior hæc eſt, quòd relatio prædicamentalis reſpicit terminum ſuum purè & gratis, abſque intento aliquid exercendi circa illum terminum. Eo pacto pater & filius ſunt termini correlati, quia nudi atque puri ſunt reſpectus eorum ad inuicem. Tranſcendens relatio alio intuitu fertur ad terminum ſuum, nimirum eum reſpicit, vt præſtet ei aliquid vel ab eo quidpiam recipiat, vt creatura ad creatorem refertur vt ei honorem præſtet, & ab eo accipiat influxum, citra quem omnia diſperirent.

Altera diſparitas attenditur ex ſubiecto: nam relatio prædicamentalis eſt forma accidentaria aduenienѕ ſubiecto, cuius natura poteſt eſſe abſque illa forma; vt patet moriente filio illa priore relatione cadit, neque tamen deſinit eſſe homo ſubſtantialiter idem qui prius: at relatio tranſcendentalis non afficit ſubiectum nouâ formâ, quæ referat illud ad terminum, ſed includitur eſſentialiter in eo quod refertur; vt creatio nihil addit Deo, etſi dicatur creator in tempore: non enim eſt creator propter creaturam; ſed hæc relatio fundatur in potentia illa, quæ creaturas è nihilo eduxit: potentia autem illa nihil addit Deo, ſed eſt ipſe Deus, cui nihil omnino poteſt deforis aduenire.

APPLICATIO MORALIS.

In homine relatio creationis ad creatorem multa dicit præter eſſentiam hominis. Primum eſt obligatio ſe gerendi ad arbitrium conditoris, cuius eſt non educere tantùm ex nihilo res creatas, ſed etiam omnia edita conſeruare. Alterum quod exurgit in homine præter hoc debitum, eſt æterna ſubiectio: illud enim ſubditum eſt, in quod aliquis ius exercere poteſt; & talis erit ſubiectio ſubditi, qualis erit potentia ſuperioris. Ergo cùm Deus omne ius habeat in homines, ad eum pertinet omne dominium, atque ita merebitur ſummus omnium Dominus appellari; non relatione prædicamentali, quæ aliquid Deo adiiciat, ſed relatione tranſcendentali, quæ ſubiectum ipſum referat ad aliud, ſine vllo incremento rei deforis acquiſitæ.

S

Textus Philoſophicus.

S*Imiles actus ſimiles generant habitus.* Ariſtot. lib. 2. Ethic. cap. 1. & 2. pag. 556. c. 1. Indoles eſt omnis actus ſæpe repetiti, vt habitum altè inuſat animæ illis actibus aſſuetæ.

APPLICATIO MORALIS.

Neminem derepente fieri ſummum aut imum, eſt commune effatum, quo apprimè liquet, omnia ſtatis & fixis momentis agi, quæ ſuam bonitatem aut malitiam inurunt rebus, quæ librantur hiſce ponderibus & momentis. Exempli causâ, talis erit homo, quales erunt illi, quibus coütetur; eorum namque mores ebibendo quos frequentat, ad eorum ſeſe arbitrium vel inuitus aptat & componit, fitque tribus eiuſdem cuius ſunt & ſocij, quibus ille iugiter adhæreſcit. Si ergo tuo animo inſedit, Chriſtiane, non cenſeri inter hœdos in die iudicij, caue ab eis in hoc æuo degens: ſiquidem illi ſuam nequitiam tibi certo certius affricabunt.

T

Textus Philoſophicus.

T*Ale additum tali facit ipſum magis tale.* Ariſtot. lib. 3. Topicor. c. 4. pag. 80. c. 1. & 2

APPLICATIO MORALIS.

Iſtod axioma probat eleemoſynam adiicere charitati iſtud maximum incrementum: Cùm namque ſuam egenis opem ferre Dei intuitu ſit charitatis opus; quiſquis mendico manum beneficam porriget, ille gradus nouos adiiciet priſtinæ charitati. Ita ſecus homo nequam eſt duntaxat vno peccato admiſſo, cui vno alio accedente nequam fit nequior, tandem ingraueſcente malo fiet nequiſſimus, naturâ vitio deprauatâ.

V

Textus Philoſophicus.

V*Irtus facit non ſolùm vt operemur bonum, ſed vt etiam illud benè operemur.* Ariſtot. lib. 2. Ethic. cap. 6. pag. 62. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

☞ Illud effatum apprimè quadrat charitati, ſine qua poteſt homo bonum aliquod agere, ſed non perfectè ſicut conuenit homini Chriſtiano. Verbi gratiâ, qui ieiunat ne luxuriando malè audiat, ille bonum facit opus, ſed non benè niſi informetur anima charitate. Etenim illa velut omnium virtutum vita dici poteſt: namque iacent extinctæ, niſi charitas illis gratiæ diuinæ vitam illapſam cœlitus inſpirarit.

Textus Philoſophicus.

Vnumquodque eſt operationis ſua gratiâ. Ariſtot.lib.2.de cœlo.textu 17. pag.322.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Qui cunctatur amare ſuos inimicos, falsò credit ineſſe ſibi charitatem: conſtat enim, illam, quando piam influxit in animam, non deſidem eſſe, quia *Vnumquodque eſt operationis ſua gratiâ*: ergo debet vbi flagrat amor ſanctus, in congruos effectus illico proſilire. Nam in ſerie actionum ſupernaturalium vegetior eſt gratia ipsâ naturâ ſuis in actibus exerendis. Si igitur proſtat apud nos ignis adeò igneoſus, vtat vt lignum viride, diſſoluat metalla, & conſumat res incombuſtibiles vt marmora; profectò charitas accenſa Deo, qui eſt ignis conſumens, ſubmittendo faces cordi humano, focum ſuſcitabit eum, qui porrigendo ſe ad amicos, inuoluet quoque ſuis æſtibus inimicos.

INDEX TEXTVVM
IVRIS CANONICI.

A

Textus Iuris Canonici.

ACceptmus, in Armeniorum regione, & in aliis locis, & in ſabbatis, & in Dominicis ſanctæ Quadrageſimæ quoſdam oua & caſeum comedere. Viſum eſt ergo, vt omnis Eccleſia Dei, quæ eſt in vniuerſo terrarum orbe vnum ordinem ſequens, ieiunium perficiat, & abſtineat ſicut ab omni mactabili, ſic & ab ouis, & caſeo, quæ quidem ſunt fructus & fœtus eorum, quibus abſtinemus. Si autem hæc non ſeruauerint, ſi ſint clerici deponantur, ſi ſint laïci ſegregentur. *Can.56. Concil.General.Conſtantin.ſub an.710.*

APPLICATIO MORALIS.

Tempore præſertim Quadrageſimæ abſtinere debet homo, ſua de ſalute ſollicitus, ab omnibus carnalibus, vt ab omnibus ſuſpectis mulierum colloquiis, à caupona, ludis, orcheſtra, iocis, epulis, & choreis, aliiſque rebus, quæ vt luxuriæ fomenta ſolent carnis vitia procurare.

Textus Iuris Canonici.

Ad Romanam Eccleſiam omnes Epiſcopi, qui voluerint, vel quibus neceſſe fuerit, quaſi ad caput ſuffugere, eámque appellare debent, vt inde accipiant tuitionem atque conſecrationem. *Can. Ad Romanam.2.qu.6.*

APPLICATIO MORALIS.

Homo graues accipit iniurias à diabolo, carne, & Mundo, quia ab his impulſoribus & titillantibus inducitur ad peccandum, & ita ſuis theſauris, ſcilicet virtutibus atque Dei gratia ſpoliatur. Ad Romanam Eccleſiam recurrat homo, ſuis omnibus vſquequaque bonis, id eſt, animæ dotibus exutus; illa feret opem; nam ſacramenta nudam veſtient animam, balſamum gratiæ diuinæ plagis eius infundent, & ita vitá reſtituent homini deplorato.

Textus Iuris Canonici.

Alicui monaſterio nec tu, nec presbyteri tui præter diligentiam diſciplinæ aliquid moleſtiæ inferatis. Aut ſi quid illic pro diuerſorum deuotione acceſſerit, vobis vendicare æſtimetis, cùm Monachis ibi ſeruientibus debeat proficere quicquid à fidelibus taliter offerri contigerit. *Cap. Theodoſius. §. Alicui. de ſtatu Monachor. lib.3. decretal. tit.35. cap. 1.*

APPLICATIO MORALIS.

Religioſus facta profeſſione totum Religioni ſe deuouit ideoque nihil omnino ſui poſt emiſſa vota debet vendicare ſibi, cùm & voluntatem quoque ſuam ad Superioris arbitrium regere teneatur. Præcipua ergo cura viri Religioſi eſſe debet, eius vt induſtriâ & labore primò Dei deinde ſuæ congregationis gloria propagetur.

Textus Iuris Canonici.

Altaris palla, cathedra, candelabrum, velum, ſi fuerint vetuſtate conſumpta, incendio dentur, quia non licet ea quæ in ſacrario fuerint malè tractari, ſed vniuerſa incendio tradantur: cineres quoque in baptiſterium inferantur, vbi nullus tranſitum habeat. *Can. Altaris. de conſecrat. diſt.1.*

APPLICATIO MORALIS.

Clerici addicti altaris obſequio ab omnibus vſquequaque rebus id eſt exercitiis profanis vt profeſſioni eorum incongruis eſſe debent penitus alieni. Senio confectos diuinus amor vrens eorum corda debet accendere, quia namque diu ſeruiere Deo, charitas eorum aucta debet acriùs inardere.

Textus Iuris Canonici.

Audi Apoſtolum dicentem de eo qui peccauerat: Tradidi huiuſmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus fiat. Vides ergo quia non ſolùm per Apoſtolos ſuos tradidit Deus delinquentes in manus inimicorum; ſed & per eos qui Eccleſiæ præſident, & poteſtatem habent, non ſolùm ſoluendi ſed etiam ligandi. *Can. Audi 11. qu.3.* Vide canonem integrum. pag. 567.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Quodlibet peccatum mortale tradit diabolo hominum inimico ream animam in interitum carnis. Vt namque vita ſolent abuti homines Deo iniurij, ita dæmon vt criminum vltor ipſo Deo permittente ſolet in corpora deſæuire. Errant ergo

viri

viri nequam, arbitrantes ſenſibus indulgendo vitam produci; nam pleriſque ſecus accidit, quibus mors immatura fuit ſupplicium voluptatum, ob quas miſerè perierunt.

B

Textus Iuris Canonici.

BAptizandi nomen ſuum dent, & diu ſub abſtinentia vini & carnium ac manus impoſitione crebrò examinati Baptiſmum percipiant. *Can. 85. Concil. IV. Carthag.* pag. 109. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Dare nomen Chriſto ſonat idem ac præcingi cingulo militiæ illius: at luxuriæ & gulæ decet eos omnes renuntiare, quibus inſedit ſub Chriſti labaro militare.

C

Textus Iuris Canonici.

CArnem cuiquam Monacho, nec ſumendi nec guſtandi conceſſa eſt licentia, non quòd creaturam Dei iudicemus indignam, ſed quòd carnis abſtinentia vtilis & apta Monachis æſtimetur. Can. *Carnem. de conſecrat. diſt.* 5. pag. 109. col. 2

APPLICATIO MORALIS.

Iiſdem conſtamus, quibus viuimus; ne ergo vita Monachorum, quæ ſpiritalis eſſe debet, in carnalem degeneret, ſanctio præſata vetat non ſolùm carnium eſum, ſed etiam guſtum; namque leuis ipſa rerum ſenſualium idea præludens animo Religioſo, debet citò procul arceri, ne qua fortè labes ei turpiter inuratur.

Textus Iuris Canonici.

Cauendum nobis eſt, vt ſi fortè aliquid boni agimus, in præſenti ſæculo remunerationem accipiamus; ne fortè dicatur nobis: Receperunt mercedem ſuam. *Can. Cauendum. de pœnit diſt.* 3. pag. 50. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Bona opera facta ſicut expedit digna æterna gloria cenſentur apud Deum, ideoque bene monet iſte canon, dedignandam eſſe mercedem fugacis huius ſæculi, quod cùm prætereat, & nihil de præterito ſeruet aſſeclis ſuis, momentanea tantùm ſtipe ſuos ſequaces remunerat, ac proinde bona opera facta nequit ſtipendio debito compenſare. Quid namque poteſt magni Mundus erogare ſuis mancipiis, cùm ipſe ferè nihil ſit, & illa omnia quæ præſtare ſolet præmia, ſcilicet voluptates, honores, opes, ſint præſtituto tempore peritura.

Si Chriſtiane ſapis, vni duntaxat hære Deo, illi tantùm labora, viue, votis & anhelis eum ama ſolum vt ſupremum finem & vltimum ſcopum, in quem debent omnia noſtra ſtudia collimare.

Textus Iuris Canonici.

Clerici, qui Monachorum propoſitum appetunt, quia meliorem vitam ſequi cupiunt, liberos eis ab Epiſcopis in monaſteriis largiri oportet ingreſſus: nec interdici propoſitum eorum, qui ad contemplationis deſiderium tranſire nituntur. *Canone. Clerici.* 19. *qu.* 1. pag. 489. col. 2

APPLICATIO MORALIS.

Beatus Thomas ait 2. 2. qu. 184. art. 8. Curati officium eſſe dignius officio Religioſi, quia bonum vniuerſale procurat gerendo curam animarum ſub Epiſcopo, cùm Religioſi officium ſit vacare ſibi: at vniuerſale præſtantius eſt ſingulari. Si verò res ſit de ſtatu & non de officio, certum eſt ſtatum monachalem meliorem eſſe ſtatu Curatorum. Primò, quia ſtatus monachalis eſt perpetuus, & irreuocabili propoſito confirmatus, ita vt inde nequeat vllo tempore reſilire Monachus profeſſus; at penes presbyterum Curatum eſt, ad arbitrium ſuum deponere curam animarum, & ad clauſtrum euolare, ſicut pleríque faciunt, experti, quàm ſit oneroſum conſulere ſaluti alienæ ſimul & propriæ.

Rurſus ſtatus Curatorum non eos totos Deo conſecrat, ſed liberam ſuiipſius facultatem vnicuique curato permittit, vt & patrimonij curam; ſtatus verò monachalis hominem totum Deo dicat in holocauſtum, illum & ſeipſo, ſuis & opibus exuendo. Vide plura pag. 489. c. 2

Textus Iuris Canonici.

Clericos illos conuenit Eccleſiæ ſtipendiis ſuſtentari, quibus parentum & propinquorum nulla ſuffragantur. Qui autem bonis parentum & opibus ſuſtentari poſſunt, ſi quod pauperum eſt accipiunt, ſacrilegium profectò committunt, & per abuſionem talium, iudicium ſibi manducant & bibunt. *Can. Quoniam. §. Clericos.* 16. *qu.* 2. pag. 469. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Eccleſiaſtici, qui luxuriando ſacras opes impendunt, profectò fures ſunt ſacrilegi; nam debuere bona illa Deo, mediante manu pauperis, erogari.

Textus Iuris Canonici.

Cognoſcite à nobis & à cunctis Epiſcopis in hac ſancta & Apoſtolica ſede congregatis ſtatutum eſſe, vt ſeptem hebdomadas plenas ante ſanctum Paſcha omnes clerici in ſortem Domini vocati à carne ieiunent: quia ſicut diſcreta eſſe debet vita clericorum à Laicorum conuerſatione ita & in ieiunio debet fieri diſcretio. *Teleſphorus Papa, epiſtol. ad omnes vniuerſ. can.* 1. pag. 119. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Voluptatibus indulgendo, ſuum obſequium præſtant Mundo viles eius ſerui; ſed ſequaces Chriſti ab his abiectis huius ſæculi mancipiis, abſtinentia à cunctis rerum omnium carnalium tanquam iuſtorum teſſera diſtinguuntur.

Textus Iuris Canonici.

Cùm Eccleſia Dei ſecundùm euangelicam veritatem domus orationis eſſe debeat, non ſpelunca latronum, aut ſanguinis forum; ſæculares Iudices, cauſas vbi de ſanguinis effoſione & corporali pœna agitur in Eccleſiis vel cœmeteriis agitare ſub interminatione anathematis prohibemus: abſurdum eſt enim & crudele, ibi iudicium ſanguinis exerceri, vbi eſt tutela refugij conſtituta. *Capitulo. Cùm Eccleſia. De immunitate Eccleſiar. lib. 3. Decretal. tit. 49. cap. 5.* pag. 90. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Vtinam ſacrarium cordis ea reuerentia cuſtodiret homo, qua ſe ferre debet erga ſacras ædes, vbi velut immane nefas vetitum eſt cauſas profanas vel pertinentes ad fundendum ſanguinem agitare. Profectò rarus eſt ille, quem pudeat diu noctuque fœda ſuo animo verſare, necem & inimico moliri: quæ cùm meditatur homo, ſuum ſanctuarium polluit, inde procul eliminans Chriſtum, à pollutis ædibus abhorrentem.

Textus Iuris Canonici.

Cùm Beatiſſimus Petrus Apoſtolicum à Domino acceperit principatum, & Romana Eccleſia in eius permaneat inſtitutis; nefas eſt credere, quòd ſanctus diſcipulus eius Marcus, qui Alexandrinam primus Eccleſiam gubernauit, aliis regulis traditionum ſuarum decreta formauerit, cùm ſine dubio de eodem fonte gratiæ vnus ſpiritus fuerit & diſcipuli & magiſtri; nec aliud ordinatus tradere potuerit, quàm quod ab ordinatore ſuſcepit. *Can. Cùm beatiſſimus. 24. qu. 1.* pag. 279. col. 1.

APPLICATIO MORALIS.

Vt eſt Eccleſia Romana mater omnium Eccleſiarum, ſic ad illam eſt in occurrente quouis dubio recurrendum.

Textus Iuris Canonici.

Cùm infirmitas corporalis nonnunquam ex peccato proueniat, dicente Domino languido, quem ſanauerat: Vade, & amplius noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Præſenti decreto ſtatuimus, & ſtrictè præcipimus medicis corporum, vt cùm eos ad infirmos vocari contigerit, ipſos ante omnia moneant, & inducant, vt medicos aduocent animarum; vt poſtquam fuerit infirmo de ſpirituali ſalute prouiſum, ad corporalis medicinæ remedium ſalubriùs procedatur, cùm cauſa ceſſante ceſſet effectus. *Cap. Cùm infirmitas. Extra. De pœnitentiis & remiſſionibus. lib. 5. Decretal. tit. 38. cap. 13.* Pag. 493. col. 1. Vide illic conſtitutionem illam integram ſcitu dignam.

APPLICATIO MORALIS.

Vt peccata ſæpè necem animæ & corpori conſciſcunt; ita Sacramento ritè ſumpto ſalus corporis & animæ procuratur.

Textus Iuris Canonici.

DEcertantes monaſticæ poſſeſſionis presbyteros ſacerdotalis potentiæ arcere officio omnimodo præcipimus, vt ab huiuſmodi nefandis auſibus reprimantur in poſterum, quia quantò quiſque eſt celſior, tantò eſt & in his potentior. *Can. Sunt nonnulli §. Decertantes. 16 qu. 1.* Vide integrum canonem. pag. 492. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Animarum cura petit in confeſſario vitæ ſanctitatem, vt ea mediante queat ad pœnitentiam homines dyſcolos inclinare.

Textus Iuris Canonici.

Dierum creſcente malitia videmus Mundum in deteriora iugiter prolabi, ſic hominum mentes aſſuetæ deprauante nequitia malis paſſim cumulum ſuperaddi, vt & boni, qui aliàs odirent virtutis amore delinquere, interdum cum peruerſis admiſti concurrere cum illis in illicitis habeant, & in apertam malitiam proſilire. Eſt enim compeſcenda malorum audacia, vt ſaltem pœnæ formidine retrahantur à noxiis, ſicque boni ſectando virtutem meliores effecti non cogantur cum illis perire. *Extrauag. Dierum. Ioan. XXII. de pœnit.* pag. 567. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Vt ſauciatum vnum membrum à ſerpente, virus lethale toti corpori communicat; ita ſæpe nequam & facinoroſus homo locum vbi degit iræ Dei facit obnoxium, niſi ſuppliciis condignis eius crimina puniantur.

Textus Iuris Canonici.

Duo iſta nomina cùm dicimus, homo peccator, non vtique fruſtrà dicuntur. Quia peccator eſt, corripe; quia homo eſt, miſerere: nec omnino liberabis hominem, niſi eum perſecutus fueris peccatorem. Huic officio nominis inuigilat diſciplina, ſicut cuique regenti apta & accommodata eſt, non ſolùm Epiſcopo regenti plebem ſuam, ſed etiam pauperi regenti domum ſuam; diuiti regenti familiam ſuam; marito regenti coniugem ſuam; patri regenti prolem ſuam; iudici regenti prouinciam ſuam; Regi regenti gentem ſuam. Ita nulli homini claudenda eſt miſericordia: nulli peccatori impunitas relaxanda eſt. *Can. Duo. 23. qu. 4.* pag. 319. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Medicus illatâ moleſtiâ ægro, morbum impugnat, non perſonam; imò perſonæ conſulit quando faceſſit ægro negotium. Ita vitia caſtigata canon miſericordiam vocat, cuius proprium eſt pellere miſerias; nulla autem miſeria magis hominem deprimit quàm vitia. Is ergo maximè beneficus eſt inimico, qui ſatagit vt ille à vitiis omnibus emundetur. Quod quia præſtare nequit homo ſine correptione & cenſura, charitatis negotium eſt in vitia deſæuire.

E

Textus Iuris Canonici.

ECcleſia habet Senatum cœtum presbyterorum, ſine quorum Concilio nihil Monachis agere licet. *Can. Eccleſia.* 16. *qu.* 1. pag. 489. col. 1.

APPLICATIO MORALIS.

Religioſi in his quæ pertinent ad procurandam ſalutem animarum nihil agere debent Præſule inconſulto. Vide plura pag 489.c.1

Textus Iuris Canonici.

Epiſcopus aut presbyter, qui negligentiùs circa clerum vel populum agit, neque in pietate eos erudit, à communione ſegregator. Si verò in ea ſocordia perſeuerauerit, deponitor. *Can.* 57. *inter Can. Apoſtol.* pag. 251.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Epiſcopus ex Auguſtino nomen operis eſt, non honoris: vnde ſicut operari ſequitur eſſe; ita nihil operari Epiſcopo periode ſonat ac deficere, qui autem deficit inerti deliquio, eſt meritò deponendus.

Textus Iuris Canonici.

Ex parte veſtra quæſitum fuit, vtrum ſi Natiuitatem Domini, vel Aſſumptionem B. Mariæ, vel feſtiuitatem alicuius Apoſtolorum in ſecunda feria contigerit euenire, die ſabbati præcedentis Vigiliæ debeat ieiunari: & vtrum in Vigilia B. Matthiæ Apoſtoli ſit ieiunandum? Ad quod breuiter reſpondemus, quòd die ſabbati feſtiuitates prælibatas ſecundæ feriæ præcedentis, & B. Mathiæ Apoſtoli debet vigilia ieiunari. *Cap. Ex parte. Extra. de obſeruatione ieiuniorum.* pag. 123. col. 2.

APPLICATIO MORALIS.

Vt in die feſto maior eſt influxus gratiarum, ita debet Chriſtianus iis ſe aptare, cibis vetitis & præſertim vitiis omnibus abſtinendo.

Textus Iuris Canonici.

Ex auctoritate huius decreti, quod Apoſtolico moderamine, & pietatis officio à nobis conſtitutum eſt, ſacerdotibus Monachis Apoſtolorum figuram tenentibus liceat prædicare, baptizare, communionem dare, pro peccatoribus orare, pœnitentiam imponere, atque peccata ſoluere. *Canone. Ex auctoritate.* 16.*qu.*1.pag.492.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Iſte canon arguit ignorantiæ æmulos Monachorum, qui oblatrantes aiunt, illos auctoritatem adminiſtrandi Sacramenta ſibi turpiter vſurpaſſe.

Textus Iuris Canonici.

Excommunicatos quoſcunque à ſacerdotibus nullus recipiat ante vtriuſque partis examinationem, nec cum eis in oratione, aut cibo, aut potu, aut oſculo communicet, nec aue eis dicat: quia quicunque in his, vel aliis prohibitis ſcienter excommunicatis communicauerit, iuxta Apoſtolorum inſtitutionem, & ipſe ſimili excommunicationi ſubiacebit. *Can. Excommunicatos.* 11.*qu.*3. pag.567.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Conſortia mala velut contagioſa lues mortale virus affricant hominibus, cùm natura prona ſatis in malum ſit, dyſcolorum vitia facile contrahuntur.

F

Textus Iuris Canonici.

FIant Concilia ſemel quidem ante dies Quadrageſimæ, vt omnibus ſi quæ ſunt ſimultatibus amputatis, mundum & ſolenne munus Deo poſſit offerri. *Canone* 5. *Concil. I. Nicæn.* pag.119. col.1. pag. 305. col. 1. *Can. Habeantur. diſtinct.*18.

APPLICATIO MORALIS.

Omni merito & gratiæ augmento cadit homo, Dei & proximi amoris expers: quippe deprauare ſolent perpetrata bona opera ſimultates.

G

Textus Iuris Canonici.

GRandis culpa, ſi ſciente te fidelis egeat, ſi ſcias eum ſine ſumptu eſſe, fame laborare, ærumnam pati, qui præſertim egere erubeſcat: ſi in cauſam ceciderit, aut captiuitatis ſuorum, aut calumniæ, & non adiuues: ſi ſit in carcere, in pœnis, & ſuppliciis propter debitum aliquod iuſtus crucietur: nam etſi omnibus debetur miſericordia, iuſto ampliùs, ſi tempore afflictionis ſuæ nihil à te impetret. ſi tempore periculi qui rapitur ad mortem, plus apud te pecunia valeat quàm vita morituri, non eſt leue peccatum. *Canone. Non ſatis.* §. *Perfecta. diſt.* 86. pag. 67.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Diuites ſunt diſpenſatores opum, quas idcirco Deus credidit & conceſſit eis vt vrgente graui neceſſitate manum beneficam porrigant miſeris, & ærumnas tergant hominum egenorum.

Textus Iuris Canonici.

Gratiæ plenitudo adiectione non indiget, nec vlla requirit commendationis argumenta. *Can. Si omnia.*6.*qu.*1. pag. 189.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Bona opera repetita nobis adiiciunt nouos gradus gratiæ; Chriſto verò nihil gratiæ acceſſit quando noua bona fecit opera: etenim coæua fuit illi gratiæ plenitudo.

H

Textus Iuris Canonici.

HÆc autem lex peccati de qua dicit Apoſtolus: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, non ſic manet in membris eorum qui renati ſunt, tanquam non ſit facta eius remiſsio, vbi omnino plena & perfecta fit remiſſio peccatorum, omnibus inimicis interfectis, quibus ſeparabamur à Deo; ſed manet in vetuſtate carnis tanquam ſuperatum & peremptum, ſi non illicitis conſenſionibus quodammodo reuiuiſcat, & in regnum proprium dominationémque reuocetur. Ab hac autem vetuſtate carnis, in qua eſt iſta lex peccati, vel peccatum iam remiſſum, vſque adeò vita ſpiritus diſcernitur, in cuius nouitate baptizati per Dei gratiam renaſcuntur, vt tales etiam in præſenti non ſolùm in peccato, ſed etiam nec in carne eſſe dicantur, cuius deſideria non ſequuntur, ſed in ſpiritu. *Can. Non ex quo. §. Hæc autem lex. de conſecrat. diſt.* 4. pag. 367. c. t

APPLICATIO MORALIS.

Huic canoni magnam lucem affert hiſtoria S. Luciæ Virginis & Martyris, cui nulla omnino labes concupiſcentiæ obſtare potuit, quò minùs Spiritus Sancti templum fieret: *Caſtè* (inquit) *& piè viuentes ſunt templum Spiritus Sancti.* Illa Deo afflata probat eruditè, concupiſcentiam quæ reſidet poſt Baptiſmum non eſſe peccatum, alioquin Spiritus Sanctus degeret in ſordibus, caſtas animas incolendo. Nempe viâ ordinariâ caſtitas nulla demit æſtus concupiſcentiæ, quos ſentiunt inuitæ licèt virgines à vitiis etiam omnibus illibatæ.

Textus Iuris Canonici.

Hoc Sacramentum pietatis eſt, ſignum vnitatis, vinculum charitatis. Qui vult viuere habet vbi viuat, habet vnde viuat: accedat, credat, incorporetur vt viuificetur. *Can. Hoc Sacramentum. de conſecrat. diſt.* 2. pag. 305. c. a

APPLICATIO MORALIS.

In ſacra communione cupit homo velut vnum quidpiam fieri cum Chriſto, ſicut ait Paulus 1. Cor. 6. *Qui adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt:* at nulla fit vnio partium diſſitarum niſi priùs in aliquo conueniant; ſiquidem illa quæ diſcrepant in omnibus, coire nequeunt: ſed nihil eſt quod magis hominem aſſimilet Deo quàm charitas, adeò intenſa, ſuos vt etiam diligat inimicos: quippe facit nos filios Patris cœleſtis. Eſt ergo ſectanda via hæc his omnibus qui redire volunt in gratiam cum Deo, quem turpiter offenderunt. Alioquin ad eos pertinebit hæc cenſura iuris canonici. *Qui accipit myſterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non myſterium accipit pro ſe, ſed teſtimonium contra ſe.* Can. Qui paſſus eſt. §. Ita. de conſecrat. diſt. 2.

Itaque ſatius eſt abſtinere à ſacris, quàm ad illa accedere animo humore felleo delibuto.

Textus Iuris Canonici.

Hoc meminiſſe debemus, tantummodo omnium peccatorum plenam perfectámque remiſſionem Baptiſmo fieri; hominem verò non totum commutari continuò, ſed in benè proficientibus de die in diem nouitate creſcente commutari quod vetuſtum & carnale eſt: donec ita renouetur, vt animalis infirmitas corporis ad firmitatem ſpiritualem incorruptámque perueniat. *Can. Non ex quo. §. Hoc meminiſſe. de conſecrat. diſtinct.* 4. pag. 368. c. a

APPLICATIO MORALIS.

Quamuis homo ſacris tinctus aquis ab originali peccato liber ſit; non idcirco tamen iners eſſe debet; alioquin reſiduus in corde fomes peccati animam otio torpentem ad perpetranda mala turpia prouocabit. Sed eſtò fomes ille pias animas ſollicitet ad peccandum; illæ tamen inde reæ non ſunt; at ſecus habent vnde ſibi vim faciendo, ſumant gratiæ diuinæ ſicut & magnum roboris incrementum.

Textus Iuris Canonici.

Homini religioſo parum eſſe debet inimicitias aliorum non exercere, vel non augere malè loquẽdo; niſi etiam eas extinguere benè loquendo ſtuduerit. *Canone. Inimſtum. §. Homini.* 11. *qu.* 3.

APPLICATIO MORALIS.

Homo crebris beneficiis odia æmulorum extinguendo, ſibi obſtringit eorum affectum, & conſulit eorum ſaluti, qui inſidias ſaluti eius imò necem antea cogitabant.

I

Textus Iuris Canonici.

IDeo huic ſanctæ Sedi præfata priuilegia ſpecialiter ſunt conceſſa, tam de congregandis Conciliis & iudiciis, ac reſtitutionibus Epiſcoporum, quàm & de ſummis Eccleſiarum negotiis, vt ab ea omnes oppreſſi auxilium, & iniuſtè damnati reſtitutionem accipiant. *Canone. Ideo.* 2. *qu.* 6. pag. 276. c. a

APPLICATIO MORALIS.

Eccleſia Romana vetat aliena bona rapi, & rapta iubet reſtitui: qui verò foris ſunt, ſcilicet hæretici, non curant vt damna illata proximo ſarciantur.

Textus Iuris Canonici.

Ieiunium magnum & generale eſt, abſtinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus ſæculi, quod eſt perfectum ieiuniorum. *Canone. Ieiunium. de conſecrat. diſt.* 5.

APPLICATIO MORALIS.

Infantia & ætas prouecta iugum ieiunij corporalis aufert à longæuo ſene & infante, verùm omnes ægri, infantes, atque ſenes ieiunio à vitiis obſtringuntur.

Textus Iuris Canonici.

Illi qui peregrinos deprædati fuerint, vel bona eorum rapuerint, vel in malum eis obuiauerint, anathematis vinculo feriantur, niſi dignè emendauerint. *Can. Illi qui peregrinos.* 24. qu. 3. pag. 621. col. 2

APPLICATIO MORALIS.

Vita noſtra velut peregrinatio eſt, qua tendimus in Ieruſalem cœleſtem, ideoque bona aliena ſibi vſurpans peregrinos ſpoliat, ac proinde ſicut cenſuræ Dei obnoxius, ab Eccleſia triumphante ſuo tempore reſcindetur.

Textus Iuris Canonici.

Illud autem ſtatuendum eſſe cenſemus, vt ſi in minori ætate filij monaſterio fuerint oblati, vel ſacram tonſuram vel velamina ſuſceperint, dignum quidem duximus, vt decimo quinto anno à Prælatis moniti, verbis inquirantur, vtrum in ipſo habitu perſeuerare cupiant, an non? Si verò permanere profeſſi fuerint, vlterius pœnitendi locum minimè amplecti poſſunt. Si verò ad ſæcularem habitum reuerti voluerint, redeundi licentia nullo modo denegetur., quia ſatis inutile eſt, vt coacta ſeruitia Domino præſtentur. *Can. Illud autem.* 20. qu. 1. pag. 441. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Vltro debet homo dare manus Deo, ſi vocetur ad religioſum aliquod inſtitutum, nec emiſſo voto reſilire poteſt: ſed nemo debet cogi ad vouendum animo reluctante.

Textus Iuris Canonici.

In capite Quadrageſimæ omnes pœnitentes, qui publicam ſuſcipiunt aut ſuſceperunt pœnitentiam, ante fores Eccleſiæ ſe repræſentent Epiſcopo ciuitatis ſacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram demiſſis, reos ſe eſſe ipſo habitu & vultu proteſtantes. Ibi adeſſe debent Decani, id eſt, Archipresbyteri parochiarum, & presbyteri pœnitentium, qui eorum conuerſationem diligenter inſpicere debent, & ſecundùm modum culpæ, pœnitentiam per præfatos gradus iniungere. Poſt hæc eos in Eccleſiam introducant, & cum omni Clero ſeptem pœnitentiales pſalmos in terra proſtratus Epiſcopus cum lacrymis pro eorum abſolutione decantet: tunc reſurgens ab oratione, iuxta quod canones iubent, manus eis imponat, aquam benedictam ſuper eos ſpargat, cinerem priùs mittat, deinde cilicio capita eorum operiat, & cum gemitu & ſuſpiriis crebris denuntiet eis, quòd ſicut Adam proiectus eſt de paradiſo, ita ipſi pro peccatis ab Eccleſia proiiciuntur. *Can. In capite diſt.* 50. Vide ſcitu digna in eodem canone integro. pag. 31. col. 2

APPLICATIO MORALIS.

Eſtò graues infligantur pœnæ reo homini ob delicta; tamen illæ nihil omnino proſunt ad ſalutem, niſi acerbè dolens de peccatis anima conteratur.

Textus Iuris Canonici.

Iuſtum eſt bellum, quod ex edicto geritur de rebus repetendis, aut propulſandorum hoſtium cauſâ. *Can. Iuſtum eſt.* 13. qu. 2. pag. 400. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Mundus, caro, dæmon æuo toto noſtro nobis iniurij ſunt, ſatagentes nos vitio ſubiicere: ne ergo ſacra libertate cadat homo, iuge ferum & irreconciliabile bellum denuntiare debet iis hoſtibus, & hos validè propulſare.

Textus Iuris Canonici.

Iudex dictus quaſi ius dicens populo, ſiue quod iure diſceptat: iure autem diſceptare eſt iuſtè iudicare. *Can. Iuſtum*, 13. qu. 2. ibid.

APPLICATIO MORALIS.

Nomine tantùm tenus ille iudex eſt, qui iniuſta decreta profert, & vitia non coërcet & caſtigat, ille profectò reus eſt, ideóque iudex dicitur abuſiuè.

L

Textus Iuris Canonici.

Ligna Eccleſiæ dedicatæ non debent ad aliud opus iungi, niſi ad aliam Eccleſiam, vel ſunt comburenda, &c. In laïcorum vero vſum non debent admitti. *Can. Ligna. de conſecrat. diſtinct.* 1. pag. 669. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Religioſi ſunt ligna ſeu ſaxa, quibus conſtat eorum congregatio, cui ita ſuum deuouere debent obſequium, vt ſint à profanis omnibus negotiis penitus expediti.

M

Textus Iuris Canonici.

Mater Eccleſia os maternum paruulis præſtat, vt ſacris myſteriis imbuantur, quia nondum poſſunt corde proprio credere ad iuſtitiam, nec ore proprio confiteri ad ſalutem. Nec ideo tamen eos quiſquam fidelium, fideles appellare cunctatur, quod à credendo nomen eſt; quamuis hoc non ipſi, ſed alij pro eis inter ſacramenta reſponderunt. *Can. Mater: de conſecratione. diſt.* 4. pag. 227. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Eccleſia ſancta fidem ſuam oppignerat pro infantibus, ſed ab adultis exigit opera bona ſicut indubia fidei argumenta.

Textus Iuris Canonici.

Moderamine Apoſtolicæ auctoritatis decernimus, vt Monachi ſi presbyterij honore dedicati ſunt, cum ligandi ſoluendique poteſtate, decimarum, primitiarum, oblationum, donationum,

quæ

quæ fiunt pro viuis, & pro defunctis, portionem iuxta canonem ad ſuam proximorúmque vtilitatem meritò perfectioris iuſtitiæ non minùs quàm cæteri ſacerdotes laudabiliter ſibi vindicent. *Can. Moderamine.* 16.qu.1.pag.492.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Canon iſte vocat Religioſos presbyteros in partem oblationum, quas fideles faciunt. Gratiæ huius indultæ refert cauſam eſſe *meritò perfectioris iuſtitia*: ſupponit enim lex, Religioſos presbyteros aliis in ſæculo degentibus eminere gradu & titulo pietatis. Ne ergo cadant hoc indulto viri Religioſi prælucere debent omnibus, ne in profeſſione ſancta vitam degenerem agant, habitu ſancto fucos faciente plebi, cui prætendit virtutis ſpecies ementitas.

Textus Iuris Canonici.

Monachos quoque, quos tamen morum grauitas, & vitæ ac fidei inſtitutio ſancta commendat, clericorum officiis aggrauari & optamus & volumus. *Can. Monachos.* 16.qu 1. ibid.

APPLICATIO MORALIS.

Eccleſia conſcia virtutis hominum qui in clauſtro totos ſe deuouere Deo, obſtringit eos ad curam animarum, quia plus eorum exempla valent ad conuerſionem animarum, quàm quod præſtant omnes alij ſacerdotes.

Textus Iuris Canonici.

Multis modis malignus monaſticum venerabilem habitum probroſum efficere contendit, & magnam ad eam rem inuenit eius quæ præceſſit hæreſis occaſionem. Statuit ſancta Synodus, vt nemo monaſtico habitu dignus putetur priuſquàm triennij tempus ad experientiam eis relictum, eos eſſe probatos, & tali vita dignos oſtendat. *Canone.* 4. *&* 5. *Concily Conſtantinop.* pag.4,1. col.2

APPLICATIO MORALIS.

Nota, fœtus hæreticorum eſſe viros habentes deſpectui habitum monachalem.

N

Textus Iuris Canonici.

Nihil in ſacrificiis maius eſſe poteſt, quàm corpus & ſanguis Chriſti: nec vlla oblatio potior eſt; ſed hæc omnes præcellit, quæ pura conſcientia Domino offerenda eſt, & pura mente ſumenda, atque ab omnibus veneranda: & ſicut potior eſt cæteris; ita potius excoli debet. *Canone. Nihil. de conſecrat. diſt.* 2. pag.189.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Si mundos eos eſſe decet, quibus ex officio congruit ferre vaſa ſacra; quanam ſanctitate refulgere debent ſacerdotes, ad quos pertinet Sanctum Sanctorum, ſcilicet Chriſtum, in Miſſa ſuo pectore circumferre.

Textus Iuris Canonici.

Nihil ſic eſt iucundum ſicut cibus benè digeſtus & decoctus. Nihil ſic ſalutem; nihil ſic ſenſuum acumen operatur; nihil ſic ægritudinem fugat, ſicut moderata refectio: ſufficientia quippe cum nutrimento & ſoſpitatem ſimul procreat & voluptatem: abundantia verò morbum facit, & moleſtias ingerit, & ægritudines generat. Quod enim fames facit, hoc etiam plenitudo facit ciborum; magis autem & multò peiora. Fames quippe in paucis diebus aufert hominem, & liberat de hac vita pœnali; exceſſus verò conſumit, & putrefacit corpus humanum, & macerat ægritudine diuturna, & tunc morte crudeli conſumit. *Can. Nihil ſic. de conſecrat. diſt.* 5. pag.421.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Ieiunium diſcretum gratia mediante facit corpora ſana, ſicut & animas ſanctas; gula verò ſecus labefactat corporis & animæ ſanitatem.

Textus Iuris Canonici.

Niſi bella iſta carnalia figuram bellorum ſpiritualium gererent, nunquam vt opinor Iudaïcarum hiſtoriarum libri diſcipulis Chriſti, qui venit pacem docere, legendi in Eccleſiis fuiſſent ab Apoſtolis traditi. Quo enim eis bellorum proficeret iſta deſcriptio, quibus dicitur à Ieſu: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis; & quibus per Apoſtolum iubetur & dicitur: Non voſmetipſos vendicantes; ſed magis iniuriam accipite, & magis fraudem patimini. Vnde denique ſciens Apoſtolus, nulla nobis iam vltra bella eſſe carnaliter peragenda, ſed animæ certamina contra ſpiritales aduerſarios deſudanda, velut magiſter militiæ præceptum dat militibus Chriſti, dicens: Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus aſtutias diaboli. *Can. Niſi bella.* 23.qu.1.pag.400.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Vt pacificus eſſe debet cum vnoquoque Dei ſeruus, ita decet eum ſemper in vitia dimicare.

Textus Iuris Canonici.

Non ex quo quiſque baptizatur; omnis infirmitas in eo abſumitur; ſed renouatio incipit à remiſſione omnium peccatorum, & intelligentia, & operatione ſpiritualium. Cætera verò in ſpe facta ſunt, donec etiam in re fiant; quod erit in reſurrectione. Nam in Baptiſmo, quamuis plena fiat remiſſio peccatorum; nondum tamen eſt plena nouitas & perfecta mutatio: quia adhuc remanet corruptio, non ſolum in corpore, ſed etiam in animo, qui eſt homo interior, in quo ſi perfecta eſſet nouitas, non diceret Apoſtolus, quod renouatur de die in diem. *Can. Non ex quo. de conſecr. diſt.* 4. pag.368.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Alia eſt ſanctitas infantium, alia hominum adultorum: nam gratia influit in infantes, eorum etiam inconſulto arbitrio, quia totum hoc negotium Baptiſmi eſt, nec concupiſcentia in infante quatit propoſitum virtutis iugiter amplectendæ.

Sed

Sed diſpar eſt ratio de virtute adultorum: quamuis enim habeant à gratia baptiſmali repurgium noxæ originalis; debent adhuc ſedulam nauare operam, vt reſtænent auſus fomitis æſtuantis.

Textus Iuris Canonici.

Non dicatis aliquid proprium, ſed ſint vobis omnia communia. *Canone. Non dicatis.* 12.*qu.*1. pag.470.c,2

APPLICATIO MORALIS.

Toto cœlo diues aberrat ab intento Dei, qui idcirco gazas eius auro fœtas fecit, vt egenis opes ibi concluſas ſedulò diſpenſaret. Attamen ille ratus eſt, qui iuxta Dei conſilium, è cœlo ſibi creditum aurum eroget vt tenetur. Inſoleſcit homo diues, dumque ſuas eſſe dicit opes, eas obſerans in theſauris, cunctando manum pauperi porrigere, abundè ſibi theſaurizat iram Dei, qua ſæuiente luent pœnas æternas diuites inhumani.

Textus Iuris Canonici.

Non ſatis eſt benè velle, ſed etiam oportet benè facere; nec ſatis eſt iterum benè facere, niſi id ex bono fonte, hoc eſt ex bona voluntate proficiſcatur. *Can. Non ſatis. diſt.*86. pag.67.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Charitatem eſſe reor hunc omnium bonorum fontem & radicem; namque ſicut ait Gregorius homil.27. in Euang. *Quicquid præcipitur, in ſola charitate ſolidatur. Vt enim multi arboris rami ex vna radice prodeunt; ſic multæ virtutes ex vna charitate generantur; nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, ſi non manet in radice charitatis.*

Plerique ſuum macerant corpus inediâ, & noctes inſomnes prætereunt, longas recitando preces, larga quoque manu egenis opes diſtribuunt; illa bona tamen opera non obſtant, quin ſint nequiſſimi: charitatis enim ſunt expertes, & alto fouent corde mala ſemina iurgiorum, ad inanem gloriam anhelant, ambiunt primos diſcubitus, & ita impatientes ſunt ad contemptum, vt minima ſuſpicio deſpicatus eos impotes ſui efficiat, & furentes rapiat in conuitia ſpernentium, in quorum, ſi quæ fortè ſciunt, vitia debacchantur.

Textus Iuris Canonici.

Non dico hebdomadas, non duplicata, non multiplicata ieiunia; ſed vel ſingulos dies abſque ciborum luxuria tranſigamus. *Can. Non dico de conſecrat. diſt.*5. pag.135.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Æuo ſuo toto debet homo cibis vti parcè, ſuæ vt animæ conſulat & corpori; ſed eſt neceſſe, vitam vt omnem agat, à cunctis ſemper vitiis abſtinendo.

Textus Iuris Canonici.

Non omnis qui parcit amicus eſt, nec omnis qui verberat inimicus. Meliora ſunt vulnera amici, quàm blanda oſcula inimici. Melius eſt cum ſeueritate diligere, quàm cum lenitate decipere. Vtiliùs eſurienti cibus tollitur, ſi de cibo ſecurus iuſtitiam negligebat, quàm eſurienti panis frangitur; vt ſeductus iniuſtitiæ acquieſcat. Putas neminem cogi debere ad iuſtitiam, cùm legas, patremfamilias dixiſſe ſeruis: Quoſcunque inueneritis cogite intrare: cùm legas, ipſum primò Saulum, poſtea Paulum ad cognoſcendam & tenendam veritatem magnâ violentiâ Chriſti cogentis eſſe compulſum: & noueris, aliquando furem auertendis pecoribus pabulum ſpargere, & aliquando paſtorem flagello ad gregem pecora errantia reuocare. *Can. Nimium. §. Non omnis.* 23. *qu.*4. pag.319.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Correctio facta ſicut par eſt, tantùm abeſt vt noxia ſit; quinimò ſicut congruit excepta, ſecum multa bona vehit: cùm namque procul arcet ab homine vitia, tunc eſt animæ & corpori ſalutaris.

Textus Iuris Canonici.

Nulli Iudæo baptizatum vel baptizari volentem emere liceat, vel in ſuo ſeruitio retinere. Quòd ſi quem nondum ad fidem conuerſum causâ mercimonij emerit, & poſtmodum factus ſit, vel fieri deſideret Chriſtianus, datis pro eo duodecim ſolidis, ab illius ſeruitio protinus ſubtrahatur. *Cap. Nulli Iudæo. Extra. de Iudæis & Saracenis. lib.*5. *decretal. tit.*6. pag.347.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Cùm audis aliquem eſſe verè Chriſtianum, ſcito iugo ſeruitutis eum exemptum eſſe, imò ſuum velle dare nomen Chriſto, quædam eſt inſtantis ſponſio libertatis. O homo Chriſtiane, bibe aquas de ciſterna tua, ex profeſſione tua argumenta ſume, quibus cautè queas liberiore vita frui: pudeat te profiteri ſtatum, qui liberos tantùm homines decet, à quo tamen es incultis moribus alienus. Chriſtiane, tuum interpretare nomen & deprehendes eſſe vocem vnctionis ſanctæ, quam virtutes omnes & præclaræ dotes animæ conſequuntur.

Vide plura ſcitu digna de hoc nomine. pag.347. col.1

Textus Iuris Canonici.

Nulli liceat ignorare omne quod Domino conſecratur, ſiue fuerit homo, ſiue animal, ſiue ager, vel quicquid fuerit ſemel conſecratum, Sanctum Sanctorum Domino erit, & ad ius pertinebit Sacerdotum. Propter quod inexcuſabilis erit omnis, qui à Domino & Eccleſia cui competunt aufert, vaſtat, & inuadit, vel eripit, & vſque ad emendationem, Eccleſiæque ſatisfactionem vt ſacrilegus iudicetur; & ſi emendare noluerit, excommunicetur. *Can. Nulli.* 12.*qu.*2. pag.485.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Cùm à Baptiſmo Deo ſacer homo fiat, nemo debet violare ſacrum illud tabernaculum, imò debet cauere, manus ne obſcœnas, vt alter Oza, Dei in arcam extendat: nempe Deus morte repentina

pentina nefas hoc immane ſolet in perniciem animæ vindicare.

Textus Iuris Canonici.

Nullus Patriarcharum vniuerſalitatis vocabulo vnquam vtatur: quia ſi vnus Patriarcha vniuerſalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur. Sed abſit hoc, abſit à fidelis cuiuſquam mente, hoc ſibi velle quempiam arrogare, vnde honorem fratrum ſuorum imminuere ex quantulacunque parte videatur. Quapropter charitas veſtra neminem vnquam ſuis in epiſtolis vniuerſalem nominet, ne ſibi debitum ſubtrahat, cùm alteri honorem offert indebitum. *Can. Nullus. diſt.99.* pag.428.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Superbus homo ſuis conſortibus iniurius eſt: cùm namque ſibi vult arrogare decus & honorem indebitum, alij gloriâ debitâ defraudantur.

O

Textus Iuris Canonici.

Omnium Apoſtolorum vigiliæ ſunt in obſeruatione ieiunij celebrandæ, præter Vigilias Apoſtolorum Philippi & Iacobi, & B. Ioannis Euangeliſtæ. *Capitulo Conſilium. Extra. de obſeruatione ieiuniorum. lib. 3. decretal. titul. 46. c.2.* pag.123.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Vt ſunt vacuanda vaſa, nouus vt in illa liquor influat; ita cibis corpora defraudata, Dei gratiis animam aptant. Vnde quia præcipuis in feſtis maior eſt ille rotis diuini influxus, idcirco nobis ieiunia pridie feſtorum vt ad gratias apparatus congrui decernuntur.

Textus Iuris Canonici.

Omnium rerum Eccleſiaſticarum curam Epiſcopus gerito, & eas diſpenſato, quaſi inſpectante Deo. Non licitum autem ei eſto quidpiam ex iis tanquam ſibi proprium aſſumere, aut cognatis ſuis elargiri, quæ Deo dedicata ſunt. Quòd ſi pauperes illi ſint, vt pauperibus ſubminiſtrato: non tamen horum prætextu res Eccleſiæ venundato. *Can. 37. Canonum Apoſt.*

APPLICATIO MORALIS.

Cùm Epiſcopus erogat egenis opes Eccleſiæ, diſpenſatoris agit partes eius officio annexas: ſi verò rebus profanis inſumit opes illas, profectò debet diſperſator vt congruo nomine nuncupari.

P

Textus Iuris Canonici.

Par autem eſt vt quibus diebus à carne animalium abſtinemus, ab omnibus quoque quæ ſementinam carnis trahunt originem ieiunemus: à lacte videlicet, caſeo, & ouis, &c. Cæterum piſcium eſus ita Chriſtiano relinquitur, vt hoc ei infirmitatis ſolatium, non luxuriæ pariat incendium. Denique qui à carne abſtinet, nequaquam marinarum belluarum conuiuia præparet. Vinum quoque ita bibere permittitur, vt ebrietatem omnino fugiamus. *Can. Denique. §. Par autem. diſt 5.* pag.109.c.2

APPLICATIO MORALIS.

A luxuria abſtinere parum eſt Chriſtiano, niſi fomites etiam omnes prouocantes illud incendium ſedulò ſatagat amouere.

Textus Iuris Canonici.

Paratus eſſe debet bonus homo luſtus & pius patienter eorum malitiam ſuſtinere, quos fieri bonos quærit, vt numerus potius creſcat bonorum, non vt pari malitia ſe quoque numero addat malorum. *Can. Paratus. 23. qu. 3.*

APPLICATIO MORALIS.

Illa fuit olim dignitas coronæ ciuicæ, vt vltro milites hoſti pectus apertum obiecerint ad liberandum ciuem, quem iniquâ ſors armorum fecerat obnoxium morti, gladio hoſtili deſuper imminente. Cùm quis iniuriâ affectus modos animo verſat idoneos ad vindictam; ille durior inſtar tergo inimici ſui, meditans pœnas congruas vltioni. Sed ſi Deo ſuggerente redux animus exuit aculeos; quibus cor hiſpidum & hirſutum pungere vulnerimicos ſuos; profectò leni pietatis obſequio fit ille rediuiuus, quem vindex animus tollere orebatur. Sic corona ciuica decernitur illi, qui ſecernit à ſe memoriam iniuriarum. Quot piè & conſtanter deglutis iniurias, tot vniones nectis alternantibus gemmis, quibus corona cœleſtis irradiat. Hoc memento, vt ſis immemor ærumnarum, quæ callidâ inimicorum induſtriâ aliàs irrepſerunt.

Textus Iuris Canonici.

Per Iſaiam Dominus dicit: Facinoroſus, qui ſacrificat mihi vitulum, quaſi qui canem occidat; & qui coquit ſimilaginem, quaſi ſanguinem porcinum; & qui offert thus in memoriam, quaſi blaſphemus. Quilibet vbilibet offert ſacrificium tali corde, vel factis, hoc vt mereatur audire, perniciem ſibi infert, non illis bonis, qui accipiunt ab eis ſacramenta eadem, qui ſecundùm Prophetam Ezechielem gemunt, & mœrent peccata, quæ fiunt in medio eorum, quamuis non ſe inde corporaliter ſeparent. Sacrificia impiorum eis ipſis oberunt, qui offerunt impiè. Nam vnum atque idem ſacrificium propter nomen Domini, quod inuocatur & ſemper ſanctum eſt, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum acceſſerit. *Can. Per Iſaiam. 1. qu. 1.* pag.710.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Vt ſtomacho impuro cibi quique, licèt electi, noxij ſunt; ita panis Angelorum lethalis eſt, niſi fuerit à peccatis anima repurgata.

Textus Iuris Canonici.

Placuit, vt quicunque dixerit, ideo nobis dari gratiam iuſtificationis, vt quod facere per liberum arbitrium

arbitrium iubemur, faciliùs implere poſſimus per gratiam, tanquam etiam ſi gratia non daretur, non quidem facilè, ſed tamen poſſimus etiam ſine illa implere diuina mandata, anathema ſit. *Can. Placuit. De conſecr. diſt.* 4. pag. 188. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Homo ſicut terra maledicta profert ſpinas & tribulos, quando Deus non influit: quippe nihil parturire poteſt dignum cœlo, niſi deſuper impraegnetur.

Textus Iuris Canonici.

Placuit omnibus reſiſtentibus in ſancta Nicæna ſynodo, vt Monachorum conuerſatio & vita ſecundùm etymologiam nominis ab omnibus diſcrepet. Monachus enim Græcè; Latinè ſingularis dicitur. Vnde Monachum per omnia ſingulariter agere oportet. *Can. Placuit omnibus.* 16. *quæſt.* 1. pag. 485. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Vt ſæculi vita procul abeſſe debet à ſtatu monachali, ita frequens hominum conſuetudo vitam Monachi labefactat.

Textus Iuris Canonici.

Præteriti ſemper nos debet pœnitere peccati. *Can. Reperiuntur. De pœnit. diſt.* 3. p. 28. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Omnigeno malo coëunte dum peccatur, locuples eſt argumentum triſtitiæ in delicto, cuius grauitas meditata iugi triſtitiæ facit hominem obnoxium, qui recolit ſe abſtractum leuibus illecebris à ſupremo bono, Deo ſcilicet Optimo Maximo defeciſſe.

Textus Iuris Canonici.

Primæ ſedis Epiſcopus non appelletur Princeps ſacerdotum, vel ſummus ſacerdos, aut aliquid huiuſmodi; ſed tantùm primæ ſedis Epiſcopus. *Can. Primæ ſedis diſt.* 99. p. 427. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Quantò maior eſt dignitate Dei ſeruus, tantò minor eſſe debet apud ſe, tanquam Chriſti Domini ſedulus imitator.

Q

Textus Iuris Canonici.

QVadrageſima ſumma obſeruatione eſt obſeruanda, vt ieiunium in ea præter dies Dominicos, qui de abſtinentia ſubtracti ſunt, niſi quem infirmitas impedierit, nullatenus ſoluatur, quia ipſi dies decimæ ſunt anni, &c. Iubemur etiam ab omnipotente Deo, omnium bonorum noſtrorum decimas dare. *Can. Quadrageſima. De conſecr. diſt.* 5. p. 132. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Qui in Quadrageſima ſubtractos ieiunando cibos egenis diſtribuit, ille Deo totius anni decimas impertitur.

Textus Iuris Canonici.

Quamuis vniuerſæ per orbem Catholicæ Eccleſiæ vnus thalamus Chriſti ſint; ſancta tamen Romana Catholica Apoſtolica Eccleſia nullis ſynodicis conſtitutis, cæteris Eccleſiis prælata eſt; ſed Euangelica voce Domini & Saluatoris noſtri primatum obtinuit: Tu es Petrus, inquit, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. *Canon. Quamuis diſt.* 21. p. 55. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Quandoquidem Eccleſia thalamus eſt Chriſti; vt lectulus eius floridus ſit, floribus virtutum vernare debet homo, ſicut à vitiorum omnium ſentibus abhorrere.

Textus Iuris Canonici.

Quando ergo vir eccleſiaſticus & prudens, atque intelligens multas impietates in ea quæ vocatur domus Dei eſſe cognouerit, & non ſolùm multas, ſed & fortes, & quæ opprimere poſſint iuſtitiam, & in tantùm rabiem doctorum proceſſiſſe, vt accipiant pretium in iudicio, & omnia prò muneribus faciant, pauperes quoque deuitent in portis, & audire contemnant; taceat illo tempore, ne det ſanctum canibus, & ne mittat margaritas ante porcos, qui conuerſi conculcent eas. *Canon: Quando ergo* 11. *qu.* 3. p. 710. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Vt diuinæ ſæpe leges inter arma ſilent; ita rarò prudens correctio facta viris nequam dum delinquunt ab his beneuolis auribus exauditur. Itaque magnæ cautionis opus eſt correptio, vt ſortiatur eum effectum, quem prætendit homo cuius eſt dyſcolos caſtigare mores: quippe ſolùm tempore opportuno debent corrigi delinquentes.

Textus Iuris Canonici.

Quem pœnitet, omninò pœniteat, & dolorem lacrymis oſtendat. *Can. Quem pœnitet. De pœnitent. diſt.* 1. p. 21. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Indubius eſt index pœnitentiæ ſinceræ dolor acerbè ream animam diſcrucians. Et reuerà dolor acutus apertè prodit conceptum à pœnitente ſanum conſilium inſtaurandæ vitæ, ſecus verò malè ſibi conſcia anima indolens nequit vendicare ſibi titulum animæ pœnitentis.

Ita rei medicæ periti malè ominantur morbo, qui deſiit ſine criticis anguſtiis, infidamque dicunt illam ſanitatem, cui criſis integra non præiuit. Nimirum vt abſit ſuſpicio omnis noxij humoris abditi in venis, aut hypochondriis, natura ſagax rimans penitiora quæque loca, tentat expellere quicquid facceſſere poteſt negotium ægro qui decumbit. In eo autem procinctu quo melius

natura repurgium noxij huius fermenti, febriens homo ſolet peſſimè diuexari. Etenim concuſſa natura graues patitur anguſtias; ſed lancinans ille dolor inſtare clamat ægro corpori ſanitatem.

Vide plura illud idem probantia. p.21.c.1.&.2

Textus Iuris Canonici.

Quia ex ſola Eccleſia Catholica veritas conſpicitur, apud ſe locum Dominus perhibet, de quo videatur. In petra Moyſes ponitur, vt Dei ſpeciem contempletur, quia niſi quis fidei ſoliditatem tenuerit, diuinam præſentiam non cognoſcit. De qua ſoliditate Dominus dicit: Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: ſola quippe eſt, per quam ſacrificium Dominus libenter accipiat, ſola quæ pro errantibus fiducialiter intercedat. Vnde etiam de agni hoſtia Dominus præcepit dicens: In vna domo comedetur, nec offeretis de carnibus eius foras. In vna namque domo agnus comeditur, quia in vna Catholica Eccleſia, vera hoſtia Redemptoris immolatur, de cuius carnibus lex efferri foras prohibet; quia ſanctum dari canibus vetat. Sola eſt, in qua bonum fructuosè agitur, vnde & mercedem denarij non niſi qui intra vineam laborauerant acceperunt. Sola eſt, quæ intra ſe poſitos valida charitatis compage cuſtodit. Vnde & aqua diluuij arcam quidem ad ſublimiora ſuſtulit, omnes autem quos extra arcam inuenit extinxit. *Canon. Quia ex ſola* 24. *qu.* 1. pag.279.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Falsò ſibi blandiuntur hæretici quando dicunt & ſcribunt ſe manducare panem illum, quem Chriſtus in ſuprema cœna ſuis diſcipulis fregit. Agnus enim ille ſola in Eccleſia Romana datur iis qui ſunt veræ fidei ſectatores.

Textus Iuris Canonici.

Quia paſſus eſt Dominus pro nobis, commendauit nobis in iſto ſacramento corpus & ſanguinem ſuum; quod etiam fecit & nos ipſos: nam & nos ipſius corpus facti ſumus, & per miſericordiam eius quod accipimus nos ſumus. Recordamini & vos; non fuiſtis, & creati eſtis: ad arcam Dominicam comportati eſtis laboribus boum, id eſt, annuntiantium Euangelium; triturati eſtis, quando catechumeni differebamini: in horreo ſeruabamini, nomina dediſtis: cœpiſtis moli ieiuniis & exorciſmis: poſtea ad aquam veniſtis, & conſperſi eſtis, & panis Dominicus facti eſtis. Ecce quod accepiſtis. *Canon. Quia paſſus. De conſecrat. diſt.* 2.

Vide integrum canonem.p.326.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Quando ſacro corpore Chriſti paſcimur, illud eo intentu Deus facit, vt hac eſca mediante vitam & virtutes Chriſti congruo opere referamus. Ne ergo Dei intentum fruſtret homo, cui hoſtia ſacra datur in eſcam, ille debet accuratè totum ſeſe Deo ſicut ſanctam hoſtiam exhibere.

Textus Iuris Canonici.

Qui ſceleratè viuunt in Eccleſia, & communicare non deſinunt, putantes ſe tali communione mundari, diſcant, nil ad emundationem proficere ſibi, dicente Propheta: Quid eſt, quòd dilectus meus fecit in domo mea ſcelera multa? Nunquid carnes ſanctæ auferent malitias tuas à te? & Apoſtolus ait: Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. *Canon. Qui ſceleratè. De conſecrat. diſt.* 2. pag.189.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Ne quis fortè ſuam in æternam perniciem ſacroſancta ſumat myſteria, præmonentur homines vt ſe accingant ad gratiæ influxum antequam conueniant illam Angelorum menſam, vt ſic epulentur animâ defæcatâ.

Textus Iuris Canonici.

Qui iuſtus eſt, & iniuſtè maledicitur, præmium illi redditur. *Can. Qui iuſtus* 11. *quaeſt.* 3. pag.334.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Brauium patientiæ in conuitiis decernitur ab illo, cuius intuitu, acceptæ iniuriæ vltio cohibetur.

Vide plura ſcitu digna in eo argumento. pag. 334.col.1

Textus Iuris Canonici.

Quicunque veſtrûm communem vitam ſuſceptam habet, & vouit ſe nihil proprium habere: videat ne pollicitationem ſuam irritam faciat. Sed hoc quod Domino pollicitus eſt, fideliter cuſtodiat, ne damnationem ſed præmium ſibi acquirat, quoniam ſatius eſt non vouere, quam votum prout melius eſt non proficere. *Can. Scimus. §. Quicunque* 12.*qu.*1.p.472.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Vouere, libertatis eſt; ſed reddere, neceſſitati eſt: & homo ſuis pollicitis ſtando, diues meritorum accipit incrementum.

Vide plura de votis p.472.c.1

Textus Iuris Canonici.

Quid faciet hîc Eccleſiæ medicina, ſalutem omnium materna charitate coquirens tamquam inter phreneticos, & lethargicos æſtuans? Nunquid contemnere, nunquid deſiſtere vel debet, vel poteſt? Vtriſque neceſſe ſit moleſta, quia neutris eſt inimica: nam & phrenetici nolunt ligari, & lethargici nolunt excitari; ſed perſeuerat diligentia charitatis phreneticum caſtigare, lethargicum ſtimulare, ambos amare. Ambo offenduntur; ſed ambo diliguntur: ambo moleſtati quamdiu ægri ſunt indignantur; ſed ambo ſanati gratulantur. *Canon Quid faciet.* 23. *qu.*4.p.319.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Correctio facta ſicut par eſt homini deuio, non liuoris aut ſimultatis eſt nota, imò ſecus eſt amoris maximum argumentum.

Textus Iuris Canonici.

Quiſquis dixerit eamdem gratiã Dei per Ieſum Chriſtũ Dominum noſtrũ propter hoc tantũ nos

adiuuare

adiuuare ad non peccandum, qoia nobis per ipſam reuelatur & aperitur intelligentia mandatorum, vt ſciamus quid appetere, quid vitare debeamus; non autem per illam nobis præſtari, vt quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema ſit. *Can. Quia verò. de conſecrat. diſt.* 4. pag. 189. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Gratia diuina deſes non eſt nec inanis; ſed cùm influxit in homines adultos, eos excitat ad ardua audenda, & obſtetricis agendo vices adiuuat partum animarum, quas ipſa cœlitus impprægnauit.

Textus Iuris Canonici.

Quomodo ergo videtis eſſe vnum quod factum eſt, ſic vnum eſtote vos, diligendo vos, tenendo vnam fidem, vnam ſpem, indiuiduam charitatem. *Can. Qui paſſus eſt.* §. *Ita. de conſecrat. diſt.* 2. pag. 305. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Euchariſtiæ inſtituendæ ſicut amor cauſa fuit; ita inardere debet amore Dei & proximi quiſquis eo ſacro pabulo ſaginatur.

R

Textus Iuris Canonici.

RAtio nulla permittit, vt quod pro communi vtilitate datum eſſe cognoſcitur, propriis cuiuſquam vſibus applicetur. *Capitulo. Ratio. Extra, de prabendis & dignitatibus. lib. 3. decretal. tit. 5. cap. 3.* pag. 469. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Profectò genus eſt furti ſacrilegi, quando Præſul vni ſibi impendit vberes redditus Eccleſiæ, qui ſuo inſtituto debent indigis erogari.

Textus Iuris Canonici.

Religioſi tum Monachi, tum Moniales habeant alia indumenta, & alios mores, quàm habeant laïci. *Can.* 76. *Concil. I. Nicani.* pag. 441. col. 1

APPLICATIO MORALIS.

Vita Religioſa magis ſeſe prodit virtutum habitibus, quàm induto ſolo habitu monachali.

S

Textus Iuris Canonici.

SAcerdos ante omnia caueat, ne de his qui confitentur ei, peccata alicui recitet, non propinquis non extraneis; neque, quod abſit, pro aliquo ſcandalo. Nam ſi hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus vitæ ſuæ ignominioſus peregrinando pergat. *Can. Sacerdos. de pœnitent. diſt.* 6. pag. 621. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Ne ſacerdos ea quæ audiit in confeſſione prodat, impensè debet linguam ſuam commendare Deo, & cauere, vino ne nimio perfundatur.

Textus Iuris Canonici.

Scimus vos non ignorare, quia hactenus vita communis inter omnes Chriſtianos viguit, & adhuc gratiâ Dei viget, & maximè inter eos, qui in ſortem Domini ſunt electi, id eſt, clericos. *Can. Scimus.* 12. *qu.* 1. pag. 467. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Eſt communis vita Cleri, quando bona Eccleſiæ communicantur egenis, vt illorum prouentuum congruit inſtituto.

Textus Iuris Canonici.

Sed ais: Quid iniuſtum eſt, ſi cum aliena non inuadam, propria diligentius ſeruo? O impudens dictum! Propria dicis; Quæ? Ex quibus reconditis in Mundum detuliſti? Quando in hanc ingreſſus es lucé, quando de ventre matris exiſti, quibus quæſo facultatibus, quibuſq; ſubſidiis ſtipatus ingreſſus es? propium nemo dicat, quod eſt commune, quod pluſquam ſufficeret ſumptum, etiam violenter obtentum eſt. Nunquid iniquus eſt Deus, vt nobis non æqualiter diſtribuat vitæ ſubſidia? vt tu quidem eſſes affluens, & abundans, aliis verò deeſſet & egerent? An idcirco magis quia & tibi voluerit benignitatis ſuæ experimenta conferre, & alium per virtutem patientiæ coronare? Tu verò ſuſceptis Dei muneribus etſi in ſinum tuum redactis, nihil te putas agere iniquum ſi tam multorum vitæ ſubſidia ſolus retineas? Quis enim tam iniuſtus, tam auidus, tam auarus, quàm qui multorum alimenta, ſuum non vſum, ſed abundantiam vt delicias fecit? neque enim minus criminis eſt habenti tollere, qoàm cùm poſſis & abundes, indigentibus denegare. *Canone. Sicut.* §. *Sed ais. diſtinct.* 47. Vide totum hunc canonem ſcitu digniſſimum. pag. 75. col. 2

APPLICATSO MORALIS.

Diues iniquus opes concludens in pauperum perniciem, vt homicida pœnis inferi ſubiacebit. Namque vitam egenorum cùm potuit propagare bonis eo intento datis à Deo commodante, necem conſciuit eis inedia confectis, cùm ille vino immerſus, atque cibis refectus nimiis eructaret.

Textus Iuris Canonici.

Si ſemper eſſet culpabile perſecutionem facere, non ſcriptum eſſet in ſanctis libris: Detrahentem ſecreto proximo ſuo, hunc perſeqoebar. Aliquando ergo & qui eam patitur iniuſtus eſt, & qui eam facit iuſtus eſt. Sed planè ſemper, & mali perſecuti ſunt bonos, & boni perſecuti ſunt malos: illi nocendo per iniuſtitiam, iſti conſulendo per diſciplinam: illi immaniter, iſti temperanter: illi ſeruientes cupiditati, iſti charitati. Nam qui trucidat, non conſiderat quemadmodum laniet: qui autem curat, conſiderat quemadmodum ſecet: ille enim perſequitur ſanitatem, iſte putredinem.

Occiderunt impij Prophetas, occiderunt impios & Prophetæ. Flagellarunt Iudæi Chriſtum, Iudæos flagellauit & Chriſtus: traditi ſunt Apoſtoli ab hominibus poteſtati humanæ; tradiderunt & Apoſtoli homines poteſtati Satanæ. In his omnibus quid attenditur, niſi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocendi causâ, quis emendandi? *Can. Nimium. §. Non omnis.* 23. *qu.* 4. pag. 319. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Vndecunque nobis ingruant anguſtiæ & ærumnæ graues, illæ Deo decernente nobis ad ſalutem & augmentum gratiarum cœlitus infliguntur. Procella bonos plerumque quatit ad examen dubiæ virtutis, vt hæc probata cedat aliis in exemplum; aliàs verò mali vexantur incuſſis è cœlo flagris, vt qui inſaniere ſani, tandem verberibus moniti reſipiſcant.

Textus Iuris Canonici.

Si quis per ſuperbiam tanquam perfectum ſe exiſtimans, conuentus qui per loca & baſilicas Sanctorum Martyrum fiunt, vel accuſauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, ſpernendas eſſe crediderit, memoriáſque Sanctorum contemnendas, anathema ſit. *Can. Si quis per ſuperbiam. diſt.* 30. pag. 621. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Perflatus homo ſuperbiæ vento, procul abit ab aliis, vt dedignans eſſe ſicut cæteri hominum etiam iuſtorum. Vnde quia refugit homo ille bonus eſſe, iure velut à communione Sanctorum exciſus aliò deportatur.

Textus Iuris Canonici.

Si quis Romipetas, & peregrinos, & Apoſtolorum limina, & aliorum Sanctorum oratoria viſitantes capere, ſeu rebus quas ferunt ſpoliare, & mercatores nouis telonæorum, & pedagiorum exactionibus moleſtare tentauerit, donec ſatisfecerit, communione careat Chriſtiana. *Can. Si quis. Romipetas.* 24. *qu.* 3. ibid.

APPLICATIO MORALIS.

Quiſquis iniurius eſt membris Chriſti, ille velut facinoroſus homo debet ab eius corpore myſtico reſcindi. Vt hoc reſecto putido membro toti corpori conſulatur.

Textus Iuris Canonici.

Si in huiuſmodi ceſſione frugem tibi melioris vitæ promittis, ſcire debes te non eſſe ſanctificato in vtero ſanctiorem, & ideo non oportere te prædicationis iam ſuſceptæ deſerere miniſterium, cùm ille, cuius fieri baiulus recuſabat, tandem prædicandum receperit verbum Dei. Quòd ſi forſan humilitatis causâ de culmine quæris pontificali deſcendere, eo ipſo humilitatis videris erigere malè verticem, cùm te nimis in reſignandi propoſito exhibes pertinacem; quia tunc in te veram humilitatem cuſtodies, cùm & per eam locum ſublimem fugies, & per obedientiam non dimittes. *Cap. Niſi. §. Si in huiuſmodi. Extra. de renuntiatione. lib.* 1. *decretal. tit.* 9. *c.* 10 §. 1. pag. 60. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Profectò malè ſuæ ſaluti conſulunt omnes qui ambiunt ſupremas infulas Eccleſiæ: qui namque ſibi vix ſufficit, qua ratione poteſt ſalutem alterius animæ procurare?

Textus Iuris Canonici.

Si priuatum poſſidemus, quod nobis ſufficiat; non illa noſtra ſunt, ſed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis vſurpatione damnabili vendicamus. *Can. Si priuatum.* 1. *qu.* 1. pag. 469. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Ominoſas opes eſſe reor, quæ à præpoſitis Eccleſiæ in propria duntaxat commoda conuertuntur.

Textus Iuris Canonici.

Si clericatus te titillat deſiderium, diſcas quod poſſis docere; & rationabilem hoſtiam offeras; ne miles antequam tyro; ne prius magiſter ſis quàm diſcipulus. Non eſt humilitatis meæ, neque menſuræ iudicare de clericis & de miniſtris Eccleſiarum quidpiam ſiniſtrum dicere. Habeant illi ordinem & gradum ſuum. *Can. Si clericatus.* 16. *qu.* 1. p. 489. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Dignitates Eccleſiæ virtutibus proſtant, nec ad illas homines aliis gradibus euehuntur.

Textus Iuris Canonici.

Sicut Achab Rex iniquus à Propheta reprehenſus, cùm contra ſe diuinâ ſententiam audiuiſſet, pertimuit, & magno mœrore deprehenſus eſt; ita vt Prophetæ ſuo Dominus diceret: Nonne vidiſti Achab humiliatum coram me? Quia igitur mei causâ humiliatus eſt, non inducam malum in diebus eius. In quibus Domini verbis penſandum eſt, quomodo ei in electis ſuis mœror amaritudinis placeat, qui amittere timent Deum, ſi ſic ei reprobi pœnitentia placuit, qui timebat perdere præſens ſæculum: aut quomodo ei grata ſit ſpontanea afflictio pro culpis in eis qui placent, ſi hæc ad tempus placuit & in eis qui diſplicebant. *Canone. Sicut. de pœnitentia. diſt.* 3. pag. 28. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Conceptus ab anima contrita dolor de peccatis, ei conciliat veniam omnium, quæ patrauit antea, delictorum.

Textus Iuris Canonici.

Sint tibi ieiunia pura, & continua, moderatáque, id eſt, quotidie eſurire; & quotidie prandere. Curat enim vulnera delinquentis, curatiſque ſanctificat ieiunium. *Can. Sint tibi ieiunia. de conſecrat. diſt.* 4. pag. 133. c. 1

APPLI

APPLICATIO MORALIS.

Olim debuere ſale aſpergi ſacrificia quæque, quia in obſequio diuino, nihil omnino placet, quod perculſus homo zelo indiſcreto perficit imprudenter.

Textus Iuris Canonici.

Statuimus vt ieiunia Quatuor Temporum hoc ordine celebrentur. Primum initio Quadrageſimę. Secundum in hebdomada Pentecoſtes. Tertium verò in Septembri. Quartum in Decembri more ſolito fiat. *Can. Statuimus. diſtinct.* 76. pag. 522. col. 5

APPLICATIO MORALIS.

Vt ſemper homo Dei iuſtitiæ obnoxius eſt, ita debet eum placare pœnis vltro ſibi impoſitis. Eo intento quatuor anni tempeſtates habent ieiunia indicta, quibus homo queat expiare ſua crimina perpetrata.

Textus Iuris Canonici.

Sunt nonnulli nullo dogmate fulti audaciſſimè, quidem, zelo magis amaritudinis quàm dilectionis inflammati, aſſerentes Monachos, quia Mundo mortui ſunt, & Deo viuunt, ſacerdotalis officij potentia indignos; neque pœnitentiam, neque Chriſtianitatem largiri, neque abſoluere poſſe per ſacerdotalis officij diuinitus ſibi iniunctam poteſtatem; ſed omnino labuntur. *Can. Sunt nonnulli.* 16. *qu.* 1. pag. 492. c. 1

T

Textus Iuris Canonici.

TVrbatur nauicula Petri, in qua erat Iudas; quia qui ſuis meritis erat firmus, turbatus eſt alienis. *Can. Turbatur.* 5. *qu.* 4. pag. 749. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Gratianus ipſe ſacro huic canoni, quem deſcripſit, ſenſum moralem applicuit hoc contextu: *Ignorabat Petrus peccatum Iudæ. Non ergo ignorantia excuſauit illum. Sed turbatio hæc non peccati coinquinatio, ſed corporalis perſecutio intelligitur; quia meritis malorum nonnunquam adeò premuntur boni, vt eorum turbetur firmitas.*

V

Textus Iuris Canonici.

VIdentes autem ſummi Sacerdotes, & alij, atque Leuitæ, & reliqui fideles, plus vtilitatis poſſe conferre, ſi hæreditates & agros quos vendebant, Eccleſiis quibus præſidebant Epiſcopi traderent, eò quòd ex ſumptibus eorum, tam præſentibus quàm futuris temporibus plura & elegantiora miniſtrare poſſent fidelibus communem vitam ducentibus, quàm ex pretio ipſorum, cœperunt prædia & agros, quos vendere ſolebant, matricibus Eccleſiis tradere, & ex ſumptibus eorum viuere. Ipſæ verò res in ditione ſingularum parochiarum Epiſcoporum qui locum tenent Apoſtolorum erant & ſunt vſque adhuc, & futuris ſemper debent eſſe temporibus. *Can. Videntes.* 12. *qu.* 1. pag. 467. c. 2

Textus Iuris Canonici.

Vtrumque eſt donum Dei, & ſcire quid agere debeamus, & diligere vt faciamus. *Can.* 4. *Concilij Milenit.* pag. 205. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Non eſt induſtriæ intellectus, attingere Deum mentis acumine, nec voluntatis opus, citra donum ſingulare, Deum præ rebus omnibus amplexari.

INDEX TEXTVVM IVRIS CIVILIS.

A

Textus Iuris Ciuilis.

AC primùm volumus publicum eſſe crimen, quia quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam, quos bonorum etiam omnium publicatione perſequimur. Ipſos quoque volumus amoueri ab omni liberalitate & ſucceſſione quolibet titulo veniente. Præterea non donandi, non emendi, non vendendi, non poſtremò contrahendi, cuiquam conuicto relinquimus facultatem. In mortem quoque inquiſitio extendatur. Nam ſi in criminibus maieſtatis licet memoriam accuſare defuncti, non & immeritò debet hic ſubire tale iudicium. Sed nec filios hæredes eis exiſtere, aut adire permittimus, niſi à paterna prauitate diſceſſerint. *Lege Manichæos* §. *Ac primùm. Cod. de hæreticis. lib.* 1. *tit.* 5. *leg.* 4 § 1. pag. 279. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Omnia iura diuina & humana cædunt verberibus deſertores fidei, vt anguſtiis & ærumnis acerbis eruditi homines perfidi reſipiſcant.

Textus Iuris Ciuilis.

A palatinis tam his qui obſequiis noſtris inculpata officia præbuerunt, &c. procul vniuerſas calumnias, ſiue nominationes iubemus eſſe ſubmotas, &c. atque immunes eos à cunctis muneribus ſordidis & perſonalibus permanere. *Leg. A palatinis. Cod. de priuileg. lib.* 12. *tit.* 29. *leg.* 1. p. 187. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Religioſi, & omoes initiati ſacris ordinibus, ſe ſiſtentes altaribus, gaudeut; iure domus Dei, reuerà ſacri palatij; eorum ſtipendium eſt copioſa Dei gratia, quæ immunes eos facit à ſordibus, quæ hominibus aliis affricantur.

B

Textus Iuris Ciuilis.

BEllè Sextus Pedius definit, triplicem eſſe cauſam operis noui nuntiationis, aut naturalem, aut publicam, aut impoſititiam. Naturalem cùm in noſtras ædes quid immittitur, aut ædificatur in noſtro. Publicam cauſam, quoties leges aut Senatuſcooſulta conſtitutionéſque Principum per operis noui nuntiationem tuemur. Impoſititiam, cùm quis poſteaquam ius ſuum diminuit, alterius auxit, hoc eſt poſteaquam ſeruitutem ædibus ſuis impoſuit, contra ſeruitutem fecit. *Leg. de pupillo. ff. de operis noui nuntiatione. lib. 39. tit. 1. lege 5.* pag. 73. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Ius ciuile vetat, ne quis in alieno ſolo domum erigat; vnde malè ſuam omnem induſtriam impendit homo, cui inſedit, opes in hoc ſæculo congregare. Reuerà totus hic mundi ambitus eſt homini ſolum extraneum; ſiquidem homo degens in terris peregrinatur à Domino, & vtitur terra precariò vt alieno ſolo, quod ante primi hominis ortum, iure ſibi vt factæ priùs beſtiæ vendicarunt. Ideo namque Deus omnium animalium ortum præmiſit hominum natalibus, vt inde reſciret homo, terram eſſe velut ſortem beſtiarum, quas nulla manet beatitudo, niſi quam terra poteſt ſuppeditare brutis, ac proinde boni potioris cupido homini eſſe aliò collimandum. Ita liquet, eum qui theſaurizat in terra, ædificare in alieno ſolo, quia terram incoluere feræ & volucres ante homines efformatos. Igitur, ô auare, tuis ſuperſede curis, & noli theſaurizare ſolo in alieno, vbi ærugo, fures, & tinea ſunt vindices iniuriæ, quam infers beſtiis, quibus duntaxat eſt licitum iure rebus his infimis adhærere.

Vide plura ſcitu digna pag. 73. c. 1. & 2

Textus Iuris Ciuilis.

Beneficiis noſtris ita digni ſunt, vt etiam cenſualibus vel perſonalibus, vel corporalibus muneribus liberentur, & habeant caſtrenſe peculium, ſiue adhuc palatium obſeruent, ſiue optata quiete donati ſint. *Lege. de cubiculis. Cod. de priuilegiis. lib. 12. tit. 29. leg* 2. pag. 81. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Conſtantinus Imperator iis gratiis dignatus eſt domeſticos ſuos; ſed maiora Deus beneficia præſtat iis, qui ſe totos eius obſequio corpore & animo deuouerunt. Non inficior, eſſe quædam corporalia munia, quibus obſtringuntur homines etiam ſanctiſſimi, vt ſunt edere, bibere, dormire, & paſſionum æſtus interdum paruo licèt tempore præſentire. Illa tamen munia naturæ nihil obſtant quò minùs gratia diuina ſuos ſortiatur effectus, & ab omni tributo grauis noxæ, piæ animæ vindicentur. Quòd autem peculium caſtrenſe ſibi aſſeruare queunt Cæſaris aſſeclæ, profectò parum eſt ſi conferas cum gratiæ ſtipendiis, quibus ditatur homo ſupremo rerum omnium Domino conſecratus.

C

Textus Iuris Ciuilis.

COnuenticula illicita etiam extra Eccleſiam in priuatis ædibus celebrari prohibemus, proſcriptionis domus periculo imminente, ſi dominus eius in ea clericos noua ac tumultuoſa conuenticula extra Eccleſiam celebrantes ſuſceperit. *Lege. Conuenticula. Cod. de Epiſcopis. lib. 1. tit. 3. lege* 15. pag. 750. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Vt fulmina deſuper intorta ſæpe ſacras ædes æquant ſolo tritas & euerſas ob geſtas ibi res iniquas; ita Deus plerumque ferit corpus, vbi per immane nefas in extremam nequitiam vitia coaleſcunt.

Textus Iuris Ciuilis.

Cùm ad quamlibet vrbem manſionémve acceſſeris, priorius horrea inſpicere te volumus, vt deuotiſſimis militibus deputatæ & incorruptæ ſpecies præbeantur. Nam ſi per incuriam officij grauitatis tuæ ſartorum tectorum neglecta procuratione aliqua pluuiis infecta perierint, ad damnum tuum referentur. *Leg. Cùm ad quamlibet. Cod. de conditis in publicis horreis. lib. 10. tit. 26. leg.* 2. pag. 710. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Nota panem ſelectum & ſincerum, quem eſſe dico typum & figuram Euchariſtiæ, ignauis, transfugis, & deſertoribus militiæ non decerni, ſed *deuotiſſimis militibus*, Id eſt illis, qui nulla ſui exceptione totos ſe componunt ad arbitrium Principum. Nempe militem pendere totum ex nutu Principis hoc eſt eſſe deuotiſſimum. Sit ergo ratum & fixum à Chriſto panem Angelorum duntaxat eis frangi, qui ſe totos ipſi Chriſto Domino manciparunt.

Textus Iuris Ciuilis.

Cùm recta & irreprehenſibilis fides, quam prædicat Sancta Dei Catholica & Apoſtolica Eccleſia, nullo modo innouationem recipiat; nos ſequentes Sanctorum Apoſtolorum & eorum qui poſt eos in ſanctis Dei Eccleſiis conuerſati ſunt dogma, iuſtum fore exiſtimauimus, cunctis manifeſtum facere, qualiter de fide quæ in nobis eſt ſentiamus, inſiſtentes & adhærentes traditioni & confeſſioni Sanctæ Dei Eccleſiæ Catholicæ. *Lege. Cùm recta. Cod. de ſumma Trinitate. lib. 1. tit. 1. leg.* 3. pag. 276. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Eſtò ſuum principale decus Eccleſia Romana non emendicet à iure Cæſareo; magni tamen

nominis eſt & ponderis teſtimonium eius, quo maximè pudore debent ſuffundi noſtrates hæretici iniurij illi Eccleſiæ, quam impensè maieſtas Cæſarea ſuſpicit, & humili animo veneratur.

Textus Iuris Ciuilis.

Cùm ciuitas amiſſa eſt, nulla reſtitutionis æquitas eſt aduerſus eum, qui amiſſis bonis & ciuitate relicta nudus exulat. *Lege. Tutelas. §. 3. ff. de capite minutis. lib. 4. tit. 5. leg. 7.* pag. 621. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Damnatis, qui exulant à paradiſo, nihil omnino datur præmij æterni ob illa bona, quæ aliàs in hoc ſæculo perpetrarunt.

Textus Iuris Ciuilis.

Cunctos populos, quos clementiæ noſtræ regit imperium, in tali volumus religione verſari, quam diuum Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis, religio vſque adhuc ab ipſo inſinuata declarat, quamque Pontificem Damaſum ſequi claret, &c. Hanc legem ſequentes Chriſtianorum Catholicorum nomen iubemus amplecti: reliquos verò dementes veſanoſque iudicantes, hæretici dogmatis infamiam ſuſtinere diuinæ primùm vindictæ, poſt etiam motus animi noſtri, quem ex cœleſti arbitrio ſumpſerimus vltione plectendos. *Leg. Cunctos. Cod. de ſumma Trinit. lib. 1. tit. 1. leg. 1.* pag. 276. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Quiſquis dogmata Chriſtiana ſuæ ad rationis trutinam appendit, ille probat ſe rationis expertem fatuum inſanire.

Textus Iuris Ciuilis.

Cura peruigili obſeruare debebit ſublimitas, ne coloni, vel ſaltuenſes, aut vltro ſe offerentes ad militiam ſuſcipiantur armatam. *Lege 3. Cod. Qui militare poſſint. lib. 12. tit. 34* pag. 400. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Eſt ineptus homo ſacræ Dei militiæ, quem cura rerum huius ſæculi arctè tenet implicitum: qui namque Deo militare cupit, ille debet eſſe rebus ab omnibus expeditus.

D

Textus Iuris Ciuilis.

Damnatione bona publicantur, cùm aut vita adimitur, aut ciuitas, aut ſeruilis conditio irrogatur. *Leg. 1. ff. de bonis damnatorum. lib. 48. tit. 20.* pag. 38. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Pulſus Adam paradiſo, bonis excidit indebitis naturæ cuius erat, nec illa iure poſtliminij etiam pœnitens potuit adipiſci. Quatuor namque malis peccando reus homo fecit ſe obnoxium. Primò ſibi damnationem conſciuit; deinde vita immortali, qua gaudebat, excidit; Tertiò, detruſus è paradiſo velut exul in terra aliena vitam duxit: Duro demum & inglorio ſeruitutis iugo caput ſubmiſit, quando ſe vitiorum omnium vinculis irretiuit.

Textus Iuris Ciuilis.

Deportati, nec earum quidem rerum, quas poſt pœnam irrogatam habuerint, hæredem habere poſſunt; ſed & hæc publicabuntur. *Lege 1. Cod. de bonis proſcriptorum. lib. 9. tit. 49.* pag. 38. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Quamuis Adæ proles eſu infauſto pomi vetiti non ſuperbè Dei iuſſa contempſerit; attamen infelix ſuboles illa donis excidit, quæ antè ſuo conceſſa patri, poſtmodum fuere fide fracta toti generi denegata.

Textus Iuris Ciuilis.

Dominum pro atroci iniuria, quam ſeruus eius paſſus eſt, edicti perpetui actione propoſita, quâ damni etiam haberi rationem verbis euidenter exprimitur, agere poſſe conuenit. *Leg. Dominum. Cod. de iniuriis. lib. 9. tit. 35. leg. 8.* pag. 332. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Præfata lege datur ius domino vlciſci iniuriam à ſeruo acceptam: Cùm ergo Dei ſimus quotquot ſumus, ſi quis alterum offenderit, ille Deo erit iniurius, qui vltor erit iniuriæ proximo nequiter irrogatæ.

E

Textus Iuris Ciuilis.

Eam, quæ ita venit, ne corpore quæſtum faceret, nec in caupona ſub ſpecie miniſtrandi proſtitui, ne fraus fiat dictæ legi, oportet. *Lege 3. Cod. Si mancipium. lib. 4. tit. 56.* pag. 422. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Cùm proſtitui res ſit inhoneſta, ea quæ conducunt ad facinus hoc obſcœnum & prorſus inglorium ſunt cauenda. Vnde cùm in his cauponæ cenſeatur ob ventris ingluuiem, cui dant operam diuertentes ea in præfata loca; eſt in confeſſo, gulam inurere notam ingloriam homini helluoni. Vide plura pag. 422. c. 1

Textus Iuris Ciuilis

Eum, qui ciuitatem amitteret, nihil aliud iuris adimere liberis, niſi quod ab ipſo peruenturum eſſet ad eos, ſi inteſtatus in ciuitate moreretur, hoc eſt hæreditatem eius aut libertos, & ſi quid aliud in hoc genere reperiri poteſt. *Lege. Eum. ff. de interdictis.* pag. 621. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Opera bona proles ſunt animæ, quæ ſi in peccato graui infauſtè fatis cedit, exilio à paradiſo mulctata, ſuam ſobolem gloria æterna priuat, quæ alioquin ad facta Dei in gratia antè bona opera pertinebat.

Textus Iuris Ciuilis.

Exilium triplex eſt: aut certorum locorum interdictio; aut lata fuga, vt omnium locorum interdicatur, præter certum locum; aut inſulæ vinculum, id eſt relegatio in inſulam. *Pompon, lib.4. ad Sabinum.* pag.621.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Spontaneo exilio in ſeipſos animaduertunt omnes qui delinquunt: etenim nequando viuant ex præſcripto legis diuinæ, ſuo genio indulgent, in peccatis agunt æuum, & ita fiunt Chriſti Domini deſertores. Incautè mutant ſalutare ſolum, in quod Baptiſmus eos induxerat: namque morem peccandi vt patriam & natale ſolum impunè ſibi cõſtituunt arbitrati viuere ad nutum Dei eſſe perinde ſibi ac inducere compedes importunos. Itaque videre eſt, quàm delirent impij transfugæ & incurij patriæ, quæ ſurſum eſt, vt errones agant vitam non inquietam tantùm, ſed & vitiis omnibus indecoram. Nam omnine vim inferente nutu proprio à Deo aberrant, dum exilij legem imponendo ſibi, ne ad amuſſim mandatorum Dei ſuos mores componere cogantur inuiti, iniquam hanc ſortem exulandi à Deo ducentes potiorem, quàm obſequi legi, & in paterno Dei ſinu velut in propria patria demorari.

Textus Iuris Ciuilis.

Ex aula noſtra diſcedentes viri ab omnibus in cunctis habeantur immunes, numerariorúmque faſtus, vel rapaces quæſtus tanquam experientes & idonei non patiantur. *Lege. Ex aula. Codice de priuilegiis. lib.12. tit.29.* pag.187.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Grauia ſont tributa, quibus obſtringuntur homines vitiis obnoxij; nimirum corpus & animam referre debent in theſauros iræ Dei, vtpote præbituri fomitem æternis incendiis. Et ne immunes eſſe videantur in hoc ſæculo, perpetuò vrgentur furiis & ſtimulis conſcientiæ multiplici crimine ſauciatæ. Neſciunt hæc tributa Deo gratæ animæ, imò Dei aulâ tales animæ non exeunt, ſed in quaſcunque plagas orbis terræ degant, illæ Regi ſuo beneficæ iugiter adhæreſcunt. Et quamuis homo decurrens iſtud æuum multas patiatur anguſtias implexus importunis corporis exuuiis, quæ reprobos multis ſordibus aſpergunt; attamen ita viuunt aulici Dei, id eſt iuſti, vt non ſordeſcant vitiorum æcibus indecoris.

F

Textus Iuris Ciuilis.

FAmoſos latrones in his locis vbi graſſati ſunt furca figendos compluribus placuit, vt & conſpectu deterreantur alij ab iiſdem facinoribus, & ſolatio ſit cognatis & affinibus interemptorum, eodem loco pœna reddita, in quos latrones homicidia feciſſent. *Lege. Capitalium. §. Famoſos. ff. de pœnis. lib.48. tit.19.* pag.319.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Omne crimen lethale ſecum acerba vehit ſupplicia, vt ſynderesi vltrice eo momento luat pœnas quo peccauit, vt in poſterum malè ſibi conſcia anima reſipiſcat.

G

Textus Iuris Ciuilis.

GEnerali lege ſancimus ſiue vidua, ſiue diaconiſſa, vel virgo Deo dicata, vel ſanctimonialis mulier, ſiue quocunque alio nomine religioſi honoris vel dignitatis fœmina nuncupata, vel teſtamento, vel codicillo ſuo, quod tamen alia omni Iuris ratione munitum ſit, Eccleſiæ, vel martyrio, vel clero, vel monachio, vel pauperibus aliquid, vel ex integro, vel ex parte in quacunque re vel ſpecie crediderit relinquendum, id modis omnibus ratum firmúmque conſiſtat. *Lege. Generale. Codice. de ſacroſanctis Eccleſiis.* pag.456. c.1

APPLICATIO MORALIS.

Arbitrati ſunt Imperatores Chriſtiani, caſtitatem eſſe florem Eccleſiaſtici germinis, inſigne decus & ornamentum gratiæ ſpiritalis, lætam indolem, laudis & honoris opus integrum, & illuſtriorem portionem gregis Chriſti. Ideoque viri illi ſummi credidere ſuo ſe conſulere Imperio, ſi continentiæ ſtatum edicto congruo propagarent. Vt aggregatum naturæ principalis hæret; ita Deo qui ſe conſecrauit, iure poteſt illi dedicare ſuas in conſtituto hærede paupere facultates.

Textus Iuris Ciuilis.

Græcus ſeu Paganus, & Iudæus, & Samaritanus, & alius hæreticus, id eſt, non exiſtens orthodoxus, non poteſt Chriſtianum mancipium habere, quia & ipſum mancipium Chriſtianum ad libertatem peruenit. *Leg 2. Cod. Ne Chriſtianum mancipium. lib.1. tit.10.*

APPLICATIO MORALIS.

Si rem ingloriam arbitrati ſunt Principes, ſeruili contagio pollui nomen Chriſtianum; collige quàm Deo ſit ingratum, videre fœda in homine Chriſtiano vitia pullulare. Namque magis inimicus eſt nomini Chriſtiano ille nequam & facinoroſus homo, qui vitiis ſeruit, quàm is, qui corpore tantùm tenus terreno domino mancipatur. Etenim *ante Deum libertas attenditur non ex ſorte, ſed ex moribus*, iuxta verum hoc effatum Ambroſij in Pſal.104.

H

Textus Iuris Ciuilis.

HOnoris argumentum non ambitione ſed labore, ad vnumquemque conuenit deuenire. *Lege 14. Codice. de re militari. lib.10. tit.36.* pag.426.c.2

APPLI

APPLICATIO MORALIS.

Gloria æterna manet eos tantùm, qui generoſè Dei intuitu laboribus arduis aſſueſcunt.

Textus Iuris Ciuilis.

Hoſtes transfugæ ea pœna afficiantur, vt viui exurantur. *Leg. Aut damnum. §. Hoſtes. ff. de pœnis.* pag. 565. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

In extremis orbis vniuerſi comitiis, vbi crimina appendentur ad trutinam diſtricti examinis, reprobi omnes cenſebuntur vt transfugæ fœdifragi, & hoſtes Chriſti, cuius imperium, non detrectauere modò, verùm quas potuere fœdas iniurias illi turpiter irrogarunt. Hos perduelles acerba manet ſententia, non momentaneæ ſicut apud nos pœnæ breui tempore torquentis; ſed ille iudex iuſtus vret eos æterno incendio, in animas & corpora ſæuiente.

I

Textus Iuris Ciuilis.

ID quod pauperibus teſtamento vel codicillis relinquitur, non vt incertis perſonis relictum euaneſcat; ſed omnibus modis ratum firmúmque conſiſtat. *Lege 24. Codice. de Epiſcopis. lib. 1. tit. 3.* pag. 67. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Eleemoſyna non incertis erogatur, quando datur indigis hominibus: Chriſtus enim ſonorè clamat, eam eſſe ſibi factam eleemoſynam, quæ eius intuitu conſuluit pauperis egeſtati. Vide plura egregia de eleemoſyna. pag. 67. c. 2

Textus Iuris Ciuilis.

In exulibus gradus pœnarum conſtitui edicto Diui Adriani, vt qui ad tempus relegatus eſt, ſi redeat in inſulam relegetur: qui relegatus in inſulam exceſſerit, in inſulam deportetur; qui deportatus euaſerit, capite puniatur. *Lege. Capitalium. ff. de pœnis, §. 13. lib. 48. tit. 19. leg. 28.* p. 621. col. 1

APPLICATIO MORALIS.

In odium deportati quandoque fuit ædes eius adæquata ſolo, & dicta capitis ſententia in homines, qui exilio damnatos perhumanè ſuis ædibus excepiſſent. Auſtera ſanè fuit hæc cenſura; ſed grauior eſt pœna, qua Deus iuſtè ferit impios illos à ſe longiùs amandando. Nempe bonis omnibus gratiæ ſpoliantur, nec opera bona cedent ad gloriam, quia finalis impœnitentia illos deportatos in æternum ad tartara relegabit. Inde reuocare gradum nemini conceditur, & ſumma miſeriarum eſt, illic infelicem eſſe ſine ſpe ſortis aliquo definito tempore mitioris.

Textus Iuris Ciuilis

Ingreſſi monaſteria, ipſo ingreſſu ſe ſuaque dicant Deo: nec ergo de his teſtentur, vtpote nec Domini rerum. *Authentica. de monachis. collat. 1. §. Illud quoque.* pag. 473. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Cura rerum terrenarum ſpectat ad reprobos quorum anima terræ tota quaſi affixa degit humi, iuxta Vatis effatum: *Poſuerunt nomina ſua in terris ſuis*: Religioſi verò quibus ineſt anima cœleſtis, ita ſolum calcant, vt de illo nihil omnino curent; vt namque vale rebus infimis dixere, ſuum ſic animum ſatagunt erigere ad ſuperna, Deo vt duntaxat vni iugiter adhæreſcant.

Textus Iuris Ciuilis.

Interdictum hoc proponitur ex huiuſmodi cauſis. Edicto expreſſum eſt, ne poſt operis noui nuntiationem quicquam operis fiat, antequam vel nuntiatio miſſa fiat, vel vice nuntiationis miſſæ ſatisdatio de opere reſtituendo fuerit interpoſita. Qui igitur facit, etſi ius habuit faciendi, tamen contra interdictum Prætoris facere videtur, & ideò deſtruere cogitur. *Lege 10. §. 1. ff. de operis noui nuntiatione. lib. 39. tit. 1.* pag 73. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Chriſtus vt vidit auaros opes congerere, & inſtruendo gazas æuum peſſimè tranſigere, præmonuit illos, terram eſſe locum incongruum theſauris ab homine fabricandis. Ecce vocem Domini, qui eſt Prætore maior: *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra.* Ergo nequit homo citra offenſam congregandis hîc opibus occupari. Quòd ſi incurius diuinæ legis homo vacat huic operi, & coaceruat opes, tinea & ærugo velut lictores inſurgunt in has gazas, quæ proinde labant à tam multis hoſtibus impetitæ.

Textus Iuris Ciuilis.

Item nuntiatio omnibus diebus. fieri poteſt. *Lege 1. §. 1. ff. de operis noui nuntiatione.* pag. 669. col. 1

APPLICATIO MORALIS.

Quia cuiuſque intereſt, ne quis in propria irrumpat, lex nullum omnino diem excipit à noui operis nuntiatione, ne tacito domino facta mora locum daret homini ſpatium vetitum vſurpanti. Si ergo dæmon aſtutus opus hoc profectò nouum aggreditur, id eſt, ſi tentat aliquando locum vſurpare tuo in corde, vafro hoſti fortiter obſta, & occurre toties, quoties enitetur.

Textus Iuris Ciuilis.

Iubemus nulli poſthac Archiepiſcopo in hac regia vrbe ſacroſanctæ Eccleſiæ præſidenti, nulli œconomo, cui res Eccleſiaſtica gubernanda mandatur, eſſe facultatem fundos, vel prædia ſiue vrbana, ſiue ruſtica, res poſtremò immobiles, &c. ad quamcunque transferre perſonam, &c. Ea quæ ad beatiſſimæ Eccleſiæ iura pertinent, vel poſthac

forte

fortè peruenerint, tanquam ipſam ſacroſanctam Eccleſiam intactam conuenit venerabiliter cuſtodiri, vt ſicut ipſa Religionis & fidei mater eſt perpetua; ita eius matrimonium iugiter ſeruetur illæſum. *Lege* 14. *Cod. de ſacroſanctis Eccleſiis.* pag.467.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Eccleſiæ quando bona cedunt in ius ſæcularium per immane nefas ſacra fiunt tunc profana, Deoque tale quidpiam ſubtrahitur, quod fuerat antea conſecratum.

Textus Iuris Ciuilis.

Iudæus ſeruum Chriſtianum nec comparare debebit, nec largitatis, vel alio quocunque titulo conſequetur. Quòd ſi aliquis Iudæorum mancipium vel Chriſtianum habuerit, vel ſectæ alterius, ſeu nationis crediderit ex quacunque cauſa poſſidendum, & id circumciderit, non ſolùm mancipij damno mulctetur, verùm etiam capitali ſententia puniatur, ipſo ſeruo pro præmio libertate donando. *Lege* 2. *Codice. Ne Chriſtianum mancipium. lib.*1. *tit.*10. pag.346.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Vt ſeruire Deo regnare eſt, ita nomen Chriſtiani, quod perinde ſonat ac ſeruire Deo, nihil abiectum aut ſeruile notat, imò ſecus eſt illuſtris teſſera dignitatis. Pudeat ergo viros eo nomine conſpicuos, ſcilicet Chriſtianos, dominis ingloriis, Mundo, carni, & dæmoni mancipari.

L

Textus Iuris Ciuilis.

LEx eſt commune præceptum, virorum prudentium conſultum: delictorum, quæ ſponte vel ignorantiâ contrahuntur, coërcitio; communis Reipublicæ ſponſio. *Leg. Lex eſt. ff. de legibus. lib.*1. *tit.*3. pag.565.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Eo intento Deus præſcripſit homini leges, et vt conſuleret, effrænes coërcendo motus, in arcem ſpiritus inſurgentes.

Textus Iuris Ciuilis.

Libertini ſunt, qui ex iuſtâ ſeruitute manumiſſi ſunt. Manumiſſio autem eſt, de manudatio; nam quamdiu aliquis in ſeruitute eſt, manui & & poteſtati ſuppoſitus eſt, & manumiſſus liberatur poteſtate. *Leg. Libertini. Inſtit. de libertinis. lib.*1. *tit.*5. pag.340.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Cùm in ſacramentali confeſſione reus abſoluitur, ſacerdos ei contrito manus imponit, ita notans, eum à ſeruitute diaboli liberari. Subodoror item in illa manus impoſitione Dei auxilium ſingulare, cuius obſequio poſſit homo liber in poſterum ſeſe prætenſis dæmonum laqueis expedire.

M

Textus Iuris Ciuilis.

MImæ, & quæ ludibrio corporis ſui quæſtum faciunt, publicè habitu earum virginum, quæ Deo dicatæ ſunt, non vtantur. *Lege* 5. *Cod. de epiſcop. audientia.* pag.442.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Vt virginum & mulierum obſcœnarum morales habitus diſcolores ſunt; quippe nitet candore purus virginum habitus, vt contrà fœdus atque niger eſt luxuriæ amictus; ita nefas eſt, fœminam, ſcortum vile, ſacro Monialis habitu ſpeciem virginis ementiri.

Textus Iuris Ciuilis.

Multis autem modis manumiſſio procedit: aut enim ex ſacris conſtitutionibus in ſacroſanctis Eccleſiis, aut vindicta, aut inter amicos, aut per epiſtolam, aut per teſtamentum. *Lege Libertini. §. Multis autem. Inſtit. de libertinis. lib.*1. *tit.*5. pag.340.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Duobus præcipuè modis olim homines manumiſſi ſunt; ſcilicet per epiſtolam & in Eccleſiis. Epiſtola notat verbum Dei, quo, velut beneficio epiſtolæ, Dei beneplacita omnibus innoteſcunt. In Eccleſiis perficitur ille ritus ope ſacramentorum, quibus ritè exceptis homo gaudet & re & titulo libertini.

N

Textus Iuris Ciuilis.

NEc ſeruis quidem alienis licet facere iniuriam. *Lege* 1. *Cod. de iniuriis. lib.*9. *tit.*35. pag.304.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Si animum regium arguit ferre leges prohibentes inferri iniurias, validius erit argumentum operis quàm ſermonis, ac proinde homo facilis ad remittendas iniurias conquiret ſibi iura regni æterni, iuxta verax effatum Chriſti, affirmantis eos qui ignoſcunt & diligunt inimicos, eo præclaro facinore fieri filios Patris cœleſtis, quod perinde eſt ac dicere, eum qui amore proſequitur inimicos ſuos, ita ſe aptare ad regni æterni infulas acquirendum.

Textus Iuris Ciuilis.

Nulli poſthac horreaticas ſpecies contingendi copia præbeatur: ſi verò quiſquam temerator horreorum extiterit, qui ſibi ex prædictis aliquid audeat vſurpare, hanc pœnam ſciat noſtro arbitrio definitam, vt deportationis pœnæ ſubiectus totius ſubſtantiæ cogatur ſubire iacturam. *Lege. Nulli. Cod. de conditis in publicis horreis. lib.*10. *tit.*26. *leg.*2. pag.710.c.1

APPLI

APPLICATIO MORALIS.

Qui indignè panem Angelorum in Euchatiſtiæ menſa ſumit, ille ſanè verus eſt borreorum Chriſti Domini temerator. In ſacrilegij mulctam patitur corporis & animæ iacturam: nam, ſæpe præmatura morte necem conſciſcit indigna communio, & anima lethali ſpiculo ſauciatur.

Textus Iuris Ciuilis.

Nullus omnino ex quolibet genere, ordine hominum dignitatum, vel in poteſtate poſitus, vel honore perfunctus, ſiue potens ſorte naſcendi, ſeu humilis genere, conditione, ſortuna, in nullo penitus loco, in nulla vrbe ſenſu carentibus ſimulacris, vel inſontem victimam cædat, vel ſecretiore piaculo larem, ignem, Penates nidore veneratus accendat lumina, imponat thura, ſerta ſuſpendat. Quòd ſi quiſpiam immolare hoſtiam ſacrificaturus audebit, aut ſpirantia exta conſulere, ad exemplum majeſtatis reus licita cunctis accuſatione delatus excipiat ſententiam competentem, etiamſi nihil contra ſalutem Principum, aut de ſalute quæſierit: ſufficit enim ad criminis molem, naturæ ipſius velle leges reſcindere, illicita perſcrutari, occulta recludere, interdicta tentare, finem quærere ſalutis alienæ, ſpem alieni interitus polliceri. *Lege* 12. *Cod. Theodoſij. de paganis.* p. 401. col. 1

APPLICATIO MORALIS.

Auarus opes iniquè Deo præſerendo, colit aurum, vel etiam ſuperbus homo litat vento, quia popularis aura Dei inſtar ei eſt, cui ſe reuera toto ex cordis intimo mancipauit. Specioſa caro Numen eſt homini obſcœno, cuius anhela vota flagrant libidine, ſcorta demum cuncta ſibi conſtituit vt ſimulacta ſuæ luxuriæ turpia monumenta. Majeſtatis læſæ crimen hoc eſt: quippe Deum habet homo quaſi ludibrio, cultum duntaxat ei debitum creaturis impiè deferendo.

Textus Iuris Ciuilis.

Nulli ſit liberum, nulli permiſſum vt nouum aliquid vrbis incolæ in vrbe ſuſtineant: ſed in honorem æternæ vrbis, corporatis indulta ſuffragia valere præcipimus. Cura autem rectorum Prouinciarum, corporati vrbis Romæ, qui ex peregrina tranſgreſſi ſunt, redire cogantur, vt ſeruire poſſint functionibus, quas impoſuit antiqua ſolennitas. *Lege. Nulli ſit. Cod. de priuilegiis corporatorum vrbis Romæ. lib.* 11. *tit.* 14. pag. 613. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Si Principum indulto Roma ſuos ciues facere potuit immunes ab anguſtiis & tributis, quæ vexare ſolent vrbes ignobiles; qualem putas ſe præſtare Deum erga pias animas, quas incolit? has ſanè liberas facit ab innumeris ferè moleſtiis, quæ faceſſunt importunum negotium illis hominibus, qui abiurato Deo vitiis aſſueſcunt. Angeli rectores illarum animarum eis inuigilant ſtudio indefeſſo; & ſiquando deuiarint à recto pietatis tramite, hoc impensè curant, vt reduces animæ nequaquam degeneres inolitæ virtutum praxi ingieradhæreſcant.

Textus Iuris Ciuilis.

Nullus omnino quicquam habeat proprij, ſed diu noctuque in commune viuant, & nocte eamdem inter ipſos cum diebus habeant obſeruationem. *Authentica. de Monachis. collat.* 10. p. 473. col. 1

APPLICATIO MORALIS.

In Religione vota ſolennia emiſſa totum hominem expoliant, ac proinde ſuæ profeſſioni iniurius eſt homo volens proteruè ſibi quidquam proprium vſurpare. Quiſquis ergo ſuæ ad voluntatis arbitrium viuit, ille ſuæ voluntatis eſt dominus, & ſic contra votum audet vſurpare ſibi conſecratam Chriſto Domino voluntatem.

O

Textus Iuris Ciuilis.

OMnes qui in palatio militando, diuerſis actibus patuerint, volumus in tantùm eius dignitatis, cuius meruerint miſſionem, obtinere inſignia. *Leg. Omnes. Cod. de priuilegiis. lib.* 12. *tit.* 29. pag. 187. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Profectò claris gaudet inſignibus anima Deo grata, vtpote beneficio gratiæ facta conſors diuinæ naturæ, & titulus hic præſtantior eſt omnibus honoribus huius ſæculi, cùm anima ſic ornata ſupra naturæ fines paulò minor Angelis euehatur.

Textus Iuris Ciuilis.

Opus nouum facere videtur, qui aut ædificando aut detrahendo aliquid priſtinam faciem operis mutat. *Vlpianus lib.* 52. *ad edictum.* pag. 668. col. 2

APPLICATIO MORALIS.

Opportunè monet ſacer ille præco Dei verbi, qui conſcius naturæ noſtræ pronæ in malum hortatur nos, vt expurgando vetus fermentum accuratè, noua ſimus conſperſio, id eſt, vt veteris hominis poſitis exuuiis corpore & animo renouemur. Qua verò fiat ratione nouum illud opus, abundè liquet ex tenore legis, quæ ædificando, aut detrahendo dicit aliquid innouari. Vt ergo vitam componamus ex præſcripto legis, opus eſt magna ſtruc virtutum, quâ benè compactâ noua moles aſſurgat, euersâ priùs & adæquatâ ſolo totâ vitiorum macerie, vt plenè primi operis ingrati exoſique Deo facies immutetur.

P

Textus Iuris Ciuilis.

PEr vinum lapſis capitalis pœna remittenda eſt, & militiæ mutatio irroganda. *Leg. Omne delictum. §. Qui ſe vulnerauit. ff. de re militari. lib.* 49. *tit.* 16. pag. 422. c. 2

APPLI

APPLICATIO MORALIS.

Bello ſanè eſt ineptus homo vino obnoxius: nam qua ratione poteſt coërcere feros impetus irruentis hoſtis homo ſui impos, & iam epoto vino nimio profligatus? In ſpirituali bello valet hæc ratio: nam militiæ Chriſtianæ gratis & fruſtrà nomen dat homo gulæ obſtrictus, ſemper enim peccatis erit aliis innexus, illo gulæ vitio præualente.

Textus Iuris Ciuilis.

Pœna ſacrilegij ſimilis erit ei, ſi his honorificentia non deferatur, qui contingere noſtram purpuram digni æſtimati ſunt. *Lege 3. Cod. de dignitatib. lib. 12. tit. 4.* pag. 188. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Quia ſacerdotes propiùs ad Deum accedunt, idcirco Deo afflatus homo clarus, ſcilicet Seraphicus ille Pater Franciſcus, eos præ Angelis honorabat. Sed vt ex colloquio diuino Moſes cœleſte lumen contraxit, quo radiante fuit inde plebis ei conciliatus honos; ita debet & ſacerdos ex proximitate Dei, quæ magna ſacris ineſt, tanta luce gratiæ reſplendere, decus vt inde ſibi & honorem deferri à populo mereatur.

Textus Iuris Ciuilis

Pœnæ certæ ſingulorum peccatorum ſunt. *Leg. Si qua pœna. ff. de verborum ſignificatione. lib. 50. tit. 16.* pag. 565. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Nullus omnino reus impune viuit: namque malè ſibi conſcia conſcientia iniqua, velut tortor acerbus animam horrendè diris ſuppliciis exagitat, & perpetrato malo cita pœna comes ſceleris intorquetur.

Textus Iuris Ciuilis.

Præterea iubemus, vt omnes Clerici & Monachi, qui de ſuis ciuitatibus ad hanc almam vrbem Eccleſiaſtici negotij vel religionis causâ proficiſcuntur, literis Epiſcopi, cui vnuſquiſque iter faciens obſequitur, muniti adueniant; ſcituri quòd ſi citra hanc fiduciam acceſſerint, ſibimet imputabunt quòd non Clerici vel Monachi eſſe putabuntur. *Lege 12. §. Præterea. Cod. de Epiſcopis & Clericis. lib. 1. tit. 3.* pag. 461. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Iuſtinianus Imperator tantum obedientiæ attribuit, vt ex eius obſeruato voto vitæ Religioſæ notam ingenuam & ſinceram ſanxerit explorandam. Optimè concludit, eos non religioſos eſſe, quibus nullus amor neque zelus ineſt obedientiæ, quæ eſt præcipua teſſera animarum, quæ ſe in Religione voto emiſſo totas Chriſto Ieſu corpore & animo conſecrant.

Textus Iuris Ciuilis.

Proinde ſi ſeruus crimen commiſerit, deinde libertatem conſecutus dicetur, eam pœnam ſuſtinere debet, quam ſuſtineret, ſi tunc ſententiam paſſus fuiſſet cùm deliquiſſet. *Lege. Quotiens. §. 1. ff. de pœnis. lib 48. tit. 19. leg. 1.* pag. 565. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Noluit legiſlator delinquentes vti aliquo fortunæ adblandientis patrocinio, ne cui liceret peccare gratis & impunè, quia dignitatis alicuius erat infulis honorandus. Ita Deus neminem excipit à ſtimulis conſcientiæ poſt peccatum; ſed cuiuſuis ſit dignitatis homo reus, perpetrato malo ſubit eo momento pœnam ſynderesis, peiora quæque viſcera lancinantis.

Textus Iuris Ciuilis.

Proprium eſt, quod non eſt commune cum ſocio. *Leg. Proprium. ff. de iuſtitia & iure.* p. 162. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Dominium ius dicit in rem propriam, ideoque nequit homo plures habere dominos; quippe nemo Deo excepto poteſt dicere aliquem hominem eſſe ſibi proprium: vnde quia *Domini eſt terra & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuerſi qui habitant in eo*; profectò ſolus Deus eſt omnium planè rerum Dominus meritò nuncupandus.

Textus Iuris Ciuilis.

Prouinciarum præſides moneantur, vt in quæſtionibus latronum, & maximè Iſaurorum, nullum Quadrageſimale tempus, nec venerabilem Paſchæ diem exiſtiment excipiendum, ne differatur ſceleratorum proditio conſiliorum, quæ per latronum tormenta quærenda eſt; cùm facillimè & in hoc ſummi Numinis ſperetur venia, per quod multorum ſalus & incolumitas procuratur. *Lege. Prouinciarum. Cod. de feriis. lib. 3. tit. 12. leg. 10.* pag. 125. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Examine diſtricto debet inquiri ab anima, quinam ſint qui irrepſere fures in ſacrarium cordis, vbi die & nocte ſacer amor ardere debet, quem latrones hi aſtuti, peruerſi ſcilicet habitus, extinxerunt. Præcipuè in ſolenni feſtiuitate vigil eſſe debet anima ſollicita de augmento Dei gratiæ: cùm namque fures illos mactat homo ſolers, influit in animam eius ros cœleſtis abundè, ditans eam bonorum omnium incremento.

Q

Textus Iuris Ciuilis.

QVadraginta diebus, qui auſpicio cæremoniarum Paſchale tempus anticipant, omnis cognitio inhibeatur criminalium quæſtionum. *Lege Quadraginta. Cod. de feriis.* pag. 119. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Quamuis homo ſuas iniurias relaxare teneatur æuo toto; tamen cùm ſe aptat ad Paſchalia feſta, ſibi vt confitendo Deum conciliet, conuitia accepta debet tunc maximè condonare.

Textus

Textus Iuris Ciuilis

Qui adulterinam monetam cudunt, & ipſis & qui in eis miniſterium exhibuerint, manus amputantur. *Conſtantin. Harmenopolus lib.6. promp. iuris.tit.14.* pag.47.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Omne peccatum lethale ſicut adulterina moneta ſuum auctorem obſtringit pœnæ manus gladio turpiter amputatæ. Quiſquis enim peccat lethaliter, ille benè operandi gratiâ excidit: namque ſibi derelictus, habet ex corrupta natura manus otio diſſolutas.

Textus Iuris Ciuilis.

Quicunque, ex palatio noſtro cuiuſlibet tituli ad prouincias commeauerit, compulſor, exactor, admonitor, portitor vel præcepti, agens in rebus, vel palatinus vel appantor illuſtrium poteſtatum: hoc tantùm poteſtatis arripiat, quod mandatum curiæ ſuæ ſpecialiter approbauit, ne quod iniunctum fuerit alteri collegij iure præſumat, ne dum hoc ſibi inuicem mutui officij licentia partiuntur, agant cuncti quod ſingulis credebatur. *Lege. Quicunque. Cod. de executoribus. lib.12. tit.61. leg.2.* pag.417.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Quiſque ſua ſorte debet contentus eſſe, quia qui contendit vſurpare decus indebitum, ille velut indignus honore, pœna debita caſtigatur.

Textus Iuris Ciuilis.

Quibus bonis ceſſerint, niſi ſolidum creditor receperit, non ſunt liberati. In eo enim tantummodo hoc beneficium eis prodeſt, ne iudicati trahantur in carcerem. *Lege 1. Cod. Qui bonis cedere poſſunt. lib.7. tit.71.* pag.463.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Homo voto paupertatis emiſſo, bonis quidem cedit, ſed ideirco liber non eſt & immunis ab aliarum virtutum praxi, ad quam omnes homines obſtringuntur.

Textus Iuris Ciuilis.

Quia non ſemper, nec facilè concurrebat, vt cùm tu haberes quod ego deſiderabam, inuicem haberem quæ tu accipere velles; electa materia eſt, cuius publica ac perpetua æſtimatio difficultatibus permutationum, æqualitate quantitatis ſubueniret, eaque materia formâ publicâ percuſſa, vſum dominiúmque non tam ex ſubſtantia præbet, quàm ex quantitate. *Lege 1. ff. de contrahenda emptione. lib.8. tit.1.* pag.48.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Ad hoc vt numiſma ſit probatum & ſincerum, ius ciuile tria prærequirit. Primum, vt ſit congrua materia. Alterum, vt ſignetur ad Principis arbitrium. Tertium denique, vt valeat quantùm indixerit illi Principis inſtitutum. Illa tria coëunt in quouis opere Chriſtiano, ſcilicet materia, forma, & æſtimatio. Materia bonorum operum ſunt actiones omnes, quarum editio redundare poteſt ad gloriam Dei. Aliæ verò, quibus nihil animæ commodi adiicitur, quæ neque Dei intuito fiunt, plumbeæ ſunt. In his rationem obtinent auri actiones, quæ ad Religionem ſpectant, vt ſunt orare, ſacrum facere. Character inultus, quo numiſma Principis diſpeſcitur ab alio, eſt peculiaris nota Regis, vt lilia in Galliis. In moralibus neceſſarius hic character eſt charitas dirigens omnes actus noſtros ad gloriam Dei. Eſt autem ex beneplacito Dei quòd ad trutinam charitatis virtutes & merita omnium hominum appenduntur.

Vide plura ſcitu digna. ibid.

Textus Iuris Ciuilis.

Quia humanitatis noſtræ eſt egenis proſpicere, ac dare operam, vt pauperibus alimenta non deſint; ſalaria etiam, quæ ſacroſanctis Eccleſiis in diuerſis ſpeciebus de publico hactenus miniſtrata ſunt, iubemus nunc quoque inconcuſſa, & à nullo penitus imminuta præſtari, liberalitatique huic promptiſſimæ perpetuam tribuimus firmitatem. *Lege. Priuilegia. §. Et quia. Cod. de ſacroſanctis Eccleſiis. lib.1. tit.2. leg.12.* pag.467.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Principes larga manu diffudere bona, ſuis vt opibus indigis hominibus, & miniſtris Eccleſiæ prouidè ſubuenirent. Harum diſpenſatores opum ſunt diuites Eccleſiæ præpoſiti, quos acerba furum iure manent ſupplicia, ſi iniquè rebus profanis opes impendant, in egenis & ſubſidio Eccleſiæ Chriſto Domino conſecratas.

Textus Iuris Ciuilis.

Quoties de delicto quæritur, placuit non eam pœnam ſubire quem debere, quam conditio eius admittit eo tempore, quo ſententia de eo fertur; ſed eam quam ſuſtineret, ſi eo tempore eſſet ſententiam paſſus, quo deliquiſſet. *Lege. Quoties. ff. de pœnis. lib.48. tit.19. leg.1.* pag.565.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Ne fortè reus quiſpiam falsò credat ſe poſſe tutò & impunè ſuum æuum tranſigere, præſertim ſi dignitate clarus aliis emineat; diuina & humana iura clamant, nullam omnino ſortem perpetrato crimini ſuffragari. In eo argumento facer præſtat textus liquidior omni lege, quo monemur fore durum iudicium hìs qui præſunt, & potentes, ſupple malos, in ſcelerum mulctam tormina grauia perpeſſuros.

Textus Iuris Ciuilis.

Quoties vrgente neceſſitate comparationes frumenti, vel olei, aliarúmque ſpecierum quibuſlibet prouinciis indicuntur, nulli penitus poſſidentium ſeſe ſub cuiuſcunque priuilegij occaſione excuſandi tribui facultatem cenſemus, omnique cuicunque poſſidentium quocunque modo, quocunque tempore, per ſacros apices, vel etiam pragmaticam ſanctionem, aut iudicialem fortè diſpoſitionem, huiuſmodi excuſatio data eſt, vel poſtea data fuerit, licentia vnquam minimè

contra tenorem legis noſtræ ſalubertimæ valitura. Adſcriptam namque huiuſmodi onera cunctis pro qua ſingulos portione contigerit volumus irrogari, vt ab iiſdem comparationibus, nec ſacratiſſimam noſtræ pietatis, nec ſereniſſimæ noſtræ coniugis domum patiamur ſubtrahere. *Lege. Quoties are gente. Cod. Vt nemini liceat. lib. 10. tit. 17. leg. 1.* pag. 710. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Magnâ equidem ſolertiâ prouiſum eſt militibus Imperatorum munificentia; ita vt nullis omnino exceptis hominibus voluerint omnes de ſuo penu conferre ad annonam militum. Principum etiam ſumptibus erogatam. Sed hæc cura longè fuit infra prouidentiam Chriſti, qui non de ſuo duntaxat ærario, ſed de carne ſua & ſanguine ſuis fidelibus inſtruxit epulas, exemplo hactenus inaudito.

R

Textus Iuris Ciuilis.

Raptores virginum, vel diaconiſſarum, quæ Deo fuerint dedicatæ, peſſima criminum peccantes, capitis ſupplicio plectendos decernimus. *Lege. Raptores. Cod. de Epiſc. & cleric.* p. 455. c. 2.

APPLICATIO MORALIS.

Qui puellas in plateis, Eccleſiis, & choreis ad obſcœna ſollicitant nutibus & ſuſurris, ſi raptores virginum non ſunt, æterno tamen ſupplicio plectentur, quia ſunt animæ peremptores.

Textus Iuris Ciuilis.

Reddentes honorem Apoſtolicæ Sedi, & veſtræ ſanctitati, quod ſemper nobis in voto & fuit & eſt; & vt decet vt patrem honorantes veſtram beatitudinem, omnia quæ ad Eccleſiarum ſtatum pertinent feſtinauimus ad notitiam deferre veſtræ ſanctitatis: quoniam nobis fuit ſemper ſtudium, vnitatem veſtræ Apoſtolicæ Sedis, & ſtatum ſanctarum Eccleſiarum cuſtodire, qui hactenus obtinet, & incommotè permanet, nulla intercedente contrarietate. Ideoque omnes ſacerdotes Orientalis tractus & ſubiicere & vnire Sedi veſtræ ſanctitatis properauimus, &c. Nec enim patimur quicquam, quod ad Eccleſiarum ſtatum pertinet, quamuis manifeſtum, & indubium ſit, quod monetur, vt non etiam veſtræ innoteſcat ſanctitati, quæ CAPVT EST OMNIVM ECCLESIARVM. Per omnia enim properamus honorem, & auctoritatem creſcere veſtræ Sedis. *Lege. Reddentes. Cod. de ſumma Trinitate. lib. 1. tit. 1. leg. 9.* pag. 267. col. 1

APPLICATIO MORALIS.

Mentitur hæreticus quando latrans ait, Eccleſiam Romanam non eſſe caput omnium Eccleſiarum, ſed illam ſuperbè ſibi glorioſum hunc titulum vſurpaſſe. Iuſtinianus olim iniurius Pontifici Siluerio, non dixiſſet hanc Eccleſiam eſſe caput omnium aliarum, niſi credidiſſet eam aliis omnibus eminere.

S

Textus Iuris Ciuilis.

Sancimus ergo, ſacras ſequentes regulas, eos, qui ſingularem conuerſationem profitentur, non promptè mox à Reuerendiſſimis Præſulibus venerabilium monaſteriorum habitum percipere monachalem: ſed per triennium totum tolerare, nondum monachicum habitum promerentes; ſed tonſura & veſte eorum qui laïci vocantur vti & manere diuina addiſcentes eloquia. Et dum triennio toto ita permanſerint, optimos ſemetipſos & tolerabiles aliis Monachis & Præſule demonſtrantes, hos monachicam promereri veſtem atque tonſuram. *Nouella 5. de Monachis.* pag. 442. col. 2.

APPLICATIO MORALIS.

Vt perennare nequit æuo diuturno præcox fructus, quem præcipiti partu prægnans natura foras edidit; ita neque poteſt ille diu conſtare ſibi, qui Religionis vota cupit abſque tyrocinio præuio profiteri.

Textus Iuris Ciuilis.

Serui autem aut naſcuntur, aut fiunt. Naſcuntur ex ancillis noſtris: fiunt autem iure Gentium, ex captiuitate, aut iure ciuili, cùm liber homo maior viginti annis ad pretium ſeſe venundari paſſus eſt. *Lege. Summa. §. Serui autem. Inſtit. de iure perſonarum. lib. 1. titul. 3. §. 4.* pag. 339. col. 2.

APPLICATIO MORALIS.

Textus hic recenſet tres ſeruorum claſſes; vnam eorum, qui naſcuntur ex ancillis; alteram illorum, qui cedunt in ius inimici victoris; vltimam demum hominum, qui ſe vltro domino vendiderunt. Illam omnimodam ſeruitutem patitur homo malè ſibi conſcius. Primò, natus eſt ex ancilla, humana ſcilicet natura peccatis obnoxia. Rurſus imperitus à dæmone ſuſurris, & à carne fœda impetigine & pruritu obſcœno, ſuæ animæ deditionem fecit, ſubiens ita iugum ſordidæ ſeruitutis. Denique lenocinio voluptatum captus homo, velut pretio accepto, ſuo genio indulget, & ita ſua excidit libertate, toto vt æuo viuo mancipetur.

Textus Iuris Ciuilis.

Si quis mortali opere facta & æuum paſſura ſimulacra impoſito thure venerabitur, ac ridiculo exemplo metuens, ſubitóque ipſe vel redimita vittis arbore, vel erecta effoſſis ara ceſpitibus, vanas imagines humiliore licet muneris præmio, tamen plena Religionis iniuria honorare tentauerit; is vtpote violatæ Religionis reus, ea domo ſeu poſſeſſione mulctabitur, in qua eum Gentilitia conſtiterit ſuperſtitione famulatũ. Namque omnia loca, quæ conſtiterit vapore fumaſſe, ſi tamen ea in iure fuiſſe thurificantiũ probabuntur, fiſco noſtro aſſocianda cẽſemus. Sin verò in templis, fanîſque publicis, aut in ædibus, agrîſve alienis tale quiſpiam ſacrificandi genus exercere tentauerit; ſi ignorante domino vſurpata conſtiterit, viginti quinque libras auri mulctæ nomine

omine cogetur ioferre; conniuentem verò huic ſceleri par ac, ſacrificantem pœna retinebit. *Lege 12.Cod.Theodoſij. de paganis.* pag.401.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Thura fumant ante vana ſimulacra, quando votis anhelis homo colit opes, idola fuſo auro vel argento conſtantia. Cultus ille facit hominem obnoxium pœnis æternis; quippe Deo iniurius eſt, cui anteponit opes, eis iniquè ſua obſequia omnia deuouendo. Præfata lege locus ſacrificij deperibat ei, qui immane nefas hoc tentarat; ita nequam homo, rebus infimis addictus ſupra modum, iuſtè Deo vltore loco cadit vbi ſacrificat: anima namque rea ob peccata ſuo corpore diſſoluitur, quo ſæpe fuit vſa ſicut inſtrumento ſuæ nequitiæ, quo priuatur morte repentina vitæ ſubtegmen diſtricto gladio præſcindente.

Textus Iuris Ciuilis.

SI qui Iudices præfecto publicis pecuniis operi ſuum nomen ſine nominis noſtri mentione inſcripſerint, majeſtatis teneantur obnuxij. *Lege 10. Cod. de publicis operibus. lib.8.tit.12.* pag.55. col.2

APPLICATIO MORALIS.

Gloriam ab homine acceptam, non ſemper eliminare Dei gloriam, conſtare poteſt ex inſtituto, qui vt in cœlis gloriæ ſuæ participes facit beatas mentes, ſic concedit eis in hoc æuo quædam ſpecimina gloriæ ad animos acuendos vt immarceſcibilem gloriam alacres inſectentur. Ita Impetatores Præfectis prouinciarum permiſere, ſuum vt nomen infra oomen Principis inſcriberent operibus ære publico fabricatis. Illâ quoque Dei indulgentiâ non ſunt inſimulandi læſæ majeſtatis ij, qui aliquale nomen ſibi parant ex bono opere abſoluto meritis Chriſti, penes quem eſt ærarium Eccleſiæ, modò Dei nomen exantlato bono operi præponatur. Id eſt, quamuis à meritis Chriſti vt à fonte fluat vis merendi, ac proinde bona opera noſtra fiant quaſi impenſis alienis, cùm merita noſtra ſicut latices ex eo fonte manent; inde tamen gloria emergens in gratiam operantis, non eſt iniuria Chriſto, modò nihil eius ita gloriæ detrahatur.

Textus Iuris Ciuilis.

Si non rectè ædificauerit, omne opus, quod poſt denuntiationem fecerit, ſuis ſumptibus deſtruet. *Lege 1. Codice de noui operis nuntiatione. lib.8. tit.11.* pag.72.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Ieiunia auſtera, fuſæ preces, eleemoſynæ larga manu erogatæ bona ſunt opera; ſed ſi eo intento fiant, vt inde vanam gloriam aucupetur homo, malè ædificat, ac proinde perit ei totum quod impendit temporis & laboris, imò pœnæ obnoxius eſt, quia de perpetrato bono opere ſuperbiuit.

Textus Iuris Ciuilis.

Si militiæ nomen dare vultis, offerte vos his, qui probandi ius habent. *Lege 1. Cod. Qui militare poſſunt.lib.12.tit.34.* pag.399.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Nemo ſuis viribus innixus tentare debet bellum in vitia inconſulto Deo; ſiquidem impar homo tali bello cadet, niſi fortè Deus eum approbet, & dignetur eum gratiis congruis adiuuare.

Textus Iuris Ciuilis.

Si quis nummos falſa fuſione formauerit, vniuerſas eius facultates fiſco noſtro præcipimus addici. In monetis etenim tantummodo noſtris cudendæ pecuniæ ſtudium frequentari volumus, cuius obnoxij majeſtatis crimen committunt, & præmio accuſatoribus propoſito, quiconque ſolidorum adulter poterit reperiri, vel à quocunque fuerit publicatus, illico omni dilatione ſummota, flammarum exuſtionibus mancipetur. *Lege 2. Cod. de falſa moneta.lib.9.tit.24.* pag.47.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Facta bona eo intento, vanam vt gloriam concilient, falſæ monetæ ſibi vindicant locum, ac proinde pœnæ ſubiiciunt auctorem huiuſmodi aliunde boni operis exantlati. Appetitus enim gloriæ humanæ, Dei gloriæ ſubſtitutus, eſt adulterina nota, bona opera deprauans, quæ idcirco ſuo omni merito ſpoliantur.

Textus Iuris Ciuilis.

Si quis modeſtiæ neſcius, & pudoris ignarus, improbo petulantique maledicto nomina noſtra crediderit laceſſenda, ac tumulentiæ turbulentus obtrectator temporum noſtrorum fuerit, eum pœnæ nolumus ſubiugari, neque durum aliquid nec aſperum volumus ſuſtinere: quoniam ſi id ex leuitate proceſſerit, contemnendum eſt: ſi ex inſania miſeratione digniſſimum; ſi ab iniuria, remittendum. *Lege vnica.Cod.Si quis Imperatori maledixerit.lib.9.tit.7.* pag.304.c.1

APPLICATIO MORALIS.

O vocem Imperio dignam! atque primi entis Dei ideam adumbrantem in Principe Chriſtiano, cuius hæ præcipuæ ſunt partes, ſcilicet Chriſtum omnium planè rerum Dominum imitari! Iniurias ſuas impunes eſſe volunt Principes & homunciones abiecti ſolam ſuſpicionem iniuriæ acriter vlciſcuntur. Homines ſupremis infulis inſignes atque rerum potientes irritas eſſe volunt iniurias acceptas; & tamen humile hominum vulgus, lixæ, & calones illatas aliquando ſibi iniurias marmori inſcribunt, vt nacto tempore opportuno diræ vltioni poſſint effuſo etiam inimicorum ſanguine deſæuire.

Remiſſionem illam iniuriarum eſſe argumentum animi ad imperium nati, probauit Chriſtus hoc ſtipendium adiiciens à ſe latæ legi, ſcilicet filiationem Dei: *Diligite* (inquit) *inimicos veſtros, &c. vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cœlis eſt.*

Id eſt, ſi vobis eſt animus ad regnum aſpirare Dei, mercamini ſceptrum praxi dilectionis inimicorum; quia tunc maximè oſtenderis vos eſſe imperio dignos, cùm nullus iniuriæ ſenſus, aut aliqua cupido veſtris animis imperabit.

Textus Iuris Ciuilis.

Si tempore manumiſſionis operæ tibi impoſitæ ſunt, ſcis te eas præſtare debere. Solet autem inter patronos, & libertos conueniri, vt pro operis aliquid præſterur. *Lege. Si tempore. Cod. de operis libertorum. lib. 6. tit. 3. leg.* 1. pag. 340. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Ea conditione ſumus manumiſſi, qua fuere quidam ſerui olim, quibus erat iniunctum, aliqualem operam impendere patronis. Chriſtus enim ita fecit nos liberos vt in ſtipendium libertatis, perfectionis ſtudio vacaremus. Sic ille: *Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* Adiecta benè eſt particula *ergo*, vtpote concludens noſtram libertatem ea conditione niti vt æmularemur pro modulo noſtro perfectionem Dei, ſicut honorarij ephebi, in veſte ſui domini teſſeram ferunt. Si ergo depoſuimus graue iugum peccati, & liberti ſumus Chriſti, operam demus perfectioni: hoc nempe ſuam eſt ſortem congruis actibus exhibere.

Textus Iuris Ciuilis.

Si quis ſibi falſum nomen impoſuerit, genus parentéſque finxerit, quo quid alicoom intercepetit, poſſederit, pœna legis Comeliæ, De falſis coërcetur. *Lege. Falſi. ff. ad legem Corneliam. de falſis.* pag. 340. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Ille ſibi iniquè nomen Chriſtiani arrogat, qui referre ſuis moribus Chriſtum non ſatagit. Ita Auguſtinus lib. de vita Chriſtiana: *Chriſtiani nomen ille fruſtra ſortitur, qui Chriſtum minimè imitatur. Quid enim tibi prodeſt vocari quod non es, & nomen vſurpare alienum?* Vide plura ſcitu digna pag. 340. c. 2

Textus Iuris Ciuilis

Si quis ſeruum meum vel filium ludibrio habeat, licèt conſentientem; tamen ego videor iniuriam accipere; veluti ſi in popinam duxerit illum. *Lege. Si quis ſeruum. ff. de iniuriis. lib. 47. tit.* 10. pag. 422. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Iniuriæ proximo illatæ Deus eſt vltor; quippe læſus in perſona ſui ſerui, quando viros iniurios plectit, eſt ita ſuæ contumeliæ propriæ vindex, ſiquidem in eum irrogata mala proximo redundarunt. Vnde dota ſententia dicenda reis in iudicio extremo non ſeriem texet omnium peccatorum; ſed duntaxat ea mala, quæ reprobi intulere Dei ſeruulis, exprobrabit: *Eſuriui* (inquiet) *& non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & non dediſtis mihi bibere.* Atrocia profectò manent tormenta reos, qui grauibus iniuriis alios homines inceſſunt, neſcij - fortè Deum grauiter offendi proximo laceſſito.

Textus Iuris Ciuilis.

Si quis propter nimiam paupertatem egeſtatémque victus causâ filium filiámque ſanguinolentos vendiderit, venditione in hoc tantummodo caſu valente, emptor obtinendi eius ſeruitij habeat facultatem. *Lege. 2. Cod. de patribus. lib. 4. tit. 43.* pag. 474. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Nullæ leges filium excipiunt à iure cui natura prolem obſtrinxit in gratiam patris poſiti in extrema corporis egeſtate.

Textus Iuris Ciuilis.

Si qua pœna eſt, mulcta eſt. *Lege. Si qua pœna. ff. de verborum ſignificatione. lib. 50. tit.* 16 p. 565. col. 1

APPLICATIO MORALIS.

Dura fames, inexhauſta ſitis, ægritudo, bruma, calor, & ærumnæ, teneteà pœnæ ſunt, ſed etiam mulctæ mali à primo homine perpetrati.

Textus Iuris Ciuilis.

Sunt pœnæ, quæ aut vitam adimant, aut ſeruitutem iniungant, aut ciuitatem auferant, vt exilium: aut coërcitionem corporis contineant; veluti fuſtium admonitio, flagellorum caſtigatio, vinculorum verberatio. *Lege. Si quis. §. 3. ff. de pœnis.* pag. 565. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Tantus olim iuſtitiæ ſtrictæ zelus gentiles etiam iudices adiſſit, vt nequirent vllum ferre crimen inultum: qualem ergo fore putas vltionem, quam ſeuerè Deus expetet à noxiis hominibus in die iudicij, vbi actiones cuiuſque hominis expendentur.

Textus Iuris Ciuilis.

Super ſeruis, qui poſtea ad quamdam militiam aſpirare tentauerint, vel ſcientibus, vel ignorantibus dominis præcipimus, ſiquidem his ignorantibus eam meruerint, licere dominis competentem iudicem adire, & ſuam ignorantiam eo quòd contrarium minimè probatur, oſtendere, eoque modo ſpoliatos eos militiâ in dominium ſuum trahere. *Lege 6. Cod. Qui militare poſſint. lib. 12. tit. 34.* pag. 399. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Serui cenſentur inhabiles & inepti ad militiam ſtante iugo ſordidæ ſeruituris. Ita ſi alicuius praui habitus importuno iugo premimur, verbi gratia ſi adhuc animo inſidet prauus affectus, vt libidinis, aut vindictæ; incaſſum damus militiæ Chriſtianæ nomen noſtrum: vno namque prauo habitu vigente, ſumus diaboli vtpote peccati laqueis irretiti. Imò ſæpè pia anima excuſſo iugo lethalis peccati, ſi nimio rerum infimarum capitur affectu, non eſt idonea militiæ, ad quam præcipit Deus nos accingi:

nimitum

nimirum illa petit à prauis affectibus animas. expeditas.

V

Textus Iuris Ciuilis.

VNam exiſtimamus oportere legiſlationem imponere omnibus ſanctiſſimarum Eccleſiarum, xenodochiorum, & noſocomiorum, & monaſteriorum, & totius ſacrati Collegij rebus, &c. Nos igitur ſancimus neque Patriarcham, neque Epiſcopum, neque cuiuſque generis piorum locorum œconomum, aut monaſterij virorum vel mulierum Abbatem vel Abbatiſſam, aut quemlibet omnino præſidentem venerabilibus collegijs licentiam habere alienare rem immobilem aut in domibus aut in agris, &c. Nec per ſpecialis pignoris occaſionem tradere creditoribus. Alienationis autem nomẽ generalius poſuimus, vt prohibeamus & venditionem, & donationem, & commutationem, & in perpetuum extenſam emphyteuſim, quæ non procul ab alienatione conſiſtit. *Authentica. De non alienandis aut permutandis rebus Eccleſiæ. §. Vnam.* pag. 470. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Religioſo nefas eſt profanis ſe immiſcere rebus; cùm namque totum ſe addicit huius ſæculi negotiis, cœnobio ſe ſubducit, cuius ille rebus vacare debet eo zelo, vita vt religioſa ſui alumni, verbo & opere propagetur. Quando foras abit Religioſus libertatis amans, & in clauſtro rarus adeſt horis canonicis, rem monaſterij diſtrahit, & ſæculo accommodat; aliquando Deus hoc ſacrilegum facinus vlciſcetur.

Textus Iuris Ciuilis.

Vrbs Conſtantinopolitana non ſolùm iuris Italici, ſed etiam ipſius Romæ veteris prærogatiua lætetur. *Lege. Vrbs. Codice de priuilegiis vrbis Conſtantinopolitanæ. lib. 1. tit. 20. lege vnica.* pag 613. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Imperatores degentes Conſtantinopoli in gratiam ſui incolatus, illam vrbem fecere participem gratiarum, quibus olim Roma caput Imperij indulgente Cæſare geſtiebat. Homo, cui Chriſtus adeſt in communione frequens, eſt ſacrarium Dei, ac proinde ſacræ dotes eius animam ſtipant, in gratiam incolatus Chriſti in illam cœlitus illabentis.

Textus Iuris Ciuilis.

Vſusfructus eſt ius alienis rebus vtendi, & fruendi, ſaluâ rerum ſubſtantiâ. *Lege 1. ff. de vſufructu.* pag. 162. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Nemo planè rerum aliquarum huius ſæculi verè dici poteſt habere plenum dominium, ſed vnicuique ſolus eſt conceſſus vſusfructus: vnde quià dicuntur opes ſiue bonæ, ſiue malæ, prout quis ſiue benè, ſiue malè rebus his vtitur; ſi rectè diues opes adminiſtrat, ab illo bono vſu, rectè bonus vt congruo nomine nuncupatur.

Textus Iuris Ciuilis.

Vt nulla poſſeſſio acquiri niſi animo & corpore poteſt; ita nulla amittitur, niſi in qua vtrumque in contrarium actum eſt. *Lege 196. ff. de regulis iuris.* pag 29. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

In confeſſo eſt apud omnes, peccati illecebras demulcere duos ſenſus, internum ſcilicet & externum, & ſic peccando animam gaudere in fruitione rei illicitæ, & delectari carnem affrictu & contagio ſordidæ voluptatis. Nonne igitur triſtitia expiatura labem, quam contraxit homo peccando, debet perſtringere corpus & animam, cùm ille reus in deliciis à Deo vtraque parte ſui conſcia deuiarit.

Opportunè poteſt hoc probari exemplo Regis Achab olim peſſimi, quem ſcriptura ſacra nobis exhibet habitu pœnitentis. Non concluſit Achab triſtitiam ſuam intimis animæ ſuæ receſſibus, ſed indubia etiam ſpecimina eaque magna dedit exteriùs, corpore facto participe mœroris, quo animus malè ſibi conſcius angebatur. Etenim cilicio hirſuto, & ſordido ſacco ſuam carnem afflixit, vt ita Deum citiùs ad veniam inflecteret, animâ contritâ & corpore macerato. Profectò ſibi benè conſuluit Rex ille reus, vtrimque ſuum mœrorem probans: nam cùm lethiferum peccatum ſit animi deuij actio nefaria, & homo ex corpore & anima coaleſcat; congruum eſt pœnitentiam corpore & anima celebrari.

Cæſareo iure poteſt veritas hæc adſtrui: quippe iuris huius vnum hoc eſt oraculum: *Ferè quibuſcunque modis obligamur, iiſdem in contrarium actu liberamur, cùm quibus modis acquirimus, iiſdem in contrarium actu amittimus.* Lege 196. ff. de regulis iuris. Voluptas peccati ſe corpori & animo infudit. Ergo debet pœnitentia ſincera duo hæc mulctare velut conſcia peccati, id eſt, corpore afflicto debet & contrita anima demonſtrari.

INDEX RERVM MEDICARVM.

A

Textus Medicinæ.

A*Cardialgia cum terminibus ventris fera prorumpunt*. Hippocr. lib. 1. coac. cap. 11. præn. 15. pag. 619. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Hac Hippocratis prænotione liquet, cardialgiam, id eſt, cordis & ventriculi tormina ſæua pati eos, qui viſcere immundo feras enutriuit. *θηρία*, id eſt, feras vocauit Hippocrates, quia ferociunt illi vermes, hominis intima corrodentes. Facinoroſus homo truces habet vermes qui dente virulento rodunt penioora quæque animæ. Vermis ille mori neſcius ita ſuis morſibus animam diſcruciat, vt illa ſui impos in mediis deliciis, ſcilicet caupona, ludis & choreis nullam inde queat capere voluptatem. Dauid ipſe memor voluptatis, cui malè ſanus indulſerat vermes ait ita ſuam conſcientiam diuexaſſe, dirè vt cordis intima lacerarint. Sic ille: *Conturbatum eſt cor meum, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum & ipſum non eſt mecum*. Pſal. 37. Rùrſus: *Die ac nocte grauata eſt ſuper me manus tua: conuerſus ſum in ærumna mea dum configitur ſpina*. Pſal. 31. Aggrauata die & nocte manus, ærumna, vepres idem certè ſonant ac vermes, peccatoris viſcera cruciantes.

Textus Medicinæ.

Æruginoſi vomitus in cephalalgia cum ſurditate ac vigiliis citò adducunt inſaniam. Hippocrat. lib. 3. epidimior. hiſtoria 1. ſect. 2. pag. 306. col. 1

Ratio prædictioois huius petitur à natura bilis, quæ per anadromen ſurſum lata, calore ſuo diſſoluit cerebri temperiem, & diſcutit vapores omnes ſomniferus, vnde ſequi neceſſe eſt noctes inſomnes, & ſurditatem, quam parturit accenſa bilis, illo ſuo incendio depaſcens ſpiritus, & temperamentum organi congrui ad auditum. Hippocrates prænotionem ſuam confirmat exemplo Philiſtæ hominis febrientis, quem ſecunda die à decubitu ſurditas inceſſit, præuio vomitu exiguo flauæbilis, quem ſecutus eſt inſaniæ inſultus, præludium mortis, quæ die quinta malè habentem hominem enecauit.

APPLICATIO MORALIS.

Ecce ideam ſymptomatum, quæ animam afficiunt bilioſam, cùm ficta confeſſione totam bilem non euomuit. Plerique fœdere ementito ſuas componunt rixas, & in confeſſione bilem modicam egerunt dicendo, malè ſe fuiſſe ſuis æmulis affectos; attamen odij affectum non deponunt, ideoque bilis concluſa feris præcordiis, multis fœta malis parturit ſurditatem, vigilias, inſaniam, morte demum peſſima extinguit ægrum, morte ſcilicet æterna, vnde nemo rediuiuus ampliùs excitatur.

Primò obſurdeſcit homo ille fouens odium conceptum. Incaſſum ſuſurro interno Deus hunc admonet, vt ſuperſedeat, imponátque modum noxiis affectibus, quos ira flagrans alit: fruſtrà ſacris concionibus aures præbet; etenim nullum inde ſanum conſilium tranſit in cor æſtuante bile roſum. Noctes item inſomnes habet, eum ad capeſſendam iniuriæ vindictam odio perurgente. Illud enim odij ingenium eſt, vt ſiquando ſuas altè radices egit, ſuggerat ſemper nouas nocendi artes, quibus inuigilans animus inquies fit, homine meditante modos omnes, vt acceptam iniuriam vindicet opportunos. Oblatâ ansâ idoneâ vltioni, inſanit homo, proſiliens in conuitia, verbera, & cædes, quibus anima in diſcrimen mortis æternæ adducit ut poſtmodum flammæ vindici mancipanda.

Vide plura ſcitu digna & ſelecta. pag. 306 col. 2

C

Textus Medicinæ.

C*Oncocta purgare oportet, & mouere; non cruda.* Hippocrat. lib. 1. aphoriſm. 22. pag. 18, col. 1

Noluit Hippocrates vrgeri humores ad egeſtionem, ſine præuia præparatione, quia melius eſt naturam feriari, quàm fruſtra quidpiam moliri; nam tranſlatus humor, qui ſtagnarat in aliqua corporis regione, lædit aliam partem, in quam ille ferus influit, & ita plerumque necem ægris incautè decreta pharmaca procurarunt. Namque licèt ea remedia ſint apta; nemo tamen eorum vim ſalutarem participat, quin ſe accingat ad propitium eorum influxum. Apparatus ille prodeſt à Fernelio Medico præſtitutus. Potio eſt conſtans diſſolutis herbarum ſuccis in aqua ſtillatitia, ſaccharo condito, pauco cinamomo adiecto ſeu ſpicæ nardi: nempe tali odore grato viſcera recreantur.

Pharmacopolæ talem potum auſpicantur à contuſis herbis, quarum iuſculum expreſſum igni lento admotum clarificant ſecernendo fæces, tandem adiiciunt ſaccharum & aromata, quæ omnia in ſufficienti aqua ſtillatitia congruè diſſoluuntur.

APPLICATIO MORALIS.

Confeſſio ſincera velut pharmacum eſt, educens omnia praua ſeu peccata, quibus ægra anima ſauciatur. Vt illa fiat confeſſio rectè ſicut par eſt, homo primò contundat herbas, & educat inde ſuccum calore modico decoquendum. Herbarum nomine intelligo omnia carnalia, quorum

illecebris

illecebris anima decipitur; omnis quippe caro fœnum. Fit illa contuſio meditando accuratè, in quas fæces abeant illæ obſcœnæ deliciæ. Erubeſcet ea in ſpeculatione rea anima; vtque rubor in corpore calorem habet implexum, ille pudor animæ aliquales excitabit ſcintillulas amoris Dei, non quidem ſufficientes ad integrum charitatis incendium, ſed idoneas, quibus vt lento igne incipiant ſecerni animæ ſordes à ſincera eius ſubſtantia. Cogitet anima pudibunda ſactum amorem quo benignè Deus illam dignatus eſt, quamuis aliàs errabundam.

Recolat ſe à Deo potuiſſe trudi in abyſſum ob tanta flagitia quæ meminit, ſucco velut eorum extracto. Bone Deus, quot in eo ſucco fæces obiicientur ei? quas dum lento attritionis igne coquet metuendo pœnas inferni, incipiet illas ſecernere ab anima ſua, cogitans ſanctiùs inſtitutum. Abiuratæ virtutis olim dulcedinem commemoret, & hæc dulcedo vices ſacchari obibit, ne virtutum praxis amarore ſuo faſtidium ingerat animæ pœnitenti.

Præterea dum animo ſuo verſabit homo pœnitens fragrantiam virtutis impigræ, adhibebit aromata perquàm grata, quibus condire queat propoſitum vitæ ſanctioris. Meditatæ demum vitiorum fæces, & cogitata Dei amoris dulcedo, fletus proliciant, & lacrymæ illæ velut aqua diſtillata totam illam potionem perficient, qua mediante, foras peccata omnia protrudentur.

Textus Medicinæ.

Contemplari oportet febres, num ingraueſcant, an verò miteſcant, atque ita pronuntiare Hippocrat. lib. 2. Coacar. cap. 4. prænot. 10. pag. 490. col. a

Medicinæ ſpeculatiuæ caput eſt prognoſis, cuius eſt præuidere plura & varia morbi ſymptomata, adhibitâ maturâ inſpectione mali, de quo pronuntiare debet medicus eruditus. Præcipuè verò ratio practicæ medicinæ ſita eſt in cautela quadam applicandi opportunè manum chirurgi induſtrij, & tempeſtiuè malo congrua pharmaca decernendi.

APPLICATIO MORALIS.

Religioſa vita genus eſt medicæ diſciplinæ; ſiquidem illa ſibi hoc penſum indixit, vt ab anima eliminet vitiorum omne genus, eam & innoxiam perfectamque Deo exhibeat ab omni peccatorum macula repurgatam. Summa vitæ huius illibatæ duo capita concludit, ſcilicet ſpeculationem & praxim. Speculatio comprehendit ea quæ ad orationem pertinent, vt ſunt meditationes altæ rerum cœleſtium, pſalmodia, & ſacroſanctum Miſſæ arcanum. Praxis verò porrigitur ad omnium virtutum vſum, qui in clauſtro viget. Verbi gratiâ diæta ſeu tenuis victus apud eos ferè iugis eſt ob plurima ieiunia: pharmaca propinata notant familiares eis mortificationes, quæ inſtar calicis epotantur. Denique chirurgia cuius eſt ſecare, vrere, & ſanguinem detrahere, profeſſione trium votorum concluditur: caſtitas namque totum hominem ſollicitat, vt luxuriantis ſanguinis copiam flagellis alleuiet. Paupertas abſcindit opes, quarum affluxus infauſtè parit animæ cachexiam: perfectæ demum obedientiæ vinculis, effrænis voluntas reſtringitur, quæ ſuâ naturâ gyrat inquies, errabunda. Medicinæ obſequio Hippocrates & Galenus vegeti vixere diu, ſic in clauſtro plerique viri ſine lethali noxa ſuum æuum omne tranſegere Deo deſuper aſpirante.

Textus Medicinæ.

Corporibus prehumidas carnes habentibus, fames imperanda eſt, fames enim exſiccat corpora. Hippocr. lib. 7. aphoriſm. 59. p. 419. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Gula præualente madet humore fœdo totum corpus, quo inundante Venus hominem immergit cœno ſordidæ voluptatis. Vt exhauriatur humor ille ſalax, opportunè cibus nimius libidinis obſcœnæ fomes impuro homini ſubtrahetur. Namque friget inhoneſta Venus quando Ceres abeſt, & Bacchus aſſueta vini fluenta negat tempore diuturno ſuis aſſeclis ebrioſis.

D

Textus Medicinæ.

D*Eiectio alui optima eſt mollis, coagmentata, fibroſa.* Hippocrat. lib. 3. Coacar. cap. 4. pag. 316. col. a

APPLICATIO MORALIS.

Tempeſtiuè ſuas obeunte bile vices, homo fæces egerit, hoc humore tetro & amaro quaſi ſtimulo peracuto pigra viſcera vellicante. Natura ſagax adeò ſollicita de corpore emundando, fuit profectò memor & animæ, eique ſuam opportunè bilem aſperſit, vt ea refluente, fœdam omnem colluuiem aſpergeret, illam vtique, qua ſtabulante tota anima conſpurcatur.

Illæ animarum ſordes ſunt vitia, in quæ inſurgit odium, quod eſt animæ ſubitaræ motus refuga mali, cuius exterminium molitur anima percita odio iuſto. Cùm ergo ſimus omnes alter alterius membra, ac proinde fiat ex genere humano quaſi corpus vnum in ordine ad Deum, curare debent omnes, ne fortè fæces vitiorum alicubi reſtagnent; cunctis enim illa cura incumbit, vt terſior quiſque fiat vitiis abdicatis.

Ad hanc ſollicitudinem ſpectat odium, ideo inſtitutum, vt omne noxium exterminet. Quamuis enim videatur odium amori ex diametro opponi; tamen maximè ad amorem proximi conducit, ſi in illo ſolùm vitia oderimus, perſonâ tamen eius adamatâ, cui procuramus bonum gratiæ, vitia caſtigando.

Reuerâ fauet compoſitio veſicæ fellis; nam vaſculum illud ex hepate emergit, vnde pendulum felle alluitur; eo fine quem præmiſi, ſcilicet ad viſcera repurganda. Cogit amare iecur: namque ſedet ibi facultas concupiſcibilis, ad quam ſpectat amor, qui incandeſcit quando rei contrariæ obiecto amoris odium inſurgit. Vnde veſicam fellis pendere ex iecore perinde eſt ac odium ſequi amoris pondus, ita vt tale ſit momentum odij, quale poteſt eſſe verum pondus amoris. Itaque qui feruida charitate benè afficitur erga ſuum proximum, perfecto debet etiam odio in eius vitia ſuccenſere.

Perfecti huius odij meminit Pſaltes, ita ſuum

perſuaue melos edens. Pſalm. 138. *Nonne qui oderunt te Domine oderam, & ſuper inimicos tuos tuos tabeſcam? Perfecto odio oderam illos.* Odit ille viros qui odere Deum; non quia homines ſunt, ſed vt Deo iniurij ſunt: hoc odium vocat perfectum, quia fertur eò, ad quod inſtitutum eſt, ſcilicet ad vitia perſtringenda.

Cauenda tamen eſt effetatæ bilis aſcenſio in caput; eius enim ex Dureto proles eſt phreneſis: etenim ſtatim atque bilis præ iotento naturæ furit ſurſum vecta, quatit importunè ſedem rationis, hominemque ſui impotem facit. Prudenter ergo curet homo ſuum moderari odium, ne in vitia ſæuiendo, quoque ſetiat inimicos.

Vide plura alia egregia. p. 317. c. 1

Textus Medicinæ.

Deiectio pura cum ſudore febrem ſoluit. Hippocr. lib. 3. Coac. tract. 4. Coac. 80. p. 68. c. a

Medici deiectionem illam puram vocant, quæ eſt miſtionis expers, & quæ eſt optimè figurata.

APPLICATIO MORALIS.

In his quæ ad confeſſionem ſpectant, ego reor eam deiectionem eſſe putam, quæ ſincera eſt, nullas excuſationum ambages prætexens, vt minuat vitij grauitatem. Quòd ſi lacrymis expreſſis à contritione reus deſudet homo foras egerendo ſua crimina, erit profectò talis deiectio benefica, vtpote figurata ſicut expedit animæ pœnitenti.

E

Textus Medicinæ.

E*Orum quæ critica ſunt, nihil conuenit eſſe paucum.* Galenus in protrhetic. 47. Hippocr. pag. 306. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Homo malus, tunc peſſimus eſt quando bonum ſe ſimulat: nam præter eam nequitiam, qua iam triobolaris homo neqoam eſt, in hoc quoque recens diſcrimen incurrit, quòd virtutem adulterat, illam faciendo vitio concolorem. Ita malè eſt ægris quando natura manu parca mouet & egerit noxij humoris colluuiem: namque tale mali modicum fermentum non cedit pharmacis imbecillis. Tunc oppreſſa natura prauo & noxio humore ſui deliquium patitor vitio inchoati tantùm repurgij, & reſidui humoris morbifici in infecto viſcere reſidentis.

In hanc perniciem incurrit homo, ſua grauia peccata ſilens io confeſſione, ratus eſſe ſatis præ pudore quædam leuia crimina confiteri. Profectò nihil modicum criticum eſt: Tantùm abeſt vt confeſſio trunca profit, quinimò velut ſacrilega & praua nouo grauat impium ſceleris incremento.

Auarus item malè partas opes parca manu reſtituens, non ita benè ſibi conſulit, qoicquid enim eſt ſuffuratus homo, debet, ſi opportunè poteſt, reddere dominis legitimis antea defraudatis.

His concolor eſt anima ſaturata odiis, quæ exercuit cum æmulis ſuis; hæc factura fucos inimico iungit dextras, in fœdera noua iurat, poſitura modum rixis hactenus excitatis. Fictè ruit in amplexus: ementita vota veri affectus aſturè promit; ſed tempore opportuno dato ſæuam ad vindictam, excidit omne pium propoſitum amandi illum hominem iniurium, & ſigna omnia obſequij hactenus exhibita protinus euaneſcunt. Hæc amicitia ſimulata parum remittens de odio priſco nihil prodeſt ad ſalutem, imò ſuas altiùs radices agit, ita fucos faciendo viris, quibus occultè nocet ementita ſpecie pietatis. Vt ab Hippocrate damnatur ille bilis vomitus, qui plenè bilem noxiam non effundit; ita nihil omnino prodeſt relaxare parum odij, ſi reſident in corde malè affecto praua ſemina ſimultatum.

Textus Medicinæ.

Euidentium cauſarum ordine cibus atque potus locum obtinent ſecundum, eorumque vis eſt aeri proxima. Hic quidem celerius ac promptiùs in plures inuadit; at cibus atque potus quoniam permanentem ac inhæreſcentem corpori materiam ſuppeditant, id validiùs contumaciuſque afficiunt. Cibi potuſque vitia gignendis morbis pabulum materiamque ſuggerunt, è qua & morbi interdum ſponte emanant, nullo euidentis cauſa impulſu. Imò & quoniam vel ab aere, vel ab animi perturbationibus, vel alijs cauſis euidentibus morbi nulli excitantur, niſi conſentiat corporis præparatio, & humorum conſtitutio: ſi hæc tota ex cibo potuque profecta eſt, maximam hi ſanè in gignendis morbis vim obtinent. Vt ſemel dicam: Vna gula omnium eſt propè morborum mater. Femel. lib. 1. pathologiæ cap. 14. pag. 418. col. a

APPLICATIO MORALIS.

Profectò plura ſunt animæ diſcrimina, quàm charta queat referre, gulæ quando ſuæ indulget homo cibo nimio ſaburratus. Nempe gula primò caput impetit, oppugnans rationem principem facultatem animæ capite lineatam: mentis enim acies eſt obtuſa gulæ mancipiis. Ægrè admodum recolunt ea quæ pertinent ad ſalutem, & ſiquando mentio fit horum grauiter audiunt; aures enim eis ſunt occloſæ iugi affluxu humoris in has animæ portas affatim exundantis.

Rurſus helno omnibus exoſus & factus velut opprobrium hominum, vtpote agens vitam porci, non aduertit vbi nec in quo volutabro iacet, quia caligant oculi mentis, exuberante crapula lippientes. Præterea ſi aliquod opus arduum eſt tentandum, homo vorax ineptus eſt, quippe manus habet obeſo corpore diſſolutas.

Nihilo etiam aptior eſt ad frequentandas Eccleſias, vt animæ ſuæ conſulat aſtando ſacris; nam præpeditos habet pedes, ſcilicet affectus habet, ad culinas & cauponas delubra Bacchi & Cereris anhelantes. Idcirco ſui abdominis cultor homo totus in acediam frangitur, & impos fit ad ſalutem immerſæ cibis animæ procurandam: etenim deliciæ carnis & animæ non coeunt. Denique quod infauſtè malum portendit omen Hippocrates corpori inferto cibis in animam tranſit: nam gratiæ moritur & virtutibus, ita gulâ dona Dei omnia decoquente.

Vide plura ſcitu digniſſima. pag. 419. col. 1. & 2

Textus

Textus Medicinæ.

Exiguè vomitus bilioſi malè habent ægrotos: idque cùm aliàs, tum ſi vigilias agitauerint. Hippocrat. prorrhet. 47. p. 306. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Homo voces edens iniurias inimico, licèt illæ breues ſint & paucæ, ſicut eſſe ſolent conuicia acerba famam lædentia; vomitu laborat, qui eſtò rarus ſit & modicus, illo tamen momento poteſt animam enecare.

Textus Medicinæ.

Ex largiore potu rigor & delirium, malum. Hippocr. lib. 7. aphor. 7. p. 419. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Homines omnes dediti vino rigent in his quæ pertinent ad ſalutem: nullus enim omnino calor charitatis eos viuificat; idcirco ſuæ ad ſalutis conſilia, opportuna licèt, auribus obdureſcunt. Eorum vita tota vino immerſa merũ delirium eſt, portendens inſigne malum, ſcilicet æternum ſupplicium animæ perituræ.

Textus Medicinæ.

Extimarum partium cita in vtrumque mutatio graue malum portendit. Hippocr. prorrehtic. 8. ſect. 2. t. p. 212. c. 1

Hippocrates ſemper habuit ſuſpecta alternantis naturæ vices: ſiquidem operæpretium eſt naturam conſtare ſibi, vt ægroto benè medicus ominetur.

APPLICATIO MORALIS.

Profectò malum ſupremum inſtat ei, qui de peccato ad gratiam, & viciſſim de gratia in peccatum tranſit, ita parum ſollicitus de tenore iugi gratiæ conſeruando. Omnis enim qui incautè graui diſcrimini ſe exponit, ægrè redit ſoſpes & incolumis; & res eſt periculi plena Dei gratiam deponere ad tempus, vt genio quis indulgeat, ſpe concepta gratiæ denuo repetendæ. Nam cùm gratia efficax non pendeat tantùm ex hominis arbitrio, ſed etiam ab influente Deo; res eſt periculoſa, Deum ſæpe laceſſere, rurſus in perpetrata crimina delabendo.

Quotidiana talis delirij proſtant exempla nequam hominum, qui ſalutarem gratiæ habitum deponentes, vt ſe aliquo vitio contaminent ſub ſpe longioris vitæ, & gratiæ reducis, in facinoroſo tamen actu iuſtè Deo vindice comprimuntur. Si ergo tibi gratia diuina præſens aſpirat, homo, huic ſedulus inuigila, & caue ne vitio gliſcente, tibi ingrato denegeotur ſpatia pœnitendi.

F

Textus Medicinæ.

F*Erinum autumno; eius index cardialgia, horror. & triſtitia.* Galenus lib. de humoribus. pag. 619. c. 1

Ratione frugum, quas in autumno plures edunt, autumnus æquè ferax eſt vermium atque frugum: nam fructus eſi ſupra modum generant vermes, quia facilè corrumpuntur.

APPLICATIO MORALIS.

Ego reor autumnum referre typum proſperæ fortunæ, quia illa fœta bonis omnibus luxuriat, & ita ſuis amaſiis indulget, vt hi ſe ingurgitando bonis & deliciis, ægrè ferant ſortem hanc perſuauem: etenim non peccant impunè, quia morſibus acerbis conſcientiæ vermes eos diſcruciant, & ab his ſupplicio indefeſſo tota illorum viſcera laniantur.

Hæc ſynderesis importuna ſecum alia multa vehit diſcrimina: namque malè ſibi conſcij omnes horrent & triſtantur. Moralis Theologia præludiis illis erudita, malè vitis his impiis ominatur: Vt namque videt hominum nequam mores deperditos, & aduertit eos animo inquieto totos frigore algere pia in virtutum praxi, horrere ad omnem inferi mentionem, & confici alto mœrore ſui impotes præ triſtitia; concludit indubiè, nebulones illos agitari conſcientiæ vermibus importunis.

Vt decernitur à medicis amara potio laborantibus illa lue; ita Theologi, peritiſſimi conſultores animarum, vt occurrant diſcrimini mortis æternæ, quæ imminet obſtinatis hominibus, medentur eis amarore pœnitentiæ, quæ confeſſionis obſequio educendo foras peccata, feras, id eſt, vermes eliminat, quibus anxiè viſcera mordebantur.

Textus Medicinæ.

Firmiora ſunt argumenta diſceſſionis vitæ, aut morbi, quæ ducuntur è ſignis, quam è ſymptomatis. Nam è ſymptomatis crebra ſæpe naſcitur vt tempeſtatum ſic opinionum varietas. At certè ſignorum conſtans & firma debet eſſe prognoſis in alterutram partem: nec vlla excuſatio Medici accipienda, qui de ſignis errauit in prænoſcendo. Duret. in lib. 2. Coac. Hippocr. cap. 16. prænot. 1 t. pag. 664. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Pœnitentia ſincera notas habet indubias, in quibus iſtæ primas tenent, ſcilicet contritio, confeſſio, ſatisfactio, fuga rerum quæ prouocant ad peccandum, & virtutum omnium praxis indefeſſa, vitæ repurgatæ comes. Director animarum errans in his ſignis, eſt ab illo ſacro officio velut idiota procul & protinus ablegandus.

H

Textus Medicinæ.

H*I potiſſimum ſuperſunt, quos febris eodem die dimiſerit poſt eruptionem puris, ac cibum citiùs appetunt, & ſiti liberantur.* Hippocr. lib. 2. præſag. 63. p. 67. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Pus vocat Hippocrates humorem illum, qui

reſtagnans

reſtagnans in aliquo viſcere computruit; eo pulſo foras, ille tepet ignis, quem accenderat hæc putredo. Igne extincto, ſitis ſedatur, & fit æger animæquior reduce ſanitate, cuius argumenta indubia Medicis innoteſcunt.

Æs alienum iniquis artibus aſſeruatum in arcula computruit conſcio auaro, qui die & nocte ingi cupidine inflammatur opum. Febriens appetitus ille dirè lancinat animam, anxiam ſemper qua ratione queat aliorum prædia deglutire. Si tamen Deo Medico propitio abditum pus extra ſalit, ære abſcondito reſtituto ſuo legitimo domino, & ſtatim eleemoſynarum largitio magna prodit ſedatam eſſe ſitim illam auri, nihil profectò niſi fauſtum & felix huic animæ poſſumus ominari. Idcirco licèt anima ieiunio aſſiduo præteritas pudiat illecebras, ſi adhuc aurum illa ſitit immodicè, periculi imminentis hoc eſt peſſimum argumentum.

Textus Medicinæ.

Hydropices ſtatim ſecare oportet. Hippocrat. lib.6.epidim part.7.p.76.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Eſt congrua ſanè aquarum cum opibus comparatio: nempe ſicut aquæ labentes deponunt fæces, ſuoque iugi fluxu ſalutares fiunt, vitium verò capiunt ſtabulantes; ita omnis opum vtilitas attenditur penes effluxum in manus pauperum, vbi velut in fornace nitent, & puritatis capiunt incrementum. At ſecus hominem in diſcrimen vocant, ſi ea ſacculis includit: loculus namque tumens arguit imminere malum extremum illi qui ſuo damno tenet obſeratas opes, quas opportunè Deus ſanxit indigis erogari.

Quamuis eſca ſoli videatur cedere ventriculo; ille tamen non auarè ſibi eam aſſeruat, ſed diffundit eam: hanc hepati commendat vbi mediante calore tubet chylus, naturam ſanguinis induens, quem hepar in omnes corporis tranſmittit oras vt hoc influxu membra omnia vegetentur.

Textus Medicinæ.

Hominis anima ſemper fundit vſque ad mortem. Hippocr.6.epidim.part.5.

Vide loci huius doctiſſimam explicationem Dureti, explicantis naturam in homine ſemper ſollicitam minimè feriari. Eo intentu lege pag.348.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Natura ſanè ſagax & induſtria fuit ad procurandum incrementum corporis: inde poteſt anima ad ſtudium perfectionis aſſurgere, petito rudimento ſui augmenti à momentis, quæ natura inſtituit vt corpora citiùs adaugeſcant. Habet anima ſuas facultates corpori ſymbolicas, ſcilicet attractricem & retentricem; coctricem & expultricem. Deſideria feruida, & vota anhela ſunt facultas attractrix animæ, cui optare efficaciter, attrahere eſt. Retentricis agit vices propoſitum tenax ſeruandi dotes cœlitus acceptas, eas pro viribus excolendo. Coctricis obit partes efficacia charitatis, quæ animam impinguat & digerit omnia cruda. Demum ſynderesis eſt expultrix; illa nempe foras excernit omnes animæ fæces, nec patitur quidpiam ſordidum inibi ſtabulari.

Quodque rectè notat ſtudium naturæ cupidæ ſui profectus; illæ facultates corporeæ ſemper agunt imò homine dormiente ſuum tenorem ſeruant, & laborant neſciæ feriarum. Mortis in procinctu omen eſt, & fatiſcentis naturæ nota, otium facultatum. Si ergo cupit anima ſoſpes eſſe, debet ſedulo cauere, tepor ne irrepat, quo gliſcente primæ potentiæ magno vitæ æternæ diſpendio turpiter otiantur. Vide plura p.349.c.1

I

Textus Medicinæ.

IN apoplecticu à ſpiritus anguſtia ſudor prorumpens, mortem ſubeſſe oſtendit. Hippocr. lib.2. Coac.cap.23. prænot.4. Vide loci huius doctam explicationem. p.398.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Quos deſerit Spiritus Sanctus, hos mors repentina rapit. Ad minimum eum diabolo congreſſum largè ſudant, & animis cadunt, impares pugnæ cum vitiis, & ſemper eis dæmone præualente.

Textus Medicinæ.

Initiis morborum natura morbificis cauſis opprimitur, eſtque humorum cruditas, vnde non potis eſt ſalutariter quicquam excerni, neque cieri. Duret. in lib.1. Coacarum Hippocrat. prænot.88.

APPLICATIO MORALIS.

Vt ſe habet natura rebus in phyſicis; ita quoque ſe habet gratia diuina rebus in ſupernaturalibus: namque ſicut fatiſcente natura malè habet homo, ſic gratia deliquium patiente, petit anima Chriſtiana. Quando grauat naturam noxia colluuies humorum, illa velut oppreſſa malo cedit, reſpuens omnia remedia; ita terum terrenarum affectu prægrauatus homo, Dei amore ſimul & gratia excidit, redactus eò diſcriminis, vnde nequit vllo humano pharmaco reſilire.

Textus Medicinæ.

Ineuntibus morbis, ſi quid mouendum eſt, moue. Hippcr.lib.2.aphor.29.

Ratio huius aphoriſmi petitur à glutino & viſcoſitate praui humoris, qui nequit erumpere, niſi congruo dilutus pharmaco moueatur.

APPLICATIO MORALIS.

Statim atque dæmon incipit præludere noxiis ideis, & ſuſurris inducentibus ad peccandum, anima Chriſtiana debet ſeipſam vrgere, prauos vt omnes affectus excutiat, ne ſi incauta pigrè gerat ſe, ſenſus tranſeat in conſenſum, & ſic ignauus homo lethali vulnere ſaucietur.

———— *ſerò medicina paratur,*
Cùm mala per longas inualuere moras.

Conſona voce clamant Sancti omnes, non eſſe locum

locum diabolo dandum, reſiſtere cunctando; verùm nequitiam omnem eſſe ſuo in ſemine conculcandam.

M

Textus Medicinæ.

MEdicus in corpore venter cordi ac vitæ deſtinatus eſt, vtpote cuius domicilium & ſedes habetur: nam cordis gratiâ pulmones tanquam ſtragula creati ſunt, qui illius feruorem frigidiore hauſtu ſpiritu temperent. Circumſcribitur hic venter ſuprà, iugulo, ſeu clauibus: infrà, diaphragmate: circumcirca, dorſo, coſtis, atque pectore. Etenim diaphragma, quod nos cingulum & ſeptum tranſuerſum appellamus, præterquàm quòd inſpirationis primum eſt inſtrumentum, aliiſque facibus exturbandis opitulatur; cordis quoque regionem ab infimo ventre & inteſtinis tanquam paries interiectus dirimit. Fernel. lib. 1. phyſiologiæ cap. 8. p. 89. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Gratia diuina nobis potior eſſe debet iis omnibus vſquequaque rebus, & partibus à natura ſatis ad corporis vitam perſuauem in hoc ſæculo propagandam. Idcirco plura Dei auxilia gratiam ſtipant & muniunt, quàm cor, quod homine inuito poteſt euelli; ſed nihil planè cogit hominem Deo gratum, vt illâ Dei gratiâ cadat, quæ influxit: quippe nemo nolens diuina poteſt gratia ſpoliari.

Gregor. lib. 14. moral. c. 7. *Coſtæ* (inquit) *viſcera conſtringunt, vt latentia intrinſecus earum ſoliditate muniantur. Coſtæ ergò vniuſcuiuſque ſunt ſenſus animi, qui latentes cogitationes muniunt.*

Quia virtutes ſunt animæ robur, quo aſſurgit, comparantur oſſibus; eaſdem namque vices obeunt in anima, quas in corpore animato gerunt oſſa. Vt ergo natura tutum ad munimen cordis arculam oſſeam compoſuit; ita & gratia diuina debet thoracem oſſeum conſtruere noſtris affectibus, illos ſtipando iugi virtutum omnium praxi, quæ eſtò dura, tamen inſtar oſſis impenetrabilis, cor noſtrum tutabitur à dæmonum fraudibus illibatum. Nempe ſicut oſſa, licèt abſcondita, ſuſtinent rectè totam corporis molem & compagem; ita & virtutes, quamuis altè deliteſcant, magno ſunt animæ præſidio, obſtantes ne deorſum inclinet homo, fœdis vitiis impetitus.

Vide plura ſcitu digna. p. 89. c. 2

Textus Medicinæ.

Medicina eſt ars ad humani corporis ſanitatem tuendam, profligandoſque morbos comparata. Fernel. in præfatione phyſiologiæ. Inde poteſt artis & naturæ ſagax miniſter, Medicus appellari.

APPLICATIO MORALIS.

Animarum paſtor eas partes obire debet, quas Medicus; quippe munus eius præcipuum eſt, curare iugis vt gratia perennet in anima, & quæ irrepſere vitia profligare.

N

Textus Medicinæ.

NAtæ ex imbecilla virtute, ipſam rurſus imbecilliorem faciunt. Galenus lib. 5. de morbis.

Eſt recidiua malo primo peior: nempe prior morbus ingruit corpore non effœto, ſed valido, ac proinde magis idoneo ad obſtandum ne morbus altas radices agat; at recidiua petit corpus ægrum nuper, cuius ſanitas recuperata recèns, impar eſt morbo denuo laceſſenti. p. 745. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Anima, quæ poſt peccati repurgium, iterum polluitur, in grauius diſcrimen incurrit, quàm cùm deliquit initio: namque primò dedit illecta manus voluptati, quæ exculta diu prauum conciliat habitum, ſicque malè afficit animam, quæ eſtò Deum placet pœnitendo; tamen adeò propenſa eſt ad peccandum, vt ingruente tentatione ruat faciliùs in conſenſum, quàm ante malum habitum contractum, qui etiam fit ipsâ recidiuâ peior, & ſic iterum peccans anima prægrauatur.

Vide plura præclara ſcitu digna. p. 746. c. 1

Textus Medicinæ.

Naturam eſſe definimus vim primam, & cauſam per ſe noſtri opificem, & conſeruatricem. Hominis enim natura eſt, quæ non aliud quicquam procurat, & quæ ſoli addicta homini, quem conformauit, gubernat quantum poteſt longiſſimè. Etenim ne fruſtra condidiſſe videatur, edito illa operi in omni vita inſidet, id nunquam deſerit, ſed eius gubernacula tractans, partes omnes in ſuum quamque opus ducit, & concitat, vt illa ipſa ſimul omnium functionum cauſa cenſeri debeat. At illius ſubſtantiam quænam ſit peruestiganti, vis & poteſtas caloris prima in mentem venit, cui ſolet omnis effectus cauſa palàm attribui. Aptiùs quidem ſpiritum ingenitum, quicunque is fuerit, naturam dixeris. Fernel. lib 4. phyſiologiæ, cap. 7. p. 173. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Quamuis natura ſuo ſemper inuigilet operi, omnia membra tegens & dirigens vt congruit animali; attamen gratiæ diuinæ maior ineſt cura rerum, quæ conducunt ad ſalutem animæ procurandam. Vt natura duo dicit, ſcilicet ſpiritum, & calorem; ſic gratia diuina dicit Spiritus Sancti influxum, & æſtum feruidæ charitatis.

O

Textus Medicinæ.

OLeum ſimplex relaxat, emollit ſcyrros; concoquit, maturat, & mouet pus. Fern. lib. 4. de methodo medendi. cap. 2. p. 68. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Oleum optimum & ſincerum habere debet tria, quibus eleemoſynæ perfectio concluditur.

Primò debet oleum eſſe recens: fit enim vetuſtate deterius: ita bona ſua erogare volens indigis hominibus, expurgare debet omnem peccati vetuſtatem & gratiæ nouitatem inducere, ne fortè Deo ingrata fiat eleemoſyna prodiens ab anima conſpurcata.

Alterum, quod petitur ab oleo, eſt, vt è torculari facilè defluat, alioquin magna torcularis expreſſio ſordibus & amurca replet oleum; ita citò debet erogari eleemoſyna, ne extorta, fæces colligat, vtpote non facta Dei intuitu, ſed euulſa crebris pauperum vocibus importunis.

Denique oleum defæcatum eſſe decet, & limpidum, ne ſi ſubobſcurum extiterit, eius opacitas ſuſpicionem faciat oleum non valere. Eleemoſyna placitura Deo tantùm pellucida eſt, vt ſubobſcura litans oculis hominum, quos captare cupit, opes indigis erogando. Profectò tale oleum præſtat ei; quo vidua creditorum æs omne diſſoluit. Qui comparauerit oleum tale nouis in vaſis, ille diues erit meritis, & magno cumulo gratiarum.

Vide plura ſcitu digna. pag. 68. col. 1. & p. 69. c. 1

P

Textus Medicinæ.

Potionum formæ ad ſimplicem intemperiem, & ad corporis, vel humorum præparationem, & alios plerumque vſus tres nunc præcipuè vſurpari ſolent, iulepus, apozema, ſyrupus. Iulepus fit ex quouis liquore ſtillatitio addito mellis ſacchariue triplo, &c. Accommodatur is præcipuè intemperiei corrigendæ, leniendæ ſiti, & compeſcendo atque frænando humoris ardore, & malignitati frangendæ. Fit proinde vel è cardiaco liquore ſtillatitio, vel è puro defæcatoque ſucco, vt limonum aut granatorum, &c. Apozema quoniam ferè iulepo inſuauius eſt, rarò in eoſdem vſus deſtinatur. Syrupus magis incidit ac detergit. Fern. lib. 4. de methodo medendi cap. 1 a. p. 1 83. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Quando Deus abundè potat lacrymis animas quæ peccarunt, diſponit eas ad egerendam in confeſſione fœdam illuuiem peccatorum, quorum affectus in cordis intimo reſidebat.

Textus Medicinæ.

Præpropera tempeſtates morbos gignunt inconſtantia iudicij. Hippocrat. lib. aphoriſm. pag. 172. col. 2

APPLICATIO MORALIS.

In hæc diſcrimina incurrit homo nolens ſtare in illo gradu ſuo, cui deſtinatus erat: fœdifragus noluit eſſe ſua ſorte contentus, ſed excutiendo iugum ſeruituris, regnare Deo voluit inconſulto. Idcirco quia ille ſuo defuit ordini homo nequam, iſta tota mundi compages eſt vlta Deo illatam iniuriam; omnia namque priùs edita in ſubſidium hominis noluere ſuum ei pendere obſequium, ad quod antea tenebantur. Nempe fuit rectæ rationi conſentaneum illum deſtitui rebus infra ſe poſitis ad auxilium, quia ad infulas inconceſſas tumidus aſſurrexit. Æquum profectò fuit, hominem hunc ſuperbum, qui faſtuosè ſuo noluit Domino Deo ſubdi, in arrogantiæ mulctam die & nocte pati ſeruos in ſe rebellem ſæpius inſurgentes.

Textus Medicinæ.

Pridianas fæces ſingulis diebus excernit, qui valet aut valere debet homo. Hippocr. lib. de ratione victus. p. 708. c. 2

Quantumuis valeant cibi, non idcirco tamen proſunt ingeſti viſceribus hominum, niſi egerantur ſtabulantes in aluo fæces: vnde prudens Medicus repurgium decernit ei, cuius interiora putent, impura colluuie viſcera faciente. Illi oraculo profectò fidem abundè facit experimentum quotidianum hominum, qui opiparè paſti, non vegetiores inde fiunt, aluo humore noxio qui reſtagnat ægrè admodum impedita. Vt ergo ſibi conſulant infirmi, non indiſcretè cibos ingerent in abdomen fæcibus olidis oppletum, ſed ſatagent vt impura foras trudantur, vt ſalutari eſca queant poſtea ſaginari.

APPLICATIO MORALIS.

Si quis quotidie accedit ad epulas Chriſti, ille debet pridianas attentè fæces animæ diſcutere, & pœnitentiæ ſcopis euertere, ne fortè panis ille ſacer effectum ſuum minimè ſortiatur. Imò ſatis non eſt euomere confitendo lethale virus vitiorum; ſed operæpretium eſt, ad trutinam diſtricti examinis appendere affectus omnes incongruos, & hos repurgare, ritè vt poſſis homo ſiſti epulis Angelorum.

Textus Medicinæ.

Proprio ductu in inteſtina bilis illabens, tum ea ad excrementorum deiectionem ſtimulat, vnde & fuluo colore infecta comparent, tum lentam & adhæreſcentem illis pituitam detergit & exturbat, quæ alioquin immodicè aucta, in grauiſſima incommoda deduceret. Fern. lib. 6. phyſiol. cap. 9. pag. 316. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

In anima Chriſtiana zelus præſtat idem officium, quod in corpore humano bilis: vt namque bilis effuſa cogit exire fæces; ita zelus efferueſcens homines effrænes obſtringit ad vitia repurganda.

Q

Textus Medicinæ.

Quæ à rigore incidit ignoratio mala eſt: obliuio item mala. Hippocr. lib. 1. Coacar. prænotione 6.

Ego reor Hippocratem ægro malè ominari, quem obliuio, denſa velut caligine opacat poſt rigorem, quia aliquod vitium in ægroti cerebro ſuſpicatur. p. 555. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Hæc ratio militat in perniciem eorum, qui à metu concepto diei iudicij, conſilij melioris immemores,

memores, iiſdem ſe obſtringunt piaculis, quibus fuerant antea conſpurcati. In his ille fuit Præſes, qui tremefactus eſt Paulo recenſentè diem iudicij,& de Chriſtiana fide benè ſenſit,ſed poſtea deſiderans pecuniam à Paulo ſibi dari, oblitus eſt conceptos de ſalute ſuæ animæ cogitatus.

Te Chriſtiane fata manent hæc infauſta, ſi à concepto metu diei iudicij, refricas peccata velut immemor iudicij, cuius horrore quaſi concuſſus eras antea tremefactus. Sanè viget illud Hippocratis oraculum, quo damnatur obliuio emergent poſt rigorem. Vt ergo rigor obortus poſt recenſionem diei iudicij ſit ſalutaris,colligendi ſunt ſedula indagine omnes actus noſtri, vt ſincera confeſſione trudantur noxij animæ humores,& ita fiat anima hac ſecretione vegetior,iuxta ſanum conſilium Patrum,qui eo fine diem iudicij commemorant,vt anima horrore percita corrigatur.

Vide loca ſelecta Patrum p.555.c.r. & 2

Textus Medicinæ.

Quæ criſim ſubeunt ante diem, ſi cruda ſit criſis, hinc veniunt recidiuæ; ſin minus acriſiæ manent. Hippocr.lib.2.epidim.part.2.p.745.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Peccata modo præcipiti confeſſa, crudæ criſis inſtar, nihil omnino boni conciliare queunt animæ pœnitenti. Etenim ardere debet contritione rea anima, vt crimina confeſſa foco illo quaſi comite decoquantur. Anima confeſſa ſine præuio apparatu congruo, peccata quidem enarrando poteſt egerere,ſed nullo concepto dolore vitæ præteritæ, peccata ſic confeſſa velut cruda parum proſunt ad conciliandam animæ ſanitatem.

Textus Medicinæ.

Quibus febris deſinit, non cum indiciis ſolutionis, neque diebus decretoriis, recidiuam expectare oportet. Hippocr.lib.3.præſag.24.p.21.c.1

Medicina malè ominatur ægro, cuius morbus deſiit ſine præuiis criticis anguſtiis, infidamque vocant ſanitatem, cui perfecta criſis non præiuit. Nimirum vt abſit omnis ſuſpicio noxij humoris abdîti in venis aut hypocondriis, natura ſagax altè rimans penitiora quæque loca, tentat expellere quicquid negotium faceſſere poteſt ægro qui decumbit. In procinctu quo molitur natura praui humoris repurgium, diuexatur homo; verùm lancinans ille dolor eſt argomentum inſtantis priſtinæ ſanitatis.

APPLICATIO MORALIS.

Impoſſibile eſt ſanari hominem febrientem citra effluxum cauſæ morbificæ, cuius eruptio non fit abſque præeunte criſi;humor enim ille prauus adglutinatus ſtrictè vaſis, dum moliente natura foras truditur, validè diſcruciat: ſed ille labor conciliat infirmo corpori ſoſpitatem. Simili propè modo rea torquetur anima conciliatura ſibi Deum in confeſſione. Illa prauos affectus ægrè licèt exuit & deponit, quia ſunt ſemina peccatorum, quæ à tergo inſtant, ſi latentes illas ſcelerum reliquias homo malè ſibi conſcius enutriat. In eo agone dolet animus triſtior effectus ob perpetratum immane nefas, & propter repudium dandum omnibus illecebris, quæ animam imprudentem antea demulserunt. Controuerſia illa ſanè grauis eſt,ſed obſtetricante Deo parturit anima,& ita ſuo experimento probat eſſe triſtitiam animæ ſalutarem.

Vide locum eximium Auguſtini.p.21.c.2

Textus Medicinæ.

Quibus è dyſenteria ſana itur ad puriformia, quis ſuperſtat humor multum albus erit, & multus. Hippocr.lib.3.Coac.c.20.prænot.p.324.c.1

Calori naturali, quando viget, Medici attribuunt ſanitatem: humores enim noxij coquuntur eius obſequio,& ea coctione fiunt mitiores vt citiùs egerantur. Verbi gratiâ, dyſenteria fluxio eſt vtplurimum cruenta à bile fera,ſed vbi viuidi caloris ope mitis eſt effecta bilis, iam albeſcit, & eſt nuntia ſanitatis.

APPLICATIO MORALIS.

In ſacris idem propè ſonat amor, quod in natura calor, & econtrà calor animæ ſignificat amoris æſtum, quo percita cœlitus inardeſcit. Quando flagrat homo ſacro Dei amore, lubens omnes relaxat iniurias,& calor ille coquit tempeſtiuè bilem, eamque mitem facit,ſi quam ſortè mouit & diſcuſſit rabies æmulorum. Amor enim ſic attemperat iniuriarum ſenſum, vt etiam dulceſcant amara viro qui amore calet. Vtque bilis abiens in pituitam quandoque gerit vices alimenti, ita ſuo dulcore condit amor iniurias, illis vtens vt mediis congruis ad ſalutem, & ita diris & acerbis conuitiis & offenſis accenſa Dei amore pia anima ſaginatur.

Ait Hippocrates eſſe alba quæ truduntur,quando bilis efferata metam deſinit in pituitam; & inde benè ominatur ægro Quando ſuum dulcorem affinxit amor iniuriis,quæ cùò bilem exaſperant, homo flagrans amore ſacro nihil omnino foras egerit factis & voce præter alba & innoxia; namque piis obſequiis æmulos inceſſit,ita ſuæ referens animæ candorem, quem affingit iis omnibus actibus,qui ab ipſa anima candida deriuantur.

Vide plura ſcitu digna, locumque egregium Auguſtini p.324.c.1

Textus Medicinæ.

Quibus ex rigore febris eſt laborioſa,hæmorragiam prouocat. Hippocr.lib.3. Coac.tract.3. prænot.46.p.554.c.2

Rigore petit Medicus coniecturas mortis ægri; vnde benè monet Duretus ita fatus in primam prænot. lib. r. Coac. *Nullus feracior locus eſt in Medicina ad ineundam διάγνωσιν febrium,quàm de rigore.*

APPLICATIO MORALIS.

Facta mentione duri & extremi iudicij horrore quodam concutitur perculſus homo reus. Ille metus, animæ rigor eſt, exordium ducens ab aliqua vitiorum cacochymia, expreſſa è valuulis memoriæ,refricantis ideas retroactæ vitæ:ille timor vellicat animam memorem peccatorum, quæ calorem charitatis viuidum extinxerunt. Namque ſicut abeſt à corpore humano rigor febrilis deficiente prauo humore;ita dies iudicij extremi cum recolitur,

recolitur,nullum omnino metum ingerit Sanctis imò magis habent quod geſtiant & lætentur,quia nullo prorſus morbi ſeu vitij ſemine prægrauátur.

Quando quis meditato die iudicij,primò metu concutitur, & inde calet contritione concepta, peccata vomit, lacrymarum defluit vndequaque ſudor;malè partas opes, quæ ſunt ſanguis egenorum, effundit & reſtituit, proculdubio ille rigor omnia fauſta clamat; excernit enim omne virus illud,quo prævalente ſalus animæ fatiſcebat.

Textus Medicinæ.

Qui cum feroci perturbatione ſomno excuſſi è poteſtate ſui exeunt, grauiſſimum habent malum, & conuulſificum. Hippocr.lib. 1.Coac.prænot.88. pag.573. c.5

Nota, malum conuulſiuum habere duo præambula antequam infauſtè ſuos effectus in ægroto corpore ſortiatur. Primum,quod præludit ante finem infirmi,eſt obſtinata praui humoris rebellio in ſpiritum ſanitatis opificem. Alterum eſt, ferociente tali humore vitæ iniurio, hominem non eſſe ſui iuris ſed turpiter inſanire.

APPLICATIO MORALIS.

Damnationi æternæ duo ſemper præire ſolent. Vnum eſt deperditio Spiritus Sancti, qui eſt ſalutis animarum optimus architectus. Secundum eſt iactura ſuiipſius dominij; qui namque ſuum dæmoni tetro nomen vltro dedit, ille ſuus non eſt, nec tam actor agit,quàm patiens agitur vitiis irretitus. His præambulis itur ad conuulſiones animæ, id eſt, ad ſynderesim, quæ atrocior eſt omni ſupplicio, & animam diſcruciat tot & tantis aculeis & tormentis, vt liceat inferre, tale hoc tormentum lacerans præcordia eſſe velut tyrocinium ignium inferorum.

Textus Medicinæ.

Qui ex rigore perfrigent, & vnà dolore tum capitis tum ceruicis implicati, mox voce capti, paruo ſudore madent, vt ſe collegerint moriuntur. Hippocr.lib.1. Coac.præn.1.p.212.c.1

Dehiſcentis naturæ nota eſt ille ſudor modicus, qui ab effœtis partibus ſponte ſua exudat de ſucco alibili, quem non retinere valent exolutæ partes:ſequitur inde bonum & vtilem humorem, inſtitutum in ſubſidium ægri, à natura delinquente foras trudi,homine defungente. Vide locum hunc fuſiùs explicatum.p.211.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Ecce typum animæ in peccatis. Si vitio lethali oppreſſa iacet ægra,ſuam ad ſalutem anhelans, & aliquem contritionis actum exerit, dicimus efficacem fuiſſe talem gratiam, quæ omne auerſata nefas,animam ſanauit, concepto priùs timore Dei, quem excepit amor, larga lacrymarum pluuia ſubſequente.

Si gratia aggreſſa tale repurgium,poſtea vitio recurrente, tali negotio impar eſt;illa grauata mole praui humoris,concipit quidem rigorem: dum namque ſuo voluit animo, ſe mox iudici ſiſtendam, horrore tota concutitur & hic horror alium algorem inducit,ſcilicet frigus deſperationis, quo ſuccus omnis alibilis exudat: quicquid namque fecit olim in ſtatu gratiæ, eſtò ſemen ſit gloriæ æternæ, illud omne perit, & penitus euaneſcit.

Anima ſic deſperata, vocis deliquium patitur: Sacerdos enim fruſtra monet ægrum vt ſe fateatur proprio ore reum, & ita Deum ſibi conciliet: illo ſano conſilio & ſalutari ſuſurro totus incandeſcit æger & tacitus moritur, in æternum à dæmone cruciandus.

Vide plura.p.212.c.5

Textus Medicinæ.

Qui diuturno defuncti morbo, ex animi ſententia cibum capiunt, neque proficiunt, grauiſſimè relabuntur. Hippocr. lib.1. Coac. præn.133. pag.708.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Homo ritè confeſſus, vtens Angelorum pane, debet augeri virtutibus & gratiis, corpus enim Chriſti vacuam non influit in animam. Quòd ſi communio ſancta ſuos effectus ibi non ſortitur, expectanda eſt recidiua, quia gratia diuina nequit eſſe tali in ignaua anima diuturna. Ne ergo cadat homo Dei gratiâ,attentè ſuis rebus inuigilet, ſatagat ire de virtute in virtutem, vt ſic exculta Dei gratia, meritorum adiectione noua capiat incrementa.

R

Textus Medicinæ.

Reliquiæ febris extinctæ ſuperſtites in hypocondrio,mala. Hippocr. prorrhetic.7. ſect.5. pag.56.col.2

APPLICATIO MORALIS.

Huius præſagij pernicies etiam in moribus attenditur, eique fidem fecit diſcrimen ſummum naturæ in primo homine vitiatæ. Ægritudine peſſima decubuit Adam, ſauciatus appetitu gloriæ: tumorem hunc depreſſit humilitas Chriſti, qui etiam pretioſo ſuo ſanguine deliniens hoc putidum vlcus, ſalutem conciliauit homini decumbenti. Non idcirco tamen in integrum eſt reſtitutus æger, id eſt, redemptione Chriſti non recepit homo ſuæ integræ naturæ dotes; præter enim mulctam mortis,quæ non eſt reuocata, quædam propenſio in malum manſit, quam Theologi fomitem peccati appellant. Caro flagrans libidinis æſtu, incauta ruit in præceps; ſpiritus verò velut imbecillus ob plagam gloriæ ambitæ nequit aſſurgere ex ſe ad diuina,ideoque quaſi retrocedens paſſus illud idem Adami deliquium, inanem gloriam ambiendo.

In homines influxit illa labes,Adamo mali huius ſemina diffundente ſuam in ſobolem. Reliquiæ tanti morbi præcipuè reſident in hepare, cui eſt affixa ſedes concupiſcentiæ. Dicitur à Medicis hepar dextrum hypocondrium, ſicuti ſplen eſt ſiniſtrum..Præterea cogit amare iecur. Reliquiæ febris extinctæ vigent in hoc hypocondrio dextro: nam ſtatim atque lucis gloriæ tantillum homini affulget,vanitatis ei periculum imminet. Vnde Patres ſancti dixere, magis eſſe tutum declinare vanam gloriam, quàm cum illa agone dubio decertare.

Vide plura ſcitu digna.p.57.c.1. & 2

Textus Medicinæ.

Rigor eſt concuſſio totius compaginis, maximè autem partium poſticarum, quæ adiacent lumbis. Duret.in primam prænot.lib.1.Coac.Hippocr.

Vide plura ſcitu digna de rigore.p.554.c.2

S

Textus Medicinæ.

SI omnes omnium artium commoditates, facultates copiaſque deſpicis, nihil eſt Medicina melius, nihil optabilius, nihil hominum generi datum præſtabilius. Nam ſi eſt vita cunctis mortalibus chariſſima, ſi lux ea in primis expetenda, in qua viuimus, ſpiramus, & iucunda conſuetudine inter nos coniungimur: ſi ea primum eſt & præſtantiſſimum munus animantibus attributum, ars quæ illam ſeruat continet, ac tuetur, quo pacto non ſit omnium præſtantiſſima: quid ea poteſt homini magis in votis eſſe, quæ infeſtiſſimos humani generis hoſtes, morbos inquam & aduerſam valetudinem propulſat? quæ vitam incolumem ab omni ærumna liberam quàm diutiſſimè tuetur. Fern. in præfatione Phyſiologiæ.

Vide plura Medicinæ encomia. p.491.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Si Medicina ſoli corpori intenta, ſanum vt tuetur, eſt ſuſpicienda velut ars homini propitia; profectò pluris erit facienda cura animarum, quæ vitia extirpat, virtutes inſerit, gratiam cœlitus illapſam excolit, & animas aptat ad æternæ vitæ gaudia capeſſenda.

Textus Medicinæ.

Si quis à frigore cùm ſudarit, citò rurſum ardeat, grauiſſimum habet malum. Hippocr. lib. 1. Coac. prænot. 56.p.555.c.1

Expreſſus è corpore febriente ſudor, quandò benè cedit, extinguit omne febris incendium, vt aqua ſolet ignem infuſa ſubitò conſopire. Si verò largo diffluente ſudore febris non miteſcit, imò ſecus inardeſcit æger, æſtus ille notat ibi ſubeſſe latent vtique lethale malum, quod extremam perniciem afferet ægrotanti.

APPLICATIO MORALIS.

Homo ſuo verſans animo horrendum iudicij extremi diem, & nequiter actæ vitæ memor, clarè videns ſe pœnis æternis obnoxium eſſe, metu concutitur, & præ timore ſui impos gelidus inhorreſcit. Nempe Dei iudicia altè meditata totum hominem & præſertim malè ſibi conſcium ſic percellunt horrore pœnæ malis debitæ, vt defixa tali in ſpeculatione rea anima contremiſcat. Homo Dei metu perculſus abit in lacrymas, quæ plerumque vitam æternam illi conciliant, quia diuinus amor eas expreſſit, vnde fiunt pœnitenti animæ ſalutares. Si verò fletus hominem non emendant, & libidinis ardor vrit eum, æſtus ille malum arguit extremum; nempe notat in peccato reum animum obſtinatum.

Textus Medicinæ.

Si quid ante tempus aut erumpat, aut indicetur, tum ſi quid reſiduum ſuperſit. Hippocr. lib. de humoribus. p.745.c.2

Hippocrates hoc contextu tres cauſas recidiuæ refert. Prima eſt egeſtio facta die alio quàm critico. Altera, excretio cruda, quæ pepaſmon ſeu coctionem noxij humoris anteuertit. Tertia, reliquiæ praui humoris in aliquo viſcere reſidentis.

APPLICATIO MORALIS.

Ego duas cauſas agnoſco mali ſeu peccati, quod facta confeſſione redit & recurrit, vnde miſer homo Dei gratia excidens denuo ſauciatur. Primò, præceps confeſſio facta ſine præuio & congruo examine conſcientiæ non conciliare poteſt hunc dolorem, quem quæſita peccatorum venia prærequirit. Et eſto talis confeſſio cruda Deum fortè reo homini propitium efficiat, homo tamen in gratia diuina diu non conſtabit, quia debita contritione ſua crimina non decoxit, vnde primo diaboli ſuſurro manus vltro dabit anima tentatori.

Cauſa demum poſtrema, potens ad reuocanda mala præterita, eſt reſiduus peccati affectus. Verbi gratiâ, plerique ſua adulteria, ſtupra, malè partas opes, & conuitia in æmulos iacta dicunt Sacerdoti à confeſſionibus; ſed quia peccandi affectum non deponunt, vrgente tentatione ſuâ ad peccata vomita reuertuntur.

Vt æterna ſalus animæ potior eſt ſanitate corporea; ita Deus voluit eſſe dies omnes criticos animæ quæ purgatur. Etenim in quacunque hora reus ingemuerit, & confitendo foras egeſſerit crimina quæ latebant, miſerante Deo ſalutem animæ conſequetur.

V

Textus Medicinæ.

VBi longo interuallo impares concurrunt qualitates, addubitare non licet mox à præcellente inſirmiorem obliterari, nec continenter eſſe vno & eodem ſtatu. Quin etiam quæ in permiſtionem & temperamentum venerunt quodammodo pares, etiamſi per iuſta non ſe demoliantur, diuturnitate tamen & numero dierum diſparili proportione euadunt. Si per ætates, temperamentorum incidit conuerſio; ſic morborum; ſic ſenij & occaſus ingenitam cauſam nobis circumferimus. Fern lib. 3. phyſiol. cap. 2. p.43.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Sponte Deus edidit res omnes properas ad occaſum, ne coruſco ſuo oriente nobis imponerent; & quia plerumque rerum facies peramœna facit aſtutè fucos oculis illudens, ille rerum omnium opifex Deus omnem ſupellectilem Mundi ſimilem voluit eſſe pomis Sodomorum, quæ deforis reuerà nitent, & ſuauè fragrant; tacta verò vapeſcunt, & effuſo cinere conſpergunt oculos, fugacem illam elegantiam antea demirantes. Horum fructuum fallacem indolem experti, & hunc cinerum iactum, quem prolicit imprudens hæc pomorum attrectatio, nuſquam eorum repetunt tactum, imò cauent & reformidant intuitum, ne denuo capti ſpecie hac mendaci, effuſo tali puluere caſtigentur.

Eccleſia Sancta, Deo afflata, primo die Quadrageſimæ cineres Mundi verſat eos, hominum capiti affigens, vt diſcant inde ſuum affectum non deuouere rebus huius ſæculi, cùm ſint in cinerem pretioſa quæque ſuo tempore diſſoluenda.

Proſtat eo in argumento diues hiſtoria, quam vide p.43.c.1. & 2

INDEX HISTORIARVM.

A

Hiſtoria.

ACACIVS cœnobita fuit, ætate quidem iuuenis, ſed virtute canus. Adoleſcens ille ſeni auſtero totum ſe commiſit, eſtò durus eſſet hic magiſter; namque plagis eum afficiebat quotidie: eòque venit inſaniæ director imprudens, vt iuuenem inflictis ictibus enecarit. In hoc verberum agone vocem querulam non emiſit homo Dei, deuotè ſua reddens obſequia præpoſito, eius mandata latum vel vnguem minimè præteribat. Audito fato ſupremo ſui tyronis homo ferox acceſſit ad ſepulchrum, elata voce clamans: ô Acaci, mortuus es necne? Reſpondens defunctus ait: Verus obediens haudquaquam moritur; ſiquidem obedientia ſancta facit homines immortales. *Ioan. Climach. lib. ſcale, grado De obedientia*.p.460.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Qui perfectè Dei intuitu ſuperiori obedit, ille ſibi vltro necem conſciſcit, duntaxat vni obedientiæ ſanctæ viuens, ideoque ſuæ vitæ in præmium, quam emiſſo voto Deo obſtrinxit, poſt fata vitam accipit in æterna ſæcula propagandam.

Hiſtoria.

Achilles Patroclo occiſo, ſuum vt luctum proderet, execta coma funus ornauit, & capite detonſo, ſui amici Manibus hoc lugubri habitu parentauit. *Homer. lib.3. Iliad.* p.21.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Refricata Ieſu Chriſti Paſſione debet homo ſui mœrorem quibuſcùque modis poteſt exprimere; quippe necis eius conſcius eſt. Vt ergo ſuas partes agat homo mali tanti cauſa, comam præſcindat, eam Chriſti funeri conſecrando. Coma typus eſt cogitationum, quæ prodeunt è capite ſicut & capilli; ille dicat mortuo Chriſto comam, cui de Chriſti Paſſione iugis eſt meditatio; vt ei compatiendo vices aliquas rependat, & illius amore totus percitus inardeſcat.

Hiſtoria.

Adurnius homo potens apud Genuenſes, accepit imminere ſibi cladem ab æmulis iiſque claris, & magni nominis. Non defuit ille ſuis partibus, ſed cautè ſibi prætenſas inſidias declinando, caput coniurationis Petrum Fulgoſum arcto carceri mancipauit. Ille reus erat mortis, quia peccauerat in Rempublicam ſuſque déque euertendam, & præterea in Principem Adurnium tollendum gladio conſpirarat. Attamen Adurnius memor ſe eſſe patrem patriæ oblitus eſt fuiſſe caput ſuum ab homine perduelle diris deuotum, idcirco Ducis & Iudicis perſonam exuit, vt patrem ſe præſtaret, ſicariis vt filiis indulgendo. E carcere & vinculis eductum Fulgoſium blandè admonuit vt saperet in poſterum, & liberum ſic dimiſit; & parcendo ſuo huic inimico, ſibi conciliauit affectum aliorum omnium æmulorum. *Petrus Bizarrus in hiſt. Genua ſub ann.*1390.p.332.c.2.

APPLICATIO MORALIS.

Qui condonat iniurias, maius inde lucrum refert, quàm is qui percipit hanc gratiam, quæ momentanea eſt, ac proinde leuis momenti: at remiſſio offenſæ decus & præmium æternum homini conciliat. Paucis dicam: Quiſquis Dei causâ ſuas relaxat iniurias, meretur, ei vt perpetrata crimina condonentur.

Hiſtoria.

Alphonſus Arragonum Rex obſidens Caietam vrbem fortiſſimam, ob penuriam annonæ ciues eò adegit vt pellerent vrbe ſenes, fœminas, & infantes. Hoſtis videns has turmas exiſſe, Regem conſuluit, an internecione greges hi delendi eſſent, aut pugione faucibus adiecto cogendi ad regreſſum, vt his reducibus ciuitati obſidioni cinctæ fames grauior immineret. Obſtitit Rex deteſtatus immane ſcelus, ita fatus: O commilitones, non bellum indiximus puerulis & ſenibus imbelli ætati aut fœminis imbecillis; non habet victoria laudem, de infirmo æmulo reportata Res nobis eſt cum hoſte cataphracto, æqua armorum ſorte diſputante decus victoriæ, proinde nobis mitiùs eſt agendum cum his turmis, quas miſeranda illarum conditio reddidit impotentes. His dictis huic inermi turmæ cibos diſtribuit, beneficiis debellando greges imbelles, antequam de armatis gladio vindice triumpharet. *Panorm. lib.1. de rebus geſtis Alphonſi*.p.335.c.2

APPLICATIO MORALIS.

O vocem regiam! Non bellum indiximus imbelli ætati; hoc imbelle genus non eſt accendum à beneſico influxu gratiarum. Chriſtiane, ſi qua vindictæ cupido tuam animam ſollicitat, teipſum ſic compella: O anima, non ad hoc edita es vt ſæuires in homines imbecillos. Hi nimirum non ſunt hoſtes tui, ſed propinqui, vtpote eodem Deo patre ſati, quamuis eos malè tuos reputes inimicos. Quid illorum reformidas conamina? profectò nihil in animam poſſunt: hos ſuperare bonis collatis virtus erit; profligare verò malis illatis iniurias vleiſcendo, genus erit indolis inhumanæ. Si te fortè bilis vrget ad aliquos impetus, hos effunde in alios hoſtes, vitia ſcilicet & dæmones, quos profligaſſe, tibi cedet ad gloriam immortalem.

Vide plura.p.336.c.1

Hiſtoria

Hiſtoria.

Ammonaus à pueritia Chriſtianus, olim præceptor Origenis, ethnicis ſe adiecit, & defectione fœda fidem Chriſti turpiter abiurauit. *Rauſius in Ammonio*. p.208.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Arcana ſua Deus abſcondit iis, quos ſcientiæ acquiſitæ tumor extollit. Sapientia Chriſtiana typhum ſuperbiæ neſcit, ideoque minus apti ſunt ad fidei myſteria capienda viri ſapientes & prudentes huius ſæculi, quàm ſimplices & humiles, qui ſe totos diuino ductui commiſerunt.

Hiſtoria.

Andronico iuniore Imperatore Conſtantinopolim obſidente, quidam Marcus Caballarius triobolaris homo muri è pinnis atroces iniurias euomuit in Principem illum, qui capta demum vrbe, ſibi ſiſti iuſſit hunc hominem impudentem. Vix ille limen aulæ attigerat, cùm defecit cum animus. Tandem ex eo deliquio redux has audiit ab Imperatore voces. O Cabellari, eſt immane ſcelus tuum, ſed ego Deum grauiùs offendi, quem oro mihi relaxare mea peccata, ſicut hodie condono tibi crimen, in quo noxius incurriſti.

Res inexpectata toti curiæ placuit, quæ ſic affata fuit Principem: O Imperator, reuerà tibi fas eſt iam nuncupare Deum patrem tuum, & ab eo poſtulare, tuas vt noxas expungat, quia pietate ſola ſuada ſeruo nequam omnia debita condonaſti. Profectò fuit Andronicus iſte ſuis iniuriis clarior, quàm triumpho. *Hiſtor. Imperial. in Andronico iuniore ſub ann.* 1320.

Vide fusè totam hanc hiſtoriam. p. 330.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Iniuriæ relaxatæ, Dei & hominum affectum conciliant homini condonanti.

Hiſtoria.

Andronicus ſenior Imperator ſolio pulſus à nepote, fuit redactus eò miſeriæ, vt non habuerit quo pelliceæ veſtis obſequio frigori occurreret hyeme ſæuiente. *Gregoras lib* 9. p 435.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Non eſt vnde ſibi adblandiantur infimæ ſortis homines, ſi aſpiret eis aliquando lenis aura: quippe nequit ſeruare diu tenorem fortuna ſuum, vtpote aſſueta gyris, vt patet in pleriſque vitis, qui videre ſibi gazas præoſtenſas potiùs quàm conceſſas, quæ ipſorum oculis illuſerunt.

Hiſtoria.

Antonius Venerius, vbi ſummam rerum Venetiis obtinuit factus Reipublicæ caput, accerſiuit Ducham collegam ſuum, cum quo acerba odia exercuerat: vocatus Dochas ad obſequia reddenda Duci electo non renuit. Eo accedente Venetius ſeipſo maior amplexatus eſt inimicum, eo

ſpecimine amoris fauſtis auibus ſuum regimen auſpicatus. *Petr. Iuſtinian. in hiſtor. Veneta ſub ann.* 1352.p.332.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Vt auſpicatus eſt ille ſuum principatum à condonatis iniuriis; ita nemo cœli regno frui poterit, niſi iniurias acceptas proximo relaxarit.

Hiſtoria.

Aquila Ponticus eruditus homo ſuum Chriſto nomen dedit; ſed vt addictus erat aſtrologiæ deliriis & falſis præſagiis, Eccleſia Sancta foras eum expulit, & idcirco fide cadens tranſiit ad Iudæos, quorum ſe infecit ritibus obſoletis. Vt magis laceſſeret Chriſtum, à quo defecerat, aſtutè vetus teſtamentum, Hebræum reddidit Græcè, vſus ea perfidia, vt ſiluerit ea, quæ de Chriſto ſacro Codice recenſentur. *Epiphan. lib. de menſuris.* pag. 208.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Qui vetita & inconceſſa ſcire cupit, ille ſui in ſcrutinij pœnam ſcienda fugit, habens intellectum denſis errorum nubibus opacatum.

Hiſtoria.

Arbaces Rex Chaldæus Niniue captâ, Rege Sardanapalo extincto, totam Aſſyriam rexit. Quidam nomine Beleſis acerbè Regem offenderat; nam inſcio Rege Gazas mortui Sardanapali aliò tranſlatas nequiter vſurparat. Eâ re compertâ diues iræ argumentum reperit Arbaces, vinctumque Bleſim ſiſti ſibi iuſſit, quo adducto, malè viti omnes ibi aſtantes ei ominati ſunt, ſuſpenſi quibuſnam ſuppliciis Rex hoc tantum facinus expiaret. Sed ille præter omnium hominum expectationem, & crimen remiſit, & elatas conceſſit opes, arbitratus regna ſtare Rege ſuas offenſas æquo animo relaxante. *Diodor. Siculus. lib.* 2.p.310.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Vt charitas eſt teſſera filiorum regni; ita nemo niſi condonatâ priùs offenſâ Regis cœlorum nomen & ſtemmata ſortietur.

Hiſtoria.

Arzandes Ægypti Prætor argenteum numiſma cudit, vbi pro ſigno ſuam imaginem inſculpſit, ita ratus fore ſuum grande nomen. Darius Rex ſuſpectam habuit hanc monetam, ideoque tulit è medio Arzandem vt læſæ maieſtatis crimine diffamatum. *Herodotus lib.* 4.p.49.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Vt monetæ nomen Principis apponitur; ita nomen Dei inſcribitur actionibus & virtutibus noſtris, quando ad maiorem Dei gloriam præclara quæque noſtra opera diriguntur. Paulus eò collimat ita fatus ad Coloſſ. 3. *Omne quodcunque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Ieſu Chriſti*. Ideſt, Qualecunque bonum ſit opus à vobis enixum, recolite illud eſſe Dei ad

gloriam referendum, quia omne bonum noſtrum eſt cœleſte donum, defluens in nos à patre luminum; ideoque Deum in ipſum refundite gloriam cuiuſque boni, nam ab illo boni ſemina omnia deriuarunt.

Ille ſuis operibus non inſcribit nomen Dei, qui illo intento bonum opus aggreditur, vt perennet eius imago tali actione, quærens hominibus placere ſolùm, & propagare ſui nominis memoriam, inanem hominum gloriam aucupando. Maieſtatis læſæ reus hic eſt; nempe iura Dei vſurpat, numiſma cudens cum ſculptura ſuæ imaginis, vnde cadit merito præmioque boni operis, & ſupplicio æterno, pœna velut congrua, punietur.

B

Hiſtoria.

Baiazethes Turcarum Imperator congreſſurus cum Tartaro Tamerlane, audiit à Dynaſtis prudentibus, hoc vnum ſupereſſe ſibi conſilium, & remedium præſentiſſimum, vt nutantes ſuorum militum animos erigeret, ſcilicet vt theſauros, quos in caſtris habebat, militi diuideret, vt inde miles alacrior factus, Principis benefici partes validè propugnaret. Spreuit ille ſanum conſilium, & negauit militi donatiuum, quod vltro fato vrgente dare debuerat; idcirco Baiazethis ſordidam indolem exoſus exercitus, primo congreſſu fatiſcens, terga vertit Principe derelicto, quem Tamerlanes cauea ferrea concluſit, opprobriis omnibus illudendum. Ita ſuas qui concluſit opes, eas omnes perdidit imperio pulſus, inſtarque feræ immanis damnatus ad caueam ferream, meritò plectendus ferro, quia auro neſciuit vti, iuſtâ Dei cenſurâ fuit ferro circumſeptus, qui aurum ferreis arculis obſerauit. *Chalcondyl. in Baiazeth* p. 82. c. 5

APPLICATIO MORALIS.

Bellum immane feri hoſtes indixere viris diuitibus: etenim non duntaxat eos dæmones impugnant, ſed etiam à vitiis omnibus obſidentur. Nam ſæculares opes ſunt velut ſcaturigo mali omnimodi. In egenos opes erogatæ bonum omen portendunt diuitibus, quibus ſic pauperes militando Deum exercituum conciliant, quo fauente dæmon à diuitibus & euocta ſimul vitia profligantur. Qui verò ſecus opes arcula concludunt, ſpreto pauperum auxilio, illi proſtrati à vitiis, in ius diaboli cedent, & concluſis opibus exuentur.

Hiſtoria.

Baiazethes I. Turca ſuis ſtipatus ſatrapis peritum in Mahumetica lege virum iuſſit ſibi ſiſti, qui in Meſquita ſeu Turcico fano librum legeret Alcorani. Doctor adeſt, cui primò caput occurrit de beatitudine, quæ in alia vita manet Turcas, quam cùm ille liber diceret eſſe ſitam in epulis & obſcœnis voluptatibus, doctor ibi tacuit vt elinguis, deinde reſumpta voce ſuum Principem affatus ait: Paradiſus iſte ſuum ſeu porcorum eſt, quibus iacere in cœno bonum eſt ſupremum. O quàm ſanctior & verior eſt Christiana fides cœlitus infuſa, docens nihil poſſe verè homines beare præter Deum, quo in æternum beatorum animæ perfruentur. Sermonis huius præmium, martyrij palma fuit; Baiazethes enim excandeſcens, flammis eum addixit, vbi ſolo Deo doctore fidem Chriſtianam profeſſus, animam exhalauit.

APPLICATIO MORALIS.

Profectò ſtolidi ſunt, qui ſe beatos in hoc æuo credunt, quia voluptuosè viuunt. Sancti verò lugent, & ſuſpectas habent huius ſæculi delicias, ad æternos Dei amplexus iugiter anhelantes.

Hiſtoria.

Balduinus Imperator Græcus Conſtantinopoli obſeſſus à Ioanne Laſcari, pecuniam mutuò à Venetis accepit, eis Philippo ſuo filio conceſſo, donec ſe à debiti æris vinculis expediret. *Egnatius lib. 7. c. 6.* p. 433. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Paterno ſanè amore ſuos ille ciues deperiit, qui pro eorum ſalute ſuum filium dedit in pignus æris redemptioni ciuium impendendi. Sed profectò Dei in homines maior amor exarſit; illos enim vt redimeret à peccatis, non pignoris loco dedit filium, ſed captiuos eius effuſo toto ſanguine liberauit. Ne ergo nobis ingratitudo notam affricet ingloriam, eſt recolenda ſæpe talis gratiæ memoria, vt hæc reſtricata, faces ſubiiciat huic amori, quo debemus erga rerum omnium Dominum inardere.

Hiſtoria.

Batthæus Monachus tam â fuit inediâ, vt vermes è radice dentium erumperent. *Sozomenus lib. 6. c. 34.* p. 101. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Poſſunt ex abſtinentia arcta quidem vermes edi, ſed cute tenus tantùm noxij; at gula profert vermes quorum dente virulento rea anima laceratur.

Hiſtoria.

Beleſis aſturus homo Chaldæus ea die qua Rex Arbaces Niniuem oppugnauit, audiit ab Eunucho, Regem Sardanapalum prædiuitem coacta magna ſtrue lignorum circa ſuas ædes & igne ſubmiſſo viuum illo incendio maximo conflagraſſe. Ille ratus opes magnas ibi delitere mole ſub cinerum, adiit Arbacem, aſtutè dicens ſe ratione voti petere cineres factos è regiis ædibus incenſis, vt deferret eos Babylonem in templum Beli, quem Chaldæi loco veri Numinis adorabant. Annuit Rex, neſcius indolis aſtutæ viri ſuſpicantis opes vnà cum cinere permiſtas. Beleſis ergo ſuum ad arbitrium magnum cinerum pondus in vaſa grandia congeſſit, vnde tulit latentes opes, quæ cinere aſperſæ virum hunc diuitem effecerunt. *Diodor. Sicul. lib.* 2 p. 41. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Quiſquis altè ſuo reuoluit animo omnia diſſoluenda in cinerem, inde ſibi magnas comparabit opes, ſcilicet contemptum Mundi, atque fugam omnium ſæculi voluptatū. Ille cinis omnium

rerum

rerum meditatus, habet vnde fiat homo diues virtutibus; pertæſus enim omnem ſupellectilem Mundi, quia eſt peritura, Deo ſe perfectè toto animo conſecrabit. Ita liquet ſub cinere latère gazas gratiarum & virtutum, ſiquando cinis eâ qua par eſt induſtriâ ſeduló reuoluatur.

Hiſtoria.

Bizantij inualeſcente fame, plebi voluit conſulere Iuſtinianus Imperator: eo intento cibos vetitos, id eſt carnes, tempore Quadrageſimæ venales propoſuit in foro, ratus eſum carnis eo tempore permittendum. Sed tanta fuit Chriſtianæ plebis pietas, vt ſatius duxerit omnia extrema pati, quàm indulgendo gulæ, cibis vetitis inquinari. *Nicephor. lib. 17. cap. 22.* pag. 135. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Anima Chriſtiana, ſoa de ſalute ſollicita, vltro famem patitur quando ſacrum ieiunium Eccleſia indixit: ſcit nempe, cibis abſtinendo, pias animas cœlitus gratiis impinguari. At econtrà gulo ſuæ ſalutis incurius, ieiunia indicta ridet; ſed dum larga manu propinato vino totus immergitur, & nimio congeſto cibo caro tumet obeſa, nequam eius anima tartaro mancipatur.

Hiſtoria.

Bogori Principi Pagano volens horrorem incutere diei extremi Methodius Monachus pictor egregius, iudicem pinxit facie ſpirante necem, & decementem tormenta reis. Circum ſæuientem hunc Dominum pinxit innumera fulmina micantia, quæ reproborum capita conquaſſabant. Diabolos effinxit, ore flammiuomo, & vultu horrendo troces, armatos vncis & furcis ad lanienam aptis. Illic hians terra, vomens incendia teira, fumo permiſta, dira ad tormenta reos horrendè ſuis hiatibus patulis abſorbebat. Terribilis hæc pictura ducem Bogorim ſic perculit, vt Chriſto nomen dederit, inſanis Gentilium ritibus abiuratis. *Georgius Cedrenus in compendio hiſtor.* pag. 559. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Iudicij extremi pictura Ducem hunc Bulgarorũ Chriſto dedit; eadem hiſtoria meditata mouit Hieronymum ad virtutes eas aſſequendas, quarum luce fuit conſpicuus: & quiſquis altè ſuo animo ſupremi iudicij horrorem impreſſerit, iſte tali fræno feros vitiorum impetus facilè coërcebit.

Hiſtoria.

Bogoris Dux Bulgarorum initiatus Chriſtianæ fidei arcanis, idola priùs culta fregit, ita ſuam Gentem barbaram grauiter offendens, quæ vltura deos, eo intento ſuo Principi bellum indixit, ei opponens agmina numeroſa. Bogoris ex aduerſo, Dei ſtipatus ope, cruce pro labaro ſuccta, truci populo occurrit, quem generosè fregiſſet pro victoriæ ſumma cogens ad fidem Chriſtianam citiùs amplectendam.

Non ominoſa fuit victis illa victoria, ſed maximè ſalutaris; nam diaboli nexu vincti, ſtatim atque fuere victi à Bogori, dedere Deo manus liberas à dæmonum & idolorum ſordida ſeruitute. *Georg. Cedrenus in compendio hiſtor.* pag. 559. col. 2.

APPLICATIO MORALIS.

Statimatque ſua idola triuit homo reus, concepto voto vitæ ſanctioris, eum vndequaque petunt importunè praui habitus omnes olim contracti multis actibus indecoris. Profectò graue faceſſit ei negotium vitiorum turba, nolens ferre genus terſioris inſtituti: ſed anima contrita, cruce armata, vitam auſterè ducens, vitia proſternit, & eorum loco ſacrum omnium virtutum agmen inducit in ſanctuarium cordis, vni Deo toto ſui æui tempore militando.

Hiſtoria.

Bonoſus Princeps in magna plebis frequentia Præſuli Arelatenſi alapam impegit, quod vt reſciuit Otho Primus Imperator, eò accurrit, & Bonoſo capto, graui & cenſura increpato, caput eius iuſſit citiùs amputari. Antiſtes eâ auditâ necis ſententiâ, recolens ſe paſtorem eſſe viri damnati ad mortem, ſtatuit apud ſe imitari animarum omnium Pontificem Ieſum, qui oues plerâſque ſibi iniurias & errantes retulit in ouile. Idcirco citus iit ad Othonem, prouolutus ad pedes eius, deprecatus eſt vitam ei, à quo fuerat grauiter offenſus. Fleuit, orauit, veniam impetrauit. *Cæſar Noſtradamus in hiſtoria Prouinciæ, ſub ann.* 495. pag. 311. col. 2

APPLICATIO MORALIS.

Homo, cui Chriſti vita typus eſt & exemplum pro compoſitione motum, non tardus erit tantùm ad vleiſcendas iniurias; ſed illas vltro, Dei intuitu, placato animo condonabit.

Hiſtoria.

Bonoſus portat crucem ſuam, nec de craſtino cogitat, nec poſt tergum reſpicit. Seminat in lacrymis vt in gaudio metat. Ecce puer honeſtis nobiſcum ſæculi artibus inſtitutus, cui opes affatim, dignitas apprimè inter æquales erat, contempta matre, ſororibus, & chariſſimo ſibi germano inſulam pelago circumſonante naufragam, cui aſperæ cautes, & nuda ſaxa, & ſolitudo terrori eſt, quaſi quidam noui paradiſi colonus inſedit. Non quidem conſpicit turritas vrbes, ſed in nouæ ciuitatis cenſu dedit nomen ſuum. Horrens ſacco membra deformi, ſed ſic meliùs obuiam Chriſto rapietur in nubibus. *Hieronym. epiſt.* 41. *ad Ruffinum.* pag. 404 c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Religioſa vita durum quidpiam & acerbum ſenſibus obiicit; ſed ſub cortice auſtero ſacram medullam concludit, animæ perſuauem.

Hiſtoria.

Britanniæ Dux numiſma cudit, vbi ſuperbè ſuam imaginem inſculpſit. Galliæ Rex Ludouicus XI. iniquè tulit faſtum Principis, qui Gallico ſubditus imperio, iniuſtè ſibi ius regium vſurpabat. Contra leges ea cuſa moneta cudit infinita propè

mala ſuo auctori, qui ob inconceſſa iura ſibi arrogata, benè partis opibus excidit, ita Rege Ludouico typhum ſui ſubditi deprimente. *Hiſtoria Gallica ſub ann.* 1464. pag. 49. c. x

APPLICATIO MORALIS.

Ille ſuam imaginem imprimit operibus ſuis, qui ita ſibi præclara quæque facinora attribuit, vt neglectâ Dei gloriâ, quam debuit propagare ſuis obſequiis, inde velit incautè decus & gloriam hominum aucupari. Sed tantùm abeſt vt inde maior aut honoratior euadat, quinimò ſecus ei in dedecus & opprobrium illud omne cedit quo intendit auram propitiam populi procurare.

C

Hiſtoria.

CAbades Rex Perſa ſciens eſſe gazas prædiuites in caſtro quodam diabolis infeſto, tentauit opes inde procul abducere; ſed dæmones, vt cuſtodes huius theſauri, illi fortiter obſtiterunt. Vocatur à Gentili Rege Præſul Chriſtianus; ille locum diabolis addictum generosè fide plenus adit, ibi fuſæ preces in fugam præcipitem cateruam hanc dæmonum adegerunt. Cabades inde tulit opes; ſed non idcirco dedit Chriſto manus, fortè quia excæcare ſolent opes, & à Chriſto procul homines elongare. Repurgato loco gazis illis opulentis, ædes ſacra Deo conſecrata fuit illic, vnde fœdi dæmones aufugerunt. *Cedrenus in vita Anaſtaſij Imperatoris.* pag. 77. c. 8

APPLICATIO MORALIS.

Experimento quotidiano liquet, opes & vitia coire ſæpe, quia vtplurimum homines diuitiis affluentes, præ aliis, vitiis omnibus obſtringuntur. Vnde quia dæmones & vitia fraternizant, diuites vt vitiis obnoxij, pertinent ad dæmones, fortè reuera gryphes ſunt, aues ſcilicet homicidæ, malè partis opibus incubantes.

Diuites eſſe quaſi turis dæmonum, Paulus ait hoc contextu 1. Timoth. 6. *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli.* Quòd ſi fortè diues Dei cauſâ ſuas egenis opes diſtribuit, inde citò dæmon abit, vt à templo, breui Chriſto Domino conſecrando.

Hiſtoria.

Carolus V. Imperator, homo potens orbe toto notus, Imperio abdicato dedit Philippo Regi filio ſuo ſcriniolum, quo demortui hominis caput erat reconditum, vt his diſceret exuuiis, capita diademate redimita fore vilem cinerem. Illud idem ſcriniolum moriens hic Philippus hæredi ſuo dono dedit, vt vaſculum, antidotum gloriæ, quæ exurgit ex faſtu culminis aſſurgentis. *Petr. Mathæus in hiſtor. ſub an.* 1598. pag 40. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Vt cineres eſcis aſperſi faciunt eas inſipidas & ingratas, & obſtant ne illecta gula cibi cupediis hominem dapibus infarciat; ita cinis ſeu interitus noſter præſens remedium eſt contra rerum huius ſæculi affectum; cùm namque breuis ſit futurus vſus huius Mundi, ſunt noſtra vota aliò dirigenda.

Hiſtoria.

Carolus VII. Rex Chriſtianiſſimus ſuſpicatus ineſſe virus eſcis omnibus appoſitis, non potuit adduci vt ederet. Præualente tali errore ſauſcens natura Regem defecit inedia inuitis Medicis enecatum. *Hiſtor. Galliæ in Carol. VII.* pag. 420. col. 1

APPLICATIO MORALIS.

Chriſtiane, memor eſto, virus ſubeſſe fœdis deliciis, quæ potentes animam alliciunt ad peccandum: fortè pia hæc cogitatio detrahet aliquid illecebræ, & ita fiet animæ ſalutaris.

Hiſtoria.

Carolus Dux Burgundus, homo pace & bello clarus, procedens ad bella ſuas circumducebat opes ad pompam, & ſignum inclytæ majeſtatis. Heluetiis hic bellum indixit, eſtò pacem iniquis etiam conditionibus expeterent. Dicebat ille, vilem eſſe plebem hanc & pauperem, & ſe nolle fœdus inire viris cum mendicis cædendis, flagro magis quam dignandis honore pacis, quam ſupplices expetebant. Faſtus ille Deo diſplicuit, & pauperes hos conduxit vt tortores huius ſuperbiæ. Nempe ſimul atque coiere duo exercitus, Burgundi auro graues oppreſſi ſunt & Dux ipſe fugâ ſibi conſuluit, triumphante plebe Heluetica, & potiente gazis Principis opulenti. *Philippus Commineus in compendio hiſtoriarum.* pag. 464. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

In hnc æuo diues epulo excepit inhumanè pium quendam & ſanctum pauperem, ſcilicet Lazarum, quem cum paupertate diues omnium gratiarum agmen ſtipabat; ſpernebat eum vt mendicum & indignum, qui ipſi vel vna ſola morula ſiſteretur. Indoles hæc crudelis incremento fuit pauperis anguſtiis: nam ſtipe denegata vitam duxit ægram cui præcipiti fato finem fecit, ſed diſſimili ſorte, quia in cœlo choris Angelorum aſtat inops Lazarus, diues verò diris ſuppliciis in inferno truce diabolo vindice cruciatur.

Hiſtoria.

Cliſſonius Præfectus generalis armorum regni Chriſtianiſſimi, perfidè captus à Britanno Duce neci adiudicatus eſt; ſed hæc ſententia iniuſta ſuum non eſt ſortita ſæuum effectum, ſoſpite captiuo, fœdo ex carcere liberato. Ille, velut Præfectus Prætorio, magnum conſcripſit exercitum annuente Rege Gallo, tali iniuria grauiter offenſo. Armata manu populatur oras omnes Britanniæ, quæ impar erat agmini Gallico. Pœnitentia ductus homo ferus, ſcilicet Britannus, orat Cliſſonium vt dimittat iniu[illegible]ptam; vtque fidem dictis adhibeat, ſinc[illegible]um filium ad eum mittit vt obſidem & ſpo[illegible]m fœderis ineundi. Cliſſonius demitando [illegible]is Britanniæ reducem animum adeò tunc [illegible]urem excepit perhumanè & lautè Ducis filium vt Principem innoxium, minimè conſcium indolis inhumanæ patris: inde Ducem

conuenit

conuenit, ei reddens filium incolumem, ſine arbitro ſuas compoſuit diſcordias, odia depoſuit hactenus exercita, ſicque Ducis affectum demeruit; & plus potuit dum ſe præſtitit impotentem. *Hiſtoria Gallica ſub anno* 1394.

Vide fusè & eleganter eam hiſtoriam deſcriptam, pag. 331. c. 1. & 2.

APPLICATIO MORALIS.

Neſcia rationis ira Ducis filium fortè neci deuouiſſet, ſed Præfectus ille Deo afflatus eum excepit congruis obſequiis, condonare malens iniuriam quàm vlciſci: occiſo nato pater vnus ſuperfuiſſet hoſtis; ſed filium reſtituendo patri, ita duos arctè ſibi obſtrinxit amicos, vno indiſſolubili fœdere ſociatos. Filio Principis ſublato nefas perpetraſſet, quod dictare ſolent filij hominum; ſed ſoſpite reſtituto fecit quod filium Dei decet. Filium reddendo patri, ita Deum obſtrinxit, vt in Euchariſtia ſacra ſuum illi filium impertiret, quem profectò Dei filium perdidiſſet, ſi perditus ipſe nato Principis inſultaſſet.

Hiſtoria.

Conſtantiæ Reginæ filium Conradinum Carolus Rex Siculus per ſummum dedecus ſupplicio extremo tulit è medio. Decennio elapſo inter belli ſilius Caroli captus ducitur ad Reginam Conſtantiam, quæ Principem captiuum ingloriæ morti vindictæ cupida deſtinauit. Eo intento miſit nuntium ad Principem, qui referret ei moriendum eſſe die illa, quæ erat feria ſexta, ſacra Paſſioni Chriſti. Vt audiit Princeps inſtare ſibi necem, ait nuntio: Dic Reginæ, mihi mortem gratam eſſe diè præſertim iſta: namque tali die hominum cauſâ Ieſus animam exhalauit.

Redit nuntius ad Reginam, quæ ſciſcitata, quali oris habitu Princeps ille fatis occurreret, quæ vrgebant, habuit hoc reſponſum: O Regina tuus hic captiuus animo infracto ſuæ mortis ſententiam excepit, imò lætus ait ſe iucundè mori hodie, quia iam recolitur memoria mortis Chriſti, cui commori, glorioſum Princeps hic Siculus arbitratur.

O efficacem memoriam Chriſti condonantis iniurias! Vt inſonuit nomen Chriſti morientis, ſtatim ſubiit animum Reginæ memoria veniæ, quam Chriſtus eo in agone ſuis hoſtibus indulſit. Illo exemplo mota miſit hominem, qui captiuum ſic affatus eſt: O Princeps, animæquior eſto; necis quæ inſtabat omnem depone metum; mortis enim Chriſti memoria, quæ in animum tuum induxit vt fortiter occumberes, Reginæ perſuaſit vt viueres. Satius illa ducit condonare tibi, Chriſti exemplo, quàm ſæuire tuum in caput, immane tui patris facinus vlciſcendo. pag. 311. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Homo memor veniæ à Deo acceptæ cum ob peccata pœnis æternis eſſet obnoxius, Dei cauſâ ſuas etiam remittet iniurias, quas vlciſcendo, Deum viciſſim obſtringeret ad condonata ſua crimina punienda. Eo intuitu Conſtantia Regina necem oblita ſui filij, præclarum facinus exantlauit. Neſcio an Abraham plus meruerit filium ſuum deſtinando neci, an hæc Regina fœdo ſupplicio ſubducendo natum Principis, qui proprium ipſius filium enecarat. Vlta ſuam iniuriam Conſtantia, mortua fuiſſet ingloria; ſed concedendo lucis vſuram inimico ſuo, illa ſibi inde famam peperit immortalem. Heroina mater meditata necem filij Dei, eſt oblita vitam filij ſui extincti, remittendo ſuam iniuriam, ne ipſa foret iniuria Chriſto, gratis inimicorum crimina relaxanti.

Vide fusè totam hanc hiſtoriam deſcriptam accuratè; pag. 311. col. 1. & 2. ex Cæſar. Noſtradamo ſub ann. 1283.

Hiſtoria.

Conſtantinus Imperator die feſto ſacras adibat ædes ibi aſtans ſacris myſteriis, vt ſuo exemplo plebem ad illa pietatis opera prouocaret. *Euſeb. lib. 1. vita Conſtantini.* pag. 55. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

In his quæ ſunt de præcepto, debent ſuperiores omnes præire ſuis ſubditis, opera præclara ſine metu vanæ gloriæ publicè perpetrando.

Hiſtoria.

Conſtantinus Paleologus Imperator auarus ære paruo conduxit aliquot milites Genuenſes, adiecta Græcorum parua manu, ne fortè ſuas manus nimis explicaret ſi magnas copias inſtruxiſſet. Mahumetes eum adorſus, obſedit Conſtantinopolim, impetu facto cepit vrbem, & Conſtantino ſelis occiſo gazas eius diripuit, eiuſque nomen inglorium fecit poſteræ ætati, quæ æterno maledicto virum hunc feriet, Chriſtianis iniurium, quia ſuis pepercit opibus, vt illas hoſtibus aſſeruaret. *Chalcondyl. in Mahumete II.* pag. 82. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Ob peccata malis vndique concutimur & grauamur. Dæmones vndequaque petunt die & nocte caput noſtrum ad mortem vtique æternam; imò Deus ipſe nobis aduerſus tormenta parat criminibus congrua perpetratis. Interea Scriptura clamat: *Date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis*; nemo tamen diuitum dignatur opes effundere, vt conſcribat acies idoneas ad obiecta nobis agmina profliganda; Eleemoſynis vt ſtipendiis conducti pauperes, ſunt auxiliares turmæ, quibus & dæmones & peccata cedunt, iuxta verax Chryſologi effatum: *Fruſtra peccata accuſant, quem pauper excuſat.* Ob neglectas pauperum acies pereunt & damnantur homines opulenti.

Hiſtoria.

Conſtantinus Magnus Imperator olim numiſma cudit, vbi erat ille, Deum genibus flexis orans, vt inde palàm faceret, ſe in Deum referre decus omne rerum, quæ ſecundæ hactenus aſpirarant. *Euſeb. lib. 1. vita Conſtantini.* pag. 400. c. 2.

APPLICATIO MORALIS.

Quò plus homo vanam gloriam fugit, & ſatagit propagare Dei gloriam, eò magis etiam gratiis & meritis conſpicuus ab omnibus honoratur.

Hiſtori

Hiſtoria.

Conſtaotinus IV. Imperator à luxuria & gula ſuum auſpicatus imperium, eò indignationis egit proceres Imperij, vt Principem ioſultum, & vitiis omnibus obſtrictum ſolio pulſum turpiter excæcarint. *Theophanes in Annalibus.* pag.420.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Eo intento Deus hominem condidit vt regnaret in æternum: inſtruxit eum gratia neceſſaria ad comparandas infulas imperij; ille tamen incurius gloriæ æternæ, gulæ & libidini indulget, ita Deum vel inuitum obſtringens, vt ingratum ſolio pellat, ſupplicio æterno ſimul cum dæmone cruciandum.

D

Hiſtoria.

DArius Rex Perſarum, neſcius qua poſſet induſtria propagare ſui nomiois memotiam, multa cudit aurea oumiſmata, in quibus expreſſa fuit eius ſpecies, quam credidit propter aurum, quo conflata fuit, à poſteris excolendam. *Herodot.lib.*4. pag.49.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Homo cui inſedit, io æternum propagare ſuum nomen, auro debet illud inſculpere, præclarum præſtat opus, quando ſuas egenis opes diſtribuit. Pauperum ora, nomen erogantis eleemoſynam larga manu, in æterna ſæcula commendabunt.

Hiſtoria.

Decebalus Rex Dacorum aliò deduxit aquas fluuij Sergetiæ, & conductis ſecretò operariis iuſſit fieri arcanom ergaſtulum compoſitum ex probato lapide, vt illic opes incluſæ non vaſtarentur aqua ſuperinducta gazis. Opere perfecto, cuius inſcij erant omnes alij, aſtutè flumen io alueum induxit, & occidit omnes huius operis architectos. Sed vt in Mundi volubili rota nihil omnino ſibi conſtare poteſt, non diuturna fuit fortuna Regis Decebali: victus enim à Trajano, necem ipſe ſibi conſciuit ne ad triumphum à Cæſare ſeruaretur. Bicilis Decebali amicus & conſcius arcaoorum eius, Trajano totam hiſtoriam aperuit, qui fluuium aliò deduxit, & ſic eduxit opes eius alueo couſepultas. *Dion.in vita Trajani.* pag.79.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Sancti omnes cautè ſuos theſauros aquis in hoc æuo tegunt, quando vitæ noxiæ memores, expreſſis à contritione ſacris lacrymis inundantur. Dæmon huius arcani conſcius hoc ſatagit, ſcilicet vt aliò diducat aquas illas, id eſt, vt deſiſtant flere pij omnes: eo intento vitæ retroactæ delet memoriam, & conducit dyſcolos homines qui ſuadendo ludos, epulas & choreas, exſiccant lacrymas animæ pœnitentis. Sic diaboli technis aliò deductis aquis, & exhauſto fletu, laxè viuit homo, ſuo genio indulgens: tunc hoſtis, homine ſubiugato, Dei gratias omnes & cœleſtia dona gazas animæ deprædatur.

E

Hiſtoria.

EDoardus Rex Angliæ bello iniquo Regem Galliæ aggreſſus, ità furens deſæuiit, vt ſic populatus oras omnes Camorenſiom; ſed tantæ molis grando trucis huius hoſtis caſtra tudit, vt clarè Deus oſtenderit ſe vindicem eſſe mali, quod proximis irrogatur. *Cheſneus in hiſtoria Anglica ſub an.*1360.pag.333.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Vbique vigent & pullolant detractores, vſurarij, adulteri, & plerique nequam, ſingulis quibuſque bonis iniurij, idcirco cœlo nobis ingrato pœnas luimus offenſarum. Bella, tributa, lues peſtifera, & arcta fames, ſunt flagella Dei deſuper inconcuſſa, quibus iniuriæ illatæ proximo vindicantur.

Hiſtoria.

Edoardos Rex Angliæ Caletam obſidens, voluit internecione delere locum illum vnde plagas plorimas acceperat. Plerique ciues cingulo depoſito, capite aperto, nudis & pedibus adiere Regem, dedentes ei vrbem, & in gratiam contribulum generosè ſua capita deuouentes. Regina, quæ tunc in caſtris erat perculſa tali habitu mœſto, Regem demulſit, qui ira furens in armatos, eos inermes in gratiam recepit, antè ſuis pedibus aduolutos. *Hiſter.Galliæ ſub.ann.*1347.pag.700.c.2. Illic vide fusè totam hiſtoriam.

APPLICATIO MORALIS.

Illo planè ritu conciliare debet homo Deum, quem offendit, & qui idcirco lue, bello, fame ſæuit in reprobos, obſtinatè ſua crimina refricantes. Denudatur homo, malè parta ſuis dominis reſtituens. Diſcalceatus vtroque pede Deum adit quando duo appetitus eius, rationalis ſcilicet & ſenſitiuus, exuêre prauos omnes affectus atque motus. Homo demum Chriſto claues arcis offert, cùm corde velut reſerato ſua crimina confitetur.

Hiſtoria.

Euchariſtia malè ſumpta necem conſciſcit eis, qui conſcij ſunt ſacrilegi piaculi, vt exemplo liquet hominis, cuius meminit Damianus hoc contextu: *Mox vt ſacroſanctum myſterium de manu ſacerdotis accepit, cum fello ſimul & animam exhalauit, quod videlicet fel vſque ad ſepulturam ex ore eius effluere non ceſſauit, adeò vt donec in feretro corpus iaceret exanime, iugiter ſanies illa pauimentum Eccleſiæ largius irrigaret. Hoc autem iuxta fidem res idcirco refero, vt audiant & pertimeſcant qui crimen admiſſum ſub conſcientia ſua vberibus confouentes, confiteri ad obitum præſtolantur.* Petrus Damianus epiſtola 1. pag. 620. col. 1

APPLICATIO MORALIS.

Homo ſacris ſe ſiſtens altaribus, repurgare debet eas reliquias fellis, quæ in corde iacent: namque

ſatis

ſatis non eſt porrexiſſe manum ei, à quo grauiter offenſus eſt; ſed tenetur ea quæ fortè latent odij concepti ſemina remouere. Amoris enim menſa procul arcet eos omnes, qui felleo corde inges exercent eum exoſu ſuo aliquo æmulo ſimultates.

Hiſtoria.

Eulalia virgo & Martyr agens animam, emiſit eam magna plebis frequentia teſte, puræ columbæ typum & ſpeciem oculis exprimentem. *Maruli. lib.6.cap.16. pag.193.c.2*

APPLICATIO MORALIS.

Felle debet carere pia anima, & candore Dei gratiæ nitere, cœlos vt ſcandat, quando ſuo à corpore diſſoluetur.

F

Hiſtoria.

FAbiola, ex Hieronymo, *Poſt mortem ſecundi viri in ſemetipſam reuerſa, quo tempore ſolent vidua negligentes iugo ſeruitutis excuſſo agere ſe liberius, adire balneas, volitare per plateas, vultus circumferre meretricis, ſaccum induit, vt errorem publicè fateretur, & tota vrbe ſpectante Romana, ante diem Paſcha in baſilica quondam Laterani, qui Cæſariano truncatus eſt gladio, ſtaret in ordine pœnitentium, Epiſcopo, presbyteris, & omni populo collacrymantibus; ſparſum crinem, ora lurida, ſqualidas manus, ſordida colla ſubmitteret. Quæ peccata fletus iſte non purget? &c. Non eſt ingreſſa Eccleſiam Domini; ſed extra caſtra cum Maria ſorore Moyſis ſeparata conſedit, vt quam ſacerdos eiecerat, ipſe reuocaret. Deſcendit de ſolio deliciarum ſuarum, accepit molam, fecit farinam, & diſcalceatis pedibus tranſiuit fluenta lacrymarum. Paciem, per quam ſecundo viro placuerat, verberabat: oderat gemmas, linteamina videre non poterat, ornamenta fugiebat.* Hieronymus epiſtola ad Oceanum, de epitaphio Fabiolæ.

Vide totam hiſtoriam. pag.36.c.1.& 2

APPLICATIO MORALIS.

Pœnitentia ſincera debet appendi ad trutinam peccati cemmiſſi, ideoque reus omnium peccatorum illa pœnis caſtigare debet congruis, vt qui corpore toto Deum offendit, eo quoque toto corpore puniatur.

Hiſtoria.

Fiacrius Eugenij IV. Regis Scotiæ filius, Galliam appulſus, in Meldenſi agro vitam egit ſolitariam. Scoti mortuo Rege ſuo miſerunt Legatos in Galliam, vt Fiacrius in patriam redux, iure ſuo paterno ſolio dignaretur. Deo reuelante nouit illud conſilium, cui cautè ſuas ille preces oppoſuit, vt in concepto voto ſibi conſtaret. Non fuere viri ſancti caſſæ preces; nam ad ingreſſum Legatorum ſubita lepra totum Fiacrij corpus infecit, vnde viri miſſi, re infectâ, ſuam in patriam illico redierunt. *Gnaguinus lib 6. hiſtor. Francorum.* pag.405.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Æquus ſeuerè fuit æſtimator rerum hic Fiacrius, quando vitam religioſam reſperſam lepra, Regis ſolio prætulit: quippe lepra illa cute tenus erat tantùm; regna verò ſicut & præcipuæ dignitates huius ſæculi teitiorem ſæpe luem eordibus inſinuant & aſſricant; nempe fœdis vitiis inhorreſcunt.

Hiſtoria.

Franciſcum à Guyſia vt occiderent Caluiniſtæ, virum conduxere nequam, qui ad hoc immane nefas compoſitus & accinctus opportunè fuit captus & adductus ad Principem, qui interrogauit eum, quare ſibi hoc inhumanum facinus indixiſſet. Sicarius hic reſpondit: Quia credidi me facturum rem pergratam ſectariis eiuſdem farinæ mecum, quorum religioni maximè eſt infenſus, vtpote noſtrorum rituum impugnator. Eo intento ſolo necem inferre tibi propoſui vt placerem religionis meæ ſociis. Ergòne, zelo motus ait Princeps, religio veſtra vitæ Principum texit inſidias? longè ſanè ſanctior Chriſti diſciplina, quam ſectatur Eccleſia, noſtra docens odia deponere & acceptas iniurias inimico Dei gratiâ relaxare. Tu audendo graue ſcelus, ſic probaſti te eſſe fœtum hæreſis inhumanæ: ego verò ſecus condonando ſcelus tuum, ita prodam me Chriſtianæ fidei profeſſorem. *Hiſtoria Galliæ in Henrico II.*

Vide fusè totam hiſtoriam pag.330.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Fruſtra ſibi vſurpat homo nomen Chriſtiani, qui conſtatur eas remittere offenſas, quas accepit: quippe talis amor, Dei ſcilicet & proximi, eſt fidei teſſera Chriſtianæ. Errat item quiſquis iniurias vleiſcendo putat inde ſibi conciliare decus atque nomen grande: Franciſcus enim à Guyſia condonando ſcelus inglorium, ita ſibi gloriam peperit immortalem. Noluit ille ſuum inimicum & ſicarium extinguere, vt generosè ſibi perenne decus accenderet, aliiſque viam ſterneret ad acerba odia compeſcenda.

Hiſtoria.

Fridericus I. Imperator bellum indixit Venetis, eo intento ſuum filium Othonem præficiens exercitui, qui congreſſus cum Venetis, Othone Duce capto fuit victore gladio profligatus. Reſpublica poſt triumphum, ſtipatum congruo comitatu Othonem reddidit incolumem patri, qui delinitus eo pietatis obſequio magnificat Venetos beneficos, quos ſpreuerat inimicos. Reſpublica occiſo Othone ſuo inimico necem conſciuiſſet vni homini inermi; ſed iniutiâ condonarâ vicit ſe animatam. Othone malè excepto & ingloriè habito fuiſſet vrbs Veneta dedecus Imperij; at immemor iniuriæ, conſors imperij effecta eſt, facta parens filij Imperatoris, quem eſt enixa, lucis ei vſuram denuo concedendo. Reſpublica illa ſuis filiis conſuluit quando vitam indulſit filio Friderici, quem ſi peremiſſet, vnum hoc idque tenax inſediſſet altè patris animo, ſcilicet ſanguine Venetorum placare Manes filij ſui, quo ſoſpite remiſſo maior ſeipſa Reſpublica Veneta triumphauit. *Petr. Iuſtiman in hiſtor. Venetor. ſub an.* 1177. p.332.c.1

APPLI

APPLICATIO MORALIS.

Iniuriarum remiſſione ſibi immortale decus homo parit; qui profectò perit offenſas nequiter vlciſceodo.

Hiſtoria.

Frotho Danus Rex auarus, opum percupidus, ab homine mago feris diabolis aſſueto fuit in inſulam vectus; vbi draco gazis erat incubans. Captatâ feræ abſentiâ, Rex ille Danus opes aliò tranſtulit; ita vitam incautè ſuam adduceos in diſcrimen reduce dracone, furis audax facinus vlciſcente. *Saxo lib.*2. pag.77.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Cùm Paulus ait 1. Timoth. 6. eos qui volunt diuites fieri incidere in tentationem & laqueos diaboli perinde ſonat ac dracones inferni concupitis opibus incubare. Vnde licet inferre præſens periculum, cui ſe exponit homo gazis inhians: is namque trucis à draconis inferni faucibus abſorbetur.

G

Hiſtoria.

GAleacius Dux Mediolanenſis à ſicario confoſſus in Eccleſia. *Paradinus lib.ſymbelor.*

APPLICATIO MORALIS.

Plerique ſacras ædes eo intento viſunt & frequentant, vt puellas ibi ſpectent; ſed dum incautè vibrant oculos, in alios incurrunt aſpectus luxuria ardentes, à quibus vt veneoo litis ſpiculis occiduntur.

Hiſtoria.

Galli olim vt ad præclara ſemper audenda nouum animo infracto robur adiicerent, hoſtium, qnos in bello manu propria occiderant, capita truncata ſuis foribus appendebant. *Diodorus Siculus lib.*5. pag. 215.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Vellem ego nobis obuerſari vitia proſtrata Deo adiuuante, vt memoria refricata rerum egregiè geſtarum animos addat ad ardua ſemper fortiter exantlanda.

Hiſtoria.

Gordianus Imperator quinquies quotidie corpore toto lotus & vnctus, inde cepit ingens roboris incrementum. *Iulius Capitolinus in vita Gordiani.* pag.66.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Omne robur animæ Chriſtianæ penes Spiritus Sancti vnctionem eſt, cui lacrymæ à contritione expreſſæ decus & gratiam adiciunt. Vnde flere, & vngi à Spiritu Sancto, robur eſt & gratia animæ pœnitentis.

Hiſtoria.

Græcis ille ritus inolitus eſt ex Petro Damiano *Vt cùm Imperator creatur, mox vt fuerit imperialibus inſulis redimitus, cùm procerum vallatur obſequiis, quidam praſtò ſit obuius, qui videlicet vna manu vaſculum plenum mortuorum oſſibus offerat, in alia verò ſtupam lini pexam ſubtiliter, ac pilis penſilibus molliter demolitam, cui protinus ignis adhibetur, & repente in ictu oculi flammâ ſubitò vorante conſumitur.* Petrus Damianus epiſt. 37. ad Alexandum Pontificem. pag. 39.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Damianus ipſe ritum hunc Græcorum ſic moraliter explanat: *Vt in altero debeat conſiderare quod eſt, in altero valeat conſiderare quod habet. In cineribus quidem ſe cinerem recognoſcit; in ſtuppa iam colligit, in die iudicij quàm ſubitò Mundus ardebit, quatenus dum ſe ſimul ac ſua tam vana, tam flocci pendenda conſiderat, de imperialis culminis aſcenſo faſtigio nullatenus inſoleſcat; & dum poſſeſſor atque poſſeſſio ſubiicere communi omnium caſui non ambigitur, iam quaſi de ſingulari dignitatis apice, qui ad ſumma proiectus eſt, non inflatur.* Petrus Damianus ibidem.

Hiſtoria.

Gregorium, licèt totis viribus renitentem, Clerus, Senatúſque, populúſque Romanus ſibi concorditer Pontificem delegerunt. Quem ille apicem totis viribus euitare decernens, ſe indignum tali honore clamitabat; videlicet metuens ne Mundi gloria, quam priùs abiecerat, eiſub Eccleſiaſticè colore regiminis aliquo modo ſurrepere potuiſſet. Ioan.Diaconus lib.2. vitæ Gregor.cap.40. pag.57. col. 1

APPLICATIO MORALIS.

Sancti, quos gloriæ æternæ cupido tenet, eam horrent & fugiunt, quam reprobi omnes homines aucupantur.

H

Hiſtoria.

HEnricus IV. Rex Chriſtianiſſimus Pariſienſes olim expertus infenſiſſimos, vrbem eorum obſedit, & ſubegit: habuere ciues quod timerent, memores offenſæ; tamen iniuriarum pondus non traxit Regem ad vindictam, imò ſecus acuit miſericordiam eius; ſtipatus enim cataphracta manu nobilium, vrbem ingreſſus, omnium iniuriarum veniam conſternatis ciuibus erogauit.

Rex ille, in quem armatum bellica tormenta ciues direxerant, factus inermis ab amore, ſuos hoſtes armatos captiuos fecit. Capta fuit armis hæc ciuitas; ſed amoris opus extitit captura mitis & ſuauis omnium animorum. Paludatus Rex ſubiit vrbem concluſus vndequaque muris; ſed veniâ condonatâ velut exarmatus apparens, ita ſuo corde totam concluſit vrbem, & viciſſim ſubiit omnium hominum corda, fortior effectus

amore

amore captus, quàm armis capiens: namque parum eſt corpora vincere, ſed multum & præclarum eſt animos amore feruido deuincire. Præſtitit hoc Henricus; etenim immemor offenſarum & deponens omnem iniuriarum ſenſum, illâ ſolâ machinâ amoris, induſtriè ſuorum omnium æmulorum corda ſimul & corpora profligauit. *Hiſtoria Galliæ in Henrico IV. ſub anno* 1593. p. 330. col. 1

APPLICATIO MORALIS.

Eſtò cœlum vim patiatur; amore tamen capitur, & non armis diſtrictis ad vindictam iniuriæ acceptæ. Vt ſit autem intenſus amor, ardere debet etiam in gratiam illorum, qui nos grauiter offenderunt.

Hiſtoria.

Henrici IV. Regis Galliæ explorare fidem venit Alexander Mediceus Cardinalis, miſſus à Clemente Papa VIII. Henricus huic Legato Papæ occurrit ſtipatus Meduano Duce ſuo quondam hoſte acerbo, cui plerique Regis olim inimici ſe comites adiecerant. Henricus ea amoris inimicorum profeſſione ſuam fidem meliùs aſtruxit, quàm pluribus aliis argumentis. *Hiſtoria Galliæ in Henrico IV. ſub anno* 1596. pag. 330. col. 2

APPLICATIO MORALIS.

Qui perculſus amore Dei ſincerè ſuas remittit iniurias inimico, probat ſe reuerà fidem prædicatam à Chriſto Domino profiteri.

Hiſtoria.

Heraclius Imperator in Venerem fractus, Eccleſia reclamante, ſuam neptem duxit in vxorem: vtque ſui inceſtus tolleret opprobrium, ille tulit legem, quâ ſuffragante quiuis poterat neptem licitè deſponſare. Error ille virum hunc obſcœnum deduxit in aliud præceps & abruptum; profeſſus enim eſt aruſpicinam, ſeque totum præſtigiis dæmonum addixit, & hæreticis adhærendo; fidem orthodoxam turpiter abiurauit. *Zonaras in Heraclio, & Paulus Diaconus libro* 18. pag. 209. col. 1

APPLICATIO MORALIS.

Obſcœna libido plura in alia vitia deducit eos quos adurit, qui poſtquam iacuere diu in ſordido voluptatum cœno, fiunt tandem perduelles, fœdifragi, & profeſſæ veræ fidei deſertores.

Hiſtoria.

Hircanus Pontifex reſerato Regis Dauid ſepulchro, gazas ibi reperit immenſas, & inde tulit magnam vim auri, quam vltro dedit Antiocho, qui cingebat obſidione Ieruſalem quam ita cladi eripuit, quæ ſine dariis opibus imminebat. *Ioſeph. lib. 7. antiquit. Iudaicar. cap.* 12. pag. 41. col. 2

APPLICATIO MORALIS.

Ad Sanctorum ſepulchra nobis proſtant opimæ gazæ, modo dignemur eis effici digni. Si namque preces ibi fundimus implorantes opem Sanctorum, referemus inde potens auxilium contra feros hoſtes, vitia ſcilicet & dæmones, à quibus in hoc æuo inges patimur inſultus, ope Sanctorum conciliatâ nobis opportunè Dei gratiâ retundendos.

Rurſus opes in Sanctorum ſepulchro latent, quæ defoſſæ nobis ſunt vtiles. Quiſquis enim attentè vitam & mortem Sanctorum recolit, ille tali meditatione fiet ſanctior; dum namque ſuum in animum inducet, eos imitari, gratias, & virtutes comparabit, opes idoneas ad æternam ſalutem animæ procurandam.

Hiſtoria.

Hilarionem coërcuiſſe maris fluctus ait Hieronymus hoc contextu. *Cum viderent Epidauritani, frementes ſcilicet fluctus, & vndarum moles, & montes gurgitum inferre littoribus, egreſſi ſunt ad ſenem Hilarionem, & quaſi ad prælium profecti, poſuerunt eum in littore. Qui cùm tria ſigna Crucis pinxiſſet in ſabulo, manuſque contra tenderet; incredibile dictu eſt, in quantam altitudinem intumeſcens mare ante eum ſteterit, & quaſi ad obicem indignans, ac diu fremens, paulatim in ſeipſum relapſum ſit.* Hieronym. in vita Hilarionis. Vide plura pag. 58. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Ille ſalutare crucis ſignum pingit in puluere, qui auſterè ſuum corpus habet, quod eſtò cute ſicut & aliis partibus conſtet vna compage ſimul hærentibus & vinctis; attamen hoc corpus ex compacto Dei ad arbitrium puluere coaleſcit. Flagellationes, humi decubitus, ieiunia arcta, preces prolixæ, dies & noctes inſomnes, ſunt impreſſæ cruces huic pulueri. His Chriſti Paſſionis acerbæ notis corpori inuſtis, ſalaces carnis petulcæ motus illico compeſcuntur.

Vide plura pag. 58. c. 1

Hiſtoria.

Hilarion à ſexageſimo quarto anno vſque ad octogeſimum pane abſtinuit incredibili feruore mentis; vt eo tempore quaſi nouus accederet ad ſeruitutem Domini, quo cæteri ſolent remiſſiùs viuere. Hieronym. in vita Hilarionis. pag. 553. col. 2

APPLICATIO MORALIS.

Eſt coërcenda primò gula viro qui ſe accingit ad militiam Chriſti; nam corpore ſaginato piger eſt animus, eumque piget ad certamen dæmones & vitia prouocare.

Hiſtoria.

Hippocrates rogatus per litteras ab Abderitis, vt eò ſe conferret in gratiam Democriti Philoſophi, quem putabant excidiſſe mente, quia ſeorſim à turba vitam agebat, reſpondit ſe habere viro in hoc quod miraretur potiùs & laudaret, quàm

ſanaret: nempe vitæ genus hoc ſecretum à populo eſſe meram animæ ſanitatem. *Hippocrates epiſtola ad Abderitas.* pag. 405. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Omnes qui Mundo ſuam deuouere vitam, ſtultè rident vt inſanos eos, qui dicto æterno vale rebus huius ſæculi, deſerta loca colunt; ſed in morte ſerò ſuam flebunt inſaniam; & ſortem illorum, qui vixere procul à ſæculo, perperam inuidebunt.

I

Hiſtoria.

IMperator olim ſic initiabatur. Dextra manus erat ornata cruce, ſiniſtra verò cauum tenebat ſcriniolum, quod inſtar erat ſarcophagi ſeu loculi, quo mortuorum oſſa arida reconduntur. Hæc arcula vel mortuorum theca, plura notans myſtica pertinentia ad ſalutem principis inaugurati, fluctuante linteo cingebatur. *Curopalata lib. 2. de officiis magaa Eccleſiæ Conſtantinopol. cap. 6. aumero* 37. pag. 40. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Apparatus ille totus eò vergit vt deprimat faſtum hominis, quem ſors propitia euexit ad Imperij culmen; illa nimirum eſt indoles humana, typhum vt ſuperbiæ facilè concipiat quando flabris fortunæ proſperæ demulcetur. Vt ergo tumor hic dehiſcat, inauguratus homo crucem dextrâ gerit, vt diſcat inde, manere cruces & ærumnas valde graues eum, cui tota moles Imperij incumbit: mortuorum theca monet, non perenne fore tale Imperium, qood inſtar lintei fluctuantis habet ſeſe; quippe poteſt à victore demi. Ne ergo decus Imperij illudat, ea præfata viro inaugurato typis & ſymbolis idoneis congruè recoluntur.

Hiſtoria.

Ioannes qoidam cœnobita vanam hominum gloriam captans, auſterè vitam agebat. Eutychio Patriarcha Conſtantinopolitano extincto, vafer hic Monachus finxit ſe velle aliò tranſmigrare, plebis atque cleri vt ſic ſuffragia prouidè declinaret. Vt ille rumor meditatæ fugæ clero & aliis innotuit, omnes eum, ſcilicet Ioannem illum hypocritam, præfecere ſedi vacanti, vbi depoſita pelle ouina, ferum leonem induit; nam arrogando ſibi primatum Eccleſiæ, Romano Pontifici turpiter inſultauit. *Gregor. Magnus lib* 4. *epiſt.* 38. Vide Papæ Gregorij cenſuram in Ioannem illum. pag. 25. col. a

APPLICATIO MORALIS.

Reuerà malus, tunc eſt peſſimus, quando bonum ſe ſimulat, & nulla lues terrior eſt hypocritis, qui vt præſint aliis, cute tenus auſterè viuunt; vtque litent gloriæ humanæ, ſolam ad quam anhelant, conducunt omnium virtutum ſpecies ementitas.

Hiſtoria.

Iſmaëlita quidam, teſte viro Dei Simeone Stilita, arctè voto Deo ſe obſtrinxit, & promiſit ſe nunquam eſurum carnes: immemor ille voti occidit auem, & cùm cœpiſſet manducare, caro velut ſaxum obduruit, ita Deo caſtigante gulam hominis vota Deo facta reddere dedignantis. *Theodoret. in hiſtor. Patr. cap.* 26. pag. 135. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Gula, Dei mandatorum incuria, homines indurat: quippe nihil omnino curant cenſuras Eccleſiæ neque Dei iudicia; inſtar enim ſaxi, beluonum omnium ſenſus expers anima lapideſcit.

Hiſtoria.

Iulianus Imperator, homo Deo & hominibus exoſus, auro copioſo dato ſuis milinbus, eos adegit ad cultum omnium idolorum. *Socrates lib.* 6. *cap.* 11. pag. 431. c. a

APPLICATIO MORALIS.

Quiſqois opes impenſè colit, eaſque plures habet, ille ſæpe pronus in vitia, præſertim libidinis atque gulæ, præ aliis reprobis inſoleſcit.

Hiſtoria.

Iunius Brutus olim defuncto patre, primus gladiatores in arenam induxit circumſtante plebe, vt ita ſui parentis extincti Manibus occiſorum ſanguine parentaret. *Valer. Maxim. lib.* 2. *cap.* 1. p. 22. col. a

APPLICATIO MORALIS.

Homo memor Paſſionis Chriſti, ſi reuerà proles eſt ſincera patris huius, generosè debet in arenam deſcendere, & mortis hujus conſcios, ſcilicet dæmones & vitia debellare.

Hiſtoria.

Iuſtiaiaaus omaibus illis diebus, qui Paſchalem ſoleaaitatem pracedant, ieiunio addictis duram qaamdam vitam egit, nedum Regi alienam, ſed ne priuato aliquo modo acceptabilem. Per duos dies cibis abſtiarbat, ſummo manè idoaridem è lecto ſurgens, Reipublica inuigilaait. Cibi appetens, vinam, paaem, & id geaus alia cibaria abeſſe volust, braſſicam ſolum & agreſtes herbas longo tempore ſale & aceto maceratas edebat, potus erat aqaa ſola. Neqaoiis ad ſaturitatem vtebatur. Procopius oratione 1. de ædificiis Iuſtio. pag. 113. c. a

APPLICATIO MORALIS.

Homo cibi parcitate cœlis aptior fit quàm epulis; ſiquidem corpora obeſa vehi ſurſom nequeunt, ſed deorſum adipis prægrauata mole ſeu pondere delabuntur.

Hiſtoria.

M

Hiſtoria.

Macarius vnumquemque videns ſuſcepiſſe diuerſas viuendi rationes: alium quidem comedere veſpere, alium poſt duos dies, alium poſt quinque; alium ſtare per totam noctem, interdiu verò ſedere ad opus. Ipſe autem cùm aliquot palmæ ramos ſibi madefeciſſet; ſtetit in vno angulo, & donec quadraginta dies impleti eſſent, & adueniſſet Paſcha, non ſumpſit panem, non aquam, non genu flexit, non ſedit, non accubuit, nihil aliud guſtauit præter pauca cruda crambes folia, quæ ſumebat die Dominico, vt videretur comedere, & non incideret in arrogantem de ſe perſuaſionem. Palladius cap. 19. & 20. ſect. 17. de duobus Macariis. pag. 125. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Sunt viſcera repurganda cibi abſtinentiâ diuturnâ, noua & vacua vt in illa vaſa, Dei gratia cœlitus influat: abhorret enim hoc oleum à corpore concreto nimis adipe ſaginato.

Hiſtoria.

Manſo quidam Abbas Montis Caſſini, vile gulæ ſuæ mancipium, poſt prandium opipatum ſumptum cum eiuſdem farinæ viris, citharædum introduxit: ægrè tulit hominis inſaniam Nilus Abbas eò appulſus, qui ita ſuos affatus eſt: Exeamus hinc & confeſtim; quippe Dei ira loco huic imminet. Non inane fuit præſagium; nam Abbati paulò poſt eruti ſunt oculi, & Monachi omnes eius criminis conſcij perierunt. *Baron. Tomo* 10. *Annal. ſub an.* 995. pag. 421. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Non impunè gula ſua mancipia abiecta cibis ingurgitat: namque præter ea mala, quibus obnoxij ſunt guloſi ſemper ægri, atrocia tormenta manent eos, in æternum à dæmone cruciandos.

Hiſtoria.

Manuel Imperator Græcus, reclamante licèt Imperio, vt Religioſæ vitæ nomen daret, ſe Imperij ſupremi infulis abdicauit. *Nicetas in Manuele.* pag. 442. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Pretioſa quæque ſupellex Mundi profectò potet ei, quem regni cœleſtis amor inceſſit: quippe fugax eſt beatitudo breuis huius ſæculi; at gloria Beatorum in æterna ſæcula perennabit.

Hiſtoria.

Michaël Curopalates Imperator, faſtidio ſæculi captus, ſeceſſit in eremum, expertus ibi animam ſecuriorem eſſe Dei in obſequio, quàm è ſupremo ſolij faſtigio aliis imperando. *Egnatius lib.* 3. *cap.* 5. pag. 405. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Voluptates huius ſæculi nequeunt ſedare ſitim animæ; communes enim ſunt homini cum beſtiis, quæ ſeorſus habent ad percipiendas delicias corporis aptiores. Cùm ergo tales voluptates ſint animæ noxiæ, illa ſua de ſalute ſollicita quò plus ſenſibus indulſit, eò magis horret ea quæ titillant ſenſus, & ad cœleſtia anhelant, vt æterna, quibus beata debet anima ſatiari.

Hiſtoria.

Michaël III. Imperator, homo gulæ totus obſtrictus in deliciis atque iocis egit æuum ſuum: interea Saraceni irruptione facta plagas Imperij populati ſunt, certiores effecti, Bacchum & Martem non eodem delubro coli. Audiens Imperator hoſtem graſſari igne & ferro, malè excepit eum, qui huiuſce cladis nuntium attulit, quia auſus erat ingrata loqui Principi, à ſeriis omnibus abhorrenti. Dignus planè fuit ille veſanus homo cui fortuna velut inſano fugax illuderet, & illum faceret omnium hominum ludibrium, cui Imperij iactura ludus erat. Fortuna velut ventoſa pila luſit quando virum hunc extulit & depreſſit: qui namque rebus ſeriis ſe ſubduxit, iuſtè meruit perire, rebus ſe ludicris occupando. *Ioann. Curopalata in Michaele III.* pag. 420. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Homo ritu pecorum viuit, quando ſuis ſenſibus indulget. Interea vitia ſerpunt; & præſertim obſcœna, Dei gratiam, virtutes, aliáſque dotes animæ deprædantur. Si fortè pius aliquis conſultor aut monitor perculſus amore Dei, & zelo frugis melioris huius hominis inſani, de animæ iactura monet eum, ille furens in nuntium hunc opportunum conuitiis horrendè ſæuit, canino more latrans in hominem, qui eſt auſus eum de iactura animæ commonere.

Hiſtoria.

Michaël Ceruinus, electus Papa fleuit, in has erumpendo voces: Heu quàm ægrè ſuæ ſaluti vacare poteſt ille, cui incumbit inuigilare toti Eccleſiæ. Profectò fuit ille verus Pontificij apicis æſtimator. *Ciaconius in Marcello II.* pag. 428. col. 2

APPLICATIO MORALIS.

Ille ſuam animam in ſummum diſcrimen adducit, qui omnem ſuam adhibet induſtriam, vt ad ſupremas Eccleſiæ infulas euehatur.

Hiſtoria.

Milo Crotoniates tentauit vnam arborem mediam lacerare ſola manuum vi; illa duas in partes acta ſuo in hiatu non ſtetit, ſed vtraque parte citò coëunte, viri audacis concluſæ manus eum deuorandum beſtiis obiecerunt. *Valer. Maxim. lib.* 9. *cap.* 12. pag. 60. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Plerique ſua virtute freti ad grandia ſe accingunt

gunt facinora; ſed primo niſu fatiſcente natura retrocedunt; & tantùm abeſt, vt proprio Marte bonum enitantur opus, quinimò fœdis vitiis inquinantur.

Hiſtoria.

Moyſes cùm acceſſiſſet ad magnum Iſidorum, tertiò ad eum retulit de bello fornicationis. Cui reſpondit Sanctus: Ne conturberis, ô frater; ſunt principia, & ideo te vehementius inuaſerunt, priorem requirentes conſuetudinem. Sicut enim canis cùm aſſueuerit in macello oſſa rodere, non recedit à conſuetudine; ſed ſi clauſum fuerit macellum, & nemo ei dederit, fame enectus non ampliùs accedit: ſic tu quoque ſi permanſeris in tua continentia exercitatione, mortificans membra tua, quæ ſunt ſuper terram, & excludens ab ingreſſu ingluuiem, quæ parit intemperantiam, ægrè ferens dæmon à te recedet. Palladius hiſtoriæ ſacræ ſect. 19. cap. 22. pag. 101. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Eſca opima fames eſt luxuriæ, quam gula cibo nutrit opiparo. Vt ergo fœdum illud deſinat incendium, ſunt detrahenda pinguia ligna foco, ne illo ſupra modum accenſo, ſalus animæ deſperetur.

P

Hiſtoria.

PAmmachius Senator, mortua conſorte ſua Paulina, ſuas opes, inops vt fieret Chriſti cauſâ, lubens indigis erogauit. Herois huius hiſtoriam ſic perſtringit Hieronymus. *Ardentes gemmæ, quibus antea collum & facies ornabantur, egentium ventres ſaturant. Veſtes ſericæ & aurum in fila lenteſcens, in mollia lanarum veſtimenta mutata ſunt, quibus repellatur frigus, non quibus nudetur ambitio. Deliciarum quondam ſupellectilem virtus inſumit, &c. Cæteri mariti ſuper tumulos coniugum ſpargunt violas, roſas, lilia, floréſque purpureos, & dolorem pectoris his officiis conſolantur. Pammachius noſter ſanctam fauillam, oſſaque veneranda eleemoſyna balſamis rigat; his pigmentis atque odoribus fouet cineres quieſcentes.* Hieronym. epiſtol. ad Pammachium, de obitu Paulinæ. pag. 69. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Impoſſibile eſt de deliciis tranſire ad delicias; replere cibis ventrem in hoc ſæculo, & mente Deo frui in futuro. Conſcius arcani huius Pammachius, anhelans ad gaudia æterna, gazas egenis diſtribuit, & vltro vitam egit à ſæculi gaudiis abhorrentem.

Hiſtoria.

Paula tantæ continentiæ fuit, vt propè menſuram excederet, & debilitatem corporis nimiis ieiuniis ac labore contraheret; quæ exceptis diebus feſtis vix oleum in cibo caperet, vt ex hoc vno æſtimetur, quid de vino, & liquamine, piſcibus & lacte; & melle, & ouis, & reliquis quæ guſtui ſuauia ſunt iudicaret, in quibus ſumendis quidam ſe abſtinentiſſimos putant; & ſi his ventrem ingurgitauerunt, tutam pudicitiam ſuſpicantur. Hieronymus in epitaphio Paulæ. pagina 113. col. 1

APPLICATIO MORALIS.

Caſtitas ſtipata iugi abſtinentia, & auſteris omnibus aſſueta viret, refuga voluptatum.

Hiſtoria.

Pelagia mulier ſpecioſa, in ruinam vrbis Antiochiæ compta, ſecum in luxuriæ præceps multos iuuenes abducebat, quando viri Sancti, ſcilicet Nonij Epiſcopi Heliopoleos, cenſuris perſtricta cœpit amarè ſua crimina deteſtari. In argumentum pœnitentiæ ſinceræ, ſuos ſeruos & ancillas manumiſit, & partas opes iniquis artibus, egenis diſtribuit, deinde memor ſe non Pelagiam, ſed pelagus vitiorum eſſe, ſola receſſit in montem Oliueti, vbi habitu ementito virum ſe finxit, ita viuens, vt defuncta coli meruerit, titulo ſanctitatis. *Marul. lib. 4. cap. 10. Sabellic. lib. 5. cap. 5.* pag. 210. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Pelagia luxurioſè viuens habitu fœminino ſibi aliiſque necem conſciuit; ſed pœnitendo, viri habitum ſumpſit. Voluptatis ea eſt indoles, vt omne robur animæ tollat, eam in Venerem frangens, obſtringendo vità viuere fœminarum. Sed ſtatim atque ream animam accendit amor Dei, & mœrore vitæ retroactæ totam perculit, illa nouum è cœlo robur accipiens, ad ardua ſe accingit facinora, animo maſculino iuge bellum indicens diabolis & peccato; ſuum item corpus, ne fortè canis inſtar redeat ad vomitum, generoſè pœnis congruis affligendo.

Vide aliam egregiam hiſtoriam Mariæ neptis Abrahæ eremitæ, eleganter deſcriptam. pag. 209 col. 2

Hiſtoria.

Pelagius puer impubes tredecim annorum, datus obſes pro auunculo ſuo Ermoigo Epiſcopo Corduhæ, ſpecimen edidit inſigne ſuæ religionis auitæ: nam cùm eſſet corpore eleganti, Rex Abraham, à quo tenebatur obſes, eum deperiit amore obſcœno; vtque moræ impatiens eſt hæc prurigo, Rex ille ſalax auſus eſt immane nefas, fuere tamen irrita conamina in puerum, cui ſupra ætatem è cœlo robur inditum eſt: inſultus enim ſpurciſſimi hominis eluſit, in has erumpendo voces: *Chriſtianus ſum, cui non licèt turpia perpetrare.* Perculſus ea voce fœdus homo, ferens ægrè ſuæ libidinis incendia non reſtingui, puerum hunc formoſum membratim diſcerptum in fruſta truci funere laniauit. O iuuenem æuo longiore dignum, ni grandæui hominis partes magnanimas generoſè puer impubes obiiſſet! Chriſtianum nomen caſtitati decorem adiecit, eam Deo faciendo ſacram; & puritas illibata nihil nomini Chriſtiano pertulit indecorum. *Baronius Tom. 10. Annal. ſub an. 925.* pag. 346. c. 1

APPLI

APPLICATIO MORALIS.

Contra omnia peccata, præſertim obſcœna, potens eſt antidotum, memoria nominis quo Religio Chriſtiana ſuos profeſſores ab aliis ſectis diſtinguit. Chriſtianus enim ſignificat hominem caſtum, ab impuris omnibus abhorrentem.

Hiſtoria.

Philippus cognomine pulcher Rex Chriſtianiſſimus viginti octo viros iuſſit patibulo appendi, in mulctam ſeditionis factæ, contra Regis edictum de pretio monetarum. *Guaguin. lib. 7. in Philippo Pulchro.* pag. 49. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Qui prouidentiæ Dei decreta nolunt adorare, ſuæ ad rationis trutinam appendentes ea, ſuſpenſi hærent dubij quid faciant, ideoque ſuum ad arbitrium viuunt, nolúntque Deo ſe credere moderanti. Sed dum prouidentiæ diuinæ iura prætereire putant proprio dictamine componentes æuum, malè ſibi prouident: namque finem ſupremum non attingent, id eſt beatitudinem, niſi præſtituto à Deo tramite gradiantur.

Hiſtoria.

Phocas vſurpator Imperij, Mauritio Imperatore occiſo, vitam egit vitiis omnibus ingloriam, quæ Heraclium obſtrinxit ad coniurandum in hominem hunc obſcœnum & crudelem, quem captum carnifici tradidit ſupplicio horrendo malis eius congruo caſtigandum.

APPLICATIO MORALIS.

Tarda quidem eſt vindicta Dei; ſed illa moras, quas prætendit, pœnæ mole graui compenſare ſolet. Vltio ſera notat clementiam, quæ ad pœnitentiam noxios homines inuitat; iuſtitia verò pœnæ pondere deſignatur.

Hiſtoria.

Plancus, in caſtris orta ſeditione, videns imminere ſibi malum à commoto ferè toto exercitu, ad bellica ſigna tutum velut ad aſylum ſe recepit, quod violare nefas erat. Erant hæc militaria ſigna, quædam haſtæ, quibus erant affixi typi ſeu figuræ aquilarum, quæ erant ſtemmata Romanorum. *Cornelius Tacitus lib.* 1. pag. 195. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

In mediis Eccleſiæ caſtris crux erecta tutum eſt aſylum. Etenim inde ſalus vnicuique reo, abundè fuit à Chriſto Domino procurata.

Hiſtoria.

Pulcheria virgo ſoror Imperatoris Theodoſij iunioris Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ munus obtulit gemmis & auro diues, vt virginale decus ſuum atque fratris Imperium Chriſto Domino commendaret. Vtque foret perenne votum virginitatis, quo ſe obſtrinxit, illa ſuam hanc ſponſionem vltro Deo factam fronti altari inſcribi voluit aureo charactere. *Sozomenus lib. 6. hiſtoria Eccleſiaſt. cap. 3.* pag. 455. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Virginitas illibata decus habet vtique inſigne; ſed illa Deo conſecrata capit ex emiſſo voto, Dei gratiæ & meriti maximum incrementum.

R

Hiſtoria.

Roma quaſi præſcia ſe aliquando leges præſcripturam orbi toti, credidit auſpicandum eſſe tale Imperium à dominio ſui, quod vt aſſequeretur, voluit ipſa bonis legibus obedire. Eo intento Roma miſit in Græciam Legatos; nam degebat ibi & ludebat eo ſæculo ſcientiarum omnium chorus. Romani lautè excepti à Græcis conſcripſere leges, ad quarum amuſſim tunc viuebant: reduces Romani protulere leges allatas, & Senatus ſanxit eas in duodecim tabulis exarari. *Caius lib. 2. ff. de origine iuris.* pag. 135. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata, id eſt, ſi vis in æternum regnare, ſcito tibi eſſe Dei legibus obſequendum.

S

Hiſtoria.

Sallianus homo ferox Cabeſtanum nobilem hominem conducto ſicario occidit, & exenteratum cor eius frixit, vt obſonio facto cibi loco ſuæ vxori ferculum apponeret; hanc enim obſcœnè ſuo ab hoc extincto æmulo credidit adamari. *Cæſar Noſtradamus in hiſtor. Prouinciæ ſub ann.* 1207. pag. 87. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Multiplici iure ſuum cor homo Deo debet; ſed ille rebus infimis hoc obſtringit quando ſupra modum has deperit poſtponendo Deum creaturis. Vt ergo Deus hoc deliquium cordis plectat, iuſtè tradit denium cor conſcientiæ vermibus erodendum.

Hiſtoria.

Salomon Rex Hungariæ pulſus regno, ſuum in animum induxit ambire cœli regnum, quo quiſquis inauguratus eſt, ille nequit excidere: eo intento procul abiit in eremum, vbi terræ velut immemor ad cœleſtia bona votis omnibus anhelauit. *Bonfinius lib. 4. Decade 2.* pag. 405. c. 2

APPLICATIO MORALIS.

Omnia rectè Deo moderante nobis ingruunt ad ſalutem, niſi fortè Deo reluctetur homo: nam ærumnis æquo ſicut par eſt animo acceptis æterna ſalus animæ procuratur.

Hiſtoria.

Sertorius Dux Romanus olim Characitanos arte fregit quos non poterat armis opprimere. Erat populus ille ferox in monte degens rupibus obſito,

obſito, quas concamerante naturâ locus erat inſtar arcis, quam non potuit Romanus ille licèt ſtrenuus expugnare. Inſoleſcebant hi barbari, freti præſidio loci, populantes oras conterminas. Sertorius bello clarus ſtatuit exterminare trucem hunc populum; aduertit enim omnium ſpecuum fauces vergere ad Aquilonem, & in radice rupis huius eſſe molem magnam pulueris exigui, in quem terra rupi ſubiecta, manu attrita ſubitò ſoluebatur. Ille naturâ ſoli exploratâ, ſuum coëgit exercitum, & ſociis omnibus indixit, vt in magnos cumulos & aggeres componerēt hunc puluerem tranſlatum ex aduerſo ſpecuum aperto ore patentium, vt Borea reflante, cinis ſeu puluis excitatus ſummo feræ Gentis ibi reconditæ diſpendio ſpecuum abdita penètraret. Succeſſit è voto Ducis imperium; quippe cœlo ſereno, velut acceptis induciis à vento, miles feſtinè fecit congeriem magnam pulueris, qui poſtera die valido ſpirante Aquilone latus eſt in antra oppoſita, quæ illo puluere oppleta ferum hunc populum oppreſſere, ſerò expertum fortiora quæque breui puluere profligari. *Plutarchus in vita Sertorij.* pag. 43. c. 1. & 2

APPLICATIO MORALIS.

Eadem arte Deus ſuperbos hominum auſus compeſcuit: nempe videns, in excelſis Adam poſuiſſe nidum ſuum comedendo pomum, vt ſimilis inde foret Altiſſimo, non vltores huius iniuriæ conduxit Angelos; ſed hanc ſuperbiam minuto puluere caſtigauit: *Puluis* (inquit) *es, & in puluerem reuerteris.* Geneſ. 3. Vt cognouit homo, neci ſe obnoxium eſſe, typhum ſuperbiæ depoſuit: vnde benè ſuas puluis egit partes; eius enim intuitu ſerò licèt faſtum depreſſit homo, ſuis acceptis animæ dotibus intumeſcens.

Pharao blaſphemus homo voces in has ſacrilegas erupit: *Quis eſt Dominus, vt audiam vocem eius, & dimittam Iſrael? neſcio Dominum.* Exod. 9. Deus vltor huius iniuriæ numeroſum militem non conduxit, ſed hoc vnum ſanxit, ſcilicet vt Moyſes cinerem ſpargeret ante Regem hunc ſuperbum, eo cinere proſternendum. Cinere effuſo caro Regis & ſubditorum eius intumuit, facta typus arrogantiæ Pharaonis, quam deſpiciendo Deus, armis ingloriis victo Regi, ſcilicet effuſo cinere deprimebat.

Hiſtoria.

Seruius Tullius, Rex Romanorum primus, ouis ſeu pecudis imaginem iuſſit æri, ideóque tacti ſunt multi pecuniam dictam à pecude, quia prima moneta fuit à pecudis ſpecie figurata. *Plinius libro 33. capite 3.* pagina 49. col. 2

APPLICATIO MORALIS.

Chriſtus oues appellat eos, qui ſaluantur; hœdos verò malos, qui damnantur. Moneta gazæ inferenda cœli, vt ſit probata, debet ouis ſymbolo ſignari: id eſt, homo probus vt ſit & beatus, apprimè debet ouis innoxiam & vtilem indolem æmulari. Vt operari ſequitur eſſe, ſic homo mi c nactus ouis ingenium, congrua ad beatitudinem ſortiendam opera perpetrabit.

Hiſtoria.

Seuerus Imperator valdè fuit iniurius Chriſto, niſus eius abolere fidem, Chriſtianos omni tormentorum genere cruciando. Non impunè tulit hoc ſacrilegum crimen homo reus læſæ majeſtatis diuinæ. Qui namque Dei filium ſe præſtare fugit profitendo fidem eius, degenerem quoque ſuum filium expertus eſt; is enim gladio diſtricto patrem voluit confodere, qui idcirco graui mœrore percitus expirauit. *Dion. in Seuero.* pag. 749. col. 2

APPLICATIO MORALIS.

Peccando, Deum omnium Patrem offendimus, & ita prolis adulterinæ modo, pium inſurgimus in parentem. Hanc iniuriam proteruè Deo illatam à dyſcolis hominibus, illorum filij vt tortores grauiter vlciſcuntur. Hominum nequam filij ſunt peccata, quibus ipſe Deus vtitur ad vindictam & ſupplicium animæ quæ peccauit, eius enim ab his intima corroduntur.

Hiſtoria.

Sigiſmundus Imperator erat facilis ad condonandas iniurias, vnde quidam Laurentius Hungariæ Palatinus eum corripuit, ægrè ferens, illum non condonare ſolùm acceptas iniurias, verùm etiam homines iniurios in gratiam receptos opibus adaugere. Reſpondit Imperator, eſſe genus nobile perdendi inimicos, non relaxare ſolùm eis offenſas, ſed beneficia conferre, quia ita fiunt amici; namque ſubit locum ſimultatis amor, odiorum congruus interemptor. Hac internecione licet hoſtes demetere; ſic vindicare, nihil omnino vetat: hinc emergūt commoda multa, quibus ditatur homo ſuis æmulis beneficus, ſatiùs arbitratus, eis ſe præſtare gratum, quàm in illorum capita deſæuire. *Æneas Syluius lib. 3. de rebus geſtis Alphenſi.* pag. 339. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Homo ſuas iniurias relaxando, bonis ſeu gratiis dignando ſuos oſores, inde refert cum fœnore magno lucrum, idque duplex. Primò, lucratur eum, quem de acerbo inimico totum arctè ſibi obſtringit. Secundò, Dei gratiam abundè ſibi conciliat: qui namque Dei causâ ſuis inimicis indulget, ille Dei opimâ gratiâ compenſatur.

Hiſtoria.

Sylla Duce Romano vita functo, Roma ſuum luctum teſtatura, rogo iniecit tot & tanta aromata, vt ex his ſtatuæ compactæ molem ſeu ſtaturam hominis adæquarint. *Plutarch. in Sylla.* pag. 23. c. 1

APPLICATIO MORALIS.

Chriſti morte nobis ingens aromatum pondus è cœlo datum eſt; his reſperſus homo, bonus odor Chriſti eſt quocunque vadat: omnes nim gratiæ illæ, quibus anima iuſta fragrat, ex chriſti morte ſicut ex fonte viuo & limpido deCxerunt.

Aromata illa molem ſeu ſtaturam hominis exprimunt,

exprimunt, quando totus homo ſuauè fragrat, id eſt, quando benè compoſiti ſenſus nihil committunt vnde tetet odor ſpitet. Sponſa Dei compacta fuit illo ſacro aromate, quando cœlos ſcandit, facta ſicut virgula fumi, emergens ex aromatibus thuris & vniuerſi pulueris pigmentarij quibus odoribus Scriptura Sacra notat gratias, quæ in dilectam hanc animam cœlitus influxerunt.

Hiſtoria.

Syri milites prælio inſtante ſuas ſcindunt veſtes, vt cum acie obiecta queant expeditè nudo pectore decertare. *Origenes lib.* 1. *in Iob.* pag. 744.col.2

APPLICATIO MORALIS.

Vita noſtra iuge bellum eſt cum dæmone hoſte fero, nudo, rebus nullis implicito. Si quem viderit ille rebus huius ſæculi illectum, inde vafer hoſtis eum arripiens proſternet humi, & vinctum æterno carceri mancipabit. Dimicemus ergo nudi cum nudo, exuentes huius ſæculi affectum: cùm namque nudos aduerterit hoſtis neſcius vnde ſuos impetus incipiat, retrocedet hærens; & cunctantem oppugnare, valens & expedita rebus infimis anima profligabit.

T

Hiſtoria.

TAxiles Rex Indiæ audiens Alexandrum igne & ferro totâ indiâ graſſari, non conſcripſit militem vt potuit, erat enim India valde ferax hominum; ſed depoſito ſceptro iniuriæ acceptæ, parua manu nobilium ſtipatus adiit Alexandrum, quem ſic affatus eſt: Quare meum regnum inuadis, Alexander? Si egenus opes in votis habes, ego lubens reſerabo gazas meas vt diteſcas;ſi verò rerum omnium copia affluis, & ditior me es; dedignor ego tuum liberalem animum experiri. *Plutarch.in Alexand* p.309.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Alexander vt aduertit in Indo Rege mitem animum, & immemorem iniuriæ illatæ, virum hunc ſuſpexit, à bello abſtinuit, & aliò tranſmigrauit. Ita Deus quando videt homines condonare ſuas offenſas, amat eos, & velut immemor peccatorum, quæ aliàs commiſere lubens ei veniam impertitur.

Hiſtoria.

Thaïs meretrix Alexandrina ſuam pertæſa vitam ſuaſione viri ſancti Paphnucij Abbatis, omnia quæ meretricio quæſtu parauerat redegit in cumulum, quem combuſſit in medio foro, tota ciuitate tale præclarum facinus admirante. Illa demum cogitans ſeuerius vitæ genus, Monialium carcere ſe concluſit vbi cella in anguſta degens non audebat ore ſuo polluto referre nomen Dei, ſed ſic orabat: *Qui me plaſmaſti miſerere mei.* Pudibunda voces illas tantùm triennio toto fudit, aqua breui & arcto pane ſuo inediâ confecto corpori conſulendo.

In illo tenore ſibi conſtans fœmina conciliata Deo thalamum ſibi ſtruxit eum, quem vidit Paulus ſimplex, Antonij diſcipulus. Sanctus ille, Dei conſcius arcanorum, hiante cœlo vidit auro diues cubile, micans gemmis ibi inſertis, & audiit è cœlo vocem iſtam: Hunc thalamum Thaïs contrita ſibi inſtruxit, quia in lectulo obſcœno iacuiſſe fleuit & doluit; & pœnitentiam agendo, ſuam animam in thalamum floridum gratiis & virtutibus ſtratum Chriſto Domino conſecrauit. *Marullus lib.* 4. *cap.* 10. *Sabellicus lib.* 5. *cap.* 5. pag.192. c.2

APPLICATIO MORALIS.

Nemo reus, quantumcunque graui mole peccatorum oppreſſus, deſperare debet de ſalute. Si namque malus homo fecit & admiſit vnde Deus damnare poteſt, non idcirco Deus amiſit vnde bonus ſaluare ſolet animas, de perpetrato diu crimine pœnitentes.

Hiſtoria.

Thebanorum vrbs magna, pace & bello potens, æmula Spartanorum, quos aliquando clade ingloria affecit. Illa ſuis viribus fiera, Regi Alexandro fuit iniuria, quem inſoleſcens conuitijs turpibus lmpetiuit. Ille bile effuſa ſui impos exiitit, cinxit obſidione Thebas, & arietem validè intorſit in mœnia, quorum parte ſolo adæquata, viam ſibi in vrbem fecit, vbi magna edita ſtrage, faces ſubmiſit, quæ flamma graſſante Thebas inſigne decus Græciæ cinerum cumulum effecerunt. *Plutarch. in Alexandro.* p.37.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Illudit proſpera fortuna ſuis amaſiis: nempe rati diuturna fore bona, quibus eos tunc dignatur, agunt multa pœnis obnoxia; namque Dei immemores, indulgendo ſuis ſenſibus inſoleſcunt. Quaſi verò parum eſſet conuitiis homines impetere, blaſphema voce Deum iniuriis afficiunt, qui iniuriæ acceptæ memor, eos anguſtiis cinctos iuſtè necat, & diabolo tradit, æterno igne vindice cruciandos.

Hiſtoria.

Theodoſius Imperator ægrè ferens proſcindi Eccleſiam à graſſantibus hæreticis, iuſſit eos conuenire: illis adunatis, quæſiuit crederent necne, Patres Sanctos de fide benè ſenſiſſe? Omnes reſpondere, fidem fuiſſe Patrum orthodoxam, & ab erroribus omnibus illibatam. Ad hæc ille pius Imperator ait: *Examinemus ergo doctrinam veſtram ad illorum ſcripta; & ſi cum illis conſenſerit, teneatur; ſin minus abiiciatur.* Sozom. lib.7. hiſt.cap.12. p.164.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Plerique putant ſe viuere Chriſtianè, quia vitiis horrendis non ſunt obnoxij, vt homicidæ, fures, ſacrilegi, & alij eiuſdem farinæ viri dyſcoli, quos tortores ſuppliciis congruis inueſtigant. Sed ſi eorum vita quaſi ad trutinam Sanctorum appenſa vix eorum comparetur, ſe deprehendent eſſe fœdis omnibus vitiis indecoros. Per omnes omnium hominum ſortes inductione facta, mores

eorum componendo vitæ Sanctorum, abundè liquet nos in colluuiem atqoe fæces olidas extremi ſeculi deueniſſe.

Hiſtoria.

Theodoſius Imperator accepit à Senuphio eremita vilem habitum & baculum, quibus vt armis inſtructus iuit obuiam hoſti, quem ſtipatum numeroſa licèt acie debellauit. *Glycas part.4. Annal.*p.401.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Præcipuæ Sanctorum virtutes, quas poſt fata nobis imitandas reliquerunt, ſunt reliquiæ potiores eis, quas fabricatæ ex auro thecæ ſuis loculis aſſeruant: etenim Sanctorum oſſa viri nequam concluſa thecis pendulis è collo gerunt, nec meliores inde fiũnt; ſed virtutes Sanctorum acquiſitæ beant homines,& opportunè iuuant contra feros dæmones & vitia decertantes.

Hiſtoria.

Theodoſius Imperator de ſumma rerum acturus cum Eugenio tyranno viro idololatra,lata lege cauit ne quis coleret idola, ratus ſe facturum ita ſibi Deum propitium, ſi propagaret eius obſequium, priſcis idolorum cultibus antiquatis. *Lege 12. Codice Theodoſij. De paganis*.p.401.c.1. Vide legem ibid.

APPLICATIO MORALIS.

Vitia ſunt ſimulacra, quibus homo litat quando Deum offendit, multis vndequaque malis & flagellis cæſus homo gemit, neſcius vnde plagis tot petatur: fruſtrà ſuæ farinæ viros conſulit,qua ratione queat æuum agere ſuauius. Vitio ſtante miſer erit. Vt ergo fiat,fœlix,hactenus exculta terat omnia ſimulacra.

Hiſtoria.

Theophilus Imperator, homo nequam & ſacrilegus, verſus iambos Chriſto iniurios inſcripſit fronti Sanctorum Theodori & Theophanis, qui generosè ſacra veræ & orthodoxæ fidei dogmata propugnabant. Idcirco virum hunc blaſphemum magna plebis circumſtante corona pugil quidam Chriſti ſtrenuus acriter corripuit hac cenſura: *Væ tibi, tyranne, qui Sanctorum Theodori & Theophanis ſanctas notaſti frontes.* Cedrenos in Theophilo.p.171.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Quiſquis alium inducit ad peccandum, ille notat eius frontem macula infami, quæ eſt teſſera reprobotum. Detractores huius etiam iniuriæ conſcij ſunt: nam corrodendo famam hominum ſanctiorum, iniquè notant eorum frontem rubore effuſo, quaſi animæ illæ malè ſibi conſciæ eſſent,atque fœdis vitiis inhoneſtæ.

Vide plura idonea moribus informandis. pag. 171. col. 1

Hiſtoria.

Theſeus monetæ bouis ſpeciem inſculpſit, vt Græcos, quos arma ſuo fragore feros effecerant, ad agriculturam illa bonis æri impreſſa ſpecie reuocaret. Eſt enim illa quaſi innoxia occupatio reſpectu militiæ, quæ inter arma leges elingues facit agricultura verò totum hominem occupando, demit anſas ei noxia perpetrandi. *Plutarchus in Theſeo* p.49.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Homo reus pulſus paradiſo, fuit in criminis mulctam addictus culturæ ſoli ingrati, quod ſpinas & tribulos germinare ſolet, eſtò labor ſit improbus, quem impendit homo natis vepribus euellendis. Eadem ſors iniqua manet eos, qui ignauè ſuam animam excolunt: etenim illa ſicut terra maledicta, niſi fuerit nacta manum impigram in gramina noxia luxuriat, ſcilicet in vitia fœda, quibus vt ſpinis peracutis anxia anima laceratur. In vultus ſui ſudore debet homo pane ſuo veſci; nam gratia diuina cibus animæ non influit, niſi poſt labores eo intento iuges & ſtrenuos fortiter exantlatos.

Hiſtoria.

Tiberius Imperator Chriſtianus opes ſuas omnes egenis diſtribuit: ſed vt abundè Deus adeſt piis hominibus, noluit eſſe viri benefici pauperibus in hoc etiam æuo pium facinus indonatum. Cùm namque ſacras in ædes introiret, marmori ſubſtrato vidit ineſſe crucis ſignum impreſſum: lapidem iuſſit ea mora loco in alio reponi. Marmore ſublato, crucis iterum ſignum impreſſum alteri marmori repertum, & ſucceſſiuè plures alij lapides eruti ſunt impreſſâ notâ crucis inſignes: facto demum hiatu magno, diues theſaurus apparuit, quem ille pius Princeps indigis erogauit. *Sabellicus lib.5. Enneadis* 8.p.81.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Iactura boni, conuitia, morbi, aliæque graues ærumnæ, cruces ſunt, marmori inſculptæ, quando nequam obdureſcit homo peior factus iis anguſtiis, quas eo fine Deus decernit ei, vt diteſcat, modò cruces vt congruit amplectatur. Si tandem aliquando malis fractus homo, ſuo animo reuoluit miſerum ſtatum, in quo anima vitiis obſtricta iacet, incipit amare cruces, quæ premendo cogunt adire Deum, & ita gazas prædiuites gratiæ reperire.

Vide alium ſenſum moralem.p.81.c.2

Hiſtoria.

Tiberius Cæſar induſtrium artificem ſuſtulit è medio, quia vitrum inuia mortalibus arte fecit ea duritie, vt malleo intorto teri non poſſet. Aiebat ille, fore nitens aurum deſpectui, ſi cryſtallus illæſa diu in ſua conſtanti ſpecie perennaret. *Suet. in Tiberio.* p.433.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Diabolus aſtutè vitro dedit duritiem & ſtabilitatem

litatem quando rebus his caducis apud homines affinxit aliqood perenoe decus: dum namque bonis hoius ſæculi vt duraturis homo litat, æternæ ſuæ ſalotis incurius; incautè totus huic ſæculo mancipatur. Iuſtè Deus homines hos deliros æuo breuiore punit, quia credidere, rebus his vitreis quidpiam eſſe bnoi perpetui. In his fuere viri iſti fortunæ velut amaſij Abſalon, Alexander, Iulianus Apoſtata, qui delibata breui beatitudioe ſæculi, iuuenes obierunt.

Hiſtoria.

Tilleda Rex Granatenſis, homo totus Mahumeti addictus, excepit perhumanè Regem Luſitaniæ Alphonſum, quem Sanctius Rex Caſtellæ frater eius ſolio expulerat, cui Tilleda Regem pulſum reſtituit armis, exemplo ſanè vltris Chriſtianis omnibus imitando. *Hiſtoria Luſitania in Alphanſo.* p.613.c.2

APPLICATIO MORALIS.

In dedecus & opprobrium fidelium quandoque Deus permittit eos ad virtutum praxim à barbaris erudiri. Et hæc eſt iniuria reuera granis nomini Chriſtiann, viros ſcilicet infideles præire bonis actionibus, Chriſtianis, qui profeſſione ſua ad ſtudium virtutum omnium obſtringuntur.

Vide plura alia humanitatis exempla, pag.613. col.2

V

Hiſtoria.

VAlens Imperator, olim orthodoxus, deceptus ab vxore ſua Ariana, fidem abiurauit, & horrendo fato vita excidit: nempe ſuæ in perfidiæ mulctam, deſertor ille viuus & victus ab hoſte Gotho, foco vindice conflagrauit. *Theodor. lib.4.cap.* 12.p.208.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Aſtuta caro ſæpe ſuis blandiriis animam auertit ab obſequio Dei, quæ in pœnam defectionis huius, carne præualente, fœdis luxuriæ facibos inardeſcit.

Hiſtoria.

Valerij, Leuini filij, io honorem patris ſui defuncti quatriduo toto ludos gladiatorios Romæ ſuis ſumptibus ediderunt. *Liuius lib.1. Decad.5.* pag.22.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Paſſio Chriſti recenſita viros quoſque probos obſtringit vt filios crucifixi ad vltores oi illatæ necis gladios exerendos. Quia verò ſumus coofcij mortis huius, qoam conſcioere mala quæ fecimus, idcirco totum debemus æuum transfigere gladios in gratiam Chriſti Domini diſtringendo. Mactata caro duro diſcubitu, abſtinentia arcta cibi, vigiliis, & aliis auſteris exercitiis, iuſtè luit pœnas conſcitæ oecis Chriſto, cui mortificationis qootidianæ debent gladij militare.

Hiſtoria.

Venceſlao VI. Rege Bohemiæ valde pio extincto, Præſul Brixionenſis nomine Ioannes eum acerbè dio luxit. Rex è cœlo viri huius luctum miſeratus, eum in ſomnis ſic affatus eſt: Quid, ô Ioannes, mihi moleſtus es? quare luges me ſicut mortuom, quem geſtire debes ereptum ſæculi fluctibus & procellis, quibus vtplorimum homines abſorbentur? Recole Scripturæ ſanctioris oraculа, & inde ſcies, animas Deo gratas cùm excedunt ex hac vita vehi in cœlum. Scripturæ locus hic eſt. *Quaſi meridianus fulgor conſurget tibi ad veſperam, & cùm te conſumptum putaueris, orieris vt Lucifer: & habebis fiduciam propoſita tibi ſpe, & defoſſus ſecurus dormies. Requieſces, & non erit qui exterreat.*

Rex eo textu recitato fidem modicam Præſulis increpanit, quaſi ignoraret, homines quoſque pios cute tenus, id eſt, corpore ſolo mori, morte pias animas minimè depaſcente. Nouitate rei perculſus Epiſcopus ſomnum ſoluit, animo recolendo locum Scripturæ, cuios ei mentionem Rex fecerat: & cum neſciret vbi proſtaret ille Sacræ Scriptoræ locus, eum reperit capite ſecundo Iob, & inde oouit, non delirium fuiſſe ſuam hanc viſionem, ſed admonitionem ſalutarem animæ beatæ, cuius ſors erat minimè deploranda. *Æneas Syluius cap. 28. hiſtor. Bohemiæ.* p.193. col.1

APPLICATIO MORALIS.

Cùm omnes homines attentè curent, vt æuo diuturno viuant, ego miror eos non operam dare, mori vt non poſſint in alio ſæcolo. Hanc gratiam aſſequetur homo cauens à peccatis qoæ ſola necem animæ conſciſcunt, vt gratia diuina ſecus dignatur eam virâ, finem ſæculi neſciturâ.

Hiſtoria.

Victore II. Papâ ſacrum faciente, quidam diaconus calici ſancto virus infudit, vt illo exhauſto Papa fatis cederet. Sed dum Pontifex ſceleris inſcius ſe aptaret ad hauſtum ſanguinis Chriſti, pondere tanto Deus hunc calicem fixit, vt Victot eum non potuerit attollere: interea diaconus ille fuit à dæmone arreptus, eo tortore pœna congruâ caſtigatus. Beneficum ſanè fuit hoc Sacramentum optimo Pontifici, cui lethale virus erat infuſum, homini verò ſacris iniurio, ſcilicet diacono homicidæ, dirus adfuit vltor dæmon, quo ſuaſore panis filiorum à teprobis accipitur, maximo illorum animæ detrimento. *Abbas Vſpergenſis in Chron. ſub ann.*1055. p.707.c.1

APPLICATIO MORALIS.

Inde pores, ô prædicator, anſam arripere declamandi in homines, qui obnoxij peccato, ſacris adſtant altaribus, dicendo virua eos aſpergere menſæ Dei, ſi diſcombunt animâ vitiis inquinatâ. Verbi gratiâ, artibus iniqois homo diues non reſtituendo malè partas opes, & ſic ad communionem accedens, panperum cruore panem hunc inficit, qui idcirco citam Dei vltionem ſollicitat, hominum egenorum ſanguine purpuraſcens. Alius adulter aut fortè malo grauiori obſtrictus ad communionem accedit; ille panem ſanctum fœda aſpergine

aſpergine conſpurcat, ſaliente luto ex luxuriæ illius ſordido volutabro. Homo ferus, & aſſuetus verſare dolos, atque memor iniuriarum odiis indormiens, ſe immiſcendo ſacris animo anhelo in cædes, reſpergit felle amaro panem illum Angelorum dulci ſaccaro condiendum. In mulctam iniuriæ illatæ pani ſancto, dæmon in ſacrilegos homines horrendè ſæuit, iiſque plerumque necem corporis & animæ conſciſcit, vt eorum exemplo mali eiuſdem conſcij reſipiſcant.

Hiſtoria.

Vladiſlaus Rex Polonus opes multas exegerat à populo, quas poſtea reſtituit, ſuggerente Regina Deum grauiter offendi indebitis his tributis. Ære refuſo, ſuam coniugem Rex affatus ait: O Regina, pone modum querulis vocibus, quæ refricant memoriam ærumnarum plebis: ego ſatis ſuperque malum hoc terſi, plura mihi iura debita relaxando. Quid importuna ſonas publicam inopiam, cùm abundè gazas effuderim, vt facta plebe ditiore fiam pauperior? An fortè tibi hoc parum eſt ſubiiſſe Regem publicam inopiam, vt populi egeſtas ſomma gazis regiis finiat erogatis. Regina Regi ſic reſpondit: Larga quidem manu reſtituiſti malè partas opes; ſed quo æſtu reſtante plebis anhelæ iuges gemitus & mœrorem redimes? quo pretio appendes querulas plebis afflictæ voces, in quos refundes alueos largos fletuum imbres, quos ab oppreſſis nimio ære extorto tuis ſubditis expreſſiſti? *Ioan. Herbut. in hiſt. Polonia in vita Vladiſlai.* p.64.c.2

APPLICATIO MORALIS.

Gemitus pauperum, & querimoniæ iuſtæ Deum ſollicitant ad plectendum homines aliis iniurios, qui non impunè ferunt iniurias proximis irrogatas.

Z

Hiſtoria.

Zeno Imperator, amans pauperum, virginem inopem rapuit, cuius mœſta parens Deiparam deprecata, tale ſcelus vt plecteret, audiit à Maria voces iſtas: Immane nefas, quod deploras, iam fuiſſem vlta, niſi Zenonis porrecta manus pauperi ſæpius obſtitiſſet. *Pratum ſpirituale cap.* 175. pag. 67. c.2

APPLICATIO MORALIS.

Rarò malè cedit eis, qui conduxere ſibi pauperes in patronos: eleemoſyna namque Deum placat, & inclinat ad veniam his, qui tergunt inopiam pauperis, erogandam.

INDEX RERVM ET VERBORVM.

A

A Fabis abſtinere, quid myſticum inſinuet. p.548.c.1
Abbatis Manſonis mors horrenda, vitæ prauæ & dyſcolæ correſpondens. p 421.c.2

Abſolutio.

Abſolutio ſacerdotalis quomodo ſanctificet. pag. 583.col.1
Abſolutionis ſacerdotalis neceſſitas & effectus in gratiam animæ pœnitentis. p.587.c.1
Aſolutio non indicat purgatas animas, ſed reuerà purgat eas. p.675.c.2

Abſtinentia.

Abſtinentia à carnibus, cur indicta die ieiunij. pag.108.c.1
Abſtinentia à ſuffocato & ſanguine quare indicta primis Chriſtianis ab Apoſtolis. p.110.c.2.
Abſtinentia à carne & vino maximè probata. pag. 112.col.2
Abſtinentia à carnibus cœpit cum Mundo. p.112. col.2
Abſtinentia carnis cur indicta aliquando. p.112. col.2
Abſtinentia à carne odioſa hæreticis. p.112.c.2
Abſtinentia à carne violata à quodam, caſtigata fuit prodigio edito à Deo. p.135.c.2
Abſtinentiam à carne noluere ſoluere Bizantini graſſante fame tempore Quadrageſimæ. ibid.
Abſtinere à vino quare debent adoleſcentes. p.411.c.1
Abſtinentia à carne laudata ab Auguſtino. p.133. col.2
Abſtinentia à vino maximè commendatur. p.411. col.2
Abſtinere debet homo à prouocantibus luxuriam. p.411.c.1
Abſtinentia Numæ ſingularis ante ſacra pag.452. col.2
Abſtinentia ſtupenda plurium nationum. p.413. col.1
Abſtinentia à carne laudata ab Epicuro. pag.413. col.2
Abſtinentiam plurium Philoſophorum refert Hieron. p.413.c.1
Abſtinentia plurimùm æſtimata à Hieronymo. pag.413.c.2
Abſtinentia propitia ad conciliandam animæ ſanitatem. p.421.c.2
Abſtinentia à ſanguine & ſuffocato quibus rationibus ab Apoſtolis ſancita fuit. p.693.c.2
Admirari an aliquam dicat imperfectionem. pag. 147. col.2
Admiratio propriè ſumpta fuit in Chriſto. p.147. col.1
Admirationem quænam cauſæ concilient. p.146. col.1
Adoratio ex quibuſnam actibus coaleſcat. p.718. col.2
Adoratio quæ defertur Regibus qualis ſit. p.719. col.1
Adoratio Sanctorum non eſt idololatria. p.718. col.2
Adorant Deum dæmones coacti exorciſmis, ſed non perfectè adorant. Vide rationes. ibid.
Ægyptij habuere feſta, quorum pridie ieiunabant. pag.413 c.1
Ægyptij ſacerdotes abſtinebant à carnibus. ibid.
Æthiopes qua ratione ſuum luctum edebant. pag.22.c.1
Æthiopes in publico luctu mactabant boues. pag.23.c.1
Æthiopes quoſnam in Reges olim eligebant. pag. 59.col.2
Æthiopes initiauere ſacris ritibus Ægyptios. pag. 495.col.2
Alexander Macedo quare Thebas euertit. pag. 37. col.2
Ambitionis expers Roma diu floruit. pag. 59 col.2
Ambitio Græciam in factiones ſciſſam perdidit. pag.59.c.1
Ambitio quale lethale virus ſit. p.44.c.1
Ambitione tumens homo meus inquies eſt. p.668. col.1
Amen, dictio Hebræa quid ſignificet. p 4 c.1

Amor in communi.

Amor hominem totum obſtringit ei rei quæ amatur. p.14.c.2
Amor quâ cautelâ ſit diſpenſandus ab homine. pag.15.c.1
Amor nimius rerum infimarum eſt cauendus. pag.15.c.2
Amor nimius rerum terreſtrium animam excæcat. p.16.c.2
Amorem obſtringendo, ſuam ſalutem dubiam facit homo. ibid.
Amor huius ſæculi hominem impotem facit ad ſalutem animæ procurandam p.17.c.1
Amorem deuouentes creaturis vltra modum, qua ratione Deus carpat. p.17.c.2
Amor quem corpora ſpecioſa accendunt, qua meditatione penitus extinguatur. p.36.c.2

Amare

Amare creaturas toto corde, Deo iniurium eſt. pag. 84. c. 1
Amare res infimas, eſt theſaurizare in terra. pag. 84. col. 2
Amare ſine noxa res qua ratione queat homo. pag. 85. col. 2
Amantis ſupra modum creaturas ſors eſt lugenda. pag. 82. c. 2
Amanda bona huius ſæculi ſobriè. p. 86. c. 1
Amor nimius, quare rebus huius ſæculi non ſit impendendus. p. 84 c. 2
Amor olim quare piogebatur coronatus. p. 289. col. 2
Amor & odium quare hominibus inſint. p. 315. col. 2
Amor noſter quibus rebus affici debeat. p. 315. col. 1
Amoris ſunt tres ſedes vbi ſe explicat. pag. 320. col. 1
Amor iners non eſt, ſed ſe prodit operibus. p. 320. col. 2
Amor quomodo probetur ab Hebræis. pag. 325. col. 2
Amoris cum calore quædam affinitas. pag. 324. col. 1
Amoris probatio qualis olim Romanis. p. 326. col. 1
Amor quomodo probatos apud Perſas & Maced. pag. 326. c. 2
Amoris iodicium quale fuit apud Æthiopes. pag. 326. col. 1
Amoris probatin apud Græcos, & Phryges. pag. 327. col. 2
Amoris probatio qualis olim apud Parthos. p. 326. col. 1
Amor qoomodo probatus olim apud Scythas. pag. 328. c. 1
Amoris probatio qualis apud Indos. pag. 328. col. 2
Amor quomodo probatus à Medis, & Lydis. pag. 318. c. 1
Amor olim quomodo probatus à Perſis. p. 328. col. 2
Amoris probatio qualis olim apud Arabes. p. 328. col. 1
Amoris proprium eſt ſe probare donis. pag. 446. col. 1

Amor Dei. Vide Charitas.

Amare toto corde Deum ſolum debet homo. pag. 84. col. 1
Amandæ creaturæ in ordine ad Deum. pag. 87. col. 1
Amorem Dei exhortans ſuggerit Auguſtin. pag. 87. col. 1
Amor Dei virtutum praxi accenditur. pag. 122. col. 2
Amor vt congruus ſit, eſt ad Deum referendus. pag. 87. c. 1
Amoris ſacri vis & præpotens virtus. pag. 288. col. 1
Amor Dei quos effectus exerat in anima. p. 293. col. 2
Amoris obſequio plus Chriſtus egit, quàm Moyſes formidine pœnæ. p. 283. c. 1
Amor eſt finis latæ legis à Deo. p. 295 c. 1
Amorem Dei cuncta nobis obuia prædicant. pag. 294. col. 1
Amore accenſo Deus os, lioguam, & manos hominis inſtaurauit. p. 321. c. 2
Amoris Dei præceptum quare nobis indictom. pag. 339. c. 1
Amor Dei reuerà facit hominem liberum. p. 16. col. 1
Amoris præceptum omnia noſtra Deo obſtringit. pag. 339. c. 1
Amandus quomodo ſit Deus ex toto corde. pag. 339. col. 1

Amor proximi.

Amoris proximi elegans & genuina deſcriptio. pag. 321. c. 1
Amore in proximos Barbari plerique flagraot ardentiùs quàm multi nomine Chriſtiani. pag. 326. col. 2
Amoris mutui ſigoa exhibita ab Agamemnone & Menelao. p. 327. c. 2
Amoris mandatom, quare latum dicatur. p. 333. col. 1
Amor proximi eſt ſincera teſſera Chriſtiani. pag. 540. col. 1

Amor inimicorum.

Amoris præceptum odij ſurculos extirpat. p. 283. col. 1
Amor ioimicorum rationibus ſuadetur. pag. 283. col. 1
Amor inimicorum probandus congruis operibus. pag. 291. c. 2
Amor inimicorum nos filios Dei facit. pag. 290. col. 2
Amor inimicorum quare Dei filios efficiat. p. 290. col. 1
Amoris inimicorum gradus nouem ſunt. p. 292. col. 1
Amori inimicorum cur filiatio Dei promiſſa. pag. 292. col. 1
Aoıor inimicorum perfectiooem Dei æmulatur. pag. 293 c. 1
Amor inimicorum eſt amoris apex ſummus. pag. 292. col. 2
Amor inimicorum eſt gratiarum ferax. pag. 293. col. 1
Amor ioimicorum probat ineſſe nobis gratiam. pag. 292. c. 2
Amor inimicorum eſt perfectionis index. p. 293. col. 2
Amor inimicorum eſt meritò coronandus. p. 294. col. 2
Amor inimicorum, eſt tantùm perfectorum. pag. 293. col. 1
Amor inimicorom illatas iniurias conſecrat. pag. 294. col. 2
Amor inimicorum, eſt ſupremos amor. p. 295. col. 1
Amore inimicorum Deus propooitur imitandus. pag. 295. c. 2
Amor ioimicorum perfectum hominem oſtendit. pag. 294. c. 2
Amor inimicorum aſtruitur ratiooe Theologica. pag. 302. c. 1
Amor inimicorum ad quid homines obſtringit. pag. 303. c. 2
Amor inimicorum ſuadetur ex Philoſophia. pag. 303. col. 1
Amor inimicorum eſt bonitatis eius qui diligit locuples argumentom. p. 303. c. 2
Amor inimicorum ſoadetur exemplo Imperatorum Theodoſij & Honorij, quorum vide leges. p. 304. c. 1

Amor

Amor ioimicorum conciliat veniam peccatorum. p.305.c.1
Amor inimicorum præſagit regnum Dauidi.p.304. col.1
Amor inimicorum neceſſarius ad Euchariſtiam. p.305.c.2
Amor inimicorum eſt pharmacum ſalutare.p.306. col.1
Amor Chriſti erga ſuos inimicos potens eſſe debet exemplum, vt Chryſoſtomus ſuggerit opportunè. p.312.c.1
Amor inimicorum quare animam obſtringit ad benefaciendum eis. p.321.c.1
Amor inimicorum quomodo impugnetur. p.322. col.1
Amor quid amare debeat in ioimicis. pag. 322. col.2
Amor inimicorum conſulit eorum ſaluti.pag.323. col.1
Amor quid debeat attendere in inimico. pag.324. col.1
Vide infrà *Iniuria.*
Andronici iunioris Imperatoris facious, iniuriam atrocem proteruo homini relaxando. pag. 330. col.1

Angelus.

Angeli Cuſtodes quare negati ab hæreticis.p.755. col.1
Angelus plenè nequit animam perficere.pag.166. col.2
Angelorum miniſterium in die iudicij. pag. 512. col.2
Angelus cur vtetur Deus in die iudicij. pag. 512. col.1
Aogelorum officium circa corpora ſuſcitanda. p.512.c.2
Aogelorum cura porrigitur circa corpora ſuſcitanda. p.513.c.1
Angelus Cuſtos vnicuique datus ab ortu. pag.755. col.1
Angelus cuſtos peccatis hominum offenditur. p.755.c.2

Anima.

Anima, quæ peccauit, eſt plangenda amarè. pag. 22. col.2
Animæ lectus quomodo ſit lauandus. p.20.c.1
Anima qua ratione fiat redux ad gratiam. pag.20. col.2
Anima in ſua conuerſione, graues patitur anguſtias. p.21.c.2
Anima peccatis obſtricta, mortua eſt, ac proinde modo lugubri illam conuenit adornari.p.22.c.2
Animam quænam faciant templum Dei.pag.178. col.2
Anima S. Eulaliæ vt columba cœlum verſus rutilans emigrauit. p.193.c.2
Aoima qua ratione fiat imago Dei. pag. 246. col.1
Anima qua ratione queat fieri ſancta. pag. 272. col.2
Anima iuſta quare dicatur columba. pag 320. col.1
Anima cœlo quare congruè comparetur. pag. 342. col.2
Anima nequit remanere diu in vno ſtatu.pag.343. col.1
Animæ incrementum vnde petatur. pag. 348. col.1
Animæ facultates quænam perfectioni ſeruiant. p.348.c.2
Animæ vita penes quid attendatur. pag. 385. col.2
Animæ habitus ſo produnt in opere repentino. p.385.c.1
Anima ſollicita de ſalute ſua flocci pendit ea quæ corporis ſunt. p.385.c.2
Animæ ſtatus quis ſit non influente Deo. p.397. col.2
Aoima duobus modis à Deo deſeritur. pag. 545. col.1
Anima an ſe paſſiuè habeat ad gratiam. pag. 611. col.1
Anima ad Deum redux Ieroſolymæ comparata. p.611.c.2
Animæ, quam Deus inhabitat, eximiæ dotes.p.612. col.1
Animas non ſimili modo Deus omnes inhabitat. p.611.c.2
Animam ſubeunte Deo, gratia largiter influit. p.614.c.1
Animæ ſuauitas magna Deo inhabitante. p.614. col.2
Aoima ſibi ſoli viuens procul abeſt à Deo. p.615. col.1
Animæ ſine Deo ſtatus eſt deplorandus. pag.614. col.2
Anima qua ratione ſibi mori debeat. pag. 615. col.1
Anima impia fellis amarore plena gemit. pag. 619. col.2
Anima cur non plenè Dei amore flagret. p. 615. col.1
Animæ eſt deplorata ſalus, quando non flectitur beneficiis nec ærumnis. p.645.c.1
Animæ elegantia ex duobus coaleſcit. pag. 673. col.1
Animæ lectulus quanam ratione fiat floridus. ibid.
Apoplexia quid ſit. p.398.c.1
Apoplexiæ effectus. ibid.
Apoplexia quando ſit lethalis. ibid.
Apoplexia quare motum adimat. ibid.
Appetitus rationalis homini inſitus quid ſit.p.415. col.1
Appetitus ſeu ſitiuus differt ab appetitu rationali. ibid.

Aſylum.

Aſyla quis prior hominum adinuenit. pag. 195. col.2
Aſylum Spartæ fuit ex ære conflatum. pag. 196. col.1
Aſylum ſolenne fuit Theſei ſepulchrum. p. 195. col.2
Aſylum Thebæum vbi ſerui redibant in gratiam. p.196.c.1
Aſylum ſingulare fuit templum Epheſinum.p.195. col.2
Aſylum Pergami in gratiam Æſculapij. pag. 196. col.2
Aſylum Epheſinum auxit Alexander Macedo. p.195.c.2
Aſyla multa vide plurium nationum p.196.c.2.& p.197.c.1
Aſyla, tria gratiarum genera conferebant. p. 197. col.1

Attritio.

Attritio ſalutaris eſt accedente Sacramento. p.575. col.1

Attritionem eſſe bonam ratio multa probat. pag. 575.col. 2
Attritionem conciliat elegans diſcurſus Auguſt. pag.580.c.1
Attritionem exemplo, ſuo probat Hieronymus. pag.580.c.2

Auaritia.

Auaritia pleriſque fuit noxia ex Scriptura. p.432. col.2
Auaritiæ tentatio valde potens eſt. pagina 390. col.1
Auaritia perdidit Baiazethem Turcam. pagina 82. col.1
Auaritiæ nequitia quanta, ex Auguſtino. pag.72. col.1
Auaritiam acriter perſtringit Chryſoſtomus. pag. 72. col.2
Auaritiæ cum hydropico comparatio. pag. 75. col.2
Auaritia perdidit Conſtantinum Paleologum.pag. 82. col.1
Auaros acriter corripit Auguſtinus. pagina 72. col. 2
Auari perditio figurata in Iuda proditore. pag.86. col.2
Auaritia crudeles animos inſpirat auaris. pag.431. col.1
Auaritia quando fiat peccatum mortale. pag. 430. col.1
Auaritiæ & idololatriæ magna affinitas. pag.432. col.1
Auaritiæ laqueos homines pauci declinant.p.432. col. 2
Auaritia ad cultum idolorum multos adegit. pag. 431. col.1
Auarus dicitur beſtia à Bernardo. p.432.c.2
Auaritia impedit omnium virtutum praxim. pag. 433.col.1
Auro vis ineſt ad corrumpendos homines. p.433. col.1. & 2
Aurea cur conflata fuerint ſimulacra. pag. 431. col.1

B

BAcchus olim impudicè pictus à Gentilibus in templo Chriſtianorum. p.421.c.1

Baptiſmus.

Baptiſmus omnia peccata detergit. pag.366. col.1 pag.716.c.2
Baptiſmus peccatum originale delet. pagina 367. col.1
Baptiſmus non tollit concupiſcentiam. pag.368. col.2
Baptiſmus eſt limen Eccleſiæ Catholicæ.pag.376. col.2
Baptiſmi & pœnitentiæ paritas quædam. pag.578. col.1
Baptiſmus illuminatio congruè nuncupatur. pag. 716.col.1
Baptiſmus eleganti figura lineatur. p.716.c.2
Baptiſmi encomia, & hæc luculenta. p.716.c.1
Baptiſmus eſt ex. octio veteris Adæ. pagina 717. col.2
Baptiſmus à Sanctis antidotum appellatur. p.717. col.1
Baptiſmus non peccata radit tantùm, ſed omnino demit, vt aſtruit Auguſtinus. p.717.c.2
Beatitudinis ſeu Paradiſi deſcriptio,ex SS. PP.pag. 548.col.1
Beatitudo dicta gloria operantium, & quare. pag. 248.col.1
Beatitudo cur dicta vita æterna. p.545.c.2
Behemot quid propriè ſignificet. p.667.c.2
Beleſis Chaldæus ex cinere magnas opes tulit.pag. 41.col.2

Bellum.

Bella auſpicata ab inuocatione Dei. pagina 398. col.2
Bellum carni indictum ad omnes pertinet.pag.118. col.2
Bellum inconſulto Deo non indictum ab Hebræis. pag.398.c.2
Bellum quo ritu indictum à Romanis. pag.399. col.1
Bellum corporale figura eſt ſpiritualis belli.p.400. col.1
Belli auſpicandi ritus plurium Gentium. pag.399. col.1
Bellum quando poteſt iuſtè indici. pagina 400. col.1
Bellum quomodo geſſere plures Chriſtiani. pag. 400.c.2. & p.401. c.1.& 2
Bellonæ ſacra inſtaurauit Commodus Imp. p.399. col.1
Bellonæ ſacra ritus habuere feros, & inhumanos. ibid.
Benedicere alicui,quid ſit. p.519.c.2

Bonum.

Boni vtilis & honeſti definitio quæ ſit. pag. 86. col.1
Bonum vtile & honeſtum confundentes grauiter peccant. ibid.
Bonum creatum nequit eſſe bonum adæquatum. ibid.
Bonum Syris, Chaldæis, & Græcis idem ac pulchrum. p.693.c.1
Bonum propriè in quo conſiſtat. p.430.c.1
Bona præcipua ſunt petenda ex cœlo. pag. 337. col.2
Bona famæ viris probis maximè neceſſaria. p.465. col.2
Bonitas cuiuſque rei vnde attendatur. pag. 431. col.1
Bonum pluribus indiget, vt bonum ſit. pag. 693. col.1

C

CAbadæ Regis auaritia ſacrilega. p.77.c.1
Canis ſymbolum eſt hominis vitiis obnoxij. p.706.c.2
Canes pecuarij ſunt Eccleſiæ Doctores. pag. 123. col.1
Capharnaum quare ciuitas Chriſti dicatur. p.138. col.1
Capharnaum fuit potior vrbs Decapoleos. p.137. col.2
Capharnaum miſeratus eſt Chriſtus multifariàm. p.138.c.2
Capharnaum in qua terræ plaga ſit. pag. 137. col.2

Capharnaum quare Chriſtus elegerit. p.137.c.1
Capharnaum vrbs quando fuit adæquata ſolo. pag.137.c.2
Capharnaum quando cœpit Ieſus incolere. p.137. col.1
Capharnaum deliciis & opibus ciuitas inſoleſcens. pag.137. col.2
Capharnaïtarum fidem cur Tiberius ſuſpectam habuit. ibid.
Caroli Principis Andegauenſis conſtantia accepto nuntio mortis ingloriæ tunc temporis imminentis. p.313.c.2

Caſtitas.

Caſtitas propriè quid ſit. p.454.c.1
Caſtitatis votum non eſt contra naturalem propenſionem. p.451.c.2
Caſtitatis votum Scriptura commendat. pag.452. col.1
Caſtitati vitam poſtpoſuit Princeps Caſimirus. pag.451.c.2
Caſtitas meritoria vitæ æternæ. p.452.c.2
Caſtitas admiranda pueri Pelagij fruſtra Regis artibus oppugnata. p.346.c.1
Caſtitas nos efficit myſticum templum Dei. pag. 452.col.2
Caſtitatem perpetuam quare exoſi Gentiles. pag. 448.col.2
Caſtitatis encomia luculenta ex Sanctis PP.p.452. col.2
Caſtitatem quibus argumentis impugnent hæretici. p.449.c.1
Caſtitatis laudes & tituli ſingulares. pag.452. col.2
Caſtitatem perpetuam Auguſtus improbauit. pag. 448.col.2
Caſtitatis votum impedit nuptias. p.429.c.1
Caſtitas illibata merum Dei donum eſt. pag 450. col.1
Caſtitas è cœlo datur eam poſcentibus. pag.450. col.2
Caſtitatem quomodo Lutherus impugnet. p.451. col.1
Caſtitas illibata quibus meritò denegetur. p.450. col.2
Caſtitatis profeſſio quare rara ſit hodie. p.451.c.1
Caſtitas incorrupta facit animas Dei ſponſas. pag. 453.col.1
Caſtitatis effectus, quàm ſint ſalutares. pag.454. col.1
Caſtitas ab Eccleſia maximè commendata. p.455. col.1
Caſtitati leges iniurias antiquauit Conſtantinus Imperator. p.455.c.2

Cella. Vide *Solitudo.*

Cellæ mira attributa ſunt encomia. p.407.c.1
Cellæ tituli egregij ex S.Chryſoſtomo. pag.406. col.2
Cella eredita virtutum omnium parens. pag.407. col.1

Centurio.

Centurio incola Capharnai, Gentilis fueritne ne pag.141.c.1
Centurio quomodo fuit Gentilis & Iſraëlita. pag. 141.col.2
Centurionis probitas eum aptauit ad gratiam. pag.142.c.1
Centurio perſonaliter acceſſit ad Chriſtum. pag. 142.col.2 & p.144.c.2
Centurionis fides extitit ſingularis. p.148.c.1
Centurionis fides an Apoſtolorum fide maior. pag.148.c.2
Centurionis verba Ariani interpretando vomunt horrendas blaſphemias. p.149.c.1
Centurio confeſſus Chriſtum omnipotentem. pag. 149.col 2
Centurionis verba fideliter explicantur. pag.149. col.1
Centurionis encomium congruum meritis. p.148. col.2
Centurio an nouerit incarnationem Verbi. p.150. col.2
Chaldæorum ignis victus ab Ægyptiorum aqua. Vide quanam induſtria. p.253.c.2

Chananæa.

Chananæa mulier vnde fuit orta. pagina 685. col.1
Chananæa quare fuit dicta Syrophœniſſa. p. 685. col.2
Chananæa quare non exaudita fuit initio. p.697. col.2
Chananææ perſeuerantia compenſata fuit. p.697. col.1
Chananæa non denominatur ab vrbe Cana. pag. 683. col.1.
Chananææ fides commendatur ab eius patria.pag. 683.col.2
Chananæa quare egreſſa de finibus ſuis. pag.685. col.2
Chananæa vnde ſciuit Chriſtum eſſe Dauid filium. p.686.c.1
Chananæa quare durè excepta à Chriſto. p.686. col.2
Chananæa Chriſtum credidit eſſe Deum. p.687. col.1
Chananææ fides perfecta fuit. p.686.c.2
Chananææ fides vnde commendetur. pag. 687. col.2
Chananæa repulſam paſſa, fuit fidelior. pag.688. col.1
Chananææ fides Apoſtolos induxit ad rogandum pro illa. pag.688.c.2
Chananæa quare vltimò vocauit Chriſtum Dominum. p.690.c.1
Chananæa fuit multis ornata virtutibus. pag.694. col.1
Chananææ argumenta, quibus meruit exaudiri. pag.694.c.2
Chananææ profunda fuit humilitas. pagina 696. col.1

Charitas.

Charitatis perfectio quænam neceſſaria. pag.477. col.2
Charitate conſtant omnia cœleſtia. pag. 336. col.2
Charitas eſt præcipua moneta gazis cœleſtibus adiecta. p.79.c.2
Charitatis & auri quædam ſimilitudo. pagina 80. col.1
Charitas quare ſit præſtantior ieiunio. pagina 97. col.2
Charitatis effectus graphicè deſcribuntur. pag. 80. col.1

Charitas eſt teſſera diſcipulorum Chriſti. p.287. col.2
Charitatis & vnitatis conſortium intimum. p.80. col.1
Charitatis encomia plurima recenſentur.pag.287. col.2
Charitas eſt Regina virtutum omnium. pag.80. col.1
Charitate ſimus filij Dei adoptiui. p.289.c.2
Charitatis expertes, à cœlo procul ſunt. pag.336. col.2
Charitas in cœlo primas tenet. p.80.c.1
Charitas eſt ſolidum Euangelij fundamentum. pag.289.c.1
Charitas eſt omnium virtutum præcipua. p.289. col.2
Charitatis effectus præcipuus, quinam ſit. p.290. col.1
Charitas eſt neceſſaria ad ſalutem animæ. p.301. col.2
Charitate tria neceſſariò ſunt amanda. pag.320. col.1
Charitatis ignis agit in incombuſtibilia. pag.321. col.1
Charitatis neceſſitas abſoluta probatur. pag.336. col.2
Charitas quando & quomodo ſit perfecta.p.372. col.2
Charitas vni homini ex inſtructo, bona omnium aliorum participatione quadam affingit. p.504. col.1

Chriſtianus.

Chriſtianum eſſe quid ſit,ex Polycarpo. pag.231. col.1
Chriſtiani vt Chriſti membra ſequi debent caput. pag.121.c.2
Chriſtianus quis poſſit meritò nuncupari. p.340. col.2
Chriſtianus eſt nomen libertatis. pag.341. col.2 pag.346. col.2
Chriſtiani nomen ad quod obſtingat. pag.345. col.2
Chriſtianus eſt nomen virtutis omnigenæ. p.340. col.2
Chriſtiani vita, crux eſt perpetua. pagina 341. col.1
Chriſtiani nomen multi falsò vſurpant. pag.340. col.2
Chriſtiani nomen vnctionem ſignificat. pag.342. col.1
Chriſtianus, nomen eſt impigræ actionis. p.345. col.2
Chriſtianus, nomen eſt ſtrenui martyrij. p.347. col.1
Chriſtianus omnis, quomodo ſit liber. pag.347. col.1
Chriſtianus omnis, quomodo ſit liber. pag.347. col.1
Chriſtiano nomine gloriabatur Blandina Martyr. pag.345.c.2
Chriſtianus eſſe nequit ſeruus homini infidelis. pag.346.c.1
Chriſtiana diſciplina docet homines ad curſum. pag.345.c.2.
Chriſtiani nominis vis in quodam Martyre.p.346. col.1
Chriſtiani nominis deſiderium liberos facit.p.347. col.1
Chriſtiani homines vtplurimùm ſubpallidi. pag. 346.col.1
Chriſtiani ſtudia quænam debent eſſe. p.347.c.2
Chriſtiani nominis encomia digna ſcitu.pag.347. col.1
Chriſtiano nomini, multi iniurij ſunt. pag.347. col.2
Chriſtianæ diſciplinæ quale inſtitutum. pag.347. col.1
Chriſtianus debet exuere veterem hominem. pag. 351. col.2
Chriſtiani qualem in hoc æuo debent inire viam. pag.352.c.2
Chriſtiani à iuniore Plinio commendati.pag.357. col.2

Chriſtus.

Chriſtus ſingularem curam geſſit miſerorum.pag. 137.col.1
Chriſti actiones editæ vt homines erudirent. pag. 138.col.2
Chriſtus antè ſanauit animas, quàm corpora. pag. 139.col.1
Chriſtus non fictè, ſed reuerà admiratus eſt. pag. 145.col.2
Chriſti admiratio nihil imperfectum vehit.p.147. col.1
Chriſti ſcientia multiplex, cuius habes differentias. p.146.c.2
Chriſti dominium Iulianus fidei deſertor agnouit. pag.163.c.2
Chriſto nato,nemo auſus dicere ſe dominum.pag. 163.col.1
Chriſtum eſſe ſolum Regem Canutus Rex Angliæ exemplo induſtriq palàm fecit. p.163.c.2
Chriſtus non natus vt obſeruaret legem Moſaïcam. p.284.c.2
Chriſtus eſt virtutis omnigenæ exemplar. p.351. col.1
Chriſtus eſt omnium fidelium, verè caput. pag. 351.col.2
Chriſto defert omnem gloriam Celſus Dux Venetorum. p.163.c.2
Chriſti imitatio cauſa fuit incarnationis eius. pag. 352.col.1
Chriſtum in hoc æuo ſequi, propriè quid ſit. pag. 352.col.2
Chriſti imitatio quanti ſit ponderis & momenti. pag.352.c.1
Chriſtus quomodo formetur in anima. pag.352. col.2
Chriſti imitationem quomodo dæmon impediat. pag.351. c.1
Chriſti patientiæ meditatio quàm ſit animæ ſalutaris. p.353.c.2
Chriſtus quare dicatur ſecundus Adam. pag.373. col.1
Chriſti Paſſio quomodo ſit animo reuoluenda. pag.353.c.1
Chriſtus quonam influxu homines iuſtificet. pag. 373.col.1
Chriſti gratia non ſuſcepit aliquod incrementum. pag.376.c.1
Chriſtus, in deſertum cur ſeceſſit, ibi tentandus. pag.376.c.2
Chriſtus quomodo ductus à ſpiritu in deſertum, pag.377. c.1
Chriſtus diabolum ſuperando, fecit vt nos eum vinceremus. p.376.c.2
Chriſti imitatio, idoneos lapides ædificio Eccleſiæ facit. p.376.c.2

Chriſtus à quo dæmone tentatus fuerit in deſerto. pag.377.c.2
Chriſti victoria reparauit Adæ ignominiam. pag. 378.col.2
Chriſtus in deſerto quare fuerit tentatus. p.378. col.1
Chriſtus cur paſſus ſit ſe à dæmone tentari.p.378. col.2
Chriſtus Adæ tentationibus eſt tentatus. p.382. col.2.
Chriſti tentatio in deſerto fuit hominum victoria. pag.583.c.2
Chriſtus homini exhibitus ad ducatum in cœlum. pag.385.c.1
Chriſtus omnia reparauit Adæ diſpendia. p.582. col.2
Chriſti altum conſilium, cùm permiſit ſe tentari. pag.383.c.1
Chriſti exempla nobis ſedulò ſunt ſectanda. pag. 383.col.2
Chriſtus diabolo illuſit permittens ſe tentari.pag. 383.col.1
Chriſtus realiter à dæmone tranſlatus eſt. p.386. col.1
Chriſto non fuit inglorium portari à diabolo. pag. 389.col.1
Chriſtus quare in deſerto plures è Deuteronomio textus diabolo obiecit. p.391.c.2
Chriſtus grauiora paſſus ab hominibus quàm à diabolo. p.389.c.1
Chriſtus eſt fons indeficiens omnium gratiarum. pag.402.c.2
Chriſtus quare permiſerit ſe portari à diabolo. pag.389.c.1
Chriſtus quare in quinque locis vulneratus. pag. 403 col.1
Chriſtus cur deſertum elegit vt palæſtram pugnæ. pag.403.c.2
Chriſtus quare dictus lilium conuallium. p.428. col.1
Chriſti victoria de dæmone graphicè figurata. pag.435.c.1
Chriſtum ſequi, quid propriè ſignificet. p.465. col.1
Chriſtus quare caput ſit omnium hominum.pag. 517.col.2
Chriſtum ſequi debet paupertas voluntaria, alioquin illa nobis inutilis ad ſalutem animæ comparandam. p.465.c.1
Chriſtum imitantur omnes verè Religioſi. p.502. col.1
Chriſtus quantùm omnibus creaturis emineat. pag.518.c.2
Chriſtum in quo Sanctus Dominicus fuerit imitatus. p.502.c.2
Chriſtum in quibus imitati Sancti Benedictus, & Bernard. p.502.c.1
Chriſtum in quo imitatus S.Franciſcus. pag.502. col.2
Chriſtum in quo imitentur PP. Minimi. p.502. col.1
Chriſtum in quo imitentur PP.Capucini. p.502. col.2
Chriſtum in quo imitentur PP. Ieſuitæ pag.502. col.1
Chriſtus iudex non apparebit in maieſtate increata. p.508.c.2
Chriſti iudicis ſedes erit nubes pellucida. p.509. col.1
Chriſti iudicis maieſtas præmium eſt Paſſionis. pag.511.col.2
Chriſti iudicis maieſtas iuſto ſolamen erit,ad hanc verò metu reprobus inhorreſcet. pag.509. c.1. p.511.c.1. & 2
Chriſtus in die iudicij non erit omnium hominum caput,ſed Rex. p.518.c.2
Chriſtus eſt exemplar prædeſtinationis noſtræ. p.525.c.2
Chriſtus eſt cauſa meritoria prædeſtinationis. pag. 527.col.2
Chriſti imitatio eſt nota prædeſtinationis. p.529. col.2
Chriſtus quare dicat facta ſibi opera miſericordiæ. p.536.c.2
Chriſtus quare vocat pauperes, fratres ſuos. pag. 537.c.1
Chriſtus quare vocetur hinnolus ceruorum. pag. 556.col.1
Chriſtus cur dicatur agnus & leo. pagina 565. col.2
Chriſti vox horrenda malis in die iudicij. p.565. col.1
Chriſtus prædicatus Meſſias à turbis. pag.593. col.2
Chriſtus ait ſe Saluatorem eſſe Mundi. pag.594. col.2
Chriſtus ait Phariſæis, ſe eſſe Filium Dei. p.595. col.1
Chriſtus cur eiecit oues de templo. pagina 597. col.1
Chriſtus ait cæco, ſe eſſe Filium Dei. pag.595. col.1
Chriſtus cur ingreſſus in templum, cùm non fuerit ſacerdos è genere Leuitico. pagina 597. col.2
Chriſtus cur die palmarum iuit in templum. pag. 599.col.2
Chriſtus cur templum repurgauit à nundinis. p.599.c.2
Chriſtus perfecit laudem ex ore infantium.p.600. col.1
Chriſti præcones erant infantes lactentes. p.601. col.1
Chriſtus prædicatus Deus ab infantibus. p.600. col.1
Chriſto eiiciente vendentes oues in templo, quidam radius diuinitatis eius emicuit. pag.600. col.1
Chriſtus quare ſuos encomiaſtas infantes eſſe voluit. p.601.c.2
Chriſtus quare cathedras ſacerdotum euertit. p.600. c.1
Chriſtum laudantes infantes quid denotent. pag. 602.c.1. & 2
Chriſtus quare tot edidit inſignia miracula.p.603. col.1
Chriſtus vt Nazarenus à Bernardo deſcribitur. p 603.c.2
Chriſtus inſtar apis floribus allicitur. pag. 603. col.1
Chriſtus cur ſit dictus Nazarenus. pagina 603. col.2
Chriſti laudes ex ore infantium lactentium quare dicantur perfectæ.p.603.c.2.p.604.c.1
Chriſtus ægros curando,medicos imitatus.p.604. col.1
Chriſto inuidere Scribæ, & Phariſæi. pag.604. col.2
Chriſtus quare Ieroſolymam dereliquit. pag.604. col.2

Chriſtus cur reliquit Scribas & Phariſæos. p.605. col.2

Chriſtus in Bethaniam quare ſe recepit. p.504. col.2

Chriſtus vt Ieroſolymâ exiret, compulſus fuit. pag.606.c.1

Chriſtus homo factus, vt ad humilitatem homines erudiret. Vide locum egregium Gregorij. 617.col.1

Chriſtus infantibus innotuit, & non Philoſophis. pag.616.c.2

Chriſti humilis, & ſuperbi dæmonis antitheſes. pag.617.c.1

Chriſtum quare Phariſæi appellauere magiſtrum. pag.636.c.2

Chriſtus cur Iudæos dixit generationem adulteram. p.637.c.2

Chriſti reſurrectione ſcita multi Iudæi dedere manus initiati fidei arcanis. p.640.c.1

Chriſti reſurrectio fuit ſigillum fidei noſtræ. pag.641.col.1

Chriſti & Ionæ prophetæ quænam comparatio. pag.640.c.2

Chriſti reſurrectionem Iudæi acriter impugnarunt. p.645.c.1

Chriſtus vt Iudæos conuerteret, prædixit ruinam Ieruſalem. p.643.c.1

Chriſto rediuiuo fuit Synagoga peior. pag.643. col.2

Chriſti tempore quare ſuis anteceſſoribus Iudæi nequiores extiterunt. p.644.c.1

Chriſtus quare voto matris & cognatorum non ſatisfecit exeundo foras. pag.645. col.2 pag. 646.c.1

Chriſtus cur Iudæos in hoc ſæculo caſtigauit.pag. 644.col.1

Chriſtus plus detulit paternis myſteriis & arcanis, quàm maternis obſequiis. p.646.c.1

Chriſtum fratres habuiſſe, merum delirium eſt. pag.647.c.2

Chriſti conſobrini quinam fuerint. pag. 648. col.2

Chriſtus impensè ſuam matrem coluit. pag.646. col.1

Chriſti fratet eſſe quibus artibus poſſit homo. pag.659.c.2

Chriſti poteſtas apud Patrem ſumma. pag. 664. col.1

Chriſtus quare ſuos diſcipulos voluerit abnegare ſuam voluntatem. p.659.c.1

Chriſti iugum an ſit humeris importunum. pag. 659.col.1

Chriſtus vbinam fuit triduo mortis ſuæ. pag.677. col.1

Chriſtus iuit etiam in terras Gentilium. pag.680. col.1

Chriſtus viſitauit Tyrios & Sydonios. pag. 685. col.2

Chriſtus quare fuit potiùs dictus filius Dauid quàm filius Abrahæ. p.686.c.1

Chriſtus olim promiſſus vt Saluator. pag.689. col.2

Chriſti incarnatio promiſſa fuit Patriarchis.p.689. col.1

Chriſti nomina quædam recenſentur. pag.686. col.1

Chriſti miſſio quomodo fuerit ad Iudæos ſolos. pag.689.c.2

Chriſti miſſio quomodo pertineat ad Gentiles. pag.690.c.1

Chriſti miſſio vtilior Gentibus, quàm Iudæis pag.690.c.2

Chriſti miſſio duobus modis accipi poteſt. p.690. col.2

Chriſti præſentia corporalis conceſſa fuit Iudæis præcipuè. p.690.c.2

Chriſti grex proprius, non fuit Gentilitas. p.691. col.1

Chriſtus cur dicatur medicus & paſtor. pag.691. col.2

Chriſtus miſſus cùm Iudæi peſſimè haberent, pag.691.c.1

Chriſtus miſſus & Iudæis, & Gentibus. pag.690. col.2

Chriſti miſſionem miracula validè comprobarunt. p.692.c.1

Chriſtus auſpicatus eſt prædicationem Euangelij ab editione miraculorum. p.692.c.2

Chriſtus fideles ſuos anguſtiis probat. pag.695. col.2

Chriſtus quare debuit agere miraculis. pag.692. col. 2

Chriſtus eſt mediator Dei & hominum.pag.722. col.2

Chriſtus erat omnium rerum præſcius. pag.738. col.1

Chriſtus vnus eſt mediator redemptionis. p.722. col.2

Cinis.

Cineres efficaces ad diluenda peccata. p 33.c.1

Cineris & pœnitentiæ ſocietas patet exemplis. pag.31.c.1

Cineris aſperſio probabat olim luctum. p.30.c.2

Cinis cur vocetur puluis aſperſus capiti fidelium initio Quadrageſimæ. p.30.c.1

Cineris aſperſio capiti fidelium initio Quadrageſimæ, primò incepit in Gallia. p.31.c.2

Cineris aſperſionem iuſti non detrectant. pag 32. col.1

Cineris aſperſio capiti facta, quid ſignificet.p.32. col.2

Cineris aſperſio cur congrua ad expiationem animæ pœnitentis. p.33.c.1

Cineres aſperſi quare produnt pœnitentem.p.33. col.2

Cinerem ſe aduertit homo deflens peccata. p.34. col.1

Cineres pœnitentiæ acrimoniam ſignificant. pag. 34.col.2

Cineres occurrunt diſpendiis peccati. pag.35. col.1

Cineres capiti aſperſi, defluunt in oculos, vt illos auertant ab aſpectu noxiæ vanitatis. p.35.c.2

Cinerem ſe reputat homo, Deo comparatus.p.34. col.1

Cinere conſperſa hirudo cutem linquit. pag. 39. col.1

Cineres magnas opes tegunt, vt probatur. p.41. col.2

Cinerum mentione factâ, rerum infimarum faſtidium ingerit Eccleſia. p.39.c.1

Cineres efficaces ad deprimendum faſtum. p.43. col.1

Cinere ſparſo tumor Pharaonis ſe demiſit. p.43. col.2

Cineres omnium rerum meditandi, vt contemptus earum mentibus ingeratur. p.44.c.1

Circuitus.

Circuitus ſymbolicè perfectionem ſignificat. pag.354.c.1

Circuitus

Circuitus altaris ab Imperatore inauguratо. ibid.
Circuitus Romanorum in ſacris præcipuis. p.353. col.2
Circumeundo, Deum Romani adorabant. ibid.
Circuitus à Pythagora maximè commendatus. p.354.c.1
Circuitus Hebræorum circa altare, quid deſignat. p.353.c.2
Circuitus circa altare, quare viget apud nos. p.354. col. 2

Clericus.

Clericus poteſt profiteri vitam religioſam. p.485. col.2
Clerici quare comam deponant ex ſtatutis. p.466. col.1
Clerici, moribus ſunt ab aſſeclis ſæculi diſcernendi. p.119.c.1
Clericis paupertas voluntaria indicta fuit. p. 465. col.2
Clericorum nomen eos ad paupertatem voluntariam ſollicitat. p.465.c.2
Clericis obedientia Prælatis indicta fuit. p. 462. col.1
Clerici olim æmuli vitæ monaſticæ. pag. 465. col.2
Clerici quare gerant coronam in capite. p. 466. col.1
Clericorum ſtatu religioſa vita ſanctior eſt. p.485. col.2
Collyba erant olim tragemata ſeu bellaria. p.601. col.1
Collybiſta quid propriè ſignificet. pag. 601. col.2
Compunctio quid propriè ſignificet. pag. 578. col. 2
Compunctionem ſuadet eleganter Ephræmus. p.579.c.1

Concilium.

Conciliorum auctoritas & vis vnde fluat. p. 258. col. 1
Concilium qua ratione queat errare. ibid.
Concilio errante non errat Eccleſia, & quare p.258. col.2
Concilium II. Epheſinum quomodo errauit. p.258. col.1
Concilium II. Epheſinum acriter carpit Leo Papa. p.258.c.2
Concilium Ariminenſe in quo, & quomodo errauit. ibid.
Conciliorum generalium quanta fuit auctoritas. p.266.c.1
Concilia prima generalia quando celebrata. p.266. col.2
Concilia congregare ſolus Papa poteſt. pag. 266. col.1

Concupiſcentia.

Concupiſcentia ex Auguſtino quid ſit. pag. 365. col. 2
Concupiſcentia ex ſe non eſt peccatum. pag.364. col.2
Concupiſcentia cur aliquando vocetur peccatum. p.366.c.1
Concupiſcentia cur non ſit peccatum. pag. 364. col. 2
Concupiſcentia inclinat ad peccatum. pag. 366. col. 2
Concupiſcentiæ tres ſunt noxij motus. pag. 364. col.2
Concupiſcentia relicta nobis ad certamen. p. 367. col. 2
Concupiſcentia pellicit ad peccandum. pag. 364. col.2
Concupiſcentiæ motus, eſt generoſi animi coërcere. p.368.c.1

Confeſſio.

Confeſſionis virtus eximia, ex Hieronymo. p.619. col.1
Confeſſionem præpediens pudor eſt lethalis. p.619.c.2
Confeſſionis vim ſalutarem extollit Gregorius. ibid.
Confeſſionis neceſſitas homini pœnitenti. p.674. col.2
Confeſſionem quænam valida adſtruant argumenta. p.675.c.1
Confeſſio frequentata fuit primo ſæculo. pag.675. col.2
Confeſſio in vſu tempore Apoſtolorum. pag.675. col.1
Confeſſio dicta fuit olim exomologeſis. p. 675. col.2
Confeſſionis praxim inculcant Sancti. pag. 675. col. 1
Confeſſionem mutilam malè facit pudor. p. 675. col.2
Confidentia nimia de miſericordia Dei noxia. p.126.c.2
Conradus Rex Neapolim quomodo caſtigauit. p.177.c.1
Conradini Principis mors fuit ingloria. pag. 311. col.1

Conſilia Euangelica.

Conſilia Euangelica differunt à mandatis. p. 442. col. 2
Conſilia Euangelica ſunt libertatis. pag. 443. col. 1
Conſilia Euangelica, quæ & quot ſint. p. 443. col.2
Conſilia Euangelica perfectiora præceptis. p.444. col.2
Conſiliis Euangelicis digniora præmia decernuntur. p.444.c.1

Conſortia mala.

Conſortia mala, genus peſtiferæ luis, ex Gregor. p.558.c.2
Conſortia mala quid ſint, ex Hieronymo. p.558. col.1
Conſortia mala quàm ſint perniciosa. pag. 557. col.2
Conſortia mala, bonis ſunt ingrata. pag. 516. col.2
Conſortia praua quibus malis obnoxia ſunt. p.556. col.2
Conſortia mala fugienda clamat Moyſes. p. 557. col.1
Conſortij mali pernicies, ex Auguſtino. p. 558. col. 2
Conſortia mala quàm noxia ſint, vide pag.209. c.2
Conſortia mala luem lethiferam afflant. pag. 557. col.2
Conſortia mala lepram affricant animæ. pag. 557. col. 1
Conſortia mala quare fugienda dicat Ambroſius. p.558.c.1
Conſortia mala, pœnis ſæpe bonos obſtringunt, vt exemplo ſacer canon probat. p.749.c.2
Conſtantini Magni Imperatoris induſtria ad prouocandum Dei cultum. p.55.c.1
Conſtantinus Magnus quomodo puniit rebelles Armeniacos. p.172.c.1

Contritio.

Contritio quid ſit, & in quo propriè ſita. p.673. col.1
Contritionis mirus effectus in anima. pag. 673. col.2
Contritionis neceſſitas ad ſalutem animæ pœnitentis. p.674.c.1
Contritionis eſt congrua cum criſi comparatio. p.21.c.1
Contritio vna eſt perfecta, alia imperfecta.p.576. col.2
Contritio perfecta non neceſſariò eſſe debet præuia ſacramento, quia de attrito facit contritum. p.579.c.2
Conuerſio animam magnis afficit anguſtiis. p.21. col.2
Conuerſio animæ vnde ſit auſpicanda. p.17.c.2

Cor.

Cor quid ſignificet in Scriptura ſacra. p.14.c.2
Cor aliquando ſignificat intellectum. p.16.c.1
Cor terræ affigit amans hæc terrena. ibid.
Cor vniuſcuiuſque, diues eſt theſaurus eius. p.83. col.1
Cor noſtrum qua ſit ſolicitudine cuſtodiendum. p.83.c.2
Cor vbi reponendum ne creaturæ irrepant. p. 87. col.2
Cor quibus fuerit auulſum ob noxium amorem. p.87.c.1
Cordi quanam ſolertiâ ſit inuigilandum. pag.83. col.1
Cor eſt centrum, ad quod ſenſus vt lineæ referuntur. p.87.c.2
Cor obſtringendo rebus infimis, dæmon illudit. p.86.c.2
Cor vni Deo deuouendum eſſe benè ſuggerit Auguſtinus. p.87.c.1
Cordis vigilem cuſtodiam ipſa natura docet.p.89. col.2
Cor efformando, natura fuit valde ſagax. p. 89. col.1
Cor addictum creaturis malè perit. p.86.c.2
Cordis ſtructuræ elegans deſcriptio Fernelij.p.89. col.1
Cordi pernicies imminet à ſenſibus. p.88.c.2
Cordi gratia meliùs prouidit, quàm natura. p.89. col.1
Cor hominis non vendi debet creaturis. pag.90. col.1
Cordis cuſtodia, quanti ſit ponderis,& momenti. p.90.c.2
Cor auari vnius inuentum in arca eius. pag. 90. col.1
Cor eſt ſanctuarium templi Dei, quod eſt homo. p.90.c.2
Cor quare ſitum in ſiniſtro latere à natura. p.137. col.1
Cordi cuſtodiendo, locus quiſnam idoneus. p.90. col.2
Cor liuidum hoſtiæ malum omen erat olim.p.310. col.2
Cordis ſui prorſus incurij ſunt homines iniuſti. p.90.c.2
Cordis, hepatis, & cerebri miræ facultates.p.348. col.2
Cordis puritas eſt ſedulò comparanda, ex Caſſiano. p.349.c.1
Cordis munditia quomodo concilietur ab anima. p.354.c.2
Corona excidens, mortem Cæſari præſagiuit.p.334. col.2
Corona ciuica quibus olim delata fuit. pag. 334. col.1
Corpus eſt inglorium rationalis animæ tectum. p.183.c.2

Correctio.

Correctionis commoda, & mira commendatio. p.318.c.1
Correctio hominum nequam omnibus prodeſt. p.319.c.1
Correctio vitiorum maximè vtilis Reipublicæ. p.318.c.2
Correctionis diſcretæ, ſalutares ſunt effectus.p.318. col.1
Correctio fraterna, cui bono fuit inſtituta.p.318. col.2
Correctio facta ſicut par eſt, vtilis eſt homini reo. p.319.c.1
Correctionis & medicinæ quædam affinitas.p.319. col.2
Correctio fraterna à quibus iure debet fieri. ibid.
Correctio quibuſnam hominibus debeat applicari. ibid.
Correctio facta ſicut congruit, eſt amoris index. ibid.
Correctionis cuiuſque finis præcipuus, eſt emendatio. ibid.
Correctio fraterna nihil detrahit dilectioni inimicorum. ibid.
Corruptio naturæ quidnam propriè ſit. pag. 397. col.1
Cultus latriæ, duliæ, & hyperduliæ quid ſit.p.718. col.2
Cultus vnus ciuilis eſt, alter verò Religionis.p.719. col.1
Craſſus murænæ piſcis mortem luxit. p.22.c.2

Crux.

Crucem quare ſuis crepidis aſſuat Pontifex. p.55. col.2
Crucis titulus quare fuit inſcriptus tribus linguis. p.153.c.1
Crucis virtus, quàm ſit ſalutaris. p.400.c.2

Curati, ſeu Parochi.

Curati ſeu Parochi profiteri poſſunt vitam religioſam. p.489.c.1
Curati in quo ſint digniores Religioſis. p. 489. col.1
Curatorum officium valde periculoſum eſt.p.489. col.2
Curatorum virtus eſt fortior virtute Religioſorum. p.489.c.1
Curatorum ſtatus non æquè ſecurus ac Religioſus. p.489.c.2

D

Dæmon.

DÆmonis ſtudia egregio ænigmate deſcripta. p.668.c.1
Dæmon cur geſtiat in locis humentibus. p. 668. col.2
Dæmonis vmbra quare ſint homines nequam. p.668 c.1
Dæmon homines luxuriæ & ſuperbiæ retibus implectit. p.668.c.2
Dæmon habitare nequit in anima arenti. p. 668. col.1
Dæmon non excidit ſua ſcientia naturali. p. 379. col.2
Dæmon cur dubitauit an Chriſtus eſſet Deus. p 379.c.2

Dæmon in quibuſnam rebus falli poſſit. pag. 379. col. 1
Dæmonis finis quiſnam fuit tentando Chriſtum. pag. 379. c. 2
Dæmonem cur Scriptura vocet tentatorem. p. 379. col. 1
Dæmon omnem vim in Chriſtum effudit. p. 379. col. 2
Dæmon ſcire non potuit Chriſtum eſſe Deum. p. 379. c. 1
Dæmon cur dubiam fecit diuinitatem Chriſti. p. 381. c. 2
Dæmonis induſtria in tentandis hominibus. p. 386. col. 1
Dæmonis aſtutia in tentando Chriſtum. pag. 387. col. 1
Dæmon erogare nequit opes ad arbitrium ſuum. p. 387. c. 2
Dæmon cur voluit lapides in panem tranſmutari. p. 387 c. 1
Dæmon à Chriſto fuit ad tartara relegatus. p. 388. col. 1
Dæmon non aperto Marte petit homines, ſed clam. p. 389. c. 2
Dæmonis ſuaſiones ad præcipitium vergunt. p. 390. col. 1
Dæmon callidè præoccupat omnes animæ facultates. p. 391. c. 1
Dæmonis artes quænam vt dementet homines. pag. 390. c. 1
Dæmon quare idolorum cultum propagarit. p. 392. col. 1
Dæmonis impotentia in animas generoſas. p. 393. col. 2
Dæmon omnem aſtutiam explicat in homines. p. 416. c. 1
Dæmonem homines accuſantem in die Iudicij, Auguſtinus exprimit eleganter. p. 544. c. 2
Dæmon quare locis humentibus maximè delectetur. p. 667. c. 2
Dæmon quare Behemot in ſacro codice noncupetur. p. 667. c. 2
Decapolis regio vnde ſic nominetur. p. 137. c. 2
Decapoleos vrbes decem, & earum nomina recenſentur. ibid.
Deſperationi quare fiat homo obnoxius. pag. 212. col. 1

Deus.

Deus eſt reuera ſolus omnium rerum Dominus. p. 161. c. 1
Dei nomen apud Hebræos vnde deriuetur. p. 291. col. 1
Deus quo fuerit à Perſis nomine noncupatus. p. 353. c. 2
Dei ſymbolum quare fuit olim crocodilus. p. 353. col. 1
Deos quales adorauere variæ nationes. p. 354. c. 1. p. 355. c. 1. & 2
Dei dicere quando fiat practicum. p. 382. c. 2
Dei dona ſunt in duplici differentia. p. 451. c. 2
Deus cur dicatur idipſum, ſcitè docet Auguſtinus. p. 612. c. 2
Dignitates ſalutem adducunt in diſcrimen. p. 57. co. 2
Dioſcori temeritas quanta olim extiterit. p. 179. col. 1

Diuitiæ.

Diuitiæ ex ſe bonæ non ſunt ſimpliciter. pag. 430. col. 2
Diuitiæ ſeruos faciunt opibus incubantes. p. 15. col. 2
Diuites ſunt diſpenſatores opum Dei. pag. 68. col. 1
Diuitiarum quàm noxij animæ ſint effectus. p. 71. col. 1
Diuites auaros acriter obiurgat Chryſoſtomus. p. 71. c. 2
Diuitiæ non hominem ditant, ſed pauperem faciunt. p. 71. c. 1
Diuitiæ nihil omnino boni conferunt homini. p. 71. c. 2
Diuitiarum nequitiam Baſilius oſtendit. pag. 71. col. 1
Diuitiarum pernicies quanta ſit explicatur. pag. 72. col. 1
Diuitias luteas eſſe docet Chryſoſtomus. pag. 72. col. 2
Diuitiarum cupido malis hominem obſtringit. p. 74. c. 2
Diuitiarum contemptum ſuadet diſcurſus Chryſoſtomi. p. 75. c. 1
Diuitias quare Deus huic dat, alteri denegat. p. 75. c. 2
Diuites res pauperum poſſident, ideòque fures ſunt, ſi eas egenis reddere detrectarint. pag. 75. col. 1
Diuitiarum bonitas in effluxu, non affluxu. pag. 76. col. 1
Diuitiæ homines deducunt in infernum. pag. 77. col. 1
Diuitiarum cupido Regi Cabadæ noxia. pag. 77. col. 2
Diuitiæ obſtant ne Deo congruè ſeruiatur. ibid.
Diuitias ſerentas lethales eſſe dicit Auguſtinus. p. 81. c. 2
Diuitiæ ſunt fugaces & labiles in hoc æuo. pag. 82. col. 1
Diuitias noxias eſſe, quædam hiſtoria ſignificat. p. 86. c. 2
Diuitias labiles eſſe probant hiſtoriæ multæ. p. 82. col. 1
Diuitias cur debeant homines aſpernari. pag. 430. col. 2
Diuitiæ valde noxiæ fuerunt Eccleſiæ. pag. 463. col 1
Diuitiæ remorantur ſtudium perfectionis. pag. 464. col. 1
Diuitiarum affectum noxium eſſe probat Cyprianus. p. 464. c. 2
Diuitiæ ex ſe propriè malæ non ſunt. pag. 465. col. 1
Diuitiæ noxiæ ſunt ſtatui clericali. p. 465. c. 2
Diuitiæ noxiæ Carolo Duci Burgundiæ pag. 465. col. 1
Diuitiæ homines poſſident, & non poſſidentur. p. 464. c. 2
Diuitiæ obſtitere ne Hebræi exeuntes ex Ægypto, ſuper aquas agiles ambularent. p. 465. c. 1
Diuitiarum cupido malis multos obſtrinxit. p. 464. col. 2
Diuitiæ à Deo datæ quomodo noſtræ ſint. p. 472. col. 1
Diuitis quem grauant opes deſcriptio ex Cypriano. p. 478. c. 1
Diuitiæ incongruè temporalia bona vocantur. p. 478. c. 2

Diuitias Crates & Philoſophi alij contempſerunt. p.484.c.1
Diuitiæ quàm obnoxiæ ærumnis. pag. 478. col.2
Doctrina vanæ & peregrinæ quæ ſint. pag. 256. col.1

Dominium.

Dominium quomodo definiant Iuriſtæ. pag. 161. col.2
Dominium Dei quomodo differat ab aliis. p.161. col.2
Domioium ſummum quare Dei tantùm ſit.p.164. col.2
Dominium vt ſit ſummum, quid requirat. p.165. col.1
Dominium Dei, amorem conciliare debet. p.164. col.2
Dominium Dei, in quo propriè fundetur. p. 265. col.1
Dominium quare fuit dictum mancipium. p.165. col.2
Dominio Dei ſubiici glorioſum eſt. p.167.c.2
Dominio ſuo ſe abdicare nequit Deus. pag. 167. col.1
Dominium Dei egregiè aſtruit Dauid. pag. 166. col.2
Dominij ſui refugas caſtigabit Deus. pag. 167. col.2
Dominij diaboli in homines deſcriptio. pag. 409. col.2
Dominus vnde ſic nuncupetur. p.161.c.2
Dominus, nomen eſt ſeu teſſera poteſtatis. p.167. col.2
Dominorum amore quidam facti mortui. p.167. col.2
Draconis leges humano ſanguine deſcriptæ.p.357. col.1
Draco legiſlator quare fuit occiſus à populo. ibid.
Dulia cultus quomodo ab aliis differat. pag.592. col.2

E

EBrietas quàm ſit homini iniuria. p.417.c.1
Ebrius percutiens duplò plectendus ex iure. p.422.c.2

Eccleſia.

Eccleſia quid ſit. p.253.c.1. p.254.c.1. p.273. col.1
Eccleſiæ fides nobilior Synagogæ fide. pag. 152. col.1
Eccleſia quare Catholica nuncupatur. pag. 152. col.2
Eccleſia eſt diffuſa toto orbe terrarum. pag. 152. col.1
Eccleſiæ ſanctæ lumen deſuper illuxit. pag. 152. col.2
Eccleſia multò ſanctior eſt Synagogâ. ibid.
Eccleſiam quot gratiis Deus dignatus ſit.pag.155. col.2
Eccleſia benefica eſt inimicis ſuis. p.199.c.1
Eccleſia olim auſtera in reconciliandis lapſis.p.251. col.1
Eccleſiæ Romanæ proprium eſt agere fortia. p.250.c.1
Eccleſiæ nomen multifariàm vſurpatur. pag.252. col.2
Eccleſiæ elegans & germana deſcriptio. pag.154. col.1
Eccleſiæ tentant hæretici maculas affingere. p.254. col.2
Eccleſiæ notæ ex ipſis verbis Chriſti. pag. 254. col.1
Eccleſiam quomodo oppugnent hæretici. p. 254. col.2
Eccleſiæ veræ notæ tres ſunt præcipuè. pag. 254. col.1
Eccleſiam inuiſibilem eſſe volunt hæretici.p.255. col.2
Eccleſia cur fuerit Apoſtolica nuncupata. p. 255. col.1
Eccleſia Chriſtiana denominata à Chriſto. p. 255. col.2
Eccleſia Catholica dicta Romana ab Ambroſio. p.254.c.1
Eccleſia hæreticorum à quo denominetur. p.255. col.1
Eccleſiam inuiſibilem eſſe quomodo probent hæretici. p.256.c.2
Eccleſiæ ſanctitas ab hæreticis impugnatur.p.257. col.1
Eccleſia qualem hominum cœtum deſignet.p.258. col.1
Eccleſiæ ſanctitatem cur non ferant hæretici.p.257. col.1
Eccleſia acerbis perſecutionibus aucta eſt. p. 259. col.2
Eccleſiam viſibilem eſſe clamat Scriptura ſacra. p.260.c.1
Eccleſia vt ſit Catholica, quid requirat. pag.260. col.2
Eccleſia vera quare nequeat deficere. pag. 260. col.1
Eccleſiæ Romanæ fides eadem eſt quæ Sanctorum Patrum, ipſo Caluino teſte. p.261.c.2
Eccleſia à condito orbe fide non excidit. pag.260. col.2
Eccleſia vera quomodo ſit Catholica. pag. 262. col.2
Eccleſia quàm latè ſit diffuſa. p.263.c.1
Eccleſia vera quare debet eſſe Catholica.pag.263. col.2
Eccleſia vera quare dicatur ſancta. p.269.c.2
Eccleſiam Romanam hæretici vocant Catholicam, ſuæ verò nomen hæreſiarchæ affingunt. p.263. col.2
Eccleſiæ Catholicæ elegans & egregia figura. p.264.c.2
Eccleſia vna & eadem eſt orbe toto. pag. 265. col.2
Eccleſia hæreticorum quare ſit meretrix. pag.26. col.2
Eccleſia cur ſit orbe toto diffuſa. p.264.c.1
Eccleſiæ Catholicæ & Solis comparatio.pag.265. col.2
Eccleſiæ triumphantis & militantis ſocietas.p.279. col.1
Eccleſiæ cum Arca Noë comparatio. p.279.c.2
Eccleſiæ Catholicæ deſertor eſt infidelis. pag.279. col.1
Eccleſia nihil niſi ſanctum docuit. p.280.c.2
Eccleſiæ Catholicæ præclara encomia. pag. 281. col.2
Eccleſia vera, ſola eſt vbi veritas elucet. pag.279. col.1
Eccleſiam quare deſeruit Tertullianus. pag. 281. col.2
Eccleſiaſtici licitè poſſident beneficia. pag.466. col.2

Eccleſia

Eccleſia diues eſt oblationibus fidelium. pag.467. col.1
Eccleſiæ bona oon ſunt alienanda. p.467.c.2
Eccleſiæ bonorum olim cura peocs Epiſcopos. p.467.c.1
Eccleſiæ opes vnde tot & tantæ natæ. pag. 467. col.2
Eccleſiæ bona ſunt hominum egenorum. p. 467. col.1
Eccleſiæ bonorum defenſores Imperatores. p.467. col.2
Eccleſiæ bona, malum portendunt his qui illa ſibi vſurpant. p.468.c.1
Eccleſiæ bona ſuis cognatis erogare, nefas. p.469. col.1
Eccleſia quandoque noua nomina inuexit contra oouas hæreſes inſurgentes. p.718.c.1
Eccleſiæ bona malè diſpenſantes Prælati, quibus ſint pœnis obnoxij. p.469.c.1

Eleemoſyna.

Eleemoſynæ & ſacrificia mortuis proſunt. pag 22. col.2
Eleemoſyoam dando, tuba canere, quid ſit. p.63. col.2
Eleemoſyna ieiunio gratiam confert. p.64.c.1
Eleemoſyna prodeſt ad perfectionem ieiunij. p.64. col.2
Eleemoſyna compeſcit qoerelas pauperum. p.65. col.1
Eleemoſynæ quanta ſit efficacia. p.67.c.1
Eleemoſyna Deo conſecrat animas. pag. 66. col.1
Eleemoſyna ſalutatis Zenoni Imperatori. pag. 67. col.2
Eleemoſyna congruè oleo comparata. pag. 68. col.1
Eleemoſynæ merces congrua reſeruatur. pag. 67. col.2
Eleemoſyna ſignificat animum regium. ibid.
Eleemoſynæ virtus quomodo innoteſcat. pag. 67. col.1
Eleemoſyna nuſquam præmio defraudatur. p.471. col.2
Eleemoſyna bono operi gratiam adiicit. pag. 67. col.2
Eleemoſyna vnumquodque bonum opus perficit. p.68.c.1
Eleemoſyna prudenter conſulit ieiunanti. pag.68. col.2
Eleemoſynam pauperi negare, ſacrilegum eſt. p.68. col.1
Eleemoſyoa gratiis opiparè animam impinguat. p.68.c.2
Eleemoſynæ effectus probantur hiſtoriis. p. 471. col.2
Eleemoſynæ efficacia vnde colligatur. pag. 68. col.2
Eleemoſynæ effectus ſunt animæ ſalutares. p. 69. col.1
Eleemoſyna eſt rudimentum charitatis. pag. 68. col.1
Eleemoſynam quid faciat Deo acceptam. pag. 69. col.1
Eleemoſyna potens eſt animæ medicina. pag.68. col.2
Eleemoſyna debet eſſe velox & non tarda. pag.69. col.1
Eleemoſynæ bonitas vnde attendatur. p.69.c.2
Eleemoſyna theſauros homini in cœlo parat. p. 80. col.2
Eleemoſyna iuſtitiæ nomine deſignata. pag. 297. col.1
Eleemoſyna cauere debet oculos aſtantium. p.296. col.2
Eleemoſynæ elegans & ſingularis laus. pag. 80. col.2
Eleemoſyoæ Tiberij Ioperatoris compenſatæ. p.81.c.1
Eleemoſyna præcipuè patet vanitati. pag. 299. col.2
Eleemoſyna data probis eſt vtilior illâ quæ reprobis erogatur. p.537.c.1
Eleemoſyna præ aliis operibus commendata. p.539. col.1
Eleemoſyna neminem vnquam inopem fecit. p.81. col.1
Eleemoſyna ſoli Deo placere debet. pag. 299. col.2
Eleemoſynæ locuples encomium. p. 539. col. 1. & 2
Eleemoſyna ſtrictè Deum homini obſtringit. p.81. col.1
Eleemoſynam erogare monet Chryſologus. p.299. col.2
Eleemoſyna iuſtè Dei miſericordiam conciliat homini miſericordi. p.540.c.1

Epiſcopus.

Epiſcopus quibus debeat dotibus exornari. p. 59. col.2
Epiſcopo non licet ſe officio abdicare metu vanitatis. p.60.c.1
Epiſcopus illibatâ vitâ debet aliis eminere. p.428. col. 2
Epiſcopi diſpenſare debent pauperibus bona Eccleſiæ. p.469.c.1
Epiſcopi quales eſſe debent mores, & ſupellex. p.469.c.1
Epiſcopatus quomodo eſt ſtatus perfectionis acquiſitæ. p.487.c.2
Epiſcopatus animam in diſcrimen adducit. p.488. col.1
Epiſcopatus eſt multis periculis obnoxius. p. 487. col.2

Eſſeni.

Eſſeni ſicut Religioſi erant apud Hebræos. p.496. col.1
Eſſeni appellabantur olim primi Chriſtiani. p.500. col.2
Eſſeni nouitij quomodo à magiſtris probabantur. p.500.c.1
Eſſeni cælibes æuum omne ſuum agebant. p.496. col.1
Eſſenis hodie ſunt Religioſi ſanctiores. pag. 500. col.1
Eſſeni qua puritate vitam tranſigebant. p.496.c.1
Eſſeni tandem Chriſtiana fide initiati. pag. 500. col. 2

Euangelium.

Euangelij olim quantus amor erat. p.362.c.1
Euangelium quare iugum Chriſti nuncupetur. p.659.c.2
Euangelium appendebatur olim collo fidelium. p.369.c.1
Euangelium quare primò prædicatum Iudæis. p.692.c.2

Euchariſtia.

Euchariſtiam indignè ſumentium pœnæ quales. p.707.c.2
Euchariſtiam indignè accipientis mors horrenda. p.620.c.1

Euchariſtia ſumenda ſolùm à mondis corde. p. 707.c.2
Euchariſtia veneno infecta à quodam diacono. p.707.c.1
Euchariſtia cur dicta panis Angelorũ. p. 707.col.2
Euchariſtia quare nuncupetur frumentum electorum. ibid.
Euchariſtia malè ſumpta, quibus pœnis obſtringat. p.708.c.1
Euchariſtiæ ſumptio ſacrilega lethalis eſt. p.709. col.1
Euchariſtia quàm cautè ſit ſumenda. pag. 708. col.2
Euchariſtiæ effectus ab immunda anima præpeditur. p 709.c.1
Euchariſtiæ quinam poſſint eſſe participes. p.710. col.1
Euchariſtia quibuſnam hominibus denegetur. p.710.c.2
Euchariſtiæ humilitas præire debet. p.711.c.1
Euchariſtia ſingulare robur animæ confert. p.711. col.2
Euchariſtia ſumpta ſicut par eſt, minuit concupiſcentiam. ibid.
Euchariſtia peruias virtutes exigit ab anima. p.711. col.1
Euchariſtia cur dicatur panis quotidianus. p. 711. col.2
Euchariſtia plerique malè & imprudenter abſtinent. p.712.c.1
Euchariſtiam in lecto putido multi recondunt. p.712.c.2
Euchariſtiæ panis edendus in ſancto loco. p. 713. col.2

Eutropius.

Eutropius poſt violatas immunitates Eccleſiæ, indignit ipſe tali immunitate. p.198.c.1
Eutropij viri Conſularis mors ingloria congrua vitæ. p.199.c.1

Examen Conſcientiæ.

Examen conſcientiæ quantum ſit animæ ſalutare. p.354.c.2
Examen conſcientiæ neceſſarium eſt ad virtutum omnium incrementum. p.17.c.2
Examen conſcientiæ quale debet eſſe. p. 354.col.1
Excommunicati ſunt ſollicitè fugiendi. pag. 567. col. 1
Exempla validè prouocant ad imitationem p.362. col. 2

Exilium.

Exilium quid ſit apud Iuriſperitos. p.620.c.2
Exilium quotuplex reo homini decernatur. p.621. col.1
Exilij mulcta duplex olim indicta reis. pag. 620. col. 2
Exulum fuere bona publicata, iure ciuili. pag. 58. col. 1
Exules excidêre iure conſtituendi hæredem bonorum ſuorum. ibid.

F

Fabiola.

Fabiolæ fœminæ nobilis luxus in veſtibus & fuco. p.36 c.1
Fabiolæ pœnitentis virtutes heroicæ quantæ. p.36. col. 2
Fabiola ſe publicè pœnitentibus aſſociat. p.36.c.1
Fabiolæ pœnitentia accuratè deſcripta à Hieronymo. p.36.c.2

Facies.

Facies Martyrum à tyrannis olim deturpatæ. p.171. col.1
Facies ſeruorum inuſtæ notis ingloriis. pag. 168. col.1
Facies ſordida animæ, quibus artibus abluatur p.63. col. 1
Faciem velare, quid aliàs exprimebat. pag. 24. col. 2
Facies deturpata, fuit olim index mœroris. pag.24. col. 2
Facici Cain fratricidæ fuit inuſta nota. pag. 168. col.1
Faciem velabant olim publicè pœnitentes. p. 24. col.2
Faciem cur velarent publicè pœnitentes. pag. 25. col.1
Facies eſt fidelis virtutum & vitiorum index. p.171. col.1
Facies hominis iuſti, quid obuiis ſpiret. pag.168. col. 1

Felix Papa.

Felicis Papæ ſcitu digniſſima hiſtoria. pag. 271. col.1
Felix Papa falſò dicitur hæreticus ab hæreticis. ibid.
Felicis Papæ martyrium qua ratione ſcitum fuit. ibid.

Feſta.

Feſta ad quid præcipuè fuerunt inſtituta. p. 756. col. 1
Feſta inſignia dies præcedens tria nomina ſortitus. p.123.c.2
Feſta quinam hæretici acriter impugnarint. p.756. col.1
Feſta fuere ſemper religioſè obſeruata. pag. 756. col. 2
Feſta fuere inſtituta ab exordio Eccleſiæ. p. 756. col.1
Feſta quonam ritu debeant obſeruari. pag. 756. col. 2

Fides.

Fides, vox eſt plurima, varia ſignificans. pag.218. col. 2
Fides Centurionis Capharnaïtæ fuit magna. p.148. col.1
Fides an poſſit eſſe maior in vno, quàm in alio. p.149.c.2
Fides qua ratione queat intendi. p.150.c.3
Fidei obiectum formale, aliud à materiali. p.149. col.2
Fides Eccleſiæ & Synagogæ fide maior ratione obiecti materialis. p.151.c.2
Fidei lumen non infunditur in inſtanti. pag. 151. col.1
Fides Scribarum & Phariſæorum qualis. pag.151. col. 2
Fidei crepuſculum quando cœpit illucere. p. 151. col. 1
Fidei deſertores Demas, Aquila, & alij. pag.208. col.2
Fidei eſſentiam in quo reponunt hæretici. p. 219. col. 1
Fides eſt cauſa fiduciæ, ideoque vni tribuitur, quod eſt alterius. p.220.c.2
Fides an ſita ſit in notitia, vel in alio. p.219.c.1
Fides cur dicatur argumentum non apparentium. p.221.c. 2
Fidem in quo Catholici doceant eſſe ſitam. p. 119. col.1

Fidei

Fidei & ſcientiæ quænam ſit diſparitas. pag. 222. col. 1
Fidem Caluinus ait importare claram notitiam. p. 222. col. 2.
Fidei ſinceræ ſita eſt ratio in aſſenſu. pag. 223. col. 2
Fides, ex Paulo Apoſtolo, eſt actus intellectus. p. 222. col. 1
Fidei encomium præclarum ex Chryſoſtomo. p. 225. col. 1
Fides circa quæ propriè verſetur. pag. 225. col. 2
Fidem ad intellectum pertinere docent. SS. PP. p. 225. col. 1
Fides an ſit in paruulis baptizatis. pag. 227. col. 2
Fidem generosè ſuam profeſſus eſt Siluanus. p. 231. col. 2
Fidei lex, & factorum lex quomodo differunt. p. 232. col. 2
Fides quomodo iuſtificet ſine operibus. pag. 235. col. 2
Fidem ſine operibus iuſtificare docent hæretici. p. 236. col. 1
Fides iuſtificans, quænam propriè ſit. pag. 236. col. 2
Fides vna miraculorum, & alia iuſtificans. pag. 236. col. 1
Fidem iuſtificare ſine operibus an ſit verum. p 236. col. 2
Fides in adultis ſtipari vult bonis operibus. p. 236. col. 1
Fidei & operum nexus in adultis indiuiduus. p. 237. col. 1
Fides miraculorum eſſe poteſt in homine peccato mortali obſtricto. p. 236. col. 1
Fidei quare ſæpe meminit Paulus Apoſtolus. p 237. col. 2
Fides iuſtificans eſſe nequit cum peccato graui. pag. 236. col. 1
Fides abſque præuiis meritis influit. pag. 238. col. 2
Fides ſola in Chriſtum quomodo dicatur à S. Baſilio inſtificare. pag. 239. col. 1
Fides vera bonis ex actibus innoteſcit. pag. 240. col. 1
Fides non diſcernit electos, ſed charitas. pag. 239. col. 1
Fidem iuſtificare ſine operibus, quidam textus Patrum videntur aſſerere; ſed illi explicantur. p. 239 col. 2
Fides ſola an latronem in cruce fecit ſaluum. p. 239. col. 1
Fidem iuſtificare ſine operibus, argumenta quædam inſinuant, ſed vide ſolutionem. p. 240. col. 1
Fidem non ſaluare ſine operibus, Scriptura ſacra docet, vide textus. pag. 240 col. 2
Fidei deſertores corrupere Scripturam ſacram. pag. 241. col. 1
Fides poſſit necne eſſe ſine charitate. pag. 242. col. 1
Fides hæreticorum eſt inane ſimulacrum. p. 241. col. 2
Fidem Catholicam quænam rationes aſtruant. pag. 242. col. 1
Fidei cum lampade pulchra comparatio. pag. 245. col. 2
Fidem ſaluare ſine operibus quàm abſurdum eſſe dicat Macarius, cuius egregium vide diſcurſum pag. 248. col. 2
Fides & opera bona ſibi mutuò ſuffragantur. pag. 247. col. 1
Fides eſt veluti trunca, bono opere viduata. pag. 247. col. 2
Fides fœcunda bonis actibus explicatur. p. 247. c. 1
Fides ſola non Martyres commendat. pag. 248. col. 2
Fidei & charitatis nexus neceſſarius ad ſalutem. pag. 249. col. 1
Fides à bonis operibus accipit incrementum. pag. 249. col. 2
Fides eſt ſuſpecta ſine bonorum operum praxi. ibid.
Fides Catholica vt generoſa bonis ſe prodit operibus. pag. 253. col. 1
Fides hæreticorum ignaua vacat à bonis operibus. ibid.
Fides in adultis habet aliquid præmium in ſenſu. pag. 255. col. 2
Fides in Maria fuit triduo mortis Chriſti. p. 257. col. 2
Fides nullo vnquam tempore defecit. pag. 261. col. 1
Fidem innotuiſſe toti Mundo verumne ſit. p. 262. col. 2
Fide an exciderit Petrus, cùm negauit Chriſtum. pag. 261. col. 1
Fides Petri nunquam deficiet in Eccleſia. p. 274. col. 1
Fides nulla prorſus eſt extra Eccleſiam. pag. 277. col. 2
Fides præire debet bonis operibus. pagina 278. col. 1
Fidei luculenta commendatio ex Chryſoſt. p. 277. col. 2
Fides eſt neceſſaria ad iuſtificationem pag. 278. col. 1
Fidei neceſſitas à SS. PP. prædicata. pag. 278. col. 2
Fidei & gratiæ nexus neceſſarius ad ſalutem. p. 278. col. 1
Fides præire debet remiſſioni peccatorum. p. 278. col. 2
Fides an in hac vita queat eſſe perfecta. pag. 372. col. 1
Fides non eſt ex nobis in nobis, ſed eſt donum Dei. pag. 524. col. 1
Fidei & operum ſocietas indiuidua. pag. 533. col. 1
Fides non innititur ſignis, ſed primæ veritati. p. 635. col. 2
Fidem ex auditu eſſe docent Hebræi. pag. 636. col. 1
Fides non influit in animam obſtinatam. pag. 636. col. 2
Fidei expers eleganter deſcribitur. pagina 637. col. 1
Fides vt influat, non petit oculorum obſequium. p. 670. col. 2
Fidei ſymbolum ingenuum eſt Rebecca. p. 670. col. 1
Fidei & ſcientiæ quænam differentia. pag. 670. col. 2
Fides Catholica altè de Deo ſentit. pagina 671. col. 1
Fides hæreticorum eſt tota in ſenſibus. pag. 670. col. 2

Fidei ſignacula indubia ſunt miracula. pag. 692. col. 1
Fides ſola in adultis non ſufficit ad ſalutem. pag. 695. col. 2
Fides ſtipatur etiam aliis virtutibus. pag. 694. col. 1
Fides quare ſæpe à Chriſto commendata. pag. 696. col. 2
Fides quare initio miraculis indiguit. pag. 697. col. 1
Fides nutritur repetitis actibus. p. 697. c. 2
Finis omnes ſpecificat actiones humanas. pag. 699. col. 1

Flagella.

Flagellis Dei homines nequam dant anſam. p. 747. col. 2
Flagella Dei cur acerbè deſæuiant in homines. p. 665. c. 2
Flagella Dei prouocant hominum peccata. p. 747. col. 2
Flagella quare totum orbem plectant. pag. 177. col. 1
Flagellatio ſeruis peccantibus indicta fuit. p. 177. col. 2
Flagellatio ab Hebræis quo ritu facta. pag. 569. col. 1
Fœminis adempta fuit iudiciaria poteſtas. pag. 504. col. 2

Fomes peccati.

Fomes peccati quid ſit in homine. p. 715. c. 2
Fomes peccati non eſt peccatum, ſed eò vergit. ibid.

Frater.

Fratres quot modis dicantur in Scriptura. pag. 648. col. 1
Fratres Chriſti quomodo eſſe poſſimus. pag. 659. col. 2

Frui.

Frui & vti quomodo differant, ex Auguſtino. p. 85. col. 1
Frui vtendis quomodo ſit ſumma peruerſitas. p. 85. col. 2

G

GAlli Romanis olim fuere terrori. pag. 118. col. 2

Gentiles.

Gentiles cur appellati canes à Iudæis. pag. 693. col. 2
Gentilium conuerſio reſeruata poſt Paſſionem Chriſti. p. 692. c. 2
Gentiles facti ſunt mediante fide filij Dei; & Iudæi propter infidelitatem in canes tranſmutari. p. 693. c. 2

Gloria.

Gloria propriè quid ſit, & in quo ſita. pag. 45. col. 1
Gloria quare in cœlo nunquam deficiat. pag. 11. col. 1
Gloriam Dei quærentibus cuncta benè cedunt. p. 48. c. 1
Gloria Dei, ſcopus eſſe debet omnium actionum. p. 49. c. 1,
Gloria vera quomodo ſit à nobis aucupanda. p. 50. col. 2
Gloriæ veræ appetitus non damnatur. pag. 51. col. 2
Gloria iure defertur virtute præditis. pag. 52. col. 2
Gloriam hominum reſpuendo, poteſt homo ſua bona opera omnibus explicare. p. 53. c. 2
Gloria ab aliis delata debet in Deum refundi. p. 53. col. 2
Gloriam aliquam Deus in hoc æuo viris ſanctis impertit. p. 55. c. 2
Gloria hominum non quæſita, viris ſanctis nihil diſpendiis affert. p. 54. c. 2
Gloria delata probis, eos non inflat. pag. 55. col. 2
Gloria quænam in hoc æuo quæri poſſit. pag. 54. col. 2
Gloria omnis danda Deo de virtutibus. pag. 56. col. 1
Gloriæ humanæ quædam innoxia aura, viros probos excitat ad virtutem. p. 56. c. 2
Gloriâ delatâ ab aliis, parcè eſt vtendum. pag. 56 col. 1
Gloriam ab hominibus delatam tutiùs eſt fugere quàm admittere. p. 56. c. 2
Gloriam æternam appetere, laudabile eſt. pag 70. col. 1
Gloriam cuiuſque boni deferre Deo decet. p. 204. col. 1
Gloriandi anſam abſtulit hominibus neſciis an ſint in gratia. p. 230. c. 1
Gloria eſt egregiorum facinorum palma. pag. 248. col. 1
Gloria hominum quomodo in puluerem reſoluatur. p. 297. c. 2
Gloria humana fugax, imò momentanea. p. 433. col. 1
Gloria Dei duobus modis accipitur. pag. 445. col. 1
Gloria Dei quomodo maior eſſe queat. ibid.
Gloria quomodo differat à majeſtate. pag. 510. col. 1
Gloria æterna in die iudicij dicetur hæreditas. p. 520. col. 2
Gloria æterna, quibus vocabulis deſignatur. p. 529. col. 1
Gloria æterna, quid exigit ab homine. pag. 529. col. 2
Gloria æterna datur bonis operibus. pag. 528. col. 2
Gloria æterna datur tantùm generoſis. pag. 532. col. 1
Gloria æterna appenditur ad trutinam meritorum. p. 529. c. 2
Gloria æterna ab adultis exigit bona opera. p. 529. col. 2
Gloria æterna quare dicitur brauium. pag. 529. col. 2
Gloria æterna ad quid hominem obſtringit. p. 529. col. 2
Gloria & ærumnæ apud Hebræos eodem nomine deſignantur. p. 531. c. 2
Gloria cuiuſque boni operis ad Deum pertinet. p. 563. c. 1

Gratia.

Gratiæ nomine quid intelligant Theologi. p. 608. col. 2
Gratiæ ſplendor erumpit foras, etiam inuitis ſanctis, qui Dei gratiis illuſtrantur. p. 54. c. 2
Gratia quas diſpoſitiones ab homine prærequirat. p. 180. c. 2
Gratiam iuſtificantem conciliam diſpoſitio proxima non eſt naturalis ordinis. p. 181. c. 1

Gratia animâ inuitâ nequit in eam influere p.181. col.2
Gratiæ influxus quomodo concilietur, ex Auguſt. pag.181.col.2.
Gratiæ ad illapſum quomodo cooperetur homo. pag.182.col.1.
Gratia Dei præueniens anteit conatus noſtros. pag.182.col.2.
Gratia prima non cadit ſub meritum pag. 182. col.1
Gratia non influit, niſi remoueantur obices.p.184. col.2
Gratia quouam ſit apparatu conciliandа. pag. 184. col.1
Gratia diuina congruè pharmaco comparatur. pag.184.col.2
Gratia habitualis in anima quid ſit. pag. 185. col.2
Gratiæ influxus eſt dies feſtus nobis. pag. 185. col.1
Gratiam arcentes obices, quinam ſint. pag. 184. col.2
Gratia iuſtificans eſt qualitas inhærens animæ. pag.186.col.1
Gratia diuina totum hominem rectum facit. pag.186.col.2
Gratia Dei non creatur ex nihilo. pagina. 186. col.1
Gratiæ Dei effectus quàm ſint animæ ſalutares. pag.187.col.1
Gratia eſt in nobis per modum habitus. pag. 186. col.1
Gratiæ Dei obſequio actiones etiam naturales, vt edere, & ambulare, poſſunt eſſe meritoriæ. pag.187.col.2
Gratia Mundi ſpernenda, vt Dei gratia comparetur. pag.188.col.1
Gratiæ Dei & monetæ probatæ comparatio.p.188. col.2
Gratia Dei neceſſaria, vt mandata obſeruentur. pag 189.col.1
Gratia Dei occurrit quotidianis deliquiis. pag.188. col.2
Gratia diuina ſecum fidem vehit. pagina. 189. col.1.
Gratiæ diuinæ maxima commendatio. pag. 189. col.2
Gratia Dei nos commenſales eius facit in Euchar. pag.189.col.1
Gratia eſt præcipua animæ pulchritudo. pag. 190. col.1
Gratiæ effectus ſunt initia, & incrementa boni operis. pag.190.col.2
Gratia eſt quid reale influens in animam. pag.190. col.1
Gratia Dei & voluntas quomodo concurrant. pag.190 col.2
Gratia ſe comitem adiungit omnis boni operis. pag.190.col.1
Gratia non illucet tantùm, ſed accendit ad virtutis cultum. pag.190.col.2
Gratiæ obſequio, à peccatis anima repurgatur. pag.191.col.1
Gratiæ & liberi arbitrij maxima concordia p.190. col.2
Gratiæ Dei beneficia quamplurima. pag.191.c.1
Gratiæ [illegible] effectus vltimus, beatitudinis aſſecutio. pag.191.col.2
Gratiæ Dei effec[illegible] mirabilis in quodam Turca. pag.1[illegible].col.1.
Gratia quomodo det nobis ius ad gloriam. p.191. col.2
Gratiæ influxus, egregio ſymbolo deſignatur.p.194. col.1
Gratia præuenit omnem motum arbitrij.pag. 194. col.2
Gratiæ Dei expers anima, tenebris opacatur. pag.195.col.1
Gratia debet excoli bonis operibus. pag. 197. col.2
Gratia oblata quare non influat in animam. pag.198.col.1
Gratiæ excitanti eſt ſedulo reſpondendum.p.199. col.2
Gratiam eliminat ſecreta quædam ſuperbia.p.200. col.1
Gratia an ſit neceſſaria ad ſeruanda mandata.p.201. col.1
Gratiæ Dei Expertes, quantis malis obnoxij. pag.201.col.2
Gratiam homo nequit proprijs viribus aſſequi. pag.202.col.2.
Gratia ſeu auxilium Dei ſemper adeſt nobis. pag.207.col.2
Gratia Dei Sanctos comitatur vſque ad finem. pag.208.col.1
Gratiam an habeat, certò ſcire nemo poteſt abſque Deo reuelante. pag.219.col.1
Gratiæ neceſſitas probatur ad ſeruanda mandata. pag.358.col.1
Gratiæ neceſſitas ad edenda bona opera eſt de fide. pag.358.col.1
Gratia à Deo promiſſa vt mandata obſeruemus. pag.359.col.1
Gratia Dei non ſtat in anima cum peccato graui. pag.373.col.2
Gratia datur apta ad dæmonis impetus eluctandos. pag.378.col.1
Gratiâ diuinâ ſæpe corpora vegetantur. pag.383. col.2
Gratia ſeu auxilium Dei, quàm efficax. pag. 393. col.2
Gratia cur aquæ typo ſignificata à Chriſto.p.402. col.1
Gratiæ diuinæ quædam cum aqua relatio. p.402. col.2
Gratia Dei homines Angelis aſſimilat. pag. 435. col.2
Gratiam nequit humano niſu anima comparare. pag.522.col.1
Gratia Dei nos præuenit vt benè operemur.p.522. col.2
Gratia Dei influxum Chryſoſtomus & Caſſianus non ſanè ſatis deſcripſerunt. pag. 526. col.1
Gratia quam diſpoſitionem exigat ab anima.p.528. col.1
Gratia & liberum arbitrium concurrunt ad bona opera perpetranda.pag.463.col.1
Gratia vna habitualis, alia actualis. pag. 608. col.2
Gratiam quare natura nequit conciliare nobis. pag.609.col.1.
Gratiæ effectus ſunt omnes animæ motiones ad bona opera fortiter exantlanda. ibid.
Gratiæ per Chriſtum effectus ſunt omnes illæ bonæ animæ motiones. pag.608.col.1
Gratiæ effectus in Polemone dyſcolo adoleſcente. pag.609.col.2
Gratiam non neceſſariam credidere Pelagiani. pag.609.col.1

Gratiâ vnâ benè vtens, ſe ad aliam aptat. pag.610. col.1

Gratia habitualis inſtructus homo, Dei auxiliis indiget vt ſupernaturales exerat actiones. pag.610. col.2

Gratia quomodo operetur velle, & perficere. p.611. col.1

Gratiæ iuſtificantis influxum præcedit aliqua motio ſupernaturalis. p.618.c.2

Gratia iuſtificans animam quid ſit. pag. 623. col.2

Gratiæ influxus neceſſarius ad veniam peccatorum. p.624.c.1

Gratiâ inſtructa anima quomodo moueatur. p.624. col.2

Gratiæ Dei oblatæ poteſt homo reſiſtere. pag.625. col.1

Gratia nullam vim facit libero arbitrio. pag. 631. col.1

Gratiæ & liberi arbitrij concordia ex Auguſtino. p.630.c.2

Gratia Dei neceſſaria eſt ad iuſtificationem. p.633. col.1

Gratia inhærens probatur ex Scriptura ſacra. p.632. col.1

Gratia diuina poteſt intendi in hoc ſæculo. p.632. col.2

Gratia curationum quare fuit debita Iudæis. p.693. col.2

Gratia Dei non eſt æqualis in omnibus. pag.632. col.2

Gratia efficax aliqua momenta petit congrua. p.692.c.2

Gratiæ diuinæ velox & præſens operatio. pag.737. col.1

Gratia diuina nobis ſtrenuis actibus innoteſcit. p.738.c.2

Gratitudinem erga Deum probare debet homo, iugi virtutum omnium praxi. p.156.c.1

Gula.

Gulæ vitium propriè quid ſit. pagina 416. col.2

Gula quando ſit peccatum mortiferum. pag. 417. col.1

Gulæ vitium in quo propriè conſiſtat. pag. 415. col.2

Gulæ patroni fuere Lutherus & Eraſmus. pag.104. col.1. & 2

Gulæ laqueus, ad mortem animas implectit. p.103. col.1

Gulæ ſumunt patrocinium noſtrates hæretici. p.103. col.2

Gulæ proles, corporis & animæ morbi. pag. 411. col.2

Gula præire ſolet vitiis infinitis. pagina 103. col.2

Gulæ incommoda quàm ſint importuna. pag.411. col.2

Gula ferè eſt virtutum omnium inimica. pag. 413. col.2

Gula fregit tabulas acceptæ legis à Deo. pag.414. col.1

Gula benè figurata in Nabuzardan. pag. 414. col.2

Gula facit corpora obeſa malis pluribus obnoxia. p.413.c.2

Gula eſt induſtria prætextu neceſſitatis. p.415.c.1

Gula ferax eſt omnium vitiorum. p.414.c.2.

Gulam coërcere, ſanè eſt facinus operoſum. p.415. col.1

Gulæ vitium quot & quanta ſcandala parturiuit. p.415.col.2

Guloſi rarò fœdo ab hoc vitio conuertuntur. p.415. col.2

Gula quot modis inducat ad peccandum. pag.417. col.1

Gulæ inſidiæ à paucis hominibus obſeruantur. p.416.c.2

Gulæ illecebræ quantæ in perniciem animæ, homini prætenduntur. p.417.c.1

Gulæ indulgere mera hominum dementia eſt. p.417.c.2

Gula velut gladius anceps, quo & animæ, & corpora perimuntur. p.417.c.1

Gulæ pernicies, & incommoda quanta. pag. 416. col.2

Gula ſua mancipia, quibus malis obſtringat. p.417 col.1

Gula trudit huic vitio obſtrictos homines ad inferos. p.417.c.2

Gulæ vitium quare ſit dæmoni perquam gratum. p.418.c.1

Gula qua ratione parens ſit idololatriæ. pag. 417. col.2

Gula facit hominem deteriorem beſtiis. pag. 418. col.1

Gula ſuæ animæ iacturam flocci pendit. pag. 417. col.2

Gula, ex medicis, quanta ſecum mala vehat. p.418. col.2

Gulæ malis ieiunium remedium affert. pag. 419. col.1

Gulæ vitio procuratur apoplexia. pagina 418. col.2

Gula totum corpus & animam corrumpit. pag.419. col.1

Gula radix eſt omnium morborum. pag. 418. col.2

Gulæ ſoboles ſunt vitia infinita. pagina 419. col.2

Gula ſecum vehit maximum amarorem. pag.418. col.1

Gulæ & Dei regno nihil commune. pag. 419. col.2

Gulam eleganter perſtringit Bernardus. pag. 420. col.1

Gula quàm noxia Michaëli Imperatori. pag. 420. col.1

Gulæ finis eſt mors præceps heluonum. pag. 421. col.1

Gula ludis & choreis hominem tradit. pag. 420. col.2

Gula ſibi oneroſa cibo nimio ſaburrata. pag. 421. col.2

Gula Abbatem Manſonem perdidit. pag. 421. col.2

Gula ſua mancipia quò deducat. pagina 421. col.1

Gulæ vitio quibus pharmacis occurratur. pag.420. col.1

Gulam voluit lex Orchia coërcere. pag. 423. col.1

Gulæ olim obnoxij clerici caſtigati. pag. 422. col.1

Gulæ modum impoſuere leges variæ. pag. 42[illegible] col.1

Gulæ fuit patronus eximius Sylla. [illegible]23.c.2

Gulæ cibis luxuriæ ignis acriùs inar[illegible] [illegible] p. 422. col.1

Gula, mala multa Romam inuexit. pag. 425. col. 1
Gulæ fuit inimica lex Licinia. p.423.c.2
Gulæ modum poſuit lex Didia. p.423.c.1
Gula tulit Romanis maxima detrimenta. p.423. col. 2
Guloſis ſupplicia vitio congrua decernuntur. p.424. col. 1
Gulæ vitium Petrarcha corripit eleganter. p.424. col. 2
Gulæ obſtricti Sybaritæ homines inglorij. ibid.
Gula quàm acerbè fuit à Domino caſtigata. p.425. col. 1
Gula velut hamo dæmonis homines ineſcantur. p.425.c.2
Gulæ pernicies egregio ſymbolo lineatur. p. 424. col. 1
Gulæ & ieiunij antitheſes elegantes. pag. 425. col. 2
Gyges qua arte fuit inuiſibilis. pagina 259. col. 1

H

Habitus quid ſit, ſecundùm Philoſophos. p.556.c.1

Hæreſis.

Hæreſes omnes aliquam nequitiam profeſſæ. p.280. col. 2
Hæreſes vt torrentes fluunt, poſtmodum exſiccantur. p.260 c.1
Hæreſes nullæ potuere diu ſubſiſtere, ideoque ſibi malè ominatus eſt Caluinus. pag. 259. col. 1
Hæreſum auctores ſe vitiis obſtrinxerunt. ibid.

Hæretici.

Hæretici fuere vilia ventris mancipia. pag. 92. col. 2
Hæretici quinam ieiunia impugnent. pag. 93. col. 1
Hæretici qui dixere cibos immundos. p.94.c.1
Hæreticorum nequitia legendo Patres SS. p. 97. col. 1
Hæretici doctrinam Chriſti impugnant. pag. 92. col. 2
Hæreticorum argumenta petita ex Sanctis Patribus, quomodo ſoluantur. p.97.c.2
Hæretici veſparum ortum & indolem æmulantur. p.103.c.2
Hæretici harpyis congruè comparantur. pag. 106. col. 1
Hæreticis quâ cautelâ iuit obuiam Eccleſia p.237. col. 1
Hæreticorum importunitas graphicè lineata. p.237. col. 2
Hæreticis inolitum abuti Scriptura ſacra. pag. 238. col. 1
Hæreticorum perfidia egregiè deſcribitur. p. 241. col. 2
Hæreticorum blaſphemiæ circa bona opera. p.243. col. 1
Hæreticorum verſutia optimè demonſtratur. p.242. col. 2
Hæreticos frequentare tutum non eſt. pag. 245. col. 2
Hæretici Galliam totam ſanguine cruentarunt. p.253.c.2
Hæretici cum Gyge mago homine comparati. p.259.c.1
Hæretici malè ſuis ſectis nomina ominati. pag. 260. col. 1
Hæreticos confutandi egregia methodus ab Imperatore Theodoſio aliàs vſurpata. p.262.c.2
Hæreticos Chriſtiani Imperatores perſecuti. p.279. col. 2
Hæretici Cæſareo iure pœnis obnoxij. pag. 280. col. 1
Hæretici quomodo homines à fide auertant. p.357. col. 2
Hæretici figurati in his qui noluere terram promiſſionis gladio ſubiugare. p.359.c.1
Hæreticorum callida indoles explicatur. pag. 438. col. 1
Hæretici Apoſtolici quinam fuerint. pag. 443. col. 2
Hæreticorum aſtutia vt Catholicis imponant. p.444 c.2
Hæretici quomodo impugnent vota religioſa. p.443.c.2
Hæretici vt ſcarabæi turpibus aſſueſcunt. pag. 455. col. 1
Hæretici quare fuere clero inimici. pag. 466. col. 2
Hæretici mulis & equis optimè figurati. pag. 506. col. 2
Hæretici corrumpunt Scripturas ſacras, vt ita ſuos errores aſtruant. p.627.c.2
Hæretici quinam tollant liberum arbitrium. p.628. col. 1
Hæretici omnes ſunt indolis fraudulentæ. p. 671. col. 1
Hæreticis vt porcis placent ſordida volutabra. p.716.c.2

Harpyiæ.

Harpyiæ quale genus olim ferarum fuit. pag. 106. col. 1
Harpyiarum contactu omnia conſpurcantur. p. 106. col. 2
Harpyis hæretici, vt feroces beſtiæ comparantur. ibid.
Harpyiarum elegans deſcriptio ex Virgilio. p. 106. col. 1
Heraclij Imperatoris defectio à fide vnde fuit. p. 209.c.1
S.Hilarij auctoritas quanti æſtimata fuit. pag. 140. col. 2
S.Hilarion pertimuit æſtus gloriæ humanæ magis quàm vortices pelagi deſpumantis. p.58.c.1

Homo.

Homo rebus vti debet, ſed non frui. p.75.c.1
Homo quare rebus infimis ſubijci non debet. p.84. col. 2
Homines omnes in ordine ad Deum ſpectati, ſunt veluti lineæ paralelæ. p.307.c.2
Homines quomodo fiant diuinæ naturæ conſortes. p.371.c.1

Honor.

Honor & gloria quomodo diſtinguantur. pag. 45. col. 1
Honoris definitio quænam dari poſſit. p.44.c.2
Honor verus eſt, qui defertur ab honorato. pag. 45. col. 1
Hoſtia defectuoſa malum portendit omen. p. 310. col. 1

Hoſanna.

Hoſanna quidnam propriè ſignificet. pag. 594 col. 2

Hoſanna quomodo Hieronymus explicat. p. 596. col. 1

Humilitas.

Humilitas Gregorij Magni quanta fuit. pag. 428. col. 2
Humilitas Marcelli II. Papæ fuit inſignis. pag. 428. col. 2
Humilitas vera fuit ſemper refuga honorum. p. 428. col. 1
Humilitas placidam requiem Deo parat. pag. 429. col. 1
Humilitas patens & cuſtos virtutum. pag. 429. col. 2
Humilitas gratiis cœlitus irrigatur. pag. 429. col. 1
Humilibus multa patent aliis inuia. pag. 533. col. 2
Humilitas eſt virtus proxima Deo, p. 429. c. 1
Humiliter de ſe ſentiunt iuſti omnes. pag. 533. col. 2
Humilitas induſtriè profectò Deum inuitat. p. 429. col. 1
Humilitas Dauidis ſacro codice commendatur. p. 535. c. 2
Humilitas gloriam boni operis Deo defert. p. 535. col. 1
Humilitas eò maior, quò plus virtutis ineſt. p. 535. col. 2
Humilitatis & omnium virtutum nexus pag. 534. col. 2
Humilitate merita locuples capiunt incrementum. p. 535. c. 2
Humilitas [illegible] Dei gratiæ ſociatur. pag. 536. col. 1
Humilitas animam diſponit ad gratiam. pag. 616. col. 1
Humilis infantium habitus Chriſto gratus. p. 616. col. 2
Humilitatis amans eſſe debet pœnitens. pag. 616. col. 1
Humilitatis in aula Dei quale munus. pag. 617. col. 1
Humilitatis cultor eximius Chriſtus. pag. 616. col. 1
Humiles animas lætè Deus inhabitat. pag. 617. col. 1
Humilibus tantum Sanctus Spiritus aſſueſcit. p. 617. col. 2
Humilitatem vt doceret Chriſtus, hominem aſſumpſit. p. 617. c. 1
Humilitas nardi ſtipiti comparata. pag. 617. col. 2
Humilitas Chriſti diabolo oppoſita. pag. 617. col. 1
Humilitas eſt virtutum omnium fundamentum. p. 617. c. 2
Humilitas eſt cuſtos ſedula virtutum. pag. 618. col. 1
Humilitatis elegans encomium ex Bernardo. ibid.

Hypocriſis.

Hypocriſis quodnam propriè vitium ſit. pag. 2. col. 1
Hypocriſis quibus lethale virus infundit. pag. 4. col. 1
Hypocriſis intentum eſt, oculos hominum decipere. p. 4. c. 2
Hypocriſim fugiendam bellè docet Chryſologus. pag. 9. c. 2
Hypocriſis & ſuperbia coëunt, vt farinæ eiuſdem. p. 25. c. 1
Hypocriſim, ne irreperet, timuere viri ſancti. p. 27. col. 1
Hypocriſis eſt fermentum veneno aſperſum. p. 288. col. 1
Hypocriſis quare fuit dicta à Chriſto fermentum Phariſæorum. p. 288. c. 2

Hypocrita.

Hypocritæ elegans & genuina deſcriptio. pag. 2. col. 2
Hypocritas Chriſtus odit & acriter carpit. pag. 2. col. 1
Hypocrita qualem perſonam agit in hoc æuo. p. 2. col. 2
Hypocrita cur dicatur exterminare faciem. pag. 3. col. 1
Hypocrita ſemper alienos oculos aucupatur. p. 2. col. 2
Hypocritæ quæſiere fucos vt faciem mutarent. p. 3. col. 2
Hypocritæ quomodo faciem exterminabant. p. 2. col. 2
Hypocritæ fumo vſi vt faciem exterminarent. p. 3. col. 2
Hypocritas damnaturus Chriſtus, cur ait: Amen dico vobis. p. 4. c. 2
Hypocritas quare tam acerbè Deus odit. pag. 3. col. 2
Hypocritæ mercedem ab hominibus quærunt. p. 4. col. 2
Hypocriſis non habere næuos eſt paucorum. p. 3. col. 2
Hypocritarum merces eſt momentanea. pag. 5. col. 1
Hypocritarum odium Chriſtus cautè ſuis diſcipulis inſinuat. p. 3. c. 2
Hypocritarum merces qualis ex Hebræis. pag. 5. col. 1
Hypocritarum merces quænam ex Syris. pag. 5. col. 2
Hypocritarum virtus eſt inane ſimulacrum. ibid.
Hypocritarum quomodo indoles agnoſcatur. p. 6. col. 1
Hypocritarum virtuti quare Deus neget ſtipendium. ibid.
Hypocritarum opera omnia quænam ſint. pag. 5. col. 2
Hypocritæ reuerà ſana mente exciderunt. pag. 6. col. 2
Hypocritæ pœnitentia quia fucata, Deo eſt exoſa. ibid.
Hypocrita & infidelis apud Syros idem ſonant. p. 7. col. 1
Hypocritas acerbâ cenſurâ petit Chryſologus. p. 9. col. 1
Hypocritis quomodo optimè conſulatur. pag. 9. col. 2
Hypocrita in quæ diſcrimina incurrat. pag. 9. col. 1
Hypocritæ inſignis hiſtoria deſcribitur. pag. 25. col. 2
Hypocritæ quare infideles homines appellentur. p. 24. c. 1
Hypocritarum ingenium apto ſymbolo lineatum. p. 25. c. 2
Hypocritas ſuperbos eſſe liquet vno exemplo luculento. ibid.
Hypocritam carpit acri cenſura Papa Gregorius. p. 26. c. 1

Hypocritę accurata & eleganı deſcriptio ab eodem. ibid.

Hypocritæ omnes acri cenſura perſtricti. pag. 26. col.2

Hypocritæ quare ſint cauendi ab omnibus. p. 26. col.1

Hypocritæ in lege veteri reprobati. p.27.c.1

Hypocrita depingitur habitu monſtruoſo. pag.27. col.2

Hypocritas cui aptè facit ſimiles Hieronymus. ibid.

Hypocritæ an gloriam vel honorem ambiant.p.45. col.1

Hypocritæ bona opera quare cadunt merito.p.46. col.2.

Hypocritæ virtus eſt moneta adulterina. pag. 47. col. 2

Hypocritæ merces apud Deum qualis erit.pag.46. col.2

Hypocritæ virtutes ei cedunt ad animæ detrimentum. p.51.c.1

I

Iebus.

IEbus vox Hebræa quid ſignificet. pag. 611. col.2

Iebus quare nuncupata fuit olim Ieroſolyma. ibid.

Ieiunium.

Ieiunium quid ſit, & quotuplex ſit. pag. 93. col.2

Ieiunium qua cautela egeat contra vanitatem. p.6. col. 1

Ieiunij & orationis eſt grata ſocietas. pag. 23. col.2

Ieiunium qua ratione bonum, vel malum ſit.p.61. col. 2

Ieiunium ſine charitate ſuo decore cadit. pag. 62. col.1

Ieiunium quomodo ſit ingratum Deo. pag. 62. col. 2

Ieiunium vt ſit meritorium quid ab homine prærequirat. p.61.c.2

Ieiunio præire debet conuerſio animæ pœnitentis. p.63.c.1

Ieiunio plerumque accenditur auaritia. pag. 61. col.2

Ieiunij comes eſſe debet eleemoſyna. pag. 63. col. 1

Ieiunium ad virtutem pertinet operoſam. pag.61. col 2

Ieiunium eſt Deo ingratum, in quo voluntas noſtra reperitur. p.62.c.2

Ieiunium ab eleemoſyna ; gratiæ ſuſcipit incrementum. p.64.c.1

Ieiunium quare eleemoſyna perficiat. pag. 64. col. 2

Ieiunium eſt pœna, Deo ſatisfaciens. pag. 64. col.1

Ieiunij & eleemoſynæ ſocietas probatur exemplo. p.64.c.2

Ieiunij encomia edita à Sanctis Patribus. pag. 64. col. 2

Ieiunium ſine eleemoſyna auaritiæ ſuffragatur. p.65.c.1

Ieiunium patitur deliquium, abſque eleemoſyna. p.65.c.2

Ieiunium cur impugnetur ab hæreticis. pag. 92. col. 2

Ieiunium quinam hæretici impugnarint. pag. 93. col. 1

Ieiunium quare non impugnarint hæretici exortî in Eccleſia primitiua. p.92.c.2

Ieiunium diſtinguitur in morale, naturale, & Eccleſiaſticum. p.93.c.1.& 2

Ieiunium quomodo impugnetur ab hæreticis. p.94.c.1

Ieiunium homini indictum eſt à Deo. pag. 95. col. 1

Ieiunium quatuor regulas Eccleſiæ ſupponit.p.93. col.2

Ieiunium inuoluit abſtinentiam à carne. pag. 94. col. 1

Ieiunium morali præcepto fuit indictum Iudæis, ideoque viget adhuc hoc mandatum. pag. 95. col. 2

Ieiunium familiare fuit olim Apoſtolis. pag. 96. col. 1

Ieiunia Eccleſiaſtica ab initio inſtituta. pag. 132. col. 1

Ieiuniat frequentiùs Eccleſia, quàm Synagoga.p.95. col. 2

Ieiunium efficax ad vitia profliganda. pag. 96. col. 1

Ieiunium multis Scripturæ textibus aſtruitur.p.95. col.2

Ieiunij aſſertor fuit Chriſtus exemplo ſuo.pag.96. col. 1

Ieiunium aſtruunt & commendant Canones ſacri. p.97.c.2

Ieiunabant neophyti, fidem poſtea profeſſuri.p.98. col. 1

Ieiunio violato, paradiſo fuit pulſus Adam. p.98. col.2

Ieiunio obſeruato dæmon ab homine profligatur. p.98.c.1

Ieiunij præceptum Adamo fuit indictum. pag. 98. col. 2

Ieiunium eſt congruus apparatus ad gratiam.p.98. col. 1

Ieiunij præclara encomia ex Sancto Baſilio. p. 98. col. 2

Ieiunij virtus eſt in omnia vitia ſingularis.pag.98 col.1

Ieiunium quantis gratiis animam ſtipet. pag. 98. col. 2

Ieiunium ex Sanctis PP. maximè prædicatur.p.99. col. 1

Ieiunio aſſueti erant primi Chriſtiani. pag. 99. col.2

Ieiunij effectus ſunt animæ ſalutares. pag. 99. col. 1

Ieiunij virtus ad conciliandam Dei gratiam. p.99. col. 2

Ieiunio iniurij guloſi homines arguuntur. pag. 99. col. 1

Ieiunio ſtante primus homo non peccauit.pag.100. col. 1

Ieiunio quantùm tribuit Tertullianus. p.99.c.2

Ieiunium argumentis validis inculcatur. pag. 100. col. 2

Ieiunium à lege noua, & veteri commendatur. pag.100.c.1

Ieiunando ſibi procurat homo roboris incrementum. p.99..2

Ieiunium compeſcit inſolentiam carnis. pag. 100. col. 1

Ieiunij virtus eleganter deſcribitur. p.100.c.2

Ieiunia valde auſtera primi ſæculi. p.101.c.2

Ieiunia obſeruata in primitiua Eccleſia. pag. 100. col. 2
Ieiunia cur fuere nobis cœlitus indicta. pag. 101. col. 1
Ieiunium quoſnam homines non obſtringat. p. 101. col. 2
Ieiunium arcet dæmones ab homine. pag. 101. col. 2
Ieiunium quare ſenes & iuuenes non obſtringat. p. 101. c. 2
Ieiunij cultores fuere viri omnes ſancti. pag. 101. col. 1
Ieiunium quare non ſoluit potus vini. pag. 102. col. 1
Ieiunium vt ſit perfectum, quid requirat. p. 102. col. 2
Ieiunium indicendo, quid prætendat Eccleſia. p. 102. c. 1
Ieiunij laudes ex Sancto Cypriano. pag. 102. col. 2
Ieiunia præuia habuere præclara facinora. pag. 103. col. 1
Ieiunia indiſcreta ſunt homini præcauenda. p. 102. col. 1
Ieiunium quare vetat abſtinentiam à carne. p. 107. col. 1
Ieiunium ad mœrorem congruit exprimendum. p. 107. c. 2
Ieiunia alia obſeruata à Iudæis, præterea quæ Moyſes inſtituit. p. 108. c. 1
Ieiunium ab hominibus ethnicis obſeruatum. ibid.
Ieiunium eſt animæ, & corpori ſalutare. pag. 111. col 1
Ieiunia quædam auſtera Sanctorum vide. p. 113. c. 1. & 2
Ieiunia quàm auſtera Iuſtiniani Imperatoris p. 113. col. 2
Ieiunij tempore carnem edentes caſtigati. pag. 114. col. 1
Ieiunij obſequio omnia vitia ſubiugantur. pag. 119. col 2
Ieiunio quare nolint hæretici certos dies aſſignari. p 118 c. 2
Ieiunij dies decernere pertinet ad Eccleſiam. p. 114. col. 1
Ieiunia crebra quare fuerint inſtituta. pag. 119. col. 2
Ieiunando, cuſa nobis diaboli ſpicula retunduntur. p. 118. c. 1
Ieiunium vt ſit meritorium quid requirat. pag. 127. col. 1
Ieiunij meritum quomodo hæretici impugnent. p. 127. c. 2
Ieiunium cur ſtet cum vſo vini, & leguminum, quamuis ea ſint Veneris incentiua. p. 109. c. 1
Ieiunium aptum ad fœdus cum Deo renouandum. p. 127. c. 1
Ieiunium charitate inſtructum meritorium eſt, p. 127. c 2
Ieiunium vnde fiat Deo perquam gratum. p. 128. col. 1
Ieiunio mens fit aptior ad cultum Dei. pag. 132. col. 1
Ieiunium induit ſpeciem omnium virtutum. p. 129. col. 2
Ieiunium rationem participat omnis boni. p. 129. col. 1
Ieiunium quomodo ſit actus latriæ. pag. 129. col. 2
Ieiunij efficacia ex pluribus hiſtoriis. pag. 130. col. 1. & 2
Ieiunia mactata caro ſicut hoſtia immolatur. p. 129. col. 2
Ieiunium ad honorem Dei inſtitutum. pag. 132. col. 2
Ieiunij meritum cur impugnent hæretici. pag. 130. col. 1
Ieiunium habet ea quæ conducunt ad meritum. p. 131. c. 2
Ieiunium mercede diuite compenſatur. pag. 131. col. 1
Ieiunio merces quare dioes decernatur. pag. 132. col. 2
Ieiunium vt proſit, exigit ieiunium à vitiis. p. 133. col. 2
Ieiunium Canones ſacri ſæpe commendant. p. 133. col. 1
Ieiunium adhibitum ab Apoſtolis in actionibus magni ponderis & momenti. p. 135. c. 2
Ieiunium remedium potens contra vitia. pag. 134. col. 2
Ieiunio peccatum graue demit meritum. pag. 133. col. 2
Ieiunium quàm conſtanter obſeruatum à Bizantinis graſſante fame. p. 135. c. 2
Ieiunij multa encomia. pag. 133. c. 2. & pag. 134. col. 1
Ieiunij efficacia probatur variis hiſtoriis. pag. 135. col. 1
Ieiunium terrorem magnum diabolis incutit. p. 381. col. 2
Ieiunium cur Chriſtus tentandus præmiſit. p. 133. col. 1
Ieiunium deiectas animæ vires ſuſcitat. pag. 410. col. 2
Ieiunio franguntur omnes noxiæ voluptates. p. 410. col. 1
Ieiunij neceſſitas probatur ex S. Auguſtino. p. 410. col 2
Ieiunium Chriſtus obſeruauit ad exemplum. p. 410. col. 1
Ieiunio armatus Adam creatus eſt. pag. 410. col. 2
Ieiunio congruè verno tempori comparatur. p. 412. col. 1
Ieiunio comite facinora ardua conſummata. p. 412. col. 2
Ieiunium quàm ſit prudenter obſeruandum. p. 410. col. 2
Ieiunij effectus variæ probant hiſtoriæ. pag. 412. col. 1
Ieiunia multis olim gentibus indicta. pag. 411. col. 2
Ieiunio leones & ignis ſuperati. p. 412. c. 1
Ieiunia ſæpe aureo ſæculo frequentata. pag. 413. col. 1
Ieiunio collapſa animæ ſanitas inſtaurata. pag. 413. col. 2
Ieiunij encomia luculenta ex Scriptura. pag. 414. col. 1
Ieiunium ab athletis ſæpius obſeruatum. pag. 413. col. 2
Ieiunio mediante fuit lex impetrata. pag. 414. c. 1
Ieiunium eſt omnium virtutum rudimentum. p 414. c. 2
Ieiunij commoda ex gulæ cladibus innoteſcunt. p. 416. c. 1
Ieiunij armaturâ dæmon facilè ſuperatur. p. 414. col. 2

Ieiunij & gulæ antitheſes, ex S.Ambroſio. p.425. col.1.& 2
Ieiunium largum gratiæ influxum conciliat,p.425. col.2

Imperator.

Imperatoris inaugurandi ritus ſingularis. pag. 39. col.2
Imperatori prima die inaugurationis memoria mortis egregio ſymbolo refricata. p.40.c.1
Indi quomodo ſuos eligebant Reges. pag. 59. col.2

Infernus.

Inferni elegans deſcriptio ex Chryſoſtomo. p.550. col.1
Inferni tenebræ reales erunt & æternæ. pag. 159. col.1
Inferni ignis qualis erit. pag.149. col.2. pag. 159. col.2
Inferni ignis quare æternus erit. p.549.c.2
Inferni ſupplicium omnia mala dicit. pag. 549. col.1
Inferni ignis vret præcipuè voluptuoſos. pag. 550. col.1
Inferni ignis animas & corpora cruciabit.pag.566. col.1
Inferni ignis quomodo cruciabit, oſtenditur egregia comparatione. p.566.c.2
Inferni meditatio quos effectus in homine ſortiatur. p.567.c.2
Inferni præclara deſcriptio ex S.Auguſtino.p.159. col.1
Inferni pœnæ horrendæ reos plectent. pag. 159. col.2
Inferni deſcriptio ex S. Bonauentura. pag. 550. col.2
Infernus aget in reprobos iuxta mala ab illis in hoc ſæculo perpetrata. p.566.c.1
Inferni deſcriptio genuina,ex S.Gregorio.pag.567. col.2
Infernalis ignis virtus combuſtiua ad animas & corpora porrigetur. p.566.c.1

Inimici.

Inimicorum odium quale veritum ſit. pag. 285. col.1
Inimicorum odia priuata vetat lex Moſaica.p.285. col.2
Inimici quales irreconciliabili odio ſint habendi, p.285.c.1
Inimicorum noſtrorum eſt deploranda ſalus, potiùs quàm iniuria vindicanda. p.312.c.1
Inimici quomodo licitè odio haberi poſſunt.p.313. col.1
Inimicorum vitia non ſunt amanda. pag. 314. col.2
Inimicorum vitia ſuo odio perſequenda.pag.316. col.1
Inimicorum mala quomodo placere queant. p.317.c.2
Inimicis quando teneamur benè facere. pag. 321. col.2
Inimici à nobis ferendi ſunt vt phrenetici pag. 323. col.2
Inimicitias refricanti,fuit aliàs imprecatum. p.327. col.1
Inimicitiis compoſitis ſolita erigi monumenta. p.329.c.1
Inimici valde nobis vtiles ad ſalutem. pag. 333. col.2
Inimici à Deo cur derelicti Hebræis. pag. 334. col.2
Inimicos acres habuere viri ſancti. pag. 335. col.1
Inimici, nos ſedulò obſeruando, proſunt. p. 334. col.2
Inimicos vtiles eſſe probatur exemplo. pag. 335. col.1
Inimicis beneficus abundè fuit Rex Alphonſus. p.335.c.2
Inimici vtiliores ſæpe ſunt amicis, ex Antiſthene, p.335.c.1
Inimici noſtri præcipui, ſunt vitia. pag. 335. col.2
Inimicos quomodo occidebat Sigiſmundus Imper. p.336.c.1

Iniuria.

Iniuriæ aliis factæ, Deum offendunt. pag. 332. col.1
Iniuriarum obliuio ſuadetur eleganti oratione. p.333.c.2
Iniuriæ acceptæ obliuio cita facit, vt iniuriæ illatæ Deo citiùs ignoſcantur. p.305.c.1
Iniuriarum memoria reſidens, eſt lethalis.pag.306. col.1
Iniurias quomodo vindicabat Sigiſmundus.p.336. col.1
Iniuriæ quare initio quadrageſimæ remittendæ. p.305.c.1
Iniuriis alios laceſſentes ſunt miſerandi. pag. 307. col.1
Iniurias ferendas æquo animo docet S. Chryſoſt. p.306.c.2
Iniurias atroces remiſit Alexander. pag. 309. col.1
Iniuriæ acceptæ fuit immemor Camillus. pag. 309. col.2
Iniurias ſuas remiſere gratis Heraclienſes.pag.309. col.1
Iniuriæ remiſſæ vtiles ſunt homini condonanti. p.336.c.1
Iniurias acerbas generoſè oblitus eſt Pericles. p.309.c.2
Iniuriæ immemor Traxiles Rex Indiæ. pag. 309. col.1
Iniurias remiſere ſibi inuicem Scipio Africanus, & Tiberius Gracchos. p.309.c.2
Iniurias remittere,Mundus ſtultè putat inglorium. p.308.c.2
Iniurias remiſere Socrates, & Euclides. pag. 309. col.2
Iniurias illatas vltro Pyrrhus relaxabat. pag. 309. col.1
Iniurias graues moriens Phocio relaxauit.pag.310. col.1
Iniuriarum memores carpit S.Hieronymus. p.310. col.2
Iniuriarum vltor acer fuit Rex Cambyſes.pag.310. col.1
Iniurias acerbas remiſit Regina Conſtantia.p.311. col.2
Iniurias remiſit Arbaces Rex Chaldæus. pag. 310. col.1
Iniurias remiſit ſtrenuè Epiſcopus Arelatenſis. p.311.c.1
Iniurias vindicare, ſcelus eſt lethale. p.313.c.1
Iniurias vt remittamus,vrget S.Bernardus.pag.312. col.2
Iniurias vlciſcendo graue malum ſibi conſciſcit homo. p.313.c.2
Iniurias vltro Deus remittit hominibus. pag. 312. col.2

Iniurias

Iniurias remittentis Stephani encomium. pag. 314 col. 1
Iniuriæ illatæ Deus ipſe ſeuus vltor eſt. pag. 314. col. 2
Iniuriæ remittendæ ante orationem. pag. 314. col. 1
Iniuriæ acceptæ, quomodo condonandæ. pag. 327. col. 1
Iniurias remittendo Deum facimus propitium. p. 314. c. 1
Iniurias relaxare, ritus erat olim religionis. p. 327. col 1
Iniuriarum memoriam detergit Paſſio Chriſti Domini meditata. p. 328. c. 2
Iniurias atroces remiſit Andronicus Imperator. p. 330. c. 1
Iniurias remiſit Henricus IV. Rex Galliæ, ibid.
Iniuriam grauem remiſit Franciſcus à Goyſia. p. 330. c. 2
Iniuriam intentatæ necis remiſit Cliſſonius. p. 331. col. 2
Iniurias atroces acceptas Veneti condonarunt. p. 332. c. 1
Iniuriam alteri irrogans valde ſibi iniurius eſt. p. 333. c. 1
Iniurias quomodo vindicauere viri ſancti. p. 357. col. 1

Intellectus.

Intellectus eſt perſpicax oculus animæ. pag. 16. col. 1
Intellectus tenebris offuſus, animæ noxius. pag. 16. col. 2

Intentio.

Intentio eſt menſura actionum humanarum. p. 8. col. 1
Intentio vna nequit cœlum & terram aſpicere. p. 14. col. 2
Intentio qua ratione ſibi ſtatuat theſaurum. pag. 12. col. 2
Intentio eſt velut perſpicax oculus animæ. pag. 13. col. 1
Intentio bonitatem aut nequitiam affricat actioni. p. 14. c. 2
Intentionis bonæ & malæ deſcriptio. pag. 13. col. 1
Intentio dirigit animam, vt oculus totum corpus. p. 47. c. 1
Intentione mala, bona opera vitiantur. pag. 47. col. 1
Intentio qua ratione fiat recta aut obliqua. p. 47. col. 2
Intentio gloriæ humanæ aucupandæ, praua eſt. p. 54. c. 1

Inuidia.

Inuidiæ nequitia maxima lineatur. p. 737. c. 2
Inuidiæ virulenta indoles explicatur. pag. 269. col. 1

Iſraëlita.

Iſraëlita quid apud Hebræos ſignificet. pag. 612. col. 2

Iudæi.

Iudæorum zelus qua ratione fuit laudabilis. p. 736. col. 2
Iudæorum inuidia in Chriſtum qualis. pag. 737. col. 1
Iudæorum zelus in amarum liuorem mutatus. p. 736. c. 2
Iudæi perculſi liuore, gratis Chriſtum perſecuti ſunt. ibid.

Iudex.

Iudex Chriſtus cur apparebit in ſpecie hominis. p. 555. c. 2
Iudex in die iudicij bonis erit conſolationi, terrori verò malis. p. 511. c. 1. & 2
Iudicis Chriſti maieſtas qualis erit. pag. 508. col. 2
Iudex Chriſtus miniſterio Angelorum vtetur. p. 512 col. 2
Iudicis in extremo die ſententia vocalis erit. p. 531. col. 2
Iudex cur non apparebit in maieſtate diuinitatis. p. 555. c. 2

Iudicium extremum.

Iudicij extremi deſcriptio, ex S. Bernardo. p. 551. col. 2
Iudicij extremi mentionem quare fecit Chriſtus biduo ante Paſſionem. p. 511. c. 2
Iudicij extremi narratio realiter eſt intelligenda. p. 512. c. 1
Iudicio intererunt omnes homines. pag. 513. col. 1
Iudicium duplex erit in extremo die. pag. 514. col. 2
Iudicium vnum diſcuſſionis, aliud retributionis. p. 515. c. 1
Iudicari non pertinet ad Angelos, nec dæmones. p. 514. c. 2
Iudicij extremi meditatio eſt antidotum. pag. 552. col. 2
Iudicij extremi timor eſt homini ſalutaris. p. 555 col. 1
Iudicij extremi obliuio pernicioſa eſt. pag. 553 col. 1
Iudicij extremi mentio facta à Paulo Felicem Præſidem tremefecit. p. 555. c. 1
Iudicij extremi meditatio qualis eſſe debet. p. 555. col. 2
Iudicium extremum perfecta charitas non timet. p. 560. c. 2
Iudicium extremum meditatum prodeſt ſanctis viris. p. 561. c. 1
Iudicij extremi horror deſcribitur à Hieronymo. p. 564. c. 1
Iudicij diem terribilem fore probat Gregorius. p. 564. c. 2
Iudicij dies peccata omnium exponet. pag. 569. col. 1
Iudicium extremum cum miſericordia mediandum ex Bernardo. p. 579. c. 2

Iuſtitia.

Iuſtitiæ triplex acceptio deſcribitur. p. 369. c. 1
Iuſtitia forenſis quænam ſic dicatur. pag. 374. col. 2
Iuſtitia legis, & iuſtitia in lege quomodo differant. p. 233. c. 1
Iuſtitia noſtra propriè quænam ſit. pag. 371. col. 1
Iuſtitia iuſtorum eſt qualitas inhærens. pag. 371. col. 2

Iuſti.

Iuſti licèt ſeruiant, liberi ſunt. pag. 174. col. 2.
Iuſti quomodo lauent manus, ſuas in ſanguine peccatoris. pag. 337. col. 1
Iuſti reſurgent primi, deinde reprobi. pag. 515. col. 1
Iuſti in die iudicij ſtatim ſeparabuntur à malis. pag. 513. col. 2.
Iuſtis hic plerumque mali præſunt. pag. 516. col. 2
Iuſti in die iudicij Chriſto occurrent ſurſum euecti.

euecti. p.517.c.1
Iuſtos quare ſacra Scriptura vocet oues. ibid.
Iuſti quomodo collabuntur ad dexteram. pag. 516. col.2
Iuſti quomodo diſcernantur ab iniuſtis. pag. 533. col.2
Iuſtorum anni recoluntur in Scriptura, ſed hominum nequam tempora reticentur. p.742.c.1

Iuſtificatio.

Iuſtificatio hominis propriè quid ſit. pag. 632. col.1
Iuſtificatio hominis quot modis accipiatur. p.369. col.2
Iuſtificatio quænam exigat ab anima. pag. 182. col.1
Iuſtificari ante Deum & ante homines differunt. p.233.c.1
Iuſtificare non potuit lex Moſaica obſeruata. p.233. col.2
Iuſtificatus qua ratione fuit Abraham. pag. 234. col.2
Iuſtificatio includit fidem & opera. pag. 237. col.2
Iuſtificatio ex hæreticorum mente, quid ſit. p.370. col.1
Iuſtificationis impetratoria eſt fides, ex Auguſtino. p.370.c.2
Iuſtificatio forenſis non dignos cœlo facit eos quos iuſtificat. p.371.c.2
Iuſtificationis cauſa non eſt ſola fides. pag. 370. col.2
Iuſtificatio omnia peccata emundat. pag. 372. col.1
Iuſtificatio fit per iuſtitiam inhærentem. pag. 373. col.1
Iuſtificatio pœnitentis, opus eſt Dei. pag. 373. col.2
Iuſtificatio in quo ſita ſit ex Concilio Trid. p.374. col.2
Iuſtificatio non fit ſolis animæ viribus. pag. 374. col.1
Iuſtificatio pœnitentis quomodo fiat. pag. 632. col.1
Iuſtificatio pœnitentis præter remiſſionem peccatorum exigit gratiæ illapſum. p.633.c.1
Iuſtificantur factores Chriſtianæ legis. pag. 661. col.2

Iuſtinianus.

Iuſtiniani Imperatoris quàm auſtera ieiunia. p.113. col.2
Iuſtinianus vna lege totum Imperium regi voluit. p.152.c.2

L

LAcædemones ingloriè vnguentarios expulerunt. p.7.c.1

Lapidare.

Lapidati rei primò à teſtibus, apud Hebræos. p.568. col.2

Latria cultus.

Latriæ cultus ad quem propriè pertineat. pag. 392. col.2

Leuita.

Leuitarum benedictio diſtincta à cæteris. pag. 530. col.1

Lex.

Lex propriè quid ſit apud Iuriſperitos. pag. 565. col.2
Lex factorum ad vtrumque teſtamentum pertinet. p.233.c.1
Legibus quantùm olim detulere Romani. p.131. col.2
Leges duodecim tabularum vnde ſint ortæ. p.132. col.1
Lex Moſaïca ſeruili modo homines obſtringebat. p.284.c.1
Legem Moſaïcam adimplere, quid ſit. pag. 284. col.2
Lex Euangelica erudit homines vt filios Dei. p.284.c.1
Lex Moſaïca duobus modis à Chriſto impleta. p.284.c.2
Lex Euangelica nobilior lege Moſaïca. pag. 284. col.1
Lex talionis olim ad arbitrium iudicis obſeruata. p.285.c.1
Lex Moſaica damnauit odia priuata. pag. 285. col.2
Legi Moſaïcæ additiones à Chriſto factæ legem explicant. p.284.c.2
Leges à Moyſe datæ, & Scribarum interpretationes quomodo dignoſcantur. p.286.c.1. & 2. p.287. col.1
Leges Moſaïcas pertinentes ad inſtitutionem morum Chriſtus non antiquauit. p.286.c.2
Leges Moſaicas quomodo Scribæ interpretabantur. p.288.c.1
Lex Moſaïca duo habet attendenda, quorum vnum eſt corporale, & alterum ſpirituale. p.288.c.2
Lex Euangelica ad perfectionis apicem euehit. p.289.c.2

Libertas.

Libertas ſeruorum Dei quænam ſit. pag. 178. col.1
Libertas impiorum, eſt ſeruitus vitiorum. p.342. col.1
Libertas Chriſtiana in quo propriè ſita. pag. 178. col.1
Libertas qua conditione data fuit homini à Deo. p.341.c.2
Libertas vera acquiritur obediendo legi. pag. 342. col.1
Libertas ex parte debiti quid ſit. p.446.c.2
Libertas arbitrij propriè quid ſit. ibid.
Libertas à coactione quidnam propriè ſit. ibid.
Libertas triplex à Theologis deſcribitur. ibid.

Liberius Papa.

Liberij Papæ hiſtoria ſcitu digniſſima. pag. 269. col.2
Liberius duriùs egit contra S. Athanaſium. p.270. col.1
Liberius in quo erraſſe conceditur. pagina 270. col.2
Liberius Papa non errauit in fide. pag. 270. col.1

Libertini.

Libertini qui ſint ex iure ciuili. p.339.c.2
Libertini ingrati, ſeruitute mulctati. pag. 341. col.1

Liberum arbitrium.

Liberum arbitrium propriè quid ſit. pag. 625. col.2
Liberum arbitrium inuoluit intellectum & voluntatem. p.626.c.1
Liberi arbitrij definitio ex Magiſtro ſent. pag. 626. col.2
Liberi arbitrij libertas quænam ſit. ibid.

Liberum arbitrium probatur ex Scriptura. pag. 627. col. 1
Liberum arbitrium vt tollant hæretici, deprauant Scripturas. p. 627. c. 2
Liberum arbitrium probatur rationibus. pag. 628. col. 1
Libero arbitrio ſublato, non eſſet virtus. pag. 629. col. 1
Liberum arbitrium probat lex à Deo data. p. 629. col. 2
Liberi arbitrij libertas à neceſſitate. pag. 630. col. 1
Liberi arbitrij & gratiæ Dei concordia. pag. 630. col. 2
Libero arbitrio vim gratia non facit. pag. 631. col. 1
Libero arbitrio ſublato pœnæ reis non ſunt licitè decernendæ. ibid.

Libri.

Libri in die iudicij aperti quales erunt. pag 531. col. 1

Luxus.

Luxus antiquorum in variis vnguentis. pag. 66. col. 1
Luxum multis nocuiſſe liquet exemplis. pag. 66. col. 2

M

Maieſtatis nomen vnde propriè deriuetur. p. 511. c. 1
Maieſtas quomodo à gloria diſtinguatur. pag. 510. col. 2

Malum.

Malum qua ratione queat definiri. p. 748. c. 2
Malum aliud eſt culpæ, aliud verò pœnæ. p. 748. col. 2
Malum pœnæ quare viris noxiis infligatur. p. 749. col. 1
Malum culpæ voluntarium eſt, pœnæ verò malum eſt coactum homine reluctante. ibid.
Malum culpæ, malum pœnæ reo conſciſcit. p. 748. col. 2
Malum culpæ, quare malo pœnæ peius eſt, & grauius. ibid.

Mancipia.

Mancipia quare tali nomine nuncupata. pag. 339. col. 2

Mandata

Mandatorum obſeruatio quibus ſit impoſſibilis. p. 360 c. 1
Mandata, quare leue iugum dixit Chriſtus. p. 360. col. 2
Mandata Dei ſine gratia non poſſunt obſeruari. p. 201. c. 1
Mandata nemo ſuis viribus obſeruare poteſt. p. 233. col. 1
Mandata Dei ſpectari poſſunt ſecundùm ſubſtantiam, vel ſecundùm modum illa obſeruandi. p. 321. c. 1
Mandata Dei ſunt catenæ de cœlo pendulæ. p. 358. col. 1
Mandata Dei quare poſſunt obſeruari. pag. 357. col. 1
Mandata Dei nihil niſi amorem ſpirant. pag. 338. col. 1
Mandatorum obſeruatio promiſſa à Deo. pag. 359. col. 1
Mandatorum obſeruatio poſſibilis oſtenditur. p. 339 c. 2
Mandata non poſſe obſeruari, blaſphemi dicunt. p. 359. c. 1
Mandata Dei obſeruata ex Scriptura ſacra. ibid.
Mandata obſeruata notant gratiæ influxum. p. 358. col. 2
Mandatorum difficultas vnde petatur. pag. 360. col. 1
Mandata Dei qua ratione queant obſeruari. p. 360. col. 2
Mandata Dei quibuſnam grauia ſint. pag. 361. col. 1
Mandata dura dicentes odit Auguſtinus. pag. 360. col. 2
Mandata Dei res perfectas nobis præcipiunt. p. 361. col. 1
Mandatorum pondus homines obſtringit ad gratiam deſuper inquirendam. p. 360. c. 2
Mandata Dei poſſibilia ſunt amanti. pag. 361. col. 1
Mandata fuere Dei amore condita. pag. 360. col. 2
Mandata ſua Deus ipſe facit poſſibilia. pag. 361. col. 2
Mandata Dei ſimilia ſunt alis auium, quarum pondus aues alleuiat. p. 363. c. 1
Mandata Dei quibuſnam poſſibilia ſint. pag. 361. col. 1
Mandata Dei obſeruata fuerunt à puellis. p. 363. col. 1
Mandatum & conſilium, quomodo differant. p. 442. c. 2
Mandatum eſt, vbi pœna eſt non facienti. p. 444. col. 1

Manumiſſio.

Manumiſſio quid ſit apud Iuriſperitos. pag. 340. col. 1
Manumiſſio quot modis olim fiebat ex Iure ciuili. ibid.
Manumiſſio hominis à Deo qua conditione fuit facta. ibid.

Maria.

Maria Virgo nunquam peccauit venialiter. p. 647. col. 1
Mariæ Virgini quàm benè affectus Chryſoſtomus. p. 646. c. 2
Mariæ præclara encomia ex Sanctis Patribus. p. 646. c. 1. p. 647. c. 1. & 2
Maria quare fuit immunis à peccato. pag. 647. col. 1
Mariæ conceptionem immaculatam fuiſſe non negat Concilium Tridentinum. p. 647. c. 2

Marius.

Marius Imperator triduò ſolùm imperauit. p. 40. col. 1

Medicina.

Medicina quid ſignificet in Scriptura. pag. 490. col. 1
Medicinæ præclara encomia ex Fernelio. pag. 491. col. 1
Medicinæ partes præcipuæ quænam ſint. pag. 490. col. 2
Medicina rerum magnâ notitiâ pollet. pag. 491. col. 1

Medicus.

Medicos habere intereſt Reipublicæ. pag. 492. col. 1
Medici tenentur ægros admonere vt ſacramentis ſe præmuniant. p. 493. c. 1
Medici nuncupati Reges in Scriptura. ibid.
Medici nomen quid Græcè ſonet. pag. 493. c. 2

Meritum.

Meritum.

Meritum tria quædam in bono opere prærequirit. p.131.c.1
Meritum & merces quid in opere præſupponant. p.166.c.1
Meritum noſtrum eſt effectus meritorum Chriſti. p.471.c.2

Milo.

Milo quare fuit à beſtiis deuoratus. p.60.c.1

Miſericordia.

Miſericordia propriè quidnam ſignificet. p.139.c.2
Miſericordias ſeptem commemorat Auguſtinus. p.140.c.1
Miſericordia non meditanda ſine iuſtitia. p.243.c.2
Miſericordia Dei neminem excipit. p.140.c.1
Miſereri apud Hebræos, quid ſignificet. p.687.c.1

Monachus.

Monachi nomen quid propriè ſignificet. pag.438. col.1.& 2
Monachis cur interdictus eſus carnis. p.412.c.1
Monachi nomen valde antiquum eſt. pag. 438. col.2
Monachi nomen deductum ex Scriptura. pag.439. col.1
Monachorum hoſtis Agrippa malè moritur. p.439. col.2
Monachi quare ſint inuiſi hæreticis. pag.439.c.1
Monachi nomen quare velut inglorium malè audiat. ibid.
Monachorum habitum ludibrio habuit Conſtantinus Copronymus Imperator poſtea caſtigatus. p.439.c.2
Monachorum veſtes quomodo impugnent hæretici. p.440.c.1
Monachorum habitus laudatus à ſanctis. pag.440. col.1.& 2
Monachalis habitus deſcriptio & ſignificatio. p.440.c.2
Monachi habitus qua cautione datus olim. pag.441. col.2
Monachalem habitum Manuel Imperator fore ſibi credidit armaturam. p.442.c.2

Moniales.

Monialium clauſura decreta ab Eccleſia. pag. 48. col.1

Moneta.

Moneta vt ſit probata, debet habere tria, pag.48. col.2
Monetæ probatæ comparatio cum opere meritorio. p.49.c.1
Monetam quo ſigno nationes variæ diſtinxerint. p.49.c.2
Monetam cudit Perennius, ideo morte affectus. ibid.
Moneta Gentilium figurâ beſtiæ denotata pag.49. col.1

Morbus.

Morbi definitio quænam detur à medicis. pag.173. col.1
Morbis quare ſint corpora noſtra obnoxia. p.172. col.2
Morborum initiis non eſt tutum purgare. p.173. col.2

Mors.

Mors homini inflicta, notat miſericordiam Dei. p.38.c.1
Mors quare ſit deſiderabilis homini. p.38.c.2
Mors quare debeat eſſe homini grata. p.39.c.1
Mors ſanctorum quare ſit pretioſa. p.38.c.2
Mortis memoria refricata die inaugurationis Imperatoris. p.39.c.2
Mortis memoriam quare die prima Quadrageſimæ Eccleſia inſinuat. p.39.c.1
Mors quanta ſecum commoda vehat. p.38.c.2
Mortis memoria reuocata parit omnium planè rerum faſtidium & contemptum. p.39.c.2
Mortis memoria quot theſauros recondat. pag 41. col.2
Mortis memoria faſtum Principum deprimit. p.40. col.1
Mortis memoriam qua ratione ſibi familiarem fecit Sigiſmundus Rex Polonus. p.40.c.1
Mortem recolit homo, vitæ meditans breuitatem. p.42.c.1
Mors quotidie aliquid de vita decerpit. pag. 42. col.2
Mors horrenda Chryſorij Senatoris. p.208.c.1
Mortificationi quare ſit iugiter inſiſtendum. p.344 col.2

Moyſes.

Moyſes quare populum occidit, pro quo antè Deum ſupplex orauerat. p.317.c.1

Mulieres.

Mulieres quæ fuco ſuam faciem adulterant, ab Ambroſio cenſurâ congruâ perſtringuntur. p.171.c.1
Mulieres quæ à fuco petunt elegantiam à beſtiis arguuntur. p.171.c.2

Mundus.

Mundus ipſe quare ſit in cineres diſſoluendus. p.[illegible] col.1
Mundi ſupellectilem quare Deus noluerit eſſe æternam. ibid.
Mundi prætereuntis cur ſæpe Patres meminerint. p.40.c.2
Mundi contemptum egregiè ſuadet Gregorius. p.41.c.1
Mundi deſcriptio extremo ſenio tabeſcentis. p.40. col.2
Mundi contemptus ſuadetur validis argumentis. p.41.c.1
Mundi fugax æuum ſuadet contemptum eius. p.40. col.2
Mundo confidentes, inſanos ſe eſſe probant. p.42. col.2
Mundus eſt ſimilis Sodomæ pomis. pag. 43. col.1
Mundi labilis elegans expreſſio. p.42.c.2
Mundus eſt carcer ineptus ad theſauros recondendos. p.73.c.2
Mundi fuga quibus argumentis homini ſuadetur. p.74.c.1
Mundi & Babylonis elegans comparatio. pag. 74. col.2
Mundi fugam prædicat Ambroſius. pag. 74. col.1
Mundi cum corpore humano comparatio. pag.76. col.1

Mundus quot ſit periculis obnoxius. p.354.c.2
Mundus in quot diſcrimina homines inducit. p.405.c.2
Mundus ipſe totus ex vanitate labili coaleſcit. p.406.c.1
Mundus cur odio habendus ab homine. pag. 429. col.2
Mundi fuga debet eſſe velox. p.406.c.1
Mundi indoles fugax ab Ambroſio graphicè lineata. p.433.c.2
Mundi prætereuntis deſcriptio ex Gregorio.p.434. col.2
Mundus inſidias vndequaque homini nectit. pag. 434. col.1
Mundus quos beat, hos excludit à beatitudine æterna. p.434.c.2
Mundi ſuppellex nequit in hoc ſæculo perennare. p.434.c.1
Mundus ſerò de Deo cogitat, vnde ſera pœnitentia. p.478.c.1
Mundus eſtò gratus, hominem beare nequit.p.482. col.2
Mundus in fratricida Cain optimè figuratus. p.478.c.1
Mundi pernicies quanta ex Hieronymo. pag.483. col.2
Mundus inquies quare ſibi minimè conſtet.p.478. col.1
Mundus quare ſit & quomodo fugiendus. p.500. col.2
Mundus cum Abſalone perfido comparatus.p.501. col.1
Mundi vilia mancipia iuſtè rebus plectuntur iis quas peſſimè coluerunt. p.705.c.2
Mundus idcirco fugax ne homines eius affectu nimio capiantur. p.704.c.2

N

Natura.

NAtura quid ſit, ex ſententia medicorum. p.173.c.1
Naturæ corruptio quid ſit, ex Theologis. p. 397. col.1
Natura deficiens in ægroto notat ei inſtare diem ſupremum. p.211.c.2

Nazarenus.

Nazarenus quid propriè ſignificet. p.602.c.2
Nazarenus quare nuncupatus eſt Chriſtus.p.600. col.1
Nazareni vox eleganter expenſa à Bernardo.p.603. col.2

Nazareth.

Nazareth Hebraïcè quid propriè ſignificet.p.603. col.1
Nazareth qualis erat vrbs, & vbi ſita. p.138.c.1

Neceſſitas.

Neceſſitatem triplicem eſſe docent Theologi, vt fusè videre potes. p.446.c.1

Nicodemus.

Nicodemus vbi ſecretò fuit noctu cum Chriſto Domino collocutus.p.137.c.2.in calce paginæ.

Nomen.

Nomen alienum ex iure fuit vetitum vſurpare. p. 340.c.2
Nomina quænam fuere ſacra Athenis. p.347.c.2

O

Obedientia.

OBedientia quidnam propriè ſignificet.p.456 col.2
Obedientia ſuperiori exhibita, Deo defertur.p.462 col.1
Obedientia olim emiſſo voto firmiter obſignata. p.463.c.1
Obedientiam canones ſacri clericis indixerunt. p.462.c.1
Obedientia mediante mori non potuit Adam, vnde viuere in æternum perinde fuit ac iugiter obedire. p.456.c.1
Obedientia mira Pauli Simplicis cœnobitæ.p.457. col.1
Obedientia neglecta, morte malo congrua plectebatur. p.356.c.2
Obedientia præclara cuiuſdam nouitij. p.457.c.2
Obedientiæ præcepto ſuos nouitios probauit Antonios. p.456.c.2
Obedientiæ ſingularis admirabile exemplum. p.457.c.1
Obedientiæ meritum probatur hiſtoriâ mirabili p.457.c.2
Obedientiæ virtus fortior eſt flammis. p.457.c.1
Obedientia ſingularis & digna ſcitu Iſidori. p.457. col.2
Obedientia ſanctos maximè commendauit.p.458. col.1
Obedientiam placere Deo liquet miraculis.p.457. col.2
Obedientiæ exempla vigent vbique. pag. 458. col.2
Obedientiæ beneficio omnia conſtant. pag. 458. col.1
Obedientia præferenda pleriſque bonis operibus. p.459.c.1
Obedientia læſa, Deo ingrata fecit bona opera. p.458.c.2
Obedientia præclaris encomiis celebrata. pag.459. col.1
Obedientiæ votum perperam impugnatur.p.459. col.2
Obedientiam violare genus eſt ariolandi.pag.459. col.1
Obedientia vna eſt præcepti, alia conſilij. pag. 459. col.2
Obedientia in quo præſtantior aliis virtutibus. p.459.c.1
Obedientiæ ſpecimen, Chriſti vita fuit. pag.458. col.2
Obedientia alias virtutes inſerit animæ. pag. 459. col.1
Obedire in omnibus, propriè quid ſit. pag. 460. col.1
Obedientia ſingularis Acacij Monachi. pag. 460. col.2
Obedientiâ inſciâ nihil fecere Monachi. pag.461 col.1
Obedientia in Apoſtolis fuit Euangelij rudimentum. p.460.c.2
Obedientia Monachorum aliàs quanta fuit.p.461. col.1
Obedientia impigra Simeonis Stylitæ. pag. 461. col.2

Odium.

Odij cum bile quædam affinitas deſcribitur.p.316. col.2

Odij liciti elegans deſcriptio ex Auguſtino. p.317. col.1
Odium vitiorum pertinet ad amorem proximi. p.316.c.2

Opes.

Opes vnde ſuum hoc nomen acceperunt. pag.129. col.1

Opus.

Opus inceptum quando debet intermitti, ex iure. p.73.c.1
Opera bona qualem mercedem debeant expectare. p.10.c.1
Operis meritorij comparatio cum probata moneta. p.49.c.1
Opera bona cur Paulus commendet ſcribendo Galatis, & Romanis. p.234.c.1
Opera bona ſine fide non iuſtificant. pag.234. col.1.& 2
Opera bona duplex gloriatio conſequitur. pag.235. col.1
Opera bona vnde petunt ſuam virtutem. pag.234. col.2
Opera bona ſunt in duplici differentia. pag.235. col.1
Opera bona quædam externa, alia interna. p.239. col.1
Opera bona quando præcipuè Chriſtus ſanxit eſſe prædicanda. p.240.c.2
Operum bonorum probatur neceſſitas ad ſalutem. p.241.c.2
Operum bonorum lex, Euangelium eſt. pag.240. col.2
Operum bonorum iactitus, vanitati obnoxius. p.243.c.2
Opera bona commendant canones ſacri. pag.244. col.1.& 2
Opera & fides quomodo concordent. pag.244. col.2
Opera bona commendat Eccleſia primitiua. p.245. col.1
Opera bona vices agunt viatici in cœlum. p.247. col.1
Opera bona negare, genus eſt infidelitatis. p.247. col.2
Opera bona Origenes prædicat eleganter. p.246. col.2
Opera bona ſunt pretium gloriæ æternæ. p.248. col.2
Opera bona luculenter extollit Gregorius. p.249. col.2
Operum bonorum virtus quanta ſit, textu Græco Pauli clariùs innoteſcit. p.251.c.2
Opera bona velut alæ fidei ſunt. p.252.c.2
Opera bona, Dei gratiam excolunt. p.251.c.1
Opera bona, fidem ſi non ſtipant, illa velut ventus eſt pugno concluſus. p.252.c.2
Opera bona quando debeat videri ab hominibus. p.291.c.1
Opera bona edita vt videantur, virtute cadunt. p.295.c.2
Opera bona, iuſtitiæ nomine nuncupata. pag.296. col.1
Opera bona non debent fieri coactè. p.448.c.1
Opera bona cur referentur in die iudicij. pag.521. col.2
Opera bona quænam mercede carent. pag.296. col.1
Opera bona, Dei gratia præuenit. p.521.c.2
Opera noſtra bona, non à nobis habent, vt bona ſint. p.524.c.1
Opera miſericordiæ quare ſola Deus in die iudicij maximè commendabit. p.530.c.2
Opera bona ſonorè Deum laudant. p.538.c.1

Oracula.

Oracula quare velut Deos Gentes conſulunt. p.662. col.2
Oracula plurium nationum, vide pag.662.c.1.& p.667.c.1.& 2

Oratio.

Oratio duo præcipuè habet attendenda. pag.131. col.1
Oratio prolixa breui præſtat cæteris paribus. p.697. col.2
Oratio perſeuerans non deſinit indonata. p.698. col.1
Oratio ne deficiat, requirit perſeuerantiam. p.702. col.2
Oratio perſeuerantiâ inſtructa potens eſt. p.703. col.1
Oratio aſſidua quomodo fieri queat. pag.703. col.2
Orationis aſſiduæ ſymbolum egregium. pag.703. col.1
Orationi intentus quare Chriſtus pernoctauit. p.703.c.1
Oratio fit vocalis ad deiectos animos excitandos p.703.c.2
Orationis vis præcipua eſt in gemitu. pag.704. col.1
Orationes iaculatoriæ frequentes erant olim. p.703. col.2
Orationis clamor quiſnam Deo gratus. pag.704. col.1
Orationis encomia luculenta ex S.Chryſoſt. p.725. col.2
Oratio eſt actus vnus religionis Deo perquam gratus. p.725.c.1

P

Pactum.

PActum quid ſit apud iuriſperitos. pag.204. col.1
Pacto inito, libertas tranſit in neceſſitatem. p.204. col.2
Pactum Dei cum homine quale ſit. pag.204. col.1
Pactum quid requirat, vt validè contrahatur. ibid.
Pacta velut ſacra iuris ſunt publici. p.104.c.1

Pammachius.

Pammachius Romanus homo potens. pag.69. col.2
Pammachij magna liberalitas in pauperes. pag.70. col.1
Pammachij quanta fuit abſtinentia. p.69.c.2
Pammachij virtutum ſeries explicatur. pag.70. col.1
Pammachius qua ratione ſuæ vxoris defunctæ oſſa veneratus ſit. ibid.

Panis.

Panis quid deſignet apud Hebræos. pag.693. col.1
Panis militi ex ærario publico diſtributus. pag.709. col.2

Papa.

Papa in quo & quomodo errare queat. pag. 272. col.1
Papa ſolus Patriarcha Eccleſiæ vniuerſalis. p.175. col.1
Papa poteſt decidere dubia de rebus fidei. p. 274. col.2

Paralyticus.

Paralyticus piſcinæ quare præ alijs ſanatus. p.734. col.1
Paralyticus ægrotauit ob peccata. pag. 734.col. 2
Paralytici conſenſus petitus ad ſanitatem.pag.735. col.2
Paralyticus ex obedientia & fide clarus. pag. 735. col.1
Paralyticus curatur ſabbato quid ſignificet.p.736. col. 1
Paralytici inuictum animi robur. p.739.c.1
Paralytici admiranda fuit mutatio. p.738.c.2
Paralyticus maluit adhærere Chriſto, quàm Iudæis. p.739.c. 1
Paralytici zelus ardens pro Chriſto. pagina 739. col.2
Paralytici prudentia deferendo Ieſum. pag. 739. col.1
Paralyticus quo animo detulit Ieſum Scribis & Phariſæis. p.739.c.2
Paralyticus prædicauit poteſtatem Chriſti. p.739. col. 1

Paſcha.

Paſcha quare & quando fuit inſtitutum. pag.727. col.2
Paſchæ tempore præcipuas actiones ſuas Chriſtus fecit. p.728.c.1
Paſcha quare fuit feſtum Iudæorum. pag. 727. col. 2

Paſſiones.

Paſſiones animæ non ſunt peccata. pagina 366. col. 1
Paſſiones eſſe in anima quomodo conſtet. pag.28. col. 1
Paſſiones quando laude dignæ aut vituperio.p.316. col. 1

Patientia.

Patientia quibus argumentis ſuadeatur. pag.745. col.1
Patientia neceſſaria eſt ad ſalutem. pagina 741. col.2
Patientia obſtat ne tempus inane fluat. pag. 742. col.2
Patientia eſt optima animæ conſeruatrix. p.742. col.2
Patientia facit vt nihil homini depereat.p.743.c.1
Patientia eſt pondus ad quod appenditur gloria æterna. p.742.c.2
Patientia facit vt nihil humilibus excidat. p. 743. col. 1
Patientiæ ineſt ſingulare robur. p.742.col.2
Patientiam depoſcit praxis cuiuſque virtutis.p.743. col.1
Patientia quot modis exerceatur ab homine.p.742. col.2
Patientiæ encomia,& tituli illuſtres. p.743. col.2
Patientiæ in tormentis pro Chriſto ſubeundis valida argumenta. p.743.c.2
Patientiam qua induſtria Arcadio Martyri perſuaſit Antoninus Epiſcopus. ibid.
Patientiæ virtus eſt primogenita charitatis. p.743. col.1
Patientia egregio ſymbolo deſignatur. pag. 744. col.1
Patientia admiranda viri ſancti Iob celebratur. ibid.
Patientia vt quid ſingulare Deo tribuitur. p.744. col.2
Patientiæ virtus animas inſerit cœlo. pag. 745. col.1

Paupertas.

Paupertas euangelica in quo ſita eſt. pag. 470. col.2
Paupertas voluntaria impugnata ab hæreticis. p.471.c.1
Paupertas voluntaria facit homines expeditos. p.465.c.1
Paupertas admiranda Ducis Phocionis. pag. 463. col.1
Paupertas olim Eccleſiam commendauit. p. 436. col.2
Paupertas voluntaria eſt ſocia virtutum. pag. 463. col.1
Paupertas Hebraicè quomodo nuncupetur.p.436. col.2
Paupertas voluntaria quare fuit à Chriſto velut optima prædicata. p.464.c.1
Paupertas facit facilem praxim virtutum.pag.463. col.2
Paupertas euangelica decet Sacerdotes. pag. 464. col.1
Paupertas eſt initium vitæ euangelicæ. pag. 462. col.2
Paupertatis euangelicæ præclara encomia.pag.464. col.1
Paupertatis voluntariæ Leuitis olim indicta fuit quædam ſpecies ſacro in codice recenſita.p.462. col.2
Paupertas voluntaria quàm ſit commoda. p. 464. col. 1
Paupertas voluntaria via compendioſa ad cœlum. p 464.c.2
Paupertas voluntaria eſt prima beatitudinum. p.465.c.1
Paupertas voluntaria clericis indicta. pag. 465. col.2
Paupertas voluntaria Petrum leuem fecit ne mergeretur aquis. p.466.c.1
Paupertatem clericis commendat eorum nomen. p.465.c.2
Paupertatis votum meritoriè emittitur.pag. 471. col.1
Paupertatis votum Deo gratum. pagina 472. col.1
Paupertatis votum olim frequens. p.472.c.1
Paupertatem voluntariam vouerunt Apoſtoli. p.473.c.1
Paupertas voluntaria conducit ad perfectionem. p.472.c.1
Paupertatem vouerunt Ananias & Saphira.p.472. col.2

Pax.

Pacis mentio quare fiat ante Communionem, p.305.c.2

Peccatum.

Peccatum quomodo definiatur. p 620.c.1
Peccatum quibus diſpendiis animam obſtringat. p.28.c.2
Peccati acrimoniam cineres aſperſi capiti notant. p.34.c.2
Peccatum ioficit omnes animæ potentias,& idcirco malo toti eſt vniuerſale pharmacum opponendum. p.35.c.1
Peccatum qua ratione malè afficiat omnes animæ facultates. ibid.
Peccati diſpendiis quomodo aſperſi cinere occurrant. ibid.
Peccatum hominis quomodo caſtigatum. pag.37. col.1
Peccatum puniebatur olim, etiam in ſupellectile hominis noxij delinquentis,& patet in Achabo. p.37.c.2
Peccatum ioficit omnia bona opera perpetrata. p.62.c.2
Peccato obſtrictus homo, ad quæuis obuia obiecta,ſua crimina multiplicat. p.172.c.1.
Peccatum hominis omnia perturbauit. pag.172. col.2
Peccatorum memoria refricata potens eſt medium ad contritionem homini procurandam. p.184. col.2
Peccata poſt gratiæ illapſum,ſunt deteriora.p.200. col.1
Peccata ſibi eſſe remiſſa nemo citra reuelationem certò ſcire poteſt,ideoque pauere debent omnes. p.226.c.1.& 2
Peccati congruum ſymbolum eſt hydra. pag.283. col.1
Peccatum quibus ſe gradibus inſinuet. pag. 364. col.2
Peccatum vt tale ſit,voluntarium eſſe debet.p.365. col.1
Peccata mortalia quomodo poſſit anima deuitare. p.396.c.1
Peccatum quomodo præualeat in homines.p.397. col.1
Peccata venialia omnia ſumpta ſimul perfectè nequit anima declinare. p.396.c.1
Peccati ratio in quo propriè conſiſtat. pag. 430. col.1
Peccantes vitio diuina cita manet. pag. 543. col.2
Peccati lethalis quanta ſit pernicies. pag. 567. col.1
Peccati ſupplicia quanta,ex Scriptura ſacra. p.572. col.2
Peccato perpetrato, reus animus incraſſatur.p.667. col.1
Peccatum malè afficit animas & corpora.pag.737. col.2
Peccatum obſtat, ne Deo homines aſſueſcant. p.667.c.1
Peccatum poſt gratiæ illapſum, nouam ingratitudinis notam inurit animæ delinquenti.pag.737. col.2
Peccata nulla manent penitus impunita. pag.747. col.2
Peccata ſanctiorum hominum pœna graui cælitus expiata. p.748.c.1
Peccata quare Deus ſeuerè plectat. pag. 749. col.1
Peccatum in mari ſemel tempeſtatem horridam excitauit. ibid.
Peccatum in Spiritum S. quomodo remittatur, p.752.c.2
Peccatum graue quare minimè condonetur.p.753. col.2

Peccatum originale.

Peccatum originale propriè quid ſit. pag. 364 col.1
Peccatum originale quare dicatur vnum ſpecie,& multiplex virtute. p.410.c.1
Peccatum originale reatu quidem,id eſt,quoad culpam deletur à Baptiſmo,ſed remanet quoad pœnam. p.714.c.2
Peccati originalis incommoda in animas & in corpora refunduntur. p.410.c.1
Peccati originalis effectus eſt fomes peccati,ſanctis etiam animis importunus. ibid.
Peccati fomes etiam nobis inuitis adeſt. pag. 283. col.1

Pelagius.

Pelagij pueri caſtitas admiranda fuit martyrio ſtrenuo compenſata. p.346.c.1
Pelagiæ Martyris conſtantia animi ſingularis. p.346.c.2

Peregrinatio.

Peregrinatio ad limina Apoſtolorum ſacris canonibus maximè celebratur. p 621.c.2
Peregrinationes cur Eccleſia decernat homini pœnitenti. ibid.
Peregrinari vſurpatur à Petro pro obſtupeſcere. p.147.c.2

Perfectio.

Perfectio cuiuſque entis in quo ſita ſit. pag. 303. col.2
Perfectionis ſtudium omnes homines obſtringit. pag.338.c.2
Perfectio cur omnibus ſit præcepta. pag. 338. col.2
Perfectio paulatim acquiritur ab homine.pag.341. col.1
Perfectionis ſtudium aſtruit animæ libertatem. p.341.c.2
Perfectio nullas ſibi præfigit metas. p.341.c.1
Perfectio eſt veſtis epheborum Dei. pag. 340. col.1
Perfectionis ſtudium cur homines obſtringantur. p.343.c.1
Perfectione quies animæ deſignatur. pag. 343. col.2
Perfectionis ſtudium nullas patitur moras. p.343. col.1
Perfectionis incuria hominem deteriorem facit. ibid.
Perfectionis ſtudio nullę feriæ conceduntur.p.344. col.2
Perfectioni obſtat inertia animæ negligentis.p.345 col.1
Perfectionis cauſa exemplaris Deus eſt. pag. 349. col.2
Perfectionis ſtudium quot gratias conciliet.p.345. col.1
Perfectio animæ eſſe debet inſtar perfectionis Dei. p.349.c.2

Perfectionis ſtudium expreſſum in Canticis.p.349. col.1
Perfectioni quænam ſeruiant animæ facultates. p.348.c.2
Perfectio humana tribus cautelis concluditur. p.350.c.1
Perfectioni quomodo ſynderesis inſeruiat. p.348. col.2
Perfectio eſt tanta quanta ſimplicitas. pag.350. col.1
Perfectionis ſumma quænam ſit. p.350.c.2
Perfecti homines quare ſpirituales nuncupentur. p.350.c.1
Perfectionis cardo ſitus in imitatione Chriſti. p.350.c.2
Perfectio adæquatè typo circuli denotatur. p.353. col.2
Perfectio quibuſnam artibus acquiratur. pag.350. col.2
Perfectionem conciliat vita Chriſti Domini meditata. p.351.c.1
Perfectionis amor quibus mediis accendatur.p.354. col.2
Perfectio hominis in quo propriè collocetur.p.477. col.1
Perfectio hominis penes quid attendatur. pàg.481. col.2

Perſæ.

Perſæ tria magorum genera coluerunt. pag.413. col.1

Perſeuerantia.

Perſeuerantiæ ſoli coronæ meritò decernuntur. p.206.c.1
Perſeuerantia ſola veris laudibus extollenda.p.206. col.2
Perſeuerantiæ multa & præclara encomia. p. 206. col.1
Perſeuerantiam oratio Dominica petit in omnibus verſiculis,vt probat Auguſtinus. pag.206.col.2. p.207.c.1
Perſeuerantiam enixè petit Dauid. pag. 207. col.2
Perſeuerantiæ virtus ſola beat hominem. pag.207. col.1
Perſeuerantia quonam ſymbolo deſignetur.p.210. col.2
Perſeuerantiæ virtus expers eſt monſtruoſa.p.211. col.1
Perſeuerantia encomio diuite commendatur.p.211. col.2
Perſeuerantiæ laudes & tituli ſingulares. pag.211. col.1
Perſeuerantiæ incurios carpit Baſilius. pag. 213. col.1
Perſeuerantia multis figuris olim Hebræo populo commendata. p.214.c.1
Perſeuerantia ex lege ſtadij deſignatur. pag. 214. col.2
Perſeuerantia deficiente, bona opera deploranda. p.214.c.1
Perſeuerantia in Ægyptiorum ſacris. pag. 215. col.2
Perſeuerantiæ cultor eximius fuit Iob. pag.214. col.1
Perſeuerantiam Ambroſius celebrat eloquenter. p.214.c.2
Perſeuerantiam Auguſtinus optimè perſuadet. p.215.c.1
Perſeuerantiam commendant animalia Ezechielis. p.216.c.1
Perſeuerantiam quomodo Græci præclaro opere commendarint. p.216.c.2
Perſeuerantiæ effectus homini ſalutares. pag.216. col.1
Perſeuerantiam inculcat egregiè Chryſoſt. p.216. col.2
Perſeuerantiam quo ritu Æthiopes colant. p. 216. col.1
Perſeuerantia, Dei gratiæ effectus eſt. pag. 216. col.2

Petalyſmus.

Petalyſmus vnde fuit ſic appellatus. pag. 59. col.2
Petalyſmus erat lex exilij lata Syracuſis. pag. 59. col.1

Phariſæi.

Phariſæorum virtus olim credita ſingularis. pag.6. col.2
Phariſæorum virtus tantùm deforis emicabat. p.288.c.1
Phariſæorum & Scribarum doctrina qualis erat. p.228.c.2
Phariſæi volebant Scripturam tantùm intelligi vt cortice reſonabat. p.288.c.1
Phariſæorum fermentum à Domino reprobatum. p.288.c.2
Phariſæi Scripturas peſſimè declarabant.pag.285. col.1
Phariſæi & Scribæ de ſuo penu legi Moſaïcæ traditiones peſſimas adiecerunt. p.287.c.2
Phariſæi inimicorum odia præceperunt. pàg.287. col.1
Phariſæorum & Scribarum traditiones à Moſaïca lege quomodo diſcernantur. p.286.c.1

Philiſta.

Philiſta mortuus ex reſidente bile. pag. 306. col.1

Philoſophia.

Philoſophia propriè quidnam ſit. p.481.c.2
Philoſophia quàm ſit vtilis hominibus. pag. 481. col.1
Philoſophia quomodo beet homines. pag. 481. col.2
Philoſophiæ nomen vnde deriuetur. pag. 482. col.1
Philoſophia credita res diuina. p.483.c.2
Philoſophia prodeſt ad perfectionem aſſequendam. p.482.c.2
Philoſophum Hieronymus vocat animal,& popularis auræ & rumorum venale mancipium.p.484. col.1

Phœnicia.

Phœnicia à Phœnice Principe nuncupata.pag.680. col.1
Phœnix Rex proprio Marte primus literas adinuenit. ibid.

Pietas.

Pietatis nomine quid ſignificare velit Paulus,Vide locum dignum ſcitu. p.128.c.2

Piſcina.

Piſcina.

Piſcina quid ſit, & cur dicta probatica. pag. 729. col.2
Piſcina trifariàm nominata ab Hæbreis. pag.730. col.2
Piſcina quomodo diſtinguatur à fonte. pag. 731. col.1
Piſcina probatica, vbinam erat ſita. pagina 729. col.1
Piſcinæ probaticæ deſcriptio continens multa ſcitu digniſſima. p.731.col.1.& 2
Piſcina probatica quonam tempore mouebatur. pag.732.col.1
Piſcina quid typicè deſignarit. p.732.col.1.& 2
Piſcina quoties in anno mota fuit. pag. 732. col.1

Pœna.

Pœnæ nomen quid propriè ſignificet. pag. 565. col.1
Pœnæ nomen ex quonam fonte fluat. pag. 565. col.1
Pœna monetam adulterantis, qualis erat. pag.47. col.2
Pœnæ quibus ſerui dyſcoli caſtigantur. pag. 168. col.1
Pœnæ quibus deſertores milites obſtringuntur. p.172.col.1
Pœnæ ſeruorum dæmonis & Mundi. pag. 168. col.2
Pœna, & peccatum, res ſunt indiuiduæ. p. 568. col. 2
Pœna quare reis olim indicta. pag. 319 col.1
Pœna qualis indicta Monacho ſcandaloſo. p. 486. col. 2
Pœnarum duplex genus deſcribitur. pag. 319 col.1
Pœnæ reis indictæ, vt ita mali à perpetrando crimine compeſcantur. p.565.col.1
Pœna talionis olim Hebræis indicta. pag. 568. col.1
Pœna ignis transfugis indicta fuit. pagina 565. col. 2

Pœnitentia.

Pœnitentiæ vox quid propriè ſignificet. pag.673. col.2
Pœnitentiæ nomen vnde deriuetur. pag. 29.col.2
Pœnitentia indicta quare homini ingrata. pag.19. col. 2
Pœnitentiam quare velit Deus fieri hilariter. p.7. col.1
Pœnitentiam debet homo à mœrore auſpicari. pag.19.col.2
Pœnitentiæ exempla plurima deſcribuntur. p. 21. col.1
Pœnitentia ex quibus operibus maximè coaleſcat. pag. 23.col.1
Pœnitentes olim publicè faciem obtegebant. pag.24.col.2
Pœnitentes cur faciem velabant. pag.25.col.1
Pœnitentia perfecta vehit ſatisfactionem. pag. 29. col. 2
Pœnitens quare debet triſtitiæ ſigna deforis exhibere. pag.29.col.1
Pœnitentia quo fieri debeat apparatu. pag. 31. col.1
Pœnitentium capita cinere aſpergendi quando fuit vſus celebrior. pag.31.col.2
Pœnitentiæ & cineris ſocietas probatur. pag. 31. col.1
Pœnitentia dicitur magna intelligentia à Clemente Alexandrino. pag.33.col.2
Pœnitentia quibus partibus conſtare debet. p.32. col.2
Pœnitentes quare obſtringuntur ad edenda ſuæ pœnitentiæ deforis argumenta. pagina 33. col.1
Pœnitentiæ amaritudo quàm vtilis. pagina 35. col.2
Pœnitentia faſtidit omnem ſæculi pompam. p.36. col.1
Pœnitentia ſola paupertate diues. p.36.col.2
Pœnitentia Fabiolæ deſcripta à Hieronymo.p.36. col.1
Pœnitentia Thais ad quem gloriæ cumulum euexit eam. pag.193.col.1
Pœnitentia Mariæ Ægyptiacæ quàm auſtera. p.209.col.2
Pœnitentia neptis Abrahæ eremitæ. pagina 210. col.1
Pœnitentes quomodo reciperentur ab Eccleſia. pag.250.col.1
Pœnitentia non eſt ſita in renouata fide. pag.250. col.2
Pœnitentibus abſolutionem Martyres concluſi carcere procurabant. ibid.
Pœnitentia omni momento vitæ valet. pag. 542. col.1
Pœnitentem Deus expectat vſque ad mortem. ibid.
Pœnitentiæ quænam ſint incunabula. pag. 622. col.1
Pœnitentia detergit omnem animæ craſſitiem. pag.667.col.1
Pœnitentiæ actibus cur ſit mactanda caro. p.666. col.1
Pœnitentiæ effectus egregio ſymbolo deſcribuntur. pag.666.col.2
Pœnitentiam eſſe ſacramentum quomodo conſtet. pag.671.col.1
Pœnitentia petita, nemini deneganda. pag. 672. col.2
Pœnitentiæ præclara encomia, ex Chryſoſt.p.672. col.1
Pœnitentię effectus ſingularis, ex Cypriano.p.672. col.2
Pœnitentem qua induſtria dæmon tentet. p. 672. col.1
Pœnitentiæ efficaciam negauit Nouatus pag.672. col.2
Pœnitentiæ digni fructus quinam ſint. pag. 676. col.2
Pœnitentia Semei ponitur ad exemplum pag. 699. col.1
Pœnitentiæ fructus qua ratione queant germinare in homine pœnitente. p.676.col.2
Pœnitens homo debet affectus noxios abdicare. p.699.col.2
Pœnitentia diſcipuli Ioannis Apoſtoli. pag. 701. col.2
Pœnitentiæ deſcribitur ſeries exquiſita. pag.699. col.2
Pœnitentia virtutes opponit vitiis adamatis.p.700. col.1
Pœnitentiæ amaror opponitur noxiæ voluptati. pag.702.col.1
Pœnitentia debet vitæ reprobæ conuenire. p.700. col.1

Pœnitentia auſteræ vitæ hominem obſtringit. p.702.c.1
Pœnitentia omnia peccata delet. p.452.c.1
Pœnitentiâ ſpes æternæ gloriæ reparatur.pag.733. col.1
Pœnitentia delet peccata recidiuæ. pag. 752. col.2
Pœnitentiæ laudes ex Sanctis Patribus. pag. 753. col.1
Pœnitentia eſt genus quoddam ſacrificij.pag.733. col.2
Pœnitentia contraria contrariis opponit. pag.754. col.1
Pœnitentiæ nomenclatura pœnam ſonat.pag.754. col.1
Pœnitentia integra quid exigit ab homine. p.754. col.2
Pœnitentia olim Dea nuncupata. pagina 754. col.1
Pœnitentia copioſis lacrymis irrigatur. pag. 754. col.2
Pœnitentia quare ingratum amarorem decernat homini pœnitenti. p.755.c.1

Polemon.

Polemonis adoleſcentis Gentilis conuerſio.p.609. col.1
Polemonis conuerſio non naturæ fuit, ſed gratiæ cœleſtis opus. p.609.c.2

Pontifex.

Pontificis nomen olim Cæſares ambierunt.p.273. col.2
Pontificis nomine ſe Gratianus Imperator humilis abdicauit. ibid.

Poſſeſſio.

Poſſeſſio iuris, & facti, quid ſit ex iure. pag.165. col.2

Prædeſtinatio.

Prædeſtinationis variæ definitiones. pag. 518. col.2
Prædeſtinatio an pertineat magis ad intellectum, quàm ad voluntatem. p.519.c.1
Prædeſtinatio in Deo dicit ſcientiam, voluntatem, & potentiam. p.518.c.2
Prædeſtinatio quot modis ſit cauſa gratiæ.pag.519. col.1
Prædeſtinationis effectus quinam ſint. pag. 519. col.2
Prædeſtinatio quomodo ſit cauſa vniuerſalis, ſingularis, contingens, & neceſſaria. pag. 519. col.1
Prædeſtinatio non ſit ex præuiſis meritis.pag.520. col.1
Prędeſtinatio in executione petit bona opera.p.520. col.2
Prædeſtinatio an ponat aliquid in prædeſtinato, p.521.c.1
Prædeſtinationis ratio motiua in Deo quæ ſit. p.523.c.2
Prædeſtinationis ratio motiua in Deo quidnam ſit, p.523.c.1
Prædeſtinationis ſuæ cauſa non eſt homo, ibid.
Prædeſtinationis cauſa qua ratione queat homo dici. p.523.c.2
Prædeſtinationem non fieri ex præuiſis meritis conſtat liquidis argumentis. pag. 525. col. 1. & 2
Prædeſtinationis cauſam meritoriam dari quid ſit. p.523.c.2
Prædeſtinationis effectus ſunt omnia bona opera hominis prædeſtinati. p.525.c.2
Prædeſtinatus homo, an poſſit damnari. pag.527. col.1
Prædeſtinatio quibuſnam poſſit mediis adiuuari. ibid.
Prædeſtinationis ratio an detur ex parte Dei.p.527. col.2
Prædeſtinationis & reprobationis differentia.p.541. col.1
Prædeſtinationis effectus ſunt ſibi inuicem cauſæ. ibid.

Praſcientia.

Præſcientia Dei non eſt cauſa damnationis. p.562. col.2

Principes.

Principes Deo auctore inſtituuntur. pag. 387. col.2
Principes mali quare ſæpe regnent, idque malè. ibid.
Principes iniqui regnant in mulctam populi delinquentis, ibid.

Propheta.

Propheta quot modis in Scriptura dicatur.p.595. col.1

Purgatorium.

Purgatorium ex ſacro codice demonſtratur.p.677. c.1.& 2
Purgatorium cur dicatur herba fullonum. p. 677. col.2

Q

Quadrageſima.

QVadrageſima ieiunanda ex præcepto. p.126. col.1
Quadrageſimæ initio cur legatur Euangelium vbi ſit mentio orationis, eleemoſynæ, & ieiunij. p.29.c.1
Quadrageſimæ initio mos cinere aſpergendi capita primò viguit in Gallia. p.31.c.2
Quadrageſimæ tempore maximè à vitiis abſtinendum. p.62.c.2
Quadrageſimæ ieiunium olim quàm auſterum. p.110.c.2
Quadrageſimæ tempus olim quàm ſanctum.p.111. col.2
Quadrageſimæ violatores cenſurâ congruâ perſtringuntur. ibid.
Quadrageſimam quomodo impugnent hæretici. p.115.c.1
Quadrageſimam quare velint tollere hæretici. p.114.c.2
Quadrageſimam quo ritu quidam ieiunarint.p.115. col.2

Quadrageſima à quo fuit inſtituta. pag. 117. col. 2
Quadrageſima inſtituta in gratiam catechumenorum. p. 118. c. 1
Quadrageſima decimas anni ſoluit Deo. pag. 117. col. 2
Quadrageſima quare fiat certo tempore anni. p. 118. c. 1
Quadrageſima eſt apparatus ad Paſcha. pag. 117. col. 2
Quadrageſima fit tempore congruo ſanitati. p. 118. col. 1
Quadrageſima diſcrimini occurrit dubiæ caſtitatis. p. 118. c. 2
Quadrageſima eſt integra ieiunanda. pag. 119. col. 1
Quadrageſimam commendant canones ſancti. p. 118. c. 2
Quadrageſimæ tempus olim venerationi fuit Imperatoribus Chriſtianis. p. 119. c. 1
Quadrageſimam quare dæmon tentat tollere. p. 119. col. 2
Quadrageſimam non ieiunantes quibuſnam pœnis obnoxij ſint. p. 118. c. 2
Quadrageſima quibus elogiis à Leone Pontifice Maximo celebretur. p. 119. c. 2
Quadrageſimæ tempore ſit Eccleſia vegetior. p. 120. col. 1
Quadrageſima à Hieronymo contra gulæ mancipia validè propognatur. p. 120. c. 2
Quadrageſima orbe toto integra ieiunatur. p. 120. col. 1
Quadrageſima idonea ad virtutum omnium praxim. p. 120. c. 2
Quadrageſima benè præit Paſſioni Chriſti. p. 120. col. 2
Quadrageſima quare tali numero celebretur. p. 120. col. 1
Quadrageſimæ numero quid myſticè denotetur. p. 121. c. 1
Quadrageſimæ numero, Euangelium & Decalogus optimè concluduntur. p. 120. c. 1
Quadrageſimæ incurij, peccati nexibus obſtringuntur. p. 121. c. 1
Quadrageſimæ onus Eccleſia tota gerit. ibid.
Quadrageſimam Chriſtus ieiunio rigido conſecrauit. ibid.
Quadrageſima facit Chriſtianos participes anguſtiarum Chriſti. p. 121. c. 2
Quadrageſimæ auctor eſt ipſe Deus. pag. 121. col. 1
Quadrageſimæ tempore cur legeretur olim hiſtoria Iob. p. 125. c. 1
Quadrageſimam voluere coli Imperatores. p. 125. col. 2
Quadrageſima eſt præludium agonum Chriſti. p. 125. c. 1
Quadrageſima à vetè Chriſtianis omnibus obſeruatur. p. 125. c. 2
Quadrageſimæ ieiunium præ aliis arctiùs obſeruatum. ibid.
Quadrageſimas tres cur induxit Montanus. p. 126. col. 2
Quadrageſima tota quibus actibus inſumenda. p. 126. c. 2
Quadrageſima quo die aliàs inchoata. pag. 126. col. 1
Quadrageſimæ tempore diutiùs eſt precibus inſiſtendum. p. 125. c. 2
Quadrageſimæ dies in quadraginta manſionibus filiorum Iſraël congruè deſignantur. pag. 126. col. 1
Quadrageſimam ieiunabat Theodoſius Imperator. p. 126. c. 2
Quadrageſimæ formam exhibuit Chriſtus. p. 126. col. 1
Quadrageſima inuitat ad iniurias proximo condonandas. p. 305. c. 2

Quatuor Tempora.

Quatuor Temporum ieiunium à quo fuit inſtitutum. p. 122. c. 1
Quatuor Temporum ieiunium quàm vtile. p. 422. col. 2
Quatuor Tempora Calixtus ſanxit obſeruanda. p. 122. c. 1
Quatuor Tempora inſtituta in gratiam ordinationis Clericorum. p. 122. c. 1
Quatuor Temporum ieiunium quare fuit anni tempeſtatibus ſingulis inſtitutum. p. 122. c. 1

R

Recidiua.

Recidiua in morbis propriè quid ſit. pag. 745. col. 2
Recidiuæ tres cauſæ à peritis rei medicæ recenſentur. ibid.
Recidiua quare peior morbo ipſo primo. ibid.
Recidiua in morbis quando metuenda. pag. 664. col. 2
Recidiuæ in morbis cur lethales. pagina 642. col. 2
Recidiua peccati, quàm malè hominem vexet. p. 745. c. 2
Recidiua peccati cur grauioribus pœnis homines obſtringantur. p. 746. c. 2

Reconciliatio.

Reconciliatio hominis cum Deo penes tria eſt. p. 127. c. 2

Religio.

Religio vt dicit vitam monaſticam quid ſit. p. 487. col. 1
Religionis FF. Minorum encomia luculenta ex Concilio generali Viennenſi. p. 464. c. 2
Religio quare nuncupetur ſtatus. pagina 487. col. 1
Religio eſt ſpeculum humilitatis. pagina 498. col. 1
Religio ex Cæſareo Iure facit ſeruos liberos. p. 487. col. 1
Religionum inſtituta varia aliquid habent in quo Apoſtolos imitantur. p. 501. c. 2

Religioſus.

Religioſi nomen vnde propriè deriuetur. pag. 477. col. 2
Religioſi quare fuerunt inſtituti. pag. 501. col. 1
Religioſi vnde ſuam ſumpſerunt originem. p. 500. col. 1

Religio

Religioſorum olim quanta fuit obedientia. p. 498. col. 2
Religioſorum vita qualis æuo Apoſtolorum. p. 499. col. 1
Religioſorum concordia quanta fuerit. pag. 498. col. 1
Religioſi ſunt fidei propugnatores. pag. 505. col. 2
Religioſa vita imago Chriſti. p. 504. c. 2
Religioſi quomodo ſiot ſaluatores Mundi. p. 503. col. 1
Religioſos perſecuti ſunt omnes hæretici. pag. 474. col. 1
Religioſi faciunt vt diaboli ditio minuatur. p. 473. col. 2
Religioſus ſtatus à plurimis impetitus, etiam Catholicis, ſed dyſcolis. p. 442. c. 2
Religioſi in communi poſſunt habere bona. p. 469. col. 1
Religioſæ domus non alienanda bona. pag. 470. col. 1
Religioſos quare multi laceſſant. pagina 473. col. 1
Religioſos ſuos Auguſtinus voluit habere bona communia. p. 470. c. 1
Religioſa vita quare diabolis odioſa. pag. 473. col. 2
Religioſi ſunt pugiles maximè generoſi. pag. 474. col. 1
Religioſi prælucent aliis hominibus. pag. 475. col. 2
Religioſam vitam profiteri poteſt homo, ſuo etiam inuito patre. p. 475. c. 1
Religioſi ordines cur varij ſint. pagina 501. col. 1
Religioſi nequando fiant, aliqui parentes obſtant, ſed hi pœnis grauibus obſtringuntur. pag. 475. col. 2
Religioſi quando non poſſiot fieri inuito patre. p. 475. c. 1
Religioſos filios à propoſito auertentes à Bernardo duriùs obiurgantur. p. 476. c. 2
Religioſo filio importuoa mater oe reſiſtat. p. 476. col. 1
Religioſos habere Reipublicæ ioterest. pag. 477. col. 1
Religioſæ vitæ profeſſio cur dicatur ſtatus perfectionis acquirendæ. ibid.
Religioſos filios auertentes ſunt crudeles. p. 476. col. 2
Religioſos filios auerteotes non ſunt audiendi. p. 476. c. 1
Religioſus non tenetur obedire patri ſuadenti exitum è clauſtro. p. 476. c. 2
Relioſorum charitas quænam ſit. pag. 477. col. 2
Religioſi in Abel congruè figurantur. pag. 478. col. 2
Religioſi ſtatus encomia ex Cypriano. pag. 479. col. 1
Religioſi cor ſuum Deo conſecrant. pag. 478. col. 2
Religioſi ſtatus quàm eminens perfectio. pag. 479. col. 1
Religioſi quare Mundo renuntiant. pag. 478. col. 2
Religioſo terrena omnia ſordeſcunt. pag. 479. col. 1
Religioſus obices ad perfectionem arcet. pag. 479. col. 2
Religioſis attributa n omina ſanctitatis. pag. 480 col. 1
Religioſus ſtatus quare ſæcularium ſtatum multis titulis antecedit. p. 479. c. 2
Religioſi elegans deſcriptio, ex Athanaſio. p. 480. col. 1
Religioſi ex hoc æuo quàm beati ſint præ aliis. ibid.
Religioſi cur ſint beati in hoc ſæculo. pag. 480. col. 2
Religioſi nomen non affligitur homini ſæculari, eſtò viuat moribus illibatis. p. 479 c. 2
Religioſi nihil niſi ſanctum ſpirant. pag. 480. col. 1
Religioſorum clauſtra fores reſerant paradiſi. p. 480. c. 2
Religioſus quinam congruè nominetur. pag. 481. col. 1
Religioſus verè dici poteſt Philoſophus. pag. 482. col. 1
Religioſus tantùm cœlo intentus. pagina 481. col. 1
Religioſi ſunt reuerà ſapientes. pagina 482. col. 2
Religioſi quare plerique fiant. pagina 482. col. 1
Religioſi cauent ne ſæculi laqueis impleantur. p. 483. c. 2
Religioſi ſtatus præcipuum ioientum. pag. 482. col. 2
Religioſi perfectio in quo cardine vertatur. p. 483. col. 2
Religioſi ſtatus eximiæ laudes. pagina 484. col. 2
Religioſa vita concludit omnes Philoſophiæ partes. p. 484. c. 1
Religioſi habitus quid ſignificet, ex Gregorio. p. 484. c. 2
Religioſis non eſt noxiè detrahendum. pag. 485. col. 2
Religioſus ſtatus dictus Angelicus ordo in Concilio Foroiulienſi. p. 485. c. 1
Religioſi ſtatus deſcriptio ex Chryſoſt. pag. 486. col. 1
Religioſi ſanctiores aliis hominibus. pag. 485. col. 2
Religioſa vita refert ſtatum innocentiæ. pag. 486. col. 1
Religioſi pugna neſcia feriarum. pagina 485. col. 2
Religioſi exercitia quænam ſint. pagioa 486. col. 1
Religioſus ſtatus eſt virtutum praxis. pag. 485. col. 2
Religioſa vita claris encomiis à Iuſtiniano Cæſare prædicatur. p. 486. c. 1
Religioſum ſtatum poſſunt clerici profiteri. p. 485. col. 2
Religioſa vita cur laudata à Iuſtiniano. pag. 486. col. 1
Religioſi quàm vtiles Reipublicæ. pag. 486. col. 2
Religioſæ vitæ elegans encomium. pag. 487. col. 1
Religioſus ſtatus à Prælatis optatus. pag. 487. col. 2
Religioſus ſtatus ſecurior Pontificatu. pag. 488. col. 1
Religioſi ſtatus relaxatio deploratur. pag. 488 col. 1

Religioſi

Religioſi in quibus ſubditi ſunt Epiſcopis. p. 489. col. 1
Religioſi homines Angelis adæquati. pagina 488. col. 2
Religioſis in quo curati ſunt digniores. pag. 489. col. 1
Religioſæ vitæ ſecuritas magna. pagina 488. col. 2
Religioſam vitam poſſunt profiteri curati. p. 489. col. 2
Religioſi & ſæcularis quænam differentia. p. 490. col. 1
Religioſus eſt holocauſtum & quare. pagina 489. col. 2
Religioſus vt benè ſibi conſcius placidè moritur, p. 490. c. 1
Religioſi ſtatus ſecurior ſtatu curatorum. p. 489. col. 2
Religioſus ſtatus eſt profeſſio medica. pag. 490. col. 1
Religioſa vita eſt ſpeculatiua & practica. ibid.
Religioſi mens qualis ſit ex Chryſoſt. pag. 491. col. 2
Religioſi quantùm cæteris emineant. pag. 491. col. 2
Religioſa vita quantùm præſtantior medicina. p. 491. c. 1
Religioſi gaudent conſortio Angelorum. p. 491. col. 2
Religioſi vocati ad curam animarum. pag. 492. col. 1
Religioſos hortatur Gregorius vt ſtudeant ſaluti animarum. p. 492. c. 2
Religioſis aſſignata eccleſiaſtica ſtipendia ob curam animarum, cui incumbunt. p. 492. c. 1
Religioſi olim vocati medici. p. 493. c. 2
Religioſi quare facti Pontifices. p. 493. c. 1
Religioſi quam medicinalem artem profiteantur in gratiam animarum. p. 493. c. 2
Religioſa vita genus eſt martyrij. p. 494. c. 2
Religioſus caueat à nimia obſeruantia regularum medicinæ. p. 494. c. 2
Religioſa vita quaſi alter Baptiſmus. pagina 494. col. 1
Religioſus non viuit ex præſcripto Hippocratis. p. 494. c. 2
Religioſæ domus & Paradiſi comparatio. p. 494. col. 1
Religioſa vita confert ad ſalutem corporis & animæ. p. 494. c. 2
Religioſæ vitæ laudes ex Bernardo. pagina 495. col. 1
Religioſi & Rex Saül in quo conueniant. p. 494. col. 2
Religioſa vita quos effectus in anima ſortiatur. p. 495. c. 1
Religioſâ vitâ mediante, Dei imago expuncta, ico in homine, reformatur. pagina 494. col. 1
Religioſa vita, piæ eſt animæ ſalutaris. pag. 495. col. 1
Religioſæ vitæ obſequio crimina relaxantur. pag. 495. c. 2
Religioſus à Deo electus ad gloriam. pag. 494. col. 2
Religioſa vita in quo præſtantior medicinâ. pag. 495. col. 2
Religioſi fuere viri apud Hebræos. pagina 496. col. 1
Religioſa vita vacat praxi omnium virtutum. pag. 495. c. 2
Religioſæ vitæ quamdam ſpeciem profeſſi ſunt Eſſeni, Aſidæi, & Cedmonæi. pagina 496. col. 1
Religioſæ vitæ Duces quales fuere. pagina 497. col. 2
Religioſè vitam tranſegere viri quidam dicti Cinæi, Enoſſæi, & Cenezæi. pag. 496. c. 2. p. 497. col. 1. & 2
Religioſorum antiquum eſt inſtitutum. pag. 496. col. 1
Religioſorum victus & exercitia à Hieronymo congruè deſcribuntur. p. 497. c. 2
Religioſorum tres ſpecies olim apud Hebræos viguiſſe dicit Ioſephus. p. 499. c. 2
Religioſorum ſanctitas à S. Hieronymo deſcripta. p. 498. c. 1
Religioſorum auſteritas tempore Baſilij. pag. 498. col. 2
Religioſam vitam quare profeſſus Baſilius p. 498. col. 1
Religioſi vtiles ſcriptis, ore, & exemplo. p. 499. col. 1

Reprobatio.

Reprobatio propriè quidnam ſit. pagina 540. col. 1
Reprobatio quatuor habet attendenda. p. 541. col. 1
Reprobatio vna negatiua, alia poſitiua. p. 541. col. 2
Reprobationis negatiuæ nulla poteſt ratio ex parte hominum aſſignari. p. 541. c. 2
Reprobationis poſitiuæ ex parte hominum cauſa eſt peccatum à Deo præuiſum. ibid.
Reprobationis cauſa eſt peccatum finale à Deo præuiſum. p. 542. c. 1

Reprobi.

Reprobi ſunt artifices damnationis ſuæ. p. 543. col. 1
Reprobi quibus gradibus damnationem incurrant. pag. 543. c. 1
Reprobi quare maledicti à iudice nuncupantur. p. 543. c. 2
Reprobi Deum noxiis actibus inhonorant. p. 544. col. 1
Reprobos qua ratione Deus deſerat. pagina 545. col. 1
Reproborum peccatis dæmones honorantur. pag. 544. c. 1
Reprobi qua ratione nequam animus induretur. p. 545. c. 1
Reprobi ex operibus, & non ex præuiſione Dei à Chriſto Domino damnabuntur. pagina 544. col. 1
Reproborum peccata non ſunt in Deum vt auctorem refundenda. p. 544 c. 2
Reproborum ſupplicium tria habet ſpectanda. p. 548. c. 2
Reproborum peſtilens eſt amicitia. p. 557. c. 2
Reprobi abutuntur Scriptura, ſuis vt vitiis patrocinium quærant. p. 19. c. 1
Reprobi quare noliot de perpetrato crimine contriſtari. ibid.
Reprobi quare hœdi à Chriſto iudice nuncupentur. p. 517. c. 1

Reprobotum anni ſunt vacui. pagina 742. col.1
Reproborum anni nuſquam in ſacro codice recenſentur. ibid.

Rex.

Rex Chriſtus erit omnium homiuum in die iudicij, ſed non caput. p.518.c.2
Regis nomen latiùs patet, quàm capitis. pag.518. col.1
Regum palatia ſunt aſyla reis. p.613.c.2

Rigor.

Rigor in febribus quidnam ſit. p.554.c.2

Roma.

Roma caput Mundi ratione Sedis Apoſtolicæ. p.266.c.1
Romæ priuilegium ſingulare conceſſum ab Honorio & Theodoſio Imperatoribus. pag.613. col.1
Româ expulit vnguentarios Iulius Cæſar. pag.7. col.1
Româ Chriſtiana illuſtrior ſeipſa Gentili. p.196. col.1
Romàm quo aſtu Romulus ædificauit. pag. 195. col. 2
Romani quomodo luctum publicum exprimebant. p.22.c.1
Romanæ Eccleſiæ dignitas quanta ſit. pag. 265. col.2
Romanæ Eccleſiæ dogmata non ſunt noua. p.265. col.2
Romana Eccleſia quàm latè pateat. pagina 264. col.1
Romanæ Eccleſiæ partes ſequendas eſſe Vincentius Lirinenſis aſtruit eruditè. pagina 264. col. 2
Romana Eccleſia legitima ſponſa Chriſti. p.264. col.1
Romana Eccleſia princeps aliarum Eccleſiarum. p.266.c.2
Romanæ Eccleſiæ iudicium expectandum in rebus fidei. p.267.c.1
Romana Eccleſia omnes alias inſtituit, vt præclaro canone liquet. p.266.c.2
Romana Eccleſia vnde ſibi reuerentiam conciliet. p.268.c.1
Romanæ Eccleſiæ ſanctitas adumbrata. pag.275. col.2
Romanæ Eccleſiæ dignitatem non ferentes hæretici, in Concilio generali finxere manus ei dare. p.278.c.2
Romanæ Eccleſiæ quanta ſit auctoritas. pag.274. col.1
Romanæ Eccleſiæ ſanctitas vnde fluat. pag.275. col. 1
Romana Eccleſia eſt næuorum impatiens. p.275. col.2
Romanæ Eccleſiæ ſingulare priuilegium. p. 276. col.1
Romana Eccleſia refugium oppreſſorum. p.276. col.2
Romana Eccleſia vtroque iure commendata. pag. 276.c.1
Romana Eccleſia vera, ex Cypriano. pagina 279. col.1
Romanæ Eccleſiæ Hieronymus exemplo ſuo docuit adhærendum. p.279.c.2
Romana Eccleſia à Petro fuit initiata. pagina 278. col.2
Romana Eccleſia ſecurus eſt portus. pagina 279. col.1
Romana Eccleſia commendata à Tertulliano. pag. 281.c.2

S

Sacerdos.

Sacerdotes quomodo animas ſanctificent. pag. 584.col.1
Sacerdotes non connotant ſanctificatas, ſed reuerà ſanctificant animas, abſoluendo. pagina 586. col.1. & 2
Sacerdos vnà cum ſacramento ſanctificat animas inſtrumentaliter. p.587.c.2
Sacerdotum cathedræ euerſæ quid denotent. pag. 600.col.2
Sacerdotum cathedræ euerſæ, quare dicantur cathedræ ſeniorum. p.601.c.1
Sacerdotes quare potiùs vendiderint columbas, quàm oues & boues. p.600.c.2
Sacerdotum induſtria vt de ſacris aliquid proprio commodo reſeruarent. ibid.

Sacra.

Sacra Eleuſyna quare aliàs inſtituta. pagina 355. col.1
Sacra antiqua plurium nationum. pagina 354. col.1
Sacra qualem exigant ab homine puritatem. p.355. col.1

Sacramentum.

Sacramentum propriè quid ſignificet. pag. 583. col.2
Sacramentorum vſus quàm ſit neceſſarius. p.344. col.1

Sacrificium.

Sacrificium quid propriè ſignificet. pagina 272. col. 2
Sacrificium vnum eſt laudis, alterum verò boni operis ad Dei gloriam exantlati. p.537.c.2

Sanctitas.

Sanctitas quid propriè ſignificet. p.272.c.2
Sanctitas quomodo pertineat ad ſolam Romanam Eccleſiam. p.273.c.1

Sanctorum cultus.

Sanctorum cultus non eſt idololatria. pagina 718. col.2
Sanctorum cultus ad Deum præcipuè refertur, p.719.c.1
Sanctorum inuocatio in primis Eccleſiæ ſæculis vſitata. p.723.c.1
Sanctos interceſſores Deus præcipit adhibere. pag. 719. c.2
Sancti viuentes adhibiti patroni apud Deum. pag. 720.c.1

Sancti adiuuant prædeſtinationem in executione. pag.719.c.2
Sanctorum inuocatio quàm ſit vtilis. pag. 720. col.1
Sanctorum merita recenſita ab Hebræis ante Deum, vt ille votis eorum annueret. pag.719. col.2
Sanctorum inuocatio in ſynodis vſitata. pag.721. col.1
Sanctorum innocatio cœlitus approbata. pag.721. col.2
Sancti ſunt firma Eccleſiæ præſidia. pagina 721. col.1
Sanctorum intercesſio congruit ſtatui beatorum. pag.721. c.2
Sanctos orare pro nobis,ait Hieronymus. p.724. col.1
Sanctorum inuocatio non eſt Deo iniuria. p.724. col. 2
Sancti in gloria ampliora habent priuilegia, quàm cùm viuerent. p.724.c.1
Sanctorum charitas porrigitur ad ſalutem animarum fuſis precibus aſtruendam. pagina 724. col.2

Sanitas.

Sanitas redux quando ſuſpecta medico videatur. pag.664.c.2
Sanitas corporeæ ſaluti animæ comparata. p.562. col.2

Satisfactio.

Satisfactio & reſtitutio quomodo differant.p.676. col.1
Satisfactio duplex congruè recenſetur. pag. 676. col.1
Satisfactio quare Deo debeat fieri. pagina 32. col.2
Satisfactio cur ſit neceſſaria ad ſalutem. pag.678. col.2
Satisfactio ſuperiori quomodo debeat fieri ab inferiori. p.32.c.2
Satisfactionem includit pœnitentia. pagina 32. col.2

Scientia.

Scientia in Chriſto triplex deſcribitur. pag. 145. col.2
Scientia habitualis, & experimentalis quomodo diſtinguantur. p.147.c.1
Scientia creata & increata in Chriſto. pag. 146. col.1
Scientiæ cupido fuit ſtimulus hominibus ad inquiſitionem abditæ veritatis p.321.c.2

Scriptura Sacrà.

Scripturæ ſacræ obſequio poteſt homo feros dæmonum impetus eluctari. p.391.c.2
Scriptura ſacra potens eſt in dæmones armatura. pag.391.c.1
Scripturæ ſacræ voces diabolus vſurpauit. p.391. col.2
Scriptura ſacra teri debet ab homine Chriſtiano. pag.391.c.2

Scythæ.

Scythæ ſuo Rege extincto qua ratione ſuum mœrorem publicè teſtabantur. pagina 22. col.1
Scythæ ſacros eſſe montes facilè crediderunt. pag. 196.col.2

Senſus.

Senſibus inuigilandum, vt cordi conſulatur. p.87. col.2
Senſuum libertas vt cordi noxia deploranda. pag. 88.col.2
Senſuum incuria lethalis eſt animæ. pagina 87. col.2

Sertorius.

Sertorius puluere congeſto cepit arcem quam fruſtra hactenus oppugnarat. pagina 43. col. 1. & 2

Serui.

Seruis olim vetitum nutrire comam. pagina 169. col. 1
Seruis olim in facie inuſta nota inglotia. p. 168. col.1
Serui Mundi, canibus adæquati. pagina 168. col.2
Serui peccati quo nomine nuncupati. pagina 169. col.1
Serui Mundi, pœnâ congruâ caſtigantur. pag.168. col.2
Seruorum pœnæ quales olim erant. pagina 168. col.1
Seruorum Dei & diaboli diſcolor eſt ſors. p.169. col.1
Serui transfugæ quomodo plectebantur. pag.169. col.2
Serui ingloriè habiti Syracuſis. pagina 169. col.1
Seruis olim vetitum vti calceis & ingenua veſte. ibid.
Serui quinam damnati ad metalla. pagina 170. col.1
Serui Perſarum æternis vinculis alligati. pag.170. col.2
Serui quinam furciferi nuncupati. pagina 170. col.1
Serui dicti Ilotæ rebelles quomodo fuere ſuis à dominis caſtigati. p.170.c.2
Serui quinam ad piſtrinum meritò relegati. pag. 170. col.1
Serui à Deo fugitiui miſera ſors. pagina 171. col.2
Serui Elæ Regis quare illum occiderunt. p. 172. col.2
Serui peccati, locuſtarum ſymbolo deſignantur. pag.174.c.1
Serui peccati quàm miſeri ſint. p.171.c.2
Serui ſunt reprobi, eſtò claris infulis illuſtrentur. pag.174. c.2
Seruorum peccati duràm ſeruitutem eſſe docet Ambroſius. p.175.c.1
Seruus qua ratione fiat homo reus. pagina 176. col.1
Serui peccati meritò flagellantur. pagina 177. col.1

Serui Principum multis gratiis gaudent. pag.187. col.2
Serui rebellarunt in vrbe Tyro. p.213.c.2
Seruos Dei dedecet vitio deſeruire. pagina 187. col.2
Serui Stratonem ſibi Principem elegerunt. p.213. col.2
Seruos alienos lædere vetuit Alexander. pag.304. col.2
Seruus quidam qua induſtria Rex electus. p.203. col.2
Serui ex iure fiunt tribus modis. pagina 339. col.2
Serui dici poſſunt omnes homines. pagina 341. col.2
Serui vnde ſuum hoc nomen acceperunt. p.339. col.2
Seruis imponere nomen, ad dominos attinebat. p.340.c.2
Seruus propriè nemo naſcitur. pagina 346. col.2
Serui diaboli quinam ſint. p.340.c.2
Seruis militare non eſt conceſſum. pagina 399. col.2
Seruire iuſtitiæ quàm glorioſum. pagina 340. col.2
Seruos licet repetere ex caſtris ſi ſint transfugæ. p.399.c.2
Serui Deo vtiles quinam ſint. pagina 445. col.2
Seruum eſſe Deo inutilem quid ſit. pagina 445. col.1
Seruus factus Religioſus, eo ipſo liber eſt. p.487. col.1
Seruis olim fuere data nomina dominorum. pag. 536. col.2

Seruitus.

Seruitus peccati quàm ſit ingloria. pagina 342. col.1
Seruitus filiorum Dei glorioſa. pagina 341. col.2
Seruitute mulctati liberti ingrati. pagina 341. col.1
Seruitus Christi eſt homini gratioſa. pag.177. col.2
Seruitutem peccati qua ratione poſſit homo facilè declinare. p.176.c.2
Seruitus ſub Chriſto Domino pretioſa. pag.341. col.1
Seruitus duplex eſt, & quænam. pagina 175. col.2
Seruitus nequit cadere in hominem iuſtum. p.175. col.1
Seruitus peccati graphicè lineatur. pagina 176. col.1
Seruitus peccati deterior indole beſtiarum. p.176. col.2

Sidon.

Sidon vrbs à quo condita ſit. p.680.c.1
Sidonij quale Numen aliàs adorarunt. pag.681. col.2
Sidone fuit orta nequam Regina Iezabel. p.681. col.1
Sidon à quo fuit ſolo penitus adæquata. ibidem

Signum.

Signum quale à Chriſto Iudæi perfidi quæſierunt. pag.635.c.2.p.638.c.1
Signa edita à Chriſto, ad ſalutem animæ pertinebant. p.640.c.1
Signum de cœlo quare Iudæis non dederit Chriſtus. p.638.c.1
Signa petunt Iudæi conuicti à Chriſto. pag.638. col.2
Signo petito de cœlo à Chriſto, quid Iudæi perfidi prætendebant. p.638.c.2
Signum illud petitum nota fuit perfidæ indolis Hebræorum. p.638.c.1
Signis aſſignatis à Prophetis, Chriſtus Dominus innoteſcit. p.639.c.1
Signum Ionæ datum Iudæis ad eorum fidem dubiam aſtruendam. p.639.c.2
Signa à Deo quando tutè peti poſſint. pag.638. col.2
Signa de cœlo ter edita in gratiam Chriſti. p.639. col.1
Signum Ionæ fuit teſſera miſericordiæ. pag.640. col.1
Signum Ionæ prophetæ nequam Iudæi voluere penitus abolere. p.642.c.1
Signa de cœlo quænam à Deo petenda. pag 665. col.2

Solitudo.

Solitudo locus eſt aptus ad conciliandum Deum. pag.403.c.2
Solitudinis gratia cautè eſt tenenda. pagina 404. col.1
Solitudine Hieronymus curauit plagas quibus olim incautè fuit à ſæculo ſauciatus. pag.403. col.2
Solitudinis egregia commoda deſcribuntur. pag. 404.col.1
Solitudo animæ penes vnumquemque ſita. p.404. col.2
Solitudo Democriti, Hippocratis ſcripto diuite commendata. p.405.c.2
Solitudo ferax eſt gratiarum. pagina 404. col.2
Solitudo, Dei viſiones vni Prophetæ ſeorſim poſito procurauit. p.405.c.2
Solitudinem S. Fiacrius prætulit regno. pag.405. col.2
Solitudo nomen magnum Pythagoræ fecit. p.405. col.1
Solitudo eſt antidotum ſæculi virulenti. pag.406. col.1
Solitudinem Sigiſmundus Rex Poloniæ prætulit regno. p.405.c.2
Solitudo eſt virtutum omnium officina. pag.406. col.1
Solitudinem prætulit Imperio Michaël Curopalates Imperator. p.405.c.2
Solitudinis elogia plurima recenſentur. pag.405. col.2
Solitudinis commoda nequeunt concipere homines huic ſæculo mancipati. p.407.c.2
Solitudo defæcat animas à ſordibus, quas ex colluuie ſæculi contraxerunt. pagina 405. col.2
Solitudo quónam euehat homines. pagina 406. col.2

Solitariis

Solitariis hominibus adeſt Deus. pagina 407. col. 2
Solitudo vbique viro ſapienti. p.408.c.1
Solitudo idonea ad fruendum Deo. pagina 408. col.2
Solitudo animæ præferenda corporali. pag. 408. col.1
Solitudo mentalis præcipuè à Deo attenditur. pag. 408. col.2
Solitudo corporalis ei ingrata eſt, qui caret ſolitudine mentali. p.409.c.1
Solitudo, Dei colloquia Moyſi procurauit. p.408. col. 2
Solitudo interna propriè quid ſit. pagina 409. col.1
Solitudo interna quanti ſit ponderis & momenti. ibid.
Solitudo quædam à viris tumidis affectatur. ibid.

Speculum.

Specula Pythagoræ fuere mira. p.195.c.1

Spes.

Spes affixa rebus huius ſæculi confundit homioes imprudentes. p.705.c.2
Spes vt eſt virtus Theologalis, indiuiduo nexu fidei ſociatur. p.237.c.2
Spem in Deo collocandam admonet Auguſtinus. ibid.
Spem ſuam iuſti non collocant infra Deum. pag. 706.col.1
Spes non ſtipata fide & charitate nihil omnino poteſt ad ſalutem animæ procurandam. pag. 706. col.2
Spes exigit bona opera ab homioe Chriſtiano. pag. 706. col.1

Statio.

Statio, oratio, & ieiunium quomodo diſtinguantur. p.123.c.1
Stationes olim aliquæ fuere ſine ieiunio comite celebratæ. ibid.

Statuæ.

Statuæ Imperatorum ad eas confugienti fuere reo homini ſalutares. p.195.c.2

Status.

Status apud iuriſperitos eſt conditio perſonæ. pag. 487. col.1
Status Epiſcopi, & Religioſi comparatio. p.487. col.2
Status cur dicatur vita Religioſa. pagina 487. col.1
Statum Religioſum ſecuriorem eſſe Pontificatu Gregorius Magnus ait. p.488.c.1

Stigmata.

Stigmata brachiis inuſta quænam fuere notæ. pag. 538.col.2

Superbia.

Superbia Pharaonis & Nabuchodonoſor humiliata. p.165.c.1

Supplicium.

Supplicium quid ſit ex iure ciuili. pagina 548. col.1
Supplicium, & pœna quomodo diſtinguantur. p.548.c.2

Sybaritæ.

Sybaritarum luxus olim immodicus. pagina 576. col.1

Synagoga.

Synagogæ nomen quid ſignificet. pagina 153. col.2
Synagogæ, & Eccleſiæ differentia quæ ſit. p.144. col.1
Synagogæ dotes ceſſerunt Eccleſiæ. pagina 155. col.1
Synagoga in quam miſeriam deuenerit. ibidem
Synagogæ fides nunquam excidit. pagina 691. col.2
Synagoga peſſimè habebat quando venit ad eam Chriſtus. p.691.c.1
Synagogæ peccatum præcipuum, ſuperbia. p.691. col.2

Synderesis

Synderesis elegans deſcriptio, ex Hieronymo. pag. 569. col.2
Syndereſis garrulis eſt vocibus importuna. p.28. col.1
Syndereſis moleſtiæ ſunt acerbæ reo. pagina 174. col.1
Syndereſim deponere nemo poteſt. pagina 569. col.2
Syndereſis deſcriptio, ex Chryſoſtomo. ibidem
Syndereſis comparata gallo gallinaceo. pag.612. col.1
Syndereſis ſtimulis iuſti minimè cruciantur. ibidem

Syria.

Syria olim dicta fuit Aram. p.683.c.2
Syriæ totius deſcriptio, digna ſcitu, & tenenda ab hiſtorico ſacro. ibid.

T

Templum.

Templum Dei quomodo ſacerdotes in ſpeluncam latronum impiè commutarint. pagina 599. c.1
Templum Salomonis graphicè figuratum. p.598. col.1
Templum Herculis Conopæi quid præ aliis habuit ſingolare. p.197.c.2
Templum Iani quàm ſuperbum fuerit, Virgilius explicat eleganter. p.599.c.2

Templa idolorum Theodoſius Imperator euertit pag.401. c.2
Templo Eleuſyno tria præcepta, fuere inſcripta, quorum tenorem habes. pagina 413. col.1

Tentatio.

Tentare quid propriè ſignificat. p.379.c.1
Tentatur homo multimodè, ſicut Bernardus admonet eruditè. p.88.c 1
Tentationibus obnoxia eſt omnis ætas. pag. 88. col.2
Tentationes diaboli quibus artibus eludantur.pag. 88.col.1
Tentationibus anima redditur illuſtrior. pag.367. col.2
Tentationes hominem obſtringunt ad vigiles excubias. p.368 c.2
Tentare ſonat idem aliquando,ac corrumpere.pag. 379. col.1
Tentationes eos præcipuè probant, quos dæmon virtute videt aliis eminere. p.378 c.1
Tentationes non ſunt reprobi hominis argumenta. p.378. c.2
Tentatio interna ab externa quomodo diſtinguatur. p.380 c.2
Tentatio tribus modis animam ſollicitat. pag.382. col.1
Tentationes ſubiit Chriſtus, quas ſenſit Adam. p.382. c.2
Tentari homines quare Deus permiſit. pag.393. col.1
Tentatus olim Adam tripliciter. pagina 382. col.2
Tentauit diabolus Chriſtum, ſuggerendo vt lapides in panem verbo edito commutaret. p.382. col.1
Tentationis caput eſt cito citiùs elidendum.p.391. col.1
Tentatione ſupra vires nunquam homines impetuntur, ibid.
Tentationi multiplici hominum vita patet. p.393. col.2
Tentatis adeſt Deus, gratias largiens opportunas. p.393. c.2
Tentationibus eſt obnoxia proſperitas. pag. 393. col.1
Tentationes obſcœnæ quare animum pulſent.pag. 393.col.2
Tentationes vtiles ſunt hominibus. pagina 393. col.1
Tentatur homo,ſui vt nihili conſcius,deponat animi faſtum, quo turgidus intumeſcit. pag.393. col.2
Tentationi quare homines exponantur. pag.392. col.2
Tentationes æquo debent animo tolerari. Vide locum egregium Bernardi ſimilis argumenti. pag.394. c.2
Tentationi quinam homines acquieſcant.pag.396. col.2
Tentationi quibuſnam artibus occurrendum. pag. 397. col.2
Tentationi ne ſuccumbat homo, petit à Deo oratio Dominica. p.610.c.1

Terra

Terra quid ſignificet in Scriptura Sacra. pag. 12. col.1

Theſaurus.

Theſaurus quid propriè ſignificet. pagina 10. col.2
Theſauros ſuos quando Turca aperiat. pagina 5. col.2
Theſaurizandum eſſe alibi quàm in terra, benè conſulit Chriſtus validis argumentis. pag.10. col.2
Theſaurus animæ eſſe debet,placere Deo.pag.21. col.1
Theſaurus & cor res ſunt concolores. pagina 23. col.2
Theſauri vox quid nobis inſinuet. pagina 22. col.1
Theſauros vbi congregare debet homo. pag. 12. col.2
Theſaurizantes in terra ſibi conſulunt imprudenter. p.12.c.1
Theſauros in terra defodere quid ſit. pagina 13. col.2
Theſaurus eſt quicquid homini ſummè placet. ibid.
Theſauri quales ſint à Chriſto Domino condemnati. ibid.
Theſaurizantes in terra,cœlis iniurij ſunt. pag.14. col.1
Theſauris huius ſæculi cur non debent anheli homines inhiare. p.25.c.2
Theſauris incubantes,opum ſunt vilia mancipia,& non liberi poſſeſſores. ibid.
Theſauro effoſſo dato hoſti, Hircanus Ieruſalem obſeſſam prouidè liberauit. p.15.c.2
Theſauri ab Hebræis olim in hominum defunctorum tumulis abdebantur. p.41.c.2
Theſauri cuſtodia ſecura, curis eſt anxiis importuna. p.71.c.1
Theſauros amans in quæ diſcrimina incurrat, pag. 15.col.2
Theſauros in terra non congregare debet homo ſuæ animæ conſulturus. p.73.c.1
Theſauris congregandis, terra locus incongruus eſt. p.73.c.2
Theſaurizare in terra quare nemo debet. pag.73. col.1
Theſaurizans in terra, in alieno ſolo gazas conſtruit imprudenter. ibid.
Theſaurus olim à dæmone cuſtoditus. pag. 77. col.1
Theſauros olim abditos in ſepulchris fuiſſe, nobis ex hiſtoriis variis innoteſcit. p.77.c.2
Theſauris inſtruendis cœlum eſt locus maximè opportunus. p.78.c.1
Theſauris abſcondendis olim idonea loca fuere ſedulò conquiſita. p 78.c.2
Theſauri in templis olim fuere ſicut in loco tuto & congruo collocata. p 79.c.1
Theſauri reconditi in rupibus inacceſſis. pag. 78. col.2
Theſauros vbi abſconderit Rex Decebalus, cuius vide induſtriam hactenus inauditam. pag. 79. col.1
Theſauri eſſe tuti nequeunt in hoc ſæculo prauo, furi peruio deprædanti. p.79.c.2
Theſauros in cœlo parat eleemoſyna. pagina 80. col. 2
Theſauri quàm induſtriè ab homine recondendi. pag.79. c.2

Tiberius.
Tiberij Imperatoris Chriſtiani eleemoſynæ fuere quaſi immenſæ, p.81.c.1
Tiberij Imperatoris eleemoſynæ copioſæ gazas auro fœtas ei in hoc etiam ſæculo pepererunt. ibid.
Tiberius Cæſar Præſides in Iudæam miſit, ne in Romanos hæc regio rebellaret. p.141.c.2

Timor.
Timor iudiciorum Dei ex Sanctis Patribus eſt valde animæ ſalutaris. p.581.c.1.& 2
Timor Dei ineſſe debet homini. p.200.c.1
Timor Dei altè inſitus, animam facit cautiorem. ibid.

Traditiones.
Traditiones Eccleſiæ ab Apoſtolis ortum habent, & vſque ad hæc tempora perſeuerant.pag.273. col.2

Triſtitia.
Triſtitia quid propriè ſignificet. p.28.c.2
Triſtitia de peccato maximè commendatur. p.19. col.2
Triſtitia de peccato genus eſt antidoti perceptæ delinquendo noxiæ voluptatis. p.20.c.1
Triſtitia de peccato Deum flectit ad veniam indulgendam homini pœnitenti. p.19.c.2
Triſtitia de peccato luit pœnas lætitiæ, qua perfuſa fuit anima ſenſibus indulgendo. p.20.c.1
Triſtitiam variis modis veteres exprimebant.p.22. col.1
Triſtitia quomodo induat rationem boni & mali, liquidò demonſtratur. p.28.c.2

Tyrus.
Tyrus olim vrbs famoſa fuit orbe toto. p.680.c.1
Tyrus non procul à Iudæis erat. ibid.
Tyri fundator quiſnam extiterit. p.80.c.2
Tyrum mercatores vndequaque ob exquiſitam purpuram appolenunt. ibid.
Tyrus eſt vrbs metropolis Phœniciæ. p.680.c.1
Tyrij Carthaginem in Africa condiderunt. p.680. col.2
Tyrij quamplorimi Martyres extiterunt. pag.681. col.1
Tyriorum Dij quales aliàs adorati. p.680.c.2
Tyrum Nabuchodoſor funditus euertit. pag.681. col.1
Tyrij cum Iudæis æterna fœdera contraxerunt. p.680.c.2
Tyrios cùm inuiſit Chriſtus, eâ quidnam gratiâ deſignarit. p.682.c.1

V

Vana gloria.
VAna gloria quidnam propriè ſit. p.44.c.2
Vana gloria quanam ſit cautela probo ab homine fugienda. p.6.c.1
Vanam gloriam ſuperare, vires excedens hominis eſt facinus operoſum. p.7.c.2
Vanæ gloriæ fuga, verâ gloriâ compenſatur. p.8. col.1
Vanâ gloriâ non percelli, res eſt imò rara gratia perfectorum. p.8.c.2
Vanæ gloriæ lucta cùm homine difficilis. ibid.
Vana gloria virtutum merita deprædatur. p.9.c.1
Vana gloria tantùm ſatagit aſtantium hominum oculis arridere. ibid.
Vana gloria labilis & inconſtans. p.9.c.2
Vanæ gloriæ affluentes opes nimiæ ſuffragantur. p.11.c.2
Vanæ gloriæ cupido bonis eſt actibus inimica.p.10. col.1
Vana gloria quàm ſit corruptioni obnoxia. p. 11, col.1
Vanæ gloriæ ſplendore homines excæcantur.p.12. col.1
Vana gloria quàm ſit animæ virulenta. pag.44. col.2
Vanæ gloriæ inſidiis omnia perpetrata bona ſuo merito defraudantur. p.45.c.2
Vanæ gloriæ pernicies congruè demonſtratur. p.46.c.1
Vanæ gloriæ cupidus homo demens eſt. p.45.c.2
Vanæ gloriæ diſpendia Chryſoſtomus egregiè deſcribit. p.46.c.1
Vana gloria quomodo à vera gloria differat. p.46. col.2
Vanæ gloriæ peſtilens aura necat eos qui illa afflantur. p.45.c.2
Vanæ gloriæ epithetum ſingulare. p.46.c.2
Vanæ gloriæ cupido facit homines contemptibiles. p.46.c.1
Vanam gloriam appetens homo, reus eſt læſæ majeſtatis diuinæ. p.49.c.1
Vanæ gloriæ appetitus morte fuit à Domino caſtigatus. p.48.c.1
Vana gloria ſupplicio à Principe caſtigata.pag. 49. col.1
Vanæ gloriæ indolem Petrarcha benè expreſſit. p.50.c.1
Vana gloria ſæpe veræ gloriæ ſpeciem ementitur. ibid.
Vanam ob gloriam præclara edere opera, perinde eſt ac turpiter inſanire. p.50.c.2
Vana gloria hydropiſi comparatur. p.51.c.1
Vanæ gloriæ homini eſt noxius appetitus.pag.51, col.2
Vanæ gloriæ ingenium congruo ſymbolo lineatum. ibid.
Vana gloria quomodo à vera gloria diſcernatur. p.52.c.1
Vanæ gloriæ cur ſit reprobus appetitus. p.53.c.1
Vanæ gloriæ pernicies in quo ſit maximè conſtituta. p.52.c.2
Vanæ gloriæ ſunt obnoxiæ inclytæ dignitates. p.57.c.2
Vana quot modis eſſe queat gloria. p.52.c.2
Vanam gloriam Gregorius callidè declinauit.p.57. col.2
Vanam gloriam ſubeſſe primis honoribus Gregorius arbitratus, eos conſtanter fugit. p.57.c.1
Vanæ gloriæ cupido fluens ab Adamo nequit facilè ſuperari. p.56.c.2
Vanæ gloriæ flabra magis timuit S.Hilarion quàm mare feris æſtibus intumeſcens. p.58.c.1
Vanæ gloriæ Ruffino fuit noxius appetitus. ibid.
Vanam gloriam appetentes inglorij ſunt. pag. 58. col. 2
Vana gloria vertiginem conciliat hominibus. ibid.
Vanam gloriam, quàm ſit noxium aucupari.p.297. col.2
Vanæ gloriæ flabra naues ſubmergunt virtutum meritis oneratas. p.298.c.1
Vanitatem conciliat laus hominum. p.298.c.1
Vanæ gloriæ diſcrimen incurrunt animæ ſanctiores. p.298.c.1
Vana gloria quot mala homini conſciſcat. p. 299. col.1
Vana gloria hominem attollit vt fortiùs allidatur. p.390.c.1

Vanæ gloriæ tentatio ſe ſubtiliter inſinuat. p. 390. col. 2

Vanæ gloriæ cupido proxima idololatriæ pag. 390. col. 2

Vanæ gloriæ venenum veneno alio ſanatur. p. 394. col. 1

Vanâ gloriâ obſtetricante virtutes abortiunt. p. 609. col. 2

Venceſlaus.

Venceſlai Regis innoxia vita, cœlo fuit meritò compenſata. p. 193. c. 1

Venenum.

Venenum vnde fuerit appellatum. p. 419. c. 2

Veneti.

Veneti capto Othone filio Friderici Imperatoris hoſtis acerbi, eum ad patrem placidè remiſerunt. p. 332. c. 1

Venetorum Dux Celſus gloriam omnem ſibi delatam in Deum humili animo refundebat. p. 163. col. 2

Venetorum Dux Venerios acceptas iniurias ſtrenuè condonauit. p. 332. c. 2

Verbum Dei.

Verbum Dei quot modis ſumatur in Scriptura. p. 384. c. 1

Verbum Dei ſumitur aliquando pro voluntate eius expreſſa. p. 385. c. 1

Verbi Dei locuples encomium. p. 150. c. 2

Verbum Dei, & ſermo Dei quomodo differant apud Græcos. ibid.

Vermes.

Vermes in perniciem ægroti, in aliquo viſcere generantur. p. 619. c.

Vermes in corpore humano quibus ſe indiciis prodant. ibid.

Victoria.

Victoria quomodo referenda, docet hiſtoria. p. 399. col. 2

Victoria à Chriſtianis obtenta Deo enixè ſuis precibus inuocato. p. 400. c. 2. p. 401. c. 1. & 2

Victoris Soſtrati gratitudo erga Deum. p. 399. c. 2

Vigilia.

Vigiliæ à ieiunis tantùm benè obſeruantur. p. 114. col. 1

Vigiliarum ieiunia religiosè obſeruata. p. 125. c. 1

Vigiliarum diebus cur longiores horæ canonicæ. p. 124. c. 2

Vigiliæ ex Bernardo quare inſtitutæ. p. 185. c. 1

Vigiliæ cur dictæ dies ſtationum. p. 124. c. 1

Vigiliæ ſacro canone commendantur. p. 124. c. 2

Vigiliæ à quibus fuere primitùs inſtitutæ. p. 123. col. 1. & 2

Vigiliæ feſtorum quid nobis inſinuent. p. 121. c. 2

Vigiliarum nomen vnde fuit deductum. p. 123. c. 2

Vigiliarum tempore quid fideles olim agerent. p. 123. c. 1

Vigilia incidens in Dominicam transfertur in Sabbatum præcedens. p. 113. c. 2

Vigiliæ cur permiſſæ feſtis ſolennibus. p. 123. c. 1

Vigiliæ quare ſic dicantur, eſtò nemo vigilet. p. 123. col. 2

Vigiliæ quo vigilandi more aliàs obſeruatæ. p. 124. col. 1

Vigiliæ nocturnæ aptæ ad orationem. p. 124. c. 2

Vigiliarum olim frequens vſus. p. 114. c. 1

Vigilias Chriſtianorum Plinius commemorat. p. 124. c. 2

Vinum.

Vinum libidinis obſcœnæ fomes eſt. p. 411. c. 1

Vini abſtinentia maximè commendata. p. 411. c. 2

Vini incommoda exemplis variis explicantur. p. 411. c. 1

Vini abſtinentiâ Daniel ſacro codice celebratur. p. 411. c. 2

Vino abſtinere debet amans caſtitatem. p. 411. c. 1

Vinum veneno peius, ex Ambroſio. p. 419. c. 2

Vinum noxium fuit Patriarchæ Noë. p. 411. c. 1

Vinum Loth ad luxuriam ſordidè prouocauit. p. 452. c. 1

Virginitas.

Virginitas quare Deo grata ſit. p. 446. c. 1

Virginitatis priuilegia in Pallade figurata. p. 448. col. 1

Virginitatis aſſertor Paulus Apoſtolus. p. 449. c. 1

Virginitas voto conſecrata quare demat ius ad coniugium poſtea contrahendum. p. 453. c. 1

Virginitas homines Angelis anteponit. p. 453. c. 2

Virginitas homines Angelis aſſociat. p. 453. c. 1

Virginitas longè dignior eſt coniugio. p. 453. c. 2

Virginitas quare à Deo non præcepta. p. 453. c. 1

Virgines homines omnes natura facit. p. 453. c. 2

Virgines puellæ fœdam damnant luxuriam. p. 452. col. 1

Virginitatis dignitas eſt cœleſtis. p. 453. c. 1

Virgines ſunt holocauſta ſacra Deo. p. 453. c. 2

Virginitas animas cœleſtes facit. p. 453. c. 1

Virginitatis amor quantus in Ammonio adoleſcente fuit. p. 454. c. 2

Virginitatis ſtatus eſt Angelicus. p. 454. c. 1

Virginitatis amor in Pulcheria. p. 454. c. 2

Virginum raptores quomodo puniti ab Imperatoribus. p. 455. c. 2

Virginitatis laudes & tituli præclari. p. 456. c. 1

Virgines honorauit Conſtantinus Imperator. p. 455. c. 2

Virginibus copia facta fuit hæreditatem adeundi. p. 456. c. 1

Virginitate, Eccleſiæ gloria propagatur. pag. 456. col. 1

Virginitatis obſeruandæ primum votum emiſit Virgo Deipara. p. 461. c. 1. & 2

Virginitatem coluere plures ante Chriſtum. p. 648. col. 1

Virtus.

Virtus quid ſit. p. 430. c. 1

Virtutum praxis vult homines imitantes eos qui in Olympico agone pugnant. pagina 51. col. 2

Virtutes ei inutiles, qui non ſequitur Chriſtum. pag. 69. c. 2

Virtutum praxis eſt theſaurus. p. 82. c. 2

Virtutes ſunt oſſa animæ Chriſtianæ. pagina 89. col. 2

Virtutum praxis eſt quid violentum homini. pag. 344. col. 1

Virtutum praxi nullæ feriæ concedendæ. p. 345. col. 1

Virtutes quomodo ſint homini naturales. p. 344. col. 1

Virtus probata crebras patitur anguſtias. pag. 695. col. 1

Virtus quomodo poſſit eſſe homini perpetua. pag. 344. c. 1.

Virtutes morales ab homine adulto, ſolo Baptiſmo minimè comparantur. p. 368. c. 2

Virtutes ſunt mera Dei dona. p.665.c.1
Virtutes inſignes quare Deus reuocare velit ad examen omnibus nogim. p.695.c.1
Virtutes omnes concatenatæ ſicut anouli. p. 696. col. 1
Virtutes ſunt antidotum vitiorum. p.701.c.2

Virtus.

Vita æterna eſt expers omnium ærumoarum. p.547. col. 2
Vitæ æternæ dotes quomodo intelligantur. p.547. col. 1
Vita hominis in tres vigilias diſtincta. p.88.c.2
Vita animæ tota ex Deo eſt. p.107.c.2
Vita modis variis vſurpatur. p.546.c.1
Vitæ nomen beatitudini conuenit exquiſitè. ibid.
Vita animæ beatæ qualis erit. p.546.c.2
Vitæ oomen quare datur beatitudini. p.547.c.1
Vitam ſignificantes dictiones Hebraicæ, Chaldęæ, & Græcæ, notant omnia quæ ſunt beatitudinis æternæ. p 546.c.2
Vita æterna veræ felicitatis & perfectæ omoia continet argumenta. p.547.c.2
Vitæ noſtræ Deus conſuluit ne deficeret ante tempora præſtituta. p.547.c.2

Vngere.

Vogere qoid ſignificet in genere morum. p.7.c.1
Vnctionis prædicatæ à Chriſto ieiunantibus pulchra expoſitio. p.7.c.2
Vnctio faciei à Chriſto prædicata ieiunantibus oon eſt accipienda literaliter. p.9.c.2

Vocatio.

Vocatio animarum eſt abyſſus inuia ſcrutinio humano. p.155.c.2
Vocationis gratia eſt opere congruo fulcienda. p.156.c.1

Voluntas.

Voluntas humana, bona fit non ex ſe, ſed beneficio gratiæ cœlitus influentis. p.182.c.2
Voluntatem à Deo babere totum id vnde bona eſt, egregiè aſtruit Auguſtinus. p.522 c.1

Voluptas.

Voluptates ſunt diaboli ſatellites. p.409.c.2
Voluptatis tela ieiunij clypeo retunduotur. p.400. col. 1
Voluptatis initia læta, ſed extrema pœois æternis bomines obſtringunt. p.548.c.1

Votum.

Votum ſe obſtringendi conſiliis euangelicis, eſt diuini amoris locuples argumentum. p.445.c.2
Voti donum Deo factum eſt magnum. p.446.c.2
Votum, qualem ſeruet libertatem. p.446.c.2
Voto quæoam ſit neceſſitas adiecta. p.446.c.1
Votum qualem oeceſſitatem excludat. p.447.c.1
Votum eſt actus emeritus Religionis. p.446.c.1
Votum emiſſum facit bomines expeditos. p.446. col. 2
Votum auget alacritatem animi. p.447.c.1
Votom cur maioris ſit meriti quàm præceptum. p.448.c.1
Vota oon eſſe debent coacta. p.447.c.2
Voti de ſtatu religioſo, felix neceſſitas. p.447.c.1
Votó religionis, Deo anima conſecratur. p.462.c.2
Vota religioſa oon ſunt laquei. p.447.c 2
Vota quomodo ſiot laquei hominibus. ibid.
Votum, gratiæ & meriti adiicit incrementum. p.472.c.1
Votum emiſſom eſt negotium ſanctitatis animæ procurandæ. p.473.c.1
Vota religioſa torum hominem perficiunt. p.484. col. 1
Votum de profitenda vita religioſa Deum præſupponit cœlitus inſpirantem. p.473.c.1
Vota religioſa tribus partibus Philoſophiæ correſpondeot. p.484.c.1

Vſus.

Vſus promiſcuus omnium planè rerum non homioibus ſingulis indulgetur. p.85.c.2

Vſusfructus.

Vſusfructus, quænam res apud Iuriſperitot hoc nomine ouncupetor. p.162.c.1.& 2

Vti & frui.

Vti & frui quomodo diſtinguantur. p.85.c.1
Vti fruendis, & frui vtendis, ex Auguſtino genus eſt maximæ prauitatis. ibid.

X

Ximenes.

XImenes Cardinalis Prorex Hiſpaniæ quare Complutum vrbem ab omnis tributi onere vindicauit. p.614.c.1

Z

Zamolxis.

ZAmolxis induſtria, qua mediante plebi impoſuit, ita famam Numinis aucupatus. p.256.c.1

Zeno.

Zeno Imperator libidinis obſcœnæ pœnas effugit propter eleemoſynas largiter erogatas. p.67.c.2

ERRATA,

QVÆ HALLVCINANTE PRÆLO IN CONTEXTVRAM huius operis irrepſerunt.

PAgina 77. columna 2. linea 3. compellat, *lege* compellit. pag. 82. col. 2. lin. 10. Æræ, *lege* Ære. pag. 82. col. 2. lin. 17. qoi, *lege* quæ. pag. 202. col. 2. lio. 6. exoendo, *lege* exerendo. pag. 322. col. 2. lin. 2. Tropicorum, *lege* Topicorum. pag. 323. col. 2 lin. 51. homines, *lege* hominis. pag. 504. col. 1. in margine, col. 1. lin. 9. vanitatem, *lege* vnitatem. pag. 676. col. 1. lin. 39. illato, *lege* illatam.

FINIS.

005646473

Digitized by Google